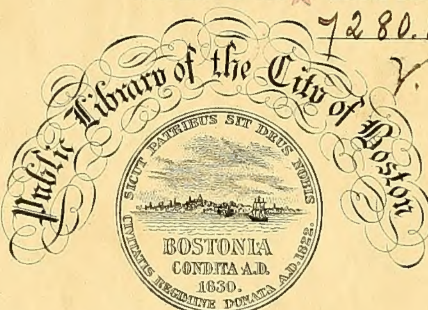

PROPERTY OF THE
Shelf No.
7280.8
V. 2
Public Library of the City of Boston
SICUT PATRIBUS SIT DEUS NOBIS
BOSTONIA
CONDITA A.D.
1630.
CIVITATIS REGIMINE DONATA A.D. 1822.
From the Bates Fund.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK,
ZO HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH, ALS OORDEELKUNDIG;

BEHELZENDE

Het voornaamste, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS;

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigste bedryven van de Patriarchen, Rechters, Joodsche Koningen, Propheten, Apostelen, Vaders der eerste kerke, Pauzen, Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens; benevens een Historisch verhaal van de CONCILIEN en KERKVERGADERINGEN, de instelling en voortgang van de GEESTELYKE en WERELDLYKE ORDENS, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levens-bedryven der Keizers, Koningen, Keurvorsten, Vorsten, Opper-veldheren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeeren, eerste Uitvinders van Kunsten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle soorten van beroepingen door hunne Wetenschappen, of uitmuntende Bedryven hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidensche Verdichtselen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude EEUW-REN-EN SCHOUW-SPELEN, benevens de gene, die tegenwoordig by oopenbare en andere plechtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremonien en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verscheide Klooster-geloften en Gezindheden van Christenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geschiedenissen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EENE GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorstendommen, Republyken, Landschappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kastelen, Kloosters en andere aanmerkelyke plaatsen der Oude en Nieuwe Wereld-beschryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgestrektheit, Oorspronk, Staats-bestier, Regerings-wyze, Godsdienst, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de Doorluchtige Afkomsten der aloude en hedendaagsche gekroonde HOOFDEN en aanzienlyke GESLACHTEN des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Linien, en van alle de voornaamste FAMILIEN, byzonderlyk de ZEVENTIEN NEDERLANDSCHE PROVINCIEN betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth, en volgens de schikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgestelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der NEDERLANDEN, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geschrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beschaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kennisse van de*

GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELD-BESCHRYVING

kan dienen.

Onder het opzicht van

DAVID VAN HOOGSTRATEN, M.D.

EN

MATTHÆUS BROUËRIUS VAN NIDEK,

Rechtsgeleerden.

TWEEDE DEEL.

Te Amsterdam, } By { BRUNEL, WETSTEINS, WAESBERGE, DE COUP, HUMBERT.
Te Utrecht, } By { WILLEM VAN DE WATER, *Leyden*, SAMUEL LUCHTMANS.
s'Gravenhage, } By { De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT EN PREVOST.

MDCCXXV.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

TWEDE DEEL.

A R.

AR, of HAR, hoofdftadt van 't koninkryk der Moabiten, die door het bevel van Mofes gefpaart wierdt, ter oorzake van Lot. De zelve is gelegen in den ftamme Ruben, over de Jordane, op de riviere van Arnon, twee mylen van den mondt derzelve in de Dode zee. *Deut.* III. *v.* 9. Haar naam betekent *weder-opwekking*, of *waake. Simon Dict. de la Bible. Baudrand.*

AR, AREOPOLIS, ARIEL MOABS, of RABBATH-MOAB. Alle deze namen betekenen de zelve ftadt, die de hoofdftadt was der Moabiten, aan de rivier de Arnon gelegen, die de zelve in tweën verdeelt. Theodoretus noemt de zelve enkelyk *Ariel.* Eufebius zegt het zelve, en voegt 'er by, dat men den afgodt dezer volkeren, waarfchynlyk der Moabiten, *Ariel* noemt. Epiphanius zegt, dat men een zeker landfchap *Ariëlitis* noemt, het welke hy voegt by dat van Moab, by Iturea, en by het landt der Nabateen plaatft. De propheet Jefaias noemt deze ftadt eene ftadt met muren van gebakken fteen, *ad muros cocti lateris*, in 't Hebreeufch *Kir-harefeth*, of *Kir-heres.* Hieronymus zegt, dat deze ftadt door eene aardbeving geheel omgekeert wierdt, wanneer hy nog jong was. Men gelooft, dat *Charac-Moba*, of *Charax-Moab* het zelve is met *Ar*, en *Areopolis. Theodoret. in Ifai.* XV. & XXIX. *Eufeb. in locis Hebraic. Epiphanius lib.* I. *contra Haref. pag.* 40. *Jefaias* XVI. 7. 11.

ARA, een zoon van Jether, van den ftamme Afer. *I. Chron.* VII. 8.

ARA, (DE KAAP VAN) *Aræ caput*, eertyds *Neptunium promontorium*, is de Zuidelykfte kaap van Gelukkig Arabië. De zelve maakt met de kuft van Ajan in Africa de beroemde zeeëngte van de Rode zee, die men de ftraat van Babelmandel, of van Mecca noemt. *Baudrand.*

ARAB, eene ftadt van den ftamme Juda, waar van *Jofua* XV, 52 gefproken wordt. Dit woordt betekent *die zynen vader waakt*, of *hem ontwaakt*, ook *belaagt. Simon Dict. de la Bible.*

ARABA, eene ftadt in den ftamme Benjamin, *Jofua* XVIII, 18. Zy fchynt de zelve geweeft te zyn met *Betharaba*, of *Beth-bara*, waar van *Rechteren* VII, 24 gefproken wordt. *Reland.*

ARABA, eene kleine ftadt van Perfië, in Sigiftan gelegen, tuffchen de ftadt van dezen naam en Cendahar. Waarfchynlyk is dit Araba de oude ftadt *Ariafpe*, hoofdftad van Drangiane, volgens het algemeen gevoelen van de landbefchryvers. Ondertuffchen zyn 'er eenigen, die Ariafpe te Gobinam plaatfen, dat eene ftadt is van de zelve provincie, ten Zuiden van de ftadt Sitziftan Segiftan gelegen. *Baudrand.*

ARABASCHIA, (AHMED) een geleert Arabier, bloeide in 't jaar 1431, en fchreef een groot boek van het leven en de daden van den beruchten Tamerlan. *Hottingerus Hift. Ecclef. fect.* XV.

ARABI, (LA TORRE DELLI) *Turris Arabum*, een toren en vlek van Egypten, gelegen aan de kleine golf, die men de golf *Delli Arabi* noemt, aan de grenzen van het koninkryk van Barca. Naby den toren delli Arabi is een kleine haven, aan welken eertyds de kleine fteden van Chimo en van Plinthine waren. *Baudrand.*

ARABI, de golf van *Gli Arabi*, of der Arabiers, *Arabum Sinus*, eertyds *Gyfis*, of *Zygis*, een kleine golf van de zee van Barbaryë. Zy is tuffchen de kuften van 't koninkryk van Barca, en van Egypten. Zy heeft haren naam van den toren *Delli Arabi*, die aan hare kuften is. *Baudrand.*

ARABI (MOHIEDDIN MOHAMMED BEN ALI BEN AL-ARABI) was geboortig uit Spanje, en droeg de bynamen van *Hathemi* en van *Thaii*, om den ftam en het geflacht te betekenen, waar van hy afkomftig was. Konaovi ftelt hem in den rang der hoofden van de Sofis, die op malkander gevolgt zyn tot het 630 jaar van de Hegire. Hy is fchryver van verfcheide werken, en onder anderen van een boek van verborge Theologie, dat hy maakte in het 627 jaar van de Hegire, het 1229 van Chriftus, waar in hy zegt dat Mahomet in een gezichte, dat hy hadt te Damafcus, hem geboodt het zelve uit te geven. Hy noemde dit boek *Foffous Alhekam; de zegelringen, welke de rechters en landvoogden altoos aan den vinger moeten dragen.* Het woordt in de bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden onder No. 625. Hy heeft ook gearbeid aan de inftellingen en regels van het leven der Mufulmanfche monniken, of Sofis: doch het zelve is maar een uittrekfel van dat van Kafchi, het welke die fchryver te Malathia opftelde in het 615 jaar van de Hegire. Het is te zien onder No. 641 van de bibliotheek van den zelven vorft.

Ook heeft men van hem *Kimia al Saadat*, dat is *de gelukkige Chymie*, dat eene verhandeling is wegens de geloofsbelydenis, die de eenheit Gods betreft, en een ander boek, genoemt *Al-Ahadith al Codfiah; de heilige overleveringen*, of *die, de welke de heilige ftadt betreffen*, dat Jeruzalem is en geheel Paleftina. Daar is ook een werk van hem, dat met de deftigheit van zulk een leeraar niet fchynt overeen te komen; want het heeft tot zynen tytel: *Offoul al Zairagiah*, enz. dat is te zeggen *van de verborge betekenis der letteren, en van de waarzegging, die door middel van de zelve gefchiedt.* Deze fchryver ftierf in het 638 jaar van de Hegire, het 1240 van Chriftus.

Amaffi eigent hem nog andere geeftelyke werken toe, te weten *Merat al Maani; de fpiegel der verborgenheden; Efra ela Mekum al Uffara; Reize gedaan om te komen tot de plaatfe der gevangenen*, dat is te zeggen, van die genen, aan de welke Godt door de kracht en werking van zyne genade eenigermate de vryheit beneemt; *Arbain Motabainat; de veertig klaarfte en oprechtfte overleveringen.* Men maakt hem ook fchryver van een kleine Divan, *Divan Saghir*, en van *Maafcherat alcodfiat; de heilige vergaderingen*, of *die van het heilige landt. Herbelot Bibl. Orient.*

ARABI *Mohammed Ben Ziad*, fchryver van eene verzameling van Arabifche fpreekwoorden. Hy ftierf in het 231 jaar van de Hegire. *Abubecre Mohammed ben Abdalla*, bygenaamt *Ebn Arabi*, is fchryver van het boek, genaamt *Ahkam Al Coran, de Wetten in den Alkoran begrepen.* Hy ftierf in het 548 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARABIANUS, hertog van Armenië, wierdt van wederfpannigheit befchuldigt onder het keizerryk van Macrinus, die hem vergiffenis gaf, en hem zyne ampten liet behouden. *Vautier.*

ARABIANUS, een Griekfch hiftoriefchryver, door Julius Capitolinus bygebragt, in 't leven van Maximus en van Balbinus. Op een andere plaats noemt hy hem ARRIANUS. Hy leefde onder Gordianus, omtrent het jaar 244. *Vautier.*

ARABIE, dat de Oofterfchen *Arabiftan* noemen, *Arabia*, is een der voornaamfte gedeeltens van Afië, ten Zuiden en ten Ooften van Judea, of het beloofde landt. Des zelfs lengte wordt genomen van het Weftelykfte gedeelte van de zyde van Egypten, tot aan kaap *Corodamum*, of van *Razalgate*, tuffchen de Arabifche zee en de golf van Ormus, meer dan zes hondert mylen. Zyne breedte van het Noorden naar het Zuiden, tuffchen de monden of engtens van de golf van Perfië en die van Arabië, is meer dan vyf hondert mylen.

Gelegenheit, grenzen en verdeeling van Arabië.

De ganfche landftreek, die aan de Ooftzyde aan Paleftina grenft, wordt van eenige fchryvers met een gemenen naam *Arabië* genoemt: ook de landen der Philiftynen, Amalekiten en Edomiten worden zomtyds onder die benaming begrepen. Wat het eerfte belangt, behalven het getuigenis van vele anderen, (als *Plinius, Jofephus*, en *Ammianus Marcellinus*) zo zegt *Eufebius*, dat de Jordaan tuffchen Judea en Arabië heen vloeit; Hesbon, in het Joodfche landt beooften de Jordane gelegen, noemt hy *eene ftadt van Arabië*, desgelyks ook Ar der Moabiten, en andere plaatfen. Doch de zelve Eufebius ftrekt niet, gelyk anderen, Arabië uit voorby de ftadt Petra tot aan de Arabifche golf, maar noemt de plaatfen van die landftreek *boven* of *voorby Arabië gelegen.* Vele anderen wederom plaatfen Arabië ook ten Zuiden van het Ifraëlitifche landt, tuffchen Egypten en Paleftina, uit al het welke men zien kan, dat de naam van Arabië zich zeer wyt uitftrekt; zo dat het aan den eenen kant van de Middelandfche zee, aan den anderen van de Perfifche en Arabifche golven, en van den Oceaan zelfs ten Zuiden van Afië befpoelt wordt. Ja zelfs wordt zomtyds het landt, beooften den Euphraat in Mefopotamië gelegen, gezegt van Arabiers bewoont te worden; 't welk miffchien de reden is, dat nog heden een gedeelte van 't zelve, waar in Bagdad en andere fteden gelegen zyn, het Arabifche Iraca genoemt wordt. Ook ftelt *Strabo* op meer dan eene plaats de *Scenitifche* (welk woordt betekent, *in tenten wonende*) Arabiers in Mefopotamië; en *Xenophon* fchryft, dat Cyrus, na dat hy den Araxes was overgetrokken, verder is gereift door eene vlakte van Arabië, vol met alfem bewaffchen, op zulk eene wyze, dat hy den Euphraat aan de regterhandt hadde. De geleerde *Reland* heeft ons deze aanmerkingen omtrent de gelegenheit van Arabië in 't algemeen aan de handt gegeven; ondertuffchen

merkt men des zelfs gelegenheit met de meeste landbeschryvers aldus aan.

Arabië is omringt van de Rode zee, van den Oceaan, en van de zee van Persië, die het zelve maar een halfeilandt doen gelyken. Ten Oosten heeft het de Persiaansche boezem; ten Zuiden de Arabische zee, of de Indiën; ten Westen de Rode zee, of die van Mecca, ook de Arabische boezem genoemt; en ten Noorden Syrië, Diarbek en den Euphraat. Men verdeelt het zelve gemeenlyk in 't Steenachtige Arabië, (*Petrea*) ook *Barab* genoemt; in Woest-Arabië, dat de Hebreen *Kedär* noemden, en dat de inwoners tegenwoordig *Beriara* of *Arden* noemen, en in Gelukkig Arabië, ook *Ayaman*, of *Gemen* en *Mamotta* genoemt. Men zegt, dat de Saracenen het zelve den laatsten naam gegeven hebben. Wat dien van het landt in 't algemeen betreft, men zegt, dat de zelve zynen oorsprong heeft van eene kleine landstreek naby Medina, Arabië genoemt. In eene wildernis van deze landstreek woonde Ismaël, de zoon van Abraham en van Hagar, uit wien de Arabiers ten dele gesproten zyn. Dit is het gevoelen van Josephus, die in het eerste boek van zyne Outheden daar van spreekt.

Van het Steenachtige Arabië.

Het Steenachtige Arabië, of *Arabia Petrea*, heeft zynen naam ontleent van de stadt *Petra*, tegenwoordig *Herac*, of *Arach*, dat is *rots*, genoemt, om dat zy op levende steen gebouwt is. Deze provincie heeft de Rode-zee en Egypten ten Westen; Palestina en Syrië ten Noorden; Woest-Arabië ten Oosten, en ten Zuiden een keten van bergen, die het zelve van Gelukkig Arabië afscheidt. Behalven de stadt Petra vindt men daar in Bostra, tegenwoordig Busereth genoemt, Medara, of Moab, en Tor, aan de kust van de Rode zee. Men gelooft, dat de Israëliten op deze plaats in de woestyne gingen; en hier houden zich de karavanen stil op hunne wederkomst van Mecca. Het Steenachtige Arabië is een ongemeen woest landt. De kinderen Israëls zworven in het Zelve veertig jaren: en in het zelve waren voorheen de Moabiten, de Amalekiten, de Midianiten, de Cuschiten, en de Zuidelyke Idumeen. In het zelve landt waren ook de steden Kades-Barnea, Gerar, Bersabe, Lachis, Lebna, Paran, Arad, Asmona, Oboda, Phuno, Dedan, Segor, enz. Men ziet 'er nog tegenwoordig een klooster van S. Catherina. Elders wordt gesproken van de wyze, op welke Godt aldaar de wet gaf. Rontom Tor vindt men zeer wit albast, koraal in zee, en mynen van zylsteen, die eertyds, zo men zegt, de zeelieden verplichtten houte pennen tot het bouwen van hunne schepen te gebruiken.

Van Woest-Arabië.

Woest-Arabië strekt zich uit van Syrië en het Steenachtige Arabië tot aan de golf van Persië, of van Balsora, tusschen den Euphraat en de gebergtens van gelukkig Arabië. Het is effener dan het Steenachtige Arabië; maar het is ook zandiger, en heeft meer wildernissen; en indien 'er eenige vruchtbare landen zyn, men vindt die byna alle aan de zyde van den Euphraat. Des zelfs inwoners zyn byna alle Nomaden. In het zelve zyn twee steden van den naam van Anna, waar van de eene, aan den Euphraat gelegen, de voornaamste is. In het zelve waren voorheen de Itureen, de Oostersche Idumeen, de Kedareen, en anderen, die een omzwerventleven leiden, zonder steden, zonder huizen, en zonder vaste woonplaatsen, in welke betrekking in de H. Schrift van *de tenten Kedars* gesproken wordt. Het schynt, dat dit landt dikwils onder den naam van *Arab*, of *Arba* in de H. Schriftuur voorkomt, dat eigentlyk in 't Hebreeusch het *Westen*, of *byeengeraapt volk* betekent. Zy kunnen den naam van *Arabim* (Westerschen) bekomen hebben, om dat zy bewesten den Euphraat gelegen zyn. Eenige schryvers zeggen, dat Woest-Arabië verscheide kleine prinsen heeft, waar van de meeste cynsbaar zyn aan den Turk, die van de eerste opperheerscher is; maar anderen verzekeren, dat het gehele landt van eenen koning afhangt, welkers hof beweeglyk is, dat is te zeggen, dat deze volkeren, gelyk byna alle de Arabiers, gewoon zyn dan op de eene, en dan op de andere plaats te legeren; 't geen in 't vervolg breder verhandelt wordt. Men spreekt ook van grote vlaktens, met zandt bedekt, die men genootzaakt is met hulp van het kompas door te trekken. Men verzekert, dat de zelve zich volkomen twaalf dagen reizens uitstrekken. Men heeft 'er gebrek aan goet water, en vindt 'er zelden putten, waar van de wateren dan nog zwavelachtig en van een quaden smaak zyn.

Van Gelukkig Arabië.

Gelukkig Arabië is een groot halfeilandt, dat zich uitstrekt van de gebergtens, die het zelve van beide de andere gedeeltens van Arabië afscheiden, tot aan den Oceaan. De Rode zee, of de zee van Mecca, die men eertyds de Arabische golf noemde, is aan des zelfs regter zyde ten Westen. Het heeft aan de slinker zyde ten Oosten de golven van Balsora en van Ormus, ook de Persiaansche zeeboezem genoemt. Van voren en ten Zuiden heeft het den Oostersche of den Indischen Oceaan, ook de Arabische zee genoemt. Dewyl dit gedeelte van Arabië niet onmiddelyk aan het Joodsche landt raakt, zo wordt ook in de H. Schrift minder van het zelve gesproken. Men gelooft, dat de koningin van Scheba, die Salomon quam bezoeken, koninginne van een gedeelte van Gelukkig Arabië was. Dit landt is zeer vruchtbaar, en boven al in balzem, myrre, en wierook. Het wordt om deze reden het *Gelukkige* genoemt. De ouden hebben aldaar eene grote menigte van volkeren, van koninkryken, en van steden gekent, waar van de Turken een gedeelte bezitten, de Persianen een ander, de Sultan of Kalif van Mecca een ander, en het overige leeft onder de heerschappy van eenig byzonder prins, of in gemeenschappen of republyken. De beste steden, om de Rode zee, zyn Medina, dat men ook *Medinat-Al-Nabi*, dat is, *de stadt van den Prophect*, en *Mecca* noemt. Ziden, aan de Rode zee, dient aan het zelve tot een haven. Na deze steden moet men Zibit stellen, dat welgebouwt, en eene koopstadt is. Zy is de hoofdstadt geweest van een koninkryk van den zelven naam, het welke de Turken bemachtigt hebben, zo wel als Aden. De zelve zyn aan het uiterste van de Rode zee. Verder in het vaste landt komende, vindt men Laghi, Agiaz, Almacarana, Sanaa, enz. Aan de andere zyde, naby de Arabische zee, is Fartachmet een koninkryk en kaap van den zelven naam. De Fartachynen zyn dapper, en hebben zich tegen de Turken wel verdedigt, die aldaar de stadt en haven van Dolfar hebben. Men vindt daar aan de zee Pecher, Nerbante, enz. In het vaste landt zyn de koninkryken en steden, die zy Sultanyen van Gubelhaman, Alibinali, Amanzirifdin, enz. noemen. Het overige van deze kust, tot aan de kaap van Razalgate, is ongemeen onvruchtbaar. Het landt van deze kaap, tot aan die van Mozandon, is in het tegendeel zeer vruchtbaar, en van het beste van geheel Arabië. Men gelooft zelf, dat het deze landstreek is, die het zelve het *Gelukkige* heeft doen noemen. Daar zyn schone steden. Mascate en Sohar zyn aan de zee gelegen; de andere, verder daar af gelegen, zyn Sir, of Sur, Marabat, Misfa, eene stadt en een koninkryk, enz. Van de kaap Mozandon voortgaande naar de monden van den Tyger, en van den Euphraat, vindt men El-Catif, Bahr, waar voor een eilandt legt, van den zelven naam, ook Baharcim of Baharem genoemt, enz. en verder in het vaste landt vindt men Mascalat, eene stadt en een koninkryk, Yemen, enz. Daar zyn ook nog in Gelukkig Arabië verscheide steden, waar van zommige hunne byzondere prinsen hebben, en andere Republyken zyn, het welke in Asië iets zeldzaams is.

Hoedanigheden van het landt.

De lucht van geheel Arabië en de omleggende landen is gezont, maar uitnemende heet. Het regent op zommige plaatsen maar twee of drie malen des jaars, en op andere plaatsen minder: doch de daauw, die aldaar des nachts valt, is zo goet als de regen. Dewyl het landt groot is, zyn de hoedanigheden van het zelve verschillende. De onvruchtbaarheit en de dorheit van Woest-Arabië zyn verwonderlyk, zo wel als de zandbergen, welke de winden verzamelt hebben in de vlakten, waar van gesproken is, en die zy dan op de eene en dan op de andere plaatse overvoeren. Men moet, gelyk gezegt is, aldaar met het kompas reizen, gelyk op de zee, en de reizigers worden dikwils onder deze zandbergen begraven. Het Steenachtige Arabië is mede onvruchtbaar, behalven rontom den berg Sinaï, alwaar men schelvruchten vergadert. Gelukkig Arabië brengt myrre, wierook, cassia, manna, balzem, en verscheide andere drogeryen en speceryen voort. Dit veroorzaakt een groten koophandel in dit landt, waar in men ook verscheide metalen vindt. Zy hebben ook nog verscheidenerlei beesten, onder welke de kameelen en de paarden zeer geacht zyn. Men vindt in hunne zeën koraal, paarlen, en kornalynen, die hoog geschat worden.

Zeden der Arabiers van Asië.

Byna alle de Arabiers zeggen nakomelingen van Ismaël te zyn, hoewel Joktan, de zoon van Heber, de vader der eerste Arabiers geweest is. Men han hier over nazien het boek van *Gregorius Abul-Pharai van de stammen en zeden der Arabieren*, en *de aantekeningen* van *Eduard Pocock*. Zy zyn gemeenlyk mager, dor, bruinachtig, wilt van gezicht, en dragen een langen baardt, die onder hen heilig is. De zeden van deze volkeren zyn echter verschillende; men kan de zelve tot tweederlei slag brengen: want het eene slag woont in de steden, en het andere is altoos met zyne huisgezinnen op het landt. De eersten oeffenen zich in de manufacturen, zyn kooplieden, en dryven handel. De anderen maken hun werk van de letteroeffeningen, en in het byzonder van de philosophie, van de geneeskunst, en van de sterrekunst, en van de wiskunst. Zy hebben eertyds in dat slag van wetenschappen grote mannen gehad, waar van wy 'er in 't vervolg eenige zullen noemen. Zy hebben ook wakkere mannen in de spraakkunst, in de welsprekentheit, in de historiën, en in de uitlegginge van den Alkoran gehad. Al het welke de Arabische taal van waarde doedt zyn. De Arabiers, die op het landt leven, zyn in stammen en geslachten verdeelt. Ieder stam, hoe talryk de zelve zy, heeft een Cherif of Scheich, dat is te zeggen een hoofdt, die de zelve geleidt. Zy legeren onder tenten, en houden zich niet langer op ieder plaats op, dan zy 'er voeder vinden om hunne beesten te kunnen weiden. Zy bedienen zich van bogen, en zeer zelden van schietgeweer. Zy zyn sterk tot den arbeidt; en daar by zo heet op het stelen, dat velen onder hen alleen van den roof leven; het welke hen van de kooplieden en reizigers doedt vrezen, die niet door hun landt durven trekken, indien zy niet sterk genoeg zyn om hen het hoofdt te kunnen bieden, of, indien zy niet eenige Janitsaren of andere Turksche soldaten tot geleide hebben. Maar dit zelfs weêrhoudt hen niet, zo zy zich sterk genoeg bevinden. Zy hebben dikmaals gehele karavenen aangetast, en zelfs de schattingen en cynsen weggevoert, die men gewoon is naar Constantinopel aan den Groten Heer te zenden. Voorts leven zy in onderling verstandt met malkander, en hebben 'talleen op de vreemdelingen gemunt, die zy beroven, zonder de zelve te doden. Hunne paarden zyn mager en klein, en eeten weinig; maar de zelve zyn moedig, goede lopers, en bequaam tot den arbeidt. Zy weten de zelve zo wel te oefenen, dat zy 'er mede doen kunnen wat zy willen. De Arabiers zyn altoos te paardt en onder de wa-

wapenen, en zouden het bebouwen van de aarde nalaten, al ware hun landt zo droog en onvruchtbaar niet als het byna overal is. Omtrent in het midden van Arabië vindt men de Arabiers, *Bengebers* genoemt, dat vrye volkeren zyn, en die niet leven dan van den buit, dien zy op hunne naburen behalen. Zy beslaan byna twee hondert en vyftig mylen lands, en houden zich meestentyds op het gebergte. De Beduynen omtrent Mecca zyn van den zelven aardt, zo wel als de genen, die omstreeks den berg Carmel zyn, die een byzonderen prins hebben. De Arabiers zyn in 't algemeen bygelovig, droefgeestig, mymerende, matig, en met weinig te vreden. De gore of zure melk is voor hen eene lekkere drank. Zy bedienen zich nog van andere dranken, die by de Levantynen gemeen zyn. Zy hebben eene ongemene liefde voor hunne paarden, waar van zy de geslachtrekening maken, schoon zy dikwils den naam van hunnen eigen vader niet weten. In hunne byeenkomsten zitten zy in 't rondt op de aarde neder, of op hunne hielen, houdende hunne armen kruiswyze op de borst, of zettende de eene handt onder de elleboog, en met de andere hunnen baardt vast houdende, of dien kammende. Zy hebben eene gewoonte om by hunnen baardt te zweren, en de genen, die hen komen bezoeken, en die zy eeren willen, bewieroken zy. Het is ook een grote smaadt, hen aan hunnen baardt te raken, of eenige vuiligheit daar op te werpen. Zy maken zeer vreemde gedachten en zwarigheden zo wel daar omtrent, als omtrent andere zaken, die wy hier in het byzonder niet zullen aanroeren.

Arabiers van Africa.

Daar zyn vele Arabiers in Africa, die eerstmaal derwaarts overgingen in den jare van Christus 653, onder Odman, derden Kalif, die een leger van meer dan tachtig duizent mannen derwaarts zondt, onder het bevel van Oecuba ben-Nafic. Zy bouden aldaar de stadt Cairaven, of Carvan, dertig mylen bewesten Tunis. In den jare 999, dat het 400 van de Hegire was, gingen nog drie stammen derwaarts over, met bewilliging van Caira, Kalif van Carvan. Tegenwoordig hebben de Arabiers van Africa verscheide woonplaatsen en gemeenschappen. De voornaamste stam wordt Esquequin genoemt, en is in zes andere verdeelt, die in Advares wonen. Men noemt aldus de dorpen, die van plaats veranderen, dewyl de zelve uit tenten bestaan, tot de welke maar twee ingangen zyn, de eene, door welke de kudden ingaan, en de andere, door welke zy uitgaan; maar men sluit de zelve des nachts met doornen toe, om den leeuwen het inkomen te beletten. De Arabiers van Numidië zyn armelyk, gelyk de andere bewoners van 't landt. Het is waar, dat zy iets meer hebben; want zy zyn dapper, hebben eene menigte van paarden, waar mede zy handel dryven, gaan ter jagt, en beminnen de astrologie en de dichtkunst. De anderen zyn zo ongelukkig niet, zo men die genen uitzondert, die in de wildernissen van Barca, tusschen Barbaryë en Egypten, leven. Men zegt, dat zy rovers zyn, en zeer verraderlyk; maar inzonderheit de laatstgemelden, die dikwils genootzaakt zyn hunne kinderen aan de Siciliaansche koopluiden of elders te verbinden, om van de zelve graan en leeftocht te bekomen. Zy zyn lui, en bezitten niet meer de dapperheit van hunne voorouders, die zulke heerlyke overwinningen behaalden, niet alleen in Asië en Africa, maar ook in Europa, en boven al in Spanje.

De taal, de geleertheit, en de tydrekening der Arabiers.

Men twyfelt niet, of de Arabische taal is eene van de beste en van de oudste. Hunne letteren zyn te zamen gebonden. Zy hebben tweederlei slag van punten, en men vindt zomtyds drie of vier letters, die even eens zyn, welke men alleen door de zelve punten, onder of boven gestelt, onderscheidt. Men heeft boven reets iets gezegt van de genegenheit, die zy gehad hebben tot de wetenschappen, en inzonderheit tot de philosophie, tot de sterrekunst, en tot de geneeskunst. Zy hebben grote mannen in deze wetenschappen gehad. Almanzor, van het geslacht van Ben-Abas, die in het 137 jaar van de Hegire, het 755 van Christus begon te regeeren, voegde by de kennisse van den Alkoran die van de philosophie en van de sterrekunst. De Kalif Abdala, die in 't jaar 815 begon te regeeren, zondt afgezanten aan den keizer van Constantinopel, om van den zelven boeken te verzoeken in alle wetenschappen, die hy in zyne taal deedt overzetten, om onder zyne volkeren de liefde tot de geleertheit te verwekken. Deze zorgen waren niet vruchteloos; want daar quamen onder zyne regeering verscheide philosophen en bequame geneesmeesters te voorschyn. Men vindt eenige Arabische historieschryvers, de welke zeggen, dat Mahomet in der daadt door zyne wet de letteroefeningen verboden hadt; maar dat de Kalif Almamon, of Maimon, de liefde tot de geleertheit opwekte by gelegenheit van een nachtgezicht, dat zich aan hem vertoonde in de gedaante van *Aristoteles*, en hem tot de oeffening van de philosophie opwekte. Hy was 't, die, naar 't verhaal van Scaliger, het *Almagestum* van *Ptolomæus* in zyne taal deedt overzetten, om aan zyne onderdanen de sterrekunst te leren. Aldus gingen de wetenschappen, die uit Griekenlandt naar Italië overgegaan waren, wederom tot de Arabiers over, zo wel als de heerschappy, die tot de XIII eeuw, in het jaar 1258, duurde, wanneer Bagdet door de Tartaren ingenomen wierdt. Deze liefde tot de wetenschappen duurde nog langen tydt in Africa. Men zag onder de Arabiers uitstekende philosophen, als *Alzazel*; *Alfarabius*; *Albumazar*; *Maimonides*; *Alkindius*; *Albefagar*; *Albencini*, of *Avicennus*; *Alfraganus*; *Averroës*, enz. Zy hadden universiteiten te Constantine, te Tunis, te Tripoli, te Fez, en te Marocco; en hunne overwinningen tot in Spanje uitgebreid hebbende, rechtten zy aldaar te Cordua een collegie op. Het is hier de plaats niet om te spreken van de ontdekkingen, die zy in alle de wetenschappen gedaan hebben; noch hoe zy in Europa de cysferletters ingevoert hebben, die wy Arabische noemen. Het zal genoeg zyn aan te merken, dat hunne jaren maanjaren zyn, en dat hunne tydrekening, die zy Hegire noemen, haren aanvang neemt met vrydag den 16 July desjaars 622, wanneer Mahomet van Mecca vluchtte. Van deze vlucht af beginnen de Arabiers en andere Mahometanen hunne jaren te rekenen.

Regeering der Arabiers.

De oude Arabiers hadden byzondere prinsen, die hen bestierden; en die zelfs dikwils aan hunne naburen aanmerkelyke onderstanden tegen hunne vyanden gaven, gelyk af te nemen is uit het gene *Diodorus van Sicilië* in het twede boek van zyne Historische Bibliotheek daar van schryft. Men leest in *Herodotus* en in *Xenophon*, dat de Arabiers overwonnen wierden door de Egyptenaars, door de Persianen, en door de koningen van Assyrië. *Plinius* tekent aan, dat Alexander de Grote Arabië te onderbragt; en *Strabo* voegt'er by, dat deze overwinnaar, uit de Indiën wedergekeert zynde, voornemens was geweest om den zetel van zyn ryk onder de Arabiers te vestigen. Hierotimus, hun koning, hadt zes hondert kinderen van verscheide vrouwen, en maakte zich met deze kinderen zeer machtig in den tydt dat de navolgers van Alexander malkander beoorloogden. De genen, die na hem regeerden, hielden zich in dezen staat. Hyrcanus, koning der Joden, verzocht om bystandt aan Aretas, koning der Arabiers, die Jeruzalem belegerden, van waar Scaurus, de stedehouder van Pompejus, hem verjoeg, gelyk *Josephus* verhaalt. Eenigen tydt daar na versloeg Aristobulus Aretas en Hyrcanus, en de zelve Scaurus in Arabië getrokken zynde, gaf deze koning hem drie hondert talenten, om hem te verplichten dit landt te verlaten. Antipater bevorderde dit verdrag. Obodas volgde op Aretas, en Silleus deedt hem sterven, om in zyne plaats te regeeren. Tegen dezen Silleus oorloogde Herodes de Grote, om dat hy de Trachonitische rovers beschermde. Naceb, veldheer der Arabiers, wierdt in een gevecht gedood. De dwingelandt Silleus wierdt ondertusschen ter doodt gebragt, en *Eneus* zegt, dat Aretas in zyne plaats gestelt wierdt, door het bevel van Augustus; waar door blykt, dat de Romeinen reets meester van dit landt waren, en dat der zelver koningen van hen afhingen. Zulks begon onder den zelven Augustus; doch was niet volkomen voor den tydt van Trajanus. Palma, landvoogdt van Syrië, onderwierp de Arabiers in het 103 jaar van Christus. Bardasanes, door *Eusebius* aangehaalt, zegt dat men toen alle de wetten der Barbaren afschafte, om die der Romeinen aan te nemen, die veel menschelyker en redelyker waren. De Arabiers muitten dikwils, en Severus, Macrinus, en Aurelianus bragten de zelven tot hunnen plicht, gelyk wy by *Spartianus*, *Julius Capitolinus*, en *Vopiscus* zien. Zy hielden zich in dien staat tot in de VII eeuw, omtrent het jaar 625, wanneer Mahomet hen tot den opstandt bragt, en hen zyne leere deedt aannemen. Zy hadden verscheide prinsen, Kalifs genoemt, die zich een groot ryksgebiedt in Asië en Africa oprechtten; waar van in het byzonder gesproken wordt op het artykel der SARRACENEN, dat de gewonelyke naam is, die aan deze Mahometaansche Arabiers gegeven wordt. Wy hebben reets aangemerkt, dat zy in Africa overgingen; zy namen daar alles in bezit, dat de Wandalen bezeten hadden. Maar omtrent het jaar 1170 stont zekere Abdelchir, die zich door eenen schyn van Godsdienstigheit onder de Arabiers beroemt gemaakt hadt, tegen Cain Adam, Kalif van Carvan, op; en hoewel hy gedood was, eer hy groter voortgangen maakte, zo liet hy twee zonen na, waar van de een koning van Bugie was, en de ander van Tunis. Deze twee broeders maakten, om zich zelven in het koninkryk te bevestigen, zich cynsbaar aan de Almoharaviden; maar deze door de Almohaden verjaagt zynde, nam Joseph Almanzor het koninkryk van Tunis in bezit, en verjoeg de navolgers van Abdelchir van daar. De macht der Almohaden daar na geheel vernietigt zynde in 't jaar 1212, zo keerden de Arabiers wederom in het koninkryk van Tunis, als elders gezegt wordt. Van het koninkryk van Spanje sprekende, worden ook de voortgangen verhaalt, welke zy in dezen staat maakten, na dat zy daar in gebragt waren omtrent het jaar 713, onder de regeering van Roderik. Tegenwoordig zyn de Arabiers ten dele aan de Turken, aan de Persianen, en aan byzondere prinsen onderworpen, en vele van de laatsten zyn zelfs aan de eersten cynsbaar.

Godsdienst der Arabiers.

De Arabiers waren in oude tyden afgodendienaars, die de zon, de maan, de sterren, en zelfs bomen en slangen, aanbaden. Zy pleegden ook een byzonderen dienst omtrent het hof van Alcora, of van Aquebila, het welke zy zeiden door Ismaël gebouwt te zyn, voor den welken zy eene grote eerbiedigheit hadden, zo wel als voor zyne moeder Hagar, en zy wilden uit liefde tot de zelve zeer gaarne *Hagarenen* en *Ismaëliten* genoemt worden. Men heeft gelooft, dat de drie wyzen, die den Heilandt quamen aanbidden, de eerste Apostelen van Arabië zyn geweest, alwaar Judas gedert het Euangelium gepredikt heeft. Het Christendom was alreets in de III eeuw in Arabië gevestigt, wanneer men daar een concilie hieldt tegen den bisschop Beryllus, en een ander tegen de ketters *Arabiken*, of *Arabischen* genoemt, gelyk in 't vervolg gezegt wordt. Deze volkeren schenen zelfs te yveren voor het gelove, en hunne bisschoppen bevonden zich naarstiglyk in de concilien, daar wy hunne namen nog in de ondertekeningen vinden. Mahomet, die zelf een Arabier was, verleidde deze eenvoudige en ligtgelovige volkeren, en bekoorde hen zo krachtig door de zachtigheden van zyne

zyne dweperyen; dat zy hem met eene beklaaglyke aankleving navolgden. Na de doodt van dezen verleider wierden de Arabiers de voortplanters van zyn gevoelen. In de verscheide verklaringen, welke iedereen aan den Alkoran gaf, hielden zy zich aan die van Melich, hoewel men 'er onder hen ook vindt, de welke die van Odman of van Lethari volgen. Zy worden met het 13 jaar besneden, om dat Ismaël in dien ouderdom de besnydenis ontfangen heeft. In Africa zyn de Arabiers in meer dan zestig gezintheden verdeelt, die in geloofstukken en gewoontens verschillen. Zy komen echter alle overeen in het gene Mahomet betreft, dien zy voor den grootsten van alle de propheten erkennen. Onder de Arabiers van Asië zyn eenige Grieksche Christenen, omtrent de bergen van Sinaï en van Horeb, omtrent de Rode zee, en in de wildernissen van het Steenachtige en van het Woeste Arabië. In het Gelukkige Arabië worden de zelve het minst gevonden; en men vindt 'er daar byna gene, als te Mascate, Galajate, en in eenige andere plaatsen, waar van de Portugezen meester zyn. Dit Gelukkig Arabië ontfing het Euangelium, voor al by de Homeriten, of Sabeen in de IV eeuw, onder den keizer Constantius, doch door Arriaansche predikers; zo dat het gelove van dat landt in des zelfs oorspronk bedorven was. Het schynt echter, dat zulks in de volgende eeuw geheel verbetert, en alles tot rechtzinnigheit gebragt was, toen in het jaar 522 Dunaam, de Jood, zo vele martelaars maakte te Nagran.

Conciliën van Arabië.

Men stelt gemeenlyk onder den naam van Arabië twee conciliën, om dat men niet weet, in welke steden de zelve eigentlyk vergadert zyn geweest. Het schynt echter, dat het eerste te Bostra gehouden is, ter oorzake van Beryllus, bisschop van die stadt. Deze kerkvoogdt hadt eenigen tydt zyne kerke met veel wysheit bestiert; maar hy hadt eindelyk het ongeluk van in kettery te vervallen, bewerende, dat onze Heilandt geen onderscheiden wezen hadde voor zyne menschwording, noch eene Godlykheit, die hem eigen was, maar alleen die van den Vader. Origenes, dien men bewogen hadde eene reize naar Arabië te doen, overtuigde hem met zulke krachtige redenen, dat hy het rechtzinnige gevoelen wederom aannam. Men hadt de andere bisschoppen doen vergaderen om over deze zake te oordeelen, die gelukkig afgedaan wierdt. Sedert heeft men de acten van dat concilie een langen tydt bewaart, en Hieronymus getuigt zelfs, dat men in zynen tydt de zamenspraak van Origenes en van Beryllus zag. Dit concilie wierdt omtrent het jaar 229, of 230 gehouden. Omtrent het jaar 246, of 247 hadden eenige leeraars verklaart, dat de zielen der menschen sturven en vernietigt wierden met hunne ligchamen, en dat de zelve te gelyk met de zelve ligchamen wederom leven zouden ten tyde van de opstanding. Verscheide bisschoppen vergaderden zich in een concilie om dit nieuwe leerstuk te vernietigen. Origenes, die in de laatste vergadering zo veel geluk gehad hadt, miste niet zich met de kerkvoogden aldaar te laten vinden. Hy sprak daar in tegenwoordigheit van al de werreldt over het verschil, dat verhandelt wierdt, en beweerde de lere van de kerke zo wel, dat hy alle de genen, die zich aan deze dwaling hadden overgegeven, overtuigde, en hen het zuivere gevoelen wederom deedt aannemen. *Euseb. Hist. lib.* VI. *cap.* 36. 37. *Hieronymus de script. Eccl.*

Schryvers, die van Arabië spreken.

Herodotus. Xenophon. Diod. Sicul. Josephus. Strabo. Plinius. Pomponius Mela. Vossius. Spartianus. Julius Capitolinus. Eusebius. Socrates. Nicephorus. Procopius. Cedrenus. Zonaras. Haiton. Marc. Paolo. J. Leon. Marmol. Texeira. Bellon. Vincent le Blanc. Busbequius. J. Bapt. Egnatius. Nic. Sagundinus de orig. Othom. Chalcondylas, & Paulus Jovius de reb. Turc. Nic. Muler de anno Arab. J. Cuspinianus. Andeus & Cambius de orig. Turc. Pizarro. Postel. Elmacin. Erpenius. Hottingerus. Pocockius in Hist. Orient. Greg. Abul-Pharaii, & in Specim. Hist. Arab. Vattir Hist. des Calif. De Barros Asia. Christoph. Furerus Itiner. Ægypt. Arab. &c. Juan de Persica Relac. J. Bapt. Gramaye, Hist. rer. Asiat. La Boullaye le Goux. Pietro della Valle. Jacq. de Vitri. Adrichomius. Scaliger. Ortelius. Cluver. Briet. Sanson. du Val. Baudrand. Bartoldus Nihusius Tract. Chron. de nonnullis Asiæ Prov. Thevenot Vojage du Levant.

ARABIKEN, of ARABICEN, ketters, die in Arabië in de III eeuw opstonden. Zy leerden, dat de zielen der menschen met de ligchamen sturven, en met de zelve wederom opgewekt zouden worden. Men weet niet, wie de eerste uitvinder van deze dwaling geweest is; en Prateolus tekent alleen aan, dat de zelve omtrent het jaar 207, onder het pausschap van Zephyrinus, en onder het keizerryk van Severus, begon te voorschyn te komen. Het twede concilie van Arabië, waar van hier voor gesproken is, wierdt tegen deze ketters vergadert, die hunne dwalingen afzwoeren, en belydenis van het rechtzinnige gelove deden. *Augustinus de Hær. cap.* 83. *Eusebius lib.* VI. *Hist. Nicephorus lib.* V. *cap.* 23. *Prateolus. Baronius.*

ARABINUS, (SEPTIMIUS) een zeer gehaat raadsheer, die onder Heliogabalus beschuldigt, maar ontslagen was, wierdt zeer qualyk by den keizer Alexander ontfangen, en schrikkelyk van den zelven gedreigt, als in het leven van dien keizer verhaalt wordt.

ARABISCHE ZEE, of *de Oceaan van Arabië, Mare Arabicum, Arabicus Oceanus*, is een gedeelte van den Oosterschen Oceaan. Zy strekt zich uit van de Zuidkust van Arabië, van de straat Babel-Mandel, tot aan de kaap van Rez-Algata. Men vindt echter kaarten, die de Arabische zee langs de kust van Persië tot aan het halfeilandt van de Indus aan deze zyde van den Ganges uitstrekken. *Baudrand.*

ARABITEN, die zommige oude schryvers *Abariten* noemen, maar ten onrechte, als Strabo, Diodorus Siculus, Arrianus, Plinius, en anderen, hoewel ze een weinig in de omstandigheden verschillen, duidelyk aangetoont hebben, en Curtius in het levensverhaal van Alexander den Groten verder bewyst in het 10 hoofdstuk van zyn IX boek, zeggende dat die vorst uit zee aan landt gestapt zynde, en de schepen verbrand hebbende, met zyne legerbenden het landt der Arabiten ingetrokken, en na vier dagen voorttrekkens aan zekere rivier gekomen is, die de inwoners Arab, of, gelyk Arrianus schryft, *Arabus* noemden, en van de welke deze inwoners *Arabiten*, of, gelyk men hedendaags zegt, *Arabiers* genoemt wierden. Zie van de zelve wydlopig hier voren op het woordt ARABIE.

ARABLAI. Zie ARREBLAI.

ARABSCHAH, *Ahmed Ben Mohammed*, meer bekent onder den naam van *Ben Arabschah*, een vermaart leeraar van de Musulmansche wet, was geboortig van Damascus, daar hy in het 854 jaar van de Hegire, het 1450 van Christus, sturf. Hy heeft geschreven: *Fakehat al Cholafa*, (*de vrucht der Kalifs*) of de nuttigheit, die men uit hunne historie kan trekken. *Agiaib al Macdur fi Akhbar Timur.* (*De wonderlyke uitwerkingen van het Goddelyke besluit in 't verhaal der daden van Timur.*) Dit is de historie van Tamerlan. *Erschad al mofid bel taouhid.* (*Verhandeling van de eenheit Gods.*) *Herbelot Bibl. Orient.*

ARC, of HERAC. Zie PETRA.

ARACEEN, of ARKITEN, waren de nakomelingen van Arki, zoon van Canaan, die hunne woonplaats hadden in de stadt Arcea, of Arca, aan den Libanon. Josephus en Ptolomæus spreken van deze stadt. De reizebeschryving van Antoninus stelt de zelve tusschen Tripolis en Antaradus. Josephus brengt een stuk van de Assyrische historie by, het welke zegt, dat die van Arcea met die van Sidon en van het oude Tyrus zich aan de Assyriers overgaven. En hy zegt elders, dat de rivier Sabbatica zich ontlast in de Middelandsche zee, tusschen Arcea en Raphanea. Deze stadt is zonder twyffel de zelve, waar van in Josephus gesproken wordt, en die aan den stamme Aser wordt toegeëigent, en anders *Antipas* genoemt. Ten tyde van Salomon was Baana, de zoon van Husai, bestelmeester van den stamme Aser, volgens den Hebreeuschen text: maar Josephus zegt, dat hy landvoogdt was van het omleggende landt van de stadt Arcea, die aan de zee legt. In de laatste tyden van de Republyk der Joden behoorde deze stadt tot het koninkryk van Agrippa. I. *Reg.* IV. 16. *Josephus Oudh.* V. I. VIII. IX. 14. *Oorl.* VII. 14. 24.

ARACENA, *Aracena*, een out vlek van Spanje in Andalusië. Het legt aan den oorspronk van de rivier Tinio, tusschen de steden Seville en Xeres de Badajos. Dit vlek heeft een out kasteel, dat het zelve gebiedt, en men gelooft, dat het zelve het oude *Lælia* is, eene stadt der Turdetanen in het Betische Gaule. *Baudrand.*

ARAC-GELARAN, *Melitene*, een klein landschap van Chusistan, eene provincie van het koninkryk van Persië. *Baudrand.*

ARACHNE, dochter van Idmon, was zo kunstig in 't stikken met de naaldt, dat zy zich beroemde Minerva daar in te boven te gaan, de welke men aanmerkte als de eerste, die dat slag van werken hadde uitgevonden. Zy durfde haar zelfs uitdagen. Deze godin was daar over zo verstoort, dat zy, een getuige van de verwaantheit van Arachne geweest zynde, haar geweldig mishandelde, en hare werken verscheurde; het gene deze dochter zo verstoorde, dat zy zich zelve uit wanhoop verhing, en van Minerva in eene spinnekop verandert wierdt. *Ovidius lib.* VI. *Metam. Fab.* I. *Plinius lib.* XI. *cap.* 24.

ARACHOVA, een groot dorp van twee of drie hondert huizen ten Oosten van Castri gelegen, waar van het maar vier mylen af legt, op het zelve afhangen des bergs byna aan den voet. Alle de inwoners zyn Grieken of Albanoisen, met een *Soubachi*, of Turkschen Woiwode. Vele kerken zyn 'er, waar van die van Panagia, dat is de H. Maagdt, de voornaamste is. De andere zyn die van den heiligen Gregorius, den heiligen Demetrius, en den heiligen Nikolaas, met eenige kleine kapellen. Men houdt dit dorp voor het geen by de ouden onder den naam van de stadt *Ambryssus* bekent was, gelegen onder den berg Parnassus, en by Stephanus *Cyponissus* genoemt. *Spon. Baudrand.*

ARACLEA, of PERINTHO, *Heraclea, Perinthus, Mygdonia*, eene stadt van Turkyë in Europa. Zy is in Romanië gelegen, aan de zee van Marmara, tusschen de steden Selivrea en Ridisto. Hoewel de stadt Araclea een aartsbisschoplyken zetel heeft, met een groten en goeden haven, zo is zy echter niet volkryk. *Baudrand.*

ARACOUA, of ARACHOVA, een groot vlek van Griekenlandt in Livadië, twee mylen van de golf van Lepante. Men houdt het zelve voor het oude Ambryssus, eene stadt aan den voet van den berg Parnas in Phocis gelegen. *Baudrand.*

ARACUIEN, of ARACUITEN, volkeren van Zuid-America in Brasilië. Hun landt is naby het Portugeesche gebiedt van Phernambuco.

ARAD, of HARAD, eene stadt der Amoriten. Zie HARAD.

ARAD, een gebergte. Zie ARARATH.

ARAD, *Aradium*, eene keizerlyke vesting van opper-Hungarië, in het Aradsche graafschap gelegen, aan de rivier Marosch, tegen de Zevenbergsche grenzen, en is na den Carlowitschen vrede recht versterkt, en tot een grensvesting tegen Temiswar gemaakt. In de vorige oorlogen is deze plaats dikwils van de keizerschen en van de Turken verovert, en eindelyk den laatsten in handen gebleven, tot dat in January des jaars 1686 Heusler en Mercy de zelve

met

met 3000 Duitfche en 600 Hungaren onvoorziens wilden wegnemen: doch dewyl zulks tydig ontdekt wierdt, gingen zy op de vyanden, die Giula van nootwendigheden voorzien, en de keizerlyke quartieren overvallen wilden, los, floegen de zelve niet verre van Temiswar op de vlucht, en alzo vele der zelven in Arad weken, weerden zy zich daar in dapper, tot dat de plaats volkomen in brandt geraakte, en ftormenderhandt overging. In den jare 1698 wierdt de zelve op nieuw verfterkt. Dewyl de zelve, eer Temiswar in den jare 1716 in keizerlyke handen quam, zo na aan de Turkfche grenzen lag, dat de Marofch alleen de zelve daar van affcheidde, zo wierdt hier een fterke handel tusfchen de Chriftenen en Turken gedreven. Het graaffchap van deze naam (*Comitatus Aradienfis*) legt tusfchen de Theis, de Zevenbergfche grenzen, en de Torontalfche en Czanadifche graaffchappen.

ARADION, een Afrikaan van het Marmorifche Lybië, en een der dapperften van zyn landt, wierdt in de III eeuw door Probus, die federt keizer wierdt, in een tweeftrydt gedood, die hem een praalgraf deedt oprechten, om zyne dapperheit te vereeren. *Flavius Vopiscus in vita Probi cap.* 9.

ARADUS, een eilandt en ftadt van Phenicië, aan de kuft van de Syrifche zee, naby de ftadt Tortofa, die ook *Antaradus* en *Orthofia* genoemt wordt, gelegen. Beide deze fteden waren voortyds bisdommen; doch zyn tegenwoordig onder het gebiedt der Turken byna geheel verwoeft. De ftadt Aradus befloeg outtyds het gehele eilandt, gelyk Hieronymus aanmerkt *in Ezech.* en Mela en Scaliger *in Eufeb.* De ouden hebben gemeent, dat Andromeda naby dit eilandt voor het zeegedrocht bloot geftelt wierdt. Daar was tusfchen dit eilandt en het vafte landt eene wonderlyke fontein van zoet water op den grondt van de zee, die aldaar meer dan vyftig vadem diep was; en echter bragt men de zelve tot in de ftadt Tortofa door zekere pypen, van gekookt leder gemaakt. *Plinius lib.* V. *cap.* 31.

ARAFAT, een berg, twee of drie mylen van Mecca in Arabië. Eenige fchryvers zeggen, dat hy maar eene myl daar af gelegen is. Hy legt in eene grote vlakte, waar in gene ftadt is; en boven op den berg is maar eene mosquee. De pelgrims zeven maal rontom den tempel van Mecca gegaan, en met het water van den put, *Zemzem* genaamt, besprengt zynde, gaan op den avondt op den berg Arafat, alwaar zy den nacht en den volgenden dag in gebeden en Godsdienftige oeffeningen overbrengen. Des volgenden daags flachten zy eene grote menigte van fchapen in de vlakte van Mina, aan den voet van dezen berg; en na dat zy een gedeelte daar van tot een gefchenk aan hunne vrienden gezonden hebben, delen zy het overige aan den armen uit; het gene zy *Corban*, dat is *offerhande*, noemen. Zy doen zulks ter gedachtenisfe van de offerhande, die Abraham op den zelven berg doen wilde van zynen zone Ifaac. Men verbrandt niets van deze fchapen, en daar is geen altaar; daarom is deze plechtigheit eigentlyk gene offerhande, en veel minder een brandoffer, gelyk zommige fchryvers de zelve noemen. De pelgrims, die zich by deze bedevaart tegen den kleinen *Bairam*, of tegen het Oofterfeeft, bevinden, maken gewoonlyk een getal van tachtig tot hondert duizent menfchen uit, en hebben ook wel zo vele paarden, muilen en kamelen by zich. Tot de bovengemelde plechtigheit worden byna 400000 fchapen door hen geflacht. *Ricaut de l'Empire Ottoman. Dapper Arab.*

ARAGISUS, hertog van Benevento, volgde op Gifulphus in het jaar 762. Hy trouwde met eene der dochters van Defiderius, koning der Lombarden, waar van 'er Tasfillo, hertog van Beyeren, eene andere getrouwt hadde. Dewyl nu Defiderius door Karel den Groten van zyn ryk berooft wierdt, hitften deze zufters beide die vorften tot den oorlog tegen Karel aan. Zy voldeden hunne gemalinnen in hare begeerte: doch zulks bequam hen zeer qualyk. Aragifus ftont op het uiterfte om al zyn landt te verliezen, doch verkreeg op zyne bede van Karel den Groten vergiffenis. Doch wanneer de zelve in 't jaar 784 wederom in Italië gekomen was, en vernam, dat Aragifus niet ophieldt tegen hem te woelen, zo nam hy hem Benevento en Capua af, en nootzaakte hem naar Salerno te vluchten. Van daar zondt Aragifus zyne zonen Rumoald en Grimoald aan Karel tot gyzelaars, en verkreeg daar door wederom vergiffenis. Aragifus omtrent het jaar 788 geftorven zynde, gaf Karel het hertogdom van Benevento aan Grimoald, den jongften van zyne zonen, van wien hy zich wel verzekert hieldt, hoewel hy een neef was van Adalgifus, den zoon van Defiderius, die geweldig woelde om de ftaten van zynen vader wederom te bekomen. *Aimoin. cont. Hift. lib.* IV. *Sigonius de Reg. Ital. Dupleix & Mezeray Hift. de France en Charlam. Eginhard. ad an.* 784. *fq. Imhof Hift. Ital. & Hift. Geneal. p.* 6.

ARAGON, of ARRAGON, een koninkryk van Spanje, tusfchen de Pyreneen, aan de zyde van Vrankryk, Navarre, Caftilië, en Catalonië. Antonius Nebrisfenfis meent, dat des zelfs naam genomen is van dien van *Terraconenfis Hifpania*, dat men verbaftert heeft. Johannes Vafafæus is van het zelve gevoelen. Anderen ontlenen den zelven van *Antrigones*, oude bewoners van Spanje, of van den naam van de rivier van *Aragon*; en anderen van het altaar van Hercules, en van de fpeelen, die daar by gehouden wierden, *Ara* en *Agones*. Wat 'er van zy, Arragon is het landt der oude Jaccetanen geweeft, waar van Ptolomæus fpreekt, die grondleggers van Jacca waren; van de Lacetaniërs, door Cæfar gemeldt, door Titus Livius, en door Plinius; van de Acitaniërs, welker naam in Macrobius gevonden wordt; van de Sedentaniërs; van de Surdaoniërs, en van de Isfergeten. Tegenwoordig is Aragon onvruchtbaar, en weinig bewoont. De hoofdftadt van dit koninkryk is Saragosfa aan de Ebro. De andere zyn Huesca, Jacca, Taracona, Moncon, Albarazin, Balbaftro, Daroça, Calatajud, Tervel, enz. Dit koninkryk is in de VIII eeuw, gelyk de andere Spaanfche provincien, van de Moren overftroomt geweeft. Eertyds maakte het koninkryk van Aragon maar een gedeelte van het koninkryk van Navarre uit. Sanche, de III van dien naam, bygenaamt de Grote, koning van Navarre, van Caftilië, en van Aragon, liet verfcheide kinderen na. Garfias de IV was koning van Navarre, Ferdinand of Fernand was het van Caftilië, en Ramirus hadt Aragon in den jare 1035. Zyne navolgers hebben de ftaten van Valencië, van Majorca, van Barcelona, en van Catalonië gehad. Ramirus de II, gezegt de Monnik, hadt maar eene eenige dochter, Petronilla genaamt, die hy den 11 Auguftus des jaars 1137 uittrouwde aan Raimond Berenger den V, graaf van Barcelona, zoon van Raimond den V, graaf van Provence. Hunne nakomelingfchap heeft in Aragon geregeert. Jan de I, zoon van Petrus den IV, gezegt de hoflyke, en van zyne derde gemalinne Leonora van Anjou, trouwde met Jolanda van Bar, dochter van Robert den I, hertog van Bar, en van Maria van Vrankryk. Hy hadde uit dit huwelyk Jolanda, waar van hier na gefproken wordt. Door zyn eerfte huwelyk hadt hy zich verbonden met Mahauda van Armagnac, die hem vader maakte van eene dochter, genaamt Johanna, getrouwt met Mattheus, graaf van Foix. De koning Jan fturf den 15 May des jaars 1395. Martinus, zyn broeder, die naaft hem volgde, overweldigde de kroon tot nadeel van zyne nichten. De graaf van Foix vatte de wapenen op, om zyn recht te bevorderen; doch fturf zonder kinderen in het jaar 1399, al het recht tot de kroon ging over aan Jolanda van Arragon, en zy bragt het zelve aan Lodewyk van Anjou, den II van dien naam, koning van Napels, enz. kleinzoon van Jan, koning van Vrankryk, dien zy te Arles trouwde op donderdag den 2 December des jaars 1400. Martinus ftierf in 't jaar 1412, zonder nakomelingfchap, en de ftaten van Aragon riepen tot de kroon Ferdinand den II, zoon van Jan den I, koning van Caftilië, en van Eleonora van Aragon, dochter van Petrus den II, en zufter van de koningen Jan en Martinus, zonder acht te geven op het recht van Jolanda en van hare navolgers. Deze prinfes hadt Lodewyk en René, die den tytel van koningen van Arragon aannamen. De laatfte hadt Jan, die zyn recht vervolgde, den koning van Aragon in Catalonië verfloeg, en te Barcelona fturf den 16 December des jaars 1470. De koning René, zyn vader, fturf eerft in 't jaar 1480, latende zyne ftaten na aan Karel du Maine, die in het volgende jaar fturf, hebbende den koning Lodewyk den XI zyn algemenen erfgenaam gemaakt, en zyne rechten op de ftaten van Aragon aan hem afgeftaan; en op deze gift zyn de eifchen gegrond, welke Vrankryk op de gemelde ftaten heeft. Ondertusfchen wierden de zelve in 't jaar 1479 vereenigt met de koninkryken van Caftilië en Leon, door het huwelyk van Ferdinand den V, en van Ifabella van Caftilië. De kleine ftaten van Sobrarba en van Ribagorça, waar van Ainfa de hoofdftadt is, zyn in Arragon gelegen. Men heeft in Aragon vele edele geflachten; den groten Raadt van 't koninkryk; de inquifitie, en andere onderhorige rechtbanken. Zie hier de Chronologifche opvolging van de koningen van Aragon, aanwyzende den tydt van hunne verheffing op den troon, en dien van hunne regeering.

Chronologifche opvolging der koningen van Aragon.

1035.	Ramirus de I	R. 32.
1067.	Sanche de I	27.
1094.	Petrus de I	10.
1104.	Alfonfus de I	30.
1134.	Ramirus de II, gezegt de Monnik,	4.
1138.	Petronilla, gemalinne van Raimond Berenger den V, graaf van Barcelona,	24.
1162.	Alfonfus de II, gezegt de Kuifche,	34.
1196.	Petrus de II	17.
1213.	Jacobus de I, gezegt de Zegepralende,	63.
1276.	Petrus de III	10.
1286.	Alfonfus de III, gezegt de Weldoender,	4.
1291.	Jacobus de II, gezegt de Rechtvaardige,	37.
1327.	Alfonfus de IV, gezegt de Goedertieren,	8.
1336.	Petrus de IV, gezegt de Hoflyke,	52.
1388.	Jan de I	7.
1395.	Martinus	15.
1410.	Ferdinand de I, gezegt de Rechtvaardige,	6.
1416.	Alfonfus de V, bygenaamt de Wyze, en de Kloekmoedige,	42.
1458.	Jan de II	21.
1479.	Ferdinand de II, en de V van Caftilië, die deze ftaten vereenigde.	

De andere koningen van Aragon worden in de opvolging van de koningen van Caftilië gemeld. Het is genoeg aan te merken, dat Aragon zyne byzondere graven gehad heeft, en dat Sanche Abarca, koning van Navarre, die, gelyk *Surita* zegt, geheel Aragon bezat, de eerfte is geweeft, die den tytel van koning van het zelve heeft aangenomen. Hy liet na Garfias, den vader van Sanche den Groten, die by eene meefteresfe, vrouwe van Aivar, Ramirus den I teelde. *Strabo lib.* III. *Ptolomæus. Plinius. Pomponius Mela. Merula. Surita. Garibai. Blanca. Juan Briz. Sandoual. Mariana. de Marca. Oihenart. Dupuy. Imhof Not. Hifp.*

ARAGON, eene rivier van Spanje, in het koninkryk van Aragon, heeft haren oorfpronk uit het Pyreneefche gebergte, naby het dorp S. Chriftina. De zelve loopt voorby Jacca, Sanguesfa, enz. en voegt zich te zamen met de Arga, om zich een weinig beneden Calahorra in de Ebro te werpen.

ARAGON, (DE KLEINE) *Aragonius Subordanus*, een kleine rivier van Spanje in het koninkryk van Aragon. Zy heeft haren oorfpronk in de vlakte van Echo aan de Pyreneen, befpoelt het

vlek van Echo, en ontlast zich in de grote Aragon, omtrent twee mylen beneden Jacca. *Baudrand.*

ARAGON (FRANCISCUS PETRUS D'E) een welbedreven Spaansch rechtsgeleerde, heeft geschreven *In Secundam Secundæ Thomæ. De Justitia & Jure*, te Lions op blads grootte gedrukt in het jaar 1597. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ARAGON, (JOHANNA VAN) huisvrouw van Ascanius Colonna, prins van Tagliacossi, is eene doorluchtige vrouw geweest in de XVI eeuw. Zy was van Napels, en afkomstig van de koningen van Arragon. De verheve verstanden van haren tydt deden op eene ongewone wyze haren lof klinken. De Philosooph Augustinus Niphus was van de yverigsten om haar zyne hulde te doen. Hy vertoonde haar zo schoon, en beschreef op zulk eene byzondere wyze de volmaaktheden van haar ligchaam, dat 'er schryvers zyn, die beweeren, dat hy haar gevleit heeft, en dat de liefde hem by vergroting deedt spreken. Men heeft zelf voorgegeven, dat de hoedanigheit van geneesmeester hem voorrechten gegeven hadde, waar door hy in liefde ontvonkt was; dat niet waarschynlyk is, de wyl Niphus de geneeskunde niet oeffende, hoewel hy daar toe bevoegt was. Johanna van Aragon veroorzaakte niet alleen door hare schoonheit verwondering; haar moedt, hare voorzichtigheit, en hare bequaamheit in grote zaken onderscheidden haar ongemeen van de andere vrouwen van haren staat. Onder het pausschap van Paulus den IV hadt zy deel in de besluiten, die door de Colonnaas tegen de belangen van dezen paus genomen wierden. Men zoude haar gevangen genomen hebben, zo men niet eenig inzicht gehad hadde voor hare kunne; maar men genoegde zich met haar te verbieden uit Rome te gaan. Zy liet echter niet na zulks met behendigheit te doen, om te beter in staat te zyn om de ondernemingen van haren zone Marcus Antonius Colonna te ondersteunen, die in 't vervolg zo veel glorie behaalde in den slag van Lepante. Het blykt, dat zy in dien tydt in geen goet verstandt was met haren man; want zy was volkomen in de belangen van haren zoon; en daar was zulk eene grote verbittering tusschen den vader en den zone, dat de laatste veel toebragt tot het gevangennemen van den eersten over misdryf van staat. Johanna hadt eene zuster, genaamt Donna Maria van Arragon, die tot haren ouderdom toe zeer schoon was. Zy trouwde met den marquis Alfonsus d'Avalos, een der beste krygshoofden van Karel den V. *Sorbiere* stelt haar in zyne brieven onder de geleerde vrouwen. De vaarzen, die tot lof van Johanna gemaakt wierden, zyn door Jeronymus Ruscelli verzamelt, en te Venetië in 't jaar 1555 uitgegeven, onder den tytel van *Tempio alla divina Signora Donna Giovanna d'Aragona fabricato da tutti i piu gentili Spiriti, & in tutte le Lingue principali del mondo. Bayle Dict. Crit.*

ARAGON, (ISABELLA VAN) dochter van Alfonsus, hertog van Calabrië, zoon van Ferdinand, koning van Napels, was getrouwt met Jan Galeasso Sforza, hertog van Milanen, omtrent het jaar 1480. Deze hertog was onder de voogdy van Lodewyk Sforza, zynen oom, voor zyn huwelyk, en was niet minder daar onder sedert dat hy met Isabella van Aragon getrouwt was. De raadgevingen van deze prinsesse, die zo heerschzuchtig als schoon was, gaven hem den moedt om te betuigen dat hy zyne rechten volkomen genieten wilde; maar hy hadt meteen sterken tegenstander te doen; zyn voogdt was de listigste en bequaamste man der werreldt om zich zelf tegen de billyke eischen van zynen neef staande te houden. Hy was op de prinses Isabella verlieft de eerste maal, dat hy haar gezien hadt; en dewyl zy niet verder de gemalinne van Jan Galeasso was dan door volmacht, wanhoopte hy niet met haar te kunnen trouwen, met uitsluiting van zynen neef. Hy openbaarde zyn voornemen aan deze prinses, en verzekerde haar, dat zy veel zekerder regeeren zoude, indien zy met hem trouwde, dan als zy de gemalinne was van Jan Galeasso. Dit voorstel wierdt edelmoediglyk verworpen. De voogdt liet hier door den moedt niet zakken, hy beschikte het zo dat zyn neef zyn huwelyk niet voltrok, en men zegt zelfs, dat hy zich daar toe van een betoverden bandt bediende; maar anderen verzekeren, dat hy zulks alleen belette onder voorwendzel van te grote jonkheit van de zyde des bruidegoms. Hy deedt ter zelver tydt aan 't hof van Napels over zyn huwelyk met Isabella handelen. Ferdinand scheen daar toe de handt te willen leenen; maar de hertog van Calabrië wilde daar in niet bewilligen. Lodewyk Sforca was dan genoodzaakt Isabella aan Jan Galeasso over te laten; maar hy stondt niet af van de wraak, en hy schikte Isabella van Aragon tot het voornaamste slachtoffer der zelve. Hy benam haar verscheide zaken, die hare zucht verleidden, of haar vermaakten, en hy trouwde met eene prinsesse, die in alle zaken hare tegenstreefster was. De jonge Isabella hadt zo veel verdriet in dezen tweespalt en deze verdeeldheit, waar van Varillas in het leven van Karel den VIII een omstandig bericht geeft, dat zy aan haren vader en aan haren grootvader liet weten, dat zy, indien men haar niet uit deze ellende verloste, de handen aan haar eigen leven zoude slaan. Deze prinsen waren niet in staat om Lodewyk Sforza tot reden te brengen; want hy was een der werktuigen, die de Franschen in Italië trokken, het gene het gehele geslacht van Aragon, dat te Napels regeerde, te gronde hielp. Hy voerde zyn misdryf tot zo hoog een top, dat hy zich van zynen neef ontsloeg. Men hadt schoon voor te geven, dat Jan Galeasso gestorven was door zyne gemalinne te veel geliefkoost te hebben. Het gerucht, dat zyne doodt aan de heerschzucht van zynen oom toeschreef, behieldt de overhandt. De prinsesse Isabella quam gedurende een langen tydt van den eenen rouw in den anderen. Zy verloor in den tydt van eenige jaren haren grootvader, haren man, haren vader, haren broeder, haren oom, en haren zoon. De eenige vertroosting, die haar overig bleef, was te zien, dat Lodewyk Sforza, haar vervolger, zyne misdaden in Vrankryk in eene strenge gevangenis boette, die niet eindigde dan door zyne doodt. Zy hadt nog een anderen troost, die mogelyk al zo groot was, dat is, dat hare eenige dochter, Bonna Sforza, trouwde met Sigismundus, koning van Polen. Zy hadt haar verblyf genomen in eene stadt van het koninkryk Napels, die aan haar tot een douarie gegeven was, en zy leefde daar op zulk eene wyze, waar door bleek, dat de tegenspoeden van het geluk die zwier van koninklyke grootsheit, waar in zy opgevoed was, niet vernietigt hadden. Zy stierf van de waterzucht, maar zy hadt den tydt gehad om eene Godsdienstige reize te doen naar Rome, onder het pausschap van Leo den X. Zy ging te voet naar het Vatikaan, gevolgt van een groot getal van vrouwen, als bruiden opgetooit. De gehele stadt liep te zamen op dit schouwspel. Het ware voor hare gedachtenis te wenschen, dat men hier met het gezegde konde eindigen, zonder een staart daar by te voegen, die wat moeijelyk is; maar men is geen meester van hare daden. Hare eige lofredenaars hebben zich van het besluit bedient, dat hier na volgt. Deze prinsesse, die in hare grootste jonkheit roemruchtig van hare deugdt hadde doen spreken, gaf gelegenheit aan de laster, wanneer zy in haar afgaan was, en gedoogde de minneryen van Prosper Colonna met zeer weinig inzicht voor haar goeden naam. Hare dochter, de koninginne douariere van Polen, in het zelve oordt van 't koninkryk van Napels geweken zynde, volgde aldaar het moederlyke voorbeeldt. Zo waarachtig is het, dat dit de gewoonste klip is, waar op de glorie en de verdiensten der vrouwen schipbreuk lyden, wanneer zy zo vry met de groten omgaaan. *Paul. Jov. Guicciardin. Thuanus. Varillas. Bayle.*

ARAH, of ARACH, een Israëliet, wiens kinderen wederkeerden uit de Babylonische gevangenis ten getale van zeven honderd vyf en zeventig. *Ezra* II, 5. Zyn naam betekent, *die hem bemint*, of *zyne verkiezing*. *Simon Dict. de la Bible.*

ARAKIL-VANC, en vermaart dorp en klooster aan den voet van den berg Ararath in Armenië. Deze naam betekent *klooster der Apostelen*. De Armeniers hebben eene grote eerbiedigheit voor deze plaats, om dat zy geloven, dat Noach na den zondvloedt derwaarts week, en aldaar aan Godt zyne eerste offerhande deedt, tot dankbaarheit voor zyne bewaring, en die van zyn huisgezin. Zy verzekeren ook, dat men daar de ligchamen van de Apostelen Andreas en Mattheus gevonden heeft; en dat het bekkeneel van Mattheus nog in hunne kerke is. *Chardin vojag. de Perse en* 1673.

ARALIUS, dien anderen *Aratius*, en *Analius* noemen, was de vyfde koning der Assyriërs. Hy volgde omtrent het jaar 2106 op Arias, of Thuras, en regeerde veertig jaren. Xerxes was zyn opvolger in 't jaar 2146. *Julius Africanus & Eusebius in Chron. Torniel. & Salian. in Annal. Vet. Test.*

ARAM, vyfde zoon van Sem, was vader van de volkeren van Syrië, die naar zynen naam *Aramiten* genoemt wierden, als ook naar Aram, een zoons zoon van Nahor, Abrahams broeder. Men onderscheidt in de H. Schrift verscheide landen van de Syriers of Aramiten. Zo wordt 'er gesproken van de *Syriërs van Naharaim*, anders *Paddan Aram*, of van het Syrië der twee rivieren, dat is Mesopotamië, van de Syriërs van *Damascus*, van *Zoba*, van *Bethrohob*, en van *Maacha*; om dat de steden Damascus, Zoba, Bethrohob, en Maacha in Syrië waren; of ten minsten om dat de landschappen of provincien van Zoba, Maacha, Rohob, enz. Syrië in het algemeen uitmaakten. Aram hadt vier zonen, Uz, die het Trachonische bewoonde, en de stadt Damascus bouwde; Hul, of Ottus, die het landt van Armenië bestoeg; Gether, die prins was der Bactrianen; en Mas, of Miseas, die de Mezaniten regeerde, welker landt naderhandt de valeie van Pasin genoemt wierdt. Homerus en Hesiodus geven den naam van Aramiten aan de volkeren, welke de Grieken van latere tyden Syriërs genoemt hebben. De propheet Amos schynt te zeggen, dat de eerste Aramiten in het landt van Kir gewoont hebben, in Iberië, daar de rivier Cyrus is; en dat Godt hen van daar uitgevoert hadde, gelyk hy de Hebreën gedaan hadde uit Egypten. Maar men weet niet, wanneer deze overvoering geschiedde. De zelve moet al zeer out zyn, dewyl Mozes altoos de Syriërs en de volkeren van Mesopotamië Aramiten noemt. De volkeren van Syrië hebben de Joden dikwils beoorloogt. David heeft de zelven onderworpen en cynsbaar gemaakt. Salomon heeft het zelve gezag over hen behouden. Maar sedert de scheuring der tien stammen schynt het niet, dat de Syriërs in het algemeen aan de koningen van Israël zyn onderworpen geweest, 't en zy onder Jerobeam den II, die het koninkryk van Israël in zyne oude uitgestrektheit herstelde. *Gen.* X. 23. II *Reg. Josephus Oudh. lib.* I. *cap.* 6.

De geleerde Reland merkt aan wegens Aram, of Syrië Maacha, dat men by gebrek van oude gedenktekenen aan de verscheide landen van Syrië hunne zekere bepalinge niet geven kan, en dat Bochard het zelve eene stadt noemt, die hy plaatst in het landt der Canaaniten; want dus schryft hy: (*Geogr. sacra* VI.) *Aram Maacha* I *Chron.* XIX, 6 *is eerder eene stadt geweest der Canaaniten, dan der Syriërs: Maacha is het* Epikairon *van Ptolomeus, eene stadt van Palestina over de Jordaan.* En straks daar na: *Maacha is den stamme Manasse te beurt gevallen.* Maar eerstelyk schynt Aram Maacha een landt, gene stadt geweest te zyn; want het wordt genoemt tusschen Mesopotamië en Syrië Zoba, 't welk zekerlyk namen van landen geweest zyn: en de koning der Ammoniten wordt gezegt, in de aangetoge plaats, gezonden te hebben *om wagenen en ruiters te huren uit Mesopotamië, en uit Syrië-Maacha, en uit Zoba.* Nu is het niet waarschynlyk, dat, daar het eerste en het laatste namen van landen zyn, het middelste Aram Maacha de naam zoude zyn van eene stadt. Verders zegt Bochard wel, dat Maata eene stadt is van Palestina over de Jordane in het lot van Manasse, en brengt daar toe eenige plaatsen by, als *Deut.* III, 14; *Jos.* XII, 4, en andere. Maar wat anders is *Aram Maaka*, wat anders *Maacha*

cha alleen; en worden ook in de grondtaal die namen met eenige verscheidenheit gelezen, de welke, hoewel niet groot, evenwel dikwils genoeg is om te doen geloven, dat het verscheide plaatsen zyn. Eindelyk dat Bochart zegt, dat Maacha is het Epikairos van Ptolomæus, zulks komt niet overeen met de gelegenheit der stadt Maacha, welke in den stam van Manasse was, en gevolglyk aan de Noorder grenzen van 't Joodsche landt over de Jordaan; daar Epikairos van Bochart zelf in zyne kaarte van Syrië geplaatst wordt aan de Dode zee, aan de Zuidpalen des lands. *Reland Palestina.*

ARAM, of RAM, de zoon van Esrom, en vader van Aminadab, wordt onder de voorouders van den Heilandt naar den vleesche genoemt. Dat is alles, wat men van hem weet. *Ruth* IV. 20. *Math.* I. 3. 4. *Lucas* III.

ARAM. Behalven Aram, den zoon van Sem, en ARAM, den zoonszoon van Nahor, is 'er nog een van de nakomelingen van Aser van den zelven naam geweest, waar van I *Chron.* VII, 34 gesproken wordt.

ARAMA, eene stadt van Phenicië in den stamme Aser. *Jos.* XIX, 36. Men moet aanmerken, dat verscheide uitleggers overzetten *Rama*, nemende de eerste lettergreep voor eene nadrukkelyke *Hé*, dat is te zeggen voor een woordtleedtje, hoewel dat de zelve niet gewoonlyk voor de eige namen gevonden worden, en dat 'er gene zyn voor de namen der andere steden, waar van in het zelve vers gewag wordt gemaakt. De Latynsche overzetter heeft het door *Arama* vertaalt, en is daar in gevolgt door Simon. Hy vertaalt ook op de zelve wyze naar den Latynschen het 30 vers van I *Sam.* XXX, en gelooft, dat aldaar van de zelve stadt gesproken wordt, hoewel dat het oorspronkelyke woordt verschillende is, dat de zeventigen het anders vertaalt hebben, en dat verscheide uitleggers *Horma* vertalen, in plaats van *Arama*. Men moet eens voor al aanmerken, dat 'er veel zwarigheit is in de namen van steden in den Bybel; zo om dat men dikwils niet weet, of de *Hé*, die aan het hoofdt gevonden wordt, oorspronkelyk is, of nadrukkelyk, als om de verscheide wyzen van het lezen der klinkletters.

ARAMATHA wordt by *Josephus Oudh.* VIII, 9, en IX, 4 de stadt genoemt, de welke I *Reg.* XXII, 3 *Ramoth in Gilead* wordt geheten.

ARAMONT, (GABRIEL) ambassadeur van Vrankryk te Constantinopel, onder de regeering van Henrik den II, was een edelman van Gasconje, die zich waardiglyk van zyn ampt queet. De konnestabel van Montmorenci de opening onderzoekende, die paus Paulus de III gegeven hadt, dat het eenige middel, om Plaisance uit des keizers handen te bekomen, was de Turksche vloot op de kusten van Napels en Sicilië te doen komen, verplichtte den koning zynen meester om met Soliman daar over te handelen. Men verkoos hier toe Aramont. Hy was niet minder behendig, noch hadt geen minder ondervinding dan La Forêt, Rincon, en Paulin, die deze waardigheit voor hem bekleed hadden. Hy maakte zich vrienden aan de Porte, die hem een vryen toegang en heimelyk gehoor verkregen; en hy wist zyne zaken zo wel te schikken, dat hy de genegenheit van Soliman won, dien men een weinig tegen de Franschen vooringenomen hadt. Het quam nog maar alleen daar op aan om te weten, waar toe de vloot van den groten Heer gebruikt zoude worden. Aramont keerde ten dien einde vaardiglyk wederom naar Vrankryk, om met zynen meester de middelen te beramen om dit onderstandt met nuttigheit te gebruiken. De koning en de konnestabel verwittigden hem, dat zy heimelyke verstandhouding hadden in het eilandt van Corsica, en dat men het zelve gemakkelyk zoude kunnen vermeesteren, mits dat de Turksche en Fransche vloten het zelve te gelyk aantasten. Hy vertrok met een ontwerp, om het zelve aan den Groten Heer mede te delen. Maar zo haast hy te Maltha aan landt getreden was, wierdt hy door den grootmeester nadrukkelyk gebeden met de Turksche generaals te spreken, die Tripoli van Barbarye belegert hadden, en zyne achting, en het gezag van Henrik den II te werk te stellen, om hen tot het verlaten van deze plaats te verplichten. Hy voldeedt aan dit verzoek, en quam in de legerplaats der Turken wanneer hunne batteryen in staat gebragt waren. Hy hadt verscheide onderhandelingen met Sinan Bassa, en met Dragut, in de welke hy hen vertoonde, dat zy zich in eene onderneming wikkelden, die volkomen strydig was met het verdrag, dat Soliman met Vrankryk stont te sluiten, dewyl de grote Heer overeengekomen was den keizer aan te tasten, en dat Tripoli aan de Malthezer orde toebehoorde. Men antwoordde hem, dat de ridders van Maltha myneedigen waren, die, niettegenstaande den eedt, dien zy aan Soliman gedaan hadden, wanneer hy hen zo heuschelyk gehandelt hadde by hunnen uittocht uit Rhodes, terstondt vyandelykheden tegen de Turken pleegden. Men voegde daar by, dat men last hadt hen uit Africa te verdryven, en dat men de uitvoeringe van dit bevel niet konde opschorten. Het ontbrak Aramont aan gene verschoningen, noch antwoorden: doch ziende, dat hy niets op Sinan Bassa konde winnen, besloot hy in aller yl naar Constantinopel te vertrekken, om, zo het mogelyk was, van Soliman te verkrygen dat men Tripoli niet wegname. Maar dewyl zyne achting en zyne kuiperyen aan den Bassa niet onbekent waren, kon hy geen verlof bekomen om zyne reize te vervolgen voor dat Tripoli ingenomen was. Hy behieldt het leven en de vryheit der Franschen, die in de plaats waren, en woonde zelfs eene maaltydt by, waar op Sinan en Dragut hem nodigden na hunne overwinning. Karel de V was al te groot een staatkundige om zich niet van dit geval te bedienen: hy nam daar door gelegenheit om te verbreiden, dat Vrankryk tot de verovering van Tripoli het zyne hadde toegebragt. Henrik de II deedt alles, wat hy konde, om op deze klachten te antwoorden. De brieven van Aramont wierden eenige malen onderschept, en de keizer bediende zich daar van om den Franschen hunne verstandhouding met de Turken te verwyten. Het verhaal van zyne ambassade wordt in geschrift in de bibliotheek van Lamoignon gevonden. *Varillas Hist. de Henri* II. *Bayle Dict. Crit.*

ARAMSCHAH, zoon van Ibek, die slaaf geweest was van Schehab-eddin, Sultan der Gauriden, of Gouriden, volgde op zynen vader in het koninkryk van Delli in de Indiën; maar hy wierdt wel haast om zyne onbequaamheit van zyne staten berooft. Hetmisch, een ander vrygemaakte van Schehab-eddin, nam de regeering van het koninkryk in handen, en maakte zich eindelyk daar van volstrekt meester. Deze stadt Dehelli, of Delli, gelyk het gemeenlyk genoemt wordt, en ook Gehan-Abad, is de koninklyke zetel geworden, en de hoofdstadt van het keizerryk, dat de Mogol in de Indiën bezit, sedert dat de stadt Agra verlaten is. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARAN, een nakomeling van Seïr uit Disan. *Gen.* XXXVI. 28. I. *Chron.* I. 42.

ARAN, of DE VALEIE VAN ARAN, *Arantia*, of *Aranis vallis*, is eene vruchtbare valeie van Arragon in de Pyreneen. La Vieilla is daar van de voornaamste plaats, zynde een vlek. De oorsprong van de Garonne wordt hier in het gebergte gevonden, welke rivier van daar naar St. Bertrand de Comminges loopt.

ARAN, of ILES ARAN, twee eilandtjes in de Westzee, by de Westkust van Ierlandt en de provincie Connaugt, in de Golf van Galway. Daar zyn nog verscheide andere eilanden by de Noordwestkust van Ierlandt, 't landschap Ulster, en 't graafschap Dunghall, die in onze kaarten *The North Iles of Arran* genoemt worden. *De Raay Geogr. Woordenb.*

ARANDA DE DUERO, *Aranda Durii*, eene stadt van Spanje in out-Castilië, aan de rivier de Duero, tusschen Boa en Borgo d'Osma. Men gelooft, dat Aranda de stadt is, die men eertyds *Randa* noemde. *Baudrand.*

ARANDA, (ANTONIUS) alzo naar zyne voorgemelde geboortestadt Aranda de Duero genoemt, heeft zich een geruimen tydt te Jeruzalem opgehouden, en, van daar in zyn vaderlandt gekeert, uitgegeven eene naauwkeurige beschryvinge van het Heilige Landt, zo als het zelve in den jare 1530 gestelt was. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ARANDORE, of ARANDARI, *Arandora*, een fort op het eilandt Ceilon, in het koninkryk Candy, vyf mylen van Adams-piek. Het is door de Hollanders gebouwt; maar de koning van Candy, het zelve overrompelt hebbende, heeft 'er zich meester van gemaakt. *Mary Dict. Geogr.*

ARANEA, (VINCENTIUS) een Italiaan, te Aquila geboren, bloeide in het jaar 1625, en heeft geschreven in drie boeken op blads grootte:

Asserta de universa Philosophia.

Konig Bibl. vet. & nov.

ARANEO, (CLEMENS) een Dominikaner monnik, te Raguza in Dalmatië geboren, heeft in de XVI eeuwe geleeft, omtrent het jaar 1540. Hy was een godsdienstig man. In 't jaar 1547 gaf men te Venetië leerredenen van zyn maaksel uit. Hy maakte ook aantekeningen over den brief van Paulus aan de Romeinen, waar in hy de voornaamste gronden der lere van Luther bestrydt. *Anton. Sien. de script. Domin. Seraphin Razzi Ist. de gl' Huom. illust. Dom. Miræus de script. sæc.* XVI.

ARANGUEZ, of ARANJUEZ, een koninklyk huis in Spanje, in nieuw-Castilië, naby de rivieren de Tajo en de Garama, en op den weg van Toledo naar Madrid. Het is gelegen in eene grote vlakte, met heuvelen omringt, en met zeer schone bosschen; en van wat zyde men het zelve nadert, heeft men lange wandelryen van bomen, die den weg zeer aangenaam maken. Men moet, om 'er in te komen, over twee geschilderde houte bruggen gaan, onder de welke de twee rivieren, de Tajo en de Garama, doorlopen, waar van de wateren beneden de bruggen zich byeen voegen. De tuin is eene bekoorlyke plaats. In een groten hof, met marmer bevloert, ziet men een metalen standbeeldt van Karel den V, gewapent, houdende aan zyne voeten de ketterry verbeeld door vier hoofdketters. Een myl van deze plaats is een grote vyver, welkers water zout is, als dat van de zee, en van de zelve verwe. *Davity Tom.* I. *de l'Europe.*

ARANJA. Zie ARAVNA.

ARANTHON (JEAN D'ARENTHON D'ALEX) wierdt geboren den 29 September des jaars 1620 in het kasteel van Alex, twee mylen van Annecy in Savoje. In den ouderdom van 9 jaren wierdt hy bestelt in het collegie van de zelve stadt, daar hy zich in de goede letteren en in de philosophie oeffende. Van daar wierdt hy naar Parys gezonden, om daar in de Theologie te studeren, het geen hy drie jaren deedt in de Sorbonne onder du Val en L'Escot. In den ouderdom van 23 jaren ontfing hy de kruinschering en de drie minder ordens uit handen van Justus Guerinus, bisschop van Geneve, of, gelyk de Genevoisen zeggen, bisschop van Annecy. Het volgende jaar ontfing hy het onderdiakenschap van Passelegus, bisschop van Bellay, het diakenschap van Theophilus le Chevron, aartsbisschop van Tarantaise, en het priesterschap van den bisschop van Bellay. Hy deedt ter zelver tydt zyne synodale redevoering, en wierdt tot kanunnik van de Cathedrale kerke van Geneve, of van Annecy, verkoren door het kapittel. Kort daar na drie parochien opengevallen zynde in het bisdom, gaf de bisschop die van Ceuri aan Aranthon. Justus Guerinus, bisschop van Geneve, in het jaar 1645 gestorven zynde, wierdt Karel Augustus van Sales, neef van S. Franciscus van Sales, zyn opvolger, en belastte Aranthon met de bestiering der Urselinen van Gex, en stondt toe, dat hy zyne parochie van Ceuri verliet, waar in hy weinig vrucht deedt, en dat hy zich in zyne Kathedrale kerk ophieldt. In 't

jaar 1649 verkoos hem Christina van Vrankryk, regentinne van Savoje, tot de reize naar Rome met Antony van Savoje en de prinsesse Margareta, zyne zuster, nonne van de derde orde van S. Franciscus, die begeerig waren om de plechtigheden van het jubelfeest te zien. Zy wierden wel ontfangen van paus Innocentius den X. Wanneer zy te Turin wedergekeert waren, verliet de prins Mauritius zyne beneficien, om te trouwen, en de zelve wierden gegeven aan den prins Antony, die de kommandery van Quiers en van Chival afstondt aan Aranthon, en deze gebruikte sedert het inkomen van de zelve tot het oprechten van het queekschool van Annecy. Terwyl hy aan 't hof van Savoje was, viel het bisdom van Lauzane open, waar van de bisschop te Fryburg in Zwitserlandt zyn verblyf houdt, en de regentinne van Savoje wierp het oog op Aranthon, om hem tot deze waardigheit te verheffen. Maar hy weigerde de zelve aan te nemen, om dat hy het Hoogduitsch niet verstont, en om dat het hem onmogelyk zoude zyn het zelve te leren, *en nog onmogelyker*, zegt zyn historieschryver, *om te drinken naar de wyze van het landt*, dewyl 'er gene matige lieden in Zwitserlandt waren, gelyk elders. Karel Augustus van Sales, bisschop van Geneve, in het jaar 1660 gestorven zynde, boodt het kapittel, volgens gewoonte, drie personen aan de hertoginne regente aan, om zyne plaats te vervullen, den prevoost Doncieux, Jai, en Aranthon; deze laatste wierdt verkoren. Zyne benoeming was niet zo haast ruchtbaar, of wangunstigen verbreidden aan het hof van Savoje, aan dat van Rome, en in Vrankryk zelfs lasterlyke geschriften, om zyne verkiezing te doen herroepen, en om hem in zyne reden en geloof verdacht te maken. Wanneer hy deze beschuldigingen vernam, besloot hy hunne koninklyke hoogheden te verzoeken het oog op een ander te slaan, en vertoonde hen, dat de last van den bisschoplyken dienst van zich zelven zwaar genoeg was, zonder dat de zelve nog vermeerdert wierdt met het beantwoorden van zo vele lasteringen. Maupas, bisschop van Puy, die toen bezig was met de kanonisatie van Franciscus van Sales te bevorderen, de welke Aranthon te Annecy gekent hadt, en vriendschap met hem gemaakt, onderrechtte verscheide personen in Vrankryk, en deedt hen de onschuldt van Aranthon zien. Hy schreef ook aan den paus om den laster te verdryven. De paus benoemde drie personen, een Jezuit, een Barnabiet, en een wereldsch kerkelyke, om wegens de lere en de zeden van Aranthon onderzoek te doen, en op het voordeelig verslag, dat zy hem daar van deden, verleende hy hem zyne bullen; en dewyl de onkosten zeer hoog moesten lopen, om dat het bisdom van Geneve eertyds grote inkomsten hadde, zo schonk hy hem het grootste gedeelte daar van quyt, en vergenoegde zich met drie duizent ponden, uit aanmerking dat de goederen van het bisdom voor een gedeelte in handen van de overigheit van Geneve waren. De vervolgers van Aranthon veranderden daarom niet van gevoelen, en hielden niet op hem met lasteringen te bekladden. Den 9 October 1661 wierdt hy te Turin ingewyd, door den aartsbisschop van die stadt, bygestaan van twee bisschoppen. De koninklyke hertogin, die de plechtigheit bywoonde, betuigde hem hare achting, hem met eenige kleinodiën beschenkende. Kort na dat hy bezit genomen hadt van zyn bisdom, deedt hy een reize naar Parys, om daar het omverwerpen der kerken van 't landt van Gex te verzoeken; want de vervolging is gemeenlyk de toevlucht van de genen, die zich zuiveren willen van de beschuldigingen van het ongeregelt leven, dat men zegt dat zy geleid hebben. Hy bragt voorschryvens van paus Alexander den VII ten dien einde met zich. Hy verkreeg een arrest, waar door de slechting der 23 kerken in 't landt van Gex bevolen wierdt, het welke door M. de Bouchu wierdt uitgevoert. De bisschop bleef zeven maanden te Parys in het queekschool van S. Sulpitius, alwaar hem een edelman van den Hervormden Godsdienst wierdt aangeboden, die verscheide onderhandelingen met hem hadt, waar van de uitslag was, dat deze edelman zich voor den tydt van tien dagen in het queekschool wilde ophouden. Hy was sedert weinig tyds getrouwt met eene geleerde vrouwe, die ondernomen hadt op de tegenwerpingen van den kardinaal van Richelieu te antwoorden. Zy verzocht met haren man te spreken. Men verschoonde zich hier van, en stont haar alleen toe om aan hem te schryven. Haar brief verzette de standvastigheit des edelmans niet. De vrouw schreef een tweden, waar door zy hem meldde, dat, indien hy niet weder in zyn huis keerde, zy een ponjaardt gereet hadt, om hare smarten met haar leven te eindigen. Zo haast hy wederom tot zynent was, wischte zy zonder moeite uit zynen geest den indruk, dien hy ontfangen hadt. Hy wierdt wederom een goet Gereformeerde, en zy deedt in het tegendeel afzwering van den Godsdienst, en belydenis van den Roomsch-Katholyken. Men verhaalt dit op het gezag van den historieschryver van Aranthon. Eer dat de bisschop van Geneve van Parys vertrok, boodt de koninginne moeder hem een bisdom in Vrankryk aan, dat hy weigerde aan te nemen. Twee jaren daar na liet zy hem eene abdy voorstellen van tien duizent ponden inkomen, in de nabuurschap van zyn bisdom; maar hy sloeg het zelve af, zeggende, dat hy gemakkelyker zyne armoede zoude kunnen dragen dan de menigvuldigheit der beneficiën. In 't jaar 1664 deedt hy eene zendig van 24 kerkelyken, waar van Brisacier, Gedouïn en Chamillard de hoofden waren. Zy zetten zich in de stadt Gex neêr, voornemens zynde om daar vier of vyf maanden te blyven; maar ziende, dat zy daar by de Hervormden weinig vrucht deden, besloten zy te vertrekken. Byaldien zy van eenige compagnien dragonders waren verzelt geweest, de zending zoude van meerder uitwerking geweest zyn. De bisschop van Geneve, zegt men, deedt verscheide zendingen, die beter uitslag hadden. Hem gebeurde een ongemeen geval te Eviam, eene kleine stadt in de nabuurschap van Thonon. Eene jonge dochter boodt zich aan voor zynen biechtstoel, en zeide tegen hem, dat zy eene voedster gehad hadde, die eene toveresse was, en dat zy aan haar ligchaam een teken hadde, dat de duivel daar aan gegeven hadt. De bisschop gaf haar de absolutie, en verlof om te communiceren. Den volgenden dag vertoonde zy zich wederom om te biechten, en verklaarde hem, dat zy hem bedrogen hadt. De bisschop ondervroeg haar over het gene zy hem in de vorige biecht gezegt hadt, en zy hadt de stoutheit hem te antwoorden, dat zy hem nooit iets diergelyks gezegt hadt. Door de omstandigheden van de zake benard, zeide zy tegen hem, *zo ik u dat gezegt hebbe, ben ik zot geweest*. Zy boodt zich voor de derde maal aan voor den biechtstoel, en zeide tegen hem: *De Duivel zal my verwurgen*. Hy beschoude haar, en bemerkte, dat haar mondt naar de schouder getrokken was. Hy deedt terstondt eene bezwering, en de duivel verliet haar. Wie kan een wonderwerk tegenspreken, daar men zo wel van verzekert is? In 't jaar 1680 deedt de bisschop eene twede reize naar Parys, om de wedergeving te verkrygen van de goederen, die hy voorgaf dat de heren van Geneve zyne kerke ontweldigt hadden. Men zegt dat de billykheit van zyne eischen erkent wierdt; maar het was de tydt niet om de zelve toe te staan. De bisschop hadt, te Parys zynde, verscheide onderhandelingen met de beroemde vrouwe Guyon, en geloofde, gelyk zy hem verzekerde, dat zy zich zelf wyden wilde in het landt van Gex tot de oprechting van een huis van voortplanting. Zy ging in der daadt naar Gex, en bleef eenigen tydt by de dochters van de voortplanting, daar zy dikwils bezocht wierdt door den vader de la Combe, die te Thonon woonde. Mevrouwe Guyon ging wel haast zelf aldaar wonen, en verspreidde hare grondregelen onder de nonnen, aan de welke zy grote milddadigheden bewees. De bisschop van Geneve bemerkte zulks, en stuitte door zyne voorzichtigheit den loop van dit quaadt, betuigende aan den vader de la Combe en aan mevrouwe Guyon, dat zy hem vermaak zouden doen om uit zyn bisdom te vertrekken. Den 10 Juny 1695 vertrok onze bisschop, om zyn bisdom te bezoeken, en in de zelve parochie zynde, met de welke hy eertyds zyn bezoek begonnen hadde, kort na zyne inwyding, wierdt hy door een pleuris aangetast, dat hem in drie dagen uit de werreldt rukte. Men heeft aan het einde van zyn leven eenige van zyne geschriften gestelt; als de aantekeningen van zyne gevoelens en zyne besluiten; de oprechting van eene pastorale zending in ieder aartspriesterdom; de orde van 't gebruik des tyds voor de zendelingen; de gemeenschap der goede en waarachtige vrienden; zyn testament, en zyn pastorale brief tegen het Quietistendom. *Vie de Jean d'Aranthon.*

ARANTIUS, (JULIUS CÆSAR) te Bononië in Lombardyë ter werreldt gekomen, en in 't jaar 1589 overleden, wordt zo zeer geroemt wegens zyne kennisse in de geneeskunde, dat hy van sommigen de welsprekentste aller geneesheren genoemt is, wiens schriften met gouden inkt geschreven zyn, en ten opschrift voeren: *De tumoribus præter naturam. De vulneribus in capite.* enz. *Ghilinus vol. II, pag.* 159. *Bumaldus pag.* 140.

ARANYAS, eene rivier in Zevenbergen, welke by de stadt Torenburg goudt met zich voert, en eenige mylen boven Weissenburg, tegenwoordig Karelsburg genoemt, in de Marosch of Merisch valt.

ARAPHA. Zie RAPHA.

ARAQUIL, en HUERTA ARAQUIL, *Araquila*, een kleine stadt van Spanje in Navarre, zes mylen van Pampelona, omtrent de grenzen van Alava en Guipiscoa. Eenige landbeschryvers zeggen, dat dit het oude *Aracillum* of *Arocelis*, eene stadt der Cantabren, is, welke anderen te Araciol, een dorp van Navarre, tusschen Calahorra en Tudella, plaatsen, en anderen wederom te Nodales, een dorp van out-Castilië, tusschen Siguenza een Medina-Celi. *Baudrand.*

ARARATH, of ARATH, een vermaarde berg in Armenië, op den welken de arke van Noach na den zondvloedt staande bleef. Men zegt, doch zonder eenig bewys, dat men op den top van dezen berg nog de overblyfsels van deze arke ziet. Ja daar zyn 'er zelfs, die beuzelen, dat de zelve aldaar nog in het geheel is, doch dat een engel belet, dat men de zelve zien kan. De Persianen noemen dezen berg *Agri*, de Arabiers *Subalaha*, en de Armeniers *Mesesousar*, dat is *de berg der Arke*. Hy is twaalf mylen beoosten de stadt Erivan gelegen, in eene grote landstreek, in 't midden van de welke hy zich verheft. Jan Struis, in zyne Reizen, verzekert, dat hy op den top van dezen berg geklommen is; dat hy zeven dagen bezig was met op te klimmen, ieder dag 5 mylen; dat om ieder 5 mylen een heremyts-kluis is, daar men uitrust; dat hy op den top des bergs een heremyt vondt, die aldaar 20 jaren geweest was; dat hy tot de hoogte van de lucht geklommen was, daar zich de wolken, de regen, en de sneeuw vergaderen, alwaar hy van koude dacht te sterven; doch dat hy eindelyk een gematigder lucht inademende hoger by den heremyt quam, die hem verzekerde, dat de overblyfsels van de arke op dezen berg waren, en hem zelfs een kruis schonk, dat van 't hout der zelve gemaakt was. Calmet zegt, dat de Tournefort, de op deze plaats geweest was, hem verzekert heeft, dat 'er niets diergelyks was; dat de top van dezen berg ontoegankelyk is, om des zelfs steilheit, en de sneeuw, waar mede hy altoos bedekt is. Anderen willen, dat hy sedert eenigen tydt door eene aardbeving ontoegankelyk geworden is. Men zegt, dat de hoogte van dezen berg die van den Caucasus en van den Taurus overtreft. Doch Chardin zegt, dat naar zyn gezicht uit de Zwarte zee de Caucasus hem hoger toescheen dan de Ararath, dien men vyf dag reizens verre zien kan. Zo haast de Armeniers dezen berg in 't gezicht krygen, kusschen zy de aarde, heffen de oogen ten hemel, slaan een kruis, en spreken eenige gebeden. *Gen.* VIII. 4. *Josephus Oudh.* I. 3. *Pietro della Valle, Poulet, Chardin, J. Struis, Olearius, Tavernier Reisbeschr.*

ARARI, eene rivier van Zuid-America, in Brasilië. De zelve ontlast zich in de grote Noordzee, in het gebiedt van Tamaraca, en over het eilandt van dien naam.

ARA-

ARAROS, een Griekſch dichter, zoon van Ariſtophanes, leefde in de CL Olympiade. Hy maakte verſcheide toneelſtukken, maar met zo weinig aardigheit, dat, wanneer men van een flecht maker van vaarzen wilde ſpreken, mèn zeide *dat hy kouder was dan Araros. Suidas in Araros. Athenæus lib.* III. *cap.* 2. *&* 35. *Caſaubon. in Athen.*

ARAS, een Sicyoniër, was de eerſte, die in het landt der Phliaſiërs regeerde, dat naburige volkeren van de ſtadt Sicyone in Peloponneſus waren. Hy deedt aldaar eene ſtadt bouwen, *Arantia* genoemt, met een ſterk kaſteel, daar hy een ſtandbeeldt van de Jonkheit deedt oprechten, verbeeld als eene Godheit. Deze provincie nam vervolgens den naam van de ſtadt *Arantia* aan, de welke haren oorſpronk hadt van des zelfs ſtichter Aras. *Pauſanias in Corint.*

ARASCH, eene ſtadt van de provincie Aſgar, in 't koninkryk van Fez in Africa, aan de Weſt-kuſt, daar de rivier de Luque in den Oceaan loopt. Zy is met goede muren omringt, en heeft een ſterk kaſteel. Daar is ook een goede haven voor kleine ſchepen, welke de Europiſche kooplieden aandoen. Men verzamelt veel katoen van de omleggende landen, en de rivier verſchaft eene menigte van goede elft. *Marmol de l'Afrique lib.* IV.

ARATINUS, een zeer out Griekſch dichter, van den welken Dionyſius van Halicarnaſſus eenige melding maakt *lib.* I. *Hiſt.*

ARATOR, onderdiaken van de Roomſche kerke, leefde in de VI eeuw. Eenige ſchryvers hebben gemeent, dat hy van Ravenna was, en anderen van Milanen. Maar het is zeker dat hy van Ligurië was, dat is, van de kuſten van Genua. Men zegt, dat hy gedurende zyne kindſchheit opgevoed wierdt by B. Laurens, aartsbiſſchop van Milanen, die in 't jaar 504 ſturf. Hy was eerſt ſecretaris van de inkomſten van Athalarik; en uit de eenzaamheit getrokken zynde, waar in hy zich beſloten hadt, wierdt hy tot onderdiaken van de Roomſche kerke verkoren. Eenige ſchryvers hebben gemeent, dat Arator het hoofdt was van het gezantſchap, dat Athalarik aan den keizer Juſtinianus zondt in het jaar 527. Het is zeker, dat de volkeren van Dalmatië hem aan Theodorik zonden. Arator ſtelde de Handelingen der Apoſtelen in vaarzen, en droeg de zelve op aan den paus Vigilius. Wy hebben dit werk in twee boeken, die hy den 6 September des jaars 544 dien opperprieſter aanboodt, en de paus deedt de zelve opentlyk in de kerke lezen. Hoewel dit werk in zynen tydt zeer geacht wierdt, het zoude tegenwoordig die goedkeuring niet vinden, dewyl daar in niets verhevens, noch aangenaams is. De vader Sirmond heeft ook een brief in vaarzen uitgegeven, welken de zelve Arator aan Parthenius ſchreef. Men zegt, dat Ennodius, biſſchop van Pavië, die in 't jaar 621 ſturf, hem deze vaarzen zondt, om zyn geboortedag te vieren:

Jure colis proprium natalem, pulcher Arator,
Qui ſi non coleres, numquid Arator eris?

Caſſiod. lib. VIII. *var. Ep.* 12. *Sigebert. de Script. Eccl. cap.* 38. *Trithem. & Bellarm. de ſcript. Eccl. Arn. Wion lib.* II. *Ligni vita. Sirmond. in Not. ad Ep. Ennod. lib.* VIII. *&* IX. *Miræus Bibl. Eccl. Juſtiniani Gli Scrit. Ligur.*

ARATUS van Sicyone, veldheer of pretor der Acheërs, is een krygshoofdt van grote achting geweeſt. Maar 20 jaren out zynde, in de CXXXII Olympiade, dat is omtrent het 502 jaar van Rome, verſloeg hy Nicocles, dwingelandt van Sicyone, het welk hy met de Republyk der Acheërs vereenigde. Deze verkozen hem tot hunnen pretor. In het 511 jaar van Rome overrompelde hy de fortres van Corinthe, die men Acrocorinthe noemde, en joeg de bezetting daar uit, die Antigonus Gonatas, koning van Macedonië, daar in hieldt. Omtrent den zelven tydt verlieten de volkeren van Etolië het bondgenootſchap der Macedoniërs, en voegden zich by de Acheërs, die zich ontzachelyk begonden temaken aan hunne naburen door de dapperheit van Aratus. Hy trok in het bondgenootſchap van de zelve Republyk Ptolomeus, koning van Egypten, die hem eene aanmerkelyke ſomme gelds geleent hadde, toen hy bedacht was om zyn vaderlandt in vryheit te ſtellen. Aratus, aangezocht zynde om het zelve te doen voor Argos, taſtte Chriſtomachus aan, die daar van dwingelandt was, en ſtelde zich vervolgens tegen Cleomenes. Daarna herſtelde hy op den troon van Macedonië Philippus den II, zoon van Demetrius, en deze ondankbare prins deedt hem vergiftigen in het derde jaar van de CXLI Olympiade, dat is het 540 van Rome. Aratus was ook een geletterd man, en ſchreef eene hiſtorie der Acheërs, waar van hy zeventien maal pretor was. Hy liet eenen zoon na, dien men *den jongen* ARATUS noemde. De zelve Philippus, die zyne vrouwe verleid hadde, gaf hem een langzaam vergif, dat hem zinneloos maakte, en doodde hem eindelyk. *Plutarch. in Arat. Pauſanias lib.* II. *Polybius lib.* II.

ARATUS, een dichter van eene ſtadt van Cilicië, genoemt Soli. Het gene ons van dezen ouden ſchryver overig is, te weten zyne *Phænomena*, dat een ſterrekundig werk is, kan ons hem als een ſterrekundigen en als eenen dichter doen aanmerken. Hy heeft het grootſte deel van zyn leven aan 't hof van Antigonus Gonatas, zoon van Demetrius, koning van Macedonië, doorgebragt. Cicero heeft zyn werk in Latynſche vaarzen overgezet, wanneer hy nog zeer jong was, en zo men hem gelooft, zyn de vaarzen van Aratus zeer ſchoon; maar hy voegt 'er by, dat deze ſchryver de ſterrekunſt niet verſtont. Quintilianus oordeelde daar van op eene ganſch verſchillende wyze. Aratus heeft, behalven Cicero, nog andere Latynſche overzetters gehad, en daar is eene vertaling van zyn werk onder den naam van Germanicus Cæſar, en eene andere van Feſtus Avienus. De beſte druk is die, welke Grotius met zyne aantekeningen heeft uitgegeven. Het werk van Aratus moet in de oudheit in hoogachting geweeſt zyn, dewyl men daar in zo groot een getal van uitleggers en aantekenaars ziet, die over het zelve gearbeid hebben, gelyk onder anderen zyn Ariſtarchus van Samos; de twee Ariſtiden, beide meetkundigen; de twee Evæneten; de twee Crateſſen; Numenius, letterkunſtenaar; Pyrrhus van Magneſië; eenen Thales, en Zeno, waar van de werken verloren zyn. *Euſeb. in Chron. Suidas. Voſſius. Baillet Jugemens des Sçavans ſur les Poëtes T.* V. *pag.* 260.

ARATUS van Cnidos, een Griekſch hiſtorieſchryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy ſchreef eene hiſtorie van Egypten. De onbekende ſchryver van het leven van Aratus, den ſterrekundigen dichter, haalt dezen hiſtorieſchryver aan. *Voſſius de hiſt. Græc.*

ARATUS van Tegea, een hiſtorieſchryver, die door Hyginus aangehaalt wordt in zyn *Poët. Aſtronomic. lib.* II.

ARAU. Zie AARAU.

ARAUCO, *Araucus*, eene ſtadt, rivier en valeie in Zuid-America in 't koninkryk Chili. De valeie is van de vruchtbaarſte des lands, tuſſchen de ſteden la Conception en Imperial, langs de zee van Chili, en naby de rivier Lebo. De volkeren van Arauco hebben gedurende meer dan hondert jaren met de Spanjaarden geoorloogt, en eerſt ſedert het jaar 1650 vrede met de zelve gemaakt.

ARAUXO, (FRANÇOIS) biſſchop van Segovia, was een Spanjaardt, en te Verin in Galicië geboren. Hy ſtudeerde te Salamanca, daar hy zich in de orde van Dominicus begaf, en daar hy vervolgens de Theologie leeraarde. In 't jaar 1648 wierdt hy tot het bisdom van Segovia benoemt, en ſtierf in 't jaar 1663. Hy heeft acht of tien ſtukken in folio van Scholaſtike Godgeleertheit nagelaten, genoemt: *Deciſiones Morales*, die een jaar na zyne doodt, te weten 1664, gedrukt zyn. *Nicol. Antonio Bibl. Hiſp.*

ARAVA. Zie ARVA.

ARAVIDA, een dorp van het Portugeeſche Eſtremadura, tuſſchen de ſtadt Leiria ende zee. Eenige landbeſchryvers nemen het zelve voor het oude *Arabriga*, eene ſtadt van Luſitanië: maar anderen ſtellen deze ſtadt te Gallego, een dorp naby Leiria: en nog anderen geven voor dat het zelve Caſtanheira is, een dorp aan den Taag gelegen, tuſſchen de ſteden Lisbon en Santarein. *Baudrand.*

ARAVIO, een kleine oordt in het Spaanſche koninkryk Gallicië, aan de grenzen van Portugal, niet verre van de rivier Lima gelegen. Het zelve is met een welverſterkt ſlot voorzien. *Colmenar Delic. de l'Eſp. pag.* 141.

ARAVNA, of ARANJA, de Jebuſiter, verkocht aan David, den koning van Iſraël, zynen dorſchvloer en zyne runderen voor vyftig ſikkelen: en David bouwde daar op eenen altaar, en offerde runderen, naar het bevel, dat de propheet Gad hem van Gods wegen gaf, om den toorn des Heren te ſtillen, die ontſtoken was, om dat hy door hoogmoedt het volk getelt hadde: en de Here liet zich verbidden, en de plage der peſtilentie, die zeventig duizent mannen van Iſraël gedood hadde, wierdt opgehouden. II *Sam.* XXIV. Het woordt *Aravna* betekent *arke*, of plaatſe, *daar men iets bewaart. Simon Dict. de la Bibl.*

ARAVISCEN, een volk omtrent den uiterſten oever des Donauws, in Hungaryë, naar het getuigenis van Ptolomæus II *b.* 23 *kap.* boven den mondt des Donauwſtrooms, daar nu de Hungaren een groot landt bewonen. Hy twyffelt, of deze van de Duitſche Ozen in Hungarië gekomen, dan of de Hongerſen, dat is Avariſcen, in Duitſchlandt gevallen zyn, en het landt der Ozen ingenomen hebben: om datze, zegt hy, ten zynen tyde nog eene ſpraak en zeden hadden. *Van Rooyens Duitſche Outheden.*

ARAXAI, of ARACAI, *Araxius* en *Aracius*, eene rivier in Zuid-America, heeft haren oorſpronk binnen in 't landt van Copaiba, en valt in 't Weſterdeel van 't gebiedt of de Capitania van Paraiba in de rivier Mongagauba.

ARAXES, eene vermaarde rivier, die haren oorſpronk heeft in den berg Ararath in Armenië, zes duizent ſchreden van den oorſpronk van den Euphraat, en zich ontlaſt in de Caſpiſche zee, of de zee van Kilan. Deze rivier is groot en zeer ſnel. Zy zwelt in haren loop door verſcheide kleine rivieren en beken, die zich daar by voegen. Men gaat over de zelve by Julfa, eene verwoeſte ſtadt, anders Eſqui-Julfa genoemt, om de zelve te onderſcheiden van eene andere ſtadt van den zelven naam, tegen over Iſpahan gelegen. Men heeft verſcheide malen bruggen over de zelve gebouwt; maar hoe vaſt en ſterk de zelve waren (gelyk nog blykt door eenige bogen, die ſtaande zyn gebleven,) de zelve hebben niet tegen de ſnelheit en kracht van hare wateren kunnen beſtaan. Zy is zo geweldig wanneer de zelve zwelt door den geſmolten ſneeuw, die op de naburige bergen valt, dat 'er gene dyken zyn, noch eenige andere beletſelen, die zy niet wegſleept. Het geruiſch van hare wateren verſchrikt de genen, die het horen. Inzonderheit wordt des zelfs geruiſch zeer verre gehoort, daar zy by het ſteedtjen Ordabat met een verſchrikkelyk geraas door een hogen val zich in het landſchap Mokan ſtort; hoewel zy eindelyk door het zelve landſchap, dat veel vlakker is dan Armenië, wat ſtilder loopt, zich tegen over Tzawat zes mylen van de Caſpiſche zee met de rivier Kur of Cyrus vereenigt, en de zelve met zich in de zelve zee voert. Men gaat over de Araxes met ſchipbruggen, of veeren, die, als zy overvloeit, weder weggenomen worden. In den winter, wanneer hare wateren laag zyn, doorwaadt men de zelve met kameelen. De ondiepte, daar zulks geſchiedt, is eene halve myl van Julfa, op eene plaats, daar haar kil of haar grondt zeer breet zynde, zy zo diep noch ſnel niet is. Ten opzichte van hare bruggen heeft Virgilius in 't VIII boek van zyn

zyn *Æneas* haar dezen bynaam gegeven: *Et pontem indignatus Araxes*; zinspelende op de historie van Alexander, die, een brug over de Araxes hebbende doen slaan, om over de zelve te trekken, het ongenoegen hadt de zelve door eene opgekomene overvloejing te zien wegstromen. Sedert, gelyk Servius over de aangetoge plaats van Virgilius aanmerkt, deedt de keizer Augustus een vaster brug over deze rivier bouwen, die een langen tydt der zelver geweldt wederstont, waarom men den bynaam van deze rivier aldus veranderde, *Patiens Latii jam pontis Araxes*. Anderen passen deze plaats van Virgilius toe op de historie van Xerxes, die vruchteloos de beide oevers van deze rivier door eene brug poogde te vereenigen. Paulus Lucas zegt, dat 'er tegenwoordig een brug over deze rivier is. Zommigen geloven, dat de naam van Araxes haar gegeven is van het Grieksche woordt ἀράσσειν, dat *wegrukken* of *wegnemen* betekent, om dat zy in hare overvloejingen wegneemt alles wat dan het geweldt van haren loop tegenstaat. Voorts veroorzaakt deze rivier eenigen twist tusschen de historieschryvers en de landbeschryvers, die niet wel overeenkomen wegens haren oorspronk, noch wegens haren uitloop. Eenigen doen de zelve uit den berg Caucasus voortkomen. Herodotus brengt de zelve uit de gebergtens van Medië, en mengt waarschynlyk de Araxes met de Oxus onder een, die hy voorby de grenzen der Massageten doedt lopen. Maar in plaats van de zelve uit de gebergtens van Medië te doen voortkomen, moest hy de zelve met Aristoteles haren oorsprong geven uit den Paropamissus, die een gedeelte is van den berg Taurus. Dit doedt oordeelen, dat, voor de overwinningen van Alexander, de Oxus door de Grieken Araves genoemt wierdt; en dat 'er in Asië meer dan eene rivier van dien naam was, dewyl de Oxus ten Oosten van de Caspische zee is, en de Araxes van Armenië ten Westen. Het geen Mela en andere landbeschryvers van de Araxes zeggen, zegt Polybius van de Oxus: en Dionysius van Alexandrië wil, gelyk Herodotus, dat zy tot eene grensscheiding dient aan 't landt der Massageten. Maar wanneer deze daar by voegt, dat zy door veertig monden in de Caspische zee loopt, kan men gemakkelyk oordeelen, dat deze zee, die, niettegenstaande dat zy als een groot meir geheel met landen omringt en in het midden van Asië is, ons nog niet al te wel bekent is, noch in hare gedaante, noch in hare oevers, het nog minder was ten tyde van Herodotus; en het is niet waarschynlyk, dat eenige der rivieren, die in deze grote kom lopen, buiten de Rha der ouden, tegenwoordig de Volga, zich met zo vele monden daar in ontlast, als Herodotus aan de Araxes geeft. Daarenboven, wanneer Aristoteles zegt, dat de Tanaïs uit de Araxes voortkomt, heeft zulks weinig schyn van waarheit, ten minsten indien hy door de Araxes de Rha of Volga niet verstaat, van de welke men een kanaal tot aan de Tanaïs gebragt heeft, om deze twee rivieren te zamen te voegen, welk kanaal waarschynlyk zeer out moet zyn, en zonder twyffel het zelve, waar van Herodotus eenig gewag maakt, zeggende, dat de Scythen hunne slaven gebruikten om het zelve te graven. Daar is ook nog eene rivier Araxes in Persië, waar van Curtius, Diodorus van Sicilië, en Strabo melden, dat Alexander de Grote, als hy naar Persepolis toog, naby die stadt een brug over de zelve sloeg; gene andere schryvers, dan die het leven van dien vorst beschreven hebben, maken daar van gewag. Ptolomæus noemt de rivier by Persepolis Rogomanes; en Arrianus spreekt van de rivier Roganes in Persië, welke naam eenerlei oorspronk en betekenis heeft met dien van Araxes, gelyk Salmasius zeer waarschynlyk aanwyst. Eenigen, die door Persië gereist hebben, menen, dat de rivier Bend-Emir, of Bradamir, naby Schiras, die in den Persiaanschen zeeboezem valt, de zelve Araxes zy, waar van men echter niets zekers oordeelen kan, dewyl deze rivier Bend-Emir zeer gering, en slechts de zamenloop van eenige beken is, en zomtyds zelfs geheel opdroogt, als Tavernier aanmerkt. Eindelyk zegt Paulus Lucas omtrent de rivier Araxes, dat de zelve, volgens de overleveringen van het landt, haren oorsprong heeft nit het aardsche paradys. Men is, niet zonder reden, van gedachten, dat zy de zelve is met de rivier *Gihon*, waar van *Gen.* II, 13 gesproken wordt: want de naam *Gihon* betekent in 't Hebreeusch *met onstuimigheit lopen*, gelyk *Araxes* in 't Griesch het zelve betekent. *Isidorus* XIII. 21. *Plinius lib.* VI. *Strabo lib.* I. & VIII. *Curtius lib.* V. *cap.* 5. *Diod. Sicul. lib.* XVII. *cap.* 69. *Vossius. Chardin Vojage de Perse en* 1673. *P. Lucas T. I. cap.* 27. *p.* 362. 363. *Tavernier. Salmas. in Exercit. Plin. ad Solini Polyhist. p.* 846.

ARAYA, een der vermaardste kapen of voorgebergtens van Zuid-America, op 11 graden 22 minuten Noorder breedte. Zy strekt zich van 't Westen naar 't Oosten uit, en is aan haar uiterste zeer spits, regt tegen over de Wester spits van 't eilandt Margareta, en makende de Noorder punt van de rivier Oronoca. Daar zyn mynen van zeer fyn zout, en die overvloediger zyn dan eenige anderen, die ergens in de werreldt ontdekt zyn. Men twist geweldig, van waar dit zout komen kan, de zee nooit tot zo verre komende. Men geeft voor, dat zulks de natuur van de aarde is, die als gestolt en te zamen gestremt zynde door den regen, terstondt in zout verandert wordt door de hette van de zon, die daar te lande brandende heet is. Men heeft het zelve aangemerkt in 't midden van Asië en van Africa, daar de wateren van de zee niet komen kunnen. De inwoners gaan het water tot hun gebruik drie mylen van deze mynen halen; want het water daar omtrent is niet goet. De Hollanders hebben tot in het jaar 1605 het zout vry uit dit landt gehaalt; maar toen wierden zy door eenige Spaansche soldaten aangetast, en hunne schepen vernielt. In het jaar 1622 was 'er groot verschil over deze zoutmynen tusschen de Spanjaarden en de Hollandsche West-Indische maatschappy; waar op de koning van Spanje daar in 't landt een fort deedt bouwen, om de Hollanders te beletten derwaarts te komen. *De Laet p.* 671. *Engelsch Woordenboek.*

ARBA. Zie KIRIATH-ARBA.

ARBA, of ARBE, een steedtje in 't Zuidoosten van 't eilandt Arbe, of Arba, in de golf van Venetië. Het heeft een bisdom, behorende onder dat van Zara. *De Raai Geogr. Woordenboek. Plinius lib.* III. *cap.* 21. *Ptolomæus lib.* II. *cap.* 17. *Miræus.*

ARBA, of ARBE, dat de Sclavonen *Scardona*, *Rab*, en *Arbum* noemen, een eilandt in de golf van Venetië, by de kust van Dalmatië en Morlachia. *Zie de bovengenoemde schryvers.*

ARBACES, of ARBACTUS, veldheer en stedehouder van Medië voor Sardanapalus, koning van Assyrië, ziende de wellustigheit en de verwyftheit van Sardanapalus, kon niet besluiten hem langer te gehoorzamen. Hy stondt met de voornaamsten van het leger der Meden tegen hem op; hy verbondt zich met Belesis, landvoogdt van Babylonië; en zy gingen te zamen Sardanapalus aantasten met een leger van vier hondert duizent mannen. Arbaces kreeg het te quaat in de drie eerste veldslagen, die hy aan Sardanapalus leverde: maar in den vierden, de Bactrianen zich by hem gevoegt hebbende, overviel hy Sardanapalus onvoorziens in den nacht, en joeg hem uit zyne legerplaats. Deze prins week in Ninive, en gaf aan Salamenes, den broeder van zyne gemalinne, het bevel over zyn leger. Salamenes verloor twee veldslagen tegen de zamengezworenen, en byna alle zyne krygsbenden wierden in stukken gehouwen. Ninive wierdt drie jaren lang belegert; maar in het laatste jaar de Tigrus door den regen ongemeen gewasschen zynde, stroomde over zyne oevers, en spoelde twee en twintig stadiën, of twee duizent vyf hondert en vyftig schreden van den muur omverre. De zamengezworenen trokken toen door de muurbreuk in de stadt; Sardanapalus verbrandde zich zelf met zyne vrouwen en kinderen in zyn paleis, en Arbaces wierdt voor koning uitgeroepen. Dit gebeurde naar de rekening van zommigen in het 3178: doch naar die van anderen in het 3257 jaar der werreldt. Maar Arbaces, vergenoegt zyn vaderlandt in vryheit gestelt te hebben, wilde den koninklyken tytel niet voeren. Onder hem begon de monarchy der Meden, die 317 jaren onder negen koningen duurde. Eenigen zeggen, dat hy twee en twintig, en anderen dat hy zes en twintig jaren regeerde. Na zyne doodt was 'er eene tusschenregeeringe, die duurde tot dat Maundaces, of Dejoces, voor koning der Meden erkent wierdt. *Diodor. lib.* II. *Herodot. lib.* I. *Justin. lib.* I. *Petav. Ration. temp. P.* II. *lib.* II. *cap.* 14. *Scaliger. Calvisius. Riccioli.*

ARBACULA. Zie AVILA.

ARBAN, *Arbana*, een steedtje in Vrankryk, in 't Noorden van 't landschap Bresse. *De Raay Geogr. Woordenboek.*

ARBANDES, of ARBANDUS, een jong prins, zoon van Abgarus, of Augarus, koning van Edesse, deedt zich van den keizer Trajanus beminnen, en onderssteunde by den zelven de belangen van zynen vader, dien de omstandigheden van zynen staat verplichtten de Romeinen en de Parthen te gelyk te vriendt te houden. *Dion l.* LXVIII. & LXIX.

ARBATE, of ARBATIS, eene stadt van den stamme Issaschar, die door Simon Machabeus verwoest wierdt, en bare inwoners gevankelyk gebragt naar Jeruzalem, om dat zy de zyde der Macedoniërs gekozen hadden tegen de Joden. I. *Machab.* V, 23. Deze stadt hadt grote mannen voortgebragt, en inzonderheit Abi-Albon, een der dertig helden van Davids leger, en eenen Abiël, mede een dapper krygsman. II. *Sam.* XXIII, 31. I. *Chron.* XI. 32.

ARBECA, een steedtje van Catalonië, in 't bisdom van Lerida, op een heuvel, tusschen die stadt en Tarragone. Men gelooft, dat het de kleine stadt der Celtiberen is, die men eertyds *Urbicus*, *Urbiaca*, en *Urbecua* noemde. *Baudrand.*

ARBELA is de naam van meer dan eene plaats in Palestina geweest.

I. ARBELA is eene stadt, of, gelyk anderen willen, een vlek van Galilea, naby Sepphoris. Bacchides, van Antiochië in Judea komende, legerde zich by Arbela. Josephus zegt in zyne levensbeschryving, dat hy de spelonk van Arbela, een vlek van Galilea, versterkt heeft. In zyne Joodsche Oudheden verhaalt hy, dat 'er niet verre van Arbela rovers in spelonken woonden, die ontoegankelyk waren, om dat de wegen, die derwaarts leidden, zeer eng waren, en dat deze holen van scherpe rotsen en grote dieptens omringt waren. Herodes de Grote vondt middel om de zelve aldaar te bedwingen; hy deedt kisten maken, die men met soldaten vervulde, en die men met yzere ketens tot den ingang der spelonken liet afzakken. Alle deze soldaten waren met hellebaarden gewapent, om alle de genen, die tegenstaan zouden, te kunnen naar zich trekken en doden. Velen wierden op deze wyze omgebragt, en anderen gevangen en tot Herodes gebragt: maar een gryzaardt wilde liever zich zelven, zyne vrouwe, en zyne kinderen doden, dan zich overgeven, verkiezende de doodt voor de dienstbaarheit, hoewel Herodes hem een teken deedt, dat hy hem genade gaf. Deze rover, in plaats van de gunst des konings aan te nemen, braakte duizent lasteringen en beledigende verwytingen tegen hem uit. Na dat Herodes deze rovers aldus getemt hadt, wierden zy, wanneer zy Ptolemeus, dien hy over dat landschap gestelt hadde, wederom moeijelyk vielen, ganschelyk door hem uitgeroeit. Reland meent, dat dit het *Beth-Arbel* schynt te zyn, waar van *Hosea* X, 14 gewaagt, en waar van terstondt nader gesproken wordt. Deze spelonken dienden ook tot een schuilplaats voor de Joden, wanneer zy voor de vervolging van hunne vyanden vluchtten, gelyk gebeurde ten tyde van Judas Machabeus, toen eene grote menigte van hen derwaarts gevlucht zynde, om de woede van het leger van Bacchides te ontgaan, en hem den doortocht te betwisten, door dien veldheer overweldigt, en alle zonder uitzondering gedood wierden. *Joseph. Oudh.* XII. 18. XIV. 27. *Oorl.* II. 25.

II. ARBELA, eene stadt in het Grootveldt gelegen, negen mylen van Legio, waarschynlyk ten Oosten. *Eusèb. Hieron.*

III. AR-

III. Arbela, eene stadt aan de overzyde der Jordane, behoorende onder Pella. *Eusebius.*

IV. Arbela, of Beth-Arbel, eene plaats, waar van *Hosea* X, 14 gewaagt wordt, daar in de Latynsche overzetting gelezen wordt: *Sicut vastatus est Salmana à domo ejus, qui vindicavit Baal.* „ Gelyk Salmana overwonnen wierdt door den gene, die „ hem beoorloogde, na het verstoren van den altaar van Baal„, waar door Gideon verstaan wordt. Zie *Judic.* VI, 25. VII. VIII, 10 *enz.* Maar de zin van den Hebreeuschen text is, volgens de Nederduitsche overzetting: *Gelyk Salman Beth-Arbel verstoorde ten dage des krygs.* Het gene de uitleggers verklaren van de inneming der stadt Arbela door Salmanasser. Doch dewyl van deze inneming in de historiën niet gemeld wordt, is het beter, met Hieronymus en het handschrift van Alexandrië, in deze plaats te lezen: *Jerubbaal*, en, gelyk de Latynsche overzetting doedt, het zelve te verstaan van de overwinning, die Gideon op Tsalmuna behaalde.

Voorts betekent *Arbela*, of *Arbah-el* ערבה אל *Campestria Dei*, *zeer schone landeryen* of *velden*, *velden Gods*; waarom men zo vele plaatsen van den naam Arbela vindt. I. *Maccab.* IX, 2 wordt gezegt, dat Bacchides en Alcimus in Galilea quamen, en zich legerden *te Masaloth, dat in Arbela legt.* De stadt *Masal* of *Misal* was in den stamme Aser, *Jos.* XIX, 26. I *Chron.* VI, 74, naby de welke schone landeryen waren, en eene plaats, Arbela genoemt.

ARBELA, eene stadt van Assyrië. Zie ARBELLES.

ARBELA, eene stadt van Sicilië, welkers inwoners zo dom en ongeschikt waren, dat van hen dit spreekwoordt zyn oorsprong heeft: *Quid non fies, Arbelâ profectus?* Dat is te zeggen, *Wat zult gy niet worden*, of, *wat zult gy niet verkrygen, van Arbela zynde?* om te kennen te geven, dat de genen, die gene verdiensten hebben, echter by onwetenden hunne verheffing kunnen vinden: of, om de genen te beschimpen, die menen volmaakt te worden door niet dan met verstandige lieden te verkeeren. *Stephanus.*

ARBELLA, of ARABELLA STUART, haar vader was Karel Stuart, de zoon van Mattheus Stuart, graaf van Lenox, en van Margereta Douglas, welkers moederlyke grootvader was Henrik de VII, koning van Engelandt. Hare moeder was Elisabeth Candish, eene dochter der gravinne van Schrewsbury van het eerste bedde. Wyl zy haars vaders eenig kindt was, wierdt zy met te meerder zorg opgetogen, het welk met haren voortreffelyken aardt te wege bragt, dat zy een zonderlinge geleertheit bequam, waar van de roem door haar verstandt en grote deugdt zeer vermeerdert wierdt. Alzo zy zich zonder kennis en verlof van de koninginne Elisabeth, kort voor des zelfs doodt, met den ridder Willem Seymour, een kleinzoon van den graaf van Hartfort, die onder koning Eduard zo bekent is geweest, getrouwt was, zo wierdt zy in den Tour gevangen gezet, doch na het overlyden van de gemelde koninginne wederom in vryheit gestelt. Doch zy hadt deze vryheit niet lang genoten, of men sprak van eene zamenzwering, die Mylord Grey, Mylord Cobham, des zelfs broeder George Brook, en de ridder Raleigh, nevens vele anderen, tegen koning Jakob den I gesmeed hadden; en dewyl daar by voorgegeven wierdt, dat deze zaamgezwoornen voornemens waren, met zamenstemming des konings van Spanje, deze Arbella Stuart aan den hertog van Savoje uit te trouwen, en, uit aanmerking van het koninklyke bloedt, waar uit zy gesproten was, haar op den Engelschen troon te verheffen, zo wierdt zy andermaal in den Tour gevangen gezet. Twee priesters en de gemelde George Brook moesten om deze beschuldiging door beuls handen hun leven verliezen. Aan de anderen wierdt genade gegeven. Doch Arabella bleef van het jaar 1603 tot het jaar 1615 gevangen, wanneer zy op den 25 September in den Tour stierf; wordende zonder eenige plechtigheit begraven, en naast de rampzalige Maria Stuart, koninginne van Schotlandt, gelegt. *Cambden Britann. pag.* 919. *De Larrey hist. d'Angl. T.* II. *pag.* 646. 718.

ARBELLES, of ARBELA, een vlek in Assyrië aan den oever der rivier Lycus gelegen, berucht door den derden veldslag van Alexander den Groten tegen Darius, koning der Persen, die daar geheel en al geslagen wierdt; welke slag op den 1 van October, in het twede jaar van de CXI Olympiade, en 331 jaren voor Christus geboorte, in eene vermakelyke en vruchtbare vlakte, hebbende 15 mylen in den omtrek, voorviel. In het midden dezer vlakte legt een berg, wiens top een halve myl in den omtrek met eike bomen bewassen is. *Q. Curt. lib.* V. *cap.* 1. *Diodor. lib.* XVII. *Plin. lib.* XI. *cap.* 70. *&c.*

ARBELUS, een zoon van Nimrod, wordt van zommigen voor den eersten mensch gehouden, welken de blinde oudheit tot eenen Godt gemaakt heeft. *S. Cyrillus contra Julian. lib.* III.

ARBENGIAN, eene kleine stadt van de landstreek of valeie, die men de *Sogde* van *Samarcand* noemt, dat is eigentlyk het rechtsgebiedt van deze stadt. Deze naam van *Sogd* is zeer out; want hy heeft ook den naam aan eene gehele provincie gegeven, welke alle de Griekschc en Latynsche landbeschryvers *Sogdiana*, of *het Sogdiaansche* noemen. De stadt Arbengian, die men zomtyds ook *Rabengian* noemde, is eertyds verwoest geweest: maar een Sultan of koning van Khorarezme herbouwde de zelve. Abulfeda plaatst de zelve in het vyfde Klimaat, en geeft daar aan 88 graden 25 minuten lengte, en 39 graden 50 minuten Noorder breedte. Omar Ben Mohsen, bygenaamt Arbengiani, heeft eene aantekening gemaakt op het boek van Bazdadi, genoemt Ossoul, of hoofdpunten van het Musulmansdom. Men moet den naam van deze stadt niet ondereen mengen met dien van Arzengian, die in Armenië is. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARBES, eene stadt in 't koninkryk Tunis in Barbaryë, twee dagreizens van Bona tegen 't Zuiden, en drie van Cairvan tegen 't Zuidwesten. Zy legt in een vruchtbaren oordt, en heeft vele schone waterwellen. Men vindt hier verscheide oude Roomsche overblyfselen, en hare muren zyn sterk en sierlyk opgebouwt.

ARBETIO, ARBETIUS, of ARBITIO, een soldaat van geluk, verhief zich zelf langs alle trappen der krygsbedieningen tot het burgermeesterschap, dat hy met Mavortius Lollianus in het 355 jaar van Christus, onder het keizerryk van Constantius, bekleedde. Hy was van een schadelyken en quaataardigen geest, en zyne wangunst viel op alle lieden van verdiensten. Men gaf hem het bevel van een leger tegen de Hoogduitschen, die hem in eene hinderlage lokten, en die hy daarna in een zwaren strydt overwon. Nydig over de achting van Silvanus, den zoon van Bonitus, een Fransch krygshoofdt, was hy behulpzaam om den zelven tot veldheer in de Gaulen te doen verkiezen, met oogmerk om eenige gelegenheit tot zyn verderf te zoeken, dat hem gelukte. In 't jaar 357 wierdt hy zelfs van muitery verdacht, en door Verissimus beticht; maar hy redde zich zelf door het gezag der gesneedenen, zyne vertrouwden. Twee jaren daar na pleegde hy eene krytende onrechtvaardigheit aan Ursicinus, beschuldigt wegens de inneming van Amida, en wiens zake voor hem gebragt wierdt. Arbetius wierdt door den keizer Constantius in 't jaar 361 tegen de Persianen gezonden; en vervolgens tegen Julianus den Afvalligen, die opgestaan was, en die, tot het keizerryk gekomen zynde, hem tot een der leden maakte van den Justitie-raadt, dien hy in Chalcedonië tegen de amptenaren van den keizer Constantius opgerecht hadde. Arbetius leefde nog onder het keizerryk van Valens, dien hy met nuttigheit tegen Procopius diende. *Ammian. Marcellin. lib.* XV. XVI. XX. XXI. XXVI.

ARBI, eene stadt van den stamme Benjamin, de geboorteplaats van Paërai, een der dertig helden van Davids leger. II. *Sam.* XXIII. 35.

ARBI, *Arbia*, een klein landschap van Zuid-America. Het legt naby het gebergte, Andes genoemt, tusschen Popajan en nieuw-Granada. *Maty Dict. Geogr.*

ARBIA, *Arbia*, *Alma*, eene kleine rivier van Italië, die haren oorsprong neemt in het gebiedt van Florence, en, door dat van Siena lopende, zich in de Ombrona ontlast, een weinig beneden het vlek Buonconvento. *Baudrand.*

ARBIANES, ook *Cardiceas* of *Arphaxad* genoemt, koning der Meden, volgde op Articas omtrent het 3336 jaar der werreldt. Merodach, dien Ptolomæus en de sterrekundigen *Mardokempadus* noemen, koning van Babylonië, deedt hem den oorlog aan, en versloeg hem. Arbianes regeerde omtrent zeventien jaren, en stierf omtrent het 3358 jaar der werreldt. Arsaces, ook Dejoces genoemt, was zyn opvolger.

ARBO. Zie ARBOGEN.

S. ARBOGASTUS, geboren in Aquitanië, bisschop van Straasburg, bestierde die kerke 27 jaren, en wierdt om zyne deugdt van het volk, en van Dagobert, koning van Austrasië, bemint: gelyk die koning ook om zynent wille verscheide stichtingen en giften aan de kloosters van het bisdom van Straasburg gedaan heeft, en de vesting Isenburg, benevens de stadt Ruffach, aan hem gegeven zoude hebben, dewyl hy, zo men voorgeeft, den koninklyken prins Sigebert van den doden zoude opgewekt hebben. De koning heeft ook tot zyner eere het klooster S. Arbogast, en het sticht Surburg, by Straasburg, opgerecht. Deze Arbogastus wilde na zyne doodt op de plaats van het gerecht, of onder de galg begraven zyn, dewyl ook de Heilandt, zo hy meende, op eene oneerlyke plaats begraven wierdt, waar in men hem te wille was, doch daar na de galg afbrak, en boven zyn graf een kapel bouwde. Hy sturf in 't jaar 668. *Franc. Guillim. Episc. Argent. Kœnigsh. Strasb. Chron. pag.* 234.

ARBOGASTUS, in Gaule geboren, wist zich zodanig by de keizers Valentinianus den Jongen, en by Theodosius bemint te maken, dat de laatste hem in Gaulen zondt, om zich te stellen tegen Victor, den zoon van Maximus, die het keizerryk poogde voor zich te behouden, waar van zyn vader zich met geweldt meester gemaakt hadt. Hy tastte den zelven aan, en doodde hem in het jaar 389, of 390. Deze blyken van zyne dapperheit verworven hem de waardigheit van *Præfectus*, of hoofdmanschap van de Pretoriaansche lyfwacht. De haat, dien hy hadt tegen Sunno en Marcomir, Gauloische of Fransche prinsen, was zo groot, dat hy Valentinianus bewoog om hen te beoorlogen. Die oorlog was niet voordeelig voor dezen keizer. Hy besloot zich te ontslaan van een man, die zyne goedheit misbruikte, en die onverdraaglyk geworden was. Maar zyne ampten en de genegenheit van het krygsvolk hadden hem in eenen staat gestelt, dat hy den keizer niet behoefde te vrezen. Wanneer de keizer hem daarom zyne ampten schriftelyk ontnam, verscheurde hy het papier in des keizers tegenwoordigheit, en zeide tegen hem, dat hy hem geen ampt ontnemen zoude, dat hy hem niet gegeven hadt. Na dit antwoordt, vrezende, dat men hem zoude doen sterven, quam hy den zelven voor, zich van hem ontslaande. Deze prins wierdt op zyn bedde verwurgt gevonden te Vienne, in het Dauphiné, den 15 May, des daags voor Pinxter, in den jare 392, 26 jaren out zynde. Arbogastus, die met deze doodt beschuldigt wierdt, verhief Eugenius tot het keizerryk, die van Theodosius overwonnen wierdt, en hy, wanhopende geen genade te zullen verwerven, doodde zich zelven in het jaar 394. *Zosim. lib.* IV. VI. *&* VII. *Socrat. l.* V. *cap.* 14. *&* 24. *Epiphan. de pond. & mens. Procopius lib.* I. *Paul. Diac. Pacat. in Paneg. Theod. Greg. Turon. lib.* II. *cap.* 9, die het zelve verhaalt uit *Sulpic. Alexand.*

ARBOGASTUS, kleinzoon van den voorgaanden, leefde in de V eeuw. Men zegt, dat de voorgemelde Arbogastus, die hoofdman van de Pretoriaansche lyfwacht was geweest onder Valentinianus, eenen zoon naliet, Arigius genoemt, die de vader was van den gene, waar van wy tegenwoordig spreken. Zyn geslacht

hadt eene groote vyandschap tegen de Gauloisen, of Franschen, hoewel het zelve uit het bloedt van der zelver prinsen gesproten was. Arbogastus verklaarde hen den oorlog, en begaf zich aan de zyde der Romeinen. Men zegt, dat hy omtrent het jaar 457 graaf van Trier en van de Ardennes was, en een Christen. Sidonius Apollinaris spreekt niet alleen van hem in zyne brieven; maar men vindt ook van hem gewag gemaakt in een byzonder werk van Auspicius, bisschop van Toul, door du Chêne en Freherus uitgegeven. Arbogastus liet een zoon na, Cararik genoemt. Hy leefde nog in 't jaar 474. *Auspicius in Throchaicis. Sidonius Apollinaris lib.* IV. *ep.* 17. *Kyriander Hist. Trevir.*

ARBOGEN, of ARBO, *Arbogia*, eene stadt van Zweden, in de provincie van Westmanië, aan eene rivier van den zelven naam, omtrent de grenzen van Sudermanië, of Sudermanlandt.

ARBOIS, *Arbosia*, eene kleine stadt van Vrankryk in 't Franche-Comté van Bourgonje, naar den kant van S. Claude. Zy is tegenwoordig van weinig belang, maar beroemt door hare witte wynen, die naar Parys, en zelfs buiten het koninkryk, gevoert worden. Men gelooft, dat deze stadt het *Arborosa* van Ammianus Marcellinus is. *Ortelius in Theat. Geogr. Ferrarius in Lex. Geogr. Sanson in Tab. Ant. Gall.*

ARBON, *Arbona*, *Arbor Felix*, eene stadt in opper-Turgau, aan den Boden-zee, tusschen Wiedisch en Bregents gelegen. In den aanvang heeft zy den baronnen van Arbon toebehoort, de welke Crusius in 't jaar 1140 gedenkt; doch in 't jaar 1282 is zy door koop aan het bisdom Costnits gekomen. Aldaar is een overout Romeinsch slot, waar in S. Gallus in 't jaar 640 gesturven is, en van daar in het klooster van zynen naam begraven. Tegenwoordig houdt een bisschoplyke voogdt van Constants aldaar zyn verblyf, en moest het zelve in oorlogstydt den burgeren open staan. Boven dat heeft het meer andere oude vryheden, gelyk de burgers hunnen amptman en raadt voor zich hebben, en eedgenoten met de 10 oorden zyn, die tot Turgau behoren. In den jare 1494 heeft de brandt aan deze stadt grote schade gedaan. *Zeiler. Munster. Merian.*

ARBONCHÆI worden door Jakob Meyer voor de oude volkeren van Zeelandt gehouden. Anderen menen, dat het de *Taxandri* zyn, die eertyds rontom Maastricht gewoont hebben, en door den bisschop S. Lambert bekeert zouden zyn. Becanus zegt, dat zy tusschen Antwerpen en de Maas gewoont hebben. Wat 'er van zy, men stelt de zelve niet in plaatsen, die verre van malkander gelegen zyn. *Meyer. Ann. Fland. Becan. lib.* III.

ARBOREUS, (JOHANNES) een vermaart Godgeleerde, en Doctor van de Sorbonne, was te Laudun geboren, en heeft gebloeit in den jare 1550. Men heeft van hem in druk: *Theosophia*, waar in hy de duisterste plaatsen des ouden en nieuwen Testaments verklaart. *Sixtus Sen. lib.* IV. *pag.* 253.

ARBORICHEN, een volk, waar van geheel onzeker bescheidt is by de schryvers. Procopius doedt 'er melding van, en zegt, dat de Germanen, waar door hy aldaar de Franken verstaat, geen kans ziende, om deze Arborichen meesters te worden, met hen in bondgenootschap getreden zyn, en dat door onderlinge huwelyken bevestigt hebben; maar hy schryft niet, wat voor volkeren zy eigentlyk geweest zyn. Velserus en Mezeray geloven, dat de Arborichen en de Armoryken eene en de zelve geweest zyn, en dus de kleine Brittanniërs; Ortelius noemt ze weêr Gallische Belgen, en Eindius houdt ze voor Zeelanders, dat is te zeggen voor Saxen en Duitschers, die zich in de Zeeuwsche eilanden ter neder geslagen hadden, waar toe de eige beschryvinge dezer Arborichen by Procopius groten voet geeft, als hy zegt, dat de Rhyn hier door zyne uitwateringen in den Oceaan valt, dat de Germanen, een barbaarsch volk, thans Franken genoemt, hier van outs gewoont hebben, dat digt by hen woonden de Arborichen, en Oostwaarts op voorby de Arborichen de Barbaren, Thoringers geheten, door de vergunninge van den keizer Augustus hunne woonplaatze hadden; wyders dat niet verre van dit volk naar 't Zuiden toe de Borgondiërs gewoont hebben, en voorby de Thoringers de Zueven en Alemannen woonden. Al het welke volkomen op de Zeeuwen past, en door Vopiscus en Agathias getuigenissen nader verklaart wordt. Maar of de Arborichen dus benaamt zyn van de wedergeboorte, als of men zeide *herborigen* of *harborigen*, dat is, herboornen uit het heidendom tot het Christelyke geloof, zou wat meerder bewys van noden hebben. Beter grondt schynt het te hebben, dat zy herborigen konden gezegt zyn, als in een nieuw geboortelandt overgebragte lieden. *Procopius lib. Goth. Velserus ad Fragment. tabul. Peutinger. lib.* V. *Eindii Chronic. Zel. lib.* I. *cap.* 18. *Anth. Matthaus de Nobilit. lib.* I. *cap.* 22.

ARBORIUS was stadvoogdt van Rome onder Gratianus en Valentinianus in 't jaar 380. De schryvers van zynen tydt maken gewag van hem. Zie *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosiani.*

ARBORIUS, een beroemt hoogleeraar in de welsprekentheit, maakte zich te Toulouse bekent by de prinsen Julianus, Dalmatius, en Annibalianus, de welke de grote Konstantyn, hun broeder, aldaar als in ballingschap hieldt. Sedert deedt deze keizer Arborius te Constantinopel komen, en vertrouwde hem de opvoeding van een zyner kinderen. Deze bediening hielp Arborius aan grote rykdommen; en toen hy gestorven was, zondt Constantinus zyn ligchaam wederom aan zyne bloedverwanten. Ausonius, de neef van dezen Arborius, verhaalt zulks *Prof.* 17.

ARBOUZE, (MARGARETA VAN) van Venix, gezegt *van St. Geertruida*, was van Auvergne. Zy was eene nonne van S. Pieter van Lyon, en naderhandt abdisse van Val de Grace te Parys. Zy wierdt om hare Godsdienstigheit geacht en sturf den 16 Augustus des jaars 1626. J. Ferragius heeft haar leven beschreven. *Martyrolog. des Saints de France. P. Hilarion de la Coste.*

ARBRISSEL, een dorp van Bretagne, anders *Arbruissel* genoemt, en tegenwoordig *Arbeser*, *Albreser*, of *Arbresec*, in 't bisdom van Rennes naby Guièrche, omtrent de grenzen van Maine en Anjou. Het is beroemt geworden door de geboorte van den gelukzaligen Robert, stichter van de orde van Fontevraud.

ARBRISSEL, (ROBERT VAN) wierdt omtrent het jaar 1047 in het dorp Arbrissel, 7 mylen van Rennes, geboren. Hy ging in het jaar 1074 naar Parys, en wierdt aldaar Doctor in de Theologie. Een bisschop van Rennes, die niets wist, doch echter de geleerden beminde, en hen bedieningen wist te geven, deedt hem omtrent het jaar 1085 weder in Bretagne komen, droeg hem de waardigheit van aartspriester en die van officiaal op, en hadt het vermaak om hem de ongeregeltheden van zyn bisdom te zien bestryden. De twist, de amptkoping, en de hoerery der kerkelyken gingen daar zeer in zwang. Na dat hy vier jaren gearbeid hadt tot uitroeijing van deze ongeregeltheden, keerde Robert, zich door de doodt van zynen bisschop aan het ongenoegen der kanunniken bloot gestelt ziende, dien zyn geest van hervorming niet behaagde, zich elders. Hy ging de Theologie onderwyzen te Angers; maar hy kreeg zulk eenen tegenzin in de werreldt, door het zien van 't bederf der zeden, dat daar in heerschte, dat hy zich naar eene wildernis begaf. Het gestrenge leven, dat hy daar leide, maakte zo veel gerucht, dat vele menschen by hem quamen, als om eenen heilig te zien en te horen. Hy hieldt eenige der zelven by zich, met de welke hy als een collegie van Reguliere kanunniken begon op te rechten omtrent het jaar 1094. Urbanus de II, in Vrankryk zynde, hoorde twee jaren daarna met zo veel lof van hem spreken, dat hy hem ontboodt; en hem willende horen prediken, liet hy hem de inwyding-predikatie doen van de kerke van St. Nicolaas te Angers. Hy was daar van zo gesticht, dat hy hem apostolisch prediker maakte. De baron van Craon was zo geraakt van deze predikatie, dat hy, des volgenden daags, eene abdy gesticht hebbende, die aan Robert gaf. De nieuwe abt verichtte de diensten van deze waardigheit tot in den jare 1098. Toen dacht hy dat zyn ampt van Apostolisch prediker niet toeliet dat hy altoos met zyne Reguliere kanunniken in eene plaats opgesloten bleef. Hy stondt dan at van zyne abdy, en ging van plaats tot plaats om zyn predikgaven te doen horen. Wanneer hy dit twee jaren lang gedaan hadt, van eene grote menigte van mannen en vrouwen gevolgt, besloot hy te rusten, en zyn tabernakel in het bosch van Frontevaux neêr te slaan. Niets ontbrak hem daar; men bevlytigde zich om hem van alle kanten toe te zenden alles, wat nodig was tot onderhoudt der Godsdienstige zielen, die zich by hem onthielden; en hy was wel haast in staat om van zyn overvloedt aalmoesen uit te delen. Daar waren ter zelver tydt twee andere beroemde predikers, die met hem overeenquamen om de twee sexen te verdeelen, en aan hem de zorge voor de vrouwen over te laten, terwyl zy die voor de mannen op zich zouden nemen. Dit was waarlyk eene heerlyke verdeeling, en kan niet vergeleken worden by die van de besnydenisse en van de voorhuidt, te weten die, de welke Petrus en Paulus maakten, wanneer gezegt wierdt, dat Petrus zoude toeleggen op de bekeering der Joden, en Paulus op die der Heidenen. Men stelde Robert te vergeefsch het gevaar voor oogen, waar aan hy zich bloot stelde, door die byzondere bestiering der sexe, hy verwierp deze waarschouwingen als listen des Satans, en versterkte zich door het voorbeeldt van Hieronymus. Zo haast als hy goede wetten gemaakt hadt in zyn klooster van Frontevaux, hervatte hy wederom de oeffening van zyn ampt van omzwervenden prediker. Hy doorreisde verscheide provinciën van Vrankryk, en inzonderheit Bretagne en Normandië. Hy deedt te Rouaan een der grootste slagen, die een man van zyne bediening doen kan; want door een eenige vermaning bekeerde hy alle de ligtvaardige vrouwspersonen, die in een bordeel waren, daar hy inging om het woordt te verkondigen. Men schryft hem eene byzondere bequaamheit ten dien einde toe, dat wel zyn moet, dewyl de zorge voor de sexe, als zyne kudde, hem aanbedeelt was. Hy zocht voornamelyk de schurfde schapen op. Hy ging barrevoets door de plaatsen en straten, om de dochters, die van een ergerlyk leven waren, tot boetvaardigheit aan te manen, en hy ging zelfs in de bordeelen, om haar deze vermaningen te doen. Wanneer hy te Rouaan, als hier voor aangeroert is, in het bordeel quam, zette hy zich naby het vuur om zyne voeten te warmen. Hy zag zich straks van het vrouwvolk omringt, dat zich verbeeldde, dat hy maar gekomen was om eenig vleeschelyk vermaak te genieten; maar hy sprak met haar van gansch andere zaken; hy verkondigde haar de woorden des levens, en de barmhertigheit van den Zone Gods. De voornaamste onder haar, door deze taal verbaast, zeiden tegen hem, dat zy, gedurende vyf en twintig jaren, die zy in dat huis omgegaan hadt, nooit iemandt daar in hadt zien komen, die van Godt gesproken hadde, of die haar genade deedt hopen; maar dat, indien zy vertrouwen konde op het gene hy zeide, zy niet nalaten zoude van leven te veranderen; en op de herhaling der belofte van barmhertigheit, wierpen zy en hare medgezellinnen zich aan de voeten van Robert, en verbonden zich tot boetvaardigheit. Hy bediende zich van dit gunstige oogenblik, en haar uit de stadt doende vertrekken, geleidde hy ze alle in zyne wildernis. Vele andere vrouwen van dit slag ook door hem bekeert zynde, moest Robert een byzonder klooster voor haar laten maken, dat hy aan S. Maria Magdalena toewydde, terwyl dat hy in een ander, aan de H. Maagdt toegewyd, die opsloot, de welke een goeden naam hadden. Dit toont de byzondere begaaftheit aan, die hy hadde, om dat slag van schepseltjes te winnen, en zyne aankleving aan de oude kerktucht; want daar zyn vaders geweest, die gemeent hebben, dat de nonnen, die gescheiden waren geweest, afgezondert moesten leven van die, aan de wel-

welke dit ongeluk niet overgekomen was. Onze Robert woonde in het jaar 1104 het concilie van Beaugenci by, en hadt daar in zitting onder de prelaten. Hy doorwandelde in de jaren 1107 en 1108, als Apostolisch prediker, de provincien van Anjou, van Poitou, en van Turenne. Dit was ten minsten van dat gevolg, dat de orde van Frontevaux zich in de provinciën verspreidde, en de uitwerkingen van de aanmaningen van den paus Pascal den II smaakte. De bisschop van Poitiers was in 't jaar 1106 te Rome, om de bevestiging van deze orde van zyne Heiligheit te verzoeken. Hy verkreeg eene bulle van den zelven paus, door de welke die opperpriester verklaarde, dat hy eene byzondere zorg voor die orde wilde nemen, en de zelve onmiddelyk stellen onder de macht van den H. stoel, en vermaande de volkeren krachtiglyk om goet te doen aan deze nieuwe instelling. Hy bevestigde alle de voorrechten der zelve door eene nieuwe bulle in het jaar 1113. De orde was alreets vermeerdert; want de stichter, in andere provincien van Vrankryk predikende, rechtte aldaar mede kloosters op. Hy bewoog de koninginne Bertrade om het kleedt van de orde aan te nemen. Doch zy droeg het niet lang, de gestrengheit van de instelling benam haar haast het leven. In het jaar 1115 gevoelde hy eene verzwakking van krachten, en op den raadt van verscheide kerkvoogden, abten en monniken, die hy vergaderde, gaf hy het generaalschap van de orde over aan eene vrouwe. Men heeft deze schikking geweldig berispt. Daar is niets zo zonderling in de klooster werreldt, dan te zien, dat eene gansche grote orde, van monniken en nonnen te zamen gestelt, eene vrouwe voor haar hoofdt en generaal erkent. De monniken en nonnen van de orde van Frontevaux doen het zelve uit krachte van hunne instelling. Robert van Arbrissel, de stichter, heeft het zo gewilt. Hy maakte eene wet, rechtdraads strydig met de Salische wet. Hy was niet vergenoegt te willen, dat de orde aan 't spinrokken konde vervallen, hy wilde, dat altoos de eene vrouwe op de andere zoude volgen in de waardigheit van het generaalschap van de orde. De vader Mainferme heeft het III deel van zyn werk geschikt om dit beleidt van den stichter te rechtvaardigen. Hy beantwoordt alle de tegenwerpingen, en staat krachtig daar op, dat de H. Maagdt Godt zelfs geboden heeft: dewyl de H. Schrift zegt, dat J. Christus aan zyne moeder onderdanig was. Zo ooit de R. kerke met voorweten gedaan hadde, het geen men voorgeeft dat zy deedt, zonder het te weten, onder de regeering van de pausinne Johanna, zy zoude hare verantwoording gereet vinden in het boek van den vader Mainferme; en indien de verantwoording van dien vader eenmaal doorgaat, waarom zoude men eenigen schroom hebben om eene pausin te verkiezen. Voeg hier by, dat in de onderstelling van byna alle de godsdienstige R. Katholyken Godt aan de H. Maagdt het gebiedt der werreldt gegeven heeft: men vindt niet gemeender in hunne boeken dan de tytels van *koninginne des hemels*; *koninginne der Engelen*, wanneer zy van de Maagdt spreken; en dat is zelfs de taal van den openbaren Godsdienst in de lofzangen van de kerke. In het navolgende jaar gevoelde onze Robert de herstelling van zyne krachten, en reisde door het bisdom van Chartres, zyne gewone bediening van het predikampt waarnemende. Hy beslechtte een verschil, dat verscheide personen vergeessch zochten by te leggen, tusschen den bisschop van Chartres en Bernard, abt van Bonneval. Hy hadt geen minder geluk ten opzichte van den twist, die 'er ontstont tusschen den graaf van Chartres, en de kanunniken, over de verkiezing van een bisschop na de doodt van Ives. Hy wierdt ziek, predikende in het bisdom van Bourges, in het jaar 1117, en deedt zich in het klooster van Orsan brengen, daar hy eenige dagen daar na sturf. De aartsbisschop van Bourges, gevolgt van zyne geestelykheit, en van een groot getal van edellieden en burgerlyke personen, geleidden het lighaam tot aan het klooster van Frontevaux, daar hy de uitvaart vierde den twaalfden dag na het overlyden. De graaf van Anjou, de aartsbisschop van Tours, de bisschop van Angers, verscheide abten, en eene ongeloofiyke menigte van kerkelyke en wereldlyke personen, waren voor dit geleide gegaan, eer het zelve uit het bisdom van Tours vertrok. De vader de la Mainferme, een monnik van Frontevaux, heeft drie boeken van verantwoording uitgegeven, waar in hy veel moeite doedt om zynen patriarch te rechtvaardigen, dien eenigen beschuldigt hebben, dat hy het bedde met zyne nonnen deelde, waarlyk niet met inzicht om de zelve te genieten, maar om zich in zo veel te krachtiger verzoekingen te begeven. Men heeft deze vertoning gezien in de *Nouvelles de la Republique des Letters*, in het twede Artykel van de maandt April des jaars 1686, dat het uittreksel is van de *Clypeus nascentis Frontevaldensis ordinis*. Men kan den yver, dien deze monnik betoont tegen de genen, die de oorzaken zyn van deze beschuldiging, niet vreemt vinden: de zaak is zekerlyk teder en netelig, en hy doedt wel, alles in 't werk te stellen om zynen heldt te rechtvaardigen. Hy ontkent de zaak, en dat is het eenige middel van verantwoording; want daar is niets minder overeenkomstig met de zuiverheit van den geest, en met die van het lighaam, dan de voorgewende bedwinding van te wederstaan aan verzoekingen, die men gezocht en getergt heeft. De waarachtige overwinning is, zich zo verre, als het mogelyk is, van zulk een vyandt af te houden, en nooit daar aan te denken; en het zoude eene zeer plompe misleiding zyn, en eene grote ongerymtheit, te zeggen, dat men, dewyl 'er werreldlyken gevonden zyn, die gehele nachten met vrouwen overgebragt hebben zonder de zelve te genieten, met te meerder reden zich verbeelden kan, dat monniken zich in diergelyke gelegenheden onthouden. *Baldricus in vit. Rob. Arbriss J. de la Mainferme in Clypeo nascentis Frontevaldensis ordinis. Menage hist. de Sablé lib.* IV. *ch.* 19. *pag.* 106. *&c. Le même dans ses Additions pag.* 310. *Bayle Dict. Crit.*

ARBROATH, *Arbroatum*, een steedtje of vlek in 't Noorden van Schotlandt, in de provincie van Angus aan de zeekust gelegen, drie mylen van de kleine stadt Montross, ten Zuiden. Arbroath heeft stem en zitting in 't parlement van Schotlandt. *Maty Dict. Geogr.*

ARBURG. Zie AARBURG.

ARC, L'ARC, of LAR, die eenige schryvers *Larius* of *Laris* noemen, een kleine rivier van Vrankryk in Provence, die haren oorsprong heeft aan den kant van Pourciols, en loopt van daar door de vlakte van Pourrieres, daar Marius de Cimbren versloeg, als elders gezegt wordt. Vervolgens loopt de Arc naby de stadt Aix, en werpt zich in den boezem van Berre, naby de stadt van dien naam. Daar zyn 'er, die deze rivier voor de *Cœnum Flumen* van Ptolomæus houden.

ARC, *Arcus*, eene rivier van Savoje, die haren oorsprong heeft aan 't Noorden van den groten berg Cenis, aan de grenzen van 't hertogdom Aoste. Zy loopt door 't gansche graafschap Morienne, en la Chambre, en werpt zich vervolgens in de Isere, omtrent drie mylen boven Montmelian. Deze rivier heeft mogelyk haren naam ontleent van hare gedaante, de welke juist met die van een boog overeenstemt. *Maty Dict. Geogr.*

ARC. Zie ARQUES.

ARC, (JOHANNA VAN) in 't Fransch *Jeanne d'Arc*, en onder den naam van *Pucelle d'Orleans*, dat is *Maagdt van Orleans*, bekent, aan de welke Vrankryk zo veel verplichting heeft. Zy was eene arme herderin, van de welke de hemel zich bediende, om den troon der Alderchristelykste koningen te ondersteunen tegen de geweldenaryen der Engelschen. Deze heldinne, in het dorp Dompremi aan de Maas geboren, was eene dochter van Jacob van Arc en van Isabelle Romée, geboortig uit het dorp Vauthon, omtrent een myl van Dompremi. Zy hadden haar op 't landt opgevoed. Zy kreeg daar, zo men zegt, 18 of 20 jaren out zynde, een uitdrukkelyk bevel van Godt, om de stadt Orleans te gaan ontzetten, die door de Engelschen belegert was, en verdedigt wierdt door Jan, grave van Dunois, en die byna tot het uiterste gebragt was: en om den koning Karel den VII, wiens staten byna alle door de vyanden van Vrankryk overweldigt waren, te Rheims te gaan zalven. Op het einde van de maandt February des jaars 1429 wierdt zy den here van Baudricourt, gouverneur van Vaucouleurs in Champagne, aangeboden, die haar aan den koning zondt. Hare roeping wierdt door bewyzen van wonderwerken bevestigt; want zy erkende den koning, slecht gekleed en midden onder zyne hovelingen; en de Doctoren in de Theologie, en die van het parlement des konings, die haar ondervraagden, betuigden, dat 'er iets bovennatuurlyks in haar gedrag was. Men zegt ook, dat zy de Maagdt bygenoemt wierdt, om dat zy door vroedvrouwen, in het byzyn van de koninginne van Sicilië, onderzocht zynde, zodanig bevonden wierdt. Zy deedt een degen halen, die in het graf van eenen ridder was, achter het grote altaar van de kerk van S. Catharina van Fierbois, op het lemmer van de welke kruissen en leliën gegraveert waren; en de koning verklaarde, dat zy een groot geheim geraden hadde, dat niemandt wist dan hy alleen. Men gaf haar dan krygsbenden, en met dit onderstandt verjoeg zy de Engelschen van rontom Orleans, versloeg Talbot in den veldslag van Patal, herwon Champagne, en deedt den koning te Rheims zalven door Reinout van Chartres, aartsbisschop van deze stadt, en kanselier van Vrankryk, den 17 July 1429. Deze voordeelen van de maagdt waren de eenigen niet: want zy bragt de zaken der vreemdelingen naby hunnen ondergang. Zy wierdt nochtans ongelukkig gevangen in een uitvalte Compeigne in 't jaar 1430, en wierdt te Rouaan gebragt, daar de Engelschen, wanhopig over de rampen, die zy hen aangedaan hadt, meenden hunne eere te zullen herstellen, met haar van eerloosheit te bekladden. Om dit oogmerk te bereiken, beschuldigden zy haar voor het kerkelyke hof als eene toveresse, eene verleidster, eene ketterin, en eene eerloze, of die hare eere te kort gedaan hadde. Dit waren de vier hoofden van hare beschuldiging: maar die zeer slecht door hen bewezen wierden, haar nergens van hebbende kunnen overtuigen, dan dat zy het mannelyke kleedt en de wapenen gedragen hadde, het gene zy haar tot een misdryf toerekenden. Pieter Cauchon, bisschop van Beauvais, en eenige anderen, verwezen haar, na verscheide arglistige ondervragingen, tot eene eeuwige gevangenis te water en te broodt. Maar de Engelschen, niet te vreden met eene middelmatige onrechtvaardigheit, handelden zo geweldadiglyk, dat de rechters haar in den ban deden, en aan den werreldlyken arm overleverden; waar op zy vervolgens levendig verbrand wierdt den 30 May des jaars 1430 op de oude markt te Rouaan. Op de houtmyt staande, voorzeide zy aan de Engelschen de rampen, die hen overkomen zouden; en het gevolg toonde wel haast de waarheit van deze voorzegging: want sedert dien tydt gingen hunne zaken in Vrankryk van quaat tot erger; en de burgerlyke oorlogen verwoesten byna geheel Engelandt. Men zegt, dat het hart van Johanna in zyn geheel in de assche gevonden wierdt; en dat men uit het midden van de vlammen eene witte duif zag opvliegen, tot een teken van hare onnozelheit en van hare zuiverheit. De eere van Vrankryk en die des konings hing 'er ondertusschen aan om de gedachtenisse van deze heldhaftige dochter re rechtvaardigen. Karel de VII wilde dat hare nabestaande rechters van den H. stoel zouden verzoeken om het rechtsgeding te overzien. Op hun verzoek stelde paus Calixtus de III tot commissarissen den aartsbisschop van Rheims, en de bisschoppen van Parys en van Coutances, die te Rouaan vergaderden, en na verscheide getuigen gehoort te hebben, rechtvaardigden zy de maagdt volkomentlyk, en deden de papieren van het rechtsgeding, waar door men haar veroordeelt hadt, verscheuren en verbranden. Het was nodeloos iets tegen de valsche rechters te doen, het meeste gedeelte van hen was door eene haastige of afschuwelyke doodt omgekomen, die een oordeel Gods scheen te betekenen. *Gui Pape*, die haar gezien hadt, beschryft haar lof (*Quæstione* 84). Martinus Franc, geheimschryver

van Felix den V, spreekt mede voordeelig van haar in zyn boek, genaamt *Le Champion des Dames*, zynde dat werk in vaarzen geschreven. Men heeft uit een gedenkpenning, die tot harer eere geslagen wierdt, na dat zy den koning Karel den VII te Rheims hadt doen zalven en kronen, afgenomen, dat zy tot haar zinspreuk hadde een handt, een degen houdende, met deze woorden: *Consilio Firmata Dei. Monstrelet. Du Haillan. Du Pleix & Mezeray hist. de France. Valer. Varan. de gestis Joannæ Virg. J. Hordal Hist. Joan. d'Arc. Berri Chron. de Charles* VI. & VII. *Pasquier lib.* VI. *des Recherch.* 5. *La Colombiere Port. des hommes illust. Franc.*

ARC, (JOHANNA VAN) bygenaamt *de Maagdt van Orleans.* In het voorgaande artykel is van haar gesproken; maar men moet 'er hier by voegen, dat eenigen haar hebben willen doen herleven na hare doodt. Aldus verhalen zy daar van de historie. Zy zeggen, dat de maagdt van Orleans den 24 May 1430 ten toon gestelt zynde op een openbaar schavot, ingevolge van het gevoelen van de Universiteit van Parys, het welke aan die van Rouaan medegedeelt was, en die haar doodschuldig oordeelde, men haar alleen bestraft hadt, en vervolgens in de gevangenis gezet om daar het overige van haar leven te slyten. Maar om aan de verbittertheit der Engelschen te voldoen, veroordeelde men haar vervolgens om levendig verbrand te worden; het gene men nochtans in haar persoon niet wilde uitvoeren, om dat men haar niet schuldig genoeg oordeelde om deze straffe te verdienen. Men verkoos eene persoon van de zelve kunne, zulk eene wrede doodt waardig; en na dat men alles vervaardigt hadt, bragt men deze schuldige ter straffe, met een zeker slag van een myter op 't hoofdt, en een opschrift, dat de misdaden vervatte, waar mede men de maagdt van Orleans beschuldigt hadt; het gene diende om deze gewaande voor de waarachtige te doen doorgaan. Deze historieschryvers voegen 'er by, dat de bisschop van Beauvais, dien men meester van het leven en van de doodt van de maagdt gemaakt hadt, een Franschman was: dat vyf volle weken verliepen tusschen de uitspraak van het laatste vonnis, en de uitvoering van het zelve, gelyk men ziet door de vergelyking der dagtekeningen van Pasquier en van Serres; de eerste dit vonnis stellende op den 6 July, dat een ongewoon uittitel van rechtspleging is, en dat geschikt was om den tydt te hebben om alles te vervaardigen, dat nodig was om de veinzery te doen gelukken. Wat aangaat het gene men gezegt heeft dat het hart van de maagdt van Orleans door de vlam niet verteert wierdt; zy antwoorden, dat zulks aan de gewaande persone kan gebeurt zyn, zonder dat het zelve een teken van onschuldt zy, dewyl men dier gelyke wonderen onder de Heidenen gezien heeft, onder anderen in den persoon van Germanicus, die door den keizer Tiberius aangenomen was, wiens ligchaam verbrand zynde, volgens de gewoonte der Romeinen, wierdt het hart volkomen gezien in het midden van de vlammen. Zy merken vervolgens aan de uitdrukkingen van zekere brieven van gifte, toegestaan aan Pieter, een der broeders van de maagdt, door den hertog van Orleans in 't jaar 1443, de welke vervat zyn in deze woorden, uit het Fransch vertaalt: *Gehoort hebbende het verzoek van den gemelden M. Pieter, inhoudende dat hy, om zich te quyten van zynen wettelyken plicht omtrent den koning, onzen here, en myn heer, den hertog van Orleans, uit zyn landt vertrokken is, om in hunnen dienst te komen, in gezelschap van Johanna, de maagdt, zyne zuster, met de welke, en tot hare afwezigheit, en sedert tot nu toe, hy zyn ligchaam en zyne goederen in den zelven dienst heeft bloot gestelt.* Deze uitdrukkingen, zeggen zy, betekenen, dat de maagdt van Orleans maar afwezig was geweest, en dat zy niet gestorven was: het gene haar broeder niet nagelaten zoude hebben te zeggen, en in zyne brieven te doen uitdrukken, indien het waarachtig geweest ware, om zich by dezen prins te meerder gezien te maken. De genen, die van dit gevoelen zyn, voegen 'er nog by, dat de koning niet nagelaten zoude hebben de doodt van deze heldinne op de eerste Bourgonjons of Engelschen te wreken, die in zyne macht gekomen zouden zyn: het welke niet geschied zynde, voor zo veel men weet, zo is het waarschynlyk, dat zy alleen de gevangenis leedt voor eenige jaren: en dat zy, na de doodt van den hertog van Bedfort, veldheer der Engelschen, voorgevallen te Rouaan in December des jaars 1435, middel vondt om daar uit te geraken, en weder te keren naar haar landt, daar zy hare gevallen eindigde door haar huwelyk met een ryk heer, genaamt Robert des Armoises, in 't jaar 1436. De genen, die deze historie willen ondersteunen, verhalen eene plaats uit de *Recherches* van Pasquier, waar van dit de woorden zyn: *Zy was in zulk een hoogachting by ons na hare doodt, dat het gemene volk zich in 't jaar* 1440 *inbeeldde, dat zy nog leefde, en dat zy uit de handen der Engelschen ontkomen was, die eene andere in hare plaats hadden doen verbranden; en om dat 'er onder de Gendarmes eene in een vermomt gewaadt gevonden wierdt, was het parlement genoodzaakt de zelve te doen komen, en haar aan het volk te doen vertonen op den marmersteen van het paleis, om te doen zien, dat het eene bedriegery was.* Zy zeggen, dat de ontkoming van de maagdt van Orleans, waar van het volk van Parys hadde horen spreken, het zelve hadde doen geloven, dat deze twede krygsheldin de waarachtige Johanna van Arc was.

Eindelyk de genen, die deze zaak beweeren, brengen het uittreksel by van een handschrift, inhoudende het verhaal der zaken in de stadt Metz gebeurt in 't jaar 1436, en verzekeren, dat de vader Vignier, priester van het Oratorie, het huwelyksverdrag gezien heeft van Johanna van Arc met den heere des Armoises. Maar dit alles moet niet gelden tegen eene waarheit, waar aan men niet twyfelen kan, zo men aanmerkt de stukken van het rechtsgeding, bygebragt door du Haillan en andere historieschryvers; boven het oordeel der gemachtigden door den paus in 't jaar 1445 benoemt tot de rechtvaardiging van deze doorluchtige heldinne, en boven hare verdediging, welke de kanselier van de universiteit in 't jaar 1456 deedt. Het is niet waarschynlyk, dat de beroemde historieschryvers, die van haar gesproken hebben, zulk een wonderbaarlyk toeval niet geweten zouden hebben: en dat de gemachtigden van den paus, die een onderzoek van haar leven te Rouaan en elders deden, daar van geen kennis gehad zouden hebben, of daar van niet zouden hebben willen spreken. Aangaande die krygsheldin, waar van in het handschrift van Metz gesproken wordt, dat is de eerstemaal niet, dat men diergelyk bedrog in de werreldt gezien heeft. De genen, die deze gewaande Johanna van Arc gezien hebben, de ridder des Armoises, die met haar getrouwt is, Pieter en Jan, broeders van de waarachtige maagdt van Orleans, hebben zich laten misleiden: maar zy wierden daar na beter onderrecht, gelyk men ziet in het vonnis van de aangestelde gemachtigden van den paus in 't jaar 1456, daar Pieter en Jan genoemt worden *Broeders van de overledene Johanna van Arc, van goede gedachtenisse, gemeenlyk de maagdt genoemt.* Van gelyken, de brieven van voorrechten en vryheden, die hen toegestaan wierden, zo door den hertog van Orleans, als door den koning zelfs, zeggen uitdrukkelyk, dat het was uit aanmerking van hunne overledene zuster. De woorden van het handschrift van Metz zelfs ontdekken genoegzaam het bedrog, zynde die gene, waar van in dit handschrift gesproken wordt, de zelve, die zich in het jaar 1440 te Parys vertoonde, alwaar zy bekende, dat zy de maagdt niet was, en dat zy getrouwt was geweest met een ridder, waar by zy twee zonen gehad hadde. *De Vienne-Plancy lettre sur le sujet de la Pucelle d'Orleans.*

ARCA, eene stadt van Phenicië. Zy was geschikt voor den stamme Aser. Zy is gelegen tusschen Arad en Tripolis. Josephus stelt de rivier Sabbatica tusschen Arca en Raphanea. *Josephus Oorl.* VII. 24.

ARCACHON, DE GOLF VAN ARCACHON, of VAN ARCASSON. *Arcassonius sinus.* Eene kleine golf in de zee van Gasconje, tusschen den mondt van de Garonne, en dien van de Adour, zes mylen bewesten de stadt Bordeaux. Daar by is een kaap, die mede den naam van ARCACHON draagt. *Baudrand.*

ARCADIA, dochter van den keizer Arcadius en van Eudoxia, was eene Godvruchtige prinsesse. Zy leefde in het paleis van den keizer Theodosius den jongen, haren broeder, als in een klooster; en hare zusters, Flacilla en Marina, volgden haar in deze oeffeningen van Godsdienstigheit. Zy hadden alle drie gelosten gedaan van den maagdelyken staat, en de prinsesse Pulcheria, hare zuster, in 't jaar 415 Augusta verklaart zynde, wierdt hare beschermeresse. *Sozomenes lib.* IX. *cap.* 1. & 3.

ARCADIE, *Arcadia*, eene provintie van Peloponnesus. Men noemt de zelve heden *Tzaconia.* Zy hadt het landt van Argos ten Oosten, Elis ten Westen, het eigentlyke Achaje ten Noorden, en Messenië ten Zuiden. Men verdeelde het zelve in hoog-en neder-Arcadië. Het zelve wierdt eerst *Pelasgia* genoemt, naar *Pelasgus*, die de koning des lands was; en vervolgens gaf men het zelve den naam van *Arcadië*, naar *Arcas*, den zoon van Calisto en van Jupiter. Het orakel van Delphos hadt bevolen zyne beenderen op te graven, die men in een graf geplaatst hadt op den berg Mœnalus, om de zelve eene betere plaats te geven. Lucianus zegt, dat de Arcadiërs zich zelven geloofden ouder te zyn dan de maan, en dat zy daarom de sterrekunst niet wilden aannemen. Hun koning Pelasgus leerde hen het gebruik van de akers; want zy leefden te voren van kruiden en wortelen: maar Arcas, de zoon van Jupiter en van de nymph Calisto, volgens Vigenerus over de *Tafelen* van *Philostrates*, toonde hen de kunst van den landbouw, het zaaien, en het maken van broodt, waar mede zy zich voedden, latende de akers varen: 't geen hy geleert hadt van Triptolemus, den zone van Ceres. De Arcadiërs aanbaden, onder andere Godheden, Pan, gelyk Virgilius zegt, *Pan, Deus Arcadiæ.* Zy offerden menschen aan den Lyciaanschen Jupiter, naar 't verhaal van Plinius. Aristoteles in het IV *boek* van zyne *Verschynselen* zegt, dat de wyn van Arcadië, in bokkevellen naby het vuur gebragt, gelyk als kalkachtig wordt, en in zout verandert. Arcadië hadt ezels van eene ongemene grootte, het gene gelegenheit gegeven heeft tot het spreekwoordt, waar op Perseus zinspeelt, *Sat.* III, *v.* 8, wanneer hy zegt:

Arcadiæ pecuaria rudere dicas.

Daar op is ook gegrond het geen Juvenalis zegt, van de weigering, om aan de meesters het leergeldt te betalen voor de onderwyzing der kinderen, die niet vorderen in hunne scholen:

———————— *Culpa docentis*
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
Nil salit Arcadico juveni.

De steden van Arcadië waren Megalopolis, tegenwoordig Leontari genoemt, het vaderlandt van den historieschryver Polybius; Herea; Gortis; Lycuria; Mantinea, beroemt door den veldslag der Thebanen, onder 't beleidt van Epaminondas, tegen de Lacedemoniërs; Methydrium; Lycosura, enz. In de CIII Olympiade, omtrent het 386 jaar van Rome, doodden de Lacedemoniërs in eenen slag 10000 Arcadiers, zonder eenen man van hunne zyde te verliezen. De genen, die na deze nederlage overbleven, weken in de stadt Megalopolis. Eenigen tydt daar na, een weinig van hunne geledene schade herstelt zynde, behaalden zy eenige voordeelen op hunne naburen; maar ondertusschen den haat van geheel Griekenlandt op zich gehaalt hebbende door de gepleegde heiligschending in het roven van den schat uit den tempel van den Olympischen Jupiter, waren zy oorzaak van den oorlog, welken die van Mantinea hen verklaarden. Voorts verzekert men, dat de Arcadiërs

diërs zo grote liefhebbers waren van de muzyk, dat zy dezelve aan hunne kleine kinderen leerden. Al dit landt is sedert omtrent 200 jaren aan den Turk onderworpen. *Strabo lib.* VIII. *Plin. lib.* IV. *cap.* 6. *Polybius lib.* IV. *Xenophon lib.* VII. *Diodor. lib.* XV. *Athenæus lib.* XIV. *Pausan. in Arcad. lib.* VIII. *Laurenbergii Antiq. Græc. Ortelius. Meursius.*

ARCADIE, *Arcadia*, eene stadt van Peloponnesus naby Messenië, dat tegenwoordig een gedeelte van de provincie van Belvedere uitmaakt.

ARCADIE, of ARCHADIA, eene stadt in het eilandt Crete, of Candia, voortyds zeer beroemt, met een bisdom, behorende onder dat van Candia. De GOLF VAN ARCADIE is de *Cyparissus Sinus* der ouden.

ARCADIUS, keizer van 't Oosten, was de outste zoon van Theodosius den Groten. Zyn vader hadt hem tot ryksgenoot gemaakt den 16 February des jaars 383. Hy was maar 18 jaren out toen hy hem opvolgde in 't jaar 395, den 17 January. Honorius, zyn broeder, was keizer van 't Westen. Rufinus, hoofdman van de Pretoriaansche lyfwacht, hadt de bestiering van zyne zaken, en wilde door de snoodste verradery zich zelven keizer maken. Daar toe besloot hy zyne dochter met Arcadius te doen trouwen; maar men verbrak zyne maatregels; want Eutropius beleide het zo wel, dat de keizer met Eudoxia, de dochter van Bauton, trouwde, die burgermeester was geweest. Rufinus, zyne hoop verydelt zende door deze welbeleide list van Eutropius, was daar over zo verdrietig, dat hy onder de handt met de barbaren begon te handelen om de zelve in de landen van het keizerryk te brengen, en zich by gelegenheit van hen te bedienen. Hy deedt Alarik aanmanen om een inval in Griekenlandt te doen, met verzekering, dat Antiochus, die Proconsul van het zelve was, zynen inval zoude begunstigen, en dat Gerontius, dien hy den last gegeven hadt om den engen doortocht van Thermopylen te bewaren, hem met zyn leger in vryheit zoude laten doortrekken. Alarik, deze poort open vindende, door de vlucht van Gerontius en van zyn leger, verwoestte zonder tegenstandt geheel Griekenlandt, en nam de vermaartste steden in. Stilico, dien Theodosius de Grote by Honorius gelaten hadt, schoot in yl met een machtig leger toe; maar het zelve deedt byna niets anders dan de elenden van Griekenlandt vermeerderen, onder voorwendsel van het zelve te helpen. Deze quade uitslag deedt nochtans Stilico den moedt niet verliezen, die ook voornemens was zich van Rufinus te ontslaan. Hy bragt te weeg, dat Honorius een twede leger zondt, onder het beleidt van Gainas, de welke, aan het hoofdt van dit leger te Constantinopel gekomen zynde, Rufinus aldaar doodde, dien zyne heerschzucht zodanig verblind hadde, dat hy, met den keizer uitgegaan zynde, zich verbeeldde, dat men hem tot medegenoot van 't ryk ging maken. Dit alles gebeurde omtrent het einde van 't jaar 395. Eutropius bouwde ondertusschen zyne grootheit op den ondergang van Rufinus, en Arcadius was zo gemakkelyk, dat de vrouwen en de gesnedenen onder zynen naam regeerden. Gainas stont vervolgens tegen den keizer op. In den aanvang deedt hy Tribigildus, zynen bloedverwant, de zaken uitvoeren, die geheel Pamphilië met grote verslagenheit vervulde. Vervolgens verklaarde hy zich opentlyk. Arcadius was niet alleen verplicht Eutropius aan hem op te offeren, maar ook andere doorluchtige raadsheren. Gainas wierdt echter in de jaren 399 en 400 verslagen, en zyn hoofdt te Constantinopel gebragt. Na deze gelukkige uitvoering beval de keizer het slechten der Heidensche tempelen, verbande de Arianen uit Constantinopel, en deedt striktelyk de wetten onderhouden, die zyn vader tegen de ketters en de Heidenen gemaakt hadde. De glansch van deze roemruchtige daden wierdt verduistert door de vervolging tegen S. Chrysosthomus, dien hy uit zyne kerke verjoeg, en door zyne toegeventheit in het volgen van de wil van zyne vrouwen en van zyne gunstelingen, die niet altoos redelyk zynde, hem van de nakomelingschap hebben doen laken. Hy sturf den 1 May des jaars 408, out 31 jaren, waar van hy 'er 13 met zynen vader, en 14 alleen geregeert hadt. Theodosius de jonge was zyn opvolger. *Socrates lib.* V. VI. *Zosimus & Sozomenes lib.* VI. *Marcellinus. Cassiodorus & Prosper in Chron. Theophanes.*

ARCADIUS, graaf en geneesmeester, ter eere van den welken de redenaar Ximerus eene redevoering deedt onder het keizerryk van Julianus. *Phot. cap.* 150. 90.

ARCADIUS van Antiochië, hadt letterkundige en wiskundige boeken geschreven, waar van Suidas en anderen gewag maken. *Joh. Meursii Bibl. Græc.*

ARCADIUS, aartsbisschop van Bourges in de VI eeuw, volgde op S. Honorius. Hy was een der doorluchtigste kerkvoogden van de Fransche kerk. In 't jaar 538 ondertekende hy de acten van het III concilie van Orleans. Gregorius van Tours spreekt van hem, en in het leven van S. Patroclus, door Surius bygebragt, wordt ook gewag van hem gemaakt. Hy sturf omtrent het jaar 542. De kerk van Bourges viert zyn feest den 1 Augustus. Desideratus, bygenoemt Theodulus, was zyn opvolger. *Greg. Turon. cap.* 10. *de vita P. P. Surius in vita S. Patroc. ad d.* 19. *Novemb. Sammarth. Gall. Christ. Labbé in Bibl. nova.*

ARCADIUS, bisschop, wierdt door den paus Celestinus voor legaat gezonden op het concilie van Ephese, en wierdt nog door de vaderen van deze vergadering gezonden aan den keizer Theodosius den jongen in 't jaar 431. De kardinaal Perron spreekt 'er van in zyne antwoorden aan den koning van Groot-Britannië, daar hy antwoordt op de tegenwerping der Protestanten tegen de opperhoofdigheit van den paus, om dat deze Arcadius, Projectus, en Philippus, die legaten van den paus waren, niet altoos de eersten de besluiten van het concilie ondertekent hebben. *Baron. in Annal. Du Perron Respons. ad R. magn. Brit. lib.* I. *cap.* 35.

ARCADIUS, bisschop in Africa in de V eeuw, hadt geen gebrek aan godvruchtigheit of geleertheit, en bediende zich van het een en van het ander om zich tegen de Arrianen aan te kanten. Dit bestaan van den H. kerkvoogdt behaagde den ketters niet, die zich daar over beklaagden by Genserik, koning der Wandalen; en deze prins, die Arriaansch was, hopende een einde van de kudde te maken na het verjagen der herders, deedt Arcadius sterven den 13 September des jaars 437. *Victor Utic. Hist. Pers. Vandal.*

ARCADIUS, bisschop van Vence, bevondt zich in 't jaar 439 op 't concilie van Riez in Provence, vergadert tegen Armentarius van Ambrun. *Baron. in Annal.*

ARCADIUS, raadsheer van Auvergne, was een kleinzoon van Sidonius Apollinaris, bisschop van Clermont. In 't jaar 530 zocht hy Childebert aan om zich van Auvergne te verzekeren. Deze prins quam aldaar, en nam Clermont en eenige andere steden in. Maar vernomen hebbende, dat zyn broeder Thierri, wiens doodt Arcadius verbreid hadde, zegepralende van de Thuringianen wederkeerde, bereidde hy zich tot zyne reize naar Spanje. Arcadius veroorzaakte alzo grote rampen aan zyn landt.

ARCALU, (HET PRINSDOM VAN) *Arcaluanus Principatus*, een kleine staat der Tartaren van Mongul, of Mugal, in groot-Tartarye. De burgermeester Witsen, in de nieuwe kaart, die hy gegeven heeft van dit grote landt, plaatst het prinsdom van Arcalu ten Zuiden van de wildernis van Xamo, in eene grote kromte, welke de rivier Hoamko maakt, ter plaatse daar de muur van China begint, onder de 122 graden lengte, en de 42 Noorder breedte. De Tartaren van Arcalu veranderen van woonplaats, naar de gesteltheit der weiden, en hun prins is afhankelyk van den keizer van China. *Zie de kaarten van den Burgermeester Witsen.*

ARCAN, of CHARCAN, volgens anderen, eene stadt in Asië, in woest-Tartarye, aan de rivier Cassima, in 't landschap Cafra, aan den voet van 't gebergte, ten Zuiden de stadt Germani, doch wordt in de kaarten niet aangetekent. *De Raay Geogr. Woordenboek.*

ARCANDAM, ALCANDRINUS, of ARCANDUM, een Arabisch sterrekundige. Men weet niet, in wat eeuw hy geleeft heeft, en de gevoelens van de genen, die 'er van spreken, zyn zeer verschillende. Hy heeft een boek geschreven van de sterrekundige voorzeggingen door de geboorte-punten. Dit werk, in 't jaar 1542 te Parys gedrukt, is genoemt: *De veritatibus & prædictionibus Astrologiæ, & præcipue nativitatum. Vossius de Scient. Mathem. cap.* 64. § 4.

ARCANE, *Arcana*, eene kleine stadt van Turkyë in Asië. Zy is in het eigentlyke Natolië, aan de kust van de Zwarte zee tusschen de stadt Sinabe, of Sinope, en de kaap Pisello gelegen. Eenige landbeschryvers nemen de zelve voor de stadt, outtyds *Aboniteios*, of *Aboni Mœnia* genoemt, welke anderen menen de stadt Belli te zyn, dat niet wel overeenkomt met de gelegenheit, in de welke men Belli plaatst. *Baudrand. Maty Dict. Geogr.*

ARCANI, *Arcana*, eene stadt of burgt van Mengrelië, in Asië. De zelve moet aan den mondt van de rivier Arcani in de Zwarte zee gelegen zyn, 25 mylen van de overblyfsels van de stadt Fazzo, aan de Zuidzyde. Men gelooft, dat Arcani is het oude *Absarium*, *Apsarus*, *Apsarrus*, enz. eene stadt van Colchis. *Baudrand. Maty Dict. Geogr.*

ARCAS, een vlek van Spanje in Castilië. Het is het *Arcabrica* der ouden, dat eertyds eene aanmerkelyke stadt was, met een bisdom, behorende onder dat van Toledo. De bisschoplyke zetel wierdt vereenigt of overgebragt naar Cuença door paus Lucius den III, op het verzoek van Alfonsus den IX, koning van Castilië. *Garsias Loaisa in Not. ad Concil. Luc. Miræus Not Episc. Orbis.*

ARCAS, een zoon van Jupiter en Calisto, dochter van Lycaon, koning van Arcadië, op de welke Jupiter verliefde. Juno, om zich van hare medeminnares te wreken, veranderde haar in eene beerin, welke Diana met pylschoten doodde om aan Juno te behagen. Pausanias, in zyne *Arcadica*, zegt, dat zy nog van Arcas bevrucht was, en dat Jupiter Mercurius zondt om het kindt te behouden, en de moeder onder de sterren plaatste, onder den naam van *den groten beer*. Arcas, volwasschen zynde, wierdt door de jagers aan Lycaon, zynen grootvader, aangeboden, zonder dat hy hem kende; maar het gebeurde op zekeren tydt, dat Jupiter Lycaon zynde komen zien, en deze koning, willende beproeven, of hy waarlyk een Godt was, Arcas deedt doden, en hem in stukken gehouwen hebbende aan Jupiter voordienen; maar deze strafte hem terstondt over zyne wreedheit, hem in een wolf veranderende, en Arcas in het hemelsteken, dat men *den kleinen beer* noemt. Deze twee beeren, zegt Vitruvius, zyn in de Noorder kring geplaatst, in dezer voegen, dat zy malkander aan de ruggen raken, hebbende den buik gekeert de een naar de eene, en de ander naar de andere zyde. De kleine wordt door de Grieken *Cynosura*, en de grote *Helice* genoemt. Hunne hoofden zyn verschillende geplaatst, en hunne staarten staan mede van malkander; want ieder hoofdt, aan ieder zyde uitstekende, is aan de regter zyde van ieder staart. *Apollodor. Ovidius. Metam. lib.* II. *fab.* 5. & 6. *Antiq. Græc. & Rom.*

ARCE, anders *Petra*, de hoofdstadt van Woest-Arabië. Zie PETRA.

ARCE, eene stadt van Phenicië. Zy is de zelve met *Cæsarea van Philippus*. Zie CÆSAREA VAN PHILIPPUS.

ARCE, of ARCA, *Arcanum*, een steedtje in 't ryk van Napels, met den tytel van hertogdom. Het is gelegen in 't landschap Lavoro, naby het landschap van Rome, tusschen de steden Aquila en Soria. *Baudrand.*

ARCEGOVINA, *Hercegovina*, een landschap in Dalmatië, aan Bosnië en de Adriatische zee gelegen, het welke van de Italia-

nen *S. Sabata*, of *Saba*; doch van de Turken *Carezedach-Ili*, of *zwarte-woudt*, genoemt wordt. Behalven de hoofdstadt Castel-Novo vindt men daar in het slot Macronats, de vesting Gradgia, en vele volkryke dorpen. In 't jaar 1688 begaf zich een gedeelte van dit landschap onder de bescherming der Venetianen; doch het overige gedeelte behoort nog onder de Turken. *Ricaut Emp. Ottom. P.* II.

ARCERUS, (ANTONY) een priester, was van Marseille, daar hy den 22 January 1699 sturf, maar vyf en dertig jaren out zynde. Hy leide zich van zyne jonkheit af op de oeffeninge der Latynsche, Griekische en Hebreeusche talen. Hy leerde vervolgens het Arabisch, het Turksch, en het Persiaansch. Hy verstont ook de voornaamste talen, die in Europa gesproken worden. Men heeft onder zyne handschriften letter-of spraakkunsten van alle deze talen gevonden, die hy voor zich zelfs gemaakt hadt, waar door men van zyne arbeidzaamheit kan oordeelen. Hy tradt in het 18 jaar van zynen ouderdom in de Congregatie van 't Oratorie; en na dat hy daar in de goede letteren eerst geleert, en vervolgens zelf onderwezen hadt, ging hy naar Parys, en bragt daar omtrent een jaar door in 't huis van S. Honorius. Hy wierdt daar van eenige geleerden gekent en geacht, en onder anderen van den abt Bignon; maar hy hadt weinig begeerte om zich vermaart te maken, en zyne zucht voor de studien wiesch dagelyks aan. Hy keerde weder naar Marseille, en verplichtte zyne ouders om hem alles te verschaffen, dat hy nodig hadde tot de reize naar 't Oosten, die hy voor hadt; om zich daar volleert te maken in de kennis van de talen en zeden der inwoners van dat landt, als mede om aldaar de boeken en handschriften te kopen, die tot zyn oogmerk dienstig waren, het welke welgelukte. Wederom te Marseille gekomen zynde, dacht hy niet meer om in het Oratorie te treden, maar als een byzonder persoon in zyn huisgezin te leven, om met te meerder vryheit de talenten, die hy bezat, te werk te stellen, ontslagen van alle zorgen, van alle bezoeken, en alleen aan zyne letteroeffeningen overgegeven. Hy was alreets acht jaren lang bezig geweest om een Fransch en Turksch Woordenboek te schryven, dat zeer nuttig voor den Godsdienst en den koophandel geweest zoude zyn. Het zoude niet slechts een woordenschat geweest zyn, gelyk de meeste andere Woordenboeken. Het zoude veel omstandiger en naaukeuriger geweest zyn, en van een gemakkelyker gebruik, dan dat van *Meninski*, dat door het Turksch begint, het welke hy in 't Latyn of in 't Hoogduitsch overzet. Het Woordenboek van Arcerus begon met het Fransch, en deedt de overeenkomst zien, welke spreekwoorden hebben met de Griekische, Latynsche en Fransche talen, als mede met de H. Schrift. Men zoude daar in ook naaukeurige aanmerkingen gezien hebben over hunne historien, hunnen Godsdienst, hunne plechtigheden, hunne waardigheden, hunne krygstucht, hunne gewoontens, hunne kledinge, hunne landbeschryving, enz. om dat de verscheide spreekwyzen der Turken op het zelve woordt dikwils op deze zaken zinspelende, aan den gene, die van de zelve kennis heeft, gelegenheit geven om daar van te spreken. Hy leide zich ook zo krachtig op dit werk, dat hy zich zelf niet de geringste uitspanning van geest vergunde, en aan zyn lighaam zelf de rust en slaap niet gaf, die hy nodig gehad zoude hebben, om zyne krachten, die door zulk een moeijelyken en gedurigen arbeidt afgemat en uitgeput waren, te herstellen. Hy verviel ook in een quynenden staat en in eene slepende koorts, die hem in 't graf bragten. Zyn werk verre gevordert zynde, hoewel nog ongevormt, en byna alle de stoffen in gereetheit, zo hoopt men, dat 'er iemandt gevonden zal worden, die de zorg op zich neme om alles in orde te brengen, en dit woordenboek te volmaken. *Memoires du Temps.*

ARCESILAS, een der vermaartste philosophen der oudheit, wierdt te Pitane in Eolis geboren. Hy was een leerling van den wiskunstenaar Autolycus, zynen landgenoot, en hy volgde hem naar Sardes. Daar na quam hy te Athene, en was aldaar een leerling van Xanthus, en daar na van Theophrastus, en eindelyk van Crantor. Hy leerde ook de meetkunde onder Hipponicus. Hy hadt ook eenige zucht voor de dichtkunst, en hadt een ongemeen vermaak in 't lezen van *Homerus*. Maar de drift om een philosooph te zyn ging al het andere te boven. Hy volgde op Crates in de bestiering van de schole van Plato, en maakte zich daar in tot een vernieuwer; want hy rechtte eene nieuwe secte op, die men de twede Academie noemde, om de zelve van die van Plato te onderscheiden. Hy was krachtig tegen de onderwyzende styl, hy bevestigde niets, hy twyfelde aan alles, hy redevoerde voor en tegen, en schortte zyn oordeel op. *Dat is*; zeide hy, *om dat 'er niets zeker is*. Hy bestreedt met eene grote kracht alles wat de andere secten bevestigden; en daarom merkte men hem in philosophische stoffen aan als een verstoorder van de algemene rust. Eenigen beweeren, dat hy, gene volkome zekerheit vindende, die hem belette tusschen de bevestiging en de ontkenning in eene gelyke onzekerheit te blyven hangen, gene boeken wilde schryven; maar anderen verzekeren, dat hy 'er schreef, en daar na twisten zy of hy de zelve uitgaf; want zommigen bevestigen het zelve, en anderen zeggen, dat hy in 't vuur wierp het gene hy te zamen gestelt hadde. Men merkt echter aan, dat hy eenige boeken opdroeg aan Eumenes, prins van Pergamo, en dat hy 'er gene opdroeg dan aan dezen prins. Hy wierdt bestreden door den kerkvader Lactantius, de welke dacht de gehele philosophie overhoop te werpen, stellende met Socrates, dat men niets kan weten, en met Zeno, dat men niets moet geloven dan het gene men weet. Hy bevestigt zyn voorgeven door het groot getal van secten, waar in de philosophie verdeelt is. Ieder der zelve eigende zich de waarheit en de wysheit toe, en schreef de dwalingen de dwaasheit toe aan de anderen. Alzo zoude men, welke byzondere secte men ook veroordeelde, de toestemming der philosophen aan zyne zyde hebben, die niet van die secte waren: gy zoudt dan verzekert kunnen zyn van de toestemming van het grootste getal, hen alle veroordelende; want ieder zoude in het byzonder uw oordeel goet keuren in opzicht van alle de anderen, en zoude u niets tegen stellen kunnen dan het getuigenis, dat zy aan zich zelve gaf, rechter in haar eigen zaak, en bygevolg niet geloofwaardig. Op deze wyze werpt Lactantius alle de secten der oude philosophie de eene door de andere overhoop. „ Zy doden alle malkander, gene der „ zelven blyft in 't leven, *zegt hy*: de reden daar van is, dat zy „ wel een zwaardt hebben, maar geen schildt; zy bebben bestry- „ dende krachten, maar gene verwerende. En, *zegt hy verder*, „ Arcesilas, zulks ziende, wapende zich tegen alle, en rechtte eene „ nieuwe secte van philosophie op, de welke bestont in niet te phi- „ losopheren." Daar waren dan van toen af twee partyen; de eene eigende zich de wetenschap toe, en de andere vernietigde de zelve. De eerste vervalt, zo de natuur der zaken niet gekent kan worden; de andere gaat verloren, zo de zelve gekent kan worden: zo zy gelyk staan, moet noodzakelyk de philosophie te niet gaan; want zy zal verdeelt zyn. Lactantius zegt: „ Indien, ge- „ lyk ik het zelve geleeraart heb, de ellende van onze gesteltheit niet „ toelaat, dat 'er in den mensche eene eigentlyk gezegde weten- „ schap zy, zo behaalt Arcesilas de overwinning; maar hy zal zich „ zelf niet staande kunnen houden: het is niet mogelyk, dat men „ niets wete; men zoude noodzakelyk verloren gaan, zo men on- „ wetende was, wat voordeelig of schadelyk was voor het leven." Lactantius geeft vervolgens eene omschryving van verscheide zaken, die de menschen weten, en spot met Arcesilas, die de anderen niet konde benadeelen, zonder het zich zelf te doen, dewyl zy hem konden antwoorden: *Indien gy bewyst, dat wy geen wetenschap hebben, en dat wy alzo geen philosophen zyn, gy zyt het niet meer dan wy; want gy bekent, dat gy niets weet.* Hy doodde zich dan met het zelve geweer, dat hy gebruikte om anderen te doden. Lactantius verwyt ook aan Arcesilas de tegenstrydigheit, die men zo dikwils aan de Pyrrhoniten verweten heeft. „ Daar door zelf, dat „ gy gene zake weet, weet gy 'er eene." Bayle, in zyn *Dictionaire*, maakt eenige aanmerkingen over dit verschil, waar aan men zich hier kortheits halve gedraagt om daar af te scheiden.

Dewyl Arcesilas eene overtuigende welsprekentheit hadde, en die altoos tot zyn voorname onderwerp wederkeerde, en dat hy tegenwerpingen behendig en gelukkig beantwoordde, zo trok hy een groot getal leerlingen tot zyn gehoor, hoewel hy stekende was in zyne berispingen. Men was in den grondt overtuigt van zyne goetheit, en hy vervulde zyne scholieren met hoop, het welke hen belette zyne bestraffingen, die wat te scherp waren, qualyk te nemen. Daar zyn 'er, die verzekeren, dat hy zich alleen als een twyfelaar aanstelde om zyne leerlingen te beproeven, en dat hy na de proef op eene andere wyze onderwees. Hy was met zyne penningen de mededeelzaamste mensch der werreldt. Hy dede goet, en wilde niet dat men het wist; belevende daar in, om zo te spreken, het Euangelium, eer het zelve verkondigt was. Ctesibius bezocht hebbende, die ziek was, en gebrek hadde aan het nodige, zo liet hy hem behendiglyk een beurs vol gelds onder het hoofdkussen glyen. Seneca verhaalt het zelve; doch niet zo omstandig als Plutarchus, die vaststelt, dat de zieke niet Ctesibius was: hy noemt den zelven Apelles van Chio. Wanneer hy op een zekeren tydt zilvere vaten geleent hadt aan een vriendt, die een gastmaal moest geven, eischte hy de zelve niet weder; hy stelde vast, dat hy de zelve gegeven en niet geleent hadt. Eenigen zeggen, dat hy, de noodzaaklykheden van dezen vriendt aanmerkende, de zelve niet wedernemen wilde, wanneer ze hem wedergebragt wierden. Men beschuldigde hem van verwaantheit, en dat hy met te veel drift arbeidde om het volk te behagen: de andere philosophen vermaakten zich met hem te verachten. Doch waren hem ongelyk in zedigheit, en waren zo vry niet van afgunst, noch vermaanden hunne leerlingen niet om andere leeraars te horen, gelyk hy deedt. Hy bragt zelfs een van zyne voedsterlingen, die betuigde, dat de schole van een Peripatetisch philosooph hem aangenamer zoude zyn, by dezen leeraar, dien hy hem aanbeval. Op een anderen tydt verbande hy uit zyne schole eenen van zyne leerlingen, die Cleanthus gestoken hadt in een vaars van een toneelspel, en bewees hem geen genade, voor dat de beledigde voldoening ontfangen hadt; het welk te aanmerkelyker is, om dat Cleanthus de navolger was van Zeno, die de grootste tegenparty van Arcesilas geweest was. Hy hadt het gebrek niet van de naschryvers: hy verklaarde, dat hy niets onderwees, dat hy niet in de boeken gevonden hadt. Hy deedt zulks misschien om te meer gezag te geven aan zyne gevoelens, en om den haat te stillen, welken de naam van uitvinder van nieuwigheden hem verwekte. Hy was ongenegen zich met staatszaken te bemoeijen: wanneer men hem echter verkoos om iets te Demetrias te verhandelen, ten voordeele van zyn vaderlandt, by den koning Antigonus, zo nam hy dien last aan. Hy keerde van daar zonder vrucht wederom; en dat was mogelyk, om dat hy nooit zyn hof hadt willen maken by dien prins, noch eens by hem gaan, of eenige brieven van vertroosting aan hem schryven, na het verlies van eenen scheepsstrydt, gelyk vele anderen deden. Hy hadt veel deel in de vriendschap van den landvoogdt van Pierea, en ontfing vele schone geschenken van Eumenes, prins van Pergamo. Hy hadt zeer goede gedachten wegens de doodt; want hy zeide, dat zy de eenige was van alle qualen, welker tegenwoordigheit nooit iemandt verveelt heeft, en die geen verdriet baart dan in hare afwezigheit. Zyne leerstukken strekten tot overhoop-werping van alle de gronden der zedekunde, en niettemin merkt men aan dat hy de zelve oeffende. Het getuigenis, dat hem dieswegens gegeven wierdt door den Stoïschen wysgeer Cleanthus, het gene hy antwoordde, en het gene men hem weder antwoordde, verdient verhaalt te worden. Vooraf moet men zeggen, dat zo haast men verzekert, dat 'er niets zeker is, en dat alles onbegrypelyk is, men verklaart, dat het niet zeker is dat 'er deug-

deugden en ondeugden zyn. Doch een diergelyk leerſtuk ſchynt bequaam om eene verſchilligheit voor het eerlyke goedt, en voor de verplichtingen van het leven in te blazen. Daarom beſchuldigden de tegenpartyders van Arceſilas hem, van alle deze plichten te verwaarlozen. Zy gaven voor, dat hy volgens zyne gronden leefde. Maar Cleanthus, hoewel van eene ſecte, ſtrydig met dezen philoſooph, koos zyne zyde. *Zwyg*, zeide hy tegen een van deze beriſpers, *laak Arceſilas niet: hy vernietigt de plichten door zyne woorden; maar hy beveſtigt de zelve door zyne daden.* Arceſilas antwoordde hem, dat hy niet wenſchte gevleit te worden. *Is dat u vleien*, antwoordde Cleanthus, *te beweeren, dat gy eene zaak zegt, en dat gy eene andere doedt?* Arceſilas was nooit getrouwt, hoewel hy uit zynen aardt een liefhebber was der vrouwen, en dat hy maar al te veel de neiging van de natuur volgde. Hy ging voor 't oog van alle de werreldt in by Theodota en by Phileta, twee openbare vrouwen van vermaak. Het ergſte van allen was dat hy zich overgaf aan de zonde tegen de natuur. Hy bloeide omtrent de CXX Olympiade, en hy ſturf door te veel drinken, en in zinneloosheit, in den ouderdom van 75 jaren, in het 4 jaar van de CXXXIV Olympiade. Hy beroemde zich van eene grote kracht van moedt, gedurende de ſmarten van de jicht. Hy vertoonde zyne voeten en zyne borſt aan Carneades den Epicuriſt, die zich bedroefde om dat hy hem aldus gepynigt zag, en zeide: *Niets is van daar tot hier gekomen. Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers door hem bygebragt.

ARCESILAUS, zoon van Batto, ſtichter van het koninkryk der Cyreneen, volgde op zynen vader in het 3413 jaar der werreldt, volgens de rekening van *Uſſerius*, en regeerde 16 jaren. *Herodotus lib.* IV. *cap.* 109.

ARCESILAUS, Roomſch burgermeeſter onder Gallienus in den jare 267.

ARCHÆUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, door den uitlegger van *Nicander* bygebragt.

ARCHAGATHUS, zoon van Agathocles, dwingelandt van Sicilië, hadt blyken gegeven van zynen moedt, maar hy was onbeſcheiden en oplopent. Dit verwekte hem dikwils moeilykheden met de ſoldaten, die te Utica in Africa, daar zyn vader hem gelaten hadt, tegen hem opſtonden. Agathocles ſtelde zich in ſtaat om hem te gaan ontzetten; maar zyn oogmerk niet kunnende bereiken, was hy genootzaakt Archagathus aan de woedende krygslieden over te laten, die hem verwurgden. Hy liet een zoon na, van den zelven naam, die ſedert zynen grootvader vergiftigde. *Diod. Sicul. lib.* XX. *Bibl. Hiſt. & in Fragm.*

ARCHAGATHUS, zoon van Lyſanias, was van Peloponeſus. Men zegt, dat hy de eerſte geneesmeeſter was, die zich te Rome nederzette, onder het burgermeeſterſchap van Lucius Emilius, en van Marcus Livius, omtrent het 534 jaar van Rome, onder de CXL Olympiade, en 220 jaren voor Chriſtus. *Caſſius Hemina*, een out ſchryver, zegt, dat men hem het recht van burgerſchap gaf, en dat men hem ten koſte van 't gemeen een winkel kocht op den kruisweg van Acilius. Men verhaalt ook, dat men hem te Rome den bynaam gaf van *wondheeler*, en dat hy in den beginne aldaar wonderwel ontfangen wierdt; maar dat men een weinig tyds daar na, om zyne onmedogende handelingen, die hem verplichtten om de leden af te houwen of te verbranden, hem den ſchimpnaam van *Beul* gaf, en dat men te Rome een tegenzin kreeg in de geneeskunde en in de geneesmeeſters, ten minſten in dat gedeelte van de geneeskunde, dat men chirurgie of heelkunde noemt. *Plinius lib.* XXVI. *Hiſt. Nat. cap.* 1.

ARCHAMBAUD, heer van Bourbon. Zie BOURBON.

ARCHANGEL, in 't Latyn *Archangelopolis*, *fanum S. Michaëlis Archangeli*, en eertyds *Colmagro* genoemt, is eene beroemde zee-en koopſtadt in de provincie Duina, in 't Noorder deel van Ruslandt, aan de rivier Duina. De vaart naar Archangel wierdt eerſt door een Engelſchman Richard Chanceller in 't jaar 1554 ontdekt: want voor dezen hadden de Ruſſen geen handel met uitlandige zeevarenden dan alleen met die aan de Ooſtzee te Nerva en in Polen. De Czaar Joan Baſilowitz gaf den Engelſchen in 't jaar 1569 grote vryheden, tot dat eindelyk de Hollanders, Denen en Hamburgers mede daar op begonden te handelen. Archangel heeft een goeden haven, en de meeſte koopmanſchappen wierden voorheen uit Moskouw derwaarts gevoert, en van daar verder in Europa verhandelt. In 't jaar 1506 is het kaſteel aldaar gebouwt, en in 't jaar 1591 aldaar een jaarmarkt opgerecht. In den jare 1669 is deze ſtadt byna geheel afgebrand; doch door den handel met de Hollanders weder herſtelt, en meerder toegenomen. *Cambden in Annal. Becman notit. orb. ter. cap.* 3. §. 1.

ARCHARD, een monnik van Citaux, en meeſter der nieuwelingen in de abdy van Clairvaux, ten tyde van S. Bernard, heeft geſchreven het leven van S. Geſelinus, een kluizenaar, uitgegeven door *Arn. Raiſius*, en te Douai in 't jaar 1626 gedrukt. Hy heeft omtrent het jaar 1140 gebloeit. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XII. *ſiecle.*

ARCHE, eene ſtadt in 't Italiaanſche prinsdom Barcelonette, welke de bondgenoten in 't jaar 1710 den Franſchen afnamen, latende by hunnen aftocht naar Piemont het kaſteel van deze ſtadt in de lucht ſpringen.

ARCHEBULUS, een Thebaanſch dichter, door Hepheſtion bygebragt in zyn *Enchiridion.*

ARCHEDEMUS, een Stoiſch philoſooph, die verſcheide werken geſchreven hadt, waar van niets overig gebleven is. Zie de Griekſche Bibliotheek van *J. Meurſius.*

ARCHEDICUS, een Griekſch dichter, heeft geleeft in de CXIV Olympiade, omtrent het 430 jaar van Rome, het welke dat van de doodt van Alexander den Groten is. Hy ſchreef eenige blyſpelen. *Voſſius de Poët. Græc. cap.* 8.

ARCHELAIS wordt van *Ptolomæus* eene ſtadt, doch van *Joſephus* een vlek van Judea genoemt. Het zelve is door Archelaus de Etnarchus, zoon van Herodes den Groten, gebouwt, weinig tyds voor dat hy naar Vienne in het Dauphiné in ballingſchap wierdt gezonden. De tafels van *Peutinger* plaatſen het zelve tuſſchen Jericho en Scythopolis, waarſchynlyk in de grote vlakte, die aan de Weſter-oever der Jordane is. *Reland* zegt, dat het zelve niet verre van Phaſaëlis gelegen is. *Joſephus Oudh.* XVII. 15. XVIII. 3.

ARCHELAUS. *Diogenes Laërtius* ſpreekt van vier perſonen, die dezen naam gedragen hebben, en welke zyn ARCHELAUS de philoſooph; ARCHELAUS, de ſchryver van eene beſchryving van alle de landen, daar Alexander zyne wapenen voerde; ARCHELAUS, die in vaarzen de wonderlyke eigenſchappen van zekere zaken beſchreef, en ARCHELAUS, de redenaar, die een redekunde ſchreef. *Menage* voegt by deze vier, ARCHELAUS, koning van Cappadocië; ARCHELAUS, koning van Sparte; ARCHELAUS, veldheer van Mithridates; ARCHELAUS, de danſſer; ARCHELAUS, de inſtrumentſpeelder, en ARCHELAUS, de toneelſpeelder. Hy merkt aan, dat *Lucianus* gewag maakt van den laatſten, in de verhandeling *de conſcribenda Hiſtoria*; dat *Athenæus* in zyn I boek geſproken heeft van den gene, die op inſtrumenten ſpeelde; en dat *Clemens van Alexandrië* in 't VII boek der *Stromaten* van den danſſer ſpreekt, hoewel men in 't I boek van *Athenæus* meer omſtandigheden van den zelven vindt. Hy heeft ARCHELAUS den ſterrekundigen vergeten, en verſcheide anderen van dien naam, waar van in de volgende artykels geſproken wordt.

ARCHELAUS, koning van Cappadocië, ten tyde van Auguſtus, was achter-kleinzoon van ARCHELAUS, een Cappadociër, en veldheer in Griekenlandt voor Mithridates tegen Sylla. Deze veldheer, die zich zo beroemt gemaakt hadt door het verdedigen van Pirea, de haven van Athene, verliet de zyde van Mithridates in den tweden oorlog, en koos die der Romeinen. Hy liet een zoon na, mede ARCHELAUS genoemt, die, vernomen hebbende, dat de Romeinen de Parthen gingen beoorlogen, zich by Gabinius, landvoogdt van Syrië, begaf, om deel te hebben in die onderneming. De raadt veranderde van voornemen; het leger van Gabinius wierdt geſchikt tot herſtelling van Ptolomeus Auletes, koning van Egypten, die den byſtandt van het Roomſche volk verzocht hadt tot herwinninge van de kroon, die hem zyne eige dochter Berenice ontweldigt hadde. Archelaus verzelde Gabinius in dezen oorlog; maar hy verliet hem, en toog naar Alexandrië, alwaar hy met Berenice trouwde. Hy bezat niet lang het ryk, dat hy door dit huwelyk verkregen hadde; want hy verloor ten einde van zes maanden het leven in een gevecht tegen de benden van Gabinius, in het 698 jaar van Rome. Hy hadt van Pompejus eene aanzienlyke waardigheit verkregen: dat was het opperprieſterſchap van Comane in Cappadocië. Zyn zoon ARCHELAUS bekleedde de zelve na hem, tot dat Cæſar hem de zelve ontnam in het 707 jaar van Rome, om die aan een ander te geven. Men is onbewuſt van 't gene hem verder wedervaren is; maar men weet, dat hy trouwde met eene ſchone vrouwe, Glaphyra genoemt, en dat hy by de zelve twee zonen hadde, waar van de een Siſinna, en de andere Archelaus genoemt was. De eerſte betwiſtte het koninkryk van Cappadocië aan Ariarathes, die het zelve bezat. Marcus Antonius was rechter in dit geſchil, in het 713 jaar van Rome, en beſlechtte het zelve tot genoegen van Siſinna. Men weet verders niet, wat van Siſinna geworden zy: maar het is zeker, dat Ariarathes den troon van Cappadocië weder beklom, daar Marcus Antonius hem weder afſtiet in het 718 jaar van Rome, en gaf toen dit koninkryk aan ARCHELAUS, den anderen zoon van Glaphyra. Dit was de zelve, die in het hoofdt van dit artykel genoemt is. Hy wierdt zeer machtig, en betoonde zyne erkentenis aan Marcus Antonius, zynen weldoender, den zelven met goede krygsbenden byſtaande gedurende den oorlog van Actium. Hy was zo gelukkig, dat zulks hem niet in ongunſt bragt by Auguſtus: men liet hem in 't bezit van Cappadocië, en hy was byna de eenige, aan wien men diergelyk eene gunſt bewees. Hy hulp Tiberius in het jaar 734, om Tigranes te herſtellen in Armenië, en hy verkreeg van Auguſtus klein-Armenië, en een goet gedeelte van Cilicië. Hy veſtigde den zetel van zyn ryk in het eilandt Eleuſe, naby de kuſt van Cilicië; en met Pythodoris, weduwe van Polemon, koning van Pontus, getrouwt zynde, vermeerderde hy daar door zeer aanmerkelyk zyne macht; want hy hadt, dewyl de zonen van Polemon nog maar kinderen waren, ongetwyfelt de beſtiering van hun koninkryk, benevens hunne moeder. Hy muntte op eene doorluchtige wyze uit in het maken van zyn hof by Cajus Cæſar, die door zynen grootvader Auguſtus in het Ooſten gezonden was. Dit was hem in 't vervolg zeer nadeelig: want Tiberius, zich herinnerende, dat hy gene beleeftheit van hem ontfangen hadde gedurende zyn verblyf te Rhodus, en dat hy in het tegendeel duizent eerbewyzingen aan Cajus Cæſar gedaan hadde, wilde zich daar over wreken, zo haaſt hy zich meeſter zag van Rome; en hy ontboodt hem ten dien einde, en gaf hem den raadt tot rechter in de beſchuldigingen, die men tegen hem in te brengen zoude hebben. De ouderdom, de jicht, en boven alles de ſpyt over het quaat onthaal, deden hem wel haaſt ſterven, hoewel de raadt nog niets tegen hem uitgeſproken hadde. Men gelooft, dat hy het beſluit van den raadt ophieldt met zich zinneloos te veinzen. Hy ſturf in het 770 jaar van Rome, het 52 jaar van zyne regeeringe, waar na Cappadocië tot eene provincie gemaakt wierdt. Men beroemde zich in zyn huis van een zeer out en doorluchtig geſlachte. Wy zullen in het Artykel van GLAPHYRA iets zeggen van zyne nakomelingſchap. Het is niet onwaarſchynlyk, dat hy boeken geſchreven heeft, en dikwils door *Plinius* aangehaalt wordt. Archelaus was een verſtandig en ſtaatkundig prins; het welke bleek door het beleidt, dat hy hieldt in het bevredigen van zynen ſchoonzone met deszelfs vader Herodes,

die buitensporig op hem vergramt was. Archelaus geliet zich eerst de drift van Herodes te volgen, verklaarde hem dat hy gereet was het huwelyk van zyne dochter met Alexander te breken, lasterde het gedrag van dezen jongen prins, en prees het beleidt van Herodes; daarna, wanneer hy bemerkte, dat de koning verzacht wierdt, begon hy behendiglyk de misslagen, waar mede men Alexander beschuldigde, te schuiven op de genen, die omtrent hem waren; en Pheroras, de broeder van Herodes, Archelaus zynde komen zien, om hem te bidden, hem met den koning, zynen broeder, te verzoenen, verplichtte Archelaus hem voor Herodes te bekennen, dat hy de oorzaak was van al den onlust in het huisgezin des konings, en daar over vergiffenis te verzoeken; en dat hy Archelaus zich dan by hem zoude voegen, om hem wederom in de gunst des konings te herstellen. Pheroras geloofde zulks; en Archelaus herstelde door zyne voorzichtigheit den vrede in het hof van Herodes, Alexander en Aristobulus, zyne zonen, en Pheroras, zynen broeder, met hem verzoenende. Eenigen tydt daar na, Alexander by Herodes beschuldigt zynde, met zyne gemalinne te willen vluchten by Archelaus, en Alexander zulks beleden hebbende, vatte Herodes daar door een quaat vermoeden op tegen Archelaus; en in de laatste vergadering, die hy te Beryte deedt houden, daar de doodt van Alexander en Aristobulus besloten wierdt, wilde hy niet dat Archelaus zich daar bevondt; hoewel de keizer Augustus het zelve uitdrukkelyk gemeld hadt in den brief, dien hy hem daar over hadde geschreven. *Josephus Oudh.* XVI. 12. 16. 17. *Oorlogen* I. 17. *Bayle Dict. Crit.*

ARCHELAUS was een zoon van Herodes den Groten, en van Maltacea, zyne vyfde huisvrouwe. Herodes hadde na de doodt van Alexander, Aristobulus en Antipater, zyne zonen, Archelaus, in plaatse van Herodes Antipas, dien hy eerst benoemt hadde, tot zyn opvolger aangestelt, aan Antipas alleen den tytel van Tetrarch gevende. Wanneer Archelaus na de doodt van Herodes twee jaren na Christus geboorte zich bereidde om naar Rome te gaan, en zich door Cæsar in het koninkryk te laten bevestigen, maakte hy zich zeer gehaat by het volk, dat, oproerig zynde, begeerde, dat men de genen zoude straffen, die Herodes geraden hadden zekere yveraars te doden, die een guldenarendt van een der tempeldeuren hadden afgerukt: ook wilden zy dat het hogepriesterschap Joazas zoude ontnomen worden, en lasterden de gehengenis van den overleden koning. Archelaus zondt, om de muiters te straffen, zyn krygsvolk op hen af, dat omtrent drie duizent van de zelve doodde. Archelaus en Antipas, te Rome gekomen zynde, deden beide door bequame redenaars hun recht voor Augustus bepleiten; en de Joden, die om de wreedheit van Archelaus verstoort waren, zonden een gezantschap aan Augustus, verzoekende naar hunne wetten te mogen leven, en als eene Roomsche provincie geregeert te worden, zonder aan de koningen van het huis van Herodes onderworpen te zyn, maar alleen aan de landvoogden van Syrië. Augustus gaf vervolgens aan Archelaus de helft van het gene Herodes bezeten hadde, te weten, Judea, Idumea, en Samaria, met den tytel van Ethnarchus. In Judea wedergekeert zynde, ontnam hy Joazas het hogepriesterschap, en gaf het zelve aan Eleazar, zynen broeder. Hy trouwde ook met Glaphyra, weduwe van zynen broeder Alexander, en dochter van Archelaus, koning van Cappadocië, en regeerde zo geweldig, dat hy 7 jaren na zyne wederkering in Judea op de aanklachte van de voornaamste der Joden wederom naar Rome ontboden, en door Augustus naar Vienne in de Gaulen gebannen wierdt, in welke ballingschap hy zyn leven eindigde. *Joseph. Oudh.* XVII. 12. 13. *Oorl.* II. 6.

ARCHELAUS, de zevende koning der Lacedemoniërs, van het geslacht der Ægiden, volgde op Leothychidas, of, gelyk Pausanias zegt, op Agesilaus, zynen vader. Hy regeerde 60 jaren, en vermeesterde de stadt Ægis en andere plaatsen, met hulp van Charilaïs, mede koning van Lacedemonië, doch van een ander geslachte. *Pausan. lib.* III. *Euseb. in Chron.*

ARCHELAUS, (dien zommigen den I van dien naam noemen, terwyl anderen beweeren, dat 'er onder de koningen van Macedonië maar een van dien naam geweest is,) was koning van Macedonië, en een natuurlyke zoon van Perdiccas. Hy beklom den troon, en bevestigde zich op den zelven door schrikkelyke euveldaden. Zyne moeder was eene dienstmaagdt van Alcetas, den broeder van Perdiccas: zo dat hy, volgens de wetten, de dienaar van Alcetas moest zyn; maar in plaatse van de onderwerping, die hy aan hem verschuldigt was, deedt hy hem verraderlyk sterven. Hy lokte hem in zyn huis, en beloofde hem de kroon te geven, die Perdiccas hem ontweldigt hadt: hy gaf hem een groot gastmaal; en hem dronken gemaakt hebbende, deedt hy hem in den nacht op een wagen buiten de stadt brengen, en gaf last, dat men hem doodde. Alexander, de zoon van Alcetas, wierdt op de zelve wyze gehandelt: hy wierdt even als zyn vader op den zelven wagen gezet, en met hem omgebragt. Archelaus deedt weinig tyds daarna zynen broeder sterven, die maar zeven jaren out, en een wettige zoon van Perdiccas en van Cleopatra was. Hy wierp hem in een put, en deedt Cleopatra geloven, dat het kindt daar in gevallen was, een gans nalopende. Hy bevlytigde zich zorgvuldig in het gene Macedonië ontzaglyk konde maken; want hy versterkte verscheide plaatsen, hy maakte grote wegen, hy vergaderde vele wapenen en paarden, en eene menigte van alles, wat tot den oorlog vereischt wordt, en hy ging in deze toebereidselen de koningen zyne voorzaten verre te boven. Hy ondernam eene zaak, die zy niet in 't werk gestelt hadden; dat is, hy rustte vloten uit, en leverde zeeslagen. Hy beminde de kunsten en wetenschappen; en men zag by hem de grootste dichters, de vermaardste schilders, en de beste muzikanten. Hy deedt veel kosten, om zyn huis door Zeuxis te doen schilderen. Socrates spreekt 'er van, zeggende, dat deze prins, die zo vele kosten gedaan hadt om zyn paleis te versieren, gene kosten gedaan hadt om zyne ziel op te tooijen. *Ook weten wy*, voegde hy 'er by, *dat eene menigte van vreemdelingen zich bevlytigt eene reize naar Macedonië te doen om het huis van den vorst te zien; maar dat niemandt derwaarts gaat, om hem zelfs te zien, uitgezondert die genen, die hy door zyne geschenken lokt. Doch dat is eene zaak, die gene eerlyke lieden kan aandoen.* Archelaus was ongetwyffelt zeer verstoort, om dat Socrates, dien hy trachtte aan zyn hof te doen komen, zulks van de handt wees. Hy hadt van hem kunnen leeren voor de eclipsen, die hem byzonder verschrikten, niet te vrezen. Op het Artykel van EURIPIDES kan men zien, wat achting hy voor dien philosooph hadde. Voorts was zyne milddadigheit omtrent bequame luiden maar middelmatig; doch het zelve konde veroorzaakt zyn, doordien hy bevondt, dat zy te vaardig waren in het verzoeken. Hy stelde offerhanden en scenische spelen in, ter eere van Jupiter en van de Zanggodinnen: men vierde de zelve gedurende 9 dagen; ieder Zanggodin hadt haren dag. Hy zondt wagens met vier paarden, die den prys behaalden in de Olympische en Pythische spelen. Men komt overeen, dat hy gedood wierdt; maar men is het niet eens omtrent de omstandigheden van zyne doodt, noch omtrent de langdurigheit van zyne regeering. Het is waarschynlyk, dat Archelaus een ontuchtig leven geleid hadde, dat hem deedt omkomen, door toedoen van zynen gunsteling Craterus. *Bayle Dict. Crit.*

ARCHELAUS, afgezant van Archelaus, zoon van Herodes den Groten, koning der Joden. Hy hieldt hem te Rome, om aldaar voor zyne belangens te waken; en de keizer Augustus zondt hem aan zynen meester, om aan den zelven zyn bevel te brengen, om terstondt naar Rome te vertrekken, om rekenschap van zyn gedrag te geven. *Josephus Oudh.* XVII. 15.

ARCHELAUS, zoon van Chekias, die met Mariamne, de dochter van den groten Agrippa, trouwde, by welke hy eene dochter hadde, genoemt Berenice. *Josephus Oudh.* XX. 5.

ARCHELAUS, zoon van Magadates, lyfwacht van Simon, den dwingelandt van Jeruzalem. Hy gaf zich met zynen medgezel Ananus aan Titus over, gedurende het beleg van Jeruzalem, en de keizer bewees hen genade. *Josephus Oorl.* VI. 23. Het woordt *Archelaus* betekent *dankbare leeuw*, of *dankbaarheit des leeuws. Simon Dict. de la Bible.*

ARCHELAUS, een Griekseh philosooph, leerling van Anaxagoras, was van Athene, volgens het gevoelen van zommigen, of van Milete, volgens dat van eenige anderen. Het is zeker, dat hy te Athene leeraarde. Men zegt zelfs, dat hy de eerste was, die de philosophie aldaar overbragt. Hy maakte weinig veranderingen in de leere van Anaxagoras: hy stelde al zo wel als de zelve de gelykaardige stoffen tot den stoffelyken oorsprонk van alle dingen, en het goddelyke verstandt tot de oorzake van de schikking der lighamen; en hy leeraarde, gelyk zyn meester, dat de dieren, zonder de menschen daar van uit te zonderen, uit eene aardsche, warme en vochtige stoffe wierden voortgebragt. Hy hieldt zich voornamentlyk aan de natuurkunde, gelyk zyne voorzaten; maar hy hieldt zich wat meerder op met de zedekunde dan zy gedaan hadden. Hy hadt daar in weinig rechtzinnigheit, dewyl hy beweerde, dat de menschelyke wetten de oorsprонk waren van het zedelyke goedt en van het zedelyke quaadt: dat is te zeggen, dat hy het natuurlyke recht niet toestemde, maar alleen het dadelyke recht; en, bygevolg, dat hy geloofde, dat allerlei daden onverschillig zyn in hunne natuur, en dat zy goet of quaat worden, naar dat het den menschen behaagt heeft zekere wetten vast te stellen. Hy schreef een natuurkundig werk, gelyk *Suidas* zegt, en hy wierdt voor den schryver gehouden van zekere treurzangen, die geschikt waren om Cimon te vertroosten in zyne droefheit over de doodt van zyne vrouwe. Socrates, de doorluchtigste van zyne leerlingen, was zyn opvolger. *Bayle Dict. Crit.*

ARCHELAUS, een dichter, waar van Diogenes Laërtius gewag maakt. Hy schreef een werk van de byzondere natuur der dingen, dat is te zeggen, van hunne byzonderheden, of van de eigenschappen, die hen onderscheiden; gelyk dat de geiten nooit zonder koorts zyn, en dat de zelve door de ooren ademhalen, en niet door de neusgaten. *Auribus capras spirare, non naribus, nec unquam febri carere, Archelaus auctor est.* (*Plinius lib.* VIII. *cap.* 50.) Athenæus heeft een Archelaus bygebragt ἐν τοῖς ἰδιοφυέσιν, en noemt hem een Chersoneziër. *Vossius* meent, dat *Athenæus* en *Diogenes Laërtius* van den zelven schryver gesproken hebben. Dit is zeer waarschynlyk, hoewel *Antigonus Carystius* Egypten tot zyn vaderlandt geeft aan Archelaus, die puntdichten maakte over de wonderlyke byzonderheden van zekere zaken, en die de zelve opdroeg aan Ptolomeus. Het is mogelyk, dat een Archelaus, geboortig van Chersonesus, voor een Egyptenaar gehouden is: het is daar toe genoeg, dat hy een lang verblyf in Egypten gehouden heeft. Men heeft daar van voorbeelden. Zie *Strabo l.* XIV. *pag.* 451. *Bayle Dict. Crit.*

ARCHELAUS, een schryver, die voorschriften gemaakt heeft van de kunst der redenaars. Zie *Diogenes Laërtius.*

ARCHELAUS, een patriarch van Alexandrië. Zie ACHILLAS.

ARCHELAUS, bisschop van Caschara, of van Charres, in Mesopotamië, wetende, dat de aartsketter Manes een brief geschreven hadt om het gelove van een aanzienlyk man, genaamt Marcellus, te bederven, noodzaakte hem in gesprek te treden, en maakte hem zo beschaamt en verwart, dat deze rampzalige de vlucht nam, en naar een verafgelegen dorp week, daar hy eene twede onderhandeling hadt met een priester, genaamt Diodes, die door Archelaus onderwezen was. Hieronymus verzekert, dat deze H. kerkvoogdt in 't Syrisch de Acten van dezen redentwist schreef, die in 't Grieksch overgezet wierden. Zacagnius heeft de zelve in 't Latyn uitgegeven. Archelaus leefde in de derde eeuw, onder het kei-

keizerryk van Probus; en het gesprek, dat hy met Manes hadde, wierdt gehouden in het jaar 277. Hy was doorluchtig door zyne Godsdienstigheit en door zyne leere; en zyn naam wordt in het Roomsche *Martyrologium* gevonden op den 26 December. *Euseb. in Chron. Hieron. de script. Eccles. cap.* 27.

ARCHELAUS was graaf van 't Oosten onder Constantinus en onder Constantius. Men vindt nog een ARCHELAUS, die den zelven tytel gehad heeft onder Valens in 't jaar 369, en Augustaal Prefect onder Arcadius in 't jaar 317. Zie *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosian.*

ARCHEMACHUS, een Griekscb historieschryver van Eubea, die verscheide werken geschreven heeft, die dikwils door de ouden worden bygebragt. *Plut. de Isid. & Osir. Strabo lib.* X. *Cl. Alexand. l.* I. *Strom. Athenæus lib.* VI.

ACHEMORUS, of *Opheltes*, zoon van Lycurgus, koning van Thracië en van Nemea, is van een slang in het gras gedood, op het welke zyne onvoorzichtige voedster hem gezet hadde, gelyk zommige dichters verhalen, die 'er byvoegen, dat men daarom de spelen van Nemea tot zyner gedachtenis ingestelt hadt; hoewel *Eusebius* de instelling van deze spelen veel later stelt. *Statius in Theb. Apollodor. in Biblioth.*

ARCHESTRATUS, van Syracusa, of van Geloë, een leerling van Terpsion, schreef in vaarzen een werk van de gulzigheit. *Athenæus* maakt in zyn III boek en elders gewag van hem. Daar zyn ook nog verscheide andere van dezen naam geweest. *Vossius de Poët. Meurs. Biblioth. Græc.*

ARCHETIMUS, een historieschryver van Syracusa, die de onderhandeling der zeven wyzen met Cypselus geschreven heeft, daar hy zegt, dat hy tegenwoordig was. *Diogenes Laërtius* gewaagt 'er van in het leven van *Thales.* Hy is onderscheiden van een ander, die de historie van Arcadië geschreven heeft.

ARCHI, of ARKI, eene stadt en een groot landschap in den stam van Manasse over de Jordane. *Josua* XVI. 2.

ARCHI-ACOLYTH, of AARTS-ACOLYTH. Zie ACOLYTHII.

ARCHIAS, geboortig van Corinthe, en een der nakomelingen van Hercules, bouwde de stadt Syracusa in het 13 jaar der grondlegginge van Rome. *Dion. Halicarn. lib.* II.

ARCHIAS, landvoogdt van Cyprus, tradt in onderhandeling met Demetrius Soter, koning van Syrië, om hem dit eilandt over te leveren voor vyf hondert talenten. Maar verrast zynde, wanneer hy op het punt stont om zyn verraadt te voltrekken, verwurgde hy zich zelven om de straf te ontgaan, waar mede hy gedreigt wierdt door Ptolomeus Philometor, koning van Egypten, die hem deedt veroordeelen. *Polyb. in Excerpt. Vales.*

ARCHIAS, (AULUS LICINIUS) een Grieksch dichter, dien Cicero verdedigde, onder het burgermeesterschap van Piso en van Messala. Dit was in het laatste jaar van de CLXXIX Olympiade, of, volgens anderen, in het eerste van de CLXXX Olympiade, het 694 van Rome, onder het burgermeesterschap van Metellus en van Afranius. Het geen men meent te bewyzen door een brief van *Cicero* aan *Atticus.* Wat 'er van zy, Archias hadt een dichtwerk zamengestelt van den oorlog tegen de Cimbren, en hadt een ander begonnen van het burgermeesterschap van Cicero. Maar deze werken zyn verloren, en men heeft niets meer van dezen dichter dan eenige puntdichten. *Fabius* en *Tacitus* hebben van hem gesproken. Men zegt, dat hy van Antiochië was.

ARCHIBIUS. Dit is de naam van twee Grieksche letterkunstenaars, waar van de een de zoon was van Apollonius, en de ander van Ptolomeus. *Suidas.*

ARCHIDAMIA, dochter van Cleonymus, koning van Sparte, vernomen hebbende, dat de Raadt bevolen hadt, dat alle de vrouwen uit de stadt zouden vertrekken, voor het beleg, waar mede Pyrrhus haar dreigde, verscheen met den degen in de handt voor de raadsheren, en zeide tegen hen, dat de moeders van zo vele dappere krygshelden, die zich tot den strydt bereidden, geen minder moedt hadden dan zy, tot bescherming van haar vaderlandt, het welke den Raadt verplichtte zyn besluit te herroepen. *Plutarchus in Pyrrho.*

ARCHIDAMUS de I, de twaalfde koning der Lacedemoniers, een zoon van den koning Anaxidamus, uit het Proclidische geslacht, heeft in rust en vrede geregeert. *Pausanias. Sigonius in temporibus Lacedem. Reineccius de Spartanorum regibus. Meursius de regno Laced. cap.* 17.

ARCHIDAMUS de II, de zeventiende koning van Lacedemonië, een kleinzoon van den koning Leotychides, van zynen zone Zeuxidamus, uit het Proclidische geslacht, regeerde na de vlucht van zynen grootvader 42 jaren, verdreef de Messeniers, die ten derden male wederspannig waren, uit Peloponnesus, ving tegen zynen wil in het twede jaar van de LXXXVII Olympiade den groten zogenaamden Peloponneeschen oorlog aan met de Athenienzen, en veroverde de stadt Platea, waarom deze oorlog in de eerste tien jaren van de schryvers de Archidamische oorlog genoemt wierdt. Hy heeft twee gemalinnen gehad. By Lampridona teelde hy den koning Agis, en by Eupolia den koning Agesilaus den groten, en eene dochter, Cynisca, welke de eerste onder de Lacedemonische vrouwen paarden gehouden en bereden heeft, ook in de Olympische spelen in 't ryden den prys behaalt. *Diod. Sic. lib.* XII. *Herod. lib.* VI. *Thucyd. l.* I. II. *&* III. *Plutarchus in Agesil. Pausan. Harpocration. Suidas. Polyænus lib.* IV.

ARCHIDAMUS de III, de twintigste koning van Sparte of Lacedemonië, een zoon van Agesilaus den Groten, volgde op zynen vader in het 392 jaar der grondlegging van Rome. Gedurende de regeering van zynen vader versloeg hy de Arcadiërs, die zich met de Thebanen verbonden hadden, en hieu hun krygsvolk in stukken, zonder een eenig man te verliezen. Na zulk eene grote overwinning betoonden de Lacedemoniërs gene openbare vreugdetekenen, en vergenoegden zich met een haan aan den Godt Mars te offeren: maar toen Archidamus zegepralende in Sparte keerde, konde het volk zyne blydschap en toejuichingen niet wederhouden. De koning zelfs, met alle zyne hovelingen verzelt, ging hem zyne blydschap betuigen door zyne omhelzingen en door zyne tranen. Wanneer Epaminondas Sparte belegerde, ondersteunde de prins Archidamus door zynen moedt de edelmoedigheit van zynen vader, en verdreef de vyanden met eene onversaagtheit, waar over het gehele leger zich verwonderde. Op den troon geklommen zynde, ondersteunde hy heimelyk de Phoceërs, hen volk en geldt verschaffende, waar van zy zich bedienden om de schatten van den tempel van Delphos te roven. De Tarentynen riepen hem vervolgens te hulp tegen de Lucaniërs en de Brutiërs, en hy ging met eene machtige vloot derwaarts; maar in Italië geland zynde, wierdt hy gedood in een gevecht, dat hy aan de Messapiërs leverde. Hoewel hy heerlyke daden uitgevoert hadt, men onthieldt hem echter de eere van een plechtige uitvaart, om dat hy zyn bystandt verleent hadt aan de godloosheit der Phoceërs. Men verhaalt van hem verscheide schone redenen en zinryke antwoorden. De eerste maal, dat hy de bogen zag, zeide hy: *De waarachtige dapperheit zal te niet gaan, dewyl men van verre zal gaan vechten.* Wanneer hem eens iemandt vraagde, tot hoe verre zich het gebiedt der Lacedemoniërs uitstrekte, antwoordde hy: *Overal, daar zy hunne lancien kunnen uitstrekken.* Een geneesmeester ziende, die zich ophieldt met de poëzy, en daar in niet gelukkig was, zeide hy tegen hem, *dat men reden hadt zich te verwonderen, waarom hy zich liever een slecht dichter wilde doen noemen dan een goet geneesmeester.* Philippus van Macedonië, na dat hy eenig voordeel op de Lacedemoniërs behaalt hadde, schreef hem met trotschheit en bedreigingen: maar Archidamus, zyne hoogmoedigheit willende beschamen, antwoordde hem, *dat hy maar zyne schaduw in de zon te beschouwen hadt, en dat hy de zelve niet groter zoude bevinden dan voor de overwinning.* Hy sturf in den ouderdom van 80 jaren, en liet een zoon na, genoemt Agis, die zyn opvolger was; en een ander genoemt Eudamidas, die na zynen broeder regeerde. *Plutarchus Apophthegm. & in Agesilao & Agide. Xenophon lib.* VII. *Diod. Sic. lib.* XV. *&* XVI. *Pausan. in Laconic. & Eliac. Athenæus lib.* XII. *Suidas.*

ARCHIDAMUS de IV, de twee en twintigste koning van Lacedemonië, een zoon van Eudamidas den I, die de twede zoon was van den voorgemelden Archidamus, trok Demetrius Polyorcetes, koning van Macedonië, te gemoet, wanneer de zelve in het twede jaar van de CXXI Olympiade, na de verovering van Athene, tegen Sparte in aantocht was. Doch Archidamus wierdt verslagen, en Demetrius vervolgde hem tot aan de stadt; daar het op nieuws tot een treffen quam, waar in Archidamus wederom de nederlaag bequam, en in de stadt week. Deze prins hadt tot zyn amptgenoot Leonidas den II, van het geslachte der Eurystheniden, die Archidamia, de vrouwe van Archidamus, deedt vervoeren, en vervolgens verwurgen. *Plutarchus in Demet. Polyb. lib.* IV. *Pausan. in Attic.*

ARCHIDAMUS, een Spartaner, of Lacedemoniër, met zyne vrienden ter maaltydt zynde, en zich bespot ziende door een man, die zyne stilzwygentheit laakte, antwoordde hem, zonder zich te ontzetten: *Weet gy niet, dat de geen, die weet, hoe men spreken moet, ook weet, wanneer men spreken moet? Plutarchus in Apophthegm.*

ARCHIDEMUS, een Stoïsch philosooph, die gewillig in ballingschap ging by de Parthen, en van zyne navolgers liet te Babylonië. *Plutarchus* spreekt van hem in zyne verhandeling van de ballingschap; *Cicero* in het vierde boek der Academische Vragen; en *Strabo* in het XIV boek.

ARCHIDONA, een steedtje in Spanje in de provincie van Andalusië, op de grenzen van Granada, is een van de plaatsen, alwaar de Moren zich in de XVI eeuw nog ophielden.

ARCHIDONA, een kleine stadt in Zuid-America, in 't koninkryk Peru, in de provincie Canela.

ARCHIGALLUS, de twede zoon van den Britannischen koning Morindus, beklom den vaderlyken troon in het 3686 jaar der werreldt, na de doodt van zynen outsten broeder Gorbonianus. Doch dewyl hy zeer onrechtvaardig regeerde, en inzonderheit de voornaamsten des ryks, om zyne schatkisten te vullen, onderdrukte, wierdt hy afgezet, en het ryk aan zynen jonger broeder, den deugtzamen Elidurus, gegeven. Archigallus begaf zich hier op over zee, en zocht naar bystandt, doch quam na eenige jaren onverrechter zake te rug, en hadt moeite, om by eenigen, die het nog met hem hielden, zyn nodig onderhoudt te vinden. Terwyl hy nu in een zeer slechten toestandt omzwurf, ontmoette hem in 't bosch van Calater zyn broeder Elidurus, die aldaar op de jagt was. Deze verzekerde hem met de hartelykste betuigingen van zyne waarachtige liefde, voerde hem onbekender wyze met zich op zyn slot, veinsde zich krank, en wanneer hy onder dit voorwendsel de groten des ryks by zich ontboden hadde, en de zelve den eenen na den anderen in zyne kamer hadde doen komen, bragt hy het zo verre, dat zy Archigallus op nieuws voor hunnen rechtmatigen koning erkenden. Hy wierdt daar op van zyn grootmoedigen broeder naar Jork gevoert, die aldaar de kroon van zyn eigen hoofdt nam, en hem de zelve opzette. Na dien tydt regeerde Archigallus op eene loflyke wyze nog tien jaren, en wierdt na zyne doodt te Caerlair begraven. *Milton's Hist. of Great Britain T.* I.

ARCHILOCHUS, geboortig van het eilandt Paros, een zoon van Telesicles, was een Grieksch dichter, en uitvinder van de Jambische vaarzen. Hy leefde in de XXIX Olympiade, volgens *Eusebius*, dat is te zeggen omtrent 664 jaren voor Christus, of, volgens *Tatianus* en *Cyrillus*, in de XXIII Olympiade, of, volgens *Scaliger*, omtrent de LXXIV Olympiade, ten tyde van Manasse, koning

koning van Juda, en van Tullius Hostilius, koning der Romeinen; of ten tyde van Romulus, volgens *Cicero*. Lycambus hadt hem beloost zyne dochter aan hem ten huwelyk te geven, en was eenigen tydt daar na van gedachten verandert. Archilochus, om zich hier over te wreken, schreef Jambische vaarzen tegen hem, waar door hy zo gevoelig geraakt was, dat hy zich uit wanhoop verhing. Dit heeft Horatius doen zeggen: (*de Arte poët. v.* 79.)

Archilochum proprio rabies armavit Iambo;

en in het eerste boek van zyne brieven: (*Ep.* XIX. *v.* 23.)

——— *Parios ego primus Iambos*
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res, & agentia verba Lycamben.

Voorts was deze dichter zo vervoert en onkuisch in zyne vaarzen, dat men het lezen van zyne werken te Sparta verboden hadt. Hy wierdt in een gevecht gedood door een zekeren Callendas Corax van Naxos, welken het Orakel van Delphos uit den tempel van Apollo verjoeg, ter oorzake van deze doodt. Indien Archilochus de uitvinder niet is van de Jambische vaarzen, het is zeker, dat hy een der eerste en uitmuntentste dichters in dat slag van poëzy geweest is. *Quintilianus* geeft dit oordeel van hem: „ Archilochus is de „ eerste van de genen, die Jambische vaarzen gemaakt hebben. „ Daar is veel kracht in zyne poëzy; zyne gedachten zyn levende „ en verheven; zyn styl is vol en krachtig". Maar hy is beschuldigt al te stekende en te verwoed geweest te zyn in zyne hekeldichten: ook hebben *Cicero* en *Horatius* deze verwoedheit van Archilochus eerder aangemerkt voor een dolheit dan voor eene waarachtige poëtische vervoertheit, dat is te zeggen, dan voor eene beweging van boven, of een uitwerking van het goddelyke vuur, waar van de dichters zich beroemen bezielt te zyn. Zie daar over *Cicero* I. *Tuscul. Quæst. Quintil. lib.* X. *cap.* 1. *Cornelius Nepos, door Aul. Gell. bygebragt lib.* XVII. *cap.* 21. *Cl. Alexand. lib.* I. *Strom. S. Cyrillus lib.* I. *contra Julian. Tatianus contra Gentil. Bayle Dict. Crit. Baillet Jugem. des sçavans sur les poëtes T.* V.

ARCHIMANDRIET is eene benaming, die by de Grieken in gebruik is, om het hoofdt van een klooster te betekenen, en is by hen een naam van waardigheit, gelyk by anderen die van abt. *Mandra* betekent een *klooster*, en *Mandriet* een *monnink*. Alzo betekent Archimandriet *overste der monniken*. Richard Simon in zyne aanmerkingen over de reize van den Jesuit *Dandini* naar den Libanon meent, dat het woordt *Archimandriet* uit de Syrische taal oorspronkelyk is, zo wel als dat van *Abt*. Hy zegt dat *Mandra*, dat in het Grieksch eene *stallinge* betekent, of de plaats, daar men de beesten opsluit, genomen is van het woordt *dour*, waar van de Chaldeeuwen zich bedienen om het verblyf uit te drukken, dat de reizigers in slechte herbergen houden, en meest in stallingen. Hy voegt 'er by, dat de Syriers het woordt *dairo* in gebruik gehad hebben om dat slag van verblyf en een klooster uit te drukken; zo dat *Mandriet* niet anders zeggen wil dan iemandt, die zich in eenzaamheit in zyne celle houdt, en *Archimandriet* betekent het hoofdt van diergelyke menschen. Deze waardigheit en tytel is nog te Messina in wezen, om dat het zelve van de Grieksche keizers afgehangen heeft. Hy is aldaar het hoofdt of abt van een klooster van monniken van S. Basilius. Maar de koning van Spanje heeft het zelve in een kommandery verandert, en deze kommandery heeft grote inkomsten. Men noemt de abten van Moscovië ook *Archimandrieten*, volgens het verhaal van *Olearius*.

ARCHIMEDES, een Tralliaansch philosooph, en onderscheiden van dien van Syracusa. Hy heeft aantekeningen geschreven over *Homerus*; een verhandelinge van de werktuigen, enz. *Suidas in Arch.*

ARCHIMEDES van Syracusa, een uitmuntent wiskunstenaar, dien *Cardanus* onnavolgelyk noemt, hadt zulk eene ongemene zucht voor deze wetenschap, dat hy de maaltydt verzuimde, om te meerder tydt te hebben om zich daar aan over te geven: zo dat zyne huisgenoten dikwils verplicht waren hem met geweldt uit zyne studeerkamer te trekken, en aan de tafel te brengen. Hy vondt allerlei wonderlyke werktuigen uit, en maakte een hemelkloot van glas, waar van de cirkels de bewegingen van die des hemels volgden, met eene wonderlyke regelmatigheit, het welk het onderwerp is van een schoon puntdicht van *Claudianus*. Hy vondt ook middel om den diefstal te ontdekken, dien een goudsmidt gepleegt hadt in het maken van de kroon des konings, in de welke hy ander metaal met het goudt vermengt hadt. Hy was zo verblyd, dat hy dit geheim ontdekt hadt, dat hy uit het badt ging, waar in hy was, zonder in acht te nemen, dat hy naakt was; en in zyne verrukking ging hy in dien staat naar zyn huis, roepende langs de straten: *Ik heb het gevonden*; *ik heb het gevonden*. De wonderen van zyne kunst wierden meer bekent door de werktuigen, die men zegt dat hy uitvondt, om de schepen van Marcellus, die Syracuse belegert hadt, in de lucht te heffen; en door de brandende spiegel, die hy tegen de zon hieldt, waar mede hy de zelve zoude verbrand hebben. De stadt ondertusschen ingenomen zynde, hoorde deze grote man, die met de betoging van eenig meetkundig stuk bezig was, het ongewone geruchte niet, dat in het innemen van steden gehoort wordt. Een soldaat, die hem bezig vondt met het trekken van lynen, vroeg hem naar zynen naam; maar hy, die alleen op zyne kunst dacht, badt dat hy hem niet storen zoude in het schikken van zyne figuren: waar door de overwinnaar zo verstoort wierdt, dat hy Archimedes doodde. Marcellus, die voorbedachtelyk geboden hadt, dat men hem niet qualyk zoude handelen, betoonde een ongemeen misnoegen over deze doodt, en ontfing de nabestaanden van dezen groten man zeer minnelyk. Hy wierdt gedood in het eerste jaar van de CXLIII Olympiade, het 542 van Rome, en het 212 voor Christus. Men zegt van hem, dat hy zich zo vast op zyne kunst betrouwde, dat hy tegen den koning Hiero, die zyn vriendt en nabestaande was, zoude gezegt hebben, dat indien hy hem een standplaats voor zyne werktuigen buiten de aarde wist aan te wyzen, hy onzen aardkloot uit zyne standplaats bewegen zoude. Daar zyn nog eenige verhandelingen van dezen beroemden wiskunstenaar voorhanden. Men bragt de zelve in Italië, na de inneming van Constantinopel. Sedert eenige afschriften van de zelve door *Johannes Regiomontanus* in Duitschlandt gebragt en bekent gemaakt zynde, heeft *Thomas Venatorius* die in het jaar 1554 doen drukken. Men heeft sedert verscheide andere drukken daar van gezien; en *David Rivault* heeft in 't jaar 1615 te Parys de volgende werken van Archimedes uitgegeven: *Opera Mechanica: Circuli dimensio: De lineis spiralibus: De quadratura paraboles: De Conoidibus & Sphæroidibus; De numero arenæ.* Daar zyn aantekeningen van den zelven *Rivault*. Daar is nog aan te merken, dat *Joseph Scaliger* eenige misslagen in Archimedes vondt, over welke *Adrianus Romanus* eene uitmuntende Apologie geschreven heeft. *Plutarchus in vita Marcelli. Titus Livius lib.* XXV. *cap.* 31. *vel dec.* III. *lib.* V. *Valerius Maximus lib.* VIII. *cap.* 7. *ex.* 14. *Plinius Hist. Nat. l.* VII. *cap.* 47. *Cardan. lib.* XVI. *de subtil. Thom. Venatorius. Adr. Romanus. Vossius. Rivaltius. Clavius, &c.*

ARCHIMELUS, een Grieksch dichter, heeft gebloeit ten tyde van Hiero, koning van Syracusa, dat is te zeggen omtrent het 520 jaar van Rome, in de CXXXVI Olympiade. Hy hadt een puntdicht gemaakt tot lof van een schip van een wonderlyke grootte, dat Hiero hadt doen bouwen. Dit puntdicht was hem twintig duizent mudden kooren waardig, welke deze prins hem in den haven van Pirea deedt brengen; waar uit men besluiten mag, dat hy te Athene woonde. Zie daar een dichter, dien men tellen mag onder de genen, die in een klein getal een admiraal van Joyeuse gevonden hebben: want deze admiraal gaf eene abdy voor een klinkdicht. *Athenæus lib. V. Bayle Dict. Crit.*

ARCHINUS, een burger van de stadt Argos in Peloponnesus, vondt middel om zich door list meester van die stadt te maken; het welk *Polyænus* aldus verhaalt. De overheit van de stadt nieuwe wapenen voor alle de burgers hebbende doen maken ten koste van het gemeen, en de uitdeeling van de zelve aan Archinus toevertrouwt hebbende, vergaderde en bewaarde deze, naar mate dat hy de nieuwe uitdeelde, de oude, als om de zelve in de tempels der Goden op te hangen, volgens het bevel der overheit: maar de zelve in zyne macht hebbende, wapende hy daar mede vele lediggangers en huurlingen, die hy tot dezen toeleg in dienst genomen hadt, en verkreeg aldus door geweldt de opperheerschappy in Argos. *Polyænus lib.* III.

ARCHINUS, een Grieksch schryver. die door *Clemens Alexandrinus* en anderen wordt bygebragt. *Meursius Bibl. Græc.*

ARCHINTO, een beroemt geslacht in 't hertogdom van Milanen, welkers oorspronk eenigen van ARCHINTO, die uit den stam van de koningen der Longobarden gesproten is, afleiden willen. Dit is zeker, dat in de XII eeuw ANSELMUS en MANFREDUS ARCHINTO gebloeit, en het klooster van Clareval gesticht hebben. Voorts heeft dit geslacht verscheide beroemde mannen voortgebragt. JOSEPH ARCHINTO, een zoon van BELTRAMOLUS, was raadsheer te Milanen, als deze stadt, na de regeering der Visconties, hare vryheit bequam, en hielp de stadt Como onder de heerschappy der Milanezen brengen. Hy was ook by François Sforzia, wanneer hy de heerschappy der stadt Milanen verkreeg, en by des zelfs zoon Galeazzo Maria in groot aanzien. HIERONYMUS ARCHINTO, een zoon van JOHANNES AMBROSIUS, wierdt door Karel den V raadsheer van Milanen gemaakt, ook wegens zyne geleerdheit van den beroemden rechtsgeleerden Alciatus zo hoog geschat, dat de zelve aan hem zyne verhandeling *de ponderibus & mensuris* opdroeg. FRANÇOIS ARCHINTO, een zoon van BARTHOLOMEUS, wierdt van François den II, hertog van Milanen, ridder en gouverneur van de provincie Chiavenna gemaakt, en was ook naderhandt by Karel den V in groot aanzien. JOHAN BAPTIST ARCHINTO, een zoon van CHRISTOPHORUS, wierdt in 't jaar 1538 door de Milanezen aan Karel den V naar Marseille gezonden, om over het quaat gedrag der Spaansche soldaten in 't Milaneesche te klagen, gelyk *Jovius* verhaalt. Zyn broeder ALEXANDER verkreeg van Karel den V gewigtige eerampten, en onder anderen den tytel van ryksgraaf en vryheer, benevens de stadt en 't graafschap Blandrata, met de heerschappy aldaar. Des zelfs zoon HORATIUS teelde OCTAVIUS, die van Philippus den III in Spanje den tytel van graaf van Barate verkreeg, welken zyne nakomelingen behouden hebben; gelyk ook van KAREL ARCHINTO, een anderen zoon van Alexander, de graven Tenate en erfheren van Herba afkomstig zyn. De zoon van dezen Karel was PHILIPPUS, die weder KAREL teelde, beide raadsheren te Milanen. Den laatsten heeft Karel de II, koning van Spanje, in den jare 1700 ridder van het gulde vlies gemaakt, en aan den vader den vorstelyken tytel gegeven. Daar zyn nog eenige anderen uit dit geslacht in den geestelyken staat beroemt geweest: als PHILIPPUS, die na andere geestelyke waardigheden en gewigtige verrichtingen het bisdom van Saluzzo verkreeg; doch het zelve aan zynen broeders zone CHRISTOPHORUS afstont, toen hy tot aartsbisschop van Milanen verkoren wierdt: maar zy sturven beide eer zy hunne nieuwe waardigheden aanvaarden konden. Christophorus hadt vier broeders, die zich mede in den geestelyken staat begaven: ROMULUS, die eindelyk bisschop van Novara wierdt; POMPILIUS, die onder anderen apostolisch protonotaris was, maar in den besten bloeie van zyne jaren sturf; PHILIPPUS, bisschop van Como, en AURELIUS, Regulier kanunnik van de Collegiale kerk della Scala te Milanen, die mede apostolisch protonota-

ris

ris was, en tot abt van de abdy van St. Maria der Duitschers te Bononië verkoren wierdt. Alle deze hebben nog eenen broeder gehad, Horatius genoemt, wiens zoon Aurelius, na dat hy te voren pausselyke referendaris geweest was, zynen vadersbroeder Philippus in het bisdom van Como gevolgt, doch kort daar na gesturven is. Inzonderheit is nog aanmerkelyk Joseph Archinto, een zoon van Karel, graaf van Tenate, een man van grote bequaamheit, die apostolisch protonotaris te Rome geweest is, en dewyl hy gewigtige gezantschappen gelukkig bekleed hadt, in January des jaars 1699 door Innocentius den XII tot aartsbisschop van Milanen, en den 14 November des zelven jaars tot kardinaal verheven wierdt. Hy is in 't jaar 1712 gestorven. Des zelfs broeder Lodewyk heeft den keizer in den oorlog tegen Vrankryk en de Turken goede diensten gedaan; doch is als generaal wachtmeester in 't jaar 1693 by Belgrado gesneuvelt. Zyne gemalinne was Beatrix Eleonora, eene dochter van François Ernest, graaf van Schlick. *Crescent. Amphith. Roman. Jovius hist. lib.* XXXVII. *Imhof Geneal. Ital. & Hisp. pag.* 140. *seq.*

ARCHIPEL, (de) *Archipelagus*, of de Egeësche zee, is een gedeelte van de Middelandsche zee, tusschen Asië, Macedonië en Griekenlandt. *Plinius* zegt, dat de naam van Egeësche zee genomen is van dien van een klip, Ægea genoemt, die men vindt tusschen de eilanden Tenedos en Chio. Behalven deze eilanden vindt men 'er vele andere in den Archipel, waar van het volgende artykel spreekt. *Festus* zegt, dat de Egeësche zee van deze eilanden haren naam heeft, die zich van verre als zo vele geiten vertonen, dat de betekenis van het woordt *Ægea* is; of dat de zelve aldus genoemt wordt naar *Ægea*, koninginne der Amazonen, die in deze zee verdronken is. Zie Ægea.

ARCHIPEL, (de eilanden van den) *Archipelagi* of *Maris Ægei insulæ*. Dit is eene grote verzameling van kleine eilanden, die tusschen het eilandt van Candia en de kusten van Morea, van Griekenlandt, van Macedonië, van Romanië, en van Natolië gelegen zyn. Men verdeelde de zelve eertyds in twee delen. Men noemde *Cyclades*, dat is te zeggen, by malkander gevoegt in de gedaante van een kring of cirkel, die, de welke omtrent in het midden van den Archipel lagen; en *Sporades*, dat is te zeggen verstrooit, die, de welke van deze afgelegen waren, en zich naar de naburige kusten uitstrekten. Tegenwoordig verdeelt men de zelve in eilanden van Asië, welke die zyn, die men op de kusten van Natolië ziet; en in eilanden van Europa, het welk alle de overige zyn. De eilanden van Asië zyn: Chio, Tenedos, Samos, Cos, Lesbos, enz. Die van Europa zyn: Lemnos, Samothracen, Eubea, de Cyclades, enz. De Turken hebben de zelve alle in bezit, uitgezondert eenige weinige van klein belang, die door de Venetianen bezeten worden.

ARCHIPEL (de) van Ambona, een gedeelte van den Indiaanschen Oceaan. Zie Ambona.

ARCHIPEL (de) der Celeben, een gedeelte van den Indiaanschen Oceaan in Asië, of liever van den Archipel der Molucquen, omtrent de eilanden der Celeben, van Mindanao, van Masbatte, en andere bewesten de eilanden der Molucquen, daar eene grote menigte van verstrooide eilanden is, die nog aan hunne eige koningen gehoorzamen.

ARCHIPEL (de) van Chilve, of van Chiloë, *Archipelagus Chiliensis*, in Zuider America, is een kust van de Zuidzee, omtrent het koninkryk van Chiloë, vol kleine eilanden. Men noemt de zelve ook de Archipel van Ancud, *Archipelagus Ancadianus*.

ARCHIPEL (de) van St. Lazarus, *Archipelagus S. Lazari*, is een gedeelte van den Oosterschen Oceaan, met verscheide kleine eilanden bedekt, omtrent de Dieven-eilanden, tusschen Japon, de Philippynsche eilanden, en nieuw-Guinea.

ARCHIPEL (de) der Maldives, *Archipelagus Maldivarum*, is een gedeelte van den Indiaanschen Oceaan, op de Malabaarsche kust, omtrent de Maldivische eilanden, waar in over de 6000 onderscheide eilanden getelt worden.

ARCHIPEL (de) van Mexico, *Archipelagus Mexicanus*, is eigentlyk de golf van Mexico, waar in verscheide eilanden zyn.

ARCHIPEL (de) der Molucquen, een groot gedeelte van den Indiaanschen Oceaan in Asië, die zeer uitgestrekt is, en naby de Molucqsche eilanden, waar van des zelfs naam ontleent is. De zelve wordt in vyf delen verdeelt, welke zyn: de eigentlyk genoemde Archipel der Molucquen; de Archipel der Celeben; de Archipel van Ambona; de Archipel der Moren, of Mauren, en de Archipel der Papons, of Zwarten. Emanuel de Faria, een Portugees, heeft de zelve omstandig beschreven.

ARCHIPEL (de) der Moren, of Mauren, een gedeelte van den Indiaanschen Oceaan, en van den Archipel der Molucquen, omtrent het Noorder deel van het eilandt Gilolo, en omtrent des zelfs Oostelyk gedeelte, daar verscheide eilanden en golven zyn, die naaulyks by ons bekent zyn, volgens *Emanuel de Faria* en *Baudrand*.

ARCHIPEL (de) van nieuw-Nederlandt, *Archipelagus novi Belgii*, een gedeelte van den Noorder Oceaan, in Noorder America, langs de kusten van Nieuw-Nederlandt, met vele eilanden bezet.

ARCHIPOLIS, een der genen, die tegen Alexander den Groten te zamen gezworen waren, in eene zamenzwering, welke Dimnus, een der vloekverwanten, aan Nicomachus ontdekte, en deze verwittigde daar van den vorst. *Quintus Curtius lib.* VI. *cap.* 7.

ARCHIPPUS, een bedienaar des Euangeliums in de eerste Christen kerke, van wien Paulus gewaagt *Coloss.* IV, 17, willende den zelven vermaant hebben om zyne bediening wel waar te nemen. Uit het 2 *vers* van den brief aan *Philemon* blykt, dat hy een medgezel van dien Apostel geweest is. Hy wordt van zommigen voor een der zeventig leerlingen van Christus, en opziender of bisschop van de kerke van Colossus gehouden. Anderen willen, dat hy maar een leeraar of diaken van deze kerke geweest zoude zyn. De schryver van de *Constitutiones Apostolicæ lib.* VII, *cap.* 46, zegt, dat hy bisschop van Laodicea in Phrygië geweest is. De Grieken vieren zyn feest den 22 November, en zeggen, dat hy te Colossus onder de regeering van Nero gemartelt is. De Latynen vieren het zelve den 20 Maart.

ARCHIPPUS was de naam van een Grieksch blyspeldichter, die in de XCI Olympiade leefde. *Suidas* maakt gewag van hem, als mede *Joh. Meursius* in zyne *Bibliotheca Attica*, daar hy de tytels van zyne toneelstukken bybrengt. Een andere Archippus is Archon te Athene geweest; en nog een andere Archippus was een philosooph van de secte van Pythagoras.

ARCHIROTA, (Alexander) abt der Oliveten (zeker slag van monniken in Italië) was van Napels. Hy schreef onder andere boeken eene verzameling van de bedryven der koningen, waar van de Schriftuur gewag maakt, en droeg het zelve aan Bonna Sforza, koninginne van Polen, op, die toen te Bari woonde. Zy gaf hem tot beloning voor zyn leven een jaargeldt van 300 kronen. Hy leefde 120 jaren. *Konig* doedt hem bloeijen in den jare 1636, en schryft hem toe eene uitlegging over de boeken van *Samuel* en der *Koningen*, en eene verhandeling over de gelofte van armoede. *Bayle Dict. Crit.*

ARCHIS, *Arcæ*, een dorp of vlek van Asië in Syrië. Het is aan den voet van den Libanon gelegen, op de kust van het Beglerbyschap van Damascus. Het is maar een overblyfsel van de stadt *Arcæ*, die een bisdom hadde, onder dat van Edesse behorende. Zy was gelegen tusschen Tortosa en Tripoli. *Baudrand. Commanville Tables Geogr. & Chron.*

ARCHISYNAGOGUS wierdt ieder der oversten of bestierders der Synagogen genoemt by de Joden. Van drie zulke oversten der Synagoge maakt de H. Schriftuur gewag. De eerste was genoemt *Jairus*, wiens dochterken Christus uit de doodt opwekte. *Marcus* V. De twede was hy, die van Christus een geveinsde genoemt, en scherpelyk bestraft wierdt, om dat hy het qualyk nam, dat de Heilandt eene vrouwe, van den duivel bezeten, op den Zabbath genezen hadt. De derde was *Crispus* genoemt, en overste der Synagoge van Corinthe, die door de prediking van Paulus bekeert wierdt met zyn gehele huisgezin, en vele van de Corintheren. *Act.* XVIII. 8.

Gemeenlyk waren verscheide van de aanzienlykften onder de Joden Archisynagogen, of bestierders der Synagogen, en van de vergaderingen, die in de zelve gehouden wierden. Hun getal was niet bepaalt, noch gelyk in alle de steden. Het zelve hing af van de grootheit der plaatsen, en van het groter of kleinder getal der genen, die in de Synagogen quamen. Daar waren Synagogen, waar in zeventig oversten voorzaten. Anderen hadden 'er tien; anderen negen; anderen maar vier of vyf, of zelfs een eenig hoofdt of Archisynagogus. Men geeft hen zomtyds den naam van *engel* of *prins der Synagoge*. De Joden geven hen ook den naam *Chachamim*, of *Wyze*. Zy zaten voor in de vergaderingen van den Godsdienst, nodigden tot spreken de genen, die zich daar toe bequaam vonden, oordeelden over geldzaken, diefstal en diergelyke. Zy hadden ook recht om de genen, die van overtreding der wet overtuigt waren, te doen geesselen. Zy konden ook in den ban doen, en uit de Synagoge verjagen de genen, die deze straffe verdient hadden. *Basnage hist. des Juifs lib.* VII. *cap.* 7. *Vitringa de Synagog.*

ARCHITECTURE. Zie BOUWKUNST.

ARCHONTEN wierden by de Athenienzen de 9 regenten genoemt, uit welke de overigheit der stadt bestont. Deze naam komt van het Grieksche woordt Ἄρχων, in 't meervoudige Ἄρχοντες, dat is te zeggen *gebieders* of *prinsen*. De eerste onder hen voerde den tytel van koning; de twede dien van *Archon*, de derde dien van *Polemarchus*; en de overigen dien van *Thesmotheten*. De koning was als het hoofdt van den staat, die de anderen deedt vergaderen. De Archon hadt tot zyn deel de zorge over de gerechtsoefening, en over de regeering, voor de bewaring van het recht van weduwen en wezen, en inzonderheit van de vrouwen, die zich na de doodt van hunne mannen zwanger bevonden. De Polemarchus, dat is de veldheer, hadt het opzicht over de krygszaken. Deze naam is te zamengestelt van πόλεμος, *oorlog*, en ἀρχεῖν, *gebieden*. De Thesmotheten, dat is te zeggen wetgevers, maakten met deze drie den Raadt van Staat uit. Hun nam Θεσμοθέτης komt van θεσμὸς, *wet*, en van τιθέναι, *stellen*. Voor Solon geschiedde hunne verkiezing door stemmen: maar hy vondt goet, dat de zelve door het lot geschieden zoude; doch echter zodanig, dat de genen, die door dit middel verkoren waren, zich aan den Raadt aanboden, daar hun leven onderzocht wierdt, en daar men oordeelde of zy het ampt der overigheit waardig waren; het welk nog na dit alles in de algemene vergaderinge van het volk goetgekeurt moest worden. De Archonten wierden na de doodt van Codrus ingestelt, en waren in den beginne eeuwigdurende. Medon de kreupele, zoon van den zelven Codrus, wierdt de eerste tot Archon benoemt, zynde door het orakel van Apollo te Delphos gestelt voor zyn ouder broeder Neleus, in het 2984 jaar der werreldt. Alcmeon was de laatste van deze eeuwigdurende Archonten in de VI Olympiade; en Charops, die op hem volgde in deze waardigheit, begon voor tien jaren. Sedert de XXII Olympiade stelde men Archonten aan, die de stadt maar voor een jaar regeerden. Accursius heeft eene byzondere verhandeling *de Archontibus Atheniensium* geschreven. *Pausanias. Justinus. Eusebius.*

ARCHONTYKEN, *Archontici*, waren ketters, die in de II eeuw opstonden. Zy wierden, naar het gevoelen van *Prateolus*,

lus, aldus genoemt, om dat zy, naar de wyze der Valentinianen, aan zekere Archonten of Aartsengelen, welker moeder zy Photonia noemden, de fchepping der werreldt toeëigenden. Zy namen de facramenten weg, ftelden de volkome verloffing in eene ingebeelde kenniffe, en loogchenden de opftanding der doden. Zy zeiden ook, dat de Godt Sebaoth eene geweldige tiranny oeffende in den hemel; dat hy den duivel hadde voortgebragt, en dat door dezen Kain en Abel uit Eva geboren waren. Zy wilden hunne dwalingen bewyzen uit verfcheide boeken, die zy hadden, en die zy de openbaring der propheten noemden. *Epiphan. Hær.* 40. *Auguftin. hær.* 20. *Baron. Godeau.*

ARCHY, koning van Tafilet. Zie MOULEY ARCHY.

ARCHYTAS, van Tarente, een Pythagorifch philofooph, was een zoon van Mnefagoras, of van Heftieus, naar het gevoelen van anderen. Hy was een leermeefter van Plato, dien hy uit handen van Dionyfius den dwingelandt verlofte, die hem wilde doen fterven. Zyne deugdt bragt te weeg, dat hy zeven maal tot beftierder van Tarente verkoren wierdt, hoewel anderen deze waardigheit maar een jaar bekleeden mogten. *Cicero* plaatft hem onder het getal der wyzen, en *Cardanus* onder de twaalf fchrandere geeften der werreldt. Hy was over het matigen van zyne gramfchap inzonderheit beroemt. Zyne fchriften zyn niet tot de laatfte tyden gekomen, hoewel *Fabricius* de zelve optelt. Het werk, dat onder zynen naam voorhanden is, en van de X Predicamenten handelt, is geen echte vrucht van zynen geeft, maar het werk van een veel jonger Peripathetifch philofooph. Ariftoteles zoude 3 boeken van de Philofophie van Archytas gefchreven hebben. Voorts was hy een uitmuntent wiskunftenaar, hebbende de eerfte het vierkant in de landmeetkunde uitgevonden, en eene houte duive gemaakt, die vloog; het gene niet onmogelyk voorkomt, als men zich erinnert, dat de fchryvers van onzen tydt het zelfde verhalen van een yzeren arendt, die voor Karel den V vloog, en van gelyken van eene vlieg, die een fchrander werkmeefter te Neurenberg maakte. Archytas was een der beroemtfte Pythagoriften van zynen tydt. Hy leefde in de XCIII Olympiade, omtrent het 346 jaar van Rome, het 408 voor Chriftus. Diogenes Laërtius heeft zyn leven befchreven, en fpreekt van eenige grote mannen, die den naam van Archytas gedragen hebben. Hy zegt, dat 'er vier geweeft zyn. De eerfte was deze philofooph van Tarente. De twede was van Mitylene, en een muzykant. De derde heeft van den landbouw gefchreven; en de vierde maakte puntdichten. Daar zyn 'er, die hier een vyfden byvoegen, die een boek van de werktuigen zoude gefchreven hebben. Joh. Meurfius fpreekt in zyne *Bibliotheca Græca* van deze alle, en eenige andere, die den zelven naam gehad hebben. *Diog. Laërt. edit. Menagii p.* 540. *Gronov. Thefaur. antiquit. Græcar. T. II. tab.* 49. *J. A. Shmid de Archyta Tarentino. Fabric. Bibl. Græc. lib.* II. *cap.* 13. *Stanley hift. Phil. p.* 820. *ed. Lipf. Aul. Gell. lib.* X. *cap.* 2. *Cardan. de fubtil. lib.* XVI. *Voffius de fcient. Math. cap* 13. 46. & 48.

ARCIGOVINA. Zie ARCEGOVINA.

ARCIS, *Arciaca*, of *Arciacum*, eene kleine ftadt van Vrankryk. Zy is gelegen in Champagne, aan de riviere de Aube, drie mylen van de ftadt Troyes ten Noorden. *Baudrand.*

ARCISSA, of ARSISSA, een meir in klein-Armenië. Zie ACTAMAR.

ARCK, *Arcus*, een meir van Schotlandt, in de provincie van Loquebar, naby die van Murray, een weinig ten Weften van een ander meir, Cogh genoemt. Beide zyn zy tamelyk lang, maar fmal in vergelyking van hunne lengte. *Baudrand.*

ARCKEL. Zie ARKEL.

ARCLO, of ARECLO, *Arceloa*, eene kleine ftadt met een kafteel in Ierlandt in Lagenië, op de kuft van 't graaffchap Wiclo, ten Zuiden van de ftadt van dien naam, en aan den mondt van de rivier de Doro. *Baudrand.*

ARCO, *Arcus*, eene kleine ftadt van Duitfchlandt, in het bisdom van Trente, aan de rivier Sarca, tuffchen Riva en het meir van Garda gelegen. Het wordt van een vaft bergflot, dat het ftamhuis der graven van Arco is, befchermt. *Baudrand.*

ARCO, ARCH, een graaflyk geflacht in Beyeren, en in de Oostenrykfche erflanden, 't welk van de oude graven *van Bogen* afkomftig is. Want Frederik, graaf van Bogen, heeft in 't jaar 1175 het flot en de ftadt Arco of Arch in Tyrol gebouwt, en zich daar na genoemt; welk flot met des zelfs toebehoren naderhandt van den keizer Sigismundus tot een graaffchap gemaakt is, hoewel Albert van Arco omtrent den jare 1221 den graaflyken tytel van den keizer bekomen heeft. Franciscus van Arco was in 't jaar 1453 hertog van de Republyk van Siena, en teelde twee zonen: (1) Andreas, afgezant van keizer Maximiliaan den I aan verfcheide hoven; en (2) Odorik, die keizerlyke geheime raadt geweeft is. Des laatften zoon, Nicolaas, was een goet philofooph en dichter. Hy ftierf in 't jaar 1546, en liet onder andere zonen na Maximiliaan en Johan Baptist, waar van de eerfte keizerlyke afgezant aan de Ottomannifche Porte, en de laatfte keizerlyke generaal in Hungarië geweeft is. Philippus, keizerlyke generaal, wierdt te Bregentz den 15 February des jaars 1704 onthalft, om dat hy de vefting Brifak het vorige jaar aan de Franfchen overgegeven hadt. Vinciguerra was in 't jaar 1712 keizerlyke geheime raadt, en een uit dit geflacht Beyerfche generaal veldmaarfchalk, en kommandant van Antwerpen. *Brandis Tyrol. Ehreuk. P.* II. *p.* 36. *Bucel. Stemmat. P.* IV. *Lucæ Grafen-Saal p.* 588. *Hund Bayer. ftammb. P.* I. *f.* 116. *Tromsd.*

ARCOS, *Arcus*, *Arcenfium colonia*, eene fraaie kleine ftadt van Spanje in Andalufië, aan de rivier de Guadaletta, vyf mylen boven Xeres de la Frontera. Arcos heeft den tytel van een hertogdom, die door het geflacht van Ponce de Leon gevoert wordt, en een kafteel, op een fteilen rots gebouwt. *Baudrand. Spener. Theatr. nobil.*

ARCOS, *Arcus*, eene kleine ftadt van Spanje, in out-Caftilië, omtrent de grenzen van nieuw-Caftilië en Aragon, aan de rivier Xalon, drie mylen boven Medina-Celi. *Maty Dict. Geogr.*

ARCOS, een vlek in Portugeefch Eftremadura.

ARCTINUS van Milete, een Griekfch dichter, een leerling van Homerus, leefde omtrent de III en IV Olympiade, en verkreeg zich veel achting door zynen geeft en door zyne werken. *Dion. Halicarn. lib.* I. *Clem. Alexandr. lib.* VI. *Strom. Suidas. Voffius. &c.*

ARCTIQUES, *Arctica terra*, een deel der onbekende landen, gelegen ten Noorden van Europa en van America naar den Noordpool. In de voorgaande eeuw heeft men ontdekt het eilandt van Nova Zembla, dat van Yslandt, en Spitsbergen ten Noorden van Europa; het out en het nieuw Groenlandt, de eilanden van Cumberlandt en van Realeg, het nieuw Noord-Walles, het nieuw Denemarken, het landt van Jeffo ten Noorden van America: maar om dat men daar van niet dan de kuften gezien heeft, zo weet men niet, of de meefte van deze landen zich verre tot den Pool uitftrekken, en of zy zich niet te zamen voegen om een groot vaft landt te maken ten Noorden van 't onze, en dat van America. *De Raei Geogr. Woordenboek.* Arctique wordt ook de Noordpool genoemt.

ARCTOPHYLAX, of BOOTES, in 't Nederduitfch *Beerwachter*, een gefternte aldus genoemt, om dat het zelve naby het hemelteken van den Beer gezien wordt. De dichters willen, dat Arcas, de zoon van Califto, de Beerwachter zy. Hy geleidt een kar, te zamengeftelt van veertien fterren. *Danet.*

ARCTOS noemden de Grieken het hemelteken, dat wy den *Beer* noemen, zynde een gefternte naby den Noordpool. Daar zyn 'er twee, het eene *de grote*, het andere *de kleine Beer* genoemt. *Danet.*

ARCTURUS is een fterre van het hemelteken, eigentlyk *Arctophylax* genoemt. Dit woordt betekent de *ftaart van den beer*, om dat zy 'er naby is. Zy gaat op den 1 September, en onder den 13 May; en men gelooft gemeenlyk, dat zy nooit te voorfchyn komt, zonder eenige hagel of ftorm mede te brengen. De dichters hebben voorgegeven, dat zy des daags onder de menfchen verkeerde, en als tot een verfpieder diende, om vervolgens aan Jupiter rekenfchap te geven van de meineedigheden en onrechtvaardigheden, die in den handel of in de gerechtsoefening gefchieden. Plautus tekent zulks aan. De dichters maken deze fter zo wel als den beerwachter tot een zoon van Jupiter en van Califto, en anderen van Lycaon. *Job* fpreekt van de Arcturus onder den naam van *As*, of den *Wagen*; van den *Orion* onder den naam van *Chefil*; van de Hyaden onder den naam van *Chimach*; en eindelyk van het hert van 't Zuiden, of van den Zuidpool, onder den naam van *Interiora Auftri*, of de *binnenkameren van het Zuiden. Job* IX. 9. XXXVII. 9. *Plautus in Rudente, prolog.*

ARCUDIA, een kleine ftadt van Africa in Barbarye. Zy is in het koninkryk van Tripoli, omtrent de grenzen van dat van Barca, aan de golf van Sidra gelegen. Eenige landbefchryvers menen, dat Arcudia de ftadt is, die men outtyds *Philæni vicus* en *Philænorum aræ* noemde, welke anderen oordeelen *Naima* of *Taimi* te zyn, dat een vlek is aan de zelve golf, een weinig beweften Arcudia. Men gift ook, dat Arcudia wel de oude ftadt *Automala* zoude kunnen zyn, de welke echter eenige landbefchryvers liever plaatfen te Zanagra, een ander vlek in de nabuurfchap van Arcudia. *Baudrand.*

ARCUDIUS, (Antonius) een priefter, was een Griek van geboorte, die voor een der geleerdften van zynen tydt gehouden wierdt. Hy fchreef verfcheide werken, en onder anderen een, genoemt *de nieuwe bloemen*, of *het bloemperk der gebeden.*

ARCUDIUS, (François) biffchop van Nofca in 't koninkryk van Napels, was een zoon van Antony Arcudius. François Arcudius quam te Rome, en ftudeerde in het collegie der Grieken; en vervolgens zich in de philofophie en theologie geoefent hebbende, wierdt hy priefter, en begaf zich naar zyn vaderlandt, daar hy gedurende een langen tydt de jeugt onderwees. Hy quam nog weder te Rome, daar hy zich begaf by den kardinaal François Barberini; en deze prelaat, een befchermer der geleerden, deedt aan Arcudius het bisdom van Nofca geven, alwaar hy ftierf onder het pausfchap van Urbanus den VIII omtrent den jare 1640. *Janus Nicius Erythræus Pinac.* II. *Imag. illuftr. cap.* 23. *Ughel. Ital. facra.*

ARCUDIUS, (Petrus) een Griekfch priefter, van 't eilandt Corfu, ftudeerde te Rome in 't collegie der Grieken; en federt den kerkelyken ftandt omhelft, en blyken van zyne bequaamheit gegeven hebbende, wierdt hy door Clemens den VIII in verfcheide zaken gebruikt. Door dezen paus in Ruslandt gezonden zynde om de verfchillen weg te nemen, die onder deze volkeren over de leere gerezen was, queet hy zich met vrucht van dezen laft. Hy hadt zulk eene grote neiging voor de Latynfche kerke, dat hy verlof verkreeg van den paus om de miffe volgens de Latynfche kerkgewoonte te vieren, hoewel hy een Griek was. Hy verbondt zich vervolgens aan den kardinaal Borghefe, neef van Paulus den V; maar een paardt, met wyn geladen, hem op de benen gevallen zynde, week hy in 't collegie der Grieken, daar hy drie jaren daar na omtrent den jare 1621 ftierf. Hy heeft het algemeen met verfcheide boeken van zyn maakfel verrykt, en ook zommige der ouden uitgegeven. Het voornaamfte van zyne eige werken is dat, het welke hy genoemt heeft, *De concordia Ecclefiæ Occidentalis & Orientalis, in feptem Sacramentorum adminiftratione*, dat te Parys gedrukt is; *De Purgatorio, adverfus Barlaamum; De Proceffione Spiritus fancti, &c.* Hy heeft verfcheide verhandelingen der Grieken

ken uit het Griekfch vertaalt, en in den jare 1620 te Rome doen drukken. *Allatius* merkt aan, dat hy te driftig was in zyn fchryven, en dikwils van zyn onderwerp afweek. Men kan ook zeggen, dat hy zich te veel bedwongen heeft om de wyze en de gevoelens der fchoolgeleerden na te volgen. *Leo Allatius de Concur. fu Ecclef. lib.* III. *cap.* 7. *Janus Nicius Erythræus Pinac.* I. *Imag. illuftr. cap.* 125. *Miræus de fcript. fæc.* XVII.

ARCUEUIL, een dorp een halve myl van Parys, aan de Ooftzyde, aldus genoemt door verbaftering van den waren naam *Arcus Juliana*, die aan het zelve gegeven wierdt ter oorzake van zyne waterleiding, door Julianus den afvalligen gemaakt, wanneer hy, gedurende den oorlog tegen de Germanen, zich quam verfrisfchen in de ftadt Parys, daar hy in 't jaar 357 den winter overbragt, en daar hy wederquam in den zomer van den jare 360, gelyk men zien kan in zyn *Mifopogon*, dat is een boek, dat hy in den jare 362 fchreef tegen het volk van Antiochië, dat met zyn langen baardt gefpot hadt. Gedurende zyn verblyf te Parys deedt hy het paleis bouwen, dat toen de *Badftoven van Julianus* genoemt wierdt, en naderhandt het *Hotel van Cluny*, naby de Mathurynen, daar hy het water in deedt brengen, door bogen of waterleidingen, die den naam aan het dorp van Arcueuil gegeven hebben. Hy was nog maar Cæfar, wanneer hy deze waterleiding deedt maken: want hy quam eerft in den jare 361 tot het keizerryk. *Pafquier Rech. lib.* IX. *cap.* 2.

ARCULÆ *aves*, was de naam, welken de Romeinen aan zekere vogelen gaven, die van een quaat voorteken waren, door hunne vlucht, of door de wyze van 't nemen van hun voedfel. Zy beletten, dat men gene onderneminge deedt: waarom zy genoemt wierden *Arculæ aves, quia arcebant, ne quid fieret. Antiq. Græc. & Rom.*

ARCULUS was by het Heidendom de Godt, die het beftier hadde van de koffers en kasjes. Zyn naam komt van het Latyn *Arca* of *Arcula*, dat een *koffer* of *kasje* betekent. Men badt om den byftandt van deze Godheit, om in zekerheit te zyn tegen de dieven: maar de dieven, zeiden zy, hadden eene andere Godheit, *Laverna* genoemt, die de zelve in hunne dieveryen befchermde. Daar moeft dan noodzakelyk een ftrydt tusfchen deze twee Godheden zyn. Zo Arculus de fterkfte was, wierdt de koffer niet geftolen; en zo Laverna de overwinning behaalde, wierdt de koffer genomen. Men kan hier door zien, welk een belagchelyk denkbeeldt de afgodendienaars van hunne Goden hadden. *Feftus. S. Auguftinus de Civit. Dei.*

ARCY, (HUGO) aartsbisfchop van Rheims, was eerft een Benedictyner monnik, daar na abt van Ferrieres, naderhandt bisfchop van Laon, en eindelyk aartsbisfchop van Rheims in den jare 1351. Hy fturf in dat zelve jaar. Hy was raadt van koning Philippus den VI, die hem benoemde tot uitvoerder van zyn teftament. Hy was een der drie bisfchoppen, die te Parys het collegie van Kameryk gefticht hebben. *Marlot. Metrop. Rhemen. hift. T.* II. *lib.* IV. *cap.* 14.

ARD, of ARED, een zoon van Benjamin, een der twaalf Patriachen. *Genef.* XLVI, 21. Zyn naam betekent *afkomftig*, of *nederdaling. Simon Dict. de la Bible.*

ARD, of HERED, de zoon van Bela, des zoons Benjamin, was de ftamvader van het geflacht der Arditen van den ftamme Benjamin. *Num.* XXVI. 40.

ARDABURIUS, veldheer van het leger van Theodofius den jongen, overwon in den jare 420 de Perfianen, die de Chriftenen vervolgden. Hy wierdt federt in Italië gezonden tegen Johannes den dwingelandt, die hem gedurende een ftorm gevangen kreeg, en vervolgens naar Ravenna deedt voeren, met een voornemen om hem daar te doen fterven: doch de dwingelandt wierdt door Afpar, den zoon van Ardaburius, in Ravenna verrafcht, en de veldheer in den jare 425 verloft. Men heeft voorgegeven, dat een engel, in de gedaante van een herder, by Afper quam, en hem in de ftadt geleidde door een meir, naby Ravenna gelegen, welkers wateren door een wonderwerk uitdroogden. Deze Afpar hadt drie zonen, ARDABURIUS den jongen, *Patricius*, en *Hermenarich.* Hy was een Alaan, en van de fecte der Arrianen. Hy deedt goede dienften aan den keizer Leo den ouden, dien hy zelfs in den jare 457 op den keizerlyken troon verhief. Maar hy wierdt zo baldadig, dat hy onverdraaglyk was. Leo maakte zynen zoon Patricius Cæfar, en deedt hem met Ariadne zyne dochter trouwen. Eenigen tydt daar na bemerkt hebbende, dat deze barbaar op zyn leven toeleide, geboodt hy Zeno den Ifauriër hem daar van te ontflaan, en men doodde hem met Ardaburius in 't jaar 471. *Socrat. lib.* I. *Theodoret. lib.* V. *Zonaras in Leon.* I. *Evagrius lib.* II. *cap.* 16. *Nicephor. lib. XV. Marcellin. in Chron.*

ARDACHER, *Aredate*, eertyds eene kleine ftadt, tegenwoordig een dorp met een kloofter. Het is in Duitfchlandt, in neder-Ooftenryk, aan den Donauw, omtrent twee mylen boven den mondt van de Ens gelegen. *Baudrand.*

ARDAGH, eene kleine ftadt van Ierlandt, in 't graaffchap van Longford, in de provincie van Lagenie. Zy hadde eertyds een bisdom, onder den aartsbisfchop van Armagh; maar haar bisdom is met dat van Kilmore vereenigt. Zy is op eene hoogte gelegen, op de grenzen van Conacië, zes mylen van Longford, Zuidwaarts. *Baudrand.*

ARDALEON, een toneelfpeelder te Alexandrië, die den Chriftelyken Godsdienft in belagchelyke toneelfpelen vertoonde, wierdt onverwacht bekeert, en om het gelove gemartelt. *Martyrol. Rom. d.* 14. *April.*

ARDART, of ARDFERT, *Ardatum*, *Ardferta*, eene kleine ftadt van Ierlandt in de provincie Mommonië, of Mounfter. Zy is de hoofdftadt van 't graaffchap Kerri, en aan eene kleine baai, tusfchen die van Dingle en den mondt van de Shannon, gelegen. Ardart heeft zitting en ftem in 't parlement van Ierlandt, en is vereert met een bisdom, behorende onder dat van Cashel. *Baudrand. Beverel Delic. de l'Irlande pag.* 1406.

ARDASCHAT. Zie ARTAXATA.

ARDASTAN, of ARDISTAN, eene ftadt van de provincie, genoemt Gebal, of het Perfiaanfche Irace, zes en dertig mylen van Ifpahan. *Herbelot bibl. Orient.*

ARDAVAN, een zoon van Belafch, of Belafchan, koning van Perfië, van den derden regerenden ftam, die den naam van *Afchganiten* draagt. De *Tarikh Kozideh* zegt, dat hy dertien jaren regeerde, na welke zy zeggen, dat een ander ARDAVAN, de zoon van Afchek, hem beoorloogde, en hem de kroon en het leven benam. Volgens den zelven fchryver was deze Ardavan, die op den eerften volgde, van het geflacht van Feriborz, zoon van Kaikaous, en behoorde by gevolg tot den ftam der Kaianiden, dat het twede geflacht der koningen van Perfië was. Hy beweert zelfs, dat de zes andere koningen, die op hem volgden, van het zelfde geflacht waren: maar Gelali, de fchryver van de hiftorie, genoemt *Nedham Altavarifch*, verzekert, dat deze zeven koningen alle van den ftam der Afchganiten waren. Het zekerfte in de hiftorie dezer koningen is, dat zy niets gedenkwaardigs gedaan hebben. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARDAVAN, de zoon van Afchek, of Afchekan, opvolger van den eerften Ardavan, fturf na eene regeering van drie en twintig jaren, zonder iets merkwaardigs uitgevoert te hebben. De *Tarikh Giaferi* merkt alleen aan, dat onder zyne regeering de afgodendienft zich uitnemende verfterkte door middel der prinfen, welke Alexander in verfcheide provincien van Afië geftelt hadde. Deze prinfen worden in de Oofterfche hiftorien genoemt *Moluk al-Thavaif, koningen der natien*, of liever prinfen, genomen uit de krygslieden van Alexander den Groten, die van verfcheide natien waren. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARDAVAN, de zoon van Narfi, of Narfes, was de laatfte van het geflacht der Afchekaniten, het gene men kan zeggen geëindigt te zyn door koningen, die niets uitvoerden. Deze regeerde 31 jaren, op het einde van de welke Ardfchir, bygenoemt *Babegan*, tegen hem opftont, en hem de kroon van Perfië en het leven deedt verliezen, brengende alzo die kroon van het huis der Afchekaniten tot dat der Safaniden over. Deze ftam was het vierde regerende geflacht van Perfië, waar van Ardfchir de ftichter was. De naam van Ardavan is de zelfde met dien van *Artaban*, waar van de Grieken en Latynen dien van *Artabanus* gemaakt hebben, die, volgens hen, geregeert heeft in Medië, even gelyk die van *Artaxerxes*, van *Oxyares*, en van *Affuerus* door verbaftering gemaakt zyn van dien van *Ardfchir. Herbelot Bibl. Orient.*

ARDBRY, *Ardbrius portus*, een haven van 't koninkryk van Barca in Barbaryë. Zy is naby de ftadt Bernicho gelegen. Daar was eertyds op deze plaats eene kleine ftadt, genoemt *Bryorum portus*, of *littus*, waar van het fchynt dat Ardbry den naam behouden heeft. *Baudrand.*

ARDEA, eene rivier van Vrankryk in Normandië. Men noemt de zelve ook *Ardres* en *Ardurus.* Zy ontlaft zich in den Oceaan naby Avranches.

ARDEA, eene oude ftadt van Italië, de hoofdftadt der Rutulen, en ouder dan Rome. Het is tegenwoordig maar een vlek, met den tytel van een markgraaffchap, aan 't Tyrrhenifche meir gelegen, het geflachte van Cefarini toebehorende. Men gelooft, dat Ardea door Daunus gebouwt was.

ARDEA, eene kleine ftadt van de provincie van Ulton in 't Noorden van Ierlandt, in 't graaffchap Louth. Koning Jakob de II legerde zich aldaar met twintig duizent man, wanneer de hertog van Schomberg te Dundalke was met een leger, dat uit veel minder manfchap beftont. Jakob boodt echter nooit een veldflag aan, dan toen een Franfch kapitein, die genoodzaakt was geweeft zyn vaderlandt om een moordt te verlaten, en zich als ruiter onder den hertog van Schomberg in dienft te begeven, eene zamenzwering gemaakt hadt met andere Roomfch-Katholyke foldaten, en belooft het quartier, daar de hertog was, te verraden. De zaak ontdekt zynde, wierden de verraders gevat. Zeven van de zelve wierden gehangen, en omtrent hondert en zeventig uit het leger gejaagt. De luitenant generaal Douglas, alle de regimenten Franfche vluchtelingen in de wapenen hebbende doen komen, geboodt aan alle de genen, die Roomfch-Katholyken waren, de gelederen te verlaten, op verbeurte van het leven. Na deze uitvoering hieldt de hertog van Schomberg zich in zyne legerplaats gefloten en gedekt, en Jakob week op den 16 October des jaars 1689 naar Ardea te rug, en van daar naar Drogheda, brandende alles af, maar zonder den hertog te durven aantaften. *Engelfch Dict.*

ARDEBIL, eene ftadt in de Perfiaanfche provincie Adirbeitzan, eertyds groot-Armenië of Satrapena, legt in eene grote ronde vlakte, die met hoge bergen, ten dele met fneeuw bedekt, omringt is. Deze gebergtens veroorzaken te Ardebil eene onbeftendige, dan hete, dan koude, en daar door ongezonde lucht, die inzonderheit den vreemdelingen niet wel bekomt; ontftaande ook dikwils op den middag, als de zon op 't hoogfte geklommen is, een heftige wervelwindt, die echter niet langer dan een uur duurt. Door deze veranderlyke en dikwils zeer koude lucht worden in Ardebil wyn, meloenen, granaten, citroenen, noch oranjeappelen gewonnen; doch het heeft appelen en peeren genoeg, ook goede akkerbouw en vee-weide. De beken, die 'er verfcheide zyn, zyn vol van den beften vifch. De ftadt is tamelyk groot, doch met gene muren befloten; en dewyl ieder huis zyn vruchtbogaardt heeft, fchynt het van verre beter een bofch dan eene ftadt gelyk te zyn. De ftraten der ftadt zyn tamelyk breet, en met effe-en wilge-bomen bezet, de welke in den zomer tot eene fchaduwe tegen de hette dienen. De beek Baluchlii doorwatert de ftadt, over welke

ke vele ftene bruggen leggen. Deze beek deelt zich voor de ftadt in twee armen, waar van de eene zydwaarts afgaat, en door de fmeltende fneeuw van het gebergte dikwils zodanig aanwafcht, dat hy wyt en zyt alles overftroomt en wegfpoelt. Naby de *Meidan*, of marktplaats, is het koftelyke graf van Schach-Sefy, eenen der laatfte Perfiaanfche koningen, met verfcheide fchone gepleifterde voorhoven, fonteinen en fierlyke gewelven voorzien. In eene afzonderlyke grote gefchilderde zale wordt eene bibliotheek van Arabifche, Perfiaanfche en Turkfche boeken, en vele perkamentfchriften bewaart. Uit de kerke van deze *Mefar*, of begraafplaats, worden daaglyks op vier verfcheide tyden over de 1000 menfchen, zo wel bedienden van dit gebouw, als armen, gefpyft. Dit graf is zo wel wegens de koninklyke ftichtingen en gefchikte inkomften, als mede door de daaglykfche begiftigingen, vele millioenen ryk, en trekt van de daar aan gewyde huizen, badftoven en pakhuizen der ftadt, ook van vele eige dorpen, eene ongelooflyke fomme, die men wil dat niet minder dan des konings inkomften bedragen zoude, behalven het gene de vrywillige gefchenken van kranken en welvarenden, geloften, teftamenten, daaglykfche inkomften, goederen, kameelen, paarden, fchapen, enz. inbrengen. De Perfianen onthouden zich op deze plaats gansfchelyk van wyn, en is zelden voor de vreemdelingen in deze ftadt Ardebil een dronk te bekomen. *Olear. Perf. Reizebef. Della Valle.*

ARDEBURUS. Zie ARDABURIUS.

ARDELLUS, een kapitein van Simon den dwingelandt van Jeruzalem, een Romeinfch ridder het hoofdt willende afhouwen, die in een gevecht gedurende de belegering dezer ftadt gevangen was, liet den zelven ontfnappen, terwyl hy den arm ophefte. *Jofephus Oorl.* VI. 37.

ARDEN, *Arduena regio*, eertyds *Palmyrena*, *Dedan*, een klein landfchap van Turkyë in Afië. Het zelve is in het Ooftelyke gedeelte van het beglerbeifchap van Tripoli in Syrië, op de grenzen van woeft-en 't Steenachtig Arabië gelegen. De ftadt Fayd of Tamoz is daar van de hoofdftadt. *Baudrand.*

ARDEN, *Aduenna fylva*, een bofch van Engelandt in het graaffchap van Warwyk, ten Weften. *Baudrand.*

ARDENNES, 't ARDENNER WOUDT, *Arduenna fylva*, is een zeer beroemt woudt of bofch, dat zich voor dezen van den Rhyn en door het Trierfche, van de eene kant tot tegen Doornik, en van de andere zyde tot omtrent Rheims uitftrekte. Het grenfde tegen de Menapiers, dat is tegen het landt van Gulik, de ftadt Aken, de Eburonen, daar hedendaagfch Luik is, de *Condruios Aduaticos*, welke een deel van 't graaffchap Henegouwen is, van gelyken tegen het Luxenburgfche, Lotharingfche, Limburgfche, de Eifel, 't graaffchap Namen, enz. Hedendaagfch ftrekt het zelve zich zo verre niet uit, wordende die naam nu aan dat woudt gegeven, dat van Diedenhoven tot Luik loopt, en omtrent 12 of 15 mylen uitmaakt. Julius Cæfar maakt reets van dit woudt gewag: ook wordt het zelve in de hiftorie van Karel den Groten en Lodewyk den Godvruchtigen dikwils gemeld, dewyl zich beide die keizers menigmaal met de jagt daar in vermaakt hebben. In het zelve zyn verfcheide fteden, vlekken, dorpen, kloofters en abdyen, onder welke inzonderheit het kloofter van St. Huibert beroemt is, het welke, naar de hedendaagfche grenzen, omtrent in 't midden van het zelve legt. *Cæfar Comm. lib.* VI. *Manliani Veter. Gall. loc. Irenici exegef. Germ. lib.* VII. *cap.* 18. *Guicciard. Belg.*

ARDENT, (RADULPHUS) van Poitou, geacht om zyne geleertheit en verdienften, leefde in den jare 1101. Hy is onderfcheiden van *Radulphus van S. Alban*, abt van de Benedictyner orde in Engelandt, omtrent den jare 1150. Deze fchreef het leven van S. Alban, en dat van Alexander den groten. *Pitfeus defcript. Angl.*

ARDERIUS, een zeker ketter in Ierlandt, die in den jare 1053 leefde, en zich tegen de gewoonte der kerke geftelt zoude hebben, zo dat hy de kruinfcheering der klerken ook den vrouwen en kinderen toeëigende, waarom hy uit het eilandt verjaagt wierdt. *Baron. A. C.* 1053.

ARDES, eene landftreek van Ierlandt in de provincie Ulton, of Ulfter. De zelve legt als een halfeilandt aan het meir Coin in 't graaffchap van Downe.

ARDESCHE, eene rivier van Vrankryk in het Vivarez. Zy komt van Mirebel en van Montperat, loopt voorby Aubenas, en de Ahofejac, de Hebrie, de Ligni, de Bordefac, enz. ontfangen hebbende, werpt zy zich in de Rhone, een myl boven Pont S. Esprit, daar zy Languedok van het Vivarez fcheidt.

ARDETTEN, Ἀρδῆττοι, wierden by de Athenienzers genoemt en als gebrantmerkt zodanige menfchen, die een dagelykfche gewoonte hadden van ydel vloeken en zweren, en zo wel quaat deden, als qualyk hunne eeden naquamen. *Hefychius* wil, dat die benaming herkomftig is van de plaats of vierfchaar, daar men gewonelyk den eedt pleeg af te leggen, die Ἀρδῆττος geheten was, en meenden die van Athenen dat tot ftraf van dusdanige menfchen de helfche furiën (razernyën) alle vyf dagen daar op onderzoek quamen doen, en ten dien opzichte daar om de ronde deden. *Hefiodus in Dieb. lib.* II, *vers* 39. Echter is het bekent volgens *Homerus* getuigeniffe, dat de Lacedemoniers weinig om een valfchen eedt gaven, 't geen Lyfander, een van hunne veldoverften, bevestigt, zeggende, de kinders moet men met knikkers en koten, maar den vyandt met eeden bedriegen.

ARDEY, en ARDTULI, *Ardea*, een vlek of klein fteedtje van Ierlandt. Het zelve is in het graaffchap van Kerry in de provincie van Mommonië, of Mounfter, gelegen, aan den mondt van de kleine rivier de Mayre, en zes mylen van de ftadt Bantry, ten Noorden. *Maty Dict. Geogr.*

ARDEYNE, *Ardenna*, eene abdy van Vrankryk in Normandië. Zy is in het landt van Beffin, twee mylen van de ftadt Caen ten Noorden gelegen. *Baudrand.*

ARDILA, eene rivier van Spanje, heeft haren oorfpronk in Andalufië. Zy voegt zich by de Anas, of Guadiana, beneden Olivença.

ARDINGELLUS, (NICOLAAS) een kardinaal, geboortig van Florence, was in de Griekfche en Latynfche talen, en in de rechten wel ervaren. Hy hieldt zich te Rome in 't huis van den kardinaal Alexander Farnefe zo lang op, tot dat de zelve in 't jaar 1534 onder den naam van Paulus den III op den pausfelyken ftoel verheven wierdt. Deze maakte hem toen tot fecretaris by zynen neef den kardinaal Alexander Farnefe, welk ampt hy zo wel waarnam, dat de zelve hem tot beloning de eene bevordering na de andere bewerkte. De paus, die gaarne den vrede tusfchen Karel den V en François den I bemiddelen wilde, zondt hem als nuncius aan den laatften, en was door zyne verrichtingen zo wel voldaan, dat hy hem na zyne terugkomft zynen neef, die als legaat naar Spanje ging, toevoegde. Met den zelven reifde hy door Spanje, Vrankryk en Duitfchlandt, en ftont hem met zyn goeden raadt by, ondernemende de legaat buiten hem niets. Kort na zyne wederkomft wierdt hy kardinaal; doch verviel drie jaren daarna in een koorts, aan welke hy den 23 Auguftus des jaars 1547 ftorf, na dat hy 45 jaren geleeft hadt. Pocciantius zegt, dat hy vele kleine gefchriften tot onderwyzinge der jeugt in de goede letteren gefchreven, doch zynen naam daar niet voorgezet heeft. Zo heeft men ook zyne Latynfche en Italiaanfche redevoeringen, in zyne gezantfchappen gehouden, verfcheide vaarzen, en nog een boek *de negotiatione fua pro pace ineunda inter Carolum* V. *&* *Francifcum* I. *Pocciant. defcript. Florent. Egg. in purpura docta lib.* IV.

ARDISCES is de naam van een beroemt fchilder van Corinthe, die verfcheide werken heeft nagelaten, die in achtinge waren. Hy was een van de eerfte uitvinders van deze kunft. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. *Plinius* maakt gewag van hem *lib.* XXXV. *cap.* 3.

ARDMONAK, eene kleine landftreek van het graaffchap Rofs in Schotlandt, welke aan het koninklyk geflachte van dat ryk behoorde. 't Was hierom, dat Karel de II, koning van Engelandt, nog maar twee jaren out zynde, den tytel van Baron van Ardmonak droeg. *Engelfch Dict.*

ARDMORE, *Ardmora*, een dorp van Ierlandt, met een goeden haven. Het is in het graaffchap van Waterfordt, tusfchen de baai van Joughal en die van Dungarvan gelegen. *Baudrand.*

ARDON, een zoon van Caleb, van den ftamme Juda, en van Azuba. I *Chron.* II, 18. Zyn naam betekent *die de rechters aanport*, of *de wacht van de genen, die geoordeelt moeten worden. Simon Dict. de la Bible.*

ARDON. Zie SMARAGDUS.

ARDONA, *Ardonia*, *Herdonia*, *Erdonia*, eertyds eene bisfchoppelyke ftadt, tegenwoordig een dorp van la Capitanata, eene provincie van het koninkryk van Napels. Dit dorp is tusfchen de ftadt Troya, en tusfchen die van S. Marca gelegen. *Baudrand.*

ARDONIUS. Zie APPIUS HERDONIUS.

ARDRA, eene rivier. Zie ANDRA.

ARDRA, eene ftadt en koninkryk. Zie ANDRA.

ARDRES, eene rivier. Zie ARDEA.

ARDRES, eene gewigtige grensvefting in Picardyë, tegen de Nederlanden, in 't hoog-Boulonnois, op eene hoogte gelegen. Zy wordt in de opper-en neder-ftadt verdeelt. Henrik de VIII, koning van Engelandt, en François de I, koning van Vrankryk, hielden naby de ftadt in den jare 1520 eene byeenkomft; en hun hofftoet was wederzydfch zo prachtig, dat de plaats der byeenkomft nog heden *het goude veldt* genoemt wordt. In 't jaar 1596 vermeefterde de kardinaal Albert van Ooftenryk deze plaats; doch de zelve wierdt hem door de Franfchen weder afgenomen, en naderhandt hebben de Spanjaarden dikwils vruchteloos getracht de zelve wederom te veroveren.

ARDSCHIR. Deze naam is de zelve met dien van *Asfuerus*. Doch alzo de Latynfche en Griekfche hiftoriefchryvers het gene de Perfiaanfche vorften betreft, die zy den naam van *Asfuerus*, of *Artaxerxes* geven, anders verhalen dan de Oofterfche hiftoriefchryvers het gene de vorften belangt, die zy den naam of byuaam van *Ardfchir* geven; zo zal men hier ftellen het gene de laatften daar van zeggen, op dat men, het zelve met het verhaal van de eerften vergelykende, te beter de waarheit ontdekke.

ARDSCHIR *Babegan*, (het woordt *Ardfchir* betekent in de Perfiaanfche taal *Meel* en *Melk*) eerfte koning van den vierden ftam der koningen van Perfië, die men de *Sasfaniden* of de Cosroën noemt, was een zoon van Sasfan, die een byzonder man was, en, volgens het gevoelen van zommigen, de herder van eenen Babeky, met wiens dochter hy trouwde. Sasfan, by haar eenen zoon geteelt hebbende, gaf den zelven, ter liefde van Babek, den bynaam van *Babegan*. Aldus fpreekt de fchryver van de *Lebtarikh*. Khondemir verhaalt, op het gezag van twee geachte fchryvers, te weten de *Tarikh Kozideh* en den *Bina-Kiti*, de oorfpronk van Sasfan, en by gevolg van Ardfchir, op eene gehele andere wyze. Hy zegt, dat onder de regeering van *Homai*, dochter van Bahaman, Sasfan, haar broeder, die zich van de kroon uitgefloten zag, zich zelf gewillig uit Perfië bande, om zyn verdriet in vreemde landen te verminderen. Een der kinderen van dezen Sasfan wilde in vervolg van tydt Perfië zien, waar uit hy verftaan hadt, dat hy oorfpronkelyk was, en begaf zich in dienft van Babek, die de provincie, waar in hy quam, regeerde voor Ardavan, die toen in Perfië heerfchte. Babek, een uitmuntenden aardt in dezen jongeling befpeurende,

speurende, gaf hem kort daar na zyne eige dochter ten huwelyk, en uit dit huwelyk wierdt Ardschir geboren, die uit aanmerking van zyn moederlyken grootvader Babegan genoemt wierdt.

Dit kindt met grote zorge opgevoed zynde, nam toe in alle de oefeningen, een persoon van zyne geboorte waardig; en hy was zo volkomen gelukkig in alles, waar op hy zich toeleide, dat de koning Ardavan, zulks vernomen hebbende, hem wilde zien. Zo haast de koning hem gezien hadt, was hy 'er door bekoort, en begon van toen af hem teder te beminnen. Hy hieldt hem in zyn paleis, en geboodt, dat men hem met zyne eige kinderen zoude opvoeden.

Op eenen tydt, wanneer Ardschir de prinsen op de jagt verzelde, volgde de koning hen, om te zien wat onder hen gebeurde, en dewyl hy bespeurde, dat Ardschir zyne kinderen in bevalligheit en behendigheit, zo in 't schieten met den boog als in 't behandelen van een paardt, verre te boven ging, vatte hy daar over eenige afgunst op, en besloot hem een ampt te geven, dat hem verplichtte het hof te verlaten. Hy zondt hem ten dien einde in eene van zyne provincien, om daar het krygsvolk te gebieden. Ardschir aldaar de doodt van zynen grootvader verstaan hebbende, keerde terstondt wederom naar 't hof om des zelfs landvoogdy van den koning te verzoeken. De koning sloeg geen acht op zyn verzoek, om dat hy het zelve reets voor zyn outsten zone geschikt hadt.

In dien tydt hadt de koning Ardavan een droom, die hem verschrikte; en zyne waarzeggers naar de uitlegging gevraagt hebbende, antwoordden zy, dat een vluchteling van zyn hof hem zyne kroon benemen zoude. Eene dochter van het Serrail van dezen vorst, die in heimelyk verstandt was met Ardschir, gaf hem bericht van de uitlegging van den droom, en deedt hem besluiten om met haar te vluchten, en een goet voorteken voor zich te nemen uit het gene de waarzeggers geantwoord hadden.

Ardavan wierdt van deze vlucht verwittigt, en begon het gevolg van de voorzegging te vrezen. Ardschir was ondertusschen in de stadt Esthekhar aangekomen, daar een drang der vrienden van Babek zynen grootvader hem verwellekomde, en zich volkomen tot zynen dienst overgaf.

De outste zoon van Ardavan, die den zelfden naam hadt als zyn vader, en die de landvoogdy van de provincie van Fars of Persië hadde, waar van Esthekhar de hoofdstadt was, kreeg nadenken door den groten toeloop van vrienden, die hy in een drang by Ardschir zag komen; maar hy was niet lang zonder de uitwerking van deze gunst van het volk te zien. Ardschir verscheen welhaast aan hun hoofdt, en verklaarde hem den oorlog. Daar vielen in 't vervolg verscheide stryden tusschen hen voor, maar het laatste gevecht beslechtte alles. De jonge Ardavan wierdt daar in gedood, en de meeste van zyne nabestaanden, welke die genen waren, die de Persianen *Molouk Thavaif* noemen, welke eenige schryvers willen prinsen van dat landt geweest te zyn, die Alexander aldaar gelaten hadde, ondergingen het zelve lot van Ardavan, of volgden het geluk van Ardschir. De koning, deze tyding horende, trok met al zyne macht naar den kant van Esthekhar: maar hy was niet gelukkiger dan zyn zoon, want hy verloor te gelyk den veldslag en het leven.

Ardschir, dien deze overwinning wederom op den troon van zyne voorouders deedt treden, nam hier op den tytel van *Schahinschah*, dat is, *Keizer* en *Oppervorst* aan, en breidde zyne overwinningen aan alle zyden in Asië uit.

Deze prins, die de stichter is van een vierden koninklyken stam in Persië, onder den naam van *Sassanian*, of *Sassaniden*, bezat alle krygs-en burgerlyke deugden in zo hoog een top, dat hy het voorbeeldt wierdt, dat zyne navolgers, die het welzyn van hunnen staat beoogden, zich altoos voor oogen gestelt hebben. In der daadt zyne grote krygsbedryven, hoewel de Historie daar van maar in het algemeen spreekt, en de werken, die hy nagelaten heeft, waar van men een byzonderder kennisse heeft, geven het grootste denkbeeldt, dat men zoude kunnen bevatten van een volmaakt prins.

Maar het gene het getal van zyne overwinningen, en de pracht der steden, die hy gebouwt heeft, overtreft, was het voornemen, dat hy hadde om een *Kár Nameh*, of Dagverhaal, op te stellen, in het welke zyne ondernemingen, zyne overwinningen, zyne byzondere daden, en zelfs tot de redenen, die hy voerde, toe, zonder eenige bewimpelingen ter neder gestelt waren; want hy hadt zulk een afschrik van de vleiery in zyne hovelingen, dat hy 'er een onder hen aangestelt hadt om hem alle morgen te ondervragen, en die hem reekening deedt geven van alles, wat hy den voorgaanden dag gedaan of gezegt hadde.

Behalven deze aantekeningen van zyn leven heeft hy een werk nagelaten, genoemt: *Adáb alaisch*, *Regelen om wel te leven*, in het welke hy aan zyne navolgers en onderdanen voorschryft, op wat wyze zy zich gedragen moeten in hunne meeste levensdaden. Dit is het zelfde boek, dat Nouschirvan een van zyne navolgers deedt afschryven en uitgeven, om de goede regeering in zyne staten te herstellen. Een der beste reglementen, die hy maakte, was het volk in verscheide Classen van beroepingen en hanteeringen te verdeelen, gevende aan ieder der zelve onderrechtingen en byzondere leeraars.

De voornaamste grondregelen van dezen prins waren: *Wanneer de koning zich bevlytigt om gerechtigheit te oefenen, is het volk geneigt om hem te gehoorzamen. De boosste van alle prinsen is zulk een, welken de goeden vrezen, en van wien de bozen voordeel hopen.* Hy zeide ook, dat *het koninklyke gezag staande wierdt gehouden door het krygsvolk, het krygsvolk door het geldt, dat het geldt alleen quam van het bebouwen der landen, en dat deze landbouw niet kan geschieden, dan met gerechtigheit en staatsregeering te doen in acht nemen.*

Ardschir, om zich van het bezit van zyn nieuwen staat te verzekeren, was met de dochter van Ardavan, zynen voorzaat, getrouwt. Deze koningin, zich niet kunnende ontslaan van de genegenheit, die zy voor haar huis hadde, voedde altoos in haar hart een heimelyken afkeer tegen den koning, haren gemaal. Deze drift, dagelyks aanwasschende, deedt haar eindelyk ondernemen hem te vergeven, om de kroon van Persië wederom te brengen op het hoofdt van eenen van hare broeders, die nog leefde. Maar haar voornemen mislukte; want Ardschir mydde dit gevaar, en de koninginne van dezen toeleg overtuigt wierdt in handen van eenen der voornaamste staatsbedienaars gestelt, die haar moest doen sterven.

Deze staatsbedienaar, zynen last zullende volvoeren, bevondt, dat de koninginne zwanger was, en overwegende, dat de koning, zyn meester, gene kinderen hadde, besloot haar in 't leven te behouden, om alzo een erfgenaam voor den vorst te bewaren. De koningin van een zoon bevallen zynde, droeg de staatsbedienaar grote zorge voor zyne opvoeding, hem ondertusschen in eene geheime plaats bewarende, om hem niet te voorschyn te brengen, dan wanneer hy het zelve gevoeglyk zoude oordeelen. De gelegenheit op eenen tydt gunstig zynde, boodt hy hem den koning, zynen vader, aan, terwyl hy op de wyze der Persianen te paardt met de malie speelde. De koning ontfing hem zeer gunstig, en prees de voorzichtigheit van den staatsbedienaar, die eenen zoon en erfgenaam voor hem behouden hadde. Vervolgens hem beloont hebbende naar mate van den groten dienst, dien hy hem gedaan hadde, deedt hy den jongen prins, die Schabour, of Sapor, genoemt wierdt, in het koninklyk paleis huisvesten, daar hy naar zynen staat opgevoed en onderhouden wierdt.

De *Lebtarikh* geeft aan dezen prins eene regeeringe van veertig jaren; maar *Khondemir* en de andere historieschryvers geven 'er hem maar veertien sedert de doodt van Ardavan, zynen voorzaat. De schryver van de *Raoudhad* verhaalt, dat Ardschir niet wilde, dat men de zelve straffe voor allerlei misdaden oefende, en dat hy dikwils tegen zyne amptenaars zeide: *Gebruikt het zwaardt niet wanneer de stok genoeg is.* De zelfde prins aan zyn geneesmeester gevraagt hebbende, hoe veel spyze nodig was om het ligchaam te voeden en zyne kracht te onderhouden? zo antwoordde deze geneesmeester hem, dat het gewigt van hondert gros of Arabische dragmen aan spyze genoeg was. Hy was verwondert over dit antwoordt, en vroeg hem wederom, hoe dat zo weinig voedsel zulk een groot ligchaam, als het zyne, konde onderhouden? De geneesmeester antwoordde: *Zo veel spyze is bequaam om u te dragen; en zo het daar boven gaat, zult gy het moeten dragen.* *Ebn-Batrikh* stelt de regeering van dezen prins onder den keizer Commodus, en zegt, dat hy Assyrië en Mesopotamië in het tiende jaar van zyne regeeringe overwon. Eenige schryvers noemen dezen Ardschir, zoon van Babek, den zoon van Sassan: maar deze geslachtrekening komt niet overeen met de waarheit van zyne geschiedenisse.

ARDSCHIR, de zoon van Schirovich, of Siroës, wierdt na de doodt van den koning, zynen vader, tot koning van Persië gekroont, in den ouderdom van zeven jaren, met toestemming van alle de groten, behalven van Scheheriar, den veldheer van het leger, die op de grenzen van Persië was. Deze veldheer, die alle de machten van het ryk in zyne handen zag, en die alleen aan den Griekschen keizer Heraclius het hoofdt boodt, vondt het quaat, dat men deze keure gedaan hadt, zonder zich met hem daar over te beraden. Hy toog dan met allen spoedt naar de stadt Madain, daar hy als meester binnen trok, en zich van den jongen prins verzekerde, dien hy deedt sterven na eene regeering van anderhalf jaren. Na dezen toeleg zette zich Scheheriar de kroon op het hoofdt: maar dewyl hy niet van het koninklyke bloedt was, duurde zyne regeering, door geweldenary verkregen, niet langer dan twee jaren.

Ebn-Batrikh voegt by de gemelde prinsen een anderen ARDSCHIR, zoon van Schabour, dat is Artaxerxes, zoon van Sapor, die hy zegt vier jaren in Persië geregeert te hebben, onder het keizerryk der kinderen van Constantinus. Maar de Mahometaansche historieschryvers maken geen gewag dan van de drie, waar van gesproken is, en *Abulfaragius*, een Christen historieschryver, zo wel als *Ebn-Batrikh*, telt niet meer dan drie Ardschirs of Artaxerxen onder de koningen van Persië. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARDSTIN, ook STINCHAR genoemt, *Ardstinus*, een kleine rivier van het graafschap Carrik in Schotlandt, ontlaft zich in de golf van Cluyd, in 't vlek Ardstinschar, recht over den hoek van het halfeilandt van Cantyr.

ARDSTINSCHAR, of ARDSTINSELL, *Ardstinum castrum*, een vlek van Schotlandt, met een kasteel, gelegen in het graafschap Carrik, aan den mondt van de riviere Ardstin, in de golf van Cluyd. *Baudrand.*

ARDUINUS, markgraaf van Ivrea, *Marchio Eporediæ*, een zoon van Dodo, en een kleinzoon van Berengarius den II, leefde in het begin van de XI eeuw. Hy liet zich van zyne vrienden en van eenige onrustige hoofden in Italië overreden om den tytel van koning van Lombardye aan te nemen; waar in het inzonderheit eenige bisschoppen met hem hielden, die hem echter daar na ten eersten verlieten, dewyl hy eenigen onder hen schamperlyk bejegent, en dien van Brixen geslagen hadt. De keizer Henrik de II toog in het jaar 1005 in Italië, en noodzaakte Arduinus de vlucht te nemen. Deze tegenspoedt verzette hem niet, maar hy trok zyne machten weder byeen, willende zyne aangenome waardigheit behouden; doch hy wierdt van den keizer, die wederom in Italië gekomen was, op nieuws geslagen en op de vlucht gedreven, in den jare 1013. Na dat Henrik naar Duitschlandt gekeert was, trok hy weder te veldt; maar de aartsbisschop van Milanen zich ter zelver tydt aan 't hoofdt van een leger gestelt hebbende, was hy genoodzaakt

zich eindelyk in den jare 1015 in een klooster te begeven. *Ditmar. Aventin. Krantz. Cuspin. Chron. Carion. Sigonius. Spangenb. Adelboldus vita Henric. Imhof hist. Ital. Geneal.*

ARDUINUS, of ALDUINUS, een van de hoofden der Normannen, die zich in de XI eeuw in Italië vestigden. Hy sloeg in den jare 1041 de Grieken, en maakte zich meester van Apulië. *Pandulphus Collenutius.*

ARDULFUS, koning van Northumberlandt, begaf zich, na dat hy van zyne onderdanen verjaagt was, naar Vrankryk, om by Karel den Groten om bystandt aan te houden. Vervolgens ging hy naar Rome, om de zelve gunst te verzoeken van paus Leo den III, die Adolf, een Engelsch diaken, als legaat derwaarts zondt, die nevens de gezanten des konings te weeg bragt, dat Ardulfus in den jare 808 op den troon herstelt wierdt, dien hy echter geen langen tydt daar na bezat.

ARDYS, de XIX koning der Lydiers na Argo den Heraclider, regeerde 36 jaren, volgens *Eusebius. Herodotus*, die hem een zoon maakt van Gyges, zegt dat hy de Milesiers beoorloogde, en dat hy 49 jaren regeerde.

ARE, *Ara*, eene rivier van Engelandt in de provincie van Jork, hebbende haren oorsprong op de grenzen van 't graafschap Lancaster. Zy loopt door 't hertogdom Jork, niet verre van de grenzen van 't graafschap Lincoln, in de Noordzee. *De Raei.*

AREBO, een voorname handelplaats der Engelschen en Hollanders in Guinea, in Africa, in het koninkryk Benin aan de rivier Benin, of Formosa, is een fraai, groot en langwerpig dorp, redelyk van huizen en inwoners voorzien, en wordt nevens de omleggende landstreek van een onderkoning bestiert. Voor weinige jaren stonden hier twee factoryen of logies, te weten een van de Engelschen, en een van de Hollanders, die hunne byzondere mercadoors (*kooplieden*) en fiadoors (*borgen*) hadden; welke laatste hier mede voor makelaars spelen, zynde dat van de Hollanders nog in wezen; maar dat der Engelschen geheel vernietigt, en hunne kooplieden en makelaars onder de Hollanders gestoken. Een barbarische gewoonte gaat te dezer plaatse afzonderlyk in zwang, namentlyk, daar in geheel Benin het baren van tweelingen een goet teken is, wordt het in Arebo voor een quaat teken gehouden, en dienvolgens een vrouw, die twee kinderen te gelyk ter werreldt brengt, met hare kinderen doot geslagen, en aan den duivel opgeoffert, die zich, volgens hunne verblinde gedachten, in een bosch, dat digt by hun dorp legt, op houdt; doch indien de man welgegoed is, koopt hy zyne vrouw, met eene slavin in hare plaats ter slachting over te geven, vry, maar kan de kinderen van het ondergaan van deze wrede wet niet bevryden. *W. Bosman Guineesche gout-tant-en slavenkust* III. *Deel.*

AREGONDUS en *Cleanthus*, vermaarde schilders van Corinthe, waar van Strabo spreekt *lib.* VIII, en welkers werken men zag in den tempel van Diana, gebouwt op den oever van de rivier Alphea, of Stymbal, tegenwoordig Orphea genoemt. Men prees boven alles de inneming van Troje, en de geboorte van Minerva, van de handt van Aregondus, en Diana in de wieg van die van Cleanthus.

ARELI, een der zonen van den patriarch Gad, waar van men leest *Genes.* XLVI. 16.

ARELLIUS was een zeer kunstig schilder, die ten tyde van Augustus leefde. Hy onteerde zyne stukken door schaamtelooze verbeeldingen. *Plinius lib.* XXXV. *cap.* 10.

AREMBERG, *Aremburium* en *Aremberga*, een stadt en een vorstendom in der Eifel, tusschen Trier, Gulik, en Keulen, aan de rivier de Aar, zeven mylen van Gulik en vier van den Rhyn gelegen. Het was eertyds maar eene heerlykheit, welke echter gene vorsten of koningen op eenige wyze onderworpen was, en behoorde den heren van Aremberg, van welke het in den jare 1298 door 't huwelyk van Mechtilda, dochter van Johannes, heer van Aremberg, met Engelbert, graaf van der Mark, aan de graven van van der Mark gekomen is. ENGELBERT gaf het aan zynen zone EBERHARD den I, die de Arembergsche linie voortgeplant, en met zyne gemalinne Maria, de dochter van Lodewyk, graaf van Loos, heer van Neufchatel in 't Ardenner woudt, de heerlykheit van Lumain verkregen heeft. Hy sturf in den jare 1387, en liet voornamelyk na EBERHARD den II. Deze heeft twee gemalinnen gehad. De eerste was Maria, eene dochter van Willem, heer van Brasquement en van Sedan, welke heerlykheden Lodewyk van Brasquement, haar neef, aan haar afstont; de twede, Agnes, eene dochter en erfgename van Johannes, heer van Rochefort in 't Ardenner woudt, uit welke LODEWYK van der Mark en ROCHEFORT geboren wieren, wiens dochter LUDOVICA, dewyl haar broeder of broeders zoon zonder erfgenamen gestorven was, Rochefort haren gemaal, PHILIPPUS, graaf van Konigstein, aanbragt. Eberhard de II hadt by zyne eerste gemalinne JOHANNES, heer van Aremberg, Lumain en Sedan, geteelt. Deze hadt drie zonen, welke mede stamvaders van zo vele linien geworden zyn. EBERHARD de III plantte den Arembergschen, ROBERT, die ook het hartogdom Bouillon aan zich gebragt hadde, den Sedanschen, en WILLEM den Lumainschen stam voort. De Arembergsche linie eindigde in ROBERT den III, en zyne landen vervielen aan zyne zuster MARGARETA, welke de zelve haren gemaal JOHANNES *van Ligne*, vryheer van Barbançon, in den jare 1547 aanbragt, die uit een zeer out en aanzienlyk geslachte in Henegouwen gesproten was. Deze nam den naam van *graaf van Aremberg* aan. *Strada* maakt gewag van de diensten, welke deze heer deedt aan het huis van Oostenryk, tot erkentenisse van welke Karel de V hem ridder van het gulde vlies maakte. Philippus de II gaf hem het gouvernement van de provincien van Vrieslandt en Westvrieslandt: en de keizer Maximiliaan de II verhief hem tot den ryksvorstelyken standt, en maakte zyn vorstendom Aremberg tot een lidt van de neder-Rhynsche kreits. Deze nieuwe vorst sneuvelde in eenen veldslag tegen de graven van Nassau op den 24 May des jaars 1568 in het landschap van Groningen, twee zonen nalatende; KAREL, vorst van Aremberg, en ROBERT, welke laatste de Barbançonsche linie maakte, en wiens zoon ALBERT door keizer Ferdinand den III tot hertog gemaakt wierdt: doch deze linie eindigde met OCTAVIUS IGNATIUS, hertog en prins van Barbançon, gouverneur van Namen, en ridder van het gulde vlies, gesneuvelt in 't gevecht van Nervinde in den jare 1693, maar twee dochters nalatende, waar van MARIA de outste in den jare 1695 trouwde met Isidorus Thomas van Cardona, marquis van Guadaleste, admiraal van Aragon. KAREL, vorst van Aremberg, wierdt door Philippus den II in den jare 1587 benoemt tot algemeen gouverneur der Nederlanden, indien de graaf van Mansveldt, die deze waardigheit bekleedde, quam te sterven. Hy overleedt den 16 Juny des jaars 1616. Hy bragt, door zyn huwelyk met Anna van Croy, de dochter van Philippus, hertog van Aarschot, prins van Chimay, en graaf van Beaumont, vele aanzienlyke goederen in de Nederlanden aan zyn huis, de welke zy erfde van haren broeder Karel, hertog van Aarschot, die in den jare 1612 overleedt. Hy liet by haar vyf zonen na, waar van er drie den geestelyken staat aannamen, doch PHILIPPUS de Arembergsche, en ALEXANDER de Chimaysche linie oprichtten, welke laatste in des zelfs kleinzoon ERNESTUS DOMINICUS, prins van Chimay, ridder van het gulde vlies, gouverneur van 't hertogdom Luxenburg, en naderhandt onderkoning van Navarre, aan de mannelyke zyde eindigde, alzo de zelve in den jare 1686, zonder kinderen by Maria van Cardenas, gesturven zynde, zyne goederen overgingen aan PHILIPPUS HENNYN, graaf van Bossu, den zoon van de outste dochter van Alexander, prins van Chimay. PHILIPPUS, vorst van Aremberg en Porcean, hertog van Aarschot en Croy, grande van Spanje en ridder van het gulde vlies, gesturven den 26 September des jaars 1640, trouwde eerstelyk met Hippolita Anna van Melun, dochter van Petrus, prins van Epinoy, waar by hy maar eene dochter hadde, CLARA EUGENIA, getrouwt met Albert, prins van Chimay, haren vollen neef, gestorven in den jare 1660. De twede gemalinne van den prins van Aremberg was Clara Isabella, dochter van Florens, graaf van Barlaimont, waar by hy vier dochters hadde: MARIA DESIDERIA, jong gesturven; MARGARETA ALEXANDRINA, getrouwt met Eugenius van Montmorency, prins van Robecq, gesturven den 10 July des jaars 1651; ERNESTINA FRANÇOISA, getrouwt met Alexander, hertog van Bournonville, gesturven den 20 October des jaars 1663, en ISABELLA CLARA, gemalinne van Maximiliaan Willem Truchs, graaf van Wolfeg, gesturven den 7 September des jaars 1670. Hy hadde by haar ook eenen zoon, PHILIPPUS FRANÇOIS, prins van Aremberg, ridder van het gulde vlies, gesturven in den jare 1674, zonder kinderen, by Magdalena Françoisa Borgia, dochter van Karel, hertog van Gandia. De prins Philippus van Aremberg ging een derde huwelyk aan met Maria Cleope, dochter van Karel, prins van Hohenzollern, en weduwe van Jan Jacob Bronkhorst, graaf van Anholt, gesturven den 26 February des jaars 1685. Hy hadde by haar KAREL EUGENIUS, en MARIA THERESIA, gemalinne van François Christoffel van Furstenberg, graaf van Moskirch. Karel Eugenius was eerst kanunnik van Keulen en Straasburg, doch zyn broeder Philippus François, als gezegt is, zonder kinderen gesturven zynde, trouwde hy met Maria Henrietta van Vergy-de Cusance, erfgename van haar huis. Hy was gouverneur van Henegouwen voor den koning van Spanje, en ridder van het gulde vlies, en sturf den 26 Juny des jaars 1681, nalatende PHILIP KAREL FRANÇOIS, hertog van Aarschot, ALEXANDER JOSEPH, gezegt de prins van Aremberg, geboren in den jare 1664, gesneuvelt in den dienst des keizers tegen de Turken in den jare 1683; en MARIA THERESIA, geboren in den jare 1667, getrouwt in den jare 1683 met Otto Henrik van Caretto, marquis van Grana, gouverneur der Nederlanden voor den koning van Spanje, en sedert in den jare 1687 met Lodewyk Ernest, graaf van Egmont. Philip Karel François, hertog van Aremberg en van Aarschot, prins van 't H. ryk, ridder van het gulde vlies, wierdt geboren den 10 May des jaars 1663, en sturf den 25 Augustus des jaars 1691 aan de wonden, die hy als generaal wachtmeester in het gevecht van Salankemen tegen de Turken bekomen hadde, nalatende van Maria Henrietta van Caretto, dochter van den marquis van Grana, met welke hy den 12 February des jaars 1684 getrouwt was, eene dochter, MARIA ANNA, geboren in den jare 1689; en LEOPOLD, hertog van Aremberg, van Aarschot en van Croy, prins van 't H. ryk, ridder van 't gulde vlies, prins van Porcean, grande van Spanje, keizerlyke kamerheer en generaal, eerste pair van Henegouwen, enz. geboren den 14 October des jaars 1690. Het geslacht van Aremberg heeft het byzonder voorrecht, dat de outste zoon terstont na de geboorte ridder van het gulde vlies wordt. *Heiss. hist. de l'Empire. Imhof not. procer. lib.* IX. *cap.* 5. *lib.* IV. *cap.* 12. *&c.*

AREMBERG (ISABELLA VAN) was eene dochter van Albert, prins van Barbançon, en zuster van Octavius Ignatius, laatste prins van Barbançon. Deze prinsesse trouwde eerst met Albert François van Lalain, graaf van Hoogstraten, waar by zy hadde Maria Gabriella van Lalain, erfgename van het huis van Hoogstraten, getrouwt met den Rhyngraaf Karel Florentyn, die in den jare 1676 in het beleg van Maastricht sneuvelde, een weinig voor dat de prins van Oranje genoodzaakt was het zelve op te breken. De graaf van Hoogstraten gesturven zynde, trouwde Isabella van Aremberg in haar twede huwelyk, in den jare 1651, met den hertog Ulrich van Wirtemberg; na wiens doodt deze prinsesse zich naar Parys begaf, daar zy den 17 Augustus des jaars 1678, in den ouderdom van 55 jaren, sturf. Zy hadde de prinsesse Maria Anna, die zy in den jare

jare 1653 uit haar twede huwelyk geteelt hadde, met zich gebragt naar Parys, welke aldaar door de zorgen van de koninginne moeder Anna van Oostenryk in den Roomsch-Katholyken Godsdienst opgevoed is.

AREMULUS SYLVIUS. Zie ALLADIUS. (SYLVIUS)

AREMUZZA, een dorp in den kerkelyken staat, in 't erfdeel van S. Pieter (*Patrimonio di S. Pietro*) gelegen, op een heuvel, naby Citta Castellana. Men gist door den naam van dit dorp, dat het zelve het oude *Ara Mutia*, eene kleine stadt van Etrurië, is. *Baudrand.*

AREN, *Ara*, was voor dezen de hoofdstadt, en de vorstelyke verblyfplaats van het oude hertogdom Teck. Zy legt naby het oude slot Teck, en behoort tegenwoordig met het gansche hertogdom aan de hertogen van Wurtenberg. In de kerk van S. Pieter leggen onder het choor vele oude hertogen van Teck begraven, waarom de hertog Lodewyk van Wurtenberg het zelve in den jare 1579 liet openen. *Crusii Annal. Suev. Munsteri Cosmogr.*

ARENA, een vlek van den stamme Zabulon, op den weg van Nazareth, gaande naar de zee van Tiberias. *Simon Dict. de la Bible.*

ARENA, een klein steedtje in 't koninkryk van Napels, op eene hoogte aan den voet van het Appennynsche gebergte, omtrent in 't landt van 't Zuider Calabria. *de Raei Dict. Geogr.*

ARENA, *Selinus fluvius*, een kleine rivier van Sicilië. Zy loopt in de vlakte van Mazara, en ontlast zich in eene kleine golf, die de Westzyde van de stadt Mazara bespoelt. *Baudrand. Maty Dict. Geogr.*

ARENA wierdt gemeenlyk de plaats genoemt, alwaar de schermers te Rome vochten, en die aldus genoemt wierdt, om dat men de plaats met zandt bedekte, door de Latynen *arena* genoemt; en de schermer, die in de Arena tradt om te stryden, wierdt *Arenarius* genoemt. *Arena* wierdt eigentlyk gezegt van de plaats, daar de schermers streden, gelyk *Campus* gezegt wierdt van de soldaten, volgens de aanmerking van Vegetius. Aldus heeft in de hedendaagsche schryvers van de Latiniteit *Arena* de zelfde betekenisse met *Amphitheater*. Zie AMPHITHEATER.

ARENA, (ANTONIUS) ook *Sablon* of *de la Sable* genoemt, een Provençaal, geboortig van Soliers in 't gebiedt van Toulon, heeft in de XVII eeuw geleeft. Hy heeft zich door zyne Macaronische vaarzen beroemt gemaakt. Hy studeerde onder Alciatus, en wierdt een bequaam rechtsgeleerde. Hy schreef zelfs eenige rechtsgeleerde verhandelingen, welke zyne vrienden verwierpen, om dat het Latyn, waar van hy zich bedient hadde, wat te duister scheen. Hy stont daarna af van de studie in de rechten, om zich over te geven aan deze spelende poëzy, die de woorden der gemene talen tot Latyn maakt. De vader *Theophilus Folengus*, een Benedictyn van Mantua, bekent onder den naam van *Merlinus Coccajus*, vermaakte Italië door zyne Macaronische vaarzen ter zelfder tydt toen 'er Antonius Arena in Vrankryk maakte. Zy sturven beide in den jare 1544. De laatste heeft verscheide poëtische werken gemaakt van den oorlog van Rome, van Napels, van Avignon, enz. Maar het beste van zyne stukken is de beschryving van den oorlog van Karel den V in Provence. Dewyl hy een getuige was geweest van het gene hy zegt, verhaalt hy de zaken getrouwelyk; en buiten zyne boerteryen is, het gene hy geschreven heeft, zeer verstandig. *Nostradamus & Bouche hist. de Prov. La Croix du Maine Bibliot. Franc.*

ARENA, (HENRIK) kanunnik van Kameryk, en geheimschryver van Clemens den VII, leefde in den jare 1379. Hy was een man van verstandt en verdiensten. Men vindt nog in de bibliotheek van Kameryk een boek van zyne brieven, onder den tytel van *Epistolarium. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ARENA, (JAKOB VAN) welken eenigen noemen *van Revignio*, en anderen *van Ravenna*, was een geleert man, die omtrent den jare 1280 leefde. *Wassemburg*, die de oudheden van Vlaanderen geschreven heeft, zegt in het V boek, dat Jakob van Arena bisschop van Toul was na Coenraad van Tubingen; maar anderen, die hem geboortig maken van Parma, zyn niet van dat gevoelen. Hy was zeer geleert, en hadt zelfs verscheide werken geschreven. *Trithem. in Catal. de script. Eccl. Spond. A.C.* 1287. *n.* 3.

ARENDERHOUT, een bosschaadje buiten Haarlem, ter zyden Overveen, voor eenige jaren van zyn hout berooft, en ontsiert door het wegnemen der lanen, zo dat 'er niets overig is buiten den naam. *Smids Schatk.*

ARENDONK is eene van de vrye steden in Brabandt, naby de rivier Wympe, aan de grenzen van de meiery van 's Hertogenbosch gelegen. Dit steedtje is klein en vervallen.

ARENDT, of ADELAAR, (DE) een roofvogel, wordt de koning der vogelen genoemt, om dat hy de grootste, de sterkste, de snelste, en de verhevenste der vogelen is in zynen vlucht. Hy heeft een langen krommen bek, gele voeten, met eene schors bedekt, grote en kromme klaauwen, en eene korte staart. Zyne vederen zyn kastanjeverwig, bruin, root, en wit. Zyn bek is zwart aan het einde, blaauachtig in het midden, en in eenige anderen geel: hy heeft dons onder zyne grote vederen, waar van de schachten of pennen gemeenlyk de grootte van negen lynen hebben. Hy maakt zyn nest op de hoogste rotsen. Hy voedt zyne jongen tot dat ze vliegen kunnen, en dan verjaagt hy die. Hy voedt zich met het vleesch van de vogelen, van hazen, of van andere dieren, die hy vangt. Hy leeft een langen tydt, en heeft een doordringent gezicht. Hy kan zich in de vlaktens niet lang op zyne vleugelen houden, en is zwak, wanneer hy zich in zynen vlucht nederwaarts begeeft. *Aristoteles* en *Plinius* spreken van zesderlei slag van Arenden; de *rots-Arendt*, die root is; de *zwarte Arendt*, die de kleinste en de sterkste van allen is, en ook wel *valeria*, of *melanaetus* genoemt wordt; de *witte Arendt*, die een *witten staart* heeft; de *langstaartige Arendt*; de *zee-Arendt*, of *visch-Arendt*, (in 't Latyn *haliætus* genoemt) misschien de zelfde met den Arendt, *die Ossifragus*, of *beenbreker* genoemt wordt, om dat hy met zynen bek de benen verbreekt om 'er het merg uit te halen; en eindelyk de *gebaarde Arendt.*

Verscheide zaken, den aardt der Arenden betreffende, kunnen uit de Schrifuurlyke zinnebeelden, die van den Arendt ontleent zyn, afgenomen worden. In het register des Bybels vindt men de plaatsen aangetekent, daar van den Arendt gesproken wordt; waar van men, 'er in het voorbygaan eenige zal aanroeren. Uit het gene men leest *Levit.* XI, 13, en *Deuter.* XIV, 12 blykt, dat allerlei slag van Arenden den Israëliten onrein, en door de wet verboden waren te eeten. *Psalm* CIII, 5 zegt de zanger, zyne ziele opwekkende om Godt te loven, die *uwe jeugdt vernieuwt als eenes Arends.* De uitleggers hebben over de vernieuwing van de jeugdt des Arends verschillende gissingen gemaakt. Rabbi *Saadias* heeft gezegt, dat de Arendt zich van tien tot tien jaren tot de vurige luchtstreek verheft, en van daar in de zee stort, daar hy zich verjongt, zyne oude vederen verlatende, en nieuwe aannemende. *Augustinus* en *Epiphanius* zeggen, dat wanneer deze vogel out is, zyn bek zo bochtig wordt, dat hy niet meer kan eeten; maar dat hy dien tegen een rots stotende, het gene te krom is verbreekt, en zich verjongt, nieuw voedzel nemende. Anderen stellen mede, dat de Arents bek te krom wordende in zynen ouderdom, hy niet meer eeten kan, en dat hy zich voedt met drinken; waar van het spreekwoordt ontleent is, *Aquilæ senectus*: maar dit gevoelen wordt wederlegt door andere philosophen, die beweeren, dat de Arendt niet drinkt, zo weinig als de andere vogelen, die klaauwen hebben. Eindelyk zyn nog anderen van gedachten, dat de Arendt zich niet anders verjongt dan de andere vogelen, die hunne vederen afleggen, gedurende het ruijen, en wederom andere aannemen; en deze uitlegging wordt voor de eenvoudigste en beste gehouden. Men kan ook aan het Hebreeusche dezen zin geven: *die u vernieuwen zal, en uwe jonkheit doen zyn als die des Arents.* Men leest *Exodus* XIX, 4, dat de Here door Moses aan Israël deedt zeggen, dat hy het zelve *op vleugelen der Arenden gedragen, en het tot zich gebragt* hadde; en de zelfde Moses zegt van Israël *Deuteron.* XXXII, 10, 11, 12: *de Here voerde hem rontomme, hy onderwees hem, hy bewaarde hem, als zynen oogenappel. Gelyk een Arendt zyn nest opwekt, over zyne jongen zweeft, zyne vleugelen uitbreidt, neemt ze, en draagt ze op zyne vlerken: Zo leidde hem de Here alleen:* enz. Men zegt in der daadt, dat wanneer de Arendt zyne jongen groot genoeg ziet om het vliegen te ondernemen, hy zich boven het nest verheft, met zyne wieken slaande, en hen opwekt om hem na te volgen, en hunnen vlucht in de hoogte te nemen; en wanneer hy hen moede of verschrikt ziet, hen op zynen rug neemt, en hen draagt; zo dat de jagers de jongen niet doorschieten kunnen dan door het lighaam van den Arendt. Salomon zegt, *Proverb.* XXX, 18, 19, dat 'er vier dingen zyn, die hy niet weet: *De weg eens Arends in den hemel; de weg eener slange op eenen rotssteen: de weg eens schips in het harte der zee: en de weg eens mans by eene maagdt.* Deze plaats heeft niets bezwaarlyks ten opzichte van den Arendt, van de slange, en van het schip; men weet, dat zy gene voetstappen in de lucht, op den rotssteen, noch in de zee na zich laten; en ten opzichte van *den weg eens mans by eene maagdt*, men wil, dat het Hebreeusch enkelyk betekent, dat de tekenen van de maagdelykheit in eene dochter zeer twyfelachtig zyn, en bezwaarlyk om te onderscheiden. Micha schynt in 't 16 vers van 't eerste hoofdstuk zyner Prophetien te zeggen, dat de Arendt zich van zyne vederen berooft in den rouw: *verwydet uwe kaalheit als de Arendt*: maar dat betekent alleen, dat de genen, tegen welke de propheet spreekt, zich in den rouw het haair zullen affnyden, en naakt en ontbloot zyn, gelyk een Arendt, die ruit. Men zegt, dat de Arendt in dien tydt byna alle zyne vederen verlaat, en in een quyning valt, die oorzaak is, dat hy naar zyne gewoonte niet kan jagen, noch zich van de andere vogelen doen vrezen. Men vindt eene beschryving van den Arendt *Job* XXXIX, 30, 31, 32, 33, die met deze spreuke besloten wordt, *en waar verslagenen zyn, daar is hy.* En *Job* IX, 26 wordt gezegt, dat *de Arendt naar het aas toe vliegt.* Hier mede komt overeen 't gene in de zinspelende spreekwyzen des Heilands begrepen is, dat *al waar het dode lighaam is*, of *zyn zal*, *de Arenden vergadert zullen worden.* De gemene Arenden eeten niet van de verslage lighamen: maar daar is een zeker slag, dat 'er van eet; en daar zyn 'er gene, die niet rauw vleesch eeten, doch zy eeten het niet onverschillig van allerlei slag, noch van het gene van zelfs gesturven is; maar alleen van het verschgedoodde. Job geeft zulks letterlyk te kennen in het gene hy van den Arendt zegt: maar de Heilandt, daar op zinspelende, geeft eigentlyk te kennen, dat al waar snode Joden zouden zyn, dat aldaar ook Romeinen (welke den Arendt tot hun voornaamste oorlogsteken hebben) gevonden zouden worden, om de Goddelyke wrake over hen uit te voeren.

Men geeft den naam van *Arents-steen* aan zekeren steen, die hol is, en rammelt, wanneer men dien aan het oor brengt en beweegt, om dat 'er van binnen een andere steen in besloten is, in 't Latyn *ætites* genoemt. De Italianen noemen den zelven *Pietra d' Aquila*, om dat men den zelven dikwils in de Arentsnesten vindt. Men geeft voor, dat deze steen de kracht heeft om te beletten dat het nest ooit van den blixem getroffen wordt. *Dioscorides* zegt, dat de zelve dienstig is om eenen dief te ontdekken, en dat die de spyze, waar in zulk een steen gelegt is, nooit kan doorzwelgen. *Mathiolus* voegt 'er by, dat de roofvogels zonder dien steen nooit hunne jongen kunnen uitbroeijen, en dat zy dien tot in de Indiën gaan zoeken; maar het meeste gedeelte van deze zaken is fabelachtig. De voornaamste eigenschap, die aan dezen steen wordt toegeschreven, is, dat hy de baringe bevordert. *Augustinus in Psalm* CIII. 5. *Epiphanius Physiolog. Boch. de Animal. facr. P.* II,

II. *lib.* II. *cap.* I. *Theodoret. in Mich.* I. 16. *Grot. Menoch. Aldrovand. lib.* I. *Ornitolog.*

ARENDT, of ADELAAR, (DE) een hemelsteken, wiens rechter vleugel de Middellyn (*Æquinoctialis*) raakt, en wiens slinker vleugel niet verre is van het serpent, en waar van de bek, door de lyn, die van de eene zonnekeerkring (*Tropicus*) naar de andere loopt, van het overige van het ligchaam is afgescheiden. Dit hemelsteken komt op met den steenbok, (*Capricornus*) en wanneer de leeuw (*Leo*) ondergaat. Dit hemelsteken heeft maar vier sterren, eene aan het hoofdt, eene aan ieder vleugel, en eene aan den staart. De fabel zegt, dat de Arendt onder de sterren geplaatst is, in erkentenisse van den goeden dienst, dien hy deedt aan Jupiter, die gedurende zyne kindschheit in een hol verborgen was, uit vreze, dat hy niet verscheurt wierdt door zynen vader Saturnus, en die aldaar gevoed wierdt met nectar door eenen Arendt, gelyk verhaalt wordt door Mero van Byzance, eene geleerde vrouwe, en die uitmuntte in de poëzy. Anderen zeggen, dat het was tot gedachtenisse dat de Arendt een goet voorteken was geweest van de overwinningen van Jupiter in het eilandt Naxos; en dat hy hem zelfs van wapenen voorzien hadde in den oorlog, dien hy hadde met de Titans, die zynen vader gekluistert hadden. Om deze reden wilde Jupiter dat deze vogel voortaan in het byzonder aan hem toegewyd zoude zyn, en hy voerde in alle zyne oorlogsondernemingen het afbeeldsel van eenen Arendt in zyne vanen; het welke verscheide natiën naderhandt gevolgt hebben. *Alexand. ab Alexandro lib.* II, *cap.* 2. Deze schryver zegt, dat de Arendt scherp tegen de zonne kan zien, zonder het gezicht te quetsen, en dat hy nooit van den blixem geslagen wordt: het welke Horatius doedt zeggen, dat Jupiter hem tot koning der vogelen gestelt hadde. Eenigen willen ook, gelyk *Apollonius in het* VIII *boek der Argon.* dat de Arendt in den hemel gevoert is ter gedachtenisse van de wegvoeringe van Ganymedes, waar van de fabel bekent is. Anderen zeggen nog, dat het geen Arendt was, die Ganymedes wegvoerde; maar Jupiter, herschept in eenen Arendt, die hem vervoerde uit een bosch naby de velden van Priapus en Cyzicena; waarom die plaats naderhandt *Harpagia* genoemt wierdt, volgens *Strabo lib.* XIII. Maar men gelooft in der daadt, buiten de fabel, dat de rover van Ganymedes geen Arendt was, noch Jupiter herschept in eenen Arendt; en *Philippus Cæsius* oordeelt, dat het een schip was, *de Arendt* genoemt, (om dat het zelve aan zyn achterdeel en in de vlag het afbeeldsel van dezen vogel voerde) in het welke Tantalus, koning van Phrygië, Ganymedes, den zoon van Tros, koning der Trojanen, vervoerde; het gene oorzaak was van een groten oorlog tusschen deze twee koningen, volgens *Phanocles* in *Eusebius* en *Orosius*. Eenigen der genen, die zich by de fabel houden, verhalen, dat deze Arendt van Tryphon en Echidna geboren wierdt, dat hy op den berg Caucasus het hart en de lever at van Prometheus, den zoon van Japhet, aan wien zyn vader Osiris of Misraïm het bestier gegeven hadde van een gedeelte van Egypten; en dat Hercules hem sedert doorschoot met zyne pylen, gelyk zulks verhaalt wordt door *Duris van Samos, Pherecyd. in Hist. lib.* II. *&* X. *Apollon. in Argon. lib.* II. *Hesiod. in Theogon.* en *Lucianus in de redenen van Prometheus*, en *in de zamenspraak der offerhanden*. Daar zyn ook eenige schryvers onder de ouden, die gezegt hebben, dat de ziele van *Plato* in dezen hemelschen Arendt herschept was; en dit schynt bevestigt te worden door het grafschrift, dat men uit het Grieksch in 't Latyn overgebragt heeft, en dat aan *Speusippus*, een Atheensch Philosooph en neef van den zelfden Plato, wordt toegeschreven:

Cur, Aquila, *ad tumulum hunc volitas? dic, nunquid ab astris*
Hic habitare Deum forte aliquem intuita es?
Imo anima *extincti sum diva Platonis; Olympum*
Quæ colo: sed corpus terrigenum Attica habet.

Zommige schryvers zeggen, dat Mercurius, door de schoonheit van Venus bekoort zynde, en gene gunst van haar kunnende verkrygen; Jupiter op eenen tydt, wanneer de godinne zich baadde in de rivier Achelous, een van hare laarsjens deedt wegvoeren door eenen Arendt, die het zelve bragt aan Mercurius; maar om het zelve weder te bekomen voldeedt zy aan de drift van haren minnaar.

De Arendt was een vogel van een goet voorteken, wanneer hy met uitgebreide vleugelen van de rechter zyde gevlogen quam. Zo verzekerde de waarzegger Aristander, dat Alexander overwinnaar zoude zyn, om dat hy eenen Arendt gezien hadde, die uit het vyandelyke leger in het zyne vloog. Zo voorzeide een Arendt aan Lucumon, Tarquinus genoemt, die zich met zyn gansch geslachte naar Rome begaf, dat hy koning zoude zyn; want wanneer hy den Janiculus naderde, viel deze koning der vogelen eensslaags op zyn hoofdt, en nam de bonnet van zyn hoofdt, die hy, na eenigen tydt in de lucht daar mede gespeelt te hebben, hem weder op het hoofdt zette. Tanaquilla, zyne vrouwe, eene Toskaninne van afkomst, die sedert Caïa Cæcilia genoemt wierdt, en die zeer ervaren was in de wetenschap der waarzeggery, leide dit wonder voordeelig uit voor haren man, en verzekerde hem, dat hy koning zoude zyn: het welke de uitkomst beantwoordde. *Titus Livius Hist. Rom. Antiq. Rom.*

ARENDT, of ADELAAR, (DE) was een teken of zinnebeeldt in den oorlog, dat vele volkeren in den oorlog gebruikt, en in hunne vaandels gestelt hebben. De Persianen waren de eersten, die, in navolging van Jupiter, den Arendt tot een oorlogsteken verkoren, en wierden daar in van de Epiroten gevolgt, voerende eenen Adelaar op de spits van hunne lanciën. De Romeinen deden insgelyks, en voerden by ieder legioen tot hunnen veldbanier eenen gouden of zilveren adelaar, met uitgebreide vleugelen, en den blixem in de klaauw houdende. Dit veldteken wierdt in den Roomschen schat bewaart, in den tempel van Saturnus, en wederom van daar genomen, wanneer men te veldt trok. Men plantte het zelve in de aarde in de legerplaats en in de veldslagen; en wanneer men, van legerplaats veranderende, het zelve met moeite uit de aarde trok, wierdt zulks voor een quaat voorteken gehouden; gelyk aan Crassus gebeurde, wanneer hy over den Euphraat wilde trekken. De Romeinen hadden zo veel eerbiedigheit voor deze veldtekens als voor hunne goden zelfs, en bouwden voor de zelve als een kleinen afzonderlyken tempel. *Tacitus* noemt de Roomsche Adelaars *de goden der Legioenen*; en men ziet op eenige gedenkpenningen van Augustus eenen Arendt met een brandent autaar. Daar zyn ook Arenden gegraveert in de heerlyke kolom van Trajanus, met lanciën en schilden aan het einde, en met halve afbeeldingen der keizers, op de wyze van borststukken. Uit deze grote eerbiedigheit, welke de ouden voor dit veldteken hadden, is de grote drift ontstaan, die men heeft om het vaandel te beschermen, en dat niet dan met het verlies van het leven aan den vyandt over te laten, 't en zy dat alle hoop van behoudenis verloren is. En het is nog tegenwoordig de gewoonte, wanneer een overwinnaar eenige vanen of veldtekens in 't winnen van eenen veldslag van den vyandt verovert heeft, de zelve plechtiglyk in eenen tempel te wyden, als een eeuwig gedenkteken der overwinninge. De Romeinen en de Grieken hebben gelooft, dat de zielen der koningen en vorsten, na hunne doodt, door Arenden ten hemel gevoert wierden; en deze vogel was het teken van hunne vergoding. Zie APOTHEOSIS. En om die reden wierdt gemeenlyk een Arendt by hunne beelden gevoegt. *Xenoph. lib.* VII. *Cyrop. Dion lib.* XL. *Dion. Halic. lib.* VI. *Tacit. Ann. lib.* II. *&c.*

ARENDT, of ADELAAR (DE) van het Roomsche ryk, gemeenlyk *de dubbele Arendt* genoemt, wordt in de wapenschilden met twee hoofden verbeeld. Men kan bezwaarlyk den tydt en de oorzaak van deze verdeeling of verdubbeling bepalen. *Lipsius* heeft aangemerkt, dat op de Trajaansche kolom een soldaat gezien wordt, die op zynen schildt eenen Arendt heeft met twee hoofden; maar dit is het eenige voorbeeldt, dat men van deze twee hoofden vindt in de outheit: en de geleerden menen, dat de Arendt van dezen soldaat de vereeniging van twee legioenen tot een verbeeldde, of een legioen, dat door twee hoofden geboden wierdt. Eenigen zeggen, dat Constantinus de Grote den tweehoofdigen Adelaar tot een wapenschildt van het keizerryk nam, na dat hy zich meester van de beide ryken van het Oosten en van het Westen gemaakt hadde in den jare 325. *Trissino* wil, dat het hoofdt van den Arendt eerst verdeelt is na de verdeeling van het keizerryk in dat van 't Oosten, en in dat van 't Westen, 't welke geschiedde in den jare 395 tusschen Arcadius en Honorius, zonen van Theodosius den Groten. De kardinaal *Bellarminus* is van dit gevoelen. Anderen zyn van gedachten, dat de dubbelhoofdigheit van den Arendt zien zoude op de twee Adelaars, welke de Duitschen onder hunnen veldoverste Arminius den Romeinen afnamen, wanneer zy twee legioenen der zelve naby de Weser verfloegen; zynde de Adelaar van het derde legioen in een moeras verstoken. Doch zulks is onzeker. Zo veel kan men uit alle omstandigheden afnemen, dat de dubbele Arendt eerder in de munten dan in de zegels in gebruik geweest is. Men ziet onder anderen eene kleine zilvere munt van den keizer Robert van Beyeren, die voor Sigismund regeerde, hebbende aan de eene zyde eene lely van Florence, en aan de andere zyde een S. Jan den doper, met twee wapentekenen van Beyeren, en een kleinen Arendt, met twee hoofden. Keizer Lodewyk de IV bediende zich het eerste op zyn zegel van den dubbelen Arendt, doch zo, dat hy twee onderscheide Adelaars aan beide zyden des troons deedt stellen, het welk ook Karel de IV deedt. Sigismund zoude het eerst deze beide Adelaars te zamen gevoegt, en den tweehoofdigen Adelaar uitgevonden hebben; men vindt echter in *Becmans Anhaltsche historie* een zegel van Wenceslaus met dit afbeeldsel. Na den tydt van Sigismund is de dubbele Arendt gedurig in gebruik gebleven, met dit onderscheidt, dat de keizers, eer zy te Rome gekroont waren, maar een enkelen, doch naderhandt een dubbelen Arendt tot hun zegel gebruikten, welk tweederlei gebruik echter na het achterlaten van de reize der keizers naar Rome vernietigt is. Het is ondertusschen zeker, dat de Oostersche keizers een langen tydt voor de Westersche den dubbelen of tweehoofdigen Adelaar gevoert, en daar door misschien aanleiding gegeven hebben aan de laatsten om het zelfde te doen. Doch het is onzeker, of zulks uit oorzaak van de verdeeling van het Oostersche keizerryk in het Trapezuntsche en in het Constantinopolitaansche, of om eenige andere reden geschied zy. De vader *Menetrier* is van gedachten, dat zulks de zelfde oorzaak gehad heeft als de dubbele kruissen, die men op hunne munten ziet: want het kruis de scepter geworden zynde van de Christen keizers van Constantinopel, deden zy zich, wanneer twee keizers te gelyk den troon bekleedden, beide aan de zelfde zyde van de munt verbeelden, met een dubbelt doordwarst kruis, dat ieder van hen met de eene handt hieldt. Het is waarschynlyk, dat zy het zelfde gedaan hebben ten opzichte van den Arendt van hun wapenschildt; het welke de Westersche keizers eenigen tydt daar na nagevolgt hebben. *Cuspinianus* zegt, dat het geen enkele tweehoofdige Arendt is, maar dat het twee Arenden zyn, waar van de een den anderen met zyne uitgebreide vleugelen bedekt. De Czaar of keizer van Ruslandt heeft mede den dubbelen Arendt in zyn wapen; het welk men meent te geschieden om dat de Czaren zich van de Grieksche keizers afkomstig rekenen. Eertyds hadt de Russische adelaar zyne vleugelen nederwaars gestrekt, gelyk in de reisbeschryving van *Olearius* te zien is; doch tegenwoordig spreidt de zelve zyne vleugelen mede hemelwaarts. *Menetrier Origine des Armoiries. Speneri opus Herald. Heinecci syntagma de sigillis cap.* 9. *Acta Erud.* 1708. *p.* 219. *sqq.*

ARENDT, of ADELAAR, (DE WITTE) eene ridderorde, welke de koning Augustus van Polen in den jare 1705 gesticht heeft.

heeft. Het ordens-teken is een root geëmaljeert goude kruis, dat op de wyze van het Malthezer kruis gemaakt is met een witten randt. Uit ieder der vier hoeken van het kruis komt eene zilvere vlam met diamanten bezet. Op het kruis is een witte Adelaar, met eene goude kroon, oogen, bek en uitgebreide poten, houdende op de borſt een gouden ſchildt, op het welke een zilver kruis, en achter het zelve twee rode kruiswyze over malkander geſlage zwaarden, met de punten opwaarts gekeert, gezien worden. De verkeerde zyde is van gelyken root, met een zilveren randt en goude vlammen; in het midden ſtaan de te zamen gevlochte letteren A. R. wit geëmaljeert, met eene kroon daar boven, en dit omſchrift, *pro Rege & Lege*. De ordens-bandt is blaauw. In de XIV eeuw zoude reets eene orde van den witten Arendt in Polen geweeſt zyn, welke de koning Uladiſlaus Locticus, op het byleger van zynen zoon Caſimir den Groten met de hertoginne Anna van Litthauwen, in den jare 1325 geſticht zoude hebben, gelyk *Favinus* voorgeeſt, dien anderen daarna gevolgt hebben. *Gryphius* wederlegt de zelve nochtans, dewyl *Michovius* noch *Cromerus*, op welke zy zich beroepen, van deze ridderorde niets melden. De oorzaak van deze dwaling kan miſſchien daar uit ontſtaan zyn, dat het koninkryk van Polen een witten Adelaar in zyn wapen voert. *Michov. hiſt. Polon. lib.* IV. *Cromerus lib.* X. *Favin. Theatre d'honneur. Gryphii Entwurff der Ritter-ord. p.* 171. *ſeq.*

ARENDT, of ADELAAR, (DE PRUISSISCHE ZWARTE) eene ridderorde, welke Frederik, koning van Pruiſſen, den 17 January des jaars 1701 des daags voor zyne kroning te Koningsbergen opgericht heeft. Het ordensteken is een blaauw geëmaljeert kruis in acht punten uitgaande, in welkers midden het koninklyke cyfer F. R. doch in de vier middelhoeken de Pruiſſiſche zwarte Adelaar gezien wordt. Het zelve hangt aan een breet oranje lint, dat van de ſlinker ſchouder naar de rechter heup hangt. Deze ridders dragen ook nog op de ſlinker zyde van hunne kleeding eene grote ſter met zilver geſtikt, in welke een zwarte Adelaar op een oranjen grondt ſtaat, die in de eene klaauw een laurierkrans, in de andere den blixem heeft, en de kroon op het hooft draagt, met deze woorden in 't zilver geſtikt daar boven: SUUM CUIQUE, *aan ieder het zyne.* Men heeft de ordeningen of inſtellingen van deze orde in 't Hoogduitſch in folio gedrukt, waar in men ook de printverbeeldingen vindt van alle de kleedingen en ſieraden van de ridders, van de wapenen, van het zegel, enz. Deze prins benoemde ook by de inſtelling van deze orde twintig ridders, welke waren de prinſen en de voornaamſte groten van zyn hof. *Statuten des Preuſſ. ordens. Mem. du Temps.*

ARENSBERG, eene oude ſtadt in Weſtphalen, aan de Roer in een zeer vermakelyk oordt gelegen. Zy is met eenen muur en met ſterke torens omringt, en behoort ſedert den jare 1368 den keurvorſten van Keulen. Naby deze ſtadt, eenigzins op eene hoogte, legt het welverziene keurvorſtelyke ſlot, dat de aartsbiſſchop Salentyn van Iſemburg in den jare 1568 vergrootte. Wegens de aangename landſtreek plagten de keurvorſten van Keulen zich hier dikwils met viſſchen en jagen te verluſtigen. Naby de ſtadt legt ook het klooſter Winkhuizen, of Wedinghuizen, een out gebouw. De graven van ARENSBERG waren eertyds aanzienlyk, en hun graafſchap, dat naar deze ſtadt genoemt was, is een der machtigſte graafſchappen in Weſtphalen geweeſt. Hoe zy echter tot het bezit van zulk een groot gedeelte van het oude Saxenlandt gekomen zyn, is onzeker, als mede of hun geſlacht van *Wittekind* afkomſtig is. Doch men houdt in 't gemeen voor zeker, dat zy reets ten tyde van Wittekind, ook nog wel eerder gebloeit hebben, dewyl alreets in den jare 660 GUNTHER, heer van Arensberg, geleeft, en zyne dochter Hedwig aan Ratboth, heer van Ballenſtet, uitgehuwelykt zoude hebben, ook de Saxen uit het Arensbergſche huis 12 vierheren hunnes lands verkoren zouden hebben. Naderhandt was OTTO, graaf van Arensberg, om zyne getrouwe dienſten, by koning Henrik den I in grote gunſt; hy ſtreedt ook als overſte in den ſlag by Mersburg tegen de Hunnen, en was daar op by het tournooiſpel in den jare 935 te Maagdenburg gehouden. FREDERIK, graaf van Arensberg, noemde zich ook graaf van Weſtphalen; hy was zeer machtig, doch daar benevens zeer onruſtig en verwaant. Hy geraakte in den jare 1102 met Frederik, aartsbiſſchop van Keulen, in oorlog, die zyn ſlot veroverde; waartegen de graaf de Keulſche landen te vuur en te zwaardt vermeeſterde, waarom hy door den keizer in den ban gedaan wierdt. Daar na kantte hy zich met Lotharius en met eenige andere Saxiſche groten tegen keizer Henrik den V, en in den jare 1115 geſchiedde de bloedige ſlag by Welphesholts, op de hoogte tuſſchen Heiſtadt en Schanderſleden, waar in de keizerſchen te kort ſchoten. In den jare 1122 richtte hy het ſlot Wefelof Weifelsburg weder op, dat ten tyde van den inval der Hunnen gebouwt, doch naderhandt verwoeſt was. Hy bedwong door het zelve zyne naburen, doch ſtierf in het volgende jaar, en liet niet dan dochters na, van welke eene aan Gotfried, graaf van Arne, ten huwelyk gegeven wierdt, en van welke HENRIK en FREDERIK, graven van Arensberg, geboren zyn. Henrik volgde in den jare 1111 keizer Henrik den V naar Rome, en wierdt paus Paſcal den II tot gyſelaar gegeven. Doch zyn broeder Frederik hieldt de zyde zyns grootvaders tegen den keizer, tradt mede in het Saxiſche verbondt, en bevondt zich in den ſlag by Welphesholts. In den jare 1123 bezocht hy den biſſchop van Paderborn met vuur en plundering, doch ſturf in den jare 1126. HENRIK, graaf van Arensberg, een yverig prins, verſtoorde zich zodanig over zynen broeder, die nog jong was, dat hy den zelven in de gevangenis werpen, en daar in vergaan liet. De naburige biſſchoppen en hertog Henrik van Saxen vereenigden zich hierom tegen hem, verwoeſten de ſtadt Arensberg, en dwongen den graaf de vlucht te nemen, die echter daar na wederquam, en zich met alle de zynen aan den keurvorſt van Keulen overgaf, welke hem terſtondt weder herſtelde. In den jare 1169 bevondt hy zich op het tournooiſpel, dat graaf Floris van Hollandt te Keulen aangerecht hadde. GOTFRIED, graaf van Arensberg, was in den jare 1254 mede in het Keulſche verbondt tegen graaf Simon van der Lippe. In den jare 1295 leefde graaf LODEWYK, Gotfrieds zoon, en in den jare 1312 was WILLEM, graaf van Arensberg, met graaf Simon van der Lippe in verbondt. Gotfried was de XXXV biſſchop van Oſnabrug, en na 30 jaren wierdt hy door den paus tot aartsbiſſchop van Bremen ingezet; doch dewyl de domheren graaf Maurits van Oldenburg verkozen, zo konde hy het aartsſticht niet behouden, en ſturf eindelyk te Stade in den jare 1363. Gotfried van Arensberg hadt grote vyandſchap tegen het Keulſche ſticht, en inzonderheit tegen den aartsbiſſchop Walram; met wien het ook, dewyl de graaf het met den keizer Lodewyk hieldt, in den jare 1343 tot een openbaren oorlog quam. Hy hadt ook verſchil met den graaf van der Mark en met den biſſchop van Paderborn. Doch eindelyk, wanneer hy buiten hoop was om kinderen by zyne gemalinne Anna, eene gebore gravinne van Kleef, te bekomen, verkocht hy zyn graafſchap, gelyk *Gelenius*, of gaf het zelve vrywillig over, gelyk *Brouwerus* wil, den 25 Auguſtus des jaars 1368, met bewilliging der ſtanden, aan Cimo, adminiſtrateur van het aartsſticht Keulen, ſtont ook te gelyk daar by af het *jus primipilariatus* tuſſchen den Rhyn en de Weſer, 't welke daar in beſtont, dat zy macht hadden zekere geleibrieven uit te geven, en te verbieden, dat zonder hunne wil tuſſchen den Rhyn en de Weſer gene ſloten of veſtingen gebouwt mogten worden, en is het *jus Archiſtrategi* of *Archibellatoris*, gelyk het anderen noemen, dat de aartsbiſſchoppen van Keulen tuſſchen den Rhyn en de Weſer bezitten, met het zelve ongetwyfelt eenerlei. Graaf Gotfried ſturf hier op in het ſteedtje Briel by Keulen aan den Rhyn den 21 February des jaars 1371. Van dien tydt af hebben ook de aartsbiſſchoppen van Keulen een eenhootdigen Arendt in hun wapen ingelyft. *Gobelin. perſon. æt.* 6. & *Meibom. ad h. l. T.* I. *Rer. Germ. Krantzii Saxon. Spangenb. Mansfeld. chron. Hoppenrad. ſtammb. pag.* 6. *Hamelmann. de fam. emort. in Sax. P.* I. *pag.* 2. *Gelenius lib.* I. *de Colon. magnit. Brouweri Annal. Trevir. Zeiler. Topogr. Weſtph. Lucæ Grafen-ſaal pag.* 842. *ſeqq.*

ARENSBOKKE, een ampt in Wagrië, 't welk vier karſpelen in zich begrypt, en den hertogen van Holſtein-Pleun toebehoort. Het was eertyds een beroemt Karthuizer klooſter, 't welk in den jare 1398 door Nicolaas, graaf van Holſtein, gebouwt wierdt. *Danckwerth Holſt. Chron.*

ARENSBURG, AHRENBERG, de hoofdſtadt op het eilandt Oeſel in de Ooſtzee, is met een ſlot voorzien. De Ruſſen brandden de zelve in den jare 1710 tot op 10 huizen na af, dewyl de Zweedſche kommandant wegens de brandſchatting niet verdragen wilde.

ARENSHAUG. Zie ARNSHAUG.

ARENSHOVET, een gering dorp in 't ampt van Flensburg in Sleeswyk, wordt van eenigen voor de plaats gehouden, daar eertyds de landdagen in 't vrye veldt plagten gehouden te worden. Het is echter waarſchynlyker, dat Urnehovet die plaats geweeſt is. *Danckwerth P.* II. *cap.* 6. *pag.* 97.

ARENSWALDE, eene ſtadt in 't nieuwe Mark Brandenburg, aan 't meir Slavin op de Pomerſche grenzen gelegen, vier mylen van Landsberg ten Noorden, en acht van Stettyn Noord-Ooſtwaarts. *Merians Topogr. Brandenb.*

ARENTS, (THOMAS) een Nederduitſch dichter, die om zyne fraaie vindingen, mannelyken rymtrant en verheven ſtyl geen geringen lof verdient heeft, en door zyne toneelſpeelen berucht is geworden, wierdt den 6 Juny des jaars 1652 te Amſterdam geboren uit geringe, doch zeer eerlyke ouders, zynde zyn vader van Kampen in Overyſſel, en zyne moeder van Keulen aan den Rhyn herkomſtig. Op der zelver aanleidinge, geſtyft by 't aanwaſſchen zyner jaren door zyns meeſters, den makelaar le Bleus, verdere onderrechtinge, queet hy zich volkomen van zynen plicht, en wierdt na des zelfs overlyden zyn amptvolger. Dus op eige wieken kunnende dryven, en een goede koſtwinninge bekomen hebbende, begon hy zynen natuurlyken dichtader zomwylen te beproeven, en wel voornamentlyk omtrent Bybelſche en andere geeſtelyke voorwerpen, welke ons achter zyne Mengelpoëzy, door de zorge van den advokaat Brouërius van Nidek uitgegeven, onder het opſchrift van *oude Rymen*, voorkomen, en van hem, naauwlyks zeſtien jaren bereikt hebbende, gemaakt zyn. De taal-en dichtlievende Andries Pels, zynen dichtluſt gemerkt hebbende, vereerde hem met zyne vriendſchap en gemeenzamen omgang, waar door Arents veel vrucht en vordering erlangde, zo dat hy eerlange door het bekende kunſtgenootſchap, NIL VOLENTIBUS ARDUUM ten zinſpreuk voerende, als een waardig medelidt ontfangen wierdt, 't gene hy ook in het lykdicht op den zelven Pels met dusdanige bewoordinge erkent:

Ik, die eerbiedig en dankplichtelyk erken
Uwe onderwyzingen, en onvermogend ben,
Verheve ziel! om u ooit naar waardy te roemen,
Acht het my eer, dat ik m' uw leereling mag noemen.

In dezen ſtandt heeft hy de rechte houding en ſchikking eens gedichts, nevens de kracht zyner moedertale vry wel leeren kennen, doch zo niet, dat hy daar omtrent gene misſlagen begaan, en hier en daar zich niet wel eens in de rymklanken vergiſt hebbe, als ook wel by andere van zyne tydgenoten, en zelfs mannen van geleertheit en van veel groter naam, gevonden wordt. Waarom men genoegzaam overtuigt moet zyn, dat de tuchtroede van een naamlozen hekelaar zo zeer niet opgeheven is geworden om die misſtallen, die niet dan zeer weinige kenners zien kunnen, te geeſſelen, als wel om

om te tonen, dat men den roem van Andries Pels en zyn kunstgenootschap, als mede van den zin-en spreuk-ryken Jan Vos, en der zelver navolgeren na hunne doodt, nevens de gedichten van den Professor Bidlo, en Pluimer, bezwalken, en zo vele brave verstanden van dwalingen beschuldigen durft, daar hy echter zelfs zyne grootste versierselen uit der zelver dichtkundige werken heeft, gelyk men van bladt tot bladt, indien het iemandt lustte, gemakkelyk zoude kunnen aantonen. Laat deze wryter op Arents gebeente knagen, hy bekent echter uit eene volle overtuiging, dat deszelfs dichtader vry goet was, en het veel is van een Duitschen klerk, zo verre gekomen te zyn, als mede dat 'er in zyne dichten fraaie uitdrukkingen, die vele van onze hedendaagsche rymeren verre te boven gaan, gevonden worden. Wat reden is 'er dan, dat men tot zyne verzamelde dichtkunst geen achtinge dragen zoude, wel wetende, dat 'er niets zonder berispinge, of volmaakt gevonden is, of immer gevonden zal worden, zynde echter dat het volmaaktste, dat met de minste vlekken te voorschyn komt. Men heeft zommige mistastingen van Arents wel gezien, en ziet ze nog: maar die kunnen noch moeten immermeer een rechtschapen dichtminnaar wederhouden van echter zodanigen maker zynen behoorlyken lof te geven, acht slaande op des dichters levenstydt, en zyne bedieninge, welke beide veel indruks op des zelfs geest hebben gehadt. Arents genoot in zynen mannelyken ouderdom de genegenheit van vele brave mannen, die hem in zyne hoge jaren niet weinig te stade quam; inzonderheit wanneer tegen hem wegens zeker verzuim van zyn ampt door het gildt eenige aanspraak gemaakt wierdt, die door de gunstige bemiddelinge van den schranderen Burgermeester, Joannes Hudde, weggeruimt wierdt, op welkers bevel hy vervolgens die krachtige verbeelding der hatelyke dronkenschap dichtte, dat dien staatkundigen Burgerheer zo wel beviel, dat hy hem in acht ongelyke dichtregelen deswegen aanspraak, en die verfoeielyke ondeugt naar verdiensten verder afschilderde. Jammer is het, dat onze Arents zyne Poëzy niet overgezien heeft gehad, en toen hy zulks even begonnen heeft, door de doodt is weggerukt, in den ouderdom van 49 jaren, na dat hy niet lang te voren den heer Burgermeester Dirk Munter, de lust en liefde van zyn geboortestadt, en den 12 January des jaars 1701 overleden, met een welvoegelyk lykdicht vereert hadde, dat onder zyne lykdichten in zyne Mengelpoëzy gevonden wordt, die in 't jaar 1724 gedrukt is, onder dusdanigen opschrift:

Mengelpoëzy. te Amsterdam 1724. in 8.

Benevens deze toneelspelen:

Amadis. treurspel. Amsterd. 1687. in 8.
Bajazeth. treurspel. Amsterd. 1682. in 8.
Cadmus en Hermione. treurspel. Amsterd. 1687. in 8.
Joan Galeasso. treurspel. Amsterd. 1718. in 8.
Kroninge van hunne majesteiten Wilhelm Hendrik en Maria Stuart tot koning en koninginne van Engelandt. Amsterd. 1689. in 8.
Mithridates. treurspel. Amsterd. 1706. in 8.
Roeland. treurspel. Amsterd. 1686. in 8.
Sertorius. treurspel. Amsterd. 1722. in 8.
School voor de vrouwen. blyspel. Amsterd. 1701. in 8.
Schynheilige vrouw, met de uitvaart van Jan Jasperſz. Amsterd. 1691, in 8.
Silo, de hemelsche minnaar. Zinnespel. Amsterd. 1714 in 8.

buiten alle welke nog verscheide andere toneelspelen ongedrukt by eenige dichtlievenden bewaart worden. *M. Brouërius van Nidek bericht voor Th. Arents Mengelpoëzy. Republyk der Geleerden in de maanden May en Juny* 1724. *Boekzaal der Geleerde Wereldt in de maandt Maart* 1724.

AREOPAGUS was de naam van eene hoogte, en van een gebouw op de zelve, daar de Raadt van Athene, welkers leden Areopagiten genoemt wierden, vergaderde. Deze Raadt of rechtbank, welke oordeelde in lyfstraffelyke zaken, is zeer vermaart geweest, en wierdt opgericht in het zelfde jaar, toen Aaron, de broeder van Moses, tot hogepriester wierdt ingewyd. Dit gebeurde, volgens de tydrekening van Eusebius, in het 2545 jaar der werreldt, ten tyde van het leven van Cecrops, en niet onder de regeeringe van zynen zone Cranaus. Men zegt, dat Mars de eerste voor deze rechtbank beschuldigt wierdt door Neptunus, om dat hy zynen zoon Halirrothius gedood hadde, waar van de Sophist Libanius twee pleitredenen gemaakt heeft. Mars wierdt aldaar vry gesproken, en men meent, dat deze heuvel sedert dien tydt den naam gekregen heeft van Areopagus, getrokken uit dien van Ares, welken de Grieken aan dezen Godt gaven. De ouden stemmen niet overeen wegens het getal der Areopagiten, want eenigen bepalen het zelve tot een en dertig, anderen tot een en vyftig, en daar zyn 'er zelfs, die het zelve tot boven vyf hondert vermeerderen. Plutarchus merkt aan, dat Solon vele zaken omtrent dezen Raadt veranderde. Deze rechters waren eeuwigdurende, en de voornaamsten der stadt. Zy oordeelden niet dan by nacht, het zy om te meer opgetogen te zyn in de overweging en in het onderzoek der zaken, waar over zy oordeelen moesten, of om door het gezicht der genen, die spraken, en zich verdedigden, niet tot haat of medelyden bewogen te worden. De Romeinen deden zich ten tyde van Cicero onder de Areopagiten aannemen. Paulus, te Athene zynde, wierdt op deze plaats gebragt, om reden te geven van de leere, die hy predikte; en hy dede aldaar eene redevoering, waar door alle de genen, die de zelve hoorden, verrukt waren; zynde het onderwerp van de zelve genomen van eenen altaar, die opgerecht was voor den onbekenden godt. Onder de genen, die door zyne reden bekeert wierden, was Dionysius, een der Areopagiten, en eene vrouw, genoemt Damaris; en hy wierdt weggezonden, zonder dat men iets tegen hem te zeggen wiste. *Actor.* XVII. Wat belangt de plaats zelfs, *Areopagus* genoemt, zy is gelegen op eene hoogte, die eertyds byna in het midden der stadt was. Tegenwoordig is zy buiten Athene. Men ziet 'er nog de overblyfsels van in fondamenten, die een half-rondt uitmaken, met vierkante stenen van eene wonderlyke grootte gebouwt. Deze fondamenten ondersteunen eenen platten grondt van omtrent hondert en veertig schreden, 't welk het hof was van dezen doorluchtigen Raadt. In het midden ziet men eenen rechterstoel, in de rots uitgehouwen; en rontom de zelve zitplaatsen, mede in den steen gehouwen, daar de rechters van de Areopagus eertyds in de ope lucht, en zonder eenig overdeksel oordeelden. Men ziet daar naby eenige holen in de rots uitgeholt, waar in men waarschynlyk de gevangenen bewaarde, die voor deze rechters verschynen moesten. *Herodot. Thucyd. Plutarchus in Solon. S. Isidor. Pelus. lib.* II. *ep.* 9. *Vives de Civ. Dei. August. lib.* XVIII. *cap.* 9. *Buddæus lib.* II. *Pand. Meursius Ath. & Areop.*

AREOPOLIS is het zelfde met *Ar* en *Ariel*, de hoofdstadt der Moabiten. Zie AR.

AREQUIPA, eene stadt van Peru in het Zuider America, hondert en twintig mylen van Lima ten Zuiden, zeventig van Cusco, en zeven mylen van de Zuidzee gelegen. De Spanjaarden zeggen, dat gedurende de regeering der Incas de zeevisch in weinig tyds van Arequipa te Cusco gebragt wierdt, om dat langs dezen weg eene menigte van Indianen daar toe gestelt waren, die de zelve als van handt tot handt aan malkander overgaven. Arequipa is eene der voornaamste steden van Peru, om de goetheit van haren grondt; want de aarde is 'er vruchtbaar in koren en wyn. De rivier Chila, die voorby de stadt loopt, ontlast zich in de Zuidzee, en heeft aan haren mondt een gemakkelyken haven, van waar men allerlei koopmanschappen naar de stadt brengt. Men voerde eertyds alle de schatten van Potosi derwaarts; maar om dat de weg zeer moeijelyk is, brengt men de zelve tegenwoordig naar Arica, dat boven dien niet zo verre van de mynen gelegen is. Arequipa is zeer ryk, ter oorzake van de zilvermynen, die men sedert eenigen tydt onder het gebergte der Andes gevonden heeft, in eene plaats, Callioma genoemt, die maar veertien mylen van de stadt is afgelegen. Zy heeft een bisdom, onder het aartsbisdom van Lima staande, en men telt in dit bisdom, vyftig duizent cynsbare Indianen. Naby de stadt is een brandende berg, die in den jare 1600 met zo veel geweldt vlammen, gebrande stenen, en assche uitwierp, dat het gerucht daar van te Lima gehoort wierdt. Het omleggende landt van Arequipa is menigvuldige aardbevingen onderworpen, en in den jare 1582 wierdt de stadt byna omgekeert door eene wonderlyke schuddinge, die verscheide dagen duurde. *De Laet hist. novi mundi.*

ARESCH is de naam van den gene, dien de Oosterschen voor den besten boogschutter houden. Hy wist zich met zo veel behendigheit en kracht van den boog te bedienen, dat de beste schutters, wanneer men hen pryzen wil, by hem vergeleken worden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARESGOL, of HARESGOL, in 't Latyn *Siga*, eene oude stadt van het koninkryk Algiers, waar van tegenwoordig maar de puinhopen gezien worden. Zy was eertyds de hoofdstadt van de provincie, en van het gansche koninkryk van Tremece, dat tegenwoordig een gedeelte van dat van Algiers uitmaakt. Zy was eene grote handelplaats, inzonderheit onder de regeering van Muley I-dois, en van zyne nakomelingen, die 'er meer dan hondert jaren meesters van geweest zyn; maar zy wierdt door den afgescheurden Kalif van Carvan met verscheide anderen t'eenemaal verwoest, en alle de inwoners omgebragt. Aldus was zy gedurende den tydt van meer dan hondert en twintig jaren een schuilplaats der wilde dieren, tot dat de grote Almansor overtrok naar Africa, de welke, na dat hy dezen staat gewonnen hadde, de stadt herbouwde, en eene bezetting daar in leide. Joseph Lumptunus, koning der Almoraviden, de zelve na een langdurig beleg stormenderhandt ingenomen hebbende, deedt de zelve wederom slechten. Zy wierdt vervolgens door de Almohaden herstelt, en eindelyk door de Benimerins verwoest, gelyk zy tegenwoordig nog is. *Baudrand* zegt, dat zy eertyds de zetel was van een bisdom, onder dat van Cesarea behorende. Daar is ook eene rivier, den naam van deze stadt, en dien van Tesfena dragende. *Marmol Afric. Baudrand.*

ARESI, (PAULUS) bisschop van Tortona in Italië, was van een edel geslacht van Milanen. Hy begaf zich in de Theatyner-orde, en was in de zelve door zyne geleertheit en deugdt zo geacht, dat hy de eerste waardigheden der zelve bekleedde, en van den paus het bisdom van Tortona in 't Milaneesch verkreeg. Hy hadde eene byzondere zorge voor die van zyn bisdom, rekende het zich tot eere een Mecenas der geletterden te zyn; en dewyl hy zelf geleert was, verrykte hy het gemeen met verscheide van zyne werken, welke zyn: leerredenen, Theologische, en Philosophische, verhandelingen, met een werk van gewyde zinspreuken, *Delle sacre Impreze lib.* VI. *Laur. Crasso Elog. de gli Huom. Lett. P.* II.

ARESIAS, een der dertig dwingelanden van Athene, welke Lysander de Lacedemonier aanstelde om deze Republyk te bestieren, toen hy zich meester van de zelve gemaakt hadde. Hy wierdt gedood in eenen veldslag, in welken Thrasibulus de overwinninge op deze dwingelanden behaalde.

ARESKIN, met den bynaam *Ofdun*, hadde door zyne geboorte het recht, om onder de Pairs van het koninkryk van Schotlandt te zitten; doch hy verkoos den geestelyken standt, na dat hy van te voren de Hervormde leere beleden hadde, in eenen tydt, wanneer de zelve op 't heftigste vervolgt wierdt. Hy liet zich ook niet afschrikken, zo wel zelf te prediken, als aan anderen, die men om den Godsdienst straffen wilde, verblyf en bescherming by zich te ver-

verleenen. Hy bekleedde eene aanzienlyke plaats onder zyne geloofsgenoten, en hadde onder de zelve zo groot eenen roem verkregen, dat men hem een tweden S. Ambrosius noemde. *De Larrey Hist. d'Anglet.*

ARESTINGA, (DE KAAP VAN) *Arestinguæ Promontorium*, een voorgebergte van Persie, in de provincie van Kherman, ten Zuiden de stadt Guadel. Men meent, dat deze kaap de zelfde is, welke de ouden *Alambatera extrema* noemden. *Baudrand.*

ARESTINGA, een eilandt in de Indiaansche zee, naby het landschap Kherman en de stadt Dulcinda. Men houdt het zelve voor het *Liba*, waar van *Ptolomæus* gewag maakt.

ARETAPHILA, gemalinne van Nicocrates, regeerder van Cyrene in Lybië, wierdt zeer bemint van haren man, om dat zy eene der schoonste vrouwen van haren tydt was. Deze prins nochtans vele ongehoorde wreedheden omtrent zyn volk plegende, besloot Aretaphila dezen dwingelandt van kant te helpen, om haar vaderlandt te ontslaan van zulk eene snode geweldenary, en om zich te wreken over de doodt van haren eersten man, dien Nicocrates gedood hadde, om tot hare bezitting te geraken. Met dit oogmerk bereidde zy een vergif; doch zy wierdt daar in verrascht; en haar gemaal bewilligde, op 't aandryven van zyne moeder Galbia, dat men haar op den pynbank bragt. Deze moedige prinsesse bekende onder de pyniging, dat zy een vergif vervaardigt hadde, doch dat het een liefdensvergif en minnedrank was, om zich nog meer van haren man te doen beminnen. Deze schrandere bekentenisse vermeerderde de liefde van Nicocrates tot zyne vrouwe. Aretaphila, die zich niet meer op hem vertrouwde, verlokte ondertusschen door de bekoorlykheden van hare dochter Leander, den broeder des dwingelands, en bezwoer hem haar van 't gezelschap van zulk eenen barbaar te ontslaan, met belofte van hem hare dochter te geven. Leander deedt hier op zynen broeder Nicocrates heimelyk ombrengen, en stelde zich in zyne plaats; maar Aretaphila, die haar vaderlandt in vryheit wilde herstellen, vondt middel om zich ook van dezen tweden dwingelandt te ontslaan. Zy hitste Annabus, prins van Lybië, tegen hem op, die na eenige voorafgegane gevechten hem eindelyk machtig wierdt, hem in eenen zak deedt binden, en aldus in de zee verdrinken. De inwoners van Cyrene wilden zich hier op aan de regeering van hunne verlosseresse onderwerpen; doch zy weigerde die eere aan te nemen, en leefde met hare vrienden in een gerusten onbeampten staat tot haar doodt toe. *Plutarchus de virt. mul.*

ARETAS, een Arabisch koning, regeerde in neder-Syrië, en was een groot vriendt van Antipater. Wanneer de hogepriester Hyrcanus door zynen broeder Aristobulus van zyne waardigheit ontbloot was, nam hy zyne toevlucht tot dezen koning, die, om hem te herstellen, eenen inval deedt in Judea, met een leger van 50000 mannen; waar mede hy Aristobulus sloeg, en den zelven nootzaakte naar Jeruzalem te wyken, binnen welke stadt hy hem belegerde, en het zo verre bragt, dat niets meer dan de tempel aan Aristobulus overig was, uit welken hy zich met de priesters verdedigde tegen de Arabiers, die reets de stadt ingenomen hadden. Maar Scaurus, de stedehouder van Pompejus, ondertusschen te Damascus gekomen zynde, zonden Hyrcanus en Aristobulus beide gezanten aan hem, en beloofden hem grote sommen, om hem in hun belang te trekken. Doch Scaurus liet zich door de aanbiedingen van den laatsten overreeden, wiens rykdommen en mildheit hy kende, en verplichtte Aretas het beleg van den tempel te staken, dreigende dat hy, in gevalle van weigeringe, hem voor vyandt van het Roomsche volk zoude verklaren. Aretas brak het beleg op, en wierdt vervolgens van Aristobulus by Papyron geslagen. Drie of vier jaren daarna toog Scaurus tegen Aretas te veldt; doch dewyl hy met zyn leger door de moeiëlykheit der wegen en de ongelykheit van het landt niet tot Petra, de hoofdstadt van het woeste Arabië, konde naderen, verwoestte hy de omleggende plaatsen. Doch alzo zyn krygsvolk door gebrek van leeftocht hongersnoodt leedt, zondt hy Antipater aan Aretas, om den zelven tot het maken van den vrede te overreeden, en de verwoesting van zyn gansche landt af te kopen. Aretas gaf hier op aan Scaurus drie hondert talenten, en aldus wierdt die oorlog zo wel tot roem van Scaurus, als ten voordeele van Aretas, geëindigt. Men kan den tydt niet bepalen, wanneer Aretas gestorven is; en men meent, dat Obodas zyn opvolger was. Men zegt, dat Scaurus, terwyl hy wykmeester was, eene munt deedt slaan, op welke hy eenen barbaarschen koning deedt verbeelden, die, geknielt aan zyne voeten, hem eene kroon aanboodt, die op de rug van een kameel gedragen wierdt, met dit byschrift: M. SCAURUS ÆD. CUR. EX S. C. dat is: *Marcus Scaurus, wykmeester, heeft, door last van den Raadt, deze munt doen slaan*; en om laag: REX ARETAS, dat is: *De koning Aretas. Josephus Oudh.* XIV. *cap.* 2. 3. 4. 9. *en Oorl.* I. 6. *Pigh. Annal. Rom. T.* III. *apud Usser. anno* 3943.

ARETAS, een ander Arabisch koning, die te voren *Eneas* genoemt was, wordt voor een zoon of kleinzoon van den voorgaanden gehouden. Hy was een opvolger van Obodas, en aanvaardde de regeering, zonder de goetkeuringe van Augustus verzocht te hebben. Silleus, een quaadaardig mensch, en die verdacht gehouden wierdt den gesturven koning vergiftigt te hebben, om zich zelf in zyne plaats te dringen, beschuldigde hier op Aretas by den keizer. De nieuwe koning vondt zich in den aanvang in grote belemmering, dewyl hy door zynen beschuldiger zo verdacht gemaakt was, dat Augustus zyne gezanten niet ontfangen wilde, noch zyne ontschuldiging horen. Maar na dat Herodes de viervorst Nicolaas van Damascus aan den keizer gezonden hadde, wierdt hy zo wel verwittigt van de treken, waar van zich Silleus bedient hadde om zich in te dringen, en Aretas gehaat te maken, dat hy den laatsten in het koninkryk bevestigde, en Silleus ter doodt veroordeelde. Herodes Antipas trouwde met de dochter van Aretas, welke hy naderhandt verstiet, om Herodias, zyne schoonzuster, de vrouwe van zynen broeder Philippus, in hare plaatse te nemen. De verstote prinsesse begaf zich tot haren vader, die, om dezen hoon te wreeken, onder voorwendsel van zekere landscheidinge, de wapenen opvatte, en de krygsmacht van Antipas volkomen versloeg. Herodes gaf kennis van het gebeurde aan Tiberius, die hier over zo verstoort was, dat hy Vitellius den landvoogdt van Syrië geboodt Aretas te beoorlogen, en den zelven, wanneer hy hem in zyne macht bekomen zoude hebben, levende, of anders zyn hoofdt aan hem te zenden. Vitellius was reets met zyn leger opgetrokken, wanneer hy de tyding ontfing van de doodt van Tiberus, waar door deze tocht gestaakt wierdt. In het volgende jaar zochten de Joden te Damascus, dat toen in de macht van Aretas was, Paulus, die aldaar het Euangelium verkondigde, te doden; waar toe zy den bystandt verkregen van den stadhouder van Aretas, die nacht en dag de poorten deedt bewaren om Paulus te vangen: doch de zelve wierdt in eene mande nedergelaten over den muur, en ontquam alzo de handen des stadhouders, en de lagen der boze Joden. Men vindt niet wanneer Aretas gestorven is. *Act.* IX. 23. 24. 25. II. *Corinth.* XI. 32. 33. *Josephus Oudh.* XVI. 15. 16. *en* XVIII. 7.

ARETATES, of ARETADES, van Cnidus, was een Griekseh historieschryver, die de historie van Macedonië, en eenige andere werken, geschreven hadde. Hy wordt door *Plutarchus* en *Eusebius* aangehaalt. *J. Meursii Bibl. Græc.*

ARETE, eene geleerde vrouw, eene dochter van Aristippus, den stichter der Cyrenische secte, was van haren vader in de philosophie onderwezen, waar in zy haren zoon Aristippus den jongen wederom onderwees, waarom hy ook μητροδίδακτος, *Metrodidactus*, dat is *de onderwezene van zyne moeder*, genoemt wierdt. Zy zoude te Athene 25 jaren gelezen, en 110 philosophen tot hare leerlingen gehad, en ook vele boeken geschreven hebben, onder welke de voornaamste waren; *van 't leven van Socrates; van de kindertucht; van de Atheensche oorlogen; van de rampzaligheit der vrouwen; van den akkerbouw der ouden; van de wonderen des bergs Olympus; van de kunst der byen; van de ydelheit der jeugt; van de moeijelykheit des ouderdoms*, enz. Zy zoude in het 77 jaar hares ouderdoms gestorven zyn. *Menagius in hist. Mulier. Philosophar. Segm.* 61.

ARETEUS, van Cappadocië, was een geneesmeester, die een langen tydt voor Julius leefde. Men weet niet, in wat eeuw zulks geweest is. *Georgius Henischius* heeft gemeent, dat Areteus na Plinius gebloeit heeft, die hem niet aanhaalt. Het is echter waarschynlyk, dat hy voor dien tydt leefde, wanneer men aanmerkt, dat hy zich van de Jonische spraakwyze bediende, die reets een langen tydt voor Plinius buiten gebruik was. Wat 'er van zy, Areteus schreef verscheide verhandelingen: *De morbis acutis lib.* II; *De morborum curatione lib.* II; *De diuturnis*, enz. Julius Paulus Crasso vertaalde de zelve in den jare 1552, en gaf die ten tweden male uit in den jare 1555. Men drukte de zelve met meer naaukeurigheit te Augsburg, en naderhandt te Basel in den jare 1581. *Castellan. in vit. illust. Med. Vossius de Phil. cap.* 12. 13.

ARETHUSA, eene dochter van Nereus en Doris, was eene gezellinne van Diana, die in eene fontein verandert wierdt, vluchtende voor de vervolging van haren minnaar Alfeus. Zie ALFEUS.

ARETHUSA, eene stadt van Syrië, tusschen Emesa en Epiphania, hebbende een bisdom, onder dat van Apamea behorende. Marcus, vermaard door eene geloofsbelydenisse, die hy opstelde ten voordeele der Arrianen, was bisschop van deze stadt, onder de keizers Constans en Julianus den afvalligen. *Strabo*, *Plinius*, en de oude schryvers maken gewag van deze stadt. Men verzekert, dat haar hedendaagsche naam is *Fornacusa*.

ARETHUSA, eene stadt in Macedonië, welke Moletius *Tedino* noemt: maar anderen beweeren dat haar hedendaagsche naam is *Rendina*. Wat 'er van zy, de zelve is aan den oever van de golf *Strimonium*, of *Golfo di Contessa* genoemt, gelegen.

ARETHUSA, een meir in groot-Armenië, naby den oorspronk van de rivier Tigrus, of Tigil, die door het zelve loopt. Het is ook niet verre van het Gordiaansche gebergte, dat zommige schryvers *Gibel-Noë* noemen. *Plinius* maakt gewag van dit meir. Hy heeft zelfs gezegt, dat alle zware zaken op het zelve boven dreven, en dat de riviervisschen daar in niet leven konden. *Solin. cap.* 40.

ARETINUS, (BENEDICTUS ACCOLTUS) van wien onder den naam van ACCOLTI met een woordt gewag gemaakt is, was een broeder van François Aretinus. Hy wierdt in den jare 1415 geboren: en na dat hy zich in de goede letteren geoeffent hadde, leide hy zich met zo veel yver op de rechtsgeleerdheit toe, dat hy wel haast tot het Doctorschap geraakte: waar na hy, zo door zyne openbare lessen, als door zyne Consultatien, (waar van 'er eenige gedrukt zyn) zich onder de vermaartste rechtsgeleerden deedt achten. Hy liet ook zyne oefeningen in de goede letteren niet na, waar van eenige van zyne verhandelingen bewyzen zyn. Zyne zamenspraak *de Præstantia Virorum sui ævi* wierdt te Parma in den jare 1692 gedrukt, naar het handschrift, dat Magliabecchi daar van bezorgde. Hy was eerste geheimschryver van de Republyk van Florence, gedurende de zeven laatste jaren van zyn leven. Hy sturf te Florence in 't jaar 1466, 51 jaren out zynde. Van zynen zoon Petrus, die vyf en twintig jaren auditeur van de Rota was, en door Julius den II kardinaal gemaakt wierdt, is op 't geslacht-artykel van ACCOLTI mede gesproken. Hy hadt ook een anderen zoon, Michiel genoemt, die de vader was van Benedictus Accolti, geheimschryver van Clemens den VII, en naderhandt mede kardinaal, van wien ook in 't meergemelde artykel breder gewaagt wordt. *Bayle Dict. Crit. remarque E de l'Article* ARETIN (FRANÇOIS).

ARE-

ARETINUS, (Guido) eèn Benedictyner monnik, leefde in de XI eeuw. Hy heeft zich beroemt gemaakt door het uitvinden van eene nieuwe wyze om de muzyk te leren. Hy gaf over die stoffe een boek uit, dat hy noemde *Micrologus*, en eenen brief, dien de kardinaal *Baronius* gevoegt heeft in zyne Jaarboeken, onder den jare 1022. Hy was vier en dertig jaren out, toen hy zyn *Micrologus* uitgaf, onder het opperpriesterschap van Johannes den XX; en hy was alreets drie maal te Rome geroepen door paus Benedictus den VIII. Deze paus hadt de Antiphonaris van Aretinus onderzocht, en zich over verscheide zaken, die hy van dezen schryver geleert hadde, verwondert. Dit is het gene Possevinus van hem zegt. Om iets te zeggen wegens de uitvinding van Guido Aretinus, moet men aanmerken, dat hy het is, die de zes noten, *ut, re, mi, fa, sol, la*, uitgevonden heeft. Men wil, dat de namen van deze zes noten ontleent zyn uit eenen lofzang, die deze Sapphische vaarzen begrypt:

UT queant laxis — *REsonare fibris*
MIra gestorum — *FAmuli tuorum*
SOLve pollutis — *LAbiis reatum.*

Men heeft daar toe maar de eerste en de zesde lettergreep van ieder vaars behoeven te nemen. Daar zyn 'er, die voorgeven, dat het woordt *Gamme*, zo gemeen in de muzyk, daar uit ontstaan is, dat Guido Aretinus, zich van de eerste letters van 't A. B. bedient hebbende om zyne noten te tekenen of aan te wyzen, daar toe de letter G. gebruikte, welke de Grieken *Gamma* noemen; en dat hy zulks deedt om aan te wyzen dat de muzyk uit Griekenlandt gekomen was. De genen, die hem een boek tegen Berengarius toeëigenen, hebben daar in misgetast, gelyk *Bayle* aantoont. *Possevin. Appar. pag.* 694. *Vossius de Music. pag.* 40. *Bayle Dict. Crit.*

ARETINUS, (Johannes) bygenoemt *Tortellius*, wordt voor een der geleertste mannen van de XV eeuw gehouden. Hy stelde eene levensbeschryving van S. Athanasius op, ten verzoeke van paus Eugenius den IV; hoewel zommigen van gedachten zyn, dat hy maar de vertaalder van dat werk geweest is. Hy drong zich in de vertrouwelykheit van Nicolaas den V, wiens kamerheer hy was. Hy was aangenaam in ommegang, en muntte met veel roem uit onder de geleerden van zynen tydt, niet, gelyk de anderen, door geweldige en lasterlyke twistredenen de studie der goede letteren onteerende. Hy was voornamelyk ervaren in de kennisse van de spraakkunst, gelyk hy betoonde door zyn boek *de Potestate literarum*, gelyk het Paulus Jovius noemt; Volaterranus noemt het *Orthographia*; Gesnerus *Commentarii linguæ Latinæ*, en Magius *Lexicon*. Dit werk bestaat in twee delen, waar van het eerste, dat zeer kort is, eenige kapittelen vervat wegens de uitvinding, het getal, de gedaante, de uitspraak, en de vergadering der letteren van 't A. B. C. Het twede deel, dat zeer lang is, vervat, naar de order van 't Alphabeth, eene lyst van de Latynsche woorden, meest uit het Grieksch getrokken, waar van hy de spelling (Orthographie) onderwyst, of zulks tracht te doen. De Bibliotheek van *Gesnerus* meldt de tytels van verscheide andere werken van Tortellius. Laurens Valla was een groot vriendt van Aretinus, en heeft aan hem zyne boeken *de Elegantia Latinæ linguæ* opgedragen. Vossius, die verzekert, dat hy een broeder was van Karel Aretinus, zoude zich zeer bedriegen, zo hy daar van geen ander bewys hadde dan de woorden van Volaterranus, naar welke hy den lezer schynt over te wyzen; want Volaterranus zegt niets van deze gewaande broederschap. Men vindt voorname geleerden, die geloven, dat Tortellius maar eene middelbare belezenheit hadde, zelfs voor zynen tydt; maar dewyl hy zeer gedienstig was, en dat hy eene aanzienelyke plaats by den paus bekleedde, gaven de grote geesten van dien tydt hem grote loftuitingen, welke eenigen naderhandt herriepen. Philelphus was onder dit getal. Bayle heeft met een woordt aangemerkt, dat Tortellius bibliothekaris was van Nicolaas den V. *Bayle Dict. Crit.* en de plaatsen door hem bygebragt uit *Possevinus*, *Vossius*, *Jovius*, *Gesnerus*, *Furetiere*, *Labbé*, *Volaterranus*, *Magius*, *Philelphus*, &c.

ARETINUS, (Karel) bekleedt een aanzienlyken rang onder de geleerden van de XV eeuw. Poggius geeft hem grote loftuitingen; maar de zelve zyn verdacht om dat Karel Aretinus een groot vyandt was van Philelphus, en om dat Poggius Philelphus dodelyk haatte. De laatste beklaagt zich bitterlyk over onzen Aretinus, en verbeeldt hem als een boos mensch, vol van bedrog, en van quaadaardige streeken. Het zelve is mede verdacht, als komende van eenen vyandt, gelyk Philelphus was, die van nature quaadsprekende zynde, zulks nog meerder geworden was, ter oorzake van de verschillen, die hy met eenige andere geleerden hadde. Wat 'er van zy, daar zyn onzydige schryvers, welke zeggen, dat Karel Aretinus eene volkome kennisse hadde van de Latynsche en Grieksche talen, en dat hy zulks betoont heeft door eenige vertalingen uit het Grieksch. Men zegt, dat hy ook een vry goet dichter was naar dien tydt; hoewel Lilius Gyraldus de vaarzen, die hy van hem gezien hadde, niet goet oordeelde, en het gene Tortellius van zyne treurzangen in zyn Woordenboek aanhaalt, geeft daar van ook gene voordeelige gedachten. De vader Labbé haalt op twee of drie plaatsen eene vertaling van de *Batrachomyomachia* door onzen Aretinus in zesvoetige vaarzen aan. Hy heeft ook eenige blyspelen in onrym geschreven. Maar het gene nog klaarder zyne bequaamheit aantoont, is dat hy na de doodt van Leonard Aretinus, in den jare 1443, verkoren wierdt tot des zelfs opvolger in de waardigheit van geheimschryver van de Republyk van Florence. Men weet niet zeker het jaar van zyne doodt; doch die het zelve bepalen in 't jaar 1443, hebben misgetast, gelyk Bayle aantoont: want hy leefde nog onder het pausschap van Nicolaas den V, die eerst in den jare 1447 verkoren wierdt. Zommigen hebben hem ook ten onrechte voor een broeder van Johannes Aretinus gehouden, van wien in 't voorgaande artykel gesproken is. *Poggius init. Hist. Discept.* I. & II. *Invect. in Philelph. Philelphi Epist. ad Carol. Aretin. anno* 1433. &c. *Epist. seq. Leand. Albert. Descr. Ital. pag.* 96. *Labbé Bibl. nova M.S.S. Gesner. Bibl. Vossius de hist. Latinis pag.* 579.

ARETINUS (Leonard) was van Arezzo in het Toskaansch gebiedt, gelyk zyn toenaam te kennen geeft; (het welk ook aan te merken is omtrent alle de genen, die *Aretinus* genoemt zyn geweest;) en hy is meer bekent onder dien naam, dan onder dien van *Brunus*, of *Bruni*, dat zyn geslachtnaam was. Hy was een van de bequaamste mannen van de XV eeuw. Paulus Jovius zegt, dat Leonard Aretinus het eerste in Italië den luister der Grieksche tale herstelt heeft. Philelphus schryft hem, behalven zyne welsprekentheit, een groten geest en eene grote geleertheit toe. Poggius en Laurens Valla hebben hem in welsprekentheit en geleertheit boven alle zyne tydgenoten gestelt: maar Floridus Sabinus is wat spaarzamer in zynen lof, en geeft geen voordeelig denkbeeldt van zyn Latyn; waar mede Erasmus niet qualyk overëenstemt. Eneas Sylvius geeft hem een groten lof in zynen LI brief. Hy leerde het Grieksch onder Emanuel Chrysolorus; en na dat hy zyne verdiensten hadde doen kennen aan paus Innocentius den VII, verkreeg hy, noch jong zynde, van den zelven de waardigheit van geheimschryver der brevetten, in welke hy zich zeer wel queet onder dit pausschap, en onder de vier navolgende. Hy wierdt vervolgens geheimschryver van de Republyk van Florence, en vergaderde vele goederen, zo wel om dat hy in den ongehuuwden staat leefde, als om dat hy ten uiterste spaarzaam was. Hy vertaalde uit het Grieksch in 't Latyn eenige levens van Plutarchus; te weten dat van *Paulus Emilius*; dat der beide *Gracchen*, en van *Pyrrhus*; dat van *Sertorius*; dat van *Demosthenes*; dat van *Marcus Antonius*, en dat van *Cato van Utica*. Hy maakte ook uit het Grieksch eene Latynsche vertaling van de *zedekunde van Aristoteles*. Hy stelde drie boeken te zamen *van den Punischen oorlog*, die tot vervulling kunnen dienen van eenige der genen, die aan *Titus Livius* ontbreken. De twee eerste handelen van den eersten Punischen oorlog; het derde handelt van de verwarringen, waar in de Carthaginenzen vervielen door de muitery der soldaten, en door den opstandt der volkeren, als mede van den oorlog tegen de Gauloizen, en tegen die van Illyrië; alle zaken, die in dien Roomschen historieschryver ontbreken. Aretinus heeft in dit werk byna niet gedaan dan het Grieksch van Polybius te vertalen, hoewel hy zulks in zyne voorrede ontkent heeft; en daarom heeft Badius Ascensius den naam van Polybius gestelt aan 't hoofdt van dat werk in zyn Parysschen druk. Hy schreef ook de *Historie der zaken, die in zynen tydt in Italië gebeurden*, beginnende met de scheuring, welke ontstont tegen den paus Urbanus den VI, in den jare 1378, en zich uitstrekkende tot de overwinninge, welke de Florentynen behaalden naby Anglara, in den jare 1440; de *historie van de Republyk van Florence*; die *van het oude Griekenlandt*, sedert het veldheerschap van Theramenes en van Thrasybulus by de Atheniënzen, tot op de doodt van Epaminondas, begrypende den tydt van 45 of 50 jaren; en die *der Gothen*. Maar deze laatste, waar door hy veel roem verkreeg, zo lang men onkundig was dat hy maar het Grieksch van Procopius vertaalt hadde, was zyne geheugenisse eenigzins tot schande, zo haast men na zyn doodt wist, door de zorgen van Christophel Persona, dat Procopius, wiens naam hy verzwegen hadde, zich zelf zynen arbeidt toeëigenende, de waarachtige schryver van deze historie der Gothen was. Hy schreef noch verscheide andere boeken, waar van men de lyst kan zien in de Bibliotheek van Gesnerus, en sturf in den jare 1443, in den ouderdom van 74 jaren, te Florence, daar men zyne marmere grafstede ziet in de kerk van St. Croix, met dit grafschrift:

Postquam Leonardus è vita migravit,
Historia luget, Eloquentia muta est:
Ferturque Musas, tum Græcas, tum
Latinas, lacrymas tenere non potuisse.

De la Mare, raadsheer in 't parlement van Dyon, gaf in den jare 1653 eenen lyst uit van de werken van Leonard Aretinus, die hy voornemens was te doen drukken; het gene men meent dat nooit volvoert is. Men heeft gezegt, dat men sedert eenigen tydt onder de handschriften van de Bibliotheek van Oxford een afschrift gevonden heeft van de brieven van Leonard Aretinus, waar in XL brieven gevonden worden, die nooit gedrukt zyn, en dat het zelve wel den lust zoude kunnen verwekken om aan een nieuwen druk te arbeiden. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

ARETINUS, (Petrus) geboortig van Arezzo, vermaart door zyne vuile en hekelende schriften, leefde in de XVI eeuw. Hy deedt eenen gedenkpenning slaan, op welkers eene zyde hy verbeeld was met deze woorden: *Il Divino Aretino*; en op de andere zyde wierdt hy gezien op eenen troon, de geschenken van de gezanten der vorsten ontfangende, met deze woorden, *I Principi tributati da' Popoli, tributano in Servidor loro.* Aretinus beroemde zich in dezen gedenkpenning de genen cynsbaar gemaakt te hebben, aan de welken de andere menschen cynzen en schattingen betalen. Deze overlevering is zo algemeen, dat hy niet minder bekent is onder den tytel van *Geessel der Vorsten*, dan onder den naam van *Aretyn*, of onder dien van *Petrus Aretinus*. Hy beroemt zich in eenen brief, dien hy schreef aan Hersilia del Monte, eene bloedverwante van paus Julius den III, dat hy deze achting hadde over de gehele aarde. Hy zegt in een anderen brief, dat men zweeren zoude, dat de vorsten hem cyns betaalden, niet op dat hy hen preze, maar uit vreze dat hy hen laken mogte; en hy voegt 'er by, dat men zich daar in bedroog, dewyl het meeste gedeelte der wereld-groten den toorn

Gods

Gods niet vreest: *zouden zy*, vervolgt hy, *myne pen vrezen?* Deze redeneering is niet goet: de vreze voor de menschen maakt dat men zich onthoudt van duizent zaken, waar van men zich niet onthouden zoude, zo men alleen de goddelyke wrake vreesde. Men gaf hem een anderen zeer heerlyken tytel, waar mede de gansche oudheit de grote verdienste van Plato vereerde, dat is die van *Goddelyk, il Divino Aretino*: hy is op de gedenkpenningen genoemt geweest *Divus Petrus Aretinus*. Spizelius verzekert, dat hy diergelyke gedenkpenningen gezien heeft. Eenigen hebben gezegt, dat hy zich misschien dezen tytel aanmatigde, om te kennen te geven dat hy het werk Gods deedt op de aarde, door het blixemen van de doorluchtigste hoofden. Hy zegt in zyne opdragt van het twede deel van zyne *Raggionamenti*, dat indien men hem niet wilde achten ter oorzake van zyne uitvindingen, men ten minsten hem eenigen roem moest toestaan voor den dienst, dien hy aan de waarheit gedaan hadde, met de zelve te doen indringen in de kamer en in de ooren der groten, tot beschaming van de vleiery en van de logen. Hy verhaalt dat een afgezant van den hertog van Urbino zeide, dat zo de staatsbedienaars der vorsten, en hunne hovelingen, beloont wierden voor hunne diensten, zy daar voor verplicht waren aan de penne van Petrus Aretinus. Hy voegt 'er by, dat een ander zeide: *Aretyn is noodzakelyker aan het menschelyke leven, dan de predikatien, om dat de predikers maar de eenvoudigen op den goeden weg brengen; maar zyne schriften brengen de groten op den zelven.* Baptist Tornielli schreef in eenen brief onder anderen aan hem, dat zyne penne meer vorsten aan hem onderworpen hadde, dan de grootste koningen door hunne wapenen hadden gedwongen. Men verklaarde aan hem dat hy den tytel verdiende van *Germanicus*, van *Pannonicus*, enz. gelyk eertyds de keizers zich zelfs den naam gaven van de provincien daar zy gezegepraalt hadden. Verscheide schryvers, die qualyk onderrecht zyn, houden hem voor den schryver van het boek *de tribus Impostoribus*; welk boek de la Monnoie door krachtige redenen aangetoont heeft eene loutere hersenschim te zyn. Men kan niet geloven, dat het grafschrift, dat men van hem bybrengt, op zyn graf gestelt is in de kerk van S. Lucas te Venetië. Het zelve wordt aldus in het Latyn opgegeven:

Condit Aretini cineres lapis iste sepultos,
Morales atro qui sale perfricuit.
Intactus Deus est illi, causamque rogatus.
Hanc dedit, ille, inquit non mihi notus erat.

Het zelve is zinryker in 't Italiaansch in deze woorden:

Qui giace l'Aretin amaro tosco
Del sem' human, la cui lingua trafisse
Et vivi, & morti: d'Iddio mal non disse,
Et si scuso, co'l dir, io no'l conosco.

Dit is de voornaamste zin van het zelve in 't Nederduitsch:

Dees grafzark houdt het lyk van Aretyn besloten,
Wiens pen de glorie schondt der eerste werreldgroten:
Indien hy nooit Godt zelfs door laster heeft geschend;
Dat is alleen omdat hy nooit hem heeft gekent.

De schryver van dit grafschrift spreekt zonder twyffel by vergroting. Indien men reden hadt om te denken, dat Aretyn Godt niet beminde, men hadt 'er gene om te zeggen dat hy hem niet kende: zyne Godsdienstige schriften betonen zonneklaar het tegendeel. Eenigen hebben gewilt, dat zommige Italiaansche prinsen, quade navolgers van den keizer en van den koning van Vrankryk, die grote geschenken aan Aretyn deden om niet van hem geschonden te worden, hem hondert stokslagen deden geven; het welke van die uitwerking was dat hy het schryven van hekel-en schendschriften naliet, en voortaan niet anders dan Godsdienstige boeken schreef. Doch het heeft meer waarschynlykheit, dat het schryven van deze werken geen gevolg was van zyne bekeering, maar dat hy beurtelings godsdienstige en ontuchtige boeken schreef om zyn dartelen geest te oefenen, hoewel van de eersten gezegt wordt, dat de zelve erbarmelyk waren, ten opzichte van de gedachten en van de uitdrukkingen. Men vindt in de *Menagiana*, *pag.* 262, het volgende puntdicht op zyne uitbreiding over de zeven boetpsalmen:

Si ce livre unit le destin
De David & de L'Aretin
Dans leur merveilleuse science,
Lecteur n'en sois pas empeché,
Qui paraphrase le peché,
Paraphrase la penitence.

Dat is te zeggen:

Indien dit boek doedt Aretyn
En David lotgenoten zyn
In hunne kennis te openbaren;
't Is iets, dat tot geen aanstoot strekt;
Hy, die de zonde naakt ontdekt,
Kan de boetvaardigheit verklaren.

Men telt de volgende tytels op van eenige van zyne godsdienstige schriften: *Specchio delle opere di Dio*; *Parafrasi sopra i sette Salmi*; *Vita della beata Virgine*; *Humanita del Figlivolo di Dio*; *Vita di Santo Tomaso d'Aquino*; *Vita di Santa Catarina Vergine & Martire.* Men gelooft niet, dat men in zyne geschriften eenig Atheïstisch leerstuk vindt; maar dewyl verscheide van zyne handschriften de ongeregeltheden van de geestelykheit geweldig aantasten, en met een ontuchtigen styl een eindeloos getal van onkuisheden, die aan het kloosterleven toegeëigent worden, beschryven, zo moet men zich niet verwonderen dat men hem voor een godverzaker heeft uitgekreten. Men kan hier byvoegen, dat een man, die eenige eerbiedigheit hadde voor den Godsdienst, en voor de burgerlyke zedigheit, nooit zamenspraken gemaakt zoude hebben over de stoffen, die Aretyn verkozen heeft, en nooit zulk eene schaamteloze taal daar toe gebruikt zoude hebben. Men bemerkt ligtelyk, dat men het ooge heeft op zyne *Raggionamenti*, die gedurende zyn leven gedrukt wierden. De zelve zyn verdeelt in III delen, waar van het laatste, dat van het hof, en van het kaartspel handelt, veel verdraaglyker is dan de anderen zyn. Het eerste handelt van de ongeregeltheden der nonnen, der getrouwde vrouwen, en der dochters van vermaak. Het is genoeg in 't algemeen te zeggen dat het twede den aardt en de historie van het *hoerleven* vervat. Hoe versoeijelyk deze zamenspraken ook zyn, zy zyn het veel minder dan het boek, dat men hem toeschryft, dat Bayle met een Latynschen naam noemt *de omnibus Veneris schematibus*, en waar over deze aanmerking aan dien schryver wierdt toegezonden: „ Dit boek (*de omnibus Veneris schematibus*), dat men „ aan Aretyn toeschryft, en dat velen misschien geloven zullen „ door hem in het Latyn geschreven te zyn, om dat gy het zelve „ schaamtshalven een Latynschen tytel geeft, is niet anders dan eene verzamelinge, vervattende zestien eerloze afbeeldingen, of „ printen, gesneden door den vermaarden Marcus Antonius van „ Bolonje, naar de tekeningen van Julio Romano, onder ieder „ van de welke een klinkdicht was van Aretyn. Hy spreekt 'er van „ in eenen brief van den 29 November des jaars 1527, door welken hy meldt aan Cesar Fregosa, dat hy hem zendt *il Libro de i* „ *Sonetti e de le Figure lussuriose.* Vasari, en Felibianus naar hem, „ zeggen dat 'er twintig van deze printen en klinkdichten waren; „ maar Aretyn zelf, in de opdragt, die hy daar van deedt aan Battista Zatti, in den jare 1537, telt 'er maar XVI. Daar is eene „ zamenspraak van *Maddalena* en van *Giulia*, die den tytel heeft „ van *La Putana errante*, in welke in het brede gehandelt wordt *de i* „ *diversi Congiungimenti*, ten getale van 35. Dit gaat de oude on„ tuchtigheit viervoudig te boven;

„ *Quales nec Didyma sciunt puellæ,*
„ *Nec molles Elephantidos libelli...*
„ *Sunt illic Veneris novem figuræ.*

„ Lindenbruch (*Notis in Priapeia pag.* 309.) brengt aldus het „ XLIII puntdicht van het XII boek van *Martialis* by; anderen „ lezen *novæ*, in plaats van *novem.* Aretyn, schoon dit werk altydt „ onder zynen naam gedrukt is, loochent het zelve, en zegt dat „ het is van eenen van zyne onderwezenen, *Veniero* genoemt. „ Hy verklaart zich daar over aldus, in zyn *Capitolo* aan den hertog „ van Mantua;

„ *Ma perch'io sento il presente all' odore,*
„ *Un' operetta in quel cambio galante.*
„ *Vi mando hora in stil ladro traditore*
„ *Intitolata* la Putana errante,
„ *Dal Veniero composta mio creato,*
„ *Che me in dir mal quatro giornate inante.*

Men voegt hier by eene goede plaats van Chevillier: *Het was omtrent den jare* 1525, *wanneer Julio Romano, de vermaartste schilder van Italië, aangedreven door den vyandt van de zaligheit der menschen, de tekeningen maakte om twintig platen te snyden. De onderwerpen daar van zyn zo eerloos, dat men de zelve niet durft noemen. Petrus Aretinus, geschandvlekt by al de werreldt, die hem kent voor een godverzaker, maakte klinkdichten by ieder tekening. Georgius Vasari, die deze historie verhaalt in zyn boek van het leven der schilders, zegt niet te weten wat de meeste onreinigheit zoude zyn, de oogen te slaan op de tekeningen van Julio, of zich op te houden met het lezen der klinkdichten van Aretyn:* Jo non so qual fusse piu o brutto le spettacolo de i Designi di Giulcio all'ochio, o le parole dell'Aretino à gl'orecchi. III Part. pa. 302. *Een plaatsnyder, Marcus Antonius genoemt, durfde zyn graveeryzer gebruiken om in twintig platen zo veele eerloosheden te snyden. De paus Clemens de* VII *deedt hem gevangen zetten; maar de kardinaal de Medicis behieldt zyn leven. En hoe groot de verdienste van Julio in de schilderkunst was, hy zoude gestrengelyk gestraft zyn geworden, indien hy niet naar Mantua geweken was. Wanneer Rome in den jare* 1527 *door het leger van Karel den* V *geplundert wierdt, was het lot van dezen plaatsnyder, dat hy, alle zyne goederen verloren hebbende, genoodzaakt wierdt de stadt te verlaten, waar op hy na eenigen tydt stierf.* Chevillier voegt 'er by, dat Jollain, een koopman in de St. Jacob-straat te Parys, wetende *waar van deze eerloze platen waren, die versoeijelyke tekeningen van Julio, en die ontuchtige klinkdichten van Aretyn vertonende, derwaarts ging, en die kocht voor hondert kronen, met oogmerk om die te vernielen, het welke hy volvoerde..... Hy heeft altoos gemeent, dat het de oorspronkelyke platen waren, door Marcus Antonius gesneden, die hy vernielt hadde.* Men heeft zes stukken van de brieven van Aretinus, die geoordeelt worden van weinig belang te zyn. Zyne werken over Godsdienstige stoffen hebben niet veel aftrek gehad, en de zelve zyn nochtans door zommigen goedgekeurt en geprezen. De *Blyspelen*, die hy in onrym maakte, zyn veel beter in hunnen aardt. Hy sturf omtrent den jare 1556, in den ouderdom van 65 jaren, weinig minder of meerder. Men verhaalt dat hy zo geweldig lachte, op het aanhoren van vuile redenen, dat de stoel, waar op hy zat, onder den voet raakte, en dat hy door den val aan 't hoofdt gequetst

gequetst wierdt, waar aan hy terstondt sturf. Het bequam hem qualyk hekeldichten gemaakt te hebben tegen *Petro Strozzi*; want deze dappere man dreigde hem tot in zyn bedde toe te zullen doen doorsteken, het gene dezen dichter zo verbaasde, dat hy niemandt in zyn huis durfde laten komen, en dat hy den moedt niet hadde om uit te gaan, zo lang Strozzi in het Venetiaansche gebiedt bleef. Men moet nog aanmerken, dat deze hekeldichter de loftuitingen met de uiterste overdadigheit ophoopte. Men vindt de prachtigste vergrotingen, en de slaafachtigste vleieryen in de brieven, die hy schreef aan koningen, aan vorsten, aan generaals, aan kardinalen, en aan andere werreldgroten. 't Is 'er zo verre af, dat men daar in den zwier zoude zien van eenen schryver, die zich doedt vrezen, of die cynzen vordert, dat men daar in alle de lafheit ziet van eenen schryver, die zeer ootmoedig om een stuk broods bidt. Hy bedient zich van zielroerende uitdrukkingen om zyne armoede te vertonen: hy neemt zelfs zyn toevlucht tot de tale Canaans, dat is te zeggen tot de Godsdienstige spreekwyzen, die het meeste medelyden kunnen verwekken, en de liefde ontsteken van de genen, die van Godt de beloning van hunne goede werken verwachten. Men moet niet vergeten, dat een der voorwerpen van zyne lastigheden of bedelaryen was de huwelyksgifte van zyne waarde dochter Adria. Hy veroorzaakte zich zelf duizent moeijelykheden en zorgen om haar uit te trouwen, en hy zag haar zo ongelukkig in den huwelyken staat, dat hy zich over zyn voorgaande ongeduldt beklaagde. Eene noodschikking, die al te gemeen is onder de menschen; want hoe vele zaken zyn 'er, waar over zy zich ongemeen bekommeren, wanneer de zelve niet geschied zyn, en die hen nog meer verdriets verschaffen na de gebeurtenis der zelven? Aretyn hadt nog eene andere dochter, Austria genoemt, die hy mede gaarne wilde uithuwelyken. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem bygebragt.

ARETIUS, (Benedictus) een Hervormt prediker, geboortig van Bern in Zwitserlandt, leeraarde de philosophie te Marpurg, en daarna de Theologie te Bern, alwaar hy ook den 22 April des jaars 1574 sturf. Hy heeft aantekeningen geschreven over het nieuwe Testament, als mede *Problemata Sacra*; *Examen Theologicum*; enz. *Nigidius in Catal. Profess. Marpurg. Adam in Vit. Theolog. Germ.*

ARETYN. Zie ARETINUS.

AREUS de I, de vyf en twintigste koning der Lacedemoniërs, was een zoon van Acrotates, en een kleinzoon van den koning Cleomenes den II, uit het geslacht der Agiden, en wierdt gestelt voor Cleonymus, den zoon des konings Cleomenes, waarom Cleonymus Pyrrhus te hulp riep, die wel de stadt Lacedemonië belegerde; doch onverrechter zake moest aftrekken. In zynen tydt belegerde Antigonus de stadt Athene, die hy ontzetten wilde: doch hy konde het zelve niet volvoeren. Hy maakte een verbondt met den hogepriester der Joden; en wierdt eindelyk te Korinthe gedood, latende zyne kroon aan zynen zoon Acrotates den II, na eene regeering van 44 jaren, van het 445, tot het 489 jaar van Rome. *Pausan. Plutarch. in Agide, Cleomene & Pyrrho. Athenæus lib.* IV. *Meurs. de regno Lacon. cap.* 13.

AREUS de II, de zeven en twintigste koning van Lacedemonië uit het geslacht der Agiden, een zoon van Acrotates, en een kleinzoon van Areus den I, stont onder de voogdy van Leonidas, was zeer schoon van gestalte, en sturf in het achtste jaar zyns ouderdoms. *Plutarchus in Agide. Pausanias in Lac.*

AREVALO, *Arevalum*, eene kleine Spaansche stadt in out-Castilië, naby het koninkryk van Leon, veertien mylen bezuiden de stadt Valladolid. Zy heeft een out kasteel, en droeg eertyds den tytel van een hertogdom. *Baudrand.*

AREVALO, (Bernardinus) een Franciskaner monnik, die door zyne Godsdienstigheit vermaart was, leefde in de XVI eeuwe. Hy was een Spanjaardt, geboortig in den jare 1553, in den ouderdom van 61 jaren. Hy heeft verscheide werken nagelaten: *De correctione Fraterna*; *De libertate Indorum*; enz. *Wading. de script. Franc. Anton. Daza Seraph. hist. lib.* III. *pag.* 4. *cap.* 48. *Nic. Antonio Bibl. Hisp.*

AREZIBO, *Arezibum*, eene kleine stadt van America, aan eene riviere van den zelfden naam. Zy is drie mylen van de stadt S. Jan van Porto Ricco, op het eilandt Porto Ricco, een der grootste Antilische eilanden, gelegen. *Baudrand.*

AREZZO, eene stadt van Italië, in het gebiedt van Florence, praalt met een bisdom. Zy is het *Aretium* der ouden, dat men gelooft door Aretas, den zoon van Janus, gebouwt te zyn. Annius van Viterbo, en de beminnaars der fabelen, verhalen andere verzieringen wegens hare stichting. Deze stadt is gebouwt in 't hangen van eenen berg, in 't midden van eene vruchtbare vlakte. Titus Livius, Plinius, Sallustius, Polybius, Martialis, Silius Italicus, enz. gewagen van deze stadt, die vermaart is geweest ten tyde der oude Romeinen, en die sedert veel geleden heeft onder de Gothen, onder de Lombarden, en onder verscheide dwingelanden, tot dat zy eindelyk aan de Florentynen onderworpen wierdt. In 't begin van de XVI eeuw wierdt zy verscheide malen gewonnen en herwonnen, gedurende de Florentynsche oorlogen. Arezzo heeft grote mannen gehad, en prelaten, die om hunne heiligheit beroemt waren. In den jare 1597 gaf men aldaar Synodale bevelen uit. *Leand. Alberti. Paul. Jov. Scipio Ammiratus Vescovi d'Arezzo.*

ARGA, *Argus*, *Aragus*, eene rivier in Spanje. Zy heeft haren oorspronk in het Pyreneesche gebergte, omtrent de grenzen van neder Navarre. Zy loopt door het hoge-Navarre, besproeit Pampelona, en voegt zich by de Aragon, tegen over Villa-Franca. *Baudrand.*

ARGADUS, een Schotsch edelman, wierdt begiftigt met de regeering van het koninkryk, na dat de vergadering der staten den koning Conarus om zyn quaat gedrag hadde doen gevangen nemen. Argadus gedroeg zich loslyk en als een goet rechter in 't begin van zyne bestiering; maar haakte naderhandt naar de kroon. In eene vergadering van de staten hier over beschuldigt zynde, bekende hy zyn misslag, en verzocht op zyne kniën vergiffenis, met de tranen in de oogen. Belooft hebbende zich te beteren, wierdt hy in zyne waardigheit bevestigt. Hy regeerde vervolgens met veel roem, maakte goede wetten, en behieldt de regeering na de doodt van Conarus onder het koninkryk van Ethodius, zynen neef. Maar hy wierdt eindelyk gedood in eenen veldslag tegen de bewoners der eilanden, die opgestaan waren, en door de Ieren en door de Picten ondersteunt wierden, omtrent het 160 jaar van Christus. *Buchanan.*

ARGALUS, koning van Sparte, volgde op Amyclas, en hadt Cinortes, zynen zoon, tot opvolger. *Pausan. in Lacon. lib.* III.

ARGANDA, eene stadt in nieuw-Castilië, in 't aartsbisdom van Toledo. Alfonsus Carillas, kardinaal en aartsbisschop van Toledo, hieldt aldaar een Concilie van 29 Canons in den jare 1473, op het welke besloten wierdt dat niemandt tot de kerkelyke waardigheden zoude verheven worden, die de Latynsche tale niet verstondt; dat de bisschoppen verplicht zouden zyn ten minsten driemaal des jaars misse te doen, en de gemene priesters vier maal. *Spondan. A. C.* 1473. *n.* 8. *Serenius in edit. Concil. Hisp.*

ARGANTHONA, eene dochter, welke Rhesus, haar in het eilandt Chio gevonden hebbende, tot zyne vrouwe nam eer hy naar den Trojaanschen oorlog ging. Zy hadde zo veel liefde voor haren man, dat zy, zyne doodt vernomen hebbende, daar door van verdriet sturf. *Parthenius Eroticon cap.* 46. Anderen noemen haar *Arganthonis.*

ARGANTHONIUS, koning der Tartessen, oude volkeren van Spanje, leefde 150 jaren, zo men Anacreon en Herodotus gelooft. Plinius schryft hem maar 120 jaren levens toe: maar Silius Italicus rekt het zelve uit tot 300 jaren. *Sil. Ital. lib.* III.

ARGEA, eene boschnymph, waar van de dichters verziert hebben, dat zy door de zon in eene hinde verandert wierdt, om dat zy, een hart najagende, gezegt hadde dat zy het zelve zoude inhalen, al liep het ook zo gezwint als de zonne. *Hygin.*

ARGEEN, *Argei*, was een naam, die men zegt dat gegeven wierdt aan de zeven heuvelen, op welke Rome gebouwt is ter gedachtenisse van Argus, eenen eer medgezellen van Hercules, dien Evander tot zich nam. Anderen zeggen, dat het plaatsen waren in de stadt Rome, alwaar de graven waren der Argiven, die Hercules verzelt hadden. *Varro de ling. Lat. lib.* VI. *Ovid. Fast. lib.* IX. *Festus.*

ARGEEN, afbeeldingen van menschen van biezen gemaakt, welke de offerpriesters of de Roomsche Vestalen van de houte brug in den Tyber wierpen, op den 15 dag van May. Men zegt, dat deze plechtigheit haren oorspronk hadde van de Arcadiërs, die vyanden waren van de Argiven; en dat Evander, koning van Arcadië, uit Griekenlandt in Italië gekomen zynde, aldaar deze plechtigheit hadde doen onderhouden, van dertig menschelyke afbeeldingen, die dertig Argiven verbeeldden, in 't water te werpen. Anderen zeggen, dat de barbaarsche volkeren, die eertyds het Latynsche landt bewoonden, de Argiven of Grieken, die zy gevangen kregen, in den Tyber stortten; en dat Hercules, door Italië trekkende, hen die gewoonte, om aldus de vreemdelingen te doden, deedt verlaten, en hen bewoog om bieze beelden in de rivier te werpen, om iets van hunne oude plechtigheit te behouden. *Varro de L. Lat. lib.* VI. *Ovid.* V. *Fast.*

ARGELES, van de Franschen *Argilliers* genoemt, is eene kleine plaats in het Rousillon aan de zee gelegen, welke om de nabuurschap van Collioure van eenig belang is. In den jare 1641 wierdt het zelve verovert door den Franschen generaal den vicomte van Arpagou. *Le Vassor hist. de Louis* XIII. *lib.* XLVIII. *pag.* 134.

ARGELIUS, een bouwkunstenaar, door Vitruvius bygebragt in de voorreden van zyn VII boek.

ARGEN, eene rivier van Duitschlandt in Zwaben. Het is de *Argus* der Latynsche schryvers. Zy loopt voorby Wangen, doedt dikwils veel schade, en valt by het grote vlek Langen-Argen in het meir van Constans, of de Bodenzee.

ARGEN, een voornaam slot aan, of liever ganschin de Bodenzee, by het welke een groot vlek gelegen is, Langen-Argen genoemt. Dit slot wordt aldus genoemt naar eene rivier van den zelfden naam, waar van hier voor gesproken is. Het zelve behoort aan de graven van Montfort, en is in den jare 1647 door achteloosheit in de assche gelegt. In den jare 1646 wierdt het den Zweden, doch door hen in den jare 1649 den graven van Montfort weder o[p]vergegeven. *Zeiler. Topogr. Suev. pag.* 8.

ARGENDAL, of ARGENTHAL, *Argendalia*, eene kleine stadt van Duitschlandt, in het Paltzgraafschap aan den Rhyn, tusschen de steden Simmeren en Bacherach. *Maty Dict. Geogr.*

ARGENS, of ARGENT, *Argenteus*, eene rivier van Vrankryk in Provence. Men vindt 'er gewag van gemaakt in de brieven van Cicero, in Plinius, en in Ptolomæus. Zy heeft drie oorsprongen, waar van de eene komt van Seillons, de andere van omtrent S. Martin de Verages, en de derde van de kant van Barjols. Zy ontfangt vervolgens de Coulon, de Caramies, de Granegonne, en de Lendolle, en loopt naby Frejus in de zee. *Cicero lib.* X. *ep. Fam.* 34. 35. *Ptolomæus lib.* II. *cap.* 10. *Plin. lib.* III. *cap.* 4. *Bouche hist. de Provence*,

ARGENTA, *Argentia*, eertyds een steedtje, nu een vlek, met

met een kasteel, in het hertogdom van Ferrare, naby het meir van Comachio, tusschen de steden Ferrare en Ravenna, aan den Zuidelyken arm van de Pô, naar deze plaats gemeenlyk *Pô di Argenta* genoemt. In den jare 1708 wierdt het van de keizerschen bezet, die het ook begonden te versterken. Deze naam zoude afkomstig zyn *ab argento*, van het geldt, dat de inwoners verplicht zyn jaarlyks aan den aartsbisschop van Ravenna te betalen. *Baudrand.*

ARGENTAC, *Argentacum*, een vlek van Vrankryk in het Limosyn aan de Dordogne, tusschen de steden Orilhac en Tulle. *Baudrand.*

ARGENTAN aan de Orne, eene stadt van Vrankryk in Normandyë, tusschen Seez en Falaise. De zelve is het *Argentomum*, of *Argentomagum* der Latynsche schryvers. Bourgon, in zyne *Geogr. Historique*, zegt, dat de Romeinen de zelve *Aræ Genuæ* noemden. Deze stadt is vry volkryk, en de eenige van Normandyë, daar men wyngaarden ziet; doch dezelve dragen niet dan verjuis. *Baudrand. Bourgon Geogr. Historique.*

ARGENTARIUS *Mons*, *Argentarius Vicus*, *Col d'Argentiere*, een gedeelte van 't Alpische gebergte, grenzende aan 't Markgraafschap van Saluzzo, omtrent het dorp Argentiere, naby het welke men de vermaarde doortocht van het Alpische gebergte heeft, en den weg van Vrankryk naar Italië gaande; welke doortocht de vlakte van Sture in de opper en neder-vlakte verdeelt, naar den loop van de rivier de Sture. Het is hier geen veilig reizen voor de vreemdelingen, die 'er dikwils, onverzelt zynde, berooft worden. *Maty Dict. Geogr.*

ARGENTARO, in 't Italiaansch *Monte Argentaro*, en in 't Latyn *Hæmus mons*, een gebergte van Turkyë in Europa, dat zich uitstrekt tusschen Bulgarië ten Noorden, en Macedonië en Romanië ten Zuiden. Een arm van dit gebergte strekt zich van het Noorden naar het Zuiden, van de stadt Develto af tot in de nabuurschap van Adrianopel; en deze was het, dien de ouden den berg *Rodope* genoemt hebben. Chevreau zegt dat de Sclavonen dit gebergte *Cumoniza* noemen; die van het omleggende landt, *Kriviezne*, de Turken, *Balkan*, en de Italianen, *de werreldketen. Chevreau hist. du monde lib.* I. *cap.* I. *Baudrand.*

ARGENTARO, *Monte Argentaro*, *Argentarius Mons*, een klein half-eilandt aan het voorgebergte van den staat *Delli Presidii*, in Toskane, ten Zuiden van de stadt Orbitello. *Baudrand.*

ARGENTEAU, weleer een sterk kasteel of slot in de Nederlanden, op een hoge rots naby Viset, tusschen Maastricht en Luik, in het graafschap van Valkenburg, gedeelte van 't hertogdom Limburg, aan de Maas gelegen, was eertyds van veel belang; waarom de Spaansche landvoogdt, de markgraaf van Aytona, eer hy de stadt Maastricht aantastte, het zelve door den hertog van Lerma en den marquies de Lede in de orde deedt belegeren; het gaf zich na een beleg van derdehalven dag over. Doch de prins Frederik Henrik van Oranje liet den kommandant Junius, als eenen, die zich veel langer hadde kunnen verdedigen, in hechtenisse nemen. In den laatsten oorlog is dit slot door de Franschen verwoest. Het behoorde weleer aan het edele geslacht Argenteau, en komt tegenwoordig den grave van Clairmont uit het zeer edele huis van Clarisse toe. Men vindt nog hedendaags in de kerk van Hermal, dichte by Argenteau aan de linker zyde van de Maas, een zeer kunstige en prachtige graftombe van de oude heren van Argenteau, met een aanmerkenswaardig opschrift in de Fransche tale. *Maty Dict. Geogr. Neufville hist. de Holl. T.* II. *p.* 228.

ARGENTERA, of ARGENTARI, *Argentaria*, een vlek gelegen op de Westkust van het eilandt Sardinië, beoosten de stadt Sassari. Eenige landbeschryvers houden het zelve voor de oude stadt *Tilium*, welke anderen stellen te Monte-Giraro, een dorp van de zelfde kust. *Baudrand.*

ARGENTERIUS (JOHANNES) was geboortig van Castel-Novo in Piemont. Hy is een geneesmeester geweest, en leefde omtrent den jare 1560. Hy leeraarde te Napels, te Pisa, en te Turin, daar hy zich met ter woon vast stelde, en daar hy zelfs een voordeelig huwelyk deedt met Margareta Broglia, de zuster van Karel, die toen aartsbisschop van Turin was. Johannes Argenterius schreef verscheide verhandelingen, die men na zyn doodt in drie stukken in folio byeen verzamelt heeft. Men zegt, dat hy zo gelukkig niet was in de oefenende, als in de beschouwende geneeskunde. Hy bekent zelf, dat zyn geheugen niet gelukkig genoeg was om hem de opmerkingen te erinneren, die hy in zyn kabinet maakte. Zyne gevoelens zyn zomtyds strydig met die van Galenus; en hy beroemt zich zelfs daar over in zyne werken. Hy stierf te Turin den 13 May des jaars 1672. *Imperialis in musæo hist. van der Linden de script. med.*

ARGENTIERE, een vlek van Vrankryk, in Languedok. Het heeft zynen naam ontleent van de zilvermynen, die eertyds in des zelfs landstreek waren. Het is gelegen in dat gedeelte van Languedok, dat men het Vivarez noemt, twee mylen van de kleine stadt Aubenas ten Zuiden. *Baudrand.*

ARGENTIERE, een dorp van de staten van Savoje, in het vikariaat van Barcelonette, tusschen die stadt en Demont gelegen. Zie verder ARGENTARIUS *Mons. Maty Dict. Geogr.*

ARGENTIERE, *Argentaria*, eertyds *Cimolus*, of *Cimolos*, een klein eilandt van den Archipel, naby dat van Milo gelegen. Het heeft zyn tegenwoordigen naam ontleent van het gevoelen, dat men heeft, dat aldaar een zilvermyn is. *Baudrand.*

ARGENTINA. Zie STRAASBURG.

ARGENTINA, *Argentanum*, een vlek van het koninkryk van Napels, in het benedenste Calabrië, tusschen Cosence en S. Marco. *Baudrand.*

ARGENTINA, (THOMAS) een Augustyner monnik, aldus genoemt, om dat hy geboortig was van Straasburg, in 't Latyn gezegt *Argentina*. Zyne verdiensten maakten hem geacht in zyne orde, en hy wierdt tot algemeen prioor van de zelve verkoren te Parys op den 11 July des jaars 1345. Hy verkreeg in deze nieuwe waardigheit nog te meerder achting by alle de grote mannen van Europa. Hy stierf te Weenen in Oostenryk in den jare 1357, hebbende twaalf jaren bestierder geweest van zyne orde, die Gregorius Arimini in zyne plaats stelde. Het gene verdient aangemerkt te worden tegen Trithemius, die Thomas eerst na den laatsten stelt. Zyne grote bezigheden beletten hem niet voor het gemeen te arbeiden, en hy schreef verscheide werken, onder anderen aantekeningen over den meester der spreuken. *Joseph. Pamphil. in Chron. Erem. S. August. Corn. Curtius Elog. Viror. illust. August. Possevin. in Appar. S. Trithem. & Bellarm. de script. Eccl.*

Eenige schryvers, gelyk Trithemius en Simler, verzekeren, dat 'er een ander THOMAS ARGENTINA, of *van Straasburg*, geweest is, die uitmuntende sermoenen geschreven heeft. Hy leefde in den jare 1495, en men verzekert, dat hy de schryver is der brieven, der vragen, en van eenige andere verhandelingen, die men aan den eersten toeschryft. Men moet zich ondertusschen verwonderen, dat Antony van Siena, een Dominikaner, niet van hem gesproken heeft in de Bibliotheek der schryvers van zyne orde, en dat Possevinus, Bellarminus, Miræus, en verscheide anderen geen acht genomen hebben dat men deze twee mannen onder een vermengde, die van verschillende ordens waren, en in verscheide eeuwen leefden.

ARGENTINO, (FRANÇOIS) kardinaal, was van Venetië, en niet van Straasburg, gelyk Cabrera gemeent heeft. Hy was jong, welgemaakt, stout, ondernement, en natuurlyk welsprekende. Deze hoedanigheden behaagden aan paus Julius den II, die Argentino beminde, zich vermaakte met hem te verheffen, en hem gebruikte in verscheide gewigtige onderhandelingen, gelyk in de vredehandeling met de Venetianen, en wanneer het 'er op aanquam om de misnoegde kardinalen te herwinnen. Julius gaf hem het bisdom van Concordia, en maakte hem kardinaal, het geneby met zo veel vermaak deedt, dat hy van blydschap daarom weende. Maar deze blydschap wierdt sedert in droefheit verandert: want Argentino stierf schielyk, en zonder te biechten, op den 23 Augustus des jaars 1511. Men zegt, dat de paus, daar van de tyding ontfangen hebbende, zelfs byna van verdriet gestorven was. *Aubery hist. des Cardin.*

ARGENTINUS was de Godt, welken het Heidendom gesmeed hadde, om den toezicht te hebben over de zilvere munt; gelyk den Godt Esculapius, om den toezicht te hebben over de kopere munt, welke de Latynen *Æs* noemden. Wat de goude munt belangt, men vindt in de outheit geen Godt, die daar over den toezicht hadde: waarom Augustinus zich verwondert, dat de Heidenen, die het daar voor hielden dat *Esculapius* de vader was van *Argentinus*, niet eenen godt *Aurinus* maakten, waar van *Argentinus* de vader ware: want zo men zeggen kan, dat de kopere munt de zilvere voortgebragt heeft, om dat zy in het gebruik voor de zelve geweest is; men kan van gelyken zeggen, dat deze de goude stukken heeft voortgebragt. *Argentini Dei*, zegt hy, *patrem Æsculapium agnoverunt. Miror autem, quod Argentinus non genuerit Aurinum.* Men moet misschien daar op, dat de Romeinen gene Godheit voor het goudt hadden, dit vaars van Juvenalis in zyn eerste hekeldicht toepassen:

——————— *Funesta pecunia, templo*
Nondum habitas; nullas nummorum ereximus aras.

Want het is zeker, volgens Varro en Augustinus, dat de Romeinen ten tyde van Juvenalis de gezegde Godheden *Argentinus* en *Esculapius* aanbaden.

ARGENTO, *Ululeus* of *Ululens*, eene rivier van Turkyë in Europa. Zy loopt door Albanië, en ontlast zich in de Golf van Venetië, tusschen de stadt Durazzo en den mondt van de Drin. *Baudrand.*

ARGENTON, *Argentum*, een steedtje van Vrankryk op eenen heuvel, in 't Zuider deel ten Westen van het landschap Berry, aan de rivier de Creuse, naby de grenzen van La Marche de Limosyn.

ARGENTOR, eene rivier van Vrankryk, in 't Angoumois, die te zamen gevoegt is van twee beeken, de eene *Argent*, en de andere *Or* genoemt. Te Porsac, een klein dorp, werpt zy zich in de Charante.

ARGENTRE, (BERTRAND D') luitenant generaal, of groot-seneschalk van Rennes in Bretanje. Argentré is een vlek van neder-Bretanje, en heeft zynen naam gegeven aan een der aanzienlykste en edelste geslachten van deze provincie. Dit geslacht was alreets aanmerkelyk omtrent den jare 1060. PIETER D'ARGENTRE was een der geleertste mannen van zynen tydt, en verkreeg door zyne verdiensten van koning François den I de waardigheit van het groot-seneschalkschap van Rennes. Petrus liet na BERTRAND, van wien hier gesproken wordt, een der grootste sieraden van dit geslacht. Hy was geleert, heusch, milddadig, en edelmoedig. Hy schreef zulke geleerde aantekeningen over de gewoonte van Bretanje, dat de verstandigste rechtsgeleerden, en onder anderen Karel du Moulin, de zelve ongemeen pryzen. Men heeft nog van hem eene historie van Bretanje, die hy schreef op het verzoek der staten van die provincie. Hy hadt andere werken voltrokken, die hy niet konde doen drukken; want genoodzaakt zynde uit Rennes te vertrekken, gedurende de rampzalige partyschappen van de Ligue, stierf hy daar door van verdriet den 13 Febuary des jaars 1590, in den ouderdom van 71 jaren. Zie de geslachtrekening van Argentré in *Du-Pas*, de Historie van *J. A. Thuanus*; *Sammarth. Elog.*

ARGENTREUIL, of ARGENTEUIL aan de Seine, *Argentolium*, eene kleine stadt van Vrankryk, omtrent drie Fransche

fche mylen beneden en ten Noordweften Parys. Aldaar is eene priory, afhankelyk van de abdy van S. Denys. Men geeft voor in den jare 1156 aldaar gevonden te hebben het kleedt van den Heilandt, zonder naadt, en van eene rootachtige verwe. *Robert in Chron. Du Chefne Antiq. des villes de France.*

ARGER (Pieter) quam verfcheide malen uit Vlaanderen in Vrankryk met Ridicovi, om den koning Henrik den IV te vermoorden, maar hy konde nooit zyn verfoeijelyk voornemen uitvoeren. Ontdekt en gevangen zynde, wierdt hy met zyn medgezel Ridicovi levendig gerabraakt, in den jare 1599. *Dupleix hift. d'Henri IV.*

ARGEUS, of ARGÆUS, een berg in Cappadocië, volgens Plinius. *Danet.*

ARGEUS, een zoon van Lycimnius, dien Hercules met zich voerde, belovende aan zynen vader dat hy hem zoude wederbrengen: maar deze jongeling op den weg gefturven zynde, verbrandde Hercules zyn ligchaam om de affche daar van te vergaderen, en de zelve met zich brengende, eenigzins te voldoen aan zyne belofte. Eenigen zeggen, dat dit de eerfte was, wiens ligchaam na zyne doodt verbrand wierdt, en deze gewooonte is federt allengs doorgedrongen. *Cæl. Rhodig. lib. XVII. cap. 31.*

ARGEUS, koning van Macedonië, was een zoon van Perdiccas, op welken hy volgde in de regeeringe in het 3389 jaar der wereldt. Hy regeerde 32 jaren, en liet in den jare 3421 de kroon aan zynen zoon Philippus. *Eufeb. in Chron. Juftin. lib. VII.*

ARG-FEUILLE, (Willem) kardinaal, was een Franfchman, en bloedverwant van den paus Clemens den VI. Hy nam het geeftelyke kleedt aan onder de Benedictynen van de Congregatie van Cluni, en was prioor van S. Pieter van Abbeville. Clemens de VI, op den H. ftoel verheven zynde, gaf hem het aartsbisdom van Saragoffa, in het koninkryk van Aragon: het welke Martyn Carillo, fchryver van de hiftorie der prelaten van die ftadt, heeft doen geloven, dat hy een Spanjaardt was. De zelfde paus maakte hem kardinaal, en gebruikte hem in verfcheide zaken. Urbanus de V, dien hy volgde naar Rome, zondt hem voor legaat naar Napels, en hy fturf te Viterbo den 4 October des jaars 1369.

ARG-FEUILLE, (Willem) mede kardinaal, gezegt *de Jonge*, was uit de provincie van Limoufyn, en een neef van den voorgaanden. De grote voortgang, dien hy maakte in de burgerlyke en Canonyke rechtsgeleerdheit, maakte hem geacht aan het hof der pauzen. Men verzekert, dat hy de welgemaaktfte en beleeftfte man was van zynen tydt. Paus Urbanus de V, die veel achting hadde voor den kardinaal van Arg-feuille *den ouden*, wilde hem verplichten in den perfoon van zynen neef, dien hy met het zelfde purper vereerde, te Marfeille den 12 May des jaars 1367. Arg-Feuille was toen maar 28 jaren out. Hy hieldt naderhandt de zyde van Clemens den VII, aan wien hy grote dienften deedt. Hy was legaat in Duitfchlandt, en fturf te Avignon den 13 January des jaars 1401. *Frizon Gall. Purp. Bosquet in Urbano V. Wion in ligno vit. lib. II. cap. 9.*

ARGIA. Zie ARGOS.

ARGIA, priefterefle van Juno, en moeder van Bito en van Cleobis, vermaart om hunne Godsdienftigheit, dewyl zy den wagen van hunne moeder naar den tempel trokken, om dat de offen, die daar toe gefchikt waren, te lang achter bleven. Zie CLEOBIS.

ARGIA, eene dochter van Adraftus, koning der Argiven, gemalinne van Polynices, is beroemt in de hiftoriën om hare uitnemende liefde voor haren man. Zy dede de zelve inzonderheit blyken wanneer zy, vernomen hebbende dat haar man in het beleg van Thebe gefneuvelt was, zyn lyk onder de doden ging zoeken, ondanks het gebodt van Creon, dat zulks op ftraffe van het leven verboodt. Zy trok uit Thebe met Antigone, de zufter van Polynices, die zich van de zelfde plichten omtrent hare broeders wilde quyten. Argia en Antigone wierden door laft van Creon ter doodt gebragt; en haar doodt wierdt vervolgens door Thefeus gewroken. *Stat. lib. XII.*

ARGIAN en ARREGIAN, *Arragiana*, eene ftadt van Chuliftan, eene provincie van Perfië. Zy is gelegen aan de rivier de Sirt, naby de golf van Balfora. Het is de hoofdftadt van een klein landfchap, dat den zelfden naam draagt. *Baudrand.*

ARGIASB, of ARGIAST, koning van Turqueftan, zoon of kleinzoon van Afrafiab, deedt een groten inval in Khorafan, ten tyde toen Kifchtafb in Perfië regeerde. Hy veroverde de ftadt Balkhe, die hy plunderde, en daar hy zelfs Lohorasb doodde, die derwaards geweken was om in ftilte te leven, na dat hy zyne ftaten in handen van Kifchtasb zynen zoon hadt overgegeven. Hy breidde zyne overwinningen nog verder uit; want hy verdreef dezen prins, en noodzaakte hem uit Perfië te vluchten, in de provincie, welke de Perfianen Kouheftan noemen, en de Arabiers Gêbal, een out landfchap der Parthen, daar de gebergtens en de engtens hem in zekerheit ftelden tegen de overvallen van de ruitery der Turken en der Tartaren. Maar eenigen tydt daarna deedt Alfendiar, de zoon van Kifchtafb, hem het zelfde lot fmaken, en verdreef hem tot aan de overzyde van de rivier Gihon, of Amou, daar hy eindelyk van zyne eige onderdanen en in 't midden van zyne ftaten gedood wierdt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARGILETUM, eene wyk, of een quartier van Rome, alwaar vele kunftenaars en kooplieden, en verfcheide boekwinkels gevonden wierden. Men wil, dat deze plaats aldus genoemt wierdt naar eenen hoofdman, Argus genoemt, die aldaar gedood wierdt, om dat hy eenen toeleg wilde maken op het leven van den koning Evander. Men ftelde dezen naam te zamen van *Argus* en van *lethum*, dat *doodt* betekent. Anderen zeggen, dat Argiletum komt van het woordt *argilla*, om dat 'er veel van deze vette aarde in die plaats was. *Virgil. Æneid. VIII. Varro de L. Lat. lib. IV.*

ARGILLIERS. Zie ARGELES.

ARGIMUND, kamerling van Ricaredus, koning der Gothen, omtrent den jare 589, machtig geworden zynde, fmeedde een aanflag tegen den ftaat en tegen den perfoon van zynen vorft, om in zyne plaats te regeeren. Men nam hem gevangen; en van zyn misdryf overtuigt zynde, wierdt hy, na dat hy met roeden gegeeffelt, en op eenen ezel door de ftadt Toledo omgevoert was, benevens zyne medeplichtigen met de ftrengfte doodt geftraft. *Louis de Mayerne Turquet. Hift. d'Efpagne.*

ARGINUSA, een klein eilandt van Griekenlandt. De Athenienzen behaalden op het zelve, onder het geleide van Conon, eene overwinninge op de Lacedemoniënzen, die aldaar hunnen veldoverfte Callicratidas verloren, omtrent het 347 jaar van Rome. *Plutarchus in Conon. Plinius lib. V. cap. 31.* Strabo ftelt drie fteden van dezen naam *lib. XIII.*

ARGIPHONTES is een naam, die aan Mercurius gegeven wierdt, om dat hy den hondert-oogigen Argus gedood hadde, die Jö bewaarde, volgens den laft, dien hy daar toe ontfangen hadde van Jupiter. Het is een Griekfch woordt, Ἀργιφόντης, te zamengeftelt van Ἄργος, *Argus*, en van φόνος, *moordt*. Zie ARGUS.

ARGIPPEEN, oude volkeren van Sarmatië, die, volgens het verhaal van Herodotus, kaal geboren wierden, met eene lange kin, en weinig neus, en die een geluidt van ftem hadden, van andere menfchen onderfcheiden. Zy leefden alleen van boomvruchten, en beoorloogden nooit hunne naburen, die ook ontzag voor hen hadden, en hen dikwils tot fcheidsmannen namen in hunne verfchillen. *Herodotus lib. II.*

ARGIRO CASTRO, *Antigonia*, eertyds eene ftadt, nu een vlek van Turkyë in Europa. Het zelve is in Epirus, op de grenzen van Macedonië, en beoften de ftadt Chimera gelegen. *Baudrand.*

ARGIROPHILUS. (Johannes) Zie ARGYROPHILUS.

ARGIS, een fterk kafteel, in Mefopotamië gelegen, naby Amida, dat Tamerlan veroverde in het 796 jaar van de Hegire. De tafelen van Naffireddin en van Ulug Begh plaatfen eene ftadt Argis in Armenië, op 77 graden lengte, en op 38 graden 30 minuten Noorderbreedte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARGISCH, *Argida*, *Argidava*, eertyds eene ftadt, nu een vlek van Wallachië, naby de grenzen van Zevenbergen, aan de rivier de Dombrowizza, tuffchen de fteden Hermanftadt en Tergovifto. *Baudrand.*

ARGIUS, gevryde van den keizer Galba, en beftierder van zyn huis, verbrandde zyn ligchaam in de hoven, welke Galba buiten Rome hadde; en na dat hy zyn hoofdt genomen hadde van de plaats *Sifiercia*, alwaar men te Rome de ligchamen wierp van de genen, die geftraft waren, rechtte hy een graf op voor dezen prins, dat weinig prachts hadde. *Plutarchus in Galba. Tacit. hift. lib. I.*

ARGIVEN, *Argivi*, een out volk in Griekenlandt. Zie ARGOS.

ARGLAS, eene kleine Ierfche ftadt in de provincie van Ulton of Ulfter, in 't graaffchap Downe. Zy is aan de Ierfche zee gelegen, en met een kleine en ondiepe, doch zekere haven voorzien. Zy geeft den tytel van graaf aan den lord Cromwel van Oakham. *Beeverell. Delic. de l'Irlande pag. 1457. Engelfch Dict.*

ARGO, het fchip der Argonauten, dat hen diende, en Jafon, hun opperhoofdt, om naar Colchos te zeilen tot veroveringe van het gulde vlies. Eenigen houden het daar voor, dat dit fchip zynen naam ontleende van een zekeren *Argo* of *Argus*, die daar van de ondernemer en bouwmeefter was: anderen menen, dat deze naam komt van het Griekfch ἀργὸς, datin een ftrydigen zin *ligt* en *langzaam* betekent. Eindelyk Bochart, de gevoelens van alle de ouden verwerpende, neemt zyne toevlucht tot het Syrifch, en neemt den oorfpronk van dezen naam van het woordt *Arco*, dat is te zeggen *lang*, de G. in een C. veranderende, (dat dikwils genoeg gefchiedt) om dat de Grieken zich te voren op zee niet dan van ronde fchepen bedienden, en dat volgens Philoftephanes, door Plinius *lib. VII*, *cap. 46* bygebragt, het eerfte lange fchip dat was, het welke Jafon en zyne medgezellen naar Colchos bragt: het welke ook Herodotus en de uitlegger van Apollonius *lib. I* zeggen. Het was een foort van eene galei, met vyf en twintig riemen aan ieder zyde, gelyk Apollodorus aanmerkt; en aldus hadde het ten minften vyftig ellebogen lengte, en zelfs meer, zo men Theocritus geloven wil. Wat aangaat het hout, dat gebruikt wierdt om dit fchip te bouwen, eenigen zeggen, dat het dennen-, anderen dat het beuken- of eiken-hout was; en miffchien is in het maken van het zelve dit driederlei flag van hout gebruikt. Maar alle komen zy overeen, dat de bomen gehouwen wierden in het bofch van Dodona; en om dat aldaar oudtyds orakels gegeven wierden, gelyk de eene verziering de andere naar zich fleept, zo hebben de dichters voorgegeven dat dit fchip der Argonauten een fprekent fchip was. Zy willen ook dat dit het eerfte fchip geweeft zy, dat men op de zee heeft durven wagen; maar het is waarfchynlyker, dat de Tyriers of Pheniciers de uitvinders van de zeevaart waren. De dichters hebben dit fchip in den hemel geplaatft onder de fterren, en daar van een hemelsteken gemaakt. Manilius fpreekt 'er aldus van:

Tum nobilis Argo
In cœlum fubducta.

En op eene andere plaats:

Et ratis Heroum quæ nunc quoque navigat aftris.

Sam. Bochart in Chanaan. Herodot. Plin. lib. VII. Appollonius in Argonaut.

ARGOB, eene landftreke en der zelver hoofdftadt in het koninkryke van Bafan; welke ganfche landftreke van Argob Mofes, na het verflaan van Og, den koning van Bafan, aan Jair, den zoon van Manaffe, Jofephs zoon, tot eene erffelyke bezittinge gaf, die de zelve naar zynen naam noemde *Bafan Harvot Jair*. Deze landftreke was gelegen aan de overzyde der Jordane, tuffchen het meir van Galilea en dat van Meron. Zy wierdt ook het *Reuzenlandt* genoemt, om dat daar in reuzen gewoont hadden. Men vondt in dit landt van Argob, behalven vele andere onvafte en oope plaatfen, zeftig fteden, met hoge muren, yzere poorten, en kopere grendelen gefterkt. De hoofdftadt was mede ARGOB genoemt, waar van Eufebius zegt, dat het in zynen tydt eene plaats was, vyftien mylen van Gerafa ten Weften. Zy is waarfchynlyk de zelfde met *Ragab*, of *Ragaba*, waar van de *Misna* en Jofephus gewag maken. De Samaritaanfche vertaling ftelt gemeenlyk *Rigoba* in de plaatfe van *Argob*. *Deuter.* III. I *Reg.* IV. 13. *Eufeb. in Argob. Jofephus Oudh.* XIII. 23. *Mifna in Menachot.*

ARGOL, of AROL, eene kleine ftadt met een flot in 't Wefter Mofcovië, in het hertogdom Worotin, aan de rivier Occa. Wanneer Johan Bafilowitz de II het flot hadde doen herbouwen, wilde hy alle de arbeiders van honger laten fterven; doch zy flachtten den vetften onder hen, en meenden zich daar mede nog een tydt lang te onderhouden. Zo haaft de groot-vorft zulks vernam, liet hy die genen los, welke daar van gegeten hadden; doch de anderen moeften fterven.

ARGOLI, of ARGOLUS, (ANDREAS) een beroemt wiskunftenaar van Tagliacozzo, uit het koninkryk van Napels, maakte wonderlyke voortgangen in de philofophie en in de geneeskunde; doch hy hadde inzonderheit eene grote neiging tot de fterrekunft, waar van zich zyne onwetende landgenoten bedienden, om hem moeite te maken. Hy begaf zich dierhalven naar Venetië, daar hy van den raadt wel ontfangen en tot profeffor in de wiskunft te Padua, en eindelyk tot ridder van S. Marcus gemaakt wierdt. Hy fturf na den jare 1650. Men heeft van hem verfcheide fchriften, als: *de Diebus Criticis*; *Ephemerides ab an.* 1630, *ad* 1700; *Aftronomicorum lib.* III; *Problemata Aftronomica*, enz. Hy heeft een zoon nagelaten, JOHANNES ARGOLI genoemt, die mede vele verdienften hadde; gelyk dan ook dit geflacht van te voren alreets verfcheide beroemde mannen voortgebragt heeft, waar onder ALEXANDER ARGOLI, biffchop van Terracina, die by paus Paulus den III in groot aanzien was. PAULUS ARGOLI, een Franciskaner monnik, en broeder van Andreas, was een philofooph en Godgeleerde, en fturf in den jare 1591, in het 21 jaar zynes ouderdoms. *Thomaf. in Elog. Imperial. in muf. hift. Craffo Elog.*

ARGON, een zoon van Alceus, kleinzoon van Cleolicus, den zoon van Hercules en van eene dienftmaagdt van Omphale, deedt het koninkryk van Lydië overgaan van de Atyaden aan de Heracliden, 505 jaren voor het begin der regeeringe van Gyges, dat is te zeggen, in het 3491 jaar van de Juliaanfche Periode, 1223 jaren voor Chriftus. Hy hadde navolgers, waar van de namen onbekent zyn, tot op Ardys, die 39 jaren na Argon begon te regeeren. *Herodot. lib.* I. *Du Pin Biblioth. des Auteurs prof.*

ARGONAUTEN is een naam, die gegeven wierdt aan de dappere Grieken, die Jafon naar Colchos verzelden tot de verovering van het gulden vlies, in het 2791 jaar der werreldt. Zy waren, volgens Eufebius, ten getale van 52, of, volgens anderen, van vier en vyftig, waar van de voornaamfte waren *Hercules*, *Hylas*, *Thefeus*, *Pirithoüs*, *Orpheus*, *Peleus*, *Telamon*, enz, alle beroemt genoeg in de Griekfche en Latynfche dichters. Zy wierden *Argonauten* genoemt naar den naam van hun fchip *Argo*, of om dat de meeften van deze helden van het landt van Argos waren. Zie hier wat Jafon, het hoofdt der Argonauten, bewoog tot deze grote en moeijelyke onderneming. Jafon, gelyk Juftinus *lib.* XLII verhaalt, was een jong prins van Theffalië, die zulke goede hoedanigheden hadde, dat de koning Pelias, zyn oom, vrezende, dat hy ligtelyk de genegenheit der volkeren mogte winnen, en hem eens de kroon ontrukken, een eerlyk middel zocht om zich van hem te ontflaan. Dewyl hy hem voor ftout en kloekmoedig kende, bragt hy hem in gedachten naar Colchos te gaan, en het gulde vlies van daar te brengen, hopende, dat hy de gevaren van zulk een langen zeetocht niet zoude ontkomen, of dat hy in 't beoorlogen der Barbaren zoude fterven. Het gerucht van deze roemruchtige onderneming alom verfpreid zynde, verkoos Jafon de dapperften van de genen, die zich aanboden om hem op dezen tocht te verzellen, en begaf zich met hen op zee in het fchip Argo. Om het onderwerp of oogmerk van deze reize te verftaan, moet men de aanmerkingen van eenige geleerden overwegen. Daar zyn 'er, die zeggen, dat de Argonauten naar Scythië trokken, en dat het gulde vlies niets anders was dan de fchatten dezer volkeren: want het gerucht liep dat 'er ftromen waren naby den berg Caucafus, die met hare wateren goudt naar zich fleepten, en dat de Scythen het zelve vergaderden met doorboorde planken, gelyk een zeeve, en met fchapevellen, waar aan de wol noch vaft hing. Anderen willen, met meer waarfchynlykheit, dat het oogmerk van deze fabel is om in Jafon een wys en voorzichtig man af te beelden, en niet eenen gierigaardt, die zulk eene grote en moeijelyke reize gedaan heeft om goudt te gaan zoeken. Men zegt, dat hy van Chiron de geneeskunft geleert hadde, en dat men hem den naam van *Jafon* gaf van het Griekfche woordt Ἴασις, dat *de kunft van genezen* betekent: maar dat deze kunft voornamelyk haar opzicht hadde op de ziekten van de ziel, welke zyn de hertstochten, en dat men aldus door het gulden vlies de deugdt moet verftaan. Dat wanneer de dichters voorgegeven hebben, dat Jafon ftieren, die vuur en vlammen braakten, hadde ondergebragt, zy door deze geweldige dieren hebben willen afbeelden de hardnekkigheit van geeft, en alle de ongeregelde hartstochten. Daar zyn andere fchryvers, die het daar voor houden, dat deze fabel van Jafon niets anders is dan eene Chymifche leffe; dat men door de zaken, die hy op deze reize deedt, heeft willen vertonen de veranderingen der ligchamen, die door deze kunft gefchieden; en dat het gulde vlies, dat hy na zo veel arbeids veroverde, het afbeeldfel is van het gene dat men in het gemeen *het grote werk*, of *de philofophifche fteen* noemt. Suidas heeft gemeent, dat dit gulde vlies, dat de oudheit zo geroemt heeft, niets anders was dan een boek van fchapevellen gemaakt, het welk leerde, hoe men goudt konde maken; en dat Jafon het zelve Æëtes, koning van Colchos, ontnam, door het onderlinge verftandt, dat hy hadde met Medea, de dochter van dezen prins. Eindelyk, volgens de gedachten van een ander fchryver, en die de redelykfte fchynen van alle, het gulde vlies verbeeldt de eere en de glorie, welke moeijelyk te verkrygen zyn. Men heeft den jongelingen willen leeren door het voorbeeldt van Jafon, om niet ledig in hun landt te blyven, wanneer 'er gene gelegenheden zyn om daar hunnen moedt te doen blyken, en dat zy elders hunne dapperheit kunnen betonen; dat een man, die naar het beftier van eenen ftaat haakt, en door zyne geboorte, of door zyne verdienften daar toe geroepen is, vele landen en volkeren gezien moet hebben; dat hy der zelver zeden en gewoontens kennen moet; en dat hy zich zelf daar moet hebben doen kennen door zyne goede hoedanigheden: op dat, wanneer hy de regeering aanvaard zal hebben, hy te meer gevreeft en geacht zy van de vreemdelingen, met welke hy naderhandt te doen kan hebben. *Appollonius Argonaut.* IV. *Cicero* II *de Natura Deor. Plinius lib.* VII. *cap.* 56.

ARGONNE, een klein landfchap van Vrankryk, waar van het eene gedeelte is gelegen in de provincie van Champagne, en het andere aan de grenzen van Lotharingen omtrent de Maas, alwaar Verdun is. In Argonne heeft men de fteden Beaumont en Clermont, en de hoofdftadt daar van is S. Menehould. *Sanfon. Baudrand.*

D'ARGONNE, (D. NOEL VAN PARYS) een Karthuizer monnik, in 't Karthuizer klooster van Gaillon, in het bisdom van Rouaan, fturf in den jare 1705. Hy heeft een nuttig werk gefchreven *de la Lecture des Peres de l'Eglife*. De befte druk daar van is die van den jare 1697. Dit werk toont dat d'Argonne eene goede fmaak, onderfcheiding en oordeel hadde. Deze monnik is ook fchryver van een werk, na zyn doodt gedrukt, dat ten tytel heeft, *Melanges d'Hiftoire & de Litterature*, onder den naam van *Vigneul de Marville*, dat een verbloemde naam is. De ommegang, welken deze monnik in de werreldt hadde met eene menigte van brave luiden en geleerden, eer hy zich in de orde van S. Bruno begaf, veroorzaakte hem, zelfs na zyne afzondering, een oneindig getal van brieven, en van andere kleine werken, vol van geleerdheit en van hiftorifche en naaukeurige aanmerkingen, die in zyne mengelftoffen byeen verzamelt zyn. Het aangename is daar in gevoegt by het nuttige. *Pref. des Melanges Hift. Mem. du Temps. Du Pin bibl. des Auteurs Ecclef.* XVII. *fiecle.*

ARGOS, hoofdftadt van ARGIS, of ARGOLIS, ook *het koninkryk van Argos* genoemt, en tegenwoordig *het Romanië van Morea*. Deze ftaat van Argos hadt de Egeëfche zee en de golf van Napoli di Romania ten Ooften; Arcadië ten Weften; Laconië ten Zuiden, en de provincie van Corinthe en de golf van Engia ten Noorden. Argos was de hoofdftadt van dit koninkryk, aan de rivier Inachus, twee Duitfche mylen van Corinthus Zuidwaarts, en zeftien van Lacedemonië Noordwaarts; naby de ftadt lag het kafteel Lariffa. Deze ftadt was beroemt door hare Nemeëfche fpelen, ingeftelt in de LI Olympiade, en door verfcheide grote mannen, die zy gehad heeft; het welke gelegenheit gegeven heeft aan de dichters om de zelve tot een onderwerp van hunne fabels te maken. Argos is federt eene biffchoplyke ftadt geworden, onder het aartsbisdom van Corinthe behorende; en vervolgens heeft de keizer Ifaac Angelo haar zelf den tytel van een aartsbifdom verkregen. Het koninkryke der Argiven is zeer out. Het zelve begon door Inachus, die Argos ftichtte, in het 2822 jaar der Juliaanfche Periode; en het zelve bleef in ftandt tot op Acrifius, die gedood wierdt door zynen kleinzoon Perfeus, gelyk elders gezegt wordt. Jofephus, Tatianus, Clemens Alexandrinus, en andere oude fchryvers hebben gelooft, dat Inachus een tydgenoot was van Mofes, maar Eufebius heeft het tegendeel getoont, bewyzende dat deze koning 346 jaren voor den uittocht der kinderen Ifraëls uit Egypten leefde. Zie hier de Chronologifche fucceffie der koningen van Argos.

VERVOLG DER KONINGEN VAN ARGOS.

Inachiden.	Jaren van de Juliaansche Periode.	Voor J. C.	Jaren van regeering.
Inachus,	2822.	1892.	50.
Phoroneus,	2872.	1842.	60.
Apis,	2932.	1782.	35.
Argus,	2967.	1747.	70.
Criases; volgens Apollodorus en Pausanias, *Pisares*, zoon van Argus,	3037.	1677.	54.
Phorbas, broeder van Criases,	3091.	1623.	35.
Triophekes, zoon van Criases,	3126.	1588.	46.
Crotopus,	3172.	1542.	23.
Volgens Apollodorus en Pausanias was voor Crotopus, *Jasus*, de broeder van Agenor, vader van Crotopus.			
Sthenelus, zoon van Crotopus.	3193.	1521.	12.
Hier volgde *Gelanor*, volgens Apollodorus en Pausanias.			
Danaïden.			
Danaüs, Egyptenaar,	3204.	1520.	50.
Lynceus, zoon van Danaüs,	3254.	1460.	42.
Abas, zoon van Lynceus,	3295.	1419.	23.
Proëtus, zoon van Abas,	3318.	1396.	17.
Acrises, of *Acrisius*, zoon van Abas, gedood door *Perseus*, die naar Mycene week, en liet het koninkryk aan *Megapenthes*, zoon van Proëtus, op wien *Anaxagoras* volgde, en vervolgens *Electryon*,	3335.	1379.	31.
Deze drie regeerden zeven jaren,	3366.	1348.	7.
Het koninkryk overgebragt naar Mycene.			
Eurysteniden.			
Sthenelus,	3373.	1341.	8.
Eurysteus, wedergekeert naar Mycene,	3381.	1333.	45.
Atreus, *Thyestes*, en *Pelopides*,	3426.	1288.	65.
Agamemnon,	3491.	1223.	15.
Egysthus en *Clytemnestra*,	3506.	1208.	17, of 7.
Orestes.			
Pentis,			
Tisamenes.			

Eenige schryvers maken, na Megapenthes en Anaxagoras, gewag van *Melampus* en van *Bias*, die zy onder de koningen van Argos plaatsen. Naderhandt wierdt Argos en des zelfs koninkryk eene der machtigste Republyken van Peloponnesus, waar van de voornaamste steden waren, Argos, Epidaurus, Mycene, en Nauplia. De oude inwoners van dit landschap waren Argiven, en hadden veel deel in de Grieksche oorlogen. Omtrent het 333 jaar van Rome verklaarde men hen tot hoofden van een verbondt, dat tegen de Atheniënzen en Lacedemoniers gemaakt wierdt. In het volgende jaar, dat het eerste was van de XC Olympiade, vereenigden zy zich met de eersten tegen die van Epidaurus. In het 535 jaar van Rome versloegen de Tegéaten, ondersteunt van de Lacedemonienzen, die van Argos, en eenigen tydt daar na veroverden zy Epidaurus. In het 482 jaar van Rome, in de CXXVII Olympiade, wierdt Pyrrhus, Argos belegerende, gedood, gelyk elders gezegt wordt. Sedert onderwierpen zich de Romeinen dit landt, dat naderhandt onder de keizers van Constantinopel behoorde, en vervolgens onder de Republyk van Venetië, die in den jare 1383 deze stadt kocht van de weduwe van Petrus Cornaro, heer van Argos en van Napoli. De Sangiac van Corinthe vermeesterde de zelve in den jare 1463. Kort daar na ontnamen de Venetianen hem de zelve wederom, doch behielden die niet lang. In den jare 1686 nam de Venetiaansche generaal Morosini de zelve in. In het jaar 1696 quam het tusschen de Turken en Venetianen by Argos tot een treffen, waar in de laatsten het veldt behielden. Doch in den jare 1716 ging die stadt weder aan de Turken over. *Strabo lib.* VIII. *Plinius lib.* IV. *Thucyd. Diodor. Euseb. Ortel. Coronelli descr. Morea. Zieglers hist. Labyr. der Zeit p.* 922.

ARGOS, eene stadt in Epirus, *Argos Amphilogium* genoemt, welke verwoest is. Daar was ook eene stadt van den zelfden naam in Thessalië, tegenwoordig *Armiro* genoemt. Nog was 'er eene van dien naam in Achaje.

ARGOUNKHAN was een zoon van Abaka, of Abaga Khan. Hy volgde in het ryk der Mogols op Ahmed Khan, bygenoemt Nikoudar Oglan, in het 683 jaar van de Hegire, het 1284 van Christus. Men kan in het Artykel van AHMED KHAN zien, op wat wyze hy in dit ryk volgde. Op den troon geraakt zynde, gaf hy de eerste waardigheit van het ryk aan Buga, die alles byna met eene volstrekte macht bestierde. Schamseddin Said, die president van den Divan, of hoofdt van den raadt was, onder de regeering van Ahmed, was van het hof geweken, en zelfs alreets van Ispahan vertrokken, om naar de Indiën te gaan, wanneer Argoun, dien hy mistrouwde, hem deedt herroepen, en hem in zyne waardigheit bevestigde. Said gehoorzaamde zyne bevelen, en begaf zich terstondt ten hove; maar Buga, ziende dat zyn gezag verdeelt was; zocht zich wel haast van hem te ontslaan. Om door den kortsten weg daar toe te geraken, beschuldigde hy hem by den Sultan vergif gegeven te hebben aan Abaka, zynen vader; en deze prins, te ligtgelovig, zonder de verklaring der getuigen te onderzoeken, offerde dezen groten man op aan de heerschzucht van zynen medestrever, die iemandt in zyne plaats wilde stellen, die volkomen van hem afhing. Men maakte in dien tydt verscheide treurzangen om de volkeren te troosten over het verlies, dat zy geleden hadden; en de historieschryvers verhalen deze omstandigheit van zyne doodt: dat ter zelfder tydt, wanneer de uitvoerder van het vonnis in zyn huis inquam om hem te doen sterven, hy zich reinigde door de gewonelyke wassing, welke de Musulmannen doen voor hun gebedt; en dat hy vervolgens zynen Alkoran openende, om daar in het *Fal* of het goede voorteken te zien, dat zy gewoon zyn in dit boek te zoeken. Hy vondt daar in terstondt deze woorden: *De genen, die tot Godt zeggen: Gy zyt het, die onze meester zyt, en de genen, die treden op den rechten weg, en die overëenkomt met dit gelove, Godt zendt hen engelen toe, die hen vertroosten in hunne benaautheden, en hen verzekeren van het Paradys, dat hen beloofd was.*

Buga zich van zulk eenen medegenoot bevryd ziende, stelde gene palen meer aan zyne voornemens, en geraakte tot zulk een groot gezag, dat 'er maar eene stap te doen was, om volkomen meester te worden. Hy lichtte eindelyk het mombaanzicht af, en stont opentlyk tegen den Sultan op in het 686 jaar van de Hegire, het 1287 van Christus, maar hy bragt zyn geluk niet verre; want hy wierdt in het midden van zyne onderneming elendiglyk omgebragt.

Na de doodt van Buga, of Boga, drong een Jood, Saadeddoulat genoemt, een geneesmeester, en een man, die aangenaam van ommegang was, zich zo verre in de gunst van den Sultan Argoun, dat alle de zaken van de voornaamste groten van het ryk in het algemeen, en in het byzonder, van zyn gezag en van zyne gunst afhingen. Hy verhefte ongemeen alle de genen, die van zyne natie en van zynen Godsdienst waren, zonder echter de Christenen iets te doen verliezen, die mede aan het hof van den Sultan in groot aanzien waren. De Musulmannen alleen waren toen van alle gezag berooft, en inzonderheit sedert de doodt van Saïd. Deze morden dierhalven onophoudelyk tegen de Joden en tegen de Christenen. Argoun hadt op het aanhouden der zelven den Musulmannen alle de ampten van gerechtsoeffening en van finantie ontnomen, en het was zo verre gekomen, dat men hen belette in het leger van den Sultan te gaan en te komen, en dat men hen eindelyk verboodt aan het hof te verschynen. *Argoun*, zeggen zy, *hadt aan de Christenen belooft den tempel van Mecha in eene kerk te veranderen, en dat, in plaats van daar den almachtigen Godt aan te bidden, men 'er standbeelden en beeldtenissen aangebeden zoude hebben: maar de voorzienigheit, die altydt waakt voor de behoudenis van het Musulmanschap, en de gebeden der goede Musulmannen verhinderden deze grote omkeering; want Argoun wierdt in dien tydt krank.* Alle die belang hadden in het behoudt van het leven van dien prins, deden vele gebeden en aalmoessen in de provinciën van het ryk; en de Jood Saadeddoulat, die de eerste staatsbedienaar was, berouw hebbende van zyn voorgaanden handel, zondt nadrukkelyke bevelen in alle de provincien, om alles te herstellen, dat hy ontydig verandert hadde; maar dewyl het uur van de doodt des Sultans gekomen was, kon-

den

den de gebeden, de aalmoessen, en alle de andere bewyzen of uiterlyke vertoningen van gerechtigheit en Godsdienstigheit weinig helpen. De Sultan verviel tot de uiterste zwakheit, en begon alreets byna te zieltogen, wanneer hy het verdriet hadde te horen dat de Jood, zyn gunsteling, door zyne vyanden omgebragt was. Deze Sultan sturf eindelyk in het 690 jaar van de Hegire, het 1291 van Christus, en de Musulmannen, zyne doodt onder de wonderwerken van Mahometh rekenende, zeggen dat de zelve het Musulmanschap deedt herbloeijen, dat onder zyne regeering krachtig verwelkt was. *Khondemir.*

Daar zyn andere Arabische historieschryvers, gelyk Abulfeda, welke melden, dat de Jood Saadeddoulat omgebragt wierdt, om dat hy verdacht was den Sultan zynen meester vergiftigt te hebben; en of deze beschuldiging waarachtig zy, of valsch, het is zeker, dat de vyanden der Joden, die hun groot gezag met een afgunstig ooge aangezien, en misschien veel ongelyk van hen geleden hadden, deze gelegenheit waarnamen, na de doodt van den Sultan en van zynen staatsdienaar, om zich van hen te wreken, en eene grote moordery onder hen aanrechtten. Argoun Khan bevestigde Massoud, den zoon van Kaicaous, in de staten, welke het huis der Selguiciden bezat in klein-Asië. Deze Massoud was de laatste Sultan op een na van dit geslacht. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARGOW, een landschap in Zwitserlandt, alzo genoemt van de rivier Aar, zich tot langs het meir van Constans uitstrekkende. Ten tyde der Bourgondische koningen wierdt dit landschap, met de aangrenzende oorden, klein-Bourgondië genoemt, en strekte zich uit tot aan de rivier Ruſs, terwyl het overige gedeelte van Zwitserlandt Alemannië genoemt wierdt. Dit landschap hadt dezen naam nog in de XIII eeuw. *Stumpf.*

ARGUENON, *Argenus*, eene kleine rivier van Vrankryk, in Bretagne. Zy heeft haren oorspronk naby het vlek Jugon, loopt langs de grenzen der bisdommen van S. Brieux en S. Malo, en ontlast zich in de zee van Bretagne, drie mylen ten Westen S. Malo. *Baudrand.*

ARGUIN, een eilandt van Africa met eene sterkte in Nigritië, Zuidwaarts naar Cabo Blanco, 30 mylen van het vaste landt, op de Westkust. Het zelve wierdt in den jare 1443 door de Portugezen eerst ontdekt, die in het jaar 1455 aldaar een fort aanleiden. In den jare 1633 quam het aan de Hollanders, en van de zelve aan de Engelschen, welken het de Franschen in den jare 1678 afnamen, en het gansch vewoestten. Sedert hebben de Hollanders zich aldaar weder gevestigt. Dit eilandt legt in het koninkryk Gualata. In Dappers beschryving van Africa wordt Arguin in de landkaart van Nigritië wel in het koninkryk Gualata gestelt, doch niet als een eilandt, maar als eene inlandsche provincie boven Cabo Blanco.

ARGUNSKOI, *Argun*, eene Russische grensvesting in Dauria, aan de rivier Argun, welke ontstaat uit het meir Orgun in groot-Tartarië, tegen 't Noord-Oosten in de rivier Amur valt, en de landen der keizers van Ruslandt en van China van malkander scheidt.

ARGUNTHIS, koning der Scythen, volgde op zynen vader Palacus, den II van dien naam. Hy regeerde onder het keizerryk van Gordianus, omtrent den jare 245. Deze tydt van zyne regeering doet klaarlyk zien dat hy geen zoon was van dien Palacus, koning der Scythen, die een der tachtig mannelyke kinderen was van Scilurus, en die tegen Mithridates oorloogde, volgens Strabo; dewyl 'er sedert Mithridates, koning van Pontus, die omtrent 88 jaren voor Christus regeerde, tot de regeering van Gordianus, meer dan 300 jaren verlopen zyn. Om Strabo en Julius Capitolinus overeen te brengen, moet men denken, dat 'er twee koningen van Scythië van den naam van Palacus geweest zyn. *Julius Capitolinus.*

ARGUS, de vierde koning van Argos, een zoon van Jupiter en van Niobe, volgde op Apis in het 3329 jaar der werreldt, en het 1747 voor Christus. Men gelooft, dat hy het was, die den naam van Argia of Argolis gaf aan de stadt Argos, en de zelve bouwde of vergrootte. Onder zyne regeering, die 70 jaren duurde, begonden de Grieken hunne landen te bebouwen, en granen daar in te zaaien. Argus wierdt na zyne doodt als een Godt vereert, en men bouwde tempelen tot zyner eere, en men deedt hem offerhanden: een dienst, die voor hem bewezen was aan een byzonder man, Homogyrus genoemt, die van den blixem gedood wierdt, en de eerste was, die de ossen voor den ploeg spande. *August. Civ. Dei lib.* XVIII. *cap.* 6. Criases was zyn opvolger. *Euseb. in Chron.*

ARGUS, een zoon van Phrixus, bouwde, door raadt van Minerva, het schip met vyftig riemen, dat de Argonauten naar Colchos bragt, en dat, volgens de fabel, *Argo* genoemt wierdt, naar den naam van den gene, die het gebouwt hadde. Zie Argo. *Apollodor. Biblioth. lib.* I. *cap.* 9.

ARGUS, een zoon van Aristor, die men voorgaf dat hondert oogen hadde, waar van hy 'er altydt vyftig open hieldt, terwyl hy de andere sloot om te slapen. Hy wierdt door Juno verkoren om Jo te bewaren, welke Jupiter beminde, en die in eene koe veranderd wierdt. Mercurius bragt hem in slaap door het geluidt van zyne fluit, en doodde hem door last van Jupiter; en Juno, om zyne getrouwheit te belonen, herschiep hem in een paauw, en plaatste zyne oogen in de staart van dezen vogel. *Ovid. Metam. lib.* I.

ARGYLE, in 't Latyn *Argathelia*, of *Argadia*, een graafschap in West-Schotlandt, begrypende onder zich verscheide kleine landschappen, als Kintyre, Cowal, Lorn, Morbem, Sunart, Arnamurchan, benevens de eilanden Hay, Jura, Collensay, Mull, en Tirie. Dit graafschap legt tusschen de provinciën of graafschappen Lennox en Cantir. De graaf van Argyle is de eerste graaf van Schotlandt, heer van Kintyre, Campbel en Lorn. Gilespicus Archibald, graaf van Argyle, bleef in het treffen by Floddenfield, wanneer hy voor koning Jakob den IV streedt. Colin was een der drie regenten van Schotlandt gedurende de minderjarigheit van Jakob den V, en hy was alleen in staat om de Douglassen, die zich tegen hem aankantten, tegen te staan. Archibald was groot-kanselier ten tyde van de koninginne Maria. Colin, zyn zoon, was lord kanselier van Schotlandt onder koning Jakob den VI. Archibald wierdt in den jare 1641 markgraaf gemaakt, was een yverig voorstander der Presbyteriaansche kerkgewoontens, en een der grootste staatsmannen van zynen tydt. Hy bragt veel toe tot de herstelling en kroning van Karel den II in Schotlandt. Niettemin wierdt hem daarna, wegens het onderlinge verstandt, dat hy met Olivier Cromwel gehad hadde, zyn proces opgemaakt, en hem benevens eenige Puriteinsche predikanten het hoofdt afgeslagen, doende hy op het schavot grote betuigingen wegens zyn onschuldt. Zyne verbeurde goederen gaf Karel de II aan zyn outsten zoon Archibald Campbel, graaf van Lorn, onder den tytel van een graafschap, wederom. Deze geboodt de koninklyke lyfwacht te voet, en was in goet aanzien; doch hy wierdt echter wegens allerlei gevaarlyke aanslagen tegen den koning in het kasteel van Edenburg gevangen gezet, waar uit hy ontquam, en naar Hollandt overging. Van daar quam hy onder de regeering van Jakob den II weder in Schotlandt, met weinig volk, kort voor de landing van den hertog van Monmouth in Engelandt. Doch alzo hy niet boven 3000 mannen te veldt konde brengen, wierdt hy geslagen, gevangen, en, volgens vonnis van het Schotsche parlement, te Edenburg op den 30 Juny des jaars 1685 onthalst. Men hieldt hem voor een volkomen staatsman en een kloekmoedig soldaat. Zyn zoon Archibald quam met prins Wilhelm van Oranje in Engelandt, en boodt uit naam der standen van Schotlandt den koning Wilhelm en de koninginne Maria de kroon aan. Voor deze goede diensten verkreeg hy een regiment in Vlaanderen. Zyn outste zoon, de graaf van Lorn, viel in het vyfde jaar zynes ouderdoms uit een hoog venster van de derde verdieping tot beneden op den grondt, zonder eenige schade; waar by nog aanmerkenswaardig was, dat zulks geschiedde juist in het zelfde oogenblik wanneer zyn grootvader onthalst wierdt.

ARGYRA, eene Nymph, waar op Solemnus verlieft was: haar altydt onbewogen en wreet vindende voor zyne liefde, sturf hy daar door uit wanhoop. Venus herschiep hem in eene fontein van den naam van deze Nymph, welkers wateren een heilzaam liefdensmiddel waren, voor de genen, die zich daar in wieschen; want zy verloren straks de geheugenis van hunne meesteressen. Pausanias maakt 'er gewag van in zyn VII boek, daar hy ook spreekt van eene stadt van den zelven naam. Andere schryvers melden ook van eene stadt van den zelfden naam naby de rivier Indus. *Plinius* en *Mela.*

ARGYRASPIDEN, Macedoonsche krygsbenden, die zich door zo vele overwinningen beroemt gemaakt hadden, dat zy alle andere hoofden, buiten Alexander, verachtten, na dat zy door zulk een groten koning geboden waren geweest. Zy wierden aldus genoemt, om dat hunne schilden met zilver versiert waren, van het Grieksch Ἀργυρασπίδες, te zamen gestelt van ἄργυρος, *zilver*, en ἀσπὶς, *schildt.* De keizer Alexander Severus hadt ook *Chrysaspiden*, die schilden droegen, met goudt versiert. *Quintus Curtius lib.* IV. *Justin. lib.* XVI.

ARGYROPYLUS, (Johannes) geboortig van Constantinopel, week naar Italië, terwyl de Turken geheel Griekenlandt verwoestten. Hy wierdt zeer gunstig ontfangen door Cosmus de Medicis, die hem zynen zoon Petrus te onderwyzen gaf, en zynen kleinzoon Laurens, en die hem Professor in de Grieksche tale maakte te Florence. Hy betuigde zyne dankbaarheit in de vertaling, die hy maakte van de *Physica* en van de zedekunde van Aristoteles. Hy hadt een byzonder geluk in dezen arbeidt, dewyl Theodorus Gaza, die diergelyk eene vertaling opgestelt hadde, de zelve in 't vuur wierp, om het geluk van Argyropylus zyn goeden vriendt niet hinderlyk te zyn. Gaza ging hem in welsprekentheit te boven. Zyne vertaling zoude ongetwyfelt die van Argyropylus overtroffen en verduistert hebben; en dewyl hem de eerzucht van Argyropylus niet onbekent was, deedt hy eene offerhande, die, door den aardt, waar van hy was, hem niet veel kostte. Hy was een man, die geen werk maakte van loftuitingen noch van geldt. De redenen van Argyropylus mishaagden en vermoeiden de geleerden; en vooral, wanneer hy beweerde dat Cicero het Grieksch niet verstaan hadt. Hy verliet Toscane in een pesttydt, en begaf zich naar Rome, alwaar hy lessen deedt over den Griekschen text van Aristoteles. Zyne jaargelden waren aanmerkelyk; maar dewyl hy een liefhebber was van veel te eeten en te drinken, en dat zyne gesteltheit dien last verdragen konde, verteerde hy alles wat hy won. Men zal dan ligtelyk geloven het gene van zyn dikke buik verhaalt wordt. Hy sturf in den ouderdom van 70 jaren aan een koorts, die hy gekregen hadde door het eeten van te veel meloenen. Hy liet veel standvastigheit blyken, toen een van zyne zonen gedood wierdt te Rome. Men kan, wegens den last, dien paus Paulus de II gaf om de moorders te vervolgen, en wegens de uitvaart van die overledenen, nazien den CC brief van den kardinaal van Pavia, *pag.* 620. Men heeft aangemerkt, dat hy de eerste der Grieken was, die de philosophie leeraarde in de voorgemelde stadt. Hy redentwistte met veel kracht, en hy hadt eene uitgestrekte geleerdheit. Hy liet een zoon na, die een uitmuntent muzykant was. De oordeelen wegens zyne vertalingen zyn ongemeen verschillende. Vossius merkt aan, dat zyne *verhandelinge van vertroostinge* aan den keizer van Constantinopel, zyne *Monodia*, zyn boek *de Regno*, en zyne *vergelykinge tusschen de oude en hedendaagsche prinsen* in de Bibliotheek van den alderchristelykften koning gevonden worden. *Paulus Jovius Eleg. cap.* 27. *Petrus Alcyonius in Medice Legato priore*

priore pag. 25. *Volaterran. lib.* XXI. *pag.* 776. *Vossius de Histor. Græcis lib.* IV. *cap.* 19. *pag.* 493. *Bayle Dict. Crit.* en andere schryvers door den zelven bygebragt.

ARGYRUS, (ISAAC) een Griekfch monnik, leefde in de XIV eeuw. Blancanus, en anderen, die van hem fpreken, hadden hem bygebragt onder de fchryvers van de XI eeuw. Maar Jofeph Scaliger, aangemerkt hebbende dat Argyrus zelfs zegt dat hy gefchreven heeft in het 6885 jaar van de tydrekening der Grieken, befloot dat het zelve het 1372 van Chriftus was. Wat 'er van zy, deze monnik was een geleert wiskunftenaar. Hy maakte verfcheide uitmuntende werken van *Aardryksbefchryving* : van *Tydrekening*, en andere naaukeurige verhandelingen. *Blancanus in Chron. Mathem. Scaliger lib.* IV. *de emend. Temp. Clavius in Calend. Gefner.* & *Simler. in Bibl. Voffius de Scient. Math.*

ARHON, eene rivier van Griekenlandt in het Peloponnefus, of Morea. Het is de rivier *Afopus* der ouden, waar van Strabo, Plinius, Paufanias, enz. gefproken hebben. Zy ontlaft zich in de Corinthifche golf, of de Lepanth.

ARHUSEN, of ARHUIZEN, eene ftadt in Noorder Jutlandt aan den Belt of Ooftzee gelegen, wierdt in den jare 1644 door de Zweden ingenomen, en byna geheel verwoeft, en moeft ook in den oorlog in de jaren 1658 en 1659 veel uitftaan. Deze ftadt heeft een Lutherfch bisdom, 't welk in den jare 1014 gefticht wierdt. Zy legt 10 mylen van Aalburg, twee van het eilandt Funen, en zes en twintig van Lubek. Het omleggende geweft is een der vier provincien van Noorder-Jutlandt, en begrypt 31 ampten onder zich.

ARIA, een landfchap in Perfië, waar van Eri de hoofdftadt is.

ARIA, of ARRIA, een Romeinfche vrouw van Padua, vrouw van Petus Cecinna, een Roomfch raadsheer. Dees, overtuigt zynde deel gehad te hebben in de zamenzwering van Scribonianus tegen den keizer Claudius, wierdt ter doodt veroordeelt, omtrent den jare 48. Hy was toen in Illyrië, en wierdt naar Rome gebragt. Aria, die met hem was, volgde hem in een viffchers boot. Wanneer zy te Rome verftaan hadde, dat haar man fterven moeft, maande zy hem aan om zulks met moedt te doen. Om hem zelfs een voorbeeldt daar toe te geven, ftiet zy zich met een ponjaardt in de borft, en den zelven vervolgens haren man aanbiedende, zeide zy: *Mynwaarde Petus, de flag, dien ik my zelf gegeven hebbe, heeft my geen quaat gedaan ; die alleen, welken gy u zelf geven zult, zal my eene dodelyke fmarte veroorzaken. Plin. lib.* VII. *Ep.* 18. *Martial. lib.* I. *Epigr.* 14. *Tacitus. Zabarella. Urfatius.*

ARIA, of ARRIA, vrouw van Thrafea Petus. Men zegt, dat zy de dochter was van de voorgaande. Zy wilde, gelyk de zelve, zich mede in diergelyk eene gelegenheit ombrengen : want Thrafea, befchuldigt zynde deel gehad te hebben in de zamenzwering van Pifo tegen Nero, wierdt ter doodt veroordeelt, en deedt zich de aderen openen. Hy overreedde zyne vrouwe om zich te bewaren voor hare kinderen ; zy liet zich bezwaarlyk daar toe bewegen, en wierdt in ballingfchap gezonden, waar uit zy eerft onder de regeering van Domitianus wederkeerde. *Plinius lib.* VII. *ep.* 18. & *lib.* VIII. *ep.* 22. *Tacit. lib.* XVI. *Annal. Zabarella Elog. illuft. Patav. Urfatius. Monum. Patav.*

ARIADNE, eene dochter van Minos, koning van Crete, die de Athenienzen door de wapenen gedwongen hadde om hem eene jaarlykfche fchattinge van jongelingen, en zelfs van dochters, te geven. De dichters hebben voorgegeven, dat zy aan den Minotaurus ten prooie gegeven wierden. Anderen zeggen, dat Taurus een krygshoofdt was van Minos, dapper, maar zeer wreet. Wat 'er van zy, Thefeus wierdt met deze fchatting van de Atheenfche jeugt naar Crete gezonden. Men zegt, dat Ariadne door zyne goede geftalte, zyne vaardigheit, en zyne kracht bekoort wierdt, en dat zy, om hem hare liefde te betonen, hem eene kluuw garen gaf, en hem onderechtte, op wat wyze hy, door middel van dit garen, uit het doolhof zoude kunnen raken, waar in hy geftelt zoude worden. Thefeus doodde den Minotaurus, Ariadne en de jonge Athenienzen met zich voerende. In zyne te rug reize liet hy deze prinfeffe in een eilandt van den Archipel Naxos, of Dia genoemt. De fchryvers, door Plutarchus bygebragt, fpreken 'er van op verfchillende wyzen ; eenigen zeggen, dat Ariadne zich van wanhoop verhing; anderen, dat zy zwanger zynde, en de grote beweging der baren niet langer kunnende verdragen, aan landt gezet wierdt. Daar zyn 'er ook, die verzekeren, dat zy met Onarus een priefter van Bacchus trouwde; en anderen beweeren dat Oenopion, koning van het landt, dien men federt Bacchus noemde, op haar verlieft zynde, met haar trouwde. De dichters voegen 'er by, dat dees de kroon van Ariadne in den hemel onder de fterren plaatfte. Men ftelt de hiftorie van Ariadne omtrent het 2801 jaar der werreldt. *Plutarchus in Thef. Ovidius lib.* III. *Faft.* & VIII. *Metam. Catull. ep.* 65. *Propert. Philoftr.*

ARIADNE, eene dochter van den keizer Leo den I, gezegt *de oude*, was eerft getrouwt met Artaburus, een zoon van Afper; doch wanneer die beide Leo naar het leven ftonden, wierden zy omgebragt, en Ariadne door haren vader ten huwelyk gegeven aan Zeno, die naderhandt keizer van Conftantinopel wierdt. Zeno was ganfch in wellußten verzopen, en overgegeven aan den wyn. Wanneer Ariadne hem eens in zulk een dronken toeftandt vondt, dat hy gelyk een dode ter neder gevallen lag, deedt zy hem terftondt in 't graf leggen, en het zelve met een groten fteen bedekken, waar door hy ellendig fturf. Zy beweende hem ook geen langen tydt, maar trouwde 40 dagen daarna met zynen geheimfchryver Anaftafius, dien zy de keizerlyke kroon opzette, onaangezien Longinus, de broeder van Zeno, daar toe nader was. Zy fturf in den jare 515. *Zonaras Annal. Evagr.*

ARIALDUS, diaken van de kerke van Milanen, leefde in de XI eeuw. Hy was doorluchtig door zynen adeldom, maar hy was het nog meer door zyne Godsdienftigheit. Hy kantte zich moediglyk tegen de Simoniaquen en Nicolaïten. Deze yver verwekte hem vyanden, en de nicht van Gui, aartsbiffchop van Milanen, deedt hem ombrengen in den jare 1061, of 1066. Zyn naam wordt in de Martyrologen gevonden. *Baron. A.C.* 1066.

ARIAMIRUS, of MIRON, volgde op zynen vader Theodomirus, koning der Sueven in Spanje, in den jare 570, en hadt tot zynen opvolger Elbericus in den jare 583, het welke dat van zyne doodt was. Wanneer deze Ariamirus op het gebedt van den H. Martinus aartsbiffchop van Bragas van eene krankheit genezen wierdt, bewoog het zelve zynen vader Theodomirus de Ariaanfche kettery af te zweren. Daarna droeg Martinus een zyner werken aan hem op. In het jaar 572 beoorloogde Ariamirus de Aragonezen, en bevondt zich in den jare 583 nog in het beleg van Sevilië, doch fturf in het zelfde jaar. *Gregor. Turon. lib.* IV. *de Mir. S. Mart. cap.* 7. *de Biclaro in Chron. Mariana. Turquet.*

ARIAMNUS, een Afiatifch Gauliër, of Galliër, was een man van een ongemenen groten rykdom, en daar by zo milddadig en prachtig, dat hy beloofde aan alle de genen, die zich van zyne natie in Galatië gevestigt haden, hen gedurende een jaar tyds te onthalen: het gene hy in een wonderlyke goede order deedt, hoewel de naburige volkeren met menigte daar by toevloeiden. Hy hadt het landt, dat hem toebehoorde, in verfcheide oorden verdeelt, en langs de grote wegen zulk een groot getal van verblyfplaatfen of tenten doen oprechten, dat 'er, waar men quame, geen goetcier ontbrak. Dit feeft was van verfcheide offerhanden verzelt, ter eere der goden, welke door deze Heidenen aangebeden wierden. *Athenæus.*

ARIANDES, landvoogdt van Egypten, wierdt ter doodt gebragt, om dat hy zich gelyk ftelde met Darius, en den zelven navolgde in alles wat hy ondernam om zyne gedachteniffe te vereeuwigen. *Herodotus lib.* IV.

ARIANEN waren ketters, welke aldus genoemt wierden naar hunnen ftichter ARIUS, van wien in 't vervolg op zyn artykel gefproken wordt. Wat hunne gevoelens, of liever hunne kettery, en de hiftorie der zelve, belangt, in het volgende Artykel wordt daar van in 't brede gehandelt.

ARIANERY is de naam van eene dwaalleere, of kettery, die aldus genoemt wierdt, naar haren ftichter ARIUS, van wiens perfoon, enz. op zynen naam gefproken wordt. Deze kettery ontftont in de IV eeuwe, en heeft veel geruchts gemaakt in de werreldt, dewyl de zelve vele aanhangers gehad heeft, en het zwaarwigtige geloofsftuk van de eeuwige Godheit en de medewezentlykheit van Godt den Zone, de twede perfoon in de H. Drieëenheit, betrof, welke door deze ketters geloogchent wierdt. Men heeft nodig geoordeelt van deze kettery, der zelver oorfpronk, gelegenheit, beginfel, voortgang, enz. een omftandig verhaal te geven, dat te gelyk getrouw is, en onverzelt van lafteringen. De gelegenheit tot het begin van de Arianery wierdt gegeven door eenige verfchillen, welke Alexander, biffchop van Alexandrië, met Arius een van zyne priefters hadde, wegens de Godheit van Jefus Chriftus. Om wel te verftaan waar in deze verfchillen beftonden, moet men de zaak noodzakelyk hoger opvatten, en in den grondt onderzoeken, van welke Philofophie men zich in dien tydt onder de Chriftenen bediende, en op wat wyze de zelve ingedrongen was. Dit is eene uitweiding, die zo noodzakelyk is, gelyk in 't vervolg blyken zal, dat men hoopt dat de lezer de zelve niet quaat zal oordeelen.

Daar is gene philofophie geweeft, welke zich zo vermaart gemaakt heeft dan die van Plato, en daar zyn gene boeken geweeft, die met zo veel vermaaks gelezen zyn dan de zyne, het zy ter oorzake van de onderwerpen, en van de verheve gedachten, die daar in gevonden worden; het zy ter oorzake van de zuiverheit en verhevenheit van der zelver ftyl, welke nooit eenig Philofooph heeft kunnen evenaren. Hy was geboren onder de regeering van Artaxerxes, bygenoemt *Lang-handt*, 426 jaren voor Chriftus, en fturf, tachtig jaren out zynde, ten tyde toen Philippus van Macedonië zich van ganfch Griekenlandt deedt vreezen. Alexander, zyn zoon, zich meefter gemaakt hebbende van Afië, het welke zyne navolgers onder malkander verdeelden, zo kan men lichtelyk geloven dat de Griekfche wetenfchappen zich aldaar met hunne regeering en met hunne gewoontens gevestigt hebben. Ptolomeus, de zoon van Lagus, een der navolgers van Alexander, verzamelde in zyne bibliotheek te Alexandrië zo vele boeken als hem mogelyk was, en hy lokte verfcheide geleerden van Griekenlandt derwaarts. Hy was zelf een geleert man, en vergat niets om zyne kinderen de liefde tot de wetenfchappen in te boezemen. Zyn zoon Philadelphus volgde hier in de voetftappen van zynen vader. De koningen van Syrië fchynen mede de wetenfchappen bevordert en geoeffent te hebben; dewyl Suidas verhaalt dat Euphorion van Chalcis in Eubea, een dichter en philofooph, bibliothecaris was van Antiochus den groten, 200 jaren voor Chriftus. Plato was toen veel te vermaart, en zyne werken te veel geacht, om niet in deze bibliotheken geplaatft te zyn. Men mag ook geloven dat Afië, het welke toen met Griekfche Philofophen vervult was, geen gebrek aan Platoniften gehad heeft.

Onder de gevoelens van Plato zyn 'er gene aanmerkelyker dan die, welke hy hadde omtrent de goddelykheit, de voorbeftanelykheit en de onfterfelykheit der ziele. Hy geloofde dat 'er maar een opperfte, geeftelyke en onzienlyke Godt was, dien hy noemt HET WEZEN, of HET WEZEN ZELF, het GOEDT ZELF, de VADER en de OORSPRONK *van alle wezens*, enz. Hy ftelde onder dezen opperften Godt een minder wezen, dat hy noemt het WOORDT (λόγος), *de beftierder der tegenwoordige en toekomende*

mende zaken, de Schepper van 't heelal, enz. Eindelyk hy erkende een derde Wezen, dat hy noemt DE GEEST of DE ZIEL der Werreldt. Hy voegde daar by dat de eerste de vader was van den tweeden, en dat de tweede den derden hadde voortgebragt. Men kan hier over zynen *Timeus* nazien, waar by men zynen II, en zynen VI brief voegen moet. In den tweden, welke aan Dionysius gericht is, die zich beklaagde dat Plato hem niet genoeg onderwezen hadde wegens de *eerste natuur*, of het eerste Wezen, spreekt deze Philosooph aldus: „ Alles is rontom den koning van alle „ dingen, en alles is te zyner oorzake, hy is de oorzaak van alle „ goederen; de zaken van de twede orde zyn rontom den tweden; „ de zaken van den derden zyn rontom den derden". Hy noemt dat eene verborgenheit, verbiedt Dionys daar van voor onweetenden te spreken, beveelt hem zynen brief te verbranden, zo haast hy dien gelezen zal hebben, en betuigt dat hy nooit wegens deze stoffe schryven zal. In zyn zesden brief beveelt hy aan Hermias, aan Erastus, en aan Coriscus, zweerende tot getuigen te nemen *den Godt, die de bestierder is der tegenwoordige en toekomende zaken, en den Heere, die de vader is van dezen bestierder en van deze oorzaak.* De duisterheit, die hy hier in aanneemt, uit vreze van zich den toren van het bygelovige volk op den hals te halen, is oorzaak dat men niet verstaan kan 't geen hy zeggen wil, dan door vergelyking van alle de plaatsen daar hy van de Godheit spreekt, en door het onderzoeken van zyne uitleggers en leerlingen. Zie hier hoe een van hen (*Hierocles de Provid. apud Photium Cod.* CCLI) de gedachten van zynen meester verklaart: „ Plato heeft gelooft, dat Godt „ de Schepper de zichtbare en onzichtbare werreldt onderhoudt, „ welke uit niet voortgebragt is; Dat zyn wil genoeg is om de We„ zens te doen bestaan; Dat hy, door de zamenvoeging van eene „ ligchamelyke, eene volmaakte werreldt gemaakt heeft, die te „ gelyk dubbeld en eenig is, in welke men het hoge, het midden „ en het lage kan onderscheiden; dat hy het hoge noemt, de he„ melsche Wezens en de Goden: het midden, de firmamentale ver„ nuften, en de goede geesten, die de uitleggers zyn en de boden „ van het gene het welzyn der menschen betreft: het lage, de aard„ sche vernuften, en de menschelyke zielen of de onsterfelyke „ menschen; dat de opperste wezens de mindere bestieren, maar „ dat Godt, die daar van de Schepper en de Vader is, regeert o„ ver alle, en dat deze Vaderlyke regeering niet anders is, dan „ zyne voorzienigheit, door welke hy aan ieder slag van Wezen „ geeft het gene tot het zelve behoort". Men kan daar door verstaan wat Plato de dingen van de twede en derde orde noemt. Men zal zich niet ophouden om te onderzoeken van waar Plato deze leere kan ontleent hebben, of het is van de Chaldeen, welker Godgeleertheit men zien kan in het begin van het VII stuk van de *Bibliotheque Universelle*, of uit het oude Testament, gelyk eenigen der vaders gemeent hebben.

Hoewel de leerlingen van Plato overeënstemden met hunnen meester ten opzigte van deze drie grondbeginselen of hoofdoorzaken, men vindt in hunne schriften verscheide onderzoeken wegens hunne natuur, en verscheide wyzen van spreken, die men niet ziet in de geschriften van dezen philosooph, die nooit alles heeft durven schryven dat hy dacht over deze stoffe. Plotinus inzonderheit, die in het begin van de III eeuw leefde, heeft in 't brede daar over gehandelt in verscheide plaatsen van zyne *Enneaden*, (inzonderheit *En. V. lib.* I. *à cap.* 3. *ad* 8) maar voornamelyk in het boek, genoemt *van de drie Bestaanlykheden, die de oorzaken zyn van alle dingen.* Zie hier waar op zyne leere uitkomt. I. Daar zyn drie oorzaken: *Het wezen, de Geest* of *het woordt van het wezen*, en *de ziel der werreldt, die het woordt is van den geest.* Daar is, volgens zyne stelling, noch wel *een woordt van de ziel der werreldt*, maar dat is een *duister* woordt (ἀμυδρὸς). II. Het wezen heeft het woordt geteelt, niet door eene daadt van zynen wil, of door een besluit, maar door zyne natuur; gelyk het vuur de hette teelt, of gelyk de zon het licht voortbrengt. Het woordt heeft ook de ziel der werreldt geteelt, en kan in dat opzigt vader genoemt worden. III. Deze drie bestaanlykheden verschillen in getal, hoewel 'er eene zeer naauwe vereëniging tusschen hen is, waarom men te gelyk zeggen kan dat zy onderscheiden, en dat zy de zelfde zaak zyn. De eerste is uitmuntender dan de twede, en de twede dan de derde. IV. De uitdrukkingen, waar van Plotinus zich bedient, zyn zeer aanmerkenswaardig. 1. Hy noemt niet alleen *wezentlykheit* (οὐσία), naar Plato, de natuur van het wezen, van het woordt en van de ziel der werreldt, maar hy bedient zich zelfs van de uitdrukking van ὕλη, *stoffe*, en zegt, dat de stoffe van den een volmaakter is dan die van den ander. Als hy voorgeeft dat Parmenides voor Plato gezegt hadde, dat 'er drie oorzaken waren, drukt hy zich uit op deze wyze: *Parmenides is mede van het gevoelen der drie naturen.* 2. Men ziet dat het woordt bestanelykheit (ὑπόςασις) twee zaken betekent by dezen philosooph, eerstelyk de wezentlykheit of bestanelykheit van eene zake, by afzondering aangemerkt; en in de twede plaats de zake zelfs, die bestaat, gelyk het genomen wordt in den tytel van dit boek, *van de drie Bestanelykheden, die de oorzaken zyn van alle dingen*, περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστασέων, en in den tytel van het derde boek van de zelfde Enneade, *van de vernuftige wezens* περὶ τῶν γνωριστικῶν ὑποστασέων. 3. Gelyk hy zegt dat het woordt de vader is van de ziel, zegt hy ook dat het woordt de ziel *teelt* en *maakt*: want men moet aanmerken dat Plato en zyne leerlingen in deze stoffe zich onverschillig van de woorden *teelen, maken, voortbrengen*, enz, bedienen, en dat *geteelt* en *gemaakt* hier de zelfde zake is in hunnen mondt. Men behoeft maar den Timeus van Plato te lezen. 4. Plotinus zegt, dat de vader en het woordt *eene zelfde zake* zyn, om dat zy *mede bestaan, en de een den ander niet verlaten.* Hy zegt dat het opperste wezen, en waar van de wezentlykheit bestaat *in te bestaan* op eene gansch byzondere wyze, door zyne natuur den Geest geteelt heeft, en dat het niet zyn kan zonder hem, niet meer dan een verlichtent ligchaam zonder licht. De geest van zyne zyde, waar van de wezentlykheit bestaat in eeuwiglyk eene levende bevatting te hebben van het wezen, kan zonder dat niet bestaan (ὑποςῆναι). Zy kunnen niet gescheiden zyn (χωρισθῆναι) van den anderen, om dat 'er niets tusschen hen is, gelyk 'er niets is tusschen den geest en de ziel. 5. Hy zegt, dat het gene geteelt is *gelyk is* (ὅμοιόν ἐςι) aan zyne oorzaak, gelyk het licht gelyk is aan de zon. 6. Hy zegt dat de Geest het *beeldt* is (εἰκὼν, εἴδωλον) van het Wezen, gelyk de ziel het beeldt is van den geest.

S. Cyrillus van Alexandrië, in zyn VIII boek tegen Julianus, brengt eene plaats by van Porphyrius, uit zyn derde boek van de Philosophische historie, waar door men ziet dat de Platonisten onder malkander twisten of 'er meer dan drie bestanelykheden konden zyn in de Godheit: „ Plato (zegt Porphyrius) heeft geleeraart dat „ het Goddelyke Wezen zich tot drie bestanelykheden kan uitstrekken, te weten de opperste Godheit, of het Goedt zelfs; daar „ na de Schepper, die de twede is; en de ziel der werreldt, die „ de derde is, enz. Maar daar zyn 'er, die voorgeven dat men „ het Goedt zelfs niet tellen moet onder de zaken, die het voortgebragt heeft, en dat het, van eene volmaakte eenvoudigheit „ zynde, en gene toevalligheden onderworpen, geen gemeenschap „ ergens mede heeft; zo dat men door den Geest *de Drieëenheit* „ moet beginnen te rekenen, τὴν τριάδα &c.

De meester van Prophyrius, dien men reets bygebragt heeft, schynt ondertusschen te zeggen (*Ennead.* V. *lib.* VIII. *cap.* 12.) dat 'er meer dan drie Bestanelykheden konden zyn, in deze aanmerkelyke woorden: „ Godt heeft een uitmuntent wezen gebaart, en „ heeft alles in zich zelven geteelt. Deze baring heeft in hem „ zelfs zonder smarte geweest, want een behagen scheppende in „ het gene hy teelde, en zyne voortbrengingen goet bevindende, „ heeft hy die alle in zich zelf behouden, zyn luister matigende „ met de hare. Die, de welke daar gebleven zyn, uitmuntender zyn„ de, is maar zyn eenige *zoon* (παῖς) Jupiter van buitenverschenen, door den welken, gelyk door den opperlten zoon van de „ Godheit, en gelyk in een beeldt, men zien kan welke de Vader „ is, en de broeders, die in den Vader gebleven zyn, παρὰ τῷ πατρί.

De Platonisten bedienden zich ook, van de vereëniging spreken de, die zy begrepen tusschen de verscheide ordens van hunne Godheden te zyn, van de uitdrukkingen van ἑτερούσιος, *van verscheide Wezen*, en ὁμοούσιος, *medewezentlyk.* Door het eerste gaven zy te kennen de Wezens van verscheide slag, en door het twede het gene van het zelfde slag is. Zie hier een bewys daar van getrokken uit Jamblichus in zyn boek van de verborgentheden der Egyptenaren *Sect.* I, *cap.* 19. Hy spreekt van de wyze, op welke de meerdere Goden vereenigt zyn met de mindere, volgens de Platonische philosophie. „ De Godheden (zegt hy) van de twede orde, zich kerende naar de eerste vernuften, en de eerste aan de tweden *het* „ *zelfde wezen* (τῆς αὐτῆς οὐσίας) gevende en de zelfde macht, „ zo onderhoudt zulks hunne vereeniging. Het gene men vereëni„ ging noemt in de dingen, die van verschillende soorten zyn (ἑτερουσίων), gelyk de ziel en het ligchaam, of die van verscheiden „ soorten zyn (ἀνομοειδῶν), gelyk de stoffelyke dingen, of die „ anders verdeelt zyn; deze vereëniging, zeg ik, komt hen van „ de meerdere dingen, en wordt in zekeren tydt vernietigt. „ Maar hoe meer wy ons verheffen tot de opperste dingen, en tot „ de zelfstandigheid (ταυτότητα) der eerste wezens, ten opzigte „ van het slag en ten opzigte van het wezen; wanneer wy van de „ de gedeeltens opklimmen tot het geheel, hoe meer wy *de vereëni*„ *ging* (ἕνωσιν) erkennen, die eeuwig is, en hoe meer wy zien dat „ zy de eigentlyk gezegde vereëniging is en het voorbeeldt, naar „ 't welke alle de anderen geformeert zyn geweest, en dat zy rontom „ zich en zich zelven de *verscheidenheit* (ἑτερότητα) en de menigte „ heeft.

Porphyrius hadt gevraagt, of 'er een slag van Wezen geformeert wierdt (ὑποςάσεως), vermengt van onze ziel en van de Goddelyke inblazing, waar door de propheten bequaam waren om het toekomende te voorzien? Jamblichus (*Sect.* III. *c.*21.) antwoordde neen, en gaf 'er deze reden van, „ dat wanneer eene eenige zaak „ geformeert wordt van twee, het geheel van een zelfde slag is, „ en van eene zelfde natuur en *medewezentlyk* (ὁμοούσιον), en dat „ zulks niet geschiedt in het geval, door Porphyrius voorgestelt.

Men kan daar door de spitsvindigheit zien, met welke de Platonisten deze stoffen verhandelden, en de uitdrukkingen, welke zy gebruikten. Maar men moet wel acht geven op twee zaken, om een goet denkbeeldt van hun gevoelen te hebben. De eerste is, dat men niet altoos vooronderstellen moet dat zy een onderscheiden en duidelyk denkbeeldt hadden van het gene zy wilden zeggen, en dat zy alle de gevolgen zagen van hunne gevoelens. Aldus zoude het misschien vruchteloos zyn uit hunne schriften een klaar denkbeeldt te willen trekken van hun gevoelen, wegens de drie hoofdoorzaken van alle dingen, om dat zy zelfs misschien niet klaar begrepen het gene zy zeiden. Ten minsten hun styl is zo verschillende, in deze gelegenheit, van dien, welken men bespeurt in de plaatsen van hunne werken daar zy spreken van dingen, die zy weten konden, dat men wel ziet dat zy de stoffe der drie hoofdoorzaken niet bevatten, gelyk een eindeloos getal van anderen, die zy te gelyk op eene duidelyke en fierlyke wyze hebben weten uit te drukken. De twede zaak waar op men acht moet geven is, dat men in zulk eene moejelyke stoffe zich moet vergenoegen met het gene zy stelliglyk zeggen, zonder dat men poge te verre gezochte gevolgen te trekken uit hunne gronden, die men maar ten halven verstaan kan. Anders zoude men gevaar lopen van hen gedachten toe te schryven, die zy nooit hadden. Men moet zelfs in zulk een afgetrokken onderwerp niet trachten de tegenstrydigheden overëen te brengen, die mogelyk in hunne leere zouden schynen gevonden te worden,

den, noch besluiten dat zy de zaken op gene zekere wyze zouden hebben kunnen verstaan, om dat zy, indien zulks zo ware, zich zelfs zouden tegengesproken hebben. Dat was de gewoonte van deze philosophen, dat zy op zekere wyze zich zelfs schenen tegen te spreken, door het gebruiken van de zelfde uitdrukkingen in een verscheiden zin. Boven dien is het ligtelyk te begrypen, dat zy zich zelfs zomtyds zouden hebben kunnen tegenspreken in eene zaak waar van zy geen onderscheiden denkbeeldt hadden.

Deze twee aanmerkingen waren nodig om de vragen voor te komen, welke men zoude kunnen doen over deze stoffen, en om te doen begrypen dat men eene historie van deze leerstukken gevende zich enkelyk aan de stellingen en uitdrukkingen der schryvers, waar van men spreekt, bepalen moet.

Een twede leerstuk der Platonisten, dat veel geruchts gemaakt heeft, is dat van de voorbestanelykheit der zielen in de ondermaansche plaatsen, (*zie de Timeus van Plato*) van de wanbedryven, die zy daar begaan kunnen hebben, van hunne verbanning uit dit gelukkig verblyf, om te komen wonen in ligchamen, die op eene verschillige wyze geschikt waren, naar de verschillende verdiensten van deze zielen; en eindelyk van hare wederkeering in de plaatsen waar uit zy haren oorspronk genomen hadden. Men zal zich niet ophouden met de verklaring van deze leere, dewyl het hier daar op niet aankomt, en dat men daar van alleen gewag gemaakt heeft, om eene byzondere reden, die terstondt gezien zal worden.

De koningen van Egypten en van Syrië, de wetenschappen der Grieken in Asië gebragt hebbende, hebben de Joden, die menigvuldig waren in deze twee koninkryken, en die verplicht waren met hen om te gaan, van hen hunne gevoelens geleert; en zelfs gene zwarigheit gemaakt om die te omhelzen, welke niet met hunnen Godsdienst scheenen te stryden. Hunne boeken niets vervattende dat onovereënkomstig was met verscheide leerstukken der Platonisten, zo dachten zy dat deze leerstukken waarachtig konden zyn; en namen die te ligter aan, om dat zy dachten hunnen Godsdienst daar door te kunnen verdedigen tegen de Heidenen, en hen dien te gemakkelyker smakelyk te maken. Plato beweert overal de eenigheit van het opperste wezen, zonder echter te loochenen, dat 'er andere wezens zyn, die men *Goden* kan noemen, te weten de Engelen, het welke overeenkomstig is met de uitdrukkingen van het oude Testament. En dat is waarschynlyk eene der redenen geweest, die den Joden de gevoelens van dezen philosooph smakelyk gemaakt hebben.

Maar men moet daar van eenige byzondere bewyzen geven. De schryver van het boek der *Wysheit van Salomon* was klaarblykelyk in het gevoelen van de voorbestanelykheit der zielen, gelyk blykt door deze woorden van het VIII *kap. vers* 19, 20: *Ik nu was een goedaardig kindt, en hadde gekregen eene goede ziele. Ja veel meer alzo ik goet was, ben ik gekomen in een onbevlekt ligchaam.* De zelfde schryver heeft zich bedient van de uitdrukking van Λόγος, *woordt*, in eenige plaatsen waar in Plato zich daar van bedient zoude hebben, zo hy de zelfde zake hadde willen zeggen. Zo zegt hy, van den verlosser der Israëliten sprekende, *Kap.* XVIII, *vers* 15, 16: *Toen spronk uw alvermogende* woordt *van den Hemel uit de koninklyke tronen af, als een ernstig krygsheldt in 't midden van het landt, dat verdorven zoude worden. Dragende een scherp zwaardt*, (namentlyk) *uw ongeveinst gebodt, en staande vervulde het alles met dode, en raakte wel aan den Hemel, maar ging ook op de aarde.* In het 2 vers van het IX *kap.* zegt hy, dat *Godt alle dingen gemaakt heeft door zyn woordt.* Men kan niet zeggen, dat dit de eenige der Joden geweest is die zo gesproken heeft, dewyl de schriften van Philo, die weinig tyds na Christus leefde, vervult zyn met diergelyke uitdrukkingen, gelyk verscheide geleerden aangemerkt hebben. Men weet dat deze schryver Plato zo wel nagevolgt heeft, dat men hem den *Plato der Joden* genoemt heeft. Hy geloofde een eenigen opperstem Godt, gelyk de overige Joden, dien hy ΤΟ ΟΝ, of het *Wezen* by uitnementheit noemde; maar hy erkende noch eene Goddelyke natuur, die hy ΛΟΓΟΣ, het *woordt*, noemt, zo wel als Plato; en eene andere, die hy mede noemt *de Ziel der werreldt.* Zyne schriften zyn zo vol van deze spreekwyzen, dat het byna onnodig is dat men daar van voorbeelden bybrenge. Men vindt 'er een of twee bygebragt, die zeer aanmerkelyk zyn, in het IV stuk van de *Bibliotheque Universelle pag.* 126. Men kan in een van deze voorbeelden aanmerken, dat Philo zegt, dat het woordt *niet zonder generatie is gelyk Godt, noch voortgebragt gelyk wy*, οὔτε γενητὸς ὡς ἡμεῖς. Men vindt 'er ook nog anderen in het boek van Bull, dat den tytel heeft van *Defensio fidei Nicænæ*, en te Amsteldam by Wetstein herdrukt is, *Sect.* I. *c.* I. §. 16. 17.

De Joden waren in deze gevoelens, wanneer Jesus Christus en zyne Apostelen in de werreldt quamen; en men vindt misschien daarom, volgens de aanmerkingen van eenige geleerden, eene menigte van Platonische spreekwyzen in het nieuwe Testament, inzonderheit in het Euangelium van Joannes. Men weet dat Amelius, een Platonisch philosooph, het begin van dit Euangelium gelezen hebbende, aanmerkt dat deze Apostel sprak gelyk Plato. In der daadt deze philosooph zoude hebben kunnen zeggen, volgens zyne gronden: *In den beginne was het woordt in Godt*, (πρὸς θεὸν is het zelfde met παρὰ θεῷ, waar van Plotinus zich bedient,) *en het was Godt; het zelve heeft alle dingen gemaakt, dat het leven is en het licht der menschen enz.* Men vindt verscheide plaatsen in Philo, die hier aan gelyk zyn. Deze Joodsche philosooph noemt het Woordt, de priester, de middelaar tusschen Godt en de menschen, den oudsten zone Gods, enz. waar in men bespeuren kan dat hy zyne Joodsche denkbeelden vermengt met de Platonische spreekwyzen. Hy hadt zich zelfs op eene plaats bedient van de uitdrukking van *Paracletus*, (*De vit. Mos. pag.* 521, *edit. Gen. Græc. Lat.*) *Voorspraak* of *trooster*, van het Woordt sprekende: *Het was nodig*, zegt hy, *dat de priester, die aan den Vader der werreldt offeren zoude, tot voorspraak hadde* (παρακλήτῳ χρῆσθαι) *dien van zyne zonen; wiens deugdt de volkomenste was, om de vergevinge der zonden, en overvloedige goederen te verkrygen.* Hy hadt gezegt (*Quod det. pot. insid. pag.* 137.) dat Moses door het Manna, en door de *steenrots* in de woestyne het zelfde Woordt betekende: *De propheet*, zegt hy, *noemt elders deze steenrots Manna, een naam, die de zelfde zaak betekent, te weten het Goddelyke Woordt, het oudste der Wezens.* Christus noemt zich *Joann.* XIV, 16 *Paracletus, trooster*, wanneer hy aan zyne Apostelen belooft hen *een anderen trooster* te zenden. Hy zegt ook, dat hy *het waarachtige broodt is*, in de tegenstellinge van het Manna, dat daar van slechts eene schaduwe konde zyn; en Paulus zegt, dat *de steenrots* in de woestyne *Christus was*: 1 *Cor.* X, 4. Deze spreekwyzen, die men in Johannes vindt, *het waarachtige broodt te zyn, de ware wynstok*, en welke te kennen geven, dat de geen, op wien men de zelve toepast, bequaam is om in den geest zo veel uitwerkingen voort te brengen in eene andere order van zaken, als het broodt en de wyn voortbrengen in het ligchaam; deze spreekwyzen, zegt men, waren eigen aan de Platonisten, gelyk in de *Bibliotheque Universelle T.* IV, *pag.* 125 aangemerkt is.

Men zoude verscheide andere voorbeelden van Platonische spreekwyzen kunnen geven, die men in het nieuwe Testament vindt; maar het is genoeg hier aan te merken, dat de Apostelen op Christus toepassen de plaatsen uit het oude Testament, welke Philo op het Woordt hadde toegepast, en dat deze Joodsche philosooph aan dat zelfde Woordt de meeste tytels gegeven hadde, welke de Apostelen aan Christus gaven.

De Heidenen, die toen het Euangelium omhelsden, en die eenige kennisse hadden van de Heidensche philosophie, deze gelykheit van uitdrukkingen aanmerkende, verbeeldden zich dat de Apostelen over deze stoffen het zelfde geloofden met de Platonische Joden en Heidenen; en dit schynt verscheide philosophen van deze Secte tot het Christendom getrokken, en aan de eerste Christenen zo veel achting voor Plato gegeven te hebben. Justinus Martyr, in zyne eerste verantwoording, (*pag.* 48. *Ed. Col. an.* 1686.) zegt, dat „ Jesus Christus ten deele gekent was door Socrates; want het „ *Woordt* was en is noch het zelfde dat in ieder mensche is. Het is „ het zelve, dat het toekomende voorzegt heeft door de prophe- „ ten, en dat onderworpen zynde geworden aan de zelfde zwak- „ heden als wy, ons door zich zelven onderwezen heeft". Hy zegt nog, (*pag.* 51. van de zelve uitgave) *dat de leerstukken van Plato niet verre zyn van die van Jesus Christus*; en dit heeft ook aan Augustinus doen zeggen, „ dat „ zo de oude Platonisten zodanigen „ waren als men hen beschreef, en zo zy weder opstonden, zy „ zonder moeite het Christendom zouden omhelzen (*De Ver. Rel.* „ *cap.* 3. Zie ook *Ep.* LVI.) met veranderinge van weinige woor- „ den en leerstukken, het gene de meeste nieuwe Platonisten, en „ die van zynen tydt waren, gedaan hadden; *paucis mutatis verbis atque sententiis, Christiani fierent, sicut plerique recentiorum nostrorumque temporum Platonici fecerunt.* Tertullianus betuigt in zyne Verantwoording, (*cap.* 21) dat wanneer de Christenen zeggen „ dat Godt het heelal gemaakt heeft door zyn Woordt, door „ zyne rede, en door zyne kracht, dat zy niet anders spreken dan „ naar de verstandige Heidenen, die verzekerden dat Godt de wer- „ reldt voortgebragt hadde door zyne (λόγος) Rede, of zyn Woordt". Clemens Alexandrinus heeft mede gelooft dat Plato de H. Drieëenheit gekent hadde. Origenes tegen Celsus ontkent niet dat Plato de waarheit gezegt heeft (*lib.* VI, *pag.* 276, *en* 280), van Godt en van zyn Zoon sprekende; hy beweert alleen, dat hy het gebruik niet gemaakt heeft van zyne verlichting, dat hy daar van maken moest. Hy zegt niet, dat de grondt van de Christelyke leere daar in van die van Plato verschillende is, maar dat deze philosooph de zelfde van de Joden geleert hadde. Constantinus in zyne redevoering aan de Heiligen, *cap.* IX, na dat hy Plato geprezen heeft, als de eerste philosooph, die de menschen gebragt heeft tot de beschouwing der verstandige zaken, vervolgt aldus: „ Hy heeft gespro- „ ken van een eersten Godt, die boven alle Wezen is, waar in hy „ wel gedaan heeft. Hy heeft hem nog een tweden onderworpen, „ en heeft *twee Wezens in getal onderscheiden*, de volmaaktheit van „ het eene de zelfde zynde met die van het andere, en het wezen „ van den tweden zyne bestanelykheit trekkende van den eersten: „ want deze is het, die de oorzaak en de bestierder is van alles, „ zynde boven allen. Die, de welke na hem is, zyne bevelen „ volvoert hebbende, eigent aan hem, als de opperste oorzaak „ zynde, de voortbrenging van het heelal toe. Daar is 'er dan „ maar een, om eigentlyk te spreken, die de zorge heeft voor al- „ les, en die daar in voorziet, te weten het Woordt, dat Godt is, „ en dat alle dingen in hunne orde gestelt heeft. Dit Woordt Godt „ zynde, is ook de Zone Gods; want wie zoude het anders kun- „ nen noemen, zonder eene grote zonde te begaan? Hy, die de „ Vader van alles is, wordt met recht geacht de Vader van zyn ei- „ gen Woordt te zyn. *Tot zo verre heeft Plato niets gezegt dan dat* „ *verstandig was*; maar hy is afgeweken van de waarheit, eene me- „ nigte van Goden invoerende, en hen ieder hunne gedaante ge- „ vende". Men zoude verscheide andere diergelyke plaatsen kunnen bybrengen, waar door men zien zoude, dat verscheide onder de vaders der drie eerste eeuwen gelooft hebben, dat het gevoelen van Plato en dat der Apostelen het zelfde was.

Zo men aanmerkt, dat het hier aankomt op eene zake, waar van wy natuurlyk geen denkbeeldt hebben, die zelfs onbegrypelyk is, de Openbaringe vastgestelt zynde, en waar van men niet spreken kan dan met verbloemde en oneigentlyke uitdrukkingen, zal men zich niet verwonderen dat 'er sedert den tydt der Apostelen verscheide gevoelens over deze stoffe geweest zyn. Aldus beschuldigt men de Ebioniten, die schynen uit Judea geweest te zyn, de voorbestanelykheit der Godheit van Christus geloochent en gelooft te hebben dat hy maar een enkel mensch was. Deze Ebioniten heb-

hebben lang ftandt gehouden, dewyl niet alleen Juftinus Martyr en Irenæus daar van fpreken, maar dat Hieronymus fchynt te kennen te geven, dat 'er noch waren in den tydt wanneer hy fchreef. Men verzekert dat Artemon, onder het keizerryk van Severus, en Paulus van Samofate, biffchop van Antiochië, onder dat van Aurelianus, de zelfde gevoelens beweerden. Cerinthus in het tegendeel geloofde de voorbeftanelykheit van het Woordt, dat hy de *Chriftus* noemde, en beweerde dat het nedergedaalt was op Jefus, in en onder de gedaante van eene duive, wanneer hy gedoopt wierdt; en dat het zelve weder ten hemel klom, wanneer men hem kruifte. Men kan in waarheit qualyk verzekeren, dat dit eigentlyk de gedachten van deze ketters waren, om dat 'er niets van hen overig is, en dat men zich niet volkomen vertrouwen kan aan de genen, die daar van niet dan met verfoeijing fpreken; dewyl zy door hun groten yver kunnen belet geweeft zyn hen wel te begrypen; en dat is eene aanmerking die men maken moet ten opzigte van alle de oude ketters, welker gevoelens ons niet bekent zyn dan door de fchriften van hunne tegenftanders.

Omtrent het midden van de derde eeuw bragt Sabellius van Ptolemaïs in Lybië een nieuw gevoelen te voorfchyn, dat in Egypten en vervolgens overal veroordeelt wierdt. (*Synod. Conftant. ap. Theod. lib.* V, *cap.* 9. *Damafus apud eundem cap.* XI.) Men befchuldigt hem *de beftanelykheden onderëen vermengt, en de eigenfchappen geloogchent te hebben*, welke den Vader, den Zoon, en den H. Geeft onderfcheiden, en gezegt te hebben *dat de Vader de zelfde is met den Zoon*. In plaatfe dat Plato en de genen, die zyne gevoelens volgden, drie Wezens in getal ftelden; het fchynt, dat Sabellius 'er maar een erkennen wilde, dat hy noemde de Vader, de Zoon, of de H. Geeft in verfcheide opzigten. Men zegt, dat eenige anderen de zelfde zaak voor en na hem beweert hadden, als Noëtius en Beryllus van Boftra.

Weinig tyds na Sabellius quam Paulus van Samofate, biffchop van Antiochië, te voorfchyn, die, gelyk men gezegt heeft, van het gevoelen der Ebioniten was, ten opzichte van de Godheit van Jefus Chriftus. Hoewel het woordt van 'ομοούσιος in de Platonifche philofophie gebruikt was geweeft om te betekenen het gene van een zelfde flag is, gelyk men reets heeft aangemerkt, zo veroordeelde het Concilie, dat te Antiochië vergaderde, om Paulus van Samofate te veroordeelen, ook deze uitdrukking. Maar het is bezwaarlyk te weten, in wat zin dit Concilie de zelve opnam, om dat de Acten van het zelve verloren zyn, en dat men 'er niets van weet, dan door het gene Athanafius en eenige anderen, die een ongemeen belang hadden om dit woordt ftaande te houden, daar van gezegt hebben in hunne twiftredenen tegen de Arianen. Indien men hen gelooft, de vaders van het Concilie van Antiochië zeiden, dat de Vader en de Zoon niet *medewezentlyk* waren, in den zelfden zin, in welken men zegt dat twee ftukken gelds van het zelfde metaal geflagen *medewezentlyk* zyn, om dat deze ftukken eene voorbeftanelyke ftoffe vooronderftellen, waar van zy beide gemaakt zyn geweeft; in plaatfe dat de Vader en de Zoon gene gelyke zelfftandigheit vooronderftellen. Paulus van Somofate zeide, dat zo de Zoon geen Godt gemaakt was, men zoude moeten vooronderftellen dat hy van het zelfde flag van Wezen is als dat van den Vader, en dat 'er aldus eene zelfftandigheit voor beiden geweeft zoude zyn, van welke zy beide geformeert geweeft zouden hebben. Athanafius (*in Lib. de Syn. Arim. & Seleuc. T.* I. *pag.* 919, *feq.*) verzekert, dat men te Antiochië de uitdrukking van *Homoöufius* maar in zo verre veroordeelde, als de zelfde konde vervatten het denkbeeldt van eene ftoffe, die geweeft was voor de zaken, die men medewezentlyk noemt.

Dit zyn de voornaamfte ketterfche gevoelens, wegens de Godheit van Jefus Chriftus, die voor het Concilie van Niceen te voorfchyn quamen. Wat aangaat de vaders, welke men als rechtzinnigen aanmerkt, zy zyn niet afgeweken van de uitdrukkingen der Platoniften; en gelyk deze dan eens gezegt hebben dat het Woordt onderfcheiden is van het opperfte Wezen, en dan eens dat zy maar een zyn: zo hebben de vaders in de zelfde uitdrukkingen gefproken. De Platoniften hebben gezegt dat de Vader niet konde zyn zonder den Zoon, noch de Zoon zonder den Vader; gelyk het licht niet kan zyn zonder de zon, noch de zon zonder het licht; en de vaders hebben het zelfde gezegt. De eenen en de anderen hebben erkent dat het Woordt al beftaan heeft voor de werreldt, en dat het de zelve voortgebragt heeft; en gelyk Plato in zynen *Timeus* fpreekt, en Plotinus in zyne *Enneaden* van de generatie van het Woordt, gelyk of Godt zelfs het hadde voortgebragt, om de werreldt te fcheppen en te beftieren; zo hebben de vaders gezegt, dat de Zoon eenigerwyze was voortgekomen van den Vader, voor de fchepping der werreldt, om zich bekent te maken aan de menfchen door hunne voortbrenging, en dat de fchriftuur hem daarom noemt *Zone Gods* en zynen *eerftgeboren*. Dan zeggen zy eens dat 'er een tydt geweeft is, in welken de Zoon niet was, dan wederom dat hy eeuwig is zo wel als de Vader. Zomtyds beweeren zy, dat zy gelyk zyn; en elders zeggen zy dat de Vader groter is. De eenen geloven, dat de Vader en de Zoon *twee Beftanelykheden* zyn, *twee naturen*, *twee Wezens*, gelyk men ziet door de plaats van Pierius, door Photius bygebragt (*Cod.* CXIX); anderen loochenen zulks. Men kan hier geen voorbeelden van dat alles bybrengen, dewyl dit Artykel buiten dat noch verre genoeg zal uitlopen; maar men kan die overvloedig vinden in het boek van *Bull*, dat men reets bygebragt heeft.

Zo men nu vraagt wat denkbeelden zy aan deze uitdrukkingen hechten; men kan niet verzekeren dat de zelve klaar geweeft zyn; eerftelyk, om dat, wat poging men ook doe om te verftaan wat zy zeggen willen, men zich daar van geen juift denkbeeldt formen kan; en ten tweeden, om dat zy zelfs bekennen dat het eene onbegrypelyke zaak is. Alles wat men dan in deze gelegenheit doen kan, is, de fpreekwyzen te verhalen, waar van zy zich bedient hebben, op dat men zie hoe men zich eertyds over deze ftoffe uitgedrukt heeft. De geleerden hebben zich onderutffchen veel moeite gegeven om de plaatfen der vaderen uit te leggen, die voor het Concilie van Niceen geleeft hebben, zonder te denken dat alle hunne uitleggingen onnut zyn; dewyl de vaders, bekennende dat het gene zy zeiden onbegrypelyk was, ter zelver tydt bekenden dat zy geen denkbeeldt hechtten aan de uitdrukkingen, waar van zy zich bedienden, t'en zy dat het zeer algemene en verwarde denkbeelden waren.

Indien men niet verder gegaan ware, daar zouden nooit zo vele twiften over de gevoelens der ouden wegens deze verborgentheit geweeft zyn; om dat men zo veel niet twiftte over de uitdrukkingen, waar van zy zich bedient hebben, als over de denkbeelden, die zy daar aan gehecht hebben, waar van men geen klaar befluit konde maken. Zomtyds bedienen zy zich van fpreekwyzen, die volkomen fchynen overëen te ftemmen met die, waar van men zich naderhandt bedient heeft; maar men vindt in andere plaatfen van hunne werken uitdrukkingen, die fchynen te vernietigen het gene zy gezegt hadden; zo dat men zich geen denkbeeldt kan formeren van 't gene zy dachten. Lactantius, by voorbeeldt, antwoordt den Heidenen aldus, die aan de Chriftenen vroegen, hoe zy zeiden dat zy maar eenen Godt erkenden, dewyl zy dezen naam gaven aan den Vader en aan den Zone? (*Inftit. lib.* IV. *cap.* 29.) *Wanneer wy den Vader Godt noemen, en den Zone Godt, zo zeggen wy niet, dat ieder van hen een verfcheiden Godt is, en wy fcheiden hen niet van malkander; om dat de Vader niet kan zyn zonder den Zone, noch de Zoon gefcheiden zyn van den Vader. Deze kan geen Vader genoemt worden zonder zynen Zone, noch de Zoon gegenereert zyn zonder zynen Vader. Dewyle dan de Vader den Zoon maakt, en dat de Zoon gemaakt is, zo heeft de een en de ander een eenig verftandt, een eenigen Geeft, en eene eenige zelfftandigheit;* UNA UTRIQUE MENS, UNUS SPIRITUS, UNA SUBSTANTIA. Zie daar woorden, die fchynen bepalende te zyn; en zo Lactantius zich by deze uitdrukkingen gehouden hadde, men zoude hem nooit van onrechtzinnigheit befchuldigt hebben; maar zo men hem vraagt, wat hy verftaat door het woordt *unus*, of het eene *eenigheit van getal*, of eene *eenigheit van overëenftemming en gelykformigheit* is? Hy fchynt zich aan den laatften zin te bepalen: (*Ib.*) *Wanneer iemandt*, zegt hy, *een zoon heeft, dien hy teder bemint, en die in het huis en onder de magt van zynen vader woont, hoewel de vader hem den naam en de magt van Meefter toeftaat; zo zegt men in het burgerlyke recht, dat 'er maar een huis en een meefter is. Alzo is deze werreldt maar een huis, dat Godt toebehoort, en de Zoon en de Vader, die de werreldt bewonen, en die in eene volkomen overëenftemming zyn* (eendrachtig), *maken een eenigen Godt, de een zynde gelyk de twee, en de twee gelyk de een. En zulks moet niet vreemt fchynen, dewyle de Zoon in den Vader is, om dat de Vader den Zoon bemint, en de Vader is in den Zone, om dat die getrouwelyk den wille des Vaders gehoorzaamt; en dat hy niets doedt, en nooit iets gedaan heeft, dan het gene de Vader gewilt of hem geboden heeft.* Men kan noch zien het VI *kap.* van het IV *boek*, dat aldus begint: *Godt, die alles ontfangen en voortgebragt heeft, eer hy dit fchone werk der werreldt begon, genereerde een Heiligen en onverderfelyken Geeft, om hem zynen Zoon te noemen. Hoewel hy 'er eene menigte anderen voortgebragt heeft, die wy Engelen noemen, het heeft hem niet behaagt den naam van Zoon te geven, dan aan dezen eenigen eerftgeboren, die bekleedt is met de kracht en met de majefteit van zynen Vader.* Men vindt hier in alleen dit byzonderst, dat, fchoon Lactantius zegt dat de zoon mede-eeuwig is met den Vader, hy niettemin ook zegt, dat 'er een tydt geweeft is, in welken hy niet beftont: *Sicut mater fine exemplo genuit Auctorem fuum; fic ineffabiliter Pater genuiffe credendus eft coæternum. De matre natus eft, qui ante jam fuit: de Patre, qui aliquando non fuit. Hoc fides credat, intelligentia non requirat, ne aut non inventum putet incredibile, aut repertum non credat fingulare.* (*lib.* II, *cap.* 9, *in ed. Betuleji.*) Het is waar, dat deze plaats in eenige handfchriften niet gevonden wordt, en dat verfcheide geleerden achterdocht gehad hebben, dat eenig ketter de boeken van Lactantius mogt bedorven hebben; maar in andere plaatfen, daar alle de handfchriften overëen komen, drukt Lactantius zich op de zelfde wyze uit, en men kan met zo veel fchyn van waarheit zeggen, dat de rechtzinnige affchryvers uitgelaten hebben het gene zy nodig geoordeelt hebben. Men heeft ook federt een langen tydt Lactantius van onrechtzinnigheit befchuldigt; maar in dit opzigt is hy niet fchuldiger geweeft dan de andere vaders, die voor het Concilie van Niceen geleeft hebben, welkers uitdrukkingen immers zo verfcheiden zyn, dan die der Platoniften, over de ftoffe van de H. Drieëenheit. En dit is de reden geweeft, waarom de vader Petavius, Huët, en verfcheiden anderen hen befchuldigt hebben dat zy de gevoelens van Arius begunftigden; terwyl andere geleerden beweert hebben dat zy verre daar van verfchilden, gelyk onder anderen Bull. Ieder van hen brengt zyne plaatfen by, die afzonderlyk onderzocht zynde, voor zyn gevoelen fchynen te fpreken; maar wanneer men deze plaatfen met malkander vergelykt, kan men niet begrypen hoe de zelfde perfonen zo verfcheidentlyk hebben kunnen fpreeken. Men vindt in deze vergelyking hunne uitdrukkingen zo duifter, en zo vol van waarfchynlyke of wezentlyke tegenftrydigheden, dat men zich bewogen vindt te geloven, dat de vaders veel beter gedaan zouden hebben zich by de uitdrukkingen der Apoftelen te houden, en te bekennen dat zy de zelve niet verftonden, dan zich in zo vele moeijelykheden in te wikkelen, met de zelve te willen verklaren.

Om daar van nog een voorbeeldt te geven, waar door men zien zal dat de uitdrukkingen der vaders alleen bequaam zyn om ongemene verwarde denkbeelden voort te brengen, of welke ftrydig zyn met die, welke alle de Chriftenen tegenwoordig ontfangen: Tertullianus (*cap.* XXI), na gezegt te hebben in zyne verantwoording,

ding, dat de natuur van het Woordt geeſtelyk is, voegt 'er by: *Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco filium, & Deum dictum ex unitate ſubſtantiæ; nam & Deus Spiritus eſt.* Maar wat wil *prolatione genitus* zeggen? De uitdrukkingen zelfs van *eenheit van zelfſtandigheit* kunnen niet alleen de zelfde zelfſtandigheit *in getal* betekenen, maar ook eene gelykvormige zelfſtandigheit, dat is te zeggen, geeſtelyk en gelykmatig volmaakt; en het gene hy 'er byvoegt ſchynt dezen laatſten zin te begunſtigen: *Etiam cum radius ex ſole porrigitur, portio ex ſumma, ſed ſol erit in radio, quia ſolis eſt radius; nec ſeparatur ſubſtantia, ſed extenditur.* De zelfſtandigheit van eene ſtraal, op wat wyze men de zelve begrype, is niet de zelfde in getal met die van de zon, en Tertullianus zegt, dat het evenëens is met den Zone: *Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus,* ,, Alzo is een Geeſt uit eenen Geeſt geboren, en een Godt uit eenen Godt". *Ut lumen de lumine accenditur, manet integra, & indefecta materiæ matrix, etſi plures inde traduces qualitatum mutueris.* ,, Gelyk wanneer men de eene vlamme ontſteekt ,, aan de andere, het licht, dat het andere ontſtoken heeft, ,, geheel blyft en zonder uitgeput te zyn, hoewel men ,, verſcheide toortſen daar aan ontſteekt, die de zelfde hoedanigheit ,, hebben". *Ita & quod de Deo profectum eſt, Deus eſt, eſt Dei Filius & unus ambo. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus modulo alternum numerum gradu, non ſtatu fecit, & a matrice non receſſit, ſed exceſſit:* ,, Van gelyken het gene van Godt uitgegaan is, is ,, Godt, en de Zone Gods, en beide zyn maar een: van gelyken de ,, Geeſt, die uit eenen Geeſt geboren is, en de Godt, die geboren is ,, uit een Godt, maakt het getal van twee in opzigt van den ,, graadt, maar niet in opzigt van zynen ſtaat; hy is niet van zy- ,, nen oorſpronk afgeſcheiden geweeſt, maar hy is 'er uitgegaan". Deze woorden van Tertullianus ſchynen in den opſlag niet overëenkomſtig met het gevoelen van Arius, maar zy begrypen in den grondt niets duidelyks; want men zoude hebben kunnen vragen aan Tertullianus, of door deze *prolatie*, waar van hy ſpreekt, het Woordt beſtaan heeft, gelyk het licht van eene toorts aan eene andere toorts ontſtoken beſtaat, zo haaſt zy aangeſtoken is? Zo hy gezegt hadde ja, men zoude geantwoord hebben, dat 'er dan, om in den ſtrengſten zin te ſpreken, twee Goden zouden zyn, dewyl twee Geeſten, ſchoon volkomen gelykformig en naauw vereenigt, twee Geeſten zyn. Indien zulks zo is, de tweede Geeſt niet geformeert zynde van de zelfde zelfſtandigheit *in getal*, als die van den eerſten, zo zal men met Arius kunnen zeggen dat zy *uit niet genomen* is geweeſt, en daar zal tuſſchen Arius en Tertullianus niet meer dan een verſchil van woorden zyn in dit opzigt. Maar zo men voor Tertullianus antwoordt, dat zyne gelykenis niet goet is, men zal vragen, waarom hy zich bediende van eene gelykenis, die tot dwaling konde ſtrekken, inzonderheit na van te voren gezegt te hebben, dat hy in het gevoelen van Plato was wegens het Woordt? Indien hy verſtont dat de Vader voortgebragt heeft in zyne eige zelfſtandigheit, zonder die te vermenigvuldigen, (eene bepaling ten opzigte van de welke men de zelfſtandigheit van den Vader, Zoon kan noemen,) waarom zegt hy *Spiritus ex Spiritu, ex Deo Deus*? Want in den grondt, om eigentlyk te ſpreken, de Vader heeft niet eenen Geeſt of eenen Godt voortgebragt, maar eene nieuwe wyze van zyn in zyne eige zelfſtandigheit.

Voorts moet men aanmerken, dat deze gelykenis niet van Tertullianus alleen is, maar van Juſtinus Martyr, en van een groot getal van andere vaders, voor en na het Concilie van Niceen, en dat 'er gene plaats is, die krachtiger ſchynt dan deze, waar van men nochtans de dubbelzinnigheit ziet.

De vaders hebben zich ook bedient van de uitdrukking van *Beſtanelykheit*, gelyk de Platoniſten, in tweederlei zin, dan eens voor de beſtanelykheit, op eene afgezonderde wyze genomen, en dan eens voor de zaak zelfs, die beſtaat. De dubbelzinnigheit van deze uitdrukkingen, en die der woorden *een* en *verſcheiden*, die, gelyk men gezien heeft, dan eens voor de *omſchryvende*, en dan eens voor de *tellende* genomen worden, hebben grote verſchillen onder de vaderen veroorzaakt, gelyk Petavius, Curcelleus, Huëtius, en Bullus aangetoont hebben. Maar het is goet eene zake aan te merken, dat is dat Bull, die in 't brede over deze ſtoffe geſchreven heeft, niets gezegt heeft van de *tellende en omſchryvende eenheit*; zonder het welke men niet begrypen kan wat de vaders zeggen willen, noch iets daar uit beſluiten tegen de ketters. Niettemin wanneer zy zeggen dat 'er *drie Beſtanelykheden*, of *drie Wezens*, of *drie Naturen* zyn, vat hy zulks altoos op gelyk of zy zeiden dat 'er drie bepalingen zyn in een Wezen dat eenig is in getal. Hy veronderſtelt dat het *οὐσία Wezen* en *Φύσις Natuur* de wyzen van beſtaan betekenen van een eenig Wezen in getal, alleenlyk om dat zonder dat de genen, die aldus geſproken hebben, niet rechtzinnig geweeſt zouden zyn, of van het gevoelen dat tegenwoordig aangenomen wordt, dat het Concilie goetgekeurt moet hebben, dewyl men anders het zelve niet aannemen zoude, gelyk men doet. Hy vooronderſtelt in het tegendeel, om de zelfde redenen, dat wanneer de vaders loogchenen dat 'er drie *Beſtanelykheden* zyn, zy niet alleen zeggen willen dat 'er geen drie wezens van verſcheiden ſlag zyn, maar ook dat 'er geen drie zyn in getal. Maar anderen zullen loochenen dat 'er eenige plaats is, daar de woorden van *Natuur* en *Wezens* genomen kunnen worden voor het gene men tegenwoordig *perſoonlykheit* noemt, dat is te zeggen, voor eene bepaling; en dat het blykt door de plaatſen, die hy bybrengt, dat de vaders de *tellende* eenheit gelooft hebben.

Dit is de ſtaat der gevoelens van de Chriſtelyke kerke, wanneer de verſchillen van Arius de zelve ontroerden, waar uit men zien kan dat het niet moeijelyk viel aan beide de partyen het gezag der ouden by te brengen, welker dubbelzinnige uitdrukkingen in een verſcheiden zin konden uitgelegt worden. De duiſterheit van het onderwerp, de ydele ſchranderheit van den menſchelyken geeſt, die alles weten wil, de zucht om bequaam te ſchynen, en de drift die zich mengt in alle twiſten, deden verſchillen geboren worden, die gedurende eenen langen tydt het Chriſtendom rampzalig verſcheurden.

Arius, prieſter te Alexandrië zynde omtrent den jare 318, beſlont, zo 't ſchynt, de leere van de Godheit van Jeſus Chriſtus klaarder uit te leggen, dan welke tot dien tydt toe in de Chriſtelyke kerke onderwezen was, onder de bezwachteling der uitdrukkingen, die men bygebragt heeft. Hy zeide dat *teelen* of *baren* in deze gelegenheit niet anders was dan *voortbrengen*, waar uit hy beſloot dat de Godheit van Jeſus Chriſtus uit niet getrokken was door den Vader. Zie hier hoe hy zich zelfs uitdrukt in eenen brief, dien hy ſchreef aan Euſebius, biſſchop van Nicomedië (*ap. Theod. lib.* I. *cap.* 5): *Wy doen belydeniſſe te geloven, dat de zoon niet is zonder generatie, en dat hy geen gedeelte is van den genen, die niet gebaart is, noch van eenige andere voorbeſtanelyke ſtoffe, welke die ook zy; maar dat hy door den wil en door den raadt* (Gods) *geweeſt is volkomen Godt* (*ὑπέςη Θεὸς*) *voor den tydt en de eeuwen; dat hy zyn eenige zoon is, en dat hy gene verandering onderworpen is; dat hy, eer dat hy gebaart of geſchapen was, niet was.* Arius was bequaam in de redeneerkunſt, en was zelfs geacht van zynen biſſchop Alexander; maar dewyl hy opentlyk zyn gevoelen zeide, verkreeg hy zich den haat van een zekeren Melecius (*Epiphan. in Hær.* LXIX), biſſchop in Thebaïs, die eene ſcheuring veroorzaakt hadde in Egypten, hoewel hy niet afweek van de gewone gevoelens; alleenlyk om dat hy de prieſters, die bezweken waren in de vervolging van Diocletianus, niet in de gemeente ontfangen wilde, dan na eene lange boetvaardigheit, en dat hy hen zelfs voor eeuwig wilde ſluiten uit hunne bediening. Men kan daar over de hiſtorie van Epiphanius nazien, die hem beſchuldigt van eene gemaakte Godsdienſtigheit, en zich zelf vrywillig eene levenswyze voorgeſchreven te hebben, die bequaam was om zich by het volk gezien te maken. Arius hadt noch tot vyandt eenen van zyne medeprieſters van Alexandrië, genoemt Alexander, en bygenoemt *Baucalas* (*Philoſt. lib.* I. *cap.* 4.) Hy voegde zich by Melecius, om aan den biſſchop van Alexandrië te klagen dat Arius een nieuwe leere zaaide, rakende de Godheit van Jeſus Chriſtus. Hy konde zyne gevoelens te gemakkelyker verſpreiden, om dat hy eene byzondere kerk te Alexandrië hebbende, die aan zyne zorge toevertrouwt was (*Epiph. ll.*), aldaar predikte wat hy wilde. Hy trok zulk een groot getal van menſchen in zyne gevoelens, dat 'er zeven hondert monniken waren, die dezelve omhelſt hadden, en gevolgelyk een veel groter menigte van het volk.

De biſſchop Alexander dacht (*Sozom. ll.*) dat men in eene zaak, waar in men lichtelyk dubbelzinnig kan zyn, aan beide de partyen moeſt toeſtaan zich te verklaren, op dat het bleke dat hy hen eerder door overtuiging verëenigt hadde, dan door geweldt. Hy deedt de beide partyen byëen komen om in onderhandeling te treden, hen de uitlegging vragende van eene plaats uit de ſchriftuur in tegenwoordigheit van de geeſtelykheit van zyne kerke; maar de een noch de ander wilde niet afſtaan, en men zocht in deze onderhandeling alleen te overwinnen. De tegenſtanders van Arius beweerden dat de Zoon van het zelfde Wezen (*ὁμοούσιος*) is als de Vader, en dat hy eeuwig is gelyk hy; en Arius gaf voor dat de generatie een beginſel betekende. Men hieldt noch eene vergadering, zo vruchteloos als de voorgaande, ten opzichte van de twiſt, maar door welke het ſchynt dat Alexander, die te voren geen bepaalt gevoelen over deze ſtoffe gehad hadde, overgehaalt wierdt om het gevoelen der tegenſtrevers van Arius te omhelzen. Hy *geboodt* vervolgens aan dezen prieſter het zelfde *te geloven* (*ὁμοίως Φρονεῖν ἐκήλευτε*) en het tegengeſtelde gevoelen te verlaten.

Maar dewyl men zich zelden aan diergelyke bevelen overgeeft, zo bleef Arius in zyn gevoelen, benevens verſcheide biſſchoppen en kerkelyken, die het zelve toegeſtemt hadden. Alexander verſtoort, om dat hy niet gehoorzaamt wierdt, deedt hem en alle die van zynen aanhang waren in den ban, en verplichtte hem uit Alexandrië te vertrekken. Daar waren onder anderen vyf prieſters van deze ſtadt en zo vele diakonen van de zelfde kerke, behalven eenige biſſchoppen van Egypten, als Secundus en Theonas. By hen voegde zich veel volks, waar van zommigen in der daadt het gevoelen van Arius toeſtemden, en anderen geloofden dat men hem met te veel trotsheit veroordeeldt hadde, zonder een naaukeurig onderzoek van het verſchil.

Na deze geſtrengheit poogden beide de partyen, door brieven, die zy overal zonden, hunne gevoelens en hun gedrag te verantwoorden. Zy ſtelden niet alleen hunne redenen voor, maar zy trachtten ook ieder zynen tegenſtrever gehaat te maken, door de gevolgen, die zy uit zyn gevoelen trokken, en door hem vreemde uitdrukkingen toe te ſchryven. Eenige biſſchoppen, als Euſebius van Nicomedië, vermaanden Alexander zich met Arius te bevredigen; en anderen keurden zyn gedrag goet, en rieden hem, dat hy hem niet zoude aannemen, 't en zy hy zyn gevoelen herriep. De brieven van Arius en van Alexander zyn van te veel belang, om 'er hier geen uittrekſels van te geven.

Arius ſchreef dan (*ap. Epiph. in Hoſ.* LXIX, en *Theodor. lib.* I. *cap.* 5.) aan Euſebius van Nicomedië, om zyne beſcherming te verzoeken tegen Alexander, die hem in den ban gedaan, en ,, hem uit Alexandrië verdreven hadde, ,, om dat hy hem niet konde toeſtaan, dat de Vader en de Zoon medeëeuwig zyn; dat ,, de Zoon mede beſtaat met den Vader zonder generatie, zynde ,, altoos gebaart geweeſt, en niet gebaart op eenmaal tevens, zonder dat men begrypen kan dat de Vader een enkel oogenblik be- ,, ſtaan heeft voor den Zone. Hy voegt 'er by, dat Euſebius, biſ- ,, ſchop van Ceſarea, Theodotus van Laodicea, Paulinus van Ty- ,, rus, Athanaſius van Anazarba, Gregorius van Beryte, en Aë-

,, tius

,, tius van Lydda, de gevoelens van Alexander veroordeelende,
,, mede met den ban geslagen waren, zo wel als alle de Ooster-
,, schen, die van de zelfde gedachten waren, uitgezondert Philogo-
,, nius, bisschop van Antiochië, Hellanicus van Tripoli, en Maca-
,, rius van Jerusalem; waar van de een zeide dat de Zoon eene uit-
,, waassemng (*eructatio*) was, de ander eene uitwerping (*proje-
,, ctio*), en de ander, dat hy niet meer gegenereert was dan de
,, Vader. Hier by voegde Arius het voorstel van zyn gevoelen, dat
,, reets bygebragt is.

De bisschop van Nicomedië dezen brief ontfangen hebbende, vergaderde een Synode van zyne provincie van Bithynië, het welke uitschryvingsbrieven zondt aan alle de bisschoppen van het Oosten, om hen te bewegen, Arius, als eenen die de waarheit beweerde, in de gemeenschap te ontfangen, en Alexander te verplichten om het zelfde te doen. Men heeft noch eenen brief van Eusebius aan Paulinus, bisschop van Tyrus, waar in hy niet alleen Paulinus bidt om voor Arius te spreken, maar ook des zelfs gevoelen naaukeurig voorstelt en verdedigt. Hy zegt, ,, dat hy nooit
,, hadt horen zeggen dat 'er twee wezens zonder generatie waren,
,, noch dat het eene in tweën verdeelt was; maar dat dit eenige
,, wezen een ander hadde voortgebragt, niet van zyne zelfstandig-
,, heit, maar hem volkomen gelyk, hoewel van een verschillende
,, natuur en vermogen; dat men niet alleen door gene woorden
,, het beginsel van den Zone kan uitdrukken, maar dat het zelfs on-
,, begrypelyk is voor de vernuften, die boven de menschen verhe-
,, ven zyn, zo wel als voor ons. Om het te bewyzen, brengt hy
,, het VIII kapittel der Spreuken by: *De* HEERE *bezat (schiep)
,, my in het beginsel zyns wegs..... Ik ben van eeuwigheit af gezalft
,, geweest, van den aanvang, van de outheden der aarde aan. Ik
,, was geboren als de afgronden noch niet waren: ..... eer de bergen
,, ingevestet waren: voor de heuvelen was ik geboren* (gebaart). Hy
,, zegt, dat men in de uitdrukking van *baren* gene andere beteke-
,, nis moet zoeken, dan die van voortbrengen; om dat de schrif-
,, tuur zich daar van niet alleen bedient, als 'er van den Zoon ge-
,, sproken wordt, maar ook wanneer gesproken wordt van de
,, schepselen, gelyk wanneer Godt zegt: *Ik hebbe kinderen groot
,, gemaakt* (voortgebragt), *en verhoogt, maar zy hebben tegen my
,, overtreden.*

Maar deze brieven het gevolg niet gehad hebbende, dat Arius daar van verwachtte, liet hy Paulinus, Eusebius, en Patrophilus, bisschop van Scythopolis, verlof verzoeken, om de genen die van zyn gevoelen waren in eene kerke byeen te mogen vergaderen, en onder hen de bedieninge van het priesterschap waar te nemen, gelyk hy te voren gewoon was geweest, en gelyk het zelve te Alexandrië geschiedde. Deze bisschoppen, de andere bisschoppen van Palestina byeen vergadert hebbende, stonden hem zyn verzoek toe, maar geboodden hem ondertusschen aan Alexander onderworpen te blyven, en niets na te laten om de gemeenschap van hem te verkrygen.

Men vindt eenen brief van Arius, (*Apud Epiphanium ll.*) aan dezen bisschop uit Nicomedië geschreven, de welke eene geloofsbelydenis vervat, volgens de leere, welke Arius beweert dat Alexander hem onderwezen hadde, waar in hy zyn gelove wegens den Vader betuigt hebbende, het welke niets onrechtzinnigs insluit, daar by voegt, ,, dat hy zyn eenigen Zone gebaart heeft voor de tyden
,, der eeuwen; dat hy door hem de werreldt gemaakt heeft; dat
,, hy hem niet alleen gebaart heeft in schyn, maar waarachtiglyk;
,, dat deze Zoon bestaat door zyn eigen wil; dat hy onverander-
,, lyk is; dat hy een volmaakt schepsel Gods is, en niet gelyk de
,, andere schepselen; dat hy een voortbrengsel is, maar niet gelyk
,, de andere voortbrengselen; noch, gelyk Valentinianus zeide,
,, eene uitwerping van den Vader; noch, gelyk Manes beweer-
,, de, *een medezelfstandig gedeelte van den Vader*; noch, gelyk Sa-
,, bellius hem noemde, een *Zoon-Vader* (υἱοπάτορα); noch, ge-
,, lyk Hieracas sprak, eene lampe ontstoken aan een lampe, of
,, een toorts in tweën verdeelt; dat hy niet bestaan heeft voor dat
,, hy gebaart en Zoon geworden was; dat 'er drie *bestanelykheden*
,, (dat is te zeggen verschillende zelfstandigheden) zyn, de Va-
,, der, de Zoon en de H. Geest; en dat de Vader voor den Zone
,, is, hoewel de Zoon voor alle eeuwen is geschapen geweest. A-
,, rius voegt 'er by, dat Alexander deze leere dikwils in zyne ker-
,, ke gepredikt, en de genen, die dezelve niet aannamen, tegenge-
,, sproken hadde." Deze brief was ondertekent door zes priesters, zeven diakonen, en drie bisschoppen, Secundus van Pentapolis, Theonas van Lybië, en Pistus, dien de Ariaansche bisschoppen te Alexandrië gestelt hadden.

Alexander schreef van zyne zyde brieven van uitschryving, (*Socr. lib.* I. *cap.* 6.) waar in hy Eusebius van Nicomedië scherpelyk berispt, ,, om dat hy Arius beschermde, en hem aan de anderen
,, aanbeval. Hy voegt 'er de namen by van de genen, die in
,, den ban gedaan waren, en verklaart hunne leere, waar in hy
,, zich niet vergenoegt te stellen het gene men in de brieven van
,, Arius gezien heeft, rakende het beginsel dat hy aan den Zone
,, toeschryft; hy zegt nog, dat deze priester beweerde, dat de
,, Zoon een der schepselen is; dat men hem niet dan ten onrechte
,, het Woordt en de Wysheit Gods kan noemen, dewyl hy zelf door
,, het Woordt en de Wysheit Gods is voortgebragt; dat hy de ver-
,, andering onderworpen is, gelyk de andere verstandige schepse-
,, len; dat hy van een ander wezen is dan Godt; dat de Vader
,, onbegrypelyk voor hem is, en dat hy zelfs niet weet wat zyne
,, eige zelfstandigheit is; dat hy om onzent wille gemaakt is, om
,, Godt tot een werktuig te dienen om ons te scheppen, en dat
,, Godt hem, zonder dat, nooit voortgebragt zoude hebben. A-
,, lexander voegt hier by, dat hy byna hondert bisschoppen van
,, Egypten en van Lybië vergadert hebbende, de zelve Arius en
,, zyne aanhangers, ter oorzake van zyne gevoelens, in den ban
,, gedaan hadden. Vervolgens komt hy tot het bewys van zyn
,, gevoelen, en toont aan de eeuwigheit van den Zone door de-
,, ze plaats van Johannes, *In den beginne was het Woordt*: 2, dat
,, men hem niet kan tellen onder de schepselen, om dat de Vader
,, van hem zegt, *Ps.* XLV: *Myn hertegeeft een goede reden op* (heeft
,, een goet Woordt voortgebragt): 3, dat hy niet ongelyk is aan
,, het Wezen van den Vader, waar van hy de *glansch* en het vol-
,, maakte *beeldt* is, en van wien hy zegt, *die my gezien heeft, heeft den Va-
,, der gezien*: 4, dat men niet zeggen kan dat 'er een tydt geweest
,, is, in welken hy niet was, dewyl hy het Woordt en de Wysheit
,, des Vaders is, en dat het ongerymd zoude zyn te zeggen dat 'er
,, een tydt geweest is, in welken de Vader zonder Woordt en zon-
,, der Wysheit was: 5, dat hy geen verandering onderworpen is,
,, om dat de schriftuur zegt dat hy *de zelfde is gisteren en heden*: 6,
,, dat hy niet gemaakt is om onzent wille, dewyl Paulus zegt, dat
,, *om hem, en door hem alle dingen zyn*: 7, dat de Vader niet on-
,, begrypelyk is voor den Zone, dewyle hy zegt; *Gelyk de Vader
,, my kent, kenne ik den Vader.*

Deze brief, waar in Eusebius van Nicomedië ongemeen qualyk gehandelt is, beleedigde dezen bisschop ten hoogsten; en dewyl hy veel toegang hadde aan het hof, om dat Constantinus toen zyn verblyf hieldt te Nicomedië, maakte zulks dat verscheide bisschoppen in zyn belang waren, maar hy konde Alexander niet verplichten het gene gebeurt was te vergeten, om niet meer van dit verschil te spreken, en om Arius in de gemeenschap te ontfangen. Deze twisten van dag tot dag vermeerderende, zag men het volk zyde kiezen, zommigen Arius aanhangende, en anderen Alexander; en dewyl de komedianten Heidenen waren, gaf zulks hen gelegenheit den Christelyken Godsdienst op hunne toneelen te beschimpen.

Beide de partyen handelden malkander wederzyds als ketters, en poogden aan te tonen dat de gevoelens van hunne tegenpartyen den Godsdienst om verre wierpen; maar het bleek dat de een noch de ander tot dien tydt toe den keizer noch niet hadt kunnen overreden, dewyl hy aan Alexander en aan Arius een langen brief schreef, waar van Hosius, bisschop van Cordua, de brenger was, waar in hy hen evenveel berispt. (*Apud Eusеb. de Vit. Const. cap.* 64, *& seq. & Socrat. lib.* I. *cap* 7.) ,, Hy zegt, dat hy verstaan hadde
,, dat het verschil aldus begonnen was; dat Alexander aan ieder van
,, zyne priesters zyn gevoelen gevraagt hebbende over eene plaats
,, van de schriftuur, of eerder *over ik weet niet welk een dwaas ver-
,, schil* (ὑπὲρ τινος ματαίου ζητήματος), Arius onbedachtelyk ge-
,, antwoord hadde het gene hy niet moest denken, of dat hy had-
,, de moeten zwygen, zo hy het gedacht hadde; dat hy daarom
,, in den ban gedaan was, en de verdeeltheit van het volk daar
,, door veroorzaakt. Daarom vermaande hy hen malkander we-
,, derzyds te vergeven, en zyn bericht aan te nemen, het welke
,, was, dat men den kerkelyken niet hadde moeten vragen, wat
,, zy van dit verschilpunt oordeelen, en dat de genen, welke men
,, daar over ondervroeg, niets moesten antwoorden, om dat
,, het aanquam op eene zaak, die even onbegrypelyk was voor den een
,, en voor den anderen, en die maar onrust konde verwekken onder
,, het volk. Hy konde niet begrypen dat men, om een verschil
,, van weinig belang, en in het welke zy, zo zy malkander wel
,, verstonden, zien zouden dat zy 't in den grondt eens waren,
,, zo veel geruchts behoorde te maken, en zich op zulk eene er-
,, gelyke wyze te verdeelen. *Ik zegge dit niet*, voegt hy 'er by,
gelyk of ik u wilde dwingen het zelfde te denken van een dwaas verschil, of op wat wyze gy het zoude willen noemen. Want men kan, zonder de vergadering te onteeren, en zonder de gemeenschap te breken, verschillende gevoelens hebben over zaken van zo weinig belang. Wy hebben niet alle de zelfde wil in alle zaken, en wy zyn niet van een zelfden aardt en van een zelfde gevoelen. ,, De brief van den kei-
,, zer, zegt Socrates, gaf hen een wonderlyken raadt, en die vol
,, van wysheit was; maar het quaadt was te groot geworden, en
,, de zorgen van den keizer, noch het gezag van de ge-
,, nen, die zynen brief te Alexandrië gebragt hadden, konden
,, het zelve niet verminderen.,, Alexander droeg zorge alom te schryven, om te beletten dat Arius zyne gevoelens verspreidde. Men heeft (by *Theod. lib.* I, *cap.* 4.) nog een langen brief, dien hy schreef aan den bisschop van Byzance, waar in hy zich ongemeen uitlaat tegen den aanhang der Arianen, en poogt den zelven hatelyk te maken, zeggende, ,, dat Arius beweerde dat de Zoon
,, van een natuur was bequaam tot het quade, gelyk tot het goe-
,, de, hoewel zy inderdaadt zonder zonde gebleven was, en dat
,, Godt hem daarom tot zyn oudsten Zoon verkoren hadde. Hy
,, bewyst de eeuwigheit van den Zone, en dat hy niet uit niet is
,, voortgebragt, om dat hy in den beginne was, en dat alle dingen
,, gemaakt zyn door hem. Hy beweert niettemin dat de Zoon
,, gebaart is, en dat de Vader alleen zonder generatie is, hoewel
,, *het bestaan* of *de zelfstandigheit* van den Zone (ὑπόστασις) onbe-
,, grypelyk is voor de Engelen zelfs, en dat de zwaarmoedige geес-
,, ten alleen bedacht kunnen zyn om de zelve te willen begrypen.
,, Hy toont vervolgens, dat de wyze, op welke Christus de Zone
,, Gods is, oneindig veel heerlyker is dan de wyze, op welke de
,, menschen het zyn; dewyl hy zulks is door zyne natuur, en dat
,, wy het maar zyn door aanneminge. Hy beschuldigt Arius de
,, leere te volgen van Ebion en van Artemas, en Paulus van Samo-
,, sate, bisschop van Antiochië, gevolgt te hebben, wiens leere was
,, omhelst geweest door Lucianus (*martelaar*), die zich daarom
,, afgescheiden hadde van de gemeenschap van drie naeenvolgende
,, bisschoppen van die stadt. Hy voegt hem drie bisschoppen van
,, Syrië toe, welke schynen geweest te zyn, Paulinus, Eusebius,
,, en Theodotus, en verwyt hen zich te bedienen van de plaatsen,
,, welke de vernedering van Jesus Christus betreffen, om zyne
,, Godheit aan te tasten, en die vergeten te hebben, welke van de

„ heerlykheit van zyne natuur spreken, gelyk deze is: *de Vader en ik zyn een. Het welke de Here zegt*, voegt hy 'er by, *niet om te kennen te geven dat hy de Vader is, noch om te zeggen dat twee naturen ten opzigte van de wyze van bestaan* (*τῇ ὑποςάσει δύο φύσεις*) *maar een zyn, maar om dat de Zoon van eene natuur is, die volmaaktelyk de vaderlyke gelykenisse behoudt, zynde door zyne natuur hem gelyk in alles, het onveranderlyke beeldt van zynen Vader, en eene copy van dat oorspronkelyke.* „ Hy verdedigt zich vervolgens in „ 't brede tegen het gevolg, dat Arius trok uit de gevoelens van zy- „ ne tegenstanders, welke daar in bestont dat hy hen beschuldigde „ de generatie van den Zone te loogchenen, met hem eeuwig te „ maken. Hy beweert dat 'er een oneindig onderscheidt is tusschen „ de schepping der werreldt en de generatie van den Zone, hoewel „ de laatste ten eenemale onbegrypelyk is, en dat hy die niet kan „ uitleggen.

De verdeeltheit vermeerderde ondertusschen zo krachtig onder de volkeren, dat het tot oproer uitborst op zommige plaatsen, daar men zelfs de standbeelden van den keizer omverre wierp, die de Arianen scheen te begunstigen, om dat hy wilde dat men hen verdroeg. Daar was ook noch het verschil over het paaschfeest, zommigen ontkennende dat men het moeste vieren op den zelfden tydt als de Joden, en anderen zulks beweerende; maar deze twist hadde gene scheuring voortgebragt, gelyk de Arianery.

Constantinus ziende dat zyne brieven vruchteloos geweest waren, geloofde dat 'er geen beter middel was om deze verschillen weg te nemen, dan een Concilie te beroepen, uit alle de Provincien van het Roomsche keizerryk. Het was misschien Hosius, die hem dezen raadt gaf; ten minsten, zo men Philostorgus (*lib.* I, *cap.* 7) geloven mag, de bisschop van Alexandrië naar Nicomedië gegaan zynde, vergaderde aldaar eenige bisschoppen van zyn gevoelen, met de welke Hosius en hy zich berieden, om de middelen te beramen om hun gevoelen te doen vaststellen, en Arius te doen veroordeelen; en weinig tyds daarna beriep de keizer een Concilie te Nicea, eene stadt van Bithynië. (*Euseb. in vit. Const. lib.* III, *cap.* 6.) Dit was in den jare 325; en op dat niets den bisschoppen weêrhouden mogt aldaar te komen, deedt de keizer hen op zyne kosten van de noodzakelykheden tot de reize voorzien. De historieschryvers komen niet overeên ten opzigte van het getal, zommigen meerder dan drie hondert en de anderen minder stellende. Men moet zich niet verwonderen over deze verscheidenheit, de wyl 'er weinig plaatsen zyn van de kerkelyke historie, waar in men meerder verwarring en achteloosheit kan aanmerken, dan in de historie van dit vermaarde Concilie. Men is ook verplicht geweest het gene men daar van zeggen zal te trekken uit verscheide historieschryvers, om dat niemandt der ouden een volkomen verhaal daar van gedaan heeft. Ten opzichte van de verscheidenheit, welke men tusschen de historieschryvers aanmerkt over de zelfde zaken, heeft men de uitsten gevolgt, of het gene de meeste waarschynlykheit hadde. Eusebius, die op het Concilie tegenwoordig was, heeft de omstandigheden van deze historie maar ter loops aangeroert; mogelyk uit vreze van de Arianen, of de rechtzinnigen te beledigen. Sedert heeft men nooit met eene volkome onzydigheit van deze zaak gesproken, en heeft dikwils geruchten verhaalt voor waarheden. Met een woordt, daar is nooit iets gebeurt, waar op men met meer reden deze woorden van Tacitus kan toepassen: *Maxima quæque ambigua sunt, dum alii quoquomodo audita pro compertis habent, alii vera in contrarium vertunt, & gliscit utrumque posteritate.*

Eusebius roemt krachtig de bisschoppen, die zich aldaar bevonden, maar Sabinus, (*Socr. lib.* VII) Macedoniaansch bisschop van Heraclea, eene stadt van Thracië, noemde hen onwetende in zyne verzameling der Concilien. Daar was ook een groot getal van priesters en van diakonen, die met de bisschoppen gekomen waren.

Het Concilie begon den 14 Juny, en men beraamde aldaar verscheide zaken, waar mede men zich hier niet zal ophouden, maar alleen aanroeren het gene aldaar gebeurde ten opzigte van het voorname geschil, dat men aldaar uitsprak, te weten de Arianery. Zo haast de bisschoppen aangekomen waren hielden zy onophoudelyk byzondere vergaderingen, en riepen Arius (*Sozom.* I, 17 & 19,) in het midden van hen, om kennis te nemen van zyne gevoelens. Na dat zy zyne gedachten van hem verstaan hadden, oordeelden zommigen, dat men alle nieuwigheden moest veroordeelen, en zich vergenoegen van den Zoon te spreken met de zelfde uitdrukkingen, waar van zich hunne voorzaten bedient hadden; en de anderen dachten dat men de gevoelens der ouden niet zonder onderzoek moest aannemen. Daar waren zeventien bisschoppen, naar 't verhaal van Sozomenes (I. *cap.* 20.) die de nieuwe uitleggingen van Arius begunstigden, waar van de voornaamsten waren, Eusebius van Nicomedië, Eusebius van Cesarea, Menophantes van Ephese, Patrophilus van Scythopolis, Theognis van Nicea, Narcissus van Neronias, Theonas van Marmarica, en Secundus van Ptolemaïs. Deze bisschoppen stelden eene geloofsbelydenisse op (*Theodor. lib.* I. *cap.* 7. *ex Athanasio*), volgens hunne gevoelens, maar zy hadden de zelve niet zo haast in de vergaderinge gelezen, of men riep daar tegen dat zy valsch was, men scheurde die, en men scholdt hen, als menschen die men zeide dat het gelove verraden wilden. Een brief van Eusebius van Nicomedië, waar in hy zyne gedachten uitdrukte, hadt het zelfde lot.

Men arbeidde vervolgens om een *Symbolus*, of kort geloofsbegrip, te ontwerpen, waar in men de gevoelens, welke tegen die van Arius gestelt waren, zoude vast stellen. Men merkte terstondt aan dat men nieuwe wyzen van spreken, waar van de Arianen zich bedienden, moest veroordeelen, *dat de Zoon uit niet was voortgebragt; dat hy een schepsel was; dat 'er een tydt geweest was, in welken hy niet bestont*, enz. en zich bedienen van de spreekwyzen van de Schriftuur, gelyk deze; *dat de Zoon eenig is uit zyne natuur; dat hy het Woordt, de Magt, de eenige Wysheit is van zynen Vader, het afschynsel van zyne heerlykheit, en het uitgedrukte beeldt van zyne zelfstandigheit.* De Arianen, betuigt hebbende, dat zy gereet waren eene geloofsbelydenisse, in deze uitdrukkingen begrepen, aan te nemen, vreesden de rechtzinnige bisschoppen dat zy deze woorden in een quaden zin mogten uitleggen. Daarom wilden zy 'er byvoegen, *dat de Zoon van de zelfstandigheit des Vaders is*, om dat dit het gene is, dat den Zone onderscheidt van de schepselen. Men vroeg dieswegens aan de Arianen, of zy niet toestemden; *dat de Zoon geen schepsel is, maar de Magt, de eenige Wysheit, en het Beeldt des Vaders; dat hy eeuwig is, en den Vader in alles gelyk, eindelyk waarachtig Godt.* De onrechtzinnigen, met malkander gesproken hebbende, dachten dat deze uitdrukkingen zeer wel konden overeenkomen met het denkbeeldt, dat zy van de Godheit van den Zoon hadden, en gaven te kennen dat zy gereet waren om de zelve aan te nemen. Eindelyk, dewyl men aangemerkt hadde dat Eusebius van Nicomedie, in den brief dien men gelezen hadde, de uitdrukking van medezelfstandig (*ὁμοούσιος*) verwierp, zo dacht men de rechtzinnige leere niet beter te kunnen uitdrukken, en alle dubbelzinnigheit uit te sluiten dan met zich daar van te bedienen, te meer dewyl de Arianen betuigden de zelve te vrezen. Men is deze omstandigheit verschuldigt aan S. Ambrosius (*lib.* III. *de fid. ad Grat. cap. ult.*): Zie hier zyne eigene uitdrukkingen: *Auctor ipsorum Eusebius, Nicomediæ Episcopus, Epistolâ suâ prodidit, dicens*, „ Si ve- „ rum, *inquit*, Dei filium increatum dicimus, homoöusion, con- „ substantialem cum Patre incipimus confiteri. *Hæc cum lecta esset Epistola in Concilio Nicæno, hoc verbum in Tractatu fidei posuerunt Patres, quod viderunt adversariis esse formidini, ut tanquam evaginato ab ipsis gladio ipsum nefandæ caput Hæreseos amputarent.* De rechtzinnigen begrepen dan hun gevoelen, wegens de Godheit van den Zoon, in deze uitdrukkingen (*Socr. lib.* I. *cap.* 8.): *Wy geloven in een eenigen Here Jesus Christus, den Zone Gods, den eenigen Zone des Vaders, dat is te zeggen, van de zelfstandigheit des Vaders, Godt geboren van Godt, licht voortgekomen van het licht, Waarachtig Godt van den Waarachtigen Godt geboren, gegenereert en niet gemaakt, medezelfstandig met den Vader.* De Arianen beklaagden zich vruchteloos dat deze woorden niet in de schriftuur gevonden wierden; men verweet hen dat die, waar van zy zelfs gewoon waren zich te bedienen, niet meer daar in gevonden wierden; dat de zelve gansch nieuw waren, in plaatse dat het hondert en twintig jaren geleden was dat eenige bisschoppen zich van het woordt *medezelfstandig* bedient hadden.

De vaders van het Concilie waren nochtans, gedurende dien tydt, niet zo volkomen bezig om de Arianen te wederleggen, en om eenige regelen te maken, dat men hier niet verhalen zal, dat zy ook niet om hunne byzondere verschillen dachten. „ Verschei- „ den van de kerkelyken, zegt Sozomenes (*lib.* I. *cap.* 17.), gelyk „ of zy vergadert waren om hunne byzondere zaken te bevorde- „ ren, gelyk gemeenlyk gebeurt, dachten dat het een bequame „ tydt was om de genen te doen straffen, die hen beleedigt hadden. „ Een ieder boodt den keizer verzoekschriften aan, waar in hy ie- „ mandt beschuldigde, en vertoonde wat ongelyk hem aangedaan „ was. Dewyl zulks byna dagelyks gebeurde, stelde de keizer hen „ eenen dag, op welken een ieder hem zyne klagten zoude te- „ kennen geven. Die dag gekomen zynde, nam de keizer alle „ alle hunne verzoekschriften, deedt de zelve in het vuur werpen, „ en geboodt hen malkanderen wederzydsch te vergeven, volgens „ de voorschriften van het Euangelium. Hy geboodt hen vervolgens te arbeiden tot opheldering der geloofsstukken, waar over zy oordeelen moesten, en stelde eenen dag vast, op welken men uitspraak zoude doen van het verschil der Medezelfstandigheit.

De bestemde dag gekomen zynde (*Euseb. de Vit. Const. lib.* III. *cap.* 10.), deedt Constantyn alle de bisschoppen vergaderen in eene zale van zyn paleis, daar hy aan de rechter en slinker zyde stoelen hadde doen plaatsen. De bisschoppen traden eerst daar in, en vervolgens quam 'er de keizer, en zette zich niet eerder aan het hoofdt van de vergadering in eene goude zetel, die hy daar deedt stellen; dan na dat de bisschoppen hem een teken gegeven hadden om neder te zitten. Gezeten zynde, deedt Eusebius van Cesarea, die aan zyne rechter zyde was, eene aanspraak aan hem, en bedankte hem voor de zorg, die hy droeg om de zuiverheit van het gelove in de Christelyke kerke te bewaren. Constantinus nam vervolgens het woordt, en deedt eene redevoering in het Latyn, in welke hy betuigde dat niets hem zo veel bedroefde dan de verdeeldheit, die hy bespeurde onder de Christenen, en vermaande de bisschoppen krachtiglyk tot den vrede. Een tolk vertaalde daar na deze redevoering in 't Griekseh, om dat de Oostersche bisschoppen het Latyn niet verstonden.

Hoewel het schynt dat men de stoffe voorbereid hadde in de byzondere vergaderingen, die van te voren gehouden waren, ontstont 'er nochtans terstondt een grote redenstrydt, en Constantyn hadt het geduldt langdurige twistredenen aan te horen, waar in hy zich als scheidsman gedroeg, trachtende de genen overeên te brengen welker gevoelens of uitdrukkingen te verre getrokken scheenen, de redenen onderstennende, die hem welgegrond dachten, en de genen pryzende, die hy meende dat met billykheit spraken. Eusebius van Cesarea wederstont een langen tydt (*Socr. lib.* I. *cap.* 8. & *Theod. lib.* I. *cap.* 12.) het gebruik dat men wilde maken van het woordt *Medezelfstandig*. Hy stelde eene andere geloofsbelydenis voor, waar in het zelve nagelaten was, en waar in hy den Zoon enkelyk noemde *Godt van Godt* geboren, *licht* voortgekomen *van het licht, leven* uitgegaan *van het leven, eenigen Zoon, eerstgeboornen van alle de schepselen, gegenereert van zynen Vader voor alle de*

eeuwen.

eeuwen. De keizer keurde deze Geloofsbelydenisse goet, en vermaande de vaders van het Synode de zelve te volgen, alleenlyk het woordt Medezelfstandig daar by voegende.

Men las vervolgens de geloofsbelydenis, welke men opgestelt hadde met dit woordt, waar van men reets de uitdrukkingen verhaalt heeft. Men voegde Anathemaas daar by tegen de genen, die zich in deze gelegenheit van andere uitdrukkingen zouden bedienen, dan van die der H. Schriftuur; het welke zo verstaan moet worden, dat men daar van uitzondert die, welke het Concilie zoude goet vinden en heiligen. Men veroordeelde in het byzonder dit voorstel: *dat de Zoon niet bestont eer hy gegenereert was.* Eusebius en anderen begeerden, dat men de uitdrukkingen van het Symbolum en van de Anathemaas verklaarde. 1. Men zegt, dat men het woordt *gegenereert* gebruikte, en niet dat van *gemaakt*, om dat dit laatste woordt de voortbrenging der schepselen betekent, met welke de Zoon niets gelyks heeft, zynde van eene veel heerlyker zelfstandigheit dan zy, gegenereert door den Vader op eene onbegrypelyke wyze. 2. Het woordt *Medezelfstandig* is eigen aan den Zone, niet in den zin, in welken het genomen wordt, wanneer men spreekt van de ligchamen, of van de sterfelyke dieren; de Zoon niet medezelfstandig zynde met den Vader, door eene verdeeling van de Goddelyke zelfstandigheit, waar van hy een gedeelte bezit, noch door eene verandering van die zelfde zelfstandigheit. Men wil daar door niet anders zeggen, dan dat de Zoon gene gelykheit heeft met de schepselen, die hy heeft voortgebragt, maar dat hy in alles gelyk is aan zynen Vader, door den welken hy gegenereert is geweest; of dat hy van gene andere *Bestanelykheit* of *Zelfstandigheit* is, maar van die van zynen Vader. 3. Men veroordeelde de genen, welke zeiden dat de Zoon niet was eer dat hy geboren was, dewyle hy was voor zyne ligchamelyke geboorte, en zelfs voor zyne Goddelyke generatie, volgens de redeneering van Eusebius. (Deze woorden van den brief van Eusebius worden alleen by Theodoretus gevonden, Socrates de zelve uitgelaten hebbende.) *Want*, zeide hy, *eer dat hy dadelyk gegenereert was, was hy in vermogen in zynen Vader op eene ongegenereerde wyze; de Vader altoos Vader geweest zynde, gelyk hy altoos koning en behouder is, en alles in vermogen, eeuwiglyk in den zelfden staat zynde.*

Dit zal misschien louter Arianery schynen, en eene verloochening van de eeuwigheit van den Zone; maar men moet aanmerken, dat, in de styl van dien tydt, te bestaan voor de werreldt, en eeuwig te zyn, de zelfde zaak is; dewyl men, om zyne eeuwigheit te bewyzen, deze plaats bybrengt: *In den beginne was het het Woordt*; (*Vid. Ep. Alexandri Ep. al. supra laudatam*) en men vergenoegt zich aan te tonen, dat hy gegenereert is geweest, voor dat 'er eenige tydt was. Aldus moet men deze woorden niet verwerpen, als verdicht, enkelyk om deze reden; en het is zo gemeen harde uitdrukkingen te vinden by de genen, die eeniger wyze deze onbegrypelyke verborgenheit hebben willen uitdrukken, dat men, zo men daar naar moest oordeelen, hen alle voor ketters zoude moeten verklaren, dat is te zeggen het Anathema uitspreeken over het meeste gedeelte der ouden. Behalven dat zinspeelt S. Athanasius, die Eusebius opentlyk voor een Ariaan houdt (*De Decret. Nicæn. Tom. I. pag.* 251.) op een gedeelte van deze plaats, en trekt daar uit een gevolg, dat Eusebius zonder twyfel nooit erkent zoude hebben, dat is dat de Arianen geloofden dat de Godheit van Jesus Christus niet bestaan hadde voor zyne ligchamelyke geboorte.

Na deze verklaringen ondertekende Eusebius, gelyk hy zelfs getuigt in den brief, dien men bygebragt heeft, hoewel hy zulks den voorgaanden dag geweigert hadde. De langdurige en krachtige tegenstandt, welke hy gedaan hadde tegen het woordt medezelfstandig, veroorzaakte eenig achterdenken of deze ondertekening wel ter goeder trouwe geschiedde. Vervolgens deedt men Arius en die van zynen aanhang in den ban, en men veroordeelde alle hunne boeken, en inzonderheit een dichtwerk, dat Arius genoemt hadde *Thalia.* Het meeste gedeelte der Ariaansche bisschoppen ondertekende, naar het voorbeeldt van Eusebius, deze geloofsbelydenis, en de Anathemaas na de verklaringen, welke men verhaalt heeft. Daar waren 'er nochtans eenigen, die straks weigerden te tekenen (*Socr. lib.* I. *cap.* 8.), waar van deze de voornaamste waren: Eusebius van Nicomedië, Theognis van Nicea, Maris van Chalcedonië, Theonas van Marmarica, en Secundus van Ptolemaïs. Zy wierden terstondt door het Concilie in den ban gedaan, en moesten vervolgens zo wel als Arius in den ban gedaan worden door Constantinus. Daar na schreef het Concilie eenen brief van uitschryving aan de kerken van Egypten, waar in het zelve te kennen gaf op wat wyze het zich in de zake van Arius hadde toegedragen, en wat men goedgevonden hadde wegens Melecius, een afgescheurt bisschop, en de waarneming van het Paaschfeest. Constantinus schreef ook aan de kerke van Alexandrië, om de zelve te verzekeren, dat men, na een naaukeurig onderzoek, Arius met algemeene toestemming veroordeelt hadde. Hy pryst krachtig de bescheidenheit en het doordringent oordeel der bisschoppen, en zegt niets van hunne twisten, volgens de gewoonte die men heeft in de openbare acten, welke men in diergelyke gelegenheden maakt, waar in men altoos verzwygt alles wat eenig quaat gevoelen zoude kunnen geven van de besluiten van dat slag van vergaderingen. Door een andere brief, gericht aan de bisschoppen en aan de kerken, gebiedt hy aan Arius den naam te geven van Porphyrius, en zyne aanhangers Porphyrianen te noemen. Deze Porphyrius was een vermaart Platonist, die tegen den Christelyken Godsdienst geschreven hadde, en wiens boeken Constantinus hadde doen verbranden. Lucas Holstenius heeft zyn leven beschreven, dat men vindt aan het einde van het boek *van de onthouding der Dieren.* Constantinus wilde hier door Arius tot eenen vyandt van den Christelyken Godsdienst verklaren, en geenzins hem verwyten dat hy een Platonist was, omtrent de Drieëenheit; dewyle Constantinus, gelyk men gezien heeft, de gevoelens van Plato niet qualyk oordeelde. Het is waar dat men den Arianen eene al te grote aankleving aan de lezing van dezen Philosooph en van de andere Heidensche schryvers toeëigent: *Revera de Platonis & Aristophanis sinu*, zegt *Hieronymus*, (*advers. Lucif. T.* 2. *Ed. Gryph. pag.* 142.) *in Episcopatum allegunture: Quotus enim quisque est, qui non apprime in his eruditus sit? Accedit ad hoc quod Ariana hæresis magis cum sapientia sæculi facit, & argumentationum rivos de Aristotelis fontibus mutuatur.* Aldus keurden de rechtzinnigen en de ketters beide de gevoelens van Plato goet, ieder de zelve waarschynlyk naar zyne vooronderstelling uitleggende. Constantinus geboodt ook in den zelfden brief alle de boeken van Arius te verbranden, *op dat niet alleen zyne quade leere vernietigt wierdt, maar dat 'er ook gene gedachtenisse van overig bleef voor de nakomelingschap. Hy verklaarde ook dat indien iemandt eenige van zyne boeken verburg, en dat hy de zelve niet deedt verbranden, hy terstondt, na dat hy 'er van overtuigt zoude zyn, met de doodt gestraft zoude worden.* Daar is noch een andere brief van dezen keizer, waar in hy gebiedt aan alle de kerken het Paaschfeest te vieren volgens de Canons van het Concilie.

Eusebius en Theognis, in der daadt gelovende dat aan het Symbolum van het Concilie een Ariaansche zin gegeven konde worden (*Socrat. lib.* I. *cap.* 14.), of verbaast zynde over de gestrengheit des keizers, boden aan het Symbolum te ondertekenen, maar weigerden Arius in den ban te doen, beweerende dat men hem gevoelens toeschreef, die hy niet hadde. Eusebius bragt te weeg, door middel van zyne vrienden by den keizer (*Ex. Epist. Constant. ad Nicomed. ap. Theod. lib.* I. *cap.* 20.), dat men hem toestont het gene hy begeerde, dat is te zeggen dat men zich vergenoegde dat hy het Symbolum ondertekende. Theognis en Maris deden het zelfde; en de brief van het Concilie aan de kerken van Egypten noemt alleen Theonas en Secundus, die volstagen geweigert hadden. Philostorgus, een Anomeaansche schryver (*lib.* I. *cap.* 8 & 9.), bekent ook dat alle de Ariaansche bisschoppen ondertekenden, behalven deze twee, en verwyt aan de andere hunne quade trouw in het uitleggen van de uitdrukkingen van het Concilie op zyn Ariaansch, door den raadt van Constantia, de zuster van den keizer. Hy voegt 'er by, dat Secundus vertrekkende, om in ballingschap te gaan, tegen Eusebius zeide: *Gy hebt ondertekent, Eusebius, om niet gebannen te worden, maar ik gelove het gene Godt my geopenbaart heeft, dat is dat men u in ballingschap zal geleiden, eer dat het jaar verlopen is.*

Arius, zo men daar in de rechtzinnigen geloven mag, hadt niet standvastigheits genoeg om te besluiten om met Secundus en Theonas in ballingschap te gaan. Hy veinsde zich te willen laten onderrechten, en zocht gelegenheit om in een gesprek te treeden met Athanasius, diaken van Alexandrië, (*Athan. T.* I. *pag.* 111.) waar van ons de Acten overig zyn. Indien dat verhaal getrouw is, kan men afneemen, dat Arius zich voorbedachtelyk qualyk verdedigde, om zich vervolgens aan de redenen van zynen tegenstander over te geven, gelyk hy deedt, om zyne genade te verkrygen. Hy bekent op het einde van dit gesprek de gelykheit en de medezelfstandigheit van den Zone met den Vader, waarna hy betuigt volkomen van zyne dwaling wedergekeert te zyn. De vaders van het Concilie ontfingen hem, als berouw hebbende, zonder hem te herstellen in zyne bediening; en de keizer verboodt hem alleen naar Alexandrië te gaan. Men gaf ook vergiffenis aan Euzoïus en Achillas, amptgenoten van Arius, en Hieronymus (*in Lucifer. pag.* 145. *T.* II.) voegt 'er acht bisschoppen by, waar van hy 'er maar drie noemt, en eenen priester, Eusebius van Nicomedië, Theognis van Nicea, Saras, priester van Lybië, en Eusebius, bisschop van Cesarea. Het blykt door het vervolg der zamenspraak, dat de Arianen loogchenden dat de bisschoppen van hunnen aanhang te Nicea weder aangenomen waren, maar Hieronymus steunt op de Acten en de ondertekeningen van dit Concilie, het welke hy echter toen niet onder zyne ogen hadde, om dat hy zich verschoont van het noemen der vier andere bisschoppen, door eene Rethorische spreekwyze, *& reliqui, quos enumerare longum est.* Daar was zo veel tyds niet nodig om noch vier namen te schryven, maar de zelve quamen hem ongetwyfelt niet te binnen.

De eerste, die onder de rechtzinnigen het Concilie ondertekende, was Hosius, bisschop van Cordua; vervolgens Viton en Vincent, Roomsche priesters door Sylvester gezonden; na hen de bisschoppen van Alexandrië, van Antiochië en van Jerusalem; en eindelyk de andere bisschoppen. De genen, die de eischen van het Roomsche hof begunstigen, zeggen dat Hosius tekende als legaat van den bisschop van die stadt, maar de oudste historieschryvers zeggen daar van niets.

Het Concilie den 25 Augustus ten einde gelopen zynde gaf Constantinus het zelve zyn afscheidt, en deedt eene schone redevoering, waar in hy de vaders tot den vrede aanmaande, en om wederzyds malkander te verdragen; maar dit was vruchteloos, gelyk in het vervolg zal blyken. Aldus eindigde dit vermaarde Concilie, waar van ons de omstandigheden beter bekent zouden zyn, indien de vreze om de machtige persoonen te beledigen, de yver van zommigen, de drift van anderen, en de eerbiedigheit welke de nakomelingschap voor de bepalingen en besluiten van zulk eene beroemde vergaderinge gehad heeft, de schryvers van dien tydt niet verhindert hadden daar van de historie te beschryven, met de naaukeurigheit en onzydigheit, die men in de waarachtige historieschryvers bespeurt, en de genen wederhouden, welke sedert dien tydt geleeft hebben, om te zeggen het gene zy daar van misschien nadeeligs wisten. Athanasius, in eene kleine verhandeling, welke men reets bygebragt heeft, en waar in hy in den eersten opslag schynt daar van de historie te willen beschryven, vervoert door

den yver, waar van hy vervult was, vervalt tot twistredenen en scheldingen, wanneer men verwacht dat hy daar van de omstandigheden zal verhalen. Sozomenes zegt, dat hy zelfs het Symbolum van Nicea niet heeft durven verhalen (*lib.* I. *cap.* 20.), „ om dat „ eenige van zyne Godsdienstige vrienden, en die geleert waren in „ deze stoffen, hem rieden de zaken te verzwygen, welke de ge- „ oeffenden en de priesters alleen moesten verstaan; en dat hy, „ volgens hunnen raadt, bedekt hadde het geen gezwegen moest „ worden.

Weinig tyds daarna, de keizer (*Sozom. lib.* I. *cap.* 25.) het feest van zyne *Vicennalen*, dat is zeggen het twintigste jaar van zyne keizerlyke regeering, te vieren hebbende, nodigde hy de bisschoppen te Byzance, dat hy dacht te herstellen, het zelve den nieuwen naam van Constantinopel gevende, daar hy hen prachtig onthaalde, en aan ieder van hen een geschenk gaf, waar na zy zich weder naar hunne bisdommen begaven. Het schynt in dien tydt geweest te zyn dat hy zeer verplichtende brieven schreef aan Eusebius van Cesarea (*Socr. lib.* I. *cap.* 9.), den zelven belastende hem vyftig welgeschreve afschriften te laten maken van de H. Schriftuur.

Wat aangaat Eusebius van Nicomedië, en Theognis zynen vriendt, zy waren niet zo haast wedergekomen in hunne bisdommen, of zy predikten opentlyk de Arianery (*Ex Ep. Const. ad Nicom.*) en ontfingen in hunne gemeenschap eenige personen van Alexandrië, die om dit gevoelen van daar verdreven waren. Constantinus, hier van verwittigt, zondt hen in ballingschap, drie maanden na het Concilie, en stelde te Nicomedië een zekeren Amphion tot bisschop, en eenen genoemt Chrestus te Nicea. Aldus wierdt de voorzegging van Secundus vervult, en de quade trouw gestraft.

Twee maanden daar na sturf Alexander, bisschop van Alexandrië, het welke grote onlusten in deze stadt veroorzaakte. (*Sozom.* II. 17. *Philost.* III. 11.) De rechtzinnigen zeggen dat Athanasius, diaken van deze kerke, welken Alexander met zich genomen hadde naar Nicea, ter oorzake van zyne geleertheit, verscheiden malen door dezen bisschop benoemt was tot zynen opvolger; maar dat hy zich een weinig voor zyn doodt verborgen hadde, uit vreze van verkoren te worden, en dat hy, gevonden zynde, door het meeste getal der stemmen verkoren wierdt. De onrechtzinnigen beweren in het tegendeel, dat de Meletianen zich weder vereenigt hebbende met de rechtzinnigen na de doodt van Alexander, LIV. bisschoppen van Egypten zich met eede verbonden om met gemeene toestemming zynen opvolger te verkiezen, maar dat zeven onder hen hunnen eedt schonden, en Athanasius verkozen, zonder medeweten der anderen. Eenigen verzekeren zelfs, dat de stemmen verdeelt zynde, en de verkiezing niet spoedig genoeg geschiedende, Athanasius zich met twee bisschoppen besloot in de kerk van S. Denys, en zich aldaar deedt wyden, tegen dank der andere bisschoppen, die de kerkdeuren wel deden opbreken, maar te laat, de plechtigheit alreets voltrokken zynde. Zy deden hem hier over in den ban, maar hy, zynen aanhang versterkt hebbende, schreef uit naam van de stadt aan den keizer, om hem bericht te geven van zyne verkiezing, welke door dezen prins goetgekeurt wierdt, die geloofde dat deze brieven in der daadt van de overheit van Alexandrië quamen. Daar kan wel veel drift zyn van de zyde der onrechtzinnigen; maar dewyl men zich zo wel verhit voor de waarheit als voor de logen, en dat men zomtyds de goede zaak voorstaat door quade middelen, zo zoude het niet zeker zyn alles te verwerpen wat de onrechtzinnigen zeggen, noch blindelings aan te nemen alles wat de rechtzinnigen verhalen.

Het schynt dat Constantinus in dien tydt zyne instelling maakte (*Euseb. in ejus vita lib.* III. *cap.* 64.) tegen de vergaderingen van alle de ketters, waar in hy hen verbiedt zich in het openbaar of in het byzonder te vergaderen, hunne kapellen aan de rechtzinnigen geeft, en de huizen, waar in men hen vergadert zoude vinden, hunne Godsdienstige plechtigheden verrichtende, verbeurt verklaart. Eusebius voegt 'er by dat het Edict van den keizer nog medebragt dat men zich meester zoude maken van alle de boeken der ketters; en dat de bedreigingen van Constantinus een groot getal van ketters en scheurmakers noodzaakte zich by de rechtzinnige kerke te voegen. Maar eenigen zulks oprechtelyk doende, en de anderen door geweldt, bevlytigden de bisschoppen zich met zorg om hen te onderscheiden, en ontfingen alleen die genen in de kerke, welke zich waarachtiglyk bekeert hadden. De Arianen waren door byzondere Edicten in den grondt geholpen, zo dat byna alle de ketteryen in het Roomsche ryk vernietigt scheenen te zyn.

Maar Constantinus, die in den aanvang de oorzaak van het verschil van Arius en van Alexander veracht hadde, als alleen in verschillende uitdrukkingen bestaande, en die het vervolgens als eene zaak van het uiterste gewigt hadde aangemerkt, beschouwde eindelyk Arius noch als rechtzinnig; 't zy dat hy handelde volgens zyne tegenwoordige belangen, of dat hy zich liet bestieren door de genen die het gemeenzaamste met hem omgingen, of eindelyk dat hy waarachtiglyk van gevoelens veranderde. (*Socr. lib.* I. *cap.* 25. *ex Ruffin.*) Constantia, de zuster van Constantinus, weduwe van Licinius, hadde onder hare huisgenoten eenen priester, een vriendt van Arius, die met hem in de zelfde gevoelens was, en die deze prinsesse overreedde dat Arius de gevoelens niet hadde, die men hem toeschreef, op die wyze als men gewoon was de zelve uit te drukken; dat Alexander hem door afgunst beschuldigt hadde, om dat hy in achtinge was by het volk; en dat het Concilie hem ongelyk gedaan hadde. Constantia, die een groot vertrouwen op dezen kerkelyken persoon hadde, geloofde hem lichtelyk, maar zy dorst 'er niet van spreken tegen den keizer; en gevaarlyk krank geworden zynde, was alles, wat zy voor haar doodt doen konde, dezen priester haren broeder aan te bevelen, als een uitnement deugtzaam man, en die zeer getrouw was in den dienst van het keizerlyke huis. Zy sturf weinig tyds daarna, en deze priester, de achting van Constantinus verkregen hebbende, hieldt op eenen tydt het zelfde gesprek met hem, en zeide dat zo hy wilde toestaan dat Arius voor hem verscheen, en zyne gedachten uitdrukte, hy zien zoude dat zyn gevoelen in den grondt het zelfde was met dat van 't Concilie, dat hem veroordeelt hadde. Constantinus, verwondert zynde hem aldus te horen spreken, betuigde dat zo Arius het Symbolum van Nicea wilde ondertekenen, hy hem toelaten zoude voor hem te verschynen, en hem met eere weder naar Alexandrië zenden. Deze priester hem daar van verzekert hebbende, deedt Constantinus Arius aanzeggen dat hy zich ten hove zoude begeven, en Arius zulks niet terstondt hebbende durven doen, schreef de keizer hem eenen brief, door welken hy hem geboodt ten spoedigsten te komen, en zich van het openbare reituig te bedienen. Arius gehoorzaamde dit herhaalt bevel, en met Euzoïus te Constantinopel gekomen zynde, boden zy den keizer eene geloofsbelydenisse aan, waar in zy enkelyk zeiden, dat zy geloofden dat *de Zoon geboren was van den Vader voor alle de eeuwen*, en dat *het Woordt, dat Godt is, alle dingen gemaakt hadde, zo in den hemel als op de aarde.* Indien Constantinus waarlyk voldaan was met deze verklaring, moet hy van gevoelen verandert zyn, of weinig daar op gelet, of het Symbolum van Nicea weinig begrepen hebben. Wat 'er van zy, het bleek door het gevolg, dat de Ariaansche bisschoppen allengs weder in gunst raakten, en dat de keizer Arius met veel zachtheit handelde, en hem toestondt naar Alexandrië te keeren.

Men weet den juisten tydt niet wanneer Arius herroepen wierdt, maar men weet dat zulks geschied was voor de herroeping van Eusebius en Theognis, welke voorviel drie jaren na het Concilie van Nicea, in den jare CCCXXVIII, volgens het verhaal van Philostorgus (*lib.* III. *cap.* 18.). Deze twee bisschoppen schreven eenen brief uit de plaats van hunne ballingschap (*Socr. lib.* I. *cap.* 14.), waar in zy zich beklaagden „ dat men hen veroordeelt hadde, zonder „ hen te horen, hoewel men voldaan was geweest over hun ge- „ drag in het Concilie van Nicea, daar zy het woordt *medezelfstandig* wel overwogen hebbende, het zelve eindelyk hadden goet- „ gekeurt. Zy voegden 'er by, dat zy alleen geweigert hadden Arius te „ veroordeelen, om dat zy wisten dat hy zodanig niet was als men „ hem beschreef; en dat, dewyl men zulks erkent hadde, hem „ herroepende, het billyk zoude zyn dat zy, die maar om „ zynent wille leden, verbannen bleven, na zyne herroeping." Deze brief was gericht aan de voornaamste bisschoppen, welke Eusebius en Theognis baden, voor hen te spreken by den keizer. Van de herroeping van Arius sprekende, schreven zy de zelve aan deze bisschoppen toe: *Uwe mededogentheit*, zeggen zy, *heeft goedgevonden hem zachtelyk te handelen, en hem te herroepen.* Een geleert man (*Valesius ad locum*) merkt over deze plaats aan, dat Eusebius en Theognis aan de bisschoppen toeschryven het gene de keizer gedaan hadde, dewyle die Arius herroepen hadde; en dat de kerkelyke historieschryvers ook zomtyds aan den keizer toeschryven de bedryven der bisschoppen; gelyk wanneer Socrates zegt, dat het Concilie van Nicea Arius verboodt weder binnen Alexandrië te komen, in plaatse dat de keizer zulks deedt. Maar de waarheit is dat de keizer in dien tydt weinig deedt uit eigen beweging, en dat hy slechts het werktuig was van eenige kerkelyken; het welke maar al te dikwils gebeurt is, zelfs aan de grootste vorsten.

De brief van Eusebius en Theognis deedt de uitwerking, die zy daar van hoopten. Zy wierden herroepen met Theonas en Secundus, die niets hadden willen tekenen. De twee eersten in hunne bisdommen wedergekeert zynde, verdreven de genen, die men aldaar in hunne plaats gestelt hadde, toen zy in ballingschap gezonden wierden. Men beschuldigt hen terstondt daar na de middelen gezocht te hebben, om Athanasius de zelfde straffe te doen lyden, die zy geleden hadden, met aan den keizer te doen zeggen dat zyne verkiezing op gene Canonyke wyze geschied was; en dat zy getracht hadden door gebeden en bedreigingen den zelfden Athanasius te bewegen, om toe te laten dat Arius te Alexandrië wederkeerde. Zy konden echter voor dien tydt hun oogmerk niet bereiken, en men zal in het vervolg zien wat moeijelykheden zy met dien bisschop hadden.

Na dat het Concilie van Nicea gescheiden was geweest, en dat zy gebannen waren, hadden deze handelingen en de besluiten van het Concilie de verschillen maar uiterlyk bevredigt, die noch aanhielden wanneer zy herroepen waren. Eusebius verzekert, dat de bisschoppen van Egypten sedert zeer oneenig geweest waren, en Socrates zegt (*lib.* I. *cap.* 23.) bespeurt te hebben door de brieven der bisschoppen van die tyden, dat eenige zeer geërgert waren over het woordt *medezelfstandig*. „ Door een al te naaukeurig onderzoek „ van deze uitdrukking (zegt hy) wierden zy oneenig met malkander, en hunne verschillen waren niet ongelyk aan een nacht- „ gevecht. Het blykt dat zy malkander wederzyds met laster be- „ kladden, zonder te weten waarom. De genen, die het woordt „ van *medezelfstandig* verwierpen, geloofden dat de anderen daar „ door het gevoelen van Sabellius en van Montanus invoerden, „ en hielden hen voor Godlozen, als die het bestaan (ὕπαρξιν) van „ den Zone Gods loogchenden. De genen, die zich aan het woordt „ *medezelfstandig* hielden, in het tegendeel gelovende dat de ande- „ ren de veelvuldigheit der Goden wilden invoeren, hadden daar „ van zo veel afkeer, als of zy het Heidendom hadden willen her- „ stellen. Eustathius, bisschop van Antiochië, beschuldigde Eusebius „ van Cesarea, het gelove van Nicea te bederven: Eusebius loog- „ chende zulks, en beschuldigde in het tegendeel Eustathius van „ Sabellianery, en de bisschoppen schreven tegen malkander. Zy „ quamen alle daar in overeen, dat zy zeiden, dat de Zoon zyn „ by-

„ byzonder bestaan hadde, en dat 'er maar een Godt was in drie „ bestanelykheden; zy konden ondertusschen niet volkomen eens „ worden noch in rust blyven." Dit was de uitwerking der dubbelzinnige uitdrukkingen, welke men in het Christendom hadde beginnen in te voeren, zonder de zelve wel te bepalen: en van de quade gewoonte van het meeste gedeelte der ouden, die byna nooit met bescheidenheit en zonder drift van deze stoffe spreken; die nergens minder op bedacht zyn geweest dan om zich klaar uit te drukken; en die schenen te willen bewyzen dat zy oprechtelyk spraken, wanneer zy betuigden te geloven dat de verborgenheit, waar over zy twistten, onbegrypelyk was, zich daar omtrent op eene onverstanelyke wyze uitdrukkende. (*Socr. lib.* I. *cap.* 24. *Sozom. lib.* II. *cap.* 19. *Theod. lib.* I. *cap.* 21.) Eustathius, bisschop van Antiochië, Eusebius van Cesarea, Paulinus van Tyrus, en Patrophilius van Scythopolis van Arianery beschuldigende; en deze bisschoppen hem op hunne beurt van Sabellianery beschuldigende, vergaderde men, om te weten wie gelyk hadde, in den jare CCCXXIX een synode te Antiochië, waar van de besluiten nadeelig waren voor Eustathius. Het zelve bestont alleen uit bisschoppen, die het symbolum van Nicea door dwang getekent hadden, onder welke waren de twee Eusebiën, Theognis van Nicea, Theodotus van Laodicea in Syrië, Narcissus van Neronias, Aëtius van Lydda, Alpheus van Apamea, en Theodorus van Sidon. Zo haast als zy te Antiochië gekomen waren, vertoonde zich eene vrouwe van een quaat gedrag voor hen, met een klein kindt, dat zy zeide by Eustathius gehad te hebben, en vorderde recht tegen hem, als weigerende zyn kindt aan te nemen. Eustathius deedt betuiging van zyne onschuldt; maar deze vrouwe op haren eedt gelooft zynde, zette men hem af. Eenige schryvers (*Theod. & Sozom.*) beweeren dat de Ariaansche bisschoppen haar omgekocht hadden, op dat zy gelegenheit mogten hebben om Eustathius af te zetten; en dat de waarachtige reden van zyne afzetting was zyne aankleving aan het Symbolum van Nicea. Anderen zeggen dat het de gewaande Sabellianery was, waar mede men hem beschuldigde; en eenigen hebben zich vergenoegt met te zeggen, dat 'er andere beschuldigingen waren, om welke hy afgezet was, waar over Socrates (*loco cit.*) deze aanmerkenswaardige aanmerking maakt: *De bisschoppen zyn gewoon geweest aldus te handelen omtrent alle de genen, die zy afzetten; dat is dat zy hen beschuldigden, en hen voor godlozen verklaarden, zonder de oorzaken van deze godloosheit daar by te voegen.*

Men wilde vervolgens een ander bisschop in de plaats van Eustathius stellen, en de Ariaansche bisschoppen sloegen het oog op Eusebius van Cesarea. Maar hier over ontstont een geweldige oproer, de eenen Eustathius willende behouden, en de anderen Eusebius aannemende. Men zoude zelfs handgemeen zyn geworden, zo de keizer daar in niet voorzien hadde, eenen van zyne krygsoversten derwaarts zendende, die het volk stilde, en die hem deedt begrypen dat Eustathius verdiende in ballingschap gezonden te worden, en men zondt hem inderdaadt naar Thracië. Eusebius deedt ondertusschen eene daadt, waar door hy loffuitende brieven van den keizer ontfing, welke hy gevoegt heeft in het leven van dezen prins; dat is, dat hy, volgens de Canons, weigerde van de eene kerke over te gaan tot de andere. Constantinus prees hem ongemeen over deze weigering, en schreef aan het Concilie, en aan de kerke van Antiochië hem aan die van Cesarea te laten. Aldus verkoos men, in de plaats van Eusebius, Euphronius, priester van Cappadocië, dien de keizer benoemt hadde met Georgius van Arethusa, dat het Concilie uit die twee verkoze welken het wilde.

Na dat Eustathius afgezet was, arbeidden de Ariaansche bisschoppen om de wederkomst van Arius te Alexandrië te weeg te brengen, alwaar Athanasius zyne wederkeering niet hadde willen dulden, gelyk reets gezegt is. Zy bewogen den keizer aan dezen bisschop te schryven, maar Athanasius ontschuldigde zich altoos daar mede, dat men in de kerke niet ontfangen konde de genen, die het gelove verlaten hadden, en die in den ban gedaan waren; zo dat Constantinus hem in gramschap eenen brief schreef, waar in hy hem geboodt in de kerke te ontfangen de genen, die hy hem noemen zoude, onder bedreiging van ballingschap. De onverzettelykheit van dezen bisschop, die niets wilde laten vallen van de voordeelen, welke het Concilie van Nicea toegestaan hadde aan zynen voorzaat tegen de Meletianen, hadde ook den haat van deze scheurmakers op zynen hals geladen. Het Concilie hadde bevolen, dat Meletius alleen den naam van bisschop behouden zoude, zonder eenigzins zyne waardigheit te oeffenen, en zonder eenig persoon tot zynen opvolger te benoemen; en dat de genen, die hy georderdent hadde, geen deel zouden hebben in de verkiezingen. Meletius, stervende, hadt ondertusschen eenzekeren Joannes tot zynen opvolger geschikt, en de Meletiaansche priesters wilden de zelfde voorrechten hebben als de anderen. Athanasius konde niets van dit alles toestaan, en handelde de Meletianen en Arianen even qualyk. Dit gedrag verëenigde deze twee partyen, die tot dien tydt toe tegen malkander gekant waren geweest. De Meletianen waren in het gevoelen van Nicea; maar met de Arianen omgaande, quamen zy wel haast in der zelver gevoelens, en voegden zich by hen, om verscheide beschuldigingen tegen Athanasius voor Constantinus te brengen; als dat hy Egypten een soort van schatting opgelegt hadde, het zelve bevelende een zeker getal van linnen klederen te verschaffen aan de kerk van Alexandrië; geldt verschaft te hebben aan een zekeren oproermaker, Philumenes genoemt; eene kelk te hebben doen breken, de tafel van eene kerke om verre werpen, en verscheide gewyde boeken verbranden; verscheide priesters mishandelt, en verscheide geweldenaryen gepleegt te hebben, een Meletiaanschen bisschop, Arsenius genoemt, den arm afgehouwen te hebben, en dien te bewaren, om zich daar van in uitwerkingen van tovery te bedienen. Constantinus bespeurde de onschuldt van Athanasius, ten opzichte van de twee eerste beschuldigingen, en wegens de anderen wees hy hem tot eene vergadering van verscheide bisschoppen, die te Cesarea in Palestina gehouden wierdt; en Athanasius aldaar niet gekomen zynde, dagvaardde men hem om te verschynen voor een synode, dat in den jare CCCXXXIV te Tyrus vergaderde, en dat bestont uit bisschoppen van Egypten, van Lybië, van Asië, en van Europa.

Athanasius twyfelde of hy voor dit synode verschynen moest, daar zyne voornaamste vyanden waren; Constantinus hem nochtans met ballingschap gedreigt hebbende, indien hy weigerde zich daar te laten vinden, zo verscheen hy aldaar, en rechtvaardigde zich wegens de beschuldiging van den arm van Arsenius, dezen man in de vergadering doende komen, en met zyne beschuldigers spottende. Men zegt ook dat 'er eene vrouwe in deze vergadering gebragt wierdt, de welke hem beschuldigde haar onteert te hebben, na dat hy haar in zyn verblyf ontfangen hadde, hoewel hy wist dat zy gelofte van maagdelykheit gedaan hadde. Maar het bleek dat zy Athanasius zelfs niet kende, dewyle zy eenen priester voor hem nam, Thimotheus genoemt, die veinsde de bisschop van Alexandrië te zyn.

De zaak van de gebroke kelk, en van de mishandelde priesters was een weinig moeijelyker. Athanasius begon met Eusebius van Nicomedië en de andere bisschoppen van zynen aanhang te wraken. Vervolgens zeide hy dat de geen, wiens kelk men voorgaf dat hy gebroken hadde, Ischyras genoemt, geen priester was. Zonder acht te slaan op deze redenen, zondt men eenige Ariaansche bisschoppen, om onderzoek tegen hem te doen, naar Alexandrië, met Ischyras zynen beschuldiger; maar hy deedt hoge betuiging tegen alles wat 'er geschieden zoude, en ging naar Jeruzalem, daar de keizer was. Men ontfing ondertusschen de berichten van Egypte, en Athanasius, daar door bezwaart zynde, wierdt in zyn afzyn afgezet, en men verboodt hem naar Alexandrië te gaan. Arsenius, door het Concilie tot de gemeenschap der kerke toegelaten, en bisschop van Hypsela, eene stadt van Egypte, gemaakt zynde, onderschreef de afzetting van Athanasius, hoewel hy hem ten opzigte van eene der beschuldigingen, die men tegen hem ingebragt hadt, gerechtvaardigt hadde. Het vonnis van het Concilie bragt mede dat hy de bevelen van den keizer verwaarlooft hadde, en de vergaderinge op eene onbetamelyk wyze doen wachten; dat hy met eene grote menigte volks te Tyrus gekomen was, en getracht hadde aldaar eenen opstandt te verwekken; dat hy eenige malen geweigert hadde zich te zuiveren van de misdryven, die men hem te last leide, en lasteringen gesproken tegen verscheide bisschoppen; dat hy zich hun oordeel niet hadde willen onderwerpen; en dat hy overtuigt was eene kelk gebroken te hebben, door het onderzoek, dat men tegen hem gedaan hadde te Alexandrië. Aldus wierdt de bisschop van Alexandrië veroordeelt door zyne vyanden, die zyne rechters waren: gelyk Arius in den ban gedaan was geweest door Alexander zynen voorzaat, en door verscheide andere bisschoppen, die zich tegen hem verklaart hadden, voor de beroeping van het Concilie. Men heeft byna op de zelfde wyze gehandelt in alle de vergaderingen van bisschoppen, die sedert gehouden zyn, de kerkelyken dit voordeel hebbende boven de leeken, dat zy wettelyk rechters en partyen kunnen zyn.

Na de afzetting van Athanasius schreef de keizer aan de vaders van het Concilie, dat zy zich zonder tydverzuim naar Jerusalem zouden begeven, om de inwyding te doen van de kerk der Apostelen, die voltooit was. Zich derwaards begeven hebbende, wierden zy prachtig ontfangen, en deden aldaar verscheide redevoeringen, om de plechtigheden van dit feest te vermeerderen, dat gelukkiglyk in het zelfde jaar (CCCXXXV) viel, waar in men de *Tricennalen* van den keizer moeste vieren, dat is te zeggen, het XXX jaar van zyne regeeringe. Eusebius deedt aldaar inzonderheit verscheide redevoeringen in tegenwoordigheit van den keizer, (*in Vit. Const. lib.* IV. 46. & 53.) die veel vermaak schepte in hem te horen, tot zo verre dat hy staande eene lange redevoeringe wilde horen, welke deze bisschop deedt over het H. graf. Eusebius vergeet niet deze eere aan te tekenen, welke de keizer hem deedt, noch den lof, dien hy gaf aan zyne redevoering over het Pascha, en hy voegt met zorg in het leven van Constantinus alle de brieven die hy van dezen keizer ontfangen hadde, misschien uit erkentenisse, misschien ook om zynen roem daar in te stellen, gelyk men hem zulks verweeten heeft. (*Baron. ad hæc tempora.*)

De bisschoppen die te Jerusalem vergadert waren, na dat zy de inwyding gedaan hadden van de kerk, welke Constantinus nieuwelyks hadde doen bouwen (*Socr. lib.* I. *cap.* 35.), ontfingen, aldaar Arius en Euzoïus in de gemeenschap der kerke, op de aanbevelinge van den keizer. Eusebius en Theognis zeggen wel dat Arius heuschelyk gehandelt was door de bisschoppen, maar geenzins dat hy in de gemeenschap herstelt was; dat men hem misschien gedurende eenige jaren weigerde om zyne oprechtheit te beproeven. Vervolgens schreven zy aan de kerke van Alexandrië, dat zy hen konde aannemen, en verzekert zyn dat zy voortaan eene volkome rust zoude genieten, de afgunst verbannen zynde door de afzetting van Athanasius. (*Sozom. lib.* II. 28.) Deze bisschop hadt zich ondertusschen naar Constantinopel begeven, om aan den keizer te klagen over het gene hy geleden hadde, maar hy konde geen gehoor by hem verkrygen; alles wat hy konde zeggen, was den keizer te bidden de bisschoppen, die te Jerusalem waren, te Constantinopel te doen komen, om zyne zake op nieuws te onderzoeken. Constantinus schreef daar over naar Jerusalem, en beklaagde zich in zynen brief dat in eenen tydt, waar in de barbaren den waren Godt begonden te dienen, „ de Christenen, die wilden schynen de verborgenheden Gods te hebben, (want hy dorst niet zeggen dat zy de zelve bewaarden) niet anders arbeidden dan om de tweedragt en „ den

„ den haat onder hen te onderhouden, om niet te zeggen, tot „ verderf van het menschelyke geslacht." Daarom wenschte hy dat de bisschoppen te Jeruzalem vergadert zich naar Constantinopel begaven, om een maal te recht de zake van Athanasius te onderzoeken, en daar van eenig einde te maken. Deze brief te Jerusalem gekomen zynde, gingen eenigen der bisschoppen naar hunne bisdommen, en de anderen naar Constantinopel. Deze laatsten overreedden, volgens eenige schryvers (*Id.*), den keizer dat Athanasius in der daadt een kelk verbroken hadde; of, volgens anderen (*Socr. lib.* I. *cap.* 35.), dat hy gedreigt hadde het Convoi van leeftocht, dat jaarlyks van Alexandrië naar Constantinopel ging, op te houden; waar van drie bisschoppen getuigen waren. De keizer, door deze beschuldigingen verbittert, bande Athanasius, en geboodt hem naar Trier, eene stadt van het Belgische Gaule, te wyken, daar hy omtrent twee jaren bleef.

De bisschoppen, te Constantinopel vergadert, zetten daar na Marcellus van Ancyre af (*Id. cap.* 36.), als vervallen in het gevoelen van Paulus van Samosate. Een zekere Asterius, die de welsprekentheit in Cappadocië geleeraart hadde, den Christelyken Godsdienst omhelst hebbende, hadde eenige boeken gemaakt, waar in hy sprak van de Godheit van den Zone, met de zelfde uitdrukkingen als Arius. Marcellus ondernam de zelve te wederleggen, maar wel verre van de voorbestanelykheit van den Zone vast te stellen, loogchende hy dat de Goddelykheit van Jesus Christus bestaan hadde voor zyne geboorte; of ten minsten, hy drukte zich zodanig uit, dat men konde geloven dat zy het Woordt aanmerkte, niet gelyk een Wezen, dat zyn byzonder bestaan heeft, maar als een zeker toeval, gelyk het woordt of de spraak is, of het geluidt dat men sprekende maakt. Hy handelde ook zeer qualyk (*Euseb. cont. Marcel. lib.* I. *cap.* 4.) in het zelfde werk verscheiden Ariaansche bisschoppen, als de beide Eusebiën, Paulinus en Narcissus. Hy beschuldigde ook Origenes de H. Schrift verklaart te hebben volgens de denkbeelden der Heidensche Philosophen; en inzonderheit volgens die van Plato, van welken Marcellus beweerde dat hy zyne leere *van de Hoofdoorzaken*, dat is van de H. Drieëenheit, ontleent hadde, waar van hy op de Platonische wyze gesproken hadde. De Ariaansche bisschoppen, beleedigt door dit boek, hadden het zelve beginnen te onderzoeken, wanneer zy noch te Jerusalem waren; maar verplicht zynde naar Constantinopel te gaan, hadden zy Marcellus alleen *geboden van gevoelen te veranderen*, volgens den styl van dien tydt. Hy beloofde dat hy zyn boek zoude verbranden, maar het zelve niet gedaan hebbende, en zulks zelfs weigerende te doen, nam men zyne zaak weder voor te Constantinopel, en zette hem af. Eusebius van Cesarea schreef twee boeken tegen hem, waar in hy zyn werk berispte; en drie anderen, die hy noemde *van de kerkelyke Godgeleertheit*, waar in hy de gevoelens vast stelde, die hy rechtzinnig geloofde wegens de Godheit, en wederleide die van Marcellus en van verscheide andere ketters. Marcellus wierdt vervolgens herstelt op het synode van Sardicum (*Socr. lib.* II. 20. *&* *Sozom. lib.* II. 29.) om dat hy beweerde dat men zyne uitdrukkingen qualyk verstaan hadde; en dewyl hy een vyandt der Arianen was drong hy zich in de vriendschap van Athanasius, die mogelyk verstrikt was door de dubbelzinnige uitdrukkingen waar van Marcellus zich bediende. In waarheit zo men 'er van oordeelen kan door de stukken, welke Eusebius daar van bybrengt, zo wist hy weinig wat hy zeggen wilde, of hy verburg zyne gedachten onder duistere uitdrukkingen, uit vreze van zich in moeijelykheden te wikkelen.

Na dat Athanasius in ballingschap gezonden was, (*Id. lib.* I. *cap.* 17. *&* *seq.*) was Arius te Alexandrië wedergekeert; maar dewyle zyne tegenwoordigheit aldaar wanorder konde verwekken, ter oorzake van het groot getal der genen, die de gevoelens van Athanasius volgden, zo herriep de keizer dezen priester naar Constantinopel; en om zich volkomen van zyn gelove te verzekeren, waar aan de rechtzinnigen noch twyfelden, boodt hy hem het Symbolum van Nicea aan om te tekenen; het welke hy zonder beraadt deedt, en ook zwoer dat hy van dit gevoelen was. Het gerucht liep dat hy een geschrift onder zynen arm verburgen hadde, waar in hy zyn gevoelen vertoonde, en dat hy enkelyk zwoer dat hy geloofde het gene hy geschreven hadde; maar het is niet zeker zich hier in te verlaten op het gene zyne vyanden zeiden. Misschien geloofde hy, gelyk Eusebius van Cesarea, dat men aan de woorden van het Symbolum eenen zin konde geven, die op zyn gevoelen uitquam: hoewel hy wel gewilt hadde dat men zich van andere uitdrukkingen hadde bedient, het gene de vaders van Nicea meer zeiden dan hy, bestaande in iets dat volstrekt onbegrypelyk was; misschien oordeelde hy het ook van weinig belang. Alexander bisschop van Constantinopel weigerde nochtans hem in de gemeenschap aan te nemen, hoewel de keizer hem zulks bevolen hadde, en dat een groot getal van bisschoppen, en een gedeelte van het volk by hem daar op aandrongen. Buiten dat vervaardigden de Ariaansche bisschoppen zich tot het houden van een Concilie, om op nieuws het verschil, te Nicea betwist, te onderzoeken, en zy hadden eenen dag beraamt, op welken zy vergaderen zouden om daar over te spreken, en om Arius tegen dank van Alexander in de kerk te geleiden. In dit uiterste niet wetende hoe hy zyne weigering zoude staande houden, zegt de historie dat hy zich opsloot in eene kerk, *de Vrede* genoemt, en dat hy zich stelde om Godt vuriglyk te bidden, niet dat hy Arius bekeerde, of dat hy hem zelf de waarheit deedt bekennen, maar *dat, indien het gevoelen van Arius waarachtig was, hy zelf den dag niet zien mogte, die vastgestelt was om daar van te spreeken: of dat, indien zyn eigen gelove waarachtig was, Arius, die de oorzaak was van zo vele rampen, over zyne trouloosheit gestraft wierde.* Een gebedt met zo weinig liefde, en waar door men zag dat deze bisschop meer bekommert was voor zyne eere dan voor de waarheit, ontbrak gene verhoringe: dewyle op den volgenden dag, dat een zondag was, of op den avondt van den zelfden dag, Arius, naar de kerk gaande, van die van zynen aanhang verzelt, of naar eenige andere plaats, want de historieschryvers verschillen, en over de markt van Constantinus komende, hy zulk een groten drang kreeg om tot zyne noodzakelykheden te gaan, dat hy verplicht was in de openbare gemakken of heimelykheden te gaan, daar hy, in plaats van verlichting te vinden, zyne ingewanden loosde, en aldus schielyk sturf. Men vertoonde na dien tydt deze gemakken aan de voorbygangers, en niemandt durfde zich zetten op de plaats daar Arius gezeten hadde. Men zegt dat een ryk Ariaan, om de gedachtenis daar van te vernietigen, naderhandt deze plaats van het gemeen kocht, en aldaar een huis deedt bouwen.

Aldus verhalen Rufinus, Socrates en Sozomenes het levenseinde van Arius. Maar Athanasius zegt (*in Ep. ad Serapionem*), dat hy, door het aanhouden van die van zynen aanhang herroepen zynde, zyne geloofsbelydenisse den keizer aanboodt, en zwoer dat hy niet anders geloofde; waar na de genen, die hem beschermden, hem, uit het keizerlyk paleis komende, in de kerk wilden geleiden, maar dat hy sturf, gelyk men verhaalt heeft, zonder in de gemeenschap aangenomen te zyn. Een geleert man (*M. de Valois*) heeft daarom gemeent, dat de Arius, die Jerusalem aangenomen wierdt, en priester was van den aanhang van den vermaarden Arius, en niet hy zelfs, die buiten de gemeenschap der kerke sturf; om dat men anders zoude moeten zeggen dat Athanasius zoude misgetast hebben. Maar schoon men hem al toestont dat zich deze bisschop vergist hadde, van eenen man sprekende, dien hy alle oogenblikken scheldt, men zoude het zelve niet vreemt kunnen vinden; vooral dewyl hy niet te Constantinopel geweest is, wanneer het gene hy verhaalt gebeurt moeste zyn. Men kan ook zeggen dat Athanasius in 't kort en zonder naaukeurigheit verhaalt, het gene hy van Arius hadde horen zeggen; en dat hy hem als in den ban gebleven hadde aangemerkt, om dat hy slechts aangenomen was geweest door een Concilie, waar van Athanasius het gezag niet erkende, hebbende voornamelyk bestaan uit personen, welker gevoelens men te Nicea veroordeelt en verworpen hadde. Het is veel natuurlyker, deze plaats van Athanasius aldus uit te leggen, dan voor valsch te verklaren eene historie, zo omstandig als die der laatste jaren van het leven van Arius, ten opzigte van zekere gevallen, welke de historieschryvers, die men bygebragt heeft, om generhande belang behoefden te veranderen.

Arius gesturven zynde, waarschynlyk door eene haastige doodt, dat gelegenheid gegeven kan hebben aan de droevige wyze, op welke de historieschryvers daar van spreken, zo sturven de verschillen, die om zynent wille geboren waren, niet met hem. (*Sozom, lib.* II. *cap.* 31.) De aanhangers van Athanasius te Alexandrië baden Godt om zyne wederkering in de openbare gebeden, en hielden niet op by den keizer aan te houden, om hem te doen herroepen. Constantinus was verplicht aan het volk van die stadt eenen brief te schryven, waar in hy het zelve zyne lichtvaardigheit en zyne dwaasheit verweet; waar in hy den kerkelyken geboodt zich in rust te houden, en waar in hy hen verklaarde dat hy Athanasius niet herroepen zoude, dien hy een oproermaker noemde, die in een Concilie veroordeelt was. Hy antwoordde ook aan Antony den Heremyt: „ dat hy het oordeel van het Synode van Tyrus niet „ verachten konde, om dat, indien al eenige bisschoppen te driftig „ geweest mogten zyn, het niet geloofiyk was, dat zulk een groot „ getal van verstandige en verlichte bisschoppen, die hem veroor- „ deelt hadden, door drift te werk gegaan zouden hebben, en dat „ Athanasius een trots en twistziek man was.

Constantinus schreef deze brieven weinig tyds voor zyn doodt, welke voorviel in den jare CCCXXXVII, en waar van men de omstandigheden kan zien in zyn leven, dat door Eusebius beschreven is. Men moet nochtans aanmerken dat het zelve eerder eene lofrede is, dan eene onzydige historie, waarom hy ook niets zegt van de doodt der twee gemalinnen en van den oudsten zoon van dezen keizer, die hy door minnenydt of door wraak hadde doen sterven.

Eusebius, bisschop van Nicomedië, na de doodt van den groten Constantinus, alles van Constantius verwachtende, arbeidde opentlyk met Theognis, bisschop van Nicea, om het gelove van het Concilie van Nicea te vernietigen, en om de uitdrukking van *Medezelfstandig* weg te nemen. Den geest van dezen keizer verleid hebbende, deedt hy zich tot bisschop van Constantinopel verkiezen in de plaats van Paulus, die na de doodt van Alexander tot deze waardigheit verheven was; en hy vergaderde een Concilie te Antiochië in den jare 341 met bewilliging van Constantius, zonder zich met den Roomschen bisschop beraden te hebben, die daar in geen deel hadde. Aldaar bevonden zich omtrent negentig bisschoppen, waar onder 'er zes en dertig waren van den aanhang van Eusebius. De rechtzinnigen, die meerder in getal, maar toen zonder magt waren, wierden genoodzaakt mede in deze vergadering te verschynen. Men onderzocht aldaar de zaak van Athanasius, patriarch van Alexandrië, hoewel de paus alreets te Rome een Concilie vergadert hadde om daar over te oordeelen. Eusebius, die het gansche bestier hadde in deze onwettige kerkvergadering, deedt Athanasius op nieuws afzetten, het zy dat de rechtzinnige bisschoppen in deze gelegenheit zwegen, of dat zy, zich daar tegen stellende, niet gerekent wierden, door het gezag van den keizer Constantius, die by deze veroordeeling tegenwoordig was. De zes en dertig Ariaansche bisschoppen arbeidden vervolgens aan het opstellen van eene geloofsbelydenis, die van al de werreldt konde aangenomen worden, en welke nochtans vryheit liet om altoos de Arianery staande te houden. Hunne eerste geloofsbelydenis was: *dat zy geloofden in een eenigen Godt, schepper van alles, en in zyn eenigen Zone, die voor alle de eeuwen met zynen Vader geweest is,*

door

door wien alle dingen gemaakt zyn, en die Godt en koning zal zyn gedurende alle de eeuwen. Maar dewyle zy wel dachten dat deze geloofsbelydenis hen ongetwyfelt verdacht zoude maken, zo stelden zy eenige dagen daarna eene andere op, welke inhieldt, *dat zy het Woordt Gods geloofden, volgens het Euangelium, het welke zegt:* en het Woordt was Godt; *dat hy onveranderlyk is, het beeldt van de Godheit, van het Wezen, en van de heerlykheit zyns Vaders, zonder eenig onderscheidt, en eindelyk dat zy den Vader, den Zoon, en den H. Geest erkenden als drie onderscheide personen, en die maar een zyn in gevoelen en in wil.* Dit is rechtzinnig wanneer het wel verstaan wordt naar den zin der schriftuur: maar niet, zeggende dat de Zoon van de zelfde zelfstandigheit is met zynen Vader; en dat de drie personen, die maar een zyn in wil, ook een eenig Wezen zyn; zo hadden zy altoos gelegenheit om een Ariaanschen zin te geven aan hunne woorden. Zy hadden nochtans berouw dat zy zo veel gezegt hadden, belydende dat de Zoon het beeldt van de zelfstandigheit en van de Godheit zyns Vaders was, *zonder eenig onderscheidt, ἀπαράλλακτον εἰκόνα.* Daarom verkozen zy eene derde geloofsbelydenisse, die hen voorgestelt wierdt door Theophranius, bisschop van Tyane, en in de welke zy erkenden, *dat het Woordt de eenige Zone Gods was, gegenereert van zynen Vader voor alle de eeuwen, volmaakt Godt uit een volmaakten Godt:* maar zy verzwegen de woorden van *Wezen* en *Zelfstandigheit*, om niet verplicht te zyn om te bekennen dat hy van de zelfde zelfstandigheit was met zynen Vader. Eindelyk, vrezende, dat de Arianery in dit formulier niet genoeg vermomt zoude zyn, stelden zy eene vierde geloofsbelydenisse op, waar in zy, byna het zelfde zeggende, het gene in het Concilie van Nicea gezegt is, behalven deze woorden, *gegenereert, niet gemaakt, medezelfstandig met zynen Vader*, daar by voegden Anathemaas tegen de genen, die zeggen zouden, *Dat de Zoon uit niets voortgebragt was, of uit eene andere bestanelykheit, en niet uit Godt; en dat 'er eenige tydt geweest ware, in welken hy nog niet was;* het welke de stellingen zyn die Arius in den beginne beweerde.

In den jare 347 verkreeg paus Julius van de keizers Constans en Constantius hunne bewilliging tot het houden van een algemeen Concilie, dat vergadert wierdt te Sardica, eene stadt op de grenzen van beide de keizerryken gelegen. Athanasius wierdt aldaar wederom gerechtvaardigt, en in zynen zetel herstelt. Men maakte maar een eenig besluit ten opzigte van het gelove, om te verklaren dat men niets voegen wilde by het Symbolum van Nicea, dewyle het zelve vervatte alles wat nodig was tot de oprechtheit van het gelove, en dat het onnodig was daar aan meerder opheldering te geven. De Ariaansche bisschoppen, die eerst in de stadt Sardica verschenen, namen een valsch voorwendsel om het Concilie niet by te wonen, en begaven zich naar Philippopolis, in de landen van Constantius, daar zy zich als in een Concilie vergaderden; en alles bevestigt hebbende, wat tegen Athanasius en tegen de afgezette bisschoppen gedaan was, bestonden zy zelfs den paus Julius, den groten Osius, Protogenes van Sardica, en Maximinus van Trier in den ban te doen. Zy ontwierpen aldaar ook eene zesde geloofsbelydenis, daar in zy, het woordt *medezelfstandig* vernietigt hebbende, niettemin alle de goddeloze stellingen veroordeelden, welke Arius beweert hadde, om al de werreldt te doen geloven dat zy geenzins Arianen waren. Dit deedt hen HALVE ARIANEN noemen, om dat zy de gronden van Arius behielden, en de gevolgen daar van verwierpen. Om gezag te geven aan deze onwettige vergadering, hadden zy de stoutheit de zelve het H. Concilie van Sardica te noemen. Dit heeft de genen, die geen onderscheidt maakten tusschen het rechtzinnige Concilie van Sardica en het Ariaansche van Philippopolis, doen dwalen. De keizer Constans, een vyandt van de Arianery, verplichtte zynen broeder den keizer Constantius in de herstelling van Athanasius te bewilligen, die in zyne kerke te Alexandrië wederkeerde: maar na de doodt van Constans in den jare 350 begon de aanhang der Arianen zich wederom te versterken tegen de rechtzinnigen, welke Constantius wredelyk vervolgde. Acacius van Cesarea, die op Eusebius gevolgt was, en die zich niet hadde willen verdragen met de halve Arianen, maar het hoofdt geworden was van de genen die opentlyk en zonder eenige verzachting de Arianery beleden, stelde alle behendigheit in 't werk, om de zaken te herstellen in den staat, waar in die geweest waren voor het Concilie van Sardica, en om Constantius te verbitteren tegen Athanasius: maar zyn toeleg gelukte eerst in den jare 355 na dat deze keizer den tyran Magnentius overwonnen hadde, die het Westersche keizerryk hadt overweldigt. De paus Liberius het houden van een algemeen Concilie van Constantius verkregen hebbende, om den vrede der kerke te herstellen, wierdt deze vergadering te Milanen gehouden, alwaar de Oostersche en de Westersche bisschoppen verschenen, en daar de legaten van den paus, Lucifer, bisschop van Cagliari, Pancratius en Hilarius, de eene een priester en de andere een diaken van de Roomsche kerke, de voorzitting hadden. Maar de Arianen hun voordeel niet vindende in de kerke daar het Concilie gehouden wierdt, wilden voortaan niet anders vergaderen dan in het paleis, daar alles door de bevelen, door de bedreigingen, en door de geweldenary van den keizer geschiedde. Men stelde aldaar eene geloofsbelydenis op, by wyze van een besluit of gebodt, het welke alle de lasteringen der Arianery vervatte, en de keizer veroordeelde op zyn eigen gezag Athanasius. Hy zondt zyne bevelen door alle provincien om met de Arianen in de gemeenschap te blyven, en hy verdreef alle de bisschoppen die volstandig bleven in het waarachtig gelove. Hy deedt zelfs den paus Liberius, den groten Osius, en Hilarius, bisschop van Poitiers, in ballingschap gaan. Ursacius en Valens, Ariaansche bisschoppen, in den jare 357 niet voldaan zynde over het geloofsformulier dat men zes jaren te voren opgestelt hadde, op de onwettige kerkvergaderinge van Sirmium tegen Photinus, om dat het zelve, het woordt van *medezelfstandig* uitgezondert, de rechtzinnige leere zeer naby quam: deze Arianen, zegt men, hielden eene vergadering op hun eigen gezag, en stelden een achtste formulier op, in het welke men de twee uitdrukkingen van *medezelfstandig*, of *zelfweezig*, en van *gelyk in zelfstandigheit*, of *gelykweezig*, ὁμοούσιος en ὁμοιούσιος, verwierp, onder voorwendsel dat de zelve niet in de Schriftuur gevonden worden; en men verklaarde dat de Vader groter was dan de Zone, in waardigheit, in eere, in luister, in majesteit; en dat de Zoon hem onderworpen was. Het was hen niet bezwaarlyk het zelve te doen goedkeuren door den keizer, van wiens geest zy meester waren, in het afzyn der andere bisschoppen, die gene zuivere Arianen, maar in dat gevoelen een weinig verflaauwt waren. De keizer zelfs deedt, op hunne aanporring, Osius het Ariaansche formulier tekenen, en dwong den paus Liberius, gedurende zyne ballingschap, in de afschaffing van het woordt *medezelfstandig* te bewilligen.

In den jare 358 wierdt eene onwettige Ariaansche kerkvergadering gehouden te Ancyre, de hoofdstadt van Galatië, daar men de kettery der Anomeanen, aanhangers van Aëtius, veroordeelde, die niet alleen de medezelfstandigheit van den Zone Gods loochenden, maar ook zyne volkome gelykvormigheit met zynen Vader: en men sprak het Anathema uit over alle de genen die beweren zouden, dat het Woordt hem niet volkomen gelyk was in zelfstandigheit en in alles. Dit was de eerste reize dat de oorlog verklaart wierdt onder de Arianen, die sedert opentlyk in tweehopen verdeelt waren. Voor het Concilie van Nicea waren zy alle loutere Arianen. Na dat Concilie, gedurende het leven van Constantinus, veinsden zy zich rechtzinnig, uit vreze van ballingschap: en na de doodt van dezen groten vorst waren zy byna alle halve-Arianen, zich vergenoegende de medezelfstandigheit van het Woordt te loochenen, en de andere hatelykste stellingen van Arius veroordeelende. Maar na deze vergadering van Ancyre verdeelden zy zich in loutere Arianen of Anomeanen, en in halve Arianen, die wederzyds malkander in hunne valsche Concilien veroordeelden. De loutere Arianen volgden de kettery van Arius zodanig als zy was in hare geboorte; en hunne voornaamste hoofden waren toen Eudoxius, Patriarch van Antiochië, beschermer van Aëtius: Acacius, bisschop van Cesarea: Valens, van Mursa: Ursacius, van Singidon, en eenige anderen. De halve-Arianen zeiden dat de Zone Gods gelyk was in zelfstandigheit aan zynen Vader, ὁμοιούσιος, en zy hadden tot hunne voornaamste hoofden Basilius, bisschop van Ancyre; Georgius van Laodicea; Eustathius van Sebaste, en verscheiden anderen; waar van zommigen het daar voor hielden dat het Woordt hadt beginnen te zyn, maar voor alle de eeuwen; en anderen, dat het zelve geweest was van alle eeuwigheit, hoewel zy hartnekkig beweerden, gelyk alle de andere Arianen, dat hy niet van de zelfde zelfstandigheit was met zynen Vader, ὁμοούσιος. De keizer deedt in het zelfde jaar den paus Liberius te Sirmium komen, daar hy hem in tegenwoordigheit van alle de bisschoppen, die aan het hof waren, drong om opentlyk te verklaren, dat hy beleedt dat de Zone Gods niet medezelfstandig was met zynen Vader. Liberius weigerende zulks te doen, stelde Basilius van Ancyre eene verzameling voor, vervattende de besluiten (*Decreten*) tegen Paulus van Samosate, welke de gansche kerke hadde aangenomen, het formulier van het Concilie van de inwyding te Antiochië, en dat van Sirmium tegen Photinus, waar in niets was dat de rechtzinnige leere quetste, behalven de wegneming van het woordt *medezelfstandig*, dat alle de Arianen verwierpen. Toen ondertekende Liberius, om de ballingschap te ontgaan, en keerde naar Rome, daar hy edelmoediglyk het gelove van het Concilie van Nicea beweerde. Men vergaderde in den jare 359 een Concilie te Seleucië, en ter zelver tydt een ander te Rimini. De hoofden der Arianen, oordeelende dat zy beter hun oogmerk zouden bereiken, indien de Oosterschen van de Westerschen gescheiden waren, verkregen van den keizer Constantius, die toen te Sirmium was, dat men de bisschoppen in twee Concilien verdeelde, en dat die van 't Oosten zich te Seleucië vergaderden, terwyl dat die van 't Westen hun Concilie hielden te Rimini, eene stadt van Italië. Maar de keizer geboodt hen ter zelver tydt gezamentlyk een geloofsformulier op te stellen, om dat aan beide de Concilien aan te bieden. Zy maakten 'er een, het welke medebragt, dat men van Godt en van zynen Zone sprekende, de uitdrukking van *zelfstandigheit* zoude afschaffen, en dat het waarachtig was dat de Zoon gelyk is aan zynen Vader *in alle dingen*. Valens aan de eene, en Basilius van de andere zyde bewilligden bezwaarlyk hier in: want Valens, die een louter Ariaan was, keurde deze woorden niet goet *in alle dingen*: en Basilius, een halve Ariaan, vondt de zelve niet uitdrukkelyk genoeg om eene volkome gelykvormigheit te betekenen volgens het wezen zelfs. Dit was het negende formulier der Arianen, sedert de geboorte van hunne kettery. Valens bragt het zelve naar Rimini, en Basilius koos den weg naar Seleucië. De vergadering der Oosterschen bestont uit hondert en zestig bisschoppen, onder de welke zich bevondt S. Hilarius, die toen in ballingschap verzonden was in Phrygië. Sylvanus van Tarse, een halve-Ariaan, zeide opentlyk dat men geen nieuw formulier moest maken, en dat men zich houden moest aan dat van de inwyding van Antiochië, in het welke, in plaatse van *medezelfstandig*, gezegt wordt, dat de Zoon het beeldt is van de zelfstandigheit zynes Vaders, zonder eenige verschillentheit. Acacius, een louter Ariaan, boodt des volgenden daags een ander geloofsformulier aan, in het welke hy het woordt *medezelfstandig* (ὁμοούσιος) verwierp, tegen de rechtzinnigen; dat van *gelykformig in zelfstandigheit*, (ὁμοιούσιος) tegen de halve-Arianen; en dat van *verschillende*, (ἀνόμοιος) tegen de Anomeanen; en beleedt dat de Zoon gelykvormig was aan zynen Vader, maar zonder daar by te voegen, *in alle dingen*. Dit was de tiende geloofsbelydenisse, die een derden aanhang van Acacianen maakte, tusschen de loutere en de halve-Arianen. De twist verhief zich toen tusschen hen met zo veel verwarring, dat de verga-

 dering

dering afgebroken wierdt zonder iets te besluiten. De Acacianen trokken weg, en de anderen deden eene bezending aan den keizer. Weinig tyds daarna deedt de keizer, op den raadt van Acacius, te Constantinopel een Synode vergaderen van de naburige bisschoppen, in het welke zich de tien afgezondenen van het Concilie van Seleucie bevonden. Acacius stelde aldaar een ander geloofsformulier voor, dat het elfde was; waar in men niet alleen verwierp het *medezelfstandig* en het *gelykvormig in zelfstandigheit*, maar ook de *bestaanlykheit*, de *zelfstandigheit*, of den *persoon*, en men stelde enkelyk, dat de Zoon Godt was uit Godt, gelyk aan den Vader, die hem gegenereert hadde, zonder daar by te voegen *in alle dingen*. De keizer deedt dit formulier naar Rimini brengen, daar de Westersche bisschoppen noch door Taurus, landvoogdt van de provincie, opgehouden wierden. Deze bisschoppen waren ten getale van meer dan vier hondert vergadert, onder welke maar omtrent tachtig Ariaansche waren. De Arianen scheidden zich terstondt af van de rechtzinnigen. Deze vergaderden in de hoofdkerk, en de anderen in eene byzondere kerk. Valens, die de brenger was van het derde formulier van Sirmium, boodt het zelve de vergaderinge der rechtzinnigen aan, welke antwoordden, *Dat men onschendelyk de bepalingen van het Concilie van Nicea moest volgen, waar van het Symbolum alles vervatte, dat men zeggen konde en geloven moeste omtrent de betwiste geloofsstukken. Dat men de woorden van* MEDEZELFSTANDIG *en van* ZELFSTANDIGHEIT *behoudenmoest; en dat de genen, die eene leere beweerden, welke streedt met dat Concilie, ketters waren.* Zy zonden vervolgens hunne afgezanten aan den keizer, maar wierden voorgekomen door de Arianen. De keizer, verwittigt van de stantvastigheit der rechtzinnigen, dwong hen te Rimini te blyven, hopende dat hy hen verplichten zoude om zich te verdragen met de anderen. Hy deedt ondertusschen spoedig te Nicea in Thracië de bisschoppen van het hof en eenige anderen vergaderen, met de afgezondenen der Arianen van Rimini, om het formulier van Sirmium te bevestigen, uit het welke Valens noch hadde doen wegnemen deze uitdrukking, *in alle dingen*. Dit formulier aldaar aangenomen zynde, rechtte men dieswegens grote zegetekens aan, noemende het zelve, dooreene belagchelyke dubbelzinnigheit, het Gelove van Nicea. De keizer zondt terstondt hier op de afgezondenen te rug naar Rimini om de rechtzinnige bisschoppen te verplichten het zelve te ondertekenen. Valens, hun vast besluit ziende, bedacht deze list om hen te verschalken. Na dat hy het Anathema hadde uitgesproken tegen alle de lasteringen van Arius, voegde hy daar by, dat hy beleedt met alle die van zynen aanhang waren, *dat het Woordt Godt is gegenereert van Godt voor alle tyden, en dat het geen schepsel is gelyk het de andere schepselen zyn.* Alle de bisschoppen spraken hier op tot lof van Valens, die het middel gevonden hadde om beide de kerken te vereenigen. Want de rechtzinnigen geloofden dat hy duidelyk de Arianery hadde afgezworen, belydende dat de Zone Gods geen schepsel was; en hier op bewilligden zy tot wegneming van de uitdrukking van *medezelfstandig*. Deze list gelukt zynde, verbreidde Valens dat hy de vaders van Rimini in zyne gevoelens gebragt hadde, dewyl zy erkent hadden dat de Zone Gods geen schepsel was gelyk de andere schepselen: het welke was te bekennen, dat hy een schepsel was, maar op eene uitnemender wyze dan de anderen. Toen was het, dat de werreldt, gelyk Hieronymus zegt, wonderlyk verbaast stont, van zich, tegen haren dank, in den uiterlyken schyn Ariaansch te zien geworden, ter oorzake van deze dubbelzinnige woorden, die men gemakkelyk in den Ariaanschen zin konde uitleggen. De keizer deedt deze geloofsbelydenisse ondertekenen door alle de bisschoppen, die toen te Constantinopel waren, en zelfs door de halve-Arianen, die van Seleucië gekomen waren, en die de uitdrukking van *gelykvormig in zelfstandigheit* (ὁμοιούσιον) wilden beweeren, welke zy genoodzaakt wierden te verlaten. Hy zondt vervolgens Valens naar Italië, om de bisschoppen te doen ondertekenen, die zich niet op het Concilie van Rimini bevonden hadden. De paus Liberius, geheel anders zynde dan hy te Sirmium geweest was, toonde zich onverzettelyk in zyn besluit om het Concilie van Nicea te verdedigen; en uit Rome verjaagt zynde, hieldt hy zich verborgen in de Catacomben, tot na de doodt van Constantius. De Acacianen zich meesters gemaakt hebbende van den geest dezes keizers, verklaarden in een valsch Concilie van Antiochië zich opentlyk in den jare 360, en beweerden *dat de Zone Gods ongelykvormig was aan zynen Vader*, (ἀνόμοιος): het welke deze prins, die altoos een afschrik van deze lastering der Anomeanen gehad hadde, tot dien tydt toe nooit hadde willen dulden. Aldus, na dat men zo vele Ariaansche Concilien gehouden hadde, in welke men in minder dan twintig jaren twaalf verscheide geloofsformulieren maakte, sedert het eerste dat opgestelt wierdt in den jare 341, op de inwydinge van Antiochië, liet hy eindelyk toe dat men het verfoeijelykste van allen openbaar maakte.

Na zyn doodt, en onder het keizerryk van Julianus *den afvalligen*, hieldt Athanasius een Concilie te Alexandrië, waar in besloten wierdt, dat men in hunne waardigheit zoude herstellen alle de bisschoppen, die door zwakheit of door verrassching gemeenschap gehad mogten hebben met de Arianen, indien zy het gelove van Nicea beleden. Men stelde aldaar ook de Godheit van den H. Geest vast, welke de halve-Arianen begonden te loochenen. Men veroordeelde noch hun formulier van Sardicum, en Athanasius vereenigde aldaar de Latynen en de Grieken over de uitdrukking van *bestaanlykheit*, welke dezen namen voor den *persoon*, en de anderen voor de *zelfstandigheit*. Hy deedt hen zien dat zy alle het zelve zeiden, zich van het zelfde woordt bedienende, waar aan zy tweederlei verschillende zin gaven: want de Grieken wilden dat 'er in Godt drie bestaanlykheden waren, dat is te zeggen, naar hun gevoelen, drie persoonen in een Wezen; en de Latynen, dat 'er maar eene bestaanlykheit was, dat is te zeggen, gelyk zy het verstonden, maar eene zelfstandigheit in drie persoonen, het welke de zelfde zaak is. Het Concilie schreef hier na aan den paus Liberius, die de acten van het zelve bevestigde. Eusebius van Vercelli toog in de Oostersche provincien, daar hy verscheiden afgescheide bisschoppen wederbragt tot de gemeenschap der kerke, terwyl S. Hilarius in de Gaulen met de zelve wederom vereenigde de genen die zich te Rimini hadden laten aftrekken. Deze twee grote mannen, zich sedert byna in den zelfden tydt in Italië bevindende, arbeidden aldaar eenpaarlyk, en met veel vrucht, zo dat de Arianery byna geheel uitgeroeit wierdt in alle de Westersche provincien. De keizer Jovianus, die in den jare 363 regeerde, deedt belydenisse van het gelove van Nicea, en beschermde de rechtzinnigen. Na hem regeerden Valentinianus in 't Westen, en Valens in 't Oosten. Toen verkregen de halve-Ariaansche, en de Macedoniaansche bisschoppen, die door Jovianus afgewezen waren geweest, en die Eudoxius en de loutere Arianen poogden te bederven, van den keizer Valentinianus verlof om zich te Lampsacus, eene stadt van den Hellespont, te vergaderen, daar zy in den jare 365 alle de acten van het gewaande Concilie van Constantinopel onder Eudoxius vernietigden, dien zy met Acacius zynen amptgenoot veroordeelden. Zy vernietigden ook het formulier van het gewaande Concilie van Rimini, dat men te Constantinopel aangenomen hadde. Zy bevestigden en herstelden dat van Seleucië, en het eerste van Antiochië: en eindelyk, dewyl dit Concilie vervult was van Macedonianen, zo voegden zy 'er de schrikkelykste lastering by tegen den H. Geest, des zelfs Godheit opentlyker loochenende dan men ooit van te voren gedaan hadde. Zy zonden vervolgens gezanten aan den paus Liberius, om de gemeenschap te verkrygen van de Westersche kerke. Eustathius van Sebaste, die daar van het hoofdt was, hadt last den paus te verschalken; en om het bedrog te volvoeren, gaf hy eene geloofsbelydenis in geschrift over, waar in het Symbolum van Nicea begrepen was, met de uitdrukking van *medezelfstandig*; aan zich behoudende om op een anderen tydt te zeggen dat zy door dit woordt verstonden *gelykvormig in zelfstandigheit*. De keizer Valens, verleid door de keizerinne zyne gemalinne, deedt zich in het volgende jaar dopen door den Ariaan Eudoxius, en deedt belydenisse van de loutere Arianery. Eudoxius, aldus in gunst zynde by den prins en by de princesse, vergaderde de bisschoppen van zynen aanhang te Nicomedië, daar hy de halve-Arianen veroordeelde. In den zelfden tydt hielden Ursacius en Valens, vertrouwelingen van Eudoxius, eene vergaderinge van hunne loutere Arianen te Singidon, daar zy het formulier van Rimini bevestigden, waar van zy de opstelders waren. Terwyl de Arianery aldus de overhandt nam in het Oosten, poogde de paus Damasus, die op Liberius gevolgt was, in het Westen de overblyfsels uit te roeijen van deze kettery, welke Auxentius, bisschop van Milaan, trachtte te herstellen, na dat hy den keizer Valentinianus verkloekt hadde. Hy vergaderde in den jare 369 te Rome een Concilie van negentig bisschoppen uit Italië en uit de Gaulen, daar hy het Anathema uitsprak over dezen geveinsden ketter, en verklaarde dat het eenige rechtzinnige gelove was dat van Nicea in Bithynië. Dit besluit wierdt terstondt gevolgt van alle de kerken van Italië, van de Gaulen, en van Spanje; en het Westen wierdt aldus ontslagen van de Arianery.

De keizer Valens vervolgde ondertusschen de rechtzinnigen wredelyk in 't Oosten, en deedt de Gotthen de Arianery omhelzen. Maar Gratianus, in den jare 378 op hem gevolgt zynde, gaf terstondt een gebodt, waar door hy alle de rechtzinnige bisschoppen herriep, om herstelt te worden in hunne kerken, waar uit zy verbannen waren geweest om het gelove. In het volgende jaar nam hy den *groten* Theodosius tot medegenoot in het keizerryk, en liet het gansche Oosten aan den zelven. De rechtzinnigen hielden ter zelver tydt een Concilie te Antiochië, en na dat zy den vrede in die kerke herstelt hadden, zonden zy Gregorius van Nyssa in Palestina en in Arabië; Eusebius van Samosate in Mesopotamië; Meletius in Asië, en Gregorius Nazianzenus naar Constantinopel. Dewyl de Arianen alle de tempels van deze stadt in bezit hadden, maakte hy aldaar eene kleine kerk in eene zaal van het huis van Nicobulus, zynen bloedverwant, en noemde de zelve *Anastasia*, of *de wederopstandinge*, om dat aldaar het rechtzinnig gelove begonde weder op te staan. Deze kapel wierdt in het vervolg een grote en prachtige tempel door de milddadigheit der keizers. In den jare 380 maakte de keizer Theodosius een gebodt, gedagtekent uit Thessalonica, waar door hy aan alle zyne onderdanen beval het rechtzinnig gelove te omhelzen, (waar door men een eenig Wezen en eene eenige Godheit beleedt in de drievoudigheit der persoonen, van den Vader, van den Zone, en van den H. Geest,) onder bedreiging van voor openbare ketters gehouden te worden. Hy deedt vervolgens alle de kerken van Constantinopel wederom stellen in handen der rechtzinnigen, veertig jaren na dat de Arianen de zelve onder het keizerryk van Constantius ingenomen hadden. Na 't verloop van eenige maanden gaf Theodosius een nieuw gebodt, waar door hy de Arianen verboodt, eenige vergadering te houden, in de steden, of op het landt, en over hunne leerstukken tegen de rechtzinnigen te redentwisten, of zelfs daar van te spreken. In het volgende jaar deedt hy een derde gebodt afkondigen, omstandiger en krachtiger dan de twee anderen, waar door hy verboodt den ketters eenige schuilplaats te vergunnen, om daar hunne verborgentheden te oefenen, en te gedogen dat zy vergaderingen hielden. Hy verklaarde dat hy volstrektelyk begeerde dat alle zyne onderdanen zich hielden aan het gelove van het heilige Concilie van Nicea, en beval dat alle de kerken aan de rechtzinnige bisschoppen zouden wedergegeven worden. Dit besluit of gebodt was gegeven te Constantinopel in den jare 381, het keizerryk toen zeer bloeijende zynde. Theodosius beriep, met bewilliging van den paus Damasus, te Constantinopel eene algemene vergadering van alle de rechtzinnige bisschoppen

pen van het Oosten, welke Damasus, na de zelve goedgekeurt te hebben, vereerde met den tytel van een Algemeen Concilie, om dat zy in de leere en in de geloofsstukken overëenkomt met de gansche Westersche kerke. Op deze vergaderinge quamen hondert en vyftig rechtzinnige bisschoppen, waar van verscheiden Arianen waren geweest onder de regeeringe van Valens. De keizer, gelovende dat men de aanhangers van de kettery van Macedonius gemakkelyk weder tot de kerke zoude brengen, nodigde de zelve aldaar, en bragt te wege dat men hen ten getale van zes en dertig ontfing. Maar om dat zy de stoutheit hadden van te betuigen dat zy de medezelfstandigheit van het Woordt niet wilden erkennen, wierden zy uit het Concilie gejaagt, en van hunne bisdommen ontbloot. De kettery van Macedonius, die de Godheit van den H. Geest loochende, wierdt eenstemmiglyk veroordeelt, en men bevestigde het Symbolum van Nicea, veroordeelende alle de Secten van de Arianery, die in de verschillendheit van hunne leerstukken alle overëenstemden in het loochenen van de medezelfstandigheit. En om dat dit Symbolum geen woordt zegt van den H. Geest, wiens Godheit noch niet aangetast was geweest, zo voegde men by wyze van verklaring daar by, het gene men omtrent dezen aanbiddelyken persoon bepaalt hadde. De paus Damasus arbeidde in den jare 382 by de keizers tot het houden van een algemeen Concilie te Rome. De Westersche bisschoppen begaven zich terstondt derwaarts: maar van de Oostersche verschenen aldaar gene anderen dan Paulinus, patriarch van Antiochië, S. Epiphanius, en Ascholius van Thessalonica. De andere Oosterschen verkregen van den keizer Theodosius dat zy zich vergaderen zouden te Constantinopel; en aldaar hun Concilie gehouden hebbende, zonden zy drie bisschoppen naar Rome, met een Synodalen brief, waar in zy rekenschap gaven van het gene zy besloten hadden tegen de Arianen. De paus bevestigde dit Concilie van Constantinopel, voor zo veel de leerstukken en de bepaling van het gelove betrof, zonder de reglementen en de nieuwe Canons, die daar by gevoegt waren, goet te keuren. Men zegt, ten opzigte van het Concilie van Rome, dat Damasus aldaar deedt bevelen, dat men na ieder Psalm van den dienst zoude zingen den lofzang van verheerlyking, *Eere zy den Vader, den Zone, en den H. Geest.* Men wil dat zulks in de kerke in gebruik was geweest van de tyden der Apostelen af: maar de Arianen hadden het zelve bedurven, zeggende, *Eere zy den Vader, door den Zone, in den H. Geest*, om de gelykheit der Goddelyke personen niet uit te drukken. De rechtzinnigen behielden niet alleen stantvastiglyk dezen lofzang, maar om ook de Arianen tegen te gaan, die niet wilden dat de Zoon altoos geweest was, voegden zy 'er dit vers by, *Gelyk het in den beginne was, nog is, en altydt, en in alle eeuwigheden zyn zal.* De keizer Theodosius deedt eindelyk in den jare 383 twee besluiten afkondigen, waar door hy den Arianen verboodt iets te zeggen, of te doen, in 't openbaar, of in 't byzonder, dat eenigerwyze strydig was met den rechtzinnigen Godsdienst, allen zynen onderdanen toelatende los te gaan op de genen, die dit gebodt zouden tegenstaan: willende daarenboven, dat alle de Arianen zich ten spoedigsten naar alle de steden en andere plaatsen van hun gewoon verblyf zouden begeven, om gene vryheit te hebben van de werreldt met hunne kettery te besmetten. Aldus wierdt de Arianery in het Oosten gesmoort, drie en zestig jaren na hare geboorte, door de wysheit en door den yver van den *groten* Theodosius.

Wat aangaat het Westersche keizerryk, de keizerinne Justina, die niets in 't openbaar hadde durven ondernemen, gedurende het leven van den keizer Valentinianus, haren gemaal, het vermogen in hare handen ziende, gedurende de minderjarigheit van den jongen Valentinianus haren zoon, begon in den jare 380 de Arianen opentlyk te beschermen, en zy besloot in den jare 386 hen te herstellen, doende den keizer haren zoon een besluit afkondigen, waar door hy verlof gaf aan de genen die het hielden met de leere, die op het Concilie van Rimini vastgestelt, en in dat van Constantinopel onder Constantius bevestigt was, dat is te zeggen aan de Arianen, om zich te vergaderen. Zy poogde vervolgens hen in het bezit te stellen van eene kerk in de stadt Milanen, maar S. Ambrosius belette zulks; en deze prinsesse wierdt eindelyk genoodzaakt het belang der Arianen te verlaten, om den bystandt te verkrygen van Theodosius, tegen den dwingelandt Maximus, die door dezen keizer overwonnen wierdt. Deze overwinning volvoerde de vernietiging der Arianery: want Valentinianus, zyn leven en het keizerryk aan Theodosius zynen schoonbroeder verplicht zynde, vervloekte de kettery der Arianen, welke Justina zyne moeder hem ingeboezemt hadde, en bleef sedert altoos in het rechtzinnige gelove. Theodosius *de grote* in den jare 395 gesturven zynde, en onder zyne twee zonen Arcadius en Honorius het keizerryk verdeelt hebbende, gebeurde het dat Gaïnas zich tot veldheer der legers van Arcadius deedt verkiezen, met eene volstrekte magt over de Romeinen, zo wel als over de Gotthen, die Arianen waren, en waar van hy het hoofdt was. Aldus de magt in handen hebbende, trachtte hy de Arianery in Constantinopel te herstellen, waar van hy zich door verrassing meester wilde maken, maar zyne krygsbenden wierden daar in den jare 400 in stukken gehouwen, en hy wierdt in het zelfde jaar gedood, het welke de Arianen in de uiterste verbaastheit bragt. Daarenboven trok Alarik, koning der Gotthen, Thracië en Macedonië doorgedrongen zynde, in Griekenlandt, in den jare 395; en aldaar schrikkelyke verwoestingen aangerecht hebbende, toog hy naar Italië, daar hy in den jare 403 overwonnen wierdt door Stilico. Maar deze handelde heimelyk met dezen Ariaanschen Goth, in hope van zich van zyne krygsbenden te bedienen om het keizerryk te overweldigen. Rhadagasius, koning der Ostrogotthen, viel in den jare 406 in Italië met een leger van meer dan 200000 soldaten, ten dele uit Ariaansche Gotthen, en ten dele uit heidenen bestaande, en trok regelrecht naar Rome; maar hy wierdt volkomen verslagen door Stilico, die hem het hoofdt deedt afhouwen, en die voortaan alleen bedacht was om den troon te beklimmen. Op den laatsten dag van dit zelfde jaar trokken de Wandalen, de Alanen, en de Sueven, welke Stilico geroepen hadde, over den Rhyn: en dewyl de eenen afgodendienaars, en de anderen Arianen waren, zo pleegden deze barbaren schrikkelyke wreedheden door alle de Gaulen, van waar zy vervolgens naar Spanje togen. De keizer, in den jare 408 dezen trouwlozen staatsbedienaar hebbende doen sterven, verdreef alle de Gothsche en Ariaansche krysoversten en soldaten: en men bragt zelfs in alle de steden om de vrouwen en kinderen der Hunnen, der Alanen, der Wandalen, en der Gotthen, die in het Roomsche leger gedient hadden: het welke dertig duizent van deze barbaren noodzaakte zich te voegen by Alarik, die in het volgende jaar Rome belegerde, en het zelve innam. Daar van meester geworden zynde, deedt hy Attalus tot keizer benoemen, die prefect van Rome was. Deze nieuwe prins verliet het Heidendom, en wierdt Ariaansch om zynen weldoender Alarik te behagen; maar hy wierdt wel haast onttroont door Honorius, en vervolgens gebannen. Alarik quam wederom in Rome in den jare 410, en liet de plundering van het zelve toe, hebbende nochtans last gegeven dat men de kerken niet zoude aanroeren. Na zyn doodt wierdt Ataulphus zyn schoonbroeder tot koning verkoren door de Gotthen, en de prinsesse Galla Placidia, zuster van den keizer Honorius, getrouwt hebbende, vestigde hy in den jare 411 het nieuwe koninkryk der Visigotthen, waar van hy den zetel plaatste te Narbonne, en van daar trok hy in den jare 414 in Spanje.

De vaststelling der Arianery begon in Africa door de gelegenheit, die men verhalen zal. De graaf Bonifacius, veldheer van het Roomsche leger in Africa, hadt zyne krygsbenden te zamen gestelt van Romeinen en van Gotthen, welke in dien tydt hunne bondgenoten waren. Deze, die de Arianery beleden, hadden de vrye oefening van de zelve, ondanks de besluiten der keizers, en zy hadden zelfs hunnen bisschop Maximinus, die alom beweerde, dat zyne leere de waarachtige was; en die de stoutheit hadde S. Augustinus uit te dagen tot redentwist, zich ondersteunt ziende door het gezag van den grave Pascentius, een der voornaamste bedienaars van den keizer. Augustinus nam dezen strydt aan, en tradt te Hippona in onderhandeling met Maximinus, en te Carthago met Pascentius, die nooit wilde toestaan dat men iets in geschrift stelde, uit vreze dat men hem met eenig geloofwaardig bewysstuk mogt overtuigen: maar Augustinus gaf, om het belang der waarheit, zyn redentwist tegen Maximinus in het licht, en stelde de onderhandeling, die hy met Pascentius gehad hadde, in geschrift. Hy schreef vervolgens vele verhandelingen tegen de Arianen, die zich in Africa verspreidden, met de Gotthen van het leger van Bonifacius, hoewel deze graaf toen zeer yverig was voor de gezonde leere. Het gebeurde eenigen tydt daarna ongelukkiglyk, dat deze zelfde Bonifacius den waarachtigen Godsdienst verzaakte, om de kettery van Arius te omhelzen, en deze ongelukkige verandering geschiedde aldus. Giserik, koning der Wandalen, die voor het meeste gedeelte Arianen waren, was in het jaar 426 gevolgt op de overwinningen van Gunderin in Spanje: en dewyl de zaken van het ryk toen zo wel niet in staat waren, dat men hem ligtelyk door geweldt verdryven konde, kreeg de graaf Bonifacius last eene reize te doen naar Spanje, om was het mogelyk de zaken door zachte middelen by te leggen. Bonifacius wierdt aldaar geraakt door de schoonheit van eene Wandaalsche prinsesse, die hy zag aan het hof, en hy trouwde met de zelve met bewilliging van Giserik, die blyde was zulk een dapper krygshoofdt aan zich te verbinden; hy stont zelfs toe dat deze prinsesse het rechtzinnige gelove aannam, wel voorziende dat zy zulks maar in schyn zoude doen. Inder daadt, zy vervulde haar huis met Arianen, en Bonifacius, dien de liefde verblindde, gedoogde zulks. Dit huwelyk maakte hem verdacht by de keizerinne Placidia, die een magtig leger tegen hem zondt in Africa. De graaf, wanhopende te zullen kunnen tegenstaan, toog naar Spanje om de Wandalen te hulp te roepen. Giserik ging over in Africa, in den jare 427, met tachtig duizent Wandalen en Alanen, en nam terstondt bezit van de drie Mauritaniën. De keizerinne bevroed hebbende dat zy misleid was door de boosheit van Aëtius, die Bonifacius valschelyk van verradery beschuldigt hadde, onder voorwendsel van zyn huwelyk met eene Wandaalsche prinsesse, schreef aan hem om hem te verzekeren dat zy volkomen beter onderrecht was; en deze graaf stelde alle zyne pogingen te werk om het gene hy gedaan hadde te veranderen: maar Giserik wilde niet weder naar Spanje keeren, en den tegenstandt van Bonifacius ziende, leverde hy hem slag, en noodzaakte hem in Hippona te wyken. Deze barbaar doorliep vervolgens gansch Africa, en van zo vele schone steden en prachtige kerken, waar van de zeven Africaansche provincien in dien tydt vervult waren, bleven 'er gene overig dan die van Carthago, van Hippona, en van Cyrtus, de hoofdstadt van Numidië; alle de anderen verwoest, en onder de magt der Wandalen gebragt zynde. De Arianen poogden ondertusschen behendiglyk zich te Constantinopel en in den Hellespont te herstellen: maar de keizer Theodosius *de jonge* gaf een gebodt in de maandt May des jaars 428, waar door hy beval dat men den Arianen en den Macedonianen alle de kerken ontnemen zoude, die zy den rechtzinnigen ontweldigt of gebouwt hadden: het welke volvoert wierdt. Giserik vervolgde aan de andere zyde wredelyk alle de genen, die de Arianery niet wilden omhelzen, en vestigde deze kettery in Africa, na dat hy zich daar van meester gemaakt hadde. Dit is het dat men *de eerste Wandaalsche vervolging* noemt.

Na verscheide omkeeringen geraakte het ryk der Romeinen in het Westen, in den jare 476, onder de heerschappy der Ariaansche barbaren, waar van Odoacer de eerste koning was. Ter zelver tydt viel Evarik, koning der Visigotthen, in de Gaulen, en aldaar ver-

verscheide overwinningen behaalt hebbende, poogde hy 'er den waarachtigen Godsdienst te vernietigen, en de Arianery aldaar te doen heerschen. Hunnerik, koning der Wandalen, die in den jare 483 volgde op zynen vader Giserik, was noch wreder tegen de rechtzinnigen. Hy dankte af en verbandde terstondt alle de krygshoofden en soldaten, die weigerden zich te laten herdopen om de Arianery te belyden; (het welke de eerste Arianen niet vorderden, om dat zy noch doopten op de wyze der rechtzinnigen.) Daarna deedt hy byna vyf duizent kerkelyken grypen, en hen door de Moren in schrikkelyke wildernissen voeren, om hen daar van honger te doen vergaan. Vervolgens deedt hy een gebodt afkondigen, waar door hy beval aan Eugenius, bisschop van Carthago, en aan alle de rechtzinnige bisschoppen, zich in de maandt February des volgenden jaars 484 te Carthago te laten vinden, om reden van hun gelove te geven in eene openbare byeenkomst. Daar waren vier hondert zes en zestig bisschoppen uit alle de provincien van Africa, van Corsica, en van Sardinië; maar Hunnerik verbande de geleertsten, om valsche misdaden, die men hen te last leide. Cyrola, die den tytel van patriarch aannam, wilde de voorzitting of liever het gebiedt hebben over deze vergadering, die hy afbrak, na dat hy de voorstelling gehoort hadde van het waarachtige gelove, dat door de rechtzinnigen aangeboden was; en hy beklaagde zich by Hunnerik, dat de *Homoousianen* (dus noemden zy de verdedigers van de medezelfstandigheit van het Woordt) eene schrikkelyke verwarring veroorzaakt hadden, om te beletten dat men niet quame tot het onderzoek en de verlichting van hunne leere. Hier op deedt de koning een besluit afkondigen, dat gereet en opgestelt was, waar door hy den Arianen alle de kerken gaf der rechtzinnigen; welke laatsten hy verbande, of door de wreedste straffen ter doodt bragt. Gansch Africa wierdt vervolgens een bloedig toneel, daar men eene eindeloze menigte van Christenen, die standvastig bleven in het rechtzinnige gelove, het leven deedt verliezen, en daar men allerlei wreedheden pleegde, zelfs aan personen van de zwakste sexe. Deze vervolging hieldt op door de doodt van Hunnerik in het zelfde jaar: en zyn opvolger Gondebaud gaf den vrede weder aan de kerke, uit haat tot den overleden koning zynen oom, van wien hy qualyk gehandelt was geweest: maar hy begon eenige jaren daar na de rechtzinnigen te vervolgen. In deze tusschenpoze hieldt de paus Felix de III een Concilie te Rome in den jare 487 om eene overëenkomstige boete vast te stellen voor de genen, die gedurende de vervolging de lafhartigheit gehad hadden om de Arianery te omhelzen, en die toen verzochten om wederom in de kerke aangenomen te worden. Aldus handelde men te Rome noch in vryheit omtrent het geestelyke, onder de regeering van Odoacer, die, hoewel hy een Ariaan was, zich met de zaken van den Godsdienst niet bemoeide. Maar deze vryheit wierdt eindelyk vernietigt door een magtiger Ariaan, Theodorik, koning der Ostrogotthen, die zich meester maakte van Rome. Anastasius keizer van het Oosten zondt ambassadeurs aan hem in den jare 693, en maakte den vrede met hem. Het is ook waarschynlyk dat hy uit aanmerking voor hem de Arianen gedoogde, en hen zelfs eene grote vryheit gaf in Constantinopel.

Terwyl het Oostersche keizerryk zuchtte onder de onwaardige dwinglandy van Anastasius, een Eutychiaansch en Acephaalsch ketter; en dat het Westersche verdeelt was in verscheide koninkryken, die door Ariaansche of afgodische prinsen bezeten wierden; ontfing *de grote* Clovis den doop, en omhelsde het rechtzinnige gelove. Hy wierdt gedoopt in den jare 495 door S. Remi, aartsbisschop van Rheims, *In den name van den Vader, en van den Zone, en van den H. Geest*: het welke de Arianen in dien tydt niet meer deden, om dat deze wyze, door J. Christus zelf ingestelt, veel te klaar uitdrukte de gelykheit der drie Goddelyke personen, de welke zy loogchenden; maar zy doopten *in den name van den Vader, door den Zone, aan den H. Geest*. De vermaarde Alcimus Avitus, aartsbisschop van Vienne, de geessel der Arianen van zynen tydt, begroette dezen vorst door eenen brief, waar in hy zegt, *Dat de verkiezing, die hy gedaan hadde van den rechtzinnigen Godsdienst, de andere Secten verwerpende, waar in de ketters gezocht hadden hem te trekken, een uitnemende vooroordeel of uitspraak was voor alle volkeren, om hen te doen besluiten tot het gelove, dat zy omhelzen moeten, als het eenige waarachtige; en dat het gelove, waar van hy belydenisse gedaan hadde, eene doorluchtige zegepraal is van de rechtzinnigen over de ketters.* De paus Anastasius schreef hem in den zelfden tydt eenen brief, waar in hy onder anderen zegt, *Dat de H. kerke zyne moeder zich verblydde op eene geestelyke wyze Gode een groten koning gebaart te hebben, die haar beschermen zoude tegen de pogingen van alle hare vyanden, en tegen die pestachtige menschen, welke zich tegen haar verheffen.* Men heeft dit hier moeten aanmerken, om de dwaling van Pasquier aan te merken, die in twyfel getrokken heeft, of Clovis, zich bekeerende, het rechtzinnige gelove aangenomen hadde, of Ariaansch was geworden, gelyk de koning der Visigotthen was, en die van Bourgonje, met wiens nichte hy getrouwt was. Het is waar dat alle de prinsen, die toen regeerden, buiten de kerke waren. De keizer Anastasius was niet alleen een ketter, maar ook een vervolger der rechtzinnigen: Theodorik, te Rome en in Italië; Alarik, in het Narbonneesche Gaule, in Aquitanië, en in Spanje; de Sueven, in Galicië; de Bourgonjons, in het Lyoneesche Gaule; en Trasamond, koning der Wandalen, in Africa, waren alle Arianen. De andere koningen in Germanië, en in groot-Brittanje waren noch afgodendienaars. Maar Clovis deedt belydenis van het rechtzinnige gelove, en verdiende voor zyne navolgers den tytel van *Alderchristelykst* en van *outsten Zoon der kerke*. Gondebaud, koning van Bourgonje, stondt in den jare 499 eene byeenkomst toe tusschen de rechtzinnigen en de Arianen, welke gehouden wierdt in zyn paleis te Lyon; maar, hoewel hy de waarheit erkende, hy konde niet besluiten daar van openbare belydenisse te doen. Clovis versloeg en doodde in den jare 507 Alarik, koning der Visigotthen, in den vermaarden veldslag, dien hy hem leverde naby Poitiers; en, om te tonen dat hy voor het rechtzinnige gelove tegen de Ariaansche kettery gestreden hadde, zondt hy eene goude krone naar Rome, om die te heiligen aan J. Christus den waarachtigen Godt. Het grootste gedeelte der Gaulen bevryd zynde van de dwinglandy der Arianen, door den koning Clovis, deedt deze prins de bisschoppen van zyn koninkryk te Orleans vergaderen, in den jare 508, om de kerkelyke regeering vast te stellen; en eenigen tydt daar na wierdt 'er een ander Concilie gehouden, tot verstoring der Arianery, waar van men den juisten tydt en de plaats niet kan bepalen. Men verhaalt nochtans als eene zekere zake, dat onder zo vele rechtzinnige prelaten, die van alle kanten uit de Gaulen derwaarts quamen, een der Ariaansche bisschoppen gevonden wierdt, die onder Alarik het bestier van eenige kerken gehad hadde; en dat Godt in zyn persoon een wonderwerk vertoonde, dat meerder diende om het gelove te bevestigen, dan de geleerdste en scherpzinnigste onderzoekingen en redeneeringen gedaan zouden hebben. Deze Ariaan, die hoogmoedig was, en een groot Sophist, opgestaan zynde om op de reden van St. Remi te antwoorden, bleef stom, wat poging hy dede om te spreken, verscheiden malen zynen mondt vruchteloos openende. Zyne dwaling hier door erkennende, wierp hy zich aan de voeten van S. Remi, hem door gebaarden en tekenen biddende medelyden met zyne elende te hebben. S. Remi gaf hem het gebruik van de spraak weder, *in den name van onzen Here* Jesus Christus, *den waarachtigen Zone Gods*: en deze bekeerde bisschop beleedt opentlyk de drievuldigheit der personen in de eenheit van wezen, veroordeelende voor alle de werreldt de godloosheit der Arianery. Deze wonderlyke omkeering deedt meerder uitwerking, dan vele Canons en besluiten zouden gedaan hebben, tot uitroeijing van deze kettery in de Gaulen, welke Clovis alreets vermindert hadde door zyne overwinning, en waar van hy de verstoring volvoerde door de zorg, die hy droeg voor de kerke. Sigismund, koning van Bourgonje, opvolger van zynen vader Gondebaud, verzaakte plegtiglyk de Arianery; en de Bourgonjons, zyn voorbeeldt volgende, omhelsden ter zelver tydt het rechtzinnige gelove.

Justinus, na de doodt van den keizer Anastasius den ketter, zich in het ryk gevestigt ziende, maakte in den jare 524 een besluit tegen de Arianen, aan de welke hy alle hunne kerken ontnam. Theodorik, koning der Oostrogotthen in Italië, was zo verstoort over dit besluit, dat hy voornam hetzelve te doen breeken, of de zaken tot het uiterste te brengen. Tot dien einde verplichtte hy den paus Johannes, opvolger van Hormisdas, in gezantschap te gaan naar Constantinopel, met vier der voornaamsten van den Roomschen raadt, om met den keizer hier over een verdrag te sluiten. De paus poogde den vrede te bewerken; maar wel verre van den keizer te bewegen om zyn besluit te breken, deedt hy den rechtzinnigen alle de kerken wedergeven, die deze prins den Arianen ontnomen hadde. Daarom deedt hem Theodorik, toen hy wederom gekomen was, in eene gevangenisse werpen, waar in hy in het volgende jaar sturf. Deze koning wilde vervolgens een bisschop van Rome benoemen, gelyk Constantinus gedaan hadt; maar hy sturf omtrent twee maanden daarna aan eene yle koorts. Hilderik, koning der Wandalen in Africa, herriep in den jare 531 alle de gebanne bisschoppen, en gaf vryheit aan de rechtzinnigen om ook anderen te verkiezen: maar hy wierdt onttroont door Gilimer. Deze wierdt verslagen door Bellisarius, veldoverste van den keizer Justinianus, in den jare 534, en na deze overwinning wierdt Africa bevryd van de dwinglandy der Ariaansche Wandalen, een weinig meer dan hondert jaren na dat Giserik aldaar gekomen was. Toen vergaderden de bisschoppen te Carthago in een nationaal Concilie, in het welke de bisschop Reparatus voorzat, om te weten, op wat wyze men de bisschoppen en de andere Ariaansche kerkelyken ontfangen moest, die begeerden weder te keren in de kerke. Justinianus maakte vervolgens een besluit, door het welke hy geboodt dat men niet gedogen zoude, dat de Arianen eenige oeffeningen hadden van hunne kettery, in in het openbaar of in het byzonder. Na dat de keizer Justinianus zo gelukkiglyk de Arianery in Africa uitgeroeit hadde, ondernam hy ook de zelve in Italië te vernietigen door den oorlog, dien hy voerde tegen de Ostrogotthen. Totila wierdt overwonnen door den veldoverste Narses in den jare 553; en de Gotthen uit Italië getrokken zynde, wierdt het zelve ontslagen van de heerschappy der Arianen, zeven en zeventig jaren na dat zy 't overweldigt hadden, onder Odoacer, koning der Herulen.

Spanje alleen was in dien tydt nog onder de macht der Arianen, wanneer de bevryding van het zelve begon door de bekeeringe van eenen van des zelfs koningen, in den jare 554. Theodemir, koning der Sueven, in Galicië, verzaakte de Arianery, en bragt zyne gansche natie wederom tot het rechtzinnige gelove. Maar Leovigildus, koning der Visigotthen, vervolgde de rechtzinnigen met de woede der wreedste tyrannen; en Galicië overweldigt hebbende, herstelde hy aldaar deze kettery. Na zyne doodt verklaarde zyn zoon Recaredus zich opentlyk voor het rechtzinnige gelove, en wilde de zalvinge met de H. oly in 't openbaar ontfangen, in den name van de aanbiddelyke Drieëenheit. De Visigotthen en de Sueven, bewogen door zo schoon een voorbeeldt, deden de zelfde geloofsbelydenisse door geheel Spanje, en in het Gotthische Gaule. Hy deedt eindelyk in den jare 689 een Concilie houden te Toledo, op het welke verschenen omtrent zeventig bisschoppen van gansch Spanje, en van het Narboneesche Gaule, onder vyf aartsbisschoppen; Mausona van Merida, aartsbisschop van de provincie van Lusitanië; Euphemius van Toledo, aartsbisschop van de provincie van Carthago; Leander van Seville, aartsbisschop van de Betische provincie of Andalusië; Pantardus van Bragas, aartsbisschop

schop van de provincie van Galicië; en Migotius van Narbonne, aardsbisschop van het Gotthische Gaule. De aardsbisschop van de Taraconeesche provincie was aldaar niet in persoon, of door zynen gevolmagtigden, om dat de stoel misschien ledig was: maar zestien onderhorige bisschoppen van de zelve provincie verschenen aldaar. De koning bevondt 'er zich, verzelt van de koninginne, en van alle de voornaamste groten der Visigotthen en Sueven. Men veroordeelde aldaar Arius benevens alle zyne leerstukken, en alle de gewaande Conciliën, welke tegen het Concilie van Nicea streden. De koning Recaredus maakte vervolgens een besluit, waar door hy aan alle zyne onderdanen geboodt alles, wat dit Concilie van Toledo besloten hadde, ongeschonden te onderhouden; en om de plechtigheden van dit Concilie te besluiten, deedt hy alle de Ariaansche boeken, die men konde magtig worden, byeen brengen, waar van men een groot vreugdevuur aanstak op de grote plaats. Sedert dien tydt heeft de Arianery geen huisvesting in Spanje gevonden. Maar Italië was zo gelukkig niet: want Narses, misnoegt zynde op den keizer Justinus, liet 'er Alboïnus, koning der Lombarden, een Ariaan, intrekken, die verscheide Arianen tot zyne opvolgers hadde, waar onder zommigen grote vyanden der rechtzinnigen waren. De koninginne Theodelinda, weduwe van Autharis, getrouwt zynde met Agilulphus, deedt hem in den jare 591 het rechtzinnige gevoelen omhelzen, waar aan zy zich altoos gehouden hadde; maar na dat zyn zoon Adaloaldus onttroont was door Ariovaldus, een Ariaan, waren de ketters de magtigsten aan 't hof. Eindelyk deedt Aribert, die in den jare 659 begon te regeeren, belydenis van het rechtzinnige gelove, en sedert dien tydt hebben alle zyne navolgers zich daar by gehouden, zo dat de Arianery in dit koninkryk volkomen vernietigt wierdt. Aldus verdween deze kettery, welke begonnen was in Egypte omtrent den jare 320, na dat zy zich van daar verspreid hadde door het gansche Oosten, en byna door het gansche Westen, door de overstroming der Visigotthen, der Wandalen, der Sueven, der Ostrogotthen, der Bourgonjons, en der Lombarden, wanneer deze volkeren het grootste gedeelte van de Gaulen, Spanje, Africa, Italië, de eilanden van de Middellandsche zee, en Pannonië; deze kettery, zegt men, verdween voor het rechtzinnige gelove, en bleef gesmoort omtrent den jare 660, tot dat zy omtrent negen hondert jaren daarna, in den jare 1530, vernieuwt wierdt door de nieuwe Arianen, of de Tritheïten en Antitrinitarissen, die zich vermengt hebben met de Unitarissen en Socinianen van de XVII eeuw.

Michiel Servetus, een Spanjaardt, was de geen, die het eerste de godloosheden van Arius in Duitschlandt en in Polen durfde verbreiden, predikende tegen de Godheit van Jesus Christus en tegen de Drieëenheit der Goddelyke personen. Na zyne doodt ging Georgius Blandrata, een Piemonteesch, in Zevenbergen over, daar hy geneesmeester wierdt van Sigismund, koning van Polen, en van Petrovits, zyn eersten staatsbedienaar. Zich aldus in gunst ziende, boezemde hy zyne kettery in aan den koning, aan den staatsbedienaar, en aan de voornaamste van den raadt, die openbare belydenisse van de Arianery deden in den jare 1566. De Protestanten deden inzonderheit alles, wat hen mogelyk was, om zich daar tegen te stellen, maar zy wierden niet gehoort. Valentinus Gentilis, een Calabreesch, een der grootste vertrouwelingen van Blandrata, trok naar Polen, daar hy zich opwierp tot het hoofdt der Tritheïten, erkennende drie goden, als drie eeuwige geesten, waar van de eerste aan de twee anderen twee goddelykheden gegeven hadde, en verschillende van de zyne. Gregorius Paulus, prediker te Cracou, hadt reets zich zelf tot hoofdt gemaakt der Unitarissen, opentlyk leerarende, dat de Vader alleen Godt was, en dat de Zoon en de H. Geest enkelyk uit Godt waren. Faustus Socinus, een Siennois, Lucas Sternbergius, en verscheide andere ketters quamen toen naar Polen, om aldaar opentlyk de Godheit van Jesus Christus te bestryden, dat zy elders niet doen konden. En dewyl een ieder aldaar de vryheit hadde om zyn byzonder gevoelen te volgen, zegt men dat deze kettery zich vermenigvuldigde tot twee en dertig secten toe, die echter alle overëenstemden om de Godheit van Jesus Christus te loogchenen. Zommigen, gelyk Lucas Sternbergius, durfden zeggen, dat hy maar een mensch was, uitnemender dan alle de anderen; het gene weinig tyds daar na de Socinianery deedt geboren worden. De vermaarde Andreas Dudithius, bisschop van Vyf-kerken in Hungarië, wierdt een Unitaris, en durfde leeraren dat het genoeg was te geloven, dat 'er een Godt is, en de wet der nature te onderhouden. Na de doodt van Sigismund Augustus, koning van Polen, voorgevallen in den jare 1572, eischten, gedurende de tusschenregeering, niet alleen de Protestanten, maar ook de ketters, die men in dit koninkryk hadde toegelaten, inzonderheit de Arianen, de vrye oefeninge van hunnen Godsdienst, niet alleen door toelating, maar ook door het gezag der wetten, en verkregen een besluit van den ryksdag of van de vergadering der staten, waar door aan een ieder toegestaan wierdt het gevoelen, dat hy wilde, te volgen. Wat Zevenbergen aangaat, aldaar was reets in den jare 1565 een besluit van vryheit genomen, het welke sedert verscheiden maal bevestigt wierdt, onder den prins Jan Sigismund, die belydenisse deedt van de Arianery. Stephanus Battori, een prins die zeer yverig was voor den Roomschen Godsdienst, in den jare 1571 op hem gevolgt zynde, riep de Jesuïten in, om zich niet alleen tegen de Protestanten, maar ook tegen de kettery te stellen, die hy niet opentlyk konde uitroeijen, om dat men van de prinsen den eedt vorderde, dat zy het besluit van vryheit zouden verdedigen. Na dat hy tot koning van Polen verkoren was, vestigde zyn broeder Christophel, dien hy tot Woiwode liet in Zevenbergen, de zelve in Colosfwar, in Weissenburg, en te Waradyn. Doch zy wierden in den jare 1588 verjaagt. Zeven jaren daarna deedt de prins Sigismund Battori hen wederkomen; maar zy wierden dikwils gestoort, tot dat men, volgens de Edicten, in den jare 1603 de vryheit gaf aan de Roomsch-Katholyken, aan de Gereformeerde en Luthersche Protestanten, en aan de Arianen, waar van alle de verscheiden Secten zich ongevoelig vereenigt hadden in die der Socinianen, welke haren naam hadden van Faustus Socinus, den neef van Lelio Socinus, een Siennois. Deze aartsketter, de gevoelens der Trinitarissen en der nieuwe Arianen, die hy zeer verwart en moeijelyk vondt, wel onderzocht hebbende, ontwierp eene leere, die veel gemakkelyker te begrypen was, zeggende dat Jesus Christus maar een mensche was, die begonnen hadde te zyn wanneer hy geboren wierdt uit eene maagdt; en dat men alzo maar een eenigen Godt moest aanbidden, zonder onderscheiding van personen. Hy leeraarde dan, dat Godt maar een eenig persoon was, waar van Jesus Christus het Woordt genoemt wierdt, om dat hy zynen wille verkondigde, en dat de H. Geest niet anders was dan zyne Almagt: dat hy genen Zoon hadt van nature, maar alleen door aanneminge; en dat Jesus Christus by uitnementheit dezen tytel droeg, de Zone Gods genoemt zynde, voornamelyk om dat hy gevormt was in eene Maagdt, door de Almagtigheit Gods, en door die goddelyke werking, welke Socinus den Heiligen Geest noemt. Dat Jesus Christus zelfs Godt was door mededeelgenootschap, ter oorzake van zyne volstrekte magt in hemel en op aarde. Voorts, dat alles wat men zegt van de Drieëenheit, en van de menschwording van het Woordt, niet anders dan loutere verzieringen waren. Aldus vereenigde de godloze Socinus in zynen aanhang alle de verscheide Secten der nieuwe Arianen. Maar byna alle de werreldt heeft een afschrik gehad van deze lasteringen; en Polen zelfs heeft zich gelukkiglyk daar van ontslagen, onder de regeeringe van den koning Johannes Casimir. Wanneer de staten, op den algemenen ryksdag, te Warschou in den jare 1658 vergadert, eene wet maakten, door welke de Arianen en de Socinianen, onder den zelfden naam begrepen, verplicht wierden hunne kettery af te zweren, of uit het koninkryk te vertrekken, weeken vele van deze ketters naar Hungarië, anderen vluchtten naar Zevenbergen, en de overigen zochten hunnen toevlucht in Hollandt. Men gedoogt hen noch te Geneve, noch in de Zwitsersche Cantons, noch in Duitschlandt, noch in Moscovië, noch in Zweden, noch in Denemarken, noch in Engelandt. Aldus bestaat de Arianery niet meer dan in de rampzalige overblyfsels van de Socinianery, welke byna nergens anders gedult wordt dan in het Turksche keizerryk, om dat de Mahometanen het gelove van de Godheit van Jesus Christus verloogchent hebben. Dit artykel is overgenomen uit het X Deel van de *Bibliotheque Universelle* van den Heer le Clercq, om dat die een beknopte historie van de Arianery behelst, niet zonder veel naarstigheit en oordeel opgemaakt. Evenwel dient men wat behoetzaam te zyn, inzonderheit in den beginne, als 'er van de philosophie van Plato gesproken wordt; want dat de Joden in de tyden van Christus in het gevoelen van Plato zouden geweest zyn, is nog niet bewezen, kunnende de byzondere gevoelens en uitdrukkingen van Philo niet gestelt worden op de gemene reekeninge van alle zyne geloofsgenoten. En wat de Platonische uitdrukkingen en spreekwyzen belangt, die men voorgeeft in het N. Testament, als Joh. I, en elders, bevat te zyn, waar over de Hr. Le Clercq in zyne uitlegginge over de voorreden van het Euangelium van *Johannes* zyne gedachten nader geopent heeft, daar omtrent heeft hy de heren *van der Waeyen* en *Benvest* tot tegenstrevers gehad, die beweert hebben, dat die spreekwyzen niet van Plato, maar uit het O. Testament zyn overgenomen, gelyk de Hr. Le Clercq zelfs erkent het gevoelen van zommige oudvaders geweest te zyn, die daarom oordeelden, dat Plato kennisse van de leere van Moses en de Propheten heeft gehad. Dat men in het voordragen van gevoelens niet altydt staat kan maken op de verhalen van tegenpartyen, moet men van weêrkanten daar in voorzichtig zyn, en daarom ook niet altydt geloof geven aan de verhalen van *Philostorgius* in dit stuk de Arianen, als die den zelven, zo niet in het geheel, ten minste ten deele was toegedaan. Voor het overige kan men het woordt ὁμοούσιος beter door *zelfweezig* dan door *medezelfstandig*, en ὁμοιούσιος door *gelykweezig* dan door *gelykvormig* overzetten. Zie nog, behalven de aangehaalde schryvers, *Maimbourg Historie van de Arianery*; en, wegens de uitroeijing van de Socinianery in Polen, de *Historie van de Reformatie van Polen*, en de *Bibliotheek der Antitrinitarissen*.

ARIANO, eene stadt in het koninkryk van Napels, in de provincie *Principato Oltra* genoemt, met een bisdom, onder het aartsbisdom van Benevento behorende. Deze stadt, op een zeer ruwen heuvel gelegen, heeft den tytel van een hartogdom. Zy is het *Arianum* der Latynsche schryvers.

ARIANO, aan de Po, eene kleine stadt van Italië in het Ferrareesche, is de hoofdstadt van een klein landschap *Polesino di Ariano* genoemt, op de grenzen van den staat van Venetië.

ARIANUS. Zie ARRIANUS.

ARIARATHES is een naam, welken elf koningen van Cappadocië gevoert hebben, en van welke in de volgende artykelen in het byzonder gesproken wordt.

ARIARATHES de I was de negende koning van Cappadocië. Strabo zegt, dat Ariarathes, die de eerste koning was van Cappadocië, de Cataonen en de Cappadociërs wederom vereenigde: doch hy zegt niet in wat tydt deze Ariarathes leefde, en men vindt redenen in Diodorus van Sicilië om te twyfelen, of de eerste koning van Cappadocië dezen naam gehad heeft. Men vindt aldaar, dat Atossa, de zuster van Cambyses, vader van Cyrus, de vrouwe was van Pharnaces, koning van Cappadocië, en dat zy hem eenen zoon gaf, Gallus genoemt. Deze was de vader van Smerdis, en grootvader van Artames, en overgrootvader van Anaphas, die eenen zoon naliet van den zelfden naam, die de vader was van een dapperen prins, Datames genoemt. Deze door de Persianen in

eenen veldslag gedood zynde, liet het koninkryk aan zynen zoon Ariamnes, die het vyftig jaren bezat, en twee zonen hadde, Ariarathes en Holophernes, die beide in Cappadocië regeerden, en malkander tederlyk beminden. Ariarathes, zich by de Persianen gevoegt hebbende in den veldtocht tegen Egypte, verkreeg aldaar veel roem, en keerde weder, overladen met eere door den koning Ochus. Hy liet twee zonen na, Ariarathes den II, en Arysas. De oudste volgde op zynen oom Holophernes, die, gene kinderen hebbende, hem hadde aangenomen. Ariarathes heeft omtrent de CIV Olympiade geleeft. *Strabo lib.* XII. *Diod. Sic. in Eclog. l.* XXI. *Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de II, koning van Cappadocië, volgde, gelyk gezegt is, de twede na zynen vader Ariarathes den I, op Holophernes, zynen oom, in de CXII Olympiade. Deze prins behieldt het bezit van zyne staten, terwyl Alexander de grote van Macedonië Persië te onder bragt. Anderen willen echter dat deze overwinnaar zich ook meester maakte van Cappadocië, en aldaar eenen landvoogdt liet. Doch indien zulks zo geweest zy, men mag geloven, dat deze landvoogdt zich aldaar niet lang verdedigde; dewyl men ook in Quintus Curtius leest, dat men na de doodt van Alexander Eumenes den last gaf om Cappadocië tot Trapezunte te verdedigen, en den oorlog te voeren tegen Ariarathes, die de eenige was, welke weigerde zich te onderwerpen. Diodorus van Sicilië zegt, dat na de doodt van Alexander zyne navolgers niet gedogen wilden dat Cappadocië vry zoude zyn van het Macedonische jok. Perdiccas trok dan met een magtig leger in dat landt, en vondt Ariarathes bereit om zich te verdedigen, aan het hoofdt van dertig duizent voetknechten, en vyftien duizent paarden. Zy leverden malkander eenen veldslag: Perdiccas won den zelven: Ariarathes, gevangen zynde, wierdt gekruicigt, benevens zyne voornaamste krygshoofden; en men gaf aan Eumenes de landvoogdy van Cappadocië. Justinus heeft een misslag op deze plaats. Hy zegt dat de overwinning van Perdiccas op Ariarathes den overwinnaar geen voordeel toebragt, om dat de overwonnelingen in eene stadt weeken, hunne vrouwen en kinderen ter doodt bragten, hunne huizen verbrandden, en zich zelf in het midden der vlammen wierpen. Hy vermengt de zaken onder malkander. Het gene hy verhaalt gebeurde in Pysidië, in het beleg van Isaurus, na dat Cappadocië door de nederlage en de straf van Ariarathes onderworpen was. Deze koning liet eenen zoon na van den zelfden naam. *Diod. Sic. lib.* XVIII. *cap.* 16. 22. *Quint. Curt. lib.* III. *cap.* 4. & *lib.* X. *cap.* 10. *Appian. in Mithrid. p.* 117. *Justin. lib.* XII. *cap.* 6. & *lib.* XXXVIII. *cap.* 7. *Justin. variorum, Graevii p.* 309. *Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de III, koning van Cappadocië, was een zoon van den voorgaanden, en na de rampspoedt van zynen vader in Armenië gevlucht. Hy maakte zich niet lange na de doodt van zynen vader wederom meester van het ryk; want zo haast hy de doodt van Perdiccas, en van Eumenes verstaan hadde, en wat bezigheit andere oorlogen verschaften aan Antigonus en Seleucus, trok hy in de XCVI Olympiade in Cappadocië, met de krygsbenden, welke Ardoates, koning van Armenië, hem byzette. Hy versloeg Amyntas, veldoversten der Macedoniërs, dien hy doodde, en verjoeg hen uit zyn landt. Hy bezat na dien tydt den troon van zyne voorvaders, latende door zyn doodt het ryk aan zyn outsten zoon Ariamnes. *Diodor. Sic. Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de IV, koning van Cappadocië, was een zoon van Ariamnes; die een zoon was van den voorgaanden. Ariamnes gaf dezen zynen zoon ten huwelyk aan Stratonice, de dochter van Antiochus Theos, koning van Syrië, en beminde dezen zynen zoon zo tederlyk, dat hy hem tot zynen medegenoot maakte in het ryk. Ariarathes bloeide omtrent de CXXX Olympiade, en na de doodt van zynen vader alleen geregeert hebbende, liet hy stervende zyne staten aan zynen zoon Ariarathes, die noch zeer jong was. *Diodor. Sic. Lucian. Justin. Bayle.*

ARIARATHES de V, koning van Cappadocië, een zoon van den voorgaanden, quam tot het ryk noch zeer jong zynde. Hy trouwde met Antiochis, de dochter van Antiochus den groten, eene listige vrouwe, die zich onvruchtbaar ziende, haren toevlucht nam tot het bedrog. Zy deedt haren gemaal geloven dat zy twee zonen gehad hadde, welke de een Ariarathes, en de andere Holofernes, of Orofernes, genoemt wierden. Hare onvruchtbaarheit wierdt eenigen tydt daarna weggenomen. Zy hadde twee dochters, en naderhandt eenen zoon, die Mithridates genoemt wierdt. Zy bekende het bedrog aan den koning, en bragt te weeg dat de oudste der gewaande zonen te Rome met weinig gevolg onderhouden wierdt, en de ander in Jönië gezonden. Ariarathes ondersteunde zynen schoonvader Antiochus met krygsvolk tegen de Romeinen. Doch wanneer Antiochus te kort schoot, zocht hy in de CXLVIII Olympiade deze zaak te Rome weder goet te maken, en wierdt verschoont, op voorwaarde dat hy hondert talenten zoude opbrengen; hoewel men hem 'er eerst twee hondert opgelegt hadde, die op de voorspraak van den koning Eumenes van Pergamo, zynen schoonzoon, op de helft vermindert wierden. Verders keerde hy zyne gedachten tot kostbare en onnutte zaken. Men verhaalt van dezen koning, hoewel zonder eenig bewys, dat zulks onder hem gebeurt zy, dat hy den loop der rivier Mela, op de plaats, daar de zelve in den Euphraat valt, door eenen dam deedt toestoppen, waar door de zelve rivier zich in de bygelegen velden verspreidde, en verscheiden eilanden op de wyze der Cycladen maakte: doch eindelyk brak deze rivier wederom door den gemaakten dam, en hernam zyn gewoonlyken loop, waar door de Euphraat zodanig zwol, dat hy overstroomde, en grote schade in Cappadocië veroorzaakte. De Galaten, welke in Phrygië woonden, leeden daar door mede zeer veel, eischten daarom vergoeding hunner schade, welke zy op 300 talenten schatten, en kozen de Romeinen tot scheidslieden. Hy moest ook den Ciliciänen hunne schade goet doen, wanneer de rivier Carmale, die hy op gelyke wyze hadde willen sluiten, zynen dam doorbrak. Men wil ook dat deze koning de stadt Ariarathia in Cappadocië gebouwt zoude hebben; dat anderen echter aan zynen vader toeschryven. *Diodor. Sic. Titus Livius lib.* XXXVIII. & LXII. *Strabo. Stephanus Byzantinus, voce* Ἀριαράθεια. *Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de VI, koning van Cappadocië, een zoon van den voorgaanden. Hy was by zyne geboorte, gelyk gezegt is, *Mithridates* genoemt; doch hy nam ter liefde van zynen vader des zelfs naam aan, en wierdt op de Griekse wyze opgevoed. Zyn vader, die tederlyk van hem bemint wierdt, wilde hem overtuigende blyken van zyne wederliefde geven. Hy wilde zyn gansche koninkryk aan hem afstaan; maar de zoon stelde zich daar tegen, en vertoonde hem dat het niet gevoeglyk was dat hy regeerde gedurende het leven van de genen, die hem het leven gegeven hadden, waarom hem de bynaam van *Philopator* gegeven wierdt. Hy vaardde na zyns vaders doodt de regeering aan; die hy begon door een plechtig gezantschap, dat hy naar Rome zondt, om de vriendschap te vernieuwen, die zyn vader met de Romeinen hadde onderhouden, het welke hy verkreeg. Dit afgezantschap wierdt gevolgt van een tweede, 161 jaren voor Christus. Hy was een deugtzaam vorst, beminde de goede letteren, en oefende zich vlytig in de philosophie, waar door Cappadocië, dat te voren weinig bekent was, het verblyf wierdt van een groot getal van geleerden. Demetrius Soter, koning van Syrië, boodt hem zyne zuster ten huwelyk, maar hy weigerde de zelve, uit vreze van zyne bondgenoten te mishagen. Dit was oorzaak dat Demetrius, om zich hier over te wreeken, het oor leende aan het verzoek van Orofernes, den verdichten broeder van Ariarathes, die door zyne hulp Ariarathes uit het koninkryke van Cappadocië verjoeg, en na deze overwinning geweldiglyk regeerde. De verdreven vorst begaf zich naar Rome om zyne herstelling te verzoeken: maar de Roomsche raadt vondt alleen goet dat hy benevens Orofernes regeeren zoude. Attalus, na de doodt van Eumenes zynen broeder in het koninkryk van Pergamo gevolgt zynde, was het eerste bedryf van zyne regeeringe Ariarathes volkomen in zyn koninklyken staat te herstellen, in het 157 jaar voor Christus. Ariarathes vereënigde zich sedert met Alexander Balas, Ptolomeus Philometor, en andere prinsen, in den jare 150, tegen Demetrius Soter, die door hunne krygsbenden geslagen wierdt, en in het gevecht sneuvelde. De Roomsche raadt schreef aan Ariarathes ten voordeele der Joden. Hy was ook een der genen, die in den oorlog der Romeinen tegen Aristonicus, den bastaardzoon van Eumenes, koning van Pergamo, optrokken, om hen te helpen; en hy sturf op dezen tocht, 129 jaren voor Christus. Hy liet by zyne gemalinne Laodice zes zonen na, by welkers koninkryke de Romeinen, om de diensten van hunnen vader te erkennen, Lycaonië en Cilicië voegden. *Diod. Sic. lib.* XXXI. *Polyb. Legat.* 109. *Strabo lib.* XIV. *Justin. lib.* XXXV. *cap.* 1. & *lib.* XXXVII. *cap.* 1. *Appian. in Syriac. p. m.* 59. 79. *Bayle* in zyn *Dict. Crit.* heeft verscheide naaukeurige aanmerkingen tot bevestiging van het gezegde, door het vergelyken der historieschryvers.

ARIARATHES de VII, koning van Cappadocië, was een zoon van den voorgaanden Ariarathes, en van Laodice. Deze prinsesse hadde de regeeringe in handen gedurende de minderjarigheit van hare zes zonen, van welke eenigen alreets den ouderdom van het jongelingschap bereikt hadden. Dit was oorzaak dat hunne moeder, door eene verdoemelyke heerschzucht bezeten, vrezende de regeeringe niet lange te zullen behouden, vyf van hen door vergif ombragt. Zy zoude Ariarathes den VIII, den jongsten der broeders, op de zelfde wyze gehandelt hebben, indien de vlyt der bloedverwanten hem niet ontrukt hadde aan hare razerny. Het volk stelde hem op den troon, na dat het Laodice omgebragt hadde. De jonge koning nam den naam van Ariarathes aan, en trouwde met Laodice, de zuster van Mithridates, by de welke hy twee zonen teelde, Ariarathes den VIII, en Ariarathes den X. Hy wierdt gedood door last van dezen heerschzuchtigen schoonbroeder; en Nicomedes, koning van Bithynië, verzekerde zich terstondt van Cappadocië, en trouwde met Laodice. *Justinus lib.* XXXVII. *cap.* 1. & *lib.* XXXVIII. *cap.* 1. *Appian. in Syriacis p.* 79. *Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de VIII, koning van Cappadocië, een zoon van den voorgaanden, wierdt in het koninkryk van Cappadocië herstelt door zynen oom Mithridates Eupator, die een leger in Cappadocië zondt, en de bezettingen van Nicomedes daar uit verdreef; waar na hy het zelve aan Ariarathes zynen neef gaf; een zoon van den zelfden Ariarathes, dien hy door een zekeren Gordius hadde doen ombrengen. Hy badt den jongen koning, dien hy aldus herstelt hadde, Gordius te herroepen. Indien men hem zulks toestont, hoopte hy zich van den zoon te ontslagen, door de handt van den zelfden moorder, die den vader gedood hadde; en indien men hem zulks weigerde, zoude men hem een voorwendsel verschaffen om zich te bewegen. Ariarathes, niet kunnende gedogen dat zyn oom zich bemoeide om het besluit van ballingschap, tegen Gordius gegeven, en het oogmerk van deze kunstenary ziende, bereidde hy zich tot den oorlog. Hy bragt een geweldig leger op de been, met hulp van zyne nageburen; en Mithridates quam met eene gelyke magt tegen hem te veldt; want zyn leger bestont uit tachtig duizent voetknechten, tien duizent paarden, en zes hondert wagens. De legers malkander in het gezigt gekomen zynde, sloeg Mithridates een mondgesprek voor met zynen neef; want de onzekerheit van den uitslag van eenen veldslag overwogen hebbende, besloot hy zich van een verraderschen trek te bedienen. Hy verborg een ponjaardt onder zyne klederen, en wanneer men, naar de gewoonte, welke de koningen in dien tydt in

in diergelyke gevallen tusschen malkander hadden, hem van onderen naar den buik tastte, zeide hy tegen den gene, welken Ariarathes met dit onderzoek belast hadde, *Draag zorg niet te raken aan een gansch anderen ponjaardt, dan dien, welken gy zoekt:* door deze boertery verburg hy het werktuig, dat tot zyne verradery geschikt was; en Ariarathes aan eene zyde getrokken hebbende, als om hem in het heimelyk te onderhouden, doodde hy hem in het gezicht van beide de legers. *Justinus lib.* XXXVIII. *cap.* 1. *Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de IX, koning van Cappadocië, was maar acht jaren out, wanneer zyn vader Mithridathes Eupator, Ariarathes den VIII omgebragt hebbende, hem het koninkryk van Cappadocië schonk, en hem den gewoonlyken naam der koningen van dat landt deedt aannemen. Zyn vader gaf hem Gordius tot zynen bestierder. Maar de Cappadociërs, de knevelaryen en het geweldt der stedehouders van Mithridates niet kunnende verdragen, stonden op, en riepen ARIARATHES den X, dien men anders den IX, en den zoon van Mithridates den X, zoude kunnen noemen, tot koning uit. Deze Ariarathes, dien zy riepen, was een broeder van Ariarathes den VIII, en wierdt door hen op den troon gestelt. Mithridates tastte hem aan, overwon hem, en verdreef hem uit het koninkryk. Het verdriet deedt dezen jongen koning in eene quynende ziekte vallen, waar door hy weinig tyds daarna sturf. Toen kocht Nicomedes een schonen jongeling om, dat hy zich voor een broeder van de beide laatste koningen Ariarathes, die broeders geweest waren, zoude uitgeven, en op dien voet het koninkryk van den Roomschen raadt eischen. Hy zondt Laodice, zyne gemalinne, naar Rome, om te verklaren dat zy by haren eersten gemaal drie zonen gehad hadde. Mithridates, dit bedrog ontdekt hebbende, stelde zich door een ander bedrog daar tegen. Hy zondt Gordius naar Rome, om den raadt te verzekeren, dat de jongeling, dien hy koning van Cappadocië gemaakt hadde Ariarathes, die in den oorlog tegen Aristonicus gesturven was, tot zynen vader gehad hadde. De raadt bespeurde wel dat beide deze prinsen eene kroon bemachtigen wilden, door begunstiging van het verdichten van een jongen erfprins; daarom wierdt door besluit van den raadt geboden dat Mithridates zoude afstaan van Cappadocië, en dat Nicomedes Paphlagonië zoude verlaten, en dat deze beide volkeren zich eene regeering naar hun genoegen zouden verkiezen. Doch de Cappadociërs, de aangebode vryheit verwerpende, begeerden door hunne gezanten eenen koning, en verkregen van den raadt Ariobarzanes. Doch deze prins genoot het ryk niet lang met rust, wordende door Mithraas en Bagoas verdreven, en, na dat hy door de Romeinen herstelt was, door Mithridates, om zynen zoon Ariarathes te herstellen. Het is niet waarschynlyk dat Mithridates zynen zoon Ariarathes met vergif zoude omgebragt hebben, gelyk men voorgegeven heeft. *Justin. lib.* XXXVIII. *cap.* 1. & 2. *Appian. in Mithrid. Bayle Dict. Crit.*

ARIARATHES de X. Zie in het voorgaande artykel.

ARIARATHES de XI, koning van Cappadocië, was een kleinzoon van Ariobarzanes den I, en volgde in de regeering op zynen broeder Ariobarzanes den III, tegen wien men eene zamenzweering maakte ten voordeele van Ariarathes, die aan Cicero verklaarde dat hy zyne bewilliging daar toe niet gegeven hadde. Deze Ariarathes wierdt afgezet door M. Antonius, ter gunste van Sisinna, een zoon van Archelaus, opperpriester van Comana, gelyk op het artykel van ARCHELAUS, koning van Cappadocië, verhaalt is. Dit gebeurde 41 jaren voor Christus. Ariarathes beklom sedert wederom den troon, en wierdt andermaal verdreven door Antonius, die Archelaus, den broeder van Sisinna, in zyne plaats stelde, 36 jaren voor Christus. Aldus was Ariarathes de vierde, of, volgens anderen, de derde koning van den tweden stam der koningen van Cappadocië. Het is zeker, dat hy de laatste koning was van dien stam. Het koninkryk van Cappadocië wierdt in eene provincie van het Roomsche ryk verandert na de doodt van Archelaus, die de eenige koning was van den derden stam. *Cicero Epist. II. libri* XV. *ad Famil. Dion lib.* XLVIII. & XLIX. *Tacit. Annal.* II. *Bayle Dict. Crit.*

ARIAS D'AVILA, een Spaansch geslacht, dat den tytel van graven van Puno en Rostro en van markgraven van Casasola voert. GONSALVUS *Arias d' Arguelo* wordt voor den stamvader van het zelve gehouden. Zyne zonen FRANCISCUS, Regidor te Segovia, en DIEGO, heer van Puno en Rostro, enz. zyn schatmeesters geweest van den koning Hendrik den IV. Deze laatste hadt twee zonen, JOHANNES, bisschop van Segovia, en PETRUS, welke na zyns vaders doodt het koninklyke schatmeesterschap verkreeg, doch wegens dit bewindt in den jare 1467 door aanrading van den aartsbisschop van Seville in de gevangenis geraakte. Doch na dat hy door zynen broeder Johannes daar uit verlost was, trok hy tegen de Moren in Granada en Africa te velde, veroverde Oran en Bugia, en verkreeg zich den naam van een dapper krygsman. Hy stierf omtrent den jare 1512, en liet eenen zoon na, JOHANNES genoemt, die door den keizer, om zyne betoonde trouwe in den opstandt tegen den kardinaal en stedehouder Adrianus, tot graaf van Puno en Rostro benoemt wierdt. Van zyne nakomelingen was FRANCISCUS *Arias d'Avila*, ten tyde van den koning Philippus den III, generaal veldmaarschalk en gouverneur van Seville. Des zelfs zoon ARIAS GONSALVUS, die in den jare 1661 als koninklyke kamerheer en ridder van Alcantara sturf, teelde JOHANNES, die als kapitein generaal zich te Ceuta zo wel gedragen hadde, dat zyn zoon in den jare 1684 den tytel verkreeg van Markgraaf van Casasola. *Marian. Hist. Hisp. lib.* XXIII. *cap.* 11. *Imhof Geneal.* 20. *Fam. Hisp.* en *van de Grand. in Span.*

ARIAS, (ALVAREZ) een Jesuit, geboortig van Seville, heeft in de XVII eeuw geleeft. Zyne verdiensten verhieven hem in de eerste bedieningen van zyne orde, en hy wierdt vervolgens assistent van Spanje by den generaal. Hy sturf te Rome in den jare 1643. Men heeft van hem verscheide Godsdienstige werken, en onder anderen: *Encomia S. S. Eucharistiæ & B. Virginis Mariæ ex sacra Scriptura deprompta. Alegambe de script. Soc. J. Maraccius in Bibl. Mariana. Nic. Antonio Bibl. Hisp.*

ARIAS, (FRANCISCUS) van Seville in Spanje, is van wegens zyne deugt zeer geroemt. Hy studeerde in de Philosophie en in de Theologie te Alcala, en begaf zich naderhandt tot den geestelyken staat. Wanneer hy 27 jaren out was, begaf hy zich in de orde der Jesuiten, en geraakte onder de zelven in groot aanzien. Hy schreef verscheide werken, het Christendom betreffende, welke van S. Francisco de Sales in het begin zyner inleidinge tot het geestelyke leven zeer geroemt worden; gelyk de zelve ook uit het Spaansch, waar in zy geschreven waren, in 't Fransch, in 't Italiaansch, en in 't Latyn zyn overgezet. Hy sturf te Seville den 23 May des jaars 1605, in het 72 jaar zynes ouderdoms. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. Soc. J. Nic. Antonio Bibl. Hisp.*

ARIAS MONTANUS, (BENEDICTUS) een der geleertste Theologanten, welke Spanje gehad heeft, leefde in de XVI eeuw. Hy was geboortig van Frexeval, een dorp in het bisdom van Badajoz, of, gelyk anderen willen, van Xerez de la Frontera in Andalusië, hoewel hy zich zelf voor een Sevilliaan uitgeeft, misschien alleen om dat hy in die stadt opgevoed is. Hy was van edele, doch onvermogende ouders geboren, die hem zo veel hunne macht toeliet aan de studien hielden, waar toe verscheide vorname luiden te Seville milde handreiking deden. Hy nam in korten tydt gelukkig toe, begaf zich naar Alcala, en studeerde niet alleen in de Theologie, maar oefende zich ook in de aan hem alreets genoegzaam bekende Latynsche, Grieksche, Hebreeusche, Chaldeeusche, Syrische, en Arabische talen. Hy reisde hier op door Italië, Vrankryk, Duitschlandt, Nederlandt, en Engelandt, en maakte zich der zelver talen niet minder kundig. Hy wierdt vervolgens ridder van de geestelyke orde van S. Jakob, en daar na priester, en ging met den bisschop van Segovia op het Concilie van Trente, daar hy veel lof behaalde. Na zyne wederkomst begaf hy zich op eene vermakelyke plaats naby Aracena in het gebergte van Andalusië, alwaar hy zich alleen met de studiën bezig hieldt. Maar de koning Philippus de twede trok hem af van deze eenzaamheit, en gebruikte hem tot een nieuwen druk des Bybels, naar die van Alcala, welke de kardinaal Ximenes uitgegeven hadde. Arias nam dit werk op zich, en voerde het zelve gelukkiglyk uit, niettegenstaande alle de moeijelykheden, die hem daar over aangedaan wierden, en waarom hy zelfs eene reize naar Rome moest doen. De koning boodt hem by zyne wederkomst een bisdom aan; doch hy weigerde het zelve, en sturf eindelyk in het huis der ridders van S. Jakob te Seville in den jare 1598, volgens zyn grafschrift, in het 71 jaar zyns ouderdoms. Nicolaas Antonio stelt nochtans zyne doodt op den 11 Juny des jaars 1611. Hy heeft geschreven: *Elucidationes in Evangelia; In Acta Apostolorum; In Epistolas; In Apocalypsin. Commentaria in* XII. *Prophetas. In* XXX. *priores Psalmos. In Esaiam. Antiquitatum Judaicarum lib.* IX. &c. Hy heeft ook nog verscheide werken in vaarzen geschreven. *Spond. in Annal. Miræus. Andr. Schottus & Nic. Anton. Bibl. Hisp. Beyerlink in Chron.*

ARIBERTUS. Zie ARIPERTUS.

ARIBONUS, aartsbisschop van Ments, was een Duitscher van geboorte, en aartskappellaan by den keizer Henrik den II omtrent den jare 1020, of 1021. Hy wierdt aartsbisschop na de doodt van Eikenbaldus den I, en kroonde in den jare 1024 den keizer Koenraad den II. Hy hieldt verscheide Conciliën, deedt eene reize naar Rome, en was zeer yverig omtrent de kerkelyke tucht. Hy vervaardigde ook eenige geestelyke schriften, en onder anderen uitleggingen over de XV Trappsalmen, welke hy aan Bemon, den abt van Reichenau, opdroeg, waar tegen deze wederom eene verhandeling *de Adventu Domini* aan Aribonus toeëigende. Aribonus sturf den 6 April des jaars 1031. *Sigebert. de scr. eccl. cap.* 140. *Lambert. Mar. Schottus. Philip. Berg. Trithem. Orthuin. Gratius in Fasciculo. Serrarius de reb. Mogunt. Sammarth.* &c.

ARIBONUS, de vierde bisschop van Freisingen, wierdt in den jare 761 na Josephus verkoren, en regeerde die kerke 23 jaren. Hy schreef het leven van Corbinianus, den eersten bisschop van Freisingen, en sturf in den jare 783. Op hem volgde Otto. *Hunds Metropol. Surius ad d.* 8 *Septemb. Voss. de Hist. Lat. Miræus in Auct. scr. Eccl.* &c.

ARICA, eene stadt in de Americaansche provincie Peru, met een goeden haven, welke door onvruchtbare bergen voor de Noorde winden bedekt is. De voornaamste huizen der stadt zyn van steenen gebouwt, en met zeilen bedekt, doch anderen slechts met palmbladeren. Aan het einde der stadt tegen het Zuiden is een grote rots. Wyl echter eene ongemene grote menigte van vogelen in den nacht op de zelve zitten, maakt de stank van hunnen drek deze plaats zeer ongezont. Ten tyde der verovering van Peru was Arica een van de vier gouvernementen van dit ryk, en beroemt door het zilver, dat op kameelen uit het bergwerk van Potosi derwaarts gebragt, en vervolgens naar Lima gescheept wierdt. Doch na dat de Engelsche admiraal Drake in den jare 1578 drie barquen met 1140 ponden zilver genomen hadde, wierdt het zelve volkomen te landt naar Lima gebragt. In den jare 1587 quam Thomas Cavendish met Engelsche schepen op deze plaats; doch alzo hy te zwak was, durfde hy zich niet landwaarts wagen. In het begin van de XVII eeuw begon men deze plaats te versterken. *Feuille Journal des Observ. Physiques* &c. *pag.* 598. *seq.*

ARICIA, eertyds eene aanzienlyke stadt in Italië, is tegenwoordig maar een slecht vlek, *La Riccia* genoemt, met den tytel van een hertogdom, op eene hoogte gelegen, dertien mylen van Rome in den kerkelyken staat. Niet verre van deze stadt lag het Aricische bosch en meir, *Nemus Aricinum, Lacus Aricinus,* beide

aan de Taurische of Scythische Diana toegewyd. In dit bosch onthieldt zich de priester van Diana, dien men *Rex nemoris*, of Boschkoning, noemde, en die zo lange deze waardigheit bekleedde, tot dat een ander met hem gestreden hadde, die na zyne overwinning in des zelfs plaats tradt. Het meir wordt hedendaags, naar de twee nabygelege steden, *Lago di Jensano*, en *Lago de Nemi* genoemt. *Cicero. Livius. Ovidius. Plinius. Strabo. Salmas. in Solinum p.* 48. *Sueton. in Caligula c.* 35.

ARICOLA, (BARTHOLOMEUS) een Minnebroeder van de Franciscaner orde, welke in zyn leven vele wonderen zoude gedaan hebben, en te Napels in de kerk van S. Lorenzo, in de kapelle Della S. Imagine begraven legt. *Delic. de l'Italie p.* 81.

ARIDAI, de negende zoon van Haman, den vyandt der Joden, wierdt door de zelve met zyne broederen omgebragt op de burgt Suzan. *Ester* IX. 9.

ARIDATHA, de zesde zoon van Haman, wierdt mede, als de voorgaande, met zyne broederen omgebragt door de Joden. *Esther* IX. 9.

ARIDAUS, of ARIDEUS, bygenaamt Philippus, een bastaardbroeder van Alexander den Groten, welken zyn vader Philippus geteelt hadde by eene toneelspeelster van Larissa, Philimena genoemt. Hy voerde den koninklyken tytel na de doodt van Alexander in de CXIV Olympiade, onder de bestiering van Perdiccas, Pithon, Antipater, en Polysperchon; welke laatste Olympias, de moeder van Alexander, die zich naar Epirus begeven hadde, herriep. De zelve maakte zich in der yl, eer Arideus van Cassander hulp verkrygen konde, een groten aanhang, en liet dezen ongelukkigen prins, benevens zyné gemalinne Euridice, en hondert edele Macedoniërs, die 't met hem hielden, in het 3 jaar van de CXV Olympiade ombrengen, na dat hy 6 jaren en vier maanden geregeert hadde. *Justinus. Diod. Sic. Appian. Euseb.*

ARIDICES, een zeker Philosooph, waar van Macrobius verhaalt, dat hy, met eenige andere Philosophen door een koninklyken vrygemaakte ter maaltydt genodigt zynde, misnoegt was te horen, dat deze man, die te gelyk ryk en hovaardig geworden was, spotte met de vragen, welke de Philosophen zomtyds onder malkander deden: en wanneer deze vrygemaakte, om hun gedult ten einde te brengen, hen badt hem te zeggen, waar van daan het quam, dat eene zwarte en eene witte boon meel van de zelfde verwe uitleverden; zo verzocht deze Philosooph, die om zyne belagchelyke vraag gestoort was, hem vooraf te zeggen, waar het van daan quam, dat twee geessels, de eene van witte riemen of koorden, en de andere van zwarte, de zelfde striemen maakten op het lighaam van den gene, die gegeesselt wierdt. *Macrob. Saturn. l.* VII. *c.* 2.

ARIEGA. Zie AURIEGE.

ARIEL betekent eigentlyk in 't Hebreeusch een *Leeuw Gods*, of een *sterken* of *groten Leeuw*, en is een naamwoordt, dat op verscheide plaatsen in de Schriftuur voorkomt.

ARIEL was de naam van den laatsten zoon van Gad, den aartsvader, die *Num.* XXVI, 17 *Areli* genoemt wordt, en die het hoofdt en de stamvader was der Areliten, of Ariëliten.

I. *Chron.* XI, 22 leest men van Benaja, den zone van Jojada: *Hy versloeg twee sterke leeuwen van Moab: Ook ging hy af, en versloeg eenen leeuw in 't midden des kuils ter sneeuwtydt.* De vertaling van Geneve heeft dit overgezet, *hy sloeg twee der magtigste mannen van Moab.* Zo vertalen 't ook Junius en Tremellius. De uitleggers hebben veel werks gemaakt om de betekenis van deze twee *Ariëls* te vinden. Hieronymus, La Glose, Cajetanus, en verscheiden anderen beweeren, dat het twee grote, zeer dappere en wreede krygshoofden waren, welke quamen tot hulpe der Moabiten, wanneer David hen beoorloogde, en die door Benaja gedood wierden. Anderen, den letterlyken zin volgende, zeggen dat het waarlyk twee leeuwen waren van eene ongemene grootte, die in de bosschen der Moabiten geteelt en opgevoed waren, en die, op Benaja willende aanvallen, beide door dezen dapperen heldt verscheurt wierden; en dat een van deze leeuwen in eenen put gevallen zynde, die met sneeuw bedekt was, waar uit hy niet konde opklimmen, Benaja in den zelven nederklom, den leeuw bestreedt, en hem doodde. Doch alzo *Ariël* ook de naam was van de hoofdstadt der Moabiten, als hier voor op AR is aangemerkt, zo is Calmet van gedachten dat deze twee *Ariëls* of *leeuwen van Moab* niets anders betekenen dan *Ar* of Areopolis, de hoofdstadt der Moabiten, welke door de rivier Arnon in tweën verdeelt is.

ARIEL wordt ook genomen voor de stadt Jeruzalem, of voor den altaar des brandoffers, *Jesaias* XXIX, 1, 2, 7, en *Ezechiël* XLIII, 15, 16.

ARIEL wierdt ook volgens Eusebius een afgodt der Moabiten genoemt. *Euseb. Onomast. in Ariël. Simon Dict. de la Bible.*

ARIEN, Duitsche volkeren, waar van Tacitus spreekt *lib.* XI *Ann. c.* 10. *& cap.* 43. *de Mor. Germ.* Mogelyk waren het die van het eilandt Arren, of Area, *Aria*, in Denemarken. Ortelius *in Tabula veteris Germ.* plaatst de zelve ter rechter zyde van de Oder, en ter slinker zyde van de Warte, *Mart. Hanckius de Siles. major. cap.* 13. Daar waren in Asië zekere volkeren, Ariën genoemt, welke door de Gaulen onderworpen wierden. De oude provincie van *Aria* in Persië is tegenwoordig bekent onder den naam van *Khorasan*, waar van Herat of Serat de hoofdstadt is, welke de ouden *Aria* noemden.

ARIEN, aan de rivier de Lis of de Leye, *Æria*, *Aëria*, *Ayria*, *Aria*, *Ariacum*, en *Heria*, in 't Fransch *Aire*, een sterke welbewoonde stadt in de Nederlanden, in het Noorder gedeelte van Artois, op de grenzen van Vlaanderen, tusschen Bethune en St. Omer, drie mylen van de laatste stadt gelegen, met welke zy gemeenschap heeft door middel van een kanaal. Behalven dat deze stadt ongemeen versterkt is heeft zy ook een goet kasteel. Ariën is sedert de verwoesting van Terouanne zeer toegenomen. De rivier de Leye verdeelt de stadt in tweën. Zy heeft schone kerken, grote straten, en fraaie markten. De Franschen vermeesterden Ariën in den jare 1641, na een zwaar beleg: doch het zelve wierdt wel haast door de Spanjaarts herwonnen. In den jare 1676 den 31 July maakten de Franschen zich door beleg van tien dagen daar van wederom meester, na dat de loopgraven onder het bevel van den maarschalk van Humieres vyf dagen waren geopent geweest. Door den Nimweegschen vrede bleef de stadt aan Vrankryk. In den jare 1710 op den 9 November wierdt zy, na een tamelyk beleg, door de bondgenoten ingenomen, doch door den Utrechtschen vrede aan Vrankryk wederom afgestaan. De voornaamste kerk is de Collegiale kerk van St. Pieter, die zeer out is, en eertyds aan S. Jakob was toegewyd. Boudewyn de L'Isle, graaf van Vlaanderen, stichtte aldaar in den jare 1094 veertien kanunnikale prebenden. Philippus van Elsas vermeerderde sedert in den jare 1186 het getal van deze kanunniken. Petrus Gallandus, die zulk een langen tydt te Parys in het Collegie van Montoncour geleeraart heeft, was te Ariën geboren. *Mayer. & Marchantius in Annal. &c.*

ARIGNANO, *Armianum*, eertyds eene kleine stadt, nu een dorp in Toscane, aan de rivier Arno gelegen, in het gebiedt van Florence, tusschen de stadt van dien naam en Arezzo. *Baudrand.*

ARIGNOTA is de naam van eene geleerde vrouwe, waar van Clemens Alexandrinus spreekt. Men weet niet in wat tydt zy geleeft heeft, maar alleen dat zy de historie van Dionysius *den Duingelandt* geschreven heeft. *Clem. Alexan. Strom. Vossius de Hist. Græc.*

ARIGONDA, koninginne van Vrankryk. Zie HAREGONDA.

ARIGONI, (POMPEJUS) kardinaal en aartsbisschop van Benevento, was geboren te Rome in den jare 1552. Terwyl hy onder het getal der Consistoriale Advokaten was, pleitte hy voor de belangens van Philippus den II, koning van Spanje. Hy deedt eene redevoering onder het pauschap van Sixtus den V, om aan te tonen, dat men den gelukzaligen Diego de Compluta moest kanoniseeren of tot een heilig verklaren. Hy wierdt Auditeur van de Rota gemaakt in den jare 1591, en kardinaal in den jare 1596; en hy bekleedde de waardigheit van Dataris onder Leo den XI, en onder Paulus den V. Het aartsbisdom van Benevento wierdt hem door den laatsten paus opgedragen. Hy sturf den 4 April des jaars 1616, in den toren der Grieken naby Napels, werwaarts hy zich om veranderinge van lucht begeven hadde. Zyn lighaam wierdt te Benevento gebragt, daar zyne neven hem eene marmere grafstede deden maken in de hoofdkerk. Behalven de redevoering, waar van gesproken is, welke gedrukt is door Petrus Galesini, in het boekje, dat hy geschreven heeft tot de kanonisatie van Diego van Compluta, heeft men Latynsche brieven van onzen Pompejus onder die van Joan Baptist Lauri. Wat de uitspraken van de Rota belangt, de zelve worden alleen in geschrift gevonden in de kabinetten van verscheide geleerden. Carolus Carthari geeft hem veel lofs in zyne lyst der Consistoriale Advokaten. *Bayle Dict. Crit.*

ARIMA, een stadt en haven aan de zee van Japon in het koninkryk van Ximo of Saicok. Eertyds waren aldaar Christenen, maar tegenwoordig zyn de zelve verbannen van daar verdreven.

ARIMA, (DE STRAAT VAN) *Fretum Arimæ.* Zy is in de Oostersche zee gelegen, tusschen het kleine eilandt van Nangayxuma en dat van Ximo. Zy heeft haren naam van de stadt ARIMA, die niet verre van daar gelegen is. *Baudrand.*

ARIMAN, of ARIMANON, eene stadt van Gilead. Josephus *Oudh.* IV, 7 zegt, dat Moses de zelve tot eene vrystadt maakte, met Bosor, op de grenzen van Arabië, en Golo in Basan. *Simon Dict. de la Bible.* Zy is mogelyk de zelve met Ramoth in Gilead. Zie *Jos.* XXI. 38.

ARIMANES, of ARIMANIUS, een van de voornaamste Godheden der Persianen. Deze natie was hare philosophie verschuldigt aan Zoroaster, waar van de Manicheen een der voornaamste leerstukken vernieuwden; te weten dat 'er twee eerste oorzaken waren, de eene van het goede, de andere van het quade. De Persianen noemden *Oromasdes* de Godheit, die zy erkenden voor de oorzake van alle goedt, en voor den oorspronk van den eersten staat, waar in alle dingen wierden voortgebragt; en zy noemden *Arimanius* de Godheit, die zy erkenden voor de oorzake van het quade, en voor den oorspronk van het verderf, waar in de eerste natuur vervallen is. Zy zeiden dat Oromasdes, de goede geesten en de sterren voortgebragt hebbende, die besloot in een ei.

Men kan niet nalaten by deze gelegenheit eene kleine uitweiding te doen, om met *Bayle* iets te zeggen wegens het ei, dat, volgens de oude Theologie der heidenen, gedient hadde tot de voortbrenging der wezens, wanneer de Chaos ontwart wierdt. Men zegt dan, dat, volgens het gevoelen der Pheniciërs, de duistere lucht, en de Chaos, de grondoorzaak geweest waren van alle dingen. Deze duistere lucht is zonder twyfel het zelfde, dat anderen den nacht noemen, en waar aan zy de voortbrenging van een ei toeschryven, waar uit de liefde en het menschelyke geslacht te voorschyn quamen. Τίκτει πρώτιςον νὺξ ἡ μελανόπτερος ὠὸν (*Aristoph. apud T. Burnet. Tell. Theor. sacr. lib.* II. *cap.* 7. *pag.* 243.) Men kan dit scherpzinniglyk uitleggen van de aarde, en het overëenbrengen met de woorden van Moses, vooronderstellende dat de grofste deelen van deze duistere en zware lucht nedervielen op den omtrek van den afgrondt, daar zy eene vette en lymachtige schuim vonden, waar by zy zich voegden, en waar mede zy zich vermengden, om te zamen zeker slag van slyk te vormen, die, hart geworden zynde, de bewoonbare aarde wierdt. Eenige ouden hebben gezegt, dat eene duive, een ei broeijende, Venus of de liefde hadde

de voortgebragt. Lucius Ampelius heeft gezegt dat het een viſchei was. Doctor Burnet verſtaat den Chaos door het ei, den H. Geeſt door de duive, en de aarde door Venus. Maar het ſchynt dat men aan de eenige voortbrenging van de aarde deze Venus, die uit het ei voortquam, niet bepalen moeſt: men moeſt verſtaan het ganſche geſtel der werreldt. Deze doctor merkt aan dat het eene zeer gewyde zake was in de verborgenheden van Bacchus, ter oorzake van des zelfs gelykheit met het Wezen, dat in zich zelven alles teelt en beſluit: Ω'ς μίμημα τοῦ τὰ πάντα γεννῶντος καὶ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ. (*Plutarchi Sympoſ. lib.* II. *Qu.* III.) Hy vergeet niet aan te merken, dat de uitdrukking van Moſes overeenkomſt heeft met de daadt der hennen, die broeijen. *Huic doctrinæ de* Ovo mundano *dataque interpretationi tacite favere mihi videtur* incubatio Spiritus Sancti *in abyſſum, de qua* Moſes *in prima telluris productione, ubi ad ovum manifeſto alluditur.*

Maar, om wederom tot de Perſianen te keren, zy zeiden dan, dat Oromasdes, de goede Geeſten en de ſterren voortgebragt hebbende, de zelve beſloot in een ei; en dat Arimanius de quade Geeſten voortbragt, die dit ei braken, waar uit de verwarring en het mengſel van het goede en van het quade ontſtont. Zy voegen 'er by, dat na verſcheide ſtryden, waar in de overwinninge dan eens aan de eene dan eens aan de andere zyde zoude zyn, Oromasdes eindelyk Arimanius volkomen zoude overwinnen, en hem onherſtelbaar verderven; het welke gevolgt zoude worden van een groot geluk voor het menſchelyke geſlacht, en van eene zeer aangename veranderinge, welke te weeg zoude brengen dat het menſchelyke ligchaam doorluchtig of doorſchynende zoude worden, en zonder voedſel beſtendig blyven.

Het gene hier van de Perſianen gezegt is, heeft zeker ſchryver, door *Bayle* bygebragt, genomen uit Plutarchus. Men merkt aan dat de koning van Perſië, ziende Themiſtocles tot hem zyne toevlucht nemen, Arimanius badt altoos diergelyke gedachten aan zyne vyanden in te blazen, om hunne braafſte mannen te verbannen. Dit is een bewys, dat de Perſianen Arimanius aanmerkten als eene Godheit, die geen behagen ſchiep dan in quaadt te doen. *Bayle* wederlegt eene tegenwerping, die hier op gemaakt kan worden. Men verſtont ongetwyfelt de zelfde Godheit, wanneer, op de klachten, welke Darius deedt tegen den quaden Geeſt van Perſië, horende dat de koninginne zyne gemalinne als eene gevange van Alexander geſturven was, men hem ten opzigte van de eere der begrafeniſſe enz. antwoordde: „Gy hebt geen reden den quaden Geeſt van de „natie te beſchuldigen. Uwe vrouwe, uwe moeder, en uwe „kinderen heeft niets ontbroken van hun eerſte geluk, dan uw „licht te zien, dat de here Oromasdes in zynen luiſter zal herſtel„len". Men ziet in deze woorden de tegenſtelling, welke de Perſianen maakten tuſſchen Oromasdes en Arimanius. *Plutarchus in Themiſt. pag.* 126. *& in Alexand. pag.* 682. *Burnet. Tell. Theor. ſacr. lib.* II. *cap.* 7. *pag.* 243. 244. 259. 286.&c. 10. *pag.* 289. 290. *Bayle Dict. Crit.*

ARIMASPEN, zekere volkeren van Scythië, of liever van het Europiſche Sarmatië, daar zy Ingria, of Ingermanlandt, het hertogdom van Novogrod, en het tegenwoordige hertogdom van Pleskou in Muſcovië bewoonden. De ouden hebben gezegt, dat deze Arimaſpen maar een ooge hadden, en dat zy de griffioenen, die de goudmynen bewaarden, bevochten. Van hen wordt ook by Curtius gedacht, (hoewel de meeſten *Agriaspen* lezen) dat zy zich onderwierpen aan Alexander den Groten, en toen *Evergeten* genoemt wierden, wyl zy het leger van den koning Cyrus, dat afgemat was door honger en koude, met leeftocht bygeſtaan, en het zelve van ruſtlegeringen verzien hadden; waarom Alexander de Grote hen met eene grote ſomme gelds beſchonk. *Herod. lib.* III. *Strabo l.* I. *&* XIII. *Plin. l.* VII. *c.* 2. *Curtius l.* VII. *c.* 3. *Turneb. l.* XXIV. *Adverſ. c.* 42.

ARIMATHEA wordt *eene ſtadt der Joden* genoemt. Het is bekent, dat zy het vaderlandt van is geweeſt van dien Joſeph, die het ligchaam des Heilands in zyn graf gelegt heeft. Dit Arimathea ſchynt gelegen te zyn geweeſt ter zelver plaatſe, alwaar nu *Rama*, eene vry vermaarde ſtadt, gevonden wordt, tuſſchen Sydda en Joppe. Doch Ramathaim Zophim, of Rama, het vaderlandt van Samuel, ſchynt eene andere ſtadt geweeſt te zyn, alzo deze gelegen was in het gebergte Ephraïms, 't geen men ten Noorden, niet ten Weſten van Jeruzalem moet zoeken: behalven dat Rama eene ſtadt der Joden genoemt wordt: daar het Rama van Samuel in Ephraim, en gevolgelyk eerder in het landt der Samaritanen, was gelegen. Daarenboven wanneer men in de Geographiſche kaart van Paleſtina Saul op het ſpoor volgt in het zoeken van de ezelinnen zynes vaders, zo zal men Ramathaïm niet ten Weſten van Jeruzalem plaatzen kunnen, en alzo het onderſcheidt van deze beide plaatſen ook daar door beveſtigt zien. I *Sam.* I. 1. IX. 4. 5. 6. en X. 2. 3. *Luc.* XXIII. 51. *Hieron. in Epitaph. Paulæ. Reland. Paleſt.*

ARIMAZES, prins van een gedeelte van Sogdiane, naby Scythië, achtte zich wel bewaart in eene ſterkte, gebouwt op eenen rots, welken de natuur byna ontoegankelyk gemaakt hadde, en waar in hy verzelt was van dertig duizent krygsknechten, en verzien met leeftocht voor twee jaren. Hy deedt hoogmoediglyk vragen aan Alexander den Groten, die hem deedt opeïſchen om zich over te geven, of hy vliegen konde. Deze prins was hier over zo verſtoort, dat hy terſtondt zyne krygshoofden byëen vergaderde, om hen te zeggen, dat hy dezen barbaar, die met hem ſpotte, wel haaſt zoude doen zien, dat de Macedoniërs, als zy wilden, zich in vogelen herſchiepen. In den volgenden nacht wonnen 300 Macedoonſche jongelingen met ongelooflyke moeite den top van den rots, die van alle kanten ontoegankelyk en dertig ſtadiën hoog was, behalven twee en dertig van hen, die in de dieptens ter neder ſtortten. Toen beſpeurde Arimazes, dat hy verloren was, en klom af met zyne bloedverwanten en den voornaamſten adeldom van het landt in 't leger van Alexander, hopende vergiffenis van zyne trotsheit te verkrygen. Maar deze zegepralende koning, getergt door het onbeſcheiden antwoordt, dat deze barbaar hem gegeven hadde, deedt hen alle met roeden geeſſelen, en vervolgens aan kruiſſen hechten aan den voet zelfs van den rots. *Q. Curtius lib.* VII. *Polyæn. lib.* IV. Anderen noemen dezen prins *Ariomazes.*

ARIMINI. (GREGORIUS) Zie RIMINI.

ARIMINIS. Zie GOCTIUS D'ARIMINIS.

ARIMOA, een eilandt van Aſië, naby nieuw-Guinea, tuſſchen het eilandt Moa en dat van Willem Schouten. De Hollanders ontdekten het zelve in den jare 1616, onder het beleidt van den zelfden Willem Schouten. Het geeft zynen naam aan nog verſcheide andere omleggende eilanden.

ARINGHI, (PAULUS) een prediker van de Congregatie van het oratoriete Rome, is in den jare 1676 geſturven, en heeft zich inzonderheit door zyn *onderaardſch Rome* (*Roma ſubterranea*) beroemt gemaakt. Behalven dat heeft hy ook uitgegeven: *Monumenta infelicitatis*; *Triumphus pœnitentiæ*; *Trombe del Giubiles del l'Anno Santo*, en in de *Bibliotheca Vallicellana* legt nog een handſchrift, *Scena vitiorum tragica* genoemt. *Proſp. Mandoſii Biblioth. Rom. cent.* V. *p.* 331.

ARINGIAN, eene ſtadt van de provincie Transoxane genoemt. Zy behoort tot de Sogd of valeie van Samarcande, dat is te zeggen, dat zy gelegen is in het landt, dat de ouden *Sogdiane* genoemt hebben. Bargendi plaatſt de zelve in het vyfde klimaat. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARINTHEUS, Roomſch burgermeeſter en amptgenoot van Modeſtus in het 372 jaar van Chriſtus, onder de keizerlyke regeering van Valentinianus en van Valens. Zy waren beide bloedverwanten der keizers; maar zy hadden zeer verſchillende neigingen: want Modeſtus was een driftig Ariaan, en diende tot een werktuig aan Valens om zyne geweldenaryen tegen de rechtzinnigen uit te voeren: maar Arintheus was rechtzinnig. Verſcheide waardigheden aan de Arianen ontnomen hebbende, gaf hy de zelve aan de rechtzinnigen, en begunſtigde hen zo veel in zyn vermogen was. S. Baſilius onderhieldt eene naauwe vriendſchap met hem, en achtte hem zeer hoog. *Le Sueur Hiſt. de l'Egliſe & de L'Empire.* Zie ook *Gothofredi Proſopographia Cod. Theodoſiani.*

ARIOBARZANES de I, koning van Pontus, volgde op zynen vader Mithridates den I. Artaxerxes Mnemon, koning van Perſië, gaf hem het Satraapſchap of de landvoogdy van Lydië, van Jönië, en van Phrygië. Zich zo machtig ziende ſtont hy op tegen zynen weldoender, en wilde zich voegen by de Lacedemoniërs en de Thebanen, om Artaxerxes te beoorlogen: maar hy konde deze vereëniging niet te weeg brengen, en bleef in het belang der Lacedemonienzen. Hy was zo ſterk, dat hy een vermaart ſchermer Aſtydamas genoemt ter neder wierp, die driemaal overwinnaar was geweeſt in de Olympiſche ſpelen. Hy wierdt gedood door zynen eigen zone Mithridates den II. *Dio.*

ARIOBARZANES de II, koning van Pontus, volgde op zynen vader Mithridates 266 jaren voor Chriſtus *Diod. lib.* XX.

ARIOBARZANES de I, koning van Cappadocië, wierdt door den Roomſchen raadt op het verzoek der Cappadociërs in het 660 jaar van Rome op den troon verheven, wanneer het eerſte geſlacht der koningen van Cappadocië uitgeſturven was. Hy hadt eene ongeruſte regeering, dewyl hy van Mithridates en anderen aangetaſt wierdt, die hem van het ryk beroven wilden. Doch de Romeinen namen zich zyn belang aan, en herſtelden hem tot tweemaal toe in zyn ryk. Eenigen tydt daar na wierdt Cappadocië door ophitſing van Mithridates overweldigt, die drie hondert duizent man uit het zelve wegnam, aan welke hy landen gaf in Armenië. Ariobarzanes, die voor dezen inval naar Rome geweken was, wierdt niet weder herſtelt voor dat Pompejus den oorlog tegen Mithridates eindigde in den jare 690, wanneer Pompejus zyne ſtaten merkelyk vermeerderde, Sophene, Gordene en een gedeelte van Cilicië daar by voegende. Ariobarzanes liet alle deze ſtaten na aan zynen zone. *Appian. in Mithrid. Juſtin. lib.* XXXVIII. *cap.* 3. *Bayle Dict. Crit. dans ſes Remarques ſur l'Article de* CAPPADOCE.

ARIOBARZANES de II, koning van Cappadocië, die op zynen vader Ariobarzanes den I in de regeering gevolgt was, bezat het ryk geen langen tydt, dewyl hy alreets omgebragt was wanneer Cicero in het 702 jaar van Rome naar Cilicië toog om aldaar het gebiedt te voeren.

ARIOBARZANES de III, koning van Cappadocië, wordt van zommigen te onrecht met zynen vader vermengt, en voor den zelfden gehouden, gelyk *Bayle* in zyne aanmerkingen op het artykel van CAPPADOCIE heeft aangetoont. Hy zag zich gedreigt om op gelyke wyze als zyn vader omgebragt te worden. Men maakte eene zamenzweering tegen hem ten voordeele van zynen broeder Ariarathes, die zich deswegen by Cicero ontſchuldigde. Cicero, van Rome vertrekkende, kreeg bevel om Ariobarzanes met alle zyne macht te begunſtigen en te beſchermen. De raadt hadt nooit diergelyk een laſt voor eenig koning gegeven; waarom dit een getuigenis van eene roemruchtige genegenheit voor dezen koning was. De laſt van den raadt wierdt getrouwelyk uitgevoert. Cicero gebruikte het gezag van zyne waardigheit, alle zyne macht en zynen raadt, ten voordeele van Ariobarzanes, en behieldt hem de kroon, en zelfs het leven, het prieſterſchap beletten de hem te ontruſten. Hy voerde Pompejus eenige krygsbenden toe, welke tegen Ceſar ſtreden in den ſlag van Pharſalië. Dit was ongetwyfelt oorzaak dat Ceſar hem cynsbaar maakte. Het is zeker dat hy geldſommen van hem vorderde; want deze prins deedt aan Ceſar voorſtellen dat hy buiten ſtaat zoude geraken om hem genoegen te geven, indien Pharnaces voortvoer Cappadocië te beroven. Ceſar was toen in Egypten, en toog van daar om Pharnaces tot reden te brengen. Hy trok door Cappadocië, en vondt Ariobarza-

nes en zynen broeder Ariarathes oneënig; doch hy leide den laatsten de gehoorzaamheit op, ziende dat Ariobarzanes, gene kinderen hebbende, zynen erfgenaam Ariarathes vreesde, die niet geduldts genoeg scheen te hebben om de erffenis af te wachten. Na dat Cesar Pharnaces overwonnen hadde, gaf hy een gedeelte van Armenië aan onzen Ariobarzanes. Dit deedt eenige jaren daarna de moorders van Cesar geloven dat de koning van Cappadocië hen niet begunstigde. Hy verklaarde zich niet opentlyk tegen hen, maar hy weigerde zich met hen te verbinden. Dit gedrag gaf hen een rechtvaardig misvertrouwen, zo dat Cassius besloot, gene maatregels meer omtrent hem te houden: hy tastte hem aan, en hem gevangen genomen hebbende, deedt hy hem sterven, in het 712 jaar van Rome. Zyn broeder Ariarathes volgde hem in het ryk. *Cicero in Epist. ad Fam. lib.* XV. *Epist.* II. *&* IV. *ad Atticum lib.* V. *Epist.* XX. *&* *lib.* XIII. *Epist.* II *Cæsar de Bello Civili lib.* III. *Hirtius de Bello Alexand. Dio lib.* XLII. *&* XLVII. *Bayle Dict. aux Remarques de l'article de* CAPPADOCE.

ARIOBARZANES, koning van Armenië, was een dapper en welgemaakt man, welken de Armeniërs tot hunnen koning verzochten, onder de regeering van Augustus, in het 3 jaar van Christus. Cajus Caligula, die toen in Asië was, stont hem deze gunst toe in den naam des keizers. Ariobarzanes sturf zeven jaren daarna, kinderen nalatende, welke zyne onderdanen van de erfvolging in het ryk uitsloten, om eene vrouwe te kronen, Erato genoemt, die zy eenigen tydt daarna verdreven. *Tacit. Annal. lib.* II.

ARIOBARZANES, landvoogdt van Persië voor Darius, stuitte in den beginne Alexander, en belette hem den intocht in zyne provincie: maar deze vorst, zich hebbende doen leiden door eenen herder, die het landt kende, overviel Ariobarzanes. Deze, verslagen zynde, wilde in Persepolis, de hoofdstadt van zyne landvoogdy, wyken, om de zelve tegen de Macedoniërs te verdedigen. Men sloot de poorten van deze stadt voor hem toe, waar door hy genoodzaakt wierdt weder tegen de vyanden te keeren, en hen eenen veldslag te leveren, in welken hy sneuvelde, met grote dapperheit stryende. *Plutarchus. Q. Curtius.*

ARIOBINDA, een der veldoversten van den keizer Anastasius, die in den jare 503 een groten veldslag verloor tegen de Persianen. *Marcellin. in Chron. Procop. de Bell. Pers. lib.* I.

ARIOCH, koning van Ellasar, volgens den Hebreeuschen text, of van Telasser, volgens het gevoelen van anderen. Doch alzo Telasser, of Thalasser een landschap was aan de overzyde van den Euphraat, niet verre van Armenië, dewyl Jesaias spreekt van de kinderen van Eden, die te Telasser waren, zo wordt hy met meer recht voor een koning van Pontus gehouden. Arioch hadt zich verbonden met Amraphel, den koning van Sinear, met Kedor Laomer, den koning van Elam, en met Tideal, die een koning der volkeren genoemt wordt, om te stryden met de koningen van Sodom, van Gomorra, van Adama, van Zeboim, en van Bela. Doch Arioch, en de koningen, die met hem verbonden waren, wierden geslagen door Abraham in het 2118 jaar der werreldt, 1933 jaren voor Christus. *Genes.* XIV. *Jesaias* XXXVII, 12.

ARIOCH, of ERIOCH, koning der Elimeën of Elicianen. In zyn gebiedt geschiedde die grote en bloedige veldslag tusschen Arphaxad, koning der Meden, en Nabuchodonozor, koning der Chaldeën, waar in de Meder verslagen, gevangen, en met pylen doorschoten wierdt. Het gansche landt des overwonnelings bleef door zyne nederlage ten prooie, en onderging alle de qualen, die men verwachten kan van eenen getergden vyandt, die niet vergeeft. Ecbatana, zyne hoofdstadt, wierdt geslecht, en in 't algemeen zyn gansche koninkryk berooft, verwoest, en in bloedt en puin verkeert. *Judith* I. *vers* 6. *Simon Dict. de la Bible.*

ARIOCH, een krygsoverste van den koning Nebucadnezar, hadt last om alle de wyzen van Babel te doden, om dat zy hem zynen droom, dien hy vergeten hadde, niet konden verklaren, en den zelven uitleggen. Maar de Propheet Daniel, verwittigt van het koninklyke bevel, verzocht tydt om Godt te bidden dat hy hem den droom en des zelfs uitlegginge mogte te kennen geven; het welke hem vergunt wierdt. Daarna ingebragt zynde voor den koning, verklaarde hy hem zynen droom, en ontdekte hem ook alle de verborgenheden, die in dat nachtgezichte opgesloten waren. Dit gebeurde in het 3453 jaar der werreldt, 598 jaren voor Christus. Het woordt *Arioch* betekent *dronkenschap* of *tot de zorg leidende. Daniel* II. *Simon Dict. de la Bible.*

ARIOMAZES. Zie ARIMAZES.

ARION, een luitspeelder, muzykant en dichter, was geboortig van de stadt Methymna, in het eilandt Lesbos. Hy was de uitvinder van de Dithyramben of Bacchusliederen, naar zynen naam genoemt, en de maker van verscheide lofzangen of liederen, die in hoogachtinge waren. Hy was een langen tydt aan het hof van Periander, en toog daarna naar Italië en Sicilië, van waar hy, grote sommen gelds gewonnen hebbende, wilde wederkeren naar zyn landt, om aldaar zyne rykdommen te vertonen. Hy begaf zich ten dien einde in een schip: doch de matrozen, die trouwloos en onmenschelyk waren, hem in de zee willende werpen, om zyne goederen te verkrygen, badt hy hen vooraf aan hem toe te staan zyne lykrede te doen, en eenig treurzang op zyne lier te zingen; daarna zich in zee geworpen hebbende met het beste dat hy hadde, wierdt hy gered door de Dolphynen, die door de zoetheit van zyn muzyk toegeschoten waren, en een van hen droeg hem op zynen rugge tot aan de kaap van Tenara, naby Lacedemonië. Dit is de kaap, die tegenwoordig de kaap van Matapan, of van Maini genoemt wordt, die de Zuidelykste punt maakt van gansch Morea. Arion aan landt getreden zynde, ging naar Corinthe by Periander, aan wien hy het verhaal deedt van zyne geschiedenis. Het gebeurde eenigen tydt na deze ontmoeting van den Dolphyn, dat het schip, waar op Arion geweest was, door den storm geworpen wierdt naby Corinthe. Periander deedt het scheepsvolk voor zich brengen; en aan het zelve gevraagt hebbende, wat van Arion geworden was, antwoordden zy dat hy gestorven, en door hen begraven was. Hy deedt hen terstondt hier op naby de grafstede brengen, die hy hadde doen oprechten voor den Dolphyn, die gestorven was na dat hy Arion aan landt gebragt hadde; en hen hebbende doen zweeren dat Arion gestorven was, deedt hy Arion voor hen verschynen, op de zelfde wyze gekleed, als toen hy zich in zee wierp om hunne woede te ontgaan, en hy deedt hen naby het graf van den Dolphyn ophangen. De goden zelfs, de vriendschap van dezen Dolphyn willende belonen, en de gedachtenisse daar van vereeuwigen, plaatsten hem onder de sterren. *Virgilius Eccl.* VIII, *v.* 56:

Orpheus in sylvis, inter Delphinas Arion.

Eenigen hebben getwyfelt, of dit geval eene historie is, of een verdichtsel, gevolgt naar het gene aan Jonas gebeurde. Pausanias gelooft het eene waarachtige historie te zyn, en verhaalt eene andere, welke daar mede zeer gelyk is. *Ovidius Fast. lib.* II, *v.* 113 gelooft de zelve waarachtig te zyn:

Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
Se, memorant, oneri suppofuisse novo.

Joseph Scaliger houdt de zelve voor waarachtig. Maar Aulus Gellius en Strabo menen dat het een verdichtsel is. Solinus stelt dit geval onder de XIX Olympiade; doch zo het zelve waarachtig is, en niet ingebeeld, moet men zeggen, met Eusebius, dat het eerst gebeurde onder de XLI Olympiade, omtrent 616 jaren voor Christus: het welk overëenkomt met het geen Herodotus, Aulus Gellius, Plinius, Plutarchus, enz. zeggen, dat deze uitnemende muzykant te Corinthe geliefd was van Periander, die op zynen vader Cypseles volgde onder de XXXVIII Olympiade, omtrent 628 jaren voor Christus. *Solin. de Hist. cap.* 13. *Herodotus lib.* I. *Phædr. Aul. Gell. lib.* XVI. *cap.* 19. *Plinius. Plutarchus. Eusebius.*

ARION, een wonderlyk paardt, en gansch anders beroemt in de poëtische historie, dan Bucephal in de historie van Alexander. Men sprak verscheidentlyk van des zelfs oorspronk; hoewel men overëenquam om aan het zelve eenige godlykheit toe te schryven. Zommigen zeiden, dat Neptunus, den menschen de nuttigheden willende verschaffen, welke de paarden bequaam waren hen te geven, eenen slag met zynen drietandt gaf op de aarde in Thessalië, en vaardiglyk twee paarden daar uit te voorschyn deedt komen, waar van het eene onze Arion was. Anderen zeggen, dat Neptunus met Minerva twistende, wie aan de stadt Athene den naam zoude geven, door de goden gezegt wierdt, dat de geen, die het beste geschenk zoude geven aan de menschen, ook den naam zoude geven aan deze stadt. Hier op sloeg Neptunus den oever, en dede daar uit een paardt te voorschyn komen: maar Minerva bragt eenen olyfboom voort, en behaalde de overwinning; om dat men oordeelde, dat de vrede, waar van de olyfboom het zinnebeeldt is, beter was dan de oorlog, waar aan het paardt eigen is. Daar zyn 'er, die voorgeven, dat het paardt, in dit geval door Neptunus voortgebragt, Arion genoemt was. Anderen zeggen, dat dit paardt Ceres tot zyne moeder hadde, en Neptunus tot zynen vader. Deze godinne, door de werreldt dolende om hare dochter te zoeken, ontmoette Neptunus, die krachtig van liefde tot haar sprak, zo dat zy, zich niet geneigt vindende om hem te vergenoegen, goet vondt de gedaante van een merrypaardt aan te nemen. Dit gebeurde naby de stadt Ancium in Arcadië: doch Ceres mogt zo zy wilde zich weiden onder de andere dieren, Neptunus kende haar, en genoot haar, herschapen in een paardt. In den beginne was zy daar over verstoort, maar stelde zich daarna te vreden, en wiesch zich in de naburige rivier. Zy hadde by Neptunus niet alleen eene dochter, welkers naam het den ongewyden niet geoorlooft was te noemen; maar ook ons paardt Arion. Daar zyn 'er, die zeggen, dat zy de gedaante hadde van eene furie, wanneer Neptunus haar van dit paardt bezwangerde; of dat in der daadt eene furie het zelve voortbragt door het bedryf van Neptunus. De dichter Antimachus, door Pausanias bygebragt, geeft aan het zelve geen anderen oorspronk dan de aarde in Arcadië: maar Quintus Calaber maakt het zelve tot eenen zoon van den windt Zephyrus en van eene harpy. Wat 'er van zy, men heeft gelooft, dat het zelve gevoed was door de Nereïden, en dat het zelve, zomtyds met de zeepaarden van Neptunus voor de kar van dezen Godt gespannen zynde, hem met eene ongeloofiyke vaardigheit door alle de zeën gevoert hadde. Het zelve hadde deze zeldzaamheit, dat aan de rechter zyde zyne voeten gelyk waren aan die van eenen mensche. Hercules bereedt het zelve wanneer hy de stadt Elis vermeesterde, en schonk het naderhandt aan Adrastus. Pausanias verhaalt zulks, en voegt 'er by, dat Antimachus Adrastus tot den derden bezitter van het zelve maakte. Hesiodus verbeeldt het in den dienst van Hercules in den strydt tegen Cygnus. Statius zegt in 't algemeen, dat het Hercules diende in zyne bedryven, en dat de goden het daar na gaven aan Adrastus. Probus eigent Neptunus de eere van dit geschenk toe. Arion heeft onder dezen laatsten meester het meeste uitgemunt. Het won den prys van de loop in de spelen, welke de prinsen, die Thebe gingen belegeren, instelden ter eere van Archemorus, (dit zyn de Nemeesche spelen) en het was oorzaak dat Adrastus niet omquam in deze vermaarde onderneming, gelyk alle de andere hoofden. *Lutat. in Stat. Thebaid. lib.* IV. *vers* 43. *Pausanias lib.* VIII. *&c. Apollod. lib.* III. *&c. Hesiod. in Clyp. Hercul. Probus in Virg. Georg. lib.* I. *Bayle Dict. Crit.*

ARIOS-

ARIOSTA, (Lippa) byzit van Opizzo, Marquis van Efte en van Ferrare, verfterkte zodanig door hare getrouwheit, en door hare ftaatkundige bequaamheit den indruk, welken hare fchoonheit gemaakt hadde in het herte van dezen Marquis, dat hy haar eindelyk in den jare 3152 voor zyne wettige vrouwe erkende. Hy ftirf in het zelfde jaar, en liet haar de beftiering van zyne ftaten, waar in zy zich zeer wel queet, gedurende de minderjarigheit van hare elf kinderen. Van haar is afkomftig het gansche huis van Efte, dat nog in wezen is in de tak der hertogen van Modena en Reggio. Le Laboureur, in zyne reisbefchryving van Polen, waar uit dit getrokken is, merkt aan, dat Lippa Ariofta meer eers gaf aan haar geflacht, dat van de edelften van Ferrare is, dan zy het zelve ontnomen hadde. *Bayle Dict. Crit.*

ARIOSTO, (Alexander) een Franciskaner monnik, leefde in 't begin van de XVI eeuw. In den jare 1514 liet hy te Parys een werk drukken van de gevallen van Confcientie, genoemt *Interrogatorium pro animabus regendis.* Men herdrukte het zelve sedert te Lyon in den jare 1540, en in den jare 1579 te Brefce in Italië, onder den tytel van *Enchiridium seu Summa Confessariorum.*

ARIOSTO, (Lodewyk) van Ferrare, een Italiaanfch dichter. Hoewel hy uit een vry adelyk geflachte geboren was, hy hadt zo vele broeders, die eene middelbare erfenisse met hem deelen moeften, dat hy wel bevroedde, dat zyn geeft alleen hem de onrechtvaardigheit van het geluk zoude kunnen vergoeden. Hy leide zich voornamelyk toe op de Italiaanfche poëzy. Hy verbondt zich ondertusfchen by den kardinaal Hippolytus d'Efte den ouden, die hem met zich nam in Hungarië; maar geweigert hebbende eene tweede reize derwaarts te doen met den zelfden prelaat, veroorzaakte deze weigering hem eenige moejelykheden. Alfonfus de I, hertog van Ferrare, broeder des kardinaals, wilde Ariofto in zyn hofgezin hebben; en hy maakte hem een deelgenoot van alle zyne uitfpanningen, geen groter vermaak hebbende dan zich met hem te onderhouden. Gedurende zyn ommegang aan het hof maakte Ariofto byna alle zyne werken. Hy gaf eerft hekeldichten uit, en vervolgens toneelftukken, en hy volmaakte eindelyk zyne poëzy van *Roeland*, en de oorlogen der Moren onder hunnen koning Agramontus tegen Karel den groten. De dichters van dien tydt hadden hunnen geeft bedurven in de boeken der ridderfchap en in de Romans. Hierom zyn zyne Epifoden al te gemaakt, als niet waarfchynlyk en altoos buiten de zaak zynde. Buiten dat is hy zuiver, grootfch en verheven in zyne uitdrukkingen, en zyne omfchryvingen zyn verwonderlyk, maar het ontbreekt hem zomtyds aan oordeel; en men heeft van hem gezegt dat hy wel fprak, maar dat hy qualyk dacht. Men moet nochtans bekennen, dat Ariofto eene edelheit van verbeelding hadde, die veel lofs zoude verdienen, indien zyne werken altoos zedig waren. Men zegt, dat hy aan den kardinaal d'Efte zyne poëzy van Roeland, die hem twintig jaren arbeids gekoft hadde, opgedragen hebbende, deze prelaat hem met dit compliment begroette. *Myn heer Lodewyk*, zeide hy lagchende tegen hem, *waar duivel hebt gy zo vele zotheden van daan gehaalt?* (*Dove, diavolo, Messer Ludovico, avete pigliate tante coglionerie?*) Ariofto heeft eenige Latynfche poëzy gemaakt, die men gevoegt heeft in het eerfte ftuk *des Delices des Poëtes d'Italië.* De zelve zyn aldaar vermengt en gefchat met die van verfcheide andere dichters van middelbare achting; maar het is zo niet gelegen met zyne Italiaanfche poëzy, welke verfcheide achting verdient heeft. 1, Zyne hekeldichten maakten veel geruchts in hunne geboorte; maar tegenwoordig wordt daar van naaulyks gefproken. 2, Zyne toneelftukken zyn met kunft gefchreven: de vermaardfte zyn: *il Negromante*, *la Cassaria*, *gli Suppositi*, *La Lena*, *la Scolastica*; maar het ftuk, *gli Suppositi* genoemt, heeft den prys behaalt boven de anderen: zommigen geven zelfs voor, dat, zo men des zelfs vinding en verfcheide bevalligheden befchouwt, men bevinden zal, dat het byna voor geen der ftukken van Plautus wykt. Wat zyn *razende Roeland* betreft, het zelve heeft geen mededinger gehad dan den *Godefroy* van *Tasso*, die na het zelve in de werreldt gekomen is; en men zegt, dat nog tegenwoordig de grote verftanden van Italië verdeelt zyn tusfchen dit werk en *het verloste Jerusalem*, waar van zo even gefproken is. Eenigen zeggen nochtans *dat het graf van Ariosto in Tasso gevonden wordt.* Daar is byna geen plaats in Europa alwaar dit werk van Ariofto niet gedrukt is, noch geen taal waar in het zelve niet is overgezet. Baillet heeft in 't brede de gebreken aangewezen, die in dit werk gevonden worden. Ariofto hadt zyn eigen graffchrift in Latynfche vaarzen opgeftelt, en ftirf den 3 July des jaars 1533. *Paul. Jov. in Elog. cap.* 84. *Leand. Albert. Chytræus. Spondanus. Riccioli. &c. Baillet Jug. sur les Poëtes.*

ARIOVISTUS, op 't Hoogduitfch, *Ehrenvest*, een dapper koning der Duitfchen, wierdt eerft van de Romeinen als hunnen vriendt aangenomen; doch geraakte naderhandt in twift met de zelve, nadat hy over den Rhyn getogen was, en de Arduën, Sequanen, en andere Gaulifche volkeren onder zich gebragt hadde. Cefar liet hem tot zich roepen om over nodige zaken met hem te fpreken; maar hy antwoordde dat hy voor zyn gebiedt Cefar niet behoefde, doch zo hy zyner nodig hadde, mogte hy tot hem als tot eenen koning komen. Dit verdroot Cefar, die hem deswegen liet aanzeggen, dat hy uit Gaule vertrekken zoude; waar op Ariovistus hem weder te gemoet deedt voeren, dat hy het landt dat hy bezat zegepralende verovert hadde, en dat het zyn eigen was, Cefar hadde daar in niets te doen noch te gebieden, gelyk hy zich ook met den handel der Romeinen niet bemoeide; doch zo Cefar een kans met zyne Duitfchers wagen wilde, zulks ftont hem vry. Wanneer Cefar tegen hem optrok, beving in den aanvang het Roomfche leger zulk eene vreze, dat hen alle luft tot ftryden benomen wierdt, en velen onder hen hun teftament maakten; doch Cefar wift hen door zyne rede deze vreze te benemen, en wanneer de legers naby den anderen gekomen waren, hielden Cefar en Ariovistus een mondgefprek, dat echter vruchteloos afliep. Cefar zondt twee dagen daarna gezanten aan Ariovistus, om verder van vrede te handelen; doch deze liet de zelven in boeijens flaan, trok altydt nevens het leger van Cefar, poogde den zelven den toever af te fnyden, doch wilde het echter tot geen openbaren veldflag laten komen. Cefar verftont uit de gevangenen, dat de Duitfchen door bygelovigheit den uitflag van eenen ftrydt voor de komft van de nieuwe maan in twyffel trokken; daarom wilde hy de bygelovigheit der Duitfchen tot zyn voordeel gebruiken, en ylde in volle flagorder naar het leger van Ariovistus, die toen fchaamtshalven de zynen mede uit zyne legerplaats moeft doen trekken: hy omringde nochtans zyn gansche leger met een wagenburg, en zette op de wagens de wyven en kinderen der ftrydenden, om hunne vlucht te verhinderen. De Duitfchen quamen den Romeinen zo vaardig te lyf, dat zy geen tydt hadden om hunne fpiesfen te gebruiken, maar met het zwaardt in de vuift vechten moeften; waar tegen de Duitfchen zich met hunne fchilden dicht gefloten hielden, en de zelve boven hunne hoofden hielden, om daar door de flagen der Romeinen af te keren; doch de Romeinen vochten zeer vertwyffelt, en velen der zelven fprongen de Duitfchen op den hals, om hunne geflote fchilden weg te rukken, en ftaken van boven op hen in, zo dat het eindelyk tot eene grote nederlage quam, waar in van de Duitfchen by de 80000 op de plaats bleven. Ariovistus vluchtte over den Rhyn, en ftirf niet lang daarna aan zyne ontfangene wonden. Beide zyne gemalinnen bleven in de vlucht, en eene van zyne dochteren wierdt gevangen. Deze flag gefchiedde in Bourgondië, naby het fteedtjen Dampier, aan de rivier Tubis of Doux, omtrent eene myle van Mompelgard, en, gelyk Cefar fchryft, 50000 fchreden of 10 Duitfche mylen van den Rhyn, in het 696 jaar van Rome, 58 jaren voor Chriftus. *Cæsar lib.* I. *&* V. *de Bell. Gall. Plutarchus. Florus. Dion. Cassiod. lib.* XXXVIII. *Appian. in Celtic. Orosius lib.* VI. *cap.* 7. *Frontin. lib.* II. *cap.* 1. *&* 3. *Aventin. in Ann. Bojor.*

ARIOWALDUS, koning der Lombarden, wierdt door de gunft der prelaten op den troon verheven tegen Adelvaldus of Adavalus, die zinneloos geworden was. De paus Honorius bevlytigde zich by den ftedehouder van Ravenna, om den laatften, die een rechtzinnige was, te doen herftellen; maar zulks was te vergeefsch. Ariowaldus, hoewel een Ariaan zynde, antwoordde aan eenen prelaat, die hem aanfpraak tegen de monniken, dat het hem niet toequam over de priefters te oordeelen, en dat de Synoden zich ten dien einde vergaderden. Hy ftirf in den jare 638, na eene regeeringe van twaalf jaren. *Paul. Diacon. lib.* IV. *&* V.

ARIPE, of ARIPA, eene fterkte der Hollanders in Afië, op de Weftkuft van het eilandt Ceilon, een weinig ten Zuiden van het eilandtje Manaar. Naby deze fterkte zyn banken, daar men paarlen vifcht. *Maty Dict. Geograph.*

ARIPERTUS, of ARIBERTUS de I, koning der Lombarden, was een zoon van Gondebaldus, broeder van Theodelinda. Hy volgde in den jare 657 op Radoaldus, dien een Lombard hadt omgebragt. In zynen tydt maakte een van zyne hertogen, Lupus genoemt, zich meefter van de ftadt Grado. Zyne regering was van vyf of zes jaren, en niet van negen, gelyk Sigonius en anderen gemeent hebben. Hy liet twee zonen na, Pertharitus en Godebertus, welke eenigen tydt twiftten om de erfenis van de kroon. Maar Grimoaldus ontnam hen de zelve in het einde van den jare 662. Hy deedt Godebertus fterven, en Pertharitus vluchtte by Gachan, koning der Avaren. *Paul. Diacon. lib.* V. *Hist. Longob. Sigon. lib.* II. *de reg. Ital.*

ARIPERTUS de II, of Garibert, was een zoon of nabeftaande van Rahumpertus, hertog van Turin, die de kroon der Lombarden aan Luitpertus, den zoon van Cunibertus, ontweldigt hadde. Deze geweldenaar leefde maar drie maanden op den troon. Aripertus beklom den zelven in den jare 702, en om zich daar op te veftigen, deedt hy Luitpertus, die nog een kindt was, in verzekering nemen. In den jare 704 gaf hy de Cottifche Alpen aan den paus Johannes den VI, en niet aan Johannes den VII, gelyk Anaftafius de bibliothekaris zegt, welke laatfte eerft in het volgende jaar op den anderen volgde. Een van de hertogen der Lombarden, Anfprandus of Arifprandus genoemt, ftont op tegen Aripertus, die zich niet machtig genoeg bevindende om hem tegen te gaan, befloot naar Vrankryk te vluchten. Maar wanneer hy zich in een fchip begaf, dat men te zwaar met rykdommen geladen hadde, en daar door te gronde ging, verdronk hy op de rivier Tefino in het Milaneefch in den jare 712. Arifprandus ftirf drie maanden daarna. Luitprandus was zyn opvolger, en beveftigde de gift, welke Aripertus aan den H. ftoel gedaan hadde. *Paul. Diacon. lib.* VI. *Beda & Ado Viennens. in Chron.*

ARIPHRADES, een blyfpeldichter, door Ariftoteles bygebragt in het XXII *kap.* van zyne Dichtkunft.

ARIPHRON, een zoon van Pericles den IX, een der altoos blyvende Archonten van Athene, wierdt tot die waardigheit verheven 871 jaren voor Chriftus, in het 3843 jaar van de Juliaanfche periode, en bekleedde de zelve 30 jaren. *Du Pin Biblioth. des Hist. Profanes.*

ARIPHRON van Sicyone, een dichter, waar van Athenæus eenen lofzang bybrengt in het einde van het XV boek der *Dipnosophisten.*

ARIQUIPA, eene ftadt in Peru, door omtrent 600 Spaanfche huisgezinnen bewoont, welke in wyn en brandewyn handelen, 24 Fransche mylen van de zee, aan den voet van eenen berg, die eertyds zeer veel vuur uitwierp, zo dat de asfche daar van 20 mylen in 't ronde verfpreid wierdt, welke men noch ziet leggen. *Frezier Reizebeschr. door de Zuidzee.*

ARISAI, de zevende zoon van Haman, die met zyne broeders door de Joden wierdt omgebragt. *Esther* IX, 9. Zyn naam betekent *een leeuw, die verzoekt*, of *de verzoekinge des leeuws. Simon Dict. de la bible.*

ARISTACRIDAS, een Lacedemonisch krygsoverste, maakte zich beroemt door zyne dapperheit, wanneer Antipater, de stedehouder van Alexander den Groten in Macedonië, eenen veldslag gewonnen hadde tegen de Lacedemonienzen, die Megalopolis belegerden. Aristacridas, iemandt hebbende horen zeggen, *Rampzalige Spartanen, gy zult dan slaven zyn der Macedoniërs!* antwoordde: *Hoe! kan de overwinnaar de Lacedemonienzen beletten, zich, door eene heerlyke doodt in de bescherming van hun vaderlandt, van de slaverny te bevryden? Plutarchus in Apoph.*

ARISTÆNETUS, een Griekfch schryver, waar van men brieven heeft van minneryen. Zyn vaderlandt is niet bekent; maar hy was een Heiden, zo men uit zyne werken zal oordeelen. Hy moet geleeft hebben omtrent het midden van de V eeuw, dewyl hy spreekt van eenen Caramallus, een toneelspeelder, waar van Sidonius Apollinaris mede gewag maakt. Wat zyne brieven belangt, daar zyn 'er die zeer geestryk zyn, en zelfs eenigen zeer teder; maar de meesten zyn een zamenweefsel van plaatsen uit Plato, Lucianus, en eenige anderen. De zelve wierden voor de eerste maal uitgegeven door Joann. Sambucus, en door Chr. Plantyn te Antwerpen in den jare 1566 in 4. gedrukt. *Josias Mercer. in Aristæn.*

Men moet dezen Aristænetus niet vermengen met ARISTÆNETUS van Nicea, die door Plutarchus, of met een anderen Historieschryver, die door Stephanus den landbeschryver wordt bygebragt, noch met ARISTÆNETUS, die burgermeester was met Honorius in den jare 404. *Tillemont Hist. des Emp. sous Commode.*

ARISTÆNETUS, van Byzance, muntte uit in de welsprekentheit onder de regeeringe van Commodus. *Philostr. Soph.* 37.

ARISTÆUS, een zoon van Apollo en van Cyrena, hoewel Cicero zegt, dat de Grieken verzekerden, dat hy een zoon van Bacchus was. Hy verliefde zo heftig op Eurydice, de vrouwe van Orpheus, dat hy haar overal vervolgde. Deze vrouwe, zyne aanzoekingen ontvluchtende, wierdt van een slang gestoken dat zy sturf. De Nymphen, over dit ongeval verstoort, deden alle de honigbeien van Aristæus sterven; maar zyne moeder hem geraden hebbende met Proteus over dit verlies raadt te plegen, beval deze hem de schim van Eurydice te bevredigen door eene offerhande van vier stieren, en vier jonge koeijen; het welke geschied zynde, quamen 'er terstondt beizwermen uit de ingewanden der geslachte offerbeesten. Men zegt, dat Aristæus de uitvinder is geweest van het trekken van de honing uit de stukken wasch, welke de beien maken, van het perssen van de oly uit de olyven, en van het melken der beesten. Behalven het gene reets gezegt is staat noch aan te merken wegens dezen zoon van Apollo, dat hy in dat gedeelte van Lybië geboren is, daar de stadt Cyrene gebouwt wierdt; dat hy opgevoed wierdt door de Nymphen; dat hy naar Thebe gegaan zynde, aldaar trouwde met Autonoë, de dochter van Cadmus; dat hy Acteon by haar teelde, die van zyne eige honden verscheurt wierdt; dat hy, na het verlies van dezen zoon, het orakel van Apollo ging raadplegen; dat hy, uit aanmerking van het antwoordt, dat hem gegeven wierdt, wegens de eerbewyzingen, die hy in het eilandt Cea zoude ontfangen, zich derwaarts begaf; dat de pest ganfch Griekenlandt verwoestende, hy offerhanden deedt, die dit quaadt deden ophouden; dat hy, zyn huisgezin in het eilandt Cea gelaten hebbende, weder naar Lybië keerde, van waar hy met eene vloot, welke zyne moeder hem gaf, naar Sardinië zeilde; dat hy aldaar eene woning verkoos; dat hy dat landt met grote zorge bebouwde; dat hy de onmenschlykheit en den wilden staat van daar verbande; dat hy eenige andere eilanden bezocht; dat de overvloedt der vruchten, en de menigvuldigheit van het vee hem verplichtten zich eenigen tydt in Sicilië op te houden, daar hy den inwoners zyne heerlyke geheimen leerde; dat dezen tot erkentenis hem als eenen Godt vereerden, voornamelyk de planters der olyven; dat hy eindelyk naar Thracië toog; dat hy aldaar door Bacchus toegelaten wierdt tot de verborgenheden der Orgiën, en dat hy in de gemeenzaamheit, die hy met den zelven hadde, vele zaken van hem leerde, die voordeelig waren voor het menschelyke leven; dat hy eenigen tydt naby den berg Hemus gewoont hebbende verdween; en dat niet alleen de barbaarsche volkeren van dat landt, maar ook de Grieken, hem goddelyke eere bewezen. Men vindt by *Bayle* de strydigheden der schryvers, de valschheit van eenige berispingen, en verscheide andere byzonderheden; als de sterrekundige ontdekking, die aan Aristæus wordt toegeschreven, zyne godsdienstigheit aan den Caniculus of hondsterre, en de historie van zyne dochter Macris, waar van weinig schryvers spreken. Men heeft gezegt, dat de Goden, om de diensten, die hy gedaan hadde aan het menschelyke geslachte, door de kennisse die hy hadde van alle de voordeelige kunsten, hem onder de sterren plaatsten, en dat hy de Aquarius van den Zodiac was. De overeenkomsten van zyne historie met die van Moses zyn naaukeuriglyk en geleerdelyk door Huët aangewezen in zyne *Demonstr. Evang. Propos.* IV. *cap.* 8. *num.* XVII. *p.* 110. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

ARISTÆUS, de meetkundige, heeft voor Euclides geleeft, en verscheide werken te zamen gestelt, die in grote achtinge waren. Men vindt by Pappus, dat Euclides door heuschheit voor onzen Aristæus niet geleerder wilde schynen dan hy omtrent de ronde spitsen (*Conici*). *Pappus in Proœm. lib.* VII. *Mathemat. Collect. Bayle Dict. Crit.*

ARISTAGORAS, een zoon van Melpagoras, schoonzoon en neef van Histiæus, die vorst was van Milete, stont omtrent het 247 jaar von Rome tegen de Persianen op, en overreedde de Athenienzen en de andere Grieken om de wapenen tegen hen op te vatten. Als hy daar na omtrent het 250 jaar van Rome twintig schepen byeen gebragt hadde, viel hy in de vyandelyke landen, en met een machtig onderstandt voortgetrokken zynde, veroverde en verbrandde hy de stadt Sardis. Dit verbitterde zodanig den koning Darius, dat hy zich geduriglyk voor de avondmaaltydt liet erinneren deze ontfange belediging te wreken. Hy behaalde nog eenige voordeelen, en wierdt omtrent het 255 jaar van Rome met de zynen door de Thraciërs gedood, na dat eene stadt, die hy belegert hadde, door hem ingenomen was. Herodotus (*lib.* V) spreekt ook van eenen ARISTAGORAS van Cyzicum, en van een anderen van Cumes, *lib.* IV.

ARISTAGORAS, een Griekfch historieschryver, die van Egypten geschreven heeft. Men gelooft, dat hy de zelfde Aristagoras van Milete is, van wien Diogenes Laërtius in 't leven van Chilon en in de voorrede spreekt; maar zulks is niet zeker. Plinius spreekt van hem *lib.* XXXVI. *cap.* 12. *Joann. Meursius in Bibl. Græc.*

ARISTANDER, een vermaart waarzegger onder Alexander den groten, was van Telmesse, eene stadt van Asië, daar byna al de werreldt met de bequaamheit van te kunnen voorzeggen geboren wierdt. Hy volgde Alexander op zynen tocht tegen Persië, en verkreeg zich een wonderlyk gezag op den geest van dezen vorst door het goet gevolg van zyne kunst. Hy hadt alreets de zelfde bediening gehad aan het hof van den koning Philippus, en hy hadde beter dan zyne medgezellen den droom weten uit te leggen, dien deze prins gehad hadde na dat hy met Olympias getrouwt was. Hem dacht dat hy op den buik van de koninginne een zegel drukte, waar in de afbeelding van eenen leeuw gegraveert was. De andere waarzeggers rieden hem hier op het gedrag van de koninginne met meer zorge te doen gade slaan; maar Aristander beweerde dat deze droom betekende dat de koninginne bevrucht was van eenen zoon, die den moedt van een leeuw zoude hebben. Zy was toen zwanger van Alexander. De koning Philippus hadde zich mede met de uitlegging van zynen droom willen ophouden, en niets daar van verstaan, dewyl hy de onvruchtbaarheit van de koninginne daar uit hadde willen afnemen. Hoewel Aristander zich zeer bevlytigde in het verstandt der dromen, hy oefende nochtans zyne kunst omtrent allerlei wonderheden. Zo men komt zeggen dat een stantbeeldt van Orpheus gezweet heeft, hy zegt dat zulks voorspelt dat de dichters eens zweten zullen door het zingen der overwinningen van Alexander. Zo een zwaluwe dezen prins hinderlyk is, en zelfs op zyn hoofdt komt zitten, Aristander zegt dat dit een teken is, dat men zamenzweert tegen den koning; maar dat de zamenzweering ontdekt zal worden. Zo, terwyl men zich tot het beleg van Tyrus vervaardigt, het bloedt dat uit het broodt van eenen soldaat te voorschyn komt, den koning verbaast, Aristander stelt hem gerust: hy zegt tegen hem, dat, dewyl het bloedt uit de binnenste deelen van het broodt te voorschyn gekomen is, zulks een rampspoedig voorteken was voor de stadt die men belegeren zoude. In eene andere ontmoeting legt hy de voorspelling uit van een rave, die iets hadde laten vallen op het hoofdt van Alexander, en daarna was gaan zitten op eenen toren daar men hem gevangen hadde. De ingewanden der offerbeesten waren mede onder het bereik der wetenschap van dezen groten waarzegger: hy leide zelfs de voorspellingen der menschelyke bedryven uit. By voorbeeldt; hy voorzeide dat Lysimachus, lyfwachter van Alexander, tot de koninklyke waardigheit zoude geraken; maar dat zulks niet zonder vele moeite zoude geschieden. De reden die hy hier voor hadde was dat Lysimachus, Alexander op een goed paardt gezeten niet meer te voet kunnende volgen, zich aan den staardt van dit paardt vast hieldt, om zynen meester niet te verlaten. Hy wierdt by geval aan het voorhoofdt gewond: en dewyl Alexander, wiens lancie deze wondt gemaakt hadde, de goedheit hadt zich van zyne sluierkroon te bedienen, by gebrek van lywaat, om deze wonde te verbinden, gebeurde het dat dit koninklyk hoofdsieraadt met bloedt geverwt wierdt. Zie daar op wat grondt de voorzegging van Aristander steunde. Het is dan zeer waarschynlyk, dat men aan hem moet toeëigenen dat boek, vervult van wonderbaarlyke uitkomsten en gevallen, waar van Plinius gewag maakt. Onze Aristander overleefde den koning, zynen meester, en was oorzaak door zyne vertogen dat men bedacht was op zyne begrafenisse. Men weet niet dat deze byzonderheit door eenig ander schryver aangeroert is dan door Ælianus, die daar van gewag maakt in het laatste kapittel van het XII boek van zyne verscheide Historie (*Historia varia*). *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

ARISTANDER, een Atheensch schryver, die ten onrechte door Harduïnus in zyn *Index Auctorum* voor den zelfden Aristander gehouden wordt, waar van in het vorige artykel gesproken is, heeft over den landbouw geschreven, en wordt door Varro en anderen bygebragt. *Varro de R. R. lib. I. cap.* 1. *Columell. Joann. Meursii Bibl. Attica. Bayle Dict. Crit.*

ARISTARCHA, eene vrouw van Ephese, welke door last van Diana zich op de vloot der Phoceërs begeven hebbende, tot priesteresse wierdt aangestelt van eenen tempel, die ter eere van Diana gebouwt wierdt in de stadt Marseille, daar de Phoceërs eene volkplanting oprechtten. *Strabo lib.* IV.

ARISTARCHUS, een leerling en medgezel van den Apostel Paulus, was een Macedoniër van Thessalonica, maar een Jood van geboorte. Het is waarschynlyk dat hy door Paulus bekeert wierdt: hy volgde hem in zyne reizen, en keerde weder met hem naar Ephese in den jare 54. Hy wierdt door de Ephesiërs buiten de stadt gebragt met Cajus in den oproer der goudsmeden voor de Diana van Ephesen. Hy toog met Paulus naar Corinthe, daar zy twee of drie maanden bleven. Hy volgde hem ook op de reize, die hy deedt

deedt naar Jerusalem, en ging met hem scheep, toen hy naar Rome gevoert wierdt in den jare 60. Paulus, daar na aan de Colossenzen schryvende, noemt hem zynen medegevangen, en aan Philemon, zynen medearbeider. Men weet niet zeker, wat na de doodt van Paulus van hem geworden zy, hoewel daar omtrent verscheide gissingen gevonden worden. Adon en het Roomsche Martyrologium maken hem bisschop van Thessalonica; maar de Grieken zeggen dat hy bisschop was van Apamea in Syrië, en dat hy met Paulus te Rome onder Nero onthalst is, zynde tot den einde toe dezen Apostel volstandig bygebleven. Zy vereeren hem onder den tytel van Apostel en Martelaar den 14 April, en de Latynen houden zyne gedachtenis den 4 Augustus. *Act.* XII. en XXVII. *Coloss. IV.* 10. *Phil. vers* 24. *Baillet viés des Saints.*

ARISTARCHUS, een tydbeschryver, die een historischen brief schreef van de stadt Athene, en van het gene de Apostelen aldaar deden. Hilduinus brengt hem by in den brief aan Lodewyk den goedertieren, die hem riedt het leven van S. Denys te beschryven. Eenige schryvershebben gemeent dat hy de zelfde Aristarchus was, waar van in het vorige artykel gesproken is.

ARISTARCHUS, een treurspeldichter, te Tegea, eene stadt van Arcadië, geboren, leefde omtrent de LXXXII Olympiade. Hy maakte twee en zeventig treurspelen, maar hy behaalde maar tweemaal den prys, dien men voor dat slag van werken gaf, en sturf meer dan hondert jaren out zynde. *Suidas.*

ARISTARCHUS, een Grieksch philosooph, geboortig van Samos, is een der eersten, die beweert hebben dat de aarde op haar middelpunt draait, en dat zy alle jaren een cirkel maakt rontom de zon. Men is het niet eens over den tydt, in welken hy geleeft heeft; men weet alleen met zekerheit dat hy niet geboren is na de doodt van Archimedes. Van zyne werken is ons niets overig dan de *Verhandeling van de grootheit en van de tusschenwydte van de Zon en van de Maan*, in het Latyn vertaalt, en met aantekeningen voorzien door Fredericus Commandinus, en uitgegeven met de uitleggingen van Pappus in den jare 1572. Wallis gaf de zelve in het Grieksch uit, met de Latynsche vertaling van Commandinus, in den jare 1688, en hy heeft de zelve gevoegt in het III stuk van zyne Mathematische werken, te Oxfort gedrukt in den jare 1699. De *gesteltheit der werreldt*, die op zynen naam te voorschyn gekomen is, is een werk van Roberval. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTARCHUS, een vermaart letterkunstenaar, was in Samothracië geboren, en hadt de stadt Alexandrië tot een aangenomen vaderlandt. Hy was zeer geacht by Ptolomeus Philometor, die hem de opvoeding van zynen zoon toevertrouwde. Hy leide zich inzonderheit op de oordeelkunde en berisping toe, en hy maakte eene overziening of verbetering van de Poëzy van Homerus, met eene ongelooflyke naaukeurigheit, maar een weinig te meesterachtig; want zo haast als een vaars hem niet behaagde, hieldt hy het zelve voor verdicht. Deze uitgave van Homerus wierdt zeer geacht, en ook zeer berispt. Hy arbeidde over *Pindarus*, over *Aratus*, en over andere dichters; en men heeft ten onrechte gezegt, dat hy, om al de werreldt te berispen, zonder te vrezen dat men hem het zelfde dede, de behendigheit zoude gehad hebben van zelf niets uit te geven. De genen, die hem tot eenen tydgenoot maken van Pisistrates, hebben grosselyk misgetast. Zyne achting is van een langen duur geweest. Cicero en Horatius bedienden zich van zynen naam, om een scherpen berisper, of eenen getrouwen vriendt, die de werken van zyne vrienden scherpelyk berispt, uit te drukken. Men bedient zich noch tegenwoordig daar van tot het zelfde gebruik. Men eigent hem eene gedachte toe, welke anderen aan Theocritus of aan Isocrates toeschryven. Want Dacier zegt over deze woorden van Horatius *Ep.* I. *lib.* II. *vers.* 256: *Si quantum cuperem, possem quoque;* " Men verhaalt dit „ zeggen van Aristarchus: *Ik kan niet schryven, dat ik wel zoude „ willen, en ik wil niet schryven dat ik wel zoude kunnen.*" Doch deze schryver zegt niet, wie hy is, die zulks verhaalt. Men leest daarentegen in de verzamelingen van Stobæus, dat Theocritus, gevraagt zynde, waarom hy niet schreef, antwoordde, *om dat ik het niet zoude kunnen doen gelyk ik wel zoude willen, en dat ik het niet wil doen gelyk ik wel zoude kunnen.* Isocrates, volgens het verhaal van Plutarchus, aan tafel zynde met Nicocreon, koning van Cyprus, wierdt verzocht wat te redeneeren: hy wilde zulks niet doen, en bragt deze verschoning by, *Het gene ik weet komt niet wel te passe, en het gene wel te passe zoude komen weet ik niet.* Dit doedt ook denken om deze gedachte van Seneca, *Ep.* XXIX, *p.* 219: *Ik hebbe nooit het volk willen behagen, want het keurt niet goet het gene ik wete, en ik weet niet het gene het goetkeurt.* Aristarchus hadt vele twistredenen te Pergamo met den letterkunstenaar Crates Mallotes, en sturf in het eilandt Cyprus, in den ouderdom van twee en zeventig jaren. Hy was waterzuchtig geworden, en vondt geen beter hulpmiddel tegen deze quaal, dan zich zelven doot te hongeren. Uit zyne schole zyn veertig letterkunstenaars voortgekomen. Hy liet twee zonen na, die gene andere verdiensten hadden dan eene grote oprechtheit. De geen, die den naam van zynen vader droeg, wierdt verkocht; maar de Athenienzen kochten hem weder. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

ARISTEAS, van het eilandt Proconnesus, een zoon van Democharis of van Caustrobius, was een dichter en historieschryver. Hy leefde ten tyde van Cyrus en Cresus, en schreef de *historie der Arimaspen*, en een werk *van den oorsprong der goden*, alles met fabelen vervult. Men verhaalt van hem, dat hy, in zyn landt gesturven zynde, op den zelfden dag, en in het zelfde uur gezien wierdt lessen doende in Sicilië. Dit gezicht, verscheide malen vernieuwt zynde, ten gedurende verscheide jaren, verplichtte de Sicilianen om Aristeas eenen altaar te bouwen, en hem offerhanden te doen. Herodotus heeft omstandig van dit wonderwerk gesproken. Plinius verhaalt dat men in het eilandt Proconnesus de ziel van Aristeas uit het ligchaam zag komen door den mondt, onder de gedaante van een rave. Anderen zeggen, dat deze ziel naar haar goeddunken uit het ligchaam ging, en daar in wederkeerde. Strabo houdt Aristeas voor eenen der grootste toveraars die 'er ooit geweest waren. Zommigen geven voor, dat hy, om het ongelove, dat men voor zyne leere hadde, deedt geloven dat zyne ziele, van het ligchaam gescheiden, verscheide reizen hadde gedaan. Men vindt zes van zyne vaarzen in de verhandelinge van Longinus. Men vindt 'er eenige anderen in de *Chiliaden* van Tzetzes. Men ziet hem tweemaal bygebragt in Pausanias. Men merkt aan, dat Plutarchus alreets met deze vertellingen van Aristeas gespot heeft. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTEAS, een Jood van geboorte, leefde aan het hof van Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypten. Hy geeft zich zelven uit voor een Egyptenaar, voor een lyfwachter van den koning, voor een gunsteling van dien vorst, en voor een heiden van Godsdienst; hoewel in zyn werk en door zyne redenen genoegzaam te bespeuren is, dat hy een Jood was. Hy verkreeg van den koning de vryheit voor 120000 slaven van zyne natie, die in het koninkryk gevonden wierden. Deze prins zondt hem naar Jerusalem, om van den hogepriester Eleasar verstandige mannen te verzoeken, om de wetten der Joden uit het Hebreeusch in het Grieksch te vertalen. Eleasar koos 'er twee en zeventig, zes van ieder stam, die aan de overzetting van den Bybel arbeidden, welke men gemeenlyk die *der zeventigen* noemt. Aristeas schreef de historie, of om beter te zeggen de Roman van alles dat in deze gelegenheit voorviel. Men heeft in de Bibliotheek der Vaderen een Grieksch en Latynsch werk, door Matthias Garbitius overgezet, dat Bellarminus, la Bigne, en verscheiden anderen voor het zelfde van Aristeas houden, dat door Tertullianus, Eusebius, Hieronymus, en Epiphanius bygebragt wordt. Maar verscheide oordeelkundigen zyn niet van dit gevoelen. Vives, Salmeron, Scaliger en anderen twyfelen niet, of het is een werk, dat door een Rabyn of een ander Jood verdicht is. Daar zyn 'er ook, die verschillen omtrent den tydt, in welken Aristeas zoude geleeft hebben. Dodwel gelooft dat hy geleeft heeft na Philo den Jood, en dat deze laatste de eerste schryver geweest is, die van de Grieksche overzetting van den Hebreeuschen Bybel onder Ptolomeus Philadelphus gesproken heeft. Aristobulus, dien men voorgeeft een Peripatetisch Jood geweest te zyn, en die door Eusebius bygebragt wordt, spreekt mede van deze overzetting; maar hy noemt Aristeas niet, zo weinig als Philo. De historieschryver Josephus is de eerste die daar van uitdrukkelyk gesproken heeft. Zo dat het gene van Aristeas en van zyne historie gezegt wordt vele zwarigheden heeft, en met vele fabelen omzwachtelt is. *Josephus Oudh.* VIII. 2. *Tertull. in Apol. Euseb. lib.* III. *cap.* 9. *lib.* IX. *& in Chron. Epiphan. de pond. Hieron. præf. ad Pentat. Philo de vita Mosis lib.* II. *Lud. Vives ad lib.* XVIII. *Augustin. de Civit. cap.* 4. *Salmeron prol.* VI. *in N. T. Scalig. not. ad Euseb. Chr. Vales. ad Euseb. lib.* V. *cap.* 8. *Bellarm. Miræus. Vossius. Hody contra Hist. Aristeæ. Van Dalen Dissert. super Aristea. Dodwel Dissert. super historia Aristeæ cap.* 1.

ARISTEUS, een Phliasiaansch blyspeldichter, door Ælianus en door Athenæus bygebragt. Daar is ook een ARISTEUS geweest, die van de luitspeelders geschreven hadde. *Joann. Meurs. Bibl. Græc.*

ARISTIDES, bygenoemt *de rechtvaardige*, een Athenienzer, een zoon van Lysimachus, bloeide in die stadt in den zelfden tydt met Themistocles, en hadde een groot deel in de bestiering van zyn vaderlandt. Deze beide waren zeer oneenig; en het bleek toen, dat men, door eenen anderen te overtreffen in deugdt, den zelven niet te boven gaat in aanzien. De geweldige welsprekentheit van Themistocles deedt hem zegepralen over de rechtvaardigheit van zynen medestrever, die door zyn toedoen, by meerderheit van stemmen, tot eene tienjarige ballingschap verwezen wierdt, uit krachte van de wet, die zy *Ostracismus* noemen. Dit gebeurde in het 2 jaar van de LXXIV Olympiade, 483 jaren voor Christus. Het is aanmerkelyk dat een van de genen, die voor de ballingschap van Aristides stemde, van hem gevraagt zynde, wat reden hy daar toe hadde, rondelyk antwoordde: *Ik ken Aristides niet; maar hy mishaagt my, om dat hy yverig gearbeid heeft om den bynaam van rechtvaardig te verkrygen.* Een eindeloos getal van menschen hebben de zelfde gedachten; maar zy hebben die trouw en openhartigheit niet. Alles dat uitmunt mishaagt hen: zy beschouwen met meerder billykheit eene zeer gemene, dan eene uitmuntende deugdt. Omtrent zes jaren daarna wierdt Aristides herroepen, of eerder, volgens het verhaal van anderen. Hy behieldt altoos, in het geluk en in het ongeluk, eene onnavolgelyke gelykmatigheit van geest; nooit deden de quade behandelingen, die hy ontfing van zyne vyanden, hem eenigzins afwyken van de regelen der rechtvaardigheit, zich noch door drift, noch door vooröordeel latende vervoeren. Hy bevondt zich in den slag van Salamine, en in het volgende jaar hadt hy het bevel, met Pausanias, in dien, welken de Grieken wonnen tegen Mardonius naby Platea in Beotië, in het 2 jaar van de LXXV Olympiade, 479 jaren voor Christus. Hy bewoog door zyne zachtmoedigheit en rechtvaardigheit de Grieken, om zich te verëenigen tegen de Persianen. Dewyl het geldt de zenuw is van den oorlog, vondt hy geraden, eene verzekerde somme daar toe vast te stellen, en hy deedt bevelen, dat de ontfangers alle jaren vier hondert en zestig talenten te Delos zouden brengen. Deze grote man, die zo naaukeuriglyk voor zich zelf, en omtrent zyne medeburgers de regelen der billykheit in acht nam, schroomde niet het nuttige boven het eerlyke te stellen in zaken, de staatkunde betreffende. Aristides hadt de Athenienzen eene zekere zake doen zweeren, en hy hadt zelfs in hunnen naam den eedt afgelegt. In het vervolg riedt hy hen te doen het gene zy geraden zou-

zouden vinden voor het algemene welzyn, en de meineëedigheit op hem alleen te laten aankomen, terwyl zy zich bedienen zouden van de voordeelige omstandigheden, welke het geluk hen aanboodt. Dit was zyn algemeene grondregel, gelyk Theophrastus aanmerkt. Wat is 't eene rampzalige verbintenis, aan 't roer der staatsbestiering gezeten te zyn! Het welzyn van den staat vordert niet eene of twee, maar verscheide onrechtvaardigheden, gedurende het leven van eenen mensch. Aristides is 'er mogelyk met geen hondert afgekomen. Hoewel Aristides zo grote waardigheden bekleed, en zo vele geldmiddelen bestiert hadde, hy leefde in eene grote armoede, en stelde daar in zyne glorie. Men dacht, Aristides ziende, om zyne slechte kleeding, dat hy broodt gebrek hadde. Hy hadt eenen nabestaanden, Callias genoemt, die zeer ryk was. Deze, zich opentlyk beschuldigt ziende, dat hy hem niet verschafte het gene hy nodig hadde om te eeten, badt hem voor de rechters te getuigen, of het niet waar was dat hy nooit de sommen hadde willen aannemen, die hy Callias hem dikwils hadde aangeboden, en of hy niet geantwoord hadde, dat hy meerder glorie stelde in zyne armoede, dan Callias in zyne rykdommen: hy antwoordde ja. Zyne reden, die hy daar voor hadde, was dat men vele menschen zag, die zich wel of qualyk bedienden van hunne rykdommen: maar dat het zeldzaam was eenen man te vinden, die edelmoediglyk de armoede verdroeg. Aristides liet na zyne doodt niets na om zyne dochters uit te trouwen, of om zyne lykstatie te houden. De Republyk nam alle deze kosten op zich. Hy was zo edelmoedig, dat hy zich niet voegde by de vyanden van Themistocles in eenen tydt, waar in hy denken mogt dat zy hem met vrucht zouden aanvallen; want, zonder dat Aristides zich met hen mengde, wierdt Themistocles tot de ballingschap veroordeelt. Seneca heeft verkeerdelyk van Aristides gezegt, het gene aan Phocion gebeurt is, te weten dat hy ter doodt veroordeelt, en alzo gesturven zoude zyn. Uit het verhaal van Plutarchus blykt zelfs dat hy zyn leven niet in ballingschap geëindigt heeft. Hy sturf in het 2 jaar van de LXXVIII Olympiade, in het vierde jaar na dat Themistocles gebannen was. In het artykel van ARTEMIDORUS kan gezien worden, dat een kleinzoon van Aristides zich geneerde met het voorzeggen van het goede geluk door de dromen. *Plutarch. & Corn. Nepos in vita Aristidis. Diod. lib.* XI. *cap.* 47. *Thucyd. lib.* I. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTIDES, van Athene, een Platonisch philosooph, heeft in de II eeuw geleeft, onder de regeering van den keizer Adrianus. Hy was een Christen, en beweerde door zyne philosophie de leere van het Euangelium; want hy schreef eene uitmuntende verantwoording voor de Christenen, die hy den zelfden keizer Adrianus aanboodt. Hieronymus zegt dat men dit werk nog in zynen tydt zag, waar van Eusebius gewag maakt. De oude Martyrologen zo wel als de latere spreken van Aristides. *Euseb. in Chron. & Hist. lib.* IV. *cap.* 3 & 5. *Hieron. de Script. Eccl.* 5. 20. & *Ep.* 34. *ad Mag. Orat. Baron. in Annal. & Martyr.*

ARISTIDES, van Milete, een Griekschrf schryver, wordt dikwils door de ouden bygebragt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy hadt eene historie van Sicilië geschreven, eene andere van Italië, en waarschynlyk ook die van Persië, welke Plutarchus bybrengt. De uitlegger van Pindarus eigent hem ook de gedenkschriften van de geschiedenissen van Cnidus toe: doch men weet niet zeker of dit werk aan dezen schryver, of aan een anderen van den zelfden naam moet toegeschreven worden. Maar men twyffelt niet, of deze Aristides is de waarachtige schryver van de verliefde zamenspraken, *Milesiaca* genoemt, welke niet al te kuisch zyn; want Plutarchus noemt de zelve *ἀκόλαςα βιβλία*, *dertele boeken.* Ovidius maakt 'er ook gewag van *lib.* II *Trist. Plutarch. in Parall. Minor. cap.* 4. 11. 12. 15. &c. *in Crasso. Scholiast. Pind. in Od.* 3. *Pyth. Vossius. Gesner. Simler. Meurs.*

ARISTIDES, een Sophist, was de schryver van verscheide redevoeringen, die men nog heeft, welke door Canterus in 't Latyn overgezet, en van Stephanus in den jare 1604 in drie stukken uitgegeven zyn.

ARISTIDES, een schilder, uit de stadt Thebe in Thessalië, was de eerste die ondernam de neigingen der menschen met het penceel af te beelden: doch hy plagt zyne verwen ruw aan te eggen, en niet zuiver te schilderen. Zyne stukken wierden echter zo hoog geschat, dat de koning Attalus voor een tafereel hondert talenten gaf, en voor een ander 6000 sestertien boodt. Het is onzeker in wat tydt Aristides geleeft heeft. Het schynt ook uit verscheide plaatsen van Plinius, dat 'er wel drie van dezen naam, en onder de zelven een kunstig beeldhouwer, geweest moeten zyn. *Plin. lib.* XXXIV. *cap.* 8. *Sandrart Academ. T.* I. *P.* II. *lib.* I. *p.* 23.

ARISTION, een vermaart Athenienzer, was in grote achting by Mithridates, koning van Pontus. Deze koning bediende zich van hem tegen de Romeinen, en zondt hem in gezantschap in alle de steden van Griekenlandt, om die te overreden dat zy zich niet onderwerpen zouden aan de dwinglandy der Romeinen. Aristion deedt alle pogingen om die van Athene te doen besluiten, om zich te voegen by Mithridates, als by den beschermer van Asië en van Griekenlandt, en hy bragt het by zyne landsgenoten zo verre dat zy volkomen het belang van Mithridates aannamen. Om deze reden rukte Sylla, wanneer hy Athene innam, Aristion van voor de altaren, werwaarts hy gevlucht was, met eenen der krygshoofden van Mithridates, Archelaus genoemt; en hy doodde hem met zynen medgezel voor het standbeeldt van Minerva. *Pausan. in Atticis.*

ARISTIPPUS, van Cyrene, gezegt *de Oude*, een leerling van Socrates, leefde onder de XCVI Olympiade, omtrent het 396 jaar voor Christus. Hy wierdt de stichter van eene nieuwe secte van Philosophen, de *Cyrenischen* genoemt, en wierdt beschuldigt de eerste geweest te zyn die beloningen van zyne leerlingen gevordert hadde. Hy was een groot beminnaar van de wellustigheit, en van de vrouwen, die zich altoos te Athene in weelde gekoestert hadde, of aan het hof der koningen van Sicilië, inzonderheit aan dat van Dionysius den dwingelandt, die veel werks van hem maakte, om dat hy redeneerde over tafel, om dat hy danste na dat men gedronken hadde, en om dat hy zich verstont op het toemaken van saussen en van smakelyke spyzen. Aristippus toonde zich zo uitmuntende in deze kunst, dat de koks van den prins van hem hunnen last ontfingen. Hy maakte geen zwarigheit zich lekkerlyk te voeden, antwoordende aan degenen, die hem daar over laakten, dat, indien het verboden was zich op die wyze te voeden, men zulks niet doen zoude, zelfs op de grote feesten. Het gene Diogenes Laërtius van hem geschreven heeft, toont dat hy vaardig was in het antwoorden, en levendig van geest. Men zeide van hem dat hy zo gemeenzaam was onder het purper, als onder de versleete lappen, om te kennen te geven dat hy allerlei personaadjen speelde. Een zeker man vervolgde hem, hem scheldende, en riep, *Waarom vlucht gy? Dat is*, antwoordde Aristippus, *om dat gy gewoon zyt quaat te spreken, en dat ik niet gewoon ben zulks van my te horen.* Dionysius de dwingelandt, hem verweeten hebbende, dat men de Philosophen zag aan de poorten der groten; maar dat men de groten niet zag aan de poorten der Philosophen: *Dat is*, antwoordde Aristippus, *om dat de geneesmeesters gemeenlyk by de zieken zyn.* De zelfde Dionysius hem iets geweigert hebbende, dat hy verzocht voor een ander, wierp hy zich voor hem op zyne knieën. Dit bedryf verwonderde al de werreldt. *Dat is*, zeide hy, *om dat hy daar ooren heeft.* Deze Philosooph schreef verscheide werken, en onder anderen drie boeken van de historie van Lybië, die hy opdroeg aan Dionysius; vyf en twintig zamenspraken, onder den tytel van *Artabazus*, enz. Ten opzichte van de gevoelens van Aristippus en van zyne aanhangers zie het artykel CYRENEESCHEN. *Diogenes Laërtius in Aristip. lib.* II.

ARISTIPPUS, gezegt *de jonge*, een kleinzoon van den voorgaanden, heeft geleeft in de CIV Olympiade, omtrent het 390 jaar van Rome, 364 jaren voor Christus. Hy wierdt door zyne moeder Areta, of Aretia, onderwezen in de philosophie, en daarom *μητροδίδακτος*, *Metrodidactos*, genoemt. Hy wierdt een der doorluchtigste voorstanders van de Cyreneesche secte, welke twee bewegingen der ziele tot grondoorzaken stelde, de smarte en het vermaak, noemende het vermaak eene zachte, en de smarte eene geweldige beweging. Diogenes Laërtius maakt 'er gewag van in het leven van Aristippus den ouden; daar hy nog van anderen van dezen naam spreekt, van eenen, die de historie van Arcadië geschreven hadde, en van een anderen Philosooph van de nieuwe Academie. Plinius maakt gewag van een uitmuntent schilder van dezen naam *lib.* XXXV, *cap.* 4 & 10.

ARISTTO, de XIV koning van Lacedemonië, was een zoon van den koning Agasicles, uit het geslacht der Procliden. Hy was door zyne dapperheit vermaart. Wanneer men tegen hem zeide, dat het eenen koning betaamde goet te doen aan zyne vrienden, en quaat aan zyne vyanden, antwoordde hy: *Veel meer betaamt het eenen koning niet alleen de goede genegenheit zyner vrienden te behouden, maar zich ook vrienden te maken van zyne vyanden.* Op eenen tydt wierdt hem gevraagt, hoe vele strydbare Lacedemoniërs hy hadde, antwoordde hy: *Zo vele, als 'er nodig zyn om den vyandt tegen te gaan. Plutarchus in Apopht. Meursius in Regn. Lacon. cap.* 17.

ARISTO, geboortig van het eilandt Chios, of Scio, een Philosooph, week een weinig af van de gevoelens van zynen meester Zeno, het hoofdt der Stoische Philosophen. Hy leefde in de CXXXVI Olympiade, omtrent het 478 jaar van Rome. Men heeft hem voor het hoofdt van eene secte gehouden. Hy beweerde, dat het hoogste goedt bestaat in het bezitten van een onverschilligheit omtrent alles wat tusschen het goede en het quade is; dat een wyze gelyk is aan een goet toneelspeelder, die, het zy dat hy den persoon van eenen koning spele, of dien van eenen dienaar, even gelukkig is. Hy verwierp de Physica en de Logica, en volgde alleen de zedekunde. Om dat de Logica ons nergens toe dienstig is, en om dat de Physica de krachten van onzen geest te boven gaat. Hy vergeleek de redeneeringen van de voorstanders der Logica by de spinnewebben, die, hoewel zy vol kunst zyn, altoos onnut zyn. Hoewel hy in 't eerst de zedekunde volkomen behieldt, nam hy in 't vervolg veel van de zelve weg; want hy wilde niet, dat men iets leeraarde omtrent de byzondere plichten van den man omtrent zyne vrouwe, van den vader omtrent zyne kinderen, of van den meester omtrent zyne dienaars, maar alleen, dat men in het algemeen onderweze wat de wysheit is. Seneca laakt hem met veel reden daar over, en toont, dat de byzondere voorschriften en leerspreuken van een wonderlyke nuttigheit kunnen zyn. Aristo zeide dat de Goddelyke nature niet begrypelyk was. Dit is oorzaak geweest dat men gelooft heeft, dat hy volstrektelyk de beschouwing der Goddelyke zaken verwaarlooft heeft. Men moet aanmerken, dat men, in het algemeen gesproken, niet van achteloosheit in den Godsdienst moet beschuldigen de genen, die erkennen, dat de natuur van Godt onbegrypelyk is; want daar zyn 'er velen, dien zulks tot eene beweegreden strekt om Godt met te meer nedrigheit en eerbiedigheit aan te bidden. Men kan niet vast verzekeren, dat Aristo den Godsdienst verwaarlooft heeft; maar alleen, dat zulks waarschynlyk is. Aristo was de tegenstrever van Arcesilas over de onderstelling van de onzekerheit; maar zo men Diogenes Laërtius geloof gaf, zoude men moeten denken dat het gevoelen van de twyfeling toen qualyk tegengesproken, en qualyk verdedigt wierdt. Men zegt, dat Aristo zeer kaal was, en dat zulks zyne doodt veroorzaakte, de zon zyn hoofdt gebrand hebbende. Hy was wellustig ge-

geworden in zyne oude dagen: Eratosthenes en Apollophanes, zyne leerlingen, geven ons bericht van deze byzonderheit in *Athenaeus.* Men weet niet, of hy in dien tydt de vleier wierdt van den Philosooph Perseus, die in gunst was aan het hof van Antigonus. Zyne secte hieldt niet lang standt, dewyl zyne gevoelens te verre getrokken waren, wanneer hy geen onderscheidt stelde dan tusschen de deugdt en de ondeugdt. „ De andere zaken (zeide hy) zyn „ de eene niet beter noch wenschelyker dan de andere". Wat is 'er verwerpelyker dan dit gevoelen? want wie kan begrypen, dat de gezontheit niet wenschelyker zoude zyn dan de ziekte? zo dat men zich niet te verwonderen heeft, dat de secte van Aristo niet langer geduurt heeft; te meer, dewyl Aristo zelfs van zyne grondregelen afweek, en een liefhebber der vermakelykheden wierdt in zynen ouderdom, die de voordeeligste tydt voor de zelve was, en in welken de strafheit hem het best gevoegt zoude hebben. Hy zeide, dat een Philosooph schadelyk konde zyn aan zyne toehoorders, die een quaden zin gaven aan zyne woorden; en dat alzo, by voorbeeldt, de toehoorders van Aristippus ongebonden zouden kunnen worden. Hy gaf hier door te kennen, dat de leere van dezen Philosooph die uitwerking niet hadde, dan wanneer zy qualyk verstaan wierdt; en dat zy ook zo afschuwelyk niet was, dan zy gemeenlyk geacht wierdt. Hy hadt 'er mogen byvoegen, dat een iegelyk leeraar dan verplicht is zich van twytelachtige of dubbelzinnige stellingen te onthouden, of de verkeerde uitleggingen voor te komen. *Bayle* merkt aan, dat men aan onzen Aristo werken heeft toegeschreven, welke waren van Aristo van Cea, een Peripatetisch philosooph. Hy toont ook aan, dat hy de schryver was van een werk *de Senectute.* *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem bygebragt.

ARISTO van Cea, een Peripatetisch Philosooph, die voor den tydt van Panaetius geleeft heeft, die voor het 650 jaar van Rome gesturven was, dewyl de zelve van dien Philosooph gewag gemaakt heeft. Diogenes Laërtius, de tytels van verscheide werken van Aristo van Chios bygebragt hebbende, zegt, dat de zelve alle, uitgezondert een door Panaetius en Sosicrates, aan onzen Aristo worden toegeschreven. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTO van Alexandrië, een Peripatetisch Philosooph ten tyde van Augustus, heeft eene verhandeling van den Nyl geschreven, die aan Aristo van Cea niet kan toegeëigent worden, dewyl hy van de zelve spreekt als van een boek, dat in zynen tydt is uitgegeven.

Diogenes Laërtius spreekt ook van eenen ARISTO, een muzykant van Athene; van eenen ARISTO, die treurspeelen gemaakt heeft, en misschien de zelfde is, die uit Athene verdreven wierdt, om dat hy Menestheus in zyne toneelstukken geraakt hadde; en van eenen ARISTO, die van de redekunst geschreven hadde. Daar zyn 'er nog anderen van dezen naam geweest, waar van Meursius gewag maakt. *Diog. Laërt. l.* VII. *in Arist. Strabo l.* XVII. *Joann. Meursii Bibl. Graec. Bayle Dict. Crit.*

ARISTO, een der krygshoofden van Alexander, en overste der Peoniaansche ruitery, versloeg Satropates, welke die der Persianen geboodt. *Quint. Curt. lib.* IV.

ARITO was de geen, waar van Herodes, koning van Chalcis, en Chelcias zich bedienden om zich te ontslaan van Silas, eertyds veldoverste der legers van den groten Agrippa, na de doodt van dezen prins, in het derde jaar der regeeringe van Claudius. *Josephus Oudh.* XIX. 7.

ARISTO, een Griekschen historieschryver, was van Pella, eene stadt van Judea. Hy leefde in de II eeuw, misschien onder de regeeringe van Adrianus, en hy schreef een werk, waar in hy sprak van den laatsten opstandt der Joden. *Euseb. Hist. Eccl. l.* IV. *c.* 6. *Nicephor. Callist. Hist. l.* III. *c.* 24.

ARISTO, (TITUS) een Romeinsch rechtsgeleerde onder de regeering van Trajanus. Hy was een deugtzaam man, en verstont volkomen het algemene en het burgerlyke recht, de historiën, en de outheden. Indien hy niet vaardiglyk antwoordde op de vragen, die hem wegens verschillen gedaan wierden, zulks ontstont uit de kracht van zyn oordeel, waar door hy opklom tot de oorsprongen der redenen voor en tegen, om de zelve tegen malkander te overwegen. Voorts was hy een man, die een vyandt was van de overdaadt, en zonder eenige hovaardy, die de beloning van eene goede daadt zocht in de daadt zelfs, en niet in de toejuichingen van de menigte. Hy gaf zich niet uit voor een Philosooph; maar niemandt van de genen, die zich daar voor uitgegeven hebben, ging hem te boven in de oefening van de deugdt. Hy deedt eene onvergelykelyke standvastigheit van geest blyken gedurende eene langdurige ziekte, en hy badt eindelyk zyne vrienden de geneesmeesters te vragen, of hy 'er van op zoude komen. Hy verklaarde hen, dat, indien men hem ongeneeslyk oordeelde, hy zich zelven doden zoude; maar dat hy, indien hy 'er konde afkomen met een langen tydt te lyden, besluiten zoude te leven, en dat hy zulks toestaan zoude op de gebeden van zyne vrouwe, op de tranen van zyne dochter, en op de begeerte van de genen, tot welke hy sprak. De geneesmeesters gaven goede hoop. Eenigen verzekeren dat Aristo een hogen ouderdom bereikte; maar het bewys dat zy daar toe bybrengen is niet overtuigende. Hy was de schryver van eenige boeken, waar van de Pandecten gewag maken. Men kan ook Aulus Gellius nazien, die in een werk van Aristo gelezen hadde, dat allerlei roveryen toegelaten waren in het oude Egypten. *Aul. Gell. l.* IX. *c.* 18. *Plin. Epist. l.* I. *Epist.* 22. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTOBULUS de I, bygenaamt *Judas*, en *Philellen*, of *beminnaar der Grieken*, koning der Joden, was de outste zoon van Hyrcanus, vorst en hogepriester der Joden, en kleinzoon van Symon Machabeus. Hy volgde op zynen vader in het 650 jaar van Rome. Hy gaf blyken van zyne dapperheit gedurende het leven van zynen vader in het beleg van Samaria, het welk hy geboodt, nevens zynen broeder Antigonus. Hy regeerde maar een jaar, en het prinsdom van Judea in een koninkryk veranderthebbende, nam hy zynen broeder Antigonus tot zynen ryksgenoot aan; maar zyne moeder met zyne drie andere broeders wierp hy in de gevangenisse, waar in hy zyne moeder van honger deedt sterven. Eenigen argwaan tegen Antigonus opgevat hebbende, deedt hy den zelven mede elendiglyk ombrengen, waar op hy door grote wroegingen aangetast wierdt, die eene ziekte, waar in hy gevallen was, niet weinig vermeerderden, en zyne doodt verhaastten. Wanneer eens een van zyne dienaars eenig bloedt wegbragt, dat deze prins gespogen hadde, liet hy het zelve by toeval vallen op eene plaats, daar men nog de tekens van het gestorte bloedt van Antigonus zag. De genen, die daar van ooggetuigen waren, gaven eene grote schreeuw, die van Aristobulus gehoort wierdt. Hy wilde de oorzaak daar van weten: en de zelve verstaan hebbende, was hy zo gevoelig daar over geraakt, dat hy, zyne tranen niet kunnende weêrhouden, uitriep: *Grote Godt, gy wreekt rechtvaardiglyk den broedermoordt, dien ik begaan hebbe! Hoe lange zal myn ligchaam myne misdadige ziele wederhouden?* Deze woorden sprekende sturf hy. In zyne korte regeeringe hadt hy zyne staten vermeerdert met een goet gedeelte van Iturea, welkers inwoners hy genoodzaakt hadde den Joodschen Godsdienst aan te nemen. Zyn broeder Alexander *Janneus* was zyn opvolger, dien Salome, of Alexandra, de gemalinne van Aristobulus, na de doodt des konings uit de gevangenis verloste. *Josephus Oudh.* XIII. 18. 19. *Oorl.* I. 3. *Sulp. Sev. lib.* II. *Euseb. Chron.*

ARISTOBULUS de II, zoon van Alexander Janneus, koning der Joden, matigde zich na de doodt van Alexandra, zyne moeder, de krone aan, hoewel hy jonger was dan zyn broeder Hyrcanus. De twee broeders leverden drie jaren daarna malkander eenen veldslag in de velden van Jericho, waar in Aristobulus overwinnaar bleef; doch Hyrcanus vluchtte in de sterkte aan den tempel, waar in de vrouwe en de kinderen van Aristobulus te voren gevangen gezet waren. Hy belegerde Hyrcanus wel haast in deze sterkte, en noodzaakte hem door een verdrag de kroon aan hem af te staan. Daarna bewoog Antipater de Idumeër Hyrcanus zyn toevlucht te nemen tot Aretas, koning van Arabië, die op het aandringen van dezen Antipater, den grootvader van Herodes den Groten, Aristobulus beoorloogde, eene grote overwinninge tegen hem behaalde, en hem met een leger van 150000 mannen in Jerusalem belegerde. Maar Aristobulus wist door grote geschenken Scaurus, den stedehouder van Pompejus te Damascus, te winnen, die Aretas verplichtte het beleg op te breken. Beide de broeders zochten hier op zich by Pompejus, die zelf te Damascus quam, aangenaam te maken, die hen beloofde te bevredigen, zo haast hy op de zaken der Nabatheen order gestelt zoude hebben. Maar het gedrag van Aristobulus, die, zonder iets te zeggen aan Pompejus, in Judea zynde, naar Jerusalem geweken was, om zich ten oorlog te bereiden, was oorzaak dat Pompejus hem binnen Jerusalem belegerde, de stadt innam, en hem met zyne zonen Alexander en Antigonus gevangen zondt naar Rome. Hy ontvluchtte echter met den laatsten; en in Judea wedergekeert zynde, vergaderde hy een leger, doch door de Romeinen geslagen zynde, wierdt hy wederom gevangen naar Rome gezonden door Gabinius. Julius Cesar stelde hem weinig tyds daar na wederom in vryheit, voornemens zynde zich in Asië van hem te bedienen tegen Pompejus. Doch de aanhangers van Pompejus bragten hem met vergift om. Scipio, proconsul van Syrië, deedt ter zelver tydt Alexander, den zoon van Aristobulus, te Antiochië het hoofdt afhouwen. Dit gebeurde in het 705 jaar van Rome. Het ligchaam van Aristobulus bleef een langen tydt gebalsemt te Rome, tot dat Marcus Antonius het zelve naar Judea liet brengen, om in het graf der koningen begraven te worden. *Josephus Oudheden lib.* XIII. XIV. *Oorlogen lib.* I. *Dio lib.* XLI.

ARISTOBULUS, hogepriester der Joden, was een zoon van Alexander, den zoon en opvolger van Aristobulus den II, en van Alexandra, de dochter van Hyrcanus. Herodes de grote hadt het hogepriesterschap gegeven aan Ananeël, die van een onbekent geslacht was. Alexandra schreef aan Cleopatra, om haar te bidden dat zy Herodes zoude verzoeken om deze waardigheit aan haren zoon te geven. Deze koninginne deedt haar gaarne dezen dienst, doch konde zulks niet verwerven. Herodes veinsde ondertusschen zich met Alexandra en Mariamne te bevredigen, het hogepriesterschap aan Aristobulus gevende, die toen maar zeventien jaren out, en een der schoonste prinsen van zynen tydt was. Maar de blydschap, welke het volk betuigde over de verheffing van dezen jongen prins, was hem dodelyk: want een jaar daarna deedt Herodes, die zeer nayverig was over zyn gezag, hem verdrinken in het 719 jaar van Rome, in een badt, daar deze jonge prins ingegaan was; en om zyn misdryf te verbergen, deedt hy hem eene prachtige uitvaart houden. *Josephus Oudh. lib.* XV. *cap.* 2. 3. *& lib.* XVI. 3. *Salian. & Torniel. in Annal.*

ARISTOBULUS, zoon van Herodes den groten en van Mariamne, trouwde met Berenice, de dochter van Salome, zuster van Herodes, en van Joseph. Hy liet drie zonen na en twee dochters; te weten, Herodes, die koning was van Chalcis; Agrippa, die koning was der Joden, en de grote bygenoemt; ARISTOBULUS, die trouwde met Jotape, de dochter van Sampsigeras, koning van Emesa. De dochters waren: Herodias, die trouwde in haar eerste huwelyk met Herodes, anders Philippus, haren oom, daar na met Antipas; Mariamne, die trouwde met Antipater, haar vaderlyken oom. Aristobulus wierdt door last van Herodes den groten met zynen broeder Alexander gedood. Dewyl deze broeders altoos lotgemeenschap gehad hebben, kan men de historie van Aristobulus en zyn doodt ook zien op het artykel van ALEXANDER. *Josephus Oudheden lib.* XVI. *cap. ult. Oorl. lib.* I. *cap.* 17.

ARISTOBULUS, een zoon van Herodes, koning van Chalcis, die hem geteelt hadde by eene eerfte vrouwe, onderfcheiden van Berenice, de dochter van den koning Agrippa, zynen broeder. Nero, op Claudius gevolgt zynde, gaf aan Ariftobulus het klein-Armenië. *Jofephus Oudh.* III. 5.

ARISTOBULUS, van het geflacht der Joodfche priefters, was een groot Philofooph. Hy was leermeefter van Ptolomeus Evergetes, koning van Egypten. Men gelooft, dat hy een der twee en zeventig Griekfche overzetters was van het oude Teftament. De Synagoge der Joden van Jerufalem fchreef aan hem een fchonen brief, gedagtekent in het hondert acht en tachtigfte jaar der Grieken. Zy gaven hem bericht in dezen brief van de genade, die Godt aan de natie gegeven hadde door de doodt van den wreden koning Antiochus, die hen met zo vele rampen gedrukt hadde, door hunne verloffing van de dwinglandy der Macedoniers, en door de ontdekking van het heilige vuur, dat zulk een langen tydt verborgen was geweeft; en zy baden daar in hem, en alle de Joden, die in Egypten waren, met openbare dankzeggingen, met pracht, en met plechtigheit het feeft van de *Scénopégia* te vieren. Men moet aanmerken, dat 'er veel onderfcheidt was tuffchen het feeft van dien naam, dat in September gehouden wierdt, en tuffchen dat, het welke bevolen was in de maandt van *Cafleu*, dat is December. Het eerfte was het feeft der Tabernakelen, dat door Mofes ingeftelt wierdt ter gedachteniffe van de veertig jaren, die het volk omgezworven hadde in de woeftyne, noch huizen, noch vafte verblyfplaatfen hebbende, en alleen onder tenten wonende. Het tweede, dat in Cafleu, de negende maandt der Hebreeuwen, gehouden wierdt, was ingeftelt door Judas Machabeus, toen hy weder in Jerufalem trok, de Heidenen daar uit gedreven hadde, den tempel van de ontheiligingen en van de verfoeilykheden reinigde, die zy daar in gepleegt hadden, den brandaltaar vernielde, op welken de Heidenen zwynen geoffert hadden, en een anderen deedt oprechten. Toen beval hy dat de Joden voortaan het feeft van de inwyding van dezen altaar met grote plechtigheit vieren zouden gedurende acht dagen, na den 25 van Cafleu, dat is na den 14 December. Dit feeft wordt Joann. X, 22 genoemt *het feeft van de vernieuwinge des tempels*. Het gevoelen van Rupert, van Serarius, en van Mariana is, dat Judas de Effeër, fchryver van het II boek der Machabeen, die in grote achting was te Jerufalem, zo om zyne grote wysheit, als om zyne kenniffe van toekomende zaken, dezen brief fchreef, waar van gefproken is, of, ten minften, dat hy daar van het ontwerp maakte. Wat onzen Ariftobulus belangt, men weet niet wel wie hy was, hoewel, gelyk gezegt is, eenigen hem onder het getal der 72 overzetters hebben willen ftellen. De waarfchynlykheit laat niet toe dit gevoelen toe te ftemmen, dewyl men zulks niet doen kan zonder hem te veel jaren toe te fchryven: waarom men befluiten moet, dat de Ariftobulus, die in de boeken der Machabeen gemeld wordt, zeer verfcheiden is van dien, waar van Clemens Alexandrinus en Eufebius fpreken; of dat de laatfte een verdicht fchryver is, onder wiens naam men werken heeft uitgegeven, die lang na de Machabeen opgeftelt zyn, en aan de ouden voor Clemens van Alexandrië onbekent waren. Alles, wat men zeggen kan, is dat onze Ariftobulus leefde in het 188 jaar der Grieken, dat het jaar is, waar in Ptolomeus Evergetes, zyn leerling, regeerde. Voorts baart het geen verwondering, dat een Jood de leermeefter is geweeft van eenen koning van Egypten, dewyl alle de koningen van Egypten, federt Philadelphus, die de overzetting der zeventigen deedt maken, Joden wilden hebben, om hen de zelve te verklaren, en om hunne wet te kunnen verftaan. II. *Machab.* I. *Clem. Alex. lib.* I. & V. *Stromat. Eufeb. Hift. Eccl. lib.* VII. *cap.* 32. *Dodwel Differt. fuper Hift. Arifteæ. Simon Dict. de la Bible.*

ARISTOBULUS, van wien Paulus fpreekt *Romeinen* XVI, 10, was, volgens het gevoelen der nieuwe Grieken, een broeder van Barnabas. Zy zeggen, dat hy een der zeventig difcipulen was; dat hy tot biffchop ingewyd wierdt door Barnabas, of door Paulus, dien hy volgde in zyne reizen; dat hy naar Engelandt gezonden wierdt, daar hy de leere des Euangeliums verkondigde, en na dat hy 'er velen bekeert hadde, de zelve met zyn bloedt beveftigde. Zy vieren zyn feeft op den 15 en 16 Maart, en ook op den 31 October. Anderen hebben zelfs getwyfelt, of Ariftobulus, van wien Paulus fpreekt, wel een Chriften geweeft is, om dat Paulus hem niet groet, maar alleen degenen, die van zyn huisgezin waren. Anderen maken hem een vader van de Apoftelen Joannes en Jacobus, en vermengen hem met Zebedeus. Noch vele andere giffingen en fabelen worden 'er omtrent dezen Ariftobulus gevonden, van wien men niets met zekerheit kan zeggen. *Paræus in Rom.* XVI. 10. *Sophron. in T.* VII. *Bibl. P. P. Haleca in Chronicon Lucii Dextri.*

ARISTOBULUS, burgermeefter en prefect van Rome onder den keizer Carinus in den jare 285, wierdt door Diocletianus in beide die waardigheden behouden. Hy is waarfchynlyk de zelfde, die nog prefect van Rome was in den jare 393. *Idat. Onuph.*

ARISTOBULUS, dien Plutarchus *Agathobulus* noemt, een broeder van Epicurus, leefde in de CXX Olympiade, omtrent het 454 jaar van Rome. Hy beminde de Philofophie, en maakte zich daar in zelfs beroemt, gelyk men aantonen kan door het getuigenis van Philodemus, door Diogenes Laërtius bygebragt: dat zelfs beveftigt wordt door het getuigenis van Plutarchus. *Diog. Laërt. in Epic. l.* X. *Plutarchus de Am. frater. Gaffend. in Vita Epic. l.* I. *c.* 1 & 8.

ARISTOBULUS, een Griekfch hiftoriefchryver, heeft geleeft in de CXII Olympiade, ten tyde van Alexander den Groten, dien hy verzelde in zyne ondernemingen. Hy fchreef zelfs zyne hiftorie, welke Arrianus gevolgt heeft, gelyk hy openhartig bekent in het begin van de zyne. Plutarchus brengt hem by niet alleen in het leven van Alexander, maar ook elders. *Strabo l.* XV. *Athen. l.* II. *Joann. Meurfii Bibl. Græca.*

ARISTOCLES, van Meffene, was een Peripatetifch Philofooph. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Men fchryft hem verfcheide werken toe, en onder anderen een van de Philofophie, in tien boeken, waar in hy fprak van de Philofophen, en van hunne gevoelens, gelyk Suidas verhaalt. Theodoretus gewaagt van hem. Deze fchryver is onderfcheiden van een anderen, die *Parodoxen* gefchreven hadde, welke eenigen aan Aristocles den Sophift, van Megare, toefchryven. De grootvader van Plato was mede Aristocles genoemt, volgens Diogenes Laërtius. *Theodor. Therap. Serm.* 8. *Ælian. Stobæus. Suidas. Voffius.*

ARISTOCLES, van Rhodus, een Griekfch hiftoriefchryver, leefde ten tyde van Auguftus. Het is waarfchynlyk, dat hy de zelfde is, dien men Ariftocles, den redenaar van Rhodus, noemt; en dat hy te gelyk een hiftoriefchryver en redenaar is geweeft. Hy hadt eene hiftorie van Italië gefchreven, en eenige andere werken, door de ouden bygebragt. Men fpreekt nog van eenen *Ariftocles*, een letterkunftenaar van Rhodus, die mogelyk de zelfde is. *Plutarch. in Parall. Varro lib.* IV. *de L. L. Clem. Alexand. lib.* VI. *Strom. Meurf. in not. ad Ariftoxen.* & *in Bibl. Græc. Voff. de Hift. Græc. lib.* II. *cap.* 1.

ARISTOCLES, geboortig van Pergamo, hieldt zich eerft aan de Peripatetifche Philofophie, die hy naderhandt verliet, om zich aan de welfprekentheit over te geven, waar in hy zich te Rome oefende onder Herodes Atticus, en onder de regeeringe van M. Aurelius. Hy was daarna een redenaar in zyn vaderlandt, doch men bevondt dat 'er kracht ontbrak aan zyne redenen. *Philoftr. Soph.* 29.

ARISTOCLIA, of ARISTOCLEA, eene dochter van Theophanes, die in de ftadt Haliartus in Beötie woonde, is bekent, dewyl Strato en Callifthenes op haar verlieft waren. Als zy Callifthenes toegewezen wierdt, wilde Strato haar met geweldt vervoeren, waar over zy in een heftigen ftrydt geraakten, en Ariftoclea door fchrik ftierf. *Plutarch. in Amat.*

ARISTOCLIDES, dwingelandt van Orchomena in Peloponnefus, zich niet kunnende doen beminnen van de fchone Stymphalis, deedt niet alleen haren vader fterven, maar hadde zelfs de wreedheit om zelf deze dochter om te brengen aan den voet van den altaar van Diana, daar zy eene zekere toevlucht dacht te vinden. Ganfch Arcadië, door zulk eene gruwelyke daadt geraakt, ftondt tegen den dwingelandt op, en wreekte de doodt van Stymphalis, hem van de kroon en het leven berovende. *Hieron. contra Jovinian.*

ARISTOCRATES de I, koning van Arcadië, was een zoon van Æchmis, op wien hy volgde. Eene fchone dochter verkracht hebbende, die priefterefle was van eenen tempel naby Orchomena, verbitterde hy zyne onderdanen zodanig door deze heiligfchennis, dat zy tegen hem opftonden, en hem doot fteenigden. Zy wilden vervolgens, dat het priefterfchap van dezen tempel niet dan aan getrouwde vrouwen gegeven zoude worden. *Paufanias.*

ARISTOCRATES de II, de laatfte koning van Arcadië, was een zoon van Hicetas, en een kleinzoon van den voorgaanden. Wanneer hy den Meffeniërs, zyne bondgenoten, met een leger te hulp getogen was tegen de Lacedemonienzen, liet hy zich door geldt omzetten; en zo haaft de veldflag aangaan zoude, deedt hy zyne krygsbenden te rug trekken, waar door de Meffeniërs t'eenemaal geflagen wierden. Hy weigerde vervolgens het leger der Meffeniërs te gebieden, het welke zyne onderdanen tot een algemenen opftandt bewoog, in welken hy omgebragt wierdt. Zyn zoon Ariftodemus, na hem willende regeeren, wierdt voor een dwingelandt gehouden, en het koninkryk den huize van Cypfelus volkomen afgenomen. *Paufan. in Meffen.* & *Arcad.*

ARISTOCRATES, een zoon van Hipparchus, een Griekfch hiftoriefchryver, bygebragt door Plutarchus in het leven van Lycurgus, en door Athenæus *lib.* III. Zie ook *Joann. Meurfii Biblioth. Græc.*

ARISTOCRATIE, zeker flag van regeeringe, waar in de edelften en de beften het ftaatsbeftier hebben en meefters zyn. Die genen, welke niet vooringenomen zyn door de koninklyke regeering, of die door geen belang of vreeze fpreken, houden deze wyze van regeering voor de natuurlykfte en de voordeeligfte voor het volk; behoudens dat het volk, dat oorfpronkelyk het opperfte gezag bezit, by meerderheit van ftemmen deze overheden mag afzetten, wanneer zy de wetten fchenden. Jofephus zegt in het 8 kapittel van het IV boek van zyne Oudheden, dat Mofes op het einde van zyn leven die van zyne natie overreedde dit flag van regeeringe te behouden, op dat zy gene meefters mogten hebben dan de wetten, die Godt hen gegeven hadde, en dat het hen genoeg was dat Godt hun leidsman wilde zyn. Zy hielden zich daar by gedurende verfcheide jaren, in welke zy rechters verkoren, om hen in den oorlog te leiden, hunne verfchillen te beflechten, die in vredenstydt onder hen ontftonden, en hunne wetten te doen onderhouden. De laatfte was de propheet Samuel, die het volk verfcheide jaren verftandelyk beftiert hebbende, wanneer hy zich door arbeidt en ouderdom afgemat zag, zich van dien groten laft ontflaan wilde, dien overlatende aan zyne zonen Joël en Abia. Deze, die hunnen vader ongelyk waren, en de boosfte menfchen der werreldt, deden geen recht dan door kracht van gefchenken, en pleegden duizent uitfporigheden, die het volk verbitterden. Dit deedt de voornaamften byëen vergaderen, om Samuel te bidden hen eenen koning te geven, en hunne Republyk van de Ariftocratifche tot de eenhoofdige regeering te doen overgaan. Dit voorftel fmartte Samuel, die daar in niet wilde bewilligen: maar ziende dat Godt

zulks toeliet. stemde hy het toe, en Saul was de eerste koning. I. *Sam.* *Josephus Oudh.* VI. 4.

ARISTOCREON, door anderen *Nicocreon* genoemt, dwingelandt van Cyprus, was de geen, die Anaxarchus deedt verbryzelen in een mortier. Origenes in zyne boeken tegen Celsus, p. 368 van den druk van Cambridge, geeft hem den naam van Aristocreon. Zie ANAXARCHUS.

ARISTOCREON, een Griekfsch schryver, maakte een werk van de beschryving der aarde. *Plin. lib.* V. *cap.* 9. & *lib.* VI. *cap.* 30.

ARISTOCRITES, een Griekfsch historieschryver, maakte historische aantekeningen van de stadt Milete, welke de ouden dikwils aanhalen. *Plin. lib.* III. *cap.* 31. *Joann. Meursii Biblioth. Græc.*

ARISTODEMUS, koning der Messenen, in Morea, was niet van het koninklyke geslachte, maar wierdt door het volk, na dat zyn voorzaat Euphaës zonder kinderen gesturven was, tot koning verkoren. Hy stondt een fellen oorlog uit tegen de Lacedemoniënzen, die hem verscheide plaatsen afnamen. Hy week naar Itoma, en middel gevonden hebbende om nieuwe krygsbenden te bekomen, deedt hy zulk eene grote slachting onder zyne vyanden, dat zy genoodzaakt waren hunne vrouwen en dochters ten beften te geven aan de genen, die niet in het beleg van Itoma waren. Uit deze huwelyken wierden de Partheniënzen geboren, die dertig jaren daar na onder het beleidt van Phalantes, den zoon van den gene, die dezen raadt gegeven hadde, in Italië quamen, en de stadt Tarente vermeesterden. Aristodemus ondertusschen door last van het Orakel zyne dochter voor het vaderlandt geoffert hebbende, en echter geen hoop ziende om het zelve te helpen, doodde zich zelf op haar graf, na dat hy zes jaren geregeert hadde, waar toe hem voornamelyk een droom bewoog, dien hy op zyn doodt toepaste. Hy sturf in het 1 jaar van de XIV Olympiade, het 30 jaar van Rome. *Pausan. in Messen.* & *Arcad.*

ARISTODEMUS, een zoon van Aristocrates, van Cumes, wierdt μαλακὸς, *mollis*, of de verwyfde, genoemt, om dat hy in zyne jeugt niet al te wel leefde, of om dat hy zachtzinnig was. Hy betoonde eene zonderlinge dapperheit en een groot beleidt in den oorlog, waar in eenige Italiaansche volkeren de Cumeesche Republyk wilden uitroeijen, waar door hy in zyn vaderlandt inzonderheit by het gemene volk eene grote achting verwierf, verscheide eerampten verkreeg, en den Romeinen tegen de Thyrrhenen en tegen Tarquinius den hoogmoedigen te hulp gezonden wierdt. De voornaamsten van de stadt waren hem echter niet genegen, dewyl hy het volk toegedaan was, en zochten, by gelegenheit van eenen oorlog, in welken hy tot hulp van de stadt Aricia gezonden wierdt, zich van hem te ontslaan. Doch hy ontdekte dezen toeleg, en alzo hy zynen last gelukkig volvoert hadde, verbondt hy de soldaten aan zich, versloeg en verdreef op zyne wederkomst de voornaamsten, en maakte zich tot heer van Cumes: waar op hy tot zyne zekerheit niet alleen de Cumeesche jeugt in alle wellustigheden liet opvoeden, maar ook de zonen der voornaamste, die hy alle hadde willen ombrengen, noch op voorbede hunner moeders, die hy zyne soldaten tot wyven gegeven hadde, in de omleggende dorpen bande, dat zy in de stadt niet mogten komen. Wanneer hy hen echter niet meer betrouwde, en besloten hadde hen op eenen dag uit te roeijen, wierdt hen deze aanslag ontdekt, waarom zy zich met de verdreve Cumanen verbonden, in de Cumeesche grenzen invielen, en Aristodemus, dien zy met list in eene hinderlage gelokt hadden, jammerlyk ombragten. Plutarchus verhaalt zyn doodt anders, en wil dat Xenocrita, zyne byzit, die de dochter van een verdreven Cumaner was, eenigen der verdreve onderdanen in zyn hof gelaten hadde, daar hy van hen omgebragt wierdt. *Plutarchus de Virt. Mul. Dionys. Halic. l.* VII. *Suidas.*

ARISTODEMUS de II, een dwingelandt te Megalopolis in Arcadië, wierdt door Triteus, een ryk burger van Megalopolis, tot zoon aangenomen. Zyne grote rykdommen en zyne dapperheit deden hem den troon beklimmen. Hy overwon de Lacedemoniënzen, en doodde hunnen koning Acrotatus in eenen veldslag. Hy regeerde zo wel, dat hy, niettegenstaande hy de heerschappy op eene onwettige wyze verkregen hadde, χρηςὸς, *de goede*, genoemt wierdt. Doch hy wierdt door zyne onderdanen omgebragt, die genen oppervorst begeerden na Aristocrates den II. *Plutarchus. Pausan. in Arcad.*

ARISTODEMUS, een der afkomelingen van Hercules, was de vader der tweelingbroeders Eurysthenes en Proclis, welke de twee koninklyke geslachten te Lacedemonië gesticht hebben. *Apollod. lib.* II. *Pausan. lib.* III.

ARISTODEMUS, een historieschryver van de stadt Nyse, was een zoon van Menecrates, leerling van Aristarchus, door Strabo bygebragt *lib.* XIV.

ARISTODEMUS, een letterkunstenaar van de stadt Nyse, die te Rhodus leeraarde, en leermeester was van den groten Pompejus. *Strabo lib.* XIV.

ARISTODEMUS, van Alexandrië, en een ander van den zelfden naam van Elis. Men weet niet wien van deze men eenige historische werken, en eene verzameling van fabelen, welke by de ouden gemeld worden, moet toeëigenen. *Athen. lib.* VI. VIII. & XIII. *Plut. in Parall. Clem. Alex. lib.* I. *Strom. Varro de L.L. Tertull. lib.* I. *de an. cap.* 46. *Suidas.* Men vindt ook eenen ARISTODEMUS van Carië, en een anderen van Thebe, waar van verscheide oude schryvers gewag maken. *Meursius Bibl. Græc.*

ARISTODEMUS, van Sparta, bevondt zich by den veldtocht der Lacedemoniënzen tegen de Persianen, en was vaardig om deel te hebben in den vermaarden slag by Thermopyle, in het 1 jaar van de LXXV Olympiade, wanneer hy onverwacht met eene zware zinking op de oogen overvallen wierdt, die hem buiten staat stelde om dienst te doen; waarom hy ontslagen wierdt, en zich naar huis liet brengen. Dewyl hy nu de eenige was van drie hondert Lacedemoniënzen, die ontquam van deze nederlaag, zo wierdt hem deze daadt als eene lafhartigheit verweten; waar over hy zo veel verdriet hadde, dat hy, tot een bewys van zyne dapperheit, in het volgende jaar, in den slag by Platea, met alle kracht op de vyanden indrong, daar dezelve het sterkste waren, en van hen gedood wierdt: hoewel men hem echter daarom niet begraven wilde. *Herodotus lib.* VII. IX.

ARISTOGENES, van Gnidus, was eerst een dienaar van den Philosooph Chrysippus, en naderhandt geneesmeester van Antigonus den I, koning van Macedonië, gezegt *Gonatas.* Suidas spreekt van een anderen geneesmeester van dien naam, die verscheide van zyne werken aan dien prins opdroeg: maar het is waarschynlyk, dat dit de zelfde Aristogenes is, die in de CXXV Olympiade leefde. *Vossius de Phil. cap.* 11.

ARISTOGITON, een Atheniënzer, van het geslachte van Alcmeon, doodde met Harmodius, in de LXVI Olympiade, Hipparchus, den broeder van Hippias, die, deze doodt willende wreken, vruchteloos verscheide persoonen deedt pynigen, onder anderen eene lichtvaardige vrouwe, die liever hare tonge wilde afbyten met hare tanden, dan de zamenzwering ontdekken. De Atheniënzen rechtten naderhandt standbeelden op voor Aristogiton en zynen medgezel, die den weg geopent hadden tot hunne vryheit. *Herodot. lib.* V. *Thucyd. lib.* VI. *cap.* 22. *Plutarchus. Pausanias. Plinius.*

ARISTOGITON, een redenaar, wierdt *de Hondt* bygenoemt, om dat hy een iegelyk met zyne lasterlyke redenen aantastte. Hy gaf hekelschriften uit tegen Timotheus, Timarchus, en andere vermaarde mannen te Athene. *Suidas in Arist. Meursius in Bibl. Græc.*

ARISTOLAUS, een uitmuntent schilder, waar van Plinius spreekt, die hem stelt onder de genen, die deze kunst met roem oefenden, *lib.* XXXV. *cap.* 11.

ARISTOLAUS, een hoofdman onder den keizer Theodosius *den jongen*, wierdt verkoren tot de vereeniging van Cyrillus van Alexandrië, en van Joannes van Antiochië, die Nestorius verdedigde. Hy queet zich zo wel, dat deze laatste in den jare 432 alles ondertekende wat in het Concilie van Ephese besloten was, en zich met de rechtzinnigen vereenigde tot welzyn der kerke. *Baronius A. C.* 432.

ARISTOMACHUS, van Solos, schreef eene verhandeling van de honigbyën, waar van hy zo groot een liefhebber was, dat hy 58 jaren lang de zelve voedde. *Plinius lib.* XIII. *cap.* 24.

ARISTOMACHUS, van Athene, schreef een werk om aan te wyzen hoe men den wyn moest maken. *Plinius lib.* I. *cap.* 19.

ARISTOMACHUS, een zoon van Bias, koning van Argos, was een der zeven hoofden voor Thebe. Hy was getrouwt met zyne eige zuster Mythidica, by welke hy den vermaarden Hippomedon teelde. *Apollodorus lib.* III.

ARISTOMENES, de grootste heldt, welke onder de Messenen bekent is geweest, was der zelver veldoverste, en bewoog hen af te vallen van de Spartanen, dat zeer wel gelukte, wyl zy eene grote overwinning op de zelve behaalden in de XXIV Olympiade, omtrent 70 jaren na de opbouwing der stadt Rome. Hy wordt geprezen door Hieronymus om zyne rechtvaardigheit en om zyne kuischheit, dewyl hy belette dat zyne soldaten, die des nachts, gedurende eene plechtige offerhande, 12 Spartaansche dochters geroofd hadden, de zelve onteerden. Deze dochters wierden terstondt van hare ouders vrygekocht, en verkregen vryheit om te vertrekken: doch alzo zy verstonden dat hun verlosser op zyn beurt in de handen der Lacedemoniënzen gevallen, en in gevaar van zyn leven was, wilden zy niet weder naar haar vaderlandt keeren, voor dat zy hem in zekerheit zagen. Deze Aristomenes hadt zich, volgens het bericht van Pausanias, door zo vele dappere daden beroemt gemaakt, dat hy by de grootste helden vergeleken kan worden, alzo hy dikwils met zynen arm tien, twintig, ja hondert, en meer Lacedemoniënzen ter neder sloeg, zich eenmaal gansch alleen in de stadt Lacedemonië waagde, om de Lacedemoniënzen een schrik aan te jagen, en vele blyken van zyne sterkte en dapperheit betoonde. Wanneer hy eens in een bloedig treffen, waar in hy de Lacedemoniënzen met gansche ryen ter neder geslagen hadde, van hen gevangen wierdt, stortten zy hem met vele andere Messenen in eenen diepe graft ter neder, waar uit geen mensch komen konde. Hoewel zyne andere medegevangenen in het kort daar in stierven, zo is echter Aristomenes, door de aanwyzing en door het hol van eenen vos, die gewoon was van de dode ligchamen te eeten, uit deze kuil ontkomen. Hy verzuimde hier na echter op nieuw zyn kans, en wierdt van 7 schutters uit Creta gevangen, gebonden, en in een wachthuis gebragt. Doch de wachters, die hem toegevoegt waren, zopen zich dronken, en vielen daar door alle vast in slaap. Aristomenes bediende zich van deze gelegenheit, verbrandde de koorden, daar hy mede gebonden was, niet zonder groot ongemak, aan het wachtvuur, doorstak de wachters met hun eigen geweer, en ontquam uit hunne handen: hoewel anderen zeggen, dat eene vrouwe hem los maakte. Hy moest nochtans eindelyk de ondergang van zyn vaderlandt beleven, en sturf, zo Pausanias wil, in het eilandt Rhodus. Anderen willen, dat hy ten derden male van de Lacedemoniënzen gevangen, door hen omgebragt, en zyn ligchaam geopent wierdt, wordende zyn hart bevonden geheel met haair bewasschen, 't welk door natuurkundigen voor een teken van ongemene kloekmoedigheit gehouden wordt. De Messenen benoemden hem na den eersten slag met de Lacedemoniënzen tot koning, welke waardigheit hy niet aannam, maar alleen die van veldoverste behieldt. Hy hadt drie doch-

dochters, waar van 'er alreets twee uitgetrouwt waren, wanneer Damagetus, koning van Jalysa in het eilandt Rhodus, de derde ten huwelyk verzocht, om dat het Orakel van Delphos hem geantwoord hadde, dat hy trouwen moest met de dochter van den deugtzaamsten man, die in Griekenlandt was. Aristomenes vergenoegde zich niet alleen met hem zyne dochter toe te staan, maar hy bragt haar zelfs tot hem in het eilandt Rhodus. *Diod. Sic. lib.* XV. *Pausanias lib.* IV. *Plinius lib.* XI. *c.* 37.

ARISTOMENES, van Athene, een Grieksch dichter, leefde in de LXXXVIII Olympiade. Men gaf hem den bynaam van *θυροποιὸς*, *Januarum fabricator*: anderen zeggen, *τυροποιὸς*, *caseos parans.* Hy schreef verscheide blyspelen. *Suidas. Lilio Giraldi. Vossius. Meursius Bibl. Græc.*

ARISTOMENES, een schryver van Athene, die van de Offerhanden en van den Landbouw geschreven hadt. Hy wordt bygebragt door Athenæus, Varro, en anderen. *Meursius Biblioth. Attica.*

ARISTOMENES, van Cappadocië, een Heidensch Philosooph onder de keizerlyke regeering van Julianus. Deze prins schreef hem eenen brief, om zich te beklagen dat hy hem niet was komen vinden te Rome, gelyk verscheide andere philosophen. *Julian. Epist.* IV.

ARISTON. Zie ARISTO.

ARISTONA, dochter van Cyrus den Groten, was getrouwt met Darius, den zoon van Hystaspes, koning van Persië, die haar zo vuriglyk beminde, dat hy haar stantbeelden deedt oprechten, en het volk geboodt de zelve aan te bidden. *Ctesias.*

ARISTONICUS, geboortig van Carystus, eene stadt van het eilandt Eubea, was een bequaam balspeelder, die de gunst verkreeg van Alexander den Groten. De Atheniënzen gaven hem het burgerrecht, en rechtten hem een stantbeeldt op. *Cœlius Rhodig. lib.* XXVI. *cap.* 14.

ARISTONICUS, een zoon van Eumenes en van eene byzit van Ephese, was verstoort om dat Attalus het koninkryk van Pergamus aan de Romeinen gegeven hadde. Hy bragt krygsvolk op de been, om zich aldaar te verdedigen, en versloeg den burgermeester P. Licinius Crassus in het 623 jaar van Rome. Maar in het volgende jaar wierdt hy door den burgermeester Perpenna gevangen genomen, en te Rome gebragt zynde, wierdt hy door last van den Raadt in de gevangenisse verwurgt. *Tit. Liv. l.* LIX. *Justin. l.* XXXVI. *Florus. Eutrop. Vellejus.*

ARISTONICUS, een van de dwingelanden der Methymneen, welken Alexander de Grote overgaf aan de woede van het volk, dat, na hem gepynigt te hebben, hem van boven van de muren stortte. *Quintus Curtius l.* IV.

ARISTONICUS, van Tarente, was een Grieksch historieschryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Men schryft hem eenige werken van fabelen toe. *Photius Cod.* 190. *Vossius. Simler.*

ARISTONYMUS, een blyspeldichter, leefde omtrent de CXXX Olympiade. Hy was bibliothekaris van Ptolomeus Philopator, na Apollonius, die de zelfde waardigheit bekleed hadde na Eratosthenes, gedurende de regeering van Ptolomeus Philadelphus. Aristonymus sturf van eene opstopping van water, in den ouderdom van zeven en zeventig jaren, volgens Suidas. Daar is ook een ARISTONYMUS geweest, die een luitspeelder was van Alexander den Groten. *Plutarch. de fort. Alex. Meursius Biblioth. Græc.*

ARISTOPHANES, een der Archonten van Athene. *Diod. Sic. l.* XVII. *c.* 49.

ARISTOPHANES, een Atheniënzer, wierdt geboren in het Cydathenische vlek, en bloeide omtrent de LXXXVI en de volgende Olympiaden, dat is omtrent sedert het 435 jaar voor Christus, en lang daarna. Hy heeft meer dan vyftig blyspelen geschreven, waar van 'er maar elf overig zyn. De Atheniënzen hadden zo veel achting voor de stukken van Aristophanes, dat zy door een openbaar besluit hem vereerden met eene kroon van een tak van de gewyde olyfboom, die in het kasteel was; tot erkentenisse van de zorg, die hy hadde om de misslagen en gebreken te ontdekken van de genen, die de Republyk regeerden. Zyn haat tegen Socrates blykt uit het blyspel der wolken, dat vol scheldredenen is tegen dezen philosooph, en uit eenige andere hekelschriften in zyne werken, gelyk Diogenes Laërtius heeft aangemerkt. Plutarchus maakte eene verhandeling, in welke hy Aristophanes en Menander tegen malkander vergelykt, gevende alle het voordeel aan den laatsten, ter oorzake van eenig ongenoegen dat hy hadde, misschien om dat hy zynen vriendt Socrates zo qualyk gehandelt zag in het blyspel der wolken. Hy leefde noch in het 4 jaar van de XCVII Olympiade. Plato hadt zo veel achting voor de schriften van Aristophanes, dat men de zelve in zyn bedde vondt, wanneer hy gestorven was. Ludolph Kuster heeft in den jare 1710 de elf blyspelen van Aristophanes in 't Grieksch en in 't Latyn uitgegeven, verbetert naar de handschriften, en met oude uitleggingen en de aantekeningen van verscheide geleerden verzelt, gedrukt in folio te Amsteldam; *bladz.* 580 voor de blyspelen, *bladz.* 324 voor de aantekeningen, zonder de voorberechten en de tafelen daar onder te begrypen. Deze druk is heerlyk, en men kan in het *Journal des Savans de Paris au* 5. *Août* 1710 zien, waar in de zelve uitmunt boven alle de voorgaande drukken. De zelfde Kuster bericht in het einde van zyne voorrede, dat men haast een druk van Aristophanes zoude zien in kleinder formaat, zonder Grieksche uitleggingen, met de nieuwe vertalingen van acht blyspelen, en met verkorte aantekeningen. Men is ten uitersten voldaan over dezen druk, om de schoonheit van het papier, de nettigheit der letters, en de naaukeurigheit van de verbetering, waar by men byna niets meerder wenschen kan. *Olympiodor. vita Platon. Diogenes Laërtius. Lilio Giraldi. Scaliger. Vossius. T. le Fevre des Poëtes Grecs.*

ARISTOPHANES, van Byzance, een leerling van Eratosthenes, en een der beroemtste letterkunstenaars van zynen tydt, leefde onder de regeering van Ptolomeus Evergetes, en van Ptolomeus Philopator, koningen van Egypten, en sturf in den ouderdom van tachtig jaren. Hy schreef verscheide werken, die door de ouden bygebragt worden. *Athenæus lib.* IX. XIII. *&* XIV. *Diog. Laërt. in Vita Platon. lib.* III. *& in Vita Epicur. lib.* X. *Meursius Bibl. Græc.*

ARISTOPHON, een schryver, door Fulgentius bygebragt *Mythol. l.* III. *Meursius Bibl. Attica.*

ARISTOPHON, een dichter, schryver van een blyspel, *Philoctetes* genoemt, volgens Plutarchus. Diogenes Laërtius gewaagt van eenen van dien naam in 't leven van Pythagoras (*lib.* VIII), en Diodorus Siculus van een preteur der Atheniënzen *lib.* XVII. *cap.* 62.

ARISTOTELES, gemeenlyk *de prins der Philosophen*, of by uitnementheit *de Philosooph* genoemt, is de stichter geweest van eene secte, die alle de anderen te boven ging, en die eindelyk alle de anderen verslonden heeft. Deze secte heeft nochtans hare wederstrevingen en tegenspoeden gehad, en inzonderheit in de XVII eeuw geweldig geschud; maar de Roomsche Theologanten aan den eenen, en de Protestantsche Theologanten aan den anderen kant zyn als tot den brandt toegeschoten om de zelve te helpen, en hebben zich zodanig door den werreldlyken arm versterkt tegen de nieuwe Philosophen, dat het niet waarschynlyk is dat deze secte nog in een langen tydt hare heerschappy verliezen zal.

Aristoteles, het hoofdt van de secte der Peripatetische philosophen, was een zoon van Nicomachus en van Festyas, en te Stagira, eene kleine stadt van Macedonië, of van Thracië, in de XCIX Olympiade, omtrent 384 jaren voor Christus geboren. Zyn vader Nicomachus, die de geneesmeester was van Amyntas, den grootvader van Alexander den Groten, beroemde zich afkomstig te zyn van Esculapius. Aristoteles verloor zyne ouders in de eerste jaren van zyne kindsheit. Proxenes, de vriendt van zynen vader, met zyne opvoeding belast, trok hem qualyk op. Want wanneer Aristoteles begonnen hadde zich te oefenen in de letterkunst en in de poëzy, verliet hy door vrygeestigheit zyne studiën. Men brengt zonder grondt uit Porphyrius en Eusthatius by, dat hy in zyne jeugt, niettegenstaande zyn wilt leven, een blyk gaf van zyne bequaamheit in de dichtkunst, door het vaars dat hy maakte op de doodt der krygshelden, die in het beleg van Troje sneuvelden: want de zelve schryvers zeggen niet alleen niet uitdrukkelyk dat Aristoteles het zelve in zyne jeugt gemaakt hadde, maar men kan veel eerder denken uit het gene zy zeggen, dat hy zulks deedt na dat hy zich weder tot de studiën begeven hadde. Door zyn ongeregelt leven een gedeelte van de goederen, die zyn vader hem nagelaten hadde, doorgebragt hebbende, begaf hy zich in den krygsdienst; vervolgens geneerde hy zich met een kleinen handel van riekende poeders en geneesmiddelen, die hy te Athene verkocht; en eindelyk raadpleegde hy het Orakel te Delphos, dat hem geboodt zich te Athene aan de oefening van de philosophie over te geven. Hy was toen in het 18 jaar zyns ouderdoms; hy studeerde in de philosophie, niet onder Socrates, (gelyk Ammonius, of Philoponus, de kardinaal Bessarion, en anderen gemeent hebben, tegen het gevoelen van Diogenes Laërtius,) maar onder Plato. Socrates was alreets 400 jaren voor Christus, onder de XCV Olympiade, en alzo voor de geboorte van onzen philosooph, gesturven. Aristoteles studeerde met zulk eene grote naarstigheit, dat hy alle de leerlingen in de schole van Plato overtrof, en wanneer eenige ongezontheit, of eenige verhindering hem belette om zich aldaar te bevinden, zeide men dat 'er de philosooph der waarheit niet was. Hy was onvermoeit in zynen arbeidt; en zyne weetgierigheit dagelyks vermeerderende, doorliep hy alle de Philosophische schriften, die 'er gevonden wierden, en die in dien tydt in eenige achting waren. Diogenes Laërtius merkt aan, dat hy weinig at, dat hy noch minder sliep, en dat hy, om de overstelping van de slaap voor te komen, eene handt buiten het bedde uitgestrekt hieldt, houdende in de zelve eene kopere bal, om te ontwaken door het geluidt dat de zelve maakte, in een bekken vallende. Alexander de grote deedt zulks naderhandt mede, naar het verhaal van Ammianus Marcellinus. Hy onderzocht by uitnementheit de zaken, en de zelve doorgrond hebbende, schikte hy die in order. Gallienus pryst om die reden Aristoteles, als den eersten der philosophen, die de algemene oorzaken der wezens in den grondt onderzocht heeft, en de meeste omstandigheden daar van nagespoort. Rapin en anderen naar hem geven ten onrechte voor, dat Clemens Alexandrinus en Eusebius, op het getuigenis van den Peripatetischen Clearchus, voorgewend, ja zelfs verzekert hebben, dat Aristoteles te Athene verscheide onderhandelingen gehad heeft met een Jood, om onderzoek te doen omtrent de wetenschappen en den Godsdienst der Egyptenaren: want men vindt niet anders by Clemens Alexandrinus, dan dat de Peripatetische philosooph Clearchus zegt, dat hy eenen Jood kende, die onderhandelingen heeft gehad met Aristoteles. Eusebius verzekert daar omtrent niets, en verhaalt alleen de woorden van Clemens Alexandrinus. Clearchus, dien men dan als de eerste bron moet aanmerken, zegt niet dat Aristoteles onderhandelingen met eenen Jood gehad heeft te Athene: hy zegt in tegendeel dat het was in Asië. Bayle heeft hier omtrent zeer naaukeurige aanmerkingen, en zegt dat het weinig geloof verdient dat Aristoteles vele zaken van eenen Jood leerde; en noch minder de vertelling van zyne voorgewende bekeeringe tot het Jodendom. Omtrent het eerste merkt hy onder anderen aan, dat Clearchus, die door Josephus bygebragt wordt, een ander en van later tydt was dan Clearchus, die een leerling was van Aristoteles; behalven dat

hy

hy in de aangehaalde plaats door Josephus niet zegt dat hy dien Jood kende; zynde zulks door Clemens Alexandrinus, die misschien deze plaats uit zyn geheuge bygebragt heeft, daar by gevoegt. Men kan de weinige oplettendheit der vertaalders daar aan bespeuren, dat die van Eusebius εἰδέναι vertaalt door *vidisse*, en die van Clemens Alexandrinus zich vergenoegt met *nosse*. Boven dien, zo Aristoteles vele zaken van eenen Jood leerde, zoude hy dan gezegt hebben dat de Joden afkomstig waren van de Calanen, Indiaansche volkeren, en dat zy in Syrië den naam van Joden aangenomen hebben, om dat zy een landschap bewoonden, dat Judea genoemt wierdt? Zie daar wat Aristoteles voorgeeft in de zelfde plaats van Clearchus, door Josephus in het I boek tegen Apion bygebragt. Het is niet waarschynlyk dat zyn Jood hem in zulk eene kinderlyke dooling gelaten zoude hebben; noch dat men zo weinig voetstappen van Judea en van de Joodsche natie in alle de schriften van Aristoteles zoude zien, na zo vele verlichtingen, welke die Jood hem gegeven zoude hebben. Wat aangaat de gewaande bekeering van Aristoteles, daar zyn Joden die niet alleen verzekeren, dat Aristoteles de werken van Salomon hadde uitgeschreven; maar ook, dat hy een Jodegenoot der Poorte geworden was. Hier mede niet te vreden hebben zy eenen brief te voorschyn gebragt, dien hy schreef aan Alexander, om hem bericht te geven van zyne bekeering. Men vindt dezen brief in een werk van den Rabyn Gedalia Ben Jachija, en in de *Moderna Theologia Judaica*, van den Theologischen professor Lent te Herborn, in den jare 1694 in de zelfde stadt gedrukt. Zie ook deze plaats van Cousin. De vader Bartolocci, op de 471 bladzyde van het I deel van zyne *Bibliotheca magna Rabbinica*, „ verhaalt eene vertelling, ontbloot van alle „ waarschynlykheit, welke de Rabynen doen van Aristoteles. Eenigen van hen geven voor dat hy geboren was van het zaadt van „ Israël, en afgekomen van de kinderen van Coha, van den stamme Benjamins. Anderen zeggen, dat hy geen Jood was van „ oorspronk; maar dat hy op het einde van zyn leven hunnen „ Godsdienst omhelsde. Zy voegen 'er by, dat hy alle zyne philosophie genomen hadde uit de boeken van Salomon; die gevonden waren in Jeruzalem, wanneer die stadt door Alexander „ ingenomen was; en dat hy die boeken daar na verbrand hadde, „ om voor zich zelf de eere te verkrygen van de wysheit, die in „ de zelve opgesloten was. Zy voegen 'er noch by, dat hy, om „ zyne verandering van Godsdienst te rechtvaardigen, eenen brief „ schreef aan Alexander, die in 't geheel gevonden wordt in deze „ plaats van de *grote Bibliotheek*, en waar in de Rabbynen hem doen „ zeggen, dat de Logica eene ongerechtigheit is, dat de philosophie logenachtig en bedrieglyk is, en dat het ongeluk de genen „ treft, die de zelve leeren, om dat zy door den weg der twistreden neering ter helle varen". Seldenus brengt Joodsche schryvers by, die verzekert hebben, 1, dat Aristoteles, een weinig voor zyn doodt, aan zyne leerlingen mededeelde de leere, die hy van de Hebreeuwen geleert hadde wegens de onsterfelykheit der ziele en die der toekomende straffen en beloningen: 2, dat hy, ten opzigte van alle de stukken, waar in de leere strydig was geweest met de wet der Joden, bekeert wierdt, en in een ander man verandert door den groten hogepriester Simeon den rechtvaardigen. De genen, die voorgeven dat Aristoteles zelfs een Jood was, hebben noch veel slimmer misgetast. De quade waarneeming van de zinsnyding in eene plaats is oorzaak geweest van deze misslag, gelyk Jonsius heeft aangemerkt. Want de oude vertaling van Josephus, door Georgius van Trebizonde, hadde: *Atque ille, inquit, Aristoteles Judæus erat*, in plaats van *atque ille, inquit Aristoteles, Judæus erat*. Hier door misleid, zeide Marsilius Ficinus, dat Aristoteles, naar het verhaal van Clearchus, een Jood was. *Clearchus Peripateticus scribit Aristotelem fuisse Judæum*. Genebrard is tot de zelfde misslag vervallen. *Eâ de causâ fortasse Clearchus Peripateticus scripsit, Aristotelem fuisse Judæum*. Doch indien men wilde verstaan een *Jood van Godsdienst*, en niet een *Jood van natie*, zo zoude men den oorspronk van deze logen hoger moeten zoeken. Aristoteles hadt omtrent vyftien jaren gestudeert onder Plato, wanneer hy begon gevoelens te begrypen, welke van die van zynen meester verschilden. Men spreekt verscheidelyk van het gedrag van Aristoteles omtrent Plato, die zich opentlyk daar over beklaagde, en hem als eenen wederspanneling en eenen ondankbaren uitkreet, hoewel anderen zulks tegenspreken, en zelfs zeggen dat hy Plato eenen altaar met een heerlyk opschrift toewydde. Na de doodt van Plato, welke voorviel in het 11 jaar van de CVIII Oylmpiade, 348 jaren voor Christus, verliet Aristoteles Athene, en begaf zich naar Atarne, eene kleine stadt van Mysië, omtrent den Hellespont, daar toen Hermias zyn oude vriendt regeerde. Zyne vyanden hebben hem gelastert wegens zynen ommegang met dezen vriendt, die zy zeggen dat aanstotelyke toegeeflykheden voor hem hadde, en hem niet alleen zyne dochter of nicht ten huwelyk gaf, maar ook zyne byzit, waar op hy verlieft was, aan hem afstont: zy voegden 'er by, dat Aristoteles zo zottelyk verlieft was op deze vrouwe, dat hy met de zelve getrouwt zynde haar eene offerhande deedt, welke volkomen gelyk was aan die, welke de Atheniënzen aan Ceres offerden: hy betuigde boven dien zyne erkenteniße aan Hermias door eenen lofzang, dien hy tot zyner eere opstelde. De verdedigers van Aristoteles hebben deze en andere lasteringen wederlegt. En wat aangaat de vrouwe, met welke hy getrouwt was, hy heeft zich zelf ten dien opzigte gerechtvaardigt in de brieven, die hy geschreven hadde aan Antipater. Zyne vrouwe was genoemt Pythias, en door Hermias, wiens zuster zy was, tot eene dochter aangenomen. Aristoteles heeft aangetoont, dat hy eerst met haar getrouwt was na de doodt van Hermias; dat zy eene deugtzame vrouwe was, maar tot zulk een elendigen staat gebragt na de doodt van haren broeder, dat hy Aristoteles zich verplicht rekende, uit aanmerking voor Hermias, om met haar te trouwen. Men kan hier door zien hoe zy zich vergist hebben, die voorgeven dat Hermias zyne zuster aan onzen philosooph ten huwelyk gaf. Wanneer Hermias door Memnon, veldoversten van den koning van Persië, gevangen genomen was, week Aristoteles naar Mitylene, de hoofdstadt van Lesbos, daar hy eenigen tydt woonde. Philippus, koning van Macedonië, verstaan hebbende in wat achting Aristoteles was, verkoos hem om zorg te dragen voor de opvoeding van zynen zoon Alexander, die toen omtrent veertien jaren out was. Aristoteles nam dezen voorslag aan; en in acht jaren, die hy by dezen prins was, leerde hy hem de welsprekentheit, de zedekunde, de staatkunde, en eene zekere philosophie, die hy aan niemandt leerde, gelyk Plutarchus zegt. Philippus deedt stantbeelden voor Aristoteles oprechten; en Alexander herbouwde op zyne voorbede Stagira, dat door zynen vader Philippus verwoest was. Naderhandt verloor onze philosooph de gunst van Alexander, om dat hy zich te verre gewikkelt hadde in de belangens van Callisthenes, die zyn bloedverwant was, en dien deze prins voor de leeuwen deedt werpen, om dat hy, zeide hy, naar voorslagen, welke Hermolaus hem tegen zyn leven deedt, geluistert hadde. Aristoteles wierdt verdacht deel daar in te hebben. Eenigen tydt daar na week hy naar Athene, daar hy zyne schole oprechtte. Hy wierdt door de overheden van deze stadt wel ontfangen; want Philippus hadde om zynent wille veel gunst bewezen aan de Atheniënzen. Zy gaven hem het Lyceum, daar hy *wandelende* philosopheerde, waarom zyne secte naderhandt de secte der *Peripatetischen* genoemt wierdt: deze plaats wierdt in weinig tyds beroemt door den toeloop van eene grote menigte van leerlingen. In dien tydt vervaardigde hy zyne meeste werken. Plutarchus zegt nochtans dat Aristoteles alreets boeken over de Physica, de Zedekunde, de Metaphysica, en de Redekunde geschreven hadde. Hy verhaalt zelfs dat Alexander hem eenen brief schreef, waar in deze prins zich beklaagde, dat Aristoteles den prys van eenige van zyne boeken vermindert hadde, met de zelve uit te geven. De zelfde Plutarchus zegt ook, dat deze philosooph, geraakt over de quade vermoedens van Alexander, en over de geschenken, die hy aan Xenocrates gezonden hadde, daar over zo gevoelig was, dat hy deel hadde in de zamenzwering van Antipater tegen dezen prins. De voorstanders van Aristoteles beweeren dat dit vermoeden zonder grondt was, en dat het ten minsten geen indruk deedt op den geest van Alexander, die hem geboodt zich te bevlytigen in de historie van het gene de dieren betreft. Hy zondt hem, om de onkosten van deze studie goet te maken, acht hondert talenten, uitmakende vier hondert en tachtig duizent kronen, volgens de rekening van Buddeus, en hy gaf hem een groot getal van jagers en visschers, om onder zyn bevel te arbeiden, en hem van alle kanten voorwerpen aan te brengen, om daar over zyne aanmerkingen te laten gaan. De priesters van Athene deden ondertusschen Aristoteles een rechtsgeding van godloosheit of ongodsdienstigheit aan. Men is onbewust van de omstandigheden van deze zaak. Diogenes Laërtius zegt alleen dat de priester Eurymedon Aristoteles van godloosheit beschuldigde, ter oorzake van den lofzang voor Hermias, en van een byschrift, dat op het stantbeeldt van den zelfden Hermias gegraveert was in den tempel te Delphos. Favorinus schryft die beschuldiging toe aan Demophilus. Men zoude niet kunnen raden door wat neteligheit de beschuldigers eenigen schyn van bewys konden vinden in het byschrift van Hermias. Het zelve bestaat uit vaarzen, die gene betrekking hebben tot de heilige dingen, maar alleen op de trouwloosheit van den koning van Persië omtrent dezen ongelukkigen vriendt van Aristoteles. De andere grondt van beschuldiging, te weten de lofzang van Hermias, was onrechtvaardig, dewyl het geen werk van Godsdienst, of eenig gewyd stuk was, gelyk Demophilus voorgaf. Athenæus voegt 'er by dat Eurymedon Demophilus omgekocht hadde, om te meerder gewigt aan de beschuldiging te geven. Demophilus was waarschynlyk een man van aanzien en gezag te Athene: hy doorgrondde misschien niet alle de diepte van de priesterlyke staatkunde, en begreep niet dat de priester Eurymedon hem slechts te werk wilde stellen om den armen Aristoteles verdacht te maken. Men verwachte deze redeneering te horen. *Indien de priesters alleen Aristoteles beschuldigden, het quaadt zoude verdraaglyk kunnen zyn: hun grote Godsdienstigheit ontrust hen om de geringste zaken, die den Godsdienst quetsen; maar zie hier eenen Demophilus, die zo geërgert is over de lasteringen van Aristoteles, dat hy daar over recht verzoekt: het quaadt moet wel groot zyn?* Men vindt den genoemden lofzang in Athenæus en in Diogenes Laërtius; en men zoude in den zelven gene voetstappen van godloosheit kunnen vinden. De beschuldigers zullen echter hunne beschuldigingen met eenige schynredenen hebben weten te vernissen. Aristoteles, zich echter niet durvende verlaten op zyne onschuldt, week in stilheit naar Chalcis, in het eilandt Eubea, en bepleitte zyne zaak van verre in geschrift. Hy betrachtte hier door zyne meeste zekerheit, want zyne beschuldigers waren luiden, die hem geen rust gelaten zouden hebben, maar alle middelen in 't werk gestelt zo lang tot dat zy hun oogmerk bereikt hadden. Het antwoordt, dat Aristoteles gaf aan de genen, die de oorzaak van zyn vertrek wilden weten, toont dat hy vreesde dat men wel goede of quade bewyzen tegen hem gevonden zoude hebben. *Ik heb geen oorzaak willen zyn*, zeide hy, *dat de Atheniënzen eene tweede onrechtvaardigheit pleegden tegen de philosophie.* De eerste was geweest de doodt van Socrates. Origenes zegt dat het rechtsgeding, dat men Aristoteles wilde aandoen, gegrond was op eenige van zyne leerstukken. Men zoude kunnen geloven dat hy zich schuldig kende aan eene persoonlyke belediging, door eenige beschimping van den priester Eurymedon; en dat zulks den yver van dien tempeldienaar opgewekt heeft, die wel twintig jaren lang de voorgewende godloosheit van den bewusten lofzang in rust gelaten hadde: want het is altoos veel gevaarlyker geweest dat slag van

van luiden te beleedigen in hunnen perfoon, dan hen te beleedigen in den perfoon van hunne Goden. Albertus *de grote* heeft beweert, dat men hem verdreef, ter oorzake van zyne goede zeden. Gretferus, in zyne twiftrede tegen Sepulveda, wegens de zaligheit van Ariftoteles, *twyfelt niet of hy heeft door deze gewillige ballingfchap willen ontgaan de noodzakelykheit, waar in men hem wilde brengen, om aan de afgoden eene Godsdienftigheit te bewyzen, welke hy geloofde aan Godt alleen toe te komen.* Men zoude dan in zyn perfoon een doorluchtig vluchteling hebben om den waarachtigen Godsdienft. Origenes heeft deze vlucht van Ariftoteles gunftiglyk uitgelegt; want, wanneer hy het voorfchrift verklaart, dat de Heilandt gaf aan zyne Apoftelen, *wanneer zy in de eene ftadt vervolgt wierden, te vlieden in de andere*; hy zegt tegen Celfus, die daar mede fpotte *met zyne gewone Godslafteringen, dat het vertrek van Ariftoteles, waar van wy fpreken, overëenkomftig is geweeft met de zedekunde van het Euangelium, en dat hy het zelfde deedt, lafterlyk vervolgt zynde, dat J. Chriftus raadt aan zyne Difcipulen.* Wat 'er van zy, Ariftoteles rechtvaardigde zich door eene wydlopige verantwoording, die hy zondt aan de overheit van Athene. Men kan aanmerken dat 'er vele onwaarheden en misflagen zyn geweeft in het gene de vyanden van Ariftoteles voorgegeven, en tot zyn nadeel gezegt hebben: maar hoewel men hem met grote billykheit een heerlyken lof heeft kunnen geven, het is zeker dat de meefte onwaarheden en dolingen, die hem betreffen, gezocht moeten worden in de fpoorloze loftuitingen, waar mede men hem heeft willen vereeren: want, by voorbeeldt, heeft men met waarheit kunnen zeggen, *dat, zo Ariftoteles in zyne Phyfica gefproken heeft als een menfch, hy in zyne Zedekunde Goddelyk gefproken heeft; en dat men reden heeft om te twyfelen of hy in zyne Zedekunde meer een rechtsgeleerde dan een priefter, meer een priefter dan een propheet, meer een propheet dan Goddelyk is?* Men heeft hem noch krachtiger loftuitingen gegeven. Averroës heeft gezegt, „ dat eer Ariftoteles geboren wierdt, de natuur niet ganfch volkomen was; dat zy „ in hem hare uiterfte voltooijing, en de volmaaktheit van haar „ wezen ontfangen heeft; dat zy niet verder zoude kunnen komen; „ dat dit het uiterfte van hare krachten is, en de bepaling van het „ menfchelyke verftandt". Een ander philofooph heeft federt gezegt, *dat Ariftoteles een twede natuur was.* Deze woorden zyn van Balzac, op de 459 bladzyde der redevoeringen, die gedrukt zyn in het vervolg van zyn Chriftelyken Socrates. De befchroomdheit van een anderen fchryver is aanmerkelyk, die, ziende dat de natuur zelfs de verbeeldingen van Ariftoteles onderfchreef, niet zoude durven twyfelen aan het gene hy gezegt heeft. *Recte & hoc Ariftoteles, ut cetera; nec poffum non affentiri viro, cujus inventis nec ipfa natura diffentit.* Een Spaanfch theologant geeft voor dat het bereik van den menfchelyken geeft zo verre niet ftrekt, zonder de byzondere hulp van een bovennatuurlyken geeft of engel, om de verborgenheden van de natuur zo verre te doorgronden, als Ariftoteles de zelve doorgrond heeft. Zo dat hy gelooft dat Ariftoteles een goeden of een quaden engel hadde, die hem onzichtbaar onderrichtte van duizent zaken, die het menfchelyke verftandt niet zoude kunnen bereiken. Willem, biffchop van Parys, beweert in vele plaatfen van zyne werken, „ dat deze philofooph tot raadsman „ van alle zyne daden eenen geeft hieldt, dien hy hadde doen „ nederdalen uit de kloot van Venus, door de offerhande „ van een gebonden lam, en eenige andere plechtigheden". Anderen hebben gezegt, dat hy diergelyke hulpmiddelen niet nodig hadde. Het was het gevoelen van den vermaarden Theologant Henrik van Affia, een Karthuizer, die in 't begin van de XV eeuw leefde, „ dat Ariftoteles van de Theologie na„ tuurlykerwyze zulk eene volmaakte kenniffe hadde kunnen ver„ krygen, als die, welke ontdekt wierdt aan onzen eerften vader „ toen hy in flaap viel in het aardfche paradys, of aan Paulus in „ zyne verrukking". Een Concilie, in Vrankryk gehouden onder Philippus Auguftus, deedt de *Metaphyfica* van Ariftoteles verbranden. Een Engelfch leeraar, van de Auguftyner orde, heeft in gefchrift nagelaten, *dat men toen geloofde dat niemandt dan de Antichrift de boeken van Ariftoteles moeft verftaan, waar van hy zich bedienen zoude, om alle degenen te overtuigen, die zich in redentwift tegen hem begeven zouden.* De kardinaal Palavicini maakt geen zwarigheit eenigerwyze te bekennen, dat, zonder Ariftoteles, de kerke eenige van hare geloofsartykelen ontbroken zouden hebben, hoewel hy zulks eigentlyk bybrengt als eene fpotterny van Fra Paolo. Agrippa verhaalt dat de Theologanten van Keulen beweerden, dat Ariftoteles de voorloper van den Meffias was geweeft in de verborgenheden der natuur, gelyk Joannes *de doper* het is in de verborgenheden der genade. Zonder vooroordeel fprekende, kan men zeggen dat deze uitfporige loftuiters meer quaadt dan goedt doen aan de geheugenis van onzen philofooph. Men konde met billykheit zulk een groten lof geven aan Ariftoteles, dat zy onverfchoonlyk zyn, die den zelven door hunne vergrotingen zo onmatig hebben willen opvyzelen. Die begeerig zyn om verzamelingen te zien van loftuitingen, die men aan Ariftoteles gegeven heeft, kunnen lezen *Georgius* van Trebizonde *de Comparatione Platonis & Ariftotelis*; *Pererius de Principiis lib.* V, *cap.* 1; *Jufti Lipfii Manuductio ad Philofophiam Stoicam lib.* I, *Differt.* IV; *Theod. Angelutius* in zyn antwoordt aan *Franc. Patricius*, enz. De Chriftenen zyn de eenigen niet geweeft, die gezag gegeven hebben aan de philofophie van Ariftoteles: de Mahometanen hebben daar mede niet minder opgehad; en men verhaalt, dat zy, niettegenftaande de onwetenheit, die zy onder hen laten regeeren, nog tegenwoordig fcholen hebben voor deze fecte. La Mothe le Vayer zegt: „ De Peripatetifche „ philofophie heeft zich overal zodanig gevestigt, dat men 'er ge„ ne andere leeft in alle de Univerfiteiten der Chriftenen. Die „ zelfs, welke genoodzaakt zyn de bedriegeryen van Mahomet „ aan te nemen, onderwyzen de wetenfchappen niet anders dan „ overëenkomftig met de gronden van het Lyceum, waar aan zy „ zich zo nauw binden, dat Averroës, Alfarabius, Albumaffar, „ en vele andere Arabifche philofophen, dikwils van de gevoelens „ van hunnen propheet afgeweken zyn, om die van Ariftoteles „ niet tegen te fpreken, wiens werken zy in hunne gemene Turk„ fche, en in de Arabifche taal hebben, gelyk Belon zulks ver„ haalt". De fchryver, van wien deze woorden ontleent zyn, zegt in een ander ftuk, dat, volgens het verhaal van Olearius, de Perfianen alle de werken van Ariftoteles hebben, verklaart door vele Arabifche aantekeningen, welke gemeenlyk zyne philofophie *de voorraadkamer* der werreldt noemen. *Bergeron*, zegt hy, *merkt aan in zyne verhandeling der Tartaren, dat zy de boeken van Ariftoteles hebben in hunne tale overgezet, onderwyzende, met zo veelonderwerping als men hier doen kan, zyne leere te Samarcande, de Univerfiteit van den groten Mogol, en thans de hoofdftadt van het koninkryk van Usbec.* Het zal eeuwig een voorwerp van verwondering zyn voor de genen, die weten wat philofophie is, te zien dat het gezag van Ariftoteles zodanig geëert is geweeft in de fcholen gedurende eenige eeuwen, dat wanneer een twiftredenaar eene plaats uit dezen philofooph bybragt, de geen, die eene ftelling beweerde, niet durfde zeggen *tranfeat*; hy moeft de plaats ontkennen, of de zelve op zyne wyze uitleggen. Men kan zulks zien in verfcheide philofophifche t'zamenftellingen, gedrukt in de XVI eeuw, waar in deze leerwyze doorgaat. De fchryver bewyft zyne ftelling eerftelyk door gezag, en vervolgens door redenen. De bewyzen van gezag zyn plaatfen uit Ariftoteles. Het antwoordt op de tegenwerpingen is mede tweeleedig. Men voldoet eerftelyk aan de plaatfen uit Ariftoteles, welke met de ftelling fchynen te ftryden, en die bewyzen van gezag zyn vóor de tegenfprekers: vervolgens voldoet men aan de redenen; maar men wacht zich wel te zeggen, *Ik beken dat Ariftoteles dat gedacht heeft, en ik ontken nochtans, dat myne ftelling, waar in ik eene andere leere beweer, valfch is.* Men ftelt alle zyne fcherpzinnigheit te werk om aan de tegengeworpe plaatfen eenen zin te geven, die overëenftemt met de zaak waar over men twift. Men handelt noch aldus in de Theologifche fcholen, ten opzigte van Auguftinus, en van Thomas van Aquino, onder die van de Roomfche kerke: ja men handelt altoos op die wyze in alle de Theologifche fcholen, ten opzigte van de H. Schriftuur. De parlementen, die alle andere philofophie buiten die van Ariftoteles verbannen hebben, zyn beter te verfchonen dan de leeraars; want, het zy dat de leden der parlementen van gevoelen waren, gelyk waarfchynlyk is, dat deze philofophie de befte van allen was, het zy dat zy zulks niet geloofden, het algemene welzyn heeft hen kunnen bewegen om de nieuwe philofophifche leerftukken te verbannen, uit vreze dat de Academifche verdeeltheden hunne quaadaardige invloeijingen verfpreiden mogten over de rufte van den ftaat. Het gene de verftandigen dan het meefte moet verwonderen, is dat de profefforen zo geweldig veel opgehad hebben met de philofophifche onderftellingen van Ariftoteles. Indien men zo ingenomen was geweeft met zyne dichtkunft, en met zyne redekunft, men zoude minder rede hebben om zich daar over te verwonderen; maar men heeft zo veel ophef gemaakt van het zwakfte van zyne werken, te weten van zyne Logica en van zyne Phyfica. Om van de zwakheit van deze werken overtuigt te zyn, behoeft men maar Gaffendus te lezen in zyne *Exertitationes paradoxicæ adverfus Ariftotelem.* Hy zegt genoeg tegen de philofophie van Ariftoteles in 't algemeen, om ieder lezer, die niet vooringenomen is, te overreden dat de zelve zeer gebrekkelyk is; maar hy werpt in het byzonder de redeneerkunft (*Dialectica*) van dezen philofooph overhoop. Hy bereidde zich om op de zelfde wyze in de Phyfica, de Metaphyfica, en de Zedekunde te berifpen, wanneer hy, de fchrikkelyke verftoordheit van den aanhang der Peripatetifchen tegen hem vernomen hebbende, liever zyn werk wilde laten fteken, dan zich aan verdrietige vervolgingen bloot ftellen. Het is waar dat er in de Logica en in de Phyfica van Ariftoteles vele zaken de verhevenheit en doordringendheit van zynen geeft vertonen: men kan zulks niet ontkennen. Daar zyn in zyne Phyfica verfcheide verheve verfchilpunten, die hy als een groot meefter aandringt en opheldert; maar, in 't kort, dit werk is in zyn geheel van geen waarde: *infelix operis fumma.* De voornaamfte oorfpronk van dit gebrek is, dat Ariftoteles den weg verliet van de uitmuntendfte natuurkundigen, die voor hem gephilofopheert hadden. Zy hadden gelooft dat de veranderingen, die in de natuur voorvallen, niets anders waren dan eene nieuwe fchikking van de deelen der ftoffe: zy hadden gene eigentlyk gezegde generatie toegeftaan. Dit was een leerftuk, dat hy verwierp: en door deze verwerping raakte hy buiten 't fpoor. Hy was genoodzaakt te leeren dat 'er nieuwe wezens voortgebragt wierden, en dat 'er verloren gingen: hy onderfcheidde de zelve van de ftoffe: hy gaf aan de zelve onbekende namen: hy veftigde of vooronderftelde zaken, waar van hy geen klaar denkbeeldt hadde. Nu is het zo onmogelyk wel te philofopheren, zonder de klaarblyklykheit der denkbeelden, als wel te zeilen zonder de noordfter te zien, of zonder een kompas te hebben. Deze zekerheit te verlaten, is zyn oordeel te verliezen: het is eén reiziger na te volgen, die in een onbekent landt zich zoude ontflaan van zynen wegwyzer; het is by nacht zonder licht een huis te willen doorlopen, waar van men de gefteltenis niet weet. Een ieder weet het oneindig getal der gedaantens en onderfcheide vermogens van de zelfftandigheit, welke de navolgers van Ariftoteles ingevoert hebben: hy hadde hen dezen doolweg geopent; en zo in de XVII eeuw de natuurkunde (*Phyfica*) met eenigen luifter hervoorgekomen is, dat is alleen gefchied door de herftelling der oude grondregelen, die hy verlaten hadde: dat is alleen gefchied door de aanqueeking van de zekerheit; eindelyk, dat is gefchied, om dat men dat grote getal van verbeeldingen, waar van onze geeft geen denkbeeldt heeft, uit de

leere

leere der voortbrengingen heeft uitgesloten, en dat zich gehouden heeft aan de gedaante, aan de beweging, en aan de gesteltheit van de deelen der stoffe, dat alle zaken zyn die men klaar en onderscheidentlyk begrypt. Deze grote philosooph beweerde een vreemd gevoelen: hy geloofde dat de natuur gene vrouwen formeerde, dan wanneer zy, door de onvolmaaktheit van de stoffe, de volmaakte of mannelyke sexe niet konde bereiken. Men moet dat billyk getuigenisse geven aan zyne blindste navolgers, dat zy hem verlaten hebben in de zaken, waar in hy aanstotelyk is voor het Christendom. Men kan echter met geen voordeel tegen Luther twisten voor de Theologanten van Keulen. Hy verwyt aan hen, zo wel als aan die van Leuven, dat zy door gedwonge uitleggingen de grootste en godloosste afschuwelykheden van Aristoteles beweeren of verzachten. De zaken, waar in hy aanstotelyk is voor het Christendom, zyn van het uiterste belang, dewyl hy de eeuwigheit van het heelal staande hieldt, en dat hy niet geloofde dat de voorzienigheit zich uitstrekt over de ondermaansche wezens. Men weet niet zeker of hy de onsterfelykheit van de ziel erkent heeft; en men heeft, inzonderheit in Italië, een langen tydt daar over getwist. De vermaarde Kapucyner Valerianus Magnus gaf in den jare 1647 een werk uit van de Atheïstery van Aristoteles. Het was toen 130 jaren geleden, dat Marcus Antonius Venerius eene philosophie hadt uitgegeven, die verscheide strydigheden aantoont tusschen de leerstukken van Aristoteles, en de waarheden van den Godsdienst. Campanella beweerde het zelfde in zyn boek *de Reductione ad Religionem*, dat te Rome goetgekeurt wierdt in den jare 1630. Men heeft in Hollandt, in de jaren 1690 en 1691, in de voorreden van eenige boeken, beweert, dat de leere van dezen philosooph niet veel verschilt van de Spinosistery. Indien men ondertusschen eenige Peripatetischen wil geloven, was hy niet onkundig van de verborgenheit der Drieëenhet, sturf een goede doodt, en geniet de eeuwige gelukzaligheit. Hy maakte een groot getal van boeken; en hadt buiten zyne philosophische werken ook over de dichtkunst, over de redekunst, over de staatkunde, over de rechtsgeleertheit, en over de letterkunst geschreven. Diogenes Laërtius schryft hem vier hondert verhandelingen toe; Franciscus Patricius van Venetië vindt 'er meer dan zeven hondert zeven en veertig. Een goet gedeelte van zyne werken wordt nog by ons gevonden. Het is waar dat zekere oordeelkundigen duizent twyfelingen daar omtrent maken. Van het gene omtrent deze boeken gebeurt is, zal in het Artykel van TYRANNIO gesproken worden. De eerste grondregel van de philosophie van Aristoteles is, dat 'er eene wetenschap is, tegen het gevoelen van Plato, die gelooft dat 'er gene is. De ziel verkrygt, naar zyne gedachten, bewustheden door de zinnen, welke geschikt zyn als zo vele boden, om haar rekenschap te geven van het gene buiten haar gebeurt; en uit deze byzondere bewustheden formeert zy zich zelf, door de werking van haar oordeel, algemene, zekere, en duidelyke bewustheden, die de wetenschap uitmaken. Aldus wil hy, dat men van de kennisse der byzondere zaken, en die vatbaar zyn voor de zinnen, opklimme tot de algemene en onstoffelyke zaken; overreed zynde van dezen grondregel, dien hy voor ontwyfelbaar hout, *dat niets in den geest kan komen dan door de zinnen*. Want de mensch, gemaakt zynde gelyk hy is, kan van de zaken, die voor de zinnen vatbaar zyn, niet anders met eenige zekerheit oordeelen dan door de zinnen. De schikking die hy volgt is die van de kennis van den geest, die tot de oorzaak gaat door de uitwerking: het welk Augustinus *den weg der wetenschap* noemt. Aristoteles hadt deze eerste leerwyze ontleent van Archytas, die de zelve gehad hadde van Dexippus. Deze, in de schikking der Categoriën, waar van hy het ontwerp gemaakt hadde, stelde de zelfstandigheit aan het hoofdt van de anderen. Maar, om dat deze kennisse der algemene zaken, geformeert door de kennisse der byzondere, eene oorzaak heeft, aan de dwalinge onderworpen, dat de zin is, zo zoekt Aristoteles deze oorzaak te verbeteren, die onfeilbaar makende door middel van zyn algemene werktuig. Dit is zyne tweede leerwyze, en hy geeft aan dit werktuig de kunst van overtuiging door die van de sluitrede (*Syllogismus*). Zie daar zyne grondregelen in 't algemeen. Aristoteles hadt veel deel gehad in de staatkundige handelingen aan het hof van Philippus en van Alexander. De philosophie maakte hem niet straf in zynen ommegang. Hy was hebbelyk, beleeft, en een getrouw vriendt. Hy antwoordde aan iemandt, die hem vroeg, wat een goet vriendt was, *dat het eene ziel was in twee ligchamen*. Hy wierdt ongemeen vereert in zyn vaderlandt. De inwoners van Stagira, om de weldaadt te erkennen, die zy door zyne voorbede van Alexander ontfangen hadden in het herbouwen van hunne stadt, heiligden dezen philosooph eenen feestdag; en wanneer hy te Chalcis, in het eilandt van Eubea gesturven was, voerden zy zyne beenderen van daar in hunne stadt, zy rechtten eenen altaar op boven zyne grafstede, zy gaven aan deze plaats den naam van Aristoteles, en hielden in het vervolg aldaar hunne vergaderingen. Mandeville, in het fabelachtige verhaal van zyne reizen, zegt dat dit alles in zynen tydt, dat is in de XIV eeuw, noch in wezen was. Daar zyn ketters geweest, die zyn beeltenis vereerden, te gelyk en benevens dat van J. Christus. Men vindt niet dat de Antinomianen *meer eerbiedt hadden voor dezen verstandigen Heiden, dan voor de ongeschape wysheit*; noch dat de Aëtianen *in den ban gedaan wierden, om dat zy aan hunne leerlingen de Categoriën van Aristoteles gaven voor een Catechismus*; gelyk zommigen voorgegeven hebben: maar wel, dat 'er voor de reformatie kerken waren in Duitschlandt, daar men alle zondagen de zedekunde van Aristoteles den volke voorlas, in plaatse van het Euangelium. Daar zyn weinige bewyzen van yver voor den Godsdienst, die men niet betoont heeft voor de Peripatetistery. Paulus van Foix, beroemt door zyne gezantschappen en door zyne geleertheit, wilde te Ferrara Franciscus Patricius niet meer zien, om dat hy vernam dat deze geleerde man eene andere philosophie leeraarde dan de Peripatetische. Zo gedroeg men zich omtrent de vyanden van Aristoteles, gelyk de yveraars willen dat men doe ten opzichte van de ketters. In der daadt, men moet zich niet verwonderen dat de Peripatetistery, zodanig als men die sedert verscheide eeuwen geleeraart heeft, zo vele beschermers vindt. Indien alle de genen, die de philosophie van Des Cartes omhelst hebben, die verstandige ingetogenheit gehad hadden, waar door men zich wederhoudt, wanneer men tot eene zekere trap gekomen is, indien zy hadden weten te onderscheiden wat men zeggen, en wat men zwygen moet, zy zouden zo veel geschreeuws tegen de secte in 't algemeen niet veroorzaakt hebben. De leerwyze der oude meesters was op goede redenen gegrond. Zy hadden leerstukken voor al de werreldt, en leerstukken voor de leerlingen, die in de geheimen onderwezen waren. Wat 'er van zy, de toepassing, die men heeft willen maken van de gronden van Des Cartes op de leerstukken van den Godsdienst, heeft een groot nadeel toegebragt aan zyne secte, en verhindert den voortgang der zelve. Dit toeval is byna onvermydelyk. De oude vaders beklaagden zich ongemeen over de secte van Aristoteles, en het is byna eene algemene klagte, dat de philosophie de Theologie verongelykt; maar aan de andere zyde is het zeker dat de Theologie de philosophie beschadigt. Dit zyn twee wetenschappen, die weinig zouden overëenkomen wegens de vaststelling der grensscheidingen van hun gebiedt, indien de werreldlyke arm, die altoos in de belangens van de eerste is, daar in niet voorzag. Men heeft zich ook niet te verwonderen dat men de belangens der Peripatetische philosophie onscheidbaar oordeelde van die der Theologie; want zy gewent den geest om toe te stemmen zonder klaarblyklykheit. Deze vereëniging van belangens moet den Peripatetischen een onderpandt zyn van de onsterflykheit hunner secte, en den nieuwe philosophen eene oorzaak om hunne hope te verminderen. Voeg hier by, dat 'er leerstukken zyn van Aristoteles, welke die van onzen tydt verworpen hebben, en die men eindelyk zal moeten aannemen: zodanig is de vooronderstelling der bewegende vernuften; want de leere der draaikringen, onder eenige algemene wetten, en zonder eenige bestiering aan ieder planeet in het byzonder eigen, kan den geest niet voldoen. De Protestantsche Theologanten zyn wel verandert van grondregel, zo 't waar is dat de eerste hervormers zo veel geschreeuwt hebben, als men zegt, tegen de Peripatetistery. Men zegt dat Aristoteles sturf van verdriet, om dat hy de oorzaak van de ebbe en vloedt van den Euripus niet hadt kunnen begrypen. Eenige later schryvers hebben hier door deze fabel uitgevonden, die sedert ingang gevonden heeft, dat deze philosooph zich in den Euripus stortte, onder het spreken van deze woorden: *Dat de Euripus my verzwelge, dewyl ik hem niet kan begrypen*. Eenigen zeggen, dat hy in het eilandt Eubea gevlucht zynde, om het rechtsgeding, dat men hem te Athene aandeedt, en waar van hier voor gesproken is, zich zelfs door vergift ombragt. Hesychius verzekert niet alleen, dat 'er een doodvonnis tegen hem was, ter oorzake van eenen lofzang, dien hy gemaakt hadde ter eere van zynen schoonvader; maar ook dat hy den Akonyt gebruikte tot uitvoeringe van dit besluit. Men zoude met de oordeelkundigen, na een naauwkeurig onderzoek, en vergelyking der schryvers, mogen besluiten, I, Dat deze philosooph al te verstandig was geweest om te sterven van verdriet, om dat hy de oorzaak van de ebbe en vloedt van den Euripus niet konde begrypen: II, Dat hy niet van Athene naar Chalcis zoude hebben behoeven te vluchten, om zich door vergift van de vervolging te ontslaan: III, Dat indien het getuigenis van Hesychius waarachtig was, andere schryvers buiten hem daar van gewag gemaakt zouden hebben; en eindelyk, dat het waarschynlykst is, dat Aristoteles met zo veel werkzaamheit de bewegingen van den Euripus waarnam, en zo diepzinnig en onophoudelyk daar over peinsde, dat deze krachtige arbeidt en bezigheit van ligchaam en van geest zyne gezondheit benadeelde, en de ziekte veroorzaakte, waar van hy sturf. Men vindt 'er ook nog, die zeggen, dat zyne doodt veroorzaakt wierdt door een kolyk. Hy sturf in het 63 jaar zyns ouderdoms, het 3 jaar van de CXIV Olympiade, omtrent 322 jaren voor Christus, twee jaren na de doodt van Alexander. Hy liet by Pithyas eene dochter na, die in haar tweede huwelyk trouwde met eenen kleinzoon van Demaratus, koning van Lacedemonië. Hy hadde ook by eene byzit eenen zoon, Nicomachus genoemt, dien hy met eene uitnemende tederheit beminde, en aan wien hy zyne boeken van de zedekunde toeëigende. Theophrastus, die Aristoteles uitnement beminde, was zyn getrouwe leerling, en zyn opvolger in het Lyceum. Aristoteles vertrouwde aan hem zyne schriften, en verboodt hem de zelve uit te geven. Strabo, Lycon, Demetrius de Phaleriaan, en Heraclides volgden de een na den ander op Theophrastus. Aristoteles hadt eenige aanhangers gedurende de regeering der twaalf eerste keizers; maar hy hadt 'er meer onder het keizerryk van Adrianus en van de Antonynen. Alexander van Aphrodisea was de eerste professor van de Peripatetische philosophie te Rome onder de keizers Marcus Aurelius en Lucius Verus. In de volgende eeuwen hielden de geleerden zich aan de leere van Aristoteles, en verklaarden de zelve door hunne aantekeningen. De eerste leeraars der kerke keurden terstondt Aristoteles af, als een philosooph die te veel toegaf aan de redeneering, en aan de zinnen; maar Anatolius, bisschop van Laodicea, de vermaarde Didymus van Alexandrië, Hieronymus, Augustinus, en verscheiden anderen schreven en spraken tot zynen voordeele. Boëtius deedt in de VI eeuw in het Oosten dezen philosooph volkomen kennen, van wien hy eenige werken in 't Latyn bragt. Maar sedert Boëtius tot het einde van de VIII eeuw was 'er niemandt dan de eenige Johannes van Damascus, die een kort begrip maakte van de philosophie van Aristoteles.

De

De Grieken, die in de XI eeuw en de volgende de wetenfchappen deden herbloejen, hielden zich aan de ftudie van dezen philofooph, over wien verfcheiden van de geleerftten arbeidden. Zyne achting was eindelyk verbreid in Africa, onder de Arabiers en de Moren. Alfarabius, Algazel, Avicennus, Averroës, en verfcheiden anderen vereerden door hunne aantekeningen de leere van Ariftoteles. Zy leeraarden de zelve in Afrika, en federt te Cordua, daar zy een collegie oprechtten, nadat zy Spanje gewonnen, hadden. De Spanjaarden bragten de aantekeningen van Averroës en van Avicennus over Ariftoteles in Vrankryk. Deze boeken waren daar alreets bekent. Men onderwees zyne leere in de univerfiteit van Parys; maar Amalricus, eenige byzondere gevoelens over de grondregelen van dezen philofooph willende beweeren, wierdt als een ketter veroordeelt door een Concilie, in de zelfde ftadt gehouden in den jare 1210. De boeken van Ariftoteles wierden aldaar verbrand, en het leeren van de zelve verboden, onder bedreiging van den ban. Eene vergadering van bisfchoppen veroordeelde en verbrandde naderhandt onder Philippus Auguftus zyne Metaphyfica. De kardinaal onder den tytel van S. Stephanus, legaat van den Apoftolifchen ftoel, beveftigde in den jare 1215 de gemelde vonniffen; maar hy ftondt het onderwys van de Dialectica of van de Logica van dezen philofooph toe, in plaatfe van die van Auguftinus, welke men van te voren verklaarde in de fcholen van de univerfiteit. De paus Gregorius de IX verboodt noch in den jare 1231 het onderwys van de Phyfica, en van de Metaphyfica van Ariftoteles, tot dat deze boeken overzien en verbetert zouden zyn in de plaatfen, welke eenige dwalingen inhielden. Albert de Grote en Thomas van Aquino maakten echter weinig tyds daarna aantekeningen over Ariftoteles. Campanella meent dat zy eenige byzondere toelating hadden van den paus om aan deze werken te arbeiden. Simon, kardinaal van den tytel van S. Cecilia, legaat van den H. ftoel, verboodt in den jare 1265 volkomen de lezing van de Metaphyfica en van de Phyfica van Ariftoteles. Doch al dit verbodt hieldt op in den jare 1366: want de kardinalen van den tytel van S. Marcus en van S. Martyn, commiffariffen van den paus Urbanus den V tot hervorming van de univerfiteit van Parys, ftonden toen de uitlegging toe der boeken, waar van de leezing te voren verboden was geweeft. De paus Nicolaas de V keurde in den jare 1448 de werken van Ariftoteles goet, en deedt eene nieuwe Latynfche overzetting van de zelve maken. De kardinaal van Eftouteville, die door koning Karel den VIII benoemt was om de univerfiteit van Parys te herftellen, geboodt eindelyk in den jare 1452, dat de profefforen de zedekunde van dezen Philofooph zouden verklaren, zo wel als zyne Logica, zyne Phyfica, zyne Metaphyfica, en zyne andere verhandelingen van de philofophie. Ramus, eene andere philofophie in achting willende brengen, fchreef in den jare 1543 twee boeken, genoemt het eene *Dialecticæ Inftitutiones*, en het andere *Ariftotelicæ Animadverfiones*; maar de koning François de I verboodt deze boeken, en beveftigde die van Ariftoteles, die men federt voortvoer opentlyk te lezen in de univerfiteit van Parys; en wanneer in den jare 1624 de Villon, de Clave, en Bitaud ftellingen wilden maken en beweeren tegen de leere van Ariftoteles, wierden zy veroordeelt door de univerfiteit, en door het parlement van Parys, het welke niet alleen op lyfftraffe verboodt deze ftellingen te verkopen of uit te geven; maar ook eenige grondregels te onderwyzen, ftrydende tegen de oude en goetgekeurde fchryvers, op verbeurte van het leven. Gaffendi en Des Cartes in de XVII eeuwe nieuwe philofophifche grondregelen in zwang gebragt hebbende, heeft zich de philofophie van Ariftoteles op eene wyze, als hier voor genoegzaam is aangemerkt, wel ftaande gehouden in de fcholen, en zal zulks waarfchynlyk in 't vervolg wel verder doen; maar zy is daar door echter geweldig gefchud, en heeft veel van haar achting in de wereldt verloren. Het getal der oude en latere fchryvers, die over Ariftoteles gearbeid hebben, zo om hem te verklaren, als om hem te vertalen, is oneindig. Men vindt eene lyft daar van, maar die onvolkomen is, in eenige der drukken van alle zyne werken. Zie ook eene verhandeling van den vader Labbé, waar van de tytel is, *Ariftotelis & Platonis Græcorum Interpretum typis hactenus editorum brevis Confpectus*, en dat te Parys in den jare 1657 in 4. gedrukt wierdt. Teiffier noemt vier fchryvers, die het leven van Ariftoteles gefchreven hebben. Te weten Ammonius, Guarinus van Verona, Joannes Jacobus Beurerus, en Leonardus Aretinus. Hy heeft vergeten Hieronymus Genufæus, geneesmeefter en profeffor in de philofophie te Bafel, fchryver van een boek *de Vita Ariftotelis, & ejus Operum Cenfura. Diog. Laërt. in Vita Arift. lib. V. Plutarch. in Alex. & Sylla. Cicero. Plinius. Ælianus. Eufebius. Auguftinus. Boëtius. Joann. Damafc. Strabo lib.* XIII. *Patricius in Difc. Voffius de Phil. Sect. &c. Gaffendi Exercitationes Paradoxicæ adverfus Ariftoteleos. Joann. Launoi de varia Ariftotelis fortuna. Rapin Comparaifon de Platon & d'Ariftote. Bayle Dict. Crit.* en vele andere fchryvers, door hem bygebragt.

ARISTOTELES *Battus*, koning van het eilandt Thera in de Egeêfche zee, en naderhandt van Cyrene en Lybië, wierdt *Battus* genoemt, omdat hy ftamerde, of om dat de koningen in Lybië Batti genoemt wierden. Hy bouwde de ftadt Cyrene, daar hy meer dan vyftig jaren regeerde. *Herodotus.*

ARISTOTELES, een vermaart bouwkunftenaar in de XV eeuw, was van Bolonië, en van het geflachte van Albert. Eene der aanmerkelykfte zaken, die men van hem verhaalt, is dat hy een ganfche ftene toren van de eene plaats naar de andere wift te vervoeren. Jan Bafilides, grootvorft van Mufcovië, deedt hem by zich komen, en bediende zich van zyne fchranderheit in het bouwen van verfcheide kerken.

ARISTOTELES is een naam, dien vele grote mannen gevoert hebben. Diogenes Laërtius noemt 'er VIII. De eerfte is de grote philofooph, van wien hier voor in zyn wydlopig artykel gefproken is. De twede regeerde de republyk van Athene, van wien men welfprekende rechtsgeleerde redevoeringen hadde. De derde fchreef over de Iliade van Homerus. De vierde was een redenaar van Sicilië, die antwoordde op het lofichrift van Ifocrates, en was bygenoemt *Mythus*, een vriendt van Æfchines. De zesde, die van de dichtkunft fchreef, was van Cyrene. De zevende was een schoolmeefter, waar van Ariftoxenes in het leven van Plato fpreekt. De achtfte was een letterkunftenaar van weinig achting. Meurfius, in zyne Griekfche Bibliotheek, voegt 'er twee anderen by. Gilles Menage over, Diogenes Laërtius *lib.* V, 35, voegt 'er verfcheide andere Grieken by, die den zelfden naam gedragen hebben. In de Differtatiën van Jonfius *de Hiftoria Peripatetica* vindt men 'er in de eerfte een en twintig, die den naam van Ariftoteles droegen. Deze fchryver dacht toen, dat hy 'er gene overig gelaten hadde; maar hy bevondt, dat de wetenfchap groeit met de jaren. Hy vondt 'er op nieuws nog elf van den naam van Ariftoteles te noemen, wanneer hy zyne verhandeling *de Scriptoribus Hiftoriæ Philofophiæ* uitgaf. *Diogenes Laërtius in Arift. lib.* III. *Voffius de hift. Græc. lib.* IV. *Bayle Dict. Crit.*

ARISTOTELES, een Siciliaanfch redenaar, waar van D. Laërtius in 't V boek van 't levensverhaal van *Ariftoteles Stagirita* melding doedt, als mede Volaterranus *Antropol. lib.* XIII. Zommigen willen, dat hy te Selinuntis, een ftadt die geheel verwoeft legt, geboren zy: doch men weet voor zeker, dat hy in eenen tydt met Ifocrates gebloeit heeft, welke in de LXXXVI Olympiade geboren was, en in de CIII geftorven is. Behalven alle andere werkjes heeft hy gefchreven: *Oratio adverfus Panegyricum Ifocratis. Lafcaris ap. Maurolycum Hiftor. lib.* I. *Photii Biblioth. cod.* 260.

ARISTOTIMUS, een zoon van Demaratus, en kleinzoon van Etymonus, bragt door hulp van Antigonus, koning van Macedonië, die van Elis onder zyn gebiedt. Hy weigerde de vrouwen en kinderen der gevluchte en verdreve burgers hunne mannen en vaders te laten volgen; doch gaf hen eindelyk daar toe verlof. Maar als zy zich aan de ftads poort tot hun vertrek byeen vergadert hadden, ontroofde hy haar het befte dat zy mede wilden nemen, zondt hen in de gevangenis, deedt de dochters ontëeren, en de kinderen ombrengen. Hellanicus, een van de voornaamften des lands, vergaderde hier om zyne vrienden, waar onder Chilon, Lampis, en Cylon waren, in zyn huis byeen, en vermaande hen om hun vaderlandt te wreken. Maar befpeurende dat zy niet moeds genoeg hadden om het jok van deze harde dwinglandy af te werpen, riep hy zyne dienaars, geboodt hen de deuren van het huis te fluiten, en vervolgens Ariftotimus te gaan verwittigen, dat deze zamengezworenen op zyn leven toeleiden. Deze toeleg verbaafde hen zodanig, dat zy, ziende dat 'er van alle kanten gevaar was, befloten met Hellanicus den aanflag te ondernemen; gelyk zy dan ook gezamentlyk Ariftotimus onverwacht aantaftten, in de zesde maandt zyner regeering, en het vaderlandt van zyne geweldenary verloften, dewyl Cylon hem aan den altaar van Jupiter, waar heen hy gevlucht was, doorftak. *Paufan. lib.* V. *Juftin. lib.* XXVI. *cap.* 1. Deze laatfte noemt hem een dwingelandt der ftadt Epirus, dat waarfchynlyk een gebrek in den text is.

ARISTOXENES, een philofooph van Tarente, was een leerling van Ariftoteles. Hy dacht, dat zyn meefter hem zynen opvolger zoude maken; maar de gebrekkelykheit van zyne gezondheit was oorzaak dat Theophraftus voor hem verkoren wierdt. Ariftoxenes was hier over zo geftoort, dat hy nooit van Ariftoteles fprak dan met verachting. Hy maakte verfcheide werken over de muzyk, de philofophie, en de hiftorie, waar van 'er Suidas tot 453 toe optelt. Meurfius heeft zyne verhandeling *de Elementis harmonicis* met aanmerkingen in 't licht gegeven, welke verfcheide malen gedrukt is. De ouden hebben hem dikwils aangehaalt. Ariftoxenes heeft omtrent de CXII Olympiade geleeft. *Cicero. Diogenes Laërtius. Aul. Gell. lib.* IV. *cap.* 11. *Plutarchus. Valer. Maxim. lib.* VIII. *cap.* 13. & *lib.* IV. *cap.* 7. *Hieron. in Præf. Catal. Jamblich. in vit. Pythag. Lactantius. Meurfii Bibl. Græc. Jonfius de fcript. Phil. Voffius.*

ARISTOXENES, de Selinuntiaan, een Griekfch dichter, leefde in de XXXIX Olympiade, volgens Eufebius. Cyrillus heeft hem voor een philofooph gehouden, en vergift zich in de tydrekening, dewyl deze twede omtrent de LXXX Olympiade leefde. *Meurfii Bibl. Græc.*

ARISTOXENES, een geneesmeefter, leerling van Herophilus, wordt door Galenus en verfcheide andere fchryvers bygebragt. *Meurfii Bibl. Græc.*

ARITHMETICA, of *Rekenkunft*, is eene wetenfchap, waar door men leert tellen, en de eigenfchappen en het gebruik der getallen verftaan. De vier eerfte en voornaamfte regelen van de Arithmetica zyn, de *Additie*, de *Subftractie*, de *Multiplicatie*, en de *Divifie*. Men zoude de zelve tot twee kunnen brengen, dewyl de Multiplicatie maar eene verkorte Additie is, en de Divifie eene verkorte Subftractie.

Daar is eene *Digitale Arithmetica*, die men de outfte acht, dewyl zy de natuurlykfte is. Want deze wyze van rekenen door de vingeren fchynt door de natuur ingeftelt te zyn, die ons dit hulpmiddel heeft willen geven, als het gemakkelykfte van allen. De vingers zyn bepaalt tot tien, dat men aangemerkt heeft, hoewel zonder reden, als een getal van verborgenheit, dat het volmaaktfte en het volkomenfte vertoonde. Het getal van tien is te zamen geftelt van de optelling der vier eerfte getallen, waar van Plato den lof befchryft in zynen *Timæus*; want een, twee, drie, en vier maken tien; en wanneer men daar toe gekomen is begint men wederom met de eenheit; want tien en een maken elf, tien en twee maken twaalf, enz. Hoewel men het anders, en zelfs op eene gemakkelyker

lyker wyze, hadde kunnen vaſtſtellen, volgens het gevoelen van eenige meetkundigen. Plinius zegt, dat de ouden tot hondert duizent toe telden. Tegenwoordig tellen de Arithmeticianen en Algebraïſten tot het oneindige toe, zeggende na de enkelde millioenen, tienen van millioenen, honderden van millioenen, billioenen, tienen van billioenen, honderden van billioenen, trillioenen, en zo vervolgens quadrillioenen, quinquillioenen, enz.

De Pythagoriſten en de Hebreeuſche Caballiſten beweeren, dat in alle de tientallen goddelyke verborgentheden zyn opgeſloten, die gelegenheit gegeven hadden tot de inſtellinge van de tienden, die men Gode ſchuldig was, door welke men hem trouwe en hulde bewees voor alle de vruchten, welke de aarde voortbrengt. Deze digitale Arithmetica is zeer out. Nicarchus ſpreekt in een Griekſch puntdicht van eene oude vrouwe, die hare jaren wederom begon te tellen op de vingers van hare ſlinkerhandt. Hieronymus bericht ons daar omtrent, dat het getal van hondert overgaat van de ſlinker naar de rechter, en door de zelfde vingers betekent worden. Maar niet meer van de zelfde handt. Waar omtrent Juvenalis, van de gelukkige ouderdom van Neſtor ſprekende, zegt, dat hy alreets het getal van zyne jaren op zyne rechterhandt telde.

Numa deedt, naar het verhaal van Plinius, een ſtantbeeldt voor Janus oprechten, waar van de ſchikking der vingers van de rechterhandt het getal van drie hondert betekende, de duim en de voorſte vinger waren in de lengte uitgeſtrekt, en de drie anderen gekromt in de palm van de handt: de vingers van de ſlinkerhandt betekenden vyf en vyftig, de duim en de middenſte vinger naar binnen gebogen, en de drie anderen recht. Beda handelt van de zelfde ſtoffe in het I boek van de natuur der zaken; maar verſcheidelyk. De Romeinen tekenden de getallen door letteren, die zy aldus ſchikten:

1,	I.	Een.
5,	V.	Vyf.
10,	X.	Tien.
50,	L.	Vyftig.
100,	C.	Hondert.
500,	IↃ.	Vyf hondert.
1000,	CIↃ.	Duizent.
5000,	IↃↃ.	Vyf duizent.
10000,	CCIↃↃ.	Tien duizent.
50000,	IↃↃↃ.	Vyftig duizent.
100000,	CCCIↃↃↃ.	Hondert duizent.

Dit zyn de afbeeldingen der Romeinſche getallen, met hunne betekeniſſe en hunne waarde: want, gelyk Plinius aanmerkt, de ouden hadden geen getal boven de hondert duizent: maar om verder te tellen, ſtelden zy twee of driemaal dit getal, waar van daan zelfs de wyze van rekenen komt, *bis*, *ter*, *quater*, *quinquies*, *decies*, *centena millia*, &c.

Om de Romeinſche getallen wel te verſtaan, moet men aanmerken, 1. Dat 'er maar vyf verſchillende figuren zyn, die de vyf eerſten zyn, en dat alle de anderen te zamen geſtelt zyn van de I, en van de C; echter zodanig, dat de C altoos naar de I gekeert is, 't zy dat hy voorga of volge, gelyk men hier voor zien kan. 2. Dat altoos, als 'er eene figuur van minder waarde voor eene van meerder waarde gaat, de zelve betekent dat men zo veel moet aftrekken van de laatſte; gelyk IV, dat is te zeggen vyf min een, of vier; XL, vyftig min tien, dat is te zeggen veertig; XC, hondert min tien, dat is te zeggen negentig; waar door men ziet dat 'er geen getal is, dat men niet door de vyf eerſte figuren kan uitdrukken. 3. Dat in alle deze getallen de figuren door eene vyfvoudigheit opklimmen of vermenigvuldigen, en daarna dubbelt; zodanig dat de tweede, vyfmaal de eerſte uitmaakt, en de derde, tweemaal de tweede; de vierde, vyfmaal de derde, en de vyfde, twee maal de vierde; en zo voort met de anderen. 4. Dat de figuren zich altoos beginnen te vermenigvuldigen van de rechter zyde, zo dat alle de Ↄ, welke men van die zyde ſtelt, door vyven tellen, gelyk die, welke aan de andere zyde zyn, zich tellen door tienen, en dat men alzo gemakkelyk allerlei getallen kan vinden hoe groot de zelve zyn; gelyk wanneer een ſchryver van de zeſtiende eeuw in eene begroting van het Roomſche ryk het getal der burgers aantekenende, volgens de gewoonte der ouden geſtelt heeft, CCCCCCCIↃↃↃↃↃↃↃ. IↃↃↃↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCIↃↃ. de eerſte C na de I voor duizent nemende, of de eerſte Ↄ, die aan de regter zyde is, voor vyf hondert, en tot het einde toe voortgaande door eene tienvoudige vermenigvuldiging in ieder figuur van de de eene of van de andere zyde, zo ziet men met een opſlag, dat hier in alles is een billioen, vyf hondert millioenen, hondert en tien duizent burgers. Het welke men aldus door Arabiſche cyfferletters zoude uitdrukken: 1500110000.

Doch, om eenige aanmerking op deze wyze van telling te maken, men kan ligtelyk oordeelen, dat die nergens anders uit ontſtaan is, dan dat de menſchen eerſt hebbende beginnen te tellen op hunne vingeren, zy getelt hebben tot vyf toe op eene handt, daar na de andere handt daar by voegende, hebben zy 'er tien van gemaakt, dat het dubbelde is, en zie daar ook waarom hun voortgang in de getallen altoos van een tot vyf is, en van vyf tot tien. Alle deze figuren zelfs zyn ook daar uit ontſtaan: want, wat is 'er natuurlyker, dan te zeggen dat de I het zelfde is, als of men de eenheit aanwees met eenen vinger alleen op te ſteeken, en dat de V is, gelyk of men, de middenſte vingers nederbuigende, alleen de pink en de duim vertoonde, als om de gehele handt te begrypen, by welke zy de andere voegende, daar van als twee V gemaakt hebben, waar van de eene omgekeert zoude zyn onder de andere, op deze wyze, $\overset{V}{\Lambda}$, dat is te zeggen een X, die tien doet. Manutius toont, dat zelfs alle de andere figuren gekomen zyn van de eerſte; om dat, gelyk de V niet anders is dan twee I, van onderen aaneen gevoegt, ook zo de L niet anders is dan twee I, de eene recht en de andere leggende, en 'er eene derde van boven byvoegende ⊏, betekenden zy het hondert door deze figuur, in plaatſe van welke de boekdrukkers tot meerder gemak de C genomen hebben. Dat zo men 'er een vierde I byvoegt, om aldus het vierkant te ſluiten, I⊏I, men de vyf hondert maakt, in plaatſe van het welke men vervolgens de IↃ genomen heeft, en daarna de D; eindelyk dit vierkant verdubbelende I⊏ I⊏I, maakten zy daar van hun duizent, in plaatſe van het welke de ſchryvers, of tot ſieraadt, of tot meerder gemak, ook begonnen hebben de figuur te ronden, en de zelve met een trek van de pen aldus te ſluiten ∞, daarna aldus ω, waarom men dikwils een acht in een leggende cyfferletter vindt, of een Griekſche Omega, om de duizent te betekenen; maar in het vervolg hebben zy de zelve ook aldus getekent CIↃ, naderhandt aldus, CD, en eindelyk, om dat zulks eene grote overeenkomſt heeft met de Gotthiſche *eme* 𝔪, zo hebben zy eene enkele M genomen, om de duizent te betekenen, gelyk de C voor hondert, en de D voor de vyf hondert. En daar door komt het, dat 'er juiſt zeven letters zyn, die tot dit ſlag van getallen dienen, te weeten, C. D. I. L. M. V. X; zo men 'er ook niet de Q by wil voegen, welke eenigen voor vyf hondert genomen hebben, volgens Voſſius.

Men moet noch aanmerken, dat 'er zyn, die meenen, dat wanneer 'er een ſtreep — boven de cyffers is, dat de zelve tot duizenden maakt, als, $\bar{V}$, vyf duizent, $\bar{X}$, tien duizent; men weet niet of 'er voorbeelden van gevonden zullen worden in de ouden. Maar het is zeker, dat de wyze van tellen of rekenen van Priſcianus, die gemeent heeft, dat men, om de tien duizenden te betekenen, de X ſtellen moeſt tuſſchen de CↃ, aldus CXↃ, geheel valſch is, en ſtrydig met de oudheit, en dat zy alleen ontſtaat om dat men, den waarachtigen grondt van deze wyze van tellen niet wetende, de zelve heeft willen ſchikken naar de onze, de welke gaat door eene tienvoudige verdubbeling. Dat zo men zomtyds een L vindt tuſſchen de CↃ, aldus CLↃ, of diergelyken, zulks maar een misſlag der naſchryvers is, die, gezien hebbende, dat in deze gevallen de I gemeenlyk groter is dan de CↃ, de zelve voor een L genomen hebben.

ALGEMENE TAFEL DER CYFFERLETTERS.

ARABISCHE.		GRIEKSCHE.			ROMEINSCHE.	
1.	Een.	ά, of	I,	Ἓν.	I,	unum.
2.	twee.	β',	II,	δύο.	II,	duo.
3.	drie.	γ',	III,	τρία.	III,	tria.
4.	vier.	δ',	IIII,	τέσσαρα.	IV,	quatuor.
5.	vyf.	έ,	Π,	πέντε.	V,	quinque.
6.	zes.	ς',	ΠΙ,	ἓξ.	VI,	ſex.
7.	zeven.	ζ',	ΠΙΙ,	ἓπτα.	VII,	ſeptem.
8.	acht.	ή,	ΠΙΙΙ,	ὀκτῶ.	VIII,	octo.
9.	negen.	θ',	ΠΙΙΙΙ,	ἐννέα.	IX,	novem.
10.	tien.	ί,	Δ,	δέκα.	X,	decem.
11.	elf.	ιά,	ΔΙ,	ἓνδεκα.	XI,	undecim.
12.	twaalf.	ιβ',	ΔΙΙ,	δώδεκα.	XII,	duodecim.
13.	dertien.	ιγ',	ΔΙΙΙ,	τριακαίδεκα.	XIII,	tredecim.
14.	veertien.	ιδ',	ΔΙΙΙΙ,	τεσσαρακαίδεκα.	XIV,	quatuordecim.
15.	vyftien.	ιέ,	ΔΠ,	πεντεκαιδεκα.	XV,	quindecim.
16.	zeſtien.	ις',	ΔΠΙ,	ἑκκαίδεκα.	XVI,	ſedecim.
17.	zeventien.	ιζ',	ΔΠΙΙ,	ἑπτακαίδεκα.	XVII,	ſeptendecim.
18.	achtien.	ιή,	ΔΠΙΙΙ,	ὀκτωκαίδεκα.	XVIII,	octodecim.
19.	negentien.	ιθ',	ΔΠΙΙΙΙ,	ἐννεακαίδεκα.	XIX,	novendecim.
20.	twintig.	κ',	ΔΔ,	εἴκοσι.	XX,	viginti.
30.	dertig.	λ',	ΔΔΔ,	τριάκοντα.	XXX,	triginta.
40.	veertig.	μ',	ΔΔΔΔ,	τεσσαράκοντα.	XL,	quadraginta.
50.	vyftig.	ν',	I$_{\Delta}$I,	πεντήκοντα.	L,	quinquaginta.
60.	zeſtig.	ξ',	I$_{\Delta}$IΔ,	ἑξόκοντα.	LX,	ſexaginta.
70.	zeventig.	ό,	I$_{\Delta}$ΔΔ,	ἑβδομήκοντα.	LXX,	ſeptuaginta.
80.	tachtig.	π',	I$_{\Delta}$IΔΔΔ,	ὀγδοήκοντα.	LXXX,	octoginta.
90.	negentig.	ϟ',	I$_{\Delta}$IΔΔΔΔ,	ἐννενήκοντα.	XC,	nonaginta.
100.	hondert.	ρ',	H,	ἑκατὸν.	C,	centum.
200.	twee hondert.	σ',	HH,	διακόσια.	CC,	ducenta.
300.	drie hondert.	τ',	HHH,	τριακόσια.	CCC,	trecenta.
400.	vier hondert.	ύ,	HHHH,	τεσσαρακόσια.	CCCC,	quadringenta.
500.	vyf hondert.	φ',	I$_{H}$I,	πεντακόσια.	D, of ɪↄ,	quingenta.
600.	zes hondert.	χ',	I$_{H}$IH,	ἑξακόσια.	DC,	ſexcenta.
700.	zeven hondert.	ψ',	I$_{H}$IHH,	ἑπτακόσια.	DCC,	ſeptingenta.
800.	acht hondert.	ώ,	I$_{H}$IHHH,	ὀκτακόσια.	DCCC,	octingenta.
900.	negen hondert.	ϡ',	I$_{H}$HHHH,	ἐννεακόσια.	DCCCC,	nongenta.
1000.	duizent.	α͵,	X,	χίλια.	M, of cɪↄ,	mille.
2000.	twee duizent.	β͵,	XX,	διχίλια.	MM,	bis mille.
3000.	drie duizent.	γ͵,	XXX,	τριχίλια.	MMM,	ter mille.
4000.	vier duizent.	δ͵,	XXXX,	τετρακιχίλια.	MMMM,	quater mille.
5000.	vyf duizent.	ε͵,	I$_{X}$I,	πεντακιχίλια.	VM, of ɪↄↄ,	quinquies mille.
6000.	zes duizent.	ς͵,	I$_{X}$IX,	ἑξακιχίλια.	VIM,	ſexies mille.
7000.	zeven duizent.	ζ͵,	I$_{X}$IXX,	ἑπτακιχίλια.	VIIM,	ſepties mille.
8000.	acht duizent.	η͵,	I$_{X}$IXXX,	ὀκτακιχίλια.	VIIIM,	octies mille.
9000.	negen duizent.	θ͵,	I$_{X}$IXXXX,	ἐννεακιχίλια.	IXM,	novies mille.
10000.	tien duizent, enz.	ι͵,	M,	Μύρια.	XM, of ccɪↄↄ,	decies mille.
Het jaar 1725.		τὸ ἔτος (α͵ ψ', Β) χιλιοςὸν ἑπτακοσιοςὸν δεύτερον. of XI$_{X}$IHHII.			Annus MDCCXXV; milleſimus ſeptingenteſimus vigeſimus quintus.	

Danet.

ARIUS, of *Thuras*, koning der Aſſyriers, volgde op Ninias omtrent het 2076 jaar der werreldt. Zyne regeering was van 30 jaren. Men zegt dat hy die van Caſpië en die van Bactriane overwon. Hy ſturf in den jare 2106, en Aralius was zyn opvolger. Suidas geeft hem den naam van *Thuras*. *Euſeb. in Chron.*

ARIUS, of AREUS, koning van Sparte, ſchreef aan den hogepriester Onias eenen brief, waar van men den inhoudt vindt I *Mach.* XII, 20. De zelve gaf te kennen, dat de Lacedemoniers broeders waren van de Joden, dat is te zeggen, dat zy den zelfden oorſpronk hadden, Abraham tot hunnen vader hebbende. De brief van Arius was geſchreven op een vierkant, en het zegel was een arendt, die een draak tuſſchen zyne klaauwen hieldt. Men weet de dagtekening van dezen brief niet, noch aan welk eenen Onias, of door welk eenen Arius de zelve geſchreven was. Maar men weet dat Onias de III hogepriester wierdt in het 3805 jaar der werreldt, en dat hy afgezet wierdt in den jare 3829; en dat Arius de II, koning van Lacedemonië, na het 549 jaar van de bouwing der ſtadt Rome regeerde, dat is te zeggen ſedert het 3805 jaar der werreldt. Hy ſturf, acht jaren out zynde, hebbende tot zynen vader en voorzaat gehad Acrotatus den II, en tot zynen opvolger Leonidas, den zoon van Cleonymus. Zo dat, indien deze brief van hem is, hy eerder moet aangemerkt worden als een werk van zynen raadt, dan als zyn eigen, om dat hy zo jong ſturf. Men kent nog een anderen ARIUS, koning van Lacedemonië, die vermaarder is in de Hiſtorie. Hy ſturf vier en veertig jaren voor dat Onias de III hogepriester gemaakt wierdt. Maar men vindt onder zyne regeeringe Onias den I, die hogepriester was ſedert den jare 3682, tot den jare 3702; en dewyl Arius de I in den jare 3700 begon te regeeren, zo zoude men den tydt van dezen brief ook kunnen bepalen onder Onias den I, in het eerſte of tweede jaar van Arius den I. *I. Mach.* XII. *Joſephus Oud.* XII. 5.

ARIUS, van Tarſe, een Griekſch hiſtorieſchryver, door Soranus van Epheſe in het leven van Hippocrates bygebragt als de ſchryver van een werk tot lof van dezen geleerden man. *Voſſius de Hiſt. Græc. l.* III.

ARIUS, hoofdt en ſtichter van de ARIANERY, eene ſecte, die de eeuwige Godheit en de medezelfſtandigheit of zelfwezigheit van het Woordt loogchende, leefde in de IV eeuw. Hy was geboren in Lybië, naby Egypten, en was een prieſter te Alexandrië. Men zegt dat hy van eene grote geſtalte, geſtreng van opſlag, maar nochtans aangenaam was in ommegang. Euſebius, biſſchop van Nicomedië, bemint van Conſtantia, zuſter van den keizer Conſtantinus, en gemalinne van Licinius, bragt veel toe tot de voortzetting van deze kettery. Hy was een ſchrander geeſt, een rechte hofbiſſchop, in een woordt de bequaamſte man der werreldt om eene nieuwe leere voortgang te doen hebben. Hy nam Arius onder zyne beſcherming, en bragt hem in de gunſt van Conſtantia; want men beeldt zich altoos in, dat zo de vrouwen zich niet met de belangens van eene ſecte bemoeiden, der zelver voortgangen niet aanmerkelyk zouden kunnen zyn. De aanhang van Arius verſterkte zich oogſchynlyk. Daar waren biſſchoppen, die zyne gevoelens opentlyk omhelſden. Men zag niet dan onëenigheden in de ſteden: men quam zomtyds van woorden tot daden; het was volſtrekt noodzaaklyk dat de keizer in deze ongeregeltheden voorzag. Hy deedt zulks door het vergaderen van het Concilie van Nicea, dat de leere van Arius in den jare 325 veroordeelde. Deze aardsketter wierdt door den keizer gebannen, die daaren boven wilde, dat alle zyne boeken verbrand wierden, en dat alle, die de ſtoutheit zouden hebben om de zelve te bewaren, de zwaarſte ſtraffen zouden ondergaan. Socrates brengt den brief by, waar in Conſtantinus geboodt, dat alle de genen, die een der boeken van Arius zouden vinden, en het zelve niet verbranden, zonder uitſtel met de doodt geſtraft zouden worden, zo haaſt zy op dien misſlag betrapt zouden zyn. *Bayle* zegt genen ſchryver te weten, die eenige aanmerking gemaakt heeft op de vreemde en verwonderlyke ongelykheit van Conſtantinus in dit geval. Hy vergenoegde zich met den aardsketter te bannen: hy geboodt de doodſtraffe niet tegen de genen, die de Arianery zouden volgen; en hy geboodt de zelve tegen de genen, die eenig werk van Arius zouden verbergen. Wie zag ooit eene ſchrikkelyker ongelykheit tuſſchen de ſtraffen en de misdryven? Men kan te gelyk rechtzinnig zyn, en naaukeurig om te weeten wat de ketters zeggen, en om de zeldzame boeken of die ſchaars zyn te bewaren, gelyk gemeenlyk die boeken worden, welke men ten vure doemt. Indien dan een rechtzinnige door zulk een grondregel eenig boek van Arius bewaart hadde, men zoude hem terſtondt opgehangen hebben, en eenen man, die belydeniſſe gedaan hadde van de Arianery, zoude men hebben laten leven. Wat is 'er vreemder? Om niet te zeggen dat het ſtrydig is, de ketters te laten leven, en hen op doodſtraffe

ftraffe te verbieden de boeken van hunnen ftichter te bewaren. Arius, en eenige biffchoppen, die hem aanhingen, wierden gebannen. Hun ommegang was noch veel gevaarlyker dan de leezing van hunne boeken. Waarom dreigde men dan niet met de zwaarfte ftraffen alle de genen, die met deze bannelingen zouden omgaan? Zommigen geven voor dat Arius, zyne kettery in de tegenwoordigheit van het Concilie afgezworen hebbende, de ftraffe van de ballingfchap ontging; maar anderen beweeren dat hy gebannen wierdt, en dat de keizer hem eerft ten einde van tien jaren herriep. Zy verhalen dat men dezen prins deedt geloven, dat Arius in den grondt rechtzinnig was: zy voegen 'er by, dat Arius van dit gevoelen overgegaan zynde, door de geloofsbelydeniffe, welke hy hem aanboodt, tot zynen voordeele fchreef aan de biffchoppen, die te Jerufalem vergadert waren tot inwydinge van den tempel; dat de biffchoppen, die zich noch in die ftadt bevonden, wanneer Arius aldaar aanquam met den brief des keizers, meeft bedekte Arianen waren; dat zy dan niet nalieten te verklaren dat zyne leere rechtzinnig was, en hem te ontfangen in de gemeenfchap der kerke; dat zy, om eene volkome zege te behalen, zich inbeeldden dat Arius herftelt moeft worden in Alexandrië, daar hy de eerfte flagen van het Anathema ontfangen hadde; en dat, dewyl Athanafius, patriarch van die ftadt, verbannen was, zy geloofden dat in zyn afzyn Arius gemakkelyk in de gemeenfchap der kerke te herftellen zoude zyn, maar dat zy zich bedrogen; dat het volk hem aldaar nooit wilde toelaten; dat Conftantinus, bewuft van de aanhouding der onluften, Arius te Conftantinopel deedt komen, en zonder eenige moeite de ondertekening van het Concilie van Nicea van hem verkreeg; dat hy hem vervolgens weder zondt aan de biffchoppen, die toen te Conftantinopel vergadert waren, op dat zy hem aannamen in de kerkelyke gemeenfchap in deze keizerlyke ftadt; dat de geen, die daar van biffchop was, nooit daar in bewilligen wilde, hoewel men hem vertoonde dat Arius alles hadde ondertekent, dat men begeert hadde; dat Eufebius nochtans niet nagelaten hadde de kerkelyke gemeenfchap aan zynen vriendt te doen wedergeven in de grote kerk van Conftantinopel; dat hy hem als in triomph derwaarts bragt, verzelt van een groot getal van zyne aanhangers; maar dat, wanneer men de grote markt naderde, Arius, door eene natuurlyke noodzaaklykheit geperft, haaftelyk naar een openbaar gemak week, en aldaar terftondt fturf, alle zyne ingewanden met zyne long en lever uitgeftort zynde, in den jare 336. Vermaarde geleerden verwerpen deze tydrekening. Henricus Valefius bewyft dat Arius niet in leven was ten tyde van het Synode van Jerufalem, dat de brieven van Conftantinus ontfing rakende de wederaanneming van eenige voorname leden van de Arianery. Zo was het dan Arius de aardsketter niet, die door Conftantinus aan dit Concilie wierdt aangeboden, en die de biffchoppen, te Jerufalem vergadert, zo gunftig vondt. Socrates zegt nogtans duidelyk, dat het Concilie van Tyrus, naar Jerufalem overgebragt tot inwyding van den tempel, Arius en zyne aanhangers ontfing in de gemeenfchap der kerke, uit kracht der brieven van Konftantyn, welke betuigden dat hy overtuigt was van de rechtzinnigheit van Arius, en van die van Euzoïus. Conftantinus hadt aan de biffchoppen, te Jerufalem vergadert, de geloofsbelydenis gezonden, welke Arius en Euzoïus hem aanboden, en Athanafius zegt uitdrukkelyk, dat het Synode van Jerufalem Arius en zyne begunftigers in zyne gemeenfchap aannam. Valefius neemt deze zwarigheit weg, zeggende dat 'er twee perfonen van den naam van Arius geweeft zyn: de een was de aardsketter; de ander een aanhanger van den aardsketter; zy waren beide in den ban gedaan door Alexander, biffchop van Alexandrië. De geen, die met Euzoïus eene geloofsbelydenis aanboodt aan Conftantinus, en die door het Synode van Jerufalem aangenomen wierdt, was de aardsketter niet: het was de andere Arius. Valefius bewyft zulks niet alleen door redenen, die hy bygebragt heeft, om te tonen dat de aardsketter lang voor het jaar 335 gefturven was; maar ook door het verzoekfchrift of den brief van Eufebius en van Theognis. Deze twee biffchoppen verzochten genade, betuiging doende van hunne onfchuldt, in den jare 328, en bragten by dat het hoofdt en de oorzaak van deze verfchillen aangenomen en herftelt was. Men konde dit niet zeggen van dezen Arius, die weder vereenigt wierdt met de kerke in het Synode van Jerufalem; want het verzoekfchrift of de geloofsbelydeniffe, door hem en Euzoïus den keizer aangeboden een weinig voor dit Synode, dat is te zeggen omtrent den jare 335, getuigt dat zy noch in ballingfchap en in den ban waren. Deze fchielyke doodt van Arius, waar in de rechtzinnigen zo vele verborgentheden gevonden hebben, gebeurde na het Concilie van Jerufalem. De Arius, welke op deze wyze fturf, moet dan de aardsketter niet geweeft zyn, of men moet in eenen tydt overgebragt hebben het gene in een anderen tydt gebeurt was. Het is vreemd dat 'er zo weinig order en naaukeurigheit gevonden wordt in de kerkelyke hiftorie: men zoude de ballingfchap van Arius, de geduurzaamheit van de zelve, en diergelyke zaken, niet kunnen beveftigen, dan redeneerende over verfcheide gevallen, waar van eenigen door deze, en eenigen door anderen getuigt worden. Een goet hiftoriefchryver, als de anderen verloren mogten wezen, zoude genoeg zyn om het vervolg der voorname gevallen te verhalen. De fecte van Arius fturf niet met hem, zy heeft een langen tydt en in verfcheide geweften der werreldt ftandt gehouden: zy heeft by beurtverwiffeling de vervolging geoeffent, en is vervolgt geworden, tot dat zy eindelyk door het wereldlyke gezag vernietigt is. Men vindt byna geen fchryver, die het Arius tot geen misdaadt rekent, zyne gevoelens in vaarzen gebragt te hebben, om de zelve zyne leerlingen te doen zingen. Men veroordeelt de ftoffe en de wyze van zyn dichtftuk, dat hy *Thalia* noemde. In dit alles zoude wel vooroordeel kunnen zyn, gelyk *Bayle* heeft aangemerkt. Een fchryver van de voorgaande eeuw, Sandius genoemt, die van het gevoelen van dezen ketter was, heeft eenige werken gefchreven, om aan te tonen dat de vaders der drie eerfte eeuwen het zelfde gevoelen gehad hadden. Hy hadt niet veel moeite om plaatfen te vergaderen; want hy vondt die alle byeen verzamelt in de *Dogmata Theologica* van den vader Petavius. Het gene hy over deze ftoffe gefchreven heeft is, *Nucleus Hiftoriæ Ecclefiafticæ*, in den jare 1668, in 8. Het zelve boek is veel vermeerdert in den jare 1676 in 4: *Appendix addendorum, confirmandorum, & emendandorum ad Nucleum Hiftoriæ Ecclefiafticæ, cum Refponfionibus ad Gardenerum.* Twee Engelfche Theologanten, Gardinerus en Bullus, en een Franfche, le Moine, profeffor te Leiden, hebben de verantwoording der oude vaders tegen hem gefchreven. Zie van den oorfpronk en de hiftorie der kettery van Arius het Artykel ARIANERY. Men moet hier in 't voorbygaan aanmerken, dat het gene in 't flot van dat artykel gezegt wordt, genomen is uit het X ftuk der *Bibliotheque univerfelle*, en niet verder te verftaan dan van het verhaal, dat in het zelve gevonden wordt van den oorfpronk en de hiftorie der Arianery tot de doodt van Arius toe. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers door hem bygebragt.

ARIUS *Didymus* was een Griekfch fchryver, die een kortbegrip gemaakt hadde van de leere der Stoïfche philofophen, waar van men een ftuk vindt in de *Præparat. Evang.* van Eufebius, *lib.* XV, *c.* 15.

ARIUS, een redenaar, waar van Quintilianus gewag maakt *Inft. Or. lib.* III, *cap.* 1.

ARIZA, *Areza*, *Ariobriga*, een vlek van Spanje in Aragon, op de grenzen van out-Caftilië, aan de rivier de Xalon, vyf mylen boven de ftadt Calatajud. Eenige landbefchryvers nemen Ariza voor de ftadt, die men outtyds *Arfi* en *Arci* noemde; maar anderen plaatfen de zelve te Arcos, een fteedtje van out-Caftilië, aan den oorfpronk van de Xalon. *Baudrand.*

ARIZELUS, een fchryver, bygebragt door den uitlegger van Sophocles over de *Edip. Col.*

ARJONA, een vlek of fteedtje in Spanje, in Andalufië, aan 't riviertje de Frio, tuffchen de fteden Jaen en Andupar. *De Raey Dict. Geogr.*

ARKAGI ZADEH, fchryver van een boek, genoemt *Arbain*, of de *veertig overleveringen*. Hy heeft echter een byzonderen naam aan zyn werk gegeven, welke is, *Abfan al hadith*, de *uitmuntendfte verhalen*, of *overleveringen*. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARKE NOACHS (DE) wordt door Mofes in 't Hebreeufch *Teba* of *Thebat* genoemt, en is die naam onderfcheiden van het gemene naamwoordt *Aran*, dat hy gebruikt om een koffer of kift te betekenen. De zeventig overzetters hebben dit woordt overgezet κιβωτὸς, *Kibotos*, en de Latynen *Arca*. Het naamwoordt Thebat betekent mede een zeker flag van een kift, en is het zelfde, waar van die fchryver zich bedient heeft, wanneer hy fpreekt van de kleine kift van biezen, waar in hy gelegt wierdt door zyne moeder aan den oever in den Nyl. Het was een flag van een florpje, of fchuitje, op de wyze van een kift. De ouden berichten ons, dat de Egyptenaars zich van bieze fchuitjens bedienden, om te varen in den Nyl, en dat de zelve zo ligt waren, dat zy die zomtyds op hunne fchouderen droegen, wanneer zy watervallen ontmoetten, die hen den doorvaart beletten. Het woordt *Thebat* wordt gemeenlyk genomen voor een verblyf of fchuilplaats, waar in men de levende dieren of fchepfelen ontfangt.

Wat de Arke Noachs belangt, Noach begon de zelve te bouwen in het 1557 jaar der werreldt, 2497 jaren voor Chriftus, in het 500 van zynen ouderdom. Hondert jaren was hy doende met de zelve te bouwen; zo dat zy voltooit was in den jare 1656. Zy wierdt gebouwt, zegt men, in het landt van Eden, dat aan Mefopotamië grenfde, en deze patriarch gebruikte daar toe een groot getal van werklieden, gedurende zulk eene lange reeks van tydt. Deze Arke was drie hondert ellen of ellebogen lang, vyftig breet, en dertig hoog. Hare lengte was zodanig dat 'er weinig kerken in Europa groter zyn. Verfcheide uitleggers zeggen dat deze elleboge gelyk was aan die der Romeinen, welke was van anderhalve voet, wel verre dat die eene meetkundige elleboge geweeft zoude zyn van zes voeten; om dat, volgens deze maat, de Arke de uitgeftrektheit zoude gehad hebben van eene Italiaanfche myl, dat alle waarfchynlykheit te boven gaat. Dit gevaarte was gemaakt van *gopherhout*, eene uitdrukking die nergens anders in den Bybel gevonden wordt, welke de zeventigen overgezet hebben door *vierkant hout* of *planken*; maar de andere uitleggers hebben deze uitdrukking verklaart van het flag van 't hout. Zommigen hebben gemeent, dat het cederenhout was, anderen pynbomenhout, anderen cypreffenhout, en anderen palmhout. De Arke was niet gebouwt in de gedaante van een fchip: maar waarfchynlyk als de Nylfchuiten der Egyptenaren, doch oneindig veel groter. Zy was langwerpig vierkant, als een kift, dat zeer wel met hare benaming overeenkomt. Haar kap verhefte zich langzaam fchuin en naaldswyze van beide zyden, om het water, dat daar op viel, gemakkelyk te doen aflopen. Van de fchikking en verdeeling der Arke zyn verfcheide gevoelens. Daar was eene deure of poorte in de eerfte verdieping, en een groot venfter in de derde, behalven verfcheiden andere kleinder, om licht te geven in alle de verdiepingen. Daar zyn 'er, die voorgeven, dat deze venfters van kriftal of doorfchynende ftenen waren, maar men weet niet hoe zy zulks zouden bewyzen. Noach hadt zonder twyffel eene ongemene en bovennatuurlyke verlichting nodig tot het beleidt van dit grote werk, dat zo velerlei dieren bevatten moeft, en waar in zy een geheel jaar lang moeften leven. Men kan bezwaarlyk zulk eene wonderbare fchikking begrypen, die noodzakelyk was, niet alleen om het bederf te beletten, dat de menigte der vuiligheden konde ver-

oorzaaken, door de quade lucht van de drek, of de ftinkende nattigheden, die op den bodem der Arke waren; maar ook om zoet water te verfchaffen aan de beeften, en hen lucht te geven om adem te halen. Godt belafte aan Noach de Arke te maken van drie verdiepingen; en indien de uitleggers van vier verdiepingen fpreken, zulks gefchiedt om dat zy de kiel onder dat getal begrypen. Kircherus geeft aan de eerfte verdieping tien ellebogen, of vyftien voeten hoogte. Daar waren, zegt hy, drie hondert ftallingen, hondert en vyftig aan ieder zyde, van een gefcheiden door eene galdery; zo dat men gemakkelyk allerlei viervoetige en kruipende gediertens daar in konde plaatfen, ieder flag in eene ftallinge. De tweede verdieping, die tot een voorraadzolder en fpyskamer diende, was vier ellebogen of zes voeten hoog. De derde begreep, behalven de verblyfplaatfen van het huisgezin van Noach en van de vogelen, noch verfcheide kamers en korenzolders, om in de zelve een gedeelte van den voorraadt te bewaren. De uitdrukkingen van de H. Schriftuur, die het getal der dieren van ieder flag te kennen geven, hebben eene zwarigheit doen ontftaan, die de uitleggers verdeelt heeft. Zommigen verftaan door *zeven en zeven*, en *twee en wee*, zeven aan zeven, en twee aan twee; dat is te zeggen, twee of zeven van ieder flag. De anderen meenen, dat 'er zeven paren der reine, en twee paren der onreine dieren waren. De genen, die van het eerfte gevoelen zyn, verbeelden zich dat zulk een groot getal van dieren de Arke te veel belaft zoude hebben: de anderen fteunen op den Chaldeeufchen uitbreider, en tonen dat men voor deze belemmering niet behoefde te vrezen. Men merkt aan dat het getal der dieren, die in de Arke moeften gaan, zo groot niet was als men zich wel zoude kunnen inbeelden. Men kent maar omtrent hondert en dertigderlei flag van viervoetige dieren; vogelen, mede omtrent hondert en dertigderlei; en kruipende dieren, ten hoogften dertigderlei. Men kent maar zesderlei viervoetige dieren, die groter zyn dan het paardt. Weinigen zyn 'er die in grootheit aan het zelve gelyk zyn; en een groot getal zyn kleinder, en zelfs kleinder dan het fchaap. Zo dat alle de viervoetige dieren, daar onder begreepen drie duizent zes hondert en vyftig fchapen, die men ftelt tot voedfel der menfchen en vleefchëetende dieren, omtrent niet meer plaats beflaan dan hondert en twintig offen, drie duizent zeven hondert dertig fchapen, en tachtig wolven. Van de vogelen zyn 'er weinigen die groter zyn dan de zwaan, en de zelve zyn byna alle kleinder. Wat de kruipende dieren belangt, hun getal is niet groot. De meeften zyn klein. Daar zyn 'er ook vele, die een langen tydt in het water kunnen leven, en die het niet nodig was in de Arke te doen gaan. Noach was niet genoodzaakt alle deze dieren te gaan zoeken door de gehele aarde, gelyk Philo heeft willen doen geloven. De text van de Schriftuur zegt zelfs, dat zy tot Noach quamen in de Arke, waarfchynlyk door eene Goddelyke beftiering, of door den dienft der engelen. De viervoetige en kruipende dieren quamen in door de poorte, over een brug, die daar toe gemaakt, en aan de Arke vaft gehecht was, langs welke Noach en zyn huisgezin mede ingingen. De vogelen quamen in door het grote venfter, dat in de derde verdiepinge was. Eenigen begrypen ten minften de zaak op deze wyze; want de Schriftuur handelt van deze omftandigheden niet. Origenes heeft gemeent dat ieder elle of elleboge, waar van Mofes fpreekt, was van zes gemene ellen of ellebogen. Maar het is waarfchynlyker dat het eene gemene Egyptifche elleboge was van omtrent anderhalve voet, of iets meer dan twintig duimen. Volgens deze rekening was de grootfte of binnenruimte van de Arke, na aftrek van de boorden, planken, en zolderingen, van een millioen zeven hondert een en tachtig duizent drie hondert zeven en zeventig vierkante voeten. Aldus was de Arke van twee en veertig duizent vier hondert dertien vat, van twee en veertig vierkante voeten, en alleen groter dan veertig fchepen, van duizent vat ieder. Men gelooft gemeenlyk dat de laagfte der drie verdiepingen diende tot een verblyf voor de dieren; de tweede tot een zolder of magazyn voor de nodige voorraadt, en de derde voor de vogelen, en tot verblyf van Noach en van zyn huisgezin. Pelletier van Rouaan heeft ons eene befchryving gegeven van de Arke, die veel gemakkelyker fchynt. Hy meent dat de hoogte van de Arke verdeelt was in vier deelen; dat de grondt van de zelve of de kiel, die de hoogte hadde van drie en een halve elleboge, diende tot bewaring van den voorraadt van het water; dat de eerfte verdieping, zeven ellebogen hoog, het magazyn of pakhuis was van den voorraadt; dat de twede, van acht ellebogen, de ftallingen begreep der dieren, en de derde de koojen der vogelen, en het verblyf van Noach. Naar zyn gevoelen liepen de kiel en de eerfte verdieping van beneden, zonder eenige verdeeling, over de gehele lengte van de Arke; maar de tweede verdieping hadde eene plaats of galdery, die de ftallingen van malkander fcheidde, welke aan de beide zyden in de langte van de Arke waren ten getale van zes en dertig, dewyl het niet nodig was dat 'er drie hondert waren, of zo vele als 'er foorten van dieren in de Arke gevonden wierden, gelyk anderen voorgegeven hebben; want daar zyn verfcheide foorten van dieren en van vogelen, die zeer wel by malkander leven kunnen, en die het zelfde voedfel gebruiken: zo dat men gemakkelyk alle de viervoetige dieren in zes en dertig ftallingen, en de vogelen in zo vele koojen konde plaatfen. In 't midden van de plaats tusfchen de ftallingen ftelde hy dat openingen waren, die gemeenfchap hadden met de eerfte verdieping, om 'er het hooi en de andere voorraadt uit te halen; en aan de vier hoeken putten, om het water uit de kiel te putten; en openingen aan de zyden, om de vuiligheden uit te werpen. Hy ftelt trappen aan beide de einden, om op de derde verdieping te klimmen, daar hy aan een der einden eene kamer plaatft voor de menfchen, en aan de zyden zes en dertig koojen voor de vogelen, en achtien fchuren voor de granen, gereedfchappen en andere voorraadt voor de menfchen en voor de vogelen. [Anderen nemen zes en dertig fchuren of vertrekken voor de gereedfchappen van de huishouding, voor de werktuigen tot den landbouw, voor de granen en voor de zaden om de aarde te bezaaien na den zondvloedt; en willen dat Noach dan noch op die verdieping voor zich behouden kan hebben eene keuken, eene zale, vier kamers, en eene ruimte van acht en veertig ellebogen of twee en zeventig voeten om te wandelen.] De poort van de Arke wordt door Pelletier geplaatft aan een der einden; waarom men, om zulks niet met de befchryving van Mofes te doen ftryden, zoude moeten begrypen dat de Arke in hare langwerpige vierkantige geftalte vier kanten of zyden hadde, en dat alzo de poort in eene van de zyden der breedte geplaatft zoude zyn geweeft. Het venfter was, naar zyn gevoelen, eene getralyde opening, van eene elleboge hoogte, dat rontom de Arke liep, en dat de twee verdiepingen verlichtte.

Dit maakfel en deze fchikking van de Arke heeft vele voordeelen, die in de andere ftellingen niet gevonden worden. Want, 1. Men geeft daar in een genoegzaam licht, om de twee verdiepingen der Arke, die zulks nodig hebben, te verlichten: dat in de andere ftellingen niet gefchiedt. 2. Men plaatft daar in de dieren in de tweede verdieping boven het water, en in eene verlichte plaats: daar men van te voren de zelve plaatfte in de benedenfte verdieping onder het water, met het hooi en de andere voorraadt bedekt. 3. Noach en zyn huisgezin zyn daar in gemakkelyk en vermakelyk geplaatft. 4. Men vindt het middel om daar in het zoete water te bewaren: dat niet gevonden wordt in de andere ftellingen, daar in men vooronderftelt dat het zelve van buiten de Arke moeft geput worden; maar Pelletier toont aan dat het zelve zout zoude hebben moeten zyn, en dat het bygevolg nodig is geweeft zoet water te bewaren. 5. Alle de vuiligheden zyn gemakkelyk en zonder eenige belemmering buiten de Arke geworpen, en de Arke heeft luchts genoeg om de befmetting te beletten. Eindelyk door de begroting der Arke en der zelver verdiepingen toont hy dat de zelve, aldus gefchikt, op eene gemakkelyke wyze alle de menfchen, dieren, en vogelen, die in de Arke befloten moeften worden, konde bevatten, benevens de noodzakelyke voorraadt om de zelve een jaar lang te voeden, en dat de weinige perfonen, die in de Arke waren, hen zonder moeite dagelyks hun voedfel konden verzorgen. Na den zondvloedt bleef de Arke ftaande op den Ararath, een gebergte van Armenië, dat de Armeniers *Mefefoufar*, dat is *den berg der Arke*, noemen, de Chaldeen *Kardu*, en de Arabiers *Karud*. Noach ging aldaar uit de Arke met zyn huisgezin, volgens het bevel Gods, en de dieren en de vogelen gingen ter zelver tydt mede uit, en verfpreidden zich over de aarde en in de lucht. Men leeft de hiftorie van het bouwen der Arke, den zondvloedt, enz. omftandig *Genef.* VI, VII, VIII. En van den berg Ararath en de overblyffelen van Ararath *Kircher* en *Butco de Arca Noë. Le Pelletier Arke de Noë. Calmet Comentaire fur la Genefe* VI. 14. *Herodot. lib.* II. *Diodorus lib.* I. *Plinius. lib.* VII. *c.* 56 *& lib.* XIII. *c.* 11.

ARKE DES VERBONDS, (DE) eigentlyk in het Nederduitfch *de Bondkift* of *Verbondkift*, in het Latyn *Arca*, en in 't Hebreeufch *Aran* genoemt, het welk 't gemene naamwoordt is, waar mede men *kift* wil uitdrukken, en ook door Mofes is gebruikt om de kift te benoemen, in de welke de twee fteene tafelen van de wet door hem wierden opgefloten, met de kruike, waar in het Manna was, en den ftaf Aärons, die gebloeit hadt. Mofes maakte de zelve, achtervolgens het bevel Gods, van Sittimhout, het welk een onbederflyk hout was, en by de Hebreëen *Cittim* genoemt wierdt. Hare lengte was van twee ellen of ellebogen en een half, of vyf palmen, en hare breedte en hoogte ieder van anderhalf ellen, of drie palmen. Zy was van binnen en van buiten overtrokken met louter gout, zo dat men geen hout kon zien. Aan de vier hoeken waren vier goude ringen, twee aan ieder zyde. Door deze ringen ftaken twee handbomen van Sittimhout, met gout overtrokken, een aan ieder zyde, om met de zelve de Arke te dragen, wanneer de zelve verplaatft of op reize door de woeftyne vervoert moeft worden. Zy wierdt gedragen van de Leviten, en van den hogepriefter zelfs, op hunne fchouderen. Boven op de Arke ftonden twee beeltenisfen van Cherubynen met hunne vleugelen, gelyk Mofes die gezien hadt by den troon van Godt: want geen menfch op aarde hadt ooit voor hem kennis gehad van deze verborgentheden. De Ifraëliten, zynde verflagen geweeft door de Philiftynen, zonden eenig volk uit om de Arke weder te vragen, op hope dat zy, de zelve in het midden van het leger hebbende, de overwinning zouden behalen; maar in het tegendeel zy verloren andermaal den veldflag, en de Arke wierdt door de Philiftynen genomen, die de zelve in zegepraal binnen de ftadt Azot bragten, en in den tempel van hunnen afgodt Dagon plaatften, met de andere roofftukken, die zy hem opdroegen. Des anderen daags 's morgens, wanneer zy flagoffer quamen doen voor deze valfche Godheit, vonden zy met grote verwondering het afgodenbeeldt ter aarde neêrgevallen van zyn voetftuk voor de Arke. Zy rechtten het beeldt weder op; maar het zelve geval gebeurde verfcheide malen, wordende de afgodt altydt op den grondt voor de Arke gevonden, even of hy nedergebogen de zelve wilde aanbidden. Zy wierden ter zelver tydt geplaagt met een foort van buikloop, of zulke fmertelyke puiften, en vurige vlekken, dat zy van onverdragelyke pynen ftierven: het landt krielde ook alom van zulk eene grote menigte van ratten, dat de zelve alles verteerden en vernielden, zonder noch koren noch andere gewasfen te fparen. De inwooners van Azot, ziende, dat de Arke de eenige oorzaak was van alle deze rampen, verzochten die van Afcalon, dat zy hen wilden toeftaan, dat de Arke binnen hunne ftadt gebragt wierdt: maar dit volk, wordende met de zelve ongelukken overvallen, zondt

zondt de zelve naar eene andere ſtadt, in de welke zy de zelve onheilen veroorzaakte. Dus wierdt de Arke naar vyf verſcheide ſteden van Paleſtina vervoert, de welke alle de zelve uitwerkingen van de Goddelyke gramſchap gevoelden tegen die genen, die niet waardig waren de zelve onder zich te hebben. Eindelyk de voornaamſte ſtedelingen van Gath, van Accaron, van Aſcalon, van Gaza, en van Azot quamen byeen om middelen te beramen, die men moeſt in het werk ſtellen om van deze ongevallen bevryd te worden. Zy beſloten aan Godt op te dragen vyf ſpenen van gout in den naam van deze vyf ſteden, en een diergelyk getal muizen van het zelve metaal, voornemens zynde alle deze dingen te zamen in een kiſt te ſluiten, en de zelve by de Arke te zetten op een nieuwen wagen, beſpannen met twee koejen, de welke men zoude geleiden tot aan een kruisweg, en van waar men de zelve als dan zoude laten weggaan, en uit zich zelf den weg kiezen, dien zy wilden. Dit wierdt werkſtellig gemaakt, en de koejen namen den weg, die naar de Iſraeliten heen liep. Zy hielden ſtil binnen een vlek van het geſlacht van Juda, genaamt Beth-Semes, van waar de Arke vervoert wierdt naar Kiriath-Jearim. Op die plaats wierdt de zelve in bewaring gegeven aan een Leviet, genaamt Aminadab, in wiens huis deze geheiligde ſchat twintig jaren lang bleef beruſten. David, hebbende twee volkome overwinningen bevochten op de Philiſtynen, beſloot de Arke naar Jeruzalem te doen brengen, willende hy zelf in perſoon deze plechtigheit bywonen. De prieſters namen de Arke uit het huis van Aminadab, en zetten de zelve op een nieuwen wagen, getrokken door twee oſſen. David ſtapte voor uit, en al het volk volgde achter aan, zingende Pſalmen en liederen, onder het geluidt van trompetten en andere zangtuigen. De oſſen op weg een weinig van het ſpoor geweken zynde, helde de Arke over een zyde, en Uza ſloeg de handt daar aan om de zelve te onderſteunen: maar hy viel ſchielyk doot ter aarde door eene ſtraffe van Godt, om dat hy, geen prieſter zynde, niet gemachtigt was de Arke aan te raken. David zette de Arke neêr in het huis van Obed-Edom, uit het geſlacht der Leviten, gedurende den tydt van drie maanden; en bevonden hebbende, dat de zelve groot voordeel daar toegebragt hadt, liet hy haar naar Jeruſalem brengen. De prieſters, verſelt van zeven kooren van zangſpel, droegen de Arke op hunne ſchouderen, en deze vorſt zelf danſte en ſpeelde op zyn harp onder het gaan. Michal, zyne huisvrouw, dreef den ſpot daar mede, als met een onwaardige daadt van een koning. Wanneer de Arke binnen de ſtadt Jeruzalem gebragt was, deedt David de zelve plaatſen in een tabernakel, welken hy hadt laten opſlaan, zynde van voornemen om een tempel te bouwen, om haar in den zelven neêr te zetten; maar Godt liet hem boodſchappen door den Propheet Nathan, dat hy zynen zoon Salomon geſchikt hadt tot het bouwen van dit grote werk. Salomon liet de Arke des verbonds te gelyk met den tabernakel in den tempel brengen, dien hy opgebouwt hadt, welke vervoering met een ongemene plegtigheit geſchiedde. Wanneer het tydt was van de zelve in de geheiligde binneplaats des tempels neêr te zetten, gingen de prieſters alleen daar binnen, die de Arke op hunne ſchouderen droegen, en plaatſten tuſſchen de Cherubynen, die de zelve met hunne vleugelen overdekten. *Exod.* XXV. I. *Samuel* IV, *en* II, VI. *Joſephus Joodſche Hiſt.* III. VI. VII. VIII. *boek.*

ARKEL, (Kornelis van) Remonſtrantſch predikant in den Briel, te Delf, en laatſt te Rotterdam, geboren te Amſterdam den 3 October des jaars 1670. Noch in zyn eerſte kindſche jaren zynde quam hy met zyne ouderen te wonen in de ſtadt Rotterdam, daar hy de gronden leide van talen en wetenſchappen onder Joannes Sylvius, toen rector der ſchole, die haren naam draagt van den groten Eraſmus. Dat ſtof afgeſchud hebbende wierdt hy gezonden naar Amſteldam om zich in de Philoſophie en talen, en voorts in de Godgeleerdheit te oeffenen, waar in hy eerſt Jean le Clerc, en daarna Philip van Limborch, mannen van ongemene geleertheit, tot meeſters hadt. Hy voleindigde den loop dezer ſtudien gelukkig, nam op de toeſtemming der Remonſtranten het prediken ter handt, en wierdt vervolgens beroepen op de plaatſen boven genoemt. Welſprekent was hy in dit werk, en behoorlyk daar toe voorzien, voorts letterlievende, minnaar van de gedenktekenen der ouden, en wat daar aan kleeft, en rykelyk begaaft met een poëtiſchen geeſt, waar door hy al vroeg vaarzen maakte, die nu nog mogen gelezen worden. Uit dien hoofde hieldt hy gemeenſchap met de voornaamſte dichteren onzes tyds, Francius, Broekhuizen, Vollenhove, Moonen, de Branden, Hoogſtraten, en die met hem in tydt gelyker waren, Vlaming, Suderman, de Haas, en Brouërius. Voorts droeg hy zich op de wereldt alseen Pamphilus, overal bemint, overal aangenaam en wel gezien om zyne vriendelykheit van zeden, waar door hy ieder verplichtte. Hy beſteedde zynen arbeidt aan het verklaren van Korippus den Afrikaner, waar toe een goede voorraadt is overgebleven. Hy heeft uitgegeven: *Hadriani Junii Homani, Medici, Animadverſa, ejusdemque de Coma Commentarius, ab auctore innumeris in locis emendata, & inſignibus ſupplementis locupletata. Accedit Appendix Hadriani Junii ad Animadverſa ſua, nunc primum ex clariſſ. viri autographo in lucem edita. Ex bibliotheca Corn. van Arkel.* Te Rotterdam by Hofhout 1701. Ook heeft hy vervaardigt een zeer fraaien druk van Marcellus Palingenius, by den zelven Hofhout 1722. Eindelyk ook in het laatſte jaar zyns levens de Pſalmen van *Pieter de Groot*, en de Dichtwerken van *S. van Geel*, beide gedrukt by Jan Daniel Beman in 4. Hy ſtierf op den 29 September des jaars 1724.

ARKEL wordt genoemt de derde meiery des quartiers van Antwerpen, gedeelte van Brabandt, leggende tuſſchen de rivieren de Schelde, de Rnipel en de Neethe, in het Weſterdeel van 't zelve hertogdom Brabandt. Het wordt door een droſſaardt of meier beſtiert, welke wegens de aanzienelykheit des ampts van outs her uit de voortreffelykſte geſlachten gekoren is geworden, komende in het reglement, voor de erfheeren van Contik, Schel, Reedt, Waarloos, Niel, Aartſelaar en anderen gemaakt den 13 Juny 1655, als droſſaardt voor jonker Maximiliaan van den Drieſſche. Onder dit droſtampt behoren de dorpen en heerlykheden Aartsſelaar, Reedt, Waarloos, Putte, Scriek, Grootloo, onzer vrouwe Waver, Schelle, Baſlaart, Beerzele, Rymenam, Niele en Boenheide, nevens de adelyke huizen Kleidaal, Reedt, Laar, Ter Veken, Geſtel, Ramet en Niele. De benaming van Arkel heeft dit landt bekomen van de doorluchtige heeren van Arkel in Hollandt, de welke behalven vele andere heerlykheden ook de ſtadt Mechelen en vele dorpen, daar om heen gelegen, bezaten, welke nu ten deele deze meierye uitmaken. *S. V. Leeuwen Batav. Illuſtr. Boxhorn Toneel van Hollandt. Pontanus Gelderſ. geſchiedeniſſ.* II. *Deel. J. Le Roy Notit. Marchionat. S. R. I.*

ARKEL, een out en middelmatig dorp des beruchten graafſchaps Teiſterbandt, nu het landt van Gorkum, eertyds behoort hebbende aan het hoogedele geſlacht der Arkels, die ook hunnen toenaam hier van gekregen hebben. De heeren van Arkel uitgeſtorven zynde, is het in later tyden aan de heeren van Egmont gekomen, en bezat voor weinige jaren de heerlykheit en bewoonde het gebouw zelf, dat echter niet anders als een fraai boerenhuis vertoonde, de heer van 't Waal. In de oude brieven komt het ons voor onder de benaminge van *Arclo*. A. Kemp bepaalt de ſtichtinge der kerke voor 't midden der zevende eeuwe door Jan den eerſten van Arkel by den ſtroom de Linge, en wil, dat de roofgierige Nooren en Deenen de zelve afgebrand hebbende, heer Jan de II de zelve wederom in 't jaar 697, en na dat ze al weer verwoeſt was heer Heiman de IV, de VIII heer, die in het jaar 980 opgemaakt zoude hebben, waar tegen andere ſchryvers zulks voor de tweede reize aan S. Zuidbertus toeſchryven. Daar in echter komen de meeſten overeen, dat Fop de twede, de IX heer van Arkel, omtrent de elfde eeuwe het dorp zelfs geſticht heeft. Des zelfs kerk wierdt in 't jaar 1267 door Folpert van Leerdam verraderlyk met hulpe des koſters in der nacht in den brandt geſtoken, met vernielinge van alle de daar binnen zynde menſchen, die wegens 't vieren van den Kersnacht in grote menigte daar vergadert waren, nevens heer Jan den XII van Arkel, bygenoemt den ſterken, om wiens ondergang het alleen te doen was, en die echter, onbewuſt des heilloozen toelegs zyns neefs, het gevaar ontquam, doordien hy voor 't ſluiten der Weſterdeur door den omgekochten koſter, wegens eene grote roering in de darmen, haaſtig met vier of vyf edele knapen, die hem ſtil volgden, en zonder weten des verraders, buiten de kerk gegaan was. Heden ten dage wordt de Arkelſche kerk door een Gereformeert leeraar bedient, die onder de klaſſis van Gorkum, het vyfde in Zuidhollandt, behoort. In de Roomſche tyden was hier een paſtoor, de welke door den heere van Arkel aangeſtelt, en door den prooſt van Arnhem te Utrecht ingeleid wierdt. *A. Kemp Beſchr. der ſtadt Gornich. M. Alting Notit. Germ. Infer. S. van Leeuwen Batav. Illuſtr. Utr. Biſd.* II. *D. bl.* 665.

ARKEL, ('t landt van) nu meeſt *het landt van Gorkum* genoemt wordende, is eene vruchtbare en weelderige landsdouwe in Zuidhollandt, heeft ten Zuiden de rivier de Waal, die, by Louveſtein den Maasſtroom ontfangen hebbende, ten Weſten en Noordweſten den Alblaſſerwaardt, ten Noorden en Noordooſten 't landt van Vianen en 't graafſchap Leerdam, en ten Ooſten een gedeelte van 't zelve graafſchap en den Tielerwaardt. Het begrypt, behalven de ſtadt Gorkum, de ſtedekens Aſperen en Heukelom aan de Linge, de dorpen Arkel, Hoog-Bloklandt, Schelluinen, Hoornaar, Noordeloos, Leerbroek, Kedichem, Ooſterwyk, Nieulandt, Spyk, en zo als zommigen, doch qualyk, ſtellen, mede het gevangenhuis van ſtaat, het huis te Louvenſtein, aan den zamenloop van de Maas en de Waal gelegen. Het zelve plagt weleer een goet gedeelte van 't oude graafſchap Teiſterbandt uit te maken, dat het hoogadelyke geſlacht van Arkel heeft toebehoort gehad, welkers heeren, alle Jan genoemt geweeſt, op weinigen na, een zeer aanzienelyke rol op het toneel der vaderlandſche wereldt vertoont hebben, zynde der zelver geſlachtregiſter in 't brede by Gouthoven en van Leeuwen geboekt te vinden, en de rechte linie dezer doorluchtige heeren in den jare 1428 in Jan, den XIII van dien naam, ſtervende den 25 van Oogſtmaandt binnen Leerdam, elf jaren na zynen zone, jonker Willem, uitgeſtorven, getuigende A. Kemp, dat de rechte ſtam van Arkel het langſte aan de heerlykheit van Heukelom gebleven zy, en dat uit dien tronk nog enkel en alleen van 't rechte huis van Arkel ten zynen tyde, in het jaar 1643, overig was heer Otto *van Arkel*, heere van Amelroy, zynde de elfde in het dalende getal na heer Jan den ſterken. In oude tyden begreep dit landt veel meerder ſteden, als Leerdam, Gaſpaarne, of Gaſperen, Hageſtein, Haaſtrecht, Schoonrewoert, op Leerdam na, alle tot dorpen vermindert, als ook mede een groter getal dorpen en ſloten, namentlyk Everſtein, Rineſtein, heer-Aartsbergen, Zoelen, enz. By vervolg van tydt is de heerlykheit van Arkel, na dat ze omtrent 800 jaren in groten luiſter en vermogen geſtaan hadde, in verſcheide deelen gebroken: want hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, maakte zich met geweldt meeſter van Haaſtrecht by Gouda, en daar nevens van de dorpen Aarentsbergen, Stolwyk en de halve Vliſt, en by kope tegen hertog Reinald van Gelder van de ſtadt Gorkom en heerlykheit van Arkel. Frederik van Blankenheim, biſſchop van Utrecht, bequam Gaspaarn, Hageſtein en Everſtein; de heer Aarnt van Gelder, heer Jan van Arkels dochters zoon, kreeg Leerdam, en Schoonrewoerdt, en de heer van Vianen Ryneſtein; ſedert welken tydt 't landt van Arkel eerſt aan de Hollandſche graven en daar na tot heden toe aan Hollandt gehecht is gebleven, dat tot beſtier des lands aldaar een droſſaardt ſtelt, waar buiten men alhier ook eenen dykgraaf en hoge heemraden vindt, die

die binnen Gorkum te recht zitten, benoemende gemelde ſtadt ook de meeſten der zelve. *De zelve ſchryvers.*

ARKEL (DE BURG VAN) was weleer een prachtig, ruim en ſterk ſlot, welkers bouwing zommigen door HEIMAN, eerſten heer van Arkel, zommigen door des zelfs achterkleinzoon, FOPPO, of POPPO, ſchryven gedaan te zyn. Doch beter bewys hunner ſtellinge hebben de eerſten, alzo alle de vaderlandſche jaarboeken getuig n, dat deze Foppo van Arkel het voorgemelde ſlot ter neder geſmeten heeft, en een koninklyken burg geſticht van gehouwe ſteenen, die zyn vader van buiten hadt laten komen, en, ten dien tyde weinig gezien zynde, den naam van koninklyken burg aan dit nieuwe gebouw hebben doen geven. De Arkelſche heeren in vermogen en aanzien door hunne grote inkomſten al meerder aangenomen zynde, zo heeft in den jare 1297 heer JAN van Arkel de elfde, van anderen de tiende gerekent, wederom dezen koninklyken burg ter neder geworpen, en in des zelfs plaatſe een nog veel heerlyker ſlot in het Ooſten buiten Gorkom geſticht, die de keizerlyke burg geheten wierdt, om zyne nog groter en prachtiger gedaante, zynde de bouwſtoffen des vorigen ſlots daar toe voor een gedeelte gebruikt, en geen ſlot van die uitgeſtrektheit, ſterkte en bouworder in geheel Duitſchlandt toen ter tydt meer gevonden. Het hoge hof hadt in 't omgaan zeven zeer hoge en vaſte torens, praalde met een hoge, lange en wyde zaal, en een fraaie kapel ter Godsdienſtpleging der Arkelſche heeren, vrouwen en kinderen. 't Hof zelfs hadt vier zware torens, en beide hoven hadden rontom een diepe en wyde graft. Het nederhof was met een ſtevigen muur omſingelt, met verſcheide torens geſterkt, en tuſſchen de zelve in een grote verheve voorpoorte. Wyders vondt men in den voorhof een ruime kerk, met een koor daar aan, daar de hofbedienden dagelyks den dienſt hoorden. Buiten al het welke deze burg vele ſchone hoven en boomgaarden hadt, en langs den Dalemſen weg, of den ſteeg, zware opgaande bomen. Zeer vinnigen haat betoonde hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, tegen den Arkelſchen naam en geſlacht, wanneer hy in den jare 1412 dit verwonderenswaardige en overtreffelyke ſlot met het doen ondergraven der torens en muren, en het ſtoken van grote vuren onder het onderſchoren getimmerte tot een puin-en aſchhoop verkeeren deedt, en daar mede nog niet vergenoegt, des zelfs fondamenten zelfs uitgraven liet, timmerende (als zommigen, en daar onder de profeſſor Boxhornius, willen) op eene andere plaats aan de Merwe een ander treflyk ſlot, dat echter een gelyk lot heeft ondergegaan in den jare 1461, wanneer de Bourgondiſche vorſt, hertog Karel de ſtoute, 't zelve ſlechtende een ander van nog al meerder ſterkte met drie ronde torens van blauwe gehouwe ſteenen gebouwt heeft, zynde de muren onder 36, en boven 29 voeten dik, doch allen van een ongelyke hoogte. De eerſte was met ſterke gevangeniſſen, gewulfde kelders, kunſtige yzere traliën, en een ſchone put, die 't helder ſtroomwater uit de Merwe ontfing, voorzien; de twede was even dik, maar niet zo hoog opgehaalt, en de derde bleef onvolbouwt leggen. Binnen den eerſten toren waren vele ruime kameren gemaakt, met ſolders daar boven met blaauwe daken. Binnen s'muurs waren een vierkante plaats en vele woningen, ook een hoger uitſtekende toren, met brede ſteene wenteltrappen; boven een krans of omgang van den vierkanten toren met een aflopent dak; van binnen een koornmolen om met paarden te maalen, alles rontom met een wyden graft beſloten. Men zag ook in 't bovenſte van den burg naar de Merwe toe een groten vierkanten toren, Barbarye geheten, naar 't Ooſten hertog Karels torentje, verder de toren Bourgondië met hoge muren zeer verre aan de rivier uitſtekende, voorts aan de poort Philip van Raveſteins torentje. In den bovenſten voorhof hadt men een ſingelmuur met hoge bogen gemetſelt, en in den zelven een toren en poort met een valbrugge naar den benedenſten voorhof, als mede een graft daar om met een ronden toren op de hoek naar den ſtads toren, boven plat en overwelft, met een kerk daar in. Deze benedenſte voorhof was met ſchone hoven opgepronkt, hadt grote en lange ſtallen en een poort en graft ſtadwaarts met hameien daar voor. Hoe heerlyk, hoe prachtig, hoe ſterk dit Arkelſche ſlot nu ook mag geweeſt zyn, de altoos knagende tydt heeft, gevoegt by de ſtaatkunde, zyne tanden zo fel in het zelve gezet, dat men het in den jare 1578 begon, en in het jaar 1600 volvoerde af te breken en tot den grondt toe te ſloopen. *Gouthoevens Kron. van Holl. Pontanus Geld. geſchied. A. Kemp beſchryv. van Gork. Boxhorn Toneel. S. van Leeuwen Batav. Illuſtr.*

ARKELSTEIN, voorhenen een ſtevige burg van Joan den IV van dien naam, biſſchop van Utrecht, om de weêrſpannigheit der Zallanderen te beteugelen en den weg te veiligen, in den jare 1360 eerſt van hout, en daar na van ſteen gebouwt tuſſchen Wegeſtapel (dat de oude benaming van een boerehuis is, al in den giftbrief van Amelandt te vinden) en Bathmen: want *Bathmam* moet men in Hedaas Latyn lezen, niet *Batuam*; dat de misſlag van Pontanus, en zynen leerling en vertaler Slichtenhorſt veroorzaakt heeft. Welker eerſte, hier van getuigende, en met Batuam genen weg wetende, daarom dus ſchryft: (*Hiſtor. Gelr. l.* VII. *ad ann.* CIↃCCCLX): *In ſaliis præſidium collocavit, haud procul loco, cui Wegeſtapel nomen erat, e regione propemodum inſulæ Batavorum*; dat de andere op deze wyze vertolkt: (*Geld. geſchied.* VII. 32) *Biſſchop Arkel liet omtrent dezen tydt in Overyſſel by Wegeſtapel ſchuins tegen over de Betuwe de ſchans Arkelſtein oprechten.* Gelyk dit eene grove dwaling is, dewyl dit biſſchoplyk ſlot en de Betuwe door de gehele Veluw, van den Rhyn en Yſſel beſloten, geſcheiden worden; zo is het waarheit, dat de biſſchop, als uit den huize van Arkel geboortig, het gebouw naar zich *Arkel* of *Arkelſtein* geheten hebbe, hoewel in de kaarte van Overyſſel, by Nikolaas Viſſcher op den naam van wylen den konrector ten Have, dien naaukeurigen landbeſchryver, uitgegeven, ten hoogſten qualyk *Akkerſteyn* gelezen wordt. Deze burg, waar op geen voogdt of kaſtelein mogt gezet worden van den biſſchop, dan met wille der drie ſteden Deventer, Kampen en Zwolle, uit krachte der voorrechten van biſſchop Florens van Wevelikhoven in den jare 1381, des maandags na Remigius-dag, is in de voorledene eeuwe en Nederlandſche oorlogen verwoeſt, en in koren-akkers verandert, die nog eenigzins de oude gelegenheit vertonen, en den naam geven aan eene Arkelſteinſche brugge, aldaar over de ſchipbeek geſlagen. *A. Moonen in zyne aantekeningen op zyne Poëzy pag.* 833. *Heda in biſſchop Jan van Arkel, en Buchelius aantekeningen over den zelven. Appendix S. Petri ad Chronic. Joh. de Beka.*

ARKI, of ARKY, *Archium*, een ſtadt van Turkyë in Europa, gelegen in Boſnië, naby de uitſtroming van de Boſna in de Sauw. Daar is in Slavonië een klein ſteedtje van den zelven naam, het welk alleen door de Sauw van de andere geſcheiden wordt. *Baudrand.*

ARKIANUS, koning der Babyloniërs, volgde op Merodamus in het jaar 39 naar de tydrekening van Nabonaſſar, na de ſcheppinge der wereldt 3295, naar het gevoelen van Uſſerius. Hy regeerde vyf jaren. *Ptolemæus.*

ARKITEN, of ARACEEN, volkeren, die afkomſtig zyn van Kanaan, kleinzoon van Noach. *Geneſ.* X, 17.

ARLANZO, een klein riviertje van Spanje, in out-Caſtilië, Het zelve neemt zynen oorſpronk in de ſtadt Lara, ſpoelt naderhandt voorby die van Lerma, en ontlaſt zich in de Arlanzo. *Maty Dict. Geogr.*

ARLAT, een klein geſlacht van Ooſterſche Turken, die aan de overzyde van den Gihon of van den Oxus wonen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARLBERG, (DE) *Arula*, een gebergte, het welk een gedeelte van de Rhetiſche Alpen uitmaakt. Het zelve ſtrekt zich uit in Tirol, tuſſchen het meir van Conſtance, den Rhyn, de Bregantz, den Ilil, en den Inn. *Baudrand.*

ARLES, aan de rivier de Rhone, eene ſtadt van Vrankryk in Provence, met een aartsbisdom, onder het welke de bisdommen van Marſeille, van Toulon, van St. Paul-trois-Chateaux, en van Oranje behoren. Daar waren 'er in vorige tyden meer in getal, gelyk in het vervolg zal gezegt worden. De Grieken hebben deze ſtadt genoemt Α'ρέλας, en de Latynen, *Arelas*, *Arelate*, *Arelatum*. De liefhebbers van verdichtzelen hebben tot des zelfs grondleggers uitgevonden zekere doorluchtige mannen ten tyde van den ondergang van Troje, en zyn van gevoelen geweeſt, dat Arulus, neef van Priamus, deze ſtadt heeft laten bouwen, en aan de zelve zynen naam gegeven. Strabo ſchynt te geloven, dat Arles een werk is van de Phoceanen, die Marſeille gebouwt hebben; maar dat buiten twyfel deze ſtadt reeds gebouwt was; en in der daadt Trogus Pompejus, die zelfs uit het landt van de Noconcen was, dat is, een Provençaal, en die zulk een byzonder genoegen geſchept heeft in te ſpreken van de aankomſt der Phoceanen in Provence, zegt niet, dat de zelve Arles geſticht hebben. Het is zelf waarſchynlyk, dat zy Senanus, koning van de Segoregianen, quamen bezoeken, en dat hy zyne gewonelyke verblyfplaats in deze ſtadt hieldt. Wat hier van zy, men zoude bezwaarlyk de grondleggers van Arles kunnen aanwyzen; zo dat het beter is geloof te geven aan het zeggen van den dichter Ericus van Auxerre, van welken elders gehandelt wordt, die zyne gedachten in dezer voegen uitdrukt in het twede boek van het leven van den H. Germanus:

> *Urbs Arelas fundatoris cognomine primi,*
> *Hoc dixiſſe ferunt incerto tempore nomen.*

De ſchryvers ſpreken ook verſcheidentlyk van de eige beduidenis van het naamwoordt van Arles. Zommigen halen de zelve uit de Griekſche woorden Ἄρηος λαὸς, de welke beduiden *volk van Mars*, of *Ara lata*, breet of verheven altaar, op het welke de oude volkeren van dat landt jaarlyks menſchelyke flagtoffers plagten op te dragen aan hunne valſche Godheden. Maar hedendaags is men verzekert, dat het woordt *Arelate* in de aloude Britanniſche tale, die byna de zelve was als de Celtiſche, betekent eene ſtadt, gebouwt op een moraſſige plaats; het welk de rechte oorſpronk kan wezen van den naam van de ſtadt Arles. Petrus Gazendi ſpreekt daar van in het levensbedryf van Nicolaus Fabri van Peireto, alwaar hy zegt, dat deze grote man dit gehoort hadt in Engelandt van den geleerden Cambden. Die gene, die niet voldaan mogten wezen met het gene hier gezegt wordt, kunnen te rade gaan met de oorſprongen van de Franſche ſpraak van Gillis Menage, op het woordt *Arles*. Deze ſtadt heeft nog den naam gehad van *Theline*, gelyk men ziet in Feſtus Avienus, in zyne Jambiſche vaarzen van de zeerovers:

> *Arelatum illic civitas attollitur,*
> *Theline vocata, ſub priore ſæculo.*
> *Grajo incolente.*

Deze dichter leefde in het einde van de vierde eeuw. Men beweert, dat deze naam van *Theline* eenige geheimen in zich beſluit, en dat de zelve getrokken is uit het Griekſche woordt θηλὴ, het welk *een vrouweborſt* beduidt, dat het naamwoordt van *Mamillaria*, het welk in de aloude opſchriften gevonden wordt, als eigen aan Arles, ook gelykformig is met het eerſte, en dat deze ſtadt, gelegen zynde op een heel vruchtbaren grondt, was als de voedſter van verſcheide provinciën van het keizerryk, ſchynt geenzins natuurlyk te wezen. Het komt vry beter met de reden overeen, dat men in het opſchrift, het welk Auxiliaris, prefect van het raadhuis, liet oprechten, leze *Mamiliaria*, of wel eer *Ma. Miliaria* dan *Mamillaria*,

millaria, om te beduiden, dat deze prefect van het raadhuis der Gaulen Arles bouwde, als de moederstadt van de mylen of kolommen, die 'er op de grote wegen gezet wierden om de afgelegenheit daar van te bepalen, naar het voorbeeldt van Rome, alwaar de keizer Augustus de gulde myjpaal oprechtte, daar de grote wegen van Italië uitquamen. De Aureliaansche weg, die te Rome zyn beginzel nam, quam ingelyks te Arles uit, waar door deze gissing bekrachtigt wordt; zynde dit ook het gevoelen van Jos. Scaliger, van Petrus de Marca, en van verscheide andere schryvers. Men mag het zelve ook zeggen van het gene 'er aangemerkt staat in de Tafel van Peutinger, en in de Reisbeschryvinge van Antoninus. Maar door dit onderzoek zoude men te ver afgeleid worden; dus zy het genoeg, dat men aanmerke, dat byna alle de oude schryvers van Arles gesproken, en tot haar lof geschreven hebben. Inderdaadt zy is een van de oudste en doorluchtigste steden der Gaulen; zynde geweest een Romeinsche volkplanting, de welke menigvuldige aanmerkelyke voorrechten heeft gehad, gelyk in het vervolg zal gezegt worden. Isidorus noemt haar een zeer adelyke stadt. Ammianus Marcellinus zegt, dat zy de roem en het sieraadt van verscheide steden was. Prudentius geeft haar den eernaam van allermachtigste stadt, en Ausonius erkent haar voor Rome van de Gaulen in deze vaarzen:

Pande duplex, Arelate, tuos blanda hospita portus,
Gallula Roma Arelas: quam Narbo Martius, & quam
Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis.
Præcipitis Rhodani sic intercisa fluentis,
Ut mediam facias navali ponte plateam.
Per quem Romani commercia suscipis orbis,
Nec cohibes, populosque alios & mœnia ditas;
Gallia queis fruitur; gremioque Aquitania lato.

Behalven deze namen voerde Arles nog die van *Constantynsche*, of van *stadt van Constantinus*, en in zeker schriftelyk bevel, uitgegeven onder de regeering van de keizers Honorius en Theodosius, wordt de zelve genoemt *de moeder van de Gaulen:* want men moet in dit bevelschrift lezen *Mater omnium Galliarum*, dat is, *de moeder van alle de Gaulen*, en niet *Matrimonium Galliarum*, dat is, *het moederlyke erfdeel der Gaulen.* De kardinaal van Cusa is de eerste, die dit bevelschrift heeft uitgegeven, het welk hy toeschreef aan Konstantyn den Groten. Scaliger was van gevoelen, dat het van Konstantyn den dwingelandt was; maar de vader Sirmond heeft aangetoont, dat het door Honorius is gegeven. Het zelve is gedagtekent in de maandt van May in den jare 418. Arles was de zetel van den prefect van het raadhuis der Gaulen, en men hieldt daar alle jaren, beginnende van de Iden van Augustus, tot die van September, de vergadering van de zeven provincien der Gaulen, te weten die van het Vienneesche, de eerste en twede van Aquitanië, die van Novempopulanië, de twee Narbonneesche, en de overzeesche Alpen. Honorius vernieuwde dit bevelschrift, door het welke de afgezondenen van de provincien gehouden waren zich op dien tydt binnen Arles te laten vinden, en hy voegt daar by, dat men deze stadt hadt verkoren tot de byeenkomsten, als zynde daar toe het best gelegen: want de rivier de Rhone, zegt hy, en de naburigheit van de zee brengen haar toe alle de rykdommen van het Oosten, de geurgewassen van Arabië, de lekkernyen van Assyrië, en den overvloedt van Afrika, van Spanje, en van de Gaulen. Arles heeft nog heden behouden verscheide voortreffelyke overblyfsels van hare outheit en kostelykheden van den tydt van de Romeinen. Onder deze zyn vele heerlyke opschriften, de overblyfselen van een schouwburg, waterleidingen, kolommen, en beeldtenissen, voornamentlyk het beeldt van Diana, het welk op het stadhuis te zien is. De verblyfplaats te zyn van den prefect van het raadhuis, en de vergaderplaats van de zeven provincien zyn vry heerlyke voordeelen. De grote Konstantyn verkoos haar tot zyne hofstadt, en den zetel van het keizerryk in het landt van de Gaulen. Konstantyn de dwingelandt, Majorianus, en Avitus deden het zelve. In het jaar 411 wierdt Arles door Constantius belegert, ingenomen, en Konstantyn de dwingelandt door hem gevangen; gelyk elders gezegt is. De Visigotthen belegerden de zelve in den jare 429; maar zy wierdt door Aërius ontzet. Thorismond, koning der gemelde Visigotthen, ondernam andermaal de belegering van die plaats in het jaar 452, en Theodorik de II deedt het zelve in het jaar 457. Evarik, broeder en opvolger van den laatstgenoemden, veroverde die stadt in den jare 466. Theodorik, koning der Ostrogotthen, hadt eene byzondere genegenheit voor de stadt Arles, en heeft de zelve op verscheide plaatsen laten herstellen. Ibas, algemeen krygsoverste van zyne troepen, was oorzaak, dat de zelve niet verovert wierdt in het jaar 408, of 409, door de Franschen, die haar drie of vier jaren daar na bemachtigden, en zich ook meester maakten van al het overige van deze provincie. In de achtste eeuw namen de Saracenen Arles in, in het jaar 730. Maar Karel Martel ontweldigde hen de zelve korten tydt daar na. Aldus quam deze stadt weder onder het gebiedt van de Franschen, en bleef onder het zelve tot het jaar 879, wanneer Boso zich tot koning van Arles liet uitroepen, dat is te zeggen van Provence en van Bourgonje, in de vergadering, gehouden te Mantale op den 15 October. Het is van het begin van het koninkryk van Arles dat de schryvers van de elfde en twaalfde eeuwen gesproken hebben, onder anderen Gothofridus van Viterbo, Gervasius van Tilisberi, en Guntherus, die zich aldus uitlegt, sprekende tot den keizer Frederik den I in zyn werk, genaamt *Liguria*:

Quaque caput regni, sedesque fuisse vetusti
Fertur Arelatum, priscorum curia Regum, &c.

Verscheide schryvers spreken van het koninkryk van Arles als van een ingebeeld en gewaand koninkryk, buiten twyffel om dat het zelve eerlang vereenigt was met die van de twee Bourgondien, na Boso, Lodewyk Boso, en Hugo, onder de regeering van Rudolf den II, Koenraad en Rudolf den III, en om dat deze koningen den tytel hebben aangenomen van koningen van Bourgonje en van Arles; maar dit belet niet, dat dit koninkryk zyne byzondere rechten, gebruiken en pretensien, verschillende van de twee andere, gehad heeft. De opvolging van de koningen van Arles is geplaatst daar men spreekt van de koningen van Bourgonje. De stadt van Arles was byna eene republyk onder de keizers, die zich koningen van die plaats noemden gedurende de regeering van de graven van Provence van het eerste en van het tweede geslacht. In het jaar 1213 vergunde Frederik de II aan deze stadt zulke byzondere voorrechten, dat zy zich tot eene republyk verklaarde, wordende bestiert door een hoofdt, genaamt podestaat, door burgermeesteren, en door een rechter. De podestaat wierdt van het volk verkozen, de aartsbisschop benoemde de burgermeesteren, en de podestaat stelde den rechter aan. Deze stadt wierdt in korten tydt zo machtig, dat Genua en andere steden van koophandel met haar een bondgenootschap zochten op te rechten: maar deze republyk hieldt niet langer standt dan omtrent zeven en dertig jaren, en omtrent den jare 1251 bragt Karel de I, graaf van Provence, de zelve t'eenemaal onder zyne macht. Zy hadt grote getrouwigheit getoont voor de opvolgers van Rudolf, en hadt ook haar voordeel gevonden in dit standvastige ontzag: want de keizers vermeerderden van tydt tot tydt hare voorrechten; als Koenraad de III in het jaar 1144, en Frederik de I in het jaar 1178. De laatstgenoemde vorst noodzaakte zelfs in het jaar 1167 de hertogen van Zuringen om aan de zelve af te staan alle de rechten, die zy hadden op het koninkryk van Arles door de gifte van Lotharius den II, of van Koenraad. Frederik de II stont in het jaar 1214 al zyn recht af, het welk hy hadt op dit koninkryk, aan Wilhelm van Baux, vorst van Oranje, en Raimond, zoon van Wilhelm, stont de zelve af in het jaar 1257 aan Karel den I, graaf van Provence. Sedert dien tydt heeft Arles deze graven erkent, en in 't vervolg is de zelve vereenigt geworden met het overige van Provence, gelyk elders gezegt is. Zy is nog tegenwoordig een grote stadt. De hoofdkerk van S. Trophimus is verrykt met verscheide overgebleve gebeentens van heiligen. Daar zyn nog acht parochien, van de welke de eerste, genaamt de grote, een kollegiale kerk is sedert het jaar 1551; benevens verscheide kerkelyke en kloosterlyke gebouwen; met de abdy van Mont-Majeur van de orde van St. Benedictus buiten de stadt, en die van St. Cesareus, een nonneklooster. Arles is de zetel van den stedehouder van den opperlandrechter, opgerecht door François den I in het jaar 1535, met eenige andere overheden van burgerbestier. De burgermeesteren en schepenen nemen den tytel aan van stadsbestierders, de welke onder de omleggende landen hoort van de provincie. Arles heeft grote mannen voortgebragt; want om niet te spreken van Favorinus, of Phavorinus, zeggen zich de Argoli van het koninkryk van Napels, die zo treffelyk hebben geschreven in de zeventiende eeuw, afkomstig van Arles te wezen. Zy is ook de geboorteplaats van den beruchten geneesheer du Laurens, van Petrus Saxi, die de historie der aartsbisschoppen van Arles beschreven heeft, van Molin, die over de plegtigheden van de misse heeft geschreven, van Bovis, schryver van een boek, genaamt *la Chaire des Curez*, en van een ander *de la Couronne Royale d'Arles*: en verders van meer andere letterkundige mannen, die nog hedendaags in 't leven zyn, en in een byzonder werk van de doorluchtige mannen en van de schryvers van Provence genoemt worden. Men heeft in onzen tydt gezien, dat eenige mannen van aanzien en van verdiensten, de welke in deze stadt begonnen hadden byzondere byeenkomsten te houden, om zich in de vrye letteren en andere wetenschappen te oeffenen, eindelyk eene akademie hebben opgerecht, tot de welke de verdienste en het verstandt alleen toegang hebben, en van de welke de koning zich zelf tot aanlegger verklaart heeft.

Kerk van Arles.

De kerk van Arles is gesticht door den H. Trophimus, die men beweert de leerling geweest te zyn van den H. Paulus; het welk gelykformig is met het Jaarboek van Ado. De paus Zosimus zegt in een zendbrief, geschreven aan de bisschoppen van de Gaulen, dat deze heilige aldaar het geloof ingevoert hadt, en dat het zelve door hem zeer voorspoedig lyk door het overige der Gaulen uitgebreid was. De wereldlyke macht van de stadt van Arles gaf veel toe aan die van hare kerke: want des zelfs prelaten waren niet alleen stedehouders van den H. stoel in de Gaulen, maar hadden zelfs het recht van primaatschap, stellende den tydt van het Paaschfeest, hebbende de macht van bisschoppen te wyden, en kerkvergaderingen te beroepen: maar de noodzakelykheit van staatszaken hebbende de prefecten van het raadhuis verplicht van verblyfplaats te veranderen, is het kerkelyk gebiedt daar door merkelyk vermindert. Saturninus, bisschop van Arles in de IV eeuw, verklaarde zich zo krachtig ten voordeele van de Arianen, en hieldt zo weinige maatregelen met de Roomsch-Katholyken, dat eenige zich onder de bescherming van den aartsbisschop van Vienne zochten te begeven, en andere hunne toevlucht namen tot den bisschop van Marseille. Dit was de oorsprong van de oneenigheden, die sedert dien tydt de rust van die kerken gestoort hebben: want die van Vienne beweerde een wettig recht verkregen te hebben over de bisschoppen van de provincie van Arles; en Proclus, bisschop van Marseille, vleide zich het zelve voordeel te mogen genieten in de hoofdkerk van Aix. Deze zaak zoude heel quade gevolgen na zich gesleept hebben. Om dit onheil tegen te staan hieldt men eene kerkvergadering te Turin in het

het jaar 397, in de welke deze rechtseisschen in der daadt geregelt wierden; maar de zaak zelfs wierdt niet t' eenemaal afgedaan. Dewyl Proclus reeds hoge jaren bereikte, en in groot aanzien was, liet men hem een soort van rechtszegging behouden over de kerken, welker bisschoppen hy gewyd hadt, om dit recht te genieten gedurende zyn leven, zonder dat het zelve mogt overgaan tot zyne opvolgers. Wat het primaatschap belangt, het zelve wierdt toegewezen aan dien gene van de twee bisschoppen van Arles en van Vienne, die van hen beide zoude kunnen aantonen, dat binnen de stadt, daar hy zyn zetel hadt, de hoofdkerk was van de gansche provincie. De kerkvergadering scheen de zwarigheit te verydelen, om de rust te herstellen in deze twee kerken. De een en de ander meende voordeel gehaalt te hebben uit de beslissing van de bisschoppen. Middelerwyl, in het jaar 417, verklaarde zich de paus Zosimus ten voordeele van Patroclus van Arles, en stont hem toe het primaatschap over de provincie van Vienne, en over de twee Narbonneesche. Men moet nochtans ter goeder trouwe bekennen, dat de eerste zendbrief van dezen paus gebrekkelyk is in zyne dagtekening. De zelve is geschreven aan de bisschoppen van de Gaulen, en gedagtekent den elfden van de Kalenden van April, onder het tiende burgermeesterschap van Honorius, het welk valt in het jaar 415; en echter is Zosimus niet eer tot paus verheven dan op den 19 van Augustus in het jaar 417. Het is ligt te zien, dat dit een misslag is ten opzichte van het burgermeesterschap van Honorius. Uit den zendbrief blykt, dat het elfde is; want in den zelven staat gevoegt, dat deze vorst tot amptgenoot had Constantius, die voor de twede maal burgermeester was in het jaar 417, en in 't tegendeel in het jaar 415 was Theodosius burgermeester voor de zesde maal met Honorius. Maar de dagtekening van den elfden der Kalenden van April, die vallen op den 22 dag van de maandt van Maart, doedt de zwarigheit bestaan, dewyl Zosimus niet langer dan vyf maanden daar na paus geweest is. Men vindt vog drie andere zendbrieven van dezen paus, geschreven in het zelve jaar. De oordeelkundigen van onzen tydt hebben verscheide aanmerkingen daar op gemaakt; maar dewyl zy zich te eenzydig verklaart hebben voor een van de twee kerken, kan men hen bezwaarlyk voor rechters erkennen in zulk een netelig woordengeschil. De opvolgende pauzen waren de kerk van Arles op ver na zo gunstig niet. Bonifacius, Celestinus en Leo de I schenen des zelfs eisschen te verwyzen, en in het jaar 445 veroorzaakte de laatstgenoemde grote stribbeling aan den kerkvoogdt van deze stadt, den H. Hilarius, gelyk op een ander plaats gezegt wordt. Wel is waar, dat de volgende pauzen, Hilarius, opvolger van Leo, Simplicius, Pelagius en Gregorius de Grote, meer de voorrechten van deze kerk begunstigden, en dat zelf in de IX eeuw paus Johannes de VIII tot zyn stedehouder in Vrankryk benoemde Rostang, die aartsbisschop van Arles was sedert het jaar 870, of 871. Behalven den heiligen Trophimus, van welken reets gesproken is, erkent zy voor heiligen, Regulus, Felicissimus, Marinus, Valentinus, Concordius, Honoratus, Hilarius, Eonius, Cesarius, Aurelianus, Virgilius, Nazarius, Rostang van Capra, en Lodewyk Aleman. De laatstgenoemde was kardinaal, even gelyk Bertrand van St. Marten, Bernard van Languisel, Arnout van Feltuerio, Wilhelm de la Garde, die ook patriarch van Jeruzalem was, Petrus de Cros, Johan de Brognier, Petrus de Foix, Philip van Levi, Robbert van Lenoncourt, Hippolytus van Est, en Prosper van het H. Kruis (*de sainte Croix*). Franciscus Adheimar van Monteil van Grignan was in het jaar 1680 aartsbisschop van Arles. De vier onderhorige bisdommen van deze hoofdkerk, te weten die van Marseille, van Toulon, van St. Paul-trois-Chateaux en van Oranje, zyn reets genoemt. Deze kerk heeft in vorigen tydt onder zich gehad de stadt van Avignon, die tegenwoordig eene hoofdkerk van zich zelf is, hebbende onder zich Carpentras, Cavaillon, en Vaison, die van Arles eertyds afhankelyk waren. Het kapittel van deze kerk bestaat uit twintig kanunniken, onder de welke vier waardigheden zyn, te weten die van den prooft, van aartsdiaken, van sacristein en van aartspriester, en drie personaten, de capischol, de tresaurier en de primicier. Onder de andere kanunniken is 'er een Godgeleerde. Daar zyn nog twintig prebenden voor de zogenoemde voordeeltrekkende priesters. In vorige tyden was het kapittel regulier van de orde van St. Augustyn. Petrus Ainard, aartsbisschop van Arles, hadt de regulariteit daar ingevoert in het jaar 1497 onder Nicolaus Cibo.

Kerkvergaderingen van Arles.

In het begin van de IV eeuw scheidden de Donatisten de gansche kerk van Afrika in tweën, en vielen byzonderlyk op Cecilianus, bisschop van Carthago, den welken zy verscheide misdryven te last leiden. De zelve wierden verscheide malen veroordeelt, gelyk elders gezegt wordt; maar deze veroordeelingen hen verdacht voorkomende, verzochten zy van Konstantyn om eene nieuwe kerkvergadering te doen beroepen. Deze vorst bewilligde in hun verzoek, en liet te Arles eene kerkvergadering byeenkomen, de welke hy zelfs wilde bywonen. Dit geschiedde in het jaar 314, zynde het eerste jaar van het pausschap van den H. Sylvester, de welke daar niet hebbende kunnen zelfs in persoon verschynen, twee priesters van zyne kerke, namentlyk Claudianus en Avitus, of Vitus, nevens twee diakens, Eugenius en Cyriacus, derwaarts zondt. Deze kerkvergadering is zeer vermaart. Twee hondert bisschoppen maakten deze vergadering uit, en in de zelve wierden twee en twintig kerkstellingen gemaakt, die men nog heeft, en die naar Rome gezonden wierden aan den paus, met betuiginge, dat de Donatisten vry straffer zouden zyn veroordeelt geweest, indien hy met zyne tegenwoordigheit over dit vonnis hadt kunnen staan. Gabriel van Albaspina, bisschop van Orleans, heeft voortreffelyke aanmerkingen gemaakt op zeven stellingen van deze kerkvergadering, de welke de weetgierigen zullen kunnen nazien in de drukken van de kerkvergaderingen, en in de werken van dezen geleerden kerkvoogdt. De keizer Constantius, zynde in de Gaulen gekomen, ter oorzake van den oorlog van Magnentius, bleef te Arles sedert den 10 van October van den jare 353 tot het begin van het navolgende. Dewyl hy zich ten voordeele van de Arianen verklaart hadt, liet hy geenzins na aldaar een getrouwe uitvoerder te wezen van al het gene deze ketters hem aan de handt gaven. Vincentius, bisschop van Capua, was daar mede tegenwoordig van wegen den paus Liberius met Marcel de la Campaine, en bragt brieven met zich van tachtig bisschoppen, zo van Egypten, als van de Oostersche, betreffende de zake van den H. Athanasius, die door de Arianen sterk vervolgt wierdt. De paus verzocht eene kerkvergadering te houden te Aquilea, gelyk men reets toegestemt hadt. Verscheide bisschoppen van Italië en van de Gaulen, die zich te Arles bevonden, verzochten de zelve zaak: maar de keizer liet eene kerkvergadering beroepen in deze zelve stadt, op de welke Saturninus, die bisschop daar van was, verscheen, aan het hoofdt van de Arianen. De H. Athanasius wierdt daar veroordeelt. Men misleidde door slinksche streken de gezanten van den paus; en Paulinus van Trier, die daar het ware geloof met eene zeldzame standvastigheit handhaafde, wierdt in ballingschap gezonden. Ravennius, aartsbisschop van Arles, zynde in het jaar 449 gevolgt op den H. Hilarius, hieldt twee kerkvergaderingen, die de twede en de derde zyn: want die gene, die van de Arianen daar beroepen wierdt in het jaar 353, verdient zelf geen plaats onder de kerkelyke vergaderingen. Deze twede kerkvergadering van Arles wierdt gehouden omtrent het jaar 452. In de zelve wierden eenige heilzame ordonnantien gemaakt aangaande de hervorming der zeden, en de kerkelyke tucht. De vader Sirmond brengt tot zes en vyftig kerkstellingen by. Hy was de eerste, die in het licht gegeven heeft de derde kerkvergadering van Arles, de welke van Ravennius beroepen wierdt omtrent het jaar 455. Dit geschiedde tot vereffening van de verschillen, die 'er ontstaan waren van wegens Theodorus van Frejus, Valerianus van Cimiez, en Maximus van Riez, tegen Faustus, abt van Lerins, wiens rechtseischen aanstotelyk waren tegen het gebiedt van deze kerkvoogden. Faustus wierdt naderhandt tot bisschop van Riez gewyd. Hy verscheen omtrent den jare 475 op de vierde kerkvergadering van Arles, die Leontius, aartsbisschop van deze stadt, daar beroepen hadt, tegen die genen, die men Predestinatisten noemde, en welker leer men zeide dat iets scheen te besluiten, het gene overeenkomstig was met die van de Manicheen. Daar wierdt zeker priester veroordeelt, genaamt Lucidus, beschuldigt zynde van deze gevoelens te ondersteunen. Wel is waar, dat hy zich zelf onderwierp aan al het gene 'er vastgestelt wierdt, en dat hy, behalven eene herroeping van zyne gevoelens, nog eene geloofsbelydenis schreef, gelykformig met de uitspraken van de kerkvergadering. Dit blykt niet alleen uit het werk, het welk Faustus gemaakt heeft van de genade en van de vrye wille, en uit een brief, dien hy aan Lucidus schreef, maar ook uit de herroeping van Lucidus zelf, die Henrik Canisius in het licht heeft gegeven. Cesarius, aartsbisschop, hebbende byeengeroepen in het jaar 524 zeventien bisschoppen, om de kerkwyding by te wonen, genaamt onze lieve Vrouw de Meerdere, hieldt op den zesden Juny eene kerkvergadering, in de welke eenige goede stellingen gemaakt zyn, die men in vier kerkstellingen begrepen en overgehouden heeft. De kerkvergadering, gehouden in het jaar 554, heeft 'er zeven. De zelve bestont uit negentien bisschoppen, onder de welke Sepaudus, aartsbisschop van Arles, de eerste plaats bekleedde. Zy betreft de kerkelyke tucht. Dit is men verschuldigt aan de goede zorg van den vader Sirmond, na dat hy het getrokken hadt uit een alout handschrift, gevonden te Lyon. Karel de Grote beriep eene kerkvergadering te Arles in het jaar 813. Verscheide prelaten woonden de zelve by op den 10 May. De regelen, die zy maakten aangaande de kerkelyke tucht, zyn uitgedrukt in zes en twintig kerkstellingen.

Johannes Baussan, bisschop van Toulon, en daar na aartsbisschop van Arles sedert het jaar 1232, tot 1257, beriep twee provinciale kerkvergaderingen. Bertrand Malferrat, kerkvoogdt van de zelve stadt, hieldt 'er een op den 13 July van den jare 1270. Andere aartsbisschoppen hebben aldaar uitgegeven verscheide synodale besluiten. *Strabo. Plinius. Ptolemæus. Pomponius Mela. Julius Cæsar. Suetonius. Ammianus Marcellinus. Dion. Ausonius. Paulinus. Gregorius Turonensis. Procopius. Hincmarus. Saxi in Pontif. Arel. Baronius in Annal. Bovis. Cour. Roy. d'Arl. Sirmond & Labbé in Edit. Conc. Bouche Hist. de Prov. Chorier Hist. du Dauph. &c.* Wegens de eerste en de vierde kerkvergadering van Arles kan men naslaan *les Antiquites Britanniques* van Eduard Stellingfleet en van Jakob Usserius. Stellingfleet heeft heel wytlopig van de eerste gehandelt, en Usserius van de vierde.

Men mag hier niet nalaten te spreken van het gene betreft dat beruchte overblyfzel van de outheit, het welk men binnen Arles opgerecht heeft in het jaar 1677. Het is een pronknaaldt, zynde een overblyfzel van de grootdadigheit der Romeinen, die langen tydt deze stadt bewoont hebben. Waarschynlyk hadden zy de zelve uit Egypten doen brengen, om tot de roemruchtige geheugenis van eenen van hunne keizers dit pronkstuk toe te wyden; en het gene reden geeft van zulks te geloven, is dat deze pronknaaldt van de zelve stoffe is gemaakt als die van Rome, de welke men van dat landt medegebragt heeft; te weten van Oostersche granaatsteen, het welk een soort van steen is, die de marmersteen in hardigheit en kostelykheit te boven gaat. Haar hoogte is van twee en vyftig voeten, en het onderstuk is zeven voeten dik, geheel uit een stuk. De zelve wierdt gevonden in den tuin van een gemeen man, naby de stads muren, die niet verre van de riviere de Rhône afgelegen

gen zyn. Misschien is dit fraaie stuk werks daar gebleven sedert dat het zelve ontscheept was, zonder ooit gedient te hebben tot het gebruik, tot het welke het in den beginne geschikt was. Het lag onder de aarde begraven, zynde het punt een weinig ontdekt; en koning Karel de IX, het zelve in zyn doortocht door Arles gezien hebbende, hadt bevolen, dat men het zoude opgraven om elders vervoert te worden. Maar de grote kosten, of de moeilykheit van de onderneming, waren oorzaak, dat men niet ten einde bragt het gene men aangevangen hadt. De burgermeesteren van deze stadt lieten het zelve uit de aarde halen in het jaar 1677, en in het midden van een van hunne gemene plaatsen oprechten, na dat op het zelve zeer heerlyke opschriften gesneden waren, tot roem en vereeuwiging van den naam van koning Lodewyk den XIV. Men heeft op het spits van deze pronknaaldt gezet een wereldkloot, beladen met de wapenen van Vrankryk, en daar boven op een zon, het welk een zinspreuk zonder woorden uitmaakt, om de heerlykheit van Lodewyk den XIV te beduiden.

De stadt van Arles is nog doorluchtiger geworden sedert de oprechting van de koninklyke akademie der wetenschappen en talen, de welke aldaar opgerecht wierdt uit krachte van opene brieven, gegeven in het jaar 1669, en bevestigt in het parlement van Provence. In 't eerst bestont die akademie uit twintig edellieden, alle geboortig en ingezetenen van de zelve stadt; maar dit getal wierdt vermeerdert met tien andere in het jaar 1677, en sedert dien tydt zyn 'er dertig akademisten in dat gezelschap geweest, van het welke de hertog van St. Aignan de eerste beschermheer was. De akademie van Arles heeft de zelve voorrechten, die de Fransche akademie, opgerecht te Parys, geniet. *Memoires du Temps.*

ARLES, *Arulæ*, een vlek van Vrankryk met een monnikskloofter. Het zelve is gelegen aan den voet van het Pyreneësche gebergte, aan de rivier de Tech, in het graafschap van Roussillon. *Baudrand.*

ARLESHEIN, een schoon vlek in de heerlykheit Birsek, eene myle van Basel gelegen, en den bisschop van die stadt toebehorende. Maar Freyburg in Brisgau in den jare 1677 door de Franschen ingenomen zynde, hebben die van het kapittel hunnen setel hier genomen. *Wagner. Mercur. Helvet.*

ARLEUX, eene open stedeke in de Nederlandsche provincie Henegouwen, aan de kleine rivier de Senset, drie mylen van Douay en vier mylen van Cambray gelegen. De geällieerden lieten deze plaats in den jare 1711 met vestingwerken voorzien; maar wierden eenige weeken na dat zulks gedaan was door de Franschen daar uit gejaagt, wordende de kommandant, met 600 man, krygsgevangen gemaakt, en de nieuwe vestingwerken afgeworpen.

ARLEY, eene kleine stadt en heerlykheit, daar toe behorende, in het graafschap Bourgundië, niet verre van de grenzen van het hertogdom Bourgundië, aan de rivier Seille. Die van den huize van Chalons zyn langen tydt in het bezit daar van geweest; van welke deze stadt en heerlykheit aan hunne erven, die van den huize van Oranje, gekomen zyn.

ARLINGTON, een klein dorpje van Engelandt, tusschen Harlington en Shepeston, de geboorteplaats van HENDRIK BENNET, die tot baron van Arlington verheven wierdt door koning Karel den II op den 4 Maart van den jare 1664, naderhandt tot graaf onder den zelven tytel op den 22 April van den jare 1672, en eindelyk tot kamerheer van den zelven vorst op den 11 September 1674. Hy stierf op den 28 July 1685, en was de zoon van JOHAN BENNET VAN ARLINGTON, geboren te Oxfort, alwaar hy gedurende de burgerlyke oorlogen ondergeheimschryver gemaakt wierdt van Milord George Digby, geheimschryver van staat. Naderhandt diende hy in het leger als vrywillige, en deedt zyne dapperheit uitmunten te Andoven. Hy volgde koning Karel den II over zee. Deze vorst maakte hem ridder te Brugge in de maandt van May 1658, en zondt hem naar het hof van Spanje. Na zyn te rugkomst wierdt hy gemaakt tresaurier van den koning, eerste geheimschryver van staat, ridder van de Kousseband, en een van de gevolmachtigden om over den vrede te handelen tusschen den koning van Vrankryk, den keizer en de hoogmogende Staten der vereenigde provincien. *Diction. Anglois.*

ARLON, *Arlaunum*, eene stadt van Nederlandt, in het graafschap van Chiny, maar die doorgaans meer gehouden wordt te wezen eene stadt van het hertogdom van Luxemburg, met den tytel van markgraafschap sedert het jaar 1103. Sigefroy de I, grave van Luxemburg, bequam Arlon van de graven van Ardennes, en schonk het aan zynen zoon Hendrik, wiens nazaten het altoos bezeten hebben tot dat Alix van Luxemburg het zelve ten huwelyksgoedt medebragt aan den hertog van Limburg. Walerand, hertog van Limburg, die Ermensonne van Luxemburg getrouwt hadt, deedt het eindelyk in het huis van Luxemburg wederkeren, waar in het vervolgens verbleven is, schoon de aartsbisschop van Trier altoos staande gehouden heeft, dat het een leen van zyne kerke zoude zyn. De stadt is gelegen op een kleinen berg, en was eertyds versterkt; maar sedert dien tydt zyn de verschansingen onder de voet gehaalt. Zy was afgestaan aan Vrankryk in het jaar 1684 met haar gansche gebiedt door de Spanjaarden, aan den welken zy toebehoorde, en weder overgelevert is door het vredes-tractaat van Ryswyk van den jare 1697. Het is eene kleine plaats, gelegen tusschen Luxemburg, van welke stadt zy vier mylen afgelegen is, en tusschen Neufchateau, zeven mylen van Montmedi, en twee mylen van de grenzen van neder-Barrois. Zy is de voornaamste plaats van het omleggende landt, het welk het markgraafschap van Arlon genoemt wordt, zynde het zelve begrepen onder het graafschap van Chiny, en gelegen tusschen de prooftdy van Luxemburg, het gebiedt van Chiny, en neder-Barrois. Men is van gedachten, dat de naam van deze stadt daar van oorspronkelyk is, dat men ten tyde van het Heidendom aldaar de Maan als een Godin geëert heeft, voortkomende van de Latynsche woorden *Ara Lunæ*, dat is, *Altaar van de Maan.* De grote kerk is den Euangelist Marcus gewyd, en men ziet alhier mede een Kapucyner en een Karmeliter klooster, gesticht in den jare 1342 door Jan, koning van Bohemen, hertog van Luxemburg. Onder de geleerde mannen, hier ter plaatse geboren, munten zeer uit Bartholomeus Latomus, een zeer vermaart redenaar, raadt des aartsbisschops van Trier, gestorven in 't jaar 1566, en Hieronymus Busleyden, doctor in de rechten, prooft van S. Pieter te Arië in Artois, en stichter van 't kollegie der drie talen te Loven, die te Burgos in Spanje gestorven is in 't jaar 1517, werwaarts hy als ambassadeur wegens keizer Karel den V gezonden was. *Guicciardyn Beschr. der Nederl. Valerius Andreas. Bourgon Geogr. Histor.*

ARLOT DE RAINONI, van Vicence, heeft waarschynlyk geleeft in de XIII eeuw. Hy was een man van aanzien en van verdiensten, die de Historie van de oorlogen tusschen de Vicentynen en die van Padua beschreven heeft. De Gibellinen deden hem uit Vicence jagen. *Pajarinus Hist. Vicent. Vossius lib.* III. *de Hist. Lat.*

ARLUN (BERNARDYN) van Milanen. Men weet niet eigentlyk op wat tydt hy geleeft heeft; zommigen zeggen in de XII, en anderen in de XIV eeuwe. Hy heeft de Historie van Milanen geschreven sedert de stichting van die stadt tot zynen levenstydt toe. *Gesnerus in Bibl. Vossius de Hist. Lat.*

ARMA, eene stadt en provincie van Zuid-America, in het koninkryk van Popajan, is gelegen vyf en twintig mylen van Sainte Foi, en vyftig van Popajan.

ARMACAN. Zie RICHARD ARMACAN.

ARMACH, een graafschap, *Armacensis Comitatus*, van Ierlandt in Ulster, het welk anders genoemt wordt het graafschap van Armach, en door de inwoners geheten wordt *Cumtac Arnach.* Het heeft dien naam van zyne hoofdstadt, en is gelegen tusschen de graafschappen van Downe, van Derry, of Londonderry en van Monaghan. Men verdeelt het zelve in vyf baronyen, de welke zyn Towas, Orrior, Tawrene, Onclan en Armach.

ARMACH, of ARMAGA, ARMACHA, eene stadt van Ierlandt, in de provincie van Ultonië, zomwylen genaamt *Domnachmor*, en zomwylen *Drumsalich*, gelegen op de rivier de Kafir. De H. Patricius stichtte de kerk van deze stadt omtrent het jaar 450. Men beweert zelfs, dat hy daar den aartsbisschoppelyken setel en het primaatschap van gansch Ierlandt heeft opgerecht. Men voegt daar by, dat hy ten dien einde eene reis naar Rome deedt, om de bevestiging daar van te verkrygen van paus Leo in het jaar 455. Maar daar is heel weinig zekerheit in alle deze gissingen. De bisschop van Armach, behalven de tytels van aartsbisschop en van primaat, verkreeg nog dien van geboren kerkelyken gezant van den H. Stoel door gansch Ierlandt. De H. Forannan wierdt tot bisschop van Armach gewyd in de X eeuw, wanneer deze stadt den naam voerde van *Domnachmor*, ter oorzake van hare grote kerke, en was de hoofdkerk van het gansche eilandt. Hy stondt naderhandt zyn ampt af, wanneer hy naar Vrankryk trok omtrent het jaar 969, en abt van Wazor gemaakt wierdt. De H. Malachias wierdt eerstelyk bisschop van Connerth, daarna aartsbisschop van Armach, het welk zyne geboorteplaats was. Zyn voorzaat Celsus, hebbende hem beschikt tot zynen opvolger in het jaar 1127, op hope, dat hy het gelove zoude herstellen, en de zeden en Christelyke tucht, die in dat landt zeer bedorven waren, op een beter voet brengen, vondt men grote zwarigheit, om dat, dewyl dit kerkelyk ampt zeer aanzienlyk en voordeelig was, en dat grote landsheeren, uit eerbiedt voor den H. Patricius, aanlegger van deze kerk, zich onderwierpen aan die gene, die 'er aartsbisschop van was, een van de eerste geslachten van dit eilandt zich het zelve dusdanig als erfelyk hadt aangematigt, dat het reets tot het vyftiende nakomelingschap in dat geslacht was overgegaan. Het misbruik was daar zo groot gevonden, dat men zelfs verkozen hadt tot de aartsbisschoppelyke waardigheit eenige lieden, die geen belydenis deden van den kerkelyken staat, in dier voegen, dat 'er voor den tydt van Celsus acht van dit stamhuis waren geweest, die getrouwt waren, en geen van de kerkelyke wydingen hadden ontfangen. Dit was het gene door gansch Ierlandt gedurende byna 200 jaren veroorzaakt hadt den ondergang en het verderf van alle tucht, en de verdrukking van den Godsdienst en alle goede zeden. Om deze wanschikkelykheden weg te nemen, en alles op een goeden voet te herstellen, wierdt de H. Malachias op den aartsbisschoppelyken setel van Armach geplaatst. Eugenius de III verhief de kerk van Armach tot een aartsbisdom in het jaar 1151. De stadt is voortyds aanmerkelyk geweest; maar is eensdeels door de burgerlyke oorlogen, eensdeels door menigen zwaren brandt zodanig bedorven, dat de zelve sedert vele jaren byna t'eenemaal verwoest is. Jakob Usserius, een Ierlander van geboorte, een van de geleertste mannen van de XVII eeuwe, is aartsbisschop van deze stadt geweest in het jaar 1648, ten tyde van Cromwel. Armach legt acht en veertig mylen van Dublin, de hoofdstadt van het koninkryk. *Miræus Geogr. Eccles. Camden. Spec. Cluver. Jacobus Warreus. Baillet Topographie des Saints.*

ARMADABAT, of ARMADABATH, eene stadt van Indië in het koninkryk van Cambaje. Zy is de hoofdstadt van de provincie van Guzurate. De Engelschen vergelyken de zelve by Londen. Zy wordt ook Amed-Ewat en Harim-Edewat genoemt.

L'ARMADE, of *het Regiment van l'Armade*, eene krygsbende, die de voornaamste poort van het paleis van den koning van Portugal bewaart, en alleen recht heeft om in de stadt te mogen te huis leggen.

ARMAGNAK, een landt van Vrankryk, gelegen in Gasconje, met den tytel van graafschap, tusschen Bearn en de Garon-

ne, of, om des zelfs gelegenheit nader aan te wyzen, mag men het plaatsen tusschen Bearn, Bigorre, het landt van Cominges, Languedok, en Guienne. Het is een zeer volkryk en vruchtbaar landt. Des zelfs steden zyn: Auch, Mirande, Vie, Montlesun, Mouvesin, Lectoure, Verdun op de Garonne, Hause, Beaumont van Loumagne, Gabarret, la Plume, Miradous Garreson, vermaart door de Godsdienstigheit, die 'er gepleegt wordt ter eere van de maagdt Maria, en meer andere. Armagnak wordt bevochtigt door verscheide kleine riviertjes, de welke in de Garonne uitstromen. Dit landt heeft zyne byzondere graven gehad, die genoegzaam berucht zyn in de Historie van Vrankryk, gelyk in het vervolg zal gezegt worden. Men telt 'er meer dan duizent en acht hondert leengoederen, alle den ban en arrierban onderhevig. De vermaartste van die gene, die de zelve in bezit hebben, zyn de vryheeren van Montaut, van Montesquiou, van Pardaillan, en van l'Isle; en de vier vice-of onderbaronnen, die hunne zitting na de voorgenoemde heeren hebben. De eerste wierden genoemt pairs van den graaf. Zy waren gebore raadsheeren, en hadden zitting en stem in de vergadering van staten, en in het hof van den opperlandrechter van Armagnak, het welk heden een landt van verkiezing is. De zelve zyn ook kanunniken van Auch. De graaf is onder hen de eerste, en is heer van de stadt, met den aartsbisschop.

Van de graven van Armagnak.

GARSIAS SANCHE de Gekromde, hertog van Gascogne, die geleeft heeft in het begin van de tiende eeuw, liet drie zonen na, onder de welke hy zyne landen verdeelde. Sanche Garsias, de outste van deze drie zonen, kreeg tot zyn erfdeel Groot-Gascogne, de twede, WILHELM GARSIAS, kreeg het graafschap van Fesensak, in het welke Armagnak begrepen was; en Astarak viel tot erfdeel aan den derden, genaamt Arnald Non-né, dat is, den ongeboren, om dat hy uit het ligchaam van zyne moeder Honorata, die in den arbeidt stierf, gehaalt was. WILHELM GARSIAS hadt twee zonen, en gaf aan den jongsten BERNARD *le Louche*, dat is *de scheele*, omtrent het jaar 960 het landt van Armagnak met den tytel van een graafschap, het welk in dien tydt niet meer dan een gedeelte was van het landt van Fesensak. De laatstgenoemde wierdt vermaagtschapt aan het stamhuis van Bearn door het huwelyk van Beatrix met Gasto, zoon van Pieter van Gabarret, en van Guicharde van Bearn, maar zynde zonder nakomelingen gestorven, verzamelde GERAUD, graaf van Armagnak, hunne nalatenschap; en schoon Fesensak als de stam en grondtelg was van zyn geslacht, echter nam hy daar van den tytel van graaf niet aan, als na dien van Armagnak, alhoewel Fesensak altydt den voorrang heeft behouden boven het andere in de vergaderingen van de landstanden. De graven van Armagnak wierden in het vervolg zeer machtig. BERNARD, bygenaamt *Tumapailles*, zette zich neer in het bezit van Gascogne na de doodt van Odo of Eudes; maar GUI-GODEFROI, anders genaamt WILHELM de VIII, graaf van Poitiers, dreef hem daar uit, en overwon hem in een welgeschikten veldslag naby het klooster van la Castelle in het burggraafschap van Tursan. Sedert dien tydt Ermengardis, de huisvrouw van den zelven grave, gestorven zynde, wierdt hy monnik omtrent het jaar 1060, of 1061. Hy liet twee zonen na, namentlyk GERAUD, en ARNAUD-BERNARD. Geraud was vader van BERNARD. Deze, zynde met Gasto, burggraaf van Bearn, en des zelfs adel van een streng, deden zy gezamentlyk in het jaar 1104 den eedt van vrede en van de wapenschorfsing, bevolen door de kerkvergadering van Lateran in het jaar 1102. Dit geschiedde in de kerk van Diosse, in de tegenwoordigheit van Sanche, bisschop van Lescar. BERNARD, de V van dien naam, graaf van Armagnak, stierf zonder kinderen na te laten in het jaar 1245. GERAUD de V, zyn neef, volgde hem op. Deze was de zoon van ROGIER *van Armagnak*, burggraaf van Fesensaguet, en broeder van Amanjeu, aartsbisschop van Auch, een kerkvoogdt van grote verdiensten, die deze kerk bestierde sedert het jaar 1262, tot het jaar 1318. Geraud de V trouwde met Martha van Bearn, burggravinne van Marsam, enz. derde dochter van Gasto van Moncade, den VI van dien naam, en van Martha van Mastas, gravinne van Bigorre. Hy stierf in het jaar 1285, nalatende verscheide kinderen, en onder anderen GASTO, van welken afgestamt zyn de burggraven van Fezensaguet, welkers nakomelingschap eindigde in het jaar 1403 in den persoon van GERAUD den III, en van zyne twee zonen, JOHANNES den II, en ARNAUD-WILHELM. Het geval hier van is zo droevig, dat des zelfs verhaal de nieuwsgierigheit van den lezer niet onwaardig zal wezen. Geraud van Armagnak de III, gouverneur van Condom, enz. in ongunst geraakt zynde van BERNARD den VII, graaf van Armagnak, wierdt gevankelyk naar Lavardeux gebragt, en van daar naar Rodelle in Bigorre, alwaar hy in een zeer koude waterput nedergelaten zynde, na verloop van tien of twaalf dagen is gestorven. Zyne twee zonen, die hy verwekt hadt by Anna van Moutlezun, gravinne van Pordiak, raakten op dien zelven tydt ongelukkiglyk om 't leven. Johannes de II, hebbende door middel van een gloeient bekken, het welk hem voor de oogen gezet wierdt, het gezicht verloren; het welk geschiedde op bevel van zyne huisvrouw Margriet, gravin van Cominges, stierf ellendiglyk op het kasteel van Brussen in Auvergne: en Arnaud Wilhelm, hebbende eenigen tydt met zynen broeder in de gevangenis gezeten, wierdt naar Rodelle gevoert, alwaar zyn vader onlangs op eene ellendige wyze zyne dagen hadt geëindigt. Op het gezicht alleen van deze kerker wierdt hy schielyk met zulk eene gevoelige droefheit bevangen, dat hy doot ter aarde viel in het het jaar 1403. BERNARD de VI, zoon van Geraud den V, trouwde in zyn eerste huwelyk met Isabella, vrouwe van Albert, en naderhandt ging hy een twede echtverbondt aan met Cecilia, gravinne van Rodez, by welke hy verscheide kinderen teelde, en onder anderen JOHANNES den I, die het geslacht heeft voortgeplant. Bernard stierf in het jaar 1319. Johannes, zyn natuurlyke zoon, was patriarch van Alexandrië, en bestierder van het bisdom van Rodez in het jaar 1376. Johannes de I stierf in het jaar 1373. Hy was getrouwt in zyn eerste huwelyk met Regina van Gouth, burggravinne van Limagne; maar deze gestorven zynde zonder kinderen te hebben voortgebragt, is hy hertrouwt met Beatrix van Clermont, by de welke hy won JOHANNES den II; JOHANNA, eerste huisvrouw van Johannes van Vrankryk, hertog van Berry, en MARTHA, gehuwelykt in het jaar 1372 met Johannes van Arragon, hertog van Gironde. Johannes de II stierf in het jaar 1381, nalatende by Johanna van Perigord JOHANNS den III, BERNARD den VIII, en BEATRIX, bygenaamt *la Guyo*, huisvrouw van Gasto van Foix, en naderhandt van Karel Visconti. Johannes de III stierf aan de wonden, die hy ontfangen hadt in eene verrassing van den vyandt in het beleg van Alexandrië van la Paille in het jaar 1391, en liet niet meer na dan twee dochteren. BERNARD *van Armagnak de* VII van dien naam, konnestabel van Vrankryk, is zo vermaart in de Fransche historie, dat men niet mag nalaten van hem te spreken met wat meer omstandigheit dan van de anderen. Kort na de doodt van zynen broeder maakte hy zich meester van de graafschappen van Armagnak en van Fezensak, en in het jaar 1403 bemachtigde hy het burggraafschap van Fezensaguet, na dat hy in de gevangenis hadt doen sterven Geraud den III, en zyne twee zonen, gelyk hier boven aangemerkt is. In 't vervolg omhelsde hy de party van het huis van Orleans tegen dat van Bourgogne, en wierdt verheven tot konnestabel van Vrankryk op den 30 December van den jare 1415. Hy was zeer staatzuchtig, en uittermaten stout. Hy bragt zo veelte wege, dat hy een volstrekt bewindt hadt niet alleen over 's konings inkomsten, maar ook van alle de versterkte plaatsen van het koninkryk. Deze verheffing was niet behagelyk aan de party van het stamhuis van Bourgogne, het welk middel vondt om zich van hem te ontdoen. Hy wierdt aan stukken gehakt in een oproer, die 'er binnen Parys ontstont op den 12 Juny van het jaar 1418. Zyn ligchaam wierdt naderhandt begraven in het jaar 1437 in het koor van St. Martenskerk van Champs, dat is, van de velden. Hy was getrouwt in het jaar 1393 met Bonna van Berri, outste dochter van Johannes van Vrankryk, hertog van Berri, en toen ter tydt weduwe van Amadeus den VII van dien naam, graaf van Savoje. Hy verwekte by haar JOHANNES den IV, en BERNARD, van welke in het vervolg zal gesproken worden; BONNA, twede huisvrouw van Karel, hertog van Orleans; en ANNA, gehuwelykt met Karel den II, heere van Albert in het jaar 1418. JOHANNES *van Armagnak* de IV van dien naam was niet min staatzuchtig dan zyn vader. Hy speelde de rol van onafhankelyk heerscher in zyne landen, aannemende den tytel van graaf door Gods genade, het welk hem verboden wierdt door koning Karel den VII. Hy onderstont zelfs andere dingen te ondernemen, die hem niet gelukt zyn. In het jaar 1419 was hy getrouwt in zyn twede huwelyk met Elizabeth, dochter van Karel den III, bygenaamt de edele, koning van Navarre, en verwekte by de zelve twee zonen en drie dochteren. JOHANNES de V, de outste, wierdt gedood in de verovering van Lectoure op een vrydag den 5 van Maart in het jaar 1473, zonder kinderen te hebben geteelt by zyne huisvrouwe Johanna van Foix. Zyn broeder KAREL kreeg zyne nalatenschap. Hy was een stout en gramstorig man. Lodewyk de XI, die min gedult hadt dan zyn vader, liet hem in hechtenis nemen. Hy teerde uit van droefheit, en stierf in het jaar 1496. Zyne grafstede is te zien te Castelnau in Albigeois. Hy liet allenelyk twee onechte zonen na, namentlyk Antonius en Pieter, graaf van Isle en Jourdain. BERNARD, twede zoon van den konnestabel van Armagnak, was graaf van Pardiak, en daar na hertog van Nemours, graaf van la Marche, enz. door zyn huwelyk met Eleonora van Bourbon, eenige dochter van Jakob van Bourbon den II van dien naam, graaf van la Marche en van Castres, en van Beatrix van Navarre. Hy liet na JOHANNES, bisschop van Castres, overleden omtrent het jaar 1490, en JAKOB *van Armagnak*, die op het bevel van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, te Parys onthoofd wierdt op den 4 Augustus in het jaar 1477. Hy was getrouwt in het jaar 1452 met Loüise van Anjou, dochter van Karel den I, graaf van Maine, enz. en van Elizabeth van Luxemburg. Deze vorstin stierf van hartzeer over de vervolgingen, die tegen haren man gepleegt wierden. Zy hadden te zamen drie zonen en drie dochters geteelt, namentlyk JAKOB; JOHAN, beide jong gestorven, en LODEWYK, hertog van Nemours, onderkoning van Napels, gesneuvelt in den veldslag van Cirignole op den 28 April in het jaar 1503: MARGERIET, gehuwelykt met Pieter van Rohan, heere van Gié, maarschalk van Vrankryk, stierf zonder kinderen: CATHARINA, huisvrouw van Johannes den II, hertog van Bourbon: en CHARLOTTA, die met Karel van Rohan trouwde. De ongehoorzaamheit van Jakob van Armagnak, hertog van Nemours, hebbende hem schuldig gemaakt aan gequetste majesteit, wierden zyne goederen ten voordeele van de kroon verbeurt verklaart. Sedert dien tydt wierdt het graafschap van Armagnak overgedragen aan het stamhuis van ALBRET, door het huwelyk van Margareta van Valois, zuster van koning François den I, en weduwe van Karel, hertog van Alençon, met HENDRIK van Albret, koning van Navarre. HENDRIK de IV, zyn kleinzoon, bragt het zelve weder aan de kroon; en Lodewyk de XIV gaf het tot een geschenk aan HENDRIK van Lotharingen, graaf van Harcourt, op den 20 van November in het jaar 1645. De laatstgenoemde gestorven zynde in het jaar 1666, liet na LODEWYK van Lotharingen, graaf van Armagnak, en groot-stalmeester van Vrankryk, opper-landrechter

van

van Bourgogne en gouverneur van Anjou. *De Marca Hist. de Bearn. Oihenart Not. utr. Vasc. Pierre du Bellay interp. de l'Edit. d'Henri* IV. *Guillaume de la Perriere Annal. de Foix. Sammarthanus Geneal. de la Maif. de France. Du Chesne Rech. des Antiq. de France. Le Ferron & Godefroy Hist. des Offic. de la Couron. Besli Hist. des Comt. de Poitou. Justel Hist. d'Auvergne. Catel Hist. des Comt. de Toul. &c.*

ARMAGNAK (GEORGE VAN) kardinaal, aartsbisschop van Toulouse, en daar na van Avignon, alwaar hy ook collegaat of medegezant is geweest, wierdt geboren in het jaar 1500. Hy was de zoon van Pieter, bastaardt van Karel van Armagnak, graaf van Isle-en-Jourdain, en van Jolande van la Haye, vrouw van Passavant. Lodewyk, kardinaal van Amboise, zyn bloedverwant, droeg zorg voor zyne opvoeding, en de kardinaal van Armagnak, willende aan hem zyne dankbaarheit daar voor betonen, liet naderhandt eene grafstede voor hem oprechten in de kerke van de lieve Vrouwe van Loretto. Dit geschiedde in het jaar 1553. Het bisdom van Rodez wierdt aan hem opgedragen in het jaar 1529, en hy was bedienaar van die van Vabres en van Lectoure. Koning François de II begunstigde hem met zyne achting, en zondt hem in gezantschap naar Venetië in het jaar 1541, en daar na naar Rome aan paus Paulus den III, die hem tot kardinaal verhief in het jaar 1544. Na dien tydt hadt hy groot deel in het bestier van de hofzaken, was raadsheer van staat, en tegenwoordig by het mondgesprek van Poissi. In het jaar 1565 wierdt hy benoemt tot het aartsbisdom van Toulouse. De kardinaal van Bourbon, die op dien tydt pausselyke afgezant te Avignon was, verzocht hem, dat hy hem wilde dienstig wezen in zyn gezantschap, en mede deel nemen in het bestier van zaken, onder den tytel van medegezant. Hy bewilligde daar in, en wierdt in het jaar 1577 geplaatst op den bisschoppelyken stoel van Avignon, na de doodt van Feliciaan Capito. Hy schikte daar het klooster van de Minimen, monniken van de orde van St. Franciscus de Paula, en stierf in die zelve plaats op den 21 July van het jaar 1585, in den ouderdom van vyf en tachentig jaren. George, kardinaal van Armagnak, was een deugtzaam en goedaardig man, voorts een yveraar voor den Roomschen Godsdienst, en begunstiger der geleerden. Hy zette de zelve voort, zo veel als het in zyn vermogen was, aan het hof van koning François den I. Hy hadt vele van diergelyke mannen in zyn geslacht, en schepte altydt een zonderling vermaak in hunne verkeering, en beschermde de zelve in alle voorvallen. *Thuanus Hist. sui temp. Friso Gallia purp. Aubery Hist. des Card. Sammarthani Gall. Christ. Nouguier Hist. des Evêq. d'Avign. Sanderus in Elog.*

ARMAGNAK, (JOHANNES VAN) kardinaal, was een natuurlyke zoon van Johannes den II, graaf van Armagnak, en broeder van Johannes den III, en van Bernard, konnestabel van Vrankryk. Paus Clemens de VII benoemde hem tot het aartsbisdom van Auch, tegen Johannes Flandrin in het jaar 1391, en koning Karel de VI maakte hem raadsheer van staat in het jaar 1401. Na dien tydt volgde hy de party van Petrus van Luna, genaamt Benedictus de XIII, en om die reden wilde paus Innocentius de VII hem doen afzetten; maar hy kon nooit tot zyn oogmerk komen. Ciaconius, naar het zeggen van Oihenart, beweert, dat hy zelf in het getal der kardinalen gestelt is geweest door den laatstgenoemden Benedictus: maar men zoude geen verzekering daar van kunnen geven, dan alleen dat hy gestorven is omtrent het jaar 1409. *Sammarthani Gall. Chr. T. I. p* 112.

ARMAGNAK, (JOHANNES VAN) maarschalk van Vrankryk, heere van Gourdon, ridder en kamerheer van koning Lodewyk den XI, was een natuurlyke zoon van Johannes den IV van dien naam, graaf van Armagnak, die hem by een byzit geteelt hadt, als mede Johan van Armagnak, bygenaamt van Lescun, aartsbisschop van Ausch, overleden in het jaar 1483. De zelve koning, wiens gunst en genegenheit hy wonderlyk wist te winnen, hadt een byzonder behagen in hem te verheffen. Hy droeg aan hem op het gouvernement van het Dauphiné, daar na dat van Guienne, en liet hem het genot van het graafschap van Cominge. Hy maakte hem maarschalk van Vrankryk in het jaar 1461. Hy was getrouwt met Margareta van Saluces, dochter van Lodewyk den I van dien naam, marquis van Saluces, by welke hy won Margareta van Armagnak, huisvrouw van Hugo van Amboise, heere van Aubijoux, van welke op een anderplaats gesproken wordt; Johan, maarschalk van Vrankryk, stierf in het jaar 1472. *Le Feron & Godefroy Hist. des offic. de la Cour. Chorier Hist. de Dauph. Mezeray Hist. de France.*

ARMAGNAK, (LODEWYK VAN) hertog van Nemours, wierdt in den jare 1502 door koning Lodewyk den XII tot onderkoning van Napels gemaakt, wanneer dat ryk, door hulpe der Spaanschen, in den voorgaanden jare verovert was. Wanneer de Franschen en Spaanschen naderhandt wegens de grenzen met malkander overhoop raakten, nam Armagnak den laatstgenoemden, over welke de vermaarde Gonsalvus van Cordua het bevel hadt, voor en na byna alles af, en sloot Gonsalvus zelf zodanig in binnen Barlette, dat des zelfs leger door honger en pest zeer afnam en verminderde. Maar alzo Armagnak de stadt niet volkomen belegerde, kregen de Spaanschen ondertusschen nieuwen onderstandt; daar in het tegendeel koning Lodewyk de XII, al te zeer vertrouwende op het verdrag, het welk hy middelerwyle hadt gemaakt met koning Ferdinand den Katholyken, maar het welk daar na door den laatstgenoemden niet onderhouden wierdt, de zynen zonder hulpe liet. Wanneer nu Aubigny, een Fransch generaal, in den jare 1503 by Seminara geslagen wierdt, rukten de Spaanschen voor Cerignola; en de hertog van Nemours, de stadt willende ontzetten, en de Spaanschen in hunne verschanste legerplaats aangrypende, verloor den slag, en met eenen in den zelven het leven op den 28 April des jaars 1503. *P. Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 1698, 1699, 1706 *en* 1715.

ARMAIS, koning van Egypten, zoon van Acenchres, of Acencheres den II, regeerde veertien jaren en een maandt, sedert het jaar der wereldt 2422, en 1097 jaren voor de geboorte van Christus, tot het jaar der wereldt 2436, en 3617 volgens de Juliaansche tydkring. Hy is die gene geweest, zo men zegt, die een waterbak liet maken van drie duizent zes hondert stadien in zyn omtrek, en vyftig ellebogen diep, om tot een bewaarput te dienen van de wateren van den Nyl ten tyde van eene algemene droogte. In het midden van dit staande water liet hy eene prachtige grafstede bouwen, boven de welke hy twee hoge pronknaalden stelde, de een voor zich zelf, en de andere voor zyne huisvrouwe, nevens twee grote beeltenissen, ieder op een troon gezeten. Men voegt daar by, dat hy aan de koninginne de inkomsten van deze waterbak schonk, om te bekostigen haar geurige olien en lieflyke zalven, waar mede zy zich plagt te smeeren. Zie *Marsham Canon. Chron. sacul.* XIV. *M. du Pin Biblioth. des Hist. Prof. Josephus contra Appion. lib.* I.

ARMAMERTES, of ARMAMITHRES, koning der Assyriërs, volgde op Xerxes in het jaar 2060 voor de geboorte van Christus, naar het zeggen van Julius Africanus, en in het jaar 1878, volgens Petavius. Deze twee tydbeschryvers rekenen 1300 jaren sedert den tydt van Belus tot Sardanapalus, in plaats dat Usserius, die 'er niet meer dan 500 telt, geen gewag maakt van Armamertes. Zyn ryk duurde 38 jaren, en hy is niet berucht dan door zyne boosheden. Belocus volgde op hem; maar de naamlyst van alle die oude koningen van Assyrië schynt verdicht te wezen. *Eusebius in Chron. S. Augustinus lib.* X. *de Civit. Dei. c.* 13. *Petavius. Scaliger. Usserius. M. du Pin Biblioth. des Hist. Prof.*

ARMAND van Bourbon, vorst van Conti, graaf van Pezenas, vryheer van la Fere in Tardinois, heere van l'Isle-Adam, ridder van 's konings orders, gouverneur van Guienne, en daar na van Larguedok, was de zoon van Hendrik den II van dien naam, vorst van Condé, en van Charlotta Margareta van Montmorenci. Hy wierdt geboren te Parys op den 11 October in het jaar 1629. De prins van Condé, zyn vader, die hem tot de kerk schikte, liet hem optrekken in de vrye wetenschappen, in de welke de jonge vorst niet weinig voortgang deedt. Middelerwyle deedt hy aan hem begeven de abdyen van St. Denys, van Cluni, van Lerins, en van Molême, de welke hy naderhandt afstondt om den oorlog te volgen. In het jaar 1654 wierdt hy tot gouverneur aangestelt van Guienne, en daar na tot generaal van 's konings legers in Catalonië, alwaar hy veroverde Ville-Franche, Puycerda, en Châtillon in het jaar 1655. Na dezen krygstocht begiftigde hem de koning met het ampt van groot-hofmeester van zyn huis, en zondt hem om benevens den hertog van Modena het gebiedt te voeren over het leger, het welke hy naar Italië gezonden hadt, alwaar zy te vergeefsch Alexandrië belegerden in het jaar 1657. De prins van Conti liet zich vinden by de prachtige intrede van den koning binnen Parys in het jaar 1660, en eenigen tydt daar na, hebbende het gouvernement van Languedok bekomen, gaf hy dat van Guienne over aan den hertog van Espernon, en wierdt in het jaar 1662 ridder gemaakt van 's konings orders. Maar schoon deze grote vorst zeer doorluchtig is geweest zo door zyne hoge geboorte, als door zyne voortreffelyke ampten, echter was hy nog vry roemwaardiger om zyne deugden en Godsdienstigheit, van de welke gansch Vrankryk zo veel heerlyke blyken gezien heeft. Men heeft zelf op zyn naam eenige werken, die de nakomelingschap genoegzaam zullen overtuigen van de loffelyke en deugtzame gevoelens, de welke deze wyze vorst voor Godt en voor den Godsdienst heeft gehad. Zie zyne brieven aan den vader des Champs, en de voorreden, die aan het hoofdt staat. Het is een boek in 12. gedrukt in Vlaanderen in het jaar 1689. Hy stierf te Pezenas op den 21 February van het jaar 1666. Zyn ligchaam wierdt ter aarde bestelt in de Karthuizers kerk van Villencene lez-Avignon, alwaar hy zyne begraafplaats gekozen hadt. Hy was getrouwt in het jaar 1654 met Anna Maria Martinozzi, nicht van den kardinaal Mazarin, bedienaar van staat; by de welke hy verwekt heeft Lodewyk van Bourbon, prins van Conti, enz. geboren te Parys den 4 April in het jaar 1661, en François Lodewyk van Bourbon, prins van la Roche-sur-Yon, geboren den 30 April 1664. De eerste is zonder kinderen overleden in het jaar 1687; en de twede heeft den naam van prins van Conti aangenomen. De prins van Conti hadt nog een anderen zoon gehad, geboren den 6 September 1658, en gestorven den veertienden dag daar aan volgende.

ARMANOTH, eene provincie van Noord-Schotlandt, die eigentlyk een gedeelte uitmaakt van de provincie van Ross, tusschen die van Lochquabir en Marrag. Het is een heel bergachtig landt, en uittermaten onvruchtbaar.

ARMANSON, of ARMENSON, *Armentio*, eene rivier van Vrankryk in Bourgogne, hebbende haren oorspronk boven Semour, daar zy voorby loopt. Daar na ontfangt ze in haren loop de rivier de Brenne, aangegroeit door den Oserain en de Loze. Deze rivier bespoeit Tonnerre, en loopt in de Lionne, aan den mondt van Armanson naby Auxerre. Ze is voortyds een vaarbaar water geweest. De landzaten, die weten hoe gevaarlyk deze rivier is, zeggen gemeenlyk: *Armanson mauvaise riviere, & bon poisson*; dat is: *Armanson is eene quade rivier, en heeft goede visschen.*

ARMANTIERES, op de rivier de Lye, eene stadt in Nederlandt. Zie ARMENTIERS.

ARMECESMIAMUN, zoon van Armais, koning van Egypten, volgde op zynen vader, en regeerde zes en zestig jaren en twee maanden. Men zegt, dat hy die gene is geweest, die zul-

zulke afgryſſelyke wreedheden heeft bedreven tegen de Hebreën, en die geen moeite ontzag om Moſes te doen vangen, om hem het leven te benemen. *Joſephus lib.* I. *contra Appion. cap.* 5. Men zegt, dat hy geregeert heeft in het jaar der wereldt 2503, voor de komſte onzes Heeren 1548. *Simon Diction. de la Bible.*

ARMELLE (NIKOLAA) was een geringe dienſtmeidt, geſtorven in Bretagne in het laatſte van de zeventiende eeuwe, of in het begin van de achtiende. Een overtallige drift van Godsdienſtigheit vervoerde haar tot een naauwkeurig onderzoek der geheimeniſſen, en bragt haar al te ver in de gezindheit der Quiëtiſten, en Miſtieken. Zekere kloosterzuſter van haar kennis heeft haar leven beſchreven, dat verſcheide malen herdrukt is geworden. De druk, die in handen van den ſchryver van dit artykel is gekomen was die gene, die Poiret te Amſterdam bezorgt heeft in het jaar 1704, onder den tytel van *l'Ecole du pur Amour de Dieu* &c. Zie daar wat men daar in van haar zegt: Alvorens dat Godt zich volkomentlyk aan deze dochter openbaarde, ſcheen zy van den bozen geeſt bezeten te wezen. Deze boezemde haar in een haat tegen Godt, en zulk een tegenzin van allerlei goede werken, dat de minſte zaak, die de oeffening van deugden betrof, haar t'eenemaal onverdraaglyk was. Zy voelde eene zekere ontroering van vreugt van Godt vertoornt te hebben, en vondt zich zelf bezet met zulk eene krachtigen geeſt van Godslaſtering, dat zy, niet tegenſtaande zy zich zelf groot geweldt aandeedt, echter zich niet kon onthouden van tydt tot tydt eenige godloze woorden voort te brengen. Gedurende vyf of zes maanden, zo lang als dat ſoort van ſtrydt aanhieldt, was het haar onmogelyk 's nachts te kunnen ſlapen, ter oorzake van de ſchrikkelyke ſchimmen, door de welke de duivel haar quam plagen, aannemende verſcheide afgryſſelyke gedaantens van wangedrogten, die zomtyds ſchenen haar te willen verſlinden. Maar eindelyk op een Zondag in de kerk zynde wierdt ze zeer ſchielyk bevangen met eene beeving door al hare ledematen, verzelt met een grote bevreeſtheit; en op dat zelve ogenblik quam uit haar harſſenpan een zwarte en dikke rook, de welke zulk een vreemde ſtank uitwaaſſemde, dat zy daar van meende te ſterven, en bleef wel omtrent een half uur lang met deze ſtank omzet. Daar na vervloog de zelve, en zy vondt zich dusdaniglyk verandert en verſterkt, dat zy aanſtonts den bozen geeſt begon te tarten. De Goddelyke ſchicht, (dus vervolgt de ſchryver dezer geſchiedeniſſe) die haar hart doorgrieſt hadt, was zo krachtig, dat zy ter zelver tydt de inſpraak van Godt volgde, die haar inwendig geraakt hadt, na welke geeſtelyke wondt te hebben ontfangen, zy dag en nacht zuchtte en zieltoogde, zonder eenige ſtilſtandt of ruſt te vinden in eenigerlei voorwerp van deze wereldt. Haar geeſt was zo vervreemd en buiten haar zelf, dat zy als uitzinnig daar door geworden was, niet wetende, waar ze den gene zou zoeken, die haar hart geraakt hadt. Menigmaal liep ze van het eene vertrek naar het andere, menende hem daar te zullen ontmoeten. Op een anderen tydt riep zy hem, en ſchreeude uit al haar kracht. De liefde, die haar gemoedt beheerſchte, deedt haar woorden ſpreken, en werken uitvoeren, die naar de gedachten van wereldſche menſchen voor buitenſporig zouden gehouden worden, en verre buiten de palen van de reden. Zomwylen drukte zy in hare armen en omhelſde zo ſterk de voorwerpen, die zy onderwegen ontmoette, als pilaren, bedſtylen, en andere diergelyke dingen, dat zy ſcheen de zelve te willen inlyven, en daar tegen zeide: *zyt gy miſſchien die gene, die myn welbeminde van myn hart verborgen houdt?* en onder het ſpreken ſtortte zy een vloedt van tranen. Zy liep door de boſſchen, en omarmde de bomen, drukkende de zelve ſterk aan haar borſt, en langs de velden, vragende zelfs van de onbezielde ſchepzelen, naar het voorbeeldt van de bruidt in het Hoogliedt, dat zy haar zouden aanwyzen dien gene, naar welken haar hart verlangde. Op een anderen tydt keerde zy zich tot de beeſten en vogelen, en ſprak de zelve aan, als of zy met de reden begaaft waren, hen verhalende de grootheit van hare ſmert, en de zelve aanmoedigende om hunnen Schepper te loven. Zy ſprak menigmaal tot haar welbeminde: (dit is de naam, dien zy byna altydt aan Godt plagt te geven) *O myn Godt, het moet wel waar wezen, dat gy oneindig beminnelyk zyt, dewyl ik, u niet kennende, en niet wetende wie gy zyt, echter ſchyn te ſterven en quyne van een onlydelyke liefde tot u.* Zomwylen verviel zy tot een heilig en minzaam ongedult, en noemde hem wreet en ongevoelig, die zich zo lang verborgen hieldt; zy voerde hem deze woorden toe: *Gy doedt u, o liefde, vry wel zoeken, en my u nalopen; maar ook, indien ik u eens kan vinden, nooit, ja nooit zal ik u los laten.* De brandt van liefde, die zy haren welbeminden toedroeg, nam zo krachtig toe, dat de zelve haar ſcheen t' eenemaal te verteeren. Dit veroorzaakte haar een aanhoudende koorts, die vyf of zes maanden duurde, en van geen ander zaak voortquam, dan van de overtollige liefdegloedt, die haar zo wel van binnen als van buiten deedt branden en ganſch verteeren: in dier voegen dat zy in 't kort haar zo zwak en uitgemergelt vondt, dat zy grote moeite hadt om zich op de been te houden. Naderhandt moeſt zy een nieuwen aanval doorſtaan van den bozen geeſt, aan welken Godt toeliet het overige van zyn rol te ſpelen. Deze vyandt greep haar op een dag zo hart aan, dat zy niet wiſt wat te doen, of waar zich te bergen. Het ſcheen, dat alle de duivelen haar zouden weggevoert hebben, en het onkuiſche minnevuur ontſtak zulk een hevigen brandt in haar hart, dat zy, niet wetende waar te komen, ſchielyk uit het huis liep, en zich op een vlak veldt begaf, om daar haar ongeval te beweenen. Midden in haar droevigſte klachten veranderde Godt haar hart in een ogenblik, zo dat zy ſchielyk van de ſmertelykſte droefheit overging tot een alleraangenaamſte ontroering van vreugdt en genoegen, zonder te weten hoe of door wat middel deze zeldzame verandering geſchiedde. Hare liefde tot Godt nam zelfs dusdanig toe, dat zy niet machtig zynde de vurige tochten te doorſtaan, gevaarlyk krank wierdt. Zelf terwyl zy haar gebedt deedt, wierdt haar hart gevoelig doorſchoten, even of het zelve met menigvuldige pylen van alle kanten doorboort wierdt, en met zulk eene grote en overtollige ſmart, dat zy aan zich zelf onverdragelyk ſcheen. Dit vuur, het welk op zulk een ongewone wyze haar gemoedt ontſtak, breidde zich kort daar na uit door haar ganſche ligchaam, waar door zy zo brandende wierdt, dat men haar geenzins konde aanraken zonder uitwendig een grote hette te voelen. Haar gelaat was altydt ontſloken; haar ademſchepping was brandig, haar aders waren vol, opgezwollen en kokende, en alle de deelen van haar hartaders vol geſtadige ontroertheit en buitengemene klopping, gelyk een menſch, om eigentlyk te ſpreken, die midden in een felllen brandt zit. Zy plagt menigmaal tot haar biechtvader te zeggen: *Myn vader, ik ben in een oven, maar het is de oven der liefde.* Niet langer kunnende zich houden binnen de palen van hare liefde, noch de tochten van haar gemoedt intomen, riep zy uit: *Ga, ga heen; bemin zo ſterk als gy zelf wilt; want ik ben niet machtig u daar in te beletten, of u te wederhouden. Ga heen, gy zyt de myne niet meer, gy zyt alleen de liefde eigen.* Wanneer eenig voorwerp ingang in het hart van Armelle wilde hebben, ſprak zy in zich zelf: *zo het Godt behaagt, dat dit ingang hebbe in myn hart, ik mag 't wel lyden; van myn kant heb ik daar in niet meer te zien. Hy is de meeſter daar van, en heeft de ſleutels met zich genomen; geen zaak in den hemel, geen zaak op aarde, zelfs de engelen, kunnen daar niet binnen komen, indien hy zelf myn hart niet ontſluit.* Zomwylen komende van de tafel des Heeren, vondt zy zich zelf zo vervult van den overvloedt van Gods genade, dat zy tot hem uitriep: *O myn welbeminde, en myn al, houdt op de vloedt van uwe genade en geeſtelyke vertrooſtingen; want ik ben niet langer machtig die te verdragen. Het is niet mogelyk, de vurige liefdetochten langer in te binden. Houdt op, myn Godt, myn welbeminde, 't is genoeg; myn hart bezwykt, en wordt een ſlagtoffer van uwe liefde.* Met deze en diergelyke uitroepingen verwekte Armelle menigmalen ongedult by de meeſters, die zy diende; en moeſt ook van hunnen kant veel lyden. Dit zy hier genoeg. Die 'er meer van luſt te lezen kan het bovengemelde boek nazien, genoemt, als gezegt is, *L'Ecole du pur Amour de Dieu &c.* en gedrukt te Keulen, of, om beter te zeggen, te Amſterdam, in het jaar 1704 in 12.

ARMELLINO, (FRANCISCUS) kardinaal, wierdt geboren te Perouſe van weinig doorluchtige ouders aangaande hunne geboorte. Garimbert zegt, dat zyn vader zich verrykte op koſten van die genen, die hem vertrouwden, hen met de vlucht betalende; en dat onze Armellino zich te Rome ging neêrzetten, alwaar hy begon zyn werk te maken van pleitzaken te bedienen, en andere kleine dingen van diergelyke natuur waar te nemen. Middelerwyl, zeer bequaam zynde om een pachter te wezen, hadt by de behendigheit van zich bekent te maken by paus Leo den X, welken hy menigmaal een middel aanwees om aan geldt te geraken. Deze paus, voldaan over zyne behendigheit, nam hem aan in het geſlacht van Medicis, maakte hem kardinaal in de maandt van Julius van het jaar 1517, gaf hem het gouvernement van la Marche, maakte hem opziender over zyne inkomſten, en ſtont hem toe te mogen handelen met den kardinaal Cibo over het ampt van kamerling van de kerk. Deze ſchielyke verheffing verwekte hem benyders en vyanden, en zyn naam wierdt verfoejelyk onder het volk, het welk hy met ontallyke ſoorten van onderſtandgelden hadt belaſt. Armellino was beducht bloot te ſtaan voor de quade gevolgen van een gemeene woede gedurende de kerkbeſtiering van paus Adrianus den VI, die de opvolger was van Leo den X. Men verhaalt zelfs, dat in zekere byeenkomſt, in de welke geſproken wierdt van geldmiddelen uit te vinden, tot onderſtandt van de behoeftens der kerke, de kardinaal Pompejus Colonna vrymoedig zeide, " dat „ men niet anders behoorde te doen, dan Armellino de huidt af te „ trekken, en een oortje te vragen van alle de genen, die ge- „ noegen zouden ſcheppen in de zelve te zien: dat het geldt, 't „ welk men daar van zoude trekken, een genoegzame ſomme „ zoude uitmaken om alle de nodige koſten te vergoeden". Maar de kardinaal van Medicis nam de party op van Armellino; en naderhandt zynde tot den pauſſelyken zetel verheven, onder den naam van Clemens de VII, begiftigde hy hem met het aartsbisdom van Tarento, en met meer andere aanzienelyke en voordeelige ampten. Eenigen tydt daar na wierdt hy met dezen paus belegert op het kaſteel Engelenburg, en ſtierf van hartzeer over het verlies van zo veel aanmerkelyke goederen, als hy te Rome bezat, ten tyde dat deze ſtadt door de keizerſchen ingenomen wierdt. De paus trooſtte zich over deze doodt, door de welke hy een nalatenſchap in handen kreeg van meer dan zes maal hondert duizent guldens aan landgoederen, de welke hy gebruikte tot betaling van zyn losgeldt: want de kardinaal Armellino ſtierf zonder teſtament gemaakt te hebben. Dit geſchiedde in de maandt van October des jaars 1527. *Onuphrius. Garimbert & Victorel in Leone X. Paulus Jovius in Vita Adr.* VI. *Ughel. Aubery.*

ARMENCIA, eertyds eene biſſchoppelyke ſtadt in het Spaanſche landſchap Biscaje, daar de vermaarde Chriſten poëet *Prudentius* in de IV eeuwe geboren wierdt. In later tyden wierdt de biſſchoppelyke kerke in een kollegiale kerke verandert; en wanneer ook deze, uit krachte eener bulle van paus Alexander den VI, van daar naar de ſtadt Victoria wierdt overgebragt, is deze plaats in dusdanig een verval geraakt, dat ze hedendaags naaulyks naar een goet dorp gelykt. *Mariana Hiſt. Hiſp. lib.* IV. *cap.* 15.

ARMENIANEN is de naam, die gegeven wordt zo aan de volkeren van Armenië, als aan de Chriſtenen, die hunnen Godsdienſt aanhangen. Deze worden onderſcheiden in Franke-Armenianen, en in Scheurlingen. De Franke-Armenianen zyn Roomſch-Katholyk, en ſtaan onder

onder de gehoorzaamheit van den pausselyken stoel. De zelve hebben een patriarch, of aartsbisschop, te Naksivan, eene stadt in Armenië, onder de heerschappy van den koning van Persië; en een anderen in Polen, die de plechtigheit verrichtte van vereeniging van de Armenianen van dat koninkryk in het jaar 1666 in de stadt van Kaminiek, de hoofdstadt van Podolië. De vader Pidou van Parys, Theatyner monnik, was naar dat landt gezonden met de bevoegtheit van Apostolischen zendeling, onder de bevelen van de vergadering van de voortplanting des Geloofs (*de propaganda fide*); en zyne onderneming gelukt zynde, begaf zich de Armeniaansche aartsbisschop naar Kaminiek, alwaar hy de H. Hostie langs de straten droeg in een algemenen ommegang; waar na de Armeniaansche boeken gezuivert wierden van de dolingen, met de welke zy vervult waren, en altoos wierden gelykformig gemaakt met het gebruik van de Roomsche kerke. De Armeniaansche Scheurlingen hebben twee patriarchen, van de welke de een zyne zitplaats houdt in het klooster van Etchemiazin, gemeenlyk genaamt de drie kerken, naby Erivan, eene stadt van Armenië, of Turcomanië, onder het gebiedt van den koning van Persië, en de andere te Cis in Cilicië, onder de heerschappy van den groten Heer. De Armeniaansche Scheurlingen waren eertyds onderworpen aan den patriarch van Babylonië, of van Mosul, een Nestoriaan. Om deze reden hebben verscheide schryvers aan hem den naam gegeven van patriarch van Armenië; maar zy hebben zich in het vervolg van de Nestorianen gescheiden, en een byzondere kerk uitgemaakt.

De historie van de Armenianen, die gevonden wordt in het boek van den vader Galanus, Theatyner monnik, gedrukt te Rome in het jaar 1650, verhaalt, dat zy voor hunne eerste Apostelen erkennen de H. Bartholomeus en Judas, of Thaddæus, die ter doodt gebragt wierden op bevel van Sanatrug, koning van Armenië; en dat de eerste koning van Armenië, die in Jesus Christus geloofde, is geweest Abgarus van Edesse, of van opper-Syrië, het welk in dien tydt onder het koninkryk van Armenië stondt. Men vindt 'er de namen van de andere koningen, tot Tiridates toe, die een Heiden was, en ter doodt liet brengen Gregorius den I, vermaart patriarch van deze natie, en die, gezien hebbende de wonderen van dezen H. martelaar, den Christelyken Godsdienst omhelsde. In het einde van de IV en in de navolgende eeuwen hebben zich de Armenianen sterk aangekant tegen de Arianen en andere ketters. In dien tydt stonden zy onder de gehoorzaamheit van den patriarch van Constantinopel; maar hebben zich daar van afgescheiden, zelfs voor den tydt van de scheuring van Photius, de welke voorgevallen is in de IX eeuw. Wat hunne dolingen belangt, men schryft hen de navolgende toe. Men verzekert, dat zy de kettery van Eutychius aanhangen, aangaande de eenheit van de natuur in Christus; dat zy geloven, dat de H. Geest van den Vader alleen voortkomt; dat de zielen der gelukzaligen niet in den hemel komen, noch die van de verdoemden in de helle, voor de houding van het algemene oordeel; dat zy het H. Nachtmaal aan de kinderen geven, eer zy de jaren van verstandt bereikt hebben, enz. Michaël Fevre, in zyn *Theatre de la Turquie*, zegt, dat de Armenianen niet meer dan eene natuur in Christus erkennen, bestaande uit de Goddelyke en uit de menschelyke, en niet te min zonder eenige vermenging; dat zy aan het vagevuur geen geloof gevende, echter niet nalaten Godt te bidden en missen te doen voor de overledenen; dat de zielen van de gestorvenen den dag van het laatste oordeel afwachten op zekere plaats, daar de rechtvaardigen eenige vreugt genieten door de hope van de gelukzaligheit, en de verdoemden smert en droefheit gevoelen door het gestadig gepeins van de straffen, die zy weten verdient te hebben: dat andere zich inbeelden, dat 'er geen hel meer is, en dat Christus de zelve vernietigt heeft, dalende naar de verblyfplaats van de afgestorve outvaders; dat zy het laatste olysel niet meer aan kranken geven sedert omtrent twee hondert jaren; om dat het volk geloofde, dat dat sacrament der Roomsche kerke de kracht hadt van de menschen van de zonden te ontslaan, zonder dat het nodig was zyn biecht te spreken, waar door de oorbiecht byna t'eenemaal vernietigt was, het welk nadeelig zou zyn voor de priesters; dat zy op een zelven dag vieren het feest van de geboorte onzes Heeren, en dat van de drie Koningen, gegrond op het gevoelen, het welk zy hebben, dat Christus in het dertigste jaar van zynen ouderdom is gedoopt geweest, op den zelven dag, op welken hy geboren was; het welk de reden is, dat zy zyne geboorte stellen op den zesden dag van Januarius, even gelyk zynen doop: dat zy, niet willende erkennen de opperhoofdigheit van den paus, hem niet te min in hunne boeken den tytel geven van algemenen herder en stedehouder van Christus. R. Simon maakt zeer oordeelkundige aanmerkingen op de dwalingen, die aan de Armenianen toegeschreven worden, in zyn *Histoire des Religions du Levant*: en merkt aan, dat 'er in de Oostersche kerk geen volk is, het welk de vastendagen in zulk eene achting houdt, dan de Armenianen; in welker onderhouding zy schynen den ganschen Godsdienst te doen bestaan. Hy voegt daar by, dat zy een zonderling ontzag en achting hebben voor de waardigheit van meester, doctor, of leeraar, welke zy met de zelve plechtigheden begeven, met welke de geheiligde zalvingen plegen te geschieden; om dat zy, naar het zeggen van den vader Galanus, die langen tydt onder hen gewoont heeft, geloven dat deze waardigheit die van Christus verbeeldt, de welke Rabbi of leeraar genoemt wierdt. Michaël Fevre verhaalt, dat de Vartabieds, of leeraars, meer ontzien en geacht worden onder de Armenianen dan de bisschoppen. Zy hebben recht van zittende te prediken, en een kruk te dragen, gelyk aan die van den patriarch, wegens de figuur: in plaats dat de bisschoppen, die geen leeraars zyn, overeind-staande prediken, en een kruk dragen, die min achtbaar is. De patriarchen zeggen, dat de onwetenheit van de bisschoppen hen verplicht heeft deze voorrechten aan de leeraars toe te staan, om de dolingen, die 'er onder hen ingeslopen waren, te verbeteren, en dat dit niet vreemder moet voorkomen dan te zien, dat in de Roomsche kerke de kardinalen, onder de welke verscheide alleenlyk diakens of priesters zyn, evenwel gaan voor de aartsbisschoppen en voor de patriarchen. Een van hunne patriarchen heeft onder hen het kloosterleven ingevoert, onder den regel van S. Basilius; maar die gene, die zich weder vereenigt hebben met de Roomsche kerke, hebben daar van de gewoontens aangenomen, en volgen ten naaste by den kloosterregel van den H. Dominicus. De eerste aanlegger van deze verandering was een Jakobyner monnik, genaamt de vader Bartholomæus, die grote voortgangen deedt in Armenië voor den Roomschen stoel onder paus Johannes den XXII omtrent het jaar 1320. Het gebeurde op dien tydt, dat de orde van St. Dominicus wierdt opgerecht in Armenië, en des zelfs monniken wierden genaamt *Vereenigde broeders*, uit hoofde van de vereeniging, die zy bewerkt hadden tusschen de Armenianen en de Roomsch-Katholyken. Zy bouwden kloosters in Armenië en in Georgië, en zelfs aan de overzyde van de Zwarte zee, byzonderlyk te Caffa, welke plaats in dien tydt afhankelyk was van de republyk van Genua. Maar de Turken en de Persianen hebbende zich meester gemaakt van die landen, is het getal van deze vereenigde broeders merkelyk vermindert. Zy hebben zich begeven naar de provincie van Naksivan, en erkennen hedendaags den generaal van de Dominikaner monniken van Europa, die hen een provinciaal toezendt.

Wat de vereeniging van de Armenianen met de Roomsche kerk betreft, men heeft 'er het volgende van aangemerkt. In het jaar 1036 verscheen Maximus, patriarch van de Armenianen, onder wiens gehoorzaamheit stonden de bisschoppen van Medië, van Persië, en van beide Armeniën, op de kerkvergadering, de welke Albericus, de gezant van paus Innocentius den II, beriep te Jerusalem; en zeven jaren daar na zondt hy zyne gedeputeerden naar Rome, met toestemminge van alle de bisschoppen, die een getal van meer dan duizent uitmaakten, om onderwerping te doen aan paus Eugenius den III in het jaar 1145. Deze vereeniging wierdt bekrachtigt door de Armenianen, wanneer Armenië tot een koninkryk verheven wierdt, ten voordeele van Livon, in het jaar 1190. De zelve wierdt nog op een plechtiger wyze bevestigt, wanneer de patriarch van Babylonië een gezantschap naar Rome afvaardigde, om gehoorzaamheit te bewyzen aan paus Innocentius den IV in het jaar 1247, gelykerwyze ter zelver tydt alle de gezindheden der Christenen deden, uitgezondert de Griekse Scheurlingen. Maar de zelve wierdt verbroken zo dra als de Christenen uit geheel Oosten door de Saracenen verjaagt wierden. De vereeniging wierdt andermaal vernieuwt in de kerkvergadering van Florence in het jaar 1439; maar de zelve duurde weinig tyds langer dan deze kerkvergadering. Sedert dien tydt in het jaar 1552 eenige Armeniaansche bisschoppen zich gescheiden hebbende van den patriarch van Babylonië, verkozen zy Salaca, monnik van de orde van St. Pachomius, en zonden hem naar Rome ten tyde van paus Julius den III, in wiens handen hy zyn belydenis van het geloof deedt, en daar na wierdt hy tot patriarch ingewyd. Zyn opvolger, Abid-Jesu, deedt het zelve tien jaren daar na, onder de kerkbestiering van paus Pius den IV, en verscheen zelf op de kerkvergadering van Trente. Dewyl hy een zeer verstandig man was, bekeerde hy op zyne terug komst verscheide Nestorianen, en versterkte merkelyk zynen aanhang: maar zyne opvolgers hadden het zelve geluk niet, en stonden de plaats af aan den patriarch van Babylonië. In het jaar 1666 vereenigden zich de Armenianen van Polen met de Roomsche kerke, gelyk reets gezegt is. De vader Galanus maakt gewag van zekere acte van vereeniging tusschen de Roomsche en Armeniaansche kerken onder den keizer Constantinus en Tiridates, koning van Armenië. In dien tydt bekleedde paus Sylvester den Roomschen stoel, en Gregorius, patriarch der Armenianen, bezat dien van Armenië in de IV eeuw. Maar R. Simon beweert, dat in de zelve verdichte zaken gevonden worden, en is van gevoelen, dat dit stuk voor het grootste gedeelte in de volgende eeuwen opgestelt is, byzonderlyk ten tyde van paus Innocentius den III in het begin van de XIII eeuw, wanneer de Armenianen van voornemen waren om zich met de Roomsche kerke te vereenigen; om dat daar in uitdrukkingen gevonden worden, die in geen gebruik waren in de actens van de Roomsche kerke ten tyde van paus Sylvester. *Galanus Conciliation de l'Eglise Armenienne avec l'Eglise Romaine. R. Simon Histoire des Religions du Levant. Maimbourg Hist. du Schisme des Grecs. M. Fevre Theatre de la Turquie.*

ARMENIE, een groot landt in Asië, in 't Latyn *Armenia*, is byna geheel in het Turksche keizerryk gelegen.

Verdeeling, gelegenheit en grenspalen van Armenië.

Men verdeelt doorgaans Armenië in Groot-en Klein-Armenië. Groot-Armenië, hedendaags genaamt *Turcomanië* en *Curdistan*, is veel meer bekent en vermaart geweest in oude tyden dan tegenwoordig. Het voordeel van hare palen, de aardt van hare gelegenheit, de pracht van hare koningen, hare grootte en rykdommen gaven zeer veel daar toe: maar hedendaags heeft het zelve niet meer dan alleen de voordeelen, die de natuur haar heeft gegeven in hare palen en gelegenheit, want Armenië legt besloten tusschen gebergtens, rivieren en zeën. Naar de Noordzyde wordt het gescheiden van Colchis, van Iberië, en van Albanië, in het gemeen genaamt Georgië, door de Moschische, Moscontsche en Meschiciaansche bergen. Naar het Zuiden heeft het de bergen Taurus en Niphatus, de welke het scheiden van Mesopotamië of Assyrië, de welke men Diarbek noemt. Naar het Westen scheidt het de Euphraat van klein-Asië, of Anatolië: en de Caspische bergen strekken het tot scheidpalen naar

naar het Oosten van de kant van Medië, hedendaags bekent onder den naam van *Servan*. Daar zyn nog eenige gedeeltens van Armenië gelegen naar de Caspische zee, of Tabarestan, tusschen Albanië en Medië, en andere naar den kant van den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee, tusschen klein-Asië en Colchis. Het is om deze reden dat verscheide schryvers de palen uitstrekken tot aan deze zeën. De steden van Curdistan of Turcomanië zyn Erzerum, of Arzeron, Cars, Van, Schildir, Teflis, Revan, Derbent, en meer andere, die genoegzaam aanmerkelyk zyn, van de welke de koning van Persië eenige bezit. Klein-Armenië, hedendaags genaamt *Aladuli*, of, volgens anderen, *Pegian*, legt geheel in den Turkschen staat, tusschen Cappadocië, den Euphraat, en Cilicië naar de Noordzyde. De voornaamste van hare steden is Maraz; daar zyn ook Savas of Sebaste, en eenige andere, die gemeenlyk in Anatolië of klein-Asië geplaatst worden. Men verdeelt insgelyks Aladuli van Pegian, gelyk elders gezegt wordt.

Van het landt en des zelfs inwoonders.

Armenië is byna geheel gedekt van gebergtens en van valeien, van meiren en van rivieren. De berg Antitaurus snydt het door midden van het Westen naar het Oosten. De Euphraat, de Tyger, en de Araxes hebben daar eenige van hunne bronaders, gelyk op een ander plaats verhandelt wordt. De Gordiaansche bergen hebben de voornaamste bronaders van den Tyger; en de Pariardische bergen hebben die van den Araxes, van den Euphraat en van de Phasus. Deze rivieren besproeien Armenië. Daar zyn eenige andere min aanmerkelyk, benevens verscheide meiren, van de welke de voornaamste zyn die van Arethusa, of Areessa, Thospitis, en Lichnites, de welke by de hedendaagsche schryvers verscheide namen hebben. De lucht van Armenië is goet en gezont, schoon het landt een weinig kout is, ter oorzake van de gebergtens: de grondt is 'er genoegzaam vruchtbaar. Dit landt brengt vruchten en koorngewassen voort, maar weinig wyn. Men vindt 'er ook de bolus van Armenië, of Armenische aarde, en Amomum, het welk een boomtje is, wiens hout heel geurig is, als mede honing, zyde, naar den kant van Servan, en eenige zilvermynen. De weilanden zyn daar uitnement schoon, en boven al voor de paarden, die daar zeer goet zyn. De oude koningen van Persië kregen alle jaren twintig duizent paarden uit Armenië. Dit landt is niet alleen bekent in de wereldlyke Historie, maar zelfs in de geheiligde; en de H. Schrift zegt, dat na den zondvloedt de arke bleef staan op de bergen van Armenië. Zommige schryvers hebben zelfs haar uiterste best gedaan om te bewyzen, dat daar te landt het aardsche paradys was: maar men zal diergelyke onderzoekingen overlaten aan die genen, die vermaak scheppen in enkelde gissingen. Het zy genoeg aan te merken, dat men geenzins twyffelt, of de gebergtens van Turcomanië lagen recht in het midden van ons vaste landt. De Armenianen zyn goede menschen, eenvoudig en zonder gemaaktheit, die met weinig vergenoegt leven. Daar worden onder hen verscheide gevonden, die heel vernuftig zyn, en zich tot den koophandel begeven; ook zyn zy alom verspreid door Anatolië, door Persië, door Egypten, door de Indiën, door gansch Polen, en komen zelfs koophandel dryven in Vrankryk, in Hollandt, in Italië, en in Spanje. Hunne landspraak is een van de gemeenste van Asië, en strekt zich zelfs uit op andere plaatsen, daar de koophandel de Armenianen heen lokt. Zy maken ook een zeer talryk volk uit, en eenige van onze hedendaagsche reizigers verzekeren, dat de patriarch van groot-Armenië meer dan vyftien maal hondert duizent huisgezinnen onder zyn bestier heeft, die alle van hem afhankelyk zyn; en dat 'er de patriarch van klein-Armenië meer dan twintig duizent onder zich gehad heeft.

Regeering in Armenië.

Dit landt is in vorige tyden door de Persianen te onder gebragt geweest, en in het vervolg is het zelve met het keizerryk overgegaan tot de Macedoniers. Naderhandt is het aan de Romeinen tot een aandeel toegevallen. Echter heeft Armenië eenige eige koningen gehad. De voornaamste en de eerste is Tigranes, die de dochter trouwde van Mithridates, koning van Pontus. Hy bragt verscheide provinciën onder zyne macht, gelyk elders gezegt wordt, maar zyne krygsmacht, of wel eer zyn geluk, was niet te vergelyken by dat van de Romeinen, voor de welke hy genootzaakt was te wyken. Zy hadden Mithridates in verscheide voorvallen overwonnen. Tigranes, eensdeels uit genegenheit, eensdeels uit inzicht van zyne eige belangen, vondt zich verplicht om de party van zynen schoonzone aan te nemen. Lucullus versloeg hem in het jaar van Rome 685, en ontnam hem eene stadt, de welke hy zelf hadt laten bouwen, en die naar hem genaamt was, te weten Tigranocerta, de hoofdstadt van Armenië. Na verloop van drie jaren wierdt Mithridates andermaal verslagen door Pompejus; en Tigranes, kiezende eindelyk de vriendschap der Romeinen voor die van zynen schoonvader, quam zyn kroon nederleggen voor de voeten van den overwinnaar, aan welken hy afstondt Kappadocië, een gedeelte van Syrië, en eenige andere provinciën. Dit gebeurde in het jaar van Rome 688, omtrent 66 jaren voor de geboorte onzes Heeren. Tigranes hieldt zich vergenoegt met groot-Armenië. Artabazus, of Artavasdus, zyn zoon, volgde op hem. 't Is die vorst, die van Marcus Antonius verrast wierdt in het jaar van Rome 720, en gevankelyk van hem weggevoert naar Egypten, gelyk elders gezegt wordt. Na hem volgde de koning Artaxus. Hy liet na Artavasdus den II, die opgevolgt wierdt van zynen oom Tigranes; maar alle deze koningen waren even ongelukkig in den oorlog. De Romeinen hadden Armenië gegeven aan Ariobarzanes, de welke gedood zynde, zetten de landzaten de kroon op het hoofdt van de koninginne Erato; maar zy behieldt de zelve niet lang. Vonones, koning der Parthen, veroverde Armenië, en verliet het zelve naderhandt ten tyde van Tiberius. Na dien tydt hebben de Armenianen niet als kleine vorsten gehad. Spartianus zegt, dat de keizer Adrianus hen toestondt een koning te mogen hebben, in plaats dat zy onder Trajanus alleenlyk stedehouders of onder-koningen hadden. M. Antonius de goedertierene voerde daar een voorspoedigen oorlog, zo wel als de volgende keizers, en onder anderen Marcianus. Eusebius zegt, dat in het jaar 312 de Armenianen onder hunnen vorst Tiridates de wapenen opvatten tegen Maximinus, die de Christenen vervolgde, en dat de hemel hunne ondernemingen, dewyl de zelve redelyk en billyk waren, met zynen zegen begunstigde. Zy hebben nog andere vorsten gehad, als Arsaces onder Julianus den Apostaat; en in het vervolg hebben zy op verscheide tyden erkent de keizers van Constantinopel, de Saracenen, en andere vorsten, tot 'er tydt toe dat Selim, Turksche keizer, hen t'eenemaal te onderbragt in het jaar 1515. Zyne voorzaten en de koningen van Persië hadden reeds verscheide plaatsen in Armenië weggenomen.

Godsdienst der Armenianen.

De Apostel Bartholomæus predikte het Euangelium in Armenië, en het getal der gelovigen groeide in het vervolg sterk aan. In het begin van de IV eeuw was de kerk van Armenië zeer bloeiende onder den bisschop Gregorius, en hadt het voordeel van te zien, dat niet alleen de geestelyken, maar zelfs de wereldlyken en de maagden hun bloedt voor de belydenis des geloofs uitstortten. In het einde van de zelve IV eeuw onderging de zelve de twede vervolging, verwekt door de Arianen: en in de volgende eeuwen stelde zy zich gelykelyk tegen de ketters. In dien tydt waren de Armenianen onder het kerkgebiedt van den patriarch van Constantinopel, als zynde van de provincie van het bisdom van Pontus; maar zy scheidden zich van hem af voor den tydt van Photius, even gelyk de Griekse kerk, die zy altydt gehaat en versoeit hebben. Middelerwyl heeft de Christelyke Godsdienst onder hen standt gehouden, alhoewel niet in zyn eerste luister en zuiverheit. Zy hebben twee patriarchen, de eene voor Groot-en de andere voor Klein-Armenië. De eerste hadt eertyds zynen zetel te Sebaste, en hedendaags woont de zelve in een klooster digt by Erivan. De twede, wiens stoel eertyds te Melitene was, houdt tegenwoordig zyn verblyf in de stadt van Cis, naby Tarsus, in Cilicië. Daar zyn verscheide veranderingen ingeslopen in het geloof van de Armenianen, de welke men hier in het byzonder niet wil uitleggen. Zy geloven, dat de H. Geest van den Vader alleen voortkomt; en zy geven het H. Nachtmaal ook aan kleine kinderen. Zommige Armenianen benemen aan de Sacramenten de kracht van genade toe te brengen, en schoon zy loogchenen, dat 'er een vagevuur is, bidden zy echter voor de overledenen, zich inbeeldende, dat zy de hemelsche heerlykheit niet zullen aanschouwen dan na de algemene opstanding van het vleesch. Behalven dat is hun geloof gelykformig met dat van de Latynsche kerke, en zy hebben mede eene zonderlinge Godsdienstigheit voor de Misse. Hunne priesters zyn byna alle getrouwt, maar niet die gene, die monniken zyn, en in kloosters leven. Zy onderhouden twee of driemaal in 't jaar een strenge vasten. De Armenianen zyn goede menschen, eenvoudig en zonder argwaan, maar t'eenemaal onwetende. De berichten, die men uit het Oosten, en boven al uit Persië, krygt, spreken van de verwondering, die de Armenianen hebben over de Roomsche zendelingen, wanneer zy zien, dat de zelve door de minste van hunne aluitredenen omverwerpen alle de ydele verwaantheit van de Mahometanen. Dit boezemt hen een zonderlinge genegenheit in voor de Roomsche kerk. Daar worden 'er hedendaags verscheide gevonden, die den paus erkennen. Daar is te Rome een collegie voor de Armenianen, in het welke verscheide kerkelyke lieden van hunne natie opgetrokken worden in de wetenschappen en in de Godsdienstigheit.

Kerkvergadering van Armenië.

Deze kerkvergadering wierdt gehouden in het jaar 435, ter oorzake van de boeken van Theodorus van Mopsuesta, en Diodorus van Tarsus, de welke door de Nestorianen in de Syrische, Persiaansche en Armenische spraken waren overgezet, trachtende de zelve voor rechtzinnige te doen doorgaan. Zy wierden in deze kerkvergadering veroordeelt als ketters; en ten einde de vloek van meer kracht zoude wezen, vaardigden de kerkvoogden twee priesters af, namentlyk Leontius en Alberius, naar Proclus, patriarch van Constantinopel, met eene verhandeling van Theodorus, en een ander, in de welke hunne gevoelens vervat waren, om te weten, welk wettig was, en by welk men zich moest houden. Dit verhaalt Liberatus *Cap.* 10. *Brev.*

Schryvers, die van Armenië spreken.

Strabo lib. XI. & XIII. *Justinus. Quintus Curtius. Plutarchus. Dion. Tacitus. Suetonius. Spartianus. Eusebius. Nicephorus. S. Nicon ep. ad Encl. in Bibl. P. P. Josephus Outh.* I. *en* XV. *b. Jac. de Vitri Hist. Orient. c.* 79. *Leonardus, Bisschop van Sidus. Haiton. Gulielmus Turonensis. Arcudius lib.* II. *Concord. Sanderi Her.* 118. *Baronius, Spondanus, Rainaldus & Bzovius in Annal. Eccl. Miræus lib.* I. *Geogr. Eccl. Scaliger, Petavius & Riccioli in Chron. P. della Valle. Poulet Relations du Levant. Relat. du P. Gabr. de Chinon. Ortelius, Sanson, Du Val, Baudrand Geographia. Leunclavius. Baudier. Paulus Jovius*, en meer anderen.

ARMENIDAS, een Griekseh schryver, die een werk heeft geschre-

geschreven, onder den tytel van *Thebaïca*, aangehaalt door den Scholiastes van *Apollonius lib.* I.

ARMENTIERS aan den stroom de Lye, in het Latyn *Armentariæ*, eene stadt van Vlaanderen, anderhalve myle van Ryssel, evenzo verre van Yperen, en twee mylen van la Bassee gelegen, is in de oorlogen der XVII eeuwe eenige malen gewonnen en verloren. De graaf van Salisbury, generaal der Engelschen, veroverde en verbrandde ze in 't jaar 1339. De Franschen namen ze den Spaanschen af in 't jaar 1382, en de aartshertog Leopold, gouverneur der Nederlanden, veroverde de zelve wederom in den jare 1647. Doch de Franschen bemachtigden deze plaats op nieuw, zynde de zelve sedert den vrede van Aaken in den jare 1668 in hunne macht gebleven. Men dryft in deze stadt groten koophandel met lynwaat. In het jaar 1509 bequamen de inwonderen verlof om hunne stadt te vergroten, doch ondernamen zulks niet voor den jare 1580. Deze stadt plagt met een fraai kasteel gesterkt te zyn, waar over een gouverneur, met den naam van kastelein vereert, gestelt wierdt, en zo wel halsstraffelyke als burgerlyke rechtszaken berechtte. De heerlykheit van ARMENTIERS hoort den graven van Egmont toe, welker begraafplaats aldaar ook gevonden wordt. Wegens 't geestelyke staat het stedeke onder den bisschop van Arras, en heeft niet dan eene parochiekerk, St. Vaast toegewyd, een klooster van Kapucyners, een van Franciskaners, een van Brigitten en een kollegie van Jesuiten, alwaar zy het derde jaar van hun noviciaat doorbrengen. Sedert eenige jaren zyn de krygswerken en sterktens van dit stedeke ter neder geworpen. *Histoire Gener. des Pais-Bas Tom.* II.

ARMENIUS, zeker Fransch geestelyke, die geleeft heeft in het einde van de IV eeuw. Hy wierdt in de kerkvergadering van Bourdeaux, gehouden in het jaar 385, overtuigt van de kerk verlaten, en den aartsketter Priscillianus gevolgt te hebben. Op deze overtuiging wierdt hy met de doodt gestraft, met den zelven Priscillianus. *Sulpitius Severus lib* II. *Hist. Sacr.*

ARMENNA, puinhopen van een oude stadt, genaamt *Medobriga*. Men ziet de zelve in Portugal, binnen Alentejo, naby Estremadura van Spanje, en het vlek van Marvaon. *Baudrand.*

ARMENTARIUS, keizer. Zie GALERIUS.

ARMENTARIUS is een kerkelyk man, die leefde in de vyfde eeuw, en zich tot bisschop van Ambrun liet verkiezen, tegen de stellingen van de kerk. Om over eene zaak van zulk een aangelegenheit te oordeelen hielden de kerkvoogden eene kerkvergadering in de stadt van Riez in Provence, dat geschiedde in het jaar 439. De H. Hilarius van Arles bekleedde de voorzittersplaats in deze byeenkomst, in de welke Armentarius afgezet wierdt en vernedert tot de waardigheit van koorbisschop. Deze hadden een soort van rechtsgebiedt over de kerkelyken van de buitensteedsche kerken, de dorp-dekens en de aartspriesters volgden hem op in de X eeuw, wanneer deze waardigheit t'eenemaal wierdt vernietigt. *T.* II. *Concil.*

ARMI (CAPO DELLI) *Leucopetra*, *Caput Armorum*, *Rhegium Promontorium*, in het Nederduitsch, *Hoofdt der wapenen*, of *wapenkaap*, een kaap van het koninkryk van Napels op de Zuidkust van het overzydsche Kalabrië gelegen, recht op de hoek, die naar Sicilië strekt. *Baudrand.*

ARMIERES, een klein steedtje van Henegouwen, gelegen op de rivier de Sambre, en toebehorende aan Vrankryk. Het legt acht mylen van Maubeuge naar den kant van het Zuidoosten, en vyftien mylen van Bergen in Henegouwen naar het Zuiden, op 23 graden, 5 minuten langte, en op 52 graden vier minuten breedte. *Diction. Anglois.*

ARMINACHA, een klein steedtje van Natolië, in Alaladulië, is gelegen aan den voet van den berg Taurus, omtrent veertien mylen van de stadt van Thianëe, naar den kant van het Oosten. Men zegt dat het out-*Cybistra* is, een bisschoppelyke stadt van klein-Armenië. *Baudrand.*

ARMINIANEN, of REMONSTRANTEN is de benaming eener bekende gezintheit, in de XVII eeuwe in de Hervormde Nederlandsche kerke opgekomen. Zy worden met den eerstgemelden naam genoemt naar hunnen stichter en grondlegger Jakob Arminius, van wiens persoon en hoedanigheden hier na op zyn artykel in het brede gesproken wordt, en met den laatstgemelden naam naar eene Remonstrantie, door hen na de doodt van Arminius overgelevert aan de heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt, waar in zy hunne leere en hun gevoelen hadden voorgestelt, gelyk hier na breeder zal gezegt worden.

Zie hier dan in het kort den oorspronk en voortgang dezer scheuringe. Te Delf was een geschrift uitgekomen, het welk de leere der zogenoemde Supralapsarii vervatte, en ten tytel voerde: *Responsio ad argumenta quædam Bezæ & Calvini ex tractatu de Prædestinatione ad caput IX ad Romanos.* Martinus Lydius, hoogleeraar in de Godgeleertheit te Franeker, zondt het zelve naar Amsteldam aan Arminius, met verzoek om Beza tegen eenige predikanten van Delf te verdedigen. Arminius, dezen last over zich nemende, en de wederzydsche redenen overwegende, ging zelf over tot het gevoelen, het welk hy wilde omver werpen, en daar na zelfs nog verder dan de predikanten van Delf gegaan waren. Dat gedrag van Arminius stak alle rechtzinnige leeraren der Hervormde kerke krachtig in de ogen, en haalde hem te Amsteldam eenige moeilykheden over den hals: doch die door het gezag van de regeeringe dier stadt uit den weg geruimt wierden. Maar wanneer Arminius naderhandt tot het hoogleeraarsampt te Leiden beroepen wierdt, kantten zich sommigen hevig daar tegen aan, tot dat Uitenbogaart eindelyk de overhandt kreeg en de zake doordreef. Sedert namen de verschillen tusschen Arminius en Franciscus Gomarus, zynen amptgenoot in het hoogleeraarsampt te Leiden, recht toe, wordende de genen, die het met Arminius hielden, *Arminianen*, en de genen, die met Gomarus de rechtzinnige kerke bleven aankleven, *Gomaristen* genoemt. De scheuring wierdt nog groter, wanneer eenige gedeputeerden der Zuid-en Noordhollandsche Synoden aan Arminius wierden afgevaardigt, waar mede hy weigerde in gesprek en onderhandelinge te komen, en wanneer hem verscheide wangevoelens wierden aangewezen, waar op hy door een verweerschrift of apologie antwoordde.

Arminius quam eindelyk te sterven in den jare 1609, maar niet zyne leere met hem: want in Juny des jaars 1610 gaven zyne navolgers eene Remonstrantie over aan de heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt, waar in zy verzochten, dat de geloofsbelydenisse der Nederlandsche kerke en de Heidelbergsche Catechismus mogten onderzocht; dat de aankleeving der vyf artykelen, waar over tot hier toe verschil was geweest, aan hen mogt toegestaan, en dat zy voorts onder de bescherminge der hoge overheit als broeders mogten geduld en toegelaten worden, tot dat 'er een vrye Synode was gehouden, en al het overige daar in afgedaan. De gedeputeerden der kerken van Hollandt gaven daar tegen aan de heeren Staten over eene Contra-Remonstrantie, ondertekent met hunne namen, het welk de Arminianen niet gedaan hadden: en van wegens de voorgemelde Remonstrantie hebben alle de Arminianen den naam gekregen van *Remonstranten*, en van wegens de laatstgemelde Contra-Remonstrantie is de naam van *Contra-Remonstranten* gegeven aan alle de genen, die bleven by de oude Hervormde leere, zo als de zelve van den beginne der Hervorminge af opentlyk in de Nederlandsche kerken geleert was, en waar mede de Hervormde kerken van andere landen overeenquamen. De heeren Staten zochten deze scheuring wel in den volgenden jare 1611 in eene zamenspraak, over de vyf artykelen in den Hage gehouden, en onder den naam van de Haagsche Conferentie bekent, weg te nemen: doch de zelve liep niet alleen vruchteloos af, maar de gemoederen wierden sedert nog meer op malkander verbittert. Van de zyde der Arminianen gaf Uitenbogaart, om de hoge overheit aan de handt te krygen, een boek in het licht *van het ampt der overigheit in kerkelyke zaken*, waar in hy aan de zelve het hoogste oordeel en de beslissing van alle kerkelyke zaken toeëigent, als mede het aanstellen van predikanten, welk boek onder anderen door Ruardus Acronius, predikant te Schiedam, uit de eigene schriften van Uitenbogaart wederlegt wierdt.

In den jare 1614 gaven de heeren Staten, om alle verder verwydering, zo veel als het mogelyk was, by voorraadt voor te komen, een formulier van eenigheit uit, onder den tytel van *Resolutie van de Staten van Hollandt en Westvrieslandt tot de vrede der kerken.* In het zelve wierdt den kerkendienaars voorgeschreven, hoe hoog en hoe verre zy zouden mogen gaan in het verhandelen van de vyf artykelen, en hen voorts de vrede en zachtzinnigheit aanbevolen. By die Resolutie was gevoegt een tractaat vol aanhalingen uit de H. Schriftuur, de Concilien en oudvaderen. Doch daar tegen wierdt geschreven door Jakob Trigland, Johan Bogerman, Sibrand Lubbert, en anderen, willende aantonen, dat de hoge overheit gene macht heeft om in diergelyke kerkelyke zaken eenige resolutie te maken, het welk Hugo de Groot in zyn boek, *Pietas Ordinum Hollandiæ* genoemt, ondernam te wederleggen, en waar op hem door Sibrand Lubbert, onder den tytel van *Sibrandi Lubberti Responsio ad Pietatem Hugonis Grotii*, geantwoord wierdt.

Tot den jare 1618 hadt de Arminiaansche gezintheit eenigzins de overhandt, en klom by trappen gedurig hoger op: doch in den gemelden jare op het hoogste gekomen zynde behaagde het Godt haar van trap tot trap weder te doen nederdalen. De Staten van Zeelandt, Vrieslandt, Groningen en de Ommelanden besloten, om allen misverstandt in de religie eens weg te nemen, tot het houden van een wettig nationaal Synode, en verzochten de Staten van Hollandt door aanzienlyke buitengewone gecommitteerden mede daar toe; prins Maurits, stadhouder, zeer yverig voor den ouden Hervormden Godsdienst, verzette de meeste Remonstrantsche magistraten en vroedschappen in Hollandt en Westvrieslandt, en herstelde de genen, die de oude Hervormde religie toegedaan waren; Johan van Oldenbarneveldt, advokaat van Hollandt, en de voornaamste voorstander der Remonstrantsche factie, Rombout van Hogerbeets, pensionaris van Leiden, en Hugo de Groot, pensionaris van Rotterdam, nevens Gillis van Ledenberg, secretaris der Staten van Utrecht, waren reets in verzekering genomen, wordende de eerstgenoemde naderhandt, nadat zyn proces was opgemaakt, onthooft: en de hekken aldus verhangen zynde, waren alle beletselen tot een nationaal Synode weggenomen. Het zelve wierdt in de vergadering der heeren Staten generaal besloten, en vervolgens op den 13 November des jaars 1618 te Dordrecht begonnen. Johan Bogerman, predikant te Leeuwaarden, was president van het zelve, en waren daar by tegenwoordig eenige gedeputeerden van alle landen, waar in de Hervormde Godsdienst bloeit, behalven van de Fransche kerken, die echter op een nationaal Synode, in October des jaars 1620 te Ales in Guienne gehouden, het Dortsche aangenomen en bekrachtigt hebben.

De Canons van het Synode wierden op den 6 May des jaars 1619 plegtelyk in de grote kerke te Dordrecht, ten aanhoren van eene grote menigte, in het openbaar afgelezen; de leere der Remonstranten veroordeelt, en hunne vergaderingen verboden; waar na het Synode scheidde. Maar op dat de Remonstranten hunne leere ook in het heimelyk niet mogten voortplanten, wierdt hunnen leeraren eene acte voorgehouden om te tekenen, waar by zy zich verplichtten van zich van nu af aan te zullen onthouden van alle kerkelyke bedieningen; en wanneer zy zulks weigerden te doen, wierden zy by eene resolutie der heeren Staten uit de vereenigde provincien gebannen. De meesten van hen begaven zich naar Antwerpen, van waar zy verscheide vinnige verweerschriften uitzonden,

waar

waar van onder hen Simon Episcopius de voornaamste autheur was.

Den grootsten krak kreeg de Arminiaansche party in den jare 1623, wanneer eenigen onder hen een gevaarlyk verraadt hadden gesmeed op het leven van prins Maurits van Oranje, waar van de voornaamste beleggers waren de twee zonen van den gewezen advokaat van Hollandt Johan van Oldenbarneveldt, met namen Reinier van Oldenbarneveldt, heer van Groeneveldt, en Willem van Oldenbarneveldt, heer van Stoutenburg, nevens Hendrik Slatius, gewezen predikant te Bleiswyk: doch die zamenzwering ontdekt, en de genen der verraders, die gevat waren, naar verdiensten gestraft zynde, bewoog dit velen zich van de Remonstrantsche party af te zonderen, en zich wederom by de Hervormde kerke te voegen. Anderen overgaven den prinse en de heeren Staten een verdedigschrift, waar in zy hunne onschuldt omtrent het gesmeedde verraadt krachtig aantoonden, het welk van die uitwerkinge was, dat zy buiten verdacht van schuldt bleven.

Prins Maurits in den jare 1625 in het acht en vyftigste jaar zynes ouderdoms overleden zynde, kregen de Remonstranten onder het stadhouderschap van des zelfs broeder, prins Frederik Hendrik van Nassau, meer lucht, en vervolgens in den jare 1634 wederom volkome vryheit tot het pleegen van hunnen Godsdienst in de vereenigde provincien; in welken staat van vryheit zy nog leven tot op den huidigen dag.

De wederzydsche schryvers, welke men over deze beruchte scheuringe kan nazien, zyn voor eerst *Caspar Brandt* en *Johannes Uitenbogaart* in hunne volkome beschryvingen daar van; voorts *Gulielmus Baudartius* in zyne *Memorien der gedenkwaardige zo kerkelyke als wereldlyke geschiedenissen*; *Leidekker Eere van het Nationaal Synode van Dordrecht*; *Trigland*; *Boxhorn Præfat. Actorum Synod. Dordrac.* Ook: *Epistolæ præstantium virorum*; *Malderus in Antip. Syn.*; *Spondani Annales*; *Meursii Athenæ Batavæ*; *Tuldeni Hist. nostri temporis*; *Du Maurier Memoires*; *Casp. Sagittarii Introductio ad Hist. Eccles.*; *Benthems Hollandsche kerken-staat I D. k.* 14 *en* 18; *Hornii Hist. Eccles.*; *Gotfr. Arnolds Historie der kerken en ketteren*; en *Joh. Wolfg. Jageri Historia Eccles. sæculi* XVII. Een zeker hoogleeraar in de Godgeleertheit te Keulen, genoemt Ægidius Afhackerius, heeft onder den verdichten naam van *Salomon Theodotus* eene lyst uitgegeven van alle de schriften, die in dit grote verschil over en weder zyn uitgekomen, volgens den loop van de jaren, in zeker werk, het welk hy noemt *Pacificatorium dissecti Belgii.* Doch men heeft reden om te twyffelen, dat die lyst volmaakt is, alzo het zeer moeielyk is gene over te slaan van zo eene menigte van schriften, als 'er daar omtrent het licht hebben gezien.

ARMINIUS, (HERMAN) een doorluchtig en stoutmoedig veldheer der Cheruscen, die tusschen de Wezer en de Elve woonden, was een zoon van den vorst Segimer, en heeft den roemryken naam van beschermer van de Duitsche vryheit door zyne manmoedige krygsbedryven tegen de Romeinen verkregen. Hy is onder de Romeinen opgevoed, en heeft hen goede diensten gedaan; waarom hem ook de keizer Augustus het Roomsche burgerrecht en de ridderlyke waardigheit geschonken heeft. Doch als Quintilius Varus, uit Syrië komende, en gewoon de Oostersche volkeren slaafachtig te handelen, tot Roomschen stadhouder in de Duitsche wingewesten aan den Rhyn door Augustus wierdt aangesteldt, kon Arminius niet verdragen, dat deze nieuwe stadhouder de vryheit beminnende Duitschers op den zelven voet, als de slaafachtige Asiatische volkeren, zou handelen. Arminius dan, die, tegen den vryborstigen aardt der Duitschers, in de listige en slinksche streken der Romeinen, toen ter tydt gebruikelyk, wel moet bedreven zyn geweest, wist zich van het aanwassende misnoegen zyner landslieden zo wel te bedienen, dat hy hen in het geheim daar toe aanspoorde om de Roomsche dwingelandy in hunne gewesten uit te roeijen, en hen ten dien einde riedt van vaste verbintenissen onder malkander op te rechten. Ondertusschen gaf de vertrouwde en gemeenzame ommegang van Arminius met Varus hem bequame gelegenheit om alle de aanslagen van Varus te bespieden, en aan de hoofden der zamengezworene Duitschers te ontdekken, onder welke de vermaartste waren, Arpus, hertog der Catten, de hertogen en vorsten der Chassuariers, Dulgibiers, Boji, Chaucen en Bructeren; en schoon Segestes, het hoofdt en vorst der Chassuariers en Dulgibiers, deze zamenzwering van Arminius aan Varus nog in tyds openbaarde, zo was Varus toch met Arminius zo ingenomen, dat hy in het minste geen achterdogt van hem kreeg, en aan de ontdekking van Segestes geen geloof sloeg, maar in 't tegendeel Arminius edelmoediger achtte dan dat hy met zulk een schandelyk verraadt zou aangespannen hebben; doch Arminius en zyne verbondenen wachtten maar naar eene bequame gelegenheit om Varus en zyne benden te verjagen en te vernielen. Ten dezen opzichte moesten de volkeren aan de Wezer tegen de Romeinen quansuis opstaan, om Varus met zyn leger wat dieper in het landt te lokken. Varus trok ook, op aanraden van Arminius en Sigimer, tegen deze volkeren op; maar naaulyks was hy met zyn leger tusschen den Ems en de Lippe gekomen, of Arminius en Sigimer, met hunne benden de Romeinen zachtjes volgende, en hen in wouden, bergen, valeien en moerassen verstrikt ziende, vielen zelfs verwoed op hen aan; en de Romeinen, door de ongemakkelykheit van het slagveldt, waar by quam een zware stormwindt en een ongestuime regen, noch hunne ruitery noch hunne bogen kunnende gebruiken, noch hunne gelederen gesloten houden, wierden door Arminius en zyne bondgenoten omsingelt en aangetast, en na een lang en hevig treffen, dat drie dagen duurde, al te zamen doot geslagen of gevangen genomen. Varus, en de meeste hoge bevelhebberen, zwaar gequetst zynde, doorstaken zich zelf. Volumnius, de lieutenant van het leger van Varus, met een deel van de Roomsche ruitery, naar den Rhyn willende vluchten, wierdt van de Duitschers achterhaalt, en mede doot geslagen. Lucius Asprenas is het alleen, door hulpe van den nacht, ontvlucht. De Duitschers hebben lange spiessen en knodsen in dezen slag gebruikt, om der Romeinen vaardigheit met de zwaarden te ontgaan. Onder den kostelyken en groten buit waren ook twee goude arenden, van welke ieder legioen, uit 6000 voetknechten, en 732 ruiters bestaande, eenen in hun hoofdvaandel voerde; een derden vonden de Duitschers in het moeras geborgen. Het getal der gevangenen was ook niet klein, onder welke eenige slimme en doortrapte advokaten hunnen loon kregen: want eenigen wierden de ogen uitgestoken; eenigen de handen afgekapt; eenen wierdt de tong uit de mondt gesneden, en een anderen de mondt toegenaait. De eigentlyke plaats, daar deze slag is voorgevallen, is het Duitschburgsche woudt (in het Latyn *Teutoburgensis saltus*), tusschen den Ems en de Lippe, in het bisdom Paderborn, niet verre van 't stedeke Dethmolt, eertyds *Teutoburgum* genoemt, Hoorn en het kasteel Winneburg. Men noemt de plaats nog heden het Winnenveldt, en daar worden nog dikwils wapenen en eenige andere dingen uit de aarde gegraven. Deze grote zeege, waar over de grote keizer Augustus als wanhopende uitriep: *Varus, Varus, geef my myne Legioenen weder!* (*Vare, Vare, redde mihi legiones!*) heeft Arminius in het twaalfde jaar na Christus geboorte bevochten, en daar door zyn vaderlandt van de dwinglandy der Romeinen verlost. De hoofden der vereenigde Duitschers hadden dus wel hun oogmerk bereikt, te weten dat zy het machtige leger der Romeinen vernielt en verstrooit hadden; maar Arminius inzicht ging nog verder; want hy was van gedachten om alle Romeinen weder over den Rhyn te jagen, hunne vestingen te slechten, de bruggen af te werpen, en aldus geheel een einde van de Roomsche heerschappye in die gewesten te maken, doch Segestes, die te voren de verbintenissen van Arminius met de andere Duitsche hoofden aan Varus hadt ontdekt, koos nu opentlyk, uit haat tegen Arminius, omdat hy zyne dochter Tusnelda tegen zyne wille hadt geschaakt, en vervolgens met haar was getrouwt, de zyde der Romeinen, en belette alzo voor dit maal hunnen gehelen ondergang; want door zynen onderstandt wonnen de Romeinen nog zo veel tydt, dat zy Germanicus, zoon van Drusus, met een nieuw leger op het spoedigste konden afzenden, om hunne wingewesten en bondgenoten, onder welke Segestes de voornaamste was, te beschermen. Daar door verkeerden de zaken heel en al. Germanicus kreeg, door hulp van Segestes, Tusnelda, Arminius gemalin, die zwanger was, met haren gehelen hofstoet gevangen, en zondtze naar Rome; en als daar na Flavius, de broeder van Arminius, die ook op de zyde van de Romeinen was, met bewilliging van Germanicus, om te zien, of hy Arminius kon omzetten, en weer op de zyde van de Romeinen trekken, met zynen broeder Arminius in een byzonder mondgesprek, doch te vergeefs, getreden was, (want zy gingen misnoegt van malkander) volgde daar op in den jare 15 na Christus de slag aan de Wezer, waar in de Duitschers de Roomsche ruitery al in wanorder en verwarring gebragt, en het paardt van den generaal Cecinna al onder hem doot gestoken hadden: doch de Duitschers al te vurig zynde op den roof en het plunderen, zo herstelden zich de Romeinen, en tastten hunne overwinnaars op nieuw manmoedig aan, wanneer op beide zyden veel volk, en de overwinning onzeker is gebleven. In het volgende jaar verschenen de Romeinen met een machtig leger, dat zelf met Duitsche volkeren van den Donauw, den Rhyn en uit de Nederlanden versterkt was. Doch Arminius moest het ontvluchten, en voor de vereenigde machten zwichten. Germanicus kort daarna door den keizer Tiberius te rug ontboden zynde, kon hy dezen oorlog niet geheel eindigen. Arminius, dit gehoort hebbende, maar wegens het voorzichtige bestier van Germanicus geen kans tegen de Romeinen ziende, begon de bondgenoten der Romeinen, als Marabodus, den machtigen koning der Marcomannen, Zwaben en Longobarden, te beoorlogen, en bragt zelfs de Zwaben en Longobarden op zyne zyde; doch daarentegen tradt Inguiomer met zyne Bructeren van Arminius op Marabodus zyde; en in zulken toestandt wierden de beide legers slaags, doch Arminius behaalde eene volkome overwinning. Maar deze grote aanwasch van macht was zyn ondergang; want vriendt en vyandt voor zyne opperheerschappye vrezende, ontstonden 'er zo vele oproeren onder den adel en onder het volk tegen hem, dat hy op zyn burg eindelyk overvallen, en in den jare van Christus 21, in zyn 37 jaar, vermoord wierdt, nadat hy omtrent 12 jaren het bevel over de vereenigde Duitsche legers als veldheer met roem van dapperheit gevoert hadde. De Roomsche macht, met zyne eige landslieden verbonden, verschafte hem wel veel werks, maar kon hem echter zo niet onderdrukken, dat hy het hoofdt niet altydt boven hieldt, en den ganschelyken ondergang der Duitsche vryheit in zynen tydt verhinderde. *Tacitus lib.* I. *&* II. *Annal. Dio lib.* LVI. *Florus lib.* II. *cap.* 12. *Vellej. Paterc. lib.* II. *Sueton. in Augusto cap.* 23. *& in Tiberio c.* 17. *Strabo l.* VII. *Plinius lib.* VII. *Hist. Nat. cap.* 45. *Seneca Epist.* LVII. *Zonaras Ann. T.* II. *Oros. Hist. lib.* VI. *cap.* 21. *Mollerus in Descript. Rhen. lib.* V. *Horrion in Paneg. Pad. lib.* II. *cap.* 9. *Bucherius in Belgio. Cluverii Germ. antiqua. Fustenberg Monumenta Paderbornensia p.* 21. *seq. Husten in Dialogo* Arminius. *Spalatini Arminius ap. Schardium Tom. I. Rer. Germ.* enz.

ARMINIUS, (HIPPOLYTUS) te Lentini, eene stadt van Sicilië, geboren, bloeide omtrent den jare 1516, was priester en een braaf dichter, die Jan Jakob Adria in zyne *Topographia Mazariæ* zeer roemt en Philadelphus Mugnos in *Epistola nuncup. de raptu Proserpinæ* en Philadelphus Maurus *in Hist. S. Alphii, Phil. & Cirini lib.* I, *cap.* 10 met lof gedenken. Hy heeft een dichtkundig werk geschreven, dat hy genoemt heeft *Hippomachia*, volgens de getuigenisse van Jakob Grassus in zyne verzamelingen *de laudibus Panormi*, by Vincent Auria in 't einde zyns jaarregisters der Siciliaansche onderkoningen, alwaar verscheide andere gedichten van Arminius gevonden worden. *Biblioth. Sicul.*

ARMINIUS, (JAKOB) hoogleeraar in de Godgeleertheit te Leiden, was geboren te Oudewater in Hollandt in het jaar 1560. Bertius merkt aan, dat in dit zelve jaar Philippus Melanchthon is gestorven, en gehouden de zamenspraak te Poissi, in welke de afgezondenen der Protestanten de zaak bepleitten van twee duizent, een hondert en negentig kerken, die den koning ootmoedelyk verzochten om vryheit van gewisse. Zyn vader was Herman Jakobsz. een messemaker van zyn ambacht, en hy nog een kindt wanneer de zelve stierf. Zyne eerste onderwyzing was hy verschuldigt aan eenen Theodorus Emilius, een goet priester, die de gevoelens der Hervormden gesmaakt hadt, en, om niet verplicht te wezen om misse te doen, dikwils van woninge veranderde. Hy studeerde te Utrecht, wanneer de doodt den gezegden opziender van hem wegrukte. Dit verlies zoude hem in grote verlegenheit gebragt hebben, indien hy niet het geluk hadt gehad van door zynen landgenoot, Rudolf Snellius, een vermaart wiskunstenaar, ondersteunt te worden, de welke hem met zich nam naar Marburg in het jaar 1575. Naauwlyks was hy daar aangekomen, of hy kreeg tyding, dat zyn geboortestadt door de Spanjaarden geheel uitgeplundert en verdelgt was. Deze tyding dompelde hem in een afgrondt van droefheit, en hy kon zich niet onthouden van weder naar Hollandt te keren, om zelf een ooggetuige te zyn van den staat, tot welken de zaken gebragt waren; maar hebbende bevonden, dat zyne moeder, zyne zuster, zyne broeders, zyn maagschap, en byna alle de inwoonders van Oudewater vermoord waren, begaf hy zich weder naar Marburg, en deedt de gansche reize te voet. Hy vertoefde niet lang om weder naar Hollandt te komen, vernomen hebbende de oprechting der hogeschole van Leiden; en hy studeerde in die nieuwe akademie met zulk een yver en goeden voortgang, dat hy een zonderlinge achting verkreeg. Hy wierdt naar Geneve gezonden in het jaar 1582, op kosten van de regeering van Amsterdam, ten einde hy aldaar zyne studien zoude voltrekken, wanneer hy zich als een voedsterling dier stadt verbondt om geen beroep te zullen aannemen dan met voorkennisse en toestemminge der heeren burgermeesteren van die stadt; en hy begaf zich byzonderlyk tot de lessen van Theodorus Beza, de welke in dien tydt uitleide den zendbrief van Paulus aan de Romeinen. Aldaar maakte hy de eerste kennis met Johan Uitenbogaart. Voorts hadt hy het ongeluk van te mishagen aan eenige suppoosten van de akademie, omdat hy in 't openbaar met groten yver de philosophie van Ramus handhaafde, en de zelve in het byzonder leerde. Om deze reden wierdt hy genoodzaakt te vertrekken; en begaf zich naar Basel, alwaar hy met toejuiching ontfangen wierdt. Hy deedt daar algemene lessen, en quam in zulk eene grote achting, dat de faculteit van de Godgeleertheit hem tot den trap van het leeraarschap wilde verheffen, zonder eenige kosten van hem te eischen. De hoogleeraar Jakob Grynæus woonde zyne lessen menigmaal by, en sprak zeer tot zyn roem. De zelve maakte geen zwarigheit, wanneer hy eene stelling verdedigde, van aan Arminius den last te geven om de sluitredenen, die krachtig en bondig voorquamen, op te lossen. *Dat myn Hollander voor my antwoorde*, zeide Grynæus. Het is aanmerkelyk, dat hy in hem bevondt zekere genegenheit om te zuiveren, en hem dien aangaande goede onderrechtingen gaf, volgens het zeggen van Philippus Paræus. Hy verhaalt, dat Theodorus Beza eenen van zyne vrienden waarschouwde van de scherpzinnigheit van zynen geest in te tomen, als eene zaak, van de welke de Satan zich in verscheide voorvallen bedient hadt om lieden van een uitnement verstandt te misleiden. *Steekt u niet in die ydele spitsvinnigheden*, vervolgde Beza; *en indien u eenige nieuwe gedachten in het hoofdt komen, keurt de zelve niet goet, zonder die te hebben doorgrond, wat vermaak zy u ook mogten aandoen in den eersten aanvang. Calvinus heeft my dezen raadt gegeven; ik heb hem gevolgt, en my heel wel daar by bevonden.* Arminius, hebbende de faculteit van Basel heuschelyk bedankt voor de eere, die zy hem hadden willen aandoen van hem tot leeraar te verheffen, keerde weder naar Geneve, alwaar hy de tegenstrevers van Ramus min heftig gevonden hebbende, van zyn kant ook zyn drift matigde. Hy hadt eene begeerte om Italië te zien, en wel meest om te Padua de philosophische lessen te horen van den beruchten Jakob Zabarella. Hy voldeedt aan deze nieuwsgierigheit, en besteedde zes of zeven maanden tot deze reize, waar na hy weder te Geneve quam, en van daar door den Magistraat van Amsterdam naar huis ontboden wierdt; alwaar aangekomen zynde, bevondt hy dat men krachtig tot nadeel van zynen naam gesproken hadt wegens zyne reize naar Italië; het welk een weinig de genegenheit van de regeering, zyne beschermers en weldoenders, verkoelt hadt. Men gaf voor te Amsterdam, dat Arminius ter voetkus van den paus was geweest; dat hy zonderlinge gemeenschap hadt gehouden met de Jesuiten; dat hy zich hadt bekent gemaakt aan Bellarminus, en dat hy den Hervormden Godsdienst hadt afgezworen. Schoon nu alle die beschuldigingen valsch en verdicht waren, gaf men echter door deze leugentaal een nadeeligen indruk op het gemoedt van de regeering ten opzichte van dezen jongeling, die van de zelve onderhouden wierdt. Hy hadt geen moeite om by lieden van verstandt zyne onschuldt te doen blyken; maar daar waren zwakke en argwanende geesten, die zich ophielden aan dezen steen des aanstoots, tot 'er tydt toe, dat hy aan de gansche kerk hadt doen horen de zeldzame begaafdheden, die hy hadt om te prediken. Daar door won hy de liefde en de achting van een iegelyk. Zyne eige amptgenoten betoonden grote achting voor zyne geleertheit, en bekenden, dat hen zyne predikatien nut waren. Martinus Lydius, hoogleeraar in de Godgeleertheit te Franeker, oordeelde hem uittermaten bequaam tot de wederlegging van zeker geschrift, in het welke de leere van Theodorus Beza wegens de voorbeschikkinge sterk betwist wierdt door eenige predikanten van Delf. Maar hoe verkeert hy zich daar in quEet is boven in het artykel van ARMINIANEN aangetekent. Daar over haalde hy zich moeielykheden op den hals te Amsterdam: hy wierdt beschuldigt, dat hy afweek van de gemene leere; maar het gezag van de regeering onderdrukte deze verschillen. Hy wierdt tot het hoogleeraarschap in de Godgeleertheit te Leiden beroepen in het jaar 1603, wanneer Luc. Trelcatius en Fr. Junius door de pest waren weggerukt, en men was genootzaakt alle middelen aan te wenden om te verkrygen, dat die van Amsterdam hem zyn afscheidt gaven. Eindelyk gelukte de zaak, en, nadat hy de quade indrukken, die men van zyne leere gegeven hadt, hadt weggenomen, wierdt hy leeraar in de Godgeleertheit gemaakt op de gemelde hogeschole, en gestelt in de plaats van den zo even genoemden Franciscus Junius. Aldaar aangekomen zynde wierdt hy by het hoogleeraarschap doctor in de Theologie gemaakt, welke eere voor hem niemandt op die akademie gebeurt was. Hy hadt zyn ampt van predikant bedient in de kerk van Amsterdam gedurende den tydt van vyftien jaren. De verschillen aangaande de voorbeschikkinge en de genade namen kort daar na sterk toe in deze hogeschole, en de zaak ging zo ver, dat de Staten van de provincie genoodzaakt waren byeenkomsten te doen houden tusschen hem en zyne tegenstrevers. Hy wierdt verscheide malen naar 's Gravenhage ontboden, en hy ging daar rekenschap geven van zyne leere. Die woordenstrydt, zyne gestadige bezigheit in het arbeiden, en het hartzeer, van zich dusdanig aangetast te zien, verzwakten zodanig zyne gezontheit, dat hy in eene ziekte viel, waar van hy stierf op den 19 October in het jaar 1609, in het 49 jaar zyns ouderdoms, met grote gevoelens van Godsdienstigheit en van geduldt. Men hoorde hem menigmalen zuchten en uitroepen met de woorden van den Propheet: *Wee my! myne Moeder, waarom hebt gy my ter werreldt gebragt?* enz. Het was te wenschen geweest, dat hy de verlichtheit van zynen geest beter hadt gebruikt; want schoon het waarschynlyk is, dat zyne inzichten goet waren, men mag echter zeggen, dat hy nieuwigheden invoerde zonder nootzakelykheit, en in omstandigheden, daar de nieuwsgezindheit een bronader was van wanorders, die tot een scheuring uitborsten. Men wil hier door te kennen geven, dat hy behoorde zich geschikt te hebben naar de wyze van Paulus. Deze grote Apostel, verlicht van Godt en onmiddelyk bestiert door den H. Geest in al het gene hy schreef, stelde zich voor ogen de tegenwerping, die de natuurlyke verlichtingen kan voortbrengen tegen de leere van de volstrekte voorbeschikking; hy begreep in den grondt de kracht van de tegenwerping; hy hieldt die voor, zonder de zelve in eeniger voegen te verzwakken: *Godt ontfermt zich diens hy wil, en verhardt dien hy wil.* Dit is de leere van Paulus, en zie hier de moeilykheit, die hy zich voorstelde: *Maar gy zult tot my zeggen, wat klaagt hy* (dan) *nog? want wie heeft zynen wille wederstaan?* Men zoude deze tegenwerping niet verder kunnen voortzetten: twintig gehele bladzyden van de allerscherpzinnigste Molinisten zouden niet meer kunnen zeggen. Wat zouden de zelve meer kunnen besluiten dan het gene de grondstelling is van Calvinus, *Godt wil dat de mensch zondige?* voorzeker dit is eigentlyk het gene Paulus geweten heeft dat men hem zoude kunnen tegenwerpen: maar wat antwoordt hy? zoekt hy onderscheidingen of verzachting? loogchent hy zyn gezag? bekent hy alleenlyk een gedeelte daar van? gaat hy tot een breeder uitlegginge? neemt hy de dubbelzinnigheden weg van de woorden? Hy doedt niet minder dan dit: hy gebruikt niets anders dan de onafhankelyke macht van Godt, en het eigen opperrecht, het welk de Schepper heeft van zyne schepzelen te schikken naar zyn welbehagen. *Maar doch, O Mensche, wie zyt gy, die tegen Godt antwoordt? Zal ook het maaksel zeggen tot den gene, die het gemaakt heeft, Waarom hebt gy my alzo gemaakt?* Daar erkent hy een onbegryplykheit, de welke alle woordentwisten moet doen ophouden, en een eeuwig stilzwygen opleggen aan onze reden. *O diepte des rykdoms, beide der wysheit, en der kennisse Gods!* roept hy uit, *hoe ondoorzoekelyk zyn zyne oordeelen, ende onnaspeurlyk zyne wegen?* Hier in moeten alle Christenen eene volstrekte uitwyzing van de zake vinden, uitgesproken buiten beroep of appel, als een onbetwistbaar vonnis wegens de verschillen over de genade: of wel eer moeten zy leeren door dit gedrag van Paulus, nooit te twisten over de voorbeschikking, en op die wyze met den eersten slag den weg afsnyden aan alle spitsvinnigheden van het menschelyke verstandt; 't zy dat de zelve ons van zich zelf voorkomen, terwyl onze gedachten op dit grote voorwerp speelen, 't zy dat een ander ons de zelve voorstelt. Indien Arminius dezen weg hadt ingeslagen, ieder maal dat zyne eige reden hem zwarigheden opgaf tegen de grondstelling van de Hervormden, of ieder maal als hy geroepen wierdt om de betwisters te beantwoorden, zoude hy zich als een heel wys en apostolisch man gedragen hebben, en naar behoren de verlichtingen van zynen geest hebben gebruikt. Indien hy eenige zwarigheden ontmoette in de gemene leere, indien hy verlichting vondt in de verkiezing van een zachter middel, hy mogt den vryen toom aan zyne bespiegelingen geven voor zyn byzonder gebruik: maar hy moest dit gemak stilzwygende waargenomen hebben; men wil zeggen, zonder het recht van bezitting aan te tasten, dewyl hy het zelve geenzins kon aandoen, zonder dat 'er gevaarlyke stormen van twist en tweedragt in de kerk zouden ontstaan. Zyne stilzwygentheit zoude aan hem zelf vry vele moeilykheden hebben gespaart: hy zoude heel verstandig hebben gedaan, indien hy gedacht hadt op de navolgende vaarzen van Horatius *Epist.* XVII, *lib.* I:

Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multò minus invidiæque.

Dat is:

Indien een raaf, die steelt, in 't aazen stil kon zwygen,
Hy zou vry meer in 't lyf, en min benyders krygen.

Arminius liet zeven zonen en twee dochters na by Elizabeth Reaal, dochter van Laurens Reaal, schepen en vroedschap van Amsterdam. Ook liet hy na een groot getal van leerlingen, die het verschil zo vuriglyk voortzetten, dat men genootzaakt was zyne toevlucht te nemen tot het gezag van een nationaal Synode. Zy wierden daar veroordeelt; doch zy onderwierpen zich niet, maar rechtten eene afzonderlyke gezintheit op, gelyk boven in het artykel van ARMINIANEN verhaalt is. De boeken, door Arminius geschreven, zyn de navolgende: *Disputationes de diversis Christianæ Religionis capitibus*; *Orationes, itemque Tractatus insigniores aliquot*; *Examen modesti libelli Guilhelmi Perkinsii de Prædestinationis modo & ordine, itemque de amplitudine Gratiæ Divinæ*; *Analysis capitis IX ad Romanos*; *Dissertatio de vero & genuino sensu cap. VII. Epistolæ ad Romanos*; *Amica collatio cum D. Francisco Junio de Prædestinatione, per litteras habita*; *Epistola ad Hippolytum à Collibus*; *Examen Thesium Francisci Gomari. Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem bygebragt.

ARMIRO, *Armirus*, een rivier van het eilandt Candië, loopt in het gebiedt van de stadt van dien naam, naby Castel Malvesi, en ontlast zich in de Middelandsche zee, naby Paleocastro. Men gelooft, dat deze rivier by de ouden gehouden is geweest voor den *Oäxes. Baudrand.*

ARMIRO, *Armirus mons*, een gebergte van Portugal. Het zelve is gelegen op de grenzen van Alentejo en van Estremadura van Spanje, naby de stadt Portalégre. Men gelooft, dat dit gebergte van de ouden genoemt wierdt *Herminius* of *Erminius*, schoon 'er landbeschryvers zyn, die dit out gebergte houden voor dat van *Itrella*, het welk kustwaarts legt. *Baudrand.*

ARMIRO, *Armira*, een klein steedtje van Griekenlandt, gelegen in Thessalië, op den grondt van de golf van Armiro, tusschen de stadt Zeiton en die van Demetriade. *Maty Diction. Geograph.*

ARMIRO (DE GOLF VAN). Zie VOLO.

ARMLEDER, een kapitein in Duitschlandt, voerde eenige boeren aan tegen de Joden, de welke beschuldigt wierden eene geheiligde hostie met messen doorstoken te hebben, en waar van hy alle, waar hy hen ook ontmoette, doot sloeg. Wanneer de zelve nu verjaagt en uitgeplundert waren, begaf hy zich tot roven op de Christenen zelfs, maar wierdt door bevel van keizer Lodewyk van Beyeren opgezocht, bezet, en, gevangen zynde, omgebragt omtrent den jare 1338. *Bosquet in Bened.* XII. *Spond. an. Chr.* 1331.

ARMOA, eene kleine rivier van Arkadië, ontlast zich in den Alpheus. Zommige landbeschryvers zyn van gevoelen, dat de vloedt eertyds *Amarynthus* is genaamt geweest. *Baudrand.*

ARMOEDE, eene poëtische Godheit. Men geloofde de zelve de moeder van het vernuft en der goede kunsten te zyn. Maar men liet niet na de zelve gelyk eene razerny bleek, wilt, uitgehongert, en tot de wanhoop vaardig af te schilderen. Dus spreekt 'er Aristophanes van. Lucanus zegt, dat zy de moeder is der grote mannen, en dat men echter voor haar vlucht:

Fœcunda virorum
Paupertas fugitur.

Horatius hadde voor hem gezegt, dat het de Armoede was, waar aan Rome de deugt van Curius en van Camillus verschuldigt was. Maar zo hy ook hadde willen ophalen alle de genen, welke de Armoede ondeugent gemaakt heeft, hy zou 'er een groot getal hebben kunnen noemen. In der daadt hy zegt zelf op eene andere plaats, dat de wetten der Armoede streng zyn; dat zy ons dwingt om alles te doen en te lyden, en dat zy ons belet de grote deugden te oefenen. Het was door deze wetten der Armoede, dat een aanzienlyk wysgeer zich meende te verschonen, dat hy gehuisvest was op eene wyze, die gansch ongevoeglyk was naar zynen staat; wanneer hy deze drie woorden boven zyn deur stelde: *Sic visum Paupertati*, dat is, *Dus heeft het de Armoede behaagt.* Plautus en Claudianus maken de Armoede de dochter van de Overdaadt en van de Luiheit: even als de Rykdom gemeenlyk de dochter is van de Arbeidzaamheit en van de Spaarzaamheit. Maar men moet aanmerken, dat gelyk 'er een Rykdom is, die de dochter is van het Geluk alleen, dat 'er ook alzo eene Armoede is, die eene dochter is van het Ongeluk alleen.

ARMOGASTUS, naar het zeggen van zommige schryvers bisschop, en volgens anderen een graaf in Afrika, onderstondt zeer wrede behandelingen voor de verdediging van den Christen Godsdienst onder Genserik en Theodorik, koningen der Wenden. Eindelyk wierdt hy door Theodorik veroordeelt om in de bergmynen te arbeiden van de provincie van Bizancene. Godt hebbende te voren hem bekent gemaakt, dat zyne doodt naderde, wierdt hy onder een eikenboom begraven, gelyk hy gewenscht hadt, door Felix, een Christen van een uitmuntende deugt, de welke, volgens het gene men beweert, een marmere grafstede ontdekte, in welke hy zyn lichaam neêrleide. Men viert zyn feest in de Latynsche kerke op den 29 van Maart. *Victor Uticensis lib.* I. *cap.* 4. *Baillet vies des Saints* 29. *Mars.*

ARMONI, of ARMON, zoon van Saul, koning van Israël, en van Rispa, die met zyne andere broeders door de Gabaoniten opgehangen wierdt, met toestemming van den koning David, in het jaar der wereldt 3011, voor de geboorte onzes Heeren 1340. *Armon* betekent *huis, paleis, spyskelder, vloekzweering.* II *Samuel* XXI. 8. *Simon Diction. de la Bible.*

ARMORICA is de naam, dien de ouden gegeven hebben aan klein Bretagne, om dat het zelve in de Gauloïsche sprake beduidt *een plaats, die digt by de zee legt*, gelykerwyze Cambden dit heeft uitgelegt na Plinius. Men moet nochtans onder dezen naam begrypen eenige volkeren van Normandië, en misschien zelfs eenige andere naburige: want naar het gevoelen van Janson, in zyne aanmerkingen op de landkaart van out-Gaulen, staat dit woordt van Armorica ten naasten by op alle de volkeren, die begrepen zyn geweest onder de twede Lyonneêsche provincie, de welke ook verdeelt is geweest in de twede en derde Lyonneêsche provincien, alwaar hedendaags de aartsbisdommen van Roüaan en van Tours geplaatst zyn.

ARMOT, ('T EILANDT VAN) *Armotia*, een klein eilandt van de zee van Gascogne, op de kust van Xaintonge. *Baudrand.*

ARMOUI is de bynaam van twee onderscheide schryvers. De eerste is *Abou Mohammed Ben Ahmed*, die gestorven is in het 456 jaar van de Hegire, en nagelaten heeft een heel naaukeurig boek, genaamt *Edhar tabdil al Jeoud of al-Nassara*, van de verandering of bederving, die de Joden en de Christenen gemaakt hebben in de H. Schrift. Men kan genoegzaam nasporen in dezen tytel, wat voordeel aan de Mahometanen gegeven wordt door die genen, die onder de Christenen beweeren, dat de Joden den text van het oude Testament bedorven hebben.

De twede is *Serageddin Mahmoud Ben Aboubecre*, die gestorven is in het 682 of 683 jaar van de Hegire. Hy heeft een boek geschreven, onder den tytel van *Asoulat al Cadhi*, het welk eene onderrichting is voor de rechters, en een *Talkhis*, of taalkundige aantekeningen op de *Arbains* van *Fakhreddin Razi. Herbelot Biblioth. Oriental.*

ARMSTORF, een marktvlek in het bisdom Passau, aan het water Kollenbach, tusschen Landshut en Vilshoven gelegen, heeft een slot, en is voorzien met zeer goet weilandt. *Chur-Bayern pag.* 291.

ARMSTRODER, (ROBBERT) ridder, leefde onder de regeering van Karel den I, koning van Engelandt. Hy was een groot beminnaar der outheden, als mede een dapper krygsman. Hy versloeg een hoop van zes duizent Spanjaarden, alleen met vyf hondert Engelschen; hy volgde hen achter na drie mylen ver op een effen grondt, daar zy hem ligtelyk zouden hebben kunnen omringen, en verloor niet eenen man van zyn krygsvolk. Hy was zeer lustig en aangenaam in gezelschap, een groot spotter, en sterk drinker. Hy wierdt gezonden naar den koning van Denemarken. Zo dra hy daar aangekomen was, ging hy by den koning, en verzocht hem, dat hy zyn zaak ten spoedigsten wilde afdoen. Zyn vrolyke aardt behaagde dezen vorst, die geboodt, dat men hem dien zelven nacht zoude voorthelpen, en op zyn schip brengen, terwyl hy zoude in slaap wezen. Hy stondt heel verzet, als hy ontwaakte, ziende waar hy was, en vervolgde zyne reize naar Engelandt, daar hy te rug quam op een tydt, als men van gedachten was dat hy in Denemarken nog niet konde aan landt wezen. Men is aan hem en aan den ridder Hendrik Wotton verschuldigt de tapyten, die 'er in Engelandt gemaakt worden, en welker making daar ingevoert is door een zeker Hoogduitscher, genaamt Klein. *Diction. Anglois.*

ARNALFELDUS, een out en fraai Godgeleerde van Duitschlandt, heeft zeer geleerde aanmerkingen op *het boek der Wysheit* van den koning Salomon gemaakt. Des zelfs werk bestaat in twee stukken, en wordt te Leipzich bewaart in geschrift, volgens de getuigenisse van Feller. *Koning Biblioth. vet. & nov.*

ARNAULD, een out en adelyk geslacht van Auvergne. Het is vry meer dan twee hondert jaren geleden, dat 'er eene dochter van dit huis trouwde met zeker heer van la Fagette, kleinzoon van den gene, die maarschalk van Vrankryk was onder Karel den VI. HENDRIK ARNAULD trouwde omtrent den jare 1480 met Catharina Bariot, vermaagtschapt aan dien gene, die raadsheer was in het parlement van Parys, en requestmeester onder Lodewyk den X. Van hem stammen af de Hr. BARIOT, marquis van Moussi, en de heeren BARIOT, graven van Honneuil en van Mazy. Weinig tyds na dit huwelyk quam hy zich met ter wone neêrzetten te Riom, alwaar hy heen gelokt wierdt met verscheide andere lieden van aanzien en verdiensten door Pieter van Bourbon, graaf van Beaujeu, die aldaar zyne gewoonlyke verblyfplaats hieldt. Men kan nog hedendaags te Riom tonen de huizen van Montboissier, Montmorin, Chazeron, Florat, Chasteaugay, Mariliac, Dubourg, Duprat, Forget, en Robertet, de welke alle de voornaamste amptenaren en gunstelingen geweest zyn van den grave en van de gravinne van Beaujeu, en van den konnestabel, of opperbevelhebber der krygszaken, van Bourbon, hunnen schoon-zoon, door de welke zy alle in het vervolg gevordert wierden tot de eerste waardigheden zo van den degen als van den tabberdt. Door dit toeval is het gebeurt, dat zo veel inboorlingen van Auvergne gekomen zyn in het hof van Vrankryk, en de hoogste ampten hebben bekleed ten tyde van Karel den VII, Lodewyk den XII, en François den I. De gravin van Beaujeu hadt hen uit hun provincie getrokken, en het geluk in hunne handen gestelt. Zonder haar toedoen zouden de zelve onbekent en zonder luister gestorven zyn. Hunne zeltzame begaaftheden zouden waarschynlyk nooit buiten hun landt uitgemunt hebben. Deze vorst van Bourbon was getrouwt met vrouwe Anna van Vrankryk, dochter van Lodewyk den XI, de welke volstrektelyk den geest bestierde van Karel den VIII, haar broeder, en regentin was gedurende zyne minderjarigheit. Hendrik Arnauld wist door zyn goet gedrag de achting te winnen van den graaf en de gravin van Beaujeu; hy wierdt begiftigt met het ampt van stalmeester van den graaf, en met dat van gouverneur van de stadt en van het

kasteel van Hermant. Dit was zyne geboorteplaats, acht mylen van Riom gelegen, op de grenzen van het Limosin, naby Uffel. Hy wierdt in dit gouvernement bevestigt door den konnestabel van Bourbon, schoonzoon van den graaf van Beaujeu. Hy behieldt ook de bediening van stalmeester. Hy deedt zeer grote diensten aan dezen konnestabel, doende zyne paarden met verkeerde hoefyzers beslaan, wanneer François de I, die hem voor een wederspannigen hieldt, eenig krygsvolk uitzondt om hem te vatten. Dit volk, oordeelende uit het paardespoor, dat hy reeds van de plaats vertrokken was, daar hy in 't tegendeel zich verschuilt hieldt, begaf zich, maar te vergeefsch, daar henen, daar hy niet te vinden was. Hendrik Arnauld hadt een heel naauwe vriendschap gesloten met Florimond van Robertet, geheimschryver van den graaf van Beaujeu, die naderhandt tot geheimschryver van staat aangestelt wierdt onder François den I, en 't stont in zyn vermogen een zeer voordeelig huwelyk voor zynen zone te bezorgen door de edelmoedigheid van dezen boezemvriendt; maar hy wilde van zyn kant deze edelmoedigheid beantwoorden met eene andere. Het geval is dusdanig. Florimond van Robertet, verlatende Montbrison, zyn vaderlandt, ging zich neêrzetten te Riom, en wierdt geheimschryver van den grave van Beaujeu. Hy bestierde hem volstrektelyk naar zyn zin, gelyk hy naderhandt den geest bestierde van Karel den VIII, aan wien de regentin hem bezorgt hadt, als mede dien van Lodewyk den XII, na de doodt van den kardinaal van Amboise, en eindelyk dien van François den I, wiens geheimschryver van staat hy geworden was. Hy hadt zulk eene grote genegenheit voor Hendrik Arnauld, dat, wanneer hy Riom verliet om zyn verblyf te komen houden aan het hof van Karel den VIII, hy alle zyne kinderen met zich nam, uitgezondert Johanna van Robertet, zyne outste dochter, de welke hy te Riom liet onder de bestiering van de huisvrouw van Hendrik Arnauld, uitdrukkelyk om dat zy de zelve zouden uithuwelyken aan Johannes Arnauld, hun outsten zoon, zo haast hy den vereischten ouderdom zoude bereikt hebben. Maar de voogden vonden dit huwelyk niet voordeelig genoeg voor haar: daarom lieten zy haar trouwen met den rykften jongeling van Riom, genaamt Amabel van Ceriers, zoon van zekeren Mariliak. Hendrik Arnauld liet twee zonen na, Johannes en Antonius. De eerste stierf zonder kinderen. Hy matigt zich aan in de oude doopboeken van de stadt Riom in het jaar 1542 den eertytel van bevelhebber van Hermant. Antonius Arnauld, zyn jongste zoon, heeft het nazaatschap voortgeplant. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Margareta Mosnier-Dubourg, heel na vermaagtschapt aan den kanselier van dien naam, zuster van den beruchten Annas Dubourg, raadsheer in het parlement, en van Johan Dubourg, krimineelen stedehouder van Riom. Hy hadt niet meer dan eenen zoon uit dit huwelyk, namentlyk Johan van la Motte Arnauld, van welken Thuanus in zyne Historie met zo veel roem spreekt, die, aan het hoofdt van een kompagnie ruiters, waar van hy kapitein was, zich opsloot binnen de stadt van Yssoire, die de party van den koning verdedigde tegen het bondgenootschap, en langen tydt des zelfs beleg tegenhieldt met de heeren van Chabanes en van Chazeron; waar na hy een kloekmoedigen uitval deedt aan het hoofdt van dertig ruiters, en met zyn eigen handt doodde den graaf van Randam, hoofdt van het eedgenootschap in Auvergne. Deze doodt deedt de belegering opbreken, en was oorzaak van het winnen van den veldslag, die naderhandt gelevert wierdt, en waar door gansch Auvergne voor Hendrik den IV verzekert wierdt, op den zelven dag en in het zelve jaar, als hy den veldslag van Yvri won. De vader van dezen Johan Arnauld begaf zich ten eersten tot den wapenhandel; hy rechtte een kompagnie op van ligte paarden, en liet zich vinden in verscheide voorvallen. Maar Catharina de Medicis, kennende zyne bequaamheit en getrouwheit, maakte hem haast procureur generaal, en procureur van den koning in het provinciale gerechtshof van Riom, het welk in dien tydt meer dan veertig mylen ver uitgestrekt was. Hy muntte zonderling uit in deze twee bedieningen. In alle de stukken, die 'er van hem overgebleven zyn, neemt hy den tytel aan van heer van la Motte, van Chantegrenelle, van Fontainebleau, van Pessac, en van Bonnefilles, de welke leenen en kasteelen zyn, een halve myl van Riom gelegen. Hy trouwde in zyn tweede huwelyk met Anna Forget, dochter van den eersten hofmeester van den konnestabel van Bourbon. Hy leefde tot den ouderdom van hondert en een jaar, en stierf te Parys, waar henen de koningin Catharina de Medicis hem hadt geroepen. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerke van St. Sulpitius, in de eerste kapel, die daar gesticht is geweest, van de welke hy de grondlegger was. De tytel van de grondlegging behelst, dat hy het ampt hadt bekleed van overziender van de rekeningen, en van kontrolleur generaal van de resten, en dat hy heer was van Corbeuille, digt by Parys. Men heeft sedert dien tydt een klein gedenkschrift bekomen, opgestelt door eenen van de eerste geslachtbeschryvers van Europa. Men vindt daar in het navolgende: „Antonius Arnauld, heer van la Motte, en van Villeneuve, procureur van den koning in het rechtsgebiedt van Auvergne te Riom, solliciteur generaal van de resten van het parlement in de jaren 1568 en 1570, naderhandt overziender van de rekeningen te Parys, en in 't vervolg procureur generaal van Catharina de Medicis, wierdt edelman gemaakt in de maandt van December in het jaar 1577. Hy was de zoon van Hendrik Arnauld, landrechter van de plaats van Hermant in Auvergne, en van N. Colonges. Hy was getrouwt met Anna Forget, dochter van Johan Forget, heer van Bidoigne, procureur van den koning in Auvergne, en van Johanna Godinet, en hy stierf in den ouderdom van 101 jaren omtrent het jaar 1591. Zie de gedenkschriften van Sulli *Tom* IV, *fol.* 71; maar van de andere kant kan men nazien het vervolg van de *Menagiana*, op de 305 bladzyde van den Hollandschen druk. Uit zyn twede huwelyk sproten twaalf zonen, en onder anderen Antonius Arnauld, van welken in 's byzonder zal gesproken worden; Isaak Arnauld, die opziender van 't konings geldmiddelen is geweest; David Arnauld, kapitein, gedood in het beleg van Jerseau; Lodewyk Arnauld, algemeen opziender van 's konings geldmiddelen te Riom; een andere Lodewyk Arnauld; geheimschryver van den koning te Parys; en Pieter Arnauld, de jongste van de twaalf broeders, was de gene, die zyne dapperheit in den wapenhandel meest heeft doen uitmunten. Hy was veldmaarschalk van de legers van koning Lodewyk den XIII, gouverneur van het fort Louïs, en kolonel van een regiment van Champagne. Hy is de gene, van welken de heer van Pontis zulk een heerlyk gewag maakt. Hy ontziet zich niet hem gelyk te stellen met de befaamste krygsoversten, die 'er ooit onder de Grieken en onder de Romeinen zyn geweest. Hy zegt, dat hy de ervarenste man van de wereldt was, die best de aloude krygstucht kende, en die de zelve op 't stipste deedt onderhouden van zyn krygsvolk, het welk hem tot aanbiddens toe, om zo te spreken, beminde. Isaak Arnauld, van welken boven gesproken is, was vader van een anderen Isaak Arnauld, die gouverneur is geweest van Philipsburg, kolonel van de Carrabiniers, een van de braafste krygsmannen, en van de schoonste geesten van zyne eeuw. Hy is vermaart in de schriften van *Voiture*. Zyne zuster is getrouwt geweest met Manasse van Feuquieres, die bevelhebber was van 's konings leger voor Thionville in het jaar 1639. *Bayle Dict. Crit.*

ARNAULD, (Antonius) advokaat in het parlement van Parys, zoon van een anderen Antonius Arnauld, van welken in het voorgaande artykel gesproken is, verkreeg door zyne zonderlinge welsprekentheit een zeldzame achting. Hendrik de IV, willende den hertog van Savoje naar het parlement geleiden, deedt daar toe een dag verkiezen, op welken Arnauld een zeer gewigtige zaak moest bepleiten. Hy begunstigde dezen geleerden man met een acte van raadsheer van staat. De koningin Maria de Medicis maakte hem haar advokaat generaal, en was van voornemen hem te verheffen tot het geheimschryverschap van staat; maar hy bedankte haar heuschelyk voor deze hoge bediening, en zeide tot de koninginne, *dat hy haar majesteit beter zoude dienen zynde advokaat, dan geheimschryver van staat.* Men heeft deze byzonderheit ingevoegt in zyn grafschrift. De Hr. le Maitre, kleinzoon en doopzoon van Antonius Arnauld, den advokaat, is de maker van dit grafschrift. De genen, die nieuwsgiërig zyn om het zelve te lezen, moeten dat niet verder zoeken dan hier beneden; gelyk de genen, die daar toe geen nieuwsgierigheit hebben, het zelve kunnen overslaan. Het zelve luidt aldus in zyn oorspronkelyke tale:

Passant, du grand Arnauld révere la mémoire.
Ses vertus a sa race ont servi d'ornement,
Sa plume a son païs, sa voix au Parlement,
Son esprit a son siécle, & ses faits à l'Histoire.
Contre un second Philippe, usurpateur des lis.
Ce second Demosthene anima ses ecrits,
Et contre Emmanuel arma son éloquence.
Il vit comme un néant les hautes dignitéz,
Et prefera l'honneur d'Oracle de la France
A tout le vain éclat des titres empruntéz.

Dat is; *Alle die hier voorbygaat eert de geheugenis van den groten Arnauld, door wiens deugden zyn geslacht is verheerlykt, zyn landt door zyne pen, het parlement door zyne welsprekentheit, zyne eeuw door zyn verstandt, en de Historie door zyne daden. Deze twede Demosthenes schreef kloekmoedig tegen een tweden Philippus, onrechtmatigen bezitter van het Fransche ryk, en wapende zyne welsprekentheit tegen Emanuël. Hy merkte de verheve waardigheden aan als een niet, en stelde de eer, van de Godspraak van Vrankryk te wezen, voor allen ydelen glans van ontleende eertytels.* De advokaat generaal Marion was eens zo vergenoegt van hem te horen pleiten, dat hy hem met zich in zyn koets nam, hem aan zyn tafel bragt, en zyn outste dochter Catharina Marion naast hem deedt zitten. Na het middagmaal riep hy hem aan een kant, en vroeg hem, wat hem docht van zyne dochter; en gehoort hebbende, dat hy haar achtte voor eene deugtzame en verstandige juffer, gaf hy haar aan hem ten huwelyk. Een van de beruchtste rechtszaken, die Antonius Arnauld bepleit heeft, is die van de hogeschole tegen de Jesuiten in het jaar 1594. Men zal hier onder zien, wat vergelding daar op gevolgt is. Hy zondt het geschenk, met het welke de hogeschool hem hadt doen vereeren, aan haar te rug; hy wilde deze alom beruchte zaak *gratis* of voor niet bepleiten. De hogeschool stelde een acte op van den krachtigsten inhoudt, door de welke de zelve zich verbondt tot eene eeuwige erkentenis, zo aan hem, als aan zyne nakomelingen. Men kan deze zaak wydlopig verhandelt vinden in zeker boek, gedrukt te Luik in het jaar 1699, en genaamt *Causa Arnaldina, seu Antonius Arnaldus, doctor & socius Sorbonicus, a Censura Anno* 1656 *sub nomine facultatis Theologicæ Parisiensis vulgata, vindicatus.* Zommigen zeggen, dat hy een boek in 't licht gaf in het jaar 1602, om hunne wederroeping van de zaak voor een hoger gerecht te beletten; maar dat hy, wel voorzien hebbende, dat zy weder zouden opkomen, en onteaggelyk wezen, zyn boek trachtte te onderdrukken. Het was een klein boekje van 144 bladzyden in 12. genaamt: *Le franc & veritable Discours au Roy sur le Rétablissement, qui lui est demandé pour les Jésuites.* De vader Richéome wederlegt het zelve in zyne schriftelyke verantwoording, alwaar hy insgelyks wederlegt de Cathechismus van de Jesuiten, die op dien zelven tydt in het licht gekomen was, en gevloeit uit de penne van Stephanus Pasquier. Men heeft in de

aanmerkingen op de Roomsch-Katholyke geloofsbelydenis van Sancy gelezen zekere plaats, die men hier verkort zal ter neder stellen. " De advokaat Arnauld antwoordde niet; dit geschiedde „ geenzins uit dien hoofde, dat het boek, genaamt *le Livre de la Verité defenduë*, hem hadt doen vluchten; maar om dat hy wel voorzag, dat de gunst van Hendrik den IV voor de Jesuiten op het laatste de overhandt zoude behalen boven alle de redenen, die men kon hebben om het vonnis van banning, tegen hen geveld, te doen standt houden. „ Inderdaadt, de goede man was zelf zo beducht, dat hy te veel gezegt hadt in zyn klein boekje, dat men een afdruk daar van gezien heeft, in de welke zeker geleert man van dien tydt met zyn eigen handt de volgende aanmerking hadt gemaakt: *Dit boek* (*Le franc & veritable Discours*) *is gemaakt van den Heere en Mr. Antonius Arnauld, hun goeden vriendt*, en lager: *De afdrukken zyn ingetrokken door den schryver.* Arnauld was raadsheer en procureur generaal geweest van de koninginne Catharina de Medicis. Die gene, die uitgestrooit hebben, dat hy den Hervormden Godsdienst aankleefde, hebben misgetast; gelyk de schryver van het *Amphitheatrum Honoris*, vermomt onder den naam van *Clarus Bonarscius*, het welk door letterverplaatzing de rechte en eige naam is van *Carolus Scribanius*; en die van een ander boek, genaamt *Imago primi sæculi societatis Jesu.* De schryver van de schriftelyke verantwoording van Johan Chatel zegt *pag.* 205, dat de naam van Arnauld voortkomt van het Grieksche woordt Ἀρνοῦμαι, het welk beduidt *verloogchenen*, of zyn geloof afzweeren, en dat de zelve naby komt aan dien van den Antichrist, in welken de naam van het beest gevonden wordt *Apoc.* XIII. Du Pleix heeft het zelve gezegt, maar zulks naderhandt herroepen.

Deze schryver hadt gezegt in den eersten druk van zyn historie van Hendrik den vierden, sprekende van het rechtsgeding, het welk de Jesuiten hadden met de hogeschole van Parys in het jaar 1594, *dat dewyl Antonius Arnauld belydenis deedt van de leere van Calvinus, de verkiezing, die de agenten van de hogeschole van zyn persoon gedaan hadden, voor zeer ergerlyk en van een zeer quaden nasleep gehouden wierdt*: maar zie hier, hoe hy zyne woorden herriep: *Antonius Arnauld, een zeer welsprekent man, wierdt aangestelt om het smeekschrift van de verzoekers te bepleiten. Ik hebbe voormaals gemeent, geloof gevende aan vreemde onderrechtingen, dat hy den Hervormden Godsdienst volgde: maar het is een volstrekte waarheid, dat hy nooit dusdanig is geweest. enz.* Het is vreemd, dat een historieschryver, die van het gemene slag niet was, zich heeft laten misleiden aangaande het gelove van dezen vermaarden rechtsgeleerden, die tot getuigen, dat hy Roomschgezint was, het gehele parlement geroepen hadt in de pleiting zelfs, die aanleiding aan du Pleix heeft gegeven om van hem te spreken. Hy verwekte in zyn huwelyk met Catharina Marion twee en twintig kinderen. De outste van hen allen was Robbert genaamt. Hy is de gene, van welken in het volgende artykel gesproken wordt, en die zich zo vermaart heeft gemaakt onder den naam van *Arnauld van Andilli.* De twede zoon is bisschop van Angers geweest, en gestorven in de maandt van Julius in het jaar 1692. Hy was genaamt *Hendrik Arnauld*, en hadt een zonderlinge achting verkregen onder den naam van abt van St. Nikolaas, eer hy den bisschoppelyken myter op 't hoofdt kreeg. Zynde te Rome, redde hy door zyne behendigheit en door zyne kloekmoedigheit de eer en de goederen der Barbarinen tegen de aanslagen van de gunstelingen en de bloedverwanten van paus Innocentius den X. De vorst van Palestrine en de Fransche kardinalen, Antonius en Karel Barbarini, lieten tot erkentenisse niet alleen een gedenkpenning slaan, en afbeeldingen van hem maken, waar mede zy alle hunne huizen vervulden, maar rechtten ook voor hem een pronkbeeldt op in hun paleis te Rome, met een vaars, het welk Fortunatus gemaakt hadt ter eere van den H. Gregorius van Thours, en aldus geschreven was in de Latynsche tale:

Alpibus Arvernis surgit mons altior ipsis;

dat is: *De berg reist hoger op dan de Alpen van Auvergne zelfs.* De Barbarinen zinspeelden op het wapenschildt, en op het vaderlandt van het geslacht van Arnauld, het welk uit Auvergne gesproten is, en een berg in zyn wapenschildt voert. De gemelde bisschop is gestorven te Angers in zyn bisdom, buiten het welke hy nooit een voet verzet hadt sedert byna vier en veertig jaren dat hy bisschop is geweest. Catharina Arnauld outste dochter van Antonius, wierdt uitgetrouwt aan den heere le Maitre, raadsheer van den koning, en rekenmeester te Parys, by de welke hy teelde Antonius le Maitre, befaamt advokaat, en Isaak le Maitre van Sacy, bekent door zyne overzetting van den Bybel; door die van de navolging van Christus; door de beschryving van den levensloop van Dom. Bartholomæus van de Martelaren, en door zyne geestelyke gedichten. Angelica Arnauld, twede dochter van Antonius, abdisse van Port-Rojaal des Champs, hervormde deze abdy op den voet der hervorminge van Clairvaux, en maakte de zelve verkiesbaar en driejarig. Vyf van hare zusters, benevens hare moeder, trokken het nonnegewaadt aan in deze abdy, en hebben daar tot haren sterfdag toe een zeer streng leven geleid. Men moet aanmerken, dat'er in het kort begrip van het leven van Arnauld, *pag.* 20, verzekert wordt, eerstelyk, dat hy het twintigste en laatste kindt is geweest van Antonius Arnauld en Catharina Marion; het welk niet overeenkomt met het gedenkschrift, het welk hier voren aangehaalt is, te weten het gene ingevoegt is in de *Mercure Galant* van de maandt December van den jare 1693, het welk hen twee en twintig kinderen toeschryft; ten twede, dat 'er, wanneer de vader van zo vele kinderen uit deze wereldt scheidde, niet meer dan tien in 't leven gebleven waren, te weten vier zonen en zes dochters. Antonius Arnauld stierf omtrent het jaar 1618. Men bemerke, dat eene van zyne dochters, gelyk reets gezegt is, de abdy hervormde van Port-Rojaal. De naam van Port-Rojaal maakt zo veel gerucht, en het geslacht van Arnauld is daar in zo vermengt, en al dit is zo weinig bekent, dat men mag verzekert wezen, dat de nieuwsgierigen met genoegen zullen lezen de byzonderheden, die men hen zal kunnen bybrengen wegens dit voorwerp. Men verhoopt, dat de Lezer vermaak zal scheppen, indien men hier byvoegt het gene men heeft gelezen in zeker *Factum*. Dat slag van geschriften is gemeenlyk onbekent aan de meeste menschen.

„ Port-Rojaal is van zynen oorsprong een klooster van Bernardyner nonnen, zes mylen van Parys. Eene van de zusters van den Heere van Andilli wierdt abdis gewyd van dit klooster in den beginne van de zeventiende eeuwe, zynde niet ouder dan elf jaren. Het was in dien tydt een heel gemeen misbruik, uit het welke Godt een groot goedt heeft getrokken: want van den ouderdom van zeventien jaren af stortte haar Godt zulke krachtige gedachten in om hare abdy te hervormen; schoon 'er niet een, 't zy van monniken, of van nonnen, gevonden wordt, die hervormt was geweest in de gansche orde van Cisteaux, dat zy haar voornemen werkstellig maakte, en met weinig moeite haar oogwit bereikte. Zy verbandde allen eigendom, hebbende de kloosterzusters naar haar voorbeeldt alles in het gemeen gebragt, het gene zy in het byzonder hadden. Zy rechtte op een stipte sluiting, een gedurige onthouding, de nachtdiensten, de vastendagen, den arbeidt, en de stilzwygentheit, achtervolgens den regel van S. Benedictus. Het is ook deze geur van heiligheit geweest, als een reukwerk van den bruidegom, die in dit huis gelokt heeft hare zusters, en hare nichten, en zelfs hare moeder, ieder op haren tydt. Het voornemen van zulk eene volmaakte hervorming, zo kloekmoedig ondernomen, en zo gelukkiglyk uitgevoert, verkreeg haar zulk eene grote achting in de gansche orde, dat zy in den ouderdom van 27 of 28 jaren verkozen wierdt om de vermaarde abdy van Maubuisson te hervormen. Zy bragt daar vier of vyf jaren door, het welk haar verplichtte om aan hare zuster, die naderhandt *de moeder Agnes* genoemt wierdt, de bestiering van haar huis van Port-Rojaal over te laten, met den naam van medehelpster. Het gebeurde in dien tydt, en terwyl zy te Maubuisson was, dat zy zag S. Franciscus van Sales, die te Parys gekomen was om aldaar een huis van de bezoeking op te rechten. Zy liet hem verzoeken, dat hy haar wilde komen spreken, en begaf zich onder zyne bestiering; en men kan zien uit de brieven van dezen man, hoe grote achting hy hadt voor zyne lieve dochter de abdisse van Port-Rojaal. „

De schryver van het gemelde *Factum* voegt daar by, dat de weduwe van Antonius Arnauld, moeder van deze abdisse, eene krachtige ingeving gevoelde om eene kloosternon e worden; onder het beleidt van hare dochter; en dat zy, dewyl Godt haar deze begeerte instortte op dien zelven tydt, als men de abdisse geraden hadt haar klooster over te brengen van Champs naar Parys, "een huis „ kocht met een zeer schone en grote tuin in de voorstadt van St. Germain, het welk zy schonk aan de abdisse, het klooster en de nonnen van Port-Rojaal, om zich daar neêr te zetten, gelyk zy in der daadt deden, hebbende het huis van Parys met zeer grote onkosten in den staat gebragt, daar het zelve tegenwoordig in is. Het was op deze plaats, daar die moeder van zo vele Godsdienstige kinderen hare eige dochter tot moeder aannam, zich toeëigenende aan Godt door de bezweering van de kloostergeloften, om te leven onder hare gehoorzaamheit en bestiering: het welk zy gedaan hebbende gedurende den tydt van 14 of 15 jaren, met een zeer stichtigen yver en nedrigheit, de vertroosting hadt, eer zy stierf, van aan hare zes dochters den zegen te geven, als mede aan hare zes kleindochters, die zich alle in dit klooster bevonden, en daar ook alle nonnen geworden zyn, uitgezondert eene, die jong gestorven is, terwyl zy daar in de kost was. „ Eindelyk men ziet uit dit bedryf, dat de abdisse van Port-Rojaal den eeuwigdurenden eertytel van overste van deze abdy heeft gevoert, en dat eene van hare zusters medehelpster is geweest; maar dat de eene en de andere niet anders tot oogwit hebbende, als het meeste voordeel van haar huis, hunnen tytel vrywillig hebben willen afstaan, om daar de driejarige verkiezing in te voeren. De Hr. van Andilli verkreeg van den koning de nodige toestemming, schoon hem dit de middelen niet benam van deze abdy altydt in zyn geslacht te houden. Voeg hier by het gene hier onder in zyn artykel zal gezegt worden. Antonius Arnauld voltrok de plicht van rechtsgeleerden met zo veel luister, en op zulk een verheve wyze, dat na hem niemandt gevonden is geweest, uitgezondert alleen de Hr. le Maitre, zyn kleinzoon, die dit ampt met zulk een groten roem en met meerder waardigheit heeft geoeffent. Zyn huis was gestadiglyk bezet met vorsten en voorname heeren, die hem quamen raadvragen over de gewigtigste zaken; en hy was overal in zulk eene hoogachting, dat hy na zyne doodt eenigen tydt op een praalbedt gelegt is geweest, tot voldoening van het gemeen. Men heeft groot ongelyk gehad van hem te last te leggen zekere schriftelyke verantwoording van Phalaris. Het is een domme misslag; want die gene, die de redenvoering voor Phalaris schreef, was zekere *Arnaud van Provence. Bayle Dict. Crit.*

ARNAULD *van Andilli*, (ROBBERT) outste zoon van den voorgaanden, is een man van zeldzame verdiensten geweest. Zie zyne lofreden in *Les Hommes illustres de Monsr. Perrault.* Hy wierdt te Parys geboren in het jaar 1589. Hy trouwde met juffer van la Bodrerie, dochter van den gene, die zo vele jaren gezant in Engelandt is geweest, en kleindochter van eene zuster van den kanselier van Silleri. Uit dit huwelyk sproten vyf dochteren, alle nonnen in de abdy van Port-Rojaal (van de welke de outste zuster, Angelica van St. Jan, wierdt gehouden voor een wonder van verstandt,

ſtandt, van geleertheit, en van deugtzaamheit) en drie zonen. De outſte is de abt *Arnauld*, begiftigt met de abdy van Chomes, de welke langen tydt de wapenen gedragen hebbende ten dienſte van den koning in het regiment van zyn neef, Iſaak Arnauld, kolonel van de Carabyniers, zich begaf by den biſſchop van Angers, zyn oom. Hy ſtierf in de maandt van Februarius in het jaar 1699. De twede was *Hendrik Arnauld*, heer van Luzancy, die zyn leven in eenzaamheit heeft doorgebragt. De derde is *Simon Arnauld*, marquis van Pompone, van wien hier na in een afzonderlyk artykel. Arnauld van Andilly begon heel vroeg in de wereldt uit te munten. Hy bekleedde verſcheide ampten, die hem aan het hof verbonden, en hielden by het gevolg van den overleden koning, en hy liet zich geenzins bederven door de quade lucht, die men daar inzuigt. Hy was een van de mannen van Vrankryk, die gedurende zyn ganſche leven zo aan het hof, als te Parys in de provincien den eerlykſten en meeſt beruchten naam van deugtzaamheit en oprechtigheit gehad heeft; wordende niemandt gevonden, die niet met goeder harte zoude ondertekent hebben het gene zeker vermaart ſchryver van hem geſchreven heeft, te weten *dat hy niet ſchaamroot wierdt over het oeffenen van de Chriſtelyke deugden, en geen ydelen roem begeerde wegens de zedelyke.* Dit wordt gevonden in het vierde bedryf van de klein-neven van Janſenius. Menleeſt 'er ook, dat hy, eer hy zelfs de wereldt hadt verlaten, en terwyl hy nog aan het hof was, begeert heeft, dat al de bequaamheit, die hy hadt voor de dichtkunde, alleen zoude toegewyd wezen ter eere van Godt, en om de Chriſtelyke waarheden des te ſmakelyker te maken: want hy hadt zich nog niet afgezondert, als hy zyn gedicht van het leven van Chriſtus gemaakt heeft, als mede zyne andere gedichten op den Godsdienſt. Men kan zien in de verzameling van zyne brieven het verſchil, het welk hy hadt met den voorzitter van Grammond, die in zyn Latynſche Hiſtorie van hem heel anders dan het betaamde geſproken hadt. Die genen, die den Roman van de byeenkomſt van Bourg-Fontaine uitgevonden hebben, betekenden door de letters *A. A.* een van de gewaande medeplichtigen van den aanſlag, dien men onderſtelt dat daar beſloten zoude wezen van het enkelde Godheits geloof in te voeren; en als zy zagen, dat deze letteren niet konden toegepaſt worden aan den leeraar Arnauld, wezen zy een anderen man aan, te weten Arnauld van Andilli, gelyk men zich eindelyk heel omſtandiglyk heeft uitgelegt. Maar de ſchryver van de bedryven der kleinneven van Janſenius heeft met bondige redenen bewezen, dat deze twede toepaſſing van de twee *A. A.* aanſtotelyk was. Men zal hier alle de redenen, die men bygebragt heeft om dit aan te tonen, niet aanhalen: men zal alleenlyk zeggen, dat men onder andere zaken bemerkt heeft, dat hy tegenwoordig was by alle de reistochten, die koning Lodewyk de XIII jaarlyks plagt te doen voor en na den tydt van de gewaande byeenkomſt van Bourg-Fontaine. De Hr. van Andilli begaf zich in het klooſter van Port-Rojaal in het jaar 1644, en bragt daar het overige van zyn leven door in een geſtadige aandacht en oeffening van Godsdienſtige werken. Twee van zyne neven, te weten de advokaat le Maitre, en een van des zelfs broeders, die een man van den degen was, hadden reets over vyf of zes jaren in dat zelve klooſter hun vertrek genomen, wanneer daar nog geen nonnen woonden: want het is eerſt geſchied in het jaar 1648, dat het huis van Parys de toeſtemming van den aartsbiſſchop verkreeg om een gedeelte van de klooſterzuſters te mogen zenden naar hun huis van Champs. Het ſtaat aan den Lezer te verkiezen den ſchryver van het gemelde bedryf, of de Hr. Richelet, aan het hoofdt van de verzameling der Brieven, die hy heeft uitgegeven, *pag.* 10 van de Amſterdamſche druk in het jaar 1694, die aan Arnauld van Andilli geen andere verplyfplaats toevoegt dan zyn huis van Pompone. Men is vergenoegt deze twee verſchillende gevoelens der ſchryvers vooraf te ſtellen, en men verhaalt op des te aangenamer wyze het navolgende, als dat men daar in eenige byzonderheden zal vinden, betreffende het leven van die grote mannen, voor de welke zo veel menſchen nieuwsgierigheit hebben. " Arnauld van Andilly bragt twintig jaren door „ in dienſt van den koning en van den ſtaat. Men gaf hem tot ver„ gelding van zyne dienſten een wedde van acht duizent livres, „ die op zes duizent vermindert wierden. Met die inkomſte be„ gaf hy zich naar Pompone, een dorp, gelegen zeven of acht „ mylen van Parys. In deze plaats het bedrog van de ydelhe„ den der wereldt ontdekt hebbende, en leidende een oprecht „ Chriſtelyk leven, maakte hy verſcheide boeken. Zyne Brieven, „ het gedicht op het leven van Chriſtus, de overzetting van Fla„ vius Joſephus Joodſche hiſtorien, van de werken van de H. „ Thereſia, en van die van Davila zyn de vruchten van zyne af„ gezondertheit. De beſte van zyne overzettingen is die van „ Flavius Joſephus, ſchoon de oordeelkundige aanmerkers vele ge„ breken in de zelve gevonden hebben. Op een dag als Richelet „ hem ging bezoeken op zyn huis te Pompone, zynde op dien „ tydt de gemelde vertaling nog niet lang in 't licht geweeſt, viel „ hunne onderhandeling, na eenige voorafgehoude redeneerin„ gen, op de wyze, op welke de ſchryvers arbeiden. Dewyl hy „ wiſt, dat Richelet den vermaarden d'Ablancourt byzonderlyk „ wel kende, vroeg hy hem, hoe menigmaal deze uitmuntende „ man ieder werk, het welk hy uitgaf, nader beſchaafde. *Zes* „ *maal*, antwoordde Richelet. *En ik*, zeide Arnauld, *heb de hiſto*„ *rie van Flavius Joſephus tienmaal hermaakt; ik heb den ſtyl daar* „ *van zorgvuldiglyk beſchaaft, en den zelven veel meer beſnoeit dan dien* „ *van myne andere werken.* Arnauld van Andilli in zyne afgezon„ dertheit, na dagelyks zeven of acht uuren in de ſtudien doorge„ bragt te hebben, verluſtigde zyn geeſt in de zoetigheden van het „ buitenleven, en voornamentlyk in het aanqueeken van bomen. „ Hy won zulke ſchone vruchten, dat hy alle jaren eenige daar „ van zondt aan de koninginne Anna van Ooſtenryk; en deze „ vorſtin vondt in de zelve zulk een goeden ſmaak, dat zy op zyn „ tydt verzocht van de zelve gedient te wezen. „ Hy heeft een goet getal van boeken geſchreven, de welke het gemeen gunſtiglyk heeft aangenomen, en die zo menigvuldig zyn, dat men daar van gedrukt heeft acht deelen in folio. Zie de lyſt daar van in het einde van zyne lofreden in het *Journal des Sçavans* van den 9 September 1675. Hy ſtierf op zyn buitenplaats op den 27 van September in het jaar 1674, in het zes en tachtigſte jaar van zynen ouderdom. Hy hadt zyne huisvrouw verloren in het jaar 1637, en het is nut te weten de aanmerking van Balſak wegens dit verlies. Het gene hy dien aangaande geſchreven heeft ſtrekt merkelyk tot roem van onzen Robbert Arnauld en van zyne familie: „ De ty„ ding van de doodt van mevrouwe van Andilli heeft my gevoe„ liglyk geraakt. Ik neem deel in alle de voorſpoedige en onge„ lukkige gevallen van een geſlacht, het welk dierbaar aan Vrank„ ryk moet wezen, en tot verheerlyking van den Franſchen naam „ geboren is. Maar ik beklaag byzonderlyk onzen vriendt, de „ welke nooit hebbende gehad eenige verbode drift of ongeoor„ loofde minnetocht, alleen in zyne huisvrouwe alle zyne minna„ reſſen en al zyn vermaak verlieſt. Niettemin, hy is zo ervaren „ in de Chriſtelyke leere, en heeft zo veel geleerden van zyn geſlacht „ rontom zich, dat hy de Stoïſche philoſophie niet nodig heeft, „ noch ook eenig ander vreemt hulpmiddel, om zich tegen de „ aanſtoten van het geval te verdedigen. Alles redeneert, „ alles geeft indruk in dit huis, en een Arnauld is zo veel „ waart als een doſyn mannen als Epictetus. *Bayle Dict. Crit.*

ARNAULD, (Antonius) doctor van de Sorbonne, zoon van den beruchten rechtsgeleerden Antonius Arnauld, en broeder van den voorgaanden, wierdt te Parys geboren op den 6 Februarius in het jaar 1612, zynde het twintigſte kindt, geſproten uit het huwelyk van zyn vader met Catharina Marion. Hy voltrok den loop van zyne ſcholen en die van de philoſophie in het collegie van Calvi, het welk hedendaags niet meer in wezen is, zynde de nieuwe gebouwen van de Sorbonne op des zelfs puinhopen opgerecht: en daar na begon hy in de rechtsgeleertheit te ſtuderen. Maar hy wierdt wel haaſt van deze ſtudie afgetrokken, en geſchikt tot de Godgeleertheit door de goede zorge van zyne moeder, die daar toe aangezet wierdt door den abt van St. Cyran. Na dit beſluit ging hy ſtuderen in het collegie van de Sorbonne in het jaar 1633, en nam de verhandeling van de genade by der handt onder den Hre. l'Eſcot. Dewyl hy de leſſen van dezen hoogleeraar van de Sorbonne niet gelykformig vondt met de leere van Paulus, wilde hy deze ſtoffe grondig beſtudeeren in de werken van den H. Auguſtinus, en ſtelde de grondſtelling van dezen leeraar van de genade voor die van den Hre. l'Eſcot. Dit betoonde hy openbaarlyk door een voorſtelling, die hy beweerde in het jaar 1636, om den trap van baccalaureus te beklimmen. Hy beſteedde tot de ſtudie de twee jaren van tuſſchentydt, die men moet onderhouden achtervolgens de wetten van de faculteit van Parys, tuſſchen het baccalaurisſchap en het licentiaatſchap; waar na hy begon de actens van zyn licentiaatſchap te Paaſchen in het jaar 1638, en vervolgde de zelve tot den vaſtentydt van het jaar 1640. Hy beweerde de laatſte voorſtelling van zyne ſchooltwiſteryen op den 18 December 1641, en des anderen daags nam hy de waardigheit van doctor aan. Hy hadt gedurende den tydt van zyn licentiaatſchap gemaakt en in het openbaar gehouden een loop van philoſophie. Op het einde van dezen loop van de philoſophie, wanneer hy te Parys het collegie van Mans beſtierde, deedt hy voorſtellingen beweeren, door de welke hy op een zeer aanmerkelyke wyze betoonde zyn goet vertrouwen, zyne leerzaamheit en zyne nedrigheit. Onder zyne leerlingen, die de gemelde ſtellingen beweerden, waren de Hr. Barbey, naderhandt vermaart hoogleeraar in de philoſophie in de zelve hogeſchole, en M. Wallo van Beaupuis, een kerkelyk man van Beauvais, van een zonderlinge Godsdienſtigheit, die deze omſtandigheit by geſchrift heeft nagelaten. Deze laatſte, beweerende zyne ſchoolſtellingen op den 25 Julius 1641, woonde de Hr. van la Barde, geleert prieſter van het Oratorie, toen ter tydt kanunnik van de hoofdkerk van Parys, het diſpuit by, en zette zyne ſluitreden zo krachtig voort, dat de hoogleeraar verplicht was zynen leerling te hulp te komen. Maar hy zelf wierdt zo ſterk aangedrongen door den braven redentwiſter, dat hy wel merkte, dat men hem geen goet antwoordt kon geven. Het zoude hem niet bezwaarlyk geweeſt zyn zyne zaak goet te maken door de eene of de andere onderſcheiding, gelyk de hoogleeraars dikwils plegen te doen; maar dit quam niet overeen met zyne oprechtheit en zyne liefde voor de waarheit. Hy antwoordde hem in de tegenwoordigheit van alle de aanhoorders, en zonder bewimpeling, dat hy geloofde, dat hy gelyk hadt; dat zyn gevoelen en zyne redenen hem de waarſchynlykſte voorquamen, en dat hy zelf in 't toekomende de zelve zoude volgen. Hy was ook daar in niet nalatig; want omtrent drie jaren daar na, die zelve leerling moetende in de Sorbonne zyn proef-diſpuit doen voor zyn baccalaurisſchap, verzocht Arnauld van voor hem zyne twiſtpunten te willen opſtellen. Dit deedt hy, en ſtelde daar in het ſtrydige gevoelen tegen dat van zyne vorige ſtellingen van de philoſophie. (Zie de *Hiſtoire abregée de Monſr. Arnauld, pag.* 46.) Hy wierdt prieſter gewyd op een van de vier gebode vaſten-tyden van September in het jaar 1641, en deedt zyn eerſte miſſe op den feeſtdag van Aller-heiligen van het zelve jaar, na een afgezondertheit van veertig dagen. Hy hadt zyn licentiaatſchap begonnen, zonder voornemen te hebben gehad van een lidt van het huis van de Sorbonne te worden. Hy hadt zich vergenoegt met het recht van gaſtvryheit te genieten, het welk hem de vryheit vergunde van in het huis ter herberge te gaan; hy was in het zelve aangenomen op den 31 October 1636; maar, de voornaamſte leeraars hem krachtig aangedrongen hebbende om met ernſt te denken om daar in te treden, met belofte, dat, mits hy alleen-

alleenlyk een loop van philosophie als leermeester voltrok, men geen acht zoude slaan op de omstandigheit van den tydt. Hy nam deze zaak op zich, zonder zich op te houden met het beletzel, het welk zich opdeedt; dat is, dat, wezende licentiaat, de tydt, binnen welken de instellingen voorschryven dat de loop van de philosophie voltrokken zy, voorby was. De twee jaren van dezen moeilyken arbeidt geëindigt zynde, verzocht hy het huis van hem te willen toelaten de proef van zyn loop te doen, en in overweeging te nemen de eer, die van hem vereischte in deze doorluchte gemeente te worden aangenomen. De Hr. l'Escot vondt alstoen een bequame gelegenheit om zich te wreken. Deze leeraar hadt den kardinaal van Richelieu, zyn biechteling, nooit onderrecht in het stuk van zyne vyanden te moeten vergeven, en hadt zelfs van zyn biechteling geleert niet te vergeven; want de Hr. l'Escot is biechtvader geweest van den gemelden kardinaal, en naderhandt bisschop van Chartres. Hy was oorzaak, dat Arnauld niet aangenomen wierdt in de zamening der Sorbonne. Daar waren niet meer dan twee leeraars, die het smeekschrift van Arnauld niet begunstigden. L'Escot hadt het zelve vermogen niet na de doodt van den kardinaal; maar indien hy genootzaakt was met spyt aan te zien, dat deze jonge leeraar in deze gemeenschap aangenomen wierdt in het jaar 1643, liet hy echter niet na alles in 't werk te stellen om hem daar uit te sluiten, zo dra de gelegenheit zich zoude opdoen: het welk hy in 't vervolg uitgewerkt heeft, doende hem uitsluiten zo wel uit het huis, als uit de faculteit door de veroordeeling van het jaar 1656, van de welke hy de aanlegger was, benevens den Hre. le Moine, opvolger van zyn stoel en van zyne gevoelens, gelyk zulks blyken zal. Het navolgende boek *de la frequente Communion*, uitgegeven door Arnauld in het jaar 1643, mishaagde grotelyks aan de Jesuiten. Zy wederleiden het zelve zo in hunne predikatien, als in gedrukte werken, als een boek vervult met een zeer schadelyke leere. De geschillen over de genade, die op dien tydt zeer heftig wierden in de hogeschole van Parys, strekten nergens anders toe dan om de wederzydsche verbittering te vermeerderen tusschen de Jesuiten en Arnauld. Deze leeraar handhaafde de streng van Jansenius door zeer krachtige schriften, 't zy met te wederleggen de drie predikatien van den Hre. Habert, en de schriftelyke verantwoording, die deze predikant daar van deedt, 't zy met te wederleggen den Hre. le Moine, hoogleeraar van de Sorbonne, en nog eenige anderen. De laatste wederlegging voert ten tytel: *Apologie pour les saints Peres de l'Eglise defenseurs de la Grace de Jesus Christ.* Men hadt niet eer reden om hem wettelyk te bestraffen, dan wanneer hy twee brieven in 't licht gegeven hadt, geschreven over zeker geval van den hertog van Liancour, een groten vriendt van Port-Rojaal. Deze hertog liet zyne kleindochter optrekken in het klooster van Port-Rojaal, en hadt in huis den abt van Bourzeys. Hy ging in het jaar 1655 om zyn biecht te spreken by zeker priester van de kerke van St. Sulpitius, zynde deze zyne parochiekerk, de welke hem verklaarde, dat hy hem geen vergiffenis van zonden kon geven, dan onder voorwaarde, dat hy hem zoude beloven voortaan allen handel met deze heeren af te snyden, zyne kleindochter uit het klooster van Port-Rojaal te halen, en den gemelden abt zyn huis te ontzeggen. Deze zaak hebbende groot gerucht gemaakt binnen Parys en door geheel Vrankryk, wierdt Arnauld verzocht om een brief te laten drukken, tot rechtvaardiging van dezen heer. Dewyl 'er een groot getal van geschriften in 't licht quamen tegen dezen brief, vondt de Hr. Arnauld zich verplicht om de valschheden en de lasteringen, met welke deze geschriften vervult waren, te wederleggen, met een tweeden brief te laten drukken, de welke negen van deze geschriften beantwoordt. Men vondt in zyn tweeden brief twee stellingen, de welke door de hogeschole van de Godgeleertheit veroordeelt wierden in het jaar 1656. Arnauld wierdt ter zelver tydt verklaart uitgesloten uit de faculteit. Daar waren menigvuldige ongeregeltheden in het verrichten van zyne pleitzaken. Men benoemde tot commissarissen in de zake van Arnauld zyne twee bitterste vyanden, tegen de welke hy over deze stoffen geschreven hadt, en die by de gansche wereldt bekent waren voor die genen, die hem 't meest poogden te onderdrukken. Al wat hy deswegen kon voordragen was te vergeefsch. Alle de leeraars van de gemeente van St. Sulpitius, tegen de welke de brief van Arnauld geschreven was, hadden de ongerechtigheit van zyne rechters te blyven, niettegenstaande zyne weigering van hen voor zodanige te willen aannemen, in plaats dat zy alleenlyk een weinig eer nodig hadden om hem te bewegen, dat zy zelf dit weigerden, gelykerwyze alle eerlyke lieden doen, zelfs in de rechtbanken van de leeken. Men zal vry meer andere ongeregeltheden, nieuwigheden, overtredingen van de orde, die men in diergelyke voorvallen altydt plegt te onderhouden, en zelfs eenige verkrachtingen van de natuurlyke gerechtigheit vinden, indien men leest de acte van zyne tegenverklaring, de welke Arnauld deedt indienen aan de faculteit. Zie de *Nouvelles de la Repub. des Lettres* van de maandt Junius 1686, *Art.* III. Het werk, 't welk in 't licht quam te Luik in het jaar 1699, onder den tytel van *Causa Arnaldina*, kan strekken tot volkome onderrechting wegens deze rechtspleeging van de Godgeleerden van Parys, en aangaande den grondt der leere, die zy veroordeelden. Men ziet in dit werk byeenverzamelt verscheide schriften, die Arnauld en zyne aanhangers in dien tydt hadden laten drukken, om de rechtvaardigheit zyner zake te handhaven. Het was reets eenige jaren geleden dat hy niet meer te voorschyn quam; want sedert dat hy ter oorzake van de onlusten van zyn boek *de la frequente Communion* zich voor de rechtbank van Rome gedagvaard vondt, en dat het alleenlyk geschiedde uit krachte van veelvuldige vertogen, dat men de koninginne moeder hadt bewogen tot het herroepen van de bevelen, die zy hem gegeven hadt van zonder tydverzuim te vertrekken, bleef hy of verschuilt op verscheide plaatsen, of als een kluizenaar in het klooster van Port-Rojaal des Champs. Dit afgezonderde leven duurde byna vyf en twintig jaren, tot 'er tydt toe, dat een vergelyk met de Jansenisten gemaakt wierdt in het jaar 1668. Arnauld was in dit vredenswerk ingesloten: hy ging zyn onderdanigheit bewyzen aan den koning en aan den pausselyken gezant, en verscheen, zo dikwils als 't hem beliefde, in 't openbaar, tot dat hy in het jaar 1679 vrywillig uit het ryk vertrok, om dat hy wist, dat zyne vyanden hem verdacht maakten by den koning. Het gene hier gezegt wordt is getrokken uit een boek, gedrukt in 't jaar 1690, onder den tytel van *Question curieuse, si Mr. Arnauld, Docteur de Sorbonne, est heretique?* of uit zeker boek, het welk eene twede druk van het voorgaande is, zeer vermeerdert en uitgegeven in het jaar 1695, onder den tytel van *Histoire abregée de la vie & des ouvrages de Mr. Arnauld.* Zie ook de voorreden van *Causa Arnaldina.* Men twyfelt niet, of hy heeft sedert dien tydt geleeft in de Nederlanden; maar hy heeft zich nooit bekent gemaakt, dan aan een klein getal van vertrouwde vrienden. Men ontrustte hem te Luik in het jaar 1690. Daar vergaderden zes geestelyke oversten om hem naar het geestelyke recht aan te tasten. Deze waren de gardiaan van de Minderbroeders, de gardiaan van de Beggaarden, de onderprioor vikaris van de Augustyner monniken, de rector van de Jesuiten, de vikaris van de ongeschoende Karmeliten, ne de prioor van de Jakobyner monniken of Predikheeren. Zy daagden in *zekeren Arnauld*; maar diergelyke behandeling, zonder hen te na te spreeken, deedt geen eer aan hunne gemeentens. Hier in legt of een onvergeefselyke onwetenheit voor geletterde lieden, of een gemaaktheit van trotsche en verachtende uitdrukkingen. Daar is geen geleert en verstandig man, die zoude durven zeggen, zonder zich belagchelyk te maken by alle geleerde lieden, *zekere Scaliger*, *zekere Sirmond*, *zekere Petavius*, *zekere Saumise*, *zekere Grotius*, *zekere Seldenus*, en (als men spreekt van den leeraar Arnauld) *zekere Arnauld.* De geschillen, in de welke deze laatstgenoemde zich ingewikkelt heeft gevonden, hebben zo veel gerucht gemaakt, en zyn zo aanmerkelyk door de grote indagingen van de een en de andere kant, dat alle man van studie, die men verdacht mogt houden van de zelve niet te weten, reden zouden hebben van tegen deze lasterlyke vermoedens op te werpen de vier navolgende vaarzen van Virgilius *lib.* I, *vers* 569:

> *Quis genus Æneadum, quis Trojæ nesciat urbem,*
> *Virtutesque, virosque, aut tanti incendia belli?* enz.

Dat is: *wie zoude niet weten te spreken van het geslacht van Eneas, en van de stadt Troja? Wie is onbewust van de dappere krygsdaden van die helden; wie is die gruwzame oorlogsvlam niet ter ooren gekomen?* Wat hier van zy, men mag niet vergeten hier te laten invloeijen het dekreet van de zes klooster-oversten van Luik. De Latynsche styl van het zelve is zo fraai, dat de Lezer daar door een weinig zal kunnen ontlast worden: *Nos infra scripti Superiores Conventuales Regularium in civitate Leodiensi, cerciorati de conventiculis, quæ habentur apud* CERTUM ARNOLDUM, *doctrinam suspectam spargentem, censemus D. Vicarium charitative certiorandum, ut similia conventicula dissipare & prohibere non dedignetur, etiam cum dicto Arnoldo conversationes. Datum in Conventu Minorum hac* 25. *Augusti* 1690. *Ad quem effectum admisimus R. P. M. Ludovicum Lamet, Priorem Dominicanorum, ad nomine nostro accedendum D. Vicarium, & exponendum intensionem nostram.* De schryver van de *Question Curieuse* zegt wel, dat de vader van Iserin zich beroemt hadt, dat hy last of verlof hadt bekomen van zyn hoogheit den bisschop van Luik om Arnauld te doen in hechtenis nemen, op wat plaats hy hem zoude vinden in het bisdom; maar hy houdt dit voor een openbare valschheit. De aanmerking, die men op dezen aanslag gemaakt heeft, is de aandacht waardig van alle de genen, die eenig bewindt hebben. Arnauld heeft zyne indagingen met vervolgt tegen de Jesuiten, met eene grote kracht en tot 'er doodt de penne toe. Hy hieldt ook aan met een tydlang te schryven tegen die van den Hervormden Godsdienst; maar zeker Hervormt predikant, die 't meest van hem aangetast wierdt, gebruikte in het jaar 1683 een list, de welke aanstonts zyne aanvallen op de Protestantsche gemeente deedt ophouden. Men spreekt hier van den schryver van *L'Esprit de Mr. Arnauld.* Men zoude menigvuldige zaken aanhalen, betreffende dit werk; maar dewyl 'er meer gelegenheit zal voorvallen om van dezen leeraar of van zyne werken te spreken, zal men de zelve, om niet twee maal de zelve zaak te verhandelen, hier niet laten invloeijen. Men zoude voor eerst een grote lyst van valschheden kunnen openleggen, die dezen leeraar betreffen; maar men zal zich vergenoegen, met alleenlyk eenige weinige daar van voor te stellen. Men beweert, dat hy Hugenot geboren is; men rekent hem onder die van de byeenkomst van Bourg-Fontaine. De misslag van Du Pleix ten opzichte van den vader is niet te achten in vergelyking van de valschheit, die de Hr. Filleau, advokaat van den koning in het gerechtshof van Poitiers, uitstrooide aangaande den zoon in het jaar 1654: want daar is geen reden van twyffeling, dat hy Arnauld gestelt heeft in het getal van de zeven leeraars van de byeenkomst van Bourg-Fontaine. Deze plaats is een Karthuizer klooster, zestien of zeventien mylen gelegen van Parys. Men zal de zaak in korte woorden begrypen. De gemelde Filleau, uitgevende in het jaar 1654 een gerechtig verhaal van het gene 'er voorgevallen was te Poitiers wegens de leere van Jansenius, gaf voor, dat zeker kerkelyk man hem gezegt hadt, dat 'er in een zamenhandeling, die gehouden was onder zeven persoonen te Bourg-Fontaine, middelen beraamt waren om den Christelyken Godsdienst te vernietigen; dat deze kerkelyke persoon een van de zeven was; dat hy sedert eenigen tydt alle vriendschap hadt afgesneden met de andere zes, van de welke 'er niet meer dan een in 't leven was; en deze waren (*J. D. V. D. H.*)

V. D. H.) (*C. J.*) (*P. C.*) (*P. C.*) (*A. A.*) (*S. V.*). Door zekere omstandigheden, die 'er in het verhaal uitgedrukt waren, en door het merkteken van zekere boeken, die men te verstaan geeft nooit uitgegeven te zyn dan tot volvoering van de verbintenissen, aangegaan op de byeenkomst van Bourg-Fontaine, heeft de gansche wereldt voor een geloofwaardige en zekere zaak aangenomen, dat de letteren van den eersten naam beduidden *Johan du Verger de Hauranne*, abt van St. Cyran; dat die van den tweden betekenden *Cornelius Jansenius*, bisschop van Yperen; dat die van den derden beduidden *Philippus Cospean*, leeraar van de Sorbonne, bisschop van Nantes, en naderhandt van Lisieux; dat die van den vierden naam beduidden *Petrus Camus*, bisschop van Belley; dat die van den vyfden beduidden *Antonius Arnauld*, van welken in dit artykel gesproken wordt, en dat die van den zesden naam betekenden *Simon Vigor*, raadsheer in den hogen raadt. Dewyl men hier de waarheit of de valschheit van de zamenzwering niet wil onderzoeken, zal men alleenlyk zeggen, dat Arnauld dit gehouden heeft voor de grootste en buitensporigste eerschending, die men ooit gezien heeft; en dat hy in het byzonder met overtuigende en onbetwistbare redenen zyne onschuldt heeft aangetoont wegens de beschuldiging, die hem te last gelegt was van de voorgemelde byeenkomst bygewoont te hebben: want hy bewees, dat hy geboren zynde in het jaar 1612, niet ouder was dan negen jaren, wanneer men beweerde dat de zelve gehouden is geweest. Deze rechtvaardiging heeft wel haast den mondt gestopt van alle zyne vyanden, die de zelve niet konden tegenspreken. Hy wierdt ook beschuldigt de toverschool bygewoont te hebben. Wie weet, op welke van de twee byeenkomsten Arnauld 't liefste zoude verschenen hebben, of op die van Bourg-Fontaine, of op die, van de welke de overleden bisschop van Evreux, de Hr. van Maurepas, zomtyds gesproken heeft? Het is zeker, dat hy van zeker bekeert tovenaar verstaan hadt, dat hy Arnauld en zekere vorstin van den bloede, waarschynlyk de hertogin van Longueville, hadt zien komen op de toverschool, en dat Arnauld een zeer schone aanspraak aan de duivelen hadt gedaan. Men heeft gezegt, dat hy de Vaudoische krygstroepen aangevoert heeft: ook heeft men hem toegevoegt de bediening van schildknaap van den Goliath Pieter Jurieu. Men strooide uit, dat hy uit Vrankryk gebannen was, en dat hy een schriftelyke verantwoording hadt gemaakt voor de Roomsch-Katholyken, ten einde hy zyne kerkelyke inkomsten mogt wederkrygen. Zeker leeraar van de Sorbonne, een Savojaardt van geboorte, heeft beweert in zyne *Prejugés legitimes contre le Jansenisme*, gedrukt te Geneve in het jaar 1686, (men moet zich niet laten misleiden door den tytel, die luidt, *te Keulen by Abraham du Bois*) dat Arnauld uit Vrankryk gejaagt was op 't bevel van den koning. Dit geven te kennen de woorden uit het voorbericht aan den lezer: *Ik heb niet raadzaam gevonden de waarheit opentlyk te mogen zeggen, en het gedrag van dien ouden huigchelaar te laken, den welken de gerechtigheit van den aller-Christelyksten koning een vluchteling heeft gemaakt in Hollandt.* Niettemin is het zeker, dat hy vrywillig uit het ryk vertrokken is; en men heeft geen reden om daar aan eenigzins te twyffelen, dewyl zulks genoegzaam blykt uit de brieven, die hy geschreven heeft in het jaar 1679 aan den kanselier le Tellier, en aan den aartsbisschop van Parys, gedrukt in het eerste deel van *L'Esprit de M. Arnauld* in het jaar 1684, in dier voegen dat het vreemt voorkomt, dat twee jaren daar na de abt van Ville heeft doen blyken, dat hem eene waarheit onbekent was, die de gansche wereldt wist, in zeker hekelschrift, het welk overal een ongemenen loop heeft gehad. Maar het schynt nog vry vreemder, dat Arnauld in het jaar 1690 is genootzaakt geweest die twee brieven te doen drukken, om die gene te wederleggen, die alom uitstrooiden, dat *hy wederspannig was aan den koning, en als een wargeest uit Vrankryk weggejaagt.* Men heeft hem verscheide boeken opgedrongen, die hy niet gemaakt hadt. Zyn stilzwygen wierdt aan een valsche oorzake toegeschreven; ook heeft men hem een bril en een ontrouwen knecht toegevoegt, het welk hy zelf wederlegt in dezer voegen: *Hoe zoude ik kunnen klagen over een knecht, die my zoude besteelen en verraden hebben; ik, die nooit andere dan zeer getrouwe knechten gehad heb, en die zelf geen knecht heb in mynen dienst gehouden sedert den tydt van twaalf jaren, toen ik uit Parys vertrokken ben.* Men vindt in zekere bemerking op den brief van den Hre. de Ligni dat Arnauld nooit een bril gebruikt heeft, en dat hy geen moeite vondt zo wel in het lezen van de kleine letteren, als van de grote. De voornaamste boeken, die hy sedert zyn vertrek uit Vrankryk heeft gemaakt, betreffen de grondstelling van de natuur en van de genade van den vader Mallebranche, de Philosophische zonde, de zedelyke practyk der Jesuiten, en eenige stellingen van den Hre. Steyaert. Hy heeft krachtig gestreden tegen den vader Simon in dit laatste boek, 't zy voor het nieuwe Testament van Bergen in Henegouwen, 't zy wegens de instorting van de geheiligde schryvers, en de overzettingen van de H. Schrift in de gemene spraak, 't zy ten voordeele van de getuigenissen der Grieken. Hy stierf des nachts tusschen den 8 en 9 Augustus van het jaar 1694, in den ouderdom van 82 jaren, 6 maanden en 2 dagen. Hy verkreeg van den hemel in dezen hogen ouderdom twee byzondere en heel zeldzame gunsten; want de ziekte, daar hy aan gestorven is, duurde niet langer dan een week min of meer, en echter belette hem de zelve niet de misse te lezen of te horen, en zyne getyden op te zeggen byna op de gewoonlyke uuren. Zyne doodt was zacht, stil en kort. Van de andere kant hadt hy nog de zelve kracht van geest, van geheugen en van pen behouden tot in het laatste jaar van zyn leven, die hy hadt in den ouderdom van veertig of vyftig jaren. Dit zyn twee voordeelen, die zeer weinige geletterde lieden overkomen. Hy hadt weinige maanden voor zyne doodt vier brieven geschreven tegen den vader Mallebranche, en een brief aan den Hre. du Bois, zyn ouden vriendt, heel vol van aanmerkingen op de welsprekentheit der predikers. Het gemeen heeft deze laatste werken gezien, maar in de zelve het allergeringste teken niet gevonden van een verzwakten geest. De Hr. du Bois leefde niet lang na zyne aanneming in de Fransche akademie, en na de lezing van de aanmerkingen, in de welke hy ligtelyk hadt kunnen leeren, dat hy ter werreldt geen kennis gekregen hadt in de leere van den H. Augustinus wegens de welsprekentheit van den predikstoel. Het is onzeker, of het gemeen ooit zal zien het gene Arnauld omtrent dien zelven tydt geschreven heeft ten voordeele van den Hre. Despreaux: maar men twyffelt geenzins, of deze brief zal wonderlyk schoon wezen. Daar is nog een ander geluk aan te merken in zyn leven, en het welk de andere, die reets aangehaalt zyn, zelfs overtreft. Het zelve bestondt daar in, dat hy altydt zeer stipt en oplettent was in de oeffening van de werken van Godsdienstigheit, die zyn priesterschap van hem vereischten; en het gene vry nog moeielyker is, was dat hy zelfs in zyne jeugt zyn hart afwendde van de zinnelyke wellusten, en dat de zuiverheit van zyne zeden nooit is vervallen. Men heeft nooit gezien, dat zyne tegenstrevers hem van dien kant hebben aangetast, schoon zy hem in zyn goeden naam, ten opzichte van de rechtzinnigheit van leere, geweldig hebben gepoogt te schenden. Indien de lezing van quade boeken de zelve uitwerkingen voortbragt in het hart van jonge lieden, gelyk in het zyne, zoude het zelfs raadzaam wezen hen daar toe aan te porren. De verzekeringen, die hy gegeven heeft van zyne aankleeving aan het Roomsche geloof, en van zynen yver voor Godt, blyken genoegzaam op verscheide plaatsen van zyne werken, en wel meest in het *Geestelyk Testament*, het welk hy maakte op den 16 September 1679, in het welke hy Godt tot getuigen roept van de gesteltheden, met de welke hy zich ingelaten heeft tot het maken van zulke en diergelyke boeken. Men heeft eindelyk aan het Roomsche hof bevonden, wat deze man waardig was, en het heeft alleenlyk van hem afgehangen tot kardinaal verheven te worden. Paus Clemens de X, hebbende eenige werken van Arnauld gelezen, prees hem hogelyk, en verklaarde, dat het hem zeer aangenaam zoude wezen, indien de schryver hem een afdruk daar van liet toekomen, of aan zyn gezant behandigen. De kardinaal Altieri, die deze boeken aan den paus getoont hadt, kon de zelve niet genoeg pryzen, en eindigde twintigmaal zyne lofredenen met deze heerlyke getuigenis: *De Hr. Arnauld heeft zeer aanmerkelyke diensten aan de kerke gedaan; het was te wenschen, dat de doodt de zelve nooit van zulk een groot man beroofde.* Het is ruchtbaar genoeg, wat achting en genegenheit paus Innocentius de XI voor dezen leeraar heeft gehad. Zie den brief, dien hy aan hem deedt schryven door den kardinaal Cibo op den 1 Januarius in het jaar 1677. De zelve is te vinden in het einde van den brief, dien Arnauld schreef aan den bisschop van Mallaga op den 2 December van den jare 1688. Men heeft een brief van den Hre. Favoriti, geheimschryver van dezen paus, gedagtekent te Rome den 3 April 1680, in welken men voortreffelyke lofredenen en krachtige blyken ziet van het hartzeer, het welk deze paus gevoelde over de vervolging, die men Arnauld hadt aangedaan. Hy was van begeerte hem tot het kardinaalschap te verheffen, en het hing alleen van dezen leeraar af de zaak te doen gelukken.

Alexander de VIII, die voor zyn pausschap grote genegenheit en achting hadt voor den persoon van Arnauld, veranderde geenzins van genegenheit sedert den tydt van zyne verheffing op den Roomschen stoel. Hy vergunde hem eenige voordeelen, en zoude hem vry meer tekenen van genegenheit hebben gegeven, indien hy langer geleeft hadt, of indien hem Arnauld gelegenheit daartoe hadt gegeven. Het is onnodig te zeggen, met wat kracht en yver hy de verslappingen van de zedekunde bestrafte, en dat hy altydt een leeraar en bestierder van strengheit is geweest. Men bevindt, dat hy een weinig van het naauwe spoor is afgeweken in zekere rechtzaak, die aanleiding heeft gegeven tot zeker bedryf van den Hre. des Lyons. Eene nicht van den gemelden heer des Lyons, leeraar van de Sorbonne, en deken van Senlis, hebbende Arnauld ingewikkelt in zaken, die zeker tot zyne eere niet strekken, pleitende tegen haar vader, poogde hy de zelve, zo veel hy konde, te verdedigen in haar rechtsgeding; maar hy wierdt door de loze scheinheilige misleid. Het is aan te merken, dat men de plaats niet weet daar hy gestorven is. Men gist, dat dit geschied zoude zyn in zeker dorp van het landt van Luik. Men weet nog minder de plaats, daar hy begraven is; en dit is een van de gelykformigheden, die zyne vrienden hebben aangemerkt tusschen zyn noodlot en dat van Mozes. Hy wenschte, dat men zyn hart zoude brengen in het klooster van Port-Rojaal. Dit wierdt uitgevoert; maar de vaarzen van den Hre. Santeuil op dit voorwerp verwekten een geweldigen strydt. De kloosternonnen van Port-Rojaal des Champs ontfingen het hart van Arnauld met de grootste tekenen van achting, die men zich kan inbeelden, en plaatsten het zelve in de heerlykste plaats, die zy konden vinden. Het hart bygezet zynde, was men verlegen om een grafschrift. Men oordeelde niemandt daar toe bequamer dan den Hre. Santeuil. Dewyl het een tedere zaak was, meenden de nonnen den Hre. Santeuil tot hun voordeel te moeten nemen. Tot dien einde nodigden zy hem uit om eenige dagen te komen doorbrengen te Port-Rojaal met eenen van zyne medebroeders, die overste van dat klooster was, en gedurende zyn verblyf maakte hy daar de navolgende vaarzen, om tot een grafschrift te dienen:

Ad sanctas rediit sedes ejectus & exul.
Hoste triumphato, tot tempestatibus actus
Hoc portu in placido, hac sacra tellure quiescit
ARNALDUS, *veri defensor & arbiter æqui.*
Illius ossa memor sibi vindicet extera tellus,
Huc cœlestis Amor rapidis cor transtulit alis;
Cor numquam avulsum, nec amatis sedibus absens,

Dat

Dat is: *De verstote balling is naar de geheiligde woonplaatse te rug gekeert.* Arnauld, *zegenpralende over zyne vyanden, en door zo veel storm en onweder geslingert, rust in deze stille haven en geheiligde aarde; de beschermer van de waarheit en scheidsman van de gerechtigheit. Een vreemt landt mag ter zyner gedachtenisse zyne gebeentens tot zyn aandeel behouden; maar de Goddelyke liefde heeft op vlugge wieken zyn hart hier overgebragt; een hart nooit gescheiden of afwezig van deze geliefde woonplaats.* Dit grafschrift heeft by vele menschen grote opspraak veroorzaakt. Men riep sterk tegen de Jesuiten, om dat ze verkregen hadden, dat de Hr. Perrault genootzaakt wierdt het blaadtje te onderdrukken, het welk hy voor Arnauld geschikt hadt in zyne verzameling van de afbeeldsels en lofredenen van de doorluchte mannen van het Fransche natie. Zie wat men vindt in zekeren brief, die onder het gemeen quam in het jaar 1697." De Hr. Perrault, lidt van de akademie, heeft in 't ,, licht gegeven *Les Eloges des Hommes illustres*, of de lofredenen ,, van de doorluchtige mannen van het Fransche ryk. De Hr. ,, Arnauld en Pascal hadden daar in met goet recht ieder hun plaats. ,, Baptista en Moliere zyn daar in geplaatst naar hun rang, als door- ,, luchte mannen in hun soort. Het boek was gedrukt met privi- ,, legie, en de afbeeldsels waren in koper gesneden. Het zelve moest ,, over vier maanden in 't licht komen; maar de vaders Jesuiten ,, hebben zo veel te wege gebragt by de mogendheden, dat zy ,, den schryver en den drukker bevolen hebben, Arnauld en Pascal ,, daar uit te laten, en hunne lofredenen te onderdrukken. De ,, Hr. Arnauld is een van de grootste mannen geweest van deze ,, eeuw. Hy heeft de kerk dienst gedaan, bevechtende het Cal- ,, vinistendom, en verdedigende het geloof van het H. Nachtmaal. ,, Hy heeft geleeft en is gestorven in de gemeenschap der kerke, ,, en in een volkomen gehoorzaamheit aan den Roomschen stoel, ,, de welke voorzeker zyne zeldzame verdiensten zoude vergolden ,, hebben, indien de grote nedrigheit van dezen geleerden man ,, hem tot verscheide malen toe niet hadt doen weigeren de ver- ,, hevenste waardigheden van de kerke. Moliere heeft geleeft als ,, een godloze, en is gestorven als een verwerpeling in den kerke- ,, lyken ban. Echter is de Hr. Arnauld uitgeschrabt uit het getal ,, der doorluchte mannen, en Moliere heeft zyn plaats behou- ,, den.,, Men heeft diergelyke aanmerkingen gemaakt door gansch Vrankryk, en in andere landen; en men heeft deswegen niet vergeten het gene Tacitus heeft gezegt, om dat het afbeeldsel van Cassius noch dat van Brutus niet verschenen op de lykdiensten van Junia. *Praefulgebant Cassius & Brutus eo ipso quod effigies eorum non visebantur:* dat is; *Cassius en Brutus muntten daar door uit, om dat hunne beeltenissen niet gezien wierden.* Men mag hier niet nalaten te spreken van de achting, die deze leeraar van de Sorbonne verdiende by des Cartes. Hy is de aanlegger van de vierde tegenwerpingen tegen de innige gedachten van dezen philosooph, en de gansche wereldt heeft geoordeelt, te gelyk met des Cartes, dat de zelve de bestandigste en gewigtigste zyn, die 'er ooit tegen dit werk zyn opgeworpen. Men is bewust uit het zeggen van zekere lieden, die gemeenschap met hem hebben gehad, dat hy een heel eenvoudig man was in zyne zeden, en dat hy, 't zy als men hem eenig vraagstuk voorstelde, of van hem eenige onderrichting verzocht, nooit iets voortbragt, het gene boven de gemene zamenhandelingen ging, en kon doen gissen, dat hy een geleert man was; maar zo dra hy moest oplossing geven aan die genen, die hem over eenige stoffe van wetenschap wilden aandoen, zag men hem als hervormt in een ander man; men hoorde hem menigvuldige schone zaken aanhalen met een zonderlinge klaarheit en geleertheit, en men bevondt, dat hy een heel byzondere begaaftheit hadt om zich duidelyk te doen verstaan, zelfs aan de minst doordringende verstanden. Men zal op een ander plaats, te weten onder het artykel van Yperen, laten invloeien zekeren brief, die onderstelt wordt aan hem geschreven te zyn door den koning van Vrankryk in het jaar 1678. Voor het overige, die genen, die oorzaak waren, dat hy een besluit nam van vrywillig in ballingschap te vertrekken, hebben daar by meer verloren dan gevordert; want hy zoude tegen hen niet geschreven hebben, zynde te Parys; hy zoude daar in onderhouden hebben de voorwaarden van den vrede; in plaats dat hy, zich buiten het ryk bevindende, een groot getal van schriften heeft uitgegeven, die zeer nadeelig zyn geweest aan de Jesuiten. Men beweert zelfs, dat hy de Apostel van het Jansenistendom geworden is in Hollandt. Daar quam in het jaar 1698 zeker klein boekje in 't licht, in het welke verzekert wordt, dat Arnauld, nadat hy eenigen tydt in de Roomsche Nederlanden omgezworven hadt, eindelyk naar Hollandt vertrok. De Hr. Neerkassel, bisschop van Castorie, en Apostolische stedehouder in de vereenigde provincien, ontfing hem als een man van Godt, en herbergde hem op zyn beggynhof te Delf, alwaar Arnauld eenige jaren zyn verblyf heeft gehouden, zonder by iemandt bekent te wezen dan by de genen, die van zyne vertrouwden waren. Op deze plaats bestierde hy volstrektelyk den geest van dezen kerkvoogdt, en deze bediende zich met yver van deze goede gelegenheit om by hem te brengen alle de jonge Godgeleerden, in de welke hy verstandt bespeurde, om dat hy het zelve zoude vormen. Onder de genen, die gestadig zyne lessen en onderredingen bywoonden, waren de Hr. Coddé, naderhandt aartsbisschop van Sebaste, en opvolger van den Hre. van Castorie in het Apostolische stedehouderschap; de Hr. van Huissen, en meer anderen, in dier voegen, dat eigentlyk op het beggynhof van Delf het Hollandsche Jansenistendom geboren is omtrent het jaar 1689. *Bayle Dict. Crit.*

ARNAULD, (Catharina) dochter van Antonius Arnauld den ouden, of den vader, trouwde met le Maitre, by de welke zy kreeg M. le Maitre en M. de Sacy, beide zo berucht door hun verheven geest en Godsdienstigheit. (Zie le Maitre) *Angelica Arnauld,* zuster van Catharina, abdis van Port-Rojaal des Champs, wierdt in den ouderdom van 11 jaren tot overste benoemt van deze abdy Zy voerde naderhandt daar in de hervorming van Clairvaux, in den ouderdom van zeventien jaren. Dewyl zy gehouden wierdt voor een wonder van verstandt, van geleertheit en van deugtzaamheit, wierdt ze verkozen, in den ouderdom van 27 of 28 jaren, om de abdy van Maubuisson te hervormen. Zy bragt daar mede vier of vyf jaren door, terwyl hare zuster *Agnes Arnauld* het bestier hadt van Port-Rojaal, met den tytel van medehelpster. De moeder Angelica bragt haar klooster des Champs over naar Parys, en verkreeg van den koning, dat voortaan de abdis verkiesbaar en driejarig zoude wezen. Vier van hare zusters, behalven de moeder Agnes, begaven zich in dit nonneklooster, alwaar de zelve een zeer stichtig leven geleid hebben. De moeder Agnes heeft twee boeken gemaakt, van de welke het eene genaamt is *la Chapelet du saint Sacrement*, gedrukt te Parys in het jaar 1636, en het andere, *l'Image de la Religieuse parfaite & imparfaite*, insgelyks gedrukt te Parys in het jaar 1665. *Memoires du Tems.*

ARNAULD, (Hendrik) de zoon van Antonius, bisschop van Angers. Eer hy tot de bisschoppelyke waardigheit wierdt verheven, hadt hy te Rome een zeer hoge achting verkregen onder den naam van *Abt van St. Nikolaas.* Hy handhaafde met zeer grote voorzichtigheit en volstandigheit de belangen van het Barbarinische huis tegen de bloedverwanten van Innocentius den X. Naderhandt wierdt hy tot bisschop van Angers benoemt, alwaar hy stierf in den jare 1692, met eene zo zeldzame Godsdienstigheit als hy geleeft hadt.

ARNAULD, (Petrus) kardinaal, die van zommige schryvers bygenaamt wordt *de la Pajance*, was geboren in Bearn. Hy trok het monnikenkleedt aan in de orde van den H. Benedictus, en was abt van het H. kruis te Bourdeaux. Paus Clemens de V, die hem gekent hadt in dien tydt als hy nog aartsbisschop van die stadt was, wilde hem by zich hebben, wanneer hy te Lyon gekroont wierdt op den dag van St. Marten in het jaar 1305, en maakte hem op den 15 December daar aan volgende kardinaal en onderkanselier van de kerk. Onuphrius en Ciaconius zeggen, dat Petrus Arnauld niet gestorven is voor het jaar 1316: maar Bernard Gui beweert, dat hy stierf in het jaar 1306. *Petrus Arnaudus, Bearnensis Abbas S. Crucis Burdegalensis, cui non fuerunt anni attributi in Cardinalatu, sed obiit infra annum.* Dit zyn de woorden van dezen schryver, die spreekt van de eerste vordering der kardinalen onder het pausschap van Clemens den V. *Bernard Gui in Clem.* V. *Arnol. Wion lib.* II. *Lig. vitae. Sammarthanus. Onuphrius. Ciaconius. Friso.*

ARNAULD, (Simon) marquis van Pompone, een van de vermaardste staatsmannen van zynen tydt, is gebruikt geweest van den ouderdom van zeven en twintig jaren af in verscheide gewigtige handelingen. Hy sloot in Italië menig verdrag met de vorsten van het eedgenootschap van Lombardië, en wierdt naderhandt opziender van de legers des konings te Napels en in Catalonië. Hy wierdt in het jaar 1665 benoemt tot buitengewonen afgezant naar Zweden, alwaar hy drie jaren bleef, en naderhandt in de zelve waardigheit gezonden aan de Staten generaal der vereenigde Nederlanden. Hy keerde weder naar Zweden in het jaar 1671, en sloot daar een zeer gewigtig verdrag. De koning riep hem te rug in dat zelve jaar, om hem te doen bekleeden het ampt van staatsbedienaar en geheimschryver van staat wegens de buitenlandsche zaken, na de doodt van de Hr. van Lyonne. In het jaar 1679 gaf Arnauld de opene brieven van zyne bediening weder over, om in afgezonderheit te leven; maar in het jaar 1691 riep hem de koning, zynen raadt nodig hebbende, te rug, om hem als staatsbedienaar te gebruiken. Tot deze hoge waardigheit verheven zynde eindigde hy zyn leven met zo veel roem en eer, als hy het zelve altoos geleid hadt, op den 27 van September in het jaar 1699, in den ouderdom van 81 jaren, nalatende een doorluchtigen naam niet alleen door zyne Godsdienstigheit en zedigheit van leven, maar ook door de doordringentheit en uitgestrektheit van zyn verstandt, en zyne zeldzame bequaamheit zelfs tot de gewigtigste staatszaken. Hy was getrouwt in het jaar 1660 met juffrouw l'Avocat, by de welke hy verwekte eerstelyk N. Arnauld, nonne te Gif; ten twede, Felicitas Arnauld, getrouwt in het jaar 1696 met den Hre. Colbert van Torcy, staatsgeheimschryver; ten derde, Nikolaas Arnauld, marquis van Pompone, gewezen kolonel van het regiment van Henegouwen, naderhandt van Artois, brigadier van 's konings legers, en luitenant generaal in het gouvernement van l'Isle de France, de welke trouwde met N. van Harville, erfgenaam van Palaiseau, by de welke hy een zoon en eenige andere kinderen heeft gewonnen; ten vierde, Antonius Joseph, ridder van Malta, en kolonel van een regiment dragonders, gestorven te Bergen in Henegouwen in het jaar 1693; ten vyfde, Hendrik Karel van Pompone, abt van St. Medard van Soissons, aalmoesenier van den koning, en ambassadeur te Venetië.

ARNAULD *van Melchtal*, uit het landschap van Underwalden in Zwitserlandt, zoon van Hendrik, den welken Landenberg, gouverneur van deze provincie voor den keizer, de oogen hadt laten uitsteken, onderwondt zich wraak te nemen over deze wreedheit, en vervoegde zich met Werner Stouffacher van het kanton van Zweitz, en met Walter Furstius van het kanton van Uri, beide dappere en stoute krygsmannen, om zamen raadt te plegen over middelen om het keizerlyke jok van hun hals te schudden. Zy maakten daar van het ontwerp op den 14 November in het jaar 1307, en het geschiedde in het zelve jaar, dat Wilhelm Tell, een der bondgenoten, zynde ook schandelyk mishandelt geweest van Gissler, hem met een pylschoot doodde. Toen ter tydt onstont 'er een algemene oproer in deze drie kantons, onder het beleidt van deze drie hoofden, die den grondt lei-

leide van de vryheit der Zwitsers. *Simler de Rep. Helvet.*

ARNAULD *van Villanova*, geneesmeester, is een der geleertste mannen van zynen tydt geweest. Het is wel waar, dat hy geboortig was van zeker dorp, genaamt Villanova; maar dewyl 'er van dezen naam gevonden worden in Catalonië, in Languedok, en in Provence, is men verlegen om te zeggen in wat landt hy ter wereldt is gekomen. De gevoelens der schryvers zyn genoegzaam verdeelt daar omtrent. Zy stemmen overeen ten opzichte van de bequaamheit van Arnauld van Villanova, en zeggen, dat 'er in zyne eeuwe geen doordringender verstandt gevonden wierdt dan 't zyne, en wiens kennisse algemener was. Hy studeerde te Parys en te Montpellier; hy doorreisde gansch Italië en Spanje, en wilde raadplegen met alle die genen, die den naam hadden van geleerde mannen. Hy leerde de talen, en voornamentlyk de Grieksche, Hebreeusche, en Arabische; en verzuimde niets van al het gene kon voldoen de loffelyke begeerte, die hy hadt om alles te weten. Maar deze drift vervoerde hem te verre; hy verviel daar door in gevaarlyke nieuwigheden, zelf dompelde hem deze begeerte in kettery. Arnauld van Villanova was toen ter tydt te Parys, alwaar hy een eerlyken naam, gelykformig aan zyne bequaamheit, hadt verkregen. Hy bedurf den zelven door de verwaantheit van al te veel toe te schryven aan de geneeskunde. Hy begon met het toekomende te zoeken in de starrekunde. Hy beeldde zich in, dat deze wetenschap onfeilbaar was, en op dezen grondregel gaf hy voor, dat het einde der wereldt zeer naby was. Hy bepaalde zelf het jaar daar van in 1335, of 1345, en, naar het zeggen van anderen, in het jaar 1376. Eenigen tydt daar na stelde hy de werken van barmhertigheit voor het offer van de Misse, en afkeurende den toeleg om kloosters te stichten, beweerde hy, dat 'er geen anderen verdoemt zouden wezen dan die genen, die ergenis geven. De hogeschool van Parys stak het hoofdt op tegen deze leere, en de vrienden van Arnauld, vrezende, dat men hem mogt in hechtenis nemen, gaven hem middelen aan de handt om in veiligheit te kunnen vertrekken. Verscheide schryvers hebben gezegt, dat op dien zelven tydt eenige onderzoekers van het geloof, vergadert te Tarascon, op het bevel van Clemens den V, aldaar gedoemt hebben de dweperyen van dien geleerden geneesheer. Hy was reets uit Vrankryk vertrokken, en hadt zich begeven naar Sicilië onder de bescherming van Frederik van Aragon, die hem ontfing met zonderlinge bewyzen van achting en goedwilligheit. Eenigen tydt daar na zondt hy hem weder naar Vrankryk, om den gemelden paus Clemens den V te gaan genezen, dewyl hy ziekelyk was; en Arnauld leedt schipbreuk op de kust van Genua. Dit gebeurde in het jaar 1309; anderen zeggen in het jaar 1310, of 1313. Franciscus Pegna, en eenige anderen hebben dien groten man van tovery beschuldigt. De eerste stelt vast het gene hy aanhaalt op de veranderinge van het metaal, dat Johan André, zegt hy, hem te Rome deedt maken; het welk hy aan de toverkunst toeschryft. De anderen zyn van gevoelen, dat hy de schryver is van twee verhandelingen, die de zwarte kunst betreffen, te weten, *de Physicis ligaturis*, en *de Sigillis duodecim signorum*. Wat het eerste werk belangt, het zelve is niets anders dan eene vertaling van zeker Arabisch boek, gemaakt door *Lucas Ben Costa*. Het twede wordt niet gevonden onder de werken van Arnauld van Villanova, en in allen geval, het is niet dan eene verhandeling van de starrekunde, in de welke hy misschien te veel zal toegegeven hebben aan de bygelovigheden van deze onzekere wetenschap. Voor het overige is het eene onwaarheit, dat deze voortreffelyke geneesheer geschreven heeft het boek *de tribus Impostoribus*, gelyk Wilhelm Postel heeft durven zeggen. Men zoude geen moeite hebben om te bewyzen, dat Arnauld van Villanova ten onrechte verdacht is in Mariana, de eerste beproeft te hebben de menschelyke voortteeling in een kouwoorde of wilde pompoen; en Delrio, die ligtelyk geloof slaat aan die gemene geruchten, betuigt ter goeder trouwe, dat deze grote man veel te wel stondt met de kerkelyken van Rome, om tot diergelyke bygelovigheden bequaam te zyn geweest. Men heeft zyn leven aan het hoofdt van zyne werken, gedrukt in groot folio te Lyon in het jaar 1520, en in het jaar 1585 te Basel, met kanttekeningen van Nicolaus Taulerus. *S. Antonin. tit.* 21. *c.* 2. §. 8. *Spondanus in Annal. Justus in Chron. Matth. Castellanus in Vit. Medic. Imperialis in Musæo Hist. Mariana lib.* XIV. *Delrio lib.* I. *Disquisf. Magic. c.*4. *qu.* 1. *Sect.* 4. *Naadé Apol. des grandes hommes accusés de Magic. Van der Linden de Script. Medic.*

ARNAULD, genaamt *de kardinaal van Aux*, bisschop van Poitiers, was geboren te Aux, naby Condom. Men verzekert, dat hy een edelman was, en zynde een bediende geworden van paus Clemens den V door den zelven begiftigt wierdt met het bisdom van Poitiers. Dit gebeurde in het jaar 1307. Op een ander plaats wordt gezegt, op wat wyze Clemens hadt afgezet Gautier van Brugge, die bisschop van de zelve stadt was. Arnauld van Aux voldeedt zeer wel aan alle de plichten van zyne bediening; hy hadt een zonderlinge ondervinding van staatszaken. Clemens, willende zich van hem bedienen, deedt hem naar Avignon komen; en na verloop van eenigen tydt zondt hy hem naar Engelandt, met den kardinaal Arnauld Novelli. Op zyne te rugkomst maakte hy hem kardinaal op het einde des jaars 1312. Hy wierdt naderhandt bisschop van Alba, en stierf in het jaar 1327. Anderen zeggen in het jaar 1319. Zyn ligchaam wierdt bygezet in de kerke van St. Pieter van la Romiere, alwaar een kapittel is, het welk hy gesticht hadt in het bisdom van Condom. Men ziet in de kerke van Poitiers zyn grafschrift, luidende in dezer voegen:

Arnaldus meruit Pictavis pontificari,
Et tandem voluit Deus ipsum cardinalari.
Qui rerum compos, prudens multum perhibetur.
Fortius inde nepos Pictavis præsul habetur.
Anno milleno ter C. terque noveno
Obvia venit ei mors, festo Bartholomæi.

Dat is: *Arnauld heeft verdient bisschop te worden van Poitiers; en ten laatsten heeft Godt gewilt dat hy kardinaal wierdt. Hy wordt voor een heel ervaren en omzichtig staatsman gehouden. Na hem heeft Poitiers zyn neef la Force tot bisschop gehad. In het jaar drie duizent drie hondert en driemaal negen quam hem de doodt aan op den feestdag van Bartholomæus.* La Force van Aux, zyn neef, volgde hem op. De Hr. Besli brengt eenige verandering in het einde van het vyfde vaars; want in plaats van *terque noveno* stelt hy *denoque noveno*, het welk hem doedt geloven, dat de kardinaal Arnauld van Aux gestorven is in het jaar 1319. *Friso Gall. Purp. Aubery Hist. des Cardin. Besli des Eveq. de Poit. Sammarthani Gall. Christ. Walsingham in Eduard II. Du Chesne Hist. Angl. lib. XIV. cap.* 10.

ARNAULD AMALRIK, aartsbisschop van Narbonne. Zie AMALRICUS.

ARNAULD AUBERT, of ALBERTI, aartsbisschop. Zie AUBERT.

ARNAULD, gezegt *van Cantalupo*, omdat hy van Cantaloup, een dorp in het gebiedt des aartsstichts van Bourdeaux, geboortig was. In het Latyn vindt men hem ook onder den naam van *Arnaldus Frangerius*. Zommigen verzekeren, dat hy uit het geslacht der Frangier of Frigier is afkomstig geweest. Wanneer Clemens de V in den jare 1305 den pausselyken stoel beklom, benoemde hy dezen Arnauld in zyn plaats tot aartsbisschop van Bourdeaux, en maakte hem niet lang daar na kardinaal en kamerling der kerke. Hy stierf in den jare 1310 te Avignon, daar de paus toen zyn verblyf hieldt, wiens nabestaande men zegt dat Arnauld geweest is. Zyn neef ARNAULD *van Cantalupo*, bygenoemt de jonge, volgde hem op in de aartsbisschoppelyke waardigheit van Bourdeaux. De zelve was tegenwoordig by het algemene concilie van Vienne, gehouden in den jare 1312; hieldt daar na zelf een provinciaal concilie te Rufec in den jare 1326, en overleedt in den jare 1332. *Frizon Gall. purp. Aubery Hist. des Card. Sammarthani Gallia Christ.*

ARNAULD, een geestelyke te Brescia in Italië, en ketter, heeft geleeft in de twaalfde eeuw. Otto van Freisingen spreekt van hem als van een man, die zeer stout en welsprekent was, maar weinig oordeel bezat. Hy begaf zich naar Vrankryk, alwaar hy studeerde onder Pieter Abelard, of Abailard; en zynde in Italie te rug gekomen, wilde hy zich doen uitmunten, wordende hoofdt van een aanhang, en nieuwigheden invoerende. Hy trok het geestelyke kleedt aan, om zich des te aanmerkelyker te maken, en gemakkelyker ingang te krygen by de wereldsche lieden, en wel voornamentlyk onder de genen, die de aanzienlykste waren, of door hun vertrouwen, of door hunne bedieningen, of wel door hun hoge geboorte. Het was hem ligt genoeg zyn oogwit te bereiken. Hy begon hunne gunst te winnen door verfoeielyke strelingen. Daar na greep hy hen aan van den kant van voordeel, het welk een middel was, door het welke hy hen 't best zyne gevoelens kon doen smaken. Hy klaagde te gelyk met hen over de toegeventheit, die men hadt gehad van zulke grote goederen aan de kerken te geven. Na verloop van eenigen tydt kantte hy zich noch heviger aan tegen het wettige bezit der geestelyken van deze zelve goederen; en bemerkende, dat men met vermaak naar hem luisterde, predikte hy dat alle kerkelyke goederen aan de wereldlyke lieden toebehoorden, en zette deze laatste aan om hen de zelve met geweldt te ontnemen. Arnauld van Brescia vondt zich wel haast gevolgt door een bende van vrygeesten, aan de welke alle nieuwigheden behagelyk zyn, en die hun welvaren zoeken in diergelyke wanorders. Zy bedreven zulke grote buitensporigheden, dat men genootzaakt was hen met de wapenen in de handt tegenstandt te bieden. Men beraamde zelfs maatregelen tegen hen in de kerkvergadering van Lateraan, gehouden onder Innocentius den II in het jaar 1139. De bisschop van Brescia hadt zyne klachten ingebragt over de snode aanslagen van Arnauld en van zyne aanhangers. Arnauld, zulks vernomen hebbende, en vrezende gevat te worden, begaf zich naar de gebergtens van Zwitserlandt. Men zegt dat hy naar Turgau trok. Zyne leerlingen volgden hem derwaarts, en hy leerde daar zyne dolingen, onder de welke zelfs eenige waren tegen den Doop en tegen het H. Nachtmaal. Alle deze ondernemingen gelukten hem zo wel, dat men hem aanraadde naar Rome te gaan, alwaar hy eenige heimelyke vrienden hadt. Dit gebeurde in het jaar 1141. Hy boezemde aan de Romeinen in, dat het zeer nodig was den raadt weder op te rechten, en den paus, benevens alle de kerkelyken, te verdryven. Men gaf geloof aan zyne voorstellingen, en deze wanorders duurden langer dan tien jaren, onder de kerkbestieringe van de pauzen Innocentius den II, Celestinus den II, Lucius den II, Eugenius den XIII, Anastasius den IV, en Adrianus den IV in het jaar 1152. Eindelyk wierdt Eugenius te Rome ontfangen na verscheide stribbelingen en gevechten. Maar men was nog beducht voor een oorlog en de slimme streken van Arnauld van Brescia. Men hadt hem uit Rome verjaagt, en hy hadt zich begeven onder de bescherming van den keizer Frederik den II, alwaar hy nieuwe zamenzweringen smeedde. Deze vorst leverde hem over in handen van paus Adrianus den IV. Men bragt hem naar Rome, alwaar hy opgehangen en verbrand wierdt in het jaar 1155. Zyne assche wierdt in den Tiber geworpen. *Otto Frisingensis lib.* II. *de Reb. gest. Fred.* II. *Guntherus Ligurinus in Chron. Baronius A. C.* 1139. 40. *en* 41. *enz. Sanderus her.* 146. *Genebrardus. Platina. Onuphrius. enz.*

ARNAULD, hertog van Gascogne, heeft geleeft in de IX eeuw, in het jaar 864: want eene zekere kaart van dit jaar, aangehaalt

haalt door Andries Du Chesne, maakt gewag van hem. Hy was de zoon van Imon, graaf van Perigort, en neef van Sance, of Sanciaan, op welken hy volgde: maar men weet niet in wat jaar. Hy voerde den oorlog tegen de Noormannen, en hadt een besluit genomen van zyne dagen te eindigen onder de monniken van Solignac in 't Limousin, wanneer hy schielyk stierf. *Du Chesne T. II. Hist. Franc. De Marca l. III. de l'Hist. de Bearn.*

ARNAULD *van Corbie*, kanselier van Vrankryk. Zie CORBIE.

ARNAULD. (DANIEL) Zie DANIEL.

ARNAULD *van Mereuil*, een edelman en dichter van Provence, leefde in het einde van de twaalfde eeuw, en in het begin van de dertiende. Mereuil is een dorp naby de stadt van Aix. De vader van Arnauld, die een gedeelte hadt van des zelfs rechtsgebiedt, was genootzaakt het zelve te verkopen. Onze dichter vondt zich ontbloot van middelen, maar zyn verstandt was hem gunstiger dan het wereldsche geluk. Hy vondt zich daar door genoegzaam in staat om zich door zyne bequaamheit aanmerkelyk te maken; hy wist zich bemint te maken by den grave van Beziers, en was mede genoegzaam in achting by de gravinne, om van haar geholpen te worden. Hy heeft verscheide werken in rym geschreven, en onder anderen een van verwytingen, onder den naam van *Las recastenas de la Comtessa.* Petrarcha spreekt zeer voordeelig van hem, en noemt hem den vermaarden Arnauld:

Eranvi quei, ch' Amor si leve afferra
L'un Pietro, & l'altro el men famoso Arnaldo.

Hy stierf in het jaar 1220. *Petrarcha c. 9. del Trionfo d'Am. Nostradamus vies des Poët. Provenc. La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

ARNAULD *du Ferron*, rechtsgeleerde en vermaart historieschryver van Vrankryk. Zie FERRON.

ARNAUS, (VINCENT) een uitstekent fraai dichter van Mezzara in Sicilië, was blint van gezicht, maar des te scherper ziende met zyn verstandt. De dichtkunst scheen hem aangeboren zo in zyne moedertale als in de Latynsche, uitwyzens zyne uitgegevene *Anagrammata* en *Cantiones*, die van Leonardus Orlandinus in zyn boek *de Imaginibus*, en Rochus Pirrus *in Not. Eccl. Mazar.* dikwils aangehaalt worden. Hy is in den jare 1625, in den ouderdom van drie en zestig jaren, overleden. *Bibl. Sicula.*

ARNAUTEN, volkeren van Albanië op de Oosterlyke kust van de Golf van Venetië, zwerven overal om, en zyn landlopers, zonder dat zy een vaste woonplaats hebben. De Albanoïzen, die zich op het eilandt van Nio, een van Europa, ter neêr gezet hebben, worden mede ARNAUTEN genoemt.

ARNAY-LE-DUC, in het Latyn *Arnæum Ducum*, een klein steedtje van Bourgogne in Auxois, vyf of zes mylen van Autun gelegen, is een aangename plaats, en een van de verblyfplaatsen van den balliuw van Auxois. *Du Chesne Antiq. des Villes.*

ARNDIUS, (JOHANNES) wordt van de Mystiken gehouden voor een zeer eerwaardig man, voor een groot meester van het geestelyke leven, en voor een zeer verlicht liefhebber der zinnebeelden en verborgentheden der H. Schrift. Hy wierdt geboren te Ballenstadt in het hertogdom van Anhalt in het jaar 1555. Na den loop van zyne eerste studien begaf hy zich tot de geneeskunde; maar zynde in een zeer gevaarlyke ziekte gevallen, deedt hy eene gelofte, dat hy van beroep zou veranderen, en indien hy zyne vorige gezontheit wederkreeg zich tot de studie van de Godgeleertheit begeven. Arndius herstelt zynde volbragt zyne gelofte. Hy wierdt predikant in zyn vaderlandt te Quedlinburg en te Brunswyk. Hy maakte zware stribbelingen in de laatstgenoemde stadt. De goede uitslag van zyne predikatien verwekte hem benyders onder zyne medebroeders; zy wierden zyne vyanden, om dat zyn yver hunne onachtzaamheit en traagheit stilzwygend veroordeelde. Om zyn goeden naam te schenden beschuldigden zy hem met verscheide dolingen; en de vervolging ging zo verre, dat hy zeer blyde was Brunswyk te verlaten om zich naar Ysleben te begeven. Hy bestierde aldaar de kerk gedurende den tydt van drie jaren. In het jaar 1611 belastte hem Georg, hertog van Lunenburg, die zich een grote verbeelding maakte van zyne heiligheit, met de zorge van de kerke van Zell, en maakte hem opper-opzichthebber van alle de kerken van het hertogdom van Lunenburg. Hy leefde in deze bediening elf jaren; en zyne doodt, die voorviel in het jaar 1621, was verselt met zonderlinge omstandigheden. Hy hadt de zelve voorzegt aan zyne huisvrouwe, zeggende tot haar, na de terugkomst van zyne laatste predikatie, dat hy zyn lykreden gedaan hadt. Hebbende op den negenden May uit handen van Wilhelm Storchius het H. Nachtmaal ontfangen, en deze predikant hem gevraagt hebbende, of hy volstandig bleef by de leere, de welke hy verdedigt hadt tegen zo vele tegenstrevers, als eene leere van Godt voortgekomen, antwoordde hy tot twee maal toe, en zeer duidelyk, *Ja.* „ Op den elfden van de zelve maandt hadt hy „ inwendig een fellen strydt, en riep uit: *Heere, treedt niet in het* „ *gericht met uwen knecht.* Een weinig tyds daar na scheen hy „ gerust te slapen; maar schielyk ontwaakt zynde, sloeg hy de „ ogen naar den hemel, en zeide: *Wy hebben zyne heerlykheit* „ *gezien, eene heerlykheit als van den eenigen Zone des Vaders.* Hier „ op vraagde hem zyne huisvrouw, wanneer hy dan deze heer„ lykheit gezien hadt? *Ik heb die zo even op deze uure gezien*, „ antwoordde Arndius, *O wat een heerlykheit; hoe groot is de zelve:* „ *het is eene heerlykheit, de welke noch oog heeft gezien, noch oor* „ *gehoort, noch het hart van eenig mensch heeft beseft: die heer*„ *lykheit, die zelve is 't, die ik gezien heb.* Maar schoon hy reets „ eenige vruchten vergadert hadt van eene overwinning, die heel „ naby was, hieldt de strydt nog aan. Op den zelven dag ten acht „ uure des avonds vroeg hy, hoe laat het was? het welk hem „ gezegt zynde, bleef hy rusten tot negen-uuren. Toen deedt hy „ weder de zelve vraag, en korten tydt daar na sprak hy deze „ woorden: *Ik heb eindelyk overwonnen*; waar na hy den geest „ gaf. " Dit einde van Arndius heeft aanleiding gegeven om hem onder de gelukzaligen te plaatsen, gelyk hy verbeeld wordt op een kopere plaat, in het begin van een boek, het welk men in het einde van dit artykel zal aanhalen. De engelen voeren hem ten hemel, en onder hem staat te lezen: *Wy hebben zyne heerlykheit gezien.* Op de aarde, die hy verlaat, ziet men aan de eene kant een open hel, en een zeer gemakkelyken weg, die derwaarts loopt: aan de andere kant is een moeielyk spoor, het welk tot de eeuwige rust leidt, wordende het zelve niet betreden dan van deugtzame lieden, die hun kruis dragen. De hemel staat open om Arndius te ontfangen; men ziet er eene handt, die hem wordt toegereikt, en een kroon van starren, boven de welke men leest deze woorden: *Ik heb overwonnen.*

Zie hier de voornaamste dolingen, die zyne tegenstrevers hem te last leidden. Arndius overtuigt zynde, dat de ongeregeldheit, die in zwang ging in de zeden der Protestanten, alleen daar uit voortquam, dat zy, naar zyn oordeel, de goede werken verwierpen, en zich vergenoegden met een onvruchtbaar gelove, even of het genoeg was om zalig te worden alleen te geloven in Jesus Christus, en zich zyne verdiensten toe te schryven, leeraarde hy dat het oprecht geloof nootzakelyk werkte door de liefde; dat eene heilige droefheit vooraf ging; dat de zelve gevolgt wierdt van eene volmaakte vernieuwing; eindelyk, dat het heiligmakende geloof nootzakelyk goede werken voortbragt. Deze leere scheen ketterschte wezen in de ogen van zyne amptgenoten. Naar hunne gedachten was hy ook een dwaalgeest en opgetogen dromer. Zy poogden op een quaadaardige wyze hem te vermengen met de leerlingen van Weigelius, en de broeders van het Rozekruis, en drongen hem een gedeelte op van de dwalingen van dezé geestdryvers, om dat hy over zekere stoffen byna redeneerde als zy lieden, en dat, naar hun voorbeeldt, de wyze van de Mystike leeraars stelde voor die van de Scholastyke, even of 'er geen middelweg tusschen deze twee was. Arndius hadt zich zeer geoeffent in het lezen van *Taulerus*, van *Thomas a Kempis*, van den H. *Bernardus*, en van de andere meesters van het geestelyke leven: men getuigt zelfs, dat hy de boeken van Weigelius niet verwaarloost hadt; dewyl hy uit de zelve verscheide hoofdstukken in de zyne hadt overgeschreven; maar men ontkent, dat hy ooit iets heeft ontleent noch van Weigelius, noch van de Mystike schryvers, het welk strydig was tegen de gezonde leere. Arndius heeft deftige en machtige verdedigers gehad, welker namen te lezen zyn in het boek, het welk hier onder zal aangehaalt worden. Onder zyne vyanden was Lucas Osiander, Godgeleerde van Tubingen, die gene, die 't meest uitmuntte; hy gaf tegen Arndius een werk in 't licht, genaamt *Judicium Theologicum.* Arndius schreef het zyne *van het ware Christendom* in de Hoogduitsche tale. Het eerste boek quam alleenig in het licht in het jaar 1605, gedrukt te Jena by Stegman. Hy gaf de andere drie uit in het jaar 1608. Het eerste wordt genoemt *het boek van de H. Schrift.* De schryver is van voornemen in het zelve den weg te banen tot het inwendige leven; daar in aan te tonen, dat Adam moet verminderen van dag tot dag in het hert van een Christen, en dat Christus alleen in het zelve moet heerschen. De tytel van het twede is: *het boek des levens.* Men stelt zich voor in het zelve den Christen mensch te doen vorderen, hem smaak in te storten van in ongemakken te lyden, en hem aan te moedigen tot tegenstandt van zyne vyanden, naar het voorbeeldt en door de kracht van den Zaligmaker. Het derde is *het boek van de Conscientie.* In het zelve wordt de mensch tot een inkeer in zich zelf geroepen, en hem in het midden van zyn hart Gods ryk getoont. Het laatste wordt genoemt *het boek van de natuur.* De schryver bewyst in dit werk, dat alle de schepselen tot de kennisse van Godt aanleiding geven. Het zelve is, gelyk mede dat van het ware Christendom, in verscheide talen overgezet. De Latynsche vertaling quam in het licht te Lunenburg in het jaar 1625, te Frankfort in het jaar 1658, en te Leipzig in het jaar 1704. Men heeft een Nederduitsche overzetting uitgegeven in het jaar 1642, en in het jaar 1647. Men vindt ook overzettingen in het Deensch en in het Boheemsch. Het zelve boek is in het Engelsch overgebragt, en wierdt gedrukt in het jaar 1646. *Johannis Arndii, apud Germanos celeberrimi, ac Superintendentis quondam in Ducatu Luneburgico meritissimi, de vero Christianismo Libri quatuor, ob præstantiam suam olim Latinè redditi, nunc autem revisi, ac emendati, curâ & studio Antonii Wilhelmi Boëmi. Accedit huic editioni nova Præfatio de Vita & Scriptis Arndianis. Londini* 1708. in 8.

ARNDIUS, (JOHANNES) een braaf Godgeleerde, geboortig uit Denemarken, heeft geschreven de nagenoemde boeken: *Lexicon Antiquitatum Judaicarum.* 1669; *Lexicon Antiquitatum Ecclesiasticarum.* 1670; *Miscellanea sacra.* 1648. *Koning Biblioth. vet. & nov.*

ARNDIUS, (JOSUA) te Gustrau, daar zyn vader, Arnout Arndius, superintendent was, in den jare 1626 geboren. Hy volgde in den jare 1653 op zynen broeder in het hoogleeraarsampt in de redenkunst (*Logica*) in de akademie te Rostok; maar wierdt in den jare 1656 opperste hofprediker en kerkenraadt van Gustaaf Adolf, hertog van Mekelenburg. Hy overleedt den 5 April des jaars 1687, in den een en zestigsten jare van zynen ouderdom. Hy was een doorgeleert man zo in de Godgeleertheit, als in de historie en vele andere wetenschappen, hebbende zich door verscheide schriften vermaart gemaakt, waar onder de voornaamste zyn de navolgende

volgende: *Exercitatio de erroribus Salmaſii in Theologia; Scaligerorum Genealogia; Dialogus σπονδογέλοιος contra Henotas; Miſcellaneorum ſacrorum liber; Diſſertatio de contemptu Philologiæ; notæ in Trutinam ſtatuum Europæ Ducis de Rohan; libellus de frequenti communione, ſive non recto uſu coenæ dominicæ & defectu veræ confeſſionis in eccleſia Chriſtana paſſim; de forma Chriſti libellus; Manuale legum Moſaicarum; Tractatus de ſuperſtitione; Lexicon Antiquitatum Eccleſiaſticarum; Panegyricus Guſtavo Adolpho, Duci Meklenburgenſi, ex peregrinatione reduci, ſcriptus; querela de neutralitate ſacra*; enz. Van zyne kinderen is KAREL ARNDIUS profeſſor in de Ooſterſche talen te Roſtok geweeſt. Deze heeft het leven van zynen vader beſchreven, en onder den tytel van *Fama Arndiana* te Guſtrou in den jare 1697 in het licht gegeven. *Witte Biogr. Bartholin. de ſcript. Dan. Molleri Hypomn. ad Bartholini Bibliothecam Septentr. erudit.*

ARNE, of ARNO, *Arnus*, eene rivier van Italië in Toskanen. De inwoners van 't landt noemen de zelve *Arno*. Zy heeft haren oorſpronk van den berg Apennyn, in het rechtsgebiedt van Florence, op de grenzen van het Florentynſche Romanië, naby een dorp van St. Maria delle Gratie, vyftien mylen van de bron van den Tiber naar de Weſtzyde: van daar vloeiende Ooſtwaarts naar Arezzo, en zynde dikker geworden door moeraſſige wateren van Chiane, neemt zy haren loop naar het Weſten, alwaar zy de Siene in haren vloedt ontfangen hebbende dwars door de ſtadt van Florence loopt, de welke zy in tweën verdeelt. Daar na vergroot zynde door de rivieren Biſentio en Ombrone, en aldus bevaarbaar geworden, ontfangt zy de Piſa naby Monte-Lupo, en de Eſſa beneden St. Miniaat, en nog de rivieren Era en Peſcia by de brug van Era. Eindelyk vloeit ze naar Piſa, welke ſtadt zy midden door ſnydt, en acht mylen naar beneden ſtroomt zy uit in het Toskaanſche meir, twaalf mylen van Livorno. *Joh. Anton. Maginus. Cluveri Deſcript. Ital. Baudrand.*

ARNE, een vrouwsperſoon, verkocht het eilandt Cythnus, in de Egeëſche zee gelegen, aan Minos voor een menigte gouts, en wierdt, volgens de verzieringe der Heidenſche dichters, deswegen in een kaauw verandert. *Ovid. Metam. lib.* VII. Anders is ook ARNE de naam van eenige ſtedekens in Beotië, *Suidas* in het Woordenboek in Thracië; *Stephanus* in 't gem. ſtedeboek in Theſſalië; *Heſychius* in zyn Woordenb. en elders.

ARNE, eene dochter van den windgodt Æolus, wierdt van Neptunus, die zich in de gedaante van een jongen ſtier verandert hadt, onteert. *Ovid. Metam. lib.* VI.

ARNEBURG, ARNEBERG, of ARNBURG, een ſtedeke in het oude Mark Brandenburg, tuſſchen Angermunde en Werben, van ieder dezer plaatſen derdehalve myle gelegen. Eertyds heeft hier een aanzienlyk ſlot geſtaan, waar in verſcheide keizeren en keurvorſten hunne reſidentie hebben gehouden; maar tegenwoordig zyn 'er maar eenige puinhopen van overig. In den jare 1631 wierdt het zelve door de Zweden verovert. *Merian Topographie van Brandenburg.*

ARNEMUIDEN, eene oude ſtadt in Zeelandt. Met waarheit zegt Boxhorn, dat de ſteden, aan zee gelegen, niet met een, maar met verſcheide vyandlyke elementen te ſtryden hebben; dewylze zomtyds van het water verſlonden, zomtyds van de aangroeiende zanden en aarde geheel bedorven worden. Van het een en 't ander kunnen het out en nieuw Arnemuiden getuigenis geven, alzo het oude overwonnen is van 't water, en het nieuwe door de droogte onder den laſt zyner ruinen blyft zuchten, zo dat men daar van, vergeleken met zynen vorigen ſtaat, niet zonder reden zou mogen zeggen, dat Arnemuiden niet meer in Arnemuiden te vinden is. Het out Arnemuiden, dat nu heel en al vergaan is, mag men alzo noemen, niet alleen ten opzichte van het nieuwe, dat nu nog ſtaat, maar ook om zyne aanzienlyke outheit: waar van de geheugenis blykt uit een brief van Johan, hertog van Lottheringen en Brabandt, waar by hy verklaart, dat graaf Floris, de vyfde van dien naam, voorgenomen hebbende twee ſteden te maken, eene in het eilandt van Schouwen, tot Brydorp, en eene andere in het eilandt van Walcheren tot Arnemuiden; hy hertog van Lottheringen de ingezetenen der voornoemde plaatſen, ter bede van gedachten grave, zynen bloedverwant, de vryheit gunt van generlei tollen te betalen in alle zyne landen: welke brief gegeven is in den jare 1288, op St. Nikolaasdag.

Hier over vergunde in den jare 1370 Haquin, koning van Noorwegen, dien van Arnemuiden vele byzondere voorrechten, dienende tot vorderinge van hunne vaart op Noorwegen. Hier by vergaf hy hen alles wat ze tegen hem tot dien tydt toe mogten misdaan hebben: nemende hen in zyne beſcherminge, en hen openende alle zyne havens, om daar, mits betalende den gewoonlyken tol, hunne koopmanſchap te dryven. Arnemuiden vindt men in de brieven, die nog zyn ter griffie van de ſtadt Harderwyk, nevens Zierikzee en Middelburg, geſtelt onder de ſteden van Zeelandt.

Dit oude Arnemuiden was niet verre gelegen van de plaatſe, daar nu het nieuwe ſtaat: een neêringryk, ſchoon en zeer bevaren dorp, voorzien met eenen burg of kaſteel, woning der heeren van Arnemuiden, oude en aanzienlyke ridderen in Zeelandt, onder welke het eertyds ſtondt. Het heeft zynen naam ontfangen van een bequaam water, genaamt de Arne, lopende van Middelburg af, en hebbende zyn uitgang tot Arnemuiden, en het ſlot, aldaar opgemaakt: want *Muid* betekent in de oude Hollandſche en Zeeuſche, ook Deenſche tale, een ſterkte, ſlot, of brug. Door de gelegenheit van dit water diende het tot een haven, reede en voorburg voor die van Middelburg, en ſloegen zich daar velen ter neder, die zich met de ſcheepvaart en koopmanſchap geneerden. Doch de zee door het geweldt der waterſtromen out Arnemuiden dagelyks harder en harder beſtokende, heeft heer Gillis van Arnemuiden, de laatſte natuurlyke heer van dien naam en dat bloedt, zyne onderdanen belaſt zich te verplaatſen, en hunne woningen te ſtellen op den dyk, daar nu het nieuw Arnemuiden gelegen is, om de dreigende ongelukken van overloop van water tydelyk voor te komen. Deze dyk plag den naam van Ooſthoek te dragen. En dit is het nieuwe Arnemuiden, het welk nog overig is, en veſting en eere van een ſtadt in den beginne der Nederlandſche beroerten verkregen heeft.

Door dit verplaatſen bleef de oude neêring, ſcheepvaart en koophandel geenzins achter. Ja door de zonderlinge bequaamheit van de reede nam de zelve zo toe, dat die van Middelburg, vrezende voor verloop van neêringe en inwoonderen, begonnen te begrypen dat hen heel en al dienſtig was deze plaats onder hun gebiedt te hebben; waar toe geen midddel was dan koop. Zy geraakten tot hun oogwit in den jare 1493, wanneer heer Philips van Borgondië, en vrouw Anna van Borſſelen hen het ambacht van Ooſthoek overgedragen hebben, volgens het beſcheidt der brieven, dat daar van is.

Dus quam Arnemuiden aan de Middelburgers, die terſtondt hunne gedachten lieten gaan op het maken van wetten, die de hoofdneêring en handeling, die te Middelburg was, verzekerden: door welke nochtans aan die van Arnemuiden zo veel bewindt van minder koopmanſchap gelaten wierdt, dat ze daar door in goeden doene en aanzien konden blyven. Voor de reſt wierdt dien van Arnemuiden gegunt het genot van alle vryheden, die de burgers van Middelburg hadden. Echter ſpeet dit den Armuidenaren, die den zetel van alle grote koopmanſchap liever in hunne ſtadt geveſtigt hadden: weshalven zy alle middelen in 't werk ſtelden om dien van Middelburg hun recht te beſnoeien. Doch hun voornemen is niet gelukt.

Men bevindt, dat in dat gewricht van tyden die van Arnemuiden gehouden zyn geweeſt de ſtadt Middelburg eenige merkelyke tekens te geven van onderdanigheit. Te weten die van Middelburg trokken jaarlyks tot onderhoudt hunner altaren van ieder perſoon binnen Arnemuiden uit het gilde der kramers, tappers, timmerluiden, kleermakers, ſmeden, en fruitverkopers een ſchelling. Daarenboven een der voornoemde gilden moeſt by beurte alle jaren op- en afſtellen in de Weſtmunſterkerke het heilige kruis op eigen koſten. Nog waren gehouden op den jaarlykſchen ommegang de drie ſchutteryen van Arnemuiden met hun geweer, tromſlagers, pypers, en wagenen te Middelburg te verſchynen. Deze waren, onder anderen, de laſten, die de Armuidenaars moeſten dragen toenze onder de Middelburgers ſtonden.

Niettemin was Arnemuiden luſtig bloeiende, hebbende en genietende met groot voordeel het vertier van alle noodige waren, in menigte gebruikt by de koopluiden, ſchippers, en bootsgezellen, met menigte daar dagelyks aan- en afvarende. Binnen de ſtadt waren en wierden bezocht veel meer herbergen dan te Middelburg. De haven wierdt met alle getyden voorzien of ontlaſt van gehele vloten, komende van of gaande naar alle geweſten.

De vloedt en bergeniſſen voor Arnemuiden tot op het vlakke, genaamt Rammekens, was een wonder ſchoon en zeker diep, daar alle ſchepen wel geborgen lagen, en van alle plaatſen aanquamen. Tot verzekering van deze haven, en bewaring van de ſchepen, wierdt in den jare 1547, of daar omtrent, gemaakt een kaſteel of ſterkte, genaamt Zeeburg, op Blankershoek, door laſt der koninginne van Hungarië, landvoogdeſſe dezer geweſten, en uit naam van keizer Karel den V, als graaf van Zeelandt.

Men zou mogen twyffelen, of de kort daar na opgerezen burgerlyke oorlogen meer quaats of meer goets aan deze plaats veroorzaakt hebben. Ten minſte zyn haar daar door, na voorgaande gruwelyke verwoeſtingen, veſten, en het aanzien nevens de naam eener ſtadt gegeven.

Arnemuiden voegde zich terſtont by de Vliſſingers, die den hertog van Alba afgevallen waren: maar hadt het gevoel daar wel haaſt af: want hy, verſtaan hebbende hoe de zaken zich te Vliſſingen hadden toegedragen, heeft in aller yl eenig out en wel ervaren Spaanſch krygsvolk in Walcheren gezonden, dat Arnemuiden aanſtonts aandeedt, vechtender handt innam, en vele, zo burgers als ſoldaten, ſchendig vermoordde, en de goederen naar zich nam. Maar deze ſchade wierdt niet lang daar na vergoed door den prins van Oranje, die de ingezetenen van het Spaanſche jok verloſte: want in den jare 1574 is Arnemuiden, uit laſt van den prinſe, met veſten rondom geſterkt, en tot de hoogheit van een burgſtadt of ſtadt verheven, als blykt uit de brieven in den zelven jare gegeven.

Doch Arnemuiden, door de voorgaande burgerlyke oorlogen zeer verwoeſt, van inwoonderen verlaten, machteloos en verarmt geworden zynde, mogt den naam van een ſtadt voeren; maar hadt 'er de rechte geſtalte niet van. Hier over deedt de overheit in den naam der burgeren hare klachte aan den prins, die der ſtede wel genegen, by goetvinden van zynen bygevoegden rade, den ingezetenen verlichting van laſten, en meer vryheden vergunde. Waar van het ſlot was dat ze eens ter weke, des dingsdags, eenen marktdag, en eens in het jaar een jaarmarkt houden zouden. Toen deden de begunſtigden een verzoek om nevens de andere ſteden voortaan plaats te mogen hebben in de vergadering der Staten van Zeelandt. Maar daar wierdt verſtaan, dat ze zich met het verleende moeſten te vrede houden.

In den volgenden jare begon men weder op te maken de zeer verzwakte hoofden en zeewerken, ook watermolens, ſluizen en andere dingen, die tot onderhoudt der ſtadt noodzakelyk bevonden wierden: waar toe by den rade van Zeelandt toegelaten wierdt, dat men de inkomſten en excyſen der ſtadt bezwaren zou met verkopinge van twee hondert guldens lyfrenten, en nog 200 guldens losrenten jaarlyks. Tot onderhoudinge dezer werken wierdt

toen ook by den prins goet gekeurt, dat men van elk schip, leggende en merrende aan de hoofden van Arnemuiden, en daar niet t' huis horende, ten elken male ontfangen zou zes grooten Vlaams.

Het begin van het jaar 1582 deedt deze stadt zuchten en beven onder eenen lastigen storm. Onder andere schade stortte de voorgevel der kerke ter aarde: het dak wierdt van binnen opgelicht, van buiten van zyne schalien ontbloot. Hier by wierdt de toren zo ontstelt, dat hy noodzakelyk afgenomen en vernieuwt moest worden. En dewyl de kerkgoederen by de gemene zake aanvaard en verkocht waren, wierdt tot herstellinge en bekostiginge, na veel beraadt en overleg, voor het bequaamste middel geacht, de burgers en alle die onder het gezag der stadt stonden, met zekeren impost op de bieren en wynen te bezwaren.

De gemelde vryheit, in den jare 1574 gegeven, waar door binnen de zes eerstkomende jaren de ingezetenen niet zouden gehouden zyn tot opzegginge of afloffinge van het kapitaal van renten, staande op huizen, hadt nu zo veel te wege gebragt, dat vele huizen opgetimmert waren, op goede hope, dat met aangroeien der neêringe de lasten weggenomen zouden worden. Doch alzo de neêring zo niet gewakkert was, als men gehoopt hadt, zulks dat een ieder genoeg te doen vondt om de jaarlyksche verlopen te betalen, het geen te minder geschieden konde om de verscheide stormen en 't groot onweder, sedert overgekomen, waar door nieuwe schade geschied was; en zonderling gemerkt wordende, dat de opzegging eeniger renten genoegzaam boven rechte was, mits dat de afloffing en quytscheliding der zelver meer toestont den belasten schuldenaar, dan den rentheffer, en dat in allen gevalle de hoofdsom by verbeteringe van de panden nader verzekert wierde; zo heeft de prins van Oranje, de voorzeide zes jaren ten einde lopende, op dat de inwoners niet geheel overvallen en uitgestoten, en de herstellingen van vervalle huizingen verhindert zouden worden, nog andere vyf jaren tot uitstel hen vergunt van het opzeggen der voornoemde renten.

Evenwel, niet tegenstaande zo grote voordeelen, waren nog vele eigenaars van ledige huiserven tot opbouwinge der zelve niet te bewegen, beducht zynde, dat van de stadt Arnemuiden, na eene zo gemene verwoestinge, en naar de gelegenheit der stadt Middelburg, nietsgoets worden wilde. Hier over is den magistraat volle macht gegeven om alle eigenaars, renteniers, of anderen, recht hebbende op de ledige erven, aan te kondigen, en wel scherpelyk te belasten, dat zy de bebouwinge van dien binnen den tydt van een jaar zouden bevorderen, op straffe, dat die van wegen de stadt aanvaard, openbaarlyk verkocht en gelevert zouden mogen worden, met stads recht, vry van allen kommer, met last van die te moeten betimmeren binnen zulken tydt, als hen by den magistraat aangezegt zoude worden; mits nochtans dat de penningen, komende van zodanige verkopinge, blyven zouden tot voordeel der eigenaren, of der genen, die by vonnisse van schepenen daar toe gerechtigt zouden mogen bevonden worden. Dit geschiedde in den jare 1582.

Onder andere redenen, waarom dien van Arnemuiden zo veel toegegeven is, wordt deze ook gestelt, dat zy eene grote en byzondere trouw getoont hadden ter bevorderinge van het gemeen welvaren. Dit evenwel mogt nog niet helpen: en de stadt bleef nog op vele plaatsen in een deerlyk aanzien. Hier van was de reden dat in Middelburg en Arnemuiden een out recht was, waar door een generaal verbandt van goederen van gelyk effect is als een speciaal; en daar in cas van preferentie generale hypotheque van ouder datum, gepreferereert werdt voor speciale van jonger, ook op het speciaal pandt; en dat door vreze van dien niemandt eenig geldt leent aan den genen, daar eenig achterdenken van voorgaande verbandt op is, al ware 't ook dat zy met den zelven gelde een nieuw huis optimmerden, en dat speciaal daar toe verbonden. Dus bleven vele burgers van Arnemuiden, die gaarne hunne ledige huiserven betimmert zouden hebben, verlaten en ongeholpen, door vreze, dat de huizen opgemaakt zynde by andere voorgaande schuldeisschers, die daar gene nieuwe hulpe of beleening toe doen zouden, uitgewonnen mogten worden, Doch hier in wierdt ook voorzien, en toegestaan, dat by kennisse van wethouderen een tamelyke somme van penningen zou mogen opgenomen worden, en gebruikt tot hermaking en opbouw der ledige erven, welke voor de oude hypothekarissen zouden worden gepreferereert; mits nochtans, dat de zelve oude hypothekarissen aan 't gene, dat 'er bevonden zou worden over te schieten, hun verhaal hebben zouden, niet tegenstaande 't voornoemde recht, 't welk in dezen gevalle plaats grypen zoude.

Dus nam ieder lust in het bouwen, en wierdt voorzien van penningen, daar toe nodig. De neêring wakkerde terstondt: de scheepvaart nam toe: hele vloten uit alle oorden des Christendoms lieten zich hier gedurig vinden: men zette huis by huis, eenige ter pronk, andere tot noodzakelykheit: om met een woordt alles te zeggen, de stadt kon de grootte van hare neêringe, en de menigte van hare ingezetenen, en den toeloop des vreemden koopmans en bootsmans langer niet begrypen. Een zaak zwaar om te geloven, als men alleen aanziet den tegenwoordigen val, daar deze stadt toe gekomen is.

Het wezen van dien ouden welstandt is lang overgebleven in de geheugenisse van oude luiden, die weten te verhalen, hoe de inkomende schepen quamen door Kronens gat, tusschen den Stinkaardt en St. Jooslandt, van Rammekens of het vlakke af tot tegen het slyk van Arnemuiden. Hoe de schepen drie dik lagen voor Arnemuiden, en daar zulk een ebbe ging, dat matroos vreesde voor de grote schepen met de boten te komen, zynde de diepte zodanig, dat schepen van drie hondert lasten, krygende gaten in den boeg door hunne ankers, of anderszins verwaarlooft of gekrenkt wordende, zo diep zonken, dat men korts daar na geen teken meer van de vlagge kon beoogen. Zy voegen daar by, dat daar nu de meeste droogte is, schepen gemaakt wierden wel van 300 lasten, en ligtelyk vlot geraakten, om naar Biscaje en Venetië te varen. Dat eenige der eerste Oostindische schepen in de dokken van Arnemuiden gemaakt wierden, voornamelyk de Leeuw en Leeuwin. Dat by den tol lagen Oostersche schepen van 200 lasten. Dat voor de St. Jorispoort gemaakt was een afgaande brug tot in het lage water toe, met menigte van ringen, om de boots aan vast te maken. Dat het hier levendiger was dan te Middelburg, en de huizen dierder in huur en koop. Dat aan de Oostzyde stont een menigte van herbergen. Dat zich tot Arnemuiden onthildt een grote menigte van ballasters, tot gerief der grote schepen, die hun zandt uit het Slaak, en op den hoek van den Stinkaardt haalden. Dat ook, gedurende deze lustige welvaart, door de vermenginge van verscheide natien, en roekeloosheit van het bootsvolk, en de slappe of onmachtige justitie, aldaar dikmaal ontstonden gevechten, en lempten en dootslagen geschiedden van Spanjaarden, Franschen, Nederlanderen, en voornamelyk Oosterlingen, die blaauwe byltjes droegen, en opstekers op hunne hoeden, slepende blote degens achter zich, als willende zeggen: *Dien lust, die plukke*; maar over veeltyds de gehele stadt in roere stondt, en de burgers hunne deuren en vensters sloten, latende vechten die vechten wilden. De moetwil en de menigte der moetwilligen was zo groot, dat het recht te kort schoot, en daar onder moest zwichten.

Al dit tergde de grimmigheit des hemels, wiens oordeelen gevelt worden in 't verborgen: zo dat de beginnende straffen klein en byna onzichtbaar zynde, of niet erkent of veracht, doch ten laatsten gansch afgryffelyk en onverzettelyk bevonden wierden. Het water in de diepte veroorzaakte hier een zorgeloze dartelheit, en holp de ingezetenen aan grote middelen; doch dit zelve water veranderde binnen korten tydt in droogte, en verkeerde de weelde in droefheit, gaande Gods rechtvaardige toorn zo verre weiden, dat naaulyks eenige overblyfsels van de oude welvaart te vinden waren. Den schepen wordt de toegang door het zandt gestopt, de stadt genoegzaam ontburgert. In vele plaatsen mogt men naaulyks de kleinste schuitjes gebruiken: ja men zag nu wagens en paarden daar te voren de diepst-gaande schepen zonder eenig beletsel plagten door te varen. De grondt zelf geeft nog onwedersprekelyke getuigenisse van de grote schepen, die hy eertyds plag te dragen: want zware ankers worden hier zomtyds, zynde van den grondt als opwaarts gedreven, met grote verwonderinge, omtrent de tegenwoordige hoogten gevonden. Hier van zou men voor reden mogen geven, dat de aardt dezer aarde, die van de natuur niet gegeven is yzer of steen voort te brengen, zodanig is, dat zy door het opsmyten der zelve zich van dien last, die tegen haar natuur is, zoekt te bevryden; even als men dagelyks in hoven ziet opgeworpen worden, zonder eeniger menschen toedoen, steentjes, keikens, yzere nageltjes, en diergelyke dingen meer. Dit erbarmelyk wezen hangt deze stadt nog aan tot dezen dag, zynde weinig bewoont, en ziende hare eerste prachtige huizen ten deele in steenhopen verandert, en ten deele den val dreigen.

De middelen, waar van zich de hemel ter straffe gedient heeft, en die men sedert heeft aangewend om deze bedroefde droogte te overwinnen, zyn deze geweest. De zaken zyn zodanig gestelt geweest dat nevens Arnemuiden een groot diep, en krachtige ebbe uit de Schenge is komen lopen, welke heeft begonnen op te houden ter oorzake dat het landt, daar de Piet op gestaan heeft, vast zynde aan het eilandt Wolfaartsdyk, is komen af te nemen, en een plaat, genaamt groot Kanarie, leggende aan de zyde des Kraaiers, aan Zuidbevelandt is komen aan te groeien: waar over de ebbe is gedwongen geweest het veergat uit te vallen. Aan de andere zyde droogde het voor Arnemuiden zeer sterk, uit oorzake dat met het insteken van verscheide landen en polders in Vlaanderen, de zelve in 't vloeien zo veel waters hebben ingedronken, dat, wanneer de ebbe quam uit te vallen, de ebbe van de Hont of Westerschelde, die te voren langs de Vlaamsche kust quam in zee te vallen, is tegen Walcheren uitgelopen, afnemende voor Rammekens zekere plate, Natgat genoemt; welke achterebbe, met haar vuiligheit en het afgenomen landt van 't Natgat door den voorvloedt in den bogt van Arnemuiden is ingeworpen, zonder datze verder heeft kunnen geworpen worden, dewyl de vloedt komende nevens Vere, dat verhinderde. Dus alles door den tydt zeer droog geworden zynde, heeft men verscheide middelen voorgewend om een kille nevens Arnemuiden te behouden. Dus wierdt in de jaren 1615, 1616, en 1617 door de Lemmer een kille gedolven, wordende toen ook gebruikt een schip, dat men den naam van Diepschip gaf, zo gemaakt, dat het eenig zandt kon uit den grondt ophalen; maar te vergeefs. Als in de jaren 1619 en 1620 de prins van Oranje den Oranjepolder liet bedyken, wierdt verzocht eenige houwers en sluizen daar neven te mogen leggen, het welk geschied is. En heeft men aan de leste sluis, ten Oosten gelegen, eenen dwarsdam geleit, om het wanty af te leiden: maar die is met de zelve sluis naar 't Westen met de ebbe uitgespoelt sedert weinig jaren; als by zommigen wierdt gemeent, dat, zo de voornoemde dwarsdam weg ware, de vloedt dien van Arnemuiden voor een ebbe zou kunnen dienen. Hier op is de zelve stukswyze opgenomen, doch sedert de droogte voor deze stadt merkelyk aangegroeit. Thans is by nader besluit der heeren van Middelburg, van het St. Jooslandt tot tegen de derde sluis een dam over het schor en slyk gelegt, om den vloedt, die zeer over den Lammer zynen loop quam nemen, te dwingen langs Walcheren in te lopen.

Om alles kort in een te trekken, in den jare 1462 brak het out Arnemuiden van dag tot dag van grondbraakselen zo zeer af, dat de diepte zo na aan den dorpe quam, dat men dikwils wat moest buitendyken, overmits de vallen, zo dat men vele schone huizen en erven afbrak. Toen ging het volk metter wone innewaarts omtrent

trent het dorp, ofte Heie van den mortiere, zo dat het mettertydt vergaan is. Op dit Arnemuiden ſtont toen een klooſter van Regulieren, dat onlangs getimmert was, het geen toen van heer Henrik van Borſſelen, heere van Vere, en van heer Wolfaart van Borſſelen, zynen zoon, overgedragen en geſticht is in den polder, daar het nu nog ten huidigen dage ſtaat. En ſedert heeft men begonnen te timmeren zekere huizen op den Ooſtdyk van Middelburg, die aangegroeit zyn in getal, nevens een ſchone kapelle, en is toen te voorſchyn gekomen een ſchoon en neêringryk dorp, dragende den naam van nieuw Arnemuiden.

Wat nu aangaat de tegenwoordige gelegenheit en geſtelteniſſe van Arnemuiden, de ingezetenen houden zich als ontſlagen van alle gezag, dat die van Middelburg over hen plagten te hebben, uit kracht van het voordeel en de bevrydinge aan hunne ſtadt by den prins van Oranjë gegeven. Doch die van Middelburg ſtellen zich tot nog toe daar tegen, bybrengende, dat hen de eigendom van Arnemuiden toekomt; alzo zy, als verhaalt is, van vrouwe Anna van Borſſelen en heer Boudewyn van Borgondië gekocht hebben de ambachtsheerlykheit van Nieuwerkerke, mitsgaders het gevolg daar nu nieuw Arnemuiden legt: en dat zy zodanig hun recht tot nog toe gebruikt hadden, het welk zonder hun toeſtaan niet kon of mogt vervremt worden. En dezen twiſt hebben die van Middelburg gebragt voor den hove provinciaal van Hollandt en Zeelandt, in cas van *res vindicata*, zo als de rechtsgeleerden ſpreken.

Voor zo veel belangt het wezen der ſtadt, daar in is thans naaulyks overig de dootverf van haren ouden bloei, leggende zo vele heerlyke geſtichten onder haren val begraven. De kerk echter is een ſchoon gebouw, opgemaakt op den zelven tydt, waar in Arnemuiden met wallen beſloten wierdt. Te voren was de hoofdkerk van deze en de omleggende ſtreek tot Nieuwerkerke, waar onder Arnemuiden gereduceert was. Nu is 'er niets van overig dan een kerkhof, dat van wegen de ſtadt jaarlyks voor een weide verhuurt wordt.

Het ſtadhuis is een aanzienlyk gebouw. Voor den ſchoorſteen der raadkamer hangt een tafereel, waar in vervat is een juiſte aftekening van Arnemuiden, toen nog een dorp. Waar uit blykt dat toen aldaar geſtaan hebben vele ſchone en uitſtekende gebouwen; ook aan den waterkant vele uitſtekende hoofden. Het gaat zeker dat Arnemuiden, nog een dorp, groter begrip van huizen gehad heeft dan toen het een ſtadt geworden was. Uit de kelders en regenbakken, daar nu nog te vinden, kan dit klaar beſpeurt worden. De maatregel, dien men gewoon is te nemen in behoorlyke verſterkinge der ſteden, heeft buiten allen twyffel dit inkorten en intrekken der huizen veroorzaakt.

Hier nevens mag het tolhuis wel gedacht worden: want onder de voordeelen van Arnemuiden is te ſtellen de tol der graaflykheit: en zyn de tollenaaars, hoewel gemeenlyk vremdelingen, by gebrek van bevoegde inboorlingen, meeſtentydt ook in de regeringe der ſtadt gebruikt. De woning des tollenaars, of het tolhuis, is een ſchoon verheven gebouw, byna zo hoog als de kerk, gelegen aan de Weſtzyde der ſtadt.

Om niet te ſpreken van de neêringe, die de bequame reede en haven aan de ſtadt toebragt, en na het verlopen van het diep een jammerlyk bewys van ongeſtadigheit gegeven heeft, de voornaamſte geſtadige en gezette neêring is geweeſt die van de zoutpannen, die nu nog hedendaags de bouwvallige ſtadt onderſtut. De hoofden dezer neêringe zyn een Deen en twee Beleders, die jaarlyks by ſchout en burgermeeſters der zelve ſtadt aangeſtelt worden. Tot deze neêring is by de overigheit van Arnemuiden gegeven een ordonnantie, waar naar elk zich ſchikken moet: en die in geval van duiſterheit by ſchout, burgermeeſters, ſchepens en raden wordt uitgelegt, verandert, of vermeerdert naar eiſch van zaken: gelyk ook van de zelve by appel kennis genomen wordt van 't gewysde van deken en beleeders. De eerſte ordonnantie daar van gemaakt is openbaarlyk ter puië afgelezen in den jare 1584, die daarna in den jare 1586 met eenige artykelen is vermeerdert, ook herſtelt, met beramine eeniger nadere punten, en ondertekent in den jare 1588. In den jare 1628 zyn 'er wederom eenige artykels bygedaan, gelyk ook in den jare 1631. Dus wordt de panneering hier nog gedaan, en door goede wetten onderhouden. De zoutketen ſtonden hier al lang eer Arnemuiden een ſtadt is geworden: doch wierden meeſt afgebroken wanneer die van Middelburg voor een beleg door den prins van Oranje vreeſden; en wierdt het hout in de brouweryen aldaar verbezigt. Evenwel rechtte men ze daar na weder op, zo dat ze nu nog onderhouden worden.

De regering van het tegenwoordige Arnemuiden beſtaat uit een ſchout, twee burgermeeſteren, vyf ſchepenen, en vyf raden; geſchiedende ieder jaar de vernieuwing der magiſtraten, met afgaan van eenen burgermeeſter, en de helft der ſchepenen, dat is, het een jaar twee, en het ander drie, welker plaatſen dan met nieuwe vervult worden.

Het eerſte Arnemuiden, dat van de zee ſchier heel is ingezwolgen, zo dat men naaulyks twee gemeten lands daar van heeft, daar het voorheen nog wel zes of acht hadt, was omtrent het jaar 1300 wel by de twee en dertig gemeten groot. En gelyk de Zeeuſche landen de wiſſelvalligheit zeer onderworpen zyn, zo kan men niet weten of het naderhandt niet wel tot zynen eerſten of nog groter ſtandt zou mogen keren. *Smallegange Chronyk van Zeelandt.*

ARNHEM, by Tacitus *Arenacum* geheten, ſchoon anderen den Latyſchen naam aan het dorp *Arrichem* in het graafſchap Buren geven, is de hoofdſtadt van de Veluwe, het derde en laatſte quartier van het tegenwoordige Staaſch Gelderlandt. Vele ſchryveren beweeren, en op geen ongegronde voorbeelden, dat Arnhem of Aarnhem zo veel is als *Arentsheim*, als ware het eene wyk en woning geweeſt van eenen *Arend*, of *Arnout*. Deze ſtadt, aan de rechter zyde van den Rhynſtroom gebouwt, behoorde wel eer, nevens de gehele Veluwe, tot het ſticht van Utrecht. Men vindt ze 't allereerſt vermeld in de opene brieven der keizeren Otto den III, Lotharius den II, en Frederik den II. Van het jaar 1233 af is zy al gerekent onder de bemuurde ſteden; nu is zy van groten aanzien, en de ſtoel der hertoglyke raden, volkryk, fraai, en ſterk. Otto de III, hertog van Gelder, heeft ze 't eerſt met veſtingwerken omringt, en haar verſcheide fraaie voorrechten gegeven in den jare 1233. Niet weinig luiſter heeft deze vermakelyke ſtadt ontfangen door het verblyf der Gelderſche vorſten aldaar, en dat van eenige nagevolgde ſtadhouderen des hertogdoms. In het jaar 1505 gaf haar Philip de ſchone, koning van Spanje en hertog van Bourgondië, het recht van geldt te mogen ſlaan. In 't jaar 1372 is ze eens door de Heekerſchen en eens door de Bronkhorſters ingenomen; in 't jaar 1467 door heer Willem van Egmont verzekert, en in 1473 gekomen aan Karel den Stouten, hertog van Bourgondië. Karel van Egmont, hertog van Gelder, veroverde ze in den jare 1514 op de Bourgondiërs by verraſſing, doende in den nacht eenige ſoldaten door het kanaal van de Molenbeek in de ſtadt kruipen. Keizer Karel de V wierdt 'er vervolgens meeſter van, zo wel als van geheel Gelderlandt, en veſtigde daar in 't jaar 1543 het raadshof des zelven hertogdoms, en des graafſchaps Zutphen. Des zelfs zoon Philip de II, koning van Spanje, voegde daar in den jare 1559 by de rekenkamer der zelve landen, die aldaar nevens de leenkamer op heden nog gevonden wordt, houdende de vorſtelyke raden en rekenmeeſteren hunne vergadering en zitplaats in het hof van Naſſau, door graaf Ernſt Caſimir van Naſſau gebouwt, en door hen aangekocht, leggende voor het zelve een fraai plein of vlakte, met lindë-bomen beplant, en gemeenlyk het Zandt geheten. Acht kerken vindt men in deze luchtige ſtadt, te weten de St. Sebis, Walburgs, St. Jans, de Broeren, St. Pieters, St. Nikolaas, St. Agnieten, en Gaſthuis kerk, wordende 'er thans gene dan de St. Sebis, St. Jans, de Broeren en Gaſthuis kerken tot den openbaren Godsdienſt gebruikt. De St. Sebis kerk, eerſt St. Marten gewyd geweeſt, heeft den laatſten naam bekomen in 't jaar 1453, wanneer men uit de abdye van Prum in het aartsbisdom Trier de overblyfſelen, zo men wil, van den vermeenden heilig Sebis herwaarts overgebragt, en opgeſloten heeft. Zy ſteekt boven de andere kerken verre uit met haar ſtevig en hoog gebouw, en inzonderheit met een dikken, hogen en prachtigen toren, die in 't jaar 1650 ruim 30 voeten, en op 't volgende jaar 1651 nog meerder verhoogt, en met een nieuw uurwerk en kunſtig klokkenſpel verſiert wierdt. Karel van Egmont, laatſte hertog van Gelder, is binnen deze kerk in 't jaar 1538 begraven op het koor in een kunſtige graftombe, waar op zyne beelteniſſe levensgrootte uitgehouwen legt, ſtaande rontom zyne geſlachtwapenen uitgehouwen. De Walburgskerke, die ſedert lange jaren ſlechts tot een magazyn van legerbehoeftens gebruikt is geworden, pronkt op en aan de ſtads wal met twee hoog opryzende torens ter weder zyde den ingang op het zeer ruime daar voor leggende plein, in den jare 1328 alhier geſticht door het kollegie der domheeren, weleer door graaf Walger van Teiſterbandt binnen de ſtadt Tiel opgericht, en in 't jaar 1328 herwaarts overgebragt door Reinald den tweeden, grave van Gelder. De St. Jans-kerk volgt deze in aanzienlykheit. Zy ſtaat in 't Noordeinde der ſtadt nevens de oude verblyfſplaats en aanzienlyke woning der Rodiſche, nu Maltezer ordensridderen; en alhoewel in 't jaar 1425 eene van hare torens door den brandt, die ook het grootſte gedeelte der ſtadt vernielde, verſlonden wierdt, is de zelve naderhandt prachtiger dan voorhenen weder opgemaakt, hebbende deze kerk tot het jaar 1210 toe den tol van alle de hier uit de Veluwe binnen gevoert wordende waaren gebeurt gehad tot groten laſt der landzaten, dien grave Otto in dat zelve jaar voor zekere penningen en andere voordeelen afkoft. De Broerenkerk, aan 't Zuiden der ſtadt gelegen, is gelyk de overige kerken van weinig aanzien, en heeft men daar echter in een zilver kiſtje het hart van gemelden hertog Karel, van eene ongemene grootte, gebalzemt weggelegt gehad. Behalven twee weeshuizen, een voor burgers kinderen door den burger hopman Jakob de Wilt geſticht, en een voor die van vreemdelingen, een peſthuis, en verſcheide kloosteren, heeft men hier ook van outs gehad de St. Pieters en St. Catharyne gaſthuizen, het laatſte van voor ontallyke jaren beroemt onder den name van Godsweerdt, en in 't begin der zeventiende eeuwe uit de bakkerſtraat overgebragt naar het uitgeſtorven St. Agnieten klooſter over de beek, zynde tydelyk van inkomſten voorzien, en van eene grote ruimte, ſtaande daar voor dusdanig een opſchrift te lezen:

Hic defeſſa labore ſenectus, claudus & amens
Hoſpitio fruitur, curat ſua vulnera miles.

Niet minder pronkt Arnhem met zyne vyf aanzienlyke poorten, hoge en netbeplante wallen en ſtevige bolwerken, voerende de poorten de namen van de St. Jans, Rhyn, Velper, Sabels, of Sebis, en de Nieuwe of Water poorten, muntende de St. Jans poort echter zeer verre boven de andere in koſtelykheit en ſterkte uit, als die hertog Karel van Egmont, vrezende voor keizer Karels gedreigde komſte, in het jaar 1573 met een uitſtekent rondeel en ſteewig bolwerk op ſtads koſten verſterkt heeft.

De ſtads overigheit beſtaat uit eenen richter, het hoofdt van burgerlyke en halszaken, die ook het zelve ampt over Veluwezoom bekleedt, twee burgermeeſteren, en tien ſchepenen, om den vierſchaar te bekleeden, ſtads rekeningen op te nemen, en ruſt te bezorgen, die, eens gekoren, gedurende hun leven in die bedieninge blyven, en men alhier mede burgermeeſteren noemt, gelyk de twee regeerende hier burgermeeſteren in der tydt geheten worden. De gemelde richter wordt by 't gehele quartier van Veluwe benoemt en voorgedragen, doch alleen by den ſtadhouder en hogen raadt van Gelderlandt gekoren, en, een ſtadhouder ontbrekende,

by de zelve raden alleen; zynde zyn ampt altydt van het grootste aanzien en niet dan by riddermatige en edele mannen bekleed geweest. De jaarlyksche verkiezing van twee burgermeesteren geschiedde eertyds op den vierdag van Paulus bekeering, en later op eersten dag van May door de twaalf erffelyke schepenen, of, gelyk men daar spreekt, burgermeesteren, uit hun midden, zonder 't allerminste tusschenkomen van stadhouder of landvorstelyke raden, verkiezende, volgens de willekeur van grave Otto van Nassau, de voornoemde schepenen, wanneer 'er een uit hun ligchaam verstorven is, of zyn ampt verlaat, een ander in des zelfs plaats: behalven alle welke magistraatspersoonen men alhier ook zes gildemeesters of dekens heeft, die by de gemeentsheden voorgestelt en by burgermeesteren en schepenen gekoren worden, gelyk ook zo met de XLVIII beëdigde gemeentsmannen waargenomen wordt, staande het aan beider plicht op het burgerlyke bewindt, de stads inkomsten, ingeslope feilen, en gemene rekeningen acht te geven, voorgeslage schattingen te overwegen, goet te keuren of af te slaan naar bevindt van zaken. Wat de kerkelyke bestiering en beleidt te dezer stede belangt, de zelve heeft tot in den jare 1725 toe bestaan uit vier predikanten, sedert met een vyfden, door de stads overigheit voorgeslagen, vermeerdert, behorende onder de V klassis van Gelderlandt, genaamt de klassis van Overveluwe, haren zitdag binnen Arnhem houdende eenmaals des jaars, op den derden dingsdag na Paaschen en eenige volgende dagen, of zo 'er een bededag tusschen Paaschen en den derden dingsdag invalt, acht dagen later, en bestaande tegenwoordig met de gemelde vermeerdering te Arnhem en die van een derden predikant te Wageningen, uit XXXII predikanten, waar van 'er V te Arnhem, III te Wageningen, I te Rhynberk, en XXV op 26 dorpen en buurten den openbaren Godsdienst verrichten. De mindere leden buiten de eerstgemelde vier kerkenleeraaren te Arnhem zyn ouderlingen en diakenen, die by de beroepinge eens predikants eerst een twaalftal en daar na een zestal maken, waar uit vervolgens met de bykomste van VII leden des ouden of afgeganen kerkenraads een predikant genoemt en verkoren wordt. *Pontanus. Slichtenhorst. Guicciardyn.* enz.

ARNHEM, een der outste en alleredelste geslachten van Gelderlandt zullende ten toneele voeren, heeft men den ouden styl, die in Gelderlandt tot 1701 toe gebruikt is geworden, gevolgt. Het eerste gedenkstuk der ridderen van Arnhem doedt zich op in een voorrechtbrief van graaf Otto van Gelder en Zutphen, te vinden in 't begin des privilegie-boeks der stadt Zutphen, en die gegeven is in den jare 1190, wanneer Hendrik de VI, zoon van Frederik Barbarossa, Roomsch keizer was, en Balduinus, de II van dien name, en XXIX in rang, den bisschoplyken setel te Utrecht bezat, en waar by gemelde graaf het toenmalige stedeke Zutphen tot eene vrye stadt maakt, aldaar eene regeering van twaalf schepenen aanstelt, des zelfs burgeren tolvry door alle zyne landen, als mede vry van arrest, en het toenmaals gebruikelyke kamprecht verklaart, wordende in den zelven brief onder de ridderen en edelen, die nevens den genoemden grave deze voorrechten getekent hebben, gevonden.

ZACHARIAS JACOBUS VAN ARNHEM, die in wettigen huwelyke won:

CHRISTIAAN VAN ARNHEM, ridder, die nevens zynen zone

JACOBUS VAN ARNHEM, ridder, gemeld staat in een open brief van Arnold, grave van Gelder en Zutphen, getekent 1312, bevestigende de voorrechten, welke zyn vader Otto van Nassau, de derde van dien naam, in 't jaar 1233 aan de stad Arnhem verleent had.

De afbeeldsels van beide deze heeren vind men in het stamboek der ridderen van Arnhem, berustende onder den hooggeboren heere *Lubbert Adolf, baron Torcq, vryheere van Rozendaal*, enz. De vader zit in 't volle harnasch te paardt met opgeslagen helm, gedekt met een goude kroon met vyf fleurons, komende daar uit een rode vliegende arendt, hebbende hy in de rechter handt een recht-opgeheven lancie, en aan de linker arm zyn schild, en daar op een rode arendt met uitgespreide vleugelen op een zilver veldt. De zoon staat te voet, doch mede geheel gewapent, houdende met de rechterhandt een langen piek, en met de linkerhandt een langwerpig schildt, dat met zyn punt op de aarde rust, zynde des zelfs grondt wit of zilver, gedekt met een gelyken roden arend met uitgespreide vleugelen. Behalven dit heeft hy een roden bandelier van de rechter schouder afhangende naar de linker zyde, die met een zwaard gewapent is. Van dezen Jacobus van Arnhem is een zoon voortgekomen, genoemt

DIDERIK VAN ARNHEM, ridder, die voorkomt in een brief, gegeven in 't jaar 1333 door den ridder Hendrik van Vianen, richter van de Overbetuwe, en alwaar deze heer Diderik genoemt word vader van

WYNANT VAN ARNHEM, ridder, die by zyne vrouw *Machtelt* gewonnen heeft:

1. *Christina van Arnhem*, die getrouwt is met *Otto van Bylandt*, uitwyzens de bezegelde quitantie van 't mede beloofde huwelyksgoedt, door gemelden heer Otto, en zyn broeder Dirk van Bylandt, getekent in den jare 1349.
2. *Diderik van Arnhem*, ridder, word by Pontanus en Slichtenhorst gemeld als medegetuige, nevens *Diderik van Keppel*, over de gifte van zeker stuk lands, ten Slyke genoemt, in den jare 1357 gedaan ten Zutphensche leene aan den raad der stad Zutphen door Reinald den tweeden, hertog van Gelre. Hy heeft stervende nagelaten
   I. *Wynalda van Arnhem*, die ten man heeft bekomen *Ghisebert van Haeften*, uitwyzens zyne gegevene quitantie in den jare 1358 ten behoeve van voorgemelden heer Diderik van Arnhem, wegens het ontfangen van het medebeloofde huwelyksgoedt.
   II. *Wynand van Arnhem*, zonder oir overleden.
   III. *Barthold van Arnhem*, kinderloos gestorven.
3. *Gerrit van Arnhem*, ridder, volgt.
4. *Wynand van Arnhem* leefde in de jaren 1365, 1369, en 1376, wordende hy door Slichtenhorst nevens zyne broeders mede getelt onder de genen, die in 't jaar 1372 't hielden met den grave van Blois, zich tytelende hertog van Gelder, als getrout hebbende Mechteld, weduwe van grave Jan van Kleve, en oudste halve zuster der overledene hertogen van Gelder Reinald en Eduard. Hy is kinderloos overleden.

GERRIT VAN ARNHEM, heeren Wynants tweede zoon, ridder, was in 't jaar 1358 rechter te Arnhem, blykende zulks uit zeker extract uit een legerboek, berustende in het St. Anthonis Gasthuis binnen de stadt Arnhem. Hy huwde *Juttha*... in den jare 1379, en won by haar

I. *Wynand van Arnhem*, volgt.
II. *Willem van Arnhem*, in het jaar 1395 schepen te Arnhem.
III. *Klaas van Arnhem.*
IV. *Mechtelt van Arnhem.*

WYNAND VAN ARNHEM, heeren Gerrits zoon, ridder, heeft zyn eigen grondt in 't jaar 1392 gegeven tot het stichten des kloosters van Mariendaal by Arnhem voor Reguliere kanunniken naar St. Augustyns regel. Tweemaal is hy gehuwt geweest, als eerstelyk met *Udelle van Gruuthuizen*, heer Arents dochter, en daar na met *Elizabeth van Assendelft*, uitwyzens een ouden brief van 't jaar 1382, waar in de douarie van zyne eerste vrouw gevestigt word. By de laatste vrouwe heeft hy gewonnen:

I. *Johanna van Arnhem*, troude in 't jaar 1400 met heer *Hendrik van Middachten*, ridder, en wan by hem eene dochter, Geertruid van Middachten, die in 't jaar 1420 gehuwlykt wierd met *Johan van Brienen.*
II. *Dirk van Arnhem*, ridder, die te vrouwe kreeg *Jutte van Lembeke*, en by haar won
   1. *Jutta van Arnhem*, die eerst met *Johan van Appelthern*, en naderhand met *Pillegrom van Putten.*
   2. *Wynand van Arnhem*, ridder, heere te Lembeke, was raadt en kamerling des hertogs van Bourgondië, en stadhouder der leenen des hertogdoms Gelre, en graafschaps Zutphen. Hy troudemet een dochter van *Arend van Culenborg*, zonder wettige kinderen na te laten.
   3. *Elizabeth van Arnhem*, gehuwt met heer *Evert van Welp.*
   4. *Margareta van Arnhem*, die ten man gekregen heeft *Adriaan van Broekhuizen*, ridder.
III. *Gerrit van Arnhem*, volgt.

GERRIT VAN ARNHEM, jongste zoon van Wynand van Arnhem en Elizabeth van Assendelft, kreeg te vrouwe *Kunigonde van Kuinre* Hy overleedt in het jaar 1436, wierd in 't klooster te Mariendaal begraven, en naderhandt zyne grafzerk door heer *Paul van Arnhem*, landrentmeester van de Veluwe, naar de kerk van Velp overgebragt. Hy liet na

I. *Wynand van Arnhem*, volgt.
II. *Alyd van Arnhem*, die 1437 troude.

WYNAND VAN ARNHEM, zoon van Gerrit, en Kunigonde van Kuinre, bloeide in den jare 1462, en kreeg te vrouwe *Sophia van Rechteren en van Voerst*, die den 5 dag na St. Marten van dit jaar 1509 overleed, gelyk hy op St. Juliaans avond in den jare 1486, en zyn beide in St. Agnieten-kerk te Arnhem begraven, nalatende

I. *Gerrit van Arnhem* tot Presikhave, in den jare 1482 schepen te Arnhem. Hy huwde met *Mechtelt van Doirnik*, waar by hy, stervende in 't jaar 1503, nagelaten heeft
   Kornelia van Arnhem, die ten man gekregen heeft *Adolf van den Rutenbeek* tot Zuthem, met kinderen, en overleden zynde in 't jaar 1553, den 27 December in St. Agnieten te Arnhem begraven wirdt.
II. *Johan van Arnhem* tot Kernhem, volgt.
III. *Kunigund van Arnhem*, gehuwt met *Johan van Zallandt.*
IV. *Jutta van Arnhem*, geestelyke in St. Agnieten klooster te Arnhem, en aldaar gestorven en begraven den 2 December des jaars 1541.

JOHAN VAN ARNHEM tot Kernhem, heeren Wynands en vrouwe *Sophia van Rechteren van Voorst*, zoon, nam in 't jaar 1484, zeven en twintig jaren out zynde, te vrouwe *Alyd van Bemmel*, Alberts dochter, naaulyks veertien jaren bereikt hebbende, en wonnen zy te zamen zestien kinderen, te weten tien zonen en zes dochteren, waar na hy in 't jaar 1531 gestorven is, omtrent 74 jaren out zynde, en te Mariendaal begraven wierdt, volgende hem zyne vrouwe den elfden May des jaars 1543, die ter aarde gebragt wierdt te Ede op de Veluwe. De gemelde zestien kinderen zyn geweest:

I. *Anna van Arnhem*, geboren den 17 July des jaars 1487, troude met *Thonis van Middachten* tot Middachten, en won by hem Henrik, Karel, Christina, Anna, Alberta, Arend, Catharina en Barbara van Middachten. Stervende in 't jaar 1533 wierdt zy te Ellikom begraven.
II. *Wynand van Arnhem*, geboren den 5 November des jaars 1418, is

is ongehuwt gaan reizen, en in 't jaar 1513 in Lombardye gestorven en begraven.

III. *Alberta van Arnhem*, geboren in 't jaar 1490, is geestelyke geworden in 't St. Agnieten klooster te Arnhem, en aldaar gestorven in den jare 1540.

IV. *Albert van Arnhem*, den 4 February 1491 geboren, is 1516 ongetrout in Vrieslandt gestorven, en binnen Sneek begraven.

V. *Frans van Arnhem*, geboren den 26 April des jaars 1492, is kanunnik te Zutphen geworden, en in 't jaar 1529 aldaar gestorven en in de raads kapel begraven.

VI. *Sophia van Arnhem*, den 8 September van den jare 1493 geboren, troude 1512 aan Gerard van Renesse van der Aa, en won by hem veertien kinderen. Zy stierf in 't jaar 1548, en wierdt in de kerk van ter Aa in de provincie van Utrecht begraven.

VII *Johanna van Arnhem*, geboren in 't jaar 1594, is jong gestorven en te Ede begraven voor St. Nikolaas autaar.

VIII. *Adriaan van Arnhem*, der Duitsche ordens ridder te Utrecht, wierd geboren in 't jaar 1496, en is gestorven den 2 Juny 1520, en te Dieren begraven.

IX. *Johan van Arnhem*, geboren des daags na St. Victor in 't jaar 1497, stierf den 29 Augustus 1526 in Lotharingen ongehuwlykt.

X. *Jochem van Arnhem*, geboren in 't jaar 1498, storf nog zeer jong, en legt te Wageningen begraven.

XI. *Cunera van Arnhem* op Meiavont in den jare 1500 geboren, is jong gestorven, en te Ede voor St. Nikolaas altaar begraven.

XII. *Zeger van Arnhem* tot Kernhem, volgt.

XIII. *Gerrit van Arnhem*, geboren in 't jaar 1503 des daags na St. Alexius, stierf ongehuwt in 't jaar 1529, en wierdt te Arnhem in St Agnieten kerk begraven.

XIV. *Clara van Arnhem* op 't St. Krispyn en Krispianus dag in den jare 1504 geboren, troude in 't jaar 1522 met *Zweer van Brakel*, Johans zoone, en wierd, gestorven den tweeden dag na St. Katherynen dag van den zelven jare, te Ede begraven.

XV. *Hendrik van Arnhem* wierd geboren in 't jaar 1507 op den dag van St. Jans onthoofding, en is kort daar na overleden.

XVI. *Joseph van Arnhem*, volgt mede.

Zeger van Arnhem tot Kernhem, zoone van Johan van Arnhem en Alyd van Bemmel, wierdt geboren op St. Jan en Paulus dag te midzomer van het jaar 1502. Hy is tweemaal getrouwt geweest, te weten in 't jaar 1532 met *Anna Bentink*, heeren Johans dochter, gestorven 1540, en daar na in 't jaar 1543 met *Katharina van Honnepel*, die 1556 overleed, en te Ede begraven legt, zynde hy de zelve in 't graf gevolgt des donderdags van onzer lieve vrouwe hemelvaart in den jare 1557, verscheide kinderen nalatende.

By zyne eerste vrouwe *Anna Bentink* heeft hy gewonnen acht dochteren, te weten

1. *Johanna van Arnhem*, geboren 1533, troude den 10 July 1558 met *Elbert van Voorst*, zoone tot den Doorenburg, die het huis Schoonderbeek in het ampt Putten op de Veluwe kogt, waar op hy in 't jaar 1611 den 3 Augustus ook overleed, wordende in de kerk te Putten begraven, gelyk zy op 't huis Loo stierf, nalatende eenen zoon en drie dochteren, als:
   I. *Reinier van Voorst*, gehylikt met *Anna van Isendoorn à Blois*.
   II. *Anna van Voorst*, gehuwt met.... *van Isendoorn à Blois*, tot den Kannenberg.
   III. *Catharina van Voorst*, die ten manne kreeg *Unico baron van Ripperda*, zonder kinderen overleden.
   IV. *Margaretha van Voorst* trad in den echt met *Wolter van Isendoorn a Blois op 't Loo*.

2 *Anna van Arnhem*
3 *Margaretha van Arnhem* } twelingen, geboren in Maart 1534, en waar van Anna ongehuwt, en Margaretha, geestelyke te Niënklooster in 't landt van Kleef, den 2 Mei 1561 gestorven is.

4. *Elizabeth van Arnhem*, op St. Valentyns avond in den jare 1536 geboren, troude den 8 December 1557 met Johan ter Borg tot Harsloo met kinderen.

5. *Clara van Arnhem*, geboren 1537, wierdt geestelyke in 't St. Agnieten klooster binnen Arnhem, daar zy ook den 10 February 1554 gestorven en begraven is.

6. *Henrika van Arnhem*, geboren 1538, trouwde op allerheiligen dag van den jare 1575 met Henrik van Assenbach tot Gottendorf in 't stift Munster, zonder lyfserven na te laten overleden in 't jaar 1577.

7. *Geertruid van Arnhem*, op St. Victors dag in 't jaar 1539 ter werrelt gekomen, is mater geworden in 't St. Agniete klooster, en in 't zelve 's nachts tusschen den 10 en 11 December des jaars 1612 overleden.

8. *Maria van Arnhem*, wierdt geboren in 't jaar 1540, en trok het geestelyke gewaadt aan in 't klooster ten Isendoorn binnen Zutphen, ging daar na over in dat van St. Hieronymus, en stierf in het jaar 1614.

By de tweede vrouwe *Katharina van Honnepel* won Zeger van Arnhem twee zonen en eene dochter, te weeten:

I. *Aleid van Arnhem* wierdt geboren den 10 Mei des jaars 1545, trouwde den 10 Mei 1580 met *Johan van Scherpenzeel*, heere te Scherpenzeel, met kinderen, en stierf den 24 Maart 1593 te Scherpenzeel, daar zy ook begraven wierdt.

II. *Wynant van Arnhem*, den 1 November des jaars 1546 ter werreldt gekomen en binnen 't jaar overleden.

III. Karel van Arnhem tot Kernhem is geboren den 24 Augustus des jaars 1551, en den 9 Juny 1575 getrouwt met *Agnis van Stephraid*, 's heerens Henriks dochter tot Doddendaal, in Doornik en Walbeek, met kinderen, namentlyk

1. *Katharina van Arnhem* wierdt den 13 Mey des jaars 1576 geboren. Zy trad 1605 in huwelyk met Johan van Renesse van der Aa, met kinderen.
2. *Henrika van Arnhem*, 1577 geboren, en den 29 Mei des zelven jaars gestorven, en te Ede by hare voorouders begraven.
3. *Zegher van Arnhem*, den 23 Mey 1578 geboren, en jong overleden.
4. *Margaretha van Arnhem* wierdt geboren op Meidag des jaren 1579,
5. *Henrik van Arnhem* quam den 7 Augustus 1580 ter werreld, en is den eersten December daar aan gestorven, en te Ede ter aarde bestelt.
6. *Henrika van Arnhem*, den 2 November 1581 geboren en nog dat zelve jaar overleden.
7. *Anna van Arnhem*, den 15 April des jaars 1583 geboren, stierf den 29 October 1609 te Utrecht.
8. *Henrika van Arnhem*, te Wageningen in 't jaar 1584 geboren, alwaar zich toenmaals hare ouders ophielden wegens den oorlog, trouwde aldaar in den jare 1613 met *Lubbert baron Torcq*, 's heeren Lubbert en vrouwe Josina van Zallandt zone, met kinderen.

Volgt Joseph van Arnhem *met zyne Descendenten.*

Joseph van Arnhem, jongste zoon van Johan van Arnhem en Alyd van Bemmel, op St. Matthys avond in den jare 1510 geboren, kreeg in 't jaar 1542 te vrouwe *Jakoba van Spuelde*, die, omtrent dertig jaren out zynde, in 't jaar 1556 overleedt, en van hem dertig jaren daar na op den 20 December van den jare 1586 gevolgt is, ruim 78 jaren bereikt hebbende, en lieten zy drie zonen en eene dochter na, te weten:

I. *Johan van Arnhem*, volgt.
II. *Paul van Arnhem*, volgt mede.
III. *Gerrit van Arnhem*, geboren 1556, was stalmeester van prins Maurits van Oranje, stierf ongehuwt 1597, en wierdt te Harderwyk begraven.
IV. *Jacoba van Arnhem*, geboren 1546, en gestorven 1615.

Johan van Arnhem, 's heeren Josephs en Jakoba van Spuelde outste zoon, wierdt op St. Matthys avondt in den jare 1543 geboren. Hy trouwde den 10 September 1589 met *Johanna van Itterzum*, heeren Robberts en Johanna Mulerts jongste dochter, hy 46 en zy 20 jaren naauwlyks out zynde. Hy wierdt raadt des vorstendoms Gelre en graafschaps Zutphen, en richter te Arnhem en in Veluwezoon; overleedt den 14 Maart 1607, gelyk zyne vrouw den 17 November des jaars 1626, hebbende zy te zamen gewonnen gehad:

I. *Jakoba van Arnhem*, geboren den 27 Mey 1591, trouwde in Mey des jaars 1615 met *Lubbert, baron Torcq*, zone van heere Lubbert, baron Torcq, en Henrika van Arnhem, met kinderen.
II. *Robbert van Arnhem* den eersten Maart 1593 ter werreldt gekomen, stierf den 19 October daar aan volgende.
III. *Joseph van Arnhem*, geboren den 20 September 1594, overleedt ongehuwt den 6 October 1618.
IV. *Robbert van Arnhem*, den 20 July 1599 geboren, volgt.
V. *Gerrit van Arnhem*, den 5 January 1598 geboren, volgt mede.
VI. *Een dochter* den 5 Augustus 1596 geboren, overleed kort daar na nog ongedoopt.
VII. *Ernst van Arnhem*, geboren den 6 October 1602, overleed den 14 September des jaars 1606.
VIII. *Paul van Arnhem*, des nachts tusschen den 19 en 20 Mei in den jare 1605 geboren, stierf den 28 Augustus 1629.
IX. *Johanna van Arnhem*, den 25 Juny 1607 ter werreldt gekomen na haar heer vaders overlyden.

Robbert van Arnhem, derde zoon van heer Johan van Arnhem en vrouwe Johanna van Itterzum, den 20 July 1596 geboren, heeft te vrouwe gekregen *Ermgard Elizabeth van Dorth*, erfdochter van de vrye heerlykheit Rozendaal by de stadt Arnhem gelegen, de welke hy aldus in zyn hoogadelyk huis bragt. Hy wierd landdrost van de Veluwe, en won by zyne gemelde vrouwe twee dochteren:

I. *Janna Margaretha van Arnhem*, erfdochter van Rozendaal, geboren den 12 December des jaars 1636, en getrouwt den 10 December 1667 met haren vollen neef Johan, baron van Arnhem, haren vaders broeders zoon. Zy is in January des jaars 1721 overleden, in den ouderdom van 86 jaren.
II. *Elizabeth van Arnhem* is getrout geweest met Frederik Willem baron van Heiden, aan eene wonde, in 't jaar 1690 in den slag van Fleury bekomen, binnen Brussel kinderloos overleden.

Gerrit van Arnhem, vierde zoon van *Johan van Arnhem* en *Johanna van Itterzum*, geboren den 5 January 1598, huwde in 't jaar 1634 met *Theodora van Wassenaar van Duyvenvoorde*, oud-

ste dochter van *Jan van Wassenaar* heere *van Duivenvoorde*, en van *Maria van Voorst*, heeren Frederiks dochter. Zynde zy weduwe van *Gerrit Randerode vander Aa*, en hebben zy te zamen gewonnen een eenigen zoon,

Johan van Arnhem, heere van Rozendaal tot Harsloo, wierdt in den Hage geboren den 1 Mey des jaren 1636, alwaar zyn heer vader toenmaals wegens de provincie van Gelderlandt afgevaardigt was ter vergadering van de Hoogmogende heeren Staten Generaal. Hy trouwde den 10 December 1667 met zyne volle nichte, *Janna Margareta van Arnhem*, erfdochter van de vrye heerlykheit Rozendaal, en dochter van den heere *Robbert van Arnhem*, landdrost van de Veluwe, en van vrouwe *Ermgard Elizabeth van Dorth*. Jammer is het, dat uit zulke twee edele bomen gene telgen voortgekomen zyn, en dus in gemelden heere, als het laatste manlyke oir des alleredelsten en oudsten geslachts, de naam der ridderen en baronnen van Arnhem verstorven is op den 12 December des jaars 1716, wanneer zyne hoog-edelheit in den ouderdom van tachtig jaren en zeven maanden op zyn huis te Rozendaal overleedt.

Volgen Paul van Arnhem *en zyne Descendenten.*

Paul van Arnhem, landrentmeester van Gelderlandt, tweede zoon van heere *Joseph van Arnhem* en *Jakoba van Spuelde*, was geboren den 18 April des jaars 1553, en in 't jaar 1587 gehuwt met *Elizabeth van Appelthern*, na welker overlyden hy in 't jaar 1591 hertrouwde met *Henrika van Golstein*; by beide de welke hy gewonnen heeft gehad:

By zyne eerste vrouwe,

Johanna van Arnhem, jong overleden kort na hare geboorte.

By de twede vrouwe,

I. *Joseph van Arnhem*, den 26 Juny 1593 geboren, en zonder oir gestorven.
II. *Elizabeth van Arnhem*, in 't jaar 1595 geboren, overleed kinderloos.
III. *Henrik van Arnhem*, ongehuwt gestorven.

ARNHEM, (Johan, baron van) heere van Rozendaal tot Harsloo, eenige zoon van Gerrit, baron van Arnhem, en Theodora van Wassenaar van Duivenvoorde, wierdt den 1 Mey naar den ouden, of 11 naar den nieuwen styl in 's Gravenhage geboren, alwaar zyn doorluchtige heer vader wegens Gelderlandt ter vergadering van de hoog Mogende heeren Staten Generaal afgevaardigt was. Gedurende den tydt van tien jaren wierdt hy aldaar opgevoed, waar na hy met zyne ouders naar Gelderlandt vertrokken, eerst te Arnhem, daar na by den predikant te Zoest in het landschap Utrecht, later te Wageningen, verder te Deventer, en ten laatste te Leiden zyne taaloeffeningen en studiën, een man van zulke hoge geboorte passende, begonnen, voortgezet en voleindigt heeft. Naaulyks den ouderdom van 22 jaren bereikt hebbende, in den jare 1658, wierdt hy uit hoofde van zyne hoogadelyke geboorte in de ridderschap van Veluwe, Gelderlands laatste quartier, verschreven. Negen jaren daar na, te weten den 10 December 1667, O. S. trouwde hy met zyne volle nichte *Janna Margareta van Arnhem*, erfdochter van de vrye heerlykheit Rozendaal by de stadt Arnhem, geboren den 12 December 1636 uit Robbert van Arnhem, landdrost van Veluwe, (broeder van voorgenoemden Gerrit van Arnhem, onzen heer Johans vader) en uit vrouwe Ermgard Elizabeth van Dorth, erfdochter van Rozendaal. Den 11 Mey 1674 wierdt hy, als een lidt van de ridderschap, ordinaris gedeputeerde van het Veluwsche quartier in den ouderdom van 38 jaren; den 11 February van 't volgende jaar 1675 richter van Arnhem en in Veluwenzoom, en den 9 February 1684 door den koning van Groot-Britannie, Willem den III, begunstigt met het extraordinaris raatsheerschap van het edelmogende hof des vorstendoms Gelre en graafschaps Zutphen. Zo verre ging de genegenheit van voorgemelden koning en des zelfs koninginne Maria, die zich meermalen op Rozendaal verlustigt hebben gehad, en voor eenigen tydt verbleven zyn, dat zy onzen heere en des zelfs vrouwe op aanhoudende begeerte eindelyk gewonnen, en met dien koning zelfs in October des jaren 1692 naar Engelandt hebben doen overgaan, van waar zy na een verblyf van zes weken, overladen van gunstbewyzen en geschenken, op Rozendaal te rug keerden. Geen minder gunst en liefde heeft hem de regeering en de vredelievende burgery van Arnhem altoos toegedragen, als van naby kennisse dragende van zyne weêrgaloze deugden, godvruchtigen, vreedzamen, liefdadigen, gerechtigheit minnenden en vryheit verdedigenden aardt. Hierom weigerde hy een geruimen tydt een ontledigt burgermeestersampt te Arnhem in het jaar 1695 te bekleeden, om dat hy reets richter der gemelde stadt was, en nam het eindelyk niet dan tegen zyn zin en schoorvoetende aan, op het eenparige besluit en aanhouden der Arnhemsche regeerders, en de opgevolgde goetkeuring van den koning van Groot-Brittannië. Zes jaren daar na, te weten den 15 Augustus 1701, verhief hem die grote vorst uit eene byzondere hoogachting tot landdrost van Veluwe, dies hy den 19 der zelve maandt zyn richterampt van de stadt Arnhem nederlei. Met grote deernis vernam hy het overlyden van zynen weldoender in den jare 1702, maar met de uiterste smarte zag hy de droevige gevolgen van die doodt in Gelderlandt en inzonderheit te Arnhem aan, alwaar men onder den schonen glimp van rechts en oude vryheits herstellinge in het jaar 1703 een nieuwe keur van XII stads regeerders door de gemeentsluiden verkoor, latende of verkiezende daar onder zes van de oude magistraatspersonen, en daar onder den heere van Rozendaal, die nevens de vyf andere oude heeren standvastig het zelve ampt buiten zyne andere mederegenten geweigert heeft te bekleeden, als mede in het jaar van 1707, wanneer 'er al weder eenige heeren afgezet wierden, waar by zyn hoogedelheit vervolgens verbleven is, hoe veel aanzoeks aan hem ook naderhandt al verder gedaan wierdt, tot aan zyne doodt toe, die hem zachtelyk en Godvruchtig dit aardsche voor een onverganklyk leven deedt verlaten op het adelyke huis Rozendaal op den 12 December des jaars 1716, den LXXXI verjaardag van zyne nageblevene vrouwe.

Hoe zeer Johan baron van Arnhem ook beslommert was met de gewichtigste staatsampten van zyn vaderlandt, hadt hy echter eene zeer fraaie kennisse in de landmeet-en bouwde opgedaan, maar was nog beter ervaren in de gronden van den waren Godsdienst, en oeffende zich zomwylen daar nevens niet ongelukkig in de Nederduitsche dichtkunde, uitwyzens zyne uitgegeve schriften, welke, in rym opgestelt, ten opschrift voeren:

Jesus Christus in het ligchaam zyns vleesches, en verhandeling over Jesus Christus in het bloedt zynes kruisses. 1694 in 4.
Gedachten en Gedichten, geestelyke en zedelyke, begrypende 's menschen leven, afgebeelt door een schip, nevens de geestelyke overdenkingen van Ion. Hal, bisschop van Excester. Leiden 1707 in 4.

Verder in prose of onrym:

Order en regel voor 's menschen leven, gericht naar het voorbeeldt der gezonde woorden en naar de leere der waarheit, die naar de Godzaligheit is tot eene lampe voor onzen voet, en een licht voor ons padt. Harderw. 1715 *in* 8.

Hy is, het laatste manlyk oir van zyn hoogadelyk en ridderlyk geslacht zynde, en zonder kinderen na te laten in de kerke van Velp, het naast aan Rozendaal gelegen dorp, met weinig uiterlyken zwier begraven, volgens zyn eige bestelling en begeerte, rustende aldaar ook die dappere en Godvruchtige krygsoverste Frederik Willem baron van Heiden en des zelfs gemalinne, de eenige zuster van dezen heere van Rozendaals gemalinne.

ARNIM, of ARNHEIM, eene oude adelyke familie, wordt gezegt in den jare 926 in het Mark Brandenburg gekomen te zyn, nadat de Wenden daar uit verdreven waren. Zy heeft zich naderhandt ook in Pomeren en opper-Saxen uitgebreid. Joachim was in den jare 1544 heerenmeester te Zonneburg. Leopold stierf in den jare 1582, zynde raadt geweest van vyf keurvorsten. Omtrent den zelven tydt was in leven Bernd, of Bernhard, hofmaarschalk van den keurvorst van Brandenburg. In den dertigjarigen oorlog heeft zich Johan Georg *van Arnim* zonderling beroemt gemaakt; van wien naderhandt in den jare 1668 in leven was Wolf Christoffel, krygs-en geheime raadt van den keurvorst van Saxen, lieutenant generaal van het voetvolk, kamerheer, overste, en opperkommandant van de vestingen Pleissenburg en Wittenberg, als mede ambachts-hoofdman te Grimme en Leipzig. In den jare 1691 was Johan Christiaan hofrichter te Wittenberg; en in den jare 1710 was Georg Abraham lieutenant generaal in dienste des konings van Pruissen, als mede kommandant van Berlyn. *Angel. Marck. Chron. pag.* 39. *Micrælii Pommerlandt. Mulleri Ann. Sax. Knaut Prodr. Misn. Bucel. Stemm. Germ. P.* IV. *pag.* 20.

ARNIM, of ARNHEIM (Johan Georg van) is uit het hier voor aangeroerde geslacht gesproten. Hy is in het Oekker Mark van Bernhard van Arnim, keur-Brandenburgschen landvoogdt, en van Sophia van Schoelenburg in den jare 1581 geboren. Naar zyn standt en geboorte wel opgevoed, op akademien in de wetenschappen welbedreven, en op reizen eene naaukeurige kennisse van al het noodwendige verkregen hebbende, tradt hy eerst in Poolsche, en daar na in Zweedsche krygsdiensten. In den jare 1626 begaf hy zich in dienst van keizer Ferdinand den II, en wist de gunst van dien keizer zo wel, als ook van den toen ter tydt alles vermogenden generaal Wallenstein te winnen, dat hem, generaal veld-maarschalk gemaakt zynde, in den jare 1628 het vermaarde beleg van Straalsond wierdt opgedragen. Doch deze toeleg door den onderstandt der Zweden verydelt zynde, wierdt Arnim met eenige keizersche krygs-benden tot onderstandt van den koning Sigismund den III van Polen tegen de Zweden gezonden; maar dewyl de Polen eenig mistrouwen in zyn beleidt stelden wierdt hy te rug geroepen. Hy van zyn kant ook daar over misnoegt zynde verzocht en verkreeg zyne ontslaging uit den keizerlyken dienst: en daarna in den jare 1631 als generaal veldmaarschalk dienst onder Johan Georg, keurvorst van Saxen, genomen hebbende, wierdt hy in gezantschap aan den koning van Zweden Gustaaf Adolf gezonden, om de weder-inruiming van de Brandenburgsche vesting Spandau uit te werken; en als den 7 September de slag tusschen de keizerschen onder den generaal graaf van Tilly en de Zweden by Leipzig voorviel, voerde hy het bevel over de Saxen, en hielp vervolgens die stadt weder veroveren. Van daar rukte hy met het onder zyn bevel staande Saxische leger in de Lausnits en Bohemen. Praag, Eger, Elnbogen en nog eenige andere plaatsen verovert hebbende, dwong hem de generaal Wallenstein alle deze landen en plaatsen al zo ras weder te verlaten, als hy ze ingenomen hadt: doch hy bleef niet zonder achterdogt, van zich door onachtzaamheit, of noch wel slimmer dingen zulke rampen op den hals gehaalt te hebben; en schoon hy in het vervolg weder in Silesië viel, groot-Glogau en de Steenauwer schans veroverde, en zich by de Zweedsche benden, onder het bevel van Du Val staande, gevoegt hebbende, de keizerschen hier en daar versloeg, bleven doch de Zweden even misnoegt op hem, en bemoeiden zich zyne trouwe verdacht te maken, zo dat men hem ook in den ver-

vermaarden slag van Lutzen niet wilde gebruiken. Ondertusschen vermeerderde het misnoegen der Zweeden en Silesische standen op hem, om dat hy nooit recht op den vyandt wilde losgaan, en over allerhande kleinigheden verweigeringen met de Zweden veroorzaakte. Doch hy wist zich in de gunst van den keurvorst van Saxen te handhaven, en wierdt op nieuws in den jare 1633, na dat de vredehandelingen waren afgebroken, weder in Silesie gezonden, daar hy zich tot du Val weder geslagen hebbende, Strelen en Grotkau innam. Wallenstein ondertusschen door allerhande nieuwe voorstellingen van vrede de Protestantsche hoge vereenigde machten ophoudende, veinsde als of hy met zyn leger in Meissen wilde invallen, doch zyn oogmerk was in de opper-Paltz te trekken, gelyk hy ook deedt. Arnim begaf zich mede derwaarts met zyn leger, en wel met zo groten spoedt, dat de keurvorst van Saxen zelf moest bekennen, niet te kunnen begrypen, hoe Arnim zo ras met zyn leger hadt kunnen voorttrekken. Doch om dezen misslag eenigzins te verbeteren, trok Arnim in het Brandenburgsche, om dien keurvorst by te staan, en belette daar door, dat de vyanden Berlyn konden wegnemen, belegerde ook nog in den winter, maar te vergeefs, Frankfort aan den Oder. In den jare 1634 wierden van Wallensteins kant weder voorslagen van vrede gedaan, waar door men trachtte de keurvorsten van Saxen en Brandenburg van de verbintenisse met de andere Protestanten af te trekken, en alzo eene verdeling onder de verbondene machten te maken, welk alles onder het bestier van Arnim gedreven wierdt; doch deze onderhandelingen verdwenen haast, ten deele door het mistrouwen, dat iedereen op Arnim hadt, ten deele door de doodt van den generaal Wallenstein. Vervolgens in een mondgesprek met den hertog Bernhard van Weimar getreden zynde, en daar in 't een en 't ander wegens de verdere krygsondernemingen beraamt hebbende, begaf zich Arnim weder te veldt, nam Bautzen, groot-Glogau en Zittau in, versloeg de keizerschen by Liegnits, viel met den Zweedschen generaal Bannier in Bohemen; doch hun aanslag op Praag mislukkende, bemachtigden zy Limburg en Koningsgrats. In den jare 1635 zondt hem de keurvorst van Saxen naar Berlyn op den landdag, en na dat de keurvorst met den keizer een byzonderen vrede te Praag gemaakt hadde, moest Arnim het Saxische leger uit de keizerlyke erflanden naar huis doen trekken. Hier over eenig misnoegen opgevat hebbende, leide Arnim zyne bediening neder, en vertrok zonder voorweten van den keurvorst van Saxen naar Brandenburg, daar hy den keurvorst van Brandenburg van het geheim van den Pragischen vrede eenig licht gegeven hebbende aan de keurvorst van Saxen gezonden wierdt, en om eenige verklaringen ten opzichte van den Praagschen vrede, als mede wegens de Zweedsche voldoening, die in den vrede bepaalt zoude wezen, te eischen. Daar van daan te rug gekomen zynde, ging hy op zyne heerlykheit Bryzenburg in het Oekker Mark wonen, doch de koninklyke Zweedsche gezant Steno Bielke en de Zweedsche generaal Wrangel bragten het op uitdrukkelyk bevel van hun hof by den keurvorst van Brandenburg daar toe, dat Arnim in den jare 1637, op den 17 Maart, gevangen genomen, aan de Zweden te Stettin overgelevert, en van daar naar Zweden gezonden wierdt. Het volgende jaar te Stokholm aan het hof een groot festein zynde, ontvluchtte hy van daar: en in Duitschlandt aangekomen zynde, onthieldt hy zich eenigen tydt heimelyk te Fischhuizen. Eindelyk nam hy weder dienst, als generaal lieutenant, onder den keizer en keurvorst van Saxen. Met het oprechten van een nieuw leger bezig zynde overviel hem eene ziekte, waar aan hy sturf den 18 April 1641, in het 60 jaar van zynen ouderdom. Zyn dikwils veranderen van dienst, zyne gierigheit, en zyn opgevatte haat tegen de Zweden hebben hem niet zonder reden verdacht gemaakt. Anders was hy een groot man zo in het veldt als in de raadkamer; want hy was onvermoeit, matig en zuinig; en daarom noemden hem ook de Roomsch-Katholyke soldaten den Luitherschen Kapucyner. *Puffendorf Zweedsche Hist.*

ARNEDO, *Arnedum*, een stadt van Amerika in Peru, en in het gouvernement van Lima, met een bequamen haven op de kust van de Stille zee. Zy hoort de Spanjaarden toe, van de welke zy gebouwt wierdt in de zeventiende eeuw. Zy is niet groot, en zestien mylen van Lima gelegen naar de Noordzyde. *Sanson.*

ARNES, *Arnesia*, een groot vlek van Angermanië, eene provincie van Zweden, is gelegen aan een grote baai van de golf van Bothnië. *Maty Dict. Geogr.*

ARNHUSEN, *Arnhusia*, eene kleine stadt van Duitschlandt in het hertogdom Cassuben, naby de rivier de Rega, en de scheidpalen van het Mark van Brandenburg. Ze is twee Duitsche mylen gelegen van Belgard, en vier mylen van Colbert, en van de kust van de Oostzee, onder het gebiedt van den keurvorst van Brandenburg, aan den welken deze plaats is overgelaten uit krachte van den vrede van Westphalen. *Baudrand.*

ARNGRIMUS, een geleert man, geboren in Yslandt. Zie Jonas Arngrimus.

ARNISÆUS, (Henningus) geboortig van Halberstadt, hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeschole aldaar, is een zeer geacht philosooph en geneesheer geweest omtrent het begin van de zeventiende eeuw. Men maakt groot werk van zyne staatkundige werken, in de welke hy een leerstuk vast stelt, het welk regelrecht strydt tegen dat van Althusius; want hy beweerde, dat het gezag der vorsten nooit moet geschonden worden door het volk. Zie zyn boek *de Authoritate Principum in populum semper inviolabili*, gedrukt te Frankfort in het jaar 1612. Zie ook zyne drie boeken *de jure Majestatis*, gedrukt in de zelve stadt in het jaar 1610; en zyne *Relectiones Politicæ*, insgelyks gedrukt te Frankfurt in het jaar 1615. Hy heeft dit werk niet voltrokken, het welk anders zeer fraai is voorgekomen. Hy heeft eene naamlyst uitgegeven van die genen, die beweert hebben, dat de souvereiniteit aan het volk toekomt; het welk, naar het oordeel van Boeclerus, een zeer verderffelyke grondregel is, en de spil van allen opstandt. Boeclerus voegt daar by, dat het een jammerlyke zaak is, dat 'er zo vele grote mannen op deze, naamlyst gevonden worden. Hy wierdt naar Denemarken geroepen; en begaf zich derwaarts, en wierdt daar verheven tot den trap van raadt en geneesheer van den koning. De hogeschool van Helmstadt verloor zeer veel by zyn vertrek, volgens de getuigenis van Conringius, die hem noemt *æternum Juliæ Academiæ & incomparabile ornamentum.* (*Boecler. in Grot. de Jure belli & pacis l.* I. *c.* 3. *num.* 8. *pag.* 236.) Men heeft valschelyk uitgestrooit, dat hy hoogleeraar te Jena is geweest, en dat hy zyne boekzaal nagelaten heeft aan de hogeschole van die stadt. Men hadt mogen zeggen, zonder zich te vergissen, dat hy lessen voorgehouden heeft in de hogeschole van Frankfurt aan den Oder, eer hy hoogleeraar geworden was in de akademie van Helmstadt. Hy hadt gereist door Vrankryk en Engelandt, en stierf in de maandt van November in het jaar 1635. Men voegt hier by de tytels van verscheide stukken van zyne werken. Behalven zyne staatkundige verhandelingen, waar van reets gewag is gemaakt, heeft hy geschreven *de Subjectione & exemptione Clericorum; de Potestate temporali Pontificis in Principes; de Translatione imperii Romani; de Republica; de jure Connubiorum; Doctrina Politica in genuinam methodum, quæ est Aristotelis, reducta, & ex probatissimis quibusque Philosophis, oratoribus, Jurisconsultis, Historicis, &c. breviter comportata & explicata.* Dit is een zeer geleert werk. Hy heeft ook geschreven over de geneeskunde. Zyne *Observationes aliquot Anatomicæ* wierden gedrukt te Frankfurt in het jaar 1610 in 4. Zyn Dispuit *de lue venereâ cognoscendâ & curandâ* quam in druk te Oppenheim in het zelve jaar in 4. Men weet de de rechte dagtekening niet van den eersten druk van zyne *Disquisitiones de partûs humani legitimis terminis*, noch ook van zyne boeken *de Præservatione a Peste; de Hydropum essentiâ & curatione; de Apoplexiâ & Epilepsiâ cognoscendis & curandis.* Wat zyne philosophische schriften belangt, men dient te weten, dat hy aanmerkingen heeft gemaakt op de Redeneerkunde van *Crellius*; voorts: *Epitome Metaphysices ad mentem Aristotelis; de Constitutione & partibus Metaphysicæ; vindiciæ pro Aristotele de subjecto Metaphysicæ & naturâ Entis; Disputationes* VIII *Metaphysicæ; Epitome doctrinæ Physicæ. Bayle Dict. Crit.*

ARNO, eerste aartsbisschop van Saltsburg, was een Engelschman van geboorte, en een broeder van Alcuinus, leermeester van keizer Karel den Groten. Hy was eerst abt van het klooster Elnon in de Nederlanden, maar wierdt in den jare 785 aartsbisschop van Saltzburg. Hy maakte zich zeer bemint by Thassilo, hertog van Beyeren, als mede by keizer Karel den Groten wegens zyne bequaamheit in zaken, den staat betreffende; waarom hy door de gemelde vorsten zomtyds in gezantschap aan den paus gezonden wierdt. Alzo nu in dien tydt het Christendom in Duitschlandt toenam, en Arno voornamentlyk het zelve in Karinthië en Pannonië uitbreidde, en doordien 'er buiten Mentz geen aartsbisschop in Duitschlandt was, schreef paus Leo de III aan de bisschoppen van Beyeren, dat zy onder zich een aartsbisschop zouden verkiezen, welk lot Arno van Saltzbug trof, de welke ook door den paus in den jare 798, nevens zyne kerke, in die waardigheit bevestigt wierdt. Hy stierf in den jare 821. Men bewaart nog van hem eene lyst van al het gene aan Saltzburg is geschonken geworden. *Mabillon Acta S.S. Bened. Tom.* IV. *P.* 1. & *Annal. Bened. T.* II. *lib.* XXIII. *ad ann.* 758. *n.* 37. & *lib.* XXV. *ad ann.* 782. *n.* 31. & *ann.* 787. *n.* 62. *Pagi Crit. ad Baron. Tom.* III. *ad ann.* 796. *n.* 18. 19. & *ann.* 798. *n.* 6. *Capitular. Car. M. lib.* VII. *c.* 187. *Labbei Coll. Concil. T. III. Hund. Metrop. Salisb. T.* I. *p.* 4. *Mezger Hist. Salisb. lib.* III. *cap.* 1. *seq.* & *lib.* VI. *pag.* 1009. *Ducker Salisb. Chron. pag.* 41. *Staat von Saltzb. P.* II. *cap.* 2. §. 3. *pag.* 64. *seqq.*

ARNOBIUS, hoogleeraar in de welsprekentheit te Sicca in Numidië omtrent het einde van de derde eeuwe, wierdt door zekere dromen getrokken tot de belydenis van het Christen geloof. Hy begaf zich by de bisschoppen om hen te verzoeken, dat hy mogt aangenomen worden tot een lidt van de kerke: maar dewyl zy nog genoegzaam indachtig waren den geweldigen yver, met welken hy altydt het ware gelove bevochten hadt, mistrouwden zy hem in den beginne, en eer zy hem aannamen onder het getal van de leerlingen des geloofs, begeerden zy, dat hy bewystekenen zoude geven van zyn goet voornemen. Om hen te voldoen schreef hy een werk tegen de Heidenen, in het welke hy krachtig wederleide de ongerymtheden van hunne gewaande Godheden. Hy besteedde tot dat werk alle zyne welsprekentheit, en gaf grote blyken van zyne letterkunde; maar dewyl hy een loffelyk ongeduldt hadt om ingelyft te worden in de gemeente der gelovigen, gebruikte hy te groten spoedt in het maken van dit werk. Dit is de oorzaak dat de welgeschiktheit en de goede order in het zelve niet gevonden wordt met die volmaaktheit, die daar toe vereischt wordt. Het slimste is, dat hy, geen naaukeurige en grondige kennis hebbende van de Christelyke waarheden, zeer gevaarlyke dwalingen uitstrooide. Men is niet bewust, wat hy sedert dien tydt gedaan heeft, of op wat tydt hy is gestorven. Zyn werk behelst zeven boeken, maar geen acht, gelyk men eenigen tydt gemeent heeft. Het is genoegzaam bekent, dat het kleine boek van *Minucius Felix* voor tytel heeft *Octavius*. Men vindt het zelve gevoegt by de boeken van Arnobius in verscheide aloude handschriften; het welk de reden is, dat het zelve is doorgegaan voor een werk van Arnobius; en buiten twyffel heeft het woordt van *Octavius*, genomen voor *octavus*, het welk *achtste* beduidt, vele lezers misleid. Het werk van Arnobius is opgeheldert met verklaringen van geleerde mannen, en verscheide malen gedrukt. *Bayle Dict. Crit.*

ARNNOBIUS, bygenaamt de Jonge, om hem te onderschei-

den van den voorgaanden, maakte eene zamenhandeling of tweespraak tusschen hem en Serapion van de Eenheit, en van de Goddelyke Drieëenheit, en van de overeenstemming van de Genade, en van de vrye wille, in het welke hy geen zwarigheit vindt te zeggen, dat hy de schriften van den H. Augustinus, die hy aanhaalt, zo goet acht als die der Apostelen. Men schryft hem ook toe eene verhandeling van de twee zelfstandigheden, dat is, van de twee naturen in Christus; en men gelooft, dat de verklaringen der Psalmen, de welke Beda aan een schryver van dezen naam toeschryft, van dezen Arnobius gemaakt is. Men zegt ook, dat hy eenige andere verhandelingen geschreven heeft, als: *De Gratia & liberi arbitrii concordia*, enz. Men vindt de zelve in de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*) met aanmerkingen van den vader Franciscus Feuardent, Minderbroeder, die de zelve reets hadt uitgegeven te gelyk met de werken van den H. Irenæus. Voor 't overige, Arnobius leefde in de V eeuwe na het houden van de kerkvergadering van Chalcedonië, omtrent den jare 460. Het is zeker, dat hy priester is geweest, en misschien een Afrikaan van geboorte. Albertinus en anderen hebben bewert, dat hy van de Pelagiaansche gezintheit was; maar zy hebben zich vergist. *Sixtus Senensis lib.* IV. *Bibl. S. Bellarminus. Possevinus. Miræus. Feuardent. Labbé, enz.*

ARNODEN, een benaming, die men gaf aan die genen, die onder de Grieken op gastmalen of andere byeenkomsten de vaarzen van Homerus plagten op te zeggen, hebbende een laauwertelg in de handt. Zy wierden aldus genoemt, om dat zy een lam tot vergeldinge kregen, het welk in de Grieksche taal ἀρνὸς genoemt wordt. Men noemde hen ook *Rapsoden*, dat is, *rommeldichters*, om dat zy allerlei stukken en uittreksels uit 't een en 't ander boek van Homerus by malkander voegden, en in dezer voegen opsneden. *F. Rosſ. Archæol. Att.*

ARNOLD, of ARNOLDUS, prooft te Hildesheim, heeft in den beginne der XIII eeuwe geleeft, en is abt te Lubek geweest. Hy heeft het *Chronicon Helmondi* van 1171 tot 1209 achtervolgt, en het zelve aan Philip, bisschop van Ratseburg, opgedragen. In den jare 1659 is dit werk te Lubek met de aanmerkingen van Henricus Bangertus gedrukt. *Cave Hist. Lit. P.* I. *p.* 489.

ARNOLD (Christoffel) is in het Neurembergsche gebiedt te Kirchen-Sittenbach in den jare 1627 geboren. Zyn vader was Caspar Arnold, deken van de kerke van St. Sebald te Neurenberg. Hy heeft zich op de akademie te Altorf in de beschaafde letteren geoeffent, en is een toehoorder geweest van de twee hoogleeraren Hakspan en Rupert. Goede gronden aldaar gelegt hebbende begon hy zyne reizen door Duitschlandt, Hollandt en Engelandt; en maakte met de vermaartste mannen zyner eeuwe kennisse. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde wierdt hy tot deken van de St. Marien-kerk, en tot hoogleeraar aangestelt, welke ampten hy met veel lof tot zyne doodt toe bekleed heeft. Hy heeft vele fraaie werken nagelaten, onder welke uitmunten: *Valerii Catonis Diræ cum Comment. Testimonium Flavianum, s. Epist.* 30 *de Josephi Testim. de Christo; Ruperti Hist. Universalis; Florus; Pomponius de Origin. Juris; Phil. Caroli Animad. in A. Gellium. it. in Curtium, cum Diss. de Curtii ætate, scriptis, comment. stilo; Deg. Whear relectiones Hist. Opera M. Velseri cum vita ejusdem.* Zie *Omeis. Dissert. de claris Norimbergens.*

ARNOLDI (Hendrik) van Saxen, een Godgeleerde, bloeide in de XV eeuw. De vaders van de kerkvergadering van Basel verkozen hem tot hunnen geheimschryver, en zyne grote bequaamheit zoude hem ongetwyffelt tot zeer gewigtige ampten verheven hebben, indien hy een afgezondert leven niet gestelt hadt boven de vergankelyke waardigheden. Hy begaf zich in het Karthuizer klooster te Basel, alwaar zyne zeldzame verdiensten hem wel haast verhesten tot den trap van overste van dit huis; en hy maakte twaalf verscheide verhandelingen, welker lyst te zien is in *Petrejus*. Trithemius stelt zynen sterfdag in het jaar 1417. Anderen spreken verscheidentlyk daar van. *Trithemius in Catal. Petrejus Bibl. Cart. in Catel. Sixtus Senensis lib.* IV. *Bibl. S. Sutorius lib.* II. *vita Cart. Tract.* 3. *c.* 6. *Vossius lib.* III. *de Hist. Lat. p.* 567.

ARNOLDI, (Nicolaas) hoogleeraar in de Godgeleertheit te Franeker, wierdt geboren te Lesna, een stadt van Polen, op den 17 December in het jaar 1618. Zyne moeder, weduwe geworden zynde, wanneer hy niet meer dan drie jaren out was, droeg alle bedenkelyke zorg voor zyne opvoeding, en schikte hem tot de letterkunde. Hy deedt den loop van zyne eerste studien in het collegie van Lesna onder Comenius, (zonder te spreken van de andere regenten) de welke toen ter tydt aan zyne leerlingen dicteerde zyne *Janua Linguarum*. Hy wierdt in het synode van Ostrorog, in den ouderdom van vyftien jaren, akolyt of altaarklerk, gemaakt; want de Hervormde kerken van Polen hadden dit gedeelte van de oude tucht nog behouden, en in deze bevoegtheit verzelde hy Orminius, opperopziender der kerken van groot-Polen, gedurende den tydt van twee jaren in de bezoeking van de Poolsche kerken, waar na hy naar Dantzig gezonden wierdt in het jaar 1635, en zich tot de studie van de wellprekentheit en van de philosophie begaf. Hy moest zomwylen eenige harde stoten uitstaan van den quaden aardt van Johan Botsak, dien het speet, dat een jongeling van zulke grote verwachting den Hervormden Godsdienst aankleefde. Hy keerde weder naar Polen in het jaar 1638, en oeffende zich in de Godgeleertheit onder de bestiering van Orminius, en na verloop van een jaar wierdt hy naar Podolië gezonden, om aldaar opperbestierder van het Latynsche school van Joblonow te wezen. Hebbende drie maanden deze bediening waargenomen, deedt hy de dienstplegingen van predikant twee achtereenvolgende jaren ten huize van zeker groot heer. Dewyl men bemerkte, dat zyne begaaftheden zeer nut voor de kerke konden zyn, vondt men raadzaam, dat hem de gelegenheit gegeven wierdt om de zelve te oeffenen in de beruchtste hogescholen. Hy ving zyne reistochten aan in het jaar 1641, en quam eerst te Franeker, daar hy wonderlyke voortgangen maakte onder Maccovius, zynen landsman, en onder Coccejus. Van daar begaf hy zich naar de hogescholen van Groningen, van Leiden, en van Utrecht in het jaar 1643, en keerde eerlang te rug naar Franeker, wanneer hy zich begaf tot de studie van de Fransche en Engelsche spraken. Het volgende jaar deedt hy een reis naar Engelandt; en niet kunnende te Oxfort komen, ter oorzake dat alle de wegen bezet waren met de krygstroepen van den koning, of met die van het parlement, reisde hy te voet naar Cambridge; maar hy kon daar geen lessen van Godgeleertheit bywonen, dewyl alle de hoogleeraren gevangen wierden gehouden in het collegie van de Drieëenheit. Te rug gekomen zynde te Franeker begaf hy zich tot het prediken, zelfs in het Nederduitsch, en deedt zyne predikatien aan de toehoorders zo wel bevallen, dat men, om hem in Vrieslandt te behouden, hem afraadde weder naar Polen te keren. Hy wierdt zeer bequaam geoordeelt tot het predikampt door die van de schole van Franeker, de welke hem onderzochten; en de lof, met welken zy van hem spraken, deedt zo veel kracht op het gemoedt van zekere jonkvrouwe van dat landt, dat zy een besluit nam van met hem te trouwen, het welk geschiedde in het jaar 1645; en korten tydt daar na wierdt hy beroepen door den kerkenraadt van Beetgum. Hy bediende die kerk getrouwelyk en volstandiglyk tot het jaar 1651, zonder te luisteren naar de beroepen, die hem van andere kerken gedaan wierden; maar in dit zelve jaar gaf hy zich over aan de aanhoudende verzoeken van de staten van Vrieslandt, die hem verkozen om de opvolger van Coccejus te wezen in het ampt van hoogleeraar in de Godgeleertheit te Franeker: want de eerstgenoemde was beroepen door de hogeschole van Leiden. De huisvrouw van Arnoldi stierf in den beginne van het jaar 1652, en liet geen kinderen na. Hy tradt in een twede huwelyk in het jaar 1653 met de weduwe van een advokaat van Leeuwaarden, genaamt Anna Pybinga, dochter van een burgermeester van Franeker, by de welke hy vader wierdt van negen kinderen, te weten van vyf zonen, van de welke de twede en derde tweelingen waren, en van vier dochters, en overleefde zyne huisvrouw. Hy bekleedde het hoogleeraarschap met eene zeldzame bequaamheit tot zyn sterfdag toe, die voorviel op den 15 October in het jaar 1680, nadat hy eene langdurige ziekte hadt uitgestaan, in welke hy voortreffelyke blyken heeft gegeven van zyne Godsdienstigheit en overgeving van zich zelf aan de Goddelyke schikking. Daar waren niet meer dan drie zonen en eene dochter van zyne negen kinderen in 't leven gebleven wanneer hy stierf. Men mag hier niet nalaten van zyne reistochten te spreken, die hy sedert zyne vordering tot het hoogleeraarschap in de Godgeleertheit gedaan heeft. Hy ging zyne vrienden bezoeken te Lesna in het jaar 1652, en bragt met genoegen een gehele maandt door ten huize van zyn moederlyken oom, Martinus Gertichius, predikant van de plaats, en berucht door verscheide werken. Hy deedt nog een reis in het jaar 1656, zynde van het gevolg van vier buitengemene gezanten, die de Staten generaal zonden aan het hof van den koning van Zweden, en aan dat van den koning van Polen. Deze gezanten wilden hem tot hun predikant hebben, en waren zeer voldaan over de predikatien, die hy deedt in het Nederduitsch, of in het Hoogduitsch, of in het Poolsch, gelyk het voorviel. Deze reis duurde twee jaren. Arnoldi verkreeg eene zonderlinge achting gedurende dezen tydt by den kanselier van Polen, Stephanus Corycinski, by den groot-maarschalk van Zweden Johan Oxenstiern, by den generaal van de krygstroepen Douglas, en by den keurvorst van Brandenburg, die hem de plaats van hofprediker aanboodt. Hy wierdt in deputatie gezonden naar Heidelberg in het jaar 1666, om den Hre. Spanheim te bewegen, dat hy het hoogleeraarsampt in de Godgeleertheit wilde aannemen in de hogeschool te Franeker; maar hy keerde te rug zonder zulks verkregen te hebben. Men mag hier ook niet vergeten de boeken, die hy in het licht heeft gegeven, zonder nochtans te spreken van zyne grote naarstigheit, met welke hy verzamelde en in goede order bragt de werken van *Maccovius*, die hy op de drukpersse bragt, noch ook van de overzetting, die hy maakte en uitgaf van zeker Engelsch boek van Jeremias Dykius. Zyne werken zyn de volgende: *Refutation du Catechisme des Sociniens; Anti-Bidellus; Anti-Echardus; Livre contre Brevingius; Apologie pour Amesius contre Erberman*, verdediger van Bellarminus; *Disputes Theologiques sur des matieres choisies; Commentaire sur l'Epitre aux Hébreux; Lux in tenebris*, en het gene hy heeft uitgegeven tegen Johannes Amos Comenius. *Bayle Dict. Crit.*

ARNOLDSTEIN, eene Benedictyner abdy, nevens een fraai slot, op een rots gebouwt, in het hertogdom Karinthië, niet verre van Villach gelegen. Zy behoort tot het sticht Bamberg, en is in den jare 1116 door St. Otto, bisschop van Bamberg, gesticht.

ARNOLPHUS, ARNOLFUS, of ARNULPHUS, was een natuurlyke zoon van Karloman, koning van Beyeren, en van Leitwiede, eene edele dochter uit Karinthië, zyne byzit, en in den jare 863 geboren. Zyn grootvader was Ludovicus Germanicus, zoon van Lodewyk den Godvruchtigen, en neef van Karel den Groten. Zyn vader gaf hem in 't jaar 880 het landt van Karinthië in bezit, en als zyn oom, keizer Karel de Dikke, 887 van de Duitsche standen van den troon wierdt afgezet, hebben zy hem, als den eenigen mannelyken tak van de Karolingen in Duitschlandt, in zyns ooms plaats op den keizerlyken troon verheven. Zie Karel *de Dikke*. Arnolphus heeft zeer loffelyk geregeert. Hy wist met Eudo in Vrankryk zo wel overeen te komen, dat de zelve van zyne eischen en rechten op Lottheringen en Italië afstondt: zie Eudo; en als in het vervolg deze Eudo met Karel den eenvou-

digen om de Fransche kroon streedt, hebbenze beide, de een na den anderen, van hem, als hunnen wettigen leenheer, op eenen ryksdag de kroon eerst moeten ontfangen. *Annal. Metens. ad ann.* 893. 895. De Normannen, die geheel Duitschlandt tot aan Wormslangs den boven-Rhyn wyt en zyt doorstroopten en verwoestten, tastte hy in den jare 891 in de Nederlanden aan, en versloegze zodanig, dat 'er eene ongelooflyke menigte, en hunne beide koningen op het slagveldt bleven. In den jare 893 verviel hy ook met den ongetrouwen Zwentebold, hertog der Slaven, dien hy tot koning van Bohemen hadde gemaakt, in eenen oorlog, om welken te eindigen Arnolphus zich genootzaakt vondt om de Hunnen uit Hungarië te hulp te roepen. Zy hielpen ook den oorlog roemlyk, door vele overwinningen, op Zwentebold behaald, ten einde brengen; maar Duitschlandt heeft het vervolgens dikwils moeten bezuren, dat men aan deze barbaarsche roofvogels den weg in de Duitsche landen geopent, en, om zo te zeggen, gebaant heeft. De onlusten in Italië tusschen Berengarius, hertog van Frioul, en Guido, hertog van Spoleto, gerezen om dat Berengarius, van Guido, dewyl zy alle beide naar de opperheerschappye van Italië stonden, van landt en lieden verjaagt zynde, zyne toevlucht tot Arnolphus moest nemen, hebben hem het meeste te doen gemaakt, en zelf zyne al te vroege doodt veroorzaakt: want schoon hy zynen onechten zoon Zwentebold in den jare 891 met een leger tot onderstandt van Berengarius tegen Guido zondt, kon 'er echter niets van belang tegen Guido uitgerecht worden; daarom ging Arnolphus in den jare 893 in persoon met een leger in Italië, dreef Guido naar Spoleto te rug, herstelde Berengarius in zyne landen, en liet zich zelf tot koning van Italië kronen. Doch Rudolf, koning van Bourgondië, in Duitschlandt onrust en oorlog tegen Arnolphus aangesponnen hebbende, keerde hy in den jare 894 uit Italië, zonder noch alles in volle rust hersteld te hebben, weder naar Duitschlandt; doch niet veel op Rudolf kunnende verwinnen, sloot hy een verbondt met Lodewyk Botonides, met beding, dat Botonides, den koning Rudolf beoorlogende, en uit zyn ryk gejaagt hebbende, de Bourgondische kroon te leen zoude hebben. In den jare 895 maakte Arnolphus zynen natuurlyken zoon Zwentebold tot koning van Lottheringen. Ondertusschen was Guido van Spoleto van eene bloedstorting overleden, doch de party van zynen zone Lambert was zo machtig, dat hy Berengarius nochmaals uit Italië verjoeg, en den paus Formosus nootzaakte om by Arnolphus hulp en bescherming te zoeken: want Lambert hieldt het te Rome met Sergius, dien eenige misnoegden in plaats van Formosus op den pausselyken setel gestelt hadden. Arnolphus eindelyk in den jare 896 in Italië gekomen zynde, belegerde Rome, en veroverde het zelve door zeker toeval, dat een haas van de Duitsche soldaten met een groot geschreeuw tot aan de stads muren vervolgt, de belegerden, met een zotte vreze bevangen, deedt vluchten, en de stadt ten prooie aan de Duitschers overlaten, zo dat 'er een jammerlyk bloedbadt onder die, de welke van Sergius party waren, aangerecht wierdt. De paus Formosus kroonde niet alleen Arnolphus tot Roomsch keizer, maar huldigde hem ook met den gehelen Roomschen raadt en het volk. Doch Lambert ontvlucht zynde wierdt door den keizer overal vervolgt; en zyne moeder Geertrui te Camerin belegert hebbende, liet zy door eenen omgekochten kamerling den keizer vergift bybrengen, waar door hy van zinnen en verstandt berooft, en daarom het beleg van Camerin opgebroken wierdt. Ondertusschen stroioden des keizers vyanden van hem alderhande quade verdichtsels uit, als of hy Berengarius de ogen wilde laten uitsteken, en hem van zyne landen beroven, het welk Berengarius naar Verona deedt vluchten, en den keizer en de Duitschers zo gehaat maakte, dat zyne soldaten op het onverwachtste in Pavië overvallen, en meest alle doot geslagen wierden. De keizer, hier door bewogen de Italianen te mistrouwen, keerde in den jare 896 te rug naar Duitschlandt. Ondertusschen vergeleek zich Berengarius met Lambert, en paus Johannes de IX, de keizerlyke kroning van Arnolphus vernietigt hebbende, kroonde Lambert tot Roomsch keizer. Arnolphus ondertusschen van het ontfangen vergift quynende, en door gene middelen kunnende herstelt worden, want zyn vleesch vervuilde, en de wurmen wiesschen in zyn gebeente, stierf, op weg zynde naar Regensburg, te Oettingen in Beyeren in den jare 899, den 29 November, en wierdt aldaar, of, gelyk anderen willen, te Regensburg, in het klooster van St. Emeran, begraven. Zyn onmondige zoon Lodewyk het Kindt is hem in de regeringe gevolgt. Hy heeft nog drie onechte zonen gehad, Zwentebold, koning van Lottheringen, en Ratoldus, van wien men zegt dat de graven van Andech en Meran afstammen. *Pagi Critic. in Baron. T.* III. *ad A.* 899. *n. p.* 773. *Mabillon Itin. Germ. p.* 56.

ARNOLPHUS, of ARNOLDUS, de Quade, hertog van Beyeren. Zyn vader Luitbold, uit het Karolingische bloedt, verkreeg dat hertogdom door hulp en gunst van den keizer Arnolphus. Doch Luitbold in een slag tegen de Hunnen in den jare 908 gesneuvelt zynde, is zyn zoon, die met Agnes, dochter des konings van Hungarië, getrouwt was, tot de regeringe van Beyeren gekomen; en wanneer ook kort daar na Lodewyk de IV, bygenoemt het Kindt, het laatste mannelyke oir van den Karolingischen stam in Duitschlandt, gestorven was, nam hy den koninklyken tytel aan; doch de Duitsche standen, hem niet willende erkennen, en, op aanraden van Otto van Saxen, Conraad van Franken tot hunnen koning verkoren hebbende, vereenigde hy zich met den misnoegden Hendrik van Saxen en Giefelbert van Lottheringen, om Conraad den I van den troon te stoten, doch Arnolphus de quade wierdt in een veldslag van koning Conraad den I overwonnen, en moest in Hungarië naar zynen schoonvader vluchten, daar hy tot den jare 918, tot na de doodt van Conraad den I, bleef. Weder in Beyeren kerende verzocht hy noch eens om de kroon; maar zulks hem weêr missende, en de zelve aan Hendrik de Vogelaar opgedragen zynde, rustten zy zich beide toe ten oorlog, om den uitslag aan den degen over te geven: doch kort voor dat de legers op malkander zouden treffen, vergeleken zich beide partyen op de volgende voorwaarden, dat Arnolphus het gehele hertogdom Beyeren, zo als het toenmaals was, als onafhankelyk van het Duitsche ryk, zou bezitten, en in het geestelyke en wereldlyke onbepaalt gebieden, maar daar en tegen den koninklyken tytel aan Hendrik laten, en zich tegen hem verder niet vyandelyk betonen. Arnolphus ondertusschen, de geestelyken zonder oogluiking als andere leken bestierende, en van hunnen overvloedt de arme leken wat mededelende, heeft daarom den bynaam van den quaden van den abt Bruno van Reichenau (*in Reb Gest. St Udalrici*) in de XI eeuwe eerst gekregen; want de andere geschiedschryvers pryzen hem als een verstandigen en deugtzamen regent. Na dat hy eenen veldtocht in Italië hadt gedaan, om den koning Hugo tot reden te brengen, en Verona ingenomen, wierdt hy in den jare 937 doot geslagen. Na zyn doodt bleven zyne zonen Eberhard, Arnold, en Herman van het hertogdom Beyeren versteken; want de keizer Otto de grote hadde het zelve aan Bertold, des overledens broeder, hunnen oom, te leen gegeven, om dit machtige huis wat te verdelen. Eberhard en zyne nakomelingen hebben als markgraven Oostenryk, Arnolphus, de twede zoon, heeft Scheyren bezeten, die Herman, de derde zoon, is Paltzgraaf aan den Rhyn geweest. Judith, de eenige dochter van Arnolphus den quaden, is met Hendrik, den broeder van den keizer Otto, getrouwt geweest, die het hertogdom Beyeren vervolgens door haar heeft verkregen. *Otto Frisingens. Lib.* VI. *Chronic. Herman. Contract. ad ann.* 937. *Baron. an. Chr.* 932.

ARNON, eene rivier, uit het Arabische gebergte ontspringende, ontlast zich, de gehele woestyne van Arabië doorlopen hebbende, in de Dode zee, en scheidt de Moabiters van de Amoriten. Zy is moeielyk en gevaarlyk om te bevaren van wegens de menigvuldige klippen, die zich daar in bevinden. Eenigen houden daar voor, dat Godt den doorgang daar door voor de kinderen Israëls gemakkelyk heeft gemaakt of door het doen stil staan van den stroom, gelyk in de Rode zee, of dat de rotsen de vyanden, die hen najoegen, op het lyf zyn gevallen, en hen overstelpt hebben. *Num.* XXI. 13. 14. *Josephus Joodsche Oudh.* IV. *b.* 4. *k. Torniel an. Mundi* 2583. *n.* 12.

ARNOUT de I van dien naam, graaf van Vlaanderen, bygenaamt de Grote en de oude, was de zoon van Balduin den II, en van Estrudis van Engelandt. Hy volgde op zynen vader omtrent het jaar 917, of 918. Hy was een onvertzaagt, stout en moedig vorst, die veel deel hadt in de zaken en gebeurtenissen van zynen tydt. Hy bragt om hals, of ten minste hy was tegenwoordig by den moordt, begaan aan den persoon van Wilhelm, bygenaamt met den langen degen, hertog van Normandië, dien men hadt ontboden, onder voorwendsel van een mondgesprek te houden naby Pequigni op de rivier de Somme. Dit geschiedde in het jaar 943. Het voorwerp van hun verschil nam zynen oorspronk van de verovering van Montreuil door de Franschen. Arnout stierf in het jaar 963, of, volgens het gevoelen van anderen, in het jaar 965, in den ouderdom van 92 jaren. Hy was getrouwt met Alix, of Aleidis, dochter van Herbert den II, grave van Vermandois, en verwekte by de zelve Balduin den III, welken hy overleefde, en Lietgardis, huisvrouw van Wigman, kastelein van Gent. *Sigebertus en Flodoardus in Chron. Meyeri Annal.*

ARNOUT de II, bygenaamt de Jonge, zoon van Balduin den III, en van Mahaude van Saxen, volgde zynen grootvader Arnout op. Hy onderstont verscheide oorlogen, en stierf op den 23 Maart in het jaar 986. Wilhelm van Jumieges schynt hem te doen overleven den koning Hugo Capet. Hy liet by Rosale, of Roselle, zyne huisvrouwe, eene dochter van Berengarius den III, koning van Italië, een eenigen zoon na, genaamt Balduin de III, en bygenaamt met den baardt. *Guillaume de Jumieges Hist. l.* IV. *cap.* 19. *Miraus. Meyer enz.*

ARNOUT de III, bygenaamt de ongelukkige, was de zoon van Balduin den VI, bygenaamt van Bergen, en van Richildis, gravin van Henegouwen. Balduin stierf in het jaar 1070, nalatende Arnout en Balduin, graaf van Henegouwen, die nog jong was, onder het voogdyschap van hunne moeder. Richildis was eene zeer verstandige vorstin. Robert, die bygenaamt was de Vries, of van Kassel, broeder van den zelven Balduin den VI, beweerde de eenige en wettige voogdt van zyne neven te zyn. Men wederstont zynen voorslag, om dat men wel wist, dat hy al vry wat staatzuchtig was. Hy vergramde zich op deze weigering en greep de wapenen op. Richildis verzocht onderstandt van Philippus den I, koning van Vrankryk; maar hy verloor den veldslag naby Kassel op den 20 February in het jaar 1071. Arnout wierdt daar gedood, en naderhandt begraven in de abdy van St. Marten. Ordericus Vitalis heeft zich vergist, menende, dat deze Arnout de broeder was van den gemelden Robbert de Vries. *Sigebert. in Chron. Ordericus. Meyer. enz.*

ARNOUT, AARNOUT, ARNOLD, en zomtyds ARNULPHUS geheten, was een zoon van graaf Diderik van Hollandt, van de meeste schryveren de tweede, en van sommigen de eerste genoemt, waar van men op DIDERIK breedspraakelyk handelen zal, geheten. Hy wordt van den weêrgadelozen rymkronykschryver Melis Stoke gezegt in 't jaar 987 aan de regeeringe van Hollandt gekomen te zyn, of volgens anderen een jaar later. Hy was in 't jaar 980, en alzo by zyn vaders leven, getrouwt met Lutgaart, waar omtrent, om alle andere en zeer van elkander verschillende gevoelens der schryveren niet op te halen, men des doorkundigen Pieter Scriverius woorden, die wel de meeste klem van allen hebben, hier ter neder stelt. „ Deze graaf Aar-

„ nout

„ nout (schryft die geleerde man) trouwde zyn huisvrouwe Luit-
„ gaart in 't jaar 980, zo dat in de rymkronyk aangetekent is,
„ ende in een andere nog veel ouder Latynsche kronyk, met de
„ handt geschreven. Deze bekende autheuren, mitsgaders ook
„ Johannes Beka, zeggen (hier in eenstemmig met de gemeene
„ kronyk) dat Luitgaart was van geslachte groot en magtig, een
„ dochter des mogenden keizers van Grieken of Konstantinopelen,
„ die Theophanes was genoemt. Nochtans is 't onwaarachtig: ende
„ Luitgaart (zo ze zuster is geweest van Theophana, keizerinne
„ ende huisvrouwe van keizer Otto den tweeden) was een doch-
„ ter van Romanus den Jongeren, Grieksch keizer te Konstanti-
„ nopelen. Deze Grieksche Romanus was vader van de keize-
„ rinne Theophana of Theophano, als haar de Grieken noemen;
„ gelyk daar in overeenkomen alle geloofwaardige historieschry-
„ vers. Die anders schryven, verkragten ende onteeren de waar-
„ heidt, doende in alle manieren de waarheidt grotelyks te kort.
Tot bewys van dit verhaal brengt die grote kenner der Nederlandsche outheden by Johannes Zonaras, Ditmarus, Widekindus, Zigebertus Gemblacensis, Hermannus Contractus, Conradus a Liechtenau, Abbas Urspergensis, Nauclerus, Cuspinianus, Onuphrius en Georgius Fabricius. Melis Stoke zegt uitdrukkelyk:

In 't jaar ons Heeren IXC naar
Ende xciii voorwaar =
So wert te keizer vercoren
Die derde Otto / als wy 't horen /
Lutgaard / gravinne van Hollant /
Was syn moeie / dat 's bekant.

Deze keizer Otto nieuwe begiftiging van landen aan dezen zynen oom gedaan hebbende, (met wat recht zullen wy niet onderzoeken) zo verzamelde Arnout eenige krygsbenden, en toog 'er mede op naar de Westvriezen, die hy wel haast nootzaakte hem getrouwigheit te zweeren en te huldigen, maar die ook weêr kort na zyn te rug trekken, zonder eenige vastigheden of bezettinge in het nieuwe wingewest gelaten te hebben, het even opgenomen jok van hunne schouderen geworpen hebben, waar toe de Utrechtsche bisschop Adelbold hen niet weinig aangezet zoude hebben. Dit stondt den Hollandschen grave niet te dulden, te meer, daar deze Vriezen na de opgezegde gehoorzaamheit dagelyks in Hollandt vielen, plunderende en brandende, waar zy by konden komen. Arnout, van euvelen moede geprikkelt, liet hen door een heraut naar de gewoonte van die tyden ontzeggen, en volgde den zelven op 't spoedigste na, slaande zyn leger by het dorp Winkel, tusschen Medenblik en Kolhorn gelegen, ter neder; (de oude schryvers noemen het Winkelmade en Winkelmeet) beide partyen even kitteloorig aan des graven kant om te hebben, en aan der Vriezen zyde om te houden, tasten elkander den eersten October des jaars 993 zeer vinnig aan, doch met dien uitslag, dat grave Arnout, zich onvoorzichtig, maar dapper, te diep onder de vyanden begeven hebbende, met verscheide wonden ter nedergeslagen wierdt, waar door zyne legerbenden ten uitersten ontzet uit den strydt weken, die echter van de Vriezen niet vervolgt wierden, als die geloofden met de doodt des graven eers genoeg ingelegt te hebben, en voortaan van 't jok bevryd verhoopten te blyven. Zyn ligchaam wierdt met groot beklag der zynen naar Egmondt gevoert, en aldaar begraven, nalatende hy twee zonen, Diderik, na zyn vaders doodt geworden de vierde grave, en Zivaart, ook wel Zyfried en Sicco genoemt wordende, eersten heer van Brederode, van welken naderhandt op zyn plaats gesproken zal worden. *Chronic. Egmond. Melis Stoke. Beka. Barlandus. J. Dousæ Annal. Batav.*

ARNOUT, ARNALD, ARNOLD, of ARNOLDUS *van Egmont*, de eerste uit dien stam, de zesde hertog van Gelder en Gulik, en grave van Zutphen, was de afterneve der hertogen Willem en Reinald van Gelder uit den huize van Gulik, uit der zelver zuster Johanna. Hy wierdt in den jare 1423 na Reinalds overlyden door de Geldersche staten gehuldigt, en wegens zynen kleinen ouderdom van veertien jaren des zelfs vader, heer Jan van Egmont, tot zynen en des ganschen vorstendoms en graafschaps voogdt verklaart, met byna eenparige stemmen der staten van den lande. Kort na zyne huldiging wierdt 'er tusschem hem en Adolf, hertog van Kleve en graaf van der Mark, een verbondt van vriendschap opgericht, en hem Adolfs dochter Catharina tot een bruidt toegezegt. Nog in 't zelve jaar bevestigde hy de stadt Nimwegen in alle hare voorrechten, en de aanstellinge zyns vaders tot ruwaardt van den lande voor den tydt van 13 jaren, beloofde wyders niets buiten kennisse der zestien raden, door de vier quartieren te benoemen, te zullen doen, geen huwelyk aan te zullen gaan, raadsvrienden aan te nemen, of steden, burgten, renten, tollen of eenige andere, zo tegenwoordige als toekomende, goederen te verzetten, verkopen of anderszins weerloos te maken, dan met toestemminge der ridderschap en vier hoofdsteden, als mede gene ampten te zullen vergeeven dan aan inboorlingen of Geldersche inwoneren, of die in 't vorstendom of graafschap gegoed waren, en andere bepalingen van zyne macht, dat hem naderhandt genoeg berouwt heeft. In 't volgende jaar 1424 trouwde hy met der Staten bewilliging met voorgemelde zyne bruidt Catharina, nog geen negen jaren out, en welker moeder Maria een dochter was van Jan den onvertzaagden, hertog van Bourgondië, en zuster van Philip den Goeden. Vele onlusten heeft deze vorst uitgestaan, zo met zyne weêrspannige onderdanen, als zynen Godlozen zone Adolf, en eige bedgenote Catharina van Kleef, als hier voren op ADOLF verhaalt is, welke, waarnemende den bykans algemenen haat der Geldersche steden tegen Arnout over vele zware geldschattingen wegens de gestadige gevoerde oorlogen, hem, zonder op eenig veraadt verdacht te zyn, in 't jaar 1465 by nacht uit zyne slaapkamer op het slot binnen de stadt Grave lichtten, en voorts op een paardt naar Lobeth, en van daar naar 't slot van Buren in verzekerde bewaringe vervoerden, uit welke boeiens hy eerst vier jaren daar na ontslagen wierdt, door de machtige voorsprake van Karel den Stouten, hertog van Bourgondië, die den zone Adolf ontboden en in zyn hof binnen Hesdin ontfangen hadt. Door deze weldaadt des Bourgondiers en door den schandelyken en eerlozen handel van zynen eenigen zone Adolf aangespoort, heeft hy volgens den nog voorhanden zynden verdragbrief, in den jare 1472 te St. Omer ten overstaan van zynen broeder Willem van Egmondt, Jan, hertog van Kleef, en andere aanzienelyke mannen het vorstendom Gelder en graafschap Zutphen verkocht aan den Bourgondier voor twee en negentig duizent Rhynsche goutguldens, mits de lyftocht, 't bewindt en de tytel der gemelde landen behoudende gedurende zyn leven, dat hy den 23 February des volgenden jaars 1473 binnen de stadt Grave aflei, na dat hy ruim twee jaren uit zyne gevangenisse verlost was, out zynde vyf en zestig jaren. Hy wordt doorgaans van de oude historieschryveren beschreven als een vroom, minzaam, goetaardig en dapper vorst, een algemenen afkeer van alle hoofsche pracht en vleiers hebbende, waarom de wrede handelingen zyner gemalinne en zoon te verfoeielyker waren, en hunne namen een eeuwigen brandmerk ingedrukt hebben nagelaten. *Pontanus en Slichtenhorst Gelders. geschid. G. Hassels Hist. Gelr.*

ARNOUT, of ARNOLDUS *van Isemburg*, de eerste van dien naam, bisschop van Utrecht, was afkomstig uit het geslacht der edele graven van Isemburg in Duitschlandt. Hy was proost van Deventer, toen Balduwyn de II, de XXIX bisschop van Utrecht, overleedt te Ments in den jare 1195, gelyk Heda en meer andere fraaie schryvers stellen, tegen Godefridus, monnik van St. Pantaleon, die zyne doodt op den 10 Mey des jaars 1196 schryft voorgevallen te zyn, waar mede echter Melis Stoke en het doodboek van St. Salvators kerke overeenkomen. De Geldersche vorst Otto de II trok zo wel als Diderik de VII, grave van Hollandt, op 't bekomen dezer tydinge dadelyk met een groten hoop krygsvolk binnen Utrecht, stellende beide die vorsten aldaar alles by de verkiezers in 't werk om eenen bisschop naar hunnen zin te krygen. De Geldersman was voor Arnold, en de Hollander voor Diderik van Hollandt, des overledenen bisschops Balduwyns broeder. Dus liep hunne kuipery zo verre, dat een gedeelte der kanunniken den domproost Diderik van Hollandt en een ander gedeelte den proost van Deventer Arnold van Isemburg ten bisschop verkoor. De stadt en 't gehele landt van Utrecht hieldt de zyde van Diderik, maar geheel Overyssel van Arnold, waar uit merkelyke onlusten ontstonden. Graaf Diderik van Hollandt wierdt door den keizer Hendrik den VI tot voogdt en opziener over de tydelyke goederen en inkomsten des bisdoms aangestelt, daar Overyssel, door den Geldersman opgeroeit, weinig naar luisterde, en niet het minste begeerde op te brengen, dat den Hollander zo geweldig speet, dat hy met eenige krygsbenden de gehele Veluwe doorstroopte, en overal brandde en plunderde daar hy by kon komen, dat vorst Otto aan zynen kant wederom toe deedt tasten, om den geroofden buit weder machtig te worden, waar op een volkomen veldslag ten nadeele der Gelderschen by Heimenberg volgde. Onderwylen bevestigde de keizer zynen neef Diderik door den ring en herdersstaf ter tydt toe, dat paus Innocentius de III het verschil der beide partyen te Rome door zyne uitsprake beslecht zoude hebben, wordende hier omtrent geen het minste gewag van den aartsbisschop van Keulen, als eertyds vereischt was, gemaakt, ten blyk dat 'er toen ter tydt in het bevestigen der verkiezingen weinig of geen acht, als wel eer, op den Keulschen kerkvoogdt genomen wierdt, nadien het andere recht, dat door de verzamelde brieven van den gewaanden Isidorus ingevoert, en door de pausselyke bevelbrieven breder uitgebreid en bevestigt was, allengskens de overhandt gekregen hadt: doch dat de keizeren toen ter tydt dat recht nog volkomentlyk als van te voren gebruikt hebben, blykt in tegendeel uit de behandelinge van den paus in dit geval, als die, om den keizer niets toe te geven, Theodoricus, of Diderik, van Hollands tegenstrever, Arnold, bevestigde in het jaar 1198, wanneer beide de verkorene bisschoppen te Rome waren, dus Arnold wettiglyk tot XXX bisschop van Utrecht gewyd wierdt, doch weinige dagen die waardigheit genoot, alzo hy den 8 April des zelven jaars, wanneer hy zich tot de reize naar Utrecht gereet maakte, te Rome overleedt, en aldaar begraven wierdt. *Beka. Heda. Melis Stoke. Barlandus, en anderen.*

ARNOUT of ARNOLD *van Hoorn*, de twede van dien naam, eerst bisschop van Utrecht, en daar na te Luik, was de jongste zoon van Willem, heere van Hoorn, Altena, Gaasbeek, Herstal, Hees en Heende, Loen, Wadert, enz. Na de doodt van Johan van Vernenburg, XLVII bisschop van Utrecht, voorgevallen den 23 Juny des jaars 1371, ontstonden onder de kanunniken gelyke oneenigheden als by de verkiezinge van Arnold den eersten van Isemburg gemeld zyn. Het kleinste getal der kanunniken, geen kans ziende om hun oogmerk te bereiken, begaf zich, onder voorwendsel van voor hunne machtiger tegenstrevers te vrezen, naar Deventer, en verkoor aldaar ten bisschop den domproost Zuederus Uterloo, die reets te voren door het Domkapittel alleen, tegen den wil van de andere kapittelen, tot vikaris van het stift kort na 't overlyden des bisschops Jan van Vernenburg aangestelt was, doch wederom wegens het ingeleverde protest en krachtige tegenstrevinge der gemelde kapittelen van dat ampt verlaten wierdt. Zo men de beste schryveren geloof mag geven, is het ook geen wonder, dat hy zo vele tegenstrevers in dezen gehad hebbe, als zynde een man van onbeschaafde manieren, ongeleert, en onkundig in zaken van den Godsdienst en kerkelyke tucht, en die, ten tyde van bisschop Jan van Arkel zyn meester en het gansche stift elendig gedrukt en geringeloort hadt. Het grootste en beste gedeelte der kanunniken bleef binnen Utrecht, en wees gemelden

den Zuederus van Uterloo niet alleenig van de handt, maar verkoos zelfs den edelen heer Arnold van Hoorn, die zich ten dien tyde te Rome bevondt, gevende daar van ten eersten kennisse aan paus Gregorius den IX, die de zelve verkiezing voor goet keurde, en het Utrechtsche bisdom aan den zelven in den vollen raadt opdroeg. Vervolgens wierdt hy te Rome gewyd, en vertrok dadelyk en in allen spoedt naar Utrecht, alwaar hy ook den 21 September 1371 met grote eer en blydschap is ingehaalt. Groten roem lei hy vervolgens in met de schulden des bisdoms binnen korten tydt af te doen, en de verpandde plaatsen in te lossen. Heda beschryft hem als een geleert man, deftig van gestalte, beleeft en vriendelyk van aanspraak, maar, dat een bisschop niet wel voegt, ook onvervaart om de wapenen aan te schieten, dat Beka, of liever zyn vervolger, ten argsten uitlegt, hem noemende (*vir bellicosus*) een oorlogzuchtig man, en dat hy meerder werk van de wapenen dan van de boeken maakte. En zekerlyk is zulks niet verre buiten de waarheit gesproken, daar men, de oude Jaarboeken doorbladerende, ten eersten ontdekt, dat hy zich meer dan eens in een oorlog, die buiten hem was, gewikkelt heeft gehad: want, als Reinald van Nassau, de derde van dien naam, bygenoemt de Vette, twede hertog van Gelre, kinderloos overleden was, en wegens de opvolging in 't vorstendom het vuur van tweespalt en oorlog in Gelderlandt oprees, voegde zich onze Arnold van Hoorn by die van Hekeren, die 't met des overleden vorsten outste halve zuster, Mechtelt van Gelder, hielden, tegen Willem van Gulich, die uit de jongste zuster, vrouwe Sophie van Mechelen, geboren was, welke oorlog zeer lange geduurt heeft, en het sticht van Utrecht deerlyk bekomen is, daar het zelve door de vyanden dikwils gebrand en geplundert wierdt, zonder eenig nut uit dezen kryg te trekken, zynde onze bisschop zelfs bykans gevangen geworden binnen de stadt Tiel in het jaar 1372, wanneer hy aldaar met vrouwe Mechtelt voornoemt, thans met Jan Chastillon, grave van Blois, om vaster voet en meer ontzags te hebben, hertrouwt, zorgeloos hoveerde. In later dagen oorloogde hy wederom tegen de Hollanders over de nieugelegde sluizen aan de Lek door de Utrechtschen, en een daar by opgeworpe sterkte, en, deze twist naaulyks neêrgelegt zynde, al wederom tegen Albregt, grave van Hollandt, over het verkopen van Vredelandt, zo dat hy weinig rust en vrede gedurende het zevenjarig bezitten des Utrechtschen bisdoms genoot, dat ook niet weinig tot zynen overgang tot het Luiksche bisdom, in het jaar 1377 door het overlyden van bisschop Johan van Arkel harderloos geworden, geholpen heeft. Hy vertrok dan in 't volgende jaar 1378 op Sacramentsdag van Utrecht, en deedt zyne intrede te Luik op den 12 Juny, en bestierde aldaar de kerke den tydt van tien jaren, overlydende den 8 Maart des jaars 1389. *W. Beka. J. Heda. Suffridus Petri in Arnoldo II. Slichtenhorst Gelders. geschiedenis. J. Bapt. Ludov Castillon Sacr. Belg. Chronolog.*

ARNOUT, of ARNOLDUS *Nylen*, de derde benoemde bisschop van Groningen na het vertrek van bisschop Johan Bruheze tot het aartsbisdom van Utrecht, heeft door het reformeeren van den Godsdienst in deze landen nooit het wydsel bekomen, hoewel hy het bisschoplyk rechtsgebiedt ten platten lande den tydt van vier jaren geoeffent heeft. Hy was te Nimwegen in Gelderlandt uit eerlyke burgers geboren, te Groningen in de orde der Predikheeren of Dominikanen getreden, ook aldaar pastoor van de Walburgs en Martens kerken, mitsgaders algemeen vikaris by het openstaan van den bisschoplyken stoel geweest, die, Groningen in 't jaar 1594 door prins Maurits van Oranje verovert wordende, weggesmeten wierdt. Dies week hy naar Brussel, na dat hy alvorens nog eenige geroofde goederen der twee voorgemelde kerken geborgen hadt, en is aldaar ook den 7 Maart des jaars 1603 overleden, en op het choor by het hoofdaltaar begraven. Eenige van zyne kerkredenen over de moeder maagdt Maria worden by de paters Dominikanen te Brussel ongedrukt bewaart, hebbende hy alleenig eene *Uitlegging over de Sacramenten*, en twee boeken over *de Geloofsverschillen* uitgegeven.. *De Castillon Sacr. Belg. Chronolog. Outhed. en Gesticht. van Groning.*

ARNOUT, zoon van Drogo, of Dreux, en van Anstrudis, was genoegzaam aanmerkelyk door zyne hoge geboorte. Karel Martel, zyn oom, vrezende dat men zyn naam mogt gebruiken, om hem moeilykheit aan te doen, deedt hem in hechtenis nemen in het jaar 723, en hy stierf in de gevangenis. Hy was de broeder van Hugo, die insgelyks op bevel van den zelven Karel gevangen gezet wierdt. Zie ANSTRUDIS en DROGO.

ARNOUT, graaf van Vogburg en marquies van Cham, leefde in de XI eeuw. Hy begaf zich in het monnikenklooster van St. Emmeram van Regensburg. Meginfroi, prooft van Maagdenburg, zondt hem het levensbedryf van den gemelden heilige; en Arnout voegde daar by twee boeken van de mirakelen van dezen H. man, onder dezen tytel: *De Miraculis B. Emmerammi, deque memoria cultorum ejus.* Canisius heeft dit werk in 't licht gegeven. De kardinaal Baronius heeft van dezen Arnout gesproken, als van een van de getrouwste schryvers van zynen tydt. *Canisius T. II. Antiq. Lect. Baronius A. C.* 1001. *Vossius de Hist. Lat. Miraeus in Auct. de script. Eccl. cap.* 317. Sigebertus maakt gewag van zekeren ARNOUT, die waarschynlyk in de XI eeuw heeft geleeft: want hy spreekt van hem tusschen den abt van Berno, gestorven in het jaar 1045, en tusschen Marbodus, die tot bisschop van Rennes gewyd wierdt in het jaar 1096. Deze Arnout was een monnik; hy hadt uit de spreuken van *Salomon* de beste zinspreuken getrokken, en de zelve in rym gestelt. Misschien is hy een van de twee schryvers, van de welke men zo even gesproken heeft. *Arnulfus monachus*, zegt Sigebertus, *excipiens de Proverbiis Solomonis convenientiores Sententias, & litteram & allegoriam metrico lepore scripsit & digessit. c.*157.

ARNOUT de Heilige, bygenaamt *van Pamele*, bisschop van Soissons, was de zoon van Fulbert, heer van Pamele in de Nederlanden. Hy wierdt geboren te Tidinghem, een dorp op de grenzen van Brabandt. Van zyne kindsheit af gaf hy genoegzame blyken van zyne geneigtheit tot de Godsdienstigheit. Hy trok het monniken habyt aan in de abdy van St. Medard, alwaar hy abt wierdt, en vervolgens omtrent den jare 1080 geplaatst op den bisschoppelyken setel van Soissons. Hy bestierde heiliglyk zyne kerk; maar begeerig om in afgezondertheit te leven, vertrok hy zich eenigen tydt daar na naar Aldemburg, in het kerkgebiedt van Brugge, alwaar hy gestorven is op den 16 Augustus van het jaar 1087. Lisiard en de Crespi, bisschop van Soissons, hebben zyn leven beschreven. *Trithemius de Vir. illust. Ben. lib.* V. *cap.* 326. *Miraeus in Fast. & Annal. Belg. Sammarthani Gall. Christ. Gazei. Surius.* enz.

ARNOUT de Heilige, bisschop van Mets, van welken de Fransche koningen van den tweden stam zyn gesproten, was zeer aanzienlyk door zyne hoge geboorte, door zyne voortreffelyke ampten, en door zyne verdiensten. Theodebert de II, koning van Austrasië, stelde zyne bequaamheit te werk, en bevondt zich daar by zo wel, dat hy hem in 't vervolg zynen hofbediende maakte, het welk een aanmerkelyk ampt was. Hy gaf aan hem de bestiering van zes koninklyke huizen, de welke men gelooft geweest te zyn de zes provincien van het koninkryk van Austrasië. Naderhandt, reeds weduwenaar geworden zynde, of wel eer zyne huisvrouw Doda zich geheelyk tot den Godsdienst toegeëigent hebbende in een nonnenklooster van Trier, wierdt hy tot bisschop van Mets verkozen na de doodt van Papolus. Clotarius de II verplichtte hem om by zynen outsten zoon Dagobert te blyven, aan den welken hy het koninkryk van Austrasië gegeven hadt. Maar eindelyk deedt hem de begeerte, die hem tot het eenzaam leven dreef, het hof verlaten, en zelfs zyn bisdom, om zich te verschuilen in de woestynen van Vosge, met den H. Romaricus. Dit geschiedde korten tydt voor de doodt van Clotarius omtrent het jaar 628, of 629. De rechte tydt van het afsterven van den H. Arnout is onbekent; dit weet men alleenlyk, dat hy gestorven is op den 16 Augustus. Goericus, die hem opgevolgt was in den bisschoppelyken stoel van Mets, liet hem met grote plechtigheit ter aarde bestellen in de kerke der Apostelen, de welke sedert den naam heeft gevoert van dezen H. kerkvoogdt. De zelve staat buiten de muren van zyne bisschoppelyke stadt. Een van zyne vrienden schreef zyn leven, aangehaalt by Surius op den 16 Augustus. Men heeft eene uitnemende vertaling van dat zelve door Robert Arnauld van Andilli. De H. Arnout hadt by Doda, zyne huisvrouwe, geteelt Clodulfus, die hofbediende geweest is van Sigebert den II, en naderhandt bisschop van Mets, en Anchises, vader van Pepyn van Herisel, die vader was van Karel Martel. *Sammarthani Gall. Christ. & Geneal. de la Maison de France. Valois Ann. Franc.*

ARNOUT, patriarch van Jerusalem, was den hertog van Normandië gevolgt op zyne reize naar het H. Landt. Na de verovering van Jerusalem in het jaar 1099 wilde hy patriarch van die stadt wezen, en, om tot zyn oogwit te geraken, stelde hy een zeer machtige kuipery in 't werk; maar de gezant van den Roomschen stoel verydelde zyne aanslagen. Men gaf hem het aartsdiakenschap van deze kerk. Dit deedt hem den moedt niet opgeven. In het jaar 1112 kreeg hy een middel aan de handt om zich te doen verkiezen. Gulielmus van Tyrus spreekt zeer tot zyn nadeel. Hy stierf in het jaar 1118. *Guil. Tyr. lib.* XI. *cap.* 5. 18. 19. *Baronius in Annal.*

ARNOUT, aartsbisschop van Rheims, was een natuurlyke zoon van Lotharius, laatsten koning van 't geslacht der Karlovingen, welken hy geteelt hadt by eene zuster van Robert, eersten amptman van staat onder zynen broeder Karel, hertog van Lottheringen. Hy wierdt geplaatst op den setel van de kerke van Rheims in het jaar 989, en nam de party aan van den zelven Karel tegen Hugo Capet, de welke, om zich daar over te wreken, schreef aan den paus Leo den VI; maar te vergeefsch, om dat de geest van dezen paus reets vooringenomen was door Herbert, graaf van Vermandois, en vader van Agnes, huisvrouw van Karel. Midlerwyl zette een kerkvergadering van Rheims Arnout af, de welke te Laon gevat wierdt en gevankelyk naar Orleans gevoert, en Gerbert wierdt in zyn plaats gestelt. De paus vaardigde een gezant af naar Vrankryk, die dezen kerkvoogdt herstelde, zonder dat de koning zich daar tegen wilde stellen. Abo, abt van Fleuri op de Loire, bragt hem den mantel in het jaar 997, en Arnout stierf niet in het jaar 1009, maar in het jaar 1002. Zyn lighchaam wierdt ter aarde bestelt in het choor van de kerke van Rheims, daar zyn grafschrift te zien is. *Continuator Aimonii lib.* I. *cap.*46. *Albericus in Chron. Baronius in Annal. Sammarthani Gall. Christ.*

ARNOUT, bisschop van Lisieux, leefde in de XII eeuw. Hy was eerst aartsdiaken van de kerk van Seez; en dewyl zyne Godsdienstigheit en geleertheit hem zeer aanmerkelyk maakten, wierdt hy geplaatst op den bisschoppelyken setel van Lisieux, op den welken hy volgde op Johannes, die zyn oom was. Dit gebeurde in het jaar 1141. Een van zyne broeders, ook JOHANNES genaamt, was bisschop van Seez, en door zyn toedoen hadt hy de studien in deze stadt zo wel herstelt, dat de wetenschappen daar langen tydt gebloeit hebben. In het jaar 1154 was Arnout tegenwoordig by de kroning van Hendrik den II, koning van Engelandt, den welken hy altydt behieldt in de rechtzinnige gevoelens: gelyk men ziet in de zendbrieven van paus Alexander den III. Deze paus beminde tederlyk dezen kerkvoogdt, en Hendrik begunstigde hem ook van zyn kant met zyne genegenheit. Maar men mag hier niet vergeten, dat hy een overzeêsche reistocht deedt in het jaar 1148, of 1149. Op zyne te rugkomst hadt hy groot deel in verscheide gewigtige staatszaken van zynen tydt, maar wel meest in die van den paus Alexander den III, wiens party hy heel hoog opnam tegen de scheurlingen, en ook in die van den H. Thomas van

Cantorberi. Hy deedt een reis naar Engelandt, om den zelven met den koning te verzoenen; maar zyn voornemen mislukt zynde, en gewaar geworden, dat zyn yver hem eenige moeielykheit mogt veroorzaken by dezen vorst, nam hy een besluit om zich in een klooster te vertrekken. Echter maakte hy dit voornemen niet eer werkstellig dan na verloop van acht of tien jaren. De doodt van den H. Thomas hadt zulke droevige gevolgen na zich gesleept, dat het hem onmogelyk was zyn gevoelen, aan het welke de gansche kerk deel hadt, daar over niet te tonen. Men gelooft, dat Hendrik daar over is misnoegt geweest. Dit deedt Arnout gedachten krygen van te vertrekken in het jaar 1177, of 1180, en zich te begeven in de abdy van St. Victor van Parys, alwaar hy gestorven is op den 31 Augustus in het jaar 1182. Hy wierdt in het choor begraven, voor de kapel van St. Denys, daar men zyn grafschrift ziet. Arnout heeft verscheide werken geschreven, en onder anderen een boek met zendbrieven en van predikatien, het welk Odo Turnebus Adriaanszoon liet drukken onder dezen tytel, *Epistolæ, Conciones, & Epigrammata*. Men heeft het zelve in de Boekzaal der Vaderen geplaatst. Sedert dien tydt heeft de vader Dom. Lucas van Acheri eene verhandeling van den zelven schryver uitgegeven, genaamt, *De Schismate orto post Honorii II discessum, contra Girardum, Episcopum Engolismensem*. Dit is de scheuring van Pieter van Leon tegen Innocentius den II. *Robert du Mont Append. ad Sigebert. ad an.* 1182. *Rogier van Hoveden in Annal. Guil. Tyr. lib.* VII. *cap.* 1. *Continuator Aimonii lib.* V. *cap.* 52. *Pierre du Blois & Suger in Epist. Sammarthani Gail. Christ. D. Luc. d'Acheri T.* II. *Spicil. Bellarminus. Possevinus. Miræus.*

ARNOUT, ARNAULD, of ERNOLD, abt van Bonnevaux, zynde een abdy van de orde van Cisteaux in het kerkgebiedt van Vienne in 't Dauphiné, heeft geleeft in de XII eeuw, omtrent het jaar 1160. Zommige schryvers hebben hem *Bernart* genoemt. Hy is vermaart wegens zyne Godsdienstigheit en geleertheit. Guido, aartsbisschop van Vienne, die naderhandt paus is geworden, onder den naam van Calixtus den II, stichtte deze abdy omtrent het jaar 1117, en Johannes was daar van de eerste abt. Deze Johannes wierdt tot bisschop van Valenciё verkozen in het jaar 1138, en stierf op den 21 Maart in het jaar 1145. Arnout volgde op hem in de abdy van Bonnevaux. Hy hadt groot deel in de vriendschap van den H. Bernart, en sedert dien tydt schreef hy het twede boek van zyn leven. Guilielmus, abt van St. Diderik, hadt het eerste boek geschreven, en in het vervolg maakte Godefroi, abt van Clairvaux, het andere. Arnout heeft nog andere verhandelingen geschreven. De tydt van zyne doodt is onbekent.

Die genen, die van de kerkelyke schryvers gehandelt hebben, spreken verscheidentlyk van Arnout, dien zy *van Chartres* noemen; maar het is waarschynlyk dat 'er twee schryvers van dezen naam zyn geweest, die in den zelven tydt geleeft hebben. ARNOUT *van Chartres* was abt van Bonneval, van de orde van St. Benedictus, in het kerkgebiedt van Chartres. De dubbelzinnigheit van den naam, van den toenaam, en van den zelven tydt heeft die genen misleid, die den eenen voor den anderen genomen hebben. Het is zeker, dat de abt van Bonneval vriendschap hieldt met den H. Bernart, de welke hem zyn laatsten brief schreef, weinige dagen voor zyne doodt, die voorviel op den 20 Augustus in het jaar 1153: want de tytel van dezen brief schynt het verschil te beslissen, *ad Arnaldum Carnutensem*. Deze zelve abt is de rechte schryver van de twaalf verhandelingen, *de operibus Christi cardinalibus*, die men aan den H. Cyprianus hadt toegevoegt. De zelve zyn geschreven aan Adrianus den IV, *ad Adrianum Papam*, en niet *ad Cornelium*, gelyk men leest in de werken van den zelven heilige. Dit is de reden, dat men hem die heeft toegevoegt tot dien tydt toe, schoon 'er meer dan acht hondert jaren van den eenen tot den anderen verlopen zyn. Arnout van Bonneval heeft nog andere boeken van den zelven styl geschreven, die men vindt in de Boekzaal der Vaderen; namentlyk *Tractatus de septem verbis Domini in cruce; Sermo de laudibus sanctæ & perpetuæ virginis Mariæ; Tractatus de operibus sex dierum*. Dionysius Perronnet van Melun, leeraar in de Godgeleertheit te Auxerre, heeft deze laatste verhandeling in 't licht gegeven, en de vaders Titelman en Schotus, de een Minderbroeder, en de ander Jesuiet, hebben de eerste bewerkt. Men weet tot nog toe den tydt niet, wanneer Arnout van Bonneval is gestorven. Misschien is de andere abt van Bonneval de schryver van eene van deze verhandelingen. Het was aan dezen laatsten, dat Arnout van Lisieux drie van zyne brieven schreef, welkers tytel luidt aan Ernald. *S. Bernardus Ep.* 310. *Arnout van Lisieux Ep.* 3. 17. *en* 38. *Henricus Gandensis cap.* 11. *de script. Trithemius de script. Eccl. Sixtus Senensis Bibl. S. Vissegrenius de script. Eccl. Possevinus in Appar. Sacr. Gesnerus in Bibl. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 53. *Colombi de Ep. Valent. Merlonus Horstius en Dom. Mabillon in not. ad Ep.* 310. *Sanct. Bern. Mauriquez T.* II. *Annal. Cisterc. ad A. C.* 1153. *cap.* 11. *Caroli de Visch Bibl. Cisterc. Miræus in Auct. de script. c.* 367. *Chorier Hist. de Dauph. Autores officii sanctiss. Sacramenti. Chron. Hist. Maraccius Bibl. Marian.*

ARNOUT, bygenaamt *van Munnikendam*, abt van Lenin in het Mark van Brandenburg, en naderhandt van Bergen of van den ouden Berg van de kloosterorde van Cisteaux. Dit was in het jaar 1467. Hy wierdt naar Rome gezonden om zaken van zyne orde te verrichten, en hy schreef daar verscheide werken van Godsdienstigheit. Men verzekert, dat hy gestorven is in het jaar 1490. *Karel de Visch Biblioth. Cisterc. Mauriquez in Annal. Cisterc.*

ARNOUT, bygenaamt *van Rotterdam*, of *van Hollandt*, om dat hy te Rotterdam geboren was, Reguliere kanunnik van de orde van St. Augustyn in de XV eeuw. Men zegt, dat *Gheiloven* de naam van zyne familie was. Hy was leeraar van beide de rechten, en om zich in de burgerlyke en geestelyke rechtsgeleertheit te volmaken hadt hy de zorg gehad van te gaan raadplegen de vermaarstste leeraars, die men te Padua en te Bologne kon vinden. Hy liet verscheide werken na: *Remissorium Juris Civilis & Canonici; Lectura supra Constitutionibus Benedicti* XII; *Canonicalis expositio in Regulam S. Augustini*, enz. Arnout van Hollandt stierf op den 31 Augustus in het jaar 1442 in het klooster van Groenendaal naby Brussel, het welk een huis is van Reguliere kanunniken, in het welke hy het monnikenkleedt hadt aangetrokken. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ARNOUT *van Saxen*, monnik van de abdy van Altaen in Beyerlandt, heeft geleeft in de XI eeuw omtrent het jaar 1040. Hy schreef het leven van den H. Godard, bisschop van Hildesheim, gestorven in het jaar 1037. Surius hadt het gemelde leven ingevoegt in zyne verzameling; maar de vader Brouwer heeft het zelve naaukeuriger uitgegeven, zynde getrokken uit een handschrift van de kerke van Hildesheim. *Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 43.

ARNOUT *van Wezel*, eene stadt in den Kleefschen staat, bygenaamt *Haldren*, kanunnik en leeraar van Keulen, was in achting in het jaar 1530. Hy was ervaren in de taalkunde, en schreef verscheide werken, namentlyk: *Epitome Magistri Sententiarum; Consultatio quadruplex super Confessione Augustana; Partitiones locorum communium Religionis Christianæ*; enz. Men verzekert ook, dat hy zeer schone Griekschen vaarzen gemaakt heeft. Hy stierf in het jaar 1534. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Miræus de Script.* XVI. *sæculi.*

ARNOUT, bygenaamt *van Lens*, of *Lensei*, geneesheer en berucht wiskunstenaar, leefde in de XVI eeuw. Hy was geboren niet te Lens in Artois, gelyk Guicciardyn gemeent heeft, maar te Belliolane, een klein dorp naby Aath in Henegouwen. Arnout hadt een broeder, genaamt JOHAN *van Lens*, die leeraar in de Godgeleertheit was in de hogeschole te Leuven, en die verscheide voortreffelyke werken geschreven heeft. Deze trok naar Moskoviё, alwaar men grote achting hadt voor zyne geleertheit; en hy was geneesheer van den Czaar of groot-hertog, en quam om te Moskow, wanneer deze stadt veroveit en verbrand wierdt door de Tartaren in het jaar 1572. Hy hadt in het jaar 1565 een reis gedaan naar de Nederlanden, en men hadt te Antwerpen gedrukt een van zyne werken, genaamt *Isagoge in Geometrica elementa Euclidis. Vossius de scient. Mathem. cap.* 57. §. 17. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ARNOUT WION. Zie WION.

ARNSBERG, of ARNSPERG, stadt en graafschap in Westphalen. Zie ARENSBERG.

ARNSBURG, of ARNSPURG, eene ryke abdy van Cistercienzer monniken in de Wetterau, onder het rechtsgebiedt van Muntzenberg, door Conraad, heer van Muntzenberg, in den jare 1094 gesticht. *Winkelman P. I. c.* 4. *p.* 163. *Lucæ Grafen-Saal p.* 358. 359.

ARNSHAUG, ARNSHAG, eene ambachtsheerlykheit, met een slot, op een berg gelegen, by Neustadt aan de Orla, tot Saxen-Zeitz behorende. Eertyds was het een graafschap, waar onder behoorden de steden Neustadt aan de Orla, Posenik, Auma en Treptis, nevens twee en zeventig dorpen. Van den oorsprong dezer graven weten de Saxische schryvers weinig te zeggen, en besluiten uit hun wapen, dat der graven en heeren van Lobdeburg zeer naby komende, dat de zelve uit een en het zelve geslacht gesproten zyn, en zich in later tyden in verscheide takken verdeelt hebben. Men zegt dat OTTO, graaf van Arnshaug en Lobdeburg, de welke in den jare 1280 nog geleeft heeft, de laatste van deze linie is geweest; wiens weduwe Adelheit in den jare 1300 hertrouwde met Albert, landgrave van Thuringen, maar de dochter, uit haar eerste huwelyk met Otto overgebleven, des zelfs zone Frederik, Markgraaf van Meissen, in den jare 1301 ten man kreeg, waar door dit graafschap aan de Markgraven van Meissen en hertogen van Saxen is gekomen. Augustus, keurvorst van Saxen, kreeg Arnshaug in den jare 1567, met nog drie ambachten, voor de onkosten, door hem in de belegering van Gotha gemaakt, wordende aan des zelfs nakomelingen van de Ernestynsche linie in den jare 1660 door een vergelyk erffelyk overgelaten. *Mulleri Annales. Fabricii Orig. Sax. Spangenb. Adelsp. Albini Land-Chr. Tromsdorf Geograph.*

ARNSHEIM, een stedeke in de neder-Paltz, tusschen Creuzenach en Alzey gelegen, daar men zegt dat Paltzgraaf Lodewyk van Tweebruggen een sterk slot heeft gehad, het welk hem, nevens het stedeke, in den oorlog, door hem met Frederik, keurvorst van de Paltz, gevoert, door den zelven is ontweldigt. *Toller. H. P. p.* 73.

ARNSTADT, eene stadt in Thuringen aan de rivier Gera, vier uuren van Erfurt, tot het Swartzenburgsche graafschap behorende. Men zegt, dat zy haren naam heeft gekregen van het oude woordt *Arn, Arendt*: maar of Meroveus, koning der Franken en Thuringers, de zelve in de jaren 448 tot 458 van zyne regering al heeft gebouwt, is met Abraham Sauer niet klaar genoeg te bewyzen: doch een zekerder getuigenis van haren ouderdom is, dat de keizer Otto de I in den jare 954 daar al eenen ryksdag heeft gehouden, en ze aan de abdye van Hirschveldt vereert: doch de graven van Kaëfernburg, en na hen de graven van Orlamunde en Weimar, en nu de graven van Swartsburg, als schuts-heeren van de abdye Hirschveldt, hebben de regering van Arnstadt met de abten te gelyk gevoert, tot dat de graven van Swartsburg in den jare 1337 den abt geheel hebben uitgekocht, en de stadt in den jare 1458 merkelyk vergroot en verbetert. In den boeren-kryg in den jare 1525 wierden de graven, Gunther de 39, en Hendrik de 37, vader en zoon, van alle macht en voorrechten berooft, doch door den keurvorst Johan van Saxen weder herstelt. In den jare 1539 heb-

hebben de gezanten der Protestantsche mogendheden van Duitschlandt alhier eene te zamenkomst gehouden, om middelen te beramen, om het verdrag en verbintenis, te Frankfort gesloten, te doen standt houden. Het kasteel, het welk in den jare 1553 is begonnen, pronkt by uitnementheit zo in kunst als kostbaarheit. *Fabricii Origin. Sax. Olearii Arnst. Hist. in reb. Thuring.*

ARNSTADT, een adelyk geslacht in Meissen, oorspronkelyk uit het Mark Brandenburg, het welk in de XIV eeuwe in Thuringen al vermaart was. HENDRIK van *Arnstadt* wordt in zekeren koopbrief over een vierdendeel van de stadt Jena, aan den landgraaf Frederik van Bussen van Lobdeburg, als getuige bygebragt. HENNING van *Arnstadt*, raadt van den grave van Zwartsburg, by het veroveren van de vesting Leutenberg door den keurvorst Johan Frederik gevangen zynde, moest op uitdrukkelyk keizerlyk bevel weêr op vrye voeten gestelt worden. Zyn zoon FREDERIK *van Arnstadt* te Bardeleben was Domheer van het hoge sticht te Maagdenburg, de welke by zyne gemalinne Anna Elizabeth van Hausen 12 kinderen verwekte, van de welke JOOST FREDERIK geheime krygsraadt en generaal liutenant, en zyn broeder HIERONYMUS CASPAR koninklyke Poolsche en keur Saxische majoor waren. De generaal luitenant is gestorven 1711, en heeft twee kinderen nagelaten. Zyne overige broederen, LODEWYK BRANDT, ADAM RUDOLF en MAURITS HENDRIK zyn ook in krygsdienst geweest, en GEORG ULRICH is 1692 voor Namen gebleven. *Seifferts stam-tafelen P.* II.

ARNSTEIN, een stedeke en ambacht van Wurtzburg, drie mylen van Zweinfurt gelegen. Een ander stedeke van dezen name behoort onder het sticht Bamberg.

ARNSTEIN, een slot en heerlykheit in het graafschap Mansveldt, waar onder eertyds twintig dorpen behoorden. Het is, nevens de stadt Znakeroda, in den jare 1387 door de graven van Reinstein aan die van Mansveldt verkocht. Tegenwoordig is het een ambacht, en behoort aan de vryheeren van Knigge. *Spangenb. Mansf. Chron. Brandenb. Staats-Geogr. Tromsd.*

ARNSTEIN, KLOOSTER ARNSTEIN, een nonnenklooster van de Dominikaner orde in het aartsbisdom Trier, op een hoge rots gelegen, en door Lodewyk, grave van Arnstein, in den jare 1139 gesticht. De graven van dezen name hebben daar omtrent hunnen setel gehad, en zyn in den jare 1185 met grave Lodewyk, zoon van den voorgemelden, uitgestorven. *Winckelm. Beschr. van Hessen P.* II. *cap.* 3. *p.* 126. *Miraus lib.* I. *cap.* 4. *de Orig. Monast.*

ARNSWALDE. Zie ARENSWALDE.

ARNTZEE, eene stadt in het oude Mark Brandenburg, drie mylen van Saltzwedel aan een diep en groot meir gelegen, dat men zegt dat ten tyde van keizer Lodewyk den vromen in den jare 811 na eene zware aardbeving is opgekomen. Aldaar is een klooster van adelyke juffers, als mede een huis en ambacht, den keurvorst van Brandenburg toebehorende. In den jare 1686 stortte een berg, niet verre van dat meir gelegen, met een windmolen, daar op staande, nevens eenige huizen, onverwacht in, en wierdt door de diepte verslonden.

ARNULPHUS, Roomsche keizer. Zie ARNOLPHUS.

ARNULPHUS, hertog van Beyeren. Zie ARNOLPHUS.

ARNULPHUS, of ARNUPHUS, een tovenaar uit Egypten, bedroog het onwetende volk ongemeen door zyne kunstenaryen. Hy quam te Rome, en onthieldt zich aan het hof van den keizer Marcus Aurelius Antoninus. Dion schryft, dat hy de nederlage der Duitschers in den jare 174 door den regen, waar om hy Mercurius gesmeekt hadt, veroorzaakte; maar die schryver wordt deswegen door Xiphilinus van onwaarheit beschuldigt, om dat die zeege op de Marcomannen en Quaden behaalt wierdt door het gebedt van het Christen legioen, Melitina genoemt, in des keizers leger zich bevindende, en daar van den naam van *Fulminatrix*, dat is de bliksemende, bekomen hebbende. *Dion lib.* IV. *Tertull. Apol. cap.* 5. *& a Scapula cap.* 4. *Euseb. lib.* V. *Hist. cap.* 5. *& in Chron.*

AROCHE, (LA SIERRA D') *Arucitanus mons*, een lange reeks van bergen, die zich uitstrekken langs de grenzen van Estremadura in Spanje, van de grenzen van Portugal af tot aan de overkant van de bronnen van de rivier Guadiana. Aroche, die haar naam ontleent aan deze landstreek, is de eenige aanmerkelyke plaats.

AROD, vyfde zoon van Gad, een van de twaalf aartsvaderen, van welke het geslacht der *Aroditen* afstamt. *Num.* XXVI. 17.

ARODON, (BENJAMIN VAN) een Hoogduitsch Jode, schryver van zeker boek, het welk vol is van lessen voor de vrouwen. Het zelve is uit het Hoogduitsch in het Italiaansch vertaalt door den Rabbi Jakob Alpron. Deze overzetting wierdt herdrukt te Venetië in het jaar 5412, volgens de Joodsche tydrekening, (men gelooft, dat dit staat op onze jaarrekening van 1652) na dat de zelve naauwkeuriglyk verbetert was door den Rabbi Isaak Levita. Dit boek is zeer geladen met gewonelyke nakomingen; niet alleen voor de nettigheit van het ligchaam, maar ook voor de oeffening van gebeden en van goede werken. De nakomingen van de eerste orde behelzen menigmaal kleinigheden, of bygelovige geregeltheden; en daar is zomwylen een grote strengheit in die van de twede orde. *Bayle Dict. Crit.*

AROE, ARROE, of ARREN, een klein eilandt in de Oostzee, tot het hertogdom Sleeswyk behorende, tegen over Hadersleben en beneden Fuhnen gelegen, staat onder het Deensche ryk, en heeft een stedeke, Harts-Koping genoemt. Het is omtrent derdehalf mylen lang, maar geen halve myle breet, bergachtig, maar met weinig hout voorzien, om dat het meeste landt tot den akkerbouw bequaam is gemaakt. Men vindt daar schone paarden, en goede vee-weide: ook is het met vele bronnen en goede havenen voorzien. *Danckwert Slesw. Chron. P.* II. *cap.* 14. *p.* 158.

AROER, *Areopolis*, eene stadt van Judea. De zelve was gelegen aan de overzyde van de Jordane op een kleinen heuvel, naby de beke Arnon, in het geslacht van Gad, op de grenzen van dat van Ruben en van de Ammoniten. Deze plaats is vermaart door de overwinning, die Jephtah aldaar bevocht op de Ammoniten. *Judic.* XI.

AROGYLUS is de eerste, die in Griekenlandt heeft uitgevonden het gebruik van paarden voor een wagen te spannen, ten tyde toen Phorbas te Argos heerschte.

AROL. Zie ARGOL.

AROLSEN, tegenwoordig een setel of residentie des grave van Waldek, is eertyds een klooster geweest. *Zeileri Topogr. Hass.*

AROMAJA, eene provincie in het middelste gedeelte van America, in nieuw-Andalusië, digt aan den uitloop der rivier Orinoque en het landt der Caribeen.

ARONA, eene kleine Italiaansche stadt in het Milanees, aan het grote meir of Lago Maggiore gelegen. Zy behoort aan het geslacht der Borromeeën, en is vermaart wegens de geboorte van den groten St. *Karel Borromæus*, kardinaal en aartsbisschop van Milanen, de welke aldaar ter wereldt quam op den 2 October des jaars 1538. Zy heeft grote schade geleden door een fellen brandt in den jare 1674, waar door zy voor een groot gedeelte in de assche wierdt gelegt, zynde het slot mede zeer beschadigt. *Ferrari Lex. Geogr. Guissano Vita de St. Carlo lib.* I. *cap.* 2. *Baudrand.*

ARONÆ, *Aronces*, volkeren van Afrika, in het binnenste van Lydië. Het is misschien op die plaats daar hedendaags *Benin* legt, een koninkryk van *Guinea*, naar het zeggen van *Sanson.*

ARONCHES, eene stadt en vesting in Portugal, in het landschap Alentejo, tusschen Evora en Portalegre gelegen, heeft den tytel van een marquisaat of markgraafschap. Des zelfs markgraven zyn afkomstig uit het vermaarde geslacht van *Susa*. De eerste markgraaf van Aronches was HENRIK van Susa, Silva, en Tavares, derde graaf van Miranda, wiens mannelyk oir met zynen zone is uitgestorven, en de tytel van markgraaf door deszelfs eenige dochter, MARIANA genoemt, in den jare 1684, door huwelyk, aan *Karel Joseph de Ligne*, een Nederlander, gekomen. Deze Karel Joseph de Ligne, markgraaf van Aronches, was in den jare 1696 gezant van den koning van Portugal aan het keizerlyke hof, en leefde daar zo rykelyk, dat men van zyne verquistingen byna in alle landen sprak. Maar naderhandt geraakte hy wegens eene somme gelds, door spelen verloren, met den grave van Hallweil overhoop; en wanneer de laatstgenoemde weinig dagen daar na in een bosch doot wierdt gevonden, wierdt de schuldt daar van den Portugeeschen afgezant gegeven, die juist op dien zelven dag met den grave in dat bosch op de jagt was geweest. Gansch Weenen geraakte daar op tegen hem op de been; waarom hy genootzaakt was het by nacht te ontvluchten; en alzo hy niet durfde onderstaan om in Portugal te komen, ging hy naar Venetië, daar hy zynen tydt doorbragt met zich in de oudheden te oeffenen. *Imhofs Stemm. Lusit. Het leven van den keizer Leopold.*

ARONE, ARONA, LORO, LAROS, een kleine rivier van Italië in het erfdeel van St. Pieter. Zy ontspringt uit het meir van Bracciano, loopt voorby Anguillara, en ontlast zich in de Middelandsche zee, drie mylen van de stadt van Porto naar de Westzyde. *Baudrand.*

ARONICA, (NICOLAUS) een uitnement rechtsgeleerde van Sicilië, en doctor in beide de rechten, bekleedde in 't jaar 1675 den rechterstoel in den krimineelen rechtbank van Palermo, na dat hy alvorens onder de eerste advokaten aldaar vele jaren gepleit hadde. Hy is te Palermo overleden, en heeft geschreven en uitgegeven: *Allegationes in causa possessorii summarissimi Principatus, & status Campifranci pro D. Stephano Riggio & Compo. Panorm.* 1653 *in folio*: vindende men nog van hem eenige andere werkjes, die hy mede *Allegationes* noemt, in zeker werk van Paulus Francifcus Peramutus, geheten *in conflictu Jurisconsultorum*, *part.* III, *Tom.* I. *Bibl. Sic.*

ARON RACHID, negentiende Kalif of opvolger van Mahomet, heerschte na de doodt van Mahomet Mehédi (en van des zelfs zoon, dien men niet rekent in de opvolging der Kalifs.) Hy wierdt verkozen in het jaar 792, en brak voort de vriendschap af met de keizerinne Irene, zich niet vergenoegende met de schatting, de welke zy hadt toegestemt te betalen aan Mahomet Mehédi, en rechtte verscheide verwoestingen aan in de provincien van haar keizerryk. Maar in het volgende jaar was hy verplicht deze schatting te ontfangen, om gelegenheit te hebben tot het stillen van de wanorders, die 'er in Persië ontstaan waren, ter oorzake van de twee partyschappen, die men daar gesmeed hadt, van de welke de eene begunstigde de belangen van Abubeker, en de andere die van Ali. In het jaar 801 weigerde hy de schatting van den keizer Nicephorus, en verwoeste ganſch Romanië: maar naderhandt liet hy zich overreden door de vertogen van Nicephorus, en vergunde hem een stilstandt van wapenen, met beding dat hy jaarlyks moest betalen dertig duizent goude bezanen, de welke deze Kalif naar Jerusalem overbragt. De keizer, verstoort over de trouwloosheit van Aron, die verscheide malen het getroffen verdrag met Irene hadt verbroken, maakte geen werk om hem zyn woordt te houden, en herwon al het gene hy verloren hadt. Op het gerucht van deze tydingen zondt Aron zyn krygsvolk uit om Romanië, het eilandt Cyprus, en dat van Rhodus te verdelgen.

Deze

Deze Kalif ſtierf in Perſië in het jaar 814, latende zynen zoon Mahomet na tot zynen opvolger. *Marmol Africa lib.* II.

AROOL, eene ſtadt van Moskovië, naby de rivier Occa gelegen, omtrent veertig mylen van de ſtadt Moskow.

AROPH, zoon van Mareoth, en vader van Achitob, uit het geſlacht der prieſters van den ſtam van Pineas, leidde een ſtil en ingetogen leven, zo lang deze hoge waardigheit was onder die van het geſlacht van Ithamar, laatſten zone van Aaron. *Joſephus Oudh.* VIII. *b.* I. *k.*

AROSEN, of WESTERAS, *Aroſia*, eene ſtadt van Zweden, met een bisdom, ſtaande onder dat van Upſal. Zy is de hoofdſtadt van de provincie van Weſtimanie, met een ſlot, gelegen op het zo genaamde meir van Meler. Men verzekert, dat 'er zilvermynen omtrent deze ſtadt gevonden worden. Op deze plaats verſloeg Guſtavus de I, naderhandt koning van Zweden, het krygsvolk van Chriſtiernus den II omtrent het jaar 1521; en ſedert dien tydt in het jaar 1540. Hebbende de ryksſtanden van Zweden laten byeenkomen te Aroſen, deedt hy daar het koninkryk van Zweden, het welk te voren verkiesbaar was, erffelyk verklaren. *Bertius Germ. lib.* II. *Thuanus. Spondanus. enz.*

AROSIS, of AROSES, een grote rivier in Perſië, naby Perſepolis. *Arrian. in Indicis.* Strabo noemt de zelve *den Perſiſchen Araxus*, en Salmaſius, achtervolgens het gevoelen van Solinus, *p.* 1181, toont aan, dat zy *Oroatis* genaamt is geweeſt.

AROSTANES, biſſchop van groot-Armenië, verſcheen op de eerſte algemene kerkvergadering van Niceen, en ondertekende de zelve; ſchoon zyn naam niet uitgedrukt ſtaat in de ſtukken van deze kerkvergadering, als onder den naam van *Acritas*, of van *Ariſtarces. Baronius A. C.* 325.

AROT en MAROT zyn de namen van twee engelen, de welke de bedrieger Mahomet voorgaf van Godt gezonden te zyn om de menſchen te onderwyzen, en hen te bevelen, van zich te onthouden van den doodſlag, van de valſche oordeelen, en van allerlei overdaadt. Deze valſche propheet voegt daar by, dat zekere vrouw van een ongemene ſchoonheit, hebbende deze engelen t' haren huize te gaſt genodigt, hen wyn te drinken gaf, waar door de zelve verhit zynde haar tot ongeoorloofde liefde aanzochten; dat zy veinſde hunnen drift te zullen voldoen, op voorwaarde, dat zy haar alvorens zouden leeren die woorden, door welker middel men met gemak kon in den hemel komen; dat zy uit hen verſtaan hebbende het gene zy gewenſcht hadt te weten, haar woordt geen ſtandt wilde doen, en dat zy als tot ten hemel opgenomen wierdt, alwaar zy, aan Godt verſlag gedaan hebbende van het gene 'er was voorgevallen, in de Morgenſter veranderde, die *Lucifer* of *Aurora* genoemt wordt, en dat de twee engelen ſtrengelyk geſtraft wierden. Hier van is 't, dat Mahomet zegt dat Godt gelegenheit nam van het gebruik van den wyn aan de menſchen te verbieden. *Alcoran.*

AROTEN, een naam, dien de inwoonders van Syracuſa plagten te geven aan die genen, die in een vryen ſtaat waren, maar echter verplicht te dienen, om dat zy geen middelen hadden, waar van zy konden beſtaan. *Cœl. Rhod. l.* XV.

AROUAISSE, *Aroaſia*, een dorp, met een abdy naby Bapaume in Artois, een van de zeventien provincien der Nederlanden. *Baudrand.*

AROVAKKEN, *Arovaci*, volkeren van Caribanië in Noord-America. Zy wonen naby de rivier van Eſſekebe, naar de grenzen van Paria op het vaſte landt. *Maty Dict. Geogr.*

AROUBAH, *Ebu Aroubah al Harrani*, is de ſchryver van een *Tarikh* of algemene Hiſtorie. *Herbelot Bibl. Orient.*

AROUCA, een dorp van Portugal, in de provincie van Beira, tuſſchen Viſeu en Porto, op de rivier de Paiva. Zommige landbeſchryvers zyn van gevoelen, dat het de ſtadt is, die in oude tyden *Araducta* genoemt wierdt, en van andere gehouden wordt voor *Ardoza*, een vlek van Eſtremadura in Portugal. *Baudrand.*

AROW, of AAROW, eene vermakelyke vryſtadt van het Kanton van Bern in het landt van Argow, aan de rivier de Aar, van de welke zy haren naam ontleent, gelegen, tuſſchen Olten en Biberſtein. Deze ſtadt is niet heel out, zynde gebouwt op de zelve plaats, daar eertyds de aloude ſterkte van *Rora*, hoofdſtadt van het graafſchap, geſtaan heeft. Dit ſlot met geweldt bemachtigt zynde door de graven van Habsburg en van Altenburg, gelooft men dat de zelve Arow aldaar geſticht hebben. Deze graven hebben in verſcheide voorvallen goeden onderſtandt van daar bekomen, en hare getrouwheit beproeft, voornamentlyk in den veldſlag van Sampace. Die van Bern hebben zich in het jaar 1415 daar van geſcheiden met het ganſche landt van Argow. Daar is een byzondere raadt, die zyne zitting houdt op het ſlot, van het welke men zo even geſproken heeft. Na dat die van Bern in het jaar 1528 de Miſſe en de beelden vernietigt hadden, en den Hervormden Godsdienſt aangenomen, volgden die van Arow het zelve voorbeeldt, waar in zy tot heden toe volſtandig zyn gebleven. Het is binnen Arow dat de Proteſtantſche Kantons hunne landdagen plegen te houden. De Roomſchgezinde Kantons houden de hunne te Lucern. *Stumpf Hiſt. van Zwitſerl.* VII. *b. Wilhelm van Habsburg.*

AROY, *Aroius*, eene rivier van Zuid-America. Zy heeft haren oorſpronk in de provincie van Paria, en gaat zich onlaſten in de rivier van dien naam. *Baudrand.*

ARPA, (LAURENTIUS) geboren te Palermo in Sicilië in den jare 1610 van Franciſcus Arpa, der medicynen doctor, heeft naarſtig op de philoſophie, Godgeleertheit en rechtsgeleertheit geſtudeert. Niet minder leide hy zich op de beſchaafde wetenſchappen, waar in hy ook door zyne geſtadige oeffeningen ten uiterſten bedreven wierdt; waar nevens hy de dichtkunde met veel vrucht en voortgang ter harte nam en oeffende, blykende zyne byzondere vordering en bequaamheit in die wetenſchap volkomen uit zyne uitgegeve werken in de Italiaanſche tale, welke onder deze tytels gedrukt zyn:

Il mondo Vilepeſo. Drama muſicale per S. Roſalia. Panorm. 1658 *in* 4.

Dialogo nella Venuta dell' Illuſtr. e Rever. Signore F. D. Martino de Leone & Cardenas, Veſcovo di Puzzuolo & Arciveſcovo di Palermo. Panorm. 1650 *in* 4.

Leo Allatius getuigt daarenboven in zyne *Drammaturgia ind.* 6. *pag.* 615, dat hy daarenboven nog geſchreven zoude hebben:

Martino di S. Felicita con ſette ſuoi figlioli. Dramma muſicale in verſo

La Pellegrina d' Amore favola paſtorale, rappereſentata in Palermo nell' anno 1650

Nelle nozze di d' Carlo d' Oria, duca di Turſi, in verſo.

Behalven alle het welke men ook verſcheide gedendſtukjes van zyne verſtandige herſſenvruchten vindt in zeker Italiaanſch boek, gedrukt te Palermo in het jaar 1652 in quarto, dat ten opſchrift heeft: *Deſcrizione de Trionfo fatto in Palermo cellebrandoſi a* 15 *di Luglio dell' Anno* 1652, *l' Invenzione di S. Roſalia.* V. *Palormitana. Biblioth. Sicul.*

ARPAD, of *Arphad*, of *Arphas*, een vlek in het Noordelyke gedeelte van het geſlacht van Manaſſe aan de overzyde van de Jordane. Het zelve wierdt verdelgt door Tegladh-Phalaſſar in het jaar der wereldt 3279, voor de komſt van onzen Heilandt 772. *Jeremias* XLIX. 23.

APAJA, een dorp van Abruzzo citra in het koninkryk van Napels, en op de grenzen van het landt van Lavoro, tuſſchen Capua en Benevento. Het zelve was van outs de ſtadt *Caudium*, in het landt van de Hirpynen, bekent door de Caudynſche vorken, *Furcæ Caudinæ*, die men hedendaags in 't Italiaanſch noemt *Stretto d' Arpaja.* De zelve zyn berucht door de onvoorzichtigheit van de twee Roomſche burgermeeſteren T. Veturius en Sp. Poſthumius, de welke roekeloosly͏k met hun leger geraakt zynde tuſſchen twee gebergtens, die zo moeielyk voor hun inkomſt, als voor hun uitgang waren, zich genootzaakt vonden om zich aan de Samniten, de welke hen belegerden, over te geven; om dat zy uit de gebergtens niet konden komen dan met twee op een ry te laten aftrekken, en zich te onderwerpen aan de ſchandelyke voorwaarden van onder het jok door te gaan, dat is te zeggen tuſſchen twee pieken, de welke door een derde, dwars daar over leggende, een galg verbeeldden, onder de welke het krygsvolk ontwapent, met ongedekten hoofde, en de handen op den rug gebonden, moeſten doorgaan, tot teken van ſchande. *Titus Livius. Lucanus lib.* II. *Pharſ.* zegt:

Romanaque Samnis
Ultra Caudinas ſperavit vulnera furcas.

ARPAJON is de outſte baronny van het landt van Rovergne, een provincie van Vrankryk, de welke tot een hertogdom verheven wierdt in het jaar 1651. De laatſtgeſtorve, die de eerſte hertog was van dit ſtamhuis, was Lodewyk, hertog van Arpajon, marquis van Severak, graaf van Rhodez, ridder van de ordens des konings, luitenant generaal van de legers van zyne majeſteit, algemene ſtedehouder in opper-Languedok, hertog en pair van Vrankryk. Hy was buitengewoon afgezant geweeſt aan het hof van Polen, en was in grote achting by den koning. Hy heeft drie vrouwen gehad, namentlyk Cloriande van Lauziere Themines, Maria Elizabeth van Simiane van Montcha, en Catharina Henriette van Harcour van Beuvron. By de eerſte verwekte hy Pons van Arpajon, geboren op den 8 Julius in het jaar 1623, en Johan Lodewyk van Arpajon, geboren den 3 Julius van den jare 1632. By de twede hadt hy gene kinderen; en van de derde is alleen overgebleven Catharina van Arpajon, geboren in het jaar 1661.

ARPATARO, *Tarczal*, *Ernska*, *Arpatarus mons*, *Almus*, een gebergte van Hungarië in Slavonië, naby de ſtadt van Sirmich. De keizer Probus heeft dit gebergte berucht gemaakt, latende het zelve met wyngaarden beplanten.

ARPENTRAS was eertyds eene ſtadt, gelegen op het meir Leman of Geneve. Hedendaags is 't een dorp, genaamt *Vidy*, beneden de ſtadt van Lauzanne, het welk zommigen menen geſticht te zyn van de puinhopen van Arpentras. Men kan ligtelyk oordeelen, dat daar in vorige tyden een aanmerkelyke ſtadt moet geweeſt zyn, zo door het grote getal van aloude gedenkpenningen, die men daar gevonden heeft, als door de grote menigte van gebroke dakpannen, die 'er overal op de velden leggen. In het jaar 1629, een akkerman het landt ploegende, vondt daar een beeltenis van een koperen ſtier, benevens die van zyn ſlagofferaar. *Plantinus deſcript. de la Suiſſe.*

ARPHAXAD, zoon van Sem, en kleinzoon van Noach, wierdt geboren in het jaar der wereldt 1658, achtervolgens den Hebreeuſchen text. Hy teelde Sales in den ouderdom van 35 jaren, en leefde daar na, volgens den gemelden Hebreeuſchen text, 403 jaren, indiervoegen, dat hy, volgens deze oprekening, in het geheel heeft geleeft 438 jaren, en is geſtorven in het jaar der wereldt 2096. Volgens de overzetting van de twee en zeventigen, die het getal van de jaren der aartsvaderen vermeerdert hebben, heeft hy geteelt in den ouderdom van 135 jaren, en heeft na dien tydt 400 jaren geleeft, of daar omtrent; en volgens den Samaritaanſchen text

heeft hy geteelt in zyn hondert en dertigste jaar, en heeft na dien tydt niet langer geleeft dan 303 jaren. De twee en zeventig overzetters voegen hem Caïnan tot zoon toe, welken zy voor Sales plaatsen. Josephus is van gevoelen, dat hy over den Tiger trok, en zich in dat landt ter nederzette, het welk voorts naar hem *Arphaxitide* en naderhandt *Chaldeën* genoemt is geweest. *Genes.* X. *en* XI. *Josephus Oudh. I. B. Usserius in Annal. Torniel. Salianus.*

ARPHAXAD. Van hem wordt alsvan een koning van Medië in het boek *Judith* gewag gemaakt, daar van hem gezegt wordt, dat hy door Nebucadnezar, koning van Assyrië, overwonnen is. Zommigen houden daar voor, dat het Vejoces, de zoon van Arbianes, was, den welken Nebucadnezar in den jare der wereldt 3295, voor Christus 689, in het 4 jaar der XXII Olympiade, en in den jare 65 na de bouwinge van Rome, heeft overwonnen. Anderen houden hem voor Cardiceas, of voor een anderen koning van Medië, gelovende, dat het boven verhaalde gebeurt is ten tyde dat Manasses regeerde, welke meninge Zonaras, Sigonius, Gretserus, Pererius, en meer anderen byval geven. Anderen in het tegendeel zyn van gevoelen, dat het onder de regeeringe van Xerxes, koning van Persië, is voorgevallen, hebende daarom aangaande dezen Arphaxad geheel andere gedachten. *Judith kap.* I. *Bellarminus de Verbo Dei lib.* I. *cap.* 12. *Spondanus. Salianus. Torniellus. Scaliger. Petavius. Riccioli.*

ARPI, overblyfzelen van eene oude vervallene stadt van *la Pouille Daunienne.* De zelve wierdt genoemt *Arpi*, *Argyrippa*, *Argos*, *Hippium.* Deze puinhopen leggen tusschen de steden van Lucero en van Manfredonia, in Capitanata, eene provincie van het koninkryk van Napels.

ARPINO, een slot met een vlek, genaamt *san Dominico*, in Terra di Lavoro, in het koninkryk van Napels in Italië. Het was eertyds de oude stadt *Arpinum* in het landt der Volscen. Cajus Marius, die zevenmaal burgermeester was, wierdt in deze stadt geboren. Dewyl de zelve niet verder dan drie mylen afgelegen was van de geboorteplaats van Cicero, hebben deze twee grote mannen beide den bynaam van *Arpinas* gevoert. *Cluverus lib.* IV.

ARPAS, vorst der Katten, wiens huisvrouw en dochter gevankelyk weggevoert wierden door Cajus Silius, luitenant van den keizer Germanicus, zynde hy door den zelven Germanicus gezonden met zes legioenen om het beleg te doen opbreken voor zekere sterkte, die gelegen was op de rivier de Loug. *Tacitus Annal. lib.* II. *cap.* 7.

ARQUA, een vlek in den Venetiaanschen staat in Italië. Het is gelegen onder het gebiedt van Padua, drie mylen van de stadt van dien naam naar de Zuidkant. Deze plaats zoude weinig bekent wezen, indien Petrarcha, die beruchte Italiaansche dichter, aldaar niet langen tydt hadt geweest en begraven was. *Baudrand.*

ARQUA, of ARQUATA, *Arcuatum*, een vlek van Italië in het hertogdom van Milanen. Het legt onder het gebiedt van Tortone, tusschen de stadt van dien naam en die van Genua. Men gelooft, dat naby dit vlek en op de rivier van Scrivia eertyds gestaan heeft *Libarna*, of *Libarnum*: alhoewel zommige landbeschryvers deze aloude stadt van Ligurië plaatsen te Villa Barna, een dorp van het Tortonneesch. *Baudrand.*

ARQUATA, *Arquatum*, eene kleine stadt van Italië, in den kerkelyken staat, in het Mark van Ancona, naby de rivier de Tron to, aan den voet van den Apennyn naar de grenzen van Abruzzo, zeven mylen van Ascoli. *Maginus.*

ARQUES, van anderen genaamt *Arc*, een vlek gelegen op de Maas in het hertogdom van Bar. Men gelooft, dat het de geboorteplaats is van JOHANNA VAN ARC, bekent onder den naam van *de maagdt van Orleans* onde Karel den VII, koning van Vrankryk, en dat de zelve gevangen genomen zynde in een uitval van de stadt van Compiegne, belegert door de Engelschen, weggevoert is geweest naar Rouaan, en aldaar levendig verbrand, als eene tovereffe, uit krachte van een vonnis van het parlement. Echter zeggen de meeste historieschryvers van dien tydt, dat zy geboren is te Vaucouleurs, eene kleine stadt van Lottheringen.

ARQUES, een vlek van Vrankryk in Normandië, twee mylen van Dieppe gelegen. Het zelve is berucht door de overwinning, die Hendrik de IV aldaar bevocht op den 21 van September in den jare 1589. Deze grote vorst, hebbende een legertje van niet meer dan vier hondert ruiters, twaalf hondert Fransche voetgangers, en twee duizent Zwitsers, tastte een leger aan van meer dan dertig duizent mannen, aangevoert door den hertog van Majenne, en behaalde eene volkome zege op den zelven.

ARQUICO. Zie ERQUICO.

ARQUIER (RICHARD) van Lambese in Provence, leefde in het jaar 1280, en maakte verscheide gedichten. Nostradamus maakt gewag van hem, en spreekt insgelyks van RICHARD VAN BARBESIEUX, een dichter en wiskunstenaar in het jaar 1383.

ARR. Zie AAR.

ARRACAN, of ARRACAON, een koninkryk in Oost-Indië. Het heeft den inham van Bengale ten Zuiden, Bengale zelfs ten Westen, Pegu ten Oosten, en Aran ten Noorden. (Men noemt dit landt ook wel *Racan*, of *Mez.*) De gelegenheid daar van is zeer voordeelig; want rondom met hoge bergen omcingelt zynde, schynt het van natuur tegen alle vyandlyke aanvallen gedekt te zyn. De hoofdstadt ARRACAN is aan den stroom Martalon of Chaberis, 3 mylen van zee gelegen. Het gehele landt is doorgaans zeer vruchtbaar aan koren, rys en boomvruchten, en daarom ook alles goetkoop, en daar eene zo gezonde lucht, als 'er in geheel Bengale mag wezen. De koning is voor dezen machtiger geweest dan tegenwoordig, en heeft tegen Pegu en andere aangrenzende ryken zware oorlogen gevoert. De inwoners zyn afgodendienaars, en hebben hen schone en grote tempelen toegewyd. De koning heeft eene grote menigte van bywyven, want ieder landvoogdt of stadhouder moet hem jaarlyks 12 jonge dochteren, op des konings kosten in danssen, spelen en zingen wel onderwezen, leveren, zo dat hy 'er 144 jaarlyks van de twaalf stadvoogdyen krygt. De inwoners verbranden hunne doden, gelyk alle de andere Indianen. In den jare 1646 ontstont 'er eene grote beroerte in die gewesten ten opzichte van de opvolginge op den troon, tot dat een van des overleden konings natuurlyke zonen tot koning verkoren wierdt: doch de rykszaken moesten, dewyl hy nog minderjarig was, tot den jare 1652 toe door de ryksraden bestiert worden. De Hollanders hebben daar van outs een logie gehad, en in den jare 1653 heeft de hoge raadt van Indië de vryheit om daar te mogen handelen door den koning laten vernieuwen. In den jare 1660 geraakte de koning van Arracan met den groten Mogol in oorlog, en vertrouwde het gehele bestier daar van aan zynen generaal Chatigan, de welke, de armen en uitwateringen van den groten Ganges tusschen de eilanden van neder-Bengale oplopende, alles te vuur en te zwaardt verwoestte, en de inwoonderen tot slaven maakte, waar door men nog hedendaags aan den mondt van den Ganges zo vele verwoeste en onbewoonde eilanden vindt, die voor dezen zeer bloeiende en volkryk waren. Alle deze daden voerde Chatigan uit met Portugeesche renegaten en andere verloogchenaren van het Christendom; en deze rovers hebben vier jaren lang den groten Mogol veel te doen gemaakt: want zy doorstroopten hele gewesten, zonder de Mogolsche legers te vrezen, en ze ontzagen zich niet met 3 of 5 schepen wel 15 vyandlyke schepen aan te tasten en in den grondt te boren. Maar als Chah-Hestkan, de neef van den groten Mogol Aureng-Zeb, met den toenmaligen generaal te Batavia eenige maatregelen, om deze zeeschuimers te beteugelen, hadt genomen, en de zelve in het werk gestelt, bragt het zo een schrik onder dat volk, dat zy den dienst van den koning van Arracan verlieten, en onder beding van dubbelde foldy, en het inruimen van een stuk lands in Bengale, in den dienst van den groten Mogol overgingen. Door hun toedoen nam ook Chah-Hestkan het eilandt Sordiva in; maar als hy niet meer te duchten hadt, dat de voorgenoemde renegaten zich met den koning van Arracan weder mogten verzoenen, onttrok hy hen het meeste gedeelte van de verhoogde soldy, en voldeedt ook niet aan zyne verdere beloften ten hunnen opzichte. Ondertusschen wierden de overwinningen van Chah-Hestkan op die van Arracan zo voorspoedig voortgezet, dat het gehele koninkryk Arracan den groten Mogol voor opperheer moest erkennen en aannemen. *Schultz. Oost-Ind. Reizen. Bernier Voyages.*

ARRACHION, een vermaart kampvechter, hadt alle zyne tegenstryders in de Olympische spelen overwonnen, en moest 'er niet meer dan eenen overwinnen, die nog overgebleven was, om den olystak, die de prys van de overwinning was, te behalen. Deze viel Arrachion met zulk eene verwoedheit op het lyf, dat hy hem met een van zyne vingeren de keel toedrukkende deedt smoren; maar Arrachion hadt hem alvorens de kleine toon met zulk een geweldt afgebeten, dat deze laatste kampgenoot daar aan stierf. De Eleïten, ooggetuigen van dit gevecht, wezen den prys van de overwinning toe aan het dode lighaam van Arrachion, die zelfs na zyne doodt overwinnaar verklaart wierdt. *Pausanias in Arcad.* Deze schryver verhaalt, dat de tegenstryder van Arrachion, hebbende alvorens een toon gebroken, verklaarde, dat hy niet langer in staat was om den strydt uit te staan, en gevolglyk Arrachion voor overwinnaar erkende.

ARRACIFEN, *Insula Rupium*, een van de eilanden van Salomon, of van de eilanden der rovers, in de Stille zee naar den kant van de Zuidlanden en de Philippynsche eilanden. Het zelve is aldus genaamt ter oorzake van de veelvuldige steenklippen, met welke het omzet is.

ARRACIFEN, (DE KAAP VAN) *Rupium Caput.* Deze kaap legt op de kust der Kaffers in Afrika, omtrent zestig mylen van de kaap de Goede Hoop. Ze wordt aldus genoemt, om dat de zelve omringt is met rotsen en steenklippen, waar door de toegang zeer gevaarlyk is.

ARRADES, *Arradium*, *Quina*, een kleine stadt van Afrika in Barbarye, in het koninkryk van Tunis, tusschen de stadt van Hamametha en de puinhopen van het oude Carthago. *Baudrand.*

ARRAF, *Abdalnasi Adib*, wordt gemeenlyk genoemt *Ben-Arraf*, en bygenaamt *Al Medeni.* Hy is schryver van zeker boek, genaamt *Egtena si Schan man Jakna. Herbelot Bibl. Oriental.*

ARRAGION, eene stadt van de provincie van Khuzistan, of Susiane, de welke echter door zommige landbeschryvers toegevoegt wordt aan die van Fars, of eigentlyk Persië gezegt. Ze legt niet verder dan een dagreizens van de zee, en haar grondt is zeer vruchtbaar in dadel- en olyfbomen. Ulug-Beg en Nassireddin rekenen deze plaats op 86 graden 30 minuten langte, en 35 graden 30 minuten Noorder breedte. Zy is begrepen onder het vierde klimaat. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARRAJOLAS, *Calantica*, een dorp van Portugal in de provincie van Alentejo, twee of drie mylen van de stadt Evora gelegen naar de Noordzyde. *Baudrand.*

ARRAN, drie eilanden aan de Westzyde van Ierlandt, tegen over de baai van Galloway gelegen. Het grootste der zelven wordt genoemt *Aillenoy*, het twede *Ailtronon*, en het derde en kleinste *Shere.* Zy wierden in den jare 1661 ten gevalle van Richard den II, zoon van Jakob, hertog van Ormond, tot een graafschap gemaakt. *Giraldi Topograph. Hibern.*

ARRAN, *Arrania*, een eilandt in het Wester deel van Schotlandt, is gelegen Westwaarts tusschen Cantyr, hebbende Argile ten Noorden, en Cuningham ten Oosten, vier en twintig mylen van

Ailze ten Noorden. Het is vyf en twintig mylen lang, en zeftien mylen breet, vol ruwe rotsen, en daarom byna alleen aan het strandt bewoont. Daar het landt het laagst is heeft de zee een inbreuk en een grote baai gemaakt, daar men by het eilandt Lamlach, zynde een naauwe straat, kan binnen lopen, en wegens de hoge bergen, daar de windt tegen stuit, met de schepen veilig in de haven leggen. Men heeft hier een groten overvloedt van visschen. Dit eilandt hadt eertyds den tytel van een graafschap, maar heeft tegenwoordig dien van een hertogdom.

ARRAN, de naam van een klein landt, het welk sommige landbeschryvers in Armenië plaatsen. Anderen maken daar van eene byzondere provincie, de welke zy plaatsen tusschen Adherbigian en Gurgistan, dat is te zeggen, tusschen Medië en Georgië, eensdeels onder het vierde, anderendeels onder het vyfde klimaat. De landtafelen van Ulug-Beg en van Nassireddin schryven aan deze provincie toe de steden van Mokan, of Mogan, van Berdaa, en van Giancarah. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ARRAN (Jakob Stuart, graaf van) was eenjonger zoon van zyn vader (dien Thuanus *Ochiltry regulum* noemt) en by gevolg wegens zyne kleine middelen niet in staat om naar zyne geboorte te bestaan. Hy begaf zich derhalven in dienst van den koning Erik den XIV van Zweden, en diende eenigen tydt in den oorlog tegen de Moscoviters en Polen. Als hy weder te rug was gekomen, en in zyn vaderlandt alles in rep en roere vondt, wist hy des koning gunsteling, Edmond van Aubigny, grave van Lennox, zo in te nemen, en door zyne vleieryen des zelfs gunst zo te winnen, dat hy door hem kapitein van 's konings Jakobus des VI lyfwacht gemaakt wierdt, als mede voogdt van den krankzinnigen Jakob Hamilton, grave van Arran, wiens tytel en eernaam hy zich naderhandt toeëigende. Hy was in den jare 1581 het voornaamste werktuig, waar door de misgunstigen den vorigen regent, Jakob, grave van Morton, godlozer wyze in beuls handen deden komen; en als hem de koning vervolgens in den tytel van graaf van Arran bevestigt, en door verscheide gunstbewyzingen opgeblazen en hoogmoedig gemaakt hadde, ontzag hy zyne weldoenders, den grave van Lennox, noch den grave van Merch, in genen dele; want den eersten betwistte hy den voorrang, en den tweden, die hem in noodt en verlegenheit met geldt en andere behoeftens rykelyk hadt bygestaan, onteerde hy, met zyne gemalin niet alleen te schenden, en door eene valsche aanklage van zyn onvermogen te doen scheiden, maar haar zelf na het geëindigde rechtsgeding ten huwelyk te nemen. Zy beide veinsden daar op een Christelyk en Godzalig leven te leiden, gingen naarstig ter kerke, en deden alles wat hen mogelyk was om de wereldt te bedriegen, om daar door by het onverstandige volk, en by die alles ten besten kerende geestelyken in gunst te geraken. Ondertusschen moest hy zich met den grave van Lennox verzoenen, en zelfs van het eerampt van kapitein van de lyfwacht, ten voordeele van Lennox, afstandt doen. Hun verschil dus bygelegt zynde, bleven zy beide meester van den koning en de gehele regeering; doch verhaastten daar door hunnen ondergang: want eenige groten van het ryk, zich opentlyk voor hunne vyanden verklaart hebbende, bragten het daar toe, dat Lennox wierdt gebannen, en Arran gevangen gezet. Maar Arran, die doorslepen, en vol Machiavelsche streken was, wist niet alleen zich daar uit te redden, maar zich daarenboven by den koning in nog groter gunst te brengen: want de zelve maakte hem kanselier gouverneur van Sterlin en Edenburg, en halsrichter van de laatstgemelde stadt, ja de koning verklaarde hem eindelyk generaal luitenant van de krygsmacht van 't gehele ryk. Maar zyn gezag, tot dien hogen top opgeklommen, zochten en vrienden en vyanden hoe eer hoe liever te stuiten; doch Arran dit ontdekt hebbende, veinsde niets daar van te weten, maar zondt den Lord Grey en den ridder Ballenden als gezanten naar Engelandt, maar liet den grave van Athol, de Lords Home en Cashels in de gevangenisse werpen. Doch Milord Maxwel en zyne vrienden bragten een klein legertje op de been, gingen daar mede in den jare 1585 voor Sterlin, en noodzaakten den koning dezen hatelyken gunsteling van zyn dienst te ontslaan en voor altoos weg te zenden. Onder anderen beschuldigde men hem, dat hy zyn geslacht hadde willen afleiden van den vermaarden hertog Mordak, of Mardon, die gezocht hadt de Schotsche kroon Jakob den I te onttrekken en op zyn hoofdt te zetten, maar daarom in den jare 1424 onthoofd was. Na dezen zynen val, waar toe de koningin Elizabeth van Engelandt en hare staatsbedienden, die hem ook niet gunstig waren, veel hadden toegebragt, zocht Arran zyn verblyf in het landschap Kyle, tusschen Karik en Kuningham, daar hy heel soberlyk, en, zo als eenigen zeggen, van stratenroof leefde. Doch als in den jare 1591 onder den jongen hertog van Lennox, den grave van Home, en van Marre eene zekere zamenrotting den kanselier Johan Maitlandt, Lord van Thirleston, dwongen, zyn ampt en het hof te verlaten, bemoeide Arran zich zeer, om dit ampt weer te mogen hebben. De koning scheen ook daar toe niet ongenegen, maar het mislukte hem, en hy wierdt kort daar na van een bloedverwant en neef van den bovengemelden graaf van Morton, wiens doodt hy op dezen verrader moest wreken, omgebragt, zonder dat iemandt zich daar aan kreunde, maar de dader in tegendeel, met het hoofdt van Arran, op een piek gestoken, het landt zegenpralende doortrekkende, by iedereen lof en dank behaalde. *Larrey Hist. d'Angleter. tom.* II. *p.* 359. *ad* 529. *Thuanus Hist. l.* LXXXIII. *in fin. Spolswood Church. Hist. Melvil 's Memoirs.*

ARRAS, en ARAS, *Ben Aras*, is schryver van een boek, het welk handelt van de uitmuntentheit en achting van de twee natien, te weten de Arabische en de Persiaansche. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ARRAS, eene stadt in de Nederlanden, gelegen op de rivier de Scarpe, zynde de hoofdstadt van Artois, met een bisschop, onderhorig aan het aartsbisdom van Kameryk. De zelve komt den koning van Vrankryk toe, en is zeer regelmatig versterkt. Het is een oude stadt, en wordt van Ptolemæus genoemt *Regiacum*, of wel eer *Origiacum*; want in de Griekische tale staat 'Ορίγιακον, *Origiacon*; en Cæsar noemt haar *Atrebatum.* Zy is eertyds de eerste geweest van het graafschap van Vlaanderen; ten tyde als Karel de Kale, koning van Vrankryk, de zelve tot huwelyksgoedt gaf aan zyne dochter Judith, die met Boudewyn, bygenaamt met den yzeren arm, graaf van Vlaanderen, trouwde in het jaar 863. Naderhandt is zy weder vereenigt aan Vrankryk met het gansche landt van Artois in het jaar 1180 door het huwelyk van Philippus Augustus met Isabella van Henegouwen, dochter van Boudewyn den V, bygenaamt de kloekmoedige. De H. Vast, eerste bisschop van Arras, heeft geleeft in de zesde eeuw. Hy stierf in het jaar 540. Sedert zyne doodt hebben Kameryk en Arras eenen kerkvoogdt gehad, onder den aartsbisschop van Rheims staande. In het jaar 1093 scheidde paus Urbanus de II deze twee bisdommen van een, en gaf aan Arras een byzonder bisdom. Het was Lambert, kanunnik van l'Isle, die van den paus zelf te Rome tot bisschop gewyd wierdt in dat zelve jaar 1093. In de zestiende eeuw wierdt Arras, Kameryk tot en aartsbisdom verheven zynde, aangetekent onder de onderhorige, die daar aan gehecht wierden. De hoofdkerk van O. L. Vrouwe heeft een zeer schoon kapittel, bestaande uit veertig kanunniken en uit twee en vyftig kapellanen. Daar zyn nog andere schone kerken, de vermaarde abdy van St. Vast, en een collegie van Jesuiten sedert het jaar 1599.

Deze stadt is verdeelt in twee steden, de welke door een sterken muur, gracht en wal van een gescheiden worden. De grote stadt wordt genoemt *la Ville*, en de kleine *la Bité.* Het is een ryke en grote koopstadt. Ze wierdt ingenomen door Lodewyk den XI na de doodt van den hertog van Bourgondië; en in het jaar 1493, of 1494 wierdt zy overgelevert aan den keizer Maximiliaan den I. In het jaar 1596 mislukte de aanslag der Franschen, de welke haar by verassinge meenden in te nemen: maar eindelyk wierdt ze te ondergebragt door de wapenen van Lodewyk den Rechtvaardigen. De maarschalken van Chaûne, van Chatillon, en van la Meilleraye belegerden Arras, en veroverden haar na een beleg van twee maanden op den 18 Augustus, na dat zy den kardinaal Infant, die hen het beleg wilde doen opbreken, te rug hadden gedreven. In het jaar 1654 belegerden de Spanjaarden op nieuw deze stadt, en de Franschen, hebbende hen overweldigt in hunne linien, nootzaakten hen het beleg met groot verlies op te breken. Deze stadt heeft verscheide geleerde mannen voortgebragt, en onder anderen den vermaarden rechtsgeleerde Balduinus, Johannes Sylvius, Nicolaas Gorran, Alexander Major, Alar, Angelin, Wilhelm Gazet, en meer anderen. *Andreas Hojus, Orat. de Laud. Atreb. Guichardin descript. du Pais-bas. Gazet Hist. Eccles. du Pais-bas. Buzelin in Gallo-Fland. Arnoldus Raisius Belg. Christ. Loerius Chron. Belg. Sammarthani Gall. Christ. Valerius Andreas Biblioth. Belg. Miræus. Meyer.* enz.

Synoden van Arras.

Het eerste wierdt beroepen in het jaar 1490 door Pieter van Ranchicourt, bisschop van deze stadt, de welke in het zelve zeer voordeelige stellingen maakte tot welstandt van zyn bisdom. Franciscus Richardot hieldt 'er een ander om de zelve oorzake in het jaar 1570; en in het jaar 1588 wierdt 'er een derde gehouden uit hoofde van het zelve voorwerp.

ARREBLAY, of ACEBLAY, (Pieter van) een Franschman van geboorte, was aartsdeken der kerke van Bourbon en kanselier van Vrankryk, en wierdt door paus Johannes den XXII omtrent den jare 1316 kardinaal priester gemaakt, met den tytel van S. Susanna. Niet lang daar na zondt hem die paus als legaat aan Philip den V, koning van Vrankryk, en Eduard den II, koning van Engelandt, de welke zamen in een gevaarlyken oorlog waren ingewikkelt. Weder te rug gekomen zynde schreef hy tegen de leere van Michiel van Cesena, een Minoriet, aangaande de armoede van Christus en van zyne Apostelen. Ook schryft men hem de volgende werken toe: *Encomia sacrarum scientiarum*; *de libero hominis arbitrio*; *scita Theologica*; als mede: *de vitiis & virtutibus animæ.* Hy stierf te Avignon in den jare 1329. *Suarez in Antiq. Pranest. Aubery. Ughelli. Frizon. Raynaldi Annales. Cl. Robert. Gall. Christ.*

ARREN, een eilandt van Denemarken. Zie AROE.

ARRERAK, (Johan van) raadsheer in het parlement van Bourdeaux omtrent het einde van de zestiende eeuw, is schryver van een boek, genaamt *La Philosophie civile & Polemarchie*, en gedrukt te Bourdeaux door Simon Millanges in het jaar 1598 in 8.

ARRIA. Zie ARIA.

ARRIAGA, (Roderik van) een Spaansch Jesuiet, wierdt geboren te Lucrone op den 17 January in den jare 1592. Hy begaf zich in de societeit op den 17 September in het jaar 1606, en onderwees de philosophie met grote toejuiching te Valladolid, en de Godgeleertheit te Salamanca; en hebbende verstaan uit de brieven van den generaal der societeit, dat het tot groter eere van Godt zou strekken, dat eenige Spaansche Jesuiten zich naar Bohemen begaven, om aldaar de wetenschappen te onderwyzen, droeg hy zich zelf voor om dit ampt waar te nemen. Hy quam te Praag aan in het jaar 1624. Hy regeerde daar als leermeester in de Scholastyke Godgeleertheit gedurende den tydt van dertien jaren, en bekleedde het ampt van generaal prefect van de studien twintig achtereenvolgende jaren, en dat van kanselier van de hogeschole twaalf jaren. Hy nam plechtelyk de leeraarsmuts aan in de Godgeleertheit, en verkreeg eene byzondere achting

achting. Die van Bohemen zonden hem drie maal in gezantschap naar Rome, om aldaar de algemene vergaderingen der orde by te wonen. Men maande hem dikmaals aan om weder naar Spanje te keren; maar men deedt verloren arbeidt. Hy was in een zonderlige achting by Urbanus den VIII, Innocentius den X, en by keizer Ferdinand den III. Hy stierf te Praag den 17 Juny in den jare 1667, na dat hy verscheide boeken, waar in hy zeltzame blyken van een groot verstandt gaf, hadt in 't licht gegeven. Zyne werken bestaan in *een Loop van Philosophie*, in een deel, en *een loop van Godgeleertheit*, in acht deelen. De loop van Philosophie, gedrukt in folio te Antwerpen in het jaar 1632, is verscheide malen herdrukt. De druk van Lion in het jaar 1669 is vermeerdert. Het I en II deel van zyn loop van de Godgeleertheit wierden gedrukt in het jaar 1643; het III en IV in het jaar 1650, en het VII en VIII in het jaar 1655. Het zyn alle boeken in folio, gedrukt by Balthazar Moretus te Antwerpen. Hy arbeidde aan het IX deel wanneer hy stierf. Het zelve was *de Jure & Justitia*, Nicolaas Antonio heeft een boek aan Arriaga toegevoegt, genaamt *de Oratore*, gedrukt te Keulen in het jaar 1637, en *Brevis Expositio litera Magistri sententiarum, cum Quæstionibus, quæ circa ipsam moveri possunt, & Authoribus, qui de illis disputant*, gedrukt te Lions in het jaar 1636 in 8, na verscheide andere drukken: maar dewyl de vader Sotuel van deze twee werken niet gewaagt, schoon het eerste aan dezen Jesuiet is toegeschreven door Alegambe, heeft men reden van te denken, dat Nicolaas Antonio heeft misgetast. Men bevindt, dat hy veel bequamer was om te niet te doen het gene hy ontkende, dan om wel vast te stellen het gene hy beweerde; en men geeft voor, dat hy daar door de begunstiger van het Pyrrhonistendom geworden is, schoon hy heeft te kennen gegeven, dat hy geen Pyrrhonist of twyffelende Philosooph was. Men zoude hem buiten twyffel grotelyks benadeelen, indien men hem verdacht hieldt van de minste overtreding, en voor eenen, die een valsche broeder van rechtzinnige leere geweest was; want hy spant alle zyne krachten in om een groot getal van gevoelens te wederleggen; hy besteedt de zelve ook om de gevoelens, die hy aanneemt, staande te houden. Men kan ligtelyk nagaan, dat hy daar in ter goeder trouwe voorgaat, en zyn uiterste best doedt; en zo zyne bewysredenen te zwak zyn voor zyne tegenwerpingen, moet men zulks toeschryven aan de natuur der zaken. De oplettentheit, met de welke hy alle despitsvinnigheden, die de Scholastyken hebben uitgevonden om te bewyzen, dat tweetegenstrydige stellingen zomwylen waar, en zomwylen valsch zyn, zy genoeg tot overtuiging, dat hy de belangen van de Dogmatyken tegen de Pyrrhonisten ter harte nam. Hy heeft wegens verscheide stoffen in de natuurkunde de gemeenste gevoelens der schole verlaten, als wegens de afperking van de onverdeelde uitgestrektheit; wegens de verdunning en meer andere diergelyke punten: en 't is om deze reden, dat hy byzonderlyk gepoogt heeft de invoerders van nieuwigheden wegens het stuk van de Philosophie te rechtvaardigen. Het was te wenschen geweest, dat zulk een zuivere en doordringende geest meerder openingen hadt gehad wegens de ware grondstellingen; want hy zoude in staat geweest hebben om de zelve verre voort te zetten. Een lichte kennis van de waterkunde (*Hydrostatia*) zoude hem hebben doen achterhalen de reden van een ondervinding, om welkers uitlegging hy zyn geest te vergeefsch gepynigt heeft. Alle zyne pogingen, zyne aanhoudingen, en beweegingen over dit stuk deden hem zich beklagen, dat hy met zulk een drift van het rechte spoor was afgeweken. *Bayle Dict. Crit.*

ARRIANA, in het Latyn *Abditana*; een vlek van Afrika in Barbaryë. Het is gelegen in het koninkryk van Tunis, naby de stadt van dien naam, en is eertyds geweest een Spaansche stadt van Afrika, en onderhorig aan Carthago. *Baudrand.*

ARRIANUS, schryver van een beschryving van de Oosterlyke kusten van Afrika en van Asië, zynde een werk onderscheiden van het boek van de Indiën, het welk het achtste is van de Oorlogen van Alexander. Hy zelf moet onderscheiden worden van Arrianus den historieschryver, en schynt geleeft te hebben ten tyde van de eerste jaren van Trajanus, op welken tydt Plinius hem verscheide brieven toezondt, en zyn geleertheit en welsprekentheit prees. *Tillemont Hist. des Empereurs sous Adrien.*

ARRIANUS, of ARIANUS, een dichter, die ten tyde van Augustus, of wel onder de regeering van Tiberius leefde. Men gelooft dat zyn naam verminkt is in Suetonius, alwaar men *Rhianum*, in plaats van *Arrianum*, gestelt heeft. Het is in het levensbedryf van Tiberius, alwaar hy zegt: *Fecit & Græca carmina, imitatus Euphorionem, & Rhianum, & Parthenium.* Men ziet, dat deze keizer zyn uiterste best deedt om in zyne Griekſche gedichten dezen Arrianus na te volgen, de welke men gelooft de zelve te zyn, die van Suidas aangehaalt wordt als de schryver van een gedicht van XXIV boeken ter eere van Alexander den Groten. Maar Lilius Giraldi heeft zich vergist, menende dat deze Arrianus verklaringen heeft gemaakt op de Georgische gedichten (*Georgica*) van Virgilius, de welke hy zondt aan Attalus, koning van Pergamo; want deze koning is langen tydt gestorven eer Virgilius zyne werken geschreven heeft.

ARRIANUS, of ARIANUS, een Philosooph en Historieschryver, was geboren te Nikomedië, eene stadt van Bithynië, alwaar hy zyne studien voltrok. Naderhandt wierdt hy offerpriester van Ceres en van Proserpina, gelyk Photius verzekert, die hem aanhaalt in zyne Bithynische historien, die de geschiedenissen van zyn landt begonnen in den fabelachtigen tydt, en de zelve eindigden met de regeering van den koning Nicomedes, de zelve, die de Romeinen tot erfgenamen van zyne kroon liet. Hy was aanhoorder van Epictetus, en hy heeft ons de redenvoeringen van zynen meester nagelaten; met het *Enchiridion*, het welk men gelooft van hem te wezen. Hy heeft de historie van Alexander den Groten geschreven, die men nog heeft, en verscheide andere werken, die verloren zyn. Zyne bequaamheit in de landbeschryvinge blonk uit in de beschryvingen, die hy maakte van den Pontus Euxinus, en van de omleggende landen, van de Rode zee, van de kusten van den Indischen Oceaan, en van verscheide andere landschappen. Photius heeft in zyne Boekzaal gemaakt een kort begrip van verscheide andere stukken, namentlyk van tien boeken van het gene 'er is voorgevallen tusschen de veldheren van Alexander na de doodt van dien groten overwinnaar. Stephanus van Byzanze haalt ook een werk aan van steden, het welk behelsde zeventien boeken, en Photius spreekt van eene historie van de Alanen. Suidas zegt, dat hy genoemt wierdt *de jonge Xenophon*, en door zyne zeldzame verdiensten verheven tot de waardigheit van burgermeester. Hy wierdt ook aangestelt tot gouverneur van Cappadocië onder de regeering van den keizer Adrianus, en het was op dien tydt, als Plinius de jonge, die voorburgermeester (*Proconsul*) was van Bithynië, en van Pontus, aan hem schreef zeven van zyne brieven. Zommigen zeggen ook, dat hy een rechtsgeleerde geweest is, en schryven aan hem toe het gene Ulpianus en Paulus besluiten door het gezag van zekeren schryver van zynen naam. Maar de schranderste oordeelkundigen zyn niet van dit gevoelen. Arrianus de historieschryver heeft niet dan onder de regeering van den keizer Adrianus geleeft, en de rechtsgeleerde was nog in achting onder Antoninus den goedertieren. Wat de wet belangt, die men hem toevoegt, de zelve was van hem niet, maar van zekeren rechtsgeleerde, genoemt *Arrius Menander*. Nicolaus Perrot van Ablancourt heeft Arrianus van de Oorlogen van Alexander vertaalt. Dit stuk is onvergelykelyk wegens den styl, gelyk ook al het gene 'er gevloeit is uit de pen van dezen uitmuntenden schryver. In het einde van de XVI eeuw heeft Claudius Witard, heer van Rosoi, en raadsheer in het gerechtshof van Chateau-Thierri, in 't licht gegeven eene vertaling van dit werk. Dit gebeurde in het jaar 1581. *Eusebius in Chron. Lucianus in Pseudom. Photius. Suidas. Vossius lib.* II. *de Hist. Græc. c.* 11. *La Mothe le Vayer Jugem. des Hist. Rutilius in Vit. Juris. L. Arrian.* 47. *ff. de obl. l.* II. *ff. de orig. Juris. &c.*

ARRIANUS, of ARIANUS, gezegt de Jonge, een historieschryver, aangehaalt by Julius Capitolinus in het leven van *Maximinus den jongen*, en in dat van de *Gordianen*. Wel is waar, dat men van gevoelen is, dat de bygebragte plaatsen van dezen schryver zyn verandert geweest, en dat men in plaats van *Arrianus* moet stellen *Arabianus*.

ARRIANUS *van Athenen* heeft geschreven *de Venatione & cura canum*, welk boek Holstenius heeft in het licht gegeven in het jaar 1644.

ARRIER-BAN. Zie BAN.

ARRIUS, een Philosooph van Alexandrië, die zich begaf tot den keizer Augustus, wanneer deze vorst de gemelde stadt veroverde, van den welken hy zo hooggeacht wierdt; dat hy binnen de stadt tredende, hem met de handt vast hieldt, en met niemandt anders van zyn gansche gevolg dan met hem alleen redeneerde. Wanneer de inwoners van Alexandrië Augustus quamen bidden, dat hy hunne stadt wilde sparen; gaf hy hen tot antwoordt, dat hy hun verzoek inwilligde om drie redenen; de eerste was ter oorzake van de schoonheit der stadt; de twede uit achting voor Alexander den Groten, die de zelve gesticht hadt; en de derde uit genegenheit voor Arrius, hunnen stadgenoot, die zyn vriendt was. *Plutarchus.*

ARRIUS, (ANTONINUS) twee maal burgermeester, moederlyke grootvader van den keizer Antoninus den Goetaardigen. Deze, zynde landvoogdt van Asië onder den keizer Adrianus, en verwondert staande over den yver en nadruk der Christenen, de welke, tot het martelaarschap lopende, zich zelf vrywillig opdroegen aan de doodt, geboodt hen, dewyl zy zulk eene grote begeerte hadden om te sterven, dat zy zich voortaan niet meer moesten vertonen voor de gerechtsbanken; maar dat zy zich in den een of den anderen afgrondt konden nederstorten, of zich zelf verhangen, alzo het hen nooit aan stroppen zoude ontbreken, dewyl die overal te krygen waren. *Eusebius lib.* IV. *cap.* 3.

ARRIUS *Aper*, schoonvader van den keizer Numerianus, staande naar het keizerryk, doodde zynen schoonzoon. Hy zelf wierdt korten tydt daar na gedood door Diocletianus, die deze woorden daar by voegde: *Zie daar den moordenaar van Numerianus. Vopiscus in Numer. c.* 13.

ARROIS, *Arroium*, een slot van Schotlandt, en het voornaamste van het eilandt van Male, een van de Westernsche, naar de Westzyde van Schotlandt, recht tegen over de provincie van Loquhabir, en gelegen in het voorder gedeelte van het eilandt naar den kant van het Noorden. *Du Pont.*

ARROUX, in het Latyn *Arosius*, eene rivier van Vrankryk in Bourgogne, heeft haren oorspronk naby Arnai-le-Duc; vloeit voorby Autun, en hebbende in haren loop ontfangen de rivieren de Misei, de Vesure, de Tornai, de Mothe, de Varenne, en eenige andere beekjes, voegt zy zich zamen met de Loire, aan den voet van het kasteel van la Mothe S. Jan beneden Bourbon-Lancy. Deze rivier is onderscheiden van den ARRON, die in de Loire vloeit naby Decise.

ARROYALOS, eene middelmatige stadt, met den tytel van een graafschap, in de Portugeesche provincie Alentejo, drie mylen Noordwaarts van Evora op een zeer hogen berg gelegen. Zy is om hoog voorzien met een fraai slot, en beneden in het dal met een deftig en prachtig klooster. De koningen van Portugal bezitten deze plaats als een erfdeel van het huis van Braganza. *Colmenar Deices du Portug. p.* 785.

ARRUBAL (PIETER VAN) wierdt in den jare 1559 in het

het sticht Calahorra in Spanje geboren. Hy begaf zich in den jare 1579 in de zamening der Jesuiten, en leeraarde de Godgeleertheit met groten roem te Alcala de Henares, te Salamanca, en te Rome. Hy beweerde en verdedigde voor den paus het gevoelen der Jesuiten aangaande de hulpmiddelen der Goddelyke genade (*de auxiliis gratiæ Divinæ*), en overleedt te Salamanca in den jare 1608. Zyne aanmerkingen en verhandelingen over het eerste stuk van den *H. Thomas* hebben eerst na zyne doodt het licht gezien. *Alegambe Bibl.*

ARRUNTIUS, burgermeester van Rome in het 732 jaar na hare stichting, is onder het getal van de vermaarde schryvers gestelt. Hy heeft Geographische werken gemaakt. Hy hadt ook grote goederen; en zynde beschuldigt door Satrius Secundus by den keizer Tiberius, vatte hy daar over zulk een hartzeer op, dat hy, niettegenstaande de krachtige afrading van zyne vrienden, zich de aderen opende; het welk gebeurde onder het burgermeesterschap van Cnejus Acerrovius, en van Pontius. *Tacitus lib.* VI. *Annal. c.* 47. 48.

ARRYA GORRIAGA, een dorp van Spanje in Biscaje. Men gelooft, dat het zelve is de kleine stadt van 't Tarraconneesche Spanje, de welke eertyds *Padura* genoemt wierdt. *Baudrand.*

ARS, of LEZARO, in het Latyn *Arsa*, *Florius*, *Sars*, *Vir*, eene rivier van Spanje, die haren loop heeft door Gallicië, en zich ontlast in den Oceaan in het vlek van Cea, naar de kaap van Finisterra. *Baudrand.*

ARS, *Berruyer*, (LODEWYK D') een dapper Fransch officier onder de regeeringe van koning Karel den VIII, en onder die van zyne navolgers, Lodewyk den XII en François den I. Inzonderheit wordt tot zynen lof gewaagt, dat hy, wanneer de Franschen onder de regeeringe van Lodewyk den XII in den jare 1504 het koninkryk Napels ten eenemale moesten verlaten, de laatste is geweest, die den vermaarden Gonsalvus binnen Venosa nog een geheel jaar lang tegenstandt heeft geboden, en ten laatsten na het treffen van een eerlyk vergelyk of accoord uit de stadt, en naderhandt in volle slagorder midden door het vyandelyke leger henen, zonder hinder of aanstoot, is getrokken, schoon hy overal van roof en buit hadt geleeft, en Antonius van Leva op hem hadde gepast. Wanneer François de I naderhandt in den jare 1524 dien rampzaligen tocht deedt naar Italië, volgde hy, schoon door de jicht en ouderdom afgemat en buiten staat om iets te doen, nochtans in een draagstoel het leger, en bleef in den slag van Pavië. Hy wierdt aan het hof van François den I verdacht gehouden, dat hy de party van den konnetabel van Bourbon was toegedaan. Hy was een der metgesellen van den vermaarden Bajard, en behoorde alzo onder de helden, die toenmaals hadden voorgenomen alle gevaar met zonderlinge onverschrokkenheit te ondergaan. *Mezeray & P. Daniel Histoire de France. Brantome Capit. Franc. T. I.*

ARSA, of ARTSA, gouverneur van de stadt van Tirtsa. Het gebeurde in zyn huis, dat Zimri, of Zambri doodde Ela, koning van Israël, in het jaar der werreldt 3116, voor de geboorte van Christus 945. I. *Reg.* XVI. 10.

ARSA, een vlek van neder-Hungarië op de rivier de Draw. Men gelooft, dat het 't *Arsatianum* is, het welk van de ouden in Pannonië is geplaatst geweest. *Baudrand.*

ARSA, een rivier van Istrië, die Italië van Illyrië scheidt. Zy ontlast zich in de Adriatische zee, beneden de stadt van Pola. De Latynsche schryvers noemen haar *Arsia.*

ARSACES, eerste koning der Parthen, wierdt door het volk daar toe verkozen, na dat zy tegen de Seleuciden en Macedoniërs waren opgestaan in het jaar der wereldt 3734, voor Christus 250, en in den jare 509 na de bouwinge van Rome. Hy heerschte omtrent 38 jaren in goede rust, alle zorg aanwendende om zynen nieuwen troon vast te maken. Zyne opvolgers wierden *Arsaciden* genoemt, om dat zyn naam hen gemeen was, gelykerwyze die van *Pharao* aan de oude koningen van Egypten, en die van *Ptolomeus* aan de nieuwe koningen. *Justinus l.* XI. *seq. Strabo l.* XIV. *Photius Bibl. Cod.* 68. *Eusebii Chron. Suidas*, en andere. Deze schryvers komen niet overeen zo aangaande het gene het voorwerp betreft, als ook den tydt en de oprechting van dit koninkryk, het welk duurde tot den tydt toe van Aelexander, zoon van Mammeus, wanneer Artabanus gedood wierdt door Artaxerxes in het jaar na Christus 229, gelykelders gezegt wordt. Arsaces liet na ARSACES den II, die vader was van ARSACES den III, bygenaamt *Priapatius*, en deze laatste hadt zynen zoon Phraätes tot opvolger: het gene men kan nagaan by *Justinus lib.* XLI. Doch onder hunne regeeringe is niets merkwaardigs voorgevallen. *Strabo l.* XIV. *Photii Bibl. cod.* 68. *Euseb. Chron. Riccioli Chron. Reform. P.* I. *l.* V. *c.* 9.

ARSACES, koning van Armenië, beleedt den Christelyken Godsdienst. Juliaan de Apostaat schreef brieven aan hem vol van Godslasteringen tegen Christus. Hy verplichtte hem tot den oorlog tegen de Persianen, schoon hy den onderstandt van alle de andere vorsten weigerde. Na de doodt van Juliaan maakten de Romeinen, die den vrede sloten met de Persianen, geen gewag van hem in dat vredensverdrag; in dier voegen dat hy bloot gestelt zynde voor de wraakgierigheit van deze machtige vyanden, Sapor hem tot zich trok, onder voorwendzel van bondgenootschap; en hem de ogen hebbende doen uitsteken, bragt hy hem om 't leven in het jaar 369. *Ammianus Marcellinus lib.* XXVII. *Sozomenus lib.* VI. *cap.* 1.

ARSACES is de naam van eenige opperbevelhebbers van het leger van Alexander den Groten, en die van een zekeren gouverneur van Medië. *Quintus Curtius l.* II. *Suppl. Arianus. Diodorus*, en *Plutarchus.*

ARSACIUS, priester te Constantinopel, wierdt aangestelt in de plaats van den gebannen Johannes Chrysosthomus. Dit gebeurde in het jaar 404, op den 27 Junius. Hy was een oudt man van tachentig jaren, en broeder van Nectarius, patriarch van Constantinopel. Palladius zegt op eene aardige wyze, dat de visschen hem overtreffen in welsprekentheit; en dat hy t'eenemaal onwaardig was zulk eenen op te volgen, die met recht den naam hadt van *Guldemondt*. Hy stierf op den 11 November in den jare 405, in den ouderdom van een en tachentig jaren, van de welke hy een jaar en vier maanden hadt doorgebragt gedurende zyne zitting op den setel van Constantinopel, en gedurende het ballingschap van des zelfs wettigen kerkvoogdt. *Socrates lib.* VI. *cap.* 18. *Palladius Dialog.*

ARSACIUS, monnik van Nicomedië in Persië geboren, leefde omtrent het midden van de IV eeuw. Hy was eerst een krygsman. Naderhandt wierdt hem het opzicht over de leeuw en des keizers gegeven; maar hy kreeg eene begeerte om den Christelyken Godsdienst te omhelzen, van den welken hy openbare belydenis deedt gedurende de vervolgingen, die Licinius tegen de kerke pleegde. Arsacius, willende zich zelf t'eenemaal tot de oeffening van deugden begeven, trok het monniken habyt aan. Godt openbaarde hem de verwoestig van de stadt Nicomedië, waar van hy de kerkelyke lieden van deze stadt waarschouwde, hen vermanende tot boetvaardigheit om de rampen af te wenden, met de welke zy gedreigt wierden, en die hen eindelyk overquamen door zulk eene afgryssselyke aardbeving, dat byna alle de inwoonders van deze stadt begraven wierden onder des zelfs puinhopen. Deze H. man wierdt doot gevonden op een toren van de stadt, van den welken hy zyn kluisje gemaakt hadt, uitgestrekt leggende, en het aangezicht naar de aarde gekeert, zynde in de zelve gesteltenis, die hy hadt, wanneer hy begon te bidden. Men vondt aan hem geen het minste teken van wondt of quetzing; het welk heeft doen geloven, dat hy niet gestorven was door eenige slag of stoot van dit treurig ongeval, maar door een zonderlinge genade, die hy van Godt verkreeg, van eer te sterven dan het jammerlyke toneel van deze stadt te aanschouwen. Zyn feestdag is in de Latynsche Maartelaarboeken aangetekent op den 16 Augustus. Hy wordt van zommige schryvers *Ursacius* genoemt. *Baillet Vies des saints. Sozomenus. Baronius.*

ARSACIUS, een Heidensch priester, leefde omtrent den jare 362. Juliaan de Apostaat, die voor den aap der Christenen wilde spelen, schreef hem een langen brief wegens het besluit, het welk hy genomen hadt van den zang by beurten in den afgodendienst in te voeren, ook de onderscheidentheit van plaatsen, en eenig beeldt van de openbare boetvaardigheit in den tempel, tegen de verargerlyke misdaden. Hy gaf hem ook te kennen, dat hy gasthuizen voor de kranken wilde stichten, ook huizen tot opsluiting van de armen, en kloosters voor de maagden. *Sozomenus lib.* V. *cap.* 15.

ARSAGO, *Ara Cæsaris*, een dorp van Italië in 't Milanees. Het zelve is omtrent vier mylen van de stadt van Milanen gelegen, naar de Noordzyde, tusschen het dorp van Saron en dat van Albiate. *Baudrand.*

ARS-AGALER (DE) in Turkyë, zyn die gene, die de verzoekschriften en de requesten mogen overleveren aan den groten heer. Zy worden requestmeesters genoemt: maar deze bediening is zeer verschillende van die van de requestmeesters in Vrankryk. *Ars* beduidt in de Turksche en Arabische spraken request of verzoekschrift, en *Agaler* is het meervoudige van *Ager*, het welk meester betekent. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

ARSAMA, een slot in Adiabene, provincie of koninkryk van Arabië. Het was op dit kasteel dat *Abia*, koning der Arabieren, zich vertrok, na dat hy verslagen was door *Izates*, koning der Adiabeniers, en op het welke hy zich zelf het leven benam, om niet levendig in handen van zynen overwinnaar te vallen. *Josephus Oudh.* XX. 2.

ARSAMES, een edel Persiaan, zoon van Ariamnes, van het geslacht der Achemeniten, was vader van Hystaspes, en deze laatste was vader van Darius, die de opvolger was van Cambyses in het koninkryk van Persië. *Marsham Canon. Chron. ad sacul.* XVIII.

Daar is een andere ARSAMES geweest, zoon van Artaxesxes, waar van op ARSES; en nog een andere ARSAMES, of *Arses*, zoon van Ochus, dertiende koning van Persië, die vier jaren geheerscht heeft. *Eusebius.*

ARSANES, oom van Ochus, en vader van Codomannus, de welke op den troon van Persië zynde geklommen zich *Darius* deedt noemen. Daar is een andere van dien naam geweest, gouverneur van Carië en Cilicië, voor den zelven Darius, de welke die provincien uitplunderde, en door Alexander overwonnen wierdt. *Freinshemius lib.* III. *Suppl. cap.* 1. *Curtius lib.* III. *c.* 4.

ARSANID, een klein vlek onder het gebiedt van de stadt van Merow, een van de voornaamste van de provincien van Chorasan. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARSAS, (HET LANDT VAN) *Arisitensis pagus*, een klein landt van Vrankryk in Rovergne. Men ziet aldaar de overblyfzelen van het oude *Aritisium*, het welk in vorige tyden een bisschoppelyken stadt van Aquitanië is geweest. *Baudrand.*

ARSCHOT. Zie AARSCHOT.

ARSENIUS, diaken van de Roomsche kerke, doorluchtig door den edeldom van zyn geslacht, maar veel meer door zyne grote geleertheit en Godsdienstigheit, wierdt verkozen om gezonden te worden aan den keizer Theodosius, die een leermeester zocht voor zynen zone Arcadius. De paus Damasus deedt deze verkiezing. Arsenius quam te Constantinopel in het jaar 383, alwaar hy zeer heusch elyk van den keizer ontfangen wierdt, de welke zich zelf op zekeren tydt gebelgt hieldt zo tegen den leerling, als tegen den meester, om dat hy gezien hadt, dat de laatste stont, terwyl de andere zat gedurende de onderwyzing. Hy beval, dat zyn

zyn zoon, schoon hy hem reets tot zynen opvolger verklaart hadt, staande en met ongedekten hoofde de lessen zoude aanhoren, die Arsenius hem zoude voorhouden, en zelf voor dien tydt de tekenen van de keizerlyke waardigheit afleggen. Arsenius, al zyn vernuft in 't werk stellende om zynen leerling in de wetenschappen en in de deugdt op te trekken, meende verplicht te zyn eindelyk de kastyding by de berispingen te voegen. De jonge Arcadius was daar over zo vergramt, dat hy eenen van zyne beampten verzocht om zynen leermeester van kant te helpen. De bediende gaf daar van kennis aan Arsenius, die raadzaam vondt zich heimelyk van daar te vertrekken, en zich te begeven naar de wildernissen van Egypten. Hy bragt in deze afgezondertheit een groot getal van jaren door, met de kluizenaren van Scythië, in allerlei oeffeningen van de allervurigste en strengste Godsdienstigheit. Hy stierf daar in den ouderdom van 95 jaren. Theodosius, die met droefheit het heimelyk vertrek van Arsenius vernomen hadt, deedt hem overal zoeken, zonder hem te kunnen ontdekken. Men vindt verscheide bedryven, en menigvuldige zinspreuken van Arsenius onder de *Apophthegmata Patrum*, de welke de Hr. Cotelier heeft uitgegeven in zyne *Monumenta Ecclesiæ Græcæ*. Het eerste deel daar van is gedrukt te Parys in het jaar 1677. *Bayle Dict. Crit.*

ARSENIUS, patriarch van Constantinopel in de XIII eeuw, was geboren in die stadt. Hy wierdt opgetrokken in een klooster van Nicea, en zelf tot overste verkozen; maar hy stondt dit ampt af om zich des te beter tot het kloosterleven te kunnen begeven, 't zy in de kloosters van Apollonias, het zy in die van den berg Athos. Hy wierdt uit dezen staat getrokken in het jaar 1255 door den keizer Theodorus Lascaris, die hem patriarch van Constantinopel maakte. De zelve keizer stelde hem na verloop van vier jaren op zyn doodbedde aan tot eenen van de twee voogden van zynen zone Johannes. De andere voogdt was George Muzalon. Deze genoegzaam latende blyken, dat hy zeer schadelyke inzichten voorhadt tot nadeel van den jongen vorst, deedt Arsenius zulk een groten afkeer krygen van zyn ampt, dat hy daar door oorzaak was van zyn vertrek naar het klooster. Maar wanneer de Grieken in het jaar 1261 de stadt Constantinopel herwonnen hadden onder het beleidt van Michaël Paleologus, wierdt Arsenius daar weder geroepen om het patriarchschap weder aan te vaarden, en dezen stoel te bekleeden, van den welken de patriarchen gedurende den tydt van meer dan vyftig jaren uitgesloten waren. Het volgende jaar liet de keizer Michaël Paleologus de ogen uitsteken aan Johannes Lascaris, zoon van den keizer Theodorus. Arsenius, verstoort over zulk eene onmenschelyke behandeling, gepleegt aan een minderjarigen vorst, over welken hy tot voogdt gestelt was, deedt Michaël in den ban, de welke, om dezen kerkblixem af te keren, eene kerkvergadering beriep, in welke hy onder valsche beschuldigingen Arsenius deedt afzetten, en hem in ballingschap zondt op het eilandt Proconnesus. Hy leefde langen tydt in die ballingschap; maar men weet niet recht in wat jaar hy stierf. Hy was een zeer deugtzaam man; maar t'eenemaal onbequaam tot staatszaken. Hy heeft gemaakt een *Nomocanon*, of *een verzameling van kerkstellingen*, verdeelt in CXLI tytels, voegende by ieder van de zelve eenige punten, of eenige sleutels van de keizerlyke wetten. Men heeft dit boek ingevoegt in de Grieksche en Latynsche talen in de Boekzaal van het geestelyke recht, uitgegeven door Justel en Voel. Men heeft ook het *Testament van Arsenius*, uitgegeven in het Grieksch en in het Latyn door Cotelier in het twede deel van zyne *Monumenta Ecclesiæ Græcæ*. *Bayle*.

ARSENIUS, aartsbisschop van Monimbasia, of Malvasia, in Morea, in de XVI eeuw, wierdt gehouden voor een geleert taalen-historiekenner. Hy was een boezemvriendt van Paulus den III, en hy schreef aan hem zeer fierlyke brieven; onder anderen eenen, in welken hy zich beklaagt over de weinige genegenheit van de Roomsche kerke voor de Grieken. Hy onderwierp zich aan den Roomschen stoel, waar door hy zo hatelyk wierdt by de Grieksche scheurlingen, dat Pachomius, patriarch van Constantinopel, hem in den kerkelyken ban deedt, en dat de Grieken zeggen, dat Arsenius na zyne doodt was *Broukolakas*, dat is te zeggen, dat de duivel quam zwerven rontom zyn doot ligchaam, en het zelve nog leven gaf. Men heeft eenige werken van zyn maaksel, namentlyk eene verzameling van gedenkspreuken, gedrukt te Rome in de Grieksche tale; eene andere verzameling van aantekeningen op de zeven treurspelen van Euripides, gedrukt te Venetië in het jaar 1534. Hy zegt in zynen opdragtbrief aan paus Paulus den III, dat hy de zelve hadt opgestelt te Candië, te Venetië en te Florence. Zie de Boekzaal van *Gesnerus*. *Bayle*.

ARSENIUS, een Grieksch monnik, heeft geschreven eenen brief tegen *Cyrillus Lucar*, patriarch van Constantinopel, de welke is uitgegeven in het Grieksch en in het Latyn te Parys in het jaar 1643, met de stukken van de kerkvergadering, in welke Parthenius, patriarch van Constantinopel, deedt veroordeelen de belydenis van dezen Cyrillus in het jaar 1642. Het is aan iedereen genoegzaam bekent, dat deze belydenis van Cyrillus gelykformig was met de gevoelens der Protestanten van Geneve. De Hr. Claude heeft beweert, dat deze veroordeeling een gewaant stuk is. De lyst van de boekzaal van Oxfort heeft Arsenius, den schryver van den *Nomo-Canon*, vermengt met dezen Griekschen monnik. *Bayle*.

ARSENIUS, bisschop van Hypsele, in de provincie Thebaïs, van de Meletaansche secte. Men veinsde, dat hy gedood was door den H. Athanasius; en die van zynen aanhang, onder de welke Eusebius van Nicomedië, aanlegger van dit schelmstuk, een van de voornaamsten was, om dezen gewaanden moordt te bewyzen, toonden een handt, gesneden van een doot ligchaam. Ondertusschen wierdt deze Arsenius, welken zy hadden doen zich verborgen houden in Thebaïs, naderhandt gevonden in het jaar 335. Hy verscheen op de kerkvergadering van Tyrus, en door zyne tegenwoordigheit maakte hy de Eusebianen beschaamt, die de aanleggers van dit bedrog waren. *Theodoretus lib.* I. *cap.* 20. *& seq. Rufinus lib.* I. *cap.* 17. *Theodoretus lib.* I. *cap.* 28. *Sozomenus lib.* II. *cap.* 24. *Baronius in Annal. Hermant Vie de saint Athan. &c.*

ARSENIUS, een Siciliaansche monnik van de orde van S. Basilius in het klooster van den heiligen Philippus Fragalas, bloeide voor den tydt dat Sicilië door de Saracenen vermeestert was, te weten omtrent den jare 827. Hy heeft zeer geestige vaarzen in de Grieksche tale gemaakt, zynde van zyne dichtkundige werken nog overgebleven een gedicht op den Christen martelaar *Vitus*, dat de Jesuiet Augustino Florito met zyne Latynsche overzettinge vereert, en Octavio Caëtano uitgegeven heeft *Tom.* I. *Sanctor Siculor. Biblioth. Sicula.*

ARSENOTHELES, eene benaming, die de ouden plagten te geven aan die genen, die hedendaags *Hermaphroditen* genoemt worden, en van beide de kunnen waren. Aristoteles heeft ook een diergelyken gegeven aan zekere dieren, die van beide de kunnen waren, en onverscheidentlyk verzamelen. Deze naam is in het Grieksch Ἀρσενοθήλεις, te zamen gevoegt van Ἄρσην, *manlyk*, en Θήλεια, *vrouwelyk*. *Cœl. Rhod. lib.* XIX. *cap.* 12.

ARSENS (FRANCOIS). Zie AARSEN.

ARSES, ARSAS, of ARSAMUS, koning van Persië, was de derde zoon van Artaxerxes. Bagoas, een ondeugent gesneden, die de gansche macht van 't ryk in handen hadt, bragt den zelven Artaxerxes door vergif om 't leven, als mede twee van zyne zonen, en stelde dezen Arses op den troon. Dit geschiedde in de CX Olympiade, in het jaar der wereldt 3714, of 3715, na de stichting van Rome 414, en omtrent 340 jaren voor de geboorte van Christus. De heerschappy van Arses duurde niet langer dan vier jaren, en de gemelde Bagoas hielp hem van kant in de CXI Olympiade, in het jaar van Rome 418. *Diodorus Siculus. Justinus. Eusebius in Chron.*

ARSICHAN, of ARSINGAN, eene stadt van Turkyë in Natolië, en in de provincie van Aladuli. De zelve is gelegen op de grenzen van Armenië, dertig duizent treden van Arserum naar de Zuidkant, en omtrent hondert en vyftig duizent Oostwaarts van Amasië. Zommige landbeschryvers houden haar voor de aloude stadt *Asiris* en *Theodosiopolis*.

ARSIDÆUS, zoon van Datamis, door zyn vader afgezonden zynde met een leger tegen de Pisidianen, wierdt gedood in het gevecht. *Cornelius Nepos in Datame cap.* 6.

ARSILLUS, of ARCILLUS, (FRANCISCUS) van Senigaglia in het hertogdom van Urbino, heeft geleeft in de zestiende eeuw, onder de kerkbestiering van paus Leo den X. Hy was een geneesheer, en hieldt zyn verblyf langen tydt te Rome, alwaar hy al zyn vermaak stelde in het maken van vaarzen. Hy muntte uit in deze kennisse, en verkreeg door deze begaaftheit een zonderlinge achting. Hy maakte een zeer verstandig gedicht *de Poëtis Urbanis*, en meer andere voortreffelyke stukken. Paulus Jovius heeft zyne lofreden opgestelt onder die van de geletterde mannen. Hy zegt, dat Arsillus gestorven is in den ouderdom van zeventig jaren, *cap.* 103.

ARSINE, *Arsinus*, eene rivier van Moskovisch Laplandt, de welke zich ontlast in den Noorder-Oceaan, naar den Oostkant van de rivier Kola. *Baudrand.*

ARSINOE, eene stadt van Afrika. Verscheide steden hebben in vorige tyden dezen naam gevoert, maar sedert vele jaren dien verandert. Zie *Taochara*, *Suez*, *Arzes*, *Casale-d'Afdimo*, *Casale-di-Leuca*, *Famagusta*. *Strabo lib.* X, XIV, *en* XVII. *Plinius lib.* VI. *cap.* 5. 9. 12. *en* 27. *en lib.* VI. *cap.* 29. *Ptolomæus. Stephanus Byzantinus.*

ARSINOE, huisvrouw van Magas, koning van Cyrene, onteerde zich zelf door hare ontuchtigheden. Magas, korten tydt voor zyne doodt, stondt Berenice, hun beider eenige dochter, toe aan den zoon van Ptolomeus, koning van Egypten. Zo dra hy gestorven was bedacht Arsinoë, die met spyt en tegenzin deze ondertrouw aangezien hadt, bequame middelen om dit huwelyk te verbreken. Zy deedt Berenice, benevens het koninkryk van Cyrene, aanbieden aan Demetrius, broeder van den koning Antigonus, die koning van Macedonië was. Deze aanbiedingen wierden aangenomen. Demetrius begaf zich heel spoedig scheep, en hadt zulk een gunstigen windt, dat hy in een zeer korten tydt by Berenice quam. Hy was een schoon en welgemaakt vorst, en wierdt des te trotscher, doordien hy wel haast gewaar was geworden, dat de indruk van zyne schoonheit grote kracht hadt gedaan op het hart van Arsinoë. Hy betoonde geen genegenheit voor de dochter, om zich daar door des te aangenamer te maken by de moeder. Hy bejegende het krygsvolk verachtelyk; eindelyk, hy maakte zich zo gehaat by iedereen, dat het volk alleen zyne genegenheit keerde naar den zone van Ptolomeus. Men besloot Demetrius van kant te helpen, en men beraamde de middelen daar toe met Berenice. Men zondt op hem af de moordenaars, die daar toe geschikt waren, en dat zelfs op een tydt, dien hy verkozen hadt om met Arsinoë te bedde te gaan. Deze vrouw gehoort hebbende de stem van hare dochter, die aan de deur stondt, en geboodt, dat men vooral hare moeder zoude sparen, bedekte haren minnaar met haar ligchaam zo veel als zy kon; maar alle hare pogingen waren te vergeefsch. Demetrius wierdt gedood, en in gevolge van dien hadt het huwelyk van Berenice met den zone van Ptolomeus een volkomen en gewenschten uitslag. Justinus is de eenigste schryver, die dit geval verhaalt; het welk te verwonderen is, dewyl een feit van dezen aardt vry wel waardig was om aangemerkt te worden. Het gene alzo vreemt voorkomt, is, dat niemandt zegt, waar Arsinoë vervaren is, noch van waar zy was, noch waar Berenice is gebleven: en ver van daar, dat men verhaalt,

dat Ptolomeus Evergetes, zoon van Ptolomeus Philadelphus, haar getrouwt heeft, men verzekert, dat hy Cleopatra tot zyne vrouwe nam. Matthias, die dit verhaalt in zyn *Theatrum Histor. pag.* 363, haalt in het 4 *kap.* geen eenen schryver aan; maar men ziet in *Josephus* twaalfde boek van zyne Joodsche Outheden, dat de huisvrouw van Ptolomeus Evergetes *Cleopatra* genoemt wierdt. Men moet aanmerken, dat Ptolomeus Evergetes een zoon heeft gehad, Magas genoemt, waar uit men kan gissen, dat de vader van zyne huisvrouwe Magas genaamt was, gelyk Justinus verhaalt. *Bayle.*

ARSINOE, eene stadt van Cilicië tusschen Antiochië en Seleucië. Men telt 'er nog drie andere van dien zelven naam op het eilandt Cyprus. *Strabo lib.* X, XIV *en* XVII. *Plinius. Ptolomeus.*

ARSINOE, de dochter van Ptolomeus Lagus, trouwde met Lysimachus, koning van Macedonië, en hadt by hem twee zonen, Lysimachus en Philippus. Deze koning wierdt gedood in Asië, strydende tegen Seleucus, gelyk elders gezegt is. Dit gebeurde in de CXXIV Olympiade, in het jaar van Rome 472, en 282 jaren voor de geboorte van Christus. Na zyne doodt heerschte Arsinoë over Macedonië, als voogdes over de twee vorsten, hare zonen, van de welke de outste zestien jaren out was, en de jongste dertien, Ptolomeus, bygenaamt Ceraunus, die haar eigen broeder was, (want Ptolomeus Lagus hadt beide deze zonen verwekt by zyne eerste huisvrouwe Eurydice genoemt) zette haar aan om hem te trouwen. Zy bewilligde al te ligt in zyn verzoek, liet hem zyne openbare intrede doen in hare stadt Cassandrië om hem eer aan te doen, en geboodt hare twee zonen dat zy met kranssen in hun handt hem zouden te gemoet gaan. Ptolomeus Ceraunus, om zyn verraadt te bedekken, omarmde hen beide met eene tederheit, die in schyn oprecht en ongeveinst voorquam. Maar deze nieuwe meester was zo haast tot aan de stadspoorten niet genadert, of hy maakte zich meester van het slot, en gaf bevel, dat men beide de jonge vorsten zoude om hals brengen, de welke vermoord wierden zelfs tusschen de armen en midden onder de streelingen van hunne moeder, tot de welke zy, om zich te redden, gevlucht waren. Arsinoë, berooft van hare twee zonen, verscheurende hare klederen, en het haair uit haar hoofdt rukkende, week uit de stadt, om zich in ballingschap te begeven op het eilandt Samothracië, alwaar zy des te meer te beklagen was, als dat zy gezamentlyk met hare kinderen niet hadt mogen sterven. *Justinus lib.* XVII *en* XXIV. *Pausanias. Dexippus. Eusebius.*

ARSINOE, jongste dochter van Ptolomeus Auletes, koning van Egypten. Terwyl de Egyptenaars bezig waren met zich toe te rusten om Julius Cæsar den oorlog aan te doen, welke den jongen koning van Egypten in zyne macht hadt, week Arsinoë heimelyk uit het paleis, en begaf zich naar het leger der Egyptenaren, over het welke zy, te gelyk met Achillas het opperbevel voerde. Maar dewyl 'er eerlang eene krachtige oneenigheit tusschen haar en den gemelden Achillas ontstaan was, elk van hen willende alleen gebieden, deedt zy hem doden door een gesneden, Ganymedes genoemt. Cæsar hebbende den jongen vorst op vrye voeten gestelt, was Arsinoë genootzaakt hem de plaats van zynen broeder af te staan. Na de overwinning van Cæsar, en de doodt van den jongen Ptolomeus, vondt Cæsar raadzaam voor de veiligheit van Cleopatra, outste zuster van Arsinoë, dat deze buiten Egypten vertrok. Appianus verhaalt, dat Megabysus, een priester van Diana te Ephezen, haar in zyn huis ontfing als koningin. Het scheelde weinig, of hy zoude met de doodt zyn gestraft geweest, ter oorzake van dezen trouwen dienst, wanneer Marcus Antonius uit genegenheit voor Cleopatra, Arsinoë liet doden te Milete. Hy liet Megabysus vangen, om de heusche bejegening, met de welke hy deze vorstinne geherbergt hadt; maar Cleopatra liet hem los, op het verzoek van de inwoonders van Ephezen. *Cæsar de bello Civil. Hirtius de bello Alexand. Appianus de bello Civil.*

ARSINOE, twede dochter van Ptolomeus Lagus, koning van Egypten. Ptolomeus Philadelphus, zyn broeder, wierdt geweldig op haar verlieft, en trouwde met haar. Diergelyke huwelyken waren geoorlooft onder die volkeren, op dat de afkomelingen van het koninklyke geslacht, zo zy zeiden, de eenigste zouden zyn, die heerschten. Dit huwelyk wierdt, naar het zeggen van eenige schryvers, voltrokken na de doodt van Ptolomeus Lagus, die stierf in het jaar van Rome 470. Arsinoë leefde niet lang, en de koning, willende hare geheugenis by de nakomelingen vereeuwigen, stelde Dinocrates in het werk om een tempel op te rechten ter eere van deze vorstinne. Deze vermaarde werkman, die onder den groten Alexander gedient hadt, was van voornemen om de muren van dezen tempel te bouwen van zeilsteen, om de beeltenis van Arsinoë in de lucht op te houden, welk beeldt van verguld yzer gemaakt was: maar hy stierf eer hy dit werk hadt kunnen voltooien. *Polybius lib.* I. *Valerius Maximus lib.* II. *Plinius lib.* XXXIV. *cap.* 14.

ARSINOE, dochter van Nicocreon, koning van het eilandt Cyprus, wierdt vurig bemint van zeker jongeling van Salamine, genoemt *Arcesphon*, die van ongenoegen stierf, om dat hy haar niet kon ten huwelyk krygen. Men verhaalt, dat deze vorstin gestraft is geweest door Venus, die haar in een steen heeft verandert, om dat zy zulk een versteent hart hadt gehad, dat zy met droge ogen hadt kunnen aanzien de lykdiensten van dezen minnaar. *Ant. Liberalis Metam.* 39.

ARSLAN, *Ben Thogrul*, was de zoon van Mohammed, en de kleinzoon van Malekschah. Hy was bygenaamt *Aboul Modhaffer Zeineddin*, en volgde Soliman-schah op, die niet langer dan zes maanden geheerscht hadt; in het 555 jaar van de Hegire, na Christus 1160. Hy is de dertiende Sultan geweest van het geslacht der Selgiuciden, die in Persië geheerscht hebben. De historieschryvers noemen hem gemeenlyk *Malek Arslan.* Hy wierdt tot Sultan uitgeroepen in de stadt van Hamadan door de aanradingen van den Atabek Ildighiz: maar van den beginne zyner regeeringe afstonden Kimar, gouverneur van Ispahan, en Enbanege, gouverneur van Rei tegen hem op, erkennende eenen van zyne neven, genoemt Mahommed Selgiuk-schah, voor Sultan, en den zelven met zich nemende aan het hoofdt van een machtig leger trokken zy op naar Hamadan. Arslan wachtte hen niet af, maar trok hen te gemoet tot aan Cazbin, en leverde hen slag omtrent deze stadt. De overwinning helde over op zyn kant, want de nieuwe Sultan sneuvelde in het gevecht, en Kimar, benevens Enbanege, waren beide genootzaakt naar Rei te vluchten, alwaar zy zich niet veilig vindende gedwongen waren zich verder naar de provincie van Mazanderan te begeven. Arslan hadt dezen oorlog zo haast niet ten einde gebragt, of hy vondt zich ingewikkelt in eenen anderen. De vorst van Abkhaz, die een Christen was, en wiens landen gelegen waren tusschen Georgië en Circassië, viel in de provincie van Adherbigian, en stroopte overal op het platte landt, zelfs tot voor de poorten van Cazbin. Arslan ging hem met zyne zegeryke wapenen te keer, en versloeg zyn leger naby het sterke slot van Cák, het welk hy verovert en versterkt hadt. Dit slot bleef niet lang onder de macht van Abkhaz na deze nederlage. De Sultan, hebbende het zelve belegert, nam het met geweldt in, en deedt het slechten. In het einde van den jare 559 deedt Arslan een reis naar Ispahan. De Atabek Zeghi Salgari, die het gebiedt over deze stadt voerde, quam hem te gemoet, en leide in zyne handen den eedt af van getrouwigheit. De Sultan bevestigde hem in zyn gouvernement, wiens palen hy zelf uitstrekte tot aan de provincie van Fars.

In het jaar 561 tradt Enbanege, die zich verschanst hadt in de provincie van Mazanderan, gelyk men hier voren gezien heeft, in een verbondt met den koning van Khovarezm, en kreeg van hem een machtigen onderstandt, met welken hy viel in de provincie, genoemt het Persische Irake, en quam al het omleggende landt van de steden van Abher en van Cazbin afstropen. Maar Arslan, verzelt van den Atabek Ildighiz, viel hem onverhoeds op het lyf, en met zulk een geweldt, dat hy hem nootzaakte andermaal de vlucht te nemen naar de provincie, van waar hy gekomen was.

In het jaar 563 hadt Enbanege een anderen aanslag op de stadt Rei. De Sultan Arslan hieldt zich voor dien tydt vergenoegt, met Mohammed, den zoon van Ildighiz, af te zenden, om hem tegenstandt te bieden en te verdryven: maar de krygsbenden van dezen veldoverste hebbende moeten wyken voor die van Enbanege, was zyn vader Ildighiz verplicht in persoon te velde te trekken om de oorlogszaken van den Sultan, die een weinig vervallen waren, te herstellen. Ildighiz zynde in de stadt van Rei aangekomen, wierden 'er verscheide voorslagen van verdrag wederzyds gedaan. De handeling wierdt zo gelukkiglyk beleid, dat 'er eindelyk besloten wierdt, dat Enbanege, verzelt van Ildighiz, zyne onderwerping en hulde zoude komen doen aan den Sultan. Maar het gebeurde, dat 's nachts te voren, als dit mondgesprek 's anderen daags moest gehouden worden, Enbanege in zyn huis gedood wierdt, zonder dat men kon achterhalen, van waar hem deze onverwachte slag was toegebragt. Zo dra als de Sultan deze tyding verstaan hadt, gaf hy het gebiedt van Rei en van des zelfs afhankelykheden aan den zone van Ildighiz, de welke korten tydt daar na de eenige dochter van Enbanege tot zyne vrouwe verkoos. Uit dit huwelyk sproot een zoon, genoemt Cutluk, die bygenoemt wierdt Enbanege, naar den naam van zynen moederlyken grootvader.

In het jaar 568 stierf de moeder van den Sultan, eene vorstin van een uitmuntende deugdt in het huis van Ildighiz, en deze grote krygsoverste volgde haar wel haast na. De Sultan, die geweldig geraakt was zo over de doodt van zyne moeder, als over het verlies van zulk een voortreffelyk oorlogsman en getrouwen dienaar, als Ildighiz geweest was, wierdt kort daar na zelf heel krank van droefgeestigheit. Hy hieldt het echter slepende tot het begin toe van het jaar 571, wanneer hy stierf, in den ouderdom van drie en veertig jaren, hebbende omtrent vyftien jaren geheerscht. Hy was niet alleen een dapper en edelmoedig vorst, maar ook verdraagzaam en goedertieren, zelf tot zulk een hogen trap, dat hy nooit wilde dulden, dat 'er tot iemands nadeel gesproken wierdt in zyne tegenwoordigheit. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ARSLAN *Schah Ben Massoud*, twaalfde Sultan van den stam der Gaznaviden, volgde Massoud, zynen vader, op, de derde van dien naam, een Sultan van het zelve geslacht. Massoud was getrouwt met de zuster van Zangiar, Sultan van den stam der Selgiuciden, by de welke hy verwekte twee zonen, de een Arslan schah genoemt, en de andere Baharam schah. Deze vorst gestorven zynde in het 508 jaar van de Hegire, na Christus 1114, nam Arslan schah, zyn outste zoon, bezit van het ryk van zynen vader, zonder iets daar van toe te voegen aan zynen jongsten broeder Baharam schah. Deze, niet kunnende dulden, dat zyn broeder hem zyn erfdeel onthieldt, nam zyne toevlucht tot zyn moederlyken oom Sangiar, de welke reets een goet gedeelte bezat van de grote provincie van Khorasan, van de welke de Gaznaviden berooft waren door de Selgiuciden.

Sangiar beschermde hem, en gaf hem een leger om zynen broeder te beoorlogen. Baharam viel met deze krygsmacht in de provincie van Gazna, maakte zich meester van de hoofdstadt, en nootzaakte zynen broeder om de vlucht te nemen, en aan hem de kroon af te staan. Maar het leger der Selgiuciden was zo haast niet vertrokkken, of Arslan vertoonde zich voor de stadt Gazna, en dwong zynen broeder om zich voor de twede maal naar zynen oom Sangiar te begeven. De Sultan verliet zynen neef niet, maar trok in persoon te veldt, lever-

leverde slag aan Arslan, overwon hem, en nam hem gevangen. Na deze overwinning bleef Baharam in het vreedzame bezit van de kroon; en zyn broeder stierf een korten tydt daar na in zyne gevangenis, in het 512 jaar van de Hegire, na dat hy vier jaren geheerscht hadt. Zommige historieschryvers verhalen, dat zyne doodt verhaalt is geweest op 't bevel van zynen broeder. *Khondemir. Herbelot Bibl. Oriental.*

ARSLAN SCHAH, zoon van Kerman schah, de zoon van Caderd, vyfde Sultan van den stam der Selgiuciden in de provincie van Kerman, volgde zyn neef Tran schah op, hebbende zich gedurende des zelfs levenstydt verborgen gehouden in de winkel van een schoenmaker, om in zyne handen niet te vallen. Maar zo haast als hy verstaan hadt, dat zyn neef gedood was, maakte hy zich bekent, en wierdt tot Sultan uitgeroepen, met een algemene toestemminge van alle de groten van het koninkryk, in het 494 jaar van de Hegire, en van de Genade 1100. De Selgiuciden van Persië, zyne bloedverwanten, die aan zyne voorzaten vry veel werks gegeven hadden, durfden hem niet aandoen. Hierom bleef hy in het vreedzame bezit van zyn ryk gedurende den tydt van twee en veertig jaren, en liet het zelve na aan zynen zone Mohammed, bygenaamt Mogaiatheddin, de welke hem opvolgde in het 536 jaar van de Hegire, en van de Genade 1141. *Khondemir. Herbelot Bibl. Oriental.*

ARSLAN KUSCHAI, eene sterke plaats naby de stadt van Casbin, van de welke eenige benden van struikrovers en landlopers zich meester maakten. Maar de zelve wierden daar uit verjaagt door den Sultan Tagasche. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ARSLAN, (ALP-) twede Sultan van het geslacht en de heerschappy der Selgiuciden. Zie ALP-ARSLAN.

ARSOLI, *Arsolium*, is in vorige tyden eene stadt geweest, de welke hedendaags tot een dorp vervallen is, gelegen op een heuvel, in het veldt van Rome, tusschen Teverone en de grenzen van Abruzzo, rechtstreeks naar de Oostzyde van de stadt van Tivoli. *Maty Diction. Geograph.*

ARSUFFO, *Paria*, een klein eilandt van Sourie, in de Middelandsche zee, op de kust van het Heilige Landt, voor de stadt van Jaffa, of Joppe. *Baudrand.*

ARSUR, of ASSUR, anders *Antipatris* genoemt, eene stadt van Phenicië, op de kust van de Middelandsche zee, zestien mylen van Jaffa naar het Noorden. De zelve is eertyds maar een vlek geweest, *Caphar-Salema* genoemt, naby het welke Judas Machabeus versloeg het leger van Nicanor, opperkrygsoverste van het leger van den koning van Syrië. Sedert dien tydt deedt Herodes, bygenaamt de Grote, of de Ascaloniet, die eenige jaren voor de geboorte van Christus begon te heerschen, ziende de schoonheit van deze plaats, aldaar eene stadt bouwen, de welke hy ter eere van zynen vader Antipater *Antipatris* noemde. Het was naar deze stadt dat de H. Paulus van Jeruzalem gebragt wierdt, op bevel van Lysias, gouverneur der Romeinen. Baudewyn, de I van dien naam, koning van Jerusalem, bemachtigde deze stadt in het jaar 1101, en des zelfs kerk wierdt tot een bisdom verheven, onder het aartsbisdom van Cesarea. Maar in het jaar 1265 wierdt zy ingenomen door de ongelovigen, de welke het H. Landt te onder bragten. *Doubdan Voyage de la Terre Sainte.*

ART, *Arta*, een schoon dorp van Zwitserlandt, gelegen op den Zuidelyken oever van het meir van Zug, in het Kanton van Sweitz, waar van het zelve een der voornaamste plaatsen is. *Maty Dict. Geograph.*

ARTA, of LARTA, eene stadt van Epirus in Griekenlandt, moet niet gehouden worden voor de aloude stadt van *Ambracie*, gelyk zommige landbeschryvers hebben willen doen geloven, dewyl zy meer dan een dagreizens van daar afgelegen is, en nog hedendaags by de landzaten den naam heeft van *Ambrakia*, alhoewel zy tegenwoordig niet meer dan een dorp is, leggende een myl van de zee, en in het binnenste van de Golf, aan de welke zy haren naam gegeven heeft. Maar de stadt Arta legt aan de linker handt, vyftien mylen van zee, aan eene rivier, die waarschynlyk de *Acheron* der ouden is. Daar worden in deze stadt meer dan twee duizent inwoonders geteld, en veel meer Grieken dan Turken. De hoofdkerk, genoemt *Evangelista*, is een zeer groot gebouw, het welk zo vele vensters en deuren heeft, als 'er dagen in een jaar zyn, en door meer dan twee hondert marmere pilaren ondersteunt wordt. Men leest 'er een opschrift, staande boven het grote portaal, het welk te kennen geeft, dat deze kerk gebouwt is door Michaël Ducas Comnenus. De aartsbisschop hieldt eertyds zyne verblyfplaats te Lepante, welke stadt hy heeft verlaten, om dat 'er zo weinig Christenen waren. Daar zyn acht onderhorige bisdommen; maar de keizer Johannes Paleologus heeft het aartsbisdom van Arta in tweën verdeelt, om dat van Janin op te rechten; in dier voegen dat 'er nu niet meer dan vier bisdommen zyn, afhankelyk van de twee eerste. Deze zyn Ragons, eene kleine stadt, tien mylen van Preventza; Voutza, eene stadt met een slot aan de andere kant van de Golf; Arctos, op het vaste landt, een redelyke grote stadt, twee dagreizens van Arta gelegen; en Achelou, die haren naam ontleent van de rivier, de welke van de ouden *Achelous* genoemt wierdt. *Spon Voyage liv.* I.

ARTABANUS, zoon van Hystaspes, de broeder van Darius den I van dien naam, koning van Persië, wordt voorgestelt van Herodotus als een wys vorst, die altydt afraadde die krygstochten van gerucht en omslag, de welke zo verderffelyk zyn geweest aan de monarchie van Persië. Hy vondt het niet raadzaam, dat Darius de Scythen ging beoorlogen; veel min, dat hy zich inliet om de Grieken aan te tasten. Herodotus heeft de bestendige redenen overgehouden, op de welke hy zyn gevoelen op het oordeelgrondveste, het welk hy velde over de ontallyke menigte van krygsvolk, zo te water als te lande, met het welke Xerxes zich gereet maakte om van Asië naar Europa over te gaan. De redenen, die Herodotus bybrengt, zyn deze: Xerxes, hebbende den vollen toom gegeven aan zyne gramschap, en Artabanus wakker uitgescholden, hadt zich van hem laten overreeden, en wilde op dezen krygstocht niet meer denken: maar twee achtereenvolgende dromen porden hem aan tot voortzettinge van zyn voornemen. Hy quam by Artabanus, en vertelde hem den droom, dien hy tot twee malen toe gehad hadt. *Ik wil weten*, voegde hy daar by, *of gy ook diergelyke dromen zult hebben: daarom neemt myne klederen; zit op myn troon, en slaapt op myn bedde.* Artabanus gaf tot antwoordt, dat hy zulke grote eer niet waardig was, en redeneerde zeer verstandiglyk over de dromen. Hy zeide, dat indien 'er iets Goddelyks was in die van Xerxes, zyne majesteit goede reden hadt van te hopen, dat hy 'er ook diergelyke zoude hebben: „ want wat zoude het wezen, indien een Godt, die een oorlog „ behartigde, en den zelven by nacht quam gebieden en daar toe „ aanzetten een koning, die van voornemen was in vrede te le„ ven, de zelve zaak niet quam aanzeggen aan den eersten staats„ man, wanneer men wil nagaan uit dit bewys, dat deze Godt „ naar den oorlog wenscht? Maar (vervolgt hy) geloof t niet, dat „ het daarom nodig zy, dat ik uwe klederen aantrekke, en op „ uw bedde slape. Die gene, ik weet niet wie, die u in den droom „ is verschenen, is voorzeker zo ver van de reden niet beroost, „ om aanstonts te besluiten, dat ik Xerxes ben, zo dra hy my uwe „ klederen zal zien aan 't lyf hebben; en indien hy zich niet ver„ waardigt by my te komen, uwe klederen zullen buiten twyffel „ hem niet meer dan de myne verplichten om van opzet te verande„ ren ten mynen opzichte. Xerxes wilde echter volstrektelyk gehoorzaamt wezen. Artabanus hadt ook de zelve dromen, die zyn meester gehad hadt, en kantte zich meer aan tegen den oorlog. Evenwel de zwarigheden, die Artabanus aan Xerxes hadt voorgeslagen, waren oorzaak, dat men liever hadt, hem naar Persië te rug te zenden, om aldaar in de afwezenheit van den koning het gebiedt te voeren, als hem de reis te laten vervolgen. De uitslag heeft genoegzaam getoont, hoe verstandiglyk en getrouwelyk hy Xerxes geraden hadt. Op eenen anderen tydt redeneerde Artabanus op eene ongemene wyze over de kortheit van het menschelyke leven, een voorwerp, het welk hy zo zielroerende verhandelde, dat het Xerxes deedt wenen op het gezicht van zyne ontelbare krygsbenden. *Wy leven al te lang*, zeide hy; *ons leven, hoe kort het ook is, is van meerder uitgestrektheit dan het nodig is, om den mensch vry dol te maken, en ons menigmaal naar de doodt te doen wenschen, als een zoete uitkomst van de rampen, die ons verdrukken. Niettemin, indien het leven eenigzins vermengt is met aanlokkelykheit en aangenaamheit, zo is het een bewys, dat de Goden het geluk van het menschelyke geslacht benyden.* Het was te wenschen geweest, dat Artabanus altydt volhard hadt in getrouwigheit voor zynen koning; maar in tegendeel hy tradt zelf in een vloekgespan tegen Xerxes, en doodde hem; en naderhandt zette hy Artaxerxes, zoon van Xerxes, aan, om zich van zyn broeder Darius te ontslaan, hem doende geloven, dat Darius de moordenaar van Xerxes was. Maar Artaxerxes, hebbende korten tydt daar na de waarheit ontdekt, doodde Artabanus op eenen tydt, als deze zyn harnas uittrok. Diodorus Siculus spreekt anders als Justinus van de wyze, op welke Artabanus gestraft is geweest over zyne misdaadt. *Bayle Dict. Crit.*

KONINGEN DER PARTHEN.

ARTABANUS de I, koning der Parthen, de zevende sedert Arsaces, stichter van de heerschappy, omtrent 240 jaren voor de geboorte van Christus, was de zoon van Priapatius, en de broeder van Phrahates en van Mithridates, de welke alle drie de een na den anderen geheerscht hebben over de Parthen. Hy volgde zynen neef Phrahates op, en stierf korten tydt daar na, hebbende een wondt in zynen arm ontfangen in den oorlog, dien hy voerde tegen de Thogariten. *Bayle Dict. Crit.*

ARTABANUS de II, koning der Parthen, zynde nog maar koning der Meden, wierdt door de Parthen geroepen om over hen te heerschen, met uitsluiting van Vonones, den welken zy tot Rome toe hadden opgezocht, en die op een zeer heusche wyze van Tiberius aan hen toegestaan wierdt. Artabanus was van het geslacht der Arsaciden, zo wel als Vonones; en daar by hadt hy nog dit voordeel, dat de Romeinsche opvoeding hem niet hatelyk maakte by deze volkeren. De eerste veldslag viel heel voorspoedig uit voor Vonones; maar de twede mislukte hem dusdaniglyk, dat hy genootzaakt was de vlucht te nemen naar Armenië. De zegenpralende Artabanus liet hem daar niet rusten; en dewyl Tiberius aan Vonones de bescherming, die hem nodig was, niet toezeide, vondt deze zich door noodt gedrongen Armenië te verlaten, en zyne veiligheit by Silanus, gouverneur van Syrië, te gaan zoeken. Dit maakte de kroon te vaster op het hoofdt van Artabanus, die hy verkregen hadt omtrent den jare van Rome 769, en het zestiende van de I eeuw. Hy was niettemin in een gestadige onrust wegens het verblyf van zyn medeëischer in Syrië: want hoe gemakkelyker de wederzydsche tydinghandel was, hoe meer de oproerige party gesterkt wierdt. Dit zo zynde zondt hy een gezantschap aan Germanicus, tot vernieuwing van het verbondt; en ondertusschen verzocht hy, dat Vonones buiten Syrië mogt gezonden worden. Men weet de gevolgen niet van dit gezantschap; maar 't is bekent, dat, na de doodt van Germanicus, de koning der Parthen zeer trotsch wierdt tegen de Romeinen, en wreet tegen zyn eigen volk. Door den gelukkigen uitslag van den oorlog, dien hy met verscheide naburige volkeren gevoert hadt, was

was zyn hoogmoedt opgeblazen, in dier voegen dat hy, zonder eenig ontzag te hebben voor Tiberius, wiens gryze haairen hy niet achtte, zich meester maakte van Armenië, en het gewonne landt schonk aan zyn outsten zoon Arsaces. Hy liet alle de schatten weder eischen, die Vonones zo in Syrië, als in Cilicië achtergelaten hadt; en zwetsende op zyne macht, liet hy afkondigen, dat, indien men niet wedergaf al het gene Cyrus en Alexander hadden bezeten, hy het zelve met geweldt zoude komen wegnemen. De misnoegden aan zyn hof vaardigden heimelyk eenige vertrouwelingen af aan Tiberius, om hem Phrahates, den zoon van den koning Phrahates, af te vragen, de welke hen heel goedwilliglyk wierdt toegestaan; en wanneer men vernomen hadt, dat deze vorst, willende de levenswyze der Parthen onderhouden, van ziekte was gestorven, wierdt Tiridates in zyn plaats gestelt, de welke van het geslacht der Arsaciden was, en een nabestaande van Phrahates; en men maakte een anderen tegenstrever op tegen Artabanus, te weten Pharasmanes, koning van Iberië. Artabanus kreeg de nederlaag van die kant; want nadat zyn zoon, de koning van Armenië, door vergift was omgebragt, wierdt zyn twede zoon Orodes, welken hy naar Armenië gezonden hadt, aldaar door Pharasmanes verslagen. Hy zelf kreeg op de zelve plaats kort daar na de nederlaag; en genootzaakt zynde te wyken naar de provincien, op de welke Vitellius, gouverneur van Syrië, met zyne krygsmacht doelde, was 'er niet meer in de weg, het welk Mithridates, broeder van Pharasmanes, kon beletten koning van Armenië te worden. Dit verlies van Artabanus wierdt wel haast gevolgt van een groter. Vitellius wist door zyne listige streken en door kracht van geldt, zo veel te wege te brengen, dat Artabanus het landt ruimde, en naar Hircanië week, alwaar hy genootzaakt was te leven van het gene hy op de jagt hadt gevangen, terwyl Vitellius Tiridates op den troon vestigde. Maar daar wierdt zulk eene vreesselyke zamenzwering gesmeed, dat Artabanus, die te rug geroepen wierdt, geen de minste moeite hadt om Tiridates, die een arm vorst was, het ryk te doen verlaten. Dit geschiedde in het zes en dertigste jaar van de I eeuwe. Men vondt in Artabanus niet meer zyne eerste opgeblazenheit; hy trachtte van zelf naar de vriendschap van Caligula; en wanneer hy gewaar wierdt, dat door de naarstigheit van Vitellius zoude mislukt hebben de aanslag, dien hy voorhadt van den oorlog in Syrië te voeren, stemde hy een mondgesprek toe met dezen Romein, en sloot een vredensverdrag met hem, waar van alle de voorwaarden tot voordeel van Caligula waren. Na verloop van tien jaren wierdt hy onttroont, en gedwongen eene schuilplaats te zoeken by Izates, koning van Adiabene. Hy wierdt van den zelven op de alleredelmoedigste wyze ontfangen. Izates behandelde de zaken van Artabanus op zulk eene voordeelige wyze by de Parthen, dat hy hen verplichtte hunnen koning op zynen troon te herstellen; en Cinnamus zelf, die in zyn plaats gestelt was, zette hem weder de koninklyke kroon op het hoofdt. Het is waarschynlyk, dat Artabanus korten tydt daar na is gestorven, 't zy door toedoen van zynen zone Gotarzes, of des zelfs broeder, 't zy op eenige andere wyze. *Bayle.*

ARTABANUS de III, koning der Parthen, opvolger en misschien zoon van Vologesus, van den welken Suetonius spreekt als van een goet vriendt van Nero en van Vespasianus, leefde ten tyde van den keizer Titus. Zonaras verhaalt dit in dezer voegen. Hy zegt, dat zeker man uit Asië, genaamt Terentius Maximus, voorgevende Nero te zyn, dit aan zommige lieden van zyn landt inboezemde, en nog aan meer volk naar den kant van den Euphraat, en dat hy zich eindelyk begaf tot Artabanus, koning der Parthen, de welke op dien tydt verstoort zynde op Titus, dezen man heel heusschelyk ontfing, en zich gereet maakte om den zelven te herstellen. *Bayle.*

ARTABANUS de IV is geweest de laatste koning der Parthen; want Artaxerxes, een geboren Persiaan, hebbende hem de kroon en het leven benomen in het jaar 229, matigde zich den tytel aan van koning van Persië, den welken zyne opvolgers gevoert hebben zo lang als deze heerschappy in staat bleef. Artabanus hadt met genoegzame heerlykheit geregeert, en de Romeinen zyne macht laten proeven, de welke van hun kant niet nalieten hem met gelyken tegenstandt te beantwoorden. Hy hadt de onvoorzichtigheit gehad van niet op zyn hoede te wezen, terwyl de keizer Severus de naburige landen afstroopte. Hy sliep in volle rust onder het voordeel van den vrede, wanneer hy onverhoeds de Romeinsche krygsmacht zag in zyn ryk vallen. Al het gene hy kon doen was zich met een klein gevolg van krysvolk te redden. De stadt Ctesiphonte, in de welke hy zyn verblyf hieldt, wierdt uitgeplundert: alle zyne schatten, en zyn gansche koninklyke huisraadt bleven ten prooie voor de vyanden. Maar deze rampen quamen geenzins in vergelyking by den trouwlozen streek, dien Caracalla hem speelde. Hy vaardigde gezanten aan hem af, geladen met kostbare geschenken, om zyne dochter voor zich ten huwelyk te verzoeken, en sloeg menigvuldige schone voordeelen voor, de welke moesten spruiten uit dit echtverbondt tot welstandt en roem van beide de natien. In den eersten aanvang sloeg Artabanus dit huwelyk af, aangemerkt de verschillentheit van spraak en gewoontens, de welke 'er zouden wezen tusschen zyne dochter en den Roomschen keizer. Eindelyk de nieuwe aanhoudingen van Caracalla, de eeden en verzekeringen van vriendschap, en genegenheit voor zyne toekomende bruidt, verkregen de toestemming van den vader. Maar men zal wel haast zien, dat Caracalla eene trouwloosheit in den zin hadt. Hy trok met zyn leger naar het landt der Parthen, en wierdt overal als schoonzoon van den koning ontfangen, en zo haast als men hadt vernomen, dat hy de hoofdstadt genadert was, trok Artabanus, verzelt van eene ontallyke menigte van volk, Caracalla te gemoet. De Parthen hadden geen andere gedachten dan om hunne vreugde te betonen; zy deden niet dan drinken, zingen en dansen, wanneer Caracalla, zynen slag waarnemende, en zyn krygsvolk een teken gevende, deze grote menigte van menschen deedt neêrmaken. Men doodde 'er zo veel als men zelf wilde; want daar was niemandt in staat om tegenweer te bieden. Artabanus kon zich ter naauwernoodt uit 't levensgevaar redden. Sedert dien dag deedt Caracalla niet dan plunderen en branden, tot dat hy, vermoeit zynde van zulke gruwelyke geweldenaryen en wreetheden te bedryven, naar Mesopotamië te rug trok, alwaar hy gedood wierdt. Artabanus, zich op 't krachtigste geprikkelt voelende om den onverdraaglyken smaadt en het ongelyk, het welk hy geleden hadt, te wreken, trok zo spoedig als hy maar kon met zyne krygsmacht te veldt tegen die der Romeinen, de welke Macrinus in de plaats van Caracalla tot keizer verkoren hadden. Het gevecht, twee geheel achtereenvolgende dagen geduurt hebbende, wierdt hervat op den derden dag, en zoude waarschynlyk tot het volstrekte verderf van het eene of van het andere leger aangehouden hebben, indien Macrinus aan Artabanus niet hadt laten boodschappen het ongelukkige einde van Caracalla, en hem verzekert, dat hy al het voorgaande afkeurde, en bereid was hem alle de krygsgevangenen over te leveren, benevens al het geroofde goedt, dat 'er nog te vinden zoude zyn, willende met hem in vrede leven. Artabanus aanvaarde deze aanbiedingen, en aldus wierdt 'er een vredensverdrag gesloten tusschen hem en den nieuwen keizer in het jaar 217. Hy was de eerste, die den naam van den groten onder de Parthische koningen gevoert, en een dubbeld hoofdbandt gedragen heeft. Zyn tegenspoedt verwekte hem in het jaar 226 eenen gevaarlyken vyandt, te weten Artaxerxes, de welke den opstandt met zo veel geluk en dapperheit voortzette, dat hy na verloop van drie jaren een einde maakte aan de heerschappy de Parthen. *Bayle.*

ARTABASDUS, groothofmeester en gouverneur van Phrygië en Bithynië, wierdt verheven op den keizerlyken troon van het Oosten in het jaar 742. Hy was getrouwt met Anna, zuster van Constantinus Copronymus; en alzo hy een zeer deugtzaam vorst was, zynde volstandig gebleven by den Christelyken Godsdienst, besloot men hem meester van het keizerryk te maken, het welk Konstantyn door zyne grove misdaden en Godloosheit onteerde. Artabasdus hadt toen ter tydt het oppergebiedt over een leger tot bescherming van zyn gouvernement. Konstantyn trok uit Constantinopel om hem te gemoet te gaan, en wierdt verslagen. Artabasdus, hebbende een gezantschap afgevaardigt naar Constantinopel, wierdt aldaar tot keizer uitgeroepen, en naderhandt ontfing hy aldaar zelf de kroon en het keizerryk. Hy begon voorts zyne dankbaarheit aan den hemel te bewyzen, doende den Godsdienst op nieuw bloeien. Middelerwyl trok hy naar Asië met twee legers, staande het eene onder het gebiedt van zynen zone Nicetas, en hy zelf het andere geleidende. Maar hebbende zich al te verre in Lydië begeven, liet hy zich verrassen door Konstantyn, in dier voegen, dat hy zich ter naauwernoodt binnen Constantinopel kon bergen. Zyn ander leger wierdt insgelyks verslagen; hy wierdt belegert in de keizerlyke stadt, en het gene hem 't meest ter harte ging, was dat Nicetus gevangen was. Eindelyk wierdt Constantinopel verovert op den 2 November in het jaar 743. Konstantyn wilde nimandt sparen, maar wreekte zich op de allerwreetste wyze, en liet Artabasdus de ogen uitsteken, benam ook het gezicht aan zyne twee zonen en aan zyne voornaamste vrienden, de welke hy, alle geladen met ketenen, door de stadt liet omleiden. *Theophanes. Cedrenus. Zonaras Hist. Miscell. lib.* XXII. *&c.*

ARTABASTES, koning van Armenië, de welke eenen brief geschreven heeft aan Sapor, aangehaalt door Salmasius in zyne aantekeningen over *Trebellius Pollio.*

ARTABAZANES, outste zoon van Darius, vondt zich uitgesloten van de kroon van Persië, om dat hy was geboren, eer zyn vader tot de zelve gekomen was; en Xerxes, zyn broeder, wierdt wettige opvolger verklaart, zynde geboren van Atopa, dochter van Cyrus, na dat haar vader koning was. Dit geschiedde in de LXXIII Olympiade. *Herodotus Erato, of lib.* VI.

ARTABAZUS, de zoon van Pharnaces, voerde het oppergebiedt over de Parthen en de Chorasmiten in den krygstocht van Xerxes. Hy was 't, die, na den veldslag van Salamine, den koning zyn meester geleidde tot aan den Hellespont met zestig duizent uitgeleze mannen. Zo haast als Xerxes weder naar Asië getrokken was, quam Artabazus te rug, en meende verplicht te zyn om onderwegen de stadt Potidea te straffen, de welke op het gerucht van hunnen tegenspoedt het jok der Parthen hadde afgeschud. Hy belegerde de zelve een geruimen tydt, zonder zyn oogwit te kunnen bereiken, ter oorzake van de overstromingen, die door de gestadige stormwinden veroorzaakt wierden. Hy hadt meer voorspoedt gehad in het beleg van Olynthe. Hy keurde het besluit af, het welk men genomen hadt van Mardonius in Europa te laten, en het was ook tegen zyn gevoelen, dat Mardonius zich inliet in den veldslag van Platea, de welke zo rampspoedig aan de Persianen is geweest. Artabazus, die voorzien hadt het gene naderhandt voorviel, behieldt de veertig duizent mannen, die hy onder zyn gebiedt hadt, en geleidde hen met zeer grote omzichtigheit weder naar Asië. *Bayle Dict. Crit.*

ARTABAZUS, de zoon van Pharnabazus en Apame, de dochter van Artaxerxes Mnemon, was landvoogdt van Mysië, van Phrygië en van Bithynië. Hy voerde den oorlog tegen zynen eigen koning Ochus; maar hebbende de nederlaag gekregen, nam hy zyne toevlucht tot Philippus, koning van Macedonië. Gedurende deze ballingschap verkreeg hy lysfsgenade, en keerde weder naar Persië, alwaar hy zich in den dienst begaf van Darius Codomannus tegen Alexander den Groten, de welke zyne dapperheit beproeft hebbende, hem tot landbestierder van Bactriana aanstelde. Wanneer hy zich na de doodt van Darius vertoonde aan Alexander

der, drukte deze overwinnaar hem de handt, en bewees hem zonderlinge tekenen van gunst en genegenheit, ter oorzake van de vriendschap, die hy gehouden hadt met den koning Philippus, zynen vader, tusschen wiens armen hy zich geworpen hadt gedurende de vervolging van Ochus; en nog meer uit hoofde van de getrouwheit, de welke hy voor zynen koning behouden hadt, niettegenstaande alle de gunsten, die hy van Philippus hadt ontfangen. Deze eerwaardige grysaardt, die in den oorlog veroudert was, hadt den ouderdom bereikt van vyf en negentig jaren, en hadt aan zyne zyde negen jongelingen, zyne kinderen, alle welgemaakt en vaardig, de welke hy aan Alexander opdroeg, biddende de Goden, dat zy hem niet langer wilden in 't leven laten dan het nut zoude wezen voor hunnen dienst. Alexander ging meest te voet door het landt; maar als dan liet hy twee paarden halen voor zich en voor Artabasus, uit vreze, dat deze goede grysaardt zich mogt geschaamt hebben alleen te paardt te zitten. *Q. Curtius lib.* V. *&* VI. *Diodorus lib.* XVI. *Lucianus in Dial.*

ARTACA, ARTACE, een gebergte digt met bomen beplant op het eilandt Cyzicum. Voor het zelve legt een eilandt van den zelven naam. *Strabo lib.* XII. Het is insgelyks de naam van eene stadt van de Milesiten in Asië, de welke van Stephanus eene stadt van Phrygië genoemt wordt. *Plinius lib.* V, *cap.* 32 noemt het zelve een haven, en Ptolemæus een slot van Bithynië. *Ptolem.*

ARTACÆAS, kapitein van het leger van Xerxes, van den welken Herodotus gewag maakt *lib.* VII. Deze man, de koning alleen uitgezondert, was van de grootste gestalte; want hy was vyf ellebogen hoog.

ARTACÆOS, een eilandt van Propontis, met eene stadt van den zelven naam. *Plinius lib.* V. *cap.* 32.

ARTACANE, eene stadt van de Bactriaansche provincie. *Q. Curtius lib.* VI. *cap.* 6.

ARTACENE, eene landstreek van Assyrië omtrent Arbelle, alwaar Darius door Alexander verslagen wierdt. *Strabo lib.* XVI.

ARTACOANE, eene stadt van de Ariaansche provincie, zes hondert stadien van Alexandrië. *Plinius lib.* VI. *cap.* 23. *Ptolemæus. Salmas. in Solin.*

ARTAK, en ARTOK, het welk ook *Ortok* uitgesproken wordt, een gebergte in het landschap van Turquestan. Recht tegen over het zelve legt een ander, Gurtak genoemt, en tusschen deze twee gebergtens is gelegen de stadt Caracoum. *Herbelot Bibliotb. Oriental.*

ARTALIS, (JOZEPH) te Mazaren in Sicilië in den jare 1628 geboren, hadt ten vader Jozeph Artalis, en van kindsbeen af een groten drift voor de dichtkunst, dien hy, nevens dien voor den oorlog, echter in dien tydt kunstig wist verborgen te houden. De geleerde talen en beschavende letteren naaulyks machtig geworden op zyn vyftiende jaar, geraakte hy in een tweegevecht met iemandt, dien hy om zyne schempredenen afgeklopt hadt, en bragt den zelven een dodelyke wondt toe, waarom hy in eene kerk vluchtte, waar door hy gelegenheit kreeg om zich in de Philosophie te oeffenen. Zyne ouderen overleden, en hy zyne opgehoopte tegenspoeden wars zynde besloot uit zyn vaderlandt weg te trekken, om elders een beter staat te zoeken. Hy vertrok dan met de galeien van Messina naar het eilandt Creta, dat toen ter tydt door de Turken besprongen was. Hier gordde hy den degen op zyde, en gaf eerlang verscheide blyken van zyne dapperheit zo in 't beschermen der stads wallen, als in 't bespringen van den erfvyandt te water, zo dat hy tot ridder der guldene Engelsche Konstantynsche orde van S. Georgius verheven wierdt, met vermeerdering van zyn geslachtwapen (zynde een gekroonde beer) met een tweehoofdigen of dubbelen arendt. In Italië wederom gekomen heeft hy menigmalen zich met den degen in de vuist moeten verdedigen, is dikwils gequetst geworden, en heeft anderen verwond, dat echter 't meest gebeurde wegens zyne schermkunst, zo dat hy alomme gevreest wierd, tot zelfs in Duitschlandt toe, daar men hem den bloedridder noemde. In verscheide tournooispelen heeft hy uitgemunt, en menigen prys behaalt. Hertog Ernst van Brunswyk en Luneburg stelde hem tot kapitein van zyne lyfwachten aan, en nochtans vergat hy de zanggodinnen niet, maar dichtte vele vaarzen in de Toskaansche tale onder het geklank der krygstrompetten, en wierdt van verscheide akademien in Italië tot haren kunstgenoot aangenomen, gevende altoos overtuigende bewyzen van zyne geleertheit, dat hem de gunst van verscheide prinsen, en daar onder van den keizer Leopold, verworf. Dus met de allerhoogste eerbewyzingen opgehoopt, stierf hy den 11 February des jaars 1679 te Napels, daar hy in de Dominikaner kerke met grote pracht begraven wierdt. De akademie *degl' Intricati* vierde plegtelyk zyne uitvaart, en Vincentius Antonius Capoei deedt eene lykrede over zyne doodt. Vitus Cæsar Caballone heeft zyn leven beschreven onder de verzette naamletteren van *Cato Aurelius Clabbes*, de welke men vindt *part.* I *Encyclopediæ poëticæ*. De werken, door hem geschreven, zyn alle in de Italiaansche tale, en genoemt: *Dell' Encyclopedia poëtica parte prima. Perusia* 1658 *in* 8. *&* *Neapoli* 1679 *in* 12. *Parte seconda, quinta impressione. Neap.* 1679 *in* 12. *Parte terza, o vero l' Alloro fruttuoso, seconda impressione. ibid.* 1679 *in* 12. *Il Cordimarte historia favoleggiata. Venet.* 1660 *in* 12. *&* *Neap.* 1679 *in* 12. *Guerra tra Vivi, e Inorti, tragedia. Neap.* 1679 *in* 16. *La Pasife, overo l'impossibile fatto possibile; dramma per musica. Venet.* 1661 *in* 12. *Bibl. Sic.*

ARTANA, in het Latyn *Ortona*, een vlek van Spanje, gelegen in het koninkryk van Navarre, vyf mylen van de stadt Pampelona. *Baudrand.*

ARTANES Sopheniet, afkomstig van eenen der hoofdmannen van Antiochus den Groten, was koning van dat gedeelte van Armenië, het welk van het Zuiden naar het Westen legt, en wierdt uit zyn ryk verdreven omtrent het jaar van Rome 670 door Tigranes, de welke opperheerscher van het andere gedeelte was. *Strabo lib.* XI.

ARTAPAN, *Artapanus*, schryver van een Joodsche Historie, aangehaalt by Clemens Alexandrinus *lib.* I *Stromat.* de welke van hem verhaalt, dat Mozes in de gevangenis gezet zynde door Necephres, koning van Egypten, om dat hy de verlossing van de Israëliten hadt verzocht, des nachts op een wonderbare wyze uit zyne gevangenis geraakte, en by den koning quam, die lag te slapen; dat deze vorst, verzet door dit gezicht, in onmacht viel, en weinig tyds daar na weder tot zich zelven quam. Eusebius verhaalt, vast gaande op de geloofwaardigheit van Eupolemus, dit geval van Artapan, welken hy *Artaban* noemt in het I boek *de Præparat. Evangel. cap.* 27. *Chronic. Alexandr. p.* 148. *Vossius de Hist. Lat.*

ARTAPHERNES was een van de zeven vorsten van Persië, die naar de kroon stonden, de welke Darius bekomen heeft. Hy kreeg de bestiering van de zeeplaatsen, en voerde den oorlog tegen Iönië. Na de doodt van Darius was hy van gevoelen, dat Xerxes op den koninklyken setel moest verheven worden, in plaats van zynen broeder Artabazanes, om dat deze geboren was van een vader, die als toen maar een vorst was, en dat Xerxes de zoon was van een vader, die koning was: zynde de eerste ter wereldt gekomen eer Darius de kroon bezat, en de twede na dat hy de zelve verkregen hadt. *Herodotus.*

ARTAVASDES de I, koning van Armenië, zoon en opvolger van dien Tigranes, de welke overwonnen wierdt door Lucullus en door Pompejus gedurende den oorlog van Mithridates, bedroog de Romeinen op een schelmachtige wyze ten tyde van den krygstocht van Crassus: want, nadat hy met zes duizent ruiters by dezen krygsoverste gekomen was om hem een onderstandt van veertig duizent krygsmannen toe te zeggen, quam hy zyne beloften niet na, en verontschuldigde zich wegens den oorlog, den welken hy in zyn eigen landt moest voortzetten tegen de Parthen. Crassus, ziende dat hy bedrogen was, gebruikte zware bedreigingen, maar was niet in staat om deze trouwloosheit te straffen: in tegendeel, Artavasdes hadt groot deel in de vreugdebedryven, die 'er gepleegt wierden aan het hof van den koning der Parthen, wegens de verdelging van het leger der Romeinen. Hy hadt het huwelyk gesloten van zyne zuster met Pacorus, den zoon van Orodes, koning der Parthen; en hy onthieldt zich aan het hof van Orodes gedurende de overtollige vreugdetekenen, de welke zulk een voortreffelyke overwinning veroorzaakt hadt. Hy zag menigvuldige vrolyke bedryven, vol van schamperheden tot smaadt van de Romeinen: hy verscheen op de gastmalen en op het schouwburg in de kluchtspelen; en hy hoorde de toepassing van de vaarzen van Euripides aan het ongeval van Crassus, wiens hoofdt aangebragt wierdt, terwyl men de razende priesterinnen, of Bacchanten van dien dichter vertoonde. Dit gaf gelegenheit aan Plutarchus van te zeggen, dat Orodes de Griekische taal verstondt, en dat Artavasdes *treurspelen, aanspraken* en *historien* gemaakt heeft, de welke nog voor een gedeelte in wezen zyn. Het is niet nodig, dat men een onderscheidt maakt tusschen dezen Artavasdes en den gene, die Marcus Antonius bedrogen heeft. Hy zette hem aan om zyne wapenen te wenden tegen den koning van Medië, Artavasdes genoemt, en door dit middel wikkelde hy hem in eene onderneming, de welke eenen zeer ongelukkigen uitslag hadt, en waarin hy hem geen den minsten onderstandt boodt. Marcus Antonius, zyne wraak tot een beter gelegenheit uitstellende, liet zyn misnoegen niet blyken voor dezen tydt; maar, na verloop van jaren, te weten in het jaar van Rome 720, gebruikte hy zo vele listen en lagen, en verbloemde de zelve met zulke schone beloften, dat hy hem eindelyk bragt tot een onderling mondgesprek: en alsdan hieldt hy hem gevangen, kluisterde hem met zilvere ketenen, en bragt hem in zegepraal binnen Alexandrië. De huisvrouw en de kinderen van Artavasdes dienden insgelyks tot verheerlyking van de zegepraal van Marcus Antonius. Zy wierden alle gebragt voor Cleopatra, in het midden van het volk, geladen met goude ketenen; maar men kon op hun gemoedt niet winnen, noch door beloften, noch door bedreigingen, dat zy hare knien bogen voor deze vorstinne, of haar eenige smekingen deden. Zy noemden haar niet anders dan by haren naam, het welk de oorzaak was, dat zy straffer gehandelt wierden. Eenigen tydt daar na liet men Artavasdes ter doodt brengen, en men zondt zyn hoofdt aan den koning van Medië. Het was Cleopatra, die hem dit geschenk toezondt, wanneer zy binnen Alexandrië te rug gekomen was, na het verlies van den veldslag van Actium. Zy beeldde zich in, dat dit hoofdt den koning van Medië zoude gebragt hebben tot een naauwer bondgenootschap met Marcus Antonius tegen Augustus. Men zal in het volgende artykel zien, wat de zonen van Artavasdes wedervaren is. Hy hadt eene dochter, die getrouwt was met den zone van den koning Dejotarus. *Bayle Dict. Crit.*

ARTAVASDES de II wierdt tot koning van Armenië aangestelt door Augustus. Zyne voorzaten, sedert de doodt van Artavasdes den I, waren geweest Artaxias, Tigranes, en deszelfs kinderen. Artaxias, oudste zoon van Artavasdes den I, was de handen van den overwinnaar ontkomen, wanneer zyn vader gevangen en gekluistert wierdt; doch niet eer dan nadat hy een proef hadt genomen van zich zelf met zyne krygsmacht, en de steden, die hem tot koning verklaarden, wanneer zyn vader gevangen wierdt, in goeden staat te houden. Hy hadt het ongeluk van door Marcus Antonius overwonnen te worden; wanneer hy zyne toevlucht nam by de Parthen, en met hunnen onderstandt zo veel te wege bragt, dat hy eindelyk in Armenië heerschte: doch door de klachten zyner onderdanen, en op het verzoek, dat zy deden aan-

gaande zynen broeder Tigranes, die binnen Rome opgetrokken was, gaf Augustus bevel aan Tiberius om Artaxias weg te jagen, en het koninkryk aan Tigranes te geven. Artaxias wierdt gedood van zyne onderdanen voor de komst van Tiberius; zo dat het niet moeielyk was Tigranes op den troon te verheffen. Dio, die deze omstandigheit verhaalt, heeft misgetast aangaande de namen; want hy geeft den naam van *Artabazus* aan den gene, dien hy *Artaxias* moest noemen. Tacitus schryft de doodt van Artaxias alleenlyk toe aan het verraadt van zyne bloedverwanten; maar Horatius schryft de zelve toe aan de dapperheit van Tiberius *Epist.* XII, *lib.* I:

. . . . *Claudi virtute Neronis*
Armenius cecidit.

Dat is te zeggen: *Door de dapperheit van Claudius Nero is de Armenische koning gedood.* Dit is geenzins te verwonderen; want de dichters weten al te wel een goede draai aan de gevallen te geven; zy maken alles tot een voorwerp van lof en roem onder hen; zy vinden in alle zaken fierlyke bloemen om de vorsten daar mede te bekranssen. Josephus zegt alleenlyk, dat Artaxias door Archelaus en door Tiberius verjaagt wierdt. Suetonius, zonder een woordt te spreken van Artaxias, vergenoegt zich met aan te merken, dat Tiberius Tigranes op den troon plaatste. Dit gebeurde in het jaar van Rome 734. Tigranes, noch zyne zonen bleven lange in het bezit van den koninklyken setel: zy maakten plaats voor Artavasdes den II, de welke insgelyks niet lang deze hoge waardigheit behieldt. Augustus, die hem tot de zelve verheven hadt, bericht hebbende gekregen van de verwarringen van Armenië, zondt zynen kleinzoon Cajus Cæsar derwaarts, om goede order daar in te stellen. Deze jonge vorst stelde daar tot koning aan Ariobarzanes, met genoegen en toejuiching van de gansche wereldt. *Bayle Dict. Crit.*

ARTAVASDES, koning van Medië, wierdt beoorloogt door Marcus Antonius, op het verzoek van een anderen Artavasdes, koning van Armenië. Deze aanslag viel zeer ongelukkig uit voor Marcus Antonius; en dewyl hy zich inbeeldde, dat die gene, die hem daar toe hadt aangeraden, hem bedrogen hadt, wendde hy alle zyne gramschap naar dien kant, en maakte een bondgenootschap met den koning van Medië. Hy gaf hem een gedeelte van Armenië, zo dra hy den anderen Artavasdes daar van berooft hadt; en hy wilde dit vredeverdrag vast maken door het huwelyk van zynen zone Alexander met Jotape, dochter van den koning der Meden. Door den onderstandt van krygsvolk, dien hy hem toezondt, overwon hy de Parthen, en Artaxias, den zoon van Artavasdes, koning van Armenië; maar wanneer hy dien te rug hadt getrokken, en dat hy gene andere krygsbenden hadt behouden dan die gene, die zyn bondgenoot hem geleent hadt, kon deze zyne vyanden niet wederstaan, en viel in hunne handen. Dio verhaalt dit geval in het jaar van Rome 721. Het is wel te geloven, dat deze vorst niet lang gevangen bleef, en dat hy die koning van Medië is, aan welken Cleopatra het hoofdt zondt van Artavasdes, koning van Armenië, in het jaar van Rome 724. *De zelve.*

ARTAXA, ARTAXIAS, opperkrygsoverste van het leger van Antiochus den Groten, die door de Romeinen overwonnen wierdt, maakte zich meester van het koninkryk van Armenië. Van dezen Artaxias heeft Tigranes zynen oorsprонk. *Strabo lib.* XI. Zie ARTAXIAS.

ARTAXATA, of ARDASCHAT, was de hoofdstadt van Armenië, gelegen aan de rivier de Araxes. Plutarchus merkt aan, dat deze stadt haren naam heeft ontleent van dien van den koning Artaxas, of Artaxias, aan den welken Annibal des zelfs bouwing voorsloeg. Deze tekende niet alleen af het ontwerp van deze stadt, maar hadt ook het bestier van de bouwing, op het verzoek van Artaxias, koning van Armenië, tot den welken hy zyne toevlucht genomen hadt na de nederlage van Antiochus. Men mag vry geloven, dat eene gelegenheit, de welke verkozen was door zulk een bedreven oorlogsman, zeer voordeelig was, zo wel ten tyde van oorlog, als ten tyde van vrede. Strabo verhaalt, dat deze stadt gebouwt was op eene plaats, daar de rivier een halfeilandt maakte, in dier voegen, dat de stadsmuren omringt waren van deze rivier, byna op de wyze van een gehele kring. Corbulo stak deze stadt in den brandt in het jaar van Rome 811. Deze grote krygsman zoude deze strafheit niet gepleegt hebben tegen de inwoonders, de welke hem de sleutels van de stadspoorten hadden te gemoet gebragt, zo dra hy de zelve hadt ingesloten, indien de wetten van den oorlog hem daar toe niet als gedwongen hadden. Het was eene grote en schone stadt, de welke hy zonder eene talryke bezetting van krygsvolk niet kon behouden. Hy kon daar zo veel krygsvolk, als 'er nodig was, niet laten, zonder zyne krygsmacht dusdaniglyk te verzwakken, dat hy buiten staat zoude geweest zyn om eenigen krygstocht te ondernemen, en daar zoude noch voordeel noch eer te behalen zyn geweest in de verovering van eene plaats, die men in den zelven staat zoude hebben verlaten, in welken men de zelve bemachtigt hadt. Dus besloot hy de zelve te verdelgen, en wierdt daar toe aangemoedigt door een groot wonder, zo men daar aan geloof mag geven. De stadt wierdt schielyk overdekt met eene dikke wolke, de welke een oneindige menigte van blixemstralen uitschoot, terwyl de zon, als naar gewoonte, tot aan den omtrek van de stadsmuren haar licht gaf. Deze stadt wierdt herbouwt eenigen tydt daar na door Tiridates, de welke haar den naam van *Neronea* gaf, of *Nero-stadt*, om Nero eer te bewyzen, van den welken hy menigvuldige blyken van genegenheit te Rome hadt ontfangen, waar henen hy zich begeven hadt om hulde te doen in het jaar van Rome 819. Zy wordt hedendaags *Teflis* genoemt. Paulus Jovius noemt haar *Choin*; doch deze stadt hoort niet onder Armenië, maar onder Medië. Artaxata legt op de langte van 78 graden en op de breedte van 41 graden, zynde gelegen in het koninkryk van Georgië, onder de heerschappy van den Turkschen keizer. De zelve is bekent in de Romeinsche Historien en is in vorige tyden zeer aanmerkelyk geweest; maar hedendaags wordt zy weinig bewoont. *Tacitus Annal. lib.* XIII. *cap.* 41. *Plutarchus in Lucull. Strabo. Dio.*

KONINGEN VAN PERSIE.

ARTAXERXES de I van dien naam, bygenaamt Langhandt, volgde zynen vader Xerxes op in het koninkryk van Persië, en doodde sedert dien tydt Artabanus, die hem een manslag hadt doen begaan aan zyn eigen broeder, en eene zamenzwering gesmeed, om hem van den troon te stoten. Dit geschiedde in het eerste jaar van de LXXIX Olympiade, en 464 jaren voor de geboorte van Christus. In het begin van zyne regeering versloeg hy de Bactrianen, nam Themistocles in zyne bescherming, en vergunde hem eene veilige schuilplaats in 't hof. Naderhandt voerde Artaxerxes den oorlog tegen de Grieken. De zeemacht der Persianen wierdt verslagen naby het eilandt Cyprus door Conon, opperkrygsoverste der Athenienzers, in het jaar 462 voor de geboorte van Christus, in het derde jaar van de LXXXIX Olympiade. In het zevende jaar van zyne regeering zondt hy Esdras met eene talryke menigte van Joden naar Judea, om de republyk der Joden te herstellen; en in het twintigste jaar vergunde hy verlof aan Nehemias om in Judea te komen, om de stadt Jerusalem te herbouwen, en zyn landvolk te verlossen van de geweldenaryen, de welke het zelve onderging van de naburige volkeren. In het jaar 460 voor de geboorte van Christus wierdt Achemenides door Artaxerxes in den oorlog gezonden tegen de Egyptenaren, die een opstandt verwekt hadden. Deze laatsten smeekten de Athenienzers om bystandt, de welke, na verloop van drie jaren, eene heerlyke overwinning behaalden op Achemenides. Artaxerxes zondt eenige van de zynen naar Lacedemonië, om een eedgenootschap te maken tegen de Athenienzers, de welke sedert uit Egypten verjaagt wierden. Artaxerxes sloot in het vervolg den vrede met hen, en op het punt zynde om den oorlog te hervatten stierf hy, na eene regeering van dertig jaren, in het vierde jaar van de LXXXVIII Olympiade, en in het jaar 425 voor de geboorte van Christus. *Esdras* I. 7. *en* 8. II. 2. 5. *en* 13. *Thucydides lib.* I. *Diodorus lib.* XI. *en* XII. *Justinus lib.* II. *Eusebius & Ado in Chron. Scaliger c.* 5. *de Emend. Temp. Usserius. M. du Pin Bibl. des Hist. Prof.*

Men moet hier aanmerken, dat sedert het 20 of 21 jaar der regeering van dezen Artaxerxes Pererius, Usserius, Petavius en de schryver der tydrekening van den Bybel van Vitre uitrekenen de zeventig weken, geopenbaart aan Daniel *k.* IX, *v.* 23, na welkers verloop de Messias zoude sterven. De zelve maken uit 490 Hebreeusche of Maanjaren; en Christus, zynde gedoopt geweest in het begin van de zeventigste week, wierdt het derde jaar daar aan volgende gekruissigt. Dit is het gene, waar door de voorzegging naar den letter waar gemaakt wordt, dat in het midden van de laatste week het slagoffer en de oude Joodsche kerkdienst een einde moesten nemen, dat is te zeggen, dat de zelve zoude vernietigt worden door het zoenoffer van den gene, wiens voorbeelden zy alleen waren. Pererius wederlegt de andere gevoelens in zyne verklaringen over *Daniel*, en bewyst, dat de kerkvaderen dit gevoelen gevolgt hebben na den H. Hieronymus. Middelerwyl kan men bezwaarlyk doen overeenkomen dit getal van 490 jaren met de tydstelling van het begin van de de regeering, van Artaxerxes, en de jaren van de regeeringe der koningen van Persië, die hem opgevolgt zyn; want Xerxes, zyn vader, hebbende 20 jaren geregeert, en zynde gestorven in het vierde jaar van de LXXVIII Olympiade, 465 jaren voor de komste van Christus, 3640 van de Juliaansche tydstelling, in het twintigste jaar van de regeering van Artaxerxes, die hem is opgevolgt, valt in het jaar 404 voor de geboorte van Christus, waar by gevoegt zynde de drie of vier en dertig jaren van den levensloop van Christus, maakt dit te zamen niet meer uit dan 478 jaren. De vader Petavius, om deze zwarigheit weg te nemen, onderstelt twee beginselen van de regeering van Artaxerxes, het eene ten tyde zelfs van het leven van zynen vader Xerxes, waar door hy beweert, dat hy tot medekoning was aangenomen, in het 4240 jaar van de Juliaansche tydrekening, voor de geboorte van Christus 474; en het andere na de doodt van zynen vader. Indien men de jaren van Artaxerxes rekent van het begin van zyne eerste regeering, valt het twintigste jaar der zelve op het jaar 454, of 455, voor de geboorte van Christus, en daar by voegende de jaren van zyn leven, maakt dit te zamen uit omtrent 490 jaren. Maar deze twee beginselen van de regeering van Artaxerxes zyn niet gegrond dan op onzekere gissingen. Het schynt, dat men natuurlyker zoude mogen zeggen, dat de zeventig weken van Daniel een begin nemen in het zesde jaar van de regeering van Artaxerxes, in het welke Esdras een bevel van dezen vorst verkreeg tot herstelling van de Joodsche republyk, op den eersten dag van de eerste maandt, gelykerwyze gezegt wordt *Esdra* VII *en* VIII. Dit jaar valt, volgens onze rekening, op het jaar 467 voor de geboorte van Christus, en by gevolg valt insgelyks het einde van deze weken stiptelyk op het jaar en den tydt van zyne doodt. De schryvers, die het begin van deze weken plaatsen onder Darius Nothus, gelyk Scaliger, kunnen geen genoegzamen tusschentydt vinden tusschen zyne regeering en de doodt van Christus, niet meer dan die genen, die het begin van de zelve rekenen van de regeering van Artaxerxes Mnemon, en die genen, die zeggen, dat de zelve beginnen onder de regeering van Darius, den zoon van Hystaspes, zyn

zyn genootzaakt de gansche tydrekening van den koning van Persië omver te stoten, dewyl men rekent 520 jaren sedert het begin der regeering van dezen vorst, en 484 sedert het einde van de zelve tot de geboorte van Christus, en gevolgelyk veel meer dan 490 jaren, de welke den tydt van de zeventig weken uitmaken, sedert haar begin tot de doodt van Christus. *Usserius. Cappel Chronol. Sacr. Petavius de Doctr. Temp. Eusebius in Chron. S. Hieronymus in cap.* 9. *Daniel. Venerabilis Beda. Theodoretus. Abbas Rupertus. Torniel. Salianus. Scaliger. Pererius lib.* X. *in Daniel. Riccioli Chron. Reform. &c.*

ARTAXERXES de II, bygenaamt *Mnemon*, dat is zo veel als *gelukkig geheugen*, om dat hy geen ding vergat. Omtrent het jaar van Rome 349 volgde hy Darius op, den dochters man van Artaxerxes den eersten, gezegt *Langhandt*. Cyrus, zyn broeder, wilde hem van het leven en van de kroon beroven op dien zelven dag, als hy in het openbaar gekroont wierdt; doch zyn aanslag wierdt ontdekt, en de koning deedt hem genade op het verzoek van zyne moeder Parysatis. Deze vorst wierdt door dit bewys van genade nog trotscher, en beoorloogde zynen broeder, maar wierdt gedood in den eersten veldslag, dien hy hem leverde. Dit geschiedde in het 352 jaar van Rome, in de XCIV Olympiade. Middelerwyl gevoelde Artaxerxes groot hartzeer wegens zyne huisselyke zaken zelfs in 't midden van zo groten voorspoedt, waar door zyn ryk tot een bloeienden staat begon te geraken. Zyne moeder Parysatis, en zyne huisvrouw Statira konden te zamen in geen eendragt leven, en de eerste, de welke een zeer verwoede vrouw was, vondt een middel uit om zich van Statira te ontslaan. Na verloop van eenigen tydt wierdt dit ongeval gevolgt van een ander, te weten van den opstandt van zynen zone Darius, den welken hy tot zynen opvolger verklaart hadt, en echter verplicht was om den zelven om 't leven te brengen. Hy voerde ook een oorlog tegen de Grieken onder het beleidt van zyne krygsoversten, en is berucht in de historien voor eenen van de grootste koningen van zynen tydt. Zommige schryvers zeggen, dat hy de zelve vorst is, die in de H. Schrift *Assuerus* genoemt wordt, de welke een heerlyk gastmaal aangerecht en Vasthi verstoten hebbende, met Esther trouwde, de nicht van Mardochai, die zynen gunsteling Haman, gezworen vyandt der Joden, deedt ophangen, gelyk in het boek van *Esther* vermeld wordt. Hy heerschte den tydt van veertig jaren, volgens het gemene gevoelen van Eusebius en van Beda, schoon Plutarchus zegt, dat hy zestig jaren lang geregeert heeft. Hy stierf in het 389 jaar van Rome, der wereldt 3686. *Diodorus lib.* XV. *Justinus lib.* X.

De geleerden stemmen niet overeen wegens het gene gezegt is dat deze Artaxerxes is de Assuerus, in de H. Schrift vermeld, die met Esther trouwde. Onder de oude schryvers zyn Nicephorus, Constantinus, Zonaras, en Suidas, onder de hedendaagsche zyn Ludovicus Vitrejus, de kardinalen Bellarminus en Cajetanus, Menochius, Salianus en anderen, de welke verzekeren, dat deze Assuerus geweest is Artaxerxes, gezegt Langhandt. Serarius is van gevoelen, dat hy was Artaxerxes de III, bygenoemt *Ochus*. Eenige anderen willen liever, dat deze vorst zy Darius, de zoon van Hystaspes, en zeggen, dat Atossa, de dochter van Cyrus, is de koningin Vasthi, van de welke de H. Bladen gewagen. Doch het gemeenste en zekerste gevoelen is 't gene men reets heeft aangehaalt, zynde gevolgt van den H. Hieronymus, van den eerwaarden Beda in het boek van de zes eeuwen der wereldt, en van verscheide andere leeraars onder de ouden; en onder de hedendaagsche van Pererius, van Torniel, de welke de andere gevoelens geleerdelyk wederlegt, en van verscheide anderen, welker optelling al te langwylig zoude zyn. Men moet nochtans ter goeder trouwe bekennen, dat die genen, die beweeren, dat de koning Assuerus, gemeld in de H. Schrift, is de zelve Artaxerxes, gezegt Langhandt, hunne gevoelens vestigen op redenen, die genoegzaam waarschynlyk zyn. Johannes Marsham, *in Secul.* XVIII, beweert, dat hy is de koning Darius van Medië. Zie Darius. *S. Hieronymus cap.* 4. *in Ezech. Josephus Oudh.* XI. *boek.* 6. *kap. Sulpitius Severus lib.* II. *Hist. Nicephorus. Constantinus in Chron. Ludovicus Vitrejus in cap.* 36. *lib.* XVIII. *de Civit. Dei. Suidas. Zonaras. Sabellicus Ænnead.* 3. *lib* III. *Cajetanus in Esth. Bellarminus lib.* I. *cap.* 7. *de Verbo Dei. Serarius in cap.* 1. *Esth.* 9. 3. *Salianus A. M.* 3590 *& seq. Torniel. A. M.* 3650. *num.* 1. *& seq. Petavius lib.* XII. *de Doctr. Temp. cap.* 27. *&* 28. *Riccioli Chron. reform. T.* I. *lib.* VI. *cap.* 12.

ARTAXERXES de III, gezegt *Ochus*, volgde zynen vader Artaxerxes Mnemon op in de CIII Olympiade, en in het 289 jaar van Rome. Hy zette zich neêr op den koninklyken troon na de doodt van zyne broeders, welker getal Quintus Curtius tot 80 begroot, en door die van eenige anderen, die eenig recht op de kroon hadden. Hy liet Artabazus, die een zamenzwering tegen hem smeedde, van kant maken; bemachtigde Egypten door de verdelging van Nectanebus; verwoestte Sidon, en pleegde menigvuldige stroperyen in Syrië. Men gelooft, dat Bagoas den tempel van Jerusalem ontheiligde, en de Joden eene schatting opleide van vyftig dragmen, te betalen ten gemene kosten, voor ieder lam, dat zy zouden offeren, gelyk Josephus verhaalt. Middelerwyl, alzo zyne geweldenaryen dagelyks toenamen, hadt een van zyne gesnedenen, die de zelve Bagoas is, van welken zo even gesproken is, de vermetelheit van hem door vergift om 't leven te brengen, omtrent den jare van Rome 414, in de CX Olympiade. Hy heerschte niet langer dan 25 of 26 jaren; en dit is het gemeenste gevoelen van Eusebius, van Beda en van Ado, als mede van de hedendaagsche schryvers, die zyne doodt stellen, nevens Torniel, in het jaar der wereldt 3715. *Diodorus Siculus lib.* XVI *&* XVII. *Josephus Oudh.* XI. 7. *Jornandes.*

Sulpitius Severus is van gevoelen geweest, *lib.* II *Hist. Sacr.* dat deze Artaxerxes is de *Nabuchodonosor* van de H. Schrift, onder wiens regeering de historie van Judith is voorgevallen. Hy stelt dit gevoelen daar op vast, dat hy gelooft, dat die Bagoas, van welken gewag is gemaakt, is de zelve *Vagao*, van den welken in het boek Judith gesproken wordt *kap.* XII, XIII, en XIV. Maar de onderstelling, die hy maakt, is ongegrond, om dat die Vagao van het boek *Judith* maar een enkelde kamerdienaar van Holofernes was; en Bagoas, van welken de anderen spreken, was in 't tegendeel zo aanzienlyk en vermogend onder de Persianen, dat hy de koningen maakte naar zyn eigen welgevallen. Daarenboven heerschte Nabuchodonosor binnen Ninive, en Ochus in Persië, zonder te spreken van den langen tusschentydt, dien men rekent sedert de regeering van den eenen tot die van den anderen.

ARTAXERXES, of ARTAXATUS, een gemeen Persiaansch soldaat, stondt op tegen Artabanus, koning der Parthen, in den jare na Christus 226, en in het vierde jaar van de regeering van den keizer Alexander Severus. Hy begon zynen aanslag met zich meester te maken van het landt der Parthen, en hebbende eenige voordeelen bevochten, doodde hy zelfs Artabanus in een veldslag, dien hy hem leverde in het koninkryk der Persianen, het welk met de doodt van Darius geëindigt was, en sedert nog zeer lange in standt is gebleven. Het zelve was als begraven gedurende eenige eeuwen; maar heeft op nieuw een begin genomen met den beginne der XVI eeuwe door de dapperheit van Ismaël Sophi, en doedt hedendaags zyne macht gevoelen tegen het Turksche keizerryk. Artaxerxes vaardigde gezanten af aan den keizer Alexander Severus, om hem te verzoeken tot het wedergeven van Syrië en van verscheide andere provincien, die hy beweerde van zyn koninkryk te wezen. Middelerwyl bragt hy te veldt een leger van honderd en twintig duizent ruiters, nevens zeven hondert olifanten, om zich van die landen meester te maken. Alexander trok hem te gemoet, versloeg zyne krygsmacht, en nootzaakte hem naar Persië te wyken. Dit is het gene Lampridius van dezen oorlog gewaagt. Herodianus verzekert in 't tegendeel *lib.* VI, dat de zelve niet voorspoedig is geweest voor de Romeinen. Artaxerxes stierf na eene regeering van vyftien jaren omtrent het jaar na Christus 242. *Orosius lib.* VII. *cap.* 11. *Nicephorus lib.* I. *cap.* 6. *Hist. Eccl. Agathias de bell. Pers. Spartianus in Alexandr.*

ARTAXERXES, koning van Persië, was de broeder van Sapor den II, den welken hy opvolgde in het jaar 380. Hy hadt in menigvuldige voorvallen voortreffelyke blyken van dapperheit gegeven gedurende de oorlogen, die Sapor tegen de Romeinen voerde. Zyne regeering was vreedzamer. Hy bekleedde den koninklyken stoel vier jaren lang, en stierf in het jaar 484. Sapor de III volgde hem op.

Koningen van Armenie.

ARTAXIAS de I, koning van Armenië, zynde nog maar een van de opperkrygsoversten van Antiochus den Groten, deelde het koninkryk van Armenië met eenen van de andere veldoversten van dezen zelven koning. Deze vorst stondt aan den eenen en aan den anderen toe aldaar een volstrekt gebiedt te mogen voeren. Zy lieten ook niet na hun voordeel te trekken uit zyne inschikkelykheit, en, wanneer hy overwonnen wierdt door de legers der Romeinen, onderwierpen zy zich aan de overwinnaars, de welke hen den tytel gaven van koning, en na dit voorval namen zy toe in macht zo veel als 't mogelyk was, op kosten van hunne naburen. Tigranes, die met zo veel roem van zich heeft doen spreken gedurende de oorlogen van Mithridates, wiens dochter hy getrouwt hadt, was afstammende van Artaxias. Plutarchus verhaalt, dat Annibal, zich begeven hebbende onder de bescherming van Artaxias na de nederlage van Antiochus, hem in ontallyke voorvallen altydt goeden raadt gegeven heeft; en hebbende bevonden, dat zekere plaats, op wiens gelegenheit men geen acht sloeg, zeer bequaam was om daar eene stadt te bouwen, tekende hy des zelfs bestek af, bragt Artaxias daar ter plaatse, en zette hem aan om de zelve aan te leggen. Artaxias vondt zyne voorstelling zeer goet, en verzocht Annibal de bestiering van het werk op zich te willen nemen; het welk Annibal hem bewilligde, waar uit eene grote en schone stadt voortquam, de welke, om zynent halven, *Artaxata* genoemt wierdt. Dit is al het gene men in de twee aangehaalde schryvers gevonden heeft; want wat belangt den opstandt tegen hunnen wettigen vorst, verwekt door het vertrouwen, het welk men hadt in de vriendschap der Romeinen, vindt men noch schyn, noch teken, niet meer dan van de werkstelligheit van allerlei middelen om zich in het bezit van het ryk te vestigen, noch ook van zyne doodt in de gevangenis van Antiochus Epiphanes: in dier voegen, dat diergelyke vertellingen wegens de schryvers, die aangehaalt worden, voor verdichtzels moeten gehouden worden. *Bayle Dict. Crit.*

ARTAXIAS de II, koning van Armenië, de outste zoon van Artavasdes, gelyk reets gezegt is, wierdt tot koning uitgeroepen door het krygsvolk van zynen vader, na dat deze met zyne huisvrouw nevens zyne andere kinderen tot krygsgevangenen gemaakt waren. De outste zoon poogde zich in dien staat te houden tegen Marcus Antonius, en leverde hem slag; maar hy wierdt overwonnen, en genootzaakt naar het landt der Parthen te wyken. Hy quam sedert weder in Armenië, en heerschte aldaar. Dit was buiten twyffel na het gevangennemen van Artavasdes, koning van Medië; want eer de Parthen dezen koning gevangen hadden genomen, waren zy van hem overwonnen geweest, en Artaxias hadt deel in dit ongeval gehad. Hy mishaagde zodanig aan zyne onderdanen, dat zy hem te Rome beschuldigden, en zynen jongsten broeder Tigranes in zyn plaats tot koning verzochten. Au-

Auguſtus, die dezen Tigranes by zich hadt, zondt hen den zelven, en gaf bevel aan Tiberius om hem op den troon te plaatſen. Artaxias wierdt gedood door zyne eige bloedverwanten voor de komſte van Tiberius. *Bayle Dict. Crit.*

ARTAXIAS de III, koning van Armenië, was de zoon van Polemon, koning van Pontus, en wierdt *Zeno* genoemt. Hy hadt van zyne kindſche jaren af zulk een zonderling behagen geſchept in de gewoontens der Armeniers na te volgen, dat hy daar door de goede gunſt van zyn landvolk verkreeg; in dier voegen, dat Germanicus oordeelde, dat 'er nimandt bequamer kon wezen dan hy om de plaats van Vonones, die van de Armeniers verjaagt was, te vervullen. Dies begaf hy zich naar Artaxata, en in de tegenwoordigheit van al het volk gaf hy den koninklyken hoofdbandt aan dezen Zeno in het jaar van Rome 771. Op den zelven tydt riep hem de ganſche byeenkomſt met den naam van *Artaxias* uit, naar den naam van de hoofdſtadt. Tacitus, die dit geval verhaalt, ſpreekt van zyne doodt in het jaar 788 *lib.* VI, *cap.* 31. *Bayle.*

ARTAYCTUS, een Perſiaan, vermaart door zyne boosheden, was gouverneur van Seſtus, op de zeeëngte van den Helleſpont, voor den koning Xerxes den II, en bedreef aldaar ongeſtraft allerlei zeeroveryen. Xantippus, hoofdt der Athenienzen, vondt een middel uit om hem te vangen, en liet hem ter zelver tydt levendig ſpitſen. *Herodotus lib.* VII.

ARTEACA, of *Fortunius Garſias de Erzila*. Zie ERZILA.

ARTEMBARUS, een groot heer van Medië, hadt eenen zoon, de welke, nog een klein kindt zynde, geſlagen wierdt van Cyrus, die toen ook nog een kindt was, en gehouden wierdt voor den zone van een harder des konings. Artembarus deedt zyne klachten daar over by Aſtyages, koning van Medië, en gaf hem daar door gelegenheit van te ontdekken, dat deze Cyrus zyn kleinzoon was. *Juſtinus. Herodotus lib.* I.

ARTEMAS, leerling van den Apoſtel Paulus, die den zelven zomwylen gebruikte om zyne brieven te beſtellen, en zyne andere dingen te verrichten ten tyde van zyne gevangenis. *Titus* III. *kap.* 12.

ARTEMIDORUS, die gene, die geſchreven heeft over de dromen, was geboren te Epheſe. Niettemin hy hadt in dat boek den bynaam van *Daldianus*, om de geboorteſtadt van zyne moeder eere aan tê doen, de welke *Daldia* genoemt wierdt, en een klein ſteedtje is in Lydië. In andere boeken gaf hy zich den bynaam van Epheſiaan. Hy leefde ten tyde van Antoninus Pius, gelyk hy zelf getuigt, wanneer hy zegt, dat hy een kampvechter heeft gekent, de welke, gedroomt hebbende, dat hy zyn gezicht hadt verloren, den prys van den wedloop behaalde in de ſpelen, die deze keizer hadt doen aanrechten. Nooit heeft eenig ſchryver meer gearbeid om een redelyk voorwerp uit te voeren dan Artemidorus zich afgeſlooft heeft om een voorwerp, dat t'eenemaal een man van oordeel onwaardig is. Hy hieldt zich niet vergenoegt met op te kopen al het gene 'er ooit geſchreven was over de uitlegginge der dromen, het welk eene genoegzaam grote menigte van boeken uitmaakte; hy beſteedde ook vele jaren met in vreemde landen te reizen, om kennis te maken met waarzeggers. Hy hieldt eene grote onderhandeling met hen in de ſteden en in de vergaderingen van Griekenlandt, in Italië, en op de volkrykſte eilanden, overal byeen rapende de oude dromen, en den uitſlag, dien men zeide dat de zelve gehad hadden. Hy verachtte de quaadſprekingen van die ſtemmige lieden met gerimpelde wynbraauwen, die voor bedriegers en voor googchelaars uitſchelden die genen, die zich bemoeien met te voorzeggen, en, zonder eenig opzicht te hebben op het gene die wyze Catoos daar van mogten zeggen, verkeerde hy lange jaren met dat ſlag van waarzeggers. Met een woordt, hy beſteedde zynen ganſchen tydt en alle zyne zorgvuldigheit in de dromen na te gaan, zich inbeeldende, dat hy door dien geſtadigen arbeidt tot dien trap van bequaamheit gekomen was, dat hy door redenen en ervarenheit iedereen genoegzaam kon voldoen. Hy hadt grote zorge gedragen van zynen zone in de zelve wetenſchappen te onderwyzen, gelyk blykt uit de twee boeken, die hy aan hem opdroeg. Men moet zich des te min verwonderen, dat hy zich zo ſterk heeft bezig gehouden met zich in deze ſtoffe te bevlytigen, wanneer men denkt, dat hy geloofde daar toe aangezet te wezen door de aanradingen, en in eeniger voegen door de bevelen van Apollo. Hy verzoekt zyne lezers zeer ernſtelyk zyne boeken in genen deele te willen beſnoejen, of iets daar by te voegen, en hy doedt hen daar over een ſoort van eene bezwering in den naam van dat al doordringende oog der voorzienigheit, het welk op alles acht geeft. Hy heeft zyne drie boeken opgedragen aan zekeren Caſſius Maximus, en de twee andere aan zynen zone. De zelve wierden gedrukt in de Griekſche tale te Venetië in het jaar 1518. De Hr. Rigaut gaf de zelve in het licht te Parys, in het Griekſch en in het Latyn, in den jare 1603, en voegde daar by eenige aantekeningen. De Latynſche overzetting, die hy gebruikt heeft, is die, de welke Johannes Cornarius heeft uitgegeven te Baſel in het jaar 1539. Artemidorus hadt gemaakt *eene verhandeling van voorbeduidzelen*, en eene andere *van de handſtreepkunde*; maar die werken worden niet gevonden. Tertullianus heeft dezen ſchryver niet aangehaalt ter plaatſe, daar hy aantekent verſcheide *Onirocritike* ſchryvers, dat is te zeggen uitleggers van dromen; maar Lucianus laat hem niet achter, ſchoon hy niet meer dan twee diergelyke ſchryvers noemt. *Lucian. in Philopatr. Bayle.*

ARTEMIDORUS van Cnidus, eene ſtadt van Carië, en de zoon van Theopompus, leefde ten tyde van Auguſtus en van Tiberius, in de eerſte eeuwe na de geboorte van Chriſtus. Hy was een Griekſch redenaar, en een zonderlinge vriendt van Brutus, zelfs zo verre by hem vertrouwt, dat hy hem bekent maakte de zamenzwering tegen Ceſar. Artemidorus ſchreef de zelve aanſtonts op, met alle de omſtandigheden, die hy gehoort hadt, en gaf die aldus over aan Cæſar, als een zeer gewigtig gedenkſchrift. Maar het noodlot van Cæſar was dusdanig, dat hy ter zelver ſtondt niet las het gene hem voorgedragen wierdt, en hieldt zich vergenoegt van het zelve by zich te ſteken om het by de eerſte gelegenheit te lezen. Middelerwyl wierdt de zamenzwering uitgevoert, en na zyne doodt vondt men dit geſchrift by hem, wiens overlezing hem het leven zoude hebben kunnen behouden. Artemidorus hadt geſchreven eene verhandeling van doorluchtige mannen. *Plutarchus in Jul. Cæſare. Strabo lib.* XIV.

ARTEMIDORUS, een taalkenner van Tarſus, en naar het zeggen van Strabo *lib.* XIV een Philoſooph, die leefde ten tyde van den keizer Trajanus, de zelve, wiens lofreden Plinius opgemaakt heeft *lib.* III, *Ep.* 11, aan Julius Genitor. Van een anderen van dezen naam gewaagt Diogenes Laërtius *in vit. Protagoræ lib.* VII; en nog eenige anderen kan men vinden by *Gesnerus*, *Poſſevinus*, *Voſſius*, enz. Zie ook de Griekſche Boekzaal van *Johannes Meurſius*.

ARTEMIDORUS, bygenaamt *Ariſtophanius*, om dat hy een leerling was van Ariſtophanes van Byzance, heeft een Woordenboek van de ſpreekwyzen van de keuken, en een ander werk tot lof van Doris geſchreven. *Athenæus lib.* IV, IX, *en* XIV. Zommige ſchryvers vermengen hem met een anderen van den zelven naam, van Aſcalon, de welke eene Hiſtorie van Bithynië heeft geſchreven.

ARTEMIDORUS van Epheze, een vermaart landbeſchryver, leefde in de CLXIX Olympiade, op den zelven tydt als Cleopatra, hebbende haren zoon Ptolomeus Lathurus uit Egypten verdreven, aldaar heerſchte met Alexander, den jongſten zoon van dezen zelven vorſt. Hy heeft eene aardbeſchryving gemaakt in elf boeken, de welke menigmalen worden aangehaalt by de ouden, als Plinius, Athenæus, Strabo, Stephanus en anderen. Hy heeft nog eenige andere werken geſchreven.

ARTEMISIA, koningin van Carië, dochter van Lygdamis, volgde in perſoon den koning Xerxes in den oorlog tegen de Grieken. Zy was eene vrouw, bequaam tot grote zaken, en die eene oprechte manlyke dapperheit bezat. Deze vorſtin zich dus meeſter vindende van het oppergezag gedurende de krygstoeruſtingen van Xerxes, zo uit hoofde van haren weduwlyken ſtaat, als ter oorzake van de minderjarigheit van haren zone, genoemt Pyſyndelis, nam deze gelegenheit waar om haren naam beroemt te maken, en liet zich in door eige beweging tot dien beruchten krygstocht. Niemandt muntte daar in meer uit dan zy, zo in verſtandt, als in vaardigheit. De redenen, die zy bybrengt om haar gevoelen te beveſtigen, het welk zy hadt van geenzins den ſlag van Salamine aan te gaan, waren zo verſtandig en bondig, als men 'er eenige ter wereldt zoude kunnen voorſlaan. Zy wiſt zich in dezen zeeſlag op eene zeer behendige wyze uit het gevaar te redden: want ziende, dat zy vervolgt wierdt van een Atheenſch ſchip, zonder eenigen ſchyn van deze nazetting te kunnen ontkomen, deedt zy een ſchip aan van de Perſianen, op het welke Damaſithymus, koning van Calynde, het gebiedt voerden, met welke zy in twiſt was geweeſt, en ſchoot het zelve in den grondt. Dit deedt hare vervolgers denken, dat haar ſchip van de party der Grieken was, en zy hielden af van hun jagt voort te zetten. By geluk voor haar wierdt 'er geen een man van het ſchip van Damaſithymus geborgen; in dier voegen, dat zy, zonder te zyn gehouden geweeſt voor de oorzake van dit verlies, zich ontlaſtte van eenen vyandt, het gevaar ontquam, en geprezen wierdt over dat zy een Griekſch ſchip in den grondt hadt geſchoten. Xerxes was hier in 't meeſt bedrogen; want hy riep uit: *Myne krygsmannen hebben zich gedragen als vrouwen, en de vrouwen in 't tegendeel hebben mannelyke daden uitgevoert.* Hy vertrouwde haar het beſtier over de jonge vorſten van Perſië, zyne kinderen, wanneer hy op hare aanradingen Griekenlandt verliet om weder naar Aſië over te ſteken. De Athenienſers waren zo verſtoort, dat eene vrouw hen beoorloogde, dat zy een merkelyke ſomme gelds beloofden aan dien gene, die Artemiſia zoude vangen, en dat zy een bevel lieten afgaan aan alle hunne ſcheepshoofden om hun uiterſte beſt daar toe te doen. Men zag haar pronkbeeldt te Lacedemonië onder die van de Perſiaanſche krygsoverſten in de galdery, die opgerecht was van de rooſtukken van deze natie. De liſt, die zy in 't werk ſtelde om zich meeſter te maken van Latmus, is zo goet volgens de grondſtellingen van de Machiavelliſten, als de zelve quaat is volgens het geloof der Chriſtenen. Zy leide haar krygsvolk in eene hinderlage, en ging met een talryken ſtoet, beſtaande uit geſnedenen, vrouwen, trompetters en trommelſlagers, het feeſt vieren van de moeder der Goden in een boſch, het welk aan haar was toegewyd naby de ſtadt. De inwoonders, geſticht door dezen loffelyken yver, quamen van alle kanten toelopen om zich over hare Godsdienſtigheit te verwonderen; en terwyl dit geſchiedde maakten de krygsſcharen van Artemiſia zich meeſter van Latmus. Deze verhevene hoedanigheden ontlaſtten haar niet van hare minzieke zwakheden; zy was geweldig verlieft op zekeren man van Abydos, Dardanus genoemt, en hieldt zich dusdaniglyk gehoont over zyne weigering, dat zy hem de ogen uitſtak terwyl hy lag te ſlapen. De Goden, om haar te ſtraffen, maakten, dat zy nog verliefder wierdt, in dier voegen, dat de Godſpraak haar riedt zich naar Leucade te begeven, zynde de toevlucht van de wanhopige minnaars. Zy ging aldaar den ſprong doen, en quam daar van om. Zy wierdt daar ter plaatſe begraven. Vele ſchryvers houden haar verkeerdelyk voor de Artemiſia, die hier na volgt. *Bayle.*

ARTEMISIA, koningin van Carië, dochter van Hecatomne, zuſter en huisvrouw van Mauſolus, heeft haren naam vereeuwigt

wigt door de overheerlyke lykdiensten, die zy tot gedachtenisse van haren man liet aanrechten. Zy liet voor hem binnen Halicarnassus oprechten eene zeer prachtige grafstede, de welke *Mausoleum* genoemt wierdt, zynde geweest een van de zeven wonderen der wereldt, het welk insgelyks aanleiding heeft gegeven, dat men sedert den naam van *Mausoleum* heeft gegeven aan alle grafsteden, in de welke de pracht en kostelykheit met luister uitblinken. Plinius heeft een genoegzaam omstandige beschryving van dit graf nagelaten *lib.* XXXVI, *cap.* 5. Men kan de zelve zien in het Fransch in de Historie van den Hre. Chevreau *lib.* VII, *cap.* 3, en by verscheide andere schryvers. Artemisia overleefde haren man niet langer dan twee jaren, zynde de zelve gestorven zonder kinderen te hebben verwekt, na eene regeering van vier en twintig jaren, omtrent het einde van de CVI Olympiade. Zy stierf van enkel hartzeer en droefheit, eer dat het Mausoleum voltooit was. Men verhaalt, dat zy de beenderen en de assche van haren man onder water mengde, en de zelve indronk, ten einde zy hem tot een levendig graf zoude verstrekken. Men moet indachtig wezen, dat zy zeer sierlyke en uitstekende lofredenen tot zynen roem liet opstellen, en dat zy een prys van grote waarde stelde voor dien gene, die het heerlykste lofschrift zoude voortgebragt hebben. Theopompus behaalde den prys. Men zegt, dat Isocrates, des zelfs meester, een van de redenaars was, die zich op hun beurt lieten horen. Theodectus van Phaselis, die mede onder het getal der prysstryders was, maakte een treurspel, genoemt *Mausolus*, het welk een gelukkiger uitslag hadt dan zyn onrym. Maar men mag hier niet vergeten, dat 'er schryvers gevonden worden, die, in plaats van de gestadige rouwklachten en het geween, waar in de meeste schryvers Artemisia dompelen gedurende haren weduwlyken staat, haar zeer kloekmoedige overwinningen doen behalen. Vitruvius *Architect. lib.* II, *cap.* 8 verhaalt, dat na de doodt van Mausolus de Rhodianen, gebelgt, dat eene vrouw in Carië heerschte, een besluit namen van de zelve te onttronen. Hun aanslag mislukte hen op eene ellendige wyze door eene krygslist van Artemisia, de welke spoediglyk van een twede gevolgt wierdt, de welke zy zelf in persoon uitvoerde, met zulk een kracht en voorspoedt, dat zy in zeer korten tydt zich meester maakte van Rhodus. Zy liet aldaar een zegeteken van hare overwinning oprechten, nevens twee kopere pronkbeelden, van de welke het eene verbeeldde de stadt Rhodus, en het andere verbeeldde Artemisia, die deze stadt met een heet yzer brandmerkte. Vitruvius voegt daar by, dat de Rhodianen nooit dit zegeteken van zyn plaats hebben durven wegnemen, als zynde eene zaak, die door den Godsdienst verboden was; maar dat zy het zelve met een gebouw omringt hebben, door het welke des zelfs gezicht benomen wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

ARTEMISIUM, een tempel in Italië in het bosch van Aricië. Zie hier den oorspronk daar van. Pylades en Orestes, hebbende schipbreuk geleden, en op het punt staande van geoffert te worden, doodden de wachthouders, vermoordden den koning Thoas, en voerden naderhandt de priesteresse van Diana gevankelyk weg, nevens de Godinne zelf, voor de welke men hen wilde offeren. Zy quamen in Italië aan landt, en bouwden eenen tempel ter eere van Diana, de welke *Artemisium* of *Dianium* wierdt genoemt, alwaar voor die Godinne slaven geslagt wierden, en wiens bedienaar een ontvluchte slaaf moest wezen. *Danet.*

ARTEMISIUM, een zeehoofdt van Eubea, waar van Suidas gewaagt, als mede Demosthenes in zyne redenvoering voor *Ctesiphon.* ARTEMISIUM is ook een meir naby Aricië, het welk aan Diana is toegewyd, bygenaamt het *Diaansche meir*, en by de Latynen *Nemorense.* Dit is de reden, dat Suetonius, in het leven van den keizer Caligula *cap.* 35, den priester van dat landt den Nemorenschen koning (*Nemorensis Rex*) noemt. ARTEMISIUM is ook de naam van eene stadt der Oenotriten op den oever van de Middelandsche zee.

ARTEMISIUM, een kaap van het Tartagoneesche Spanje, de welke in vorige tyden verscheide namen gehad heeft, en van de Hollanders en andere volkeren van Europa doorgaans *Capo Martio* genoemt wordt. Daar is een gedeelte van dit hoofdt, het welk men noemt *Punta del Emperador*, in het koninkryk van Valencie.

ARTEMISIUS, een gebergte van Arcadië, op het welke, naar het zeggen van Plinius, eene stadt gebouwt is, met name Artemisia. *Plinius lib.* IV. *cap.* 6. Artemisius beduidt by de Macedoniers de maandt van May. *Suidas.*

ARTEMITA, of ARTHEMITA, eene stadt, gelegen van Seleucië vyftig stadien naar den kant van het Oosten. Ook is 'er een eilandt regt tegen over den mondt van de rivier Achelous, het welk van Strabo *Artemia* genoemt wordt. Daar zyn eenigen, die beweeren, dat de zelve hedendaags *Vau* genoemt wordt, zynde een zeer sterke stadt onder het gebiedt van den Turkschen keizer, de welke niet ver afgelegen is van het meir van Arcissa. Een gedeelte van des zelfs inwoonders zyn Christenen. *Strabo lib.* XV.

ARTEMIUS, de heilige, bevelhebber over de krygscharen in Egypten onder de regeering van Constantius, quam tot dit ampt omtrent het jaar 357. Hem wierdt opgelegt onderzoek te doen naar den H. Athanasius, alhoewel hy niet Ariaansch was. Hy zocht hem in de kloosters van Thebaïs; maar hy wierdt daar van afgewend, naar het zeggen van den schryver van het levensbedryf van den H. Pachomius, en hieldt op van hem verder op te zoeken, door een neusbloeding, die hem overviel in een kerk van een van die kloosters. Na de doodt van Constantius wierdt hy beschuldigt door de Heidenen van Alexandrië voor den keizer Julianus de afgoden te hebben vernielt, en de sterke handt geboden aan Georgius, een Ariaan van Alexandrië, om de tempels der valsche Goden te beroven van hunne versierzelen en rykdommen. Julianus deedt hem naar Antiochië komen in het begin van de maandt Julius des jaars 362, en liet hem onthoofden. Hy hadt zulk een gezag en vermogen gehad binnen de stadt Alexandrië, dat Julianus hem uit spotterny plagt te noemen, *den koning van Alexandrië.* De Grieksche en Latynsche kerken vieren zynen feestdag als van eenen H. martelaar op den 20 October: doch hy is ontboord in de maandt van Julius. *Athanas. Epist. ad Solitar. vita Pachomii. Ammianus Marcellinus lib.* XX. *Julianus Epist.* 10. *Mem. Eccles. Tillemont. Baillet Vies des Saints mois d'Octobre.*

ARTEMIUS, hebbende zich tot keizer doen verklaren in Sicilië tegen Leo Isauricus, wierdt gevangen en veroordeelt om levendig verbrand te worden in het jaar 718. *Athanasius.*

ARTEMON, of ARTEMAS, beweerde eenigen tydt na Theodorus de zelve leere wegens Christus, te weten dat hy een mensch was, en hoewel men gemeenlyk een byzondere secte maakt van zyne leerlingen, is het waarschynlyker, dat de zelve van de Theodorianen niet onderscheiden waren. De aanhangers van deze gezintheit verminkten en bedorven stoutelyk de H. Schrift in hunne afschriften. Sommige onder hen verwierpen de wet en de Propheten. Zy beweerden, dat de overlevering van hunne leere behouden was geweest tot den tydt toe van den paus Victor, en dat de zelve wierdt verandert ten tyde van Zephyrinus. Wanneer hen eenige Schriftuurplaats wierdt tegengeworpen, spraken zy de zelve tegen door de zifteryen van de redeneerkunde. Zy begaven zich meer tot de kennisse van de algemene meetkunde, tot de Philosophie, en tot de geneeskunde, dan tot de studie van de H. Bladen. *Eusebius lib.* V. *Hist. cap.* 26. *en Baronius A.C.* 296. *Tillemont Memoires de l'Hist. Eccles. M. du Pin nouvelle Bibliotheque des Aut. Eccles. sur les trois premiers siécles.*

ARTEMON, een Syriër, van het schuim van 't volk, geleek zo wonderlyk naar Antiochus, koning van Syrië, bygenaamt Godt, dat, wanneer de koningin Laodice, des zelfs huisvrouw, hem door vergift hadt om 't leven gebragt, zy zich bediende van dezen Artemon om het koninkryk te doen geven aan Seleucus Callinicus, van den welken zy moeder was: want hebbende het ligchaam van den koning verborgen, veinsde zy, dat hy op zyn uiterste lag, en hebbende dezen Artemon in zyn bedde gelegt, liet zy den zelven zien aan de voornaamste vorsten van het ryk, aan de welke deze gewaande Antiochus een bevel gaf van de kroon op het hoofdt van Seleucus te zetten: waar na de doodt van den koning afgekondigt wierdt. Dit gebeurde in het jaar van Rome 507, in de CXXXIII Olympiade. *Plinius lib.* XXVII. *cap.* 12. *Eusebius in Chron. Genebrardus lib.* II.

ARTEMON, van Clazomene, was de eerste, die de uitvinding ingevoert heeft van het oorlogstuig den ram, den schildpadt, en van meer andere krygsgevaartens, verzellende Pericles in het beleg van Samos ten tyde van de LXXXIV Olympiade, in het jaar van Rome 312. Daar is nog een andere ARTEMON, van Pergamus, geweest; een, die het levensbedryf beschreven heeft van de schilders; en nog een geneesheer, die van de vallende ziekte genas, van welken Plinius gewaagt *lib.* XXVIII, *cap.* 1. *Vossius lib.* III. *de Hist. Græc.*

ARTEMON, een schryver, die over Aristoteles geschreven heeft: een ander van den zelven naam van Cassandrië, die verscheide kleine verhandelingen heeft gemaakt; een ander van Milete; en eindelyk een ander van Pergamus. Men zal verscheide aanhalingen vinden van deze schryvers in de Grieksche Boekzaal van *Johannes Meursius.*

ARTERN, een stadt, ambacht en slot aan de rivier de Unstrut, drie mylen van Eisleben gelegen, behoort den grave van Mansveldt toe, en heeft eertyds vermaarde zoutwellen gehad. Deze stadt is de residentie geweest van Johan Georg den III, grave van Mansveldt, de welke den 1 January des jaars 1720 zonder erfgenamen is overleden.

ARTEVELDT, (JAKOB) geboren te Gent in Vlaanderen, is berucht in de Historie van de XIV eeuw. Hy was een koopman en een brouwer van zyn beroep, heel vaardig en ondernemende, de welke byna eene volstrekte heerschappy verkreeg in Vlaanderen, en die niet weinige stribbeling en zwarigheit veroorzaakte aan zynen vorst onder de regeering van Philippus van Valois. Deze Arteveldt was geweest aan het hof van Vrankryk, en trouwde naderhandt met de weduwe van een brouwer. Hy hieldt zyne agenten in alle de steden, en was geheel ingenomen voor Eduard den III, koning van Engelandt. Maar na verscheide ondernemingen wierdt hy gedood in het jaar 1345, op dien zelven tydt als hy den zoon van Eduard wilde doen verkiezen tot graaf van Vlaanderen. Het was 't volk van Gent, het welk dezen doodslag beging. Men hadt hem niet kunnen doen goetkeuren de gedachten van zynen graaf te onterven. Hy liet eenen zoon na, PHILIPPUS genoemt, de welke wel niet zo veel behendigheit en verstandt, maar vry meerder rykdommen bezat dan hy. Deze laatste hadt zich gestelt aan het hoofdt der oproerigen te Gent in het jaar 1381. Zy hadden een leger op de been van omtrent zestig duizent mannen. Lodewyk de III, gezegt de Manhaftige, graaf van Vlaanderen, nam zyne toevlucht tot den koning Karel den VI. Deze jonge vorst versloeg veertig duizent Vlamingen in den veldslag van Rosebek in het jaar 1382, en Arteveldt wierdt onder het getal der doden gevonden. *Meyer. in Annal. Fland. Guillaume de Nangis. Froissard Hist. de Charle* VI.

ARTHENAY, *Arthenæum*, een vlek van Vrankryk in Beauce, zes mylen van de stadt Orleans gelegen naar de Noordzyde. *Baudrand.*

ARTHUR. Zie ARTUS.

ARTHY, *Arthia*, een vlek van Ierlandt in Langenie, in het graafschap Kildare, tusschen de stadt van dien naam en die van Caterlagh, omtrent vier mylen van de eene en van de andere.

Arthy zendt zyne afgezondenen in het parlement van Ierlandt. *Maty Diction. Geograph.*

ARTILLERY. Onder dit woordt worden begrepen allerlei soorten van grof en klein geschut, en ander oorlogstuig, die hedendaags gebruikt worden in plaats van de rammen en andere werktuigen, de welke de ouden plagten in den oorlog te werk te stellen om de poorten en muren van de steden, die zy bestormden, omver te werpen. Het was de uitvinding van het buskruidt, die aanleiding gegeven heeft tot het maken van grof geschut, wanneer men de kracht van het zelve bevonden hadt, door de welke zulke zeldzame uitwerkingen voortgebragt wierden. De Hoogduitschers hebben de eer van deze wonderbare uitvinding, de welke in het licht gekomen is in het jaar na Christus 1378, of 1380, door Constantinus Anelitzen, of Berthold Zwartz, monnik van de St. Franciscusorde, een groot stoffcheikundige of chymist. Van dien tydt af begon men musketlopen te maken, waar na men tot grover geschut gekomen is. Maar Nauclerus beweert, dat deze uitvinding veel ouder is, en rekent de zelve van het jaar 1213 onder de regeering van den keizer Otho den IV en die van paus Innocentius den III. De Venetianen waren de eersten, die zich daar van bedienden in Europa, gedurende den oorlog, dien zy hadden met de Genuezen. Daar wordt gezegt in Europa, om dat, indien men verscheide schryvers moet geloven, het keizerryk van Sina, alwaar men geschut vindt van eene ongemene grootte, het gebruik van het zelve eer heeft gehad dan Europa. Wanneer de Joden uit Spanje verjaagt wierden, verspreidden zy zich in Macedonië, in Griekenlandt, en in andere steden van het Turksche ryk, alwaar zy de inwoonders leerden de gietkunst, het gebruik van het geschut, en de wyze van het buskruidt te maken. Voor het jaar 1425 was de Artillery nog onbekent in Vrankryk, en Thomas van Montagu, een Engelschman, graaf van Salisbury, belegerende de stadt Mans, deedt het eerst het gebruik daar van zien. Zie *Davity de la France & del'Espagne.* Het naamwoordt van *Artillery* kan voortkomen van het woordt *Arc*, gelyk dat van Arsenaal of Wapentuighuis, om dat men in oude tyden bogen, die door *Arcs* beduid worden, in den oorlog gebruikte, of van het Latynsche wordt, *Ars*, *Artis*, gelyk om by uitnementheit te beduiden eene zeldzame kunst, of wel eer van het oude Gaulische woordt *Artiller*, het welk betekende, *eene plaats versterken*, en *de zelve met oorlogstuigen voorzien.* Het ampt van opperwapentuigmeester, of van grootmeester van de Artillery is eene van de voortreffelykste bedieningen van de kroon van Vrankryk, en het zelve wierdt opgerecht in het jaar 1610 door koning Hendrik den Groten, ten voordeele van Maximiliaan van Bethune, hertog van Sulli. De grootmeester heeft het opperbewindt over alle de officieren van de Artillery, van de kanonniers, van de gravers, wagenvoerders, enz. welker staat hy opmaakt in alle de legers van den koning, hebbende in ieder van de zelve zyne stedehouders, alhoewel de maarschalken van Vrankryk ook menen eenig rechtsgebiedt te mogen voeren over deze officieren. Hy is 't, die doedt voortzetten den arbeidt van het leger, zo in de belegeringen der steden, als gedurende de krygstochten; die zorg draagt voor de tenten en vaandels; die het buskruidt doedt maken, en het grof geschut gieten, en die macht heeft over alle de wapentuighuizen van het Fransche ryk. Voor de uitvinding van de Artillery was 'er in Vrankryk een groot meester van de voetboogschieters, die het opperbewindt voerde over alle de officieren van de krygstuigen. De schietbogen waren zekere werktuigen, met de welke de muren en de poorten van de steden onder den voet wierden gehaalt, en die de zelve uitwerking deden als de rammen van de oudheit. Men beweert, dat dit ampt reets in standt is geweest ten tyde van den H. Lodewyk; en Johan van Hangest Hugueville was onder Karel den VI in het jaar 1411 grootmeester van de voetboogschieters. Richard de I, bygenaamt Leeuwenhart, koning van Engelandt, was die gene, die het gebruik van de voetbogen in Vrankryk invoerde, en hy stierf ook aan een schoot van eenen voetboog, dien hy gekregen hadt in het beleg van het slot van Chalus in 't Limousin in het jaar 1199. Voor dien tydt waren de krygslieden in Vrankryk zo dapper en kloekmoedig, dat zy de overwinning niet wilden verschuldigt wezen dan alleen aan hunne lancien en aan hunne zwaarden. *Mezeray au regne de Philippe Auguste. Etat de France Tom.* II.

ARTINES, of ARTYNES, anders gezegt *Phraortes*, koning van Medië, volgde Arsaces, of Dejoces, op in het jaar der wereldt 3398. Het was het eerste jaar van de XXXI Olympiade, het 98 van Rome, en het 656 voor de geboorte van Christus. Hy regeerde den tydt van twee en twintig jaren, en is door generlei kloeke daadt aanmerkelyk geweest, door de welke hy een plaats verdient heeft in de Historieboeken. Hy stierf in het jaar der wereldt 3420, in de XXXVI Olympiade. Astibaras of Cyaxares volgde hem op. *Eusebius in Chron. Scaliger. Petavius. Riccioli. enz.*

ARTISINO, of ARTICINA, *Articina*, een gebergte van Sicilië in het midden van het eilandt, in de vallei van Noto, op de grenzen van de valleien van Demona en van Mazara. Dit gebergte is zeer hoog. *Baudrand.*

ARTOCIUS, koning van Iberië, besloot Pompejus den oorlog aan te doen ten voordeele van Mithridates. Hy vaardigde gezanten af aan dezen veldoverste, om met hem in schyn te handelen; maar in der daadt om de middelen te verspieden om den zelven te verrassen. Pompejus, zulks gewaar geworden zynde, quam Artocius voor, viel in zyn landt, en trok voort tot aan Acropolis in de engtens van den berg Caucasus, en bemachtigde alle de steden en alle de sterktens, die aan deze zyde van de rivier Cyrnus waren. Terwyl de koning, die de vlucht nam, geweken was naar de overzyde van die rivier, trok Pompejus daar over, zette Atrocius achter na, dreef hem nog tot naar de overzyde van de rivier Pelorus; en na hem te hebben overwonnen, verplichtte hy hem zyne zonen tot gyzelaars over te leveren om den vrede te verkrygen. Dit gebeurde in het 65 jaar voor de geboorte van Christus. *Plutarchus in vita Pomp. Dion lib.* XXXVIII. *Oros. l.* VI. *cap.* 4.

ARTOIS, eene provincie van de Nederlanden, met den tytel van graafschap, den koning van Vrankryk toebehorende, is gelegen tusschen Vlaanderen, Pikardië, het Boulonees, en Cambresis. De hoofdstadt is Arras. De andere zyn Aire, of Arië, S. Omer, Bethune, Bapaume, Hesdin, Renti, S. Paül, Pernes, Lens, en andere. Daar zyn in de zelve meer dan 850 dorpen, negen kastelenyen, en een groot getal van schone abdyen en kloosters. Artois is altydt gerekent onder de oude provincien van de Gaulen. Het is 't landschap van de volkeren, die van Cæsar genoemt worden *Atrebates*, en van Ptolemæus *Atrebati.* De schryvers van het nederkeizerryk noemen Artois verscheidentlyk *Artesia* en *Adartesia.* Cæsar plaatst de volkeren van dit landschap onder die van het Nederlandsche Gaulen. Het zelve is vruchtbaar in tarwe, en wordt bevochtigt door verscheide rivieren, de Lyse, de Scarpe, de Aa, en andere. De provincie van Artois wierdt te ondergebragt door de Romeinen, en in het vervolg door de Franken, die zich bevonden in het koninkryk van Austrasië. Onder het twede geslacht van de Fransche koningen hadt deze provincie hare byzondere gouverneurs of graven, die zich sedert zelf meesters daar van gemaakt hebben. Onder Pipin en Karloman was Thibaud graaf van Artois. Unroch was graaf van de zelve provincie ten tyde van Karel den Groten en van Lodewyk den Goedertierenen, de welke aldaar Berengarius aanstelde, en deze laatste wierdt opgevolgt van Everard, van Adalard, van Unroch den I, van Authmar, en van Adalelmus. Deze gedood zynde in het jaar 932 in de stadt van Moyon, quam Arnout de I, gezegt de oude, graaf van Vlaanderen, zich neêrzetten binnen de stadt van Arras en in het overige van Artois, als aan hem toebehorende uit hoofde van zyne grootmoeder Judith van Vrankryk, de dochter van Karel den Kalen, die aan haar de provincie van Artois tot een huwelyksgoedt hadt gegeven, haar uithuwelykende in het jaar 863 aan Baudewyn den I, gezegt met den yzeren arm, opperhoutvester van Vlaanderen. In het vervolg hebben de graven van Vlaanderen deze provincie in bezit gehad. Philippus van de Elzas, uithuwelykende in het jaar 1180 zyne nicht Isabella van Henegouwen aan den koning Philippus Augustus, gaf hem het landt van Artois. Lodewyk de VIII gaf het zelve aan zynen derden zone Robert van Vrankryk, gezegt de Goede en de Dappere, geboren in het jaar 1216. Sedert dien tydt, in het jaar 1237, verhief zyn broeder, koning Lodewyk de Heilige, dit landschap tot een graafschap; en Robert quam hem deswegen hulde doen. Robert de I van dien naam, graaf van Artois, wierdt gedood in den veldslag van Massoure op den 9 van Februarius in het jaar 1249, gelyk elders gezegt wordt. Zyn zoon Robert de II volgde hem op, en stierf in het jaar 1302. Philippus, outste zoon van Robert, den welken hy verwekt hadt by Arnicie van Courtenai, was gestorven in het jaar 1298 aan de wonden, die hy in het gevecht van Veurne gekregen hadt. Hy hadt verscheide kinderen verwekt by Blanca van Bretanje, en onder anderen Robert, graaf van Beaumont le-Roger, enz. de welke beweerde gerechtigt te wezen tot de opvolging in de goederen van zynen grootvader Robert den II. Mahaud van Artois, dochter van den zelven Robert den II, kantte zich daar tegen aan, om dat, volgens oude gewoonte in Artois, geen bloedverwant van de zydlinie standt kan grypen by recht van plaatshouding van den afgestorven. Deze zaak maakte groot gerucht; maar middelerwyl wierdt het graafschap Artois toegewezen aan Mahaud by de gerechtelyke uitspraken van de jaren 1302, 1309, 1318, 1332, en 1337. Zy was getrouwt in het jaar 1291 met Otho den IV, graaf van Bourgondië, en kreeg by hem Robert, die zonder kinderen stierf in het jaar 1315; Johanna, gemalin van den koning Philippus den V, gezegt de Lange; en Blanca, gehuwelykt met koning Karel den IV, gezegt de Schone. De koningin Johanna was gravin van Artois en van Bourgondië. Hare dochter, insgelyks genoemt Johanna, was getrouwt in het jaar 1318 met Eudes den IV, hertog van Bourgondië, en bragt hem beide deze graafschappen tot huwelyksgoedt. Hun zoon Philippus stierf in het jaar 1346, nalatende van Johanna, dochter van Wilhelm, graaf van Bologne en van Auvergne, Philippus, gezegt van den steeneike, gestorven in het jaar 1361. Deze liet gene kinderen na. Hy was ondertrouwt geweest met Margareta van Vlaanderen, die ook gravin van Artois en van Bourgondië wierdt door het recht, het welk zy daar toe hadt, uit hoofde van haren grootvader: want Margareta van Vrankryk, de twede dochter van Philippus den V en van Johanna van Bourgondië, trouwde in het jaar 1320 met Lodewyk den II van dien naam, gezegt van Creci, graaf van Vlaanderen, en zy kreeg by hem Lodewyk den III, gezegt de manhaftige, de vader van Margareta van Vlaanderen. Zy bragt alle deze landen ten huwelyk aan Philippus van Vrankryk, gezegt de stoute, de vierde zoon van den koning Johannes, en de stamvader van de laatste hertogen van Bourgondië. Hun huwelyk wierdt voltrokken in het jaar 1369, en zy stierf in het jaar 1404. Johannes de onvertzaagde, hun zoon, was graaf van Artois, en vader van Philippus den goeden, de welke naliet Karel den Stouten en den roekeloozen. Na zyne doodt in het jaar 1477 maakte koning Lodewyk de XI zich meester van Arras en van eenige andere plaatsen van Artois. Middelerwyl trouwde Maria van Bourgondië, dochter van Karel, met Maximiliaan van Oostenryk, den vader van Philippus den II, die vader geweest is van de keizers Karel den V en Ferdinand den I. Karel kreeg tot zyn aandeel de Nederlanden, en uit krachte van den vrede van Madrid in het 1525 verplichtte hy den

den koning François den I tot afstandt van het recht, het welk hy hadt op Artois, welke provincie in het vervolg in zyn bezit heeft gehad Philippus de II, die naliet Philippus den III, vader van Philippus den IV. De Franschen hebben de provincie van Artois van dezen laatsten herwonnen, de welke hy eindelyk de zelve heeft afgestaan by het 35 Artykel van den Pyreneeschen vrede van den jare 1659, hebbende de koning van Spanje alleenlyk voor zich behouden de steden Arien en St. Omer, de welke sedert door de Franschen verovert zyn. *Cæsar Comm. lib.* II. *Guicciardyn Beschr. der Nederl. Meyer. in Chron. Fland. Du Pui Droits du Roy. Froissart. Monstrelet. Jean Juvenal des Ursins. Sammarthanus. Du Chesne. Mezeray. Marchantius. Butkens. &c.*

ARTOIS, (JAQUES VAN) geboren te Brussel in den jare 1613, vermaart schilder, hoog geacht om zyne natuurlyke, losse en zachte behandelinge, zo omtrent lichten, verschieten, als bomen, welker stammen, met mos begroeit, of met klimop bewoelt, hy geestig wist te maken, ook de landschapjes met welgevormde beeldtjes op te sieren. *Houbraken I. D.*

ARTOMAGAN, of ORAMAGAN, *Artomagana*, *Oramagana*, een van de eilanden der Rovers in den Oosterschen Oceaan. Het zelve legt byna in het midden van alle de andere, en is aanmerkelyk doordien de Spanjaarden hunnen streek daar henen nemen, wanneer zy van Mexico naar de Philippynsche eilanden varen. Voor het overige heeft dit eilandt gene andere meesters dan zyne natuurlyke landzaten *Baudrand.* Dit eilandt wordt niet gevonden op de lyst van de eilanden der Rovers, de welke de vader le Gobien uitgegeven heeft in zyne Historie, die hy van deze eilanden in het licht heeft laten komen. Buiten twyffel heeft het zelve twee namen, gelyk eenige andere van deze zelve eilanden.

ARTONE, *Artona*, eene abdy van Vrankryk in het landschap van Auribat, of het gebiedt van Dax in Gascogne. *Baudrand.*

ARTOPÆUS, (FRANCISCUS) of PISTORIUS, op zyn Nederlandsch *de Bakker*, en ook wel *Frans van ter Tolen* geheten, wyl hy uit het eilandt ter Tolen in Zeelandt geboortig was, is geweest een Reguliere kanunnik van S. Augustinus orde, en onderprioor van 't klooster St. Agneteberg by Zwol in Overyssel geweest, van waar hy in den jare 1570, by het hervormen van den Godsdienst daar te lande, nevens andere kanunniken, genoodzaakt wierdt te vertrekken. Vele en velerlei boeken heeft hy geschreven, welker grootste getal nog ongedrukt bewaart wordt in het klooster van St. Marten te Loven. Men zal de zelve hier optellen, zo als ze by Valerius Andreas in zyne *Bibliotheca Belgica* voorkomen: *Dialogus de studio sacrarum literarum; Dialogus alter de studio sacrarum literarum, quomodo sacris invigilandum literis; Declamatio de bonarum literarum studiis; Oratio protreptica ad studium sacrarum literarum; Oratio parænetica ad idem studium; Dialogus de invocatione Divorum; Homiliæ tres de D. Gertrude virgine; de fide, pudicitia ac virtute fœminei sexus; de vera virginitate ejusque cultu.*

ARTORIUS, geneesheer van Augustus. Men verhaalt, dat 's nachts voor den veldslag, die gelevert wierdt tegen Brutus en Cassius in het jaar van Rome 712, Minerva tot hem sprak in den droom, en hem geboodt Cæsar te gaan bezoeken, die krank was, en hem van harent wegen te zeggen, dat niet tegenstaande zyne onpasselykheit hy niet moest nalaten den slag in persoon by te wonen. Artorius verongelukte naderhandt in een schipbreuk in het zelve jaar, of het volgende, naar den veldslag van Actium, in het jaar 723. *Valerius Maximus lib.* I. *cap* 9. *Lactantius Firmianus lib.* II. *cap.* 8. *Eusebii Chron. Neander des illustr. Med p.* 77.78. *Castellanus in vit. illustr. Medic. &c.*

Vossius heeft zich vergist daar in, dat hy dezen Artorius niet heeft onderscheiden van eenen anderen geneesheer van den keizer Augustus. Deze is *Antonius Musa*, de broeder van Euphorbius, geneesheer van den jongen Juba, koning van Numidië, en de zelve, die dezen keizer genas, de welke voor hem een pronkbeeldt deedt oprechten naast dat van Esculapius, gelyk op een ander plaats gezegt wordt. *Vossius de Philos. c.* 12. §. 1.

ARTORIUS, een schryver, die over de middelen om het leven te verlangen geschreven heeft, en aangehaalt wordt by Clemens Alexandrinus in zynen *Pædagogus lib.* II, *cap.* 2. Daar is ook geweest een ARTORIUS, die een taalkundige was, en meermalen aangehaalt wordt by *Sex. Pompejus Festus.*

ARTORIUS, een Romeinsch ruiter, zynde onbedachtelyk geraakt in eene galdery van den tempel, in de verovering van Jeruzalem, en geen middel van uitkomst ziende, om door de vlammen niet verteert te worden, deedt aan Lucius, zynen boezemvriendt en medgezel, het voorstel, dat, indien hy hem in zyne armen wilde vatten, als hy zich van boven neder zoude werpen, hy zyn volle erfgenaam zoude wezen, en dat hy hem alle zyne goederen zoude schenken. Lucius nam deze aanbieding aan, liep naar hem toe, en behieldt hem het leven; maar hy was zelf zo sterk onderdrukt door dit grote gewigt, dat hy op die zelve stondt zyn geest gaf. *Josephus Joodsche Oorlog.* VI. 19.

ARTOTYRITEN, aanhangers van zekere gezintheit, gesproten uit de secte van Montanus in de twede eeuw. Zy hielden het H. Avondmaal met broodt en kaas, bedurven de H. Schriften, en deelden het priesterschap mede aan de vrouwen. *S. Epiphanius Hær.* 49. *S. Augustinus Hær.* 27. *Baronius A. C.* 373.

ARTUASDES, koning van Armenië. Zie ARTAVASDES.

ARTUS, of ARTHUR, gewaande koning van groot-Brittannië na zynen vader Uther, die bygenoemt was Pendragon. Men beweert, dat hy de Saxische volkeren overwonnen heeft, en te onder gebragt de koninkryken van Schotlandt en Ierlandt, en alle de nabuurige eilanden. Deze overwinningen kunnen eenigen grondt van waarheit hebben; maar het gene daar by wordt gevoegt is t'eenemaal verdicht. Dit is, dat deze vorst versloeg Lucius, een hoofdman der Romeinen, die het grootste gedeelte van de Gaulen vernielde; en dat hy op zyne te rug komst instelde de orde der ridders van de ronde tafel, die men hedendaags nog toont op het kasteel van Winchester, met de namen van deze gewaande ridders. Men verhaalt ook, dat hy aangetast zynde door Mordedus en Calvinus, de zonen van Lothus, koning der Picten, in het gevecht gewond wierdt, en voor de oogen van zyn leger verdween, zonder dat men ooit eenige tyding van hem heeft kunnen bekomen. *Polydorus Virgilius en du Chesne Hist. d'Anglet.*

ARTUS de I van dien naam, graaf van Bretagne, was de zoon van Godefroi, bygenaamt de Schone, graaf van Anjou, de derde zoon van Hendrik den III, koning van Engelandt, en van Constantia, de eenige dochter van Conon den III, gezegt de Kleine, graaf van Bretagne. Artus wierdt na zyns vaders doodt geboren te Nantes op Paaschnacht in het jaar 1187, en voerde den tytel van graaf van Anjou. Richard de I, gezegt de Hovaardige, zoon en opvolger van Hendrik den II, stierf in het jaar 1199. Artus moest hem opvolgen door het recht van plaatshouding van zynen afgestorven vader Godefroi; maar zyn oom Johannes, jongste zoon van den zelven Godefroi, ontnam hem deze kroon. Na verscheide gevechten en veroveringen van steden, deedt hem Johannes, hem verrast hebbende in het beleg van Mirebeau, naar Rouaan brengen. Men zegt, dat zyn oom hem liet om hals brengen, en zyn ligchaam in de rivier werpen, in het jaar 1202. Hy was verloost geweest in de maandt van Augustus van het zelve jaar aan Maria, dochter van Philippus Augustus, koning van Vrankryk. *Roger de Hoveden. Mattheus van Westmunst. Du Chesne Hist. d'Anglet. Argentré Hist. de Bret.*

ARTUS de II, hertog van Bretagne, graaf van Richemont en van Montfort, was de zoon van Johannes den II, en van Beatrix van Engelandt. Hy wierdt geboren den 25 Julius in den jare 1262, en in het jaar 1305 volgde hy zynen vader op in zyne staten, de welke hy bestierde met genoegzamen voorspoedt tot het jaar 1312, wanneer hy stierf op het kasteel van l'Isle naby Roche-Bernard op den 27 Augustus van het zelve jaar. Argentré zegt, dat hy begraven wierdt in de kerke der Minderbroeders van Vannes. Anderen voegen daar by, dat dit geschied is in de kerke van de Karmeliter monniken van Ploermel, in de grafstede van zynen vader. Artus was getrouwt met Maria, eenige dochter en erfgenaam van Guido den IV, burggraaf van Limoges, die gestorven is in het jaar 1290, en by haar teelde Johannes den III, gezegt de Goede, hertog van Bretagne; Guido, graaf van Ponthievre, burggraaf van Limoges, enz. gestorven in het jaar 1331, en Pieter, ongetrouwt gestorven. Artus ging een twede huwelyk aan in het jaar 1294 met Jolande van Dreux, gravin van Montfort l'Amauri van wegens hare moeder Beatrix, huisvrouw van Robert de IV, graaf van Dreux. Jolande was weduwe van Alexander den III, koning van Schotlandt; en zy was moeder van Johannes den IV, hertog van Bretagne, van Johanna, huisvrouw van Robert van Vlaanderen, heer van Cassel, gestorven te Yperen op den 24 Maart in het jaar 1364; van Beatrix, die getrouwt is geweest met Guido den IX, of den X, heer van Laval, en stierf in den ouderdom van 89 jaren op den 9 December van den jare 1384; van Alix, gehuwelykt met Bouchard den VI, graaf van Vendôme, gestorven te Montoire in Vendôme in het jaar 1377; en van Blanca en Maria, de eerste ongetrouwt gestorven, en de andere eene nonne te Poissi. *Argentré. Histoire de Bret. Sammarthanus. enz.*

ARTUS de III, hertog van Bretagne en van Touraine, graaf van Dreux, van Richemont, van Etampes, en van Montfort, pair en konnestabel van Vrankryk, was de twede zoon van Johannes den V en van Johanna van Navarre, en verdiende den bynaam van handhaver der gerechtigheit. Hy wierdt geboren op het slot van Suffinio op den 24 Augustus in het jaar 1393, en voerde den tytel van graaf van Richemont. Het was onder dezen naam dat hy de party aannam van het stamhuis van Orleans, en menigvuldige blyken gaf van zyne edelmoedigheit en dapperheit, en wel voornamentlyk in den veldslag van Asincourt, aangegaan in het jaar 1415. Hy wierdt krygsgevangen gemaakt en opgehouden in Engelandt tot den jare 1420. Op zyne te rug komst voegde hy zich by den hertog van Bourgondië; maar gewaar wordende, dat de aanslagen van deze party onrechtmatig waren, begaf hy zich in het jaar 1424 by koning Karel den VII, die hem tot konnestabel van Vrankryk verhief op den 7 Maart van het zelve jaar; en hem in het hertogdom van Touraine bevestigde, het welk Karel de VI, des zelfs vader, hem reets gegeven hadt. Deze grote man deedt zeer aanmerkelyke diensten aan de kroon; hy versloeg in Normandië en in Poitou de Engelsche krygsmacht, en won op hen den veldslag van Patai in Beausse in het jaar 1429. In het vervolg beleedde hy zich tot de verzoening van den hertog van Bourgondië met den koning, en bemiddelde op eene behendige wyze de inneming van de stadt Parys, binnen welke hy quam in het jaar 1437. Hy veroverde nog op de Engelschen de steden Meaux in Brie, Bajeux, Caen, en meer andere in Normandië, en versloeg de zelve in het gevecht van Formigni in het jaar 1450. In het jaar 1457 volgde hy op in het hertogdom van Bretagne, na de doodt van zynen broeder Johannes den VI, en die van zyne neven François den I, en Pieter den II. Maar dewyl hy reets eenen hogen ouderdom bereikt hadt, stierf hy korten tydt na dat hy hulde wegens dit hertogdom hadt gedaan. Dit gebeurde op den 26 December in het jaar 1458, zonder kinderen na te laten van zyne drie vrouwen, van de welke de eerste was Margareta van Bourgondië, outste dochter

van hertog Jan, getrouwt op den 10 October in het jaar 1413, en gestorven te Parys op den 2 February van den jare 1441; de twede was Johanna van Albret, dochter van Karel den II, getrouwt te Nerak op den 29 Augustus in den jare 1442, en gestorven te Partenai in het jaar 1444; de derde was Catharina, dochter van Pieter den I van Luxemburg, graaf van St. Pauwels. Artus trouwde met haar op den 2 Juny van het jaar 1445, en zy zierf in het jaar 1476. *Froissard Hist. T. III. De schryvers van de historie van Karel den VI en van Karel den VII, uitgegeven door de Hren. le Laboureur en Godefroi. Monstrelet. Argentré. enz.*

ARTUS *van Bretagne.* Zie PIETER *de Dreux*, gezegt *Mauclerc*, hertog van Bretagne.

ARTUS, of ARTHUR, kroonprins van Engelandt, zoon van koning Hendrik den VII, en van Elisabeth, oudste dochter van koning Eduard den IV, wierdt geboren in September des jaars 1486. Hy wierdt zonder eenige pracht opgebragt, en nam in de letteroefeningen meer toe dan anderen, die met hem van eenen ouderdom waren. Reets in den jare 1495 begon men over een huwelyk tusschen hem en Catharina van Aragon, dochter van koning Ferdinand den Katholyken en van Isabella, te handelen, met welke onderhandeling de ouderen van weêrzyden zeven gehele jaren toebragten, vooraleer zy tot een besluit konden komen. Eindelyk wierdt het huwelyk op den 14 November des jaars 1502 met grote vreugde-bedryven voltrokken. Maar vyf maanden daar na quam deze jonge prins te Ludlouw, aan de grenzen van het vorstendom Walles, daar hy zyne residentie hiel, onverwacht te sterven. Velen hebben gezegt, dat zyne vroege doodt is veroorzaakt door al te onmatig byslapen in zyne jonge jaren by zyne gemalinne; maar daarentegen beweeren anderen, dat hy haar nooit heeft aangeraakt. Op deze laatste vooronderstelling wierdt des zelfs weduwe naderhandt aan zynen eigen broeder, Hendrik den VIII, uitgetrouwt. Zie HENRIK de VIII. *De Larrey Hist. d'Anglet. Tom. I. pag.* 468.

ARTUS, of ARTHUR, *Plantagenet*, vicomte van Lisle, was een natuurlyke zoon van Eduard den IV, koning van Engelandt, en wierdt door Henrik den VIII vicomte van Lisle gemaakt, om dat hy met Elisabeth Grey, erfgename van Johannes, vicomte van Lisle, getrouwt was. De zelve koning maakte hem ook ridder van de Kousseband en gouverneur van Calais. Doch hy quam in verdacht, dat hy deel hadt aan het verraadt van eenigen van zyn volk, de welke die vesting aan de Franschen wilden overgeven, waar op hy in den Tour gevangen wierdt gezet. Wanneer zyne onschuldt aan den dag quam gaf hem de koning zyne vryheit, en zondt hem te gelyk een ring, welken hy van zyn vinger hadt getrokken. Dit verwekte in Artus eene zo schielyke en ongemene blydschap, dat hy door al te grote innerlyke beweginge overleedt. *Imhof Geneal. Magn. Brit. P. I. cap. 6. De Larrey Hist. d'Anglet. Tom. I. pag.* 468.

ARTUS (THOMAS) heeft gemaakt het vervolg op *Chalcondylas* tot het jaar 1612, welke historie vervolgt is door *Mezeray* tot het jaar 1661. Men kan dien aangaande nazien de overzetting in het Fransch door *Blaise Vigenère*, gedrukt in folio te Parys in het jaar 1662.

ARTVELDT, (ANDRIES VAN) geboren te Antwerpen, een fraai schilder van wateren en zeën, door stormen beroert. Hy is, ten teken dat hy een groot meester was, door Antoni van Dyk in 't koper gebragt. *Houbr. I. D.*

ARTUS, *Artusii Insula*, een klein eilandt, is een van de Sorlingsche eilanden, die naar het Westen van Ierlandt leggen. *Maty Diction.*

ARTYKELEN DES GELOOFS, een formulier, vervattende de geloofsstukken, dat is te zeggen de waarheden en de verborgentheden, welke wy onder het Euangelium geloven moeten. Het wordt in 't Latyn *Symbolum* genoemt, van het Griekscheh woordt Σύμβολον, dat een teken of merk betekent, waar door men iemandt kent: om dat deze geloofsbelydenis dient om de Christenen van de Joden en van de Heidenen te onderscheiden. Daar zyn vierderlei geloofs artykelen bekent: de eerste zyn die van de Apostelen: de twede die van Niceen: de derde die van Athanasius, en de vierde die van Constantinopel. De geloofsartykelen der Apostelen wierden door hen opgestelt, en met levende stemme onderwezen, al met het beginzel van de prediking van 't Euangelium. De zelve zyn in twaalven verdeelt, en moeten van alle Christenen geweten worden. De geloofsartykelen van Niceen wierden bekent gemaakt in den jare 325 door last van de eerste algemene kerkvergadering van Niceen, gehouden in de tegenwoordigheit van den keizer Konstantyn den Groten tegen de kettery der Arianen. De geloofsartykelen van Athanasius vervatten eene geloofsbelydenisse, welke Athanasius aanboodt aan den paus, en aan de kerkvergadering, te Rome gehouden in den jare 340, om zyn geloof te rechtvaardigen. Men plaatste, naar het gevoelen van eenigen, dit stuk in de archiven, met de besluiten der kerkvergadering; en dewyl het lang daar na met andere stukken gevonden wierdt, de welke men meende verloren te zyn gedurende de staatsverwisselingen, die zo dikwils aan Rome waren overgekomen, zo vondt men goet die in den Goddelyken dienst in te lasschen, aan het einde der morgengebeden (*metten*), als de volkomenste uitdrukking van het algemene geloof tegen de Godloosheit der Arianen. Het is echter waarschynlyk, dat men 'er sedert het twede gedeelte heeft bygevoegt, belangende de verborgentheit der menschwording, tegen de kettery der Nestorianen. De artykelen van Constantinopel zyn gelyk aan die van Niceen; maar men voegde by wyze van verklaring daar by het gene men bepaalde wegens den H. Geest, welkers Godheit Macedonius loogchende. Zes en zestig jaren na deze kerkvergadering, te Constantinopel in den jare 381 gehouden, voegden de vaderen der Spaansche kerkvergadering, in den jare 477 tegen de Priscillianen vergadert, by het artykel van den H Geest deze woorden, *en van den Zone*, om het geloof der kerke uit te drukken door deze woorden: *Die uitgaat van den Vader en van den Zone*, getrokken uit den brief van paus Johannes, overëenkomende met de H. Schriftuur en met de overlevering: welke de Spaansche kerken, en vervolgens die van Vrankryk, sedert altoos behouden hebben. En in de derde kerkvergadering van Toledo, in den jare 589 gehouden, beval men, dat het volk in alle de Spaansche kerken, gedurende de offerhande van de Misse, de geloofsartykelen van Constantinopel zoude zingen. De Roomsche kerk behieldt nog gedurende verscheide eeuwen het gebruik der Apostolische geloofsartykelen in de bediening van de Misse. Maar paus Benedictus de VIII beval eindelyk in den jare 1014, dat men in de gansche Latynsche kerke de geloofsartykelen van Constantinopel zoude zingen, met het byvoegsel: *Qui ex Patre Filioque procedit*; dat is: *Die uitgaat van den Vader en den Zone. P. Lombard*, gezegt de meester der zinspreuken, *lib.* II. *dist.* II. *Maimbourg Hist. de l'Arianisme. Ger. Vossius de tribus Symbolis. Tenzelius de Symbolo Athanas.*

ARTYNIA, een staande water van klein-Asië, in de nabuurschap van Cyzicum en Miletopolis, uit het welke de rivier Rhyndak vloeit, te voren genoemt *Lycus*, en die Asië van Bithynië scheidt. *Stephan. Plinius lib.* V. *cap.* 32. Het zelve wordt *Aphitis* genoemt.

ARTZBURG, een vlek van Duitschlandt, met eene abdy, gelegen in Beyeren aan den Donau, beneden Ingolstadt. *Baudrand.*

ARU, of HET LANDSCHAP VAN ARU, *Arus*, een stadt en koninkryk van Asië op het eilandt Sumatra. De stadt Aru is gelegen in de engte van Malaca, recht tegen over de stadt van dien naam.

ARU, een eilandt van Asië, *Arva*, is gelegen tusschen de Moluksche eilanden en nieuw-Guinea, omtrent 25 mylen van het vaste landt van Papous.

ARUDEUS. Zie ARVICEUS.

ARUEND *Schah*, vader van Lohorasb, vierde koning van het twede geslacht of opvolging van Persië, genoemt het geslacht der Kajaniten of Kajaniden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARUM by verkortinge, en eigentlyk ALDERUM en ALTARUM geheten, een fraai en groot dorp in de Vriesche grietenye Wonseradeel, onder het quartier Westergoo, en in de Roomsche tyden het hoofddorp des dekenschaps van Alderum, die een spitzen toren heeft aan de kerke, welke hondert goutguldens plagt op te brengen, en mede een vikarisschap heeft gehad, legt te midden tusschen de dorpen Achlum, Kimswert, Pinjum, Witmarsum en Ringelollum, aan de trekvaart van Bolswaardt op Franeker, Workum en Makkum. Het heeft een zeer grote binnebuurt, en de huizen op drie zyden van de kerk, te weten in 't Zuiden, Oosten en Westen. De edele staten Kamminga Sytsma of Sytzama en Beiera, of Beima, leggen in en onder dit dorp, waar van het slot Kamminga bezeten wordt by den heere Schelto van Heemstra en Sytzama, by jonker Pico Galenus van Sytzama, en de hoogedel-gebore vrouwe Johanna Judith Blankvoort.

ARUN, ARUS, ARONTES, *Hamela*, eene kleine rivier in het graafschap Sussex in Engelandt. Zy vloeit langs de muren van de stadt van Arundel, die haren naam van de zelve ontleent heeft, en ontlast zich naderhandt in het meir van Bretagne. *Baudrand.*

ARUNAR-FIORD, *Arunarius sinus*, een golf, die eenige mylen binnenwaarts loopt langs de Oostelyke kust van Yslandt, een eilandt van den Noorder Oceaan. *Baudrand.*

ARUMÆUS, (DOMINICUS) doctor en professor in de rechten op de akademie van Jena in Saxen, en mede-raatsheer en schepen aldaar, was geboortig uit Vrieslandt, dat op zulken inboorling grote reden heeft om te roemen, terwyl zyne geleertheit zyn vaderlands roem te gelyk met den zynen in goeden bloeie houdt in zyne uitgegeve schriften, welke ten opschrift voeren: *Commentarius methodicus de mora*; *Exercitationes Justinianeæ ad Instituta Juris civilis*; *Disputationes ad præcipuas Pandectarum & Codicis leges*; *ad Consuetudines Feudales*; *ad L.* II. *C. de rescindenda venditione*; *Discursus academicus ad bullam auream Caroli* IV. *imp. de jure publico Tomi III. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

ARUNCULEJUS COTTA. (LUCIUS) Zie COTTA.

ARUNDEL, in het Latyn *Aruntina*, een stadt en graafschap van de provincie van Sussex in Engelandt. De zelve is niet groot, noch sterk bevolkt; maar de naam der graven van Arundel heeft deze stadt vermaart gemaakt. De doorluchtigste van dit stamhuis is THOMAS, graaf van Arundel van Surray, maarschalk van Engelandt, die Wilhelm Petreus naar het Oosten zondt om aldaar op te zoeken de naaukeurigste overblyfzelen van de aloutheit, van waar hy medebragt het gene men noemt *de marmersteen van Arundel*, de welke hy kocht, gelyk zommigen zeggen, uit de handen der Turken, die de zelve ontnomen hadden aan zeker geleert man, die van den beruchten Peirescius gezonden was naar Griekenlandt en naar Asië om het zelve voorwerp. Deze marmersteen wierdt geplaatst in de zalen en in de tuinen van den grave van Arundel, op den kant van den Teems; en Johannes Seldenus maakte een boek in het jaar 1629, wiens tytel was *Marmora Arundeliana*, in het welke hy uitlegt alle des zelfs schone hoedanigheden. Lydiat en Palmerius hebben zeer geleerde aanmerkingen daar by gevoegt; en de vader Petavius, Salmasius, Vossius en verscheide andere geleerde mannen hebben daar uit grote verlichtingen getrokken voor hunne werken. In het jaar 1677 heeft Humfridus Prideaux eene verzameling van dit marmersteen in het licht gegeven, als mede van eenige andere zeer zeldzame

merstenen, de welke gegeven zyn aan de hogeschole van Oxfort, onder den tytel van *Marmora Oxoniensia*, enz. Deze oude marmerstenen ontdekken al het gene 'er tot heden toe heel onbekent is geweest wegens de historie en de tydrekening der Grieken. Onder de negen en zeventig tydtellingen, die zy aanwyzen, vindt men 'er drie, die heel byzonder zyn, te weten de negende, de welke zy afrekenden van de aankomst van het eerste schip, het welk van Egypten in Griekenlandt gekomen was, vyftien hondert en twaalf jaren voor de geboorte van Christus; de twaalfde, die genomen is van den tydt, als Ceres binnen Athenen is gekomen, onder de regeering van Erechtheus; en de vierde, die aangetekent is van den dag, op welken de kluchtspelen hebben begonnen gespeelt te worden te Athene op een geregelt toneel, door de uitvinding van den dichter Susario. Een ander stuk van die marmerstenen verbeeldt het gene aanleiding gegeven heeft tot het verdichtzel van de Centauren, het welk de stierejagt is, de welke die van Thessalië uitvonden, en door Julius Cæsar ingevoert is geweest in den kring van Rome. Deze uitmuntende overblyfzelen verschaften eene grote menigte van andere schone aanmerkingen op allerlei wyzen. Men verstaat daar uit, dat men ten tyde van Macrobius ophieldt de dode ligchamen te verbranden; dat het niet geoorlooft was te Rome, dan aan de keizers, aan Vestalen of priesterinnen van de Godinne Vesta, en aan de doorluchtige mannen, hunne grafsteden te hebben binnen de stadt; en meer andere zeer aanmerkelyke zaken. *Selden. Gassendi. Ludiat. Prideaux.*

ARUNDEL (Richard Fitz Allen, graaf van) is onder de regering van koning Richard den II van Engelandt zeer vermaart geweest. Hy was van de party der genen, die de drie koninklyke gunstelingen, Michel de la Pole, graaf van Suffolk, Robert, hertog van Ierlandt, en Alexander Nevil, aartsbisschop van York, wegens hun slecht bewindt en slechte bestieringe van zaken van het hof en uit de regering wilden uitgesloten hebben. Zy drongen het ook door, en de koning droeg aan Arundel en Thomas Mowbrey, grave van Nottingham, het opperbevel over de vloot op tegen Vrankryk. Zy behaalden ook veel lof en roem; want in den jare 1387 namen zy 100 schepen, met 19000 stukken wyn en andere zaken geladen, van de vyanden, en deden mede anderszins op de vyandelyke kusten grote schade. Ondertusschen hadden die uit hunne bedieninge gestotene gunstelingen zich weder in de gunst des konings weten in te dringen, en wilden niet rusten, voor dat Arundel met nog andere groten, waar onder des konings oom, Thomas, hertog van Glocester, zelf was, ter doodt wierdt veroordeelt. Doch Arundel, zyne onschuldt en de onrechtvaardigheit van het vonnis willende aantonen, kon geen gehoor verkrygen; en wanneer men hem trachtte gevangen te nemen, vatte hy met de andere groten van zyn party de wapenen op, en dwong den koning en de hofparty een vergelyk met hen te maken. In den jare 1388 kreeg hy weder het opperbevel over de vloot, die tot onderstandt van den hertog van Bretagne tegen Vrankryk gezonden wierdt, in welken tocht hy 80 vyandelyke schepen, en het eilandt Oleron wegnam. Doch alle deze heldendaden konden hem voor zyne vervolgers niet beschermen: want Johan, hertog van Lancaster, des konings neef, beschuldigde hem, dat hy zich vyandelyk tegen hem getoont hadde, en schoon het parlement den graaf vry sprak, niet te min wierdt hy in den jare 1397 gevangen genomen, en ter doodt veroordeelt, welk vonnis in den jare 1387, in tegenwoordigheit van koning Richard den II, voltrokken wierdt, wordende hem het hoofdt afgeslagen. Hy was wegens zyne edelmoedigheit en dapperheit, en wegens zyne oprechte liefde voor het welzyn van het vaderlandt in het almeen zeer bemind, en wierdt van de meesten zeer beklaagt; zelfs wierdt een gerucht verspreid, als of het afgeslagen hoofdt zich van zelfs weder aan het dode ligchaam zou gevoegt, en zich daar mede vereenigt hebben, om van andere wonderen, die men zegt dat by zyn graf in de Augustyner kerk te Londen gebeurt zyn, niet te gedenken; en daarom deden vele bygelovigen bedevaarten naar zyne grafstede, en begonnen zyne gedachtenisse, als die van de welzalige maartelaren, te vieren. *The compleat History of Englandt p.* 256.

ARUNDEL, (Fitz Allen, Graaf van) was de vyfde van dit geslacht, en een zeer dapper man. De Franschen hebben in den slag by Beauvais in den jare 1431 dodelyke proeven daar van moeten nemen. Hy ontweldigde hen ook verscheide plaatsen. Maar in den jare 1434 eenen gevaarlyken oproer in Normandië gestilt hebbende, en het kasteel Gerberoy, by Beauvais, willende vermeesteren, viel hy in des vyands hinderlagen, en wierdt, zwaar gequetst zynde, gevangen, wanneer hy eenige dagen daar na te Beauvais aan zyne wonden stierf. *The compl. Hist. of Engl. tom.*I. *p.* 367.

ARUNDEL, (Hendrik Fitz Allen, graaf van) eenige zoon van Willem, graaf van Arundel, van den vermaarden Aubeneys afstammende. Onder koning Hendrik den VIII van Engelandt was hy gouverneur van Calais, en in de belegering van Boulogne veldmaarschalk en groot-kamerheer. By de kroning van Eduard den VI nam hy het hoge ampt aan van groot-maarschalk, en by de kroninge van Maria dat van groot-konnetabel van Engelandt. Deze koningin maakte hem tot haren groot-hofmeester en president van den geheimen raadt. De koningin Elizabeth liet hem het groot-hofmeesterschap behouden, en bewees hem nog meer gunsten. Doch als hy tot de dwaasheit verviel, van op haar zodanig te verlieven, dat hy zich door het verquisten van grote schatten by haar meende aangenaam te maken, zonder noch zyne hoge jaren, noch zynen yver voor den Roomschen Godsdienst, noch het grote onderscheidt van staat te betrachten; maar hier door tot armoede, en vervolgens aan het hof in verachting vervallen, ook over Leicesters gunst by de koninginne nayverig zynde, verliet hy goedwillig het hof, om zyn van liefde en minnenydt krank gemoet door den tydt te genezen. Na eenen tyze van twee jaren wedergekomen, en de oude gedachten uit zyn hoofdt gestelt hebbende, wierdt hy in de heimelyke verbintenisse van den hertog van Norfolk met de Schotsche koninginne Maria ingewikkelt, en om dat hy zich ook zo krachtig tegen het aanzoeken van den hertog van Anjou hadde aangekant, verloor hy de gunst van de koniginne Elizabeth heel en al. Hy is de outste ridder van de Kousseband geweest, en stierf in den jare 1580, in het 68 jaar van zynen ouderdom. Zyn eenige zoon stierf voor hem te Brussel. De tytel van graaf van Arundel was over de 300 jaren in deze Fitz-Allensche familie geweest. De outste dochter trouwde met Johan, baron van Lumley, en de jongste, Maria, met Thomas Howard, hertog van Norfolk, uit welk huwelyk Philip, de eerste uit het huis Howard, die den tytel van graaf van Arundel gevoert heeft, is voortgekomen. *De Larrey Hist. d'Angl. tom.* II. *p* 42. 106. 338.

*ARUNDEL, (Hendrik) Lord Arundel te Wardour, was een neef van Thomas van Arundel, die zich in dienst van den keizer Rudolf den II tegen de Turken zo wel queet, dat de keizer hem en zyne nakomelingen tot ryksgraven verhief. Maar in Engelandt wedergekeert zynde maakten de Engelsche baronnen zwarigheit, hem als ryksgraaf den voorrang te geven; en om alle verschillen voor te komen maakte Jacobus de I hem tot pair en baron van Engelandt, mits hy den ryksgraaffelyken tytel myden zoude. Thomas van Arundel, Thomas zoon, was de vader van dezen Hendrik Arundel, die onder Jakob den II zegelbewaarder was, doch Willem de III gaf dit ampt aan den Lord Hallifax. *Camden. Jonston.*

ARUNDEL (Johannes) van Treryse in Cornwal, geboren uit een out geslacht, dat met Willem den overwinnaar in Engelandt is gekomen. Zyn vader Richard heeft koning Karel den I trouwe diensten gedaan tegen Cromwel, en is daarom in den jare 1664 door koning Karel den II tot baron van Arundel te Treryse gemaakt; en als hy in den jare 1687 overleden was, volgde hem deze zyn zoon Johannes in zyne waardigheit en goederen op, en trouwde met Margareta, dochter van Johan Akland van Columbson. Treryse is het oude stamhuis van dit geslacht, sedert men van Johan Arundel, als den stamvader van dit huis, wat leest. Van hem stamt ook af de vermaarde Johan Arundel, die ten tyde van koning Hendrik den VI vice-admiraal van de vloot was, en den beruchten zeerover Duneanus Campbellus in een zeegevecht overwon, en hem gevangen nam. Dit geslacht voert ook zes zilvere zwaluwen ten wapen, gelyk de Arundels te Wardour. *Dugdal. Baron.*

ARUNDEL, (Thomas) uit het vermaarde geslacht van de Fitz-Allen, heeft in den jare 1375 het bisdom van Ely, 1388 het aartsbisdom van York, en 1396 het aartsbisdom van Canterbury verkregen; doch in het volgende jaar door den koning Richard den II, om dat hy het ook met Thomas van Glocester, des konings oom, gehouden hadt, uit het koninkryk gebannen zynde nam hy zyne toevlucht in Bretagne. In den jare 1399 zette hy nevens anderen Hendrik van Bullingbroke, hertog van Lancaster en Hereford, krachtig aan om de wapenen tegen Richard den II op te vatten, het welk ook onder des aartsbisschops bestier zo wel uitviel, dat Richard gevangen, van den troon gestoten, en Hendrik in zyn plaats tot koning van Engelandt uitgeroepen, en door den aartsbisschop Thomas van Arundel gekroont wierdt. Daar voor herstelde hem ook de koning Hendrik in alle zyne goederen en waardigheden, en maakte hem nog daarenboven Lord-kanselier van Engelandt. Hy kantte zich in den jare 1404 in het parlement sterk aan tegen die genen, de welke nadeelige raadslagen tegen de voorrechten, vryheden en inkomsten der geestelyken op het tapyt bragten. Hy vervolgde ook de Lollardisten zeer hevig, en verdedigde het hoge pausselyke gezag naar al zyn vermogen. In den jare 1414 den 20 Febr. is hy aan een quade keel, die hy sedert den tydt, dat hy den kerkban over den Lord Cobham, het hoofdt der Lollardisten, uitsprak, gekregen hadt, overleden. *The compleat Hist. of England tom.* I.

ARUNDINE, (Johannes de) op zyn Nederlandsch *van Riet*, is een Vlaming geweest uit de stadt Brugge. In de orde der Karmeliten getreden wierdt hy door zyne naarstigheit en bekome kennisse leeraar in de Godkunde. In dien staat vervolgde hy zyne studien zodanig, dat hy voor een der ervarensten zyner tydgenoten in de Goddelyke schriften, en de beruchtste prediker gehouden wierdt. Dus klom hy op tot de waardigheit van prioor des Utrechtschen konvents, en wierdt vervolgens tot bisschop van Usbith, mitsgaders wybisschop en vikaris in het geestelyke verkoren van David van Bourgondië en Frederik van Baden, beide bisschoppen na elkander van Utrecht, daar hy ook den 23 July des jaars 1497 overleden, en in het koor der Karmeliter kerke, die nu door de Duitsche ridderorde van de balie bezeten wordt, begraven is, wordende twee byzondere grafschriften, als een aan den muur en een ander op zyn grafzerk, 't zyner eere gestelt. Volgens 't verhaal van Thrithemius, Petrus Lucius en Andreas Valerius heeft hy geschreven: *Lectura notabilis in librum Sapientiæ; commentarius in Epistolam Pauli ad Romanos; in Psalmum Beati Immaculati; Sermones de tempore & sanctis.*

ARUNS, zoon van Demaratus van Corinthe, en broeder van Lucumon, naderhandt L. Tarquinius Priscus genoemt, en koning van Rome geworden. Deze Aruns stierf voor zynen vader; doch Lucumon overleefde den zelven, en erfde alle des zelfs goederen, om dat de zoon van Aruns, na de doodt van den vader ter wereldt gekomen, en wegens zyne armoede *Egerine* genoemt, in het testament was voorbygegaan. *Livius lib.* I. *cap.* 34.

ARUNS was de kleinzoon van Tarquinius den ouden, koning van Rome, en broeder van Tarquinius den hovaardigen, die naderhandt koning is geweest. Servius Tullius, die de opvolger van Tarquinius den ouden is geweest, trouwde met Tarquinia, dochter van dezen vorst, en zette zich op den troon van Rome, gelyk elders gezegt wordt. Hy verwekte in zyn huwelyk twee dochters, van de welke de outste zacht en vreedzaam van aardt, en genegen was tot de deugdt; maar de andere in 't tegendeel wreet, geveinst, en bezet met een verfoeielyke staatzucht. Servius huwelykte deze twee dochters uit aan de twee Tarquynen, zyne neven. De outste van deze twee, een verwoet en grammoedig vorst, was de man van de zachtmoedige en verstandige der twee gemelde vorstinnen, en Aruns trouwde met de andere, genaamt Tullia, die wreet en staatzuchtig was. De zachtzinnige imborsten hielden eenen tydlang de vervoertheden van de andere in evengewigt; maar eindelyk borst de strydigheit van aardt uit, en de natuur voegde wel haast te zamen het gene de fortuin hadt gescheiden. Tarquinius kon niet lang by zich dulden eene vorstin, wiens zachtmoedigheit zyne verwoedheden stilzwygende veroordeelde; en de grammoedige Tullia kon niet lang leven onder de wetten van Aruns, de welke geen wettige verhevenheit erkende dan die gene, die geregelt was door de gerechtigheit en door de ware deugdt. Deze loze geesten vereenigden zich in hunne aanslagen; zy namen maatregels om de zelve te doen gelukken. Tarquinius bragt zyne huisvrouw door vergif om 't leven, en weinige dagen daar na deedt Tullia door 't zelve middel haren man Aruns het leven verliezen; en in het vervolg trouwde dit onmenschelyke paar te zamen. Dit gebeurde omtrent het jaar van Rome 216, in de LX Olympiade. *Titus Livius Hist. lib.* I. *&* II. *Dionysius Halicarnass.*

ARUNS, zoon van Tarquinius den hoovaardigen en van de wrede Tullia. Zyn vader hadt hem Circeja, een kleine stadt naby Rome, gegeven, alwaar hedendaags het kleine vlek is van de H. Felicitas. Naderhandt hadt hy deel aan de rampen van zyn geslacht, het welk uit Rome verdreven wierdt in het 245 jaar na de bouwinge van Rome. Eenigen tydt daar na, in een veldslag, die 'er voorviel naby de gemelde stadt, handgemeen geworden zynde met Brutus, doorboorden zy beide elkander met werpspiessen, en vielen doot ter aarde voor het hoofdt van de twee legers. *Titus Livius lib.* II. *Dionysius Halicarn. Eutropius. Florus.*

ARUNS, een voornaam burger van de stadt Clusium in Italië, was de voogdt van Lucumon, een edelman van die stadt, en behertigde des zelfs zaken en belangen met grote zorgvuldigheit en getrouwheit; doch Lucumon hadt de trouwloosheit, dat hy, tot vergeldinge, des zelfs vrouwe onteerde: waarom Aruns, om dat hy op een zo ryken en aanzienlyken jongeling bezwaarlyk recht kon verkrygen, noch hem doen straffen, de Galliërs, aan welke hy de heerlykste en fraaiste zaken zondt, daar door graag maakte en hen over de Alpen trok, wanneer hy hen zelf tot de belegering der stadt Clusium aanvoerde. *Livius lib.* V *cap.* 33.

ARUNTIUS, of ARRUNTIUS NEPOS (LUCIUS) burgermeester van Rome in het jaar van Rome 732, voor Christus 22, met M. Claudius Marcellus Æserninus. Hy was een man van verdiensten, een goet redenaar, ervaren in de rechtsgeleertheit, en nieuwsgierig naar historische werken. Hy maakte zelf een werk van den Punischen oorlog, en nam *Sallustius* tot een voorbeeldt. Seneca heeft de zorg gehad van aan te tekenen in den CXIV van zyne Brieven op welke plaatsen Aruntius zich vergist. Oordeelkundige aanmerkers hebben getwyffelt, of Aruntius de burgermeester en de historieschryver de zelve is: maar alle zaken tonen dit zo klaar aan, dat 'er geen reden kan wezen van zulks te ontkennen. Het is zelfs waarschynlyk, dat hy de zelve is, die van Plinius aangehaalt wordt als een der schryvers, den welken hy volgt in het III en V boek. Misschien hadt Aruntius in zyne historie laten invloeien eenige byzondere beschryving van Afrika of van Spanje. Tacitus haalt Aruntius aan in het I zyner *Jaarboeken*. Hy is misschien ook de zelve, wiens naam gevonden wordt in de voorreden van het boek van *Controversien* van Seneca. Maar hy is onderscheiden van een anderen van den zelven naam, van den welken deze schryver meldt in het V boek *van de Weldaden*; en in der daadt, deze laatste Aruntius, ontfanger van het testament, is waarschynlyk die gene, van welken Josephus gesproken heeft wegens het voorwerp van de doodt van Caligula: want hy zegt, dat Aruntius, een gemeen omroeper van de waren of goederen, die men te koop veilde, de doodt van dezen zelven keizer bekent gemaakt heeft. Aruntius Nepos is gestorven onder de regeering van den keizer Tiberius. *Josephus lib.* XIX. *Ant. cap.* 1. *Tacitus lib.* I. *&* III. *Annal. Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *cap.* 18.

ARUNTIUS is de naam van een zeker man, die, verachtende de plegtigheden, die men verrichtte ter eere van Bacchus, van dezen Godt, zo men zegt, is gestraft geweest, de welke hem wyn deedt drinken tot zulk eenen overdaadt, dat hy de reden daar door verloren hebbende, zyne eige dochter schaakte, de welke daar over zo vergramt was, dat zy haren vader doodde. *Plutarchus in Parall.*

ARUNTIUS *Paterculus*, hebbende in een vorm een paardt van koper gegoten, het welk zeer kunstig uitgevoert was, en van eene ongemene grootte, droeg het zelve op aan Emilius Censorinus, tyran van Egeste in Sicilië, ten einde hy de doodschuldigen daar in zoude sluiten; waar op Censorinus hem het eerst daar binnen sloot. *Plutarchus in Parall. Minor.*

ARUNTIUS *Stella*. Zie STELLA.

ARUS, een dorp naby Samarië, toebehorende aan Ptolomeus, binnen het welke Varus, opperbevelhebber van de Romeinsche krygsscharen, gelegert was. *Josephus Oudh.* XVII. 12.

ARUSPICES. Zie WIGCHELAARS.

ARVA, een slot in opper-Hungarië, naar de Poolsche grenzen, is gelegen aan de rivier ARVA, *Arava*, of *Orava*, de welke aan de Poolsche grenzen ontspringende, na een wyl voortgelopen te hebben bevaarbaar wordt, en by het komitaat van Liptau in de Waag loopt. Dit slot is zeer sterk zo uit de natuur, als door kunst, en wierdt in den jare 1678, in September, door de oproerigen verovert, maar hen in den jare 1685 weder afgenomen. Wel is waar dat het verscheide heeren heeft; maar het staat echter alleen onder eenen bestierder der gehele familie van Thurzon, behorende daar toe byna alle de steden en dorpen, in dat komitaat gelegen, de welke daar van, en van de gemelde rivier Arva, zamen den naam dragen van *Comitatus Arvensis*. De grondt is daar zeer onvruchtbaar, en de inwoners trekken hun meeste voordeel uit het Poolsche zout, en den koophandel met Polen. Hun broodt wordt van haver gebakken: maar zy zyn nochtans zeer gezond, sterk en vaardig. *Szent-Yvani Dec.* III. *p.* 23.

ARVAD, of ARAD, de negende zoon van Cham, die de stadt Arad on stichtte, wiens inwoonders zeer bequame zeemannen en zeer dappere krygslieden waren. *Genes.* X, *v.* 19. *Ezechiel* XXVII, 8, 11. *Simon Dictionaire de la Bible* zegt, dat dit woordt beduidt *die den raadt veracht*.

ARVALEN, *Arvales*, was de benaming eener zekere zamening van twaalf voorname mannen by de Romeinen, de welke op zekere dagen vergaderden, en voor het groejen der aardvruchten offerhanden deden. Deze plegtigheit hadt haren oorspronk van Acca Laurentia, de voedster van Romulus, de welke met hare twaalf zonen de Goden alle jaren eene offerhande bragt, en hen om eene goede inzameling der vruchten smeekte. Wanneer een van deze twaalf zonen gestorven was, tradt Romulus in des zelfs plaats, en belastte, dat de leden dezer zamening in het toekomende van het woordt *arvum*, het welk een akker of beploegt landt betekent, *fratres Arvales* zouden genoemt worden. Zy hielden hunne zamenkomst gemeenlyk op het Kapitool in den tempel van de *Concordia*, of Eendragt, of ook in het bosch van de Godinne Dia, vyf mylen van Rome gelegen. Gedurende de offerhande droegen zy eene kroon van korenaairen, met wit lint zamengebonden, op hun hoofdt; en men houdt daar voor, dat dat soort van kronen het eerst by de Romeinen in gebruik is geweest. Van dit eerampt wierdt niemandt ontslagen dan door de doodt: ook behielden het de genen, de welke in ballingschap gezonden, of door den vyandt gevangen wierden. *Varro. Plinius. Fulgentius.*

ARVE, of ARVA, eene rivier van Fossigni in Savoje, de welke haren oorspronk heeft op een zeer hoog gebergte, het welk van de inwoners *het vervloekte gebergte* genoemt wordt, om dat het zelve van zyn midden af tot boven toe ontoegankelyk is, en gestadig met sneeuw overdekt. Men ontdekt dit gebergte meer dan dertig mylen verre, en daar wordt het bergkristal gevormt. Deze rivier is uittermaten snel in haren loop, en overtreft zelfs de Rhône in snelheit, alwaar zy verloren loopt op een musketschoot na boven Geneve, op een plaats, genaamt *de staart van de Arve*; en wanneer de sneeuw begint te smelten, of als 'er grote stortregens vallen, zwelt de zelve heel schielyk zo sterk op, dat zy menigmaal de Rhône doedt te rug lopen naar het meir. De korenmolens der Genuezen, die staan tusschen het meir en den mondt van de Arve, draaien alsdan verkeert. *Thuanus lib.* LXVII, en *Casaubonus* over het IV boek der aardryks-beschryvinge van *Strabo*, merken aan, dat ten tyde van den beruchten moordt van Parys in het jaar 1572 de Arve op zulk eene vreemde wyze overstroomde, dat men die rivier nooit zo hoog heeft gezien, en dat de Rhône met een geweldigen vloedt naar het meir te rug liep. Men vindt gout, hoewel weinig, in het zandt van deze rivier; en een man, die het zelve weet op te zoeken, kan 'er dagelyks voor de waarde van veertig of vyftig stuivers uithalen.

ARVERT, *Arverta*, een vlek van Vrankryk in de provincie van Xaintonge naby de kust, regt tegen over het eilandt Oleron. Deze plaats legt tusschen de rivier Savion, of Seudre, en de Garonne, de welke een halfeilandt vormen, aan het welke men den naam geeft van het Bosch van Arvert. *Maty Diction. Geograph.*

ARVICEUS, of ARUCEUS, en ARUDEUS, zonen van Chanaan. De stadt Arce was het aandeel van den eersten. De zelve was gelegen op den berg Libanus. Arudeus kreeg het eilandt, genoemt Arade. *Josephus Oudh.* I. *6.* Het zyn namen van natien, en niet van mannen. Zie *Genes.* X, 17, 18; en *Bochart* in zyn *Phaleg l.* IV, *c.* 36.

ARVICITO, *Arvicitum*, een vlek Calabria citra, eene provincie van het koninkryk van Napels. Het zelve is gelegen op de Oostelyke kust tusschen de kaap van Stilo en de kleine stadt van Castel-vetere. Zommige landbeschryvers plaatsen te Arvicito de aloude stadt *Consilinum*. Anderen plaatsen de zelve te Motta Gioiosa, een naburig dorp, en anderen te Cassano. Zie CASSANO.

ARVIRAGUS, koning van groot-Britannie, heerschte weinig tyds na de doodt van Christus. Zommigen zeggen, dat Joseph van Arimathia, geheime leerling van den Zaligmaker, in Vrankryk gekomen zynde, of uit eige beweging, of om dat hy gezet was te zamen met Martha, Magdalena en Lazarus op een schip, het welk in Provence aan landt quam, hy naar Engelandt overstak om aldaar het Euangelium te prediken omtrent het jaar 60, onder de regeering van Nero, en dat de koning Arviragus hem eenige landen schonk tot zyne woning. Polydorus Virgilius zegt, dat die plaats hedendaags *Glasco* genoemt wordt, en dat 'er een klooster van Benedictyner monniken is. Op deze wyze wierdt het Christen geloof op dit eilandt ingevoert: en in het jaar 177 ontfing Lucius kleinzoon van Arviragus, den Doop, en bevestigde den Christen Godsdienst in zyn koninkryk, in het begin

van

van de kerkbestiering van den paus Eleutherius. Zommige schryvers zyn van gevoelen, dat dit alles verdicht is. *Polydorus Virgilius Hist. l.* I. & II.

ARVISIUM, zeehoofdt van het eilandt Chio, en vermaart door zyne keurlyke wynen. Virgilius spreekt van de zelve, en vergelykt ze by den Nectar:

Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.

Plinius, sprekende van deze uitstekende wynen, noemt den wyn *Thasius*, en die van Chio, die men ook *Arvisium* noemt. *In summa gloriâ fuêre*, zegt hy, *Thasium Chiumque ex Chio, quod Arvisium vocant. Virgilius Eclog.* V. *v.* 71. *Plinius lib.* XIV. *cap.* 7.

ARWANGEN, *Arvanga*, een kleine stadt van Zwitserlandt, toebehorende aan het Kanton van Bern. De zelve is gelegen op de rivier de Aar, tusschen de stadt Arow en die van Soleure. *Maty Dict. Geograph.*

ARWEILLER, *Arweillera*, een kleine stadt of vlek van Duitschlandt, gelegen aan de rivier de Aar, in het bisdom van Keulen, omtrent drie mylen van de stadt Bon, naar de Zuidzyde. *Maty Diction. Geograph.*

ARYANDES, aangestelt zynde tot gouverneur van Egypten door Cambyses, koning van Persië, wierdt gedood, om dat hy Darius in alle dingen poogde na te sporen, zich inbeeldende zynen naam daar door onsterffelyk te kunnen maken. *Herod. lib.* IV.

ARYENIS, de dochter van Aliatte, koning van Lydië, de welke ten huwelyk gegeven zynde aan Astyages, den zoon van Cyaxarus, koning van Medië, de voornaamste middelaarster was van den vrede tusschen beide deze natien, na eenen zeer hardnekkigen oorlog, die vyf jaren lang tusschen deze twee volkeren geduurt hadt, ter oorzake dat die van Lydië de Scythen begunstigt hadden, met hen eene schuilplaats in hun landt te vergunnen. *Herod. lib.* I. *cap.* 74.

ARYES, de *Aryen*, *Ari*, volkeren van Zuid-America, in Brasilië, naar de Capitanie van Porto Seguro, en genoegzaam ver in het landt. *De Laet.*

ARYNIBADUS, koning der Molossen, stierf in het derde jaar van de CIX Olympiade, na dat hy tien jaren geregeert hadt, nalatende zynen zoon Eacides tot opvolger, die de vader van Pyrrhus geweest is.

ARYPTÆUS, een vorst der Molossen, de welke de party der Grieken heimelyk aannam tegen de Macedoniërs, en naderhandt hen afvallende zich weder met de Macedoniërs vereenigde.

ARZAEL, ARZCHAEL, of ARZACHEL, een Spaansch wiskunstenaar, heeft geleeft in de X eeuw, of, volgens het zeggen van anderen, in de XI eeuw, omtrent den jare 1080. Hy maakte een werk van de starrekunde: *Observationes de obliquitate Zodiaci. Blancanus in Chron. Mathem. Henricus Bruceus. Vossius, en andere.*

ARZE, (Diego, of Jakob van) een Spanjaardt, monnik van St. Franciscus orde, en naderhandt bisschop van Cassano, eene kleine stadt van Calabrië in het koninkryk van Napels, is gestorven in het jaar 1617, en heeft verscheide werken nagelaten, te weten Predikatien, en andere boeken van Godsdienstigheit. *Wadingus in Bibl. Min. Ughel Ital. sacra. Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

ARZENGAN, of ARZENGIAN, eene stadt van de provincie van Romanie in Syrië, is gelegen op 38 graden Noorder breedte; maar wegens des zelfs breedte geeft *Nassireddin* haar 74, en *Uleg Beg* 76 graden. Deze stadt mag wel onder Armenië gerekent worden. De zelve wierdt ingenomen door de Mogolistanen of Tartaren in het 640 jaar van de Hegire, voor de geboorte van Christus 1242, na de nederlage van Kaikhosrou, den zoon van Aladin, den Selgiucider, gelyk ook de steden van Sebaste en Cesarea. Soliman Schah, grootvader van Othoman, stichter van het keizerryk der Ottomannen, hieldt zyn eerste verblyf in deze stadt, na dat hy die van Mahan in Transoxane, zyn vaderlandt, verlaten hadt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ARZENZA, of CHERVESTA, *Genusus fluvius*, eene rivier van Turkyë in Europa. Zy heeft haren loop door Albanië, eene provincie van Griekenlandt, en ontlast zich in de Golf van Venetië tusschen de stadt Durazzo en die van Pirgo. Zommige landbeschryvers houden deze rivier voor den ouden *Panyasus*, de welke anderen zeggen die van *Spinatza* te zyn. *Baudrand.*

ARZEO, *Arzes*, eene kleine stadt van Afrika in Barbaryë, in het koninkryk van Algier, op de kust naby Mazzagan, en in de provincie van Tremezen.

ARZERUM. Zie ASSYRIE en ERZERUM.

ARZES, ARCES, *Arzus*, een dorp van Turkyë in Asië. Het zelve is gelegen op het eilandt Cyprus. Men gelooft, dat het eertyds eene bisschoppelyke stadt is geweest, *Arsinoë* genoemt. Daar waren 'er nog drie van dien zelven naam op dit eilandt, de welke hedendaags *Casale Asdimo*, *Casale di Leuca*, en *Famagusta* genoemt worden. Zie de zelve ieder op zyn plaats. *Baudrand.*

ARZILLA, een zeestadt van de provincie van Hasbata, in het koninkryk van Fez in Afrika, op den oever van den Atlantischen Oceaan. Het is eene kleine maar wel versterkte plaats, met een goeden haven. Zy is van outs *Zilia* genoemt, en de Afrikanen noemen haar *Azella*. Alfonsus de V, koning van Portugal, bygenaamt de Afrikaan, nam deze plaats stormenderhandt in in het jaar 1471. De Portugezen bouwden daar een sterkte, en voerden alle de inwoonders mede naar Portugal, en byzonderlyk Mahomet, zynde toen ter tydt zeven jaren out, en die naderhandt koning van Fez is geweest. Deze vorst belegerde Arzille in het jaar 1508 met een leger van hondert duizent mannen, en veroverde de stadt en het kasteel, latende alleenlyk een toren aan de Portugezen; maar de onderstandt van Dom Pedro van Navarre wel van pas komende, wierden de Mahometanen verjaagt. Sedert dien tydt hebben de Portugezen Arzille, nevens eenige andere plaatsen, verlaten, om de grote kosten te sparen van zo vele krygsbezettingen. In het jaar 1578 leverde Muley Mahomet de zelve weder over aan Don Sebastiaan, koning van Portugal: maar de Cherifs of vorsten van Marocco hebben die plaats sedert hernomen, en de zelve nog hedendaags in bezit. *Davity de l'Afrique.*

ARZINA-RECA, eene rivier van Laplandt, tusschen Cola, Westwaarts, en het begin van de Witte zee Oostwaarts. Het gansche omleggende landt t'eenemaal vernielt zynde, hadden Willugby en alle die met hem op zyn schip waren het ongeluk van van honger en koude te vergaan in het jaar 1553, na dat zy de Noord-kaap voorby gezeilt waren. Men vondt het jaar daar aan volgende zyn schip en een verhaal van zyne reize. *Hackluit Tom.* I.

ARZOVI (Aboul Hassan Ali Ben Dhaferi) matigde zich den eernaam aan van Vizier, en stierf in het 623 jaar van de Hegire. Hy heeft een werk nagelaten, aan het welke hy den naam heeft gegeven van *Assâs al Siassat*, de grondregelen van de staatkunde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ARZUA, een vlek van Portugal, gelegen in de tusschen-provincie van Dueno en Minho. Zommige landbeschryvers zyn van gevoelen, dat Arzua de oude stadt van de Braccasianen *Araduca* is, de welke van anderen geplaatst wordt te Guimaranes, een vlek van de zelve provincie, in de welke Arzua legt. *Baudrand.*

AS, of ÆS wierdt by de Romeinen eene oude kopere munt genoemt, die eerst van een klomp koper gemaakt wierdt, en die naderhandt eerst ten tyde van Servius Tullus heeft begonnen gemerkt te worden. De zelve munt heeft altoos haar gewigt van een pondt behouden, tot den tweden Punischen oorlog toe, wanneer men de *As* van zes in een pondt begon te maken, wegende ieder twee oncen, volgens het getuigenis van Plinius; en om dat het gewigt van de *As* verschillende was naar de tyden, zo noemden de schryvers de *As* van een pondt *Æs grave*, dat niet het zelve is met *Æs rude*, gelyk Buddeus gemeent heeft; want *rude* is het tegengestelde van *signatum*, dat gemunt of gestempelt betekent, daar *grave* alleen zyn betrekking tot het gewigt heeft. Maar om dat zy in de eerste tyden hun geldt wogen, zo hebben daar van de woorden van *Impensa*, van *Dispensator*, en van *Libripens* hunnen oorsprong.

Men kan niet zeker weten wanneer de Romeinen zich van zilver geldt hebben begonnen te bedienen. Plinius zegt, dat zulks vyf jaren voor den eersten Punischen oorlog was; en Varro wil, dat Servius Tullus het zelve eerst het heeft in gebruik gebragt.

De *As* wierdt ook gemeenlyk genomen voor alle gehele zaken, die zich in twaalf deelen verdeelen, gelyk eene erfenis, waar van de gedeeltens oncen genoemt wierden. Het welk dient om verscheide uitdrukkingen, die door de Latynsche schryvers verspreid zyn, beter te verstaan; als *hæres ex asse*, volkomen of eenige erfgenaam; *hæres ex besse*, erfgenaam voor twee derde delen; *hæres ex semisse*, erfgenaam voor de helft; *hæres ex dodrante*, erfgenaam voor de drie vierde deelen, enz. Het geen men gemakkelyker door de volgende tafel zal kunnen begrypen.

As, ook *Libra en Pondus* genoemt, twaalf oncen.	Het geheel gemeenlyk in twaalf deelen verdeelt.
Deunx, elf oncen, aldus genoemt om dat 'er maar eene once aan ontbreekt.	Elf twaalfde deelen.
Decunx, tien oncen, gelyk of men zeide *decem unciæ*.	Tien twaalfde-delen, of vyfzesde-deelen.
Dodrans, negen oncen, om dat 'er *Quadrans* aan ontbreekt.	Negen twaalfde-deelen, of drie vierde-deelen.
Besses, of *Bessis*, acht oncen, om dat 'er *Triens* aan ontbreekt, volgens Varro.	Acht twaalfde-deelen, of twee derde-deelen.
Septunx, zeven oncen, als of men zeide *septem unciæ*.	Zeven twaalfde-deelen.
Semissis, of *Semi assis*, zes oncen.	De helft of zes twaalfde-deelen.
Quincunx, vyf oncen.	Vyf twaalfde-deelen.
Triens, vier oncen, dat is te zeggen, het derde gedeelte van de *As*.	Vier twaalfde-deelen, of een derde-deel.
Sextans, twee oncen.	Een zesde-deel.
Sescunx, of *Sesqui-uncia*, een once en een half.	Een achtste-deel.
Uncia, een once.	Een twaalfde-deel.

Danet.

ASA, de zoon en opvolger van Abia, koning van Juda. Hy begon in het 3079 jaar der wereldt te regeeren, en regeerde een en veertig jaren te Jeruzalem. Zyner moeders naam was Maacha, eene dochter van Abisalom. Asa deedt wat recht was in de ogen des Heeren, gelyk zyn vader David gedaan hadt. Hy deedt alle de verfoeiselen weg, en zuiverde Jeruzalem van de afgoderyen, wel-

welke de koningen, zyne voorzaten, toegelaten hadden. Ja hy zette zelf zyne moeder af, dat ze geen koningin was, om dat zy een afgryffelyken afgodt gemaakt hadde in een bosch, dat aan Astarte was toegewyd. Hy verbrandde ook dezen afgodt aan de beke Kidron. De H. Schrift getuigt echter van hem, dat hy de hoogtens niet deedt wegnemen, die door de bygelovigheden des volks aan den Heere geheiligt waren. Hy bragt in het huis des Heeren de goude en zilvere vaten, die zyn vader en hy den Heere toegewyd hadden. Hy versterkte ook verscheide van zyne steden, en herstelde andere, het volk tot dit werk aanmoedigende, terwyl het ryk in rust was, en de Heere het zelve beschermde. Vervolgens verzamelde hy uit Juda een leger van drie hondertduizent mannen, die rondasse en spiesse droegen; en uit Benjamin nog twee hondert en tachtig duizent mannen, met schildt en boge gewapent, alle dappere mannen. Toen toog Zerah, of Zara, koning van Ethiopië, of liever koning van Chus, dat is te zeggen van dat gedeelte van Arabië, dat aan Egypten paalt, tegen Asa op met een leger van een millioen voetknechten, en drie hondert krygswagenen, en quam tot Maresa toe. Asa trok hem te gemoet, en legerde zich in het dal van Zephata, of Zephala, naby Maresa. Na dat Asa den Heere zeer ernstig hadde aangeroepen, plaagde de Heere de Moren en verschrikte hen zeer schielyk, zo dat zy begonden te vlieden; en Asa vervolgde hen tot aan Gerar; en eene grote menigte der Moren wierdt gedood; want de Heere streedt voor zyn volk. De koning Asa keerde weder te Jeruzalem met een groten buit; en de Propheet Azaria, de zoon van Obed, quam den koning en het volk te gemoet, hen aankondigende, dat Godt met hen was, om dat zy met hem waren, en dat, indien zy den Heere standvastiglyk aankleefden, hy hen nooit verlaten zoude; maar dat zy loon zouden vinden naar hun werk. Asa, deze woorden horende, versterkte zich, deedt op nieuw de verfoeiselen weg, en vernietigde de afgoden in Juda en Benjamin, en in de steden, die hy overwonnen hadt. Hy vergaderde ook tot zich gansch Juda en Benjamin, en vele Israëliten voegden zich by hen, met welke de koning Asa aan den Heere offerde van den roof, dien zy medegebragt hadden, zeven hondert runderen, en zeven duizent schapen; en zy maakten en bezwoeren een verbondt, dat die den Heere niet zoude zoeken, zekerlyk zoude gedood worden. En het koninkryk van Juda hadt rust tot in het vyf en dertigste jaar van Asa, volgens het gene in de *Chronyken* gezegt wordt. Maar het is waarschynlyk, dat men moet lezen tot in het vyf en twintigste jaar, dewyl Baësa, die Asa beoorloogde, niet langer leefde dan tot in het zes en twintigste jaar der regeering van Asa, als I *Reg.* XVI, 8 blykt. In het zes en dertigste jaar van Asa, of liever in het zes en twintigste jaar van de regeering van Asa, trok Baësa, de koning van Israël, op tegen Juda, en versterkte Rama, om te beletten, dat de kinderen Israëls niet vry uitgingen in het koninkryk van Juda en tot den tempel te Jeruzalem. (Daar zyn verscheide gevoelens over dit jaartal; want in de *Chronyken* wordt het zes en dertigste jaar van het koninkryk van Asa genoemt; dat men, naar het gevoelen van zommigen, zo moet verstaan, om het zelve met den tydt, die in de boeken *der Koningen* bepaalt wordt, overeen te brengen, dat men het begin van deze 36 jaren moet nemen van de scheuring van het koninkryk van Israël door Jerobeam van dat van Juda; anderen, en dit schynt wel het naaste, willen, dat men liever leze het 25 en 26 jaar van Asa op die plaatsen, daar in de *Chronyken* het 35 en 36 gevonden wordt.) Asa dan, om het voornemen van Baësa te beletten, zondt aan Benhadad, den koning van Syrië te Damascus, al het gout en zilver, dat in de schatten van het huis des Heeren, en in de schatten van het huis des konings gevonden wierdt, om hem daar door te bewegen, dat hy zyn verbondt met Baësa brak, en in zyn landt viel, op dat daar door de koning van Israël verplicht mogt worden om zynen toeleg en het bouwen van Rama te staken. Benhadad ontfing de geschenken van Asa, en viel in de landen van Baësa, vele steden van den stamme Naphtali innemende. Baësa wierdt hier door verplicht Rama te verlaten, om zyne landen te beschermen; en Asa kreeg hier door gelegenheit om door zyn volk alle de bouwstoffen, die Baësa geschikt hadde om Rama daar mede te bouwen en te versterken, weg te voeren; en hy bouwde daar mede Geba en Mizpa. Hier op quam de Propheet Hanani tot Asa, en verklaarde hem, dat 'er voortaan oorlogen tegen hem zouden zyn, om dat hy vertrouwt hadde op den koning van Syrië, en niet op den Heere, die de grote macht der Moren en Lubiërs, wanneer hy op hem steunde, in zyne handt gegeven hadde. De Propheet verweet hem dit scherpelyk, zeggende, dat hy zottelyk gedaan hadde. Asa wierdt hier om toornig, en wierp den Propheet in de gevangenis. Hy verdrukte ook vele van den volke; en Asa wierdt in het negen en dertigste jaar zyner regeering krank aan een zwaar voeteuvel, en zocht ook den Heere niet in zyne krankheit, maar de medicynmeesters; en alzo stierf hy in het 41 jaar zyner regeering, en wierdt begraven in het graf, dat hy voor zich gemaakt hadde in de stadt Davids; en men leide hem op het bedde, dat hy gevult hadde met eene grote menigte van reukwerk en van kruideryen, waar mede men hem verbrandde. Vervolgens leide men zyne beenderen en zyne assche in zyn graf. I. *Regum* XV. II. *Chron.* XIV. XV. en XVI.

ASA is de naam, dien Josephus geeft aan de plaats, daar Judas Macchabeus gedood wierdt: maar in de boeken der Macchabeen wordt de zelve *Azoth* genoemt. Men weet daar van de gelegenheit niet; want het zelve kan de vermaarde stadt *Asdod* niet zyn.

ASA is een kleine doch vermakelyke stadt in Gelukkig Arabië, aan den oever van de golf van Persië, twee dagreizens van Baharem, ten Noorden, en op den weg van Balsora. *Nub. pag.* 122.

ASAAD *Ben Mohammed* enz. Zie AGIALI.

ASAEL. Zie ASAHEL.

ASAFI, eene stadt van 't koninkryk Marocco. Zie SAFI.

ASAGARDA, eene stadt van den stamme Simeon. *Simon Dict. de la Bible.*

ASAGREN, *Asagra*, is een naam der Saracenen, die in Spanje waren, en van welkers koninkryk Pedro van Arragon een einde maakte, na dat hy Abaracinus gevangen genomen hadde in 't jaar 1284. *Calvis. in Chron.*

ASAHEL, of HASAEL, zoon van Zeruja, een broeder van Joab, een der dertig helden van David. Hy wierdt gedood door Abner na den slag van Gibeon, in 't jaar der wereldt 2980, voor J. C. 1071. II. *Sam.* II. *v.* 23. *Simon Dict. de la Bibl.*

ASAMA, of ASAMON, een berg in Galilea, in den stamme Zebulon, naby Sephoris. *Josephus Oorlog. II.* 25. *Simon Dict. de la Bible.*

ASAN, eene stadt van den stamme Juda. *Josua* XV. 42. Eusebius zegt, dat men ten zynen tyde *Beth-Asan* zag zestien mylen ten Westen van Jeruzalem gelegen. Zy is mogelyk de zelve, die in 't vervolg aan den stamme Simeon gegeven wierdt. *Josua* XIX. 7.

ASAN, of HASSAN, eene stadt in den stamme Juda. *Josua* XV, *v.* 42. Daar was nog eene andere stadt van den zelven naam in den stamme Simeon. *Josua* XIX. *v.* 7.

ASAN, koning der Bulgaren, die omtrent het jaar 1238 de Roomsche kerk verliet, om zich by de Grieksche te voegen; waarom paus Gregorius de IX Beta, koning van Hungarië, tegen hem aanzette, en ten dien einde een kruisvaart beval. *Spondan. A. C.* 1238. *n.* 10. & 11.

ASAN, een ander koning der Bulgaren in de XI eeuw. De zelve maakte met hulp der Turken grote voortgangen in Syrië en in Asië, door de ledigheit van den keizer Michaël. Het was omtrent den jare 1072, volgens Zonaras. Daar zyn drie koningen van Algier en van Barbarye van dezen naam geweest na de doodt van Barbarossa. En ASSAN CIGALA, wiens naam zo vermaart is in de Turksche historie onder *Mahomet* den III, en *Achmet* den I, behalven nog den bekenden zeerover, waar van in 't volgende artykel gesproken wordt.

ASAN CALAFFAT, een beruchte zeerover van Algier. Hy was een Griekseh renegaat, die de zee van Griekenlandt en van Candië schuimde. Na dat hy verscheide pryzen van de Christenen genomen hadt, en de zelve naar Algier wilde geleiden, wierdt hy door de Christen galeien ontmoet, die dezen rover verfloegen, de schepen hernamen, die hy genomen hadde, en zich meester maakten van zyne gehele vloot. Eenigen hebben gemeent, dat hy een tovenaar was, en gezegt, dat hy daaglyks na 't ondergaan der zonne een boek van de zwarte kunst op een tafel leide; en dat dit boek zich van zelf openende Asan op de eerste bladzyde, die zich voor hem vertoonde, vondt alles wat hy des volgenden daags doen moest, of wat hem moest overkomen. Men voegt 'er by, dat hy, twee pylen of twee degens op dit boek leggende, door de beweging van deze wapenen wist of hy de schepen, die hy ontmoette, moest bevechten. *Mercure François.*

ASANDER, bevelhebber van den Bosphorus voor Pharnaces den III, koning van Pontus, verriedt dezen prins, die by hem geweken was, na dat hy door Julius Cæsar geslagen was, en hy ontfing hem alleen in deze provincie om hem te vermoorden. Deze trouwloze bragt het hoofdt van Pharnaces aan Julius Cæsar, die hem tot beloning de prinsesse Dynamis, dochter van dezen ongelukkigen koning, met het koninkryk van Pontus en van den Bosphorus, ten huwelyk gaf. Na de doodt van Julius Cæsar gaf Marcus Antonius de heerschappy van den Bosphorus aan Darius, broeder van Pharnaces. Maar Asander hieldt met dapperheit zyne rechten en die van zyne vrouwe tegen Darius staande. Hy wierdt nochtans na eene lange regeering in den ouderdom van tachtig jaren door Scribonius afgezet, en stierf van hartzeer. *Dion l* LIV.

ASANDER is de naam van eenen, die het Taurische Chersonesus van 't vaste landt afscheidde, hebbende de zee door des zelfs landengte doen lopen van de Carcinische golf tot aan het Meotische moeras (*Palus Mæotis*). *Strabo lib.* VII.

ASAPH, een zoon van Berechja, van den stamme Levi. Hy was de vader van Zaccur, van Joseph, van Nethanja, en van Asarela. Asaph was een vermaart muzykant ten tyde van David. In de verdeeling, die deze koning van de Leviten maakte, om te zingen in den tempel, beval hy, dat die van het geslacht van Kahath in het midden zouden staan voor den altaar des brandoffers; die van Merari aan de slinker, en die van Gersom aan de rechter zyde. Asaph, die van dit laatste geslacht was, stondt aan het hoofdt der bende, die de rechter zyde bekleedde; en zyne nakomelingen hadden de zelve plaats en rang in den tempel. Men vindt verscheide Psalmen, die den naam van *Asaph* in het opschrift dragen, als den L, en de elf van den LXXIII tot den LXXXIII. Zommigen zyn van gedachten, dat Asaph daar van de dichter was, en dat hy door een prophetischen geest de zelve, hoewel meest op andere tyden toepasselyk, geschreven zoude hebben. Daar zyn 'er ook, die in bedenking nemen of David niet wel de zelve gedicht en aan Asaph toegeëigent zoude hebben, om de zangwyze op de zelve te maken. Doch het waarschynlykste is, dat eenigen der nakomelingen van Asaph die geschreven, en aan de zelve den naam van dezen groten opperzangmeester gegeven hebben; want het blykt, dat deze Psalmen met zynen tydt niet overeenstemmen, en dat zy geschreven zyn zommmige gedurende de Babylonische gevan-

gevangenisse, als de L, de LXXIV, LXXIX, LXXX; anderen, naar zommiger gevoelen, ten tyde van Josaphat, als de LXXXII, en LXXXIII. Den LXXVIII wil men op den tydt van Asa toepassen. I. *Chron.* VI. 39. *en* XXV. 2. *Kimchi in zyne voorrede voor de Psalmen. M. du Pin Dissert. prelimin. sur la Bible.*

ASAPH, de vader van Joah, kanselier ten tyde van Hizkia, koning van Juda. II. *Reg.* XVIII. 18.

St. ASAPH, *Asaphopolis*, of St. ASAPHO, *fanum St. Asaphi*, eene stadt van Engelandt, in het prinsdom van Wallis, en in het zelve in Flintshire, aan de rivier de Cluid, daar de zelve de Elwey ontfangt. Deze stadt heeft sedert den jare 560 een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Cantelberg. Tegenwoordig is deze stadt van weinig belang, en byna tot een dorp verminderd. *The present state of Great Britan.*

ASAPHI, een haven in 't koninkryk van Marocco. Zie ASOPH.

ASAPPEN, *Asappes*, *Asappi*, worden by de Turken de hulpbenden genoemt. Dewyl de voornaamste macht der Turken in tweederlei soldaten bestaat, te weten in Janitsaren, die hun voetvolk uitmaken, en in Spahis, dat hunne ruitery is; zo lichten zy noch andere benden onder de Christenen, die onder hunne gehoorzaamheit staan, de welke zy *Asappen* noemen, en waar van zy zich bedienen om den eersten aanval der vyanden tegen te staan; op dat de Janitsaren en de Spahis, vervolgens op den vyandt aanvallende, te gemaklyker en te zekerder de overwinning behalen. *Georg. Hornii Orbis Politic. p.* 32. & 33.

ASAR-ADDON, ASAR-HADON, of ASSARRACHOD, enz. Zie EZAR-HADDON.

ASARADON, eene stadt van Syrië, die mogelyk door Asar-Addon, of Ezar-Haddon, zoon van Sanherib, koning van Assyrië, gebouwt wierdt, die aan de zelve zynen naam gegeven heeft. *Simon Dict. de la Bible.*

ASARAMEL, of SARAMELI. Zie SARAMELI.

ASAREEL, de zoon van Jehalelel, van den stamme Juda. I. *Chron.* IV. 16. Zyn naam betekent *de verminderde Gods*, of, *de zaligheit Gods. Simon Dict. de la Bible.*

ASARELA, de vierde zoon van Asaph, zangmeester van den koning David. Hy deedt de gebeden voor de arke des verbonds in de tegenwoordigheit van dezen vorst. I. *Chron.* XXV. 2. Zyn naam betekent *de verminderde Gods*, of *de zaligheit Gods. Simon Dict. de la Bible.*

ASBAMEA, eene fontein in Cappadocië, waar van Philostrates aldus spreekt in 't leven van Apollonius *l.* I. *c.* 4. *Daar is*, zegt hy, *in de nabuurschap van Tyane een water, dat men geloost aan Jupiter gewyd te zyn, en dat men* Asbamea *noemt. Het is kout wanneer het uit zynen oorspronk komt, en het kookt vervolgens gelyk het water in een ketel, die op 't vuur is. Het is goet en aangenaam om te drinken voor de eerlyke lieden, en die den eedt houden, en bekomt hen wel: maar het is een vergift voor de bozen en meineedigen.* De naam van *Asbamea* komt mogelyk van het Hebreeusche *Meseba*, of *Mehasseba*, dat is te zeggen, *water van eedzweeringe*, gelyk *Berseba* betekende *put der eedzweeringe*. De Cappadociërs, die Syrisch spraken, bebben ligtelyk de lettergrepen door taalverbastering omgezet. *Bochart. Ammian. Marcellin. Suidas. Rhinuccius.*

ASBANIKET, of BANAKET, eene stadt van de provincie van Transoxane, behorende onder Esfigiab, waar van het maar een dagreizens afgelegen is. Eenigen stellen het in het gebiedt van Orufchna, dat het ten Westen heeft. Men geeft het zelve 90 graden 30 minuten lengte, en 40 graden Noorderbreedte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ASBEL, de twede zoon van Benjamin, was de stamvader van het geslacht der Asbeliten. I. *Chron.* VIII. 1. *Num.* XXVI. 38.

ASBESTES, zekere stenen, die in het koninkryk Tangut in het Zuiden van groot-Tartaryë wasschen. De aarde brengt aldaar deze stenen voort, op de welke een kruidt wascht, of lieever vezelen, aan 't gewasch van vlas gelyk. Dit gewasch, in 't vuur geworpen zynde, wordt root, gelyk of het zelve geheel in brandt gestoken was: maar zo haast het daar uit genomen is neemt het zyne eerste gryzigheit of aschverwigheit wederom aan, en schynt ongeschonden zonder verbrand te zyn. Wanneer men het in 't water werpt, verandert het in slyk, en versmelt ten eenemaal. Men moet weten, dat deze stenen niet bloeien gelyk de mineralen, welke de Grieken *Exanthemes* noemen. Het zyn enkele draatjes of rysjes, die uit het lighaam van den steen voortkomen. De geleerden noemen dezen steen *Asbestes*, van het Griekfche woordt *Asbestos*, dat *onuitblusschelyk* of *onverbrandelyk* betekent; om dat de vezels, de welke hy voortbrengt, in het vuur niet verteert wordende, dienen tot gebruik der lampen, die niet uitgeblufcht worden. Deze vezels, tusschen de handen gekneust zynde, zyn gelyk aan die van andere kruiden; en tot stof fyn gemaakt zynde maakt men daar van papier, op het welke men geschreven hebbende, worden de letteren, als men het in 't vuur werpt, daar uit gewischt, en het papier neemt zyn eerste witheit wederom aan, zo dat men op nieuw daar op schryven kan. Men geeft voor, dat men van deze vezels van Abestes ook lywaat maakte, dat onverbrandelyk was, schoon men het zelve in een groot vuur wierp. Plinius maakt gewag van een zeker vlas, dat in de Indiën groeide, en dat men Asbestes noemde. Men heeft gemeent, dat men de lighamen der Romeinen met het linnen, dat daar van gemaakt wierdt, omwondt, wanneer men de zelve verbrandde; op dat men te beter hunne assche zoude kunnen vinden: maar Plinius verzekert ons, dat men het, om zyne zeltzaamheit, voor de koningen des lands bewaarde. Strabo en Plutarchus verhalen, dat men diergelyk lywaat van den steen Amianthus maakte, dien men toen wist te spinnen, het welk, naar zommiger gevoelen, niet ongelooflyk is, dewyl de zelve geheel uit draden bestaat. *Kircherus China.*

ASBESTEN, of ASBYSTEN, *Asbestæ*, *Asbystæ*, volkeren van Lybië, onder de welke een beroemde tempel was, aan Jupiter Ammon toegewyd, in 't midden der zandige wildernissen van Lybië. *Ptolemæus.*

ASBIN, *Asbinum regnum*, een koninkryk van Afrika, in dat gedeelte van Guinea gelegen, dat men de Goud-kust noemt. Het zelve is zo klein, dat het in de kaarten van Sanson en in verscheide andere niet gezien wordt. *Baudrand. Dapper.*

ASBOL, in 't Latyn *Asbolus*, was een Centauwer, den welken Hercules aan een kruis hechtte. *Danet.*

ASBURG, *Asciburgium*, een dorp van Duitschlandt, gelegen in het graafschap Meurs, omtrent twee mylen beoosten de stadt van den zelven naam.

ASCALAPHUS, een zoon van Acheron, en van de onderaardsche Nymph Georgyre, was oorzaak, dat Proserpina nooit uit de hel kon gaan, dat aldus byquam. Na dat Proserpina door Pluto geschaakt was, verkreeg Ceres van Jupiter de verlossing van hare dochter uit de hel, mits dat zy gedurende haar verblyf aldaar niets gegeten moest hebben. Ascalaphus verriedt haar, ontdekkende, dat zy alreets zeven granen van een granaatappel gegeten hadt, die zy zelf van een boom hadt geplukt, en belette door dit middel, dat zy niet uit de hel verlost wierdt. Proserpina was daarom zo verstoort, dat zy, het water uit de rivier Phlegeton op hem geworpen hebbende, hem in een uil herschiep, gelyk Ovidius aantekent *Metam. l.* V. *fab.* 8. *v.* 543.

ASCALON. Zie ASKELON.

ASCANIA, een doorluchtig geslacht in Duitschlandt, het welk eenigen van Askenas, een der kleinzonen van Japhet, doen afkomen, waar van *Genes.* X, 3 gesproken wordt, dat fabelachtig is; maar dat anderen van de Ascaniërs afleiden, die, na dat zy Bithynië en vervolgens het moeras van Ascanië verlaten hadden, met de Cimbren en de Caïcen naar den Bosphorus getogen zyn, en zich neêrgeslagen hebben naby Hercinië, een vermaart bosch van het oude Duitschlandt, het welk Cæsar beschryft, en dat men tegenwoordig het Zwarte Wout noemt. Het is zeker, dat dit geslacht zeer out is, en dat de tegenwoordige prinsen van Anhalt uit het zelve gesproten zyn. Zie ANHALT. *Wendelin. Polit. lib.* II. *c.* 32. *Jac. Spener. Syllog. Geneal. Tob. Pfanner l. de præcip. Germaniæ gentibus.*

ASCANIE, een vorstelyk graafschap, stadt en burgt of slot van den zelven naam, is een out vaderlyk goedt der vorsten van Anhalt, in het midden van der zelver vorstendom gelegen. Eenige historieschryvers melden, dat Karel de Grote den graaf Beringer den V van Ballenstadt, dien hy in den doop Karel hadt laten noemen, het eerste met den tytel van graaf van Ascanië vereert heeft. Vervolgens, wanneer des zelfs nakomeling, keurvorst Bernhard, in 't jaar 1212 gestorven was, heeft des zelven jongste zoon, graaf Bernhard, Ascanië en Ballenstadt tot zyn erfdeel bekomen, en is dit landt altoos by de Anhaltsche erfgenamen gebleven. Dewyl echter, de vorst Otto van Anhalt in 't jaar 1315 gestorven zynde, aan des zelfs weduwe Elisabeth de burgt Ascanië, met eenige andere sloten en goederen, in de zelve heerschappy gelegen, tot haar onderhoudt als een weduwlyk goedt zyn ingeruimt, zo heeft zy de zelve in 't jaar 1322, als zy met Frederik, graaf van Orlamunde, in een twede huwelyk tradt, aan den bisschop en 't kapittel van Halberstadt verpand, en eindelyk in eigendom overgegeven, waar door het verschil, dat alreets van te voren tusschen Albert van Anhalt, bisschop van Halberstadt, en des zelfs broeder Bernhard den II zwevende was, nog meer is aangewasschen, en het landt door de geestelykheit weggenomen; waar over zich Bernhard de III, bygenaamt Spoliatus, of de Beroofde, de zoon van den gemelden Bernhard den II, by den keizer Lodewyk beklaagt, en dikwils scherpe, ook in het jaar 1340 executoriale Mandaten tot de wedergeving bekomen heeft, die echter wegens de macht en werdstreving der tegenpartyders geen gevolg gehad hebben. Ondertusschen heeft men van de Anhaltsche zyde, zo dikwils als 'er eene bisschoppelyke verkiezing geschied is, wegens het zelve graafschap geprotesteert, tot eindelyk het wereldlyk gemaakte bisdom van Halberstadt door den Westphaalschen vrede in 't jaar 1648 nevens andere landen aan keur Brandenburg is afgestaan, en alzo het graafschap Ascanië daar mede ingetrokken geworden; daar tegen dan aanvankelyk de vorsten van Anhalt, Augustus, Lodewyk, Johannes Casimir, Christiaan Frederik, en Johannes protesteerden, en een geschrift onder dezen tytel uitgaven: *Vindiciæ Anhaltinæ, seu celsissimorum & illustrissimorum Principum Anhaltinorum, &c. jura liquidissima in & circa antiquissimum comitatum Ascaniæ, repræsentata in manifesto Ascaniensi, & ab eclipsi cujusdam anonymi liberata; accesserunt solennes protestationes pro conservandis Principum Anhaltinorum Juribus inter universalis pacis tractatus publice exhibita, &c.* waar in zy hun recht op de stadt en 't gebiedt van Ascanië, en dat het zelve hen door den bisschop en 't kapittel met geweldt onthouden is, dat het zelve hen dikwils weder toegewezen en belooft is, en dat zy ook daar mede door den keizer beleent zyn, aantonen. Eindelyk volgde in 't jaar 1680, den 28 Augustus, op den ryksdag een besluit, dat den vorsten van Anhalt, dewyl zy uit vredelievendheit het graafschap Ascanië den keurvorsten van Brandenburg hadden overgelaten, dieswegen vergoeding geschieden zoude, en de zaak op de beste wyze aan den keizer voorgedragen worden; waar op dan, na ingekomen keizerlyke bewilliging, op den 24 May des jaars 1683 de standen een ander besluit namen, dat den vorsten van Anhalt tot vergoeding, benevens de keur-

keurvorsten van Brandenburg, de medelening of gelyke macht over dit graafschap, en eene bevryding van alle ryksbelastingen voor 24 jaren zoude verleent worden. *Brotuff lib.* IV. *der Anhalt. Geneal. cap.* 8. *Spangenb. Sachs. Chron. Imhof N. P. lib. IV. cap.* 11. *Luca Grafen-saal P. I. pag.* 75. *seq. Becm. hist. Anhaltina.*

ASCANIUS, ook *Ilus* en *Julus* genoemt, een zoon van Æneas, en van Creusa, die in het beleg van Troje stierf, en niet van Lavinia, de dochter van Latinus, als anderen beweert hebben. Hy volgde op zynen vader in het koninkryk der Latynen, en versloeg Mecentius, koning der Toscanen, die hem den vrede geweigert hadt. Lausus, de zoon van den laatsten, verloor daar by het leven. Lavinia, de weduwe van Æneas, na de doodt van haren man zwanger gebleven zynde, was bevreest dat Ascanius haar mogt doen sterven. In deze gedachten week zy op het landt, daar zy beviel van Latinus Sylvius. De koning ondertusschen vernomen hebbende, dat de vlucht van zyne schoonmoeder zyne glorie verduisterde, en een nadeelig achterdenken in de gemoederen veroorzaakte, deedt alles wat hem mogelyk was om haar te doen wederkeren. Vervolgens stichtte hy Alba longa, het welk hy tot de hoofdstadt van zyn kleinen staat maakte; en stierf, na een regeering van 38 jaren, in het 2915 jaar der wereldt. Zyn broeder Sylvius, de nagebore zoon van zynen vader Æneas, was zyn opvolger. *Dion. Halicarn. lib.* I. *Euseb. Chron. Virgilius. enz.*

ASCANIUS van Abdera, door Laërtius aangehaalt in het leven van Pyrrhus.

ASCANIUS SFORZA, kardinaal, broeder van Lodewyk, bygenoemt de Ethiopiër, hertog van Milanen, wierdt door de Venetianen aan de Franschen overgelevert, die in het Milanees oorloogden onder Lodewyk den XII, koning van Vrankryk. Ascanius wierdt gevangen gebragt naar Bourges in 't jaar 1500; maar hy quam haast daar weder uit door de goede diensten van den kardinaal van Amboise, aartsbisschop van Rouaan, en eersten staatsbedienaar. *Hist. de France dans la vie de Louis* XII.

ASCARICUS, een prins in Gaulen, leefde in het begin van de IV eeuw. Hy was stout en kloekmoedig, en kon niet dulden, dat de Romeinen overheerschers van zyn landt bleven. Hy besloot een juk, dat hem onverdraaglyk scheen, af te werpen. Hy geloofde, dat de afwezigheit van Constantius Chlorus hem eene voordeelige gelegenheit verschafte om zyne voornemens te volvoeren. Hy voegde zich ten dien einde by Radegasius, of Ragasius; en zy ondernamen zich door de wapenen de gehoorzaamheit der Romeinen te onttrekken. Maar Constantinus leverde hen een veldslag in den jare 307, en maakte het begin van zyne regeering beroemt door het verslaan van deze prinsen. Eutropius zegt, dat hy hen gevangen genomen hebbende van de honden deedt verscheuren. *Nazar. in* 3. *paneg. Const. Eutropius lib.* I. *Euseb. in vita Const.*

ASCARNA. Zie ASCHERNE.

ASCELIN, een monnik van St. Evron in Normandië, leefde in de XI eeuw. Hy hadt eene byeenkomst met Berenger over de leere van dezen laatsten rakende het H. Avondmaal, en beweerde tegen den zelven de persoonlyke tegenwoordigheit van het ligchaam van Christus. Berenger, van hem gescheiden zynde, schreef hem een brief, op welken Ascelin antwoordde. Men vindt beide deze brieven in de aantekeningen van D. Luc. d'Achery op het leven van Lanfrank. *Du Pin Biblioth. des Auth. Ecclesf.* XI. *siecle.*

ASCENAS, beter bekent door den naam van *Tuisto*, of *Tuisko*, de eerste koning der Duitschers, eerstgeboren zoon van Gomer. Hy heeft den eersten grondt gelegt van het volk, dat men Sarmaten noemt. Ook hebben de Duitschers hunnen naam van *Tuisto*: want zy worden in hunne taal *Tuistonen*, dat is *Tuitschen*, genoemt. Hy leefde, volgens Berosus, in 't jaar van de scheppinge der wereldt 1812, voor Christus geboorte 2150, en na den zondvloedt 155. Zyn zoon Mannus volgde hem in 't gebiedt, van wien hedendaags nog vele gelaschte namen in gebruik zyn, als *Hartman*, een sterk man, *Raadman*, een raadsman, of raadsheer. Deze leefde volgens den zelven Berosus na de scheppinge der wereldt in den jare 1963, voor Christus 1999, na den zondvloedt 306. *Van Royens Nederl. Outheden. van Leeuwens Batavia* 1 *en* 10 *H. en Ned. Outh. bl.* 117.

ASCENSION, een eilandt van Noorder Amerika, in de golf van St. Laurens, 25 Duitsche mylen van Kaap Breton ten Noordwesten, en 7 van het vaste landt Noordoostelyk gelegen. Het is doorgaans effen, uitgezondert eenige albaster bergen en witte rotsen, die in het midden van 't eilandt gevonden worden. De zeekust is vruchtbaar in granen, en alderhande andere gewasschen. Men vindt 'er ook overvloedt van wilde gediertens. *Hackluit T.* III.

ASCENSION, van de Portugezen *Acensaon* genoemt, is een eilandt van Zuider Amerika, 100 mylen van de Brasilische kust gelegen, zynde 4 mylen lang, en 1 myl breet. De Portugezen, die het nog bezitten, hebben 't zelve op Hemelvaartsdag ontdekt, en daar naar zynen naam gegeven. Het bestaat uit eene vergadering van rotsen en klippen, die met een weinig rode en onvruchtbare aarde bedekt zyn. Men vindt aldaar noch bomen, noch kruiden, noch zoet water, en dat, het welk men van den regen verzamelt, bederft in 24 uren. Doch men vindt 'er wonderlyke grote schildpadden, die van een aangenamen smaak zyn, en watervogels, zo groot als ganzen, doch die onbequaam zyn om te eeten. Dit eilandt dient tot een zekere toevlucht aan de genen, die dat van St. Helena uitgezeilt zyn. *Mandeslo.*

ASCETEN, *Asceta*. Dit woordt komt van het Grieksche Ἀσκητής, dat *iemandt, die zich oeffent en arbeidt*, betekent, waarom men het toeëigent aan de genen, die een strenger levenswyze omhelsden, als zich meerder dan anderen tot de deugdt oeffenende. In dezen zin kan men zeggen dat de Phariseen en de Esseen onder de Joden Asceten waren; en zelfs dat de Stoïschen zeker slag van Asceten waren onder de Philosophen. Onder de Christenen heeft men altoos den naam van Asceten gegeven aan die genen, die een strenger leven dan de anderen leidden. Eenigen hebben gelooft, dat zy zich, gelyk de Philosophen, door eene byzondere kleding onderscheidden, en hebben op dit slag van leven toegepast het gene Tertullianus in zyn boek zegt van den *korten mantel*. Doch zulks heeft geen betrekking op de Asceten, die geen byzondere kleding droegen. Deze naam is in 't algemeen gegeven aan die genen, die door hunne naauwbepaalde zeden boven anderen uitmuntten. Aldus noemden de oude vaders Asceten die genen onder de Christenen, die zich in het byzonder van vleesch en wyn onthielden. Sedert dien tydt hebben de monniken, die dit slag van leven volgden, den naam van Asceten behouden, en inzonderheit die, de welke in de woestynen wykende, geen andere bezigheit hadden dan die van zich in het overdenken, in het lezen, in 't vasten, enz. te oeffenen. Men heeft dezen naam ook aan de nonnen gegeven. De kloosters wierden *Asceteria* genoemt, welke naam inzonderheit eigen was aan zekere huizen, in de welke Monialen en Acolyten waren om de doden te begraven, ingestelt door den keizer Anastasius, en bevestigt door Justinianus, *Nov.* 13. In de laatste eeuwen is de naam van Asceten by de Grieken in 't algemeen aan alle de monniken gegeven. *Du Pin Bibl. des Auth. Ecclesf.*

ASCH, (PIETER JANSZ. VAN) een braaf landschapschilder, byzonder in 't klein. Men ziet zelden iets van zyn werk, dewyl hy met andere dingen belemmert niet veel gemaakt heeft. Maar al dat men van hem vindt is zeer goet. Hy is in print gebragt door Joannes Verkolje. *Houbrakens schild. I. D.*

ASCHAFFENBURG, *Asciburgum*, eene stadt in Franken aan den Mayn, tusschen Wurtzburg en Frankfort, naby Speshart-erwalt, behorende onder den keurvorst van Mentz, die zomtyds aldaar zyn hof houdt. Hier naby vloeit het water Aschaf in den Mayn. Het slot, dat een der schoonste van Duitschlandt is, heeft Adelbert in 't jaar 1122 tot zyne zekerheit gebouwt, na dat hy uit de gevangenis ontslagen, en met keizer Henrik den V verzoent was, dewyl hy zich op het gesloten vergelyk niet durfde vertrouwen. Naderhandt hebben zyne navolgers het zelve heerlyk versiert en vergroot. De uitzicht van het zelve, wyl het verheven legt, is op den voorbystromenden Mayn, en het omleggende landschap zeer schoon en aangenaam.

Concilie van Aschaffenburg.

Gerard van Epstein, aartsbisschop van Mentz, vergaderde in het jaar 1292, na de doodt van den paus Nicolaas den IV, te Aschaffenburg een Concilie van bisschoppen van zyne provincie gedurende het ledig-staan van den H. stoel, waar in verscheide heilzame besluiten ten beste van de kerke genomen wierden. *Serrarius in Reb. Moguntin. Dresser. Zeiler.*

ASCHAIR, *Mohammed Ben Ali Ben Aschair*, geboortig van Aleppo, stierf in het 789 jaar van de Hegire. Hy was de schryver van eene historie van Kennaserin, eene stadt van Syrië, de welke hy genoemt heeft *Tag al Nesrim fi tarikh Kennaserin*; dat is te zeggen, *Egelantier-kroon op de Historie van de stadt Kennaserin. Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHAM, (ROGIER) een Engelschman, was van Kirkbywisk in de provincie van Jork. Hy hadt eene grondige kennis van de schoonheden der Latynsche taal. Hy was een byzonder vriendt van Jeronymus Osorio, van J. Metel, en van Jan Sturm. De koningin Elizabeth verkoos hem om haar geheimschryver in de Latynsche tale te zyn. Ascham queet zich zeer wel in deze bediening gedurende 8 of 9 jaren. Hy stierf te Londen den 30 December des jaars 1568, in den ouderdom van 53 jaren. Eduard Granta deedt zyne lykrede, en heeft daar na zyne brieven uitgegeven. De werken, die men van hem heeft, zyn: *Epistolæ familiares*; *Toxophilus*; *Commendatitiarum liber* I; *Poëmata*. Men heeft ook van hem een boek in 't Engelsch, *de Schoolmeester* genoemt. *Thuan. Hist. l.* XLIII.

ASCHARI is de toenaam van een der vermaartste leeraars onder de Musulmannen. Hy wierdt *Aboul Hassan Ali ben Ismaël* genoemt, en was van het geslacht van Abou Maussa al Aschari, wiens naam hy aangenomen heeft. Deze leeraar was eerst van den aanhang van Schafei; maar in 't vervolg maakte hy een byzonder school. Hy stierf te Bagdet in 't jaar 324, of, volgens zommiger gevoelen, in 't 329 jaar van de Hegire, dat het 940 is van Christus, en men begroef hem zeer bedektelyk, uit vreze, dat de Hanbaliten, welker aanhang strydig was met de zyne, en op dien tydt in de stadt veel macht hadt, hem mogt doen opgraven, op het vermoeden van godloosheit, waar mede zy hem beschuldigden. De oorzaak van dit vermoeden was, dat Aschari beweerde, dat Godt niet handelde dan naar de algemene wetten, die hy hadde vastgestelt, dat het gevoelen van den vader Malebranche is; en de Hanbaliten geloofden in 't tegendeel, dat Godt altoos naar byzondere willekeuren handelt; en dat hy alles doedt ten nutte van ieder schepsel in het byzonder.

Aschari hadt over dit onderwerp een grote redenstrydt met Abou Ali Haiian, zyn schoonvader, die van den aanhang van Hanbal was, en stelde hem een geval of voorbeeldt van drie kinderen voor, waar van Godt het eene in zyne tedere jonkheit tot zich neemt, en laat de twee anderen leven tot de jaren van onderscheiding, de welke bereikt hebbende, wordt het eene gelovig, en het ande-

andere ongelovig. Haiian antwoordde hem, Godt heeft het eerste van deze kinderen weggenomen, om dat hy mogelyk voorzag, dat het in de ongelovigheit zoude vervallen: *maar*, voerde Aschari hem te gemoet, *een der twee, die in de wereldt gebleven waren, vervalt 'er in*: *dat is*, zeide Haiian, *dat Godt hem tot de heerlykheit schikte, maar dat hy, zyne vryheit misbruikende wanneer hy ouder geworden was, het voornemen, dat Godt over hem hadde, niet beantwoord heeft.* Aschari antwoordde hier op aan zyn schoonvader: *Uw antwoordt voldoedt my niet; want om de zelve reden, waarom Godt het eerste dezer kinderen weggenomen heeft, kon hy ook dat, het welk ongelovig geworden is, wegnemen, zo hy des zelfs welzyn hadde willen bevorderen.* Haiian, zich door zyn schoonzoon te sterk gedrongen ziende, zeide tegen hem: *uwe redenering is een verzoeking des duivels*: en Aschari, door deze lastering verbittert, antwoordde straffelyk: *De ezel van Scheik is aan de deur*, dat is te zeggen, om met meer bescheidenheit te spreken, de redenstrydt is geëindigt. De schryver der *Maovakef*, of dwalingen, verhaalt deze historie een weinig verschillende; maar dit is zeker, dat de Aschariten altoos strydig zyn geweest met de Motazalen, die in hunne gevoelens uit de Hanbaliten voortgekomen zyn. Zy zyn voor zeer rechtzinnig vermaart, en beweren de volstrekte en genadige predestinatie of voorbeschikking, en de natuurlyke voorbepaling: in 't kort, zy zyn onder de Musulmannen het gene de gestrengste Thomisten onder de Christenen zyn. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHARIOUN, ASCHARITEN, zyn leerlingen van Aschari. Om hun gevoelen wel te verstaan moet men zien wat grondt het zelve heeft in het Musulmansdom. Men vindt deze woorden in het twede kapittel van den Alkoran: *Godt zal u rekenschap doen geven van al het gene gy zult doen zien van buiten, en van al het gene gy verborgen zult houden van binnen in u; want Godt vergeeft dien 't hem behaagt, en hy straft dien 't hem behaagt, en dat om dat hy de Almachtige is, en van alles kan schikken naar zyn welbehagen.*

De uitleggers merken over deze plaats aan, dat de Musulmannen zeer verschrikt waren, wanneer dit vers bekent gemaakt wierdt; en velen hebben beweert, dat dit vers te niet gedaan is door een ander, waar van gesproken zal worden. Maar de ernstigste schryvers beweeren, dat het niet te niet gedaan is; om dat, zeggen zy, de te niet doening of de herroeping van het eene vers door het ander, dat volgt, geen plaats heeft dan in de wetten en willekeuren, en niet in de eenvoudige verhalen of in het voorstellen van zaken. Doch het vers, waar op het aankomt, niet anders zynde dan eene zuivere verklaring of voorstelling van de wyze van Gods handeling, en generlei wet of voorschrift in zich besluitende, kan nooit door een ander te niet gedaan of herroepen worden. De voornaamste Musulmannen zich dan over de leere van deze plaats zeer belemmert vindende, spraken met Aboubecer en Omar, op dat zy hunnen Propheet naar de uitlegginge daar van vragen zouden. Deze twee afgezanten volvoerden hunnen last, en zeiden tegen hem: *Zo Godt ons rekenschap vordert van alle onze gedachten, waar van wy geen meester zyn, en die wy niet naar onzen wille kunnen bestieren, wat hoop van zaligheit blyft ons overig? Alles wat wy kunnen doen is het quade niet in 't werk te stellen, dat zy ons ingeven.* Mahomet antwoordde hen: *Gy hebt horen zeggen, dat de Israëliten, na dat Moses hen den wille Gods verklaard hadt, tegen hem zeiden*: „ Wy hebben U gehoort; maar wy zullen niets „ waarnemen van het gene Gy ons geboden heeft. *Gy weet ook van hoe vele rampen de ongehoorzaamheit van dit volk gevolgt is: zegt dan, gy gelovigen*: „ Wy hebben de wille des Heeren verstaan, en wy zullen ons daar naar gedragen." Deze doorslepen staatkundige vermydde de zwarigheit, gelyk gemakkelyk te zien is. Dit antwoordt de geesten ondertusschen een weinig tot rust gebragt, en de ontroering der gemoederen van deze nieuwe Musulmannen gestilt hebbende, verklaarde Mahomet, om hen geheel tot rust te brengen, het volgende vers: *Godt belast den mensche niet dan met het gene hy doen kan, en rekent hem niet toe dan het gene hy door zyne ongehoorzaamheit of door zyne wederspannigheit verkregen heeft.*

Dit is de plaats, waar door men voorgeeft dat de eerste vernietigt wierdt. Ondertusschen bouwen de Aschariten gelykelyk op deze beide plaatsen het gevoelen, dat zy hebben wegens de vryheit en de verdienstelykheit der werken, dat regelrecht strydig is met het gevoelen der Motazalen.

Wat eigentlyk het gevoelen der Aschariten belangt, het zelve is, dat Godt een algemeen werkmeester zynde, ook waarlyk de Schepper en oorzaak is van alle daden der menschen; maar dat de menschen vry zynde, echter eene verdienstelykheit of eene onverdienstelykheit verkrygen, naar dat zy zich gewilliglyk tot de zaken begeven, die hen door de wet geboden of verboden zyn. Het woordt *verkregen*, of *verkryging*, dat men in deze laatste plaats van den Alkoran vindt, wordt van de Aschariten bepaalt *eene gebode daadt om eenige nuttigheit te verkrygen, of om eenig quaadt te ontgaan.* Doch om dat zulk eene daadt niet aan den Schepper kan toegeschreven worden, die noch nuttigheit noch nadeel ontfangen kan, zo volgt, dat de zelve enkelyk aan den mensche moet toegeschreven worden, die by gevolg daar van de meester is, en eene volkome vryheit geniet. Uit deze redenering volgt dan, dat onze daden wezentlyk en in der daadt door den Schepper voortgebragt worden; maar dat de toepassing, die wy 'er van maken, door onze gehoorzaamheit of ongehoorzaamheit aan de wet enkelyk van ons zelf is. Dit is het algemene gevoelen der Mahometanen, zo men de Motazalen daar van uitzondert. Houssain Vaez, deze twee plaatsen verklarende, zegt, dat wy door het eerste vers met een zaak belast worden, die boven ons vermogen is, en dat men ons eene zaak verkondigt, die wy onbequaam zyn te horen, dat zeer schrikkelyk schynt; maar dat wy door het twede wederom gerust gestelt worden; aangezien wy maar in Godt, aan zyn woordt, en aan zyne gezanten of propheten te geloven hebben, zonder eene van deze zaken van de ander af te scheiden, noch eenige der zelve uit te sluiten, alleen betuigende, dat wy zyne bevelen zullen gehoorzamen, hem biddende om vergiffenis van onze zonden van nalatigheit en van onbedachtzaamheit; en eindelyk, dat men hem maar heeft te bidden, *dat hy ons niet toerekene het gene van ons niet afhangt*, gelyk men in het vervolg van het zelve kapittel leest. Dit heeft Aschari naauwkeurig doen bepalen, dat Godt, zonder onrechtvaardig te zyn, ons kan toerekenen het gene niet in ons vermogen is te doen, of te laten.

Uit het gene hier boven bygebragt is, dat de Joden zeiden, na dat zy de wet Gods gehoort hadden, dat zy de zelve niet zouden waarnemen, schynt het in den eersten opslag, dat dit eene lastering is van Mahomet: want in de boeken van Moses wordt in het tegendeel gezegt, dat de Joden, na dat zy de wet gehoort hadden, beloofden de zelve te zullen doen. Maar Mahomet heeft door deze wyze van spreken willen uitdrukken, dat de Joden de zelve niet beter waargenomen hebben, dan of zy betuigt hadden niets daar van te zullen doen. Hy kan ook nog zien op die plaats van de Schrift, daar de propheet dit wederspannige volk verwyt tegen Godt gezegt te hebben: *Ik zal u niet dienen.* Voorts kan men door deze netelige verschillen van de Goddelyke invloijing, van zyne voorzienigheit in het quade, van de predestinatie, van de onmacht des menschen om goet te doen, en van de vrye wil, zien, dat 'er ook onder de Mahometanen de zelve verschillen zyn als onder de Christenen; waar uit men bespeuren kan, dat deze strydigheden bezwaarlyk zyn, en dat men niet qualyk zoude doen over deze stoffen de een den ander in de liefde te verdragen. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHAU, of ASCHAW, een vlek met een slot in opper-Oostenryk, aan den Donau, aan den mondt van de kleine rivier Ascha, tusschen de steden Lintz en Passau gelegen. Hier wordt een zware scheeps-tol gevordert. Eenige landbeschryvers geloven, dat Aschau het oude *Joviacum*, eene stadt van Noricum, is, welke anderen te Starnberg en anderen te Frankenmark, twee dorpen van opper-Oostenryk, naby de grenzen van Beyeren, plaatsen. In 't jaar 765 wierdt alhier eene vergadering van geestelyke en wereldlyke heren gehouden, welke door zommigen onder de Concilien gerekent wordt. *Baudrand.*

ASCHBARAT, eene stadt van Turquestan, de vergelegenste in het landt van Gotha of der Geten. Tamerlan deedt 'er een kasteel bouwen om deze volkeren in hunnen plicht te houden. Deze stadt is aan de overzyde van de rivier Sihon of Jaxartes, een maandt reizens van de stadt Samarcande, gelegen. Ahmed Ben Arabschah zegt, dat het Mohammet, zoon van Gehanghir, den zoon van Tamerlan, was, die 'er eene sterkte liet bouwen. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHBEHI, (*Schehabeddin Mohammed Ben Ahmed Al-Khathib*) leefde omtrent het 800 jaar van de Hegire. Hy is schyver van een Woordenboek van Arabische fierlykheden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHBOURKAN, of ASCHFOURKAN, eene stadt van de provincie van Khorasan, in de vierde luchtstreek gelegen, op 100 graden lengte, en 36 graden 45 minuten Noorder breedte, volgens de tafelen van Nassireddin en van Ulug Beg. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHEG, eerste koning van Persië van den tweden tak van den derden stam der Molouk Thaouaif, of der navolgers van Alexander, Aschganiten, of Aschganiden genoemt. Hy daalde in eene rechte mannelyke linie af van Fraiborz, den zoon van Kaous. Deze prins leefde in vrede met de navolgers van Alexander, die hem niet beledigden, en regeerde vyf en twintig jaren gelukkig, na dat hy de Aschkaniten verjaagt hadt. Van dezen Ascheg hebben mogelyk de *Arsaciden* hunnen oorspronk. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHEK, eerste koning van den stam der Aschkaniten, die de eerste tak van dien der Molouk Thaouaif, of der navolgers van Alexander den Groten in Persië uitmaken. De Oosterschehistorieschryvers geven voor, dat deze Aschek de zoon of nakomeling van Dara of Darab was, die de Darius Codomannus der Grieken en Latynen is, de welke door Alexander verslagen wierdt. Zy voegen 'er by, dat hy opstondt tegen Anthakasch, die Antiochus is, door de gunst der Persianen, die de kroon van Persië wederom aan het geslacht van Darius wilden brengen. Hy regeerde zeven jaren, en hadt twaalf koningen tot opvolgers, die den tydt van 165 jaren regeerden. Eenigen noemen dezen prins *Arschak*, en geven voor, dat de *Arsaciden* van hem afgedaalt zyn. Indien zulks waar is, moet men door Anthakasch, of Antiochus, de Seleuciden, zyne navolgers, verstaan. Aschek liet een zoon van den zelven naam na, die zyn opvolger was. Daar zyn echter historischryvers, die hem een zoon, Schabour genoemt, tot opvolger geven. *Lebtarikh. Khondemir. Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHENTON. Zie ASCHERNE.

ASCHERADE, eene stadt in de Lyflandsche provincie Letten aan de Duna, tusschen Riga en Koekenhuis naby de laatste plaats gelegen. Zy wierdt in 't jaar 1577 van den Czaar Joan Bazilowitz, en in 't jaar 1581 van de Polen ingenomen. *Zeil. Top. Liv.*

ASCHERNE, of ASCHENTON, *Ascarna*, eene kleine stadt in Ierlandt in de provincie van Mounster en het graafschap Limmerik, heeft haren naam van de rivier ASCHERNE, waar aan zy gelegen is.

ASCHERSLEBEN, eene van de drie landsteden des vorstendoms Halberstadt aan de rivier Eine, was eertyds onder den naam van *Ascanië* de hoofdstadt en het stamhuis der graven van dezen naam, die naderhandt den naam van Anhalt gevoert hebben; doch zy heeft sedert het jaar 1322 aan 't stift Halberstadt behoort, schoon de Anhaltsche vorsten gene moeite gespaart hebben de zelve weder onder zich te brengen; gelyk dan ook de vorst Wolfgang de zelve in 't jaar 1547 ingenomen, doch wel haast we-

wederom verloren heeft. Zie Ascanie. Zy heeft voor dezen onder de Hanzeesteden behoort, en in de jaren 1140, 1180, 1199, 1410, 1461, 1585, 1626, 1665, en 1680 door oorlog en brandt veel uitgestaan, doch naderhandt zich tamelyk wederom herstelt. Zy heeft twee kerken, in eene van de welke de Gereformeerden benevens de Lutherschen hunnen Godsdienst oeffenen. De stadt heeft een muur, benevens eenige werken van vierkante stenen, en een aanzienlyk gebiedt, waar in in het jaar 1700 een out zoutwerk wederom begonnen is, en waar toe ook het dorp Schierstadt behoort, het welk de stadt in 't jaar 1531 gekocht heeft. Naby de stadt op den Wolfsberg zyn nog eenige overblyfselen van 't overoude slot Ascanië, 't welk Albert de II, graaf van Ascanië, na des zelfs verwoestinge weder heeft begonnen op te bouwen, en door zynen navolger voltooit is; door Henrik den Hovaardigen en Henrik den Leeuw weder verstoort, en daartegen door Otto den Ryken, Albert den Beer, en vorst Henrik weder opgebouwt, die ook aldaar hun hof gehouden hebben, gelyk Bernhard de II mede gedaan heeft. Doch wanneer de stadt vervolgens aan het stift Halberstadt is gekomen, heeft men het laten vervallen, en in het jaar 1455 geheel doen afbreken, zo dat niets dan een klein stuk van den muur overig is. Tot het gebiedt der stadt behoorde eertyds een goet gedeelte van het grote Aschersleben sche of Gatterslebensche meir, het welk 3 mylen lang en 2 mylen breet geweest zoude zyn. Doch gelyk het zelve in 't jaar 1446 door het inleiden der rivier Sölke met voordacht gemaakt is, alzo is het zelve ook in 't jaar 1703 wederom droog gemaakt, en in landt verandert. *Script. generales & Brandenburg.*

ASCHGANIDEN, of ASCHGANIAN, de derde stam der koningen van Persië, die men voorgeeft een twede tak der Molouk Thaouaif of navolgers van Alexander den Groten in Persië te zyn. Khondemir vermengt de zelve met de *Aschkaniten*: maar Lebtarikh maakt daar van een byzonderen stam, waar van hy *Ascheg* den stichter maakt, en geeft aan dezen stam acht koningen, die op malkander gevolgt zyn gedurende den tydt van honderten vyftig jaren, na dat zy hunne voorzaten de Aschkaniten van den troon verdreven hadden. Deze plaats de is moejelykste en de duisterste van de gehele Persiaansche historie. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASCHHUIZEN, of ASCHHAUSEN, een adelyk geslacht in Franken, wiens stamhuis, van den zelven naam, in 't stift Wurtzburg gelegen is. Wilhelm leefde omtrent het jaar 1288. Johan Gotfried is bisschop van Bamberg en Wurtzburg geweest, van wien op zyn plaats gesproken wordt. Omtrent het jaar 1650 leefden Johan Bernhard, en Veit Godfried, domdeken te Wurtzburg, en Philip Gotfried, die met eene vrouwe van Saltzburg getrouwt is, en zyn geslacht voortgeplant heeft. *Bucelin.*

ACHKANITEN, ASCHKANIAN, of ASKANIERS, de derde Dynastie der oude koningen van Persië, dus genaamt van Aschek, den stichter der zelve. Deze Dynastie wordt doorgaans vermengt met die gene, die men Molouk Thaouaif noemt, gelyk op het artykel van Aschek gezegt is. Zommigen beweeren, dat deze Molouk Thaouaif moeten verdeelt worden in twee takken, waar van deze Askaniers den eersten uitmaken, maar de Aschganiers of Aschganiden den tweeden. Van een van beide komen de Arsaciden. Indien men 12 koningen telt in den eersten tak, die zamen 165 jaren geregeert hebben, zo vindt men 8 koningen van den tweeden, wier regering zich uitstrekt tot 150 jaren. Doch het is zeer waarschynlyk, dat deze twee maar een en de zelve Dynastie zyn, en dat men deze verdeeling verzonnen heeft, om een bequaam getal van jaren te vinden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ASCHMOUN, eene Egyptische stadt, niet verre van Damiate. Tusschen de steden Mansourah en Damiate vindt men een kanaal van den Nyl, dat den zelven naam draagt, maar by zommigen *Oschmoun* genaamt wordt. *De zelve.*

ASCHMOUNIN, eene stadt van Thebaïs, alwaar tegenwoordig nog eene menigte van pronknaalden, kolommen, pyramiden en andere gedenktekens gevonden worden, waar uit men de pracht der aloude Egyptische koningen kan afnemen. *De zelve.*

ASCHNAHI (Abdalaziz Ben Ali) was een rechtsgeleerde van de secte van Schafei, en stierf in 't 450 jaar der Hegire. Hy is de schryver van zeker boek, genaamt *Feraidh*, waar in hy wytlopig handelt van de opvolgingen, volgens de wetten van Mahomet. Dit geschrift draagt ook den naam van zynen schryver. Mahomet al Schaabi heeft 'er verklaringen over geschreven. *De zelve.*

ASCHOUR is eene der rivieren, die door de stadt Kasch in Turquestan lopen. *De zelve.*

ASCHOURA, een afgelegen eilandt, gelegen in de Indiaansche zee, aan de overzyde van 't eilandt Schamel, zynde tusschen beide een afstandt van 400 Italiaansche mylen. *De zelve.*

ASCHTIKHAN, eene stadt in 't landschap Transoxane, hebbende, volgens zommige schryvers, eene byzonder rechtsgebiedt, niet tegenstaande zy in de Sogdiaansche vlakte gelegen is, tien mylen van Kuschania, en zestien van Samarkande. Haar grondt is aangenaam en vruchtbaar, hebbende vele hoven. De stadt is met een kasteel en velerlei baden voorzien. Zy heeft, volgens het getuigenis van Bergendi, vele voorname mannen voortgebragt. *De zelve.*

ASCIBURG, *Asciburgus*, thans Tartaryë genaamt, is een gebergte van Polen, beginnende niet verre van het kleine stedeke Twar Dozzyn, in Hungarië, en op de grenzen van Silesië; en zich in 't Noorden uitstrekkende naar de rivier de Warte, en 't markgraafschap van Brandenburg, eindigt het met de Belt. De inwoonders noemen des zelfs doortocht Gollenberg. *Cluverus.*

ASCII, dat is, *zonder schaduwe.* Dus worden de inwoonders in de Zona torrida, of hete luchtstreek, tusschen de Tropici, dat is keerkringen, genaamt, om dat de zonne tweemaal over hun Zenith, of grondstip, gaat, in welken tydt zy onbeschaduwde genaamt worden, en geen schaduw van zich geven. De zelve volkeren worden ook *Amphiscii* genaamt, dat is, tweezy-schaduwige, of menschen, die de schaduw of tegen 't Noorden, of tegen 't Zuiden op de zelve wyze van zich geven.

ASCITEN. Ziet ASCODROGITEN.

ASCLEPAS, bisschop van Gaza in Palestina, was in 't jaar 325 op het algemene Concilie van Niceen, waar door hy in den haat der Arianen viel, en door de zelve in 't jaar 330 onder verscheide voorwendzelen uit zyne bediening gezet wierdt. Na de doodt van den keizer Constantinus wierdt hy wel weder herstelt, doch door de Arianen wederom verdreven, als wanneer hy zich by paus Julius begaf, die hem in 't jaar 331 op het Concilie van Rome onschuldig verklaarde: ook wierdt hy eindelyk weder in zyne bediening herstelt, en rechtvaardigde zich in 't jaar 347 op het Concilie van Sardica; waar op hy de kerk te Gaza, buiten de stadt in 't Westen gelegen, herbouwde. De tydt van zyne doodt is onzeker, hoewel Frenion, die in 't jaar 363 op het Concilie van Antiochië was, zyn opvolger schynt geweest te zyn. *Athanas. ad Solit. ad apol. de fuga. Epiphan. Hær.* 69. *Sozom. l.* III. *Theod. l.* I. *Baron. an. C.* 342. 347. *enz. Bollandus in Porphyr. ad d.* 26. *Febr. Hermant. in vita Athanas.*

ASCLEPIADES een vermaart natuurkundige en geneesheer te Rome ten tyde van Pompejus den Groten, verwierp de lere van Hippocrates, die hy gewoon was eene betrachting des doods te noemen. Hy liet toe, dat zich de patienten met allerhande ververschingen, ook wel met een hartigen teug wyn, verquikten, waar door hy een byzondere hoogachting verkreeg. Hy was, volgens 't verhaal van Plinius, uit Prusia, eene stadt in Bithynië, geboortig. Suidas vermengt hem zonder grondt met den Historieschryver van dien naam, die een zoon was van Diotimus. Doch deze twee verschillen eene gehele eeuw van malkander in hunnen leeftydt. Mithridates deedt hem grote aanbiedingen, ten einde hy aan zyn hof wilde komen; doch hy weigerde zulks, en bleef te Rome. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, waar van echter niets overig is, behalven het gene Plinius, Celsus en Galenus uit de zelve aanhalen. *Galen. l.* II. *de antid. l.* III. *de Crisib. Celsus l.* II. *c.* 6. & *l.* V. *c.* 1. *Apulejus Florid. lib.* IV. *Plin. lib.* VII. *c.* 137. *l.* XXIII. *cap.* 1. *l.* XXVI. *cap.* 3. *l.* XXIX. *c.* 1. *Vossius de hist. Gr. lib.* I. *c.* 18. & *de Philos. c.* 11. §. 38. *Castellan. in vit. Med. Meurs. Gesner. Simler. enz.*

ASCLEPIADES, geboortig van Phlius, gelegen in Peloponnesus, of Morea, was een beroemt philosooph van de Megarische secte, een leerling van Stilpon, dien hy ook Menedemus toebragt. Met dezen maakte hy eene vertrouwde vriendschap, invoegen zy besloten zamen in een huis te wonen. Men zag in hen Orestes en Pylades herleven. De armoede nootzaakte deze twee Philosophen hunne kost te winnen als opperluiden van metselaars, des zich Asclepiades minder schaamde dan Menedemus, ook wanneer hy half naakt kalk en steen op zyne schouderen den genen, die op het dak waren, moest aanbrengen, in 't gezicht van menschen, die hem kenden. Het gebeurde op zekeren tydt, zegt Athenæus, die van het bovengenoemde geen gewag maakt, dat er Areopagiten Asclepiades en Menedemus voor zich ontboden, om rekenschap te geven, waar van zy leefden; want men zag dat zy dik en vet waren, maar men zag hen nooit werken, en echter waren zy bekent voor arme menschen, doch die den gehelen dag in 't horen der geleerde Philosophen doorbragten. Zy, voor die hoge vierschaar verschynende, antwoordden: *Laat een molenaar hier komen.* Men ontboodt een molenaar, die verklaarde, dat deze twee menschen elke nacht in de molen quamen, en met malen twee drachmen verdienden. De Areopagiten, zich hier over ten hoogsten verwonderende, vereerden hen twee hondert drachmen. Doch indien zy geene goede rekenschap hadden kunnen doen, zouden zy gestraft zyn geworden.

Wanneer zy besloten hadden zich in den huwelyken staat te begeven, zagen zy beide naar eene gelegenheit om, waar door het hen gebeuren mogt zamen in een huis te blyven. Zy vonden derhalven eene moeder met eene dochter, die beide in staat waren om te trouwen. Menedemus, die de outste was, trouwde met de moeder, en Asclepiades met de dochter, onder die voorwaarde, dat de moeder het oppergezag der huishoudinge behouden zou. De dochter overlydende, gaf Menedemus zyne huisvrouw aan Asclepiades, en trouwde met een ryke dochter, onder voorwaarde, dat ze geen gebiedt in huisselyke zaken zou hebben. Dit geschiedde in Eretria, het vaderlandt van Menedemus. Asclepiades bereikte een hogen ouderdom, en verloor zyn gezicht, in welk ongeluk hy zich zo geduldig gedroeg, dat hy zeide: *Myne blindheit heeft my dat voordeel toegebragt, dat ik een jonge meer in myn gezelschap heb*, menende den jonge, die hem leidde. Zyne doodt maakte gene scheiding in de liefde tusschen hem en Menedemus, die, ziende, dat zyne slaven zeker gunsteling van Asclepiades, die gekomen was om het avondmaal met hem te houden, buiten het huis gesloten hadden, zeide: *Weet gy niet, dat ook de dode Asclepiades zynen vrienden myne deur opent?* en de deur openende ontshaalde hy hem. Asclepiades liet een ongeraden zoon na, dien Menedemus, zonder hem een woordt toe te spreken, uit het huis joeg, en hem daar door tot beterschap bragt. *Bayle Dict. Crit.*

ASCLEPIADES, een Novatiaansch bisschop, leefde in de IV eeuw, en tradt in onderhandeling met Atticus, bisschop van Constantinopel, die tegen hem zeide: *Ik pryze Novatus, maar geenzins de Novatianen.* Asclepiades vroeg hem, of hy hem die

ſpreuk wel wilde verklaren; waar op Atticus antwoordde: „ Novatus „ weigerde aan niemandt de geeſtelyke gemeenſchap dan den ge- „ nen, die gedurende de vervolging tot afgodery vervallen waren. „ Voor my, ik hadt het zelve wel kunnen doen; maar ik kan niet „ verdragen, dat de Novatianen de leken in den ban doen wegens „ kleine misdaden." Hier op zeide Aſclepiades: „ Daar zyn bui- „ ten overſpel meer doodzonden, om welker wille de kerk de „ geeſtelykheit voor altoos in den ban doedt; en de Novatianen „ doen ook de leken voor altoos in den ban, die zich aan deze „ zonde ſchuldig hebben gemaakt, latende het aan Godt alleen „ over de zelve te vergeven „. *Socrates Hiſt. Eccleſ.*

ASCLEPIODORUS was geboortig van Alexandrië, en een vermaart natuurkundige. Hy doorreiſde Syrië en de aangrenzende landen, om de zeden der inwoonderen te kennen. Wederkerende zeide hy, dat hy niet meer dan drie geſchikte en eerbare menſchen hadt aangetroffen. *Cœl. Rhodig.*

ASCLEPIODORUS, een vermaart ſchilder, wiens ſtukken van Apelles zelf geroemt wierden. De tyran Mnaſon kocht twaalf ſtukken, zynde twaalf geſchilderde Goden, van hem, ieder ſtuk voor 300 zilvere minen, of 5250 guldens; invoegen hy voor de twaalf Goden de ſomme van 63000 guldens naar onze munt betaalde. Plinius telt hem ook onder de beeldhouwers. *Felibien. Sandrart T. I. p. 2.*

ASCLEPIODOTUS, een der veldheren van den koning Mitridates, maakte met Myricon, Philotimus en Cliſtenes eene zamenzwering tegen het leven des konings; maar wanneer men ter uitvoeringe ſtondt te komen, openbaarde hy den toeleg zelf, en de zamengezworenen wierden met eene wrede doodt geſtraft. *Appianus. Oroſius. Liv.*

ASCLEPIODOTUS, (CASSIUS) geboortig van Nicea in Bithynië, was een boezemvriendt van Barea Soranus, die onder den keizer Nero onſchuldig veroordeelt wierdt. Hy verliet liever alle zyne goederen, nevens het vaderlandt, dan dat hy tegen zyn gewiſſe zynen vriendt zou beſchuldigen. Deze edelmoedigheit wierdt dies te ruchtbaarder, om dat Publius Egnatius Celer, een Griek van Berytus, en van de ſecte der Stoïſchen, zich door geldt liet omkopen, en, veinzende een uiterlyke vromigheit, Barea Soranus, wiens vriendt hy ook was, opentlyk aanklaagde. Doch deze trouwloosheit bleef niet ongeſtraft, en de zaken veranderden naderhandt van gedaante; want Aſclepiodotus wierdt door den keizer Galba wederom uit zyne ballingſchap geroepen, en Egnatius door Veſpaſianus gebannen. *Dion. Liv lib.* XII.

ASCLEPIUS, een biſſchop in Afrika, leefde in 't einde der V eeuw, en ſchreef tegen de Arianen. Gennadius getuigt, dat hy in zynen tydt tegen de Donatiſten ſchreef, en door zyne onderwyzinge zeer vermaart wierdt.

ASCLEPIUS was een philoſooph van Tralles, en leerling van Ammonius. Zommige ſchryvers brengen hem tot de II eeuw; anderen ſtellen hem later. Hy ſchreef eene verklaring over de cyfferkunſt van Nicomachus. *Voſſius de Mathem. c.* 10. §. 1.

ASCLETARION was een vermaart ſterrekundige, van wien Suetonius gewaagt, dat hy het einde van Domitianus voorzeggende, die keizer hem by zich ontboodt, hem vragende, of hy ook wel wiſt, welk zyn eigen einde zyn zoude? En wanneer Aſcletarion daar op antwoordde, dat hy van de honden ſtondt verſlonden te worden, beval de keizer, dat hy terſtondt gedood, en zyn lyk tot aſſche zoude verbrand worden. Doch wanneer hy op den houtmyt gelegt wierdt, ontſtondt 'er zo een geweldige plasregen, dat het vuur daar door wierdt uitgebluſcht, dies de honden de halfverbrande doodsbeenderen opaten. *Suet. in Domit. c.* 15.

ASCODROGITEN, of ARCITEN, *Aſcodrogitæ*, *Aſcitæ*, de benaming van zekere ketters, die omtrent het jaar 173 opſtonden. Zy hielden het eenigermaten met de Montaniſten. Een ieder van hen droeg een lederen zak by zich, om aan te tonen, dat zy die genen waren, die het Euangelium noemt *nieuwe zakken met wyn gevult.* Hier van daan hadden ze ook den naam van Aſciten, want 'Ασκὸς betekent by de Grieken een zak. Hen wordt ook nagegeven, dat zy in hunne vergaderingen altydt een boksvel vol wyn hadden, rondom het welke zy danſſende zich in dronkenſchap te buiten gingen. *Auguſtin. de Hæreſ. c.* 62. *Philoſtr. de Hæreſ.*

ASCOLI, by de Latynen *Aſculum Picenum*, eene ſtadt in het Anconitaanſche Mark, alwaar de rivier Caſtellano in de Tronto valt. Zy is groot, en naar de oude veſtingbouw-kunde wel verſterkt, en heeft twee citadellen, nevens een biſſchoppelyken ſetel, ſtaande onmiddelbaar onder den paus. Der zelver inwoonders waren de eerſten, die zich in een oorlog met de Marſen tegen de Romeinen verbonden, om beide de Roomſche conſuls of burgermeeſters om 't leven te brengen; en hoewel deze aanſlag ontdekt wierdt, ſloegen zy nochtans de handen aan den voorburgermeeſter (*proconſul*) en des zelfs ſtadhouder; waar op deze ſtadt door de Romeinen verbrand wierdt. Dit geſchiedde in 't jaar 663 na den opbouw der ſtadt Rome. Naderhandt is ze wederom herbouwt en verſterkt. Thans behoort ze tot het pauſſelyke gebiedt. Thomas Falzata ſtondt naar de heerſchappy dezer ſtadt, en verwekte nevens zynen zone Stolto een oproer; doch die beide wierden door Zotto di Miglianati beteugelt. In 't jaar 1557 is hier een treffen tuſſchen de Franſchen en de Spaanſchen geſchied. In 't jaar 1596 hebben 'er de geeſtelyken eene vergadering gehouden. *Liv. Appian. Paterc. Alberti Deſcript. Ital. Thuanus Hiſt. lib.* XVIII.

ASCOLI DI SATRIANO, by de Latynen *Aſculum Satrianum* of *Apulum* genaamt, eene ſtadt in Capitanata, gelegen in 't koninkryk van Napels, draagt den naam van een vorſtendom, en legt niet verre van het Apennynſche gebergte. Hier is een biſſchoppelyke ſetel, ſtaande onder den aartsbiſſchop van Benevento. De ſtadt is zeer out, by welke in 't jaar na den opbouw van Rome 476 Fabricius, Roomſch burgermeeſter, den koning Pyrrhus ſlag leverde. Roger, zoon van Guiſcard, heeft ze in de XII eeuw verwoeſt, wanneer ze tegen hem een opſtandt hadt verwekt. Thans is ze in een ſlechten ſtaat. *Liv. l.* XIII. *Appian. l.* I. *Blond. l.* XXII. *Alberti. Ughel. Ital.*

ASCOLIA. Dus wierdt zeker feeſt genaamt, dat de boeren rondom Athene ter eere van Bacchus vierden. Het heeft den naam van 't Griekſche woordt 'Ασκὸς, dat een lederen zak betekent: want ze waren gewoon, op dit feeſt een bok te ſlagten, om dat dit dier voor de wynſtokken zeer ſchadelyk is. Van des zelfs vel maakten zy een zak, en beſtreken den zelven met olie. Op dat vel danſten de jonge lieden op eenen voet, tot dat ze ſtruikelden en vielen; maar die in het danſſen niet viel, kreeg het vel tot eene vereering. *Suidas. Pollux. Meurſius in Græcia feriata.*

ASCONIUS *Labeo*, voogdt van den keizer Nero, voor wien die keizer, wanneer hy den troon beklommen hadt, van den Roomſchen Raadt alle tekenen van de burgermeeſterlyke macht verzocht en verkreeg. *Tacit. Annal.* XIII. 10.

ASCONIUS *Pedianus*, een vermaart ſpraakkundige van Padua, gelyk zommigen willen, en een zonderling liefhebber van Virgilius en Livius. Hy ſchreef ten dienſte van zyne kinderen geleerde aanmerkingen over de redevoeringen van Cicero: doch die zyn groten deels verloren. Een ander ASCONIUS, ook van Padua, was een beroemt Hiſtorieſchryver, en leefde ten tyde van Nero en Veſpaſianus. Zyne Hiſtoriſche werken zyn verloren. Plinius heeft zyne ſchriften tot het opſtellen van zyn zevende boek gebruikt. Zeſtig jaren out zynde wierdt hy blint, en leefde nog twaalf jaren. Voorts is de Aſconiſche familie te Padua zeer vermaart, hebbende den bynaam van *Pediana. Euſeb. in Chron. Scaliger in Animadv. Silius Italicus l.* XII. *Suidas in Apic. & Aſcon. Voſſius lib.* I. *de Hiſt. Lat. c.* 27. *Pignor. in Orig. Patav. Cavaccius in Elog. Patav.*

ASCONIUS, zoon van Tabbo, gehouden voor den eerſten hertog van Vrieſlandt, een vredelievend vorſt, meer gezet op de jagt en het ſchieten van vogelen dan op het doden van menſchen. Nooit randde hy iemandt aan, en van oorlog horende ruſtte hy niet voor dat hy de partyen tot vrede bewogen hadt. Dus luikte de regering onder zyne ſchaduwe meer en meer op, en de ingezetenen, door hem aangezet, beyverden den akkerbouw. Hy zelf timmerde tot gerief der landzaten het eene dorp voor, het andere na. Gelukkig, ware zyne ruſt niet geſtoort. Vremde voorſpoken. Het Rode Klif aan 't uitwerpen van vuur en vlam, rook en ſmook, damp en ſtank acht volle dagen achtereen. Uit een put, dien men groef een halven myl van Staveren, borrelde zulk een geweldt van zout water op, dat alle omleggende velden onderliepen, en drie jaren lang onvruchtbaar bleven. Twee Tritons of meermans quamen de Lauwers ingezwommen, ſtapten aan landt, zworven eenigen tydt door Vrieſlandt, zonder echter iemandt leet te doen, en kozen het zeepadt weder omtrent Weſterbirum. Al voortekens van eenig nakent onheil. Aſconius zeker wil men dat daar op geſtorven zy in den jare 173, latende vier zonen na. De twee outſte, Adelbold en Titus, volgden den vader in het gebiedt, doch ſtorven zonder kinderen. De derde, Richold, liet eenen zoon na, met name Ubbo, die na de doodt van zynen oom Titus hertog wierdt. Radbood, de vierde zoon, zette zich in Weſtvrieslandt neêr, waar van men wil dat hy een koninkryk oprechtte. Maar die deze vorſten in hunne ſchriften dus opgeven, kunnen ze met geen ouder ſchryvers bewaarheden dan *Andr. Cornelius*, *Occo Scarlenſis*, *Vlieterpius*, *Suffridus Petri*, *B. Furmerius*, en diergelyke. De drie eerſte zyn op verre na de geloofwaardigſte niet: ja zy ſtaan by *Ubbo Emmius* en diergelyke brave ſchryvers voor fabeldichters te boek. Suffridus Petri en Bernardus Furmerius zyn geleerde en beleze mannen, welſprekende ook en net van taal; maar de liefde voor hun vaderlandt en voor de oude geſchiedeniſſen heeft hun verſtandt en oordeel zo zeer benevelt, dat zy in 't lezen en beſchryven der Vrieſche outheden alle oordeelkunde ſchynen ter zyde geſtelt te hebben. *Nabericht op de Outheden van Vrieslandt.*

ASCOUGH, (WILLIAM) biſſchop van Salisbury, en biegtvader van koning Henrik den VI. Hy wierdt van het hoge outaar gerukt, en onmenſchelyk vermoord. Dit geſchiedde den 29 Juny des jaars 1450.

ASCOYTIA, *Aſcotia*, een vlek in Spanje, gelegen in Guipuſcoa, aan de rivier Urrola, tuſſchen de ſteden Placença en Toloſa. Hier wierdt Ignatius Lojola, de ſtichter van de ſocieteit der Jeſuiten, in 't jaar 1491 geboren. *Baudrand.*

ASCRAZAPES, koning van Aſſyrië, by Suidas en Strabo *Anatindaraces* genaamt. Hy was de opvolger van Ophratanus, en regeerde 41 jaren. Zommigen menen, dat onder zyne regering de Propheet Jonas de boete binnen Ninive predikte. *Euſeb. Reuſner. Calviſ.*

ASDOD, by de Latynen *Azotus*, eene ſtadt in 't Heilige Landt, niet verre van de zee gelegen, was een der vyf vorſtendommen der Philiſtynen, die aldaar hunnen afgodt Dagon hadden. De Iſraëliten ſchynen deze ſtadt niet voor de tyden des konings Uſia onder hun gebiedt gebragt te hebben, die hen echter door Tartan, veldheer van Sargon, koning van Syrië, wederom ontweldigt wierdt. Naderhandt wierdt ze door Pſammetichus, koning van Egypten, belegert, en na eene belegering van 29 jaren ingenomen en verwoeſt. Men vindt in volgende tyden in de oorlogen der Macchabeen van de zelve gewag gemaakt: ook heeft men in de Handelingen der Apoſtelen; dat Philippus, wanneer hy den kamerling der koninginne Candace gedoopt hadt, en door den geeſt weggevoert was, te Asdod wedergevonden wierdt. Het

was een aanzienlyke plaats, waar op de Arabieren een groten handel dreven. *Jos.* XIII. I. *Sam.* V. II. *Chron.* XXVI. *Es.* XX. *Jerem.* XXV. I. *Macchab.* X. *Hand.* VIII. *Mela lib.* I. *cap.* 10. *Strabo lib.* XVI. *Bochart Geogr. Sacr. lib.* II. *cap.* 12. *Bayle in* AZOTE.

ASDRUBAL, veldheer der Carthaginienzen, wierdt eerst in Afrika door Attilius Regulus, in 't jaar 498 na bouwinge van Rome, naderhandt door Metellus in 't jaar 503 geslagen. Deze laatste nederlage leedt hy by Palermo in Sicilië. Hy hadt eene grote menigte van gewapende olifanten by zich, waar van 26 door Metellus gedood, en 104 gevangen en in zegepraal omgevoert wierden. Zommigen menen, dat deze Asdrubal de zoon is van Mago, van wien Justinus XIX, 1 en 2 gewaagt. Zy voegen daar by, dat hy aan zyne wonde, die hy in Sardinië ontvangen hadt, gestorven is, nalatende een zoon, van den zelven name, die den oorlog in Numidië gevoert heeft. Anderen vermengen hem met dien Asdrubal, van wien in het volgende artykel gesproken wordt. *Livius. Plutarchus. Polybius.*

ASDRUBAL volgde zynen schoonvader Hamilcar, die in 't jaar 526 na den opbouw van Rome in een treffen sneuvelde, in des zelfs veldheerschap, tredende in des zelfs voetstappen van voorzichtigheit en dapperheit. Hy was de eerste, die de zeden der Carthaginienzen door mildadigheit veranderde; wanneer die te voren door gene geschenken konden bewogen worden. Dus wist hy de genegenheit des volks tegen de factie van Barcino op zyne zyde te brengen. Na een gebiedt van 8 jaren wierdt hy door een Spaansch dienstknecht, wiens heer hy onschuldig ter doodt hadt laten brengen, in 't gezicht zyner zoldaten vermoord. Zyn zwager Hannibal was zyn opvolger. *Corn. Nep. Liv. l.* XXI. *Polyb. l.* I. *&* II. *Diod. Sic. l.* V. *Florus. Eutrop. Orosius.*

ASDRUBAL, broeder van Hannibal, was een dapper veldheer der Carthaginienzen, toegenaamt *Barcas.* Deze benaauwde de Romeinen eerst in Spanje, doch wierdt door Scipio geslagen. Om dit te wreken stak hy met een machtig leger over naar Italië, belegerde Placenza, met den toeleg om zich by zynen broeder Hannibal te voegen; wanneer hy onvoorziens door Claudius Nero en Livius Salinator overvallen wierdt. Hy zelf wierdt gedood; 50000 Carthaginienzen wierden geslagen, en 5000 gevangen. Asdrubals hoofdt wierdt in de legerplaats van Hannibal geworpen, die op het gezicht van het zelve in verbaastheit uitriep: „ Nu erkenne ik den nakenden ondergang van Carthago!" *Liv. lib.* XXVII. *Florus. Polyb. Plutarch.*

ASDRUBAL, zoon van Guiscon, veldheer der Carthaginienzen in den tweden Punischen oorlog, was in Spanje ongelukkig, en wierdt na eene zware nederlage van P. Scipio in 't jaar 548 na den opbouw van Rome genootzaakt dat landt te verlaten. Hy zocht hulp in Gallië, keerde weder naar Afrika, en gaf zyne overschone dochter Sophonisba den koning Syphax van Numidië ten huwelyk, dien hy dus in den oorlog tegen de Romeinen inwikkelde, dat, wanneer Scipio Utica belegerde, hy zynen schoonvader met hondert duizent mannen te hulp quam. Doch in het jaar 551 wierden ze beide door Scipio geslagen; waar op Asdrubal te Carthago over verraadt beschuldigt, en ter doodt veroordeelt wierdt. Doch hoewel hem het opperbevel over 't leger ontnomen wierdt, hieldt hy echter nog een afzonderlyk leger zamen, tot dat Hannibal in Afrika quam, door wiens voorspraak Asdrubal vrygesproken wierdt, die hem zyne benden overgaf, en zich heimelyk te Carthago onthieldt. Doch wanneer zyne vyanden de oude beschuldigingen wederom vernieuwden, nam hy vergif in, en stierf in zyne vaderlyke grafstede, waar uit zyn lyk echter van het volk gehaalt en onthoofd wierdt. *Liv. lib.* XXVIII. XXIX. *Polyb. Florus. Appian. Alex. in Lybicis.*

ASDRUBAL, een ander veldheer der Carthaginienzen in den derden Punischen oorlog, poogde zyn vaderlandt tegen de Romeinen te beschermen: want wanneer deze de Carthaginienzen ontwapent, en hunne vloot verbrand hadden, greep hen Asdrubal met twintig duizent man zo hevig aan, dat 'er een groot getal Romeinen op de plaats doot bleef, dewyl de Carthaginienzen niemandt het leven schonken. In 't jaar 607 belegerde Scipio de stadt Carthago met al zyne macht, en trok het leger, dat tegen Asdrubal te velde was geweest, tot zich: doch deze wierp zich met een talryke manschap binnen de belegerde stadt. Des niet tegenstaande wierdt de zelve in 't jaar 608 door Scipio verovert; en wanneer Carthago reets in volle vlamme stondt, verweerde zich Asdrubal nog binnen den onoverwinnelyken tempel van Esculapius; doch moest zich eindelyk wegens gebrek aan mondkost en oorlogsbehoeftens met veertig duizent man overgeven. Zyne huisvrouw verkoos de doodt voor de gevangenis; en hebbende hare kinderen in tegenwoordigheit van haren man geworgt, en hem zyne lafhertigheit verweten, stortte zy zich van de hoogte des tempels in den brandt. *Appian. Alex. in Lybicis.*

ASEKA, of AZEKA, eene stadt der Amoriten, viel den stam Juda te beurt. Hier sloeg Godt door een geweldigen hagel het leger der vyf koningen, die Gibeon belegerden. De stadt wierdt naderhandt door den koning Rehabeam versterkt; doch eindelyk door den koning van Babel geheel verwoest. *Jos.* X. II. *Chron.* XI. *Jerem.* XXXIV.

ASELLIO, (SEMPRONIUS) een krygsoverste (*Tribunus militum*), leefde in 't 621 jaar van Rome. Hy was tegenwoordig by de verovering van Numantia in Spanje, nalatende een verhaal van 't gene in dien veldtocht was voorgevallen, waar van Gellius gewag maakt. Andere stukken van hem zyn insgelyks verloren; en 't gene men onder zynen naam heeft aangaande de verdeeling van Italië, en den oorspronk van Rome, is eigentlyk van Annius van Viterbo opgestelt. Dionysius van Halicarnassus spreekt met veel roem van dezen Sempronius Asellio in zyn boek van de Roomsche Oudheden. *A. Gell. lib.* II. *cap.* 13. *& lib.* XII. *cap.* 23. *Charisius lib.* II. *Barthius Adv. lib.* XXXII. *cap.* 2. *Voss. de Hist. Lat. lib.* I. *cap.* 8.

* ASELLIUS, (CASPAR) geboortig van Cremona, was een ervaren natuurkundige en geneesheer. Hy heeft allereerst de melkvaten in 't menschelyke ligchaam ontdekt, en in 't jaar 1627 een werk, genaamt *de venis lacteis, quarto vasorum Mesaraicorum genere*, geschreven. *Vander Linden.*

ASEWYN, of AESWYN, een adelyk geslacht, dat eertyds in Gelderlandt, en naderhandt in het sticht van Utrecht gebloeit heeft. GERARD *van Asewyn of Aeswyn*, ridder, hieldt de party van Eduard tegen zyn broeder Reinout in Gelderlandt omtrent 't jaar 1360. REINIER *van Aeswyn* was een van die genen, die Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, ontzeide, ter oorzake van Gysbert, outsten zoon van Buuren.

WILLEM *van Aeswyn* was maarschalk van Karel, hertog van Gelder, in het jaar 1493, en 1494: doch naderhandt in het jaar 1499 wordt hy zyn erfhofmeester genaamt. Hy trouwde met Elisabeth van Haeften, vrouw te Varik, dochter van Walraven, heer van Haeften, Helluw en Herwynen, wiens moeder was Adelise van Herwynen, en van Henrica, vrouwe van Varik, wiens moeder was Sophia van Aller van Stoutenburg. Deze Elisabeth hadt te voren nog twee mannen gehad; de eerste, Johan van Broekhuizen, heer van Weerdenburg en Amersojen, erf-hofmeester der landen van Gelre; de twede, Gerard van Flodorp, erfvoogdt van Roermonde, en heeft by alle drie kinderen nagelaten. Haar derde man, Willem van Asewyn, heeft by haar gewonnen REINIER, die aanstonts volgen zal, GERRIT, WILLEM, en HENRICA, die, getrouwt zynde met Zeine van Dort, nagelaten heeft ELISABETH *van Dort*, vrouw van Jan van der Hooft, maarschalk van den hertog Karel van Gelder; na wiens doodt zy hertrouwde met Oswald, uit het geslacht der heeren van Wassenaar, graaf van 's Heerenberg, heer van Boxmeer, Homoet, Heel, Bylandt, enz.

REINIER *van Aeswyn*, zoon van Willem en Elisabeth voornoemt, heeft als een lidt der ridderschap van Nimwegen in het jaar 1538 het verdrag ondertekent, ingegaan tusschen hertog Jan van Kleef, en hertog Karel van Gelder. Hy trouwde Agnes van Gent, dochter van Willem, heer van Meerwyk, daar hy by gewonnen heeft REINIER, die volgt.

REINIER *van Aeswyn*, zoon van Reinier en Agnes voornoemt, trouwde Josina van Broekhuisen, dochter van Eustaas, wiens moeder was uit het geslacht van Kock van Opynen, en van Cornelia van Wyhe, wiens moeder was Geertruit van Tengnagel: door welk huwelyk hy de goederen van Brakel en Langerak bequam. Hy heeft by haar gewonnen REINIER, van wien aanstonts volgen zal; AGNES, getrouwt met Florens van den Bongaart, heer van Nyenrode, een zoon van Beernt, en Isabella Turk, vrouw van Nyenrode; AARNT, en EUSTAAS, van wien naderhandt gesproken zal worden.

REINIER *van Aeswyn*, heer van Brakel, zoon van Reinier en Josina voornoemt, trouwde Mechtelt van Ysendoorn, vrouw van Sterkenborg, dochter van Antonis, wiens moeder was Oda van Amstel van Mynden, en van Ottche van Tuyl van Bulkestein, wiens moeder was Mechtelt van Matenes, door welk huwelyk hy de ridderhofstadt Sterkenborg erfde. Hy heeft by haar verwekt 1. REINIER, zonder kinderen overleden; 2. ANTONIS, die aanstonts volgen zal; 3. ODILIA, getrouwt met Adriaan van Matenes, heer van Riviere en van Opmeer, zoon van Jan, wiens moeder was Adriana van Duivenvoorde, en van Florentia van Kuilenborg, vrouw van Opmeer, wiens moeder was Agatha van Koulster, vrouw van Alkemade; 4. GEERTRUIT, getrouwt met Ysbrand van Merode, zoon van Ysbrand, wiens moeder was Catharina van den Koulster, en van Maria van Kuilenborg, vrouw van Zoeterwoude, wiens moeder was Agatha van den Koulster, vrouw van Alkemade; 5. EUSTAAS, heer van Wesenthorst, die in het jaar 1613 trouwde met Maria van Oostrum, dochter van Jan, kastelein te Woerden, wiens moeder was Maria Spruit van Kriekenbeek, en van Alyd van Reneffe, dochter van Gerard, kastelein van Woerden, wiens moeder was Geertruit van der Haar; 6. EVERHARD, zonder kinderen te Oostende overleden.

ANTONIS *van Aeswyn*, heer van Brakel en Sterkenborg, zoon van Reinier en Mechtelt voornoemt, trouwde Geertruit van Aldenboekum, by wie hy gewonnen heeft 1. ANTONIS, die aanstonts volgt; 2. ADRIANA, getrouwt met Jakob van Baaren, heer van Harmelen, zoon van Henrik, wiens moeder was Theodora van Zuilen, vrouw van Harmelen, en van Johanna van Zuilen van Nyveldt, wiens moeder was Catharina van Weerdenburg; 3. AGNES, getrouwt met Kornelis van Bronkhorst tot de Poll, amptman van de over-Betuwe. Deze Antonis wierdt in het jaar 1618 wegens de ridderhofstadt Sterkenborg beschreven in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht, en is overleden den 2 February in het jaar 1642.

ANTONIS *van Aeswyn*, heer van Brakel en Sterkenborg, zoon van Antonis en Geertruit voornoemt, trouwde Margareta Turk, by wie hy naliet eene dochter, ANTONETTA, die aanstonts volgt. Hy stierf omtrent den jare 1647, of 1648.

ANTONETTA *van Aeswyn*, vrouw van Brakel en Sterkenborg, erfdochter van Antonis en Margareta voornoemt, trouwt Gysbert van Matenes, heer van Matenes, Riviere, Opmeer, Zouteveen, ter Does, zoon van Jan, wiens moeder was Odilia van Aeswyn, en van Judith Piek, wiens moeder was Walburg van Wyhe. Zy heeft by hem een zoon en eene dochter gehad: doch zy zyn beide voor hunne ouders overleden.

AARNT *van Aeswyn*, heer van Ruwiel, zoon van Reinier en Josina, hier voor genoemt, trouwde eerst Catharina van Ysendoorn tot Sterkenborg, de jonger zuster van zyn broeder Reiniers vrouw,

vrouw, by wie hy gehad heeft 1. AGNES, of, volgens anderen, PATARINA *van Aefwyn*, vrouwe van Ruwiel, getrouwt met Gysbert van den Boetzelaar, erffchenk des vorftendoms Geldre; 2. N. *van Aefwyn*, getrouwt met N. van Wyhe. Zyne twede de vrouw was Alterda van den Boetfelaar, weduwe van Paulus van Affendelft, heer van Befoje. Deze Aarnt wierdt uit hoofde van de ridderhofftadt Ruwiel in het jaar 1618 befchreven in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht, en ftierf in het jaar 1622.

EUSTAAS *van Aefwyn*, heer van Grandberg en Langerak, zoon van Reinier en Jofina, hier voor gemeld, trouwde N. van Wachtendonk, by wie hy naliet REINHARD, heer van Langerak, en JOSINA. Hy ftierf in 't jaar 1607.

Het wapen van AESWYN is een fchildt van zilver, met vyf banden van keel.

ASFENDIAR was de zoon van Kifchtasb, en kleinzoon van Lohorasb, koning van de eerfte Dynaftie der Perfianen. Hy ftierf voor zynen vader, en quam by gevolg niet tot de regeering. Men houdt hem nevens Roftam voor eenen der grootfte helden van Perfië. Na dat hy Argiasb, zoon van Afrafiab, koning van Turqueftan, met eige handen gedood hadt, wierdt hy zelf met een pyl van Roftam doorfchoten. Men verhaalt van hem dezen krygsregel: „ Indien gy van uwe zoldaten wilt gehoorzaamt zyn, zo belaft „ hen gene onmogelyke dingen". Hy liet een zoon na, genaamt Bahaman, en toegenaamt Ardfchir. Deze volgde zynen grootvader in de regeering. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASGAR, eene landftreek in 't Afrikaanfche koninkryk Fez, grenzende in 't Weften aan 't landt Habat. Het is een der vruchtbaarfte en rykfte geweften aan granen, vee, wolle, huiden en boter. De hoofdfteden zyn Arafch en Alcazarquivir. *Marmol lib.* IV. *Afr.*

ASHAM, (ROGER) een geleert Engelfchman, geboortig van Kirby-wilk, gelegen in 't landfchap van York, was in verfcheide wetenfchappen, voornamentlyk in de Griekfche en Latynfche talen, zeer ervaren, en een boezemvriendt van Hieronymus Oforius, Johannes Metellus, en Johannes Sturm. Hem wierdt de onderwyzing der koninklyke prinfeffe Elifabeth, ten tyde van de koninginne Maria, toevertrouwt; en aangezien hy zeer welfprekent was, maakte men hem redenaar der univerfiteit van Cambridge. Naderhandt wierdt hy geheimfchryver der koninginne Elifabeth omtrent Latynfche brieven; en ftierf te Londen in 't jaar 1568, in 't 53 jaars zyns ouderdoms. Eduard Granta heeft hem ter eere eene lykrede gehouden. Men heeft van hem: *Epiftolæ familiares*; *Commendatitiarum Epiftolarum lib. I*; *Poëmata*, en een werk, genaamt *Topophilus*. *Thuanus lib.* XLIII. *Teiffier Eloges*

ASHBORNE, een vlek in 't Engelfche graaffchap Darby, gelegen op de grenzen van Straffort, in 't Noordweften der ftadt Darby. *Maty Dict. Geogr.*

ASHBURNHAM (LORDS). De pairs van Engelandt onder dezen tytel hebben hunnen naam van zekere aldus genaamde plaats in 't landfchap Suffex, gelegen tuffchen Hailsham en Battel. Het is buiten alle tegenfprake een der outfte familien, aangezien men vindt, dat BERTRAM *Afhburnham* ten tyde als Willem de Veroveraar uit Normandië quam, Sherif van Suffex, Surrey en Kent is geweeft. Zommigen noemen dezen Bertram baron van Kent, en verhalen van hem, dat hem koning Harald in 't jaar 1066 tot konneftabel van 't kafteel te Dover gemaakt heeft, het welk hy tegen den voornoemden Willem den Veroveraar dapper verdedigde, maar daarom op des zelfs bevel onthoofd wierdt. Anderen zeggen, dat hy een veldoverfte van Harald is geweeft, fneuvelende in het treffen by Battle-Abbey. In volgende tyden hebben mannen van dit geflacht zich zo door hunne dappere daden als door huwelyken in groot aanzien gebragt, hebbende eenige eeuwen lang hunnen fetel te Afhburnham, alwaar zy ook een voortreflyk huis hebben, en alwaar in 't begin der XVII eeuw JOHANNES *Afhburnham* een prachtige kerk gefticht heeft. WILLIAM *Afhburnham*, zoon van dezen Johannes, trouwde met Elifabeth, dochter van Johannes Lord Paulet van Hinton S. George, en teelde by haar JOHANNES. Deze wierdt in 't jaar 1689 van koning Willem den III Lord Afhburnham van Afhburnham gemaakt. Hy teelde by Brigitta, eenige erfdochter van Walter Vaughan van Barthomal, de navolgende kinderen: 1) WILLEM, die in de waardigheit van Lord zynen vader opvolgde, en met Catharina, dochter van Thomas Taylor van Clapham, trouwde, doch in 't jaar 1710 zonder erfgenamen ftierf; 2) JOHANNES, die na zynen broeder den tytel van Lord erfde; 3) BERTRAM; 4) ELISABETH, gemalin van Jakob Hayes van Bedgebury, 5) JOHANNA. De ridder DENNY *Afhburnham* van Bromham, gefproten uit eene collaterale linie van dit geflacht, wierdt in 't jaar 1661, den 10 May, tot baronet van Engelandt verklaart. *Peerage of England II. p.* 125. *Heylyn's help to Engl. hift. p.* 610, *Cambden's Britannia.*

ASHCOT (WILLEM) wierdt in 't jaar 1438 biffchop van Salisbury in Engelandt, en was ter zelver tydt geheimfchryver van den koninklyken Raadt. Het oproer, door Jack-Cade gefticht, heeft hem het leven gekoft: want wanneer zommige booswigten hem eerft van 10000 marken met geweldt berooft hadden, taften zy 's anderen daags hem zelf aan, wordende hy van hen in zyn biffchoplyk gewaadt van het outaar gerukt en gedood. Zyne klederen wierden van zyn dode ligchaam gefcheurt, en zyn bloedig hemdt tot een vaandel gebruikt. *The compleat Hift. of Engl. vol. I. p.* 405. *Heylyn's help to Engl. Hift.*

ASHDOWN, of ASSINGTON, eene kleine plaats in 't Engelfche landfchap Effex, niet verre van Rochefort, tuffchen den mondt van de Theems en Chrouch. Zy is vermaart wegens een bloedig treffen, aldaar in 't begin der XI eeuwe tuffchen koning Edmund Irofinde en Canut, koning van Denemarken, tot nadeel van den eerften, voorgevallen. *Cambden's Britannia. Beeverell Delic. de l'Anglet p.* 73.

ASHENTON. Zie ESTWODUS.

ASI, of ASIUS, was eertyds de naam van een klein riviertje in Italië, dat nu *Chiafcio* genoemt wordt. Het ontfpringt in 't Apennynfche gebergte, en loopt niet verre voorby de ftadt Affifi in den Tiber. Men meent, dat deze ftadt van dit riviertje, en van den daar omtrent gelegen berg Afi den naam ontfangen heeft. *Delic. de l'Ital. I. pag* 266.

ASIDEEN, eene zekere gezindheit onder de Joden, wierden ook *Chafidim* en *Tzadikim*, dat is, *rechtvaardigen*, genaamt; hoewel zich naderhandt de *Chafidim* van de *Tzadikim* afgezondert hebben: want deze bleven alleen by de heilige Schrift, doch de anderen ftreefden nog naar een groter heiligheit dan in de wet geboden is; en aangezien de overtollige goede werken voor zeer noodzakelyk gehouden wierden, waren zy by 't volk in grote achting. *Macchab.* XIV. 16. *Scaliger & Drufius de Tribærefio. Godwin de Ritib. Hebr. lib.* I. *c.* 9.

ASIE, *Afia*, een der vier deelen van de wereldt.

Des zelfs benaming.

De oude Grieken meenden, dat het aldus genaamt was van eene zekere nymphe, *Afia* geheten, eene dochter van Oceanus en van Thetys, en huisvrouw van Prometheus. Anderen beweeren, dat *Afius*, zoon van Cotys, en kleinzoon van Maneus, uit Lydië, de oorfprong van dezen naam is. Bochart is van gevoelen, dat dit wereldsdeel *Afia* is genoemt geworden van het Hebreeufche woordt חצי *Hhatzi*, dat is *het middelfte*, dewyl klein-Afië in zekeren opzichte tuffchen Europa en Afrika gelegen is.

Bepaling en uitgeftrektheit van Afië.

Afië heeft ten Noorden de Tartarifche, de Noord-en Yszee; ten Ooften den Chineefchen Oceaan en de Amerikaanfche Zuidzee; ten Zuiden den Indiaanfchen en Arabifchen Oceaan, en ten Weften de Middelandfche zee. Van Afrika wordt het zelve gefcheiden door de Rode zee, van de engte van Babel-Mandel af, tot aan de landengte van Suez. Van Europa wordt het gefcheiden door den Archipel, de engte van Gallipoli, de Zwarte zee, de zee van Marmora, de engte van Caffa, de Palus Mœotis, en door de rivieren de Don en de Oby. Des zelfs lengte, van den Hellefpont af tot aan de ftadt Malacca, het uiterfte van Indië, in de Oofterfche zee, begrypt dertien hondert Duitfche mylen, en des zelfs breedte twaalf hondert mylen; dat is te zeggen, gelyk men rekent, dat het in zynen omtrek, van het Ooften naar het Weften, vervat zeventien hondert en vyftig mylen, van den Archipel af tot den Chineefchen Oceaan, en van het Zuiden naar het Noorden vyftien hondert en vyftig mylen, van Malacca tot aan de Tartarifche zee.

Des zelfs oude en hedendaagfche verdeeling.

Strabo verdeelt Afië in vyf deelen, en Ptolemæus in zeven en veertig provincien; maar de gemeenfte verdeeling der ouden is de gene, die zy maakten van groot-en klein-Afië, zonder te fpreken van de verdeeling, die 'er gemaakt wierdt door den berg Taurus. Groot-Afië vervatte het Afiatifch Sarmatië en Scythië, Gedrofië, Carmanië, Drongiana, Arachofië, Bactriana, Sogdiana, Hyrcanië, Margiana, Parthië, Perfië, Medië, Sufiana, Albanië, Iberië, Colchis, Armenië, Mefopotamië, Affyrië, Arabië, Indië, Paleftina, Phenicië, Cappadocië, Cilicië, Galatië, Pontus, Bithynië, Lycië, Pamphylië, enz. Klein-Afië begreep Phrygië, Myfië, Lydië, Carië, Eolië, Iönië, en Dorië. De ouden hadden nog andere verdeelingen van Afië: maar die der hedendaagfche wereldbefchryvers fchynt natuurlyker te wezen, verdeelende Afië door de voornaamfte koninkryken, de welke het behelft. De zelve zyn Tartarië, Indië, Perfië, Arabië, Turkyë in Afië (behelzende Sorië, Natolië, Armenië, en Georgië), Moskovië in Afië, de eilanden van Japan, de Philippynfche, de Molukkifche, de eilanden van de Zondt, Ceylon, de Maldiven, Cyprus, en de eilanden van den Archipel naar den kant van Afië. Tartarië begrypt eigen Tartarië en woeft-Tartarië naar het Noorden, de koninkryken van Niuche, van Tangut, van Tibet, van Zagathay, of het landfchap van Usbeek Zuidwaarts. Aan de overzyde van den Ganges, en van de Golf van Bengale zyn de koninkryken van Azen, van Ava, van Siam, enz. Aan deze zyde van den Ganges en van de Golf zyn het keizerryk van den groten Mogol, de koninkryken van Golconda, van Dekan, enz. Aangaande de hoedanigheden en de regeering van dit deel der wereldt, en wegens de zeden en den Godsdienft der volkeren, die daar in wonen, zie de namen der landen en koninkryken elk in het byzonder.

De voornaamfte fteden van Afië.

Deze zyn Achem op het eilandt Sumatra; Aden in Gelukkig Arabië; Agra in het eigentlyke Indië; Aleppo in Syrië; Amafië in Natolië; Amedabat in het eigentlyke Indië; Anthachiab in Sorië; Aftrakan in het Moskovifche Tartarië; Bagdet in Ierak; Balfera in Woeft-Arabië; Bantam op het eilandt Java; Batavië op het zelve eilandt; Borneo op zyn eilandt; Bourfe in Natolië; Calicut in Indië aan deze zyde van den Ganges: Cambaja in het eigent-

eigentlyke Indië; Candy op het eilandt Ceylon; Canton in Sina; Casbin in Persië; Chio in den Archipel; Cogni in Natolië; Damascus of Scham in Sorië; Delly of Jehan-Abad in het eigentlyke Indië; Erzerum in Armenië; Famagusta in Cyprus; Goa in Indië aan deze zyde van den Ganges; Jeruzalem in het H. Landt; Jedo in Japan; Lahor in het eigentlyke Indië; Macao in Sina; Macassar op het eilandt Celebes; Malacca in Indië aan de overzyde van den Ganges; Manille op de Philippynsche eilanden; Mataran op het eilandt Java; Meaco in Japan; Mecca in het Steenachtige Arabië; Mocha in Gelukkig Arabië; Nangasakki in Japan; Nanquin in Sina; Odiaa of Siam in Indië aan de overzyde van den Ganges; Pequin in Sina; Rhodes in Natolië; Samarcand in Mauralnahar; Schiras in Persië; Smirna in Natolië; Suratte in het eigentlyke Indië; Tauris in Persië, en Trebizonde in Natolië.

Burgerlyk en kerkelyk gebiedt van Asië.

Asië is een byzonder kerkgebiedt geweest van het Roomsche keizerryk, in het welke eene onderburgermeesterlyke (*proconsularis*) provincie was, *Asië* genoemt, wiens aartsbisdom, de hoofdstadt van het gehele kerkgebiedt, was de stadt Ephezen. De onderburgermeester (*Proconsul*), die daar zyn verblyf hieldt, hadt den Hellespont en de eilanden onder zyn gebiedt. De andere provincien stonden onder het gebiedt van een stedehouder. Deze provincien waren Pamphylië, Lydië, Carië, Lycië, Lycaonië, Pisidië, en Phrygië, welke laatste sedert, als mede Pamphylië, in twee provincien verdeelt zyn. Aldus waren 'er ten tyde, toen men de uitrekening van het keizerryk opmaakte, twaalf provincien in het kerkgebiedt van Asië, welkers lyst met de aartsbisschoppelyke steden hier volgt:

Asië,	Ephezen.
De Hellespont,	Cyzicum.
Groot-Phrygië,	Laodicea.
Klein-Phrygië,	Synnada.
Lydië,	Sardis.
Carië,	Aphrodisium.
Lycië,	Myra.
Het I Pamphylië,	Perga.
Het II Pamphylië,	Sidus.
Pisidië,	Antiochië van Pisidië.
Lycaönië,	Iconium
De eilanden, waar op twee aartsbisdommen zyn,	Rhodus en Mitylene op het eilandt Lesbos.

De kerkelyke provincien van Asië zyn opgerecht volgens deze verdeeling. De bisschop van Ephezen was in den beginne het opperhoofdt van het gehele kerkgebiedt van Asië, het welk door zyne bisschoppen bestiert wierdt, gelyk 'er voorgeschreven is in den II kanon van het Concilie van Constantinopel. De bisschop van Ephezen verscheen met den eernaam van opperhoofdt van het kerkgebiedt op het Concilie van Ephezen, en het blykt, dat hy bevel hadt over alle de bisschoppen van Asië; maar sedert heeft de patriarch van Constantinopel de bisdommen van Asië, Thracië en van Pontus ingenomen; want na dat hy op de kerkvergadering van Constantinopel de eerste plaats hadt bekleed naast den bisschop van Rome, maakte hy zich allengskens meester van het rechtsgebiedt over deze bisdommen, en het zelve wierdt hem toegestaan door het Concilie van Chalcedonië. De setels van de aartsbisschoppelyke kerken waren in de burgerlyke hoofdsteden.

Voordeelen en hoedanigheit van Asië.

Deze voordeelen bestaan daar in, dat de eerste mensch in zynen schoot geschapen is, en dat uit dit gedeelte der wereldt de eerste volkplantingen zyn uitgezonden naar de andere gewesten van het geheel-al. In Asië heeft men al in de outste tyden machtige en bloejende koninkryken gezien. Dit werelds-deel heeft de andere in de Goddelyke wetten onderrecht, en Christus gezien gedurende den ganschen loop van zyn menschelyk leven hier op aarde. Verscheide grote Monarchyen zyn in dit deel der wereldt opgerecht geweest: want na den zondvloedt heeft het keizerryk der Assyriers aldaar een begin genomen door Belus of Ninus, tot de regeering van Sardanapalus. Sedert is het zelve overgegaan tot de Meden door Arbazes, tot den tydt toe van Astyages; tot de Persianen door Cyrus; tot de regeering van Darius, en tot de Grieken of Macedoniers, door Alexander den Groten. De Parthen rechtten daar mede een zeer machtig ryk op, het welk onder Alexander Severus eindigde, en weder tot de Persianen overging, tot 'er tydt toe dat het zelve als onderdrukt scheen en begraven door de Turken en Saracenen; maar dit ryk is weder opgekomen sedert het begin van de zestiende eeuw, omtrent het jaar 1515, onder de regeering van Ismaël Sophi. Asië heeft insgelyks de heerschappy der Saracenen gezien, de welke zich uitstrekte door des zelfs gehele gedeelte en door verscheide andere ryken. De lucht is daar byna overal gematigt; en indien men het gout, zilver, den overvloedt van granen, vruchten, geneeskruiden, drogeryen, reukwerken, de mynen, gesteenten, en meer andere voordeelen wil aanmerken, zal men bekennen, dat het het rykste deel der wereldt is. Het is insgelyks in Asië, dat men de wetten, de kunsten en wetenschappen haar eersten standt heeft zien grypen: ook hebben de verscheide Godsdiensten, die 'er sedert in de overige gewesten der wereldt zyn opgekomen, hunnen oorspronk uit Asië, namentlyk de Heidensche onder de Assyriers, de Joodsche onder de Hebreën, de Christelyke in het H. Landt, en de Mahometaansche in Arabië. Alle deze dingen worden elk in 't byzonder op andere plaatsen wytlopiger verhandelt, daar men spreekt van de volkeren, ryken, landen en provincien van Asië in het byzonder. *Strabo lib. I. & II. Plinius lib. V. & VI. Herodotus lib. IV. Pomponius Mela lib. I. Stephanus. Ptolemæus. Ortelius. Cluverus. Sanson. Du Val. Merula. Briet. Baudrand. Becman Hist. Orb. Terr. P. I. c. 6.*

ASIE. (KLEIN-) Zie NATOLIE.

ASIE, *Asia*, is de naam eener zekere plaats in Lydië aan de rivier Caistro, en den berg Emolus. Hier op zag men een zee en aangename weilanden. Sommige schryveren berichten, dat 'er ook eene stadt, genaamt ASIA, op deze plaats gestaan heeft; hoewel anderen daar van geen gewag maken. Ptolemæus plaatst in Susiana ook eene stadt, genaamt ASIA. *Homer. Il.* II. *Eurip. bacch.* 64. *Virgil. Suid. Eustath. ad Dionys. Byzantius Chorograph. Ptolemæus.*

ASIEL, of HASIEL, vader van Seraja, van den stamme Juda. Van hem wordt gemeld I *Chron.* IV, *v.* 35. Dit woordt betekent, *Dien Godt verheft*, of *verheffinge Gods. Simon Dict. de la Bible.*

ASILAS was zeer ervaren in de wigchelary, verstaande de tekenen der ingewanden in de offerbeesten, den loop der sterren, en der zelver betekenis, het geschrei en de vlucht der vogelen, de blixemen, en andere hemelvuren. Deze quam Eneas tegen den koning Turnus te hulp. *Virg. Æn. lib.* X.

ASINA was de bynaam van de familie der Corneliussen te Rome: want *Cornelius Scipio* hadt een stuk lands gekocht, en moest borge stellen voor den prys. Hy zondt eene ezelin met geldt geladen ter plaatse van 't gekochte landt, om borg voor hem te zyn. Dit gaf gelegenheit, dat hy in 't vervolg *Cornelius Asina*, (ezelinne) genaamt wierdt; welke bynaam naderhandt in zyne familie gebleven is. *Macrob. Saturn. lib.* I. *c.* 6.

ASINARA, thans ZANARA, eertyds *het eilandt van Hercules* genaamt, is gelegen op de Westzyde van Sardinië, naar den kant van 't voorgebergte Falcone. Het heeft in zyn omtrek 28 mylen, en is met een sterk kasteel voorzien. Hier omtrent wierden in 't jaar 1409 de Genuezen in een zeegevecht door de Arragoniers geslagen.

ASINARIA wierdt zeker feest genaamt, het welk de inwoonderen van 't eilandt Syracusa vierden ter gedachtenis hunner overwinninge, die ze by de rivier Asinarius, thans Falconata geheten, in Sicilië op de Athenienzen bevochten, wanneer ze de veldheeren Nicias en Demosthenes gevangen kregen. *Plutarch. in Nic.*

ASINDUM. Zie MEDINA SIDONIA.

ASINE. Zie ANCHORA.

ASINELLI, *la Torre delli Asinelli*, *Turris Asinellorum.* Dus wordt zekere toren te Bolonje in Italië genaamt, waar van aanmerkelyk is, dat hy, hoewel zeer smal, echter eene buitengewone hoogte heeft.

ASINEUS. Zie ANILEUS.

ASINIUS GALLUS, een Romeinsch Consul of burgermeester, was de zoon van Asinius Pollio, en zeer gehaat van Tiberius, voor eerst, om dat hy Vipsania, des zelfs gemalin, die hy op het bevel van Augustus moest verstoten, te vrouwe nam. Daarenboven beledigde hy Tiberius, wanneer de zelve in den beginne zyner regeering opentlyk voor den Raadt verklaarde, dat hy geen zonderlinge begeerte tot het ryk hadt, maar zich vergenoegde met het bestier van 't eene of 't andere gedeelte des ryks: want toen bragt hem Asinius Gallus door de vrage, welk stuk of gedeelte van 't Roomsche gebiedt hy dan het meest begeerde, in de uiterste verlegenheit. Hy was in 't jaar 746 na den opbouw van Rome nevens Marcius Censorinus Roomsch burgermeester, en hadt vele verdiensten, behalven dat hy naar gelegenheit dier tyden een weinig al te vry in 't spreken was. Onder andere schriften stelde hy ook eene vergelyking op tusschen zynen vader Asinius Pollio en Cicero, waar in hy, naar 't getuigenis van Plinius, zynen vader boven Cicero stelde. Doch dit geschrift wierdt door den keizer Claudius beantwoord, gelyk Suetonius bericht. Hy heeft zich in 't jaar 32 na de geboorte des Zaligmakers of vrywillig, of door last van Tiberius, doot gehongert. *Tacit. Annal. lib.* I. II. III. IV. *en* VI. *Dion. lib.* LVII. LVIII. *Plin. Epist. ad Pont. Crinitus lib.* III. *de Poët. cap.* 55. *Girald. de Poët. dial.* 8. *enz.*

ASINIUS POLLIO was de vader van den voorgaanden Asinius Gallus, en een vermaart redenaar ten tyde van Augustus, en nevens Cn. Domitius Calvinus burgermeester in 't jaar van Rome 714. Hy zegepraalde over de Dalmatiers, en stondt Marcus Antonius in den burgerlyken oorlog by met zeven legioenen. Wanneer tusschen Augustus en Antonius te Brundusium de vrede gesloten, maar naderhandt wederom gebroken wierdt, weigerde hy, uit liefde tot Antonius, nevens Augustus naar Actium te trekken. Hy was vermaart wegens zyne geleertheit, en beschreef in XVII boeken de geschiedenis van den burgerlyken oorlog, nevens eenige treurspelen. Ook stelde hy eenige redevoeringen op. Augustus, die hem anders zeer genegen was, gaf hem op zekeren tydt een steek in vaarzen; en wanneer hy van zommigen aangeport wierdt, Augustus te beantwoorden, zeide hy, dat hy zwarigheit maakte tegen iemandt te schryven, die de macht hadt om hem uit het landt te bannen. Hy stierf in 't 80 jaar zynes ouderdoms, vier jaar na de geboorte des Zaligmakers, in 't 47 jaar der regering van Augustus. Virgilius, nevens andere Latynsche en Griekscheschryveren, maken dikwils gewag van hem. Suidas getuigt, dat hy allereerst de geschiedenis der Grieken in de Latynsche tale beschreven heeft. Volgens het verhaal van Plinius heeft hy de eerste bibliotheek te Rome verzamelt. *Virgil. Ecl.* IV. *Horat. lib.* II. *Od.* I. *Sat. lib.* II. 10. *Dio lib.* LXVIII. *Tacit. Annal. lib.* I. & II. *Voss. de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 17.

ASINIUS QUADRATUS, een Historieschryver, leefde in de derde eeuw, ten tyde der Philippen, en schreef in de Griekfche tale de Historie van Rome, die hy *Millenarium* noemde, om dat 'er juist 1000 jaren sedert den opbouw van Rome verlopen waren, en men het duizentste jaarplegtig geviert hadde. *Suidas. Vossius. Meursii Bibl. Gr.*

ASINIUS QUADRATUS, uit Italië geboortig, schreef een uitvoerig werk van Duitschlandt, naar 't getuigenis van Agathias. Strabo en Stephanus maken ook gewag van hem. *Agath. Hist. lib.* I. *Strabo Geogr. lib.* IV. *Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 17.

ASISIA, eene stadt gelegen in Illyricum. Niger getuigt, dat hoewel deze stadt geslecht is, men echter nog verscheide merkwaardige overblyfzelen daar van vindt. Hy voegt 'er by, dat de plaats thans *Beribir* genaamt wordt. Hofman gelooft, dat ze *Bergane* genaamt wordt.

ASIUS, zoon van Dymantes, broeder van Hecuba, hoewel van een anderen vader, was van moeders zyde de oom van Hector, en quam Priamus te hulp tegen de Griekfche vorsten in de belegering der stadt Troje. *Homerus.*

ASIUS. Deze wordt by Suidas genaamt *Telestes*, en vereerde Dardanus, wanneer deze de stadt Troje opbouwde, het Palladium, of kleine beeldt van Pallas, aan de bewaring van het welke de behoudenis der stadt verknocht was. Van hem wordt gewag gemaakt by *Johannes Antiochenus.*

ASKE (ROBERT) was het hoofdt van den oproer, die in 't jaar 1536 in Engelandt verwekt wierdt. Hy was van een middelmatige afkomst, doch zeer bequaam om het volk te regeeren. De voornaamste oorzaak van den oproer was, dat Henrik de VIII het vyfde deel der inkomsten van zyne onderdanen eischte. Doch tot een voorwendzel diende de afschaffing der kloosters en van het pauslelyke gezag. In Lincoln bespeurde men allereerst de beginzelen van deze onlusten, die echter wel haast gedempt wierden. In 't tegendeel drong de oproer in York, en in het Noorden van dit ryk dies te veller door, invoegen het getal der misnoegden by zekere monstering aldaar bevonden wierdt tot 40000 aangegroeit te zyn. Men zag in hunne vaandels een krucifix met de vyf wonden van Christus en een kelk: ook wierden onder hen vele monniken en priesters gevonden, van welke zommigen met een kruis voor de vaandels gingen. Zommige Lords en groten voegden zich by dezen hoop; doch Aske was het hoofdt daar van, de voorzitter in alle vergaderingen, en hadt het opperbewindt over de krygsmacht. Hy gaf zich uit voor beschermer der kerke, en verleende de monniken, die van alle plaatsen by hem quamen, gehoor, en plaatste de zelve in kloosters, daar hy geen tegenstandt te vrezen hadt. Voorts stelde hy order op alles, betuigende echter een zonderlinge achting voor den koning te hebben. Wanneer ondertusschen het getal dezer oproerigen daaglyks toenam, en zy zommige vaste plaatsen, als Pomfretcastle, Hull en York, vermeesterden, ging hen de koning met macht te keer, biedende hen echter op den raadt des grave van Schrewsbury, die nevens den hertog van Nortfolk en grave van Darby het koninklyke leger geboodt, genade aan, ingevalle zy de wapenen wilden nederleggen. Deze koninklyke genade wierdt door een heraut naar Pomfret gezonden, alwaar zich ter zelver tydt Aske onthieldt. Deze liet den heraut met zo veel plegtigheit, als of hy een souverein vorst was, by zich brengen, hebbende den aartsbisschop van York aan zyne regter, en een Lord Darcy aan de linker zyde. Wanneer de heraut hem op zyn verzoek den inhoudt van zynen lastbrief bekent gemaakt, weigerde hy het koninklyke patent te laten openen en voorlezen, en zondt hem met een vry geleide te rug. Daar op belegerde hy Skipton-Castle en Scarborough, doch moest beide belegeringen opbreken. By de stadt Doncaster quam het koninklyke leger, dat maar uit 5000 man bestont, zo naby de rebellen, dat ze maar door de rivier Dune van elkander gescheiden wierden. Om dat nu deze rivier tot alle geluk voor de koninklyke armee al te hoog gezwollen was, zo begon men de tractaten te vernieuwen, en men liet onder de handt een gerucht lopen, dat de hoofden der misnoegden heimelyk hun verdrag aan 't hof zochten te maken. Dit en het gebrek van levensmiddelen noodzaakte eindelyk de rebellen, eenige gedeputeerden naar het hof af te vaardigen. Na vele onderhandelingen, die merendeels te Doncaster gehouden wierden, en waar by de malcontenten in den beginne hunne snaren al te hoog spanden, quam het echter eindelyk zo verre, dat ze de wapenen nederleiden, en een volkome amnestie erlangden. Hier onder was Aske mede begrepen; en wanneer niet lange daar na op nieuw een quaat vermoeden tegen hem wierdt opgevat, quam hy in 't jaar 1537 aan 't hof, en stelde zich voor den koning, van wien hy zeer gunstig ontvangen wierdt, en na weinig dagen verlof ontving om naar huis te keren. Men houdt daar voor, dat de goede krygstucht, door hem gedurende den opstandt in acht genomen, oorzaak is geweest, dat hem de koning zo genadig gehandelt heeft. Niet lang daar na namen de rebellen de wapenen weder op, en Aske wierdt in 't byzonder beschuldigt medepligtig zyn: ook zeide men, dat hy onder die genen was, die Carlisle meenden te verrassen. Maar na dat deze opstandt in korten tydt gestilt was, wierden vele der hoofden in verzekering genomen. Milord Darcy wierdt in 't jaar 1537 te Londen, en Robert Aske te York onthalst. *De Larrey Hist. d' Angl.* T. I. *p.* 383.

ASKELON, of ASCALON, hedendaags genoemt *Scalona*, eene stadt in Judea, in den stamme Dan, op den oever van de Middelandsche zee gelegen, was eene der sterkste vestingen van de Philistynen, en 520 stadien van Jeruzalem gelegen. Ze wierdt omtrent den jare 1153 door Boudewyn, koning van Jeruzalem, na eene belegering van vyf maanden verovert, en door Richard den I, koning van Engelandt, gedurende den heiligen oorlog versterkt. Ze is tegenwoordig slecht bewoont, bevindende zich naauwlyks zestig Moorsche familien binnen de zelve, nevens eene Turksche bezetting, om de stropende Arabieren en de Christen schepen, willende uit de beke Sorek versch water halen, af te keren. Deze stadt was outtyds vermaart wegens den tempel, ter eere der moeder van Semiramis aldaar gebouwt: ook hadt Herodes de Grote daar van, als zynde zyne vaderlyke stadt, den bynaam van den Askaloniter (*Ascalonites*). *Josephus Oudh.* VI. *boek* I. *kap. Wilh. Tyr. lib.* XVIII. *Jacob de Vitry Hist. Orient. lib.* I. *c.* 40. *&* 57. *Miraus.*

ASKEM-KALESI, de naam eener verwoeste stadt in Asië, en van een haven, anderhalve dag-reizen daar van af gelegen. Zommige schryveren menen, dat ze het oude *Halicarnassus*, hoofdstadt der koningen van Carië, is, vermits men daar ter plaatse vele marmere en andere oude gedenkstukken van dien tydt vindt. Jakob Spon meent, dat het overblyfzels van *Jasi* of *Jassi* zyn, oordelende zulks uit verscheide opschriften. Men vindt 'er onder anderen nog eenige stukken van een marmer schouwburg, outtyds gemaakt ter eere van Bacchus door Zopater, zone van Epicrates. Dit blykt uit een Griekfch opschrift. *Spon Itinerar. Grac.* I. *p.* 362. *Ricaut.*

ASKER MOKREM, eene stadt in 't landt Abbouaz, gelegen in Chaldea, anders *Irak* in Arabië genaamt. De stadt heet ook *Sermenraï*, en is gelegen aan den Oostelyken oever van de rivier de Tigris, op de lengte van 72 graden en 30 minuten, en op 34 graden Noorder breedte, in 't vierde klimaat, volgens de Arabische landkaarten. Zommigen menen, dat ze eertyds *Semirah* genaamt is geweest, en gesticht door Schabour Dhoulaktaf; doch Khondemir is van een ander gevoelen, zeggende in 't leven van Motassem, achtsten Kalif van den stam der Abassiden, dat deze prins, eene grote begeerte hebbende tot jonge Turksche slaven, eene grote menigte van zulke liet kopen, die wel haast de gehele stadt Bagdet vervulden. De inwoonderen bezwaarden zich by den Kalif over de baldadigheit dezer nieuwe zoldaten, en toonden door hunne menigvuldige oproeren, dat ze de zelve niet konden noch wilden verdragen. Dit gaf aan Motassem gelegenheit om eene nieuwe stadt te stichten, en die tot zynen gewonen setel te maken, om aldaar met zyne Turken in vrede te leven. Hier toe verkoos hy zekere plaats, genaamt Cathoul, omtrent tien of twaalf mylen van Bagdet gelegen; en bouwde aldaar in 't 220 jaar van de Hegire de stadt *Samara*, die ook *Asker* genaamt wierdt, naar de legerplaatse der Turksche soldaten. De laatste Imams uit den stam van Ali hebben ze *Askeri* bygenaamt, of om dat het de plaats van hunnen oorspronk was, of om dat ze hunne grafplaatsen aldaar hadden. Hier zeggen de navolgers van Ali dat Mahadi verborgen is, en dat hy hier zal geopenbaart worden in 't einde der dagen. De Kalif Motavakkel verliet deze stadt, en verkoos Giafariah tot zynen setel; maar zyn zoon en opvolger Montasser keerde weder naar Sermenraï. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASKETLE of ASKETEL, (WILLEM) een geestelyke in Engelandt, leefde in 't begin der XIV eeuw, en liet verscheide Historische boeken na, die zynen naam by de nakomelingen vereeuwigt hebben. *Leland. Pitseus. Vossius. Gesner. Simler.*

ASKEW, of ASCOUGH, (ANNA) wordt door de Protestanten voor eene martelaresse gehouden. Zy was de dochter van den ridder Willem Askew, uit eene voorname familie in Lincoln, een gewest in Engelandt. Haar man, genaamt Kyne, was zo groot een vyandt van de Hervormde religie, als zy de zelve voorstont. Zy wierdt derhalven van hem verstoten, en nam hare toevlucht naar Londen, begaf zich aldaar tot het lezen der H. Schrifture, en vorderde zo zeer in kennisse, dat 'er de doctoren, die ze poogden tot andere gedachten te brengen, verbaast over stonden. Zy was nog niet lange binnen Londen geweest, wanneer ze in de gevangenisse geworpen wierdt, om dat ze beschuldigt wierdt, dat ze de wezentlyke tegenwoordigheit van Christus in 't H. Avondmaal hadt tegengesproken. Hare vrienden verworven wel, dat ze in vryheit gestelt wierdt, onder voorwaarde, dat ze zeker geschrift, haar door den bisschop van Londen voorgehouden, zoude ondertekenen, en daar by belydenisse van de lighamelyke tegenwoordigheit van Christus in 't H. Avondmaal doen; doch zy protesteerde, dat ze zulks niet anders verstont, dan het de eerste Apostolische kerk verstaan hadt. Niet lang daar na wierdt ze te Greenwich wederom in verzekering genomen, en in Newgate gebragt, alwaar ze eenige schriften opstelde, die by zommigen nog in grote achting zyn. Zy schreef ook aan koning Henrik den VIII, en verdedigde hare mening tegen de Transsubstantiatie. Shaxton, bisschop van Salisbury, wierdt haar toegevoegt, om ze naar zyn voorbeeldt van gedachten te doen veranderen; doch zy bleef by haar gevoelen. Hier op wierdt ze in den Towr gebragt, en twee maal hevig gepynigt; wanneer de kanselier Wriothesley zelf voor de twede maal haar op de pynbank bragt, om dat de luitenant van den Towr zulks weigerde te doen. Zy volhardde des niet tegenstaande by haar geloof, en sprak in 't midden van hare smerten geen onbetamelyk woordt. Dies wierdt ze eindelyk ten vure veroordeelt. Men bragt haar op een stoel derwaarts, om dat haar lighaam door de pynbank buiten staat gestelt was om derwaarts te kunnen gaan. De bisschop Shaxton sprak haar toen nog lange aan, en de kanselier toonde haar een gezegelt koninklyk pardon, ingevalle zy hare mening verzaken wilde, doch zy verwierp die aanbieding. Dus deden ook drie mannen, die nevens haar over een gelyke beschuldiging ten vure gedoemt waren, en wierden zamen in 't jaar 1546 verbrand. *De Larrey hist. d' Anglet. Tom.* I. *p.* 528. *Fox hist. rer. in Eccles. gest.*

ASKILI (MAHMOUD BEN HOUSSAIN) schreef over het boek van Baidhaoui, genaamt *Anavor al tanzil.* Men noemt hem ook *Khaseni*, *Sadeki*, en *Ghilani.* Hy stierf in 't 970 jaar der Hegire. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASKITH is de naam van eene woeftyne in 't dal Hofaib in Egypten, alwaar eertyds een vermaart klooster was, in het welke Arfenius, na dat hy het hof van Theodofius hadt verlaten, zich begaf, om de gramfchap van Arcadius te ontgaan. Dit klooster, dat in 't oppergedeelte van Egypten gelegen is, of in 't beneden gedeelte van Thebaïs, heeft den naam van Arfenius ontfangen, en van Johannes, bygenaamt Caffir, of Coffair: welke bynaam hem fchynt gegeven te zyn van zekere ftadt, niet verre van daar gelegen. Deze ftadt is het oude *Coptos*, zynde de haven, van waar men uit Egypten naar Arabië zeilt, en alwaar eertyds de koophandel tuffchen de Egyptenaren en Arabieren gedreven wierdt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASLACUS (CONRAAD) wierdt te Bergen in Noorwegen den 28 Juny 1564 geboren, en begaf zich in 't jaar 1584 op de univerfiteit van Coppenhagen. Van daar vertrok hy in 't jaar 1590 naar Tycho Brahe, en bediende zich van des zelfs onderwys. Daar na reifde hy naar Duitfchlandt, Zwitferlandt, Vrankryk, Engelandt en Schotlandt. Als hy in 't jaar 1599 naar Coppenhagen wederkeerde, wierdt hy in het volgende jaar op die hogefchole tot profeffor in de Latynfche tale aangeftelt, en twee jaren daar na ook in de Griekfche. In 't jaar 1607 droeg men hem het hoogleeraarfchap der H. Godgeleerdheit op, en nam den tytel van doctor aan, wanneer hy in 't jaar 1614 zyne amptgenoten Refenius en Coccius eenige dwalingen voorwierp; in 't tegendeel befchuldigde hem Refenius van 't gevoelen van Neftorius. Doch deze twift wierdt op de ryksvergadering te Coldingen door koning Chriftiaan den IV beflift. Hy wierdt ook van zommigen befprongen, om dat hy de Philofophie uit de H. Schriftuur wilde halen, en tot dien einde eene *Phyfica* en *Ethica Mofaïca* in 't licht gaf. Hy ftierf in 't jaar 1624, den 7 Februarius, nalatende boven de reets genoemde werken een gefchrift *de Electione*; *de Natura Cœli triplicis, aërii, fiderii, perpetui*; insgelyks *de dicendi & differendi ratione*; welk laatfte in 't jaar 1622, den 2 Dec. te Rome onder het getal der verbode boeken geplaatft wierdt. *Refen. in fcript. Hafn. Vindingius in Acad. Hafn. Witte biogr. Barthol. de fcript. Dan. Molleri Hypomn. in Bibl. Sept. erud*

ASLAN, een vermaart veldheer der Tartaren, viel in 't begin der XVI eeuw in Mofcovië en Polen, en na dat hy den Cham der Tartaren Sat van den troon geftoten hadt, wierdt hy in 't jaar 1525 in zyne plaats verkoren. Aflan trok met 60000 paarden te veldt, en floeg zich met bewilliging des konings van Polen by den Dnieper ter neder, om op de bewegingen der Turken een waakzaam oog te houden. Eindelyk gaf hy aan Sat wederom eenige landen over, en oorloogde in 't jaar 1533 tegen de Mofcoviters. Hy ftierf kort daar na. *Neugebauer Hift. Polon. lib.* VII.

ASMAI (ABUSAID ABDALMALEK BEN CORAIB) wierdt geboren in 't 122 jaar van de Hegire, en ftierf in het 215, of 216, onder den Kalif Al-Hamoun. Het is een der vermaartfte leeraren onder de Mufulmannen: want hy was uitmuntent in de letterkunft en welfprekentheit: ook was hy zeer ervaren in de overleveringen, en hadt een volmaakte kennis van den Alkoran. Deze bekwaamheden veroorzaakten, dat Kalif Haroun Rafchid, hoewel zelf zeer bedreven, hem tot zynen leermeefter aannam. Maar deze leerling wilde hem eerft een leffe geven, overeenkomende met zynen ftaat en bequaamheit. Afmai getuigt 'er zelf van in een zyner werken, om te tonen, hoedanig een leerling hy te onderwyzen hadt. De Kalif fprak hem in dezer voegen aan: " Onderwys my nooit in 't „ openbaar, en verzuim gene gelegenheit om my in 't byzonder „ te onderwyzen. Luifter altydt naar 't gene ik u vrage, en antwoord „ my naaukeurig op myne vragen, zonder iets overtolligs daar by „ te voegen. Wacht u vooral, dat gy my niet tracht voor in te „ nemen, om u van myne toeftemminge te verzekeren, en u „ zelf een gezag op te rechten. Breid u nooit zeer uit over ge„ fchiedeniffen en overleveringen, die gy my zoudt verhalen, „ zonder myne toelating. Als gy bemerkt, dat ik het fpoor der „ gerechtigheit niet houde in myne meningen, poog my dan op een „ vriendelyke wyze wederom op den regten weg te brengen, zon„ der harde woorden te gebruiken. Onderwys my voornamentlyk in „ zaken, die tot eene redenvoering het allernoodzakelykft zyn, het zy „ ik die in 't openbaar, in de Mofquee, of elders doen moet. Spreek „ in gene duiftere en verborgene bewoordinge met my „. Deze leeraar was buitengemeen klein, maar van een levendigen en doordringenden geeft; en uit dien hoofde maakte men dikwils een toefpeling, als of hy zynen toenaam wegens deze byzondere hoedanigheden droeg. Maar het is zeker, dat hy *Afmai* toegenaamt is naar zynen groot-vader Afmaa. Hy is fchryver van verfcheide werken, onder welke de voornaamfte zyn, *Offoul al Kelam*, zynde de gronden der fcholaftyke Godgeleertheit, en *Fahauat-u-al nadérat*, dat is, zeldzaamheden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ASMERE, eene ftadt in Mogoliftan, den geweft van Afië, behoort eigentlyk tot Bando, en is gelegen aan den oorfpronk der rivier Padder, vyf mylen van de ftadt Bando in 't Zuiden. De inwoonderen van Mogoliftan bezoeken in deze ftadt met veel eerbiedigheit de grafftede van den Muhammedaan Hoghe Monée. Zie BANDO. *Baudrand.*

ASMIREEN, *Afmiræi*, worden zekere bergen in Afië genaamt, gelegen in 't landt van Seres, en der zelver landfchap Cataja. Dit landt is zeer groot, en maakt een gedeelte van Tartaryë, in een ruimen zin genomen, uit. *Nic. Sanfon.*

ASMODAI, dus noemen de Joden den opperften der Duivelen, gelyk blykt uit den Chaldeeufchen uitbreider over *Ecclefiaft.* I. Rabbi Elias zegt in zyn Woordenboek, genaamt *Thisbi*, dat Afmodai de zelve is met *Sammaël*, en leidt zynen naam af van het Hebreeufche woordt *Samad*, dat is, *verftoren.* Dus zoude Afmodai beduiden een verftorende Duivel. Zie SAMMAEL.

ASMONEEN. Zie ASSAMONEEN.

ASMUND, of AMOND de I, koning van Zweden, was de zoon van Suibdager, die Zweden, Noorwegen en Gothlandt vereenigde. Hy poogde zyn vaderlyk ryk te bewaren en uit te breiden, doch wierdt van Hading, koning van Denemarken, in 't jaar der wereldt 2930 met een fpies doorftoken, na dat hy 39 jaren geregeert hadde. Hy wierdt te Upfal begraven, nevens zyne gemalinne Gunilde, die op het horen van des konings doodt zich zelf om 't leven bragt. Hem volgde zyn zoon Uffo op. *Saxo Grammaticus lib.* I. *Eric. Pomerani Hift. Suec. Loccenii Hift. Suec.*

ASMUND, of AMOND de II, zoon van Ragwald, quam in 't jaar van Chriftus 220 tot de regeering, en nam de wapenen op, om den doodt van zynen vader wreken, die door Sovald, zoon van den koning van Denemarken, vermoord was. Doch hy wierdt door zyne eige doodt in dit voornemen gehindert, na dat hy vyf jaren geregeert hadt. *Saxo Grammat.*

ASNA, een ftadt in Egypten. Zie SYENA.

ASNATH, de dochter van Potiphar, wierdt Jofeph ten huwelyk gegeven, die by haar Ephraim en Manaffe teelde. *Gen.* XLI.

ASOLA, een fraai en fterk ftedeke in 't gebiedt van Brefcia, alwaar de rivier Chiefa in de Oglio valt, zes mylen van Mantua gelegen. *Baudrand.*

ASOLIUS. Zie ACHOLIUS.

ASOLO, *Afulum*, of *Acelum*, een kleine ftadt in Italië, in 't landt van Trevigni, behoort tot het gebiedt van Venetië. Zy is eigentlyk gelegen op een gebergte, aan den oorfpronk der rivier Muffon, tuffchen Padua en Feltri. *Baudrand.*

ASOPA. Zie ANAPLISTUS.

ASOPH, *Afaphi*, *Saffia*, of *Azaphi*, een zeehaven en ftadt in 't koninkryk Marocco, vyf mylen Zuidwaarts van Capo Contini, behelfde ten tyde van Nubianus 4000 familien. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar, doch de inwoonderen weten hun gebruik daar van niet te maken. De Portugezen hebben deze plaats by gelegenheit van der inwoonderen oneenigheit vermeeftert, en federt aldaar een factory aangelegt, en zich verfterkt. *Leo African.*

ASOPH, AZOW, of AZAK, by de Latynen *Tanais*, is een ftadt en vefting in klein-Tartaryë, gelegen op een heuvel en een fmal eilandt, aan den linker oever der riviere Don, niet verre van daar, alwaar hy zich ontlaft in de Palus Mœotis of den Meotifchen poel. Het is een zeer gewigtige plaats, zo ten aanzien van des zelfs fterken handel, als bequamen haven, en fterkte des kafteels, waar mede de ftadt, op zich zelf ook fterk, voorzien is. De Turken hebben deze ftadt al over lang bemachtigt, om daar door den Ruffen en Cozakken het ftropen in de Zwarte zee te beletten. De Mufcovitefs hebben menigmalen getracht zich van Afoph te verzekeren, tot beveiliging van hunne fcheepvaart en kapery, en hadden ze ook reets in 't jaar 1637 ingenomen, doch moeften ze wederom inruimen; tot dat eindelyk de Czaar, Pieter Alexowitz, naderhandt keizer, in 't jaar 1695 de plaats met eene grote macht belegerde, en in het volgende jaar den 28 July door hulp der keizerlyke en keur-Brandenburgfche ingenieurs veroverde, en ze in 't jaar 1700, wanneer hy den vrede met de Porte floot, behieldt; doch ze in 't jaar 1711 in den vrede by de Pruth wederom moeft overleveren.

ASOPUS, een rivier in Achaje, is een arm der riviere Cephiffe, ontfpringende in 't gebergte Cytheron, door Theben, Platæa, en Tanagris henen loopt, en tuffchen de fteden Orope en Cynofura in de zee valt. Thans wordt hy *Afopo* genaamt, en loopt in den Negropont, tegen over Oropon. *Strabo lib.* VIII. *Paufanias l.* II.

ASOPUS, eene rivier in Theffalië, wiens mondt vyf ftadien van Thermopyle gelegen is. Thans is zy bekent onder den naam van *Afopo*, hebbende zynen oorfpronk in 't gebergte Bunina, van waar zy loopt in de golf van Zeiton, volgens het verhaal van Sophican. In Macedonië is, volgens het verhaal van Livius en Strabo, ook eene rivier van dien name, die de wallen der ftadt Heraclea befpoelt. Nog is 'er eene in 't landt van Sicyon, die thans *Arbon* genaamt wordt, ontfpringende uit het gebergte Cœlofte, en zich ontlaftende in de golf van Corinthus. *Lloyd.* De dichters maken dezen Afopus tot een zoon van den Oceanus.

ASPAMITHRES was een gefneden, en kamerling van Xerxes, en zeer wel gezien by dien prins. Deze fpande met Artabanus aan om Xerxes en des zelfs kinderen te vermoorden. Doch wanneer Magabyfus deze zamenzwering ontdekte, wierdt Afpamithres wredelyk ter doodt gebragt.

ASPAR, veldheer van den keizer Theodofius den jongen, leefde in 't jaar 425. Hy verlofte zynen vader uit de gevangenis van den dwingelandt Johannes te Ravenna, en wierdt naderhandt met een leger in Afrika tegen de Vandalen gezonden, doch geflagen. Hy hielp keizer Leo den I op den troon van Conftantinopel, doch onder voorwaarde, dat deze zynen zone Ardaburius tot zynen opvolger zou benoemen. Dit deedt Leo, en gaf aan Ardaburius zyne dochter Ariadne. Doch als hy vernam, dat vader en zoon, beide Arianen, hem naar het leven ftonden, liet hy hen beide in 't jaar 471 doden. *Marcellin. in Chron. Niceph. lib.* XV. *Evagr. lib.* II. *Procop. lib.* I. *de bello Vandal.*

ASPASIA was naar 't getuigenis van Plutarchus, in 't leven van *Pericles*, geboortig uit Phocea, en de dochter van Hermotimus. Indien men Ælianus mag geloven, was ze van een volmaakte fchoonheit van ziele en ligchaam. Haar eerfte naam was *Milto*, maar die door Cyrus verandert wierdt in dien van Afpafia, hoedanig de boel van Pericles, die zo vermaart was, geheten wierdt. In hare tedere jongheit hadt ze het verdriet, dat de uitnemende fchoonheit van haar aangezicht door een gezwel aan haar kin gefchonden wierdt. De geneesmeefter, tot wien ze van haren vader gezonden wierdt, weigerde haar te genezen, dewyl hem de genezing wegens de armoede van Hermotimus niet kon betaalt worden. Milto, hier door in de uiterfte droefheit gezet zynde, en

zich zelf gedurig in een fpiegel beziende, wierdt eindelyk mismoedig, doch eindelyk in een droom onderrecht, hoe ze haar gezwel genezen kon. Dus wierdt ze de fchoonfte van hare fexe. Zy hadt blont en gekrult haair, grote ogen, kleine oortjes, een zacht vel; hare wangen waren als melk en bloedt, de lippen fchoner dan vermiljoen, de tanden witter dan fneeuw, volmaakte voeten en heupen, en eene ftemme zo lieflelyk als die der Sirenen. Met een woordt, zy fcheen een voorbeeldt van een volmaakte fchoonheit, en een meefterftuk der Nature. Noch haar inborft, noch de armoede hares vaders gedoogden, dat ze hare natuurlyke fchoonheit door eenig uiterlyk optooifel te hulpe quam. De landvoogdt van Cyrus, koning van Perfië, nam ze, in weêrwil van haar zelve, en van haren vader, nevens eenige andere fchone maagden, weg, en zondt zy aan 't koninklyke hof. Wanneer ze aan dien prins voorgeftelt wierdt, ftont hy op van tafel, en vermaakte zich, volgens de gewoonte der Perzen, met drinken. Milto was in 't gezelfchap van drie andere Griekfche maagden, die met hare genegenheit niet overeenquamen. Deze lieten zich blanketten en opfchikken naar de wille van hare voedfter en meefterefle, onthoudende alle de leffen, die haar door de zelve gegeven wierden, hoe ze zich gedragen moeften, wanneer ze by Cyrus gebragt wierden, en die prins zyn vermaak met haar wilde nemen. Maar Milto was hier van zo afkerig, dat ze niet als met flagen kon genootzaakt worden om zich naar de wyze dezer maagden te laten kleden en verfieren: invoegen zy, terwyl de andere maagden gelyk als om ftrydt den koning zochten te behagen, niet deedt dan wenen, durvende hare ogen niet opflaan, van wegens den onwaardigen ftaat, waar in ze zich bevondt. Wanneer Cyrus de gezamentlyke maagden belaftte, dat ze zich by hem zouden nederzetten, lieten ze het zich alle niet voor de twede maal zeggen, doch onze Afpafia moeft daar toe genootzaakt worden. De anderen lieten zich door dien prins betaften naar des zelfs welgevallen, maar Afpafia wilde met geen vinger aangeraakt zyn; en wanneer Cyrus naar haren boezem greep, ftont ze op, en wilde wegvluchten. Cyrus verklaarde daar op, dat hy nooit meer genegenheit gehad hadde tot eene der maagden dan tot haar, ziende hare kuifchheit: invoegen zy hem niet alleen in zyne liefkozeryen voldeedt, maar ook in gewigtige en hagchelyke zaken, waar toe een vaardig en fchrander oordeel vereifcht wierdt; dies hy zich menigmalen van haren raadt bediende, terwyl ze niet minder met verftandt als met fchoonheit begaaft was. Cyrus leefde ook met haar als of ze zyne wettige gemalin was, immers zy hadt geen minder eere en aanzien in 't ryk, en men gelooft zelfs, dat hy federt geen ommegang met eenige andere vrouwen gehad heeft. Het is dan geenzins te verwonderen, dat een gering boerinnetje uit Griekenlandt zo veel geruchts gemaakt heeft, dat daar door ook het hof des konings van Perfië vervult is. Na de doodt van Cyrus wierdt ze door laft van Artaxerxes naarftig gezocht, en als men haar in een bedroefden ftaat vondt, nootzaakte men haar het gewaadt, haar door den koning gezonden, aan te leggen. Dus by Artaxerxes gebragt zynde bekoorde ze hem dermaten, dat hy alle zyne krachten infpande om haar te doen vergeten den moordt van zyn broeder Cyrus. Hoewel hy niet dan na een langen tydt tot zyn doelwit quam. Zy was ook alleen in ftaat om hem te vertrooften, en de doodt van Tiridates, den fchoonften zyner kamerlingen, te doen vergeten. Deze Artaxerxes leefde vier en negentig jaren, waar van hy twee en zeftig koning was. Weinig tyds voor zyne doodt verklaarde hy zynen zoon Darius tot zyn opvolger, die toen reets vyftig jaren bereikt hadt. Nu was 'er een wet onder de Perfianen, dat die geen, die tot erfgenaam van de krone verklaart was, eene vereering eifchte, en dat hy, die hem daar toe verklaart hadde, hem dat verzoek, zo 't mogelyk was, inwilligde. Darius nu eifchte Afpafia, die hare fchoonheit in een hogen ouderdom nog volmaakt bezat. De koning, zyn vader, nam dit verzoek zeer qualyk, niet tegenftaande hy behalven zyne echte vrouw nog 360 fchone bywyven hadt. Hy antwoordde, dat Afpafia vry was, en zich kon, indien ze wilde, aan hem overgeven. Zy wierdt hem derhalven gegeven; want zy hadde zich voor Darius verklaart, wanneer ze gevraagt wierdt, wien van beiden ze verkoor. Maar naauwlyks hadt Artaxerxes haar aan zyn zoon toegeftaan, of hy ontnam ze hem weder, willende dat ze eene priefterefle van Diana zyn zoude, om haar dus tot een gedurige onthoudinge te nootzaken. Zo verhaalt het Plutarchus: doch Juftinus meldt, dat ze eene priefterefle van de Zonne gemaakt is. Dit gebeurde op een tydt, wanneer Afpafia reets vyf en vyftig jaar het bywyf van Artaxerxes geweeft was, en nu den ouderdom van vyf en zeventig jaren bereikt hadde; waar uit blykt, dat ze van eene uitmuntende en langdurige bevalligheit en fchoonheit moet geweeft zyn. Immers *Brantôme* ftelt ze in 't regifter der vrouwen, die hare fchoonheit tot haren hogen ouderdom behouden hebben. Doch *Bayle*, op het artykel van Cyrus, trekt het verhaal van *Plutarchus* nopens de bevalligheden en fchranderheit van *Afpafia* grotelyks in twyffel. *Ælianus Var. Hift. lib.* XII, *cap.* 1 doedt 'er ook een verhaal van, dat meer naar een Roman dan eene ware gefchiedenifle gelykt.

ASPASIA, geboortig van Mileten, was de dochter van Axiochus, en leefde in 't 444 jaar voor Chriftus. Zy was in de Philofophie, welfprekentheit en dichtkunft wel ervaren. Socrates wordt gezegt zich van haren ommegang bedient te hebben, om in de ftaatkunde en welfprekentheit te vorderen. Pericles droeg haar insgelyks eene grote achting toe, in zo verre, dat hy ze met verftoting van zyn eerfte echtgenoot ten huwelyk nam. Zy bragt het ook door Pericles zo verre, dat de Athenienzen die van Samos beoorloogden, wanneer deze met de Milefiërs wegens de ftadt Priene den oorlog begonnen hadden. Zy wierdt daarenboven voor de oorzake van den Megarifchen oorlog gehouden, waar uit de oorlog met Peloponnefus ontftaan is: want zommige dertele jongelingen van Athene hadden een vrouwmenfch van Megara ontvoert, om welk ongelyk te wreken de inwoonderen van die ftadt wederom twee vrouwlieden, Afpafia toebehorende, wegnamen, die daar op niet afliet, voor dat de Athenienzen die van Megara den oorlog aankondigden. *Plutarchus* in 't leven van Pericles. *Athenæus. Suidas. Bayle in* PERICLES.

ASPASIUS, geboortig van Biblos, was een Sophift, en leefde op een zelven tydt met Ariftides. Suidas getuigt, dat hy een Rhetorifch werk, nevens een Panegyrifche aanfprake aan den keizer Adrianus opgeftelt heeft. De zelve Suidas getuigt van den ander ASPASIUS, zynde van Ravenna, een Sophift en Hiftorie-fchryver, dat hy ook een Rhetorifch werk fchreef, nevens de gefchiedenis van Epirus en des zelfs inwoonderen, in twintig boeken begrepen.

ASPASTES, landvoogdt van Carmanië, wierdt befchuldigt, dat hy een oproer hadt willen verwekken gedurende het verblyf van Alexander den Groten in Indië, die, hoewel achterdocht hebbende, hem voor zich ontboodt en wel onthaalde, tot dat hy ten vollen van zynen toeleg verzekert was; wanneer Afpaftes als een verrader gedood wierdt. *Q. Curtius.*

ASPE, een dal in Bearn, tuffchen het Pyreneefche gebergte en de ftadt Oleron. Accobus is de voornaamfte plaats, alwaar de inwoonderen van het dal zich vergaderen, daar de rivier Oleron, genaamt la Gave d'Afpe, voorbyloopt.

ASPEBETUS was een Perfiaanfch overfte in de vyfde eeuw, hadt bevel van den koning Itzdegerdes, die een vervolger der Chriftenen was, dat hy niemandt uit het ryk zoude laten, het welk hy nochtans deedt; en wanneer hem de wyzen (*Magi*) hier over aanklaagden, voegde hy zich met zyne manfchap by de Romeinen, en wierdt van Anatolius wel ontfangen: ook wierdt hem het gouvernement over de Arabieren, die onder 't Roomfche gebiedt ftonden, toevertrouwt. Zyn zoon Terebon, die aan de eene zyde geraakt was, wordt gezegt tot twee kluizenaars, Euthymius en Theoctiftus, die zich omtrent Jericho onthielden, in een gezicht gezonden, en door de zelve genezen te zyn. Dit bewoog Afpebetus, dat hy zich nevens allen, die hem derwaarts verzelden, liet dopen, en Petrus genaamt wierdt; wanneer hy mede vele Saracenen en Arabieren tot het Chriftelyke gelove bekeerde. *Cyrillus Monachus* in 't leven van Euthymius. *Metaphraftes & Surius ad d.* 20. *Jan. Baron. ad an. Chr.* 420. *en* 431.

ASPENDIUS was een vermaart lierfpeelder, en gebruikte daar toe maar de linker handt, doch fpeelde zo kunftig en fyn, dat het byna niemandt, dan hy zelf, kon horen. Hier van daan hebben de Grieken de dieven by wyze van een fpreekwoordt *Afpendifche fpelers* genaamt, om dat zy gewoon zyn hunne kunftftukken in ftilte en tot hun eigen voordeel in 't werk te ftellen. *Afconius in Cic. Orat.* 3. *in Verrem.*

ASPENDUS, of ASPENDUM, een ftadt in Pamphylië, gelegen in 't Exarchaat van Afië, hadt eertyds een biffchop, ftaande onder den Metropolitaan van Sida. Zy was gefticht aan de rivier Eurymedon, achtien ftadien van Perga naar 't Ooften. Men hadt aldaar de gewoonte ter eere van Venus zwynen te offeren, om dat zekere Mopfus, eerfte infteller van deze offerhanden, wanneer hy van Argos naar deze ftadt wederkeerde, en zyne eerfte offerhande wilde doen, een zwyn ontmoette. Henr. Stephanus getuigt, dat Afpendus deze ftadt gefticht heeft. *Baudrand.*

ASPEREN is een der oudfte en doorluchtigfte geflachten van Hollandt geweeft, en heeft zynen oorfprong genomen uit dat van *Arkel*, hier na verhandelt, in FOLPERT, den tweden of jongften zone van Johan van Arkel, den III van dien name, by Alyd van Heufden, 's heeren Robbert van Heusden zufter. Deze Folpert, die mede heer van Leerdam geweeft is, liet twee zonen na, namentlyk GERRIT, die, gene kinderen hebbende, zyne heerlykheit van Afperen verkocht aan zynen neve, heer JAN den VIII van Arkel, die in 't jaar 1243 overleden is, en onder wiens nakomelingen deze heerlykheit tot op het laatft der veertiende eeuwe verbleef, wanneer Dirk van Polanen vander Lekke, ridder, vermeld in 't jaar 1309 als raadt des hertogs Albert van Beyeren, grave van Hollandt, te vrouwe kreeg de erfdochter van Robert van Arkel, heere van Bergambacht, Stolwyk en Afperen, en met haar de zelve heerlykheit. Jan de VIII van Arkel, voorgenoemt, liet Afperen na aan zynen jongften zone OTTO, welke vervolgens met zyne defcendenten den naam van deeze heerlykheit aangenomen heeft. Deze heer Otto van Afperen won by zyne wettige vrouwe, eene dochter des heeren van Hoboken by Antwerpen, zynen zone GUIDO van Afperen, die in een gevecht met de Vriezen by Staveren in het jaar 1345 nevens graaf Willem van Hollandt verflagen wierdt, nalatende I OTTO, heere van Afperen, ongehuwt overleden; II ELISABETH van Afperen, na haren voornoemden broeders doodt vrouwe van Afperen en Hageftein, de welke by haren man, Robert van Arkel, vyfden zone van Johan den XI van Arkel en heere van Bergambacht of 's Heeren Aartsbergen, die in 't jaar 1347 in een ftrydt by Luik verflagen wierdt, naliet alleenig eene dochter, die Afperen aan 't huis van Polanen, als voren gezegt is, overbragt. III HERBAREN van Afperen, heere van Acquoy, die 1397 nog leefde, en gewonnen heeft OTTO van Afperen, ridder, heere van Vuren, wierdt in 't jaar 1417 binnen Gorkom gevangen in het gevecht tuffchen de krygsbenden van gravinne Jakoba van Beyeren en die van jonker Willem van Arkel, wiens banierdrager hy genoemt wordt door *A. Kemp* in zyne befchryvinge der ftadt Gornichem. Hy wierdt in 't jaar 1424 door hertog Jan van Beyeren aangeftelt tot droft van Gornichem, en heeft nagelaten twee zonen, JAN en OTTO van Afperen, welke laatfte zonder kinderen geftorven is, doch de eerfte, zynde heer van Vuren, zyn geflacht voortgezet heeft. Hy zegelde in 't jaar 1456 nevens zynen voorgemelden broeder Otto, en

en won by zyne vrouwe N. Piek, uit een hoogadelyk geslacht van Gelderlandt, twee zonen en eene dochter, als I Herbert van Asperen, die volgt; II Otto van Asperen, ridder, en in 't jaar 1542 dykgraaf van den Tielerweert, die met Joz. Pylyzers uit Brabandt getrouwt is geweest, maar gene kinderen nagelaten heeft; III Johanna van Asperen, die ten man gekregen heeft heer Gooffen van Honselaar.

Herbert van Asperen voorgemeld hadt te vrouwe Jozyne Pylyzers, zyn broeder Ottos vrouws zuster, en verwekte by haar Johan van Asperen, en Henrica van Asperen, die ten man bekomen heeft Kornelis van Raaphorst te Vianen, en twee dochteren gewan, gelyk haar voornoemde broeder Johan, ridder, heere van Vuren, amptman van den Bommelerweert, by zyne vrouwe Maria van Rhoon eenen zoon en eene dochter, stervende hy in 't jaar 1576 binnen Arnhem, daar hy ook begraven wierdt. Zyne dochter Josina van Asperen kreeg ten man Reinout, baron van Brederode te Lexmonde, by den welken zy twaalf kinderen won, stervende in 't jaar 1601. Des zelfs zoon Pieter van Asperen was mede heer van Vuren. Hy kreeg te vrouwe Margareta van Diemen, dochter van Mr. Willem van Diemen, president in den hove van Utrecht, en won by haar, die in 't jaar 1609 overleden is, Joan van Asperen, heer van Vuren, gehuwt met N. van Grevenbroek. Het wapen van Asperen is gelyk dat van Arkel, te weten een zilver veldt, beladen met twee rode Fascen, onder en boven gecanteelt, de een tegen de ander, behalven dat Asperen 't zelve wapen breekt met een zwarte Meerle boven in den hoek.

ASPEREN, een klein, doch vermakelyk Hollandsch stedeke, aan de slinker zyde van de rivier de Linge, aan de grenzen van Gelderlandt, een half ure gaans van Leerdam en drie quartier van Heukelom gelegen in een der vermakelykste oorden van geheel Hollandt, maakt een gedeelte van 't landt van Arkel of Gorkom uit, plegende het zelve in oude tyden een leen der Arkelsche heeren te zyn, uit de welke de oude heeren van Asperen gesproten waren, zynde Folpert, jongste zoon van heer Jan den II van Arkel, daar mede van zynen vader beleent in 't begin der twaalfde eeuwe. Het stedeke met des zelfs aanzienlyk slot, veeltyds de verblyfplaats zyner heeren geweest, was van outs her al eene schone heerlyheit, die, by verhuwelykinge en 't uitsterven van 't mannelyk oir, van 't Asperens geslacht overgegaan is aan dat van Arkel van Bergambacht, Polanen, Langerak en Boetzelaar, van welken doorluchtigen stamme de zelve als nog bezeten wordt. Het stedeke is langwerpig vierkant, heeft een fraaie kerk met een toren en ruim koor, in welkers midden de heeren dezer plaatse, uit den stamme van Arkel gesproten, in prachtige graffteden begraven leggen; wyders een welgebouwt stadhuis en twee poorten, te weten de Heukelommer en Gellekommer, en stont hier ook voortyds een Kruisbroederen klooster, door heer Jan van Arkel met toestemminge van zynen neef, den heere van Asperen, in het jaar 1314 gesticht. Oorlogsrampen heeft dit stedeke menigmaal beproeft. In den jare 1480 wierdt het nevens het slot en blokhuis door de Bourgondischen met krygsvolk bezet, die door heer Wessel van Boetzelaar ingelaten waren tegen de wil en buiten kennisse van den medeheer van Asperen, Gysbert Piek. Diergelyke bezwaringe leedt het in 't jaar 1497 door eene talryke krygsbezettinge van de zelve volkeren, die den 21 December des zelven jaars weder wegtrok, uit hoofde van het getroffen bestandt tusschen de hertogen van Oostenryk en Gelder. Maar de allerfelste neep gevoelde dit stedeke in het jaar 1517, doordien de overste Selbach, met zyne Gelderschen uit Vrieslandt by Medenblik geland, en stropende en brandende door Noordhollandt, Amstellandt en Utrecht, tot hier toe genadert, en de poorten gesloten vindende uit bruskenovermoedt tot driewerf toe den aanval deedt, en telkens kloekmoedig afgeslagen zynde, met verlies van vyftig der zynen ten laatsten in den vierden aanloop en storm, die eenige uren achter een duurde, dit stedeke overrompelde, na dat de rapste burgeren verslagen, en de overigen vermoeit of gequetst waren, waar na, om het bloedt zyner krygslieden te wreken, waar van er by de duizent gesneuvelt waren, noch geslacht, noch ouderdom of plaatze aangezien wierdt; maar groot en klein, geestelyk en wereltlyk zonder genade nedergehakt is, en de overgebleve vrouwen en kinderen naakt en berooit uit de stadt gedreven zyn, waar in de Geldersche krygsbenden zich alles eigenden en onder elkander verdeelden. Namaals is Asperen in 't jaar 1574 door de Spanjaarden onder Chapin Vitelli ingenomen. Het slot is grotelyks bekent geworden door het dodelyk toeval van heer Rutger van Boetzelaar, die wegens een opgevatten haat in den jare 1460 aldaar door Willem van Buren, een Geldersch edelman, wierdt dootgeschoten, die ook deswegen naar den Hage vervoert en aldaar 't hoofdt afgeslagen is. Lang te voren was het eerste slot door Willem den I, grave van Hollandt, zynen heere Folpert van Asperen ontweldigt en grotelyks verwoest, 't welk de Nederlandsche outheitkenner Doctor Ludolf Smids op een verzonne penning heeft vereeuwigt, hebbende aan de eene zyde het borstbeeldt van grave Willem voornoemt, en op den anderen kant een gesloopt kasteel, met het randschrift: *Minuit vindicta dolorem* (de wraak vermindert de smert). Asperen behoorde voorhenen onder 't Utrechtsche bisdom, en is na de hervorming van den Godsdienst aldaar in 't jaar 1573 de eerste predikant geweest Quiryn de Palme, die, naar Leerdam gevlucht zynde, om dat hy aldaar beter verzekert meende te wezen, by 't geweldadig innemen van dat stedeke in 't jaar 1574 als gezegt is, nevens den predikant en schoolmeester van 't zelve, Joost de Jonge en Rogier Joosten, door last van den Spaanschen overste Chiapin Vitelli, buiten de poorte aldaar gehangen wierdt. *P. Bor Nederl. Oorlog. Boxhorn Toneel der Holl. steden. L. Smids Medalische Zinnebeelden.*

ASPERG, ook HOHEN-ASPERG genaamt, is een vesting, een uur van Ludwigsburg, tusschen Stutgart en Bittigheim gelegen, en was eertyds een graafschap. Crusius is van gevoelen, dat de graven van Asperg de zelve met die van Tubingen geweest zyn. Van deze is het naderhandt tot die van Wurtenberg gekomen. Ten tyde van den ongelukkigen hertog Ulrich wierdt deze plaats den keizerschen ingeruimt, doch bleef niet lange in der zelver macht, aangezien de keizer, zyne manschap tot den Italiaanschen oorlog nodig hebbende, alle de bezettingen uit het Wurtenbergsche trok. Deze vesting bestaat uit een slot, gelegen op een hogen berg, en hebbende rondom eene vlakte. Naar den kant van Stutgart is de hoogte niet groot, en van daar wilden de keizerschen de plaats in den dertigjarigen oorlog beschieten. Ook moest Everhard de III na den slag by Nordlingen, en het getroffen vergelyk de vesting zo lang inruimen, tot dat hy Hohentweil aan 't huis Oostenryk hadt overgegeven. Doch in den Westphaalschen vrede quam deze plaats, nevens andere, wederom aan de hertogen. De vesting heeft maar eenen ingang, en dubbelde grachten en muren. Op de linker zyde des ingangs, naar den kant van Bittigheim en Heilbrun, hebben de Franschen, die de vesting ingenomen hadden, in 't jaar 1689 den kruidtoren laten springen, waar door een groot stuk van den muur in de buiten-gracht viel: ook hebben ze het geschut afgevoert. Voorts heeft de plaats veel door brandt geleden. Doch dit was ligt te herstellen, ingeval de vesting van aangelegenheit was; maar ze is klein, en midden in 't landt gelegen; invoegen ze den vyandt niet beletten kan in 't hert van 't landt in te dringen. *Histor. Ephemer. Wurtenberg. Cruf. in Annal. Suev.*

ASPERMONT, ASPREMONT, een graafschap, en een slot, alwaar eertyds de graven dezes naams hunnen zetel hadden, gelegen in 't hertogdom van Lotheringen, niet verre van Metz.

ASPERMONT, een hooggraaffelyke familie, wiens oorsprong de geschichtschryvers van 't Italiaansche geslacht *Este* afleiden, noemende den vermaarden veldheer, Cajus Aetius, of Actius, wiens voorvaderen reets ten tyde der Tarquinische koningen te Rome aanzienlyk geweest zyn, den stichter dezer familie. Des zelfs zoon, Aurelius Aetius, teelde by Swanhilde, prinsesse uit Carinthië, Tiberius, eersten vorst van Este, Montferrat en Feltri, die stierf in 't jaar 482. Des zelfs naneef Bonifacius was de outgrootvader van Gondolardus. Deze teelde Aldoardus en Heribertus den I, vorst van Este en Montferrat, door wien het vorstelyke huis van Este in Italië is voortgeplant. Aldoardus wordt gezegt een neef gehad te hebben, genaamt Siegfried, die van Karel Martel, hertog van Lotheringen, uit erkentenisse zyner krygsdiensten, met het graafschap Aspermont beleent wierdt, en naderhandt Berthilda, zuster des hertogs van Metz, trouwde: hoewel zommigen dezen Siegfried een zoon van Valdusius, grave van Verdun, noemen. De nakomelingen van dezen eersten grave van Aspermont hebben zich in het twaalfde lidt verdeelt: want Arnoldus de II, een der zonen van Albertus den III, wierdt het hoofdt der Lindische linie doch Gobertus heeft den Aspermontschen stam voortgeplant. Zie RECKHEIM. Deze Gobertus hadt een zoon, ook Gobertus genaamt, die in 't jaar 1191 stierf, nalatende Godofredus den I, en Gobertus den IV. De eerste teelde Johannes en Gobertus, die beide den geestelyken staat verkoren. De tweede teelde Gobertus den V, die van Lodewyk den Heiligen, koning van Vrankryk, wegens zyne dapperheit, in den kruistocht betoont, in 't jaar 1295 hertog gemaakt wierdt. Zyne nakomelingen hebben zich vorsten en graven van Aspermont, Amblise en Dun genaamt, en door keizer Karel den IV is hen in 't jaar 1354 de macht verleent, te adelyken, en het muntrecht en andere privilegien te gebruiken. In 't jaar 1389 leefde Godfried de V, hertog van Aspermont, die zynen zoon Gobertus den VIII overleefde, en aan zyne dochter Johanna, gemalinne van Johan Guido, here d'Autel, of d'Hostel, het graafschap Aspermont naliet. Sedert is het door een huwelyk aan de graven van Leiningen gekomen. De voornoemde Gobertus noemde zich vorst van Amblise, houdende nochtans het recht op Aspermont. Zyn zoon Eduard teelde 1) Gobertus den IX, wiens kleinzoon Johannes van keizer Karel den V uit hoofde zyner dappere diensten de vryheit erlangde om het graafschap Aspremont wederom in te nemen; doch hy stierf middelerwyle zonder erfgenamen; 2) Godofredus, here van Sorcy, wiens twee zonen Johannes de III, here van Sorcy en Nantevil, en Wilhelmus, here van Vandy, waren, van welke de eerste merkwaardig is. Hy liet na Johannes den IV, die zonder erfgenamen stierf, en Karel, here van Nantevil, die vyf zonen teelde, onder welke aanmerkelyk zyn Absalon en Samuel. Des eersten zoon Karel wierdt door 't parlement van Parys wederom in 't graafschap van Aspermont herstelt. Zyne dochter Maria Louisa was de gemalin van Karel den III, hertog van Lotheringen: doch nademaal hy zonder erfgenamen was, moest hy het graafschap aan Henrik, here van Coulomne, des voornoemden Samuels kleinzoon, overlaten. Maar ook deze wegens de oorlogs-beroerten niet kunnende in de geruste bezitting van 't graafschap gestelt worden, gaf met bewilliging der naaste aanverwanten in 't jaar 1676 zyn recht aan Ferdinand Cobert, grave van Reckheim en Aspermont, over. Deze stierf den 1 February 1708. *Spen. Hist. insign. p. 577. seq. Imhof notit. Proc. Imp. p. 623. Holazackerus. Vojerius.*

ASPERMONT, eertyds een sterk bergslot en heerlykheit in 't landt der Graubunders, niet verre van Genins, hadt voor dezen zyne eigene heeren, doch die het reets in 't jaar 1272 aan 't bisdom Chur verkocht hebben. Of deze heeren van de maagschap der

der graven van Aspermont geweest zyn, blykt uit gene gedenkstukken. Schweiker, vryheer van Aspermont, geheime Raadt van keizer Frederik Barbarossa, wierdt in 't jaar 1153 als gezant aan de inwoonders van Milanen gezonden, die van de inwoonders van Lodi over dwingelandy beschuldigt wierden. Doch hy hadt het ongeluk, dat die van Milanen niet alleen den keizerlyken geloofsbrief verscheurden, en den zelven voor zyne voeten wierpen, maar hem zelf ook aantastten. *Stumpf. Schweitz. Chron. p.* 586. *Guleri Rhæt. Chron. p.* 130. 140. *Tromsd. acc. Geogr.*

ASPERN, een kasteel in Oostenryk, niet verre van Wenen, behoorde eertyds den Tempel-heeren toe, maar staat thans onder 't gebiedt der graven van Breuner.

ASPEROSA is het oude *Abdera*, toegenaamt *het Schone*, een stadt, gelegen in Romanië, op de kust van den Archipel, hebbende een Grieksch bisdom, en een haven, by het meir van Bouron; doch het is zeer klein, tusschen de rivieren Mariza en Carason.

ASPEVIEDO, een verwoeste stadt in Spanje, gelegen in 't koninkryk Valencia, by de rivier Elerda, zes mylen van de stadt Origuella in 't Oosten. In 't zelve koninkryk is een vlek, genaamt *Aspe*, gebouwt uit de puinhopen van 't oude Aspe, waar van het twee mylen gelegen is. De rivier Elerda loopt tusschen beide. *Baudrand.*

ASPERYCIA, een Spaansch vlek gelegen in Guipuscoa, aan de rivier Urrola, drie mylen van zee, en zo verre van Tolosetta naar 't Westen. *Baudrand.*

ASPHALTITES wordt zekere zee in 't Joodsche landt genaamt van de harsschollen, die met een zwavelachtigen damp gedurig daar uit opborrelen. Hier stonden eertyds de steden Sodoma, Gomorra, Adama en Zeboïm. De H. Schriftuur noemt het de *Zoudzee*. By Justinus wordt het de *Dode zee* genaamt, om dat ze niet bewogen wordt. Men zegt, dat 'er geen visch in kan leven, en dat de vogelen, die daar over willen vliegen, doot daar in vallen. Deze zee is 8 Duitsche mylen lang, en omtrent 7 mylen breet, en 7 mylen van Jerusalem gelegen. De rivieren, de Jordane en Arnon, lopen daar in, en rondom zyn bergen en steenklippen. *Gen.* XIV. *Num.* XXXIV. *Jos.* XVIII. *Joseph. Oudh.* I. *Oorl.* V. *Tacit. Hist. lib.* V. *Justin. lib.* XXXVII. *c.* 6. *Plin. lib.* V. *cap.* 16. *Kircherus. Becman Hist. Orb. terr. cap.* 3. *n.* 33.

ASPIDO, *Aspis*, een rivier in 't Mark van Ancona, behorende tot den Kerkelyken Staat, loopt in de Musone, en ontlast zich tegen over de stadt Loretto in de golf van Venetië. *Baudrand.*

ASPORENUS, een gebergte van Asië, niet verre van Pergamus, waar naar de tempel, gesticht ter eere van de Moeder der Goden, *Asporenum* genaamt is, en die godinne zelf *Asporena*. *Strabo lib.* XIII.

ASPRA, een dorp gelegen in den Kerkelyken Staat, in 't landt der Sabinen, aan de rivier Aja, tusschen Tivoli en Terni. Het was outtyds eene stadt der Sabinen, genaamt *Casperia* en *Casperula*.

ASPRAND, of ANSPRAND koning der Lombarden, verdreef in 't jaar 712 Aripert, en beklom des zelfs troon, doch stierf drie maanden daar na. *Paulus Diac. lib.* VI. *cap.* 36.

ASPRE is een kleine zilvere munt in 't Turksche gebiedt, ter waarde van vier penningen. Hier van zyn twee soorten; de grote, genaamt Siderecapsé, gebruikt de Sultan tot betaling zyner bedienden en zoldaten. De kleine worden in den gemenen handel gebruikt.

ASPRENAS (CALPURNIUS) kreeg van den keizer Galba het bewindt over Galatië en Pamphylië. Hy sloeg den gewaanden Nero in Cythnus, en zondt zyn ligchaam naar Rome. *Tacit. Hist. lib.* II. *cap.* 9.

ASPRES, *Aspera*, een stedeke in 't opper-Dauphiné, tusschen het gebergte, zeven mylen van Sisteron gelegen. *Sanson. Baudrand. Bourgon Geogr. Hist.*

ASPRIANUS. Zie FULVIUS ASPRIANUS.

ASPROPITI, of CALEOS, een stedeke in 't Europische Turkyë, gelegen aan de golf van Lepanto, niet verre van de Dardanellen. *Baudrand.*

ASPROPOTAMO, *Asper fluvius*, een rivier in Griekenlandt, neemt haren oorsprong uit het gebergte Mezzovo, en loopt van daar naar 't Zuiden in de Jönische zee.

ASSABERI RAZI een vermaart dichter, geboortig uit de stadt Rei, verliet zyn vaderlandt, en begaf zich naar 't hof van Mahmoud, zone van Sebekteghin, Sultan der Gaznaviden. Deze prins, die de machtigste van geheel Asië was, hadt door zyne mildadigheit alle voortreffelyke verstanden tot zich getrokken. Assaberi wierdt onder de eerste Persiaansche dichteren van zynen tydt gehouden; want zyne dichtkunst was teder en levendig, iets dat zich zelden zamen laat vinden, volgens het oordeel der beste dichteren van dien tydt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ASSAD is de naam van een der Arabische stammen, die zich door zyne macht zeer beroemt heeft gemaakt. *De zelve.*

ASSADEDDOULAT was de bynaam van *Saleb*, zoon van Mardas, uit den stam der Kelabiten. Hy was de stichter van de Dynastie der Mardassiden, en bemachtigde de stadt Aleppo, die als toen in de macht van Dhaher, Kalif van Egypten, was. Dit geschiedde in 't 415 jaar der Hegire, zynde het jaar 1024 na de geboorte van Christus. Na deze overwinning breidde hy zyne macht uit tot aan Baalbek in Syrië; doch hy wierdt in den loop zyner overwinningen door de doodt gestuit, wanneer Dhaher in zyne staten viel. Zyne kinderen nochtans maakten zich wederom meester van de vaderlyke landen, en zetten de Dynastie der Mardassiden voort. *De zelve.*

ASSADI (SAID BEN GIOBAIR AL-KOUFI) was een leerling van Ebn Abbas, een vermaart leeraar onder de Musulmannen. Hegiage deedt hem sterven in 't 95 jaar der Hegire, en hadt naderhandt een droom, in welken hy eene stemme hoorde, die hem de doodt dreigde voor ieder mensch, dien hy hadt doen sterven, maar dat hy voor Assadi 70 maal de doodt zoude ondergaan. *De zelve.*

ASSAF, een afgodt der Arabische Coraischiten; want ieder stam, gelyk die van Coraisch, hadt een byzonderen afgodt, dien ze eerden. ASSAF is ook de naam van een stedeke in Naharvan, een landschap in Chaldea. *De zelve.*

ASSAF, zoon van Barachia, was volgens de overlevering der Oostersche eerste staatsbediende van den koning Salomon. De bequaamheit van dezen Assaf bleek voornamentlyk in den tydt, wanneer Salomon zynen wonder-ring verloren hadt, waar in, naar het zeggen van de Oostersche volkeren, alle wysheit van Salomon verborgen was. De zelve overlevering schryft dezen Assaf de uitvinding van het wonderbare middel toe, waar door hy van Godt den hoogsten trap der volmaaktheit erlangde, die ooit een mensch gehad hadt. Het is om die reden, dat de Musulmannen hem doorgaans als een voorbeeldt van een volmaakt staatkundigen aanmerken. Deze is misschien die *Asaph*, van wiens naam in de Psalmen gewag wordt gemaakt. *De zelve.*

ASSAKEA (ABU ALI BEN MOHSEN AL DEMESCHKI) stierf in 't 571 jaar der Hegire. Men noemt hem ook *Ben Assaker*. Hy is schryver van het boek *Fadhail Alcoran*, dat is, de voortreffelykheden van den Alkoran, waar uit *Ben Toloun* zyn *Arbain*, dat is, zyne veertig overleveringen, gehaalt heeft. Daar is ook voorhanden een Historisch verhaal van de stadt Damascus, onder den name van *Tarisk Ben Assaker*. *De zelve.*

ASSAKY, of ASSEKY. Dus wordt die Sultane genaamt, die den eersten zone gebaart heeft, die in 't leven is. Doch zo haast als die sterft, gaat deze waardigheit tot eene andere over, wier outste zoon leeft. Zy is doorgaans de favorite des Turkschen keizers, en wordt ook de koningin der andere Sultanen genaamt. *Les nations du Levant peints par ordre de Mr. de Ferrioles.*

ASSALI, of SAILLY (GILBERT D') was de vyfde grootmeester der Johanniter orde te Jerusalem, en volgde in 't jaar 1167 op Arnoldus de Comps. Hy was een zeer dapper man, en beminde den oorlog. Tot dien einde maakte hy een verbondt met Amalrik den I, koning van Jerusalem, om Egypten aan te tasten. Hy hielp hem ook de stadt Belbeys veroveren, en dwong den Kalif en Sultan, afgezanten aan den koning Amalrik te zenden, die voor Caïro rukte, en die stadt zodanig beschoot, dat de Sultan den vrede moest verzoeken, en twee millioenen gouts voor de gemaakte onkosten beloven. Doch hy voldeedt maar 100000 daalders, en wanneer hem hulp toegezonden wierdt, begon de oorlog op nieuw. Niet lange daar na maakte zich Saladin meester van Egypten, en de tocleg van Amalrik hadt een ongelukkigen uitslag. Assali, die de voornaamste oorzaak van dezen oorlog was, ziende, dat zyne orde met meer dan 100000 daalders aan schulden bezwaart was, wierdt daar over zo mismoedig, dat hy zich in zyn Kapittel, het welk hy in 't jaar 1169 te Jerusalem vergaderde, van zyne bediening ontdeedt, na dat hy twee jaren geregeert hadt. *Bosius de l'Ordre de S. Jean de Jerus. Naberat Privileges de l'Ordre.*

ASSAMONEEN, of ASMONEEN, worden by de wereldlyke schryvers de Macchabeesche vorsten der Joden genoemt; doch het is onzeker, waar van zy dezen naam gekregen hebben. Josephus zegt, dat een hunner voorvaderen *Asmonæus* heeft geheten, zynde uit den stamme Levi gesproten, en hebbende een zoon gehad, Simon genoemt, de welke Johannes teelde, den vader van Matthatias, die de stamvader was van alle de Asmoneesche vorsten. Uit dit geslacht der Asmoneën, het welk zeer roemruchtig was in de laatste tyden van het Joodsche gemenebest, en den Godsdienst wakker voorstont, zyn van den jare der wereldt 3817, voor Christus 167, tot den jare der wereldt 3947, voor Christus 37, dat een tydt van hondert en dertig jaren uitmaakt, van Judas Macchabeus af tot op Antigonus, twaalf opperregenten der Joden geweest, de welke hen eerst als vorsten en hogepriesters, maar ten laatsten als koningen bestiert hebben, tot dat dit geslacht door Herodes den Groten ten eenemale is uitgeroeit geworden. Zie MACCHABEEN. *Josephus Outh.* XII. 1. *L'Empereur Not.* 5. *ad Midd. cap.* 1. *Sect.* 6. *Fuller. Miscell. S. lib.* II. *cap.* 13. *Hottingeri Thes. Philol. lib.* II. *cap.* 2. *Jonston de Fest. append. cap.* 2. §. 6.

ASSARACUS, zoon van Tros en Callirrhoë, was de vader van Capys, en grootvader van Anchises, wiens naam by *Homerus* en *Virgilius* zeer vermaart is.

ASSARHADON, koning van Assyrië te Ninive, volgde zynen vader Sanherib in de regeeringe, terwyl zyne twee broeders na den beganen vadermoordt de vlucht naar 't landt Ararat namen; zynde deze *Assarhadon*, of *Esarhaddon* II *Kon.* 19, 39 de zelve, die *Tob.* I, 24 genoemt wordt *Achirdonus*, by Josephus *Oudheden* X, 2 Ἀσσαραχόδδας, *Assarachordas*, Ezra IV, 10 *de grote en vermaarde A napper*, en in den *Kanon* van Ptolemæus *Assaradinus*. Gutberleth, Matthias en anderen noemen hem den laatsten koning van Assyrië, die van Merodach wierdt overwonnen na tien jaren regeerings. *Gutberlethi Chronolog. pag.* 101. *Matthiæ Theatr. Hist. pag.* 69; het geen Sleidanus ook bevestigt; en Suikers zegt in zyne *Algemene Geschiedenissen* I *Deel*, VI *Tydbestek*, III *Hoofdst. pag.* 79, dat Assarhadon niet alleen van Merodach Baladan, koning van Babel, in eenen veldslag wierdt overwonnen: maar dat het Assyrische ryk hier wierdt geëindigt, en onder de macht der Babyloniers quam, doende ook voorts op dezen Merodach-Baladan volgen zynen zoon Ben-Merodach. Doch dat dit alles op geen bewys steunt, toont Outhof in zyne *Uitlegginge over den Propheet Jonas, kap.* 1, 2, *pag.* 101, alwaar verder aangewezen wordt, dat Assar-

Assarhadon in 't geheel 50 jaren regeerde, eerst 37 in Assyrië, daar na nog 13 jaren in Assyrië en Babylonië. Om welke zake klaarder te begrypen de zelve zegt, dat men weten moet, dat ten tyde der Assyrische koningen Tiglat Pileser, Salmanassar, en Sanherib, in Babylonië stedehouders waren Nabonassar, Nadius, Chinzirus, Porus, en Jugæus, of Julæus. Voorts dat door de nederlage van Sanherib voor Jerusalem, en doordien de gemelde Asarhadon, met zyne broederen Adramelech en Sareser oorlogende, de handen vol werk hadde, verscheide volkeren, tot nog toe anders aan de Assyriers onderworpen, van hen begonnen af te vallen, gelyk de Meders onder Dejoces, en ook meer andere volkeren, als Herodotus leert *lib.* I, *pag.* 46, namentlyk ook de Babyloniers, die tot nog toe maar stadhouderen, afhankelyk van de Assyriers, hadden gehad; doch die nu onder Merodach, by Ptolemæus genoemt *Mardokempados*, een eigen koning opwierpen: waarom Babel 't ryk van Merodach genoemt wordt, *Jer.* L, 2. Deze Merodach Baladan was 't, die een gezantschap aan den koning Hiskias zondt, volgens het zeggen van den gemelden Outhof *pag.* 102 van zynen *Jonas*. Met dit gezantschap was Hiskias in zyn schik, en zag mede van de Assyriers af, makende vriendschap met Merodach den Babylonier; en dewyl Asarhaddon nu zelf genoeg in Assyrië te doen hadde, moest hy dit alles met goede ogen aanzien. Verder volgde op Merodach na eene twaalfjarige regeeringe te Babel Arkianus, die 5 jaren regeerde. Toen was 'er een ryksopenstandt van 2 jaren. Toen regeerde Belibus 3 jaren, toen Aproniadius 6, toen Regebelus 1, toen Mesessi Mordach 4, en toen was 'er een ryksopenstandt van 8 jaren; en dit alles gebeurde gedurende de regeeringe van Assarhadon te Ninive, die aldaar als vyfde koning van Assyrië, na Sardanapalus, 37 jaren régeerde, en wiens regeeringsjaren met die van zyne voorzaten Sanherib, Salmanasar, en Tiglat Pileser, (als men 't 13 jaar van Tiglat Pileser begint, waar mede Nabonassars tydrekening aanvangt) net zo vele jaren uitmaken, als de Babylonische stadhouders en koningen, van Nabonassar tot het einde van dien laatsten achtjarigen ryksopenstandt hebben doen verlopen, gelyk by Outhof aldus getoont wordt:

ASSYRISCHE KONINGEN.

1	*Phul.*	
2	*Tiglat Pileser*, die 25 jaren regeerde, doch in wiens 13de jaar Nabonassar begon	13.
3	*Salmanasar*	10.
4	*Sanherib*	7.
5	*Assarhadon*	37.
		67.

BABYLONISCHE STADHOUDERS.

1	*Nabonassar*	14.
2	*Nadius*	2.
3	*Chinsirus* en *Porus*	5.
4	*Jugæus*	5.

BABYLONISCHE KONINGEN.

5	*Merodach*, of *Mardokempados*	12.
6	*Arkianus*	5.
	Ryksopenstandt	2.
7	*Belibus*	3.
8	*Aproniadius*	6.
9	*Rigebelus*	1.
10	*Mesessi Mordach*	4.
	Ryksopenstandt	8.
		67.

Na dezen tydt, 't koninklyk geslacht te Babel ontbrekende, overmeesterde Assarhadon Babylonië, en regeerde aldaar nog 13 jaren, zynde dus de 5de Assyrische koning, maar in den *Canon* van Ptolemæus de 11de Babylonische koning met den naam van Assaradinus. Onder dezen Assarhadon quam Tobias weder te Ninive, met zyne vrouwe en zone, wyl zyn broeders zoon Achiachor schenker, zegelbewaarder en rentmeester van Assarhadon wierdt, ja de tweede naast den koning. Voorts maakte Assarhadon te Babylon zyn lusthuis en zeehaven, gelyk Perizonius aanwyst *Orig. Babyl. cap.* 6. En wyl Babylon nu in de macht van Assarhadon, koning van Assyrië, was, kan men begrypen, hoe de H. Schrift zegt, dat de koning van Assyrië volk schikte van Babel, en van Cuta, en van Ava, en van Hamath, en van Sepharvaim, en deedt de zelve wonen in de steden van Samarië, in de plaatsen der kinderen Israëls, welke zyn grootvader Salmanassar gevankelyk naar Assyrië hadde gevoert, gelyk men leest II *Kon.* XVII, 24. Dies het te verwonderen is, hoe de vermaarde Reland *Dissert.* VII, *de Samaritan.* §. 2, en meer andere grote Godgeleerden dit volk aan Salmanassar, of Sanherib, kunnen toeschryven, te meer, dewyl 't zelf uitdrukkelyk in de H. Schrift aan dezen Assarhadon wordt toegeëigent *Esr.* IV, 2. En uit deze volkeren, door Assarhadon in Samarië geschikt, namen de Samaritanen hunnen eersten oorsprong, of tydrang, welke zich tot op der Joden Tempelbouw na de Babylonische gevangenisse uitstrekt.

Verder was 't deze Assarhadon ook, die den koning Manasse, Hiskias zoon, liet gevangen nemen door zyne krygsbenden en naar Babel voeren. Vele geleerden schryven, door den valschen Metasthenes van Annius Viterbiensis misleid, dit gevangennemen toe aan Ben Merodach, den zone van Merodach, en Suidas schryft het aan Merodach toe; doch men zoude kunnen aantonen, dat dit niet waar is, wyl Merodach al dood was, als Manasse koning wierdt, terwyl Merodach ook geen koning van Assyrië was, maar van Babylon, en te goet een vriendt van Hiskias, dan dat hy zynen zone Manasse zoude gevangen wegvoeren. Maar dat Assarhadon dit deedt, en zich dus op Israëls koning wreekte. Zie *G. Outhof* in de gezegde *Uitlegginge over Jonas pag.* 105. *enz.*

ASSARUS, (JOHANNES FRANCISCUS) een Siciliaansch geneesheer en wiskunstenaar, wel bedreven in de geschiedenissen zyns vaderlands, en even geleert in de medicynen. Hy ging in den jare 1587 alle geneeskundigen in de openbaar gehoudene twistredeneringen verre te boven, dat hem in diepe gunst bragt by den grave van Albalista, onderkoning van Sicilië. Joannes Paulus Chiarandanus spreekt met groten lof van Assarus in zyn *Histor. Platiæ lib.* IV, *cap.* 3; getuigende aldaar met eenen, dat hy in de Italiaansche tale geschreven heeft de historien der stadt Piazza (*Historia della citta di Piazza*), waar uit hy eenige stukken bybrengt in 't gemelde boek. *Bibl. Sicula.*

ASSASSINIERS, ASSINIERS, *Assanitæ*, *Hassesini*, of *Chasii*, was eertyds een volk in Phenicië, en bewoonde 10 of 12 steden omtrent Tyrus. Zy waren den Mahometaanschen Godsdienst toegedaan, en verkoren onder zich een koning, dien ze den *Ouden van 't gebergte* noemden: ook queekten zy gedurig een zeker getal jonge manschap aan, die ze tot moorden en roven gebruikten. Zy betaalden den Tempelheeren jaarlyks zekere schatting, en beloofden het Christelyke gelove aan te nemen, ingevalle ze van die belasting ontheft wierden. Doch de ridderorde sloeg zulks af; het welk den ondergang van het Christendom in 't Oosten, en het verlies van 't koninkryk van Jerusalem naar zich sleepte. De geschichtschryvers verhalen verscheide merkwaardigheden van dit volk. Zommigen zeggen, dat ze eene Mahometaansche ridderorde onder zich hebben opgericht, en een zekere plaats met schone woningen en tuinen versiert gehad hebben, die ze het Paradys noemden, en alwaar ze in allerlei vermakelykheden leefden, gelovende, dat ze na hunne doodt nog veel meer diergelyke te verwachten hadden, latende zich tot allerlei buitensporigheden gebruiken, waar toe zy door hun opperhoofdt, den Ouden van 't gebergte, gelast wierden. Dus zegt men dat ze in 't jaar 1231 Lodewyk van Beyeren vermoord hebben; niet tegenstaande de Beyersche Chronyken wel getuigen, dat die prins in dit jaar om hals gebragt is; maar daar by voegen, dat hem een stoknar te Kelheim, die al boertende door hem beledigt was, doorstoken heeft. Naar het verhaal van Joinville heeft deze Oude van 't gebergte in 't jaar 1252 koning Lodewyk den Heiligen door heimelyke moordenaars lagen gelegt. Doch deze wierden in tyds ontdekt, en van den koning met geschenken uit Vrankryk gezonden. Wanneer insgelyks naderhandt Lodewyk de IX in Syrië was, zondt hem de Oude van 't gebergte geschenken toe, die hem wederom een gezantschap toezondt, pogende, hoewel te vergeefs, het Christendom aldaar voort te planten. *M. Polus l.* I, *c.* 28 noemt het landschap der Assasiniers *Mulchet*, dat gezegt wordt eertyds *Ariana* genaamt te zyn, volgens de mening van Reinerus Reineccius en anderen in het uiterste gedeelte van Persië, omtrent de rivier Indus, alwaar de tyran Alcadinus geheerscht heeft, tot dat eindelyk de Tartaren onder hunnen Cham Halaonus het voornaamste slot en roofnest der Assasiniers, genaamt Tigado, na eene belegering van 27 jaren, gelyk Haithon Armenus getuigt, verovert, en den Ouden van 't gebergte gedood heeft; waar mede de stropers op eenmaal vernielt wierden. *Guil. Tyr. belli sacr. lib.* X. *cap.* 31. 32. *Joinville Mem. cap.* 56. *Spondan. ad ann.* 1231. & 1257. *Cellar. in Lex. Fabr. tit.* ASSASINI. *Daniel Hist. de France.* Hier van daan worden nog op den huidigen dag in Vrankryk Assassins genaamt die genen, die zich voor geldt laten huren om anderen van 't leven te beroven.

ASSEBURG, een verwoest kasteel by Wolfenbuttel, heeft zynen naam van 't bosch Asse, naast het welke het gelegen is. Het was eertyds een zeer sterk bergslot, en wordt gezegt van hertog Otto van Saxen in 't jaar 904 gebouwt te zyn. Naderhandt is het aan de adelyke familie van Hagen gekomen, die uit dien hoofde den naam van Asseburg aangenomen heeft. Maar na dat deze familie tot spyt van hertog Albert van Brunswyk ook, gelyk hy, een leeuw in haar wapen nam, maar een wolf daar nevens, die den leeuw met zyne klaauwen by de ooren greep, wierdt de hertog daar door zodanig verbittert, dat hy Asseburg met eene belegering insloot, en na drie jaren bemachtigde. Hier op begaven zich de hee-

heeren van Asseburg naar Westphalen, en kozen de stadt Brakel tot hunnen setel. *Micral. Pomer. Chron. Meibom. Braunschw. Chron. p.* 39. *&* 214. *Zeileri Topogr.*

ASSEBURG. Het geslacht der heeren van Asseburg wordt gemeenlyk van GEBHARD *van Hagen* afgeleid, die allereerst den naam van Asseburg gezegt wordt aangenomen te hebben. Hy leefde in 't jaar 1091, en teelde by de gravinne Clara van Osterburg EGBERT, die in 't jaar 1159 stierf, nalatende by Machteld van Bodenstein zes zonen, onder welke BURCHARD en BUSSO aanmerkelyk zyn: doch Busso heeft het geslacht niet verder dan in het twede lidt voortgeplant. Egbert, zoon van Burchard, teelde een zoon, ook EGBERT genaamt, vorstelyke Brunswykſche raadt; en een tweden, genoemt Burchard, vorstelyk Brunswyk-Grubenhagensche raadt en maarschalk. Deze liet drie zonen na, alle drie BURCHARD genaamt; van welke de derde domheer te Halberstadt is geweest; maar de twee anderen, Burchard de Lange, en Burchard de Linkere, zyn in hunne kleinzonen uitgestorven. EGBERT, zoon van Egbert, en kleinzoon van Burchard, broeder van dien Burchard, die Brunswykſche raadt en maarschalk was, teelde 3 zonen, van welke de derde, ook EGBERT genaamt, BURCHARD, bygenaamt *Rogeld*, naliet; wiens zoon, BURCHARD, genaamt de Gods-ridder op Wantzleben, in 't jaar 1370 geleeft heeft. Hy teelde 4 zonen; de eerste, BUSSO, bygenaamt de Lange, bragt Ansfurt pandswyze aan zich, nalatende by zyne gemalinne van Alvensleben WALBERT, die leefde in 't jaar 1467. De twede, BERNARD, die in 't jaar 1448 Schermke insgelyks pandswyze aan zich bragt, hadt een kleinzoon, Bernard de Ryke op Falkenstein, die door zynen dienaar uit een venster geworpen wierdt. De derde zoon was COERD. Deze hadt drie zonen, COERD, BERND en BUSSO. De laatste van deze is in zyne drie zonen uitgestorven. Bernd, de middelste, teelde HENRIK, die nevens zynen broeder HANS in 't jaar 1497 Schermke erffelyk aan zyn huis bragt. Deze gewan by zyne gemalinne Arnim BERNARD op Ansfurt, die tusschen keur-Brandenburg en het aartsſticht Maagdenburg scheidsman geworden is. Bernard teelde HENRIK den Ryken, op Falkenstein, Ansfurt, Beyer-Naumburg, Schermke, Wallhausen, Hindenburg en Egenstet, die in 't jaar 1573 zonder kinderen gestorven is. Coerd, de eerste zoon van Coerd, en broeder van Bernd en Busso, liet een zoon na, ook COERD genaamt, die door den aartsbisschop Albert van Mentz en Maagdenburg in 't jaar 1520 naar Rome gezonden wierdt. Zyn twede zoon was LODEWYK op Neuendorf en Peskendorf, wiens zoon JOHAN in den Hungarischen oorlog in 't jaar 1596 is gesneuvelt. Deze hadt by Clara van Cram vier zonen, AUGUSTUS, LODEWYK, ASWINUS en JOHAN ERNST, die alle hun geslacht voortgeplant hebben. Augustus stierf in 't jaar 1605, nalatende BUSSO, die zes zonen teelde, van welke LODEWYK, de derde zoon, die in 't jaar 1673 stierf, HIERONYMUS AUGUSTUS, op Neuendorf en Peskendorf, domheer van Halberstadt, nagelaten heeft. Deze gewan by Charlotta Catharina, dochter van Adam van Schoning, keur-Saxische generaal veldmaarschalk, verscheide kinderen. LODEWYK, de twede zoon van Johannes, hadt insgelyks zes zonen, onder welke JOHANNES, die in 't jaar 1651 stierf, nagelaten heeft LODEWYK op Wallenhausen en Calbe, vorstelyke Holsteinsche raadt, hofmeester en amptman te Husum, benevens ACHATIUS op Schermke, aartsbisschoppelyke Maagdenburgsche landraadt, die 4 zonen nog zeer jong verloor. LODEWYK, zoon van Lodewyk, die aartsbisschoppelyke Maagdenburgsche landraadt en broeder van Johannes is geweest, hadt zeven zonen, onder welke waren FREDERIK, Duitsche ordensridder, BURCHARD, overste, die HERMANUS teelde, en CONSTANTINUS, die by zyne gemalinne Anna Lucia van der Lippe MORITZ FRANTZ ADAM, en ERNST KONSTANTYN, domheer te Paderborn, gewan. ASWIN, de derde zoon van Johannes, broeder van Augustus en Lodewyk, op Anfurt en Egenstät, wierdt in 't jaar 1580 door zyn dienaar doot geschoten, nalatende CHRISTOPHORUS JOHANNES, die in 't jaar 1651 gestorven is. Hy teelde by zyne gemalinne, Elisabeth van Munchhausen, vyf zonen, onder welke JOHANNES AUGUSTUS drie zonen, namentlyk CHRISTIAAN CHRISTOFFEL, FREDERIK ASWIN, en HENRIK BURCHARD, nagelaten heeft. Deze laatste stierf in 't jaar 1682, ongetrouwt. De middelste, Frederik Aswin op Ansfurt, domheer te Maagdenburg, trouwde met Johanna Sidonia van Hagen, anders Geest genaamt; en de eerste, genaamt Christiaan Christoffel op Egenstät, die als wachtmeester by Fehrbellin sneuvelde, nam Geertruit Margaretha van Alvensleben ten huwelyk, die hem drie zonen baarde, namentlyk AUGUSTUS, die jong stierf, GEORG FREDERIK en JOHAN CHRISTIAAN. Johan Ernst, de vierde zoon van Johannes, op Beyer-Naumburg en Peskendorf, keur-Brandenburgsche raadt, stierf in 't jaar 1612. Hy hadt zes zonen, van welke JOHAN GEBHART op Beyer-Naumburg ook twee zonen teelde, doch die beide jong gestorven zyn. *Bucelin. in Stemmatogr. German. Behrens Beschreib. des hauses Steinberg.*

ASSEBURG, (ROSEMUNDA JULIANA) uit het vorengemelde geslacht in 't jaar 1672 geboren, is wegens hare openbaringen, die zy voorgaf, vermaart. Zy wordt gezegt drie voorname gezichten gehad te hebben. In het eerste zeide ze in het zevende jaar hares levens Christus in de gedaante eener maagdt gezien te hebben. Het twede gezicht zag zy in het jaar 1684, wanneer zich Christus aan haar dan eens als gekruist, dan wederom als verheerlykt en met vele heiligen omringt, verscheen, en haar het bloedt zyner wonden vertoonde. In het 15 jaar hares ouderdoms zeide ze, dat Godt de Vader zich aan haar geopenbaart hadde, wiens aangezicht zy echter niet duidelyk hadt kunnen zien. Doctor Petersen heeft dit alles in 't jaar 1691 in een zendbrief wydlopig verhaalt, stellende deze vrage voor, „ of Godt na de Hemelvaart van Christus zich niet „ meer door zulke verschyningen den kinderen der menschen open- „ baart? Vele geleerden en Theologanten hebben haar gevoelen toegestemt; weshalven onder de laatste zommigen van hunne bedieningen zyn afgezet.

ASSELDONCQ, (JOANNES VAN) kanunnik van St. Gudule-kerk te Brussel, was geboortig van 's Hertogenbosch; te Leuven hadt hy naarstig op de Philosophie en Godgeleertheit gestudeert, en wierdt in 't jaar 1621 te Douay doctor in de Godkunde. Hy was niet alleen wel bedreven in de kerkelyke rechten, maar altoos vaardig met een iegelyk, die hem quam raadplegen, te recht te helpen. Men ziet van hem in druk de *Inzettingen des broederschaps van het Sacrament van Mirakelen in de St. Gudule-kerk te Brussel opgericht*, gedrukt te Brussel in 't jaar 1629 in 12; waar nevens hy ook geschreven heeft *de Scrupulis & eorum remediis. Valer. Andreæ Bibl. Belg.*

ASSELIERS, (JOHANNES) secretaris van zyne geboortestadt Antwerpen, reisde in zyne jonge jaren door Italië, Vrankryk, Duitschlandt en andere voorname gedeeltens van Europa, en dêedt een zeer goeden voorraadt van geleertheit op. Dus schreef hy: *Historia Belgicorum tumultuum à discessu Philippi II usque ad obitum Francisci Valesii, Ducis Alenzonii*, welke Verhandeling ongedrukt berust heeft onder zynen zone Hendrik, advokaat te Brussel. Zyne doodt is voorgevallen binnen Delf in Hollandt in het jaar 1587. *Valer. Andr. Bibl. Belgic.*

ASSELYN, (JAN) in de Roomsche Bent vereert met den naam van *Krabbetje*, om dat hy een geschroeide handt en kromme vingers hadt, zo dat hy naaulyks zyn palet daar mede kon vast houden. Hier by was hy klein van persoon, waarom hem Flor. le Comte den naam geeft van *petit Jean Hollandois*, dat is den kleinen Hollandschen Jan. Klein was hy echter in de kunst niet, het geen wel te zien is aan zyne penceelwerken, in Nederlandt bekent. Hy is een der eersten geweest, die de zuivere en heldere wyze van landschapschilderen, op de wyze van Glaude Lorain, in Hollandt bragt. *Houbr. III. D.*

ASSELYN, (THOMAS) een fraai Nederlandsch dichter van Amsteldam, grootsch en verheven in zyn styl, en klaar in zyne uitdrukkingen. Zyne meeste verkiezing viel op toneelspelen, noemende hem doctor Ludolf Smids, een man van verwonderenswaardige geleertheit en schone vindingen, in het lofdicht op zyn treurspel *Juliaan de Medicis* zyn weêrgalozen Nederlander, en van dat spel zelf zeggende:

„ Myn Asselyn, het spel is heftig,
„ Staatkundig, zinryk, net en deftig.

Men heeft van hem in druk, behalven een groot getal van Mengeldichten, deze toneelstukken:

Broederschap der Schilderkunst, ingewyd door Schilders, en Beeldhouwers. 1654 *in* 4.
Groote Kurieen of Spaansche Bergsman. Treurspel, 1657 *in* 4.
Op- en ondergang van Masanjello. Treurspel, 1669 *in* 8.
Moord te Luik door den graaf van Warfuze. Treurspel 1671 *in* 8.
Dood van de graven van Egmont en Hoorn. Treurspel 1683 *in* 8.
Juliaan de Medicis. Treurspel 1691 *in* 8.
Belegering en Hongersnood van Samaria. Treurspel 1695 *in* 8.
Jan Klaasz. of gewaande Dienstmaagd. Blyspel 1682 *in* 8.
Kraambed of kandeelmaal van Saartje Jansz. Blyspel 1684 *in* 8.
Echtscheiding van Jan Klaasz. Blyspel 1685 *in* 8.
Spilpenning of verquistende vrou. Blyspel 1693 *in* 8.
Gusman d'Alfarache of doorslepe Bedelaar. Blyspel 1693 *in* 8.
De Stiefmoêr. Kluchtspel 1684 *in* 8.
De Stiefvaêr. Kluchtspel 1690 *in* 8.
Melchior baron de Ossekop. Kluchtspel 1691 *in* 8.
Quakzalver. Kluchtspel 1692 *in* 8.
Schoorsteenveger door liefde. Kluchtspel 1692 *in* 8.

ASSEN, wel eer een klein gehucht van weinig boerehutten in het landschap Drenthe, en tegenwoordig een fraai betimmert dorp in het vyfde, of Rolder dingspil, waar van op het Artykel van DRENTHE gesproken zal worden. Een van de spruchtels van het stroomtje 't Horendiep, dat door de stadt Groningen, grote drie uren hier van daan gelegen, loopt, komt een groot quartier ure gaans hier van daan uit de Smilder veenen voort. Zynen aanwasch heeft het dorp aan het hier gelegen hebbende nonneklooster, hier onder te beschryven, te danken; zo wel ten tyde dat het zelve in vollen bloei stont, als na dat het ten deele verwoest, en ten deele tot eene vergaderplaats van de stenden gebruikt is geworden. Assen heeft kerk en predikant, behorende onder het klassis van Rolde, dat ten tyde van den Drentschen landbeschryver Joan Picard de klassis van Noordeveldt en 't Ooster-moor geheten wierdt.

ASSEN, of liever, en eigentlyker, *Mariaaskamp*, en *onzer lieve Vrouwe in Kampen*, was weleer een prachtig en naamruchtig nonnenklooster in het bovengemelde dorp Assen gelegen, waar na het meestentyds het klooster van, of te Assen genoemt wierdt. 't Gebouw was met vele kosten en arbeidt gesticht, nadien de Benthemer stenen over landt met wagens afgehaalt en herwaarts gevoert moesten worden, en de gebakke steen van Groningen, kunnende deze laatste ook maar voor een stuk weegs te water aangebragt worden. Alle bygebrägte redenen van Pikard, Lindeborn, Heda en anderen wegens den stichting-tydt van dit klooster wel overwogen zynde, bevindt men, dat de Drenthenaars in 't jaar 1227 Otto den II, den XXXIV bisschop van Utrecht, tegen hen

met een machtig leger opgetrokken, by Anen, een gering gehucht in de buurschap van Koevorden, verslagen hebben, wordende de gedoodde bisschop na het gevecht en veel zoekens in een moeras gevonden, deerlyk vertrapt, velerwegen gewond, en zyn hoofdt met houwers van den geschoren kruin berooft; dat Willebrand van Oldenborg, gemelden Ottoos opvolger in 't bisdom, in 't laatst van 't jaar 1228 vele krygsbenden tegen Roelof van Koevorden en de Drenthen in de wapenen gebragt, en hen genootzaakt heeft, tot voldoeninge voor Ottoos doodt te beloven een klooster voor vyf en twintig kanunniken en geestelyke maagden op te zullen rechten, en dat gemelde Roelof van Koevorden, kort daar na zyn slag waarnemende, de zelve stadt by verassinge weder ingekregen heeft, daar na by den bisschop gekomen om vrede te maken, onrechtvaardig gerabraakt, en nog later in het jaar 1232 zyne stadt verwoest is geworden, kort waar na de verbitterde Drenthenaars met eenige hulpbenden uit de Ommelanden op des bisschops leger gevallen zyn, en 't zelve zonder iemandt te sparen in route geslagen, en alzo den bisschop ten lande uit gewezen hebben. Al het welke Otto de III van Hollandt, XXXVI bisschop van Utrecht, die in het jaar 1235 verkoren wierdt, ter harte nemende, zo besloot hy eerlange het landschap met geweldt aan te tasten, en zich geheel onderdanig te maken, dat door eene bezending van de Drenthenaars naar Utrecht gelukkig voorgekomen wierdt, zynde onder andere voorwaarden mede deze, dat de Drentsche standen een klooster stichten zouden voor nonnen van de Cisterci-orde, en 't zelve met jaarlyksche renten en inkomsten begiftigen. Alle schryvers van eenigen naam komen met elkander daar in overeen, dat dat klooster vervolgens tusschen Koevorden en Schonebeke aan het stroomtje de Aa gebouwt is, wordende zulks verder bewezen uit een openbrief van Henrik van Vianden, XXXVIII bisschop van Utrecht, by Lindeborn in zyn *Historia Episcopatus Daventriensis cap.* VIII bygebragt, en gedagtekent in de maandt Maart des jaars 1252 binnen Goor in Overyssel, en waar in gemelde bisschop zegt, dat de abdisse des kloosters Marienkamp by Koevorden van de Cistercienzer orde by hem was komen klagen wegens den slechten toestandt en weinig inkomsten hares kloosters, doordien het zelve in een legen en moerassigen grondt geplaatst was, die vele overstromingen uit te staan hadt, waarom zy verzocht van naar de parochie van Ulsen by Berlehare en Sebekeloe, nu Sibkeloo geheten, over te mogen gaan; dat haar vervolgens aldaar onder zekere bedingen toegestaan wordt; twee jaren waar na Otto, graaf van Benthem, deze abdisse en kloosterlingen by openen brieve, getekent op St. Lamberts-dag des jaars 1254, geschonken heeft eene grote kampe lands, genaamt de *Moertkuele*, niet verre van Itterbeke in het graafschap Benthem, om daar op een huis te stichten; doch, deze verplaatzing derwaarts geen voortgang krygende, heeft de abdisse Lutgard Polmans in het jaar 1614 deze goederen aan het klooster Galilæa te Sibbekelo in Overyssel verkocht, na dat de Drentenaars, niet willende dat deze kloosterlingen buiten hun landt zouden gaan, het voorgemelde zware en machtige klooster te Assen opgericht hadden, na dat ze 't alvorens ook te Duirse, aan het stroomtje de Rolde, in een zeer vermakelyken oordt gelegen, begonnen en om eenige hinderpalen weder gestaakt hadden. Hoe verre de naarstige opdelver der Drentsche outheden, J. Pikard, gemist heeft omtrent het jaar der stichtinge des kloosters te Assen, te weten in den jare 1234, blykt ten vollen uit den voorgenoemden brief van bisschop Hendrik van Vianden, en dien van den Benthemschen graaf Otto van de jaren 1252 en 1254, als waar in dit klooster Marienkamp nog by Koevorden aan den Aastroom wordt gezegt te leggen, zo dat men op goede gronden den juisten tydt dezer stichtinge met den ongenoemden beschryver der levens van de abten van Adewert in de Omlanden, in de *Beschryvinge der Outheden en Gestichten van Groningen pag.* 211 opgegeven, wel bepalen mag op het jaar 1257, staande aldaar: *Eppo, Abt geworden, heeft vyftien weken minder als vyf jaren geregeert. In 't eerste jaar zyner aanstellinge heeft hy het nonnenklooster Mariaaskamp te Assen gesticht* (om dat hy het met Bernardyner nonnen bevolkt, en ook iets tot den opbouw opgeschoten heeft) *doch in zyn tweede jaar, zynde het jaar des Heeren* 1258, *stichte hy de Abdy van S. Benedictus te Menterne, of Termunt.* Dat dit konvent met den tytel van abdye gepronkt heeft gehad blykt al mede uit de twee meergemelde brieven, staande in die van den bisschop: *Accedentes ad præsentiam nostram* Abbatissa Conventus S. Mariæ de Campe *juxta Covorde Cister. Ordinis.* Verder: *Nos vero Divini nominis cultum semper augere cupientes, piis & justis precibus* Abatissæ *& conventus prædictorum inclinati.* &c. Nog leger: Abbatissam *& Conventum memoratos in nostram recipientes protectionem specialem* &c. en beginnende die van den grave van Benthem: *Dilectis in Christo* Abbatissæ *&* Conventui beatæ Mariæ in Campen, *Ottho, comes in Benthem, quicquid poterit promotionis.* De sterkte dezes gestichts, zyne dikke en hoge muren en grote omtrek is oorzake geweest, dat hertog Albert van Saxen het zelve tegen die van Groningen met grachten en beschansingen versterkt en eenige krygsvolkeren bezet heeft gehad, gelyk later door de ruitery van de zogenaamde Zwarte hoop gedaan wierdt. Sedert de Godsdienst in deze gewesten hervormt wordende is deze abdy ten deele vernielt, en 't overgebleve gedeelte tot eene vergaderplaats der Drentsche landstanden vertimmert.

ASSEN, (Jan van) Amsterdamsch schilder van landschappen en historiën, hadt een vaardig en kloek penceel. Zyne stukken, in afstandt gezien, hadden een grote gevoegelykheit over zich. Niet misdeelt van oordeel bediende hy zich echter om 't gemak dikwils van de prenten van Antonio Tempesta of Tempeest, inzonderheit in schilderyen, die buiten 's lands verzonden wierden, gelyk hy veel te verzenden hadt naar Indië. Hy stierf in den jare 1695, ruim zestig jaren out. *Houbrakens Schilderboek* II *Deel.*

ASSENEDE, een kleine plaats in Hollandsch Vlaanderen, niet verre van 't Sas van Gent, waar van een der zo genaamde vier ambachten zyne benaming heeft.

ASSENHEIM, een sterke stadt in de Wetterau, aan de Nidda, boven Frankfort, tusschen Hessen, Isenburg en Hanau gelegen, heeft vele merktekenen van outheit, gelyk uit het steenhuis op de markt, en de grote ronde toren blykt: ook is de tempel by den toren een out stuk, en by de opper-poorte ziet men, dat de plaats eertyds met grachten en valbruggen wel voorzien is geweest. De stadt is gelegen op den vruchtbaarsten grondt der gansche Wetterau, stont eertyds onder de heren van Falkenstein; na wier afsterven ze aan de graven van Isenburg, Solms en Hanau gekomen is. *Winkelm. beschr. van Hessen p.* 162.

ASSENS, een sterke en welbebouwde stadt op het eilandt Fuhnen, aan de kleine Belt, alwaar men naar Holstein overvaart.

ASSER, of ASSERIUS, bisschop van Salisbury in Engelandt, leefde in de IX eeuw. Hy was geboortig uit Walles, en bisschoplyke geheimschryver. Naderhandt wierdt hy onderwyzer der zonen van Alfred, koning van Engelandt, en eindelyk bisschop van Salisbury. Hy heeft vele werken nagelaten, onder anderen het leven van Alfred, nevens een geschiedenis van Engelandt. Naderhandt is hy onder de geschichtschryvers van Engelandt getelt. Godwin zegt, dat hy gestorven is in 't jaar 883; maar hy, die zyne Historie vervolgt heeft, stelt zyne doodt in 't jaar 909. *Baldæus Descript. Brit. Piseus de script. Angl. Godwin de Episc. Sarisb. Vossius de Hist. Lat.*

ASSERIM, een sterk kasteel, gelegen op een berg in 't koninkryk Cambaja, in 't gebiedt van den groten Mogol, 15 Spaansche mylen Oostwaarts van de Indiaansche zee, en Zuidwaarts zo verre van Suratte, staat thans onder Portugal, en wordt by de Franschen *la Roche d'Asserim* genaamt, aangezien het maar een steenrots is, waar op het kasteel gebouwt is. Deze rots is zo steil, dat men of op handen en voeten moet naar boven klimmen, of zich met een touw naar boven laten trekken. Ook wordt al het gene de bezetting in de vesting gebruikt met touwen naar boven getrokken. Het is een plaats van veel aangelegenheit; weshalven de Portugezen aldaar des nachts gedurig een wachtvuur houden. *Dappers Beschryving van Mogol.*

ASSIENTO is een Spaansch woordt, en beduidt eigentlyk een verdrag of contract, volgens het welke de koning van Spanje aan vreemde natien tegen betaling van eene zekere somme voor een tydlang den handel met de Negers of Zwarten in Africa toestaat, wanneer deze tot de Amerikaansche gout-en zilver-mynen, en anderszins gebruikt worden.

ASSIETE-IRMAOS, Afrikaansche eilanden, gelegen in den Ethiopischen Oceaan, aldus by de Portugezen genaamt, van welke ze eerst ontdekt zyn. Zy worden by de Franschen *les sept Freres*, dat is *de zeven broeders*, genaamt, om dat ze zeven in getal zyn. *Baudrand.*

ASSIGNIES, (Joannes d') uit het graafschap Henegouwen, monnik van de Cistercienzer orde te Cambron, wierdt naderhandt tot abt van Nizelle verkoren. Hy was een braaf letterkenner en voortzetter der wetenschappen, en gaf in 't jaar 1598 te Douay in de Fransche tale in 't licht in twee deelen eene beschryving van de beroemde mannen en vrouwen van zyne orde, de welke in 't jaar 1603 te Bergen in Henegouwen herdrukt wierdt, behalven welk boek men nog van hem in druk heeft: *Antidotum salutare contra pestiferos morbos malæ linguæ. Antverp. typis Plant.* 1633 *in* 8. *Valer. Andreæ Bibl. Belgic.*

ASSINSHIRE, of SKIRASSIM, by de Latynen *Assinium*, een landstreek in 't Noorden van Schotlandt, met den tytel van een graafschap, is een eigentlyk deel des landschaps Rossi, maar zeer bergachtig en onvruchtbaar.

ASSISI, *Assisium*, of *Æsisium*, eene stadt in het hertogdom Spoleto, nevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Hare outheit blykt uit *Ptolemæus* en *Procopius*. Zy is beroemt wegens de geboorte van *S. Franciscus Seraphicus*, en heeft haren naam van den berg en de rivier Asi. Zie Asi.

ASSOCIATION, of *Portuga*, is een Engelsch eilandt in 't Noorden van Amerika, met een bequamen haven, die byna rondom met steenrotsen omringt is. *Heylin.*

ASSONAH, of ASSONNA, wordt een zeker Turksch boek genaamt, behelzende der zelver overleveringen. Het wordt ook *Sonna*, *Soune* en *Zune* genaamt, en is het zelve by de Turken, dat de *Misna* by de Joden is. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

ASSONLEVILLE, (Gulielmus) heer van Bouchaute in Brabandt, was een zoon van Christophorus Assonleville, koninklyke Spaansche raadt in de Nederlanden. Zyne studiën te Leuven en Douay met loffelyke getuigenissen zyner meesteren volbragt hebbende is hy tot doctor in de rechten gevordert. Hy was van een zedigen inborst en een voorbeeldelyk gedrag, gepaart met eene fraaie kennisse van de goede letteren en beschavende wetenschappen, zo dat hy een zeer groot man in de republyk der geleerden zou geworden zyn, was hem de draadt zyns levens niet zo schielyk afgesneden: want hy overleedt den 9 Juny des jaars 1597 binnen Brussel, en wierdt aldaar in de kapelle van het H. Sacrament begraven. Men heeft van hem in druk: *Declamatio quotlibetica*: Antwerp. by Plantyn 1589 in 8. *Oratio Panegyrica de annuntiatione beatissimæ Virginis Mariæ. Ibid.* 1589. in 8. *Atheomastix. Ibid.* 1598. in 8. *Fr. Zweertii Athen. Valer. Andreæ Biblioth. Belg.*

ASSONLEVILLE, (Hubert) een Benedictyner monnik uit Henegouwen, uit een bekent en zeer edel geslacht, en naderhandt prioor zynes kloosters, wordt van Valerius Andreas voorgedragen als een man van loffelyke zeden, die de regels en inzettingen zyner orde en kloosterleven naaukeurig waarnam en onderhouden deedt. Hy is den 26 April des jaars 1633 in den ouderdom van tachentig jaren overleden, hebbende geschreven en by zyn leven uitgegeven: *Promptuarium curiositatis Alphabeticum, festivo exemplorum atque sententiarum apparatu exornatum. Duaci* 1625 in 4. *Paraenesis sive Commonitorium ad errantes in fide omnes, ut ad Ecclesiae Catholicae unitatem se recipiant. ibid.* 1633 *in* 4. *& Montibus Hannon.* 1633. *in* 8.

ASSORUS, eene stadt in Sicilië, gelegen tusschen Enna en Agyrium, welker inwoonderen *Assorini* genaamt wierden. Zy was zeer vermaart, volgens het bericht van Diodorus den Siciliaan *lib.* XIV; doch verloor by verloop van tyden veel van haar luister. Cicero getuigt in zyne IV redevoering tegen *Verres*, dat de inwoonderen dezer stadt getrouw en machtig waren, niet tegenstaande de stadt zelf maar middelmatig is. Thans is het maar een klein vlek, genaamt *Asaro*, doch heeft den tytel van een graafschap. De rivier Cyrus loopt 'er voorby. *Nic. Lloyd.*

ASSORUS, eene stadt gelegen in Macedonië, by de rivier Echodorus, doch waar van men thans weinig overblyfzelen ziet. *Baudrand.*

ASSOS, eene zeestadt in Lycië, gelegen op een voorgebergte, en bygevolg zeer ongenaakbaar. Hier van daan was het spreekwoordt: *Asson eas, ut citius ad exitii terminos pervenias.* Dat is: „ Ga naar Assos, zo gy in 't uiterste gevaar wilt komen." Een ander Assos was in Eolië; een derde in Mysië, alwaar stenen gevonden worden, die de dode lyken verteeren. *Plin. lib.* II. *cap.* 96. *lib.* XXXVI. *cap.* 27. *Vossius* over *Mela.* Uit de laatstgemelde plaats was de Philosooph Cleanthes geboortig. Plinius schynt ze *Apollonia* te noemen, waar van gewag gemaakt wordt *Hand.* XX. 30.

ASSOTO is een dorp in 't Spaansche koninkryk Valencia, op de grenzen van Murcia, omtrent het dorp of vlek Offea. Men houdt daar voor, dat hier ter plaatse het oude *Asso* in Hispania Tarraconensis gestaan heeft. *Baudrand.*

ASSOUCI (Karel Copeyau, heer van) was een beroemt muzykant en dichter in Vrankryk, en leefde in de XVII eeuw. Hy heeft zelf zyn leven beschreven, waar in hy vele buitensporigheden van zich verhaalt, noemende zyn boek *D'Assouci de ses avantures.*

ASSUMTION, *Civitas Assumtionis*, de setel des gouverneurs in Paraguay, en de hoofdstadt in het Zuid-Amerikaansche gewest la Plata. Zy wierdt in 't jaar 1542 door den generaal Cavazza de Vaeca gebouwt. Sedert is ze zo bevolkt, dat 'er in 't jaar 1630 reets 400 Spaansche familien en eenige 1000 Mulatten woonden. De landstreek daar omtrent is zeer aangenaam en vruchtbaar, en de lucht zeer gematigt; waarom de bomen altydt groen zyn. *De Laet.*

ASSUR was de zoon van Sem, Noachs zoon. Deze ging na de spraakverwarringe by de verdeelinge der volkeren uit den lande van Sinear, en vloeg zich neder in dat gedeelte van de aarde, 't welk naar zynen naam *Assyrië* genoemt is, alwaar hy de stadt Ninive op eenen bequamen oordt bouwde; en alzo de allereerste gronden van de Assyrische regeeringe stichtte: en gelyk de navolgers hunnen eersten volkplanter met den naam van בעל *Baal*, Βῆλος, *Belus*, dat is *Heere* of *Godt*, eerden, zo is deze Assur ook daar na als de Assyrische Belus geëert, welken men wel ter dege van den Babylonischen Belus, dat is Nimrod, moet onderscheiden. Gelyk nu Servius, Eusebius en anderen zeggen, dat Belus de eerste koning van Assyrië was, zo moet men door dezen Belus geen anderen dan Assur verstaan, wiens zoon niet Ninus was, als Eusebius zegt, alzo tusschen Assur en Ninus nog verscheide andere Assyrische koningen hebben geregeert, en Ninus ten tyde van den richter Tola eerst aan de regeeringe quam, als op 't woordt Ninus nader zal gezegt worden; en dat Nimrod nooit in Assyrië is geweest, veel min Ninive bouwde, zal op 't woordt Nimrod nader gezegt worden. *G. Outhofs Uitlegging over Jonas kap.* 1. 2.

ASSURSLANDT. Men leest by den Propheet Michas *kap.* V, 5: *Die zullen het landt Assurs afweiden met den zweerde, en 't landt Nimrods in des zelfs ingangen*, of *met des zelven bloote zweerden.* Hier meent Bochart te bewyzen, dat Nimrod in Assyrië is voortgetogen, en dat Assyrië *Nimrods landt* genoemt wordt, (zie hem *in Phaleg lib.* IV. *cap.* 12.) waar in hem de geleerde Dietericus (*Antiq. Biblic. in Jon. pag.* 732,) en andere geleerden volgen: ook zegt de geleerde Theod. Tol in zyne *Uitleg. over Mich. pag.* 297, dat Nimrod de kinderen van Sem 't ryk van Assyrië, waar in Ninive lag, met geweldt van wapenen ontnam, en dat by Babel voegde, waarom Assurs landt dan Nimrods landt zoude genoemt zyn: doch men kan aantonen, dat Nimrod nooit in Assyrië is geweest, maar te Babylon, door hem gebouwt, altydt is gebleven, en dat hy by gevolg nooit de stadt Ninive heeft gebouwt, als op de woorden Ninive en Nimrod omstandiger zal gezegt worden; verder, dat de Propheet *Assurs landt*, en *Nimrods landt* wel duidelyk als twee verscheide landen onderscheidt, schoon hy ze ook om reden by elkander noemt, wyl deze gedreigde straffen beiden zouden overkomen; eerst zoude *Assurs landt afgeweid* worden, om 't geweldt, dat de Assyrische heerschers, als Phul, Tiglat, Salmanassar, Sanherib, enz. Gods volk aangedaan hadden. Ten tweeden zoude *Nimrods landt* ook *afgeweid* worden, om 't geweldt, dat de Babylonische koningen, Asarhadon, Nebucadnezar, enz. Gods volk hadden aangedaan, zo dat Assurs landt hier wel nadrukkelyk van Nimrods landt wordt onderscheiden: doch ook zamengevoegt, om dat het beide ook wel onder een hoofdt is geweest. *De zelve pag.* 57. 58.

ASSYRIE was dat gedeelte van Groot-Asië, 't welk naar den zone van Sem, *Assur*, benoemt is, die aldaar Ninive bouwde, en de eerste gronden van de Assyrische heerschappy leide. Alle de navolgers van Assur in dit Assyrische ryk weet men niet net; maar 't is zeker, dat 'er voor Ninus, die in den tydt van den richter Tola regeerde, verscheide koningen hebben geregeert. Dus regeerde in Abrahams tyde een *Arioch*, die koning van Ellasar genoemt wordt *Gen.* XIV, 1, 9, dat is koning van Assyrië, zynde אל, *el*, niet anders dan *van*, en אמל of אשר, *Asar*, dat is *Assyrië*, van אשור, *Assur*, Sems zoon, den stichter van 't Assyrische ryk, en waar van daan daar na de uitspraak *Asar*, of *Esar*, in verscheide Assyrische en Babylonische koningsnamen is gebleven, als in *Phul-Asar*, of *Assur*, *Salman-Asar*, *Asar-Hadon*, *Nabou-Asar*, *Nabopol-Asar*, *Nebucadnesar*, *Belsasar*, enz. en wyl Abraham dien koning en nog drie anderen, als Amraphel, koning van Sinear, of Babylonië, Chedor Laomer, koning van Elam, of der Perzen, en Tubal, koning der volkeren, met 318 huisgenoten en eenige hulpe zyner bondgenoten wegjoeg, zo blykt dat de macht van de koningen van Assyrië en Babylonië, als ook van Persië, toen nog niet heel groot was, en bygevolg, dat het valsch is, 't geen van de grote macht van Ninus in Abrahams tydt wordt verhaalt. Voorts ontmoet men na de doodt van Jozua, of voor den eersten richter Othniel, *Richt.* III, 8, *Cuschan Rischatain, koning van Mesopotamië*, die Israël drie jaren drukte, en welke Cuschan Rischatain *Richt.* III, 10 ook genoemt wordt *koning van Syrië.* Nu weet men, dat de ouden onder de benaminge van Syrië ook geheel Assyrië dikwyls begrepen, waarom Strabo de stadt Ninive, de hoofdstadt van 't Assyrische ryk, noemt *eene stadt der Syriërs* (*lib.* VI); zo dat men niet twyffelt, of Cuschan Rischatain is toenmaals heerschende koning van Assyrië geweest, zo om dat de macht van de Assyrische koningen na Jozuaas doodt al grotelyks zal toegenomen hebben, als ook om dat men van gene byzondere koningen van Mesopotamië, onderscheiden van de koningen van Assyrië, leest, en ook om dat Mesopotamië, (wel eigentlyk tusschen de twee rivieren Tigris en den Euphraat gelegen, en daarom 't landt *Μεσοποταμία*, *tusschen twee rivieren*, of ארם נהרים, *het Syrië der rivieren* genoemt) outtyds ook wel tot het landt over den Tigris wierdt uitgestrekt, waar en ook Ninive lag. Zie Plinius *lib.* VI, *cap.* 26. En dat Mesopotamië ook onder Assyrië wierdt betrokken leert Arrianus *lib.* VII *Exp. Alexandr. pag.* 453, *edit. Blancardi* 1668, zeggende: *De rivieren de Tigris en de Euphraat bevatten het middenste van Assyrië, waar van daan 't van de inwoonderen ook wel Mesopotamië genoemt wordt.* De macht der Assyrische koningen groeide daar na van tydt tot tydt aan, zodanig, dat eindelyk ten tyde van den richter Tola de Assyrische koning Ninus zo geweldig opquam, dat hy byna alle naburige koningen, ook het Babylonische ryk, bemachtigde, en alzo de eerste Monarch van Assyrië en Babylonië wierdt, gelyk hier na op 't woordt Ninus breder zal gezegt worden. *De zelve pag.* 75. 76. *en Biblotheca Hist. Phil. Theol. Bremens. Class.* V. *fasc.* I.

ASTA, een stedeke in 't koninkryk Astrakan in Asië, tusschen de steden Visapour en Dabul. *Baudrand.*

ASTA, MESA DE ASTA, *Asta Regia*, een verwoeste stadt in Hispania Baetica, was eertyds zeer groot, gelyk uit de overblyfzelen blykt. Zy is gelegen in Andalusië, aan de rivier Guadalette, tusschen het stedeke Arcos en Xeres de la Frontera, welke laatste uit de puinhopen van Asta groot geworden is. *Baudrand.*

ASTA, een rivier in Asturië, ontstaat uit het riviertje Ove en Deva, welke beide beneden de stadt Oviedo zamenlopen. Van daar loopt ze by Villa-viciosa in de Biskaïsche zee. Zommigen nemen ze voor der ouden *Stura*, anderen voor *Iuerto*, een rivier in 't koninkryk van Leon. *Baudrand.*

ASTABAT, een Armenische stadt in Turcomannië, op de grenzen van Persië, eene myl van de rivier Aras. Zy is wel niet groot, maar sierlyk, en heeft vier karvanseras of vrye herbergen; een ieder huis heeft byna een fontein. Voorts is ze vermaart niet alleen wegens den keurlyken wyn, maar ook wegens de Ronas-wortel, die aldaar groeit, en nergens anders. Deze wortel verspreidt zich verre in de aarde, naar de wyze van de zoethout-wortel, en geeft een hoogrode verwe, waar mede in Persië en 't gebiedt van Mogol een grote handel gedreven wordt. Dus ziet men te Ormuz gansche karavanen met deze Ronas aankomen, van waar de zelve in schepen naar de Indiën verzonden wordt. Het root dezer verwe is zo hoog en schoon, dat wanneer te Ormuz zeker schip, daar mede beladen, verongelukte, de zee eenige dagen lang daar van root was. *Tavernier.*

ASTACES is de oude naam eener rivier in 't koninkryk van Pontus in klein-Asië, waar van Plinius getuigt, dat de paarden in de weiden, van deze rivier bewatert, zwarte melk gaven, van de welke zich de omleggende volkeren geneerden. *Plin. lib.* II. *cap.* 103.

ASTACHAR, *Astacara*, eene stadt in Persië, in 't landschap Farsistan, by de rivier Bendomir, en de overblyfselen van Persepolis, was eertyds veel groter en aanzienlyker dan tegenwoordig, en zelf de hoofdstadt van gansch Persië.

ASTALLI, (Astaldus) een kardinaal, uit eene adelyke familie, wierdt van paus Celestinus den II in 't jaar 1144 tot het purper verheven. Hy was den vyandt van alle twisten, en stierf onder paus Alexander den III. *Onuphr. Ciacon. Aubery.*

ASTARAK, of ESTARAK, *Astaracum* en *Astaracensis tractus*, een klein landschap in Gasconje, heeft den naam van een graafschap, gelegen tusschen Armagnak, Bigorre en Gascogne. Het graafschap heeft omtrent zeven of acht mylen in de lengte. Garsias Sanche, hertog van Gasconje, levende in 't begin der X eeuw, hadt drie zonen; van welke de derde, genaamt Arnout, heer

van Aftarak wierdt. Achtien zyner nakomelingen zyn in 't bezit van dit graaffchap gebleven. De laatfte liet drie dochteren na, van welke de outfte, genaamt Mathe, of Marthe, gemalin was van Gafton den II van Foix, grave van Candale. Deze hadden zamen verfcheide kinderen, onder anderen Chriftoffel, en Francifcus, biffchop van Aire. Deze laatfte was een zeer verftandig prelaat. Henrik trouwde in 't jaar 1567 Marie van Montmorenci, dochter van Anna, by welke hy teelde Margareta, gemalin van Johan Lodewyk de la Valette, hertog van Efpernon, pair en admiraal van Vrankryk.

ASTAPUS, een rivier in Morenlandt, die haren oorfprong heeft by het gebergte Amara, en van daar in den Nyl loopt, en nevens de zelve en de rivier Aftabora het eilandt Meroe maakt. *Plin. lib.* V. *cap.* 9.

ASTAROTH, een ftadt in 't Heilige Landt, gelegen in den halven ftamme van Manaffe. Vooraleer de kinderen Ifraëls de zelve innamen, wierdt ze van Reuzen bewoont. Og, de koning van Bafan, hadt hier zynen fetel. *Gen.* XIV. *Jof.* IX. I. *Chron.* VII.

ASTAROTH was een afgodt der Philiftynen, en wierdt door de kinderen Ifraëls op 't bevel van Samuel verftoort. Die van Sidon eerden ook een afgodt, ASTAROTH genaamt, waar omtrent de koning Salomon afgodery pleegde. De naam betekent eene kudde fchapen, en allerlei rykdom. Zommigen zyn van gedachten, dat, gelykerwyze Jupiter Ammon, of de zon, onder de gedaante van een bok, dus Juno der Ammoniten, of de maan onder de gedaante van een fchaap zy aangebeden. Zy voegen daar by, dat Aftaroth de maan betekent, om dat die afgodt onder de geftalte van een fchaap voorgeftelt wierdt. Anderen menen, dat Aftaroth een koning in Syrië is geweeft, aldus wegens zyn groten rykdom genaamt, en na zyne doodt onder de Goden geftelt. I. *Sam.* XXX. I. *Kon.* XI. II. *Kon.* XXIII. *Godwin de Rit. Hebr. lib.* IV. *c.* 6. *Selden. de Diis Syris fynt.* 2. *c.* 2.

ASTARTE is de zelve afgodt der Sidoniërs, die ook Aftaroth genaamt wordt. De godin Venus wierdt ook Aftarte genaamt. Salomon heeft voor de zelve outaren opgericht ten gevalle zyner afgodifche bywyven. Auguftinus getuigt, dat Aftarte in de Punifche tale beduidt de godinne Juno. *Ælian. Tertull. in Apologet. Cic. Nat. Deor lib.* III. *Strabo. Hefychius.*

ASTATHYI wierden zekere ketters genaamt, die navolgers van Sergius waren. Deze leefde in de IX eeuw, en leerde de dwalingen der Manicheen. Keizer Michaël Curopalates, ziende, dat ze onder zynen voorzaat Nicephorus zeer vermenigvuldigt waren, liet fcherpe bevelfchriften tegen de zelve uitgaan. *Theophanes. Petr. Siculus de Renov. fect. Manich. Baronius an.* C. 810.

D'ASTE, (MARCELLUS) een Romein, wierdt in 't jaar 1699 van Innocentius den XII tot het purper verheven. Hy was van het jaar 1691 tot 1695 pauffelyke Nuncius by de Zwitfers geweeft. Daar op wierdt hy geheimfchryver di Vefcovi e Regolari te Rome; naderhandt vice-legaat van Urbino en aartsbiffchop van Athene. Hy was reets te voren biffchop van Ancona, en ftierf den 11 July 1709 te Bononië.

ASTER, een burger uit de ftadt Olynthus in Macedonië, verdedigde de ftadt Methon met een ongemene dapperheit, wanneer de zelve door den koning Philippus belegert wierdt. Hy fchoot hem zyn een oog uit met een pyl, waar op hy deze woorden gefchreven hadt: „ After zendt Philippus deze pyl. „ *Plutarch. in Philipp.*

ASTERABATH, of STARABATH, *Afterabatia*, een ftadt en geweft in Perfië, in Tibareftan, aan de Capifche zee gelegen, omtrent 20 mylen van Gorgian. *Olearius.*

ASTERIA, de dochter van Cæus, zufter van Latona, vreefde voor de vervolging van Jupiter, en wierdt, naar 't zeggen der dichteren, in een quakkel verandert.

ASTERIUS, of ASTERION, koning van Creta, zoon van Teutamus, zolgde zynen vader op, en trouwde Europa, die in zyn tydt van Jupiter gefchaakt wierdt; en alzo hy gene erfgenamen hadt, nam hy de zonen van Jupiter, by Europa geteelt, namentlyk Minos, Sarpedon en Rhadamantus, tot zyne kinderen en erfgenamen aan. *Diod. Sic. lib.* IV. *Apollod. lib.* III. *c.* I. *Meurfius Creta lib.* III. *cap.* 2.

ASTERIUS, biffchop van Amafia in 't landt van Pontus, leefde in 't einde der IV eeuw. Philippus Rubenius, een rechtsgeleerde, heeft in 't jaar 1608 vyf Homilien van dezen Afterius te Antwerpen in 't licht gegeven, die in de Boekzaal der Vaderen gevonden worden. By deze heeft Francifcus Combefis nog zeven andere Homilien gevoegt, die te voren onder den name van *Proclus*, patriarch van Conftantinopel, bekent waren. *Concil. Nicen.* II. *Art.* 4. *en* 6. *Adrian. lib. de Imag. Phot. cod.* 271. *Baron. Bellarm. Poffevin. Cave.*

ASTERIUS, een landvoogdt in 't Ooften, handelde den patriarch van Antiochië zeer qualyk; maar niet lange daar na, namentlyk in 't jaar 687, wordt hy gezegt door het inftorten van een huis by gelegenheit van eene aardbeving nevens zyn wyf jammerlyk verplettert te zyn. *Evagr. lib.* VI. *cap.* 8 & 9.

ASTERIUS, een redenaar, geboortig van Cappadocië, nam de Chriftelyke religie aan, en voegde zich meeft by Lucianus in Antiochië. Onder de vervolging van Maximianus offerde hy den afgoden, doch deedt wederom boete. Lucianus was een aanhanger van Paulus van Samofate, het welk Afterius bewoog het gevoelen der Arianen te omhelzen, menende dus tot een bifdom te geraken, het welk hem echter mislukte. By het Concilie van Niceen muntte hy voornamentlyk uit, en gaf in 't jaar 330 het vermaarde *Syntagma* of *Syntagmation* in 't licht, waar van Athanafius dikwils gewag maakt. Hy wordt ook gezegt verklaringen over den Briefvan Paulus aan de Romeinen, de Euangelien en de Pfalmen gefchreven te hebben, nevens vele andere werken, die by de Arianen zeer geroemt worden. Ook voerde hy een pennettrydt met Marcellus. Zommigen noemen nog een anderen Ariaanfchen biffchop, met name ASTERIUS, die, naar 't getuigenis van Theodoretus, in 't jaar 370, of 371, te Tyrus geftorven is, wanneer hy des anderen daags meende te prediken. De rechtzinnigen, hier over zeer ontftelt, namen met Julianus Sabas hunne toevlucht tot het gebedt. Zommigen houden dezen Afterius voor dien redenaar, van wien wy boven gewag gemaakt hebben; doch het is waarfchynlyk, dat het twee verfcheide zyn, eensdeels om dat de redenaar nooit biffchop is geweeft, anderen deels, om dat hy in 't jaar 304 is afgevallen, en alzo bezwaarlyk in 't jaar 371 kan gepredikt hebben. *Athanaf. Orat.* III. & IV. *contra Arian. Philoftorg. lib.* II. *cap.* 15. *Hilarius contra Arian. Socrat. lib.* I. *cap.* 24. *Epiphan. Hieron. in Catal. cap.* 94. *Baron. in Annal. Hermant. in vita Athan. Cave.*

ASTERIUS, of ASTURIUS, (TURCIUS RUFFUS) Roomfch burgermeefter, leefde in de V eeuw, en bekleedde die hoge waardigheit in 't jaar 449 met Protogenes. Men heeft onder zynen name een werk in vaarzen, genaamt *Collatio veteris ac novi Teftamenti*, dat zommigen Sedulius toeeigenen. Anderen zeggen, dat Claudianus de ware fchryver daar van is. Men heeft dit boek in de Boekzaal der Vaderen. De zelve Afterius heeft nog een werk van Sedulius overgezien en in 't licht gegeven, waar van daan de mening ontftaan is, dat ook dit ftuk van Sedulius zoude zyn. Het is in een zuiveren ftyl gefchreven. *Sirmond. Miræus. du Pin.*

ASTERIUS URBANUS, een fchryver van de III eeuw, fchynt een biffchop van Afië geweeft te zyn. Hy fchreef in 't jaar 232 een boek tegen de Montaniften, waar van Eufebius gewag maakt. *Eufeb. Hift. Eccl. lib.* V. *cap.* 16. & 17. *Du Pin Biblioth. des Auth. Eccleſ. des trois premiers fiecles.*

ASTEROPOEUS, zoon van Pelagonias, quam de Trojanen te hulp, en trok tegen Achilles, die woedende was van wraakluft over de doodt van Patroclus, en Afteropoeus doodde. Een ander van dezen naam was een vermaart Lacedemonier, en bielp Lycurgus die Republyk oprichten.

ASTETCAN, en ASHTECAN, een ftadt in Afië, gelegen in 't landfchap Al-Sogd, heeft eene kafteel aan een rivier van den zelven name, en is een dagreize van Samarcand gelegen. *Abulfeda.*

ASTEZAN, *Aftenfis Comitatus*, een landfchap in Piemont, waar aan het in 't Weften paalt, en een gedeelte daar van uitmaakt. Van de andere zyde is het omringt van 't hertogdom van Montferrat, en begrypt onder zich het markgraaffchap Ceva. Het was eertyds eene Republyk, eer het landt aan de hertogen van Milanen quam, en naderhandt aan den hertog van Orleans. Maar de koning van Vrankryk, François de I, ftont het aan keizer Karel den V af, die het wederom aan den hertog van Savoje vereerde, die thans nog in 't bezit daar van is. De hoofdftadt is Afte. De andere fteden zyn Verrue, Quitafque en Coni.

ASTI, een aanzienlyk graaffchap in Piemont, grenzende aan 't graaffchap Canavefe, het gebiedt van Vercelli, het hertogdom van Montferrat, en de landfchappen Cherafco, Carmagnuola en Chieri. De hoofdftadt wordt ook ASTI genaamt, by de Latynen *Afta Pompeja.* Zy is gelegen op de grenzen van 't Montferrat, by de rivier Tanaro, alwaar het riviertje Borbo in de zelve loopt, en is tamelyk groot, fraai en fterk. Eertyds was ze zeer machtig, en voerde eenige jaren achter een met de markgraven van Montferrat en der zelver bondgenoten een zwaren oorlog. De biffchop van Afti ftaat onder den aartsbiffchop van Milanen. De inwoonderen worden wegens hun vriendelyken aardt boven anderen geprezen. Wanneer in 't jaar 1705 de Franfchen deze gewigtige plaats bezet hielden, en goet vonden Acqui te verlaten, en men zulks den kommandant van die fterkte door een fchriftelyk bevel wilde laten weten, wierdt 'er in plaats van Acqui de naam van Afti by misverftandt gefchreven: invoegen de kommandant van Afti met zyne bezetting uittrok, en de hertog van Savoje aanftonts die vefting in bezit nam; en hoewel de Franfchen nog in 't zelve jaar zich wederom daar van meenden meefter te maken, moeften zy echter onverrichter zake aftrekken. In 't volgende jaar rukten zy wederom daar voor; wanneer Afti door den grave van Eftaing den 13 July na eene belegering van drie weken wierdt ingenomen. Doch in 't naafte jaar moeft zich de Franfche bezetting na 't ontzet van Turin als krygsgevangene aan de geallieerden overgeven. Behalven deze hoofdftadt zyn in dit graaffchap nog aan te merken de fteden Verua en Villanuova, nevens verfcheide andere kleine plaatfen. Zommigen merken het graaffchap Cherafco als een gedeelte des graaffchaps Afti aan. *Schauplatz des kriegs in Italien p.* 153. 154. 157. *Mercure Hiftorique.*

ASTIOCHUS was een admiraal der Lacedemonienzen, en nam Phocea en Cume in, floeg ook de Athenienzen by de rivier Cnidus in 't jaar 411 voor de geboorte van Chriftus: doch door de kunftenaryen van Alcibiades verdacht geworden zynde, als of hy in een heimelyke verftandhouding met Tifaphernes, den landvoogdt des konings van Perfië, leefde, tot nadeel der gemene zaken, wierdt hy te huis ontboden; wanneer Pifander het bevel over de vloot ontving. *Thucyd. lib.* VIII.

ASTOMI, de naam van zekere verdichte volkeren van Indië, wonende rondom den oorfpronk der rivier de Ganges. Deze hebben, naar 't zeggen van Plinius, noch mondt, noch gezicht, en leven maar van den reuk der bloemen, kruiden en vruchten. Anderen plaatfen hen in Afrika. Het verdichtzel fchynt daar van daan gefproten te zyn, om dat aan de rivier Senegra, die een arm van den Nyl is, zekere volkeren gevonden worden, die het voor een fchande houden het aangezicht te ontbloten, en het daarom alty dt bedekken. *Plin. Baudrand. Vinc. le Blanc part.* II.

ASTORGA, *Asturica Augusta*, *Asturum Cimontanorum*, eene sterke, maar slecht bewoonde stadt in 't Spaansche koninkryk Leon. Zy is op eene vlakte aan de rivier de Tuerto gelegen, en voert den naam van een markgraafschap. De bisschop aldaar staat onder den aartsbisschop van Compostelle. Alhier wierdt in 't jaar 447 een Synode gehouden.

ASTRÆA was de dochter van Astræus, een der Titans, en van Themis. Zy wierdt voor de godinne der gerechtigheir by de Heidenen gehouden. Deze zeiden, dat ze in de goude eeuw van den hemel was nedergedaalt, maar de aarde om der zelver ongerechtigheit wederom verlaten hadt, hebbende in den Dierkring haren setel in 't gesternte de Maagdt genomen. *Ovid. Metam.* I. *Fab.* 4. V. 144. *Seneca Octav. Hesiodus.* Aratus maakt 'er ook gewag van in zyne *Phænomena*; waar op de dichter Catullus het ooge schynt gehad te hebben; zeggende, dat de Goden en Godinnen ten tyde der goede trouwe onder de menschen op aarde verkeert hadden, om dus de menschen door hunne tegenwoordigheit tot betrachting der deugden aan te zetten; maar dat die zelve Godheden, ziende, dat de menschen van dag tot dag erger wierden, de aarde wederom verlaten hebben.

ASTRAKAN, een gewest in 't Russisch Tartaryë, is sedert het jaar 1554 onder 't gebiedt der Czaren van Moscovië geweest, die een onderkoning over Casan en Astrakan aanstellen. Het was eertyds een afzonderlyk koninkryk toen het nog onder de Tartaren stont. Het grenst in 't Oosten aan de Calmuksche Tartaren, in 't Westen aan Rosdori Donski, in 't Noorden aan 't hertogdom Bolgar, en in 't Zuiden aan de Circassiche Tartaren en de Caspische zee. De lucht is 'er in de maanden September en October zo heet, als in Duitschlandt midden in den zomer; doch de winter, die maar twee maanden duurt, is 'er zeeg streng; invoegen de rivieren zodanig bevriezen, dat het ys de zwaarste lasten dragen kan. De rivier Wolga wemelt van visschen, en de kreeften, die noch van de Russen, noch van de Tartaren genuttigt worden, worden daar in een ongelooffelyke menigte gevonden. De eilanden, in de Wolga gelegen, hebben een overvloedt van vogelen, voornamentlyk van wilde ganzen en eenden. De wilde zwynen worden van de Tartaren, die ze volgens hunne wet niet mogen eeten, aan de Russen voor een geringen prys verkocht. De vruchten des lands zyn voortreffelyk, onder anderen zyn de meloenen en druiven zeer groot en smakelyk, sedert de edelste wynranken in 't jaar 1610 door een Persiaansch koopman derwaarts gebragt zyn. De inwoonderen, die voor een gedeelte Heidenen, en voor een gedeelte Muhammedanen zyn, dryven een groten handel met zout, dat op 't eilandt Dolgoi in groten overvloedt gevonden, en door de zonne gaar gekookt wordt, dryvende een vinger dik op de rivieren, gelyk bergkristal. De reuk is zeer aangenaam, en de vertiering zeer groot: want de aderen zyn onuitputtelyk, alzo 'er gedurig nieuwe te voorschyn komen. De lasten, die daar op gelegt zyn, bedragen eene kleine somme; want voor een Poede, zynde 40 pondt aan gewigt, worden niet meer dan drie penningen betaalt.

De stadt ASTRAKAN is gelegen op 46 graden 22 minuten op het eilandt Dolgoi in de rivier Wolga, en wordt gezegt haren naam te hebben van den vorst *Astra Chan*, die de zelve gebouwt, en daar zynen setel gehad heeft. De stadt is rondom met wynbergen omringt, en vertoont zich van buiten, wegens de menigte van torens, zeer fraai: doch van binnen zyn de huizen meest van hout opgetimmert. Ze is in het jaar 1669 met een stevigen muur omtrokken, wiens omkreits zich een uur gaans uitstrekt, en heeft tien poorten, waar van 'er zes aan de zyde der rivier uitkomen. Als men door de Priestmenskinske of Konings-poort in de stadt gaat, komt men op een markt, daar de voornaamste winkels der Russen en Armeniers zyn. Ter slinker zyde van deze markt ziet men de hoofdkerk, Saboor, in den jare 1696 en eenige volgende jaren door den Griekschen aartsbisschop Samson op zyne eigene kosten gebouwt. Deze prelaat heeft een afzonderlyk rechtsgebiedt over zyne geestelyken, en eene eigene kansely in zyne woninge. Deze kerk is met vyf torentjes voorzien, hebbende ieder een koepel, en een kruis daar op. In den omkring, zynde vierkantig, beslaat de zelve 200 schreden, de voorgevel 47 der zelven uitmakende, staande de achtergevel ten deele binnen den muur van het hof des aartsbisschops, zynde van steen opgetrokken, en het voornaamste gebouw der stadt. Niet verre van daar, op een ruim plein van het kasteel, staat het hof van den gouverneur, groot van omtrek, maar van hout gebouwt, en met een afzonderlyken houten muur omtrokken, die twee poorten heeft, de eene van voren, en de andere van achteren; en buiten den omtrek ziet men de hofkapel. Tusschen de voorpoort, die met een wacht bezet is, en des gouverneurs woning is een ruime markt. Het kasteel is met veel metaal geschut en halve kartouwen voorzien, nevens eene bezetting van drie of vier duizent mannen. Ter regter zyde is de kansely; van steen opgebouwt, en in verscheide vertrekken bestaande. Voorts is in de stadt nog een kerk, Usdwiesinje, van steen gebouwt, en met witte kalk bestreken. De koepel en het kruis zyn beide verguld, en de onder-en boven-koepel van den kloktoren groen. Alle de andere kerken, als mede de kloosters, zyn van hout. Op de markt wordt voordenmiddag door de Tartaren, en nadenmiddag door de Russen en Armeniers, welke laatsten hier omtrent 40 familien uitmaken, handel gedreven. De Indianen dryven hunnen handel binnen hunne woningen, en zyn even zo talryk als de Armeniers, maar ongetrouwt. De straten der stadt zyn meerendeels zeer naauw, en by regenachtig weêr qualyk te gebruiken, om dat de ziltachtige aarde veel slyk opwerpt. Buiten de stadt, aan de overzyde van de rivier, ziet men een fraai klooster, Iwanske, van steen opgebouwt, nevens nog twee andere, en verscheide Slaboden of voorsteden, in welker grootste de soldaten wonen, leggende ten Oosten der stadt aan de rivier Koetoeme, die in de Wolga loopt. Eene andere voorstadt heeft den naam van Balda, daar de schepen en smakken leggen. In de Casaansche en in de voorstadt Sipielewe wonen alderhande volkeren. De Tartarische voorstadt is afzonderlyk gebouwt, meest van aarde en leem. Daar in houden zy des winters hun verblyf, en durven niet in de stadt wonen; maar des zomers onthouden zy zich in het veldt. Men zegt ook, dat hier omtrent 90 Roomsch-Katholyke huisgezinnen zyn, ten deele Oostenrykische tuiniers, en ten deele Beyerschen, zynde in den oorlog met Zweden gevangen genomen; voor welke een Kapucyner monnik, een Italiaan van geboorte, in den jare 1719 by zyn Czaarsche Majesteit aanhieldt om een kerk te mogen bouwen: doch daar omtrent door de Russische geestelyken veel zwarigheit ontmoette. De boven-beschrevene binnenstadt is in den jare 1701 byna op de helft afgebrand.

De groot-vorst Johan Basilowitz heeft deze stadt, nevens het gehele toenmalige koninkryk, in den jare 1554, zynde twee jaren na de veroveringe van Casan door hem, met geweldt bemachtigt. Vyftien jaren daar na, te weten in den jare 1569, zondt Sultan Selim de II een machtig leger derwaarts, om deze stadt in te nemen: doch het zelve moest, om dat de Russen de vloot van den Sultan in brandt hadden gestoken, onverrechter zake weder aftrekken. Niet lange daar na, namentlyk in den jare 1574, wierdt het ryk van Astrakan op nieuw door 70000 Turken en Tartaren bezocht: doch de zelve wierden voor de twede maal door de Russen, nadat zy de stadt Astrakan zes maanden te vergeefsch belegert hadden, uit het landt gejaagt. De Crimsche Tartaren veroverden de zelve wel in den jare 1661; maar wierden in het volgende jaar genootzaakt de zelve wederom te verlaten. Droeviger lot quam deze stadt over op den 23 Juny van den jare 1670, als wanneer ze door Stenko Radzin, een oproerige Cosak, door verraadt wierdt ingenomen, en de voornaamste hoofden en inwoonders omgebragt wierden. Doch zyne dwingelandy in deze stadt duurde niet lang: want ze wierdt hem in het volgende jaar door den Czaar Alexius Michaëlowitz wederom ontweldigt. In den jare 1702 was Tiemassi Iwanewitz Irsofskie gouverneur van deze stadt, de welke in den oproer der Strelitzen in den jare 1705, nevens alle Duitschers, omquam. Sedert dien tydt is het kasteel met welgeoeffent krygsvolk bezet, en de Strelitzen zyn 'er uitgeroeit. In de plaa's van Ursofskie wierdt Pieter Iwanitz Gawanske tot gouverneur aangestelt, wiens plaats in den jare 1717 vervult wierdt door Pieter Marsewitz Apraxin, broeder van den admiraal generaal Apraxin. Tegen den zomer van den jare 1722 deedt zyne Czaarsche, naderhandt keizerlyke Majesteit van Groot-Ruslandt Pieter Alexewitz omtrent Astrakan een machtig leger van 50000 mannen byeen vergaderen, en alles, wat tot een gewigtigen krygstocht van noden was, gereet maken, zo om de oproerige Cosakken, of Tartaren, onder de macht en heerschappy zyner Russische Majesteit behorende, maar in den jare 1721 afgevallen zynde, te gaan bezoeken, als om zich tegen de onrechtvaardige ondernemingen van den rebel Miriweis in het Persiaansche gebiedt aan te kanten. Zyne Majesteit quam, alles tot den tocht gereet zynde, zelf te Astrakan aan op 2 Juny des voorgemelden jaars 1722, en derwaarts, na den voorspoedig geëindigden tocht (waar van het verhaal hier na zal volgen in het leven van dien groten keizer) wederom met het voetvolk ter zee te rug na vier maanden, te weten op den 4 October des gezegden jaars. De regeering van Astrakan bestaat, behalven den gouverneur, in een onder-gouverneur en drie burgermeesteren, die niet in het kasteel, maar in de stadt wonen. Een dezer drie burgermeesteren neemt de gerechtszaken waar; de twede heeft het opzicht over de kabakken, daar bier, brandewyn en meê verkocht wordt, en de derde heeft het bewindt over de visscheryen van zyne Majesteit.

ASTROLABIUM wordt genaamt zeker Mathematisch werktuig, waar van zich voornamentlyk de zeevarenden bedienen om de hoogte der sterren af te meten. Men hangt het aan een ring op, wanneer zekere wyzer-naaldt de hoogtens van den cirkel, verdeelt in 360 graden, aantoont. Hipparchus is 'er, volgens het getuigenis van Plinius, de eerste uitvinder van. In de kunstkamer van Kircherus te Rome wordt 'er een groot getal van gevonden, alle van koper; waar onder vyf zeer zeldzaam zyn, welker een echter in grootheit en naauwkeurigheit alle de anderen overtreft. Men vindt 'er ook, die zeer goet zyn, in 't Observatorium te Parys. *Georg. de Sepibus in Collegii Rom. Societ. Jesu Museo p.* 27.

ASTROLOGIE. Zie STERREKUNDE.

ASTRUNA, een dal tusschen Napels en Pozzuolo, waar in noch gras noch struiken wasschen, niet tegenstaande de menigvuldige water-fonteinen, die daar in gevonden worden. Men verhaalt, dat Alfonsus de V, koning van Napels, in 't jaar 1452 by het byleger zyner nicht, de prinsesse Eleonora, met keizer Frederik den III 30000 personen in dit dal ter maaltydt onthaalde. *Delic. de Ital. V. p.* 92.

ASTURA, een kleine stadt in Campagna di Roma, gelegen in den Kerkelyken Staat. Zy is in de Historien vermaart, alzo Conradinus, hertog van Zwaben, kleinzoon van keizer Frederik den II, in 't jaar 1268 door Karel den I, koning van Napels, en hertog van Anjou, alhier geslagen en gevangen wierdt, zynde naderhandt ter halve opentlyk op de markt onthooft. *Villan. Fazel.*

ASTURIE, *Asturia*, een gewest in Spanje, grenst in 't Noorden aan de zee van Biskaje, in 't Westen aan Galliciё, in 't Zuiden aan out-Castiliё en Leon, en in 't Oosten aan Biscaje. Het behoort tot het koninkryk van Castiliё, en wordt in Asturiё de Oviedo naar de zyde van Galliciё, en Asturiё de Santillana naar de zyde van Biscaje gedeelt. Het landt is onvruchtbaar, meest bergachtig en vol rotsen. De Spaansche kroonprins voert doorgaans den tytel van prins van Asturiё. In de VIII eeuw wierden de Christenen genoodzaakt, om de woede der Saracenen te ontwyken,

ken, zich naar 't gebergte van Asturië te begeven; en verkoren Pelagius, uit koninklyken ſtamme der Gothen geſproten, tot hunnen koning. Deze ſloeg de Saracenen in 't jaar 717, en richtte een nieuw koninkryk op. De inwoonderen dezes lands hebben hunnen naam behouden, dien ze ſedert de tyden der Romeinen gehad hebben: want zy zyn aldus genaamt van de rivier Aſtura, thans Iſtura, Yſtura en Aſturia, lopende voorby Leon, en naderhandt by Douro zich in de zee ontlaſtende. Zy wierden in oude tyden door het gebergte Vendius in twee delen gedeelt. Het Noorder gedeelte is zeer kout en ruw, doch wegens de voortreffelyke rypaarden zeer vermaart. De inwoonderen worden voor Barbariſche menſchen gehouden; waarom ze door den keizer Auguſtus uit het gebergte verdreven en gedwongen wierden de vlakte te bewonen, om dus hunnen wilden aardt allengskens te temmen. *Strabo l.* I. *Plin. lib.* III. *c.* 3. *lib.* IV. *c.* 20. *Mariana lib.* VII. *Hiſt. Roder. Sanctius in Chr. Merula Deſcr. Hiſp.*

ASTYAGES, of *Apanda*, ook genoemt *Ahazuerus*, als uit *Dan.* IX, 1 blykt, was het, zegt Scaliger, *in Prolegom. libror. de Emendat. Temp. p.* 35, die het Perſiſche ſlot Suſa, door Cyaxares verwoeſt, weder opbouwde. Dit beſluit Scaliger uit de woorden van den treurdichter Æſchiles *in Perſ. vſ.* 761. Doch in 't leven van Cyaxares den eerſten, achtſten koning der Meden, zal nader getoont worden, hoe Scaliger de woorden van Æſchiles qualyk heeft vertaalt, en hoe dat τὸ ἀνύειν ἔργον, *volvoeren van 't werk*, by Æſchiles gemeld, niet ziet op 't herbouwen van Suza, naderhandt eerſt door Cyrus den Meder gedaan, als Strabo ſchryft *lib.* XV; maar op 't volvoeren van den oorlog tegen de Aſſyriers, door Phraortes aangevangen, en door Cyaxares ten einde gebragt. Hy nam ten huwelyk Ariene, dochter des Lydiſchen konings Halyattes, de zuſter van dien ryken Creſus, uit welke Ariene koning Aſtyages zyne dochter Mandane teelde, die met den Perſiaan Cambyſes trouwde, waar uit Cyrus, naderhandt Perſiſche Monarch, ſproot. Juſtinus zegt *lib.* I, *cap.* 4, dat Cambyſes maar een gering man in Perſië was, en dat Aſtyages droomde, dat hy uit de ſchaamleden van zyne dochter een wynrank zag groejen, die ganſch Aſië overſchaduwde, 't welk als de waarzeggers op eenen zone duidden, wiens grootheit hier door voorſpelt wierdt, verſchrikte Aſtyages, en gaf zyne dochter Mandane aan den gemelden onedelen Cambyſes, die van anderen doch voor een Perſiſch prins geboekt wordt. Voorts verhaalt Juſtinus, hoe Aſtyages zyn dochters kindt belaſtte te doden; hoe zyn veldheer Harpagus dit kindt te vondeling leide; hoe 't door een herder is opgevoed, en naderhandt door Aſtyages weder voor zynen neve aangenomen, doch hoe Harpagus, om zyne wraakluſt op den koning, die zynen zoon geſlacht hadt, te koelen, Mandanes kindt, Cyrus genoemt, uit Perſië, nodigde, hem 's konings leger overgaf, en gelegenheit verleende, waar door Cyrus zynen grootvader Aſtyages van den troon ſtiet, gelyk Herodotus ook breder verhaalt *lib.* I, *pag.* 50—62. Juſtinus zegt *lib.* I, *cap.* 6, hoe Cyrus zynen overwonnen grootvader Aſtyages nog over 't grote volk der Hyrkaniers ſtelde, daar byvoegende, hoe hier 't einde van de Mediſche heerſchappy was; terwyl Diodorus Siculus ook zegt, *Antiq. lib.* II, *cap.* 9, hoe, als Aſtyages overwonnen was, het ryk van de Meden tot de Perſen overging. Doch uit *Xenophon* blykt, dat na Aſtyages nog over de Meden geregeert heeft zyn zoon Cyaxares de twede, by *Daniel Kap.* VI, 1, en IX, 1 genoemt *Darius de Meder*, *zoon van Ahazuerus*, dat is, van Aſtyages, zo dat Oroſius mis heeft, als hy zegt, dat Aſtyages *virili prole vacuus*, dat is gene mannelyke erven, hadde. *Oroſ. lib.* I, *cap.* 19. Aan dezen Cyaxares, of Darius des Meders dochter was 't dat Cyrus de Perſiaan trouwde, die 't overwonnen Babylon aan zynen ſchoonvader toeſtont.

ASTYALUS, van Crotona, behaalde dikwils den prys in de Olympiſche ſpelen. Maar wanneer hy zich op zekeren tydt ten gevalle van Hieron, zone van Dinomenes, door den uitroeper een Syracuſaner liet noemen, namen die van Crotona zulks zo qualyk, dat ze zyn ſtandbeeldt omver haalden, en zyn huis tot een gevangenis maakten. *Pauſan. lib.* VI.

ASTYANASSA was een kamenier van Helena, en maakte een ſchandelyk werk, namelyk van de verſcheide wyzen van byſlapen, dat ze door allerhande figuren verbeeldde. *Suidas. Heſych.*

ASTYANAX, eenige zoon van Hector en Andromache, naar 't getuigenis van Homerus, die hem Ἑκτορίδην ἀγαπητὸν, dat is, beminde of eengeboren zoon van Hector, noemt. Ook blykt het uit het XXII boek van de *Ilias* uit de droefheit van Andromache, dat ze maar dezen eenigen zone gehad heeft. Hector noemde hem *Scamandrius*. De Trojanen gaven hem den naam van *Aſtyanax*, om dat Hector alleen de ſtadt beſchermde. Hy veroorzaakte den Grieken in 't midden der overwinningen de grootſte bekommering, hoewel hy nog zeer jong was. Wanneer de Grieken na 't verwoeſten der ſtadt Troja door tegenwindt belet wierden weder naar hun vaderlandt te keren, riedt Calchas, dat men Aſtyanax van den muur zou werpen, op dat hy niet, groot geworden zynde, de doodt van zyn vader mogt wreken. Ulyſſes zocht hem derhalven, en vondt hem, niet tegenſtaande zyne moeder dit kindt zorgvuldig bewaarde. Dus wierdt Aſtyanax van den muur geworpen, volgens het getuigenis van Servius over *Virgil. Æneid.* III, 489. Anderen zeggen, dat zulks door Menelaus geſchied is. *Servius* over *Virg. Æneid.* II, 457. Maar *Pauſanias lib.* X getuigt, dat Pyrrhus het gedaan heeft, zonder te zeggen, dat de Grieken of Calchas zulks nodig geoordeelt hebben. Hoe het zy, de dichteren en ſchryvers van Romans hebben hem wederom levendig weten te maken, of ten minſte de handen der Grieken doen ontkomen. *Ovid. Metam. l.* XIII. Ronſard zegt, dat Aſtyanax ook *Francion* genaamt is, en dat van hem de Franſche koningen hunne afkomſt hebben. Manethon, by Annius van Viterbo, getuigt, dat Francus, zoon van Hector, koning der Celten geweeſt is, dat is der Gaulen. Du Pleix haalt uit Thrithemius aan, dat Hector twee zonen gehad heeft, Aſtyanax, of Scamander, die by de verovering van Troja ſneuvelde, en Laodamas, of Francion, die de handen der vyanden ontquam, en met een groot getal Trojanen naar Peönië vluchtte, zynde dat landt naderhandt Pannonië genaamt. Van den koning van Peönië vriendelyk ontvangen zynde, ſloeg hy zich neder op de grenzen van Scythië, en bouwde aldaar de ſtadt Sicambria, alwaar zyne nakomelingen heerſchten tot op de tyden van den koning Antenor, die door de Gothen gedood wierdt, 420 jaren voor de geboorte van Chriſtus. De wreetheit der Gothen dwong de Trojanen of Sicambren naar Duitſchlandt te vluchten, alwaar zy zich in twee takken verdeelden, welker eene naderhandt de Monarchie der Franken ſtichtte; de andere bleef in Duitſchlandt. Door deze is Franconië opgerecht, of het ryk der Ooſt-Franken. Doch *Bayle* noemt dit billyk een verdichtzel, wederleggende te gelyk *Moreri*, die de ſchryvers dezer zaken nog meer doedt zeggen dan zy waarlyk doen. Te weten, *Moreri* zegt, dat de zogenaamde Manethon en andere ſchryvers dezer fabelen Francion of François, zoon van Hector, den eerſten koning der Gaulen noemen; daar zy echter alleen zeggen, dat hy een ſchoonzoon en koning der Gaulen was. Daarenboven noemt *Moreri* Andromache maar eene moeder van Francion, daar men nochtans aan de zelve een veel wezentlyker zoon, te weten Aſtyanax, hadt kunnen toeſchryven. Ten derden zegt *Moreri*, dat Aſtyanax door den laſt van Ulyſſes van de muren geworpen is, tot dien einde het getuigenis van *Virgilius* aanhalende, by wien nogtans zulks nergens gelezen wordt. *Bayle Dict. Crit. Bayle* zegt *Virgilius*: doch by *Moreri* wordt *Ovidius*, en niet *Virgilius* aangehaalt.

ASTYANAX uit Meonië, was een geſchichtſchryver, en leefde in de III eeuw onder den keizer Gallienus. Trebellius Pollio maakt gewag van hem in 't leven der dertig Tyrannen. *Voſſius de Hiſt. Lat.*

ASTYDAMAS, een treurſpeldichter, begaf zich eerſt tot de welſprekentheit, en was een leerling van Iſocrates. Naderhandt begaf hy zich tot de dichtkunde, en maakte 240 toneelſtukken, van welke echter maar vyftien geprezen wierden. Hy leefde in de XCV Olympiade. *Diod. Sic. l.* XIV. *Suidas.*

ASTYDAMAS, een ander treurſpeldichter, de zoon van den voorgaanden, leefde in de CII Olympiade. Suidas maakt gewag van zyne toneelſtukken. *Joh. Meurſius.*

ASTYMEDUSA wierdt van Oedipus ten huwelyk genomen, wanneer de zelve zyne moeder Jocaſta verſtoten hadt; en ten einde Aſtymeduſa de kinderen uit het eerſte huwelyk hatelyk mogt maken, gaf ze voor, dat de zelve getracht hadden haar te ſchenden. Dit bewoog Oedipus zyne eige zonen te doden. *Diodor.*

ASTYNOMI. Dus wierden de tien mannnen te Athene genaamt, die het opzicht voor de zangers, fluit- en toneelſpelers, de opentlyke gebouwen, landwegen, en voorts in 't algemeen over de Policie en uiterlyke zekerheit hadden: invoegen zy omtrent de zelve bediening hadden als de *Ædiles* of bouwheeren te Rome. Vyf van hen namen die bediening binnen de ſtadt, en vyf anderen omtrent de haven, Piræëum waar. *Plato. Harpocration. Meurſius.*

ASUAN, *Aſuana*, een Egyptiſche ſtadt, gelegen in 't opper of Zuider gedeelte, genaamt Sahid, aan de rivier den Nyl, zynde de laatſte of uiterſte ſtadt, die de Turken op de grenzen van Nubië bezitten. Golius getuigt, dat ze by de Arabieren doorgaans *Uſuam* genaamt wordt. Zy legt meer dan vyftig duizent ſchreden boven Aſna, voor welke plaats ze dikwils in de verafgelegene geweſten genomen wordt. Zommigen nemen ze voor der ouden *Metacompſo*, *Taconſon*, of *Tachempſo*, eene ſtadt in opper-Egypten, omtrent Syena gelegen. Anderen menen, dat het *Syena* zelf is. Zie SYENA. *Golius.*

ASUGA, een kleine ſtadt in Afrika, wordt doorgaans geplaatſt in het koninkryk Ambran in Abyſſinië, aan de rivier, die haren oorſpronk uit het meir van Zaflan heeft, eenige mylen van den Middellyn naar den kant van 't Zuiden. *Baudrand.*

ASUNGEN, een klein Zweedſch meir, gelegen in Weſtrogothië, naar de zyde van Smallandt en Hallandt. *Baudrand*

ASVATH, of, gelyk eenigen lezen, *Aſoth*, derde zoon van Japhlet, kleinzoon van Heber, van den ſtamme Aſer. Van hem wordt geſproken I *Chron.* VII, *v.* 33. Simon in zyn *Dict. de la Bible* zegt, dat deze naam betekent *die den ſlanderdt verheft*, of *tydelyke formeering.*

ASYCHIS volgde Micerinus in Egypten; maar de tydt daar van is onzeker. Om dat het nog gene gewoonte was, dat de menſchen elkander met hun vermogen te hulp quamen, maakte hy eene wet, dat men een iegelyk borgen moeſt, die het lighaam van zyn vader tot onderpandt wilde geven. Hier door geſchiedde het, dat de gehele erf-begraffenis den ſchuldheer verpand wierdt. Maar in geval de ſchuldt niet voldaan wierdt, verloor de ſchuldenaar niet alleen zyne vaderlyke grafſtede, maar noch hy, noch zyne kinderen mogten ergens begraven worden. Ook liet hy een pyramide van gebrande ſtenen oprichten, die alle andere pyramiden zou overtreffen. *Herodot. l* II.

ASYLUM wierdt een vryplaats genaamt, alwaar de misdadigers hunne veiligheit vonden. Diergelyke heeft Cadmus te Theben, en Romulus te Rome in 't geheiligde bosch tuſſchen het Kapitool en den Palatynſchen berg, geſticht. De Meſſeniers, Lacedemonienzen en andere volkeren maakten hunne tempelen tot vryplaatſen. De keizer Tiberius, ziende, dat op deze wyze veel quaadt ongeſtraft bleef, heeft dit afgeſchaft. Paus Bonifacius de V verordende,

de, dat de kerken en altaren voor die genen, die derwaarts vluchtten, tot vryplaatsen verstrekken zouden. Thans vindt men diergelyke vryheden op verscheide andere plaatsen. De vrysteden, die Godt eertyds aan Israël toestondt, quamen den genen alleen te stade, die onvoorziens een doodslag begaan hadden. *Exod.* XXI. I *Sam.* II. *Plutarch. in Romulo. Sueton. in Tiber. Statius lib.* XII. *Thebaid.*

ASYNCRITUS wordt gehouden voor den zeven en twintigsten discipel van Jesus Christus, en voor den eersten bisschop van Hyrcanië. De Apostel Paulus groet hem in den brief aan de Romeinen XVI, 14. Het Roomsche martelaarsboek stelt den dag van het feest dezes heiligen op den achtsten April, op welken men gelooft dat hy gestorven is. *Simon Diction. de la Bible.*

ATA (ABDAL) wierdt genaamt het hoofdt der Dervis in Natolië ten tyde van den groten Tamerlan. Dit volk leefde onder de Turken als een soort van geestdryvers, vertonende een gedurige verrukking van zinnen. Eigentlyk gezegt zyn het een deel zotten. Tamerlan nu verstaande, dat Ata een groot gevolg van leerlingen hadt, wilde zelf onderzoeken, of de zelve een bedrieger was, dan of hy eenige goede hoedanigheden bezat, die hem zo grote achting onder de zynen deden hebben; want zyne navolgers merkten hem als een Godt aan, en hy noemde hen zyne schepzelen. Wanneer Tamerlan besloten hadt dezen Ata op te zoeken, wierden des zelfs discipelen daar van verwittigt, en quamen zeer ontsteld by hunnen meester, zeggende, dat Tamerlan naderde om hen alle uit te roeijen. Abdal Ata, zich geenzins daar over ontstellende, zeide, dat ze alle hem te gemoet zouden gaan, zonder te spreken; maar dat een iegelyk van hen het geluit van zeker beest zou nabootsen. Zyne leerlingen gehoorzaamden hem, en waren zo haast in 't gezicht van Tamerlan niet gekomen, of ze, half naakt, en voorts met oude vodden behangen, begonnen te brullen als leeuwen, te bulken als stieren, te baffen als honden, enz. invoegen Tamerlan, hoe onvertzaagt hy was, echter van een ongemenen schrik bevangen wierdt. Hy vroeg de genen, die naast hem waren, wat soort van menschen dat mogten zyn, en hem wierdt geantwoord, dat het de leerlingen van Ata waren. Dus vervorderde hy zynen weg, en quam eindelyk ter plaatse, alwaar de meester van die beestachtige gezintheit was. Hy vondt hem gansch naakt, gedompelt in 't zandt tot aan zyn hals toe; het hoofdhaair en zyn baardt waren door malkander verwart, de oogen gesloten, en het hoofdt nederhangende. Tamerlan, verwondert op dat vreemt gezicht, sprak hem dus aan: „ Arme zinneloze, men heeft my gezegt, dat gy „ u uitgeeft voor heer en meester van zekere schepzelen. " Abdal Alta gaf tot antwoordt: „ En gy, verdwaalde prins, die „ geen Musulman zyt, maar afwykt van den waren weg der „ zaligheit, laat u noemen heer en meester der gansche aarde. " Tamerlan, het woordt hervattende, zeide: „ Dit al zo zynde, „ zo is toch de aarde maar een stipje ten opzichte en in vergely„ king van den hemel; want daar is gene proportie tusschen „ den aardkloot en tusschen het uitspansel, veel min dan tusschen het „ kastje van myn ring en den ring zelf; en het zou weinig werk zyn, „ indien ik my al een heer der aarde noemde. " Abdal Ata was met zyn antwoordt gereet en zeide: „ Hoe verwondert gy u „ dan, dat ik my een meester dezer schepzelen noeme, die hier „ voor uw aangezicht zyn? " Tamerlan nam genoegen in dit antwoordt, en schepte geen minder vermaak in 's mans fyn en schrander oordeel: want ziende een ezel achter Abdal Ata aan een halfter gebonden, vroeg hy hem: „ Gy andere geestelyke schepse„ len, die een toespeling op alles gewoon zyt te maken, zoudt gy „ my wel kunnen doen begrypen, hoe dat beest een zinnebeeldt „ van een aangenaam en bemint mensch kan zyn? „ Abdal Ata, ziende achter Tamerlan een der gunstelingen van dien prins staan, maakte voor de vuist een allegorische uitbreiding, waar in Tamerlan veel genoegen schepte, en sedert dien tydt Abdal Ata een grote achting toedroeg. *Herbelot Bibl. Orient.* Het is niet onwaarschynlyk, dat zyne leerlingen, door een verkeerde yverzucht gedreven, hem dezen naam gegeven hebben, als erkennende hem voor hunnen schepper; want *Abdal Ata* betekent in de Oostersche tale *gy* (zyt) *Godt de vader*; als of ze wilden zeggen, *gy zyt de Schepper.*

ATABALIPA, koning van Peru, uit de familie der Incas, leefde in het begin der XVI eeuw, en was een der grootste en machtigste monarchen in Amerika. Hy doodde eenen zyner broederen, en maakte Cusco tot de hoofdstadt van Peru, en na dat hy de naburige volkeren te onder gebragt hadt, leefde hy gerust en vreedzaam, tot dat Franciscus Pizarrus in 't jaar 1525 in die gewesten aanquam, en zich van de meeste en grootste steden van dat koninkryk meester maakte, wanneer de ondergang van Atabalipa naderde: want deze Spanjaardt stelde zich in den beginne zeer vriendelyk aan, hem zynen dienst aanbiedende, om hem dus te verstrikken; doch ziende, dat hem zulks mislukte, paste hy op zekeren tydt op hem, wanneer hy van eene wandeling wederom in zyne hoofdstadt keerde, en zondt een monnik met een Euangelieboek tot hem, belastende den monnik, hem het boek te behandigen, en tot aanneming van het Christendom te vermanen. Doch als Atabalipa, die niet lezen kon, het boek op de aarde wierp, het welk de Spaanschen zochten, losten de zelve een kanon, dat ze by zich hadden, en joegen daar door het gezelschap des konings zo groot een schrik aan, dat ze hem alle verlieten, en Atabalipa levendig gegrepen wierdt. Na dat nu Pizarrus een onnoemelyken schat tot losgeldt ontfangen hadt, liet hy hem nochtans worgen. Dit geschiedde in 't jaar 1533. *Garc. de la Vega Hist. Peruv. de la Casa. Acosta. Herrera. Joh. de Laet.*

ATABEK is een Turksch woordt, en betekent eigentlyk *vader van den vorst.* Deze waardigheit hebben vele groten bekleed, zynde opzienders over de opvoeding der jonge prinsen van 't huis der Selgiuciden. Deze heeren, by de Persianen *Atabekian* genaamt, wierden met den tydt zo machtig, het zy door de gunst, het zy door de lafhertigheit hunner meesteren, dat ze vier heerschappyen, Dynastiën genaamt, in Asië stichtten, waar van in de volgende artykels gehandelt wordt.

ATABEKIAN ERAK. Deze zyn de Atabeks van Irak, en maken de eerste Dynastie uit. Zy begonnen te regeren in 't 521 jaar der Hegire, zynde het jaar 1127 van Christus. Hier toe behoren acht vorsten, die hun gebiedt hebben uitgebreid in Chaldea, Mesopotamië, en geheel Syrië, tot in Egypten.

Omadeddin Zenghi, zoon van Aksancar, wierdt van Mahmoud, zone van Mohammed, en kleinzoon van Malek Schah, Sultan der Selgiuciden, in 't gebiedt der stadt Bagdet gestelt in 't 521 jaar der Hegire. Hier by voegde hy wel haast Moussal, of Mosul, waar van zyn broeder Ezzeddin in 't bezit was, maar in 't zelve jaar stierf. In 't volgende jaar maakte hy zich meester van de steden Aleppo en Hamah in Syrië, en voerde een zwaren oorlog met den Kalif Mostarsched. Den Franschen ontweldigde hy Edessa en Bir in de jaren 539 en 540, zynde het jaar van Christus 1145. Eindelyk wierdt hy gedood van de vluchtige slaven, die hy belegerde binnen 't kasteel Giabar. Deze Sultan wordt gemeenlyk door de Historieschryvers genaamt *Sanguin*; maar zyn rechte naam is *Zenghi.*

Noureddin Mahmoud, zoon van *Omadeddin*, was de outste onder zyne twee andere broederen, Sefieddin en Cothbeddin, die in Mesopotamië regeerden, terwyl hy meester van gansch Syrië was. Eenigen tydt daar na voegde hy by zyne staten Egypten, onder 't beleidt van zynen veldheer Saladin. Hy beoorloogde de Franken, maar wierdt in eenige veldslagen van de zelve geslagen. Hy stierf in 't 569 jaar der Hegire, zynde het jaar 1173 van Christus. De Historieschryvers noemen hem gemeenlyk *Norandin.*

Saleh, zoon van Noureddin, begon te regeren in zyn elfde jaar, en stierf in den ouderdom van 19 jaren, zynde het 577 jaar der Hegire, van Christus 1181. Men noemde hem *Al-Malek Al-Saleh Ismaël.* Saladin erkende hem aanstonts in Egypten, en liet op zyn naam geldt slaan: maar naderhandt beroofde hy hem van byna geheel Syrië, latende hem niets dan alleen Aleppo. Hy gene kinderen hebbende liet het gebiedt van Aleppo zynen neef, *Ezzedin Massoud*, na, zoon van Cothbeddin Maudoud, die wy gezegt hebben dat zyn outsten broeder Mesopotamië liet, waar van Mosul de hoofdstadt was. Van dezen Ezzeddin zyn de overige prinsen dezer Dynastie gesproten.

Ezzeddin Massoud, zoon van Cothbeddin, regeerde te Mosul, en wierdt belegert door Saladin, die zich reets van 't grootste gedeelte der steden van Mesopotamië hadt meester gemaakt, in 't 578 jaar der Hegire; maar hy verweerde zich zo kloekmoedig, dat hy Saladin nootzaakte de belegering op te breken, en met schande af te trekken. Hy gaf Aleppo aan eenen zyner broederen, genaamt Omadeddin, die echter die stadt niet kon beschermen, maar ze aan Saladin moest overgeven, doch Ezzeddin bemachtigde de zelve wederom van de erfgenamen van dezen Sultan, en bleef in 't bezit, tot den tydt hy voor de wapenen van Malek Al-Nasser buigen moest. Hy stierf onderwylen met Saladin in een en het zelve jaar, te weten in 't einde van 't 589 jaar der Hegire, zynde het jaar van Christus 1193, in 't begin van welk jaar Saladin zyne veroveringen met zyn leven hadt geëindigt.

Noureddin Arslan Schah, zoon van Ezzeddin Massoud, volgde zynen vader in 't bezit van Mosul en andere plaatsen van Mesopotamië. Hy ontweldigde Cothbeddin, zone van Omadeddin, zynen oom, de stadt Nisibis; doch wierdt wel haast uit het bezit gedreven door Malek Al-Adel, broeder van Saladin. Deze Sultan stierf in 't 607 jaar der Hegire, zynde het jaar van Christus 1210, na dat hy het gezag der Atabeks wederom in zynen vorigen luister herstelt hadt, ziende, dat het zelve door de al te grote zedigheit en nederigheit van zyn vader Ezzeddin grotelyks vervallen was. Hy regeerde achtien jaren, latende zynen zoon tot opvolger.

Malek Al-Caher Ezzeddin Massoud was onder de voogdy van Badreddin Loulou een vrygelaten, die zyne staten by zyn leven en na zyne doodt regeerde. Hy stierf in 't 615 jaar der Hegire, het jaar van Christus 1218, na dat hy zeven jaren en negen maanden geregeert hadt. Zyn opvolger was zyn zoon *Noureddin Arslan Schah*, zoon van Malek Al Caher, out tien jaren, wanneer zyn vader stierf. Hy leefde ook niet lang, en was onder de voogdy van Badreddin, die zyne kroon verdedigde tegen zyn oom Omadeddin, zoon van Noureddin Arslan Schah.

Nassereddin Mahmoud, zoon van Malek Al Caher, en broeder van Noureddin Arslan Schah, volgde hem in den ouderdom van drie jaren. Badreddin Loulou deedt hem op een paardt zetten, en in het heirleger voor Sultan uitroepen. Hy stierf in 't 631 jaar der Hegire en Kalif Mostanser, maakte Badreddin Loulou tot zynen opvolger. Dus eindigde deze eerste Dynastie der Atabeks, *van Irak* bygenaamt.

ATABEKIAN *Adherbigian.* De Atabeks van Meden, of van Adherbigian, maken de twede Dynastie der Atabeks, die begon met het 555 jaar der Hegire, en eindigde met het jaar 622. De eerste van allen was *Ildighiz*, een Turksch slaaf, die van dien geringen staat tot een machtig heer geworden is door de gunst en door toedoen van zyn heer Massoud, Sultan der Selgiuciden. Deze prins gaf hem de weduwe van zyn broeder Thogrul ten huwelyk, en met haar het gouvernement van 't landt Adherbigian, alwaar hy regeerde tot het 568 jaar der Hegire, het jaar van Christus 1172.

Mohammed, zoon van Ildighiz, volgde zynen vader, en wierdt voogdt van Sultan Thogrul, die zyn vader gevolgt was in den ouderdom van zeven jaren; gedurende welken tydt hy zich van

verscheide plaatsen, behorende tot het gebiedt van zyn voedsterling, meester maakte. Hy stierf in 't 581 jaar der Hegire, van Christus 1185.

Kezel Arslan, broeder van Mohammed, zyn voorzaat, die onder hem het landt van Adherbigian geregeert hadt, wierdt zyn opvolger. De Sultan Thogrul kon hem niet wel verdragen; maar om dat de zaken der Selgiuciden verliepen, wierdt hy Sultan verklaart door den Kalif Nasser in het 587 jaar der Hegire. Hy wierdt in het zelve jaar door een moordenaar om 't leven gebragt.

Abubeker, zoon van Mohammed, zoon van Ildighiz, regeerde twintig jaren, en stierf in 't 607 jaar der Hegire, van Christus 1210.

Cotluc Enbanege, zoon van Mohammed, zoon van Ildighiz, regeerde vier jaren. Maar het schynt, dat deze vier jaren moeten getelt worden by de andere jaren der regeringen.

Modhaffereddin Uzbek, zoon van Mohammed, zoon van Ildighiz, volgde zyn broeder in de regering, en regeerde vyftien jaren. Hy stierf aan de pest, na dat hy van zyne staten berooft was door Gelaleddin, koning van Khovarezm, in 't 622 jaar der Hegire.

ATABEKIAN FARS, Atabeks van Persië. Zy waren Turcomannen van afkomst, en rekenden hunnen oorspronk van *Salgar*. Het is om die reden, dat ze ook *Salgarynen* genoemt worden. Hare Dynastie heeft geduurt in Persië van het 543 jaar der Hegire af tot het jaar 663, dat is, van 't jaar van Christus 1148 tot 1264.

De eerste van deze Dynastie was *Modhaffereddin Moschakar Ben Maudoad Ben Salgari*, die twaalf of dertien jaren geregeert heeft.

Modhaffereddin Zenghi Ben Maudoud volgde zynen broeder op, en regeerde veertien jaren.

Modhaffereddin Taklah, zoon van Zenghi, volgde zynen vader, en regeerde twintig jaren. Hy stierf in 't 591 jaar der Hegire.

Cothbeddin Thogrul, zoon van Salgar, zoon van Maudoud, regeerde in Irak, en beoorloogde Taklah verscheide malen, maar wierdt telkens geslagen, en eindelyk gevangen en gedood, na dat hy negen jaren geregeert hadt.

Modhaffereddin Abou Schegia Snad Ben Zenghi volgde zynen broeder Taklah in de regering. Hy regeerde negen en twintig jaren, en stierf in 't 623 jaar der Hegire, van Christus 1259.

Saad, zoon van Abubeker, regeerde omtrent twee jaren.

Mohammed zoon van Saad, zoon van Abubeker, regeerde zeven maanden.

Mohammed Schah, zoon van Salgar Schah, zoon van Saad, zoon van Abubeker, regeerde acht maanden.

Selgiuc Schah, zoon van Salgar Schah, zoon van Saad, zoon van Zenghi, regeerde vyf maanden. Hy wierdt gedood in 't 662 jaar der Hegire, van Christus 1263.

Aischah Khatoun, dochter van Saad, zoon van Abubeker, die getrouwt was met een Mogol, genaamt Mangir Timurten, en zynde alleen over uit het huis der Atabeks Salgaryns, wierdt als koningin bevestigt op den troon te Shiraz door Holagu Ilkhan, en regeerde een jaar. Zy stierf in 't 663 jaar der Hegire, van Christus 1264.

ATABEKIAN *Laristan* zyn prinsen, die zich meester gemaakt hebben van het landschap Lar, dat zich uitstrekt langs de kust van de Golf van Persië. Zy namen den tytel van Atabek aan, zich niet durvende Sultan noemen.

De eerste dezer prinsen was *Abou Thaher*, zoon van Mohammed, zoon van Ali, zoon van Aboul Hassan Caslaovi, die met een heirleger gezonden wierdt om dat landt te bemachtigen door Sancar, zoon van Maudoud al Salaovi, of veel liever al Salgari, na dat hy zich van het eigentlyk genaamde Persië hadt meester gemaakt. Abou Thaher, hebbende dit landt ingenomen, nam den naam van Atabek aan, dien zyne navolgeren behouden hebben.

Nasraldin, of *Nasreddin*, zynde de outste zyner zonen, was zyn opvolger, en poogde Schoulestan te overweldigen. Daarna ziende, dat zyn einde naderde, verklaarde hy zynen zoon tot navolger in zyne staten.

Deze zoon, genaamt *Taklah*, wierdt aangetast van Atabek Saad, zoon van Zenghi, die regeerde in 't landschap van Fars, dat is Persië; doch Taklah behaalde tot drie malen toe de overwinning op hem; en wanneer Holagu, keizer van Mogol, Bagdat belegerde, voegde hy zyne macht by de zyne, en wist zich zodanig in des zelfs gunst in te dringen, dat hy vele voordeelen van hem op zyn verzoek erlangde. Taklah na de verovering van Bagdat ziende het slecht onthaal aan den Kalif Mostaassem, begon voor Holagu te vrezen, en nam de vlucht; doch Holagu, hier van verwittigt, liet hem achterhalen en doden.

Schamseddin Alp Argoun, zoon van Taklah, volgde in de staten van zynen vader, met toelating van Holagu, en regeerde tien jaren met den lof van rechtvaardigheit.

Joseph Schah, zoon van Alp Argoun, volgde zynen vader, onder 't gezag van Abaka, keizer van Mogol, en opvolger van Holagu. Deze prins gaf hem het bewindt over de landen Khouzistan, Goueh Kilovieh, Gerbad, en andere. Na de doodt van Abaca kleefde Joseph Schah des zelfs opvolger Ahmed Khan aan, en na dezes doodt Argoun Khan, die hem verlof gaf om weder te keren naar Laristan. Onderweegs bemachtigde hy eenige plaatsen in de landen Gouch, Kilovieh, of Ghilovieh; maar door een droom verschrikt keerde hy op staande voet te rug, en stierf kort daar na, latende zynen zoon tot opvolger.

Afrasiab, zoon van Joseph Schah, bleef in zyne staten onder de bescherming van Argoun Khan. Maar bemerkende, dat hy van een dodelyke ziekte aangetast wierdt, zondt hy iemandt zyner bloedverwanten naar Ispahan. Deze verzekerde zich van den gouverneur van die stadt, en nam dus dien hoofdsetel in, liet geldt slaan op den naam van zynen oom Afrasiab, en dwong de inwoonderen, opentlyk voor den zelven te bidden. Onderwylen was Argoun overleden, en Afrasiab zondt verscheide zyner vrienden naar 't landschap van Irak, en veroverde verscheide plaatsen: ook sloeg hy verscheide malen de Mogolistanen. Doch deze kregen hem eindelyk in hunne handen, en zonden hem tot Gazan Khan, opvolger van Argoun. Doch Afrasiab gewan de gunst van dat hof, en wierdt wederom naar Laristan gezonden. Maar wanneer hy vele wreedheden onder zyne onderdanen pleegde, wierdt hy door last van Gazan ter doodt gebragt.

Nosrateddin Ahmed, zoon van Alp Argoun, wierdt na de doodt van Afrasiab door Gazan Khan als Atabek of prins van Laristan bevestigt. Hy regeerde dertig jaren met rechtvaardigheit, en stierf in 't 733 jaar der Hegire, van Christus 1332.

Rokneddin, zoon van Joseph Schah, volgde zynen oom Nosrateddin, en regeerde als een wys prins den tydt van zes jaren. Hy stierf in 't 740 jaar der Hegire, van Christus 1339.

Modhaffereddin Afrasiab, zoon van Rokneddin, volgde zynen vader. In hem eindigde de Dynastie der Atabeks van Laristan.

Voor alle deze prinsen, die den naam van Atabek gevoert hebben, wierdt *Nadham al Molk*, of *Nezam el Mulk*, vizier van Malek Schah, derde Sultan uit den stam der Selgiuciden, door dien Sultan tot Atabek verklaart. Hy gaf hem ook de stadt Thous in eigendom. Doch niemandt zyner nakomelingen heeft die waardigheit behouden, noch als souverein in eenig landschap geregeert.

Daar zyn echter schryvers, die beweren, dat Omadeddin, zoon van Zenghi, die Atabek of landvoogdt van den Sultan Sangiar geweest is, de eerste is geweest, die dezen tytel met de waardigheit van vorst gehad en behouden heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ATACAMA, eene woestyne in 't koninkryk Peru, gelegen in 't Zuider Amerika, omtrent Chili, strekt zich uit tot aan de Zuidzee. De Spaanschen noemen het landt *de los Charcas*, tusschen de stadt Arica en de rivier Copiapo, of Côpajapo.

ATACH, of *Hathac*, eene stadt van den stamme Juda, aan welkers inwoonderen David een gedeelte zondt van den buit, dien hy de Amalekiten ontnomen hadt. I. *Sam.* XXX. 30.

ATALANTA, eene dochter van den koning Scheneus, in het eilandt Scyros, was ongemeen snel te voet: invoegen ze hare vryers een wedloop aanboodt, met belofte, dat ze met den gene zou trouwen, die haar in 't lopen voorby kon streven; maar ook onder die voorwaarde, dat de overwonne het leven verliezen zou. Hippomenes nam dezen voorslag aan, en behaalde door begunstiging van Venus de overwinning, wanneer hem Atalanta te beurt viel: want Venus hadt hem drie goude appelen gegeven, die hy de eene voor, de andere na op den weg wierp, en terwyl Atalanta de zelve telkens opraapte, spoedde hy weg, en gewon den strydt. Maar wanneer hy naderhandt in een tempel tot zyne nieuwe gemalinne wilde naderen, wierdt hy in een leeuw, en zy in eene leeuwinne verandert. *Hygin. Ovid. Metam.* X. 11. *Apollod.* III. 9.

ATALANTA, dochter van Jasius, koning van Arkadië, en Climene, volgens *Apollodorus*, of van Scheneus, volgens *Hesiodus*, wierdt van haren vader in een bosch te vondeling gelegt. Zy trouwde met Melarion, en baarde hem eenen zone, genaamt Parthenopæus, die geweest is onder de genen, die Theben beoorloogt hebben. Zy was zeer genegen tot de jagt, en quetste allereerst het Chalcedonische wilde zwyn. Zie MELEAGER. *Ovid. Metam.* VIII. 4. *Ælian. Var. Hist.* XIII. 1. *Hieronymus contra Jovin. lib.* I.

ATAPHERNES, een edel Persiaan, een der zeven zamengezworenen, die zekeren Magus of wyzen om 't leven bragten, genaamt Smerdes, die zich den zoon van Cyrus noemde, en onder dien schyn den troon hadt beklommen: doch de zeven zamengezworenen herstelden het koninkryk in de macht der Persianen.

ATARA, of *Hatara*, twede vrouw van Jerahmeël, en moeder van Onam. I. *Chron.* II. 26. Haar naam betekent *eene zonde, die men verwekt* of *veroorzaakt*. *Simon Dict. de la Bible.*

ATAROTH, of *Hataroth*, eene stadt van den stamme Manasse, over de Jordane. *Num.* XXXII. 3. Haar naam betekent *Kronen* of *Kringen*. Daar is er eene andere in den stamme Ephraïm. *Simon Dict. de la Bibl.*

ATASCH, een vermaart bedrieger, verzekerde zich van 't kasteel Dizgoveh, omtrent Ispahan, de hoofdstadt van Persië, onder 't koninkryk van Mohammed, zoon van Malek Schah, Sultan der Selgiuciden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ATAS, of ATHAS, een jongeling, was zo snel in 't lopen, dat hy in eenen dag 75000 schreden verre kon lopen. Hy leefde te Rome onder het burgermeesterschap van Fontejus en Vipsanius. *Plinius* VII. 10. *Martial.* IV. 19.

ATAULPHUS was de zwager van Alarik, koning der Gothen, die zyne zuster ten huwelyk hadt. Hy verzelde hem by het innemen en plunderen der stadt Rome in 't jaar 410; en in 't zelve jaar wederkerende schaakte hy Placida, de dochter van den keizer Theodosius, die hy te Narbonne in 't jaar 414 ten huwelyk nam. Wanneer hy naderhandt naar Spanje reisde, wierdt hy in 't jaar 415 van iemandt zyner onderdanen, genaamt Vernulphus, te Barcelona, in 't zevende jaar zyner regering, om 't leven gebragt; wanneer ook zyne zes zonen gedood wierden. *Prosper. Isidor. Genebrard. in Chron. Orosius* VII. 43.

ATAVILLOS, *Atavilli*, een volk van Peru, in 't Zuider gedeelte van Amerika, omtrent den oorsprong der rivier Xauxa, omtrent van veertig mylen van de kust van de Stille zee, en zestig van de stadt Lima. *Pedro de Cicca.*

ATAX, eene rivier. Zie AUDE.

ATE, eene Heidensche Godin, welker vermaak het was de menschen in dwaling te brengen; invoegen men voor haar niet veilig kon zyn, ten ware men zyne toevlucht nam tot de Lites, dochteren van Jupiter: want deze waren vyandinnen van Ate, en beschermden de menschen voor hare gramschap, doch zo, dat hoe groter de dwalingen der menschen waren, hoe ze meer moeite hadden om die quaadaardige Godinne te bevredigen. Doch door deze Ate hebben de Grieken verstaan de quaadaardigheit, die een bronader van alle elende is. Homerus getuigt, dat deze vyandin der menschen zich tegen Jupiter zelf heeft aangekant, en om die reden uit den hemel is gebonst. *Erasm. Adag.*

ATECA, *Attacum*, een vlek in Spanje, gelegen in 't koninkryk van Arragon, aan de rivier Xalon, twee mylen van Catalajud. Zommigen nemen ze voor de stadt *Daroco. Baudrand.*

ATELARI, ATELLARO, of ACELLARO, ook wel ABISO genoemt, eene rivier in Sicilië, by de ouden *Elorum*, of *Elorus* genoemt. Zy loopt door het Val di Noto voorby de stadt Noto, en van daar by de puinhopen der oude stadt Elorum in zee. *Plinius. Silius. Cic. Ovid. l.* IV. *Fast.*

ATEJUS CAPITO. Zie CAPITO.

ATELLA. Zie ARPINO.

ATEPOMARUS, een koning der oude Galliërs, voerde oorlog met de Romeinen, en belegerde de stadt Rome. Hy wilde onder gene andere voorwaarde vrede maken, dan dat de Romeinen hunne jonge wyven en dochteren tot hem in het leger zouden zenden. De Romeinsche dienstmaagden, dit verstaande, waren overbodig in plaats van hare vrouwen en juffrouwen wel uitgedoscht in 't leger der vyanden te gaan; het welk haar van de Romeinen wierdt toegestaan; en wanneer de Galliërs na hunne vreugdebedryven door dronkenschap in slaap waren gevallen, gaven de dienstmaagden door het aansteken van een vuur den belegerden een teken; die daar op een uitval deden, en onder Atepomarus en zyn volk eene grote slagting deden; ter gedachtenis van welke overwinning de Romeinen een jaarlyksch feest vierden. *Plutarchus in Parall.*

ATERGATIS. Zie ADARGATIS.

ATERNUM. Zie PESCARA.

ATH. Zie AATH.

ATHA ALLAH is de toenaam van vele Musulmansche schryveren, maar voornamentlyk van *Tageddin Mohammed Ben Achmed Atha Alla*, geboortig van Alexandrië, en meest bekent onder den naam van *Alschadeli*, leeraar van de secte van Malek, die stierf te Caïro in 't jaar 709. Hy is schryver van *Hekam Al Athiyah*, een boek, behelzende de rechten der Musulmannen. Dit boek is in de bibliotheek des konings van Vrankryk, *Num.* 672.

ATHA, of ATHAI, *Abou Mohammed Ben Ali Rabah*, was geboortig van Mecca, en een vermaart schryver der overleveringen, die hy ontvangen hadt van Aischah, de weduwe van Mahomet, en van Abou Hozeirah. Hy was de leermeester van Abou Hanifah en Aouzai, die hy beide in deze overleveringen onderwees. Deze laatste getuigt van hem, dat hy zyns gelyken niet kende onder menschen, die een algemene goedkeuring hebben weggedragen. Ebn Abbas verhaalt, dat Mahomet gevraagt zynde, welk het beste der goede werken was, antwoordde, *de zuiverheit van een goet voornemen.* Ben Gioraih, vragende Athai, van wien hier gesproken wordt, naar de verklaring dezer woorden van Mahomet, gaf deze tot antwoordt: „ Om dat de zuiverheit „ van een voornemen ons niet alleen bevrydt van geveinstheit, „ maar ook van twyffeling en verwarring des geests, in alle onze „ handelingen". *Herbelot Bibl. Orient.*

ATHAJA, of *Hathaja*, zoon van Uzzia, woonde te Jeruzalem na de wederkering uit de Babylonische gevangenis. *Nehemia* XI. 4. Zyn naam betekent *die aan den Heere zondigt. Simon Dict. de la Bible.*

ATHALARICUS, koning der Oost-Gothen in Italië, was de zoon van Eutharicus en Amalsuenta, dochter van Theodorik, wiens opvolger hy was in 't jaar 526, onder het voogdyschap van zyne moeder. Hy deelde met Amalarik, zynen neef, koning der West-Gothen, het landt, dat zyn grootvader in Gallië bezeten hadt, en behieldt Provence voor zich, makende Felix Liberius, die in 't jaar 529 op het twede Concilie te Orange tegenwoordig was, tot zynen stadhouder. Paus Felix de III bewoog hem, dat hy een plakkaat tot onderhouding der kerkelyke vryheit liet uitgaan; alzo de Gothen een besluit genomen hadden, de geestelyken voor den wereldlyken richter te dagvaarden. Hy stierf in 't jaar 534, het achtste jaar zyner regering, van zwelgen en brassen. *Cassiodor. Procob. Greg. Turonens.*

ATHALIA, of *Gothalia*, gelyk ze Josephus noemt, was de dochter van Achab, koning van Samaria, en Jezabel, en huisvrouw van Joram, koning van Juda, de moeder van Ahasia. Zy besloot het gansche koninklyke huis uit te roejen, en volbragt zulks in 't jaar der wereldt 3100, voor Christus 884: doch Joas, die maar een jaar out was, wierdt voor hare woede bewaart, en naderhandt door den hogepriester Jojada in 't zevende jaar zyns ouderdoms op den troon gestelt; wanneer hy Athalia door het zwaardt liet doden. II. *Kon.* XI. II. *Chron.* XXI. *Josephus Oudh.* IX. 11. *Torniel.*

ATHALJA, of *Hathalja*, of *Otholja*, een Israëliet van den stamme Benjamin, van wien gemeld wordt I. *Chron.* VIII. 26.

ATHAMANIA, een landschap in Epirus, tusschen Akarnanië, Etolië, en Thessalië, was een tydlang vry, hadt naderhandt byzondere vorsten, die zich eindelyk aan Philippus, vader van Perseus, koning van Macedonië, overgaven. *Liv.* XXXVI. *en* XXXVIII.

ATHAMAS, een zoon van Æölus, koning van Theben, trouwde met Nephele, en gewan by de zelve Phryxus en Helle. Zie GULDEN VLIES. Wanneer naderhandt Nephele door Bacchus onzinnig wierdt gemaakt, en in de bosschen omzworf, nam Athamas Ino ten huwelyk, en teelde by haar Learchus en Melicertes. Doch zy leefde zeer hart met hare stiefkinderen; en om dat Athamas zulks met oogluiking aanzag, wilde het Juno wreken, en maakte hem onzinnig; invoegen hy Learchus uit armen van zyne moeder rukte, en tegen een steenrots verpletterde; waar over Ino zich met Melicertes uit wanhoop in zee wierp. Zie INO. *Hygin. Ovid. Metam.* IV. 4. *Nat. Comes.*

ATHAMAS, eene rivier in Etolië, ontspringende uit een gebergte van den zelven name. Men verhaalt 'er van, dat wanneer men met het afnemen der mane eene fakkel daar in stak, de zelve aangestoken wierdt en brandde. *Ovid. Metam.* XV. 2.

ATHANAGILDUS, koning der West-Gothen in Spanje, stont tegen Agila op, bragt hem om 't leven, en beklom in 't jaar 554 den troon. Hy hadt twee dochters, Geleswind en Brunichild. De eerste trouwde met koning Chilperik van Soissons, de twede met Sigebert, koning van Austrasië. Hy regeerde 14 jaren, en stierf in 't jaar 567. *Isidor. Chron. Gregor. Turon. l.* IX.

ATHANARICUS, een richter der Gothen in 't einde der IV eeuw, welke waardigheit in die tyden zeer aanzienlyk, en zelfs boven de koninklyke by de Gothen geschat wierdt. Hy oorloogde met den keizer Valens, doch wierdt eindelyk genoodzaakt den vrede te verzoeken. De Christenen wierden wredelyk van hem vervolgt, doch ten laatsten hy zelf van zyne onderdanen verdreven; waar op hy naar Constantinopel by den keizer Theodosius zyne toevlucht nam, die hem wel ontving. Doch hy stierf kort daarna in 't jaar 381, en wierdt op het bevel des keizers prachtig ter aarde bestelt. *S. Ambros. de Spir. S. in Præf. S. Augustin. lib.* XVIII *de Civ. Dei cap.* 31. *Ammian Marcell. lib.* XXVII. *Oros. lib.* VII. *cap.* 38. *Socrates lib.* V. *Zosim. lib.* IV. *Baron. an. Chr.* 381. *Hermant Vit. S. Basil. Hieron. Sigebert. & Isidor. in Chron.*

S. ATHANASIUS, patriarch van Alexandrië, wierdt aldaar in 't jaar 296 uit een voornaam geslacht geboren. Petrus Alexandrinus onderwees hem in het Christelyke gelove. Naderhandt voegde hy zich by den Alexandrynschen bisschop Alexander, en bestreedt de Arianen. Op het Concilie van Niceen toonde hy een uitnemenden yver, hoewel hy maar diaken was. Wanneer Alexander in 't jaar 326 stierf, benoemde hy Athanasius tot zynen navolger. Doch hy weigerde die hoge bediening aan te nemen. Maar wanneer ook hy, dien de Meletianen tot bisschop verkoren hadden, na drie maanden overleedt, wierdt hy wederom verkoren en bevestigt. Doch de Meletianen voegden zich by de Arianen, en wederstonden hem. Doch hy boodt hen beide het hoofdt, en kantte zich zelf aan tegen den keizer, die Arius vryheit gegeven hadt om wederom binnen Alexandrië te komen. Maar eindelyk bragten het zyne vyanden door allerlei beschuldigingen by Constantinus den Groten zo verre, dat hy in 't jaar 336 van zyn bisdom afgezet, en naar Trier in ballingschap gezonden wierdt: doch als Constantinus in 't volgende jaar gestorven was, wierdt Athanasius door des zelfs zone, den jongen Constantinus, herroepen, en in 't jaar 337 wederom in zyn bisdom gestelt. Des niet tegenstaande rustten zyne vyanden niet, maar verkoren in 't jaar 339 Pistus tot bisschop tegen hem. Maar hy bleef echter te Alexandrie, tot dat hy eindelyk in 't jaar 341 op het Concilie van Antiochië van zyne benyders, die de oude beschuldigingen vernieuwden, voor de twede maal van zyne bisschoppelyke waardigheit berooft, en Gregorius uit Cappadocië, een man zonder verdiensten, in zyne plaats verkoren wierdt. Maar Athanasius hadt zich reets te voren op het verzoek van den bisschop Julius naar Rome begeven, alwaar hy op het Concilie in 't jaar 342 en op het Sardinische Concilie in 't jaar 347 onschuldig verklaart, en twee jaren daarna wederom in zyne bisschoppelyke waardigheit herstelt wierdt. Doch zyne vyanden konden niet rusten, voor dat ze hem op het Concilie van Arles in 't jaar 353 en te Milanen in 't jaar 355 wederom van zyne bediening beroofden, en een tweden Gregorius, ook uit Cappadocië, gewapenderhandt in zyne plaats stelden. Athanasius nam daar op de vlucht naar de Thebaïsche woestyne, alwaar hy den tydt met bidden, vasten en schryven doorbragt, tot op de doodt van Constantius. Onder de regering van Julianus wierdt hy weder herroepen, doch moest in 't jaar 362 wegens de vervolgingen der Arianen en Heidenen zich wederom op de vlucht begeven. In 't jaar 363 gaf hy keizer Jovianus te Antiochië een boek over, dat hy van het ware gelove geschreven hadt. Hy heeft onder keizer Valens veel geleden, van wien hy nevens vele andere rechtzinnige bisschoppen verjaagt wierdt; doch de keizer, vrezende voor een oproer, herstelde hem in 't jaar 367 in zyne bediening. Sedert heeft Athanasius tot het jaar 372 zeer gerust geleeft. Hy stierf in 't 46 jaar zyns bisdoms den 2 May des voornoemden jaars. Zyne schriften zyn in verscheide drukken zamengevoegt; onder welke de Parysche druk van 't jaar 1627 zeer geprezen wordt: doch die van 't jaar 1698, door de Benedictynen te Parys uitgegeven, wordt nog voor beter gehouden, waar voor eene nette en uitvoerige levensbeschryving van dien kerkvader gevoegt is. Van het *Symbolum* van *Athanasius* zal op zyn plaats gesproken worden. *Gregor. Nazianz. Orat.* 21. *Hieron in Catal. cap.* 87. *p.* 7. *enz. Hilarius. Socrat. Theodoret. Sozom. Ruffin. Epiphan. Cyrill. Alex. Joh. Damasc. Photius. Trithem. Bellarm. Baron. Sixt. Senens. Possevin. Sulp. Sev. Vossius. Maimb. Miræus. Cave.*

ATHANASIUS, patriarch van Antiochië, leefde in de VII

eeuw, en hieldt het met de Jakobitiſche ketteren; doch de begeerte om patriarch te worden bewoog hem om zich by de rechtzinnigen te voegen; hoewel hy niet lang daar na van de zelve weder afviel, en den keizer Heraclius tot de dwalingen der Monotheliten vervoerde. *Theophanes & Cedrenus in Annal. Baron. A. C. 629. Natal. Alexand. Hiſt. Eccl. ſec.* VIII. *cap.* 2. *Baſnage Hiſt. de l'Egliſe lib.* III. *cap.* 6.

ATHANASIUS, patriarch van Conſtantinopel, was eerſt een monnik, en volgde Georgius of Gregorius van Cyprus in 't jaar 1290. Vier jaren daar na ſtont hy van zyne bediening af, wanneer Johannes zyn opvolger wierdt. Doch in het jaar 1301 wierdt Athanaſius genootzaakt het ampt van patriarch wederom aan te vaarden, dat hy na verloop van 8 jaren wederom verliet. Men vindt in de Boekzaal der Vaderen eenige ſchriften van hem.

ATHANASIUS, diaken te Jeruzalem, ſtont de leere van 't Concilie van Chalcedonië voor, en wierdt daarom vervolgt van Theodoſius, het hoofdt der Eutychianen, die 't jaar 452 den patriarch Juvenalis uit Jeruzalem verdreef, en zich in zyn plaats liet beveſtigen. Wanneer nu de diaken Athanaſius hem zyne wreetheit verweet, wierdt hy van eenige lyfwachten geligt, en eerſt met ſtokſlagen mishandelt, en daarna met een zwaardt doorſtoken, zyn ligchaam door de ſtraten geſleept, en den honden voorgeworpen. *Evagrius. Baillet.*

ATHANATI, dat is *onſterffelyke.* Dus wierdt by de Perſianen genaamt een gedeelte van hun leger, beſtaande uit tien duizent keurlingen; om dat, zo haaſt als iemandt van de zelve vermiſt wierdt, men die plaats aanſtonts met een anderen vervulde. *Herod. Curt. Suidas. Heſych. Procopius.*

ATHARIM. Zie ABETHARIM.

ATHBOI, een ſtedeke in Linſter, een geweſt van Ierlandt, in 't graafſchap Eaſt-Meath, is wel bevolkt.

ATHEAS, koning van Scythië, volgde zynen vader Scyles in de regeering. Hy was een dapper en ſchrander prins, en behaalde vele overwinningen op de Triballiers en Illyriers. Hy beloofde koning Philippus van Macedonië de erfvolging in zyn koningryk, ingevalle hy hem tegen zyne vyanden wilde te hulp komen. Philippus nam dien voorſlag aan; doch aangezien des zelfs manſchap te laat quam, zondt ze Atheas zonder vergoeding der gemaakte onkoſten weder te rug; en wanneer Philippus daar over klaagde, gaf Atheas tot antwoordt, dat de Scythen gout noch zilver hadden, maar dat al hunne ſchatten in dapperheit beſtonden. Een tydt daarna zocht Philippus door een afgezant de vrye vaart in de Zwarte zee (*Pontus Euxinus*) en het Meotiſche meir (*Palus Mæotis*), om ter eere van Hercules een ſtandbeeldt aan den mondt der riviere Tanais of Don op te richten. Atheas antwoordde, dat hem zulks zoude vryſtaan, mits echter, dat zulks zonder krygsknechten geſchiedde. Doch eindelyk zag men het tot een openbaren oorlog uitbarſten, waar in het landt der Macedoniers door de ſtroperyen der Scythen deerlyk verwoeſt wierdt. Boven dien wierden ze in eenige veldſlagen genootzaakt te wyken; tot dat ten laatſten door liſt van Philippus de Scythen overmand, en Atheas, 90 jaren out zynde, in een ſlag gedood wierdt. *Juſtinus. Oroſius. Frontinus.*

ATHELREDUS. Zie ETHELREDUS.

ATHENÆUM. Dus wierdt een opentlyk gebouw te Rome genaamt, geſticht door den keizer Adrianus ten dienſte der genen, die iets geſchreven hadden, om het zelve aldaar in tegenwoordigheit van geleerde mannen overluit te herlezen, volgens de gewoonte van die tyden. Het zelve gebouw diende ook den genen, die de jeugt onderwezen, waar van daan alle hogeſcholen naderhandt aldus genoemt zyn. De oorſpronk des woords moet gezocht worden in ΑΘΗΝΗ, hoedanig Pallas, de Godinne der vrye kunſten en wetenſchappen, by de Grieken genaamt wierdt. Men vindt ook, dat de Roomſche raadsvergadering in deze plaats zomwylen gehouden wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

ATHENÆUS, een broeder van den koning Attalus en Eumenes den III. Hy quam met den eerſten Manlius tegen de Galaten te hulpe; de twede zondt hem als afgezant naar Rome, om te verwerven, dat de Roomſche bezetting uit Thracië mogt getrokken worden. De Roomſche Raadt maakte hem veldheer in den oorlog tegen Perſeus, koning van Macedonië; by welke gelegenheit hy zich dapper gedroeg. Paulus Æmilius, die het bevel over de gehele macht der Romeinen hadt in 't jaar voor Chriſtus 167, weigerde zich op zyne reize naar Delphos aan iemandt buiten Athenæus en Scipio te vertrouwen. *Livius l.* XXVIII.

ATHENÆUS, een Griekſch ſpraakkundige, geboortig uit Naucratis in Egypten, leefde in de III eeuwe. Hy was een der geleertſte mannen van zynen tydt, invoegen hy met recht de Griekſche Varro mag genaamt worden. Hy ſchreef verſcheide werken, als onder anderen een van de koningen van Syrië, waar van hy zelf gewag maakt. Voſſius meent ook, doch zonder genoegzamen grondt, dat hy een afzonderlyk werk van de vermaarde mannen en veldheren, die in een tweegevecht geſtreden hebben, geſchreven heeft. Het overgeblevene werk beſtaat in XV boeken, genaamt Δειπνοσοφιςῶν, of *Deipnoſophiſtarum*, dat is, van een gezelſchap van eenige geleerden, zittende aan tafel van een Roomſch burger, genaamt Larenſius, en redenkavelende over verſcheide ſoorten van wetenſchappen; welke verandering van ſtoffe bequaam is om den weetgierigen lezer te vermaken. Iſaacus Caſaubonus heeft 'er zeer geleert over geſchreven. Het is jammer, dat dit voortreffelyke werk van Athenæus niet volkomen is; want daar ontbreken de twee eerſte boeken; het begin van het derde, en het grootſte gedeelte van het laatſte, behalven dat een oneindig getal verkeerde lezingen door de ongeleertheit en onachtzaamheit der afſchryvers daar in voorkomen. Een onzeker ſchryver heeft reets voor de tyden van Euſtathius, dien vermaarden uitlegger van Homerus, de werken van Athenæus tot een kort begrip gebragt. *Bayle Dict. Crit.*

ATHENÆUS, een Peripathetiſch Philoſooph, geboortig uit Seleucië, gelegen in Cilicië, was een lidt der regeering, en onder 't getal der zogenaamde Demagogen, hoedanig genoemt wierden, die door hunne redenvoeringen het volk zo wiſten te leiden en te beſtieren, dat ze volgens hunnen raadt een beſluit namen. Hy wierdt metter tydt een boezemvriendt van Murena, en nam met hem de vlucht, wanneer men ontdekt hadt, dat Murena eene zamenzwering tegen Auguſtus geſmeed hadt. Doch de keizer vondt Athenæus onſchuldig, en ſtelde hem in vryheit. Hy keerde daar op naar Rome, en zeide tot die genen, die hem ontmoetten, met de woorden van Euripides: „ Ik kome uit den afgrondt der do-„ den, en de poorten der helle. *Bayle Dict. Crit.*

ATHENAGORAS, een Philoſooph van Athene, leefde na het midden van de II eeuw, en was een groot voorſtander van het Chriſtendom, en daar by zeer geleert; invoegen hy een verweerſchrift voor de Chriſtenen ſchreef, en de zelve de keizeren Marcus Aurelius Antoninus en Lucius Aurelius Commodus opdroeg. Of zulks geſchied zy in 't jaar 179, dan in 't jaar 168, valt zo ligt niet te zeggen. Van het eerſte gevoelen is Baronius, van het andere Dodwel. Men onderſtelt doorgaans, dat Athenagoras door de Chriſtenen aan het keizerlyke hof gezonden is; immers Baronius en anderen ſpreken daar van als van eene zekere zake. Doch *Bayle* meent reden te hebben om daar aan te twyfelen, zo wegens het ſtilzwygen der oude ſchryvers, van welke niemandt eenig gewag van zulk een gezantſchap maakt, waar door anderszins de omſtandigheden des tyds, het aanzien des afgezanten, en de nadruk der Apologie, aan de voornoemde keizeren overgelevert, dies te denkwaardiger zouden gemaakt zyn. Daarenboven kan *Bayle* niet begrypen, dat Athenagoras zich aan 't hof te Rome zoude vertegenwoordigt hebben als een afgezant van een ligchaam, dat in die tyden zo algemeen gehaat was; en hoe zoude hy dan ter gehoor zyn toegelaten, en een zo groot geſchrift den keizeren zelf overhandigt hebben? Hoe zoude hy, niet tegenſtaande zyne eerbiedige uitdrukkingen omtrent de keizeren, den Godsdienſt der Heidenen zo ten toon ſtellende het gewaagt hebben, een zo hatelyk ſtuk over te geven, zonder de gramſchap der vervolgers nog meer te verbitteren. Men kan hier byvoegen, dat in het opſchrift van 't werk het woordt πρεσβεία niet alleen een *gezantſchap*, maar ook een *Requeſt* of *ſmeekſchrift* betekent: waarom in zommige afſchriften πρεσβεία ἢ Ἀπολογία, dat is, *gezantſchap* of *Apologie*, gevonden wordt. In andere leeſt men, in plaats van πρεσβεία, *gezantſchap*, het woordt Ἀπολογία, *Apologie*. Eindelyk moet men weten, dat de naam van *gezantſchap* niet gegeven wordt aan de aanſprake van een gezant, maar aan zyne ganſche verrichting, en het verhaal van dien. Dus zoude men Athenagoras kunnen vergelyken by de hedendaagſche ſchryvers, die, zonder uit hunne kamer te komen, door de gehele wereldt doen lopen een geſchrift, by voorbeeldt onder den name van *Requeſt der Proteſtanten aan den koning*; waar van men mogelyk na hondert en meer jaren ook geloven zal dat ze aan den koning overhandigt zyn; hoewel thans het tegendeel genoeg bekent is. Een gepaſt voorbeeldt is Johannes Calvinus, die te Baſel in de XVI eeuw zyne *Inſtitutiones Religionis Chriſtianæ*, of onderwyzingen van den Chriſtelyken Godsdienſt, aan koning François opdroeg, welke geleerde en doorwrogte opdragt nooit in de handen of onder het gezicht van dien koning gekomen is. Dus lieten ook de eerſte Chriſtenen menigmalen zulke Apologien door de wereldt lopen, in hope, dat ze te eeniger tydt in de handen en onder 't gezicht der keizeren zouden komen, en de wrede vervolgingen matigen. Voorts heeft men reden om zich te verwonderen, dat noch Euſebius, noch Hieronymus, noch iemandt der vaderen byna eenig gewag van Athenagoras maken: want men vindt hem alleen by Epiphanius gemeld: ook is hy niet vry van wangevoelens. By voorbeeldt, hy ſtelt twee ſoorten van Engelen, begrypende daar onder die genen, die van Godt geſchapen waren, maar zich niet naar behoren queten van hunnen plicht; daar in beſtaande, dat ze het bewindt over de ſtoffen en de voortbrenging der nieuwe geſtaltens hadden, en die genen, die door vleeſchelyke gemeenſchap der Engelen met de dochteren der menſchen geteelt wierden; verſtaa daar door de zielen der Reuzen. De ſchryfſtyl van Athenagoras is zuiver. *Bayle Dict. Crit.*

ATHENAIS. Zie EUDOXIA, gemalin van Theodoſius den jongen.

ATHENE, thans *Setines* genaamt, is de hoofdſtadt van 't landſchap Attica in Griekenlandt, en zeer vermaart in de oude gedenkſchriften. Zy nam haren aanvang in 't jaar der wereldt 2426, voor Chriſtus 1558. Zeventien koningen hebben daar het gebiedt gevoert ſedert een reeks van 487 jaren. De eerſte was *Cecrops*, de laatſte *Codrus*, zoon van Melanthus. Sedert hebben zekere zo genaamde Archonten, dertien na elkander, zamen 314 jaren de regering gehad. De eerſte was *Medon*, de laatſte *Alcmæon*. Deze regeerden hun leven lang. Naderhandt wierdt dit gezag bepaalt op tien jaren; en deze hebben zeven in getal 62 jaren lang geregeert. De eerſte was *Charops*, de laatſte *Eryxias*. Eindelyk wierden ze jaarlyks verandert. In het twede jaar der XXXIX Olympiade, dat overeenkomt met het 3361 jaar der wereldt, het 623 voor Chriſtus, en het 131 na den opbouw van Rome, gaf Draco den Athenienzen zeer ſcherpe wetten, die gezegt wierden met bloedt geſchreven te zyn. Omtrent dertig jaren daar na wierden deze wetten door Solon verzacht, en te gelyk een Democratiſche of volks-regering ingevoert. Vier en dertig jaren daarna maakte zich Piſiſtratus meeſter van 't oppergezag; en niet tegenſtaande hy tweemaal verdreven wierdt, ſtelde hy zich echter met geweldt in 't koninklyke gezag. Hem volgden na eene regeering van 18 jaren,

jaren zyne twee zonen, Hippias en Hipparchus, en regeerden 14 jaren, wanneer Hipparchus van Harmodius en Aristogiton, uit het geslacht van Alcmeon, en gezworene vyanden van Pisistratus, gedood, en Hippias in ballingschap gejaagt wierdt. Doch deze verwekte de Persianen tegen Griekenlandt, die in den Maratonischen veldslag de nederlage hadden, en tien jaren daar na by het eilandt Salamine insgelyks ter zee geslagen wierden. Na deze voorspoedige overwinningen begon de macht der Athenienzen meer en meer aan te groejen. Doch die van Lacedemon zagen zulks met nydige ogen aan, tot dat het eindelyk tot een openbaren oorlog uitbrak, waar in geheel Griekenlandt ingewikkelt wierdt. Hier uit ontstont naderhandt de Peloponneesche oorlog, in het twede jaar der LXXXVII Olympiade, zynde het jaar na Romens opbouw 323, der wereldt 3553, voor Christus 431, wanneer de Thebanen den Athenienzen de stadt Platea ontweldigden. Deze oorlog duurde 27 jaren, tot ter tydt Lysander, veldheer der Lacedemonienzen, de stadt Athene innam, en aldaar 30 dwingelanden aanstelde, die echter drie jaren daar na door Thrasybulus wederom verjaagt wierden. Na dat nu Pausanias de gemene volksregeering wederom hadt ingevoert, herstelde zich Athene dermaten, dat het niet alleen Thebe, maar ook Sparta en het eilandt Rhodus, dat met de inwoonderen van Byzantium een verbondt tegen de Athenienzen gemaakt hadt, beoorloogde. Omtrent zestig jaren daar na wierden ze door Philippus, koning van Macedonië, beoorloogt, en zouden na den veldslag by Cheronea ganschelyk vernielt zyn geworden, ten ware de redenaar Demades den koning tot zachtmoedigheit bewogen hadt. Onder Alexander den Groten, en na des zelfs doodt onder Antipater, Craterus en Cassander, heeft de stadt Athene veel uitgestaan. Zy wierdt door Demetrius wederom in vryheit gestelt; hoewel hy slecht daar over beloont wierdt; want wanneer hy na den verloren veldslag by Ipsus in Phrygië zich naar Athene meende te begeven, wierden de poorten voor hem gesloten. Dit verbitterde hem dermaten, dat hy de stadt door eene belegering insloot, en een jaar daar na vermeesterde, zynde het eerste jaar der CXXI Olympiade, na Romens opbouw 458, der wereldt 3688, voor Christus 296. Na dezen hebben de Athenienzen het jok der Macedonieren van hunnen hals geworpen, en zich onder de bescherming der Romeinen begeven. Doch wanneer Aristion, een burger van Athene, zich tot hoofdt der Republyk hadt opgeworpen, wierdt Sulla derwaarts gezonden, die ze ook beteugelde. Dit geschiedde 210 jaren na dat ze zich onder de Romeinen begeven hadden. De stadt wierdt den zoldaten ter plundering overgegeven. Doch Pompejus de grote heeft hen de oude wetten wederom gegeven; uit welken hoofde zy zich voor hem tegen Cæsar verklaarden: hoewel deze, na dat hy Pompejus in de Pharsalische velden verslagen hadt, den Athenienzen genade bewees, zeggende, dat ze wel verdient hadden scherpelyk gestraft te worden, maar dat hy om der vermaarde doden wille thans de levenden wilde sparen. De keizer Augustus en des zelfs opvolgers betoonden deze stadt een zonderlinge genegenheit; doch Adrianus heeft haar de meeste weldaden bewezen. Antoninus Pius en Antoninus de Philosooph, nevens de volgende keizeren, begunstigden ze niet minder: doch keizer Severus beroofde ze van hare vryheden, onder voorwendzel, dat hy aldaar eertyds studerende beledigt was. Valerianus liet in 't jaar 258 de muren der stadt wederom opbouwen; en in de IV eeuw poogde Justinus de stadt in haren ouden en bloeienden staat te herstellen. Van dien tydt af is deze stadt omtrent 700 jaren lang in weinig aanzien geweest. In de XIII eeuw is ze eerst wederom bekent geworden. Balduin de IX, graaf van Vlaanderen, wanneer hy zich te Constantinopel tot keizer hadt laten kronen, deelde met de ridders, die aan dien kruistocht deel hadden gehad, en Athene met hem hadden ingenomen, de Griekſche landen. Het eilandt Candië wierdt den Venetianen gegeven. Bonifacius, markgraaf van 't Montferrat, ontfing Thessalië en Morea. Godfried van Villehardouin wierdt Athene en Achaje gegeven. Doch Bonifacius bragt ook Athene niet lange daar na onder zyn gebiedt. Na dezen heeft de stadt verscheide hertogen uit Vrankryk, en graven van Savoje en Piemont gehad. Maar de Aragoniers hebben zich den tytel en het wapen van Athene aangematigt, om dat die van Catalonië onder hunnen veldheer Roncerius deze plaats niet alleen verovert, maar ook eene volkplanting derwaarts gevoert hadden. In 't jaar 1349 heeft Ladislaus, koning van Hungarië en Napels, Reinerus Acciajoli met het hertogdom Athene beleent, wiens nakomelingen de stadt in bezit hadden, tot dat Mahomet de II in 't jaar 1455 de zelve onder zyn geweldt bragt; en hoewel naderhandt in 't jaar 1464 Victor Capella Athene verraste, moest hy echter wederom aftrekken, kunnende het kasteel niet veroveren. Sedert dien tydt is de stadt in de Turksche macht gebleven; en hoewel ze de Venetianen in 't jaar 1687 innamen, hebben zy de zelve nochtans drie jaren daarna wederom moeten verlaten.

De Areopagus, het Lyceum, de Akademie, de overdekte galderyen, nevens de prachtige tempelen, en andere uitnemende gebouwen maakten deze stadt aanzienlyk. Hier heeft de Apostel Paulus het Euangelium gepredikt, en vele voorname inwoonderen bekeert. In jaar 124 zyn vele Athenienzen op 't bevel van den keizer Adrianus wegens hun gelove in Christus om 't leven gebragt. Doch wanneer die keizer twee jaren daar na zelf te Athene quam, wierdt hem van Quadratus en Aristides een heerlyke Apologie voor de Christenen ter handt gestelt. De stadt is naderhandt tot een aartsbisdom verheven. Zy wordt beschermt door eene vesting, genaamt Acropolis, gelegen op een ontoegankelyken rots, tusschen twee andere matige hoogtens, waar van de eerste, Museum genaamt, een kanonschoot van de vesting af is; de twede, Anchesmus, is zo steil, dat 'er geen geschut kan opgevoert worden. Ook is deze hoogte boven zeer ruw en oneffen, behalven aan eene zyde, daar thans de kapelle van St. Georg staat. De stadt is Noordwaarts voor de kapelle gelegen, waar door ze aan den zeekant zo bedekt wordt, dat men van daar naauwlyks een eenig huis kan zien. Doch de gelegenheit is zeer bequaam, om dat de hete luchtstreek door de Noordelyke winden zeer getempert wordt. Der zelver inwoonderen, die op 10000 geschat worden, bestaan uit Grieken en Turken, welke laatste omtrent het vierde gedeelte uitmaken, en vyf Mosqueen hebben, als vier in de stadt, en eene op het kasteel. De Grieken zyn zo schrander, dat van hen een spreekwoordt gemaakt is, namentlyk: „ Godt „ behoede ons voor de Joden te Salonica, de Grieken te Athe- „ ne, en de Turken te Negroponte". De aartsbisschop heeft jaarlyks eene inkomste van 4000 ryksdaalders. De Jesuiten hadden zich reets voor de Kapucynen aldaar gevestigt, doch weken naderhandt naar Negroponte. De Fransche en Engelsche Consuls hebben 'er ook hunne kapellen. Doch de Grieksche kerken, ten getale van 150, zo binnen als buiten de stadt, hebben slechte middelen. Het landt rondom Athene is zeer vruchtbaar aan wyn en olyven, *Columbades* genaamt, die groten deels naar 't hof van Constantinopel gezonden worden. Het voornoemde kasteel heeft nu nog een zeer prachtigen tempel van wit marmer, en pilaren, met zwart marmer en porphyrstenen versiert. Naby den tempel staat een paleis van wit marmer, maar dat van ouderdom vergaat. Aan den voet van het kasteel staan nog zeventien marmere pilaren, die overgebleven zyn van de drie hondert pilaren, die eertyds in het paleis van Theseus stonden. Zy zyn verwonderlyk groot, en van 18 voeten in den omtrek. Boven het portaal, dat noch in zyn geheel is, staat een opschrift in de Grieksche tale, zynde van dezen inhoudt: *Deze stadt Athene is voorzeker de stadt van Theseus.* Binnen de poort is een ander opschrift, luidende aldus: *Deze stadt Athene is de stadt van Adrianus, en niet van Theseus.* Men ziet 'er nog de lantaren van Demosthenes, waar in hy gezegt wordt zich opgesloten te hebben, als hy wilde studeren. Het is een kleine toren van marmer, omringt met zes pilaren, hebbende boven een ront verwulfzel, waar onder een lampe met drie pypen hangt. Men toont 'er ook de overblyfzelen van den Areopagus, alwaar de richterstoel, nevens het gestoelte der raadsheeren, in een rots uitgehouwen zyn. Ook ziet men de overblyfzelen van den tempel der Overwinning, het tuighuis van Lycurgus, en den tempel van Minerva. *Meursius* heeft vele oudheden van Athene beschreven. *Pausanias. Thucydides. Strabo. Plinius. Mela. Laurenbergii Græcia antiqua. Du Cange Hist. de Constant. Spon Voyage an.* 1675. *Taverniers Reizebeschr. Fanelli Ath. Attica.*

ATHENE, *Athenum*, een stedeke in het koninkryk van Napels, niet verre van de rivier Tanegro, aan den voet van het Apennynsche gebergte, heeft den tytel van een vorstendom. Eertyds was het eene aanzienlyke stadt, tusschen Polo en Sala gelegen, acht mylen van Marsico-Novo, en zestien van Potenza. *Pirro Ligorio.*

ATHENION, een slaaf uit Cilicië, maakte, na dat hy zynen here in Sicilië hadt omgebragt, een groten aanhang van slaven, die tegen hunne heren opstonden, en wierp zich zelf tot koning van de zelve op. Doch dewyl de slaven op een andere plaats van dat eilandt reets op de been gekomen waren, en zekeren Tryphon tot hunnen koning verkoren hadden, zo onderwierp zich Athenion aan dezen, en ondersteunde hem met raadt en daadt. Doch eindelyk wierdt hy van M. Aquilius overwonnen, en door des zelfs handen gedood, hebbende zich na de doodt van Tryphon den koninklyken tytel aangematigt. En dus wierdt deze slavenkryg geëindigt. *Freinshem. in Supplem. ad Tit. Liv. enz.*

ATHENION, gunsteling van Ptolemeus Evergetes, koning van Egypten, wierdt gezonden tegen Onias den II, bygenaamt de gierige, zoon van Simon den rechtvaardigen, opvolger van Eleazar, hogepriester der Joden, om hem aan te kondigen, dat hy twintig talenten aan zilver, die hy den koning schuldig was, te betalen hadt, als een jaarlyksche schatting. Doch hoewel Onias met eene verwoesting van het Joodsche landt gedreigt wierdt, ingevalle van weigering, hadt hy echter zyne schatten liever dan het welwezen des lands. *Josephus Oudh.* XII. 3. *en* 4.

ATHENOBIUS, zoon van Demetrius, en veldoverste van Antiochus Sedetes, wierdt tegen Simon, veldheer der Joden, gezonden, om Joppe, Gazara en het kasteel van Jerusalem wederom te eischen. I. *Macchab.* XV. 28.

ATHENOCLES was een ervaren krygsoverste, en zeer gelukkig in het uitvinden van allerlei oorlogstuigen, die bequaam waren om eene belegerde stadt langen tydt te beschermen. *Polyb. l.* VI. *c.* 3.

ATHENODORUS was bisschop van Neocæsarea in 't landt van Pontus, broeder van Gregorius Thaumaturgus, en een leerling van Origenes. Hy bevondt zich in 't jaar 266 op het Concilie, dat te Antiochië tegen Paulus Samosatenus gehouden wierdt. Onder keizer Aurelianus is hy als martelaar gestorven. *Baron. A.C.* 233. 266. 275. *in Martyrol.* 18. *Oct.*

ATHENODORUS, een Philosooph van de secte der Stoïschen, was geboortig uit Tarsus, hoewel Cedrenus en anderen hem voor een Alexandryn houden. Hy leefde onder de regering van Augustus, die hem tot leermeester van Tiberius aanstelde. Voor zyne geboortestadt erlangde hy de vryheit van alle lasten en schattingen. Zynen leerling Tiberius riedt hy het Grieksche A.B.C. te herhalen vooral eer hy zich in de uitvoering zyner gemoedsdriften misgreep. Onder zyne werken zyn ook *Libri Dissertationum*, van welke hy op zekeren tydt eene aan Octavia opdroeg. *Strabo lib.* XIV. *Diogenes. Plutarchus in Publicola. Euseb. in Chron. A. C.* 10. *Vignier. Vossius.*

ATHENOGENES, een martelaar, leefde in de III eeuw. Hy wierdt veroordeelt om van eene hoogte geworpen te worden;

doch voor al eer zulks geschiedde, maakte hy een lofzang van de H. Drieëenheit, volgens het getuigenis van *Basilius* in zyn boek van den H. Geest, het 13 hoofdstuk. *Du Pin Nouv. Bibl. des Auth. Eccl.*

ATHERIT, of ATHENRI, *Atherita*, eene stadt in Ierlandt, is gelegen in het landschap Connaught, en het graafschap Galloway. Zy was eertyds veel ryker en aanzienlyker dan ze tegenwoordig is.

ATHERSATA. Zie NEHEMICI.

ATHIAH (*Ali Ben Athiah al Hamaovi*) is bekender onder den name van *Oluan*. Hy schreef een verklaring over het gedicht van Abdelcader al Safadi, dat genaamt wordt *Taijah*. Dit werk wordt gevonden in de bibliotheek des konings van Vrankryk *Num.* 579. *Herbelot Bibl. Orient.*

ATHIAH (*Ebn Athiah Al Moarabi*, of *Al Mogrebi*) wierdt geboren te Grenada in Spanje in het 541 jaar der Hegire, en stierf te Lorca in 't jaar 541. Men heeft van hem eene verklaring over den Alkoran, die Ebn Hajam aanhaalt in zyne voorrede van *Bahar Almohith*. *Herbelot Bibl Orient.*

ATHIAH (*Abuthaleb Mohammed Ben Ali Ben Athiah*) toegenaamt *Al Mekki*, om dat hy van Mecca geboortig was. Hy is de schryver van een voortreffelyk werk over de zedekunde, genaamt *Cout al Coloub*, dat is, *Voorraadt des herten*. Dit is uit de Arabische in de Hebreeusche tale overgezet, onder den tytel van *Khobeth Allevavothi*. Van Mecca te Bagdad komende verviel hy tot Godslasterlyke gevoelens, zeggende. dat de Schepper oorzaak was van de zonde der schepzelen; het welk wanneer hy met deze woorden uitsprak, *Malaisia alal Makhlukim adharr-men Alkhalek*, wordt by gezegt stom geworden te zyn, tot zyne doodt toe, voorgevallen in 't 386 jaar der Hegire. *Een Schohna. Herbelot Bibl. Orient.*

ATHIAS, (ISAAK) een vermaart Rabbi, schreef in de Spaansche tale eene verklaring der 630 geboden der Goddelyke wet van Moses. Dit werk is zeer bequaam om van het gelove en de plegtigheden der hedendaagsche Joden een duidelyk begrip te hebben.

ATHIR, (*Ebn Athir Al Gezeri*) een vermaart Oostersch schryver, is ook bekent onder den name van *Abulsaadat Al Moharek Magdeddin*, zoon van Mohammed al Scheibani, geboortig uit eene stadt, gelegen aan den Tigris, beneden Mosul, genaamt Gezirat Ebn Omar, dat is, het eilandt van den zone van Omar. Hy schreef een werk onder den name van *Giame al Assoul*, waar in hy de gevoelens der geleerde Musulmannen verzamelde. Men heeft ook eene verklaring over den Alkoran van hem, zamengestelt uit de verklaringen van Thaalebi en Zamakschari. Hy stierf in 't 606 jaar der Hegire. Zyn broeder ATHIR schreef drie Historische, en eenige andere werken. *Herbelot Bibl. Orient.*

ATHIRCON, of ATHICON, was de 29 koning van Schotlandt, en leefde in de derde eeuw. Het begin zyner regering was zeer aanzienlyk, en overtrof zynen vader Ethodius den II, wiens opvolger hy was. Doch hy week van dien luister af, en hebbende vernomen, dat een zeker heer, wiens dochter hy geschonden hadt, op zyn leven ging, bragt hy zich zelf om. *Leslæus* en *Buchananus Hist. Scot.*

ATHLAI, *Hathlai*, of *Athalai*, zoon van Bebaë, die na de wederkering uit de Babylonische gevangenisse verplicht wierdt zyne vrouwe te verstoten, om dat ze gene Jodin was. *Esdras* X. 28.

ATHLETEN, by de Grieken Ἀθληταὶ, en by de Latynen *Athletæ*, in het Nederduitsch *Worstelaars*, was de benaming van zekere worstelaars en kampvechters. De namen der Grieken en Romeinen van die genen, die zich al 'us oeffenden, zyn deze navolgende: Παλαισταὶ, *Luctatores*, Worstelaars; Δρομεῖς, *Cursores*, lopers: Πυκταὶ, *Pugiles*, kampvechters; Δισκοβόλοι, *Disci projectores*, balwerpers; Ἀλτικοὶ, *Saltatores*, springers. De schermmeesters wierden Γυμνασταὶ, *Gymnastæ*, genaamt, om dat deze oeffeningen des ligchaams van naakte menschen geschiedden, van 't Grieksche woordt γυμνὸς, dat is *naakt*, volgens het gevoelen van Xenophon. De plaats dezer oeffeningen wierdt Παλαίστρα, *Palæstra*, worstelperk, genaamt. Deze worstelaars leefden volgens het getuigenis van Chrysosthomus en Budæus zeer matig, zich onthoudende van allerlei weelde en vermaak, om dus de nodige krachten tot het gevecht te bewaren. De Apostel Paulus schynt daar op zyne toespeling te maken, zeggende *I. Corinth.* IX, 25: *Ende een iegelyk, die* (om prys) *strydt, onthoudt hem in alles.* Voorts wierden ze met olie bestreken, en met stof en zandt bestrooit, gelyk ook het worstelperk met zandt bedekt was. Die of in alle vyf soorten van stryden de overwinning behaalt, of ten minsten zich daar toe aangeboden hadden, wierden Πένταθλοι genaamt. *Hieron. Mercurialis.*

ATHLONE, een stadt, met den tytel eener barony, gelegen in het graafschap Roscomen, in het Iersche landschap Connaught. Zy wordt door de rivier Shannon door midden gedeelt. Aan de Oostzyde der rivier wordt ze het Engelsche, aan de Westzyde het Iersche Athlone genaamt. Het Wester gedeelte is sterk, en heeft een goet kasteel. In het jaar 1691 nam ze de generaal luitenant Ginkel stormenderhandt in, en wierdt uit aanmerkinge zyner dapperheit van koning Willem den III tot grave van Athlone verheven. Hy noemde zich daarenboven vryheer van Aghrim, en heer van Ameronगen, en stierf in 't jaar 1703, den 11 February, zynde generaal veldmaarschalk der Staten van Hollandt. *Mercur. Europ.*

ATHMATHA, eene stadt in Palestina, in den stamme Juda. Nicephorus spreekt van eene stadt *Thebaza*, die hy wel 15 mylen van de stadt Gaza plaatst: doch het is niet onwaarschynlyk, dat het deze stadt Athmatha is. *Josua* XV. 54. *Niceph. Hist. Eccl. l.* IX. *c.* 15.

ATHOL, *Atholia*, is een bergachtig en onvruchtbaar landschap in 't Noorden van Schotlandt, palende aan de landen van Loquabyr, Murray, Gorea en Albanen. Het wordt een markgraafschap genaamt, waar van een uit het geslacht van Murray den tytel voert. Dit landschap was eertyds door een gedeelte der Calidonische volkeren bewoont.

ATHOLE (GUALTHERUS, GRAAF VAN) in Schotlandt, na dat hy in het jaar 1436 van eene zamenzwering tegen koning Jacobus den I overtuigt was, wierdt hy drie dagen lang op verscheide wyzen gepynigt. Eerst wierdt hy aan een water-emmer gebonden, en met rollen opgetrokken, en dus schielyk ter aarde neder gelaten. Daar na wierdt hy op eene kleine pilaar gezet, met een yzere krone op zyn hoofdt, wordende een verrader des konings genaamt. Des anderen daags zette men hem op een horde, die aan een paarde-staart was vastgemaakt. Dus wierdt hy door de gansche stadt Edenburg gesleept. Op den derden dag wierdt hy op de grote plaats op een verheven tafel gelegt, en hem het ingewandt uit het lyf gerukt, en nevens het hert in 't vuur geworpen. Het hoofdt wierdt op een staak gezet, het ligchaam gevierendeelt, en naar de voornaamste plaatsen van 't koninkryk gezonden, om aldaar volgens de gewoonte des lands ten toon gestelt te worden. *Buchananus Hist. Scot. Henninges Geneal.*

ATHON, een stadt gelegen op de grenzen van Arabië, wierdt door Alexander Jannæus den koning Aretas ontweldigt. Doch Hircanus gaf ze nevens negen andere vaste plaatsen weder over, uit aanmerking der hulpe, hem van dien koning tegen zynen broeder Aristobulus bewezen. *Joseph. Oudh.* XIV. 2.

ATHOS. Zie MONTE SANTO.

ATHOSIS, de twede koning van de eerste Dynastie der Thiniten in Egypten, was in de artzenykunst zeer ervaren. Hy schreef van de ontleedkunst, en bouwde het koninklyke paleis te Memphis. *Jul. Africanus. Scaliger in Can. Isagog. p.* 222.

ATHREN, *Athra*, een vlek in Ierlandt, gelegen in Mommonië, aan de rivier Barow, in 't graafschap Kildare, tusschen de steden Kildare en Katerlagh. Het was eertyds een vermaarde plaats, maar is thans zeer vervallen. *Baudrand.*

ATHY, een stedeke in Ierlandt, aan de rivier Barrow, in het graafschap Kildare, op de grenzen van Queens County gelegen.

ATHYRAS. Zie AQUADOLCE.

ATHYTA. Dus wierden by de ouden de offerhanden genaamt, waar by geen slagtvee of iets diergelyks geoffert wierdt, maar die zonder uiterlyke offerhanden geschiedden. Zy waren eigentlyk voor de armen ingestelt. *Cœl. Rhodigin.* VII. 1.

ATIENCA, een kleine stadt op een gebergte van den zelven naam in out-Castilië, niet verre van Siguença gelegen, heeft zoutbronnen, vruchtbare velden, en goede weiden, maar weinig wyn. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 315. 316.

ATINO, *Atinium*, *Ætinium*, *Athenæum*, een vlek in Griekenlandt, gelegen op de grenzen van Thessalië en Macedonië. *Baudrand.*

ATINO, *Atina*, een dorp in 't koninkryk van Napels, vyf mylen van Aquino, was eertyds een bisschoppelyke stadt. Maar dat bisdom is door paus Innocentius den III vernietigt. *Baudrand.*

ATKIN (MARGARETHA) gaf zich zelf in 't jaar 1597 in Schotlandt aan de overheit aan als eene toveresse, beschuldigende niet alleen vele anderen van die godloosheit, maar ook verzekerende, dat ze iemandt, die daar mede behebt was, aan zyne ogen kon kennen. Zy vondt ook zo veel geloof, dat men haar van stadt tot stadt omvoerde, zommigen, van haar aangewezen, gevangen nam, en eenigen van kant hielp. Doch wanneer men na een naauwkeurig onderzoek de gevatte personen onschuldig bevondt, begon men de aanbrengster scherpelyk te ondervragen, en ontdekte, dat het in hare hersenen leuterde. Niet te min bleek het ook, dat 'er veel boosaardigheit onder liep, het welk de overheit bewoog, haar door beuls handen te doen sterven. Koning Jacobus de VI liet daar op alle, die van haar valschelyk beschuldigt waren, op vryen voet stellen. *De Larrey Hist. d'Angl. T. II. pag.* 621.

ATLANTES waren zekere volkeren, die omtrent den berg Atlas in Afrika woonden. Deze worden gezegt nooit gedroomt te hebben, noch iets gegeten, dat leven gehad hadt. Daarenboven, dat ze de zonne by der zelver opgang vervloekten. Doch deze laatste worden van zommigen tot een afzonderlyk volk gemaakt. Diodorus Siculus gewaagt ook in zyn derde boek van *Atlantides*, die in de fabelachtige tyden inwoonders van Afrika gezegt worden geweest te zyn. *Herodotus. Mela. Plinius. Salmasius in Solinum.*

ATLANTIDES. Zie PLEJADES.

ATLANTIS, een eilandt, dat, volgens het getuigenis van Plato, aan den mondt der Strate in de Atlantische zee gelegen, een groot gedeelte van Europa en Asië beheerscht heeft, welk gedeelte gezegt wordt groter geweest te zyn dan Asië en Afrika zamen, maar door eene aardbeving vergaan is. Doch misschien hebben die genen meer grondt, die menen, dat Plato niet van een eigentlyk eilandt, maar op een verbloemde wyze spreekt. *Plato in Timæo c.* 1. *Critia.*

ATLANTISCHE ZEE wordt genaamt dat gedeelte van de grote wereldzee, het welk is tusschen de Westelyke kust van Europa en Afrika, en het tot Amerika behorende Mar del Nord. Het begin wordt gerekent van het voorgebergte Finis Terræ in Gallicië, tot aan Sierra Liona aan de kust van Guinea. Anderen nemen dit woordt in nog een ruimer zin, verstaande daar

door al het water, dat van den Noorder Oceaan, tot aan de Zuidlinie zich uitstrekt, en tusschen de Westelyke kusten van Europa en Afrika, en de Oostelyke kust van Amerika loopt; in welke laatste betekenis de zee, genaamt Mar del Nord, als een gedeelte van de Atlantische zee genomen wordt. Deze laatste benaming is haren oorspronk verschuldigt aan het gebergte Atlas, dat in Afrika daar tegen over gelegen is. De oude landbeschryvers hebben de grenzen van den Oceanus Atlanticus eenigzins anders bepaalt. *Solinus cap.* 56. *Mela. III.* 9. & 10. *Salmas. Exercit.*

ATLANTISCHE EILANDEN zyn twee in getal, en worden anders genaamt *de Gelukkige Eilanden*. Deze zyn van elkander afgezondert door een langen zeearm. De regen is daar zeer zeldzaam en fyn. De windt waait lieffelyk, en brengt daauw mede; invoegen het landt uitermaten vruchtbaar zynde, van zelf de uitnementste vruchten voortbrengt, zonder dat het bearbeid of geploegt wordt. De lucht is 'er zuiver en getempert, dies de vier jaargetyden byna ongevoelig verwisselen. Hier is het, daar Homerus, Horatius en andere dichters de Elyseësche velden geplaatst hebben. Het schynt, dat ze Plinius VI, 31 *Hesperides* noemt. Mogelyk zyn het de tegenwoordige eilanden *Hispaniola* en *Cuba*. *Ortelius.*

ATLAS, koning van Mauritanië, broeder van Prometheus, was een vermaart sterrekyker. Men zegt, dat hy ten tyde van Moses geleeft heeft, en de uitvinder van de Hemelskloot geweest is. Zommigen beweren, dat hy nog voor Moses geleeft heeft. Om dat hy den loop der sterren op het gebergte van Mauritanië waarnam, hebben hem de dichteren tot den hemel-drager gemaakt, daar byvoegende, dat hy in een hogen berg verandert is, wanneer hy zich tegen Perseus aankantte, wanneer die de gulde appelen, die by hem bewaart wierden, wilde weghalen. Anderen noemen drie Atlassen, 1) dezen voornoemden; 2) een zekeren koning van Mauritanië, en 3) een koning van Italië. *Diod. Sic. Bibl. lib. I. Eusèb. in Chron. & Præp. Evang. lib. IX. cap.* 17. *Augustin. de Civ. Dei lib. XVIII. c.* 38. *Scalig. Voss. Petav.*

ATLAS, een groot en lang gebergte in Afrika, wordt in den groten en kleinen Atlas verdeelt. De grote, by de inwoonderen *Ayduacal* genaamt, scheidt Barbaryë en Bilidulgerid van elkander. De kleine, genaamt *Errif*, strekt zich uit langs de kust der Middelandsche zee, van de Straat van Gibraltar tot aan het koninkryk van Tunis, boven Bonna. De grote is op verscheide plaatsen woest en onbewoont, en heeft vele ongebaande bosschen. De kleine heeft een gematigde lucht, en grote en welbewoonde vlekken en dorpen. Men heeft 'er maar twederlei jaargetyden; want de winter duurt van October tot April. De overige zes maanden zyn zomer-maanden. Op dit gebergte zyn meer dan zeventig sterke kastelen; onder welke Tanimal ontoegankelyk hoog gezegt wordt te zyn. *Ptolemæus. Plinius. Salmasius ad Solin. Marmol Afr. l. VI.*

ATMEIDAN wordt te Constantinopel een groot renperk voor de paarden genaamt: ook worden 'er de zoldaten geoeffent. Onder de Griekssche keizeren wierdt dit ruime plein tot de Circensische spelen en andere feestelyke vreugdebedryven gebruikt. Men ziet 'er thans nog vyf kolommen, onder welke een merkwaardige pyramide is, rondom met beeldspraakige figuren. Beneden ziet men de beeltenis van den keizer Theodosius, nevens zyne twee zonen, Arcadius en Honorius, met een prachtigen hofstoet omringt. *Della Valle Reizen I. Deel. Spon Itiner. Part. I. p.* 231. *enz. Codinus. Ricaut de l'Emp Ottom.*

ATOSSA, dochter van Cyrus, koning van Persië, was de gemalin van drie koningen na elkander, Cambyses, den valschen Smerdes, en Darius Hystaspis. By den laatsten vermogt ze zeer veel; invoegen ook haar zoon Xerxes, dien ze hem gebaart hadde, tot opvolger des ryks verklaart wierdt, niet tegenstaande hy reets zonen van het eerste bedde hadt. *Herodot. lib. III. & IV. Eusèb.*

ATQUANACHUQUEN wordt zeker volk in 't Noorder Amerika, of het Zuider gedeelte van Virginië, tegen over nieuw-Nederlandt, genaamt. Het landt wordt door de Engelschen beheerscht.

ATRA, eene stadt in Mesopotamië, vermaart wegens de vele belegeringen, die ze uitgestaan heeft. Zy was noch groot, noch schoon, maar op de hoogte van een gebergte gelegen, en met goede muren omringt. Daarenboven hadt ze vele inwoonderen en een groten rykdom, ter oorzake der vele offerhanden, die men aldaar ter eere van de zonne deedt; want de zelve wierdt van de omleggende volkeren aangebeden. Hare voornaamste sterkte bestont daar in, dat het omleggende landt geheel woest was, zonder boomgewas of groente, ook byna zonder water, en daarenboven van een zeer hete luchtstreek. De keizer Trajanus belegerde de zelve in 't jaar van Christus 117: doch wierdt genoötzaakt onverrichter zake af te trekken. Severus was in 't jaar 199 niet gelukkiger; als of deze byna onbekende stadt gelyk als een klip der Romeinsche mogendheit was. Eindelyk moest de koning van Persië in 't jaar 228 zyne belegering ook opbreken. *Ammian. Marcellinus lib.* XXV. *Dion lib.* LXVIII. & LXXV. *Herodot. lib.* III. & VI.

ATRAX, de zoon van Peneus en Bura, en de vader van Hippocratea, was een vorst van Thessalië. Hy bouwde eene stadt, die hy naar zynen name noemde, waar van naderhandt het gehele landschap Atracia genaamt is. Midden door het zelve loopt de rivier Atrax, en ontlast zich in de Iönische zee. Voorts is de naam van Atrax en Atracia zo vermaart geweest, dat de Thessaliërs menigmalen, voornamentlyk by de oude dichteren, Atraciers genoemt zyn. *Stephanus. Strabo. Plinius. Statius. Propertius. Bayle.*

ATRAX. Zie VOIDANAR.

ATREUS, zoon van Pelops en Hippodamia, volgde zynen vader in Peloponnesus, en zynen oom Eurystheus in 't koninkryk van Mycene en Argos in 't jaar der wereldt 2779, voor Christus 1205. *Thucyd. Diod. Pausan. in Corinth. Eusèb. Præp. Evang. lib.* V. De dichteren zeggen, dat wanneer Atreus bemerkte, dat zyn broeder Thyestes met zyne huisvrouwe Ærope boeleerde, hy hem van zyn hof gebannen heeft; en dat hy naderhandt vernemende, dat uit die ongeoorloofde gemeenschap twee kinderen geteelt waren, hem wederom aan 't hof heeft genodigt, en hem onwetende de beide die kinderen onder andere spyzen voorgezet; waar over de zonne zich ontzettende haar licht een tydlang heeft ingehouden. Dit gaf aan Seneca gelegenheit tot het schryven van zyn treurspel, genaamt *Thyestes*; en om dat Atreus daar in vertoont wierdt met een vergramt gezicht, zo zeiden de ouden by wyze van een spreekwoordt van iemandt, die een toornig wezen hadde: *Hy heeft de ogen van Atreus. Erasmi Adag.*

ATRI, *Atria*, eene stadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Abruzzo oltra op een ruwen berg, heeft den tytel van een hertogdom, en staat onder het gebiedt der heren van Aquaviva. De voorvaderen van den keizer Adrianus hebben uit deze stadt hunnen oorspronk. Hier was eertyds een bisschop; maar dat bisdom is naderhandt met dat van Parma vereenigt.

ATRI, eene Venetiaansche stadt. Zie ADRIA.

ATRIBUNIA, eene rivier in St. Domingo, een der Antilische eilanden, loopt door des zelfs Westelyk gedeelte tegen over het eilandt Cuba in zee. De Franschen hebben hier omtrent eenige volkplantingen. *Baudrand.*

ATRONGUS was een schaapherder, maar schoon van gedaante, en sterk van krachten. Dit gaf hem aanleiding de kudde te verlaten, en zich voor koning van het Joodsche volk op te werpen, in een tydt, wanneer Archelaus te Rome was om de kroon voor zich te verzoeken van den keizer Augustus. Atrongus wierdt in zyne stoute onderneming ondersteunt door vier zyner broederen, die hem noch in schoonheit van gedaante, noch in grootheit of sterkte weken. Een ieder van hen worf een legertje, plegende verscheide wreetheden zo tegen de Romeinen, als de benden des konings, en die genen, die Archelaus begunstigden. De eerste handelden ze qualyk ter oorzake van de zware onderdrukkingen, die het landt door de Romeinen leedt; de tweede uit haat tegen Herodes den groten, die nu overleden was. De Romeinsche zo wel, als de koninklyke benden wierden dikwils geslagen: doch Gratus, landvoogdt van Syrië, naderde eindelyk met een leger, en lokte eenen der broederen in eene hinderlage. Deze wierdt gevangen en met de doodt gestraft. Sedert verliepen de zaken van Atrongus, voornamentlyk wanneer een twede broeder door Ptolemeus, dien Herodes tot stadhouder des lands gemaakt hadt, gevangen was. Eindelyk viel de gewaande koning zelf in de handen van Archelaus, die hem een yzere kroon op zyn hoofdt liet zetten, en, om hem opentlyk ten toon te stellen, op een ezel zittende door alle steden zyns lands omvoeren en daarna doden. *Joseph. Oudh.* XVII. 12.

ATROPATENE was een gedeelte van het landt der Meden, genaamt van Atropatus, van wien beneden. Thans wordt het *Servan* genaamt, en behoort tot het koninkryk van Persië. *Strabo.*

ATROPATUS, een landvoogdt in Meden onder de regering van Darius Codomannus, onderwierp zich aan Alexander. Doch na des zelfs doodt wierdt hy wederom in 't bezit gestelt, en heeft het zynen nakomelingen nagelaten. *Strabo.*

ATROPOS. Dus wierdt eene der drie Parcen genaamt by de dichteren. De twee andere waren *Lachesis* en *Clotho*, zamen dochters van Erebus, of de Hel, en van den Nacht. Ἄτροπος betekent eigentlyk *onbeweeglyk*, *onveranderlyk*. Zie verder op PARCEN.

ATROTH-SOPHAN, of *Hatroth-Sophan*, eene stadt van den stamme Gad, de welke die van dezen stam herbouwden, wanneer zy in 't bezit van hun erfdeel gestelt waren. *Num.* XXXII. 35.

ATSIN, ATCHAIN, AXIME, *Aximum*, een sterk kasteel en landschap op de kust van Guinea in Afrika. Het kasteel legt aan den mondt der rivier Maneu, en behoort nevens eenige andere onder het gebiedt der Nederlanders. *Baudrand.*

ATSIZ is de zelve als *Mohammed*, zoon van Cothbeddin, die den tytel van koning van Khovarezm aannam, hoewel hy alleenlyk gouverneur van dat landschap was. Deze landvoogdy was gehecht aan de bediening van Thaschtdar, of schenker, de welke Atsiz bekleedde aan het hof van Sangiar, Sultan van de Selgiuciden; maar zynde zeer ver gekomen in de goede gunst van zynen meester, bediende hy zich van zyne begunstiging om naar verhevender zaken te staan. Zyne eige verdiensten en de grote blyken van getrouwigheit van zyn vader, aan het ryk bewezen, hadden hem een zeer groot gezag doen hebben aan het hof van dezen Sultan, zelfs zo ver, dat na den veldslag, dien hy verloor te gelyk met zyne vryheit tegen de Gazzieten, of Turcomannen, Atsiz gezamentlyk met Mahmoud, den neef van Sangiar, het gansche keizerryk der Selgiuciden bestierde, gedurende de gevangenis van dezen vorst.

Wel is waar, dat de Sultan, in zyne staten wedergekeert zynde, na dat hy zich hadt gered uit de handen der Turcomannen, genoegzaam liet blyken, dat hy niet wel vernoegt was over de bestiering van dezen stedehouder; maar Atsiz, hebbende korten tydt daar na gelegenheit gehad van een zonderlingen dienst te doen aan den Sultan, wierdt zyn vertrouwen en gezag veel groter dan het ooit te voren was geweest. Deze gelegenheit was, dat de Sultan Sangiar met zyne gansche krygsmacht getrokken zynde over de grote rivier Amou, of Oxus, om te bestraffen Ahmed Khan, den zoon

van

van Soliman, gouverneur van de provincie, die aan de overzyde van deze vloedt legt, en die men de trans-of over-Oxaansche provincie zoude mogen noemen. Deze gouverneur, die opgestaan was tegen den Sultan, hieldt eene geheime brievewisseling aan het hof, door welk middel hy een gespan oprotte onder verscheide heeren om den Sultan op de jagt weg te voeren.

De dag, op welken hun aanslag werkstellig moest gemaakt worden, gekomen zynde, waren de maatregelen zo wel genomen, dat de Sultan zich heel schielyk omringt vondt van de eedgenoten. Ter zelver tydt wierdt Atsiz, die onder zyn tent sliep, uit den slaap ontwaakt door zekeren droom, die hem deedt schrikken; want hy meende den Sultan in het uiterste gevaar te zien, hetgene hem een besluit deedt nemen van zich spoedigly kmet de krygsbenden, die hy by zich hadt, te begeven naar de plaats, daar de jagt gehouden wierdt. De eedgenoten, die reets den Sultan waren machtig geworden, ziende Atsiz met groten spoedt en gewapent krygsvolk op zich aankomen, lieten wel haast hunnen gevangen los, en zorgden alleenlyk om zich, zo zy best konden, te redden. Sangiar moest voor dien tydt bekennen, dat hy zyne vryheit aan Atsiz verschuldigt was, en begunstigde hem naderhandt met zulke grote eertytels en goederen, dat de nayver, die 'er ontstondt over zyne verheffing, eene gevaarlyke partyschap aan het hof tegen hem verwekte.

Zyne vyanden wierden eindelyk zo machtig, dat Atsiz genootzaakt was de zaak op te geven, en zyn afscheidt van den Sultan te verzoeken. Eenige bewegingen in het vervolg voorgevallen zynde in de provincie van Khovarezm, verstrekten hem de zelve tot een voorwendzel om verlof te vragen van naar zyn gouvernement te vertrekken. De Sultan, hebbende hem zyn verzoek toegestaan, en hem ziende vertrekken, zeide tot zyne hovelingen: *Ik zie de schouders van een man, wiens aangezicht ik waarschynlyk niet meer zal zien.* Iemandt van de omstaanders antwoordde hem, dat, indien hy eenig quaat vermoeden op hem hadt, hy hem moest in hechtenis laten nemen, alvorens hy vertrok; maar Sangiar gaf tot antwoordt: *Ik heb zeer grote verplichtingen aan dien man, en gene mindere aan zyn vader; dus mene ik de dankbaarheit te quetzen, die ik hem schuldig ben, indien ik hem zonder reden en op een enkelt vermoeden vertoornde: want ik heb my altydt naar deze gewoonte willen schikken, dat men de weldaden, zelf de geringste, verplicht is te erkennen; om dat het goet in zich altydt groot is, en by gevolg achtbaar door zyn eige waarde.*

Atsiz bekrachtigde niet dan te veel de voorspelling van den Sultan, en beantwoordde zeer qualyk zyne edelmoedigheit. Zo haast als hy te Khovarezm aangekomen was, verwekte hy een algemenen opstandt in deze provincie, en stelde zich zelf aan het hoofdt van de wederspannigen. Sangiar vondt zich toen ter tydt genoodzaakt om den oorlog te voeren tegen een vyandt, dien hy uit zyne handen hadt laten ontsnappen, en dat uit oorzaak van de regelen van vriendschap gestelt te hebben voor de oude gewoontens van de staatkunde.

Het gebeurde in het 533 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 1138 (welk jaar men mag aantekenen voor de tydrekening van de opvolging van het geslacht der Khovarezmiten) dat de Sultan Sangiar met een zeer machtig leger te veldt getrokken zynde, Atsiz ontmoette met zyn zoon Il-Kilig aan het hoofdt van de wederspannigen; maar hy was om al dat krygsvolk in het minst niet verlegen, dewyl hunne macht by de zyne geenzins te vergelyken was. Hy versloeg geheelyk het vyandlyke leger, dreef hen op de vlucht, en liet den zoon van Atsiz ter doodt brengen, die in zyne handen gevallen was. Deze overwinning hebbende t'eenemaal den opstandt van deze provincie gedempt, gaf de Sultan de bestiering daar van aan Soliman Schah, zyn neef, en keerde aanstonts te rug naar Merou, de hoofdstadt van zyn ryk. Hy was zo haast daar niet aangekomen, of hy kreeg tyding, dat Atsiz, die de overblyfzelen van zyne krygsmacht behouden hadt, nog nieuw krygsvolk worf, en een machtig leger op de been bragt, met het welke hy voornemens was om Soliman Schah aan te tasten, aan den welken de Sultan niet dan een gedeelte van zyn leger gelaten hadt. Deze vorst dan zich niet in staat vindende om hem tegenstandt te bieden, nam een besluit van zich te gaan vervoegen by het leger van zyn oom den Sultan Sangiar, en gaf aan Atsiz het gansche landschap van Khovarezm ten besten.

Dus was de Sultan voor de twede maal genootzaakt in het veldt te komen, gedwongen door de nieuwe aanslagen, die Atsiz dagelyks ondernam tegen zyn gezag, en besloot eindelyk dezen vyandt in zyne sterkste plaatsen aan te tasten, de welke hy reets versterkt en van allerlei oorlogsbehoeftens voorzien hadt.

In het 538 jaar van de Hegire quam de Sultan Sangiar, na dat hy hem van verscheide doortochten, en uit de versterkte plaatsen, die hy bezet hieldt, verjaagt hadt, hem belegeren in de hoofdstadt van Khovarezm. Hier was 't, dat Atsiz, zich ten uitersten geperst vindende, en op het punt van overweldigt te worden, een fyne streek in 't werk stelde, zendende tot den Sultan eenige gezanten, geladen met kostelyke geschenken, om hem om vergiffenis van zyn misdaadt te smeken, en hem in 't toekomende eene onverbrekelyke getrouwigheit te zweren. Sangiar, die zacht en edelmoedig van aardt was, vergunde hem de genade, die hy verzocht, en liet hem zelfs de bezitting van zyn gouvernement behouden. Deze bovenmatige goedertierentheit, die de Sultan t' zynen opzichte betoonde, was niet bequaam om hem tot zyn plicht te brengen. Hy was veel te onrustig van gemoedt om lang in vrede te leven, en de staatzucht om te heerschen, met welke hoop hy zich overlang hadt gestreelt, liet hem niet toe zyn geluk te bepalen. Hy vatte op nieuw de wapenen op, verzamelde krygsbenden, en deedt zich gehoorzamen als een opperheerscher door de gansche uitgestrektheit van zyne landvoogdy. De Sultan zondt Adib Saber, bygenaamt Al Termedi, een van de voornaamste heeren van zyn hof, om naar zyn gedrag te vernemen. Maar deze commissaris van den Sultan was zo haast te Khovarezm niet aangekomen, of Atsiz deedt een lyfwacht by hem stellen, die hem naauwkeuriglyk in het oog hieldt, en zondt ter zelver tydt eenige vertrouwelingen naar Merou, die hem belooft hadden den Sultan het leven te zullen benemen. Termedi, hoewel heel naauw bewaart, wierdt verwittigt van de zamenzwering, en vondt zelfs een middel uit om den Sultan daar van te doen waarschouwen.

Op dit bericht liet de Sultan te Merou een naauwkeurig onderzoek doen naar deze moordenaars. Zy wierden betrapt, en moesten de straf, die zulk een goddeloos verraadt verdiende, ondergaan. Atsiz, hebbende tyding gekregen van deze te rechtstelling, en geenzins twyffelende, of zyn volk was verrast door de kentekenen, die Termedi daar van hadt opgegeven, nam op zich de wraak van den quaden uitslag van zyn voornemen, en deedt hem van het hoogste van zyn slot nederstorten in de rivier Gihon.

In het 542 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 1147, ondernam Sangiar voor de derde maal de trouwloosheit van Atsiz te straffen. Hy trok ten dien einde met een talryk leger naar het slot van Hezar-Asb, in het welke Atsiz zich verschanst hadt, als in de sterkste plaats van het gansche landschap van Khovarezm.

De Sultan Sangiar liet verscheide malen deze plaats bestormen, en overweldigde de zelve eindelyk stormenderhandt. Atsiz, hebbende den roem van eene zeer kloekmoedige verdediging verkregen, hadt boven dien het geluk van de handen van den Sultan te ontkomen, en zich binnen zyne hoofdstadt te redden. Deze stadt, die den naam van Khovarezm voert, even als hare provincie, was niet in staat om een langdurig beleg uit te staan, en Sangiar zoude de zelve buiten twyffel met veel meer gemakkelykheit verovert hebben dan het slot van Hezar-Asb; maar 't zy dat hy vermoeit was van de ongemakken van den krygstocht, 't zy dat zyne zachtmoedigheit hem bewoog om de verdere bloedvergietingen te stuiten, hy luisterde naar de voorstellingen van vrede, die Atsiz hem deedt.

Daar was toen ter tydt te Khovarezm een van de Dervis, of monniken, die van de Muzelmannen voor heiligen worden gehouden, ter oorzake van de zonderlinge levenswyze, die zy onderhouden. Atsiz verkoos dezen man tot zyn voorspreker, ten einde hy van conscientie wegen den Sultan eenig belangen zoude doen nemen in deze onderhandeling. Deze monnik wist het gemoedt van Sangiar zo te bewegen, dat hy zich vergenoegt hieldt voor alle voldoening van den kant van Atsiz, dat hy hem zoude komen vinden op een van de oevers van de Gihon, en dat, de Sultan met zyne krygsmacht gelegert zynde aan de overzyde van deze rivier, hy zich voor hem zoude nederbuigen en de aarde kussen. Deze plegtigheit van de aarde te kussen is die gene, die de onderdanen plegen te gebruiken in Persië, om hulde aan hunne vorsten te doen, en de zelve wordt nog op heden onderhouden. Atsiz, die om genade verlegen was, kon gene redenen bybrengen om zich te verschonen van deze onderwerping te bewyzen aan Sangiar, wiens beampte en leenman hy was. Evenwel hadt hy zulk eene grote opgeblazentheit, dat hy, gekomen zynde ter plaatse, die men daar toe bestemt hadt, zonder van zyn paardt te stygen, gene andere beweging maakte dan zich te buigen en het hoofdt neder te drukken om den Sultan te groeten; het welk gedaan hebbende wendde hy aanstonts zyn paardt om, en begaf zich naar huis. Hoewel dit trotsche gedrag van Atsiz den Sultan geenzins behaagde, liet hy echter niet na van hem de genade te vergunnen, die hy hem toegezegt hadt: want hy was van meninge, de geschillen, die 'er tusschen hen beiden ontstaan waren, voor altydt af te doen; en in der daadt, sedert dien tydt hebben zy nooit meer oorlog tegen elkander gevoert. Atsiz dan in vrede zynde en ter goeder trouwe verzoent met den Sultan, hadt gene andere gedachten dan om de Noordsche volkeren te beoorlogen, die langs de oevers van de Caspische zee wonen. Hy bemachtigde in het 547 jaar van de Hegire de provincien van Saganak en van Glondur.

Het 551 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 1156, was het laatste van het leven van Atsiz, die stierf in de vallei van Khabouschan, eene van de schoonste van geheel Asië. Men rekent gemeeenlyk negen en twintig jaren van de regering van Atsiz, hoewel hy niet langer dan achtien jaren een volstrekt en onafhankelyk-opperheerscher is geweest. Hy is gestorven in het een en zestigste jaar van zynen ouderdom, en wordt geprezen van alle de schryvers van zyne eeuw, niet alleenlyk wegens zyne kloekmoedigheit, maar ook wegens zyne mildadigheit, van de welke de geletterde lieden, onder welker getal hy mede gerekent wierdt, menigmalen goede uitwerkingen gevoelden. Il-Arslan, zyn zoon, volgde hem op, en voerde den tytel van Khovarezm Schah, de welke in zyn geslacht erffelyk is gebleven. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ATTACOTTI wierden zekere Britannische volkeren genaamt, die zich ten tyde van keizer Valentinianus den I onder hunne naburen zeer ontzaglyk maakten. Waar eigentlyk hun setel geweest zy is onzeker. Zommigen houden ze voor een gedeelte van die Schotten, die uit Ierlandt gekomen zyn. Anderen daarentegen tellen ze onder de zogenaamde wilde Britten. *The compleat Hist. of England T. I. p 86. Cloyd.*

ATTAI, of, gelyk anderen lezen, *Hattai*, zoon van Jaxha, een Egyptisch huisknecht van Sesan, en van eene dochter van dezen Sesan. Hy was de vader van Nathan, en wierdt gehouden voor den zesden onder de helden van David, koning van Israël. I. *Chron.* II. 35. & XII. 2.

ATTALIATES, (MICHAEL) een Griekſch rechtsgeleerde en historieschryver, leefde in de XI eeuw, onder den Griekschen keizer Michaël den VII, die regeerde van het jaar 1071 tot 1078. Hy

Hy zondt aan dezen keizer de *Pragmatica*, door Leunclavius uitgegeven, en te vinden in het II deel van het Grieksch-Roomsche Recht. Hem wordt ook eene Chronyk toegeschreven, van Michaël den II, die in 't jaar 820 begon te regeeren, tot op Michaël den VII. *Possevinus in Appar. Vossius de Hist. Græc.*

ATTALIE, eene stadt in Pamphylië, daar de Apostelen Paulus en Barnabas het Euangelium predikten in den jare na Christus 45. *Actor.* XIV. 25.

ATTALUS, koning van Pergamus, volgde Eumenes, en nam eerst den koninklyken tytel aan. Hy was den Romeinen zeer genegen, en deedt hen veel dienst tegen Philippus, koning van Macedonië, tegen wien hy de Athenienzen verwekte. Hy reisde in zyn hogen ouderdom naar Thebe, om de inwoonderen van die stadt ook tot een verbondt met de Romeinen te bewegen. Maar dewyl hy aldaar met al te veel drift gesproken hadt, wierdt hy met een fuizeling bevangen, begaf zich naar huis, en stierf kort daar op, in het 72 jaar zyns ouderdoms, zynde het 43 zyner regering. Dit geschiedde in 't jaar der wereldt 3786, het derde jaar der CXLV Olympiade, van Rome 556, voor Christus 198. Hy was een deugtzaam prins, en een groot beminnaar der Philosophen. Zyne gemalin was Apollonis van Cyzicum. Deze was van een geringe afkomst, by welke hy vier zonen teelde, namentlyk Eumenes, Attalus, Philetærus en Athenæus; die, wanneer Eumenes tot de regering quam, zeer eendrachtig met elkander leefden. *Strabo lib.* XIII. *Livius lib.* XXXIV. *Polybius in Excerpt. Valef.*

ATTALUS de II, zoon van Attalus den I, regeerde als voogdt over de minderjarige kinderen van zynen overleden broeder Eumenes, doch behieldt het ryk tot aan zyne doodt; invoegen hy de derde koning van Pergamus kan genoemt worden. Zyn eerste werk was, hoe hy Ariarathes wederom in 't koninkryk van Cappadocië kon bevestigen. Hy stierf in het een en twintigste jaar zyner regering. *Polyb. lib.* V. *Strabo lib.* XXXIII. *Justin. lib.* XXXVI.

ATTALUS de III, bygenaamt *Philometor*, was de vierde koning van Pergamus, en de zoon van Eumenes. Hy regeerde na zyns vaders broeder, Attalus den II, vyf jaren. *Philometor* wierdt hy bygenaamt wegens zyne uitnemende liefde tot zyne moeder. Maar anders was hy zeer wreet, en liet de voornaamsten van het ryk doden. Naderhandt dwong hem de wroeging van zyn gewisse zich van alle zorge der regering te ontdoen. Hy begon derhalven te hovenieren, en schreef ook van den hofbouw. Hy hadt veel vermaak in het planten van vergiftige kruiden, en mengde het zap der zelve met allerlei tegengift, en zondt het zynen vrienden tot een geschenk. Hy stierf zonder kinderen, en maakte de Romeinen tot zyne erfgenamen. Immers deze hebben de woorden: *Populus Romanus meorum hæres esto*, dus in een ruimen zin verklaart, dat ze niet alleen van de roerende goederen, die in het koninklyke paleis waren, maar ook van het gehele koninkryk tot erfgenamen waren benoemt. *Liv. lib.* LVIII. *Florus* II. 20. *Appian. lib.* I. *Plutarch. in Gracch. Justinus* XXXVI. 4. Zie PERGAMUS.

ATTALUS ARIANUS was stadhouder van Rome, wanneer die stadt voor de twede maal door Alarik belegert wierdt. Hy wist de zaken met dezen koning der Gothen zodanig te beleggen, dat zich de Roomsche Raadt genootzaakt vondt hem tot keizer te verklaren. Dit maakte hem zo opgeblazen, dat hy de afgezanten van den keizer Honorius, die hem de helft des ryks aanboden, smadelyk bejegende. Doch hy wierdt in het volgende jaar, zynde 't jaar 410, door Alarik, die zynen hoogmoedt niet langer kon verdragen, van het ryk berooft; en wanneer hy na des zelfs doodt in Gallië een nieuwen opstandt verwekte, wierdt hy gevangen genomen, en aan den keizer Honorius in Spanje overgelevert. Deze liet hem de handt afkappen; doch zynen zoldaten geschiedde geen leedt. *Leg.* II. & 12. *de indulg. crim. Cod. Theod. Orosius lib.* VII. *cap.* 42. *Zosim. lib.* VI. *Sozom. lib.* IX.

ATTALUS was generaal der Agriaansche en Cretensische boogschutters onder koning Alexander den Groten. Hy wordt gezegt den koning Alexander in gestalte en gedaante zeer gelyk geweest te zyn. *Curt.* IV. 13. VIII. 13.

ATTALUS, geboortig van Pergamus in klein-Asië, was een der eerste martelaren onder de Gaulen. Hy wierdt te Lion onder de regering van den keizer Marcus Aurelius nevens andere Christenen in de vervolging ingewikkelt, wordende als een steunzel en pilaar der kerke van Lion aangemerkt. *Acta Martyrum Lugdun. apud Euseb. lib.* V. Zyne gedachtenis wordt geviert op den 2 Juny.

ATTALIA. Zie SATALIA.

ATTEJUS CAPITO was *Tribunus plebis* (gemeentsman) te Rome, en hadt gedurende den oorlog tusschen Augustus en Marcus Antonius het bevel over een gedeelte van 't leger. Daarenboven heeft hy nog andere bedieningen gehad. Doch anderen verhalen het een en het andere van des zelfs zone. Zie van hem *Dion*, *Appianus*, *Vellejus Paterculus*, *Rutilius*.

ATTEJUS CAPITO, zoon van den voornoemden, was een vermaart rechtsgeleerde, en wierdt wegens zyne uitmuntende geleertheit van Augustus tot burgermeester verheven in 't 12 jaar na de geboorte van Christus. Doch Dion, Cassiodorus en anderen hebben hem niet in de *Fasti Consulares* geplaatst, of mogelyk hebben de afschryvers door een misgreep *C. Fontejus Capito* in zyn plaats gestelt. Hoe het zy, hy is burgermeester geweest met Germanicus. Hy stierf in 't jaar van Christus 23, onder de regering van Tiberius, nalatende verscheide werken, onder welke zyn: *Commentaria ad XII Tabb.*; *Conjectaneorum lib.* CCLX.; *de Pontificio Jure sacrificiorum lib.* X; *de Senatoris officio*: enz. welke werken van Gellius, Festus, Macrobius, Nonius en Frontinus dikwils genoemt worden. *Pomponius lib.* I. *de Orig. Jur. Tacitus Annal. lib.* III. *Rutilius in vita Jurisc.*

ATTEJUS PACUVIUS, een Roomsch rechtsgeleerde, leefde ten tyde van Julius Cæsar en Pompejus. Hy was een leerling van den vermaarden Servius Sulpicius. De oude schryvers hebben ons niets zonderlings van hem nagelaten. Zommigen der hedendaagsche geleerden menen, dat hy uit de familie der Capitoos geweest is. *Rutilius in Vit. Jurisc.*

ATTEJUS *Philologus* was een Athenienzer van geboorte, maar een Latynsch spraakkundige. Hy leefde onder Augustus, en onderhieldt een naauwe vriendschap met de twee vermaarde Historieschryvers Sallustius en Asinius Pollio. Eerst onderwees hy de rederykkunst. Daar na maakte hy een kort begrip van de Romeinsche geschiedenissen. Daarenboven schreef hy nog andere werken. Charisius verhaalt, dat hy in zeker geschrift onderzocht heeft, of Æneas op Dido verlieft is geweest. *Sueton. de illustr. Grammat. Priscian. lib.* VIII. *Vossius de Hist. Lat.*

ATTEJUS SANCTUS, een Philosooph, leefde in de II eeuw. Hy was een der leermeesteren van den keizer Commodus, en leerde hem de kunst om fierlyk te spreken, volgens het getuigenis van Lampridius in 't leven van *Commodus*.

ATTEL, eene abdy der Benedictynen in 't landt van Beyeren, aan de Attel, vallende daar omtrent in de In. Deze abdy behoort tot het bisdom Freysingen, en staat onder het landgericht Wasserburg, gelegen in 't gebiedt van Munchen. De graven van Diessem, Limburg en Wasserburg hebben aanleiding tot hare stichtinge gegeven. *Ceur-Beyeren p.* 136.

ATTENDORN, een stedeke in 't hertogdom Westphalen, aan de rivier Brich, en de grenzen van het graafschap Mark, is vermaart wegens het marmer, dat daar omtrent gegraven wordt.

ATTERIA. Zie APTERA.

ATTERZEE wordt genaamt een meir op de grenzen van Saltsburg, in het gebiedt der graven van Traun.

ATTICA, een landschap van Achaje in Griekenlandt, thans het hertogdom van Athene genoemt. Outtyds wierdt het ook *Mesophia* en *Cecropia* van hunne koningen genaamt. Het volk van Attica was eertyds in tien stammen verdeelt, die van de voornaamste helden des lands den naam voerden. Ieder dezer stammen of geslachten bezat een gedeelte van Athene, nevens eenige andere steden, vlekken en dorpen. Naderhandt wierden hier nog drie andere stammen bygevoegt, wanneer ieder der tien eerste stammen een gedeelte zyner bezitting moest missen ten behoeve der drie nieuwe. Uit deze stammen, wierden 50 personen tot richteren verkoren, die in het Prytaneum hunne vierschaar spanden, en het bewindt over de polityke zaken van Athene hadden. De namen der 13 stammen waren deze navolgende:

1.) De *Erechtheïsche*, dus genaamt van den koning *Erechtheus*.
2.) De *Ægeïsche*, van *Ægeus*, vader van Thefeus.
3.) De *Pandionische*, van *Pandion*, koning van Athene.
4.) De *Leontidische*, van den heldt *Leon*, die gezegt wordt zyne dochteren voor het welzyn des vaderlands geoffert te hebben.
5.) De *Ptolemeesche*, ter eere van den koning *Ptolemeus*, zoon van Lajus.
6.) De *Acamantische*, van *Acamas*, zone van Thefeus.
7.) De *Hadriaansche*, dus genaamt van *Hadrianus*.
8.) De *Oeneïsche*, van den heldt *Oeneus*, zone van Pandion.
9.) De *Cecropische*, genaamt van den koning *Cecrops*.
10.) De *Hippothoontische*, van *Hippothoon*, zone van Neptunus.
11.) De *Ajantische*, van *Ajax*, zone van Telamon.
12.) De *Antiochische*, van *Antiochus*, zone van Hercules.
13.) De *Attalische*, van *Attalus*, koning van Pergamus.

Deze 13 stammen bestonden volgens Strabo en Eustathius uit 174 *Δῆμοι*, of gemeentens, welker namen Meursius en Jac. Spon verzamelt hebben. *Meurs. de populis Atticæ. Spon. Voyage Postellus de Republ. Athen.*

ATTICHI, *Attichiacum*, een vlek in 't landt van Soissons, gelegen in Isle de France, aan de rivier Aisne, tusschen de steden Soissons en Compiegne. *Baudrand.*

ATTIGOUVANTEN worden zekere volkeren van America genaamt, gelegen in Nieuw-Vrankryk, aan de Wester zyde van 't meir der Hurons.

ATTICUS, (TITUS POMPONIUS) een Romeinsch ridder, wierdt in 't jaar der wereldt 3875, na Romens opbouw 645, voor Christus 109 geboren, wanneer C. Cæcilius Metellus Numidicus, en M. Junius Silanus burgermeesteren waren. Hy wordt gehouden voor eenen der braafste mannen van het oude Rome. Gedurende den binnenlandschen oorlog tusschen Cinna en Sulla week hy naar Athene, alwaar hy de Grieksche tale volmaakt leerde; invoegen hy sedert *Atticus*, dat is de Athenienzer, bygenaamt wierdt. Onderwylen bleef hy altydt onzydig, zonder de eene of de andere party te beledigen, die hem beide beminden. Hy ondersteunde den zoon van Marius, dien de Raadt tot vyandt van 't vaderlandt verklaart hadt, met geldt, en wist zich echter dus in de genegenheit van Sulla in te wikkelen, dat hem de zelve altydt wilde by zich hebben; zonder het nochtans qualyk te nemen, dat Atticus zulks weigerde. Wanneer deze onlusten gestilt waren, keerde hy van Athene weder naar Rome, na dat hy zich by de Athenienzen zo bemint hadt gemaakt, dat ze zyn vertrek, na dat ze zynen liestalligen ommegang omtrent twintig jaren lang genoten hadden, opentlyk betreurden; en hem in erkentenis der weldaden, die hy by gelegenheit zyner overgrote middelen aan die stadt in 't algemeen, en vele byzondere inwoonderen bewezen hadt, ter gedachtenis een standbeeldt oprechtten. Hy was een boezemvriendt van Cicero en Hortensius, en bewoog die twee

vermaarde redenaars, die elkander naar de krone staken, door zynen minzamen ommegang in vriendschap te leven. In den zwaren burgerlyken oorlog tusschen Cæsar en Pompejus hieldt hy zich oneenzydig, en behieldt daar door de genegenheit van beiden. Men leeft van niemandt, die naar mate zyner ongemene rykdommen zyne vrienden en bekenden meer ondersteunt heeft. Hy was een uitnement liefhebber van geleertheit; en hadt tot dien einde vele onder zyne slaven en vrygelatenen, die bequaam waren om boeken af te schryven, en hem en zynen gasten voor te lezen, volgens de gewoonte van die tyden, of om ze in te binden. Zelden nodigde hy vrienden ten avondmaal, als die met zyne genegenheit overeenquamen, en liefhebbers van geleertheit waren. Nooit heeft hy eenig pleitgeding tegen iemandt gehad, en nooit tegen iemandt in 't gericht getuigt. Wanneer hem aanzienlyke ampten aangeboden wierden, weigerde hy die aan te nemen, eensdeels om dat hy de rust beminde, anderen deels, om dat hy zag, dat wegens de bedorvenheit der zeden gene bediening volgens de wetten kon bekleed worden. Na den moordt van Julius Cæsar, wanneer Marcus Antonius de party van Brutus vervolgde, bleef Atticus echter in zyn persoon, aanzien en middelen ongeschonden; en niet tegenstaande den dodelyken haat van Antonius tegen Cicero en des zelfs vrienden schreef hy nochtans een beleefden brief aan Atticus. Augustus was hem ook zeer genegen. Atticus hadt zyne dochter aan Agrippa ten huwelyk gegeven. Het dochtertje, uit dit huwelyk geboren, was naauwlyks ter wereldt gekomen, of Augustus schikte het voor Tiberius. Pilia, de huisvrouw van Atticus, schynt van gene hoge geboorte geweest te zyn. Cornelius Nepos maakt 'er geen gewag van. Hy trouwde ze in 't jaar van Rome 697, gelyk uit den derden brief van het tweede boek van M. Tullius Cicero aan zynen broeder Quintus Cicero blykt. En het was deze laatste, die de zuster van Atticus, Pomponia genaamt, ten huwelyk hadt, gelyk *Bayle* tegen *Moreri* wel aangemerkt heeft. Hoewel hy gemeenzamer met M. Tullius dan met zynen zwager Quintus Cicero leefde. Voorts mag Atticus met recht onder de geleerden van zynen tydt getelt worden; want hy schreef niet alleen Jaarboeken der Romeinsche geschiedenissen, maar ook het leven der vermaarde mannen wierdt in vaarzen van hem opgestelt, nevens verscheide andere werken. In het eerste werk was een naauwkeurige en Chronologische order, ontvouwende zeer duidelyk de geslachtregisters der Romeinsche magistraten. Het behelsde een reeks van zeven eeuwen; waar uit men ligtelyk kan afnemen, dat het voornamentlyk betrekkelyk was tot de geschiedenis van Rome: hoewel men niet twyffelen kan, of daar zyn Chronologische korte begrippen der geschiedenissen van andere staten onder gemengt geweest. Cicero maakt 'er gewag van in zynen *Orator*. Voeg daar by de geschiedenis van 't Consulaatschap van Cicero, door Atticus in de Griekfche tale beschreven. Jammer is het, dat deze geleerde stukken verloren zyn. Hy was van de secte der Epicuristen. Zie Gassendus in 't leven van *Epicurus* II, 6. Wanneer hy nu den ouderdom van 77 jaren bereikt hadt, wierdt hy van eene ziekte aangetast; na dat hy in dertig jaren geen ziekte gevoelt, of eenige geneesmiddelen gebruikt hadt. Als nu na verloop van drie maanden de kracht der ziekte begon overhandt te nemen, ontboodt hy Agrippa, zynen schoonzoon, nevens eenige andere zyner boezemvrienden, en verklaarde hen, dat hy besloten hadt door 't onthouden van voedzel een einde van zyn leven te maken; en hoe zeer men hem ook verzocht, dat hy van voornemen wilde veranderen, was zulks echter vruchteloos. Na twee dagen nam de koorts af, en de ziekte wierdt minder. Atticus verhardde niet te min in zyn besluit, en gaf na drie dagen den geest. De abt van St. Real heeft wel een werk, genaamt *Cæsarion*, tegen Atticus en Corn. Nepos geschreven: doch daar tegen is een krachtige Apologie van Rainssant in 't licht gekomen. *Bayle Dict. Crit.*

ATTICUS, een zoon van Hipparchus, was stadhouder van geheel Asië onder de regering van Nerva. Hy hadt in zyn huis een groten schat gevonden; doch vrezende, dat daar op eenig scherp onderzoek geschieden mogt, openbaarde hy het aan den keizer, en vroeg, wat hy daar mede doen zou? Deze gaf tot antwoordt: *Utere invento*, dat is, *gebruik het gevondene*. Maar wanneer Atticus zeide, dat de schat voor zynen staat te groot was, antwoordde Nerva voor de twede maal: *Etiam abutere*, dat is, *misbruik hem ook*. Atticus op deze wyze zeer ryk geworden zynde was zeer mildadig. Zomwylen onthaalde hy de gansche stadt Athene. By uiterste wille maakte hy aan ieder burger een zekere somme, die hen jaarlyksch moest uitgekeert worden. *Philostratus Vit. Sophist. lib.* VII.

ATTICUS, een zoon van Herodes Atticus, die een ryk en voornaam Athenienzer was, was zo klein van begrip, dat hy zelf het A.B.C. niet lezen kon. Zyn vader derhalven, om hem tot de kennisse dezer letteren te brengen, besloot 24 jongens, van dien zelven ouderdom, met hem op te voeden. Aan deze gaf hy de namen van de 24 letteren, en liet ieder jonge de figuur van de letter op de borst dragen, op dat de domme zoon door dat middel de namen en gedaante der letteren leren mogt. Dit geschiedde eindelyk en ten laatsten, doch hy bleef voorts zeer bot en onverstandig, levende voorts in overdaadt en onkuischheit. Dit bewoog zynen vader hem te onterven; zo dat Atticus niets hadt om van te leven, behalven zyne moederlyke erfenis. *Philostratus vit. Sophist. lib.* II.

ATTICUS, patriarch van Constantinopel, leefde in de V eeuw, en was geboortig van Sebaste in Armenië. Hy verkeerde in zyne tedere jeugt onder de kluizenaren. Hy wierdt nog by het leven van Johannes Chrysosthomus op den stoel van Constantinopel geplaatst. Paus Innocentius de I protesteerde daar tegen, en weigerde gemeenschap met hem te houden. Zyne gezanten, die hy derwaarts zondt, om de herstelling van Chrysosthomus te bevorderen, wierden qualyk gehandelt. Na de doodt van Chrysosthomus maakte Innocentius een verdrag met Atticus, doch onder beding, dat de naam van dien heiligen kerkvader uit de lyst der patriarchen van Constantinopel zou uitgeschrapt worden. Daar na schreef Atticus een wydlopigen brief aan Cyrillus, die in de Historie van *Nicephorus* te lezen is. Het algemene Concilie van Chalcedon en dat van Ephezen maken gewag van de schriften van Atticus. Prosper getuigt ook, dat hy zich dapper tegen de Pelagianen aangekant heeft. Voor de dochteren van den keizer Arcadius schreef hy een werk, genaamt de *Fide & Virginitate*. *Socrates, Sozomenus, Nicephorus, Prosper, Gennadius, Trithemius.*

ATTICUS, bisschop van Nicopolis, was in het jaar 451 op het algemene Concilie van Chalcedon.

ATTICUS (LUCIUS AUFIDIUS) was in 't jaar 242 van Rome burgermeester van die stadt, nevens Cajus Asinius Prætextatus. In dat jaar opende keizer Gordianus den tempel van Janus, volgens het verhaal van *Julius Capitolinus* in des zelfs leven.

ATTIGNY, *Attiniacum*, een stadt in Vrankryk, aan de Aine, in Champagne, onder het gebiedt des aartsbisschops van Rheims, heeft in den Franschen en Spaanschen oorlog veel uitgestaan. Doch sedert den Pyreneeschen vrede, in het jaar 1659 getroffen, heeft ze zich weder herstelt. Aldaar zyn verscheide kleine Concilien gehouden. Het eerste was onder paus Paulus den I, en koning Pipin, bygenaamt de korte; het twede in 't jaar 822 onder paus Paschalis den I. Op het zelve verscheen Lodewyk de Vrome, koning van Vrankryk, die Bernard, koning van Italië, vermoord, en des zelfs nabestaanden in 't klooster gestoken hadt, en deedt opentlyke boete; het derde wierdt in 't jaar 834; het vierde in 't jaar 870 gehouden. *Flodoard. Aimoin. T.* VIII. *Concil. Cave Hist. lit. scr. Eccl. P.* II.

ATTILA, koning der Hunnen, was uit het geslacht der Scythen, of Tartaren, en een zoon van Bendeguez. Deze Heiden was een der grootste overwinnaren, die ooit geleeft hebben. Hy wierdt van de Hunnen, die uit Tartaryë gekomen waren, en zich in Pannonië nedergezet hadden, hebbende de Gethen en Romeinen aldaar overweldigt, tot koning verklaart. Wanneer hy nu uit velerhande volkeren een ontzaglyk leger hadt zamengebragt, deedt hy in 't jaar 441 eerst een inval in Thracië, verwoestende niet alleen dat landt, maar ook het gehele Oosten, dwingende den keizer Theodosius hem schatting te betalen. Na dat hy nu in het jaar 444 zynen broeder Buda hadt omgebragt, en in 't jaar 447 een inval in Griekenlandt gedaan, wendde hy zich naar 't Westen, en quam in 't jaar 449 met een schrikkelyk leger in Duitschlandt, trok langs den Donau naar Basel, en maakte Straasburg tot een puinhoop. Onderweegs vonden zyne zoldaten een eremyt. Deze noemde Attila *eene geessel Gods*; welke benaming hem zodanig behaagde, dat hy den zelven altydt onder zyne tytels gevoert heeft. Daar na trok hy met vyfmaal hondert duizent strydbare mannen naar Vrankryk, onder voorwendzel van de West-Gothen in Aquitanië aan te grypen. Hy was reets zo verre doorgedrongen, dat hy Orleans belegerde. Doch wanneer die stadt begon te kapituleren, wierdt hy van den Franschen koning Meroveus, den koning der Gothen Theodorik, den Burgundischen koning Gothalus, den Romein Aëtius, die hunne macht zamengevoegt hadden, onvoorziens overvallen, en genootzaakt de belegering op te breken. Hier op volgde in de velden van Chalons in Champagne in het jaar 451 een treffen, waar in aan de zyde van Attila 180000 man sneuvelden. Dit verbitterde hem dermaten, dat hy, wanneer hy vernam, dat Thorismund de doodt van zynen vader Theodorik wilde wreken, eene menigte paardezadels zamen liet dragen, met een voornemen van zich liever levendig te verbranden dan de vyanden in de handen te vallen. Doch dewyl Aëtius de overwinning niet naar behoren vervolgde, ontquam het Attila, en besloot wederom naar Duitschlandt te keren, na dat al vorens verscheide steden zyne wreetheit gevoelt hadden. De stadt Trojes wierdt door haren bisschop Lupus bevryd. Maar te Rheims viel alles door de scherpte des zwaards, nevens den bisschop. Onderweegs plunderde hy ook Metz, Trier, Tongeren en Arras, nevens andere steden, die hy ontmoette. Men zegt ook, dat hy te Keulen aan den Rhyn Ursula, dochter des konings van Britanje, nevens 11000 maagden jammerlyk gedood heeft. Doch wat 'er van de waarheit van dit verhaal zy zie op het artykel van URSULA. Daar na trok hy in Thuringen, en hieldt te Eisenach een groten krygsraadt, waar in besloten wierdt Italië aan te grypen. Dit geschiedde in 't jaar 452, wanneer het oppergedeelte van Italië zich aanstonts aan hem overgaf, en vele inwoonderen naar de kleine eilanden der Adriatische zee vluchtten, en dus gelegenheit tot het bouwen der stadt Venetië gaven. Zie op VENETIE. Aquileja was de eenigste stadt, die tegenweêr boodt, doch wierdt eindelyk met storm ingenomen: 37000 inwoonderen wierden gedood, en de stadt geslecht. Wanneer nu Attila op Rome los ging, ontmoette hem paus Leo de I, door wiens welsprekentheit hy bewogen wierdt te rug te trekken. Dus keerde Attila met onnoemelyke schatten wederom naar Pannonië, en overviel de Alanen. Doch deze riepen de West-Gothen te hulp, en sloegen hem; waar op hy genootzaakt wierdt, zich wederom naar zyn landt te wenden, alwaar hy zich aan de wellusten overgaf. By keizer Valentinianus den III liet hy om des zelfs zuster Honoria aanhouden. Deze hadt haar zelf tot zyne bruidt aangeboden. Doch vooraleer dit gezantschap wederquam, trouwde hy met Idilco, of Hildico, dochter des konings der Bactrianen. Hier verschillen de schryvers geweldig; want zommigen willen, dat hy, zich op den dag der bruiloft al te zeer in den drank te buiten gaande, 's anderen morgens doot in zyn bedde wierdt gevonden, zynde in zyn bloedt gestikt; anderen zeggen, dat hem zyne bruidt met een

mes doorstoken heeft. Omtrent des zelfs ouderdom is geen minder verschil. Men kan niet wel bepalen, of hy 36 jaren geleeft heeft, dan of hy meer dan 80 jaren out is geworden, en 44 jaren geregeert heeft. Hy wordt gezegt van een kleine gestalte geweest te zyn, zo nochtans, dat 'er iets ontzagchelyks in zyn wezen was, waar voor ook de dapperſten ſchrikten. Men zegt, dat hy getracht heeft de Gothische tale algemeen te maken, en de Romeinsche af te schaffen. Men zal hier tot een besluit nog byvoegen de tytels en de hoedanigheden, de welke hy zich aanmatigde in zyne brieven en openbare bevelen: " Attila, „ zoon van Bendemus, kleinzoon van den groten Nembroth, op- „ getrokken en gevoed binnen Engaddi, door Gods genade ko- „ ning der Hunnen, Meden, Gothen, Daciers; de schrik van „ het geheel-al en de geessel Gods. „ *Attila, filius Bendemi, nepos magni Nembroth, nutritus in Engaddi, Dei gratia Rex Hunnorum, Medorum, Gothorum, Dacorum, metus orbis & flagellum Dei.* " Hy plagt te zeggen, dat de sterren voor hem nedervielen, „ dat de aarde beefde, en dat hy tot een moker verstrekte voor „ de gansche wereldt. „ *Stellas pro se cadere, terram tremere, se malleum esse universi orbis. Prosper. Jornandes. Paulus Diaconus. Cassiodorus. Gregorius Turonensis lib.* II. *cap.* 7. *Sidonius Apollinaris lib.* VIII. *Ep.* XV. *Bonfin. Hist. Hung. Decad.* I. *lib.* VII. *Former. in Annal. Phrisior. lib.* III. *cap.* 9. *p.* 243. *Cardemoi Hist. de France T.* I. *Mainbourg hist. d'Arianisme T.* III. *& hist. de S. Leon lib.* III. *Bayle Dict. Crit.* Byzondere levensbeschryvingen van Attila hebben *Callimachus Experiens*, een Italiaan, die in de XVI eeuw naar Polen vluchtte, en *Nicolaus Olahus*, aartsbisschop van Gran, geschreven. Daarenboven heeft *Rudolphus Bothius* in een dispuit, gehouden te Jena in 't jaar 1671, genaamt *Attila, Hunnorum Rex*, als mede *Otrocoksi*, een Hungaar, in een boek, gedrukt te Franeker in 't jaar 1693, en genaamt, *Origines Hungaricæ*, wytlopig van Attila gehandelt.

ATTILA, (DE KAAP) *Catalaunici campi*, of om beter te zeggen *Secalaunici campi*, een veldt van Chalonnois in Champagne, eene provincie van Vrankryk. Dit veldt is gelegen drie mylen van de stadt Chalons, naar de kant van het vlek Suippe la Longue genoemt. Het leger van Attila, koning der Hunnen, wierdt op die plaats t'eenemaal verslagen in het jaar 453 door Meroveus, koning der Franken, Theodorik, koning der Visigothen, en Ælius, opperkrygsoverste der Romeinen, die zich te zamen voegden tegen hem, hondert en tachtig duizent mannen van zyn krygsvolk doodden, en hem noodzaakten om naar zyn landt te rug te keren, met de weinige overblyfzelen van zyn leger. *Baudrand.*

ATTILIUS is de naam van eene vermaarde Romeinsche familie, waar van zommigen patriciën waren, genaamt *Longi*; zommigen waren Plebeji, en wierden genaamt *Reguli, Serrani*, of *Sarrani, Calatini* en *Bulbi*. In het jaar 419 na den opbouw van Rome, voor Christus 335, was MARCUS ATTILIUS REGULUS nevens Marcus Valerius Corvinus burgermeester van Rome, en gaf goetwillig, op het verzoek van den Raadt, het bevel over het leger aan zynen amptgenoot over. In 't jaar der stadt 460 was een ander M. ATTILIUS REGULUS nevens Lucius Postumius Metellus burgermeester. Deze oorloogde met de Samniten. In den beginne was hy ongelukkig; maar eindelyk sloeg hy ze by Luceria, en nam 7300 gevangen, die hy nootzaakte naakt, dat is zonder geweer en opperklederen, onder het jok door te gaan. Doch nademaal even zo vele Romeinen gedood, als 'er Samniten gevangen waren, wilde men hem geen zegepraal toestaan. *Liv.* X. 32. *enz.* LUCIUS ATTILIUS SERRANUS was burgermeester in 't jaar van Rome 497 met Cn. Cornelius Blasio, en in 't jaar 504 met Lucius Manlius Vulso, en belegerde in dat jaar Lilybæum in Sicilië. Een ander CAJUS ATTILIUS REGULUS was burgermeester in 't jaar van Rome 529 met L. Æmilius Papus, en sneuvelde in een veldslag tegen de Galliers, volgens het getuigenis van *Polybius*. In de *Fasti Consulares* leest men ook van een burgermeester, genaamt M. ATTILIUS BULBUS, nevens M. Buteo, in 't jaar van Rome 605, en van nog eenen, aldus genaamt, in 't jaar 519 met Titus Manlius Torquatus. Deze twee burgermeesters wierden tegen de oproerige Sardiniers gezonden, en behaalden de zegepraal. Eutropius getuigt, dat men by deze gelegenheit den tempel van Janus heeft gesloten. ATTILIUS SERRANUS was burgermeester in 't jaar na den opbouw van Rome 584 met Titus Hostilius Mancinus; SEXTUS ATTILIUS SERRANUS in 't jaar 618 met Publius Furius Pilus; en C. ATTILIUS SERRANUS in 't jaar 648 met L. Servilius Cæpio. ATTILIUS CIMBER was een der genen, die Julius Cæsar vermoordden. ATTILIUS, bygenaamt *de Wyze*, was een rechtsgeleerde, van wien Cicero en Pomponius de *Origine Juris* gewag maken.

ATTILIUS CALATINUS was burgermeester met Sulpicius Paterculus in het 496 jaar na den opbouw van Rome, en daagde de Carthaginienzen voor Palermo in een zeegevecht uit. Doch deze kozen de ruime zee; en wanneer Attilius hen vervolgde, zetten zy alle zeilen by, en zouden hem zekerlyk overvallen hebben, 't en ware M. Calpurnius hem ontzet hadde. In 't jaar van Rome 500 wierdt hy voor de twede maal burgermeester met Lucius Manlius Vulso, en sloeg nevens hem de vyandelyke vloot van 120 zeilen, en nam Palermo in. In 't jaar 505 wierdt hy tot Dictator, dat is oppergezaghebber, verkoren. *Livius. Polybius. Florus.*

ATTILIUS REGULUS was burgermeester in 't jaar van Rome 487 nevens Julius Libo. Twee jaren daar na overwonnen ze de Salentinen, en ontweldigden hen de hoofdstadt Brundusium. Wanneer hy voor de twede maal burgermeester was geworden met L. Manlius Vulso in 't jaar van Rome 504, sloeg hy de Carthaginienzen te water en te lande; en als Manlius wederom naar Rome keerde, bleef hy in Afrika, nam de stadt Aspis in, sloeg de benden van Hamilcar en Hasdrubal; veroverde daar op Adis, Clupea, en andere sterktens, en quam byna tot voor de poorten van Carthago. Onderwylen moest zyn leger op een andere plaats van een slange of draak, lang omtrent 120 ellen, veel uitstaan. Dit gedrogt wierdt met veel moeite gedood. Het volgende jaar 499 was zeer ongelukkig voor Regulus. Hy hadt reets by den Roomschen Raadt aangehouden, dat het hem vergunt mogt worden te huis te komen, om op zyn landgoedt in stilte te leven; tot dien einde hadt hy een opvolger in zyne bediening verzocht: want hy hadt drie veldheren der Carthaginienzen gedood, 18000 man geslagen, vyf duizent gevangen genomen, vele olifanten levendig verovert, en over de 70 steden in Afrika ingenomen, hebbende de Carthaginienzen genootzaakt om vrede te verzoeken. Maar wanneer hy niet verwerven kon, dat hy te huis ontboden wierdt, en den Carthaginienzen al te harde voorwaarden voorschreef, namen deze de wapenen wederom op, en riepen de Spartanen te hulp. Dus wierden de Romeinen geslagen, 30000 gedood, en 15000 gevangen genomen. Onder deze laatsten was Attilius Regulus zelf. Dus meenden de Carthaginienzen een einde van den oorlog te zullen zien, wanneer zy Attilius nevens hunne afgezanten naar Rome lieten gaan, om over den vrede, ten minsten over de uitwisseling der gevangenen, te handelen, niet twyfelende, of hy zoude, om zyne eigene vryheit te erlangen, krachtig daar toe mede werken. Maar Regulus in de raadsvergadering komende kantte zich hevig daar tegen aan, vertonende, dat het met de belangen van den staat geenzins overeenquam vrede te maken. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 504, voor Christus 250. Wanneer hy nu volgens zyn gegeven woordt weder naar Carthago keerde, zonder den vrede, of de uitwisseling der gevangenen mede te brengen, wierden de Carthaginienzen dermaten verbittert, dat zy hem op eene yslelyke wyze om hals bragten. Namentlyk, zy sneden hem de oogleden tot de winkbrauwen toe af, en wierpen hem vervolgens in een zeker werktuig, rondom met scherpe nagelen bezet, waar in hy, by gebrek van slaap en door onlydelyke pynen, elendig den geest gaf. Doch Palmerius heeft willen aantonen, dat Attilius eene natuurlyke doodt is gestorven. *Livius lib.* XVII. XVIII. *Polybius lib.* I. *Valer. Maximus. Aulus Gellius lib.* V. *c.* 3. *Florus lib.* II. *cap.* 2. *Eutropius. Orosius. Zonaras. Palmerius in Exercit. in script. Græc. p.* 151. *in Appian.*

ATTILIUS, een Latynsch dichter, heeft naar alle waarschynlykheit geleeft in het 614 jaar van Rome Volcatius Sedigitus stelt hem den vyfden in rang onder de tien blyspeldichters. Hy was echter de beste noch zuiverste schryver niet; want zyn styl was zeer hart, volgens het oordeel van Cicero in den 23 zyner brieven aan Atticus van het XIV boek. Van het zelve gevoelen was ook Licinius, die niet minder ryk van oordeel was als Cicero. Hy heeft het treurspel van Sophocles, genaamt *Electra*, in 't Latyn overgezet; en Suetonius heeft in 't leven van *Julius Cæsar* aangemerkt, dat by de lykstatie van dien groten overwinnaar eenige vaarzen uit dat stuk van Attilius gezongen zyn, die betrekking hadden op de moordenaars van Cæsar. *Bayle Dict. Crit.*

ATTIMIS, *Athimis*, een graaflyk geslacht in de Oostenryksche erflanden, uit het welke NICOLAUS in het begin der XVI eeuw leefde. Des zelfs kleinzoon is keizerlyke Raadt en landhoofdman des graafschaps Görtz geweest; wiens zoon JAKOB, vryheer van Attimis, hofmeester van den keizerlyken prins Ferdinand den II was. Hy teelde HERMANNUS, die stierf in 't jaar 1611, nalatende JAKOB. Deze bragt de graaflyke waardigheit in zyn geslacht. IGNATIUS, graaf van Attimis, was kamerheer van den keizer Leopold, en IGNATIUS des zelfs geheime Raadt. *Bucelin. Stemmat. Germ. P.* III.

ATTOK, een koninkryk onder 't gebiedt van den groten Mogol, palende aan groot-Tartaryë, alwaar de rivier Indus haren oorsprong heeft. De hoofdstadt is ook ATTOK genaamt, en een der sterkste frontier-plaatsen; invoegen geen vreemdeling zonder verlof daar in mag komen.

ATURUS. Zie ADOUR.

ATYS, zoon des konings Crœsus van Lydië, wierdt van Adrastus, aan wiens opzicht hy van zynen vader was toevertrouwt, in 't jaar 205 na den opbouw van Rome, het 4 der LVI Olympiade, na de scheppinge der wereldt 3435, voor de geboorte van Christus 549 ongelukkig doot geschoten. Hy was stom geboren; maar ziende, dat na de verovering der stadt Sardis een soldaat met een bloot zwaardt op zynen vader den koning aanviel, wierden de banden zyner tonge los, en hy riep van verbaastheit uit: *Hou op! verschoon den koning!* Herodotus, die dit verhaalt in zyn I boek, gewaagt van een tweden ATYS, zone van Manes, die ook koning van Lydië was. De zelve getuigt in zyn V boek, dat Hercules by Omphale ook een zoon, met name ATYS, geteelt heeft, zynde de vader van Lydus, naar wien naderhandt Lydië genaamt is.

ATYS, een jongeling uit Phrygië, wierdt van de godinne Cybele vuriglyk bemint. Deze maakte hem tot haren priester, onder voorwaarde van een altoosdurende kuischheit. Doch de dichters voegen 'er by, dat hy, zyne belofte geschonden, en de Nymphe Sangaritis onteert hebbende, zich zelf ontmande, en dat hy zich van het leven zoude berooft hebben, ten ware hem Cybele in een pynboom verandert hadde. Doch Macrobius, *Saturnal.* I, 21, verklaart deze fabel van de zonne en de aarde. *Ovid. Metam.* X. *Fast.* IV. *Catull. Tertull. Prudent.*

AU, een Beyersch marktvlek en kasteel in het bisdom Regensburg, gelegen aan de Iser, heeft zyn eigen landgericht, en goede weiden. Het is in de oude geschiedenissen zeer beroemt. In

In het jaar 766 wierdt aldaar eene grote vergadering van geestelyken en wereldlyken, tot verbetering van het Beyersche recht, gehouden, die de hertog Tassilo bezweren moest. In het jaar 932 is aldaar onder de regering van hertog Arnulphus den quaden eene vergadering van bisschoppen gehouden. *Ceur-Beyeren pag.* 292.

AUB, een stedeke en ampt in 't Wurtzburgsche gebiedt aan de Gollach, drie mylen van Rotenburg gelegen. *Zeil. Top. Franc.*

AUBAGNE, of AUBE, in 't Latyn *Albinia*, *Alba*, en *Albula*, een rivier in Vrankryk, neemt haren oorsprong op de grenzen van Langres, en loopt in de Seine boven Sarron en Marcilli.

AUBENAS, *Albenatum*, of *Alba Helvetiorum*, is een klein Fransch plaatsje in Vivaretz gelegen, aan de rivier Ardeche.

AUBENAS, een kardinaal en aartsbisschop van Ambrun. Zie PASTEUR D'AUBENAS.

AUBENTON, of AUBANTON, een kleine stadt in Pikardië, op de grenzen van Champagne, tusschen Vervins en Mezieres gelegen.

AUBERTIN, (EDMOND) *Edmundus Aubertinus*, was een predikant en Gereformeerde gemeente te Parys in de XVII eeuw, en zeer vermaart wegens zyne geleertheit. Hy was geboren te Châlons in 't jaar 1595. Het synode van Charenton gaf hem in 't jaar 1618 de oplegging der handen, wanneer hy eerst naar Chartres, en van daar naar Parys beroepen wierdt in 't jaar 1631. Men heeft een voortreffelyk werk van hem, dat in 't jaar 1633 in folio in 't licht quam, onder den name van *l'Eucharistie de l'ancienne Eglise*, dat is, *Het Avondmaal der oude kerke*; waar in hy zonnenklaar aantoont, dat de outvader Augustinus in dat stuk niet met de hedendaagsche Roomsche, maar met de Gereformeerde kerke in een en het zelve gevoelen is. Dit was meest tegen de kardinalen Bellarminus en Perron gekant, die de woorden van Augustinus naar den zin der Roomsche kerke verdraait hadden. Doch de agenten der Fransche clerisy bragten het voor den Raadt des konings, klagende onder anderen, dat de twee voornoemde kardinalen van Aubertin in de voorreden van dat boek *vyanden der kerke* genoemt waren. De koning in zynen Raadt zynde gaf daar op order, dat men Aubertin zou vatten, en hem op 't fort l'Evesque zetten, zyne amptgenoten, Maistrezat, Drelincourt, en Daillié, ontbieden, om in persoon te verschynen, en te antwoorden op 't gene, waar over in het request tegen Aubertin geklaagt wierdt. De koning verboodt ter zelver tyt alle de Gereformeerde predikanten zich iets buiten het gene hen volgens 't Edict van Nantes was toegestaan aan te matigen. Doch alle deze bedreigingen bleven daar by; want hoewel dit werk een grote beweging veroorzaakte, zo was het nochtans byna zo ras gedaan als begonnen; waar door Aubertin gelegenheit gegeven wierdt, zyn werk nog eens te overzien en te vermeerderen, zonder dat eenig Roomsch schryver het zelve ooit van stuk tot stuk heeft durven of kunnen wederleggen: want het is met zo veel naauwkeurigheit opgestelt en beschaaft, dat het schynt, als of de schrandere schryver alle zyne krachten daar toe heeft ingespannen. Het quam eerst na zyne doodt te Deventer in 't licht, welken druk de beroemde David Blondel bevorderde in 't jaar 1654, na dat Aubertin twee jaren te voren te Parys overleden was. Een zyner zonen is predikant te Amiens geweest. *Bayle Dict. Crit.*

AUBERY, (BENJAMIN) een zoon van Jakob Aubery, van wien hier na, nam een besluit, buiten alle opentlyke bedieningen op zyn landgoedt te leven; doch veranderde van voornemen, en liet zich als ambassadeur van Vrankryk naar de vereenigde Nederlanden gebruiken, wanneer deze met Spanje nog in oorlog waren. Zyne oprechtheit en vredelieventheit waren oorzaak, dat beide partyen hem in de kerkelyke verschillen met Arminius veel achting toedroegen. Louïse van Coligny, hertogin van Orleans, was hem ook zeer gunstig, en verydelde alle pogingen zyner benyders. Des niet tegenstaande geraakte hy in den haat der prinsen van den bloede: want deze een binnenlandschen oorlog in Vrankryk verwekkende wierden valschelyk onderricht, dat Aubery qualyk van hen gesproken, en eenige met wapenen beladene schepen, nevens een zeker getal officieren, die zich in hunnen dienst begeven wilden, hadt onderschept. Zy vernielden derhalven zyn kasteel de la Fontaine d'Ange by Chatelleraut. Doch de koningin moeder vergoedde deze schade met 2000 ryksdaalders, en bragt te wege, dat zyne jaarlyksche inkomsten met 1000 rykksdaalders vermeerdert wierden. Gedurende dit gezantschap ging hy naar Engelandt over, alwaar hy verscheide zaken tot genoegen zyns konings tot standt bragt. Hy was den Hervormden Godsdienst zeer toegedaan, weshalven de pausselyke nuncius zyn misnoegen toonde, wanneer hy in den Haag uit 's konings name over den doop van een zoontje des verdreven keurvorsten van de Paltz gestaan hadt. In het jaar 1620 verloor hy zyne gemalin, die hem elf kinderen gebaart hadde. Hy zelf stierf in het jaar 1636 in zyn huis te Maurier, nalatende, behalven vyf dochteren, vier zonen, als, 1) MAXIMILIAAN, die in dienst tradt van prins Henrik van Oranje, doch na zyns vaders doodt wederom naar Vrankryk keerde, en met eene zuster van den here van Beauvau d'Espence trouwde. Deze baarde hem een zoon, *Lodewyk*, die eene dochter des here van Nettancour ten huwelyk nam, en by haar een eenigen zoon, ook *Lodewyk* genaamt, gewan. 2) DANIEL, die in de wiskunst wel ervaren was. Hy diende onder den hertog van Enguien als adjutant, en bleef in 't jaar 1645 in den slag by Nordlingen. 3) LODEWYK. Van dezen die beneden. 4) MAURITZ, die vele jaren leefde in den diest des voornoemden prinsen van Oranje; doch na des zelfs doodt diende hy prins Willem, naderhandt koning van Engelandt, en bleef als overste in den slag by Sennef. Deze zyne kinderen stelde Aubery in hunne jeugt onder het opzicht van den bekenden Benjamin Priole, en zondt ze met hem naar de akademie van Leiden. Hy gaf hen ook schriftelyk raadt, hoedanig ze zich in opentlyke zaken te gedragen hadden, waar van Louïs Aubery in zyne *Memoires pour servir à l'Historie de Hollande* gewag maakt. Men vindt nog een anderen AUBERY, met wien Mornay brieven heeft gewisselt. Misschien is deze de broeder van Benjamin geweest. Hy was raadt van state en requestmeester des konings van Vrankryk, ook intendant der justitie in Anjou, Touraine en le Maine. *Ancillon Memoires.*

AUBEKY, (CLAUDIUS) een geleert man, gaf in het jaar 1582 de *Characteres* van Theophrastus te Basel in het licht. Misschien is hy van de maagschap van Jakob Aubery geweest. *Ancillon Memoir.*

AUBERY (JAKOB) heer van Moncreau, was een vermaart advokaat voor 't parlement van Parys, en wierdt in het jaar 1550 van koning Henrik den II gelast, de zake der inwoonderen van Cabrieres en Merindol, die onder schyn van gerechtigheit en religie van 't parlement te Aix in Provence hevig vervolgt wierden, op zich te nemen. Hy gewon ook eindelyk de zake, en bragt het zo verre, dat de koning zonder aanzien van religie het recht zynen loop liet. Deze zaak verwekte toen een grote beweging, en de kanselier Hospitalius bragt een kort bericht daar van in Latynsche vaarzen, die hy den kanselier Olivier toezondt. Daniel Heinsius liet naderhandt in het jaar 1619 de redenvoering van Aubery te Leiden drukken; en Lodewyk Aubery gaf ze in 't jaar 1645 onder den name van *Histoire de l'execution de Cabrieres & de Merindol, enz.* te Parys in 't licht. Hy liet eene eenige dochter na; maar zyn outste broeder, Petrus Aubery, heer van Maurier, teelde Johannes, die in 't jaar 1585 overleedt, en Benjamin Aubery. *Ancillon Memoires.*

AUBERY, (JOHANNES) een geneesheer, schynt van de maagschap der heren van Aubery niet geweest te zyn; want die worden in 't Latyn *Auberii*, maar deze *Albericus* genaamt. Men heeft een boek van hem, onder den name van *l'Antidote d'amour*, dat hy den here du Laurent, koninklyken hoogleeraar te Montpellier, onder wien hy gestudeert heeft, opdroeg. Dit boek is in 't jaar 1663 te Delf in 12 herdrukt. *Ancillon Memoir.*

AUBERY, (LODEWYK) heer van Maurier, was een zoon van Benjamin voornoemt, en trok met hem in zyne tedere jeugt naar Hollandt. Na dezen hieldt hy zich een tydlang in Berlyn, Polen, en Rome op. Hy leefde in aanzien aan 't hof van Parys, en stondt in gunst by de koninginne moeder. Doch kunnende gene opentlyke bediening verwerven, begaf hy zich na de doodt van den kardinaal Richelieu, die hem niet ongenegen was, naar zyn landgoedt te Maurier, om aldaar in ruste te leven: doch hoewel hy de Roomsche religie toegedaan was, wierdt hy echter zeer van de geestelykheit vervolgt, tot dat de bisschop van Mans, Louïs de la Vergne, hem daar van bevrydde. Hy stierf in 't jaar 1687, nalatende een eenige dochter. Hy heeft geschreven *Memoires pour servir à l'histoire de Hollande*, die hy in 't jaar 1682 op aanraden des voornoemden bisschops in 't licht gaf. Ook hadt hy in zin eene beschryving van het gene in de laatste jaren van Lodewyk den XIII gebeurt was, nevens eene ware afbeelding der prinsen en staatsbedienaren van dien tydt, uit te geven: doch dat werk is nooit voltrokken. Zommigen zyn van gedachten, dat hy de voornoemde *Memoires* of gedenkschriften van zynen outsten broeder, als eene nalatenschap zyns. vaders, heeft ontvangen, en dat hy gaarne meer zoude in 't licht gegeven hebben, ingevalle zyn broeder hem meer narichten hadde willen mededelen. *Ancillon Memoires.*

AUBERY (LODEWYK) begaf zich van zyne jeugt af tot de studien, voornamentlyk tot de Historie; en hoewel hy in het jaar 1651 onder de advokaten van 't parlement van Parys en als koninklyke Raadt wierdt aangenomen, nam hy nochtans gene dezer twee bedieningen waar, beminnende de studien meer dan de onrustige opentlyke bezigheden. Hy hadt in den beginne voorgenomen de Historie der Kardinalen van *Ciaconius* in 't Fransch te vertalen; doch hy veranderde van besluit, en schreef zelf eene algemene Historie der Kardinalen, waar van hy in 't jaar 1642 het eerste deel aan den Kardinaal Richeliu opdroeg. Na eenige jaren volgden vier andere delen, die hy den kardinaal Mazarini opdroeg, en waar voor hy een jaarlyksche inkomst van 400 ponden meer dan 50 jaren lang genoten heeft. In het jaar 1649 gaf hy een Historisch werk in 't licht, waar in hy den voorrang des konings van Vrankryk boven den keizer en koning van Spanje beweerde. Hier op volgde in het jaar 1654 de Historie des kardinaals *Joyeuse*, nevens een geslachtregister van dat huis. In 't jaar 1660 quam zyn beste werk, namentlyk de Historie van den kardinaal *Richelieu*, in 't licht. Zeven jaren daar na schreef hy een werk van de rechtmatige eischen des konings van Vrankryk op het Duitsche ryk. Dit boek opende velen in Duitschlandt de ogen, en wanneer men zich deswegen aan 't hof van Vrankryk beklaagde, liet hem de koning in de Bastille zetten. Doch hy wierdt daar in wel gehandelt, en wel haast wederom op vryen voet gestelt. In het jaar 1673 gaf hy een nieuw werk van de waardigheit der kardinalen uit; en drie jaren daar na wederom een van de Regalien. Zyn laatste werk was de Historie van den kardinaal *Mazarini*. Hy stierf den 29 January des jaars 1695, in den ouderdom van 70 jaren, 8 maanden, en 11 dagen. Zyn outste broeder was kanunnik van Capelle, en een groot Molinist. Deze kon geen woordt voortbrengen zonder te hoesten. *Ancillon Journal des Savans an.* 1695. *Mens. Mart.*

AUBESPINE, een adelyke familie in Vrankryk, zynde, gelyk men daar voor houdt, uit Bourgondië gesproten, en van een afgedeelden zone uit dezen huize in het landt van Chartres uitgebreid

breid, na dat deze eene zuster van Petrus van Fitigni, bisschop van Chartres, die door Clemens den VII in het jaar 1383 kardinaal gemaakt wierdt, getrouwt hadt. Van dezen stamt af CLAUDIUS de I *van Aubespine*, heer van Corbilliere, die in het jaar 1507 Margaretha, eenige dochter van Petrus le Berruier, here van Corbilliere, trouwde, en by haar teelde CLAUDIUS den II, die zyn opvolger wierdt; SEBASTIAAN, bisschop van Limoges, die, gelyk het schynt, ook abt te St. Martial en St. Eligius te Nojon, voorts requestmeester, naderhandt bisschop van Vannes, en wegens zyne gezantschappen vermaart is geweest, stervende den 2 Augustus des jaars 1582; verder FRANCISCUS, requestmeester, die stierf in 't jaar 1569, en eindelyk ÆGIDIUS, here van Verronne, stamvader der markgraven van dezen name. CLAUDIUS de II heeft CLAUDIUS den III nagelaten. Deze was geheimschryver van staat, en stierf den 11 September des jaars 1570 zonder kinderen, nevens WILHELM *van Aubespine*, here van Chateauneuf, enz. kanselier der koninklyke orde, president der outsten in den Raadt, en ambassadeur in Engelandt. Deze teelde CLAUDIUS den IV: doch die stierf jong, nalatende eene eenige dochter; GABRIEL, bisschop van Orleans; KAREL, zegelbewaarder van Vrankryk; en FRANÇOIS, marquis van Hauterive, enz. Deze wierdt de eerste overste der Fransche benden in Hollandt, en gouverneur van Breda. Hy was zeer voor de belangen der vereenigde Nederlanden, en stierf te Parys den 27 Maart des jaars 1670, in het 84 jaar zyns ouderdoms, nalatende KAREL *van Aubespine*, marquis van Chateauneuf, die de vader van LODEWYK FRANÇOIS *van Aubespine* geworden is; en PHILIPPUS, grave van Sagonne, enz. *Sammarth. Elog. & Gall. Christ. Godefroi hist. des Chanc. Blanchard hist. des Maitr. des Requet. Fauvelet du Toc hist. des Secret d'etat. Thuanus.*

AUBESPINE, (CLAUDIUS DE II, VAN) baron van Chateauneuf aan de Cher, enz. geheimschryver van staat, was in dienst van François den I, Henrik den II, François den II, en Karel den IX. Wilhelm Bochetel, here van Sassi, en staatssecretaris, gaf hem in 't jaar 1542 zyne dochter, en maakte hem tot zynen opvolger. François de I benoemde hem in 't jaar 1545, nevens den kardinaal du Bellai, den maarschalk de Biez, en den president Remond, om naar Hardelot by Boulogne te gaan, en aldaar met die van Engelandt over den vrede te handelen. Henrik de II gebruikte hem ook in gewigtige zaken, en zondt hem in 't jaar 1559 tot het sluiten der vrede te Chateau Cambresis, alwaar hy den tytel van staatsecretaris erlangde, wanneer voor dezen die genen, die deze bediening waarnamen, secretarissen der financien genaamt waren. Daar na was hy by de vergadering te Fontainebleau, en eenige andere. Hy poogde den prins van Condé nevens andere hoofden der Hugenotten op andere gedachten te brengen; doch deze namen zulks qualyk, en ontmoetten hem derhalven schamperlyk; het welk hy zich dus ter herte trok, dat hy daar over in eene krankheit viel; en om dat hy zyne woning in de Louvre hadt, gebruikte hem de koningin Catharina de Medicis in allerlei gewigtige raadslagen. Op den dag, wanneer de slag by S. Denys geschiedde, zat ze gedurig by het bedt van dezen Claudius van Aubespine, die, hoewel byna zieltogende, nochtans door zynen wyzen raadt het koninkryk poogde te redden; en stierf den volgenden dag, zynde de 11 November des jaars 1561.

AUBESPINE (KAREL VAN) markgraaf van Chateauneuf aan de Cher, kommandeur en kanselier der H. Geest orde, Raadt van staat, abt van Maçai, Preaux en Noirlac, gouverneur in Touraine, en zegelbewaarder van Vrankryk, wierdt te Parys in 't jaar 1580 geboren, en was de zoon van Wilhelm van Aubespine. Hy hadt een goet verstandt, en was zeer wel opgevoed. In 't jaar 1603 wierdt hy als parlementsraadt van Parys aangenomen; en in het jaar 1609 zondt hem de koning Henrik, die hem reets in andere gewigtige zaken gebruikt hadde, als buitengewoon ambassadeur naar Hollandt en Brussel. In 't jaar 1617 was hy oorzaak van de wederkomste der prinsen, en behaalde deswegen een zonderlingen lof. In 't jaar 1620 wierdt hy kanselier van de koninklyke orde. Niet lang daar na verzelde zy den hertog van Angoulême en den marquis van Bethune naar Duitschlandt. Na zyne wederkomst wierdt hy als extraordinaris ambassadeur naar Venetië gezonden, en in de jaren 1629 en 1630 naar Engelandt. Den 14 November van het laatstgemelde jaar maakte hem de koning te Versailles ook zegelbewaarder: doch ziende, dat hem deze bediening vele nyders veroorzaakte, stondt hy den 25 February 1633 vrywillig daar van af. Naderhandt wierdt hy in arrest genomen, en naar het kasteel van Angoulême gevoert, en bleef aldaar in verzekering tot den 14 May 1643. In 't jaar 1650 wierdt hem het zegel weder gegeven, en hy erlangde zyn aanzien aan 't hof wederom. Doch in het volgende jaar wierdt hem het zegel voor de twede maal afgenomen, en hy wierdt genootzaakt het hof te verlaten. Hy stierf te Leuville den 26 September 1653, in den ouderdom van 73 jaren. *Godefroi Offic. de la Cour.*

AUBESPINE, (GABRIEL VAN) bisschop van Orleans, was de zoon van Wilhelm van Aubespine, en zeer vermaart wegens zyne zonderlinge kennis in alle delen der kerkelyke outheden, en wegens zyne aanmerkingen over verscheide oude Romeinsche schryvers, Canons en Concilien, voornamentlyk over *Optatus Milevitanus*. Dit laatste werk is van een uitnemende geleertheit. In 't jaar 1619 maakte hem de koning tot kommandeur van zyne orde. Doch om dat hy zich door zyne verdiensten by zommige ministers zeer gehaat hadt gemaakt, zo wierdt hy uit zyn bisdom gejaagt, en stierf te Grenoble den 15 Augustus 1630. *Du Saussay en Symphorien Guyon Hist. d'Orleans. Sammarth.*

AUBESPINE, (WILHELM VAN) marquis van Chateauneuf, zoon van Claudius, wierdt den 17 Augustus 1547 te Parys geboren. Hy begaf zich eerst in zyne geboortestadt, naderhandt te Padua tot de studien, en wierdt wegens zyne uitmuntende geleertheit, hoewel hy nog maar 20 jaren out was, tot een lidt van 't parlement verkoren; en na dat hy ook requestmeester was geweest, wierdt hy eindelyk kanselier der koninginne Elisabeth. In 't jaar 1572 maakte hem de koning tot zynen staatsraadt, en zondt hem in 't jaar 1580 als gezant naar Engelandt. Hier bleef hy vier jaren lang, en wierdt van de stervende koninginne van Schotlandt tot executeur van haar testament verkoren. Na de doodt van Henrik den III keerde hy wederom naar Vrankryk, wanneer Henrik de IV Parys belegerde, en de uitkomst zeer twyfelachtig was. Hy begaf zich des niet tegenstaande aanstonts by den wettigen koning, hoewel zyne beide zwagers, Villeroy en de maarschalk van Chastres, hem gaarne tot andere gedachten bewogen hadden. Doch hy bewoog den eersten, ook des konings zyde te kiezen. Twee jaren daar na maakte hem de koninginne weduwe Aloysia tot haren kanselier en opperhofmeester. Hy nam ook den hertog van Mercoeur zodanig in, dat hy Bretagne, het welk hy byna gansch ingenomen hadt, wederom verliet.

AUBESPINE, (MAGDALENA VAN) vrouw van Villeroy, was de dochter van Claudius van Aubespine, en Johanna Bochetel. Zy trouwde Nicolaus van Neufville, here van Villeroy en Alincour, geheimschryver van staat en schatmeester der beide ordens, die vyf koningen van Vrankryk, van François den II, tot Lodewyk den XIII, gedient hadde. Zy was vermaart wegens hare schoonheit en uitmuntent verstandt; want zy schreef verscheide stukken in rym en onrym. Onder anderen wordt ze ook gezegt eenen der Brieven van *Ovidius* vertaalt te hebben. Zy stierf te Villeroy in 't jaar 1596. Ronsard heeft iets tot haren lof geschreven. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Jacob. Bibl. foemin. Sammarth. Elog. de la Maison de l'Aubesp. Coste Elog. des Dam. illustr.*

AUBETERRE, *Albaterra*, een Fransche stadt in Xaintonge, aan de rivier Lille, niet verre van Perigueux gelegen.

AUBETERRE (DAVID BOUCARD, VICOMTE VAN) was uit een zeer voornaam huis in Vrankryk gesproten, en te Geneve geboren, werwaarts zich zyn vader wegens de Gereformeerde religie nevens zyne moeder begeven hadt. Ondertusschen wierden zyne goederen, die zeer aanzienlyk waren, in beslag genomen, en den maarschalk van S. André gegeven. Doch des zelfs erfgenamen, die van Achan, moesten ze eindelyk na vele moeite en kosten ten behoeve zyner moeder wederom uitkeren. David, die midlerwyl wederom in zyn vaderlandt te rug keerde, hadt nevens zyne broederen zich wederom tot de Roomsche religie gewend, en was van koning Henrik den IV gouverneur van Perigord gemaakt. In 't jaar 1593 wilde hem Montpesat, een Ligistisch generaal, met zyne in Quercy en Agenois zamengetrokkene manschap bestoken. Doch hy trok hem te gemoet, greep hem in 't vlek Cournil aan, en sloeg hem, betonende geen minder edelmoedigheit omtrent de gevangenen, als hy dapperheit in den strydt betoont hadt. Doch wanneer hy in de maandt July des zelven jaars een slechte plaats in Perigord, genaamt L'Isle, meende te veroveren, wierdt hy door een musket-kogel gequetst, en stierf negen dagen daar na, nalatende by zyne gemalinne Renata van Bourdeille eene eenige dochter, die de goederen der familie van Aubeterre door huwelyk aan Franciscus van Esparbez, zone van Johannes Paulus d'Esparbez, here van Lussan, gouverneur van Blaye, bragt. *Thuanus Hist. lib.* CVII. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *pag.* 1031.

D'AUBIGNAC. Zie HEDELIN.

AUBIGNE, (THEODORUS AGRIPPA D') een Gasconsch edelman, was admiraal van Guienne en Bretagne, leefde onder Hendrik den IV en Lodewyk den XIII, en beschreef de Historie van Vrankryk van 't jaar 1500 tot 1610: doch om dat hy in zaken van religie als een Hugenot al te vry geschreven, en de heimelyke kunstenaryen onder Henrik den III geopenbaart hadde, heeft het parlement van Parys zyne schriften laten verbranden. Hy wordt ook gezegt de opsteller van twee schimpschriften, op zekere ministers van 't hof gemaakt, geweest te zyn. Deze wierden onder den name van *La Confession de Sancy*, en *le Baron de Fenestre* gedrukt. *Du Chesne Bibl. des Auteurs de l'Hist. de France. Sorel Bibl. Franc. Placcius de Anonym. & Pseud.*

AUBIGNY, eene stadt in Vrankryk, gelegen in het hertogdom Berry, tusschen Bourges en Orleans. Eene andere stadt van dien naam is in Champagne gelegen, niet verre van Mezieres, onder het gebiedt van den broeder der Madame de Maintenon, alwaar goede wyn wascht.

AUBINAK, *Albiniacum*, een vlek met eene abdy in Marche, een kleine landstreek in Vrankryk, op de grenzen van Berry. *Baudrand.*

AUBONNE. Zie AULBONNE.

AUBRAK, *Altobracum*, een ryke en oude abdy met een vermaart hospitaal in het bisdom Rhodes. Het wordt gezegt in 't jaar 1120 door Alardus, vicomte van Vlaanderen, wanneer hy van zyne bedevaart naar S. Jago in Gallicië wedergekomen was, gesticht te zyn. Zo veel houdt men voor een zekere zake, dat zich omtrent dien tydt verscheide godvruchtige mannen en vrouwen alhier verzamelt hebben, om den armen dienst en handreiking te doen, levende tot het jaar 1162 zonder zekeren ordensregel, wanneer hen Petrus, bisschop van Rhodes, den regel van Augustinus gegeven heeft, doch met eenige verandering, die naderhandt paus Clemens de IV in 't jaar 1261 bevestigt heeft. De voornoemde bisschop, nevens de koningen van Aragon, graven van Boulonje, en vele anderen, hebben tot de vermaartheit van dit hospitaal veel toegebragt. De pauzen hebben 't ook met verscheide privilegien voorzien. Eerst de Tempelheren, naderhandt de ridders van

S. Jan van Jerusalem hebben zich zeer bemoeit om dit hospitaal onder zich te brengen; doch het is altydt by zyne voorrechten gebleven.

AUBRIOT, (Hugo) een Bourgondier, wierdt door toedoen van den hertog aan 't hof van Vrankryk zeer aanzienlyk. Eerst was hy intendant der financien, en prevoost der koopluiden te Parys. Hy liet de Bastille op het bevel van koning Karel den V in 't jaar 1369 bouwen. Naderhandt wierdt hy van de geestelykheit te Parys over kettery en andere lasteren beschuldigt, en in een eeuwige gevangenis opgesloten. Doch hy ontquam het in 't jaar 1381 door hulpe der Mallotinen, hoedanig die genen genaamt wierden, die zich tegen de zware belastingen aankantten. Hy keerde derhalven wederom in zyn vaderlandt, en stierf aldaar na verloop van eenige jaren. Behalven de Bastille heeft hy vele schone gebouwen te Parys gebouwt, als de brug S. Michiel, de kleine brug, het Chastelet, en de muren van de St. Antonis-poort aan de Seine. Hy was uit het geslacht, waar uit Johannes Aubriot de Dijon van het jaar 1343 tot 1350 bisschop van Chalons aan de Saone is geweest. *Nic. Gelles Hist. du Chêne Rech. des Antiq. de France. Sammarth. Gall. Chr. Mezeray.*

AUBUSSON, een stadt in Vrankryk, gelegen in Auvergne, is zeer volkryk, en vermaart wegens de vele tapisseryen. De overgeblevene torens getuigen, dat het kasteel eertyds voortreffelyk is geweest. Men leest reets in verscheide oirkonden onder Pipin den korten van de vicomten van Aubusson, welke waardigheit nevens het landt sedert altydt in de familie der heeren van Feuillade gebleven is. *Bouchet. Bouchours histoir. d'Aubusson.*

AUBUSSON, ALBUSSON, een Fransche familie, die van Reginaldus, here van Albusson en vicomte van Marche, levende omtrent het jaar 877, afgeleid wordt. Van zyne nakomelingen erfde Raimundus de in het graafschap Marche gelegene heerlykheden Borne, Pontarion, Monteil-au-vicomte, Feuillade, enz. en stierf in 't jaar 1265. Des zelfs kleinzonen waren 1) Wilhelm, van wien de tegenwoordige heren van Banson en Poux afstammen. 2) Rainaldus de I, grootvader van Johannes den I, die vier zonen naliet, namentlyk Johannes den II, die de linie der heren van Borne heeft voortgeplant: doch deze is in 't jaar 1533 uitgestorven, na dat de laatste, namentlyk Karel, wegens vele baldadigheden omtrent de naburige kloosters gepleegt met de doodt gestraft was. Renaldus, die den tak der heeren van Monteil-au-Vicomte heeft voortgeplant. Doch die is insgelyks uitgestorven. Onder deze heeft zich voornamentlyk Petrus, kardinaal en grootmeester der ridders van Rhodus, vermaart gemaakt; invoegen zyn leven hier afzonderlyk beschreven is. Guido, van wien de heren van Villac hunnen oorsprong hebben; en Wilhelm, de stichter der hertogen van Feuillade. Onder de nakomelingen van dezen was Georg, ridder van de H. Geest orde, die in het jaar 1615 den graaflyken tytel erlangde. Onder zyne nakomelingen liet Paulus in 't jaar 1644 op het eilandt Maltha zyne dapperheit tegen de Turken blyken. Maar François, van wien beneden, wierdt tot hertog verklaart, nalatende Lodewyk, die in den beginne der XVIII eeuwe generaal des konings van Vrankryk was. *Imhof Geneal. fam. Gall.*

AUBUSSON, (François d') hertog de la Feuillade, pair en maarschalk van Vrankryk, kolonel van de Fransche lyfwacht, en gouverneur van het Dauphiné, wierdt in het jaar 1618 geboren. In het jaar 1664 hadt hy onder den grave van Coligny het bevel over de hulpbenden, die door den koning van Vrankryk den keizer in Hungarië toegezonden wierden, en hadt grotelyks deel aan de overwinning, by S. Gotthard behaalt. Naderhandt bragt hy op zyne eigene kosten 500 edellieden naar 't eilandt Candia, en gedroeg zich, naar 't getuigenis der Venetianen zelf, met zyne Franschen zo wel, dat de overgave der hoofdstadt nog eenige maanden later geschiedde. Daar na was hy in dienst des konings van Vrankryk by de belegeringen van Mons, Cortryk, Dixmuiden, Dole, Salins en Besançon. Voornamentlyk gaf hy preuven zyner dapperheit by de laatste belegering, wanneer hy het fort Saint Etienne op helderen dag langs een byna ontoegankelyken weg aangreep, en binnen weinig uuren vermeesterde. Hier op maakte hem de koning tot maarschalk. Doch hy heeft nooit des zelfs leger als opper-bevelhebber gecommandeert, niet tegenstaande niemandt zyne dapperheit in twyfel trok, en in 't tegendeel een ieder zyne zonderlinge voorzichtigheit prees. Na de doodt des hertogs van Lesdiguieres wierdt hy gouverneur van 't Dauphiné; hoewel hy gedurig aan 't hof bleef, en zo veel liefde omtrent den koning betoonde, dat hem de bynaam van *l'Amant du Roy*, dat is, *Beminnaar des konings*, gegeven wierdt. Boven al heeft hy zulks getoont, wanneer hy in het jaar 1686 ter eere des konings het vermaarde standbeeldt, met zo vele en ongemene lofredenen vervult, liet oprichten, en op zyne kosten onderhouden. Hy stierf plotselyk aan eene beroerte te Parys den 19 September 1691. Zyne gemalinne, Charlotte Gouffir, baarde hem in het jaar 1670 een zoon. Zyn broeder, Georg van Aubusson de la Feuillade, was bisschop van Metz, na dat hy eerst bisschop van Gap, en aartsbisschop van Ambrun geweest was, en als koninklyke ambassadeur het gezantschap te Venetië en Madrit bekleed hadde. Daar na wierdt hy kommandeur van de orde des H. Geests, gewone staatsraadt, en deken der Theologische faculteit te Parys. Hy stierf in het jaar 1697 den 12 May te Metz, hebbende den ouderdom van 88 jaren bereikt.

AUBUSSON (Petrus d') was de negen en dertigste grootmeester der Johanniter orde te Jerusalem, en een zoon van Reinaldus van Aubusson, here van Monteil-au-Vicomte. Hy wierdt in 't jaar 1423 geboren. Hy koos den oorlog, en om dat zyn vaderlandt met Engelandt vrede hadt, begaf hy zich naar Duitschlandt, en was tegenwoordig in den slag, in welken de aartshertog Albert van Oostenryk, schoonzoon van den keizer Sigismundus, de overwinning op de Turken behaalde. Maar wanneer de regimenten naderhandt afgedankt wierden, begaf zich Aubusson aan 't keizerlyke hof, en wierdt aldaar wel ontvangen. Door zyne studien, namentlyk talen, Geographie, Historie, en wiskunde, voornamentlyk voor zo verre die tot den oorlog betrekkelyk is, gewan hy de genegenheit van keizer Sigismund. Doch des zelfs doodt, die voorviel in 't jaar 1437, stremde zyn geluk. Hy keerde derhalven weder naar Vrankryk, en wierdt door Johan van Aubusson, kamerheer van Karel den V, aan het hof gebragt. Door den grave van Marche, gouverneur van 't Dauphiné, wierdt hy by den Dauphin aangenaam gemaakt, en quam dus in de gunst des konings; en wanneer de Dauphin zich tot hoofdt der misnoegde prinsen verklaart hadt, wist hy hem dus te bewegen, dat, zo dikwils de graaf van Eu van 's konings wegen met hem handelde, de Dauphin altydt tot rust genegen was: invoegen koning Karel op zekeren tydt van hem zeide, dat het iets zonderlings was, dat by Aubusson zo veel vuur en voorzichtigheit tevens gevonden wierdt. Eindelyk wierdt Aubuslon door het voorbeeldt van Johannes Hunniades en Georgius Castriota, die in de jaren 1442 en 1443 zulke heerlyke overwinningen op de Turken behaalden, en door de wreetheit der Turken, omtrent de Christenen gepleegt in het jaar 1444 na den slag by Varna, en eindelyk door verscheide voordeelen der Johanniter ridders, op de Turken behaalt, dus aangemoedigt, dat hy op allerlei wyze den ongelovigen zocht afbreuk te doen. Tot dien einde begaf hy zich naar 't eilandt Rhodus, en nam die orde aldaar aan, latende zyne kloekmoedigheit en voorzichtigheit in vele gevallen blyken; voornamentlyk wanneer in het jaar 1457 de grootmeester hem naar Vrankryk aan Karel den VII zondt, om hulpe tegen de Turken te verzoeken: want deze vereerde hem aanstonts 16000 kronen in gout, bewilligende voorts de tienden der geestelykheit tot onderstandt tegen den erf-vyandt. Aubusson bevondt zich ook naderhandt op het generale Kapittel, dat de Rome in tegenwoordigheit van paus Paulus den II gehouden wierdt, alwaar hy den grootmeester Zacosta verdedigde. In het jaar 1471 wierdt hy Bailly, en een tydlang daar na opperopziender van den vestingbouw, wanneer hy de werken, door zyne voorzaten begonnen, voltooide; behalven dat nog vele nieuwe tot bescherming der zeekusten van hem aangelegt wierden. Eindelyk wierdt hy tot grootprioor van Auvergne, en na het afsterven van Johannes Baptista de Ursino den 14 Juny 1476 tot grootmeester verkoren. In dezen staat verdedigde hy in het jaar 1480 de stadt Rhodus tegen de Turken, die van Mahometh den II met een vloot van 160 zeilen derwaarts gezonden waren, en dwong ze na eene belegering van twee maanden af te trekken. Hy nam Zizim, zone van Mahometh den II, tegen zynen broeder Bajazeth den II in zyne bescherming, en na dat hy den Christenen vele voordelen hadt toegebragt, stierf hy den 3 July 1503. Keizer Maximiliaan en Ferdinand, koning van Castilië, Matthias Corvinus, koning van Hungarië, en andere prinsen, hadden een grote achting voor zyne dapperheit, noemende hem in hunne brieven den bedwinger der Ottomannen, en behouder der kerke. De Historieschryvers gewagen met een zonderlingen lof van hem, en Bosio stelt hem onder de grootste helden, en als een voorbeeldt der Christen prinsen. *P. Bouhours Hist. d'Aubusson. Spondan. Bosio.*

AUCH, of AUX, *Augusta Auscіorum, Ausciorum civitas*, de hoofdstadt van het graafschap Armagnak in Gascogne, met een aartsbisschoppelyken setel, aan de rivier Gers gelegen. Het wordt gezegt eene volkplanting der Romeinen geweest te zyn. Men ziet 'er als nog eenige overblyfzelen der outheit, en van de pracht der graven van Armagnak. De Domkerk aldaar is eene der prachtigste van geheel Vrankryk, en wordt gezegt van koning Clodoveus gebouwt te zyn, die den aartsbisschop de halve jurisdictie der stadt overgaf. In 't jaar 1066 hieldt de kardinaal Hugo Blank, pauselyke legaat, een concilie te Auch; insgelyks heeft Amenjeu van Armagnak, aartsbisschop van Auch, in het einde der XIII en het begin der XIV eeuw aldaar verscheide vergaderingen gehouden. Guilielmus Flavacourt, zyn navolger, hieldt in de jaren 1324 en 1330 aldaar twee Concilien. *Ptolemeus lib. I. Cæsar lib. III. de bello Gall. Plin. lib. IV. Mela lib. III. cap. 2. Amm. Marcell. lib. IV. Strabo lib. IV. Oihenart Not. utr. Vascon. Hauteferre de reb. Aquit. de Marca Hist. de Bearn. Sirmond. in not. ad Sidon. Apoll & ad Concil. Gall. du Chêne Recherch. Sanson.*

AUCHERS, in Latyn *Auchi*, in het Duitsch *Aukers*, in Vrieslandt, hebben hunnen naam gekregen van de akkerlanden, die van alle kanten door wateren en poelen besproeit of bespoelt worden. Deze wierden gemeenlyk *Awen* genoemt, gelyk die naam nu nog op vele plaatsen in zwang is. Niet verre van Muiden is een moerige streek, die van de *Aukers* nu nog den naam van Aukeveen behoudt: ja al het rechtsgebiedt van Muiden heeft van *Aw* zynen naam ontleent: want gelyk de Hoogduitschers *Aw* in *Gaw*, en in het meerder getal in *Gew* veranderen; zo zeggen de Nederduitschen *Gow* en *Go*, in plaats van *Ow*, en met verdraaiïng weder *Oy* en *Goy*: zo dat *Goylandt* zo veel is als het landt der Aukers. *Altingii Notitia Batavia & Frisiæ.*

AUDE, of ATAX, eene rivier in Languedok, springt uit het Pyreneësche gebergte in Roussillon, loopt voorby Aleth en Carcassonne, en ontlast zich beneden Narbonne in de Middelandsche zee. Lodewyk de XIV heeft deze rivier met nog eenige andere laten zamen graven, om door dit kanaal van Port de Cette tot Toulouse in de Garonne, en dus uit de Middelandsche in de Aquitanische zee te varen. In het jaar 1672 den 21 Maart is 'er de eerste proef van genomen. *Papir. Masson Descr. Flum.*

AUDEBERTUS, (Germanus) geboren te Orleans aan de Loire uit eerlyke ouderen, een man wel geoeffent in de welsprekentheit en Philosophie, waar by hy gevoegt heeft de kennisse der

der rechtsgeleertheit, om welke te verkrygen hy getrokken is over de Alpen om Alciatus, die toen te Bolonje leeraarde, te horen. Hy bleef daar eenige jaren achter een. Wedergekeert tot de zynen gaf hy blyken zyner genegenheit voor Italië, die hy opgevat hadt uit de lustigheit des lands en ommegang met geleerde en beleefde luiden, in zyne overfraaie gedichten: want hy heeft den lof van Rome, Napels en Venetië in grootse vaarzen uitgebromt, en die prachtige steden met duurzamen lof verheerlykt. Zeker de staat van Venetië, gevoelig van de eere, aan die zeestadt gedaan, heeft dienstig geacht het vernuft des mans te belonen met de ridderlyke orde van St. Marcus, een eer, die gewoon is opgedragen te worden aan prinsen en koningen zelfs. Maar hy was te wys om zich hier op te verhovaardigen, blyvende binnen de palen zyner oude zedigheit: zich te vreden houdende met het bekleeden der bedieninge van opziener der tollen, een ampt misschien ongeacht en gering, maar van hem echter aanvaard, om ten minste zyn vaderlandt ergens in te dienen, en niet te gaan voor iemandt, die alleen voor zich zelf leeft. Hy stierf te Orleans in het jaar 1598, hebbende eenen ouderdom van meer dan tachentig jaren bereikt, en zyne dagen gesleten eerlyk zonder stoornis, en gerust. Buiten de gemelde dichtstukken liet hy eene verzameling van vele andere na, die het licht hadden kunnen zien door hulpe zyn zoons, raadsheer in den hogen Raadt van Rennes, ten zy hy zelf kort daar aan gestorven was. Men moet deze twee van MATTHÆUS AUDEBERT onderscheiden. Deze schreef *Flores D. Bernardi. Sammarth. in Elog. Freher. in Theatr. Bayle.*

AUDEBRAND, (STEPHANUS) een monnik te S. Allire in Clermont, prioor te Juret in Auvergne, naderhandt schatmeester en groot-kamerling der Roomsche kerke, bisschop te Monte Cassino en S. Pons, en eindelyk den 22 December 1351 aartsbisschop van Toulouse, wierdt van paus Clemens den VI zeer bemint, dien hy wel eer voor zyn pausschap, door straatschenders van alles berooft zynde, met klederen en andere nooddruft voorzien hadt. *Balusius in Anti-Frisonio p.* 23.

AUDEUS, uit Mesopotamië, leefde in jaar 342 onder den keizer Constantius, en wordt gezegt geleert te hebben, dat God een menschelyke gedaante hadt, naar de welke de mensch geschapen was; dat hy daarenboven het Paaschfeest naar de wyze der Joden vierde; en volgens 't verhaal van Theodoretus zoude hy gezegt hebben, dat de duisternis en het vuur zonder beginzel waren, enz. Zyne navolgers wierden naar hem *Audeanen* genaamt. Hy was anders van een voorbeeldig leven, en zeer geleert, maar zeer eigenzinnig, predikende ook scherpelyk tegen de lasteren der geestelyken. Doch deze, om zich te wreken, verwekten eene vervolging tegen hem, en waren oorzaak, dat hem de keizer Constantius naar Scythië in ballingschap zondt: van waar hy zich begaf naar de Gothen, en, volgens het getuigenis van Epiphanius, velen tot het Christelyke gelove bekeerde. *Epiphan. Hær.* 70. *Augustin. Hær.* 50. *Theodoret. Baron. A. C.* 341. *en* 370.

AUDIENCIA worden by de Spaanjaarden de souveraine gerichts-collegien, door hen op verscheide plaatsen van Amerika aangestelt, genaamt. Dewyl nu een iegelyke *Audiencia* zekere provincien zyn toegeëigent, waar over ze het gebiedt heeft, zo vindt men het Spaansche West-Indien in de beste landkaarten in zo vele Audiencien verdeelt.

AUDIFRET, (HERCULES) generaal van de Congregatie der Christelyke leere, was een der vermaartste redenaren van zynen tydt. Hy wierdt den 15 May 1603 te Carpentras geboren, en vondt de rederykkunst zyner landslieden in een zeer bedorven staat, terwyl zy hunne redenvoeringen of met een verbaasde menigte van aanhalingen en aanmerkingen, of wel met kunstige uitvindingen en hoogdravende uitdrukkingen der Spaanjaarden en Italianen aanvulden. Zyne zorg derhalven ging daar henen, hoe de verheventheit der woorden met de ware natuur der zaken te vereffenen was. Hier in was hy zeer gelukkig, en baande anderen den weg tot de ware welsprekentheit. Hy stierf den 16 April 1659. Zyne *Ouvrages de Pieté*, dat is, *werken van Godvrucht*, zyn in drie delen gedrukt, hoewel ze met haast van hem opgestelt zyn, en geenzins geschikt om door den druk gemeen te maken. Twee zyner lykredenen worden hoog geschat, de eene gehouden over Margaretha de Montmorency, prinsesse van Condé, de andere over den hertog van Candale. *Memoires de Trévoux* 1711. *Nov. p.* 1949.

AUDIGUIER (N. D') leefde ten tyde van Lodewyk den XIII, en bloeide in 't begin van des zelfs regering. Hy schreef verscheide werken, die in dien tydt graag gelezen wierden. Hy was niet ongelukkig in 't opstellen van Romans. Ook gaf hy in 't jaar 1617 te Parys een werk uit, handelende van het ware en oude gebruik der tweegevechten. Dit boek wordt zeer geprezen. *Bayle* is van gedachten, dat Audiguier in 't jaar 1630 vermoord is; en hy meent zulks te kunnen besluiten uit den 47 Brief van *Balzac* van het VIII boek, hoewel aldaar de naam van Audiguier niet uitgedrukt staat. Maar *Bayle* besluit het zeer waarschynlyk uit de beschryving des mans. *Sorel* is van gedachten, dat het hem wel aan geest en vinding niet ontbrak, doch dat hy beter zoldaat dan schryver was; en men verhaalt van hem, dat hy op zekeren tydt van zich zelf gezegt heeft, dat hy gewoon was zyne penne met zyn degen te versnyden; het welk, hoewel niet onaardig gezegt zynde, echter niet zeer beleeft van iemandt beantwoord wierdt, namentlyk dat hy dan zelf de oorzaak van zyne slechte schriften was. *Bayle Dict. Crit.*

AUDLEY (LORDS) is de benaming van zekere Pairs in Engelandt uit de familie *Touchet* genaamt, de welke zeer out is. WILLIAM *Touchet* diende koning Eduard den I tegen Vrankryk en Schotlandt, en wierdt als baron in 't parlement beroepen. Een ander WILLIAM *Touchet* diende Eduard den II tegen Schotlandt, doch liet zich naderhandt verleiden, en koos de party van Thomas, grave van Lancaster; en wanneer hy, na dat hem eens pardon gegeven was, in het jaar 1322 by Burrowbridge onder de rebellen gevangen wierdt, liet hem de koning te York ophangen. Omtrent dien zelven tydt leefde THOMAS *Touchet*, die vader was van den Ridder ROBERT, en grootvader van THOMAS. Deze laatste trouwde met Johanna, erfdochter van Nicolaas, Lord Audley van Heleigh, en teelde by haar JOHANNES. Des zelfs zoon JOHANNES wierdt in 't jaar 1392 tot erfgenaam van zynen grootvader Nicolaas verklaart, met den tytel van Lord Audley. Hy holp in 't jaar 1404 den grave van Warwick het kasteel Brecknock in Wales tegen den rebel Owen Glendove verdedigen, en stierf in 't jaar 1409. Zyn zoon JAKOB wierdt in alle parlementen beroepen, diende Henrik den VI, en hadt het bevel over de troupen, die de koningin Margaretha tegen Richard Nevil, grave van Salisbury, generaal der Yorksche party, zondt; doch hy sneuvelde in het treffen by Bloreheath. Zyn zoon JOHANNES ging met den hertog van Sommerset naar Vrankryk; maar wanneer hem de Yorksche party gevankelyk naar Calais hadt gebragt, voegde hy zich by de zelve, en maakte zich by koning Eduard den I zo bemint, dat deze hem in 't jaar 1461 over alle koninklyke landeryen in Dorsetshire, en over het kasteel Wardour in Wiltshire stelde. In 't jaar 1462 deedt hy nevens den grave van Kent met 10000 man eene landing in Bretagne, en veroverde de stadt Conquest, nevens het eilandt Rhé. In het jaar 1464 handelde hy nevens den grave van Worchester over een stilstandt met de gezanten des hertogs François van Bretagne. In 't jaar 1467 gaf hem Eduard de IV Sheer en Vachery in Surrey. In 't jaar 1471 stont hem die koning, onder wiens Raden hy was, jaarlyks 100 ponden Sterlings toe. In het jaar 1484 maakte hem Richard de III schatmeester van de Exchequer. Hy stierf in 't jaar 1491. Zyn zoon en opvolger JAKOB, die in 't jaar 1475 ridder van 't Badt wierdt gemaakt, verzelde in 't jaar 1493 koning Henrik den VII op zynen tocht tegen Boulogne. Vier jaren daar na vervoerden hem zyne driften, en het misnoegen over zekere belastingen, op het volk gelegt, zo verre, dat hy zich aan het hoofdt der rebellen in Cornwal stelde. Doch hy viel den 22 Juny na het ongelukkige treffen by Blackheath in de handen der overwinnaren, en wierdt weinig dagen daar na in een papieren harnas, waar op zyn wapen verkeert geschildert was, opentlyk onthalst. Zyn zoon JOHANNES, dien hy by Johanna, dochter van Fulco Bourchier, Lord Fizwar, geteelt hadde, trok in 't jaar 1513 met koning Henrik den VIII naar de Nederlanden, en onderschreef in 't jaar 1531, nevens andere Lords van 't parlement, den merkwaardigen brief aan paus Clemens den VII, waar op hy na drie jaren in 't volle bezit der vaderlyke goederen herstelt wierdt. By Maria, dochter van Richard Griffins en Braybroke, gewan hy GEORG, Lord Audley. Deze trouwde met Elisabeth, dochter van den ridder Bryan Tuke, by welke hy HENRIK teelde. In 't jaar 1585 trok Henrik met den grave van Leicester naar de Nederlanden. Hy hadt by Elisabeth, dochter van den ridder Willem Suede, twee zonen, GEORG en JAKOB. Georg wierdt in 't jaar 1616 graaf van Castlehaven in Ierlandt. Hy was een tydlang gouverneur van Utrecht in de Nederlanden, en kreeg eene gevaarlyke wondt in den slag by Kingsale in Ierlandt. By Lucia, dochter van den ridder Jacob Mervin en Funtell, teelde hy vyf dochters en twee zonen. FERDINAND, de jongste zoon, wierdt in 't jaar 1612 ridder van 't Badt, MERVIN, de outste erfde de vaderlyke tytels, en trouwde met Elisabeth, dochter van Benedictus Barnham, Alderman van Londen; en na dat die gestorven was tradt hy in huwelyk met Anna, dochter van Ferdinand, grave van Derby, en weduwe van Lord Chandois, Grey Bruges. Hy wierdt den 25 April 1631 wegens Sodomitische zonde opentlyk onthalst. By zyne eerste gemalinne teelde hy 1) JAKOB, van wien beneden. 2) GEORG, die te Douay in het Benedictyner klooster ging. 3) MERVIN, die trouwde Maria, eenige dochter van Johannes Salbot, grave van Shrewsbury, en weduwe van Karel Arundel. 4) LUCIA, eerst gemalin van Johan Antell, naderhandt van Gerald Fiz Maurice, broeder van den Ierschen Lord Kerry. 5) DOROTHEA, gemalin van Edmund, vicomte van Montgarret. 6) FRANCISCA, gemalin van Richard Buttler, broeder van Jakob, hertog van Ormond. Jakob, de outste zoon, wierdt den 3 Juny 1643 in de waardigheit van Lord Audley en grave van Castlehaven herstelt. Hy liet by Elisabeth, dochter van Lord Chandois, Grey Bruges, een zoon, genaamt JAKOB, na, die zyn opvolger was. *Peerage of England* II. *p.* 5. *The compleat hist. of England Vol.* III. *p.* 59.

AUDLEY (THOMAS) was in 't graafschap Essex geboren, en wierdt in 't jaar 1521 der beide rechten doctor. Hy was een geruimen tydt procurator van het hertogdom Lancaster. Eindelyk verworf hy als spreker in 't Lagerhuis de gunst van Henrik den VIII, en wierdt in plaats van Thomas Morus in 't jaar 1533 tot het aanzienlyke ampt van kanselier verheven: ook gaf hem de koning den tytel van baron Audley van Audley in Essex. Hy was onder die genen, die de verandering der religie sterk bevorderden, en den bisschop Fisscher en Thomas Morus veroordeelden. Wanneer de koningin Anna Boulein naar den Towr wierdt gebragt, was hy onder die genen, die haar geleidden. Men beschryft hem doorgaans als een man van een goet uiterlyk aanzien, en uitmuntent verstandt, bequaam om het wonderlyke gemoedt des konings wel te bestieren. Hy stierf den 30 April 1544, nalatende een eenige dochter, naderhandt gemalin van den hertog van Norfolk. *The Lifes of The Lords Chancellors. Larrey.*

AUDOFLEDE, dochter van Childerik den I, koning der Franken, en zuster van Clodoveus, liet zich met haren broeder op Kersdag van 't jaar 496 dopen, en trouwde Theodorik, koning

der Ooft-Gothen. Uit haar is de beroemde koningin Amalafuenta geboren. *Greg. Turon. lib.* II. *cap.* 3. *du Chefne T.* I. *Auct. hift. Franc. p.* 84. *Valefius de geftis Franc.*

AUDOVERE, of ANDOVERE, koningin van Vrankryk, was de eerfte gemalin van Chilperik den I, koning van Soiffons, by welke hy Theodebert, Meroveus en Clodoveus, nevens twee dochteren, Bafine en Childefinde, teelde. Maar nademaal hy op Fredegunde, de kamenier van Audovere, verlieft was, zo wift deze het werk door hare liftigheit dus te beftieren, dat Audovere haar eigen kindt, na dat ze uit het kraambedt gekomen was, ten doop hieldt. Hier uit nu nam de koning gelegenheit om Audovere te verftoten, onder voorwendzel, dat ze door het ten doop houden van haar kindt in een geeftelyk maagfchap met haren gemaal gekomen was, en by gevolg met hem niet langer in huwelyk kon leven. Audovere begaf zich derhalven in de abdy te Pré, en wordt gezegt door Fredegunde in 't jaar 580 geworgt of in een Badt gefmoort te zyn. *Gregor. Turon. lib.* IV. *cap.* 28. *Aimon lib.* III. *cap.* 5. *Valefius de geftis Franc. T.* II. *p.* 22. 23.

AUDRAN, (GERHARD) de vermaartfte plaatfnyder, die ooit in Vrankryk geleeft heeft. Hy onthieldt zich langen tydt te Rome, en wierdt wegens zyne bequaamheit van den paus begunftigt. Onder anderen zyn vermaart de grote fchilderyen van Karel le Brun, door hem in koper gefneden. Hy ftierf te Parys den 26 July 1703, out zynde 63 jaren.

AUDRETZKY *van Audrefche*, een aanzienlyke adelyke familie in Bohemen, van welke ALBERT, heer in Wrautkau, in het jaar 1540 leefde. JOACHIM, des zelfs naneef, liet twee zonen na, met name GEORG BORIZOW, hoofdman van den Leutmeritfchen kreits in het jaar 1670, en JOHAN IVAN, here in Chotieffan, keizerlyke generaal-wachtmeefter. De eerfte heeft zynen ftam met twee zonen, JOACHIM ANTONY en JOACHIM FRANTZ, de twede met vier zonen voortgeplant. *Balbin. Tab. Stemm. p.* 3.

AUER VAN HERRENKIRCHEN, of EHRENKIRCHEN, een adelyk geflacht in Frankenlandt, dat eigentlyk tot Beyeren behoort, alwaar de heeren van Auer zich in vele huizen verdeelt hebben, en zo wel in bynamen als wapens onderfcheiden zyn, als AUER *van Buelach*, AUER *van Winkel*, anders *Ganghoffen* en *Röhrenbach* ten Gaffenberg, Herrenkirchen, AUER *te Tobel*, AUER *van en te An.* Uit de familie van Auer van Herrenkirchen, die by *Hund* ook AUER *van Straubing* genaamt worden, hebben HERTEL, FREDERIK en WOLF in 't jaar 1357 een brief by S. Heimeran bezegelt; en in het jaar 1396 is FREDERIK op het tournooifpel te Regensburg onder het getal der ridders aangenomen. Omtrent dezen tydt zyn 'er ook in Zwaben geweeft, en in 't jaar 1400 hebben zommigen uit de zelve in Neder-Beyeren het goedt Gundzing bezeten, waar van ze naderhandt den naam gevoert hebben. GEORG *Auer* van Gundzing heeft in 't jaar 1470 by uiterfte wille een tiende ten behoeve der kerke te Aidenbach gemaakt, weshalven jaarlyks een zielmiffe voor hem gedaan wierdt. Gunzing is hen naderhandt door de graven van Ordenburg als een ridderleen gegeven; hoewel ze zich doorgaans wegens de religie te Lintz, Weltz en Wakkersdorf onthouden hebben. HANS GEORG AUER van Herrenkirchen te Gundzing, zoon van Georg Auer, en van Johanna, gebore van Leonrodt, trouwde Apollonia van Oberndorf, woonde te Lintz, en was Raadt en Anwaldt der landhoofdmanfchap in opper-Ooftenryk. Keizer Rudolf de II gaf den 29 September in 't jaar 1596 zynen nakomelingen den zo genaamden Partshoff, als een adelyken fetel, onder den name van *Auerberg*, tot een leen. Zyn zoon, GEORG WOLF, die Barbara van Hoogberg ten huwelyk hadt, was ook landraadt, en bezat dezen Auerberg, nevens een huis in Lintz. Doch zyne weduwe moeft wegens de religie alle deze, en meer andere goederen den graven van Stahrenberg verkopen. Zyn zoon, WOLF HELMHARD, de eenige uit de familie, om dat de overige broeders in aanzienlyke oorlogsbedieningen omgekomen waren, trouwde Elifabeth, gebore Kuttner van Kunitz, weduwe van Hirfchheud; naderhandt in het jaar 1652 Helena Maria Fuchs van Wahlburg; by welke hy een zoon, HANS HELMHARD, teelde. Deze handhaafde het goedt Gundzing in Beyeren gelegen, en kocht nog eenige hoven in de heerlykheit Seltenau, doch durfde wegen de religie daar niet wonen, maar hieldt zich te Ordenburg op. Na zyne doodt in 't jaar 1660 begaf zyne weduwe zich by hare vrienden in Frankenlandt, en kocht eenige landgoederen in Tafchendorf, doch bleef in 't bezit van Gundzing. Haar eenige zoon HANS HELMHARD trouwde in 't jaar 1683 Maria Catharina van Thuna, en kocht het goedt Hohenftein by Coburg, maar verkocht in 't jaar 1711 het goedt Gundzing in Beyeren. Zyn eenige zoon HANS ADAM nam in 't jaar 1712 Juftina Margaretha van Guttenberg, uit de linie der Kirchleifer, ten huwelyk. Het geflacht der Auer van Herrenkirchen heeft zich ook in Neder-Ooftenryk uitgebreid. Van deze leefde CONRAAD in 't jaar 1493. De laatfte aldaar zyn JOB en PHILIP geweeft, die in 't jaar 1573 hun huis in Wenen verkocht hebben. In Pruiffen is ook een adelyke familie van AUER. Uit deze was JOHAN in 't jaar 1653 keur-Brandenburgfche ftaatsminifter, en GEORG was in 't jaar 1711 Markgraaflyke Brandenburgfche hofmaarfchalk te Sweet. *Hund Beyerfch Stamb. p.* 3. *Lazius de Migr. lib.* VII. *p.* 349. *Wurmbrand Collect. geneal. cap.* 68.

AUERBACH, een kleine ftadt in Voigtlandt, niet verre van de grenzen van Bohemen gelegen, was eertyds een heerlykheit, en ftaat nu onder de edelen van Planitz. En anderftedeke, genaamt AUERBACH, legt in de opper-Paltz, drie mylen van Sultsbach.

AUERSPERG. Zie AURSPERG.

AUFFENSTEIN, AUFSTEIN. De vryheren van dit geflacht waren erfmaarfchalken van Karinthië, en hadden uitnemende privilegien en voordelen. De hof-maarfchalken van Karinthië ftonden onder hen. Zy konden den-ter doodt veroordeelden het leven fchenken. Wanneer by afwezentheit des hertogs oorlog of eenige andere onluften ontftonden, hadden zy het oppergebiedt. Onder hunne goederen waren Gutenftein, Siburg, Swartzenbach, Rochberg, Dragburg, Gurnitz, Carlsberg, Feldkirchen, Gnezau, Treven, Waldek, Windisgrats en Bubenftein. OTTILIA *van Auffenftein* trouwde in 't midden der XII eeuw met Sigismund van Kevenhuller. CONRAAD *van Auffenftein* was onder keizer Rudolf ftadhouder in Karinthië, en heeft naderhandt als overfte in 't jaar 1307 de graven van Haimburg, Scherffenberg en Weiffenek bedwongen. FREDERIK *van Auffenftein* munt boven alle uit. De landhoofdmannen van 't hertogdom Karinthië waren een geruimen tydt uit zyne familie gekozen. Maar wanneer Willem, hertog van Ooftenryk, hem voorby gaande, Conraad van Kraygt daar toe verkoor, verdroot hem zulks dermaten, dat hy zich met de Venetianen en andere vyanden van het Ooftenrykfche huis in een verbondt inliet, met een voornemen, om het zelve van 't hertogdom Karinthië te beroven. Hy verzamelde ook in korten tydt 8000 man, en veroverde in 't jaar 1395 de ftadt St. Veit. Maar Conraad van Kraygt boodt hem met 20000 man het hoofdt, en floeg hem by Altenhoven. Hy zelf wierdt gevankelyk naar Wenen gevoert. Zyne domeinen wierden in 't jaar 1396 het hertogdom van Ooftenryk ingelyft, en het erf-maarfchalksampt aan Rudolf van Lichtenftein gegeven. Men gift, dat Frederik in de gevangenis geftorven is. *Latius de Migr. gent. p.* 190. *Valvafor Crain fol.* 329. *Megiferi Carinth. p.* 1052. *Spangenb. Adelfp. P.* II. *Spener.*

AUFIDIUS. De familie der Aufidiuffen is te Rome zeer vermaart geweeft, en heeft voorname mannen voortgebragt. Onder anderen was CN. AUFIDIUS ORESTES met P. Cornelius Lentulus Sura in 't jaar der wereldt 3913, voor Chriftus 71 burgermeefter van Rome. AUFIDIUS TUCA, of SURA, en AUFIDIUS NAMUSA, of MAMUSA, waren twee vermaarde rechtsgeleerden, en leerlingen van Servius. T. AUFIDIUS, een redenaar, leefde ten tyde van Sulla, die wel zelden opentlyk gepleit, maar een uitnemende kennis van de rechtsgeleertheit gehad heeft. Hy moet van de andere *Aufidii* onderfcheiden worden, voornamentlyk van AUFIDIUS BASSUS, die verfcheide werken gefchreven heeft. Doch deze Aufidius heeft eene verzameling van verfcheide tractaten, door acht zyner leerlingen gefchreven, gemaakt, en in 140 boeken verdeelt. By de oude fchryveren vindt men nog van andere Aufidiuffen gewag gemaakt. *Prifcian. l.* VIII. *Seneca Ep.* 30.

AUFIDIUS, (CNÆUS) een Romeinfch burger, leefde in 't jaar na Romens opbouw 654, en fchreef een Griekfche Hiftorie, die by de ouden menigmalen geroemt wordt. Zommigen menen, dat hy die is, die onder het burgermeefterfchap van Cæcilius Metellus en Cotta in 't jaar van Rome 635 Quæftor (rentmeefter) te Rome, en vyf jaren daar na Tribunus Plebis (gemeentsman) geweeft is; van wien de *Lex Aufidia* den naam heeft. Doch het fchynt, dat deze laatfte die Aufidius is geweeft, dien Cnæus tot een zoon aangenomen heeft. Of mogelyk zal het nog een derde geweeft zyn. *Cic. Tufc.* V. *Plin. lib.* VI. *cap.* 9. *lib.* VIII. *cap.* 17. *Voffius de Hift. Græc. lib.* IV. *cap.* 14.

AUFIDIUS LURCO (MARCUS) heeft ten tyde van den laatften oorlog tegen de zeerovers uitgevonden, hoe men de paauwen meften kan, en op deze wyze 60000 Seftertien verdient. *Plin. Hift. lib.* X. *cap.* 20.

AUFKIRCHEN is een Ottingfch marktvlek, twee uuren van Dunkelfpiel gelegen, en de Augsburgfche Confeffie toegedaan.

AUFNAU, *Augia*, *Lacus Tigurini*, een klein eilandt in het Zuricher meir, gelegen onder Rapperswyl, wierdt door keizer Otto den groten aan de abdy van Einfiedlen vereert. Op dit eilandtje zyn twee kerken, in een van welke *S. Adalrik*, zoon van hertog Herman van Allemannië, en monnik van Einfiedlen, in de twede *Hans Ulrich van Hutten*, een Frankifch ridder en vermaart dichter, begraven leggen.

AUFRID. Zie ANSFRIDUS.

AUGARRAS, Amerikaanfche volkeren in Brafilië, in 't landfchap Puerto-Seguro.

AUGE, een klein landfchap in Normandië, aan de rivier Gens, tuffchen Argenton en Falaife gelegen.

AUGEA, dochter van Alæus wierdt van Hercules verkracht, en baarde Telephus. Alæus, zulks vernemende, zette de moeder en den zoon op een klein vaartuig, en liet ze dryven: doch Venus maakte, volgens het verhaal der dichteren, dat ze in den mondt der rivier Caycus aandreven; alwaar Teuthras op haar verliefde, en by haar Telephus teelde, die het ryk van Myfië na de doodt van zynen vader geërft heeft. *Euripides* by *Strabo lib.* XIII. *Apollodorus.*

AUGENNIUS, (DANIEL) aartsbiffchop van Ville-Neuve in Champagne, leefde in de XVI eeuw, en fchreef verfcheide werken. In 't jaar 1574 wierdt hy koninklyke hoogleeraar in de Griekfche tale te Parys, welke bediening hy vier jaren daar na aanvaardde. Hy was te voren leermeefter van den zoon van Francifcus Olivier, kanfelier van Vrankryk, geweeft. Het jaar van zyn overlyden is onzeker. *Bayle Dict. Crit.*

AUGERIUS, (EDMUND) geboortig van Trojes in Champagne, tradt in 't jaar 1550 te Rome, nog jong zynde, in de focieteit der Jefuiten, en verworf door zyne dichtkunft en welfprekentheit een grote achting. Naderhandt was hy in eenige Franfche fteden rector en eerfte provinciaal-prooft in Guienne. Wanneer de

de akademische faculteit van Toulouse hem het doctoraat opdroeg, weigerde hy zulks. By koning Karel den X en Henrik den III stondt hy in een ongemene gunst, en was by den laatsten een tydlang hofpriester. Men zegt, dat hy rondom Lion omtrent 40000 menschen tot het Roomsche gelove gebragt heeft; hoewel niet zonder levensgevaar, in zo verre, dat hy op zekeren tydt naar de galge geleid wierdt, doch wegens zyne jonge jaren en zonderlinge welsprekentheit wordt hy gezegt in 't leven gespaart te zyn. Hy stierf in 't jaar 1591 te Como in Italië, nalatende verscheide schriften, als: *de Sacramentis; de precibus;* enz. in de Fransche tale geschreven. *Alegambe Bibl. Soc. Jes.*

AUGEZD, een vryheerlyk geslacht, wordt gezegt een der outste van Bohemen te zyn. JOHAN GENISSEK *van Augezd* leefde in 't begin der XVI eeuw. Zyn naneef, PRZIBIK, heer in Brzezuik, was keizerlyke raadt, en stadhouder van Bohemen. Hy is de stichter van 't Jesuiter klooster te Brzezuik. Zyn broeders zoon, PRZIBIK FRANS, was hof-en kamergerichts-byzitter, en de grootvader van PRZIBIK WENCESLAUS en JOHANNES JOSEPHUS; welke laatste in het jaar 1688 keizerlyke kamerheer geweest is. *Balbin. Stem. P.* IV.

AUGIAS, koning van Elis, zoon van Apollo, of, gelyk anderen willen, van Neptunus, hadt een stal met 3000 ossen, die in 30 jaren niet was schoon gemaakt. Hercules nam onder zekere voorwaarde aan dezen stal te zuiveren. Tot dien einde leide hy de rivier Alpheus daar in, waar door alle vuiligheit en mist weggespoelt wierdt. Maar wanneer Augias weigerde de beloofde beloning daar voor te voldoen, riep Hercules des zelfs zoon Phileus tot getuige: doch deze wierdt van Augias op het eilandt Dulichium gebannen. Hercules derhalven besloot zich zelf te wreken, en deedt een inval in 't landt van Elis, dodende Augias, en des zelfs zoon Phileus wederom in zyn vaderlandt roepende. Hier van daan heeft men by wyze van een spreekwoordt gezegt: *Augiæ stabulum purgare*, dat is, *den stal van Augias zuiveren*, wanneer men namentlyk eene zake onder handen heeft, die vol misslagen en dwalingen steekt. *Pausan. in Eliac. Plin. lib.* XIII. *cap.* 9. *Apollodor. Bibl. lib.* XI. *Erasm. in Adag.*

AUGSBURG, by de Latynen *Augusta Vindelicorum*, is een vrye ryksstadt in Zwaben, namentlyk op des zelfs uiterste grenzen, nevens een bisdom, dat onder Mentz behoort. De stadt zelf is gelegen op een aangenamen heuvel, hebbende in 't Oosten het stedeke Friedberg, in 't Zuiden de Algovische Alpen, nevens het stedeke Landsberg, in 't Noorden den Donau, en in 't Westen het markgraafschap Burgau. De lucht is 'er zeer gezont, en het omleggende landt vruchtbaar en vermakelyk, hebbende overvloedt van allerlei leeftocht. Cluverus is van oordeel, dat ze eertyds *Damasia* genaamt is, welke vesting de Licatiers, wonende aan de rivier de Lek, en zynde oorspronkelyk van de oude Vindeliciers, gesticht hebben. Maar wanneer twaalf jaren voor de geboorte van Christus de Vindeliciers in een veldslag door de Romeinen overwonnen wierden, wierden deze ook meester van Damasia, dat naar Augustus naderhandt *Augusta*, vervolgens *Augsburg* genaamt is. En het is aanmerkelyk, dat onder zo vele steden, die den naam van dezen keizer gevoert hebben, deze byna alleen overgebleven is, die na zo vele eeuwen haren naam gehouden heeft; terwyl andere of geheel vernielt, of haren naam, of ten minsten de vryheit van een Roomsche volkplanting en het burgerrecht, of beide, verloren hebben. Deze stadt is dus sedert dat ze een Roomsche volkplantig is geweest, omtrent 550 jaren, in de macht der Romeinen en Gothen geweest. Attila, koning der Hunnen, heeft ze in 't jaar 450 byna geheel verwoest. Naderhandt is ze wederom opgebouwt, en door de Zwaben en Allemannen bezeten, tot dat Clodoveus, koning der Franken, in 't jaar 496 de vermaarde overwinning by Tolbiak bevocht. Toen verviel de stadt onder 't gebiedt der Franken, en wierdt tot het koninkryk van Austrasië gerekent; invoegen ze in den oorlog, dien Karel de Grote met Tassilo, hertog van Beyeren, voerde, veel geleden heeft. Maar sedert het Frankische ryk verdeelt is, en Duitschlandt zyne eigene heeren gehad heeft, verviel Augsburg onder de macht der hertogen van Zwaben, die tot de tyden van Conradinus meester van de zelve gebleven zyn; want van dezen heeft zich de stadt met geldt vrygekocht, en is naderhandt door de keizeren met verscheide privilegien begiftigt, die echter nog een geruimen tydt hunne land-en ryksvoogden aldaar gehad hebben. Zommigen verzekeren, dat deze stadt nooit onder de heerschappy der Zwabische hertogen, maar altydt onmiddelyk onder den keizer gestaan heeft, wordende onderwylen door de voornaamste familien geregeert. Hoe het zy, het is ten minsten zeer merkwaardig, dat men ten tyde van keizer Karel den IV in 't jaar 1368 door een algemenen opstandt van 't volk de regering aldaar zag verandert, en eene Democratie of volks-regering ingevoert. Doch hoewel Karel de IV deze volks-regering bekrachtigde, zo is ze nogtans 180 jaren daar na door Karel den V wederom afgeschaft; wanneer het oppergezag in handen van de patricien en voornaamste familien gestelt wierdt. Men heeft in deze stadt ook verscheide vergaderingen der ryksstanden gehouden; en keizer Henrik de III, of de zwarte, wordt gezegt reets in 't jaar 1051 aldaar een ryksdag gehouden te hebben. In 't jaar 1077 hieldt Rudolf, hertog van Zwaben, alhier eene vergadering van zyne aanhangers tegen keizer Henrik den IV, invoegen deze stadt in den volgenden oorlog veel geleden heeft. In 't jaar 1088 wierdt ze door Guelphus, hertog van Beyeren, verovert en geplundert. Onder keizer Lotharius den II wierdt ze in 't jaar 1131 of 1132 byna geheel afgebrand; doch ze herstelde zich wel haast, en was onder keizer Conraad den III en Frederik Barbarossa in een bloeijenden staat. Naderhandt is het getal der inwoonderen grotelyks vermeerdert, waar uit mogelyk die veranderingen, die onder keizer Karel den IV voorgevallen zyn, haren oorsprong hebben. In volgende tyden was ze in geschil met Lodewyk, hertog van Beyeren; doch het wierdt in 't jaar 1469 bygelegt. Van de ryksdagen, alhier gehouden, waar onder die van 't jaar 1530, wanneer de Augsburgsche Confessie overgelevert, en die van 't jaar 1555, wanneer de religions-vrede bevestigt wierdt, merkwaardig zyn, moet de Historie der ryksdagen nagezien worden. Behalven deze vergaderingen, op de welke men over rykszaken raadpleegde, heeft de stadt Augsburg ook de eere gehad, dat 'er andere plegtigheden van 't ryk verricht zyn: want in 't jaar 1653 den 31 May wierdt Ferdinand, en in 't jaar 1690 den 24 January Josephus aldaar tot Roomsch koning verkoren, en den 26 gekroont. In het zelve jaar wierdt zyne moeder Eleonora Magdalena Theresia, gemalin van keizer Leopoldus, aldaar tot Roomsche keizerinne gekroont. In 't jaar 1713 wierdt de ryksvergadering van Regensburg naar Augsburg verlegt, en bleef aldaar ter oorzake van de pest tot het einde van 't jaar 1714. Voorts heeft deze stadt in de laatstvoorleden eeuw de droevige gevolgen van den oorlog moeten ondergaan. In 't jaar 1632 opende ze voor den koning van Zweden de poorten; doch wierdt twee jaren daar na door den hertog ven Beyeren verovert, na dat ze een langdurige belegering en ongemeene hongersnoodt hadt uitgestaan. In 't jaar 1703 den 14 December wierdt ze na eene belegering van vyf dagen, en het omverschieten der stads muren door den keurvorst van Beyeren verovert, en genootzaakt, vier tonnen gouts te betalen, en de onzydigheit stiptelyk te onderhouden. De keizerlyke bezetting van 7000 man wierdt naar Nordlingen gezonden: doch niet tegenstaande het gemaakte verdrag wierdt Augsburg van keur-Beyeren zeer hart gehandelt, en met ondraaglyke belastingen bezwaart: ook liet die keurvorst het geschut en andere kostelykheden naar Munchen en Ingolstadt voeren, de fortificatien en muren slechten, en, om de burgery in den toom te houden, eene citadelle aanleggen. Maar wanneer den 13 Augustus van 't jaar 1704 de Beyerschen en Franschen door de keizerlyke en geallieërde troupen geslagen wierden, verlieten ze wel haast de stadt Augsburg, en de opbouw der citadelle bleef steken.

Men zegt, dat zeker bisschop Narcissus, en Felix, zyn diaken, welke beide in Spanje als martelaren gestorven zyn, de eerste gronden van het Christelyke gelove binnen Augsburg gelegt hebben. De leeftydt dezer twee mannen wordt gebragt tot het jaar 302, wanneer zy om de vervolging van den keizer Diocletianus gezegt worden zich naar Augsburg begeven te hebben, inkerende by zekere Afra, geboortig uit het eilandt Cyprus, en zynde eene hoerewaardin, die ze echter nevens haar huisgezin tot het Christelyke gelove bekeerden. Hier op zoude Sozimus, de broeder van Afra, de eerste bisschop van Augsburg geworden zyn, en in den doop den naam van Dionysius aangenomen hebben. Doch anderen, voornamentlyk Marcus Velserus, trekken dit in twyffel, beweerende, dat reets voor dien tydt zekere Lucius het Christendom aldaar verkondigt heeft. Deze schryvers opperen vele zwarigheden tegen den persoon en de verkiezing; doch naderhandt schynt de Christelyke religie te Augsburg wederom geheel vernietigt, of ten minsten dus onder 't Heidendom bedolven te zyn, dat Columbanus, en des zelfs discipel S. Gallus, die omtrent het jaar 600 uit Schotlandt komende daar omtrent het Euangelium predikten, wederom nieuwe zwarigheden ontmoetten. Hier op wierdt Sozimus, die ook Dionysius genaamt wordt, tot eersten bisschop van Augsburg aangestelt. De bisschoppelyke setel is te Dillingen, en de bisschop heeft in de stadt Augsburg zelf niets te zeggen. Doch of de bisschoppen nooit eenig gezag over die stadt gehad hebben, en hoe, of wanneer die zich daar van onttrokken heeft, daar omtrent zyn de geleerden van zeer verschillende gedachten. Men kan niet ontkennen, dat het bisschoppelyke gezag sedert de stadt de Euangelisch-Luthersche religie heeft aangenomen, zeer vermindert is. Hier toe heeft Johannes Frosch, Doctor in de Godgeleertheit, en een prioor der Karmeliten, zynde een goet vriendt van Luther, den grondt gelegt. De tegenwoordige bisschop van Augsburg wordt genoemt *Alexander Sigismundus*, zynde een broeder van den tegenwoordigen keurvorst van de Paltz. Hy nam in den jare 1714 tot zynen Coadjutor aan *Johannes Franciscus*, bisschop van Costnitz. In 't jaar 1523 heeft 'er Johannes Speiserus, doctor in de Godgeleertheit en prediker te Augsburg, met een ongemenen toeloop beginnen te prediken; hoewel deze zich wederom tot de Roomsche religie gewend heeft; en niet tegenstaande in den beginne vele Zwinglianen binnen Augsburg waren, en de Protestanten in 't jaar 1530 door een keizerlyk bevel de stadt verlaten moesten, zo keerden ze nochtans in 't volgende jaar na 't eindigen van den ryksdag weder derwaarts, en maakten in 't jaar 1534 een besluit, van by de lere van Luther te volharden. Dies wierdt de Misse in alle kerken verboden, en de Roomschgezinden moesten zich met hunne schatten en heiligdommen naar Dillingen begeven; en niet tegenstaande die van Augsburg aan 't keizerlyke hof veel tegenstandt ontmoetten, zo wierdt nochtans alles door tusschenkomste van verscheide personen van aanzien, voornamentlyk van Anthonius Fuggerodus, bemiddelt, dat eindelyk de Luthersche religie door den Religions-vrede ten vollen verzekert wierdt. *Velseri August. Vindelic. Cluverus in Vindel. & Nor. antiqua, quæ Augustæ Vindelic. extant Monumenta. Franc. Irenici Exeg. Germ. Engelb. Werlichs Chron. der stadt Augsburg. Crusii Annal. Suev. Zeileri Topogr. Suev. Limnæi Jus publ. T.* III. *Puffendorf de reb. Suev. Ludolphs histor. Schaubuhne. Passio SS. Afræ, Hilariæ. enz. cum notis Velseri in ejusdem Operibus. Vita & Miracula S. Udalrici, Stengelii Rerum Augustæ Vindel. Comment. Bucelini Germ. Sacra. Sleidanus Comment. de Statu Relig. Sculteti Annal. Zeileri Topogr. Suev. Seckendorfii hist. Lutheranismi. Imhof Not. Proc. lib.* III. *cap.* 10.

AUGSBURGSCHE CONFESSIE wordt genaamt de geloofs-belydenis, die in 't jaar 1530 te Augsburg opgestelt wierdt:

want sedert de religions-geschillen in Duitschlandt de overhandt hadden genomen, gaf Karel de V in 't jaar 1529 eenige hope, dat in 't volgende jaar alles in zachtmoedigheit op den ryksdag stont vereffent te worden. Wanneer Johannes, keurvorst van Saxen, zulks vernam, gaf hy Luther en andere Godgeleerden daar kennis van. Luther stelde te Torgau 17 artykelen op, behelzende kortelyk zyne mening nopens de Godgeleerde verschilpunten. Hier op begaf zich de keurvorst in April naar den ryksdag, en hem volgden, behalven Luther, Philippus Melanchthon, Johannes Agricola, Justus Jonas, en Georgius Spalatinus, hoewel Luther te Coburg bleef. Deze Godgeleerden, waar by zich ook Johannes Brentius, en Erhardus Schnepfius voegden, namen de voornoemde 17 artykelen nog eens onder handen, en bragten de zelve door Melanchthon, die de pen voerde, in order. Dus wierden ze Luther toegezonden, die daar op aan de vorsten te Augsburg, die het met hem hielden, schreef, dat hy deze belydenis in alle delen Schriftmatig te zyn oordeelde. Na dat nu de ryksdag een begin hadt genomen, quam de religie-zake het eerst op het tapyt, en aanstonts in de twede zitting, na dat de pausselyke nuncius eene aansprake hadt gedaan, hieldt de keurvorst van Saxen nevens andere standen door den kanselier Gregorius Pontanus by den keizer aan, dat het hen mogt vergunt worden, deze geloofsbelydenis opentlyk te lezen. De keizer liet zich eindelyk verbidden, wanneer de zelve den 25 Juny door Christiaan Bayer, keurvorstelyken Saxischen raadt, in den name en van wegens der voornoemde vorsten, mitsgaders de steden Neurenberg en Reutlingen, opentlyk in de Hoogduitsche tale wierden opgelezen. Gregorius Pontanus, keur-Saxische kanselier, stont daar by, en hieldt het Latynsche exemplaar. De Confessie gelezen zynde wierdt aan den keizer overgegeven, die ze zeer genadig aannam, en zyne geheimschryvers Valdesius en Schweigius belastte de zelve in de Spaansche en Italiaansche talen over te zetten; welk voorbeeldt de afgezanten van andere mogendheden volgden; invoegen deze Confessie wel haast door geheel Europa verbreid wierdt. Middelerwyl stonden de Roomsche Godgeleerden niet stil, en bewogen den keizer, dat hy de zelve door de Theologanten Johannes Faber, Johannes Eccius, Conradus Wimpina, Conradus Collinus, Johannes Cochlæus, en Medardus Augustinus Marius liet wederleggen; welke wederlegging zes weken daar na te voorschyn quam. Ter zelver tydt poogde men een vergelyk te treffen, doch te vergeefs, voornamentlyk na dat zich Philippus, landgraaf van Hessen, afzonderde. Eindelyk wierdt een besluit afgekondigt, waar in de Lutherschen geen genoegen schepten, voornamentlyk om deze woorden, daar in vervat, dat namentlyk de Augsburgsche Confessie uit Gods woordt ten vollen wederlegt was. De Lutherschen derhalven oordeelden het raadzaam te zyn, daar tegen te protesteren. Tot dien einde stelden ze eene Apologie op, die diende tot antwoordt op de wederlegging, en bemoeiden zich, de zelve den keizer over te leveren; doch die ze weigerde aan te nemen. Melanchthon, des zelfs eerste opstelder, heeft ze naderhandt verder uitgebreid; en in 't vervolg is ze onder de Symbolische Schriften der Luthersche kerke aangenomen. Het oorspronkelyke van de Augsburgsche Confessie wordt in het keizerlyke archive bewaart, waar mede, wat de zake betreft, de druk van Wittenberg van 't jaar 1531 geheel overeenkomt. Weshalven de Luthersche standen in 't jaar 1561 op de vergadering te Naumburg de zelve op nieuw ondertekenden, en aan keizer Ferdinand den I overgaven. Onderwylen hadt Melanchthon, dien deze religions-geschillen zeer ter herte gingen, buiten weten van Luther, in 't jaar 1540 een nieuwen druk in 't licht gegeven, met eenige verandering in zommige artykelen, voornamentlyk in het 10 artykel, en zulks ten gevalle der genen, die het met Zwinglius hielden. Hier van daan is het onderscheidt tusschen de veranderde en de onveranderde Augsburgsche Confessie; en gelykerwyze de Gereformeerde Godgeleerden geen zwarigheit maken, de veranderde aan te nemen, dus houden zich de Lutherschen alleen by de onveranderde *Chytræus. Cœlestinus Hist. Aug. Confess. Saubert. de Mirac. Aug. Confess. Dorscheus de providentia circa Aug. Confess. Selneccer. de init. causis & progressu Aug. Confess. Mylius Prælect. in Aug. Confess. Varenii Exegesis Aug. Confess. Sleidan. de Statu Relig. Seckendorf Hist. Luther.*

AUGST, by de Latynen *Augusta Rauracorum*, was eertyds de hoofdstadt der Rauraci, maar is thans een groot dorp, twee uren boven Basel, aan den Rhyn, by de grenzen van 't Kanton Basel en de Oostenrryksche heerlykheit Rheinfelden gelegen. Hier vindt men nog verscheide overblyfsels van torens en gebouwen, mitsgaders andere outheden, die nog dagelyks opgedelft worden. Julius Cæsar heeft de stadt verwoest; maar Augustus wederom opgebouwt, en ze door L. Munacius Plancus met eene colonie bezet, waar van daan de stadt ook *Colonia Rauracorum* genaamt is. Zy wordt gezegt, naderhandt of ten tyde der Allemannische oorlogen, onder den keizer Valentinianus, of door een inval der Hungaren ten tyde van keizer Henrik den I verwoest te zyn; sedert welken tydt men meent dat het bisdom van hier naar Basel verplaatst is. *Stumpf. Wagner.*

AUGURES. Zie WAARZEGGERS *uit de vlucht der vogelen.*

AUGURELLUS, (Johannes Aurelius) een Latynsch dichter, was geboortig van Rimini, en leefde in het begin der zestiende eeuwe. Hy stierf te Trevisi, out zynde 81 jaren. Men heeft vaarzen van verscheide dichtmaten, door hem nagelaten. Doch zyne Lierdichten zyn de beste niet. Hy was een groot liefhebber van de alchymie, of stofscheikunde, waar van hy een keurlyk gedicht, genaamt *Chrysopœë*, maakte. *Paulus Jovius. J. Cæs. Scaliger. Baillet.*

AUGURINUS. Zie MINUTIUS AUGURINUS.

AUGUSTA. Zie AOSTA.

AUGUSTA was de naam der keizerinnen. De keizer Augustus noemde zyne gemalinne Livia dus in zyn testament. Sedert zyn de keizerinnen aldus door den Roomschen Raadt genoemt. Zomwylen wierden de keizerinnen moeders ook *Augustæ* genaamt, als mede des keizers zusters.

AUGUSTA AUSCIORUM. Zie AUCH.

AUGUSTA PRÆTORIA, of AUGUSTA SALASSIORUM. Zie AOSTA.

AUGUSTA RAURACORUM. Zie AUGST.

AUGUSTALES waren zekere priesters, door Tiberius ter eere van Augustus aangestelt. Zy wierden van de voornaamsten der stadt verkoren, en waren 21 in getal. Gelykerwyze doorgaans in de wingewesten der Romeinen tempelen ter eere van Augustus opgerecht wierden, dus hadden de steden ook hare Augustales, die den opentlyken godsdienst, en de spelen, voornamentlyk die betrekking tot de gedachtenisse van Augustus hadden, bezorgden. Zy waren de naaste aan de Decuriones, en wierden van 't zestal *Seviri Augustales* genaamt. *Tacit. Annal. lib.* LIV. *Reines. Ep.* 31. *ad Rupert. Petr. de Marca de Primatu Lugdun. Grævii Thesaur. Antiq. Rom.* T. XI. *præfat.*

AUGUSTALIA wierdt het feest genaamt, dat jaarlyks te Rome op den 12 October ter eere van den keizer Augustus gevierd wierdt. Het is eerst ingestelt, na dat hy van de overwinning, op Antonius en Cleopatra behaalt, wederom te Rome was gekomen. Acht jaren daar na wierden op dezen dag ook spelen aangestelt, genaamt *Ludi Augustales. Diod. lib.* LIV. & LVI. *Tacit. Annal. lib.* VII. *Hist. Nat. cap.* 43. *Rosin. Antiq. Rom. lib.* XIV. *cap.* 14.

AUGUSTBERG, eene kleine stadt van Duitschlandt, in opper-Saxen, op een hoogte van 't markgraafschap Meissen gelegen. Augustus, keurvorst van Saxen, heeft de zelve in de XVI eeuw gesticht, en naar zynen naam genoemt. Op 't kasteel van Augustberg staat een berkenboom, zo groot, dat 'er zo vele tafelen, als 'er dagen in 't jaar zyn, onder kunnen geplaatst worden. *Tavernier.*

S. AUGUSTINUS, (Aurelius) een zoon van Patricius en Monica, wierdt in 't jaar 354 te Tagosta in Numidië geboren. Hoewel hem zyne ouders naarstig ter schole hielden, zo toonde hy nochtans weinig genegenheit voor de Griekſche tale, en beminde in 't tegendeel de Latynsche dichtkunde en opentlyke schouspelen. Wanneer hy naar Carthago gezonden wierdt, verviel hy aldaar tot allerlei buitensporigheden, en teelde in 't jaar 372 by een byzit een zoon, genaamt *Adeodatus.* Deze was van een buitengewoon schrander begrip, en wierdt vyftien jaren out zynde nevens zynen vader gedoopt, stervende kort daar na. Eindelyk gaf hem het geschrift van Cicero, genaamt *Hortensius*, gelegenheit om de waarheit te onderzoeken: doch hy geraakte in de dwalingen der Manicheen. De Bybel scheen hem toen al te eenvoudig van styl, invoegen hy meer vermaak schepte in de welsprekentheit der Heidenen. Nog geen 20 jaren out zynde hadt hy reets van zelf de *Prædicamenta* van Aristoteles, nevens alle andere vrye kunsten, van buiten geleert. Eerst te Tagosta, naderhandt te Carthago, en te Rome onderwees hy de gronden der rederykkunst. Dies wierdt hy in 't jaar 384 door Symmachus naar Milanen gezonden, om aldaar het hoogleeraarschap in de redenkunst te bekleden. Maar wanneer hy den H. Ambrosius aldaar hoorde, wierdt hy begerig om de Christelyke religie beter te onderzoeken; en wierdt in 't jaar 387 op zyne belydenis van Ambrosius gedoopt, gelyk hy zelf in zyne *Libri Confessionum* getuigt. De liefde tot het geestelyke leven dreef hem wederom naar Afrika. Hy reisde derhalven over Rome, en schreef twee boeken van de dwalingen der Manicheen, waar van het eerste genaamt wierdt, *De Moribus Ecclesiæ Catholicæ*, en het andere, *de Moribus Manichæorum.* Maar terwyl hy te Ostia naar gelegenheit wachtte om weg te zeilen, verloor hy zyne moeder Monica. In Afrika komende begaf hy zich naar Tagosta, en van daar naar 't H. Landt, alwaar hy, naar de wyze der oude Christenen een ingetogen leven leide. Wanneer hy in 't jaar 399 wegens zekere aangelegentheden naar Hippon reisde, wierdt hy tegen zyne wille tot priester verkoren, en dus genootzaakt in die stadt te vertoeven. Hier moest hy in plaats van den bisschop Valerius in 't Latyn prediken, om dat Valerius een Griek, en gevolgelyk in de Latynsche tale onervaren was. Hier in queet zich Augustinus lofselyk en met veel vrucht. Daarenboven bestreedt hy de Manicheen zo schriftelyk, als mondeling, zich ook kantende tegen de Donatisten, voornamentlyk wanneer hy nu bisschop van Hippon geworden was, het welk nog by 't leven van Valerius in 't jaar 395 geschiedde. Zyne vyanden verwekten eene grote vervolging tegen hem, invoegen hy van zyn leven niet verzekert was, maar zyne toevlucht tot den keizer moest nemen. Ook geraakte hy met Hieronymus in een klein geschil, by gelegenheit van een brief aan hem geschreven over het geschil tusschen Petrus en Paulus; doch het wierdt wel haast wederom bygelegt. Onderwylen duurde de strydt tusschen hem en de Donatisten, en Augustinus was op de Concilien, die in Afrika tegen de zelve gehouden wierden, tegenwoordig. Nog groter vyandschap was 'er tusschen hem en Pelagius, met des zelfs aanhangers, die van Augustinus bondig wederlegt wierden, na dat verscheide bisschoppen van Rome en andere beroemde mannen met hem hier over geraadpleegt, en de Concilien in Afrika hem zulks opgedragen hadden. Horende, dat de Semipelagianismus in Gallië de overhandt nam, schreef hy twee boeken daar tegen, genaamt *de Prædestinatione Sanctorum*, en, *de Perseverantiæ dono.* Als hy naderhandt van keizer Theodosius den jongen op het Concilie van Ephezen genodigt wierdt, stierf hy in 't jaar 430, na dat hy 36 jaren bisschop geweest was, ter zelver tydt als Hippon van de Vandalen belegert wierdt. Deze, hoewel ze de stadt bemachtigden, en vele wreetheden pleegden, hebben nochtans het lyk en de schriften van Augustinus geenzins beschadigt.

digt. Luitprandus, koning van Italië, kocht in 't jaar 725 de overblyfzelen van des zelfs ligchaam van de Vandalen, en bragt de zelve uit Sardinië naar Genua, en van daar naar Pavia, alwaar de zelve in een tempel, ter zyner eere gesticht, begraven wierden. By de nakomelingen heeft Augustinus een groot aanzien gehad; want zyne leere van de Nature en Genade is door verscheide Concilien en pauzen goet gekeurt; invoegen de zelve nog tot op den huidigen dag voor een regelmate des geloofs gehouden wordt, die zo wel de Jesuiten, als de Jansenisten om hunne meningen te staven aanhalen. Onder zyne veelvuldige schriften zyn voornamentlyk zyne *duo libri Retractationum* aanmerkelyk, van hem kort voor zyne doodt geschreven, waar in hy al het gene hem in zyne voorgaande schriften mishaagde herroepen heeft. Amerbachius heeft alle zyne werken in 't jaar 1504 in 't licht gegeven. De twede druk is van Frobenius, in 't jaar 1529. Naderhandt hebben de geleerden nog al meer van zyne werken gemeen gemaakt; invoegen allengskens volmaakter drukken gevolgt zyn. De beste en volmaaktste is die gene, die de Benedictynen van de Congregatie van St. Maur met een ongemenen vlyt van 't jaar 1679 tot 1690 te Parys in 't licht hebben gegeven. Deze is naderhandt te Antwerpen herdrukt. *Possidius in vita Augustini. Prosper. Marcellinus. Orosius. Sigebertus. Gennadius. Godeau vie de S. Augustin. Vita Augustini à Benedictinis, Operibus ejus addita. Tillemont* T. XIII. *des Memoires pour servir à l'histoire Eccl. Trithemius. Bellarmin. de script. Eccl. Sixtus Senens. lib.* IV. *Bibl sacr. Possevin. in Apparat. Baron. in Annal. Miræus. Petavius. Riccioli. Vignier. du Pin. Cave. Bayle Dict. Crit.*

AUGUSTINUS, aartsbisschop van Cantelberg in Engelandt, was geboortig van Rome, alwaar hem paus Gregorius de grote over een van hem gesticht klooster stelde, en hem vervolgens nevens omtrent 40 anderen in 't jaar 596 naar Engelandt zondt, om de Angel-Saxen te bekeeren. Ethelbert, koning van Kent, wierdt onder anderen nevens zyne gehele familie tot het Christelyke geloove gebragt. In 't jaar 598 begaf hy zich naar Vrankryk, en wierdt aldaar van Ethericus, aartsbisschop van Arles, tot aartsbisschop van Engelandt ingewyd, als wanneer hy zynen setel van Londen ter eere van koning Ethelbert naar Cantelberg verplaatste. Hy tradt met de Britannische bisschoppen omtrent de grenzen van Walles in onderhandeling, en begeerde van de zelve, dat ze den Anglen het Euangelium zouden prediken. Doch deze wilden hem noch voor aartsbisschop erkennen, noch zyne vermaning volgen, ter oorzake van den hoogmoedt, waar mede hy hen aansprak. Doch hy voorzeide hen, dat, ten ware ze vrede met hunne broederen maakten, zy van hunne vyanden stonden beoorloogt te worden; het welk ook geschiedde, wanneer Edilfridus, koning van Northumberlandt, een groot getal van hunne monniken liet doden. Of hy in 't jaar 604, 608, of 614 gestorven zy, daar omtrent zyn 't de schryveren niet eens. Men heeft van hem elf brieven, geschreven aan paus Gregorius, met des zelfs antwoorden, nevens eene Saxische vertaling, by Beda *in Hist. Eccl. lib.* I. *c.* 27. Hy heeft ook een boek, *de Conservatione Novitiorum* genaamt, geschreven. *Mabillon Ant. Benedict. T. I. Acta Sanctor. Papebr. T. VI.*

AUGUSTINUS, (ANTONIUS) aartsbisschop van Tarragona, wierdt te Saragossa in 't jaar 1517 geboren. Hy was de zoon van Antonius Augustinus, onderkanselier van Aragon, en een broeder van Petrus, bisschop van Huesca, en van Elisabeth, hertoginne van Cardona. Hy studeerde eerst te Alcala en Salamanca. Naderhandt vertrok hy naar Bononië, Padua en Florence, op welke plaatsen hy Alciatus, Parisius, Marianus, Socinus den jongen, Taurellus en anderen hoorde. Door zyn vaardig begrip vorderde hy zeer gelukkig in de kennisse van de geestelyke en wereldlyke rechten, de kerkelyke geschiedenis, en talen, waar van hy reets in zyne jeugt opentlyke preuven gegeven heeft. Vyf en twintig jaren out zynde schreef hy te Florence een werk, genaamt *Emendationes & opiniones Juris Civilis*, waar door hy een grooten roem behaalde. Paus Paulus de III ontboodt hem naar Rome, en maakte hem in 't jaar 1544 tot auditeur van de Rota. Paus Julius de III zondt hem in 't jaar 1554 als nuncius naar Engelandt aan de koninginne Maria; en Paulus de IV gaf hem het bisdom van Lavoro, en zondt hem in 't jaar 1557 aan keizer Ferdinand den I. Wanneer hy van daar weder quam, zondt hem koning Philippus de II in 't jaar 1558 naar Sicilië, en benoemde hem tot bisschop van Lerida. In 't jaar 1562 was hy op 't Concilie van Trente, en keerde van daar naar zyn bisdom. Eindelyk gaf hem paus Gregorius de XIII in 't jaar 1574 het aartsbisdom van Tarragona. Hy stierf in 't jaar 1586. Zyn naam was zeer geacht, zelfs na zyne doodt. Men pryst voornamentlyk zyne mildadigheit omtrent de armen. Zyne schriften, of van hem zelf gemaakt, of die hy met aanmerkingen in 't licht heeft gegeven, zyn: *Notæ in M. Terent. Varronem de Lingua Latina*; *In Sext. Pompej. Festum*; *De XXX Romanorum gentibus & familiis.* In de Spaansche tale: *Dialogi duo Numismatum Græcorum, Romanorum & Hispanorum, Antiquitatum, item & Inscriptionum veterum*; *Emendationum & Opinionum Jur. civ. l.* IV. *de Legib. & Senatus-consultis Rom*; *De propriis nominibus Pandectarum Florent. Index librorum veterum Ictorum*; *Juliani Antecessoris Novellarum Justiniani Epitome, cum notis*; *Antiquæ collectiones Decretalium, cum notis*; *Canones poenitentiales*; *Dialogorum de Emendatione Gratiani lib.* II; *Constitutiones Provinciales & Synodales Tarraconenses*; *Epitome Juris Pontificii veteris*; *De perfecto Icto, Episcopo*, en meer andere, die ten dele nog niet in 't licht gekomen zyn. *Schottus in Orat. funebr. T. II. Bibl. Hisp. class.* 7. *pag.* 307. *Leikheri vita Ict. Anton. Bibl. Teissier Eloges des homm. sav.*

AUGUSTINUS *van Ancona*, een beroemt Augustyner monnik, wierdt in 't jaar 1243 te Ancona geboren, en van Lanfrancus Septala, eersten generaal der Augustynen, zorgvuldig opgevoed. Clemens Auximus, opvolger van Lanfrancus, zondt hem nevens Ægidius Romanus naar Parys, alwaar hy wegens zyne geleertheit in groot aanzien was, en uit dien hoofde Doctor wierdt gemaakt. Na dezen wierdt hy op het tweede Concilie van Lion in 't jaar 1274 gezonden. Dit gaf aanleiding, dat hy door zyne geleerde predikatien in Italië zeer geroemt wierdt. Karel de II, koning van Napels, was hem zeer genegen, en ontboodt hem dikwils aan zyn hof, om met hem raadt te plegen. Zyn zoon en opvolger Robbert volgde dit voorbeeldt. In 't jaar 1300 wierdt hy generaal van zyne orde, en stierf in 't jaar 1318. Zyne schriften zyn: *Commentarii in Ezechielem*; *Commentarii in* IV *Libros Sententiarum*; *Sermones contra divinatores & somniatores*; *de amore Spiritus Sancti*; *de Resurrectione mortuorum*; *de potestate Ecclesiastica.* enz. *Trithemius. Raphaël Volaterranus. Bellarminus. Curtius in Elog. vit. illustr. August.*

AUGUSTINUS *van Fivizano* was een Augustyner monnik, en sacristein der pausselyke kapelle. Hy wierdt in 't jaar 1526 te Fivizano in Toskanen geboren. Zyn goet gedrag en bequaamheit maakten, dat de pauzen Gregorius de XIII en Clemens de VIII hem tot hunnen biechtvader benoemden. Boven dien wierden hem verscheide andere hoge bedieningen opgedragen, die hy weigerde aan te nemen. Hy stierf in 't jaar 1595, nalatende: *Commentarius de ritu SS. Crucis Romano Pontifici præferendæ*; als mede: *Vita S. Augustini. Curt. in Elog. Vir. illustr. August. Miræus de Script. Sec.* XVI.

AUGUSTODUNUM. Zie AUTUN.

AUGUSTOW, eene stadt in Podlachië, op de grenzen van Litthauwen, aan de rivier Berez, tien Poolsche mylen in 't Zuiden van Bielske, en tien van Grodno in 't Westen, is van koning Sigismundus Augustus gesticht.

AUGUSTULUS (ROMULUS MOMYLLUS) was de laatste keizer in 't Westen, en wierdt wegens zyne kleine ligchaamsgestalte aldus genaamt. Hy was de zoon van Orestes, een krygsoverste, door wiens toedoen hy tot keizer wierdt uitgeroepen. Dit geschiedde te Ravenna in 't jaar 475, na dat Julius Nepos verdreven was. Doch deze riep Odoacer, den koning der Herulen, in Italië, die de stadt Rome bemachtigde, en Orestes te Placenza liet om 't leven brengen; en des zelfs broeder Paulus by Ravenna sloeg. Augustulus wierdt op een slot in Campanië, Lucullanum genaamt, gevangen gezet. *Cassiodor. Jornand. Procop. Agathias. Eugippus.*

AUGUSTUS (OCTAVIUS CÆSAR) was de zoon van Cajus Octavius en Accia, hoewel Apollo in de gedaante van een draak gezegt wierdt zyne moeder bevrucht te hebben. Hy wierdt te Rome den 23 September van het 691 jaar na de bouwinge van Rome, in de CLXXIX Olympiade, en in 't 63 jaar voor de geboorte van Christus geboren. In zyne jeugt noemde men hem *Thurinus*; doch deze naam is wel haast verdwenen. In zyn vierde jaar verloor hy zynen vader, wanneer hem zyn oom van moeders zyde, Julius Cæsar, tot zone aannam. Dezen volgde hy in de Spaansche oorlogen, maar 16 jaren out zynde. Wanneer naderhandt Cæsar besloten hadt, de Daciërs en Parthen te beoorlogen, zondt hy Octavius naar Apollonia, om zich aldaar in de letteren te oeffenen; van waar echter de zelve naar Rome wederkeerde, zo haast als hy vernam, dat zyn oom Julius Cæsar vermoord was. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 710, der wereldt 3940, voor Christus 44. Hy eischte de nalatenschap van den overleden, die hem by uiterste wille tot zyn erfgenaam hadt verklaart. In den beginne meende hy Brutus en Cassius, de twee voornaamste moordenaars van Julius Cæsar, in rechten te vervolgen; doch dit wierdt door Antonius belet. Hy koos derhalven de zyde van den Roomschen Raadt, en bragt allengkens door geschenken de oude zoldaten in zyne belangen. Daar op wierdt hem nevens Hirtius en Pansa, die in dat jaar burgermeesteren waren, het bevel over 't leger, dat geschikt was om Antonius te vervolgen, toevertrouwt. In dezen veldtocht sloeg hy Antonius voor Mutina; en dewyl Hirtius en Pansa sneuvelden, bleef hy alleen bevelhebber der troupen. Doch in plaats van Antonius te vervolgen keerde hy naar Rome, en dwong den raadt, dat ze hem, niet tegenstaande hy maar twintig jaren out was, tot burgermeester moesten verklaren, voorwendende, dat hem oorzake van wantrouwen gegeven was. Daarna maakte hy een vergelyk met Antonius en Lepidus, welke beide reets vrienden geworden waren; invoegen deze drie toen het vermaarde driemanschap oprechtten, behoudende Italië met malkander onverdeelt, maar delende onder zich de overige gewesten van de Roomsche heerschappy. Africa, Sicilië en Sardinië vielen Octavius te beurt. Hy wilde in den beginne niet, dat men de vyanden van staat zou vervolgen, of hart handelen; doch naderhandt was hy wreder dan de twee anderen, na dat de vermaarde ban, genaamt *Proscriptio*, eens besloten was. In 't 712 jaar van Rome trok hy nevens Antonius tegen Cassius en Brutus, die ze by Philippi in Macedonië aantroffen, en den oorlog door twee veldslagen eindigden; hoewel Octavius in den eersten op zyn vleugel de nederlaag hadt. Van daar weder naar Rome kerende, ontmoette hy nieuwe onlusten, door dien de huisvrouw en de broeder van Antonius hem by 't volk en de zoldaten poogden gehaat te maken. Maar hy bragt eindelyk de oude uitgediende zoldaten op zyne zyde, en beoorloogde Fulvia, nevens L. Antonius, nemende, om de onkosten goet te maken, de schatten uit den tempel. L. Antonius, die binnen Perusia belegert was, wierdt genootzaakt zich over te geven, en Fulvia nam de vlucht. Doch hy wierdt van Sextus Pompejus ter zee geslagen, wanneer niet lange daarna Antonius in Italië quam, om hem te beoorlogen, met wien hy echter, terwyl juist Fulvia stierf, een vergelyk maakte, en besloot nevens hem Sextus Pompejus aan te grypen. Maar nademaal het Roomsche volk begon

te morren, en hem daarenboven de toevoer van granen wierdt afgesneden, vondt hy geraden vrede te maken. Doch de zelve hadt naauwlyks een jaar geduurt, of Octavius en Pompejus geraakten in nieuwe onlusten, wanneer Octavius wederom ter zee geslagen wierdt. Hier op nodigde hy Antonius naar Brundusium, om met hem over dezen oorlog raadt te plegen; en wanneer het weinig scheelde, of deze beide zouden in onmin geraakt zyn, wierdt de zake dus bemiddelt, dat Antonius hem een gedeelte zyner vloot zou overlaten. In 't 717 jaar van Rome behaalde Octavius door Agrippa eene grote overwinning ter zee op Pompejus. Hier gebeurde het, dat Octavius kort voor dèn strydt, wanneer het teken om den aanval te doen zoude gegeven worden, zo vast sliep, dat hy ter naauwernoodt kon wakker gemaakt worden. Na deze overwinning maakte zich Octavius door hulp van Lepidus, dien hy uit Afrika riep, meester van geheel Sicilië; en wanneer Lepidus mede deel aan dat ryke eilandt wilde hebben, vondt Octavius middel om alle zyne benden van hem af te trekken. Niet lang daar na trok hy tegen de Dalmatiers en Pannoniers op; in welke oorlogen hy verscheide wonden ontfing. In 't 721 jaar van Rome brak de vyandschap tusschen Octavius en Antonius uit, die reets langen tydt gelyk als in de assche gesmeult hadt: want Octavius maakte zich by gelegenheit van zyne echtscheidinge met Octavia, zynen ongelukkigen veldtocht tegen de Parthen, zyne verliefdheit op Cleopatra, die hy, naar 't zeggen van Octavius, een groot gedeelte der Roomsche Monarchie poogde toe te wenden, zeer gehaat. Waar op in schyn tegen Cleopatra, maar in der daadt tegen Antonius de oorlog verklaart wierdt; waar in Antonius den 2 September in 't jaar van Rome 723 een hoofdtreffen ter zee by het Actische gebergte verloor. Zyn leger te landt gaf zich aan Octavius over, die Antonius daar op binnen Alexandrië belegerde; en niet tegenstaande zyne ruitery in den beginne geslagen wierdt, gaf zich echter de vloot van Antonius aan Octavius over, die dus, na dat zich Antonius zelf gedood hadt, meester van Alexandrië en gansch Egypten wierdt, en niemandt meer hadde, die hem de opperheerschappy kon betwisten. Hy geliet zich by zyne wederkomst te Rome als of hy den staat in vryheit wilde herstellen; maar hem wierdt zulks van Mecænas afgeraden: invoegen hy het oppergezag eerst voor tien jaren aannam, maar het naderhandt tot het einde van zyn leven liet verlengen. De zoldaten bragt hy door geschenken op zyne zyde, en het volk door mildadigheit en vriendelykheit, zonder ooit eenige wreetheit te plegen. Voorts maakte hy vele heilzame verordeningen, en versierde de stadt Rome met vele prachtige gebouwen. Zommige wingewesten liet hy ter bezorging van den Raadt, behalven die gene, in welke noodzakelyk legers moesten gehouden worden, om dus de macht in handen te houden. Ter zelver tydt gaf hem de Raadt den eernaam van AUGUSTUS, niet genomen van *augere*, dat is, *vermeerderen*, gelyk nu nog de Roomsche keizer zich *semper Augustus*, of, *altydt vermeerderaar des Ryks*, noemt, maar van *Augur* en *Augurium*; invoegen *Augustus* een *geheiligde* betekent. In 't jaar na Romens opbouw 728 trok hy op tegen de Cantabriërs in Spanje, die hy in 't volgende jaar onder 't jok bragt. Boven dien zyn door zyne legers nog verscheide oorlogen in Pannonië, Illyrië, Rhetië, Armenië, Ethiopië, en in Duitschlandt gevoert. Doch in Duitschlandt wierdt Quintilius Varus met zyn leger zodanig geslagen, dat Augustus een langen tydt troosteloos was, hoewel de Duitschers de behaalde overwinning zo niet gebruikten, gelyk hy vreesde dat ze doen zouden. Zyn staatsregel was, de grenzen van 't Roomsche gebiedt niet al te verre uit te breiden. De tempel van Janus is gedurende zyne regering wegens de algemene vrede drie maal gesloten. Hy stierf te Nola in Campanië in 't 75 jaar zyns ouderdoms, het 44 zyner regering. Van zyne eerste gemalinne Scribonia is hy gescheiden, het zy wegens haar quaat gedrag, het zy om dat ze de liefkozeryen van Augustus met andere vrouwen niet kon verdragen. Zyne dochter Julia, by Scribonia geteelt, heeft hy mede wegens haar ongeregelt leven uit Rome gebannen. By zyne twede gemalinne Livia, die hy, hoewel hoog zwanger zynde, haren man ontnam, heeft hy gene kinderen geteelt, dies hy haren zoon Tiberius tot zone aannam, en hem tot zynen erfgenaam verklaarde; want hy was in zyne eige familie zeer ongelukkig, aangezien Marcellus, zyn zusters zoon, jong stierf; Cajus en Lucius, zyne kleinzonen, stierven insgelyks in een jaar, beide nog jong zynde; Agrippa was zo quaadaardig, dat hy in ballingschap gezonden wierdt, hoewel zommigen menen, dat zulks door een heimelyke kunstenary van Livia geschied is. Men ziet uit de gehele regering van Augustus, dat hy een zeer verstandig vorst is geweest, daarenboven liestalig en vriendelyk, zoekende een ieder te believen, en zich niet boven anderen te verheffen. Hoewel men hem de grootste dapperheit juist niet toeschryft, kan men hem nochtans geenzins lafhertig noemen. Ook hebben hem de wellusten, waar toe hy zeer genegen was, nooit tot ledigheit of verzuim van gewigtige zaken verleid. In alles was hy matig, behalven in de liefkozeryen. *Suetonius. Dio Cassius. Plutarchus. Tillemont hist. des Empereurs.*

KEURVORSTEN EN VORSTEN VAN SAXEN.

AUGUSTUS, keurvorst van Saxen, zoon van hertog Henrik, en broeder van keurvorst Maurits. Hy wierdt den 31 July 1562 geboren, en onder de voogdy van Johan Frederik aan 't hof van koning Ferdinand van Bohemen opgevoed, waar van daan tusschen hem en den keizer Maximiliaan een gedurige vriendschap onderhouden is. De eerste blyken zyner dapperheit gaf hy onder Karel den V, onder wien hy in de Fransche en Duitsche oorlogen diende. In 't jaar 1544 wierdt hy administrator van 't stift Merseburg, en voerde door Georg, vorst van Anhalt, de Luthersche religie aldaar in. Doch vier jaren daar na liet hy, om zich in den huwelyken staat te begeven, die administratie wederom varen. In 't jaar 1549 wierdt hy op den ryksdag te Augsburg tot toekomenden opvolger van zyn broeder, keurvorst Maurits, verklaart. Wanneer derhalven deze in 't jaar 1553 in den veldslag by Sivershausen tegen markgrave Albrecht van Brandenburg gequetst wierdt, en kort daar op stierf, begaf hy zich met der haast uit Denemarken naar Saxen, om het landt in bezit te nemen. Johan Frederik, gewezen keurvorst, maakte ook wel pretensie, doch de zaak wierdt door de tusschenkomste van den koning van Denemarken in 't jaar 1554 dus bemiddelt, dat Augustus in 't bezit bleef, behalven dat hy Johan Frederik nog eenige steden afstondt. Daarenboven ontfing de Ernestynsche linie toezegging der keurvorstelyke opvolging, insgeval de Albertynsche quam uit te sterven. In 't volgende jaar bevorderde Augustus door zyne gezanten te Augsburg den religions-vrede. In 't jaar 1567 moest hy de uitvoering van den ryksban tegen Johan Frederik den II, hertog van Gotha, op zich nemen; om welke onkosten goet te maken hem van de opper-Saxische kreits een zekere somme gelds, en van den keizer een gedeelte der Hennebergsche landen wierdt toegestaan. Sedert dien tydt is hy in Duitschlandt in groot aanzien geweest, betrachtende nevens de voortplanting der Protestantsche religie ook het welzyn van 't Duitsche ryk. In 't jaar 1566 kocht hy eenige ampten en steden in Voigtlandt van Henrik, burggrave van Meissen, die hy alle met het Saxische huis vereenigde. Doch het burggraafschap Maagdenburg stont hy aan Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, af, hoewel voorbehoudende de tytels, wapens, en eenige daar toe behorende ampten. Hier over hebben beide partyen een vergelyk getroffen. Wat aangaat de religiezaken, zo heeft hy in 't jaar 1561 op aanraden van Paltzgrave Frederik den III zich tot de veranderde Augsburgsche confessie niet ongenegen getoont; willende in 't jaar 1566 niet toestaan, dat de Paltzgraaf wegens dat onderscheidt van de andere Protestanten zou afgezondert worden. In 't jaar 1568 liet hy het Colloquium te Altenburg houden, aangezien zommige zyner Godgeleerden verdacht waren geworden, als of ze naar de gevoelens der Roomschen helden. Doch deze wisten de zake daar henen te brengen, dat die onderhandeling wel haast afgebroken wierdt. De Godgeleerden van Saxen, Wurtenberg en Thuringen erinnerden hem aan de zo genaamde *Crypto-Calvinianismus*, of heimelyke lere der Hervormden. Deze zake, nevens de gevoelens der Godgeleerden van de Ernestynsche linie, volgende Melanchthon, Flaccius en Strigelius, wierdt van Augustus zeer behertigt. Dit baarde ook grote veranderingen, en velen wierden uit hunne bedieningen gezet. Casparus Peucerus, de kanselier Cracovius, nevens den superintendent Stössel wierden in verzekering genomen. Eindelyk zocht men de zaak door de beruchte *Formula Concordiæ* te bemiddelen, die in 't jaar 1580 in 't licht quam. Zie FORMULA CONCORDIÆ. Deze zaak heeft Augustus meer dan 80000 ryksdaalders gekost. Door hem is allereerst het opper-Consistorie en Appellations-gericht opgericht: ook heeft hy verscheide heilzame verordeningen in zyne landen gemaakt. In den ouderdom van 47 jaren begon hy de Latynsche tale te leren; en stierf den 11 February 1586 van een beroerte, nalatende den roem niet alleen van een oprecht, yverig en verstandig vorst, maar ook van een goet huishouder; aangezien hy niet tegenstaande vele kostbare gebouwen en andere zware onkosten, zeventien millioenen daalders in zyne schatkamer naliet. Hy was een groot liefhebber van Mathemathische en Mechanische wetenschappen, insgelyks van hovenieren, de geneeskunst, en schykunde, in welke alle hy de ware kunstenaren van de valsche naaukeurig wist te onderscheiden. Hy betoonde zich tegen allen zachtmoedig, levende voorts zeer matig en Godvruchtig. Zyne eerste gemalin was Anna, dochter van Christiaan den III, koning van Denemarken. By deze teelde hy 9 zonen en zes dochters, van welke zonen Christiaan hem alleen overleefde, en zyn opvolger wierdt. Zyne twede gemalin was Agnes Hedwig, dochter van Joachim Ernst, vorst van Anhalt. Met deze leefde hy omtrent 5 weken, en zy hertrouwde naderhandt met Johannes, hertog van Holstein. *Sleidan. de statu Relig. lib.* 26. 27. *Thuan. lib.* 28. 39. 41. 84. *enz. Spangenberg. Peccenstein.*

AUGUSTUS, zoon van Christiaan den I, keurvorst van Saxen, en van Sophia, dochter van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, wierdt den 7 September 1589 geboren, en verloor zynen vader in het derde jaar zyns ouderdoms. Hy geraakte dus onder de voogdy van den voornoemden keurvorst van Brandenburg, en hertog Frederik Willem van Altenburg, als administrator van 't keurvorstendom, onder 't opzicht van D. Polycarpus Lyserus. Naderhandt wierdt hy op de akademie van Wittenberg gezonden, die hem tot haren rector verkoor. In 't jaar 1592 wierdt hy tot administrator van 't stift Naumburg benoemt. In 't jaar 1608 den 20 July ontfing hy de huldiging van de stiftsstanden te Zeitz, doch hieldt zynen gewonen setel te Dresden, en trouwde in 't jaar 1612 Elizabeth, dochter van Henrik Julius, hertog van Brunswyk en Lunenburg; doch teelde gene erfgenamen by de zelve. Hy was zwak en mismaakt van ligchaam, en stierf den 26 December 1615 aan een heete koorts, out zynde 27 jaren. *Spener. Sylloge. Mulleri Annales.*

AUGUSTUS, hertog van Saxen, was de zoon van Johan Georg den I, keurvorst van Saxen, en Magdalena Sibylla, dochter van Markgrave Albert Frederik van Brandenburg, en wierdt geboren den 13 Augustus 1614. In 't jaar 1625 wierdt hy coadjutor van 't aartsstift Maagdenburg, en drie jaren daar na aartsbisschop; doch hy wierdt eerst den 10 October 1630 tot werkelyken administrator aangestelt, aangezien de keizer zynen zone Leopoldus Wilhelmus gaarne tot dat aartsbisdom hadt bevordert gezien, doch waar tegen zich het Domkapittel hevig aankantte. In

't jaar

't jaar 1657 wierdt tusschen hem en zyne broederen wegens de verdeeling der landen een erfvergelyk getroffen, uit wiens hoofde, als mede uit kracht van het vaderlyke testament, hem de ampten Ekkartsberg, Freyburg, Sangerhausen, Langensaltza, Sachsenburg, Weissenfels, en Weissensee in Thuringen; voorts Heldrungen, Sittichenbach, Wendelstein, en de vier in den Westphaalschen vrede aan het keur-Saxische huis overgegevene ampten, Dam, Querfurt, Burg, en Juterbok, toegewezen wierden: want wat het aartsticht Maagdenburg zelf belangt, daar omtrent was in den Westphaalschen vrede goetgevonden, dat het zelve nevens andere landen tot vergeldinge van 't gene de koning van Zweden in Pomeren ontfangen hadt, aan Brandenburg zoude gegeven worden, doch onder die voorwaarde, dat hertog Augustus het bezit van 't aartsticht voor zyn leven behouden zou. In 't jaar 1659 ontfing hy ook het graafschap Barby, na dat Augustus Lodewyk, de laatste graaf van Barby, overleden was; waar door dit graafschap wel aan den keurvorst van Saxen, als leenheer, verviel, doch van hem, volgens een erfwachtings-schryven van zyn vader, in eigendom bezeten wierdt. In 't jaar 1663 wierdt tusschen hem en zynen broeder, Johan Georg den II, keurvorst van Saxen, te Leipzig een vergelyk getroffen, en hem onder anderen wegens Querfurt stem en zitting op den ryksdag te verzoeken toegestaan; het welk in dat zelve jaar nog geschiedde; waar op ook aanstonts de keizerlyke bewilliging gevolgt is; maar de dadelyke bezit-neming is tot hier toe nog niet geschied. In 't jaar 1664 heeft hy het Gymnasium te Weissenfels gesticht, en het schone vorstelyke slot, Augustusburg genaamt, aldaar begonnen te bouwen. Johan Ernst, hertog van Saxen-Weimar, verklaarde hem in 't jaar 1667 tot derden opperhoofdt van 't Vruchtbrengende gezelschap. Hy stierf den 4 Juny 1680. Zyne eerste gemalin, die hy den 23 November 1647 trouwde, was Anna Maria, dochter van hertog Adolf Frederik van Mekelenburg, by welke hy twaalf kinderen, namentlyk vyf zonen, en zeven dochteren, teelde, onder welke zonderling merkwaardig zyn, Magdalena Sibylla, die van hertog Frederik van Saxen-Gotha ten huwelyk genomen, en in 't jaar 1681 gestorven is; Johannes Adolf, van wien de linie van Weissenfels afstamt, stierf in 't jaar 1697; Augustus, Domproost van Maagdenburg, was in Zweedsche en Keurische krygsdiensten, en overleedt den 11 Augustus 1674 zonder erfgenamen; Christiaan, keur-Saxische luitenant veldmaarschalk, wierdt een 24 Augustus 1689 in de belegering voor Mentz doot geschoten; Sophia, getrouwt met Karel Willem, vorst van Anhalt-Zerbst, stierf den 15 Juny 1676; Christina, gemalin van hertog Augustus Frederik van Holstein, bisschop van Lubek, stierf den 27 April 1698; Henrik, Domproost te Maagdenburg, nam in 't jaar 1689 de Gereformeerde religie aan, en verkoos Barby tot zynen setel; en eindelyk Albert, die tot de Roomsche kerke overging, en den 9 May 1692 te Leipzig stierf. Zyne tweede gemalin was Johanna Walburg, gravin van Leiningen-Westerburg, dochter van Georg Willem. Deze trouwde hy den 29 January 1672, en teelde by haar twee zonen, namentlyk Frederik, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische generaal majoor, die in 't jaar 1715 stierf; en Maurits. Deze sneuvelde in 't jaar 1695 den 12 September te Segedin in Hungarië. *Mulleri Annales. Speneri Syll. Imhof N. P. enz.*

Paltzgraaf aan den Rhyn.

AUGUSTUS, Paltzgraaf aan den Rhyn, en stichter der Sultzbachsche linie, wierdt den 7 October 1582 geboren. Zyn vader was Philip Lodewyk, Paltzgraaf aan den Rhyn, die te Nieuwburg zyne residentie hadt, en zyne moeder was Anna, dochter van hertog Willem van Gulik. In 't jaar 1599 wierdt hy naar Tubingen gezonden, en aldaar tot rector der universiteit verklaart. In 't jaar 1600 bezocht hy Italië, Vrankryk, Engelandt, Zweden en Denemarken, by welke gelegenheit hy de achting van vele hoven verdiende, zo om zyne uitmuntende geleertheit, als om dat hy de Latynsche, Fransche en Italiaansche talen vaardig sprak, en de Spaansche ook wel verstont. Wanneer zyn broeder, Paltzgraaf Wolfgang Willem, in 't jaar 1609, na 't afsterven des laatsten hertogs van Gulik, de Guliksche regering aanvaardde, ondersteunde Augustus zynen vader in de regering, doch na deszelfs doodt, in 't jaar 1614, verkoos hy Zultzbach, welke stadt hem in de deeling toegevallen was, in 't jaar 1615 tot zynen setel, en liet zyne zorg over stadt en landt gaan, bragt Konigstein door koop aan zich, en regeerde zeer loflyk. Om dat hy de Luthersche religie aankleefde, moest hy veel lyden; want wanneer keizer Ferdinand de II zynen broeder, Paltzgraaf Wolfgang Willem, de halve stadt Weiden in de opper-Paltz vereerde, en deze de gansche stadt hervormde, wederstont hem Augustus, en nam die plaats in. Doch Wolfgang Willem herwon de zelve in 't jaar 1626, en veroverde daarenboven Zultzbach en Bartenstein, latende de goederen van Augustus verzegelen, en bezettende de kerken met Roomsche priesteren; zo dat Augustus genootzaakt wierdt den Lutherschen Godsdienst in een byzonder huis te oeffenen. En of hy zich wel hier over by den keizer bezwaarde, en zelf naar 't hof van Wenen trok, alwaar hy de kroning van de keizerinne Eleonora bywoonde, vondt hy echter geen gehoor. Onderwylen wierdt te Leipzig eene vergadering der Luthersche keur-en andere vorsten gehouden, waar by zich Augustus ook liet vinden, en zynen staat voordroeg. Dit veroorzaakte, dat 'er een beweeglyke brief aan den keizer gezonden wierdt. Doch hier by quam de Duitsche oorlog, wanneer Paltzgraaf Augustus by den koning van Zweden in een zonderlinge gunst stont, en met hem in 't jaar 1632 de intrede in Munchen deedt, ook in July des zelven jaars van den koning tot den keurvorst van Saxen gezonden wierdt, om de voorslagen van vrede, door den generaal Wallenstein gedaan, te vernietigen. Wanneer hy van daar tot den koning wederkeerde, wierdt hy te Winsheim van een hete koorts aangetast, die hem den 14 Augustus uit het leven rukte. Zyne gemalin was Hedwig, dochter van hertog Johan Adolf van Holstein-Gottorf, met de welke hy den 2 July 1620 te Husum in Holstein zyn byleger hieldt, en vier zonen nevens drie dochteren teelde; onder welke voornamentlyk in aanmerking komen, Christiaan Augustus, door wien de Zultzbachsche stam is voortgeplant, en Philippus, die zich door zyne dappere daden vermaart heeft gemaakt. *Puffendorf de Rebus Gustavi Adolphi. Freheri Theatr. p. 757. Speneri Sylloge.*

Hertogen van Brunswyk en Luneburg.

AUGUSTUS, hertog van Brunswyk en Luneburg, wierdt den 19 November 1568 geboren. Zyn vader was hertog Willem, dien het landt van Zel by erffenis te beurt was gevallen; zyne moeder was Dorothea, dochter van Christiaan den III, koning van Denemarken. Hy wierdt in 't jaar 1583 nevens zynen ouder broeder Ernst naar Wittenberg gezonden; van waar zy beide in 't jaar 1585 naar Leipzig, en in 't volgende jaar wederom naar Wittenberg keerden, om zich in de studien te oeffenen. In 't jaar 1588 begaven ze zich wederom naar Zel, en in 't volgende jaar naar Straasburg, alwaar ze beide domheeren van 't hoge stift geweest zyn. Waar na Augustus in 't jaar 1590 naar Italië reisde. In het jaar 1591 nam hy onder vorst Christiaan van Anhalt dienst, wanneer die koning Henrik den IV tot hulp naar Vrankryk trok. In de jaren 1594 en 1597 deedt hy een veldtocht naar Hungarië, en hadt het bevel over een regiment paarden. In 't jaar 1605 kommandeerde hy de benden, die door de Hanzeesteden de stadt Brunswyk te hulp wierden gezonden, wanneer de zelve door Henrik Julius, hertog van Brunswyk en Luneburg, ook bisschop van Halberstadt, belegert wierdt. In 't jaar 1610 wierdt hy van 't kapittel te Ratzeburg tot bisschop verkoren, na dat hy reets in 't jaar 1595 tot coadjutor aangenomen was. Hy hadt nog vier broederen, namentlyk Ernst, Christiaan, Frederik, en Georg, onder welke hy de middelste was. Deze nu waren het met elkander eens geworden, dat maar een uit hen allen zich in den echten staat zou begeven, en dat ze daar om zouden loten. Het lot trof Georg, en de anderen zyn buiten echt gebleven; doch Augustus trouwde een burgers dochter uit Zelle aan zyne linker handt, by welke hy verscheide kinderen teelde, die als edellieden zich heeren van Luneburg noemden. In 't jaar 1633 volgde hy zynen broeder Christiaan in de regering van 't hertogdom Zelle, gelykerwyze hem ook in 't jaar 1634 het vorstendom Kalenberg, na 't afsterven van Frederik Ulrik, als de laatste van deze linie, toeviel, dat hy echter ten behoeve van zynen jongsten broeder wederom afstont. In 't jaar 1635 schreef hy als medediroctor van den Neder-Saxischen kreits en kreitsdag naar Luneburg uit, alwaar hy met de Neder-Saxische vorsten en standen den vrede, in het zelve jaar tusschen Ferdinand den II en den keurvorst Johan Georg van Saxen te Praag getroffen, onaangezien de Zweedsche rykskanselier Oxenstirn zulks afmaande, aannam. Doch zyne vesting Nieuwburg wierdt door den Zweedschen generaal Majoor Sperreuter bezet, en hem niet voor den algemenen vrede wederom ingeruimt. Augustus hadt in zyn bisdom tot coadjutor verkoren hertog Johan Albert van Mekelenburg; doch deze stierf kort voor hem, en wierdt van Augustus den 10 October 1636 door een schielyke doodt gevolgt, wordende van een beroerte overvallen, terwyl hem aan tafel het handwater wierdt toegereikt. *Buntings Chron. Spener. Sylloge. Imhof N. P. lib.* IV. *cap.* 4. *n.* 28.

AUGUSTUS, hertog van Brunswyk en Luneburg, wierdt in 't jaar 1579 den 10 April geboren, en in den beginne de twede of jonge genaamt, ten opzichte van Augustus uit de linie van Zelle, en administrator te Ratzeburg. Zyn vader was Henrik van Danneberg; zyne moeder Ursula, hertogin van Saxen-Lauenburg. Hy was een groot liefhebber der studien, en trok in 't jaar 1595, wanneer hy 15 jaren out was, naar Rostok, wierdt aldaar rector der akademie, en hieldt drie maal een openbare redevoering. Van daar trok hy naar Tubingen, en hebbende in 't jaar 1598 de begraffenis van zynen vader bygewoont, naar Straasburg. Op de eerste plaats wierdt hy insgelyks rector der universiteit, en op de twede kanunnik van 't hoge Domstift. Na dezen begaf hy zich naar Italië, Sicilië en Maltha; en van daar wederkerende bezocht hy de voornaamste steden van Duitschlandt. Na dat hy zyne huisselyke zaken bestelt hadt, reisde hy naar de Nederlanden, en van daar naar Engelandt, alwaar hy de kroning van koning Jakob bywoonde. Van Engelandt zeilde hy naar Vrankryk, alwaar hy aan 't hof van koning Henrik den IV in aanzien quam; en in 't jaar 1604 door Lotheringen en de Elzas weder naar huis keerde; nemende volgens een vergelyk met zynen ouder broeder Julius Ernst zyn verblyf te Hitzakker, doch keerde een tydlang wederom naar Straasburg, vermakende zich in allerlei ligchaams-en krygs-oeffeningen. In 't jaar 1609 bezocht hy het keizerlyke en keur-Saxische hof, en in 't jaar 1612 woonde hy de verkiezing en kroning van keizer Matthias by; en was in 't volgende jaar op den ryksdag te Regensburg. In 't jaar 1620 maakte hy met zyn broeder Johan Ernst een successions-vergelyk, en verkreeg van keizer Matthias, dien hy te Wenen bezocht, de inkomsten van 't vorstendom Grubenhagen. In 't jaar 1629 besliste hy de verschillen tusschen Christiaan den IV, koning van Denemarken, en de stadt Hamburg, en reisde in den name van het gansche huis Brunswyk en Luneburg naar 't hof van keizer Ferdinand den II. Wanneer in 't jaar 1634 hertog Frederik Ulrich, en twee jaren daar na Julius Ernst, zyn ouder broeder, zonder erfgenamen gestorven waren, erfde hy van dezen het Dannebergsche aandeel, van genen het her-

hertogdom Wolfenbuttel, dat hy echter toen niet kon in bezit nemen; doch in 't jaar 1642 wierdt hem de ſtadt Wolfenbuttel van de keizerlyken wederom ingeruimt, na dat hy zich deswegen met den aartshertog Leopold Willem, als keizerlyke generaal, vergeleken hadt; waar over deze hertog een zonderlinge blydſchap betoonde, en beval, den dag zyner intrede jaarlyks te vieren; by welke gelegenheit hy ook den laatſten der beroemde Klokken-daalders liet ſlaan. In 't jaar 1643 wierden de tot hier toe zwevende geſchillen met Hildesheim beſliſt. Voorts heeft Auguſtus zyn landt in een goeden ſtaat geſtelt, en zyne gewoonlyke reſidentie Wolfenbuttel verbetert, de bergwerken, zoutketens en molens herſtelt; en alzo hy een groot beminnaar der geleertheit was, richtte hy in 't jaar 1643 de Wolfenbuttelſche bibliotheek op, die hy reets in 't jaar 1614 te Hitzakker hadt begonnen te verzamelen; en die naderhandt wegens de menigte en zeldzaamheit van gedrukte en geſchrevene boeken eene der vermaartſte van geheel Duitſchlandt geworden is. In 't jaar 1650 wierden 'er reets tachtig duizent boeken getelt. In 't begin der XVIII eeuw wierdt het getal op hondert en zeſtien duizent boeken begroot. In 't jaar 1716 moeſt men wegens het overgrote getal van boeken een nieuw gebouw aanleggen, om ze alle naar behoren te plaatſen. Auguſtus hadt ondertuſſchen dezen uitnemenden ſchat niet tot een uiterlyke pracht vergadert, maar nam zelf de moeite, van verſcheide naamlyſten zo wel der autheuren, als ook der onderwerpen, waar van ze handelden, met zyn eigen handt, niet zonder vele moeite, op te ſtellen. Boven dien heeft hy verſcheide tractaten geſchreven. Hy ſtierf den 17 September 1666 in een hogen en roemwaardigen ouderdom, na dat hy in vyftig jaren herwaarts genen aanſtoot van eenige ziekte gehad hadde. Van zyne drie gemalinnen en kinderen kan 't Brunswykſche geſlachtregiſter nagezien worden. Martinus Gosky, een Brunswykſch geneesheer en dichter, heeft onder den name van *Vita & fama divi Augusti*, in 't jaar 1663 een boek in folio van lofdichten en diergelyke ſchriften, alle ter eere van dezen hertog opgeſtelt en vergadert, in 't licht gegeven, en des zelfs leven daar by gevoegt; waar uit dit bericht gehaalt is. Conringius heeft *de ſtatu Bibliothecæ Guelpherb.* een Latynſchen brief aan zekeren Boyneburg door den druk gemeen gemaakt. *Freher. Theatr.* 760.

AUGUSTUS. (DE MAANDT) Deze maandt hete eertyds *Sextilis*, of *zesde*, om dat ze die in rang was, toen Maart de eerſte maandt was. Naderhandt wierdt ze ter eere van *Cæſar Auguſtus* by volle Raadsbeſluit *Auguſtus* genoemt, om dat hy in deze maandt voor de eerſte maal burgermeeſter wierdt, drie malen triumpheerde, Egypten onder 't Romeinſche gebiedt bragt, en een einde van den burgerlyken oorlog maakte. Macrobius *Saturn. lib.* I, *cap.* 12. Karel de Grote noemde deze maandt *Arnmonath*, wegens den oogſt, die in 't out Saxiſch *Arne* genoemt wordt. De Duitſchers noemen ze *Auguſtmonath*, en de Nederlanders *Oogſtmaandt.* Zy ſtont by de Romeinen onder de beſcherminge van de Godinne *Ceres*, en heden by de Roomſchgezinden onder de hoede van den Apoſtel Bartholomæus. *N. Cauſſin Ephem. hiſt. pag.* 16.

AUGUSTUSBURG, een prachtig ſlot, nevens een ampt, in Meiſſen, op den Schellenberg, niet verre van Chemnitz gelegen. Keurvorſt Auguſtus heeft het zelve in 't jaar 1567 gebouwt, en naar zynen naam genoemt. Eertyds ſtondt daar ter plaatſe een out jagthuis. Het gebouw is vierkant, en zo ruim, dat aan elke zyde een geheel koninklyk hof zoude kunnen geherbergt worden: waarom keizer Maximiliaan de II gezegt zoude hebben, dat hy deze plaats zo bequaam vondt, dat keizers en koningen zich niet behoefden te ſchamen aldaar hun verblyf te nemen. De rivier Tzſchopa loopt 'er beneden voorby. Het naaſtgelegen berg-ſtedeke Schellenberg wordt ook gemeenlyk AUGUSTUSBURG genaamt. *Peccenſtein Theatr. Sax.*

AUGUSTUSBURG, een ſlot op 't eilandt Alſen, gebouwt van Erneſtus Guntherus, derden zoon van hertog Alexander van Sunderburg, die het tot zynen ſetel verkoor. Deze was het hoofdt der Holſtein-Sonderburg-Auguſtusburgſche linie. Zie HOLSTEIN.

AUGUSTYNER ORDE, eene vermaarde orde van monniken, wordt gezegt reets in de V eeuw van Auguſtinus, biſſchop van Hippon in Afrika, ingeſtelt te zyn. Want wanneer deze voor de monniken te Hippon, die toen gene orde hadden, maar enkel een eenzaam leven leidden, buiten de ſtadt op een byzondere plaats woonden, en onder de onderwyzing van Auguſtinus zich in de Godgeleertheit oeffenden, een zeker boek, *de opere Monachorum*, ſchreef, en hen zekere regelen, waar naar ze te leven hadden, voorſchreef, zo hebben zich zommigen na de doodt van Auguſtinus in 't jaar 430 naar de woeſtyne begeven, levende naar den voornoemden regel, en verkiezende een byzonder gewaadt, namentlyk een zwarten mantel over een wit kleedt. Deze noemden zich Auguſtynen. Paus Alexander de IV heeft die orde in 't jaar 1256 wederom eenigzins vernieuwt. Doch ze is in volgende tyden in verſcheide ſoorten verdeelt; invoegen thans de Auguſtyner-Eremyten, de Auguſtynen van S. Brigitta, en de Barvoeter Auguſtynen bekent zyn. *Poſſidius in vita S. Auguſt. Baron. A. C.* 382. *Spondan. A. C.* 1256. *Rainaldus Annal. Mæmburnus invent. Canonic. regul. Jacob de Bergamo in Chr. Maurolicus in Mar. Ocean. relig. Miræus Orig. ord. relig. Joſeph. Pamphil. Elſius. Thomas Gratiani. Athanaſ. de S. Agnes. Petrus de S. Helena. du Molinet. P. Auguſtin. Lubin.*

AUHADI MARAGAH, een Perſiaanſch dichter, dus genaamt, of liever bygenaamt wegens de naauwe vereeniging tuſſchen hem en den *Scheikh* of den hoogwaarden leeraar *Auhadeddin Kermani*, een der vermaartſte mannen van zynen tydt, zo wegens zyne geleertheit, als voorbeeldig leven. Hy was een leerling van Schehabeddin Omar Schaharvardi, een ander Scheikh van aanzien, die de gewoonte hadde, van dagelyks na 't avondgebedt den gehelen Alkoran te lezen. Hy was by den Kalif Moſtanſer in groot aanzien, hoewel hy een ſchimpdicht op hem gemaakt heeft. Onze dichter ſtelde zich de vermaartſte dichteren ter navolginge voor, voornamentlyk de ſchryveren van het geeſtelyke leven; en hy vertaalde in de Perſiaanſche tale een werk, van den voornoemden Scheikh opgeſtelt, onder den name van *Giám Giam*, behelzende het fyne der Muſulmanſche Godgeleertheit. Auhadi maakte ook een dichtkundige *Divan* van tien duizent vaarzen, behalven verſcheide brieven, geſchreven aan Dhiaeddin Joſeph. Zyne werken worden zeer geprezen van Affeddin, zone van Naziceddin Thouſi, die in ſtaat was om 'er van te oordeelen. De overzetting van *Giám Giam* maakte hy in den tydt van een maandt, en zyne vrienden, onder welke zommigen afſchryvers van boeken waren, kochten ze hem tot een hogen prys af. Argoun Khan, keizer der Mogoliſtanen of Tartaren, beweees hem veel eere en weldaden, na dat hy zeſtig jaren in de uiterſte armoede geleeft hadt, en vooraleer hy eenig geldt voor zyne werken ontfing. Gazan Khan, zoon en opvolger van Argoun Khan, betoonde hem de zelve genegenheit; en onder de regering van dezen ſtierf Auhadi te Iſpahan in 't 697 jaar der Hegire, alwaar zyn graf tot op den huidigen dag in achting gehouden wordt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

AUKLANDT, en BISHOPS AUKLANDT, *Auklandia*, een vlek van Noorder Engelandt, in 't graafſchap van Durham, negen mylen van de ſtadt van dien naam gelegen. *Baudrand.*

AULAGAS, een meir van Zuider-Amerika, in Peru. Men noemt het ook *het meir van Paria*; en het is naby de provincie de los Charcas gelegen.

AULBONE, eene kleine ſtadt met een ſlot in 't Bernſche landt van Vaud, aan de rivier Aleman, welke den tytel van eene vrye heerlykheit gevoert heeft. Zy heeft eertyds toebehoort aan den beroemden Tavernier, en naderhandt aan Mr. du Quesne, doch is eindelyk aan het Kanton Bern verkocht, en tot eene Bailluage gemaakt.

AULCESTER, *Aulceſtria*, *Alceſtria*, een vlek van Engelandt aan de rivier de Trow, in het graafſchap Warwyk, tuſſchen de ſtadt van dien naam en die van Worceſter. *Baudrand.*

AULDBY, *Vetus habitatio*, een vlek van Engelandt aan de rivier de Darbent, in 't graafſchap van Jork, tuſſchen de ſtadt van dien naam, en die van Hull. Men gelooft, dat Auldby het oude *Derventio* is, eene ſtadt der Briganten. *Baudrand.*

AULEN. Zie AALEN.

AULENDORFF, eene ſtadt in Zwaben, naby Buchau gelegen. Zy behoort aan het graaflyke geſlacht van Konigseck.

AULERGEN, of AULERCEN, *Aulerci*, volkeren van het oude Gaule, welke men in driën verdeelde; namelyk *Aulerci Cenomani*, *Diablantes*, & *Eburovices*, die van Mans, die van Perche, en van het bisdom van Evreux. Titus Livius ſpreekt van de Aulercen als van een eenig volk. Cæſar neemt hen ook zomtyds voor een eenig volk, maar zy zyn naderhandt in driën verdeelt. *Titus Livius lib.* V. *Cæſar de bello Gall. Briet Geogr. Sanſon Carte de l'anc. Gaule.*

AULETES. Zie PTOLOMEUS de XII.

AULIS, eene ſtadt in Beotië, aan de zee-engte van Negropontus, tegen over de ſtadt Chalcis in Negropontus, met welke zy eertyds door eene brug vaſt gehecht was. Zy is beroemt wegens hare voortreffelyke en ruime haven, die de zamelplaats was van Agamemnon en de andere krygshoofden der Grieken met hunne vloot, wanneer zy Troje zouden gaan belegeren. *Homer. Virgil. Strabo. Plinius.*

AULNAY, *Alnia*, een vlek van Vrankryk, gelegen in Poitou, aan de grenſpalen van Xaintonge, vier mylen van S. Jan d'Angely ten Ooſten, en omtrent acht mylen bezuiden Niort. Men houdt Aulnay voor het *Aunedonacum* der ouden. *Baudrand.*

AULNAY, *Atnetum*, een dorp met eene abdy in het landſchap Beſſin in Normandië, eene provincie van Vrankryk. *Baudrand.*

AULNE, *Alna*, een dorp met eene abdy in het landt van Luik aan de Sambre, eene myl beneden het ſteedtje Thuin. In de Levens der Heiligen wordt daar van gewag gemaakt. *Baudrand.*

AULNOI, (MARIA CATHARINA DE TWEELING VAN BERNEVILLE, gravinne van) is bekent door hare ſchriften. Zy was getrouwt met François de la Motte, graaf van Aulnoi. Zy ſturf, weduwe zynde van den graaf, in de maandt January des jaars 1705. Hare moeder, die in haar tweede huwelyk hertrouwt was met den marquis van Gadaigne, ſturf te Madridt, daar zy een aanmerkelyk jaargeldt genoot, dat koning Karel de II haar gegeven hadde, voor eenen dienſt, dien zy gedaan hadde aan den ſtaat, terwyl zy te Rome was. Philippus de V liet haar dit jaargeldt behouden. Het eerſte werk, dat de gravinne van Aulnoi uitgaf, was genoemt *Vojage d'Eſpagne.* Zy was de eerſte gemalinne van koning Karel den II derwaarts gevolgt. Hare andere werken zyn: *Memoires de la Cour d'Eſpagne*, welke drie maal in Vrankryk gedrukt zyn, en eens in Hollandt; *Memoires de la Cour d'Angleterre*; *Hippolite, Comte de Duglas*; *Hiſtoire de Jean de Bourbon, Prince de Carency*; *le Comte de Warvik.* Dat zo vele kleine Romannen zyn, die men met vermaak gelezen heeft. Zy heeft ook verſcheide *Contes des Fées* uitgegeven, en eene *Paraphraſe ſur le Miſere.* Zy heeft vier dochters nagelaten. *Bayle Dict. Crit.*

AULOT, eene kleine stadt of vlek van Catalonië in de Viguerie van Campredon, aan de rivier de Fluvia, benoorden de stadt Vich gelegen. Deze plaats hadde eertyds een bisdom. In haar gebiedt zyn de 12 zogenaamde luchtfonteinen, of zekere plaatsen in de aarde, uit welke onophoudelyk een kleine windt voortkomt; die in den wintertydt warm, doch in den zomer zo kout is, dat men den zelven niet verdragen kan. De inwoonders bedienen zich van dit middel, om in de grote hitte hunnen wyn en hun water koel te maken. *Colmenar delic. de l'Espagne p.* 623.

AULPS. Zie AUPS.

AULUS GELLIUS. Zie GELLIUS.

AULUS LICINIUS ARCHIAS. Zie ARCHIAS.

AULUS POSTHUMIUS. Zie POSTHUMIUS.

AULUS SABINUS. Zie SABINUS.

AULUS SURENUS. Zie SURENUS.

AULUS is een naam, die aan verscheide doorluchtige Romeinen gemeen is geweest, welkers artykels op hunne bekentste namen gezocht moeten worden, gelyk in de voorgaande voorbeelden is aangewezen.

AUMA, een stedeke en ampt in Voigtlandt, tusschen Gera en Schlaits, behorende tot de Saxenzeitsche landen.

AUMALE aan de Bresse, *Albamala*, eene kleine stadt van Vrankryk in Normandië, met den tytel van een hertogdom. Zy heeft eertyds hare byzondere graven gehad. HENRIK, gezegt *Stephanus*, graaf van Troyes, van Meaux, twede zoon van Eudes den II, graaf van Champagne, liet na EUDES, of EUDONUS, die graaf van Aumale wierdt door zyne gemalinne, die van eene moeder geboren was met WILHEM den bastaardt, hertog van Normandië, en koning van Engelandt. Uit dit huwelyk wierdt geboren STEPHANUS, vader van WILHEM, wiens eenige dochter het graafschap van Aumale bragt aan een anderen WILHEM van Magneville, die in den jare 1179 leefde. Dit graafschap quam sedert aan het huis van Ponthieu. MARIA, de dochter van Wilhem den II van dien naam, graaf van Ponthieu, en van Alix van Vrankryk, dochter van Lodewyk den VII, trouwde met SIMON van Dammartin, tweden zoon van Alberik den II, en hy nam den tytel van graaf van Aumale en Ponthieu aan. Hy stierf in den jare 1239. In den jare 1340 trouwde BLANCHE van Ponthieu, gravinne van Aumale, outste dochter en erfgename van JAN, graaf van Aumale, en van Catharina van Artois, met JAN den V van dien naam, graaf van Harcour, dien koning Johannes het hoofdt deedt afhouwen te Rouaan in den jare 1355. Zy lieten verscheide kinderen na, onder anderen JAN den VI, vader van JAN den VII, die in den jare 1389 trouwde met Maria, dochter van Petrus den II, graaf van Alençon, en teelde by haar JAN den VIII, graaf van Aumale, die sneuvelde in den slag van Verneuil den 17 Augustus des jaars 1424, zonder nakomelingen; MARIA, die het graafschap van Aumale bragt aan het huis van Lotheringen, enz. Maria van Harcour trouwde in den jare 1417 met ANTONY van Lotheringen, graaf van Vaudemont, vader van FERRUS den II, die naliet RENATUS den II. Deze, die in den jare 1508 sturf, gaf het graafschap van Aumale aan CLAUDIUS, zyn tweden zoon, hertog van Guise, enz. Die by Antonetta van Bourbon FRANÇOIS teelde. Koning Hendrik de II maakte in den jare 1547 het graafschap van Aumale tot een hertogdom ten voordeele van dezen laatsten, die sedert hertog was van Guise; maar hy stont dit hertogdom af aan zynen broeder CLAUDIUS van Lotheringen, die hertog van Aumale wierdt, pair en groot-jagermeester van Vrankryk, ridder van de orde des konings, kolonel generaal van de ligte ruitery, en luitenant generaal van Normandië. Deze, die den 1 Augustus des jaars 1526 geboren was, gaf in verscheide gelegenheden blyken van zyne dapperheit. Hy bevondt zich in den jare 1551 in het beleg van Lans en van Ulpiano in Italië; en in het volgende jaar wierdt hy gequetst en gevangen door den marquis van Brandenburg in een gevecht naby Mets. Naderhandt bevondt hy zich in 't beleg en de verovering van Mariënburg; in den veldslag van Renti, in den jare 1547; in 't beleg van Valence in Italië, in den jare 1557; en in 't volgende jaar by de verovering van Calais. In den jare 1561 verbeeldde hy den graaf van Champagne by de zalving van koning Karel den IX. Hy gaf naderhandt nieuwe blyken van zyne dapperheit in de veldslagen van Dreux, van S. Denys, en van Moncontour. Hy sneuvelde door een kanonschoot in de loopgraven in het beleg van la Rochelle den 14 May des jaars 1573. Hy was den 1 Augustus des jaars 1547 getrouwt met Louisa van Brezé, vrouwe van Anet, twede dochter en erfgename van Lodewyk van Brezé, graaf van Maulevrier en van Diana van Pojtiers, hertoginne van Valentinois, en hy hadde daar by HENRIK, graaf van St. Valier, jong gestorven in den jare 1559; KAREL, van wien in 't vervolg gesproken wordt; ANTONY, jong gesturven; CLAUDIUS, ridder van Maltha en abt van Bec, die den 3 January des jaars 1591 sneuvelde, willende St. Denys overrompelen voor de Ligue; KAREL, jong gesturven in den jare 1568; CATHARINA, derde gemalinne van Nicolaas van Lotheringen, graaf van Vaudemont en hertog van Mercoeur; MAGDALENA, jong gestorven; DIANA, gemalinne van François van Luxenburg, hertog van Pinei, enz; LOUÏSA, abdisse van N. D. van Soissons, gesturven den 24 Augustus des jaars 1643, in den ouderdom van 83 jaren; en MARIA, abdisse van Chelles, gesturven in den jare 1627. KAREL van Lotheringen, hertog van Aumale, twede zoon van Claudius, geboren den 25 January des jaars 1555, was pair, groot-jagermeester van Vrankryk, en gouverneur van Picardië. Hy verbeeldde in den jare 1575 den graaf van Vlaanderen by de zalving van koning Henrik den III, en hy wierdt ridder van den H. Geest den 1 January des jaars 1579. Hy hadt alreets in verscheide gelegenheden de wapenen gedragen. Hy bevondt zich in den jare 1587 by het aantasten van Vimory, en begaf zich naderhandt aan de zyde van de Ligue. Hy belegerde Senlis, maar wierdt genoodzaakt den 17 May des jaars 1589 af te trekken. Hy diende sedert in het beleg van Diepe, in het gevecht van Arques, in den slag van Ivri, daar hy de slinker vleugel geboodt, in den jare 1590, en hy deedt den koning de belegeringen van Parys en van Rouaan opbreken. Na het sluiten van den vrede niet wel voldaan zynde, begaf hy zich aan de zyde van Spanje, en sturf in de Nederlanden omtrent den jare 1619, of 1620. Deze hertog was den 10 November des jaars 1576 getrouwt met Maria van Lotheringen, dochter van Renatus, marquis van Elbeuf; en hadt by haar KAREL, HENRIK, en MAGDALENA, ongetrouwt gesturven; en ANNA, den 14 April des jaars 1618 getrouwt met Henrik van Savoje, den I van dien naam, hertog van Nemours, van wien elders gesproken wordt.

AUMIGNON, (DE) *Aumignona*, *Dalmanio*, eene rivier van Vermandois in Picardië. Zy bespoit het vlek Vermand, en ontlast zich in de Somme, omtrent eene myl boven Peronne. *Baudrand.*

AUMONT, een edel doorluchtig geslacht in Vrankryk. De abdy van Ressons van de orde van Premontré in 't bisdom van Rouaan erkent de heren van Aumont voor hare stichters. Men ziet aldaar hun graf. Johannes, abt van Ressons, leefde in den jare 1150, het welke getuigt dat deze abdy van de outsten is. Het zekerste vervolg der heren van Aumont wordt genomen sedert JOHANNES den I, die in den jare 1248 leefde. Hy liet na JOHANNES den II, die in den jare 1300 sturf, en vader was van Renatus en van JOHANNES den III. Deze laatste liet verscheide kinderen na, en onder anderen PETRUS den I, heer van Aumont, van Bertecourt, enz. ridder, raadsheer, en kamerling der koningen Johannes en Karel den V. Hy verhief den luister van zyn huis, en sturf in den jare 1381. Hy hadt verscheide kinderen by Johanna du Delouge, zyne gemalinne, gesturven in den jare 1364. PETRUS de II, *Hutinus* genoemt, de twede van zyne zonen, plantte het geslacht voort. Hy was standerddrager van Vrankryk, en sturf op een woensdag den 13 Mart des jaars 1413, na dat hy veertig jaren in den oorlog gedient hadde, gelyk de monnik van S. Denys, schryver van het leven van Karel den V, verzekert *lib.* XXXIV, *cap.* 1. Men ziet het graf van dezen heer van Aumont in 't midden van het choor van de abdy van Ressons, daar zyne doodt qualyk aangetekent staat op vrydag den 3 April des jaars 1408. Hy was driemaal getrouwt; I, met Margareta van Beauvais; II, met Johanna van Chatillon; en ten III met Johanna van Mellon, aan welke haar broeder Wilhem gaf de landen van Chappes, van Clery, enz; en liet kinderen na van de twee laatsten. JOHANNES den IV, gezegt *Hutinus*, liet na by Yolanta van Chateauvillain IACOBUS, raadsheer en kamerling van Philippus den goeden, hertog van Bourgondië, die hem het gouvernement van Chatillon gaf, tot erkentenisse van de grote diensten, die hy hem gedaan hadde. Iacobus van Aumont keerde sedert wederom tot de gehoorzaamheit, die hy schuldig was aan koning Karel den VII, die door opene brieven, gegeven te Laon in den jare 1450, hem eene algemeene vergiffenis toestont wegens het beoorlogen van den hertog van Lotheringen. Deze heer van Aumont hadde by Catharina van Estrabonne Frederik, die nakomelingen heeft nagelaten; Blanche, getrouwt met François van Rochechouart, en IOHANNES den V, heer van Aumont, van Couches, van Estrabonne, enz. Deze was de outste der kinderen van Iacobus van Aumont, en was in grote gunst by de koningen Lodewyk den XII, en François den I, die hy met vrucht gedient hadde in verscheide gelegenheden. Hy was luitenant generaal van het gouvernement van Bourgonje in den jare 1498, en liet na by Françoisa van Maillé, vrouwe van Chateauroux, enz, PETRUS den III, ridder van de orde van S. Michiel, edelman van de kamer des konings Henrik den II, enz. Deze trouwde met Françoisa van Sully, vrouwe van Cors, en naderhandt in zyn tweede huwelyk met Anna de la Beaume, dochter van Marcus graaf van Montreuil. Hy hadt by zyne eerste gemalinne IOHANNES den VI, maarschalk van Vrankryk, van wien in het volgende artykel gesproken wordt. Deze was tweemaal getrouwt; I, met Antonette Chabot, dochter van Philippus, admiraal van Vrankryk; II, met Françoisa Robertet, dochter van Florimond, baron van Alluye, enz, secretaris van staat. Zyne kinderen waren, RENATUS van Aumont, gewoon edelman van de kamer des konings, ongetrouwt gesturven in den jare 1586; ANTONY, ridder van de ordens des konings, gouverneur van Boulogne en van het Boulonnois, gesturven te Parys den 13 April des jaars 1635, in den ouderdom van 73 jaren, zonder kinderen na te laten by Catharina Huraut Chiverni, en naderhandt by Louisa Isabella van Angennes-Mainnon; JACOBUS, van wien hier na gesproken wordt; FRANCOISA, gemalin van Renatus van Rochebaron, graaf van Brezé, enz, die tot zyn erfgenaam maakte ANTONY van Aumont, marquis van Villequier, onder voorwaarde, dat hy den naam en de wapens van Rochebaron zoude voeren; MARIA, ongetrouwt gesturven; en eene andere dochter van den zelfden naam, gemalin van François van Chalançon. JACOBUS de II, derde zoon van den maarschalk, plantte de nakomelingschap voort, en was gewoon edelman van de kamer des konings, en prevoost van Parys in den jare 1594. Hy trouwde met Charlotta Catharina van Villequier, en hadde by haar CESAR, gezegt den marquis van Aumont, gouverneur van Turenne, gesturven te Parys den 20 April des jaars 1661, geteelt hebbende by Maria Amelot-de-Carneton, zyne twede gemalinne; ANTONY, van wien hier na; ROGERUS, bisschop van Avranches, gesturven te Parys den 25 Maart des jaars 1653; (Zie AVRANCHES) KAREL, luitenant generaal van de legers des konings in Duitschlandt, gesturven te S. Piers aan eene wonde,

wonde, die hy ontfing in het beleg van Landau den 5 October des jaars 1644, zonder kinderen na te laten van Margareta Huraut Chiverni, zyne gemalinne; en JACOBUS EMANUEL, heer van Aubini en van la Faye, die twee dochters naliet. ANTONY van Aumont en van Rochebaron, hertog, pair en maarschalk van Vrankryk, van wien hier na gesproken wordt, hadt verscheide kinderen by Catharina Scarron, zyne gemalinne. De outste was LODEWYK MARIA van Aumont, hertog en pair van Vrankryk, marquis van Villequier, enz, eerste edelman van de kamer des konings, gouverneur van Boulogne en van het Boulonnois. Hy trouwde den 21 November des jaars 1660 met Magdalena Fare le Tellier, gestorven den 22 Juny des jaars 1668. In den jare 1669 trouwde hy ten tweeden male met Françoisa Angelica van la Mothe-Houdancour, dochter en erfgename van Philippus, maarschalk van Vrankryk, en hadde kinderen by beide. *Davila hist. lib.* IX. *Thuan. & Matth. hist. Godefroi & le P. Anselme officiers de la Couronne.*

AUMONT, (JOHANNES VAN) maarschalk van Vrankryk, een der grootste krygshoofden van zynen tydt, was graaf van Chateauroux, baron van Estrabonne, van Chappes, enz, ridder van de ordens des konings, en luitenant generaal van zyne legers in Bourgonje en Bretagne. Hy was een zoon van Petrus den III van dien naam, heer van Aumont, en van Françoisa van Sully, als hier voor gezegt is. Hy droeg van zyne jeugdt af de wapenen in den dienst des konings, en volgde den maarschalk van Brissac in Italië, kapitein zynde van een ruiterbende. In den jare 1557 wierdt hy gequetst in den slag van S. Quentin, en aldaar gevangen. In het volgende jaar vondt hy zich by de veroveringe van Calais, en vervolgens in de veldslagen van Dreux, van Moncontour, en van S. Denys, in het beleg van la Rochelle, en in verscheide andere gelegenheden, daar hy zynen persoon wel deedt gelden. Koning Henrik de III zo vele diensten willende belonen, maakte hem ridder van de orde van den H. Geest den 1 January des jaars 1579, en vervolgens maarschalk van Vrankryk den 23 December daar aan volgende. Na de doodt van dezen prins begaf hy zich by Henrik den Groten, die hem het gouvernement gaf van Champagne. Vervolgens bragt hy den koning onderstandt toe voor Diepe, en diende hem met veel vrucht in den slag van Ivri en elders, en boven al in het Bourbonnois tegen den hertog van Nemours. Ondertusschen, met het gouvernement van Bretagne voorzien zynde, onderwierp hy aldaar verscheide plaatsen. Hy belegerde het kasteel van Comper, vier mylen van Rennes; en ontfing aldaar een musquetschoot, die hem de twee pypen van de arm brak, waar door hy sturf den 19 Augustus des jaars 1595 in den ouderdom van 73 jaren. Van zyne gemalinne en van zyne kinderen is in het voorgaande artykel gesproken.

AUMONT en van Estrabonne, (ANTONY VAN) pair en maarschalk van Vrankryk, was hertog van Aumont, marquis van Iles, enz ridder van de ordens des konings, kapitein van zyne lyfwacht, gouverneur en lieutenant generaal van Parys, van Boulogne en van het Boulonnois. Hy was de twede zoon van Jacobus van Aumont, en van Charlotta van Villequier, en kleinzoon van Johannes, maarschalk van Vrankryk. Men voedde hem op aan het hof van koning Lodewyk den XIII, en hy begon de wapenen te dragen onder den heer van Chappes zynen broeder. Hy diende in het beleg van Montauban, in den jare 1621. Hy wierdt gequetst in het gevecht op het eiland Ré, in den jare 1627. Hy bevondt zich in den jare 1628 in het beleg van la Rochelle, en in 't volgende jaar by het aantasten van de pas van Suza. De koning verkoos hem in den jare 1632 tot kapitein van zyne lyfwacht, maakte hem ridder van den H. Geest in den jare 1633, en gouverneur van Boulogne in den jare 1635. Hy versloeg in den jare 1637 zeven hondert Spanjaarden naby Monthulin; hy diende in de belegeringen van Hesdin, Arras, en Aire, en in den overtocht van de rivier Colme den 19 Juny des jaars 1645. Hy was in 't vervolg lieutenant generaal van de legers des konings, en bevondt zich by de verovering van Kortryk, Mardyk, Duinkerke, Lens, en Condé, in 't gevecht van Estaires in den jare 1647, in den slag van Lens in den jare 1648, en by de overtocht van de Schelde in den jare 1649. In 't jaar 1650 hadt hy het bevel van de regter vleugel in den slag van Retel, en de koning gaf hem na dit vermaarde treffen den maarschalksstaf van Vrankryk op den 5 January des jaars 1651. Hy deedt naderhandt noch grote diensten. In den jare 1662 wierdt hy gouverneur gemaakt van Parys, en in den jare 1665 hertog en pair van Vrankryk. Hy volgde den koning in den veldtocht van Vlaanderen in den jare 1667, en sturf op zyne wederkomst te Parys van eene beroerte den 11 January des jaars 1669, in den ouderdom van 68 jaren.

AUN, of AOUN, *Abou Aun Abdallah Ben Aun Ben Arthaban Al-Basri*, een vermaart man onder de Musulmannen, die geboortig was van de stadt Bassora, en vrygemaakt was. Men sprak voor hem veel van de gematigtheit van *Ben Sirin*; maar hy wischte de zelve uit, en deedt die t'eenemaal vergeten. Men zegt, dat hy zo verre meester was van zyne tong, dat hem nooit eenig woordt te onpasse ontflipte, en dat hy zich nooit zo verre liet vervoeren om eenig scheldwoordt te spreken, zelfs tegen eenen slaaf. *Auzai* zeide ook, dat Sofian en hy gestorven zynde, alle menschen malkander gelyk geworden waren, ter oorzake van de grote hoedanigheden, welke deze twee persone bezaten boven de anderen. Zyne gewoonte was nooit de *Cadariërs* te groeten, lieden die de besluiten Gods en de predestinatie loochenden. Hy sturf in het 150 jaar van de Hegire, in den ouderdom van 85 jaren, onder het Kaliffschap van Almanzor. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AUNEAU, eene kleine Fransche stadt in Beausse, 14 mylen van Parys, en 4 van Chartres. Zy is vermaard door de nederlaag, welke de Duitsche ruitery en het Zwitsersche voetvolk in den jare 1587 op den 4 November aldaar leedt van Henrik van Lotheringen, den I van dien naam, hertog van Guise, wanneer zy koning Henrik van Navarre te hulp trokken. *Chytraus Chron. lib.* XXVIII.

AUNEDDIN, bynaam van *Abou Modhaffer Jahia Ben Mohammed al Vezir.* Hy is schryver van eene uitlegging over de Logica van *Ben Sakith*, genoemt *Eslah al Manthek*, en van een dichtstuk over de schryfkunst, genoemt *Argiouzat fil Khath. Herbelot Bibl. Orient.*

AUNHAIR, gemeenlyk *S. Aunarius*, zoon van Pastor en van Ragnoara, was van een ryk, edel en aanzienlyk geslachte in de stadt Orleans. Hy volgde eenige jaren het hof in 't paleis van Gontran, koning van Bourgonje: maar hy verliet het zelve daar na, verbondt zich in het kleikschap, en begaf zich onder de tucht van Siagrius, bisschop van Autun. Hy wierdt tot bisschop van Auxerre verkoren in den jare 571, na de doodt van Etherius, en ondertekende in die waardigheit het IV Concilie van Parys, in den jare 573. Hy woonde ook de Concilien by, welke Gontran in zyne staten deedt vergaderen, in de jaren 583, en 585. Hy hieldt in 't jaar 586 een Synode te Auxerre, alwaar hy regelen maakte, die goetgekeurt wierden. Hy hadt deel in het stillen der beroertens van Poitiers, verwekt in den jare 589; en sturf den 25 September des jaars 605. *Greg. Turon. lib.* IX. *Vit. Apud Labæum. Bibl. Manuscr. Le Cointe. Baillet vies des saints 25 Septemb.*

AUNIS, of 't LANDT VAN AUNIS, *Alnensis, Alnetensis*, of *Almensus tractus*, een klein landschap van Vrankryk in Xaintonje, dat niet meer dan tien mylen lang en breed is; maar zeer vruchtbaar en wel bevolkt. La Rochelle is daar van de hoofdstadt. Daar in zyn ook Marans, Benon, Chastelaillon, enz.

AUNOY, eene kleine landstreek in L'Isle de France; men weet de bepaling van het zelve niet meer. Het is omtrent Livry, Bois le-Vicomte, en Claye tusschen Parys en Meaux. Men maakt 'er geen gewag van, volgens Baudrand, dan in zekere tytels: maar daar is geene plaats van aanmerkenswaardigheit.

AUPS, of AULPS, eene stadt van Vrankryk in Provence, in het bisdom van Frejus. Zy wordt in de oude opschriften genoemt *Alpes*, *Alpium urbs*, en *Castrum de Alphis* of *de Alpibus*. Men gelooft dat deze naam haar gegeven is naar de Alpes, die zich naby deze stadt beginnen te verheffen. Aldaar is eene Bailluage en eene Collegiale kerk, die eertyds te Valmoissne was. Petrus van Aups, dien de schryvers van de XIII eeuw genoemt hebben van Alphis, en *de Alpibus*, maakte zich gedurende de kruistochten in het Oosten vermaart. Het is waarschynlyk dat hy van het huis van Blacas was. *Bouche Chorog. de Provence l. IV. Du Cange hist. de Constan.*

AURACH, of URACH, een stadt en ampt in het hertogdom Wurtenberg, aan de river Erms, 2 mylen van Tubingen. Zy legt tusschen twee bergen, en is middelmatig. In de stadt is een slot, en daar beneven op den berg legt noch een ander *Hohen-Aurach* genoemt, dat eene bergvesting is. In den jare 1635 namen de keizerschen het in, doch moesten het in 't jaar 1649 wederom aan den hertog overleveren. Men maakt hier omtrent zeer goet lynwaat, dat de inwoners in grote menigte verzenden, en goeden handel daar mede dryven. Voor dezen was het een graafschap, welkers bezitters erf-jagermeesters van het Roomsche Ryk waren: waarom zy ook in hun wapen op den helm een jachthoorn voerden, waar van de hertogen van Wurtenberg zich noch in het hunne bedienen. Men zegt dat het op die wyze aan Wurtenberg gekomen zoude zyn, dat Berchtold de I, hertog van Zähringen, als hy tegen Philippus in den jare 1199 tot tegen-keizer verkoren wierdt, en derhalven veel gelds te koste moest leggen, zyne beide kleinzonen Conraad en Berchtold, welke Eginus, graaf van Urach, by zyne dochter Agnes geteelt hadde, tot verzekering te Keulen liet. Wanneer zy echter naderhandt niet gelost wierden, namen zy van Eberhard van Wurtenberg veel gelds tot hun rantsoen op, waar voor Berchtold hem naderhandt zyn gedeelte van het graafschap Urach afstont. Doch Conraad de II zoude zyn gedeelte aan het predikers klooster te Eslingen vermaakt hebben, waar mede het Eberhard tegen goederen en renten in Ulbach verruilt, en aan zich gebragt zoude hebben. Daar tegen willen anderen beweeren, dat Aurach door het huwelyk van Agnes, zuster van Berchtold den V, hertog van Zähringen, en weduwe van den graaf Eginus van Aurach, aan graaf Eberhard den I van Wurtenberg gekomen zoude zyn; het welke men wil dat geschied is tusschen de jaren 1250 en 1260. Waar uit volgt dat Conraad en Berchtold de laatsten van hunnen stam geweest moeten zyn. Deze laatste is ook mogelyk de zelfde, dien Crusius tot abt van Salmansweiler maakt, ten tyde van keizer Frederik den II, en die in den jare 1241 gestorven zoude zyn. By Aurach is ook een out klooster *de Parthaus* genoemt, het welk graaf Lodewyk de oude in den jare 1250 stichtte, het welke daar door beroemt is, dat de vryheer Hans Ungenade zyne drukkery van Wendische boeken daar in gehad heeft. Het stift van S. Amandus heeft graaf Eberhard de oude aldaar in den jare 1478 opgericht, die het naderhandt naar Herrenberg verlegt heeft. Als Lodewyk en Ulrich, de zonen van Eberhard den jongen, met malkander deelden, bequam de eerste, als de oudste, het landt boven de Steig, benevens Mumpelgard, en hield zyn hof te Aurach; doch Ulrich bequam het landt beneden de Steig, en hield zyn verblyf te Stutgardt. Naderhandt is Aurach zo lang de hofstadt gebleven, tot dat het gansche Wurtenberger

berger landt wederom te zamen gevoegt is. *Cruf. Paralip. p.* 23. *Ephimer. hift. Wurtenb. p.* 304. 395.

AURAI, (*Khalil*) is schryver van het boek, genoemt, *Befcharat almahhoub fi tekfir al dhonoub. De goede tyding, geboodfchapt aan den vriendt, wegens de verzoening van zyne gebreken* Zynde eene aanmaning tot de boetvaardigheit. *Herbelot Biblioth. Orient.*

AURAIS, *Mons Aurafius*, van ouds *Audus*, een berg van Barbaryë in Africa, in het koninkryk van Tunis, naby de kuft. *Baudrand.*

AURAS, een open fteedtje met een flot, zynde een koninklyk burgleen in Neder-Silefië, legt aan de Oder, drie mylen beneden Breslau, en heeft van oude tyden aan de Breslaufche hertogen toebehoort, tot dat Henrik de V, de Vette, om uit zyne gevangeniffe ontflagen te worden, in den jare 1294 deze plaats, die toen Urats genoemt wierdt, aan de hertogen van Glogau afftont. Doch hertog Henrik de VI heeft de zelve in den jare 1315 weder bekomen, en wanneer de zelve in den jare 1335 zonder mannelyke erfgenamen ftierf, is zy aan de koningen van Bohemen vervallen, van welken Chriftopher van Skopp de zelve aan zich bragt, en het flot aldaar van nieuw aan begon te bouwen; van wien het naderhandt wederom aan de hertogen van Oels gekomen is, en heeft de laatfte hertog Conradus Albus de II, wanneer hy in den jare 1489 zyne andere heerlykheden verloren hadde, op het flot alhier zyn verblyf genomen, het welke na zyn affterven in den jare 1492 wederom aan den koning van Bohemen, in volgende tyden aan verfcheiden anderen, en in den jare 1699 ook wel aan den hertog Chriftiaan Ulrich van Wurtenberg-Oels gekomen is, doch maar voor weinige jaren.

AURASIUS, aartsbiffchop van Toledo in Spanje omtrent den jare 610. Hy heeft gebloeit onder de regeering van Viterik, van Gundomar, en van Sifebut, koningen der Vifigotthen, volgens S. Ildefonfus. Hy was een prelaat van grote Godvruchtigheit, die verfcheide verhandelingen fchreef, tot verdediging van het gelove, en tot vertroofting van zyne kudde, die hy omtrent 12 jaren beftierde. *S. Ildefonfus de fcript. Eccl. c.* 5.

AURATUS, (JOANNES) volgens de getuigeniffe van den heer van St. Martha de prins der dichteren, geboren in Vrankryk, maar in de ongelukkige lantftreek van Limofin, even als Hefiodus, dien Beotië voortgebragt heeft. Hy leide de oude dichters met zulk een behendigheit uit voor de jeugt, dat uit zyne oeffenplaats, niet anders als uit eenen Helikon, ontelbare dichters voortgekomen zyn. Hy nu queelde zelfs Griekfche en Latynfche vaarzen, zo lang de jaren het hem toelieten, meefterlyk; en in de lierzangen volgde hy niet alleen Horatius, maar ftelde ook met ongemeene bevalligheit Latynfche gezangen op, naar de wyze van Pindarus, waar uit hy by alle volken een groten naam kreeg: en des te groter om dat hy doorgeleert, en zeer gaau in 't giffen, dagelyks den lof verdiende van een braaf oordeelkundigen. Maar als hy nu van leeraar was geworden koninklyk dichter, en het werk van voor te lezen hadt overgedragen aan zynen fchoonzoon Gulon, een man zeer ervaren in de Griekfche tale, en met het aangroejen zyner jaren echter niet afliet van fchryven, fcheen 'er zeker het oude vuur wat uit te gaan. Want geen boek quam 'er in de wereldt, of men zag 'er een gedicht voor ftaan van Auratus. Geen man die eenigzins van aanzien was ftorf 'er in Vrankryk, of hy wierdt beluid van Auratus. Dus kon het niet miffen of in zo groot eene meenigte van gelyke ftoffen vloeide zyn ader, fchoonze al niet heel en al verdroogde, vry wat mager en flaauwer. Ten lefte weder hertrouwende met een meisken van 19 jaren (omtrent welk ongelyk huwelyk hy de vryheit der dichteren voorwendde) ftorf hy in den ouderdom van 80 jaren, toen Henrik de derde toefchietende om het beroert Vrankryk te redden de Staten des ryks ten tweeden male te Blois deedt vergaderen. Muretus zet hem doorgaans zeer hoog: daar anderen hem voor een flegt poëet houden. Janus Doufa, zeker een man, die 'er wel van oordeelen kon, laat zyne echo op zyn vraag op deze wyze antwoorden:

Qualia fed cenfes, fenio defecta caduco,
Vulgavit vates qua Lemovix? EMO VIX.

Het is in Duitfch niet wel na te zeggen, maar men zal 'er echter iets van maken:

„ AURATUS hoog bejaard flaat op zyn lier geluit.
„ 'K verzoek dat gy den prys der vaarzen my beduit. DUIT.

Men zie verder *Menagiana T.* II. *p.* 195.

AURAY, eene kleine ftadt van Vrankryk in Bretagne, aan eene golf of een arm van de zee, de Morbihan genoemt, naby Vennes. Zy is vermaart door de overwinninge, welke Johannes de V, gezegt de dappere, hertog van Bretagne, graaf van Richemont en van Montfort, aldaar in den jare 1364 behaalde tegen Karel van Blois, die hem zyn recht tot het hertogdom betwiftte. Deze veldflag gelevert op den 29 September beflifte dit verfchil ten voordele van den eerften, die vreedig bezitter van dit landt wierdt, door het verdrag te Guerrande, gefloten op den 12 April des jaars 1365.

AURAZ en ZEB, *Aurafius*, *Aurafut*, *Zebes*, een gebergte van Barbaryë in Africa. Het is een gedeelte van den berg Atlas. Het ftrekt zich verre uit naar de grenzen van het landfchap van Conftantine en van Zeb, en voornamelyk in dat van Bugy. *Baudrand.*

AURBACH, een fraai Beyerfch fteedtje, naby den oorfpronk van de Vils, tuffchen Neurenberg en Eger in 't bisdom Bamberg gelegen, en tot het opper-Paltfifche rentampt Amberg behorende. Het heeft zyn eigen landgericht, en zoude voor ruim 300 jaren door eenen biffchop van Bamberg gebouwt zyn. Men vindt hier rontom vele fteenkloven, verborge gangen, gaten en holen. *Chur-Bayern p.* 339.

AURBERG, een Beyerfch grensflot tegen het Tyrolfche, aan de Inn, op een hogen en afhangenden berg, het welke om zyne goede gelegenheit voor een vafte plaats gehouden wordt. Aldaar is een landgericht; en daar tegen over ziet men noch de merktekens van het verwoefte flot Kierftein. *Chur-Bayern pag.* 137.

AURE, eene kleine rivier van Vrankryk in Perche, heeft haren oorfpronk in het bofch Perche, loopt voorby Verneuil, Tillier, en Nonnancourt, en werpt zich in de Eure.

AURE, eene rivier van Vrankryk in Normandië, die haren oorfpronk heeft te Livoi naby Caumont, voorby Vaux aan de Aure en Bayeux loopt, en zich vervolgens by de Drome voegt.

AURE, of EURE, eene rivier van Berry, die voorby Bourges loopt, daar zy de Auron en de Aurete ontfangt. *Papyr. Maff. Defcr. flum. Gall.*

S. AUREA, van het geflacht der Sarracenen in Spanje, Chriften zynde, begaf zich in een klooster. Zy wierdt geroepen voor den rechter, die haar, door bedreigingen, verplichtte hem te beloven dat zy van den Chriftelyken Godsdienft zoude afftaan; maar in het klooster gekeert zynde, hadde zy berouw van haren misflag, ging ftoutmoedig naar de kerk; en vervolgens edelmoediglyk het gelove beleden hebbende, wierdt zy veroordeelt om het hoofdt afgehouwen te worden: het welke uitgevoert wierdt den 19 July des jaars 856. *Eulog. Memor. lib.* V. *cap.* 17. *Baillet vies des Saints.*

AUREBAT. Zie AURIBAT.

AUREQUE, eene kleine rivier van Vrankryk in Picardië, die door Santerre naar Roye loopt, en van daar in de Somme.

AURELIAANSCHE POORT, *Aurelia porta*, was eene poort van Rome, op den Janiculus. Zy was aldus genoemt naar een zekeren *Aurelius*, een burgermeefterlyk man. Men noemt de zelve tegenwoordig *de Poort van St. Pancratius. L'Abbé Danet.*

AURELIANUS, (LUCIUS DOMITIUS) keizer van Rome in de III eeuw, was een der grootfte oorlogshelden van de oudheit. Men weet niet wel waar hy geboren wierdt; zommigen zeggen dat hy een Hungaar was; en anderen geven hem Dacië of Mœfië tot zyn vaderlandt: maar men komt overëen dat hy van eene geringe afkomft was, en dat zyne moeder, die zich ophieldt met waarzeggery, priefterefſe was van de zon. Hy was van eene goede geftalte, een fchoon man, zeer fterk, en van een ongemeenen levendigen aardt. Hy beminde den arbeidt, den wyn, en de goede cier; maar niet de vrouwen. Hy nam de tucht onder het krygsvolk, en in zyn hof naaukeuriglyk in acht, en deedt de zelve met de uiterfte geftrengheit waarnemen. Men zag in hem eene wonderbaarlyke zaak: dat is, dat hy arm bleef in het midden van een groot getal van hoge waardigheden, die hem opgedragen wierden. Hy hadt zulk eene grote drift om den degen te trekken, dat de foldaten hem den bynaam gaven van *Manus ad ferrum*, dat is, *de handt aan den degen*, om hem te onderfcheiden van een krygsoverfte, die evenëens genoemt was als hy. Hy maakte zulk eene grote flachting in de ftryden, dat hy, in den oorlog tegen de Sarmaten, met zyn eigen handt op eenen dag acht en veertig vyanden doodde, en dat hy 'er in verfcheiden andere dagen meer dan negen hondert en vyftig ombragt. Om hem daar over te begroeten, verbeeldde men te Rome gedurende verfcheiden dagen een foort van een ballet of oorlogsdans, waar in jonge dochters en jongelingen danffende, beurtelings deze woorden zongen, welke Vopifcus *c.* 6 verhaalt, en welke Salmafius aldus gefchikt heeft:

Mille, mille, mille, decollavimus.
Unus homo mille decollavimus.
Mille vivat, qui mille occidit.
Tantum vini habet nemo,
Quantum fudit fanguinis.

De zelfde Vopifcus verhaalt noch deze gerymde vaarzen:

Mille Sarmatas, mille Francos,
Semel & femel occidimus,
Mille Perfas quærimus.

Men bediende zich van het getal van *duizent*, om de dodelyke flagen te rekenen, die hy aan de vyanden gegeven hadde. Deze gedachte vondt aldus plaats in de gezangen, en in de ftraatliedtjes: hy hadt daar in het zelfde voordeel met den eerften koning der Joden; en hy verdiende het zelve veel beter: want men wilde niet zeggen, dat Saul door zyne handt de duizent vyanden hadde doen fterven, waar van in de gezangen aan hem de flachting wierdt toegefchreven; maar de zaak wierdt op die wyze verftaan ten opzigte van Aurelianus. Hy wierdt tot zoon aangenomen door Ulpius Crinitus, een der grootfte mannen van dien tydt: de keizer Valerianus, die dit zo befchikte, maakte hem luitenant van den zelfden Crinitus, generaal van de grenzen van Illyrië en van Thracië, en benoemde hem tot burgermeefter in den jare 258. Deze beloningen, en eenige anderen, waren verzelt van de gevoeligfte lieftalligheden, als men aanmerkt de loftuitingen, en de betuigingen van achting, die tot eene voorrede dienden aan de

verklaringen van den keizer. Men vindt niet dat Aurelianus in aanmerking quam onder het keizerryk van Gallienus; maar onder de regeering van Claudius bekleedde hy de eerste bedieningen, en hy voerde het bevel met zo veel roem over de legers, dat na de doodt van dezen keizer alle de legioenen zamenspanden om hem op den troon te verheffen. Dit gebeurde in den jare 270. Hy quam kort daar na te Rome; en zo haast hy zyn gezag bevestigt hadde, trok hy naar Pannonië, daar de Gotthen eenen inval gedaan hadden. Hy leverde hen slag en noodzaakte hen te rug te trekken over den Donau, en den vrede te verzoeken. Daarna, zo haast hy vernomen hadde dat de Marcomannen, de Juthongen, en eenige andere natien, besloten hadden den oorlog in Italië te voeren, trok hy hen tegen, en overwon hen omtrent den Donau in een groten strydt. Hy doodde noch vele van de zelve, wanneer zy over deze rivier te rug wilden trekken, en hy belette de anderen weder te keeren in hun landt, en besloot hen in de Romeinsche landen. Het gebrek van levensmiddelen, en hondert andere moeijelykheden, die hen verplichtten om den vrede van hem te verzoeken, boezemden hen geene onderwerping in, die hem aangenaam konde zyn. Hunne afgezanten spraken vry trotselyk, en hy zondt hen met veel hoogmoedigheit te rug; want dewyl hy zich verbeeldde, dat hy dit leger den aftocht hadde afgesneden, geloofde hy niet dat het zelve hem konde ontkomen. Hy bedroog zich: de vyanden trokken af; en de voortogt genomen hebbende, trokken zy in Italië, en rechtten grote verwoestingen aan rontom Milanen. Hy konde de zelve niet vaardig genoeg volgen; want zyn leger was zwaarder dan het hunne. Zy sloegen hem door verrassing omtrent Plaisance, en indien zy de krygskunde zo wel verstaan hadden als hy, zy zouden bequaam geweest zyn om na zulk eene nederlaag het keizerryk te verwoesten; maar dewyl zy hun voordeel daar niet mede wisten te doen, en dat zy zich in hun voorttrekken niet wel gesloten en byëen hielden, zo sloeg hy hen in verscheide ontmoetingen, en bragt hen tot niet. Men raadpleegde gedurende dezen oorlog te Rome de boeken van de Sibyllen: men verhaalt daar omtrent omstandigheden, die de Godsdienstigheit van Aurelianus, en de ongodsdienstigheit van zyne vleiers doen zien. Hy vervolgde waarschynlyk de vyanden tot in Duitschlandt, en hy was verplicht zich aldaar eenigen tydt op te houden, om de Wandalen te verdryven, die den Donau overgetrokken waren. Hy overwon de zelve en nootzaakte hen den vrede van hem te verzoeken, dien hy hen gaarne toestont. Hy keerde naar Rome vol van toorn, ter oorzake van de oproeren en muiteryen, die aldaar ontstaan waren, en hy strafte de zelve met eene onmatige wreedheit. Dit was zyn eerste heerschende ondeugdt; en de zelve was oorzaak dat verscheiden hem niet onder de goede prinsen wilden stellen, en dat hy, naar 't zeggen van Diocletianus, bequamer was om een leger te gebieden dan om keizer te zyn. Men moet nochtans aanmerken dat zyn bloeddorstige aardt hem niet belette zich van het volk te doen beminnen: zyne milddadigheit, en de zorge die hy droeg om den overvloedt te bewaren, en de trouwloosheit der amptenaars te straffen, deden zyne wreedheit vergeten. Hy ondernam den tocht in het Oosten tegen Zenobia, zo haast hy de muitelingen gestraft, en de rust in Rome herstelt hadde. Hy eindigde dezen oorlog vry spoedig door het gevangennemen van deze kloekmoedige prinsesse, hoewel hy op den weg verscheiden vyanden te bestryden, en verscheiden steden te vermeesteren vondt. Men heeft in het artykel van APOLLONIUS van Tyane gezien wat hem belette die stadt te verwoesten. Hy gaf zich zelf zo bloot, wanneer hy Zenobia in de stadt Palmyra belegerde, dat hy door een pylschoot gewond wierdt. Hy versloeg de Persianen, die gekomen waren tot hulp der belegerden, en men zoude de achting niet kunnen uitdrukken, die hy verkreeg door de overwinning van alle de staten van Zenobia. Wanneer hy in 't Westen wedergekeert was, verstont hy dat de Palmyrenianen opgestaan waren. Deze tyding deedt hem naar Syrië keeren, en hy was reets te Antiochië eer men wist dat hy quam. Hy strafte Palmyra met eene afschuwelyke wreedheit; want hy deedt aldaar alles door de scherpte van het zwaardt ombrengen. Hy was noch te Cares in Mesopotamië, wanneer hy bericht kreeg van den opstandt der Egyptenaars. Hy trok tegen hen op met zyn gewone geluk en vaardigheit. Hy versloeg hun hoofdt, nam hem gevangen, deedt hem sterven, en onderwierp aldus Egypten in weinig tyds. De begeerte om de Gaulen, Spanje, en Bretagne, die Tetricus gehoorzaamden, wederom met het keizerryk te verëenigen, deedt hem in 't Westen keeren. Hy won eenen veldslag naby Chalons aan de Marne; en dit was de beslechting van den oorlog, te meer dewyl Tetricus zich gedurende het gevecht aan hem overgaf. Hy quam weder te Rome, en zegepraalde aldaar van Zenobia, en van Tetricus met eene ongemeene pracht. Hy keerde weder in Gaule, en vernomen hebbende dat de barbaren in het landt der Vindelicianen gevallen waren, schoot hy terstondt derwaarts toe, en voorzag tegen dat quaadt. Hy trok van daar in Illyrië; en oordeelende dat hy Dacië niet behouden konde, waar van Trajanus eene provincie aan de overzyde van den Donau gemaakt hadde, en dat onder Gallienus verloren was geweest, zo trok hy het krygsvolk en de inwoonders daar uit, en hy gaf aan de laatste een gedeelte van Mesië en van Dardanië, dat hy tot eene nieuwe provincie maakte. Hy hadt een schoon leger in Thracië, dat hy na den winter tegen de Persianen wilde geleiden, wanneer hy door eenen van zyne generalen gedood wierdt, in de maandt January des jaars 275. Men weet maar in 't gemeen de grote daden van zyn leven; maar zo men de zelve omstandig wist door naaukeurige beschryvingen, en zodanig als men tegenwoordig de overwinningen en veldslagen beschryft, men zoude zich daar over verwonderen, en de klachte van Junius Tiberianus wel gegrond vinden, welke zeide; *Hoe, een Thersites, een Sino, en de andere wangedrochten der oudheit zyn ons bekent, en zullen aan onze nakomelingen bekent zyn; en men zal Aurelianus niet kennen, een doorluchtig prins, een gestreng keizer, die al de wereldt wederge even heeft aan den Romeinschen naam? De hemel geve dat deze dwaasheit niet gebeure!* Aurelianus was een heldt, die den oorlog overbragt van het Oosten in het Westen, met de zelfde gemaklykheit als men dien overbrengt van de Elsas in Vlaanderen. De gemelde Junius Tiberianus verplichtte Flavius Vopiscus om aan de historie van dezen keizer te arbeiden, en beloofde hem alle de gedenkschriften, welke de bibliotheek van Trajanus zoude kunnen verschaffen. Vopiscus verhaalt zulks omtrent dertig jaren na de doodt van Aurelianus, het welke een bewys is van de onweetendheit of van de achteloosheit der Latynen van dien tydt. Geen van hen hadde noch iets uitgegeven van de grote daden van dezen prins, den hersteldег van het keizerryk, den *orbis restitutor*, gelyk hy op eenen gedenkpenning genoemt wordt. Hy verwachtte deze wangunst niet, wanneer hy zorg droeg om van dag tot dag het gevolg van zyne ondernemingen te doen beschryven. De doodt van dezen keizer wierdt veel beklaagt, en men richtte tot zyner eere de prachtigste gedenktekens op. Men vergoodde hem: en de genen die hem deden sterven stichtten hem zelfs een prachtig graf, en wydden hem eenen tempel; want zy ontdekten dat men hen door een schrikkelyk bedrog verplicht hadde om tegen hem te zamen te spannen. Zie hier waar in dit bedrog bestont. Hy hadt zynen secretaris Mnestheus bedreigingen gedaan. Deze, zich verloren achtende, dewyl hy wel wist dat de bedreigingen van dezen prins van de uitwerking gevolgt wierden, besloot hem voor te komen, en deedt aan verscheiden personen geloven dat Aurelianus hen wilde doen doden. Hy vertoonde hen eene lyst, waar op hy zich zelf gestelt hadde, en maande hen aan om hun leven te behouden. Het waren alle zulken, die in de ongunst van Aurelianus vervallen waren, of die om het gewigt van hunne diensten reden hadden om te geloven dat zy wel by den vorst stonden, en die in der daadt niets te vrezen hadden. Alle deze personen maakten eene zamenzweering tegen zyn leven, en bragten het zelve ter uitvoering. Maar in het vervolg het bedrog van den secretaris ontdekt hebbende, waren zy de yverigsten om Aurelianus te verëeren. Mnestheus wierdt voor de beesten geworpen, en men wilde dat de gedachtenisse van dezen keizer bewaart wierdt. De soldaten wilden het keizerryk niet opdragen aan eenen der genen, die deel gehad hadden aan zyne doodt, en verzochten van den Raadt een nieuwen vorst, en de vergoding van Aurelianus. De Raadt wilde de zorg van de verkiezing van een nieuwen keizer niet op zich nemen; maar de vergoding welke het leger voor Aurelianus eischte wierdt zonder eenig uitstel toegestaan. Tacitus, die de eerste in den Raadt stemde, voerde eene fraaie reden, die men hier laat volgen, omdat de zelve in het kort de luisterrykste daden van Aurelianus vervat en eenige fraaie gedachten, die aanmerkenswaardig zyn: *Recte atque ordine consuluissent Dii immortales, P. C. si boni ferro inviolabiles extitissent, ut longiorem ducerent vitam: neque contra eos aliqua esset potestas iis, qui neces infandas tristissima mente concipiunt. Viveret enim princeps noster Aurelianus, quo neque utilior fuit quisquam. Respirare certe post infelicitatem Valeriani, post Gallieni mala, imperante Claudio, cœperat nostra Respublica: at eadem reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe vincente. Ille nobis Gallias dedit: ille Italiam liberavit: ille Vindelicis jugum Barbaricæ servitutis amovit. Illo vincente Illyricum restitutum est, redditæ Romanis legibus Thraciæ. Ille (proh pudor!) Orientem fœmineo pressum jugo in nostra jura restituit: ille Persas, insultantes adhuc Valeriani nece, fudit, fugavit, oppressit. Illum Saraceni, Blemyes, Axomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Armenii, populi etiam Indorum, veluti præsentem penè venerati sunt Deum. Illius donis quæ à barbaris gentibus meruit, refertum est Capitolium: quindecim millia librarum auri ex ejus liberalitate unum tenet templum, omnia in urbe fana ejus micant donis. Quare, P. C. vel Deos ipsos jure convenio, qui talem principem interire passi sunt, nisi forte secum eum esse maluerunt. Decerno igitur divinos honores: id quod vos omnes existimo esse facturos. Nam de imperatore deligendo ad eundem exercitum censeo esse referendum. Etenim in tali genere sententia nisi fiat quod dicitur, & electi periculum erit, & eligentis invidia.* De zelfde Tacitus, eenige maanden daarna tot keizer verkoren zynde, begon zyne regeering met te gebieden dat men vier standbeelden voor Aurelianus zoude oprechten, een van goudt in het Capitolium, en drie van zilver op andere plaatsen, en dat een iegelyk van het beeltenis van dezen groten vorst verzien zoude zyn. De drie standbeelden van zilver wierden gewyd, maar niet dat van het Capitolium. Men merkt aan dat 'er gene Godheit was, voor welke hy meer yvers betuigde, dan voor de zon. Hy liet maar eene eenige dochter na, welkers kleinzoon noch leefde ten tyde van Diocletianus. Het was een Raadsheer, die eerwaardig was door zyne deugdt, en die Proconsul van Cilicië geweest was. Men houdt voor een verdichtsel het gene Abulpharagius zegt, *dat Aurelianus den vrede maken de met Sapor, koning van Persië, hem zyne dochter ten huwelyk gaf.* Men geeft ook voor dat hy Grieksche geneesmeesters aan hem zondt, die de Persianen in de geneeskunst van Hippocrates onderwezen. Waar tegen men aanmerkt dat hy de geneesmeesters niet gebruikte in zyne ziektens: hy bediende zich weinig van andere hulpmiddelen dan van het vasten. Voor het overige, het was een geluk voor de Christenen, dat zulk een bloeddorstig prins niet toeleide om hen te verdelgen. 't Is waar dat men onder zyne regeeringe eene van de vervolgingen der kerke stelt; maar daar zyn Historieschryvers, die daar van geen gewag maken: en de genen die 'er van spreekenstemmen overëen, dat de zelve van korten duur was. Het gene Angeloni verhaalt van eenige stukken mar-

marmer, die gevonden wierden onder het pausschap van Urbanus den VIII, wanneer men de plaats effen maakte alwaar Aurelianus eenen tempel hadde doen bouwen op den Quirinaalschen berg, is bequaam om een groot denkbeeldt te geven van de prachtigheit van dit gebouw. Men zal dit artykel besluiten met de aanmerking van eene onderscheiding, welke in Vopiscus gevonden wordt, en die weinigen weten te maken: *Zodanig*, zegt hy, *was het einde van Aurelianus, eenen prins meerder noodzakelyk dan hy goedt was.* De gebreken van Aurelianus waren nut. De staat hadt dezelve nodig; maar, naar het gevoelen van Vopiscus, volgt daar uit niet dat hy een goedt keizer geweest zy. Eene eindeloze menigte is onkundig van dit onderscheidt. Zy beschouwen enkelyk en volstrektelyk, als eene goede en rechtvaardige regeeringe, de heerschappy, die eenig groot quaadt voorgekomen heeft, of die het zelve heeft doen ophouden: en indien zy zich eens verbeelden dat eene regeering onrechtvaardig is, zo beschouwen zy dezelve enkelyk en volstrektelyk als quaadt, zonder acht te slaan op de nodige voordeelen welke het gemeen daar door verkrygt. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

AURELIANUS, (COELIUS) van Sicca Venerea in Africa geboortig, wierdt van velen *Soranus Latinus* genoemt, dewyl hy de zaken van Soranus een Griekscн geneesmeester meest in zyne Latynsche schriften gebragt heeft; eenigen noemen hem ten onrechte *L. Cæl. Arrianus.* Thomas Reinesius wil uit zynen styl beweeren, dat hy in de V eeuw geleeft zoude hebben; doch anderen stellen hem in het einde van de II eeuw. Hy heeft vele schriften nagelaten, dewelke verloren zyn, behalven III boeken *celerum, seu acutarum passionum*, en V *tardarum seu chronicarum passionum*, die beide dikwils, doch ten laatsten door Joh. Conrad. Amman en Theod. Janssoon van Almeloveen uitgegeven zyn. *Th. Rheinesius var. lect. lib.* III. *cap.* 17. 18. *Chimentellius de honore Bisellii p.* 130. *Mercklini Lind. renov. Vossius de philos. c.* 12. §. 16. *Fabricius in decade decadum. it. bibl. Latina lib.* IV. *pag.* 862. *seq.*

AURELIANUS FESTIVUS, een vrygemaakte van den keizer Aurelianus, leefde omtrent den jare 275. Hy hadt eene historie geschreven, waar in hy gewag maakte van eenen Tyran, Firmus genoemt, die zich onder de regeering van den zelfden Aurelianus hadde opgeworpen. Deze schryver is niet bekent dan door eene enkele plaats van Vopiscus, daar hy dit werk aanhaalt. *Vopiscus in Firmo.*

AURELIANUS, aartsbisschop van Arles, leefde in de VI eeuw. Zyn geslacht was doorluchtig in die stadt, alwaar hy op den aartsbisschoppelyken stoel verheven wierdt in den jare 546, na de doodt van Auxanius. De paus Vigilius zondt hem het pallium, en maakte hem zyn Vicaris in de Gaulen, op de aanpryzing van den koning Childebert. Aurelianus bevondt zich sedert in den jare 549 op het V Concilie van Orleans. De paus Vigilius, dien hy te Constantinopel hadde doen aanspreken, en dien men beschuldigde tot de gevoelens der Oosterschen overgegaan te zyn, schreef in den jare 550 aan Aurelianus, om hem te betuigen, dat hy niets ondernomen hadde tegen het Concilie van Chalcedonië en de besluiten zyner voorzaten. En de zelfde paus maande hem naderhandt aan den koning Childebert te overreden, die veel achtings voor den H. Stoel hadde, aan Totila koning der Ostrogotthen een verplichtenden brief te schryven, om hem te beletten de rust der kerke en van de stadt Rome te storen. Aurelianus bouwde twee kloosters in Arles; het eene voor mannen, waar van S. Florentinus abt was; en het andere voor dochters; en hy stelde voor deze kloosters en dubbelden regel op, die gevonden wordt in eene verzameling van Regels van Lucas Holstenius. Hy sturf den 16 Juny des jaars 555. *Ennodius in Epist. Saxi Pontif. Aurel. Baronius. Sirmond. Sammarth.*

AURELIANUS is de naam van verscheide personen, waar van in het Theodosiaansche Codex gesproken wordt. De I was opziener over de levensmiddelen onder Valentinianus den ouden, in den jare CCCLXVII. De II was gouverneur van Rome, in den jare CCCXCIII, onder Theodosius den groten. De III was proconsul van Asië, in den jare CCCXCV, en in het volgende jaar profect van het Pretorium te Constantinopel. De IV bekleedde onder Theodosius den jongen de zelfde waardigheit, in den jare CCCXV. *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theodosiani.*

AURELIANUS, klerk van de kerke van Rheims, leefde in het einde van de IX eeuw, omtrent den jare 890, of 896, onder de regeering van Karel den eenvoudigen. Hy was een uitmuntend muzykant. Hy schreef een werk van de tonen van de muzyk, dat hy noemde *Tonarius Regularis.* Trithemius zegt na Sigebert, dat Aurelianus dit stuk opdroeg aan Bernardus Precentrus, die naderhandt bisschop was. Anderen twyfelen of het niet was aan Sculphus, die toen aartsdiaken was van de kerke van Rheims, en die de zelve bestierde na de doodt van Heriveus, in den jare 922. Barthius schryft aan dezen klerk nog andere werken toe, en onder de zelve het leven van S. Martialis van Limoges, dat anderen toeschryven aan eenen AURELIANUS, mede bisschop van Limoges. *Sigebert. in Cat. cap.* 110. *Trithem. de scr. Eccl. Barthius Adver. lib.* XLV. *cap.* 21.

AURERLIUS. Zie ANTONINUS VERUS. (MARCUS AURELIUS.)

AURELIUS, of AURELIO, koning der Asturiers of van Oviedo in Spanje, was de tweede zoon van Alphonsus den I, genoemt de Katholyke, en broeder van Friola. Hy vermoordde den laatsten, en zette zich op den troon, omtrent den jare 768, of 769. Hy verbondt zich met de Moren, en gaf zyne zuster ten huwelyk aan Silo, een van hunne vorsten. Men zegt zelfs, dat hy aan den Moorschen koning Abderam eene jaarlyksche schatting betaalde van een somme gelds en van een zeker getal van uitgelezene maagden. Hy sturf in den jare 775, na eene regeering van 6 jaren. *Mariana l.* VII. *cap.* 6. *Roderic.*

AURELIUS, een vermaart schilder, ten tyde van Augustus, was gewoon de Godinnen naar het wezen van zyne meesteressen te schilderen. Dit gaf eertyds gelegenheit aan Justinus den Martelaar, om met de heidenen te spotten, die de meesteressen van hunne schilders, of de gunstelingen van hunne beeldhouwers aanbaden. *Plinius.*

AURELIUS, geboren in Italië, of in de Gaulen, begaf zich naar Africa, daar hy diaken wierdt van de kerk van Carthago, en vervolgens op den bisschoplyken stoel van die stadt verheven in den jare 392 na de doodt van Genethlius. Hy was een vriendt van Augustinus, en bestierde de kerke naar zynen raadt. Hy vergaderde den 8 October des jaars 393 te Hyppona een algemeen Concilie van gansch Africa, waar in hy voorzat. Men maakte aldaar verscheiden Canons wegens de tucht. Augustinus, nog priester zynde, woonde het zelve by onder zynen bisschop Valerius, en deedt aldaar eene redevoering tegen de Donatisten. Aurelius hieldt noch eenige andere Conciliën te Carthago, om te arbeiden aan de wedervereeniging der Donatisten met de Katholyken. Hy was op de byeenkomst, in den jare 411 gehouden, tegen de Donatisten, en was de eerste der prelaten, die benoemt waren, om aldaar de zaak der Katholyken te verdedigen. Na dat hy de Donatisten bestreden hadde, bestreedt hy ook de Pelagianen, veroordeelde Celestius in een Concilie te Carthago gehouden in den jare 412, en Pelagius in een ander Concilie van den jare 416. Hy verdedigde deze veroordeelingen door bezendingen, die hy deedt naar Rome aan de pauzen Innocentius en Zozimus, en aan den keizer Honorius te Ravenna, en bevestigde de zelve in een Concilie gehouden in den jare 419. De kerkelyke historie verhaalt ons sedert dien tydt niets meer van Aurelius. Men weet het jaar van zyn doodt niet. Zyn feestdag is gestelt op den 20 July in de oude almanak van de kerke van Carthago. *Augustini opera. Concilien van Africa. Acta Collat Carthag. Baronius. Vie de S. Augustin, par Tillemont & les Benedictins de la Congreg. de S. Maur. Baillet vies des saints. Du Pin au V. siecle de la Biblioth. des Aut. Eccles. & dans Optat.*

AURELIUS, martelaar van Cordua, zoon van eenen Mahometaan en van een Christe vrouwe, in zyne jonkheit zynen vader en zyne moeder verloren hebbende, wierdt door zyne moeije opgevoed in het Christendom. Hy trouwde met eene dochter, die mede Christen was. Zy oeffenden een langen tydt in het heimelyk hunnen Godsdienst; maar eindelyk ontdekt zynde, wierden zy ter doodt veroordeelt, en den 27 July des jaars 852 omgebragt. *Eulog. Memor. lib.* II. *cap.* 10. *Baillet Vies des saints, au* 27. *Juillet.*

AURELIUS, of AURELIANUS, (AMBROSIUS) misschien de eenige zynde die van zyne natie in Engelandt overig gebleven was, omtrent den jare 477 onder het keizerryk van Zeno, zag met groot leedtwezen de wreedheden, welke de Saxen aan de Britten, inboorlingen van het landt, pleegden. Hy moedigde de laatsten aan tot de wraak, en zich aan hun hoofdt gestelt hebbende, geleidde hy hen tegen Vortiger, hoofdt van de zelfde Saxen, dien zy geroepen hadden tegen de Schotten en de Picten. Hy streedt met zo veel beleidt en moedt, dat hy de overwinninge behaalde. Hy hadt het zelfde voordeel in andere gelegenheden; en hy sturf aan eene wonde, die hy in eenen veldslag bekomen hadde. Gildas zegt, dat Ambrosius Aurelius veel arbeidde tot herstelling van de kerkelyke tucht, in de plaatsen daar de zelve vervallen was door de dwinglandy der Saxen. Men gelooft dat hy sturf omtrent den jare 500. *Gildas de excid. Britan. Beda de sex Ætat. in Zen. & lib.* I. *Hist. Angl. cap.* 16. *Ado in Chron.*

AURELIUS APOLLINARIS, een historieschryver en dichter, leefde in het einde van de III eeuw, onder het keizerryk van Carus en van Diocletianus, omtrent de jaren 280 en 285. Hy schreef in Jambische vaarzen het leven van Carinus; het geen men weet door eene eenige plaats van Vopiscus in 't leven van Numerianus *cap.* 11.

AURELIUS, (CORNELIUS) van het geslacht van LOPSEN, geboortig van Gouda in Hollandt, heeft geleeft omtrent den jare 1500, onder het keizerryk van Maximilianus den I. De naam van Aurelius is genomen van dien van Gouda. Hy was Regulier kanunnik van de Augustyner-orde te Hemsdonk naby Dordrecht, en leermeester van Erasmus van Rotterdam. Hy schreef onder andere werken, *Defensio gloriæ Batavinæ*, en *Elucidarium variarum quæstionum super Batavina regione.* Bonaventura Vulcanius gaf 1586 deze twee verhandelingen uit, onder den tytel van, *De situ & laudibus Bataviæ.* De keizer Maximilianus, eenige vaarzen van het maaksel van Aurelius gezien hebbende, zondt hem de dichterskroon. Men weet niet in wat jaar hy gestorven is; maar het is waarschynlyk dat hy noch leefde in den jare 1520, want men schryft hem een vaars toe, dat opgestelt was ter eere van keizer Karel den V, onder den tytel *Prognosticon seu Caroli V Cæsaris Præconium. Vulcanius in Præf. Aurel. Vossius lib.* III. *de hist. Lat. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

AURELIUS OPILIUS, een Latynsch historieschryver, die aan zyne werken den tytel der zanggodinnen gegeven hadde, gelyk Herodotus. Men weet niet wel in wat tydt hy geleeft heeft. *Aulus Gellius lib.* I. *cap.* 25.

AURELIUS PHILIPPUS, een Latynsch historieschryver, leefde in de III eeuw, omtrent den jare 225. Lampridius spreekt er aldus van in het leven van Alexander Severus: „ Hy „ hadt in zyne jonkheit tot zyne leermeesters Valerius Cordus, „ Lucius Veturius, en Aurelius Philippus, vrygemaakte van zy„ nen vader, die sedert zyn leven beschreef; *Aurelium Philippum, libertum patris, qui vitam ejus postea in literas misit.* Dat is te

 zeg-

zeggen, dat Aurelius Philippus het leven van Alexander Severus beschreef, en niet dat van zynen vader Varius Marcellus, den man van Mammea, die in een onbeampten staat sturf, en niets aanmerkenswaardigs gedaan heeft.

AURELIUS VERUS, een Latynsch historieschryver, heeft waarschynlyk geleeft onder het keizerryk van Diocletianus. Men kent hem niet dan door eene plaats van Lampridius, waar uit men ziet dat hy het leven van den keizer Alexander Severus geschreven hadde.

AURELIUS VICTOR, (Sextus) een Latynsch historieschryver, leefde in de IV eeuw, onder de keizers Constantius en Julianus den afvalligen. Men twyfelt niet, of hy is de zelfde, waar van Ammianus Marcellinus gewag gemaakt heeft in het XXI boek van zyne historie, daar hy zegt dat de keizer Aurelius Victor den historieschryver te Naisse gevonden hebbende, hem het gouvernement gaf van het tweede Pannonië, omtrent den jare 360, of 361. Het is ook zeker genoeg dat deze Aurelius Victor de zelfde is, die burgermeester was met Valentinianus, in den jare 369. Zyne verdiensten verhieven hem tot deze grote waardigheden, want hy bekent zelfs dat hy op het landt geboren was, en dat zyn vader een ongelettert man was, en van een middelbaren staat. Wat 'er van zy, Aurelius Victor is tegenwoordig meer bekent door zyne werken, dan door zyne waardigheden. Hy schreef de historie der doorluchtige mannen sedert Procas tot Julius Cæsar toe, welke men aan Plinius, aan Suetonius, en aan Cornelius Nepos toegeschreven heeft. Maar het is zeker: dat dit werk het maaksel is van Aurelius Victor; die ook eene andere historie geschreven heeft van de levens der keizers, welke eindigt met het derde burgermeesterschap van Julianus in den jare 360. Het is waarschynlyk, dat zyne ampten hem naderhandt verhinderden zyne historie te vervolgen. Men schryft hem noch eene andere toe *de origine gentis Romanæ, &c.* Men gelooft, dat hy misschien ook de zelfde is, wiens naam men vindt in het overblyfsel van een oudt opschrift van den tydt van Theodosius den groten. Men heeft deze werken van Aurelius verscheiden maal gedrukt, die eindelyk ook te Utrecht door Pitiscus zeer schoon en volkomen uitgegeven zyn. Het geslacht der Aurelianen is zeer aanzienlyk geweest te Rome, en heeft vele doorluchtige mannen voortgebragt. Julius Capitolinus gewaagt in het leven van Macrinus van een anderen Aurelius Victor, bygenoemt *Primus*, of *Pinnus*, die eene historie geschreven hadde, waar uit hy eene plaats bybrengt. Deze laatste leefde in de III eeuw. *Paul. Diac. de gest. Longob. lib.* II. *cap.* 11. *Andr. Scottus in Præf. edit. Aurel. Vict. Vossius de hist. Lat. lib.* II. *cap.* 8. *&* *Casaubon.*

AURELLI, (Johann. Mutius Aurelius) een Latynsch dichter, was van Mantua, en leefde in het begin van de XVI eeuw. Men heeft de poëzy van dezen schryver gedrukt in de verzameling der *Delit. Poët. Ital.* Men roemt hem wegens de naaukeurigheit die hy bygebragt heeft in het maken van zyne vaarzen. Hy heeft met de uiterste oplettendheit alle de regels van de maat en van het geluit waargenomen: zyne woorden zyn uitgekipt, en welgeplaatst. Hy heeft zich bovenal bevlytigt in het beschaven van zyne redenen en gedachten, en die van anderen, aan welke hy zulk eene natuurlyke zwier geeft, dat men de zelve gemakkelyk voor de zynen zoude nemen. Aurelli heeft de aardigheden en bevalligheden van Catullus gebruikt, doch met dit voordeel boven dezen ouden, dat men in de vaarzen van Aurelli niets los noch aanstotelyks vindt. *Jul. Cæs. Scaliger Hypercrit. lib.* VI. *Poëtic. cap.* 4. *pag.* 792. *Baillet Jugemens des Sçavans sur les Poëtes T.* VII. *pag.* 79.

AURLSMUNSTER, een fraai en vermakelyk marktvlek in opper-Beyeren, in 't bisdom van Passau, en 't Burckhausche ampgericht Ried, tusschen Altheim en Ried, aan het water Antiszin. Het zelve heeft een oudt slot. *Chur-Bayern p.* 263.

AURENG-ZEB, de tweede zoon van Cha-Gehan, groot-Mogol, of koning van het vaste landt van Indië, aan deze zyde en omtrent de Ganges, wierp zynen vader in de gevangenisse, en maakte zich meester van den troon in den jare 1660. Hy hadt drie broeders, waar van de twee oudsten Dara en Sultan Sujah, en de jongste Morat-Bakche genoemt waren. Dara was door den ouden Mogol tot navolger benoemt, en hieldt zich altoos by den zelven op, daar de anderen ondertusschen in zekere provincien als onderkoningen regeerden. Sultan Sujah was de eerste die een aanvang maakte van de wederspannigheit, waar toe hy het gerucht van zyns vaders doodt misbruikte, doch was in den beginne ongelukkig. Ondertusschen geliet zich Aureng-Zeb, als of hy gene de minste begeerte hadt tot de kroon, maar zyn leven in eene gestrenge eenzaamheit als een Faquir of Mahometaansche monnik doorbrengen wilde; hy overreedde ook den jongsten broeder, om zich tot koning op te werpen, en zich van zynen bystandt te bedienen. By deze gelegenheit arbeidde Aureng-Zeb alleen voor zich zelven, en, na dat hy Dara geslagen, Agra ingenomen, en den ouden vader genoegzaam gevangen hadde, maakte hy zich ook meester van Morat-Bakche, en liet den zelven gevankelyk naar de vesting Govaleor voeren. Hier op liet hy zich opentlyk voor koning verklaren, en dewyl de oude Cadi, hogepriester van Indostan, zulks niet wilde doen, wierdt hy afgezet, en een ander in zyne plaats gestelt. Daar na keerde hy zyne overwinnende wapenen weder tegen zynen broeder Dara, die de oudste en de wettige erfgenaam van de kroon was. De legers der twee broeders malkander in het gezicht gekomen zynde, leverden malkander een bloedigen veldslag, waar in Dara de nederlaag kreeg, door de verradery van de genen, die zich aan zyne zyde begeven hadden, en wierdt genoodzaakt de vlucht te nemen, voornemens zynde om zich by Cha-Abas in Persië te begeven, die genegen was om hem te ontfangen. Maar te Candahar gekomen zynde, wierdt hy verraden door een der groten van het landt der Patanen, Gion-kan genoemt, die een staatsbedienaar van den koning zynen vader geweest was, en om zyne misdaden ter doodt veroordeelt zynde, door de voorspraak van Dara genade verworven hadde. In het huis van dezen heer gekomen zynde, daar hy waande eene zekere toevlucht te vinden, was hy verbaast zich in handen van eenen verrader en ondankbaren te bevinden, die hem deedt bewaren, en naar Jehanabat geleiden. Aureng-Zeb zynen broeder aldus in zyne magt bekomen hebbende veinsde het verraadt van Gion-kan te verfoeijen, om den haat des volks te ontgaan; maar hy gaf last dat men Dara het hoofdt zoude afhouwen, dat terstondt volbragt wierdt. Na dat hy dus zyn oudsten broeder aan zyne onrechtvaardige heerschzucht hadde opgeoffert, liet hy ook Morat-Bakche in de gevangenisse op de zelfde wyze ombrengen, en was alleen bedacht om zyn anderen broeder Sultan Sujah het zelfde lot te doen ondergaan. Deze bevondt zich in het koninkryk Bengale, daar hy eene krygsmagt verzamelde, om zynen vader den koning Cha-Gehan, die noch leefde, en door Aureng-Zeb in Agra gevangen gehouden wierdt, te komen verlossen. Aureng-Zeb zondt een magtig leger tegen hem; en Sultan Sujah, zich eenigen tydt verweert hebbende, en door zyne krygshoofden verraden zynde, wierdt eindelyk genoodzaakt de Ganges over te trekken om in het koninkryk Arrakan te wyken, alwaar hy met de dochter de konings trouwde, van voornemen zynde vervolgens naar Persië te gaan, doch de genoemde koning bewees hem veel trouwloosheit; en men meent, dewyl niemandt weet, waar hy gebleven is, dat hy in eenen oproer omquam. Door alle deze onrechtvaardige middelen bevestigde zich Aureng-Zeb op den troon. De nieuwe Mogol leefde, na dat hy tot de regeering gekomen was, noch zeer streng, en hieldt zich in de onthouding van spyze en drank als eenen monnik. Hy was zeer oorlogzuchtig, en overwon de koninkryken en landen van Decan, Visapour, Golconda, en Carnate. Hy hadt zyn oudsten zoon, die hem gedurende zyne oorlogen, om dat hy zich verdacht gemaakt hadt, gevangen doen houden op de vesting Govaleor. Hy hieldt zyn verblyf gewoonlyk in het midden van zyn leger, vreezende dat zyne zonen hem op de zelfde wyze mogten handelen als hy zynen vader Cha-Gehan gedaan hadde. Hy hadt vier zonen Chah-Alem, Cha-Akbar, Azemdara, en Cambax. Cha-Akbar, eenen opstandt hebbende willen verwekken, en zyn toeleg mislukt zynde, vluchtte in Persië, daar hy eenige jaren daarna stierf. Chah-Alem, was in een gouvernement van Indostan, en de twee anderen met Aureng-Zeb in Decan, naby de vesting van Amadanagar. Aureng-Zeb wierdt aldaar krank op den 7 February des jaars 1707. Zyne ziekte veroorzaakte beroerte in zyn leger, en veroorzaakte oneenigheit tusschen zyne twee zonen Azemdara en Cambax. Hunne bedienden wierden handgemeen, en daar bleven twintig in 't gevecht doodt. Aureng-Zeb, van dezen oproer verwittigt, geboodt den eersten vizier Assend-Chan den zelven te stillen, en beval aan Azembara bezit te nemen van het koninkryk Decan, van Aurengabad, van Brampour, van Baddar, en van de andere landen tot aan de rivier Naarbada; en aan Cambax om mede bezit te nemen van de koninkryken Visapour, Golconda, en van de landen van Carnate. Zy gehoorzaamden beide. Cambax begaf zich naar het koninkryk Visapour, en vergaderde een leger van dertig duizent mannen. Azemdara, het toenemen van zyns vaders ziekte verstaan hebbende, trok eerst langzaam voort, en keerde vervolgens weder te rug. Aureng-Zeb sturf den 4 Maart des jaars 1707, byna hondert jaren oudt zynde, en zyn oudsten zoon Chah-Alem tot koning van Indostan verklaart hebbende. Azemdara quam des volgenden daags aan, en wierdt voor koning erkent door den eersten vizier en door de krygshoofden, en deedt zich voor koning uitroepen onder den naam van Mahomet Azem-Cha. Hy deedt aldaar nieuwe munt slaan, bewees grote milddadigheden aan de generaals en aan de soldaten, en zondt krygsvolk naar den kant van de grenzen van Indostan. De generaal Chiriquilis-Chan, schoonbroeder van den prins Cambax, met zyne benden geweken zynde, deedt Azemdara hem door den generaal Dulficar-Chan met krygsvolk achtervolgen. De laatste, hem ingehaalt hebbende, leverde hem eenen veldslag, maar bequam de nederlaag. Chah-Alem de gouverneurs en groten gewonnen hebbende, en inzonderheit de Rasbouten, de Patanen, en andere volkeren, trok naar Deli. Hy wierdt aldaar ontfangen, en zette zich op den troon, die zyn grootvader Cha-Gehan hadde doen maken. Hy hadt vier zonen, die alreets in jaren gevordert waren, en zonen en klein-zonen hadden. De tweede van zyne zonen, Hassameddin genoemt, vertrok uit het koninkryk van Bengale, met eene grote magt, om zynen vader te hulp te komen, en maakte zich meester van Agra, daar hy den gouverneur deedt sterven, om dat hy brieven hadde opgehouden, die men van het hof aan Chah-Alem schreef. De prins Cambax bereidde zich mede tot den oorlog, wanneer hy eenen brief ontfing van Chah-Alem, die hem verzekerde dat hy hem tot een vader zoude verstrekken, en dat hy hem zoude beschermen en verdedigen in het bezit van het gene Aureng-Zeb aan hem gelaten hadde. De prins Cambax deedt zich op deze verzekeringen te Visapour tot koning kronen, en hy zondt terstondt zynen zoon met achtien duizent paarden, om bezit te nemen van het koninkryk van Golconda, dat de gouverneur Roustan-Deli-Chan hem overleverde, met vyf en twintig zakken ropyen, of twaalf hondert vyftig duizent kronen, van de inkomsten van het landt. De prins Cambax gaf aan den prins Gehan-Ghir de vesting van Pampanacia, met alle des zelfs toebehoren; waar door hy hem zodanig won, dat hy hem een onderstandt zondt van tien duizent soldaten; en verscheide hoofden der volkeren, Maratten ge-

genoemt, volgden zyn voorbeeldt. Azamdara trok ondertusschen tegen Chah-Alem, met hondert en vyftig duizent geoefende soldaten. Hy quam in de maandt April te Aurengabad, daar hy zich acht dagen stil hieldt, en vervolgde zynen optocht, na dat hy de vrouwen, de gereedschappen, en den eersten vizier, ter oorzake van zynen ouderdom, aldaar gelaten hadde. Chah-Alem zondt hem zyne zonen, de prinsen Hassameddin en Mashoudi, te gemoet, die hy met de zorge van den oorlog belastte, en bleef te Agra. Zy naderden omtrent de rivier Naarbada, daar zy zich dekten met eene begraving van zes mylen lengte. Azemdara was niet verder dan twaalf mylen van daar; maar gezien hebbende hoe zy begraven waren, en de overmagt van hun leger aangemerkt hebbende, durfde hy niet ondernemen over de rivier te trekken, en hy schreef aan den vizier en aan zyne vrienden, dat zy hem onderstandt zouden zenden. De twee prinsen den oorlog niet willende verlangen, verlieten hunne begravingen, en deden hun leger voorttrekken in de vlakte. Azemdara trok met zyn leger over de rivier. Den 19 Juny bejegenden de legers malkander in slag-orde; maar daar vielen op dien dag alleen eenige schermutselingen voor. Den 20 beschoten de legers malkander een langen tydt, maar van verre, en met weinig verlies. Op den avondt tastte de Sultan Bedarbek, oudste zoon van Azemdara, eenige ruitery aan, die door den sultan Mahmed Guery, zoon van den prins Hassameddin, geboden wierdt, die, na een lang gevecht, de benden van Bedarbek deedt wyken. Deze prins, wanhopig zynde, dreef zynen elephant aan tegen Mahmed-Guery, en doorstak hem met zyne lancie. Deze laatste, hoewel dodelyk gewondt, dreef mede zynen elephant aan tegen den prins Bedarbek, en trof hem met zyne lancie dwars door het ligchaam: zo dat zy te gelyk doodt nedervielen. Sultan Valatabar, twede zoon van Azemdara, tastte mede den sultan Iskandar, zoon van den prins Mashoudi, aan; maar hy wierdt met eene lancie aan de keel gewondt, waar door hy des avonds sturf. Azemdara, verwoedt om het verlies van beide zyne zonen, die hy tederlyk beminde, maande zyne generaals aan tot de wraak, die beloofden dat zy hem niet zouden verlaten. Des volgenden daags, met het aanbreken van den dag, vondt hy zich door het vyandlyke leger omcingelt. Hy verloor nochtans den moedt niet, en hy viel met zo veel dapperheits aan, dat hy de overwinning zoude hebben kunnen behalen, indien zyne krygsbenden eenige orde gehouden hadden. Het gevecht duurde byna acht uren, hoewel hy in weinig tyds zestig duizent mannen verloren hadde. Terwyl hy poogde zyn krygsvolk weder byeen te voegen, viel de sultan Razimsckader, een der zonen van Chah-Alem, met vyftien duizent paarden, en duizent kameelen, ieder een falkonet dragende, op hem aan; en viel na het eerste vuur met de sabel in de vuist op zyn volk in, doende eene grote slachting. De Sultan Mashoudi viel aan den anderen kant op hem aan; zo dat Azamdara niet meer dan duizent paarden overig hadde, van de hondert en vyftig duizent mannen, waar uit zyn leger bestaan hadde. Hy verliet toen zyn elephant, en klom op een paardt om te vluchten; maar het zelve wierdt gedoodt. Hy verdedigde zich noch met de sabel in de eene, en met de *cangiar* of ponjaardt in de andere handt, en doodde meer dan twintig mannen die hem gevangen wilden nemen. Eindelyk den sultan Mashoudi ziende aankomen, die riep dat men hem grypen zoude, doodde hy zich zelf met zynen ponjaardt, om niet in de handen van zyne vyanden te vallen. Aldus sneuvelde hy met byna al zyn volk, en sultan Chah-Alem bleef meester van het ryksgebiedt. *Bernier & Tavernier Vojages des Indes. Memoires du temps.*

AUREOLUS, (PETRUS AUREOLUS) een Minnebroeder, en naderhandt aartsbisschop van Aix, is een der scherpzinnigste, en der vermaardste Theologanten geweest van zynen tydt. Hy heeft gebloeit omtrent het einde van de XIII en het begin van de XIV eeuw. Hy was geboren te Verberia aan de Oise, en was Oriol genoemt, doch meest bekent onder den gelatinizeerden naam, dien hy aangenomen hadde. Men weet weinig omstandigheden van zyn leven. Men kan alleen van hem zeggen, dat hy professor was in de Theologie op de universiteit van Parys: men eigende hem den tytel toe van *Doctor facundus*. Hy was provinciaal van Aquitanië, wanneer men hem bisschop maakte van Aix, in den jare 1321, en hy leefde niet lang na dat hy tot deze grote waardigheit verheven was. Men heeft gezegt dat hy tot het kardinaalschap gevordert wierdt. Hy was van een schranderen geest, maar al te genegen om door nieuwe gevoelens uit te munten. Men geeft voor dat hy de onmogelykheit der scheppinge beweert heeft. De Dominicanen hadden aan hem een ontzaggelyk tegenspreker, en deden hem met veel krachts wederleggen door Capreolus, een van hunne beste schryvers. Men heeft van hem eene verhandelinge *de immaculata conceptione*; *breviarium Bibliorum, sive epitome universæ sacræ Scripturæ juxta literalem sensum*; *commentarii in magistrum sententiarum*, &c. Aureolus stierf den 27 April des jaars 1322. *Bayle Dict. Crit.*

AURIA, of DORIA, (JOSEPH) van Napels, was een zeer vermaart wiskunstenaar in de XVI eeuw. Hy schreef verscheiden werken. *Blaucanus Chron. Mathem. p. 61.*

AURIBAT. (HET LANDT VAN) een klein landschap van Gasconje in Vrankryk. Het zelve is naby de Adour, en de stadt Dax of Acqs, die daar van de hoofdstadt is, gelegen, makende een gedeelte van het gebiedt *les Landes* genoemt. Het zelve wierdt eertyds door de Tarbellianen bewoont. *Maty Dict. Geogr.*

AURIBELLI, (MARTIALIS VAN) of AURIBEAU, was de 29 generaal van de Dominicaner orde, waar van hy het gewaadt te Avignon aangenomen hadde in den jare 1424. Zyne Godsdienstigheit en zyne geleerdheit verhieven hem tot de aanzienelykste waardigheden van zyne orde. Hy wierdt doctor in den jare 1437, en eenigen tydt daar na provinciaal van de provincie van Provence. Hy herstelde aldaar het Reguliere leven, dat zeer vervallen was in de kloosters. De Dominicaner orde te Nantes vergadert zynde, om eenen generaal te kiezen, verkoos men den vader Martialis Auribelli. Hy stelde de hervorming vast in verscheiden kloosters van zyne orde. Hy bragt veel toe tot de canonisatie van S. Vincent Ferrier, waar van hy den dienst opstelde, dien men in deze orde zingt. Terwyl dat deze overste arbeidde ten besten van zyne orde, zette de paus Pius de II hem af van zyn ampt. Men heeft gelooft dat deze paus hem aldus behandelde, om dat hy Vrankryk te veel toegedaan was. De paus deedt vervolgens een algemeen kapittel houden te Siena, om eenen opvolger te verkiezen. Men verkoos P. Coenraad d'Asti, een Piemonteesch, die deze waardigheit bekleedde tot de doodt van Pius den II. Paulus de II, zyn opvolger, ontblootte P. Coenraad wederom van deze waardigheit, en herstelde Auribelli, die de Dominicaner orde met zo veel wysheit bestierde als de eerste maal. Hy deedt zyn bezoek in Spanje, om de hervorming aldaar in de kloosters in te voeren; en na dat hy verscheiden algemeene kapittels gehouden hadde, stierf hy te Avignon den 21 September des jaars 1473. *Lopes hist. S. Dominic.* 3. *p. l.* II. *cap.* 44. & *lib.* III. *c.* 3. *lib.* II. *p.* 2. *Praedic. Avenion. lib.* III. *cap.* 5. *Font. Monum. Dom. pag.* 347.

AURICHYSAR, *Aurichysara*, een vlek van Turkyë in Europa, gelegen in Bulgarië, op de grenzen van Romanië. Men houdt het zelve voor het *Oxylitgum* der ouden. *Baudrand.*

AURIEGE, of eerder ARIEGE, eene rivier van Vrankryk, heeft haren oorsprong in de bergen, die tot grenspalen dienen aan het graafschap van Foix tegen het Rousillon. Zy loopt voorby Tarascon, Foix, Pamies, Barilles, Bonac, Saverdun, Ste. Gabelle, Haute-Rive, en werpt zich in de Garonne te Portet, eene grote myl boven Toulouse, na dat zy aan de rechter zyde de wateren van de Lers, en aan de slinker zyde die van de Arget en van de Lere ontfangen heeft. De Ariere loopt snel, is visschryk en goedt om te drinken: maar zy is niet vaarbaar dan van Hauterive. Du Bartas pryst deze rivier ongemeen hoog, als mede Bertrand Helie, in eene plaats, die Papyrius Masson bybrengt. *Papyr. Masson descr. Flumin. Gall. pag.* 412. & 470. *Du Bartas appendix de la I Semaine p.* 234. & 936. *Bayle Dict. Crit.*

AURIFABER, (ÆGIDIUS) een Karthuizer, vicaris van het klooster van Sion in Zeelandt, heeft geleeft in de XV eeuw, en is zeer beroemdt geweest door zyne Godsdienstigheit en geleerdheit. Hy heeft verscheide verhandelingen nagelaten; *De laud Cart. Opus exemplorum. Sermones de tempore & sanctis.* Hy stierf den 20 February des jaars 1466. *Petrus Sutor. lib.* II. *Vita Cart. cap.* 7. *Bostius de vir. illust. Ord. Cart. Petrejus. bibl. Cart. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

AURIFICUS, AURIFEX, of ORIFICUS BONFILIUS, (NICOLAAS) van Siena, een Karmelyter monnik in de XVI eeuw. Hy heeft verscheide werken nagelaten, die bewyzen zyn van zyne grote geleerdheit. De voornaamsten zyn: *De Vita & moribus Clericorum. De antiquitate, dignitate, & veritate Missæ. Summa Aurifica. De Cambiis. De velamine mulierum*, &c. De kardinaal Paleotus spreekt met achting van dit laatste werk. Aurificus gaf ook uit de werken van Thomas Waldensis. Men weet den tydt van zyn doodt niet; maar alleen dat hy noch leefde in den jare 1592, dat het zestigste was van zynen ouderdom. *Possevin. in Appar. Lucius bibl. Carm. Alegr. in Parad. Carmel. Miræus de script. sæc.* XVI.

AURIGNY, *Oriniacum*, *Auriniaca*, een klein eilandt van Vrankryk, in het kanaal, in Normandië, naby de West-kust van Cotentin, waar van het gescheiden is door eene zeeëngte, die men *Raz-blanchart* noemt, en die drie kleine mylen breed is. De Engelschen noemen het zelve *Orny* of *Orkny*. Het zelve behoort hen toe, en heeft maar een vlek, dat zy de stadt noemen. Dit eilandt is gansch omringt met rotsen, en drie mylen van de kaap la Hogue, en byna zes mylen van het eilandt Guernsy gelegen.

AURIK, ook genoemt *Auryke*, *Auwrich*, zo genoemt van *Au*, of *Auwe*, *Awen*, dat is moerassig landt, en *ryk*, zo veel als *ryk* of overvloedig van moeraslandt, en *Aukers* of *Aurikers*, zo veel als moeraslandbewoonders. Hoewel anderen ook zeggen dat *Aurik* komt van *Aver*, dat is *over*, en *ik*, voor *ikke*, *igke*, *inge*, dat is *zyd*, *oever*, of *weg*, als of *Aurik*, of *Aver ik*, zo veel was als *over zyd*, aan de andere zyde, namentlyk van 't kleine riviertje van Zandhorst, nog naar Aurik in de stads gragt lopende. Deze stadt Aurik wierdt outtyds door de heeren van Broukemerlandt bezeten en gebouwt, naderhandt beheerscht door Fokko Uken, die deze stadt aan de Grietzylder hoofdlingen overgaf. En sedert by deze stadt in 't jaar 1447 de vierkante borg met vyf torens gebouwt wierdt hebben de graven van Oostvrieslandt, naderhandt vorsten geworden, aldaar hunne residentieplaatse gehad, gelyk ook nog de tegenwoordige vorst Georg Albrecht op 't vorstelyke slot by Aurik resideert. De stadt zelf is maar tamelyk groot, en de stads Oosterpoorte is gebouwt in 't jaar 1529, als dit opschrift daar op nog meldt: *Justus absque terrore habitat. Hæc porta tempore Christophori Satrapæ structa est* 1529. 't Wapen der stadt is eene klokke. Ook is deze stadt voorzien met eene schone grote kerk. Toen de Brunswykers in 't jaar 1514 de stadt aantastten, wierdt de zelve door graaf Edzars wakkeren hopman Wilho Frese braaf verdedigt, en in 't jaar 1539 wierden hier twee burgermeesters verkoren: regeerende hier ook nog tegenwoordig twee burgermeesters, en twee raadsheeren. Voorts is hier ook eene Latynsche schole. De burgery wordt verdeelt in 2 kompagnien, voerende een groen en blaauw vaandel. En gelyk nu Auriker ampt een van de negen ampten van Oostvrieslandt is, zo begrypt dit

dit Aurikerampt zes voogdyen, 1, Auriker, 2, Holtroeper, 3, Bakbander, 4, Rypster, 5, Noordbroekemer, 6 Zuidbroekemer voogdy, bestaande ieder voogdy in verscheide dorpen. Verder berigt van Aurik zie op verscheide plaatsen van Ubbo Emmius *Hist. Rer. Frisicar*, en in de onlangs uitgegevene historie van Oostvrieslandt in 't Hoogduitsch gedrukt te Aurik 1722.

Deze stadt Aurik is ook in de kerkelyke geschiedenissen bekent. By de Hervorminge in Oostvrieslandt door graaf Edzard, als in 't leven van Aportanus gezegt is, omhelsden de inwoonders met hunnen Hervormden graaf den Gereformeerden Godsdienst, welken de allereerste Gereformeerde predikant Henrik Brun, of Brunius, aldaar in 't jaar 1519 verkondigde. Hem wierdt toegevoegt een amptgenoot, Albertus Latomus, die wel Luthersch kan gezegt worden, alzo Luthersch en Gereformeerd toen een en 't zelve was: en Latomus misschien wat al te toegevende was omtrent de Lunenburgsche kerkenordening, door twee Lutheranen Martinus Ondermark en Matthæus Ginderikus gemaakt, op 't begeeren van graaf Edzardts navolger, Enno II, die in 't jaar 1528 aan de regeeringe quam, en zynen Gereformeerden vader zeer ongelyk was, en ligt veranderlyk van aardt en Godsdienst, 't oor leenende aan onhebbelyke menschen, als Emmius bericht, *Hist. Rer. Fris. lib.* LVIII, *pag.* 908, zo bleek doch, dat de Gereformeerde Godsdienst te Aurik toen nog standt greep, 1 om dat Johannes à Groninga, toegenaamt Oldeguil, aldaar Brunius navolger en Latomus amptgenoot zynde, zich heftig tegen de inkruipende Lutheranery en Lunenburgsche nieuwigheden kantte, nessens zyn amptgenoot Regnerus, die beide Gereformeerd waren, waarom zy wel afgezet wierden, doch Johannes wierdt te Embden beroepen, en Regnerus te Oldersummergast. 2 Blykt dat Aurik en zelf het hof nog lang Gereformeerd was, wyl na Ennoos doodt de gravinne weduwe Anna van Oldenburg de Hervorminge nog wakker handhaafde, en tot dien einde dien yverigen en beroemden Poolschen baron Johannes à Lasko, predikant te Embden, tot algemeen superintendent of opzichter der Oostvrieslandsche kerken maakte, die niet alleen tot bewaaringe des zuiveren Hervormden Godsdienst het *Coetus*, dat is de vergaderinge der Gereformeerde predikanten van Oostvrieslandt, te Embden, als ook het Consistorium in 't jaar 1544 instelde; maar ook bezorgde, dat de Embder kleine Catechismus uit de grote, hier te lande, en in Engelandt geleert, wierdt zamengetrokken, en dat alles met believen en door zorge van gravinne Anna, wordende deze kleine Cathechismus, die hier te lande en in Embden nog dagelyks geleert wordt, toenmaals ook genoemt *de algemeene lands Catechismus*, zelfs van de Norder predikanten, als uit hun *kort onderricht*, in 't jaar 1554 gedrukt, openbaar blykt. Terwyl ook Gnaphæus in zyn *Encomium Embdæ*, gedrukt in 't jaar 1557, den gemelden Auriker predikant Regnerus onder de yverige Gereformeerden telt, en van hem en anderen zegt:

Egregius quorum pectore zelus erat:
Non hos pastores agnoscitis ante fuisse,
Et bene de Christi promeruisse grege?

Dat is: *In wier borst een heerlyk yvervuur blaakte; erkende gy niet dat deeze te voren herders waren, die zich wel verdient hebben gemaakt by de kudde van Christus!* En dat dit getuigenisse moet doorgaan, blykt om dat Gnaphæus, toen leermeester van Ennoos zonen, Edzard en Johan, was. Doch na 't trouwen van graaf Edzard II aan de Luthersche prinses Catharina, dochter van Gustavus, koning van Zweden, en door toedoen van den bitzen Lutheraan Ligarius, na Joh. Franks doodt hofprediker geworden, heeft de Luthersche Godsdienst tot op den huidigen dag te Aurik standt gegreepen. Zie van dit alles 't Embder Reformatie-berigt *pag.* 108—112. *Beningaas kronyk Schultetus* II deel des *historischen berichts p.* 246. 316.

AURILLAC, of ORILLAC, aan de Jordane, *Aureliacum*, en *Meriolacum*, eene stadt van Vrankryk in opper-Auvergne met een balluagie en presidiaal. Het is eene fraaie stadt, welgebouwt en vermaardt door haren handel van kanten en andere manufacturen van Auvergne. Maar zy is noch meer vermaart, als het vaderlandt geweest zynde van Wilhem bisschop van Parys, zo beroemt door zyne geleerdheit. De taalkenners leiden den naam Aurillac af van de goude korrelen, die men eertyds vondt in een naby gelegen meir. Eenige schryvers hebben gemeent dat Aurillac eertyds den tytel heeft gehadt van een graafschap; om dat Ebles de II, graaf van Poitou, en hertog van Guienne, noch zeer jong zynde wierdt aanbevolen aan S. Geraldus, graaf van Aurillac, omtrent den jare 892, of 895. Maar deze stadt is nooit een graafschap geweest; en S. Geraldus heeft dien tytel, om dat hy de zoon was van eenen graaf of gouverneur. Hy voerde den zelfden tytel als zyn vader: het welke noch in gebruik is in Duitslandt, daar de zonen der hertogen en graven, graven en hertogen genoemt worden. S. Geraldus was heer van Aurillac. Deze stadt leedt veel gedurende de burgerlyke oorlogen in den jare 1562. Thuanus zegt dat de Protestanten zich aldaar in groten getale vergaderden, de kerken plunderden, en de beelden der Heiligen afwierpen. Zy wierden sedert van daar verdreven door Bressons en Montilli. *Thuan. Hist. lib.* XXI. *Papyr. Masson Descr. Flumin. Gall. Du Chesne Ant. des villes. Besli hist. des Comt. de Poit. Justel hist. d'Auvergne.*

AURILLOT, (BARBARA) genaamt de zuster *Maria van de menschwording*, eene Karmelyter nonne, was van Parys, en eene dochter van Nikolaas Aurillot, heer van Champlastreux, rekenmeester, en van Maria Luillier. Zy was getrouwt met den heer Acarie, mede rekenmeester, en hadde by den zelven zes kinderen. Na de doodt van haren man begaf zy zich in de Karmelyter orde te Amiens, in den den jare 1614, en stierf te Pontoise den 18 April des jaars 1618, met den roem van een heilig leven, het welk beschreven is door Du Val, doctor en professor van de Sorbonne, door den P. Mauritius Marinus, een Barnabiet, en door anderen. Du Saussai heeft ook haren lof in 't Latyn beschreven, onder de byvoegselen van het Martyrologium der Heiligen van Vrankryk.

AURINA, of AURINIA by Tacitus in de zeden der Germanen, of ALYRUMNA by Jornandes *Get. p.* 103, een Duitsche Godheit, of, als anderen willen, een oude toveres, zachtelyk fluisterende tegen de onderaartsche geesten; ook naar het gevoelen van anderen een poëtesse, die de heldendaden der dapperen opzong. De geleerden zyn over den naam niet eens. Zie *Hofm. Lex. en Smids*; ook *van Royens Duitsche Outheden.*

AURISPA, (JOANNES) geboortig van Noto in Sicilië, is een der geleerdste mannen geweest van de XV eeuw. Hy verstont de Griekshe en Latynsche talen: hy was een goedt redenaar, en hy schreef zeer wel voor dien tydt in onrym en vaarzen. Men zegt dat hy met de dichters-kroon vereert wierdt in Italië. Hy was secretaris van den paus Nicolaas den V, die hem blyken gaf van zyne achting, hem begunstigende met twee goede abdyen. Hy onderhieldt eene lange briefwisseling met Philelphus, en men vindt zynen naam met lof in Laurentius Valla, in Antonius Panormitanus, en in verscheide andere vermaarde schryvers. Hy week naar Ferrare, en leefde aldaar tot in een hogen ouderdom, vereert met de achting der groten van dat landt, die hem op allerlei wyze voordeelig was; want hy ontfing van hunne mildadigheit niet alleen het gene nodig was om te leven, maar ook om ryk te worden. Men eigent hem eene vertaling toe van Archimedes, de overzetting van de uitlegging van Hierocles over de gulde vaarzen van Pythagoras, en die van eene verhandelinge van vertroosting van Philiscus aan Cicero. Gesnerus maakt gewag van deze drie werken, zonder te melden of de zelve gedrukt waren geweest. Men weet nochtans dat de *Hierocles* van Aurispa te Bazel gedrukt is by Henr. Petrus in 8. in den jare 1543. Gesnerus verhaalt een gedeelte van de voorrede, waar uit blykt dat zy gemaakt wierdt, wanneer de schryver alreets 80 jaren out was. In de bibliotheek van Gabriel Naudæus was een handschrift, dat dezen tytel hadde: *Comparatio de Præsidentia Hannibalis Carthaginensis, Alexandri magni, & Scipionis Majoris Romani apud Inferos, ex Græco in Latinum conversa ab Aurispa Oratore ad Baptistam Senatorii & equestris Ordinis civem Romanum. Bayle Dict. Crit.*

AUROGALLUS, (MATTHEUS) een geleert man in de XVI eeuw, en professor in drie talen op de akademie van Wittenberg, was geboren in Bohemen. Hy hadde de naaukeurigheit gehadt om vele boeken van de oudheit te vergaderen: en hy vergenoegde zich niet om een liefhebber der zelve te zyn, gelyk vele anderen doen, die eenen naam zoeken te maken door hunne talryke bibliotheeken; hy beminde ook het lezen der zelve. Men heeft van hem: *Compendium Hebrææ Chaldeæque Grammatices*, te Wittenberg in 8. gedrukt in den jare 1525, en te Bazel in den jare 1539, en *de Hebrais Urbium, Regionum, Populorum, Fluminum, Montium, & aliorum locorum nominibus liber, è veteri Instrumento congestus*; te Wittenberg gedrukt in den jare 1526, en te Bazel in den jare 1539 in 8. Deze twede druk is vermeerdert door den schryver. Hy stierf in den jare 1543, en was zeer behulpzaam geweest aan Luther in de vertaling van den Bybel. *Epitom. Biblioth. Gesneri. Bayle Dict. Crit.*

AURON, eene rivier van Vrankryk in Berri. Zy loopt van Velagni voorby Pont de Chargi, Pont d'Is, Dun le-roi, S. Denys, le Palin, en Bourges, daar zy zich by de Eure of Aure voegt.

AURONZO, *Aurontium*, een fraai vlek van Italië, in het Venetiaansche gebiedt. Het zelve legt in Frioul, aan de rivier de Anse, naby de stadt Cadora. *Baudrand.*

AURORA, eene dochter van de Zon, of van Titan en van de Aarde. De dichters hebben verziert dat zy met een uitstekent oudt man getrouwt was, en de gewoonte hadde van voor den dag op te staan. Men voegt 'er by dat zy Cephalus vervoerde, maar dat deze, Procris zyne vrouwe alleen beminnende, Aurora hem deedt vermommen, om hem te doen zien dat zy hem niet getrouw was. Aurora was moeder van Memnon, als elders gezegt wordt. *Ovidius Metam lib.* VII. & XIII.

AURSPERG. Zie URSPERG.

AURSPERG, een slot en markt in 't hertogdom Krain, of Carniole, behorende aan het geslacht, waar van het artykel hier na volgt. Het legt drie mylen van Laibach in 't middenste gedeelte van Krain, en wordt in de landtale *Tryackh* genoemt. In dit oordt zoude eertyds eene stadt gelegen hebben, die door de oude schryvers *Aurupenum*, *Auriponum*, en *Aurupium* genoemt wierdt, en zoude de keizer Augustus de zelve 31 jaren voor Christus geboorte bemagtigt hebben. Doch men wil dat deze stadt in den jare 451 van den koning Attila verwoest, en naderhandt door de inwoners het oude slot Aursperg gebouwt zoude zyn, waar van noch eenige muren zyn overig gebleven. In 't jaar 1067 heeft Coenraad van Aursperg met zyne twee broeders het oude slot bewoont, en niet verre van de oude muren een nieuw slot, namelyk *Opper-Aursperg*, van de grondt opgebouwt, dat verscheide maal verwoest, en weder opgemaakt, ook in den jare 1511 door eene aardbeving geschudt, door Trojanus van Aursperg afgebroken, en door hem van nieuws op is begonnen gebouwt te worden. Het zelve is groot en met vele vertrekken voorzien. *Strabo lib* IV. *Geogr. Megiseri Carinth. fol* 123. *Maderus in Præf. equest. Schönleben Geneal. Aursperg. f.* 3. *seq. Valvasor Ehre des Hertzogth. Crain lib.* XI. *p.* 32. *seq.*

AURSPERG, het geslacht der vorsten en graven van Aursperg,

ſperg, dat ſedert de XV eeuw het erf-kamerlingſchap en het erf-maarſchalsampt in 't hertogdom Krain, en het Windiſche Mark bezit, heeft zynen oorſpronk niet, gelyk *Wolfgang Lazius* meent, van de Romeinen en der zelver ſlot *Aurupono*, maar veel eer, gelyk *Joh. Ludov. Schonleben* beweert, van de Duitſchen; en het ſchynt dat de Aurſpergers, ten tyde van Karel den Groten, hun oude ſlot Aurſperg of Urſperg, in Zwaben, verlaten, en zich in Krain begeven hebben, alwaar zy in den jare 1016 van zulk eene magt en van dat aanzien waren, dat zy met hunne vorſten in de naburige landen trokken, nieuwe ſloten aldaar bouwden, en zich verder uitbreidden; gelyk dan eenigen, in Frioul gebleven, hun ouden naam van Aurſperg verlaten, en zich heren van Cucagna genoemt hebben, welke door den tydt in verſcheide aanzienelyke liniën verdeelt zyn, die onder de namen van *Freſchi*, *de Zacco*, *de Partiſtagno*, *de Valvaſore*, van welke de *Barocci*, edelen te Venetië, en de graven *van S. Phoca* afkomen, zich bekent gemaakt hebben. De ſtamvader van dezen was Odericus van Aurſperg, die Poppo, door keizer Henrik den II tot patriarch van Aquileja benoemt, naar Italië begeleidde, en van hem de vryheit verkreeg het ſlot Cucagna in Frioul te bouwen, en met het erf-kamerlingſchap van den zelfden Patriarch vereert wierdt. Dezes broeder was Adolph de I, heer van Aurſperg, die in 't jaar 990 geboren wierdt, en omtrent den jare 1060 ſtierf, nalatende drie zonen, Coenraad den I, Adolph den II, en Pilgrinus den I, welke het ſlot opper-Aurſpurg op de hoogte bouwde; en heeft Coenraad het overout nog bloeijende en voornaam geſlacht voorgeplant. Hy teelde by Barbara van Finkenberg Coenraad den II, Adolph den III, en Georgius den I, en ſtierf in den jare 1081. Coenraad de II hadt by Catharina, vryvrouwe van Sonneg, Pilgrinus den II, en Johannes den I, en wierdt in den jare 1107 te Reifnuts begraven. Pilgrinus de II, die in den jare 1160 ſtierf, was vader van Pilgrinus den III, Coenraad den III, en Engelbert den I. Pilgrinus de III teelde by Sophia van Hertogsburg Adolph den IV, en Coenraad den IV. Adolph de IV, die in den jare 1204 ſtierf, hadde by Caranka van Falkenburg Ottoman, of Otto den I, en Engelbert den I. Ottoman de I teelde by Eliſabeth van Sumeregk Engelbert den II, Johannes den II, en Ottoman den II. Johannes de twede, die in den jare 1246 ſtierf, hadt by Clara van Tuſchental Herbardus den I, of Manihalmus den I, Petrus, Wolfgang, Johannes den III, toegenaamt het edel kindt, en Frederik den I. Herbardus de I trouwde in den jare 1250 met Anna van Reiffenberg, en teelde by haar Herbardus den II, Wilhem, Georgius den II, Johannes den IV, Volkhardus den I, Ottoman den III, en Manihalmus den II, waar van de vyf eerſten hunnen ſtam voortgeplant hebben, doch Herbardus de II is de ſtamvader van het nog bloeijende geſlacht geworden, zynde de nakomelingſchap der vier anderen in de XIV en XV eeuw wederom uitgeſtorven.

Herbardus de II ſtierf in den jare 1304, en liet vier zonen na, van welke Johannes de V wederom zo vele zonen hadde, onder welke Manhelmus de III, die in den jare 1353 ſtierf, by Anna van Katzenſtein vyf zonen teelde, doch de oudſte, Theobald de I, heeft alleen het geſlacht voortgeplant. Hy ſtierf in den jare 1423, na dat hy zyn geſlacht zeer verrykt hadde. Hy hadt by Urſula van Leichteneg verſcheide kinderen, onder welke Engelhardus de I de tegenwoordige vorſtelyke en graaflyke, en Volkhardus de VI de Schönbergſche linie heeft voortgeplant.

I. Engelhardus de I, ſtamvader van het vorſtelyke Aurſpergſche huis, wierdt geboren in den jare 1404, en verkreeg in den jare 1460 het overſte erf-kamerlingsampt van 't hertogdom Krain en het Windiſche Mark; en gelyk de heren van Aurſperg zich tot nu toe in den oorlog bekent gemaakt hebben, zo zochten zy zich ook onder den vredelievenden keizer Frederik den III, of den V, aan het hof in aanzien te brengen, en heeft deze Engelhardus zyn geſlacht treffelyk voortgeholpen, en het vervallen ſlot Schönberg weder opgebouwt. Van zyne zes zonen heeft Pancratius de II het geſlacht voortgezet, en Volkhardus de VII heeft zich in Ooſtenryk uitgebreid, waar van verder geſproken wordt.

I.) Pancratius de II was geboren in den jare 1441, en wierdt hofmeeſter van den keizer Frederik. Hy herbouwde het ſlot Aurſpurg, dat voor 100 jaren verwoeſt was, uit den grondt op. Hy trouwde in den jare 1469 met Anna, dochter van Trojanus, graaf van Frangepan, uit Croätië, by welke hy dertien kinderen teelde. Hy ſtierf in den jare 1496. Van zyne zonen was Trojanus erf-kamerling in Krain en het Windiſche Mark, en keizerlyke Raadt, die zich in den jare 1529 in de belegering van Wenen zeer wel queet, naderhandt vele jaren als keizerlyke Raadsheer aldaar bleef, en in den jare 1531 den vryheerlyken ſtandt aan zyn geſlacht bragt. Hy ſtierf omtrent den jare 1540, en hadt by Anna van Eck in Neuburg negen kinderen, waar onder zich voornamelyk Herbardus, en Weichardus in den Turkſchen oorlog vermaart gemaakt hebben, en lands-hoofdlieden in Krain, als mede generaals in Croätië, geweeſt zyn: de laatſte wierdt na zynen broeder in den jare 1576 landshoofdman, en ſtierf zonder nakomelingen in den jare 1577. Hun middenſte broeder Theodoricus heeft echter nakomelingſchap nagelaten. Herbardus, die gemeld is, wierdt in den jare 1528 geboren, en tot overſte-luitenant der Croatiſche grenzen aangeſtelt. Hy behaalde in den jare 1560 eene overwinning tegen de Turken, en leide naderhandt deze waardigheit af, doch wierdt in 't jaar 1566 landshoofdman in Krain, en nam in den jare 1569 het vorige ampt ook wederom aan, onder den tytel van generaal-overſte, en behieldt beide deze waardigheden, tot dat hem eindelyk in den jare 1575 op den 22 September in een treffen by Budasco het hoofdt weggeſlagen, doch zyn ligchaam te Laibach begraven wierdt. Hy hadt by Maria Chriſtina, vryvrouwe van Spauer, 4 zonen, van welke Christophorus de II zyn opvolger was; doch Wolfgang Engelbert wierdt in den ſlag, waar in zyn vader ſneuvelde, gevangen, naar Conſtantinopel gevoert, en tot een hogen prys vrygekocht: eindelyk is hy in den jare 1590, zo men meent, door vergift, dat hem de Turken gegeven zouden hebben, zonder kinderen geſtorven.

Christophorus de II was geboren in den 1550, woonde in den jare 1578 den veldtocht by tegen de Turken in Croatië, was van den jare 1579 tot 1587 landsamptman, en van den jare 1592 tot zyne doodt toe landshoofdman in Carniole of Krain, en heeft zo wel de ridderſchap als het landvolk in Croatië tegen de Turken aangevoert. Hy wierdt in den jare 1582 als afgezant van het landſchap Carniole op den ryksdag te Augsburg gezonden, en ſtierf te Laibach in den jare 1592. Hy trouwde in den jare 1573 met eene vryvrouwe van Maltzan uit Sileſië, en in den jare 1589 met Eliſabeth vryvrouwe van Thanhauſen. Hy hadt vyf zonen, van welke *Herbardus* en *Theodoricus* beide hun geſlacht voortplantten.

(I) Herbardus was geboren in den jare 1574, wierdt in den jare 1608 landsamptman van Carniole, en ſtierf in den jare 1618. Zyn eenige zoon, *Johannes Andreas*, was geboren in den jare 1613, verkreeg den gravenſtandt, en ſtierf in den jare 1664. Hy teelde by Anna Eliſabeth, vryvrouwe van Lamberg, nevens vele andere kinderen, *Wolfgang Engelbert*, die in den jare 1669 trouwde met Catharina Eliſabeth, gravin van Trilleck, van welke hem in den jare 1676 geboren wierdt *Adamus Sigfried*, en in den jare 1683 *Johannes Herbardus*, keizerlyke geheime raadt en landshoofdman in Carniole, die ſtierf in den jare 1702.

(II) Theodoricus, erf-lands-kamerling en maarſchalk van Carniole en het Windiſche Mark, de tweede zoon van *Christophorus* II, wierdt geboren in den jare 1578. Hy verkreeg den gravenſtandt, wierdt landsgedeputeerde, in den jare 1626 landsamptman, in den jare 1628 landshoofdman, en bragt ook het erf-maarſchalksampt aan zyne linie. Hy ſtierf in den jare 1634, na dat hy by Sidonia, de dochter van Cosmus Gall van Graffenberg, vyf zonen geteelt hadde, waar van twee in hunne kindsheit ſtierven; de anderen waren, 1) *Wolfgang Engelbert*, geboren in den jare 1610, die, na het voltrekken van zyne reizen en ſtudien, kamerling wierdt van keizer Ferdinand den II, in den jare 1638 preſident van de landsgedeputeerden, in den jare 1646 landsamptman, en in den jare 1649 landshoofdman in Carniole, welke waardigheden hy tot zyne doodt toe bekleedde. Wanneer de keizer Leopoldus in den jare 1660 de huldiging te Laibach ontfing, maakte hy hem tot geheime raadt, waarom hy in volgende jaren naar Weenen reiſde. Hy ſtierf te Laibach in den jare 1673. 2) *Herbardus*, geboren in den jare 1613, begaf zich van zyne jeugdt in den krygsdienſt, en wierdt in den jare 1654 generaal te Karelſtadt en aan de Croatiſche grenzen, doch ſtierf in den jare 1668, na dat hy by zyne gemalinne Anna Eliſabeth van Muſchkon zes zonen en twee dochters geteelt hadde, waar van vier in hare jonkheit ſtierven. 3) *Johannes Weicardus* van Aurſperg, des H. Roomſchen ryks vorſt, hertog van Munſterberg in Sileſië, gevorſtede graaf van Thengen, graaf van Gotſchec en Wels, heer van Schoon- en Seiſenberg, overſte erfkamerling en erfmaarſchalk van 't hertogdom Carniole en het Windiſche Mark, ridder van het gulde vlies, en keizerlyke eerſte ſtaatsbedienaar, was geboren in den jare 1615, en geraakte door zyne byzondere hoedanigheden by keizer Ferdinand den III in grote gunſt, als welke hem in gewigtige zaken en bezendingen gebruikte, tot geheime raadt benoemde, het gulde vlies voor hem verkreeg, hem ook aanſtelde tot overſte hofmeeſter van den Roomſchen, Hungaarſchen, en Boheemſchen koning Ferdinand den IV, en hem in den jare 1653 tot ryksvorſt verklaarde, met ſtem en zitting in de ryksvergadering, waar op hy in den jare 1654 op den ryksdag ingeleid wierdt: in het zelfde beleende de keizer als koning van Bohemen hem ook met het vorſtendom Munſterberg en 't Frankenſteinſche Weichbild in Sileſië, alwaar hy in den jare 1654 door den graaf Chriſtopher Leopold Schafgotſch de huldiging liet ontfangen. Hy verkreeg ook het leen van de burg-voogdy Wels in opper-Ooſtenryk. Deze keizer gebruikte hem ook als zyn eerſten ſtaatsbedienaar; en wanneer de zelve in den jare 1657 ſtierf, quam hy wederom in het geheime ſtaatsbedienaarſchap onder Leopoldus, en woonde in den jare 1658 te Frankfort nevens eenige andere ſtaatsbedienaars de beraadſlagingen over de Capitulatie by. Hy kocht het onmiddelbare ryksgraafſchap Thengen in Zwaben, en na dat het zelve tot een graaflyk vorſtendom verheven was, nam hy in den jare 1664 op den Zwabiſchen kreitsdag de naaſte plaats na Hohenzollern-Sigmaringen. Wanneer in den jare 1665 des keizers opper-hofmeeſter de vorſt van Porcia geſtorven was, liet de keizer hem dit opengevallen hoog eerampt aanbieden, doch hy wilde het zelve niet aannemen, waarom het zelve aan den vorſt van Lobkowitz opgedragen wierdt. Eindelyk moeſt hy zich in den jare 1669, op keizerlyk bevel, van het hof, en in zyn graafſchap Wels begeven, van waar hy naar Laibach ging, en op den 13 November des jaars 1677, in het 63 jaar zyns ouderdoms, ſtierf. Van zyn outſten broeder Wolfgang Engelbert hadt hy in den jare 1673 het graafſchap Gotſchee en de heerlykheit Seiſenberg geërft, welke hy nevens zyn vorſtendom, graafſchappen, en andere goederen tot een *fideicommis* maakte. Zyne gemalinne was Maria Catharina, eene dochter van Georgius Achatius, graaf van Loſenſtein, keizerlyke hofdame, na welkers doodt hy den geeſtelyken ſtaat aanvaarden wilde, en kardinaal zocht te wor-

worden. De reden, waarom hy van het hof raakte, en hoe hy heeft zoeken kardinaal te worden, verhaalt de Jesuit Franciscus Wagner in zyne Historie van den keizer Leopoldus den I, *pag.* 218 enz. Aursperg hieldt aan het keizerlyke hof de Fransche zyde, en was oorzaak dat het zelve zich niet bemoeide met de Spaansche Nederlanden in den jare 1667, maar met oogluiking de Franschen den meester liet speelen. Aursperg wilde kardinaal zyn, en dewyl hy door het keizerlyke hof niet tot die waardigheit konde geraken, verzocht hy den koning van Vrankryk door eenen brief, waar in hy zyne diensten aan de Fransche kroon gedaan breet uitmat, tot zynen voorspraak by den paus. De paus gaf kennisse van dit stuk aan het hof te Weenen, en de keizer wist door een geschenk van 20000 Florynen den eigenhandigen brief van Aursperg uit het kabinet van den Franschen koning te lichten. Deze brief met andere blyken van Aurspergs ontrouw wierden in den geheimen raadt te Weenen onderzocht, en gevraagt zynde wat Aursperg verdient hadde, was het algemeen besluit, dat hy de doodt waardig was. Maar Leopoldus, schoon hy te voren, wanneer zyn broeder Ferdinandus noch leefde, door Aursperg verachtelyk *den bisschop* genoemt wierdt, en aldus gehoont was, heeft hem het leven geschonken, zich vergenoegende hem naar zyn graafschap Wels in ballingschap te zenden; doch vervolgens kreeg hy echter vryheit te Laibach, daar zyne erfgoederen waren, te gaan wonen. Zyne kinderen waren, 1) *Ferdinand*, hertog in Silesië te Munsterberg en Frankenstein, des H. Roomschen Ryks vorst van Aursperg, enz, die in den jare 1678 trouwde met Anna Maria, eene dochter van Johan Maximiliaan graaf van Herberstein, waar by hem in den jare 1684 *Maria Theresia* geboren wierdt, welke trouwde met Sigismundus, graaf van Aursperg. Hy stierf in den jare 1706 in Augustus, en wierdt opgevolgt door zyn broeder. 2) *François Karel*, hertog in Silesië te Munsterberg en Frankenstein, des H. Roomschen Ryks vorst van Aursperg, enz, keizerlyke geheime raadt en generaal veldtuigmeester, als mede overste erf-landmaarschalk, en opper-erf-landkamerling in Carniole en het Windiscke Mark, was geboren in den jare 1660, en hieldt zich van zyne jeugt af in den krygsdienst, zynde reets in het 20 jaar zyns ouderdoms overste onder het Mansveldsche regiment. Hy bevondt zich mede onder de krygsbenden, welke de hertog van Lotheringen in den jare 1683 tot het ontzet van Weenen geboodt, en wierdt, na dat het zelve gelukkig volvoert was, door den gemelden hertog met deze goede tyding aan den keizer naar Lintz gezonden. Naderhandt woonde hy verder den Turkschen oorlog in Hungarië by, en muntte in verscheiden gelegenheden uit. Hy wierdt ook gouverneur van Karelstadt in Croatië. Na dat zyn ouder broeder gestorven was, hadt hy de regeering aangenomen, wanneer hy in den jare 1709 door den keizer naar Silesië gezonden wierdt, om op den vorstendag in het afzyn van den toenmaligen overste hoofdman te presideeren, by welke gelegenheit hy zich bevlytigde om zyn vorstendom Munsterberg in goeden staat te brengen. Hy begon ook te Frankenstein een slot te bouwen, en keerde in den jare 1710 weder naar Weenen, alwaar hy den 6 Juny des jaars 1713 stierf. Zyne gemalinne Theresia, eene dochter van Karel Ferdinand, graaf van Rappach, waar mede hy in den jare 1685 getrouwt was, aanvaardde, als voogdesse over hare kinderen, de regeering van het vorstendom Munsterberg, en wierdt in den jare 1714 tot opper-hofmeesteresse van de keizerinne Christina Elisabeth aangestelt. Zy hadde by hem geteelt *Maria Anna*, die jong stierf; *Maria Francisca*, geboren in den jare 1691, hofdame van de regeerende keizerinne; *Leopoldus Johannes*, die jong stierf; en *Henricus Josephus*, hertog in Silesië te Munsterberg en Frankenstein, des H. Roomschen Ryks vorst van Aursperg, enz, die den 24 Juny des jaars 1696 geboren wierdt, op zynen vader volgde, en, na dat hy zyne reizen voltrokken hadde, in den jare 1719 trouwde met Dominica, eene dochter van Johan Adam, vorst van Lichtenstein. 3) *Leopoldus*, graaf van Aursperg, wierdt in den jare 1689 Ryks-hofraadt, en in den jare 1700 keizerlyke werkelyke geheime raadt. Hy was buitengewoon Envojé in Engelandt verscheide jaren lang sedert het jaar 1694, en naderhandt in Spanje; inzonderheit maakte hy zich daar door verdienstelyk, dat hy als keizerlyke gezant te Turin in den jare 1705 den hertog van Savoje aan de zyde des keizers wist te trekken, dat in eene kleine verhandeling, *Les intrigues secrets du Duc de Savoye* genoemt, aardig beschreven wordt. Hy stierf noch in het zelfde jaar in July, zonder kinderen. Hy was in den jare 1703 getrouwt met Susanna Theresia, eene dochter van Leopoldus, graaf van Martinitz, welke in den jare 1717 stierf. 4) *Francisca*; 5) *Theresia*, en ten 6) *Aloysa*, zyn in een klooster gegaan, en aldaar gestorven. 7) *Maria Anna* trouwde in den jare 1693 met Henricus Franciscus, vorst van Mansveldt en Fondi, keizerlyke geheime raadt, generaal veldmaarschalk en ridder van het gulde vlies, en wierdt weduwe in den jare 1715.

II) Volckardus de VII, een zoon van *Engelhardus* den I, heer van Aursperg, en broeder van *Pancratius* den II, richtte door zyne nakomelingschap de Oostenrykische linie op. Hy wierdt geboren in den jare 1438, begaf zich in Oostenryk, volgde het keizerlyke hof, en droeg in den jare 1493 by de lykstatie van keizer Frederik den III den helm. Hy stierf in den jare 1495, en liet vier zonen na, van welke *Sigismundus* de II by Sabina, vryvrouwe van Rauberin, twaalf kinderen hadde, en in den jare 1541 stierf. Onder de gemelde kinderen komen in aanmerking, *Volckardus* de VIII, die keizerlyke stalmeester was, en in den jare 1591 stierf, na dat hy drie zonen geteelt hadde; en *Sigismundus Nicolaas*, vryheer van Aursperg, heer te Burgstal, die benevens den voorgemelden zynen broeder Volckardus den vryheeren-standt verkreeg, en in den jare 1573 onder de Oostenrykische standen aangenomen wierdt. Hy stierf in den jare 1581, en van zyne dertien kinderen plantte zyn outste zoon *Wolfgang Sigismund* het geslacht voort. Hy was overste jagermeester in Oostenryk, en stierf in den jare 1598, by zyne gemalinne Felicita van Windischgratz mede 13 kinderen nalatende. Van zyne zonen hebben *Wolfgang Nicolaas*, *Wichardus*, en *Andreas* een iegelyk zyne linie voortgeplant. De eerste liet na *Sigismundus Erasmus*, wiens zoon *Rudolph Sigismund* in den jare 1671 teelde *Wolfgang Ehrnricus*, graaf van Aursperg, byzitter van het Oostenrykische landgericht; en in den jare 1681 *Franciscus Josephus Melchior*. De twede, *Wichardus*, was vader van *Karel* en *Maximiliaan*, graven van Aursperg. Karels zonen waren, 1) *Wolfgang Engelbert*, graaf van Aursperg, geboren in den jare 1664, welke by Margaretha Constantia, gravinne van Dietrichstein, in den jare 1688 *Christophorus Albertus*, en in den jare 1689 *Charlotta Constantia* teelde. 2) *Carolus Josephus*, geboren in den jare 1665, die als keizerlyke hoofdman in Hungarië gesneuvelt is. 3) *Wolfgang Mattheus*, geboren in den jare 1667; en ten 4) *Maximiliaan Lodewyk*, geboren in den jare 1668. *Maximiliaan*, Karels broeder, trouwde met Suzanna Elizabeth, vryvrouwe van Polheim, by welke hy teelde in den jare 1672 *Wolfgang Ferdinand*; in den jare 1677 *Wolfgang Augustus*; in den jare 1680 *Wolfgang Ehrnricus*; en in den jare 1689 *Godofredus*. De derde, *Andreas*, liet na *Wolfgang Sigismund*, die in den jare 1665 stierf, nalatende *Christiaan Ferdinand*, die zonder kinderen stierf; en *Wolfgang Georg Leopold*, graaf van Aursperg, enz, die geboren wierdt in den jare 1664, in 't jaar 1708 keizerlyke generaal wierdt, en by Maria Therefia van Raittenau verscheide kinderen teelde.

II. Volckardus de VI, een zoon van Theobaldus, en broeder van Engelhardus den I, ving de Schönbergsche linie aan, welke alzo genaamt wierdt naar het slot Schönberg. Hy stierf in den jare 1451, en zyne zonen waren *Georgius* de IV, *Wilhem*, en *Johannes* de VIII, welke in een geschreven Stamboom het eerst overste erf-maarschalken in Carniole genoemt worden. Georgius plantte zyn geslacht voort, en stierf in den jare 1589. Van zyne zonen volgde op hem *Johannes de* IX. Hy was landshoofdman in Carniole, ging als gedeputeerde des lands in den jare 1518 op den kreitsdag, welken de keizer Maximiliaan de I te Inspruk hieldt; en wanneer in 't jaar 1529 de Turken voor Weenen trokken, wilde hy daar heen ylen, doch wierdt op den weg verloren, en vermoedelyk door de omzwervende Turken omgebragt. Hy was ook keizerlyke generaal geweest tegen de Venetianen, wanneer zy in Istrië, enz, oorloogden. Van zyne zeven kinderen is *Wolfgang Engelbert* op hem gevolgt. *Georgius* en *Leonardus* zyn zonder kinderen gestorven. Wolfgang Engelbert stierf in 't jaar 1557, en hadt by zyne twee gemalinnen zes kinderen, waar onder aan te merken zyn, 1) *Johannes* de XI, die in den jare 1580 eene aanzienlyke nakomelingschap naliet; doch alle de zonen sturven zonder erfgenamen, zynde *Wilhem* de langstlevende geweest, met wiens doodt deze linie uitstierf. 2) *Andreas* wierdt geboren in 't jaar 1557, en is een rechte Achilles van zynen tydt geweest. Wanneer hy zyne studien en reizen voltrokken hadde, en uit de Nederlanden wedergekeert was, begaf hy zich in den oorlog, en woonde in den jare 1578 den veldtocht tegen de Turken op de Croatische grenzen by, daar hy met weinig ruiters 500 Turken op de vlucht sloeg. Hy wierdt in den jare 1589 generaal van de Croatische grenzen; en gelyk hy de Turken dikwils met eene geringe macht sloeg, zo heeft hy tot verkryging van de ovewinning in den Siffecker veldslag aan den Culp-stroom tegen den Turkschen Hassan Bassa in den jare 1593 het meeste bygebragt, en zich daar door een onsterfelyken roem verworven; gelyk ook paus Clemens de VIII, de aartshertoginne-weduwe Maria, en andere vorsten, hem daar over hebben laten begroeten. *Lazius de migrat. gent. Megiseri Annal. Carinth. Valvas. Ehre des Hertzogth. Crain. de Wurmbrand collectanea Geneal. ex arch. stat. Austr. Gualdo vita di Leopoldo. Schœnleben arbor geneal. Famil. Aursperg. M. S.*

AURTEMIUS, of ACTEMIUS, een krygsoverste in Egypten, wierdt beschuldigt voor den keizer Julianus, de handt geleent te hebben aan Georges, bisschop van Alexandrië, om de tempels der Heidenen in die stadt af te breken. Hy kreeg bevel van het hof om onderzoek te doen naar S. Athanasius. Hy zocht hem in de kloosters van Tabenna; maar vruchteloos. In een van deze kloosters in slaap gevallen zynde, overviel hem eene bloeding van de neus; en hy hadt ter zelfder tydt een yslelyk gezigt, waar door hy ongemeen verschrikt was. Na de doodt van Constantinus deedt Julianus hem te Antiochië komen, in het begin van July des jaars 362, en benam hem alle zyne goederen, en zyne waardigheit, om dat hy verscheiden afgoden verbroken hadde, en Georges geholpen om die, de welke in de tempels te Alexandrië overig waren, weg te nemen. Deze keizer deedt hem weinig dagen daar na het hoofdt afhouwen: waar door hy den naam van martelaar verkregen heeft. *Theodoretus lib.* III. *cap.* 18. *Julian. Epist.* X. *Vie de S. Pacome. S. Athanas. Apolog. de fide sua, & Epistolâ ad Solitar. Hermant Vie de S. Athanase. Tillemont Tom.* VII. *Baillet Vies des Saints* 20 *Octobre.*

AURUNCA, eene eertyds beroemde stadt, aan den voet van het gebergte Massicus, aan den Appiaanschen weg, by de rivier Liris, hedendaags Garigliano genoemt, gelegen. Tarquinius de Stoute, koning van Rome, ontnamze den Volscernen, die ze voor eene hunner voornaamste steden hielden. Omtrent 300 jaar voor Christus wierdt aldaar eene Romeinsche volkplanting gelegt. In de Romeinsche oorlogen, inzonderheit met den Carthaagschen veldheer Hannibal, hadt deze stadt veel te lyden. Tegenwoordig is zy in een slechten staat, en wordt Sessa genoemt. *Delic. de L'Italie IV. p.* 18. 20.

AUSA, eene kleine rivier, ontspringende in 't hertogdom Urbino,

Urbino, en by Rimini in de golf van Venetië vallende. *Delic. de l. Italie, II. p. 22.*

AUSBERTUS. Zie AUTPERTUS.

AUSCH, eene ftadt van Transoxane, of van het landt dat de Arabiers *Maouaralnahar* noemen, dat is te zeggen, *aan gene zyde van der riviere.* Naffireddin en Ulug Beg ftellen de zelve op 102 graden 20 minuten lengte, en 43 graden 20 minuten Noorder breedte, in het vyfde klimaat. *Herbelot Bibl. Orient.*

AUSCHIA. Zie AUSTI.

AUSCHI is de bynaam van *Abu Marvan Abdalmalek*, geboortig van de ftadt Aufch. Hy is de fchryver van een boek tot lof der Arabiers, genoemt *Eftedlal bel hak fi taf dhil al Arab âla gemi al Khalk*, om Ben Ares te beantwoorden, die 'er een gefchreven hadde tot bewys der voordeelen, welke de andere natien hadden boven de Arabiers. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AUSE, eene rivier van Vrankryk in Auvergne, heeft haren oorfpronk tuffchen die provincie en Forets, loopt voorby S. Anthenne, Pont-Chateau, en Maurignac; en de Joro, de Artier, enz. ontfangen hebbende, die de zelve groot genoeg maken om vaartuigen te dragen, voegt zy zich by de Allier.

AUSEN, een naam, welken de Gotthen geven aan hunne legerhoofden, na dat de zelve eenige overwinning bevochten hadden. Deze naam betekende in hunne taal, *meer dan een menfch, of halve Godt. Jornandes c. 43. de rebus Goth. Spelman in Gloffar. Archæol.* noemt hen ANSEN.

AUSEN, zekere volkeren van Africa, die naar het verhaal van Herodotus byna hun gansche aangezigt met hunne haairen bedekten, die zy op hun voorhoofdt lieten hangen. De dochters van dat landt ftreden jaarlyks op een zekeren dag met malkanderen ter eere van Minerva, gene andere wapenen hebbende dan ftokken en fteenen: en die welke van hare wonden ftierven, wierden valfche maagden genoemt. Die welke het befte geftreden hadde, wierdt terftondt door alle de anderen gewapent, en op eenen wagen verheven, waar in men haar omreedt rontom het Tritoniaanfche meir. *Herodotus lib. IV. c. 180. Mela. Stephanus.*

AUSETANEN waren oude volkeren in Spanje, en wel in *Hispania Tarraconenfis*, aan de grenzen van Vrankryk. *Cæfar l. I. de bell. civ. Cellarii Geogr. ant.*

AUSONIUS was een zoon van Ulyffes en Calypfo, naar wien de oudfte volkeren in Italië AUSONEN genoemt zouden zyn, die anders ook *Auruncos* worden geheten. Zy breidden zich in Latium, en het benedenfte van Italië tegen de zee uit; waarom die landftreek den naam van AUSONIA verkreeg, welken de dichters naderhandt aan gansch Italië gegeven hebben. *Servius. Plin. Cluver. Ital. antiq. lib.* III. *cap.* 9. *Cellarii Geogr. antiq.*

AUSONIUS, eerfte biffchop van Angoulême. Men meent dat hy een der leerlingen was van Martiaal van Limoges, welken zommigen ftellen ten tyde der Apoftelen, en anderen in het einde van de III eeuw. Men gelooft dat Aufonius leefde onder het keizerryk van Gallienus. Men fchryft dat hy gemartelt wierdt in een inval, welken Chrocus koning der Allemannen, deedt in de Gaulen. Anderen zeggen dat hy door de Wandalen ter doodt gebragt wierdt. Indien zulks de waarheit was, zoude hy omtrent het einde van de IV eeuw geleeft hebben, dewyl de Wandalen hun eerften inval in de Gaulen deden in den jare 496. Maar alles, dat men van S. Aufonius fchryft, is onzeker, zynde alleen gegrond op eene apocryphe Legende, vervult met verdichtfelen en onwaarheden. De zelve is verbetert door François van Courlay; maar dewyl deze fchryver geen ander gedenkfchrift gehad heeft dan de Legende, zo is het geene hy verhaalt zeer onzeker. *Ancienne Legende de la vie de S. Aufone. Vie de S. Aufone par Courlay,* uitgegeven in den jare 1636 door François Bosquet. *Les Continuateurs de Bollandus, au 22 Mai. Sammarth. Gall. Chrift. Baillet.*

AUSONIUS, in 't Latyn *Decius* of eerder *Decimus Magnus Aufonius*, een der uitmuntentfte dichters van de IV eeuw, was van Bourdeaux, en de zoon van een vermaart geneesmeefter, van wien in het volgende artykel gefproken wordt. Hy wierdt met byzondere zorgen opgevoedt: het gansche geflacht bevlytigde zich daar omtrent, het zy om dat zyn geeft veel beloofde, of om dat zyne geboortefter, volgens de ontdekking van Cæcilius Argicius Arborius, zyn moederlyken grootvader, die de fterrekunft verftont, deedt geloven dat hy tot grote eere verheven zoude worden. Hy maakte een ongemeenen voortgang in de goede letteren; en hy wierdt in den ouderdom van dertig jaren verkoren om de letterkunft te Bourdeaux te leeraren. Hy wierdt eenigen tydt daar na aldaar tot de waardigheit van profeffor in de welfprekendheit gevordert. Hy verkreeg zulk eene heerlyke achting in die waardigheit, dat men hem aan het keizerlyke hof nam, om hem leermeefter te maken van Gratianus, den zoon van den keizer Valentinianus. Hy maakte zich zeer aangenaam by zynen leerling, en by des zelfs vader, en hy ontfing van hen beloningen en waardigheden, die hem tot een beveftigend voorbeeldt maakten van eenen grondregel, dien Juvenalis voorgeftelt heeft, *Dat men, wanneer het aan de fortuin behaagt, overgaat van den ftandt van een redenaar tot de burgermeefterlyke waardigheit.* Hy wierdt in der daadt tot het burgermeefterfchap verheven door den keizer Gratianus in den jare 379, na dat hy verfcheide andere aanzienelyke waardigheden bekleed hadde; want behalven de waardigheit van *Quæftor*, waar mede hy vereert was geweeft gedurende het leven van den keizer Valentinianus, was hy prefect van het Pretorium gemaakt in Italië, en in de Gaulen, na de doodt van dien prins. De dankzegging, die hy deedt aan den keizer Gratianus, over zyne aanftelling tot het burgermeefterfchap, is een heerlyk ftuk werks. Men weet den tydt van zyne doodt niet wel; maar men zoude niet kunnen twyfelen of hy leefde noch in den jare 388, en zelfs in den jare 392, en is out geworden. Hy overleefde zynen vader, met wien hy weinig in jaren verfchilde, en die den ouderdom van 90 jaren bereikte. Hy was getrouwt met eene vrouwe, die jong ftierf, en van goeden huize was. Hy hadt by haar eenige kinderen, en trouwde niet wederom. Hy was in grote achting by den keizer Theodofius, en eenigen geloven dat die vorft hem tot de waardigheit van Patricius verhief. Zy befluiten zulks uit eenen brief, dien men vindt in het begin van de meefte drukken der werken van Aufonius. Men zoude niets verplichtender kunnen vinden dan dezen brief. Daar zyn oordeelkundigen, die meenen dat de zelve verdicht is: maar zy zouden niet kunnen ontkennen dat deze keizer eene grote achting hadde voor de Poëzy van Aufonius, en dat hy hem aangemaant heeft om de zelve uit te geven; want het blykt door een voorrede, die onwederfpreekelyk van dezen dichter is. Daar is eene ongemene ongelykheit tuffchen zyne werken, het zy dat zyne zanggodinnen wat te veranderlyk waren, het zy dat men in zyne Poëzy eenige ftukken ingevoegt heeft, die hy flechts in 't ruuw ontworpen hadde, het zy dat byzondere redenen hem verplicht hebben om eenige vaarzen te laten uitgaan, waar toe hy den tydt niet gehadt hadde om ze te befchaven. In het algemeen gefproken zyn 'er hardigheden in zyne fpreekwyzen, en in zynen ftyl; maar dat was eerder het gebrek van zyne eeuw, dan van zynen geeft. De keurige kenners kunnen gemakkelyk zien, dat, indien hy geleeft hadde ten tyde van Auguftus, zyne vaarzen gelyk zouden geweeft zyn met de volmaaktften van dien tydt, zo veel edelheit en geeft ziet men in verfcheide van zyne fchriften uitblinken. Hoewel hy een Chriften was, volgens het gemene gevoelen, daar zyn echter bequame mannen die geloven dat hy het niet was. Bayle heeft omftandig aangetoont, dat indien zy zulks befluiten uit eenige ontuchtige vaarzen die hy gemaakt heeft, of uit de wyze op welke hy het eenzaam leven van Paulinus veroordeelde, of uit de vertrouwde vriendfchap die 'er tuffchen den Heiden Symmachus en hem was, zy groffelyk misgetaft hebben. Dit zyn nochtans de waarfchynlykfte redenen, die men bygebragt heeft. Trithemius heeft voorgegeven, hoewel ten onrechte, dat Aufonius biffchop was geweeft van Bourdeaux. Wat 'er van zy, men heeft Aufonius op verfchillende wyzen verbeeldt; want daar zommigen zeggen dat hy geen Chriften was geweeft, daar hebben anderen hem geftelt in de lyft der gekanonizeerde Heiligen. De werken van Aufonius zyn dikwils, en op verfcheide plaatfen gedrukt; doch de befte druk is die van Amfterdam van den jare 1671, hoewel de tytel valfchelyk belooft dat men volkomentlyk alle de aantekeningen van Mariangelus Accurfius daar in gevoegt heeft. Aufonius hadt eenen zoon, Hesperius genoemt, die zyn amptgenoot was in het prefectorfchap. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers door hem bygebragt.

AUSONIUS, (JULIUS) een beroemt geneesmeefter, en vader van Aufonius, van wien in het voorgaande artykel gehandelt is. Hy was geboortig van Bazas en zette zich neêr te Bourdeaux. Zyne vrouwe, genoemt Æmilia Æonia, was eene dochter van Cæcilius Argicius Arborius, die in Aquitanië gevlucht was, na eene verbanning door welke hy ontbloot was van de goederen die hy bezat in zyn landt, dat tegenwoordig Bourgonje genoemt wordt. Deze Arborius zich nedergeflagen hebbende in de ftadt *Aquæ Tarbellorum*, (welke Scaliger zegt dat *Acqs* is aan de Adour) trouwde aldaar met eene eerlyke vrouwe, die weinig goederen hadde, en Æmilia Corinthia Mauza genoemt was. Uit dit huwelyk fproten een zoon en drie dochters. De zoon is de zelfde Æmilius Magnus Arborius, die de welfprekentheit leeraarde te Toulouse, en die eene byzondere zorge hadde voor de opvoeding van zynen neef Decimus Magnus Aufonius: eene der dochters was getrouwt met Julius Aufonius, en baarde hem vier kinderen, waar van de dichter Aufonius de twede was. Julius Aufonius was een man van grote verdienften; en indien hy gelyk was aan de afbeelding, die zyn zoon van hem heeft nagelaten, zo was hy een overblyffel van de gulde eeuw. In al zyn gedrag was de grootfte overëenkomft der wereldt. Hy boodt zonder loon de zorgen van zyne kunft aan aan alle de genen, die de zelve begeerden: hy arbeidde om het goede gevoelen dat men van hem hadde te beantwoorden; maar hy oordeelde nooit voordeelig van het gene hy deedt; hy hadt een afkeer van de proceffen; hy vermeerderde zyn goedt niet, noch verminderde het zelve; hy was nooit getuige noch aanklager tegen het leven van iemandt; hy was zonder nydt, en zonder heerfchzucht; hy ftelde het zweeren en het liegen in eenen graadt; hy liet zich nooit in eenige zamenzweering, in eenigen toeleg, of in eenige partyfchap in; hy onderhieldt godsdienftelyk de geheiligde wetten der vriendfchap; hy deedt het geluk beftaan, niet in te bezitten het gene men begeerde, maar in niet te wenfchen het gene het geluk niet gaf; hy zocht de geheimen van een ander niet te doorgronden; hy verdichtte gene valfche geruchten tegen de achting van zynen naaften; en hy bewaarde de ftilzwygentheit, wanneer hy nadeelige waarheden wift. Hy geloofde nooit, dat, gene misflagen begaan te hebben, eene zake was die lof verdiende; en hy achtte de goedezeden hoger dan de wetten; dat is te zeggen, dat hy eene goede daadt deedt, om dat zy goet was, en niet om zich te fchikken naar de wetten. Hy bewaarde naaukeuriglyk de huwelykstrouw gedurende de vyf en veertig jaren, welke hy getrouwt was; en zo hy het genoegen hadde van het gene hy wenfchte te zien gebeuren, dat gefchiedde niet door een al te grote toegeeflykheit van het noodlot, maar om dat hy enge bepalingen gegeven hadde aan zyne begeertens. Men vergeleek hem by de oude wyzen van Griekenlandt, en hy was in de moeijelykfte zaak hun navolger geworden; dat was met te doen het gene zy geleeraart hadden;

hy bevlytigde zich meer om te leven als een wyze, dan om te spreeken als een wyze. Hy was welspreekent niet in het Latyn, maar in het Grieksch. Men moet zich niet verwonderen, dat men hem na zyn doodt met dezen lof vereerde: *Daar is niemandt, die hem navolgt; daar was niemandt geweest, dien hy navolgde.* Men heeft aangemerkt, dat hy met eenige doorluchtige waardigheden vereert was, zonder de moeite te hebben van de zelve te bedienen, en dat hy stierf in den ouderdom van negentig jaren, zonder de verzwakking des ouderdoms gevoelt te hebben. Hy ging noch zonder stok, en hy was niet gebrekkelyk in eenig deel. Hy schreef eenige geneeskundige werken in het Latyn, waar van Vindicianus en Marcellus met lof gewagen. Scaliger verzekert dat hy geneesmeester was van den keizer Valentinianus, zelf eer zyn zoon tot leermeester van Gratianus verkoren was; doch men vindt daar van geen bewys in Ausonius. *Auson. in Præfat. ad Syagr. & in Epiced. Parental. Marcell. in Epist. præfixa libr. de Medica & cap. 25. ejusd. libri. Scaliger in vita Ausonii.*

AUSPITZ, eene stadt in Moravië, tusschen Slawkow en de Oostenrykschce grenzen gelegen.

AUSSE, een marktvlek in opper-Stiermarken, alwaar schone zoutwerken zyn.

AUSSIG en USTA, *Austica*, een vlek of klein steedtje in Bohemen, op de grenzen van Misnië, aan de Elve, drie mylen beneden de stadt Leitomerits. *Baudrand.*

AUSSONE, of AUXONE, *Aussonia*, aan de Saone, eene stadt van Vrankryk, in het hertogdom van Bourgonje, met een vicomte & bailluage. Het is eene kleine, vermakelyke en vry sterke stadt, vyf mylen van Lion, en omtrent vier van Dole.

AUSSUN, (PETRUS VAN) een vermaart krygsoverste in de XVI eeuw, en ridder van de orde van S. Michiel, was van Bigorre, uit een edel en out geslachte. Hy droeg veertig jaren lang de wapenen met veel achting, en deedt zeer goede diensten in Italië en in Vlaanderen. In den jare 1544 bevondt hy zich in den veldslag van Cerisoles, en droeg zich in den zelven uitmuntende. Hy deedt het zelfde in verscheide andere gelegenheden. Om hem daar voor te belonen gaf koning Henrik de II hem het gouvernement van Turin, met eene compagnie Gens-d-Armes, en maakte hem ridder van de orde. Dit gebeurde in de jaren 1554 en 1556. Hy streedt sedert in den jare 1562 in den veldslag van Dreux, en wierdt in den aanvang vervoert door de vluchtenden; maar wederom gekeert zynde, voegde hy zich by Guise. Hy was ondertusschen zo overladen van droefheit, om dat hy verplicht was geweest voor den vyandt te vluchten, dat hy weinig tyds daar na van verdriet stierf te Chartres of te Parys. De baron van Forquevauls heeft zyn leven beschreven onder die van de Fransche krygsoversten. *Memoires de Langey, de Montluc, & de Brantome. Thuan. hist. Paradin. De la Popeliniere.*

AUST, of AUSTELIVE, gelyk men het eertyds noemde, *Austa, Austeliva*, een dorp van het graafschap Glocester in Engelandt. Het zelve is aan de Saverne tusschen de steden Bristol en Chepstow gelegen. Dewyl aldaar eertyds de Saverne doorwaadde, gaf men het den naam van *Trajectus*, dat *overtocht* betekent. *Baudrand.*

AUSTBERTUS. Zie AUTPERTUS.

AUSTERLITZ. Zie SLAWKOW.

AUSTI, *Austa*, de naam van verscheide steden in Bohemen, welker eene, in de Bechiner kreits aan het water Lusinitz, tusschen Plan en Thabor aan een bosch gelegen, eertyds den heeren van Sezym toebehoorde, en daarom ook tot onderscheiding van de andere steden van dien naam AUSTI SESEMI genoemt, doch in den jare 1420 door Ziska verwoest wierdt. Een ander AUSTI legt in de Leitmeritzer kreits, 9 mylen van Praag, aan de Elve, en is eene koninklyke stadt.

AUSTI, of AUSCHA, is nog eene andere stadt in de zelfde kreits, 7 mylen van Praag, voortyds den heren van Sezym, doch nu het Jesuiten Collegie te Praag toebehorende. In de Buntslaner kreits, tusschen Kameyck en Daube; als mede in de koninggrätzer kreits aan de Orlitz, naby Landskroon leggen ook twee steden van den naam AUSTI of AUSCHA. *Zeileri Topogr. Bohem. p. 10. Balbin. Miscell. dec. I. l. III. c. 7. § 3. & 4. p. 73. 77. Vogt jeztleb. Bohm. p. 74.*

AUSTRASIE, eertyds een gedeelte van het over-Rhynsche Duitschlandt, of liever van Vrankryk, (om dat dit koninkryk zyne landpalen tot aan den Rhyn uitstrekte,) met den tytel van een koninkryk vereert. Men kan bezwaarlyk de grenzen van dit oude koninkryk vast stellen. Het zelve begreep alles wat tusschen den Rhyn, de Schelde, de Maas, en den berg Vogesus gelegen was. Het wordt in Opper-en Neder-Austrasië verdeelt. Het Neder-Austrasië, omtrent den Moezel gelegen; komt byna overëen met het tegenwoordige Lotteringen, dat de Latynsche schryvers zomtyds Austrasië noemen. Maar deze staat hadde noch eenige landen aan deze zyde van de Maas. Rheims, Chalons, Laon, en Cambray behoorden tot den zelven. Men voegde daar by ook het oude Vrankryk, en alle de over-Rhynsche overwonne volkeren. Thierri de I van dien naam, een zoon van Clovis den groten, was de eerste koning van Austrasië. Hy stierf in den jare 534, nalatende Theodebert den I, gestorven in den jare 548, en broeder van Thibaldus, die maar omtrent 7 jaren regeerde, en gene nakomelingschap hadde. Clotarius de I, gezegt de oude, koning van Vrankryk, en broeder van Thierri den I, maakte zich, omtrent den jare 555, meester van Austrasië, dat aldus wederom met de Fransche kroon verëenigt wierdt. Men scheidde het zelve wederom daar van af. Clotarius de I liet verscheide kinderen na by Ingenda. Sigebertus de I, die de vyfde der zelve was, wierdt koning van Austrasië, en omgebragt in den jare 575 of 576. Childebert, zyn zoon, was zyn opvolger; en deze in den jare 595 gestorven zynde, wierdt Theodebert de II op den troon gestelt. Deze laatste wierdt te Keulen gedood in den jare 611. Thierri de II, gezegt de Jonge, zyn broeder, quam in zyne plaats, maar stierf kort daar op in den jare 612, niet dan natuurlyke zonen nalatende, die men byna alle ombragt. Aldus wierdt Austrasië wederom met de kroon verëenigt onder Clotarius den II, gezegt de jonge, en de grote. Deze wyze vorst stierf in den jare 628, nalatende Dagobert den I, koning van Vrankryk, die by eene van zyne meesteressen, Ragnetruda genoemt, S. Sigebert den II teelde, dien hy zelf koning van Austrasië maakte, gelyk elders gezegt wordt. Deze laatste stierf omtrent den jare 650, of 654, en hadt tot zyn opvolger zynen zoon Dagobert, dien hy Grimoald, hofmeester van Austrasië, aanbeval; maar deze trouwloze zondt hem naar Hibernië, als op zyn plaats gezegt wordt. Henschenius meent, dat Clotarius de IV, koning van Vrankryk, en Thierri de II, zonen waren van dezen Dagobert; maar men vindt daar van gene bewyzen. Na Dagobert wierdt Austrasië voor de derde maal met de Fransche kroon verëenigt, en dit koninkryk, ook het koninkryk van Mets genoemt, hadde geen byzonderen koning meer. *Gregor. Turon. lib.* III, *& seq. Valesius Gesta vet. Franc. T. I. & Bereng. Aug. Henschenius de trib. Dagob. & in Præf. S. S. M. Mart. Louis Chantereau le Febure Consid. hist. Mezerai hist. de France. D. J. Mabillon T.* IV. *Tit. S. S. Bened. Briet Geogr. Sammarth. Hist. Geneal. de la Maison de France.*

S. AUSTREBERTA, dochter van Befroi, paltsgraaf, en een der eerste amptenaars van den koning Dagobert, wierdt geboren in den jare 633, in het landt van Artois, in het rechtsgebiedt van de oude stadt Terouanne. Zy ontfing het geestelyke gewaadt uit handen van den bisschop van S. Omer, en begaf zich in de abdy van Port, naby de rivier de Somme, beneden Abbeville. Zy wierdt sedert tot priorinne van dit klooster verkoren, en vervolgens tot abdisse van een abdy, die door eenen heer van dit landt, Amalbert Ketelbutre genoemt, in het zelve gesticht was. In dit klooster qualyk gehandelt zynde, verliet zy het zelve, en begaf zich, op den raadt van Philibert, abt van Jumiges, in een klooster dat hy opgerecht hadde in het landt van Caux, waar van zy abdisse wierdt, en aldaar een groot getal van nonnen verzamelde. Zy stierf den 10 February des jaars 704, omtrent 71 jaren out zynde. *Acta Sanctor. Ordin. S. Benedicti, sæcul. III. Baillet Vies des Saints, 10 Fevrier, Edit. Paris, in fol.* 1700.

AUSTREGILDIS, gezegt *Bobila*, vrouw van Gontran, koning van Orleans en van Bourgonje. Zy was van het gevolg van de koninginne Mercatruda; en de koning, die haar beminde, trouwde met haar in den jare 566. Aldus wierdt Austregildis van dienaresse meesteresse, en Gontran verstiet de koninginne Mercatruda. Gontran hadde verscheide kinderen uit dit huwelyk. Austregildis stierf in September des jaars 580. Zy badt stervende den koning zich te ontslaan van Nicolaas en Donatus, zyne geneesmeesters. Dit geschiedde, gelyk de kronyk van *Marius* getuigt. Deze ongelukkigen hadden waarschynlyk zich niet wel gequeeten van hunnen plicht. *Gregor. Turon. l.* V. *c.* 7 *&* 35.

AUSTREGISILUS, aartsbisschop van Bourges, wierdt in die stadt geboren den 29 November des jaars 531. Hy oeffende van kinds been af de deugdt, en was eerst aan het hof van den koning Gontran; maar hy wilde zich niet in het huwelyk begeven, en besloot eindelyk in den kerkelyken staat over te gaan. Het hof verlaten hebbende, begaf hy zich by Aunarius, bisschop van Auxenne, die hem het onderdiakenschap opdroeg; hy diende de kerk van Auxerre byna vier jaren, en begaf zich vervolgens by Etherius, bisschop van Lyon, die hem tot priester ordende, en hem abt maakte van S. Nisier, waar van de kerke toen de monniken afgenomen was, en sedert in eene parochie en in een kapittel van kanunniken verandert is. De bisschoplyke stoel van Bourges opengevallen zynde in October des jaars 611 door de doodt van Apollinarius, wierdt Austregisilus door de geestelykheit en door het volk tot bisschop verzocht van Thierri den II, koning van Bourgonje. Hy wierdt in de stadt ontfangen, en op den 15 February des jaars 612 ingewyd. Hy bestierde zyne kerke 12 jaren, en stierf den 20 May des jaars 624. Zyn ligchaam wierdt opgenomen in den jare 1324 door den aartsbisschop Wilhem du Broc, en met eere geplaatst in de kerke, daar altoos zyne grafstede geweest was. Men zegt dat het zelve tegenwoordig niet meer gevonden wordt. Hy is al sedert een langen tydt in de kerke van Vrankryk als eenen heilig vereert geweest. *Vie de S. Astregisile, dans Bollandus, & dans les Actes du P. Mabillon.*

S. AUSTREMONIUS is een der zeven doorluchtige Apostolische zendelingen, die in de Gaulen gezonden wierden door de bisschoppen van Rome, omtrent den jare 250. Hy hieldt zich op in Auvergne, daar hy het Euangelium verkondigde in de hoofdstadt van die provincie, welke toen Auvergne genoemt was. S. Gregorius van Tours zegt, dat deze Heilig, na dat hy verscheide personen bekeert hadde, in vrede stierf. De later schryvers maken van hem eenen martelaar. Men heeft in het Roomsche Martyrologium zyn feest gestelt op den 1 November, zonder hem de hoedanigheit van martelaar te geven. Hy wierdt begraven in het dorp van Isidore of liever Ixiodore, dat men gelooft tegenwoordig de stadt Issoire te zyn, in neder-Auvergne aan de Allier. *Greg. Turon. hist. l. I. c.* 30. *de gloria Confessor. Tillemont T. IV. Memoir. Ecclesiast. Labbé Biblioth. M. M. S. S. T. II. Savaron dans ses origines d'Auvergne. Mabillon Acta Sanct. Sæcul. III. Benedict. pag.* 2. *Baillet vies des saints, mois de Novembre.*

S. AUSTRUDA, abdisse te Laon, was eene dochter van Blandinus Bason, en van S. Salaberga. Zy wierdt geboren in het bisdom van Toul omtrent den jare 634. Zy begaf zich al vroeg in hare jeugt in den geestelyken staat, en ontfing het nonnengewaadt

gewaadt in eene abdy van Laon, waar van hare moeder abdisse was. Zy was der zelver opvolgeresse in den jare 654. Haar broeder Balduïnus wierdt vermoordt, en zy wierdt by den koning Thierri den III van misdryf van staat beschuldigt. Ebroïnus, Paltzgraaf, quam te Laon. Zy rechtvaardigde zich; maar zy wierdt byna omgebragt door Ebrohard, die een oproer in de stadt Laon verwekt hadde, en die met geweldt in het klooster poogde te dringen, waar van zy abdisse was. Dit ongeval ontgaan zynde door de doodt van Ebrohard, wilde de bisschop van Laon zich haar klooster toeëigenen. Zy behieldt het zelve door de bescherming van Pepyn, meester van het paleis, en stierf, volgens eenigen, in den jare 688, volgens anderen in den jare 707. *Mabillon in ejus vita sæc.* XX. *Benedict. Bulteau lib.* III. *de l'Hist. Monast. d'Occid. Baillet Vies des Saints*, 17 *Octobre.*

AUTAAR, of OUTER. Zie ALTAAR.

AUTAAR van Lyon, in 't Latyn, *Ara Lugdunensis.* Dit is een autaar, dat aan Augustus gewyd wierdt in het 744 jaar van Rome. Het zelve was in eenen tempel, die op gemeene kosten gebouwt wierdt door zestig volkeren van de Gaulen, met zo vele standbeelden, die ieder eenen tytel van deze natien droegen. In dezen tempel stichtte de keizer Caligula volgens Suetonius, die akademische spelen, waar toe zo vele redenaars en dichters van verscheiden oorden der wereldt vergaderden om blyken te geven van hunne welsprekentheit en van hunne dichtkunst. Maar dewyl het geboden was, dat de geen, die het harte van zyne toehoorders niet zoude winnen, in de Saone zoude geworpen worden, zo hy niet liever met de tong zyne schriften wilde uitwisschen, zo heeft het Juvenalis gelegenheit gegeven om tot een spreekwoordt van eene grote vreze te doen houden die van eenen redenaar, die eene redevoering moest doen voor het autaar van Lyon:

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.

Satyr. 1. v. 43. *Danet.*

AUTAN KELURAN, eene stadt van Turquestan, of van het Oostersche Turkyë, in het zesde Klimaat gelegen. Ulugbeg, die naby deze plaatse regeerde, geeft de zelve 110 graden lengte, en 46 graden, 45 minuten Noorderbreedte. Nassireddin geeft de zelve 116 graden lengte, en maar 46 breedte. *Herbelot Bibl. Orient.*

AUTBERTUS, abt van het klooster van St. Vincent naby den oorsprong van de Voltorno in Italië, heeft in het begin van de VIII eeuw geleeft. Hy schreef omtrent den jare 740 de historie van dit klooster, dat in den jare 720 gesticht was. *Paulus Diaconus* spreekt van hem *l.* VI *de Gest. Longob. c.* 40.

AUTE, eene der dochteren van den reus Alcyon of Alcioneus, die door Hercules met pylschoten gedood wierdt. Hy hadt zeven dochters, die, door verdriet over de doodt hares vaders zich in de zee geworpen hebbende, in ysvogels of Alcyonen verandert wierden. De namen van hare zes zusters waren, Phosonia Methona, Alcyppe, Pallena, Asteria, en Deimo. *Janus Parrhasius in Claudian. & Hegesandro.*

AUTELS, (Willem des) in 't Latyn *Altarius*, een Bourgonjons edelman, geboortig van Montcevis in 't Charolois, heeft geleeft in de XVI eeuw omtrent den jare 1570. Hy schreef verscheide werken in 't Latyn en in 't Fransch, in rym en in onrym, die men opgetelt vindt in de Bibliotheken van *La Croix du Maine* en *du Verdier Vauprivas.*

AUTESION, een Thebaner, hadt eenen zoon, Theras genoemt, die de Lacedemoniers en de Minyers geleidde, welke door Pelasgus verjaagt waren, in een eiland, dat hy naar zynen naam *Theras* noemde. *Pausan. lib.* VII.

AUTHARIS, koning der Lombarden. Zie ANTHARIT.

AUTHIE, in 't Latyn *Altilia*, eene rivier van Vrankryk in Picardië. Zy heeft haren oorsprong te Coignin, naby de grenzen van Artois, een weinig boven het kasteel van Authie, loopt voorby Dourlens en Auxi, en werpt zich in de zee te Pont de Collines, in eene plaats *pas d'Authie* genoemt.

AUTHIER DE SISGAU, (Christoffel van) bisschop van Bethlehem, was een zoon van Antony van Authier de Sisgau, heer van S. André. Hy wierdt geboren te Marseille in den jare 1609, en begaf zich in den ouderdom van 18 jaren in de vermaarde abdy van S. Victor van de zelfde stadt, om aldaar het geestelyke kleedt aan te nemen, en ter zelfder tydt bezit van de waardigheit van Capisol, die hem opgedragen was, en waar aan vier prioryen gehecht zyn. Na zyne professie, welke hy deedt den 11 October des jaars 1627, ging hy naar Avignon om in de Philosophie en in de Theologie te studeren. Gedurende den loop van zyne studien, noch geen 23 jaren bereikt hebbende, leide hy in den jare 1632 de eerste gronden van de Congregatie van het H. Sacrament, welke eerst genoemt wierdt *der priesters zendelingen van de geestelykheit;* maar paus Innocentius de X, de zelve in den jare 1647 bevestigende, gaf daar aan den naam van *Congregatie van het H. Sacrament*, voor de zendingen en het bestier der queekscholen. De professie, die hy gedaan hadde in de Benedictyner orde, verhinderde hem in den aanvang zich aan het hoofdt van deze kerkelyke Congregatie te stellen; maar tot bisschop van Bethlehem gewydt zynde in den jare 1651, stelde deze waardigheit hem in staat om het bestier van deze instelling te aanvaarden: waar in hy volhardde tot zyne doodt toe, welke voorviel in het queekschool van Valence in het Dauphiné den 17 September des jaars 1667. Zie zyn leven door *N. Borely*, van de zelfde Congregatie.

AUTOCEPHALEN. In den oorspronk waren alle de aartsbisschoppen Autocephalen. In het vervolg eigenden zich de bisschoppen der grote steden van het keizerryk voorrechten toe over de provinciën, die van hun kerkgebiedt waren, te weten, het ordenen van de aartsbisschoppen, het vergaderen der Synoden van het kerkgebiedt, en een algemeen opzigt of onderzoek over alle de provincien, die daar van afhingen. Zodanige waren de rechten van den bisschop van Rome over het kerkgebiedt van het Vicarisschap van Rome, of over de onderhorige provincien; zodanige waren de rechten van die van Alexandrië over de provincien van Egypte, van Lybië, en van Thebaïs; en van die van Antiochië over alles wat men het kerkgebiedt van 't Oosten noemde. De bisschop van Ephese schynt ook iets diergelyks gehad te hebben over het kerkgebiedt van Asië; en die van Cesarea in Cappadocië over het kerkgebiedt van Pontus. De aartsbisschop van Constantinopel maakte zich sedert meester van het kerkgebiedt van Thracië en van het kerkgebiedt der twee laatstgenoemde bisdommen. Maar verscheiden kerken bleven Autocephalen, zo in 't Oosten als in 't Westen, dat is te zeggen, onafhankelyk, ten opzigte van de ordening der bisschoppen, van eenen patriarch of exarche. De bisschop van Carthago was in 't Westen onafhankelyk van de andere patriarchen, en primaat van het kerkgebiedt van Afrika. De bisschop van Milanen was in het begin hoofdt van het Vicarisschap van Italië, en wierdt niet geordent door den bisschop van Rome. In de Gaulen en in Spanje ontfingen de aartsbisschoppen de ordening niet van den bisschop van Rome. De aartsbisschop van het eilandt van Cyprus genoot mede het zelfde voorrecht, waar in hy bevestigt wierdt tegenstrydiglyk met den bisschop van Antiochië, door het Concilie van Ephese *Act.* VII. en in het Concilie *in Trullo*, *Can.* XXXIX. *Du Cange Glossar. Latin. Du Pin de antiquâ Ecclesiæ disciplinâ.*

AUTOCEPHALEN. De Grieken gaven dezen naam aan de bisschoppen, die niet onderworpen waren aan het kerkgebiedt der patriarchen; maar die onafhankelyk waren zo wel als zy. In de Oostersche kerke genoten de aartsbisschop van Bulgarië en eenige andere aartsbisschoppen dit voorrecht: en in de Westersche kerke hadden de aartsbisschoppen van Ravenna zich de zelfde vryheit toegeëigent: zo dat zy niet afhankelyk waren van den patriarch van Constantinopel, noch van de pauzen van Rome. Maar de Grieken uit Italië verdreven zynde, bragten de pauzen deze aartsbisschoppen onder hunne gehoorzaamheit, en zy onderwierpen zich daar aan om den aanstoot te myden, volgens het verhaal van Anastasius. *Du Cange Glossarium Latinitatis.* Dit artykel verschilt veel van het voorgaande; men heeft gemeent het daar by te moeten voegen.

AUTOCHTHONEN, een naam, welken de Grieken gegeven hebben aan de volkeren, die zich oorspronkelyk noemden van het landt dat zy bewoonden, en zich beroemden niet van elders gekomen te zyn. Ἀυτόχθονες is te zamen gestelt van ἀυτὸς, *zelfs*, en χθὼν, *landt*, als willende zeggen inboorlingen van het landt zelfs. De Latynen noemden hen *Indigenæ*, dat is te zeggen, op de plaats geboren. De Athenienzen geloofden van dat getal te zyn. *Thucyd. præfat.*

AUTOCLES, een Athenienzer, wierdt door zyne medeburgers tot generaal verklaart van eene vloot van dertig oorlogschepen, om Alexander Phereus te hulp te komen. *Diodor. Sicul. lib.* XV.

AUTOCRATES, een Grieksch schryver, die eene historie van Achaje geschreven hadde. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Athenæus brengt hem tweemaal by *lib.* IX. & XI.

AUTOCRATES van Athene, een boertig dichter, die door Suidas bygebragt wordt. *Joan. Meursii biblioth. Attica.*

AUTODORUS, een Epicurisch schryver, van wien Diogenes Laërtius gewag maakt in het leven van Heraclides.

AUTOLEON. Ten tyde wanneer de Crotoniaten de Locrenzen beoorloogden, hadden de laatsten de gewoonte, zo dikwils als zy ten strydt trokken, eene leedige plaats te laten in hun leger, dat slagvaardig was, voor Ajax den Locrenzer, gelyk of hy tegenwoordig geweest ware. Autoleon, veldoverste der Crotoniaten, deze plaats opgemerkt hebbende, quam met geweldt daar in vallen; maar men geeft voor dat hy in de borst gewondt wierdt door het spook van Ajax. De wonde verergerde van dag tot dag, tot dat hy het orakel geraadpleegt hebbende, zich in een eilandt van den Pontus Euxinus deedt brengen, Achillea genoemt, daar hy zich volkomen genezen bevondt, na dat hy de schimmen van Ajax en van de andere helden bevredigt hadde. *Photius ex Conone. Pausan. lib.* III.

AUTOLYCUS, een Philosooph, heeft gebloeit in de CX Olympiade, omtrent het 414 jaar van Rome. Hy was leermeester van Arcesilas, den zoon van Seuthes, wiens leven Diogenes Laërtius beschreven heeft. Autolycus schreef verscheiden sterrekundige verhandelingen, van welke Joseph Auria van Napels in het Latyn gebragt heeft die welke noch overig zyn, *de sphæra & de syderum ortu. Vossius de Math. cap.* 33. §. 14.

AUTOLYCUS, een zoon van Mercurius, naar het getuigenis der dichters, was een vermaart rover, die zich begaf omtrent den berg Parnassus in Phocis in Griekenlandt. Hy was ongemeen vaardig om alles wat hy begeerde behendiglyk weg te nemen. *Fragment. Hesiod. Martial. lib.* VIII. *Ep.* Men heeft hem Mercurius tot vader gegeven, om dat deze Godt de beschermer was der dieven en rovers.

AUTOLYBUS, een heldt, die Jason verzelt hadde in de overwinning van het gulde vlies, of Hercules in den oorlog tegen de Amazonen. Men diende hem inzonderheit te Sinope, eene stadt van Pontus in klein-Asië. Lucullus deze stadt ingenomen hebbende, voerde zyn standbeeldt naar Rome. Zie de

de byvoegfelen van Titus Livius door *Joan. Freinshemius lib.* LXIII.

AUTOMEDES, een Griekfch dichter, waar van *If. Tzetzes* fpreekt in zyne *Prolegom.* over *Lycophron.*

AUTOMENES, koning van Corinthe, volgde op zynen vader Téleftes omtrent het 3274 jaar der wereldt. Zyne regeering duurde maar een jaar. In den jare 3275, en drie jaren voor de I Olympiade, ftelde men te Corinthe de jaarlykfche overheden aan, *Prytanes* genoemt. Men weet niet of zulks gefchiedde na de doodt van Automenes, dan of die prins een vrywilligen afftandt gedaan hadde van de koninklyke waardigheit, maar alleen dat deze overheit in ftandt bleef tot den tydt van Cypfelus en van zynen zoon Periander, dwingelanden van Corinthe. *Eufeb. in Chron. Paufan. lib.* II.

AUTON, DE VULKAAN VAN AUTON, *Autonus mons*, is een der bergen, die vlammen en brandende affche uitwerpen. Hy is in Zuider-America, in het koninkryk van Chili, in de provincie van Chimito, naby den oorfpronk van de rivier de Riobio. Hy maakt een gedeelte van de Andifche gebergten. *Sanfon. Baudrand.*

AUTON, (JOANNES VAN) een Saintongois edelman, abt van Angle, van de Auguftyner orde, leefde onder de regeering van Lodewyk den XII. Hy wierdt opgehouden onder het gevolg van 't hof, met laft om de byzondere hiftorie van dien prins te fchryven. Hy fchreef die ook in der daadt, en zy wierdt uitgegeven te Parys in den jare 1615 in 4. door Theodorus Godefroi. De zelve ftrekt zicht niet verder uit dan van den jare 1506 tot den jare 1508. Men vindt daar in tot de vaarzen toe, welke de fchryver aan zynen koning hadde opgedragen. *Bayle Dict. Crit.*

AUTONOE, dochter van Cadmus, koning van Thebe, en van Hermione, was de gemalinne van Arifteus, en moeder van Acteon. *Ovid. Metam. lib.* III.

AUTPERTUS, AUSPERTUS, AUSTBERTUS, of ANSBERTUS, (AMBROSIUS) een Benedictyner monnik, en abt van S. Vincent van Voltorno, heeft gebloeit in de de VIII eeuw. Hy was een Franfchman, en waarfchynlyk in Provence geboren, gelyk hy zulks fchynt te zeggen op het einde van zyne uitleggingen over de Apocalypfis, daar hy aldus fpreekt: *Ambrofius, qui & Autpertus, ex Galliarum provincia ortus, &c.* De fchryvers van de hiftorifche en Chronologifche tafel, welke is aan het einde van *den dienft van het H. Sacrament*, zeggen dat zy van Provence waren. Trithemius, Gesnerus, Simler, Poffevinus, Miræus, Bellarminus, Maraccius, en verfcheiden anderen zyn meer dan eene eeuw vergift, ten opzigte van Ambrofius Autpertus. Zy hebben gefchreven dat hy zyne boeken gemaakt heeft in het einde van de IX eeuw in den jare 890. Het is nochtans zeker dat zulks was in de VIII eeuw, dewyl hy zelf zegt, dat hy dit werk gemaakt en voltrokken heeft ten tyde van den paus Paulus, en van Didier, koning der Lombarden. Doch paus Paulus zat op S. Pieters ftoel in den jare 756, of 757, en ftierf in den jare 767; en Didier regeerde tot den jare 774, wanneer Karel de Grote hem te Pavia gevangen nam. Ambrofius naar Italië gegaan zynde, wierdt aldaar abt van S. Vincent in Abruzzo, naby de plaats van den oorfpronk van de Voltorno. Hy fchreef X boeken over de *Apocalypfis*, welke hy opdroeg aan paus Stephanus den III, die in den jare 768 verkoren wierdt, en hy gaf aan dit werk den tytel van *Speculum parvulorum.* Hy zegt zulks op het einde van het tiende boek, dat reets bygebragt is, *hoc opus confeci atque complevi, quod propter facilitatem ipfam intelligendi fpeculum parvulorum vocavi.* Eenige afgunftigen hadden hem willen beletten zyn werk uit te geven, en hadden zich daar over zelfs by den paus Stephanus begeven, die Ambrofius aanmaande om daar aan te arbeiden, met deze woorden, *labora ficut cœpifti.* Labbé zegt, dat Ambrofius Autpertus ook uitleggingen hadde gefchreven over de Pfalmen, en over het Hoge-liedt, te Keulen gedrukt in den jare 1636, maar deze werken worden niet gevonden. Het boek van *den ftrydt der deugden en der ondeugden*, dat gevonden wierdt onder de werken van S. Auguftinus, en dat den naam van Ambrofius draagt in eenige handfchriften, is van dezen fchryver. Hy hadde, naar het zeggen van Sigebertus, eene verhandeling gefchreven *van de begeerlykheit*, die in een handfchrift gevonden wierdt in de bibliotheek van Benedictus van Cambridge. Hy heeft ook gefchreven de levens van de heiligen, Paldon, Tazon, en Taton, eerfte abten van Voltorne, die zo veel te beter zyn, om dat hy zich enkelyk opgehouden heeft met het affchilderen van hunne deugden, zonder zich te bemoeijen met de optelling van hunne mirakelen. Hy hadt nog verfcheide andere werken gefchreven, en men vindt 'er eenigen van in gefchrift onder zynen naam, en anderen die gedrukt zyn onder de namen van verfcheide fchryvers. Daar is eene predikatie over de verheerlyking van Chriftus, die gevonden wordt op het einde van zyne uitlegging over de Apocalypfis, in een handfchrift van de abdy van S. Germain des Prés. Hy hadt 'er eene gemaakt over de hemelvaart van de Maagdt, die de achtiende is onder de leerredenen van S. Auguftinus over de Heiligen. Daar is 'er eene over de reiniging der maagdt, gedrukt onder de leerredenen, die aan S. Ambrofius toegefchreven worden, welke gevonden wordt by eene andere over het zelfde feeft, toegeëigent aan Alcuinus. De Kronyk van de abdy van S. Vincent, waar van du Chêne eenige ftukken heeft uitgegeven, tekent aan, dat deze fchryver ftierf in den jare 778. *Paul. Diac. lib.* VI *de Geft. Longob. cap.* 40. *Du Chêne T.* III. *pag.* 672. *Du Pin biblioth. des Aut. Eccl.* VII. *fiecle. Baillet vies des faints.*

AUTUMNUS, (BERNARDUS) een bekent Franfch rechtsgeleerde, was advokaat te Bourdeaux, en gaf in den jare 1610 zyne *Cenfura Gallica in jus Civile Romanum* de eerfte maal uit, in welken tydt hy 44 jaren out was. Hy heeft boven dien over de gewoontens van het Bourdeaufche recht gefchreven. *Simon Bibl. de Droits T. I.*

AUTUN aan de Arroux, eene ftadt van Vrankryk in Bourgonje, met een bisdom, onder den aartsbiffchop van Lyon behorende. Deze ftadt is eene der outften van het koninkryk. Zy is vermaart geweeft ten tyde der Romeinen, en de hoofdftadt van de Republyk der Eduanen of Autunoizen, welke beftondt uit een gedeelte van het hertogdom Bourgonje, Breffe, Forets, Lyonnois, Beaujolois, Dombes, Nivernois, enz. Zy hadde toen den naam van *Bibracta*, dien men federt veranderde in dien van *Auguftodunum*, ter eere van Auguftus. Verfcheide fchryvers hebben haar ook genoemt *Ædua, Auguftodunum Heduorum*, en *Flavia.* Zy hadde nog andere namen, volgens Eumenius, die zelf van Autun was, en die zulks zegt in het lofschrift dat hy maakte ter eere van Conftantius, den vader van Conftantinus den groten. *Flavia*, zegt hy, *Bibracte quidem huc ufque dicta eft, Julia, Polia, Florentia, fed Flavia eft civitas Heduorum.* Het is echter waarfchynlyk, dat deze redenaar als een lofschryver fpreekt; dat is te zeggen, als iemandt, die vleit, en dat *Flavia Heduorum* Flavigni is. De ouden hebben uitgefproken *Ausgusdun* van *Auguftodunum*, en federt *Augdun* en *Autun.* Deze naam, gelyk gezegt is, is gemaakt van dien van Auguftus, en van het Celtifche woordt *dunum*, dat *ftadt* of *berg* betekent. Herricus, fchryver van het leven van S. Germain, fpreekt 'er aldus van:

Urbs quoque profectum meritis & nomine fumpfit,
Auguftodunum, demum cum cœpta vocari,
Augufti montem transfert quod Celtica lingua, &c.

Deze fchryver fpreekt ook van de dapperheit der Autunoifen. Zy waren dikwils in de wapenen tegen die van Auvergne, die hen het beftier van de Gaulen wilden betwiften. Zy hadden een regent, *Vergobrete* genoemt; en hoewel dit regentfchap maar voor een jaar was, zo hadden echter de genen, die het zelve bekleedden, eene volftrekte macht over het leven, en over de goederen van hunne onderdanen. De Druïden of priefters hadden hunnen raadt te Autun, en de jonge Gauloifen hunne fcholen, en alles diende om deze republyk vermaart en bloeijende te maken. De Autunoifen waren altydt vrienden en bondgenoten der Romeinen. Deze laatften noemden hen *hunne broeders*, gaven hen het Roomfche burgerrecht, en fpraken van hen met achtinge. Men behoeft daar toe maar na te zien de Commentariën van Julius Cæfar, die dikwils van de ftadt Autun gewag maakt. Zy was groot, fchoon, en prachtig. De omtrek van hare muren was van omtrent twee duizent fchreden; men zag aldaar een Capitolium, verfcheide tempelen, en andere gebouwen, waar van de overblyffelen noch de pracht vertonen. Maar deze vermaarde ftadt wierdt vervolgens een prooi der Barbaren. Attila verwoeftte de zelve in den jare 451; en de Normannen plunderden haar in de IX eeuw. De Bourgonjonfche koningen hadden haar niet met meer menfchlykheits gehandelt. Godamar wierdt daar in belegert omtrent den jare 523 door Childebert en Clotarius, zonen van Clovis den Groten. Zy namen Autun in. Zo veele rampen ftelden haar in zulk een elendigen ftaat, dat de andere fteden den rang innamen die haar toequam; en Bourgonje den koning Gontran ten deel gevallen zynde, verkoos hy Chalons tot zyne koninklyke ftadt. Guill. Britonus verhaalt vry wel de verfcheide ftaten van deze ftadt in het I boek van het Dichtftuk van het leven van Philipus Auguftus. Hy fpreekt 'er van op deze wyze:

Ædua quos mittit urbs antiquiffima, plena
Divitiis, multisque tumens legionibus olim,
Romulidisque fide junctiffima, gente fuperba,
Affiduis bellis plus quam vicina fatigans.
At modo nulla fere raris habitata colonis,
Quam rex Arturus Romæ fubduxit, eandem
Poftea Norvegus evertens Rollo redegit
In nihilum prorfus, vix ut veftigia reftent.

Deze ftadt heeft eertyds byzondere graven gehadt onder het twede geflacht der koningen van Vrankryk. Richard, de Richter genoemt, was de negende graaf van Autun in den jare 879, en koning Karel de eenvoudige maakte hem federt in den jare 888 hertog van Bourgonje. Ermengarda, zyne dochter, trouwde met Gilbert, graaf van Autun. In het vervolg wierdt dit graaffchap met Bourgonje vereenigt.

Autun is tegenwoordig nog eene fraaie ftadt, alwaar een Bailluage is, in plaats van dat het hoofdt van het gerecht eertyds *vierg* genoemt wierdt. Zy is de hoofdftadt van een klein landfchap, het AUTUNOIS genoemt. Men vierde in den jare 1425 te Autun de plechtigheit van het huwelyk van Agnes van Bourgonje, dochter van den hertog Jan, den 17 September getrouwt met Karel den I, hertog van Bourbon. In de XVI eeuw hadt Autun deel aan de rampen van den ftaat gedurende de burgerlyke oorlogen; en de Proteftanten trokken in den jare 1562 uit deze ftadt om naar Lyon te wyken, daar die van hunnen aanhang toen meefter waren. Deze ftadt is zeer aanzienlyk ten opzigte van haren kerkelyken ftaat. Zy erkent S. Amator voor haar eerften biffchop, en onder zyne navolgers zyn Rectitius, Simplicius, Proculus, Agrippinus, Siagrus, en Legerus met den tytel van Heiligen vereert. De prelaten van deze ftadt hebben van overoude tyden af het voorrecht van het Pallium, en dat van regalie op het aartsbisdom van Lyon, wanneer de ftoel ledig is, gelyk de aartsbiffchoppen van Lyon het zelfde recht hebben op Autun. De Cathedrale kerk, onder den tytel van S. Lazarus, en eertyds van S. Nazarius, is zeer fchoon van haar zelf, en aanmerkelyk door haar kapittel.

Het

Het bisdom, in 24 aartspriesterschappen verdeelt, heeft meer dan zes hondert parochien, verscheiden Collegiale kerken, abdyen, en prioryen. Autun heeft, behalven hare Cathedrale, een groot getal van kerken, de abdyen van S. Martyn, van S. Andochus, van S Jan den groten, en verscheide andere kerkelyke en geestelyke gestichten. Men ziet aldaar ook de overblyfselen van hare oude pracht, als standbeelden, kolommen, waterleidingen, zegebogen, en andere werken van de oudheit. Het geen men *La Jenitoye* noemt, was een tempel van Janus; *Mont Dru*, de vergaderplaats en het verblyf der Druiden; *de markt*, het veldt van Mars; en *Mont jou*, de berg van Jupiter. Autun heeft ook een groot getal van doorluchtige mannen voortgebragt. Cesar spreekt van Dumnorix, van Divitiacus, en van Surus. Tacitus noemt Sacrovirus. Van den redenaar Eumenius is reets gewag gemaakt, en men kan 'er nog byvoegen, Gregorius, bisschop van Langres, S. Germain van Parys, S. Didier van Vienne, Honorius, priester van Autun, die verscheide werken geschreven heeft, Bartholomeus de Chasseneux, de Montelon, de Ganai, den president Jannin, Munier, enz. *Plin. lib.* IV. *cap.* 18. *Pompon. Mela lib.* III. *cap.* 2. *Cicero in Epist. Tacit. Ann. lib.* III. *Cæsar lib.* I. *de bell. Gall. & seq. Ausonius. Greg. Turon. Sidon. Apollin. Aimonius. Barth. Chasseneus in Cat. gloriæ mundi, p.* 1. & 12. *conf.* 60. *Petr. S. Jul. Balleur. de Antiq. Civit. Æduesc. Paradin annal. de Bourgogne. Du Chêne hist. de Bourg. & Recherch. des villes. Papyr. Masson Descr. Flum. Gall. Robert. & Sammarth. Gall. Christ. Jean Meunier Memoir. d'Autun. Sincerus Itiner. Gall.*

CONCILIEN VAN AUTUN.

S. Leger, martelaar, bisschop van Autun, hieldt omtrent den jare 670 een Concilie, waar van men vyftien Canons byeen verzamelt heeft, die men vindt in de drukken der Concilien van Vrankryk. Men stelt een ander gehouden omtrent den jare 1055 tegen Robert, hertog van Bourgonje. Hy hadt Aganon, bisschop van Autun, zo qualyk gehandelt, dat Godefroi van Lyon, Hugo van Besançon, Aicardus van Chalons, en Drogo van Mâcon zich in deze stadt vergaderden met S. Hugo van Cluni, om rechtvaardige maatregelen te nemen in eene zaak van dat belang. Een andere Hugo, schryver van het leven van dezen H. abt van Cluni, verhaalt zulks. Anderen stellen deze vergadering in den jare 1072; maar die tydt stemt niet overeen met dien, in welken alle de prelaten die zich aldaar bevonden geleeft hebben. Daar is een ander Concilie geweest in den jare 1077, en Jarenton, prioor van La Chaize-Dieu, wierdt op het zelve abt gemaakt, S. Benigne. Hugo van Die was voorzitter van het zelve, en men zag aldaar doorluchtige prelaten, en kerkelyken van zonderlinge verdienste. Hugo van Flavigny heeft in het byzonder daar van gesproken, en Gratianus maakt 'er gewag van *Distinct.* 19 van het Decreet ten aanzien van de klerken, die zich in eene orde begeven kunnen zonder de toestemming van den bisschop, en van de genen, dien de bewilliging van den geestelyken oversten nodig is, *q.* 3. *cap.* 1. Het Concilie, in den jare 1094 gehouden, is vermaarder. Hugo, aaartsbisschop van Lyon, was voorzitter van het zelve. Men sprak 'er tegen het bloedschendig huwelyk van koning Philippus den I, die Bertha, de dochter van Floris, graaf van Hollandt, verstoten hebbende, onder voorwendsel van bloedverwantschap, getrouwt was met Bertrada van Montfort, zyne nabestaande, zelfs by het leven van Fulco, graaf van Anjou, haren man. Men hieldt dit Concilie ook nog tegen de aanhangers van den tegenpaus Guibertus, de kettery der Simoniachen, de ontuchtigheit der klerken, enz. Hugo van Flavigny en Bertholdus spreken van dit Concilie. De laatste, die een Duitscher was, was onkundig van den Latynschen naam van Autun. *In Galliarum civitate*, zegt hy, *quam Ostionem sive Ostunem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium à venerando Hugone, &c.* Deze woorden zyn een oorzaak van dwaling geweest voor Bini, Coriolanus, en anderen, die 'er een Concilie van Ostiena van gemaakt hebben, *Concilium Ostenense.* Starovolscius heeft 'er een Concilie van Ostia van gemaakt.

AUTUN, *Augustodunum*, een dorp van Vrankryk in het Dauphiné, in de kleine landstreek van Royanez, tusschen het vlek Pont-en-Royans, en de stadt Romans. *Maty Dict. Geogr.* Zie AOSTE.

AUTUNOIS, (HET) *Augustodunensis tractus*, een landschap van Vrankryk, in het hertogdom Bourgonje. Het zelve is aldus genoemt naar zyne hoofdstadt Autun. Het is ten Noorden bepaalt door het Auxois, ten Oosten door het Dionnois en het Chalonnois, ten Zuiden door het Charolois en het Bourbonnois, en ten Westen door het Nivernois: zo dat het zelve vry uitgestrekt is. Des zelfs voornaamste steden zyn Autun, Semur in Briennois, en Bourbon-Lancy.

AUVAGDOUN, of ACHAD, *Achadia*, eene stadt van Ierlandt, in de provincie van Connaught en het graafschap Galway, met een bisdom behorende onder dat van Toam. *Miræus Not. Episcop. Orbis lib.* IV. *Briet Geogr.*

AUVERGNE, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafschap. Zy heeft het Forets ten Oosten: het hoog-Limosin, het Querci, en la Marche ten Westen: de Cevennes en het Rouergue ten Zuiden: en het Bourbonnois ten Noorden. Men verdeelt het in hoog-en neder-Auvergne. Het neder-Auvergne, bekent onder den naam van Limagne, is langs de Allier, en in eene ongemene vruchtbare vlakte gelegen. Het zelve heeft de hoofdstadt van de gansche provincie, Clermont, verder de steden Montferrant, Riom, Aigueperse, Brioude, Issoire, Besse, Billon, Thiers, Vic-le-Comte, Lezoux, enz. Hoog-Auvergne heeft Aurillac, S. Flour, Mauriac, enz. De berg van Cantal is aldaar vermaart door zyne hoogheit, en door zyne geneeskruiden; de andere bergen zyn vruchtbaar in weiden. Men dryft aldaar een groten handel in kaas en muilezels. Neder-Auvergne heeft mede zyne voordeelen, eene grote menigte van granen en wynen, minerale wateren, en een groten handel ter oorzake van de tapyten, kanten, lakens, messen, koperwerk, en andere goederen, die aldaar gemaakt worden. De Auvergnezen zyn arbeidzaam, behendig, goede krygsluiden, en hebben geen geest gebrek. Deze provincie heeft vele geleerde luiden gehadt. Men vindt aldaar vry zeldzame zaken; de beek van Tiretaine naby Clermont heeft de eigenschap van zaken tot steen te maken, en hare lymachtige en pekkige wateren hebben aldaar een brug doen aanzetten, die men zegt dat koning Karel den IX nieuwsgierig maakte om ze te gaan bezien. Eene andere beek maakt als eenen berg van harst, door hare lymachtige wateren, zo dat 'er de vogelen dikwils aankleven. Naby Besse is een grondeloos meir, en men verzekert, dat wanneer men 'er met geweldt een steen in werpt, deze beweging een zware damp doet opgaan, die in eene kleine regen nedervalt. Men spreekt noch van het water van eene fontein, dat de smaak van wyn heeft; van verscheiden byzondere vyvers; en van eene zilvermyn naby Pontgibaut. De rivieren van Auvergne zyn, de Allier, de Dordogne, de Lot, de Dore, de Alaignon, enz. Deze provincie heeft zeer edele en oude geslachten. Daar is ook het Dauphiné van Auvergne, waar van Aigueperse de hoofdstadt is. Eenige schryvers geven voor, dat deze provincie eertyds drie graafschappen hadde; dat van Clermont, waar van de stadt van dien naam de hoofdstadt was; het graafschap van Auvergne, waar van Vic-le-Comte de voornaamste plaats was; en een ander graafschap van Auvergne, dat de koning Joannes in een hertogdom veranderde omtrent den jare 1360. Behalven dat hertogdom zyn daar in tegenwoordig de hertogdommen van Montpensier, Mercœur, en Rendan; de marquisaatschappen van Langeac, Effiat, en Allegre, enz. De Auvergnezen zyn zeer beroemt geweest onder de volkeren van het oude Gaule; en zy beroemden zich den zelfden oorspronk te hebben met de Romeinen, en gelyk zy afkomstig te zyn van de Trojanen. De dichter Lucanus spreekt 'er aldus van *lib.* I:

Arvernique, ausi Latios se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco, populi.

Het waren deze volkeren, die omtrent het 164 jaar van Rome Bellovesus, den neef van Ambigatus, koning van het Celtische Gaule, in Italië volgden. In het 545 jaar van Rome voegden de zelfde volkeren zich by Asdrubal, die over de Alpen trok, om een magtig onderstandt te geleiden aan zynen broeder Hannibal, en de Romeinen te beoorlogen. Strabo spreekt van het koninkryke der Auvergnezen, of Auvergnaten, dat zich uitstrekte van de Loire tot aan Narbonne en Marseille van de eene zyde, en van den anderen kant tot aan den Oceaan, de Pireneen en den Rhyn. De zelfde schryver maakt gewag van den koning Luerius, zo vermogende en zo prachtig, dat hy goude en zilvere stukken gaf aan alle de genen, die zynen wagen naderden. Florus, Eutropius en Orosius verhalen daar van zeldzame zaken. Zyn zoon Bituitus, die de zyde der Allobrogen gekozen hadde, wierdt verslagen door den burgermeester Q. Fabius Maximus, aan den boordt van de Isere, in het 633 jaar van Rome. Deze koning wierdt gevangen gevoert naar Alba, en zyn zoon Congentiatus naar Rome. Sedert wierdt Celtilus, een der groten van Auvergne, gedoodt, om dat hy zich de koninklyke waardigheit aangematigt hadde. Zyn zoon Vercingetorix is vermaart door zyn beleidt en door zynen moedt, waar van hy blyken gaf in zyne onderneming om Cesar het beleg van Gergovië te doen opbreeken, en in de verdediging van Alexia, daar hy gevangen wierdt, en naar Rome gevoert in het 702 jaar van de opbouwinge van die stadt. Daar na wierdt Auvergne tot eene Romeinsche provincie gemaakt, en was vervolgens een gedeelte van Aquitanië. De Romeinen hadden aldaar presidenten om te regeeren, en Plinius maakt gewag van Vibius Avitus onder Nero. De graven volgden op deze presidenten of gouverneurs, tot dat de Romeinen omtrent den jare 419 Auvergne lieten overweldigen door de Gotthen, welken Clovius het zelve ontnam in den jare 507, na den veldslag van Vouillé naby Civaux. De Fransche koningen van het eerste en twede geslacht regeerden Auvergne door graven en hertogen, en de Fransche historien noemen 'er verscheiden, als Brandulus, Bazolus, Agesipus, Hortensius, Ithier, Bermondus, Guerinus, en anderen, welke Justel verzamelt heeft in de *Histoire Généalogique de la Maison d'Auvergne.* Deze graafschappen waren in dien tydt niet anders dan gouvernementen, die voor een zekeren tydt, of voor het leven gegeven wierden, naar het goeddunken der vorsten. Sedert wierdt deze waardigheit erfelyk, omtrent het einde van het twede koninklyk geslachte. Het graafschap Auvergne is alzo mede erfelyk geworden, en aan drie verscheiden geslachten overgegaan. Renaldus, graaf van Poitiers, die in den jare 843 gedoodt wierdt in eenen veldslag tegen Nomeneus, die zich koning van Bretagne noemde, en tegen Lambert, graaf van Nantes, liet twee zonen na, Herveus of Ariveus, en Bernard, waar van de eerste de stamvader was der eerste graven van Auvergne. Hy wierdt gedoodt door den zelfden Lambert, in den jare 845, nalatende Reimundus den I, vader van Stephanus, die zonder nakomelingschap gestorven zynde, opgevolgt wierdt door zynen neef Bernard, een zoon van den anderen evengenoemden van dien naam. Deze, die gedood wierdt in den jare 876 in eenen veldslag tegen Bozon, sedert koning van Arles of Provence, hadt by Ermengarda, zyne tweede gemalinne, Guerinus, zonder nakomelingschap gestorven, en Wilhem den I, die gene kinderen naliet.

Men ſtelt zyne doodt in den jare 927, wanneer het eerſte geſlacht der graven van Auvergne met hem eindigde. Dit graafſchap ging over aan de afkomelingen der oude graven van Bourges. Acfredus de I wierdt graaf van Auvergne, en liet by Adalvis van Poitiers Acfredus den II na, die zonder nakomelingſchap ſtierf: Wilhem den II; en Bernard, die men meent dat den oorſpronk gegeven heeft aan het huis van La Tour d'Auvergne. Wilhem de II hadt tot opvolgers Reimundus den II, vader van Robert den I, die het was van Guido den I, gevolgt van Robert den II. Deze laatſte hadt by Hermengarda van Arles Wilhem den III, die in den jare 1059 leefde, en verſcheiden kinderen naliet by Philippina van Gevaudan, en onder anderen Robert den III, vader van Wilhem den IV, die in den jare 1125 leefde; op wien Robert de IV, zyn oudſte zoon, volgde. Deze hadt een eenigen zoon, Wilhem den V, gezegt de Jonge, dien zyn oom Wilhem de VI van zyn graafſchap ontblootte. De eerſte liet by Johanna van Calabrië, zyne gemalinne, eenen zoon na, Dauphyn genoemt, die de ſtamvader was der Dauphynen van Auvergne. Wilhem de VI, twede zoon van Wilhem den IV, gaf voor dat hy den voorrang behoorde te hebben voor de kinderen van zynen broeder Robert den IV. Het was de gewoonte van dien tydt, die hy gewapenderhandt deedt gelden, met hulp van koning Lodewyk den Jongen. Henrik de II koning van Engelandt koos de zyde van den neef. Deze graaf, Robert de V, zyn zoon, en Wilhem, graaf van Pui, zyn neef, handelden ondertuſſchen zo geweldadig tegen de kerke van Brioude, dat de zelfde koning Lodewyk de Jonge verplicht was hen in den jare 1162 te beoorlogen, en hen gevangen nam. Deze graaf hadt by Anna van Nevers dezen Robert den V gehad, die by Mahauda van Bourgonje naliet Wilhem den VII, geſtorven zonder nakomelingſchap van Guido, die op zyn broeder volgde omtrent den jare 1195. Deze Guido de II hadt moeijelykheden met den koning Philippus Auguſtus, die hem in den jare 1210 van zyne landen ontblootte om misdaadt van meineedigheit. De graaflyke tytel van Auvergne bleef echter aan Wilhem den VIII, aan zyne zonen, en aan zyne andere nakomelingen. Hy hadt dezen Wilhem en verſcheiden andere kinderen gehadt by Cambonna of Petronella van Chambon. Wilhem quam wederom in gunſt by S. Lodewyk, en men liet hem in het vredige bezit van een gedeelte van het graafſchap van Auvergne. Hy ſtierf omtrent den jare 1247, nalatende, by zyne gemalinne Alix van Brabant, twee dochters en vier zonen, waar van de outſte Robert de V, graaf van Boulogne door zyne moeder, in den jare 1276 ſtierf, hebbende by Eleonora van Baffie geteelt Wilhem den IX, die in den jare 1277 zonder nakomelingſchap ſtierf, Robert den VI, enz. Deze laatſte, geſtorven in 't jaar 1314, liet na, by Beatrix van Montgascon, Robert den VII, die trouwde met Blanca Clermont, by welke hy teelde Wilhem den X, gemaal van Margareta van Evreux, en in een tweede huwelyk met Maria van Vlaanderen, Jan den I van Auvergne, Guido, aartsbiſſchop van Lyon, Godefroi, Robert, Mahauda, en Margareta. Wilhem de X ſtierf in den jare 1332, nalatende Johanna de I, die in haar eerſte huwelyk trouwde met Philippus van Bourgonje, oudſten zoon van Eudes den IV, hertog van Bourgonje; en deze prins geſtorven zynde, trouwde zy met Jan koning van Vrankryk. Zy ſtierf in den jare 1360. Uit haar eerſte huwelyk hadde zy Johanna en Margareta, ongetrouwt geſtorven, en Philippus, hertog van Bourgonje, graaf van Auvergne, enz, die ſtierf in den jare 1361, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Margareta van Vlaanderen, dochter van Lodewyk den III, gezegt de mannelyke, graaf van Vlaanderen. Ondertuſſchen volgde Jan de I, tweede zoon van Robert den VII, in de graafſchappen van Auvergne en van Boulogne, de nakomelingſchap van zyn oudſten broeder Wilhem den X uitgeſtorven zynde. Hy hadt, by Johanna van Clermont, Jan den II, die zyn opvolger wierdt, Maria, gemalinne van Reimundus den VIII, vicomte van Turenne, en Johanna, getrouwt met Beraldus den I, dauphyn van Auvergne. Jan de II trouwde in 't jaar 1374 met Eleonora van Comminges, dochter van Petrus-Reimundus, graaf van Comminges, en teelde by haar Johanna de II, in den jare 1389 te Bourges getrouwt met Jan van Vrankryk, hertog van Berry, enz, derde zoon van den koning Jan. Deze prins ſtierf den 15 Juny des jaars 1416, en Johanna hertrouwde den 16 November daar aan volgende met Georgius de la Tremouille, maar zy ſtierf zonder nakomelingſchap in 't jaar 1423, of 1424. Maria van Boulogne verkreeg de erfvolging van de graafſchappen van Auvergne en van Boulogne; eene eenige dochter zynde van Godefroi, zoon van Robert den VIII, en broeder van Wilhem den X, en van Jan den I, gelyk aangemerkt is. Zy was toen weduwe van Bertrandus de La Tour, die eenen oorſpronk met haar hadde; en zy hadde by hem drie dochters en Bertrandus den I, graaf van Auvergne en van Boulogne, heer van La Tour, enz. Deze liet na, by Jacoba van Peſchin, drie dochters en twee zonen, waar van Bertrandus de II, de outſte, zyn opvolger was, die noch leefde in den jare 1487. Hy hadt, by Louïſa de la Tremouille, zyne gemalinne, Jan den III, Johanna, Françoiſe, Anna, en Louïſa. Jan de III ſtierf in den jare 1501, nalatende, by Johanna van Bourbon, outſte dochter van Jan den II van Bourbon, graaf van Vendôme, en weduwe van eenen anderen Jan den II, hertog van Bourbon, Anna de La Tour, gravinne van Auvergne, in den jare 1505 getrouwt met Jan Stuart hertog van Albanië, en zonder nakomelingſchap geſtorven in den jare 1524; en Magdalena, die in 't jaar 1518 trouwde met Laurens de Medicis hertog van Toſcane, by wien zy hadde Catharina de Medicis, gemalinne van Henrik den II, koning van Vrankryk. Door het huwelyksverdrag van koning Henrik den II, toen hertog van Orleans, geſloten te Marſeille den 27 October des jaars 1533, wierdt vaſtgeſtelt, dat de moederlyke goederen zouden komen op de mannelyke kinderen, en dat, by gebrek der zelven, de dochters die zouden erven. Ondertuſſchen bezat, na de doodt van Henrik den III, Karel van Valois, ſedert hertog van Angoulême, natuurlyke zoon van Karel den IX, het graafſchap van Auvergne, en de baronny van La Tour, uit kracht van eene gifte van den zelfden koning Henrik den III, en van Catharina de Medicis. Maar door een arreſt van het parlement van Parys van den 17 Juny des jaars 1606 wierdt hy veroordeelt daar van afſtandt te doen, om het zelve te laten bezitten door de koninginne Margareta van Valois, de welke in het zelfde jaar daar van een geſchenk deedt aan Lodewyk, toen dauphyn van Vrankryk, en ſedert de XIII koning van dien naam. Aldus wierden Auvergne en de baronny van La Tour met de kroon vereënigt. Juſtel verzekert dat het graafſchap van Clermont en dat van Auvergne het zelfde is. Hier voor is reets aangemerkt, hoe deze landen verbeurt verklaart waren voor Guido den II, door Philippus Auguſtus in den jare 1210. Lodewyk de VIII gaf aan zynen zoon Alfonſus, ſedert graaf van Poitiers en Toulouſe, het graafſchap van Auvergne, dat de koning S. Lodewyk zyn broeder hem overliet met het graafſchap van Poitou. Alfonſus ondertuſſchen zonder nakomelingſchap geſtorven zynde, deedt zyn broeder Karel, koning van Napels, eenen eiſch daar op tegen koning Philippus den III, gezegt de Stoutmoedige, zynen neef. Maar een vermaart arreſt van den jare 1283 ontzeide den eerſten zynen eiſch, en het graafſchap van Auvergne wierdt met de kroon vereënigt. In den jare 1360 nam de koning Jan eenige van deze landen, gaf daar aan den tytel van hertogdom van Auvergne, en gaf de zelve aan Jan, hertog van Berry, zyn derden zoon. Deze geen zoon nagelaten hebbende, die bequaam was om te erven, wierdt dit hertogdom met de kroon vereënigt, tot in den jare 1400, wanneer koning Karel de VI het hertogdom van Auvergne en het graafſchap van Montpenſier gaf ten voordeele van het huwelyk van Jan den I, hertog van Bourbon, met Maria, tweede dochter van den zelfden Jan, van Vrankryk, hertog van Berry, enz, toen weduwe van Lodewyk van Chatillon den III van dien naam graaf van Dunois, en van Philippus van Artois, graaf van Eu en konneſtabel van Vrankryk. Maar zulks geſchiedde onder voorwaarde van wederom aan de kroon te vervallen, by gebrek van mannelyke erfgenamen in eene rechte linie, gelyk wel haaſt gebeurde. Want Jan de I, hertog van Bourbon, liet na Karel, den vader van Jan den II, zonder nakomelingſchap geſtorven in 't jaar 1488, en van Petrus den II, geſtorven in den jare 1503, nalatende, by Anna van Vrankryk, eene eenige dochter, Suzanna genoemt, in den jare 1505 getrouwt met Karel den III, hertog van Bourbon, enz, konneſtabel van Vrankryk. De koning Lodewyk de XII liet hen de appannage van dit hertogdom; maar de hertoginne zonder nakomelingen geſtorven zynde in den jare 1521, en de hertog in proces met Louïſe van Savoje, moeder van den koning François den I, ſchuldig zynde aan misdaadt van gequetſte majeſteit, en geſneuvelt zynde in het beleg van Rome den 6 May des jaars 1527, verdroegen de koning en Madame zyne moeder den 25 Auguſtus van het zelfde jaar; en door dit verdrag bleef het hertogdom van Auvergne aan de kroon, en ſedert wierdt het zelve uitdrukkelyk daar mede vereënigt in den jare 1531. Chriſt. Juſtel, ſecretaris des konings, gaf in den jare 1645 eene uitmuntende Genealogiſche hiſtorie uit van het huis van Auvergne, welke hy bekrachtigt door tytels, ſchriften, en andere ontwyfelbare bewyzen. *Strabo Geogr. lib.* IV. *Cæſar de bell. Gall. lib.* VII. *Eutrop. lib.* IV. *Paul Diac. Hiſt. Miſcel.* IV. & VI. *Juſtel hiſt. d'Auvergne. Du Pui Droits du Roi. Sammarth. Hiſt. Geneal. de France. Du Chêne Rech. des Antiq. de France.*

AUVERGNE, (MARTIALIS VAN) een Limozyner van geboorte, en procureur van het Parlement van Parys, leefde omtrent den jare 1480. Hy ſchreef in Franſche vaarzen de hiſtorie van koning Karel den VII, en noemde zyn werk, *Les Vigiles du Roi Charles VII.* Hy ſchreef nog eene verhandeling, vervattende 50 beſluiten van Liefde, onder den tytel van *Areſta Amoris*, op welke Benedictus Curſus Simphorianus, rechtsgeleerde van Lyon, aantekeningen en ſchrandere uitleggingen maakte. Lilio Giraldi en verſcheide andere ſchryvers ſpreken zeer voordeelig van hem. *La Croix du Maine Biblioth. Franç. p.* 312. *Du Chêne Bibl. des Hiſt. de France.*

AUWERT, ADUWERT, ADUWART, of GROOT-AUWERT, wel eer eene der beruchtſte abdyen van Nederlandt geweeſt van der Bernarditen of Ciſterci orde, en gelegen hebbende in het Weſterquartier van de Groninger Omlanden, was zo genaamt van *Ade*, dat in de Vrieſche boeretaal *out*, en van *wert*, dat eene *hoogte* betekent, en wierdt den 5 Juny des jaars 1192 in het dorp Adewert, 1005 ſchreden van de ſtadt Groningen, begonnen geſticht te worden naar 't model der kerke te Klaarvalle, welke aldaar door den H. Bernardus getimmert was, zo dat in alles de zelfde maat zo in hoogte, wydte, als langte gevolgt wierdt. 't Gebouw was van een bovengemeene deftigheit, zo wegens zyne grootte, als de grote kunſt en wonderlyke pracht, hebbende deze kruiskerk een hoog verwulfſel, waar boven een ſpits dak het gehele werk beſloot, ſteunende alles op zes en twintig zware ſtene pylaren, behalven de halve pylaren aan beide de zyden, om de hoge muren, daar 't gewulfſel op ſteunde, te helpen onderſchragen, waar en boven deze abdykerk met vier hoge torens pronkte, zo dat 'er tuſſchen de Eems en de Lauwers nooit deftiger kerk gezien is. De abdy zelfs was van een zeer ruimen omtrek, die met een ſterken muur en een wyde watergraft omſingelt wierdt in maniere van eene veſting, waar binnen een groot getal van allerhande gebouwen en tuinen ſtonden, zo dat dit klooſter genoegzaam een middelmatig ſtedeke geleek, hebbende het zelve ook het gebiedt

biedt over vyf dorpen gevoert gehadt, en zo machtige rykdommen bezeten, dat 's lands hoge overheit genootzaakt wierdt aan het zelve by openbaar plakkaat te verbieden eenige landeryen verder aan te winnen. Grotelyks verminderde dat vermogen in den jare 1520, wanneer dezen kloosterlingen om een beganen dootslag na een gastmaal op S. Bernards dag aan twee edellieden gebroeders, Frederik en Hendrik Gaikinga, wier voorouders vele goederen aan dit klooster geschonken hadden, geplegt, het wereldsch rechtsgebiedt nevens het recht van Patronaatschap over de dorpen en kerken van Zuithorn en Werum by uitspraak van goede mannen ontnomen wierdt. Anderszins plagt de tucht en boekoeffening hier ten hoogsten te bloeien, en wel zodanig, dat waar men ook naar een geleert man mogt zoeken, men die te Adewert en nergens anders in gansch Vrieslandt vondt, zo dat dit Adewert zo zeer geen klooster als wel eene akademie was, plegende de studenten van geheel Vrieslandt hier ook weleer ter schole besteed te worden. Volgens de bulle van paus Pius den IV, gegeven te Rome den 7 Augustus 1561, moest deze abdy vernietigt en aan het Groninger bisdom gehecht worden: doch deswegen zeer zware krakeelen tusschen den bisschop Johan Knyf en de Aduwerder monniken ontstaan zynde, is eindelyk door het tusschenkomen der Vriesche prelaten door beide partyen overeengekomen, dat de abdy by haar volkomen recht blyven zoude, mits jaarlyks uit hare vaste goederen, landeryen en bezittingen aan den Groninger bisschoppen successivelyk uitkerende, wat schade zy ook mogt komen te lyden in hare inkomsten, zes duizent Brabandsche guldens tot een bruidschat voor de bisschoplyke tafel, waaren tegen haar wederom de inkomsten en goederen van 't klooster Minterne of Gryze monniken van de zelve orde, vry sobere inkomsten hebbende, en sedert weinige jaren afgebrand gelegen hebbende, zo dat 'er niet meer dan de abt met een of twee monniken in overgebleven waren, toegevoegt zouden worden, mits zy gemelde overgebleve geestelyken inname en eerlyk onderhieldt, welk verdrag den 23 April door paus Gregorius den XIII in zyn vierde jaar goetgekeurt wierdt. Door de oprechting der nieuwe bisdommen in Nederlandt geraakte Adewerdt onder 't bisdom van Groningen, daar het te voren onder het Utrechtsche, en nog eerder, ten tyde harer stichtinge, onder het Munstersche bisdom behoorde, hebbende sedert des kloosters eersten aanleg tot dat door de verandering van den Godsdienst 't zelve te niet gegaan is, alhier drie endertig abten het bestier in handen gehadt, zynde de eerste abt Wibrandus en de laatste Arnoldus Kennik genoemt geweest. De eerste abt woonde met 2 monniken by de Noorder poorte in twee huizen, waar van het eene de kapel en 't andere de slaapplaats was, althans nog ongeschonden zynde en tot gasthuizen van mannen en vrouwen dienende. *Outhed. en Gestlicht. van Groningen.*

AUX, eene stadt. Zie AUCH.

AUXANIUS, aartsbisschop van Arles, volgde op S. Cesarius in den jare 543. Hy verzocht het gebruik van 't Pallium aan den paus Vigilius, die hem het zelve toestont, dewyl de keizer Justinianus, en Childebert, koning van Vrankryk, zulks begeerden. De zelfde paus maakte hem ook tot zynen vikaris in de Gaulen, gelyk men ziet uit den brief van dezen paus. Auxanius stierf in den jare 546. *Baron. in Annal. Saxi Pontif Arelat.*

AUXENTIUS, bisschop van Mopsuesta in Cilicië, was soldaat geweest onder den keizer Licinius, zo men Suidas gelooft, en wilde liever den degen verlaten, en den krygsdienst verzaken, dan druiven offeren aan Bacchus; maar zulks is bezwaarlyk overeen te brengen met het gene de kerkelyke historie verhaalt van Auxentius, bisschop van Mopsuesta, die in dezen stoel volgde op Macedonius, na het Concilie van Sirmich, gehouden in den jare 351 tegen den aartsketter Photinus. Deze Auxentius ontfing met betuigingen van vriendschap Aëtius, hoofdt der Anomeanen, die in zyn bisdom gebannen was. Dit gedrag, gevoegt by den lof, dien Philostorgius hem geeft, hebben hem verdacht gemaakt van Arianery. De Grieken hebben hem voor geen heilig erkent: hy wordt echter op den 17 December in het Roomsche Martyrologium gevonden. *Philostorg. Suidas. Tillemont Mem. Eccles. T. V. Baillet Vies des Saints.*

S. AUXENTIUS in Bithynië, was een Persiaan van oorspronk, en een Syrier van natie, zoon van Abdas, dien de overtuiging van den koning Sapor verplicht hadde het landt te verlaten om zynen Godsdienst, en zich, noch jong zynde, in Syrië te begeven, ten tyde van den keizer Constantius. Auxentius quam te Constantinopel aan het hof van den keizer, en hy maakte aldaar naauwe vriendschap met verscheide Godsdienstige personen; hy nam vervolgens een besluit om zich in den jare 449 in eene eenzaamheit te begeven, hy toog over de zee, en onthieldt zich op den berg Oxia in Bithynië, drie mylen en een half van Chalcedonië. Men wil dat hy aldaar verscheide mirakelen deedt. Hy wierdt geroepen op het Concilie van Chalcedonië, verdacht zynde van den aanhang van Eutyches te zyn, en keurde de uitspraak van het Concilie goet. De patriarch van Constantinopel ordende hem tot priester, waar op hy naar zyne eenzaamheit keerde, en zich deedt geleiden op den berg van Siope, veel hoger dan die van Oxia, en nader hy Chalcedonië. Eenigen, geraakt door zyn voorbeeldelyk leven, begaven zich by hem ten getale van omtrent 70; en zo afgezondert in zyne celle als hy was, bestierde hy een groot getal van afgezonderde personen van beide de kunnen. Hy hadt zelfs het bestier van verscheide werreldlyken, en hy maakte geregelde onderrechtingen, zo wel voor de monniken als voor de nonnen van het klooster van Trichinera, die zich gevestigt hadden naby zyne celle. Hy stierf den 14 February des jaars 463, naar zommiger gevoelen; doch naar dat van anderen omtrent den jare 470. Zyn leven wordt by Bollandus gevonden. *Baillet vies des Saints au 14 Fevrier.*

AUXENTIUS, een Ariaan, en ingedrongen bisschop van Milanen, was van Cappadocië. Hy hieldt zich aan Gregorius, valsch bisschop van Alexandrië, en was medeplichtig aan zyne wanbedryven. Om hem te belonen maakte Gregorius hem tot priester, en boezemde hem dien geest van heerschzucht en van scheuring in, die hem sedert tot zo grote geweldenary en vervoerde. Dit gebeurde omtrent den jare 342, of 343. De keizer Constantius sedert te Milanen zynde in den jare 355, en S. Dionys, bisschop van die stadt, in ballingschap gezonden hebbende, deedt dezen Auxentius uit Cappadocië komen, en maakte hem in des zelfs plaats tot bisschop, hoewel hy aan het volk onbekent was, en zelfs geen Latyn verstont. Hy hadt gene andere verdiensten om op den stoel verheven te worden dan zyne Arianery. De keizer Valentinianus te Milanen zynde in den jare 364, zag met smart den staat, waar in deze grote stadt zich bevondt, ten opzigte van den Godsdienst, die de gemoederen verdeelde. Auxentius was aldaar verlaten van de rechtzinnigen. Dewyl deze prins zich verbonden hadde niemandt eenig geweldt aan te doen in de zaken der conscientie, durfde hy zich niet tegen de valsche prelaten aankanten. S. Hilarius van Poitiers, zich te Milanen bevindende, sprak opentlyk en met vryheit tegen Auxentius, dien hy in een verzoekschrift aan den keizer een Godslasteraar en vyandt van Christus noemde. Valentinianus geboodt, eene geregelde byeenkomst te houden, dat de Ariaansche prelaat zo veel zocht te ontgaan als hy konde; maar zich gedrongen ziende, wilde hy liever zeggen, dat de Zoon waarachtig Godt was. Men verplichtte hem daar van eene openbare verklaring te doen, en hy bedroog den keizer, gelyk S. Hilarius verhaalt. Sedert wierdt hy in den ban gedaan in een Concilie in den jare 368 te Rome gehouden door den paus Damasus, en veroordeelt door S. Athanasius en door de prelaten van de Gaulen. Hy wierdt ondertusschen niet afgezet, en stierf eerst in den jare 374, wanneer S. Ambrosius op den stoel van Milanen geplaatst wierdt. *S. Hilar. cont. Auxent. Baron. in Annal. A. C. 355. 356. 360. & seq. Hermannt vie de S. Athan.*

AUXENTIUS, gezegt de jonge, dien de keizerin Justina wilde stellen tegen S. Ambrosius in het bisdom van Milanen. Verscheide schryvers hebben hem met den voorgaanden vermengt; hoewel die van Cappadocië was, gelyk gezegt is, en deze van Scythië. Dewyl hy vreesde bekent te zyn, veranderde hy van naam, en nam dien van Mercurinus aan; maar men noemde hem nooit anders dan Auxentius. Hy durfde S. Ambrosius uiteischen tot een redentwist, tot rechters genomen hebbende de Heidenen; en den keizer Valentinianus, die nog een leerling en een kindt was. S. Ambrosius wilde geen ongelyk doen aan zyne waardigheit met voor rechters te erkennen, in zaken van het gelove, niet alleen wereldlyken, maar vyanden van den Godsdienst. Men riedt hem zyne redenen in geschrift te stellen; en hy beweerde opentlyk, dat, het zy men de gewyde boeken der Schrifture raadpleegde, het zy dat men de overleveringen onderzocht, men bevinden zoude, dat ten opzigte van het gelove de bisschoppen de Christen vorsten geoordeelt hebben; wel verre van daar dat zy zelfs door de vorsten geoordeelt zouden zyn geworden. *Brosius Orat. in Auxent. Paulin. in vita Ambr. Hieron. in Chron. Rufin. lib. II. cap. 11. Socrat. lib. IV. cap. 25. Baron, Annal. A. C. 386.*

AUXENTIUS, gouverneur van het Augustamnichus, onder den keizer Constans in den jare CCCXLII. *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theodosiani.*

AUXERRE, aan de Jonne, eene stadt van Vrankryk, op de grenzen van Bourgonje, met den tytel van een graafschap, bailluage, presidiaal, tolgericht, en een bisdom onder dat van Sens behorende. Het is eene oude stadt, welke de schryvers verscheidentlyk genoemt hebben, *Autissiodorum*, *Altissiodorum*, en *Autessiodorum*. Ammianus Marcellinus spreekt van deze stadt, daar hy zegt dat Julianus de Afvallige zich eenigen tydt ophieldt, om 'er zyn leger te verfrisschen, omtrent den jare 356. In de volgende eeuw wierdt Auxerre ingenomen en byna verwoest door Attila, en in den jare 451 herstelt. De koning Robert vermeesterde het zelve omtrent den jare 1005, het op den dag voor het feest van S. Marten belegert hebbende. Auxerre heeft sedert byzondere graven gehad, tot dat het zelve weder met de kroon vereenigt is, gelyk hier na gezegt zal worden. Deze stadt is zeer wel gelegen, in het hangen van eenen berg, aan welkers voet de rivier de Jonne is, die haar tot een sieraadt en een borstweering dient, en aldaar den koophandel doedt bloeijen, behalven dat Auxerre een doortogt is om naar de voornaamste steden van het koninkryk te gaan. Men ziet aldaar eene stenebrug over de rivier, grote markten, verscheide fonteinen, en schone kerken. De Cathedrale kerk van S. Stephanus is vry prachtig, met verscheide H. overblyfsels, een schoon choor, en een hogen toren. Het kapittel, bestaande uit 59 kanunniken, hadt eertyds een prevoost aan 't hoofdt, maar Guido van Noyers aartsbisschop gemaakt zynde van Sens in den jare 1177, zo wierdt het prevoostschap gehecht aan het bestier van 't kapittel. Daar is tegenwoordig een deken, die door het kapittel verkoren wordt. De andere kanunniken worden benoemt door den bisschop. Na den deken is 'er de zanger, de groot aartsdiaken van Auxerre, de aartsdiaken van Puisaye, de trezorier, de penitentier, en vier aartspriesters. S. Peregrinus martelaar was de eerste bisschop van Auxerre. S. Germanus, die in de V eeuw leefde, heeft door zyne heiligheit de achting van deze kerke vermeerdert. De monnik Hericus heeft het leven van dezen heiligen prelaat in vaarzen beschreven. Marcellianus, Valerius, Eladius, Amator, Allodius, Fraternus, Ours, Optatus, Droctoaldus, Romanus, Anacharius of Aunacharius, en Didier zyn aldaar mede voor Heiligen erkent. Zy hebben doorluchtige navolgers gehad, gelyk Heribaldus, die zich in den jare 849 bevondt op

op het Concilie van Tours, en die beroemt is in de fchriften van Loup, abt van Ferrieres, Alanus, Petrus van Belle-Perche, en Jacob Amiot, van welken elders gefproken wordt, Hugo van Chalons, Godefroi en Robert van Nevers, Hugo, die in den jare 1151 ftierf, Wilhem de Touci, Hugo van Noyer, Wilhem van Auxerre, Renaldus van Segnelai, Guido van Mello, Erard van Lefini, de kardinalen Petrus van Mortemar, Taillerandus van Perigord, Robert en Philippus van Lenoncourt, Philibert Babou van Bourdailiere, enz. Men vindt ook te Auxerre de abdyen van St. Germain, van S. Marianus, van S. Petrus, en van S. Julianus van Auxerre, verfcheide parochien, een groot getal van kerkelyke en geeftelyke gebouwen, en een Collegie van Jefuiten. Hier voor is reets aangemerkt, dat de koning Robert Auxerre vermeefterde in den jare 1005. Hy ontnam het zelve Landri, graaf van Nevers. Naderhandt in den jare 1015 trouwde de zelve vorft Maria Hadweida, zyne dochter (welke anderen Adelaïs noemen, en haar voor zyne zufter houden,) uit aan Reinaldus den I, graaf van Neveri, zoon van den zelfden Landri; en gaf hem het graffchap van Auxerre tot eene huwelyksgift. Van deze prinfeffe en hare kinderen uit dit huwelyk wordt elders gefproken. Reinaldus de I ftierf in den jare 1040. Daar waren andere graven van Nevers geweeft federt Seguinus, overgrootvader van Wilhem den I, graaf van Nevers, die ftierf in den jare 987, en vader was van Mathilda, welke trouwde met Landri, uit welk huwelyk geboren wierdt Reinaldus de I, vader van Wilhem den I. Deze, die in den jare 1085 ftierf, hadt Reinaldus den II, geftorven in den jare 1097, en Robert, biffchop van Auxerre, die reets genoemt is. Reinaldus de II liet na Wilhem den III, geftorven in den jare 1148, vader van Wilhem den IV, welke ftierf in den jare 1160, en van Renaldus, graaf van Tonerre, die geen nakomelingfchap naliet. Wilhem de IV hadt Wilhem den V, in Paleftina geftorven in den jare 1168; Guido, die het geflachte voortplantte; Renaldus, graaf van Tonerre, in den jare 1191 zonder kinderen geftorven; en Anna, gemalinne van Wilhem den VII, graaf van Auvergne. Guido, in den jare 1176 geftorven, hadde Agnes, gravinne van Nevers, van Auxerre, en van Tonerre, in den jare 1184 getrouwt met Petrus den II van Courtenai, keizer van Conftantinopel. Zy liet uit dit huwelyk na Mahauda, die in den jare 1199 trouwde met Herveus den IV heer van Donzi, en na des zelfs doodt ging zy een twede huwelyk aan met Guigo den IV, graaf van Forets: naderhandt ftierf zy nonne te Fontevraut den 12 October des jaars 1254. Van haar eerften man hadde zy eenen zoon, die jong ftierf, en Agnes, welke trouwde met den graaf van S. Paul, by welken zy naliet Yolanda, gemalinne van Archambaldus den IX, here van Bourbon. Mahauda, dochter en erfgename van deze laatften, trouwde met Eudes van Bourgonje in den jare 1247, en ftierf in den jare 1262. Eudes ftierf te Acre in Paleftina in den jare 1269. Hy was een zoon van Hugo den IV, hertog van Bourgonje, en van Yolanda van Dreux, en hadde uit zyn huwelyk met Mahauda vier dochters; Yolanda, gravinne van Nevers, getrouwt met Jan van Vrankryk, gezegt Triftan; en naderhandt met Robert den III, graaf van Vlaanderen; Margareta, gavinne van Tonerre, twede gemalinne van Karel den I, koning van Napels, enz, zonder nakomelingfchap geftorven in den jare 1308; Johanna, die ongetrouwt was; en Alix, die het graaffchap van Auxerre, enz, bragt aan Jan van Chalons, heer van Rochefort, enz. Zy hadde Wilhem van Chalons, gezegt de Grote, die getrouwt was met Eleonora van Savoje, twede dochter van Amadeus den V. Wilhem, welke fneuvelde in den flag van Mons-en-Puelle in den jare 1304, liet na Jan den II van Chalons, graaf van Auxerre, gedood in den flag van Creci in den jare 1346, de welke teelde by zyne eerfte gemalinne Maria, dochter van Amadeus den II, graaf van Geneve, Jan den III, groot-fchatmeefter van Vrankryk, geftorven in den jare 1364. De laatfte trouwde met Maria Crifpina, vrouwe van Louves, en hadde by haar Jan den IV, Lodewyk, enz. Deze Jan de IV verkocht in den jare 1370 het graaffchap van Auxerre aan koning Karel den V, gezegt de wyze, voor dertig duizent goude guldens, en deze prins vereenigde door twee verfcheide acten van July en September des jaars 1371 dit graaffchap aan de kroon. Jan de IV ftierf in den jare 1379 zonder kinderen. Lodewyk zyn broeder ving proces aan tegen den koning om dit graaffchap weder te verkrygen, en ftierf in den jare 1398, nalatende Lodewyk den II, die zich verdroeg met koning Karel den VI, die hem eene grote fomme gelds gaf. Deze Lodewyk, graaf van Tonerre, wierdt gedood in den flag van Verneuil in het jaar 1424. Koning Karel de VII droeg ondertusfchen in den jare 1435, door het Tractaat van Arras, dat de noodt hem verplichtte te fluiten, aan Philippus den II, hertog van Bourgonje, het zelve graaffchap van Auxerre over, dat Lodewyk de XI wederom met de kroon vereenigde, en het is daar aan gebleven, niettegenftaande de eifchen van de erfgenamen van Margareta van Bourgonje, die eindelyk erkent hebben, dat zy geen recht daar op hadden. De bailluage en het prefidiaal van Auxerre behoren onder het rechtsgebiedt van 't parlement van Parys, en het tolgericht onder het hof der Aides van de zelfde ftadt. De rekeningen der domeinen gefchieden aan de rekenkamer van Dyon: en in de vergadering der ftaten wordt Auxerre geroepen met het gouvernement van 't hertogdom Bourgonje. *Ammianus Marcellinus hift. lib. XVI. Profper in Chron. Fredeg. in Chron. Henricus in Vita S. Germ. Robert & Sammarth. Gall. Chrift. Du Chêne rech. des villes de France. du Puy droits du Roi. Du Bouchet hift. de la Maifon de Courtenay.*

Concilien van Auxerre.

Het eerfte wierdt vergadert in den jare 578, onder het pausfchap van Pelagius den II, en door een ongewoon toeval bevonden zich daar niet dan Anacharius, biffchop van de plaats, zeven abten, vier en dertig priefters en drie diakenen. Men maakte aldaar XLV Canons, tot bepaling van verfcheide zaken. De 25 verbiedt aan de abten en aan de monniken peters der kinderen te zyn by den doop. De 36 gebiedt dat de vrouwen de Euchariftie of het Nachtmaal niet met blote handen zullen ontfangen. De gewoonte was dat zy een dekkleedt of fluier daar over leiden, dat *Dominicale* genoemt wierdt. Eenige later fchryvers ftellen een twede Concilie van Auxerre in den jare 1147 onder Gilbertus Purretanus, biffchop van Poitiers, die zyne leere aldaar voorftelde. Otto Frifingenfis maakt gewag van dit Concilie *lib. I. de Geft. Frid. I. Imperat.* In den jare 1020 bevondt zich de koning Robert op het Concilie te Airi in het bisdom van Auxerre gehouden. Verfcheide prelaten van deze kerke hebben Synodale ordonnantien uitgegeven, als François van Donadieu in den jare 1622.

AUXERROIS, een klein landfchap in Vrankryk, rontom Auxerre gelegen, waar van men bezwaarlyk de grenzen zoude kunnen bepalen; want Auxerre is op de grenzen van de algemeene gouvernementen van Champagne, van Orleannois, van L'Ifle de France, en van het hertogdom Bourgonje.

AUXESIA en DAMIA, twee jonge dochters uit het eilandt Candia of Crete, gekomen zynde te Trezene, eene ftadt van het Peloponnefus, wierden aldaar gedurende eenen oproer doot gefteenigt. De Epidauren wierden vervolgens met een ftrengen honger bezocht, waar over zy het Orakel raadpleegden, en tot antwoordt ontfingen, dat hun landt altoos onvruchtbaar zoude blyven tot dat zy twee ftantbeelden ter eere van deze twee zufters opgerecht zouden hebben. De Epidauren befloten hebbende het Orakel met alle mogelyke naaukeurigheit te gehoorzamen, raadpleegden het zelve voor de tweede maal over de ftoffe, waar van deze ftantbeelden gemaakt moeften zyn, en vroegen of zy de zelve van koper of fteen moeften maken. Het Orakel andwoordde, dat zy de zelve van gene van die beide ftoffen maken moeften, maar alleen van Olyvenhout. Na dit antwoordt dewyl de Epidauren geen Olyfbomen hadden, verzochten zy daar om aan de Athenienzen, en deze ftonden hen de zelve toe, onder beding dat de Epidauren jaarlyks, tot een bewys van hulde, gefchenken zouden zenden aan Minerva, de befchermgodinne van Athene. De Epidauren namen deze voorwaarde aan, en zo haaft zy aan het gebodt van 't Orakel voldaan hadden, zagen zy de vruchtbaarheit in hun landt herftelt. Hierom wierdt bevolen jaarlyks offerhande te doen aan Auxefia en Damia, op een feeft dat zy *Lithobolia* noemden, dat zo veel wilde zeggen als *het feeft van het fteenwerpen*; van λίθος betekent *fteen*, en βολή, *werping. Herodotus l.V. Paufanias in Corinth.*

AUXILIUS, een fchryver van de IX eeuw, tot priefter geordent door paus Formofus, quam uit een afgelegen geweft te Rome. Hy beweerde de wettelykheit der ordeningen, welke door dezen paus gefchiedden, en heeft twee kleine verhandelingen gemaakt over deze ftoffe. De eerfte is niet anders dan eene verzameling der kerkelyke regelen; en der plaatfen uit de vaderen, om te bewyzen dat een biffchop, die van zyn bisdom ontbloot is, gewydt kan worden in eene andere kerke, en dat de verordeningen, door onwettige biffchoppen gefchiedt, echter van kracht zyn. De twede is gefchreven by wyze van eene zamenfpraak, in vragen en antwoorden; en het oogmerk, dat de fchryver zich voorftelt, is te antwoorden op de tegenwerpingen die men maakte, om aan te tonen, dat de ordeningen van den paus Formofus onwettig waren. Deze beide verhandelingen zyn uitgegeven door den vader Morin, priefter van het Oratorie, in zyne verhandeling van de verordeningen. Men befpeurt in deze verhandelingen eene tamelyke geleerdheit voor den tydt, in welken Auxilius leefde, en de zelve zyn met veel vaftigheit en vryheit gefchreven. *Sigebert. de Script. Eccl. c. 12. Morin de Ordinationibus. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. IX. fiecle.*

AUXILIUS, van wien men de waardigheit niet weet, leefde omtrent den jare 900. Het is waarfchynlyk dat hy een kerkelyk perfoon is geweeft, en dat hy eenige kenniffe hadde van het kononyke recht. Hy fchreef eene zamenfpraak over de rampen der Roomfche kerke, na dat zich Bonifacius op den pauffelyken zetel geftelt hadde, en dat, hy daar uit verdreven zynde, Stephanus de VI in de gevangenis verworgt wierdt in den jare 900. *Sigebert. de Script. Eccl. c. 112.*

AUXOIS, een landfchap van Vrankryk in Bourgonje, *Alexienfis tractus*, is tusfchen het Autunois, het Auxerrois, en het Dyonnois, omtrent Champagne gelegen. Eenige fchryvers menen dat dit het landt der oude Mandubianen is. Zyn naam is genomen van het oude *Alexis*, waar van elders gefproken wordt, en alwaar tegenwoordig *Alife* is. Het Auxois heeft een byzonder bailluage, waar van de rechtbanken zyn te Avalon, te Arnay-le-Duc, en te Semur, dat het eerfte is. De andere vlekken van dit bailluage zyn Flavigny, Noiers, Mont-Saint-Jean, Saulieu, Mouftier-Saint-Jean, Montigni aan de Armençon, Saumaife-le Duc, Bourbilli, Viteaux, Ravieres, Montlibard, enz. Het wordt befproeit door verfcheide kleine rivieren, welke zyn de Armençon, de Oferain, de Loze, de Brenne, enz. *Chasfeneu in Cat. Glor. Mundi. Du Chêne Rech. des villes.*

AUXONIUS, tuchtmeefter van Toskane in den jare 362, onder den keizer Julianus, en prefect van 't Pretorium in den jare 368. Men moet hem niet vermengen met Aufonius, noch dezen laatften naam in plaats van den anderen ftellen, gelyk eenige geleerden gedaan hebben. Daar was nog een ander AUXONIUS, die proconful of vorburgermeefter was van Afië onder Theodofius

dofius den groten in den jare 381. *Jac. Gothofr. Profopogr. Cod. Theodofiani.*

AUXONE. Zie AUSSONE.

AUXUM, eene ftadt in Abyffinië. Zie AXUMA.

AUXY-LE-CHATEAU, *Alciacum*, eene kleine ftadt der Nederlanden in Artois, drie mylen van de rivier Dourlens, op de grenzen van Picardië, en aan de Authie gelegen, welke laatfte rivier de ftadt in tween verdeelt. Zy heeft den tytel van een marquifaatfchap. *Baudrand.*

AUXY-AUX-MOINES, *Alciacum*, een dorp der Nederlanden in Artois, aan de rivier Ternois, eene myl boven de ftadt Hefdin. Deze plaats heeft niets aanmerkelyks dan eene abdy der Benedictynen, waar door zy den naam van *Auxy-aux-Moines* verkregen heeft. *Baudrand.*

AUZAY is de bynaam van een der outfte en vermaartfte leeraars der Muzulmannen, die *Abu Amru Abdalrahman Ben Amru* genoemt wierdt. Hy was geboortig van Damafcus, en een tydgenoot van *Ben Aun*, dien hy echter overleefde, en wiens Godsdienftigheit hy navolgde. Men zegt dat hy op zeventig duizent vragen of zwarigheden geantwoordt heeft. Hy ftierf in het 157 jaar van de Hegire, onder het Kaliffchap van Almanzor. Hy ontleende zynen bynaam van *Auzá*, een geflacht der Hemiariten, dat zich gevefligt hadde in een groot vlek van Syrië, waar aan het zynen naam gegeven hadde. *Herbelot Bibliotheque Orientale.*

AVA, (HET KONINKRYK VAN) *Ava Regnum*, een landfchap van Japan, op het eilandt Nipho, in 't landt van Ochio; het zelve is van weinig uitgeftrektheit, en heeft eene ftadt van den zelfden naam, die daar van de hoofdftadt is. *Francifcus Cardin.*

AVA, een landfchap en ftadt op het eilandt Xicoco, uitmakende het derde deel van Japan, tuffchen de koninkryken Amequi en Tofa. *Francifcus Cardin.*

AVA, een koninkryk in Indië, aan de overzyde der riviere Ganges, hadt eertyds een machtig koning; maar federt vele jaren heeft het de koning van Pegu onder zyn gebiedt gebragt. De hoofdftadt is ook AVA geheten. Het ftrekt zich uit tuffchen de koninkryken van Siam ten Zuiden, Tunquin en China ten Ooften, groot-Tartaryë ten Noorden, en is omtrent drie hondert en veertig mylen lang, en hondert en tachtig breet. Behalven de hoofdftadt Ava zyn nog merkwaardig de fteden Boldia, Caffubi, Melintay, Prom, Tolema, Totay, Tranfiana, enz. Het landt is doorfneden van vele rivieren, die alle hunnen oorfprong nemen uit de grote zee Chiamai. Zy doorlopen het gansche koninkryk van het Noorden tot het Zuiden, overftromende gelyk de Nyl 't landt van Egypten, waar door het landt bewatert en vet gemaakt wordt. Dus draagt het veel rys en andere vruchten. Men vindt 'er eene grote menigte van wilde en tamme beeften, als olifhanten, kameelen, paarden, fchapen, zivetkatten, marters en wezeltjes. Men vindt 'er bergwerken van yzer, loot en koper; zommigen voegen 'er by, van gout en zilver. Robynen, faffiren, en fmaragden, nevens andere edelgefteentens worden in menigte van daar gebragt. Doch het afgodendom heerfcht 'er overal. Velen bidden de zonne aan. *Jarric. Barbofa. Sanfon. Baudrand*

AVALON, aan de kleine rivier Coufin, eene ftadt van Vrankryk in Bourgonje tuffchen Auxerre en Autun. Het is het *Aballo* der Latynfche fchryvers. Aldaar is een der zetels van de Bailluage van Auxois, en een goet kafteel. Eudes, gezegt Henrik, hertog van Bourgonje, broeder van koning Hugo Capet, ftierf zonder wettige kinderen in den jare 1001. Zyne tweede gemalinne Gerberga overreedde hem om Bourgonje te geven aan Otto Wilhem, gezegt de Vreemdeling, dien zy geteelt hadde in haar eerfte huwelyk met Albert, marquis van Ivrea in Italië. Henrik leende haar te ligtelyk het oor. Ondertuffchen vatte Robert, koning van Vrankryk, aan wien Bourgonje wettelyk toebehoorde, de wapenen op, en onderwierp zich verfcheide plaatfen in Bourgonje, waar van Avalon eene der voornaamfte was. Hy vermeefterde het zelve door honger, na een beleg van drie maanden, in den jare 1003. De ligtgelovigen zeiden, dat de muren van zelfs omgevallen waren, terwyl de koning lofzangen zong in zyne tente. Robert trok door eene muurbrefch in de ftadt. *Le Contin. d'Aimoin. Hug. de Fleury. Glaber. Du Pleix. Mezerai. Du Chêne.*

AVALONIUS, (ELVAN) een Engelfchman, leefde in de II eeuw. Hy predikte het gelove aan de Bretons, en bekeerde den koning Lucius en zyn gehele hof. Men voegt 'er by dat deze koning hem zondt aan den paus Eleutherus, en dat hy op zyne wederkomft biffchop van Londen wierdt, omtrent den jare 180. Rudolphus Niger, die in de XIII eeuw leefde, fprak van hem in zyne Kronyk, als mede Mattheus van Weft-Monfter en Gildas de wyze. Men fchryft aan dezen Avalonius eene verhandeling toe van den oorfpronk der kerke van groot-Britannie. *Balæus de fcript. Brit. cent. I. Pitfeus de fcript. Angl. Godwin de Epifc. Angl. Ufferius & Stellingfleet Antiq. Brit.*

AVALONIUS, (MELCHINUS of MELVINUS) een Engelfch dichter in de VI eeuw omtrent den jare 560. Hy hieldt zich bezig met het fchryven van eenige hiftorifche werken, maar die met fabelen vervult waren. Men fchryft hem drie verhandelingen toe: *De Geftis Brittannorum*; *De antiquitatibus Brittanniæ*; *De Regis Arthuri menfa rotunda. Balæus de Script. Brittan. Cent. I. c. 57. Pitfeus de Script. Angl.*

AVALOS, een vermaart geflacht in 't koninkryk Napels, hebbende zynen oorfprong uit Navarre, alwaar des zelfs ftichter GULIELMUS AVALOS, dien men verhaalt uit het bloedt der koningen van Engelandt gefproten te zyn, onder koning Sanctius Abarca zyne woning gevefligt heeft. Van daar wierdt dit geflacht in Andalufië voortgeplant, alwaar LUPUS FERNANDES DE AVALOS uit aanmerkinge zyner dapperheit onder Ferdinand den IV en Alfonfus den XI, koningen van Caftilië, tegen de Moren in Granada betoont, tot Alcaide of Caftellaan in de ftadt Ubeda gemaakt wierdt, en deze waardigheit zynen nakomelingen naliet. Hoewel zommigen beweeren, dat hy maar eene eenige dochter nagelaten heeft, MENCIA *de* AVALOS genaamt, en dat deze hare vaderlyke erfenis haren echtgenoot *Sanctio Ruiz de Baeza* en *Haro* toegebragt heeft, barende uit hem RODERICUS LOPEZ *de* AVALOS, en eindelyk, dat de kleinzoon van dezen, genaamt RODERICUS, zynde geteelt van DIEGO, het geflacht van Avalos in luifter gezet heeft. *De Haro nobil. Hifp. lib. III. cap. 3. Dieg. Vinc. de Vidania Geneal. fam. Benavid. pag. 225. Spener. Herald. Spec. pag. 41. Imhof Geneal. Italiæ & Hifp. pag. 145.*

AVALOS, (RODERICUS LOPEZ DE) zoon van Diego Lopez en kleinzoon van Rodericus, wierdt in 't jaar 1357 geboren. Hy was met een voortreflyk verftandt, en fterkte des ligchaams begaaft, en genoot de byzondere gunft van Henrik den III, koning van Caftilië, federt hy een Britannifch ridder, die met Johannes van Lancafter in Portugal gekomen was, en iedereen uitdaagde, in een tweegevecht in 't gezicht van beide de legers gedood hadt. Niet lange daarna maakte hem de voornoemde koning tot konneftabel van Caftilië, daar na tot opperftadhouder van Murcia; eindelyk tot grave van Ribadeo, begiftigende hem met grote goederen. Doch eindelyk begon met des konings doodt het geluk van Rodericus te dalen: want wanneer onder de regeering van Johannes den II de fcheuring in het koninkryk ontftondt, en Rodericus de zyde van Henrik van Arragon, hertog van Segorbië, koos, wierdt hy door zyne benyders, onder welke Alvarus Luna de voornaamfte was, van zyne goederen en bedieningen ontzet, en ftierf zes jaren daar na te Valentia den 6 Jan. 1428. By zyne drie gemalinnen heeft hy 7 zonen en 4 dochteren geteelt, van welke vele voorname familien in Spanje, als mede de graven van Potenza en Bovini, nevens de markgraven van Vafti en Pefcara in Italië, afftammen. Hoewel het nopens de graven van Potenza en Bovini nog twyfelachtig is, gemerkt eenige hiftoriefchryveren hunnen oorfprong uit het huis van Guevara, met name van den voornoemden Rodericus de Avalos derde gemalinne, Conftantia van Tovar, en der zelver eerfte echtgenoot, Petrus Velez de Guevara, afleiden. De zonen van dezen Rodericus, Petrus, Diego, Ferdinandus en Rodericus, hebben hunnen ftam te Toledo voortgeplant. De nakomelingen van Diego hebben ook door huwelyk den naam van Ajala erlangt; en Bernardus van Ajala en Avalos wierdt in het jaar 1617 van Philippus den III grave van Villalva gemaakt: doch om dat zyn zoon van gelyken name maar eene eenige dochter naliet, zo bragt deze dit graaffchap aan den markgrave van Aquila Fuente, uit het huis Zuniga. Maar de vyfde zoon des voornoemden Rodericus, genaamt INICUS, heeft zyne familie in 't koninkryk van Napels opgerecht, werwaarts hy met Alfonfus, koning van Arragon, gekomen was. Hy trouwde aldaar Antonia van Aquino, dochter van Bernardus Cafparus van Aquino, zufter en erfgename van Francifcus Antonius, markgrave van Pefcara; waar door hy vele aanzienlyke goederen zamenbragt. Hy wierdt ook groot-kamerheer van 't koninkryk Napels, en ftierf den 2 Sept. 1484, hebbende drie zonen en vier dochteren geteelt. *Mariana l. XX. c. 12. en 15. Imhof loc. cit. p. 150.*

AVALOS (ALFONSUS DE) was de outfte van den voornoemden Inicus, en erlangde den tytel van markgrave van Pefcara. Hy wierdt nevens den koninklyken prins Ferdinand den jongen opgevoed, en behaalde den roem, dat hy een der bequaamfte Napolitanen was. In den Franfchen oorlog deedt hy zynen koning goede dienften; doch wierdt in 't jaar 1495 door eenen zyner flaven, een Moor, heimelyk vermoord, nalatende een onmondigen zone, Ferdinandus Francifcus. *P. Jovius de vita Ferdin. Aval. l. I. Imhof Geneal. Ital & Hifp. p. 151.*

AVALOS, (FERDINANDUS FRANCISCUS DE) markgraaf van Pefcara, was een der grootfte veldheren van keizer Karel den V, en een zoon des voornoemden Alfonfus. Hy wierdt in zyn derde jaar met Victoria Colonna, het driejarig dochterke van Fabricius Colonna, een Roomfch edelman, op het aanraden van Ferdinandus, koning van Napels, ondertrouwt. Mufophilus onderwees hem in de goede wetenfchappen. In het jaar 1512 was hy by den veldflag te Ravenna; doch wierdt gevangen. Onderwylen ftelde hy een zinryke zamenfpraak van de liefde op, die hy zyne toekomende bruidt toezondt en opdroeg. Na verloop van eenigen tydt wierdt hy door toedoen van Johannes Jacobus Trivultius, maarfchalk van Vrankryk, die zyn vaders zufter ten huwelyk hadt, op vrye voeten geftelt. Doch naderhandt nam hy wederom de wapenen tegen Vrankryk op, en holp de keizerlyke armee in het jaar 1522 de overwinning by Bicoque bevechten, het hertogdom van Milanen hernemen, en was mede by den gelukkigen flag by Pavia, daar koning François de I gevangen wierdt. Hy bezocht den gevangen koning dikwils, en trok des zelfs genegenheit door zyne lieftallige aanfprake tot zich. Maar wanneer de keizerlyke overwinningen paus Clemens den VII nevens de Italiaanfche vorften in het oog ftaken, maakten ze zamen een verbondt tegen Karel den V, en de paus zelf beloofde aan den markgrave van Pefcara het koninkryk van Napels, indien hy mede in het verbondt wilde treden. Deze nam dit in fchyn aan, doch gaf daar van bericht naar Spanje. Dus wierdt de gansche toeleg verydelt, en de keizer hadt een goede gelegenheit om zich van de ftaten van Milanen te verzekeren. Zommigen menen,

dat zich de marquis met den paus en de Italiaansche vorsten wel zoude in een verbondt ingelaten hebben, ten ware zyne gemalin hem daar van wederhouden hadde. Zie COLONNA (VICTORIA). Hy stierf niet lange daar na, namentlyk in 't jaar 1525, wanneer hy den ouderdom van 36 jaren nog niet bereikt hadt, te Milanen, als kapitein generaal der keizerlyke armee, aan de teering, die hy zich door de gedurige oorlogs ongemakken op den hals hadt gehaalt. Gene erfgenamen nalatende, vermaakte hy zyne goederen aan zyns vaders broeder, Alfonsus de Avalos. Hy leefde met Prosper Colonna in een gedurig geschil, en kon niet lyden, dat iemandt boven hem gestelt wierdt in het gebiedt over 't leger. Zyne geheugenis was zeer gelukkig; invoegen hy de namen en het gedrag der soldaten onderscheidentlyk wist te noemen. Zyn leven is door Paulus Jovius in VII boeken beschreven, en aan zyne nagelatene weduwe opgedragen. Ludovicus Ariosto heeft hem een zeer aardig grafschrift gemaakt, aldus luidende:

Quis jacet hoc gelido sub marmore? Maximus ille
Piscator, belli gloria, pacis honos.
Numquid & hic pisces cepit? Non. Ergo quid? Urbes,
Magnanimos reges, oppida, regna, duces.
Ec quibus haec cepit Piscator retibus? Alto
Consilio, intrepido corde, alacrique manu.
Qui tantum rapuere ducem? Duo numina, Mars, Mors.
Ut raperent quidnam compulit? Invidia.
Nil nocuere ipsi: vivit nam fama superstes,
Qua Martem, & Mortem vincit, & Invidiam.

Guicciard. lib. XVI. *Thuanus. Brantome. Imhof Geneal. Ital. & Hisp. pag.* 151. *Het leven van keizer Karel den V. p.* 1567.

AVALOS, (ALFONSUS D') marchese del Vasto, luitenant generaal van 't leger van Karel den V, was een der grootste veldheeren van zynen tydt. Hy wierdt den 25 May 1502 geboren en was de zoon van Inicus d'Avalos, de vaders broeder van den laatstgenoemden Ferdinandus Franciscus. Onder dezen was hy in den oorlog en woonde in het jaar 1522 den slag by Bicoque, als ook de plundering van Genua, en de belegeringen in de staten van Milanen, by. Na het afsterven van Antonius Leva wierdt hem het opperbevelhebberschap en gouvernement van Milanen toevertrouwt. In het jaar 1535 verzelde hy den keizer op zynen tocht naar Tunis, en wierdt tot luitenant generaal gemaakt. Naderhandt wierdt hy in verscheide gewigtige zaken gebruikt, en in het jaar 1540 als ambassadeur naar Venetië gezonden. Het volgende jaar vernemende, dat François de I zekeren Cæsar Fregose, van Genua, en Antonius de Rincon, uit Spanje, ook naar Venetië zondt, met bevel aan den laatsten om naar Constantinopel te gaan, liet hy hen onderweeg oppassen en vermoorden. In het jaar 1543 heeft hy het kasteel te Nizza ontzet, dat van François van Bourbon, hertog van Anguien, en van Barbarossa belegert wierdt. In het volgende jaar verloor hy den 14 April den vermaarden slag by Cerisole in Piemont tegen den voornoemden hertog van Anguien, latende 15000 man op de plaats dood, en 2500 gevangen in de macht des overwinnaars. Hy was onder de eersten, die vluchtten, na dat hy reets op de behaalde overwinning geroemt, en 4000 ketens, om de gevangene Franschen daar aan op de galeien te kluisteren, met zich in 't leger genomen hadt. Jovius verhaalt, dat hy gequetst zynde zich verkleed heeft, en dus het gevaar, van in de handen zyner vyanden te vallen, ontkomen is, die hy wist, dat wegens het vermoorden van Fregose en Rincon zeer op hem verbittert waren. Hy trok zich dit ongeluk zo zeer ter herte, dat hy daar van in een ziekte viel. Daar by quam, dat hy vernam, hoe Johannes Jacobus van Medicis hem valschelyk by den keizer hadt beschuldigt. Hy stierf den 13 Maart 1546 te Vigevano, vier zonen by zyne gemalinne Maria van Aragon nalatende. *Jovius. Thuanus. Ripamontius hist. Mediol. dec. III. l. X. Langeay Memoir. Brantome vies des capit. Roscio capit. illustr. p.* 288. *Imhof loc. cit. p.* 152.

AVALOS, (FRANCISCUS FERDINANDUS) markgraaf van Pescara en Vasto, was de outste zoon des laatstgenoemden Alfonsus, en opper-kamerheer in 't koninkryk van Napels, welke bediening deze familie thans erflyk bezit. Ook was hy onderkoning en generaal in Sicilië, en hadde grotelyks deel in de Italiaansche oorlogen onder Henrik den II, koning van Vrankryk. Hy stierf in 't jaar 1571: doch alzo zyn zoon Alfonsus gene mannelyke erfgenamen naliet, zo quamen met zyne outste dochter Isabella zyne goederen door huwelyk aan Inicus d'Avalos, outsten zone van Cæsar d'Avalos, die een broeder des gemelden Franciscus Ferdinandus was. Deze Inicus hadt een broeder, Johannes, die in het vorstendom Montesarchio zyns vaders broeders opvolger was: invoegen van dezen Inicus en Johannes de twee linien in het geslacht van Avalos gesproten zyn. *Imhof loc. cit.*

AVALOS, (INICUS D') uit Arragon, was de zoon van den vermaarden Alfonsus d'Avalos, een jonger broeder van Franciscus Ferdinandus. Hy wierdt ridder van St. Jakob, kanselier in 't koninkryk van Napels, en in 't jaar 1561 van paus Pius den IV kardinaal gemaakt. Eindelyk gaf men hem het bisdom van Porto, en hy stierf den 20 Febr. 1600. *Imhof pag.* 148. Voorts is uit dit geslacht Constantia d'Avalos in de XV eeuw wegens hare dapperheit en sterkte zeer beroemt geweest. Hilarion de Coste maakt van de zelve gewag in zyne *Eloges des Femmes illustres.*

AVAM (JAHIA BEN MOHAMMED BEN AUAM) heeft een boek in twee deelen van den landbouw geschreven, wiens tytel is *Falabat.* Men vindt het in de bibliotheek des konings van Vrankryk, onder No. 886. *Herbelot Biblioth. Orientale.*

AVANCHES. Zie WIFLISBURG.

AVANCON, (WILHELM VAN) aartsbisschop van Ambrun, een zoon van Johannes, here van Saint Marcel, die een edelman was uit 't Dauphiné, en opper-opziender der financien des konings van Vrankryk, Henrik den II, en naderhandt ambassadeur aan 't Roomsche hof, wierdt in het jaar 1535 geboren. Hy wierdt in 't jaar 1561 aartsbisschop van Ambrun, en naderhandt Raadt der koningen Karel den IX en Henrik den III. Op het Concilie van Trente was hy tegenwoordig. In de binnenlandsche beroertens hieldt hy het met de Guizen, en liet zich gebruiken tot het overbrengen van het besluit des parlements tegen de successie des konings van Navarre, naderhandt koning Henrik de IV. Want dit leverde hy in een plegtige bezending den 4 November 1588 koning Henrik den III over, en verzocht, hy wilde het bekrachtigen. Uit dien hoofde wierdt hy van Lesdiguieres, generaal van Henrik den IV, uit zyn aartsbisdom gedreven, en begaf zich naar Rome, alwaar hy vele jaren leefde. Doch zo haast Henrik de IV met den pausselyken stoel zyn verdrag hadde gemaakt, liet Avançon zo veel genegenheit en trouwe voor den koning blyken, dat hy van hem wederom in 't bezit van zyn aartsbisdom en andere kerkelyke beneficien gestelt, en eindelyk op de voorsprake des naderhandt gewezenen kardinaals d'Ossat van hem tot kardinaal benoemt wierdt. Doch hy stierf alvorens in 't jaar 1600 te Grenoble. *Samm. Gallia Christiana. Thuan. Hist. lib.* XCIII. *Ossat. lettre. avec les not. d'Amelot de la Houssaye T. I. pag.* 482. 500. 502. *T. II. p.* 481.

AVANTICUM. Zie WIFLISBURG.

AVANTIUS, (JOHANNES MARIUS) een rechtsgeleerde, wierdt in 't jaar 1549 den 24 Aug. te Rovigo in 't gebiedt van Venetië geboren. Zyn geslacht is oorspronkelyk uit Zwitserlandt, en heeft vele voorname mannen voortgebragt. Onder anderen zyn daar uit gesproten Johannes en Rudolphus, ridders van Malta. Jacobus Laurentius van Avantio was in het einde van de XV eeuw gouverneur van Rovigo, wanneer die stadt door de Venetianen wierdt ingenomen. Hy wierdt aldaar in 't jaar 1491 vermoord. Een zyner kleinzonen, ook Jacobus Laurentius genaamt, was stads hoofdman te Rovigo, en de vader des voornoemden Johannes Marius. Deze was een groot liefhebber der studien, en zo gelukkig in de dicht- en rederykkunst, dat zyn leermeester Antonius Riccobonus van hem zeide: „ Avantius is de eenige, dien „ ik gezien hebbe, dat tot een dichter en redenaar geboren is". Hy beminde de rechtsgeleertheit, niettegenstaande zyn vader liever gezien hadt, dat hy de geneeskunde omhelst hadt. Hy studeerde eerst te Bononië, naderhandt te Padua, daar hy als beider rechten doctor gepromoveert wierdt. Wederkerende in zyn vaderlandt wierdt hy fiskaal gemaakt, welke bediening hy met roem bekleedde: doch borg geworden zynde voor zekeren wisselaar, die faalde, wierdt hy genootzaakt vele duizenden te voldoen. Zyne vyanden stonden hem daarenboven naar 't leven, en na dat ze hem 18 wonden toegebragt hadden, lieten ze hem voor doot leggen. Hy wierdt echter herstelt, maar moest ondervinden, dat zyn eenige broeder doot gestoken wierdt. Daar na verloor hy ook zyne echtgenoot. Wanneer nu eindelyk zyne vyanden verstrooit en met de doodt gestraft waren, begaf hy zich wederom tot de studien, die hy dus lang hadt moeten verwaarlozen. Hy hertrouwde met eene adelyke juffer van Padua, en begaf zich in 't jaar 1606 derwaarts, levende aldaar in aanzien, tot dat hy den 11 Maart 1622, in het 73 jaar zyns ouderdoms, stierf. Hy hadt een Italiaansch gedicht gemaakt, en het zelve den aartshertog, naderhandt keizer Ferdinand de II, opgedragen, die hem daar voor tot zynen staats-raadt wilde maken. Onder zyne ongedrukte werken heeft hy nagelaten: *Historia Ecclesiastica à Lutheri Apostasia ad sua usque tempora; Consilia plurima de rebus civilibus & criminalibus*, nevens verscheide Latynsche en Italiaansche gedichten. Hy hadt vier zonen, onder welke Karel een vermaart medicyn en in de kennisse der kruiden zeer ervaren was. *Thomasin. in elog. vir. doctor. Freher. Theatr. p.* 1033.

AVAREN, of AVARI, was eene natie der Hunnen, en quam uit Scythië in de VI eeuw het Roomsche ryk langs den Donau doorstropen, maar zich eindelyk aan de overzyde in het Oostelyke Dacië, dat eertyds van de Wallachiërs, Moldaviërs, Russen, Cozakken en andere volkeren bewoont wierdt, vestigde, en zich tot aan de Zwarte zee uitbreidde; wanneer onderwylen hunne landslieden, de Hunnen, een groot gedeelte van Pannonië vermeesterden, en aldaar den grondt van het koninkryk van Hungarië leiden. *Agathias l. I. Evagr. l. V. Procop. Niceph. Maimb. Histor. des Iconoclast.*

AVAUX, een graafschap in Champagne, grenzende aan Rheims, alwaar Karel de Grote de Normannen, die het landt verwoest, en de voorsteden van Rheims uitgeplundert hadden, geslagen heeft, wanneer de stropers zo verbaast te rug weken, dat het grootste gedeelte in de Aine, over welke rivier zy trekken moesten, smoorden. Het graafschap staat onder 't gebiedt der familie de Mesmes, uit welke vele vermaarde mannen gesproten zyn. Zie MESMES.

AVEA GURRELA, eene stadt in Africa, wordt gemeenlyk geplaatst op de kust van Ajan in 't koninkryk Adel, waar van ze de hoofdstadt is. Misschien is het die gene, die in de landkaarten den naam van *Adel* draagt. *Baudrand.*

AVEGAN (JOHANNES D') een Gaskonjer, en leerling van Janus à Costa, oeffende zich langen tydt te Orleans in de rechtsgeleertheit, en wierdt eindelyk naar Parys beroepen, alwaar hy in 't jaar 1669 stierf. Zyne schriften zyn: *De Servitutibus; de Contractibus; de Matrimonio; de jure patronatus; de Censuris Ecclesiasticis; de Pontificia*

tificia & regia potestate. Simon Biblioth. des Auteurs de Droit Tom. II.

AVEIN, *Avennes*, eene kleine stadt in 't hertogdom Luxemburg, is vermaart wegens den slag, waar in de Franschen in het jaar 1635 onder de maarschalken de Chatillon en de Brezé op de Spaansche generaals, prins Thomas van Savoje en den grave van Bucquoi, de overwinning behaalden.

AVEIRO, *Talabrica* en *Averium*, eene stadt in Portugal, gelegen in Beira aan den mondt der rivier Vouga, omtrent een myl van de zee, alwaar veel zout gemaakt wordt. Eertyds voerde de familie Alencastro den hertoglyken tytel van Aveiro. Zie ALENCASTRO.

AVEIROU, *Aveiro*, en *Averonius*, eene rivier in Vrankryk in Rovergne, ontspringt omtrent Sovorac, boven de stadt Rhodes, en hebbende Biaur, Lezert, Bonnette en Lerie in zich genomen, loopt ze beneden Montauban in de Tarn op een plaats, genaamt Pointe d'Aveirou.

AVELLA, eene stadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Terra di Lavoro, met den tytel van een vorstendom, eene myle van Nola, en drie van Napels gelegen. Het behoorde eertyds onder den hertog van Tursis; maar Karel de III, koning van Spanje, heeft het in 't jaar 1710 aan Don Malitia Caraffa als een vervallen leen vereert.

AVELLINO, *Abellinum*, eene stadt in Principato oltra in 't koninkryk van Napels, met een vorstendom, en bisschoppelyken setel, staande onder het aartsbisdom van Benevento. De stadt is in 't jaar 1694 door eene aardbeving meest overhoop geworpen. Van deze plaats voert Marinus Franciscus Maria Caraccioli, ridder van 't gulde vlies, den tytel.

AVEN, AVON, in 't Latyn, *Avo*, en *Avenne*, eene rivier in Schotlandt, in de provincie Sterling, ontspringende op de grenzen van Cluydesdale, en zich in de zeeëngte Firth ontlastende. Zie AVON.

AVENAY, in 't Latyn *Avenaum* en *Aveniacum*, een kleine stadt met een maagden-klooster in Champagne, omtrent de rivier Marne, 4 of 5 mylen van Rheims.

AVENCHES. Zie WIFLISBURG.

AVENDANO. Zie NUNNEZ D'AVENDANO.

AVENELLES, (PETRUS) advokaat in 't parlement van Parys, ontdekte in 't jaar 1560 de zamenzwering van Amboise, by gelegenheit, dat die belhamel zich by hem in de voorstadt S. Germain ophieldt. Hy begaf zich dan naar Lotheringen, en wierdt aldaar door de voorsprake des hertogs van Guise tot het ampt van rechter gevordert. *Thuanus lib.* XXIV.

AVENNE. Zie AVESNES.

AVENPORT, (FRANÇOIS VAN) gemeenlyk *van S. Clara* genoemt, eerst professor in de Theologie te Douay, en vervolgens provinciaal der Recollecten van Engelandt, en kapellaan van de koninginne, leefde in de XVII eeuw. Hy heeft een werk uitgegeven, genoemt *Systeme de la Foi*, of van het algemeene Concilie, waar in hy handelt van de gronden van het gelove, en van verscheide andere gewigtige stukken. Hy heeft in den jare 1640 noch uitgegeven eene verantwoording der bisschoppen, en in den jare 1634 eene verhandeling van de predestinatie, van de verdiensten, van de aanroepinge der Heiligen en van den beeldendienst. Alle deze werken zyn vol van aangehaalde plaatsen uit de Concilien, uit de oud-vaders, en uit de Godgeleerden; en van redeneeringen gegrond op de historien, en op het gebruik der kerke. Hy trekt de verschilpunten niet te verre, en schryft met verstandt en bescheidenheit: hy verhandelt nochtans de stoffen omstandig, en gaat dikwils van de eene over tot de andere. Zyn styl is eenvoudig en verstaanlyk. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XVII. *siecle.*

AVENSON, (WILHELMUS D') kardinaal en aartsbisschop van Ambrun, geboortig uit het Dauphiné, een zoon van Johannes van St. Marcellus te Avenson, opper-rentmeester onder Henrik den II, was op het Concilie van Trente, en op het Colloquium (de zamenspraak) te Poissi, en eindelyk by de vergadering der geestelyken te Blois in de jaren 1577 en 1587. Te voren was hy kamerheer van den paus, en wierdt in 't jaar 1569 van koning Karel den IX tot aartsbisschop van Ambrun benoemt. Hy wederstondt de Hugenotten, doch was daar in niet gelukkig; want wanneer zyne aartsbisschoplyke stadt in 't jaar 1579 door den hertog van Lesdiguieres, het hoofdt der Hugenotten, ingenomen en geplundert wierdt, moest hy naar Rome vluchten, en zich aldaar eenige jaren onthouden. Wanneer hy naderhandt zyn verdrag met Henrik den IV gemaakt hadt, wierdt hy door hem in zyn bisdom herstelt, en kreeg den kardinaalshoedt. Maar wanneer hem die in 't jaar 1600 gebragt wierdt, stierf hy te Grenoble, en was de laatste der bisschoppen, die zich op het Concilie van Trente bevonden hadden. *Vedel. hist. de Lesdig. Chorier hist. de Dauph. T.* II. *Sammarth. Gall. Chr. T.* I. *p.* 284.

AVENTIA was eene godinne der oude Helvetiers, van welke ook de hoofdstadt des lands Aventicum den naam hadt. *Apolog. pour la Cité d'Avenches.*

AVENTICUM. Zie WIFLISBURG.

AVENTINUS, een grote berg in Rome, wordt gezegt van Aventinus, den koning der Albanen, genaamt te zyn, hoewel Varro nog vele andere meningen aanhaalt. Nævius meende, dat hy genaamt was van *Aves*, dat is, *vogelen*, wegens de menigte der roofvogelen, die zich op dezen berg onthielden. Virgilius schynt hier ook het oog op te hebben, zeggende in het VIII boek van *Æneis vs.* 235:

Dirarum nidis domus opportuna volucrum.

Titus Livius in 't tegendeel was van oordeel, dat Aventinus van *adventus*, dat is, *aankomste*, genoemt was, ziende op de menigte der menschen, die op dezen berg vergaderden, om hunne offerhanden te doen: want hier waren de tempels van Diana, Bona Dea, Hercules, Juno, Luna, Victoria, Libertas, en Jupiter Elicius. Oudstyds wierdt hy ook *Murcius* genaamt, ook *Collis Diana*, thans *Monte di S. Sabina.* Hy is merkwaardig, dewyl de koningen der Sabynen, Remus en Tatius, daar op begraven zyn, om dat Remus, de broeder van Romulus, aldaar op de vlucht der vogelen acht gaf, wanneer hy over het ryk met zyn broeder twistte. Romulus heeft dezen berg zynen broeder geheiligt, en hem een grafstede opgericht, niet willende, dat die plaats zoude bewoont worden; invoegen hy eerst onder keizer Tiberius tot de stadt getrokken is; hoewel anderen uit Eutropius beweeren, dat zulks reets van Ancus Martius geschied is, dat echter van Donatus tegengesproken wordt. Naderhandt heeft paus Honorius de IV op dezen berg gewoont, en aanleiding gegeven, dat hy verder bebouwt is. Hy heeft dertien duizent drie hondert voeten in den omtrek. *Liv. Ovid. Dionys. Halicarn. Senec. de brev. cap.* 4. *Varro de gente pop. Rom. Messala apud Aul. Gell. lib.* XIII. *cap.* 4. *Eutrop. lib.* I. *Paul. Diac. Hist. Miscell. Rosin. Antiq. lib.* I. *cap.* 10. *Donati Roma lib.* I. *cap.* 5. & 15. *lib.* III. *cap.* 13. *lib.* IV. *cap.* 8.

AVENTINUS SYLVIUS was de twaalfde koning van Alba, volgde in 't jaar der wereldt 3199 zynen vader Proculus Remulus Sylvius, gelyk hem Aurelius Victor, of Romulus, zo als hem Livius, en Messala Corvinus, of Alladio, gelyk hem Dionysius noemt. Na dat hy 37 jaar geregeert hadde, sneuvelde hy in een veldslag, en wierdt onderaan den berg, van hem Aventinus genaamt, begraven. *Victor. de Orig. gent. Rom. cap.* 18. *Ovid. Varro. Fasti.*

S. AVENTINUS, geboren te Bourges, wierdt te Trojes gelokt door de achting van S. Lupus, bisschop van die stadt, die hem aannam onder de klerken, welke hy schikte tot den dienst der kerke. Na zyn doodt wierdt Aventinus *Oeconomus* gemaakt der kerke van Trojes; hy queet zich geen langen tydt in dit ampt; want de liefde tot de eenzaamheit deedt hem eenigen tydt daar na zich begeven in de voorsteden der stadt naby eene fontein, en vervolgens op een eilandt naby de Seine, twee mylen van Trojes. Hy leefde aldaar zeer gestreng, vergaderde eene gemeenschap, en stierf in den jare 537, volgens Le Cointe, of 540, volgens Bulteau, den 4 February. *Greg. Turon. de Gloria Mart. cap.* 68. *Vita S. Lupi. Acta Ordinis S. Benedict. T. I. Le Cointe Annal. Eccles. Bulteau lib.* II. *Baillet Vies des faints, le* 4 *Fevrier.*

AVENTINUS, dien men te Chateaudun vereert, op den zelfden dag met den voorgaanden, was verkoren om bisschop te zyn van Chartres, en zelfs verordent, na dat S. Solemnis, dien men tegen zyn dank verkoren en verordent hadde, gevlucht was om deze waardigheit te ontwyken. Wanneer deze ontdekt wierdt en wederom in zyne kerke gebragt, maakte men Aventinus tot choorbisschop van Dunois, met magt om het bisschoplyke gezag te oeffenen door des zelfs gansche gebiedt. Eenigen zeggen dat hy op Solemnis in het bisdom van Chartres volgde, en eerst stierf in den jare 528; en in der daadt hy heeft als bisschop van Chartres ondertekent het Concilie van Orleans in den jare 511. *Vie de S. Aventin. Le Cointe. Sammarth. Gallia Christiana. Baillet Vies de & Saints, le* 4. *Fevrier.*

AVENTINUS, (JOHAN) was een zoon van Johan Thurmair, een waardt te Abensperg in Beyeren. Hy noemde zich Aventinus naar zyne geboorteplaats, gelovende, dat Abensperg by de ouden *Aventinium* genaamt was. Hy studeerde eerst te Ingolstadt, en naderhandt te Parys, onder Jacobus Faber Stapulensis, en Jodocus Clichtoveus. In het jaar 1503 keerde hy wederom naar Duitschlandt, en hieldt zich een geruimen tydt te Wenen op, en onderwees aldaar zommigen in de welsprekentheit en dichtkunde. In 't jaar 1507 reisde hy naar Polen, en leerde te Cracau opentlyk de Grieksche letterkunde, doch bleef daar niet lange, maar keerde wederom naar Duitschlandt, en na dat hy zich een korten tydt te Regensburg hadt opgehouden, begaf hy zich in 't jaar 1509 naar Ingolstadt, en verklaarde eenige boeken van *Cicero.* In 't jaar 1512 wierdt hy naar Munchen beroepen, en tot leermeester der twee prinsen Lodewyk en Ernst, zonen van Albert, aangestelt. Met Ernst heeft hy ook een reis gedaan. Daar na nam hy voor de *Annales Bojorum* te schryven, onderzoekende tot dien einde de archiven van Duitschlandt, zo veel hy kon. Het was kort voor de doodt van den keizer Maximiliaan, wanneer hy dit onder handen nam. Het werk bestaat in VII boeken, en eindigt met het jaar 1533. Hieronymus Zieglerus, hoogleeraar in de dichtkunde te Ingolstadt, gaf het in 't jaar 1554 allereerst in 't licht. Door dit werk heeft hy zich zelf een onsterflyken naam gemaakt, hoewel hy, mogelyk om zyne zonderlinge oprechtigheit, den haat van zommigen niet kon ontgaan. Nicolaus Cisnerus, een vermaart rechtsgeleerde en keur-Paltzische raadt, heeft veel moeite aangewend, ten einde de voornoemde *Annales* of Jaarboeken naar behoren de geleerde wereldt medegedeelt wierden, gelyk uit den Baselschen druk in folio van 't jaar 1615 blykt. De andere zyn alle verminkt. In het jaar 1529 wierdt hy met geweldt uit het huis van zyne zuster te Abensperg gerukt, en in de gevangenis geworpen, zonder dat men de oorzaak daar van ontdekken kon: doch hy wierdt wederom in vryheit gestelt, om dat zich de hertog van Beyeren zyner aannam. Sedert is hy altydt droefgeestig geweest, en trouwde in zyn 64 jaar. Daar op begaf hy zich naar Regensburg, maar wierdt in 't jaar 1533 naar Ingolstadt

ſtadt beroepen, om de kinderen van zekeren raadsheer aan 't Beyerſche hof te onderwyzen. Wederkerende naar Regensburg, om zyne echtgenoot af te halen, ſtierf hy aldaar den 9 January 1534, out zynde 68 jaar, nalatende een dochtertje van 2 maanden by zyn arm, lelyk en quaadaardig wyf, dat ſcheen geſchapen te zyn om dien geleerden Duitſcher duizent quellingen aan te doen. Men ziet zyn grafſchrift, door Hieronymus Ziegler opgeſtelt, voor zyne *Annales.* Hier in wordt hy geprezen een goet Roomſchgezinde geweeſt te zyn, gelyk hy ook in de Roomſche kerk van S. Hemeran begraven wierdt: doch de Jeſuiten hebben door nader onderzoek ontdekt, dat hy een heimelyk Lutheraan was; hoewel zulks bezwaarlyk uit zyne ſchriften blykt, behalven wanneer hy met zo veel hevigheit de dwinglandy der pauzen, en de bedorve zeden der geeſtelyken doorſtrykt. Behalven de voornoemde Jaarboeken heeft hy nog andere ſchriften nagelaten, als: *Chronicon ſeu Annales Schirenſes*; *Hiſtoria Utinenſium*, of van Oettiningen, eene ſtadt in Zwaben; voorts: *Numerandi per digitos numeroſque* (*quin etiam loquendi*) *veterum conſuetudinis abacus, ſive explanatio ex Beda cum picturis & imaginibus*; *Antiquitates Germaniæ*; *Hiſtoria Eccleſiaſtica à cond. Mundo uſque ad ipſius tempora*, en verſcheide andere, die toch meeſt alle nog ongedrukt zyn. De drie eerſte der genoemde werken zyn gedrukt. *Zieglerus in vita Aventini, Annal. Bojoricis præmiſſa. Pantaleon Proſopogr. P.* II. *Geſner. Voſſ. de Hiſt. Lat. lib.* II. *cap.* 10. *Bayle Dict. Crit.*

AVENTON, *Aventonium*, een dorp van het graafſchap Glocester in Engelandt, aan den mondt van de Saverne gelegen. *Baudrand.*

AVENTURIERS waren zekere Engelſche en Franſche zeerovers, die zich van het plunderen van ſchepen in Amerika geneerden. Zy hadden gene vaſte woning, maar hielden voor hun vaderlandt die plaats, daar ze goeden buit maakten. In den beginne waren ze maar 15 of 20 ſterk, ieder met een goeden ſnaphaan en twee piſtolen voorzien, behalven een ſabel. Deze hebbende een kapitein onder zich gemaakt waagden zich in een boot, van een ſtuk houts gemaakt, en paſten voor de havens van Spanje op de uitlopende ſchepen. Dus gebeurde het menigmalen, dat zy een ſchip veroverden, den buit onder elkander verdeelden, en met het veroverde ſchip, en meer manſchap verſterkt, groter dingen ondernamen. *Oexmelin. hiſt. des Boucaniers.*

AVENZOAR, een Arabiſch geneesmeeſter, leefde in de XII eeuw, ten tyde van Averroës en van Avicenna. Men zegt, dat hy al in den ouderdom van tien jaren in de geneeskunde begon te ſtudeeren, dat hy 136 jaren leefde, en dat deze langdurige ondervinding hem eene volkomene kenniſſe van deze wetenſchap verſchaft hebbende, hy de wyze en de doorluchtige bygenoemt wierdt. Averroës, hoewel hy de ſpaarzaamſte man der wereldt was in loftuitingen, ſpreekt nochtans voordeelig van hem. *Caſtellan. in Vit. Medic.*

AVEO, of ABYDOS, *Abydus*, eene kleine ſtadt van het Aſiatiſche Turkyë, in Natolië, en aan de engte van Gallipoli gelegen, met eene fortres aan den oever, welke men een der Dardanellen noemt, of anders het oude kaſteel, dat gebouwt wierdt door Mahomet den II, groten-heer der Turken, na de verovering van Conſtantinopel, om het kanaal van de engte te verdedigen, recht tegen over eene andere fortreſſe of Dardanelle, welke men anders het oude kaſteel van Romanië of Seſto noemt. De Turken noemen de zelve *Bogazaſſar*, dat is te zeggen de *zee-engte.* De zelve zyn niet verder dan twee duizent ſchreden van malkander gelegen, ter plaatſe daar de engte van Gallipoli zich voegt by den Archipel. Aveo heeft eene goede haven, en legt omtrent hondert en dertig duizent ſchreden van Conſtantinopel. Men houdt Aveo gemeenlyk voor het oude *Abydos*, eene aartsbiſſchoplyke ſtadt van Aſië, op de engſte plaats van den Helleſpont gelegen. Men vindt nochtans gene kentekenen van oudheit naby dit kaſteel: maar men vindt in het tegendeel oude overblyffelen op eene Noordelyker plaats, daar de Helleſpont in der daadt enger is: het welke Wheler heeft doen oordeelen dat het oude kaſteel van Natolië niet gebouwt is op de overblyffelen van Abydos, maar op de overblyffelen van het oude *Dardanum*, waar van het nog den naam behoudt. Zie ABYDE.

AVERNO, by de Latynen *Avernus*, by de Grieken *Aornos* genaamt, is een zee in Lavoro, gelegen in 't koninkryk van Napels, niet verre van Pozzuolo. Keizer Nero ondernam een kanaal uit deze zee tot in den mondt van den Tyber te leiden, gebruikende daar toe ſoldaten en gevangenen in Italië; doch het wierdt wegens de tuſſchen beide komende rotzen geſtaakt. Ook waren tuſſchen Averno en den mondt van den Tyber gene rivieren, die het kanaal konden waterryk maken. Volgens het getuigenis der ouden konden gene vogelen wegens de dodelyke dampen dezer zee levendig daar over vliegen. En om dat de zelve voor grondeloos gehouden wierdt, hebben de dichteren alhier den ingang der helle geplaatſt. Doch Antonius Doria heeft de diepte zelf gepylt, en bevonden, dat ze niet over 238 voeten halen kon. Aan de Weſtzyde dezer zee was eene grotte, daar de Heidenſche Godſprake antwoordt gaf. Hier wierdt ook den onderaardſchen goden geoffert. Zommigen hebben het gehouden voor het hol der Cumeïſche Sibylle. In 't Ooſten ziet men de puinhopen van den tempel van Pluto, of veel eer van een prachtig warm badt, aangezien hier omtrent zeer gezonde wateren en heilzame baden ontſpringen. *Tacit. Strabo. Plin. Max. Tyrius. Vibius Sequeſter.*

AVERROES was een der ſchranderſte philoſophen, die ooit onder de Arabieren gebloeit hebben. Hy leefde in de XII eeuw, namentlyk van 't jaar 1131 tot 1216, volgens de naaukeurige rekening van Bartolocci. De ſchriften van Ariſtoteles beminde hy by uitnementheit, en verklaarde de zelve zo gelukkig, dat men hem by uitſtek den name van *Commentator* gaf. De ſtadt Corduba in Spanje was zyne geboorteplaats. Hoewel hy de kracht der Griekſche tale niet machtig was, heeft hy echter den zin van Ariſtoteles tot verwondering wel getroffen; immers naar het gevoelen van Voſſius en anderen. Doch Ludovicus Vives is van oordeel, dat hy Ariſtoteles verkeerdelyk gevat heeft, zeggende, dat hy van een middelmatig begrip, en in de taalkunde zeer onbedreven was. De inwoonderen van Corduba maakten hem tot opper-richter en hoofdt hunner prieſteren, welke bediening ook zyn vader en grootvader bekleed hadden. Doch dit kon hem niet beletten, de natuurkunde, medicyne, ſterrekunde en wiskunſt te oeffenen. Wanneer zich nu zyn roem hier door verder uitbreidde, liet hem de koning van Marocco het ampt van richter over Marocco en geheel Mauritanië aanbieden, onder die voorwaarde, dat hy zyne bediening in Spanje zou behouden. Hy nam dit aan, en hebbende in Marocco onder-richters beſtelt, keerde hy weder naar Corduba. Zyne vyanden beſchuldigden hem van dwalingen en kettery; welke beſchuldigingen hy echter gelukkig te boven quam. De geleerden nogtans houden tot op den huidigen dag daar voor, dat hy vele gevaarlyke ſtellingen opentlyk geleeraart heeft, onder anderen, dat alle menſchen eenerlei natuurlyk begrip hebben, en dat daar in de redelyke ziele beſtaat; het welk naderhandt van vele philoſophen in Italië omhelſt is, en paus Leo den X aanleiding gegeven heeft, om de ſchriften van Averroës te veroordelen. Het gevoelen van dien philoſooph quam eigentlyk daar op uit, dat 'er een zeker verſtandt was, dat, zonder zich te vermenigvuldigen, ieder byzonder menſch bezielde, voor zo verre zy de werkingen van eene redelyke ziele volbragten. Doch men ſpreekt zeer nadeelig van den Godsdienſt van dezen philoſooph, en dat hy zoude gezegt hebben, het Chriſtendom zy een onmogelyke Godsdienſt, het Jodendom een kinderachtige Religie, en de Godsdienſt der Muhammedanen een Godsdienſt der zwynen. Invoegen hy zoude uitgeroepen hebben: *Myne ziele ſterve de doodt der Philoſophen!* gelyk Bileam gewenſcht hadde, dat zyne ziele mogte ſterven de doodt der oprechten. Wat het Chriſtendom aangaat, daar van hadt hy een afkeer, ziende de Paapſche miſſe, zeggende, dat 'er gene dwazer ſecte onder de zonne was dan die van zulke menſchen, die zich niet ontzagen te verſcheuren en op te eeten het gene zy aangebeden hadden. Trouwens dus zegt ook Cicero in het derde boek van de nature der Goden: *Ecquem tam amentem eſſe putas, qui illud, quo veſcatur, Deum eſſe putet?* dat is: „ Meent gy, dat 'er iemandt zo dwaas is, die gelooft, dat het „ gene hy nuttigt, Godt is? „ Sirmondus meent, dat Averroës van geboorte een Chriſten geweeſt; maar naderhandt een Jode, en ten laatſten een Muhammedaan geworden is; tot dat hy alle die Religien verwerpende zich tot het gevoelen der oude Philoſophen gewend heeft. Anderen getuigen, dat hy tegen de drie grote wetgevers, Moſes, Chriſtus en Mahometh, heeft geſchreven; en dus aanleiding tot het boek van de *drie Bedriegers* (*de tribus impoſtoribus*) gegeven. Wederom anderen zeggen, dat hy niet heeft gelooft, dat 'er duivelen waren. Ondertuſſchen is het te verwonderen, dat 'er geen een groot Godgeleerde geweeſt is, die dien laſteraar van Chriſtus wederlegt, of een bondig werk tegen hem geſchreven heeft, waar na Eraſmus zo zeer wenſchte, dat het geſchieden mogt, en welk ſtilzwygen der Chriſtenen Petrarcha godloos noemt. In tegendeel hebben velen zich bemoeit, om zyne Arabiſche ſchriften in de Latynſche tale over te brengen. Zommige Rabbynen hebben een gedeelte zyner werken in 't Hebreeuſch vertaalt. Merkwaardig is de vryadie van zeker jong edelman, die de dochter van Averroës ten huwelyk verzocht. Hy ſprak den vader van de maagdt aldus aan: „ Myn heer Richter, geef my uwe dochter, en ik zal u de „ zwaarte van haar gewigt aan gout geven. „ Averroës antwoordde: „ Weet gy wel, of myne dochter ſchoon of lelyk is? en zyt gy „ verzekert, dat ze naar uw genoegen zyn zal? „ De vryer wederom: " Ik heb hare copy gezien, „ menende haren broeder. Maar wanneer Averroës hem te gemoet voerde, " Ik vreze, dat „ uwe driftige begeerte u belet heeft, de zelve naar behoren te „ kennen, „ ging de jongeling beſchaamt henen, zonder tot zyn oogmerk te komen; en Averroës gaf naderhandt zyne dochter aan iemandt van de maagſchap des konings van Marocco ten huwelyk. Men verzekert, dat hy vele minne-gedichten gemaakt, maar ze alle in zynen ouderdom verbrand heeft, zeggende deze aanmerkelyke woorden: " De menſch zal uit zyne woorden ge- „ oordeelt worden. Zo ik nu qualyk geſproken hebbe, wil ik „ myne dwaasheit niet te kennen geven. Zo myne gedichten „ bygeval iemandt behagen, die zal my voor een wys man hou- „ den; ondertuſſchen weet ik, dat ik het niet ben. „ Hy heeft vele ſchriften nagelaten, namentlyk, behalven de verklaring over *Ariſtoteles*, een werk over de Nature der Wereldt, van de Medicyne, Triakel, Watervloeden, enz. *Ægid. Romanus in Quodlibeto lib.* II. *Jo. Picus Mirandula contra Ariſt. Blancan. in Chron. Med. Voſſ. de Phil. cap.* 14. *de ſect. Phil. cap.* 17. *de Mathem. cap.* 35. *Anton. Bibl. Hiſp. Caſtellan. in vit. Med. Linden. de ſcr. Medic. Bayle Dict. Crit.*

AVERRUNCUS was eene Godheit by de Romeinen, die ze aanriepen, om het boze af te wenden; dus genaamt van *averruncare*, dat is *afwenden.* By de Grieken wierdt die Godheit *Alexicacos*, *Apopompæus*, en *Apotrompæus* genaamt. *Varro de L. L. l.* VI.

AVERSA, eene ſtadt met een ſterk kaſteel in Napels, in Terra di Lavoro, gelegen op een vruchtbaren grondt, voert den tytel van een graafſchap, en heeft een biſdom. De ſtichter is Robert Guiscard, hertog van Apulië en Calabrië, om die van Napels afbreuk te doen. Men meent, dat ze op den grondt der oude ſtadt Atella gebouwt is. Karel de I, koning van Napels, heeft ze om hare trouwloosheit verwoeſt, maar kort daar na wederom

op-

opgebouwt. *Alberti Ital. Collebut. lib.* III. & V. *Hist. Mazella regno de Napel.*

AVERSBERG, AVERSPERG. Zie AURSPERG.

AVES, het eilandt van Aves, of het *Vogeleilandt*, *Avium insula*, een eilandt van America, in de Noordzee. Het is een van die, welke *de Antilles onder den windt* genoemt worden. Het ontleent zynen naam van de menigte der vogelen, welke men aldaar ziet. Daar zyn nog twee andere eilanden van den zelfden naam; het eene in den Archipel der Antilles, bewesten Guadaloupe; en het andere in de Oost-zee, tusschen de Dieven-eilanden en het landt van de Papouwen.

AVES, (RIO D') *Avo*, *Avus*, *Avonus*, eene rivier van Portugal. Zy loopt door de provincie Entre-Douro-e-Minho, en ontlast zich in de zee aan het vlek van Villa de Conde. *Baudrand.*

AVESNES, of AVESNES *le Comte*, eene stadt in Artois, op de grenzen van Picardië, heeft den naam van een graafschap, en staat onder Vrankryk; doch is in de oorlogen van de XVII eeuw zeer verwoest.

AVESNES, eene stadt, en graafschap in Henegouwen aan de rivier Hepres, heeft een aangename gelegenheit, en is wel betimmert en versterkt, twee of drie mylen van Landrecy, en even verre van Maubeuge. In het jaar 1659 wierdt ze aan Vrankryk gegeven uit krachte van den Pyreneeschen vrede.

AVESNES was eertyds een vermaart en vermogent geslacht in de Nederlanden, waar uit de graven van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, enz. gesproten zyn. BURCHARD van *Avesnes*, zoon van *Jakob* en *Amelina* van Guise, teelde by Margaretha van Vlaanderen JOHANNES en BALDUINUS, die eindelyk na vele zwarigheden, na de doodt van hare moeder, in 't bezit van Henegouwen gestelt wierden. Zie op het volgende artykel. JOHANNES trouwde Adelheit van Hollandt, zuster van Willem, grave van Hollandt. Deze baarde hem 1) JOHANNES den II; 2) BURCHARD, die in 't jaar 1283 bisschop van Metz wierdt, en den hertog van Lotheringen by Bois de Varray sloeg, het slot Prenay belegerde, en hem noodzaakte een schandelyken vrede te maken. Hy stierf in den jare 1296; 3) WILHELM, bisschop van Kameryk, stierf ook in 't jaar 1296; 4) GUIDO, bisschop van Utrecht, was in 't jaar 1311 op het Concilie te Vienne, weigerde den kardinaalshoedt, en stierf in 't jaar 1317. Johannes de II, graaf van Henegouwen, wierdt door zyne moeder ook graaf van Hollandt en Zeelandt, ook heer van Vrieslandt; trouwde Philippa van Luxemburg, outste dochter van Henrik den I, en stierf in 't jaar 1304. Zie van hem en zyne nakomelingen het artykel van HOLLANDT (GRAVEN VAN). *Aub. Miræus. Donat. Piar. lib.* I. *c.* 117. *Notit. Eccl. Belg. cap.* 154. 219. *Petit. Grotius. Boxhorn.*

AVESNES, of AVENNES, (BURCHARD VAN) echtgenoot der vermaarde Margaretha, dochter van Balduinus den I, keizer van Constantinopel, graaf van Vlaanderen, Henegouwen en Namen. Hy was uit een voornaam Nederlandsch geslacht gesproten, en alzo zyn vader den grave van Vlaanderen, Philippus van de Elzas, veel dienst hadt gedaan, zo wierdt hy aan des zelfs hof groot gemaakt. In zyne studien was hy zo voorspoedig, dat hem naderhandt het hoogleeraarsampt in 't burgerlyke recht te Orleans opgedragen wierdt. Daarenboven wierdt hy uit aanmerkinge des voornoemden grave Philippus tot aartsdeken van Laon, voorts tot kanunnik en schatmeester van 't sticht Doornik gemaakt. Om deze geestelyke inkomsten dies te zekerder te genieten, liet hy zich te Doornik tot onderdiaken inwyden, hoewel buiten kennisse zyner bloedverwanten; weshalven hy ook, om het voor hen te verbergen, in een wereldlyk gewaadt wederom te rug in Vlaanderen keerde. Doch naderhandt koos hy de wapenen voor den geestelyken staat, reisde naar Engelandt, en wierdt van koning Richard den I ridder geslagen. Onder andere hoedanigheden, waar door hy zich overal aangenaam maakte, bezat hy een uitnemende ligchaams gedaante en welsprekentheit. Balduinus, naderhandt keizer, droeg hem voor zyn vertrek naar Asië, nevens zynen broeder Philippus, en Machtildis, des voornoemden Philippus van de Elzas weduwe, het opzicht op over zyne landschappen en beide dochteren, Johanna en Margaretha. Dit heeft hy dus volbragt, dat hy niet tegenstaande zyne onmatige uiterlyke pracht en geldgierigheit zich evenwel van de genegenheit der onderdanen verzekerde. Ondertusschen wierdt na het afsterven van Balduinus des zelfs outste dochter en erfgename Johanna aan den Infant van Portugal Ferdinandus ten huwelyk gegeven. Margaretha hadt ook vele aanzienlyke vryers: doch Burchard hadt zich en van hare jongheit en den vryen toegang tot haar weten te bedienen, dat hy niet alleen heimelyk hare genegenheit won, maar het eindelyk en by Machtildis, en by de standen van Vlaanderen zo verre wist te brengen, dat zy hem in 't jaar 1212 ten huwelyk nam. Zy baarde hem twee zonen, Johannes en Balduinus, doch of zulks voor of na het huwelyk geschied zy, daar over twisten de Historieschryvers. Dat is zeker, dat men niet lange na het voltrokken huwelyk ondervonden heeft, waar van te voren zyn outste broeder Walterus van Avesnes zelf gene kennis hadt gehad, te weten dat hy eertyds werkelyk tot onderdeken was ingewyd, en hygevolge uit krachte der geestelyke rechten niet in staat geweest was om zich in huwelyk te begeven. Dit vertoornde de gravinne Johanna, zuster van Margaretha, diervoegen, dat ze hem overal vervolgde. Hy begaf zich derhalven naar Rome, en verzocht paus Innocentius den III om absolutie en dispensatie. Het eerste wierdt hem toegestaan, onder beding, dat hy een jaar in 't Oosten tegen den Turk dienen zou. Hy trok derhalven derwaarts, en keerde ter bestemder tydt weder naar Vlaanderen, en leefde by zyne gemalinne gelyk voorhenen, zonder zich door de weigering van den paus in 't verlenen der dispensatie te laten afschrikken. Doch het Lateraansche Concilie van Rome besloot in het jaar 1215 hem in den ban te doen, tot dat hy wederom in den geestelyken staat getreden was, en Margaretha aan hare outste zuster Johanna hadt overgegeven. Hy stierf niet lange daar na, op zyne te rug reize van Rome, naar 't verhaal van zommigen, wanneer hy eindelyk de pausselyke dispentatie erlangt hadt. Volgens het bericht van anderen is hy onderweeg gedood. De gemeenste mening is, dat hy door gravinne Johanna in verzekering genomen, en op het kasteel van Rupelmonde onthalst is, wordende zyn hooft door alle de steden van Vlaanderen en Henegouwen omgedragen. Margaretha trouwde aanstonts daar na Wilhelm van Dompierre, en verklaarde de twee zonen, die ze by Burchard gebaart hadde, voor onecht. Echter beweerde de outste zoon, genaamt Johannes, de erfvolging des graafschaps Henegouwen. Hy trouwde Adelheit, zuster van Wilhelm, Roomsch keizer en graaf van Hollandt. Johannes de II, by haar geteelt, wierdt graaf van Hollandt. Zyn vader, Johannes de I, stierf in 't jaar 1257, na dat hy zyne moeder veel hertzeer hadt aangedaan. Balduinus van Avesnes, twede zoon van Burchard, wierdt afgedeelt, en here van Beaumont bygenaamt. Hy stierf in 't jaar 1280. Zie JOHANNA, gravin van Vlaanderen, en MARGARETHA, gravin van Vlaanderen. *Annales de Flandres per Emanuel de Sueyro Tom. I. lib.* VIII.

AVIA, een riviertje in Gallicië, ontlast zich in de Minho.

AVIANO, een Venetiaansch vlek, gelegen in 't landschap van Frioul, tusschen de steden Bellune en Udine.

AVIAROKI, eene Zweedsche rivier in 't Zuider gedeelte van Finlandt, wordt ook *Aurojoki* genaamt, en loopt voorby Abo, vallende tegen over 't eilandt Alandt in de Golf van Finlandt.

AVICENNA, een Arabisch geneesheer en philosooph, leefde in de XI eeuw. De Arabieren noemen hem *Abou Ali Houssain Ben-Abdallah*; maar de Musulmannen gemeenlyk *Ebn Sina*, en de Arabische Joden, *Aben Sina*, of *Ben-Sina*, dat is, zoon van Sina, waar van by verkorting de naam van *Avicenna* gemaakt is. Hy was de zoon van Ali, en van Citara, en wierdt geboren te Bochara, eene stadt gelegen in Transoxane, in het 370 jaar der Hegire, zynde het 980 jaar na de geboorte van Christus; waar door vervalt de meninge der genen, die zeggen, dat hy een leerling van Averroës te Corduba, en van Rhasis te Alexandrië geweest is. Want Averroës leefde eerst in 't jaar 1140. Hoe het zy, Avicenna was van een schander verstandt, en weêrgaloze geheugenis. Zyn vader bestelde hem zo vroeg ter schole, dat hy nog maar tien jaren out zynde den gehelen Alkoran reets verstont, en een groot gedeelte van andere fraaie wetenschappen. Vervolgens betrouwde hem zyn vader een zeker hovenier aan, die vermaart was wegens zyne kennis in de cyfferkunst der Indianen, behalven de sterrekunde, lantmeetery, en andere deelen der wiskunst, die onder die volkeren geoeffent wierden. Hier leerde de jonge Avicenna binnen korten tydt de gehele wetenschap van dien beroemden hovenier. Niet lange daar na nam Sina zekeren Aba Abdalla de Natel, een vermaart Philosooph, en die Bochara bezocht, tot zich, in hope, dat zyn zoon de Philosophie van hem zou leren; het welk ook naar wensch gelukte; want Avicenna begreep wel haast de gronden der redeneerkunst (*Logica*); doch die weetgierige scholier niet te vrede zynde zynen leermeester in tydt en wyle te overtreffen in schranderheit, begeerde zonder des zelfs hulpe de oorspronkelykheden der Philosophie te lezen; het welk hy niet alleen deedt, maar ook de Arabische verklaringen daar by voegde. Zo deedt hy ook met Euclides, na dat hem zyn leermeester de vyf of zes eerste stellingen verklaart hadde. Daar op begaf hy zich tot het *Almagestum*, wanneer zyn leermeester afscheidt van hem nam, bekennende, dat hy hem niet verder onderwyzen kon. Daar na nam hy de Medicynen voor, en doorlas met aandacht de schriften der vermaardste geneesheeren; en om de ondervinding by de bespiegelende kennis te voegen, bezocht hy ook de zieken; wanneer hy nog maar zestien jaren out was. Willende zich nu tot de Godgeleertheit begeven, begon hy met de *Metaphysica* of overnatuurkunde van Aristoteles, die hy, gelyk men zegt, verscheide malen las, zonder ze te verstaan. Ter zelver tydt verloor hy zyn vader, en nu achtien jaren bereikt hebbende, begon hy, om dat hy in andere wetenschappen volleert was, zich tot de staatkunde te begeven. Vervolgens begon hy zyne geleerde werken te schryven. Eerst was hy geneesheer, daar na vizier van Sultan Cabous. Doch dus van zyne gewone matige levenswyze afwykende viel hy in eene zware ziekte, en stierf in 't jaar van Christus 1036, out 58 jaren. Marco Fidella de Damasco, tolk der Venetiaansche kooplieden binnen Damascus, vondt aldaar het leven van Avicenna, door Giozgiani in 't Arabisch beschreven; en vertaalde het in 't Italiaansch. Paus Sixtus de IV liet in 't jaar 1489 alle zyne werken in 't Arabisch te Rome drukken. Sedert zyn ze in 't Latyn overgezet door Gerard van Cremona, Andreas Alpagus, de Bellelune, en anderen. Benedictus Renius van Venetië, Paulus Mongius, Johannes de la Costa of Costæus, enz. hebben 'er voortreffelyke aanmerkingen over gemaakt. Thans heeft men verscheide uitgaven van de werken van Avicenna, gedrukt te Venetië, Bazel, Rome, Frankfurt en elders. Vopiscus Fortunatus Plempius heeft zommige stukken vertaalt en in 't jaar 1658 te Loven in 't licht gegeven. *Nicolaus Massa in vita Avicennæ. Leo Africanus in illustr. Auctorib. Arab. Scaliger in Theophr. Castellan. in vita Medic. Vossius de Philosoph. c.*14. *Vander Linden de scriptor. Medic. Herbelot Bibl. Orient. Baillet.*

AVIDIUS CASSIUS. Zie CASSIUS.

AVIENUS, een Latynsch dichter, is waarschynlyk de zelfde geweest met Rufus Festus Avienus, die in het einde van de IV eeuw

eeuw leefde, onder de regeering van Gratianus, en van Theodosius den ouden. Deze fchryver heeft de luchtverfchynfelen van Aratus, en de aardryksbefchryving van Dionys in Latynfche vaarzen gebragt. Hy bragt ook den ganfchen Titus Livius in Jambifche vaarzen, doch dit werk is verloren. Daar tegen heeft men fabelen, die hy uit Phedrus getrokken en in vaarzen geftelt heeft, en de zelve aan Theodofius opgedragen, welke geen ander is dan Macrobius. Maar deze fabelen zyn wel verre van de zuiverheit, van de fchoonheit, en van de bevalligheit van die van Phedrus; en de zelve fchynen niet eigen voor de kinderen: dewyl men hen in den beginne, volgens den raadt van Quintilianus, niets anders moet vertonen dan de zuiverfte en doorluchtigfte zaken. De naam van dezen fchryver is op verfchillende wyzen gefchreven in de oude handfchriften; daar hy *Avianus*, *Anianus*, en *Avienus* genoemt wordt. *Ger. Joan. Voffius de hiftor. Latin. l.* II. *c.* 9. *p.* 202. 203. *Olaus Borrichius Differt. de Poëtis Latin. p.* 70. *Cafp. Barthius Adverfarior. lib.* XLVI. *cap.* 16. *& lib.* XLIV. *Phil. Briet lib.* IV. *de Poët. Latin. pag.* 48. 49. *ante acutè dict. S. Aubin, c'eft a dire, M. de Sacy,* (*le Maitre*) *de P. R. dans la preface de fa traduct. Franç. de Phedre, vers la fin. Baillet Jugemens des Scavans fur les Poëtes,* T. VI. *Edit. de Paris in* 12. 1686.

AVIGLIANO, *Villiana*, door de Franfchen *Veillane* genoemt, een fraai fleedtje met een out flot in Piemont, in 't Markgraaffchap van Suza, tuffchen de ftadt van dien naam en Turin, aan de rivier Doria, of Dora Riparia gelegen.

AVIGNON aan de Rhone, eene ftadt van Vrankryk in Provence, zo wel als het graaffchap Venaiffin aan den Roomfchen ftoel toebehorende, praalt met eene Univerfiteit en met een aartsbifdom, waar onder de bisdommen van Carpentras, Cavaillon, en Vaifon behoren. Zy is niet aartsbiffchoplyk geweeft dan federt den jare 1475, onder het pausfchap van Sixtus den IV. Voor dien tydt was het de zetel van een bisdom onder Arles behorende. Strabo, Ptolomeus, Plinius, Pomponius Mela, enz, fpreken voordeelig van Avignon. Het zelve is ook eene oude ftadt, welke eenige fchryvers tot de hoofdftadt maken der Cavariën, gezegt *Avenio Cavarum*, *Avenio*, *& Avenicorum civitas*. Men gelooft dat de zelve door de Marceillozen gebouwt wierdt, of door de Phoceërs zelf, die Marfeille bouden, omtrent 215 jaren na de grondlegging van Rome. Avignon was altoos aan het geluk en aan de belangens der Roomfche Republyk verbonden. Plinius ftelt het zelve ook onder de Latynfche fteden; en Theodoricus noemt de burgers van Avignon Romeinen, het geen men ziet in de brieven van Caffiodorus. Al in de V eeuw wierdt Avignon onderworpen aan de Bourgonjons. Clovis belegerde aldaar hunnen koning Gondebald omtrent den jare 500, of 501. Sedert verviel zy onder de Gotthen, en eindelyk onder de Franfchen. Thierri, koning van Auftrafië, was de eerfte die daar van meefter wierdt. De jaarboeken van Fulda zeggen dat de Saracenen Avignon in den jare 730 innamen. Karel Martel ontnam hen het zelve weinig tyds daar na; maar de eerften het zelve in den jare 737 nochmaals onderworpen hebbende, herwon Karel het terftondt, en men doodde aldaar eene grote menigte van ongelovigen. In de IX eeuw ging deze ftadt over uit de handen der Franfchen in die der koningen van Arles of van Bourgonje; en federt hadde zy tot meefters de graven van Provence, die van Toulouze, en die van Forcalquier. Het is waar dat, federt de gifte van het koninkryk van Bourgonje aan Coenraad Salicus, terwyl een ieder zich verzag van den roof van dezen ftaat, die van Avignon eene zekere keizerlyke Republyk oprechtten, onder hunne burgermeefteren; en dat, Willem de VI, graaf van Forcalquier en Bertrand zyn broeder de byzondere voorrechten beveftigt hebbende, welke Wilhem de V hun grootvader aan hen en aan hunne kerke gefchonken hadde, deze nieuwe voordeelen hen een nieuw aanzien gaven. Zy ftelden een hoofdt van hunne Republyk aan, Podeftaat genoemt; en dit opperhoofdt was noch in wezen omtrent den jare 1234. De graven van Provence en van Toulouze waren nochtans daar van wettige heeren; want federt de gemaakte verdeeling in den jare 1125 tuffchen Raimond Berengarius den I, graaf van Provence, en Alfonfus Jordanus, graaf van Toulouze, de eerfte getrouwt met Dulcea en de andere met Faidida, zufters of mede-erfgenamen van Gilbert graaf van Provence, bleef Avignon aan deze twee prinfen in het gemeen, en ieder van hen hadt 'er zyne rechters en amptenaars. In het vervolg verkregen de zelfde graven van Provence ook de rechten, welke de graven van Forcalquier op Avignon hadden. De inwoners van deze ftadt betuigden ondertuffchen in het begin van de XIII eeuw meer genegenheit voor Reimond den ouden, graaf van Toulouze, hoofdt en befchermer der Albigenzen, het zy dat deze prins, die heer en graaf was van Venaiffin, gevoelens hadde die met de hunnen overëenquamen, het zy dat hy meer toegeeflykheits hadde voor hunne nieuwe Republyk. En in der daadt, het is waarfchynlyk dat deze waan van eene ingebeelde vryheit hen deedt befluiten de zyde van dezen graaf te kiezen; want na zyn doodt in den jare 1222 beriedden zy zich niet om zich aan de zyde van zynen zoon Reimond den jongen te begeven, die zyn opvolger was. Zy deden om zynent wil Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk, die tegen de Albigenzen trok, in den jare 1226 een bloedigen hoon aan. Want gyzelaars aan hem gezonden, en hem betuigt hebbende, dat zy geen deel namen in de aanflagen der zo genaamde ketters, floten zy echter de poorten van hunne ftadt voor hem toe, wanneer deze prins aan het hoofdt van zyn leger daar in wilde trekken, met den legaat van den H. ftoel. Zy hadden geen reden om zich over hunne ftoutheit te beroemen, want de koning belegerde Avignon, nam het in, deedt een gedeelte van de muren afwerpen, de graften vullen, drie hondert huizen, die op het landt ftonden, omwerpen, en eenige oproerigen ftraffen. Dit gebeurde in het zelfde jaar 1226; dat een dichter van dien tydt in dit koppelvaars uitgedrukt heeft:

Quinque quater junctis & fex cum mille ducentis,
Jufto judicio corruit Avenio.

Naderhandt in den jare 1251, Karel de I, graaf van Provence, koning van Napels, enz, en zyn broeder Alfonfus graaf van Toulouze, te Beaucaire byëen gekomen zynde, om eenige zaken te beramen wegens de grensfcheidingen van hunne ftaten, befloten zy Avignon volkomen te onderwerpen, daar hunne amptenaars weinig geacht wierden door de inwoners, welken de drift voor hunne Republyk vervoerde tot grote geweldenaryen. Dit befluit verbaafde die van Avignon. Zy zonden afgezanten om gehoorzaamheit te bewyzen aan deze beide prinfen; en zy verkregen ondertuffchen de beveftiging van hunne voorrechten. Dit is het dat zy de Conventien door de pauzen beveftigt noemen, en dat zy den legaten aanbieden by de intrede in hunne ftadt. Na het verdrag van Beaucaire bleef deze ftadt noch gemeen aan de graven van Provence en aan die van Toulouze. De koningen van Vrankryk volgden op de laatften in hun recht. Zy hadden ook noch andere byzondere rechten op Avignon. Koning Philippus de fchone, in den jare 1290 zyn broeder Karel van Valois trouwende met Margareta, dochter van Karel den II, graaf van Provence, ftont aan den laatften zyn recht af op de helft van deze ftadt. Karel de II liet na Robert, vader van Karel, die het was van Johanna de I. Deze volgde op haren grootvader in den jare 1343; en paus Clemens de VI, zyn voordeel doende met de grote noodt waar toe deze prinfeffe gebragt was, als elders gezegt wordt, verkreeg van haar Avignon voor de fomme van tachtig duizent goude florynen van Florence, uitkomende op veertig of acht en veertig duizent Franfche ponden. Dit koopverdrag gefchiedde den 19 Juny des jaars 1348. Men verzekert dat deze fomme nooit betaalt is, en dat men daar tegen verrekende eenige overblyffels van jaargelden, die men fchuldig was aan den H. ftoel voor de koninkryken van Napels en Sicilië. De fchryver van de hiftorie der biffchoppen van Avignon vaart uit tegen de genen, die zeggen dat deze fomme niet betaalt wierdt, en wyft hen naar het koopverdrag, dat het tegendeel zegt. Het fchynt dat hy gelooft dat men in dit openbaar gefchrift hadde moeten ftellen, dat dit geldt niet betaalt was; waarlyk de ftaatsbedienaars van het Roomfche hof zyn zulke flechthoofden niet. Sedert dien tydt is Avignon aan den H. ftoel onderworpen geweeft. Die de zaken zonder vooroordeel aanmerken, weten dat de koninginne Johanna geen recht hadde om deze ftadt of eenige van des zelfs domeinen te vervreemden; dat zy noch minderjarig was; dat haar grootvader Robert het zelve uitdrukkelyk verboden hadde door zyn Teftament; dat haar Raadt deze vervreemding nietig en onwettig verklaarde; en dat paus Clemens de VI zelfs verklaarde, door eene bulle gegeven een jaar na deze verkoop, dat alle de vervreemdingen, welke Johanna gedaan hadde, of in het toekomende noch zoude doen, nietig zouden zyn; en dat aldus ten naauwften genomen de gewaande verkoop van deze ftadt niet meer dan voor een enkel verbandt te houden is. Om deze reden, (na het ongelyk gedaan te Rome in den jare 1662 aan een pagie van den hertog van Crequi, Ambaffadeur van Vrankryk,) verklaarde het parlement van Provence door een arreft gegeven den 26 July des jaars 1663, dat de ftadt Avignon en het graaffchap Venaiffin behoorden tot de oude domeinen van het graaffchap van Provence, en verëenigde de zelve als zodanig aan de kroon. Vervolgens benoemde het parlement Commiffariffen, om daar van bezit te nemen in den naam des konings; het welke volvoert wierdt. Maar door den vrede van Pifa, gefloten den 12 Maart des jaars 1664, wierden deze ftadt het graaffchap wedergegeven aan den H. ftoel. (Men heeft het zelfde gedaan in de jaren 1689 en 1690.) Het was veertig jaren geleden dat men den zelven te Avignon hadde overgebragt, wanneer Clemens de VI het domein van deze ftadt verkreeg van de koninginne Johanna. Paus Clemens de V, in den jare 1305 te Lyon gekroont zynde, ging twee of drie jaren daar na naar Avignon, daar hy den ftoel der kerke plaatfte. Zyne navolgers Joannes de XXII, Benedictus de XII, Clemens de VI, Innocentius de VI, Urbanus de V, en Gregorius de XI hebben in deze ftadt gewoont. De laatfte bragt door overreeding van S. Catharina van Siena den H. ftoel weder te Rome, na dat de zelve zeventig jaren uit die ftadt verplaatft was geweeft. De Italianen noemen dit de Babylonifche gevangeniffe der kerke, zinfpeelende op de zeventigjarige gevangeniffe der kinderen Ifraëls te Babel. Gregorius de XI vertrok van Avignon den 13 September des jaars 1376, en quam te Rome den 17 January des jaars 1377. Hy ftierf den 27 Maart des volgenden jaars 1378. De Romeinen verplichtten de kardinalen eenen paus te maken van hunne natie, en zy benoemden den 8 April Bartholomeus, aartsbiffchop van Bari, die den naam aannam van Urbanus den VI. De Franfche en eenige Italiaanfche kardinalen, proteiteerende tegen dit geweldt, weken naar Fondi, daar zy den 21 September verkoren den kardinaal Robert, van de graven van Geneve, die den naam aannam van Clemens den VII, en zich naar Avignon begaf, daar hy eerft ftierf den 10 September des jaars 1394. Petrus van Luna was zyn opvolger onder den naam van Benedictus den XIII. Maar deze tegenpaus verliet Avignon, gelyk elders gezegt wordt. Deze ftadt is zeer wel gelegen in eene vruchtbare landsdouwe, hebbende ten Weften de Rhone, die langs hare muren loopt, en van de andere zyde een arm van de Sorgue, die 'er byna midden door loopt. De Durance loopt eene myl van Avignon, en fcheidt haar gebiedt van Provence. Deze ftadt heeft zeer fchone overblyffelen van de pracht der pauzen, die 'er hun verblyf gehouden heb-

hebben. Het paleis, waar in zy woonden, was een werk van Joannes den XXII. Daar zyn 'er nog verscheide anderen, die aanmerkenswaardig zyn; als dat der aartsbisschoppen, dat gebouwt wierdt door den kardinaal Arnoldus de Vio, gelyk op zyn artykel aangemerkt wordt. De hoofdkerk onder den tytel van onze L. vrouwe van Doms is out en prachtig. Hare H. overblyfselen, hare grafsteden, en hare schilderyen lokken de naaukeurigen derwaarts. Aldaar is een vermaart kapittel. De kanunniken namen aldaar den regel van S. Augustinus aan in den jare 1096, in tegenwoordigheit van den paus Urbanus den II, en zy wierden wereldlyk gemaakt in den jare 1481 door Sixtus den IV. Deze kerke erkent S. Rufus voor haren eersten bisschop. Hy heeft andere doorluchtige navolgers gehadt, onder welke Justus, Donatus, Maximus, Magnus, Agricola, en Veredemus voor Heiligen erkent worden. Jacobus Offatus, die sedert paus was onder den naam van Joannes den XXII, was bisschop geweest van Avignon. Paus Julius de II hadt de zelve kerke bestiert, maar kardinaal zynde, zegt Julianus de La Rouëre. Hy stichtte aldaar den 22 Augustus des jaars 1476 het Collegie, gezegt van Roure. Onder zyn opperpriesterschap maakte paus Sixtus de IV deze kerke tot een aartsbisdom, in den jare 1475. Miræus heeft zich vergist, zeggende dat het Julius de II was, die deze verandering maakte. De pauzen Joannes de XXII, Clemens de VI, en Innocentius de VI bestierden zelfs door vikarissen het bisdom van Avignon, dat verscheide kardinalen telt onder zyne prelaten, als Jacobus en Arnoldus de Vio, Anglicus Grimoaldi, Faidit van Arfeuille, Simon van Cramaude, Alinus van Coëtivi, Julianus van la Rouëre, Hippolytus de Medicis, Alexander Farnese, Hannibal de Bozzuto, Georgius van Armagnac, François Tarugi, enz. Behalven de hoofdkerke van onze L. vrouwe van Doms heeft Avignon een groot getal van andere schone kerken, onder welke verscheiden Collegiale zyn, als die van S. Agricola, die de eerste parochie is, in welke Joannes de XXII het kapittel stichtte in den jare 1321; die van S. Petrus, gesticht door den kardinaal du Prat in den jare 1358; die van S. Didier, enz. De kerk der Celestynen is beroemt door de kapelle en het graf van S. Petrus van Luxenburg. Die der Cordeliers is aanmerkenswaardig door de wydte van den omtrek van haar verwulfsel, dat door geen eenen pylaar ondersteunt wordt. Men ziet aldaar het graf van vrouwe Laura, die Petrarcha zo vermaart heeft gemaakt door zyne vaarzen, en welke koning François de I vereerde met een grafschrift. Men ziet in de kerk der vaders van de Christelyke leere het ligchaam van den Gelukzaligen Cesar de Bus, stichter van deze Congregatie. Het zoude verveelen van alle de anderen te spreken; want Avignon is eene van de steden der wereldt, daar de meeste kerkelyke en geestelyke gestichten zyn. Men heeft eertyds aldaar als eene zaak van grote verborgenheit aangemerkt het zevengetal, in hare zeven parochien, zeven collegien, zeven hospitalen, zeven poorten, zeven paleizen, zeven mannen-, en zeven vrouwenkloosters. De Universiteit wierdt aldaar gesticht in den jare 1303, onder de regeering van Karel den II, graaf van Provence, die grote voorrechten gaf aan de zelve. Paus Bonifacius de VIII bevestigde de stichting daar van door eene bulle. De Jesuiten hebben een schoon collegie te Avignon, en een ander gesticht, alwaar het nieuwelingschap is voor de provincie van Lyon. De paus bestiert deze stadt en het graafschap Venaissin door een vice-legaat. Daar is eene zitplaats of eene rechtbank voor de Justitie, en een bank der munten. De staatsregeering der stadt is afhankelyk van de burgermeesteren, die in het paleis, het stadhuis genoemt, vergaderen. Daar zyn Joden te Avignon, die schatting betalen, en aldaar eene kleine Synagoge hebben. Deze stadt heeft een goeden koophandel. De muren van de zelve verdienen achting, zynde van gehouwen steenen, met verscheide torens. *Strabo lib. IV. Ptolemæus lib. II. cap. 10. Pomponius Mela lib. II. cap. 5. Cassiodorus lib. III. ep. 38. Catel hist. des Comt. de Toulouse. N. Chorier hist. de Dauph. Nostradamus & Bouche hist. de Prov. Nouguier hist. de l'Eglise d'Avign. Sammarth. Gall. Christ. Du Puy & Cassan Rech. des droits du Roi.*

Concilien van Avignon.

Het eerste concilie van Avignon wierdt gehouden in den jare 1080 door Hugo van Die, legaat van den H. stoel, onder paus Gregorius den VII. Deze opperpriester niet goetvindende dat Aicardus van Marseille, aartsbisschop van Arles, het belang aannam van keizer Henrik den IV, deedt hem in den ban: en men zegt dat Gibellinus, patriarch van Jerusalem, in deze vergadering in zyne plaats gestelt wierdt. De schryver van de historie der aartsbisschoppen van Arles zegt dat Aicardus zelf op dit Concilie voorzat, maar hy zal waarschynlyk niet gezien hebben wat Hugo van Flavigny daar van zegt. Gibelinus wierdt eerst in den jare 1090, na de doodt van Aicardus, op den stoel van Arles verheven. De Acten van dit Concilie zyn verloren, en men weet alleen dat deze H. Hugo aldaar tot bisschop van Grenoble benoemt wierdt. Hugo Reimond, bisschop van Riez, legaat van den H. stoel, hieldt in den jare 1209 een Concilie te Avignon, op het welke vier aartsbisschoppen en twintig bisschoppen vergaderden over de zake der kerke tegen de Albigenzen. Men heeft 'er de Acten van in het II stuk van het *Spicilegium* van D. Lucas d'Acheri, en in den laatsten druk der Concilien. Milon was een der legaten, en hy vergaderde voor de tweedemaal eenige prelaten in de zelfde stadt in den jare 1210. Bertrand Amalricus, aartsbisschop van Arles, hieldt een Concilie in den jare 1282. Saxi brengt het IV Canon by tegen de woekeraars. De naaukeurigen kunnen zyne historie der aartsbisschoppen van Arles nazien. Men stelt een ander Concilie in den jare 1288; maar het kan niet gehouden zyn geweest door den zelfden Bertrand, die in den jare 1286 gestorven was. In de volgende eeuw in 't jaar 1326, dat het tiende was van het pausschap van Joannes den XXII, vergaderden Guisbert de la Val aartsbisschop van Arles, Jocobus de Cabrieres aartsbisschop van Aix, en Bertrand aartsbisschop van Ambrun, en naderhandt kardinaal, met hunne onderhorige bisschoppen in de kerke van de priory van S. Rufus van Avignon, alwaar zy zeer goede bevelen maakten. Men heeft de Acten van dit Concilie in zestig kapittelen. Zie de historie der bisschoppen van Digne, van P. Gassendi, en den laatsten druk der Concilien. Eenigen tydt daarna hieldt men een ander Concilie tegen den tegenpaus Petrus van Corberia. In den jare 1337 vergaderden de zelfde aartsbisschoppen van Arles en van Ambrun, en Armandus van Narcisso aartsbisschop van Aix, wederom met hunne onderhorige bisschoppen in de priory van S. Rufus, en maakten aldaar nieuwe beveelen, waar van 'er verscheide overeenkomstig zyn met de eersten van den jare 1326. Men vindt de zelve in den druk der Concilien en in de historie der bisschoppen van Avignon van Nouguier. De kardinaal Petrus van Foix, aartsbisschop van Arles en legaat van Avignon, hieldt in den jare 1457 in deze stadt een vermaart Concilie, waar op men sprak van de kruistogt, welke de paus Calixtus de III wilde doen prediken. Robert Domiani, aartsbisschop van Aix, bevondt zich op deze vergadering met twaalf bisschoppen van Provence. De kardinaal Alanus van Coëtivi bekleedde toen den zetel der kerke van Avignon. Hy zelf hadt verscheide synoden gehouden, en onder anderen een in den jare 1441, in het welke men heilzame bevelen gegeven hadde. De kardinaal François Maria Tarugi, aartsbisschop van Avignon, vergaderde aldaar een provinciaal Concilie in den jare 1594. De Acten van het zelfde wierden sedert in den jare 1597 te Rome gedrukt, by Aloisio Zaneti. Stephanus Dulci, bisschop van de zelfde stadt, gaf in den jare 1613 Synodale bevelen uit, die door Nouguier bygebragt worden. Een later schryver heeft gemeent dat het eerste Concilie van Avignon, waar van gesproken is, niet gehouden wierdt door Hugo van Die, in den jare 1080; maar door Hugo van Cluny, in den jare 1060. Dit gevoelen is vry zonderling, en de schryver beroemt zich de Acten van deze Concilien, die men verloren heeft, gezien te hebben. *Bouche hist. de Prov. T. II. p. 77.*

AVIGNON, (Nicolaas van) een monnik van de orde der Preekheren van 't convent van Avignon, wordt voor gelukzalig aangemerkt in deze orde ter oorzake van zyne uitmuntende deugden. Men zegt dat hy begaaft was met den geest van Prophetie, en verscheide wonderwerken gedaan heeft. Hy voorzeide lang van te voren zyne doodt, welke voorviel op den 29 September des jaars 1250. De tyding van de doodt van dezen monnik verspreidt zynde, vloeide een groot gedrang van volk naar de kerk, om zyn ligchaam te vereeren; en een kardinaal, verzelt van verscheide bisschoppen, vierde de plechtigheit van zyne uitvaart. *Leand. Alberti lib. V. de Vir illustr. F. F. Præd. Anton. Sen. Chron. ann. 1250. Præd. Avenion. lib. I. cap. 5. Diar. Domin.*

AVIGNONET, *Avenionetum*, een klein steedtje van Vrankryk, in hoog-Languedoc, in het landschap van Lauraguais. Men noemt het ook zomtyts *Vignonet*. Het is in het bisdom van S. Papoul, naby de rivier van Lers gelegen, en eene myl van Villa-Franca en van Lauraguais.

AVILA, aan de Adaia, *Abula*, *Arbacula*, *en Albicella*, eene stadt van Spanje in out-Castilië, met een bisdom, behorende onder dat van Compostelle. Zy is vermaard door de geboorte van S. Theresia. Het is eene tamelyke oude stadt, en Clusius meent dat dit het Ἄβουλα van Ptolemeus is. Het is byna aan den voet der bergen, die den naam van Avila dragen, *Sierras d'Avila.*

AVILA, aan de rivier van Napo, eene kleine stadt van Zuider-America in Peru, en de provincie van los Quixos, naar de kant van Quito.

AVILA-FUENTE, *Abula-Fontana*, een kasteel en vlek van Spanje, in out-Castilië, zes mylen van Segovia, en acht van Aranda de Duero.

AVILA en AVILLES, of AVILES, *Avilla*, eene stadt van Spanje in de Asturien van Oviedo. Eenige later schryvers nemen de zelve voor het *Flavionavia Pœsicorum* der ouden. Zy is omtrent den mondt van de rivier Nalo gelegen, naby de zee van Biscaje en de kaap van Guzan, welke de Spanjaarden *Cabo de las penas de Guzan* noemen.

AVILA, (Ægidius Gonçales d') een Spaansch geestelyke, en historieschryver van den koning van Spanje, was geboortig van de zelfde stadt Avila, waar van hy den naam droeg. Noch jong zynde verzelde hy den kardinaal Petrus Deza naar Rome, en altoos met naarstigheit gestudeert hebbende, vorderde hy zeer verre in de kennisse der gewyde en ongewyde historien. Op zyne wederkomst in Spanje hadt hy eene bediening in de kerk van Salamanca; en te Madrid geroepen zynde in den jare 1612, wierdt hy benoemt tot historieschryver des konings voor Castilië. Hy verkreeg deze ampten door zyne verdiensten, en queet zich daar in zo wel dat hy in zyn landt in hoogachting geraakte. Hy heeft in het Spaansch geschreven de historie der oudheden van Salamanca; het leven van Alfonsus Tostatus; *Theatro de las grandezas de Madrid*; *Theatro Ecclesiastico de las Iglesias de Espanna*; *Theatro Ecclesiastico de las Iglesias de las Indias*; het leven van Henrik den III, koning van Castilië, enz. D'Avila stierf in den jare 1658, meer dan 80 jaren out zynde.

AVILA, (Ægidius Gonçales d') een Jesuit van Toledo, was beroemd door zyne godsdienstigheit en geleertheit. Hy schreef verscheide werken, en stierf in den jare 1596, 63 jaren out zynde. *Nicolas Antonio Bibl. script. Hisp. Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. S. J.*

AVILA, (Diego) van Seville, een monnik van de orde der Trinitarissen, leeraarde de H. letteren in het einde van de XVI eeuw. Men verzekert dat hy een wonderlyke kennisse hadde der talen, voornamelyk van de Griekſche en Hebreeuſche, en dat hy meer dan veertig ſtukken over de Schrifture geſchreven hadde. Hy ſtierf te Seville den 22 April des jaars 1611. *Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.*

AVILA, (Franciscus d') een Dominikaner monnik, was van Avila in Caſtilië. Hy volgde eenen kardinaal naar Rome, alwaar hy zich bevondt onder het pauſſchap van Clemens den VIII, gedurende de twiſten over de genade. Hy ſchreef aldaar eene verhandeling, *De auxiliis Divinæ gratiæ*; en eene andere, *De confeſſione per litteras.* Men zegt dat hy ſtierf in den jare 1604.

AVILA, (Franciscus d') een Spaanſch kanunnik, die bybelſche figuren, ſermoenen, en ande godsdienſtige werken heeft uitgegeven. *Alphonſus Fernandez Notit. ſcript. Præd. Ord. Nic. Antonio bibl. Hiſp.*

AVILA, (Joannes d') een Spanjaardt, geboortig van Almodoar, een vlek van het aartsbisdom van Toledo in out-Caſtilië. Zyne ouders waren de aanzienelykſten van die plaats en bragten dit hun eenig kindt zeer wel op, latende hem te Alcala onder Dominicus Soto in de Philoſophie ſtudeeren. Hy begaf zich echter in den geeſtelyken ſtandt, en wanneer ter zelfder tydt zyne ouders ſtierven, deelde hy hunne goederen uit onder den armen. Hy hadt een ongemeene begaafdheit in het prediken, en ſtelde de zelve inzonderheit in Andaluſië te werk, daar hy vele perſonen door zyne predikatien roerde, waarom hy *de Apoſtel van Andaluſië* genoemt wierdt. Hy ſchreef verſcheide geeſtelyke brieven en andere Godsdienſtige verhandelingen in de Spaanſche tale, welke naderhandt in eenige andere, en inzonderheit door Robertus Arnaldus Andilly in de Franſche tale overgezet zyn. Hy heeft ook eene hervorminge van den kerkelyken ſtaat, en aanmerkingen over het concilie van Trente veryaardigt, welke nochtans niet gedrukt zyn. In het 50 jaar zyns ouderdoms begon hy van grote ziekten aangetaſt te worden, welke byna achtien jaren aanhielden, tot dat hy eindelyk den 10 May des jaars 1569 te Montilla in Andaluſië ſtierf, en aldaar in de kerk der Jeſuiten begraven wierdt, alwaar men zyn grafſchrift ziet. Zyn leven is door Ludovicus van Grenade en door Ludovicus Munnoz beſchreven. Verſcheide andere ſchryvers ſpreken op eene voordeelige wyze van hem, tot een bewys van de achting, die zy voor zyne deugdt hadden. *Poſſevin. in App. S & Bibl. Miræus de ſcript. ſæc.* XVI. *Nic. Antonio Bibl. Script. Hiſp.*

AVILA, (Joseph Maria) een Dominikaner monnik van St. Maria op Minerva te Rome, was in hoogachting in zyne orde, om zyne godsdienſtigheit en geleertheit. Hy was zeer ervaren in de H. taal, om welke reden men hem prediker maakte der Joden, in de plaatſe van P. Joſeph Maria Ciantes van de zelfde orde, die biſſchop gemaakt was. Hy wierdt vervolgens provinciaal van zyne provincie, en paus Innocentius de X, zyne verdienſten kennende, benoemde hem tot biſſchop van Campagna in het koninkryk van Napels. Zyn yver om de ongeregeldheden van zyn bisdom te hervormen, verwekte hem grote vervolgingen, die hy met lydzaamheit verdroeg. De peſt het ganſche koninkryk van Napels en de ſtadt Campagna verwoeſtende, hieldt hy zich volkomen bezig om den kranken de Sacramenten te bedienen, en hen te verlichten in hunne noodzaaklykheden. Hy wierdt zelf mede van de peſt getroffen, en ſtierf in den jare 1657. *Ughell. Ital. Sacr. T.* VII. *Font. Theat. Dom. p.* 151.

AVILA, (Lodewyk d') een Spaanſch edelman, geboortig van Placenza, leefde ten tyde van keizer Karel den V. Hy was in grote gunſt by dezen vorſt, die hem eene Commandery gaf van de orde van Alcantara, en hem naar Rome zondt als Ambaſſadeur by de pauzen Paulus den IV, en Pius den IV. D'Avila ſchreef Hiſtoriſche gedenkſchriften van den oorlog van den zelfden keizer tegen de Proteſtanten van Duitſchlandt. *Los commentarios de la Guerra del Emperador Carlos V. contra los Proteſtantes de Alemania.* Dit werk wierdt de eerſte maal in Spanje gedrukt in den jare 1546. Men merkt dit aan om den tydt te bepalen, in welken deze ſchryver leefde, want men weet dien van zyn doodt niet. Dit werk is in 't Franſch en in 't Latyn vertaalt. D'Avila ſchreef andere gedenkſchriften van den oorlog van Afrika. Thuanus beſchuldigt hem dat hy in zyn werk al te eenzydig en te driftig geweeſt is voor den keizer. Hy was generaal van de ruitery in het beleg van Mets, en zondt eenen trompetter met brieven aan den hertog van Guiſe, die aldaar geboodt, om, zo men meent, de ſtadt te doen bezigtigen, maar onder den ſchyn van een gevluchten ſlaaf wederom te eiſchen, die zynen meeſter verlaten hadde, en een Spaanſch paardt van grote waarde weggevoert. De hertog van Guiſe deedt het paardt opzoeken, dat alreets verkocht was, en na dat hy het geldt aan den koper wedergegeven hadde, zondt hy het zelve aan d'Avila te rug. Doch de ſlaaf was in Vrankryk geweken. *Thuan. lib.* IV. *hiſt. cap.* 11. & 32. *La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas bibl. Franç. en Gilles Boileau. Nic. Antonio bibl. Hiſp.*

AVILA, (Sancho d') biſſchop van Plazencia, of Plaiſance, in Spanje, was van Avila, en de zoon van den marquis van Velada en van Johanna Henriquez van Toledo. Hy wierdt geboren in den jare 1546. Hy was de oudſte van zyn geſlachte, en dit voordeel verachtende begaf hy zich in den kerkelyken ſtandt, waar in hy meer door zyne verdienſten dan door zyne geboorte tot de hoogſte waardigheden gevordert wierdt. Hy was kanunnik en penitentiaris van Avila, en een bequaam prediker. Hy was ook Doctor van Salamanca, daar hy met lof de H. letteren leeraarde. Men gaf hem eerſt het bisdom van Murcia, of van Carthagena, naderhandt dat van Jaën, vervolgens dat van Siguença, en eindelyk dat van Plazencia, alwaar hy in den jare 1625, of 1626 ſtierf. Sancho d'Avila was biechtvader geweeſt van S. Therefia, en onder de brieven van deze Heilige zyn 'er een of twee aan dezen prelaat geſchreven. Hy heeft verſcheide werken, Sermoenen, het leven van S. Auguſtinus, dat van S. Thomas, en andere godsdienſtige verhandelingen nagelaten. *Ægid. Gonç. d'Avila Theat. Eccleſ. Martin. de Ximena in Ann. Ecc. Gien. Nicolas Antonio Bibl. ſcript. Hiſp.*

AVIN, *Avinus*, eene rivier van Cluydesdaal, in 't Zuiden van Schotlandt. Zy beſproeit het vlek Avin, en ontlaſt zich in de Cluyd omtrent Hamilton. *Baudrand.*

AVINO, en MINAS DE AVINO, *Avinum*, eene kleine ſtadt van het gouvernement van Guadalajara, in het Mexicaanſche America. Zy is in de provincie van Zacatecas, tuſſchen de ſteden Ellerena en Nombre de Dios gelegen. Deze ſtadt is aanmerkenswaardig door hare zilvermynen. *Baudrand.*

AVIQUIRINA, een eilandt van Zuider-America in de Zuidzee, of de zee van Chili, op de kuſt van het koninkryk Chili, en naby de ſtadt de La Conception.

AVIR, een berg op de kuſt van de golf van Perſië. *Herbelot Bibl. Oriental.*

S. AVIRCIUS. Zie ABERCIUS.

AVIS, *Aviſium*, eene kleine ſtadt van Spanje, aan Portugal behorende, in de provincie van Alentejo. Zy is op eene hoogte gelegen, met een kaſteel, aan de kleine rivier van den zelfden naam. De ridder-orde van Avis heeft van deze ſtadt haren naam ontleent. Zy is zeven mylen van Eſtremoz, en negen van Evora gelegen.

AVIS, eene geeſtelyke ridder-orde in Portugal, wierdt ingeſtelt door den koning Alfonſus den I van Portugal, na de verovering van Evora van de Moren, voor de ridders, die zich, onder den naam van *Medebroeders van S. Maria van Evora*, wel gedragen hadden, in erkentenisse van hunne goede dienſten. Deze inſtelling geſchiedde in den jare 1147. De eerſte ordens-meeſters was Petrus, een natuurlyke zoon van Alfonſus den I. Eenigen tydt daar na verkregen zy Ferdinand de Montereiro tot hunnen grootmeeſter; en in den jare 1162 maakte Joannes Civita, een Ciſtercienzer abt, eenige inſtellingen voor hen, welke Innocentius de IV in den jare 1204 beveſtigde, terwyl zy den Benedictyner regel, zo als die by de Ciſtercienzen waargenomen wordt, volgden. Zy droegen een wit kleedt, en op een kort ſcapulier een groen lelyvormig kruis. Zy hadden eerſt geen zeker verblyf, tot dat hen Alfonſus de II in den jare 1211 het ſteedtje Avis naby Evora gegeven heeft, waar naar zy ook genoemt worden. Hoewel anderen voorgeven, alzo by de ſtichting der orde een vliegende adelaar gezien was, dat de orde daarom naar het Latynſche woordt *Avis* genoemt zoude zyn; het welke echter Mendo, *f.* 34, verwerpt. In den jare 1213 wierden de ridders van Avis met die van Calatrava vereenigt, doch ſcheidden zich weder af in de XV eeuw; en ſchoon die van Calatrava zich op het Concilie van Bazel daar over beklaagden, en hen ook recht gedaan wierdt, zo vielen zy nochtans te zwak. Alzo is de orde van Avis op zich zelf gebleven, en de koningen van Portugal hebben het grootmeeſterſchap van de zelve aan zich getrokken. Deze ridderorde is nog in ſtandt, en Lupus de Sequeira Pereira, een prieſter van deze orde, heeft daar van eene verhandeling uitgegeven. *Vaſconcellos reg. Portug. Reſcendius de Antiq. Urb. Ebor. Miræus Orig. ord. equeſt. Favin. Mariana. Juriſprud. heroica art.* 8 § 89. 90. *Gryph. Ritterorden p.* 94. *ſeq. Maurique in Annal. Ciſterc. ad an.* 1211. *c.* 5. *p.* 545.

AVIS, dien men ook *Veis* noemt, en gemeenlyk *Scheikh Avis*, en *Scheikh Veis*, was een zoon van den Emir Scheikh Haſſan Ilekhani, in het Turkſch bygenoemt *Buzruk*, dat is te zeggen de grote, om hem te onderſcheiden van een anderen Haſſan, bygenoemt *Kuguk*, den kleinen. Hy was afkomſtig van Abou-Said, keizer der Mogoliſtanen, of Tartaren, en by gevolg was hy van het Ilekhaniaanſche geſlachte, dat een tak was van dat van Genghiz-Khan. Zyn vader in het 757 jaar van de Hegire geſtorven zynde, dat het 1356 was van J. Chriſtus, was hy zyn opvolger in de ſtaten, die hy bezat, in den tydt dat verſcheide Tartaarſche prinſen, die alle van Genghiz-Khan oorſpronkelyk waren, het grote keizerryk verdeelt hadden, dat deze overwinnaar aan zyne nakomelingen hadde nagelaten: want Abou-Said was de laatſte geweeſt, die het zelve volkomen bezeten hadde, uitgezondert Katay en China.

In het 759 jaar van de Hegire onderſtont de Scheikh Avis de overwinning van het Adherbigian. Akhi Guik, die meeſter was van deze Provincie, welke de ouden kenden onder den naam van Medië, quam hem met een magtig leger te gemoet: maar hy wierdt door Avis geſlagen, en verplicht in de ſtadt Tauris te wyken; doch zich daar niet zeker vindende, liet hy deze plaats in het bezit der vyanden, en zocht zyne zekerheit in de ſtadt Nakhgivan, op de grenzen van Armenië.

Avis zoude gene vyanden meer gehadt hebben in deze ganſche grote provincie, indien hy 'er zich zelf gene verkregen hadde door zyne geſtrengheit: want veertig der voornaamſte groten van het landt hebbende doen ſterven, verbitterde hy de anderen zodanig, dat zy zich by Akhi Guik voegden, en hem herſtelden in het bezit, van alles wat hy verloren hadde: aldus wierdt Avis genoodzaakt zyn overwonnen landt te verlaten, en met een gekrenkt leger naar Bagdet te wyken, daar hy zyn verblyf hieldt. Hy verloor nochtans den moedt niet, en vervolgde altoos zyne eerſte onderneeming: want niet tegenſtaande den ſchok, dien hy ontfangen hadde, deedt hy in het volgende voorjaar zyne verfriſchte en verſterkte benden naar den kant van Tauris trekken, daar hy Akhi Giuk, welken een ander vyandt, Mohammed Modhaffer genoemt,

noemt, gedurende den winter geene ruft gelaten hadde, overrompelt hebbende, hem gevangen nam, en het hoofdt deedt verliezen.

In het 765 jaar hadt Avis huisselyke onluften; want terwyl hy in Adherbigian was, weigerde Khouagé Mergian, dien hy het gebiedt in Bagdet gedurende zyn afzyn gelaten hadde, zyne bevelen te gehoorzamen, en verplichtte hem in perfoon gewapender handt te komen om hem tot zynen plicht te brengen: maar deze onderneming was wel haaft geëindigt; want Mergian opende hem de poorten der ftadt, en verkreeg vergiffenis van zyn misdryf, nieuwe betuigingen van zyne trouwe gevende. Aldus dan te Bagdet wedergekeert zynde, genoot hy byna een jaar tyds de ruft, welke zyne wapenen hem verfchaft hadden; vervolgens wierp hy zich onverwacht op de fteden Mofiul en Mardin in Mefopotamië, en veroverde de zelve in weinig tyds. In het 772 jaar van de Hegire, het 1370 van Chriftus, befloot Avis den Emir Veli te beoorlogen, die zich meefter gemaakt hadde van de provincie van Mazanderan; na dat hy Thogatimur Khan van daar verdreven, en hem van het leven berooft hadde: hy leverde hem flag naby de ftadt Rei, verfloeg hem, en vervolgde hem tot aan Semenan, op de grenzen van Khorazan, waar na hy zegepralende over alle zyne vyanden naar Bagdet wederkeerde.

In het 776 jaar wierdt de fultan Avis ziek, en zyn quaal van dag tot dag vermeerderende, vroegen de voornamfte ftaatsbedienaars hem, wat laft hy wilde geven tot de erfvolging, want hy liet vier mannelyke kinderen na, te weten Haffan, Houffain, Ahmet, en Bajazeth. Hy antwoordde hen, dat hy Houffain tot zynen opvolger verkoos, en dat hy wilde dat Haffan zich met het gouvernement van de ftadt Bagdet zoude vergenoegen. De ftaatsbedienaars antwoordden hem, dat Haffan, de oudfte zynde, waarfchynlyk met deze fchikking niet te vreden zoude zyn; waar op de fultan tegen hen zeide, *gy weet wat men doen moet.* Na dit antwoordt meenden de ftaatsbedienaars dat de fultan hen magt gaf te doen het gene zy het beft zouden oordeelen voor den ftaat; en hier op verzekerden zy zich van den perfoon van Haffan, en hielden hem onder eene zekere wacht gevangen. Avis verloor kort daar na de fpraak, en konde zich wegens Haffan niet verder uitdrukken; waarom de ftaatsbedienaars, zo haaft hy zyne oogen gefloten hadde, willende de kroon aan Houffain verzekeren, Haffan hunnen gevangen deden fterven, en den vader en den zoon op den zelfden dag begroeven. *Khondemir. Herbelot Biblioth. Oriental.*

AVIS, *Ahmed ben Avis*, of *Veis*, volgde op zynen broeder Houffain, zoon van Scheikh-Avis, op deze wyze. De fultan Houffain in het 784 jaar van de Hegire, het 1382 van Chriftus, Adel Aga, generaal van zyn krygsvolk, gezonden hebbende om eenige kafteelen van het gebiedt van de ftadt Rei te belegeren, en hem het grootfte gedeelte van zyne magt mede gegeven hebbende, week Ahmed, zyn broeder, onder voorwendfel van eenig misnoegen, uit de ftadt Tabriz, alwaar het hof was, naar Ardebil. De fultan zulks verftaan hebbende, zondt hem terftont een expreffen om hem te doen wederkeeren: maar deze prins, die grote aanflagen in 't hoofdt hadde, weigerde te gehoorzamen, en vergaderde ter zelfder tydt zo veel krygsvolk als hy konde, om zynen broeder te overvallen, die byna ontwapent in zyne hoofdftadt gebleven was. Houffain, niet in ftaat zynde om zyn broeder Ahmed tegen te ftaan, befloot zich te verbergen, en viel wel haaft in handen van dezen broeder, die hem deedt fterven. Ahmed nam terftondt den tytel van fultan aan; maar de broedermoordt, dien hy begaan hadde, zyn jongften broeder Bajazeth verbaaft hebbende, wierp deze zich in de armen van Adel Aga, die het leger geboodt. Deze generaal erkende hem terftondt voor wettig fultan, en verjoeg Ahmed, die niet magts genoeg hebbende om hem tegen te ftaan, de vlucht nam, en zich begaf naar Marvand. Het gebeurde ondertusfchen dat Adel Aga Ahmed willende vervolgen, en hem alreets byna in zyne magt hebbende, de voornaamfte hoofden van het leger ten voordeele van Ahmed tegen hem opftonden, zo dat hy genoodzaakt was met zyn nieuwen fultan in de ftadt Sultanië te wyken. Ahmed, hier van bericht zynde, wierp zich terftondt in de ftadt Tauris, die verlaten was: maar aldaar gekomen zynde verftont hy dat Scheikh-Ali en Pir-Ali hem aldaar quamen belegeren. Ahmed vol moeds toog uit Tauris, en boodt hen den veldflag aan. De legers waren malkandel reets in 't gezicht naby eene plaats, *Heft-Roud* genoemt, dat een Perfiaanfche naam is, die *de zeven rivieren* betekent, wanneer Omer Kipchaki, die in het leger van Ahmed was, zyn poft verliet, en zich by Scheikh-Ali voegde. Deze trouwloosheit deedt hem de overwinning verliezen, waar van hy zich zelf reets verzekert hadde, en hy hadt geen ander middel dan om vaardig in de ftadt Nakfchivan te wyken om zich te voegen by den Turcoman Mohammed, eerften prins van het geflachte, dat men gemeenlyk dat van het zwarte fchaap noemt.

Deze Turcoman herftelde de zaken volkomen; want hem vyf duizent paarden gegeven hebbende, welke hy zelf geleidde, trokken zy beide tegen hunne vyanden, en verfloegen de zelve zo volkomen, dat Scheik-Ali en Pir-Ali in het gevecht gedood wierden. Na deze overwinning keerde Ahmed zegepralende in Tauris; maar hy bleef daar niet zonder bezigheit: want Adel Aga bleef zich verdedigen met den fultan Bajazeth in Sultanië. Hy ontquam echter gelukkig uit Tauris, wanneer Tamerlan, Perfië vermeeftert hebbende, hem in het 795 jaar van de Hegire in Bagdet belegerde. Ahmed wel oordeelende dat hy zulke grote magten niet konde tegenftaan, deedt alle zyn bagagie over den Tiger brengen, vervolgens zich met zyne krygsbenden in de zelve rivier werpende, redde hy zich aan de andere zyde, latende alzo de ftadt aan de befcheidenheit des overwinnaars. Een hoop Tartaren vervolgde hem tot aan de vlakte van Karbela, daar Ahmed, na eenige fchermutfelingen aan wederzyden, zo wel door lift als door dapperheit hunne handen ontquam, en deze Tartaren keerden naar Bagdet, om zich by 't ligchaam van 't leger te voegen.

Ahmed zich aldus uit de handen van Tamerlan gered hebbende, met Cara Jofeph, den Turcoman, die hem altoos getrouwelyk verzelt hadde, federt den groten dienft, dien hy hem bewezen hadde in den flag van Heft-Roud, vluchtte in de ftaten van Emanuel, keizer van Conftantinopel: maar zich aldaar noch niet genoeg in zekerheit bevindende, befloot hy zich in Egypte te begeven, onder de befcherming van Farage, fultan der Mamelukken. Deze, die de magt van Tamerlan vreesde, en een goet verftandt met hem wilde onderhouden, gaf hem terftondt bericht van de aankomft van deze twee nieuwe gaften.

Tamerlan fchreef aan Farage, dat, indien hy hem eenige blyken wilde geven van zyne vriendfchap, hy hem onder eene goede en zekere wacht den fultan Ahmed zoude zenden, en den Turcoman gevangen houden. De koning van Egypte ondertusfchen de rechten der gaftvryheit niet te eenemaal willende fchenden, en nochtans begeerig zynde om eenig genoegen te geven aan Tamerlan, gaf hen beide wachten, die hen de vryheit niet benamen om zich met malkander te onderhouden. Zy maakten in deze byeenkomften eene naauwe verbintenis met malkander, waar door zy zich verplichtten ftantvaftig te blyven in 't verbondt des konings van Egypte, en wederzydfch malkander by te ftaan tegen alle, zo haaft zy hunne vryheit weder zouden kunnen bekomen. Zy bleven ondertusfchen in dien ftaat tot de doodt van Tamerlan, welke voorviel in het 807 jaar van de Hegire, het 1104 van Chriftus.

De tyding van deze doodt was oorzaak dat de koning van Egypte zyne gevangenen zeer vleide, en hen terftondt de vryheit gaf. Maar zo haaft als Cara Jofeph uit Egypte vertrokken was, ftelde hy zich aan het hoofdt van zyne Turcomannen, en vermeefterde een groot gedeelte van Chaldea en van Mefopotamië. De fultan van Egypte, zeer verftoort over dezen inval, beklaagde zich daar over heftiglyk tegen den fultan Ahmed, tot wiens voordeele de zelve gefchied was, en geene voldoening daar over ontfangende, ftont hy volkomen af van zyne befcherming.

Ahmed, hoewel hy van zulk een magtigen bondgenoot verlaten was, verloor den moedt niet. Hy nam zyn toevlucht tot de lift, en zich met eenigen van de zynen in een armelyk gewaadt geftoken hebbende, floop hy behendig in de ftadt Bagdet, en verwekte een groten opftandt tegen den gouverneur, die aldaar geboodt wegens Omar Mirza, aan wien Tamerlan de zelve gegeven hadde. Deze gouverneur wierdt door de inwoners verjaagt, en Ahmed, terftondt te vorfchyn komende, wierdt door het volk voor fultan uitgeroepen. In het einde van het 808 jaar van de Hegire, terwyl Abubeker Mirza, kleinzoon van Tamerlan, belemmert was met het beleg van Ifpahan, quam de Emir Ibrahim uit de provincie van Schirvan, die een gedeelte van Medië uitmaakt, en vermeefterde de ftadt Tauris. Ahmed vertrok terftondt van Bagdet, en deedt zyn leger derwaarts trekken. De Emir Ibrahim wachtte hem niet af; want zo haaft hy zyn optogt vernomen hadde, keerde hy naar Schirvan, en de fultan Ahmed trok in Tauris, daar hy zich zelf overgaf aan alle de vermakelykheden, waar toe de blydfchap van zich in alle zyne ftaten herftelt te zien hem konde vervoeren.

De Emir Ibrahim, zich in het 809 jaar meefter gemaakt hebbende van Ifpahan, liet Ahmed niet lang deze ruft genieten. Hy noodzaakte hem om Tauris aan hem af te ftaan, en hals over kop naar Bagdet te wyken. Cara Jofeph de Turcoman, zich bedienende van de verdeeltheit dezer prinfen, die malkander ftrengelyk beoorloogden, en frisfche en ervaren krygsbenden hebbende, viel inmiddels in de provincie Adherbigian, en maakte zich daar van volkomen meefter in twee of drie jaren.

Ahmed, deze overwinning niet dan met verdriet kunnende zien, befloot eindelyk in het 812 jaar van de Hegire, den Turcoman aan te taften, en uit zyne handen te rukken een landfchap, dat hy als het vaderlyke erfgoedt van zyne vooroudersaanmerkte. Hy nam daar toe den tydt waar, in welken hy het meeft belemmert was met het beoorlogen van Cara Othman in groot-Armenië, en overrompelde Tauris, daar hy in het 813 jaar binnen trok, zonder eenigen tegenftandt te ontmoeten. Cara Jofeph hadt niet zo haaft den quaden trek vernomen, dien hem de fultan Ahmed gefpeelt hadde, of hy quam met een magtig leger op hem af. Ahmed trok van zynen kant Cara Jofeph met alle zyne magt te gemoet, en daar gefchiedde een bloedige veldflag tusfchen deze twee prinfen twee mylen van Tauris.

De Turcoman bleef zo volkomen overwinnaar, dat de fultan naauwlyks gelegenheit hadde, om in eenen hof te vluchten, daar hy eenigen tydt verborgen bleef. Hy wierdt eindelyk aldaar ontdekt, en zynen overwinnaar aangeboden, die hem zyne trouloosheit verweet, die hy aan hem gepleegt hadde, zonder hem echter het leven, of den tytel van fultan te benemen. Hy fchikte ondertusfchen van zyne ftaten, en geboodt hem niets tegen zyn gezag te ondernemen. Maar weinig tyds daar na rieden de voornaamfte groten van Iraca, die tegen den fultan verbittert waren, aan Cara Jofeph om zich van hem te ontflaan, onder voorwendfel dat deze prins, die van een onruftigen aardt was, niet lang zoude zyn, zonder hen een nieuwen oorlog op den hals te halen, tot voltrekking van hunnen ondergang. De Turcoman volgde hunnen raadt, en geboodt in het zelfde 813 jaar van de Hegire, dat het 1410 was van Chriftus, Ahmed en zyne kinderen te doden. Aldus eindigde het geflacht van *Haffan Buzruk*, bygenoemt *Ilekhani*, vader van den Scheikh Avis, dat tot een ho-

hogen top van grootheit en magt geklommen was geweest, en dat van het *zwarte schaap* in de Turksche taal *Caracoinlu* genoemt, quam in des zelfs plaats. *Herbelot Bibliotheque Orientale.*

AVIS ALKOUNI, een man voor heilig geacht onder de Musulmannen, wiens leven Jafei beschreven heeft in zyne historie *Sect.* 146. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AVIS BEHADIR, een prins van het huis van Avis Ilekhani, voor wien Scharf al Rami in het Persiaansch geschreven heeft het boek, genoemt *Anis al Oschak*, in het 816 jaar van de Hegire, het 1413 van Christus. *Herbelot Bibl. Orientale.*

AVITH, of HAVITH, eene stadt van den stamme Ruben, eertyds de hoofdstadt, en 't verblyf van Hadad, koning van Idumea. *Gen.* XXXVI. *v.* 35. Haar naam betekent, *ongerechtig*, of *ongerechtigheit. Simon Dict. de la Bible.*

AVITUS, (Flavius Eparchius) keizer in het Westen, was geboortig uit Auvergne in Vrankryk, en door den keizer Maximus tot veldoverste en landvoogdt van Vrankryk aangestelt. Wanneer deze in den jare 455 verslagen wierdt, bevondt hy zich als afgezant by Theodoricus, koning der Visigothen, op wiens aandringen, en dewyl een ieder hem tot keizer begeerde, hy die waardigheit aannam, en den 10 July des jaars 455 gekroont wierdt. Doch op het aanhouden van den Oosterschen keizer Marcianus verdreef hem de Suevische Recimer, die toen generaal was, uit Rome, dwong hem dat hy den 17 May des jaars 456 het ryk moest afstaan, wanneer hy noch geen elf maanden geregeert hadde, en maakte hem, op dat hy zoude kunnen leven, bisschop van Piacenza in Lombardyë. Doch alzo de Roomsche raadt met zyne enkele afzetting niet te vreden was, maar ook zyn hoofdt begeerde, zo begaf hy zich naar Vrankryk, daar hy weinig tyds daar na van verdriet stierf. Hy is te S. Julien de Brioude in Auvergne begraven. *Prosper. Idacius. Marcellinus. Cassiodorus & Theophan. in Chron. Gregor. Turon. lib. II. hist. cap.* 11. *Sidonius lib. III. Ep.* 11.

AVITUS, (Sextus Alcimus Ecdicius) zoon van den raadsheer Isychius, en broeder van Apollinarius, bisschop van Valence, aartsbisschop van Vienne in Dauphiné, wierdt in het begin van de VI eeuw op den bisschoplyken stoel van die kerke verheven, welke zyn vader mede eenige jaren beltiert hadde. Hy was zo wel doorluchtig door zyne geboorte, als door zyne leere, en door zyne godsdienstigheit. Hy was een neef van den keizer Avitus. Hy hadt eene zonderlinge verbintenis met Clovis, eersten Christen koning der Franschen, en hadt deel in zyne bekeering. Bovenal muntte zyn yver uit tegen de Arianen. Hy hadt verscheide onderhandelingen met Gondebald, koning der Bourgonjons, die een Ariaan was, en hy bekeerde zynen zoon Sigismund. Hy wierdt oneenig met den laatsten, om dat hy in het Concilie van Lyon Stephanus, zynen trezorier, die een ergerlyk leven leidde, in den ban gedaan hadde. Hy wierdt met de andere bisschoppen van dit Concilie gebannen; maar by zyne wederkomst was hy in gunst by dezen prins, en bekeerde hem. Avitus overreedde hem zich in het klooster van Agaune te begeven, na dat hy zynen zoon Sigerik hadde doen sterven, om aldaar boete te doen. Hy schreef ook tot verdediging van den paus Symmachus, en was in den jare 517 voorzitter van het Concilie van Epaona, en vervolgens van Lyon: men gelooft dat hy in den jare 506 de eerste dat van Orleans ondertekende, daar men, in plaatse van *Aventinus Divensis Metropolis*, lezen moet, *Avitus Viennensis Metropolis.* Avitus heeft brieven geschreven, sermoenen, en vaarzen. De P. Sirmondus heeft zyne werken met aantekeningen uitgegeven; de zelve zyn te Parys gedrukt in den jare 1643. Hy hadt ook nog verscheide leerredenen geschreven; doch daar is 'er maar eene volkomen van overig, over de bededagen, die sedert weinig tyds ingestelt waren door S. Mamertus. Men heeft de tytels van acht anderen, met eenige stukken, sedert uitgegeven door P. Don Cucas d'Achery in het V deel van zyn *Spicilegium*; als mede de onderhandeling, welke Avitus hadde met de Ariaansche bisschoppen, in tegenwoordigheit van den koning Gondebald. Daar zyn zeven en tachtig brieven van Avitus, in welke hy handelt van verscheide stukken van de kerkelyke tucht. Van alle de Poëtische werken, die hy gemaakt hadde, zyn 'er maar zes overig; vyf over de historie van Moses; het I van de scheppinge der wereldt; het II over den val van den mensche; het III over het vonnis dat Godt tegen hem uitsprak; het IV over den zondvloedt; het V over den doortogt van de Rode zee; en het VI is een vaars tot lof van den maagdelyken staat, dat gericht is aan zyne zuster Fuscina, en aldus begint:

> *Suscipe complectens, Christo dignissima virgo,*
> *Alcimus ista tibi quæ mittit munera frater, &c.*

Alcimus Avitus stierf den 5 Februarius van een der jaren 523, 524, 525, of 527; want men is niet zekerder omtrent het einde van zyn opperpriesterschap dan omtrent het beginsel van het zelve, dat eenigen bepalen in den jare 490, en anderen later. Men heeft in de bibliotheek der vaderen, en in het eerste stuk der schryvers van de historie van Vrankryk van du Chêne het grafschrift van dezen doorluchtigen prelaat in 25 vaarzen. De styl van Avitus is duister en moeijelyk. Hy bediende zich van geestige slagen; maar hadde weinig edelheit en verhevenheit en geen gebrek van oprechtheit en goeden wil. Borrichius noemt dezen Avitus als een voortreffelyk dichter. Hy moet echter niet vermengt worden met eenen Alphius Avitus, een ander Christelyk dichter, onder den keizer Severus, van wien men niets meer overig heeft. *Greg. Turon. l.* II. *hist. Franc. c.* 23. 34. *Isidor. de vir. illust. c.* 13. *Agob. Adv. legem Gundob. Ado Vienn. in Chron. ad an.* 492. *Honor. Augustod. de Lum. Eccl. l.* III. *Sigebert. Trithem. Sixt. Senens. Possevin. Baron. Bellarm. Valesius lib.* VII. *rer. Franc. Sirmond. in Præf. & not. ad Alc. Sammarth. Gall. Christ. Cave hist. lit. Du Pin nouv. Bibl. des Auteurs eccl.* VI. *Siecle. Baillet Jugem. des Sçavans sur les Poëtes T.* VI. *p.* 532. *Borrichius Dissert.* II. *de Poët. Lat.*

AVITUS, (Alphius) een Latynsch dichter, leefde waarschynlyk onder de regeering van Augustus en van Tiberius. Hy schreef in vaarzen twee boeken van de levens der grote mannen. Zommige schryvers meenen niet zonder reden, dat hy wel de zelfde Flavius Alphius Avitus mogt zyn, van wien Seneca met achting spreekt, en dien hy zelfs getuigt een dichter geweest te zyn. Priscianus haalt vaarzen van Alphius aan, wegens dien meester van de schole der Falisquen, die de kinderen, waar over hy de zorge hadde, aan Furius Camillus wilde overleveren. Terentius Maurus, die in den zelfden tydt met Alphius Avitus leefde, spreekt van hem op deze wyze:

> *Ut pridem Avitus Alphius,*
> *Libros Poëta plusculos,*
> *Usus dimetro perpeti,*
> *Conscripsit excellentium.*

Priscian. lib. VIII. *Valesius in not. ad excerpt. Dionis Coccei. Seneca lib.* I. *Contr.* I. *Vossius de Poët. Lat. & de hist. Lat.*

S. AVITUS, of S. AVI, abt van Mici of van S. Memin naby Orleans, was de zoon van een landbouwer van Beauce, en van eene vreemde weduwe van Austrasië. Hy wierdt geboren onder de regeeringg van Clovis, en begaf zich in de abdy van Mici, sedert weinige jaren door dezen prins gesticht, en bestiert door S. Euspicus, priester van het bisdom van Verdun. Hy vertrok uit dit klooster met S. Lié, om te leven in eene wildernis van het landt van Sologne. Zy leefden aldaar gedurende eenige jaren, tot dat S. Avitus geroepen wierdt door Maximinus, die op zynen oom Euspicus in de abdy van Mici gevolgt was. Na de doodt van Maximinus stelde de bisschop van Orleans Avitus aan tot abt van dit klooster in den jare 520. Clodomirus, de oudste der zonen, die Clovis nagelaten hadde, regeerde toen in Orleans. Men geeft voor dat S. Avitus hem verscheide nodige berichten gaf tot welstandt zyner ziele. Hy wilde dezen prins ook bewegen, om Sigismund, koning van Bourgondië, zynen gevangen, met meer zachtheits te handelen. Gregorius van Tours getuigt dat hy hem voorzeide, dat Godt hem niet lang zyn koninkryk zoude laten genieten, noch zelfs zyn leven, indien hy dezen prins deedt sterven; de uitkomst bevestigde zyne voorzegging, en Clodomirus wierdt door de Bourgonjons gedood een jaar na de doodt van Sigismund. S. Avitus verliet wel haast omtrent den jare 525 de waardigheit van abt, het zy door de doodt, het zy door eene tweede afzondering. *Greg. Turon. lib.* III. *hist. cap.* 6. *Anonym. apud Surium, vies de S. Lié, & de S. Calais. Mabillon Acta Seculi I. Benedict. Bulteau hist. Monast. Baillet vies des saints,* 16 *Juin Edit. de Paris, in fol.*

AVITUS, een Spaansch priester, die in het begin van de V eeuw leefde, in den jare 418. Eenigen zeggen, dat hy van Braguas was, en anderen van Terragona in Spanje. Hy zette uit het Griekfch in het Latyn over eene verhandeling van Lucianus van de overbrenging der H. overblyffelen van S. Stephanus, eersten martelaar, gevonden in den jare 415, en hy zondt deze vertaling in 't Westen door Orosius. *Gennad. de Script. Eccl. Vossius.*

AVITUS was een naam, die gemeen was aan twee Spanjaarden, die in het begin van de V eeuw leefden. Het is waarschynlyk dat de eerste de zelfde was, van wien reets gesproken is. Zy hadden gevoelens, die met het gelove strydig waren, en verspreidden de zelve. Eutropius, en Paulus, bisschop van Spanje, zonden den priester Orosius in Africa, om Augustinus te raadplegen tegen de ketteryen van deze twee mannen. De eerste, die sedert weinig tyds van Jerusalem gekomen was, zaaide de dwalingen van Origenes; en de laatste beweerde de leerstukken van een zekeren Victorinus, dien hy te Rome gekent hadde. Augustinus gaf eene kleine verhandeling uit tegen de Priscillianisten en de Origenisten, welke gevonden wordt in het VI deel van zyne werken, met de raadpleeging van Orosius voor de zelve; en hy spreekt 'er van in het eerste boek van zyne *Retractat. cap.* 44.

AVOGADRI is de naam van een voornaam graaflyk geslacht in het Venetiaansche landschap van Brescia. In den jare 1584 wierdt Octavius Avogadri door het *Consiglio di Dieci* of den raadt der Tienmannen veroordeelt. Doch hy wierp zich op tot een hoofdt van alle de bannelingen, verwoestte de landgoederen en woningen zyner vyanden, ja eindelyk byna zonder onderscheidt alles wat hem in het Bresciaansche en Veroneesche in den weg quam, en noodzaakte ten laatsten de Republyk om Paulus Contareni met eene aanzienlyke magt tegen hem te zenden, waar op hy zich naar Florence begaf, en aldaar zyn leven doorbragt. *Amelot de la Houssaje hist. du Gouvernement de Venise pag.* 50. 208.

AVOGASIE, *Avogassia*, eene provincie van Asië, tusschen de Zwarte zee, Georgië, en Turcomanië. Zy strekt zich uit langs de zee, en men neemt haar zomtyds voor een gedeelte van Georgië. Hare steden zyn S. Sophia, Costa, en Ajazo, enz. De provincien van Avogasië en Mingrelië beantwoorden het Colchis der ouden. *Chardin.*

AVON en AVIN, *Avona, Avinus, Alaunius*, eene rivier van Engelandt, die haren oorsprong heeft in het graafschap Wilts, daar zy Salisbury besproeit, en na dat zy een gedeelte van het graaf-

graafſchap Southampton doorlopen heeft, ontlaſt zy zich in het kanaal, beweſten het eilandt Wight. *Baudrand.*

AVON, *Avona*, *Abonis*, eene rivier van Engelandt, welke ontſtaat in het graafſchap Wilts, ſcheidt de graafſchappen van Sommerſet en Gloceſter vanëen, beſpoelt de ſteden Bath en Briſtol, en ontlaſt zich in de golf van Saverne. *Baudrand.*

AVON, *Avona*, eene kleine rivier in Engelandt, haren oorſpronk hebbende in het graafſchap Leiceſter, beſpoelt de ſtadt Warwyck, en het graafſchap van dien naam, en ontlaſt zich in de Saverne te Tewkesbury, tuſſchen Worcheſter en Colcheſter. *Baudrand.*

AVON, *Avo*, eene kleine rivier van Engelandt, welke loopt door het graafſchap Monmouth, en zich voegt by de Ouske, tegen over de ſtadt Caerlion. *Baudrand.*

AVON, *Avona*, eene kleine rivier van Schotlandt, ontſtaande op de grenzen van Cluydesdale, loopt door de landen van Sterling en Linlitgo, en ontlaſt zich in de golf van Forth. *Baudrand.*

AVON, *Avo*, eene rivier van Schotlandt, die haren oorſpronk heeft in het graafſchap Argyle, loopt door het meir van Aw, en het landt van Lorne, en ontlaſt zich in de Ierſche zee te Dunſtafagh, tegen over het eilandt Mul. Daar zyn verſcheide andere rivieren in Schotlandt, die den naam van AVON dragen; maar de zelve zyn geen opmerking waardig. *Baudrand.*

AVONDMAAL, of *Avondmaaltydt*, in 't Latyn *Cœna*, van het Griekſche woordt Κοινὴ, of Κοινᾶ, dat is te zeggen *gemeen*, om dat de ouden gewoonlyk het avondmaal te zamen of in gezelſchap hielden, in plaatſe van dat zy alleen meeſtentyds het middagmaal hielden. Van hunne maaltyden was de avondmaaltydt de beſte. Zy ontbeten des morgens weinig van een ſtuk broods, in zuiveren wyn geweekt. Zy noemden deze maaltydt in 't Latyn *Jentaculum*, en in 't Griekſch ἀκρά τισμα en ἀκρατισμὸς, van ἄκρατος, dat zuiveren wyn betekent. De twede maaltydt was het middagmaal, *prandium.* Zy hadden nog eene andere maaltydt, die zy zomtyds hielden, en de welke zy noemden *comiſſatio*, of *comeſſatio*, een *Avondontbyt* (collation). Suetonius maakt gewag van deze vier maaltyden in het leven van Vitellius.

Deze avondmalen wierden op verſcheide wyzen gehouden. Daar was 'er een, genaamt *Cœna recta*, een *prachtige maaltydt*, welke de groten van Rome aan hunne hovelingen en vrienden gaven, die hen verzelt hadden in hunne bezoeken, of in hunne belopingen tot het bekomen van eerampten. De genen, die de koſten en den omſlag ontgaan wilden, deden aan hen broodt en vleeſch uitdeelen, in plaatſe van hen ten avondmale te houden; en deze uitdeeling wierdt *ſportula* genoemt. Domitianus keurde deze uitdeelingen af, en herſtelde de gaſtmalen, *Cœna recta* genoemt; gelyk Suetonius verhaalt.

Daar was een avondmaal, *Cœna dapſilis* genoemt, *een gaſtmaal overvloedig in ſpyzen*, 't zy, dat dit woordt kome van *Dapes*, dat *uitgezochte ſpyzen* betekent, of van het Griekſche Δαψίλεια, *overvloedt van alles.* Daar was *Cœna acroamatica*, van het Griekſche ἀκροάματα, dat *vermaaklyken en aangenamen omgang* betekent. Dat is een avondmaal, waar op men eene menigte goede woorden ſpreekt om zich te vermaken. Daar was nog *Coena adventitia*, *intervallata*, *novemdialis*, & *duodenaria*, in 't Griekſch genoemt Δωδεκάθεος, om dat de genodigden ten getale van twaalf waren, als Goden en Godinnen gekleedt. Daar was nog een ander opperprieſterlyk avondmaal, dat de opperſte prieſter gaf op den dag van zyne inwyding.

Zy hielden gemeenlyk het avondmaal des zomers op de negende uure van den dag, dat is te zeggen, omtrent te vier uuren 's avonds; in de lente en in de herfſt ten drie uuren, en in de winter ten twee uuren. Maar de Romeinen en de Grieken maakten daar in veel verandering, dan eens op het eene, en dan eens op het andere uur het Avondmaal houdende, gelyk men zulks in de ſchryvers kan bemerken. Zy namen, zich aan tafel zettende, eenen tabbaardt, dien zy *veſtis cœnatoria*, of *pallium cœnatorium* noemden. Martialis maakt daar van gewag.

Daar was eene tafel aangerecht in het midden van drie bedden, op de welke men at: eene andere, om tot eene opdiſch-of ſchenktafel te dienen, *Abacus* genoemt, op de welke men de glazen, het nagerecht, enz. zette. Varro ſpreekt van vierderlei ſlag van tafelen. Die, van welke men at; eene andere vierkantige, *Urnarium* genoemt, waar op men de potten, de vaten, de fleſſen, en de bekkens zette; eene derde, *Cylibantium* genoemt, van het Griekſch κυλίβαντον, dat eene *wynkruik* of eene *wynſchaal* betekent; en de vierde wierdt genoemt *Cartibulum*, waar op men het vleeſch of de ſpyzen aan ſtukken ſneedt, die men vervolgens by gedeeltens aan ieder der genodigden voordiende. Rondom de bedden en de tafel was eene zekere voetbank, die een weinig verheven was, waar op de kinderen gezeten waren, die met de huisvaders aten, naar het getuigenis van Suetonius in 't leven van den keizer *Claudius cap.* 32. Zy bedienden zich van gene tafellakens, en zy hadden bedienaars, waar van zommige gebruikt wierden om de tafelen ſchoon te maken, wanneer men afgenomen hadt, en dat men een ander gerecht wilde opbrengen; de andere hadden zorg om alles wat van de tafel viel en weggeſpogen wierdt aan te vegen; eenige hadden grote waaiers om lucht te maken, en om de vliegen te verjagen; en andere eindelyk waren om den dranк en de ſpyze voor te dienen. Dit zegt ons *Horatius* in het 8 Hekeldicht van het II boek:

His ubi ſublatis, puer alte cinctus acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit, & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Poſſet cœnantes offendere.

Dat is te zeggen: " Dit eerſte gerecht weggenomen zynde, „ komt een hebbelyk ſlaaf de tafel ſchoon maken, die van goet „ dik hout was. Een ander na hem verzamelt het overgeſchote„ ne, en alles wat het ooge der genodigden zou hebben kunnen „ ergeren.

Zy dienden in 't gemeen drie gerechten voor. Het eerſte gerecht of de intrede van de tafel wierdt genoemt *Antecœna*, of *guſtatio*, waar in men beziën, eiëren, en diergelyke zaken voordiende: het twede wierdt eigentlyk *Cœna* en *Caput Cœnæ* genoemt, waar in men de uitgezochtſte ſpyzen opdiſchte; en het derde was het nagericht, en wierdt genoemt *Bellaria*, *Menſa pomorum.* Dit is het dat Suetonius zegt van Auguſtus; *Cœnam ternis ferculis præbebas.* Men dronk met het begin van de maaltydt een teug Griekſchen wyn; maar Ceſar deedt in de gaſtmalen, die hy aan het volk gaf, vierderlei ſlag van wynen voordienen, te weten van Chio, van Lesbos, van Falerno, enz. Zy deden wynſtortingen ter eere van de Goden, met het begin en met het einde van het avondmaal, en dronken ieder uit eene zelfde grote ſchaal, die men met wyn vulde, na dat men de uitſtorting daar van gedaan hadt. Silius Italicus zegt:

Nec prius aut epulas aut munera grata Lyæi
Fas cuiquam tetigiſſe fuit, quam multa precatus
In menſam ..... Sacrum libavit honorem.

Virgilius ſpreekt van deze ſtortingen of plengingen; die gedaan wierden op het einde van de maaltydt, welke Dido aan Eneas gaf, I. *Æn. vs.* 727. *ſeq.*

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant....
Hic Regina gravem gemmis auroque popoſcit,
Implevitque mero pateram......
Tum facta ſilentia tectis.
Juppiter (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)...
Dixit, & in menſa laticum libavit honorem:
Primaque libato ſummo tenus attigit ore:
Tum Bitiæ dedit increpitans.....
Poſt alii proceres. &c.

Lucianus heeft ons de beſchryving van eene bruiloftsmaaltydt nagelaten in eene zamenſpraak, de welke wy hier zullen verhalen, om nog beter te doen begrypen, op welk eene wyze de ouden malkander onthaalden. " Wanneer men byeen gekomen was (zegt „ hy) en dat men ter tafel moeſt gaan, zo namen de vrouwen, „ die een goet getal uitmaakten, en die de bruidt met een ſluier „ bedekt in 't midden hadden, de zyde aan de rechterhandt; en „ de mannen ſtelden zich daar tegen over: de bankier *Eucrites* „ aan 't hogereinde, daar na *Ariſtenetes*, vervolgens *Zenothemis* „ en *Hermo*: na hen de Peripateticiaan *Ceodemes*, daar na de Platoniciaan, en eindelyk de getrouwden; ik daar na, de leer„ meeſter *Zeno* na my, en daar na zyn leerling. Men at geruſtelyk in den beginne; want daar was eene menigte van welbe„ reide ſpyzen. Na dat men eenigen tydt aan tafel was geweeſt, „ quam de Cyniſche wysgeer *Alcidamus* in: de meeſter van den „ huize zeide tegen hem, dat hy welkom was, en een ſtoel „ zoude nemen naaſt *Dionyſiodorus.* *Gy zout my voor laf houden*, „ zeide hy, *dus aan tafel zittende, of leggende, gelyk ik u half uitgeſtrekt zie op deze bedden met purpere kuſſens, gelyk of men ſlapen, en niet gelyk of men eeten moeſt: ik wil over einde ſtaan, en,* „ *naar de wyze der Scyten, my dan hier en dan elders voegen.* enz. „ Ondertuſſchen gingen de gezontheden in 't ronde, en men onderhieldt malkander met verſcheide redenen. Wanneer men „ vertoefde om een nieuw gerecht voor te dienen, deedt *Ariſtenetes*, die niet wilde dat een oogenblik zonder eenige vermakelykheit doorging, eenen poetzemaker binnen komen, om het „ gezelſchap te vermaken. Hy begon met het maken van duizent buitenſporige geſtaltens, met een geſchoren hoofdt en een „ ganſch verbogen ligchaam, en Egyptiſche vaarzen zingende, „ waar na hy met iedereen begon te ſchertzen, waarom men „ niets deedt dan lagchen. Men bragt het laatſte gerecht op, „ waar by voor ieder een ſtuk wildbraadt was, en een ſtuk venezoen, viſch, en banket; en, met een woordt, alles, wat men „ welvoeglyk kon eeten of mede nemen. *Danet.*

AVRANCHES, eene ſtadt van Vrankryk in neder-Normandië, met een bisdom, onder dat van Rouaan behorende. Het zelve legt verheven op eenen heuvel, die 'er is aan de rivier de Sée, en niet verre van de zee en van den berg S. Michiel. Avranches heeft ook een Bailluagie, Vicomté, en tolgericht. Het is eene oude ſtadt, welke de ſchryvers verſcheidentlyk genoemt hebben *Abrincæ*, *Abrincatum*, *Legedia*, & *Ingena Abrincantorum.* Robert Cenalis meent dat men het zelve den naam gaf van *Abrinca*, *Arbinea* en *Arborica*, als gebouwt zynde in een boſch, en omringt met hoogſtamde bomen. Men gelooft ook, dat de Ambiliaten van Ceſar de volkeren zyn van het biſdom van Avranches. De ſtadt is niet groot, maar ſterk en welgelegen. De Cathedrale kerk heeft den tytel van S. Andreas, met een kapittel, waar van de deken het hoofdt is. De outſte biſſchop, waar van men kennis heeft, is Nepus, of Nepos, die zich in den jare 511 bevondt op het eerſte Concilie van Orleans. Hy heeft ook doorluchtige opvolgers gehadt, onder welke Paternus, Senerius, Severus, Leodovaldus, en Autpertus voor Heiligen erkent zyn. Lodewyk Hebert, Robert Cenalis, François Pericard, Karel Vialard, en Rogerus van Aumont

mont zyn beroemt door hunne geleertheit, en door den yver, dien zy betoont hebben voor de kerkelyke tucht. Karel Vialart was generaal geweeſt der Feuillanten, en hadt eene kerkelyke Geographie uitgegeven. Rogerus van Aumont betoonde zich by uitnemendheit yverig voor de rechten der kerke, en deedt het onderzoek by de Capucynen, en by de andere monniken van zyn biſdom. Behalven de Cathedrale kerk van S. Andreas ziet men 'er verſcheide anderen in Avranches, parochien, kerkelyke geſtichten en kloosters, met een Collegie in de voorſtadt des Champs. Het biſſchoplyk paleis, het huis van den deken, de gehoorplaats, de wandelplaats van het kleine paleis, enz, zyn in deze ſtadt beroemt. *Cæſar lib.* III. *de Bello Gall. Ptolemæus lib.* II. *cap.* 8. *Greg. Turon. lib.* IX. *hiſt. Philippe le Breton lib.* VIII. *Phil. d'Argentré hiſt. de Bretagn. Du Chêne Rech. des Ant. de France. Sammarth. Gall. Chriſt.*

Concilien van Avranches.

Theodinus en Albert, kardinalen, legaten van den H. ſtoel, hielden in den jare 1172 een Concilie te Avranches, om kennis te nemen, en getuigen te horen tegen de moorders van Thomas van Kantelberg. Paus Alexander de III verzocht hen deze gewigtige zaak met zorg te onderzoeken. Rogerus van Hoveden zegt dat Henrik de II zich aldaar met eede zuiverde wegens dit misdryf. François Perieard, biſſchop van Avranches, gaf Synodale bevelen uit omtrent den jare 1615, en Rogerus van Aumont deedt het zelfde in een Synode gehouden in den jare 1646.

AVRANCHIN, of AVRANCHYN, *Abrincenſis ager*, een klein landſchap van Vrankryk in neder-Normandië, tuſſchen het Cotentin ten Noorden, het Beſſin ten Ooſten, Maine en Bretagne ten Zuiden, en de golf van den berg S. Michiel ten Weſten. Het zelve heeft zynen naam naar de hoofdſtadt Avranches. De berg S. Michiel is mede in dit landſchap begrepen.

S. AVY, abt van Chateaudun, was de zoon van een ambachtsman. Hy begaf zich jong in een klooſter van Menat in Auvergne. Na dat hy aldaar eenige jaren hadde doorgebragt, quam hy in de abdy van Mici, met S. Calais, en van daar gingen zy in eene wildernis in het landt van Dunois, naby Chartres, alwaar S. Avy een klooſter ſtichtte. Men gelooft dat hy geſtorven is omtrent den jare 530. Gregorius van Tours getuigt dat hy te Orleans begraven wierdt: anderen menen dat zulks geſchied is in zyn klooſter. De namen, de tyden, en de omſtandigheden van het leven van St. Avy, en van S. Avit, of Avitus, abt van Mici, komen zo wel overëen, dat men geloven mag dat het een en de zelfde perſoon is. *Greg. Turon. de gloriâ Confeſſor. cap.* 99. *Surius. Mabillon. Le Cointe. Bulteau hiſt. Monaſt. Baillet vies des ſaints.*

AW, *Avus*, een meir van Zuider-Schotlandt. Het zelve is op de grenzen van het graafſchap Argyle, en van het landſchap Lorne. Des zelfs uitgeſtrektheit is vry groot van het Noorden ten Zuiden: maar het zelve is niet evenmatig breet. De rivier Avon loopt door het zelve, en ontlaſt zich vervolgens in de Ierſche zee.

AWEN-MORE, eene kleine rivier van Ierlandt, welke loopt in het graafſchap Wicklo, in Lagenië, ſtroomt voorby Areklo of Arklo, en ontlaſt zich kort daar na in de Ierſche zee. Zommigen houden deze rivier voor de *Oboca* der ouden. *Baudrand.*

AWLEN, of AALEM. Zie AALEN.

AXAGUAS, *Los Axaguas*, *Axagui*, volkeren van Zuider Amerika, in de provincie van Venezuela, omtrent de Caraques. *De Laet.*

AXARAFE, een klein landſchap van Spanje in Andaluſië. Het is een der vier oorden van het gebiedt van Seville. Het zelve is aldus genoemt van een Arabiſch woordt, dat *de erfenis der olyven* betekent. Het zelve heeft zes mylen in de lengte, en tien in de breedte, en omtrent twintig mylen in zyn ganſchen omtrek. Des zelfs voornaamſte plaats is Triana, naby Seville, behalven welke daar noch zyn Haznacaçar, Alcala-del-Rio, en veertien of vyftien andere kaſteelen of dorpen *Roderico Cara.*

AXBRIDGE, dat is te zeggen *Axbrug*, *Axa*, *Axbridga*, eene kleine ſtadt van Engelandt, in het graafſchap Sommerzet, aan de rivier de Ave, drie mylen boven de ſtadt Wels. *Baudrand.*

AXE, *Axus*, eene rivier van Engelandt. Zy loopt in het graafſchap Sommerſet, beſproeit Wels en Axbridge, en ontlaſt zich in de Saverne. *Baudrand.*

AXEL, *Axella*, een klein en ſterk ſtedeke in Hollandſch Vlaanderen, was voorhenen niet dan een enkel dorp, voerende den tytel van baronye, dat die van Gent met muuren en wallen verſterkten, welke hertog Philip van Bourgondië, bygenaamt de goede, in den jare 1452 ter neder liet werpen, na dat hy alvorens zich by verraſſinge meeſter van deze ſterkte gemaakt hadde, ſedert welken tydt Axel wederom verſterkt is geworden en met krygsbezettinge door de Spanjaarden voorzien, zynde in den jare 1586, toen prins Maurits van Oranje het met krygsliſt behendiglyk en zonder grote bloedſtorting meeſter wierdt, daar binnen geweeſt vier vaandelen van dien landaardt. Het legt anderhalve myle van Hulſt, en vier van Gent, wezende het hoofdt van het Axeler ambacht ſtrekkende van de Honte of Schelde tot aan het landt van Waas en Beveren, en tuſſchen de Hulſter en Aſſeneder ambachten in. Eertyds pleeg hier eene abdy der Ciſterci orde te wezen, Ter Hagen genoemt, welke geſticht was in het jaar 1242 door vrouwe Margriete, zuſter van Johanna, gravinne van Vlaanderen, welker geeſtelyken ſedert de binnelandſche oorlogen naar Antwerpen verplaatſt zyn, waar na ook de Hervormde Godsdienſt hier ter plaatſe ingevoert is, en de gemeente met twee kerkeleeraren voorzien geworden, behorende onder de Claſſis van Walcheren, de eerſte van geheel Zeelandt.

AXERETA, (Blasius) bevelhebber van de Genueeſche galeien in den jare 1435, won den vermaarden zeeſlag naby het eilandt Ponce, daar hy Alfonſus den V, koning van Aragon, die zich in 't bezit van het koninkryk Napels wilde ſtellen, met Jan, koning van Navarre, Henrik, grootmeeſter van de Jacobiter orde, broeder van Alfonſus, en verſcheide andere prinſen en groten, die de zyde van dezen koning volgden, gevangen nam. Hy geleidde hen naar Milanen, daar Philippus hertog van Milanen hen in vryheit ſtelde. De zelfde hertog gebruikte hem tegen de Venetianen, en gaf hem de heerlykheit van Serravalle, tot beloning voor zyne dienſten. *Folieta elog. lit.*

AXHOLM, een eilandt in de Engelſche provincie Lincoln, wordt van de Trente en Idle omſpoelt, en is Zuidwaarts met een graft en dam omringt, waar door beide deze rivieren gemeenſchap hebben. In dit eilandt bevinden zich verſcheide ſteedtjes. De grondt is zeer vruchtbaar, draagt veel vlas, en geeft op zommige plaatſen goeden alabaſter.

AXIMA, of ATSIN, een kaſteel van Afrika, op de goudkuſt van Guinea, en in 't koninkryk van dien naam, aan den mondt van de Rio-Manco. Het zelve behoort aan de Hollanders, die aldaar ſedert meer dan vyftig jaren hunnen handel dryven. Het zelve is maar vyf mylen van de kaap Apollonia, en heeft eene tamelyke goede haven.

AXIOCERSUS, en AXIOCERSA waren de namen, welke de Samothracen gaven aan Pluto en Proſerpina, welke men meent genomen te zyn van de Syriſche woorden *Acazi*, dat is te zeggen *myn deel*, en *Keres*, dat *vernieling*, of *doot* betekent, om dat de heerſchappy der doden aan deze Heidenſche Godheden toegeſchreven wierdt. *Scholiaſtes Apollon. lib.* I. *Bochartus in Canaan.*

AXIONICUS, een Griekſch dichter, die de ſchryver was van eenige blyſpelen, volgens *Athenæus.* Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Men vindt eenige ſtukken van zyne werken in de verzameling van Hugo Grotius, genoemt *Excerpta ex Tragicis & Comicis. Meurſius bibl. Græc.*

AXIOPISTES was van Locrus, naar zommiger gevoelen, of van Sicyone, naar dat van anderen. Hy hadt twee werken gemaakt, waar van het eene *de regel* genoemt wierdt, en het andere *de zinſpreuken. Athenæus lib.* XIV.

AXIOPOLIS, *Axium*, eene ſtadt van Turkyë in Europa. Zy is in Bulgarië aan den Donau gelegen. Eenige kaarten plaatſen de zelve boven, en anderen beneden Siliſtrië. Men komt in 't algemeen niet overëen dat dit het oude Axiopolis zoude zyn, daar de Donau den naam van de Iſter begon aan te nemen. Daar zyn landbeſchryvers, die deze oude ſtadt plaatſen te Flocz, eene kleine ſtadt van Wallachië, gelegen aan den mondt van de Launiza in den Donau; doch anderen nemen Galacz, een klein ſteedtje van Moldavië aan den Donau, voor deze oude ſtadt. *Baudrand.*

AXIORAM, de zeventiende hogepriester der Joden, was een zoon van Iſus, wiens opvolger hy was; en hy liet deze waardigheit aan zynen zoon Phideas. Men weet niet juiſt, hoe vele jaren hy deze waardigheit bekleedde. *Tirin. Chronol. Sacrée chap.* XLII. *Simon Dict. de la Bible.*

AXIOTHEA, eene vrouwe van een groten geeſt, die zich in het mannelyk gewaadt vermomde, om Plato te gaan horen, wiens leerling zy was met Laſthenia van Mantinea. Diogenes Laërtius verhaalt zulks in het leven van Plato, op het getuigenis van Dicearchus. Zy is mogelyk de zelfde, waar van Themiſtius ſpreekt: want hy zegt dat eene vreemde, eenige boeken van de Republyk van Plato gelezen hebbende, zich in een mannelyk kleedt vermomde, naar Athene trok, en aldus eenigen tydt onder dien philoſooph ſtudeerde, zonder zich bekent te maken. Clemens Alexandrinus noemt noch andere vrouwen, die het zelfde deden. *G. Menage ſur Diogene Laërce lib.* III. §. 46.

AXIUS, (Paulus) van Bigorre, een redenaar, dichter, en profeſſor in de redekunde te Bourdeaux, leefde in de IV eeuw, ten tyde van Auſonius, die veel zucht voor hem hadde. Hy vertrouwde hem ook de beriſping van zyne werken, en betuigde eene grote achting voor zynen geeſt en voor zyne geleertheit. Hy begaf zich dikwils in een klein huis, Crebenne genoemt, dat hy hadde in Bigorre. Auſonius ſchreef aan hem verſcheide brieven, en zondt hem een *Cento nuptialis*, en vaarzen van Biſſula. *Auſonius Idyll.* 27. *&* 28. *& Epiſt.* II. 12. *& ſeq. El. Vinet. in Auſon. De Marca Hiſt. de Bearn lib.* I. *cap.* 10. *n.* 11. *&c.*

AXMINSTER, *Axa*, *Axmyſtera*, eene kleine ſtadt van Engelandt, in het graafſchap Devon, op de grenzen der graafſchappen Sommerſet en Dorſet. *Baudrand.*

AXT, *de vrouwen van den Axt*, of *van den Byl*, zyn in den jare 1148 te Tortoſa in Aragon opgekomen, welke Reimundus Berengarius, de laatſte graaf van Barcelona, ingeſtelt zoude hebben, om dat Tortoſa door de dapperheit der vrouwen van eene Moorſche belegering bevryd zoude zyn geweeſt. Zy droegen een langen rok, en eene muts op het hoofdt, byna op de wyze als de Capucynen, aan de welke eene karmozynrode byl gezien wierdt. Hare voorrechten waren, vryheit van ſchattinge; na de doodt der mannen alle juweelen en vrouwelyke huisſieraden alleen te erven; en by openbare plechtigheden den voortocht voor de mannen te hebben. *Bomanni ordinum equeſtrium & milit. catal. Gryph. R. O.*

AXUMA, eene der hoofdſteden in Ethiopië, door de inwoners *Acſum* genoemt, alwaar de koningen plagten ingewyd te worden, hadde voortyds ſchone paleizen en prachtige grafnaalden, van welke

welke noch verſcheide overblyfſelen gezien worden. Deze ſtadt is hedendaags wegens de veelvuldige overheeringen, die zy van de Turken en Arabiers geleden heeft, weinig bewoont. Zy legt zeven dagreizens van de rode zee. *Ludolf Hiſt. Æth. lib. II. cap.* 11.

AY, *Ageium*, eene kleine ſtadt van Vrankryk, in Champagne, vier mylen van Rheims. Zy is beroemt door hare goede wynen, die in Vrankryk en in de vreemde landen in grote achting zyn. *Baudrand.*

AYAMONTE, eene Spaanſche ſtadt in Andaluſië, op de grenzen van het koninkryk Portugal, aan den mondt van de rivier Guadiana, in de Golf van Cadix, en twee en twintig mylen van Sevilië.

AYAN, de kuſt van Ayan, of van Ajan, *Azania Regio*, eene grote kuſt van Africa, in hoog Ethiopië, van de middellyn tot de twaalfde graadt Zuider-breedte. Zy heeft omtrent drie hondert mylen kuſt in de lengte aan den Oceaan of de zee van Zanguebar, en hondert en veertig in de breedte aan de ſtraat van Babel-Mandel, of aan de Arabiſche zee. Hare breedte vermindert geſtadig van het Noorden tot aan de linie, daar de zelve niet meer is dan van omtrent zeſtig mylen. Zy grenſt ten Noorden aan het koninkryk van Dangali, ten Ooſten aan de ſtraat van Babel-Mandel, ten Zuiden aan de zee van Zanguebar, en ten Weſten aan Abyſſinië, waar van deze kuſt door een langen keten van bergen is afgeſcheiden. Dit landt is vruchtbaar in geerſt en garſte, in vruchten, en in weilanden. Men voedt 'er eene meenigte van paarden, koeijen, en ſchapen. Men trekt uit dit landt honig, waſch, wierook, peper, yvoor, goudt, en vele ſlaven. De inwoners zyn blanken, doch bruinachtig, behalven weinige zwarten landwaarts in. Zy zyn in 't algemeen Mahometanen. Deze kuſt van Ayan is verdeelt in vier ſtaten, de koninkryken van Adel, Adea, Mandagono, en Brava. Hier voor op het artykel van AJAN is iets daar van gezegt.

S. AYBERTUS, een prieſter, en Benedictyner kluizenaar in Henegouwen, wierdt geboren in den jare 1060, in het dorp Espéene of Espain, in 't bisdom van Doornik in Vlaanderen. Hy begaf zich by een Benedictyner monnik van het klooſter van S. Crispyn in Henegouwen, die in eene afgezonderde kluis van zyn klooſter leefde, begaf zich onder des zelfs beſtier, en volgde zyne levenswyze. Regnerus, abt van S. Crispyn, deedt hem met zich reizen naar Rome, daar deze abt van den paus de beveſtiging der Benedictynen in deze abdy ging verzoeken, die ſedert der zelver ſtichting door S. Landelinus in de VII eeuw altoos door klerkkanunniken was bezeten geweeſt; en waar van de Benedictynen eerſt ſedert tien of twaalf jaren bezit genomen hadden. Deze twee kluizenaars wedergekeert zynde, beſloten zich in hunne cellen, maar Aybertus wilde eenigen tydt daarna het klooſterleven ſmaken, en bleef vyf en twintig jaren in het klooſter van S. Crispyn, waar na hy zich wederom in eene kluis of celle begaf, die hy deedt bouwen in het midden van eene wilderniſſe; maar de achting van zyne heiligheit trok veel volks derwaards. Burchardus, biſſchop van Kameryk, verordende hem tot prieſter, met eene byzondere magt om in zyne kluis de ſacramenten van de Euchariſtie en de Penitentie te bedienen; welke magt hem beveſtigt wierdt door de pauzen Paſcal den II, en Innocentius den II. Hy zondt ondertuſſchen alle de penitentien te rug aan hunnen biſſchop. Hy deedt dagelyks twee miſſen; de eerſte voor de levenden; de andere voor de doden. Hy las ook dagelyks den Pſalter der metten voor de doden, waar van de vroegmetten beſtonden uit 50 Pſalmen met hunne drie leſſen. Hy ſtierf, in den ouderdom van 87 jaren, op Paaſchdag den 7 April des jaars 1140. *Vie de S. Aybert, par Robert, Archidiacre d'Oſtrevant, donnée par Surius & par Bollandus. Baillet vies des Saints.*

AYCHLINGEN. Zie ELCHINGEN.

AYDUACAL. Zie ATLAS.

AYE. Zie EYE.

AYERBE, eene kleine ſtadt van Spanje in Aragon, tuſſchen Saragoſſa en Jaca, aan de rivier de Galego. Eenige ſchryvers houden de zelve voor het oude Nemanturiſta, dat anderen plaatſen te Olite, eene kleine ſtadt van Navarre. *Baudrand.*

AYGNANI, generaal van de Karmelyter orde. Zie ANGRIANI.

AYGUES. Zie EIGUES.

S. AYGULFUS, biſſchop van Bourges, in 't Latyn *Agiulfus, Aygulphus, Aiulphus*, en gemeenlyk *S. Aou, S. Au, S. Hou, S. Aioul*, en *S. Ayeul* genoemt, wierdt, na dat hy een gedeelte van zyn leven in eenzaamheit hadde doorgebragt, door het volk en de geeſtelykheit van Bourges tot biſſchop gevordert, in de plaatſe van Elbonius, die in den jare 811 geſtorven was. Theodulfus van Orleans geeft hem groten lof, en den tytel van patriarch. Hy woonde in den jare 839 het Concilie van Toulouſe by. Hy was in den jare 835 een der rechters, welke Ebbonus, aartsbiſſchop van Rheims, verkoos, om in zyne zaak te oordeelen. Hy ſtierf in het zelfde jaar, op den 22 May, in eene kluis in zyn bisdom, alwaar hy begraven wierdt. *Theodulphe d'Orleans. Les Hiſtoriens du temps de Louis Le Debonnaire. Sammarth. Gall. Chriſt. Labbé Bibliotheca Manuſcr. Henſchenius. Baillet vies des ſaints.*

S. AYLES, of S. AGILUS, abt van Rebais, was een zoon van Agnoald, eenen der voornaamſte hovelingen van Childebert den II, koning van Auſtraſië en Bourgonje, en van Deutheria, die oorſpronkelyk was van den eerſten adeldom van Bourgonje. S. Colomban, die by Agnoald gehuisveſt was, overreedde hem zynen zoon aan het geeſtelyke leven toe te wyden. Agnoald geleidde hem, volgens dezen raadt, naar het klooſter van Luxeuil, daar hy ſtudeerde, en door S. Euſtacius in de Godsdienſtigheit opgetrokken wierdt. Hy omhelſde aldaar het geeſtelyke leven. S. Colomban, na de doodt van Agnoald, verjaagt zynde door den koning Thierry, op het aanhouden van de koninginne Brunehaude, zonden de monniken Ayles aan dezen prins, die hem gunſtig ontfing, en hem zyne beſcherming toeſtont voor het klooſter van Luxeuil. Vyf of zes jaren daar na wierdt S. Ayles door de biſſchoppen verkoren, met den abt Euſtacius, om het Euangelium te prediken aan de ongelovige volkeren aan de andere zyde van het gebergte van Voſge en Jura, tot in Beyeren. Na deze zending keerde S. Ayles weder in de abdy van Luxeuil, en wierdt vervolgens door S. Ouënus, Referendarius of kanſelier van Vrankryk, verkoren tot abt van het klooſter van Rebais, dat deze heer nieuwelyks geſticht hadde. Deze verkiezing wierdt beveſtigt door de vergadering der biſſchoppen, gehouden te Clichy den eerſten May des jaars 636. Hy deedt op deze plaats de klooſtertucht naaukeuriglyk onderhouden; en na dat hy deze abdy veertien jaren beſtiert hadde, ſtierf hy den 30 Auguſtus des jaars 650, en hadt tot zyn opvolger Philibert. Hy was ten hoogſten 66 of 67 jaren out, en men wil, tegen alle waarſchynlykheit, dat hy hondert jaren out geworden zoude zyn, dewyl hy niet meer dan den ouderdom van zeven jaren hadde, wanneer hy in het klooſter van Luxeuil gebragt wierdt, dat eerſt in den jare 590 gebouwt was. *Mabillon Seculum ſecundum Bened. Bulteau Hiſt. Monaſt. d'Occid. lib.* III. *cap.* 24. *Baillet Vies des Saints*, 30 *Aout.*

AYLESHAM, *Æleshamia*, eene kleine ſtadt van Engelandt, in het graafſchap Norfolk, drie mylen benoorden Norwich. *Baudrand.*

AYMALLOUSEN, volkeren van Afrika, in het landt der Negers, die langs de kuſt wonen.

AYMARANEN, volkeren van Zuid-Amerika, in Peru, in het gouvernement van Lima. Zy zyn zeer wyt uitgebreid in het landt, tot omtrent de ſtadt Cuſco, en de rivier Apurima; en daarom wordt de taal *Aymara* genoemt, die zo veel in gebruik is in Peru, waar van zich ook de volkeren Cauches, Canas, Caranguas, Collas, en Collaguas bedienen, die dikwils onder den naam van *Aymaras* of Aymaranen begrepen worden. *Baudrand.*

AYMARGUES, *Aymargua, Armaſanica*, eene kleine ſtadt van Vrankryk in Languedok, aan de kleine rivier Viſtre, tuſſchen de ſteden Nimes en Aigues Mortes, omtrent drie mylen van beide gelegen. *Baudrand.*

AYMERIES, *Ameria*, eene kleine ſtadt in de Ooſtenrykſche Nederlanden, in Henegouwen, aan de Sambre, tuſſchen Bavay en Avesnes, die in den laatſten oorlog veel geleden heeft. Zy heeft een goet kaſteel, en den tytel van eene baronny. *Baudrand.*

AYMON. Zie HAIMO.

AYNADEKI, *Aynadechium*, eene kleine ſtadt van opper-Hungarië. Zy is gelegen in het graafſchap Sag, tuſſchen de ſteden Filleck en Gomer, twee mylen van de eerſte, en zes van de laatſte plaats. *Baudrand.*

AYORA, eene kleine ſtadt met een out kaſteel in het Spaanſche koninkryk Valence, aan de rivier de Xucar, beweſten de ſtadt Xativa. *Maty Dict. Geogr.*

AYOTECOS, *Ayoteci*, aanmerkenswaardige bergen om hunne hoogte. Zy zyn in de provincie van Tlaſcala, omtrent de Zuid-zee, in Noorder-America. *Baudrand.*

AYR, *Arola*, eene rivier van Vrankryk. Zy heeft haren oorſpronk in het hertogdom Bar, loopt dicht voorby Clermont in Argonne, beſproeit Varennes, en ontlaſt zich in de Aiſne beneden het vlek Senarque. *Baudrand.*

AYRAULT. Zie AIRAULT.

AYR-FYRTH, of *de Golf van Ayr*, *Aereus ſinus*, eene kleine golf van de Ierſche zee, en een gedeelte van die van Cluyd. Zy is tuſſchen het kleine eilandt Lady en de kuſten der graafſchappen Kyle en Carriet. Men gelooft, dat dit de golf is, die men eertyds noemde, *Vidogara, Vindogara, Vidotara*, en *Vindotara. Baudrand.*

S. AYRY, of AGRI. Zie S. AIRY.

AYS, of EYE, *Aya, Eya*, een fraai vlek van Engelandt, in het graafſchap Suffolk, vyf of zes mylen van de ſtadt Ipswich ten Noorden. Het zelve zendt eenen gedeputeerde in het parlement van Engelandt. *Maty Dict. Geogr.*

AYTON, AITON, *Aitona*, eene kleine ſtadt van Griekenlandt, in Livadië, omtrent vyf mylen van de Dardanellen van Lepanto aan den Noordkant. Deze ſtadt heeft een bisdom, onder dat van Lepanto behorende; en men gelooft dat zy de oude ſtadt van Etolië is, die *Calydon*, en vervolgens *Aquila* genoemt wierdt, welke eenigen echter plaatſen te Calata of Galata, een dorp naby Ayton gelegen. *Baudrand.*

AYUTLA, eene rivier van Noorder Amerika. Zy loopt in het gouvernement van Guatimala, aan de grenzen van de provincie van dien naam, en van die van Soconuſco, en ontlaſt zich in de Zuidzee. *Baudrand.*

AZA, eene ſtadt van klein-Armenië, of liever van Cappadocië, op de grenzen van klein-Armenië. Zy is aan den voet van het gebergte, byna tuſſchen Trebizonde en Neoceſarea.

AZA, *Aza, Aza Auguſta*, was eertyds eene ſtadt der Arevacen, volkeren van het Tarraconeeſche Spanje. Het is tegenwoordig maar een dorp in out Caſtilië gelegen, naby de ſtadt Osma. *Baudrand.*

AZABE-KABERI, eene ſtraffe, welke de bozen in het graf lyden, volgens de bygelovigheit der Mahometanen. Dit woordt is te zamengeſtelt van *Azab*, dat *ſtraffe* of *pyniging* betekent, en van *Kaber*, dat *graf* of *begraafplaats* wil zeggen. De ſchry-

vers befchryven deze ftraffe aldus. Zy zeggen, dat zo haaft als een dode in het graf komt, hy ontfangen wordt door den engel des doods, die hem verwittigt van de komft der twee onderzoekende engelen, waar van de een *Monkir* genoemt wordt, en de ander *Nekir*. Zo deze onderzoekers hem onfchuldig bevinden, laten zy hem in ruft: maar zo hy fchuldig is, flaan zy hem met zware flagen van yzere hamers, en pynigen hem tot den dag des oordeels. Anderen zeggen dat deze twee verderf-engelen te rug wyken na dat zy den fchuldigen geflagen hebben met een yzeren ftaf; en dat de aarde dezen elendigen zo fterk perft, dat hy wonderlyke fmarten lydt. Daar na komen twee andere engelen, die een zeer mismaakt fchepfel met zich brengen; en het zelve in het graf latende, keeren zy ter helle. Dit fchriklyk monfter blyft by den fchuldigen tot den dag des oordeels, wanneer zy te zamen ter helle gaan, om aldaar zo veel tyds te lyden als door de rechtvaardigheit Gods geboden is: want het is een algemeen gevoelen onder de Turken, dat geen Mahometaan eeuwiglyk geftraft wordt, maar dat zy hunne misdaden gedurende een zeker getal van jaren uitgewifcht hebbende, in het paradys gaan, door de begunftiging van Mahomet. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

AZAC. Zie ASOPH.

AZAHEL, of ASAHEL, een broeder van Joab en van Abifai, de Ifraëliten vervolgende, die beletten wilden dat David voor koning erkent wierdt na de doodt van Saul, wierdt door Abner gedood, die hem gebeden hadde om op te houden van hem te vervolgen. II *Samuel* II, 18 wordt van hem gezegt, *dat hy ligt was op zyne voeten, als eene der rheën, die in het veldt zyn*; en Jofephus voegt 'er by, dat hy in den loop het fnelfte paardt voorby liep. Virgilius *Æneid. l.* V, *v.* 319 van Nifus fprekende, bedient zich van eene ftouter uitdrukkinge:

Emicat, & ventis, & fulminis ocyor alis.

De zelfde dichter *Æneid. l.* VII, *v.* 808 van Camilla fprekende, drukt aldus de ligtheit en vaardigheit van deze prinfeffe in het lopen uit:

Illa vel intactæ fegetis per fumma volaret
Gramina, nec teneras curfu læfiffet ariftas:
Vel mare per medium, fluctu fufpenfa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Het welk hy ontleent heeft van Homerus *Iliad. lib.* XX. *v.* 226. *Jofeph. Oudh. l.* IX. *c.* 1.

AZAMOGLANEN, jonge flaven in Turkyë. Zie AGIAM-OGLANS.

AZAMON, een gebergte tegen over Zephoris, en dat door Galilea loopt. Het zelve diende tot een fchuilplaats en toevlucht voor eenige te zamen gerotte oproerigen van deze ftadt om den Romeinen het hoofdt te bieden, die hem ftraks aantaftten. Alzo de eerften van eene verheven plaats ftreeden, hadden zy in het begin eenig voordeel, en doodden twee hondert van hunne vyanden: maar de Romeinen, zich eindelyk meefter gemaakt hebbende van dezen berg, deden eene fchriklyke flachting, en doodden 'er meer dan duizent van hen, zo dat 'er weinigen ontquamen. *Jofephus Oorl.* II. 37.

AZAMOR, eene ftadt van de provincie van Ducala, of Duquela, in het koninkryk van Marocco in Africa, op de Noordkuft aan den mondt van de riviere Ommirabi. De koning van Portugal maakte zich daar meefter van in den jare 1508, en verliet de zelve vrywillig in den jare 1540, om dat het bezwaarlyk was de zelve te verdedigen tegen den Cherif, koning van Marocco, te meer alzo de zelve geboden wierdt door eene hoogte, en dat de ingang van de rivier gevaarlyk is voor de fchepen. Hy hadt de zelve zo haaft niet verlaten, of de Cherif nam de zelve in bezetting, en zondt aldaar twee Alfaquis of leeraars van de wet, om de zelve ten fpoedigften wederom te bevolken. De gouverneur van Maragan voor den koning van Portugal beladderde de zelve op deze tyding by nacht, en alle de Moren, die daar in waren, wierden gedood of gevangen. De gouverneur van Azamor, en de twee Alfaquis wierden naar Portugal gevoert, en naderhandt tegen Chriften flaven uitgewiffelt. Dit was oorzaak dat de Moren deze ftadt niet meer durfden bevolken, die woeft bleef. De elft-viffchery brengt alhier veel op aan den Cherif, die de zelve duur verpacht aan Chriften kooplieden, die niet zeker zyn dan in hunne fchepen, en niet in de ftadt komen, die onbewoont is. *Marmol de l'Afrique.*

AZANJA, een Leviet, vader van Jofua, die het verbondt met Godt mede verzegelde. *Ezra* X. 9.

AZAOTAN en AZAOAT, wilderniffen van Lybië, in Afrika, die zeer wyt uitgeftrekt en van louter zandt zyn, in welke men zelden water vindt, en daar de genen, die door de zelve reizen moeten, zich van het kompas bedienen, gelyk op de zee. *Sanut. l.* IX. *Marmol l.* VIII.

AZAPHI, een haven in 't koninkryk Marocco. Zie ASOPH.

AZAREEL, AZREEL, of HAZAREEL, vader van Amaffai, van den ftamme der Levieten, woonde te Jeruzalem, na de wederkeering uit de Babylonifche gevangenis. *Nehem.* XI. *v.* 13.

AZAREEL, of HAZAREEL, de Korhiter, van den ftamme Juda, was een der helden van David. 1. *Chron.* XII. *v.* 6.

AZAREEL, HAZAREEL, of, naar zommiger gevoelen, EZREL, een Jode, die, na zyne wederkeering uit de Babylonifche gevangenis, verplicht wierdt zyne vrouwe te verlaten, om dat zy niet van den Joodfchen Godsdienft was. *Ezra* X. *v.* 41.

AZAREHATES, een Arabifch wiskunftenaar, en zeer ervaren in de fterrekunft. Hy leefde in de XI eeuw. *Genebrardi Chron.*

AZAREL, HAZAREL, of EZRIEL, de zoon van Jeroham, was een der overften van de ftammen Ifraëls, ten tyde van den koning David. *I. Chron.* XXVII. *v.* 22.

AZARIA, AZARJA, of ASARIAS, was de veertiende hogepriefter der Joden. Gelyk hy op zynen vader Ahimaaz in deze waardigheit gevolgt was, liet hy de zelve na zyn doodt aan zynen zoon Joram. Men weet niet juift hoe vele jaren hy deze waardigheit bekleedde, hoewel 'er zyn die zeggen, dat hy zulks deedt gedurende den tydt van achtien jaren, dat is te zeggen tot in het 3095 jaar der wereldt. Zy willen dat hy de zelve liet aan zynen zone Johanan: maar Jofephus ftelt tuffchen deze twee hogepriefters Joram, Ifus, Axioram, Phideas, Sudeas, en Julus, die alle van vader op zoon malkander gevolgt zyn. *I. Chron. VI.* 9. *Jofeph. Oudh. x.* 11. *Tirin. Chronolog. Sacrée c.* 42.

AZARIA, AZARJA, of AZARIAS, was de zoon van Johanan, en volgde op zynen vader in de hogepriefterlyke waardigheit. Jofephus noemt Azaria *Uric*, en zynen zone Amaria *Nerec*. Deze grote hogepriefter was zeer yverig voor de Goddelyke eere en om zich waardiglyk in zyne bedieninge te quyten. Hy toonde zulks aan den koning Uzzia, den zone van Amazia, wanneer deze prins op een plechtigen feeftdag, zich bekleed hebbende met de hogepriefterlyke fieraden, door een onverdraaglyken hoogmoedt en heiligfchennis, wilde ingaan in den tempel om den gewonen wierook te offeren op den gouden reukaltaar. Azaria volgde hem terftondt met tachtig mindere priefters; vertoonde hem dat hy tegen recht in zyn ampt tradt; en geboodt hem uit het Heiligdom te gaan, om Godt niet te tergen. Uzzia, die verblind was door zynen hoogmoedt, en die geloofde dat het hem geoorlooft was de hogepriefterlyke waardigheit aan den koninklyken ftaat te hechten, verachtte de vertogen van Azaria en van de genen die hem volgden, en wierdt toornig, hebbende het reukwerk in zyne handt: en als zyne toornigheit opree s, wierdt hy melaatfch. Azaria en de andere priefters het wonderwerk ziende, dat Godt gedaan hadde, om dezen hoogmoedigen prins te ftraffen, dreven hem uit den tempel; en hy was genoodzaakt te gaan wonen in een afgezondert huis, daar hy met deze quaal bezocht bleef tot zyn doodt toe. Men weet niet hoe lang Azaria hogepriefter is geweeft. I. *Chron.* VI. 10. II. *Chron.* XXVI. 16.

AZARIA, AZARJA, of AZARIAS, de zoon van Hilkia, volgde op zynen vader in de hogepriefterlyke waardigheit der Joden in het 3426 jaar der wereldt, het 625 voor Chriftus. Hy liet zyne bediening na aan zynen zoon Seraja, dien Jofephus Sareas noemt; hy was de dertigfte hogepriefter na Aaron. Men weet niet, hoe lang eenen tydt hy deze waardigheit bekleed heeft. I. *Chron.* VI. 14. *Tirin. Chronologie facreé c.* 42.

AZARIA, AZARJA, of AZARIAS, de zoon van Zadok den hogepriefter, was opper-amptman van den koning Salomon, doch geen opvolger van zynen vader in de hogepriefterlyke waardigheit. I. *Reg.* IV. 3.

AZARIA, een zoon van Nathan, was overfte der beftelmeefters, die de koning Salomon hadde. I. *Reg.* IV. 5.

AZARIA, ook ACHAZIA, en JOAHAS genoemt, koning van Juda, was de jongfte zoon van den koning Joram, en van Athalia, de dochter van Achab, koning van Ifraël, wierdt koning in zyns vaders plaatfe, alzo de Arabiers in eenen inval dien zy in het landt van Juda deden, alle zyne broeders gedoodt hadden. Hy was twee en veertig jaren out doe hy koning wierdt, en regeerde maar een jaar te Jeruzalem. Hy was een godloos koning, die alles deedt naar den raadt van zyne boze moeder. Hy ftreedt met Joram, den zone Achabs, koning van Ifraël, tegen Hazaël, den koning van Syrië; doch zy wierden geflagen. Wanneer hy Joram was gaan zien, die in den ftrydt gewond was, verftak hy zich in Samaria voor Jehu, die het huis Achabs uitroeide, doch hy wierdt gevonden en gedood. II. *Reg.* VIII. 25. 26. 27. 28. IX. 27. II. *Chron.* XXII.

AZARIA, die ook UZZIA genoemt wierdt, was een zoon van Amafia, koning van Juda. Hy was maar zeftien jaren out wanneer hy de koninklyke regeering aanvaardde, in het 3326 jaar der wereldt, 826 jaren voor Chriftus, na de doodt zyns vaders, die te Lachis gedood wierdt. Hy begon zyne regeering met het wrêken van de doodt van zyn vader, doende alle de genen die daar aan fchuldig waren ombrengen. Deze jonge vorft maakte het begin van zyne regeering uitmuntende door heerlyke bedryven. Hy beminde de rechtvaardigheit, en zyne onvergelykelyke dapperheit dede hem heerlyke daden ondernemen. De eerften, die de uitwerking daar van beproefden, waren de Philiftynen, die hy Gath, Jabne, en Asdod ontnam, waar van hy de muren flechtte, en fterktens in hun landt bouwde, waar in hy goede bezettingen leide. De Arabiers, die in de landen van Gurbaal woonden, en de Meuniten, beproefden zyne dapperheit. Hy maakte de Ammoniten cynsbaar, en onderwierp zich al het landt tot aan de grenzen van Egypten; zo dat hy zich ten hoogften fterk en gevreeft maakte. Na dat hy alle zyne vyanden te onder gebragt, en zich beroemt gemaakt hadde door zyne overwinningen, herftelde hy de fterktens en de muren van Jeruzalem, die noch in den flechten ftaat waren, waar in Jofias de koning van Ifraël de zelve gebragt hadde, wanneer hy zynen vader gevangen nam, en een groot gedeelte der muren hadde doen afbreeken, om zegepralende door de breffen in de ftadt te trekken. Hy deedt ook verfcheide hoge torens in de ftadt bouwen, en vele fterktens buiten de zelve, en maakte vele waterleidingen: en dewyl hy een liefhebber was van den

den landbouw, dede hy vele fchone lufthoven en wyngaarden planten. Hy onderhieldt altoos een leger van drie hondert zeven duizent vyf hondert ftrydbare en geoeffende mannen, ondertwee duizent en zes hondert ervarene en dappere kryshoofden, om in ftaat te zyn van zich tegen zyne vyanden te verdedigen en zyne bondgenoten te helpen. In 't kort daar was nooit gelukkiger koning dan deze Azaria of Uzzia. Zo lang hy den Here getrouw bleef was hy voorfpoedig aan alle kanten. Maar de hoogmoedt mengde zich eindelyk onder dezen groten voorfpoedt, en noopte hem aan om de hogepriefterlyke waardigheit aan den koninklyken ftaat te hechten, gelyk hier voor op het artykel van den hogepriefter AZARIA is aangemerkt, waarom hy met eene ongeneeslyke melaatsheit geflagen wierdt, die hem noodzaakte zyne overige dagen afgezondert van den ommegang der menfchen te flyten. Hy regeerde twee en vyftig jaren te Jeruzalem. Zyne moeder was Jecholia, van de zelfde ftadt geboortig. Jotham zyn zoon regeerde het koninkryk gedurende zyne melaatsheit, en was zyn opvolger na zyne doodt. De regeering van dezen koning is aanmerkenswaardig, om de grote zaken, die gedurende zynen tydt gebeurden. In het vyfde jaar van zyne regeringe wierden de Olympiaden ingeftelt. In het negende wierdt Sardanapalus, koning van Affyrië, overwonnen door Phulbelochus en Arbaces, veldoverften van zyne legers. In het twede of derde jaar begon Hofea voor het volk te prediken; in het vyfde of zesde Joël en Jonas; in het drie en twintigfte Amos; in het vyf en twintigfte Jefaja, de zoon van Amos, die de hiftorie van het leven en de daden van dezen koning befchreven heeft. In het zelfde jaar wierdt hy van de melaatsheit geflagen, die hem zeven en twintig jaren bybleef, tot zyne doodt toe. Hy bereikte den ouderdom van acht en zeftig jaren, en ftierf in het 3277 jaar der wereldt, 874 jaren voor Christus. Hy was de negende koning van Juda. II. *Reg.* XV. II. *Chron.* XXVI. *Tirin. Chronol. facrée cap.* 39.

AZARIA, een zoon van Ethan, een der nakomelingen van Juda. I. *Chron.* II. 8.

AZARIA, een der nakomelingen van Juda, was een zoon van Jehu, en vader van Helez. I. *Chron.* II. 38. 39.

AZARIA, een Leviet, een zoon van Zephanja, vader van Joël. I. *Chron.* VI. 36.

AZARIA, de zoon van Oded, en kleinzoon van Addo, wierdt mede *Oded* genoemt als zyn vader. Hy was een propheet en krygsoverfte. Hy vertoonde zich voor Afa, den koning van Juda, en vermaande en fterkte den koning en het volk, dat van die uitwerkinge was, dat de afgoden en verfoeifelen uitgeroeit wierden uit Juda en het gebergte Ephraïms. Azaria begaf zich ook gewillig in de zamenzweering tegen de koninginne Athalia, tot herftelling van het huis Davids op den troon van Juda. II. *Chron.* XV *en* XXI.

AZARIA was een zoon van Jofaphat, een jonger broeder van Joram, den koning van Juda. II. *Chron.* XXI. 2.

AZARIA, de zoon van Hofaja, befchuldigde den propheet Jeremias van logen en verradery, om dat hy de Ifraëliten afriedt naar Egypten te trekken, na de verwoefting van Jerufalem door Nebucadnezar, den koning van Babel, en hen riedt in Judea te blyven. Deze Azaria, bygeftaan van Johanan, den zoon van Kareah, en andere oproerigen, voerden Jeremia, Baruch, en alle de overgeblevenen met zich naar Egypten, daar zy alle elendiglyk ftierven. *Jeremia* XLIII.

AZARIA, anders ABED-NEGO genoemt, was een der medgezellen van Daniël, die door Nebucadnezar in den vurigen oven wierdt geworpen. *Daniel* III.

AZARIA, de zoon van Merajoth, vader van Amaria, een der voorvaderen van Ezra den Schriftgeleerden. *Ezra* VII. 3.

AZARIA, de zoon van Hilkia, vader van Seraja, was de grootvader van Ezra den Schriftgeleerden. *Ezra* VII. 1.

AZARIA, de zoon van Maafeja, een overfte van de wedergekeerde mannen van Juda en Ifraël uit de Babylonifche gevangenifle, met Zerubbabel. *Nehem.* VII. 7. *en* VIII. 8.

AZARIA was de naam, welken de engel Raphaël aannam, om zich niet te doen kennen van den ouden Tobias, wanneer hy zynen zoon geleidde naar Rages in Meden. *Tobias* V. 18.

AZARIA was een dapper krygsoverfte van Jerufalem, welken Judas Machabeus met Jofeph den zoon van Zacharias gelaten hadde tot bewaringe der ftadt, terwyl hy uittrok tegen de vyanden. Deze twee krygshoofden, Azaria en Jofeph, wanende zich beroemt te maken door eenige heerlyke daadt, taften de fterkte van Jamnia aan, daar Gorgias hen zo wel ontfing, dat 'er twee duizent van hunne mannen fneuvelden, en de overigen tot voor de poorten van Jerufalem vervolgt wierden. De fchryver van het boek der Machabeen fchryft dit verlies toe aan de verwaantheit van Jofeph en Azaria, die na hunnen veldoverfte Judas en zyne broederen niet hoorden, en niet aanmerkten dat Godt hen niet gefchikt hadde om het koninkryk van Iudea te herftellen. I. *Machab.* V. 56. *enz.*

AZARIAS, een Italiaanfch Rabbi, wiens werken men heeft in een ftuk, te Mantua gedrukt in den jare 1574. Dit boek is genoemt *Meor enajim, het Licht der oogen.* Hy handelt daar in van verfcheide zaken, die tot de hiftorie en de oordeelkunde behoren; en hy toont dat hy meer ervarenheit en kennis heeft van de geleertheit der Chriftenen, dan de andere Joden, die gemeenlyk alleen hunne fchryvers lezen: maar Azarias was ook belezen in de onze, die hy dikwils aanhaalt. Hy onderzoekt verfcheide zaken, de Chronologie betreffende. Men vindt ook in dit zelfde boek eene Hebreeufche vertaling van het boek van Arifteus, wegens de overzetting der zeventigen. *Buxtorf. Biblioth.*

AZAZ, of HAZAZ, was een zoon van Sema, en vader van Bela, van den ftamme Ruben. I. *Chron.* V. 8.

AZAZEL is eene benaming, die voorkomt *Leviticus* XVI. De uitleggers van de H. Schriftuur, zo Joden als Chriftenen, komen niet overeën wegens de betekenis van dit woordt; waarom velen in hunne overzettingen het woordt *Azazel* als een eigen naamwoordt behouden hebben. Eenige Rabbynen hebben gemeent, dat het de naam was van eenen berg, waar henen de priefter den bok zondt, waar van op die plaatfe gefproken wordt: maar Hieronymus vertaalt het woordt *Azazel* door *Capro emiffario, weggezonden bok*, daar in de zeventigen volgende, die op deze plaats in den zelfden zin ἀποπομπαῖον hebben. De Jood David Pomis volgt in zyn woordenboek de laatfte uitlegging. Hy merkt alleen aan, dat, volgens het gevoelen van eenige fchryvers, *Azazel* de naam is van eenen berg, van welken men den bok nederftiet, die in deze plechtigheit tot eene offerhande diende. Grotius bekrachtigt ook de uitlegging van de Latynfche overzetting in zyne aantekeningen over het XVI kapittel van *Leviticus*, daar hy aanmerkt, dat deze bok betekende, dat de zonden, die door het offer uitgewifcht waren, niet wederom voor Godt quamen: het welke de Joden uitleiden van de zonden, die de doodt niet verdienden, noch de ftraffe van afgefneden te worden van het volk Gods. Bochart gelooft, dat het woordt Azazel eene zuivere Arabifche uitdrukking is, die *verzending* of *vertrek* betekent. Spencer vermoedt, dat het de naam is van eenen duivel, en dat wanneer men den bok aan *Azazel* zondt, zulks betekende dat men hem aan den duivel overgaf. De Cabaliften, en Julianus de afvallige zyn van het zelfde gevoelen geweeft. Origenes fchynt daar van niet vreemt te zyn. Le Clerc gelooft dat *Azazel* een *afgrondt* betekent. Alle deze giffingen zyn vry ongegrond. Het waarfchynlykfte gevoelen is dat, het welke dit woordt afleidt van *Hez*, dat een *bok*, en van *Azal*, het welk *hy is weggegaan* betekent. Wanneer de hogepriefter in het Heilige der Heiligen inging, dat hem maar eenmaal des jaars geoorlooft was, nam hy twee bokken, die hy aanboodt aan den ingang des tabernakels. Hy wierp het lot, om te zien, welke van beiden aan den Here zoude geoffert worden, en welke in vryheit zoude geftelt worden. Hy leide zyne handt op het hoofdt van den laatften, hy beleedt zyne zonden en die van het volk, en badt Godt op dit beeft de ftraffe te doen vallen, die zy verdient hadden. Een man, daar toe gefchikt, of een priefter, volgens eenige uitleggers, geleidde den bok in eene woefte en afgelegen plaats, ftortte hem van boven neder, en ftelde hem in vryheit. *Bochart* in zyn *Hierozoicon. Spencer. de Leg. Heb. ritualibus. Differt. de capro emiff. D. Calmet fur le Levit.*

AZAZIA, of HAZARJA, van den ftamme Levi, wierdt aangeftelt door den koning Hizkia, om zorge te dragen voor de heilige zaken, onder het opzicht van Chonania, die daar van het voorname beftier hadde. II. *Chron.* XXXI. *v.* 13. Hy leefde in 't jaar der wereldt 3309, van J. C. 724. *Simon Dict. de la Bible.*

AZAZIL, engelen, die, volgens het voorgeven der Mahotanen, de naafte zyn aan den troon Gods. Men voegt de zelve gewoonlyk met de *Azrafil*, dat de Seraphynen zyn, en met de *Kerubiin* of Cherubynen. Saadi maakt gewag van de *Azazil* in de voorrede van zyn *Boftan.* Hy begrypt de zelve echter te zamen onder een enkelen naam: want hy zegt dat wanneer Godt zyne gunften uitdeelt, Azazil met eene diepe nedrigheit zegt: *Heere, al ons geluk hangt van u alleen af. Herbelot Biblioth. Orient.*

AZBUK, HAZBUK, of AZBOC, vader van Nehemia, een inwoner van Jerufalem, en hoofdt van de halve wyk van Beth-Zur, dat een ftrate van die ftadt was. *Nehemia* III. 17.

AZD, de naam van een beroemden ftam der Arabiers, uit den welken verfcheide doorluchtige mannen voortgekomen zyn, die den bynaam van *Azdi* aangenomen hebben. Abubeker Mohammed, gehouden voor eenen der Godsdienftigften en der geleerften onder de *Tabein*, welke onder de leeraars der Mufulmannen de opvolgers zyn der medgezellen van Mahometh, was van dezen ftam, en draagt den toenaam van *Azdi.* Hy hadt zyne leere en overleveringen ontfangen van Ans, die een der *Rabbanin* was, dat is te zeggen, een der geachtfte leeraars van de Mufulmannen, en ftierf in het 127 jaar van de Hegire. Daar zyn verfcheide andere leeraars van dezen ftam geweeft, van welke op hunne eigene namen gefproken wordt. *Herbelot Bibl. Orient.*

AZEKA, eene ftadt, die aan de Amoriten behoort hadde, en in den ftamme Juda gelegen was, in het Wefter gedeelte, tusfchen de grote zee en de bergen van Juda. I *Sam.* XVII, 1 leeft men, dat de Philiftynen zich legerden tuffchen Socho en tuffchen Azeka, zo dat zy ftonden aan eenen berg aan gene, en de Ifraëliten aan eenen berg aan deze zyde, alzo dat het dal tuffchen beide was; en *Jofua* X. 10, dat Jofua, na dat hy te Gibeon de vyf koningen der Amoriten verflagen hadde, hy die vervolgde op den weg, daar men naar Beth Horon-opgaat, en hen floeg tot Azeka, en tot Makkeda toe. Eufebius en Hieronymus tekenen aan, dat Azeka een vlek was tuffchen Eleutheropolis en Elia; en het is wel waarfchynlyk, dat dit vlek Azeka het zelfde is met de ftadt, waar van in de boeken van Jofua en van Samuël gewag wordt gemaakt. Het was eene vafte ftadt, die door Rehabeam herftelt en verfterkt wierdt. II. *Chron.* XI. *Jerem.* XXXIV. 7. *Reland Paleft.*

AZEL, of ATSEL, een van Sauls nakomelingen uit Jonathan. I *Chron.* VIII. 37. 38. *en* IX. 43. 44

AZELBURG is tegenwoordig maar een dorp in Beyeren, doch eertyds was het eene ftadt in Vindelicië, *Acilia Augufta* ge-

genoemt. Het legt zes mylen van Regensburg, naby Straubingen.

AZEM, een koninkryk van het vaste landt van Indië, aan gene zyde van de Ganges, omtrent het meir van Chiamay. Het is een der beste landen van gansch Asië: want het brengt alles voort wat tot het menschelyke leven nodig is. Daar zyn mynen van goudt, zilver, staal, yzer, en loot, en eene menigte van zyde. De gommelak, die roodachtig is, waar van men vernis maakt, en Spaansch wasch, groeit 'er in menigte op de bomen, en is zeer schoon. Men ziet 'er ook vele wyngaarden en goede druiven: maar men maakt 'er genen wyn; men laat de druif alleen drogen, om 'er een sterken drank uit te trekken. Hoewel de volkeren van dit koninkryk allerlei vleesch hebben, zo houden zy nochtans, dat eene buitengewone zaak is, het honden vleesch voor het smakelykste van hunne gerechten, en men houdt 'er maandelyks in de steden eene markt, waar op niet dan honden verkocht worden, die men van alle kanten derwaarts brengt. Zy hebben geen zout, maar zy vervullen dit gebrek door het maken van een poeder met vygebladeren, die gedroogt en gebrand zyn, welke zy doen koken in water: en dit water verteert zynde, vindt men op den grondt een blank zout, dat vry goet is. Kemmerouf is de hoofdstadt van het koninkryk Azem. De koning hieldt eertyds zyn verblyf te Azem, dat vyf en twintig of dertig dagreizens van Kemmerouf gelegen is. De grafsteden der koningen zyn in de stadt Azoo: de zelve zyn vervult met rykdommen, om dat deze afgodendienaars geloven dat zy na hun doodt in een andere wereldt gaan, daar de genen, die wel geleeft hebben, allerlei wellusten zullen genieten, maar de anderen vele ongemakken lyden, waar van zy zich zullen kunnen ontlasten met het gene zy in hunne grafsteden zullen hebben. Daarom doet ieder koning in de grote Pagode op tempel een soort van eene kapelle voor zich bouwen, om in de zelve zyne grafstede te hebben, en hy doet gedurende zyn leven in de kelder, waar in zyn dode lighaam gezet zal worden, eene menigte van goudt, zilver, tapisseryen, en kostelyke huissieraden opsluiten. Wanneer men het lyk des konings in de kelder zet, sluit men daar in noch verscheide zaken van groten prys, met eenigen gouden of zilveren afgodt, dien hy in het byzonder gedurende zyn leven heeft aangebeden. Maar, dat noch vreemder is, een deel der vrouwen, die hy het meest bemint heeft, en van de voornaamste amptenaren van zyn hof, brengen zich zelf door eenig vergif om 't leven, om met hem begraven te worden, en hem in de andere wereldt te dienen. Behalven dat begraven zy levende eenen elephant, twaalf kameelen, zes paarden, en verscheide jagthonden, gelovende dat alle deze dieren het leven wederom ontfangen, om den koning in de andere wereldt te dienen. Het volk van het koninkryk van Azem leeft op zyn gemak, en de koning licht gene schattingen van zyne onderdanen, behoudende voor zyne domeinen en inkomen alle de mynen, waar van hier voor gesproken is: waar in hy doet arbeiden door slaven, die hy koopt van zyne naburen. De vreemdelingen dryven in dit koninkryk een groten koophandel van armsieraden van schildpadt, en van zeeschulpen; en andere van koraal en geele barnsteen voor de ryken van het landt. Men meent, dat in het koninkryk van Azem het buskruidt eerst is uitgevonden, en dat de kennis van het zelve is overgegaan in China door middel van den koophandel. *Tavernier Vojage des Indes.*

AZEM, of HETSEM, eene stadt van den stamme Simeons. *Josua* XIX. *v.* 3. Haar naam betekent, *die hen verheft*, of *die hen gemaakt heeft.* *Simon Dict. de la Bible.* Daar was 'er nog eene andere van den zelfden naam in den stamme Juda. *Josua* XV. *v.* 29.

AZENAR, of AZENER, wordt gehouden voor een kleinzoon van Eudo, graaf van Aquitanië. Hy toog in Spanje, en volgde Garcias Innigo, koning van Navarre, tegen de Moren omtrent den jare 855. Hy zou zich zodanig ingedrongen hebben in des zelfs gunst, dat hy hem eenig landt gaf tusschen twee rivieren, welke den naam van Aragon dragen, die hy byna vyftien jaren met den graaflyken tytel bezeten zoude hebben, en die hy naliet aan zynen zoon Galindus, die zyn opvolger was. Dit is het algemeenste gevoelen van verscheide Fransche en Spaansche schryvers; maar de P. de Marca brengt eene plaats by uit de kronyk van S. Arnaud van Mets, welke het tegendeel zegt. Want daar in is aangetekent, onder den jare 839, dat Azenarius, graaf van neder-Gasconje, zich eenige jaren van te voren de gehoorzaamheit van Pepyn hadt onttrokken; dat hy op eene wonderlyke wyze gestorven was, en dat zyn broeder Sanches zich tegen dank van Pepyn meester hadde gemaakt van dit landt. Indien 'er een graaf van Aragon van dezen naam geleeft heeft, was hy waarschynlyk een zoon van dezen. De oude bewyzen geven te kennen dat Garcias Innigo trouwde met Urraca, van het geslacht van Azenar. *Garibay Hist. lib.* IX. *cap.* I & 9. *De Marca hist. de Bearn. lib.* III. *cap.* I.

AZEVEDO (LUDOVICUS DE) was te Chaves, eene kleine stadt van Portugal, geboren in den jare 1573. Hy begaf zich in den jare 1589 in de societeit der Jesuiten, en wierdt in den jare 1604, na dat hy eenen tydt lang Rector te Tayne geweest was, nevens anderen naar Ethiopië gezonden, alwaar hy vele duizenden heidenen tot het Christelyke gelove bekeerde, en in den jare 1634 stierf. Hy heeft uitgegeven: *Commentar. Franc. Toleti in Epist. ad Rom.* en *Franc. Ribera in Hebr.* van gelyken *annotat. imag. vit. Christ.*; *Item Apostol.* Hy heeft ook in de Ethiopische taal overgezet het N. Testament, de Catechismus, enz. *Alegambe Bibl. S. J.*

AZEVEDO (PETRUS GONZALES VAN) was geboortig uit het landschap Morneion, in 't bisdom van Palença. Hy wierdt prediker in zyn vaderlandt, leeraarde naderhandt de Philosophie te Salamanca, en vervolgens de Theologie te Siguenza. Hy wierdt in den jare 1587 bisschop te Orense, en in den jare 1594 te Placenza, alwaar hy in 't jaar 1606 stierf, in het 77 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft eenige werken geschreven, en daar onder de *Elogia sanctæ Virginis. Nic. Anton. Bibl.*

AZGAD, of HAZGAD, een Jode, wiens kinderen wederkeerden uit de Babylonische gevangenisse, ten getale van duizent twee hondert twee en twintig. *Ezra* II. 12.

ASGANGAN, *Asganganus mons*, een berg van het koninkryk van Fez in Barbarye. Hy is van eene tamelyke uitgestrektheit, en men vindt hem omtrent het midden van de provincie van Gareta. *Maty Dict. Geogr.*

AZHAR, (*Aboul Azhar Mohammed Ben Zeid*) schryver van het boek, genoemt *Akhbar ôkala al Mogiannin* (*Historie der verstandigen, die dwaas geworden zyn.*) Hy stierf in het 325 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Orient.*

AZHARI, of AZHERI, was de bynaam van *Abou Mansor Mohammed Ben Ahmed*, geboortig van de stadt Hemet in Khorasan. Hy was een uitmuntent letterkunstenaar, redenaar en rechtsgeleerde. Hy reisde rondom door gansch Arabië, om de taal van het landt te leeren, en schreef verscheide werken, waar van een eenig, dat den tytel heeft van *Tahadhib*, uit tien stukken bestaat. Men heeft ook van hem eene uitlegging over den Alkoran, genoemt *Taffir. Herbelot Bibl. Orient.*

AZINCOURT, een klein dorp in Picardië, naby Blangi. Het zelve is vermaart door den slag, welken de Franschen aldaar verloren den 25 October des jaars 1415. De Engelschen, die hunnen koning Henrik den V aan hun hoofdt hadden, doodden in dezen slag byna tien duizent mannen, onder welke waren vier prinsen van den bloede, en Karel d'Albret, konnestabel van Vrankryk. Daar waren ook vyftien hondert gevangenen. De gevolgen van dezen slag waren zo nadeelig als de slag zelfs, gelyk elders verhaalt wordt.

AZINGA ASKON, Ubboos zoon, IV vorst van Vrieslandt, een eergierig en krygshaftig vorst, onder wien men meent dat Christus geboren is. Zyn geluk in 't oorlogen was weinig. Eerst deedt hy een tocht naar de Bataviers, maar wierdt, zwaarlyk gewond, uit het gevecht gedragen. Echter sloegen zyne Vriezen den vyandt vyf hondert mannen af. In een anderen tocht tegen de Denen was hy niet gelukkiger, en moest, zonder iets uitgerecht te hebben, weder naar huis keren. Toen moesten de Tongren aanhouden, maar daar viel 't nog slegter uit: want hy wierdt van den vyandt gevangen; hoewel hy op de voorspraak van den prins Diocarus ontslagen wierdt. Onder hem zegt men dat Staveren een stadt geworden is, wordende hy daarom voor den stichter daar van gehouden. Zommigen, als *Winsemius*, menen ook, dat de Vriezen en Saxen eerst onder dezen Azinga hunnen oorsprong of opkomst gekregen hebben. De schryvers leggen hem een lange regeering toe: want naar hun zeggen zou hy niet minder dan twee en tachtig jaren aan 't roer gezeten hebben. *Naberícht op de Outheden van Vrieslandt.*

AZIOTH, of AZUTH, *Aziotha*, *Azuta*, van ouds *Bubastus*, *Bubastis*, en *Hœphestus* genoemt, eene stadt van Egypten. Zy is gelegen aan den Nyl, in het Cassilif of gouvernement van Manfelout, zeven of acht mylen van de stadt van dien naam, ten Zuiden. Deze stadt is een bisdom geweest; en de oude Egyptenaars hebben aldaar Diana aangebeden, onder den naam van *Dea Bubastis. Baudrand.*

AZIRUTH, eene stadt van Afrika in Egypten gelegen, op de kust van de Rode zee, omtrent vyftien mylen van Suez ten Zuiden. Eenige landbeschryvers houden de zelve voor het oude *Arsinoë*, dat anderen te Suez plaatsen. Zy is tegenwoordig byna tot een dorp geworden. *Baudrand. Philippe de la Rue. Bernier.*

AZIZ BILLAH, (ABU MANZUR BARAR) de zoon van Moez Ledinillah, twede Kalif van het geslacht der Fathemiten in Egypten. Hy volgde op zynen vader in den ouderdom van een en twintig jaren, in het 365 jaar van de Hegire, en gaf het bestier van zyne zaken aan Giauhar, die eerste staatsbedienaar was geweest van zynen vader. Men heeft aangemerkt, dat zyn oom, en de oom van zynen grootvader zich bevlytigden om hem voor Kalif te doen uitroepen, het gene voor hem noch aan niemandt gebeurt was dan aan Harun Raschid. Hy was van een zachten aardt, en beminde zyn volk, dat hy een en twintig jaren en zes maanden regeerde. Hy stierf in de stadt Belbais, in het badt zynde, in het 386 jaar van de Hegire. Deze Kalif was getrouwt met eene Christen vrouwe, en hy maakte om harent wil twee van hare broeders, Jeremias en Arsenius genoemt, patriarchen, den eenen van Jerusalem, en den anderen van Alexandrië, beide Melkiten, of rechtzinnigen. Hy hadt tot opvolger zynen zoon, Hakem Beemrillah genoemt. Abulfaragius verhaalt een opmerkenswaardig voorbeeldt van zyne zachtheit en goedertierenheit. Een hekeldichter zeer lasterlyke vaarzen gemaakt hebbende tegen den Vizir, en tegen den geheimschryver van de bevelen van den prins, waar in hy zelfs niet gespaart was, deedt de Vizir daar over zyn beklag, en verzocht hem den schryver te doen straffen. Aziz, de vaarzen gelezen hebbende, gaf hem dit antwoordt: *Gelyk als ik met u deel hebbe in de lastering, zo wil ik dat gy met my deel neemt in de verdiensten der vergiffenisse, die ik hem toesta. Herbelot Bibl. Orientale.*

AZIZA, *Aziaza*, of *Haziza*, de zoon van Zattu, uit de Babylonische gevangenis te Jerusalem wedergekeert zynde, wierdt verplicht zich van zyne vrouwe te scheiden, om dat zy gene Jodinne was. *Ezra* X. *v.* 27.

AZIZI, schryver van een Geographisch werk, dat dikwils bygebragt wordt door Abulfeda, in zyn boek, genoemt *Takuim al Boldan. Herbelot Bibl. Orientale.*

AZIZUS, koning der Emesiers, trouwde met Drusilla, eene Jodinne, dochter van den ouden Agrippa, en zuster van den jongen: maar Felix, proconsul van Judea, op haar verlieft geworden zynde, ontnam haar hem omtrent het 54 jaar van Christus, en pleegde openlyk minnery met haar. Paulus, die eene onderhandeling met Felix hadde, sprak daarom eens met hem van het laatste oordeel, als aangetekent is *Act.* XXIV. 25. *Josephus Oudh.* XX. 5.

AZLI, schryver van een uittreksel, of kort begrip van het boek, genoemt *Giavaher Alcoran. Herbelot Bibl. Orient.*

AZMAVETH, eene plaats, waar van gesproken wordt *Ezra II.* 24. *Nehemia* XII. 29.

AZMAVETH, *Hazmaveth*, of *Azmoth*, twede zoon van Jehoadda, of Jojada, broeder van Alemeth, en Zimri, van den stamme Benjamin, en van het geslacht van Saul, koning van Israël.

Daar was nog een ander van dien naam, zoon van Adiël, die schatmeester was van David, koning van Israël. Hy was bygenaamt de *Bauraniter*, en zo genegen tot dien vorst, dat hy gedurende zyne vlucht voor Saul Jaziël en Phallu in zynen dienst bragt. Waarom David, in zyn koninkryk in rust zynde, hem met die waardigheit beloonde. 1 *Chr. VIII. vs.* 36. en XXVII. *vs.* 25. Dit woordt betekent *Die de doodt neemt*, of *sterker dan de doodt. Simon Dict. de Bible.*

AZMI, schryver van eene verhandeling van muzyk, genoemt *Anis al Aresin. Herbelot Bibl. Orient.*

AZMI ZADEH, de bynaam van *Mostava Ben Mohammed*, schryver van eene uitlegging over het boek, genoemt *Escharat u al nadhair. Herbelot Bibl. Orient.*

AZMON, of *Hatsmon*, eene stadt van den stamme Juda. *Jozua* XV. *vs.* 4.

AZNOTH-THABOR, eene stadt van den stamme Naphtali. *Josua* XIX. 34.

AZO, of AZZO, (PORTIUS) een vermaart rechtsgeleerde van Bononië in Italië, zoude in den jare 1200, of, gelyk anderen zeggen, in den jare 1224, of 1230, gestorven zyn. Hy was een leerling van Joannes Basiani van Cremona, en verkreeg zulk een roem door zyne wetenschappen, dat hy de meester der rechten, en de bron der wetten genoemt wierdt, en heeft wel eer 10000 toehoorders getelt. Zommigen geven voor, dat hy in den jare 1200 gehangen zoude zyn, om dat hy Bulgarus, met wien hy twistte, gedood hadde: maar de genen, die in zyne eeuw leefden, schryven het tegendeel. Hy heeft nagelaten: *Summa Juris super Digest. vet. lib.* XXIV. *super Codice lib.* IX; en andere werken. *Trithem. de scr. Eccl. Fichardus in vit. JCt. Forsterus in hist. Jur. Pastrergius de Orig. rer. Panciroll. de interp. Buttius Bonon. illust. Sigon. hist. Bonon. lib.* IV. *Bumaldi Bibl. Bonon.*

AZOCH, eene stadt van den stamme Zebulon, in Galilea, ten Noorden van Sephoris. Zy wierdt op eenen Zabbath aangetast door Ptolomeus Soter, die Janneus beoorloogde, en stormenderhandt ingenomen. Hy voerde tien duizent slaven, en een ryken buit van daar weg in het 3955 jaar der wereldt, 96 jaren voor Christus. *Josephus Oudh.* XIII. 20.

AZOLINUS, bygenoemt *Sabinianus*, een rechtsgeleerde van Bononië, leefde omtrent den jare 1313. Hy liet eenige rechtsgeleerde werken na. *Alidosi de script. Bonon. Bumaldi Bibl. Bonon.*

AZOLINUS, (LAURENS) bisschop van Narni in Italië, was geboortig van Formignano, eene stadt van het hertogdom Urbino, in den kerkelyken staat, en bloeide omtrent den jare 1630. Hy was een goet rechtsgeleerde. Hy hadt ook eene natuurlyke beagaaftheit in de dichtkunst; het welk men bespeurt in de hekeldichten, die hy gemaakt heeft in de Toskaansche taal. De yver, dien hy hadde voor het welzyn zyner kerke, bragt hem wel haast in grote achting; maar hy wierdt verplicht zyn bisdom te verlaten, om te gehoorzamen aan paus Urbanus den VIII, die hem verkoos tot zynen secretaris, en hem de gewigtigste zaken der kerke toevertrouwde. Hy was op het punt om tot kardinaal verheven te worden, wanneer hy stierf in een bloeijenden ouderdom. *Erythr. Pinac. vir. illustr.*

AZOLO. Zie ASOLO.

AZOMAX. Zie AGONAX.

AZONACH. Zie AGONAX.

AZONES, of AZONEN, was de naam, welken de Grieken gaven aan zekere Goden, die zonder onderscheidt overal erkent en aangebeden wierden; ἄζωνοι, dat is te zeggen, *die door gene zekere uitstrekking bepaalt zyn*, maar die by alle volkeren met gemeene toestemming aangenomen worden, gelyk de zon, Mars, de maan, Pluto. Het waren ook de Goden, die door wederzydsche vyanden konden aangeroepen worden, als Mars, Bellona, de Victorie, enz. Deze Goden Azonen wierden by de Latynen *Dii communes*, *algemeene Goden*, genoemt. Virgilius maakt 'er gewag van *Æneïd.* XII:

Diis & communibus aras.

Deze uitdrukking is genomen uit de Theologie der Chaldeen, die geloofden, dat 'er zekere Goden waren, die het bestier maar over zekere luchtstreken hadden, welke de Griekſche uitleggers van hunne Theologie Ζωναῖοι, Ζωνεῖ, noemden; en dat 'er andere waren, die zonder onderscheidt over alle de luchtstreken het bestier hadden, welke men daarom *Azoni*, *Azones* noemde. *Servius ad lib.* XII. *Æneid. Stanlejus hist. Phil. Orient. lib. I. sect.* 2. *cap.* 8.

AZOO, AZAHAD, eene wildernis van Afrika in Zaara. Het is het Oostelykste gedeelte van de wildernis van Zanhaga, eene wyduitgestrekte zandvlakte, alwaar de Caravanen der reizigers naar het kompas voorttrekken; en volgens de waarneming der zon en van de sterren. De zelve is zo droog, dat men in dertig mylen maar een slechte put vindt.

AZOO, eene stadt van het half-eilandt van Indië, aan gene zyde van den Ganges, in het koninkryk van Azem. Azoo is de plaats van de grafsteden der koningen van Azem. Zie AZEM hier voor, en het gene Tavernier van de begraafplaatsen der koningen van dat landt in de stadt Azoo zegt.

AZOR, de zoon van Eliakim, en vader van Sadok, wordt in het geslachtregister van Christus onder zyne voorvaderen getelt. *Matth. I.* 13. 14.

AZOR, (JOHANNES) een Jesuit, geboortig van Murcia in Spanje, was in de Latynsche, Grieksche, en Hebreeusche talen wel ervaren. Hy heeft eerst te Alcala de Henarez, daar hy zich in den jare 1559 in de societeit der Jesuïten begaf, daar na te Piacenza, en eindelyk te Rome de Theologie geleeraart; op welke laatste plaats hy in den jare 1607 gestorven is. Zyne schriften zyn: *Institut. Morales*; *Comment. in Cantic. Alegambe Bibl. S. J.*

AZORES, eilanden van de Atlantische zee. Zie ACORES.

AZOTUS. Zie ASDOD.

AZOW. Zie ASOPH.

AZPILCUETA, (MARTINUS) dien men gemeenlyk *Navarra* noemt, om dat hy te Verasoain naby Pampelona in het koninkryk van Navarra geboren was, leefde in de XVI eeuw, en wierdt voor een der grootste rechtsgeleerden van zynen tydt gehouden. De werken, die hy in het burgerlyke en Kanonyke recht heeft uitgegeven, zyn blyken van zyne geleertheit en Godsdienstigheit. Hy leeraarde in de universiteit van Salamanca en Coïmbra, alwaar hy geraadpleegt wierdt als het Orakel van het recht, waar in hy in Vrankryk te Cahors en te Toulouse onderwezen was. Hy was priester en Reguliere kanunnik van S. Augustinus van de congregatie van Ronceval. De vriendschap, die hy onderhieldt met Bartholomeus Caranza, Dominikaner, aartsbisschop van Toledo, dien men in de Inquisitie gestelt hadde, was zo krachtig, dat hy in den ouderdom van tachtig jaren de reize ondernam naar Rome, om zynen vriendt te verdedigen, dien men aldaar gebragt hadde. De paus maakte hem aldaar penitentiaris. Hy was zo teder en at zo weinig, dat hy een levent geraamte geleek. Hy hadt eene buitengewone zachtmoedigheit, en zulk eene grote liefde voor den armen, dat hy nooit eenen ontmoette zonder hem een aalmoes te geven; en men merkt daar omtrent aan, dat hy eene muil hadde, die het zelve zo gewoon was, dat zy gemeenlyk stil bleef staan als zy eenig arm mensch zag komen. Men heeft de werken van Navarra in zes stukken in folio, van den druk van Lyon van den jare 1597, en van Venetië van den jare 1602. Hy stierf te Rome in Juny des jaars 1685, in den ouderdom van 94 jaren, zes maanden en zeven dagen; en zyn ligchaam wierdt aldaar in de kerk van S. Antony van Padua der Portugezen begraven, daar men zyn grafschrift ziet. Julius Roscius Horstinus, Simon Ramloteus, en verscheide anderen hebben zyn leven beschreven, dat men vindt aan het begin van zyne werken. *Bellarm. de script. Eccl. Possevin. in Appar. Thomasin. in Elog. illustr. vir. Erythr. T. I. Pinac. c.* 1. *Anton. Bibl. Teisser Elog. T.* III.

AZRAC, (EBN ASRAC) bygenoemt *Al Fareki*, om dat hy geboortig was van de stadt Miafarekin. Hy is de schryver van een *Tarikh*, of eene historie, geschikt naar de orde der tyden. *Herbelot Bibl. Orient.*

AZRAKI, een Arabisch schryver, genoemt *Hakim* en *Schaer*, philosooph en dichter. Hy heeft een poëtisch werk geschreven, genoemt *Alfiah u Maschgaliah*, voor den Sultan Thogrul den Selgiucider, die onmachtig geworden was met de vrouwen. Hy heeft vele ontuchtige historien en onkuische verbeeldingen daar onder gemengt. *Herbelot Bibl. Orient.*

AZRIEL, of HAZRIEL, een der hoofden van den halven stamme Manasse, die over de Jordane woonden. Hy was een dapper man. Hy, en de andere hoofden van dezen halven stam, verlieten Godt, om de afgoden te dienen. I. *Chron. V, v.* 24. Daar was 'er ook een van den stamme Naphtali, die de vader was van Jerimoth. I. *Chron.* XXVII. *v.* 19.

AZRIKAM, of HAZRIKAM, zoon van Hazabja, en vader van Hassub. *Nehem.* XI. *v.* 15. I. *Chron.* IX. *v.* 14.

AZRIKAM, of HAZRIKAM, zoon van Azel, van den stamme Benjamin. I. *Chron.* VIII. *v.* 38.

AZRIKAM, of HAZRIKAM, zoon van Nearja, is gestelt in de ry der genen, die afkomelingen zyn van den koning David. I. *Chron.* III. *v.* 23.

AZRUN, tweeling zuster van Kain, volgens het getuigenis der Oostersche. Haar broeder, zeggen zy, wilde haar trouwen, om dat hy haar schoonder vondt dan Ovain, de tweeling zuster van Abel, welke Adam hem tot zyne vrouwe wilde geven, ter zelfder tydt Azrun gevende aan Abel. Deze minnenydt was oorzaak dat Kain zynen broeder doodde, volgens de overlevering der Oostersche Christenen, door *Ebn Bacrikh* bygebragt. *Herbelot Bibl. Orient.*

AZUA, eene stadt van Amerika, in de Antilles, op de Zuidkust van het eilandt S. Domingo, en ten Westen van de stadt van dien naam. Azua heeft een vry goede haven, die veel bezocht wordt. *Baudrand.*

AZUAGA, eene kleine stadt met een goet kasteel. Zy is in het Spaansch Estremadura gelegen, tusschen de steden Merida en Ellerena. *Baudrand.*

AZUAGEN, volkeren van Afrika, die zich verspreid hebben in de provincien van Barbaryë en Numidië. Zy zyn meesten-

deels herders; maar daar zyn onder hen ook linnen-en lakenwevers. Zy leven in de gebergtens en op de kusten, en zyn cynsbaar aan den koning van dat landt. Zy waren eertyds zeer machtig, en daar zyn 'er zelfs onder hen sedert eenigen tydt, die in vryheit leven. Hunne voornaamste woningen zyn in de provincien van Tremecen en Fez; maar de dapperften wonen tusschen het koninkryk van Tunis en Biledulgerid, hebbende dikwils de stoutheit om de koningen van Tunis aan te tasten; en hun hoofdt wordt tegenwoordig koning van Cuco genoemt. Hunne taal is die der Bereberen: maar zy spreken ook Arabisch, inzonderheit die, welke op de grenzen van Tunis handelen. Zy beroemen zich Christenen te zyn van oorsprong; en om zich van de andere Afrikanen en Arabiers te onderscheiden, scheren zy zich den baardt niet, noch snyden zich het haair rondom het hoofdt af, gelyk de Mahometanen doen. Zy zyn boven dien grote vyanden van de Arabiers en van de andere Afrikaansche volkeren. Zy maken zich, naar een out gebruik, met het staal een kruis op de wang, of aan de handt, om, naar hun zeggen, hunnen oorsprong te kennen te geven. Dit gebruik ontstont om dat de Christen keizers en de Gothen, in Barbaryë heerschende, alle de genen, die het gelove omhelst hadden, van schattingen bevrydden; en dat zich ieder een Christen noemde, wanneer de commissarissen der tollen en schattingen quamen. Om het bedrog voor te komen geboodt men aan de genen, die waarlyk Christenen waren, een kruis gegraveert te dragen in het aangezicht of aan de handt. Zulks deden de Azuagen, die in het Christendom volhardden tot op de regeering der Kalifs. Eenige andere Afrikanen droegen diergelyke kruissen; maar in vervolg van tydt tekenden zy zich met andere figuren. Zelf de dochters der Arabiers sneden zich met een lancet verscheidenerlei tekenen op de borst, op de handen, op de armen, en op de voeten, om haar tot fieraadt te dienen. *Marmol de l'Afrique lib.* I.

AZUBA, of HAZUBA, was de naam van twee Israëlitische vrouwen. De eene was de moeder van den koning Josaphat; en de andere was de huisvrouw van Kaleb. I *Reg.* XXII. 42. *I. Chron.* II. 18. 19. *II. Chron.* XX. 31.

AZUMAR, *Septem aræ*, *Azumara*, eene stadt van 't koninkryk van Portugal, in de provincie van Alentejo, tusschen de steden Portalegre en Elvas. *Baudrand.*

AZUR, HAZZUR, was de vader van den valschen propheet Hananja. *Jerem.* XXVIII. 1. Een andere AZUR was vader van den vorst Jaazanja. *Ezech.* XI. 1.

AZURI, *Sura*, *Azura*, *Zura*, een klein eilandt van Dalmatie, in de golf van Venetië, op de kust tegen over de stadt Sebenico, waar van het maar dertien Italiaansche mylen afgelegen is. Het zelve behoort onder de republyk van Venetië; maar daar wordt gene aanmerkelyke plaats op het zelve gevonden.

AZYMITEN wierden de Roomsche Christenen door de Grieken genoemt, om dat zy zich van ongezuurt of ongerezen broodt bedienden in de Eucharistie. Men noemde ook *Azymiten* zekere volkeren, die der Saracenen gehoorzaamden, wanneer de Franschen in Syrië trokken: maar men weet niet of het de naam van eene natie of van eene secte is. Het eerste is het waarschynlykste; want de historieschryvers noemen hen benevens andere volkeren. Zo zegt *Rob. Le Moine, Turci, Azymitæ, Saraceni*, enz. *Sanutus* spreekt van den Soudaan der Arabiers, der Azymiten, en der Turken. *Du Cange Glossar. Latin.*

AZZAN, of HAZAN, vader van Paltiel, die benoemt was om het landt Canaan te verdeelen voor zynen stam, welke was die van Issaschar. *Num.* XXXIV. 26.

AZZEDDOULAT, of EZZEDDOULET, is de bynaam van den zoon van Moez-Eddoulat, den zoon van Buiah, wiens Persiaansche naam was *Bakhtiar*, dat *gelukkig* betekent. Deze prins was het nochtans niet: want Adhad-Eddoulat, de zoon van Rokn-Eddoulat, zyn volle neef, ontzette hem van de waardigheit van *Emir al Omara*, dat is te zeggen, van hoofdt der raadsvergaderingen en der legers. Deze waardigheit, die hem meester maakte van het krygsvolk, gaf hem by gevolg een onbepaalde en byna volstrekte macht in de staten van den Kalif.

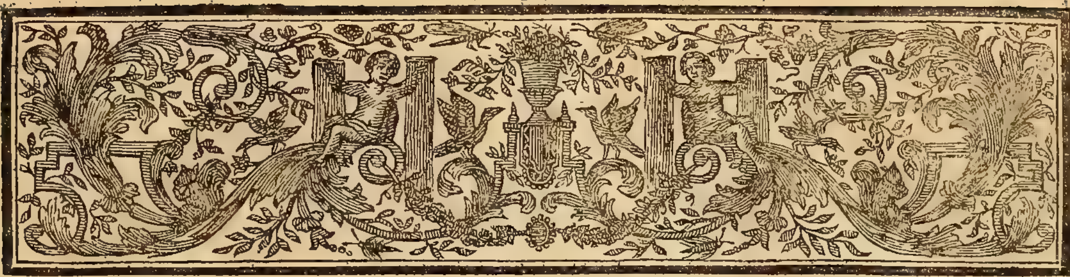
Na dat Bakhtiar uit Bagdet verdreven was, liet hy niet na vrienden en machts genoeg te vinden om zynen neef te beoorlogen: maar hy was altoos ongelukkig; want na dat hy verscheide malen geslagen en gevangen was, wierdt hy genootzaakt zich over te geven aan de bescheidenheit van den overwinnaar, die hem het leven en de vryheit schonk. Niettegenstaande dezen tegenspoedt wilde hy noch eene laatste poging doen, om wederom in Bagdet te komen. Hy vergaderde tot dien einde krygsvolk, en leverde op nieuws slag aan Adhad-Eddoulat, naby de stadt Tecrit aan de Tigrus: maar deze, al het voordeel daar van weggedragen hebbende, zelfs tot zo verre, dat hy zynen vyandt gevangen kreeg, zondt hem onder eene goede wacht in een kasteel van Persië, dat hem toebehoorde. Deze prins hadt elf jaren in Bagdet geboden na de doodt van zynen vader Moaz-Eddoulat, en wierdt ter doodt gebragt door het bevel van Adhad-Eddoulat in het 367 jaar van de Hegire, het 977 van Christus, in het zes en dertigste jaar van zyne regeeringe. Deze prins was zo sterk, dat hy met zyne vuisten alleen eenen stier ter neder sloeg, en de leeuwen bevocht. Zes kinderen, die hy naliet, bleven een langen tydt gevangen: maar eindelyk, hunne wachten omgezet hebbende, ontquamen zy uit handen van Samsam-Eddoulat, die op zynen vader Adhad-Eddoulat gevolgt was, en deden hem een heftigen oorlog aan. *Khondemir. Herbelot Bibl. Orient.*

AZZO. Zie AZO.

AZZOLINI, (DECIUS) een kardinaal, was geboren te Fermo, in 't Mark van Ancona, den 11 April des jaars 1623. Zyn geslacht kon niet onder de voornaamsten gerekent worden: doch alzo hy van eene aangename gestalte was, en veel verstandt en bequaamheden hadde, bragt hy zich van tydt tot tydt aan het Roomsche hof in zulk een aanzien, dat Innocentius de X hem den 9 Maart des jaars 1654 kardinaal diaken maakte, met den tytel van S. Adrianus. Hy zou zich voornamentlyk daar door den weg tot deze waardigheit gebaant hebben, dat hy den genoemden paus waarschouwde voor zyne eige neven, wanneer de zelve zich met het Spaansche hof in al te nauw een verstandt hadden ingelaten. De volgende paus Alexander de VII gaf hem het bestier over de huishouding van de Zweedsche koninginne Christina, die hem altoos zeer hoog schatte, zo dat zy eens tegen een staatspersoon, die verre omgereist hadde, en ook te Rome geweest was, doch aldaar den kardinaal Azzolini niet gesproken hadt, zeide: *De zelve is meer waardig dan alles, wat men in vreemde landen zoude kunnen zien.* Zy betoonde ook by hare doodt de hoogachting, die zy hem toedroeg, dewyl zy hem tot haren algemeenen erfgenaam benoemde. Deze kardinaal hadt eenige moeijelykheden met de Fransche kroon, en stierf te Rome aan de waterzucht den 8 Juny des jaars 1689, in het 67 jaar zyns ouderdoms. Zyn nabestaande Pompejus Azzolini bleef zyn erfgenaam. *Mercur. Historique. Galeazzo Gualdo vita della reg. Christina.*

B.

Is de twede letter van 't Alphabet in alle talen, uitgezonderd de Ethiopiſche en de Armeniſche. De Hebreën noemen de zelve *Beth*, de Grieken *Βῆτα*, *Beta*, en de Egyptenaars *Vida*. De Latynen en Weſterſchen noemen de zelve *Be*. Hare uitſpraak volgt het geſchreeuw en geblaat der ſchapen. Deze letter is van 't getal der medeklinkers, die men ſtomme noemt, om dat de zelve een dover en minder onderſcheiden geluidt hebben dan de andere. De *B*, de *P*, en de *V*, medeklinker, hebben zo veel overeenkomſt, dat men de zelve dikwils onder malkander vermengd heeft, zo wel in de uitſpraak, als in het ſchryven. Quintilianus merkt aan, dat in *obtinuit* de reden wilde dat men een *b* ſtelde, maar dat men in de uitſpraak daar aan het geluidt van een *p* gaf, *optinuit*. Daarom worden in de handſchriften deze twee letters dikwils de eene voor de andere geſteld, en in de woorden van *ſub* en van *ob* zamengeſteld, verandert men de B. als een P. daar na volgt, in een P; als *ſuppono*, voor *ſubpono*; *oppono*, voor *obpono*. Men verandert van gelyken de *B* in een *P* zo dikwils als 'er eene *S* navolgt, als *ſcribo*, *ſcripſi*. De Grieken verwiſſelden ook dikwils deze twee letteren de eene voor de andere, en Plutarchus getuigt, dat dit de gewoonte was van die van Delfos. Men vindt de *V*. medeklinker dikwils in de Latynſche en Griekſche opſchriften voor de *B*, en de *B* voor de *V*, medeklinker; gelyk te zien is by Gruterus, (*pag.* 448.) in *Danuvius*, voor *Danubius*, als mede (*pag.* 519.) in *acervum fatum*, voor *acerbum fatum*; gelyk in het tegendeel in de oude opſchriften *Bixit* voor *Vixit* ſtaat, enz. Daar zyn zelfs volkeren, die deze beide letteren de eene voor de andere uitſpreken, of met een geluidt, dat tuſſchen de geluiden van die beide is, gelyk de Spanjaarden en Gaſcons, die, deze letteren naar hunne taaleigenſchap uitſprekende, de lippen ten halven tegen malkander ſlaan, en aldus dit middelbare geluidt maken. Men meent dat de oude Egyptenaten deze letter in hunne beeldſprake door het beeldt van een ſchaap uitdrukten, om de gelykheit, die 'er tuſſchen het blaten der ſchapen en het geluidt van deze letter is.

B is een talletter by de Grieken, die twee betekent; en, als 'er een ſtreep boven is, twee duizend. B betekent zomtyds in de opſchriften *Binus*. *Pierius l.* XLVII. *Hieroglyph. c.*28.

BAA... Alle de woorden, die aldus beginnen, en hier niet gevonden worden, zoek op BA... Als BAADEN. Zie BADEN. BAAMBRUG. Zie BAMBRUG. enz.

BAAC. Zie BRAZZA.

BAACX, (JOACHIM) een Utrechtſch edelman, was niet alleen paſtoor en prieſter, maar ook Secretaris van 't opperhof te Utrecht, een zeer yverig man in 't voortzetten van zyn geloof. Hy hadde eenigen tydt in de Venen den dienſt waargenomen, en ſtichtte niet alleen de werreldt door zyne predikatien, maar ook door zyne ſchriften. Hy heeft uitgegeven in 't Nederduitſch:

„ De Tolk of Advocaat van alle oprechte Catholyken, gedrukt te Bruſſel 1610.

„ De waarom der quade Catholyken, gedrukt te 's Hertogenboſch 1614.

„ De Ban van alle ketters, Polityken, en verkeerde Catholyken, gedrukt te Antwerpen 1616.

En in 't Franſch;

„ De bezem der conſcientie, gedrukt te Bruſſe 1610.

Hy ſtorf te Utrecht den 24. September des jaars 1619. in het 71. jaar zynes ouderdoms. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

BAAL, in 't Hebreeuwſch בעל, *Baal*, of *Bagnal*, komt van 't wortelwoord בָּעַל *Bagnal*, of *Baal*, dat is: *hy heeft geheerſcht*, of *gezag*, of *gebiedt gevoerd*, ook *poſſedit*, *hy heeft bezeten*, gelyk een heer of eigenaar, die iets in eigendom bezit, en daar over 't gebiedt heeft, *Jeſ.* XXVI. 13. En in opzicht eener vrouwe beduidt het *de Heer* of *Man* daar van zyn, ook wel *eene vrouwe trouwen*, *Mal.* II. 11. *Deut.* XXIV. 1. En daar van daan is 't dat het naamwoordt בעל, *Baal*, een *Heer* of *Meeſter* beduidt, by de Grieken *ἔχων*, *een heerſcher*, *gebieder*, *Man*, *Geneſ.* XXXVII. 9. *Hoſ.* II. 16. *Joël.* I. 18. By de Chaldeen בל, *Bal*, by anderen Βῆλ, *Bel*, Βῆλος, *Belos*. Hierom zeide Auguſtinus: *De Afrikaners ſchynen Baal, Heer, te zeggen; waar van daan* בעל שמים, BAAL-SAMEN, *zo veel als* HEER DES HEMELS *is te zeggen: want* שמים, SAMEN, *wordt by hen* HEMEL *genoemd*. Seldenus, Ouzeel en andere geleerde mannen menen volgens *Hoſ.* II. 15, 16. dat *Baal* eerſt eene benaming van den waren Godt was, en dat de Joden hem *Baal*, zo veel als *eenen Heer van alles* noemden. Doch als Godt zag, dat deze benaming ook aan andere Goden der Heidenen gegeven wierdt, wilde hy niet meer בעלי, *Baali*, *Myn Baal*, of met dien algemenen naam der Heidenſche Goden genoemd zyn, byzonder niet onder 't Nieuwe Verbondt, wanneer alle afgodery niet meer zoude gedacht zyn.

Doch het is bekend, dat deze naam *Baal*, of *Bel*, of *Belus* by de meeſte Heidenen voor eene algemene benaming van den hoogſten Godt is gebruikt; en gelyk de zonne by de meeſte Ooſterſche volkeren als de Oppergodt wierdt aangebeden, zo is 't de zonne, die ook met dezen naam van *Baal*, en *Bel*, is benoemd. Eeven gelyk 't zo ook met *Jupiter* gelegen was, in 't Griekſch *Ἰαω*, *Jao*, van יהוה, *Jehova*, *Heer*, zo was *Jupiter*, *Belus* en de *Zonne* een en de zelve hoogſte Godt, en hadt elk zynen *Belus*, of *Jupiter*, dat is Oppergodt. Daarom zeide Beroſus, *Βῆλος, ὃν καὶ Βία μεθερμηνεύουσιν*, dat is: *Belus, dien zy Jupyn verklaren*. Servius zegt ook, *in alle die delen eeren zy de zonne, die by hen Bel genoemd wordt*. Ja gelyk de volkeren ook gewoon waren hunnen allereerſten volkplanter als Godt te eeren, zo hadt elk zynen byzonderen *Belus* of *Heer*, en zo eerden de Babyloniërs Nimrod als *den Babyloniſchen Belus*, en de Aſſyriërs Aſſur als *den Aſſyriſchen Belus*, welke twee *Beluſſen*, *Heren*, of ſtichters van twee onderſcheidene volkeren en ryken niet moeten vermengd, maar wel onderſcheiden worden. *G. Outhof uitlegging over 't boek Ruth, en over den Propheet Jonas. Seldenus de Diis Syris.* Zie ASSUR.

BAAL, eene ſtadt in den ſtamme Benjamin, waar van geſproken wordt, I. *Chron.* IV. 33.

BAAL, een koning van Tyrus, volgde op Ithobalus, of Eth-Baal, en regeerde in deze ſtadt, als zy van Nebucadnezar verwoeſt was. Na hem wierdt zy dertien of veertien jaren door rechteren beſtierd, die afhankelyk waren van de Aſſyriërs. *Joſeph. contra Apion. l.* I.

BAAL, zoon van Gibeon, uit den ſtamme Levi. I. *Chron.* VIII. 30.

BAALA, eene ſtadt van den ſtamme Juda, anders genoemd *Kiriath-Jearim*, *Joſ.* XV. 9. *I. Sam.* VII. 1. *I. Chron.* XIII. 6. Zy was gelegen op de grenzen van Benjamin, en de arke des Heren ruſtte aldaar twintig jaren in het huis Abinadabs, na dat de Philiſtynen de zelve wedergezonden hadden. Men vindt noch eene ſtadt Baala onder de Zuidelyke ſteden van Juda, *Joſ.* XV. 29. de welke van de voorgaande, of van Kiriath-Jearim ſchynt onderſcheiden te zyn: want deze is in het zuidelyke gedeelte van den ſtamme Juda niet gelegen geweeſt; en Kiriath-Jearim wordt ook in deze zelve lyſt der ſteden opgeteld, *Joſ.* XV. 60. daar doch, zonder grote verwarring, eene ſtadt geen tweemaal kan opgenoemd worden. Daarom is de geleerde Reland van gevoelen, dat Baala het zelve was met het Bala, het geen *Joſ.* XIX. 3. onder de ſteden van Simeon geteld wordt, de welke uit de Zuidelyke ſteden van den ſtamme Juda genomen waren: ja dat ook Bilha, waar van I. *Cron.* IV. 29. geſproken wordt, voor geen andere moet gehouden worden. Zie KIRIATH-JEARIM.

BAALATH-BEER, eene ſtadt in den ſtamme Simeon, naby Gezer, (*Joſua.* XIX. 8.) is herbouwd door Salomo. Zy wordt ook enkel *Baalath* genaamd. I. *Kon.* IX. 18. Joſephus noemt de zelve *Baleth*, *Oudh.* VIII. 2.

BAAL-BERITH, een afgodt, dien de Joden, na de doodt van Gideon, dienden, en hem in den ſtamme Ephraim een huis oprechtten. Bochart meent dat het de Baal geweeſt zy, die in de Pheniciſche ſtadt Beritu is vereerd geworden. Anderen menen, dewyl Baal-Berith een Heer des Verbonds betekent, dat zyn naam daar uit zoude geſproten zyn, dat zich de Joden met een eedt verbonden den Baal aan te hangen. *Jud.* VIII. en IX. *Bochart. Canaan. l.* II. *c.* 1.

BAAL-GAD, BAGAD, of BEGAD, een afgodt der Syriërs. *Baal* betekent *Heer* of *Godt*; en *Gad*, *Geluk*; als of men zeide *Godt des Geluks*. In Duitſchlandt hebben de Joden de gewoonte boven de deuren hunner huizen te ſchryven *Ba-Gad*, of *Mazal-tob*, dat is *Goed Geluk*, om, zo 't ſchynt, voorſpoedt in hun huisgezin te verkrygen. *Kircher. Oedipus Ægypt. T.* I.

BAAL-GAD, eene ſtadt aan den voet van den berg Hermon, *Joſ.* XI. 17. en XIII. 5. Euſebius voegt'er by, dat zy in het veldt van den Libanus geweeſt is. Men moet aanmerken, dat, als het gehele over-Jordaanſche landt tuſſchen Ruben, Gad en half Manaſſe verdeeld was, Joſua zyne vyanden tot hier toe vervolgd heeft: en dat de palen des over-Jordaanſchen lands zyn Arnon ten Zuiden, en de berg Hermon ten Noorden, *Joſ.* XII. 1. dat Og, de koning van Baſan, ook heer is geweeſt van den berg Hermon, *Joſ.* XII. 5. hoewel de ſtadt Baal-Gad zelfs aan deze zyde der Jordane was. *Joſ.* XII. 7. *Reland Paleſt.*

BAAL-HAMON, eene plaats, daar Salomons wyngaardt was. *Cant.* VIII. 11.

BAAL-HANAN, de zoon Achbors, van Rehoboth, eene ſtadt gelegen aan den Euphraat, volgde Saul in het koninkryk van Edom,

Edom; zynde de zevende koning. Na hem volgde Hadar. *Gen.* XXVI. 39.

BAAL-HAZOR, eene ſtadt in den ſtamme Ephraim, alwaar Abſalom op eene maaltyd, die hy zyne broederen gaf, zynen oudſten broeder Ammon liet doden, om dat hy zyne zuſter Thamar geſchonden hadde. II. *Sam.* XIII. 23. Joſephus noemt ze *Belſephon.* Deze naam ſchynt de zelve te zyn met *Beëlſephon*, eene Egyptiſche ſtadt aan den Arabiſchen Golf; waar van de zelve ſchryver ſpreekt. *Num.* XXXIII. 7. wordt ze Baal-Zephon genoemd. *Joſeph. Oudh.* VII. 7. en XI. 5.

BAAL-HERMON, of HERMON, een berg, die aan den Libanon ſchynt gelegen te zyn geweeſt, en *Jud.* III. 3. *Baal-Hermon* genoemd wordt. Hy wordt van den Libanon onderſcheiden, *Pſ.* XXIX. 6. (want *Sirion* en *Hermon* is het zelve, als ſtraks nader zal blyken) en ook door Euſebius, die in zyn Woordenboek zegt; „ Baalermon, een berg by den Libanus". Hy was met ſneeuw bedekt, en wordt in de H. Schrift op de Noorder grenzen des Iſraëlitiſchen lands geplaatſt. De Jood, door wiens leſſen Hieronymus de ſchriften heeft leren verſtaan, getuigde dat die berg boven Paneas gelegen was; van de welke de ſneeuw ten zynen tyde des zomers naar Tyrus gevoerd wierdt: waarom die in den Targum *de Sneeuwberg van Ceſarea*, dat is van Paneas, genoemd wordt. En dat deze de zelve Hermon is blykt ook duidelyk uit de woorden van den Samaritaanſchen Uitlegger, die *Deuteron.* IV. 48. ſchryft, *de ſneeuwberg, welke is Hermon:* gelyk ook de Jeruzalemſche Targum *Sneeuwberg* heeft voor *Hermon*, 't geen in den Hebreeuwſchen text ſtaat. Deze berg ſchynt ook *Panium*, of *Paneum* genoemd te zyn geweeſt; van welken naam de ſtadt, aan zynen voet gelegen, *Paneas* geheten was. *Joſeph. Oorl.* I. 16. zegt, dat de oorſprongen der Jordane by dezen berg geweeſt zyn; en dat Panium *de top van eenen berg* is *van eene oneindige hoogte.* De geleerde Reland geloofde, dat de Hermon meer dan eenen top heeft gehad, en dat de voornaamſte daar van boven Paneas is gelegen geweeſt. Dit ſchynt opgeſloten te zyn in die woorden *Joſ.* XIII. 11. *Den ganſchen berg Hermon*; en *Joſ.* IX. 17. daar Baal-gad gezegd wordt gelegen te zyn geweeſt, *in het dal van Libanon, onder aan den berg Hermon.* In het zelve hoofdſt. *vs.* 3. ſtaat, dat *de Heviten* woonden *onder aan Hermon in den lande Mizpa.* De Sidoniers noemden dezen berg *Sirion*, de Amoriten *Senir*, *Deut.* III. 9. Doch zomtyds worden deze bergen onderſcheiden, als *Hoogl.* IV. 8. Zo dat de naam Senir den eenen tydt wat breder dan den anderen genomen wordt. Deze berg wordt ook Zion genoemd, *Deut.* 4. 48. *De berg Zion, welke is Hermon.*

In de H. Schrift wordt deze berg geſteld de Noorder grens des Iſraëlitiſchen lands over de Jordane te zyn, gelyk de Arnon de Zuider; *Deut.* III. 8. *en* IV. 48. *Joſ.* IX. 3. worden de Heviten gezegd gewoond te hebben *onder aan den Hermon in den lande Mizpa*; en *Jud.* III. 3. dat ze gewoond hebben *in het gebergte des Libanons, van den berg Baal-Hermon, tot daar men komt te Hamath.* Deze berg behoorde eertyds onder het gebiedt van den koning Og, zynde op des zelfs uiterſte grenzen elegen, als blykt *Joſ.* XXI. 5. *Pſalm.* LXXXIX. 13. ſchynen de Thabor en de Hermon tegen malkander geſteld te worden, dat de geleerde Reland aantoont niet te geſchieden in opzicht van der zelver gelegenheit, dat niet geſchieden kan, maar in opzicht van hunnen ganſch verſcheiden aardt; dewyl de Thabor een berg is van eene zeer aangenaame beſchouwinge, zeer vele kruiden, heeſters, en bomen voortbrengende, gelegen in eene zeer vruchtbare vlakte, en in het midden des Iſraëlitiſchen lands; daar de Hermon in het tegendeel met ſneeuw bedekt is, gelegen zynde aan de ſneeuwachtige gebergtens van den Libanus, en op de uiterſte grenzen van Paleſtina.

De zelve Reland, oordelende dat men de verborgene zwarigheden moet aanwyzen, al was men in geen ſtaat om die op te loſſen, merkt aan, dat men in de woorden *Pſalm* CXXXIII. 3. *Gelyk den daauw van Hermon, die nederdaalt op de bergen Zions*, zwarigheit ontmoet; dewyl men niet kan zeggen, dat de daauw, die op een berg valt, honderd Italiaanſche mylen, of ruim dertig uuren gaans verre van daar op een anderen berg zal nederdalen; noch, dat de daauw van Hermon nederdaalt op Zion, dat zelf een hoge berg was, als van eene verhevener naar eene lager plaats, of gelyk de oly van den baardt van Aaron tot op den zoom zyner kledinge: ook is de Hermon zelfs des zomers met ſneeuw bedekt; zo dat het niet waarſchynlyk is, dat hy zo overvloedig een daauw verſchaft: en eindelyk wordt 'er gezegd, dat de daauw nederdaalt op de *bergen Sions*, niet *den berg.* De zelve Schryver is daarom van gevoelen, dat men hier noch dien berg Hermon, die aan de Noorder grenzen van Paleſtina gelegen is, noch het Jeruzalemſche Zion verſtaan moet; en zegt, dat men hier eer te denken heeft op dien Hermon, die hedendaags niet verre van den berg Tabor met dien naam bekend is, en al ten tyde van Hieronymus dien naam gehad heeft. Zo ſtaat'er in eenen brief van Paula aan Marcella zynde de 44ſte in de laatſte uitgave der werken van Hieronymus: „ Gy zult „ zien de ſtadt Naïm, in welkers poort de zoon van de weduw- „ vrouw is opgewekt: gy zult ook zien Hermonim, en de beke „ Endor, by de welke Siſera is overwonnen". Immers de daauw valt daar zo overvloedig, dat Maundrel ſchryft, wel vernomen te hebben wat de daauw van Hermon was, de welke zyne tenten zo wel bevochtigd hadt, als of het den ganſchen nacht braaf hadde geregend. Onze Schryver gelooft, dat de bergen Zions zyn geweeſt eenige naby gelegene heuvelen, de welke *Pſalm* XLII. 7. worden genoemd *het klein gebergte*, en gevoegd by *het landt der Jordane*, en by *Hermonim.* Men kan niet volſtrekt bewyzen, dat deze heuvelen dien naam gehad hebben: maar daar zyn meer plaatſen, waar van men namen uit het getuigenis van een ouden ſchryver alleen weet: ook volgt niet, omdat de Jeruzalemſche berg Zion vermaard is, dat die alleen met dien naam is genoemd geweeſt; (want verſcheiden plaatſen hebben zomtyds wel den zelven naam) en dat'er van bergen in 't meerder getal gewaagd wordt, onderſcheidt deze plaats duidelyk van den berg Zion. En men zou kunnen zeggen, dat'er eenig kenteken van de bergen Zions gevonden wierdt *Joſ.* XIX. 19. alwaar gemeld wordt van Zion, eene ſtadt van den ſtamme Iſſaſchar, naby den berg Tabor, gelyk Euſebius in zyn Woordenboek ſchryft, en by gevolg niet verre van Hermon. Zie breder *Reland Paleſtina.*

BAALIS, koning der Ammoniten. Deze zondt Iſmaël, den zoon van Nethanja, om Gedalia te doden, dien Nebucadnezar ſtadhouder te Jeruzalem gemaakt hadt, om het overblyfzel des volks, dat hy na de verwoeſting dier grote ſtadt daar gelaten hadt, te regeren. *Jerem.* XL. 14.

BAALITEN, of Paals-prieſters, wierden genaamd de genen, die den afgodt Baal dienden. De wyze van dezen dienſt beſtondt onder anderen daar in datze zich zelven met meſſen en priemen ſneden, en op eene zonderlinge wyze rondom den altaar danſten, 't geen in de H. Schriftuur *Springen tegen den Altaar* genaamd wordt. I. *Reg.* XVIII.

BAAL-MEON, eene ſtadt in den ſtamme Ruben, *Num.* XII. 38. I. *Chron.* V. 8. Zy ſchynt de zelve te zyn als *Beth-Baäl-Meon*, gemeld *Joſ.* XIII. 17. en is daarna door de Moabiten ingenomen; want zy wordt *Ezech.* XXV. 9. onder de Moabitiſche ſteden geſteld. *Reland Paleſt.*

BAAL-PEOR, בַּעַל פְּעוֹר, dat deze een Godt der Moabiten was lezen wy uitdrukkelyk *Num.* XXV. 1, 2, 3, zo ook *Num.* XXXI. 16. *Joſ.* XVII. *Pſal.* CVI. 28. *Hoſ.* IX. 10. by de zeventig overzetteren genoemd Βεελφὲγωρ, *Beelphegor.* In 't gemeen zegt men, dat deze een afgodt der ſchandelykheit was, zie *Iſidor. Orig. lib.* VIII. *cap.* XI. en Origenes *in Numer. Homil.* XX. Doch van hoedanig eene ſchandelykheit, daar over is verſchil. Zommigen menen, dat hy geen ander dan de vuile en onkuiſche Godt *Priapus* was, gelyk Hieronymus, Ruffinus, Voſſius en anderen, als of *Baal-Peor* dan quam van בעל, *Baal*, dat is *de bovenſte*, פ׳, *pe*, dat is *de mondt*, en עיר, *or*, *kleedt*, zo veel als die Godt, die tot ontblotinge zyner ſchamelheidt het uiterſte des kleeds in den mondt houdt: en zo dat deze ſchandelykheit dan in vuile hoererybedryvinge zoude beſtaan, als Braunius ook aanwyſt *de Veſt. Sacerd. lib.* I. *cap.* 1. §. 7, 8. Doch dit wordt tegengeſproken, om dat Priapus een Godt van veel te jonger uitvindinge was. De Iſraëliten koppelden zich ter liefde van de Moabitiſche dochteren aan Baal-Peor en bedreven afgodery, *Num.* XXV. 2, 3. *Hoſ.* IX. 10. Anderen merkten *Baal-Peor* aan als eenen *Godt der veeſten*, voor wien men zyne billen opende, en aan wien men *drek* offerde, waar van daan men de *drekgoden* zegt benoemd te zyn, en waarom men 't woordt, פער, *Peor* uitlegt door *aperire, diſtendere*, 't *openen* der billen. Zo zegt R. Jarchia, en de grote Scaliger meendt, dat de Moabiten den afgodt *Baal-peor* ook noemden בעל רעם, *Baal regnem*, zo veel als Βροντεὺς, *dondergodt*, als by beſchimpinge πορδεὺς, *Pordeus*, *poepgoedt*, wiens zwakke donderkracht zy door dit gepoep of buikgekraak ten toon ſtelden. Doch ook dit heeft geen ſchyn: want het is zeker, dat nooit een volk zyne Goden *drek*, offerde, en dat zy *drekgoden* genoemd zyn alleen om dat, gelyk *drek* afſchouwlyk is, Godt ook zo eenen afkeer heeft in de verfoeilyke afgoderyen. Gelyk *Baal* en *Bel* eene gemeene benaming van elks hoogſten Godt was, en ook van de zonne, en gelyk men hoogtens en bergen als heilig achtte, Zie in 't woordt BERGEN. Zo was *Baal* by de Moabiten geen ander dan de *zonne*, hun hoogſte Godt; en gelyk *Peor* uitdrukkelyk genoemd wordt een berg in 't landt der Moabiten, *Num.* XXIII. 28. zo was *Baal-Peor* de zon van de Moabiten gediend en gedienſtig geëerd op hunnen berg Peor. *Beth-Peor, Deut.* III. 29. was *het huis*, of *de tempel*, die op den berg *Peor* ſtondt, in welken tempel de Moabiten hunnen oppergodt de zonne en hunnen berg eerden. Zo was de zonne het voorwerp van aanbiddinge by meeſt alle volkeren, als in 't woordt ZONNE nader zal aangewezen worden. *G. Outhof Uitlegging over het boek Ruth*, alwaar dit alles in het brede aangetoond wordt.

BAAL-PERAZIM, eene ſtadt der Philiſtynen, in den ſtamme Juda, haren naam dragende van de verwarring, die in hare velden geſchiedde op het gezicht van Davids leger. II. *Sam.* V. 20.

BAAL-SALISA, eene kleine ſtadt in den ſtamme Iſſaſchar, waarſchynlyk in het landt van Sabiſa, van waar een man broden der eerſtelingen, twintig gerſten broden en groene airen in hare hulzen den man Gods Eliſa bragt. Hier van aten honderd jonge Propheten, en hielden over. II. *Reg.* IV. 42, 43, 44. I. *Sam.* IX. 4.

BAAL-THAMAR, eene vlakte in den ſtamme Benjamin, alwaar alle de andere ſtammen vergaderden om te wreken de baldadigheit van zommigen uit dien ſtam omtrent het wyf eenes Leviten van Ephraïm gepleegd. De ſtrydt was zo bloedig, dat niet over de zes honderd uit den ſtamme Benjamin ontquamen, vluchtende op een hoge rotze, met voornemen om zich daar te verweren, en hun leven duur te verkopen. Maar men ontfermde zich over deze, en ſtondt hen toe 't geen zy wilden, om den gehelen ſtam niet geheel uit te roeien. *Jud.* XX. 33. Dit gebeurde in den jare der ſcheppinge 2622. voor de geboorte des Zaligmakers 1429. Men moet aanmerken, dat het grooſte gedeelte der ſteden en byzondere plaatſen, dragende den naam BAAL, dus genaamd zyn, om datze aan dien afgodt waren overgegeven, of om datze ter eere van den zelven eenen tempel of autaar opgerecht hadden.

BAAL-ZEBUL, *Beel-Zebul.* 't woordt בעל זבוב, *Baal-Zebub*, van *Baal*, *Here*, en *Zebub*, *vliege*, ontmoet men als de naam van een Godt der Akkaroniten of Ecroniten, wien Iſraëls koning Ahazia, als hy doodkrank was, raadt vraagde, II. *Kon.* I. 2. Akkaron, of Ecron, was eene ſtadt, of eene van de vyf heerlykheden der Phi-

Philiftynen ; alwaar Delila, Simzons beminde, woonde. Flavius Jofephus zegt, *Oudh.* VIII. 1. dat de naam van der Akkaroniten Godt was זבוב, *Sebub*, *μυῖα*, dat is *Vliege.* Zo gevoelde ook Gregorius Nazianzenus, *Orat.* II. *in Julian. Imp.* en hier van daan zeiden Procopius Gazæus en anderen, dat der Akkaroniten Godt de gedaante van *eene vliege* vertoonde, die men ook wel aldus op oude penningen zag afgebeeld; ja hier van heeft Philaftrius eene kettery van Vlieg-Akkaroniten verdicht, als of de inwooners van de ftadt Akkaron eene *vliege* als hunnen Godt eerden; gelyk Ælianus verhaalt *de animal lib.* II. *cap.* 8. dat men in Apolloos tempel te Actium vliegen eerde, en die eenen os ter eere flachtte. Anderen menen, dat der Akkaroniten Godt van de Ifraëliten fchimpswyze zoude genoemd zyn *Baal-Zebub*, *vliege-godt*, om dat der Akkaroniten tempel altydt vol vliegen was, daar de Jeruzalemfche tempel nooit door vliegen gekweld wierdt. Zo beuzelen de Rabbynen, en zo heeft ons de geleerde Scaliger deze fabelvertellinge ook als voor waarheit willen aanpryzen; maar nergens geeft de H. Schrift aanleiding tot zulke gedachten, en wie kan geloven, dat Ifraëls koning, daar hy zo dodelyk krank was, en by der Akkaroniten Godt om hulpe en herftellinge zondt, den zelven Godt fchimpig zoude benoemd hebben? Daarom mag men geloven, dat, gelyk *Baal* een gemene naam der Godheit was, de Akkaroniten hunnen *Baal*, dat is hunnen Godt, godsdienftig gebeden en gediend hebben als *Baal-Zebub*, den Godt der vliegen, dat is, als den verloffer, wegdryver en bevryder van de fchadelyke vliegen, waar mede zy gekweld wierden, even gelyk de Heidenen zo kunne Ἀποτροπαιούς, Ἀλεξικάκους, Ἀποπομπαίους, φευξίους, *averruncos Deos*, dat is kwaad wegdryvende of wegjagende Goden hadden, en Jupyn en Hercules ook zo als *μυίαγρον*, eenen verdryver der vliegen eerden, zo fchikte Ahazias tot *Baal-Zebub*, eerbieds halven, om herftellinge. Maar de Joden zeiden naderhandt door fchimp *Baal-Zebul*, dat is *drekgodt. G. Outhof de Judiciis Jehovæ Zebaoth pag.* 105, 106.

BAAL-ZEPHON. Zie BAAL-HAZOR.

BAAN, (JAN DE) een beroemd fchilder, geboren te Haarlem den 20. February des jaars 1633. Hy verloor zyne ouders pas drie jaren oud zynde, van welken tydt af zyn oom Piemans, hopman en veertig te Leiden, die ook de fchilderkunft oeffende, op de wyze van Jan Breugel, gebynaamd de Fluwele; hem in zyn huis nam en in de beginfelen der kunft onderwees. Dezen oom verloor hy in 't jaar 1645. Des hy te Amfteldam befteld wierdt om de kunft verder te leren onder opzicht van Bakker, daar hy zich naarftig queet. Hier nam hy zo fterk in 't fchilderen toe, dat zyne medeleerlingen het niet geduldig konden opnemen: waarom zy hem allen fmaadt deden, dien hy enkel uit hoop van meerder vordering opkropte. Zyn meefter, dit ongelyk niet willende dulden, hieldt hem de handt boven 't hoofdt, en zette hem op alle wyzen voort, pryzende zyn kunft waar hy quam, en hem zelf met zich nemende in gezelfchappen, om hem verder bekend te maken.

In dien tydt was de kunft van Antony van Dyk in hoge achting, en die van Rembrant vondt niet min vele aanhangers. Dit hieldt hem op dezen tweefprong, niet wetende wat weg hy beft zou inflaan, tot dat hy na lang beraadt den weg des eerften verkoos, als zynde van veel duurzamer aardt.

In den jare 1660. wierdt hy door een kunftlievend heer van Amfteldam naar 's Gravenhage gelokt, daar hy ten eerfte veel te doen kreeg onder lieden van den eerften rang; waar onder waren de prins van Tarente, de graaf van Hoorn, en andere groten, waar door de roem zyner kunft zich verfpreidde tot in het naburig Engelandt, zo dat de koning hem met een jagt liet afhalen om van hem gefchilderd te worden. Hy fchilderde dien vorft nevens de koningin en andere groten van 't hof; het geen nydt verwekte in het hart van Pieter Leli, die toen daar in aanzien was. Uit Engelandt keerde hy weder naar 's Gravenhage, daar hy welkom was, en ftraks gelegenheit kreeg van de beeldtenis des hartogen van Zell, en van eenige fchone vrouwen van zyn hof te fchilderen. Hy maakte ook op den zelven tydt de beeldtenis des groot-hartogs van Toskanen, waar voor de hartog hem honderd dukaten gaf. Op den zelven tydt maakte hy ook de beeldtenis der heren Kornelis en Jan de Wit, twee voorname ftaatsheren in Nederlandt. Die van Kornelis, toen ruwaart van den lande van Putten, fchilderde hy noch in 't byzonder levensgrote ten voeten uit in een groot ftuk, hebbende ten zetel een opgeftapelden hoop van krygsgereedfchappen, en ruftende met zyn eenen arm op de tromp van een zwaar gefchut. In de bovenlucht van 't ftuk zag men eenige vliegende kindjes, die zyn hoofdt laurierden. Daar nevens vloog de Faam, bazuinende zynen lof. Nevens hem was een vrouwenbeeldt aan de flinke zyde met eenige kindertjes, ftortende eenen hoorn van overvloedt aan zyne voeten uit. Aan den anderen kant in 't verfchiet vertoonde zich de verovering van Chattam, nevens het verbranden der oorlogfchepen. Andere fchepen vertoonden zich ook, waar van de Hollandfche vlag waaide. Dit ftuk wierdt geplaatft op het Raadhuis te Dordregt, ten gedenkteken zyner dapperheit.

Maar in het jaar 1672. dat noodlottig jaar, vergaderde het graauw van 's Gravenhage voor het huis van de Baan, om der fchilderyen van de Witten machtig te worden, (want een der leerlingen, miffchien uit eenigen toegedreven hoon op zyn meefter gebeten, hadt verfpreid, dat de ftukken daar in huis waren) dreigende, zo men ze niet overgaf, die met geweldt daar uit te zullen halen. Des moeft de Baan, die de ftukken tydig uit den huize gezonden hadt, gedogen dat men zyn huis, van boven tot onder, en alle kaffen en kiften doorzocht.

Deze drift van beeldefchennis floeg voort tot Dordregt, daar het graauw het kunftftuk, boven gemeld, aan ftukken fcheurde, tot verdriet van alle kunftkenners. Het eerfte model is nu noch te zien by de erfgenamen des heren Muis van Holy, raadt der ftadt Dordregt, die de dochter des ruwaarts in huwelyk hadt.

In dit jaar ontmoette de Baan noch een merkelyk voorval. Wanneer de koning van Vrankryk met zyne krygsmacht tot Utrecht gekomen was, ontfing de Baan een brief, getekend door den hertog van Luxemburg, toen tot voogdt dier ftadt aangefteld, benevens een vryen geleibrief, door den Kommandant Stoupa onderfchreven: Hier in wierdt hy te Zeift buiten Utrecht ontboden om 's konings beeldtenis te maken, met belofte van rykelyke beloninge. De aanbieding geviel hem, maar de vrees van in quaad vermoeden te zullen vallen wederhieldt hem: want de bevinding had hem al doen zien, dat een quade naam of achterdocht genoeg is om iemandt van kant te helpen, laat ftaan te benadelen. Hy pleegde raadt met den vorft van Waldek, die hem wel verzekerde van goed onthaal en betaling, maar hem in bedenken gaf of hy daar door niet in eenig quaad vermoeden zou vallen by 't onbezonne graauw; in aanmerking van den tydt, te meer dewyl hy zelf een der hopluiden van 's Gravenhage was. Hier op liet hy den hartog bedanken en bleef te huis. Evenwel wierdt hy in Vrankryk geacht als de voornaamfte beeldfchilder van Nederlandt: zo dat de koning den Grave d'Avaux, zynen gezant in Nederlandt, dien hy bevel gegeven hadt van kunftftukken voor hem te kopen, gelaftte zich in dien handel van de Baans raadt te bedienen.

Veel eer en voordeel genoot hy ook van Frederik Willem, keurvorft van Brandenburg, wiens beeldtenis hy verfcheiden malen fchilderde, en nevens hem vele vorftelyke groten. De keurvorft eindelyk verkoor hem tot zynen opperhoffchilder en opziener zyner kunftkamer en kunft-Academie, op een jaargeldt van zes duizend guldens. Doch zyne vrouw, burgerlyk en ingetogen van aardt, hadt geen genegenheit tot het hof en hoffelyke leven, waarom hy gedwongen was den keurvorft te bedanken, en in zyne plaats een anderen beftelde.

Hy fchilderde vier of vyf malen den prins van Oranje nevens de prinfes, naderhandt koning en koningin van Engelandt, ook den hartog van Jork, hier te lande zynde, met vele andere aanzienlyke heren.

Onder zyne grote penceelwerken wordt geteld het ftuk, gemaakt voor de Regenten van het tuchthuis te Amfterdam: ook de afbeelding der vier ftaalmeefteren in een ftuk op de lakenhal te Leiden, gemaakt in den jare 1675. gelyk ook een ftuk voor de overigheit van 's Gravenhage, waar voor men hem duizend dukatons betaalde. Te Hoorn maakte hy ook twee grote ftukken, 't een voor de bewindheren der Ooftindifche maatfchappye, het ander voor den burgerlyken krygsraadt. Maar daar zyn grootfte kunft in uit ftak was de beeldtenis van den prins van Naffau Ziegen, die zo menigmaal daar voor zat, als de fchilder begeerde, die hier door de ruimte van tydt hadt om het ftuk op zyn volmaaktfte te voltojen. Toen het afgedaan was behaagde het aan al de werreldt, inzonderheit aan den vorft, die verwonderd over des makers vernuft federt veel werks van hem maakte, ja de fchildery voor zyn overlyden by uiterfte wille weder aan hem fchikte: gelyk hy na 's vorften doodt der zelve ook weder machtig wierdt, en dus de gedachteniffe des overleden niet alleen vernieuwde, maar met vermaak de edele volmaaktheit befchouwde, die in het ftuk te befpeuren was. Hy belaftte zyne kinderen ook op zyn doodbedde met nadruk het ftuk niet te vervremden of te verkopen dan alleen aan 't hof van Brandenburg: gelyk zyne dochter dan ook het zelve in den jare 1702. aan den keurvorft, toen koning van Pruiffen, als hy in 's Gravenhage was, aanboodt, en voor vier honderd ryxdalers verkocht.

Zyne geldwinnig, toen hy in bloei was, ging de maat te buiten, maar hy leefde 'er te rykelyker van, zynde al wie hem bezocht welkom. *Een nieuwen hoedt*, was zyn zeggen, *en een oxhoofdtwyns te meer op een jaar, daar maak ik vele goede vrinden mede.* Hy kreeg 'er ook vele, daar onder ook veel tafelfchuimers, en onder hen den landfchapfchilder B. Appelman, die weken lang voor gewoonte hadt zyne voeten onder ander mans tafel te fteken. Dus hadt hy veel magen te voeden, zynde daar by bezwaard met zes kinderen, waar by quamen drie van zyne zufter, en vyf van de zufter zyner vrouwe, die hem zo binnen als buiten zyn huis tot een laft waren: want de ftar zyns geluks was al eenige jaren voor zyn fterven ondergegaan.

Hoe groter kunftenaar, hoe meerder afgunft onderworpen. Dit hechten wy tot een proef aan de hiftorie. De Baan, wiens roem overal opging, en in de vorftelyke hoven klonk, wierdt ontboden aan dat van Vrieflandt, om den prins van Naffau en zyne gemalinne te fchilderen. Zeker hoffchilder, die niet genoemd wordt, vatte hier over een groten haat op tegen onzen kunftenaar, dien hy echter een tydlang bedekte, tot dat hy zich niet langer kon inhouden. Toen begreep hy by zich zelven een fchendig ftuk door een voornemen om de Baan van kant te helpen. Tot dien einde reifde hy naar 's Gravenhage, maar vondt geen gelegenheit tot aantaften van zyn perfoon, dewyl de Baan altydt verzeld ging van zynen hondt, waar op hy zich verlaten mogt. Des naam deze booswicht voor onder fchyn van vriendfchap den moordt in zyn huis te plegen. Hy gaat daar op de Baan bezoeken, onder fchyn van zyn kunft te willen zien. Hy wordt beleeft ontfangen, en op de ruime fchilderzaal, die vol ftukken ftondt, gebragt. Toen meende de moorder hem om te brengen, denkende de befte gelegenheit hier toe geboren te zyn. De Baan zette het een ftuk voor en 't ander na op zynen ezel, als de ander, halende het fcherp van uit zyn rok, gereed ftondt om hem van achteren te priemen, wanneer fchielyk de heer Bruininks, een der befte vrienden van de Baan, onverwacht gemeenzamelyk, zonder zich te voren aan te geven, gelyk hy gewoon was, ter kamer intradt, en een onbekend man met ont-

ontbloot geweer vernemende een groten schreeuw gaf, waar op al het gezin toeschoot. De moorder, vindende zich verzet van zyn toeleg, neemt hier op schielyk de vlucht, zonder dat men hem kon achterhalen.

Uit de zelve oorzaak van nydt heeft hy noch eenen aanval geleden, waar door hy den middelsten vinger van zyn rechterhandt verloor.

Die tot zulk een gruwel niet durfden overstappen, speelden echter hun rol met lasteren en liegen, strojende aan verscheide buitenlandsche hoven de mare dat de Baan uit blindheit, hem overgekomen, niet meer schilderen kon. 't Gerucht ging zelf in 's Gravenhage op: maar de prins van Anspach Brandenburg, daar geen geloof aan slaande, wilde de waarheit daar van onderstaan: want hy hadt zich voorheen van de Baan laten schilderen. Hy reedt naar zyn huis, vondt hem in gezonden lyve, en liet zich andermaal van hem schilderen.

De Baan hadt een zoon, genaamd Jacobus, die zich mede in de schilderkunst oeffende, doch maar zeven en twintig jaren oud zynde door de doodt weggerukt wierdt, tot grote droefheit zyns vaders, die hem twee jaren overleefde.

BAANA, zoon van Ahilud, leefde onder de regering van koning Salomo, en was bestelmeester over de steden Taanach, Megiddo, en Beth-Sean I. *Reg.* IV. 12.

BAANA. Zie BAENA.

BAANES. Zie BAANITEN.

BAANITEN, zyn ketters geweest, die hunnen oorsprong van eenen Baanes hadden, die zich voor een leerling van Epaphroditus uitgaf, en de dwalingen der Manicheen in de negende eeuw verbreidde. *Petr. Siculus in Hist. Manich renasc. Baron an. C.* 810.

BAANST, een edel geslacht in Vlaanderen, aan het welke het grootste gedeelte van het landt van Cadzant behoorde, en reeds voor het jaar 1300. by de geschiedenisschryvers genoemd wordt, voerde een zilvere Fasce op een zwart veldt, ('t welk Borsselen is) gebroken met drie zilvere meerlen in 't hoofdt, welke vogeltjens, even als de halve maantjes, en sterretjens, veeltyds in de wapenen tot een breuk gesteld zyn, en gebruikte voor zyn krygsgeroep het woordt, *Cadzant:* zo dat de nyverige Smallegange niet te onrecht gemeend heeft, dat de edele heren van Baanst voor een tak van de Borsselens moeten gerekend worden. Ritzard van Baanst wierdt in de XIII. eeuw twee mylen van Oostburg, in 't landt van den vrye geboren, in eene plaats, genaamd de Gouwe, die zommigen Baanst noemen, en die met een aanzienlyk slot pronkte, by zynen vader bewoond. Deze Ritzard, gehuwd met eene dochter uit het geslacht van Reingersvliet, stelt men voor het hoofdt van dit geslacht, en liet onder andere kinderen na, Jan van Baanst, omtrent den jare 1307. geboren, die by zyne eerste vrouw eene eenige dochter bekomen hebbende, de zelve zeer jong aan Guy de Bruwere, van Ninoven in Vlaanderen uithuwelykte, en by de huwelyksche voorwaarden zich verbondt van nimmermeer te zullen trouwen, 't zelve met eede bekrachtigende: doch eenigen tydt daarna, berouw wegens die verbindtenis gekregen hebbende, kocht hy de zelve van zynen zwager en dochter af, en huwde in zyn zeventigste jaar wederom met Elizabeth, dochter van heer Jan van Baninghem binnen Brugge, by de welke op haar trouwdag pas twintig jaren bereikende, hy in twintig jaren noch tien kinderen verwekte, waar van de edele heren van Baanst, zo in Vlaanderen als Zeelandt, vervolgens afgedaald zyn, die zich altoos getrouwelyk in den dienst aan den huize van Bourgondie, en naderhand aan dat van Oostenryk, gequeten, en verscheide hoge staaten eerampten bekleed hebben. *Boomgaardt der wapenen. Smallegange Kronyk van Zeeland.*

BAAR, of BAR, een landschap in Zwaben, in 't zwarte woudt gelegen, en den huize Furstenberg, toebehorende. Daar in bevinden zich Furstenberg, Husingen, Don-Eschingen en Blomberg. 't Gebergte, dat zich daar in bevindt, uit het welke de Donauw zynen oorsprong heeft, wordt *op de Baar*, of *die Baar* genaamd, en is voortyds ook *Abnovia*, of *Abenove* genaamd. Anderszins legt'er ook een kasteel en heerlykheit Baar in de Neder-Elzas, eene myl van Opper-Ebenheim, dat de Franschen in den jare 1678. hebben verwoest, en naderhandt door de heren van Baar aan den raadt van Straasburg is verkocht. *Tromsd. Zeileri Topogr. Suevia. Cluverus Germ. Antiq. p.* 715.

BAAR, of BAER, met Lathem, of Laethem, uitmakende de derde Bannerye in rang onder de vier Banneryen des graafschaps Zutphen, is gelegen in een grasryken en zeer vruchtbaren oordt, tusschen het Richterampt Doesburg, het Kleefsche Seventer en den gegraven Romeinschen Yssel, en begrypt het dorp Lathem, (hebbende kerk en predikant, die onder de Classis van Zutphen behoort) nevens de bourschap Baar, eene zeer aloude heerlykheit, aan 't welke van ouds de Ysselstroom tusschen Westervoort, daar 't water des hartogen van Kleve afgaat, allerwegen toebehoord heeft, tot by Dieren toe, buiten en behalven de visschery tusschen de zelve bepalingen voor het meeste gedeelte met den Salm, worpen en andere voorrechten, waar nevens gemelde heerlykheit uit de veerstadt te Westervoort eenige jaarlyksche renten en thinzen getrokken heeft, alle 't welke van hartog Arnold van Gelder op St. Marcusdag des jaars 1471. nader bevestigd wierdt, behoudende hy voor zich alleen het geleide op den stroom met het lynpadt, doch vermeerderende daar tegen, ter gunste van zynen broeder Willem van Egmond, heer van Baar, en des zelfs zonen, Jan, Frederik, en Willem, het leengoedt van Baar, met het bourschap van Lathem, gelyk die gelegen was boven van den Bergschen runboom aangaande den Ysselstroom neder tot de Gysbergsche of grote Sluize, tusschen Baar en Doesburg, de Zwalge Vliet langs tot aan den Kleefschen landweer toe, ende van daar weder opwaarts tot aan den Bergschen landweer, en voorgemelden runboom, om al 't zelve te bezitten als eene vrye heerlykheit ten Zutphensche rechten, welkers inwoners voortaan niet meerder wegens aldaar geweze vonnissen naar Zutphen of elders in de klaringe beroepelyk zouden zyn. Averechts beloonden die van Egmond in den jare 1494. deze weldaadt aan den Gelderschen hartog; want keizer Maximiliaan op Gelderlandt afkomende, zo beval Jan, graaf van Egmond, zynen stadhouder op het slot te Baar, wel uitdrukkelyk van het keizerlyke krygsvolk in te laten, en allerlei onderstandt te doen; 't geen hartog Karel van Gelre ook tot zo verre verbitterde, dat hy in den jare 1495. niet alleen den rechter, Werner Lerink, en den gehelen raadt van Doesburg belaste, van in 't toekomende geen eedt aan de vryheren van Baar, gelyk zy eenigen tydt herwaards hadden gedaan, of eenige manschap van ledige lenen, als zulks niet verplicht zynde, te doen, gelyk zyn vader Adolf al voor dezen verboden en afgeschaft hadde, hoewel de Bourgondische vorsten die van Doesburg zulks weder hadden opgedrongen, maar noch in dat zelve jaar de wapenen tegen het steeuwige slot van Baar, anderhalf uuren gaans van Doesburg aan den oever van den Yssel gelegen hebbende, aangespte, en met behulp van den here van Bronkhorst, en der steden Zutphen en Doesburg het zelve belegerde, en niet tegenstaande de Egmondschen een goede hoop krygsknechten met een krygslist daar binnen bragten, eindelyk, na dat 'er een toren nevens een groot gedeelte des ringmuurs door 't onophoudelyk schieten ter neder gestort was, op hemelvaartsdag tot de overgave dwong, waar na hy het zelve dadelyk tot den grondt toe ter neder heeft geworpen en verdelgd, zo dat 'er niet dan de gedachtenisse, en eene enkele schetze, ofte aftekening, gulhartig door den here Dirk Thielemans, wylen stedehouder des graafschaps 's Heerenberg, uit de gravelyke Archiven, nevens andere tekeningen den Advokaat Brouërius medegedeelt, van over is gebleven, echter genoeg, om de byzondere sterkte, en den wyden omtrek van dit slot te kunnen bekennen. Maar met deze ter nederwerpinge des slots was hertog Karels gramschap noch niet gestild; zyne stoomisse tegen 't huis van Egmond bleef hem gedurende zyn leven in 't hoofdt, en schitterde aan alle kanten uit: want de gravin van Egmond in 't jaar 1519. door Barend van Hakfort een windmolen te Baar hebbende doen stellen, zo heeft Karel die van de stadt Doesburg heimelyk opgerokkend, zo dat zy geweldigerhandt den zelven molen kort daarna over den oever in den Yssel hebben gestort, waar over de klagende gravin, met de Doesburgers te gelyk, voor des zelfs raden, om uiterlyk het recht plaats te geven, heeft doen dagvaarden, alwaar het verschil, wel gehoord, maar nooit afgedaan, en altoos aan den spyker is blyven hangen, gelyk lange jaren na bovengemelde verwoestinge des slots de goederen van Baar, en tot zyne doodt toe die van Lathem in 't geheel door den zelven hertog ingehouden wierden, blykende by den requeste, door Lammoraal, prins van Gaveren en graaf van Egmond, in 't jaar 1557. aan s'keizers stadhouder, den hertoge van Savoye, aangeboden. Dikwils is deze heerlykheit van bezitteren veranderd, en gedenken de oude handvesten en schryvers omtrent het jaar 1280. van eenen heer van Baar, die 't slot van Dorenweert, aan den Rhyn tusschen Arnhem en Wageningen gelegen, overrompelde. Omtrent het jaar 1355. van eenen anderen heer van Baar, die ten tyde van de Hekersche en Bronkhorstersche krakkelen omtrent Loenen by den Vryenberg in eenen veldkamp sneuvelde. Op het jaar 1386. van Richard en Walraven; op het jaar 1374. van Willem, en ten laatste op het jaar 1543. van een anderen Willem van Baar. In den jare van 1376. echter was deze herlykheit al aan het huis van Meurs gekomen, en deswegen hebben zich Frederik en Walraam, graven van Meurs, op de jaren van 1376, 1423, en 1425. heren van Baar geschreven.; sedert welke tyden deze Bannery noch twee malen van heren en stammen veranderd is, als zynde door hertog Arnoud van Gelder, zynen broeder, Willem van Egmond, die gehuwd was met Walburg, dochter van Frederik, grave van Meurs, opgedragen, en door Lamoraal, den vierden en dapperen, doch ongelukkigen grave van Egmond, die voorgemelden heer Willem tot overgrootvader hadde, aan Jakob van Bronkhorst en Batenburg, heer van Anholt, verkocht. *Pontanus en Slichtenhorst Gelders. geschied. Kronyk en Historie van Egmond.*

BAARA, een der wyven van Saharaim, uit den stamme Benjamin. I. *Chron.* VIII. 8.

BAARAS is de naam van eene plaats op den berg Libanus, in Syriё, en van eene wonderlyke plante, die aldaar wascht, waar van Josephus de krachten verhaalt. Dewyl de zelve iets ongemeens heeft, zal men die hier kortelyk beschryven. Zy ontspruit op den berg Libanus, op den weg naar Damascus, en men ziet die eerst in de maandt May, wanneer de sneeuw gesmolten is. Zo haast als de nacht gekomen is, begint deze plant te ontbranden en een licht te geven, gelyk eene kleine fakkel; maar met het aanbreken van den dag verdwynt dit licht, en het gewasch wordt onzichtbaar. De bladen zelfs, die men in neusdoeken gewonden heeft, worden daar niet meer gevonden. Dit bevestigt in hun gevoelen de genen, die zeggen, dat deze plante door quade geesten bezield is, om dat zy ook eene verborge eigenschap heeft om de betoveringen en bezweringen te breken. Anderen geloven, dat zy bequaam is om de metalen in goudt te veranderen; en daarom noemen de Arabiers de zelve het *goude kruit*. Maar zy durfden het niet plukken, noch het zelfs naderen, om dat zy dikwils bevonden hebben, dat deze plant den genen, die de zelve uit de aarde trekt, ylings doedt sterven, indien de nodige hulpmiddelen niet bygebragt worden. En dewyl zy van deze aanmerkingen onkundig zyn, wordt dit gewasch van hen onaangeroerd gelaten. Eenige natuurkundigen zeggen, dat deze plant haar voedsel heeft van zekere lymachtige aarde en stoffe, en dat, wanneer men de zelve uit de aarde rukt, een sterke lym-

lymreuk uit den wortel komt, die den gene, die ze uitrukt, verstikt: en om die zelve reden geeft zy schynsel in den nacht, want deze lymachtige stoffe, die van een sulferachtigen aardt is: wordt ontstoken door de strydigheit van de koude lucht van dit hoge gebergte, en geeft dit schynsel, tot dat de lucht, een weinig door de zonnestralen verwarmd zynde, deze vlam doedt ophouden. Indien men zich verwondert, dat deze plant niet verteerd wordt, zo moet men aanmerken dat het geen onstoken wordt niet anders is dan het overtollige van 't voedsel, dat zy tot hare onderhouding nodig heeft, het welk verteerd zynde, houdt het licht op: gelyk men ziet aan eene lampe, waar aan by gebrek van olie het licht ontbreekt; hoewel het katoen niet volkomen door het vuur verteerd is. Zie daar wat de natuurkundigen van deze wonderlyke plant verhalen, die, zeggen zy, alleen op den Libanus, naby de cederen, gevonden wordt. *Joseph. Oorl.* VII. 25. [Josephus verhaalt maar een gedeelte van het gene men gelezen heeft, en men hadde in het Woordenboek van Moreri, daar dit artykel gevonden wordt, den anderen logenaar moeten bybrengen, dit het overige verdicht heeft.]

BAARDERADEEL, eertyds BAWERDERADEEL, is de vierde Grieteny van Vrieslands twede quartier Westergo, begrypende deze zestien dorpen: Jorwert, Weydum, Mantgum, Schillaart, Oosterwierum, Bosum, Wieuwert, Britwert, Oosterlittens, Winsum, Baart, Huyns, Lyouns, Hylaart, Jellum, Beers, nevens de volgende staten, stinzen en herehuizen, als Walta te Bosum, Thetinga te Wieuwert, Dekema te Baart, Mammema te Jellum, Unya te Beers, Hettinga te Jorwert, Dekema en Rima te Weydum, Hesens te Hylaart, waar nevens het klooster Bayum van Premonstratenzer nonnen tusschen de dorpen Winsum en Bayum gelegen heeft. Grasryke weiden en visschryke wateren maken deze Grieteny aanzienlyk, nevens de trekvaart van Bolswert naar Leeuwaarden, die van Leeuwaarden naar Sneek, en die van Sneek naar Franeker, tot merkelyk geryf en voordeel der landzaten gemeenschap hebbende met de Zwaanwerder, Britswerder en Hesenser meirtjes, makende de Zwette eene scheiding tusschen Oostergo en Westergo. Des maandags wordt in Baarderadeel rechtdag gehouden, ende is hier tegenwoordig in den jare 1723. Grietsman de welgeboren heer Hans Willen Baron van Aylva. *Winsemius kron. van Vriesl. Schotanus Vriesl. tusschen 't Flie en de Lauwers.*

BAARDT, of BAERD, oudtyds BAWERT en BAUWERT, is het tiende dorp van de Grieteny Baarderadeel, de vierde in rang van Vrieslands twede quartier Westergo: 't is van een middelmatige grootte, en pronkt niet weinig met de state Dekama, beroemd door Juw Dekama, den laatsten Potestaat van de Schieringers gekoren, en door de vetkopers dieshalven verworpen. Niet minder roemt deze plaats van dat zy haren naam aan de gehele Grieteny gegeven heeft plegende alhier voorhenen ook het recht gehouden te worden, dat nu in 't nabygelegen dorp Jorwert geschiedt. Alhoewel het tegenwoordig geen eigen Predikant alleen geniet, wyl die van Winsum dit dorp en Huyns te gelyk bedient, behorende onder de Classis van Franeker, zo heeft het eene tamelyke buurt en eigen windmolen, en legt aan den trekvaart van Bolswert op Leeuwaarden. *Schotan. Vriesl. tusschen 't Flie en de Lauwers.*

BAARDWYK, BARTWYK, en ook BAARWYK, een der zeven bovendorpen van het landt van Heusden in Hollandt dat hier nevens tien benededorpen begrypt, heeft Drunen ten Oosten, Waalwyk ten Westen, den Meerdyk ten Zuiden, en den ouden Maas ten Noorden. Het is lustig en welbebouwd, pronkende met een fraaie kerk, die een eigen predikant heeft, behorende onder de Classis van Gorkum, en maakt eene heerlykheit van hogen en lagen gerechte, waar mede in den jare 1407. eene Foyke Foykensz, 1413. Hugo van Wielesteyn Foykensz, en 1438. Geertruyd van Wielesteyn, die de zelve 1445. heer Diederik van Merwede, ridder, heer van Etten en Meeuwen, kastelein van Geetruidenberg, en Bailjuw van Zuid-Hollandt, overgaf, verlyd wierden, na welken in den jare 1447. Klaas van Merwede, by toestemminge van den grave van Hollandt, deze heerlykheit van zynen vader voornoemd is opgedragen, die de zelve zyne dochter Machtelt naliet, welke gehuwlykt met N. de Jonge, en daar by Mr. Reynier en Jacob de Jonge overgewonnen hebbende, aan 't geslacht van de Jonge overbragt. Baartwyk legt drie quartier uure gaans van de stadt Heusden, in een zeer vermakelyken oordt, wordende van eenigen voorgegeven, dat het zynen naam, by de bekende invallen der Noordsche volkeren in deze landen, van de Denen zou ontfangen hebben, naar eene vermaarde plaats in Denemarken; daar anderen wederom menen, dat de Gallische Bardes, of Longobarden, uit Duitschlandt herwaarts gekomen, de oorspronk dezer naamreden zouden zyn. *Oudenhoven beschryv. van Heusden. J. F. le Petit Nederl. Republyk.* Grotelyks heeft dit dorp te roemen op zynen inboorling Joan Barwitius, een man van grote geleerdheit, die eerst een langen tydt Secretaris van keizer Rudolf, en naderhandt van keizer Matthias is geweest, en in groot aanzien ten einde toe aan 't Weener hof geleefd heeft. *W. v. Gouthoevens Chronyk.*

BAARL, of BAARLE, een Brabandsch dorp, dat ten dele onder het quartier van Turnhout, en ten dele onder de Barony van Breda behoort, en dus hertogsch en Nassausch Baarl genoemd wordt, is van zeer hogen ouderdom, als wordende al gemeld in een brief van Hilzondis, of Hilsewidis, gravinne van Stryen, van den jare 999. waar van de Professor Boxhorn een gedeelte opgegeven heeft, berustende het gehele afschrift by de Jesuiten te Antwerpen, doch gedagtekend den eersten van zomermaandt 992. 't geen vry naauwkeuriger is, indien Hilsewidis, de gemalin van Ansfried, naderhandt bisschop van Utrecht, die na het jaar 1001. geleefd heeft, geweest is. Hier ter plaatse was het altaar van den heiligen beleider Remigius, dat is eene kapelle, op zynen name gewyd, ten dienste van weinige huizen, daar een gering priester was, dien men den naam van Altarist gaf. *Alting notit. Germ. inf. part. alt. J. le Roi notitia marchionatus S.R.I.*

BAARL, of BAERLE, ('T HUYS TE) in het bovengenoemde dorp, in de Barony van Breda, in de Kempen, en niet in Kempenlandt, als by zommigen verkeerdelyk gesteld is, was wel eer versterkt en rondom bewaterd en gelegen tusschen Hoogstraten en Turnhout, op den weg van Breda; deshalven wierdt het in 't jaar 1581. door de misnoegde Spanjaards ingenomen, die 't zelve door opontbode boeren noch meerder versterkten, waarom de heer van Stakenbroek, Drossaardt van Breda, met twee stukken geschut, en eenig krygsvolk daar voor quam, en 't zelve beschoot; doch ziende daar niets mede te winnen, verliet hy zyn beleg, na dat hy 'er ruim veertig scheuten, doch vergeefs, op gedaan hadde: weshalven de Staten van Brabant den Colonel la Garde met eenige Cornetten paarden, en een braven hoop voetvolk, uit de omleggende bezettingen gelicht, daar voor schikten, die het zelve heftig beschoot, en de bezettelingen, veertig mannen sterk, noodzaakte het zelve over te geven. *J. le Roi Marchionat. S.R.I. Van Meteren Histor. der Nederl. Oorlogen blad.* 198.

BAARLAND, een groot en deftig dorp, vermaardt door de geboorte van Adriaan Baarland, gelegen in Zuid-Bevelandt, niet verre van de stadt Goes naar de Zuidzyde. Het wordt geprezen wegens zyne vruchtbare landeryen, en waterryke beemden. De graaf van Groesbeek is heer van Baarland, en heeft 'er ook een kasteel. Noch is 'er te zien het overblyfsel van een oud en vervallen kasteel, genoemd Hellenburg, rondom in zyne wateren, echter genoeg om zyne voormalige sterkte en grootte te doen kennen. Brave aanwasschen zyn hier van tydt tot tydt ingedykt, zo dat in den jare 1694. de polders van Baarland met hare vronen ende vogelzank te zamen uitmaakten 1757. gemeten, en 227. roeden. Hertog Albert van Beyeren heeft den 1 Juny van den jare 1390. als graaf van Zeelandt, ter bede van Henrik Jan van Renesse van Rynouwen heer van Baarland, Henrik Jan van Renesse, en Jan van Renesse, van Everingen (wier beeldtenissen in een glas van de kerke te Baarland nevens malkander noch onlangs gezien wierden) den dorpe vergund, eenen wekelykschen marktdag op maandag te houden, met verbodt, dat niemandt, onder Baarland, Oudelande, en Bakendorp gezeten, eenig koorn of andere waren daar buiten, of uit zynen huize zoude mogen vervoeren, voor en aleer men daar mede te Baarland ter markt geweest hadde, op de verbeurte van tien ponden zwarte. Hertog Jan vermeerderde de voorrechten van dit dorp merkelyk by zynen openen brief, gegeven te Bergen in Henegouwen in December van het jaar 1418. staande den inwoneren en ingezetenen van Baarland, Oudelande, Bakendorp en op 't Nieulandt, zo voor hen als hunne nakomelingen, ten eeuwigen dage toe de vryheit van marktpenningen, pondgelden, tollen en geleide, (uitgezegd den roer der tollen) tolvry te varen met hunne goederen en koopwaren overal binnen zyne landen van Braband, Hollandt, en Zeelandt, en dat zo wel te water, als te lande. *Reigersbergen, Eyndius, en Smallegange kronyken van Zeelandt.*

BAARLAND, een hoog edel geslacht in Zeelandt, dat machtig gegoed was in Zuidbevelandt, en zynen naam aan het bovengemelde dorp Baarland, by ter Goes gelegen, gegeven heeft, voerde ten wapen twee rode balken op een zilver veldt, en staat al in zeer oude brieven genoemd. Van dezen stamme vinden wy eenen Hugo van Baarland, die, als een medestander van Gerrit van Velzen, gevangen, en door die van Dordrecht onthoofd wierdt, en omtrent het jaar 1500. Frederik van Baarland, wiens zoon, Mattheus, getrouwt was met N. Bollaart uit Braband, uit welke voortgekomen is Jan van Baarland gehuwd met N. Oostdyk, die Michiel van Baarland, in 't jaar 1610. Bailjuw van ter Goes en Superintendent over 't eilandt van Zuidbeveland, naliet; welke, trouwende met Jacoba van Banchem, nagelaten heeft Jan van Baarland, in het jaar 1620. opvolger zyner waardigheden en ampten, getrouwd met Cornelia Kien, waar by hy onder andere kinderen eenen zoon verwekte, Michiel van Baarland, Secretaris en Pensionaris van ter Goes, den laatsten mansoor van zyn geslacht overleden, hebbende niet dan dochteren nagelaten. *Smallegange wapenkaart van Zeelandt. Deszelven kronyk van Zeelandt.*

BAARLAND, (ADRIAAN VAN) geboren in het bovengemelde dorp in 't jaar 1488. Den grondt zyner letteroeffeningen leide hy te Gent, en van de wysgeerte te Loven, daar hy den tytel won van Meester in de kunsten. Hy is de eerste geweest, die in het Collegie der drie Talen van Buslidius de Latynsche taal geleerd heeft in de jaren 1518. en 1520. Hy vertrok van daar naar Engelandt voor medegezel en opziener van Antony, heer van Grimbergen, zoon des Prinsen van Bergen. Wedergekeerd wierd hy in de plaats gesteld van Joannes Paludanus, om in de hogeschole van Loven de rederykkunst voor te lezen. Hy heeft veel leerlingen gehad van eene zeldzame en zuivere geleerdheit. Hy zelf schreef sierlyk en zuiver Latyn, als gebleken is aan de volgende boeken, in die tale geschreven:

Tweespraken om de jeugdt en de taal te vormen.
Brief van de maniere van studeren, aan Gulielm. Zagarus, Rector der Schole te Zierikzee.
Kortbondige spreuken aangaande het onderwys eens Christen menschen.
Een kort begrip der redenvoerkunst.
Drie boeken van oude en nieuwe Boerteryen.
Aantekeningen op uitgelezen brieven van den jongen Plinius.
Aantekeningen op de gedichten of spreuken van Menander.
Inhouden en verklaring der Blyspelen van P. Terentius. 1537.
Uitleggingen van de vier eerste boeken van Virgilius Eneade, genomen uit een oud boek, envermeerderd met byvoegselen. 1529. *en* 1535.
Over de eerste Rede van Cicero tegen Katilina, en de IX. Phil.
Spreekwoordelyke vaarzen uit Virgilius opgegaard en uitgelegd.

 Ook

Ook heeft hy uitgegeven de *Brieven van Elisius Calentius*, door hem overzien en vermeerderd. Te Leuven 1515. 4.

Ook met lof en goedkeuring van Erasmus heeft hy toegesteld een *kort begrip van Duizenden van spreekwoorden*. Te Keulen 1524. met eene *verzameling zyner brieven*.

Omtrent de uitlandsche en, wel voornamentlyk zyne vaderlandsche historie heeft hy geschreven

Een korte Tydrekening en Historie van de scheppinge der werreldt tot het jaar 1532.
Van de geletterde vorsten der stadt Rome.
Van de Hartogen van Venetië.
Van de Graven van Hollandt.
Van de Bisschoppen van Utrecht.
Van de Bedryven der Hartogen van Brabant.
Van de steden van Nederduitschlandt.

Alle welke geschriften op verscheiden plaatsen eertyds zyn uitgegeven, ten dele ook met printen en aantekeningen. Maar te gelyk byeen zynze uitgekomen te Keulen by Bern. Gualterus in den jare 1603. in 8. Hy storf te Loven omtrent het jaar 1542. Meer is hier van te zien in het boekjen van Valerius Andreas wegens het drietalig Collegie van Buslidius: ook heeft Baarland zelf aan Joannes Borsalus een brief geschreven, rakende zyn leven en schriften. *Beschr. van Zeelandt II deel. Val. And. Bibl.*

BAARLAND, (HUBERT VAN) geboren in dit zelve dorp, een geleerd geneesmeester, hebbende zyne kunst geoeffend te Namen. Hy woonde eenigen tydt te Bazel by Erasmus, die hem den lof geeft van geleerdheit en vriendelykheit van ommegang. Hy heeft uit het Griekſch vertaald eene

Redenvoering van St. Basilius van den dank, dien men Gode te zeggen heeft: en op den maartelaar Julitta.
Galenus van de geneesmiddelen die ligt te krygen zyn. 1533. *ter Vere; en met de werken van Galenus.* Ook heeft hy geschreven
Een geneeskundigen brief over de kracht der gebrande wateren; en van de sterfwyze van Adriaan Elius van Baarland. Antw. 1536.

Ook een *Twistschrift* tegen Aarnout Noots, een arts te Loven, waar in getoond wordt, dat de gemene hoop der artzen niet weinig enkele geneesmiddelen misbruikt, als Venus haair, Spodium, enz. en hoe Avicenna in de meeste hier van gemist heeft. Antw. 1532. in 8.

Ook heeft hy eene voorrede gemaakt voor Dioscorides, te Leiden uitgegeven, en belooft uit te zullen geven eene overzetting van alle de Arabische artzen: maar daar is niet van gekomen. *Beschr. van Zeel. Val. Andr. Bibl.*

BAARN, of BAARNE, een dorp in Eemlandt, het derde Maarschalkschap van het landschap Utrecht, tusschen Zoest en Emmenesse gelegen, was al voor den jare van 1390. eene stadt, gelyk bisschop Florentius van Wevelichoven het zelve daar voor erkende, bevestigende in dat jaar zeker verdrag tusschen die van Baarn en Frederik van Drakenburg. Als eene stadt gedroeg zich Baarn, en maakte een verbondt met de stadt Amersfoort in het jaar 1410. tot onderlinge bescherminge. Als eene stadt handelde het bisschop Zweer van Kuylenburg, en bevestigde, en vermeerderde zyne stadsrechten by zynen openen brieve met een afhangend zegel in roden wassche, gegeven te Amersfoort den 26. Augustus 1426. En wordt Baarn in eenen brief van den Officiaal van Utrecht van het jaar 1434. als eene stadt gehoord en gehandeld. Door het uitstaan van menigvuldige oorlogsrampen is het tot den tegenwoordigen staat van een gering dorp gebragt, dat met Eembrugge by beurtwisseling van een Predikant bedient wordt, zynde des zelfs Parochiekerk in de Roomsche tyden ter eere van den Apostel Paulus gewyd geweest. Groten luister heeft deze plaats in den jare 1674. bekomen, doordien zy nevens ter Eem, Zoest en de twee Emmenessen by de heren Staten 's lands van Utrecht tot eene vrye heerlykheit van hoge, middelbare en lage jurisdictie verheven is geworden, en zyne hoogheit den here prinse van Oranje vereerd en opgedragen. *Anth. Matthaeus de Jure Gladii cap. 19. Idem de Nobilit. lib.* III.

BAAR-RECHT, *Jus Feretri*; is, wanneer verdachte persoonen by de baar van een vermoorden gebragt, en daar omtrent de misdaadt, waar van men hen verdacht houdt, ernstig vermaand worden. Zy moeten hunne vingers op den navel en de wonden van den vermoorden leggen, en zekere woorden naspreken. Begint dan de aangeraakte wonde te schuimen, of te bloeden, zo wordt de verdachte voor den regten moordenaar gehouden. Dit Baar-recht is by de oude Duitschers door de veelvuldige heimelyke vermoordingen in gebruik gekomen, en naderhandt op vele plaatsen tot dezen dag toe onderhouden. *Schottel. de Antiq. Jud. Germ. Besold. Thesaur. pract.*

BAARSDORP, in 't eilandt van Zuidbevelandt ten Zuid-Oosten van het dorp 's Heerarentskerke, niet verre van de stad Goes gelegen, en van ouds de bezitting en woonplaats van een tak des doorluchtigen en wel eer machtigen geslachts van Borsselen, naar deze hunne heerlykheit van Baarsdorp genoemd, is heden slechts een middelmatig dorp, dat voormaals zeer groot en schoon was, en een heerlyk slot hadde, nu t'eenemaal vernietigd, verschaffende een verheven en groen bewassche heuvel alleen een gedenkteken daar van, (Zie *Smallegange kron. van Zeel.*) 't geen zo niet met een ander slot, dus genoemd, gelegen is, dat by Middelburg op 't eilandt Walcheren in den jare 1300. van Jan, zone van graaf Jan den II van Henegouwen, stormenderhandt ingenomen wierdt met ombrenging der bezettelingen, waar van Melis Stoke in Jan den II. aldus gewag maakt:

„ Doe quam hem te voren 't gone,
„ Dat Jan syn soen had an gestreden
„ Dat huys met ghenendicheden,
„ Bi Middelburch, dat Baerstorp hiet.
„ Ende hi daar boven niet en liet,
„ Enen man te live bliven,
„ Hine deden te hant ontliven.

BAARSDORP, geen der geringste takken der beroemde heren van Borsselen, van de oudste, eerste en machtigste edelen van Zeelandt, wordende in zekere brieven van den jare 1088. van den abt van Hasmoy, in Oostervand op de rivier de Scharpe, onder de Diocese van Utrecht gelegen, (waar by hy aan Gisebert van Gent zekere goederen, in Aloft, Rassegem, en Lede gelegen, by kope overdraagt) als een medegetuigen, onder vele andere edelen, genoemd eenen Stepo van Borsselen, volgens *Aub. Miraeus cap. 36. Cod. Piar. donationum.* Wolphard van Borsselen, zoon van Wolphard den 9. was eerste heer van Baarsdorp, die in 't jaar 1232. overleedt, en namen zyne Descendenten den naam van Baarsdorp vervolgens aan, met achterlatinge van dien van Borsselen, wier wapens, zynde een fasce van zilver op een veldt van sabel, zy bleven voeren, met dit onderscheidt, dat zy het zelve overlaadden met een St. Andries kruis van keel. Behalven de edelen van dezen name, by Smallegange opgeteld, zynde de laatst by hem genoemde in den jare 1565. overleden, vindt men op het jaar van 1619. Willem van Baarsdorp, raadsheer in den hove van Hollandt by, *G. Brand* in zyne *historie der Reformatie*, als die nevens den here van Duivenvoorde en den raadsheer Geleyn van Aleman uit den Hage als commissaris naar Alkmaar gezonden wierdt, om de Remonstrantsche tweespalten te stillen, en nochmaals op het jaar van 1622. in de zelve hoedanigheit nevens den raadsheer Rosa ten zelven einde naar Haarlem vertrok.

BAARSDORP, (KORNELIS VAN) ridder, lyfartz en kamerling van keizer Karel den V. te Baarsdorp onder ter Goes geboren, en daarom van zommige schryvers een Goezenaar genoemd, gelyk de Baarlanden, schoon zy in het dorp Baarland geboren zyn, heeft een werk over de gansche geneeskunde geschreven, *Methodus Universae artis medicae*, in vyf delen, en op blads grote, 1538. te Brugge by Hubertus Crocus gedrukt. *Valer. Andreas Biblioth. Belg. Fr. Sweertii Athen. Belg.*

BAARSDORP, (MARINUS KORNELISZ VAN) zoon van Kornelis, overleden den 26. April 1515. en in de kerk te Baarsdorp begraven, was te Biezingen of Biezelingen, op Zuidbevelandt geboren, en priester. Hy deedt uit goeden yver, volgens 't gebruik van die tyden, eene pelgrimaadje naar Jeruzalem, ende wierdt, wedergekeerd, te Mechelen onderwyzer van het geestelyke gasthuis, Putereyken genoemd, aan het welke, in 't jaar 1525. gesticht, hy by uiterste wille alle zyne goederen gemaakt heeft, tot onderhoudt van arme kinderen, om aldaar van hun negende jaar af in den Roomschen Godsdienst in lezen en schryven en eenig bequaam handwerk onderwezen te worden: doch onder deze voorwaarde, dat zyne bloedverwanten in de eerste plaatse, en daar aan zyne landsgenoten, den voorrang zouden hebben. *Smallegange Zeel. kron. Oudheden en gesticht. van Zeel.* II. *Deel.*

BAART, (ARNOLD) geboren te Brussel in het hertogdom Brabant, was een schrander Rechtsgeleerde, en hadt zo grote geheugenisse, dat hy de Pandeckten van Justinianus, en meest alle andere wetten na malkander konde opzeggen. Van de pleitzaak wierdt hy geroepen tot Professor in de Rechten naar Douay, en van daar tot koninklyken raadsheer in den hogen rade te Mechelen. De boeken, van hem geschreven, en alle in 't Latyn, zyn deze:

Lectiones Extraordinariae III. Duaci habitae;
I. De eo quod interest.
II. Ad L. Vinum D. si certum petatur.
III. Ad. Tit. D. de eo quod certo loco.
} gedrukt te Keulen 1579. in 8.
Nux Feudalis. 1582. in 8.

Waar nevens hy overgezien, en met zyne aantekeningen uitgegeven heeft *Jacob de Bellovisii Practica Criminalis*, gedrukt te Keulen 1580. in 8.

BAART, (PIETER) Doctor in de geneeskunde, was een aardig Vriesch dichter, zo in 't Latyn, als Duitsch. Byzonderlyk heeft hy uitgemunt in de oude platte Vriesche taal; te zien in zyne *Friesch Boere Practica*, waar in hy Virgilius navolgt, maar zo plat en geestig, dat hy de Vriesche aardigheden volkomentlyk en natuurlyk heeft uitgedrukt en opgevolgd. Daarenboven gaan'er noch van hem in druk uit: *De Friesche Triton op het veroveren van de stadt Olinda in Fernambuco* 1630. op bladsgrote; en *Deugdespoor in de ondeugden des werelds afgebeeld*, in twaalven en in achten te Leeuwaarden gedrukt, en met geestige prentjes versierd.

BAASA. Zie BAESA.

BA... Alle de woorden, die dus beginnen, en hier niet gevonden worden, moeten op BAA gezocht worden.

BABA, of BABBA, eene welbewoonde stadt in 't Europische Turkyen, in neder-Bulgarië, met eene grote haven, of kleine Golf aan de Zwarte zee, omtrent de monden van den Donauw.

BABA, een berucht bedrieger, een Turcoman van geboorte, die in de stadt Amasia in 't 638. Jaar van de Hegire te voorschyn quam. Hy hadt een leerling, Isaac genoemd, die zo bedrieglyk als hy was, en zyne aanhangers deze geloofsbelydenis liet doen, *Daar is maar een Godt, en Baba is zyn afgezant.* De Musulmannen, verstoord om dat Baba aldus hunnen Propheet verwierp, poogden zich van hem te verzekeren, maar te vergeefsch: want hy hadt zo vele navolgers, dat hy een machtig leger op de been bragt, waar mede hy een groot gedeelte van Natolië verwoestte en plunderde. Maar de Musulmannen, tot de Franken toevlucht genomen, en zich by hen gevoegd hebbende, vervolgden hem zo hevig,

hevig, dat hy volkomen verſlagen, en zyn aanhang verſtrooid wierdt, in den jare na Chriſtus 1240. *Ben Schohna.*

BABAS, een vertrouwt ſtaatsbedienaar van Herodes Aſcalonita, die hem tot vergelding van zyne dienſten de oogen liet uitſteken. *Joſeph.*

BABEK, toegenaamd *Horremi*, of *Horremdin*, dat is *de hoogleraar, de uitvinder van een Godsdienſt van vermaak en vrolykheit.* Hy was in de Provincie van Adherbigian geboren, en deedt openbare belydenis van Godloosheit, aan geen Godsdienſt of eenige gezindheit van alle, die in Aſië bekend waren, gebonden zynde. Hy quam in het 201. jaar van de Hegire te voorſchyn, en verkreeg in weinig tyds een groten aanhang. Hy zag zich eindelyk aan 't hoofdt van een groot leger, waar mede hy door het land trok, en den veldoverſten, dien de Kalif Al-Mamon tegen hem gezonden hadde, verſloeg, den zelven met eigen handen ombrengende. Motaſſem, de navolger van Al-Mamon, wierdt genoodzaakt alle zyne macht tegen hem te gebruiken; en daar vielen verſcheiden gevechten voor, eer dat men hem gevangen nam, en hem, die eene oneindige menigte onnozelen hadde doen ſterven, met zyne medeſtanders eenen wreden doodt deedt lyden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BABEL, of BABYLON, de hoofdſtadt van Chaldea, of Babylonië, was de eerſte ſtadt, die vele jaren na den zondvloedt gebouwd wierdt, door Nimrod, of Belus, die 'er de eerſte ſtichter van was. *Gen.* 10. 10. Dat wordt gemeenlyk zo verſtaan, dat Nimrod, als een geweldenaar en wederſpannige, velen van onder de gehoorzaamheit van Noach heeft onttrokken, en, om zich ontzaglyk te maken, naar het landt van Sinear is vertrokken, en aldaar de ſtadt Babel voor de verſtrojing der volkeren heeft gebouwd, verder dat hy voortgetrokken is in Aſſyrië, en aldaar ook de ſtadt Ninive gebouwd heeft; zo dat hy gezegd wordt de ſtichter van twee machtige ryken, het Chaldeeuſche en het Aſſyriſche, geweeſt te zyn. Van dit gevoelen waren vele geleerden: doch Perizonius en andere geletterde mannen, aan het einde van dit artykel aangehaald, hebben dit krachtig wederlegd, en aangetoond, dat Nimrod Babel eerſt bouwde na de verwarring der ſpraken, en de verſtrojing der volkeren, gelyk ook de naam van *Babel, verwarring* betekenende, niet duiſter ſchynt te leren. Altoos, dat Nimrod nooit naar Aſſyrië is voortgetrokken, maar na de verſtroying in het landt van Sinear gebleven, leert Joſephus *Oudh.* I. 7. zeggende: *Hy, by de Babyloniërs blyvende, heeft de heerſchappy gevoerd, of dwinglandy geoeffend.* Zo dat hy, gelyk de H. Schrift getuigt, Babylon en de andere ſteden, in de aangehaalde Text gemeld, bouwde, en het Babyloniſche ryk veſtigde; waarom hy als de *Belus Babylonicus*, of *Babyloniſche Heer*, of *Godt*, van de nakomelingen geëerd is, en van Aſſur, den Aſſyriſchen Belus, die Ninive ſtichtte, moet onderſcheiden worden. Zo leeſt men in de Alexandrynſche kronyk: *Chus gewan Nebrod*, (dat is Nimrod,) *dien Gigas, of Reus, of geweldige, die Babylon bouwde, en die de Perſen zeggen dat vergood, of tot een Godt verheven is.* Omtrent den tydt van het bouwen dezer ſtadt en van den toren (waar van op het artykel TOREN VAN BABEL zal gehandeld worden, als mede van de verwarring der ſprake, en wat daar omtrent aan te merken is) zyn de gevoelens verſchillende. Uſſerius verhaalt, dat het is geweeſt omtrent het jaar der werreldt 1757. zynde 101. jaren na de zondvloedt, en 2247. voor Chriſtus. Anderen ſtellen noch andere jaargetallen. Doch het algemeenſte gevoelen is, dat de zelve omtrent het jaar der werreldt 1809. voor Chriſtus 2175. is begonnen gebouwd te worden. De Babyloniërs gaven voor, dat deze ſtadt zeer oud was. Zy telden 473. duizend jaren ſedert de eerſte waarnemingen van hunne ſtarrekykers tot op de komſt van Alexander, naar 't verhaal van Diodorus van Sicilië. Anderen, zich aan een even getal bepalende, zeggen, dat de Babyloniërs zich beroemden in hunne handveſten (*Archieven*) bewaard te hebben de waarnemingen, die hunne ſtarrekykers gedurende den tydt van 470. duizend jaren op de geboortepunten gemaakt hadden. Aldus moet men eene plaats van Plinius verbeteren (*Lib.* VII. 56.) waar van eenige ſchryvers zich qualyk bediend hebben om de oudheit van Babylon tegen te ſpreken. De geleerde Perizonius heeft zulks eerſt in 't jaar 1694. aangemerkt, (in zyn *Diſſert. Philol. de originibus Babylonicis*) en het is vreemd, dat zo vele geleerden tot dien tydt toe daar op geen acht geſlagen hebben, gelyk Baile uitvoerig op het artykel van Babylon in zyne aantekeningen aantoont. Ariſtoteles wiſt buiten twyffel dat de Babyloniërs zich beroemden een vervolg van ſtarrekundige waarnemingen te bezitten, het welk een wonderlyk getal van eeuwen bevatte. Wanneer hy door middel van Calliſthenes, die onder het gevolg van Alexander was, daar omtrent verlichting zocht te bekomen, vondt hy geen kleine misrekening; want men zegt, dat Calliſthenes hem verklaarde in Babylon niet meer dan voor 1903. jaren ſtarrekundige waarnemingen gezien te hebben. Simplicius verhaalt zulks, en ontleent het van Porphyrius. Zo Calliſthenes wel gerekend heeft, moet men toeſtaan, dat de menſchen na de zondvloedt zich geweldig gehaaſt hebben om ſtarrekykers te worden; want, volgens den Hebreeuwſchen Bybel, zoude men maar twee duizend jaren kunnen vinden ſedert de zondvloedt tot den doodt van Alexander; en het is aanmerkelyk, dat alle de oude ſchryvers, die de ſtichting van Babylon aan Semiramis toeſchryven, geen anderen getuige gehad hebben dan Cteſias, wiens Hiſtorien met verdichtzelen vervuld waren: ook zien wy, dat Beroſus de Griekſche ſchryvers beriſpt, om dat zy verbreid hebben, dat Semiramis de ſtadt gebouwd, en met prachtige gebouwen verſierd hadde. Babylon was dan omtrent den bovengenoemden tydt naar het algemeenſte gevoele door Nimrod geſticht, en vervolgens door verſcheide van zyne navolgers wonderlyk vergroot en verder opgebouwd. Voorts zegt men dat Semiramis, Ninus huisvrouw, deze ſtadt wonderlyk vergrootte, en met hangende tuinen en andere koſtelyke gebouwen vercierde: hoewel Herodotus haar alleen het maken van de χώματα, dat is, de dyken, waar door zy het overlopen van den Euphraat belette, toeſchryft; terwyl hy elders noch van Semiramis en Ninus poorten te Babylon gewag maakt. Daarenboven, dewyl hy zegt, dat 'er verſcheide koningen van Babylon geweeſt zyn, die de muren of tempelen gebouwd of opgeſierd hebben, onder de welke hy ook twee beroemde vrouwen, Semiramis en Nitocris, noemt, kan 't wel waar zyn, dat Semiramis verſcheide ſieraden aan de ſtadt heeft toegebragt, gelyk Ammianus aan haar ook de bouwing der muren toeſchryft. Doch alzo wy *Dan.* IV. 30. lezen, dat Nebucadnezar die ſtadt verder opbouwde, welke Nebucadnezar ook een hangenden tuin of luſthof, en andere koſtelykheden te Babylon maakte, ten gevalle van zyne Mediſche vrouwe, naar 't verhaal van Joſephus, die waarſchynlyk de beroemde Nitocris was, waar van Herodotus gewaagt, zo mag men denken, dat 'er vele dingen aan Semiramis worden toegeſchreven, die tot Nitocris behoren. 't Luidt ook wat vreemd, dat Semiramis het prachtig Ninive zoude verlaten, en Babylon zo koſtelyk gebouwd hebben, gelyk men voorgeeft; en dat hare navolgers terſtondt Babylon weder verlaten en te Ninive hun hof zouden gehouden hebben.

Babylon was eene grote, trotſche en prachtige ſtad: doch hoe groot de zelve ook by uitnemendheit genoemd wordt, *Dan.* IV. en ſchoon de koning Nebucadnezar zich beroemde in zyne ſtaten eene ſtadt van zulk eene wonderlyke uitgeſtrektheit te hebben; men moet zich echter wel wachten geloof te ſlaan aan de fabelachtige vergroting der Grieken, die Ariſtoteles deden geloven, dat zy byna in grootheit aan het Peloponneeſche gelyk was, en dat men te paardt drie dagen werks hadde, om de zelve door te ryden. De verandering van eene letter in het Griekſch heeft deze dwaling kunnen veroorzaken, en drie dagreizens voor het derde gedeelte van den dag doen nemen, wanneer Xenophon (*Lib.* VII.) zegt, dat de vyanden, in Babylon gekomen zynde, de bewoners van het andere uiterſte einde der ſtadt niet voor het derde gedeelte van den dag, dat is, drie uuren na zonnen opgang, wiſten dat de zelve ingenomen was; de Grieken, de Babyloniërs navolgende, verdelen den hemelsloopkundigen dag in twaalf delen, gelyk Herodotus aanmerkt. Dit is niet bezwaarlyk te geloven van eene grote ſtadt, daar de tyding van het intrekken van den vyandt, die de zelve op een feeſtdag voor den morgenſtondt aantaſtte, zo ſpoedig niet aan alle kanten geweten konde worden, in een tydt, wanneer al de werreldt noch in ſlaap was; en Xenophon zegt zelfs, dat die van het ſlot niets daar van wiſten, voor dat het hoog dag was. Daar is nochtans geen der ouden, behalven Hyginus, die minder dan 360. ſtadien, dat is vyf en veertig duizend ſchreden, omtreks aan Babylon geeft. Cteſias is van dit gevoelen. Daar zyn'er zelfs anderen, die het groter maken. Clitarchus geeft het 356. ſtadien; Quintus Curcius 368. Strabo 385. Dio Caſſius 400. P. Oroſus 470. Herodotus en Apollonius 480. en Plinius en Marcianus Capella 60000. ſchreden. Het is moejelyk uit zo vele verſchillende gevoelens het beſte te verkiezen: maar het ſchynt het zekerſte te zyn, dat van Cteſias en Clitarchus te volgen, die een langen tydt te Babylon gewoond hebben. De muren der ſtadt waren van tigchelſteen, met Jodenlym zamengevoegd, en twee en dartig voeten dik, zo dat twee wagens, met vier paarden nevens malkander beſpannen, gemakkelyk voorby malkander daar op ryden konden. Zy waren vyftig ellebogen hoog, en hunne torens ſtaken noch tien voeten hoger uit. Men verhaalt, dat de werklieden ieder dag eene ſtadie lengte van deze muren maakten. Het ſlot of kaſteel hadt den omtrek van 20. ſtadien; en des zelfs torens hadden de diepte van dertig voeten onder de aarde, en de hoogte van tachtig voeten daar boven. Boven op het kaſteel waren de hangende tuinen, of luſthoven in de lucht, de welke de Grieken voor een van de wonderen der werreldt hebben doen achten. Deze gronden wierden onderſteund door kolommen, en waren van vierkante ſtenen gemaakt, waar op men eene grote menigte goede aarde gebragt hadde, die men bevochtigde door pompen en verborgene waterleidingen, zo dat de zelve bomen droegen, die in de rondte acht ellebogen dik, en vyftig voeten hoog, en welker vruchten uitnemende ſchoon waren. En dit grote gevaarte, hoewel overal van onderen geopend door de wortelen van zo vele bomen, en met zulk een zwaren laſt beladen, is verſcheide eeuwen in zyn geheel gebleven, om dat het onderſteund was van twintig zware en ſterke muren, elf voeten de eene van de andere gelegen; zo dat de gene, die het van verre beſchouwden, verſcheide bergen, alle met boſſchen bedekt, dachten te zien. Men zegt, dat de koningin, die den koning haren gemaal overreedde deze hoven te bouwen, de boſſchen boven mate beminde, en dat zy, om het vermaak van 't landt in de ſtadt te genieten, hem bewoog de ſchoonheden der natuur door zulk eene zeldzame kunſt na te bootſen.

Herodotus zegt, dat 'er honderd poorten aan de ſtadt waren, alle van koper gemaakt, met hare harren en hengſelen, en alles wat dienſtig is om de zelve te onderſteunen. De huizen raakten niet aan de muren, maar waren byna de lengte van een morgen daar af gelegen. De grondt, waar op het ligchaam der ſtadt zelfs gebouwd was, ſtrekte zich verder dan 90. ſtadien uit; en van de gebouwen zelfs raakte het een het ander niet; dat waarſchynlyk geſchied is om zware branden te verhoeden. Men bebouwde en bezaaide den overigen grondt, opdat men ten tyde van beleg zich met het inkomen daar van mogt voeden. De Euphraat liep door de ſtadt, tuſſchen twee ſchone ſtene kaaien, of muren; en deze grote werken waren omringd van zeer diepe gegravene holligheden, om tot wyken te dienen aan deze rivier, die met geweldt overſtromende, de huizen weggeſpoeld zoude hebben, indien zy zich niet in deze onderaardſche plaatſen hadde kunnen ſtorten. Om de twee gelyke delen, waar in deze rivier de ſtadt verdeelde, aaneen te hechten, was 'er eene ſtene brug, die mede onder de wonderen van het Ooſten geteld wierdt. Want de Euphraat ſleept veel ſlyk met zich,

zich, die men met grote moeite moest wegnemen om den grondt te vinden tot het leggen der grondvesten; en daar vergaderde veel zands, dat zich door vervolg van tydt aan de bogen der brugge vast hechtte, en dat, den loop van het water wederhoudende, dien te snelder maakte, hoe die meer bepaald en bedwongen was. Onder eene grote menigte van heerlyke gebouwen was daar ook de grote en prachtige tempel van Belus. Deze stadt, die eerst tot het Assyrische gebiedt behoorde, wierdt, na de vernietiging van deze Monarchie, de hoofdstadt van een nieuw ryk, dat naar de zelve *Babylonië* genoemd wierdt, het welk begon met Nabonasar, in 't jaar der wereldt 3306. en dat ongemeen toenam onder Nabuchodonosor. Dit koninkryk der Babyloniërs duurde 210. jaren onder de navolgende koningen.

Chronologische Successie der laatste koningen van Babylonië.

Nabonasar is de eerste dezer koningen, en beroemd by Ptolemeus en andere starrekundigen, om zyn tydbegin, het welk zy stellen op den 26. February van 't jaar der werreldt 3306. het 6. van Rome, en het 3967. van den Juliaanschen tydkring, in de VIII. Olympiade. Men begint met het jaar, in het welke de koningen van Babylon op den troon geklommen zyn, en men voegt 'er by, hoe veel jaren zy geregeerd hebben.

3306.	Nabonasar.	28
3333.	Merodach, of Mardokempadus.	42
3375.	Ben-Merodach.	32
3408.	Nabuchodonosor de I. of Nabopolassar.	
3426.	Nabuchodonosor de II. gezegd de grote.	43
3472.	Evilmerodach.	23
3495.	Balthasar.	4
3499.	Darius, of Nabonadius.	17

Cyrus nam deze stadt in in 't jaar der werreldt 3516. 537. voor Christus, in de LX. Olympiade.

De ouden hebben veel gesproken van deze stadt, ter oorzake van den handel in stoffen van verscheide verwen, die daar gemaakt wierden. Plinius, Tertullianus, Martialis, Lucretius, Plautus, Bochart, en anderen maken daar van gewag. Daarenboven waren de Babyloniërs zeer overgegeven aan de starrekunst; waarom Tertullianus eenen wiskunstenaar, of die de geboortepunten uit de starren waarnam, een Babyloniër noemde. Plinius gaat zelfs verder, en zegt dat de starrekunde haren oorsprong nam in Babylon. Claudianus, Cicero, Horatius en Lucretius maken daar van gewag.

Quintus Curtius, in zyn V. boek een denkbeeldt gegeven hebbende van deze heerlyke stadt, voegt 'er omtrent de zeden der inwoners by, dat 'er niets zo bedorven was dan dit volk, niets zo verstandig in de kennisse der vermaken en wellustigheden. De vaders en moeders gedoogden, dat hunne dochters hare eere en hare ligchamen voor geldt ten beste gaven aan hare gasten: en de mannen hadden niet minder toegevendheits omtrent hunne vrouwen. De koningen en landvoogden (*Satrapen*) door geheel Persië hadden geen groter vermaak dan in hunne maaltyden, die zy met spelen vol van losheit en ongebondenheit vermengden; maar de Babyloniërs dompelden zich voornamentlyk in de dronkenschap, en in alle de ongeregeldheden, die daar op volgen. De vrouwen verschenen in 't eerst op hunne banketten met zedigheit; maar daarna verlieten zy haar bovengewaadt, vervolgens het overige van hare kledinge, het een na het ander, allengs de schaamte ontblotende, tot dat zy eindelyk geheel naakt waren. En dit waren niet de algemene ligtvaardige vrouwen, die zich aldus overgaven, het waren de eerlykste en aanzienlykste vrouwen en hare dochters. Deze ongeregeldheit was al zeer oud. In den brief van Jeremia, gevoegd in het Apocryfe boek Baruchs, wordt daar van, met deze woorden, *Kap.* VI. 42, 43. iets gezegd: *De vrouwen met bieze banden omgord zitten op de wegen. . . . . En wanneer eene der zelve, weggerukt zynde, van iemandt der genen, die daar voorby gaat, beslapen wordt, zo verwyt die zulks de gene, die naast gezeten is, dat zy des niet waard geacht is, gelyk als zy: en dat haar biesbandt niet is verbroken.* Om dit wel te verstaan moet men het zelve vergelyken met het geen Herodotus zegt, te weten dat 'er te Babylon eene wet was, die alle de vrouwen van het landt verplichtte te gaan zitten naby den tempel van Venus, om daar de gelegenheit te verwachten van met een vreemdeling te doen te hebben. Zy moesten alle eenmaal van haar leven zulks doen. De rykste hielden zich in koetsen, en hadden een groot gevolg. De anderen hadden maar een afschutsel van koorden, [dat is te zeggen, dat zy zekere ryen maakten, die door koorden de een van de ander gescheiden waren;] maar zo dat 'er in en uitgangen waren, opdat de vreemdelingen vry in de tusschenwydtens wandelen, en de gene, die hen best behaagden, verkiezen mogten. Wanneer zy 'er eene uitgekozen hadden, wierpen zy haar geldt in den schoot, en leidden haar ter zyden af, om haar te genieten. Zy deden een gebedt voor haar aan de Godinne des tempels, [Venus, by de Babyloniërs Mylitta genoemd.] Het was aan deze vrouwen niet geoorlooft eenig vreemdeling te weigeren, noch het geldt, dat hy haar gaf, hoe gering de somme ook wezen mogte. Zy moesten den eersten vreemdeling volgen, die haar geldt toewierp. Men moet aanmerken, dat deze somme tot een Godsdienstig gebruik geschikt was. Γίνεται γὰρ ἱερὸν τοῦτο τὸ ἀργύριον. *Siquidem in sacrum convertitur usum.* Na de volvoering van de daadt mogten zy naar haar huis keren; de devotie, of boete, welke de godinne vorderde, was vervuld. Die, de welke schoon of bevallig waren, wierden wel haast afgevaardigd, en van hare schildwacht afgelost; maar de onbevalligen, of die niet schoon waren, verwachtten een langen tydt het gelukkig uur om aan de wet te voldoen. Daar waren 'er zelfs zulke ongelukkigen, dat drie of vier jaren wachtens hare nieuwlingschap (*Noviciat*) niet eindigde. Καὶ γὰρ τριέτεα καὶ τετραέτεα μετεξέτεραι χρόνον μένουσι. *Nam quadam triennium quadrienniumque expectant.* Daar is dan nu geen duisterheit meer in de woorden van Jeremia. Ieder van deze vrouwen hieldt zich in een verblyf met een koorde omringd, en quam 'er niet uit zonder de koordt te breken, waar na zy die gene beschimpte, die noch besloten waren. Wie kan genoeg beklagen het afschuwelyke verbandt, dat men in het Heidendom maakte tusschen den dienst der Goden en de vuilste driften.

Dit Babylon, dat zo beroemd is geweest door de gansche werreldt om zyne grootheit, kracht en heerlykheit, is echter na verloop van tydt geheel vervallen en zodanig verwoest, dat tegenwoordig naauwlyks de plaats meer te vinden is, daar het gebouwd is geweest, gelyk de Propheten voorzegd hadden. Plinius zegt, *l.* VI. 26. dat het geheel uitgeput wierd, en in eene woestenye veranderd, door de nabuurschap van Seleucië. Strabo zegt, *l.* VI. dat de Persianen een gedeelte van Babylon slechtten; dat de tydt een ander gedeelte verteerde, en dat het overige door de achteloosheit der Macedoniërs vernietigd wierdt, voornamentlyk na dat Seleucus Nicanor Seleucië aan den boordt van de Tigris, drie honderd stadien van Babylon, gebouwd hadde. Van het gevoelen der genen, die te onregt gemeend hebben, dat Bagdet gebouwd is daar het oude Babylon gelegen heeft, wordt op het artykel van Bagdet gesproken. Alleen zullen wy noch aanmerken, dat Babel, of Babylon, in de H. Schriften het zinnebeeld is van de werreldt, van de zonde, en van den Antichrist, zie inzonderheit zulks in *Jesaia*, en in *de Openbaringe*, in Augustinus en in Hieronymus *over Ezechiel.* Eenigen willen dat door Babylon Rome verstaan wordt in 't laatste hoofdstuk van den eersten brief van Petrus *vs.* 13. ter oorzake van de afgodery, die ten tyde van dien Apostel aldaar in zwang ging. [Een geleerd Engelschman heeft gemeend, dat Babylon gebouwd was door Nabonassar, en dat het geen men zegt van de oude koningen van Babylon op het getuigenis van Ctesias, maar een louter verdichtsel is. Marsham *in Chron. Can. ad sæc.* 17.] Zie behalven de aangehaalde schryvers ook *Cicero de Divinat. Scaliger ad Euseb. Vossius de Hist. Græcis. Dodwelli Observat. Cyprian. in Append. Josephus Oudh.* I. 4. *Epiphan. Panar.* l. 7. *Augustinus de Civ. Dei. l.* XVI. *Salianus & Torniel, an.* 1909. 1931. *Th. Tol over Micha* V. 5. *Outhof over Jonas. Baile.*

BABEL-MANDEL, of BABEL-MENDEB, een eilandt aan den mondt van de rode zee, tusschen Africa en Gelukkig Arabië naar het welke de gehele zeeëngte zynen naam heeft. Dit eilandt is omtrent twee Fransche mylen lang, en een weinig minder breed, doch onbewoond, dewyl het eigentlyk uit een enkele rots bestaat. Ook is de straat naar de kant van 't vaste landt zeer rotsachtig en gevaarlyk om te bevaren. Mogelyk is zulks de oorzaak, dat Strabo heeft voorgegeven, dat de inkomst van de rode zee door een keten bevestigd is, die van beide zyden van 't eilandt tot aan 't vaste landt strekte. Men moet deze straat eerder met haren regten naam *Babelmendeb* noemen, dat eene *poorte van Bedroeving* betekent. *Ludolph. Hist. Æthiop. l.* 1. *c.* 2. *Baudrand.*

BABELOT, Aalmoessenier van den hertog van Montpensier, gedurende de burgerlyke oorlogen van Vrankryk onder Karel den IX. maakte zich zulk een naam door zyne wreedheit, dat hy eene aanmerkelyke plaats in de Historien verkregen heeft. Hy was een minnebroeder, die het klooster verlaten hadt om de legers te volgen, door zynen onverzettelyken haat tegen de Calvinisten. De zelve was zo weinig overeenkomstig met zynen staat en zyne belydenis, dat hy, wel verre van het leven te behouden van die genen, die het lot der wapenen ter bescheidenheit van Montpensier overgaf, hardnekkig aanhielt, dat zy op de gestrengste wyze gestraft wierden, en niet kon dulden dat men aan eenen van hen het leven schonk. Deze dorst naar 't Calvinische bloedt, die door de twee eerste oorlogen niet verzadigd was, vermeerderde noch in den derden, wanneer de soldaten van den Prins van Condé, het hoofdt der Protestanten, verwittigd dat Babelot zich onvoorzichtiglyk besloten hadt in Champigny, eene stadt van Poitou, behorende aan den hartog van Montpensier, zulk een verwoeden storm daar op deden, dat zy de plaats veroverden. Het vermaak van zich meester te zien van dien gene, dien zy als hunnen beul aanmerkten, maakte hen goedertierener ten opzichte van de burgery van Champigny, aan de welke zy het leven lieten behouden, en stortten alle hunne gramschap op Babelot uit. Zy hingen hem aan eene ongemene hoge galg, en, zo men hem den tydt gaf om zich tot de doodt te bereiden, zulks geschiedde alleen om gelegenheit te hebben om hem alle zyne wreedheden te verwyten. De wraak, die de hartog van Montpensier, die hem beminde, over zyne straffe aan de Calvinisten pleegde, wanneer het geval of de zwakheit hen in zyne handen bragt, deedt eenige weken den quaden oorlog tusschen de twee partyen voeren, dat is te zeggen, dat men wederzyds zonder genade te geven oorloogde. De Soldaten van Brissac bragten de bezetting van Mirebeau om; hoewel de zelve behoorlyk gecapituleerd hadt: en d'Andelot handelde op de zelve wyze met die van S. Florent. Brantome oordeelde Babelot noch tot andere euveldaden bequaam, dat is te zeggen, om zynen meester de onbeschofdheit in te boezemen van de vrouwen te doen schenden. *Varillas Hist. de Charles* IX. *Brant. Memoires Tom. III. Baile.*

BABENBERG, (LUPOLDUS VAN) *Babenbergius*, of *Bebenburgius*, met zyn regte naam *Lupoldus van Egloffstein* genaamd, was bisschop van Bamberg, waar door hy den naam van *Bambergensis*, of *Babenbergensis* verkreeg. Hy hadde onder den vermaarden rechtsgeleerden Johannes Andrea gestudeerd en was door den zelven tot Doctor der Decreten gemaakt. Daarna wierdt hy kanunnik te Mentz,

Mentz, Wurtzburg en Bamberg, en eindelyk op deze laatste plaats in den jare 1333. bisschop, welke waardigheit hy zeven jaren bekleedde, en den 20. July des jaars 1340. overleedt. Hy was mede kancelier van den aartsbisschop van Trier, Balduin van Lutzenburg, den broeder van keizer Henrik den VII. Hy heeft onder anderen een werk *de Juribus regni & imperii Romanorum* nagelaten, dat veelmalen, zo benevens andere diergelyke schriften, als afzonderlyk gedrukt is, zynde voornamentlyk, met de aantekeningen van Freherus, door Bernegger te Straasburg in het jaar 1624. uitgegeven. Verder eene verhandeling *de zelo & constantia erga Catholicam sive Christianam fidem Deique ministros veterum principum Germaniæ & Galliæ*; de welke ook dikwils gedrukt is, eertyds tot tytel gevoerd hebbende: *Epitome de rebus Germanorum veterum.*

Trith. de Script. Eccl. Aventini Annal. Bojor. l. VIII. *Bruschius Episc. Germ. c.* 15. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 57. *& ad eum Sandius. Bellarm. de Scr. Eccl. Lambecius in Prodr. Hendreich in Pand. Sagittarius in Hist. Gothan. & Tentzelius in supplement.*

BABENHAUZEN, of BABENHUIZEN, eene kleine stadt en vast kasteel, vier mylen van Ulm en twee van Weissemhorn, op eene hoogte gelegen, zynde eertyds *Castra Fabiana* genaamd, volgens de gedachten van Rhenanus. In den jare 1538. heeft Anthonius Fugger deze plaats van eenen van Rechberg gekocht, en de zelve naderhandt, te voren een leen geweest zynde, met geldt van den hartog van Wurtenberg vry gekocht, en aldaar in de Parochikerk een schone grafstede laten oprechten. *Mercur. Topogr. Suev.*

BABILON. zie BABEL.

BABILONIS, een dorp op 't eilandt Sardinië, gelegen tusschen de steden Oristagni en Iglesias. Men gelooft dat op deze plaats de stadt geweest is, die men eertyds *Populum* noemde. *Maty Diction.*

BABILUS, een sterrekyker, ten tyde van Nero, wien hy, door een comeet verschrikt zynde, den raadt gaf, 't gevaar, dat daar door betekend wierdt, door den doodt van eenige voorname persoonen af te weren, waar op de keizer ook verscheide gedood heeft. *Sueton. in Nerone c.* 36.

BABINAGROD, eene kleine vesting in Slavonië, op een eilandt in de rivier Sau, niet verre van Brod gelegen. In den jare 1693. den 3. July wierden de Turken met groot verlies door den overste Kiba van voor deze plaats opgeslagen. *Ricaut Ottom. Pforte.*

BABINE is een oude ridderhofstadt in klein Polen, niet verre van Lublyn gelegen, de welke federd langen tydt herwaarts die van Psomka toebehoort, die zich ook daarom heren van Babine noemen. *Petrus Psomka* is daar door bekend, dewyl hy omtrent het jaar 1351. de Lithauwers door heimelyke wegen in Polen gebragt, en daar door aanleiding tot het vergieten van veel bloedt gegeven heeft. Aan 't hof van koning Sigismundus Augustus was 'er een van dit geslacht, zeer vrolyk van imborst, die benevens den landsrichter van Lublyn, Petrus Cassovius, een gezelschap oprechtte, dat by de Poolsche schryvers *Respublica Babinensis*, maar by de Duitschers het *Narren-Gesellschap* genaamd wierdt. Dit gezelschap was op den zelfden voet als de Republyk van Polen geschikt, en hadde zynen koning, ryksraden, aartsbisschoppen, bisschoppen, Woywoden, Castellanen, kancelier, enz. Psomka was daar in hoofdman, en Cassovius kancelier. Zo haast nu deze by een openbare byeenkomst aan iemandt iets onbetamelyks merkten, leiden zy hem een ampt toe, waar toe zy hem ook aanstelden, en dat hy niet weigeren mogte, indien hy 't niet van kwaadt tot erger wilde maken. By voorbeeeldt, wanneer iemandt byna ongelooffelyke dingen verhaalde, zo wierdt hy tot redenaar by deze Republyk benoemd; wanneer iemandt op een ongelegen tydt van honden redeneerde zo kreeg hy de plaats van kroons jagermeester; die te veel van zyn heldenmoedt snoefde, wierdt tot ridder geslagen, of tot veldmaarschalk aangesteld; die al te groten yver voor zyne Religie liet blyken, die moest een Inquisitieraadt der ketteryen heten, enz. Toen de koning eens aan Psomka vroeg, of zy ook een koning in hunne Republyk hadden? gaf deze ten antwoordt: *'t Zy verre van ons, dat wy by 't leven van uwe Majesteit op de verkiezing van een nieuwen koning zouden denken; uwe Majesteit zal in Polen en te Babine onze koning zyn*, welke boertery de koning zich wel gevallen liet, en met een lagchend wezen verder vroeg, hoe verre zich dan deze Republyk uitstrekte? Waar op Psomka antwoordde: *Over de gehele werreldt; want David heeft gezegd: Alle menschen zyn leugenaars.* Dit gezelschap vermeerderde in korten tydt zodanig, dat 'er byna niemandt ten hove was, die niet een ampt daar in bekleedde; doch de opperste en de Censores waren luiden van groot verstandt en wel by den koning als anderszins in grote achting. Hun oogmerk bestondt voornamentlyk daar in, dat zich de adelyke jeugt by tyds voor alle qualyk voegende gewoontens zoude leren wachten. Voor 't overige was dit eene grondwet, dat geen maker van lasterschriften daar in gedoogd wierdt maar daar moesten zodanige boertredenen voortgebragt worden, die niemandt beledigen, noch zyne eere benadelen konden. De plaats, daar zy hunne byeenkomst hielden, noemden zy *Gelda*, betekenende by de Dantzigers een garekeuken, maar in de Poolsche spraak eene zamenspraak van onnutte zwetzery, gelyk dan ook het woordt *Babine* zo veel als oudwyfachtig zal betekenen. *Sarnic. Annal. Pol. l.* VIII. *p.* 395. *Dlugoss. Hist. Pol. l.* IX. *Gryph. V. R. O. p.* 221.

BABINGTON. (ANTONIUS) een edelman uit Derbyshire in Engelandt, die zich door een al te groten yver voor de Catholyke Religie, en door de begeerte, om de gevangene koninginne Maria van Schotlandt wederom in hare vryheit te helpen herstellen, zo verre heeft laten vervoeren, dat hy als 't hoofdt van een eedgespan de koninginne Elisabeth naar 't leven gestaan heeft. Een priester uit het Seminarie te Rheims, Johan Ballard genaamd, hadde 't meeste toegebragt om hem tot zulke gedachten te brengen, en eenigen zeggen zelfs, dat men hem hoop gegeven hadde van met de gemelde koninginne Maria te trouwen, 't welk hy zo veel te ligter konde aannemen, vermids hy jong, welgemaakt, bequaam en ryk was, en ook onbekender wyze vriendelyke brieven van haar eigen handt ontfangen hadde. De uitvoering van deze zamenzwering, waar in ook de Spaansche Ambassadeur, Mendoza, zeer veel deel hadde, zoude den 24. Augustus in den jare 1586. voortgang hebben. Doch de Secretaris van staat Walsingham ontdekte de gehele zaak door eenen der medeplichtigen, Polle genaamd; waar op Babington zich wel met de vlucht redde, ook tien gehele dagen verborgen bleef, doch eindelyk gevonden, en tot de straffe van hoogverraadt, in Engelandt gebruiklyk, veroordeeld wierdt. De uitvoering geschiedde met alle strengheit den 13. September des gemelden jaars zo wel aan hem, als aan Johan Ballard, Joh. Savage, Barnwel, Tickburne, Tilney en Abington, zo dat men hen voor een korten tydt ophing, en daarna vierendeelde, waar by Babington veel standvastigheits betoonde. Zeven andere ontfingen de zelfde straffe, doch wierden in zo verre zachter gehandeld, dat men hen niet eerder, dan na dat zy met de koorde geheel geworgd waren, vierendeelde. Vele Roomsche Catholyken hebben deze veroordeelden onder 't getal der martelaren gesteld. Voor 't overige veroorzaakte dit verraadt, dat kort daarna ook de koningin Maria door de handt des scherprechters haar leven verloor. *Thuan. Hist. l.* LXXXVI. *de Larrey Hist. d'Angl. Tom. II. p.* 413. *&c.*

BABINGTON (GERVASCIUS) bisschop van Worchester in Engelandt, was in 't graafschap Nottingham uit een voornaam geslacht geboren. Na dat hy te Cambridge Doctor was geworden, wierdt hy aalmoesenier by den graaf van Pembroke, die hem ook tot Thresorier van de Cathedrale kerke te Landaff, in 't prinsdom Walles, deedt aanstellen. De koninginne Elisabeth benoemde hem in 't jaar 1591. tot bisschop van Landaff; en in den jare 1595. gaf zy hem het bisdom van Excester. Drie jaar daarna deedt zy hem tot dat van Worchester overgaan. Hy verkreeg door zyne predikatien en door eenige Theologische schriften een zonderlingen roem, en storf in den jare 1610. aan de geelzucht, in 't 60. jaar van zynen ouderdom. *Heroolog. Aug. p.* 235.

BABIUS, de twee en dertigste Assyrische koning by *Syncellus*, zegt men 32. jaren geregeerd te hebben, en door de Grieken Tithonus genoemd te zyn. Men zegt wel dat zyn zoon Memnon den Koning van Troje, Priamus, onderstandt gedaan heeft; doch de meesten houden hem voor verdicht. *Gurtleri Origines mundi l.* 1. *c.* 6. §. 11.

BABO, heer in Abensberg en Rohr, burggraaf van Regensburg, leefde ten tyde van keizer Henrik den II. die eens alle voorname heren, die te Regensburg waren, ter jagt noodde, maar daar by liet zeggen, dat zy met een klein gevolg verschynen zouden. Babo, die uit een dubbeld huwelyk 30. of gelyk anderen zeggen, 32. zonen en 8. dochters hadde, wilde zich van deze gelegenheit bedienen om de zelve den keizer voor te stellen, waarom hy met zyne zonen verscheen, die ieder eenen dienaar achter zich hadden. Toen nu de keizer vroeg, waarom hy tegen zyn bevel zulk een groot gevolg medegenomen hadde? antwoordde hy, dat dit zyne zonen waren, die ieder maar een knecht by zich hadden, en schonk ze den keizer, de welke hunne geschiktheit gezien hebbende, hen kuste, zyne kinderen noemde, en aan zyn hof behieldt. Hy beschonk hen naderhandt met verscheide ryke heerlykheden en aanzienlyke ampten, en van hen zegt men zeer vele oude geslachten door geheel Duitschland hunnen oersponk te hebben; doch die meest tot op de graven van Abensberg en Traun uitgestorven zyn. Babo zelf storf in den jare 1030. Zie ABENSBERG. *Aventin. Annal. Bajor. l.* V.

BABOLENUS, of BABOLEIN, wierdt van een monnik te Luxeuil de eerste abt des kloosters S. Maur des Fosses, naby Parys, 't welk hy 22. of 23. jaren bediend heeft; want men weet eigentlyk niet of men zynen doodt op 't jaar 660. of 670. moet stellen; maar men stemt overeen dat het op den 26. Juny geweest is, op welken dag zyn feest in de Martelaarlysten gesteldt is. Chiflet heeft zyn leven beschreven doch 't is een ellendig stuk werks. *Baillet Vies des Saints 26. Junii.*

BABOTSCH, of BABOTZA, een sterk kasteel in neder-Hungarië, in 't Sigether, graafschap tusschen Sigeth en Canischa, naby de rivier Rhimnia, en des zelfs uitloop in de Drau, in een moerasgelegen. 't Zelve is gedurende de Turksche oorlogen dikwils belegerd, doch behoort tegenwoordig onder de gehoorzaamheit der Christenen.

BABOU, (PHILIBERT) kardinaal van la Bourdaisiere, bisschop van Angoulesme, en daarna van Auxerre, was uit een der vermaardste geslachten in 't landschap Turenne, en de twede zoon van den ridder Philibert Babou, heer van la Bourdaisiere. Hy wierdt in zyn twintigste jaar Deken te Tours, daar na bisschop te Angoulesme, in de plaats van zynen broeder Jacob Babou, die den 26. November des jaars 1532. overleedt. In den jare 1553. wierdt hy onder de regering van Henrik den II. Requestmeester, die hem ook als gezant naar Rome zondt, welke waardigheit hy bleef bekleden onder François den II. en Karel den IX. onder het Pausschap van Paulus den IV. en Pius den IV. Deze laatste maakte hem in den jare 1561. kardinaal, en twee jaar daar na verkreeg hy, in de plaats van Lenoncourt het bisdom van Auxerre. Hy overleedt zeer schielyk te Rome, den 27. Jan. des jaars 1570. in 't 57. zynes ouderdoms. *Trizon. Gall. purp. Thuan. Auberi Hist. des Card. Blanchard. Hist. des maitr. de requêt. Sanmarthan. Gall. Christ. &c.*

BABRIAS, BABRIUS, of GABRIAS, een Griekseh dichter, die de Fabelen van Esopus in Jambische vaarzen vertaald heeft. Men weet niet in wat tydt hy leefde. Men vindt van hem 54. Fabelen, waar van 'er Aldus Manutius in den jare 1505. te Venetië 43. heeft uitgegeven; de andere 11. heeft Isaacus Nicolaus Neueletus uit het

Paltsische handschrift in den jare 1610. te Heidelberg daar by gevoegd. *Suidas. Fabricii. Bibl. Græca l.* II. *c.* 9. *n.* 7, 8.

BABUL, in 't Latyn *Pattala*, een der grootste steden in Oost-Indië, zeer vermakelyk en bequaam op een eilandt in de rivier Indus gelegen, en onder de gehoorzaamheit van den groten Mogal behorende. Zy wierdt door zommige voor de zelve met Cambaja, en door anderen voor Patan gehouden, *Moreri, Engelsch.*

BABUR, of BABOR, zoon van Baisancor, die de zoon was van Scharokh, en deze van Timur, of Tamerlan. Zyn vader, die in den ouderdom van 37. jaren storf, in 't 837. jaar van de Hegire, het 1433. van Christus, liet drie zonen na, Mirza Alaeddoulat, Mirza Mohammet, en Mirza Babur, van wien wy spreken. Deze hadt vele zaken met zyne broeders te beslechten. Hy quam met Alaeddoulat overeen, dat het landt van Khabuschan tot een grensscheiding tusschen hunne staten zoude dienen. Na dit verdrag keerde Alaeddoulat naar Herat, en Babur naar Asterabod, de hoofdstadt van de Provincie van Giorgian. Babur hadt ook verschil met zynen oom Ulug Beg, dien hy uit Khorasan verjoeg, daar hy ingevallen was. Babur hadt verscheide andere oorlogen met verschillende gevolgen, dan eens zyne vyanden tot het uiterste brengende, dan eens zelf daar toe gebragt wordende. Zyne ongeregeldheden deden ook eenigen zyner landvoogden tegen hem opstaan; de welke hem verplichtten zyne aanslagen te staken, die hy tegen de landen zyner naburen beraamd hadde, om zyne eigene te bewaren, en de rust daar in te herstellen. Na verscheide geslotene en verbrokene onderhandelingen met zyne broeders hadt hy eindelyk het geluk van hen in zyne macht te krygen. Hy deedt Mohammed wredelyk sterven, en beval zynen broeder Alaeddoulat van het gezicht te beroven. De uitvoerders van dit vonnis, mededogen hebbende met dezen Sultan, zetten hem het hete yzer zo behendig op de oogleden, dat zyne oogappelen daar door niet beschadigd wierden. Eenigen tydt daarna, Babur elders belemmerd zynde, ging Alaeddoulat uit de gevangenis; en zich aan 't hoofdt van eene grote macht gesteld hebbende, verwekte aan zynen broeder nieuwe moeilykheden. Maar de zelve wierden door zyne legerhoofden overwonnen, die Alaeddoulat verplichtten uit Khorasan te wyken, en van de stadt Rei af te trekken. Babur voerde noch vele andere oorlogen, en gaf na 't eindigen der zelve zich aan zyne wellustigheden over, waar door hy storf in de stadt Thoûs, wordende van zyne onderdanen beklaagd. *Herbelot Bibl. Orient.*

BABUR, zoon van Omar Scheikh, en kleinzoon van Abusaid Mirza, die in Transoxane regeerde, en door Schaibeck Khan, koning der Usbeks, in het 904. jaar van de Hegire, het 1498. van Christus, verjaagd wierdt, en verplicht naar Gazna, en van daar naar de Indiën te vluchten, alwaar hy regeerde, en storf in het 937. jaar van de Hegire, het 1530. van Christus. Deze Prins was de vader van Humaiun Mirza, die de vader was van Galaleddin Akbar, den vader van Gehanghir, wiens zoon, Schahgehan genoemd, de vader van Aurengzeb, of Orangeb, die noch onlangs in de Indiën regeerde. *Herbelot Bibl. Orient.*

BABYCA, eene plaats, tusschen de welke en de Cnacio de Lacedemoniërs hunne vergaderingen hielden. Aristoteles zegt dat Cnacio de rivier, en Babyca de brug is. Wat bequame plaats kan 'er zyn om een groot volk te bevatten, tusschen een brug en de rivier, dewyl de brug over de rivier legt? *Plutarchus in 't leven van Licurgus, en van Pelopidas.*

BABYLAS, een der vermaardste martelaren van de oude kerke, wierdt bisschop van Antiochië in de III. eeuw, onder 't keizerryk van Gordianus. Hy bestierde zyne kerke als een goed en heilig kerkvoogdt; en na dat hy zich omtrent 13. jaren waardiglyk in zynen dienst gequeten hadde, verdiende hy de krone van 't marteldom, omtrent den jare 251. gedurende de vervolging van Decius. Eenigen zeggen, dat hy in der daadt ter doodt gebragt wierdt om het Christelyke geloof: anderen zeggen dat hy in de gevangenisse storf. Men stemt overeen, dat hy begeerde met zyne ketenen begraven te worden. Men geeft voor, dat zyne overblyffelen een Orakel van Apollo hebben doen zwygen. Chrisosthomus heeft meermalen alle de krachten van zyne welsprekendheit te werk gesteld om de geheugenis van Babylas te vereeren. Het is te beklagen dat hy niet wel genoeg bewust is geweest van de zaken, die hy voortbrengt. Hy vooronderstelt, dat deze martelaar ter doodt gebragt is om dat hy een misdadig keizer den ingang van de kerk ontzegd hadde; en hy spreekt van het misdryf van dezen keizer als iemandt, die deze geschiedenisse weinig onderzocht hadde. Hy heeft zelf niet geweten wat men zeide van het ontzag dat die vorst voor de strenge tucht van Babylas hadde. Baile toont het zelve, en den grondt zyner misslagen, in zyne aantekeningen breedsprakelyk aan; als mede den eisch, dien men voorgeeft dat Apollo aan den keizer Julianus deedt, wegens de overblyffelen van Babylas. Men schryft aan dezen martelaar drie grote zegepralen over de Heidensche keizers toe, twee gedurende zyn leven, en een na zyn doodt. De eerste is het voordeel dat hy op den keizer Philippus behaalde, hem verplichtende buiten de kerke te blyven in den staat zyner boetvaardigheit. De twede is die, de welke hy behaalde op den vervolger Decius, wanneer hy zich liever wilde bereiden om alles voor het geloof te lyden, dan iets te doen dat een goed opziender onwaardig ware. De derde is die, de welke zyne overblyffelen behaalden op het Orakel van Apollo naby Antiochië. Chevreau heeft ook naauwkeurig het martelaarschap van den H. Babylas verhandeld. *Euseb. Hist. Eccles. l.* VI. *c.* 19. 34. *Chrysosth. Orat. de sancto Babyla. Orat. contra Gentiles. Homilia de laudib. S. Pauli. Epiph. Philostorg. Sozomen. l.* V. *c.* 19, 20. *Theodoret. l.* III. *Hist. c.* 10. 16. 19. *Evagr. l.* I. *c.* 16. *La Chronique Paschale. Les actes de St. Babylas publiés par Bollandus. Tillemont Memoires Eccles. T. III. du Pin III. premiers siecles, T. II. Baillet Vies des saints* 24. *Jean Chevreau Hist. du Monde T. II. l.* IV. *c.* 4. *Bayle Dict. Crit.*

BABYLON. Zie BABEL.

BABYLON, eene stadt in Egypten, niet verre van de rivier de Nyl, regt tegen over Memphis, is mogelyk aldus genoemd om dat zy van de Babyloniërs gebouwd is. Na dat zy verwoest was is niet verre van daar de stadt Alcair, of groot Cairo van hare puinhopen gesticht. Zommigen menen, dat de Apostel Petrus uit deze stadt zynen eersten zendbrief geschreven heeft, dewyl het ander Babylon of Babel toen reeds verwoest was. *Baudrand. Pearson de Success. Rom. Episc.*

BABYLONIËNBROEK, by verkortinge veeltyds BROEK genoemd, is een der Nederdorpen van het landt van Heusden, leggende aan de Oostzyde van Genderen, de Westzyde van Dussen, de Noordzyde van 't landt van Altena, en aan de Zuidzyde van de oude Maas, waar in dit dorp mede zyne uitwateringen heeft. 't Is eene ambachtsheerlykheit, en men vindt in de Declaratie van de heren en edelen, die men gewoon geweest is ter dagvaart te schryven, by *Vander Houve in zyne Charterkronyk bl.* 64. mede genoemd Lambert Millink, heer van Waalwyk, als heer van Eeten en van Meuwen, ambachtsheer van Drongelen en Babyloniëbroek. W. Heda noemt het *in 't leven van Bisschop Andreas van Cuik* Babylonia; doch vergist zich met Babyloniëbroek voor Aalburg te nemen, dat een ander dorp is, mede onder Heusdens gebiedt gelegen.

BABYS was de broeder van Marsias, die door Apollo gevild wierdt, omdat hy hem durfde uitdagen om met hem om strydt op de fluit te spelen. Dewyl Babys mede daar op speelde, zoude hy het zelve lot gehad hebben als zyn broeder, indien hy niet gered was door de voorspraak van Pallas, die aan Apollo vertoonde, dat deze onwetende zyne gramschap onwaardig was. *Erasmus in Adag. Chil. II. Cent.* 7.

BACA, eene stadt van den stamme Aser, aan den voet van den berg Libanus. Daar is ook een vlek van dien naam, aan den zelven stam behorende, in Galilea. *Simon Dict. de la Bible.*

BACAIM, *Bacaimum*, eene stadt van 't koninkryk Guzarata, in de Indiën, aan deze zyde van den Ganges. Zy is gelegen naby de kusten van de Golf van Cambaja, vyftien of twintig mylen ten Zuiden van Daman. De Portugezen bezitten deze plaats sedert het jaar 1535. en hebben daar een sterk kasteel. De kerken zyn daar ryk en prachtig; de huizen schoon, en de markten zeer groot. De rivier, die de muren bespoelt, draagt het gehele jaar door de grootste schepen, en maakt de stadt door haren handel aanmerkelyk. Men vindt 'er meer adeldom dan te Goa, waar door het Portugeesche spreekwoordt zynen oorspronk heeft: *Fidalgos de Baçaim*, dat is, *Edelman van Baçaim. Dappers Asia*, in de beschryvinge van de landen van den Mogol. *Dellon Voyage aux Indes. Hist. van de Inquisitie van Goa.*

BACALA, eene stadt op 't halfeilandt van de Indus, in 't koninkryk van Arracan, aan de Golf van Bengale gelegen.

BACALAL (HET MEIR VAN) is in 't halfeilandt van Jucatan, in Noorder America. Men vindt het naby de Golf van Honduras, tusschen de steden Valladolid en Salamanca. *Maty Dict.*

BACALAOS, een landt van Zuider America, in het jaar 1507. ontdekt door Sebastiaan Gavot. *Maty.*

BACALARIUS, *Bacularius, Bachilarius, Baccalaureus.* Met dit woordt wierden by de oude Franschen zodanige edellieden genaamd, die zich in den krygsdienst begaven, doch geen vermogen of Vasalen genoeg hadden, om een vaandel te kunnen voeren, (wordende die gene, die zulks doen konden, *Bannerettten* genoemd) of in gevalle zy al zo veel vermogen hadden, noch niet oud genoeg daar toe waren; waarom men ook gewoon was jonge luiden *Bacheliers* te noemen, gelyk men in Piccardië noch langen tydt in gebruik is geweest. Van deze gewoonte is dit woordt mede op de hogescholen ingevoerd, dat men de genen, die in eenige Faculteit de waardigheit van Doctor 't naaste waren, *Bacalario*, of *Baccalaurei* noemde, gelyk de *Baccalarii* onder den adel haast *Bannerets* konden worden. Doch deze naam is hedendaags zo algemeen niet meer, zynde niet alleen in Engelandt, maar ook op zommige hogescholen van Duitschlandt buiten de gewoonte, en wordt maar in eenige in de wysbegeerte en Godgeleerdheit gebruikt. Over den oorspronk van dit woordt zyn de gedachten verschillende. Cujacius meent, dat het zelve van de *Bucellariis*, een zeker soort van ruiters in de Oostersche landen, afkomstig is. Alciatus leidt het van *bacca laurea* af; Beatus Rhenanus van *baculus*, of *bacillus*, dat een *staf* betekent, vermits men van ouds met een staf iemandt de eerste Academische waardigheit mededeelde, gelyk men ook de vryheit, bezitting van goederen, eerampten en diergelyken door spiessen of staven plagt mede te delen, schoon 't noch onzeker is, dat men zich op de hogescholen ooit van deze gewoonte bediend heeft; doch Claudius Fauchet is van gevoelen, dat *Bacheliers* zo veel zy als *bas Chevaliers*, dewyl de Bacalaurii by de Franschen geringer waren dan de Bannerets. Anderen hebben 'er noch andere gedachten van; doch waar omtrent het zeer bezwaarlyk is iets met zekerheit vast te stellen. Wy zullen derhalven hier alleen byvoegen, dat men op de hogeschool van Parys tweederley slag van Baccalauren heeft, namentlyk *Formati* en *Cursores.* De Cursores worden anderszins ook *Biblici* genaamd, dewyl men hen *ad cursum Theologicum*, of tot de uitlegging van de H. Schriften toelaat; maar de andere lezen over *Petri Lombardi libros sententiarum*, waarom men hen ook *Sententiales* noemt. *Seldenus de titul. honor. P. II. c.* 3. *Bulæus T. II. de Academ. Parif.* p 679. *Speelman. du Fresne in Glossar. Gerh. van Mastricht in Hist. Jur. Eccles. n.* 303. *Middendorp de Acad. l. I. c.* 13. *&c.*

BACAR is de naam van eene vlakte in 't Noordergedeelte van den Libanus, in den stamme Naphtali, zich ten Oosten uitstrekkende tot aan Salmire, eene vermaarde stadt van Syrië. De grondt van deze valleie is goed, heeft overvloedige weiden, en veel groot en klein vee. Daar zyn 'er die geloven, dat dit het landt is, dat de

de Latynen *Ithurea Trachonitis* noemden, het welk aan de stammen van Gad en Ruben toebehoorde, en dat beroemd was om zyne uitmuntende boogschutters. Cicero noemt zyne inwoners *omnium gentium maxime Barbaros; de meest barbarische van alle de volkeren. Hofman. Moreri Engelsch.*

BACAR. Zie BAKAR.

BACAUDÆ. Zie BAGAUDE.

BACAUDES worden zekere muitelingen genoemd by *Lucius Pomponianus Ælianus.*

BACAY, in 't Latyn *Bacaium*, eene stadt en een klein koninkryk in Indië, aan de rivier Pegu gelegen, den koning van Ava toebehorende.

BACCALAUREUS. Zie BACALARIUS.

BACCANO, in 't Latyn *Cremera*, is de naam van eene kleine rivier en van een meirtje, ook van een byleggend vlek en bosch in den kerkelyken staat, niet verre van Bracciano. Dewyl op deze plaats de vreemdelingen op eene zeer onbehoorlyke wyze in de herbergen plagten onthaald te worden, zo heeft men tot nu toe, wanneer van een zeer onredelyke behandeling, voornamentlyk van waarden, gesproken wierdt, in Italië het spreekwoordt: *à Baccano non si farebbe questo. Amelot de la Houss. not. sur les lettres d'Ossat. T. III. p. 67.*

BACCARAT, eene kleine stadt in Lotharingen, in 't bisdom Metz tusschen Nanci en Estival, aan de Morta gelegen.

BACCAREL, (ÆGIDIUS) een vermaard schilder, van Antwerpen geboortig, die inzonderheit in 't schilderen van landschappen uitmuntte. Zyn broeder, Willem Baccarell, heeft zich ook in deze kunst vermaart gemaakt; en men heeft aangemerkt dat eenige eeuwen lang niet alleen te Antwerpen, maar ook te Rome vermaarde schilders uit dit geslacht zyn voortgekomen. Wanneer de zelve op de laatstgemelde plaats uitgestorven waren, hebben zich van Antwerpen wederom eenige derwaarts begeven, om den roem van haar geslacht in de schilderkunst aldaar staande te houden. *Academie Pict. part. II. l. 3.*

BACCETI, (NICOLAAS) van Florence, abt van St. Luce van de orde der Cistercienzen, heeft zich veel achtings door zyne schriften verkregen. Hy storf in 't jaar 1647. byna tachtig jaren oud zynde. Wy hebben van hem, *Septimianæ Historiæ Lib.* VII. *Dissertatio de jure Historico. Adamus Soporatus, &c. Charles de Visch Bibl. Cisterc.*

BACCHÆ. Zie BACCHANTEN.

BACCHANALIA wierdt het feest van Bacchus by de Romeinen genoemd. Plutarchus beschryft de pracht en de vermakelykheden van 't zelve met weinig woorden in zyne verhandeling *van de gierigheit.* Om de gruwelen van verfoeijelykheden, die daar in gepleegd wierden, is het vieren van het zelve 568. jaren na de grondlegginge van Rome op zware straffen verboden. Daar was verscheiden slag van Bacchanalen, als oude, nieuwe, grote en kleine, op het landt, in de lente, in de herfst, in den nacht, enz. Alle deze onderscheidene Bacchus feesten, welker beschryving hier van te veel omstandigheits zoude zyn, vindt men by *Thucydides, l. II.* by *Aristophanes*, by *Plutarchus*, by *Cicero de Natura Deor.* en by verscheidene andere Griekse en Latynsche schryvers. Dit feest hadt zynen oorsprong in Egypten, volgens Herodotus *l. II.* en Melampus bragt het in zwang in Griekenlandt. De Atheniensen vierden het zelve plechtiger dan hunne naburen, hebbende zelfs den tydt door de viering van dit feest onderscheiden, eer zy den zelven door hunne Olympiaden rekenden. De oude Bacchanalen wierden op eene zekere plaats van Attica gevierd, daar Bacchus een tempel hadde, door veertien Bacchanten of priesteressen. De opperpriester van Bacchus was van het volk hoog geacht, en bekleedde de eerste plaats in de schouwburgen. Van de Grieken is dit feest overgebragt tot de Romeinen, die het zelve, als tot de Heidensche mysterien en verborgen afgodendiensten behorende, des nachts, alle maanden vyf nachten na malkander, met mannen en vrouwen vierden. Het was een van de afschuwelykste gruwelen der Heidenen. Menschen van beiderlei kunne zwermden als razende onder malkander. De mannen moesten als krankzinnige met wonderlyke bewegingen des ligchaams alles onder malkander schreeuwen en spreken. De vrouwen liepen met losse haairen en brandende fakkelen naar den Tyber, waar in zy de zelve dompelden; en vermits zy op eene zonderlinge wyze daar toe bereid waren, togenze die brandende weder daar uit. By deze gelegenheit wierdt de afgryselykste onkuischheit bedreven, en daar mede moesten zich in afgelegene holen alle de genen schenden laten, die ingewyd wilden zyn: ook vielen daar by altoos moorden voor, die inzonderheit gepleegd wierden aan de genen, die 't niet recht met dezen hoop wilden houden; en tot verberging van dit alles wierdt 'er gestadig met trommelen en andere instrumenten een groot gedruis gemaakt. Eindelyk wierden deze verborgenheden ruchtbaar, en de Romeinen daar door bewogen dit afschuwelyke feest door geheel Italië te vernietigen. Atheneus getuigt, (*l.* V.) dat dit feest oudstyds eenvoudig en zonder kosten gevierd wierdt; maar Antiochus maakte het zelve prachtig en heerlyk; en Plutarchus zegt, dat Antonius, Bacchus willende nabootsen, zyne intrede deedt in vele steden van het ryk, de welke hy bezocht, en inzonderheit in Ephese, met eene Bacchanale pracht, die zeer trotsch was. Zie behalven de aangehaalde schryvers, *Livius, l.* XXXIX. *c.* 3. *enz. Augustinus van de de stadt Gods XIX. boek* 13. *cap.*

BACCHANTEN, of BACCHANTES, wierden in 't algemeen de mannen en vrouwen genoemd, die op de feesten van Bacchus in zonderling gewaadt dansten en tot zyne eere rondom liepen. Doch die naam wierdt inzonderheit aan de wynpapinnen of priesteressen van Bacchus gegeven. Op zyne feesten, waar op de dienst meest door vrouwen geschiedde, plagten zy met los haair rondom te lopen, in handen hebbende staven met klimop omwonden, of takken van denneboomen, en fakkelen, op 't hoofdt gekroond met kransen van wyngaardsbladen of klimop; om de schouders een reboks of tygers huidt hebbende hangen, en roepende met eene vreesselyke stemme: *Evhoe, Evan, Evhoe Bacche!* Zy omwonden ook zomtyds hare hoofden en lendenen met slangen, en verscheurden het raauwe bokken vleesch, 't welk geofferd wierdt.

De dichters geven ook den naam van Bacchæ aan die vrouwen, die Bacchus op zynen tocht naar Indië verzelden, en vele wonderlyke dingen verrecht zouden hebben, als leeuwen getemd, wyn en melk uit rotzen geslagen, enz. *Ovid. Metam. l.* VI. *Pausanias l.* II. *Natalis Comes.* Zie BACCHUS.

BACCHARACH, of BACHRACH, is een kleine stadt en ampt in de beneden-Paltz aan den Rhyn, tegen over den Hondsrug, beroemd niet alleen wegens den weêrgalozen wyn, die aldaar wascht; en boven alle andere Rhynsche wyn gewaardeerd, en daarom in Duitschlandt zelden anders dan aan vorstelyke tafels gedronken wordt; maar ook is deze stadt befaamd wegens den Rhyntol, waar van de keur-Paltzische kamer eertyds veel voordeels trok. Men vindt hier tegen over een steen midden in den Rhyn, die zomtyds by laag water te zien is, en gemeenlyk als een voorteken van een goede wynoogst tegen het volgende jaar gehouden wordt. Deze steen, die tamelyk groot en vierkant is, meent men te zyn een altaar, wel eer door de Duitschen of Romeinen ter eere van Bacchus opgerecht, en dus *Bacchi-ara*, dat is *Bacchus-altaar*, genoemd, waar van zommigen den naam der stadt afleiden. Hedensdaags is die steen bekend onder den naam van *Alter-Stein*, dat is *Altaar-steen*. Munsterus getuigt, dat Baccharach de oudste stadt in de Paltz, of ten minste de eerste der Rhynsteden is, die aan de Paltz gekomen zyn. Onder de zelve behoren deze vier quartieren, als *Caup, Steg, Diebach* en *Mannebach.* Een wachttoren midden in den Rhyn van verre uitzigt, weleer *Paltzgraven-stein*, maar nu de Paltz genaamd, dient zo wel voor de scheepvaart als den tol. Veel heeft deze stadt in de Duitsche oorlogen moeten uitstaan. In 't jaar 1632. is de zelve nevens het kasteel door de Zweden ingenomen; daar op in 't jaar 1639. door de Weimaarschen en Franschen, die ze echter niet lang hebben behouden. In 't jaar 1644. veroverden de Franschen de stadt ten twede maal, die het kasteel behielden, schoon de stadt noch dat zelve jaar door de Keulschen geplundert, en het kasteel, hoewel te vergeefsch, sterk beschoten wierdt; waar na Vrankryk de zelve aan den keurvorst van de Paltz heeft afgestaan. *Freher. in Orig. Palat. P.* I. *c.* 3. *en P.* II. *c.* 18. *Munster. Cosmogr. Theatr. Europ. Zeileri Topograph. Palat. p.* 13. *en* 14.

BACCHIADEN wierden genoemd zekere Corinthiërs, die hunnen oorsprong hadden van Bacchis, den zoon van Prumnis, vierde koning van Corinthe sedert Alethes. Bacchis begon te regeren in het 3760. jaar van de Juliaansche tydkring, en het 954. voor Christus. Hy hadde zes koningen van zyn geslacht tot zyne opvolgers, die 188. jaren regeerden. Telestes, die de laatste dezer koningen was, gedood zynde door zynen neef, volgens Diodorus, of door Arius en Berantus, zyne vyanden, regeerde Automedes een jaar. Vervolgens hieldt het geslacht der Bacchiaden, dat meer dan twee honderd sterk was, het gebiedt onder zich in 't gemeen, en verkozen jaarlyks een van hen, die men *Prytanis* noemde; die de plaats des konings bekleedde. Deze wyze van regering duurde 90. jaren, tot dat zy verdreven wierden door Cypselus, in de XXXII. Olympiade, het 4062. jaar van de Juliaansche periode. De Bacchiaden hadden zo veel gezags, dat zy Archias redden, die Acteon, den zoon van Melissus, verscheurd hadde, toen hy hem uit zyns vaders handen wilde rukken. Men zegt dat Melissus waanhopig in de Isthmische spelen verscheen, en zich voor 't outaar plaatsende, schrikkelyke vervloekingen tegen de Corinthiërs uitsprak, indien zy de doodt zyns zoons niet wreekten; waar na hy zich zelfs in de zee worp.

Eenigen zeggen dat de Corinthiërs, om de rampen te voorkomen, die Melissus hen toegewenscht hadde, de Bacchiaden uit hunne stadt verbanden, die scheep gegaan zynde, in Sicilië quamen, en zich tusschen de voorgebergtens van Pachinus en Pelorus ter neder sloegen. Anderen verhalen, dat de Corinthiërs, de doodt van Acteon niet gewroken hebbende, met Pestilentie en hongersnoodt bezocht wierden; en dat Archias, om het quaadt te doen eindigen, naar Sicilië week, daar hy Syracuze bouwde, 13. jaren na de grondlegging van Rome. Eenigen zeggen dat Acteon verscheurd wierdt door de genen, die de *Orgia* van Bacchus vierden, op eenen dag van dat feest. *Plutarch. in Amat. Anaxim. de Lampsac. De aantekenaar op Apoll. Strabo. l.* VIII. *Diod. Vellejus Pat. Dionysius Halicarn. Antiq. Gr. & Rom. l.* I. *Pausan. in Corinth. Ovid. Metam.*

BACCHIARIUS, een Christen Philosoph ten tyde van Augustinus, die, om zich te minder aan de werreldt te binden, zelden lang op een plaats bleef. Men vindt van hem in de *Boekzaal der Vaderen* een welgeschreven brief aan den bisschop Januarius, rakende een monnik, die met eene nonne schandelyk geleefd hadt. *Genaud Cat. c.* 24. *du Pin Biblioth. Eccles. Sec.* V. *Miraus in Auct. Script.*

BACCHIDES, veldoverste van Demetrius Soter, koning van Syrië, die hem in het 3823. jaar der werreldt, het 593. van Rome, en het 161. voor Christus, naar Judea zondt, om Alcinus tot Joodsch hogepriester te doen bevestigen. Na dezen is hy noch eens in Judea gekomen met twintig duizend man te voet, en twee duizend ruiters, doch wierdt door Judas, den Machabeer, maar acht honderd man by zich hebbende, kloekmoedig wederstaan, op de vlucht gedreven en vervolgd, in welken strydt Judas, na betoning van weêrgalozen heldenmoedt en verrechting van ongeloofiyke daden, het leven verloor. Geen minder dappere wederstandt boodt hem Jonathan, in de plaatse zynes broeders Judas tot veldheer verkoren zynde, die het gevaar van door verraadt gedood te worden gelukkig ontkomen zynde en den vyanden gedurig afbreuk gedaan hebbende, Bacchides eindelyk noodzaakte vrede met de Joden te maken, waar op Bacchides naar Antiochië te rug trok, en nooit met de

 wapenen

wapenen in Judea wederkeerde. I. *Machab. cap.* 7, 8, 9. *Joseph. Joodſ. Oudh.* XII. *boek, cap.* 18, 19. *en* XIII. *boek, cap.* 1, 2.

BACCHIDES, of BACCUS, een geſneden van Mithridates, wierdt door dezen Prins, als hy van Lucullus overwonnen was, verkoren om zyne vrouwen en zyne zuſters te doen ſterven, het welk hy te Pharmacia uitvoerde, in het twede jaar van de CLXXVII. Olympiade, 71. jaren voor Chriſtus. Hy is zonder twyffel onderſcheiden van een anderen BACCHIDES, die aan den zelven Lucullus de ſtadt Sinopis overleverde, daar hy voor Mithridates het gebiedt voerde. *Plutarchus. Appian. in Mithrid. Strabo l.* XII.

BACCHIUS, een beroemd ſchermmeeſter ten tyde van den keizer Auguſtus, hebbende tot een tydgenoot Bithus. Deze twee waren elkander zo gelyk in jaren en ſterkte, dat de een den anderen nooit kon overwinnen, waar van het bekende ſpreekwoordt zynen oorſpronk heeft: *Bithus contra Bacchium*, waar mede men zeggen wilde; *zy zyn tegen malkander opgewaſſen. Eraſm. in Adag. Sueton. in Aug.* Van dezen meldt ook Horatius, *l.* I. *Serm.* I. *Sat.* IIV.

BACCHIUS, een Philoſooph, de eerſte leermeeſter van den keizer Marcus Antoninus in de wysbegeerte, gelyk die keizer zelf getuigt in zyn boek *de ſe ipſo ad ſe ipſum*, dat is, *van zyn eigen leven en handel, l.* 1. §. 7.

BACCHIUS, een Griekſch ſchryver van Milete, die geſchreven heeft van den landbouw, als te zien is uit *Varro en Columella l.* 1. *c.* I. Plinius haalt hem ook dikmaals aan in zyne *Hiſt. Nat.*

BACCHIUS van Tanagre heeft geſchreven over de woorden, die Hippocrates in 't byzonder eigen zyn. Erotianus haalt hem aan in de voorreden van zyn werk over de zelve ſtoffe.

BACCHUS, een vermaard Heidenſch Godt, hebbende vele namen, waar van de voornaamſte *Διόνυσος* by de oude Grieken, *Liber* by de Romeinen, en naar de giſſing van zommigen *Oſiris* by de Egyptenaren geweeſt zyn. Omtrent des zelfs geboorte en opvoeding zyn de gedachten verſcheiden, mogelyk om dat 'er vele van dezen naam geweeſt zyn. Immers Cicero noemt 'er zes in getal. De eerſte wordt gezegd te zyn een zoon van Jupiter en Proſerpina; de twede van Nilus; de derde van Caprius, een Aſiatiſch koning; de vierde van Jupiter en Luna; de vyfde van Niſus en Theon: doch de voornaamſte onder allen is de zoon van Jupiter en Semele, zynde eigentlyk die gene, wiens godheit geëerd wordt. Van dezen zeggen de dichteren, dat Semele, zyne moeder, van hem zwanger zynde, maar door de goddelyke ſtralen van Jupiter, haar op eigen verzoek, gelyk hy Juno plag te doen, bezoekende, verbrand zynde, Jupiter hem uit 's moeders ligchaam genomen, en tot de rypheit der geboorte in zyne heup gekoeſterd heeft. Orpheus voegt 'er by dat zulks door den dienſt van Sabaſius geſchied is. Na dat hy geboren was, is hy heimelyk door Ino, zyne moeje, opgevoed, en vervolgens aan de Nymphen overgeleverd: of, zo anderen ſchryven, wierdt hy groot gemaakt in het hol van Niſa, onder het opzicht van Silenus. Zie daar van de derde Herderskout (*Ecloga*) van Nemeſianus, midsgaders de *Dionyſiaca* van den Griekſchen dichter Nonnus. Meleager meent, dat de Nymphen Bacchus uit de brandende Semele gerukt hebben en heimelyk opgevoed, zonder alvorens in de heup van Jupiter te zyn verborgen geweeſt. Damarchus ſchryft, dat de *Horæ, Uuren*, dochteren van Jupiter en Themis, zyne opvoedſters zyn geweeſt. Lucianus getuigt in zyne Zamenſpraken der Goden, dat, zo haaſt als Bacchus geboren was, Mercurius hem naar Niſa, eene ſtadt in Arabië, niet verre van Egypten, voerde om aldaar door de Nymphen te worden opgevoed. Het welk overeenſtemt met het zeggen van Orpheus, dat hy in Egypten is groot gemaakt. Anderen hebben gemeend, dat hy door de Hyades is opgequeekt, naar het getuigenis van Apollodorus, in zyn *twede boek, van de Goden*, en Ovidius in het *vyfde boek van zynen Almanak, (Faſti.)* Pauſanias ſchryft in zyne *Achaica*, dat het eertyds een algemeen gerucht was by de inwoonderen van Patras, dat Bacchus in hun landt en ſtadt Meſatis opgevoed zoude zyn, zynde byna door de boſchgoden, hem gedurig lagen leggende, opgeligt. Anderen houden ſtaande, dat hy op 't eilandt Naxos is groot gemaakt. Maar Sidonius Antipater wil, dat hy al zo wel als Hercules een Thebaner geweeſt is. Lucianus verzekert, dat Bacchus een Syro-Pheniciſche moeder gehad heeft. Wederom anderen beweren, dat Bacchus aanſtonds na zyne geboorte door Mercurius, uit laſt van Jupiter, naar het eilandt Eubea, nu Negroponte genaamd, gevoerd is, en overgeleverd in de handen van Macris, dochter van Ariſteus, koning van Arcadië, die hem de lippen met honig beſtrykende hem aldus opqueekte. Men voegt daar by, dat Juno, zulks bemerkende, en niet kunnende gedogen, dat een kindt eener oneerlyke moeder op haar eilandt wierdt opgevoed, Macris van daar deedt vertrekken; die zich derhalven aan het landſchap van de Phæaces begevende de Bacchus in een ſpelonk van twee openingen of deuren zoude groot gemaakt hebben. Naar het zeggen van Orpheus is Bacchus een Hermaphrodyt geweeſt. Men verbeeldde hem zeer jeudig en teder van ligchaam, hebbende weinig overeenkomſt met die miſlyke gedaante, die men hem althans toeſchryft. Het ſchynt, dat de Egyptenaren alle de oude godheden in Bacchus alleen erkend hebben. Mogelyk zal zulks de gelegenheit geweeſt zyn van die vermaarde omdragt van Bacchus, aangeſteld door Ptolemeus Philadelphus, koning van Egypten, waar van de beſchryving by *Athenæus* te leezen is. Triſtan geeft in zyne *Commentaires Hiſtoriques, volume* II. eene verklaring van een agaatſtenen vat, bewaard wordende in de ſchatkamer van St. Denys in Vrankryk. Dit is eene gift van Karel den III. bygenaamd de Eenvoudige, (*Simplex*) koning van Vrankryk; zynde buiten twyffel een der fraaiſte ſtukken des werrelds. Het gedreven beeldwerk op het zelve is verwonderlyk, hebbende betrekking tot Bacchus, en zynde eene van die kommen, die de ouden *Carcheſium* noemden, en waar van zy zich in hunne offerhanden bedienden. Zie *Macrobius Saturnal.* V. 21. Behalven de Orgia vierde men ter eere van Bacchus verſcheide feeſten, onder de welke de Bacchanalia de beroemdſte zyn. Het geen wy van Jupiters heup gezegd hebben, gaf den dichteren ſtoffe om te verzieren, dat Bacchus twee moeders hadt. Des zelfs ondernemingen en voornaamſte daden leeſt men by den voornoemden Nonnus en Diodorus; beſchryvende zyne tochten naar verafgelegene landen, de overwinningen op de Indianen behaald, het planten des wynſtoks, het inoogſten en koopmanſchap dryven, waar in hy de menſchen onderwezen heeft. De prieſtereſſen dezer godheit wierden naar des zelfs name *Bacchæ*, of *Bacchanten* geheten, doende om het andere jaar ter eere van den zelven eene offerhande op den Parnas, een gebergte gelegen in Bœotië. Ook vergaderden zy elk derde jaar op het gebergte van Cytheron, dragende in hunne handen een zo genaamde *Thyrſus*, om aldaar onder een vreemd geſchreeuw en gehuil te vieren het feeſt, *Orgia*, of *Bacchanalia* genaamd. De *Thyrſus* was een ſoort van korte pieken, of ſtaven, omwonden met wyngaardbladen en klimop onder malkander gemengeld, hebbende boven een uitſtekende punt, in gedaante den pynappel niet ongelyk. *Plin. l.* XVI. *c.* 39. Euripides noemt het een werpſpies van klimop; maar Ovidius, in zyne *Brieven*, een wyngaardranken ſpies. Zie ook *Juſtinus Martyr, Macrobius, Seneca Herc. Fur.* en *de la Cerda*. Suidas, ſprekende van de *Thyrſus*, noemt de zelve een ſtaf van Bacchus. De dwaasheit van Antigonus en Antonius beveſtigt deze getuigeniſſen. De eerſte, willende Bacchus vertonen, zette een kroon van klimop op zyn hoofdt, dragende een *Thyrſus*, in plaats van een ſcepter. De ander, om den name van Bacchus ſtaande te houden, dien hy wilde dat men hem geven zoude, omwordt zyn hoofdt met klimop, een goude kroon daar boven op zettende, en latende zich dus door de ſtadt Alexandrië dragen, als ware hy Bacchus zelve. Trouwens elk der Bacchanten droeg ook een *Thyrſus*, doende, naar het verhaal der oude ſchryveren, daar mede verbazende wonderwerken. By Euripides ſlaat eene Bacchante maar eens met haren *Thyrſus* op een ſteenrots, en doedt een ſpringende fontein water opwellen. Eene andere werpt zo haaſt haren *Thyrſus* niet op de aarde, of zie Bacchus doedt een bron van wyn ontſpringen. Q. Curtius ſpreekt in zyn VIII. boek van een gebergte in Indië, van de inwoonderen *Meros* genaamd; en hier van daan, zegt hy, is het, dat de Grieken hunne Fabel ontleend hebben, aangaande Bacchus uit de dye van Jupiter voortgekomen, want *μηρὸς, meros*, by de Grieken eene dye betekent. Daar was het, dat de ſoldaten uitvonden, kranſſen van wyngaardbladen en klimop te vlechten, lopende als bezetene menſchen door de boſſchen; dies het gebergte en de valleien weêrgalmden van zo vele duizend ſtemmen der genen, die dien Godt, zynde een beſchermer van dat boſch, aanbaden. Men vertoonde die godheit zittende op een zegewagen, getrokken nu door pantherdieren, dan door tygers, zynde op eene byzondere wyze aan de zelve toegewyd, gelyk als een zinnebeeldt van de kracht des wyns, die naar de onderwerpen, op de welke hy werkt, zomwylen de wildſte menſchen temt, zomwylen de zelve doedt woeden. In deze toeruſting was Bacchus verzeld van Silenus, krom gebukt, rydende op een ezel, nevens eene menigte Saters en Bacchanten, onder een yſſelyk geſchreeuw voorgaande en navolgende. Zie van dit gezelſchap onder anderen den wydberoemden Jac. Perizonius over *Ælian. Var. Hiſt.* III. 40. Het zyn de Schythen alleen geweeſt, die geweigerd hebben Bacchus te erkennen, noemende het eene belagchelyke zake een Godt te eeren, die de menſchen dol en razende maakt. *Herodot.* IV. *boek.*

Men houdt het daar voor dat deze valſche godsdienſt zynen oorſpronk den Indianen verſchuldigd is, en dat zekere Eleutherus de eerſte geweeſt is, die ter eere van Bacchus een ſtandbeeldt heeft opgerecht, midsgaders de wyze der aanbidding voorgeſchreven. *Hygin. fab. cap.* 225. *Franc. Laziard. Hiſt. cap.* 16. *Andr. Alciat. Emblem.* Bacchus hadt te Rome twee tempelen, den eenen in het twede quartier der ſtadt, alwaar, naar het getuigenis van Georg. Fabricius, tegenwoordig de kerk van de H. Conſtantia ſtaat, buiten de poort Viminalis; de andere, veel kleiner zynde, was in het zesde quartier, alwaar men voor hem en Proſerpina eenen gemenen autaar hadt opgerecht. Samuel Bochart meent, dat de naam van Bacchus van *Bar-Chus* is zamengeſteld, dat is, volgens de tale der Chaldeeuwen, een zoon van Chus. Dus zoude hy de zelve met Nimrod zyn. Zie deszelfs *Phaleg. lib.* I. *cap.* 2. Het komt ons waarſchynlyker voor, dat Bacchus, en des zelfs Bacchanten, den naam dragen van בכה *Bachah*, 't welk by de Ooſterlingen ſchreeuwen en huilen betekent, als zynde dit het eigen werk en merkteken van die godheit en des zelfs prieſtereſſen. Immers dus begrypt het Ludov. Thomaſinus in zyn *H. Woordenboek*. Andere namen dezer godheit van gelyken oorſpronk ſtaven dit gevoelen.

Deze gehele verzierde geſchiedenis van Bacchus vereiſcht hare aanmerkingen; want indien men in andere fabelen iets ontdekt, hebbende zyne betrekking tot de natuurkunde, zedeleer en geſchiedenis, men vindt in de tegenwoordige niets, dat niet zyn opzicht op de natuur heeft. Daar is niemandt, die niet weet, dat door Bacchus de wyn verſtaan wordt, want onder alle de Goden der Heidenen is 'er geen bekender, of die zyn vermogen en achting meer bewaard heeft. Semele, Bacchus moeder, is dan genomen voor de Aarde, den wynſtok voortbrengende, en door hare vettigheit en vocht vruchtbaar makende. En als men zegt, dat Jupiter Bacchus in zyne dye heeft geſloten, hebbende hem getrokken uit den buik zyner moeder, heeft men door dat verzierzel willen aantonen, dat, wanneer de wynſtok druiven heeft gewonnen, noodzakelyk de warmte daar by moet komen, om de beziën rype maken; als mede, dat deze warmte gematigd moet zyn. Deze warmte nu wordt verbeeldt door Jupiter, ſluitende Bacchus op in zyne dye; gemerkt het bloedt in dat gedeelte des ligchaams getemperder is dan elders. En dit is de reden, waarom Jupiter de vader van Bacchus genaamd wordt. Behalven dat de wynſtok niet

wel

wel kan voortkomen dan in warme plaatſen, of ten minſte, daar de warmte gematigd is. Het zelfde ſchynt de fabel te beduiden, zeggende, dat, wanneer Jupiter Semele bezocht, hy niet verſcheen met die blikzemen, met de welke hy de reuzen vernielde, maar met een veel zachter blikzem. Voorts kan men hier aanmerken, dat Bacchus tweemaal geboren is, en dat men hem een tweemaal-geboren kindt noemt. En mogelyk wil men door deze dubbele geboorte te kennen geven, dat de wynſtok zo wel voor als na de zondvloedt is bekend geweeſt. Ook zegt men, dat Bacchus aanſtonds na de geboorte aan de Nymphen ter opvoedinge is overgegeven. Zommigen houden het daar voor, dat hier door verbeeld wordt de gematigde koelte en vochtigheit; want indien de wynſtok, zynde de vochtigſte onder alle bomen, matig water heeft, wordt zyne vrucht beter en grotter. Maar anderen zeggen, de holen der Nymphen, in de welke Bacchus is bewaard, zyn niets anders dan de onderaardſche kelders, in de welke de wyn bewaard wordt, zynde de zelve, om dus te ſpreken, de grotten van Bacchus.

BACCHYLIDES, een Griekſch dichter, de laatſte der negen Lierdichteren, zo vermaard in het oud Griekenlandt, doch geenzins de minſte in bequaamheit. Zyne geboorteſtadt was Julis, op het eilandt Cos, gelegen in de Archipel. Hy leefde in de LXXXII. Olympiade, 452. jaren voor de geboorte van Chriſtus, en was by Hiero, koning van Sicilië, zeer aangenaam. Hy ſchreef minneliederen, zegezangen, puntdichten, en andere dichtkundige ſtukken, de welke alle verloren zyn, behalven eenige weinige overblyfzelen, door Neander, Stephanus en Urſinus verzameld. Hy was een Navolger van Pindarus, die hem nochtans zeer ſmadelyk behandelde, mogelyk ziende, dat de koning Hiero Bacchylides boven hem ſtelde, die het hoofdt der lierdichteren genoemd wierdt. De keizer Julianus, die uiterlyk zedig en van een geregeld leven wilde ſchynen, hadt, volgens het getuigenis van Ammianus Marcellinus, veel achtings voor des zelfs ſchriften, trekkende uit de zelve vele fraaie leſſen. Hy vondt zich op eene byzondere wyze geraakt door het zeggen van dien dichter, *dat de kuiſchheit het voornaamſte cieraadt is van een doorluchtig leven.* Horatius heeft zich dezen dichter voorgeſteld als een voorbeeldt dat hy mogt navolgen. Zie van hem *Athenæus lib.* XV. *Stobæus Serm.* 96. *Meurſius in Bibl. Gr. p.* 1273. *Fabricius in Bibl. Gr. l.* II. *c.* 15. §. 21. *p.* 551. *Euſeb. in Chron. Strabo l.* X. *Ælianus Var. Hiſt.* IV. 15. *Lilius Gyraldus en Voſſius de Poët. Græc.*

BACHYLLUS, of BACCYLLUS, biſſchop van Corinthe, leefde in het einde van de II. eeuw. Hy ſchreef een boek wegens het vieren van het Paaſchfeeſt, ter gelegenheit van het geſchil, dat in zynen tydt rees over deze ſtoffe, onder het pausſchap van den H. Victor. Ook beriep hy, uit name der biſſchoppen van Achaje, eene algemene kerkvergadering, tot beſlechting van dit geſchil tuſſchen dezen paus en de Aſiatiſche geeſtelykheit; vierende de gemeentens van Achaje het Paaſchfeeſt niet op den zelven dag der weke met de kerken van Alexandrië en Rome. Zie *Hieronymus in Cat. c.* 44. *Euſebius lib.* V. *cap.* 23. *Honoré d'Autun. Baronius. A. C.* 198. *n.* 1. *M. du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſ. trois premiers ſiécles.*

BACCIO, of BACCIUS, (ANDRIES) een geneesmeeſter, geboortig van S. Elpidio, gelegen in het markgraafſchap van Ancona. Hy leefde omtrent het einde van de XVI. eeuw, zynde een ſchrander en bequaam man. Hy oeffende de geneeskunde te Rome, levende onder de huisgenoten des kardinaals Aſcanio Colomna, en verkreeg daar door veel achtings, maar noch meer door zyne werken, die 't meeſt gezocht worden zyn, *de Thermis lib.* VII. gedrukt te Venetië in den jare 1577. en 1588. en naderhandt te Rome in den jare 1622. *De naturali vinorum Hiſtoria lib.* VII. *De Venenis & antidotis. De gemmis ac lapidibus pretioſis. &c.* Dit laatſte werk ſchreef hy in de Italiaanſche tale, dat in het Latyn is overgezet. Baccio leefde noch in den jare 1586. *Janus Nicius Erythræus Pinacot. l. Imagin. illuſt. c.* 79. *van der Linden de Script. Medic. enz.*

BACCIO BALDINI, een voornaam meeſter in koperſnyden. Zie BALDINI en, FINIGUERRA.

BACCIO, (BARTOLOMEO) genaamd *Bartolomeo di S. Marco*, een Florentynſch ſchilder, zynde van de orde van den H. Dominicus. De zelve is ook bekend onder den name van *Baccio della Porta*, en *Fra Bartolomeo da Savignano*: want *Baccio* was de naam van zyn geſlacht, en *Savignano* die van zyne geboorteplaatſe, gelegen in het gebiedt van Prato, in het groothertogdom van Toſcanen. Hy was een leerling van Coſmi Roſſeli; den welken verlatende wierdt hy een navolger van Leonarde Vinci, en bragt het in weinig tyds zo verre, dat hy voor eenen van de voornaamſte ſchilders van zynen tydt gehouden is. Hy was zeer Godsdienſtig, en een boezemvriendt van Hieronymus Savanorola, een Dominicaner monnik, predikende te Florence tegen de misbruiken van zynen tydt, in het byzonder tegen de onkuiſche ſchilderyen, de welke Baccio en anderen overreedde alle ſchetſen van diergelyke ſchilderyen te verbranden. Wanneer eindelyk de vyanden van Savanarola laſt hadden ontfangen om hem te grypen, begaf zich Baccio met noch 150. andere vrienden by hem, om zyn leven te redden. In weerwil echter van hunnen tegenſtandt, die velen het leven heeft doen verliezen, wierdt die vermaarde prediker gevangen, en in den jare 1498. verbrand, als elders verhaald wordt. Gedurende dit gevaar dede Baccio eene beloſte het kleedt van de orde van S. Dominicus te zullen aannemen, 't welk hy kort daarna volbragt, wordende *Fra Bartolomeo* genaamd. Hy nam den 26. July 1500. binnen Prato het geeſtelyk gewaadt aan. Naderhandt is hy in 't klooſter van St. Marcus van Florence gezonden, alwaar hem de overſten belaſtten de ſchilderkunſt verder te oeffenen. Hy dede dit een tydt lang onder Raphaël d'Urbino, die hem leerde een ſtuk naar de regelen der gezichtkunde te voltoien, en die daar tegen hem wederom in 't koloreren navolgde. Wanneer hy verſcheide ſtukken geſchilderd hadde, en men hem voorwierp, hy konde geen naakt ligchaam ſchilderen, maakte hy eenen naakten Sebaſtiaan, tot verwondering van allen. Men zegt, dat dit ſtuk in St. Marcus kerk opgehangen zynde, het gezicht daar van aanſtotelyk was voor vele vrouwen, waar door de geeſtelyken bewogen wierden om het in hun kapittel te plaatſen. Eenigen tydt daarna heeft Johan Baptiſta della Palla het gekocht en naar Vrankryk gezonden, daar het geraakte in handen van koning Lodewyk den XII. onder andere ſtukken van *Fra Bartolomeo.* Hy ſtorf den 8. October des jaars 1517. in het 48. jaar zyns ouderdoms. Nooit heeft hy de prieſterorde willen aannemen, maar is Diaken gebleven. *Razzi Iſtor. degli Huom. Illuſtr. Vaſari vite de pitt. Frelibien Entret. des peint.*

BACCIO DEL BIANCO, een ſchilder en vermaard Ingenieur in Italië, begaf zich in dienſt van koning Philips den IV. in Spanje, alwaar hy zeer kunſtige werktuigen maakte. Hy ſtorf omtrent het jaar 1660. binnen Madrid, in het 60. jaar zyns ouderdoms. *Marchetti abeced. pitter. p.* 90.

BACCIO (PIETER JACOB) van Arezzo, prieſter van het Oratorium te Rome. Deze heeft in de Latynſche en Italiaanſche talen beſchreven *het leven van Philippus Neri*, en andere werken. *Miræus de Script. Sec.* XVII.

BACH beduidt by de oude Duitſchen, Saxen en Sicambriërs zo veel als eene *beke, torrens*, als Kilianus aantekent in zyn oud Woordenboek van 't jaar 1632. en dus tekent P. Bertius *Rer. German. lib.* III. *pag.* 4. aan, hoe hier van daan verſcheide ſteden en dorpen, aan beken of kleine rivieren leggende, zyn benoemd, als *Eberbach, Murbach, Laubach, Ausbach, Mosbach, Putzbach, Kulmbach, Abersbach, Miskalbach*; gelyk ook *Bak*-of *Bachbandt* in Ooſtvrieslandt dus benoemd ſchynt. Evengelyk ook van *Brun*, of *Bron*, of *Born*, zyn benoemd *Paderborn, Maulbron, Thieſſenbrun, Frauwenbrun, Steinbrun, Praidenbrun, Brunswyk, enz.*

BACH, BACHIA, of BATHA, by de Latynen *Autiana*, eene kleine ſtadt in neder-Hungarië, ter linker zyde van den Donauw, daar de Sarwitz zich in den zelven ontlaſt, in het Bachenzer, of Bathenzer graafſchap, dat zynen naam daar van ontleend, en zich tot aan 't Czolnokſche graafſchap uitſtrekt; aan welkers grenzen de *Cumani minores* wonen. Gelyk ook daar in de aartsbiſſchoplyke ſtadt Colocza gelegen is, als mede Bathmonoſtor, dat eertyds eene aanzienelyke ſtadt was, doch tegenwoordig maar een dorp is. Het biſdom van Bachia is in den jare 1003. door den koning Stephanus, als hy zynen neef Gyula beoorloogde, en Zevenbergen aan Hungarië gehecht hadde, opgerecht. Weinig tyds daarna heeft de paus dit biſdom met dat van Colocza vereenigd, en den biſſchop van Colocza tot aartsbiſſchop verheven, gelyk het ſedert gebleven is. De graaf Emericus Cſaky heeft het beſluit van den landdag te Presburg in den jare 1715. onderſchreven als *Colocienſis & Bachienſis eccleſiarum canonicè-unitarum archiepiſcopus.* Dit ſteedtje is in een zeer ſlechten ſtaat geweeſt ſedert dat de Turken daar van meeſter zyn geweeſt. *Bonfin. Szentyvani Miſcell. dec.* III. *pag.* 29. 59. 79.

BACH, een oud adelyk geſlacht, bezittende in het Coburgſche een goedt, genaamd Nieuwhof. Georg woonde in den jare 1019. de ridderſpelen by. In den jare 1392. zyn Henrik en Wolf op het Tournoiſpel te Schafhuizen geweeſt. Wolf was omtrent het jaar 1531, amtman te Querfurt. en in den jare 1586. leefde Hans, overſte onder keur-Saxen. In den jare 1315. was Burchard kanunnik te Augsburg, en Henrik in 't jaar 1520. Chriſtoffel Ulrich was in den jare 1655. Ooſtenrykſch afgezant te Regensburg: hoewel men niet weet, of deze drie laatſten tot deze familie behoren. *Honn. Cob. Chron. Seckend. Lutheraniſm. l.* III. §. 5.

BACHA. Zie BASSA.

BACHARA, eene ſtadt van Aſië, gelegen in groot-Tartarië, aan eene rivier in 't landſchap Usbek, die omtrent veertig mylen naar beneden lopende zich in de Caſpiſche zee ontlaſt. *Matth. Dictíon.*

BACHARIUS, genaamd MASSÆUS, ook BACHIARIUS, BACCIARIUS of BACHINUS, was in de V. eeuw in achting, omtrent het jaar 460. Zommigen houden hem voor een Engelſchman; anderen voor een Ier. Hy was zelfs een leerling van den H. Patricius. Hy wordt gezegd zich in zyne jeugt op de dichtkunſt en op de wiskunſt gelegd, en ook een boek van de geboorteſterren geſchreven te hebben. Naderhandt heeft hy begonnen te reizen. Middelerwyl wierdt hem veel moeite veroorzaakt, des hy, om den kerkelyken ban te ontgaan, zich genoodzaakt vondt eene Apologie of verantwoording op te ſtellen, die aan den H. Leo den Groten gericht was. Daarenboven ſchreef Bacharius noch een klein boekje by wyze van een brief, onder den tytel van *de recipiendis lapſis, van het wederaannemen der gevallenen:* Dit werkjen vindt men in de *Boekzaal der vaderen. Gennadius in Cat. c.* 24. *Honoré d'Autun. lib.* II. *de Lumin. Eccl. Pitſeus de ſcript. Angl. Miræus in Auct. de Script. Eccl. Voſſius de Math. c.* 63. §. 1. *enz.*

BACHERIUS, (ANDREAS ELIGIUS) geboren te Poperingen in Vlaanderen, eerſt Advocaat voor den Raadt van Vlaanderen, en naderhandt Profeſſor te Bourges in Vrankryk, alwaar hy zich mede ten huwelyk begaf, heeft uitgegeven *Theſes* CCIX. onder den tytyl van *Rationes de Jure, perſonis, & rebus extra contractum acquirendis*; te Bourges gedrukt in 't jaar 1560. en aan den Franſchen kancelier Mich. Hoſpital opgedragen. Hy is aldaar in den jare 1562. geſtorven, hebbende op die hogeſchole tot zynen medeprofeſſoren gehaad Jac. Cujacius, Hugo Donellus, en Antonius, Contius drie van de vermaardſte Profeſſoren in de Rechtsgeleerdheit. *Sanderus in Flandr. ſcr. p.* 17.

BACHERIUS, (PETRUS) een Dominikaner Godgeleerde, en hoogleraar in de Godgeleerdheit in de Lovenſche Academie, geboren in 't jaar 1517. te Gent in Vlaanderen, was een fraai en vloeiend dichter, en een ſchrander en yverig prediker by de zynen, en zeer ervaren zo in de Latynſche, als Griekſche talen. Hy heeft

heeft omtrent zestig jaren lang te Brussel, Antwerpen, Gent, s'Gravenhage, Dordrecht, Kalkar en Kleef geleeraard, en is op verscheide plaatsen Prior van zyne orde geweest, en den 12. February van 't jaar 1601. in zyn geboorteftadt overleden, in den ouderdom van vier en tachtig jaren, hebbende zyn eigen grafschrift kort voor zyn doodt gemaakt, dat by *F. Sweertius in Athen. Belgic. fol* 601. te vinden is. De werken, by hem van tydt tot tydt gemaakt en uitgegeven, zyn:

Speculum militiæ Christianae. Colon. 1592.
Apologeticum pro defunctis. Antverp. 1586.
Spongia in ebriosos. Embric. 1592.
Tumultus Panicus, sive Belgicus. Antverp. carmine heroico.
Tabula sacrorum Carminum ex CXX. *Poëtis. Duac.* 1579.
Homiliæ & Commentarii in Epistolas quadragesimales. Lovan. 1572.
Homiliæ in Evangelia Dominicalia totius anni. ibid. 1579.
Encriridion sacrorum Carminum & piarum precum, lib. III.
Vande drie gedeeltens van berouw, vernedering, belydenis, en voldoeninge.
Hortulus precum. Lovan.
Korte verhandeling over het gebedt des Heeren.
Kerkreden over het gebedt.
In Misoliturgos seu Missæ osores lib II.
Jurgium Conjugale.
De tribus votis vitæ monasticæ.
De Christiani Principis vita, moribus, officio.
Dialogus inter Cenophilum & conjugem Eulaliam.

Na zyn doodt zyn noch uitgekomen:

Enchiridion Theologiæ Pastoralis.
Clangori Poenitentiæ, sive concionum super Epistolas quadragesimales, speciosus Thesaurus.

BACHET. (CLAUDIUS CASPAR) Zie MEZIRIAC.

BACHEVOORT geeft te kennen eenen weg, dien men doorwaden kan door den vloedt van ouds *Hemus* genoemd, dat is, *Een varde door de beek*, niet verre van het klooster Hohorst. Dit blykt duidelyk uit de woorden der Bulle van Anfried, bisschop van Utrecht, des jaars 1006. Braaklandt van den berg Hohorst tot in BACHEVORT; misschien ter plaats daar nu de Eembrug is. *Alting Not. Germ. infer. part. alter.*

BACHIAM, BACQUIAM, en BACHIAN, ook het pottebakkers eilandt genoemd, het Zuidoostelykste der Molukſche eilanden, naby het eilandt Gilolo ten Westen, en even ten Noorden van de Linie. Het is een klein eilandt, maar zeer vruchtbaar, als zynde van vele rivieren doorsneden, die gelyk als zo vele eilanden maken. Het heeft zynen eigen koning, waar onder ook eenige van de andere Molukſche eilanden behoren. De hoofdstadt voert dien zelven naam; waar van echter de Hollanders meester zyn, hebbende ook op het eilandt het fort, genaamd Barnevelt. Hun koophandel bestaat alhier in speceryen, voornamentlyk muskaatnoten. Het is dertig mylen van Machian, en een weinig minder van Gilolo, twee andere Molukſche eilanden gelegen.

BACHILARIUS. Zie BACALARIUS.

BACHILIONE, ook BACHILONE, by de Latynen *Bachilio, Medoacus minor.* Eene rivier in het gebiedt van Venetië, lopende voorby Vicenza en Este, en zich ontlastende in de Golf van Venetië.

BACHILLUS. Zie BACCHYLLUS.

BACHOW, BACKOU, of BACQUOW, *Bachovia*, eene stadt aan de rivier Missovo in Walachië, met een bisdom, onder 't aartsbisdom van Colocza behorende, volgens Miræus en Baudrand. Paus Clemens de VII. heeft dit bisdom gesticht.

BACHOVIUS, of BAKHOVEN *Van Echt*, (REINIER) een vermaard Rechtsgeleerde, geboren te Keulen aan den Rhyn in den jare 1544. uit een aanzienlyk geslacht, uit het welke keizer Karel de V. in den jare 1525. de twee broederen Arnold en Frederik in den adelyken standt heeft verheven. Zyn vader was Henrik, een der aanzienlykste burgeren binnen Keulen, hebbende noch twee broederen, Johannes en Frederik, waar van de eerste Doctor in de geneeskunst, en lyfaarts van den keurvorst van Trier, de twede Doctor in de Rechten was, wordende door de stadt Keulen in de gewigtigste zaken gebruikt. Reinier leide zich in zyne jeugt op de koopmanschap, verkiezende zyne woning te Leipzich, trouwende in den jare 1570. Barbara, dochter van Jacob Gruben van Malsdorf. Echter hadt hy zich ook in de wetenschappen geoffend, en was in de Fransche, Latynsche, Griekſche en Hebreeuwſche talen verre gevordert. Doch alzo hy wegens Calvinistery verdacht was, kon hy in den beginne tot de regering niet komen. Doch op het einde der regering van den keurvorst Augustus wierdt hy raadsheer, niet lange daarna in den jare 1585. in het begin der regering van Christiaan de I. schepen, en eindelyk in den jare 1588. burgermeester. Na het overlyden van Christiaan den I. drong men aan om hem van de gereformeerde tot de Luthersche Religie te doen veranderen; doch zulks weigerende wierdt hy genoodzaakt van zyne bediening als burgermeester en schepen afstandt te doen. Als hier op in den jare 1593. een oproer onder het gemene volk wegens de Religie ontstondt, vertrok hy met verlies zyner goederen eerst naar Zerbst, en van daar, in den jare 1594. naar Heidelberg, alwaar hem de keurvorst minnelyk heeft ontfangen, en tot de aanzienlykste eerampten gevorderd; die hy ook met roem tot aan zyn doodt heeft bekleed, die voorviel den 27. February des jaars 1614. Hy liet een geschrift na, onder den name van *Catechesis Palatinatus, testimoniis Scripturæ ac sententiis patrum, qui primis* 502. *a C. N. annis in Ecclesia claruerunt, exornata.* Hy heeft by zyne huisvrouw twaalf kinderen geteeld, van de welke drie zonen en vyf dochteren na hem geleefd hebben. *Adam. in vit ICtorum. Freher. in Theatr. p.* 999. *Baile.*

BACHOVIUS, (REINIER) een zoon van den voornoemden, was in den beginne te Heidelberg Professor in de staatkunde; maar van den jare 1613. Professor in de rechtsgeleerdheit, na dat hy reeds in den jare 1599. Doctor was gemaakt. Als daar op, in de Boheemsche beroertens, de Palts verloren ging, begaf hy zich eerst naar Heilbron; en alzo hy naar de zyde der Lutheranen overhelde, quam hy, door toedoen van Thabor, naar Straasburg, daar hem echter de nydt der Hoogleeraren gene langdurige rust vergunde. Dus drong hem de noodt, het geen hy by de Lutheranen niet vondt, by de Roomschgezinden te zoeken; het welk hem ook in zo verre gelukte, dat hy door deze verandering van Religie zyne bediening als hoogleeraar te Heidelberg met het daar toe behorende jaargeldt van den keurvorst Maximiliaan van Beyeren wederkreeg. Dat de armoede en onvriendelyke ontmoeting der Straasburgers de oorzake dezer verandering geweest zy, heeft hy in den jare 1635. na dat Heidelberg door de Zweden veroverd was, op zyn krankbedde voor Notarissen en getuigen, en naderhandt, alzo hy van deze ziekte genas, op den zondag van het verloren schaap, opentlyk in de kerk in eene redevoering betuigd. Het jaar van zyn doodt is onbekend. Zyne schriften zyn: *Examen rationalium Fabri de actionibus; de pignoribus & hypothecis; Exercitationes ad Fabrum de erroribus Pragmaticorum; Commentarius ad Instituta; Strictura in Wesenbecium; Commentarius ad πρῶτα enz. Gundling in Otiis P.* I. *c.* 5.

BACIE-SARAY, of BACHA-SERRAI, de hoofdstadt van klein-Tartarië, anders het Precopensische Tartarië genaamd. Zy legt midden in het landt, aan de rivier Kabarta, en is aanmerklyk, om dat zy de verblyfplaats is van den Cham der Crimsche Tartaren. *Tavern. Pers. Reisbeschr. Baudrand.*

BACIS. Dus zyn vele waarzeggeren by de Grieken genaamd geweest, gelyk uit Clemens Alexandrinus, *Strom. lib.* I. en uit Suidas blykt. Verscheide Heidensche schryveren hebben der zelver Godspraken aangehaald. *Meurs. Bibl. Gr.*

BACLAN, een landschap in Persië, behorende tot Khorasan, aan de Tartarische grenzen, niet verre van de stadt Balcha en de rivier Gihon.

BACOCZ, (THOMAS) kardinaal en aartsbisschop van Gran, als mede staatsbedienaar van 't koninkryk Hungarië, was ten tyde van Matthias Corvinus en Ladislaus den V. in groot aanzien. Hy was uit een voornaam geslacht van Erdod, hoewel zommigen menen, dat hy in het dorp Herdut van geringe ouderen geboren is. Zyne naarstigheit en bequaamheit waren oorzaak, dat hem Matthias tot bisschop van Raab benoemde, makende hem ook staatsraadt en kancelier. Hier op viel hem het bisdom van Erla te beurt, en naderhandt het aartsbisdom van Gran. Ladislaus de V. in den jare 1490. tot koning verkoren zynde, wist hy zich by den zelven zo aangenaam te maken, dat hy dat hy hem niet alleen een gedeelte zyner staatszaken toevertrouwde, maar ook van Paus Alexander den VI. in den jare 1500. den 26. September een kardinaalshoedt voor hem verkreeg. Hier door wies zyn aanzien noch meer, invoegen de koning hem tot zynen staatsraadt verklaarde. In den jare 1512, dede hy eene reize naar Rome, zynde aldaar in het volgende jaar by het overlyden van Julius den II. en de verkiezing van Leo den X. die hem tot Patriarch van Constantinopel en Legaat van Hungarië en Bohemen verklaarde, in welke koninkryken hy ook eene kruistocht liet prediken; maar in Hungarië stelde hy zich dapper tegen die genen, die onder de regering van Lodewyk den jongen onrust verwekten. Hy storf in den jare 1521. den 12. Juny. *Isthuarf. Hist. Hung. l. V. &* VI. *Dubrav. l.* XXXII. *&* XXXIII. *Paul. Jov. Onuphr. Aubery, enz. Szentyvan. Miscell. Dec.* III. *Czuitingeri Hung. litter.*

BACON, (FRANÇOIS) Baron van Verulam, Vicomte van S. Albans, en kancelier van Engelandt, zoon van Nicolaus Bacon, wierdt geboren te Londen den 22. February des jaars 1561. Hy begaf zich naar Cambridge om te studeren, en ging daar op met Paulet, afgezant der koninginne, naar Vrankryk, alwaar hem gelegenheit wierdt gegeven om door verscheide verrechtingen achting by de koninginne te verwerven, de welke al vroeg in zyne scherpzinnige redenen genoegen schepte, noemende hem met den name van den jongen zegelbewaarder. Naauwlyks hadt hy het 19. jaar zyns ouderdoms beteikt, wanneer zyn vader Nicolaus storf, het welk, de wangunst van zeker groot hoveling daar by komende, zyn geluk niet weinig dede verachteren, tot dat eindelyk Jacob koning wierdt. Deze verhefte hem wel haast tot ridder; en wanneer vervolgens de vereeniging der beide koninkryken Engelandt en Schotlandt ondernomen wierdt, bediende men zich inzonderheit van zyne hulpe, gelyk hy dan ook tweemaal over deze zake eene aanspraak aan het Parlament gedaan, en twee boeken geschreven heeft, die noch voorhanden zyn, onder den tytel van *Resuscitatio.* Door dit alles echter liet hy zyne oeffeningen niet varen, en gaf in den jare 1605. een zyner beste boeken in 't licht; genaamd: *de Augmentis Scientiarum.* Hy hadt dit boek in 't Engelsch geschreven, en wilde het door Plaifer, zynde een hoogleeraar te Cambridge, in de Latynsche tale laten overzetten: maar alzo deze meer op het cierlyke der tale dan op de zaken zelve zag, heeft Bacon eindelyk, door hulpe van Georg. Herberts en anderen, de overzetting zelfs ten einde gebragt, en in den jare 1623. uitgegeven. In den jare 1613. wierdt hy koninklyk Procureur gemaakt, wanneer hem gelegenheit gegeven wierdt zyne bequaamheit te tonen, toen hy Peacham en Owen over oproerige redevoeringen en stellingen zeer nadruklyk aanklaagde: ook heeft hy het onder anderen zo verre gebragt, dat de tweegevechten in Engelandt afgeschaft wierden. Hier door verkreeg hy overal een groten roem, niet tegenstaande Eduard Cock en anderen op zyne onervarenheit in de rechtsgeleerdheit smaalden. Eindelyk wierdt hy van den koning, door voorsprake des hartogs van Buckingham, in

in den jare *1616.* tot groot-zegelbewaarder, en in den jare *1619.* tot kancelier, verheven wordende ook in het laatstgenoemde jaar Baron gemaakt. Onder alle deze gewigtige bezigheden verzuimde hy echter de Philosophische studie niet, en gaf in den jare *1620.* zyn *Novum Organum* uit, waar in koning Jacob een byzonder behagen schepte. Noch meer behaagde het den koning, wanneer Bacon in het Parlement, dat in den jare *1621.* beroepen wierdt, zyne Majesteit voor den onlangs opgedragen tytel van Vicomte van Albans, door gewigtige diensten te doen, bewyzen van dankbaarheit gaf. Maar in dat zelve Parlement wierdt Bacon opentlyk over gierigheit en onrechtvaardigheit aangeklaagd, zynde de hartog van Buckingham, zyn gewezen bevorderaar, nu ook tegen hem. Hy verdedigde zich wel in den beginne, maar beleedt echter naderhandt zyne misslagen, en nam zyne toevlucht tot des konings genade. Hy wierdt nochtans in eene boete van 4000. ponden Sterlings verwezen, en om in den Tour gezet te worden, zo lange het zyn Majesteit zoude behagen. Verders wierdt hy voor eeuwig uit het Parlement gesloten, en onbequaam verklaard om ooit eenige opentlyke bediening in Engelandt te bekleden. De koning echter onthefte hem van de geldboete, latende hem maar voor een korten tydt in de gevangenis zetten, alzo hy door armoede, spruitende uit eene al te grote milddadigheit tegen zyne huisgenoten, tot dien misslag vervallen was. Zynen overigen leef tydt heeft hy als een byzonder perzoon in armoede doorgebragt; stervende eindelyk binnen Londen den 9. April des jaars 1626. Behalven de voorgenoemde schriften heeft hy ook deze navolgende in 't licht gegeven; als *Historia regni Henrici* VII. *De Sapientia Veterum. De Bello sacro. De Naturali & Universali Philosophia. Historia Ventorum. Historia vitae & mortis. Sermones Fideles*; welke werken onder anderen in den jare *1665.* te Frankfurt, en in den jare 1694. te Leipzich in Folio byeen gedrukt zyn. Ook is daar van een druk in den jare 1684. te Amsterdam, in zes stukken in Duodecimo, uitgekomen. *Introductio Historica Anonymi* voor zyne brieven. *Witten in Philos. dec.* II. *p.* 280. *seq. Freher in Theatro. Bayle. The Lives of the Lords Chancellors.*

BACON, of BACONDORP, (JOHAN) afkomstig uit een dorp, genaamd Bacondorp, in Nordfolk, in Engelandt. Hy was een Carmeliter monnik, en Doctor in de Godgeleerdheit, levende te Parys met zo veel roems, dat hy *Doctor Resolutus* genaamd en voor den voornaamsten onder de navolgeren van Averroës gehouden wierdt; uit welken hoofde hy naar Engelandt wederkerende, in den jare 1329. tot Provinciaal der Carmeliter orde verkoren is. Vier jaren daarna is hy naar Rome beroepen, om zyne mening omtrent zommige huwelyksgevallen te verklaren. Maar alzo hy aan de pausselyke dispensatie al te veel toegaf, wierdt hy van velen verworpen, en daar door bewogen zyn gevoelen te herroepen. Hy storf in den jare 1346. Anderen zeggen 1350. Onder zyne schriften zyn; *Commentaria seu Quæstiones super* IV. *libros Sententiarum. Compendium legis Christi. Quodlibeta &c. Tractatus de Regula ordinis Carmelitici. Compendium Historiarum & jurium pro defensione ejusdem ordinis.* Zie *Trithemius, Bellarm. Bergomas, Balæus, Pitseus, Cave. enz.*

BACON, (NICOLAAS) groot-zegelbewaarder van Engelandt, was afkomstig uit een oud adelyk geslacht in de graafschappen Nordfolk en Suffolk. Hy maakte zich vermaard door zyne uitmuntende kennis in de rechten van het koninkryk, uit welken hoofde hy onder koning Henrik den VIII. Eduard den VI. en de koninginne Maria aanzienlyke bedieningen bekleedde. Naderhandt is hy door William Cecil, die Secretaris van staat geweest was onder Eduard den VI. en nu gevorderd onder de koninginne Elisabeth, aan hare Majesteit, als een vriendt en nabestaande, voorgedragen. De koningin scheen voldaan over het gedrag en de bequaamheit van Bacon; dies zy hem tot geheimen raadt en groot-zegelbewaarder aanstelde. Maar een zonderling geval deedt hem deze koninklyke gunst verliezen. Te weten, de groten en het volk van Engelandt wenschten hertelyk de koningin getrouwd te mogen zien. Bacon derhalven neemt de vryheit van hare Majesteit daar toe te overreden: maar zulke drangredenen gebruikende, die de zelve niet behaagden, raakte hy daar door in ongunst. Ook zat hy in den jare 1565. een tydt lang gevangen, vermits de graaf van Leicester hem beschuldigde van aan zeker oproerig boek deel te hebben: hoewel zyne onschuldt wel haast bleek; dies hy in zyne bediening hersteld zynde, de zelve tot het einde zyns levens bekleed heeft. Hy verkreeg ook uit krachte van eene Acte van 't Parlement het ampt van groot-kancelier, schoon hy daar van den tytel niet voerde. Hy storf te Londen in den jare 1578. het 69. jaar zyns ouderdoms bereikt hebbende, en een doorluchtig geslacht nalatende, welkers roem zyn zoon François, van den welken wy gesproken hebben, noch vermeerderd heeft. Hy wordt geprezen wegens zyne afkerigheit van grootschheit; zodat, wanneer op zekeren tydt de koningin zeide, dat zyn huis voor hem te klein was, hy antwoordde: *Uwe koninklyke genade heeft my te groot voor dat huis gemaakt. Du Chesne Hist. d'Angl. Thuan. l.* LXVIII. *Heroolog. Angl. Frescher. in Theatro. The Lives of the Lords Chancellors. enz.*

BACON, (ROBBERT) een Engelsch priester, leefde in de XIII. eeuw. Hy was Doctor en een der vermaardste hoogleeraren der Godgeleerdheit te Oxfort. Hy heeft *Glossen* geschreven *over de gansche H. Schriftuur*; *Uitleggingen over de Psalmen*; *Predikatien*, en het *leven van den H. Edmund van Cantelberg*, onder wien hy gestudeerd hadt. Dit werk is onder de schriften van Surius. Hy wisselde brieven met de hoogleeraaren van Parys, en verzuimde niets, waar door de hogeschool van Oxfort konde luister bygezet worden; waar door het geschied is, dat Paus Clemens de V. op het Concilje van Trente ook onder anderen eene Constitutie ten voordele der hoogleeraaren van Oxfort gemaakt heeft; zynde mede onder de zo genaamde *Clementina* te vinden. *Matth. Parisiensis. Trivet in Chr. Twynus.*

BACON, (ROGER) een minnebroeder in Engelandt, leefde in de XIII. eeuw, zynde een groot kenner der scheidkunst (Chymie) en sterrekunst; waar door hy den naam van een toveraar kreeg, en ook by uitnemendheit *Doctor mirabilis* genaamd wierdt. Daar is eene overlevering by de Engelschen, dat Bacon een hoofdt hadde van koper gemaakt, 't welk alle zyne vragen beantwoordde. Men heeft het zelve gezegd van Albert den Groten, als op zyn plaats gezegd is. Maar Seldenus verwerpt dit als een verdichtzel, en tekent aan dat geen geschiedschryver eenig gewag daar van maakt, en dat Baleus, die hem dus uitgekreten hadt, zyn zeggen herroepen heeft. François Picus zegt gelezen te hebben in zeker boek van Bacon, dat een mensch een Propheet kan worden, en toekomende dingen voorzeggen, door middel van een spiegel *Almuchesi*, gemaakt volgens de regelen der gezichtkunde, mids dien spiegel gebruikende onder een goede Constellatie, en zyn ligchaam door de scheidkunst alvorens wel getemperd hebbende. Dit strydt niet tegen Pico di Mirandola, die meent dat Bacon zich met de natuurlyke toverkunst (*Magia naturalis*) bezig gehouden heeft. Hy zondt verscheide werktuigen, die hy uitgevonden hadde, naar Rome, aan Paus Clemens den IV. door Johannes Londinensis, met een verweerschrift. Doch des volgenden jaars wierdt hy op eene nieuwe beschuldiging, door Hieronymus de Esculo, Generaal van zyne orde veroordeeld, en in de gevangenis geworpen, wordende zulks door paus Nicolaus den VI. bevestigd met een verbodt zyner boeken; de welke vele bygelovigheden behelsden. Hy storf in den jare 1284. zynde het 78. zyns ouderdoms. Onder zyne werken zyn bekend: *Specula Mathematica & Perspectiva*; *Speculum Alchymiæ*; *De mirabili potestate artis & naturæ & nullitate Magiæ*; *Epistolæ notis illustratræ.* Zyn brief aan Paus Clemens den IV. behelst nevens eene aanpryzing der H. Schrifture eene zeldzame onderneming; want hy spoort dien Paus aan, om door zyn Apostolisch gezag de kerk aan te pryzen eene leerwyze, door hem uitgevonden, om binnen weinig dagen de gehele werreldt de Hebreeuwsche, Latynsche, Griekſche en Arabische talen te leren; want hy was van gevoelen, dat niet alleen de leken den Bybel behoorden te lezen, maar zelfs de grondtalen te verstaan; en hy verzekerde dat zyne *Grammatica Universalis* zeer begeerd, en door vele voorzeggingen bevestigd was. Zie van hem *Pitseus, Lelandus, Balæus de script. Angl. Willot. in Athen. Franc. Naudé Apolog. des grands homm. accus. de Magie, c.* 17. *Delrio Disquis. magicæ l.* I. *c.* 3. *Cave. Bayle.*

BACON, (THOMAS) uit Nordfolk in Engelandt. Deze heeft geschreven over het eerste deel der *Summa* van den H. Thomas, en eene ontleding van het goddelyk gelove. Hy storf in den jare 1637. *Alegambe pag.* 432.

BACONER-WALDT, of BACONY. Zie BAKON.

BACORUS, geboortig uit het eilandt Rhodus, heeft eene landbeschryving geschreven, gelyk blykt uit Festus Avienus in zyne *beschryving der Zeekusten.*

BACOTI is de naam van eene grote toveresse, die de inwoners van Tonquin raadvragen, behalven de twee toveressen Tay-bou en Tay-phouthouy. Wanneer eene moeder na het overlyden van haar kindt begerig is om te weten, in welk een staat het zelve zy, bezoekt zy deze Bacoti, de welke aanstonds hare trommel slaat, om de ziele des afgestorvenen te doen verschynen. De ziele verschynt voor haar, volgens haar zeggen, haar openbarende, of ze wel, of qualyk is. Maar doorgaans zegt de Bacoti, dat het kindt gelukzalig is. *Tavernier Voyage des Indes.*

BACOUE, (LEO) geboortig van Casteljaloux in Neder-Guienne, verliet den Hervormden Godsdienst, in den welken hy geboren was, en wierdt een barvoeter monnik. Dus is hy eindelyk geworden bisschop van Glandeve. Rocoles merkt aan, dat hy de eenige is onder alle de afgevalle Calvinisten, die onder Lodewyk den XIV. verheven is tot de bisschoppelyke waardigheit. Hy gaf een Latynsch gedicht uit over de opvoeding van een Prins, in den tydt wanneer men leermeesters moest zoeken voor den Dauphin. Het zelve is te Parys herdrukt in den jare 1685. *Rocoles Hist. du Calvinisme. Journal des Scavans du mois de Janvier* 1686.

BACTRIANA, een oud landschap in Persië, gelegen tusschen Margiana, Scythië, Indië, en het landt der Massageten. Het komt hedendaags ten dele met Khorasan, eene landstreek in Persië, ten dele met Mawaralnah, anders Usbek genaamd, tot Tartarye behorende, overeen. Dus wordt het nu door de rivier Albiamu, of Gehon, by de ouden onder den name van Oxus bekend, onderscheiden, en legt tusschen Persië, het gebiedt des groten Mogols, het koninkryk Tibet, en het grote Tartarye, waar onder het, gelyk gezegd is, begrepen is. De stadt Bactra in het zelve landt wordt hedendaags Termend genaamd, zynde byna geheel verwoest. Men houdt het daar voor, dat de rivier Bactrus de zelve is, die nu Buschian genaamd wordt, lopende in de rivier Gehon. Q. Curtius getuigt, dat de inwoners de beste soldaten des werrelds waren, hoewel zeer barbarisch, niets over zich hebbende van de beschaafdheit der Persianen. Dewyl zy nageburen der Scythen waren, een krygshaftig en roofziek volk, waren zy altydt in de wapenen. Zy waren, gelyk deze hunne naburen, schrikkelyk van gezicht, borstelig van baardt, en hadden lang afhangend hair, en zulk een ysselyke gedaante, dat de Macedoniërs in den beginne daar voor schrikten, doch echter middel vonden om hen te onderwerpen. Zommigen verhalen, dat zy zekere honden gehouden hebben, om die genen, die eenen hogen ouderdom bereikten, of door langdurige ziektens uitteerden, te verscheuren. Hunne wyven, hoewel uiterlyk ingetogen, gaven zich straffeloos aan de vreemdelingen ten beste. Hun koning Zoroaster, zeer ervaren in de

de sterrekunde, wordt gezegd een groot toveraar geweest te zyn. *Diod. Sic. l.* III. *Justin. l.* I. *Q. Curt. l.* IV. *Strabo l.* II. *Plin. Sanson. enz.*

BACTRIANEN, volkeren. Zie het voorgaande artykel.

BACU, BACHU, en BAKVIC, ook ALBANA, STRANU, en ZAMBANACH genoemd, eene stadt in Persië, gelegen aan de Caspische zee, in het landschap Servan. Het is eene grote en vermaarde plaats wegens den koophandel. Naby de zelve is eene fontein van zwarte olie, dienende bykans door gansch Persie om te branden. Ook wordt van deze stadt de Caspische zee in de nieuwe landkaarten *Mare do Bachu* genaamd. *Texeira l.* I. *Olearii Pers. Reisbeschr.*

BACULARIUS. Zie BACALARIUS.

BACURIUS, of BATURIUS, koning der Iberiërs, wonende naby den berg Caucasus aan de zyde van de Caspische zee, omhelsde met zyne onderdanen in den jare 327. den Christelyken Godsdienst, waarom hem Constantyn de Grote tot *Comes Domesticorum* en stadhouder van Palestina verklaarde. De gelegenheit zyner bekeering zegt men geweest te zyn, dat eene Christen slavin zyne gemalin en zoon op eene wonderlyke wyze van eene krankheit verlost, en de aangebodene geschenken geweigerd hadde, als mede datze den koning, op de jagt van een zwaar onweer overvallen zynde, door haar gebedt redde, na dat de koning zulks verzocht hadt, onder belofte van haren Godt te zullen dienen, indien zy verhoord wierdt. *Ruffin. l.* II. *c.* 10. *Socrates l.* II. *c.* 6. *Baron. an. Chr.* 327.

BADAGHXAN, BADASCHIAN, en BUSDASIAN, eene landstreek van Asië, hebbende eene hoofdstadt van gelyken name, naby het gebergte en de grenzen van den groten Mogol. Zommigen houden het voor het oude Bactra. *Jac. Golius.*

BADAI, volkeren, wonende in het woeste Tartarye, die de zonne aanbidden, als mede een stuk rood laken, dat zy in de lucht verheffen. *Cluv. l.* V.

BADAJOZ, dus genaamd van de Mauren, of BADAJOX, by de Latynen, *Pax Augusta*, is eene grote en volkryke stadt in Estremadura en 't koninkryk Leon, aan de rivier Guadiana. Zy is een bolwerk van Spanje tegen Portugal, en een bisdom, behorende onder dat van Compostel. De hoofdkerk van St. Jan is aan 't einde van eene grote plaats, die ook tot eene wapenplaats dient, alwaar het paleis van den Gouverneur is. Daar zyn ook verscheide andere kerken, en een Collegie van Jezuiten. Aan de overzyde der rivier heeft de stadt een sterk slot, genaamd Fort St. Christoffel, door de Mauren gesticht. De Portugezen belegerden in de jaren 1658. en 1705. de stadt te vergeefs. Zy legt op eene kleine hoogte, zestien Duitsche mylen Noord-Westelyk van Sevilië, en zes en dertig mylen van Madrid, tegen het Zuid-Westen. *Plin. l.* XV. *c.* 32. *Mariana Resend. in Epist. Vasaeus. Merula. enz.*

BADAKSCHI, een Persiaansch dichter, geboren in de Provincie van Badahkschan. Hy leefde ten tyde van den Kalif Moctafi. Men vindt van hem een Divan of verzameling van Persiaansche gedichten. Hy maakte eenige vaarzen by gelegenheit van de omkering van 't geluk van eenige hovelingen van den Kalif; in de welke hy zegt, dat men zich niet moet verwonderen over de beurtverwisseling, die men ontmoet in de werreldsche zaken, dewyl het leven der menschen gemeten wordt met een zandhorlogie, daar altoos het bovenste en het onderste uur op malkander volgen. *Herbelot Bibl Orient.*

BADALONA, of BADELONA, in 't Latyn *Badalona, Baetulo, Betullo*, is eene kleine stadt in Catalonië, omtrent anderhalve myl Oostwaarts van Barcelona, aan de zeekust gelegen, en met eene goede sterkte voorzien. *Colm. Delic. de l'Esp.* 614.

BADARA is een klein koninkryk op 't halfeilandt van de Indus, aan deze zyde van de rivier Ganges, in Malabar, schietende in het koninkryk Calicut. De hoofdstadt des koninkryks draagt den zelven naam, leggende iets meer dan een Duitsche myl van de stadt Calicut.

BADASCHIAN. Zie BADAGHXAN.

BADEBU, eene kleine Provincie der Negers in Africa, gelegen aan de zee, tegen 't Noorden der rivier Gambia.

BADEGISLUS, bisschop van Mans, en opperhofmeester van Chilperik, koning van Vrankryk, die hem in den jare 581. met uitsluiting van Theodulphus, die alreeds benoemd was tot die bisschoppelyke waardigheit, verhief, hoewel hy getrouwd was, en zyne huisvrouw by zich hieldt. Zommigen hebben hem van verscheide lasteren beschuldigd. Hy storf in den jare 586. hebbende in het voorgaande jaar het Concilie te Macon bygewoond. *Bondonnet des Evêq. de Mans.*

BADELONA. Zie BADALONA.

BADEN, by de Latynen *Balnea*, zyn of natuurlyk, of door kunst gemaakt. De natuurlyke bestaan in minerale wateren, van welker hoedanigheit en getal Kircherus, Bauhinus, Fallopius, Rulandus en anderen hebben geschreven. Kircherus merkt aan, dat der zelven in Duitschlandt 120. in Italië 86. in Vrankryk 45. in Spanje 40. in Portugal 8. in Hungarië en de naburige landen 9. in Illyrië 16. en in Griekenlandt en de naburige eilanden 22. gevonden worden. Engelandt heeft 'er ook vele; inzonderheit zyn die te Bath en Buxton vermaard. De oude Romeinen gebruikten doorgaans door kunst gemaakte Baden, niet zonder grote onkosten. In den beginne bediende men zich daar van tot noodzakelykheit en reinigheit; maar men verviel naderhandt tot overdaadt, in zo verre, dat ten tyde van Sylla zekere Sergius Orata met ongeloofiyke onkosten in de lucht hangende baden, *balneae pensiles* genaamd, maken liet. M. Agrippa, om de genegenheit des volks te gewinnen, liet in den jare 178. opentlyke baden met alle bedenklyke pracht en kostelykheit te Rome maken. Maar onder Augustus scheen deze overdaadt op 't hoogste gekomen te zyn, alzo de baden byna geheele steden verbeeldden, en niet alleen grote zalen en kostelyke vertrekken, maar ook de prachtigste wandelryen, voortreffelyke vyvers, balhuizen en diergelyke daar aan gevoegd waren. Ook bediende men zich van andere baden des zomers, van andere des winters. De vermaardste van allen zyn die van M. Agrippa, Nero, Domitianus en Trajanus, van de welke men noch hedendaags by de kerk van St. Silvester eenige overblyfzelen ziet; van Alexander Severus, wiens overblyfzelen in de kerk van St. Eustachius gezien worden; van Vespasianus, Titus, Gordianus en Aurelianus; doch die van Antoninus Caracalla en Diocletianus overtroffen allen in grootheit en kostelykheit. Men gebruikte daar toe de kostbaarste stoffen van marmer, albast en porfyr-stenen; ook versierde men de zelve met goudt en edelgesteentens, wordende de wanden rykelyk met Arabische speceryën en welriekende zalven bestreken. De grootheit der zelve kan daar uit afgenomen worden, dat in het badt van Antoninus Caracalla 1800. personen te gelyk zonder elkander te beletten hebben kunnen baden. Het water wierdt door kostbare kanalen daar in geleid, zommige koud, andere warm, wederom andere lauw water in overvloedt toevoerende, en wel in verscheide vertrekken. Keizer Commodus stondt toe, dat mannen en vrouwen te gelyk in een en het zelve vertrek het badt gebruiken mogten, 't welk echter keizer Severus wederom afschafte, hoewel Spartianus getuigt, dat zulks reeds door keizer Adrianus verboden was; en alzo het misbruik de overhandt nam, is eindelyk een zekere tydt daar toe gesteld, wanneer het badt zoude beginnen, zonder dat echter de zieken daar aan gehouden waren. *Plin. l.* IX. *c.* 59. *Senec. epist.* 90. *Vitruv. l.* IV. *c.* 10. *Plin. Jun. l.* III. *epist.* 1. *Sidon. Apollin. Carm.* XXII. *v.* 179. *& l.* II. *epist.* 2. *& Savaro in not. ad h. l. Ammian. Marcellin. Baccius Elxidianus de Thermis l.* VII. *Lips. de admir. Romae l.* III. *Fabricius in Roma. Rosin. antiq. Rom. l.* I. *c.* 14. *Becmann. Hist. orb. Geogr. c.* 3. *p.* 4. §. 25. *Danet. in Dict. antiq.*

BADEN, by de Latynen, *Thermae Inferiores*, de hoofdstadt van 't Markgraafschap Baden, vyf mylen van Straasburg, op een bergachtigen grondt, maar ryk van wynbergen. Zy is den naam verschuldigd aan de warme baden, die men zegt aldaar door keizer Marcus Aurelius Antoninus of Caracalla gevonden te zyn. Het vorstelyk slot legt eenigzins hoger dan de stadt zelve, en was wel eer, voor de oorlogsrampen, waardig om gezien te worden. *Munsteri Cosmogr. Zeiler.*

BADEN, een markgraafschap aan den Rhyn, in den Zwabischen kreits, grenzende tegen 't Noorden aan de onder-Palts en het bisdom Spiers; tegen 't Oosten aan 't hertogdom Wirtemberg en 't graafschap Eberstein; tegen 't Zuiden aan de Ortenouw, of Mortenouw; en tegen 't Westen aan de Elsas, waar van het door den Rhyn afgescheiden wordt. Het draagt den naam van de voornoemde stadt, en des zelfs warme baden, wordende gedeeld in Opper- en Neder-Baden, of anders in Baden-Baden en Baden-Durlach. Men vindt daar van gewag gemaakt reeds lange voor den tegenwoordigen markgraaflyken stam, gelyk het zo Dagobert in een open brief *Marchia ad Balneas* noemt. Zie *Coccius in Dagob. c.* 18. En het schynt, dat het zelve ter beteugeling der Duitschen en Allemannen, het juk der Franken niet kunnende verdragen, of ter bescherming der genen, die de baden wilden gebruiken, aangelegd is. *Europ. Herold. P.* I. *p.* 506. Zommigen zyn van gedachten, dat Karel de Grote de stichter van dit markgraafschap is. *Wagenzeil. Myler ab Ehrenbach.* Doch het is waarschynlyker, dat keizer Henrik de Vogelaar het zelve tegen die van Burgondië en Lotharingen wederom opgerecht heeft, om alzo in zynen voorgenomen veldtocht tegen de Hungaren beveiligd te zyn. *Witekind. Corbej. Ludwig Lotharingia vindicata. Chytr. chron. Sax. Plessii orat. de Laud. March. Brand.* Sedert is het mogelyk reeds het erfgoedt van eene familie geweest, dewyl men niet alleen ten tyde van keizer Otto in de rollen der ridderspelen ook den naam eenes graven van Baden vindt, maar ook de mark Baden in den jare 1150. door Judith erfelyk aan Harmen van Hoogberg gekomen is, die zich uit dien hoofde allereerst markgraaf van Baden geschreven heeft. Het gebiedt dezer mark heeft zich wel in vorige tyden verder uitgestrekt: Zie *Chytr. orat. de Greichgaea p.* 59. *Fr. Irenicus Germ. exeg. l.* II. *Rau Cosmogr. p.* 383. *Burgemeister de Statu equestri p.* 498. *Schurtzfl. diss. de reb. Badens.* Nochtans is het gene nu noch daar toe behoort zeer aanzienlyk, en doorgaans wel gelegen, hoewel het door de Fransche oorlogen veel geleden heeft.

BADEN. (MARKGRAVEN VAN) Den oorsprong dezes vorstelyken huizes halen de meesten uit Italië van de markgraven van Verona. *Petr. de Andlo de imp. Rom. l.* I. *c.* 15. *Franc. Irenicus exeg. Germ. l.* III. *c.* 102. *Lazius de migrat. gent. l.* VIII. *Munster. Cosmogr. l.* III. *c.* 364. *Crus. annal. Suev. l.* IX. *P.* 2. *c.* 18. *Besold. Speidel. Knipschild. Reusner. enz.* Misschien doordien Herman de III. markgraaf van Baden en Hoogberg zich markgraaf van Verona schreef, hebbende Frederik Barbarossa hem wegen zyne trouwe diensten deze stadt geschonken. *Spen. Syll. p.* 604. *Merian. geneal. Bad. Pregiz. Regierungs-spiegel p.* 51. *Schurtzfl. Diss. de reb. Bad. p.* 3. 4. Doch die hebben het beter getroffen, die de zelve van de hertogen van Zeringen afleiden, en Erchinoaldus, opperhofmeester van Clodoveus, koning der Franken, als der zelver stamvader aanmerken. *Gillius ad an.* 647. *Chifletius. Bucelinus. Pregizer c.* 1. Ega, vader van dezen Erchinoaldus, was *Major Domus* by de koningen Dagobert en Clodoveus. *App. Hist. Franc. Gregor. Turon. Herm. Contractus.* Deze was uit den bloede der Frankische koningen, zynde zulks eene vereischte hoedanigheit dezer bediening. *Fredegar. Chron. n.* 84. *Chron. Marchiense ap. Miralum in Orig. Bened. p.* 88. *Auctor gestorum Dagob. Vita Rictrudis. Vita Berthae. Frise Chron. Wurtzburg. Lupanus de Magistr. Franc. l.* I. Des zelfs moeder insgelyks uit dien koninklyken bloede wordt gezegd Gerberga geweest te zyn. *Pregizer c.* 1. Lendesius, zoon des voornoemden Erchinoaldus, bekleedde de zelve bediening, die zyn vader en grootvader ge-

gehad hadden ; en teelde Ethico. Deze was hartog van de Elzas en Allemannië, houdende zyne reſidentie op het ſlot Hochenburg, naderhandt naar den name zyner dochter Ottilia, eerſte abdis Ottilienburg genaamd. *Sigebert. ad an.* 679. *Fredegar. n.* 95. *Fragm. Stemmatogr. veterum Alſatiæ ducum ap. Bucel. Fragm. Hiſtoriæ incerti auctoris in chron. Argentin. Bruſch. monaſt. Germ.* Adalbertus, oudſte zoon van dezen Ethico, was ook hartog van de Elzas en Alemannië. *Vita Ottiliæ in cod. ms. Piſtorii Balbi, d. l.* Deze liet een zoon, Everard, na, die de laatſte hartog van de Elzas geweeſt is, alzo Karel Martel, die machtige opperhofmeeſter, zyne nakomelingen verdreven, en over den Rhyn te gaan gedwongen heeft, alwaar zy in den gravenſtandt hebben geleefd. *Roſiers Stemmatogr. Lotharing. p.* 165. *Cruſ. Annal. P.* I. *p.* 276. Iets, dat oudstyds niet ongewoon was. *Obrecht prodr. Rer. Alſat. Friſe Chron. Wurtzb.* Hy hadt zynen zetel te Egisheim, en legt in 't klooſter Murbach begraven. Zyne beide zonen, Warinus en Ruthardus, leefden ten tyde van Pipyn, opperhofmeeſter in Vrankryk, en hielden zich op het aloude, in de Bodenzee gelegen, ſlot Bodman op. *Bucel. Geneal. Germ. not. p.* 18. *Pregizer c.* 1. *p.* 61. Van Warinus ſpruiten de hartogen van Lunenburg, uit den Guelphiſchen ſtam, als mede de vorſten van Hohenzolleren. *Pregizer c.* 1. Van Ruthardus, die in het *Necrologium* des klooſters Schutten *illuſtris dux* genaamd wordt, zyn de graven van Kyburg, Thurgau en Wendelburg afkomſtig. Hetto, of Ethico, twede zoon des voornoemden Ethicoos, was graaf van Briſak. *Bucel. Hiſt. Agilolf. p.* 338. Deze teelde Alberik, vader van Eberhard den I. grootvader van Eberhard den II. Des laatſten zoon Hugo is door zyne drie zonen een ſtamvader des Lotharingiſchen, Dachsburgſchen en Habsburgſchen huizes geworden; *Vigner ſtemmat. Auſtr. Spen. Syll. p.* 65. *Imhof N. P.* wordende Everard, graaf van *Mets*, gezegd het tegenwoordige Lotharingiſche huis voortgeplant te hebben ; maar Hugo graaf van Dachsburg, en Guntram graaf van Habsburg geworden te zyn. Des zelfs zoon Gontzelin, graaf van Habsburg, teelde nevens meer andere kinderen ook Radbodus en Landulus, van welken de eerſte voor den ſtamvader der graven van Habsburg, en de laatſte voor dien der hartogen van Zehringen gehouden wordt. Berthold, zoon van Landulus, eerſte hartog van Zehringen, liet twee zonen na, waar van de oudſte, ook Berthold geheten, den ſtam der hartogen van Zehringen heeft voortgeplant: doch de andere, Herman genaamd, wierdt markgraaf van Hochberg; *Berchtoldus Conſtant. in Chron. ad an.* 1074. beſtaande deze Hochbergiſche landen in 't eerſt maar in eenige dorpen, die Herman tot een leeftocht (*appanage*) als een Zehringiſch erfgoedt gegeven wierden. *Europ. Herold p.* 507. Hy ſtorf in den jare 1074. in het klooſter Cluen. *Spener. Syll. p.* 611. Zyn zoon, ook Herman genaamd, noemde zich eerſt markgraaf van Limborg, van een ſlot in 't Brisgouwſche gebiedt gelegen; doch wordt gezegd den tytel en het wapen des markgraven van Baden aangenomen te hebben, hebbende met zyne gemalin Judith, van zommigen t'onrecht eene gravin van Hohenberg genaamd, dit markgraafſchap behuwelykt. *Spen. Schurtzfl. de reb. Badenſ.* Hy is mogelyk de zelve, van wien *Monachus Weingartenſis*, onder den name van *Marchio Badenſis*, ten tyde des ſtryds tuſſchen Guelfon en Frederik van Hohenſtauffen, met lof gewaagt. Hy ſtorf in den jare 1130. wordende by zyne huisvrouw te Baknam, van haar geſticht, begraven. *Cruſ. Annal. Suev. lib. Paral. p.* 39. Zyn zoon Herman de II. deedt keizer Koenraad in de Weinspergiſche zaken en Aſiatiſche veldtochten getrouwe dienſten, hebbende Bertha, hartogin van Lotharingen, tot zyne gemalinne, en ſtorf in den jare 1160. *Spen. c.* 1. Zommigen ſlaan dezen Herman den II. geheel over, noemende zynen vader den tweden, hoewel zonder grondt. *Europ. Herold p.* 501. Zyn zoon Herman de III. verkreeg, gelyk gezegd is, van keizer Frederik Barbaroſſa de ſtadt Verona, zich markgraaf van de zelve noemende. Hy ſtorf in den jare 1190. te Antiochië, gedurende de kruistocht, nalatende Herman den IV. en Henrik; welke Henrik het hoofdt van de uitgeſtorvene Hochbergſche linie was. Zie HOCHBERG. Herman, daarentegen heeft den ſtam der markgraven van Baden voortgeplant, en kreeg met Irmengarda, dochter van Henrik, keurvorſt van de Palts, de ſteden Durlach, Heidelsheim, Pfortsheim en Etlingen ; het welk door keizer Frederik den II. beveſtigd is. Hy liet twee zonen na, Herman en Rudolph, van de welke Herman, door zyn huwelyk met Gertruda van Ooſtenryk, niet alleen zyne landſchappen vermeerderde, maar ook eenige hope tot de Ooſtenrykſche ſucceſſie kreeg. Doch zyn zoon Frederik, gaande in gezelſchap van meer Duitſche vorſten met hartog Conradin naar Italië, ſneuvelde ook met den zelven, waar door deze hope wederom verdween. Dus wierdt het Badenſche geſlacht door Rudolph, broeder van Herman den V. voortgeplant, die door zyne gemalinne, Kunigunde van Eberſtein, recht op het graafſchap Eberſtein kreeg, wiens grootſte gedeelte naderhandt door koop aan het markgraafſchap Baden gekomen is. Herman de VI. zoon van Rudolph den I. plantte het geſlacht voort; door wiens twee zonen, Frederik den II. en Rudolph den V. het zich wederom verdeelde, Frederik te Eberſtein, Rudolph te Pfortsheim zynen zetel veſtigende. Doch de nakomelingſchap van Frederik den II. eindigde wederom met Herman den VIII. vallende alles op Frederik, zoon van Rudolph den V. Deze was de vader van Rudolph den VII. bygenaamd de Grote, wegens zyne ongemene ligchaamsgeſtalte, die door een huwelyk met Machtilda, dochter van Jan den Blinden, graaf van Spanheim, recht op het graafſchap Spanheim kreeg, waar van ook een groot gedeelte aan de markgraven van Baden gekomen is. Dezes zoon, Bernhard de I. die Hochberg van Otto den III. heeft gekocht, wierdt grootvader van Bernhard den III. (die, wanneer hy zich met Magdalena, dochter van koning Karel den VIII. van Vrankryk, in huwelyk zoude begeven, in een klooſter ging, en ſtorf in den jare 1459. wordende in den jare 1480. onder 't getal der Heiligen geſteld,) voorts van Karel den I. en Johan, van de welke op hun plaats geſproken wordt. Chriſtoffel, de oudſte zoon van Karel den I. volgde in de regering. Zie ook van dezen onder zynen naam. Deze Chriſtoffel hadt verſcheide zonen, onder de welke Bernhard en Ernſt merkwaardig zyn, zynde van hen die beide tegenwoordige linien des Badenſchen huizes afkomſtig, te weten van Bernhard, als den oudſten, de Baden-Badenſche, en van Ernſt de Baden-Durlachſche.

Wat aangaat de Baden-Badenſche linie, is aan te merken, dat Bernhard allereerſt den Lutherſchen Godsdienſt in het markgraafſchap Baden heeft ingevoerd, ook van zyns broeders Philips dochter, eene hartogin van Beyeren, het verpande Creutznach wederom ingeloſt. Deze wierdt van Philips den II. koning van Spanje, ſtadhouder van Luxemburg gemaakt. Hy teelde by Franciſca, dochter van Karel, graaf van Luxemburg en Brienne, twee zonen, Philibert en Chriſtoffel den III. van welke Philibert in den ſtrydt by Montcontour in den jare 1569. ſneuvelde, nalatende drie dochteren, en eenen zoon, Philips, wiens voogdyſchap de hartog van Beyeren op zich nam, zich van deze gelegenheit bedienende, en den Lutherſchen Godsdienſt in het markgraafſchap Baden wederom afſchaffende. Maar wanneer nu Philips met Sibylla, dochter des hartogen van Gulik, Kleve en Berg, het bylager ſtondt te houden, overleedt hy in den jare 1588. waar door deze ſtam wederom uitſtorf. Eduard Fortunatus derhalven, oudſte zoon van Chriſtoffel den III. aan de regering komende, wendde zich van den Lutherſchen wederom tot den Roomſchen Godsdienſt ; doch het bewindt van zaken weinig behertigende, bragt hy zyn leven buitens lands door, en geraakte daar door in grote ſchulden; het welk keizer Rudolph den II. bewoog, tot voldoening der ſchuldeiſcheren het landt aan den hartog van Beyeren en Lotharingen in te ruimen, die het wederom aan Moricus Fugger overliet, tot dat eindelyk markgraaf Ernſt Frederik van Durlach het zelve in bezit genomen heeft. Philips, broeder van Eduard, zich daar tegen aankantende, en het geſequeſtreerde markgraafſchap van Durlach voor zich eiſchende, wierdt geſlagen en gevangen. Middelerwyl hadt Eduard onder den aartshartog Albert in de Nederlanden dienſt genomen, alwaar hy op de bruiloft zyns geheimſchryvers van de trappen vallende den hals brak, den 18. Juny des jaars 1600. na dat hy alvorens by de dochter van Jodocus van Eik, hofmarſchalk des prinſen van Oranje, en Gouverneur van Breda, drie zonen, te weten Willem, Albert, en Hermannus Fortunatus, geteeld hadt. Albert ſchoot zich zelf door onvoorzichtigheit dood in den jare 1626. Hermannus Fortunatus veſtigde zynen zetel te Rodemacheren, en ſtorf in den jare 1664. nalatende Karel Willem Eugenius, geboren in den jare 1627. die kamerheer van den Roomſch koning Ferdinand den IV. en domheer te Keulen was, zynde in den jare 1666. overleden. Willem, zynde de oudſte, was geboren in den jare 1593. en eiſchte de bezitting zyns vaderlyken gebieds, dat hem echter het Durlachſche huis weigerde, onder andere redenen om dat zyne moeder uit geen vorſtelyk huis afkomſtig was ; waar over een langdurige ſtrydt is ontſtaan ; doch het is eindelyk zo verre gekomen, dat in den jare 1622. den 4. September door het keizerlyk ryks-hofgerecht een vonnis tegen Durlach is uitgeſproken, gebiedende Durlach de volle heerſchappy, benevens de genotene inkomſten, en de gerichts-onkoſten, den kinderen van Eduard te vergoeden. In den jare 1629. trof hy te Etlingen met zynen neef, markgraaf Frederik, wegens de uit het opper-markgraafſchap genotene inkomſten een vergelyk; en wierden hem daar by de twee ampten, Stein en Remhingen, toegelegd, die hy echter in de Weſtphaalſche vrede wederom afſtaan moeſt. Hy was een prins van zeer grote verdienſten, dies hem de keizer in den jare 1640. tot Preſident op den ryksdag, en daarna tot keizerlyken kamerrechter te Spiers verhefte, gelyk hem de koning van Spanje tot ridder van het gulde vlies verklaard heeft. Hy ſtorf eindelyk in den jare 1677. in het 84. jaar zyns ouderdoms. Twee gemalinnen heeft hy gehad, Catharina Urſula, dochter van Johan Georg, vorſt te Hohenzolleren, en Magdalena, dochter van Ernſt, graaf te Ottingen; by de welke hy verſcheide kinderen geteeld heeft, zynde de merkwaardigſte onder de zelve, Ferdinand Maximiliaan, een groot liefhebber en voorſtander der geleerden, en die, na dat Johan Caſimir afſtandt gedaan hadt, in den jare 1688. in aanmerkinge tot de Poolſche krone gekomen is. Maar hy ſchoot zich zelve des volgenden jaars, op de jagt zynde, dood, hebbende by Louïſe Chriſtine, dochter van prins Thomas van Carignan, uit Savoyen, met de welke hy niet gelukkig is getrouwd geweeſt, blyvende zy te Parys, en weigerende haren gemaal in zyne landen te volgen, Lodewyk Wilhelm geteeld. Zie van hem op zyn plaats. Deze ſtorf in den jare 1707. den 2. January, op zyn kaſteel te Raſtadt, nalatende by zyne gemalinne Franciſca Sibylla Auguſta, dochter van hartog Julius Auguſtus van Saxen-Lauenburg, met de welke hy in den jare 1690. in den echt tradt, Auguſta Maria Johanna, geboren in den jare 1704. en twee prinſen, Willem Georg Bernard Sibert Philippineri, geboren den 6. September des jaars 1703. en Auguſt Wilhelm Georg Simpert, geboren den 14. January des jaars 1706. Door de voornoemde gemalin quamen ook de landſchappen in Bohemen, Slakkenwerd, Theuſing, Poderſem, Töpelsgrun, Purles, Hauenſtein, Koperberg en Raudnitz aan deze opper-Badenſche linie. Aangaande de overige kinderen van den voornoemden Wilhelm, volgde, nevens Ferdinand Maximiliaan, ook Leopold Wilhelm, hopman der keizerlyke trauwanten, die den keizer in Pomeren tegen de Zweden gediend, en naderhandt de ryks-hulpbenden tegen den Turk als generaal-veld-marſchalk geboden heeft. Hy was geboren den 16. September des jaars 1671. Zyne eerſte gemalin was Silvia, gravin van Milleſimo en Carrecto, weduw des graven van Czernin, die in den jare 1664. zonder kin-

deren na te laten overleedt; de twede, Maria Francisca, dochter van graaf Egon van Furstenberg, en weduw van paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, die overleedt in den jare 1702. By haar heeft hy Leopold Wilhelm geteeld, die zich te Lobeschutz in Bohemen onthoudt, zynde door een gebrek der nature niet wel ter tale. De overige broederen van Ferdinand Maximiliaan waren Philips Sigismund, ridder van Maltha, die in den slag by Orbitello in den jare 1647. sneuvelde; Willem Christoffel, domheer te Keulen en Straasburg, die zich zelven, gelyk zyn broeder, in den jare 1652. heeft dood geschoten; Herman, die zich in den beginne willende in den geestelyken standt begeven, naderhandt den oorlog verkoos, de Burgondische kreitsvolkeren in den jare 1663. in Hungarië geboodt, ook den keizer tegen Vrankryk diende, en eindelyk in den jare 1680. President van den keizerlyken krygsraadt, en bevelhebber der vesting Raab wierdt. Hy storf als keizerlyke Principaal-Commissaris te Regensburg, den 2. October in den jare 1691. en eindelyk Karel Bernhard, domheer te Keulen, en keizerlyk overst-Luitenant, die in den slag tegen de Franschen by Rheinfels den 5. April des jaars 1678. vermist is.

De stichter der Baden-Durlachsche linie was, gelyk gezegd is, Ernst, jongste zoon van Christoffel. Hy was een Lutheraan, en storf in den jare 1553. Zyn zoon Karel de II. heeft de Luthersche religie ten vollen ingevoerd, en zynen zetel van Pfortsheim naar Durlach verplaatst, hebbende aldaar het slot Karelsburg gebouwd. In den jare 1577. overlydende liet hy by zyne twede gemalinne Anna, dochter van Rupert, Paltsgraaf te Lutzelstein, drie zonen na, (1.) Ernst Frederik, die in den jare 1604. zonder erfgenamen overleedt; (2.) Jacob, die in den jare 1589. op aanraden van Doctor Joh. Pistorius den Roomschen Godsdienst omhelsde, en in het zelve jaar storf, hebbende besloten den voornoemden Godsdienst in zyn erflandt van Hochberg in te voeren. Zyn nagelaten zoon Jacob Ernst storf in den 1591. (3.) Georg Frederik, hebbende zynen zetel eerst te Sausenberg; maar die naderhandt, door 't afsterven zyner broederen, het gansche markgraafschap Baden-Durlach erfde. Zie GEORG FREDERIK. Hem volgde noch in zyn leven, in den jare 1622. zyn oudste zoon Frederik de V. van wien op zyn plaats zal gesproken worden. Dezen volgde in de regering Frederik de VI. van wien ook afzonderlyk staat gesproken te worden. Deze liet, behalven de beide zonen by de ongelyken stands gemalin, die Baronnen van Muntzenheim genaamd wierden, na, (1.) Karel Gustavus, wordende geboren in den jare 1648. Hy wierdt keizerlyke generaal-veld-tuigmeester, ook generaal-veld-marschalk-Luitenant over de Swabische benden. Hy trouwde in den jare 1677. met Anna Sophia, prinsesse van Brunswyk, en liet in den jare 1703. overlydende, eene dochter Christiana Juliana, na, de welke in den jare 1697. met hartog Jan Willem van Saxen-Eisenach getrouwd is; (2.) Frederik Magnus, die in den jare 1677. in de regering gevolgd is, en zich wegens den Franschen oorlog tot den jare 1697. te Basel heeft moeten onthouden. Hy storf in den jare 1709. By zyne gemalin Augusta Maria, prinsesse van Holstein-Gottorp, verscheide kinderen nalatende, als twee prinsen, waar van de jongste, genaamd Christoffel, geboren in den jare 1684. in Hollandschen dienst gegaan is; maar de ouder, Karel Wilhelm, in den jare 1709. de regering aangevaard heeft. Hy is geboren in den jare 1679. trouwende in den jare 1697. met Magdalena Wilhelmina, prinsesse van Wurtenberg-Stutgard, by de welke hy geteeld heeft Karel Magnus, geboren in den jare 1701. Frederik, geboren in den jare 1703. en Augusta Magdalena, in den jare 1706. De prinsessen van den voornoemden Frederik Magnus zyn, Catharina, sedert den jare 1701. gemalin van Frederik, graaf van Leiningen Hartenburg; Johanna Elisabeth, geboren in den jare 1680. en in den jare 1697. getrouwd met hartog Eberard Lodewyk te Wurtenberg; en Albertina Friderica, in den jare 1704. de gemalin geworden van Christiaan Augus, bisschop van Lubek.

BADEN, eene oude adelyke, maar nu vryheerlyke familie in de Elzas, van de welke Götze in den jare 1368. by Sempach geslagen is. Adelbert ging in den jare 1413. met den markgraaf van Baden te Rötellen op het Concilië te Costnitz; en Henrik bevondt zich in den jare 1480. by het ridderspel te Heidelberg. François Benedict, vryheer, was in den jare 1715. groot-Commendaris des Duitschen ordens in de Elzas. *Munster. Cosmogr. p.* 558.

BADEN, een graafschap in Zwitzerlandt gelegen, palende naar 't Oosten en 't Noorden aan 't Canton Zurich, naar 't Zuiden aan 't Canton Bern en de vrye ampten, wordende van beiden door de Rus afgescheiden, naar 't Westen aan den Rhyn en de Oostenrykse Waldsteden, midsgaders het vorstelyk Schwartzenbergsch Kleggouw, zich in de lengte twee en een halve, in de breedte omtrent anderhalve myl uitstrekkende, is tamelyk vruchtbaar, lopende de rivier Limmat daar midden door. In het zelve legt de stadt BADEN, waar van aanstonds; voorts het vermaarde vlek Zurzach, de steedtjes Keizerstuhl en Klingnau, in welke plaatsen de bisschop van Costnitz eenig recht heeft; ook het Cistercienzer klooster Wettingen, de Johanniter ordens Commandery, Leuggern, enz. Het heeft voor dezen zyne eigene graven gehad, zynde in den jare 1153. graaf Werner lastenvoogdt te Zurich geweest. Maar na het afsterven dezer graven is het by erffenis aan de graven van Habsburg gekomen, en heeft alzo gevolglyk het huis Oostenryk het zelve tot het jaar 1415. in bezit gehad. Want toen Frederik van Oostenryk paus Johannes den XXII. van het Concilië te Costnitz wegvoerde, en uit dien hoofde in den ban verviel, kregen de eedgenoten van keizer Sigismund en het Concilië bevel om hem te beoorlogen. Dus is dit graafschap van de acht oude oorden des eedgenootschaps ingenomen, en door tweejarige landvoogden by beurten bestierd, maar door een vrede, in den jare 1712. gemaakt, aan de Cantons Zurich, Bern en Glaris alleen overgelaten. Dit graafschap is meest van den Roomschen Godsdienst, hoewel het ook eenige Gereformeerde gemeentens en inwoners heeft. *Stumpf. Chron.*

BADEN, eene stadt in het voornoemde graafschap Baden, aan de rivier Limmat, twee mylen beneden Zurich, tusschen hoge bergen gelegen, heeft twee kastelen, het eene over de brug, waar in de landvoogdt woont, het andere op eene hoogte, 't welk in den jare 1414. door de eedgenoten verbrand, sedert het jaar 1659. wederom versterkt, maar na de laatste belegering in het jaar 1712. meestendeels wederom geslecht is. Op het raadhuis worden jaarlyks des zomers van de dertien en zamengevoegde oorden des eedgenootschaps hare zamenkomsten gehouden, by hen *Tag-Satzungen* genaamd, als wanneer ze, gelyk ook by andere gelegenheden, staatszaken verhandelen, den afgezanten van vreemde vorsten en machten gehoor verlenen, ook de rekeningen der landvoogden door de daar by belang hebbende Cantons opgenomen worden. Naast aan de stadt is eene weide, *die Wurffel-wiese*, dat is dobbel-weide, genaamd, alwaar sedert een geruimen tydt vele dobbelstenen gevonden worden, zonder dat men weet, van waar de zelve zyn. Een quartieruurs van de stadt zyn ook de voortreffelyke warme baden, wordende van velen, zo vreemden, als inboorlingen, ook van vorsten en hoge staatspersonen, wegens der zelver uitnemende nuttigheit jaarlyks bezocht. De stadt zelve is zeer oud, en wierdt van de Romeinen *Aquæ* of *Thermæ Helvetiorum*, naderhandt *Castellum Thermarum*, of *Thermæ superiores* genaamd. Hier wierdt, volgens het getuigenis van Tacitus, in den jare 69. van Cecinna, Generaal des keizers Vitellius, een Zwitzersch leger, het met Otto houdende, geslagen, en de stadt verwoest. Vervolgens hadt zy een gelyk lot met het graafschap, wordende den 1. Juny des jaars 1712. na eene belegering en bombardering van eenige dagen, door de Cantons Zurich en Bern veroverd. Zy heeft een schout en raadt, bestaande de kleine raadt uit twaalf, de grote uit veertig personen, hoewel de appellen geschieden aan de regering van het graafschap. Ook is deze stadt merkwaardig eens deels wegens de onderhandeling, rakende de religie, tusschen Faber, Eccius, en de afgezondenen der bisschoppen van Costnitz, Bazel, Chur, Lausanne, enz. aan de eene, en Oecolampadius met zyne amptgenoten aan de andere zyde; anderen deels wegens het vrede-congres, het welk, te Rastadt begonnen zynde, aldaar in den jare 1714. den 7. September tusschen den keizer en den koning van Vrankryk gesloten wierdt. *Tacit. l. I. Hist. Simler. Respub. Helv. Stumpf. l. IV. c. 21. Plantinus Helvet. antiq. nov. Guilliman. p. 159. seq. Hottinger beschr. des bades zu Baden.*

BADEN, by de Latynen *Badena*, eene stadt in neder-Oostenryk, 4. mylen van Wenen, in eene vermakelyke landstreek, aan den voet eenes berges, is wegens de warme baden vermaard, zynde de voornamentlyk tien in getal, als Vrouwen-badt, Josephs-badt, Nieuwe-badt, Hartogs-badt, Antonie-badt, Peters-badt, Zuur-badt, H. Kruis-badt, Johannis-badt, en Armen-badt. In den jare 1714. den 25. February, zyn aldaar dertig huizen nevens de kerk en het klooster der Augustynen afgebrand; maar kort daarna wederom opgebouwd. Cluverius meent Baden de *Aquæ Pannoniæ* te zyn, die Antoninus tusschen Vindebona en Scarabantia plaatst. *Cluver. de Vind. & Noric. c. 5. Zeiler.*

BADENOCH, by de Latynen *Badenacha*, een landstreek in 't Noorden van Schotlandt, in 't graafschap Muray, naar den kant van Athol en het gebergte. De grondt aldaar is zeer koud en onvruchtbaar. De rivier Spey loopt midden door de zelve.

BADENWEILER, eene stadt en landstreek in Brisgouw, tusschen Freiburg en Bazel, wordende tot het opper-markgraafschap Baden gerekend, en behoort aan de Baden-Durlachsche linie. Zy draagt den naam van het beroemde badt. In de 14. eeuw bezaten het de graven van Freiburg, waar van daan Koenraad in den jare 1397. wegens Varenne, gemalin van graaf Egon van Freiburg, en twede dochter van graaf Lodewyk van Neufchatel, in het bezit des graafschaps Neufchatel in Zwitzerlandt quam, en het zelve zynen nakomelingen naliet. Maar wanneer in den jare 1444. Johan, de laatste zyns geslachts, overleedt, vermaakte hy by uiterste wille aan den markgraaf, Rudolph van Hochberg, van de Sausenbergsche linie, zyne zuster in huwelyk hebbende, het graafschap Neufchatel en Badenweiler; de welke tot het bezit van beide gekomen is, hoewel het huis van Challon zich ten opzichte van Neufchatel daar tegen kantte. Zie NEUFCHATEL. Maar wanneer in den jare 1503. Philips, laatste markgraaf uit de Hochbergsche linie, overleedt, en Christoffel, markgraaf van Baden, niet alleen wegens zyn verwantschap, maar ook uit hoofde van een in den jare 1499. gemaakt, en door keizer Maximiliaan den I. bevestigd erfvergelyk, de Sausenberg-Hochbergsche nalatenschap, en onder de zelve ook Badenweiler, Rötelen, Sausenberg en Neufchatel wilde in bezit nemen, kantte zich Lodewyk van Longueville, Johanna, des voornoemden markgraven Philips van Hochberg-Sausenbergs eenige dochter in huwelyk hebbende, daar tegen aan. Daar wierdt hevig getwist, tot het eindelyk door een verdrag zo verre quam, dat Neufchatel, met den tytel van markgraafschap van Rötelen, aan die van Longueville wierdt afgestaan; doch het overige der Hochbergsche nalatenschap, waar onder Badenweiler was, aan de markgraven van Baden bleef, die het noch bezitten, en in hunnen tytel voeren. *Ludwigs Preussisches Neuburg. Gundling von Neufchatel. Schurtzfl. diss. de reb. Badens. p. 21. en p. 33. 34.*

BADERICH, zoon van Bahinius, koning van Thuringen, wierdt van zynen broeder Hermanfried om hals gebragt, ten einde deze de erffenis zyns vaders alleen verkrygen mogt. *Gregor. Turon. l. IV. Aimoin. l. II.* Zie AMALBERGIS.

BADET, (ARNOLDUS) een Fransch monnik van de orde van St. Dominicus, leefde in den jare 1510. in Aquitanië. In den jaze 1499. gaf hy te Avignon zyn *Breviarium de mirabilibus mundi* uit;

uit, en in den jare 1529. drukte men te Lion twee werken van zyn maakzel, te weten: *Margarita virorum illustrium*, en *Margarita sacra scripturae. Miraeus de script. sec.* XVI.

BADGIZ, een kleine landstreek in Persië, met eene hoofdstadt van den zelven naam, en behalven de zelve ook de steden Herat en Merut.

BADI, *Al Zaman*, zoon van Hussain, zoon van Mansur, zoon van Baicra, zoon van Omar Scheikh, zoon van Tamerlan, de laatste van dien stam, regeerde in Khorasan. Hy volgde zynen vader in de regering in het 911. jaar der Hegire, en wierdt geslagen door Schai-beg, koning van Usbek, die hem noodzaakte naar Persië te vluchten. Ismaël Sophi, toen koning der Perzianen, ontfing hem zeer heuslyk, gevende hem de stadt Tauris tot zyn verblyf. Maar wanneer Selim, Turksch keizer, onder Schach-Ismaël in het jaar 920. der Hegire deze stadt veroverde, wierdt hy naar Constantinopel gezonden, alwaar hy storf in het jaar 923. zynde het jaar na de geboorte van Christus 1517. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BADIA, (THOMAS) van Modena, kardinaal, storf in den jare 1547. Hy schreef *natuurlyke en boven-natuurlyke vragen*; een boek *van de ziele*, en eene *verklaring over de Goddelyke voorzienigheit.* Zyne handschriften worden bewaard in de boekery der Dominicanen te Florence. *Saussay de script. Eccles. pag.* 75.

BADIA, (*La*) eene kleine stadt in het Venetiaansche landschap il Polesine di Rovigo, niet verre van de grenzen van Verona, by de rivier Adiguerto. In den oorlog over de Spaansche erfvolging is deze plaats van beide parteien als een bequame pas aangezien, wordende dan eens van de Franschen, en dan eens van de Duitschen genoodzaakt bezetting in te nemen.

BADILLON, BODETERE, of BODILLON, een Fransch edelman, wierdt van koning Childerik den II. qualyk gehandeld, en met roeden gegeesseld. Om zich te wreken over deze smaadheit verbondt hy zich met de groten des ryks, dodende met eige handen in den jare 673. den koning, van de jagt wederkerende, en des zelfs zoon, die noch zeer jong was, en zyne zwangere gemalin Bilechilde. *Æmil. Hist. Franc. Mezerai Abregé Chronol. tom.* I.

BADIUS, (CONRADUS) zoon van Jodocus Badius, geboren te Parys, volgde zyns vaders voetstappen; doch niet lang zynen Godsdienst: want den zelven doorgrondende, begaf hy zich naar Geneve, en omhelsde de Protestantsche geloofsbelydenisse, blykende zulks onder anderen uit den zo genaamden Alkoran der Franciscanen, waar van hy het eerste boek overgezet, het andere zelve opgesteld, en met kanttekeningen verklaard heeft. Hy was ook eigentlyk een boekdrukker, doch schreef mede eenige werken, in het byzonder Fransche vaarzen, van de welke hy zommige tegen Nostradamus maakte. *Bayle.*

BADIUS, (CONRADUS) was leeraar der Gereformeerden te Orleans in den jare 1562. en van zyne jonkheit af een vriendt van den vermaarden Theodorus Beza. Hy storf met zyn geheel huisgezin te Orleans aan de pest. *Bezæ hist. des Eglises. anth. Fajus in vita Th. Bezæ.*

BADIUS, (JODOCUS) bygenaamd *Ascensius*, om dat hy in de heerlykheit van Assche tusschen Brussel en Aalst geboren was, heeft zich veel achtings verkregen door het groot getal der boeken, die hy gedrukt en uitgelegd heeft. Hy wierdt in het jaar 1462. geboren. Hy studeerde eerst te Gent, en nam vervolgens te Ferrare, onder Baptista Guarini, zeer toe in de Grieksche taal. Hy zette zich te Lion neder, en onderwees aldaar zo in 't openbaar als in 't byzonder de Latynsche en Grieksche talen. Naderhandt begaf hy zich naar Parys, en rechtte aldaar eene boekdrukkery op, waar van hy roem hadt. Hy gaf in de zelve een goed getal oude schryvers (*Auctores classici*) uit, met zyne verklaringen en aantekeningen, als *Ovidius, Horatius, Persius, Terentius, Juvencus, Theocritus, Sallustius, Valerius Maximus, Quintilianus, Aulus Gellius*, verscheide *verhandelingen van Cicero*, en de *Treurspelen van Seneca.* Hy deedt den zelven arbeidt aan eenige schryvers van onze tyden, als *Petrarcha, Politianus, Laurentius Valla, Baptista Mantuanus*, enz. Hy gaf ook eenige van zyne eigene werken uit, als *Psalterium B. Mariæ; Epigrammatum liber; Sylvæ Morales contra vitia; Navicula stultarum Mulierum; de Grammatica; de conscribendis Epistolis; vita Thomae a Kempis*, enz. De geleerden stemmen overeen, dat zo de huisselyke zorgen hem niet verplicht hadden zyne werken meerder naar de zyde van het voordeel dan naar die van de glorie te richten, zyn arbeidt veel beter uitslag zoude gehad hebben. Erasmus liet zich in zekeren opzichte eene vergelyking tusschen Badius en Budeus ontvallen, waar tegen te Parys veel geruchts gemaakt wierdt. Jodocus Badius is in het laatste van 't jaar 1534. of voor het einde van het jaar 1535. gestorven, als uit de aantekeningen en bewyzen van *Bayle* blykt. Hy was belast met een zwaar huisgezin; en men heeft in zyn grafschrift gezegd, dat hy mogelyk zo vele kinderen als boeken zoude voortgebragt hebben, indien hy met het eene zo vroeg begonnen hadde als met het andere; maar dat hy reeds een langen tydt schryver was geweest toen hy zich in het huwelyk begaf; hoewel zommigen twyffelen of hy wel zo laat getrouwd zy. Van zynen zoon *Conradus* is hier voor gesproken. Drie van zyne dochters waren aan voorname drukkers getrouwd. Catharina was getrouwd met Michiel Vascosan. Perette was de huisvrouw van den beroemden Robertus Stephanus. Johanna trouwde met Jean de Roigny. Perette verstondt de Latynsche taal, 't zy dat zy daar in onderwezen was door haren vader, gelyk Almeloveen wil, 't zy dat zy de zelve geleerd hadde door het gedurig horen spreken van die taal in 't huis van haren man, gelyk ook hare dochter de zelve, zonder behulp van eene spraakkunst, en alleen door 't gebruik, leerde; want het huis van Robertus Stephanus was zo vol van lieden, die niets dan Latyn spraken, dat zelfs de dienstboden daar door het verstandt van deze taal bequamen. Chevillier verzekert, dat onze Jodocus Badius Professor in de goede letteren is geweest in de Academie te Parys, en vervolgens te Lion, daar hy opentlyk de Poëten las. *Gesner. & Simler. in bibl. Andr. bibl. Miraeus de script. sec.* XVI. *& in eleg. Belg. Chevillier origine de l'Imprimerie de Paris. la Caille hist. de l'imprimer. Vaupr. bibl. Franc. Almeloveen de vitis Steph. Bayle.*

BADONVEILLER, een fraai vlek in 't hartogdom Lotharingen, tusschen de steedtjes Baccarat en Salm, drie mylen van de eerste, en vyf van de laatste plaats. *Maty Dict.*

BADOULA, eene kleine stadt van 't koninkryk Candy, op het eilandt Ceilon, acht mylen van Yale ten Noorden, en twaalf van de Piek van Adam ten Oosten. Dit steedtje is meerendeels door de Portugezen verwoest.

BADT, of BATH, (DE RIDDERORDE VAN 'T) *The ordre of the Bath.* De ridders van 't Bath in Engelandt hebben hunnen oorsprong van koning Henrik den IV. in den jare 1399. en wierden dus genaamd, doordien zy 's nachts voor 't ontfangen der orde zich baadden; welke gewoonte ook by andere ridderen is waargenomen, naar 't getuigenis van Ashmole. Mendo oordeelt de reden der benaming te zyn, dat de koning van twee weduwen om uitsprake in hare rechtszaken verzocht zynde, uit het badt gesprongen was, en naderhandt, ter gedachtenis van dit voorval, die orde gesticht heeft: hoewel daar van in de Engelsche geschiedenis niets gevonden wordt. Het teken der orde bestaat in drie guldene kronen in een blaauw veldt, met dit opschrift: *Tria in unum.* De plegtigheden, by de inwyding dezer ridderen gebruikelyk, beschryft Bisseus, in zyne *aanmerkingen over Uptonus*, en Heath, in zyn *herstelling van Karel den* II. gedrukt te Londen in den jare 1662. hoe namentlyk de ridders by de kroning dezes konings gemaakt zyn. Voorts plagten zy by grote plegtigheden, en by de geboorte eens Prinsen van Wallis gemaakt te worden. Zy dragen een scharlaken bandt, een draagbandt gelyk. Ashmole vergelyktze met de *Equites Baccalaurei*, zonder eene byzondere orde daar van te maken. *Ashmole c.* 1. *sect.* 9. *Mendo disq.* I. *qu.* 2. §. 12. *f.* 9. *Schoonebeek hist. van alle ordres. Miege Staat van Engelandt P.* II. *c.* 20. *Gryphii Ritter-orden. Upton de studio militari l.* I. *c.* 3.

BADUEL, (CLAUDIUS) heeft geleefd in de XVI. eeuw. Hy zette eenige predikaatsien van Jan Calvin in de Latynsche tale over, de zelve te Geneve uitgevende. Ook liet hy in den jare 1556. in die zelve stadt drukken *de Handelingen der Martelaren.* Hy schynt hoogleeraar der welsprekendheit en talen geweest te zyn te Nimes. Hy schreef een goeden Latynschen styl, en was een goed Christen, het welk voornamentlyk blykt uit zyne *Epistola Parænetica ad Paulum filium de vero patrimonio & hæreditate, quam Christiani parentes suis liberis debent relinquere.* Dat is: *Welk het ware goedt en de ware erffenis zy, die Christen vaderen verplicht zyn hunnen kinderen na te laten.* In den korten inhoudt van de Bibliotheek van Gesnerus vindt men de tytels van zyne andere boeken: doch de uittrekkers hebben daar in overgeslagen zyne Lykreden op de vrouwe van St. Veran. Hy heeft eene verhandeling uitgegeven over 't huwelyk der geleerde mannen, onder den tytel van *De Ratione vitae studiosae ac literatæ in matrimonio collocandæ ac degendæ.* Dit is een werk vol van verstandt, en vol van goede zedekunde. Hy verheft daar in de uitnemendheit van 't huwelyk, en toont de ongeregeldheden aan, die gemenelyk den ongehuwden staat verzellen; wederleggende de genen, die zeggen, dat het huwelyk niet goed is voor een geleerd man, en dat het hem niet toelaat zich volkomen op de letteroeffeningen te leggen. Hy verklaart dat hy dien staat verkoren hadt; en raadt die genen, die de vermaken van een goed huwelyk met de letteroeffeningen willen zamenvoegen, waar toe hy hen krachtig aanspoort, hoe zy zich in 't verkiezen van eene vrouwe gedragen zullen. Hy zegt ook daar in dat Guillelmus Bigotius, een ervaren man in de genees- en natuurkunde, beloofd hadde eene verhandeling uit te geven, waar in hy zoude aantonen dat het huwelyk noodzaaklyk was; dat is te zeggen, naar het gevoelen van Baduel, dat de mensch zonder het huwelyk niet in gezondheit zoude kunnen leven. Onder zyne werken is ook eene verhandeling *over de plicht der hoogleeraren*; en *aantekeningen over de Oratien van Cicero.* De Catalogus der Bibliotheek van Oxfort eigent hem ook toe de *aantekeningen over de Apocryphe boeken*, in 't jaar 1660. te Londen gedrukt.

BADUERO, of BADOUARI, eene der oudste en voornaamste adelyke familien van Venetië. Zy stamt af van de Participatii, waar uit drie Dogen kort na elkander gesproten zyn. De eerste, Angelo Partecipato, of Partetiato, wierdt in den jare 809. na Obelerius Antenor verkoren, uit aanmerking der goede diensten tegen Pipinus, koning van Vrankryk, betoond. Ten zynen tyde zoude tusschen den Roomschen keizer Karel den Groten en den Griekschen keizer Nicephorus een vergelyk getroffen zyn, waar by de vryheit der Venetianen uitdruklyk bevestigd was geworden: ook wordt hy gezegd het hartoglyk palleis op het plein van St. Marcus aangelegd, de stadt Venetië in zekere quartieren verdeeld, als mede den *Pregadi* en de *Quarantia criminale* ingevoerd te hebben. Hy storf in den jare 827. hebbende tot opvolger zynen zone Justinianus Partecipato, die reeds by zyn leven, met bewilliging des volks, zyn mederegent geweest was. Deze holp den Oosterschen keizer Michaël den II. tegen de Saracenen; en gemerkt onder zyne regering de Venetianen het lighchaam hunnes patroons St. Marcus van Alexandrië uit Egypten kregen, heeft hy ter eere van dien heilig den grondt der kerke van St. Marcus gelegd. Dewyl hy noch voor zyne doodt, die voorviel in den jare 829. zynen broeder Joh. Partecipato tot zynen amptgenoot hadt aangenomen, volgde die hem ook in zyne hartoglyke waardigheit. Deze hadt het geluk, dat hy die van Malamocco en de Nazantynen, die een

opstandt verwekten, geheel t'onderbragt. Ten laatste stonden de Venetianen zelve tegen hem op, hem dwingende in den jare 836. in een klooster te gaan. Dit niet tegenstaande raakten kort daarna vier anderen uit dit geslacht, Baduero genaamd, tot de hartoglyke waardigheit. De eerste, Ursus Baduero, of Partecipato de I. wierdt in den jare 864. na Petro Gradonigo daar toe verheven. Onder hem maakten de Saracenen de kusten van Dalmatië onveilig; maar hy sloeg de zelve, en wierdt daarom van den Griekschen keizer Basilius den I. tot *Protospatarius* verklaard, zynde de naaste aan de keizerlyke waardigheit. Hy storf in den jare 881. hebbende tot opvolger zynen zone Joh. Baduero, dien hy reeds by zyn leven een medegenoot zyner waardigheit gemaakt hadt. Deze twistte gedurig met den graaf van Comachio, die zynen broeder hadt gevangen genomen. Eindelyk in den jare 887. leide hy zyne regering vrywillig neder, volgende hem Petrus Candianus de I. In den jare 912. na het overlyden van Petrus Tribuno, of Memmo, wierdt Ursus Baduero de II. hartog. Deze zegt men dat van Rudolph van Burgondië, zich in Italië als keizer gedragende, de vryheit der munt voor de stadt Venetië verkregen heeft; ook verkreeg hy voor zyn persoon de voornoemde waardigheit van *Protospatarius* van den toen regerenden Griekschen keizer. Eindelyk begaf hy zich in den jare 932. in een klooster. Zyn opvolger was de Doge Petrus Candianus de II. maar als deze in den jare 939. overleedt, wierdt Petrus Baduero, zoon van Ursus den II. tot Doge verklaard. Deze regeerde vreedzaam, maar zeer kort, stervende in den jare 942. en hebbende tot opvolger Petrus Candianus den III. Na zo lang een tydt heeft niemandt uit de familie van Baduero den hartoglyken troon beklommen. In het tegendeel zyn vele Procuratoren van St. Marcus, Ambassadeurs, Senatoren en andere in de Republyk van Venetië aanzienlyke staatsmannen daar uit voortgekomen. Joh. Andries Baduero, wiens grafstede in de St. Jans kerk te Venetië gezien wordt, heeft eerst begonnen grote schepen in een zeegevecht te gebruiken. Albertus Baduero, die in den jare 1509. Ambassadeur te Rome was, behaalde eene zonderlinge eere, wanneer hy by de kroning van paus Gregorius den XIV. met veel vrymoedigheits en een gewenschten uitslag den rang van de koninklyke Ambassadeurs boven de Roomsche Senatoren staande hieldt. Ludovicus Baduero was in den jare 1540. Bailo te Constantinopel, sluitende aldaar door heimelyk bevel van het *Consiglio de dieci*, dat is: *den raadt van tienen*, met den Turkschen keizer Soliman den II. vrede, waar by gansch Morea aan den zelven wierdt afgestaan. Angelus Baduero, een der bequaamste Senatoren van zynen tydt, wierdt in den jare 1607. beschuldigd van verbodene verstandhouding met den Spaanschen Ambassadeur, Alfonso de la Cueva. Maar onaangezien hy eene heerlyke opentlyke verklaring uitgaf, en zyne onschuldt daar in poogde aan te tonen, wierdt echter tegen hem gevonnist, zyn adeldom en goederen wierden verbeurd verklaard, men beloofde eene grote beloning aan de genen, die hem doden zouden, of levendig in de handen der overigheit leveren, ten einde hy als een verrader des vaderlands konde opgehangen worden. Echter is eindelyk dit vonnis in eene jaarlyke gevangenis, en eene gedurige uitsluiting van alle eerampten veranderd. Het zelve geslacht van Baduero heeft ook verscheide mannen voortgebragt, die tot aanzienlyke geestelyke bedieningen bevorderd zyn. In den jare 1706. den 17. May heeft paus Clemens de XI. Johannes Baduero, geboortig van Florence, zynde patriarch van Venetië en primaat van Dalmatië geweest, met een kardinaalshoedt begiftigd, in de volgende maandt het bisdom van Brescia daar by voegende. Hy storf den 17. May des jaars 1714. zynde het 65. jaar zyns ouderdoms. *Andr. Morosini Hist. Venet. Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venis. p.* 29. 94. 133. 184. 470. 501. 520. *Palatii Fasti ducal. Nani Hist. Reip. Ven. Bemb. Hist. Ven.*

BADUHENNA, of TANFANA: want beide houdt Cluverius voor eene Godin by de Hoogduitschen. De gemelde schryver leidt den naam af van 't Arabisch *Bedon*, het geen in 't Latyn *principium*, in 't Hoogduitsch *der anfang*, in 't Nederduitsch *aanvang* betekent. Hoe het zy, Tacitus meldt van bosschen, eene Godheit onder beide deze namen gewyd. Het een in 't gewest der Marsen met een zeer beroemde kerk; het ander in Vrieslandt, dat hy het bosch van *Baduhenna* noemt; gelyk het nu noch by de inwoners naar de zelve spreekwyze *holt pade* genoemd wordt. En niet verre van daar vindt men de benaming der zelve Godinne aan een verheven plaats gegeven, gemeenlyk genoemd *Padeslô*, of *Paëslô*, dat is, *het verheven van Pada*. En op de grenzen der Katten, daar digt by, is een bron aan *Pada* geheiligd, waar na Paderborn, tegenwoordig de hoofdstadt van dat gewest, zynen naam draagt. Dat nu Tacitus niet *Pada*, maar BADUHENNA geschreven heeft, dat heeft hy, als te denken is, aan de Germanen van zyn *Belgica* dankte weten, by welke niet ongewoon is het ledeken *uwe* aan verscheiden woorden te hechten, gelyk ze zeggen voor *Nie*, *Nieuwe*; voor *Kaal*; *Kaluwe*; voor *Zeen*, *Zenuwe*; voor *Geel*, *Geluwe*; voor *Peul*, een hoofdkussen, *Peuluwe*; voor *Arde*, de *Aarde*, of de Godinne Vesta, *Arduwe*: want ook van *Ardenbosch* hebben de Romeinen gemaakt *Arduhenna silva*. En dus is volgens deze wyze van uitspreken dit bosch genoemd niet *Padenhout*, maar *Baduwenhout*, zynde de eerste letter (zo als doorgaans doen die de uitspraak wat stomp hebben) in B veranderd. Dit bosch nu legt in Vrieslandt over 't Vlie in het landschap, dat den naam van *Zevenwelden*, of *Zevenwouden* draagt. *Alting Notit. Batavia & Frisia antiqua.* Zie TANFANA.

BADUWENHOUT. Zie BADUHENNA.

BADWEISS, of BADENWEISS, eene der sterkste steden van Bohemen, aan de rivier Muldau. Deze was gedurende de beroertens des koninkryks den huize van Oostenryk altydt getrouw.

BAECA. Zie BAEZA.

BAENA, of BAANA, een zoon Rimmons des Beërothiters, uit den stamme Benjamin, was nevens zynen broeder Rechab een hoofdman der benden van Isboseth, zone van Saul. Wanneer zich geheel Israël tot David wendde, gingen deze twee broederen in het huis van Isboseth, doorstaken hem op zyn bedde leggende, hieuwen hem den kop af, brengende den zelven tot David te Hebron, die zich hier over belgende, deze moordenaren liet doden, handen en voeten afhouwen, en by den vyver te Hebron ophangen. II. *Sam.* IV.

BAENA, eene stadt en een hartogdom in Andalusië, 8. mylen van Cordua. In de vyftiende eeuw was Diego Fernandez van Cordua, Maarschalk van Castilië, eerste heer van Baëna. In den jare 1566. verkreeg Gonsaleus Fernandez van Cordua den hartoglyken tytel van Baëna; maar deze in den jare 1606. zonder mannelyke erven overlydende, quam Baëna aan 't huis van Cordona. Zie CORDONA. *Imhof van de Grand. in Spanie. Spen. Hist. insign.*

BAESA, of BAAZA, derde koning in Israël, zoon van Abia, uit den stamme Issaschar, was een veldoverste des konings Nadab in Israël; en wanneer de zelve Gibbethon, eene stadt der Philistynen, belegerde, maakte hy een verbindtenis tegen hem. In het jaar na de scheppinge 3031. vóór de geboorte van Christus 950. zich opwerpende voor koning van Israël, en het gansche huis van Jerobeam uitroeiende. Met Asa, den koning in Juda, oorloogde hy zyn leven lang, willende Rama bouwen, om hem daar door in te sluiten; maar vermogt niets tegen hem: want Asa huurde tegen hem Benhadad, den koning van Syrië, die vele van zyne steden overwon en verwoestte. Hy regeerde 24. jaren te Thirza over Israël; maar alzo hy deedt dat quaad was in de oogen des Heren, wandelende in den weg Jerobeams, liet Godt door Jehu, den zone Hanani, verkondigen, dat de nakomelingen van Baëza zouden verdelgd worden, gelyk het huis van Jerobeam, 't welk ook haastelyk geschied is: want hoewel zyn zoon Ela na hem regeerde, wierdt hy echter na twee jaren van Simri, zynen knecht, overste van de helft der wagenen, geslagen, en zyn gansche huis omgebragt. I. *Kon.* XV. en XVI. II. *Chron.* XVI. *Joseph. l.* VIII. *c.* 5. en 6. *Torniell.* en *Salian. A. M.* 3082. en 3105.

BÆTICA. Zie BETICA.

BAETON, een Grieksch Historieschryver, leefde in de CXXIV. Olympiade, omtrent het jaar 430. na den opbouw der stadt Rome. Hy schreef een boek, behelzende de daden en overwinningen van Alexander den Groten. Hy wordt dikwils aangehaald by de ouden. *Athenæus l.* X. *Plin. l.* VI. *c.* 17. en 19. *Solin. c.* 55.

BAEZA, of BAECA, by de Latynen *Biatia*, eene welgebouwde stadt in Andalusië, eene myl Noordwaarts van de rivier Guadalquivir, gelegen aan een berg. Hier is sedert den jare 1538. eene Academie opgericht, als mede een bisschoppelyke zetel, behorende onder Toledo, in den jare 1249. door paus Innocentius den IV. met dat te Jaen vereenigd. Koning Ferdinand van Castilië ontweldigde deze plaats den ongelovigen in den jare 1227. Uit deze stadt was de vermaarde rechtsgeleerde de Baëza geboortig, die in den jare 1440. leefde, en de geschiedenis van Paulus Jovius in de Spaansche tale overzette, nalatende noch eenige andere werken in de rechtsgeleerdheit. *Mariana Hist. Hispan. Anton. Bibl Hispan.*

BAEZA, of BAECA, eene stadt van 't Zuider America, zynde de hoofdstadt van Los Quixos, eene Provincie van Peru. Zy is gelegen tusschen de steden Quito en Sevilla del Oro, en wierdt door de Spanjaarden in 't jaar 1559. onder 't beleidt van Gil. Ramiro Danalos gebouwd. *Maty Dict.*

BAEZA, eene Spaansche familie, oorspronkelyk uit den huize Haro; want Ruy Lopez de Haro wierdt gezegd van koning Ferdinand den III. in Castilië het bewindt der stadt Baëza onder die voorwaarde verkregen te hebben, dat hy den name daar van voeren zoude. Zommige zyner nakomelingen hebben het ampt van *Regidor* te Valladolid bekleed; zommige zyn heren van Estepar en Frandovinez geworden, onder de welke Lodewyk Franciscus in den jare 1663. markgraaf van Castromonte geworden, en in den jare 1674. zonder erfgenamen gestorven is. Hem volgde zyn broeder Johan, die erf-groot-kancelier des Financieraads, en in den jare 1698. Grande van Spanje geworden is. De jongste broeder, ridder van St. Jago, hadde vier zonen, Lodewyk Ignatius, Ferdinand, Joseph en Alphonsus, waar van de oudste in den jare 1695. eenen zoon, Johan Alphonsus, teelde. *Joh. Florez. d'Occariz nob. ind. tom. I. p.* 308. *Imhof van de Grand. in Spanie.*

BAEZA, of BAECA, (DIDACUS DE) een Spanjaardt, uit den huize van Pontferrad, wierdt in den jare 1582. geboren, tradt in den jare 1600. te Salamanca in de Societeit van Jesus, wordende naderhandt een der voornaamste predikers van Spanje. Hy storf in den jare 1647. te Valladolid, alwaar hy de Philosophie geleeraard hadt, nalatende *Comment. Moral. in Hist. Evang. Allegambe Bibl. S. J.*

BAFFELT, BAFLO, BAFFLO, BAFFELO, en hedendaags BAFLO genoemd, is een dorp in de Groninger Ommelanden, in het quartier Hunsingo, in het kerkelyke gehorende onder de Classis van de Marne. 't Zelve is zyne beroemdheit enkel en alleen verschuldigd aan zynen ingeboren *Rudolphus Agricola*, waar van hier voren op AGRICOLA breedspraaklyk gehandeld is, zynde anders niet heel aanzienelyk wegens zyne grootte, en de kerk zonder toren, leggende twee goede mylen van Groningen. Het adelyk huis Meyema, wiens bezitter ten wapen voert een rood schildt, op het hart gedekt met een klein schildtje van keel, en daar in de letter H. van Sabel, omzet met acht zilvere rozen, legt alhier, lopende een gegraven vaart van dit dorp voorby het zelve huis in de gemene trekvaart, van Warfum op Groningen gaande. Gelukkig ging dit dorp in den vreesselyken St. Martens vloedt tusschen den 12. en 13. November 1686. vry, met het enkele verlies van een paardt en zes koejen, gelyk Rasquert met alleenig twee koejen te verliezen, doch moest zo veel te meerder aanhouden in den kers-

vloeds

vloedt van den jare 1717. die des nachts om twee uren, tusschen den 24. en 25. December, in Hunsingo, schoon doorgaans, wegens de nieuwe aangewassene landen, met dubbele zware dyken en zeeweren voorzien, met eene onuitsprekelyke woede instortte, voortvloog, en menschen en vee op 't onvoorzienste zodanig overrompelde, dat alleenig te Rasquert 9. huizen 27. menschen, 145. hoornbeesten, 34. paarden, 26. varkens, 261. schapen, en alhier 5. huizen, 21. menschen, 77. hoornbeesten, 12. paarden, 15. varkens en 73. schapen geheel en al vernield wierden en verdronken. *Schotan. kron. van Vriesl. G. Outhof Verhaal der Watervloeden.*

BAFFIN, of BAFFINS-BAAY, een grote zeeboezem in de onbekende landen van Noorder-America. De ontdekker derzelven was in den jare 1623. William Baffin, een Engelschman. *Sanson en du Val in Tab. Geogr. Baudrand Lex. Geogr.*

BAFFO, *Paphos nova, Neopaphos*, eene Turksche stadt in 't eilandt Cyprus, Westwaarts, met een kasteel en haven, naby Kaap Crusoco. Zy heeft een Griekseh bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Nicosia. De stadt is van weinig belang en vervallen; zynde zeven mylen van de overblyfsels van de oude stadt Paphos.

BAFFO, (DE KAAP VAN) *Paphos caput*, van ouds genoemd *Drepanum promontorium*, eên kaap van 't eilandt Cyprus, ten Zuiden van de stadt Baffo. Men noemt dezelve ook *Capo-Bianco*, of de *Witte-Kaap*.

BAGA, by de Latynen *Baganum*, een klein Spaansch steedtje of vlek, gelegen in Catalonië, naby den oorsprônk van de rivier Lobregat, tusschen de steden Urgel en Vich. *Maty Dict.*

BAGADIUS, bisschop van Bostra, hoofdstadt van Arabië, wiens verschil met Agapius over de wettige bezitting van dien zetel op de kerkvergadering te Constantinopel beslist is in den jare 394. *Tom. II. Concil. pag.* 1151.

BAGAD. Zie BAALGAD.

BAGAIA, of BAGY, *Baga, Vaga, Vagai, Vage*, eene stadt van Numidië, in Africa. Keizer Justinianus noemde de zelve Theodoria, naar den name zyner gemalin Theodora, hebbende de zelve met een muur omringd. Primianus, een Donatist, bisschop van Carthago, hieldt in den jare 394. alhier eene kerkvergadering tegen Maximiaan, zynen Diaken, dien hy in den ban gedaan hadt. Deze zich hier over beklagende by de bisschoppen, vergaderden die, ten getale van vyfen twintig, en dagvaardden Primianus, de welke weigerde te komen. Daar op vergaderden honderd bisschoppen, alle Donatisten, op een kasteel, genaamd Cebarsussi, en wierdt Primianus zelve afgezet, en Maximianus in zyne plaats bisschop gemaakt. Dit deedt Primianus de kerkvergadering van Bagaia houden, alwaar hy door drie honderd en tien bisschoppen wierdt vrygesproken, en Maximianus veroordeeld. *S. Augustin. l.* III. *en* IV. *cont. Crescon. & in Psalm.* XVI. *Procopius l.* I. *de bell. Vand.*

BAGAMEDER, BAGAMEDRI, BAGAMIDRI, een gedeelte van Abissinië, of hoog Ethiopië, zich strekkende van het Oosten ten Westen, van den Nyl tot aan den oorsprônk van de rivier Tacara, tusschen het koninkryk Tigrus en de Provincien van Bata en Saloa, èn de koninkryken van Amahara en Angota. Het landt is vol gebergte, en in dertien kleine Provincien of landschappen verdeeld. Het is door de rivier Bashlo van 't koninkryk Amhara gescheiden. *Jeron. Lobo Portugeesch. Sanson. Baudrand.*

BAGAPATES, een gesneden en kamerling van Smerdes, die den troon van Persië beklimmende zich aan hem nevens weinige anderen toevertrouwde. Eindelyk heeft hy met andere Persische groten een verbondt gemaakt, de zelve een vryen toegang aan 't hof gevende, na dat hy alvorens al het voorhanden zynde geweer hadt weggenomen. Dus wierdt de koning Smerdes zonder tegenstandt omgebragt. *Ctesias.*

BAGAROTUS, een vermaard rechtsgeleerde van Bologne, levende in het begin van de XIII. eeuw, omtrent de jaren 1200. en 1210. Hy leeraarde het burgerlyk en kanonyke recht, en heeft verscheide werken over die zelve stoffe nagelaten; *De ordine Judiciorum, enz. Alidosi de Jurisc. Bonon. Bumaldi. Bibl. Bonon. enz.*

BAGAUDE, deze naam is eertyds gegeven aan eene der poorten van Parys; en men noemt nu noch eene niet verre afgelegene plaats, *Porte Baudais*, of *Porte Baudoier*, wordende oudstyds genaamd *Bauda*, of *Porta Bauderii*. Alle deze oude Latynsche en Fransche namen komen door verbastering van hunnen ouden en waren naam *Porta Bagauda*. Om dien oorsprônk te verstaan moet men in acht nemen, dat het legioen, 't welk Julius Cesar tot bezetting liet in eene sterkte, die hy op de Marne dede bouwen, alwaar nu St. Maur is, *Legio Alaudarum* genaamd was, doordien des zelfs zoldaten van dat legioen op hunne helmetten de gedaante van een leeuwerk hadden, by de Latynen *Alauda* genaamd. Van dit woordt *Alaudarum* nu is in vervolg van tyden door verbastering de name van *Bagaudarum* gemaakt. Dit krygsvolk, zich met de Gaulen vermaagschapt hebbende, vermenigvuldigde zo zeer, dat het byna eene byzondere Natie uitmaakte, onder den name van *Bagaudæ*. Dus is de naam, die eerst een klein gedeelte hunner wapenen betekende, eindelyk tot een geheel volk overgebragt. Dit volk wierdt vervolgens zo machtig, dat het zich meester maakte van het omleggende landt van Parys. Twee hunner hoofden, te weten Amandus, van wien men penningen gevonden heeft, met den tytel van Augustus, en Elianus Julianus, hadden zelfs de stoutheit in het einde van de III. eeuw, van zich voor keizers onder hun onderhebbend volk te laten uitroepen. Dit noodzaakte keizer Maximianus in den jare 285. tegen de Gaulen te trekken, de wederspannelingen te dempen, en der zelver vesting te slechten. Dit belette niet, dat dit gedeelte van de Parysche landstreek nu noch den name behoudt van *Regio*, of *Patria Bagaudarum*, sedert de Romeinen het onder hun gebiedt gehad hebben. Daar van daan is het, gelykerwyze de poorte der oude stadt aan de zyde van Parys wierdt genaamd *porta Parisiensis*, dat ook deze, die naar het landt der Bagauden leidde, *Porta Bagaudarum* genaamd is, en in 't vervolg met meer verandering en verbastering, *Porta Bagauda, Porta Bauda*. Den zelven naam hebben ook gedragen de boeren en slaven, de welke in Armerica een opstandt verwekten, en zich bykans van het gehele landschap der Gaulen aan deze zyde der Loire meester maakten, in den jare 435. Hun veldheer was Tibatron, die nevens de andere belhamelen gevangen wierdt door de benden van Aëtius, onder het bevel van Litorius. Weinig tyds daarna verwekten de Bagauden in Spanje omtrent Tarragona een opstandt in den jare 452. of 453. maar zyn des volgenden jaars geslagen door de benden der Romeinen en Visigothen, onder het bevel van Frederik, broeder van Theodorik, koning der Visigothen. *Eutrop. l.* IX. *Oros. l.* VII. *c.* 25. *Isidor. in Chron. enz. Cordemoy, avant Clovis, l.* IV. *de Tillemont Histoire des Empereurs* IV. *Traité de la Police par M. de la Mare Tom. I. Du Fresne Gloss.* Anderen menen, *Bagauda* betekende by de oude Gallen na de tyden van Diocletianus een *straatschender*. Immers by Prosper, in des zelfs *Chronicon*, en by Salvianus *l.* V. komt *Bagaudia*, of *Bagauda*, in de betekenis van *straatschendery* voor.

BAGDAD, (BEGLERBEISCHAP VAN) eene landstreek in Asië, onder het Turksche gebiedt, een van des zelfs grootste landvoogdyën, dus genaamd naar des zelfs hoofdstadt Bagdet, of Bagdad. Het begrypt een gedeelte der Provincie Yerach, of Iraque, en der omleggende plaatsen. Men telt aldaar tien Sengicats, of kleine landvoogdyen. *Baudrand.*

BAGDAD. Zie BAGDET.

BAGDEDIN, een geleerd Arabier en wiskunstenaar, wordende gehouden voor den schryver van het boek, *De Superficiorum divisionibus*; dat is: *Van de verdelingen der oppervlaktens.* Hy leefde in de X. eeuw. Anderen menen dat het voornoemde boek van Euclides zelfs geschreven is, alzo Proclus daar van gewag maakt. Deze voegen 'er by, dat het van Bagdedin in de Arabische tale overgezet is. *Proclus in Euclid. Blancanus in Chron. Math. Vossius de Math. c.* 16. §. 4.

BAGDET, eene stadt in Asië, gelegen aan de grote rivier Tigris in Yerac, of Iraque, alwaar eertyds Seleucia gestaan heeft. Zommigen houden Bagdet verkeerdelyk voor het oude Babylon; en eenige geleerden zyn zelfs van deze gedachten geweest, en geven daar aan ook den zelven naam. Om de oorzaak van deze dwaling te ontdekken, behoeft men maar het licht te volgen, dat de geleerde Bochard ons geeft, *in het eerste boek* van zyne *gewyde Geographie, in het achtste hoofdstuk.* De eerste schryvers van dit gevoelen dachten niet op het oude Babylon, maar op Seleucië, door welkers nabuurschap Plinius zegt, *l.* VI. *c.* 26. dat Babylon uitgeput en in eene woestyne veranderd wierdt. Strabo zegt ook, in 't VI. *boek* zyner *Geographie*, dat Babylon voornamentlyk te niet ging na dat Seleucus Nicanor Seleucië aan den oever van de Tigris, maar drie honderd stadien van Babylon hadt gebouwd; en Babylon weet men dat aan den Euphraat gelegen was. Seleucië trok ook den naam en de rykdommen van Babylon tot zich; waarom Plinius het niet alleen het Babylonische Seleucië noemt, om het van de anderen te onderscheiden, maar ook Babylon. Stephanus en Apollinarius geven het ook den zelven naam. Het is dan zeer waarschynlyk, dat Bagdet gebouwd is op de plaats, daar eertyds Seleucië was, of ten minste daar zeer naby, dewyl de landbeschryvers het een en het ander aan den boordt van de Tigris en byna in de zelve afgelegenheit van het oude Babylon plaatsen. Bagdet is door eene schipbrug, aan den tegen over staande voorstadt vast gehecht, alwaar de stadt zelf eertyds gebouwd zou zyn geweest. In het 145. jaar der Hegire heeft men der zelver grondslag gelegd, en ze is in den jare 149. door Almansor voltooid, noemende haar *Dar-al-Salam*, of *Sani*, dat is, eene stadt des vredes. Haar omtrek is van 3. mylen, hebbende eene sterke muur van gebakkene stenen met aarde ingevuld omringd, en met dikke torens, in de gedaante van bolwerken, voorzien. Het kasteel legt aan 't einde der stadt, aan de waterkant, wordende door een Aga der Janitzaren beschermd; maar over de stadt zelve heeft een Bassa het bevel, die gemeenlyk uit het getal der Vizieren verkoren wordt. De Kadi of richter neemt te gelyk de bediening van Mufti waar. Men telt 'er vyf Mosqueen, twee van de welke zeer prachtig zyn, en wegens hunne verwulfde daken, welker tegelen met een vernis van allerlei verwen bestreken zyn, een uitmuntend gezicht veroorzaken. Ook telt men 'er tien Caravanzeraas of herbergen, nevens een groot getal Bazans, of merktplaatsen, die alle tegen de hette voor de koopluiden overwulft zyn. De stadt wordt daarenboven van alle kanten bezocht, zo wegens haren groten handel, als uit devotie, alzo de Persianen geloven, dat hun Propheet Ali aldaar geleefd heeft. Ook heeft men hier twee Secten van Mahometanen, van welke de eerste leeft naar de wet van Mahomet; de twede, genaamd *Rafedis*, is geheel afzonderlyk. De Christenen aldaar zyn Roomschen, Nestorianen, Armenieren, of Jacobiten. De eerste hebben eene kerk, die door de Capucynen bediend wordt. De twede hebben ook eene byzondere kerk; maar de anderen moeten hunne gebeden by de Capucynen doen, die hen ook de Sacramenten bedienen. Men heeft 'er ook Joden, nevens eene grote menigte Moren, jaarlyks het graf van den Propheet Ezechiel, anderhalve dagreizens van daar gelegen, bezoekende. Deze stadt was eertyds de verblyfplaats van een Amiras, of vorst, onder de heerschappy der Saracenen, de welke Maimon tot zynen navolger hadt, in het 813. jaar van Christus. Een andere Amiras hieldt zyn gewoon verblyf te Damascus, en een derde in Africa. Sedert is deze stadt ingenomen door Halach, koning der Tartaren, die eene overwinning op de Turken behaalde, en hunnen Kalif gevangen nam, dien hy van honger liet sterven, en hem ook gesmolten goudt in de keel dede gieten. De tempels der Saracenen wierden toen geslecht, en de Christelyke Godsdienst begon

begon zich daar te lande te vestigen. Dit gebeurde omtrent den jare van Christus 1259. Vervolgens de oorlog tusschen de Turken en de Persianen ontstoken zynde, nam Cha-Abas, koning van Persië, in 't jaar 1625. deze stadt in; maar hy was de zelve niet lang meester: want Sultan Amurath bragt ze wederom onder de gehoorzaamheit der Ottomannen in 't jaar 1638. terwyl de koning van Persië met den groten Mogol oorloogde, na dat de Persianen die stadt omtrent 14. jaren lang bezeten hadden. *Tavernier & Thevenot Voyage de Perse. Herbelot Bibl. Orient.*

BAGEMDER. Zie BAGAMEDER.

BAGHARGAR, een grote landstreek in Tartaryen, ook het koninkryk van Tangut genaamd. Zie TANGUT.

BAGIAT, een klein landschap tusschen Morenlandt en Nubië, naar 't Westen der Rode Zee. Het volk dezes lands is zeer stout, stropende dikwils op de grenzen hunner naburen. Men noemt ze te groot-Cairo *Fonges*, en de Bassa van Girge is dikwils genoodzaakt zyne benden tegen de zelve te zenden om ze te beteugelen. Jacuthi noemt dat landt *Bagiavath*. Plinius gewaagt van *Bagada* tusschen Arabië en Morenlandt. Edrissi plaatst het zelve beoosten de stadt Asvan, en zegt dat de berg Alaki daar in gelegen is, het geen met andere landbeschryveren niet volkomen overeenstemt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAGLIONI, (ASTORIUS) was in den jare 1570. en 1571. Gouverneur van 't kasteel van Famagusta, op het eilandt Cyprus, staande in des zelfs belegering meer dan drie duizend Turken; doch wierdt eindelyk genoodzaakt een verdrag te maken, door het vertoeven der Venetiaansche hulpbenden. Mustapha stondt hem een goed verdrag toe; maar in 't bezit der stadt gesteld zynde, liet hy hem nevens Bragadino en Trepoli, en meer andere krygsoversten, in boeiens slaan, en vervolgens wredelyk ombrengen. *Gratianus in Hist. belli Cyprii.*

BAGLIONI, (HORATIUS) een zoon van Johannes Paulus, die hier na volgt, was een wild en woest mensch, zoekende zyn geluk in den oorlog, meest onder de Florentynen; hoewel hy ook den paus heeft gediend, bevindende zich in den jare 1572. mede in Engelenburg, wanneer het zelve belegerd wierdt. Hier op trok hy met de Florentynsche benden, onder Lautrec, naar Napels, holp Salerno, waar voor hy groten roem verworf, veroveren, en wierdt voor Napels in den jare 1528. dood geschoten. *Jovius in Elog. Guicciard. l.* XIV. 18. 19. *Memoires du Bellay l.* III.

BAGLIONI, (JOHANNES PAULUS) geboortig van Perugia, hebbende des zelfs geslacht aldaar over de 100. jaren de regering in handen gehad, en altoos dappere mannen voortgebragt. Men heeft gemeend, dat ze van Beyersche afkomst waren, zynde de overgrootvader dezes, genaamd Malatesta, de eerste zeer beroemd geworden. Johannes Paulus Baglioni leerde de krygskunst onder den vermaarden Virginio Orglioni; en wanneer deze Petrus de Medicis in Florence poogde te herstellen, dede hy hem goede diensten. Cesar Borgia, zoon van paus Alexander den VI. dreef hem naderhandt met geweldt uit de stadt Perugia, die hy byna volstrektelyk beheerschte. Maar na het overlyden van dien paus nam hy niet alleen het bezit daar van wederom in, maar wreekte zich ook daarenboven aan Cesar Borgia. Daarna wierdt hy veldheer van Florence, den inwoners van Pisa, vyanden der Florentynen, groten afbreuk doende. Maar tusschen die van Florence en hem twist ontstaande, wierdt hy veldoverste der inwoners van Siena. Deze lieten hem over aan paus Julius den II. voor wien hy onder het opperbevel des hartogs van Urbino het landschap Romagna den Venetianen holp ontweldigen. Na het overlyden van graaf Pitigliano tradt hy in Venetiaanschen dienst, brengende wederom onder der zelver gebiedt verscheide plaatsen in het Trevisanische, het Veroneesche en het Vicentynsche gebiedt, die genoodzaakt waren geweest zich aan den keizer te onderwerpen. In den jare 1512. hadden de benden, waar over hy het bevel hadt, het ongeluk van twee maal van den Franschen veldoverste Gaston van Foix geslagen te worden; te weten by la Scala, naby Brescia, en by Ravenna: doch met hulp der Zwitsers wierden de Franschen gedwongen het Venetiaansche en het Milaneesche geheel te verlaten. Na de verovering van Brescia ontstondt verschil tusschen hem en den Spaanschen veldoverste Cordona, dewyl deze, tegen het gemaakte verdrag, die stadt voor zynen meester alleen behouden wilde. Hierom voegden zich de Venetianen aan de zyde der Franschen, en Bagnioli nam met den veldheer Liviano Cremona en Lignago in; hoewel hy in het treffen by Vincenza den vyanden de overhandt moest laten behouden. Ten laatste beschermde hy de stadt Perugia tegen Franciscus Maria, hartog van Urbino. Maar een volstrekt gezag over die plaatse zich aanmatigende, wierdt hy door paus Leo den X. naar Rome ontboden, en in den jare 1520. onthalst. *Alipr. Caprioli ritrati di capit. illustri p.* 86. *Jov. in Elog.*

BAGLIONI, (MALATESTA) een zoon van Johannes Paulus, verkreeg onder den veldheer Liviano in Venetiaanschen dienst veel roem, en nam in den jare 1522. met hulp des hartogs van Urbino, Perugia wederom in, hebbende de paus tot hier toe die plaats in bezit gehad. Hy verdreef zynen neef Gentilis Baglioni, die zich tegen zynen vader hadt aangekant, en vaardde de regering aan. Hier op diende hy, in den jare 1526. den Italiaanschen bondgenoten tegen den keizer. Laatstelyk begaf hy zich in Florentynschen dienst, en verdedigde die stadt een geheel jaar tegen de keizerschen, hebbende te voren Perugia aan den paus overgegeven, en de vryheit bedongen om den Florentynen te mogen dienen. Maar ziende, dat de stadt tot het uiterste gekomen was, gaf hy zich over, tegen dank van zommige hardnekkige inwoners, die in 't geheel van geen verdrag wilden horen. Hy storf omtrent twee jaren daarna, te weten 1533. aan eene langdurige ziekte. *Jovius in elog. Guicciard. l.* XIV. 20.

BAGNA, eene stadt in het koninkryk Servië, aan den berg Hæmus, in het Turksche gebiedt, 44. mylen van Nissa, 18. van Uscopia.

BAGNA-BEBUSSO, BILIBUSSA, by de Latynen, *Bagnabebussa, Bilibussa*, oudstyds *Heraclea Sintica*, eene stadt in het Europische Turkyen, gelegen aan de rivier Stromona in Macedonië, op de grenzen van Romanië en Bulgarië. *Maty Diction.*

BAGNACAVALLO, by de Latynen *Bagnacaballum*, oudstyds *Ad Caballos, Tiberiacum Gabeum*, is een dorp in den kerkelyken staat, in het hartogdom van Ferrara, aan de Seno, tusschen Ravenna en Bologne, vyf mylen van de eerste, en negen van de laatste plaats. *Maty Diction.*

BAGNAGAR. Zie GOLCONDA.

BAGNALUK. Zie BANIALUK.

BAGNARA, eene kleine stadt in de Provincie van Calabrië, in 't koninkryk Napels, 4. mylen van Gioia, en 5. van Rheggio, aan de zee gelegen. Zy voert een hartoglyken tytel.

BAGNAREA, by de Latynen *Balneum Regis*, en *Balneo-Regium*, eene stadt in het landschap Orvieto, in den kerkelyken staat, heeft een bisdom, staande onmiddelyk onder den H. stoel, en is vermaard door Bonaventura, die in de XII. eeuw daar in geboren is. Paul Diacre zegt, dat Didier, koning der Lombarden, bevolen hadt het zelve *Rhoda* te noemen. Eenige schryvers menen dat dit het *Novem Pagi* van Plinius is. In den jare 1690. zyn alhier eenige Synodale besluiten uitgekomen. *Alberti Ital.*

BAGNERES, by de Latynen *Aquensis vicus*, eene stadt in 't graafschap Bigorre, in Gascon je, aan de rivier Adour. Zommigen houden het voor het oude *Aquæ Convenarum*, of *Onesiorum*. De warme baden, die daar gevonden worden, zyn sedert de tyden der Romeinen reeds vermaard, die de zelve met prachtige gebouwen versierden, welke de Gothen naderhandt merendeels verwoest hebben. Men vindt daar noch vele overblyfselen van marmer; ook goude en zilvere penningen. Jaarlyks wordt de plaats wegens de voorgezegde baden in de lente en herfst noch uit alle oorden van 't ryk bezocht. *Oihenart Notit. utr. Vascon. de Marca hist. de Bearn. Masson. Descr. flum. Gall. Sanson in Disquis. Geogr. Baudrand.*

BAGNI D'ASINELLO, by de Latynen *Aquæ Viterbienses*, zyn baden naby de stadt Viterbo, in den kerkelyken staat. Zommige landbeschryveren zyn van gedachten, dat de Toscaansche stadt, genaamd *Fanum Volumnæ*, ter zelve plaatse was, daa nu de baden van Asinello zyn. Anderen echter plaatzen de zelve te Viterbo zelve. *Maty Dict.*

BAGNI, of GUIDII *van* BAGNO. Het geslacht der graven Guido van Mutilano, van Bagno, van Battifolle, van Porciano, van Poppi, paltsgraven (dit is een eernaam, welke door den keizer gegeven wordt) van Thuscië, markgraven van Montebello, stamt af, volgens Sansovinus, Villanus en anderen, van zeker nabestaanden des keizers Otto den I. genaamd Guido, die, met dien keizer naar Italië gaande, met het graafschap Mutilano begiftigd wierdt; hoewel Ammirato en Gamurini bewyzen, dat dit geslacht uit Hetrurië oorspronkelyk is. Gamurini noemt Attalbertus Magnus, markgrave van Hetrurië, die in de IX. eeuw leefde, als stamvader: doch Ammirato begint het geslachtregister dezes huizes, 't welk in den jare 1650. door den druk is gemeen gemaakt, van graaf Guido, die een zoon was van Tigrini, paltsgraaf van Thuscië, de welke leefde in den jare 1017. en 1029. Zyn zoon en kleinzoon wierden ook Guido genaamd. Deze liet twee zonen na, waar van de jongste, Guido Boccatorta, bisschop van Aretino was; de oudste, Guido Guerra, storf als grave van Thuscië in den jare 1131. nalatende een zoon van gelyken name, die in den jare 1146. tegen de Florentynen oorloogde. Uit zyne zonen wierdt Rynald in den jare 1168. bisschop van Pistoja; en graaf Guido Guerra de III. hadt tot zyne eerste gemalinne Agneta, dochter van Willem, markgraaf van Montferrat, tot zyne twede Gualdrada van Ravigni. Hy teelde vier zonen, (1) Guido, paltsgraaf van Thuscië, wiens nakomelingen nu noch in bloeie zyn. (2) Tegrinus, paltsgraaf en in den jare 1238. Podest van Pisa, van wiens nakomelingen Antonius van Pelagio in den jare 1402. uit Hetrurië verdreven is, en de anderen noch in die zelve V. eeuw gestorven zyn. (3) Rugerius, welke storf zonder kinderen na te laten. (4) Marcovaldus, paltsgraaf, die by zyne gemalinne Beatrix, uit het graaflyke huis van Capraia, nakomelingen naliet, onder de welke zyn zoon Guido Guerra de IV. in den jare 1267. Podest van Lucca, zyn kleinzoon, zoon van Rugerius, Guido Silvaticus, paltsgraaf van Thuscië, Podest van Siena, en des zelfs zoon Rugerius van Dovandola, met den paltsgraaf van Thuscië in den jare 1304. Podest te Florence geweest zyn. Maar Guelphus de Dovandola wierdt in den jare 1425. door de Florentynen gebannen, en is deze linie omtrent dien tydt uitgestorven. (5) Aginulphus, de laatste zoon van Guido Guerra den III. was paltsgraaf, en in den jare 1237. Podest van Aretino. Zyn zoon Guido, graaf van Romanje, liet vier zonen na, van welke Guido in den jare 1283. en Aginulphus, paltsgraaf, in den jare 1284. Podest te Siena, Bandinus in den jare 1284. bisschop van Aretino, en Alexander graaf van Romanje wierden. Van de zonen van Aginulphus wierdt Alexander in den jare 1317. bisschop van Urbino. Zyns broeders Ubertus kleinzoon was Antonius van Montegranelli, vader van Karel, die in den jare 1404. de orde van St. Hieronymus hebbende gesticht, in den jare 1419. overleden is, en van Alexander, wiens zoon Azzo in den jare 1425. door de Florentynen is gebannen; en niet lange daarna is deze tak ook uitgestorven. Aldus bleef het nageslacht van den eersten zone Guido alleen overig; het welk zich door des zelfs twee zonen, Guido en Simon, wederom in twee takken verdeelde. Guido de Battifolle, zoon van Simon, zynde van de Guelphische factie, was paltsgraaf van Thuscië in den jare 1287. Podest van Siena, en in den jare 1316. Vicaris van Florence voor Robbert, koning van Napels. Zyne nakomelingen, mede graven van Battifolle en Poppi, waren op verscheide plaatsen Podesten, hebbende zommigen de stadt Florence goede diensten

dienften gedaan; doch zyn in de XVI. eeuw uitgeftorven. Guido, toegenaamd Novellus, graaf van Modigliana en Cafentino, oudfte zoon van Guido, en broeder van Simon, was van de party der Gibellinen, hebbende met de zelve een wiffelvallig geluk gehad. Wanneer zy in Hetrurië meefter waren, droeg koning Manfredus van Napels hem in den jare 1261. de bediening van Podeft van Florence op. Hy geboodt ook de Gibellinifche benden, en bedwong Luca in den jare 1265. Maar wanneer koning Manfredus door Karel van Anjou zyn ryk en leven verloor, en de Gulphifche factie te Florence de overhandt kreeg, moeft hy de ftadt ruimen, zich begevende naar Siena, alwaar hy een jaar lang, namentlyk in den jare 1269. Podeft geweeft is, naderhandt ook te Arezzo, en in den jare 1275. te Faventia de zelve waardigheit bekleed heeft. Van hem ftammen de graven Guidii de Bagno af: doch deze de Gibellinifche party zynde toegedaan, en de Guelphifche te Florence de overhandt hebbende, gaf zulks gelegenheit tot verwyderingen, en wierdt in den jare 1400. graaf Richard de Bagno met zyne zonen door de Florentynen verjaagd. Zy begaven zich naar Lombardye; hunne goederen wierden verbeurd verklaard, en de heerfchappy Bagno in den jare 1407. aan Johannes Gambacurta opgedragen. Eindelyk quamen deze graven binnen Mantua wederom te zamen, verkiezende deze plaats als voor hun twede vaderlandt. Guido liet twee zonen na, Guido van Bagno, en Johannes Francifcus, graven van Montebello. De laatfte diende de pauzen Sixtus den IV. en Innocentius den VIII. welke laatfte hem Montebello nevens andere goederen gaf. Ook bragt hem Emellina Malatefta zo veel ten huwelyk, waar door hy in ftaat geraakte om zyne familie wederom op te beuren. Zyn zoon Nicolaus verkreeg voor zyne dienften onder de pauzen Leo den X. en Clemens den VII. Gaïtea en Mentefcudulo; doch zynen zoon Johannes Francifcus wierden in den jare 1555. van paus Paulus den IV. alle goederen ontnomen, en aan Antonius Carafa gegeven. Echter kreeg hy de zelve na den doodt van dezen paus wederom; hoewel hy op het aandringen van den Franfchen gezant andermaal eenige der zelven verloor onder paus Pius den IV. In den jare 1564. wierdt hy naar Rome ontboden, alwaar hy in de gevangenis is geworpen, waar uit hy nochtans in een hogen ouderdom wederom is verloft, en in het bezit zyner goederen herfteld, den tytel van markgraaf van Montebello, dien Antonius Carafa gevoerd hadt, aannemende. Zyn zoon Fabricius, markgraaf van Bagno en Montebello, was by François, groothartog van Florence, in groot aanzien en des zelfs ftaatsdienaar, nalatende by Laura Colonna, dochter van Pompejus, hartog van Zagarola, Johannes Francifcus; Nicolaus; (van welke beide hier na in 't byzonder gefproken wordt) Lodewyk, die in den jare 1664. ongetrouwd zynde overleedt, waar door des zelfs goederen aan de graven Guidii de Bagno te Mantua vervielen; eene dochter, die 't geeftelyk kleedt aannam; en Portia, eerfte gemalin des hartogs van Guaftalla, Vincentius Gonzaga. Graaf Guido van Bagno, oudfte broeder des voornoemden grave van Montebello, Johannes Francifcus, bleef te Mantua, en hadt vyf zonen, zynde Riccardus de oudfte, die door zynen oudften zoon Rogerius zyn geflacht tot nu toe voortgeplant heeft. Julius, dezes kleinzoon, was grootvader van Julius van de graven Guidii de Balneo, of da Bagno, markgraven en heren van Montebello, en van andere plaatfen in den kerkelyken ftaat, die hem door 't afflerven zyner neven uit de Romanifche linie in den jare 1664. te beurt vielen. Hy leefde noch in den jare 1698. hebbende by Claudia Arrigonia zes zonen en twee dochteren geteeld. De oudfte, Johannes Francifcus, markgraaf van Bagno, wierdt door den hartog van Mantua Gouverneur van Cafal en Montferrat gemaakt, en teelde by Anna Delmati vele kinderen. De derde zoon Scipio, graaf van Bagni, of Bagno, keizerlyk edelman, zich in den oorlog begevende, behaalde zo in Italië als tegen den Turk veel roems. Hem wierdt een regiment voetknechten gegeven, en hy klom onder de drie keizeren, Leopold, Jofeph en Karel, langs verfcheide trappen, tot hy in den jare 1716. den 11. July generaal-veld-marfchalk wierdt; zynde ook keizerlyk kamerheer en geheime raadt. Hy heeft by zyne gemalinne, eene dochter van Stephanus, graaf van Wurben, gene manlyke erven. De zesde zoon Guido is mede in keizerlyken dienft gegaan; doch de overigen zyn geeftelyken geworden. *Sanfovin. Albert. Ammirat. Gamirini Hift. Gen. delle famil. Tofcan. & Umbre. Sigon. Hift. Ital. Imhofii Geneal. Fam. in Italia p. 139. enz.*

BAGNI (JOHAN FRANÇOIS) *de Guidiis*, kardinaal priefter, voerende den tytel van St. Alexius, was een zoon van Fabricius Bagni de Guidiis, markgraaf van Montebello, en Laura Colonna, en wierdt geboren in den jare 1565. Zyne ouderen hadden hem ten oorlogsdienft gefchikt; maar zyne uitnemende genegenheit tot de ftudien ziende, hebben ze hem daar van niet willen afhouden. Van de hogefcholen met lof wederkerende begaf hy zich naar Rome, gewinnende aldaar de gunft van Paus Clemens den VIII. Hier op verzelde hy den kardinaal Aldobrandini naar Vrankryk, die derwaarts gezonden wierdt wegens de Savoïfche vrede, en om koning Henrik den IV. over zyn huwelyk met Maria de Medicis geluk te wenfchen. Na dezen zondt hem paus Paulus de V. als Vice-Legaat naar Avignon. Gregorius de XV. gebruikte hem als Nuncius in de Spaanfche Nederlanden, en Urbanus de VIII. in Vrankryk. Dus wierdt hy eindelyk in den jare 1627. met den kardinaals hoedt begiftigd. Hy verwiffelde het bisdom Servia, dat hy toen hadde, met dat van Reati. De geleerden vonden veel heuls by hem, die derhalven niet nalieten zynen roem in hunne fchriften te vermelden. Hy nam zommigen in zyn huis, en voorzag hen van alles; onder anderen Naudæus, die opziender was zyner boekzaal. Hy ftorf den 25. July des jaars 1641. *Thomafin. in elog. illuftr. vir. Gaffend. vita Peirefcii. Sirii mem. recond. Baillet vie des Card. T. I. Bayle. Ciacon. Hift. Pontif. l. IV.*

BAGNI, (NICOLAUS) *de Guidiis*, kardinaal priefter, voerende den tytel van St. Euftachius, was een broeder des voornoemden Johan François Bagni. Hy wierdt geboren in den jare 1584. Al vroeg verkoos hy, meeft op het aanraden des kardinaals Marcus Antonius Columna, hem van moeders zyde in den bloede beftaande, het geeftelyk leven. Maar zyne ouderen, ziende dat zyn broeder Johan Francifcus het geeftelyke kleedt hadt aangenomen, bewogen hem, als haren jonger zoon, het geflacht voort te planten, en tot dien einde met Theodora Gonzaga in echt te treden. Uit dit huwelyk heeft hy een zoon, genaamd Fabricius, markgraaf van Montebello, geteeld; maar die ongetrouwd zynde geftorven is. Nicolaus deedt met den Conneftabel de Colonna eene reize naar Spanje, alwaar hem koning Philips de IV. met eene jaarlykfche inkomfte van 1000. kronen in het koninkryk Napels begiftigde. Wederkerende wierdt hy van Gregorius den XV. tot Generaal verklaard, en trok onder het opperbevel van Horatius Ludovifius, des paus broeder, en hartog te Fiano, in den jare 1623. in het Valtelin, alwaar hem Ludovifius, naar Italië wederkerende, in zyne plaats ftelde, om het voorgezegde landt voor den paus in Sequeftratie te houden. Maar wanneer de Franfche Generaal markgraaf van Coeuvres, naderhandt de marfchalk van Eftreé genaamd, in het zelve jaar met een machtig leger in 't Valtelin quam, en bemerkte dat Bagni meer naar de Spaanfche zyde helde, wierdt hy door de Franfchen in Tyran belegerd, de ftadt nevens andere fterktens veroverd, en hy genoodzaakt het Valtelin te verlaten. Urbanus de VIII. gaf hem het bevel over zyne benden in het markgraaffchap van Ancona; en wanneer in den jare 1636. prins Conti overleedt, wierdt hem het opperbevel in 't hartogdom van Ferrara opgedragen, het welk hy zeven jaren lang gehad heeft. Maar na den doodt van zyne gemalin en broeder befloot hy wederom zich in den geeftelyken ftandt te begeven, en wierdt uit hoofde zyner ervarenheit in oorlogszaken van Urbanus den VIII. in den oorlog tegen de Venetianen en zommige der Italiaanfche vorften, in de jaren 1643. en 1644. tot generaal-Commiffaris van het pauffelyke leger verklaard. De zelve paus zondt hem ook als Nuncius aan Ferdinand den II. groothartog van Florence, gevende hem den tytel van aartsbiffchop van Athene: ook wierdt hy van dien zelven paus kort voor des zelfs overlyden als Nuncius naar Vrankryk gezonden, alwaar hy meer dan twaalf jaren, tot den jare 1656. is gebleven, en zulks in hagchelyke tyden, niet alleen wegens de inlandfche beroertens van Vrankryk, maar ook wegens het gerezen gefchil tusfchen paus Innocentius den X. en den koning van Vrankryk over het huis Barbarini. Maar hoewel hy zich tegen het in verzekering nemen des kardinaals de Retz dapper aankantte, en voorts de plichten zyner bediening yverig waarnam, hieldt hem echter Innocentius de X. verdacht, als of hy met den kardinaal Mazarin al te vertrouwlyk ommegaande zelfs zyne brieven door den zelven liet opftellen. Hy onttrok hem zyn behoorlyk onderhoudt, en handelde hem als een onnut ftaatsdienaar. Doch Alexander de VII. gewezen ftaats-Secretaris van Innocentius den X. beter gedachten van Bagni hebbende, riep hem in den jare 1656. weder naar Rome, en verhief hem den 30. Maart des jaars 1657. tot kardinaal, makende hem daarenboven den 18. May des zelven jaars biffchop van Sinigaglia, waar van hy echter eenigen tydt daarna wederom afftondt. Het wordt tot zynen lof vermeld, dat wanneer Alexander de VII. in den Turkfchen oorlog, in den jare 1662. de kardinalen tot byftandt van keizer Leopold aanmaande, hy door gebrek van gerede penningen zyn palleis, wynberg en befte roerende goederen verkocht, en dus zyn aandeel opbragt. Hy ftorf in den jare 1663. te Rome, zynde de 13. Auguftus, in het 80. jaar zyns ouderdoms, wordende van paus Alexander den VII. zeer betreurd, zo wegens zyne uitmuntende geleerdheit en ervarenheit in zaken van vrede en oorlog, als om zyne beproefde trouwe, waarom hy hem onder zyne voornaamfte vertrouwelingen rekende. *Gamurin. fam. Tofcane & Umbre. Imhof Geneal. illuftr. in Italia fam. p. 152.*

BAGNOLI, BAIOLI, of BAGNOTENZEN, anders *Concordes* en *Cozoci* genaamd, waren ketters in de VIII. eeuw, volgende de dwalingen der Manicheen, verwerpende het Oude Teftament, met een gedeelte des Nieuwen, beweerende, dat Godt niets voorziet; dat hy gene nieuwe zielen fchept; dat de werreldt van eeuwigheit geweeft was, en andere diergelyke dweperyen. *S. Antonin. Sum. Hift. part.* IV. *tit.* XI. *c.* 7. *Prateolus. enz.*

BAGNOLI, of BAGNIOLI, (JULIUS CESAR) een Italiaanfch dichter, met den beginne van den jare 1600. overleden. Zyne werken wierden zeer geprezen, hoewel men in hem laakte, dat hy door eene al te grote naauwkeurigheit zyne vaarzen te zeer optoiende, de zelve eenigzins van hare natuurlyke aangenaamheit beroofde. Zyn *Treurfpel der Arragonnezen*, en *het oordeel van Paris* zyn de befte zyner werken. *Erythræus Pinacoth.* I. *c.* 45. *Baillet jugem. fur les Poëtes modernes T.* VIII.

BAGNOLO, of BAGNUOLA, by de de Latynen *Balneolum*, een kleine ftadt of vlek in het koninkryk Napels. Zy heeft den tytel van hartogdom, en is gelegen aan den oorfpronk van de rivier Calore. *Maty Dict.*

BAGNOLS, eene geringe ftadt in Languedoc, in 't bisdom van Ufez, naby de rivier Cefe, maar goeden handel dryvende. Zy is gelegen in eene vruchtbare landftreek, vol van waterbronnen, omtrent eene myle van de Rhone, en twee van Pont Saint Efprit, naar 't Zuiden. In het hartogdom van Orleans is een ander vlek van den zelven name. *Baudrand.*

BAGOAS is niet zo zeer een mannelyke eigennaam, als wel eene algemene benaming, in de Perfiaanfche tale, een gefneden betekenende. *Plin. l.* XIII. *c.* 4. *Suidas. Ovid. l.* II. *Amor. Sulpit. Sev. l.* II. *Hift. fac.* Boxhornius, in zyne aantekeningen over Tacitus, meent dat het woordt *Pagio* van dat van *Bagoas* afkomt.

BAGOAS, of BAGOSES, een Perſiaanſch geſneden, was aan 't hof van koning Artaxerxes Ochus zo machtig, dat zonder zyne wille niets gedaan wierdt. Hy viel in den jare der werreldt 3643. voor de geboorte des Zaligmakers 341. met een koninklyk heirleger in het Joodſche landt, ontheiligde den tempel te Jeruzalem, leggende den Joden eene ſchatting van 50. Drachmen op, voor ieder offerlam, na dat de hogepriester Joannes zynen broeder Jeſus, die by den koning in groot aanzien geweest was, in den tempel gedood hadde. Wederkerende in Perſië bragt hy den koning door vergif om hals, en zette des zelfs jongſten zoon Arſes op den troon. Dezen holp hy insgelyks door vergif van kant na verloop van vier jaren. Maar hy is door Darius Codomannus, hoewel hy den zelven mede koning gemaakt hadde, wanneer hy ook dezen poogde om te brengen, gevat en ter doodt gebragt. *Diod. Sic. l.* XVII. *Joſeph. Oudh.* II. *b.* 6, *k.* *Freinsh. in ſuppl. Curt. l.* II. Op het artykel van ARTAXERXEX OCHUS is aangemerkt, dat Sulpicus Severus te onrecht meent, dat deze Bagoas de zelve is, waar van in 't boek van *Judith* geſproken wordt.

BAGOAS, een ander geſneden, wordt gezegd eerſt van Darius, daarna van Alexander den Groten met eene ſchandelyke liefde bemind te zyn. Hy ontſtak in toren en wraakzucht tegen Orſines, zynde een voornam Perſiaan, uit het geſlacht van Cyrus, die allen lievelingen des konings grote geſchenken gegeven, maar dezen Bagoas gelaſterd hadde. Hy wiſt hem derhalven zo by Alexander gehaat te maken, dat de zelve hem doden liet. Hy ſloeg hem zelfs met vuiſten, wanneer het vonnis des doods over hem ſtondt uitgevoerd te worden. *Curt. l.* X.

BAGOAS, een kamerling van Holefernes, was de gene, die Judith in de tente van zynen heer bragt, en die beiden alleen liet, maar zeer verbaaſt was, wanneer hy een weinig daarna wederkomende Holefernes dood vondt. Zie *Judith* XII. 10. en XIV. 11. *enz.*

BAGOAS-CARUS. Deze wierdt dus genaamd wegens de grote liefde, die hem Herodes de Grote, koning der Joden, toedroeg, zynde hy de fraaiſte en welgemaaktſte menſch des werrelds. Niet tegenſtaande deze zonderlinge toegenegenheit hadt hy echter een afkeer van den koning, ter oorzake van des zelfs wreedheit tegen de Joden. Hy maakte derhalven eene zamenzwering met de Pharizeen om Herodes te doden, en Pheroras op den troon te zetten. Maar de toeleg ontdekt zynde is hy benevens zyne medeplichtigen met de doodt geſtraft. *Joſeph. Oudh.* XVII. 3.

BAGOE, eene Nymphe, van de welke de inwoners van Toſcanen onderwezen zyn in het waarzeggen uit de bliksemen, en hoe zy zich omtrent zaken en plaatſen, door een bliksem geſlagen, te gedragen hadden. *Alexander ab Alexandro* III. 16.

BAGOLIN, (HIERONYMUS) van Verona, bloeide in den jare 1527. Hy verklaarde de drie Analytiſche boeken van Ariſtoteles: ook bragt hy uit de Griekſche in de Latynſche tale over drie boeken van Philoxenus over de *Metaphyſica* van Ariſtoteles. Daarenboven gaf hy een nader verklaring uit over de *Uitleggingen* van den Letterkunſtenaar Philopones over Ariſtoteles van de *Generatie* en *Corruptie*. *Simler. Chioccus pag.* 123.

BAGOLIN, (JOHANNES BAPTISTA) zoon van Hieronymus, ſtorf in den jare 1552. Door hem zyn in de Latynſche tale overgezet de *Quæſtiones Naturales* van Alexander Aphrodiſienſis, nevens noch eenige kleine werkjes. *Koning Bibl. vet & nov.*

BAGOPHANES. Deze was geſteld over het ſlot te Babylon en den koninklyken ſchat aldaar. Wanneer Alexander de Grote daar henen quam, trok hy hem met grote geſchenken te gemoet, liet de wegen met bloemen beſtroien, en aan beide zyden zilvere outaren plaatſen, met het allerkoſtelykſte reukwerk. De koning hier over zeer voldaan zynde hieldt hem by zich in alle zyne veldtochten, niet zonder grote eerbewyzingen. *Curt. l.* V.

BAGOSES. Zie BAGOAS.

BAGRADA, eene rivier van 't onde Caramanië, nemende, naar het gevoelen van Sanſon, haren oorſpronk uit het gebergte van de zelve provincie. Zy neemt haren loop door Paſargada, en ontlaſt zich in de Perſiaanſche zee, onder den name van Tiſindon. *Sanſon. Baudrand.*

BAGRADA, eene rivier in Africa, naby de ſtadt Utica, aan wiens oever het heirleger der Romeinen onder Attilius Regulus eene ſlange van eene verbazende grootte doodde. De afgeſtroopte huit, die men zegt dat honderd en twintig voeten lang was, wierdt als iets zeldzaams naar Rome gezonden. Deze rivier, welke de ſchryvers *Bagrada*, *Bragada*, *Macar*, *Macra*, *Bucara*, en *Pagrarda* noemen, wordt zomwylen door eene menigte van zandt, dat in haren mondt byeen verzamelt, opgeſtopt, het welk de oorzaak is, dat daar door het omleggende landt overſtroomd wordt. *Plin. l.* VIII. *c.* 14. *Gellius* VI. 3. *Ptolemæus. Strabo. Polyb. Flor. Bochart Phaleg part.* II. *cap.* 24.

BAHAEDDOULAT, derde zoon van Adhadeddoulat, en kleinzoon van Buiah. Hy hadt twee ouder broederen, Scherfeddoulat en Samſameddoulat. De laatſte dede hem den oorlog aan, en zou hem byna uit zyne ſtaten gedreven hebben. Maar hy wierdt geſlagen; en zelfs de veldoverſte zyner benden koos de party van Bahaeddoulat, voegende het overſchot van Samſameddoulats leger by dat van Bahaeddoulat. De Sultan dus verſterkt zynde trok wederom in het Arabiſche Iraque, dat hem ontweldigd was. Maar Abu-Naſſer, die des Sultans broeder verſlagen en gedood hadt, maakte zich meeſter van Perſië, en verdedigde zich daar in met zyne andere broederen. Abu-Ali, veldoverſte van Samſameddoulat, die zich aan den Sultan hadt overgegeven, trok tegen Nabu-Naſſer en des zelfs broederen, die, jong en onervaren zynde, alle gevangen wierden, behalven Abu-Naſſer. Maar hy verloor zyne ſtaten en zyne broederen, terwyl Bahaeddoulat zegepralende in Schiraz, de hoofdſtadt van Perſië, zyne intrede deedt. Nabu-Naſſer, vervolgd wordende, viel vluchtende in de handen van eenen zyner huisgenoten, dien hy mishandeld hadde, de welke hem het hoofdt afhieuw, en het zelve aan den veldoverſte des Sultans bragt. Door dezen doodt zag zich Bahaeddoulat in de geruſte bezitting van alle de ſtaten van Nabu-Naſſer, zyn bloedverwant, tot het 403. jaar der Hegire, het 1012. van Chriſtus, wanneer hy ſtorf aan een overval van de vallende ziekte, verſcheide kinderen nalatende, waar van de oudſte, genaamd Solthaneddoulat, zyn opvolger was in het gebiedt van Perſië en in het Arabiſche Iraque, of Chaldea. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAHAMA, een der Lucaïſche eilanden van het Noordelyke America, omtrent vyftig mylen van het vaſte landt van Florida. Het geeft aan de zeeëngte tuſſchen Florida en Cuba den name, de welke vermaard is wegens der zelver ongewone ebbe en vloet, en wegens hare onſtuimigheit en tempeeſten. De twee andere Lucaïſche eilanden zyn *Lucajos* en *Guanahamia*, bekend onder den naam van *St. Salvador.*

BAHAMAN, kleinzoon van Guſtaſp, zoon van Sphandiar, volgde zynen grootvader op den Perſiaanſchen troon, en wierdt bygenaamd *Daras-Daſt*, dat is, *Lang-handt*. Doch in de jaarboeken des koninkryks wierdt hy genaamd *Adxir*; alzo zeker groot ſterrekyker zynen vader Sphandiar bezoekende, wanneer hy noch in 's moeders ligchaam was, hem een korf vereerde, en zeide, dat hy hem niets konde aanbieden meer eigen aan het kindt, dat hem ſtondt geboren te worden, dan 't geen hy in dien korf droeg, zynde een weinig meel, 't welk de Perſianen *Xir* noemen, en melk, die zy noemen *Aad*; invoegen hy naderhandt meer onder den name van *Adxir* dan van *Bahaman* is bekend geweeſt. Hy was ſchoon van gedaante, en bezat alle hoedanigheden, die men zoude kunnen wenſchen in een prins, tot de regering geſchikt. Hy ſtorf zeer oud zynde, meer dan eene eeuw geheerſcht hebbende, volgens de Perſiſche kronyk. Men meent dat Guſtaſp, grootvader van Bahaman, de zelve is met Hyſtaſpes, vader van Darius. Dus konde Bahaman, of Daras-Daſt, de zelve zyn met eenen Darius, of Artaxerxes. *Texeira l.* I. *c.* 18.

BAHANA, eene ſtadt in Egypte, niet verre van Fium, in het beneden-Thebaïs. De Egyptenaren, zo wel Chriſtenen als Muſulmannen, geloven by overlevering, dat Jeſus Chriſtus deze ſtadt geſticht heeft, gelyk Joſeph de patriarch de ſtadt Fium. Zy voegen daar by, dat Chriſtus aldaar zyne Apoſtelen geroepen heeft, in den Nyl viſſchende: ook dat hy aldaar geheerſcht heeft, zyne Apoſtelen tot opvolgers nalatende. Deze fabel is haren oorſpronk verſchuldigd aan de reize van Chriſtus in zyne jonkheit naar Egypte. De Joden zyn langen tydt meeſter van deze ſtadt geweeſt, als voorgewende navolgers der Diſcipelen van Chriſtus. De ſtadt is gelegen aan een meir, ontſtaande uit eene ontlaſting van de wateren des Nyls. De inwoners noemen het Joſephs-zee, zynde zodanig met fruit-bomen bezet, dat men het niet dan van naby gewaar wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAHAREM, een eilandt in den Perſiaanſchen zeeboezem, tegen over El-Katif, een haven in het gelukkig Arabië, in het Perſiaanſche gebiedt. Het behoort aan den koning van Perſië, en is vermaard wegens de parelviſſchery, die in de maanden Juny, July, Auguſtus en September aldaar geſchiedt, en waar toe meer dan drie duizend barken gebruikt worden. Het eilandt heeft eene fraaie ſtadt, met een kaſteel, anderhalve myl van de zelve afgelegen. De parelviſſchers zyn alle Arabieren, hunnen vorſt voor de vryheit der viſſchery een zeker tribuut, voorts den koning van Perſië, als mede den Gouverneur van Baharem zekere ſchatting opbrengende. Een gedeelte dezer Arabieren zyn duikelaars, en zoeken naar de ſchelpen of moeders der paarlen. De anderen blyven in de barken om de zelve te beſtieren, en om de koorden, waar aan de duikelaars vaſt gemaakt zyn, voort te trekken. Hoewel men in dit eilandt goed water heeft, wordt het door de viſſchers niet van daar gehaald. Zy putten het zelve met meer gemak in 't hart van de zee, omtrent dit eilandt, alwaar drie levende ſprongen zyn, op plaatſen, alwaar by laag water maar eene halve vadem water is, ja die zomtyds zelfs droog ſchynen. Zy weten in de zee te dalen, en in zeker werktuig het water te ontfangen, dat uit de openingen dezer wellen komt. *Thevenot Reisbeſchr. T.* I.

BAHEM. In het eerſte boek der Machabeen wordt gezegd dat de koning Demetrius aan den hogepriester Simon aldus ſchreef: *Coronam auream & Bahem, quam miſiſti, ſuſcepimus*; waar voor men in de Nederduitſche overzetting leeſt: *De gouden krone, en het bruin purperen kleedt, die gy my gezonden hebt, hebben wy ontfangen.* Anderen geloven dat deze naam *Bahem* paarlen betekent. Men leeſt in het Griekſch, in plaatſe van *Bahem*, *Baïnan*, het welk Grotius van *Bais*, een *palmtak*, afleidt. Dit gevoelen ſchynt het beſte. Men was doorgaans gewoon aan zegepralende koningen goude kronen en palmen tot een geſchenk te zenden. I. *Mach.* XIII. 37. *Syr. ad* I. *Mach.* XIII. 37.

BAHIA *de todos los Santos* is een deel der Braſiliaanſche zee in het Zuider gedeelte van America, zich by de hoofdſtadt St. Salvador in de Capitania van Bahia uitſtrekkende. Zy kreeg dezen naam van Manuel Pinjeiro, wanneer de zelve na een vreeslyken ſtorm uitgeſtaan te hebben op den dag van Allerheiligen in deze bai aanquam; en die ter zelver tydt de ſtadt St. Salvador bouwde. In den jare 1627. liep de Hollandſche Admiraal Piet Heyn in deze bai, overweldigende aldaar twee en twintig vaartuigen der Portugezen. Hy quam in het zelve jaar noch eens, en veroverde verſcheide ſchepen met zuiker geladen. *Laet p.* 587.

BAHIR, dat is te zeggen, *doorluchtig*. Aldus wordt een der oudſte Cabaliſtiſche boeken genoemd, wiens ſchryver gezegd wordt Rabbi *Nechonia ben Hakkana* geweeſt te zyn, van wien dikwils in de *Miſchna* gewag gemaakt wordt. Buxtorf getuigt, dat dit boek ter oorzake van des zelfs verborgene wysheit tot noch toe niet

gedrukt is. Hoewel men hier en daar in de schriften van anderen eenige stukken van het zelve vindt. Van het gene onder den name van Bahir in druk is uitgekomen, merkt Richard Simon aan, dat het geenzins het echte boek is: *Buxt. Bibl. Rabbin. Hab. denud. in præf. T. II. p.* 8. *Buddei Philos. Hebr.*

BAHNEN, eene kleine stadt in voor-Pomeren, aan een meir tusschen Pyrits en Koningsberg gelegen, behoort onder het gebiedt der erfgenamen van den markgraaf Philip Wilhelm.

BAHURIM was een oude stadt, gelegen op een hogen berg, in den stamme Benjamin, twee mylen van Jeruzalem, alwaar zich David, vluchtende voor zynen zone Absalon, verquikte. II. *Sam.* XVI. 5. 14.

BAHUS, het uiterste gewest van Noorwegen in 't Zuiden, was eertyds onder het gebiedt van Denemarken, doch wierdt in den jare 1658. by den vrede te Rotschild aan de Zweden afgestaan. De steden, daar in gelegen, zyn, Marstrand, vermaard wegens de haringvangst; Koengef; Congel; Odwal, en Bahus. De laatstgenoemde is eene vesting met een kasteel op een steile rotze gelegen, wordende door de rivier Trolhette omringd, en in den jare 1309. door Haquin den II. koning van Noorwegen, gesticht. In den jare 1678. belegerden de Denen de vesting Bahus, doch te vergeefs, moetende de zelve by den vrede in den jare 1679. te Fontainebleau getroffen, den Zweden overlaten. In den jare 1711. maakten zich de Denen onder den Generaal Baron van Leeuwendal meester van dit gewest; maar moesten na weinig maanden op het aannaderen der Zweden, die in getale vele sterker waren, naar hunne grenzen te rug trekken. *Mallet.*

BAIDA, eene kleine landstreek van groot-Tartarye in Asië, langs de Oostelyke oever van de rivier Pisida, omtrent des zelfs mondt aan den Noorder Oceaan. Hoewel de Moskoviten dit landt eerst ontdekt hebben, hebben zy echter in het zelve gene volkplanting gevestigd. *Maty Diction.*

BAIDU, *Khan*, of BAIDU *Ogul*, zoon van Targai, die een zoon was van Holagu, beklom in het 694. jaar der Hegire, in het 1294. van Christus, na Gangiatu, of Kaikhtu, den keizerlyken troon der Mogols, of der Tartaren, uit den stamme van Genghizkchan. De aanhangers van dezen prins, zynen voorzaat omgebragt hebbende, riepen hem als keizer uit in de stadt Hamadan, en lieten zulks door alle de steden en landschappen doen, die tot het gebiedt der Mogols in Asië behoorden. Gazan, de zoon van den keizer Argun Khan, na de doodt zyns vaders landvoogdt van Khorassan, de doodt van Gangiatu willende wreken, heeft na vele afgebrokene onderhandelingen de voornaamsten aan 't hof van Baidu op zyne zyde weten te brengen. Zich van hen verzekerd hebbende zondt hy zynen veldheer Neuruz met een leger tegen Baidu. Op zyne aankomste wierdt Baidu van de zynen verlaten. Hy dacht zich in veiligheit te begeven in de stadt Nakh-Givan; doch wierdt zo schielyk door Neuruz vervolgd, dat hy hem achterhaalde en ter doodt bragt, na eene regering van acht maanden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAIF, (JOHAN ANTONY VAN) een natuurlyke zoon van Lazarus Baïf, van welken in het volgende Artykel, zynde in des zelfs gezantschap te Venetië geboren in den jare 1531. Hy wierdt naderhandt van zynen vader gewettigd, en zorgvuldig opgevoed; en hoewel hy dien wel haast door de doodt verloor, is hy echter onder Johannes Auratus zo bequaam geworden in de Griek sche en Latynsche talen, dat hy daar door een naam verkregen heeft. Hy maakte goede vaarzen in beide deze talen. Ronsard was zyn medeleerling; hebbende zy onder elkander die gewoonte, dat Ronsard, zich laat te bedt begevende, Baif, die zich vroeg ter ruste hadt gelegd, opwekte, die zyne plaats innam. In de Fransche tale heeft hy verscheide werken uitgegeven, als *Amour de Francine, & de Meline, Mimes & proverbes; Estrenes de Poësie Françoise,* enz. Hy was by den geleerden van zynen tydt in grote achting. Hy wilde beproeven of men geen Fransche vaarzen op maat konde maken, naar de wyze der oude Griek sche en Latynsche; maar dit gelukte niet: ook was hy in 't geheel in de Fransche poëzy niet gelukkig, zeggende onder anderen de kardinaal Perron van hem, dat hy wel een goed man, maar een slecht poëet was. Hy was van middelen ontbloot, levende echter zeer vernoegd in eene der voorsteden van Parys, en houdende aldaar musicale zamenkomsten, die door de voornaamste hovelingen, zelfs van koning Henrik den III. meermalen bezocht wierden; tot eindelyk de burgerlyke oorlogen een einde daar van gemaakt hebben. Hy storf in den jare 1589. De lyst van zyne werken is al te groot om hier plaats te vinden. Men vindt de zelve omstandig in *du Verdier. Jovius in elog. Sanmarth. l.* I. *elog. & c.* 4. *Gall. Chr. la Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Opmeer in Chron. Binet vie de Ronsard. Blanchard Hist. des Maitres des requêt. Freher. in Theatro.*

BAIF, (LAZARUS VAN) abt van Charroux en van Grenetiere, was de twede zoon van Johannes, heer van Baïf en Mange, gesproten uit een oud adelyk geslacht van Anjou. Hy deedt een groten voortgang in de talen, voornamentlyk in de Latynsche en in de Griek sche, waar door men zich by koning François den I. meest aangenaam konde maken; en wierdt in den jare 1531. als afgezant naar Venetië gezonden, gelyk hy naderhandt die zelve waardigheit by eenige Duitsche vorsten en elders bekleed heeft. En alzo hy hier in blyken zyner trouwe en bequaamheit gegeven hadt, maakte hem de koning in den jare 1533. raadsheer in 't Parlement te Parys, en naderhandt Requestmeester. Hy heeft zich beroemd gemaakt onder de geleerden door zyne schriften. Zyne voornaamste werken waren, *De Re Vestiaria; de Re Navali, & de Vasculis;* ook zette hy de *Electra* van *Sophocles*, en de *Hecuba* van *Euripides* in Fransche vaarzen over: en zoude buiten twyffel noch meer werken hebben nagelaten, ten ware hy in den jare 1545. niet schielyk was overleden. *La Croix du Maine & du Verdier Bibl. Franc. Blanchard Hist. de Maitres des requêt.*

BAIGORRI, in 't Latyn *Biguria*, is een landstreek van weinig uitgestrektheit in neder-Navarre. St. Etienne de Baigorri is de merkwaardigste plaats in het zelve. *Oihenart. Baudrand.*

BAIL, (LODEWYK) een Godgeleerde te Parys, zynde een Engelschman van afkomst, gaf in den jare 1648. te Parys een boek uit *de l'examen des Confesseurs & des Penitenciers:* en in den jare 1666. *La Bibliothéque des celebres Predicateurs, qui ont excellé depuis le commencement du Monde jusques au* XVII. *siecle. in* 4. Mogelyk zal hy van Adam hebben begonnen, als zynde naar zommiger Godgeleerden mening ervaren geweest in alle kunsten en wetenschappen. *Koning Biblioth.*

BAILE, (LODEWYK) hofprediker van koning Jacob Stuart, die de koninkryken van Schotlandt en Engelandt vereenigde in het begin der XVII. eeuw. Hy was de maker van een boek, genaamd *Oeffening der Godzaligheit,* 't welk uit de Engelsche in andere talen is overgezet, en dikwils gedrukt; waarschynlyk omdat men in die tyden niets beters hadt; zynde anderszins het boek niet veel byzonders, en met weinig oordeel opgesteld. Jan d'Espagne, predikant in de Walsche gemeente te Londen, heeft daar over eene goede Critique gemaakt, hoewel een weinig driftig.

BAILE. (PIETER) Zie BAYLE.

BAILIUS, (WILLEM) een Fransch Jesuit, ontfing het kleedt van die orde te Thoulouze in den jare 1577. Zo in Vrankryk als in Spanje onderwezen hebbende, begaf hy zich aan 't prediken, en wordt gezegd hier in omtrent 28. jaren met roem volhard te hebben; ook is hy in de geschillen der Godgeleerdheit zo vermaard geworden, dat die gene, die hier van mede hun werk maakten, *Bailianen* genaamd zyn. Hy verdreef, zo men voorwendt, de zo genaamde kettery uit Bearn, en herstelde ook te Xaintes den Roomschen Godsdienst. Hy storf in den jare 1620. te Bourdeaux. Onder zyne schriften zyn *Catechismus controversiarum; De dialectis Græcorum, enz. Alegambe Bibl. S. J.*

BAILLAGE is in de orde van Malta de naaste waardigheit aan den grootprioor. Diergelyke is in ieder grootprioorschap, gelyk in het grootprioorschap van Vrankryk de Baillage van Morea, en het schatmeesterschap. *Memoires de l'ordre de Malte.*

BAILLET, een aanzienlyk geslacht in Vrankryk, uit het welk vele vermaarde mannen gesproten zyn. JOHANNES VAN BAILLET was raadsheer in 't Parlement, naderhandt Requestmeester, ten laatsten bisschop van Auxerre, en storf in den jare 1513. Zyn broeder THEOBALDUS VAN BAILLET was een der beroemdste mannen van zynen tydt. Wanneer Lodewyk de XI. koning wierdt, maakte hy hem lidt van 't Parlement binnen Parys, en in den jare 1472. Requestmeester, welke bediening ook zyn vader en grootvader bekleed hadden. Eenigen tydt daarna wierdt hy opper-Referendaris in de Kancelery des koninkryks van Vrankryk, en eindelyk in den jare 1483. President in het Parlement. Deze laatste bediening heeft hy onder Karel den VIII. Lodewyk den XII. en François den I. met veel roem waargenomen. Hy storf den 19. November des jaars 1525. RENATUS VAN BAILLET, zoon van Theobaldus, was ook raadsheer in 't Parlement, Requestmeester, eerste President in Bretagne, en eindelyk President in 't Parlement van Parys. De koningin Catharina de Medicis gebruikte zynen dienst in hare byzondere zaken, zynde hy toen in groot aanzien. Hy storf in den jare 1579. *Blanchard Hist. des presidens au mortier.*

BAILLET, (ADRIAAN) een geleerd Franschman, was de zoon van een arm landman, geboren in het dorp la Neuville, vier mylen van Beauvais, den 4. Juny des jaars 1649. Hoewel nu de armoede zyns vaders niet toeliet, dat hy hem liet studeren, is zulks echter geschied: want de Sacristein van een Francifkaner klooster, niet verre van Neuville, alwaar hy de monniken, toen hy pas acht jaren oud was, reeds diende, leerde hem lezen en schryven. Maar de dorppriester, ziende zyne begeerte tot de studie, onderwees hem in de Latynsche tale, en bestelde hem naderhandt in het Collegie van Beauvais, alwaar hy nevens andere dingen, die in de Classen moesten geleerd worden, de talen, Chronologie en Historie bevatte, vindende daarenboven meer smaaks in de *Theologia positiva,* als meer gemeenschap met de kerkelyke geschiedenis hebbende, dan in de Philosophie. Wanneer hy in den jare 1672 zyne studien voltrokken hadt, wierdt hy in het voornoemde Collegie Pater Regens gemaakt, het welk hem gelegenheit gaf om in de *studia humaniora* verder voort te gaan. In den jare 1676. wierdt hy priester gemaakt, en nam op bevel zyns bisschops eene kleine parochie aan, zonder echter de studie aan een kant te zetten. Maar alzo hy weinig tyds daartoe uitkopen konde, verworf hy eindelyk, dat hem eene andere parochie wierdt opgedragen, in de welke hy van de opzicht en zielzorge ontslagen was: doch ook in deze standplaatse bleef hy niet lange, want hy wierdt het volgende jaar 1680. door hulpe zyner vrienden by den President Lamoignon Bibliothecaris gemaakt; welke bediening hy tot aan 't einde zynes levens behouden heeft. Men roemt van hem, dat hy een zeer snel begrip gehad heeft, en eene bequaamheit om het ware van het waarschynlyke en valsche wel te onderscheiden; waar by quam eene onverzadelyke begeerte tot wetenschappen, nevens een onvermoeide vlyt. Weshalven het geenzins te verwonderen is, dat hy zo veel geschreven heeft. Bemerkende, dat het veel tot vordering in de wetenschappen helpt, eene verkiezing van nodige boeken te kunnen maken, pleegde hy met de oordeelkundigen raadt, en wierdt dus zelfs een groot Criticus. Bibliothecaris geworden zynde bragt hy de boeken volgens de verscheidenheit der wetenschappen in order, en maakte een Catalogus, waar in men alles, wat een schryver in deze of gene stoffe nagelaten, of waar van hy maar terloops geschreven heeft, in den eersten opslag vinden kan. Deze Catalogus is uit dien hoofde zo wydlopig geworden, dat de zelve in 32. folianten bestaat. Zyne schriften zyn: *Jugemens des Sçavans sur tous les principaux ouvrages des auteurs; les enfans devenus celebres par leurs*

etudes, ou par leurs ecrits; auteurs deguisez sous des noms etrangers, enz. *La vie du des Cartes; la devotion à la Vierge; la conduite des ames; vies des saints; des Satyres personnelles*; als mede *Histoire d'Hollande*, onder den name van Neuville. Zyne levens der heiligen zyn gezuiverd van fabelen, valsche wonderwerken, en valsche geschiedenissen. *Ancillon memoires des vies de plusieurs modernes enz. p.* 233. *seqq. Journal des sçavans. du Pin Biblioth. des Auth. Eccles.* XVII. *siecle.*

BAILLEUL, of BELLE, by de Latynen *Balliola*, of *Belliola*, eene volkryke stadt in Vlaanderen, met een grote Castelney, drie mylen van Yperen gelegen, onder het gebiedt van Cassel. Het behoorde eertyds onder Spanje; maar quam in den jare 1679. door de vrede van Nimwegen aan Vrankryk. In den jare 1713. wierdt het Presidentschap van Yperen hier henen verplaatst. Hier worden vele lakens bereid: ook wordt hier jaarlyksch in September een vermaarde markt gehouden. Het is de geboorteplaats van Antony en Jacob Mayer, van Gillis de Konink, van François Thorius, en van Willem Koornhuis, die alle geschreven hebben.

BAILLEUL. Dit is een der oudste geslachten van Vrankryk, oorspronklyk uit Normandië, hebbende zich in de kruistochten naar 't Heilige Landt, en in de verovering van Engelandt veel roems verworven. In den jare 1085. leefde RUDOLPH BAILLEUL, en omtrent 1285. was ENGUERRAN DE BAILLEUL Admiraal van Vrankryk. Men verzekert dat een van dit geslacht in een veldslag de eere gehad hebbende eenen hartog van Bretanje weder te paardt te helpen, deze prins, om dien dienst te erkennen, hem vergunde de wapenen van Bretanje by die van zyn geslacht te voegen. Deze familie wordt gezegd de kracht te hebben van de verstuikte beenderen wederom te herstellen. Der zelver geslachtregister is door d'Hozier zamengesteld, en wordt gevonden in *l'Histoire des Presidens au mortier* van *Blanchard. Sanmarth. elog. l.* V.

BAILLEUL, (NICOLAAS) President in 't Parlement van Parys, opperbestierder der financien, en kancelier der koninginne, was een zoon van een anderen Nicolaas, die koning Henrik den IV. grote diensten gedaan hadt, het welk hy inzonderheit in dezen zoon erkende, doende den zelven eerstelyk in de studien optrekken. Eerst wierdt hy raadsheer in 't Parlement, kort daarna in den jare 1616. Requestmeester, betonende by alle gelegenheden zyne uitmuntende bequaamheit; dies hem Lodewyk de XIII. in vele gewigtige zaken gebruikte, zendende hem als Ambassadeur naar Savoie, en na dat gezantschap hem President in den groten raadt verklarende; welke bediening hy afstondt, om die van Lieutenant civil van Parys in den jare 1621. aan te nemen; gedurende de waarneming van de welke hy de genegenheit des volks zodanig won, dat hy tot prevoost der koopluiden verkoren wierdt, welk ampt hy zes jaren behieldt. In den jare 1627. wierdt hy President in 't Parlement, naderhandt kancelier by de koninginne, en eindelyk in den jare 1643. opziender der financien. Hy overleedt in den jare 1652. nalatende Nicolaus Ludovicus van Bailleul, heer van Soissi, enz. *Blanchard Hist. des Presidens au mortier.*

BAILLI, of BAILLIEU. Zie BALJUW.

BAILLI, (JOLANTA) weduw van Dionysius Capet, procureur in 't gerechtshof te Parys, storf in den jare 1514. het 84. jaar haars ouderdoms. Haar grafschrift getuigt, dat ze 288. kinderen en kindskinderen voor hare doodt gezien heeft. *Pasquier recherch. de France.*

BAILLI, of BAILLIF, (ROCHUS DE) in 't Latyn *Baillifius*, bekend onder den name van LA RIVIERE, een geneesmeester, was in den jare 1580. in grote achting. Hy was geboortig uit de stadt Falaise in Normandië, gewoon geneesmeester des konings, daarna des hartogs van Mercoeur, enz. en heer van la Riviere. Hy verworf veel achting door zyne wetenschap; maar zyne byzondere wyze in het oeffenen der geneeskunde, volgens de beginselen van Paracelsus, verwekte hem benyders. Hy zag zich genoodzaakt eene schriftelyke verantwoording uit te geven, rakende zyne lere. Hy was ook ervaren in de *Studia humaniora* en in de Philosophie. In den jare 1578. gaf hy een boek uit, onder den name van *Demosterion, sive* CCC. *Aphorismi, continentes summam doctrinæ Paracelsicæ.* Dit is ook in de Fransche tale. In den jare 1580. schreef hy een werkje wegens de pest; *des antiquitéz de la Bretagne Armorique, enz. La Croix du Maine, & du Verdier Vauprivas Bibl. Franç. Van der Linden descript. Medic. enz.*

BAILLIAGE is een naam, die aan vier kleine provincien gegeven wordt, die voor dezen aan 't hartogdom van Milanen behoorden, en *de vier Bailluagien van Italië* genoemd worden. De zelve wierden in den jare 1512. aan de Zwitzers afgestaan, en zyn de Bailluagie van LUGANO, van LOCARNO, van MENDRISIO, en van VALMAGIA. Van ieder der zelven wordt op hare byzondere artykels breder gesproken worden.

BAILLIAGE, by de Latynen *Balliviatus*, is een onder-rechtsgebiedt in Vrankryk, wiens vonnissen en uitspraken door Presidenten en 't Parlement kunnen veranderd worden. Dit gebiedt is tot een zekere uitgestrektheit bepaald; en worden doorgaans de landschappen in verscheide diergelyke Bailliagien of schoutschappen verdeeld. Wegens de Baljuwschappen dezer landen zal hier na, onder het woordt BALJUW, gehandeld worden.

BAILLOU, of BALLONUS, (WILLEM VAN) een vermaard geneesmeester, gesproten uit een aanzienlyk huis te Perche in den jare 1538. Hy studeerde te Parys, en wierdt aldaar Doctor in den jare 1570, hebbende door zyne schranderheit in het disputeren zich reeds dien roem verkregen, dat men hem de *fakkel der Baccalauren* noemde. In den jare 1580. wierdt hy deken zyner Faculteit. en was zo gelukkig in het genezen, dat koning Henrik de IV. hem tot eersten lyfarts des Dauphyns maakte; hoewel Baillou een gerust leven boven die eere aan 't hof stelde. Hy storf in den jare 1616. in den ouderdom van 78. jaren, zynde de oudste der geneesmeesters. Hy heeft verscheide fraaie werken geschreven, die lang na zyne doodt zyn achterneef, Jacobus Thevart, met aantekeningen verrykt en uitgegeven heeft. Onder de zelve zyn: *Consilia Medicinalia; Definitionum Medic. liber; De mulierum morbis; De arthritide; De calculo & urinarum hypostasi, &c. R. Moreau de illustr. Med.*

BAILO is een Longobardisch woordt, beduidende een *Richter* of *Koopmans Consul*. De Venetianen noemen dus hunnen Ambassadeur aan de Ottomannische porte. Dit gezantschap duurt gemeenlyk drie jaren, en is eenigermaten eene beloning der genen, die in andere gezantschappen veel van hunne eigene middelen bygezet hebben. Want alzo een Minister, met dit Character aan het Turksche hof zyn verblyf houdende, van ieder koopmansschip, dat onder het teken van St. Marcus, of de Republyk die streek bezeilt, een zekere somme te eischen bevoegd is, gelooft men te Venetië, dat zodanig een Bailo, na afkorting aller onkosten, binnen drie jaren meer dan honderd duizend daalders overwinnen kan. Behalven dezen Bailo hebben de Venetianen in het Ottomannische gebiedt noch twee andere bedienden, byna van het zelve slag, die echter doorgaans Consuls, en van Andreas Morosini *Venetorum negotiatorum prætores* genaamd worden. Een van deze is te Aleppo, zynde gelyk als het middelpunt des Asiatischen handels; de andere te Alexandrië, zynde het magazyn der kostbaarste waren, niet alleen van Egypte, maar byna van geheel Africa. Door deze twee Consuls zoekt de Republyk van Venetië de rechten en vrydommen, eertyds van de Oostersche keizers, van de koningen van Jeruzalem, en van de Sultanen van Egypte verkregen, te behouden. Met deze twee ampten worden doorgaans zulke edelen voorzien, die gebrek aan goederen hebben, gemerkt daar by veel te winnen is, en in het tegendeel gene onkosten te maken zyn: ook laat de raadt van Venetië zulke gemeenlyk voor hun leven in die bediening, en geeft hen dus gelegenheit om zich te verryken. De overige Consuls der koopluiden, die wegens den staat van Venetië hun verblyf in Cyprus, Tripoli, in Syrië, Smirna, Chius, Rosetta, in Egypte, Ancona en Genua houden, worden gewoonlyk uit het getal der zo genaamde Cittadini, of voorname Venetiaansche burgeren gekozen. *Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 122. *Dictionnaire de Trevoux. Andr. Morosini Hist. Venet.*

BAILY, (DAVID) geboren binnen Leiden, zoon van Pieter, die in zynen tydt een kunstig schilder geweest is. Dees ziende een schilderdrift in zynen zoon, gaf hem nu en dan wat te tekenen naar printen. Maar by geval gekomen op den winkel van Jacob de Geyn kreeg hy trek om het graafyzer te leren behandelen, waar in hy zich met goed gevolg een jaar lang oeffende. Maar als de zucht tot het schilderen weder aanwakkerde, besteedde hem zyn vader by Adriaan Verburg, om daar in onderwezen te worden, hoewel hy zich in dien tydt geneerde met het oeffenen der geneeskunde. Hy bleef daar eenigen tydt, tot dat hy in den jare 1601. naar Amsterdam trok om de kunst voort te zetten, onder 't onderwys van Kornelis vander Voort, toen geacht voor den besten pourtretschilder, by wien hy omtrent zes jaren bleef. Vander Voort hadt vele kunstige schilderyen van andere meesters onder zich, waar door hy gelegenheit vondt van 'er zomtyds eene na te schilderen: Onder deze was een tempel, gemaakt van Steenwyk, dien hy zo kunstig nagebootst hadt, dat de gemelde Steenwyk bezwaarlyk zyn eigen werk van het andere kon onderscheiden. Van Amsterdam weder te Leiden gekomen, beving hem de reislust. Dus vertrok hy in den winter des jaars 1608. naar Hamburg, van daar naar Duitschlandt, bezoekende Frankfurt, Neurenberg, Augsburg en verscheide andere steden. Van daar trok hy door Tirol naar Venetië, van Venetië naar Rome, om daar de handeling der Italianen af te zien. Maar hy bleef 'er niet lang, en keerde naar Venetië, daar hy maar vyf maanden toebragt, en voorts langs den zelven weg over Duitschlandt naar zyn vaderlandt keerde, doende onderwegen verscheide hoven aan, in ieder van welke hy stalen zyner kunst liet: inzonderheit in 't hof van Brunswyk, daar hem de hartog een jaarlyksche wedde wilde toeleggen, indien hy eenige jaren in zyn dienst wilde blyven; het geen hy beleefdelyk affloeg. Des reizens moede quam hy in den jare 1613. weder te Leiden, om zyn kunst in stilte te beoeffenen. In hem is verwonderenswaardig, dat hy daarna in den jare 1623. zyn penseel voor de pen wisselde, waar mede hy vele afbeeldingen met inkt maakte op perkament, die hy daarna met het penceel voltooide, met zulk eene bevalligheit, dat hy 'er veel lofs door behaalde. *Houbrakens Schilderb. I. deel.*

BAIMOCIA is eene kleine stadt met een kasteel in opper-Hungarië, waar omtrent de rivier Neutra haren oorsprong heeft, en daar goede wyn wascht. In den jare 1530. is deze plaats door de Turken verbrand, waar by over de tien duizend menschen in slaverny zyn weggevoerd. *Zeiler. Topogr. Hung.*

BAINDT, *Poundum, Binterfis Abbatia*, is een nonnenklooster, van de orde der Cistercienzen, niet verre van Weingaarden en Ravensburg in Zwaben gelegen. Dit klooster is juist van geen groot vermogen, en heeft uit dien hoofde de abdisse, om haar kreitscontingent te ontgaan, op de Zwabische kreitsdagen dikwils voorstellen laten, dat zy noch landt bezat, noch eenige bemiddelde onderdanen hadde; maar dat hare goederen en lyfeigenen, gelyk die der kloosteren Lindau en Buchau, doorgaans onder andere machten gezeten zyn. Des niet tegenstaande is deze abdisse een onmiddelbare ryks-en Zwabische kreitsstandt, hoedanig de zelve het register der ryksstanden, door Frederik den III. in den jare 1471. op den ryksdag te Regensburg gemaakt, reeds erkend heeft. Ook heeft zy de ryksrecessen te Regensburg in de jaren 1576. 1594. 1598. 1603. 1613. 1641. en 1654. onderschreven. De stichter van dit klooster wordt gezegd geweest te zyn Conradus, vryheer van Schenk en Winterstetten, uit het geslacht der

der graven van Thaun en Truchses van Waldburg gesproten. De eerste abdisse was Tudecha, die in den jare 1232. overleedt. Der zelver navolgeressen verhaalt *Bruschius de Monast. Germ. en Bucelinus p. 2. Germ. sacra voce Baindt. p. 11. Crusius annal. Suev. l. IV. c. 29. §. 25. p. 123. Pfeffinger ad Vitriar. l. I. 4. 15. p. 1323. Tentzel. Vindic. Conring. Censura Diplom. Lindav. c. 3. §. 7. p. 63.*

BAINES, (RUDOLPH) bisschop van Coventry en Lichfield in Engelandt, ten tyde van de koninginne Maria, wierdt in 't graafschap Jork geboren. Hy wierdt opgevoed in het collegie van St. Jan te Cambridge, daar hy zo groot een voortgang maakte in de Griekſche en Hebreeuwsche talen, dat hy, naar Vrankryk gegaan zynde, tot Professor in de Hebreeuwsche tale te Parys verkoren wierdt. Hy schreef daar eene uitlegging over de Spreuken Salomons in drie delen, welke hy aan François den I. koning van Vrankryk, opdroeg. In zyn vaderlandt wedergekeerd zynde onder de regering van de koninginne Maria, wierdt hy aangesteld tot bisschop van Coventry en Lichfield; maar in het eerste jaar der regering van Elisabeth wederom afgezet; en storf kort daarna aan den steen, in den jare 1560. *Moreri in English.*

BAINS was eertyds eene fraaie stadt in Henegouwen, met een zeer prachtig paleis, door Maria, koningin van Hungarië, zuster van keizer Karel den V. gebouwd, en overheerlyk versierd. Edoch in den jare 1554. liet koning Henrik de II. de stadt en 't palleis tot assche verbranden. *Mezeray Hist. de France T. II. p. 1090.*

BAIRAM is een feest der Turken, wordende na hunne vasten *Ramazan*, gevierd. Dit feest is tweederlei: het eerste volgt onmiddelyk op de *Ramazan*, gelykerwyze by de Christenen het Paaschfeest op de vasten volgt, en wordt de grote Bairam genaamd. Het andere is de kleine Bairam, wordende omtrent 70. dagen na het eerste gevierd. Gedurende de Bairam rusten alle Ottomannen drie dagen lang van allen arbeidt, doen elkander vereeringen, en zoeken allerlei ongewone vermaaklykheden. Dit feest begint onmiddelyk met het opkomen der nieuwe maan, na den *Ramazan*, maar wanneer de hemel bewolkt is, wordt het feest eenen dag uitgesteld; doch deze donkere lucht eenige dagen aanhoudende, begint echter het feest. Te Constantinopel wordt de Bairam door 't lossen van 't kanon, op den uitersten hoek van het Serrail naar de zeekant staande, bekend gemaakt. Daar op laten zich de trommelen, pauken en trompetten op alle opene plaatsen en by heren van aanzien horen. Alle hoge bedienden en Officieren van staat, ter zelver tydt in Constantinopel zynde, vergaderen in het Serrail, om den Sultan hunne eerbewyzingen te betonen, en in de intrede van dit vreugdefeest geluk te wenschen. Dit geschied zynde worden zy door den Sultan prachtig onthaald, en zestien der voornaamsten met zo vele fabelrokken beschonken. Ook komen alsdan de karossen der Sultaninnen uit het oude Serrail, die gedurende de drie dagen des Bairams toegestaan wordt zich met de Sultaninnen en vrouwen van 't grote Serrail vrolyk te maken. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

BAIS is eene kleine plaats in 't Dauphiné, aan de rivier de Rhone, naar de kant van Vivarez. In den jare 1575. wierdt de plaats door de Gereformeerden bemachtigd, waar toe de nalatigheit des Gouverneurs van de Ligue gelegenheit gaf. Een maandt daarna nam ze de hartog van Usez na eene korte belegering wederom in; maar het slot, dat door du Pont beschermd wierdt, nevens des zelfs opgeworpene schanssen, konde hy niet veroveren, maar moest met verlies van 300. mannen de belegering opbreken, na dat de pest velen van zyn volk weggerukt hadt. Alvorens hadt hy het plaatsje merendeels in de assche gelegd. *Mezeray Hist. de France T. III. p. 378.*

BAIS is eene stadt van Zanguebar, aan de zee gelegen, tusschen de steden Sofala en Monbaza. Zy wordt voor eene der volkrykste en grootste steden van deze kust gehouden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAISANCOR, zoon van Caidu Khan, volgde zynen vader in het ryk der Mogols, eer dat volk zich in het landschap Yran, dat is aan deze zyde der rivier Gihon, hadde uitgebreid. Deze prins hadt twee broederen, Giucalengom en Giurmagin. De eerste wierdt het hoofdt van den stam, genaamd Tahiut, en de twede van dien van Sahiut. Deze twee stammen zyn de voornaamste en edelste van de gehele natie. Baisancor liet een zoon na, wiens name was Tumnakhan, die zyn opvolger was, en van wien de Mogols het geslachtregister van Genghizkan in de regte linie afrekenen. *Khondemir.*

BAISANCOR *Mirza*, zoon van Jacoub Beg, en kleinzoon van Hassan Beg, of Usun Cassan. Zommigen noemen hem den negenden prins van Turcomanië, van den stam van het witte schaap, wanneer men dien stam begint van Thur Ali, of den vierden, en zelfs den vyfden, indien men dien begint van Hassan Beg. Deze prins was maar tien jaren oud, wanneer hy Sultan wierdt. Daar waren ten zelven tydt noch twee andere factien by de Turcomannen, van de welke de eene op den troon verhefte Massih Beg, broeder van Jacoub, en de andere Ali Beg, den zoon van Khalil. Maar geen van deze drie regeerde in rust: want Rostam Beg, de zoon van Maksud, en kleinzoon van Hassan Beg, verjoeg hen alle, en vermeesterde hunne staten. Baisancor, onder de voogdy zynde van Sofi Khalil Mosuli, regeerde maar een jaar en acht maanden, wordende verslagen en gedood door Rostam, naby de stadt Berdaa, in het 897. jaar der Hegire, na de geboorte des Zaligmakers 1491. *Khondemir.*

BAISANCOR *Mirza*, zoon van Mahmud, des zoons Ahmed, des zoons Abusaid, is een der laatste prinsen uit den stam van Tamerlan, van den tak van Miranschah, die in Transoxane geregeerd hebben. Zyn vader Mahmud storf in het 900. jaar der Hegire, het 1494. van Christus, te Samarcande, latende vier zonen na, te weten Massud, Baisancor, van den welken wy nu spreken, Ali, en Veis, of Avis. Baisancor, landvoogdt van Samarcande zynde, wierdt door zynen broeder Massud aangetast; en niet in staat zynde om hem het hoofdt te bieden, hieldt hy zich in deze stadt een tydlang verborgen, die hy aan den zelven hadt overgegeven; en nam eene bequame gelegenheit waar om daar uit te ontkomen, en zich te begeven tot Khosru Schah, in de stadt Conduz. Aldaar wierdt hy wel haast aangetast door zynen broeder Massud: maar Khosru Schah wist Baisancor behendiglyk uit zyns broeders handen te redden. Ondertusschen stelde Khosru Schah alles in 't werk om hen beide onder te brengen. En in der daadt, na dat hy zich ontslagen hadt van Massud, dien hy noodzaakte in Khorassan te vluchten by den Sultan Hussan, leide hy toe op het leven van Baisancor, en maakte zich door des zelfs doodt meester van de landen Conduz, Botlan, Hessar en Badakschian, in het 905. jaar der Hegire, na de geboorte des Zaligmakers 1499. *Khondemir.*

BAISSAN is eene kleine stadt in Africa, omtrent zestien mylen van Tripoli in Barbarye. Zy wordt besproeid door verscheide beken en bronnen, waar door des zelfs landt tot een lusthof dier kust gemaakt wordt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BAIVA, een afgodt der Laplanders, wordende van de zelven als een heer des lichts en der hitte aangebeden. Zommigen houden hem voor de zonne, anderen voor het vuur. Daar zyn 'er ook, die melden, dat deze volkeren huune gewaande grote Godheit Thor, zo dikwils zy de zelve om het leven, of de bescherming tegen de bozen aanriepen, Thiermes, of Aijeke, noemden; maar dat zy daar aan den naam van Baiva gaven, wanneer zy om licht of warmte baden; invoegen die beide Godheden onder een en de zelve gedaante, ook op den zelven outaar, aangebeden zyn, en alzo Thor en Baiva maar een afgodt is, wordende om onderscheidene oorzaken gediend. Zie THOR. *Scheffer Beschryv. van Laplandt.*

BAJAE, eene stadt in Campanië, eene provincie van het koninkryk Napels. Zy was eertyds zeer beroemd; maar is hedendaags geheel verwoest, hoewel daar noch vele voortreffelyke oudheden te zien zyn. Men houdt het daar voor, dat ze dus genaamd is naar eenen *Bajus*, een reisgezel van Ulysses, dien men zegt aldaar begraven te zyn. Daar worden warme baden gevonden, die de Romeinen plagten te gebruiken, zich wegens de vermaaklykheit dezer landstreke aldaar veel ophoudende, en deze plaats met prachtige gebouwen versierende; het welk Horatius heeft doen zeggen, dat'er geen lustiger noch aangenamer plaats in de werreldt was dan Bajæ. *Nullus in orbe locus Bajis prælucet amœnis.*

Het is van Pozzuolo door een zeegolf, van omtrent twee of drie Italiaansche mylen wydte, gescheiden, over de welke de keizer Caligula een brug liet slaan, trekkende in zegepraal over de zelve. De eerste keizers beminden uitermaten Bajæ en het omleggende landt. De overblyfselen, die men noch aldaar ziet, bewyzen dat het eene prachtige stadt was. Zy hadde voor dezen een bisdom; doch alles heeft door de menigvuldige aardbevingen en overstromingen der zee een einde genomen. De oude schryveren maken dikwils gewag van deze stadt, als *Strabo, Plinius, Suetonius, Tacitus, Pomponius Mela*, en anderen.

BAJAMO, een kleine landstreek op 't eilandt Cuba, zynde eene der vooreilanden, of Antillen, in het Noordlyk America. Daar is de vesting S. Salvador, ook *Bajamo* genaamd. *Herrera. Baudrand.* Zie CUBA.

BAJAN, of BAJON, (ANDRIES) een Indiaansch priester, geboortig uit Goa, leefde in den jare 1630. te Rome, lerende aldaar de spraakkunst onder paus Urbanus den VIII. Hy verstondt redelyk wel Grieksch en Latyn, de *Eneas* van Virgilius in Grieksche vaarzen brengende, en de *Lusiade* van Camoëns in Latynsche. Behalven deze werken heeft hy verscheide vaarzen gemaakt; maar van minder belang, gelyk de lere van Bellarmyn op den trant van treurzangen; zo ook de reize naar Lorett, en een groot getal diergelyke van weinig verhevenheits. *Erythræus Pinac. Antonius Bibl. Hisp. Baillet jugem. sur les Poëtes.*

BAJARIA, eene rivier in Sicilië, anders *Admirati* genaamd, by de ouden onder den name van *Eleutherus* bekend, loopt in de Toskaansche zee, aan de kant van Palermo, naar 't Oosten. *Cluv. Descript. Sicil.*

BAJAZETH de I. de vyfde Turksche keizer, volgde zynen vader Amurath den I. in den jare 1389. het 791. van de Hegire, en wierdt wegens zyne snelle overwinningen bygenaamd *Gilderin*, dat is *bliksem*, of *weerlicht*. Hy beklom den troon, na dat hy zynen ouder broeder Jacup hadt doen strangeleren, en was de eerste, die zich door den broedermoordt den weg ter heerschappye baande. In den jare 1391, 1392, 1393. ontweldigde hy den Christenen Macedonië, Bulgarië, Thessalië, en den Grieken en Armenieren andere plaatsen, berovende daarenboven de meeste Asiatische vorsten van der zelver landschappen. Deze stroom van voorspoedt deedt de Christen vorsten beven, en bewoog Sigismund, koning van Hungarië, een bondgenootschap tegen dezen algemenen vyandt te maken. Vrankryk zondt hem onder het bevel van Johannes, graaf van Nevers, die een zoon des hartogs van Burgondië was, een aanzienlyk onderstandt, behalven twee duizend edellieden van aanzien. Deze deden den Turk in den beginne een grote afbreuk; maar daar door opgeblazen en achteloos wordende, zyn zy zo wel in de belegering voor Nicopolis, als in den slag in het jaar 1395. daar omtrent voorgevallen, ongelukkig geweest, alzo het grootste gedeelte, door de Hungaren niet ondersteund wordende, gedood of gevangen wierdt. Bajazeth deedt 'er zes honderd in tegenwoordigheit van der zelver veldoverste in stukken houwen; maar liet eindelyk den grave van Nevers met vyftien onderbevelhebberen los, tegen verzekering van twee maal honderd duizend ducaten losgeldt voor hun-

ne vryheit. Na dezen belegerde Bajazeth Constantinopel, dat door den marschalk Boucicaut ontzet wierdt, die daar op met keizer Emanuel den II. naar Vrankryk keerde, om Karel den II. voor de gezondene hulpbenden te bedanken, en verder hulpe te verzoeken. Dewyl nu Bajazeth in zyne wreedheit voortvoer, riepen de Asiatische vorsten Tamerlan, den koning der Tartaren, te hulp; die, na de overwinning der Parthen, het gehele Oosten dede beven. Deze leverde Bajazeth by Angoria, in Galatië, den 28. July des jaras 1402. slag, nam hem gevangen, en voerde hem achterwaarts op een muilezel door het gansche leger, sloot hem in een yzeren kooi, latende hem onder zyne tafel gelyk een hondt de afgevallene benen opzamelen. Doch zyn trotsche euvelmoedt verminderde niet: maar eindelyk ziende, dat men zyne gemalin schandelyk handelde, stiet hy uit wanhope zynen kop aan de yzeren tralien in stukken, en gaf in den jare 1403. na 15. jaren geheerscht te hebben, in de achtste maandt zyner gevangenis, den geest. Van dien tydt af hebben de Turksche keizeren geene echte vrouwen meer gehad. *Chalcondylas l.* II. *Leunclavius l.* VI. *Herbelot Bibl. Orient. p.* 175.

BAJAZETH de II. quam na 't overlyden zyns vaders Mahomet den II. in den jare 1481. op den troon. Zizim, zyn jonger broeder, betwistte hem de opvolging in de regering, alzo Bajazeth geboren was eer dat Mahomet den troon hadt beklommen; maar hy wierdt geslagen in Asië, wachtende op de hulpe van Rhodus, Vrankryk en Italië, en quam, naar men vermoedt, in den jare 1495. door vergif om. Vervolgens ontweldigde Bajazeth den Venetianen Lepanto in Acarnanië, Modon in Morea, en Durazzo op de Slavonische kust. Maar in Egypte verliepen de zaken; ook stonden de Janitzaren tegen hem op, invoegen hy besloot de zelve gansche-lyk te verdelgen, ten ware twee Bassaas hem zulks afgeraden hadden. Een en dartig jaren geheerscht hebbende wierdt hy door eene sterke zamenzwering genoodzaakt de regering aan zynen zone Selim af te staan, door wien hy vervolgens, wanneer hy zich te Didymothicos, in Thracië, onthieldt, in den jare 1512. den 23. Juny in het 74. jaar zyns ouderdoms door vergif is omgebragt. *Chalcondylas l.* X. *&* XI. *Baudier.*

BAJAZETH, een Turksch prins, was een zoon van Soliman den II. en broeder van Selim den II. Deze laatste, als rechtmatige kroonprins, hadt weinig goede hoedanigheden, hoewel zyn vader hem boven Bajazeth beminde, die echter van iedereen bemind wierdt, in 't byzonder van zyne moeder Roxane. Hy was nochtans uitermaten eerzuchtig, en poogde zich meester van de kroon te maken, het welk Soliman zeer verbitterde, die echter door zyne moeder wel haast bevredigd wierdt: doch na de doodt dezer Sultane heeft hy zich zelven in 't verderf gestort. Hy hadt het bevel in het landschap Cogne, niet verre van de provincie, daar Selim het gezag voerde; welke nabuurschap den onderlingen haat vermeerderde. Om dit verschil te beslissen scheidde Soliman hen verder van elkander af, hun andere langvoogdyen gevende. Bajazeth duidde zulks, als of men hem daar door wilde verstrikken, en sammelde uit dien hoofde zyn geweest te verlaten, zoekende allerlei uitvluchten, tot hy eindelyk met geweldt van daar verdreven wierdt; want wanneer hy geweldt met geweldt te keer ging, kreeg hy in een veldslag in den jare 1559. de nederlage, en wanneer hy zyne toevlucht tot Tacmas, koning van Persië, nam, heeft de zelve hem nevens zyne vier zonen laten stranguleren. *Thuanus l.* XXIV. *Busbeq. in Epist.*

BAJER, (Johan Wilhelm) wierdt te Neurenberg, twee maanden na zyns vaders doodt, zynde een koopman aldaar, in den jare 1647. den 11. November geboren. In het zeventiende jaar zyns ouderdoms bezocht hy de hogeschole, en wierdt aldaar in den jare 1667. Magister. In den jare 1669. begaf hy zich naar Jena, en hoorde aldaar voornamentlyk Museus; waar op hy in den jare 1673. op bevel van Ernestus, hartog van Gotha, Licentiaat gemaakt wierdt, en in den volgenden jare last kreeg de kerkelyke geschiedenis te leeraaren. Deze bediening nam hy zo wel waar, dat hem opgedragen wierdt met den bisschop van Tina, die de Protestanten met de Roomschgezinden poogde te vereenigen, eene zamenspraak te houden. In den jare 1694. wierdt hy eerste Rector en voornaamste hoogleeraar der H. Godgeleerdheit te Halle; maar in het volgende jaar is hy naar Weimar als Consistorial-raadt, eerste hofprediker, pfarheer der stadt, en algemeen opziender beroepen. Hy quam daar aan den 16. Juny, hoewel zeer onpaslyk en storf den 11. November, juist op zyne geboorte-uure. Behalven verscheide *Disputen* heeft men van hem, een *Compendium Theologiæ positivæ, homileticæ, historicæ, moralis & exegeticæ*; *Collatio doctrinæ Pontificiorum & Protestantium*; *item Quackerorum & Protestantium*; eene *Verdediging van de noodzaaklykheit der gelovige erkentenis Christus des uiterlyken woords, en des doops*; *aanwyzing dat Luther, en die 't met hem houden, aan de scheuring der kerke niet schuldig zyn*, enz. in 't Hoogduitsch. Hy was in zyne strydschriften zeer bescheiden, en verboodt in zyne levensbeschryving, die hy zelfs eigenhandig opstelde, vele van zyne wederwaardigheden en zyn wandel na zyn doodt te melden.

BAJEUX, aan de Aure, eene stadt in het lage Normandië, met den tytel van markgraafschap, bailluagie en bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Rouaan. Zy is de voornaamste stadt van 't kleine landschap Bessin, anderhalve myl van de zee gelegen. Men houdt het gemeenlyk daar voor, dat het de inwoners van dit landschap zyn, die door Cesar *Bellocassi* genaamd worden. Het is daar door, dat die genen, de welke de fabelen te veel toegeven, zich ingebeeld hebben, dat Belus de stichter dezer stadt is geweest; doch dit gevoelen is al te belagchelyk om zich daar mede op te houden. Men moet liever aanmerken, dat de stadt zeer oud is, en by de Latynsche schryveren verscheidentlyk genaamd, namentlyk *Bajocæ, Bajocassium Civitas, Juliobona Biducasium, &c.* Gregorius van Thours noemt des zelfs volk de *Bajocassini*, en Ausonius *Bajocassis*, sprekende van Attius Patera, den vader, hoogleeraar te Bourdeaux, *Carm.* IV.

Tu Bajocassis, stirpe Druïdarum satus,
Si fama non fallit fidem,
Beleni sacratum ducis è templo genus.

De zelve stadt is menigmaal verwoest en geplunderd in de IX. en X. eeuw door de Noormannen en andere barbaren, uit het Noorden gekomen. Zy is groot, en zeer wel gebouwd. Sommigen verdelen ze in de hoge stadt, zynde de oude stadt, en in de lage stadt, zynde de voorstadt van S. Jan, met een muur omringd, en gevolgd van eene andere voorstadt, genaamd S. George. Zy heeft aan de andere zyde die van S. Patrise. De hoofdkerk van onze Lieve Vrouw is zeer schoon. Der zelver toren, uurwerk, portaal en het gehele gebouw lokken de verwondering der naauwkeurigen uit. Philip en Lodewyk van Harcourt, bisschoppen van Bajeux, hebben veel tot den luister dezer kerk toegebragt, die in den jare 1562. door de Hugenoten geplunderd wierdt. Het Capittel bestaat uit vyftig kanunniken, onder de welke is een deken, een voorzanger, een zegelbewaarder, een penningmeester, een aartsdiaken, een onderdeken, een orderzanger, enz. Het bisdom heeft meer dan twee honderd kerspels, verdeeld onder vier aartsdiakenschappen, en zestien dekenschappen; en daar in zyn vele fraaie steden, als Caen, Falaise, Vire, enz. S. Exuperus, dien de inwoners *Spire* noemen, was de eerste bisschop van Bajeux, alwaar Renobert, Rufiniaan, Loup, Patricius, Manueus, Contessus, Vigor en Hugo voor heiligen gehouden worden. Deze hebben vermaarde opvolgeren gehad, onder de welke merkwaardig is Odon, of Eudes, broeder van Willem den II. hartog van Normandië, en koning van Engelandt, bygenaamd de Veroveraar; de kardinalen Renaldus de Prié, Augustinus Trivulcius en Arnout van Ossat, en in den jare 1700. François van Nesmond. Behalven de hoofdkerk telt men daar verscheide parochiën, en een groot getal kerkelyke en geestelyke gestichten. Bajeux moest in de XVI. eeuw in den burgerlyken oorlog veel uitstaan. François van Bricqueville, heer van Colombiers, een der hoofden onder de benden der Hugenoten, veroverde de zelve, en nam den gewezen bevelhebber Julio Ravilio Rosso gevangen, die te Caen opgehangen wierdt. De Protestanten plunderden de kerken, en keerden de autaren om, den Roomschen Godsdienst aldaar afschaffende. *Caes. l.* VII. *Gregor. Turon. l.* V. *c.* 27. *& l.* IX. *c.* 13. *du Chesne Rech. des ant. de France. Sanmarth. Gall. Christ. Thuan. Hist. l.* XXIX. *en* XXXIV. *enz.*

Willem Bonnet, bisschop van Bajeux, beriep aldaar in den jare 1300. eene kerkvergadering, en gaf de Synodale Constitutië uit, bestaande in honderd en dertien hoofdstukken. Die zelve prelaat stichtte in den jare 1308. het Collegie van Bajeux te Parys, stervende in het zelve jaar. François van Servien, bisschop van de zelve stadt, gaf aldaar mede Synodale Ordonantiën uit in 't jaar 1656.

BAJEUX, (Johannes van) bisschop van Evranches, en sedert aartsbisschop van Rouaan, een der doorluchtigste kerkvoogden, welke de Gallicaansche kerk in de elfde eeuw gehad heeft, verkreeg zich zelfs den lof van vele schryvers van zynen tydt. Hy hieldt eene kerkvergadering in het jaar 1074. welke instellingen oorzaak waren dat zekere kerkelyken van een ergerlyk leven tegen hem opstonden, en hem verplichtten te vluchten. Dit was de eenige vervolging niet, de welke hy leedt; de monniken van de abdy van St. Ouen vervolgden hem op nieuw, en doodden hem in 't jaar 1079. op een landhuis, daar zyne zwakheit hem zyn verblyf deedt houden. Hy hadt zyne kerkvoogdy verlaten, met bewilliging van Paus Gregorius den VII, die ten dien einde een Legaat zondt. Deze geleerde kerkvoogdt heeft een boek van de *kerkelyke diensten* te zamen gesteld, het welk Jean le Provot, kanunnik van Rouaan, met aantekeningen heeft uitgegeven. *Gregor.* VII. *l.* I. *ep.* 9. *l.* V. *ep.* 19. *Lanfranc. in Epist. Guill. de Gemieges Hist. l.* VII. *c.* 38. *l.* VIII. *c.* 3. *Orderic Vitalis l.* IV. *&* V. *Matth. de Westmunst. Robert. & Sanmarthani Gall. Christ. &c.*

BAJON is eene kleine stadt, gelegen in Lotharingen, aan de Moezel, drie mylen van Nancy, naar 't Zuiden.

BAJONNE. Zie BAYONNE.

BAJONNETTE is een soort van een korte degen, komende doorgaans uit de stadt Bajonne. Eertyds wierden de boogschutters *Bajonniers* genaamd, toen te Bajonne de beste bogen gemaakt wierden. Dus hebben de pistolen haren naam van *Pistoja*, eene Toskaansche stadt in Italië, ontfangen.

BAJUS, (Jacob) broederszoon of neef van Michiel, waar van in 't volgende artykel gesproken wordt, tradt in de voetstappen zyns ooms, dien hy een praalgraf nevens een fraai opschrift maakte, dat te lezen is by *Zweertius p.* 565. Hy was Doctor in de H. Godgeleerdheit, welke eertrap hy in den jare 1586. beklom. Hy wierdt veel gebruikt in zaken van de Academie van Leuven, zich telkens met veel wysheit en preuven van bequaamheit van zynen plicht quytende: ook was hy deken van St. Pieter aldaar, en koninklyk hoogleeraar van de Catechismus. Hy heeft geschreven:

Oratio Panegyrica in adventum Sereniss. Princip. Alberti & Isabellæ. in 4. typ. Plant.
Catechismus sive Instructio Doctrinæ Christianæ. in Fol. Antverp. 1624.
De Eucharistiæ Sacramento & Sacrificio lib. III. Lovan. 1612.

Zyne goederen liet hy na aan zynen neve Egidius Bajus, Doctor en Professor der Godgeleerdheit, die volgens uiterste wille zyns ooms daar voor een fraai Collegie stichtte, *Bajanum* genaamd. Hy storf den 9. October in den jare 1614. *Zweertii Athen. Belgic. pag.* 355.

BAJUS, (Michiel) hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit te Leuven, wierdt te Melin, onder het gebiedt van Aeth, geboren in den jare 1513. Te Leuven studerende vorderde hy zo uitmuntend,

tend, dat hy van een leerling aanstonds hoofdt van 't huis van Standonk, dus naar den stichter genaamd, gemaakt wierdt. Die bediening drie jaren waargenomen hebbende, begon hy de philosophie te onderwyzen; en na verloop van zes jaren wierdt hem het bestier van 't Collegie des paus opgedragen in den jare 1549. In het zelve jaar ontfing hy den eertytel van Licentiaat in de H. Godgeleerdheit, en twee jaren daarna dien van Doctor, met de aanzienlyke bediening van koninklyk Professor der H. Schrifture. In den jare 1563. wierdt hy door den koning van Spanje op het Concilie van Trenten gezonden, betonende aldaar zyne uitmuntende bequaamheit; en in den jare 1575. wierdt hy deken van St. Pieter in Leuven. Na verloop van drie jaren zag hy zich met den tytel van *Conservator privilegiorum Academiæ* vereerd. Uit zyn grafschrift blykt, dat hy mede-kancelier van de zelve hogeschole was, en Inquisiteur generaal van de Nederlanden. Hy was een zeer bequaam man, en niet minder achting waardig om zyne goede zeden, om zyne Godvruchtigheit, en om zyne bescheidenheit, dan om zyn verstandt, en om zyne geleerdheit. Negenmaal doorlas hy de werken van St. Augustyn. Hy schreef vele Godgeleerde werken, waar uit zulks blykt, en in de welke men zegt dat verscheide stellingen gevonden worden, die paus Pius de V. verwierp en veroordeelde. Hy schreef ook eenige boeken tegen die van den hervormden Godsdienst. Hy hadde zo veel eerbieds voor de afkeuring van den Paus, hoewel hy geloofde niets onrechtzinnigs geleerd te hebben, dat hy niet wilde dat zyne boeken, de welke men voorgaf de veroordeelde stellingen te vervatten, herdrukt wierden. Hy liet echter niet na iets tot zyne verdediging te schryven; gelyk blykt uit zynen brief aan den kardinaal Simonette. Men houdt het daar voor, dat Bajus, om zich te wreken over de Jezuiten, die oorzake waren van die veroordeling zyner lere, te Leuven alles in 't werk stelde om de leerstukken van Leonard Lessius te doen verwerpen; hoewel zyne achting in de Bulle van paus Pius gespaard was. Hy maakte by uiterste wille alle zyne goederen den armen. Ook stichtte hy een Collegie te Leuven, onder de bescherming van St. Augustyn. Hy storf den 16. September in den jare 1589, zynde het 77. jaar zyns ouderdoms, en wierdt begraven in 't pausselyk Collegie, waar van hy een geruimen tydt het opperbestier gehad hadde. De nieuwe uitgave zyner werken is te Rome veroordeeld, en de uitgever zelve door den Jezuit Dez scherpelyk doorgehaald. Vyftien byzondere tractaten heeft hy geschreven en noch by zyn leven doen drukken, die alle by Zweertius in zyn *Athenæ Belgicæ* opgeteld en genoemd worden. Bayle beschryft omstandig zyne historie en die van zyne werken.

BAKANANG is een steedtje in 't hartogdom Wirtemberg, met een slot, aan de Mur, tusschen Hailbron en Schorendorf gelegen, en behoorde eertyds den markgraven van Swaben, van de welke aldaar eenige graffteden te zien zyn. *Zeil. Contin. Itin. Germ.*

BAKAR is een der kleinste koninkryken van Mogolistan in Asië, grenzende in 't Noorden aan Jamba, in 't Westen aan Delli, in 't Zuiden aan Samball. Naar 't Oosten wordt het door de rivier Ganges gescheiden van Patna. De legte daar van is min of meer zestig, de breedte vyf en twintig mylen. Bicanar is 'er de hoofdstadt van.

BAKAY is een Indiaansch koninkryk, aan de overzyde der rivier Ganges, eertyds den koning van Pegu toebehorende, maar heeft nu een eigen koning, met eene hoofdstadt van den zelven naam. Zie BACAY.

BAKBAKKAR, een Leviet en ervaren bouwmeester, die na de Babylonische gevangenisse tot den wederopbouw van Jeruzalem geholpen heeft. I. *Chron.* IX. 15.

BAKBUK, een Jood, wiens kinderen uit de gevangenis van Babel wedergekeerd zyn. *Ezra* VII. 52.

BAKBUKIA, een Leviet en onderzangmeester na de wederopbouwing van Jeruzalem door 't beleidt van Nehemia, van den welken gesproken wordt *Nehem.* XI. 17.

BAKE, (LAURENS) heer van Wulverhorst, geboren te Amsterdam, was een der beruchtste Hollandsche dichteren van zynen tydt, die, hoe steil, moeielyk en gevaarlyk zelfs de weg van Parnas om op te klimmen zy, zodat men dikwils, menende den top te genaken, men bevindt niet dan tot den voet genaderd te zyn, alle die zwarigheden waarlyk te boven gekomen, en 't nevens weinigen gelukt is de hemelhoge toppen van Pindus te beklimmen, zodat zyn dichtkundige tydgenoot Johannes Vollenhove met het allergrootste recht van hem opzong:

Wie niet verzeilen wil op klippen, noch op banken,
Van onduitsch of quaad Duitsch, en harde basterdklanken,
Die volg' dees poëzy, gelyk een held're baak.

Jammer is het dat wy niets meerder van hem in druk hebben dan zyne *Bybelsche Gezangen*, die in den jare 1685. te Amsterdam, voor de eerste maal, in Quarto, by de erven van J. Lescailje, uitgegeven wierden, en den groten roem, dien hy alreeds bekomen hadt door verscheide mengeldichten, op velerhande voorwerpen gepast, tot den hoogsten top vyzelden, die den lezer door behoone de gedachten, ongemene vonden, doorkrachtige verbeeldingen, en figuurlyke manieren van spreken, hem boven velen eigen, als buiten zich zelven verrukken, en in verwondering opgetogen houden. Zo verheven als zyne gedachten in deze heilige gezangen zyn, zo scherp en stekelig, wanneer 't hem lustte, waren zyne punt-en hekeldichten, waar door hy zich niet weinige vyanden verwekte, en vele moeijelikheden op den hals haalde, zelfs zyne kunstgenoten, bekend onder den Latynschen zinspreuk *in magnis voluisse sat est*, en het zinnebeeldt van een adelaar, naar de zon toe door wolken en nevels heen opstygende. Wat zyne afkomst en geslacht belangt, hy was, gelyk de grote Ystroomdichter zingt,

Van het oud geslacht gedaald
Der Baken, *om hun deugt gelasterd en verdreven;*
Toen Spanjes scherpe roe deedt gansch Europa beven.

Men vindt by den Professor Barlæus en den prins der Nederlandsche dichteren, Joost van den Vondel, eenige gezangen aan zyne voorouderen Justus en Laurens Bake, en geeft ons het voorste gedicht, op zyne Bybelzangen gemaakt, te verstaan, dat zyne eene zuster is gehuwd geweest met Joan Wuitiers, here van Assemburg en Heemskerk.

BAKEL, een groot en welbetimmerd dorp van de meiery van 's Hartogenbosch, in het eerste quartier, ofte Peelandt, kunnende zyne welbebouwdheit uit de lyst van het haartstedengeldt, over de meierye geheven, en om 't half jaar betaald wordende, bespeurd worden, als waar in BAKEL op 670. guldens, 15. stuivers, eenen penning en twee myten geschat is. Onder des zelfs kerkvang legt ook *Melis*, en loopt een tamelyk stroomtje uit de Peel voorby dit dorp, beneden het stedeke Helmont, tegen over het huis te Ryxsel in 't riviertje de Aa, leggende 't voornoemde Helmont twee uren gaans hier van af. 't Heeft een fraaie kerk en een eigen predikant, gehorende onder de Classis van Peel-en Kempenlandt. *Vander Houve Charter kronyk.*

BAKEN (STRAND-) bestaan in stene of houte torens, met of zonder een wachthuisje daar op voor den genen, die 't vuur stookt, en 't licht onderhoudt tot waarschouwinge voor alle schippers, die ook hier te lande komende zeker bakengeldt moeten betalen, en volgens ordonnantie van den 26. Juny 1621. de schepen, uit Oostindië komende, voor ieder last naar de grootte der schepen 8. stuivers, die uit de Levant komen 6. stuivers, die uit de Middelandsche zee, de Straat, van Guinea, of uit de Westindien komen 5. stuivers, alle schepen uit Spanje, Portugal, Moskovie en Groenlandt 2. stuivers, alle schepen uit Vrankryk, Engelandt, Schotlandt, Ierlandt, en waar van daan het zoude mogen wezen, 1. stuiver, en eindelyk alle schepen, die uit Oosten, Denemarken, Noorwegen Zweden en andere plaatsen van Oostlandt komen, nevens alle schepen, met zout geladen, van wat gewesten die ook zyn mogten, een halven stuiver van ieder last. De Staten van Hollandt hebben van tydt tot tydt hunne ordonnantien, op het vuren langs de zeestranden gemaakt, veranderd en nadat de onkosten vermeerderden, de betaling ook verhoogd, als mede, nadat de ondervinding hun leerde, den tydt van 't vuren verlengd, of verkort. Zo wierdt by hunne ordonnantie van den 16. December 1615. belast, dat op het vuurbaken te Schevelingen van den 1. October tot den laatsten Maart met een vuur, te Egmond op Zee met twee vuren boven den anderen, en te Huisduinen insgelyks met een vuur, van den donkeren avondt tot den morgen toe, alle nachten gevuurd zoude worden. En by een nader ordonnantie van den 4. September 1623. den tydt van 't vuren gesteld van den 1. September tot den 1. April, en zulks, buiten de voorgenoemde plaatsen, mede op 't Oosteinde van Vlielandt Eylandt en van der Schelling; doch op 't eilandt Urk het gehele jaar door, ieder met een vuur.

BAKEN (ZEE-) is een zeker opgericht merkteken omtrent de Nederlandsche zeegaten, kusten, stromen, en havenen, om den zeeman, zo inboreling als vreemden, te waarschouwen voor verborgene zandplaten en droogtens, die by alle gelegenheden van hoge vloeden, langaanhoudende stormwinden, en buitengewoonfelle springtyden aangroeien, verminderen, of veranderen. De zelve Bakens bestaan voor de binnewateren in vastgestelde rysstaken of takken tot middelbare bakens, en in bolbakens en tonnen, die veel omtrent in, en buiten de zeegaten, en naar gelegenheit van den stroom of groter of kleinder gelegd, en ten tyde van oorlog op en weggenomen worden, om den vyanden den weg niet aan te wyzen, waar langs zy het bequaamste binnen kunnen komen.

BAKENAAR is de naam van een byzonder amtman, by de heren Staten van Zeelandt van ouds en in navolgende tyden op zeker loon aangesteld om de stromen, die aldaar gedurig hunne dieptens, droogtens en zanden door de zware opperwateren en snellopende ebbe, onstuimigheit der zee en 't afschuren en aanwassen den eene en andere landen, veranderen, met nodige merktekenen af te bakenen, om een verzekerde en bequame aankomst de vremde schippers te geven, tot aanqueking en gemak van allerhanden koophandel, waar toe deze eilanden byzonder wel gelegen zyn, zynde van tydt tot tydt het loon van den Bakenaar, zo van Bewester als Beoosterschelde, als van de andere wateren, veranderd; en nadat de voordelen, van de schepen komende, die de Zeeusche stromen bevaren, vermeerderd en groter zyn geworden, zyn de amptgelden der Bakenaars niet alleen ingetrokken, maar hebben zy noch zelfs jarelyks wegens hunne bedieningen eenige recognitiegelden aan het landt moeten opbrengen. *Smallegange kron. van Zeel. I. D. pag.* 170.

BAKENDORP, voorhenen een fraai dorp van Zeelandt, op het eilandt Zuidbevelandt, in de Oostwateringe van Oost-Borselen, is heden van zyne kerke beroofd, staande des zelfs toren, alleenig daar van overig, noch op den zeedyk, tegen de Hont of Westerschelde, den zeevarenden tot een baken. De vermindering van deze plaats is al begonnen met 1488. voortgegaan 1501. 1513. 1522. 1530. 1532. 1546. 1547. op ieder van welke jaren telkens door nieuwe grondbraken, alhier, en voor Baarlandt eenige roeden lands buiten gedykt zyn, makende in 't geheel 561. gemeten en 7. roeden lands, zo dat Baarlandt en Bakendorp alstoen te zamen groot bleven by der breedte 4337. gemeten en 139. roeden. Den aanzienelyken staat dezes dorps in ouden tydt kan men bespeuren uit het bevel van hartog Albert van Beyeren in 't jaar 1390. dat die van Oudelande en Bakendorp genig koorn of ander goedt vervoeren zouden zonder zulks te Baarlandt eerst ter markt te brengen, en uit hartog Jan van

van Beyerens vergunbrief, waar by dit dorp nevens Baarlandt, Oudelande en Nieulandt, en hunnen nakomelingen ten eeuwigen dage geſchonken is de vryheit, van met hunne goederen en koopmanſchappen overal binnen zyne landen van Braband, Hollandt en Zeelandt, te water en te lande, tolvry van martpenningen, pondgelden, tollen en geleide, uitgezonderd den roer der tolle, te varen, zynde deze brieven gegeven binnen Bergen in Henegouwen in December van den jare 1418. *Eyndius en Reygersberg kronyk van Zeelandt.*

BAKENES is geenzins het oude Haarlem, maar alleen met de kerk een oud gedeelte dezer ſtadt. 't Komt heel ſchynbaar voor, dat Haarlem te Bakeneſſe zyn eerſte parochiekerk zal gehad hebben, gelyk als noch de Bakeneſſekerk voor de oudſte kerk alhier gehouden wordt, en dat met verloop van tyden, als de onkundige menſchen niet wiſten waar de ſtadt Haarlem zyn begin genomen hadt, zy gemeend hebben, dat dit te Bakeneſſe geweeſt was, omdat aldaar de oudſte parochie was, blykende zulks, boven andere redenen, daar mede ten klaarſte uit, dat alle nodige werken, tot eene ſtadt vereiſcht, als het oude ſtadhuis, 't merktplein, en diergelyke gebouwen meer, buiten de palen van Bakeneſſe ſtaan. De benaming leiden zommigen af van *Bacchus*, omdat dien hier ter plaatſe (quanſuis) als Cornelius Aurelius in zyn *Batavia lib.* I. (doch ook hy alleen, en geen eenige oude ſchryver anders) voorgeeft, een boſch met olmen en wyngaards beplant, gewyd zoude geweeſt zyn. De doorgeleerde kenner der vaderlandſche oudheden, Pieter Scryver, legt Bakeneſſe kluchtig uit, en ſtelt, doch by giſſinge, dat *Baak* in onze oude taal een *zwyn*, en *hes* een *moeraſſig landt* betekenende, alzo Bakeneſſe *Zwynelandt* wil zeggen. Maar wie ziet niet dat deze benaming met meerder waarſchynlykheit afgeleid kan worden van *Baken* en *nes*, omdat te dezer plaatſe, *toen het landt hier rondom in het water lag, en de wilde zee in het Sparen vloeide*, ten tyde van graaf Floris den V. in 't jaar van 1285. als in des zelfs handveſt uitgedrukt ſtaat, zich zo wel de viſſchers hebben kunnen onthouden, als daar nu Amſterdam legt, en by donker weder alhier hun baken kunnen geſteld hebben? *Oudenhov. Haarlems Wieg. Th. Schrevelius beſchr. van Haarl.*

BAKENESSE, een edel geſlacht in Kennemerlandt, hebbende ten wapen gevoerd een dwerſe Faſce of bandt van goudt, beladen met drie rode kruiſſen op een blaauw veldt, is 1513. geheel uitgeſtorven, naardien *Barthout van Bakeneſſe*, hofmeeſter van grave Jan van Egmond, in 't gemelde jaar 1513. overleidende, niemandt anders dan eenen onechten zoon, *Pieter van Bakeneſſe*, die 1561. overleedt, nagelaten heeft. Men vindt in de oude vaderlandſche kronyken, en op de lyſt der edelen en ſchildknapen, die omtrent het jaar 1310. onder graaf Willem den III. geleeft hebben, al vermeld *Jacob van Bakeneſſe*, voorts *Klaas van Bakeneſſe* in de rekeninge van 't Haarlemmer hout op 't jaar 1334. als ſchepen te Haarlem voor den jare 1348. en in 't jaar 1358. *Lysbeth van Bakeneſſe* met haren zoon *Dirk van Bakeneſſe*. 1395. *Barthout van Bakeneſſe* in 't Regiſter van den ommezet over de ſtadt Leiden, als wonende 1433. aldaar op Rapenburg. *Jacob van Bakeneſſe*, ſchildknape, die getrouwd was met N. van Heemskerk, en te Haarlem ſtorf en begraven wierdt 1455. nalatende *Catharina van Bakeneſſe* (die ten man hadde Frans vander Boekhorſt, zoon van Adriaan, en van N. Sayt, en liet een zoon en eene dochter na, en leefde noch 1457. in welken jare zy haar teſtament gemaakt heeft) ende *Adriaan van Bakeneſſe*, ridder ten Heiligen Lande, die 1450. trouwde met N. van Heuſſen, zuſter van Meinaard van Heuſſen te Haarlem, waar by hy gewonnen heeft den hier bevorensgemelden *Barthout van Bakeneſſe*, hofmeeſter van den grave van Egmond, gehuwd met N. Sonk, dochter van Dirk Sonk Janszoon, Schout van Delf, en Magdalena van Bleyswyk, Dirks dochter, en zuſter van Franciſcus Sonk, Coadjuteur van den biſſchop van Utrecht. *Ampzing beſchryv. van Haarl. Bleyswyk Beſchryv. van Delf II. deel. S. van Leeuwen Batav. illuſtr.*

BAKER, (RICHARD) ſchryver der *Chronyk der koningen van Engelandt.* Hy wierdt geboren in 't graafſchap van Oxfort, alwaar hy ook groot Sherif was onder Jacob den I. in den jare 1621. Hy ſchreef ook eene *verklaring over het gebedt des Heren*, die met zeer groot genoegen is aangenomen. Zyn doodt viel voor in den beginne der binnenlandſche oorlogen onder Karel den I. *Moreri Anglois.*

BAKHUIZEN, in de Grietenye van Gaaſterlandt in het Go van de Zevenwolden, een half uur gaans van de Zuiderzee, aan het hangen van eene heuvelachtige heide, tuſſchen Hemelum en Mirns, is heden niets anders dan eene enkele buurt of gehucht, daar in de Roomſche tyden eene ſchone kerk plag te wezen, en de paſtory honderd goudguldens opbragt, gehorende onder het dekenſchap van Staveren. By deze plaats legt een gering meertje, het *Bakhuyſter wadt* geheten, en ſtondt wel eer aan den anderen kant de aanzienelyke en beruchte ſtate *Galema*, waar van in den jare 1664. noch een aanzienlyk overblyfzel gevonden wierdt. Uit deze ſtins, wel bezet met weêrbare mannen, oorloogde in den jare 1486. Igo Galema, hoveling in de Noortwolde, medeſtander van de vetkopers, tegen den fieren en hoogmoedigen abt van Hemelum, en zyne medegenoten, de Schieringers, en hardde in twee verſcheide tyden daar op eene belegering uit, waar uit men genoegzaam de vaſtigheit van dit ſlot begrypen kan. *P. Winſemius kron. van Vrieſl. X. b. B. Schotanus geſchiedeniſſen van Vrieſl. XI. B. Oudhed. en geſticht. van Vrieſl. I. Deel.*

BAKHUIZEN, (LUDOLF) geboren te Emden op den 18. December des jaars 1631. Zyn grootvader was predikant in Ooſt-Vrieslandt: zyn vader ſecretaris der ſtadt, onder wien hy als klerk diende tot zyn achttiende jaar. Toen verliet hy Emden, en quam te Amſterdam wonen in den jare 1650. om den koophandel te leren. De heer Bartelot, die zyn patroon was, hadt veel dienſt van hem, dewyl hy het boekhouden en de ſchryfkunſt meeſterlyk verſtondt. Maar hy bleef daar niet lang, dewyl hy door zynen luſt gedreven wierdt tot de ſchilderkunſt; gelyk hy zich dan met zyn negentiende jaar begaf tot het tekenen van den ſcheepsbouw naar 't leven, zonder dat hy ooit de wyze van tekenen of de behandeling der tekenpen gezien hadt. Het leven was zyn voorwerp, en de drift zyne meeſteres. Het geluk ſloeg 'er toe; want maar een kleinen tydt bezig geweeſt zynde met het tekenen van ſchepen, zag hy zynen arbeidt rykelyk betaald, krygende voor een tekening 10. 20. 30. eindelyk 100. en meer guldens, het geen zynen yver niet weinig aanzette.

Ondertuſſchen wierdt hy bekend by deze en gene kunſtoeffenaars, die hem aanmoedigden tot het oeffenen des penceels. Hier hadt hy wel luſt toe, maar de kennis niet om 'er mede om te gaan. Aldert van Everdingen was de eerſte, die hem een palet met verf en pencelen in de handt gaf, om een proef te nemen wat hy doen konde. Dit ging zo goed als 't kon, met maken en hermaken. Immers het wierdt een ſchilderyſtukje, en hy met tien guldens daar voor beloond. Met vragen en wedervragen leerde hy de tempering der verwen, ging de ſchilders in hun huis bezoeken, en maakte zich door zynen leergierigen aardt bemind. Groten toegang hadt hy tot den zeeſchilder Henrik Dubbels, toen den oudſten in de bende der Amſterdamſche kunſtenaren, door wiens openhartig bericht hem grote dienſt geſchiedde.

Op dezen grondt voortbouwende geraakte hy zo verre, dat zyn naam een gedeelte der werreldt overklonk.

Hy was nyverig, ſtil en burgerlyk van leven, deugtzaam van aardt, en beſcheiden tegen elk. Nam hy eenige uitſpanningen, zyn tredt was altydt naar den Amſtel-of Ykant, daar men verſchot van vaartuigen vindt. Stormde het, zyn yver deedt hem in een ſteigerboot ſtappen, om zich te laten voeren tot aan den mondt der zee, om de barning van 't zeewater tegen het vaſte landt, en de verandering van lucht en water in dien ſtandt af te zien. Inzonderheit deedt hy zulks als hy voornemens was iets op het paneel te brengen, om een denkbeeldt daar van met zich te dragen, of het geen hy reeds hadt te vernieuwen. Te huis gekomen ſloot hy zich in zyn ſchilderkamer op, met verbodt van niemandt by zich te laten komen, voordat hy zyn oogmerk in 't ſchilderen bereikt, en zyn oogwit voldaan hadt.

In den jare 1665. lieten hem de burgermeeſters van Amſterdam een groot ſtuk ſchilderen, vol gewoel van allerlei ſchepen en jagten, nevens hunne ſtadt in 't verſchiet, waar voor zy hem 1300. guldens betaalden, en noch een geſchenk daar boven gaven. Dit ſtuk diende tot een geſchenk aan Lodewyk den XIV. koning van Vrankryk, die 'er groot genoegen in nam, en in en Louvre by meer fraaie ſtukken liet plaatſen. De koning van Pruiſſen, de groothartog van Toſkanen, de keurvorſt van Saxen, en meer andere Duitſche vorſten, kochten niet alleen het een en 't ander van zyne kunſtwerken, maar bezochten hem in eigen perſoon, om zelfs keur te doen uit het gene zy by hem gemaakt vonden. Hy hadt ook bezoek van den Czaar, als die majeſteit zich hier eenigen tydt ophieldt, die eenige ſchepen in zyne tegenwoordigheit van hem begeerde afgetekend te hebben, gelyk die vorſt zelf, die veel werks deedt om den ſcheepsbouw in den grondt te verſtaan, ook eenige tekeningen van ſchepen op het papier maakte.

De yver tot de kunſt bleef hem by zo lang hy leefde, hoewel hy in zyn laatſte dagen veel met graveel gequeld was, het geen hem deedt denken op zyn afſcheidt, dien hy onverſchrokken verwachtte.

Indien men alle de kunſtwerken, van hem gemaakt, byeen zag, men zou zich verwonderen over 's mans vlyt, te meer als men bedenkt, hoe veel tydt hy noch beſteedde aan het onderwyzen van anderen in de ſchryfkunſt, waar toe hy wiskunſtige handleidingen uitgevonden hadt. Hier by komen vele braaf uitgevoerde tekeningen en geëtſte platen.

Van de eenparigheit zyns gemoets ſtaat dit te melden. In Amſterdam is de gewoonte by iemands uitvaart de genen, die ze bygewoond hebben, te beſchenken met een glas wyns. Denkende niet lang meer onder de levenden te zullen zyn nam hy op zich den wyn, die tot zyne begraving dienen zou, zelf te gaan beſtellen. Hy ging 'er om uit, proefde den wyn, en liet het vat verzegelen, tot dat de tydt, waar toe het geſchikt was, zou gekomen zyn. 't Geldt voor de dragers hadt hy zelf al afgepaſt, en daar by gelegd een zakje gevuld met zo veel guldens als hy jaren hadt, nevens een geſchreven lyſt, waar op de namen ſtonden der ſchilders, die hy wilde dat dit geldt verteren zouden. Men heeft noch plaatwerk van hem, geëtſt in het een en zeventigſte jaar zyns ouderdoms: want tot ledigheit kon hy zich noit begeven. De overeenkomſt, die de ſchilderkunſt heeft met de dichtkunſt, deedt hem ook de laatſte beminnen, en kennis houden met de voornaamſte beoeffenaars der zelve, onder welke inzonderheit waren de heren Francius, Broekhuizen, Antonides, en D. van Hoogſtraten, van welken laatſtan men een groot lofdicht ophem vindt, in de verzameling zyner gedichten te lezen. *Houbr. Schil. II. deel.*

BAKINGLE is eene der Philippynſche eilanden in de Chineeſche zee gelegen, en hebbende een ommetrek van omtrent vyftien mylen. Het behoort tot het gebiedt des konings van Spanje.

BAKKER, (ADRIAAN) braaf beeld-en hiſtorieſchilder, geboren t'Amſterdam. Onder zyne voorname kunſtſtukken wordt geſteld het geen geplaatſt is op het raadhuis van Amſterdam boven den ingang der pleitkamer, waar in het laatſte oordeel verbeeld wordt. De naakten, die men daar in ziet, worden boven zyn gemene werken en wyze van ſchilderen geprezen. Hy was een broeders zoon van den groten kunſtenaar Jacob Bakker. Hy verliet de werreldt in zyne geboorteſtadt in den jare 1686. *Houbr. III. deel.*

BAKKER, (JACOB) een vermaard ſchilder, geboortig te Harlingen in Vrieſlandt. Hy leerde die kunſt binnen Amſterdam, oeffe-

oeffenende de zelve met veel roem. Voornamentlyk muntte hy uit in aangezichten naar het leven te schilderen; waar van hy een proefstuk toonde aan zekere vrouwe, van Haarlem tot hem komende, die hy in eenen dag zo wel trof, en de schildery dus voltooide, dat zy de zelve des avonds met zich naar huis nemen konde. *Sandrart Academie* P. I. *L.* 3.

BAKKER, (JAN DE) gemeenlyk geheten *Johannes Pistorius*, geboren te Woerden, Pastoor van Jakobswoude, de eerste onder de Hollanders, die de Luthersche lere aangenomen heeft. Deswegen overtuigd (want hy hadt deze lere ook te Woerden gepredikt) is hy t'Utrecht in 's bisschops hof gevangen gezet, doch na het Gentsche vredeverdrag ontslagen. Toen wierdt hy door den heer van Warmont naar Jakobswoude gezonden, en is vervolgens aan de Woerdenaars geleend, dien hy de bonte en blaauwe plekken toonde, die hy van de yzere ketenen gekregen hadt. Naderhandt onder Margareta van Savoien wederom gevat en in den kerker geworpen, is hy in 's Gravenhage levendig verbrand. Men vindt te Woerden, in de Luthersche kerk, des zelfs afbeeldsel, en dat van zyne martelisatie of verbranding, fraai geschilderd, ten toon hangen, staande daar onder: JOHANNES PISTORIUS, WOERDENI NATUS; TESTIS VERITATIS HAGÆ MARTERYSATUS ANNO 1525. DIE 15. SEPTEMB. Dat is: *Johannes Pistorius, geboren te Woerden, als getuige der waarheit in den Hâge gemartelyseerd den 15. September 1525.* en lager: *De doodt zyner Heiligen is waard gehouden voor den Here*, Psal. CXVI. v. 15. *Rynlandsche Oudh. Beschryv. van 't Utr. Bisdom* II. *D. Collectio monumentor. Belgii Fœderati pag.* 323.

BAKKEREEL, (GUILJAM en GILLIS) schilders van Antwerpen, twee gebroeders, maar ongelyk van aardt en verkiezinge van kunstbehandelinge. Want d'een schilderde landschappen, d'ander grote beelden. Geen geslacht is 'er, waar onder zo vele jaren achter een de kunst gebloeid heeft. Van ouds heer heeft altydt iemandt daar van te Rome gewoond. Storf hy, een ander ging van Antwerpen zyn plaats vullen. Sandrart getuigt, dat hy 'er in zyn leven zeven of acht gekend heeft, die veel gelds door hun kunst wonnen, maar alles weder in vrolykheit verteerden. *Houbrakens Schilderboek* I. *deel.*

BAKKEVEEN in Opsterlandt, de achtste Grietenye van Vrieslands derde quartier, ofte Go, de Zevenwolden genaamd, ten Zuiden van het dorp Zegerswolde, verre op eene grote moerassige heide, mede Bakkeveen genoemd, alleen gelegen, is niet anders, dan een zeer geringe buurt, waar langs de Heereweg naar Drenth toe heen loopt, die anderhalf uure gaans van hier door eene schans met vier punten of bolwerken, en Zwartedyk genaamd, tegen eenen vyandlyken inval verzekerd is. In een oud Utrechts handschrift, op perkament geschreven, wordt deze plaats al geroemd, als zeer bequaam om den soldaat over de moerassen en poelen uit de Vriesche Wolden naar Drenth en wederom te voeren, en te gelyk als dodelyk door de nederlage der Romeinen, die by het Baduhenner woudt, dat zich herwaarts langs gestrekt heeft, negen honderd mannen afgeslagen wierden, en een later verlies van de Vriezen, geleden door de Drenthers in den jare van 1231. Voormaals was dit een uithof van de abdye Mariengaart in Oostergo, van der Premonstreiten orde, ende stondt aldaar eene kapelle, in den beginne Dodôs selle, naar Dodo, een Vriesch heremyt, die hier omtrent 't jaar 1231. woonde, en daarna Marienhof genoemd, gesticht door Siardus, vyfden abt van Mariengaart, waar van heden niet anders dan eenig vervalle muurwerk te vinden is. *Alting Notit. Germ. Infer. P. alter. Tacitus. Baudrand. Hofman. Schotanus Vriesl. tusschen 't Vlie en de Lauwers.*

BAKKIUS, (REINIER) heeft uitgegeven: *Expositio Evangeliorum Dominicalium; Amphitheatrum mortis*, en eene verklaring *over de Psalmen*, in den jare 1664. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

BAKKOW, in 't Latyn *Bachovia*, eene stadt in Moldavië, op de grenzen van Wallachië. Zy heeft een bisdom, behorende onder Colocza, en gesticht door Paus Clemens den VIII. *Miræus Notit. Episc.* Zie boven in ACZUD.

BAKKUM, of BACCUM, eene oude buurt en ambachtsheerlykheit aan de duinen tusschen Egmond en Kastrikom, hoorde wel eer onder het graafschap van Egmond, maar is daar naderhandt van afgescheiden, en by kope, volgens Decreet van den hove van Hollandt, gekomen aan den here Kornelis vander Myle, ten wiens verzoeke op den 9. Maart 1626. by de heren Staten van Hollandt en Westvrieslandt geoctroïeerd, geconsenteerd en toegestaan is, dat tot bevorderinge van de Justitie binnen de heerlykheit van Bakkum by den here, en zyne opvolgers in der tydt, in plaatse van drie schepenen, die met den schout aldaar gewoon waren in burgerlyke zaken recht te doen, voortaan, zulks als van ouds plagt te zyn, vyf schepenen zouden worden gesteld, die, zo wel in criminele als civile zaken, aldaar vallende, kennisse nemen en de Justitie bedienen zouden, mits dat 'er ten aanzien van de criminele zaken viermaal des jaars, indien 'er telkens eenige criminele zaken zouden mogen wezen, gewone rechtdag gehouden wierdt, als den 3. Februarius, 3. May, 3. Augustus, en 3. November, ten zy eenige der zelve dagen op eenen zondag quame, als wanneer de rechtdag des anderen daags moest gehouden worden, op de verbeurte van acht guldens voor ieder schepen, die, zonder wettige reden of ziekte, achter bleef, en zulks voor ieder maal, wel verstaande, dat de gewonelyke en buitengewone rechtsdagen gehouden zouden worden binnen Bakkum op eene bequame plaats, by den heer aldaar te bestellen. Volgens het quohier, 1632. hersteld, waar na alle huizen, landeryen en alle onroerende goederen, in Westvrieslandt en 't Noorderquartier leggende jaarlyks in de verpondinge moeten opbrengen, staat Bakkum gesteld op 15. huizen, 382. mergens en 62 en een half roeden aangeslagen voor 1347-17-0. boven 't welke 't zelve in 't quohier van de mergentalen, die tot den hondsbossche en duinen van Petten moeten betalen, opbrengt 380. guldens, en dat noch by gunst, als zynde onder Bakkum na eene hermetinge bevonden te geboren 419. mergentalen, die van ouds alleen op 316. gesteld waren geweest. *Holl. Placcaatb.* II. *D. in dato* 9. *Maart* 1626. *D. Burger Kron. van Medenblik.*

BAKMEISTER, (LUCAS) wierdt te Lunenburg den 18. October des jaars 1530. geboren. Van daar ging hy in den jare 1547. wegens de pest naar Hamburg; van daar in den jare 1548. naar Wittenberg, om in de Godgeleerdheit te studeren. In den jare 1553. gaf hem Christiaan de III. koning van Denemarken, zynen prins Johannes ter onderwyzinge over. In welke bediening hy zich een tydlang wel gequeten hebbende, reisde hy in den jare 1556. wederom naar Wittenberg, studerende in de rechtsgeleerdheit. Aldaar in den jare 1558. Magister geworden zynde, begaf hy zich op nieuw tot de Godgeleerdheit, en wierdt door de weduwe van den voornoemden koning Christiaan den III. tot hofprediker naar Koldingen beroepen, trouwende de dochter van den lyfarts der koninginne, Jac. Burdingius. Hier op wierdt hy in den jare 1562. pfarheer en hoogleeraar der H. Godgeleerdheit te Rostok, stervende aldaar den 9. July des jaars 1608. In den jare 1580. bestelde hy, op 't verzoek der Protestanten in Oostenryk, der zelver scholen en kerken. Zyne schriften zyn: *Liber de modo concionandi; Explicatio historiæ passionis, mortis & resurrectionis Jesu Christi; Theses de Sacramentis, cum notis Zachariæ Ursini*, enz. *Adam Vit. Theol. Freher. Theatr.*

BAKMEISTER, (LUCAS) des voornoemden zoon, wierdt in den jare 1570. te Rostok geboren. Hy leide de gronden zyner geleerdheit onder Chytreus, en begaf zich in den jare 1587. naar Straasburg, na dat hy Zeelandt, Schonen en Zwitzerlandt bezocht hadt. Na verloop van drie jaren trok hy wederom naar huis, zich leggende op de Philosophie, maar moest op aanraden zyns vaders zich tot de rechtsgeleerdheit begeven; en wanneer zyn ouder broeder, hebbende in de H. Godgeleerdheit gestudeerd, overleden was, liet hy, op aanraden van zynen vader, de rechten varen; en in den jare 1593. Magister geworden zynde, vertrok hy naar Wittenberg. Daar studerende, droeg hem Caspar van Ebeleben, staatsbedienaar des keurvorsten van Saxen, de onderwyzing zyns zoons op. Doch gemerkt hy daar by niet veel vorderen kon, ging hy in den jare 1597. wederom naar huis, bezocht in den volgenden jare Vlaanderen en Braband, by welke gelegenheit hy te Leuven met Justus Lipsius kennis maakte. In den jare 1600. benoemde hem de hartog van Mekelenburg tot derden hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Rostok, daar van te voren maar twee geweest waren; waar op hy in den jare 1604. Superintendent te Rostok, in den jare 1605. Doctor, en 1612. ook Superintendent der kerken van Gustrouw gemaakt wierdt. Hy storf in den jare 1638. Zyne schriften zyn: *Oratio de Jubilæo; In Threnos Jeremiæ; Explicatio septem Psalmorum pœnitentialium, nec non Psalmorum* XVI. *&* XXII. *Explicatio Typorum veteris Testamenti, adumbrantium Christum, ejusque personam, sacerdotium, sacrificium & beneficia; Disputationes Theologicæ* XXIII. *opposi.tæ Decretis Concilii Tridentini; Fasciculus quæstionum Theologicarum*, enz. *Witte in Memor. Theol. Dec.* IV. *n.* 2. *Freher in Theatr. p.* 476.

BAKON, een woudt in neder-Hungarië, zich verre uitstrekkende tusschen de steden Jawarin en Vesprin. Aldaar was het, dat Andries, koning van Hungarië, zynen broeder Bela slag leverende, en van de zynen verlaten zynde, onder de voeten zyner vyanden vertrapt en verpletterd wierdt. Het is gebeurd in den jare 1059. *Maty Diction.*

BAKONERWALD, by de Hungaren BACONY, is een groot woudt in neder-Hungarië, zich uitstrekkende van Raab tot achter Vesprin, bezet met vruchtbare eikebomen, hebbende ook overvloedt van wildbraadt en gevogelte, en daar van daan by de oude koningen van Hungarië wegens de jagt in grote achting. Koning Andries de I, van zynen broeder Bela in den jare 1058, overwonnen zynde, onthieldt zich eenigen tydt in dit woudt, en onder het jagen op een steen gevallen zynde, storf hy in den jare 1059. *Bonfin. Dec.* II. *l.* 2.

BAKVIC. Zie BACU.

BAKWELL, eene stadt in 't graafschap Derby, in Engelandt. Zy is redelyk groot, hoewel zy maar eene kerk heeft, die tot geen bisdom behoort. Men dryft hier goeden handel in loot en andere koopwaren. Zy is 145. Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri Angl.*

BALA is een vlek in het prinsdom van Walles, in Engelandt, gelegen in het graafschap Merioneth, aan de Noordzyde van een klein meir, zes mylen van 't vlek Harlek, in 't Oosten, en zo verre van de stadt Denbigh, in 't Zuiden. De plaats geniet vele voorrechten. *Morery Angl Maty Diction.*

BALAAM. Zie BILEAM.

BALAATH. Dus worden drie steden genaamd; eene in den stamme Juda; de twede in den stamme Dan; de derde in den stamme Simeon. Van deze steden wordt gewaagd in het boek *Josua.* Zie ook II. *Chron.* VIII. 6.

BALAC, koning der Moabiten, huurde Bileam om Israël te vloeken. Zie *Numer.* XXII. enz.

BALACASTEL is een vlek in 't graafschap Murray in Schotlandt, aan de rivier Spey, op de grenzen van 't graafschap Banf en Marr, in 't Zuiden der stadt Elgin. *Maty Dict.*

BALACRES waren een soort van krygsbenden in het heirleger der Macedoniëren, onder het gebiedt van Balacer, zoon van Nicanor, en landvoogdt van Pisidië, na de doodt van Alexander den Groten. Perdiccas wreekte des zelfs doodt door de verwoesting van Isaurië en Lavanda, twee steden van Pisidië, in het eerste jaar der CXV. Olympiade, zynde 320. jaren voor de geboorte des Zaligmakers. Anderen noemen Balacer een zoon van Amyntas, zeggende dat hy het bevel hadt over de Phrygiërs, die Freinshemius voor de Balacres neemt. *Diod. Sic. Lib.* XVIII. *Janus Gebhard. Arrian. lib.* III. *Curtius lib.* IV.

BALADAN, koning van Babel, leefde omtrent het jaar na de schep-

ſcheppinge 3330. Hy zondt gezanten aan Hizkia, koning van Juda, om een verbondt met hem te maken. Hizkia toonde hen alle zyne ſchatten; waar op hem Godt door Jeſaias liet voorzeggen, dat zo wel zyne kinderen, als deze ſchatten gevankelyk naar Babel ſtonden gevoerd te worden. Zie II. *Kon.* XX. *Jeſ.* XXXIX. *Joſeph. Oudh. Scalig. Emend. Temp. Lib.* V. *Torniel A. M.* 3306. *n.* 4.

BALAGANSKOY, eene Moskoviſche ſtadt, gelegen in Siberië, een gedeelte van 't groot-Tartarië, aan de rivier Angara. Zie *de kaart van den here Witſen.*

BALAGATE, of BALAGATA, een koninkryk in Aſië, in het halfeilandt van Indië, aan deze zyde van de Ganges. Men vindt aldaar veel diamanten en andere edelgeſteentens. De voorname koopſtadt Doltabad is daar in gelegen. *Sanſon. Baudrand.*

BALAGNA, een landſtreek van 't eilandt Corſica, leggende in 't Weſter gedeelte, tuſſchen de rivier Oſtricone en de ſtadt Calvi. De omtrek is van vyf en dertig tot veertig mylen.

BALAGUER, eene Spaanſche ſtadt in Catalonië, aan de rivier Segro. Zy wierdt in den jare 1645. door den hartog van Harcourt na eene lange belegering en het verſlaan van het Spaanſche leger ingenomen.

BALALVANO, een gebergte in 't eilandt Sumatra, en wegens het uitbraken van vuur en ſtenen den name van Vulcaan dragende. *Maty Dict.*

BALAMBUAN, eene zeeſtadt met een bequame haven op het eilandt Java, tegen 't Ooſten; waar van de naaſte aangrenzende zeeëngte *Eſtrecho de Balambuan* den naam draagt.

BALAMIR, een koning der Hunnen, leefde omtrent het jaar 376. Hy trok over den Bosphorus Cimmerius, (by ons bekend onder den naam van de zeeëngte by Caffa) en den Meotiſchen poel (*Palus Mæotis*) en overviel de Alanen, die hy ten dele overweldigde, ten dele onder zyne benden ſtak, noodzakende eenige Gothiſche volkeren door verſcheide nederlagen, en zonder tegenſtandt des Roomſchen keizers, hun landt te verlaten, en zich in een ander landt aan den Donau neder te ſlaan. *Sozom. Lib.* VI. 27. *Ammian. Marcell. Lib.* XXXI. *Procop. de bello Goth. Lib.* IV. *Jornand. cap.* 14. enz.

BALANDES, een Afrikaanſch volk, in 't landt der Zwarten, wonende aan de zee.

BALANGIAR, de hoofdſtadt van Tartarië, gelegen aan de Noordzyde der Caſpiſche zee.

BALANOS, een Galliſch koning, leefde 168. jaren voor de geboorte des Zaligmakers, A.M. 3816. U.C. 586. Olymp. CLIII. 1. Hy zondt afgezanten naar Rome, en boodt ſterke hulpbenden tegen Perſeus, koning van Macedonië, aan; het welk den Roomſchen raadt zo wel geviel, datze hem tot dankbaarheit met een gouden keten, met twee goude koppen, allerlei wapenen, en een zeer koſtelyk uitgedoſcht paardt beſchonken. *Liv.* XLIV. 14.

BALANTIUM. Dus noemen de dichter Ennius en anderen zomwylen den berg Palatinus te Rome, wegens het geblaat der ſchapen, die daar in groter menigte dan in eenig ander gedeelte der ſtadt gevonden wierden. *Roſin. Antiq. Rom. l.* I. *c.* 8.

BALARES. Dus noemden de inwoners van 't eilandt Corſica de ballingen. Ook wierden dus genaamd die van Carthago en de omleggende landſtreken in het gebergte van Sardinië quamen. Deze zich voegende by de naaſtgelegene volkeren, maakten zich door der zelver hulpe meeſter van dat landt. *Liv.* XLI. *Plin. Strabo. Coel. Rhodig.* XIX. 22.

BALAS. Dus wierden zonder onderſcheidt genaamd drie koningen van Perſië. De eerſte was een zoon van Hormuz, en leefde ten tyde van Amram, vader van Mozes. De twede was een zoon van Baharam, zoon van Schabur, de vyfde koning van de Askaniſche heerſchappye. Hy volgde zynen vader in de regering, en voerde het gebiedt elf jaren. De derde was een zoon van Schabur, zoon van Aſchek, uit de zelve Dynaſtie. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BALASAGUN, een ſtadt en landſchap van Turkeſtan, aan de overzyde der riviere Sihon, of Jaxartes. Eertyds was ze onder het gebiedt der Muſulmannen, maar wordt tegenwoordig door de ongelovige Tartaren beheerd, onder den name van *Abulſeda. Herbelot Biblioth. Oriental.*

BALATIMORE, of BALTIMORE, eene kleine ſtadt in Ierlandt, hebbende ſtem en zitting in 't Parlement van dat koninkryk. Zy is gelegen in 't graafſchap Kork en Mommonie, aan de Golf van Baltimore, aan de welke zy den naam geeft. *Maty Diction.* Zie verder in BALTIMORE.

BALATON, anders PLATZEE genaamd, by de Latynen, *Volceæ paludes*, is een groot meir in neder-Hungarië, tuſſchen Vesprin en Caniſcha. *Maty Dict.*

BALATORES, een der Aſſyriſche koningen, na Belus, bygenaamd *Xerxes* de II. Julius Africanus ſchryft hem eene dertigjarige regering toe, beginnende met het jaar 1643. voor de geboorte des Zaligmakers, volgens zyne tydrekening. *Euſeb. Chron.*

BALATORIUS, koning van Tyrus in Phenicië, maakte zich meeſter van dat koninkryk na de regering der richteren, die Baal gevolgd waren. Hy regeerde maar een jaar. *Joſeph. tegen Appion* III. *boek.*

BALBAK, een eilandt niet verre van de Indiaanſche zeekuſte, eene dagreize van Ceilon gelegen. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BALBANERA, eene rei van bergen in oud-Caſtilië. Dit gebergte, nevens dat van Yangas, naar de kant van Rioia, wierdt eertyds *Diſtercius* genaamd, zynde een gedeelte van het oude Iduheda, ook bekend onder den name van *Heliopolis.*

BALBASTRO, van zommigen *Belgida* genaamd, is eene ſtadt in Arragon, aan de rivier Vere, 15. mylen van Saragoſſa, met een bisdom, ſtaande onder Saragoſſa. Zy wierdt door de Mauren omtrent het jaar 1101. onder de regering van Petrus den I. koning van Arragon, ingenomen. In den jare 1710. gaf ze zich over aan koning Karel den III. maar verviel wel haaſt wederom in de handen van Philips den V. *Mariana Hiſt.* X. 7.

BALBAZES, eene heerlykheit in Spanje, die den 17. December des jaars 1621 door koning Philips den IV. aan den beroemden Generaal Ambroſius Spinola geſchonken, en hem ter eere tot een markgraafſchap en Grandezza gemaakt wierdt. Zie SPINOLA.

BALBEEK, of BALBEC, is eene ſtadt in 't Libaneeſche Syrië, in eene vermakelyke en welgelegen landsdouwe, gelegen aan 't Ooſt-einde der valeie Bocat, die zich naar de zyde van Damaſcus uitſtrekt, en door andere bergen, die een gevolg van den Libanon of van den Anti-Libanon zyn, van des zelfs gebiedt is afgeſcheiden. Balbeek legt maar 15. of 16. Franſche mylen van Damaſcus. De ſteden Gabaïl en Baruth zyn 'er 18. of 20. mylen Ooſtelyk afgelegen. Deze ſtadt ziet van naby de hoogſte bergen des Libanons ten Noorden, en een gedeelte van den Anti-Libanon, die 'er tegen over legt, ten Zuiden.

Balbeek wordt met recht voor het oude *Heliopolis*, of de *Zonneſtadt*, gehouden. Des zelfs tegenwoordige Arabiſche naam, die mogelyk de oudſte is, heeft de zelve betekenis. (Die de Nederduitſche vertaling van Maundrels Reize zoude willen volgen, zoude met den vertaalder, die het woordt *Arabiſche* door *Arab* vertaalt, als of dat een eigen naam der ſtadt was, aan de zelve een valſchen naam geven, dien zy nooit gehad heeft.) Verſcheide andere ſteden hebben den Griekſchen naam dezer ſtadt gedragen, om dat de zelve mede aan de zon toegewyd waren, of, om dat zy de zelve op eene byzondere wyze aanbaden. Maar wanneer van eene ſtadt van dezen naam in het landt des Libanons geſproken wordt, kan men daar door gene andere dan deze verſtaan, die eertyds eene aanzienelyke ſtadt geweeſt is, als blykt door de twee heerlyke gebouwen, die wy hierna zullen aanroeren, en door alle de prachtige overblyffelen der oudheit, die in deze ſtadt gevonden worden. De gedenkpenningen zelfs beveſtigen, dat zy een aanzienlyken tempel hadde, om dat men het afbeeldſel daar van op hare oude munt ziet; dat zy eene Roomſche volkplanting was, en dat men 'er een legioen hieldt, waarſchynlyk om de ſtroperyen der Arabieren te beletten. Men vindt daar van de bewyzen in de Reisbeſchryving van *de la Roque*, in het jaar 1722. te Parys gedrukt, (waar in de ſchryver vele misſlagen aantoont, die verſcheide hedendaagſche ſchryvers, van Balbeek, of Heliopolis ſprekende, begaan hebben;) en in de gedenkpenningen der volkplantingen, door Vaillant byeen vergaderd en uitgegeven.

De ſtadt Balbeek is met goede muren van gehouwe ſtenen, met ronde torens voorzien, omringd, waar van de omtrek omtrent een uur gaans is, zynde meeſt vierkant, en bevat in zich de ſchoonſte overblyffelen der oudheit, die in het geheel Ooſten te vinden zyn, zonder zelfs die, de welke men in Egypte vindt, daar van uit te zonderen. Hoewel de ſtadt daar van vervuld is, moet men zich inzonderheit verwonderen over een groot paleis, dat men het kaſteel van Balbeek noemt, en over een tempel, die noch meer in zyn geheel en prachtiger is dan het paleis.

Het kaſteel, aan het Weſteinde der ſtadt gelegen, vertoont van buiten een onvolkomen vierkant, door de geſteldheit van vier grote muren, die het van alle zyden beſluiten. Deze muren zyn omringd met een wyde graft, met grote ſtenen bekleed. De zelve was voorheen zeer diep en vol van levend water. Men moet verbaaſt ſtaan over de ſtenen, waar van deze muren gebouwd zyn. Vele der zelven zyn meer dan 62. voeten lang, en 16. voeten breed. De zeldzaamſte zyn gebruikt tot de achtermuur, daar men ziet dat maar drie ſtenen, van omtrent 60. voeten ieder, te zamen de lengte van meer dan 120. voeten uitmaken. Daarenboven leggen de zelve noch 18. of, gelyk Maundrel zegt, 20. voeten boven den grondt in den muur; dat een wonder is, waar van men geen weêrga vindt, waarom de naburige Ooſterlingen dit voor geen menſchelyk werk houden, maar het zelve aan den duivel toeſchryven. Het buitenſte aanzien of gevelwerk van het gehele gebouw ſtaat tegen 't Ooſten, en is zeer breed door twee grote vierkante torens, die het zelve verzellen aan beide de zyden, makende met het overige gevelwerk eene breedte van omtrent veertig roeden. In deze torens en het middenſtuk tuſſchen de zelve zyn drie grote ingangen. Behalven de vervalle ſieraden ziet men daar eene volmaakte ſchone order van de Doriſche bouwkunſt, met kolommen aan de muren van 't gebouw; dat een grootſch denkbeeldt van het overige geeft. Het ligchaam van dit gehele eerſte gebouw is verdubbeld, en van eene ongemene diepte, hebbende naar de binnenzyde van het kaſteel twee andere torens, gelyk de voorgaande, en de zelve ſieraden als aan den buitenkant; zynde de toppen van het gebouw torenswyze, en met uitgehouwen muurwerk. Het binnenſte van 't gebouw is geheel open, en gelyk aan een toneel of platten grondt, daar men langs ſchone marmere trappen opgaat. Deze opening geeft den ingang aan een twede vierkante plaats, noch ruimer dan de voorgaande; rondom de welke veel prachtiger gebouwen zyn dan dat, waar van wy geſproken hebben. Deze gebouwen zyn verheven op eene dubbelde ry van kolommen, die twee prachtige galderyen maken, portaalswyze, aan de zyde van deze ſchone plaats. Men zoude niets kunnen voegen by de ſchoonheit van dit gehele gevaarte, zelfs in dien vervallen ſtaat, waar in het tegenwoordig is. Ten einde van deze grote plaats ziet men de overblyfzelen van een derde gebouw, dat zonder twyffel het prachtigſte van allen was, makende het voornaamſte ligchaam van dit paleis uit; en zynde regt tegen over het eerſte geplaatſt, hebbende de zelve breedte en veel meer diepte. Dit laatſte ligchaam van 't gebouw was verheven op kolommen, welker dikte en hoogte de gewone maat zo verre te boven gaan, dat Pieter Belon de zelve vergeleken heeft by die van de renplaats te Conſtantinopel. Daar zyn, benevens een goed gedeelte van het lyſtwerk, noch negen van deze kolommen overig, die zo vele meeſterſtukken van de kunſt zyn, en die, met al het gene men aangemerkt heeft, betonen dat dit paleis eertyds een der wonderen van Aſië geweeſt is.

Ieder

Ieder van deze kolommen is van een ſtuk. Het is waarſchynlyk, dat dit een overblyfzel is van de zeven en twintig, die noch op deze plaats waren omtrent het jaar 1550. en waar van Thevet ſprak als van het grootſte wonder van Balbeek, zeggende, dat de zelve ſedert vervoerd zyn naar Conſtantinopel om de Moſquee van den groten Soliman daar mede te verſieren. Men ziet 'er noch zeer onderſcheidentlyk een gevolg van kamers, van zalen, en van gehele vertrekken, opgetooid met alles wat de kunſt uitgelezens heeft. De Corinthiſche orde is dikwils herhaald in dit gehele gebouw. De andere ordens zyn ook daar in gebruikt, en alle uitgevoerd met een volkome naauwkeurigheit, waar aan niets ontbreekt. Behalven alles, wat met de gewone bouwkunſt overeenſtemt, vindt men in dit paleis alle de grootſchheit, welke de goede ſmaak der Grieken en de pracht der Romeinen in de bouwkunſt heeft uitgevonden; ſtandbeelden zonder getal, ander beeldwerk en borſtbeelden van allerlei ſlag, trotſche zegetekenen, keurlyk-gewerkte niſſen, muren en gewelfſels, verrykt met verheven beeld-en lofwerk, en andere werken van het ſchoonſte marmer, wonderlyke wenteltrappen, welgeplaatſte goden-en vrouwebeelden; kortom daar is niets, dat eenigzins ongeſchonden is gebleven, het zy aan 't buitenſte of 't binnenſte van deze gebouwen, dat niet aan 't gezicht de volmaaktſte ſieraden vertoont. Daar zyn verwulfzels, op de welke zy byna alle gebouwd zyn, en die men in hunne ganſche uitgeſtrektheit vindt. Men ontdekt van plaats tot plaats onder de puinhopen grote onderaardſche trappen, meeſt van marmer, en zommige van omtrent twee honderd treden, naar beneden-gebouwen gaande, daar men zich verwonderen moet over de ſtoute ſchetſen der verwulfzels, en over hunne grote verhevenheit. Een der voornaamſte verwulfzels, dat byna onder de gehele lengte van het kaſteel loopt, heeft weinig minder dan de lengte van tachtig roeden; en een ander, dat onder de breedte van het zelve is, is omtrent van vyf en dertig roeden. Men vindt ook in dit onderaardſche werk eene menigte van kamers, van zalen, en van gehele vertrekken, met eene menigte van marmere grafſteden. De muren zyn verſierd met niſſen, verheve borſtbeelden en opſchriften in Romeinſche letters, maar zodanig uitgewiſcht door den tydt, en door de vochtigheit, dat men moeite heeft om eenige der zelven te ontſyfferen. Zo vindt men 'er een gegraveerd onder een borſtbeeldt aldus:

D I V I S I O M O S C I:

doch men weet niet wat zulks betekent. Eenige van deze onderaardſche gebouwen ontfangen geen licht, om hunne diepheit, of om dat de puinhopen de openingen, die daar toe dienden, geſtopt hebben. Men kan de zelve niet dan met toortslicht beſchouwen. Andere worden verlicht door grote venſters, die op de vloeringen van de boven-gebouwen ryzen. Byna alle deze gebouwen zyn gemaakt van zulke grote ſtenen, als die, waar van men geſproken heeft, tuſſchen de welke noch kalk, noch ſement, noch eenig ander ſlag van aaneenhechtende ſtoffe gevonden wordt. Men zoude kunnen vermoeden, dat dit gebouw zeker ſlag van praalgraf was, in welkers kelders men de lyken van eenige doorluchtige geſlachten plaatſte; zonder dat de bovengebouwen gemaakt waren om te bewonen, maar alleen om daar te vergaderen, en de gedachteniſſe van de genen, die aldaar begraven waren, te vieren. Hoewel 'er eenige Latynſche opſchriften zyn, zo is het niet waarſchynlyk, dat dit gebouw door de Romeinen gemaakt is, die men niet kan denken dat zo grote koſten zouden hebben willen doen om het zelve in eene kleine ſtadt van Syrië op te rechten. Dit ſchynt veel eer het werk geweeſt te zyn van eenigen der koningen Seleuciden, of zelfs van verſcheidenen van hen, en dat het geweeſt zy het praalgraf van het koninklyk geſlacht van Seleucides den Overwinnaar. De Hiſtorie, die wy van deze vorſten hebben, is zo onvolkomen, dat het geen wonder is, dat men de ſtichters en het gebruik van zulk een gebouw niet kan ontdekken. Vele oude ſchryvers zyn verloren, en Philo van Byzance, en Lucius Ampelius zyn niets minder dan keurlyke en naauwkeurige ſchryvers.

Het ander gebouw in de zelve ſtadt, van geen gemene ſchoonheit, is een tempel, die noch ongeſchondener bewaard is dan dat heerlyke gebouw, waar van zo even geſproken is. De uitwendige gedaante van dezen tempel is lankwerpig vierkant. Zyn portaal naar 't Ooſten is van een prachtig aanzien, door des zelfs verhevenheit op dertig trappen, en door het ſieraadt van eene verdubbelde orde van kolommen, waar door het zelve zamengeſteld is. Deze trappen zyn aan beide de zyden verzeld van een gewerkten muur, eindigende in de gedaante van een voetſtuk, (pedeſtal) van vyftien voeten hoogte, op de welke eertyds voor aan twee ſtandbeelden geplaatſt waren. De eerſte orde der voorgevel is een omtrek van kolommen, beſtaande uit acht gekanaleerde Corinthiſche kolommen, die dertig voeten van de poort des tempels af zynde, terſtondt een prachtig aanzien aan deze poort geven. De zelve omtrek van kolommen vervolgt rondom den tempel, en maakt een heerlyk portaal. De twede orde is eene ry van vier diergelyke kolommen, maar zes voeten achterwaards. De zelve zyn verzeld van twee driekantige pylaren, verſierende de twee zydmuren, die veel meer dan het ligchaam van 't gebouw vooruitkomen, en die, overeenſtemmende met de orde der kolommen, voor de poort des tempels een trotſchen voorhof portaalswyze maken, omtrent vier en twintig voeten diep, en meer dan zeſtig voeten breed. Alle deze kolommen, welker hoogte is van twee en vyftig, en welker dikte over hunne middellyn is van zes voeten, dragen een lyſtwerk met zulk eene ryke ſchikking overeenkomende. Boven het lyſtwerk is een driekantig gevelvak, dat de gehele voorgevel bekroont, hebbende de verhevenheit van omtrent achtien roeden; dat is te zeggen zo veel als het breedte of aanzien heeft. De poort des tempels vertoont zich midden door deze dubbele ſchikking van kolommen, gedekt door het gewelfzel van den voorhof, maar zeer voordelig en zonder belemmering, zo door de goede ſchikking der kolommen, en door de evenredigheit van der zelver tuſſchenwydtens, als door hare verwydering van den omtrek der kolommen en van het voorportaal. Deze poort, geheel van marmer, is vierkant, gelyk alle die van de oude tempelen en paleizen waren. Hare hoogte, van den dorpel tot de kroonlyſt, is van twee en veertig voeten; en hare breedte, van de eene ſtyl tot de andere, van zeven en twintig of acht en twintig voeten, met eene opening van omtrent achttien voeten. Het gehele maakzel van deze poort, en het beeldwerk van des zelfs bovendorpel is verwonderlyk, en een der heerlykſte overblyfzels van dat ſlag van werk. Het benedenſte van den voormuur des tempels, en van de zydmuren, die den voorhof infſluiten, is verſierd met het uitgelezenſte verheven marmer beeldwerk, in 't klein de geheimen en offerhanden van 't Heidendom vertonende, met eene vermenging van beeldwerk; zonder verwarring, over welkers uitmuntendheit en aangename verandering men zich verwonderen moet. Het binnenſte van den tempel is byna geſchikt gelyk onze kerken, hebbende een buik of middenſtuk, en lagere zydſtukken, of overwulfde galderyen, die daar omheen lopen, en zeker ſlag van een choor. Zyne lengte is omtrent van negentien roeden, waar van 'er het choor vyf of zes heeft; en zyne breedte van den eenen muur tot den anderen is tuſſchen de tien en elf roeden. Het middenſtuk is onderſteund door eene dubbele ry van gegroefde Corinthiſche kolommen, welker hoogte, daar onder de voetſtukken en kapitelen begrepen, omtrent van zes en dertig voeten is. Deze afgezonderde kolommen zyn twaalf in getal, zes aan ieder zyde; en de tuſſchenwydte van ieder kolom is omtrent van tien voeten. De tuſſchenwydte van de muren tot deze kolommen is van twee roeden, en die ruimte maakt de galderyen, waar van geſproken is. Deze muren, in eene overeenſtemmende orde met kolommen en der zelver tuſſchenwydtens, zyn verſierd met twee ryen van ronde boogswyze en vierkante niſſen, driekante vakken, pilaren, kolommen, gebinten, en overprachtige ſieraden. Het choor, verhevener dan het middenſtuk, is daar van afgeſcheiden door twee grote vierkante pilaren, verſierd met kolommen en pilaſters, die een volmaakten ſchonen ingang maken, regt tegen over de grote poort des tempels. Men klimt op dit choor langs dertien marmere trappen, die alle de ruimte tuſſchen deze twee pilaren beſlaan; en men vindt 'er de zelve ſieraden en evenredigheit als in het middenſtuk. Vier afgezonderde kolommen onderſteunen daar van het verwelfzel, en de muren zyn mede aan beide de zyden met twee ryen van niſſen, pilaren, kolommen enz. voorzien: alleen met dat onderſcheidt, dat de kolommen en pilaren van 't choor, dat verhevener is dan het middenſtuk, op gene voetſtukken, maar alleen op bazen ſtaan, en dat de niſſen van de eerſte ry hun beginſel van den vloer hebben; waar door de ryen van de kolommen, als mede van de muurſieraden van het middenſtuk en van het choor, met eene gelykmatige hoogte doorgaan. Aan het einde van het choor is eene ſchone marmere nis, in de welke waarſchynlyk het ſtandbeeldt van de voornaamſte Godheit geplaatſt was. Voorts is het zelve rykelyk met borſtbeelden van Heidenſche Goden, ander verheven beeldwerk, en ſieraden van vogelen, bloemen en vruchten verſierd. Het voorname gewelfzel van den tempel begint boven het rykelyk lyſtwerk, dat door de kolommen van het middenſtuk en van het choor onderſteund wordt, en is van eene ſtoute uitvoering, en geheel in vakken verdeeld, die met heerlyk beeldwerk vervuld zyn. Dewyl dit gewelfzel afgebroken is, en dat 'er een groot gedeelte omtrent in het midden ontbreekt; zou 't kunnen zyn, dat deze plaats geſchikt was geweeſt om den tempel te verlichten, het zy door een licht-lantaren of ronden lichttoren, of dat 'er inderdaadt nooit eenig overdekſel in deze ruimte geweeſt zy, dat tegenwoordig bezwaarlyk te onderſcheiden is. Daar zyn inderdaadt Heidenſche tempelen geweeſt, die zulke openingen hadden; doch de meeſte ſchepten geen licht dan door de poort. Voorts ſteunt deze gehele tempel mede op heerlyke verwulfzels van een verwonderlyk maakſel, waar in men door kleine poorten en geheime trappen afdaalt. Het ſchynt dat deze verwulfzels niet alleen tot de vaſtigheit van 't gebouw gemaakt zyn, maar dat de zelve ook een ander ſlag van een onderaardſchen tempel uitmaakten, die ongetwyffeld in 't Heidendom ook zyn gebruik gehad heeft. De trap, naar het dakwerk des tempels leidende, is op eene zeldzame wyze in de dikte des muurs van zeer grote ſtenen gemaakt, zodanig dat in den bovenſten ſteen alleen negen en twintig treden gehouwen zyn; waar uit men kan afnemen, hoe veel groter de onderſte ſtenen des traps geweeſt zyn, dat men niet wel onderſcheiden kan. Boven dit alles is deze tempel, gelyk hier voor reeds gezegd is, omringd met een portaalswyzen omtrek van veertig kolommen, twaalf aan ieder zyde, acht van voren, en acht van achteren; zynde van boven met een gewelfzel, met heerlyk beeldwerk, het overige van het werk beantwoordende, rykelyk verſierd. Maundrel heeft ons in zyne *Reisbeſchryving* eene afbeelding van den platten grondt, en van eene doorſnyding des tempels van voren gegeven, en la Rocque in de zyne eene andere van de poort, en des zelfs ſieraden, benevens een gezicht van eene van de buitenzyden des tempels, doch Montfaucon heeft daar van groter afbeeldingen uitgegeven. Wy zullen afbreken met de beſchryving dezer gebouwen, en wegens der zelver verdere zeldzaamheden, wegens een andere ronden marmeren tempel, wegens eene zeldzame Toskaanſche kolom, en wegens het oneindig getal van andere overblyfzelen der oudheit wyzen wy den Lezer naar Maundrel en la Rocque.

Balbeek is gene der laatſte ſteden van Syrië geweeſt, die het licht des Euangeliums ontfangen hebben. Op het einde der regeringe van Trajanus onderging Eudoxia, eene aanzienlyke vrouw van Heliopolis, de marteldoodt; en in de wrede vervolging van Julianus

de diaken Cyrillus, hebbende deze afvallige keizer het Christendom aldaar uitgeroeid, en den afgodendienst hersteld. Sedert de regeringe van Valens vindt men wederom eenige bisschoppen van Heliopolis, die de Concilien bygewoond, en derzelver besluiten ondertekend hebben, zynde de zelve de eerste kerkvoogden van Cœlo-Syrië geweest. Deze stadt leedt ook een zeker slag van vervolging door de lere van Xenaïas, een Persiaansch Manicheër, die omtrent den jare 485. door een valschen patriarch van Antiochië daar van bisschop gemaakt wierdt, dat veel wanorder veroorzaakte. Eindelyk geraakte Balbeek, by 't verval van 't Oostersche keizerryk, onder de macht der Kalifs, en vervolgens onder de Soudanen van Egypte, van den stam der Circassische Mamelukken. Zy hadt zelfs een byzonder meester, die zich Soudaan van Heliopolis noemde. Tamerlan, met een machtig leger van Tartaren en Mogolistaners in Syrië getrokken zynde, maakte zich den 1. January des jaars 1401. naar onze tydrekening, meester van Balbeek. In de kruistochten is de stadt eenigen tydt in handen der Christen vorsten geweest, doch geraakte naderhandt weder onder de macht der ongelovigen; tot dat de Turken, onder de regering van Selim den I. zich daar van meester maakten.

De nieuwe gebouwen en huizen van Balbeek zyn van weinig belang, en door omtrent zes of zeven duizend menschen, byna alle Mahometanen, bewoond. Daar zyn echter verscheide Griekfche Christen huisgezinnen, en eenige Maroniten, hebbende ieder hunnen bisschop; maar de kerkvoogdt der Maroniten houdt zyn verblyf aldaar niet. Men vindt 'er ook eenige Joden. Zie, behalven de aangehaalde schryvers, *Theodoret. Herbelot Bibl. Oriental.*

BALBEN, (Auger de) de derde grootmeester der orde van St. Jan van Jeruzalem. Hy volgde Raimond du Pui in den jare 1160. Zyn vaderlandt is onbekend; en alzo hy gene drie volle jaren regeerde, hadt hy gene gelegenheit om zich door dappere daden vermaard te maken. Baudewyn de III. koning van Jeruzalem, en deze grootmeester Balben storven in een en het zelve jaar. En het is aanmerkelyk, dat de Saracenen, hunnen vorst Noradin tegen de Christenen by deze gunstige gelegenheit ophitzende, deze edelmoedige vorst tot antwoordt gaf, dat het geenzins betaamde hen verder te bedroeven, maar dat het redelyk was, medelyden met hunne rechtmatige smerte te hebben; als hebbende een zo groot koning verloren. Arnout de Comps was des grootmeesters Balben opvolger. *Bosio Histoire de l'Ordre de Saint Jean de Jeruzalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

BALBI is een der oudste en edelste geslachten by de Venetianen, hoewel tegenwoordig in geen zonderling aanzien. De historie verhaalt, dat zekere Theodorus, geboortig uit het geslacht der Balbi, zo hevig van zyne vyanden aangeklaagd zy, dat het weinig gescheeld hebbe, of hy was tusschen de twee pilaren op het plein van St. Marcus door beuls handen omgekomen; doch dat hy echter ten laatste vrygesproken, en kort daarna tot Avogador verkoren zy, in hope, hy zou de zelve gestrengheit gebruiken omtrent anderen, die men tegen hem gebruikt hadt; waar in men zich ook geenzins bedrogen vondt. Wanneer in den jare 1571. de Turken de eilanden van Curzolari naderden, nam de Podest, genaamd Antonius Balbo, nevens alle de mannen, de vlucht; maar de wyven, die gebleven waren, boden zo dapperen tegenstandt, dat de vyanden genoodzaakt wierden af te trekken. Zie CURZOLARI. *Amelot de la Houss. hist. de gouvern. de Venise p.* 208. 252. 533. *Gratian. de bello Cyprio L.* III. *p.* 276.

BALBI, of BALBUS, (Hieronymus) bisschop van Gurk, of Gorits, in Carinthië, heeft geleefd in den jare 1525. Hy verkreeg zich veel achting door zyne verdiensten en geleerde werken. In den jare 1530. drukte Griphius te Lion zyn boek *De coronatione Principum*, 't welk hy keizer Karel den V. opdroeg. Ook schreef hy *de civili & bellica fortitudine.*

BALBI, (Johannes) een Jacobiner monnik, vermaard door zyne schriften, onder welke uitmunt een Woorden-boek, genoemd *Catholicum*, en *Summa Grammaticalis*, was geboortig uit Genua, en leefde in de XIII. eeuw. Justiniani gewaagt van hem onder het jaar 1298. Ook wordt door verscheide andere schryveren met lof van hem gesproken. Hy is bekender onder den naam van *Johannes de Janua*, of *Johannes Januensis*; maar moet wel van *Jacobus de Voragine* onderscheiden worden. *Trithem. de Script. Eccles. Gesner. in Bibl. Soprani en Justiniani Scritt. della Ligur. Bayle.*

BALBIANUS, (Justus) te Aalst in 't graafschap Vlaanderen geboren, was Doctor in de Medicynen. Hy schreef en heeft uitgegeven:

Tractatus VII. *de lapide Philosophico, typ. Plantin. ap. Raphelengium,* 1600.

Nova Ratio Praxeos Medicinæ, libris III. comprehensa. Venet. 1600.

Fr. Zweert. Athen. Belgic. fol. 497.

BALBILIUS, (Cajus) een Romein, leefde ten tyde van keizer Nero, en was in den jare na de geboorte des Zaligmakers 56. het 809. na den opbouw van Rome, onder het burgermeesterschap van Q. Volusius Saturninus en P. Cornelius Scipio, Gouverneur van Egypten. Men schryft hem een verhaal zyner reize naar Egypten toe, in het welk hy handelde van de natuurlyke dingen van dat wingewest. Seneca *Quæst. Nat. cap.* 2. spreekt met roem van hem. Zie ook Tacitus *Annal.* XIII. en Vossius *de Hist. Lat.* I. 25.

BALBINUS, (Decimus Cælius, of Clodius) Roomsch keizer, uit eene oude adelyke familie gesproten, zette de zelve door zyne eigene verdiensten noch meer luister by. Hy was Gouverneur over Asië, Africa en Bithynië, en tweemaal burgermeester van Rome. Capitolinus pryst zyne welsprekendheit en dichtkunst, in de welke hy alle zyne tydgenoten heeft overtroffen. Na de doodt der Gordianen wierdt hy, nevens Pupienus, tegen de Maximiniaansche party van den Roomschen raadt tot keizer verkoren. Pupienus toog te velde, en Balbinus bleef binnen Rome, zynde het volk over zyn gedrag zeer wel te vreden. Maar wanneer Maximinus en des zelfs zoon, voor dat Pupienus met hen handgemeen wierdt, geslagen waren, en deze echter zegepralende binnen Rome quam, verdroot zulks Balbinus dermaten, dat daar door een gedurig misverstandt tusschen beide de keizeren ontstaan is, het welk gelegenheit tot hun beider ondergang gegeven heeft, gemerkt de zoldaten, die ze beide, als door den raadt verkoren zynde, haatten, in de Capitolinische spelen den kans waarnamen, in het paleis drongen, en dewyl zy uit wantrouwen elkander met de Duitsche lyfwacht niet te hulp quamen, beiden in den jare 237. om hals bragten, niet langer dan een jaar geregeerd hebbende. *Herodian. Lib.* VII. *Jul. Capitolin. in Maximo & Balbino.*

BALBINUS, (Bohuslaus) was te Koniggrats, in Bohemen, by de inwoonderen Kralowirades genaamd, geboren, en tradt in den jare 1636. in de gemeenschap der Jesuiten. Hy was negen jaren lang hoogleeraar in de redenrykkunst te Praag; en naderhandt opziender der scholen van de H. Maagdt. Hy storf in den jare 1689. in het 87. jaar zyns ouderdoms, nalatende verscheide schriften. *Alegambe Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

BALBUENA, (Bernard van) bisschop op 't eilandt Jamaïca, en naderhandt te Portorico, was een goed Spaansch dichter, en verdiende wegens zyne levendige en nette uitdrukkingen boven alle zyne landgenoten geschat te worden. Hy schreef *Helden-en Herders-dichten.* Onder de eersten munt uit *El Bernardo, ô victoria de Roncesvalles.* Hy storf in den jare 1627. *Anton. Bibl. Hisp. T.* I. *Baillet Jugem. sur les Poët.* 4. 8.

BALBUS. Dezen naam hebben verscheide Romeinen gehad. De vermaardste onder allen is L. Cornelius Balbus. Deze was in den jare na de scheppinge der werreldt 3944. na den opbouw van Rome 714. na de geboorte des Zaligmakers 40. burgermeester van Rome. Cadix in Spanje was zyne geboortestadt. Hy heeft zich in de Romeinsche oorlogen tegen Sertorius en de Lusitaniers zo dapper gequeten, dat hem Pompejus uit dien hoofde het burgerrecht van Rome vereerde; het welk door L. Gellius en Cn. Cornelius Lentulus bekrachtigd wierdt, ter eere van den welken hy zich *Lucius Cornelius* noemde. Dit geschiedde in den jare na de geboorte des Zaligmakers 72. Dus raakte hy by de voornaamsten te Rome, als Pompejus, Crassus, Cesar, Cicero en anderen, in zonderlinge achting: ook nam hem Theophanes, een byzonder vriendt van Pompejus, tot zynen zone aan. Des hem Julius Capitolinus noemt *Balbus Cornelius Theophanes.* Zyne vyanden bestreden wel zyn burgerrecht; maar het wierdt door Crassus, Pompejus en Cicero krachtig verdedigd; en wordt de redenvoering van Cicero onder des zelfs andere werken noch gevonden. Kort daarna begonnen de binnenlandsche onlusten tusschen Pompejus en Cesar, wanneer Balbus, beider vriendt zynde, zich onzydig poogde te dragen, en eene verzoening uit te werken; maar zulks ondoenlyk zynde, voegde hy zich by Cesar, en wierdt door des zelfs toedoen burgermeester gemaakt, zynde hy de eerste onder de vreemdelingen, die tot die hoge waardigheit verheven zyn. Hy schreef de geschiedenis van Cesar by wyze van een dagregister; en liet zo groten rykdom na, dat ieder Roomsch burger daar van 25. Drachmen konden uitgedeeld worden. Zyn neef Cornelius Balbus, ook geboortig van Cadix, was te Rome in geen minder aanzien. Deze is het, die in den beginne der burgerlyke oorlogen met Lentulus gehandeld, en wegens de overwonne Garamanten openlyk gezegepraald heeft; welke eere te voren aan geen vreemdeling toegestaan was. Hy is bekend onder den name van *Cornelius Balbus minor*, dat is, *de kleine*, in tegenstelling van den voorgaanden. Deze liet geen minder schatten na, hebbende ter plaatse, daar Cadix staat, eene nieuwe stadt gebouwd. Behalven deze is noch bekend Lucius Lucilius Balbus, een vermaard rechtsgeleerde, leerling van Mucius Scevola, en leermeester van Servius Sulpicius. Hy leefde omtrent het jaar 670. na den opbouw van Rome. Des zelfs schriften zyn niet meer voorhanden, waar van voor reden gegeven wordt, dat zyn leerling Sulpicius de zelve ten grootsten dele zynen werken ingelyfd heeft. Wederom een ander was Quintus Lucilius Balbus, een wysgeer van de secte der Stoïken. Deze wordt door Cicero, in zyne boeken *van de Natuur der Goden*, mede sprekende ingevoerd. Publius Octavius Balbus leefde ten tyde van Cicero, van wien hy wegens zyne rechtsgeleerdheit, oordeel, oprechtheit en andere goede hoedanigheden zeer geroemd wordt; als mede des zelfs tydgenoot Lucius Octavius Balbus. *Cicero in Bruto. Orat. pro Corn. Balbo. Vellej. Paterc.* XXI. 51. *Plin.* VII. 43. *Strabo Lib.* III. *Bayle.*

BALCH, of BALCHUM, eene stadt in 't koninkryk van Persië, de hoofdstadt van Korasan, aan de riviere Dehash, twaalf mylen lager in de grote rivier Gihon lopende. Zommige landbeschryvers nemen deze plaats voor 't oude *Chariaspa, Zariaspa*, of *Bactra. Abulfeda* en *Golius.*

BALCHUSEN, oudstyds *Belgica*, is een vlek in 't hartogdom Gulik, zynde een gedeelte van den Westphaalschen kreits. Het zelve legt aan den oorsprong van het riviertje Balk, lopende dwars door Keulen, en drie mylen lager in den Rhyn. *Maty Dict.*

BALCK. Zie BALK.

BALDE, (Camillus) geboortig van Bologne, storf in den jare 1635. Deze mag met recht gesteld worden in 't register der genen, die een niet tot onderwerp hunner schriften gesteld hebben; want behalven zyne verklaring over de *Natuurkunde van Aristoteles*, gedrukt in den jare 1621. schreef hy ook over den imborst der menschen, en der zelver kennis uit de natuurlyke gesteldheit, als mede de voortekenen, die uit de nagelen der vingeren waargenomen worden. *Ghilinus, vol.* II. *p.* 49. en *Bumaldus, p.* 45.

BALDE (JACOBUS) wierdt te Ensisheim, een steedtje in de opper-Elzas gelegen, in den jare 1603. geboren, en tradt in den jare 1624. in het gezelschap der Jesuiten. Hy onderwees de redenrykkunst en andere wetenschappen omtrent 6. jaren lang; maar wierdt naderhandt hofprediker van den keurvorst van Beyeren. Hy was een Latynsch dichter. Zyne *Urania victrix, seu animae certamina adversus illecebras sensuum corporis*, dat is: *worstelingen der ziele tegen de verlokkingen der ligchamelyke zinnen*, behaagde paus Alexander den VII. zo zeer, dat hy hem een goude medaille vereerde. Onder de Duitsche gedichten, die van minder belang en kunst zyn, worden meest geprezen, die hy onder de Latynsche, *de Vanitate mundi*, dat is *van de ydelheit der werreldt*, gemengd heeft, als mede zyn *Agathyrsus*, of *troost tegen het voeteuvel*. *Sotuel Bibl. Soc. Jesu. Baillet jugem. sur les Poëtes, Tom. V. Morhof von der Teutschen Sprache. Neumeisters Dissert. de Poëtis Germ. Hendreich.*

BALDE, of BALDAEUS, (PHILIPPUS) was geboortig van Delf, en tien jaren predikant voor de Oostindische maatschappy op het eilandt Ceylon. Hy gaf in den jare 1672. eene beschryving uit van 't eilandt Ceylon, van Malabar en Cormandel, in folio. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

BALDEK, een kasteel en dorp in het Canton Lucern, gelegen aan een meir van den zelven name. Eertyds hadt het zynen eigen adel, waar uit *Johannes* gesproten is, die kanunnik te Munchen, en deken te Kirchberg geweest is, stervende in den jare 1348. Men verhaalt van hem als iets zeldzaams, dat wanneer hem in eenen hogen ouderdom de tanden waren uitgevallen, hy wederom jonge tanden, en in plaats van gryze wederom zwarte hairen gekregen hebbe. De tegenwoordige adelyke familie *Meyer* te Lucern schryft zich nu van deze plaatse, *van Baldek. Wagner Mercur. Helvet.*

BALDENSEL, (WILHELM) Commandeur des ordens van St. Jan van Jeruzalem, schreef in den jare 1337. op 't verzoek van Tailerand, kardinaal van Perigord, eene Reisbeschryving van 't Heilige Landt, onder den name van *Hodoeporicon ad terram sanctam.* Anderen houden het daar voor, dat hy dit boek ten gevalle van Petrus, abt des kloosters Koningszaal, in Bohemen, geschreven heeft. Men vindt het werk in de abdy te St. Gal in Zwitzerlandt. Canisius heeft het uitgegeven, *Tom. V. Antiq. Lect. Vossius de Hist. Lat. Miraeus in Auct. Script. Eccl.*

BALDERYK, bisschop van Noyon, was een zoon van Albert, heer van Sarchinville en Quent in Artois. Hy wierdt van Gerard den I. van Florence, bisschop van Kamerik en Terouanne, tot zynen aalmoesenier en geheimschryver aangesteld; behoudende die bediening ook onder Libert, opvolger van Gerard in den jare 1049. Eindelyk wierdt hy kanunnik en Cantor te Terouanne, aartsdeken te Noyon, en laatstelyk bisschop, na 't overlyden van Radbodus den II. in den jare 1098. Maar in den jare 1101. beriep hy eene Synode, ten beteren inrichting zyns bisdoms. Hy was een liefhebber van geleerdheit, en schreef eene Kronyk der bisschoppen van Arras en Kamerik, in twee boeken, die Georgius Colvener in den jare 1615. te Douay uitgaf. Hy schreef ook eene Kronyk van Terouanne, en storf aldaar in den jare 1112. *Colvener praef. Chron. ep. Camer. Val. Andr. Bibl. Belg. Vossius Lib. II. de Hist. Lat. Miraeus in Auct. Bibl. Eccl. & in Cod. Don. le Vasseur Annal. de Noy. Sanmarth. Gall. Christ.*

BALDERYK, bisschop van Utrecht, zoon van Lodewyk den X. graaf van Kleef, en broeder van graaf Baldewyn, volgde op bisschop Radbodus in den jare 917. en voerde vele heerlyke daden uit. Hy verdreef de Denen, hy maakte de vesting van Utrecht groter, en vernieuwde de Domkerk van St. Marten zeer prachtig. Hy was een man van grote geleerdheit, onder wiens tucht en opzicht de kinders van keizer Henrik den I. te weten Otto, Henrik en Bruno, gestaan hebben. In den jare 966. trok hy in Italië tot keizer Otto den I. en kreeg de vryheit om goude en zilvere munt te slaan, nevens de confirmatie over de kerke te Tiel in Gelderlandt. De bisschoplyke waardigheit 59. jaren bekleed hebbende, storf hy in den jare 977. *Beka Chron. Heda Hist. Ultraj. le Petit. grande Chron. de Hollande. Batavia sacra I. D. p. 613.*

BALDERYK, hartog van Frioul, was in den jare 827. oorzake dat de Bulgaren het oppergedeelte van Pannonië verwoestten; weshalven in February des volgenden jaars de ryksstanden, die op bevel van keizer Lodewyk den Godvruchtigen binnen Aken vergaderd waren, hem van zyne waardigheit beroofd, en het landt onder vier, of, gelyk anderen willen, onder twaalf graven verdeeld hebben. *Andelm. Annal. Franc. Historia di Treste del P. Ireneo della Croce, p. 607.*

BALDERN, een ampt en kasteel in Zwaben, niet verre van Elwangen, aan de rivier Kocher, gelegen in het Ottingsche gebiedt, waar van eene linie der graven van Ottingen genaamd wordt.

BALDESCH, (FREDERIK) genaamd *Kardinaal Colonna*, aartsbisschop van Cesarië, geboortig van Perouse, wierdt tot kardinaal priester verheven door paus Clemens den X. Hy storf binnen Rome 's nachts tusschen den 3. en 4. October des jaars 1691. in het 66. jaar zyns ouderdoms.

BALDEWYN de I. keizer te Constantinopel, te voren graaf van Vlaanderen en Henegouwen, zoon van Baldewyn den Dapperen en Margaretha van der Elzas. In den jare 1200. deedt hy met de Franschen een tocht naar 't Heilige Landt, veroverde, door hulpe der Venetianen, de stadt Zara, en plaatste den jongen Alexius wederom op den troon van zynen vader Isaak den Engel, na dat hy den dwingelandt Murtzuphlus, door wien Alexius de IV. geworgd was, verdreven hadt. Na deze gelukkige daden wierdt hy zelve in den jare 1204. tot keizer verkoren. In den jare 1205. belegerde hy Adrianopel, maar moest op het aannaderen van koning Johannes, komende uit Bulgarië om de stadt te ontzetten, de belegering opbreken. De aftocht was zeer ongelukkig; want Baldewyn wierdt door de Bulgaren, in eene hinderlaag leggende, overvallen, gevangen, en te Trinobis, of Ernoe, de hoofdstadt van Bulgarië, in de gevangenis geworpen, alwaar hy in den jare 1206. overleden is, en zynen broeder Henrik het ryk nagelaten heeft. Niet lange daarna deedt zich in Vlaanderen een bedrieger op, zich voor Baldewyn uitgevende, onder een voorwendsel, dat hy uit de gevangenis was ontvloden. Doch Johanna, gravin van Vlaanderen, en dochter van Baldewyn, liet hem vatten en doden. Zie BERTRAND van Rheims, en JOHANNA. *Nicetas in Balduino. Georgius Acropolita Logotheta. Cuspinian. Bzovius. Besoldus in Histor. Constant. du Cange Hist. de Constant. Onuphr. Spondan. enz.*

BALDEWYN de II. zoon van Petrus van Courtenay, keizer van Constantinopel, dien hy by zyne twede gemalinne, Jolanta van Henegouwen, zuster van Baldewyn den I. geteeld heeft. Hy wierdt in den jare 1217. geboren, en volgde zynen broeder Robert, die in den jare 1228. storf; maar gemerkt hy wegens zyne jonge jaren noch niet bequaam was ter regering, wierdt Johannes van Brienne, koning van Jeruzalem, daar henen geroepen, die ook in den jare 1234. te Constantinopel aanquam. Baldewyn trouwde des zelfs dochter, en wierdt nevens haar in den jare 1239. gekroond, welk jaar anderszins voor het eerste zyner regeringe gehouden wordt. In den jare 1237. trok hy naar Vrankryk, en verzocht koning Lodewyk om hulp, verpandende hem het graafschap Namen, onder voorwaarde, dat koning Lodewyk de H. overblyfselen, by de Venetianen verzet, te weten de dorenkroon, spongie en speer, met welke des Heilands zyde doorstoken is, wederom voor hem lossen zoude. Koning Lodewyk schoot aanstonds die penningen op, en keizer Baldewyn wederom te Constantinopel aangekomen zynde, kondigde Johannes Varaci, keizer te Nicea, den oorlog aan, sloeg zyn leger, veroverde eenige plaatsen in Thracië, en maakte een verbondt met den Sultan van Iconië, die een der machtigste vorsten onder de ongelovigen was. Dit geschied zynde, trok Baldewyn wederom naar Vrankryk, en woonde aldaar in den jare 1245. het Concilie te Lyon by. Maar van het overlyden van Theodorus Lascaris verwittigd zynde, keerde hy weder naar Constantinopel, hopende zich nu meester van alle Griekse ryken te zullen maken. Doch de stadt Daphnisi, gelegen aan de Zwarte zee, belegerende, viel hem de veldheer van Michiël Paleologus in 't landt, en veroverde in den jare 1261. den 25. July des nachts den keizerlyken zetel van Constantinopel, zynde door zommige trouwlozen hem door eene waterleiding de ingang in de stadt aangewezen. Dit geschiedde nadat de Latynen 58. jaren lang te Constantinopel geregeerd hadden. Keizer Baldewyn nam met Pantaleon Justinianus, patriarch van Constantinopel, de vlucht naar Italië, zich een tydlang te Napels ophoudende, en pogende door hulp van Karel den Groten zynen troon wederom te beklimmen: doch zulks mislukte, en hy zelf storf in den jare 1273. *Nicetas. Georg. Acropol. Logotheta. Gregogoras l. IV. Cuspinian. Besold. hist. Constant. du Cange hist. de Constant. l. IV. & V. du Buchet hist. de Courtenay l. I. c. 5. Sanmarth. hist. de la mais. de Fr.*

KONINGEN VAN JERUZALEM.

BALDEWYN de I. zoon van Eustachius, graaf van Bouillon, trok met zynen broeder Godfried naar 't Heilige Landt, en wierdt na des zelfs doodt, in den jare 1100. den 25. December, gekroond tot koning van Jeruzalem. In den jare 1101. veroverde hy de steden Antipatris, Cesarea en Arzote, versloeg 5000. Saracenen by Ascalon, en maakte zich den 29. May des jaars 1104. door hulp van 70. Genuesche schepen meester van de stadt Acra, na eene belegering van 20. maanden: ook nam hy naderhandt Tortosa in. Hy zelf wierdt binnen de stadt Rama belegerd, en ontquam ter nauwer noodt. Eindelyk, noch vele overwinningen op de Saracenen behaald hebbende, storf hy in den jare 1118. zonder kinderen. *Wilh. Tyrius l. XI. XII. Robert. Besold. in hist. Hierof. enz.*

BALDEWYN de II. van Bourg, zoon van Hugo, graaf te Rethel, wierdt in den jare 1118. gekroond, nadat Eustachius, graaf van Bouillon, broeder van Godfried en Baldewyn den I. van zynen eisch op het koninkryk van Jeruzalem hadde afgestaan. In den jare 1120. versloeg hy by Ascalon 14000. Saracenen, die te voren by Antiochië omtrent 9000. man in het leger van Rogerius gedood hadden. In het volgende jaar wierdt hy door de vyanden gevangen; doch in den jare 1124. wederom vry gekocht. Hy storf in den jare 1131. het dertiende jaar zyner regering. *Wilh. Tyrius l. XII, XIII. Orderic. Robert. enz.*

BALDEWYN de III. zoon van Fulco van Anjou, volgde in den jare 1143. zynen vader in de regering, onder de voogdy nochtans van zyne moeder Melesinde. In den jare 1145. verloren de Christenen de stadt Edessa, en waren in Palestina overal ongelukkig. Dies keizer Koenraad, Lodewyk de VII. koning van Vrankryk, en andere vorsten op het verzoek van den H. Bernardus in den jare 1146. de kruistocht ondernamen; hoewel niet voorspoedig. Baldewyn belegerde Ascalon in February des jaars 1153. en nam ze op den 20. van Augustus in: ook veroverde hy vele zeesteden. Door zyne schranderheit en zynen heldenmoedt bleef hy langen tydt meester van 't Heilige Landt, en storf eindelyk den 23. February des jaars 1163. *Wilh. Tyrius l. XVII, XVIII. Gesta Dei per Francos. Otto Frising. Bernard. in epist. Besold. enz.*

BALDEWYN de IV. zoon van Almericus en Agnes van Courtenay, quam na zyns vaders doodt in den jare 1174. tot de kroon. Raimond, graaf van Tripoli, bestierde by des zelfs minderjarigheit het ryk; en alzo Baldewyn melaats was, en daar door in zyn huwelyk belet wierdt, gaf hy zyne zuster Sibylle aan graaf Wilhelm van Montferrat, bygenaamd Langzwaardt; uit welk huwelyk Baldewyn de V. geteeld is. Dezen liet zyn oom Baldewyn de IV. kronen, wanneer hy noch maar vyf jaren oud was. En alzo graaf Wilhelm

Wilhelm kort daarna quam te overlyden, gaf Baldewyn zyne zuster aan Guido van Lusignan ten huwelyk, en versloeg midlerwyle Saladin, wanneer de zelve in den jare 1177. tegen Jeruzalem in aantocht was. Baldewyn storf in den jare 1185. en zyn neef volgde hem binnen 't jaar, het welk deedt vermoeden, als of zyne moeder Sibylle hem door vergif hadde om hals gebragt, om dus haren man Guido den weg tot den troon te bevorderen. *Wilh. Tyrius l.* XX, XXI. *Sanut. l.* III. *p.* 6. *Ricius de Regib. Hierof. Besold.*

GRAVEN VAN VLAANDEREN.

BALDEWYN de I. bygenaamd *met den yzeren arm*, graaf van Vlaanderen, en, gelyk men meent, een zoon van Odoacer, stadhouder of opper-houtvester van Vlaanderen. Hy vervoerde Judith, dochter van keizer Karel den Kalen, wanneer de zelve in den jare 858. na 't overlyden van haren echtgenoot, koning Ethelwolf, weder naar huis meende te keren, en nam haar ten huwelyk; en hoewel de keizer zulks in den beginne qualyk nam, liet hy zich echter door paus Nicolaus den I. verzoenen, en gaf aan Baldewyn Vlaanderen en Artois, die storf in den jare 877. of, gelyk anderen willen, 879. *Flodoard. l.* III. *c.* 12. *Annal. Bertinian. Meyerus Annal. Flandr. Miraeus Annal. Belg. enz.*

BALDEWYN de II. toegenaamd *de Kale*, zoon van Baldewyn den I. volgde zynen vader in het volle bezit van deszelfs landschappen; hoewel Karel de Eenvoudige hem in den jare 896. de stadt Arras ontnam, niet tegenstaande hy dien keizer tegen de Denen en Noormannen zonderlingen dienst gedaan hadt. Hy storf in den jare 918. den 2. January. Hem volgde zyn zoon Arnulphus de Grote. *Flodoard. Meyerus. Miraeus. enz.*

BALDEWYN de III. bygenaamd *de Jonge*, zoon van Arnulphus, wierdt in den jare 958. door zynen vader mede in de regering aangenomen; en betoonde zich kloekmoedig; maar storf voor zynen vader in den jare 961. nalatende zynen zone Arnulphus den II. *Miraeus. enz.*

BALDEWYN de IV. graaf van Vlaanderen en Artois, genaamd *Schoonbaardt*, was een zoon van Arnulphus den II. Hy volgde zynen vader in den jare 989. veroverde Valencyn en andere plaatsen, en zoude een der gelukkigste vorsten van zynen tydt geweest zyn, ten ware zyn zoon Baldewyn de V. hem niet hadde beoorloogd en uit het landt gedreven; in het welke hy echter door hulpe des hartogs van Normandië wederom hersteld is. Hy storf in den jare 1036. *Meyer. Miraeus. Guil. de Guimieges l.* V, VI. *Hist.*

BALDEWYN de V. toegenaamd *de Vries*, en *van Ryssel*, ook *de goede*, was een voortreffelyk heer, behalven dat hy zynen vader Baldewyn den IV. door eerzucht uit de regering gestoten heeft. Hy overweldigde de Vriezen, en hieldt het met Godfried den III. hartog van Lotharingen, tegen keizer Henrik den III. wiens zoon Henrik de IV. hem Valencyn, Gent en andere steden te leen gaf. Na de doodt van Henrik den I. koning van Vrankryk, wierdt Baldewyn de voogdy over Philips den I. opgedragen, die hy met veel lof waarnam. Hy storf in den jare 1067. nalatende twee zonen, Baldewyn den VI. zynen opvolger, en Robert, die een grote waaghals was. Zie PHILIPPUS den I. koning van Vrankryk. *Wilh. Pictaviens. in hist. Guill. Conquis. Guil. de Guimieges. Meyerus. Miraus. enz.*

BALDEWYN de VI. graaf van Vlaanderen en Henegouwen, welk laatste graafschap hy met zyne gemalin Richildis, dochter en erfgenaam van Reinier den VI. graaf van Henegouwen, behuwelykt heeft. Hy was een zoon en opvolger van Baldewyn den V. zynde een Godvruchtig en goedaardig heer, maar niet zeer voorspoedig, genietende zelden of nooit eene volkome gezondheit. In den jare 1070. geraakte hy met zynen jongeren broeder Robert, graaf van Vrieslandt, in oorlog, bleef in den slag, en liet twee zonen na, Arnulphus en Baldewyn, graven van Henegouwen. *Lamb. Schafnab. ad an.* 1070. *Meyerus. Miraeus. enz.*

BALDEWYN de VII. toegenaamd *met den byl*, dewyl hy, in plaats van een staf, gedurig een byl droeg. Van anderen wordt hy *de Jonge* bygenaamd, alzo hy zynen vader Robert den II. zeer jong volgde. Hy verkoos de party van Lodewyk den Vetten tegen Henrik den I. koning van Engelandt, en storf in den jare 1119. aan eene wonde, die hy in de belegering van een klein kasteel in Normandië bekomen hadt. *Alberic. in Chron. Robert. de Thorigni in Chr. Sigib. cont. Orderic. Vitalis. Meyerus. Miraeus. enz.*

BALDEWYN de VIII. bygenaamd *de Stoute*, zoon van Baldewyn den Bouwmeester, volgde in het graafschap van Vlaanderen na het overlyden van Philips van de Elzas, in den jare 1191. na dat hy reeds in den jare 1170. het graafschap Henegouwen bekomen hadt. Hy deedt Philippus Augustus, koning van Vrankryk, in den jare 1192. hulde, stondt hem het graafschap Artois af, en storf in den jare 1195. *Meyerus. Miraeus. enz.*

BALDEWYN den IX. Zie BALDEWYN den I. keizer van Constantinopel.

GRAVEN VAN HENEGOUWEN.

BALDEWYN den I. Zie BALDEWYN den VI. graaf van Vlaanderen.

BALDEWYN de II. toegenaamd *van Jeruzalem*, was de jongste zoon van Baldewyn den VI. graaf van Vlaanderen, en broeder van Arnulphus den III. bygenaamd de Ongelukkige. Robert de Vries, hun neef, beroofde hen van al 't gene zy in Vlaanderen bezaten, en gaf hen de laatste stoot in den jare 1071. in den slag by Mont-Cassel, in welken Arnulphus bleef, en Baldewyn ter nauwernoodt ontquam. Deze zocht heul by keizer Henrik den IV. die zich door voorsprake van Godfried Gibbosus (met den bult) hartog in Lotharingen, zyns aannam. Maar wanneer Robert in het tegendeel met Vrankryk een verbondt maakte, wierdt Baldewyn eindelyk genoodzaakt een vergelyk met hem te maken, en zich met 't graafschap Henegouwen te vergenoegen, maar Vlaanderen aan zynen neef over te laten. Naderhandt deedt hy een tocht naar het Heilige Landt, en wierdt eindelyk in den jare 1098. in den slag by Jeruzalem overwonnen en gedood. *Chapeville in Annal. Roserus. Balduin. d'Avesne. Orderic. Vitalis.*

BALDEWYN de III. was een heer van eene goede hope, maar storf jong, in den jare 1120. en liet by Jolande, dochter van Gerard, heer van Wassenberg, Baldewyn den IV. na, die zyn opvolger geweest is. *Roserus. enz.*

BALDEWYN de IV. bygenaamd *de Bouwmeester*, wegens zyne zonderlinge lust in 't bouwen, volgde in den jare 1120. nauwlyks 12. jaren oud zynde, zynen vader in het bezit van 't graafschap Vlaanderen. Hy bedwong de oproerige inwoners van Valencyn, en wederstondt Diderik van der Elzas, grave van Vlaanderen, die zich met verscheide vorsten tegen hem verbonden hadt. Hy storf in den jare 1170. *Chapeville. du Chesne. Roserus. Miraeus. enz.*

BALDEWYN de V. Zie BALDEWYN den VIII. graaf van Vlaanderen.

GEESTELYKE EN ANDERE VERMAARDE MANNEN VAN DEZEN NAAM.

BALDEWYN, aartsbisschop van Trier, zoon van Henrik Blondelius den III. graaf van Luxemburg, en broeder van keizer Henrik den VII. wierdt geboren in den jare 1275. Nauwlyks drie jaren oud zynde verloor hy zynen vader, en wierdt onder 't opzicht zyner moeder Beatrix opgevoed, en zo wel by haar te Luxemburg, als ook by zyne bloedverwanten in Henegouwen zo lange in de wetenschappen onderwezen, tot hy in het dertiende jaar zyns ouderdoms bequaam was om naar Parys gezonden te worden, en aldaar in de wysgeerte, voornamentlyk de natuur-en wiskunde, onderwezen te worden. Vyf jaren daar mede doorgebragt hebbende, wierdt hy door den oorlog tusschen de Franschen en die van Vlaanderen belet zyne studien verder voort te zetten, die hy echter na verloop van twee jaren hervatte, zich in de rechten oeffenende. Hier mede bezig zynde ontfong hy in den jare 1308. te Parys tyding van zyne verkiezing tot aartsbisschop van Trier, en dat de paus hem meerderjarig gemaakt hadt, gemerkt hy toen maar 23. jaren oud was. Hier op begaf zich Baldewyn nevens zyne broederen, Henrik en Walram, tot paus Clemens den I. die zich toen te Poitiers onthieldt, en wierdt van hem ingewyd. Hy stelde aanstonds eenige byeenkomsten, rakende de bestelling der kerken, aan, trok schielyk naar Trier, doende in gezelschap zyner broederen, moeder en zuster zyne intrede, en wierdt van den adel, de steden en den raadt gehuldigd. De burgeren zulks weigerende zou men wederzyds tot de wapenen gekomen zyn, indien Walram, broeder van Baldewyn, het geschil niet bemiddeld en een vergelyk getroffen hadt. In den jare 1309. wierdt zyn tweede broeder Henrik tot Roomsch keizer verkoren, die op het aanhouden zyns broeders Baldewyn aan het sticht en de stadt van Trier verscheide plaatsen en heerlyke vryheden geschonken heeft. In den jare 1310. rustte zich de keizer tot een veldtocht in Italië, en wierdt van Baldewyn en des zelfs manschap verzeld. Drie jaren daarna wierdt hy met eene vloot der Genuezen naar Duitschlandt gezonden, om nieuwe hulpbenden te halen. Maar wanneer ondertusschen de keizer in Italië quam te sterven, verkoos Baldewyn, nevens Petrus, aartsbisschop van Mentz, Lodewyk van Beyeren, en kroonden hem in November binnen Aken: doch Henrik, aartsbisschop van Keulen, verkoos Frederik van Oostenryk, en kroonde dien te Bon. Hier uit ontstondt wel haast een oorlog, die weder bygelegd zynde, moesten die van Keulen den aartsbisschop van Trier zyne gelede schade vergoeden. Voorts quam Baldewyn zynen broeders zone Johannes, koning van Bohemen, te hulp; en stondt keizer Lodewyk tegen die van Oostenryk by, die zyne dankbaarheit aan de kerk van Trier betoonde. In den jare 1320. wanneer Petrus, aartsbisschop van Mentz, overleedt, wierdt Baldewyn in des zelfs plaatse verkoren; maar hy weigerde zulks. In den volgenden jare raakte hy met den onrustigen graaf van Spanheim en Westerburg in oorlog, die hy echter beiden tot hunnen plicht dede wederkeren. Ook was hy in andere ondernemingen gelukkig, en vermeerderde zyn sticht met verscheide plaatsen. Maar in den jare 1328. nam hem Lauretta, weduwe des graven van Spanheim, gevangen aan de Moesel, liet hem op het slot Starkenberg zetten, en hieldt hem zo lange, tot hy dertig duizend guldens voor losgeld betaald, en volle zekerheit beloofd hadt. In het zelve jaar, wanneer Matthias, aartsbisschop van Mentz, gestorven was, wierdt Baldewyn op nieuw verzocht, maar sloeg het wederom af, hoewel hy omtrent drie jaren lang het kerkbestier waarnam, wanneer hy het zelve aan Henrik van Virneburg overgaf. De bisdommen van Worms en Spiers wierden hem insgelyks opgedragen; doch hy nam ze mede niet aan. Hier op stilde hy in den jare 1331. den opstandt in Fulda, en verkreeg in het volgende jaar van keizer Lodewyk, behalven de bevestiging der oude, vele nieuwe vryheden en voorrechten voor zyn sticht. In den jare 1333. verviel hy met Rudolph, hartog van Lotharingen, in oneenigheit, die echter eindelyk dus bygelegd wierdt, dat de hartog verklaarde, welke plaatsen hy van Baldewyn als een leen te heffen hadt. In den jare 1335. quam hy de stadt Erford tegen markgraaf Frederik van Meissen en den graaf van Hohenstein te hulp, en dwong de stadt, die zich hem weigerde te onderwerpen, door een harde belegering tot gehoorzaamheit, leggende de zelve daarenboven eene zware boete op. Naderhandt bemoeide hy zich met kerkelyke zaken, houdende in den jare 1338. te Trier eene Synode, om de levenswyze der geestelyken te hervormen. Hy beloofde koning Eduard van Engelandt voor eene zekere somme tegen Philippus, koning van Vrankryk, by te staan; en verkreeg door zyne macht zo veel aan-

zanzien, dat Philippus in den jare 1341. een verbondt met hem maakte, in welk jaar Baldewyn het twede Synode binnen Trier hieldt. Wanneer Karel de IV. zyns broeders neef, tot keizer verkoren wierdt, nam hy Baldewyn tot voogdt des ryks aan, die den heer van Moncler, zynde van hem afgevallen, in den jare 1351. weder tot zynen plicht deedt keren, ook verscheide kastelen en roofnesten der edelen in der Eiffel verwoestte. Eindelyk, wanneer hy noch op den ryksdag te Mentz geweest was, en vele gedenkwaardige daden gedaan hadt, heeft hy den laatsten tydt zyns levens in eenzaamheit, bidden en waken doorgebragt, stervende in den jare 1354. den 13. January. *P. Heuterus in Burgund. hist. annal. Meieri ad an.* 1288. *&* 1308. *Hocsem. in Theobaldo Tom. II. Leod. episc. Dubravius l.* X. *Trithem. chron. Spanh. ad an.* 1334. *Papirius in Phil.* VIII. 4. *Annal. Broweri Annal. Trevirens. l.* XVII. *Tom. II.*

BALDEWYN DEVONIUS, aartsbisschop te Canterbury, wierdt van geringe ouderen te Excester, in Devonshire, geboren, van waar hy bygenaamd is. Hy studeerde in zyne jeugt zeer naarstig, begaf zich in den geestelyken staat, en wierdt wel haast deken te Excester gemaakt. Hier op tradt hy in de orde der Cistercienser, en het novitiat nauwlyks geëindigd zynde, wierdt hy abt te Fordei, in Devonshire. In den jare 1181. zag hy zich tot de bisschoppelyke waardigheit in Worchester verheven, en vier jaren daarna tot aartsbisschop van Canterbury. Hy verselde koning Richard den I. op zyne reize naar het Heilige Landt, en eindigde zyn leven in den jare 1191. in de belegering der stadt Acra, of, gelyk anderen zeggen, twee jaren later te Tyrus. Zyne schriften zyn: *de corpore & sanguine Domini*; *de sacramento altaris*; *de sacramentis Ecclesiæ*; *de commendatione fidei*. enz. *Harpsfield hist. eccl. Angl. cent* 12. *c.* 18. *Pitseus de script. Angl. Godwin. de archiepisc. Cantuar. Visch. Bibl. Cisterc. Cave hist. liter.*

BALDEWYN, (D'AVESNES) dus genaamd, doordien hy van Avesnes in Henegouwen geboortig was. Hy leefde omtrent het jaar 1289. in het welk hy zyne Kronyk eindigde, die hy met Karel van Vrankryk, hartog van Lotharingen, zoon van Lodewyk den IV. van Overzee begint. Deze Kronyk heeft men in de Latynsche en Fransche tale, maar in de laatste veel wydlopiger; het welk doedt gissen, datze dus beschreven zy. *Miraeus in auct. de script. eccl. Andr. in Bibl. Belg. du Chesne geneal. de Luxenb. enz.*

BALDEWYN (BENEDICTUS) leefde in het begin van de XVII. eeuw. Hy was een schoenmakers zoon te Amiens, en leerde in zyne jeugt zyns vaders handwerk, maar begaf zich naderhandt tot de studien, en bragt het voornamentlyk in de letterkunde zo verre, dat hy eerste hoogleeraar in zyne geboortestadt gemaakt wierdt. Laatstelyk omhelsde hy de Godgeleerdheit. Hy schreef *de calceo antiquo & mystico. Bucherfaal P.I. p.* 870. 872.

BALDEWYN, (FRANÇOIS) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt geboren te Arras den 14. December des jaars 1520. Hy studeerde zes jaren op de hogeschole te Loven, onder Gabriel Mudeus. Daarna hieldt hy zich een tydlang by den Marquis van Bergen aan 't hof van keizer Karel den V. op. Voorts begaf hy zich in Vrankryk, en maakte met Budeus, Baifius, en anderen kennis, doch voornamentlyk met Karel du Moulin, by wien hy zich ook ophieldt. Zyne begeerte, om de beroemdste Godgeleerden te kennen, maakte, dat hy eene reize naar Duitschlandt ondernam. Dit gaf hem gelegenheit om Calvyn, Bucerus en anderen elders te zien. Te Parys wedergekeerd zynde wierdt hy in den jare 1548. als hoogleeraar in de rechten naar Bourges beroepen, welke bediening hy zeven jaren lang met veel roem heeft bekleed, in zo verre, dat hy in zynen amptgenoot Duarenus geen kleinen nayver verwekte. Naderhandt wierdt hy naar Tubingen beroepen, maar onderwegen verstaande, dat du Moulin wederom daarhenen keren wilde, bleef hy te Straasburg, en leerde aldaar een geheel jaar de rechten. Van daar vertrok hy naar Heidelberg, alwaar hy vyf jaren als hoogleeraar in de rechten en geschiedenissen geleefd heeft, tot dat hem, door toedoen den konings van Navarre, de paltsgraaf Casimir en hartog van Wurtemberg ten tyde der zamenspraak te Poissi naar Vrankryk zonden, om aldaar een vergelyk aangaande de geloofsgeschillen te treffen. Hy bragt ten dien einde zeker geschrift van Cassander, die stoffe rakende, mede, en breidde het zelve uit: doch dit voldeedt de Hugonoten niet, die hem deshalven tot hunne vergadering niet toelieten. In het tegendeel gaf hem de koning van Navarre aanzienlyke jaargelden, en maakte hem hofmeester van Karel, zynen natuurlyken zone. Met dezen trok hy naar Trente; doch keerde weder naar Vrankryk, verstaande, dat Antonius aan de wonde, voor Rome ontfangen, overleden was. Wederkomende vondt hy zyne goederen en boeken in een slechten staat. Dit bewoog hem wederom naar de Nederlanden te keren, om te Douay de rechten te leren; gelyk hy ook door den hartog van Alba wel ontfangen wierdt. Maar bemerkende den toeleg, om hem mede als rechter in den bloedraadt aan te stellen, waar toe hy geen lust hadt, als zynde altydt in zaken van den Godsdienst zeer zachtmoedig geweest, nam hy kort daarna zyn afscheidt, onder voorwendsel van zyne huisvrouw af te halen, en zyne boeken mede over te brengen. Dus keerde hy weder naar Parys, en begon aldaar over eenige plaatsen in de Pandecten te lezen, onder een groten toeloop van studenten. Niet lange daarna nam hy het hoogleeraarsampt in de rechten in de hogeschole te Besançon aan; maar verstaande, dat keizer Maximiliaan de vryheit van diergelyk een hoogleeraarsampt aan deze Academie geweigerd hadt, keerde hy weder naar Parys, en liet zich aldaar overreden de rechten te Angers te leren. Dit deedt hy vier jaren lang: want wanneer de hartog van Anjou tot koning van Polen wierdt verkoren, wilde men hem hoogleeraar in de rechten te Krakow maken. Hy reisde derhalven naar Parys, maar storf aldaar den 25. October des jaars 1575. Hy heeft dikwils van Godsdienst veranderd. In Vlaanderen was hy in den Roomschen Godsdienst opgevoed; maar nam te Geneve de belydenis der Gereformeerden aan. Te Parys komende, keerde hy weder tot de Roomschgezinden; en kort daarna te Geneve wederom tot de Hervormden. Wanneer hy te Bourges zyn hoogleeraarsampt bekleedde, beleedt hy den Roomschen Godsdienst; maar te Straasburg wederom den Hervormden. Te Heidelberg was hy de Augsburgsche belydenis toegedaan; doch wederom in Vrankryk komende, voegde hy zich op nieuw tot de Roomschen. Dus blykt uit zyn gedrag, dat gene dezer drie religien hem ten vollen behaagd hebbe, maar dat hy het met die genen gehouden heeft, die ze alle drie zamen poogden te vereenigen. Hy was een man van eene grote geleerdheit en welsprekendheit, en uit dien hoofde een veel hoger bediening waardig. *Masson. in elog. Balduini. Sanmarth. Elog. l.* I. 2. *Thuanus l.* XXVIII. 53. *Andr. Bibl. Miræus in elog. Belg. & de script. Sec.* XVI. *la Croix du Maine Bibl. Franc. Adami in vit. ICt. Bayle. Biblioth. des autheurs de droit par Simon Tom. I.* Zie hier van breder op BALDUINUS.

BALDEWYN, of BALDUINUS, (BALTHAZAR) een schrander Godgeleerde, zeer wel gevat op de kerkelyke verschillen en onderscheide gevoelens, onder de Godgeleerden in zwang gaande, heeft geschreven:

Papa & Papatus proprio gladio jugulatus;

gedrukt in den jare 1630. *Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BALDEWYN, of BALDUINUS, (CHRISTOFFEL ADOLPH) een fraai en scherpzinnig vernuft, bovengemeen in de wiskunst en sterrekunde geoeffend. Hy heeft geschreven:

Aurum auro Hermeticum;

gedrukt in den jare 1675. *Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BALDEWYN (FREDERIK) was een vermaard Godgeleerde onder die van de Augsburgsche belydenis. Hy wierdt geboren te Dresden in den jare 1572. Te Wittenberg was hy met veel lof leeraar in de Godgeleerdheit. Onder zyne schriften zyn, eene *verklaring over de brieven van Paulus*, en *aangaande de gevallen des gewissens*. Hy storf in den jare 1627. *H. Witte in Memoriis Theol. pag.* 270.

BALDEWYN, of BALDUINUS, (HIERONYMUS) een schrander wysgeer en yverig voorstander van Aristoteles lere, heeft te Venetië geschreven en uitgegeven:

Aurea expositio in libros aliquot Physicos Aristotelis.
Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BALDEWYN, of BALDUINUS, *de Sancto Barbatiano*, (JACOBUS) een Bononier van geboorte, en een schrander rechtsgeleerde, heeft omtrent den jare 1211. gebloeid, en verscheide verhandelingen over het Roomsche recht geschreven. *G. Panzirell. in JCt. II.* 2.

BALDEWYN (JOHANNES) was geboortig van Pradelle in 't Vivaretz. Nadat hy in zyne jeugt verscheide reizen hadt gedaan, bragt hy zynen overigen leeftydt te Parys door, en was lezer der koninginne Margaretha. Hy was een lidt van de Fransche Academie, en vertaalde verscheide boeken in de Fransche tale, onder anderen *Davila*; *Dion Cassius*; *Tassi Jeruzalem*, enz. Over de zestig jaren oud geworden zynde storf hy in den jare 1650. of 1651. *Pelisson hist. de l'Acad. Franc.*

BALDEWYN, (WILLIAM) een Engelschman, leefde omtrent het jaar 1550. en schreef verscheide geleerde werken, als: *de adagiorum usu*; *de similitudinibus & proverbiis*; *Vitæ & responsa Philosophorum*, enz. *Pitseus de script. Angl.*

BALDINI, (BACCIO) een Florentyn, was een uitmuntend graveerder, en wist het geheim van Maso Finiguerra, om in koper te etzen en te drukken; en voltooide deze fraaie kunst, zich bedienende van de uitvindingen van Sandro Boticelli. *Felibien Entretiens sur les vies de peintres.*

BALDIVIA, ook wel VALDIVIA geheten, is een stedeke en rivier in 't Zuider gedeelte des landschaps Chili in Zuid-Amerika in de provincie Guadalanquen. Langs dit stedeke loopt de rivier van den zelven naam, die zich 3. mylen van de stadt af in de Zuidzee uitstort, op de Zuider breedte van 40. graden legt, en op het inkomen eene myl wyd is. Zy loopt met vele bochten tusschen zeer hoog landt, dat met veel geboomte bezet is, en schone afwateringen heeft. In het jaar 1643. wierdt deze rivier en stadt bezocht door een Hollandsche vloot, onder den Generaal Henrik Brouwer uitgelopen, en na zyn doodt door Elias Herkmans bestierd, die alhier van den 28. Augustus tot den 19. October met de Chilezen handelde, een verbondt maakte, en een fort bouwde, doch uit gebrek van mondbehoefte wederom vertrekken moest, nadat alvorens den 16. September in den namiddag het ligchaam van wylen den Generaal Brouwer te Baldivia met grote pracht naar tyds gelegenheit, en volgens des overledens begeerte ter aarde besteld hadt. De stadt is door de Spanjaarden gebouwd, maar hen wegens gepleegde tyranny door de Chilezen in het jaar 1599. afhandig gemaakt, met verwoestinge der stadt niet alleen, maar een volkome moordt van alle de daar in zynde Spanjaarden, behalven den Gouverneur, dien zy gesmolten goudt in mondt en goren goten, en alzo ellendig sterven deden. *J. de Ray Woordenb. H. Brouwers Voyagie naar de kusten van Chili bl.* 67. *Woden Rogers Reize naar de Zuidzee bl.* 436.

BALDO, (MONTE BALDO) een gebergte in den staat van Venetië, zich uitstrekkende tusschen Lago di Garda en de rivier Adige, van 't Veronesisch gebiedt tot aan Tirol.

BALDOC, (RADULPHUS) bisschop van Londen in den jare 1313. en schryver der geschiedenis van Engelandt, van de welke Pitseus gewag maakt.

BALDOCK, een vlek, gelegen in 't Noorder gedeelte der graafschap Herford, 30. mylen van Londen.

BALDOCKE (SIR ROGER) was bisschop van Norwich, en Lord kancelier van Engelandt onder koning Eduard den II. die, wanneer hy op aanraden zyner trouwloze gemalinne van zyne opроerige onderdanen in den jare 1326. wierdt gevangen genomen, verzekerde men zich ook van den kancelier, alzo het deze met des konings gunstelingen uit het geslacht van Spencer, gehaat by den volke, gehouden hadt. Hy wierdt eerst den bisschop van Londen ter bewaringe overgeleverd. Maar het gemene volk haalde hem met geweldt van daar, eischende, dat hy in Newgate, zynde de gemene gevangenis, zoude gebragt worden. Terwyl hy hier henen geleid wierdt, ontfing hy zo vele slagen en wonden, dat hy kort daarna onder veel pyn en smerten den geest gaf. Anderen melden, dat men hem wegens zynen geestelyken standt niet opentlyk heeft willen ter doodt brengen, maar in Newgate door honger laten sterven. *The compleet Hist. of Engeland, Tom. I. Walsingham in Chron.*

BALDRIK, geboortig van Orleans, volgens zommiger gevoelen, of van Mehun, zynde een klein stedeke aan de Loire, gelyk anderen willen, leefde in de XII. eeuw. In den jare 1089. wierdt hy abt te Bourgueuil; en naderhandt in den jare 1114. bisschop van Dolle in Bretagne. In den jare 1115. ontfing hy den mantel van Paus Pascal den II. op het Concilie te Rheims. Te voren, in den jare 1095. was hy een lidt van 't Concilie te Clermont, gehouden ter oorzake van een kruistocht, die hy kloekmoedig aanriedt. Vervolgens beschreef hy der zelver geschiedenis in vier boeken, van den begin des oorlogs tot de verovering van Jeruzalem door Godefroi van Bouillon in den jare 1099. Hy schreef daarenboven noch meer historische werken in rym en onrym, mitsgaders *het leven van Robert d'Arbrissélles*, stichter der orde van Fontevraud, op het verzoek van zekere abdisse, Petronella. Michiel Cosnier, predikheer van Poitiers, liet dit leven drukken, nevens zyne aanmerkingen over het zelve; en Andries du Chesne heeft Baldriks dichtkundige werken in het *vierde stuk* van de schryveren der geschiedenis van Vrankryk. Men zegt, deze prelaat zy gestorven den 4. January des jaars 1131. maar indien hy eerst in den jare 1114. is verkoren, heeft hy het bestier over zyne kerke geen 22. jaren en 44. dagen kunnen hebben, gelyk zyn grafschrift getuigt. *Vincent de Beauvais. Cosnier. Vossius. Miraus. enz.*

BALDRIN, een eilandtje in de Noordzee, tot de Oost-Vriesche hoofdstadt Emden behorende.

BALDUCCI, (FRANÇOIS) geboortig van Palermo in Sicilië, leefde te Rome onder paus Urbanus den VIII. in den jare 1635. stervende weinig tyds daarna. Zyne Lyrische vaarzen zyn bekend. Zyn leven is vermaard door verscheide rampen, die hy zich zelven door zyn belagchelyk gedrag op den hals haalde. Zie *Janus Nicius Erythraeus Pinac.* II. *Imag. illust. c. 4.*

BALDUINUS, XVII. bisschop van Utrecht, gesproten uit het geslacht der Hollandsche graven. Heda getuigt, dat hy de zoon geweest is van Siffridus, op zyn Vriesch *Siko*, landvoogdt van Kennemerlandt, en broeder van Diderik den III. grave van Hollandt. Bokkenberg schryft ook, dat by Aarnout, hartog van Kleef, en Baldericus, bisschop van Utrecht, in maagschap bestaan zou hebben. Dan Beka gewaagt niet een woordt daar van. Hy zat vier jaren, en storf in den jare 994. op den tienden van May. *Kerk. Hist.* of *Batavia sacra p.* 627.

BALDUINUS, (FRANCISCUS) zoon van Antonis, wierdt te Arras, in het graafschap van Artois, geboren den 14. December van het jaar 1520. uit een zeer oud en edel geslacht. Noch nauwlyks de kinderschoenen uitgetrokken hebbende wierdt hy in de Latynsche en Griekſche talen onderwezen; en de zelve ten genoegen kundig geworden, begaf hy zich tot de rechtsgeleerdheit, die hy in ongemenen korten tydt volkomentlyk leerde, waar op eerlange naar Parys vertrok, en van daar naar Duitschlandt, leggende alomme zeer grote eer in met zyne lessen, die hy voornamentlyk te Straasburg, Heidelberg en Anjou met groten toeloop over de rechten gedaan heeft. Naderhandt zich naar Parys te rug begeven hebbende, en zich in 't Collegie van de Artoisers ophoudende, storf hy aldaar den 11. November 1522. aan een zeer hete en gedurige koortze, in 't bywezen van zyne vrouw en dochter, die noch zeer jong was, en wierdt by de Maturyns begraven. Masson, de schryver van de Fransche jaarboeken, heeft het navolgende grafschrift voor hem gemaakt, en op zyne grafzerk doen uithakken:

CUIACI
BALDUINUS HIC IACET
HOC TECUM REPUTA ET VALE.
MORTUIS VOBIS JURISPRUDENTIAM CORRIPIET
GRAVIS SOPOR.
FRANCISCUS BALDUINUS I. C. OBIIT
ANNO ÆTATIS LIII. XI. NOVEMBRIS
A PARTU VIRGINIS CIϽ. IϽ. LXXIII.

Zyne schriften over de rechten en geschiedenissen bestaan in:
Apologiae III. adversus Calvinum & Bezam. Colon. 1562. & 1564.
Chronicon Artesiae & Notae ad consuetudines Artesienses.
De Legatione Polonica.
Relatio ad Henricum Andium ducem, Poloniae ac post Galliae regem. Parif. 1570.
Justinianus, sive de jure novo lib. IV. *Commentariorum.* Basil. 1560.
Prolegomena de jure civili. Parif. 1545. in 4.
Jurisprudentia Mutiana. Basil. in 8.
Notae in optatum Milevitanum.
Commentarii in lib. IV. *Institut. Juris Civilis Justiniani Imp.* Parif. 1564. Francof. 1582. & Lugdun. 1583. in fol.
Commentarii ad Leges Romuli & XII. *Tabulas.* Lugd. & Basil.
Juris Civilis Catechesis. Basil. typ. Oporin.
Disputationes duae de Jure Civili ex Papiniano, cum Papiniani Vita. Heidelb. 1561. in 8.
Notae ad lib. I. *&* II. *Digestorum.* Basil. 1557. in 8.
Constantinus seu de Legibus Ecclesiasticis & Civilibus Constantini Imperatoris. Basil. 1555.
Leges & Edicta vett. Impp. de Christianis. Basil. in 8.
De Institutione Historiae Universae, deque Historia cum Jurisprudentia conjungenda Lib. II. Parif. ap Wechel. 1561. in 4.
Commentarii in Victorem Uticensem de Persecutione Vandalorum. Ibid. 1569.
Historia Carthaginensis Collationis, sive Disputatio de Ecclesia, olim inter Catholicos & Donatistas habita. ibid. 1566. in 8.
Prolegomena in Minucii Felicis Octavium. Heidelb. 1560. in 8.
Varii tractatus & Orationes adversus Sectarios Genevenses.
Leges de Re Rustica, item novella constitutio prima.
De Haeredibus & Lege Falcidia Justiniani Imperatoris. Parif. 1542.
Ad LL Voconiam, Falcidiam, Juliam, Papiam, Rhodiam, Aquiliam.
De Divisione obligationum.
De Pignoribus & Hypothecis, de Conditionibus, Cautione.
Cato, seu Regula Catoniana. Basil. 1545. in 8. Parif. in 4.
De Calumniatoribus, ad LL. de famosis libellis. ibid. 1562.
Latini Pacati Panegyricus ad Theodosium, & Eumenii oratio de scholis instaurandis. Parif. 1570.
Fr. Zweertii Athenae Belg. pag. 239. *&* 240.

BALDUINUS, (MARTINUS) van Rythoven, een vlek in de Brabandsche Kempen, afkomstig, en waar van hy zich zelven dikwyls van Rythoven schreef en noemen liet, studeerde in de Philosophie in het collegie van de Valk te Leuven, waar in hy eerlange zodanig vorderde, dat hy daar zelfs als voorlezer wierdt aangesteld, en kort daar aan naar Dillingen in Zwaben in de nieuwe opgerechte Academie tot Professor beroepen, alwaar hy, Petrus Sotus tot zyn medeleeraar hebbende, eenige jaren de Godgeleerdheit verklaarde. Naderhandt keerde hy naar Leuven, wierdt deken van St. Pieter, koninklyk Professor, en kancelier van de Academie. Eindelyk, by 't oprichten der nieuwe bisdommen in Nederlandt, van koning Philips in het jaar 1562. tot eersten bisschop van Yperen in Vlaanderen aangesteld, deedt hy aldaar in 't zelve jaar op den feestdag van St. Marten zyne intrede, en vertrok naar de kerkvaderinge te Trenten. In den jare 1570. verscheen hy by de vergadering te Worms, en zat in 't jaar van 1570. met veel roem by 't afwezen van den kardinaal van Granvelle, aartsbisschop van Mechelen, voor in de eerste provinciale Synode te Mechelen. Hy is dertien jaren daarna, te weten den 9. October 1583. te St. Omer aan de pest gestorven, en aldaar by de Franciskanen begraven; doch naderhandt naar Yperen overgebragt, en met een aanmerkelyk grafschrift vereerd. De boeken, by hem geschreven, en uitgegeven zyn:

Manuale Pastorum. Parif. 1576. in 4.
Instructio Pastorum adversus Daemonum infestationes & Incantationum maleficia. ibid.
Decreta Synodi I. Machliniensis. Antverp. 1571.
Decreta Synodi Iprensis. ibid. 1577.
Commentarius in lib. IV. *Sententiarum.*
De Castill. Sacr. Belgii Chronol. F. Zweert. Athen. Belgic.

BALDUINUS, (PASCHASIUS) te Phalempin in de kasselrenye van Ryssel in Fransch Vlaanderen geboren, was een kanunnik van Sint Augustyns orde, en niet alleen in de Hebreeusche, Griekſche en Latynsche talen overkundig, maar boven al zeer welsprekende. Hy heeft geschreven:

Epistola doctissima de Hebraicis Gemmarum nominibus ac viribus. ad Franciscum Rueum, Insulensem Medicum.
De Ponderibus & Mensuris.
De Calendarii Reformatione.
Francisc. Zweert. Athen. Belgic. pag. 591.

BALDUS, (BERNARDINUS) abt te Guastalla, wierdt te Urbino in den jare 1553. geboren, en was een der geleerdste mannen van zynen tydt. Noch een jong student zynde was hy reeds in staat om de *Phaenomena* van den dichter Aratus in Italiaansche vaarzen over te zetten. Zyn vader zondt hem in den jare 1573. naar Padua, alwaar hy zich onder Emanuel Margunius tot het lezen der Griekſche schryveren begaf, schryvende *de tormentis bellicis & eorum inventoribus*, dat is, *van de oorlogstuigen der ouden, en der zelver uitvinders*. Hy wierdt door de pest genoodzaakt Padua te verlaten, en wederom naar Urbino te keren, studerende aldaar vyf jaren lang onder Frederik Commandinus in de wiskunde. Deze stervende wilde hy des zelfs leven beschryven; het welk hem gelegenheit gaf om van de levens der wiskundigen een werk zamen te stellen. Hier werkte hy twaalf jaren over. In den jare 1582. gaf hy eene verklaring over de *Mechanica* van Aristoteles uit, tonende daar in zyne uitnemende kennis aangaande diergelyke wetenschappen. Om zynen geest na die ingespanne meditatien een weinig te verquikken, schreef hy in zyne moedertale een gedicht over de scheepvaart. Ondertusschen nam hem Ferdinand Gonzaga, vorst van Molfette, en heer van Guastalla, zynde een groot liefhebber van wiskundigen, tot zich; dus hy, aan dat hof gekomen zynde, Vitruvius onder handen nam, en schreef *de verborum Vitruvianorum significatione*, nevens verscheide andere werken. Door eene ziekte belet zynde met zynen meester naar Spanje te reizen, besteedde hy onderwylen zynen ledigen tydt met het schryven van eenige geleerde boeken. In den jare 1586. wierdt hy abt van Guastalla, zonder daarom verzocht te hebben. Dit gaf hem gelegenheit zich in 't kanonyke recht te oeffenen, de

kerk-

kerkvaders en Concilien te lezen, en de Oosterſche talen te leren. In den jare 1595. gaf hy vyf boeken *de nova Gnomonice* uit. In het volgende jaar maakte hy eene overzetting der vyf boeken van Moſes, volgens de Chaldeeuwſche uitbreiding, nevens eene verklaring. Ook zette hy het boek van Job, en de Klaagliederen van Jeremias uit de Hebreeuwſche ſprake over, voegende daar eenige aanmerkingen by. In den jare 1603. begon hy eene Geographiſche beſchryving der gehele wereldt; en hoewel hy de ſtoffe tot het gansche werk gereed hadt, kon hy echter maar een deel in order brengen; want hy ſtorf den 12. October des jares 1617. nalatende eenen zonderlingen roem wegens zynen arbeidzamen aardt, zedigheit, nedrigheit, gereedheit in het verontſchuldigen der misſlagen van anderen, en voornamentlyk zyne voorbeeldige Godvrucht. *Scharloncinus in vita Baldi. Voſſius de Mathem. c.* 44. §. 30. *& c.* 49. §. 28. *Erythr. Pinacoth. I. Bayle.*

BALDUS DE UBALDIS, (PETRUS) een vermaard rechtsgeleerde. Zyn vader was Franciſcus Ubaldus, een geneesmeeſter te Perugia. Hy ſtudeerde in de rechten onder Bartolus, wien hy, maar vyftien jaren oud zynde, zodanig eene tegenwerping maakte, dat Bartolus uitſtel verzocht om die te beantwoorden, 't welk hy ook 's anderen daags eerſt dede; waar uit blykt, dat die gènen grotelyks dwalen, die menen, Baldus zy zeer laat aan de letteroeffeningen gekomen. Doctor in de rechten geworden zynde verdedigde hy eenige ſtellingen, tegen de welke Bartolus zich vyf uuren lang aankantte, zonder echter de overwinning te kunnen behalen. Ook verdonkerde hy allengskens den luiſter van Bartolus dermaten, dat daar uit eerſt een nayver, en daarna een opentlyke haat ontſtondt, dien zy tegen elkander dienende en pleitende dagelyks vermeerderden. Te Perugia de rechten opentlyk lerende, was onder zyne leerlingen ook de kardinaal de Beaufort, naderhandt paus Gregorius de XI. In den jare 1378. wierdt hy naar Padua beroepen; maar verliet die ſtadt weder, zynde door Galeacias Visconti verzocht tot Pavia te komen, en van daar in den jare 1389. in zyn vaderlandt, om de hogeſchole aldaar wederom in haren luiſter te herſtellen. Hier vondt hy een vermaarden amptgenoot, Philippus Caſſolus, en des zelfs opvolger Chriſtophorus Caſtellianeus, die hem te vergeefs beſtrydende gedogen moeſten, dat Baldus hun licht betemmerde. Hy verdiende veel geldt, hebbende door eene enkele ſtoffe *de Subſtitutionibus* vyftien honderd ducaten verworven. Hy ſtorf den 28. April des jaars 1400. oud zynde 76. jaren, aan een beet van een hondt, met den welken hy ſpelen wilde; en liet twee zonen na, beide rechtsgeleerden. Zenobius, de oudſte, was ook biſſchop te Tipherne. Hy hadt ook twee broederen, Angelus Ubaldus, en Petrus Ubaldus, die te gelyk, de eene het burgerlyke, de ander het kanonyke recht geleeraard hebben. De ſchriften van Baldus zyn bekend, als: *Super Codicem libri novem; ſuper digeſtum vetus libri XXIV. Super digeſt. infortiatum; ſuper 2. decretal.* enz. *Panciroll. de Leg. interpr. Fichardus in vit. ICtor. Wading. Bibl. min. Forſteri hiſt. Juris. Jovius in elog. Trithem. Bellarm. de ſcript. eccl. Poſſevin. Geſner. Labbé. Miraus. Riccioli. Freher. in Theatro. Hendreich. Bayle. Magiri eponym. crit. c.* 1. *Euben. Bibliotheque hiſtorique des autheurs de droit par Simon. T. I.*

BALDUWYN, de II. van dien naam, XXIX. biſſchop van Utrecht, was een zoon van graaf Diderik den VI. van Hollandt, en broeder van graaf Floris den III. van Diderik, domprooſt te Utrecht, en Otto, grave van Benthem. Hy wierdt by dode van Godefridus van Rhenen, in het jaar van 1178. op den Utrechtſchen biſſchopszetel geplaatſt, zynde bovengemeen zachtmoedig en kuiſch. Hy was nauwlyks beveſtigd, of ſpande al zyn vermogen in om, het geen het ſtift in voorgaande tyden ontvremd was, wederom machtig te worden, en een iegelyk goed recht te doen erlangen; hy deedt ook eerlange alle de leenmannen des ſtifts naar Utrecht dagvaarden om hunne lenen van hem te verheffen, te weten den hartog van Braband en grave van Vlaanderen, als des bisdoms droſſaarden, den grave van Hollandt, als des biſſchops maarſchalk, den grave van Gelre, als zyn opperjagermeeſter, den grave van Kleef, als zynen opperſten kamerling, den grave van Benthem, als zynen overſten, den grave van Kuik als des ſtifts ſchenker, den grave van Goor, als zynen kamerbewaarder, den grave van Zutphen, Teyſterbandt, Renkom en Goy, den burggraaf van Groningen, en de heren van Heusden, Arkel, Altena, Vander Lede, Buren, Kuylenburg, Vianen, den burggrave van Montfoort, den here van Amſtel, Abkoude, Vooſt, Yſelſtein, Woerden, Aanholt, Zuilen, Waterlandt en Ameyde, ende verſchenen en verhieven die alle hun leen, uitgezonderd den hartog van Braband, dat onze biſſchop, hoe zachtmoedig hy ook by zommige ſchryvers te boek ſtaat, dermaten euvel opnam, dat hy gewapenderhandt in de Veluwe, het leen van den Brabander, en dat die wederom aan den grave van Gelre ten eigendom geſchonken hadt, viel, en den Gelderſchen grave daar geweldadig uitdreef. Beter koop gaf hy 't evenwel na lang hardebollen en uitſprake van keizer Frederik Barbaroſſa te Mentz in 't jaar van 1180. alwaar biſſchop Balduwyn, en de graaf van Gelre mede verſchenen, om over een kruisvaart naar 't Heilige Landt te handelen, en zich te zamen lieten verzoenen, waar op biſſchop Balduwyn mede derwaarts toog, en by 't oprechten van de ridderorde der Hoſpitaliers te Jeruzalem het Hoſpitaal van den Duitſchen huize van de lieve Vrouwe op den berg Sion verkreeg, van waar te rugge gekeerd, geraakte hy in grote oneenigheit met den kaſtelein van Koevorden en de Drenthenaars, wyl die, aangezet door den grave van Gelderlandt, zich de biſſchoppelyke regering zochten te onttrekken, en de kaſtelein zelve zich volkomen meeſter en heer van het gehele landſchap trachtte te maken, beginnende hy dat oogmerk te laten blyken, door de Benthemſche en Groninger koophandel, die over Koevorden heen en weder gedreven wierdt, op zyn eigen gezag, en tegen het uitdrukkelyke bevel van den biſſchop, met ondragelyke tollen te bezwaren, en de kooplieden zodanig te villen, dat de gehele koophandel byna bleef ſteken, weshalven biſſchop Balduwyn gewapenderhandt naar Koevorden optoog, den kaſtelein nevens zynen zone, zich tegen zo machtigen heer niet beſtand kennende, vluchten deedt, en zynen broeder, grave Otto van Benthem, nadat hy ondervonden hadde, dat zyn beſtelde kaſtelein, heer Gysbert van Poskyn, noch kracht noch gezag genoeg zou hebben, tot maarſchalk van Drenthe beſtelde, die, op het kaſteel van Koevorden zyn woning en verblyf genomen hebbende, wel haaſt door den verdreven kaſtelein verraſt wierdt in die bezittinge; terwyl hy ten dienſte van den biſſchop elders heen vertrokken was. Dus geraakte Balduwyn weder in de wapenen, doch leide ze eerlang door de tusſchenſprake van de aartsbiſſchoppen van Mentz en Keulen neder, en zulks voor een korten tydt, naardien de oude kaſtelein en de Drenthers, onder den handt door den grave van Gelre opgeſtookt, zich aan den uitſpraak niet hielden. Aan weerzyden komt men dan wederom in 't veldt; de beide legers ſlaan zich in elkanders gezichte niet verre van Koevorden ter neder, en geraken zelfs kort daarna, met een ſlechten uitkomſt voor den biſſchop en de zynen, aan malkander, zodat de biſſchop 't nauwelyks met de vlucht ontquam, en de Drenthers, meeſters van 't ſlagveldt, een groten buit verkregen, en met roof en brandt in Overyſſel vielen, en Deventer, doch vruchteloos, beſtormden, waarom Balduwyn naar Mentz vertrok tot keizer Henrik den VI. en dien zyn beklag over de Groningers, Drenthers en den grave van Gelder deedt, dat zo veel te wege bragt, dat de zelve aan de ſtanden dezes landſchaps een zeer ſcherpen brief, om den biſſchop te gehoorzamen en voldoening te geven, af liet gaan, en by ontſtenteniſſe van dien den biſſchop beloofde met krygsvolk te zullen byſpringen. Deze hoop gekregen hebbende, maakt zich Balduwyn tot zyne te huis reize gereed, dat hem t'eenemaal ontſchoten is; alzo hy, ſchielyk in eene zware ziekte gevallen, daar aan den 10. May van 't jaar 1196. binnen Mentz overleden is, waar na zyn lyk naar Utrecht vervoerd en aldaar in de Domkerk begraven is. *J. Veldenaar Faſcicul. Tempor. pag.* 218. *J. Picart Annal. Drenth. Batav. Sacr. II. D. pag.* 120.

BALEARISCHE EILANDEN leggen in de Middelandſche zee, tegen over de kuſt van Valencia, en worden hedensdaags *Majorca, Minorca* en *Yvica* genaamd, daar oudstyds Majorca en Minorca alleen de Baleariſche, en Yvica, nevens Formentera, de Pituiſche eilanden door de Romeinen genoemd worden. Het eerſte begrypt omtrent honderd en twintig mylen in zynen omtrek. Palma en Pollentia waren eertyds de voornaamſte ſteden van dit eilandt; maar nu Majorca en Puglienza. Minorca is omtrent de helfte kleinder, en Yvica, by de ouden *Ebuſus* en *Ebuſa* geheten, dertig mylen in den omtrek groot. Zommigen hebben gemeend, maar zonder grondt; dat zekere Baleus, makker van Hercules, en zich onthoudende op deze eilanden, aan de zelve den name van *Baleares* gegeven hebbe. Anderen houden met veel meer waarſchynlykheit ſtaande, dat de naam moet afgeleid worden van 't Griekſche woordt Βάλλειν, dat is, *werpen, ſchieten*; gemerkt de inwoners dezer eilanden met den boog en ſlinger behendig wiſten om te gaan. Lycophron en Florus getuigen, dat de moeder hare jonge kinderen gewend hadden nuchteren te blyven tot zy den ontbyt, op eene zekere hoogte geplaatſt zynde, al ſchietende of werpende getroffen hadden. Men houdt het gemeenlyk daar voor, datze om die zelve reden ook *Gymneten*, of *Gymneſiers*, genaamd zyn, of wegens hunne gedurige oeffening, of om dat zy gewoon waren naakt, en, alleen met een ſlinger voorzien, in den ſtrydt te gaan. Het eerſte houdt Strabo, het laatſte Heſychius ſtaande. Naar het getuigenis van Livius en Diodorus Siculus waren zy altydt naakt. Lycophron echter ſchryft hen een korte ledere rok toe, waar mede een gedeelte des ligchaams bedekt wierdt; en het ſchynt, dat de ouden, niet eigentlyk wetende, wat 'er van deze naaktheit geweeſt zy, uit dien hoofde hebben geſchreven, datze 's winters met vellen bekleed, 's zomers geheel naakt geweeſt zyn. De Grieken houden ſtaande, dat dit volk van hen afkomſtig is. Lycophron noemtze afzetzels der Beotiërs. Anderen leidenze van de Rhodiers af, wier hoofdt Tlepolemus in den Trojaanſchen oorlog geweeſt zy. Maar hoewel het niet onmogelyk is, dat de eene en de andere zo verre gekomen zyn, verſchillen echter de tale en gewoontens dezer inwoneren der eilanden zo zeer van de Grieken, dat die afkomſt daar door geheel onwaarſchynlyk gemaakt wordt. De eilanders leefden geheel ruw en boerſch, verre van de beſchaafdheit der Grieken. Hunne huizen waren onderaardſche holen; zy beſtreken hunne naakte leden met zekere vettigheit, gemaakt uit gom van den maſtixboom, en het ſmeer van een varken. Het gebruik van zilver en goudt kendenze niet; zy waren zeer gulzige wynzuipers; omtrent vrouwen waren ze zo beeſtachtig, dat alle bloedverwanten eene bruidt bekenden, eerze tot den bruidegom geleid wierdt. De krygsknechten eiſchten geen andere ſoldy dan wyn en wyven. Hunne doden ſloegen ze aan ſtukken, en verbergdenze in potten, die ze met ſtenen bedekten. In den oorlog gaande haddenze geen andere wapenen dan een werpſpies en drie ſlingers, een om den hals, een om de lendenen, en een in de handt. Men meent, datze zulks van de Pheniciers geleerd hebben, van de welke de H. Schriftuur getuigt, datze zo wel als de Hebreeuwen goede ſlingeraars geweeſt zyn. Plinius getuigt, dat deze Baleariſche eilanden eertyds zodanig van de konynen zyn geplaagt, dat de inwoners den keizer Auguſtus om hulp te verzoeken zyn genoodzaakt geworden, om het landt van deze dieren te zuiveren. Het welk dies te minder ongelooflyk is, alzo noch hedendaags vele plaatſen in Engelandt zeer door de konynen beſchadigd worden. Deze eilanden waren nevens geheel Spanje wel eer onder de macht der Moren; maar Jacob, koning van Arragon, veroverde de zelve; en wanneer hy noch by zyn leven, in den jare 1276. het landt onder zyne zonen verdeelde, viel het Baleariſche ryk, nevens het graafſchap Rouſſillon en het gebiedt van Montpellier, zynen zone Jacob ten deel.

Na dezen volgde Sanctius, die zynen zone Jakob den II. tot opvolger hadt. Deze wierdt van Pieter den IV. koning van Arragon, in den jare 1343. verdreven. Hy liet wel een zoon, insgelyks Jakob genaamd, na; maar deze hadt niet dan den bloten tytel van koning der Balearische eilanden. Pieter van Arragon verknocht dus Majorca, Minorca en Yvica met zyn ryk, makende de zelve tot een aanhangzel van Arragon. De byzondere beschryving van elk dezer eilanden zie op der zelver namen. In de slag van Creci in den jare 1346. wanneer de Fransche armee door de Engelschen geslagen wierdt, sneuvelden, onder een groot getal vorsten en veldheeren ook de koning van Bohemen en de koning der Balearische eilanden. *Lycophron. Florus l.* III. *c.* 8. *Livius. Diod. Sic. Hesychius. Plin. l.* VIII. *c.* 55. *Bochart. Mariana.*

BALEN, een dorp in de meiery van Herentals, aan de kleinste spruchtel van de grote Nethe, die vyf quartier uure gaans boven dit dorp haren oorsprong heeft uit eene hoge heide by de grenzen van de Luiksche Kempen. Het legt vier en een half uur van het stedeke Herentals, en pronkt met den tytel van eene heerlykheit, die nevens die van het nabygelegen Mol en Desschel door koning Philips den IV. van Spanje aan René van Mol voor twintig duizend en zeventig guldens verpand is geworden, na welken tydt de zelve aan Jakob Bouton, griffier van de staten van Braband, mede verpand zyn geweest, die de zelve wederom aan Alexander Roelans, deken van de Collegiale kerke van St. Gummarus te Lier, overgedaan heeft. De kerk van Balen wierdt in den jare 1266. door den ridder Nicolaas van Olmele geschonken aan het klooster van Averbode, gelyk zulks dezes kloosters Archiven te kennen geven. *J. le Roy notitia Marchionat. S. R. Imper. Lib.* V. *cap.* 2. *en* 3. *Sanderus in Chorograph. Sacr. Averbodiens.*

BALEN, (HENRIK VAN) een leerling van Adam van Oort. Zyne kunst is ten opzichte van ordinantie, tekening en wyze van schilderen zeer goed, zodat zyn werk zich wel vertonen mag by de stukken der braafste meesteren. In 't byzonder hebben zyne naakten zo schoon een omtrek, en zyn zo rond en krachtig uitgevoerd, dat byna alle andere kunst daar by afvalt.

Onder vele zyner grote werken steekt uit de verbeelding der zondige werreldt ten tyde van Noach: het dorstig Israël drinkende water uit den steenrots: ook een stuk, daar Pharao, Israël najagende, in 't Rode meer verdrinkt. Een kleiner stuk van hem is ook voorhanden van den zelven inhoudt, heel woelig, wel gekoppeld en vol verandering van klederen. Men ziet den grootsten troep der vluchtelingen op den tweden grondt, in den klaren dag gesteld, en de beelden op den voorgrondt beschaduwd, 't geen een goeden welstandt geeft aan dat koppelend gewoel op den tweden grondt, dat zich weder tegen den benevelden bergachtigen achtergrondt en 't blaauw verschiet redt. Ook is 'er een klein stukje op koper geschilderd, verbeeldende het oordeel van Paris. De drie Godinnen, inzonderheit Venus, die zich van achteren laat zien, zyn zo rond, krachtig en uitvoerig geschilderd, dat ze schynen buiten het tafereel uit te steken. Daar benevens is de grondt, waar op zy staan, met gras, kruitjes, en ander groente bezet, en voorts het gehele landschap uitvoerig en kunstig geschilderd.

Behalven vele historische vertoningen vindt men van hem ook vernuftige en leerzame zinnebeelden. Een is 'er by den heer Schuilenburg in zyn kabinet, verbeeldende een deugtzaam man, zittende onder een prachtig behangzel, met een kroon van eere op zyn hoofdt. De Godin der wysheit staat ter slinkezyde nevens zynen zetel: ter regterhandt de gerechtigheit, met een weegschaal in de handt, in welker eenen schotel leggen de hoofden van een zwyn, vos, wolf, en paau, tekens van gulzigheit, list, roofluft en hovaardy, en te ligt vallen voor den anderen schotel, waar in men ziet leggen een winkelhaak, lyn, ojevaar en breidel, zintekens, die op een deugtzaam gedrag toegepast worden. Hier by ziet men de liefde den nydt van zich stoten, en de kupidoos, slangen, en andere gedrochten wegzwepen. Hy liet eenen zoon na, genaamd Johannes, die van zynen vader onderwezen, en in Italië verder verlicht, al by zyns vaders leven een groten roem gehad heeft. *Houbrakens Schilderboek I. Deel.*

BALEN, (MATTHYS) oudste zoon van Jan Balen Matthysz en Elizabeth van Bokstaal, wierdt geboren te Dordrecht, de eerste en voorzittende stadt van het graafschap Hollandt, op den eersten October 1611. Hy was van een stillen en Godvruchtigen inborst, en een naarstig onderzoeker en grondig kenner van zyne vaderlandsche oudheden en geschiedenissen. Dus gaf hy in den jare 1677. in en van zyne vaderstadt, op het spoor van den welbelezen heer Johan van Beverwyk, en Jacob van Oudenhoven, uit, in Quarto, een boek, genaamd *Beschryving van Dordrecht*, vervattende des zelfs begin, opkomst, toeneming en verderen standt; tot ophelderinge en voortgang van welk werk hem de toegang tot des stads Archiven en geheimschriften vergund was geworden, dat niet weinig tot bekrachtiging dezer beschryvinge bygebragt heeft, die, behalven dertien dichters, ook drie roemwaardige dichteressen, als Margareta Godewyk, Margareta Mels en Aletta van de Rad, bewogen heeft tot haren en des schryvers lof hunne pennen te versnyden. Behalven zyne historiekunde voerde hy menigmaal, en niet zonder roem de penne onder de naamhaftige dichtgeesten van zynen tydt in ons Nederlandt, waar van zyne dichtwerken, die hier en daar, doch verstrooid, gevonden worden, genoegzame blyken geven. *Voorreden en Opdragt van M. Balen beschryv. van Dordr.*

BALEN, (PIETER CHRISTOFFEL VAN) heeft geschreven, volgens de getuigenisse van Jan Baptista Gramaye, in zyn *Taxandria*,

Urbs Sylvaducensis.

Hy schryft aldaar, dat 'er twee duizend fraaie en welgetimmerde huizen in de stadt 's Hertogenbosch ten zynen tyde gevonden wierden, zonder de slechte woningen der geringe lieden en de stallingen daar onder te rekenen. *Fr. Zweertii Athen. Belgic. pag.* 601.

BALENDIN, BALANTIN, of BELENDIN, (JAN BAPTISTA) was een Schotsman, en leefde omtrent het jaar 1520. Hy schreef eene *Cosmographie* en *beschryving van Schotlandt*, waarschynlyk in zyne moedertale, alzo hy in die zelve tale overzette de Latynsche geschiedenis van *Hector Boëthius. Simler in Append. Bibl. Gesner. Baleus de Script. Britan. Vossius de Math. c.* 44. §. 5.

BALERNE, eene abdy in 't Franche-Comté, gelegen in de bailluagie van Poligny, aan het riviertje Ain, omtrent vyf mylen bezuiden de stadt Salins. *Maty Diction.*

BALESDENS, (JEAN) advocaat in 't parlement van Parys, en koninklyke raadt, wierdt omtrent het jaar 1645. als lidt van de Fransche Academie aangenomen, in plaatse van Malleville; en ten ware hy van zynen eisch ten gevalle van den heer Corneille hadt afgestaan, hy zoude een opvolger van Mainard geweest zyn, die reeds voor Malleville overleden was. Hy was een gunsteling van Pieter Seguier, kancelier van Vrankryk. Verscheide boeken wierden van hem uitgegeven, waar van hy de schryver niet was. Onder anderen, *Massonii elogia clarorum virorum*; *Gregorii Turonensis Opera pia, cum vitis patrum sui temporis.* Ook wierdt door hem vertaald, *Le miroir d'un pecheur penitent*, dat is, *Spiegel eenes boedvaardigen zondaars.* Hy storf in den jare 1675. *Pelisson l'hist. de l'Acad. Franc. Bayle.*

BALEUS de I. bygenaamd *Xerxes*, volgde in den jare na de scheppinge der werreldt 2111. zynen vader Aralius in het koninkryk van Assyrië. Hy was een strydbaar heldt, en veroverde vele plaatsen in Syrië en de Indiën; des hy *Xerxes*, dat is *Overwinnaar* en *Zegepraler*, toegenaamd wierdt. Hy storf in den jare der scheppinge 2140. *Berosus. Eusebius. Calvis. Chron. p.* 7.

BALEUS de II. koning van Assyrië, volgde zynen vader Belochus in den jare der scheppinge 2203. volgens de tydrekening van Calvisius. Hy was niet min strydbaar dan Baleus den I, en bragt de Indianen onder zyne gehoorzaamheit. Hy regeerde twee en veertig jaren, volgens het gevoelen van Calvisius, en twee en vyftig volgens dat van Reineccius. Zyn opvolger was Althadus, of Sethos. *Berosus. Euseb. Sleidan. de quatuor sum. Imp. enz.*

BALEUS, (JOHANNES) een Engelsch priester, was een der voornaamste navolgeren van Wiclef, wiens party hy verkoos in den jare 1374. Hy wierdt te Coventri gevangen, en te St. Albans gedood, en een ieder deel zyns ligchaams gezonden naar de voornaamste plaatsen, alwaar hy gepredikt hadt. *Varillas Hist. de revolut. en mat. de religion.*

BALEUS, (JOHANNES) een vermaard Engelschman, geboortig in het graafschap Suffolk, was in den beginne een Carmeliter monnik te Norwich, hebbende te Cambridge gestudeerd; alwaar hy in de orde der geestelyken aangenomen, en priester geworden was. Maar wanneer ten tyde van Henrik den VIII. de lere der Protestanten zich in Engelandt uitbreidde, nam hy in den jare 1530. de lere der Hervormden aan. Hy trouwde opentlyk, en leerde met veel toeloop, voornamentlyk in 't aartsbisdom York, alwaar Eduard Lee, aartsbisschop zynde in den jare 1531. den kardinaal Wolsey gevolgd, zich tegen hem en zyne medeleeraars aankantte, en zommigen van de zelve in de gevangenisse liet werpen. Maar Baleus ontquam het, en begaf zich naar Londen, alwaar hem de bisschop Johan Stocks vatten liet; doch Cromwel was oorzake, dat hy op vrye voeten gesteld wierdt. Wanneer echter deze Minister kort daarna in ongenade verviel, moest Baleus Engelandt ruimen; waarhenen hy nochtans wederkeerde, verstaande dat de Protestanten onder koning Eduard den VI. meer vryheit verkregen hadden. Hy wierdt zelfs tot het bisdom Offery of Kilkenni in Ierlandt bevorderd. Doch wanneer de koningin Maria, na 't overlyden van Eduard, op den troon klom, wierdt Baleus wederom genoodzaakt de vlucht te nemen, in den jare 1553. wanneer hy gelukkig in Duitschlandt aanquam, alwaar hy zyn werk *de Scriptoribus magnae Britanniae* in 't licht gaf. Maar wanneer de koningin Elizabeth tot de regering gekomen was, keerde Baleus wederom naar Ierlandt, en storf aldaar in den jare 1559. het 67. jaar zyns ouderdoms. Hy was een zeer geleerd man, en een goed dichter, het welk uit zyne blyspelen blykt. Onder zyne andere schriften zyn: *Fasciculus rerum scitu dignarum*; *Scriptorum ab Helia libri duo*; *Scriptores ex Bartolo lib.* VI. *Additionum ad Trithem. liber* I. *Vita Johannis Baptistae, lib.* XIV. *De promissionibus divinis lib.* I. *De Christi tentatione lib.* I. *De corruptis Dei legibus lib.* I. Voornamentlyk is merkwaardig zyn boek *de Actis Pontificum Romanorum*, 't welk eerst door hem nevens het werk van Robertus Barnesius *de vitis Pontificum* uitgegeven, en naderhandt door Johannes Martinus Lydius vermeerderd is. De Roomsche schryveren beschuldigen hem, dat hy alle Engelsche geschrevene historien, die hy bezat, verscheurd en verbrand heeft. *Pitseus de Script. Angl. Herolog. Anglic. p.* 165. *Verheyden in Elog. Theolog. Jacobi Bibl. Pontif. in Elench. Haret. Spondan. Sander. Labbé. Gesner. Sagittar. Introd. ad hist. eccl. c.* 25. *Hendreich.*

BALGA, een slot en ampt in het Brandenburgsche Pruissen, tegen over Pillau gelegen.

BALI is een koninkryk in Abyssinië, verre naar 't Oosten gelegen, alwaar de Gallanen, de ergste en gedurige vyanden der Abissynen, allereerst post gevat hebben, en nog wonen. Het Zuider gedeelte dezes koninkryks strekt zich uit naar 't koninkryk Adel. Het gehele landt wordt doorsneden door de rivier Afax. *Hier. Lobo.*

BALI, en BALYA, een eilandt, leggende in de Indiaansche zee, beoosten van Java, waar van het door de straat van Balambuan afgescheiden is. De omtrek van dit eilandt is niet meer dan veertig mylen; maar 't is zeer volkryk en machtig; want een ieder heeft veel wyven en een groot getal kinderen; des men rekent, dat dit vruchtbare eilandt alleen zes maal honderd duizend zielen voeden kan.

De

De inwoners zyn zwart, met digt kroes haair. Men ziet daar eene menigte van vee, klein wildt en gevogelte. Daar groeit overvloedt van rys, wiens uitvoer buiten 't eilandt verboden is. Maar de vrucht, van de welke de inwoners veel werks maken, is genaamd Cocos, zynde het vleesch van de zelve zeer uitmuntend van smaak, en levert een zeer gezonde olie uit. De paarden vallen daar klein, hebbende veel overeenkomst met de Fransche. Zy kunnen bezwaarlyk een ruiter in zynen vollen harnas dragen. De machtigen van 't landt laten zich dragen op de schouderen der slaven, of spannen buffels voor hunne wagens. Men ziet 'er gansche bosschen van oranjebomen, citroenen en granaatappelen. Zy hebben overvloedt van boomwolle, waar in ten dele hunne neering en handel bestaat. Zy dryven geen koophandel ter zee, behalven in katoen, die ze in kleine bootjes, by hen paraos genaamd, naar Java zenden. Men heeft 'er ook goudmynen ontdekt; maar de koning wil niet, dat daar in gegraven wordt, om zynen naburen geen gelegenheit te geven, om daar naar te komen zoeken; hoewel hy zelf vele goude vaten tot zyn gebruik heeft. De inwoners zyn Heidenen, en bidden aan 't gene zy, 's morgens uit hunne huizen uitgaande, eerst ontmoeten. Zy dragen geen baardt, dien ze uitrukken, zo haast als hy begint te groeien; en hoewel zy byna genen handel dryven, is echter het eilandt een gemene rede voor de zeevarenden, die van 't vaste landt naar de Molukkische eilanden, naar Banda, Ambona, Macasser, Timor en Salaier varen; want zy nemen aldaar versch water en andere verversching en in, gemerkt de eetwaren daar goed koop zyn. De hoofdstadt, waar van het eilandt den naam draagt, is zeer fraai, en de koning heeft daar een prachtig paleis. Deze laat zich zelden zien, en men gaat gemeenlyk tot den eersten staatsdienaar, by de ingezetenen *Quillor* genaamd, en die vele landvoogden onder zich heeft. Het volk draagt hunnen koning eene uitnemende liefde en hoogachting toe, hoewel het een stuursch en heerschzuchtig vorst is, en allen, die de gemene rust pogen te storen, met een buitengewone fierheit te keer gaat. Deze eilanders hebben daarenboven die ongelukkige gewoonte, die ook onder de Brachmanen, wonende op de kusten van Cormandel, gemeen is, dat, zo haast als een getrouwd man overleden is, de wyven zich zelven levendig nevens het lyk des overledenen op een houtmyt verbranden, terwyl in dat vuur niet alleen olie en gom, maar allerlei brandende stoffe geworpen wordt. Indien een wyf zich op deze wyze weigert te laten verbranden, moet zy al haar leven in de uiterste verachting leven, daar ze in het tegendeel voor dapper en waardig eeuwig by haren overleden man te leven geschat wordt. *Mandeslo Voyages des Indes.*

BALIENUS, oom van Catilina, doodde Lucretius Ascella, die tegen den zin van Sylla naar 't burgermeesterschap stondt. Dus wierden de onlusten voorgekomen, die den staat, die reeds weinig rust genoot, ontroeren konden. Echter belette dit niet, dat Balienus, in weêrwil van Sylla, zynen voorstander, naderhandt niet zou beschuldigt en veroordeeld geworden zyn. *Ascon. Pædian.*

BALINGEN, eene Wurtembergsche stadt en ampt, twee mylen van den Donauw, en vier van Tubingen, Zuidwaarts gelegen, behoorde eertyds den grave van Zolleren. *Zeiler.*

BALINGHEM (Antonius van) wierdt in den jare 1571. te St. Omer in Vlaanderen geboren, en begaf zich in den jare 1588. in de societeit der Jesuiten. Hy verkreeg een groten naam door zyne sierlyk bewoordde en fraaie predikatien, het geen hem altoos vele toehoorders deedt hebben, te meer wyl hy zo wel zynen als zynes naasten eeuwigen welstandt trachtte te bevorderen: ook was hy geenzins sloffig in het bevorderen der goede letteren, als aan zyne schriften te zien is, welke bestaan in:

Institutio morum, à brutis petita. Antwerp. 1621. in 8.
Pia mentis in Deum liberatio. Ibid 1624.
Parnassus Marianus. accessit *Parnassus Jesu,* seu *Mons Myrrhæ; & Paraphrasis super* Salve Regina. Duac. 1624.
Sacra Scriptura in locos communes morum digesta. Tom. II. ibid.
De orationibus jaculatoriis libri IV. 1618. in 8.
Japonicæ & Chinenses epistolæ, ex Italica in Gallicam linguam conversæ.
Vita B. Aloysii Gonzagæ, ex eodem idiomate in vernaculam conversa.
Stimulus ad confitendum & communicandum. Ex eodem sermone.
Princeps Christianus, Ribadeneiræ ex Hispanico translatus.
Meditationum Ludovici de la Puente Tomi II. Gallicè redditi.

Hy is gestorven te Ryssel in den jare 1630. *Fr. Zweertii Athen. Belg. p.* 130. *Alegambe Bibl. Soc. Jes.*

BALIS, *Balium*, een vlek of steedtje in Syrië, tusschen Alexandrette en Samosate, tien mylen van Aleppo, in 't Noorden. *Maty Dict.*

BALISTA, op zommige oude penningen genaamd *Servius Anicius Balista*, was overste over de lyfwacht van keizer Valerianus, wanneer deze door Sapor, koning van Persië, gevangen wierdt. Hy was een voortreffelyk veldheer, en wist een leger dus te plaatsen, dat het aan gene dingen gebrek hadt. Boven dien was hy een uitmuntend staatsdienaar, dapper raadgever, en vaardig in 't uitvoeren van 't gene besloten was. Na de ongelukkige gevangenis zyns keizers opperveldheer des legers gemaakt zynde, stuitte hy den voortgang der Persianen; want in Cilicië trekkende verloste hy Pompejopolis, eene zeestadt, waar van de Persianen byna meester waren. Van daar voorttrekkende in Lycaonië greep hy de stropende vyanden onvoorziens aan, en deedt eene grote slachting, veroverende vele schatten, en zelf de wyven des konings. Maar aangezien Gallienus, die nevens zynen vader Valerianus keizer was, weinig achting by 't leger hadt, riedt Balista Macrianus zich nevens zyne twee zonen tot keizer op te werpen. Deze deedt zulks, met toestemminge van 't leger. Macrianus niet te vreden zynde met het keizerryk van 't Oosten, wilde zich ook van dat van 't Westen meester maken. Hy liet derhalven Balista om Syrië tegen de Persianen te beschermen, en trok tegen Gallienus, maar wierdt nevens zyne zonen geslagen. Of nu Balista zich tot keizer opgeworpen, of zich Gallienus onderworpen heeft, daar in stemmen de schryveren niet overeen. Dat is zeker, dat Odenatus, door Gallienus tot keizer verklaard zynde, Balista door een gemeen soldaat heeft laten doden. Dit geschiedde in 't derde jaar na de gevangenis van Valerianus. *Treb. Pollio in Gallien. & triginta tyrann. Tillem. Mem. des Emp. Tom. III.*

BALISTER, (Lodewyk) een Jesuit, geboortig van Valencië in Spanje. Hy leeraarde de Godgeleerdheit en Hebreeusche tale, en hadt het opzicht over eenige collegien zyner societeit. Hy storf den 1. May des jaars 1624. in het 82. jaar zyns ouderdoms. Onder zyne schriften zyn in den jare 1617. te Lion gedrukt, *Onomatographia & Hierologia, seu de sacro Sermone Libri* IV. *Alegambe Bibl. Script. Soc. J. Nic. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

BALJUW, BAILJUW, BAELIU, BAELLIU, BAILLIU, is een woordt van Franschen afkomste, en zo oud als de bediening zelfs, in de Fransche tale BAILLI en BAILLIAGE, en by de Nederlanders *Baljuwschap* en *Bailluage* genoemd, dat eigentlyk bewindt, voorzorg, bescherming en voogdy betekent, gelyk *Baljuw* by ons genomen wordt voor zulk een, die het hoogste recht in zeker zyn onderhevig rechtsgebiedt vordert, het straffen der misdadigers van wegens de hoge overigheit vervolgt, en zich als aanklager der gepleegde overtredingen gedraagt in zekere vergaderingen, naar gelegenheit der steden, landschappen en volkeren, en de verkiezing en zinnekeur der oppermachten met min of meerder bepalinge aangesteld en opgericht, om den ingezetenen en vreemdelingen naar 's lands wetten, willekeuren en ordonnantien in billikheit, en zonder aanzien te verhoren, en recht te doen erlangen. Des zelfs rechtbank strekt zich ongelyk verder op de eene dan op de andere plaatse uit, gaat zomtyds over vele, en dikwils maar over een of twee dorpen, en hunne onderhorige buurten en bannen, zomtyds over eenige stadt en haar gebiedt, en zomwylen over de stromen alleen; maar gelyk het onmogelyk en te lastig valt voor eenen Baljuw, die vele dorpen onder zich heeft, de zelve by eene vergadering in gemene zaken te doen berechten, is 'er in de byzondere dorpen van vele Baljuwschappen een schout aangesteld, die met de geburen op zekere tyden den vierschaar spant, en het recht voor de dingsluiden in gemene zaken maant, blyvende de lyfstraffelyke zaken en het hoger beroep aan den hogen vierschaar van den Baljuw en mannen, mogende de schouten, schoon door anderen, daar toe gerechtigt, aangesteld, hunne ampten niet bedienen, voor en aleer zy den Baljuwen hunne commissie vertonen, en van de zelven nog eene andere bezegelde commissie, de *Ban* genoemd, bekomen, en daar op in handen van gemelden Baljuw den behorelyken eedt gedaan hebben. Van ouds hebben de Hollandsche graven wel uitdrukkelyk by hunne handvesten vastgesteld en belooft, dat de Baljuw, by hen te zetten, van wetachtigen bedde zoude zyn, en is dienvolgens het zelve ampt by de voornaamsten van staat en adel bediend geworden, als men uit de byzondere naamlysten by de Hollandsche schryvers gewaar kan worden, hebbende geen Baljuwschap by een stedehouder mogen bediend worden, (behalven dat van Rhynlandt, Delflandt, Kennemerlandt, en Schielandt) *arg. l.* V. *de Offic. ejus.* maar de Baljuw zelf den vierschaar moeten spannen, en dus kan hy noch met zyne mannen by arrest wyzen in zaken, niet meer bedragende dan twintig guldens, en hebben hunne vonnissen executie tot zestig guldens. *Resol. van Holl. rakende provisionele vonnissen van* 19. *Maart* 1662. By vele Baljuwen worden ook alle neeringen en bedieningen, onder eeden staande, die in zyne handen gedaan moeten worden, gestadigt, toegestaan en bevestigt. Ende is hen by ordonnantie van den laatsten May 1561. (sedert welken tydt geen andere ordonnantie gemaakt is) toegevoegt de derde penning in de confiscatien van het geen by henluiden zal worden berecht, en de zesde penning van het geen by den Procureur Generaal door hun aangeven berecht zal worden, en voorts voor elke capitale justitie van elken persoon naar mate der straffe, genietende wyders de eene Baljuw meerder van de civile boetens in zyn rechtsbanne dan de andere. Zie hier van breder *J. Bottelier summe Ruraal cap.* 219. *en* 279. *S. v. Leeuw. Inleid. tot de Oudhed. en Grondv. van Rhynl. Ordonn. op de criminel. Justit. in de Nederl. art.* IX. *W. v. Alphen Papegay I. Deel. W. G. Lams Handvest. van Kennemerl. J. v. Oudenhoven Zuidholl. bl.* 454.

BALK, eene stadt in het Usbeksche Tartarye, aan de rivier Jihun, op de grenzen van 't Persiaansche gewest Korasan, tusschen Samarcande en Candahar, eene stadt onder een afzonderlyken Chan, waar van eene, ten tyde van den Mogol Cha-Jehan, zich tegen de Tartaren dapper queet, en den Mogol grotelyks te hulpe quam. *Tavernier.*

BALK, een deftig, sierlyk betimmerd en neeringryk vlek, of dorp in de Grietenye van Gaasterlandt, de zevende in rang van Vrieslands derde quartier ofte Go, de Zevenwouden genaamd, legt anderhalf uure gaans van de stadt Sloten, ten einde van een heuvelachtige heide, waar uit, ter lengte van een klein half uur van Balk af, een beekje voortkomt, dat tusschen de dorpen Harich en Balk voortlopende, in de Slotermeer valt. Het pronkt thans met een fraaie kerk en toren, met een klokkenspel, en eenen jaarmarkt van allerhande koopmanschappen, inzonderheit van rogge, en andere granen, die in voorlede tyden op den 27. ouden styl, doch heden op den 22. September nieuwen styl, die eerst 1701. by Vrieslandt ingevoerd is, gehouden wordt, gelyk de week-

markt des woensdags, wanneer men alhier het recht en de weer houdt, in een welgeschikt recht-of weerhuis, mede met een toren en slagklok versierd. Een goed uur gaans van hier op de heide naar de Zuiderzee toe, by Rys, een geringe buurt, houdt men jaarlyks ook op den 26. Augustus de bekende wildemarkt, alwaar uit de omleggende plaatsen velerhande kooplieden met allerhande koopwaren verschynen en handel dryven. Veel heeft dit dorp by de oude binnenlandsche krakkelen en oorlogen geleden; want Agge, abt van Hemelum, zich by de Schieringers tegen de Vetkopers voegende, en Igo Galema, en zyne broeders, Douwe en Hartman, die hy voorgaf dat zyn klooster vele landeryen en renten onthielden, 1486. in den ban gedaan hebbende, bragt den zelven in de wapenen, en de Hollanders in het harnasch tot zyn verderf, wyl hy eerlang zyn opgebouwde sterke huis te Hemelum, de Spyker genoemd, ingenomen en ten gronde toe geslegt zag; waarna Igo Galema in 't vervolgen zyner vyanden Wykel en Balk in den brandt stak, dat in het volgende jaar door de inlegeringe van des abts byeengezamelde krygsbenden verder bedorven wierdt: na welken tydt het allengskens wederom het hoofdt opgebeurd, en in vrede gebloeid heeft tot in het jaar van 1583. toe, wanneer de Spaanschen, uit Groningen eenen inval in Gaasterlandt doende, Balk uitplunderden, en eenige inwoners medesleepten, die hen echter wederom by het tjukke meer ontjaagt wierden. *P. Winsemius Kron. van Vriesl. X. B. fol.* 304. 305. *en* XVIII. *B. fol.* 738. *Schotan. Geschied. van Vriesl.* XI. *B. fol.* 370. *Aanhangsel fol.* 924. *M. vander Houve Handvest. Kron.* II. *B. fol.* 163.

BALK, een adelyk geslacht in Silesië, wiens stamhuis Golkowitz in het vorstendom Brieg gelegen is. HANS FREDERIK VAN BALK op Crambach leefde in den jare 1664. *Luca Schl. Chron. pag.* 1786.

BALK, (EVERHARD) te Deventer uit welgegoede en eerelyke ouders geboren, hadt een gelukkig begrip en geheugen van zyne kindsche jaren af, 't geen hem ook zo zeer in de kennisse der goede letteren en rechtsgeleerdheit deedt vorderen, dat hy niet alleen tot Doctor in de rechten verklaard wierdt, maar ook tot hoogleeraar te Bourges in Vrankryk, en naderhandt te Harderwyk verkoren is geworden; in welk ampt hy zich t'eenemaal afgeslooft heeft met bovengemeen en gestadig nachtwaken en studeren, waar uit hy eerlang de ziekte van 't blauw schuit kreeg, die hem zo geweldig aantastte, dat hy, zo om zynen vader en vrienden eens te zien, als om door de verandering des luchts eenige hulp te verkrygen, naar Deventer vertrok: doch in zyne hoop van beterniffe miste, alzo hy aldaar den 11. Maart van 't jaar 1628. overleedt, waar op een fraai Nederduitsch lykdicht van zynen schoonbroeder, den rechtsgeleerden H. Heydendaal, gemaakt wierdt. De verhandelingen en boeken, by hem uitgegeven, bestaan in:

Commentaria ad L. Quisquis C. ad L. Juliæ majestatis. Franekeræ 1625.
Oratio de commodiore perdiscendi juris ratione, habita in illustri Gymnasio Gelro Velavico cum prælectiones auspicarentur. 1625.
Electorum Juris Civilis libri duo, in quibus varia J. Civ. loca & quæstiones noviter explicantur, deciduntur, tractantur.

Zie *J. Revii Histor. Daventr. lib.* VI. *pag.* 675, 676. *A. Monen Kron. van Deventer pag.* 151.

BALKAN. Zie ÆMUS.

BALLAART, of BALDER, oudtyds BERLAAR, een zeer aanzienelyk en groot dorp in de meiery van Arkel in 't hartogdom Brabant, anderhalf uure gaans van de stadt Lier aan den hereweg van Herentals op Mechelen, is eene zeer oude heerlykheit, en de bezittinge van het hoogadelyke en zeer beroemde geslacht van BERTHOUT, en dat zelfs al van het jaar 1180. af, tot het uiteinde van de XVI eeuw toe, wanneer het zelve gehelyk uitgestorven is. Van de edelen van Berthout, die over deze plaats het gezag gevoerd hebben, vindt men genoemd ÆGIDIUS, die zich in den Syrischen oorlog vermaard maakte, en des zelfs zoon, mede ÆGIDIUS genoemd, die 1227. aan de abdye van Rozendaal, waar in zyne dochters het geestelyk gewaadt aangetrokken hadden, de tienden in Berlaare en Ghele geschonken heeft, en 1235. aan de abdye van St. Bernard, by de rivier de Schelde, verscheide landeryen, te Vremde, Milleghem, Brouchem en Ouwen gelegen; welke Ægidius, zonder mannelyk oir na te laten, gestorven zynde, zo is zyn broeder LODEWYK hem opgevolgt, die, huwende met Sophia, vrouwe van Gramines, op 't jaar van 1245. zyns broeders gifte aan de abdye van Sint Bernard goedgekeurd en bevestigt heeft. Hy liet na FLORENS, heer van Berlaar, JOHAN, heer van Gramines, en eenige andere kinderen. Gemelde heer Johan van Gramines won eenen zoon, mede JOHAN genoemd, gezegt van Berlaar, heer van Keerberge, die op de landsvergadering te Kortenberg, 1312. gehouden, verscheen, en wiens oudste zoon mede JOHAN genoemd was. In de vyftiende eeuw is deze heerlykheit verpand aan Pieter van Dale, kanonik te Antwerpen, en naderhandt in de maandt April van den jare 1650. door Philips den IV. koning van Spanje, verkocht en opgedragen aan Dirk van der Nath voor dertig duizend guldens, die de zelve na verloop van omtrent elf jaren, te weten 1659. wederom overgedragen heeft aan Willem, baron van Bronkhorst, te gelyk met de heerlykheit en het slot van Gestel, dat hy van het doorluchtig geslacht van de Berges gekocht hadde. *Aub. Miræus in Not. Eccl. Belgii cap.* 189. *Idem in Cod. Donat. piar. cap.* 107. *Petr. Divæus rer. Brabant. lib.* XIII. *Troph. Brabant. lib.* IV. *fol.* 149. & 377. *J. le Roy Notitia Marchionat. S. R. I. lib.* IV. *cap.* 9.

BALLATIMORE. Zie BALTIMORE.

BALLENSTADT, een aloud vorstelyk huis in 't Noorder gedeelte van Thuringen, gelegen aan den Hartz, en onder 't gebiedt der vorsten van Anhalt, uit de Berenburgische linie. De eerste bezitters van dit vorstelyke huis hebben hier van hunnen tytel gevoerd; en is dit naar zommiger mening reeds een vaste zetel der edele heren van Beringen geweest, wanneer na de overwinninge des laatsten Thuringischen konings Noord-Thuringen aan de Saxen verviel. Ondertusschen is het onzeker, wanneer het slot BALLENSTADT gesticht zy. Het geen aangaande de *Berthobaldi* en *Beringeri* voor de tyden van Karel den Groten gezegt wordt, zyn maar gissingen, komende alles op eene blote overlevering aan, gemerkt de Saxische veldheren, die voor deze tyden genoemd worden, by gene schryveren den tytel van heren van Ballenstadt voeren. Na de tyden van Karel den Groten, die eenen der heren van Beringen, van wien hy bestreden was, zyne bezittingen op den Hartz wedergegeven heeft, kan men met meer zekerheit van dit graafschap spreken. In den jare 943. stichtte Eficus de IV. eene zamening van reguliere kanoniken op zyn kasteel Ballenstadt, en begon daarentegen Anhalt te bouwen. In den jare 1110. veranderde het Otto de Ryke in een Benedictyner klooster, en trok geheel naar Anhalt. Sedert dien tydt heeft het Ballenstadsche graafschap zynen name verloren. Tegenwoordig is 't een vorstelyk ampt, na dat het klooster door den zo genoemden boeren-kryg, en door verandering van religie by ordentelyke overdragt aan vorst Wolfgang van Anhalt in den jare 1525. gekomen, en het naastgelegen vlek met stads gerechtigheit begiftigt is geworden. *Krantzius descript. Saxon. l.* V. *Fabricius Orig. Sax. Spangenbergs Sachs. Chron. Adelspiegel p.* 277. *Sagittarius antiq. Thur. Becman. hist. Anhalt. l.* III. *p.* 152. *seqq. l.* V. *p.* 3. *seqq.*

BALLEY. Dus worden de heerschappyen genaamd, onder welke de goederen van de Johanniter en Duitsche ordens gedeeld worden. De laatstgenoemde orde bezit de meeste goederen, die zich door 't grootste deel van Duitschlandt uitstrekken. Zy worden gedeeld in elf Baliën, als die van de Elzas, Oostenryk, Tirol, Coblentz, Frankenlandt, Biessen, Westphalen en Lotharingen. Deze alle zyn den Roomschen Godsdienst toegedaan; voorts die van Hessen, Thuringen en Saxen, welke groten deels Luthersch zyn. Die van Utrecht wierdt eertyds ook hier toe gerekend; maar de Staten der vereenigde Nederlanden hebbenze aan zich getrokken, en zyn tot hier toe in 't bezit gebleven. *Bosii hist. ordin. Hierosol. Pantaleonis hist. ord. Johannit. du Fresne in Glossario, sub vocib.* BALLIVIA, BALIA, enz. *Venator Teutsch. Ritter-orden. Imhof Not. Proc. Imp. l.* III. *c.* 2. *Gryphius.*

BALLI, (JOSEPH) kanonik van Barri in 't koninkryk van Napels, was geboortig van Palermo in Sicilië. Hy was die gene, die het verste gevorderd was in de Philosophie en Scholastische Godgeleerdheit. In den jare 1635. quam hy te Padua, alwaar hy twee zyner geschriften uitgaf, namentlyk, *de fœcunditate Dei*; en *de motu corporum naturali.* Naderhandt, in den jare 1640. reisde hy wederom naar die stadt, om aldaar te doen drukken een werk aangaande het H. Avondmaal, waar aan hy dertig jaren lang gearbeid hadt. Hy storf kort daarna, te weten op den 2. November, zynde het 72. jaar zyns ouderdoms. *Thomasin in vit. illustr. Vir.*

BALLIBRIT is een vlek, gelegen in 't graafschap Kings, zeven mylen van Queenstown, of Mariburow, in Ierlandt, en heeft zitting en stem in 't Parlement van dat koninkryk. *Maty Diction.*

BALLICORA is eene stadt, gelegen in 't landschap Mounster in Ierlandt, veertien Engelsche mylen van Cloyne.

BALLIMORE is eene stadt in 't landschap Leinster in Ierlandt, leggende rondom in moeras, en daarenboven wel versterkt door de aanhangeren van koning Jacob den II. Maar wanneer de benden van koning Willem den III. in den jare 1691. de zelve aantastten, verweerde zy zich dapper, als zynde met een oud kasteel en drie nieuwe schansen voorzien; maar moest zich echter ten laatste op genade overgeven. De bezetting bestondt uit 830. welgeoeffende mannen, behalven noch 250. koppen van zamengeraapt volk. *Moreri Anglois.*

BALLIN, (CLAUDIUS) geboortig van Parys, was een uitnemend ervaren goudsmidt, overtreffende niet alleen zyne landgenoten, maar mogelyk allen, die ooit deze kunst geoeffend hebben. Hy maakte vele zilvere vaten voor koning Lodewyk den XIV. zynde van een onvergelykelyke zeldzaamheit. Dies zy als een gedenkteken der koninklyke pracht langen tydt te Versailles zyn bewaard geworden, tot eindelyk het grootste gedeelte daar van door koninklyk bevel, en om de onkosten des oorlogs goed te maken, versmolten is. Hy storf den 22. January des jaars 1678. in het 63. jaar zynes ouderdoms. *Perrault les hommes illustres de France T.* I.

BALLINASLOE is eene kleine stadt van Connaught in Ierlandt, gelegen aan de rivier Suc in 't landschap Roscommon, tien mylen van Athlone naar 't Zuid-Westen, aan den groten weg van Gallowai. De troupen van koning Willem den III. hadden daar hunne legerplaats voor den slag van Agrim in Juny des jaars 1691. *Moreri Anglois.*

BALLINEKIL is een vlek in Ierlandt, hebbende stem en zitting in het Parlement van dat koninkryk. Het is gelegen in 't graafschap Queens, tusschen de steden Queenstown en Kilkenny, vier mylen van de eerste, en zes van den laatste afgelegen. *Maty Diction.*

BALLINGA CARRIGI is een kasteel gelegen in het Iersche graafschap Cavan, en door de natuur zo sterk, dat het voor onoverwinlyk gehouden wierdt. Maar wanneer de Colonel Wolsley zich met zyne benden daar voor vertoonde, gaven zich de Ieren na een kleinen tegenstandt over den 23. May des jaars 1690. *Moreri Anglois.*

BALLINGSCHAP, eene zeer oude straffe. Eenigen halen des zelfs oorsprong zelfs van 't begin der werreldt, wanneer Godt Adam

Adam verjoeg uit het aardſche paradys, en Caïn ſtrafte over den moordt zyns broeders, hem verplichtende omzwervende en vluchtig te zyn op aarde. Maar, zonder het zo hoog op te halen, kan men zeggen, dat het ballingſchap in gebruik is geweeſt onder alle natien, wanneer men voor het algemene beſt, of tot ſtraffe der euveldaden, onderdanen, die den ſtaat tot laſt waren, of die eenig misdryf begaan hadden, uit hun vaderlandt verjoeg. De Heracliden wierden door Euriſtheus uit Argos verjaagt. De wet van de tienjarige ballingſchap (*Oſtracismus*) by de Athenienzers verwees tot het ballingſchap een burger, die verdacht wierdt ter oorzake van zyne al te grote macht. By de Romeinen verboodt men, om iemandt te verplichten uit het Roomſche gebiedt te vertrekken, aan alle burgeren hem eenig onderſtandt te doen, het geen genoemd wierdt *aquæ & ignis interdictio*. Men bande hen voor altoos, of voor eenen tydt in de eilanden. In 't kort het ballingſchap is geweeſt, en is noch eene gemene ſtraffe onder alle natien. Dit is 't dat wy *uitbanning* of *banniſſement* noemen. *Antiqq. Græc. & Rom.*

BALLIOLA. Zie BAILLEUL.

BALLIOLUS (NICOLAUS.) Zie BAILLEUL.

BALLISHANNON is eene zeeſtadt in 't Noorder gedeelte van Ierlandt, gelegen in 't graafſchap Dunnagall, op de Weſter-kuſte, omtrent 8. mylen bezuiden de ſtadt Dunnagall. Zy heeft een goeden haven aan den mondt der riviere. *Moreri Anglois.*

BALLOMER. Zie GONDEBAUD, of GOMBAUD.

BALLONYMUS was een arm Tyrier, uit den ouden ſtam der koningen van Sidon; maar wierdt door Alexander den Groten op de voorſpraak van Hephæſtion op den troon van Tyrus verheven. Zie ABDOLONYMUS.

BALM, een oud ſlot aan den Rhyn, behoorde eertyds den graven van Sultz, maar is in de Zwitzerſche oorlogen verwoeſt.

BALMIS (ABRAHAM BEN RABBI MEIR DE) was een Joodſch geneesmeeſter, geboren te Lezzi, in 't koninkryk Napels.* Hy bloeide te Venetië in het begin der XVI. eeuw, alwaar in den jare 1523. zyne Hebreeuwſche ſpraakkunſt, genaamd *Mikneh Abraham*, dat is *Abrahams bezitting*, by Daniel Bomberg gedrukt wierdt. Ook heeft hy eenige verklaringen van *Averroës* over *Ariſtoteles*, nevens zommige werken van *Avem-Pace* in 't Latyn vertaalt. Boven dien ſchreef hy een boek *de Demonſtratione*, en een ander *de Subſtantia Orbis*. Hy ſchepte meer vermaak in anderen te wederleggen, dan in zelve iets vaſt te ſtellen. *Munſter Præfat. in Gramm. Eliæ. Geſner. Buxtorf. & Bartolocc. Bibl. Rabb. Huet de clar. interp. Simon hiſt. Crit. V. T. Bayle.*

BALNEO (GRAVEN VAN) Zie BAGNO en GUIDO.

BALSAMON, (THEODORUS) patriarch van Antiochië, was eerſt diaken, ook bewaarder der geſchriften en wetten der kerke van Conſtantinopel, waar van daan hy den name van *Nomophylax* en *Chartophylax* voerde. Hy bloeide in 't einde der twaalfde eeuw, en wierdt voor eenen der geleerdſte mannen van zynen tydt gehouden. De tydt, wanneer hy geſtorven is, is onzeker; hoewel hy noch leefde in den jare 1203. wanneer Conſtantinopel door de Latynen veroverd wierdt. Zyne voornaamſte ſchriften zyn: *Commentarius in Canones SS. oecumenicorum & particularium Conciliorum; & in Epiſtolas Canonicas SS. Patrum. Commentarius in Photii Nomocanonem. Collectio Eccleſiaſticarum Conſtitutionum. Choniates in Iſac. l.* II. *Baron. Bellarm. Poſſev. Fabrottus. Juſtellus. Cave.* Boven dien ziet men noch twee *brieven* van hem, waar van de eerſte is geſchreven aan de gemeente te Antiochië, nopens de vaſten; de andere aan keizer Theodoſius, over het aannemen der nieuwelingen in de kloosters.

BALSERA, of BASSORA, is eene ſtadt in Aſië, gelegen in 't landſchap Hierak, of, gelyk anderen menen, in 't gelukkig Arabië, omtrent de woeſtyne; waar in weinig verſchil is. Zy is gebouwt aan de rivier Tigris, of Tigil, die met den Euphraat vereenigt zynde zich in den Perſiaanſchen zeeboezem ontlaſt, wordende anders de Golf van Balſera, of Ormus, en de zee van El-catif genaamt. De ſtadt is groot en ryk, hebbende omtrent tien duizend huizen. Men verzekert, datze, zich van de heerſchappy der Ottomanniſche Porte onttrokken hebbende, nu op de wyze van eene Republyk beſtierd wordt. *Strabo*, *Plinius* en *Ptolomæus* maken dikwils gewag van de zelve, onder den name van TOREDON. De naam van BASSORA doedt giſſen, dat de inwoners wel eer eene volkplanting der Tyriers geweeſt zyn; immers BATH-ZOR zegt in de Ooſterſche tale *eene dochter van Tyrus.*

BALSHAM (HUGO VAN) was biſſchop te Eli in Engelandt, en nam den bynaam *Balsham* aan van een oud dorp in Cambridgeshire, alwaar hy geboren was; want dit was doorgaans de gewoonte der geeſtelyken van die tyden. Hy ſtichtte het zo genaamde Pieters-huis op de academie te Cambridge, begiftigende 't zelve met verſcheide landeryen, zynde naderhandt door vele voordelen vermeerdert. Na 28. jaren biſſchop geweeſt te zyn, ſtorf hy in den jare 1286. Men houdt het daar voor, dat dit Pieters-huis het eerſte onder de geſtichte kollegien in Engelandt is, hoewel anderen reeds te voren begiftigt waren.

BALSTAL, of BALISTEL, een vlek in het Zwitzerſche Canton Solotum, drie mylen van het ſtedeken Olten gelegen, naar 't Weſten. Men heeft daar goede yzermynen. *Maty Dict.*

BALTANAS, (DOMINICUS DE) een Spanjaardt, wierdt in den jare 1488. te Villanova geboren, zynde een klein ſtedeke op de grenzen van Murcia en Granada, naby Cazorla. Hy ſtudeerde te Salamanca, en nam de orde van Dominicus aan. Na verſcheide werken in de Spaanſche tale geſchreven te hebben ſtorf hy in den jare 1560. *Alfonſ. Fernandez de Script. Dom. Nicol. Anton. Bibl. Script. Hiſp. enz.*

BALTHAZAR. Dus noemt men gemeenlyk eenen der zo genaamde drie koningen, die uit het Ooſten quamen om den Zaligmaker, te Bethlehem geboren, aan te bidden.

BALTHAZAR, Infant van Spanje, was de oudſte zoon van koning Philips den IV. geboren in den jare 1629. wanneer de koningin te voren drie prinſeſſen ter werreldt gebragt hadt. Hy wierdt, noch maar drie jaren oud zynde, door de ſtanden van Caſtilië gehuldigt. Die van Arragon deden zulks in den jare 1645. na dat hy alvorens binnen Saragoſſa hunne vrydommen bezworen hadt. Daar op wierdt voor hem ten huwelyk verzocht de oudſte dochter van keizer Ferdinand den III. en wanneer reeds een gezantſchap naar Wenen, om de bruidt af te halen, beſtemt was, ſtorf de prins te Saragoſſa, den 2. September des jaars 1646. door 't gebruik van al te veel liefde-verwekkende middelen; hebbende de geneesmeeſteren, om dit verwyt te ontgaan, zyne ziekte door onmatig aderlaten en verkeerde artzeneien verergert. Zyn hofmeeſter, Don Pedro van Arragon, verviel om die zelve reden in ongenade. *Theatr. Europ. T.* V. *p.* 965. 1188. *Alvenſl. Msc.*

BALTHAZAR, (CHRISTOFFEL) was zonderling ervaren in de kerkelyke geſchiedenis; by welke gelegenheit hy den Roomſchen Godsdienſt verliet, en beſtendig in de Hervormde kerke bleef. Hy was koninklyk advocaat in 't preſidiaal te Auxerre; maar kunnende die bediening niet behouden wegens de verandering van Godsdienſt, begaf hy zich met zyne vrienden en bloedverwanten naar Charenton, doende aldaar opentlyke belydenis van den Hervormden Godsdienſt. Hy arbeidde aan verſcheide werken nopens de kerkelyke geſchiedenis; en ten einde hy door andere bezigheden daar in niet belet mogt worden, ſtondt hem het Nationaal Synode, in den jare 1659. te Laudun gehouden, eene jaarlykſche wedde van 750. ponden toe: ook hadt hy reeds eenige *Diſſertatien* tegen den kardinaal Baronius geſchreven, die Dalæus, beſtierder van 't Synode, met een loffelyk getuigenis naar Parys zondt, om aldaar gedrukt te worden. Maar zo wel Balthazar als Dalæus middelerwyl overlydende, is het onzeker, waar deze en andere ſchriften, toen onder hem beruſtende, gebleven zyn. Dat hy verre in de ſierlykheit der Latynſche tale gekomen zy, blykt uit zyne lofreden, ter eere van *Fouquet* gehouden. *Bayle.*

BALTHAZAR van Siena, wierdt dus bygenaamd van zyne geboorteſtadt. Hy was een vermaard bouwmeeſter in de XVI. eeuw, wordende om die reden ook *Reſtaurator Architecturæ* genaamd. *Delic. de l'Ital.*

BALTHAZAR, de laatſte koning van Babel. Zie BELSAZAR.

BALTHAZAR GERARDS, geboortig van Villafar, eene ſtadt gelegen in Bourgonje, zynde een ſtoutmoedig man, die alles konde ondernemen, leende gewillig het oor aan 't verzoek der Spanjaarden, hakende naar gelegenheit om zich van den prins van Oranje te ontſlaan. Het was Willem van Naſſau, de eerſte van dien name, zo zeer by de hiſtorieſchryveren geprezen, en by de vereenigde Nederlanden aangemerkt als eerſte grondlegger van hunnen vryen ſtaat. Strada getuigt, dat Balthazar Gerards, hebbende verſtaan, dat 'er een prys op het leven van prins Willem geſtelt was, voornam om hem te vermoorden, biedende den hartog van Parma tot dien einde zynen dienſt aan, die zulks echter van de handt heeft gewezen. Anderen zeggen, men hebbe hem grote beloften gedaan, het zy in dit, of in het toekomende leven, zo hy mogt gevat en gedood worden. Hy volbragt zynen vervloekten toeleg op den 10. July des jaars 1584. den prins een brief aangaande de doodt des hartogs van Alençon behandigende; want wanneer hy een weinig tyds naar antwoordt hadt gewacht, ſchoot hy zyn Hoogheit met een piſtool door 't hert, zo als de zelve van tafel opſtaande door een vertrek wandelde. De lyfwacht greep hem, terwyl hy gereed ſtondt om uit Delf, alwaar hy dit gruwelſtuk begaan hadt, te vluchten. Aanſtonds op den pynbank gelegt zynde om te klappen, wie hem tot zulk een verfoeielyk ſtuk hadt aangezet, antwoordde hy niets, dan alleen daar toe door een Goddelyk ingeven bewogen te zyn. Hoewel anderen verhalen, hy hebbe gezegt, het gedaan te hebben op de toezegging van een martelaarskrone in den hemel; en dat hy in die hope den prins zou om hals gebragt hebben, al was hy van vyftig duizend menſchen omringt geweeſt. De moordenaar wierdt met gloeiende tangen genepen, en vervolgens gevierendeelt; waar by Strada, een begunſtiger der Spaanſche party, getuigt, dat de aanſchouwers van dit vonnis zich niet genoeg over de onvertzaagtheit van Balthazar Gerards, maar zes en twintig jaren oud zynde, hebben kunnen verwonderen; hoewel hy het feit niet pryſt; 't welk van Mezeray in zyn *Abregé Chronologique* eene ſchrikkelyke onderneming genaamt wordt. *Thuanus. Reidanus.*

BALTIMORE, of BALLATIMORE, een klein eilandt aan de kuſt der beide graafſchappen Deſmound en Corke, behorende tot Ierlandt en des zelfs landſchap Mounſter. Men vindt op het zelve een vlek van gelyken name, met een bequamen haven. Niet verre van daar leggen meer dan twintig andere kleine eilanden. De zeeboezem wordt de bai van Baltimore genaamt, en ſtrekt zich uit van de kaap Miſſenhead tot het uiterſte voorgebergte des graafſchaps Corke. Behalven den haven by 't vlek Baltimore zyn in deze bai noch twee andere bequame havens, te weten van Crook en School. *Beeverell delic. de l'Irlande p.* 1410.

BALTIN, (ADRIAAN) geboren te Brugge in Vlaanderen, was Penſionaris van 't Vrye, een man van een byzonder goed oordeel, en zeer ervaren in de ſtaatkunde en de burgerlyke rechten en heerkomſten. Hy heeft eene fraaie lykreden opgeſtelt, en de zelve met veel toejuiching uitgeſproken in de kerke der Minderbroederen te Brugge, die te Gent gedrukt is, met dit opſchrift: *Oratio in funere ſereniſſimi Alberti Auſtriaci.*

BALTINGLASSE, of BALLINGLASSE, is een vlek, gelegen in 't graafſchap van den zelven naam in Ierlandt, en heeft ſtem en zitting in 't Parlement van 't koninkryk. Het is negen mylen gelegen van de ſtadt Wicklo, op de grenzen van 't graafſchap Kildare. *Maty Dict. Moreri Anglois.*

BALTRUM, een eilandt in de Noordzee, tusschen Norderey en Langeroog. Op de landkaartte van Ubbo Emmius leest men *Baltring*, zeggende misschien zo veel als *de weg*, of *loop* van de rivier *Balker*; want *ing*, of *inge*, beduidt een weg, of loop; gelyk zo *Harlinge*, *Hunsinge*, *Fivalinge* zo veel zeggen als *de loop*, of *weg* der rivieren *Harle*, *Hunze*, en *Fival*, en dit woordtje *inge* nog in zeer vele namen van rivieren en plaatsen overig is. En zo is tusschen de eilanden Juist en Norderey het *buizer diep*, of loop van 't Buizer water noch bekend, benoemt van 't verdronken eilandt *Buise*. Doch dat die gemelde eilanden, als ook Borkum, Juist, Norderey, Baltring, Langeroog, Spykeroog, Wadgeroog, enz. ten tyde van Strabo onder keizer Tiberius een eilandt, of aan 't vaste landt vast gehecht zouden zyn geweest, of door den zo genaamden Cimberschen vloedt zouden zyn geworden, als velen oordelen, achten eenigen maar fabelachtig, en op enkele ongegronde losse gissingen steunende; aantonende, hoe alle die gemelde eilanden altydt, of van de scheppinge der werreldt, of ten minsten van Noachs zondvloedt af al zyn geweest, te meer dewyl 'er ten tyde van Plinius al 23. van die eilanden geweest zyn, te weten van Jutlandt tot aan den Rhynstroom. *Outhofs Watervloeden twede druk pag.* 21, 23, 139, 140.

BALVANNA. Zie BALBUENA.

BALUCLAVA is eene Turksche stadt gelegen in Europa, op 't halfeilandt Krim, of de Crimmische Tartarye, aan een kleine Golf, Westwaarts, tusschen de kaap Imkermen en de stadt Topetorkan. Zommige landbeschryvers nemen het voor 't oude *Pallacium*. *Maty Dict.*

BALVE, een stedeke gelegen in 't hartogdom Westphalen, drie mylen van Arensberg, Zuidwaarts.

BALUE (JOHANNES DE LA) was een vermaard kardinaal onder de regering van koning Lodewyk den XI. van Vrankryk. Hy was van een geringe afkomst, zynde een zoon van een kleermaker te Poictiers, of, gelyk anderen zeggen, van een molenaar, of van een schoenmaker te Verdun. Hy hadt redelyk wel gestudeert, en was den koning van aardt zeer gelyk, dat is arglistig en vol van kunstenaryen; dies hy zich ook van deze zyne kunstgrepen tegen 't hof van Rome wel bediende, den koning tegen den paus, en den paus tegen den koning heimelyk ophitsende, om zich by de verzoening dezer twee hoven aan weêrzyden dies te beminder te maken; gelyk hy ook daar door vele weldaden genoot. Hy hieldt zich in den beginne op by Johannes de Ursinis, bisschop te Poictiers, naderhandt by Johannes de Beauveau, bisschop van Angers, die hem tot zyn groot-vicaris maakte, en een kanunnikschap vereerde. Daarna verhefte hem koning Lodewyk de XI. tot den bisschoppelyken zetel van Evreux, en voorts van Angers; verkreeg ook voor hem den kardinaalshoedt van paus Paulus den II. Nog bisschop te Evreux zynde, monsterde hy in den jare 1467. in den oorlog der Ligue de keurbenden te Parys. Dit bewoog Chabannes, eenen der staatsdienaren van koning Lodewyk den XI. al schertzende te vragen, *of het hem ook geoorlooft was naar Evreux te gaan, om de geestelykheit aldaar te examineren.* De koning, het oogmerk dezer vrage op staande voet niet vattende, zeide Chabannes verder, *dat het hem niet minder voegde priesters te ordineren, dan het een bisschop voegde een leger te monsteren.* Kort daarna poogde Balue op koninklyk bevel het Parlement te bewegen, om de vernietiging der zo genaamde *Sanctio pragmatica* te registreren. Hy nam daar toe de bequame gelegenheit waar, wanneer het juist vacantie was, en by gevolg vele leden afwezend waren; des hy zyn doelwit bykans in 't Chatelet bereikt hadt; doch de procureur-generaal belette door zynen yver voor de rechten des koninkryks, dat zyn toeleg niet wierdt doorgezet; en wanneer eindelyk in den jare 1469. Lodewyk de XI. zich met zynen broeder Karel, hartog van Berri, die 't hoofdt der Ligue tegen hem geweest was, wilde vereenigen, stremde zulks de kardinaal op allerhande wyzen, duchtende, zyn dienst mogt na een getroffenen vrede min nodig aan 't hof geschat worden. Maar tot zyn ongeluk wierden zyne brieven onderschept, en hy hier op naar Monbason in de gevangenis gebragt, blyvende aldaar elf jaren lang, tot hy eindelyk in den jare 1480. door bemiddeling des kardinaals Julianus de la Rovere ontslagen wierdt, en naar Rome vertrok; van waar hem paus Sixtus de IV. als *Legatus à Latere* naar Vrankryk zondt. Hier ontstonden tusschen den koning en hem nieuwe onlusten, gemerkt hy zich buiten 's konings bewilliging met het Parlement hadt ingelaten, om over de rechten der kroon en der Gallicaansche kerke te oordelen. Na de doodt van paus Sixtus den IV. keerde Balue wederom naar Rome, en wierdt door paus Innocentius den VIII. bisschop van Albano, en naderhandt van Preneste gemaakt. Hy storf in den jare 1491. *Comineus. Robert Gaguin. P. Daniel Hist. de France Tom. II. P. Aemilius Matthaeus en Mezeray in Lud.* XI. *en Car.* VIII. *Contin. de Monstrelet. Aubery hist. de Cardin. Spondan. A. C.* 1465. 1480. *enz.*

BALUZE (STEPHANUS) wierdt in den jare 1631. te Tulle in Neder-Limosin geboren. Zyne studien in zyne vaderlyke stadt en te Thoulouze naarstig waargenomen hebbende, maakte hy zich door eenige schriften, die betrekking tot de kerkelyke geschiedenisse hadden, zo vermaard, dat Petrus de Marca, aartsbisschop van Parys, hem tot zich nodigde; maar na 't overlyden van dezen verzocht hem de kancelier Tellier by zich, met oogmerk om hem by zynen zone te voegen, die naderhandt aartsbisschop van Rheims geworden is. Doch dit niet gelukkende maakte hem de staatsbedienaar Colbert tot zynen Bibliothecaris; in welke bediening hy des zelfs boekery grotelyks vermeerderde en verbeterde, vergaderende tot de zelve een groot getal handschriften. Maar deze boekery aan den aartsbisschop van Rouen komende, liet hy het opzicht over de zelve varen, leefde een tydlang op zich zelve, en wierdt in den jare 1670. hoogleeraar in de Canonyke rechten in het koninklyk collegie, door hem allereerst opgerecht. Dus leefde hy een geruimen tydt in volle ruste, en kreeg zelf het opzicht over dit collegie. Maar wanneer de kardinaal van Bouillon, de geschiedenis van wiens geslacht door Baluze beschreven is, in den jare 1710. Vrankryk verliet, en zich by de vyanden dezer kroon voegde, moest Baluze des konings gramschap mede ondervinden. Hy raakte zyne plaats quyt in 't koninklyk collegie, nevens de jaarlyksche wedde, hem door de geestelykheit tot hier toe gegeven, en wierdt genoodzaakt naar Lion te wyken. Zyne vrienden konden verder niets voor hem uitwerken, dan dat hem Rouaan, Tours en Orleans tot zyne verblyfplaatsen wierden aangewezen. Na 't overlyden van Lodewyk den XIV. quam hy wel weder te Parys; maar bleef echter van zyne genotene voordelen versteken. Hy hadt voorgenomen Cyprianus, en de schriften, die tot het Concilië van Bazel eenige betrekking hadden, uit te geven; maar storf alvorens den 28. July des jaars 1718. Men beschuldigt hem, dat hy een wonderlyken aardt heeft gehad, en eigenzinnig is geweest. Anderszins was hy levendig van geest, behoudende dien tot zynen hogen ouderdom. Zyne grootste wetenschap bestondt in de geschiedeniskunde der middelste eeuwen, hebbende hy vele stukken daar van uitgegeven, zo door hem zelven, als door anderen zamengesteld. In den jare 1652. begon hy reeds te schryven, en gaf zynen *Anti-Frizonius* uit. Voorts heeft men van hem de schriften van *Petrus de Marca*, *Vincentius Lirinensis*, *Salvianus*, *Lupus*, *Agobardus*, *Caesarius Arelatensis*, *Regino*, *Marius Mercator*; *Concilia Galliae Narbonensis*; *Ant. Augustinus de emendat. Gratiani*; *Miscellaneorum Tom.* VII. *Capitularia regum Francorum*; *Innocentii III. epistolae*; *nova collectio Conciliorum*; *vitae Paparum Avenionensium*; *Histoire de la Maison d'Auvergne*; *Historia Tutelensis.* Zie *Gelehrte Zeitungen* 1718. *No.* 77.

BALY. Zie BALI.

BALZAC, een kleine landstreek in Angoumois, in Vrankryk, gelegen aan de rivier Charante, is zyne vermaardheit verschuldigt aan des zelfs bezitter, den beroemden heer BALZAC, eenen der welsprekendste schryveren der XVII. eeuw, die zynen naam daar van draagt.

BALZAC, (JOHAN LODEWYK GUEZ, HEER VAN) was een zoon van WILHELM GUEZ, een edelman uit Languedok, en van veel bequaamheit en verdiensten. Deze Wilhelm zich in de gunst van Roger de Bellegarde, maarschalk van Vrankryk, en gouverneur van 't Marquisaat Saluces, inwikkelende, droeg zich in vele zaken zeer verstandig. Noch gene zes en twintig jaren oud zynde, wierdt hy om gewigtige zaken naar 't hof van Philibert Emanuel, hartog van Savoje, gezonden; in het uitvoeren van welken last hy zich zo wel queet, dat die vorst hem veel achting betoonde. Niet lange daarna wierdt hy opziender over den zone van den maarschalk de Bellegarde. Maar deze jonge heer sneuvelde in den slag van Coutras, in den jare 1587. De vader zelf was reeds overleden in den jare 1579. Dus zag zich Willem Guez van twee voorstanders berooft, en begaf zich uit dien hoofde in de bescherminge des hartogs van Espernon, die hem by zich wenschte te hebben; hadt ook vele goede diensten van hem in verscheide moeielyke voorvallen. Koning Henrik de IV, verstaande de bequaamheden dezes jongen edelmans, van de welke hy, aan 't hof verkerende, doorslaande blyken hadt gegeven, wilde hem wel in zynen dienst nemen, maar vondt hem niet zeer genegen tot het hofleven. Willem Guez derhalven vestigde zyne woonplaats in Angoumois, en storf aldaar den 20. September des jaars 1650. honderd jaren oud zynde. Hy trouwde eene juffrouw uit den huize van Nesmond, met de welke hy vier en zestig jaren lang zeer eendrachtelyk leefde, telende onder andere kinderen ook zynen wydberoemden zoon, JAN LODEWYK GUEZ DE BALZAC in den jare 1595.

Deze verkreeg al vroeg eene buitengewone achting, en schreef reeds in zyne jonge jaren zo fierlyke brieven, dat een ieder, die ze las, daar op verlieft wierdt; invoegen hy, in dienst des kardinaals de la Valette zynde, wel haast aan 't hof tot zyn voordeel in kennis geraakte, in zo verre, dat de kardinaal Richelieu, aan wien hy dikwils brieven schreef, hem een vriendelyk antwoordt verwaardigde, zynde nevens de brieven van Balzac gedrukt. Doch wanneer zyn roem dagelyks groter wierdt, zag hy zich onvoorziens van vyanden besprongen, die zyne schryfwyze lasterden, en hem in den jare 1627. in een verdrietigen pennestrydt inwikkelden. Zeker jong monnik, bekend onder den name van *Frere André de la Congregation des Feuillants*, begon den strydt, noemende zyn geschrift tegen Balzac: *Conformité de l'eloquence de Mr. Balzac avec celle des plus grands personnages du tems passé & du present.* Dit wierdt overal gelezen, hoewel het niet gedrukt was. Balzac schreef daar tegen een verweerschrift, genaamd *Ogier*. De generaal der Feuillanten nam de zake voor broeder Andries op, en was oorzake, dat de strydt heviger wierdt, en men dagelyks vele geschriften zag uitkomen. Maar gemerkt deze generaal, genaamt vader Goulu, in den jare 1629. storf, kreeg Balzac een weinig rust, en verkoos een stil leven, vermeerderende zynen roem zo door briefwisseling, als andere geleerde werken. Hy was niet minder in de Latynsche als Fransche tale ervaren, en wierdt uit aanmerkinge zyner zonderlinge geleerdheit onder 't getal der leden van de Fransche Academie aangenomen. Hoewel de kardinaal Mazarini hem nodigde wederom aan 't hof te komen, beminde hy echter meer zyne eenzaamheit, behertigende nevens zyne studien ook de Christelyke Godvruchtigheit. Hy storf den 18. February des jaars 1654. Zyne schriften zyn in den jare 1665. te Parys byeen gedrukt, in twee stukken in Folio, nevens eene voorreden van den abt Cassagnes. *Grac. in elog. Guill. Guez. Perrault les homm. illustr. &c. Sorel Bibl. Franc. Bayle.*

BAM, eene stadt gelegen in het Persiaansche gewest Kerman, of Caramanië, groter dan de stadt Sireft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BAMBA, een landschap in 't koninkryk van Congo in Africa, met een vlek van den zelven name, gelegen naar de zeekant, tusschen Loanda en de rivier Zaire. Het voert den tytel van hartogdom sedert eenige jaren.

BAMBA, een gewest in 't Zuider gedeelte van America, gelegen in 't koninkryk Popaian, omtrent de stadt van den zelven name, onder 't Spaansche gebiedt, alzo de Spanjaarden aldaar eenige vlekken in bezit hebben. *de Laet.*

BAMBA, oudstyds *Gueritum*, was voor dezen eene bisschoplyke stadt in 't Spaansch gebiedt van Tarragona; maar is tegenwoordig een dorp van oud-Castilië, drie mylen van Valladolid gelegen.

BAMBA, of WAMBA, koning der Visigotthen, dat is West-Gotthen, in Spanje, gesproten uit koninklyken bloede, wierdt op den troon geplaatst den 1. September des jaars 672. op welken dag Receswind storf. Julianus, bisschop van Toledo, verhaalt van eenige wonderen by des zelfs kroninge voorgevallen. De plechtigheden der kroning volbragt zynde, wist hy te zeggen, dat Hilperik, of Hilderik, graaf van Nismes, den bisschop Aregius uit die stadt verjaagt, en den abt Ranimir, zynde een creatuur van hem, in des zelfs plaats aangesteld hadt; en dat daarenboven de Joden door hem waren bevestigt in hunne bezittingen en voordelen, ook verscheide geweldenaryen door hem in Languedoc gepleegt. Dit bewoog Bamba, een leger tegen Hilperik te zenden, onder 't bevel van een prins van den bloede zyns voorzaats, genaamd Paulus. Maar deze met Hilperik vrede gemaakt hebbende, liet zich binnen Narbonne als koning kronen, verwoestende alle de kerken van dat landschap. Bamba wreekte dit een jaar na den dag zyner kroninge. Wederkerende versloeg hy eene Arabische vloot van honderd en zestig schepen, die uit Africa in Spanje gekomen was. Erwich ondertusschen, zoon van Ardabaste, een Griek, door den keizer van Constantinopel naar Spanje in ballingschap gezonden, en ten huwelyk hebbende eene nichte van Receswind, geloofde recht tot de krone te hebben. Van deze gedachten zynde gaf hy Bamba een langzaam vergif, die zich daar op in een klooster begaf in den jare 680. na dat hy acht jaren en veertien dagen geregeerd hadde; want het was op zondag, den 14. October. Hy leefde, na dat hy de kroon aan Erwich afgestaan hadt, noch zeven jaren en drie maanden, of, gelyk Julianus wil, noch twaalf jaren, in dien geestelyken staat. *Roderic. l.* II. *Hist. Hisp. c.* 2. *enz. Mariana l.* VI.

BAMBARA, een koninkryk van Africa, in 't landt der Negers. Het is tamelyk groot, en gelegen in 't Noord-Oosten der rivier Gambie.

BAMBERG. (GRAVEN VAN) Hun geslacht was een der voornaamsten in Duitschlandt, hebbende naar zommiger meninge zynen oorspronk van de oude Frankische koningen. De eerste der genen, die zich onder hen vermaard gemaakt heeft, was HENRIK, van zommigen AALBERT genaamd. Deze trouwde Baba, zuster van keizer Henrik den I. en dochter van Otto, hartog van Saxen. Hy hadde verscheide zonen, te weten AALBERT, ADELHARD en HENRIK, van de welke Aalbert ook paltsgraaf te Bamberg of Papenberg genaamd wordt. Deze was zeer genegen tot oorlogen; dies hem keizer Lodewyk het Kindt, zoon van Arnulphus, nevens graaf Henrik te Henneberg, met een leger naar Lotharingen zondt; alwaar ze Hugo noodzaakten, het leen des hartogdoms, van Lotharingen by den keizer te zoeken. Hier op raakte graaf Aalbert met Rudolph, bisschop van Wurtzburg, en graaf in Franken, in oorlog; verjoeg den bisschop, veroverde en verbrandde de stadt Wurtzburg; en wanneer Coenraad, graaf in Franken, die by zommigen voor een broeder van keizer Lodewyk wordt gehouden, mede daar in betrokken wierdt, schoot hy niet alleen te kort, maar wierdt ook van graaf Aalbert gedood. Keizer Lodewyk hadt noch aanzien, noch macht genoeg, om Aalbert tot gehoorzaamheit te brengen, en belegerde hem te vergeefs in Bamberg; waar op Hatto, aartsbisschop van Mentz, den graaf met list tot den keizer bragt, belovende hem wederom zonder schade op zyn slot te zullen brengen. Wanneer zy derhalven reeds uit de stadt getrokken waren, keerde de aartsbisschop in gezelschap des graafs wederom, om te ontbyten; en reisden vervolgens tot den keizer. De graaf wierdt op zyne aankomste in hechtenis gesteld, en op den ryksdag te Fryburg ter doodt verwezen. Het vonnis voltrokken zynde, vervielen zyne nagelatene goederen ten behoeve van de rykskas. Hy liet twee zonen na, LEOPOLD en AALBERT. Leopold storf zonder erfgenamen; maar Aalbert wierdt het markgraafschap Oostenryk van keizer Otto den I. tot een leen gegeven; wiens geslacht als markgraven en hartogen van Oostenryk omtrent 300. jaren geduurd heeft, tot het zelve met HENRIK den V. is uitgestorven, wiens eenige dochter Gertrudis met Herman den V. markgraaf van Baden, getrouwd is. Wat de broederen van den onthoofden graaf Aalbert aangaat, ADELHARD wierdt in den oorlog, tusschen zynen broeder en Rudolph, bisschop van Wurtzburg, gevangen, en door last van Gebhard, des bisschops broeder, onthoofd, in den jare 902. HENRIK, Aalberts twede broeder, sneuvelde in dien zelven strydt. Zommigen spreken ook van een derden broeder, met name REINOLD, die door Coenraad, zoon van keizer Arnulphus, gezegt wordt om hals gebragt te zyn; dies Aalbert bewogen wierdt Coenraad in het tegendeel te doden. *Otto Frisingens. l.* VI. *c.* 15. *Luitpr. l.* II. *c.* 3. *Regino l.* II. *Chron. Scotus ad an.* 908. *Sigebert. ad an.* 910. *Witichind. l.* I. *Meibom. ad hist. l. in Tom. I. Scriptor. rer. Germ. Spangenb. Mansfeld. chron. c.* 114. *Brunnerus Bayr. Chron. P.* III. *l.* 7. *Bircken Ehrensp. l.* II. *c.* 4.

BAMBERG, eene vermaarde stadt en bisschoppelyke zetel in Frankenlandt, niet verre van de rivier de Mayn, wordt door eene andere rivier, de Rednitz, of Regnitz, genoemd, veelzins doorsneden. De stadt is zeer groot, maar heeft wegens het omleggende gebergte gene, of slechte muren. Men gelooft, dat keizer Henrik de II, die ze eerst tot eene stadt gemaakt heeft, voorbedachtelyk gene muren daarom getrokken hebbe, stichtende op verscheide plaatsen vier kloosters, als dat van St. Stephanus, St. Michiel, St. Benedictus, en St. Georg, gelovende dat, zo lange de geestelyken en andere vrome inwoners hunnen plicht niet vergaten, de stadt gene muren nodig hebben zoude. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar aan wynen, granen en ooft; in 't byzonder valt daar eene grote menigte van uiën, zafraan en zoethout. Wat de benaming en den oorspronk der stadt betreft, houdt men gemeenlyk daar voor, dat Henrik, graaf van Altenburg, zynde een kasteel maar een half uur van Bamberg gelegen, Baba, de zuster van keizer Henrik den I. in den jare 923. getrouwd, en den grondslag dezer stadt leggende, de zelve naar den name zyner gemalinne Babenberg, of Bamberg, genaamd hebbe. Anderen menen, de stadt zy reeds ten tyde van Karel den Groten van de geestelyken of papen genaamd Papenberg, en by verkortinge Bamberg. Zeker is het, dat deze stadt den graven van Altenburg hebbe toebehoord, die onder den name der graven van Bamberg vermaard zyn; na welker afsterven zy aan 't ryk vervallen is. Haren grootsten wasdom heeft ze keizer Henrik den II. te danken, die in den beginne der XI. eeuw niet alleen het slot, nevens verscheide kerken en kloosters, in de zelve gesticht, maar ook een bisdom opgericht, en het zelve niet minder dan de stadt zelve met uitnemende voorrechten begiftigt heeft. Omtrent het jaar 1435. verdreven de burgers hunnen bisschop, maar wierden door paus Eugenius in den ban gedaan, en door het Concilie van Basel genoodzaakt hunne stadsmuren omverre te halen. Ook heeft Bamberg in de zelve eeuw in den oorlog der Hussiten veel uitgestaan, die ze in den jare 1430. innamen, eischende eene brandschatting van 12000. Duitsche guldens. Niet minder nadeel heeftze in den dertig-jarigen oorlog geleden, wordende in den jare 1632. en 1633. door de Zweden verovert, na dat de inwoners de voorsteden ten dele zelf hadden in brandt gestoken. In den jare 1641. wierdt Bamberg door die van Weymar en de Franschen ingenomen; en in den jare 1645. wederom door de Zweden. In de XVII. eeuw stichtte de bisschop Melchior Otto Voit van Saltzburg, overleden in den jare 1653. aldaar eene hogeschole.

Wat het bisdom dezer stadt aangaat, het zelve is, gelyk gezegt is, van keizer Henrik den II. gesticht, op aanraden zyner gemalinne Kunigunda, en met meer goederen, voornamentlyk in Carinthië, nevens het steedtje Abach, by Regensburg, begenadigt; wordende de kancelier Everard in den jare 1007. tot eersten bisschop verordent. En wanneer in den jare 1011. de kerk van St. Georgius ingewyd wierdt, hieldt de keizer eene vergadering van zes en veertig bisschoppen, op welke Theodorik van Luxemburg, broeder der keizerin Kunigunda, wierdt aangeklaagt, als hebbende zich buiten recht dit bisdom aangematigt; des hem verboden wierdt zyn ampt te bedienen, tot dat hy zyne zake verdedigt en goed gemaakt hadt. Voorts stondt keizer Henrik de II. zyn nieuw bisdom ongemene vryheden en voorrechten toe, voornamentlyk dat de bisschop van Bamberg de eerste aller bisschoppen in Duitschlandt, en onmiddelyk den Roomschen stoel onderworpen zyn zoude; om 't welk van paus Benedictus den VIII. te verkrygen, de keizer jaarlyks 100. marken zilvers en een wit gezadeld paardt beloven moeste; waar van echter naderhandt paus Leo de IX. wederom afstondt, hebbende hem de keizer in den jare 1053. de stadt Benevento in 't koninkryk Napels gegeven. Ook verordende keizer Henrik den II. dat de vier werreldlyke keurvorsten, als opper-ryksbeampten, den bisschop van Bamberg de zelve diensten doen zouden, die zy den keizer zelve te doen gewoon waren, ontfangende daarenboven van hem zommige plaatsen als een leen, namentlyk de koning van Bohemen de oude stadt Praag; de keurvorst van de Palts Auerbach, of Amberg, gelyk zommigen willen; de keurvorst van Saxen Wittenberg en Trebits; die van Brandenburg Custrin met des zelfs toebehoren; welk voorrecht doorgaans *de rode zyde draadt der H. Kunigundis* genaamd wordt. Doch daar is tusschen deze plichtplegingen, en die, de welke den keizer zelve betoont worden, een onderscheidt; en uit dien hoofde worden de ryksampten *aartsampten*, maar die van 't sticht *opperampten* genaamd; ook worden in de laatste geheel andere vicarissen gevonden, dan in de eerste, gemerkt des konings van Bohemen, als opper-schenkers, vicarisschap die van Auffas, uit de Frankische familie, bekleden; dat des keurvorsten van Beyeren, als opper-voorsnyders, die van Pommersveld; dat des keurvorsten van Saxen, als opper-maarschalks, die van Ebner; en eindelyk dat des keurvorsten van Brandenburg, als opper-kamerheers, die van Rotenhan. Het leen der keurvorsten pleeg door een handslag van den bisschop van Bamberg ontfangen te worden. Aangaande het gebiedt des bisdoms, het zelve zyn niet alleen de steden Bamberg en Forcheim onderworpen, maar de bisschop bezit daarenboven in Frankenlandt 56. ampten, waar by in Carinthië nog 15. ampten komen, en onder die ook de steden Villach, Wolfsberg, St. Leonard en Veldkirchen. Wel is waar, dat de bisschoppen over deze bezittingen in Carinthië, en der zelver onmiddelbaarheit, met het huis van Oostenryk getwist, en zich bezwaard hebben, dat ze genoodzaakt wierden niet alleen haar aandeel aan 't ryk, maar ook aan 't Oostenrykse huis op te brengen; maar in den jare 1682. is eindelyk een verdrag gemaakt, waar in de bisschop en het domkapittel aan het huis van Oostenryk den rang toestonden over deze plaatsen; doch daar voor de toezegging van 4000. Duitsche guldens, en tot der zelver onderpandt den tol van Tarwisch ontfingen. Laatstelyk is de bisschop van Bamberg ook bestierder van den Frankischen kreits, hebbende nevens den markgraaf van Brandenburg de macht om de standen van dien kreits te beroepen.

Naamlyst aller bisschoppen van Bamberg.

1. *Everard*, kancelier van keizer Henrik den II. van den jare 1007. tot 1042.

 2. *Zwid-*

2. *Zwidger*, kancelier des zelven keizers van den jare 1042. tot 1046. wanneer hy paus wierdt, onder den name van Clemens den II.
3. *Hardovicus*, of *Hezelinus*, kancelier van keizer Henrik den III. ſtorf in den jare 1054.
4. *Adelbert*, graaf van Pogen, kleinzoon van keizer Coenraad den II. ſtorf 1060.
5. *Gunther*, ſtorf, uit 't Heilige Landt wederkerende, in den jare 1066.
6. *Herman*, of *Riccianus*, wierdt van paus Gregorius den VII. wegens Simonie afgezet.
7. *Rupert*, ſtorf in den jare 1132.
8. *S. Otto*, graaf van Andechs, ſtorf in den jare 1140.
9. *Egilbert*, ſtorf in den jare 1146.
10. *Everard*, hartog van Beyeren, ſtorf in den jare 1172.
11. *Herman*, markgraaf van Meiſſen, ſtorf in den jare 1177.
12. *Poppo*, hartog te Meran, en graaf van Andechs, ſtorf in den jare 1192.
13. *Thimo*, ſtorf in den jare 1202.
14. *Coenraad*, ſtorf des anderen daags na de verkiezinge.
15. *Eckenbert*, broeder van Stephanus, koning van Hungarië, ſtorf in den jare 1235.
16 *Poppo*, hartog te Meran, wierdt door keizer Frederik den II. afgezet, en ſtorf in den jare 1242.
17. *Henrik*, van Catalonië, ſtorf in den jare 1257.
18. *Leopold*, graaf van Leiningen, ſtorf in den jare 1285.
19. *Arnold*, graaf van Solms, ſtorf in den jare 1295.
20. *Leopold*, graaf van Grundlach, ſtorf in den jare 1304.
21. *Wulfig*, vryheer van Stubenberg, een Dominikaner, ſtorf in den jare 1319.
22. *Johan*, ſtorf in den jare 1321.
23. *Henrik*, Decretalium Doctor, een Dominikaner, ſtorf in den jare 1329.
24. *Werntho*, erf-ſchenker van Reichenek, ſtorf in den jare 1333.
25. *Leopold* van Egloffſtein, ſtorf in den jare 1341.
26. *Frederik*, graaf van Hohenlohe, ſtorf in den jare 1351.
27. *Lodewyk* van Babenburg, ſtorf in den jare 1363.
28. *Frederik*, graaf van Druhedingen, ſtorf in den jare 1366.
29. *Lodewyk*, markgraaf van Meiſſen, en landgraaf van Thuringen, ſtorf in den jare 1376.
30. *Lambert* van Buren, ryks-hof-kancelier, deedt afſtandt in den jare 1398.
31. *Albert*, graaf van Wertheim, ſtorf in den jare 1421.
32. *Frederik* van Auffas, ſtorf in den jare 1440.
33. *Antonius* van Rotenhan, ſtorf in den jare 1459.
34. *Georg*, graaf van Schaumburg, ſtorf in den jare 1475.
35. *Philips*, graaf van Henneberg, ſtorf in den jare 1487.
36. *Henrik*, ſtorf in den jare 1501.
37. *Veit*, opdiſſcher van Pommersfelden, ſtorf in den jare 1503.
38. *Georg*, maarſchalk van Ebener, ſtorf in den jare 1505.
39. *Georg*, erfſchenk en vryheer van Limburg, ſtorf in den jare 1522.
40. *Wigand* van Redwitz.
41. *Georg Fuchs* van Rugheim, ſtorf in den jare 1556.
42. *Veit* van Wurtzburg.
43. *Johan Georg Zobel.*
44. *Martyn* van Eyb.
45. *Ernſt* van Mengersdorf.
46. *Neidhard* van Thungen, ſtorf in den jare 1598.
47. *Johan Philips* van Gebzattel, ſtorf in den jare 1609.
48. *Johan Godfried* van Aſchhauſen, ſtorf in den jare 1622.
49. *Johan Georg Fuchs* van Dornheim, ſtorf in den jare 1633.
50. *Franciſcus* van Hatzveld, ſtorf in den jare 1642.
51. *Melchior Otto Voit* van Saltzburg, ſtorf in den jare 1653.
52. *Philips Valentyn* van Rienek, ſtorf in den jare 1672.
53. *Pieter Philips* van Dernbach, ſtorf in den jare 1683.
54. *Marcard Sebaſtiaan Schenk* van Stauffenberg, ſtorf in den jare 1693.
55. *Lotharius, Franciſcus* van Schönborn, verheven den 16 November des jaars 1693. wierdt in den jare 1695. ook aartsbiſſchop en keurvorſt van Mentz. Hem wierdt in den jare 1708. den 13. December in het bisdom Bamberg tot Coadjuteur toegevoegt zyn broeders zoon, *Frederik Karel* van Schönborn, des H. Roomſchen ryks vice-kancelier.

* *Goldmeyer vom urſprung der ſtadt Bamberg. Zeileri Topogr. Franc. Paſtorius Francon. Auctor vitae Henr. II. by Caniſius Tom. VI. Lect. Ditmar. l.* VI. *Chron. Leo Oſtienſ. l.* II. *c.* 47. *Scotus & Urſpergenſ. Naucle-rus. Krantzius. Aventinus. Cynei Annal. Prodromus. Bruſch. de Epiſc. Leh-mannus Speyer. chron. Freher. not. ad d'Andlo & Orig. Palat. P.* I. *c.* 15. *Me-giſeri Karnth. chron. Cluten Sylloge rer. quotid. concil.* 24. *Magerus de advoc. armata c.* 5. *Limnaeus in jure publ. Brunnerus P. II. Kirchen-chron. Imhof N. P. l.* III. *c.* 3. *Cocceji jus publ. Swederi jus publ.*

BAMBERG, eene ſtadt in Bohemen, op de grenzen van Moravië, aan de rivier Orlitz, vyf of zes mylen van Glatz ten Zuiden.

BAMBOCHE, of BAMBOOTS, een Nederlandſch ſchilder. Zie DE LAER.

BAMBONKA, een klein landt in Africa, wordende bewoond door de Negers.

BAMBORROW, een vlek, eertyds BEBANBURG genaamd, gelegen in 't graafſchap Northumberlandt in 't Noorder gedeelte van Engelandt, zes mylen van Barwick, en zo verre van 't eilandt Farne. *Maty Dict.*

BAMBOUKALE. Zie HIERAPOLIS in groot-Phrygië.

BAMBOURDOU, een landſchap in Africa, naby de goudmynen, en 't koninkryk Jaira.

BAMBRIDGE, (CHRISTOPHORUS) kardinaal en aartsbiſſchop van York. Koning Henrik de VIII. van Engelandt zondt hem in den jare 1509. zynde het eerſte jaar zyner regering, aanſtonds naar Rome. Hy bragt aldaar door zyne ſchriftelyke voorſtellingen zo veel te wege, dat zyn koning met paus Julius den II. zich in een verbondt tegen Vrankryk inliet; waar op hy tot vergelding met den kardinaalshoedt begiftigt wierdt. Hy ſtorf in den jare 1515. of met het einde des jaars 1514. te Rome door vergif. *de Larrey hiſt. d'Angl. tom. I. p.* 85. 117. *Mezeray Tom. II. p.* 908.

BAMBRUGGE, BAAMBRUG, en ook BAAMBRUGGE, by oude en nieuwe ſchryvers genoemt, is een middelmatig, doch vermakelyk dorp in de roo molen polder aan den krommen Angstel in het nederquartier van het landſchap Utrecht, hebbende kerk en predikant onder de Claſſis van Utrecht. Voortyds heeft alhier eene kapel geſtaan, die onder de Parochiekerk van 't naburige Abkoude gehoorde, en waar in eene altyddurende kapellany of vicary geſticht was door heer Melis, prieſter in 't jaar 1545. Den eerſten zondag na de kruisverheffing wordt alhier de kermis gehouden. Het legt vier en een half uure gaans van de ſtadt Utrecht, en maakt met Abkoude eene ambachtsheerlykheit uit, groot 1818. mergen, althans bezeten by Theodorus de Leeuw. *M. B. Ultrajectum illuſtrat. Tom. II.*

BAMF, eene ſtadt, gelegen in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, in 't graafſchap Bouquan, naby den mondt der rivier Doverne, niet groot van omtrek, maar merkwaardig wegens derzelver jurisdictie, Bamfshire genaamd, tuſſchen de landſchappen Mourray en Aberdeen.

BAMFI, of BANFI, is een graaflyk geſlacht in Hungarië, wiens ſtamvader, MAGNUS HAHOLD, die in den jare 1192. geleeft heeft, genaamt wordt. STEPHANUS, zynde een naneef van dezen, was Bannus in Slavonië, en ſtichtte omtrent het jaar 1290. het kaſteel Aſolinda. Hy liet twee zonen na, namentlyk JOHANNES, door wien het ſtamſlot Bamfi wederom vernieuwt is; en NICOLAAS, die het geſlacht heeft voortgeplant. Een ander van den zelven name wierdt in den jare 1467. door den Hungariſchen koning rykelyk beſchonken wegens zyne dapperheit, gedurende den oorlog in Moldavië betoont. GEORG, graaf Banfi van Loſontz, wierdt in den jare 1691. hofmeeſter by Abaffi, den prins in Zevenbergen; maar in den jare 1706. keizerlyke geheime raadt, gouverneur in Zevenbergen, en overſte hopman te Clauſenburg. Daar is ook een geſlacht van Banfi geweeſt, genaamd dat van *Liudvan*; maar het is reeds in de XVII. eeuw uitgeſtorven. *Bucel. Stemm. P. III. Botſchkai in app. Bonfinus de Reb. Hung.*

BAMIAN, eene ſtadt in het geweſt van Khoraſſan gelegen, gevende haren name aan een byzonder landſchap, zich uitſtrekkende naar 't Ooſten der ſtadt Balkhe, als men gaat naar Kabul, een Noorderlyk landſchap van Indië. Genghis Kan maakte zich meeſter daar van na 't innemen van Balkhe en Thalkhan, en verwoeſtte de zelve in den 618. jare der Hegire, zynde het 1221. jaar des Zaligmakers, alzo een zyner kleinzonen in de belegering geſneuvelt was. De ſtadt quam eertyds den Sultanen Gaurides van den tweden tak toe, en Fakhreddin, oom van Gajatheddin, Sultan uit de zelve familie, was 'er gouverneur van, gelyk mede van 't gehele landſchap. Na de verwoeſtinge door de Mogoliſtanen of Tartaren van Genghis Kan legt de plaats nog onder de puinhopen. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BAMOTH, een dal beneden het gebergte Pisga, in den ſtamme Ruben. Ter zelver plaatſe is eene ſtadt, ook dus genaamt. *Numer.* XXI. 19. 20. *Joſua* XIII. *Simon Diction. de la Bible.*

BAMPTON, (JOHANNES) een Engelſchman, van de orde der Carmeliten, leefde omtrent den jare 1341. en wierdt gehouden voor een der ſchranderſte Scholaſtyken van zynen tydt. Onder zyne ſchriften zyn, *Lecturae Scholaſticae in Theolog. Quaeſtiones octo de veritate propoſitionum.* enz. *Lucius Bibl. Carm. Alegre in parad. Carm. Pitſeus de Script. Angl.*

BAN. (HEIR-BAN.) Dit woordt komt dikwils voor in de geſchiedeniſſen der oude Duitſchers, maar heeft verſcheide betekeniſſen, na dat het of een bevel, of ſtraffe van zekeren heer beduidt. Dus wierdt KONINGS-BAN genoemt eene zekere boete, bedragende zestig Solidi, in welke geſlagen wierden, die zich aan grove misdaden ſchuldig hadden gemaakt. By voorbeeldt, die zich tegen den koning, of des zelfs gezanten hadde aangekant, of iemandt, in kerkelyken ban zynde, gedood, of ook eenen bruidegom zyne bruidt ontvoerd. Dit geldt wierdt in 's konings kas gebragt; doch iemandt buiten ſtaat zynde deze boete op te brengen, moeſt hy, den koning dienende, de zelve betalen. Anderszins wierdt ook heirban genaamt een keizerlyk of koninklyk opbodt ten oorloge, wordende na gehoudene raadpleging met de ſtanden en ſteden overal bekend gemaakt, ten einde iedereen, dien het aanging, zich vaardig ten ſtryde hadt te maken. Zo wie, nu buiten kenniſſe en byzondere toelatinge der hoge overheit te huis bleef, verviel in den voornoemden ban. Eindelyk wierdt ook heirban genaamt, wanneer de koninklyke ſchatkiſt ledig zynde, de ryksſtanden en onderdanen eene algemene ſchatting opbragten; wordende deze heirban, op de roerende goederen in 't byzonder gelegt zynde, van zekere door den koning daar toe verordende mannen opgehaalt. Men leeſt daar veel van in de *Capitulationes* van Karel den Groten en Lodewyk den Vromen; als *l.* III. *c.* 14. 64. 67. 68. *l.* IV. *c.* 14. 18. 22. 31. 32. *Petr. Pithoeus l.* II. *Adverſ. c.* 20. *Lehman. Chron. Spirenſ. l.* II. *c.* 44. *Limnaeus ad capit. Carol. V. ad art.* 22. *Hachenberg in Germ. med. diſſ.* 6. §. 24.

BAN, (RYKS-) *Bannum Imperii*, is eene na voorgaanden ordentelyken proceſſe door den keizer en de ſtanden des ryks over een vredebreuk of andere ongehoorzaamheit gedane uitſluiting van zeker lidt des ryks, waar door de zelve verſteken wordt van alle gerechtigheden en vryheden, zyne goederen verlieſt, vogelvry verklaard wordt, zonder zyne ſchuldenaren te mogen manen, en als oneerlyk verklaart, en buiten het gezelſchap der menſchen en opentlyken Godsdienſt geſloten. Dit wordt eigentlyk de opperban (ober-acht) genaamt: want

want de Ban (Acht) is in zich zelve niets anders dan het eerste keizerlyke decreet, waar by belast wordt, onder bedreiging van ban, het bevel te gehoorzamen, of by nalatigheit in den ryksban vervallen te zyn; maar dit niet wordende gehoorzaamt, volgt de voornoemde opperban van den keizer en standen teffens, en is het keizerlyke kamergericht in 't byzonder bevoegt, het proces tegen de vredeverstoorders te voldingen, en in den name van 't ryk den ban uit te spreken, gelykerwyze zulks uit de kamergerichts verordeningen klaarlyk blykt, en in vorige tyden aan Aalbrecht, markgrave van Brandenburg, gezien is. Men kan echter niet loogchenen, dat zich de keizer menigmalen dit recht alleen heeft aangematigt, gelyk Karel de V. in den Smalcaldischen oorlog, en naderhandt Ferdinand de II. in de Boheemsche onlusten. Men heeft derhalven by de verkiezings-capitulatie van Ferdinand den III. en vervolgens daar in voorzien, dat de keizer in geval van zodanigen ryksban een ordentelyk proces volgens den inhoudt der kamergerichts verordening aanstelle, of, zulks wegens het klaarblykelyk feit niet nodig geschat wordende, zich echter verbinde, daar over met de keurvorsten raadt te plegen. Ondertusschen heeft men in onzen tydt de uitvoering van dezen ryksban tegen de twee keurvorsten van Keulen en Beyeren gezien, waar tegen zo wel het ligchaam des ryks in 't gemeen, als zommige keurvorsten, niet te vrede zynde, dat de keizer hen zulks door een byzonder schryven hadt bekend gemaakt; en die liever gezien hadden, dat de zake op een Collegialen rechtsdag geschied was, verscheide herinneringen gedaan hebben. In de verkiezings-capitulatie van keizer Karel den VI. is deze zake eindelyk wederom op een vasten voet gebragt; en wanneer de vorsten, tot hier toe zich hebbende bezwaard, dat ze buiten dezen raadt zouden uitgesloten blyven, een nadruklyk vertoog daar tegen deden, heeft de keizer belooft, hier in niets buiten kennisse en toestemminge der keurvorsten, vorsten en standen te ondernemen, het proces tegen overtreders altydt ordentelyk voor 't kamergericht te trekken, en by de uitsprake de acten op den ryksdag door hier toe afzonderlyk uit de drie collegien, en een gelyk getal der religien verkorenen onderzoeken te laten, die dan hunne gedachten den gezamentlyken standen mededelen, en deze daar op de laatste uitsprake doen zouden. By de uitvoering van dezen ryksban is aan te merken, dat de zelve den kreitzen en vorsten, die de naaste aan des overtreders landen zyn, opgedragen, maar vooraf door een keizerlyken heraut het oordeel of zelve overgebragt en aangekondigt, of aan de poorten aangeslagen, of eindelyk onder trompetten geluit voor des gebannen slot of hoofdstadt neêrgelegt wordt. Ten aanzien der personen is tusschen geestelyke en werreldlyke dit onderscheidt in acht te nemen, dat de eerstgenoemden niet met den gewoonlyken ryksban gestraft worden; maar hen worden alleen de Regalia en lehen des ryks ontnomen en ingetrokken, onder den name van een Privations-verklaring. Dit echter is alleen van de Roomschgezinde vorsten te verstaan. De goederen des gebannen, indien het onmiddelbare lenen zyn, vervallen aan 't ryk, maar anderszins aan hunne leenheren; zonder dat echter de naaste leenvolgers, indien ze zich aan den zelven misdaadt niet hebben schuldig gemaakt, hun leenrecht verliezen. *Limnæus ad capit. Ferdin. III. Grundfeste des Reichs P. III. c. 5. Lundorp Tom. I. Act. Publ. l.* III. *& Tom. II. cont. Europ. Herold P. I. p.* 917. *enz. Wahl-capitul. Caroli VI.* §. 20.

BAN, KERKELYKE BAN. Hier door wordt eene gewoonte uitgedrukt, die reeds in de Apostolische kerke plaats hadt; zo dat, wanneer iemandt zich aan eenen groven en openbaren misdaadt hadt schuldig gemaakt, de gansche gemeente zamenquam, en hem voor een onbequaam lidt erkende, ook geheel van hare gemeenschap uitsloot, tot dat men klare kentekenen van eene oprechte betering bespeurde. De Joden hadden eertyds iets diergelyks, verstotende buiten de Synagoge alle die genen, die met diergelyke ergerlyke lasteren behebt waren. En mogelyk is deze gewoonte van hen tot de Christekerk overgegaan; hoewel deze in den beginne van het onderscheidt tusschen den groten en kleinen ban der Joden niets schynen geweten te hebben. Deze uitsluiting nu geschiedde in de eerste Christen kerk by de gansche gemeente, en wel zo nadruklyk, dat het een bequaam middel was, de dwalenden wederom op den rechten weg te brengen. Doch naderhandt is men van deze gewoonte in vele stukken afgeweken, voornamentlyk na dat de bisschoppen deze macht alleen aan zich getrokken hebben; gelykerwyze reeds ten tyde van 't Concilie, gehouden te Nicea, geschied is, zynde die macht in de zelve bepaald tot de bisschoppen, zonder van kerkendienaren of gemeente gewag te maken. En hoewel de Griekse keizeren poogden het oude gebruik daar omtrent wederom in te voeren, hebben zy het nochtans niet kunnen doordringen. Niet tegenstaande ook door keizer Julianus, Leo, en andere verordend is, dat het geen bisschop of ouderling vry zoude staan, iemandt van de Christelyke gemeenschap af te zonderen, voor dat ze de reden daar van hadden aangetoond, mogt echter zulks niets baten, gemerkt de bisschoppen den ban zelfs tegen hunne koningen en overheden gebruikten. Maar zo wie dezen ban geheel verachtte, verviel in een werreldlyke boete; des dikwils beide deze soorten van ban zamengevoegt wierden. Meende iemandt 't onrecht door den bisschop in den ban gedaan te zyn, dien stont het vry van den bisschop te appelleren, blyvende echter in den ban, tot de zake onderzocht, en uitsprake daar over geschied was. Koningen en keizeren zyn juist van geen bloot bisschop veel met den ban gestraft geworden. Doch na dat het vermogen der Roomsche bisschoppen ten top was gerezen, zyn zy daar mede dikwils gedreigt, waar van de geschiedenissen overvloedige voorbeelden uitleveren. Deze gewoonte is in de Roomsche kerke tot op den huidigen dag gebleven, behalven dat de geschapenheit der tyden, eischende van zelve voorzichtigheit in dezen te gebruiken, de zake eenigzins zeldzaam gemaakt heeft. By de Protestanten is wel de kerkelyke ban niet geheel afgeschaft; maar men heeft getracht de zake anders aan te richten. *Cyprian. epist.* 9. 57. 59. *Concil. Nicen. can* 5. *Novella* 123. *c.* 11. *Photius in Nomocan. Tit.* 9. *Can.* 9. *Selden. de I.N. & G. l.* IV. *c.* 7. *seq. Capitulat. Car. M. l.* V. *c.* 42. *l.* VI. *c.* 140. *l.* VII. *c.* 330. 331. *du Fresne Glossar. voce* Excommunicatio. *Gabr. Albaspinæus l.* I. *obs.* 1. *Lehmans Chron. Spir. l.* II. *c.* 34. *Du Pin Antiq. Eccles. discipl. dissert.* III. *de Roye instit. Jur. can. l.* III. *tit.* 10. *Ziegler in not. ad h. l.*

BAN, en ARRIERBAN, is in Vrankryk een opentlyk opbodt der koninklyke leenmannen, om zich op eene bestemde zamelplaats strydvaardig te laten vinden, het zy in eigen persoon, het zy door bequame mannen, te voet en te paardt, naar de geschapenheit hunner leengoederen. De Ban betreft het leen, de Arrierban het achterleen. Zommigen menen, de Ban zy een ordentelyke dienst, waar toe ieder vasal naar den aardt van zyn leen gehouden is; maar een Arrierban een buitengewone dienst, die den koning geschiedt. Anderen leiden het af van 't Hoogduitsche woordt *Heer-ban*, dat is een opbodt des heren, wanneer het zo veel betekent als Ban. Wederom anderen nemen 't woordt Ban voor den eersten opbodt, en Arrierban voor den tweden, waar by die genen, die op de eerste dagvaarding niet verschenen waren, nog eens opontboden worden. Deze opbodt der vasallen heeft onder de regering der twede koninklyke Fransche linie een begin genomen, en men vindt van de zelve in de Capitulatien van Karel den Groten gewag gemaakt, hoewel veel meer onder de koningen van de derde linie. De bisschoppen en prelaten zelve moesten of persoonlyk, of door anderen verschynen; en wanneer ze zelf quamen, voerden zy het bevel over hunne onderdanen. Doch de geestelykheit was zomwylen van deze diensten in persoon bevryd, tot eindelyk Lodewyk de XIII. den 29. April des jaars 1636. de zelve tegen eene belofte van zekere somme gelds geheel daar van ontslagen heeft. Ook zyn de burgeren zommiger steden door de koningen van Vrankryk daar van ontheft. De leden van 't Parlement te Parys, koninklyke geheimschryveren, en anderen zyn uit hoofde hunner bedieningen daar aan niet gebonden. De Ban en Arrierban wierdt eerst door koninklyke Commissarissen, de landen des koninkryks doorreizende, of ook door de Bannerets of standaardbewaarders verzamelt. Tegenwoordig laat de koning aan alle Baillifs en Seneschallen der provincien, zomwylen ook aan de Gouverneurs, opene brieven afgaan. *De la Roque vom Ban und Arrierban.*

BAN, of BANUS. Dus wordt genaamd een der voornaamste ampten by de krone van Hungarie, voornamentlyk in de koninkryken van Croatie, Sclavonie en Dalmatie, betekenende in hunne taal *Heer.* Oudstyds waren in deze koninkryken velen met den name van Ban, doch van minder gezag, terwyl zy het bevel maar over zeven honderd zoldaten hadden. Naderhandt wierdt zulk een Ban stadhouder of onderkoning gemaakt, wanneer of maar een, of twee deze koninkryken bestierden; en zo lange de zelve onder den name van Illyrie tot het gebiedt der Oostersche keizeren behoorden, vergaven deze die ampten. Maar wanneer deze gewesten van 't ryk afgescheurd wierden, heeft men gezien, dat der zelver Gouverneurs dan den tytel van graaf, dan van hartog, ook van Ban en koning aangenomen hebben; en wanneer onder koning Ladislaus, die storf in den jare 1095. deze koninkryken aan de krone van Hungarie quamen, zo hebben deze koningen hier en daar een Ban beginnen aan te stellen; des deze waardigheit omtrent het jaar 1260. recht in gebruik gekomen is. *Lucius de regno Croat. & Dalmat. c.* 8. *Szent-Yvani Miscell. Dec. III. P. I. p.* 219. 228.

BAN, by de Latynen *Banatia*, is een dorp, gelegen aan de rivier Findorn, zes mylen van de stadt Invernesse, in 't graafschap Mouray in Schotlandt. *Maty Dict.*

BAN, of BAND, is eene rivier in Ulster, een landschap van Ierlandt, nemende den oorsprong in 't graafschap Doun; wassende door eenige kleine rivieren, loopt ze door 't meir Eaugh; verder naar 't Noorden stromende maakt ze eene scheiding tusschen de twee graafschappen Antrim en Derie, en ontlast zich in de Noodzee, verdelende Ulster in twee delen. *Speed.*

BANABER, een vlek in Ierlandt, in 't graafschap Kings, aan de rivier Shannon, vyf mylen van de stadt Athlone gelegen, hebbende stem en zitting in 't Parlement van Ierlandt. *Maty Dict.*

BANAKET. Zie ASBANIKET.

BANARA, eene stadt in Bengalen, gelegen aan de rivier Ganges, in 't gebiedt van den groten Mogol.

BANARES, ook BANARSI, is eene stadt in de Indien, gelegen aan de rivier Ganges.

BANBURY, eene kleine stadt aan de rivier Chervel in 't graafschap Oxfort, in Engelandt. Zy wordt geroemd wegens haren rykdom, sierlykheit en goede kaas. Het was hier omtrent, dat Kinrik, koning der West-Saxen, de Engelschen sloeg, die voor hun leven en goederen dapper vochten. Hier sloeg ook Richard Neville van Warwik koning Eduard den IV. en nam hem gevangen; des Henrik de VI. wederom op den troon klom. Onder de regering van Karel den I. wierdt deze stadt ingenomen in den jare 1642. na den slag van Edgehill, wordende eene koninklyke bezetting daar in gelegt. Twee jaren daarna stont ze eene harde belegering uit, tot dat ze ontzet wierdt door den graaf van Northampton. Tien maanden daarna wierdt ze wederom belegerd, en alzo ze niet ontzet kon worden, gaf William Compton, die ze te voren ook verdedigt hadt, zich op eerlyke voorwaarden over. In den jare 1626. maakte koning Karel den I. William Lord Knollys van Grayscourt, vicomte van Wallingford, graaf van Banbury; na wiens overlyden in den jare 1632. zyn zoon Nicolaas Knollys dien tytel aannam; maar alzo zyne geboorte verdacht was, wierdt hy niet tot het Parlement beroepen. Hy storf in den jare 1673. nalatende eenen zoon, ook Nicolaas genaamd, dien het Parlement insgelyks niet erkende. *Heylyn 's help tho the English history p.* 211.

BANCA, een eilandt in Oost-Indië, met eene stadt van den zelven name; naar 't Oosten van 't grote eilandt Sumatra gelegen, van de welke ze door den straat van Banca afgezonderd wordt, tegen over Baros, Palimban en de kaap Lucapara.

BANCHEM, (JAN VAN) te Leiden, die moeder aller geleerdheit, in het jaar 1540. van voortreffelyke ouderen geboren, gaf al vroeg geen kleine hope, dat hy de wetenschappen behertigen en voortplanten zoude. Hy wierdt eerst naar Utrecht gezonden, en hoorde Macropedius met veel genoegen en voordeel, trok van daar naar Leuven, alwaar de rechten als toen in schonen bloei waren, en verder naar Angiers, daar hy zyne studien voltrok, en tot beloninge het meesterschap ontfing. Dus in zyn vaderlandt gekeerd, begaf hy zich tot de praktyk, waar in hy door ondervinding en kennisse der zaken boven zyne tydgenoten zodanig vorderde, dat in den jare 1582. gehandeld wordende van 't oprechten van eenen hogen raadt over Hollandt, Zeelandt en Westvrieslandt, hy tot die bedieninge nevens eenige andere voortreffelyke mannen door prins Willem den I. van Oranje gekoren is geworden, hoewel hy zulks een geruimen tydt met veel ernst geweigerd heeft aan te nemen, nadien hy geheel niet staatzuchtig was, en door zyne praktyk reeds eer en goedt genoeg bekomen hadde. Op lang aanhouden eindelyk dit ampt aangenomen hebbende, liet hy echter niet na zich ten dienste van 't vaderlandt in recht-en staatzaken te laten gebruiken. Dus was hy nevens Dirk van Leeuwen, mederaadt in den hogen rade, scheidsman en arbiter tusschen de magistraat van Leiden en den dykgraaf van Rhynlandt, twistende over de landpalen en 't rechtsgebiedt, en naderhandt bylegger van de tweespalt, tusschen de zelve magistraat, den Senaat van de Academie, en hare ledematen, en dat wel altydt tot wederzyds genoegen wegens zyne zonderlinge behendigheit, en zyn voorzichtig beleidt, zodat hy eerlange tot Curator der Academie verkoren wierdt, en nevens Janus Douza, here van Noordwyk, en Johan de Groot, burgermeester van Delf, de zelve eenige jaren bestierd heeft. Zonderling wordt zyne deftigheit, billikheit en wetenschap in 's lands wetten als ook de rechten, inzonderheit die door de praktyk bevestigt zyn, geroemd, waar door hy ook by 't overlyden van Diderik Nieuburg tot President van den hogen raadt in des zelfs plaats uit enkele verdiensten aangesteld is geworden; in welke waardigheit hy den 29. November van den jare 1601. overleden is. *Orlers beschryv. van Leyd. I. D. Alma Academ. Leydens.*

BANCHIN, geboortig van Londen, was van de orde der Augustynen, en leefde in 't einde der XIV. eeuw. Hy schreef verscheide werken, als, *contra positiones Wicleffi; determinationes variæ,* enz. en betoonde op de kerkvergadering te Londen een groten yver tegen de lere van Wiclef. *Joseph. Pamph. Bibl. August. Pitseus de Script. Angl.*

BANCHO, een Schotsch generaal, van koninklyken bloede, zeer vermaard door zyne overwinningen, behaald op de rebellen, wonende op 't gebergte van Schotlandt, en op de Denen, onder de regering van koning Donald den VII. maar hy bezwalkte zynen roem, eene zamenzwering makende met eenen Macbeth, en zynen eigen koning dodende. Het welke geschied zynde, kloofde hem die zelve Macbeth het hoofdt, alzo hem voorzegt was, dat hy zulks doende, zyne nakomelingen den troon zoude doen beklimmen. *Buchanan.*

BANCHOR. Zie BANGOR.

BANCOK is eene vesting in 't koninkryk Siam gelegen, aan de eene zyde der rivier Ganges, hebbende aan de andere zyde eene sterkte; door welke beide plaatsen de vaart beveiligt wordt. De Fransche ingenieur de la Marc, door den ridder Chaumont, koninklyken afgezant in Siam, in den jare 1685. aldaar gelaten, heeft Bancok tot eene ordentelyke fortresse gemaakt. *Tachard voyage de Siam.*

BAND. Eene rivier. Zie BAN.

BANDA is eene aanzienlyke stadt in het halfeilandt van den Ganges, in 't koninkryk Decan, benoorden Goa.

BANDA, een eilandt aan de straat la Sonda, in de Asiatische zee, eene Duitsche myle bezuiden 't eilandt Ceram, is twee mylen lang, en byna eene myle breed. Op het zelve, gelyk ook op de eilanden Neia, Gunapi, Cantor, Puloway, en Pulorin, die als een gedeelte van 't eilandt Banda worden aangemerkt, wassen de notenmuskaat zo overvloedig, dat aldaar geen mergen gevonden wordt, behalven den vuurspuwenden berg op 't eilandt Gunapi, 't welk met dat geboomte niet beplant is, die op alle tyden van 't jaar groenen en vrucht dragen. De Hollanders, bezitters van 't eilandt, hebben op 't zelve drie vestingen, Nassau, Belgica en Revenge, gebouwt, en mogen de schepen tot op een pistoolschoot onder 't geschut naderen. Men ziet daar vele menschen van honderd en twintig jaren oud, zo wegen de gezonde lucht, als het gebruik der muskaatnoten. De inwoners zyn Muhammedanen, gelovende, dat die gene, voor de welken niet gebeden wordt, nooit wederom zullen opstaan. *Mandeslo Indian. Reisebeschr.*

BANDA (ORDE VAN) of HET SNOER, wierdt in den jare 1332. in de stadt Victoria, of, gelyk anderen zeggen, in den jare 1330. te Valencia door Alphonsus den XI. koning van Castilië, zone van Ferdinand den rechtvaardigen, koning van Arragon, Sicilië en Napels, ingesteld, om het Christendom tegen den Turk te beschermen, en de ongelovigen te verdelgen. Hy gaf zynen ridders te dragen een rood snoer, (*Banda*) of lint, drie of vier vingeren breed, op de wyze van een scherp over den slinker schouder gelegt, en naar de rechter zyde nederhangende, (dit wordt echter door Chifletius en eenige anderen tegengesproken) en begeerde dat zyne kinderen en broeders van de orde zouden zyn, gelyk mede de voornaamste edellieden zyns koninkryks. De koning in der tydt moest grootmeester dezer ridderen zyn, kunnende niemandt onder de zelve ontfangen worden, dan die ten minste tien jaren het hof gevolgd, of den koning tegen de Moren gediend hadde, en eedt in handen van den grootmeester deedt, van de instellinge dezer ridderlyke orde te zullen nakomen, welker voornaamste bedingen hier in bestonden, dat de ridders zouden gehouden zyn den koning van 't gemenebest te spreken, en de waarheit te zeggen: hun woordt te houden: niet te verkeren met verachte en gemene menschen; maar wyze, manhafte en ridderlyke mannen: altoos wel voorzien van wapenen en paarden te zyn: altydt het rappier op zyde en een lancie aan hunne deur gereed te hebben: nooit zonder het snoer ten hove te komen: geen spotterny of vleiery te gebruiken: nimmer teerlingen of kaartspel te handelen: niet te snoeven op hunne daden, of over bekomene wonden te klagen: op gemene dagen eerlyk in fyn laken, op andere tyden in zyde, en op hoge dagen met gout gestikte of belegde klederen voor den dag te komen; wanneer zy eenige hooggebore vrouwen ontmoetten, af te zitten, en haar te vergezelschappen: een eerelyken tafel te houden met gezelschap, en als ridderen van Banda tegen niemandt anders dan den Turk te dienen: voorts, als een ridder gestorven was, eenen van des zelfs zonen den grootmeester in zyne plaatse aan te bieden: des zelfs weduwe naar gelegenheit te helpen, en de nagelate dochters, trouwende, eenig huwelyksgoedt te geven, opdat de ridderorde buiten verval en kleinachtinge bleve. Men houdt het daar voor, dat de ridders van St. Jacob, die een rood kruis dragen, en zich in groten getale in Spanje bevinden, in plaats van de gemelde ridderorde opgekomen zyn. *Francisco Sansovino della origine Cavallerie l. III. p. 20. Mariana l.* VI. *c. 2. fol.* 669. *Chifletius de regali c. 6. Gryphii Ritter-orden.*

BANDELLA, (MATTHEUS) van Chateauneuf, een Dominikaner monnik, leefde in den jare 1515. Hy beschreef het leven van Vincent Bandella, wiens neef hy was. Ook maakte hy eene korte schets der levens, van Plutarchus beschreven. Verder vertaalde hy de geschiedenis van Hegesippus in het Italiaansch. Onder zyne voornaamste werken wordt geschat eene redevoering, die hy uitsprak in den jare 1513. te Fermo, verhalende den oorspronk en de merkwaardige gevallen dier stadt. Te Mantua maakte hy naauwe vriendschap met Julius Cesar Scaliger. *Leander Alberti de vir. illustr. ord. Domin. l.* IV. *Voss. de Hist. Lat. l.* III. *Bayle.*

BANDELLA (VINCENTIUS) was Generaal der Dominikanen, geboortig uit Chateauneuf, of Castro Nuovo, zynde een gering dorp in Lombardyen. Hy was verre gevorderd in de Scholastike kennis, die in die eeuw nog zeer geprezen wierdt. Hy storf in den jare 1506. Onder zyne werken zyn: *Declarationes Constitutionum sui ordinis; de conceptione deiparæ in peccato Originali.* enz. *Miræus de script. Sec.* XVI.

BANDEMER, eene oude adelyke familie in Pomeren, hebbende zich aldaar in de huizen Schönenwolde, van Rotten, en Sellesen verdeeld. GEORG was in den jare 1440. kanunnik en domcantor te Camin. HANS kondigde in den jare 1460. nevens anderen van den adel, uit name der stadt Stargard, den inwoners van Stettin den oorlog aan. MAURITZ storf in den jare 1608. als hartoglyke jagermeester te Stetin. *Micrælii Pom. l.* VI. *Frideborn Stet. Chron.*

BANDER, eene stadt, gelegen aan de Golf van Bengale, aan de Oost-zyde van den mondt der riviere Ganges. *Sanson, Baudrand Diction. Geograph.*

BANDER-ABASSI, anders GAMRON genaamd, is eene stadt in Persië, gelegen aan de Golf van Balsera, tegen over 't eilandt Ormus, in 't landschap Farsistan, van den name des konings Cha-Abas, door wien de koophandel aldaar bloeiende gemaakt is, *Abassis* toegenaamd. De Engelschen en Hollanders hebben daar hunne kantoren en fraaie huizen aan de zeekant gebouwd; en alzo het de beste haven in de Persische zee is, ziet men daar eene menigte van kooplieden uit de Indiën, Persië, Turkyen en Europa. De lucht is echter voor de vreemdelingen zeer ongezond; des zy zich daar niet langer ophouden dan van December tot Maart; maar de Persianen kunnen tot July blyven. In 't begin van May begeeft zich iedereen naar 't gebergte, drie dagreizen van daar gelegen, verterende het gene zy gedurende den koophandel tydt gewonnen hebben. De windt begint in April te veranderen, en is zomwylen zo brandend heet, dat velen byna in een oogenblik verstikt worden, zynde des verstikten leden gelyk als een smerig vet aan te tasten. Ook gebeurt het, dat de windt brandt gelyk een bliksem. Die op de rivier zyn, worden niet beschadigt. Deze windt duurt gemeenlyk drie maanden lang, als Juny, July en Augustus. *Tavernier. Thevenot.* De plaats is met twee vestingen voorzien, eene aan de Oostzyde, en de andere aan de Westzyde.

BANDER-CONGO, eene stadt in Persië, gelegen in 't landschap Loristan, of Kirman, aan de Golf van Balsera. De lucht is daar zeer gezond, gelyk ook het water; maar de koophandel gering, alzo tusschen Ormus en Bander-Congo alles vol eilanden is, het welk, gevoegt by verscheide zandbanken, de vaart voor zware schepen gevaarlyk maakt. *Tavernier.*

BANDINELLI (BACCIO) was een vermaard schilder en beeldhouwer te Florence. Zyn eigentlyke naam was *Barthelemi*, waar van men by verkorting *Baccio* maakte. Zyn vader was een goudsmidt, zyn meester Joan Francesco Rustico, een bequaam beeldsnyder, die dikwils door Leonard de Vinci bezocht wierdt: want beide waren leerlingen van Andreas Verrochio, een beroemd beeldhouwer, schilder en bouwkundige, zynde verre gevorderd in de wiskundige wetenschappen. Maar hoewel Bandinelli de schilderkunst met allen vlyt behertigde, konde hy nochtans de eigentlyke verw der zake niet gelukkig genoeg treffen, dies zyne stukken nooit zo zeer gewild zyn. Dit deet hem de schilderkunst verlaten, en het beeldsnyden met alle naarstigheit behertigen; waar in hy een groten naam verkreeg. Hy hadt zo grote gedachten van zyne eigene werken, dat hy de zelve by die van Michaël Angelo vergeleek. Hy storf in den jare 1559. het 72. jaar zyns ouderdoms. Men ziet

zyne grafstede te Florence in de kerke van St. Maria della Nonciata. *Delic. de l'Italie I. p.* 228.

BANDINI, (OCTAVIUS) een kardinaal, uit eene adelyke familie te Florence, uit welke iemandt in den jare 1478. Julianus de Medicis doodgestoken heeft. Hy wierdt in den jare 1558. geboren, en studeerde in zyne eerste jeugt zo naarstig, dat men hem in het 16. jaar zyns ouderdoms te Florence en Rome opentlyke Latynsche redevoeringen hoorde doen. De Fransche en Spaansche hogescholen bezocht hebbende, en te Pisa Doctor in de rechten geworden zynde, vondt hy zyn geluk wel haast aan 't Pausselyke hof; want Gregorius de XIII. maakte hem in den jare 1579. Protonotaris: ook droegen hem de volgende pauzen allerlei gewichtige bedieningen op, tot hy door Clemens den VIII. in den jare 1596. den kardinaalshoedt verkreeg, wordende teffens pausselyk gezant in 't markgraafschap van Ancona. Hy nam de stadt Comachio, hoewel niet zonder 's keizers tegensprake, voor den paus in bezit. Hy was onder dezen en volgende pauzen in zo groot een aanzien, dat hy na de doodt van Gregorius den XV. zelve tot de pausselyke waardigheit hope hadt, 't welk echter ten dele door Spanje, ten dele door al te goede gedachten, die men van zyne verdiensten hadt, belet is. Hy wierdt in den jare 1626. kardinaal deken. Men heeft aangemerkt, dat hy het gedurende zyne bedieningen altyd met Vrankryk gehouden heeft, weigerende uit dien hoofde een pensioen, hem door Spanje aangeboden. Om die zelve reden wierdt hy ook onder Sixtus den V. en Gregorius den XIV. van den kardinaalshoedt versteken. Hy storf in den jare 1629. binnen Rome, na dat hy onder tien pauzen 50. jaren lang aanzienlyke bedieningen aan 't Roomsche hof bekleed hadt, en was de laatste van zyn geslacht. Van zyne vier broederen hadden twee insgelyks den geestelyken staat aangenomen; van de twee anderen is een in Franschen krygsdienst geweest; de andere, zich ook in Vrankryk onthoudende, is door den hartog van Espernon over schulden zeven jaren lang gevangen gehouden. Deze allen waren reeds voor hem gestorven. Men zegt van den kardinaal, dat hy in zekeren nacht geheel grys is geworden. *Lettres d'Ossat. Relationi del Cav. Delfino.*

BANDINUS, een Godgeleerde, wiens leeftydt onzeker is: want men weet niet, of hy Petrus Lombardus, dan of Petrus Lombardus hem uitgeschreven heeft. Zyn *Commentarius in* IV. *Libros Sententiarum* is gedrukt te Vienne in den jare 1519. *Thomasius in Tract. de Plagio* §. 493. *seq.*

BANDITEN, dus genaamt van *bandire*, dat is *bannen*, *verbannen*, zyn in Italië die genen, die, of door hunne overheit gebannen, of uit vreze der verdiende straffe van zelf het vaderlandt verlaten, en zich in een vreemd gebiedt begeven hebbende, aldaar niet dan moorden en straatschenderyen plegen. En gemerkt zy gemakkelyk van gebiedt kunnen veranderen, en hunnen aanhang door eene menigte van leeglopers versterken, ook vele groten het dikwils met hen houden, gebeurt het niet zelden, datze de grenzen van den kerkelyken staat en van 't koninkryk van Napels voor den reizenden onveilig maken, en zelfs gehele steden lastig vallen, voornamentlyk onder de regering van zachtmoedige pauzen en onderkoningen van Napels. Des de overheden voor en na hun werk gemaakt hebben, ten einde deze benden door zo genaamde Contra-banditen uitgeroeit wierden; het welke men voornamentlyk leest van paus Sixtus den V. en in den jare 1686. van den markgraaf del Carpio.

BANDO, eene stadt en koninkryk in Indië, onder gebiedt des groten Mogols, gelegen tusschen Geffiemere, Delli en Agra. Men telt, behalven deze hoofdstadt, ook de steden Touri, Moasta, Godach, Asmere, enz. welke laatste door de grafstede van zeker Muhammedaansch heilig, genaamt *Hoghe Modeé*, vermaard is, en zeer geëert wordt. Tot voorbeeldt dient Ekbar, koning van Agra, te voet derwaarts reizende, om een kroonprins af te bidden.

BANDOLE (ANTONIUS DE) was Advokaat in 't Parlement van Provence, en 't hoofdt der overzetting van Xiphilinus in de Fransche tale, gedrukt te Parys in den jare 1610. in Quarto. Ook liet hy in den jare 1609. aldaar drukken *les Paralleles de Cesar & de Henri IV.* aan het hoofdt van Cesars werken, in 't Fransch vertaalt, en door Vigeneres verklaart.

BANDONBRIDGE, een vlek van Mommonie, in 't Zuiden van Ierlandt, gelegen in 't graafschap van Cork, aan de Noordzyde der riviere Bande, acht mylen Oostwaarts van Kingsale. *Moreri Anglois.*

BANDONINIA, of BLANDONIA, leefde omtrent het jaar 1601. zynde een bediende der koningin Radegundis, huisvrouw van Clotaris den I. met wien ze naderhand zich in den geestelyken standt begaf. Fortunatus, bisschop van Poictiers, begon het leven dezer koningin te beschryven; maar door de doodt verhindert zynde het zelve te voltrekken, deet zulks Bandoninia. *Surius T. IV. ad d.* 13. *Aug. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 22. *de Philologia l.* II. §. 2. *Miræus in auct. de script. Eccl. Mabillon in act. Bened.*

BANDOULIERS, of MICLETS, befaamde straatschenders omtrent het Pireneesche gebergte. *Ricaut de l'Empire Ottomann.*

BANF, een Vicomté in het Noord-Oostelyk gedeelte van Schotlandt, gelegen tusschen de zee en de graafschappen Murray, Mar en Buchan, wordende op de grenzen door de rivieren Spey en Dovern, maar in 't midden door Avin, Rinnes, Fiddich, Yla en eenige andere bespoelt. Het graafschap zelve bestaat uit vyf delen, te weten Strathdown, of Strathavin, Balvanie, Strath-Yla, Ainie, en Boine. Het eerste draagt weinig granen, maar heeft goede weiden, behorende tot het gebiedt der markgraven van Huntley. Het twede is bergachtig, doch eenigzins vruchtbaarder dan 't eerste, en heeft een overvloedt van aluin en slypstenen. De graven van Rothes zyn'er heren van. Het derde is een tamelyk effen landt, ook ryk in granen en weiden. De inwoners verkopen eene menigte kalk en fyn lynwaadt. Het vierde is zeer goet korenlandt, en behoort den markgraven van Huntley, die te Boy of Gicht een schoon kasteel hebben. Het vyfde is aan de zeekust vruchtbaar in granen, maar heeft elders een slechten grondt. Het komt voor 't grootste gedeelte den heren des huizes Ogilvy toe, die daar van den tytel als Baronnen voeren. De hoofdstadt van 't gehele graafschap wordt insgelyks Banf genaamt, leggende aan de linkerzyde der riviere Dovern, niet verre van daar de zelve in zee loopt. De haven is gering, en de inwoners generen zich doorgaans met den landbouw. Naast Banf is Cullen de beste stadt. *Beeverell. delic. de l'Ecosse p.* 1238.

BANGIUS (THOMAS) was Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit, geboren te Koppenhagen in den jare 1600. Hy voltrok zyne voorbereidende studien te Ottensée, op 't eilandt Funen, en reisde omtrent het einde des jaar 1621. naar Koppenhagen, alwaar hy zyne studien met veel voorspoedt voortzette. Gaspar Brochman, hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit, en bisschop van Zeelandt, maakte hem tot zyns zoons leermeester. Hy onderwees ten zelven tyde Christiaan Friis, zynde de oudste zoon des kanceliers van Denemarken. Deze bediening meer dan vyf jaren lang gehad hebbende, gaf hem de koning eene jaarlyksche wedde. Hier op vertrok hy naar Rostok; van waar hy wederkeerde naar Koppenhagen, in dien tydt, wanneer 's keizers benden over den Belt aanquamen. Hy eindigde zyne Theologische studie onder Brochman, en reisde toen naar Franeker, gebruikende in de Rabbynsche en Chaldeeuwsche talen het onderwys van den vermaarden Sixtinus Amama, die hem veel achting toedroeg. Naderhand bezocht hy Wittenberg. In den jare 1630. wierdt hy door een brief van den Rector en Academischen raadt te Koppenhagen beroepen tot hoogleeraar in de Hebreeuwsche tale. Hy ontschuldigde zich, voorwendende niet bequaam genoeg te zyn om deze bediening naar behoren te bekleden; maar door den Rector Brochman geraden zynde het beroep aan te nemen, willigde hy zulks in, mits hem toegelaten wierdt, de inkomsten dezer bediening nog eenige jaren te besteden tot de Syrische en Arabische studie onder Gabriel Sionite, binnen Parys. Deze eisch hem toegestaan zynde, keerde hy weder naar Koppenhagen, en aanvaardde zyne bediening als hoogleeraar der Hebreeuwsche tale in September des jaars 1630. Niet lange daarna wierdt hy Doctor in de Philosophie gemaakt. Hy nam deze post tot groot voordeel der studenten waar tot den jare 1652. wanneer hy tot het hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit, door de doodt van Brochman opengevallen zynde, bevordert wierdt. In den jare 1653. wierdt hy in tegenwoordigheit des konings en der koninginne Doctor in de zelve Faculteit verklaart. Drie jaren daarna maakte men hem Bibliothecaris van de Academie; en hy verrichtte de inwyding der kerke van de H. Drieëenheit door eene Latynsche predikatie. Op den 11. October des jaars 1661. in eene ziekte gevallen zynde, droeg hy boven al zorge voor den staat zyner ziele, overlydende den 27. van de zelve maandt. Hy hadt in den jare 1638. getrouwt de dochter van een raadsheer, by de welke hy 14. kinderen, als 8. zonen en 6. dochteren, teelde. Zyne geleerdheit blykt uit zyne schriften. Zyne *Vindiciæ locorum Genes.* XLVIII. 16. *Genes.* IV. 1. *Ps.* XIX. 1. zagen het licht in den jare 1630. *Fontium Israëlis Trias* in het volgende jaar; *Exercitatio Glottologica de ortu Linguarum* in den jare 1634; zyne *Verklaring over Jerem.* XXIII. 24. in den jare 1637. *Exercitationes octo literariæ antiquitatis* in den jare 1638. *Hermes & Pan Hebraicus, quo vivum absoluti Hebraici Lexicographi exemplum proponitur*, in den jare 1641. *Phosphorus Inscriptionis Hierosymbolicæ, quo Stellæburgum Regium Hafniense illustratur*, in den jare 1648. Zyn *Tropæum Proteuangelicum, quo ex scriptis Pontificiorum ostenditur, veram esse lectionem*, IPSUM CONTERET TIBI CAPUT, *& soli Christo convenire*, volgde in het volgende jaar. *Exercitatio Elenchtica de Nephilinis, Gigantibus vulgo dictis, opposita Jacobo Boulducco*, in den jare 1652. *Oliva sacra pacis repurgata*, zynde eene redevoering, door de welke Bangius verdient heeft onder de vredemakers der religie gesteld te worden, in den jare 1654. en eindelyk *Coelum Orientis & prisci mundi* was eene vrucht des jaars 1657. *Bayle.*

BANGOR, by de Latynen *Bangertium*, is eene stadt in Engelandt, in Carnarvanshire, gelegen in Nord-Walles, aan 't kanaal Menay, waar door dit landschap van 't eilandt Anglesey afgescheiden wordt. Het bisdom aldaar staat onder den aartsbisschop van Canterbury. In vorige tyden was het een zeer wydluftige plaats, en daar van daan *Bangor vaur*, dat is groot-Bangor, genaamt. Hugo, graaf van Chester, bevestigde ze met een kasteel: doch 't zelve is nu reeds vervallen.

BANGOR, of BANCHOR, by de Latynen *Boncum* genaamt, is ook gelegen in Nord-Walles, in 't graafschap Flintshire, vermaard van wegen eene oude abdy, doch die reeds overlang verwoest is. Beda getuigt van de zelve, dat de monniken in zeven compagnien verdeelt waren, bestaande een ieder ten minste uit drie hondert personen. De stadt raakt tot aan de rivier Deé, alwaar 't klooster twee poorten heeft gehad, waar van nog eenige overblyfzels gezien worden, wel een Engelsche myl van elkander leggende. De monniken leefden, naar 't zeggen van Beda, van den arbeidt hunner handen; en Speed meent, dit zy het oudste klooster der gehele werreldt.

BANI, een Israëlit, die na de wederkering uit de Babylonische gevangenisse genoodzaakt wierdt zyn wyf te verlaten, ter oorzake dat de zelve gene Jodin was. *Ezr.* X. 38.

BANI, een Jood, wiens kinderen, ten getale van zes hondert en twee en veertig, uit de Babylonische gevangenisse wedergekomen zyn. *Ezr.* II. 10.

BANI, uit den stam Levi, een Gaditer, was een van de dertig helden in Davids leger. II. *Sam.* XXIII. 36.

BANIALUCH, gelegen aan de rivier Cetina, is eene ruime en sterke stadt in Bosnië, onder 't Turksche gebiedt, aan den voet van 't gebergte van Dalmatië, dertig mylen Noord-Oostwaarts van Spalatro, en zes Zuidwaarts van Gaicza. Zy was eertyds de hoofd-

hoofdstadt en zetel der Bannen in Bosnië; maar sedert de Bassas, opvolgers der Bannen, hunnen zetel te Serraio gevestigt hebben, heeft deze stadt veel van haren luister verloren.

BANIANS zyn afgodische volkeren, die zich byna door geheel Indië uitgebreid hebben, maar meest in 't koninkryk Cambaja of Guzurate gevonden worden. Eertyds waren ze heren van 't landt, maar zyn door de Mahomedanen verdreven. Zy geloven wel, dat Godt hemel en aarde geschapen heeft, maar doen evenwel den duivel ook eere aan, dien ze zeggen geschapen te zyn om de werreldt te regeren, en de menschen te quellen. Ten platten lande hebben ze maar lampen in hunne tempelen, dag en nacht brandende, nevens grouwelyke schilderyen van wilde dieren en duivelen aan de wanden; doch de tempelen binnen de steden ziet men met allerhande beelden van gout, zilver, elpenbeen en marmer versiert. De gedaante, waar onder ze den duivel verbeelden, is vervaarlyk. Zy plegen hunnen Godsdienst op de navolgende wyze. De Braman, of priester, zet zich by den outaar neder, zich zomwylen oprichtende om zyn gebedt te doen; daarna strykt hy ieder der genen, die gekomen zyn om den duivel aan te bidden, een geel teken voor 't voorhoofdt, met een zekere mixtuur, uit water, zandelhout en rysmeel gemaakt. Zy dragen kort hair, maar laten de hoofden nooit scheren. De wyven verhullen hare aangezichten niet, gelyk de Mahometaansche, dragen kostelyke oor-versierzelen, armringen en halssieraden. Zwarte tanden worden onder de schoonheden gerekent. Jongens en meisjes gaan tot in het vyfde jaar naakt. Zy zyn over hun ligchaam maar met een tamelyk lang hemdt bekleed. Zy doden volgens hunne wetten, die zy voorgeven van Godt ontfangen te hebben, geen levendig schepzel, invoegen zy ook de zielsverhuizing geloven, en men 't daar voor houdt, datze uit dien hoofde, als ook van wegen hunne oprechtheit in handel en wandel, *Banjans*, dat is *onnozele menschen*, genaamt worden. Zy eten derhalven geen vleesch, drinken ook geen wyn, gelovende voorts het voornaamste stuk van hunnen Godsdienst te bestaan in menigvuldige wasschingen en reinigingen des ligchaams. Des wasschen en baden zy zich dagelyks, in hunne handen een bondelke stro houdende, 't welk de Bramans, gedurende het baden een gebedt doende, hen geven, om daar mede de boze geesten te verdryven. Zy worden in 't algemeen in vier standen gedeelt, hen van Godt zelven, gelyk zy zeggen, in hun wetboek voorgeschreven. De eerste zyn de *Bramanen*, die het opzicht over den Godsdienst hebben. Deze, gelykerwyze ze zich onder alle Heidensche Indianen uitbreiden, zo zyn ze onder malkander in 80. Classen verdeelt. Het twede soort bestaat uit zo genaamde *Coutteryes*; die de regering voorstaan. Van dezen stammen de Heidensche Rajahs af, die in 't midden der Muhammedaansche regering nog zekere heerschappy behouden. De derde worden genaamt *Schuaderyes*, en zyn de eigentlyke Banjans, die koopmanschap dryven, invoegen zy van de Muhammedanen, gelykerwyze by ons de Joden, gebruikt worden, dienende den Christenen dikwils voor tolken en factoren. Het vierde soort zyn de *Wyses*, die kunsten en ambachten oeffenen. Onder deze zyn zommigen van de wet der Banjans afgeweken, en maken gene zwarigheit nevens andere Heidenen vleesch te eten, wordende uit dien hoofde van de anderen voor onrein gehouden. Merkwaardig is in 't zelve landt de Bajansboom, alleen byna een klein woudt uitmakende: want uit des zelfs grote takken verscheide kleine voortspruiten, die zich van zelfs ter aarde buigen, in de zelve wortel schieten, en als stutten der grote takken de zelve op eene zekere uitgestrektheit dragen, zich omtrent drie hondert schreden in de lengte verspreidende. De Banjans houden zich omtrent de zelve garen op, dikwils opentlyke herbergen onder de zelve opslaande. De vrucht dezer Banjansbomen heeft de grootte van een okkernoot; de schelle is root, hebbende inwendig een kleinen kern, gelyk een rystkorentje. Het is een grage kost der vledermuizen, die daarom gewoon zyn onder de Banjansbomen te nestelen. Deze zyn in grootheit gelyk aan een matig hoen, en hangen zich by de voeten aan de takken, met de hoofden nederwaarts. De Portugezen zyn daar op verlekkert, meer dan op een jong hoen. *Mandelslo. Tavernier. Henry Lord hist. de la religion des Banians.*

BANISTER, (HUMPHREDUS) verriedt in den jare 1483. voor duizend ponden Sterlings zynen heer en byzonderen weldoender Humphred Stafford, hartog van Buckingham, die zich by hem verborgen hadt, en leverde hem koning Richard den III. in handen, die hem naderhand onthalzen liet. Men verhaalt, dat deze trouwloosheit op deze wyze van Godt gestraft zy. Des verraders oudste zoon verloor het gebruik zyner zinnen, en storf in een zwynstal. De oudste dochter, zeer schoon zynde, wierdt schielyk met melaatsheit geslagen. De twede zoon wierdt in alle zyne leden lam; de jongste verdronk in een moeras. De vader zelve, in zynen hogen ouderdom op een moordt betrapt, is ter nauwernoodt beuls handen ontkomen. *Hollinshead. Chron. p. 743. the compleat hist. of Engl. Tom. I.*

BANJAART, BANJERT, en zomtyds BANIAART genoemt, weleer gelegen hebbende tusschen Beverwyk en Kastrikom in Noordkennemerlandt, ten tyde van de eerste Hollandsche graven een graafschap op zich zelve. Het was oudstyds de bezittinge van het oud en edel geslacht van Banjaart, en wierdt in den jare 1203 door het volk van den grave van Loon, man van gravinne Ada van Hollandt, 1204. overleden, in den brandt gestoken, omdat des zelfs bezitter, *Aalbrecht Banjaart*, het met jonker Willem van Hollandt hieldt, en met Wouter van Egmond geheel Kennemerlandt aan des zelfs zyde gebragt hadde: 't geen van den Ystroomdichter in dezer voegen gedacht wordt:

„ Nu weent hy op 't gezicht der afgestormde sloten,
„ Die hy voorhenen 't hoofdt zag aan de wolken stoten;
„ 't Geweldig *Meresteyn* en *Banjaart*, wyd ontzien,
„ Vry sloten van beroemde oudhollandsche edellién.
„ Door vuur en zwaardt vernielt, met torens en rondelen
„ Te gronde weggerukt in 't barnen der krakelen.

Heden is het slechts een blote grondslag in het duin, van het zandt overstoven. *Matth. Vossius Annal. Holl. lib.* III. *Gouthoev. Holl. kron. bl.* 80. *J. Heemskerk Batav. Arkad. bl.* 190. *Smids Schatkamer.*

BANJAART, een oud adelyk geslacht in Hollandt, tegenwoordig geheel verstorven, voerde drie droogscheerdersscharen van keel op een zilver veldt, dat geheel niet naar dat van Brederode, zynde een rode leeuw, en daar boven een blauwe Barrelsteel op een goud veldt, gelykt, waar uit zommigen willen dat BANJAART zou gesproten zyn: want dus noemen Gouthoeven en Scriverius eenen AALBRECHT BANJAART, met den toenaam van *Brederode* op, doch laten naderhand, dezen Aalbrecht optellende onder de Hollandsche edelen, die ten tyde van graaf Diderik den XIV, vrouw Adâs vader, geleeft hebben, dien toenaam weder na, en heten hem enkelyk, nevens Vossius en Orlers, *Aalbert Banjaart*, zodat het byvoegsel *van Brederode* waarschynlyk een misslag zal zyn; te meer, nadien niemandt van den huize van Brederode onder de wederzydsche edelen aldaar genoemt wordt, daar onder de zelve lyst der edelen in gemelden graaf Dideriks tydt eene heer Willem van Brederode gemeld is, en in het geslachtregister der Brederoden niet eene Aalbrecht genoemt staat. *Gouthoeven Holl. Kronyk. Scriverius oud Batav. M. Vossius Annal. Holl. Orlers Beschry. van Leyd. J. Heemskerk Batav. Arkad.*

BANK, LENINGBANK, BANK VAN LENING, zyn nu namen alom wel bekend: maar ieder weet niet, dat in oude tyden zeer veel twist daar over geweest is; zodat 'er velen van gevoelen waren, dat menze moest afkeuren.

Vooraf dient geweten, dat 'er driederhande Banken van leninge, of zo genaamde *Bergen van Barmhartigheit*, ten geryve van arme luiden uitgevonden zyn. De eersten bestonden hier in, dat zommige Godvruchtige menschen eene goede somme gelds, of een groten voorraadt van koren, of iets diergelyks, by uiterste wille nalieten, of by levenden lyve opschoten, om behoeftige menschen daar uit op zekere voorwaarden te helpen. De voornaamste voorwaarden quamen hier op uit, dat 'er maar eene zekere somme te gelyk, en niet hoger, geleent wierde: dat het geleende binnen zekeren tydt wedergebragt moest worden: dat de ontfanger, tot verzekering van 't geleende, den leender een zeker pandt ter handt moest stellen: dat de leender elken maandt een voordeeltie moest trekken, om den bedienaar of de bedienaars van zodanige banken te belonen: dat, indien het geleende op den gestelden tydt niet wedergegeven wierdt, de panden verkocht, en 't overschot na aftrek der onkosten aan den eigenaar van 't pandt wedergegeven moest worden. Verscheide Roomsche Schryvers hebben de regelmatigheit dezer banken betwist, of ten minste in twyffel getrokken. Hunne voornaamste redenen waren, dat men hier geldt moest geven voor 't lenen van goedt of geldt: en dat was naar hun begrip woeker. En schoon verscheide pauzen, als Paulus de II. Sixtus de IV. Innocentius de VII. en eindelyk Leo de X. in de kerkvergaderinge van Lateranen zodanige banken goed gekeurt hadden, dat kon hen niet gerust stellen. De pauzen, zeiden zy, hadden alle de omstandigheden van die banken niet goed gekeurt of, zo zy alles al goed gekeurt hadden, zodanige geschillen, die enkelyk op de natuurlyke reden steunden, en uit de H. Schrifture niet konden uitgewezen worden, behoorden niet tot de pauslyke uitspraak. Eindelyk was alles, zo zy zeiden, door het gebruik niet aangenomen, 't welk in de kerkvergaderinge van Lateranen vast gestelt was.

De twede soort bestont hier in, dat eene somme gelds op jaarlyksche renten opgenomen wierdt, om de behoeftigen omtrent op den zelven voet, als boven, in tydt van noodt te helpen.

Tegen deze twede soort zyn veel groter en menigvuldiger zwarigheden ingebragt, die hier niet te passe zouden komen. Het zal genoeg zyn eene der voornaamste redenen te melden. Het geldt, zeiden zy, wordt opgenomen, en de rente gevestigt op den bank van leninge zelf. En die bank van leninge, zeiden zy, wat is die anders dan het geldt zelf? En zo zou het geldt een onderpandt moeten zyn van zich zelven, of van de rente; dat geldt gaat weg en in verscheide handen; en zo zouden allen, die het geldt ontfangen, ook bezwaart worden met den last. Dit was, verstonden zy, een louter bedrog, een tytel zonder zake, enz.

Nog wierdt ingebragt, dat 'er doorgaans een grote en overmatige winst genomen wierdt, en dus de armen meer uitgezopen dan geholpen wierden.

De derde soort bestont ten dele uit penningen, door liefdadige menschen ten dienst der armen nagelaten; ten dele ook uit penningen, die ten zelve einde opgenomen, en by de eerste, als die niet verre genoeg strekten, gevoegt wierden. Doch na veel twistens en harrewarrens is de zaak evenwel op vele plaatsen in gebruik gebleven, en zyn alle die zwarigheden met den tydt van zelfs verdwenen of in ongebruik geraakt.

By de Hervormden is zeer vinnig en met groten nadruk gekrakkeelt over de byzondere Lomberthuizen, en over de Leentafels, die hier te lande nog na 't jaar 1600. ja tusschen 1620. en 1640. dikwils door Italianen en Savojaarden bedient wierden. Vele predikanten hebben die banken of tafels van byzondere personen, al warenze door de hoge overheit toegelaten, afgekeurt, en de houders van zodanige banken van het nachtmaal geweert. Zy zyn ook ondersteunt door huns gelyken, en door verscheide classen: hoewel andere predikanten en schryvers de zaak der tafelhouderen met kracht voorgestaan hebben.

In het boekje, genaamd *Res judicata*, worden, behalven verscheide Hervormde Godgeleerden, wel dertig provinciale Synoden bygebragt, die zich tegen de Lombaarthuizen verklaren. Te weten de zwarigheit bestont hier in, dat die Lombardiers behalven het pandt,

pandt, dat zy tot hunne verzekering kregen, ook eenige rente of woeker genoten, waar mede de armen volgens de H. Schrift niet bezwaart mogen worden: datze allerlei panden, tot de kleding en nodige handgereedschappen toe, zonder de welke de arme menschen zich niet behelpen konden, tot hunne verzekering aannamen, en al te grote winst trokken. Dit is 'er van. In den jare 1629. gaf Jean Jaques Gerbin, tafelhouder te Franeker, een boekje uit, waar in gemeld wordt, dat de eerste tafelhouders Joden zyn geweest, die gewoon waren 2. stuivers ter weke van ieder pondt te nemen: dat was meer, zo als hy zelf uitrekent, dan tegen 86. gulden en 13. stuivers ten honderd in 't jaar. En dan behielden zy noch alle de panden, die op den gestelden dag niet gelost werden; welke panden zy nooit hoger, dan voor de halve waardy, begeerden aan te nemen. Daarna trokken de Lombaarden drie groten van ieder pondt ter weke, dat is 65. ten honderd, en behielden ook de panden, die daar over 't jaar en zes weken gestaan hadden. Naderhand zynze uit het gansche landt verjaagt, en door die van Utrecht allereerst weder ingelaten: wanneer zy verlof kregen om eenen stuiver van elk pondt ter weke te trekken; bedragende in 't jaar ruim 43. gulden ten honderd. Wat later is de interest op een blank, dat is 32. en een half ten honderd, en daarna op een halven stuiver ter weke, dat is 21. guldens en 13. dehalven stuiver ten honderd, gedaalt. En hier op bleef het ten tyde van gemelden Gerbin, volgens zyn eigen schryven, meest overal staan.

Maar de tafels van leninge en de Lombaarden zelfs zyn niet onverdadigt gebleven. De beroemde mannen Maresius en Salmasius en vele anderen hebben voor de byzondere banken van Leninge en voor de houders der leenbanken met geen minder yver gestreden, dan 'er anderen tegengestreden hadden.

Doch deze twist betrof voornamentlyk de tafels of banken van byzondere menschen. Tegen de banken van leninge, op orde der overigheit opgericht, en van harent wege bedient of gepacht, hadden de bestryders zo veel niet in te brengen. Zeker geleerd man, toen ter tydt Rector der Latynsche schole te Rotterdam, heeft voor de bank der zelve stadt deze fraaie regels gestelt, waar in de bank sprekende wordt ingevoert:

Æris eges? me posce: dabo: da pignus: at heus tu,
Uteris ære meo? Sic es in ære meo.
Ut pignus redimas, refer æs paulumque lucelli.
Cur mea sit sterilis sors mihi, fœta tibi?
Non viget hic usura vorax, non fœnus iniquum;
Sed datur officium, redditur officium.

Men kan het met de zelve beknoptheit in het Duitsch niet overbrengen. Zie *de Oudheden van Delflandt; ook van Zuidhollandt. Navarr. de Usur. n. 59. Bonacius de contr. disp. 3. q. 3. Cajet. t. 2. Opusc. 6. Dom. Soto l. 6. qu. 1. art. 6. Arrag. qu. 78. art. 4. Silvest. 5. usur. Soto. ibid.* Zie het Duitsche Tractaatje, onder den naam van *Res Judicata* door Voëtius en zyne medestanders uitgegeven. *Nodige verantwoording voor de Banken van Leninge* door *S. Krieks.*

BANK, (LAURENTIUS) geboortig van Nortkoping in Zweden, was hoogleeraar in de Rechten in de hogeschole te Franeker gedurende den tydt van vyftien jaren. Nog leerling zynde behaalde hy zo veel achting, dat hy van zyne reize uit Vrankryk, Italië, Spanje, enz. wederkerende tot het hoogleeraarsampt bevordert wierdt. Hy storf den 13. October des jaars 1662. Onder andere zyne werken gaf hy in den jare 1649. een boek uit, *de Tyrannide Papæ in Reges & Principes Christianos.* Zeven jaren daarna zag het licht, *Roma triumphans, seu Inauguratio Innocentii X.* De jaren, in welke zyne schriften uitgekomen zyn, *de Banca Ruptoribus; de Duellis; de Consiliis & Consiliariis Principum*, enz. zyn onzeker. Maar in den jare 1651. maakte hy door den druk gemeen de zo genaamde *Taxa Cancellariæ Romanæ*, reeds in den jare 1514. gedrukt te Rome, en sedert te Keulen, Parys, 's Hertogenbosch, Franeker en elders herdrukt, waar in de schandelykste zonden zo van geestelyke als werreldlyke personen op eene zekere geldboete gestelt worden. *Bayle.*

BANKWELL, een vlek gelegen in High-Peak, in 't graafschap Derby, bezuiden de rivier Wye, lopende eenige mylen van daar in Derwent.

BANNARA, eene stadt in Indië, gelegen in 't koninkryk van Bengale, naby de rivier Ganges, tusschen de steden Goure ten Zuiden, en Halabassa ten Noorden, niet verre van 't gebergte.

BANNER, eene Zweedsche familie. Zie BANNIER.

BANNERETS. Dargentré houdt staande, dat deze Bannerets luiden van aanzien waren, houdende tot hun gevolg een goet getal bedienden te paardt, tot dienst des konings. Sommigen schryven der zelver instelling Conan toe, zynde luitenant van Maximus, en de Romeinsche legioenen in Engelandt gebiedende onder de regering van den keizer Gratianus in den jare 383. Deze veldheer van 't Roomsche ryk afvallende, verdeelde het koninkryk van Engelandt en Brittanje, van hem overwonnen, in twaalf Cantons, stellende over ieder Canton een edelman, met bevel om hunne bannieren te vergaderen, die in ieders gebied in staat waren de wapenen te dragen. Daar van daan zyn ze Bannerets genaamt. Over deze twaalf Bannerets werden drie bevelhebbers of luitenants, *Mathiberts* genaamt, gestelt. Wat van deze geschiedenis zy, dat is zeker, dat de Bannerets hunne opkomst aan Brittanje verschuldigt zyn. Het eerste gebruik van de ridderen tot Bannerets aan te stellen in Engelandt, dat altydt in 't veldt onder 's konings standaardt geschiedde, wordt van de Engelschen hunnen koning Eduard den III. toegeschreven, en tweederhande gehouden. De eerste, die by den koning zelfs of zynen erfprins in tegenwoordigheit des konings, onder den groten standaardt by openbaren oorlog gemaakt werden, en den voorrang hadden van de jonger zonen van burggraven, baronnen en ridderen Baronets in het ryk. De twede, die van den generaal des legers, of van iemandt anders by last en orde des konings deze eere ontfangen, en gaan voor de gemene ridderen, en beneden de Baronets. De plechtigheden omtrent het maken van beiden zyn deze. De ridder, die deze eere staat te ontfangen, wordt voor den koning of generaal gebragt tusschen twee ridders, dragende zyn pennon, of banniere opgevouwen, waar na de koning of generaal in 't byzyn van den adel en de officieren van 't leger, door den heraut in dezer voegen aangesproken wordt; dat zyne majesteit wegens de afkomst, verdiensten, deugt en middelen van den ridder, om dien staat te kunnen onderhouden, geliefde af te snyden de staarten van de baniere, en alzo den ridder te vorderen tot den staat van Banneret. Een byzonder voorbeeldt van dit afsnyden vinden wy by Olivier de la Merche *liv. 1. chap. 25.* van Louis de Vieville, here van Sains, en Jakob Mouton, here van Harchies in Henegouwen, by hartog Philips in 't leger voor Rupelmonde in den oorlog tegen de Gentenaars in 't jaar 1452. gelyk ons een byzonder voorbeeldt van 't ontvouwen der baniere ontmoet by Froissard *Vol.* II. *pag. 55.* daar Johan Chaundos van prins Eduard, bygenaamt den Zwarten, in 't bywezen van Don Pedro, koning van Castilië, voor den veldslag van Navarret, deze eere ontfing, en zyn baniere door den prins ontvouwen werdt, zo als die van Thomas Trivet by den generaal van 't leger gedaan werdt; wanneer hy de waardigheit van Banneret verkreeg van den grave van Bukkingham, jonger broeder van prins Eduard den Zwarten, voor den slag van Teruane tegen den hartog van Bourgondië, broeder van Karel den V, koning van Vrankryk. Van Engelandt zyn ze in Vrankryk gekomen; zoo dat voor de tyden van koning Karel den VII. aldaar twee soorten van ridders waren, Bannerets, die vasallen genoeg hadden, om een vaan te lichten, en Banneliers, strydende onder de baniere hunner heren. Immers men kan afnemen uit Froissard en Monstrelet, dat Bannerets eertyds in Vrankryk genaamt wierden edelluiden, die een groot leen bezaten, en die recht hadden een baniere te dragen in 's konings leger, tot de welke vyftig gewapende mannen behoorden, nevens een groot getal boogschutters. Volgens Du Tillet bestont een Banneret uit een zeker getal edelen, bequaam om een compagnie kurassiers op te richten op hunne eigene kosten. Ragueau getuigt, dat een ridder, genaamt Banneret, ten minste tien vasallen hadt, nevens genoegzame middelen om eene compagnie ruiters te onderhouden, al was het, dat hy maar een leen zonder karakter bezat: des Banneret eigentlyk een tytel van den hogen adel geweest is, zynde de banier dezer ridderen vierkant. Invoegen de oude edellieden van Brittanje een vierkant schildt op hunne wapenen droegen, om te tonen, dat ze van de Bannerets afstamden. Men ziet uit eene oude plechtigheit, dat een Banneret bestont uit vyftig pieken, behalven de boogschutters, te weten vyf en twintig om te vechten, en een gelyk getal om de banier te bewaren: hoewel dat getal zomwylen minder of meerder was, naar den aardt van 't leen. Daar was ook een soort van schildknapen Bannerets, bezittende een leen, met het recht van banier. Doch deze droegen witte sporen, zich dus onderscheidende van de ridders Bannerets, die goude sporen droegen. In den beginne was de tytel van Banneret maar personeel, wordende enkel door den degen en het vermogen verkregen en gehouden: doch naderhand is hy erffelyk geworden, overgaande tot die genen, die een Banneretleen, bezaten, hoewel ze nog te jong waren om een banier te voeren, of hunne vasallen zelfs te gebieden. Zie BACHELIERS. *Suidas op 't woordt* Βανδον. *Procop. de Bell. Vandal. l.* II. *sect. 1. Froissard. in obsid. Trecensi. Joh. Gregor. Tholos. Syntagm. lib.* VI. *Spelman Glossar. Archaiol. Matth. Paris. pag.* 396. 403. 516. *in Cartha A. C.* 1274. *tom.* V. *Histor. Franc. & in Charta Philippi Pulchri Regis. Seldenus de Tit. Honor. Part.* II. *lib.* 1. §. 26. *Carol. du Fresne Dissertat.* IX. *ad Joinvillam. De la Roque Traité de la Noblesse. Turchere. Thomas de Rouk adelyk Toneel.*

BANNER-HEREN in Duitschlandt is eene waardigheit, die vele familien voeren, als een keizerlyke gift. Zy verschillen weinig van de Fransche Bannerets; want ze waren insgelyks minder dan de baronnen, hoewel ze eene zekere bepaalde gerichtsoeffening hadden. Sommigen menen, zy zyn van een baniere of vane, hun gegeven, dus genoemt. *à Lerch de Ordine equestri Germ. Cæsar. f. 26. Speidelii Speculum observ. Coccejus in juris publici prud. c. 15. Sect. 2.* §. 38.

BANNES, of BAGNES, (DOMINICUS) van de orde der Predikheren, was geboortig van Mondragon, eene Spaansche stadt, gelegen in Guipuscoa; maar, naar 't verhaal van anderen, van Valladolid. Hy studeerde te Salamanca, en nam in 't 15. jaar zyns ouderdoms de orde van Dominicus aan. In de Schoolsche Godgeleerdheit vorderde hy zo gelukkig, dat hy onder de beste uitleggers van St. Thomas getelt wierdt, lerarende meer dan 40. jaren te Alcala, Valladolid en Salamanca. Hy storf te Medina del Campo den 1. November des jaars 1604. oud zynde 77. jaren. *Razzi Huom. illust. Domin. p. 304. Alphonse Fernandez de Script. Domin. enz.*

BANNES DOWNE, een gebergte in Engelandt, gelegen in 't graafschap Sommerset. Aan den voet van dit gebergte, by de ouden waarschynlyk *Mons Bodanicus* genaamt, legt de stadt Bathe. *Maty Dict.*

BANNIER, RYKS-BANNIER, is een vaandel, met een dubbelden keizerlyken arendt, dat eertyds den veldheer, die het ryks leger geboodt, werdt toevertrouwt, om door des zelfs opentlyke opsteking den aanstaanden tocht bekent te maken, en de standen hunnen plicht te erinneren. Wanneer de keizer zelf in 't leger tegenwoordig was, werdt de ryks-bannier in 't midden des legers geplant; voornamentlyk indien 't een ryks-oorlog was. Of

in deze keizerlyke ryks-banniere de oude keizers iets anders dan een arendt gevoert hebben, is onzeker; immers is ſedert de tyden der Zwabiſche keizeren de zelve altydt daar in gezien. Wien het eigentlyk toeſta deze ryks-bannier te voeren, daar over is in later tyden een groot geſchil geweeſt, wanneer de keizer deze waardigheit aan het negende keurvorſtendom opdroeg, en de keurvorſt van Saxen nevens den hartog van Wurtenberg daar over veel beweging maakten. De eerſte eiſchte dit ampt, als aarts-maarſchalk; en men kan niet loogchenen, dat in aloude tyden zulks aan dit keurhuis zy gehecht geweeſt, wanneer het by afwezendheit des keurvorſten aan den erf-maarſchalk wierdt overgelaten; weshalven keurvorſt Johan Frederik zynen erf-maarſchalk vermaande, zorge te dragen, dat hem deze eere niet ontnomen wierdt. In den tocht tegen den hartog van Burgondië voor Nuys, onder keizer Frederik den III. heeft Aalbert, hartog van Saxen, de ryksbannier gevoert, die, hoewel geen keurvorſt, echter in een ongedeelde erffenis met zynen broeder Erneſtus was, en beiderzyds benden voerde. Doch het Hannoverſche huis heeft verklaart, dat het nieuwe aarts-bannier-ampt by gene veldtochten, maar alleenlyk by plechtigheden, als keizerlyke kroning, byleger, enz. wanneer keur-Saxen het zwaardt voordraagt, zoude geoeffent worden. Maar de hartog van Wurtenberg kantte zich hier tegen aan, voorgevende, zyn huis ware van aloude tyden met het recht van 't voeren der ryks-ſtorm-vaan begiftigt. Doch hier tegen wordt ingebragt, dat tuſſchen deze en des ryks hoofd-vaan een groot onderſcheidt zy; gemerkt de ſtorm-vaan maar een eenhoofdigen arendt voert, ook eene allengskens ſpits toelopende form heeft. Tot hier toe is dit verſchil nog niet beſliſt, en ſpruit de onzekerheit eensdeels uit het onderſcheidt der hedendaagſche en oude veldtochten, des deze gewoonte in onbruik geraakt is; anderen deels uit de vermenging der namen, voerende in de aloude brieven en geſchriften dikwils andere vanen, die echter de hoofdvanen niet waren, den naam van ryks-bannier; als mede, dewyl de oude keizeren zich in de ryks-bannier aan dezen of genen op te dragen aan geen perſoon of familie gebonden hebben. *Sigebert ad ann.* 920. *Aemilius de geſtis Franc. l.* III. *in Lud.* IV. *Witichind. in Annal. l.* I. *f.* 641. *apud Meibom. t.* I. *rer. Germ. Conrad. Urſpergenſ. Abbas in Ottone* I. *Cruſius Annal. Suev. P.* II. *l.* 6. *c.* 2. *Aventin. Annal. Boj. l.* VI. *Obrecht. diſſ. de vexillis imperii. Wechſel-ſchriften vom Reichs-bannier.*

BANNIER *van S. Georg*, of *St. Joris*, wordt genaamt de ſchildery der geſchiedenis van St. Joris, die van eene maagdt te hulp geroepen zynde, tegen een draak ſtrydt; wordende in 't Duitſche ryk van de Zwabiſche en Frankiſche ridderſchap gevoert. Aangaande den oorſpronk zyn de meningen verſchillende, voornamentlyk alzo het gene van dien ridder Georg gezegt wordt, nog geheel onzeker is. Doch gelykerwyze door deze verbeelding in 't algemeen de dapperheit der genen, die tegen de vyanden Gods en des vaderlands ſtryden, betekent wordt, zo kan ook zulks wel de oorzake zyn, waarom zodanig een teken in de baniere gezet zy, om dus den ſoldaten hunnen plicht te erinneren. Zommigen zyn van gedachten, dat deze bannier reeds voor de tyden van Karel den Groten in gebruik is geweeſt; het welk echter met reden door anderen in twyffel getrokken wordt; voornamentlyk alzo men in de Duitſche geſchiedenis van zodanigen bannier verder niets vindt, behalven dat eenigen melden, dat keizer Henrik de II, ſtichtende het bisdom Bamberg ter eere van den H. Georg, dien heiligen ook deze vaan heeft toegewyd. Ten minſte is dit zeker, dat 'er voor 't jaar 1392. in gene Gedenkſchriften iets aangaande deze bannier gevonden wordt. Doch in den jare 1396. wanneer die beroemde ſlag by Nicopolis tegen den Turk geſchiedde, veroorzaakte zulks geen gering nadeel; dewyl, als koning Sigismund, met de Hungaren den eerſten aanval wilde doen, uit vreze, zy mogten anderszins geen ſtandt houden, de Zwaben dezen voorrang eiſchten, alzo zy de bannier van St. Georg voerden. De Franſchen wilden voor geen van beide wyken; gaande dus voor zich zelven op den vyandt los; waar door geſchiedde, dat het leger der Chriſtenen, in wanorde gebragt zynde, de nederlage kreeg. Van dien tydt af vindt men dikwils, dat de Zwabiſche ridderſchap deze St. Joris-vaan gevoert, en uit dien hoofde zeker voorrecht in den ſtrydt geëiſcht hebbe: en zommigen hebben aangemerkt, dat de Zwaben reeds ten tyde van Karel den Groten in het aangrypen der vyanden den voorrang gehad hebben. Wanneer derhalven in den jare 1392. hier over tuſſchen de Duitſchen en die van Bohemen een twiſt ontſtont, hebben zich de Zwaben aan deze zake alleen laten gelegen zyn; richtende in 't zelve jaar een verbondt op, onder den name van St. Joris ſchildt; waar in naderhandt in den jare 1422. de Frankiſche ridderſchap ook getreden is. Dit recht ſcheen wel allen in 't gemeen toe te behoren, doch de Zwaben ſtonden hunnen voorrang voor; waar over naderhandt een verſchil ontſtaan is, 't welk echter in den jare 1474. door een minnelyk verdrag, wanneer ze met keizer Frederik den III. tegen Karel, hartog van Burgondië, te velde trokken, bygelegt wierdt, in dier voegen, dat de Zwabiſche en Frankiſche ridderſchap deze bannier by beurten voeren zoude, met dat onderſcheidt echter, dat de Zwabiſche altydt een begin maakte, en ze den eerſten dag voerde, de Frankiſche den tweden, en zo vervolgens. Dit vergelyk wilden ze door den keizer laten beveſtigen; maar gemerkt deze mede begeerde in dat verbondt te treden, ten einde hier door de Ooſtenrykſche adel geen nadeel mogt lyden, en zulks de Zwabiſche ridderſchap weigerde, bleef de keizerlyke beveſtiging achter. *Bruſchius de Epiſcop. Germ. c.* 15. §. 1. *Cruſius Annal. Suev. P.* II. *l.* VI. *c.* 2. *à Lerch vom Reichs adel P.* I. *n.* 9. *Limnaeus in addit. ad l.* VI. *c.* 3. *Coccejus juris publ. prud. c.* 13. *Swederus in jure publ. part. ſpec. Sect.* 2. *c.* 18. §. 3. *Datt in volum. rer. Germ. novo l.* II. *c.* 3. *n.* 64. *enz.*

BANNIER, BANNER, is eene der oudſte en voornaamſte graaflyke familien in Zweden, wordende van ISAAK BANNER, heer op Oelingen, omtrent het jaar 1350. afgeleid. Des zelfs zoon, ISAAK de II. Zweedſch ryksraadt, teelde ISAAK den III, die omtrent den jare 1408. ryksraadt was, en ÆSCHILLUS naliet. Deze was ryksraadt en heer in Venegarn, als mede grootvader van AXELIUS, heer in Diursholm, en ryksraadt, die vier zonen teelde, NICOLAUS, die te Roſtok vermoord werdt; PETRUS, die in den jare 1567. als vice-admiraal bleef; STENO, en GUSTAVUS. Deze twee laatſte waren ryksraden, en werden door koning Karel den IX. in den jare 1600. te Lincoping onthalſt, dewyl zy des zelfs broeder, koning Sigiſmund, tegen hem opgehitſt, en geraden hadden vreemde volkeren tot nadeel der religie in Zweden te brengen. De laatſte, namentlyk Guſtavus, plantte alleen het geſlacht voort, nalatende zes zonen, als: 1. SUANTO, heer in Diursholm, ryksraadt en gouverneur van Riga. Dezes jongſte zoon, ook SUANTO genaamt, ſtorf in den jare 1673. als overſte ryks-jagermeeſter, nalatende een zoon, GUSTAVUS; maar de oudſte, GUSTAVUS genaamt, was in den jare 1668. overſte commandant te Malmoe, en afgezant by de inwyding der hogeſchole te Lunden. 2. NICOLAUS. Deze is in Moskovië omgekomen. 3. PETRUS, ryksraadt. Dezes zoon GUSTAVUS werdt insgelyks ryksraadt, maar CLAUDIUS ryks-jagermeeſter. De eerſte ſtorf in den jare 1680. nalatende twee; de twede vier zonen. 4. JOHANNES, generaal-veldmaarſchalk. 5. AXEL, gouverneur in Weſteraas, die mannelyke erven heeft nagelaten. 6. KAREL, van wien men niets merkwaardigs aangetekent vindt, dan alleen, dat hy met eene gravinne van Bielke is getrouwt geweeſt. *Rittershuſ. Spicil. Dec.* 1. *Gottfr. invent. Suec. Meſſenii theatr. Nobil. Suec. Puſendorf. Imhof.*

BANNIER (JOHANNES) was generaal der Zweedſche armee in Duitſchlandt, uit het voornoemde geſlacht geſproten. Hy viel in zyne jonkheit op 't ſlot Hörningsholm uit een hoog venſter, zonder zich te beſchadigen; waar van hy zelf getuigt heeft, dat een man, bekleed met een wit kleedt, hem opving, en zachtjes op de aarde nederleide; waar uit koning Guſtavus Adolphus dit beſluit opmaakte, dat hem Godt tot iets groots bewaart hadt. In zyne jeugt oeffende hy zich in den wapenhandel, waar toe Polen en Moskovië hem gelegenheit verſchaften. Naderhandt volgde hy zynen koning naar Pruiſſen, betonende zo vele blyken van dapperheit, dat hy langs alle trappen opklimmende, eindelyk tot veldmaarſchalk verheven wierdt. Koning Guſtavus Adolphus, ziende zyne bequaamheit en dapperheit, gebruikte hem in de gewigtigſte zaken. Na des konings doodt geboodt hy een leger van zestien duizend mannen, waar mede hy na vele voorſpoedige daden ook den ſlag by Witſtok won, en in vele gevaren vele gelukkige tochten verrichtte. Dat na den ſlag by Nördlingen de Zweedſche zaken niet geheel te gronde liepen, maar zich allengskens wederom herſtelden, zulks werdt aan zyn beleidt toegeſchreven. Nooit is hy in een hoofdtreffen overwonnen. In 't byzonder wordt in hem geprezen de bequaamheit van zyn leger in 't gezicht des veel ſterkeren vyands te redden. Op belegeringen was hy minder geſtelt, en pleeg de zelve op 't zien van 't minſte gevaar op te breken. Hy was onveranderlyk in zyne trouwe; invoegen men zegt, dat hem de keizer den tytel van ryksvorſt, en het opperbevel tegen den Turk te vergeefſch heeft aangeboden. Men rekent, dat onder zyn bevel by verſcheide voorvallen by de tachtig duizend vyanden gedood, en zes honderd vanen verovert zyn. Hy ſtorf te Halberſtad den 10. May des jaars 1641. aan heimelyk vergif, of omdat hy twee maanden na elkander, ook in 't midden zyner ziekte, een zeer laſtigen tocht uit Beyeren door Bohemen en Meiſſen in neder-Saxen doen moeſt, niet verre boven veertig jaren oud zynde. Zyne eerſte gemalin was eene gravin van Baden, die in den jare 1640. overleden zynde, trouwde hy na drie maanden eene prinſeſſe van Baden. *Theatr. Europ. Puffendorff. rer. Suec. l.* XIII.

BANOCK-BOURN, of BANNOCK, is eene rivier in Schotlandt, lopende in 't gebiedt van Sterling binnen hoge oevers naar Forth. Hier omtrent zyn twee voorname veldſlagen voorgevallen. In den eerſten overwon in den jare 1314. Robert Bruce, koning van Schotlandt, met dertig duizend mannen, het Engelſche leger van honderd duizend mannen, onder koning Eduard den II. In den tweden verloor Jacob de III. koning van Schotlandt, in den jare 1488. niet alleen den ſtrydt tegen zyne oproerige onderdanen, maar ook het leven. Zommigen noemen deze twee de veldſlagen van Banocks-borough; maar zodanige plaats wordt by de rivier Banock niet gevonden. *Camden. Britannia. The compleat hiſt. of England vol.* I. *p.* 205. 595.

BANTACHIE, of BANTAKIA, eene ſtadt in Aſië, gelegen op 't eilandt Celebes, aan den Weſtkant der Golf Macaſſer, omtrent dertig mylen van de ſtadt van dien name, naar de Noordzyde. *Maty Dict.*

BANTAM, de naam eenes koninkryks, en te gelyk der hoofdſtadt op 't eilandt Java, in Ooſtindië, hebbende een zeer bequame haven, en gelegen in 't Weſter gedeelte des eilands, aan den voet eener hoogte, van de welke drie rivieren afſtromen, welker eene midden door de ſtadt, de twee andere langs de muren henen vloeien, en zich in verſcheide kanalen verſpreiden. De Franſchen, Engelſchen en Hollanders hebben aldaar hunne pakhuizen en factoors: doch de laatſte hebben zich op Batavia, zynde 12. mylen van daar Ooſtwaarts gelegen, geveſtigt. Zy veroverden ook ſtormenderhandt in den jare 1682. de ſtadt Bantam; want zy Sultan Agni tegen des zelfs vader Sultan Agom te hulpe quamen, dien zy vervolgens gevangen hielden. Hier door werden zy ook meeſters van Bantam, en verdreven de Engelſchen, die het met Sultan Agom gehouden hadden, uit de zelve; het welk byna oorzake tot een bloedigen oorlog tuſſchen Engelandt en Hollandt in Europa gegeven hadt. Gene vreemde natien kunnen zonder toelatinge der Hollanders aldaar landen. Alle tuinen te Bantam zyn met vele kokosbomen beplant. In plaats der klokken gebruikt men al-

aldaar een trommel, zynde zo groot als een biervat in Duitschlandt, waar op met een yzeren kneppel geslagen wordt. Luiden van aanzien en vermogen hebben in den ingang hunner woningen een lyfwacht, dewyl niemandt in Bantam voor zyne vyanden veilig is. Vreemden wonen buiten de stadt. De kinderen worden in 't achtste jaar huns ouderdoms uitgehuwelykt, zo ten aanzien der hette des lands, waar door de natuur volkomen gemaakt wordt, als omdat de goederen der genen, die als onmondige kinderen nagelaten worden, aan den koning vervallen; want ook zulke kinderen zelfs, midsgaders alle de wyven en huisgenoten des overledenen, gaan als slaven in 's konings dienst over. De ryken geven hunne dochteren eenige slaven tot huwelyxgoedt, nevens eene zekere somme van caxas, welke zich tot driemaal honderd duizend uitstrekkende voor zeer aanmerkelyk gehouden wordt, en omtrent drie en twintig ryksdaalders bedraagt. De overheit te Bantam heeft haren zetel op 't koninklyk slot, Paceban genaamt, alwaar partyen zonder advokaten verschynen. Alle criminele misdaden worden op eenerlei wyze gestraft, wordende de misdadige aan een paal gebonden, en hem dus met een moordpriem het hert doorstoken. Vreemdelingen zyn van deze lyfstraffe bevryd, mits ze kunnen aantonen, het feit niet met opzet gedaan te hebben, en zich van den doodt los kopen. 's Konings Raadt vergadert onder een boom in den maneschyn, alwaar zomwylen wel vyf honderd persoonen gevonden worden, die niet voor 't ondergaan der mane scheiden. Uit de raadsvergadering gekomen zynde slapen ze tot aan den maaltydt. Menschen van aanzien laten een piek nevens een degen, met zwart fluweel overtrokken, voor zich dragen, waar mede aan allen hen ontmoetende, belast wordt aan eene zyde te gaan, en ter aarde neder te bukken, tot de aannaderende heer voorby is. Deze worden van eene menigte slaven gevolgt, waar van een zynen heer een zonnescherm boven 't hoofdt draagt. Gezamentlyk gaan ze barvoets, wordende het voor eene schande gehouden schoenen te dragen in 't openbaar; hoewel ze zich binnen 's huis dikwils daar van bedienen. Zy hebben veel op met hunne dolken, die ze gedurig aan de zyde dragen, en 's nachts onder hunne hoofdkussens leggen. Zy zyn merendeels Heidenen, en hebben een groten tempel by 't koninklyk paleis. Ook heeft een iegelyk heer eene kapelle in zyn huis. De koning en des zelfs voornaamste hovelingen zyn Muhammedanen. *Mandelslo.*

BANTIUS, geboortig uit Nola, eene stadt in Italië, werdt na den slag by Cannæ van Hannibal onder de gesneuvelde Romeinen half dood gevonden, genezen, in vryheit gestelt, en daarenboven rykelyk beschonken. Dit bewoog hem op middelen bedacht te zyn om Nola in de handen der Carthaginenzen te leveren. Marcellus, veldheer der Romeinen, dit bemerkende, bragt hem insgelyks door weldaden en vriendelyke betuigingen wederom op de zyde der Romeinen, dien hy sedert getrouwer was dan ooit te voren. *Livius* XXIII. 15. *enz.*

BANTON is een der Philippynsche eilanden, maar zeer klein, en staande onder 't gebiedt der Spanjaarden.

BANTRY, eene zeestadt in 't landschap Mommonie, of Mounster, gelegen in 't Zuidwester gedeelte van Ierlandt. Hier van wordt de bai van BANTRY genaamt. In den jare 1689. geschiedde hier een zeegevecht tusschen een Engelsche vloot, onder 't beleidt van den admiraal Herbert, naderhandt graaf van Torrington genaamt, en eene Fransch esquader, 't welk den Ieren te hulp quam. Men zegt, dat hoewel de Franschen den windt tot hun voordeel hadden, ook daarenboven machtiger waren in getal van schepen, zy nochtans door de Engelschen geslagen wierden. *Moreri Anglois.*

BANTZ is eene abdy der Benedictynen, gelegen in 't sticht van Bamberg, tusschen Lichtenfels en Staffelstein, op een hogen berg, naby de Mayn; waar van daan die gehele landstreek 't BANTZGAU genaamt wordt. Oudstyds was het een sterk slot, den vryheren van Bantz toebehorende, tot dat het in het midden der XI. eeuw, door het huwelyk der gravinne Alberate van Bantz met markgraaf Herman van Vohburg, aan die van Vohburg, die in die tyden in Frankenlandt vele goederen bezaten, gekomen is. Deze beide echte lieden begonnen in den jare 1069. van 't slot een klooster te maken, gevende daarentegen de proosdy Heydingsveldt aan 't sticht Wurtzburg, aan 't welke de Bantzberg gehouden was de tienden te betalen. Het werdt eerst voor monniken en nonnen, van de orde der Benedictynen, gesticht. Maar na dat markgraaf Herman voor 't volbrengen der stichtinge in een steekspel te Wurtzburg omgekomen, en Alberate insgelyks overleden was, is de Godsdienst dezer plaatse verwaarloost, tot eindelyk in den jare 1127. Otto, bisschop van Bamberg, het klooster met een abt voorzien heeft. In den jare 1525. hebben 't de boeren geheel vernielt: doch de abt Alexander Rothan heeft het wederom opgericht en met eene fraaie boekery voorzien. *Stengel. Monasteriol. Frise Wurtzb. Chron. p.* 424. 475. *ap. Ludwig. Pastorii Francon. rediv. p.* 447. *Brusch. de Monast. Tromsd.*

BANUS, leermeester van den Joodschen Historieschryver Josephus, leefde in de woestyne buiten Jeruzalem, bekleedt met basten van bomen, en voedde zich met het gene 't aardryk van zelf voortbragt. Josephus getuigt van zich zelven, dat hy, zyn zestiende jaar bereikt hebbende, zin kreeg om de verscheide gevoelens der Pharifeen, Sadduceen en Esseners, de drie beruchtste gezindheden der Joden ten zynen tyde, te onderzoeken, om zich daarna aan die te houden, die hem de beste voor zou komen; doch dat hy aller gevoelens door en door gezien hebbende, zich daar mede niet voldoen konde, en naderhandt, van dezen Banus gehoort hebbende, zich by hem begaf, en gedurende drie jaren verbleef, wanneer hy bevondt, hoe hy by nacht en by dag menigvuldige wasfingen in koud water gebruikte, om de zuiverheit en kuifchheit des ligchaams te bewaren; zo dat men hem in genen dele moet stellen onder de Hemerobaptistæ, dagdopers, of dompelaars, eene secte der Joden, die zich zelven dagelyks in de zee of rivieren dompelden en wasten, om hunne misdaden af te spoelen, volgens een ouden waan van Egyptenaren, Grieken en Romeinen. *Josephus in zyn eigen leven. Epiphanius lib.* I.

BANZEUS, een natuurlyke zoon van Pharnaces, koning in Phrygië en Mysië, en een voortreffelyk veldheer, die de ruitery van den koning Agesilaus by Dascylium floeg. Hem werdt door zynen broeder belast Agesilaus te doden; maar zulks was voor hem ondoenlyk. *Plutarch. in Agesil. Xenoph. l.* II. *de reb. Gr.*

BAORUCO, eene landstreek op 't eilandt St. Domingo, zynde eene der grote Antilles. Dit landt, tusschen de steden Domingo en Yaquimo gelegen, is waarlyk eene woesteny, in de welke noch water, noch eenig voedzel gevonden wordt. Het strekt zich uit tot zestig mylen in de lengte, en tot twintig in de breedte. *Maty Dict.*

BAPAUME, by de Latynen *Balma* genaamt, is eene sterke stadt in Picardye, zes mylen van Arras gelegen. Zy heeft een tamelyk groot gebiedt, en is in den jare 1641. door de Franschen verovert, die ze ook door den Pireneeschen vrede des jaars 1659. in bezit gehouden hebben.

BAPPO, gouverneur van Rome onder den keizer Valens in den jare 372. Ammianus Marcellinus gewaagt ook van een Tribunus, genaamt BAPPO, in het XV. *boek zyner Geschiedenis. Jac. Gothofr. prosopograph. Cod. Theodos.*

BAPTAE waren priesters der Heidensche schandgodin Cotytto genaamt, welker feest te Athene met onkuische danseryen des nachts geviert werdt. Zy worden genaamt van 't Griekfche woordt *βάπτειν*, dat is *indompelen, wasschen*; alzo ze zich met warm water wasschen, en zich in 't zelve indompelden. *Suidas. Politian. Miscell. lib.* X. *Juvenal. Sat.* II. Eupolis, een schimpdicht op de zelve gemaakt hebbende, is van hen in zee geworpen en verdronken.

BAPTAE is een naam van een blyspel, gemaakt door Cratinus, dat hem het leven kostte: want wanneer dat spel eerst op 't schouwtoneel gebragt wierdt in Griekenlandt, hadden de dichters de vryheit van iemandt naar hun welgevallen ten toon te stellen en door te stryken. Maar het volk door de heerschappye van een klein getal dwingelanden hunne macht verloren hebbende, werdt den dichteren deze macht ook ontnomen. De rei der zangeren begon sedert deze of gene blyspeldichters te bespotten, die, by de tyrannen gehaat zynde, ongestraft uitgejouwt werden. Maar Cratinus, durvende bestaan de gewoonte der ouden na te volgen, schreef een blyspel, onder den name van *Baptæ*, waar in hy de regering der dwingelanden zeer scherp doorstreek; waar door deze, verbittert, den dichter lieten grypen, en gebonden aan handen en voeten in zee werpen; vertonende hy dus eenigzins den tytel zyner komedie, aldus van indompelen genaamt. *Jul. Scal. Poët. l.* I. *c.* 8.

BAPTISTA FRAGOSUS, een Jesuit, geboortig van Silvis, gelegen in Portugal, gestorven in den jare 1639. acht en tachtig jaren out zynde. Onder zyne schriften is: *Regimen Reipublicæ Christianæ*, in folio, drie stukken uitmakende.

BAPTISTA FULGOSUS. Zie FREGOSUS.

BAPTISTA MANTUANUS. Zie SPAGNOLI.

BAPTISTA, (JOSEPHUS) geboortig uit Napels, een goet dichter, zo in Latynsche als Italiaansche vaarzen. Zyne Latynsche opschriften en andere werken zyn bekent. Hy was een vyandt van *Anagrammata*, of vaarzen door letterverzetting der namen gemaakt. *Toppi Bibl. Napolit. Baillet Jugem. sur les Poët. mod.*

BAPTISTA, oudste dochter van Galeas, prins van Pesaro, getrouwt met Guido, graaf van Urbino, een vrou zo vernuftig, dat men haar doorgaans het wonder der geleerdheit noemde. Zy hieldt dikwils een gesprek met de ervarenste mannen van Italië. Zy schreef twee werken; *over den waren Godsdienst*; en *de menschelyke broosheit.*

BAR is een schoon vlek en ampt, behorende tot het Canton Zurich in Zwitzerlandt.

BAR, gelegen aan de rivier Kow, eene kleine stadt van Polen, gelegen in opper-Podolië. Zy is zeer sterk, hebbende een slot op een rots gebouwt, en leggende rondom in een moeras.

BAR, eene stadt en [een hartogdom, gelegen in 't koninkryk van Napels. Zie BARI.

BAR, een hartogdom, grenzende in 't Oosten aan Lotharingen, in 't Zuiden aan 't Fransche Comté, in 't Westen aan Champagne, en in 't Noorden aan 't hartogdom Luxemburg. Het wordt door de Maas bestroomt, en in vier ampten, als Bassigni, Bar, S. Michiel en Clermont, gedeelt. De lengte wordt op dertig, de breedte op zestien Fransche mylen geschat. Het staat onder den hartog van Lotharingen, tot aan de vesting Longwyck, die in den Rysewykschen vrede aan Vrankryk overgelaten werdt. Het landt is vruchtbaar in granen en wyn; en hoewel het bergachtig is, heeft het echter schone valleien, en vele meiren en rivieren, die zeer vischryk zyn. Barleduc is 'er de hoofdstadt van. Zie beneden. *Rouviere Voyage de la France p.* 13.

BAR, het geslacht der hartogen van Bar heeft zynen oorsprong van graaf FREDERIK den I, die in den jare 958. eerste hartog van Opper-Lotharingen gemaakt zynde, reeds in den jare 951. de stadt Bar tot een voormuur tegen de inwoners van Champagne gesticht heeft. Zyne gemalin Beatrix was eene dochter van Hugo den Groten, en zuster van Hugo Capet, koning van Vrankryk. Deze baarde THEODORIK, die een vader was van FREDERIK den II. Deze teelde DIDERIK den I, van wien verscheide kinderen gesproten zyn, van welken de derde, RAINALD de I. graaf van Bar geweest is; wiens zoon, RAINALD de II. nevens HENRIK den I. die in den jare 1191. in 't Heilige Landt zonder erven gebleven is, ook THEOBALD den I. nagelaten heeft. De zoon van dezen Theobald was HENRIK de II. die insgelyks vele kinderen gehad heeft, waar

waar onder de oudfte was THEOBALD de II. van wien onder anderen HENRIK de III. gefproten is, en het geflacht der graven van Bar voortgeplant heeft. In den jare 1292. trouwde hy Eleonora, oudfte dochter van Eduard den I. koning van Engelandt, by de welke hy EDUARD den I. graaf van Bar, teelde, die in den jare 1336. ftorf. De zoon van Eduard was HENRIK de IV. en dezes zoon wederom EDUARD de II. maar die zonder kinderen overleedt, weshalven zyn broeder ROBERT het geflacht voortgeplant heeft. Ten dezen tyde zeggen de Franfchen dat Bar van koning Johannes tot een hartogdom verheven zy, alzo graaf Robert's konings dochter Maria trouwde. Deze Robert heeft verfcheide kinderen geteelt, onder welke de merkwaardigfte zyn LODEWYK, een kardinaal, en HENRIK, heer van Offi, die Maria Couci, gravin van Soiffons, trouwde, en op de reize naar Hungarië in den jare 1369. ftorf. Van hem werdt ROBERT, graaf van Marle en Soiffons, geteelt, die in den flag by Azincourt in den jare 1415. het leven verloor, nalatende eene dochter, genaamt JOHANNA, die in den jare 1435. aan Lodewyk van Luxemburg, graaf van St. Paul, enz. uitgehuwelykt werdt. Wanneer nu alle de zonen van Robert tot op den kardinaal Lodewyk waren uitgeftorven, maakte deze aanfpraak op 't hartogdom Bar; maar zyne zufter JOLANTA kantte zich hier tegen. Deze was met Johannes, koning van Arragon, getrouwt. Hier uit ontftont een twift, die niet voor den 13. Auguftus des jaars 1419. beflift werdt, alzo de kardinaal Lodewyk het hartogdom Bar aan RENATUS van Anjou, der koninginne Jolanta kleinzoon, fchonk. Op deze wyze is het hartogdom Bar aan 't huis van Anjou gekomen, maar niet, gelyk zommigen menen, door zyne gemalinne Ifabella, hartoginne van Lotharingen. Deze Renatus werdt naderhandt ook koning van Napels en Sicilië, en gaf het hartogdom Bar aan zynen derden zoon NICOLAUS, die onder andere kinderen ook JOHANNES en JOLANTA hadt, die aan Frederik den II. graaf van Vaudemont, uitgehuwt werdt. Johannes teelde wel een zoon, NICOLAUS genaamt; maar gemerkt deze in den jare 1473. zonder erfgenamen ftorf, viel het hartogdom Bar op Jolanta, die ook het hartogdom Lotharingen gekregen heeft. Uit dit huwelyk werdt RENATUS, hartog van Lotharingen en Bar, geteelt, wiens geflacht nog heden bloeit, en in 't bezit des hartogdoms Bar is. Maar het hartogdom Lotharingen wordt in twee delen gedeelt, aan deze en aan de overzyde der Maas. Het eerfte wordt ook Barrois royal genaamt, dewyl de graven en hartogen van Bar zulks als een leen der krone van Vrankryk bezeten hebben; maar het twede de markgraven van Pont à Mouffon. In de XVI. eeuw, wanneer het huis van Lotharingen in Vrankryk zeer machtig was, verkregen ze van koning Karel den IX. en Henrik den III. de regalien voor 't hartogdom Bar; en alzo 's konings procureur zich hier tegen aankantte, begaf zich Henrik de III. zelf in 't Parlement, en maakte in den jare 1575. eene nieuwe verklaring, die de voornoemde procureur wederom tegenfprak. Maar Lodewyk de XIII. aan de regering gekomen zynde, ontftont tuffchen hem en Karel, hartog van Lotharingen, verfchil. De hartog werdt in den jare 1633. voor 't Parlement van Parys gedagvaart, om de vereeniging dezes hartogdoms met de krone Vrankryk by te wonen, alzo hy verzuimt hadde zyn leen te verheffen. De hartog niet verfchynende, werdt het hartogdom met alle des zelfs voorrechten ingetrokken, en Vrankryk ingelyft. Naderhandt heeft de hartog wel een nieuw Tractaat met den koning getroffen, maar hy verbrak het zelve wederom. Eindelyk werdt in den jare 1659. by den Pireneefchen vrede Bar aan den koning overgelaten, en in den jare 1661. maakte de hartog een byzonder Tractaat, waar in hy alle zyne goederen, met uitfluitinge der kinderen zyns broeders NICOLAUS FRANCISCUS, den koning vermaakte. Doch in den Ryswykfchen vrede is het eindelyk wederom aan de nakomelingen van dezen Nicolaus Francifcus afgeftaan. *Du Chefne hift. de Bar le duc. du Pui droits du Roy. Vignier. de Rofieres. enz.*

BAR, (HENRIK DE II. GRAAF VAN) heer te Liney, zeer bemiddelt, en in den flag by Bovines vermaard, vechtende aan de zyde van koning Philippus Auguftus. Naderhandt reifde hy naar Rome, dede in den jare 1239. een kruistocht naar 't H. Landt, en werdt in den ftrydt by Gaza dermaten gequetft, dat hy kort daarna den geeft gaf. *Rigordus Vita Philippi Augufti. Alberic. du Chefne hift. de Bar le duc.*

BAR, (LODEWYK, HARTOG VAN) zoon van Robert, was in den begin biffchop te Langres, daarna te Chalons in Champagne, eindelyk te Verdun. Benedictus de XIII. een tegenpaus, die zich allerlei goede vrienden poogde te maken, maakte hem in den jare 1397. kardinaal. In den jare 1409. was hy op 't Concilie te Pifa als gezant van koning Karel den VI. wanneer hem Martinus de III. als legaat naar Vrankryk en Duitfchlandt zondt, tot bevordering van den vrede der kerke. In den jare 1404. gaf hy *Synodale Conftitutien* uit, pogende die krachtig door te dringen. Ook nam hy de rykszaken van Vrankryk zeer ter herte, en zocht de verfchillen tuffchen de huizen van Orleans en Bourgogne by te leggen. Hy ftorf te Verdun in den jare 1430. Aangaande zynen eifch omtrent het hartogdom Bar is boven reeds gefproken. *Aubery hift. des Card. Frizon Gall. purp. Sanmarth. Gall. Chr. P. II. du Chefne hift. de Bar. Richard de Waffebourg. enz.*

BAR-LE-DUC, *Barioducum*, is de hoofdftadt des hartogdoms Bar, gelegen aan de rivier Ornan, 16. Franfche mylen van Rheims, en 15. van Metz. Frederik de I. hartog van Lotharingen, ftichtte de zelve in den jare 951. om tot een voormuur tegen Champagne te dienen. Naderhand is ze door de graven en hartogen van Bar zeer met gebouwen verfiert en vergroot. Zy werdt in den jare 1632. door Vrankryk ingenomen, en het flot, gelegen op een rotfe, geflecht. De beneden-ftadt is wel gebouwt, heeft fchone brede ftraten, en verfcheide fraaie kerken en collegien.

BAR-SUR-AUBE, by de Latynen *Barium ad Albulam* geheten, is eene fterke en welgebouwde ftadt in Champagne, aan de rivier Aube, 25. mylen van Troyes, en 20. van Bar-fur-Seine gelegen, en wegens den koftelyken wyn zeer vermaart. Zy hadt eertyds hare eigene graven; maar is na der zelver doodt aan de kroon van Vrankryk vervallen.

BAR-SUR-SEINE, by de Latynen *Barium ad Sequanam*, is eene welgebouwde ftadt, gelegen in Burgondië aan de Seine, alwaar de rivieren Ourfe, Arfe en Laigne daar in lopen, naar de grenzen van Champagne, vyf mylen boven Troyes. Langs de Seine heeft de ftadt goet weilandt, en aan de overzyde der rivier wynbergen, het welk een aangenaam uitzicht maakt.

BARA is eene ftadt van Abiffinië, gelegen in Africa, aan het meir Zaflan, in 't koninkryk Gorgan, tuffchen de fteden Gorgan en Zaflan.

BARA, of BAAR, is eene vallei in den ftamme Ruben, omtrent de Dode zee gelegen. *Simon Diction. de la Bible.*

BARABA is een Ruffifche ftadt in Siberië. Niet verre van daar is een groot meir, ook BARABA geheten; maar naar de Noordzyde eene grote woeftyne, BARABIENSKOY genaamt.

BARABALLI van Gaëta was een Italiaanfch dichter, die zich zelven niet minder achtte dan Petrarcha. Hy was uit een oud geflacht gefproten, en van eene aanzienlyke gedaante. De inbeelding, die hy van zich zelven voedde, was oorzake, dat hy aan 't Roomfche hof tot boertery verftrekte. Paus Leo de X. ftont hem een zegepraal toe, waar toe vele dichters genodigt werden, die Baraballi, zittende op een oliphant, naar 't Kapitool verzelden. Maar de oliphant op de brug komende, werdt door de menigte der menfchen, die gekomen waren om die zegepraal te aanfchouwen, als mede door de menigerlei muficale inftrumenten, fchuw, wierp den triomferenden dichter af, keerde zich om, vertrapte al wat hem voorquam, en liep dus regelregt wederom naar 't Pauffelyk paleis; invoegen deze zegepraal met lagchen en fchertzen geëindigt wierdt. *Varillas Anecdot. de Florence.*

BARABBAS was een oproermaker en moordenaar, en werdt om die reden in de gevangenis geworpen, maar van Pilatus, op 't aanhouden der Joden, volgens de gewoonte, die men hadt om op 't Paafchfeeft een gevangen los te laten, op vrye voeten geftelt. *Matth.* XXVII. *Marc.* XV. *Luc.* XXIII. *Joh.* XVIII. *Act.* III.

BARACAN, *Gockern*, is een vaft flot in opper-Hungarië, tegen over Gran, alwaar de rivier Gran in den Donau valt. Hier werden in den jare 1683. de Turken door den koning van Polen en des zelfs bondgenoten verflagen.

BARAC-HAGEB, eerfte Sultan van Cara Cathai, leggende in 't Noorden van China. De koning der Mogoliftaners zondt hem als gezant naar Mohammet, koning van Khuarezme. Deze vorft, ziende de uitnemende bequaamheit van Barac, ftont hem niet toe weder naar zyn vaderlandt te keren, gevende hem de befte bedieningen aan zyn hof, onder andere ook die van Hageb, dat is kamerheer, welke tytel hem federt tot een bynaam gedient heeft. Hier door een vryen toegang tot den vorft ontfangende, verviel hy zo zeer in ongunft by den groten vizier, dat hy genoodzaakt wierdt het hof te verlaten, en zich naar Galaleddin, des Sultans zoon, te begeven. Om daar te komen nam hy zyne reize over Kerman, alwaar Schegiaeddin Ruzeni Sultan Mohammets gouverneur was. Deze, wetende, dat Barac, verzelt van zyne familie, door zyn gouvernement trekken moeft, befloot hem af te fnyden, en zich dus van de fchone vrouwen, die in des zelfs gevolg waren, te verzekeren. Barac, dit bemerkende, en weinig volks by zich hebbende, belaftte de wyven zich als mannen te kleden, en trok dus tegen den gouverneur aan, die zo veel tegenftandt geenzins was verwachtende. Men werdt handgemeen, Barac floeg zyne vyanden, nam den gouverneur zelf gevangen, en maakte zich meefter van des zelfs gouvernement. Dit zyn de eerfte beginzelen van Baracs macht geweeft: want zich dus in 't landfchap van Kerman gevestigt hebbende, maakte hy zich allengskens volflagen meefter, zich ontflaande van alle afhankelykheit. Sultan Mohammet merkte hem niet langer aan als zynen amptenaar; maar gaf hem zyne eigene moeder, nog jong van jaren zynde, ten huwelyk. Barac hadt acht opvolgers in zyn vorftendom, onder welke zyn zoon Mobarek Khuage de eerfte was; want hy liet hem zyne ftaten na, hebbende elf jaren geregeert, in den 632. jare der Hegire, na Chriftus geboorte 1234. *Herbelot Bibliotheca Oriental.*

BARACHEEL, een Buziter, van 't geflacht Rams, was de vader van Elihu, een van Jobs vrienden. *Job* XXXII. 2. Zyn naam betekent *een donder Gods.*

BARACI was eertyds eene ftadt in 't eilandt Sardinië; maar is nu een puinhoop niet verre van de ftadt Saffari. *Maty Diction.*

BARACHIAS, vader van Zacharias den Propheet, van wien gewaagt wordt *Zachar. cap.* I. By *Mattheus* XXIII. 35. wordt gefproken van zekeren BARACHIAS, wiens zoon Zacharias gedood is tuffchen den tempel en den altaar. Maar alzo zulks van dezen Propheet niet fchynt gezegt te worden, hebben zich verfcheide gedachten over dezen Barachias geopenbaart. Het gemeenfte gevoelen is, dat Jojada, van wien in het II. *boek der Chronyken* gefproken wordt, en die een vader was van den door koning Joas gedoodden Zacharias, ook met den name van BARACHIAS genaamt zy. II. *Chron.* XXIV. 20. *Jofeph. Joodfche oorlogen* IV. *boek*, 19. *kap.* Zie ook *de Uitleggers over Mattheus.*

BARACOA is eene kleine ftadt in 't Noorder America, gelegen aan een kleine Golf, naby den Oofterlyken hoek van 't eilandt Cuba. *Maty Diction.*

BARAHONA, bygenaamt VALDIVIESO, (PETRUS) was een Francifkaner monnik in Spanje, in welke orde hy tradt in den jare 1575. lerarende de Godgeleerdheit. Hy fchreef over den LXXXVI.

Pfalm,

Psalm; *de brieven van Paulus aan de Galaten en Hebreeuwen*; *De Arcano verbo.* enz. Hy leefde nog in den jare 1606.

BARAHONA DE SOTO (LODEWYK) was een Spaansch geneesheer, vermaard in den jare 1580. Hy schreef fraaie vaarzen in de Latynsche en Spaansche talen. Ook heeft hy een goet werk nagelaten, *La Angelica* genaamt. *Wading. Bibl. Min. Nic. Anton. Bibl. Hispan.*

BARAK was de vierde richter in Israël, uit den stamme Naphthali. Voor hem regeerde Ehud. Hy overwon door hulpe van Debora, die het volk ter zelver tydt richtte, Sisera, den veldoverste van Jabin, koning der Cananiten, onder wiens dienstbaarheit Israël twintig jaren lang geweest was. Hy richtte nevens Debora het volk omtrent 40. jaren, tot op het jaar der scheppinge 2723. voor Christus geboorte 1261. *Richt. IV. Joseph. Oudh.* V. 6.

BARAK Khan, zoon van Baissur, des zoons Manuca, des zoons Giagathai, des zoons Genghiskan, volgde zynen neef Mobarek Schah, die zonder kinderen gestorven was, in de staten van Turkestan. Hy wilde Khoraffan, onder Abakakhan, keizer der Mogolistaners, aangrypen; maar zulks hem mislukkende, wendde hy zyn leger tegen Coblai Khan, of Caan, zyn nabestaande, die in China regeerde. In dat landt veroorzaakte hy eene grote verwoesting, doch kunnende geen sterke plaats overweldigen, moest hy eindelyk van daar vertrekken, latende Coblai in de geruste bezitting van dat ryke landschap. Men zegt, dat, wanneer iemandt zyner Tartaren met een pyl op een zwaluwen nest schoot, een plank nederviel, die een gat bedekt hadt, in 't welk twaalf honderd beurzen met goudt gevonden wierden. Nog een ander zeldzaam voorval wordt verhaalt, dat wanneer zommige ruiters van dat zelve leger hunne paarden gebonden hadden aan den stronk van een afgehouwen plaanboom, anders ahornboom genaamt, deze boom, die doorgaans buiten gewoon dik is, wormstekig wierdt, en 's anderen daags in tweën gekliest was. De Tartaren, ziende den boom hol, besluiten hem te doorzoeken, het welk doende zy eene grote somme gelds daar in verborgen vonden. Barak Khan verliet den Godsdienst van Genghiskan, en omhelsde het Mohemetaansche geloof in de stadt Bokhara, wanneer hy wederkeerde uit Khoraffan; nam ook een Turkschen bynaam van *Galatheddin* aan. Hy storf in den 638. jare der Hegire, na de geboorte des Zaligmakers 1240. *Khondemir.*

BARAMPOUR is de hoofdstadt des koninkryks Candis in Oost-Indië, behorende onder 't gebiedt des groten Mogols, aan de rivier Tapte, die beneden Suratte in de Golf van Cambaje loopt, gelegen. De stadt dryft sterken handel, maar is zeer ongezond, en daarenboven niet wel gebouwt.

BARANER Gespanschap. Zie BARANYVAR.

BARANGI. Dus wierden eertyds in 't Constantinopolitaansche ryk genaamt die genen, die de sleutelen tot de keizerlyke vertrekken in bewaring hadden. Deze bediening wierdt voornamentlyk bekleed door die Engelschen, die, door den inval der Noormannen uit hun vaderlandt verdreven zynde, zich in de bescherming des Griekschen keizers hadden begeven; invoegen men meent, de benaming van Barangi zy uit de oude Britannische tale ontleent, en beduide zo veel als vreemdelingen en ballingen. Onder de regering van keizer Michiel den IV. toegenaamt Paphlagon, omtrent het jaar 1035, gebeurde het, dat, een dezer Barangi, trachtende eene Thracische vrouwe te overweldigen, die, weigerende zyne begeerte in te willigen, hem zynen korten zabel ontrukte, en hem daar mede het hert doorstak. Deze dappere daadt wierdt van alle de Barangi geprezen, die deze heldin eene kroon opzettende, de zelve dus over hare kloekmoedigheit geluk wenschten, begiftigende haar daarenboven met alle des doorstekenen nagelatene goederen, dien zelfs eene eerlyke begravenis geweigert wierdt, tot straffe zyner begane misdaadt. *Cedren. Curopalates. Contacuzenus. Du Fresne in Glossar. & not. ad ville Hard.*

BARANGUERLIS, by de Latynen doorgaans *Stagnum magnum, Teneſæ ſinus, Sirbonus palus* genaamt, is een groot meir in Egypten, op de grenzen van 't landt Canaan, en naar de kant der Middelandsche zee, in de welke het zich ontlast. Dit meir was eertyds meer dan honderd en twintig duizend schreden groot; doch is nu veel kleiner, en neemt nog dagelyks allengsken af. Daar het in zee loopt, is noch haven, noch rede; des men zich zorgvuldig te wachten heeft.

BARANIA is eene grote rivier van 't Noorder America, nemende haren oorsprong in Mexico, omtrent eene stadt van den zelven name. Zy doorsnydt de landschappen Mechoacan en Gadalajara, alwaar ze eene stadt van dien name bespoelt. Van daar looptze in het landschap Xalisco, en in de Stille zee tusschen America en Asië. Sanson noemt deze rivier *Esquitlan. Maty Diction.*

BARANIWAR, eene stadt in neder-Hungarië, omtrent twee mylen van Darda gelegen tegen 't Noorden. Het is de hoofdstadt van 't graafschap, dragende den zelven naam.

BARANIWAR (HET GRAAFSCHAP VAN) is een kleine landstreek in neder-Hungarië, tusschen den Donau, de Sau, de Sarwitz en 't graafschap Zygeth. De hoofdstadt Baraniwar, Darda en Ziclos zyn de voornaamste plaatsen in het zelve. *Maty Dict.*

BARANOVA, eene kleine stadt in Polen, gelegen tusschen het Rode en Zwarte Ruslandt, in Wolhinië, aan de rivier Sluks, omtrent 45. mylen van de stadt Lusuc, naar de Levant. *Maty Dict.*

BARANYVAR, by de Latynen *Varonianum*, is een kasteel in neder-Hungarië, aan de rivier Crasso, waar van een geheel gespanschap, *Comitatus Baraniensis* genaamt, den naam draagt. Het legt tusschen de rivieren Drau en Donau, welker laatste dit van 't Bodroger en Bathienser gespanschap afzondert, en de eerste van Slavonië. Voorts paalt het aan 't Tolnenser gespanschap. In den jare 1715 is op den Hungarischen landdag te Presburg besloten, beter order op de grenzen van dit gespanschap te stellen. In het zelve legt de stadt Vyfkerken, gelyk ook het eilandt Mohatz, nevens een stedeke van dien name. *Bonfin. Szent-Yvani Miscell. Dec.* III. *Art. dioet. Posòn. art.* 40.

BARANZANUS (REDEMTUS) was een Barnabyt, geboortig van Vercelli. Hy wierdt in de XVIII. eeuw voor eenen der beste Philosophen gehouden, die van de stellingen van Aristoteles afweken. Hy leerde te Annecy in Savojen, en beloofde zynen vrienden na zyne doodt te zullen wederkomen, en aangaande den staat der zielen verslag te doen. Onder zyne schriften zyn, *Uranoscopia; Campus Philosophicus*; *de novis opinionibus Physicæ. La Mothe le Vajer. Bayle.*

BARAS was een veldoverste van Hormisda, koning van Persië; die hem, wanneer hy van keizer Mauritius geslagen wierdt, tot een verwyt zyner lafhertigheit een vrouwenkleedt zondt. Om dezen hoon te wreken rooide Baras het volk tegen Hormisda op, stak hem de oogen uit, zettende des zelfs zoon Cosroës in den jare van Christus 585. op den troon. *Zonaras.*

BARATERIUS, (BARTHOLOMEUS) geboortig van Placentia, was een vermaard rechtsgeleerde in de XV. eeuw. Hy leerde te Pavia en Ferrara de Romeinsche en Longobardische leenrechten; en dewyl hy zag, dat de laatste, gelyk ze door Gerardus Niger en Capegistus opgestelt waren, eene behoorlyke volmaaktheit en order ontbraken, maakte hy eene beter schikking, en vereerde ze hartog Philips Maria van Milanen, die, het origineel in de bibliotheek te Pavia bewarende, aan de Academie dier stadt in den jare 1442. last gaf over dat boek te lezen. Dit oorspronkelyke is nevens de gehele bibliotheek onder Lodewyk den XII. naar Vrankryk gevoert, alwaar Nicolaus Rigaltius het zelve eerst in den jare 1612. te Parys, onder den tytel van, *de Feudis liber singularis*; maar naderhand Johannes Schilterus, onder zynen rechten name, *Libellus feudorum reformatus*, te Straasburg in den jare 1695 heeft uitgegeven. *Jason. in præludiis Feudorum. Pancirollus l.* II. *c.* 101. *Schilterus in præfat. ad Mincuccium.*

BARATHRUM wierdt genaamt een diep hol in het landschap Attica in Griekenlandt, in het welke men de misdadigen pleeg te werpen. Deze plaats was met gehouwene stenen, gelyk een put, geheel steil opgemuurt, hebbende aan beide zyden grote uitstekende yzere haken, wier spitsen naar boven gingen, op de welke de misdadigen geworpen wierden; welke straffe wanneer ze aan een priester van Cybele geoeffent wierdt, en daar op een onvruchtbaar jaar volgde, gaf de Godsprake, daar over raadgevraagt zynde, tot antwoordt, dat men Cybele met offerhanden te verzoenen hadt; het welk ook geschied is. *Suidas.*

BARATO, *porto Barato*, is een dorp met een bequamen haven in het vorstendom Piombino, aan de Toskaansche zeekust gelegen. De plaats is gesticht op de puinhopen van de bisschoppelyke stadt Populonium, zynde het bisdom verlegt naar Massa. *Maty Dict.*

BARBA is eene kleine stadt in 't koninkryk Algiers in Barbaryen, gelegen in 't koninkryk Telensin. *Maty Diction.*

BARBADILLO, (ALPHONSUS HIERONYMUS DE SALAS) geboortig van Madrid, een der beste Spaansche dichteren, was wel gezien aan het hof ten tyde van de koningen Philips den III. en den IV. Men zegt, dat hy door de sierlykheit van zyn schryfstyl de Spaansche tale byna tot hare volmaaktheit gebragt heeft. Zyne meeste schriften bestaan in blyspelen, waar in hy de Spaansche levensaardt ten toon stelt. Hy schreef ook *Rimes Castillanes*, en verscheide heldendichten, en storf omtrent het jaar 1630. *Anton. Bibl. Hisp. Tom. I. p.* 22.

BARBADOS is een der eilanden van Barlovento in het Noorder America, gelegen tusschen de eilanden Alousie en St. Vincent, en begrypende in den omtrek omtrent 25. mylen. Het is eerst door de Portugezen, en omtrent honderd jaren daarna door de Engelschen ontdekt, die in den jare 1627 vasten voet aldaar gekregen, en het zelve sedert bezeten hebben. De voornaamste steden, daar in door hen gebouwt, zyn Brigd Town, of de Bruggestadt, eerst genoemt St. Michiel, naar den naam van de Parochiekerk, die St. Michiel den aartsengel toegewyd was; Speights Town, in het eerst genoemt Little Bristol, of klein Bristol, en Charles Town, ook bekend onder den name van Ostynes-stadt, naar zekeren Ostyne, een wonderlyk man, door wien de plaats berucht wierdt. Het landt is vruchtbaar van zuiker, tabak, indigo, kattoen, gember en andere gewasschen. Een ander eilandt, van den zelven naam, is ook een van die van Barlovento, maar meer naar het Noorden gelegen. Het zelve is mede onder het gebiedt der Engelschen. *Rochefort Hist. des Antilles. Britann. Ryk in America II deel.*

BARBAHILUL is een Syrisch schryver, en maker van een Woordenboek in de Syrische tale, verzamelt uit verscheide andere schryveren, als *Jesu-bar-hali, Maruazia* en *Gabriel.* Zie Ebed-Jesu in zyn register der Chaldeeuwsche schryveren. *Hotting. in Biblioth. Orient.*

BARBANCON. De linie der vorsten van Barbançon, die voor weinige jaren uitgestorven is, voert dezen name van een schoon dorp in Henegouwen, voorzien met een kasteel, en wegens de kunstige glazen vermaart. Zy stamt af van ROBERT, jongsten zoon van JOHANNES van Barbançon, vorst van Aremberg; wiens gemalin Claudia, geboorne Wild-en Rhyngravin, hem in den jare 1600. baarde zynen zoon AALBERT. Deze wierdt van keizer Ferdinand den II. hartog van Barbançon gemaakt, bedienende teffens 't ampt als onderdeken der ridderorde van 't gulde vlies. Hy storf in den jare 1670, by zyne gemalin Maria van Barbançon, dochter van Everard, vicomte van Avre, heer van Villemont, nalatende ISABELLA en OCTAVIUS IGNATIUS. Isabella was eerst aan graaf Aalbert François Lalain van Hoogstraten, en na des zelfs doodt aan hartog Ulrich van Wurtemberg getrouwt, en storf te Parys den 17. Augustus des jaars 1678. Haar broeder Octavius Ignatius,

hartog van Aremberg, hartog en vorst van Barbançon, en des H. Roomschen ryks graaf van Aigremont en de la Roche, Vicomte d'Avre, heer van Villemont, Gouverneur van Namen, en ridder van 't gulde vlies, bleef in den jare 1693, den 29. July in den slag by Neerwinden in Brabant. Hy heeft by zyne gemalin, Theresia Manriques de Lara, zuster des markgraven van Aguilar, met welke hy zich in den jare 1672. den 27. January in den echt begaf, verscheide kinderen geteelt, van de welke een zoon, nog geen twee jaren oud zynde, storf. Maar twee zyner dochteren, MARIA en EMANUELA, hebben hem overleeft. Maria trouwde in den jare 1695. het 21. jaar hares ouderdoms, Isidorus Thomas van Cardona, Admirant van Arragon. Maar deze in den jare 1699. overlydende, tradt ze des volgenden jaars 1700. in den echten staat met Gaspar van Zuniga, onderkoning in Gallicië; en na het overlyden van dezen met Henrik Augustus van Vignacourt, graaf van Lanci. *Imhof notit. proc. Imp. l.* IV. *c.* 12. *Hamburg. Remarquen an.* 1693. *pag.* 285.

BARBANCON, (MARIA VAN) dochter van Michiel van Barbançon, heer van Cany, wierdt op haar kasteel Benegon in Berry van Montare, 's konings lieutenant in 't Bourbonnois, belegert. Zy betoonde eene ongemene dapperheit; en wanneer de torens en muren door 't geschut vernielt waren, stelde zy zich zelfs met een halve piek in de bresse, en dreef de vyanden in drie stormen af. Eindelyk na een tegenstandt van 15. dagen wierdt zy door den honger genoodzaakt zich over te geven. De koning, hare dapperheit verstaan hebbende, herstelde haar in de geruste bezitting harer goederen, zonder losgeldt, dat ze by de overgave hadt moeten beloven. *Thuan. de Coste des dam. illustr. enz.*

BARBANDA was eertyds eene aanmerkelyke stadt in 't opperge-deelte van Egypten; maar is door de Romeinen geslecht. Men ziet nog eenige vervalle muren tusschen de stede Girgio en Asna. Onder deze puinhopen zegt men dat goude en zilvere munt gevonden wordt.

St. BARBARA was eene maagdt en martelaresse uit de stadt Nicomedië in klein-Asië, dochter van Dioscurus, zynde een zeer vermogend, maar heidensch man. Deze, ziende dat zyne dochter den Christelyken Godsdienst omhelsde, poogde haar op allerlei wyze daar van af te raden; maar ziende zyne pogingen verydelt, gaf hy haar zelf aan 't gericht aan, alwaar Barbara eene weêrgaloze standvastigheit betoonde; des de vader, met bewilliging der richteren, haar zelf onthoofde. Aangaande de plaats en den tydt hares levens zyn de meningen zeer verschillende. Metaphrastes meent, het zy te Hieropolis geschied; anderen, in Nicomedië: ook zegt men dat haar ligchaam naar Nicomedië gevoert is. *Volaterranus.*

BARBARA, dochter van Herman den II. graaf van Cilië, of Cilley, in Hungarië, geteelt by Anna, dochter van Casimir den II. koning in Polen, wierdt de twede gemalin van keizer Sigismund. Deze in Hungarië gevangen zynde, en wordende ter bewaring van twee Hungarische edellieden, wier vader hy hadt laten doden, overgelevert, liet zich hunne moeder bewegen, hem op vrye voeten te stellen, onder beding, dat hy der zelver nicht Barbara ten huwelyk nam. Sigismund deet dit, maar trof het ongeluk, dat de zelve zeer onkuisch was. Zommigen voegen daar by, zy hebbe noch hemel noch hel gelooft, en die genen, die een eerbaar leven leidden, opentlyk bespot. Maar wanneer ze met zeker Bohemisch heer eene zamenzwering tegen haren gemaal maakte, wierdt ze in eene eeuwige gevangenisse geworpen; hoewel ze na 's keizers doodt wederom vry gelaten wierdt, en te Gratz in Bohemen haar leven volgens hare oude gewoonte doorbragt. Zy storf in den jare 1451, wordende in het koninklyke Boheemsche graf met veel pracht bygezet. *Æneas Sylvius in addit. ad Anton. Panorm. de dict. & fact. Alph. l.* III. *n.* 44. *Bonfin. rer. Hungar. dec.* III. *l.* 7. *Bayle.*

BARBARA, koningin van Polen, dochter van Stephanus Zapol, graaf van Cepusc, Woiwood, en Palatyn in Zevenbergen, en zuster van Johannes Zapol, dien zommige Hungarische groten in den jare 1526. na de doodt van den ongelukkigen koning Lodewyk den II. tot koning van Hungarië verkoren. Zy tradt in huwelyk met Sigismund den I. koning van Polen, die in den jare 1506. zynen broeder in de regering volgde, telende by haar eene dochter, Hedwig genaamt, die naderhand van Joachim, keurvorst van Brandenburg, ten huwelyk genomen wierdt. Barbara is in 't byzonder wegens hare Godvruchtigheit beroemt, wordende door zommige schryveren wegens hare kuischheit Esther genaamt. Zy wierdt van den koning zeer tederlyk bemint, en trok door hare zeldzame hoedanigheden de herten aller Polen tot zich. Zy storf in het derde jaar hares huwelyks. *Cromerus hist. Polon.*

BARBARA, een dorp gelegen in de valleie van Mazara in Sicilië, niet verre van de rivier S. Bartholomeo, omtrent eene myle van de stadt Castel-a-Mare naar 't Zuiden. Men ziet te Barbara de puinhopen der oude stadt Segesta, by zommigen ook Ægesta, Egesta, en Acesta genaamt. *Maty Diction.*

BARBAREN. Dus kunnen genaamt worden de inwoners van Barbarye, een woest deel van Africa, gelyk men Tartaren noemt die van Tartarye, Bulgaren van Bulgarië, en meer diergelyke. Maar volgens het gebruik der oudheit, en het getuigenis van Strabo wierden by de Grieken Βάρβαροι, dat is Barbaren, genoemt allen, die botter tale waren, voornamentlyk de vreemdelingen. Dus noemt men nog hedendaags een *Barbarismus* het gene tegen de zuiverheit der tale strydt: ook worden Barbaren genaamt ruwe, onbeschaafde en wrede volkeren. Maar om tot de Grieken weder te keren, deze gaven eigentlyk den name van Barbaren aan allen, die gene Grieken waren, en hunne tale niet verstonden; gelykerwyze Eustathius in 't byzonder van de Lacedemonieren aanmerkt. Hier van daan komt het, dat zelve de Apostel Paulus *Hand.* XXVIII. 2. Barbaren en Grieken onderscheidt, volgens de gewoonte dier tyden. Om de zelve reden is het, dat Plautus, naar 't getuigenis van Festus, den dichter Naevius een Barbaar noemt, omdat hy een Latyn, en geen Griek was. En dus elders. Vossius merkt aan, dat Barbaar genoemt wordt van het Chaldeeusche woordt *Bar*, 't geen *een vreemdeling* betekent, en in de Arabische tale *eene woestyne*; het welk wel overeenkomt met de woeste wildernissen van dat gedeelte van Africa, langs de Middelandsche zee, en dat mogelyk om die reden Barbarye genaamt is. Doch het zyn de Grieken niet alleen, die Barbaren genaamt hebben allen, die van hun volk niet waren. Herodotus getuigt, dat de Egyptenaren de zelve gewoonte hadden; en sedert de Romeinen geheel Italië onder hunne macht gebragt hebben, hebben ze ook begonnen Barbaren te noemen, die buiten de palen hunnes gebieds waren. Wy noemen hedendaags Barbaren alle de volkeren van Asië, Africa en America, die buiten de wet leven, of die wild zyn: gelyk de berglieden, Tartaren, Caffers van de kaap der Goede Hope, en Cannibalen, of Carabes, buren van Brasil. In Europa kan men de Turken, Crimsche Tartaren en Laplanders ook Barbaren noemen.

BARBARIAS. Dus wordt op 't eilandt Sardinië de landstreek in 't gebergte rondom Cagliari genaamt.

BARBARIGO, een der oudste, rykste en machtigste familien onder den Venetiaanschen adel, van de zo genoemde twede classe. Men zegt dat hunne voorouderen, voor de aankomste van Attila, in Istrië gewoont hebben, en naderhand, gelyk vele anderen, in de Venetiaansche eilanden gevlucht zyn. De oorspronk van hunnen naam wordt door eenigen, uit zekere geschreven kronyk van Paulus Gradensis, aldus opgegeven. Zeker heer van Muggia, in Istrië, ARRIGO genoemt, versloeg met grote dapperheit in den jare 880, nevens twee van zyne broederen, een goet getal Saracenen, die voorgenomen hadden de stadt Trieste onvoorziens te overrompelen en uit te plunderen; waar op hy hen de baarden liet afsnyden, en daar van een soort van een halsketen maken, waar mede hy zegepralende zyne intrede te Muggia deet. Van die baarden, in het Latyn *barba*, en van den naam van *Arrigo*, zegt men dat vervolgens de bynaam van BARBARIGO, gedurig door de nakomelingen dezer overwinnaars gedragen, is afgekomen. Het wapen van deze familie heeft een blaauwen bandt op een zilver veldt, waar op drie goude luipaarden gezien worden; en zo wel daar boven, als beneden zyn drie zwarte baarden. Verscheiden vermengen te onrecht de BARBARIGHI met de geslachten van BARBARA, BARBANA, BARBIA, BARBATA, en BARBAMAGGIORE. Uit het geslacht der BARBARIGHI hebben twee Dogen na malkander geregeert; namentlyk MARCUS in den jare 1485, en na hem zyn broeder AUGUSTINUS, van welke twee hier na in twee afzonderlyke artykels gesproken wordt. Voorts hebben tien uit deze familie, tot den beginne der achtiende eeuwe, het eerampt van Procurator van St. Marcus bekleed: (welker eerste, JOHANNES genoemt, in den jare 1378 tot die waardigheit verheven, het gebruik van het geschut eerst in Italië gebragt heeft) ook zyn verscheiden uit de zelve ridders van de gouden Stola, en Ambassadeurs, en nog meer van hen Senatoren geweest. Daarenboven zyn uit dit geslacht niet alleen vele bisschoppen en prelaten, maar ook drie kardinalen voortgekomen. De eerste, ANGELO, bisschop van Verona, kardinaal gemaakt door paus Gregorius den XII in den jare 1408. De twede, GREGORIUS, tot het purper verheven door paus Alexander den VII in den jare 1660. De derde, MARCUS ANTONIUS, met den kardinaalshoedt vereert door Innocentius den XI in den jare 1686. Aangaande de twee laatstgenoemden zie hier beneden twee afzonderlyke artykels. Den 8 Juny des jaars 1706 wierdt MARCUS PETRUS BARBARIGO door de Republyk tot Patriarch van Venetië verkoren. JOHANNES FRANCISCUS BARBARIGO, broeders zoon van den kardinaal Gregorius, wierdt twee malen in de hoedanigheit van Ambassadeur naar het Fransche hof gezonden, maar begaf zich naderhand in den geestelyken standt, en verkreeg de waardigheit van Primicerio (dus wordt de bisschop van Venetië over de hoofdkerke van St. Marcus genoemt, onder den Patriarch niet behorende) in de hartoglyke kerke van St. Marcus, als mede vervolgens het bisdom van Verona van paus Innocentius den XII. Deze heeft voornamentlyk zyn werk gemaakt om den regten oorspronk van zyn geslacht te onderzoeken, en de vermaarde bedryven der genen, die uit het zelve zyn voortgekomen, in het licht te brengen. Deze is ook door die van de voorgemelde plaats Muggia, als een afkomeling van den bovengenoemden ARRIGO, en ter dankbaarheit voor de quydscheldinge eener grote geldsomme, die hy te eischen hadt, tot altyd-durenden Protector van het Muggiaansche gebiedt verklaart, en zulks tot de nakomelingen van zyn huis uitgestrekt. Onder die genen der Barbarighi, de welke in den oorlog hebben uitgemunt, moet voornamentlyk AUGUSTINUS aangemerkt worden, die in den slag by Lepanto is gesneuvelt, en van welken in een afzonderlyk artykel gesproken wordt. *Bembo Hist. Venet. l.* I. *Faroldo Annal. Venet. an.* 1379. *Sabellic. Decad.* III. *l.* III. *Sansovin. Chron. Venet. an.* 1442. *Nani Hist. van Venetië. Morosini Hist. Veneta. Historia di Trieste del P. Ireneo della Croce pag.* 570. *seq. Amelot de la Houssaye Hist. du Gouv. de Venise. Mercure Historique. Primo Damaschini nella spada d'Orione P.* I. *pag.* 463.

BARBARIGO, (AUGUSTINUS) Doge van Venetië, was opvolger van zynen broeder Marcus, en storf in den jare 1501. Hy behertigde het beste van den staat, en ziende de overwinningen van den koning van Vrankryk Karel den VIII in Italië, maakte hy te Venetië in den jare 1495 eene sterke verbintenis tegen hem; maar deze bondgenoten wierden nog in het zelve jaar, op den 5 July, geslagen. In zyne andere ondernemingen was Barbarigo gelukkiger. *Guicciard. hist. Ital. Doglioni hist. Venet. l.* X. *P. Jovius. enz.*

BARBARIGO (AUGUSTINUS) wierdt eerst door de Republyk van Venetië als Ambassadeur tot Philips den II in Spanje gezonden.

den. Naderhand bekleedde hy het amptvan generaal-Provediteur in den vermaarden zeeslag by Lepanto, in den jare 1571, door zyne dapperheit veel tot de overwinning toebrengende. Maar hy wierdt door een vergiften pyl omtrent den slaap des hoofds getroffen, en storf een uur daarna. In de raadskamer te Venetië heeft men hem ter eere een standbeeldt opgericht; en de Karthuizers vertonen nog zyn ligchaam.

BARBARIGO (GREGORIUS) was by 't Venetiaansche gezantschap op de vredehandeling te Munster, alwaar hy zich by den pauslelyken Nuncius Chigi zeer bemind maakte, die vervolgens onder den naam van Alexander den VII paus geworden zynde, hem eerst het bisdom Bergamo, naderhand dat van Padua, en in den jare 1660 den kardinaalshoedt gaf. Hy wierdt de twede Karel Borromeus genaamt, doordien hy zo aan den armen, als kerken en kloosters een millioen dukaten uitgedeelt hadt, en een oprecht leven leidde. Hy storf te Venetië den 17. Juny des jaars 1697. in het 71 jaar zyns ouderdoms.

BARBARIGO, (MARCUS) Doge van Venetië, volgde op Johannes Mocenigo in den jare 1485. en wierdt de eerste met de zo genoemde Corno gekroont. Hy bestierde den staat maar 9. maanden. *Guicciard. Doglioni. enz.*

BARBARIGO, (MARCUS ANTONIUS) aartsbisschop van Corfu zynde, raakte in den jare 1684. met den Generaal Morosini in onmin, die by gelegenheit eens aangestelden gebeds ter plaatse, alwaar de aartsbisschop zynen zetel hadt, tegen des zelfs wille een troon liet oprichten; maar in het tegendeel belette de aartsbisschop dat de biddag gehouden wierdt. Wanneer Barbarigo om die reden door de Republyk gedagvaard wierdt, begaf hy zich naar Rome. De Republyk, dit ziende, trok alle zyne goederen en inkomsten in; om welke schade te vergoeden hem paus Innocentius de XI. het bisdom van Montefiascone, en in den jare 1686 den kardinaalshoedt gaf. Hy storf, na een zedig leven geleid te hebben, in den jare 1706, het 65 jaar zyns ouderdoms.

BARBARO is eene der voornaamste familien des Venetiaanschen adels, die zich in de IX. eeuw van Trieste naar Venetië begaf, en vele vermaarde mannen voortbragt. Van FRANCISCUS, HERMOLAUS, en nog twee, DANIEL genaamt, zie beneden op BARBARUS. Behalven deze zyn ZACHARIAS in den jare 1487, en MARCUS ANTONIUS in den jare 1572 procurators van St. Marcus geweest. De eerste was vader van HERMOLAUS BARBARUS, stervende van verdriet in den jare 1492, dewyl de Republyk zyns zoons halve, die tegen haren wille Patriarch van Aquileja geworden was, zyne goederen intrekken wilde. De laatste trof in den jare 1573 met den Turkschen keizer Selim den II, in den name der Republyk, den vrede, en zulks wel zo heimelyk, dat buiten het Consiglio di Dieci, dat is den raadt van tienen, die hem zulks gelast hadde, niemandt binnen Venetië iets daar van wist, voor al eer de tractaten ondertekent en bekrachtigt waren. Uit het zelve geslacht zyn ook vele kapiteins en generaal-Provediteurs ter zee verkoren. *Justinian. Hist. Venet. Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise p.* 184. 536. *Bayle.*

BARBAROSSA de I. *Aruch*, of *Horuc*, een zeerover, was uit de stadt Mitylene op 't eilandt Lesbos in den Archipel geboortig, en maakte zich, in Barbarye overgegaan zynde, door zyne dapperheit en kaperyen overal bekend. Selim Eustemi, of Ben-Tumi, gelyk hem Marmol noemt, koning van Algiers, riep hem te hulp, om van zyn tribuut, dien hy aan Spanje opbrengen moest, ontheft te worden. Doch Barbarossa maakte zich zelfs meester van Algiers; en, hebbende den koning in 't badt om hals gebragt, beklom hy den troon. Daarna sloeg hy den koning Amidalabdes van Tunis, en behaalde meer voordelen, tot hem de Marquis de Comares, Spaansch gouverneur te Oran, in den jare 1518. by de rivier Huexda, wanneer hy die wilde overzetten, 8. mylen van Tremesen, betrapte, en nevens 1500 by zich hebbende Turken nedermaakte. *Marmol l.* V. *Leo Afric. l.* IV. *Paul. Jov. l.* XXXIII.

BARBAROSSA de II. *Cheredin*, of *Hariadenus*, volgde zynen broeder in 't koninkryk van Algiers. Hy nam de stadt Constantina nevens andere plaatzen in, maakte eenige koningen fynsbaar, en sloeg de Spaanschen uit zekere vestingen, tegen over Algiers op een eilandt gebouwt. Soliman de II, Turksche keizer, maakte hem Generaal over zyne vloten, waar mede hy in den jare 1535 Tunis veroverde, Sicilië plunderde, in Italië landde, den Spaanschen vreze aanjoeg, en zich by de benden van François den I. koning van Vrankryk, gevoegt hebbende, in den jare 1543 Nizza innam. Hy storf in den jare 1547. te Constantinopel, in het 88. jaar zyns ouderdoms. *Paul. Jovius in elog. l.* VI. *& hist. l.* XXXIII, XLI, XLIV. *Leunclav. hist. Turc. l.* XVIII. *Vigneur in Selim.* III. *Thuan. hist. l.* III.

BARBARUS, (DANIEL) geboortig uit een oud adelyk geslacht van Venetië, en zoon van Hermolaus, van welken hier na, was wegens zyne geleerdheit vermaard. In den jare 1542. gaf hy eene verklaring over *de vyf woorden* van Porphyrius uit; twee jaren daarna over *de drie Rhetorische boeken* van Aristoteles, door Hermolaus Barbarus in 't Latyn vertaald; insgelyks de *Dialogi* van Speronius Speronus. *Gesner. in Bibl. Bayle.*

BARBARUS, (DANIEL) Patriarch van Aquileja, was uit de zelve familie, en wierdt als Ambassadeur van Venetië naar Engelandt gezonden. Hy leide zich met veel vlyt op de wiskunst en Philosophie; maar zyne geestelyke waardigheit deet hem de Godgeleerdheit behertigen. Aristoteles schatte hy boven alles, en zoude, indien hy geen Christen geweest was, by hem gezworen hebben. Op het Concilie te Trenten hieldt hy de party van den paus zeer sterk, zich hevig tegen die aankantende, die op het gebruik des Avondmaals onder beide de gedaanten drongen. Hy storf in den jare 1569. het 41. zyns ouderdoms. Onder zyne werken zyn, *Commentarius in Vitruvium*; *la prattica della perspectiva*; *Catena Graecorum patrum in L. Psalmos Latine versa.* Die genen, die hem meer schriften toeëigenen, plegen hem met den voorgaanden Daniel Barbarus te vermengen. *Thuan. hist. l.* XLVI. *Teissier elog. Tom. I. p.* 330. *Pallavic. conc. Trident. l.* XVI. *c.* 4. *& l.* XVIII. *c.* 4. *Vossius de scient. Mathem. c.* 26. 61. *&* 71. *Dandoli in Chron. Miraeus de script. sec.* XVI. *Freher. Bayle.*

BARBARUS, (FRANCISCUS) uit de zelve familie gesproten, heeft zich door zyne geleerdheit en bequaamheden in de gewichtigste staatszaken een groten roem verworven. Als gouverneur verdedigde hy de stadt Brescia tegen den hartog van Milanen met zo veel kloekmoedigheit, dat deze na eene belegering van drie jaren, in den jare 1439. de zelve moest verlaten, niettegenstaande de stadt door honger, pest en inwendige beroertens der tweederlei partyen op 't uiterste gebragt was. Hy storf in den jare 1454. *Vianoti hist. de Venise. Bayle.*

BARBARUS, (HERMOLAUS) kleinzoon des voornoemden Franciscus, en zoon van Zacharias, wierdt den 4. May des jaars 1454 geboren. Hy begon reeds in het 18. jaar zyns ouderdoms boeken te schryven, wordende ter zelver tydt in verscheide staatszaken gebruikt. De Republyk van Venetië zondt hem in den jare 1486. tot den keizer Frederik en des zelfs zone Maximiliaan, Roomsch koning. Hy liet zyne redenvoering, in tegenwoordigheit dezer twee vorsten te Brugge gehouden, drukken: ook gaf hy, in het zelve jaar over Keulen naar Mentz reizende, een Tractaat aangaande de overeenkomste der sterrekunde en geneeskunst uit. Hy was de Grieksche tale zo machtig, dat hy Themistius en Dioscorides vertaalde: ook zegt men dat hy aan eenige stukken van Plutarchus gearbeid heeft. Dit is zeker, dat hy voorgenomen hadt Aristoteles in 't Latyn te vertalen; hoewel de overzetting van des zelfs Rhetorische boeken alleenlyk na zyne doodt in 't licht gekomen is. Voorts was hy een goed dichter, en hem worden meer dan 12000. vaarzen toegeëigent. Een zyner beste werken is de uitgave van Plinius, van hem op verscheide plaatzen verbetert, hoewel naderhand zo wel hier in, als in zyne andere schriften nog al iets gelaakt is door de geleerden. Hy was als Venetiaansch afgezant te Rome, alwaar hy door paus Innocentius patriarch van Aquileja gemaakt wierdt, welke waardigheit hy zonder toestemminge of raadvraginge der Republyk aannam. Hy ontschuldigde zich wel, dat hem de paus zulks hadt opgedrongen, maar te vergeefs; want hem wierdt van wegen de Republyk van Venetië aangekondigt, dat men zynen vader van alle zyne bedieningen en inkomsten zou beroven, indien hy van het patriarschap geen afstandt wilde doen. Zyn vader trok zich dit zo zeer ter herten, dat hy van verdriet storf, en Hermolaus, die zyne waardigheit niet wilde varen laten, volgde hem kort daarna, wordende door de pest binnen Rome in den jare 1493, in het 39. jaar zyns ouderdoms, weggerukt. Men verhaalt van hem, dat hy den duivel naar 't rechte verstandt van 't Aristotelische woordt ἐντελέχεια gevraagt heeft. *Justinian. Hist. Venet. l.* IX. *Bembus l.* I. *Crinitus de honesta disciplina l.* I. *c.* 7. *Trithem. de script. Eccl. Politian. in Epist. Valerian. de literat. infelic. Jovius in elog. c.* 36. *Volaterr. anthrop. l.* 21. *Teissier elog. Bayle.*

BARBARUS (JOSEPHUS) was een raadsheer te Venetië, en wierdt in den jare 1472. naar Persië gezonden. Hy liet eene Reisbeschryving na, waar in hy zyn wedervaren naauwkeurig aangetekent hadt, die nog voorhanden is.

BARBARUS (MARCUS ANTONIUS.) Zie BARBARO.

BARBARUS (ZACHARIAS.) Zie BARBARO.

BARBARYE, by de Latynen *Barbaria* genaamt, is een landschap in Afrika gelegen, palende in 't Oosten aan Egypten, in 't Zuiden aan den berg Atlas, in 't Westen aan de Atlantische, en in 't Noorden aan de Middelandsche zee. Het strekt zich van de Atlantische zee tot aan Egypten in de lengte van omtrent zes honderd Duitsche mylen, en in de breedte tusschen den berg Atlas en de Middelandsche zee omtrent tachtig mylen uit, en wordt onderscheiden in zes delen, te weten Barka, Tunis, Tremezen, Fez, Marokko, en Dara, van welke Barka maar eene provincie, de anderen vyf koninkryken zyn. Zommigen maken vyf koninkryken, als Tripoli, Tunis, Algier, Fez en Marokko. Deze begrypen Dara onder Biledulgerid, Tremezen en Telesin onder Algier, Barka onder Tripoli. Hoewel Barbarye onder een zeer warme luchtstreek gelegen is, zo is nochtans het landt doorgaans getempert, en zyn de zyden en het gebergte aan de Middelandsche zee van het naauw van Gibraltar tot aan Egypten meer koud dan warm. Door geheel Barbarye begint het met het midden van November te regenen, en de grootste koude in December en Januarius is niet zo hevig, dat de inwoners genoodzaakt zyn vuur te maken. Het volk bestaat uit drie natien, namentlyk oorspronkelyke Afrikanen, Turken en Arabieren, en is dit landt eerst na het verdryven der Moren uit Spanje volkryk geworden. Het is den mannen geoorlooft vele wyven te gelyk te trouwen, hoewel de meesten niet meer dan eene echte huisvrouw hebben; maar daarenboven vele bywyven en lyfeigenen, welker kinderen zy niet minder dan die in echt geteelt zyn, achten; invoegen deze nevens de anderen de erffenis delen. De vrouwen leven zeer ingetogen, tot zo verre, dat de bruidegom zyne verloofde bruit niet voor den trouwdag ziet, wordende het huwelyk eerst des avonds voltrokken. Zy zyn zeer aan tovery en waarzeggery overgegeven, voornamentlyk wanneer ze zich niet wel bevinden, nemende hunne toevlucht tot de toveressen, die den zieken eenige woorden uit den Alkoran als een geneesmiddel voorlezen; hoewel zy ook eenige geneesmeesteren en apothekers gebruiken. De heiligen onder hen bezoeken in hunne ziekte de graven der Marabouts, of priesteren, waarhenen zy spyze dragen, gelovende, dat een dier daar van etende, de ziekte tot het zelve overgaat, en zy genezen worden. Echter vindt men ook zommige loffelyke gewoonten onder die Barbaren, gemerkt zy nooit by den name Gods zweren, of in de Arabische, Turksche en Moorsche tale een eenig woordt hebben, waar mede zy Godt vloeken

kunnen. Zy zyn ook niet zeer twist-of wraakgierig, dies men zelden ziet, dat ze elkander quetsen of vermoorden, ook niet wanneer ze toornig worden. De stedelingen zyn zeer scherpzinnig, gelyk uit hunne werken blykt. Zy zyn zeer minnenydig, willende liever hun leven dan hunne eere, die zy in de kuischheit der wyven stellen, verliezen. De dochteren hebben tegen hare vaderen eene zonderlinge eerbiedigheit, en betonen eene grote zedigheit in 't spreken. De inwoners, die in tenten wonen, zyn milddadig, strydbaar en arbeidzaam. De burgers in het tegendeel zyn hoogmoediger, gierig, en tegen vreemdelingen onbarmhertig. In den koophandel, dien ze wel voornamentlyk dryven, zyn ze weinig ervaren, weten niets van wisselbrieven, of handel buiten 's lands, dewyl zy de vreemdelingen niet betrouwen, en zelfs gaarne bedriegen. Zy waren eertyds grote liefhebbers van wetenschappen, voornamentlyk van de meetkunst en sterrekunde; maar sedert vyf honderd jaren is hen zulks door hunne leeraren en vorsten verboden. Zy zyn goede ruiters. Die in 't midden van Barbarye wonen, gebruiken in den oorlog lange pieken, met de welke zy zeer behendig weten om te gaan. Die aan zee wonen hebben daarenboven hunne snaphanen. Hun ouderdom strekt zich gemeenlyk uit tot 60. of 70. jaren; maar de inwoners van 't gebergte leven zomwylen honderd jaren, zonder zeer zwak te worden. De grootste handel bestaat in ruwe ossehuiden, linnen en katoenen, rozynen, dadelen, vygen, enz. Zy bezitten geen geringen rykdom: want de inkomsten der koningen van Fez en Marokko, ook der Bassaas en andere groten van Tripoli, Tunis en Algiers zyn zeer groot: ook brengen zy een groten schat zamen uit den buit, dien ze jaarlyks van de Europische schepen in Algiers, Tunis en andere roofnesten vergaderen. Fez en Marokko heeft zyne eigen koningen; maar die van Algier, Tunis en Tripoli zyn maar Bassaas, of onderkoningen, en leenmannen des Turkschen keizers. De koningen van Concue en Labes moeten den koning van Algier jaarlyks zekere schatting betalen. De Xeques, dat is koningen of hoofden der Arabieren, moeten insgelyks ieder jaar zeker geldt, en boven dien in tydt van noodt een zeker getal zoldaten opbrengen. Die op het veldt, of in het gebergte en in wildernissen leven, maken onder zich een soort van eene byzondere Republyk. In ieder stadt, in de welke de Turksche Sultan een Bassa plag te hebben, is gemeenlyk een Cadi of richter, die eene onbepaalde macht heeft in civile en criminele zaken. Iedereen draagt zyne zake zelf voor door geheel Barbarye, uitgenomen te Salée, alwaar de Moren naar de wyze der Spaanschen hunne advokaten in rechtszaken gebruiken. Wat den Godsdienst aangaat, men vindt daar Christenen, Muhammedanen, Joden en veldlieden, of boeren, die zonder Godsdienst met hun vee omzwerven. De Muhammedanen zyn in hunnen Godsdienst en gebeden zeer yverig, en hebben ongemene ryke Mosqueen. De Imams, of Marabouts, zynde hunne priesteren, doen het gebedt in de tempelen, wanneer het volk het zelve van woordt tot woordt naspreekt. Zy hebben een soort van rozekranssen, bestaande uit honderd koralen; en zo dikwils ze eene dezer koralen voortschuiven, zeggenze deze woorden: *Sta-fer-lah*, dat is: *Goed behoedt my*. Deze priesteren leggen zich zeer op de tovery toe, en geven voor allerlei ziektens door zekere woorden en tekenen te kunnen genezen. Hun aanzien is zo groot, dat wanneer de grootste misdadige zyne toevlucht tot de zelve neemt, hy veilig is. Na hunne doodt wordenze als heiligen door 't branden van lampen by de grafsteden geëert. Het hoogste feest is wegens de geboorte van Mahomet, dat ze op den vyfden September en acht dagen lang vieren, met speeltuigen, zingen en ommegangen, brandende windlichten dag en nacht door de stadt wandelende; wanneer het ook den Christenen geoorlooft is 's nachts over de straten te gaan, 't welk buiten dien tydt op levens straffe verboden wordt. Als iemandt gestorven is, huren de naaste vrienden zekere huilsters, om den overledenen te bewenen. Deze maken een yslelyk gehuil, en scheuren hare aangezichten met hare nagelen. Hunne doden worden zonder onderscheidt op 't open veldt begraven, alwaar ze verscheide spyzen voor de armen en vogelen nederzetten, en voor de afgestorvenen bidden. Het hoofdhaair laten zy glat afscheren, tot op eenen lok na, boven op de kruin, by de welke hen Mahomet in 't Paradys voeren zal. Zommigen laten zich te gelyk den gehelen baardt afscheren, latende niets dan twee knevels over, die zeer lang wassen. Anderen dragen lange en ronde baarden, voornamentlyk wanneer ze oud geworden zyn. Hun hoofddekzel is een Turksche bandt van rode wolle, met een wit katoenen doek van zes ellen omwonden. Maar die zich beroemen uit Mahomets geslacht, of twee maal te Mekka geweest te zyn, dragen een tulbandt van groen kattoen. Deze worden Emirs, of Cherifs genaamt. Op hunne zyde dragen zy drie schone messen in een zilvere schede, met kostelyk gesteente ingelegt. De wyven verhullen 't hoofdt met een fyne linnen doek; en de ryken dragen gemeenlyk vyf of zes oorversierzelen aan ieder oor, ook kostelyke juwelen om de armen. De punten der vingeren verwen zy gemeenlyk met blaauw kryt. Zy trachten daarenboven eene schone gedaante te hebben, maken ook een blanketzel uit spiesglas, waar mede ze het hoofdhaair en de winkbrauwen zwart maken; 't welk zy voor de grootste schoonheit houden. Hunne spyze is doorgaans rys, koei-kaas, schapevleesch, kalfsvleesch en rundvleesch, ook gevogelte. Zy eten zelden gedroogde kost, en gebruiken niet dan Turksch leder tot tafelkleden, dat zy op de aarde spreiden. Hun drank is water en Sorbet, uit water, rozynen en limoenen gemaakt. Deze gehele landstreek is met een vruchtbaren landsbouw en voortreffelyke veetocht gezegent. De Joden zyn in Barbarye zeer menigvuldig, invoegen alleen in de steden Marokko, Tunis, Algiers, nevens een gedeelte des koninkryks Fez, een getal van honderd en zeftig duizend gevonden wordt. De Christenen voeren in Barbarye geen gebiedt, behalven te Oran, Ceuta, en in weinig andere plaatsen, onder 't gebiedt des konings van Spanje staande. Eertyds hadden zy ook Tanger; maar zulks is door de Engelschen geslecht en verlaten. Ook wonen te Marokko en Fez omtrent honderd en tachtig familien van Griekfche Christenen, die den H. Stephanus grote eere bewyzen. *Marmol & Leo African. Descr. Afr. Thom. Fazellus c. 2. l.* VI. *Decad. rer. Sicul. Dappers beschr. van Afrika. Grammaje Africa illustrata. De la Croix descr. Africæ antiquæ & hodiernæ.*

St. BARBAT, bisschop van Benevento, quam ter werreldt in den jare 603. Hy wierdt in zyne jeugt reets bequaam gemaakt en gebruikt tot de verkondiging van Gods woordt; wordende naderhand prediker van St. Basilius in de kleine stadt Morcone. Doch hy wierdt genoodzaakt dat ampt te verlaten en weder te keren naar Benevento. Hy bemoeide zich zeer om de inwoners van Lombardye te zuiveren van 't overblyfzel der bygelovigheit, en wierdt in den jare 663. bisschop van Benevento. In den jare 680. was hy op 't concilie te Rome, onder paus Agatho, en onderschreef in 't volgende jaar het zesde algemene concilie, gehouden tegen de Monotheliten. Hy storf den 19. February des jaars 682, oud zynde 79. jaren. *Bollandus. Baillet.*

BARBATA. Zie BARBADA.

BARBATH, eene stadt, gelegen in gelukkig Arabië, anders *Marbath* genaamt, en leggende eigentlyk in een klein geweft, genaamt Schager, of Hadhramuth, zynde het oude Adramytene. Deze, zynde de hoofdstadt, heeft in 't Zuiden 't eilandt Zocotora, gelegen in de Ethiopische zee.

BARBATIUS, of BARBIUS, zynde een schrander man, en wetende zich in de gunst van den drieman Marcus Antonius in te wikkelen, is door den zelven tot hoge eerampten bevordert. Op zekeren dag recht plegende in eene volle vergadering, wierdt hy van zynen ouden heer bekent, wiens slaaf hy geweest was; maar dien hy door de vlucht verlaten hadt. Barbatius, zonder zich te ontstellen over 't zien van hem, door wien hy wederom in slaverny konde getrokken worden, badt hem te willen zwygen; en hem naar zyn huis geleidende gaf hy hem eene grote somme gelds voor zyne vryheit. *Ulpianus Hist. l.* III. *officio de præt. Suidas.*

BARBATIUS, of BARBATIA, (ANDREAS) was een vermaard rechtsgeleerde in den jare 1460. Hy was geboortig uit Noto, of uit Messina, in Sicilië, en leerde de rechten te Bologne. De meeste schryveren noemen hem *Andreas Siculus*. Zyn leermeester was Johannes Imola, onder wien hy in de burgerlyke en kanonyke rechten verre vorderde. Forsterus beschuldigt hem van al te grote twistzucht en eergierigheit. Hy storf te Bologne, en wierdt begraven in den tempel van St. Petronius; alwaar zyn grafschrift nog gevonden wordt. De familie der BARBAZZI is van hem afkomstig. *Forster in vit. Jurisconsult. Bellarmin. de script. Eccl. Bumaldi Bibl. Bonon. Miræus in auct. Leand. Alberti descript. Ital. Gilles d'Aurigni de Beauvais in præf. Oper. Barbat. edit. an.* 1517. *Simler. Possevin.*

BARBATO, eene kleine rivier van Andalusië in Spanje, loopt in 't bisdom van Cadix, en ontlast zich in de Atlantische zee, te Porto Barbato, tusschen Cadix en de strate van Gibraltar. *Maty Dict.*

BARBATO, PORTO-BARBATO, eene kleine stadt in Spanje, gelegen in Andalusië, aan de Atlantische zee, en den mondt der rivier Barbato, daarze een bequamen haven heeft. Zommigen nemenze voor het oude *Balo*, *Belo* en *Bello*, zynde eene kleine stadt in die zelve landstreek; wederom andere voor *Bellona*, een klein dorp naby Barbato. *Maty Dict.*

BARBAY, (PETRUS) geboortig van Abbeville, was een ervaren Godgeleerde, ook zeer verre gevordert in de geneeskunde, wiskunde, nevens vele andere wetenschappen, voornamentlyk in de Philosophie, die hy te Parys als hoogleeraar 14. jaren lang met veel roem geleert heeft. Hy gaf een *Cursus Philosophicus* in drie stukken uit, die zeer geprezen wordt. Hy storf den 2. September des jaars 1664. en wierdt te Parys in de kerk van St. Etienne du Mont begraven.

BARBAZAN, (ARNOLD WILHELM, BARON VAN) geboortig uit Bigorre in Gaskonje, was opperkamerheer van Karel den VII. koning van Vrankryk, gouverneur in Champagne en Laonois, en veldheer over 't koninklyke leger. Hy maakte zich door vele dappere daden beroemd, voornamentlyk door een gevecht in den jare 1404. tusschen zes Engelsche en zes Fransche ridders in tegenwoordigheit van beide de legers gehouden: want hy overwon als hoofdt der Fransche ridders den ridder de les Scales, gebiedende de zes Engelschen; waar voor hy door den koning begiftigt wierdt met een sabel, op welken deze woorden gegraveert waren, *le chevalier sans reproche*, hoedanig hy naderhand altyd genoemt is. Hy verdedigde de stadt Melun tegen de Engelschen, en behaalde de overwinning in het bloedig treffen by Chalons, weshalven hem koning Karel de VII. den tytel van hersteller des koninkryks in een afzonderlyk patent gaf, en den voornoemden tytel bekrachtigde. In den jare 1432 wierdt hy in den slag by Belleville, waar henen hem Karel de VII. tot hulp van Renatus van Bar, hartog van Lotharingen, tegen Antonius van Lotharingen, graaf van Vaudemont, gezonden hadt, gevaarlyk gequetst, en storf zes maanden daarna, wordende door last des konings met eene koninklyke staatsie begraven. Hy liet eene eenige dochter na, genaamt Udine van Barbazan, die trouwde met Lodewyk de Faudoas, Baron van Faudoas en Montegout in Gaskonje. *Le Laboureur hist. de Charles* VI. *Alain Chartier hist. de Charl.* VI. *&* VII. *Mezeray hist. de France.*

BARBEAUX, by de Latynen *Barbellum* en *Sacer portus* genaamt, is eene Fransche abdy, gelegen aan de Seine, omtrent een myl beneden de stadt Melun.

BARBELA, eene rivier in Afrika, in 't koninkryk Congo, bespoelende de stadt St. Salvador, zynde de hoofdstadt des lands, en valt in de Zaire, een weinig boven zynen mondt in den Oceaan.

BARBENTANE, een vlek in Vrankryk, gelegen in Provence, daar de Durance in de Rhone loopt, vyf mylen beneden Avignon. Zommige landbeschryvers houden 't voor 't oude *Bellintio. Maty Dict.*

BARBERANO, een vlek in den kerkelyken staat in Italië, gelegen aan het riviertje Bieda, tusschen het meir Bracciano en Bolsena. *Maty Dict.*

BARBERENDAAL, of EYKENDONK, een vrouwenklooster naar den regel van St. Augustyn, op den weg van de stadt 's Hertogenbossche, naar den Dongen, is door Henrik Henriks van Leytensoen, priester, gesticht. Hy liet den 26. May 1475 zyne stichting en voorgeschreve wetten door den Luikschen bisschop, Lodewyk van Bourbon, bevestigen en goedkeuren; waar na dit klooster in lustigen bloei geraakt is, en gebleven tot het begin van de verandering in den Godsdienst, en opgevolgde Spaansche en Nederlandsche oorlogen, als wanneer de kloosterzusteren zich door de dagelyksche stroperyen van wederzyds soldaten, en aangerichte uitplunderingen, genoodzaakt vonden van haar klooster geheel en al te verlaten, en zich binnen 's Hertogenbosch by meer andere gevluchte nonnen te begeven; waar door hun ledig staande klooster vervolgens vervallen en ten laatsten geheel tot den grondt toe afgebroken en gesloopt is. *J. van Oudenhoven beschryving van de Meyerye van 's Hertogenbossche. J. F. Foppens Histor. Episcopat. Sylvaduc. pag.* 320.

BARBERINI. Dus worden te Venetië die Nobili genaamt, die voor den wettigen tydt, dat is voor het 25 jaar hunnes ouderdoms, door eene afzonderlyke, in den jare 1313. onder den Doge Johannes Soranzo gemaakte, verordening, in den groten raadt aangenomen worden. De gewoonte is deze: De namen der Nobili, tusschen de 20. en 25. jaren oud zynde, worden op den dag van S. Barbara (van waar de Barberini genoemt worden) in de vergadering van den Doge een voor een uit zeker vat genomen, en door den geheimschryver opgelezen. Onder dit oplezen moet een jongen uit een ander vat, in 't welke zo veel kogels als kandidaten zyn, en altyd 32. guldene, maar de andere van koper, eenen kogel nemen. By wiens name derhalven een goude kogel getrokken wordt, die wordt in den groten raadt toegelaten; anderen kunnen in 't naastvolgende jaar wederom een kans wagen, of moeten het vyf en twintigste jaar huns ouderdoms afwachten. *Amelot de la Houss. hist. de gouvern. de Venis. p.* 1415. *Saint Didier de la ville & republ. de Venise p.* 214.

BARBERINO, eene kleine stadt in Italië, tusschen Siena en Florence gelegen.

BARBERINO, een stedeke of vlek, gelegen in 't gebiedt van Toskanen, aan de rivier Sieve, twaalf mylen van 't voornoemde Barberino, en vyf benoorden Florence. *Maty Dict.*

BARBERINO, een oud vermaard geslacht in Italië, heeft eertyds in Semifonde in 't Toskaansche gebiedt gewoont, aldaar tusschen Siena en Florence het voornoemde kasteel Barberino gebouwt, waar van zy den name ontfangen hebben, wanneerze te voren CASTELLINI genaamt wierden. Doch zy wierden gedwongen wegens de oorlogen der Florentynen nevens die van Fiesole, nadat deze stadt verwoest was, zich naar Florence te begeven, alwaar zy een groot aanzien verkregen. FREDERIK BARBERINO leefde in den jare 1500, en hadde twee zonen, ANTONIUS den I, en KAREL. Antonius begaf zich naar Rome. Karel trouwde te Florence, en teelde ANTONIUS den II, FRANCISCUS, en RAPHAEL. Franciscus ging naar Rome, tot zyns vaders broeder, en wierdt van hem opgevoed, verkreeg ook aanzienlyke bedieningen. Raphaël Barberino was ridder der orde van St. Stephanus, een wiskunstenaar en ingenieur, vertrok in gezelschap des Marquis Vitelli naar de Nederlanden, en diende onder den hartog van Alba, die hem in den jare 1570. naar Engelandt tot de koningin Elizabeth zondt, om eenige gewichtige zaken te verrichten. Antonius Barberino de II, teelde by Cancilla Barbadora KAREL den II, MAFFEUS en ANTONIUS. Maffeus wierdt paus, onder den name van Urbanus den VIII. en storf in den jare 1644. Antonius begaf zich in de orde der Capucynen, maar wierdt van zynen broeder kardinaal, grootpenitentiaris en pausselyke bibliothecaris gemaakt. Hy storf in den jare 1646. Karel de II, hadde den hartoglyken tytel van Monterotundo en Aceti, en teelde by Constantia Margalotti FRANCISCUS, THADDEUS, en ANTONIUS, nevens nog eenige dochteren. Franciscus wierdt kardinaal, bisschop te Ostia en Veletri, deken van 't H. collegie, en vice-kancelier der kerk. Hy wierdt ook door Urbanus den VIII. van wien hy bevordert was, als legaat naar Spanje en Vrankryk gezonden, zynde een groot beminnaar der geleerdheit. Hy storf den 10. December des jaars 1679. Antonius was ook kardinaal. Zie beneden. Maar Thaddeus, de middelste zoon, was prins van Palestrina, en gouverneur der stadt Rome. Hy tradt in huwelyk met Anna Colonna, storf te Parys in November des jaars 1647. nalatende drie zonen, nevens eene dochter, LUCRETIA. De zonen waren KAREL, die, door Innocentius den X. in den jare 1653. kardinaal gemaakt wordende, zynen broeder het recht der eerstgeboorte overgaf; NICOLAAS, ridder en grootprioor des Maltezer ordens te Rome: doch deze, de schranderste niet zynde, wierdt in een Carmeliter klooster gestoken, in 't welke hy zyn leven eindigde; en MAFFEUS, in huwelyk nemende Olympia Giustiniana, dochter van Andreas, vorst van Bassano, en nichte van Innocentius den X, teelde by de zelve vyf kinderen; als 1. URBANUS, vorst van Palestrina en grande van Spanje, geboren in den jare 1666. Hy verkoos in den oorlog over de Spaansche successie de party van Philips den V. In den jare 1707. liet hy een factoor van zeker klooster zo vele stokslagen geven, dat de zelve kort daarna storf; weshalven hy genoodzaakt was een tydlang den kerkelyken staat te myden. Door zyn onordentelyk leven maakte hy meer dan voor 500000. Scudi aan schulden. Ook leefde hy niet wel met zyne eerste gemalinne Donna Felice, uit den huize Vintimiglia, des deze meer dan eens, om veilig te zyn, hare toevlucht tot een klooster nemen moest. Maar deze in den jare 1709. overlydende, trouwde hy in den jare 1710. eene princes Landi. 2. FRANCISCUS gaf aan den voornoemden Urbanus het recht der eerstgeboorte, en wierdt in den jare 1690. door paus Alexander den VIII. kardinaal gemaakt. 3. THADDEUS, geboren in den jare 1667. was grootprioor der Maltezer orde te Rome, maar verliet den geestelyken staat, en storf den 15. February des jaars 1702. 4. CONSTANTIA, die in den jare 1681. met don Francesco Gaëtano, hartog van Sermonetta en Caserta, in huwelyk tradt, stervende in den jare 1687. 5. CAMILLA, wordende in den jare 1689. twede gemalin van Carolus Borromeus van Arona. LUCRETIA, dochter van Thaddeus den ouderen, wierdt in den jare 1654. aan Franciscus, hartog van Modena en Reggio, ten huwelyk gegeven, verloor in den jare 1658. haren gemaal, en storf, weduwe zynde, den 26. January des jaars 1699. *Galeazzo Gualdo Priorato scena d'huomini illustri in Ital.*

BARBERINO, (ANTONIUS) kardinaal, aartsbisschop en hartog te Rheims, bisschop te Palestrina, Pair een grootaalmoesenier van Vrankryk, kamerling der Roomsche kerke, kommandeur der koninklyke orde, hartog van Segni, abt van S. Evroul, was een zoon van Karel Barberino, en neef van Urbanus den VIII. en wierdt in den jare 1569 geboren. Hy was tot de Maltezer orde geschikt; en wanneer Urbanus tot de pausselyke waardigheit wierdt verheven, zag men hem als grootprioor dezer orde te Rome, en in den jare 1627. kardinaal. Kort daarna wierdt hy legaat van Avignon en Urbino, en in den jare 1629. als legaat à latere wegens de verschillen over 't Montferrat naar Piemont gezonden; in welke bediening hy vele bequaamheit betoonde, en den vrede in Italië wederom bevestigde. Koning Lodewyk de XIII. droeg hem in den jare 1633. de protectie der Fransche zaken op. In den jare 1641 kreeg hy het legaatschap van Bononië, Ferrara en Romandiola, wordende generalissimus des pausselyken legers tegen de geallieerde vorsten gemaakt. Maar Innocentius de X, paus geworden zynde, eischte rekening van dezen generaal aangaande den gevoerden oorlog; 't welk Antonius noodzaakte zich nevens zyne familie naar Vrankryk te begeven, uitgenomen den kardinaal Franciscus Barberino, die daar mede niets te doen hadde. Het quam zo verre, dat de paus de Barberini schuldig verklaarde, van hunne ampten en goederen beroofde, en eene grote somme gelds op hunne hoofden stelde. Maar zommige groten tusschen beiden komende, en de paus misschien vrezende, het mogte Donna Olympia nevens zynen bloedverwanten na zyne doodt niet beter gaan, verzoende zich met hen in den jare 1653. waar op zy met veel vreugt te Rome ontfangen wierden. In den zelven jare maakte de koning van Vrankryk dezen Antonius grootaalmoesenier, benoemde hem tot bisschop van Poictiers, en eindelyk tot aartsbisschop van Rheims in den jare 1657. Hy storf op zyn kasteel te Nemi, zes mylen van Rome gelegen, op den 3. Augustus des jaars 1671. zynde het 64. zyns ouderdoms.

BARBERINO, (FRANCISCUS) een bequaam dichter van zynen tydt, wierdt te Barberino in Toskanen in den jare 1264 geboren. Alzo zyne moeder van Florence geboortig was, ging hy naar deze stadt, en oeffende zich daar in de rechten, maar verworf echter nog meer roem door zyne vaarzen. Van zyne geschriften is nog een voorhanden, genaamt *Documenti d'amore*, in 't welke hy van de liefde der deugt handelt. Franciscus Ubaldini, zynde een verwant der Barberini, liet dit ten gevalle der familie te Rome drukken in den jare 1640. *Acta Erud. Lips. Tom. I. suppl. s.* 7. *p.* 340. *Bayle.*

BARBERY, eene Fransche abdy, gelegen onder Bayeux in Normandië. *Maty Dict.*

BARBESIEUX, eene kleine Fransche stadt, gelegen in Xaintogne, tusschen Angoulesme en Blaye. Het was van deze plaatse, dat Ludovicus Franciscus le Tellier, marquis van Barbesieux, den name droeg. Zie TELLIER.

BARBESIEUX, eene voorname familie. Zie ROCHEFOUCAULD.

BARBETS. Dus worden genaamt de inwoners van Piemont, of Waldensen in 't gebergte van Piemont, zich onthoudende in de valleien van Lucern, Angrogne, Perouse en St. Martin, aan den voet van 't Alpische gebergte, naar den kant van Pignerol en de grenzen van 't Dauphine. Ook worden dus genaamt de predikanten der Waldensen, waarschynlyk wegens der zelver lange baarden.

BARBEYRAC, (KAREL) geboortig van Cereste, eene kleine stadt, gelegen in Provence, was een der verstandigste geneesheren van Europa in de XVII. eeuw. Zyn vader, een edelman zynde, liet vier zonen na, die zich zamen tot de letteren of den oorlog begaven. Karel Barbeyrac, de derde in order, hebbende zyne Philosophische studien nevens de literatuur op de hogeschole van Dië in 't Dauphine voltrokken, vertrok naar de hoofdstadt Aix in Provence, alwaar hy in de geneeskunde begon te studeren. Doch hy bleef daar niet lange, verkiezende liever Montpellier, als vertrouwende op des zelfs vermaarde schole meer te zullen vorderen. Hier verdiende hy door zyne naarstigheit den tytel van Doctor op den laatsten van April des jaars 1649. Hy besloot daar op zich naar Parys te begeven; maar de achting, die hy in korten tydt te Montpellier verkregen hadt, gepaart met een zeer voordelig huwelyk, dat men hem voorsloeg, deden hem van voornemen veranderen, en te Montpellier blyven. In den jare 1658. disputeerde hy opentlyk, ter gelegenheit van twee openstaande hoogleeraarsplaatsen door de doodt van Jacobus Durant en Lazarus Riviere. Barbeyrac dong mede daar naar, hoewel de Protestantsche religie, van de welke hy belydenis dede, hem belette zodanig een ampt te bekleden. Zyn oogmerk was maar by alle voorvallen preuven van zyne bequaamheit te geven. De voornoemde disputen veroorzaakten hem

een zonderlingen lof, en hy zelve gaf dagelyks zo vele blyken zyner ervarenheit, dat hy wel haast de beroemdste geneesheer van Montpellier wierdt. Dus verspreidde zich zyn naam door het gehele koninkryk en de buitenlandsche gewesten. Men bediende zich van zynen raadt in de zwaarste gevallen, en riep hem naar de voornaamste steden van Vrankryk. Mademoiselle d'Orleans wilde hem by zich hebben; maar hy weigerde zulks, stellende zyne vryheit boven de voordelen van 't hof. De kardinaal van Bouillon maakte hem zynen gewonen lyfarts door een brevet, met eene inkomste van duizend Livres, zonder dat hy genoodzaakt wierdt by hem te zyn. Dit strekte voornamentlyk tot erkentenisse van de diensten, die de kardinaal by zyn verblyf in Languedok van hem ontfangen hadt. Het grootste gedeelte der studenten, waar van hy gedurig te Montpellier velen hadt, poogde, zo veel als het mogelyk was, uit zynen ommegang hun voordeel te trekken. Tien of twaalf bezochten dagelyks de zieken met hem. Hy onderhieldt hen al wandelende aangaande de ziektens der genen, die zy gingen bezoeken, en de geneesmiddelen van hem daar tegen gebruikt; voorts antwoordde hy hen met een fyn oordeel en eene wonderbare schranderheit op een oneindig getal van vragen rakende de gewichtigste gevallen; invoegen men met waarheit zeggen mag, dat de vermaardste geneesheren van Europa, die hunne studiën te Montpellier hadden voltrokken, terwyl hy leefde, zyne leerlingen geweest zyn. Hy hadde over vele ziektens byzondere gedachten; doch zeer bondige en klare. Zyne praktyk was verwonderlyk, zeer eenvoudig en gemaklyk. Vele onnodige geneesmiddelen hadt hy afgeschaft, die voor hem in gebruik waren, en niet dan tot nadeel der lyders strekken konden. Des hy zich maar van weinige en zeer krachtige middelen bediende, waar in hy zo gelukkig was, dat men zyn weerga nooit zag. Met een woordt, hy hervormde byna de gehele geneeskunst, en men is hem verschuldigt de gelukkige verandering nopens de praktyk gedurende zyn leven. Hy liet gene schriften, noch eenige aanmerkingen na; hoewel hy 'er vele en zeer zeldzame kon hebben aangetekent, ten ware zyne uren zo bekrompen geweest waren, dat hy nauwlyks zyne dagelyksche bezigheden verrichten kon. Voorts was hy ganschniet geldgierig, maar liefdadig, bezoekende zonder onderscheidt ryken en armen. De vermaarde heer Locke, hebbende Barbeyrac te Montpellier van naby gekent, en zynde tessens een boezemvriendt van den here Sydenham, verklaarde nooit twee mannen elkander zo gelyk in geleerdheit en zeden gekent te hebben. Eindelyk na omtrent vyftig jaren lang zich in de grootste achting der werreldt gehouden te hebben, overleedt hy aan eene koortze, die 18. dagen duurde, op den 6. November des jaars 1699. in het zeventigste jaar zyns ouderdoms, nalatende een zoon, zynde Doctor in de geneeskunde en schatmeester van Vrankryk te Montpellier, nevens twee dochteren. Hy hadt een broeder, die, een bequaam predikant zynde, na 'therroepen van 't Edict van Nantes genoodzaakt wierdt Vrankryk te verlaten, en zich naar Lausanne in Zwitzerlandt te begeven, alwaar hy overleden is. Deze is de vader van JOHANNES BARBEYRAC, hoogleeraar in de rechten en geschiedenissen te Lausanne, vermaard wegens zyne overzetting van Puffendorfs werk over 't recht der nature en volkeren, als mede van Tillotsons predikatien, enz.

BARBIANO, (ALBERIK VAN) graaf van Cunio, was een vermaard veldheer in de XIV. eeuw, die het geslacht der BARBIANI, graven van Belgiojoso, eerst in luister gestelt heeft. Vele jaren zyner jeugt zich onder Johannes Aucutus in de wapenen hebbende geoeffent, gebruikte hem Barnabas Visconti in verscheide ondernemingen zeer voorspoedig. Daarna diende hy, als generaal, paus Urbanus den VI. tegen Clemens den VII. tegenpaus; in welke bediening hy Monzoja, neef van Clemens, by Marino verfloeg en gevangen nam, herwinnende te gelyk alle, door den zelven in den kerkelyken staat veroverde, sterktens. Naderhand holp hy de Venetianen tegen die van Genua; en wanneer Karel van Durazzo het koninkryk van Napels poogde te overweldigen, raakte hy door des zelfs hulp tot zyn oogmerk. Voornamentlyk overwon hy Lodewyk van Anjou by Bari, die zich insgelyks van dat koninkryk meende meester te maken, en daarenboven paus Urbanus den VI. af te zetten. Hy quam den hartog van Milanen, Johannes Galeazzo Visconti tegen de Florentynen en der zelver bondgenoten zo krachtdadig te hulp, dat zy genoodzaakt wierden den vrede te verzoeken, en de belegering van Pisa op te breken. Onder dien zelven hartog trok hy tegen Franciscus Gonzaga, heer van Mantua, hem noodzakende zekere traktaten in te willigen; desgelyks tegen Astorgius Manfredi, heer van Faënza, en Johannes Bentivoglio, heer van Bologna. Dezen laatsten verfloeg hy by Casalecchio, en nam zelf de stadt Bologna in. Daar op drong hy in 't gebiedt van Manfredus, maar wierdt tot des zelfs geluk naar 't ryk van Napels te rug ontboden, alwaar hem koning Ladislaus het opperbevel over zyn leger tegen Lodewyk den II. van Anjou aanvertrouwde, dien hy ook dermaten sloeg, dat hy genoodzaakt wierdt het voornoemde ryk wederom te verlaten. Wanneer hy eindelyk door Ladislaus tot de waardigheit van grootconnestabel des koninkryks Napels verheven was, storf hy te Barbiano, in het zestigste jaar zyns ouderdoms. *Alipr. Caprioli ritratti di cento capitani illustri p.* 37. *Imhof corpus Genealog. Histor. Ital. & Hispan.*

BARBIANO, (JOHANNES JACOBUS VAN) graaf van Belgiojoso, Cunio en Lugo, wierdt in den jare 1565. geboren. Zyn vader was Ludovicus van Barbiano, kommendant te Navarre. Al vroeg wierdt hy in de wapenen opgequeekt, tradt reets in zyn vyftiende jaar in Spaanschen dienst, in den oorlog tegen Antonius, koning van Portugal. Na eenige gedane reizen nam hy in de Nederlanden dienst onder den hartog van Parma, en wierdt voor Bergen op Zoom dodelyk gequetst. Hy verzelde den hartog naar Vrankryk, tot hulp der Ligue, en wierdt in dezen tocht generaal van de pausselyke benden gemaakt; bleef ook, nadat de hartog van Parma te rug gekeert was, nog eene wyle tyds by den hartog van Maine, holp Rouaan ontzetten, en trok den hartog van Savojen te hulp. Naderhand wederom in de Nederlanden beroepen zynde, gaf hy in de verovering van Kameryk, de bezorging der ingeslote stadt Dourlens, de verdediging van Nieuport, het ontzetten van 's Hartogenbosch, en by andere gelegenheden uitmuntende blyken zyner dapperheit, en wierdt generaal over de ruitery. In den jare 1603. nam hem keizer Rudolph de II. in zynen dienst, vertrouwende hem de vesting Caschau, en te gelyk het bevel in opper-Hungarië, alwaar hy ook in den beginne eenige voordelen op de Turken behaalde. Maar hy handelde de Protestanten zeer hard, hen de kerken ontnemende, en ze daarenboven in eene geldboete slaande. Naderhand drukte hy den adel, latende drie, over oproer beschuldigt zynde, doodhongeren. Voornamentlyk beledigde hy den bekenden Stephanus Botschkay, van wien hy eene grote somme gelds eischte, en by weigering hem door executie dwong. Door deze harde handelingen was hy oorzake, dat in den jare 1604. vele voorname Hungaren en geheel Zevenbergen van den keizer afvielen. Hy zelf wierdt van Botschkay met groot verlies uit het veldt geslagen, verloor Caschau, en zou zich in de vesting Zips na eene hevige belegering aan zyne vyanden hebben moeten overgeven, indien hy niet door Georgius Basta ontzet was geworden. Hy begaf zich daar op naar Praag tot den keizer; maar verviel aldaar met den veldmaarschalk Rusworm in oneenigheit, van wien hy beschuldigt wierdt hem by den keizer te lasteren; om welke reden Rusworm Franciscus van Barbiano, broeder van Johan Jakob, en overste in keizerlyken dienst, doodstak. Barbiano dreef deze zake tegen Rusworm zo sterk, dat het dien het leven kostte; maar alzo hy wegens den afval der Zevenbergers niet wel gezien was, ook in Hungarië, wegens den haat der Protestanten, ondienstig geoordeelt wierdt, verzocht hy uit 's keizers dienst ontslagen te zyn, en begaf zich wederom naar de Nederlanden, alwaar hem de koning van Spanje het gebiedt over de landen, gelegen tusschen de Sambre en de Maas, toevertrouwde. Naderhand hieldt hy zich meest te Luik op, trouwende aldaar eene ryke vrouw. Hy storf in den jare 1626. zonder erfgenamen. *Morigius della nob. di Mil. l.* IV. *c.* 22. *Gualdus de vit. & fact. clar. vir. Thuan. l.* 131. 133. *Imhof corp. hist. geneal. Ital. & Hisp. p.* 160.

BARBIER, (LODEWYK) bisschop van Langres, anders genaamt *Abbé de la Riviere*, was eerst regent in 't collegie te Plessis, naderhand aalmoesenier des bisschops van Cahors, die opperaalmoesenier was by Gaston, hartog van Orleans, en door wien Barbier by dien prins in kennis geraakte. Hy wist door zyne loosheit zich dus in de gunste des hartogs in te dringen, dat hy des zelfs vertrouwdste vriendt wierdt, en hem eindelyk naar zyne wille regeerde. Doch hy misbruikte zyns heren vertrouwlykheit dermaten, dat hy alle des zelfs geheimen den kardinaal Mazarini openbaarde; voor welke trouwloosheit hy eerst verscheide ryke abdyen, laatstelyk in den jare 1655. het bisdom Langres verkreeg, wordende dus hartog en Pair van Vrankryk. Hy storf te Parys in den jare 1670. zynde tot de waardigheit van kardinaal verheven. *Remarques sur les Oeuvres de Boileau Sat.* IV. 64

BARBITZ, eene familie in Silesië, voerende den graaflyken tytel van Fernamont, wordt gezegt uit Italië oorspronkelyk te zyn. De familie quam met JOHAN FRANTZ VAN BARBITZ, erfheer op Barbet, en graaf van Fernamont, in Silesië. Deze was keizerlyk veld-tuigmeester en krygsraadt, hadt in den jare 1642. in den slag by Leipzich het bevel over 't voetvolk, en wierdt door de Zweden gevangen. Na dezen wierdt hy gouverneur van groot-Glogau, veroverde het stedeke Slawa aan de Oder, en maakte het tot zynen zetel. *Luc. Schles. Chron. Puffendorf Sweed. kriegs-geschied.*

BARBO, eene oude adelyke familie te Venetië. Hier uit zyn gesproten PAULUS de II. die van 't jaar 1464. tot het jaar 1471. op den pausselyken stoel gezeten heeft; een kardinaal, MARCUS, van zynen neef Paulus den II. tot die waardigheit verheven; JAKOB, die in den jare 1234. wanneer tessens niet meer dan twee procurators van St. Marcus zyn mogten, een van die twee geworden is; PANTALEON, die in den jare 1366. deze eere weigerde; JOHANNES, die ze in den jare 1396. en PAULUS, die ze in den jare 1501. verkreeg. Uit dit geslacht stamt eene graaflyke familie, die zich eerst in Istrië, naderhand ook in Crain nedergezet heeft, en nog heden aldaar bloeit. Maar JOHANNES was in den jare 1524. bisschop te Biben. BERNARD wierdt in den jare 1619. lands-hopman in Crain. JOHAN GEORG was in den jare 1634. keizerlyk hopman te Triest, en FRANÇOIS KAREL in den jare 1680. ampts-president in Crain. *Valvas. Ehre des Hertzogthums Crain. Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise p.* 245. 536.

BARBO, (LODEWYK) raadsheer van Venetië, leefde in de XV. eeuw. Hy hervormde in Italië de orde van St. Benedictus in de vergadering van St. Justinus van Padua, genaamt de Monte Cassino. Paus Gregorius de XII. maakte hem eerst abt, en gaf hem dien lof, dat hem niemandt in schranderheit overtrof. In den jare 1408. zynde superieur in de congregatie der kanunniken van St. Georg, ondernam hy deze hervorming. *Cavacio l.* IV. en V. *Hist. S. Just. Miraus in Orig. Bened. Maurolicus l.* I. *Mar. Ocean. Rel.* Zie JUSTINUS.

BARBO, (MARCUS) neef van Paulus den II, door wien hy eerst bisschop van Vicenza, en den 11. September des jaars 1467. kardinaal gemaakt wierdt. Eenigen tydt daarna viel hem het Patriarchaatschap van Aquileja te beurt. In den jare 1471. zondt hem Sixtus de IV. als legaat naar Duitschlandt, Polen en Hungarië, om de onlusten wegens 't koninkryk Bohemen by te leggen, ten einde men den Turk meer tegenstandt konde bieden, waar omtrent hy zyn oogmerk bereikte. Te Rome komende, deet hy in 't Consistorie verslag aangaande zyne verrichtingen, viel op zyne knien,

en badt om vergiffenis, indien hy iets mogte verzuimt hebben, 't welke zeer aan hem geprezen wierdt; des hy tot vergelding het bisdom Palestrina verkreeg. Hy storf in den jare 1490. den 11. Maart. *Sabellic. Æneid.* X. *l.* 6. *Volaterran. Anthrop. l.* XXII. *Dubrav. l.* XXXI. *Aubery. Spondan.*

BARBO, (PAULUS) bygenaamt *Soncini*, naar de plaatse zyner geboorte, zynde een klein vlek, gelegen in den staat van Venetië, was een Dominikaner monnik, vermaard door zyne schriften; en onder anderen door zyn kort begrip der werken van Thomas en Capreolus. Hy leefde omtrent den jare 1510. *Leand. Albert. Alfons. Ferdinandez de vir. illust. ord. Domin.*

BARBORA, een stedeke gelegen naar de kant van Ajan, in Afrika, in 't koninkryk Adel, aan de Golf van Babelmandel, tusschen de stadt Zeila en de kaap Gardafuy. *Maty Dict.*

BARBOSA, (ALIUS, of ALIAS) geboortig van Aveiro in Portugal, was een zoon van Ferdinand Barbosa en Catharina de Figueria, of Figueredo. Hy hadt in zyne jeugt geen behagen in de Spaansche akademien; en begaf zich derhalven naar Italië, leggende zich te Florence onder Angelus Politianus op de talen, voornamentlyk de Grieksche. In den jare 1490. keerde hy wederom naar Spanje, bekledende meer dan 20. jaren, en behertigende nevens Antonius Nebrissensis en Andreas Resefius de studien, inzonderheit de dichtkunst in top te vyzelen. Daar op keerde hy naar Portugal, onderwyzende zeven jaren lang de beide koninklyke prinsen, Alphonsus en Henrik. Daarna leefde hy wederom als een byzonder persoon, en storf in den jare 1530. Onder zyne werken zyn *Latynsche gedichten*; *Quæstiones Quotlibeticæ*; *de Prosodia*; *Epometria*, enz. *Girald. de poët. sui temp. Resend. in encom. Erasmi. Schottus Bibl. Hisp. Anton. Bibl.*

BARBOSA, (AUGUSTINUS) bisschop te Ugento, geboortig van Guimaranes in Portugal, was een zoon van Emanuel Barbosa. Hy vorderde onder zynen vader verre in de rechtsgeleerdheit; kon echter daar door gene aanzienlyke bedieningen erlangen, behalven dat hy schatmeester in 't kapittel van Guimaranes gemaakt wierdt. Hy bragt het meeste zyns levens te Rome in kommer door; bezocht by dag de bibliotheken, dewyl hy zelve gene boeken bezat, en 't gene hy daar in aanmerkte, tekende hy 's nachts aan. In den jare 1632. keerde hy wederom naar Spanje, levende binnen Madrid op die zelve wyze, tot hem eindelyk Philips de IV. in den jare 1648. tot bisschop van Ugento, gelegen onder Otranto, benoemde. Hy begaf zich derhalven naar Rome, en wierdt aldaar in den jare 1649. ingewyd. Van daar naar Ugento reizende, storf hy, na zyn bisdom maar 7. maanden bestiert te hebben. Zyne schriften zyn:

De Officio Episcopi.
Remissiones doctorum super varia loca Concilii Tridentini.
Formularium Episcopale.
Varia juris tractationes.
Repertorium Juris Civilis & Canonici.
De Canonicis.
Collectanea DD. in libr. V. *Decretalium.* enz.

Ughell. Ital. Sacra T. IX. *Erythr. Pinac.* II. *Crasso elog. degli huom. lit. Ant. Bibl. Miræus de Script. Sec.* XVII.

BARBOSA, (EMANUEL) een Portugees en koninklyk advokaat te Alentejo, droeg de *Remissiones doctorum* over de *vyf boeken der Spaansche Constitutien* te zamen. Hy storf omtrent het jaar 1539. het 90. jaar zyns ouderdoms. *Simon Bibl. Hist. des Auteurs de Droit T.* I.

BARBOSA, (PETRUS) een vermaard rechtsgeleerde en kancelier in Portugal, was te Viana, in 't bisdom van Braga, uit een voornaam en edel geslacht geboren, en wierdt ridder der orde van Christus; ook de voornaamste hoogleeraar in de rechten in de hogeschole te Coïmbra. Eenigen tydt daarna beriep hem koning Sebastiaan van Portugal tot raadt in 't oppergericht te Lisbon; en wanneer Portugal tot de heerschappy van Philips den II, koning van Spanje, overging, wierdt hy een der vier staatsraden. Eindelyk zag men hem kancelier des koninkryks. Onder alle deze gewichtige bezigheden gaf hy in den jare 1595 uit in twee delen van blads grootte: *Commentaria ad tit. ff. soluto matrimonio*, en storf kort daarna. Men ziet ook van hem *Commentaria ad tit. ff. de Judiciis*, gedrukt te Lisbon 1613, en herdrukt te Frankfurt in 't jaar 1615. als mede *ad tit. de Legatis & de vulgari substitutione*, 1662. na zyne doodt uitgekomen te Lions nevens zyne *Commentaria de probatione per juramentum.* enz. *Anton. Bibl. Hisp. G. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARBULÆ, een bynaam van een byzonderen tak uit het oud raadsheerlyk geslacht der Aimilien of Æmilien te Rome, afkomstig van *Barba*, den baardt, wordende de eerste, die dezen naam gevoert heeft, gelooft dien gekregen te hebben wegens 't laten groeien, of wegens het sindelyk houden van zynen baardt. Men vindt by de Romeinsche geschiedenisschryvers van dezen tak vier burgermeesters, waar van 'er een mede Dictator, of voor een zekeren bepaalden tydt verkoren opperheer geweest is, en twee malen te Rome getriumfeert heeft. In de eerste plaats komt ons M. AIMILIUS Q. F. L. N. voor, als Dictator wegens de te houdene vergaderingen op het jaar 432. na de bouwinge van Rome, en als burgermeester op een pehning van 't geslacht der Æmilien. Dezes broeder Q. AIMILIUS was vier jaren daarna nevens C. Junius Bubulcus Brutus burgemeester, welken hy in zyn twede burgermeesterschap in 't jaar 442. wederom tot zynen amptgenoot gehad heeft, en nevens wien hy in een en de zelfde maandt getriumfeert heeft; Brutus namentlyk over de Samniten, en Barbula over de Etruscen of Toskaners. Hem volgt L. BARBULA Q. F. Q. N. als burgermeester in het eerste jaar van den Tarentynschen oorlog, ten amptgenoot hebbende Q. Marcius Philippus. Beiden hebben zy getriumfeert, Philippus te weten in dat zelve jaar over de Etruscen, en Barbula in 't volgende jaar 473, als voorburgemeester, (*Proconsul*) over de Tarentinen, Samniten en Salentiners. De vierde en laatst gemeld wordende is M. AIMILIUS, die in 't jaar 523. nevens M. Junius Pera burgermeester was, en waarschynelyk de zelfde is, die op de penningen Q. F. gemerkt voorkomt. *Ursat. de Not. Romanor. Sigon. de nomin. Rom. c.* 5. *Augustin. & Car. Patin famil. Roman.*

BARBUS, (PAULUS) ook wel *Paulus Soncinas* genaamt, een Italiaansche Dominikaner, of predikheer, geboren te Soncino, eene kleine stadt van neder-Lombardye, onder het gebiedt van de stadt Cremona, heeft zeer uitgemunt in de Philosophie, en bloeide omtrent den jare van 1510. en heeft geschreven:

Quæstiones ad Aristotelis Metaphysicam. 1578.
Disputationes in Epitomen operum Capreoli & Thom. Aquin.

Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARBUS. Dus wierden de Fratres conversi (gereformeerde broeders) der orde van Grand Mont genaamt, dewyl zy een langen baardt droegen. Gelykerwyze zy de bestiering van tydelyke goederen hadden, zo wildenze ook het bestier der orde hebben, en dat zich de priesters aan hen onderwierpen, 't welk hen echter miste, en tot hun nadeel wierdt uitgesproken. *Mezeray in Philip. Aug.*

BARBUSINSKOY is eene kleine stadt in Muscovië. De heer Witsen in zyne nieuwe kaart van Tartarye plaatst deze stadt omtrent Dauria, aan de rivier Amur, of Yamour, of der zelver oorspronk. *Maty Dict.*

BARBY, een klein graafschap in opper-Saxen, aan de Elve, tusschen het hartogdom Maagdenburg en 't vorstendom Anhalt, bestaande uit vier ampten, Barby, Rossenburg, Walter-Nieuburg en Muhlingen. Het is een keur-Saxisch leen, zynde aan keurvorst Bernhard, wanneer hy tot de keurvorstelyke waardigheit verheven wierdt, opgedragen. Reeds in den jare 1586. wierdt de erfvolging daar van den huize van Anhalt toegewezen; doch het zelve moest in den jare 1659. zich met een gedeelte slechts daar van, namentlyk Muhlingen en Walter-Nieuburg, vergenoegen, alzo ten opzichte des leenverzoeks iets verzuimt was. Hartog Augustus te Saxen-Halle daarentegen kreeg het grootste deel des graafschaps, nevens de stadt en het slot Barby, wiens vierde zoon, hartog Henrik, daar van nog bezitter is. Het ampt Rossenburg behoort tot het gebiedt des konings van Pruissen. Keurvorst Johan Georg de III. nam den tytel en 't wapen dezes graafschaps aan, alzo het zelve na een voorgegaan vergelyk niet meer dan een erfleen, maar als een nieuwe ryksstandt aangemerkt wierdt. *Frankenberg Europ. Herold.*

BARBY. Hoewel men oude berechten nopens het geslacht der heeren van Barby vinden mag, kan echter het zelve niet ordentelyk eerder dan van BURCHARD, die in den jare 1149. leefde, en onder keizer Koenraad krygsoverste, en in den slag van Wynbergen in 't landt van Wurtemberg tegenwoordig was, worden afgeleid. Deze teelde by zyne gemalin Mechtildis WALTHERUS. Dezen, krygsoverste onder keizer Otto den IV. zynde, wierdt de bewaring van Unseburg, zynde een pas en vesting aan de Bude vertrouwt. Zyn zoon GUNTHERUS de I. leefde omtrent den jare 1228. en was by keizer Frederik den II, met wien hy een tocht in 't H. Landt deet, in groten aanzien. Hy teelde by zyne gemalinne Catharina, gravinne van Stolberg, BURCHARD den II. en WALTHERUS. Deze laatste verbrande Munch-Neuenburg, en bouwde het slot Walter-Neuenburg, storf in den jare 1278. nalatende eenen zone BUSO, graaf van Barby, heer van Rosenberg, die omtrent het jaar 1300. geleeft heeft. Burchard de II. stont de stadt Zerbst grote voorrechten toe, gaf ze tot een huwelyksgoedt aan zyne dochter, en storf in den jare 1275. Zyne gemalin Metta of Wilhelmetta van Gleichen baarde hem BURCHARD den III. die vader van ALBERT den I. geweest is. Deze beoorloogde met Albert den II, keurvorst van Saxen, den aartsbisschop Gerard van Maagdenburg, nam Gommern in, en was keizerlyk afgezant op den ryksdag te Spiers. Hy storf in den jare 1332. den 18. July, nadat hy by zyne gemalinne Luitgardis, gravin te Hohenstein, twee zonen, als HENRIK en ALBERT den II, geteelt hadde, van welken de eerste bisschop te Brandenburg geworden is, stervende den 15. October des jaars 1351. Maar Albert de II. bouwde het door de Maagdenburgers vernielde slot Muhlingen wederom op, en trouwde Judith, gravin te Zwartzburg, die hem twee zonen en eene dochter baarde, onder welke GUNTHERUS de II. merkwaardig is. Deze herbouwde de slot-en begraaffenis-kerk der graven van Barby, en woonde den veldslag voor Dinklar in 't sticht van Hildesheim, in den welken hartog Magnus gevangen wierdt, tegen den bisschop van Hildesheim by. Hy storf den 18. Augustus des jaars 1404. en hadt drie zonen, van de welke BURCHARD de IV. zyn opvolger geweest is. Deze wierdt heer van Egeln, gelegen in 't aartssticht Maagdenburg, wegens het versterven der heren van Hadmersleben; maar hy verkocht het wederom aan 't aartssticht. Hy storf in den jare 1420, by Sophia, dochter van Sigismund, vorst van Anhalt, verwekt hebbende GUNTHERUS den III. die geheime raadt was van keizer Frederik den III. Hy teelde by Catharina, gravinne te Reinstein, acht zonen en drie dochteren; verzelde Christiaan, koning van Denemarken, Noorwegen en Zweden, naar Rome, en wierdt raadt van keizer Maximiliaan den I, van wien hy in den jare 1497. in den gravenstandt verheven wierdt. Zyne gemalin, eene hartogin van Mekelenburg, en weduw van Wratislaus den X. hartog van Pomeren, maakte hem vader van tien zonen en drie dochteren. Deze laatste namen het kloosterleven aan; maar van de zonen volgde JUSTUS de I. zynen vader, en na dezes doodt zyn broeder BALTHAZAR; en wan-

wanneer ook deze den 4. November des jaars 1535. overleedt, quam de achtste zoon, WOLFGANG de I. tot de regering. Deze leefde ten tyde van Luther, en bewees aan vyf keurvorsten van Saxen, als Frederik, Johan, Johan Frederik, Maurits en Augustus, vele getrouwe diensten; des hem deze laatste plag zynen vader te noemen. Zyne gemalin Agnes, gravin van Mansfeld, baarde hem twintig kinderen, onder welke WOLFGANG de II. en JUSTUS de II. het geslacht hebben voortgezet, hoewel Wolfgang de II. in zyne zonen wederom uitstorf. Maar Justus, die in Denemarken, Hungarië en Vrankryk aanzienlyke oorlogsbedieningen bekleed heeft, hadt twee zonen, van de welke ALBERT FREDERIK by Sophia Ursula, gravin van Oldenburg, AUGUSEUS LODEWYK teelde, die geboren wierdt den 5. Augustus des jaars 1639. zynde de laatste zynes huizes, overlydende den 17. October in den jare 1659. voorts vier dochteren, onder de welke CHRISTINA ELISABETH in den jare 1650. op den 10. November aan hartog Rudolph Augustus van Brunswyk en Luneburg uitgehuwt wierdt, en storf in den jare 1681. den 2. May. *Rittershus. Genealog. P. II. Spenerus Theor. insign. part. spec. l.* III. *c.* 2. *Imhof N. P. l.* IX. *introd. Tentzel. Unterredung. an.* 1704.

BARBY, eene adelyke familie in 't hartogdom Maagdenburg in neder-Saxen, hebbende misschien gelyken oorsprong met het voornoemde graaflyke geslacht. Zy gingen in den jare 926. in de mark Brandenburg, nadat de Wenden daar uit verdreven waren. In den jare 1213. bouwde WOUTER, nevens die van Ammensleben, de haast wederom verstoorde stadt Unspurg, en in den jare 1263. vindt men WICHMAN als getuigen in een openbrief van Walraad, bisschop te Halberstadt, alwaar ook in den jare 1557. HANS stichts hopman geweest is. ANDREAS, bisschop van Lubek en kancelier van Denemarken, storf in den jare 1559. LEVINUS op Loburg en Calisch was in den jare 1666. kamerraadt by den Administrator des stichts Maagdenburg, en ampts-hoofdman te Calbe, maar naderhand Legationsraadt des keurvorsten van Brandenburg. Hy liet een zoon na van gelyken name, die in den jare 1715. overste-Lieutenant in Venetiaanschen dienst geweest is. *Angeli Märk. Chron. Spangenb. Mansfeld. Chron. Leukfelds antiq. Blankenb.*

BARBYTHACE, eene Persiaansche stadt, wiens inwoonderen, volgens het verhaal van Plinius, gezegt worden al het goudt opgekocht en begraven te hebben, ten einde niemandt daar van eenigen dienst hebben zoude. Mogelyk zal 't eene plaats geweest zyn, alwaar de koningen hunne schatten in onderaardsche gewelven plagten te verbergen. En misschien zal Alexander ab Alexandro zyne *Bambycatianen* hier van gemaakt hebben. *Plin. l.* VI. *c.* 27. *Salmas. ad Solin. p.* 841. *Alex. ab Alex. l.* IV. *c.* 15.

BARCA, een zoon van koning Belus te Tyrus in Phenicië, en broeder van Pygmalion. Deze begaf zich nevens zyne zusters Dido en Anna naar Afrika. Hy was de stamvader der vermaarde familie der Barcassen, uit welke Hannibal gesproten is. *Appian. in Lybic.*

BARCA, een grote landstreek, gelegen in Afrika, in Barbarye, tusschen Egypten en Tripolis, langs de Middelandsche zee uitgestrekt, het Noorder gedeelte omtrent 300. mylen lang, en tusschen de 30 en 40 breed, met den tytel van een koninkryk, insgelyks Barca genaamt, daar het Zuidergedeelte het woest Barca genaamt wordt. Het staat onder 't gebiedt der Turken. Het gansche landt, inzonderheit aan de Oostzyde, daar men geen eene rivier ontmoet, is zeer onvruchtbaar, droog en zandachtig. De inwoonderen zyn Muhammedanen. Onder andere aan zee leggende plaatsen is ook Guarenna, eertyds Cyrene genaamt. *Herod. lib.* IV. *Ptolom. l.* IV. *c.* 4. *Marmol l.* VI. *Baudrand.*

BARCA, eene woestyne van eene zeer grote uitgestrektheit, ja groter dan het koninkryk van Barca zelfs, legt in 't Zuider deel van het landschap Barca in Afrika. Het is byna niet anders dan eene enkele zandstreek, zodanig zomtyds van de winden op-en voortgejaagt, dat 'er gehele karavanen van menschen en beesten door verstikt, en daar onder begraven wierden. Men vindt daar in het gebergte van Metes of Myes, dat een tak van den Atlas is, nevens de buurten of gehuchten van Hammon, Serta, Ebaida, Augela, Sabia, Alguechet, Eleocat, Ascer, Couzza en Ernet, die 30, 40, en meerder mylen van elkander leggen, die alle bewoont worden van Arabiers en Bereberes, of natuurlyke Afrikanen, die Mahomets lere volgen en geweldige rovers zyn, die de reizende kooplieden te gelyk van goederen en leven beroven. *Leo African. beschryv. van Afrik. De Ray Woordenb. des aardryks kap.* 6.

BARCA, een gedeelte van de Middelandsche zee, alzo genaamt, zo verre zy langs de kusten van het landschap Barca stroomt. Zy is de oude zee van Lybië, of ten allerminsten het Oostersche gedeelte daar van, dat eigentlyk den naam van Lybische zee hadt. *De Ray Diction. Geograph.*

BARCA, de hoofdstadt van het koninkryk dezes naams, acht men gebouwt te zyn van Batto, zone van Arcesilaus, koning van Egypten, en naderhand van Amasis verwoest. In welken staat zy langen tydt gelegen heeft, en niet dan zeer langzaam wederom van de omzwervende rovers en Arabiers bewoont en bebouwt is geworden. Zy behoort, gelyk het omleggende landschap van Barca, onder den Turkschen keizer, en pronkt met den setel van een Sangiak, of Gouverneur, die over de gehele provincie het gebiedt voert. Men rekent, dat zy omtrent twintig mylen van de Golf Sidra legt, tusschen de stadt Cairoan, en die van Bernich. *De Ray Diction. Geograph.*

BARCALON. Dus wordt de eerste staatsbediende des koninkryks Siam genaamt, aan de overzyde der Golf Bengale. Behalven zyne bediening omtrent den koning beslist hy ook de geschillen tusschen de kooplieden en vreemdelingen, nevens de Oyas, dat is gewone richteren. *Ambassade du Chevalier de Chaumont.*

BAR-CAPPARA, een Rabbi, leefde in de III. eeuw. Hy schreef een werk, by de Joden *Tosaphta* genaamt, het welk zy gebruikten ter verklaring der duistere plaatsen in de Mischna. *Genebrard. in not. ad Chron.*

BARCAROTA, (VILLE NUEVA DE) eene kleine stadt, nevens een voortreflyk slot, voert den tytel van een markgraafschap, gelegen in 't Spaansche Extremadura, tusschen Badajos en Xeres de los Cavalleros, naby de grenzen van Portugal. In den jare 1706. wierdtze door de Portugezen verovert; maar niet lange daarna wederom verlaten. *Colmenar delic. de l'Esp. p.* 388.

BARCELLONA, by de Latynen *Barcino* genaamt, is de hoofdstadt van Catalonië, leggende in eene vlakte, tusschen de rivieren Ilobregat en Besos, welke beide niet verre van daar in de Middelandsche zee lopen. Zy wordt verdeelt in de oude en nieuwe stadt, zynde die beide met uitmuntende werken omringt. Naby de stadt is het fort Montjovy op een berg gelegen. Barcellona voert den tytel van een graafschap, heeft eene akademie, een inquisitions-gericht, en een bisdom, staande onder Tarragona; desgelyks een bequamen haven, aan wiens einde een baak en een klein kasteel is. De schepen kunnen aldaar veilig aanlanden, gemerkt de winden aan de eene zyde door 't fort Montjovy, en aan de andere door eene in de 300. schreden getrokkene mouille gebroken worden. Zommigen menen, deze stadt zy van Amilcar Barca, generaal der Carthaginienzen, omtrent 900. jaren voor Christus geboorte gebouwt. Zy was eertyds onder de macht der Romeinen. Maar in den jare 412. wierdt ze onder de regering van keizer Honorius door Ataulfus, koning der West-Gotthen, die des keizers zuster Placidia ten huwelyk hadt, verovert. Van dien tydt af hadden de Gotthische koningen hunnen zetel aldaar, van welke het landt eerst *Gottalonia*, naderhand *Cattalonia* genaamt is. In de VIII. eeuw bemachtigden ze de Saracenen, hebbende zich in Spanje vast gezet. De Spaanschen deden wel hun best dezen gewichtigen oordt wederom te herwinnen, maar te vergeefs, tot dat eindelyk in den jare 801. de Saracenen door de Franschen wederom daar uit gedreven wierden; wanneer Karel de Grote Bernhard stadhouder van Barcelona maakte, dien Lodewyk de Vrome bevestigde; voerende in 't vervolg deze gouverneurs een graaflyken tytel. In den jare 1640. onttrokken zich de Catalonieren de Spaansche heerschappye, roepende de Franschen te hulp, die de stadt Barcellona tot den jare 16. in bezit hadden, moetende dezelve na eene belegering van 15. maanden wederom verlaten. In den jare 1691. den 10. July wierdt de stadt door de Franschen beschoten, en in den jare 1697. den 10. Augustus na verlies van veel volk verovert. Echter deden ze in het zelve jaar op de vredehandeling te Ryswyk wederom afstandt van de zelve ten behoeve van Spanje. Maar in den jare 1705. wierdt de stadt door de zamengevoegde Engelsche en Hollandsche vloot, onder 't gebiedt van Karel den III, verovert, en de Franschen, die des volgenden jaars met eene grote macht te water en te landt daar voor rukten, moesten op den 20. May de belegering met verlies huns ganschen legers weder opbreken. Wanneer in den jare 1713. de keizerschen Catalonië verlieten, en de inwoonderen zich aan Philips weigerden over te geven, wierdt Barcellona van Augustus des jaars 1713. tot aan September des jaars 1714. door de Spaanschen meest maar ingesloten, doch eindelyk door hulp der Franschen recht belegert, en moest zich dus na 3. maanden op genade overgeven. Hier zyn ook eenige Concilien gehouden, als in de jaren 540. 599. of 603. als mede 1064. in welk laatste de Gotthische wetten afgeschaft zyn.

Wat de graven van Barcellona betreft, deze waren ten tyde van Karel den Groten maar gouverneurs; maar naderhand is hen het graafschap van Barcelona erflyk geworden. De eerste graaf wordt genaamt GOTHOFREDUS, of WITFREDUS, die storf omtrent het jaar 914. Zyn geslacht is ordentelyk voortgeplant tot op RAIMUND den V. die door zyn huwelyk met Petronella, eenige dochter van Ramirus den II. koning van Arragon, die hy in den jare 1137. ten huwelyk nam, zyns schoonvaders opvolger in 't koninkryk van Arragon verklaart wierdt. Na dezen is Barcellona en Catalonië (want deze beide graafschappen wierden sedert voor een en het zelve genomen) met het ryk van Arragon vereenigt, en door de nakomelingen van Raimund als koningen van Arragon beheerscht geworden. Maar nadat koning JOHANNES de I. uit dezen stam in den jare 1395 storf, en zyn jonger broeder tot nadeel van Lodewyk den II, koning van Napels, hebbende Jolanta, de dochter van Johannes, getrouwt, zich het ryk aanmatigde, zonderden zich die van Barcellona van Catalonië af, zich zelven eenigen tydt tot eene vrye Republyk makende, maar droegen naderhand de regering den huize van Anjou op, zendende tot dien einde een gezantschap aan Renatus van Napels, graaf van Provence, om hem te bewegen het koninkryk van Arragon aan te vaarden. Dit ondernam Johannes van Anjou, hartog in Calabrië, en zoon van Renatus, Arragon beoorlogende, en eenige voordelen behalende; doch hy storf te Barcellona in den jare 1417; en alzo kort daarna het huis van Anjou onderging, wierden die van Barcellona genoodzaakt zich aan Johannes den II. koning van Arragon, te onderwerpen. Maar wanneer Karel van Maine, opvolger van koning Renatus, in den jare 1480. storf; maakte hy Lodewyk den XI. koning van Vrankryk, tot eenigen erfgenaam aller zyner goederen, dragende hem in 't byzonder by uiterste wille zyn recht tot het koninkryk van Arragon en 't graafschap van Barcellona op; waar van daan de Franschen op dit graafschap aanspraak gemaakt hebben. Doch François de I. wierdt genoodzaakt by de vredehandeling te Crespi in den jare 1544. van zyn voorgewend recht af te staan. *Roder. Toletan. hist. de reb. Hisp. l.* VI. *c.* 3. *Marianus l.* IX. *Surita in Annal. Tomich. hist. de Catalon. Stephan. Barillas Cond. de Barcell. Jorba excell. de Barcelona. du Pui droit du Roy. Merula. Nonius. Mariana. enz.*

BARCELLONETTE, by de Latynen *Barcinonensis vicariatus*, is een klein landschap, bestaande in vruchtbare dalen, gelegen aan de

de zee-Alpen, voert den tytel eens vorstendoms, en behoort tot het graafschap Nizza. De hoofdstadt, ook BARCELLONETTE genaamt, by de Latynen *Barcinona*, is gering, leggende aan de rivier Hubaye. Hier heeft de gouverneur zynen zetel. Raimundus Berengarius de V. graaf van Provence, bouwde ze in den jare 1230. en alzo hy uit den bloede van Arragon gesproten was, noemde hy ze naar den name van Barcellona in Cataloniё. Hoewel anderen verhalen, dat zy veel ouder, en maar van hem herstelt zou zyn. Door de Utrechtsche vrede is dit dal aan Vrankryk gekomen.

BARCELOR, eene stadt met een bequamen haven in de Indiёn, op de kust van Malabar, in het koninkryk Bisnagar, hebbende Goa in 't Noorden, en Mangalor in 't Zuiden. Eertyds behoorde ze tot het gebiedt der Portugezen; maar nu zyn 'er de Hollanders meester van.

BARCELOS, eene stadt in Portugal, aan de rivier Cavado, anders *Celiobriga Celerinorum* genaamt, legt 3. mylen van Braga, en voert een hartoglyken tytel, dat voordezen het huis van Braganza bezat. Melchior de Pego heeft de oudheden dezer stadt in de Portugeesche tale beschreven. *Colmenar Delices p.* 704.

BARCENA, eene Abyssinische rivier in Afrika. Men plaatst ze in 't koninkryk van Amara, op de grenzen van Zanguebar, en onder de Linie: ook plaatst men daar eene stadt van den zelven name tegen 't Noorden, met byvoeging, dat de rivier Abanwy, dat is de Nyl, haren oorspronk daar uit hebbe. Men voegt 'er eindelyk by, dat het is die zelve plaats, die Ptolomeus *Coloe* noemt. *Maty Dict.*

BAR-CEPHA. Zie MOSES BAR-CEPHA.

BARCHON DE LAYE, of BARCHIN, een vlek of kleine stadt in Spanje, gelegen in nieuw-Castiliё, zeven mylen van Cuença naar 't Zuiden. Men verhaalt een zonderling geval, dat alhier in den jare 1657. zou gebeurt zyn. Een zeker mensch droomde vele nachten na den anderen, dat hy op zekere plaats van 't gebergte een kasteel zag, wiens bezitters hem aanwezen, waar een grote schat van gout en zilver verborgen was. Hy, door deze nachtgezichten vermoeit zynde, geeft daar van kennis aan de overigheit. Men begint den aangewezen grondt te graven, en de bomen uit te rukken. Op de diepte van twaalf of vyftien voeten ontdekt men zeker muurwerk, en het kasteel, 't welk de dromer gezien hadt, en nog hedendaags gezien wordt. Men vondt daar alles, behalven den voornoemden schat, dien men, om meer onkosten te sparen, niet verder zocht. Alleenlyk wierden in zeker put beenderen van reuzen, en klingen van grote zabels ontdekt. *Maty Dict.*

BARCKAN. Zie BARACAN.

BARCKSCHAY, (ACHATIUS) vorst van Zevenbergen, was uit dit landt geboortig, maar van eene geringe afkomst; want zommigen melden, dat hy eerst des vorsten Georg Ragotzy vuurstoker geweest is, maar naderhand door zynen vrolyken inborst zo verre gekomen, dat hem Georg Ragotzy de II. tot gouverneur van Caransebes en Lugos, als mede tot opperrichter en landpresident in Zevenbergen benoemt hebbe. Hy was ook gespan van 't gespanschap Hunyod, en des laatstgenoemden vorsten boezemvriendt, die hem als gezant aan Ali Bassa zondt, en, gelyk men zegt, op zyn aanraden den ongelukkigen tocht in Polen ondernam. Wanneer Ragotzy de II. in den jare 1658. de regering aan Franciscus Redey afstont, maar kort daarna zyn voornemen veranderde, wierdt door de landstanden Barckschay tot den eerstgenoemden gezonden, maar van den zelven vast gehouden; des de standen gedwongen wierden, zich hem te onderwerpen, en Redey het gebiedt varen te laten. Naderhand, wanneer de Turken Ragotzy beoorloogden, wierdt Barckschay, nevens anderen, tot den groten vizier, zich in Jeno, van hem drie dagen te voren verovert, onthoudende, gezonden, dien hy door grote geschenken bewoog, dat hy hem tot vorst van Zevenbergen verklaarde. Hoewel anderen menen, zulks zy zonder zyn toedoen geschied. Gualdo getuigt, dat hy het heimelyk zo verre heeft weten te brengen, dat de voornoemde stadt Jeno in der Turken macht is gekomen. Dit is zeker, dat hy de steden Caransebes en Lugos, hem aanvertrouwt, niet naar behoren verdedigt heeft; des de zelve met weinig moeite door de vyanden overweldigt zyn. Hier op rukte de grote vizier met hem Zevenbergen dieper in, en dwong de standen, op den landdag te Schesburg vergadert, Barckschay trouwe te zweren. Van daar trok hy met het Turksche leger voor het kasteel Vasarhely, of Neumarkt, en verder voor 't slot Szomosch Vivar, 't welk Georg Banfy genoodzaakt wierdt over te geven, wanneer hy aan den gezant van den vorst Ragotzy geveinsdelyk te kennen gaf, hy wilde hem het vorstendom gewillig afstaan, mits zulks met toestemminge des Turkschen keizers geschiedde. Doch op den landdag te Neumarkt riep hy allen, die Ragotzy dienden, onder bedreiging van het verlies hunner goederen, naar huis, en zondt het daar by verzamelde tribuut naar Constantinopel; het welk echter by 't Turksche hof zo qualyk wierdt genomen, dat men de afgezanten in de zeven torens wierp. Wanneer ondertusschen Ragotzy, met wien het de Zekler nog hielden, den Barckschayschen oversten Stephanus Varadi hadt gedood, en Johan Keminy ook wederom uit de Tartarische gevangenisse te huis quam, hieldt hy te Wiltenbach een landdag, en beriep wederom de aanhangeren van Ragotzy. Maar deze ging hem zo te keer, dat hy genoodzaakt wierdt naar Temiswar tot de Turken zyne toevlucht te nemen; die hem onder betuiginge van veel vriendschap ontvongen, maar wel haast in de gevangenis wierpen. Doch zo haast als men verstont, dat de Woywode van Wallachiё tot de party van Ragotzy was overgegaan, en te gelyk de tegen Barckschay ingebragte beschuldiging, als of hy met Ragotzy in een goed verstandt leefde, ongegrond scheen, nam de Porte een vast besluit, van hem met geweldt te herstellen. Tot dien einde rukte Barckschay met een Turksch leger in Zevenbergen, veroverde in den jare 1659. de yzere poorte, en behieldt in een slag tegen Ragotzy het veldt; waar op Weissenburg en Dorneburg zich aan hem overgaven. Ragotzy, die zich midlerwyle door de Woywoden van Wallachiё en Moldaviё versterkt hadt, belegerde hem in den jare 1660. binnen Hermanstadt, en joeg hem zodanige vreze aan, dat hy aanboodt Hermanstadt en Deva in te ruimen, mits hy maar de heerschappy van Ormenyes met des zelfs toebehoren behouden mogt. Maar hoewel Ragotzy deze aanbieding aannam, wilden echter de mede belegerde standen daarin niet bewilligen, maar liever het ontzet der Turken afwachten, op welker aannadering Ragotzy aftrok, en niet lange daarna aan eene wonde, in den slag by Clausenburg ontfangen, op den 17. May des jaars 1660. den geest gaf. Hier op begaf zich Barckschay nevens de Turken naar opper-Hungariё, en hadt het ongeluk, dat hy wederom gevangen genomen wierdt, dewyl hy weigerde de vesting Grootwaradyn den Turken over te leveren; moetende hy gedurende de belegering dezer stadt, die den 27. October des jaars 1660. verovert wierdt, in 't Turksche leger niet zonder levensgevaar blyven. Maar nadat de standen van Zevenbergen eene nieuwe schatting opgebragt hadden, wierdt hy weder op vrye voeten gestelt, en vernam wel haast met blydschap, dat zyn broeder Gaspar de Zekler uit het veldt geslagen hadt. Doch een ander landschap in Zevenbergen, welkers inwoonders de Czusser genoemt worden, riep Johan Kemeny, gewezen generaal van Ragotzy, uit opper-Hungariё. Deze quam met duizend Heidukken; en door den verdreven adel een groten aanhang gekregen hebbende, sloeg hy den broeder van Barckschay, die tegen hem gezonden was, in het dorp Baza. Barckschay en Kemeny hielden hier op buiten de vesting Görgöny met elkander een mondgesprek, en besloten, 't gene de standen op den landdag te Kegen stonden te beramen, stiptelyk te zullen opvolgen. Barckschay ontsloeg hier op de standen van hunnen plicht, met belofte van ondertusschen van de Turken geen hulp te zullen verzoeken. Op dezen landdag nu wierdt Keminy tot vorst verkoren, en beloofde Barckschay zekere goederen, die daar mede uiterlyk scheen te vreden te zyn, doch onder de handt den Turken schreef, om zich op Keminy te kunnen wreken; maar hy moest ondertusschen aan den zelven Görgöny, of Georgenstadt, Deva en Fogaros overgeven. Zyn broeder Andreas Barckschay wierdt eindelyk te Görgöny opgehangen, en hy zelf in bewaringe genomen, en naderhand door twee afgezondenen, onder schyn van hem naar Kovar te zullen voeren, in eene karosse afgehaalt. Maar deze lieten hem onderweegs in het dorp Kepa op den 2. May des jaars 1661. ombrengen. Gualdo wil, dat de standen hem heimelyk, om daar over van de Turken niet gestraft te worden, ter doodt veroordeelt hebben, of ten minsten aan Keminy toegestaan, naar zyn welgevallen met hem te handelen. Zyne eerste gemalin storf in den jare 1660; waar na hy in den jare 1661. de dochter van Sigismund Banfy trouwde, die na zyne doodt zich met een gemeen edelman in den echt begaf. Op zyne munte staat van de eene zyde: *De profundis clamavi ad te, Domine*; en aan de andere zyde: *Domine, salva nos, perimus. Gualdo Priorato vita di Leopoldo. De Simeonibus de bello Pannonico.*

BARCLAY, (ALEXANDER) een Engelsch wy-bisschop in 't bisdom Bath, leefde onder de regering van Henrik den VIII. en Eduard den VI. Zommigen houden hem voor een Schot; maar Pitseus meldt, dat hy in Engelandt geboren is, en wel in 't graafschap Devon, alwaar hy te St. Maria d'Oteri kapellaan geweest is. Hy begaf zich eerst in de orde der Benedictynen, daarna in die der Franciskanen; en na dat hy langen tydt aalmoesenier by den bisschop Thomas Cornitz geweest was, wierdt hy eindelyk bisschop te Bath. Hy storf in den jare 1552. hebbende zich door verscheide schriften beroemd gemaakt. Onder anderen vertaalde hy Sebastiaan Brands *Stultifera navis* in de Engelsche tale. Hy moet wel onderscheiden worden van GILBERTUS BARCLAY, bisschop te Bath, die in den jare 1581. overleden is. *Pitseus de Script. Angl. Godwin de Episc. Bathon.*

BARCLAY, (JOHANNES) zoon van Willem, van welken hier na, wierdt te Pont à Mousson den 28. January des jaars 1582. geboren. Hy verzelde zynen vader, die Lotharingen verlaten moest, naar Engelandt, nadat hy zich reets in het 19. jaar zyns ouderdoms door een *Commentarius* over de *Thebais* van Statius hadt beroemd gemaakt. In den jare 1603. gaf hy een Latynsch gedicht uit op de kroning van koning Jakob, nevens het eerste deel van zynen *Euphormio*; waar door hy zich by den koning zeer bemind maakte. Daar op keerde hy met zynen vader wederom naar Vrankryk, en bleef tot des zelfs doodt te Angers, vertrok naderhand naar Parys, trouwde aldaar, en keerde weder naar Londen. Aldaar was hy in den jare 1606, wanneer hy met den vermaarden Peirescius in kennis geraakte, en schreef aldaar de geschiedenis van 't buspoeder-verraadt. In den jare 1610. gaf hy zyne *Apologia Euphormionis* uit, met het Tractaat zyns vaders, *De potestate Papæ.* In den jare 1612. liet hy te Parys een boek drukken, genaamt *Pietas*, waar in hy den kardinaal Bellarminus antwoordde, die zyns vaders boek *de Potestate Papæ* wederlegt hadt. Twee jaren daarna zag men te Londen, alwaar hy zich sedert hadt opgehouden, zyn *Icon animorum.* In den jare 1616. begaf hy zich naar Parys; en van daar naar Rome, alwaar hy zyn geschrift over de geloofsverschillen in 't licht gaf, noemende het *Parænesis ad Sectarios.* Bellarminus betoonde hem veel beleefdheit, niet tegenstaande Barclay tegen hem geschreven hadt. Hy storf eindelyk te Rome den 12. Augustus des jaars 1621. wanneer ter zelver tydt zyn *Argenis* in Vrankryk door toedoen van Peirescius gedrukt wierdt. Voorts was hy een voortreffelyk dichter, en men heeft zyne dichtkundige werken, bestaande in drie boeken. Ook wordt hy gezegt een werk *de bello sacro*, of van de verovering van Jeruzalem door de Christenen,

nen, als mede het begin der geschiedenis van Europa, nagelaten te hebben. *Vita Joh. Barclai. Imperial. muf. hift. Erythr. Pinacoth.* III. *Bayle.*

BARCLAY, (ROBERT) een Schot, uit het geflacht van Barclay, wierdt in zyne jeugt naar Parys gezonden, alwaar zyn oom van moeders zyde het bewindt over het Schotfche collegie hadt. Dit gaf oorzake, dat hy, den Godsdienft der Hervormden verlatende, den Roomfchen omhelfde. Zyn vader, David Barclay, die ondertusfchen het gevoelen der Quakers hadt aangenomen, zulks ervarende, riep hem te huis, en poogde hem tot het zelve gevoelen te bewegen. Robert toonde zich in den beginne wel zeer ongenegen; maar eens in de vergadering der Quakers gekomen zynde, wierdt hy zodanig omgezet, dat hy der zelver party aanftonts omhelsde; en alzo hy in talen en andere wetenfchappen zeer ervaren was, wierdt hy de voornaamfte voorvechter dezer fecte, gelyk hy dan in den jare 1675. zekere Theologifche ftellingen uitgaf, en de zelve niet alleen naar alle kanten verzondt, maar ook te Franeker opentlyk liet aanflaan. Deze quamen te Amfterdam te gelyk in 't Latyn en Hollandfch in 't licht; en alzo de profeffor te Franeker, Nicolaus Arnoldus, een tractaat daar tegen fchreef, maakte Barclay te Rotterdam een gefchrift, genaamt *Animadverfiones*, en *Brevis refutatio* door den druk gemeen; en gaf in den jare 1676. zyne *Apologia Theologiæ vere Chriftianæ* uit; die hy Karel den II. koning van Engelandt, opdroeg. Tegen deze zyn verfcheide gefchriften uitgekomen, gemerkt Thomas Prowius, een Schotfchman, en wel een Presbyteriaan, daar tegen een groot werk in de Engelfche tale gefchreven heeft, dien Barclay in die zelve tale antwoordde. Te Jena fchreef tegen hem Johan Wilhelm Baierus in een difpuut *de principio Theologiæ revelatæ.* Hier op antwoordde, uit den naam van Barclay, de vermaarde Quaker Georg Keith. Voornamentlyk heeft zich te Hamburg Antonius Reiferus tegen Barclay aangekant, wiens *Anti-Barclajus* in den jare 1683. in 't licht quam. Onder dien zelven name heeft ook Holthufius te Frankfurt een wydlopig boek tegen hem gefchreven. Voorts heeft Barclay ook in andere gevallen zich der Quakers gedurig aangenomen; inzonderheit wanneer onder Jakob den II. eenige biffchoppen in Engelandt, die zich tegen den Roomfchen Godsdienft aankantten, in verzekering genomen wierden, en men uitftrooide, dat ze dit den Quakeren te danken hadden, begaf zich Barclay zelfs tot hen in den Tour, en overtuigde hen, dat zulks geenzins den Quakeren te wyten was. Boven dien zyn nog vele fchriften van hem voorhanden, onder anderen zyn *Catechifmus* of *geloofsbelydenis*, gedrukt in de Nederlandfche en Hoogduitfche fprake. *Croefi hift. Quaker. p.* 191. 347. *Colberts Hermet. Chriftenth. P.* I. *p.* 76. *&* 692. *Caroli mem. hift. eccl. fec.* XVII. *l.* VIII. *it.* 161. *feq. Aarnolds Kerken-hiftorie P.* II. *l.* XVII. *c.* 20. §. 9.

BARCLAY, (WILLEM) een vermaard rechtsgeleerde, was te Aberdeen in Schotlandt uit een voornaam geflacht geboren. Hy ftont wel niet qualyk by de koningin Maria van Schotlandt, maar by der zelver zoon en navolger was hy zo gezien niet; des hy zich in den jare 1573. naar Vrankryk begaf, leggende zich te Bourges op de rechtsgeleerdheit, hoewel reets dertig jaren oud zynde. De Jefuit Edmond Hay, zyn nabeftaande, die by den hartog van Lotharingen zeer wel ftont, bragt het zo verre, dat hem de hartog eerften hoogleeraar in de rechten te Pont à Mouffon, en te gelyk tot hof-requeftmeefter maakte. In den jare 1582. trouwde hy in Lotharingen, en teelde een zoon, genaamt Johannes, van wien boven gefproken is. Dezen wilden de Jefuïten wegens zyn uitmuntend verftandt in hunne focieteit overbrengen; maar alzo de vader geenzins daar in bewilligen kon, wierdt hy eindelyk genoodzaakt Lotharingen te verlaten. Hy begaf zich derhalven naar Londen tot koning Jakob, van wien hy eene aanzienlyke bediening hadt kunnen erlangen, hadt hy tot de belydenis der Engelfche kerke willen overgaan. Dies vertrok hy in den jare 1604. wederom naar Vrankryk, wierdt hoogleeraar in de rechten in de hogefchole te Angers, en ftorf aldaar in den jare 1605. Hy liet verfcheide fchriften na, onder welke de voornaamfte zyn:

De poteftate Papæ.
De regno & regali poteftate adverfus Monarchomachos.

Thomaf. in vit. doct. Vir. Erythraus Pinacoth. III. *Craffo elog. Bayle.*

BARCOCHEBAS, BARCOCHEBA, BARCOCHAB, ook CHOCHEBAS, COCHIBUS, of COZIBA, was een groot verleider der Joden ten tyde van den keizer Adrianus, en zelfs een doortrapte Jood, die door het ingeven van den vermaarden Rabbi Akiba zich voor den Meffias uitgaf, om dus het ligtgelovige volk te beter aan zyn fnoer te krygen. Des bedriegers ware naam was GAZEB, of CASEB, (*logenaar*) of BAR-COSEBAH; (*zoon der logenen*) doch zommige fchryvers menen, dat hy zynen naam genomen heeft van zekere burg, aan gene zyde der Jordane, omtrent Aftaroth-Carnaïm, over Adrac, of Edrai, gelegen. Hy veranderde dezen zynen naam van *Bar-Cofebah* (*zoon der logenen*) in *Bar-Cochebas*, (*zoon der fterren*) op zich toepaffende de prophetie van Bileam: (*Numer.* XXV, *vers* 17,) *Daar zal een fterre voortgaan uit Jakob, en daar zal een fcepter uit Ifraël opkomen.*

Hy wift zich van de vooroordelen des Joodfchen volks zo wel te bedienen, dat hy niet fprak dan van oorlogen, veldflagen en zegepralen. Zyne eerfte Euangelifche leffe was de noodzakelykheit van een opftandt tegen de Romeinen: ook nam hy zynen tydt waar, wanneer juift de Joden, yverende voor hunnen Godsdienft, het meeft tegen den keizer verbittert waren. Deze vorft hadt eene volkplanting gezonden naaft aan Jeruzalem, om aldaar de afgodery te veftigen, die hy *Ælia Capitolina*, naar zynen en Jupiter Capitolinus name, noemde. De Joden merkten dit aan als een onlydelyk gruwel, en quetzing hunnes Godsdienft, en der heilige plaatfen. Dit maakte hen gereder ten opftandt. Spartianus ftelt tot oorzaak van der Joden oproer des keizers verbodt van voortaan de befnydenis te mogen doen; en zulks komt niet onwaarfchynlyk voor, als men aanmerkt het zeggen van Modeftinus, dat zy hier toe van den keizer Antonius Pius eerft zekeren vergunbrief verkregen hebben: doch dat hen verboden wierdt zulks aan iemandt, die geen Jood geboren was, in het werk te ftellen, op een zeer hogen ftraf. Dit was iets, waar by ze in hun gewiffe benadeelt wierden. De Talmud voegt'er eene twede reden by, te weten de Joden hadden de gewoonte, dat ze by de geboorte van een zoon een cederboom plantten, maar van eene dochter een pynboom; gebruikende naderhand het hout dezer bomen tot het huwelyks-ledekant der jonggetrouwden. Het gebeurde dan, zegt de Talmud, dat wanneer 's keizers dochter door Judea reifde, haar wagen brak, en dat het gevolg der prinfes, om dit ongeluk aanftonts te verhelpen, een cederboom afkapte, waar door de Joden, dit ziende, te zamen rotten, deze houthakkers overvielen en doodden. De keizer, om dezen hoon te wreken, trok verbolgen met een leger tegen de Joden, om ze uit te roeien. Maar wie ziet de valfchheit hier van niet, daar men weet, dat de keizer Adrianus gene dochter gehad heeft?

Om tot Barcochebas weder te keren, deze om de Joden te doen begrypen, dat hy door eene Goddelyke ingeving fprak, wift binnen 's monds vuur te verbergen, en onder 't fpreken eenige vlammen en vonken uit te blazen; diergelyken bedrog eertyds zekere Eunus in Sicilië gepleegt hadde, om dus de flaven tot een opftandt tegen de Romeinen op te roojen. Hy verfterkte zich op verfcheide plaatfen; maar verkoos voornamentlyk de ftadt Bitter tot zyne wapenplaats en zetel zyns ryks. Om preuven der dapperheit zyns volks te nemen, belaftte hy, dat een ieder een vinger afkappen zoude. Maar dit door de wyzen wordende tegengefproken, antwoordde hy: *Hoe wilt gy lieden dan, dat ik my van myns volks kloekmoedigheit verzekere?* Men riedt hem, gene anderen in zynen dienft aan te nemen, dan die met hunne handen een cederboom uit de aarde rukken konden. Hy nam dien raadt aan; en daar wierden twee maal honderd duizend mannen gevonden, die zulks doen konden. Joodfche fabelen, voorwaar! Zeker is het, dat hy de Chriftenen voor al op de bitterfte wyze vervolgde. De keizer, om den voortgang dezes verleiders te ftuiten, belaftte Rufus, ftadhouder van Judea, dezen opftandt in zyne geboorte te fmoren. Deze derhalven gebruikte duizend wreedheden tegen de Joden, zonder echter tot zyn oogmerk te kunnen komen. Om die reden wierdt Julius Severus, de grootfte veldheer in die tyden, uit Engelandt ontboden, en de gehele uitvoering dezes oorlogs hem opgedragen. Deze, ziende het groot getal der gewapenden, en datze als wanhopigen vochten, vondt niet raadzaam de zelve in 't open veldt aan te taften; maar flootze in, en fneedt hen allen toevoer af. Eindelyk belegerde hy Bitter, in 't 18 jaar der regering van Adrianus. Het groot getal der Joden, die zich binnen die ftadt wierpen, was oorzake van een langen tegenweer. Ondertusfchen wierden de belegerden tot de uiterfte behoeftigheit gebragt. Na het veroveren dezer ftadt duurde de oorlog niet lange. Barcochebas quam om. Zyn hoofdt tot den keizer Adrianus gebragt zynde, vraagde deze: *Wie heeft het afgeflagen?* En wanneer zeker zoldaat bekende zulks gedaan te hebben, wierdt hem belaft den romp te zoeken. Deze vondt eene flange om den hals van Barcochebas geflingert. De keizer, zulks ziende, antwoordde: *Indien deze menfch door zynen eigenen Godt niet ware gedood, wie zou hem hebben kunnen befchadigen?* Doch ook deze vertelling ftaat voor rekening der Joden. De wyze, op de welke Adrianus het ongelukkig over blyfzel van hen gehandelt heeft, is onuitfpreeklyk wreed. Na het flechten van vyftig fterktens, 985. fteden, vlekken en dorpen, het fneuvelen van vyfmaal honderd en tachtig duizend menfchen gedurende den oorlog, nevens een onnoemelyk getal, die door honger, ziekte en anderszins waren omgekomen, wierdt het beklaaglyk overfchot zonder onderfcheidt van fexe in Paleftina en Egypten gelyk de beeften opentlyk op markten verkocht. Anderen wierden de ooren afgefneden, en zy zelve dus naar Spanje overgevoert. Een groot getal verging door fchipbreuk, honger en de woede der heidenen. Die nog in Judea bleven, mogten binnen Jeruzalem niet komen. Men ftelde een marmer beeldt van een zwyn op de poorte, door de welke men naar Bethlehem gaat. Anderen getuigen, de Joden zyn geheel uit het H. Landt gebannen: hoewel de fabelen der Rabbinen nopens de wreedheden dezes oorlogs ongeloofiyk en buitenfporig zyn. Dus verhalen ze, dat na de verovering van Bitter de paarden der Romeinen tot aan den mondt in bloedplaffen der verflagene Joden gegaan hebben; dat dit bloedt hebbe geftroomt uit Bitter tot in de zee, zynde een weg van vier mylen; dat Adrianus, hebbende een wynberg van achtien mylen in de lengte en in de breedte, dien omtuint hebbe met dode lyken der Joden, niet willende, datze begraven wierden. En meer diergelyke. Men kan niet loochenen, dat de oorlog den Romeinen ook veel bloedt gekoft hebbe. Maar of de keizer Adrianus by den zelven is tegenwoordig geweeft, of niet, kan niet bepaalt worden. De Joden zeggen ja, Eufebius neen. Zommigen noemen twee Joden, Barcochab genaamt, waar van de eerfte, onder keizer Titus levende, en de proef niet kunnende uitftaan, van zyn eigen volk gedood zou zyn, als een verleider en valfche Meffias. Te weten men hieldt hem de woorden van den Propheet Jefaias, XI, 3, voor: *En zyn rieken zal zyn in de vreze des Heren*, dat is, volgens der Joden uitlegginge, hy zal met zyne neuze kunnen rieken, wie fchuldig of onfchuldig is. Barcochab, dit niet kunnende doen, wierdt befpot en om 't leven gebragt. *Bayle.*

BARCOK *Al Malek Al Dhaher Abufaid* was een Circaffiër van geboorte, en de eerfte der Egyptifche Sultanen van de twede Dynaftie der Mammelukken, genaamt Borgiten en Circaffiers. Hy wierdt op den troon geplaatft, nadat daar van geftoten was Al Malek Al Saleh Hagi, zynde de laatfte Sultan van de eerfte Dynaftie der zelver Mammelukken, bygenaamt Bahariten en Turcomannen, in het

784 jaar der Hegire, het 1382 na Christus geboorte, Barcok wierdt gevangen in Circassië door zekeren Othman, die hem aan de Crimmische Tartaren verkocht, van de welken hy in Egypten gevoert wierdt, en verkocht aan zekeren officier der Turcomannische Mammelukken. In den 791 jare der Hegire, het 1388 na de geboorte des Zaligmakers, wierdt Sultan Malek al Saleh Hagi herstelt, en gestelt in de plaatse van Barcok, die in verzekering wierdt genomen. Doch 's jaars daar aan raakte hy wederom op den troon. In den jare 794 deet hy zyne intrede in Caïro, en Cara Josef, vorst der Turcomannen, van de eerste Dynastie, bygenaamt het Zwarte schaap, zich meester gemaakt hebbende van de stadt Tauris, zondt hem de sleutels daar van toe. De Sultan zondt hem wederom tot een geschenk een Turksch kleedt, en verklaarde hem daarenboven tot luitenant generaal over alle zyne staten. In den jare 795 nam Sultan Achmet, zoon van Avis, zynde door Tamerlan uit Bagdet verdreven, zyne toevlucht tot Sultan Barcok. Deze bewees hem veel eere. Hy maakte hem bekent, dat Tamerlan Persië, Yrac, de stadt Tauris, en byna geheel Adherbigian hadt verovert, en gezanten tot hem gezonden. Op dit bericht liet de Sultan deze gezanten onderweegs, en vooral eer ze in Egypten quamen, dooden. Tamerlan, hier door opgehitst zynde, wendde zyn leger tegen Syrië, belegerde aanstonts de stadt Roha, of Edessa, nam ze stormenderhandt in, en liet alle de inwoonderen over den kling springen. Na deze wraakoeffening vervorderde hy zynen weg. In den jare 796. verliet Barcok Egypten, met zich nemende Achmet, zoon van Avis, trok met zyn leger naar den kant van Aleppo, welke stadt door Tamerlan gedreigt wierdt. Te Damascus gekomen zynde, liet hy Achmet gaan, na hem rykelyk begiftigt en alle koninklyke eerbewyzingen betoont te hebben. Achmet nam zynen tydt zo wel waar, dat hy wederom in Bagdet trok, en, zo haast als hy daar van meester geworden was, munte met den tytel van Sultan liet slaan. In den jare 797 zondt Bajazeth, de eerste van dien name, Sultan der Ottomannische Turken, een plechtig gezantschap met ryke geschenken tot Barcok, wanneer deze wederkeerde naar Egypten, om van den Kalif, die te Caïro zynen zetel hadt, den tytel van Sultan de Rum, dat is, Roomsch keizer, te verwerven. Hy verkreeg dien; maar deze benaming kon hem tegen Tamerlan niets baten. Van Egypten wederkerende verstont hy, dat Tamerlan zich wederom naar de Indië gewent hadde. Dus van zo een ontzaglyken nabuur verlost zynde, bevestigde hy zyne achting in Syrië. In den 801 jare der Hegire 1398 na Christus geboorte, storf deze Sultan in zynen vollen luister en voorspoedt, zynde nu in de geruste bezitting van Egypten, geëert van alle zyne naburen, en dien Tamerlan zelve nooit hadt durven aantasten, in het zestigste jaar zyns ouderdoms, hebbende 17 jaren geregeert. Zyn opvolger was Zeineddin Farage, bygenaamt Malak al Nasser, zyn zoon. Men verhaalt, dat Barcok, ziende zich gedreigt door Tamerlan, zoude gezegt hebben: *Ik vreze dien kreupel niet; want al de Musulmannen zullen my tegen hem te hulpe komen, die een gezworen vyandt van Mahomets geloof is. Maar indien 'er iets aangaande Egypten te duchten is, het is van den zoon van Osman*; verstaande Bajazeth, Turksch keizer, of iemandt zyner opvolgeren. Dit was eene voorzegging van 't gene geschied is onder Selim den I, Turksch Sultan, die niet alleen Egypten veroverde, maar ook den stam van Barcok geheel uitroeide, mitsgaders de Dynastie der Circassische Mammelukken. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BARCSHIRE. Zie BARKSHIRE.

BARDANE, eene dochter van Cyaxes den II, koning der Meden, die hy aan Cyrus, den eersten Monarch van Persië, ten huwelyk gaf, makende hem teffens erfgenaam zyns koninkryks. *Suidas.*

BARDANES, (PHILIPPICUS) een Oostersch keizer, gesproten uit een vermaard geslacht, van 't welke hy echter zeer ontaardde. Tiberius Absimar liet hem verjagen, als verdacht zynde van oproer, en uit vreze dat hy zyn navolger wel mogt worden. Nadat hy door Justinianns den jongen wederom geroepen was, gaf hem deze het bevel over zyn leger tegen zekere stadt. Een tydlang daarna liet Bardanes Justinianus den II, nevens zynen zone Tiberius, wredelyk vermoorden, en wierp zich in den jare 711 voor keizer op. De schryvers getuigen eenparig, dat nooit Godlozer en onverstandiger vorst op aarde geweest is. Ten laatsten staken hem eenige groten de ogen uit, en verjoegen hem dus op den 13 Juny des jaars 713. *Zonaras & Theophanes in Annal. Paul. Diac.*

BARDANES, toegenaamt *de Turk*, was keizerlyk veldheer in 't Oosten, en wierdt in den jare 802 tegen de keizerinne Irene door de zoldaten als keizer uitgeroepen. Maar vernemende, dat Nicephorus, ryksschatmeester, zich zelven de keizerlyke kroon hadt opgezet, verliet hy die hoge waardigheit, en begaf zich in een klooster. Doch Nicephorus, vrezende, hy mogt te eeniger tydt wederom naar de regering dingen, liet hem de ogen uitsteken. *Theophanes. Cedrenus.*

BARDANES, de zeventiende koning der Parthers, ook VARDANES genaamt, was een zoon van Artabanus den II, leefde ten tyde des Roomschen konings Tiberius, dien hy uit alle macht poogde te beoorlogen. Izates, koning der Adiabenen, riedt hem zulks vriendelyk af, maar wierdt tot beloning zelve van hem aangetast. Doch de Parthers, een afkeer van den oorlog hebbende, doodden hem kort daarna. *Josephus* XX. 2. *Tacit. Annal.* XI. 8.

BARDAS, een Patricius te Constantinopel, dien keizer Michaël de III tot zynen opvolger verklaarde. Zommigen melden, hy hebbe den keizer qualyk aangevoert, en hem geraden zyne moeder in ballingschap te zenden. Hy zelve verstiet zyne gemalin; en wierdt deshalven door den patriarch Ignatius in den ban gedaan. Maar Bardus bragt te wege, dat Ignatius uit Konstantinopel verjaagt, en Photius in zyne plaats patriarch gemaakt wierdt. Eindelyk ontstont tusschen hem en den keizer Michaël verschil, wanneer zy beiden een tocht naar 't eilandt Creta tegen de Saracenen gedaan hadden; en alzo Bardas verdacht wierdt, als of hy naar de keizerlyke krone stont, moest hy zulks in den jare 866 met zyn leven boeten. *Cedrenus. Zonaras. Curopalatas. Nicetas. Glycas.*

BARDAS, een bloedverwant van den keizer Leo Armenius, hadt het bevel over 't leger in 't Oosten. Men zegt, hy hebbe het met den beeldestormeren gehouden, en de beeldendienaren vervolgt. Maar in den jare 818 te Smyrna in eene ziekte gevallen zynde, zegt men, dat hem zommigen geraden hebben zyne toevlucht te nemen tot den vromen Theodorus Studita, die te Smirna gevangen lag, als hebbende zich tegen de beeldenstormers aangekant. Bardas, dit doende, en belovende van zyn gevoelen afstandt te zullen doen, is wederom genezen. Doch weder tot zyn voorgaande gevoelen vervallende, is hy op nieuw van de zelve ziekte aangetast geworden, en aan de zelve gestorven. *Mich. Studita in vita Theodori.*

BARDAS, een Armeniër van geboorte, was de vader van keizer Leo Armenius.

BARDAS, genaamt *Sclerus*, was een stoutmoedig en eerzuchtig man. Zynde reets onder Johannes Zimisces krygsoverste geweest, poogde hy na deszelfs overlyden in den jare 957 de krone aan zich te brengen, doende zich door 't leger als keizer uitroepen. Maar Basilius de II, de rechte erfgenaam van 't keizerryk, zondt Phocas tegen hem, door wien hy geslagen wierdt. *Curopalat. Zonaras.*

BARDE, (JOHAN DE LA) markgraaf van Marolles aan de Seine, was onder Lodewyk den XIV Ambassadeur in Zwitzerlandt. By de Munstersche vredehandeling was hy als afgezant van den tweden rang, hoewel toen reets tot het Zwitzersche gezantschap benoemt, en eischte uit dien hoofde den tytel van Excellentie, die hem echter niet toegestaan wierdt. Hy gedroeg zich als een trouw en bequaam staatsdienaar, en maakte zich voorts beroemt door eene Historie van Vrankryk, beginnende met de doodt van koning Lodewyk den XIII, tot het jaar 1652, die, in 't Latyn geschreven, in den jare 1671 gedrukt is, en zeer geprezen wordt. Nog hadt hy een groot werk tegen de Protestanten, nopens het H. Avondmaal, opgestelt, 't welk hy echter zelve verbrand heeft, eer 't in 't licht quam. Hy storf in den jare 1692, in het 90 jaar zyns ouderdoms. *Wicquefort Ambassadeur. Puffendorf Rer. Suec. l.* XVII. §. 98. *Bayle.*

BARDEN, by de Latynen *Bardi.* Dus wierden by de oude Galliërs en Duitschers genaamt die genen, die hun werk van de dichten zangkunst maakten. Zy dichtten liederen, die ter eere en tot verzoeninge hunner Goden, als mede tot lof der oude dappere helden gezongen wierden, en in welke de geschiedenis dezer volkeren beschreven wierdt. Maar na dat de Duitschers den Christelyken Godsdienst aangenomen hadden, wierden de Druiden, de waarzeggers, en 't geen tot den dienst der Heidensche Goden behoorde, wel afgeschaft, doch de Barden bleven, met die bepaling echter, dat zy niet meer tot lof der Heidensche Goden, maar wel der oude helden schryven mogten. Buiten twyffel zyn hier en daar in de bibliotheken nog eenige overblyfzelen hunner gedichten verborgen, gemerkt Aventinus in de Duitsche overzetting zyner Jaarboeken getuigt de zelve in de oude Duitsche geschiedenis gebruikt te hebben, daar by voegende, dat Karel de Grote zulke gedichten heeft laten verzamelen, van welke het grootste gedeelte verloren of vervalscht is geworden. Hunibald, die de geschiedenis der oude Franken beschreven heeft, vergaderde het grootste gedeelte uit deze oude gezangen, volgens het getuigenis van Trithemius. Deze Barden waren eertyds by de Duitschers in groten aanzien, in zo verre, dat, naar 't verhaal van Diodorus den Siciliaan, ook de krygslieden in hunne grootste verbolgentheit zich door de zelve bevredigen lieten. Zommigen leiden den naam af van Bardus den I, vyfden koning der Galliers, dien men zegt een groot liefhebber dezer wetenschap geweest te zyn. Anderen zeggen, dat door het woordt *Bar* een zekere toon of klank betekent wordt; en dat daar van het woordt *Barritus* of *Barditus* by Tacitus afstamme. Dit is ten minsten zeer waarschynlyk, en kan met voorbeelden uit de schriften der meeste zangers getoont worden, dat het woordt *Bar* ook wel het liedt zelve betekent. Eenige oorden zegt men nog van deze Barden genaamt te zyn. Dus wordt zeker gebergte van Auxois in Burgondië MONT-BARD, of MONT-BARDI, by de Latynen *Mons Barderum*, genaamt, alzo zommigen 't daar voor houden, de Bardi hebben aldaar hunnen zetel gehad. Schedius en Spangenberg, in een afzonderlyk boek van de Barden, zyn van gevoelen, dat BARDEWIK, de plaats hunner woning, *der Barden weich*, van hen genaamt is. Doch Meibomius *in historia Bardevici* is daar omtrent van andere gedachten. *Diod. Sic. l.* V. *Tacit. de Germ. c.* 2. *n.* 3. *c.* 3. *n.* 1. *& Annal. lib.* II. *c.* 88. *Aventin. l.* I. *&* IV. *Spangenberg in Hannemans anmerk. über Opitzens buch von der Teutschen Poëterey p.* 94. *seq. Morhof van der Teutschen sprache.*

BARDENFLETE. eene overoude adelyke familie in 't hartogdom Bremen, wiens stamslot, van gelyken name, in het Stedinger landschap gelegen is. HENRIK heeft in den jare 1219, nevens anderen van den adel, den Bremischen aartsbisschop Gerard hulde gezworen. JOHANNES was in den jare 1543 hoofdman onder den hartog van Kleve; maar tradt naderhand in dienst des aartsbisschops van Bremen. Diens achterneef KAREL, stalmeester des hartogs van Hanover, wierdt op zyne reize naar Italië door de boeren in Tirol dood geschoten. Uit dezes broeders ADONIS zonen was ENGELBERT in den jare 1700 Zweedsch amptman te Neuhaus, en ADDO KOENRAAD overste wachtmeester. *Mushard Theatr. nob. Brem.*

BARDESANES, een Syrisch ketter, leefde in Mesopotamië in de II, eeuw. Eerst was hy een leerling van Valentinus. Naderhand schreef hy tegen hem en andere ketteren van dien tydt.

Maar hy verviel by verloop van tydt zelve tot dwalingen, die eenige gelykheit met die van Valentinus hadden. Zyne navolgeren wierden naar zynen name *Bardesanisten* genaamt, onder de welke zyn zoon HERMONIUS een groten naam gekregen heeft. *Euseb. l.* IV. *hist. eccl. c.* 30. *Augustin. de Hær. c.* 35. *Epiphan. Hær.* 56. *Strunzii historia Bardesanis & Bardesanitarum.*

BARDESANES, geboortig van Babylon, leefde in de III. eeuw, en schreef onder Alexander Severus een boek aangaande de Brachmanen en de Gymnosophisten, zekere wysgeren in Oostindië. Zommigen willen, dat hy een Christen geweest is, en tegen de Marcioniten geschreven heeft; maar naderhand zyn geloof verzaakt zoude hebben. *Porphyr. lib.* IV. *de abstin. ab esu anim. Hieron. lib.* II. *adv. Jovium. Voss. de Hist. Græc. l.* III. *pag.* 483. *Jonsius l.* III. *script. Hist. Phil. c.* 10. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARDESEY. Zie ANDRO of HANDROS.

BAHDET, (PETRUS) een rechtsgeleerde, geboortig van Montaguet, gelegen in 't Bourbonnois, den 15 December des jaars 1591. Hy oeffende zich in de letterkunde onder de Jesuiten te Moulins, hebbende aldaar tot zynen medeleerling Lingendes, naderhand vermaard prediker en bisschop van Sarlat en Mascon, en vorderde nevens hem verre in de kennisse der Griekse tale. In den jare 1614 leide hy zich op de rechten onder Maran en de la Coste, hoogleeraren te Thoulouze, en leerlingen van den vermaarden Cujacius. In den jare 1617 wierdt hy Advokaat van 't Parlement. In den jare 1663 keerde hy wederom naar Moulins, alwaar hy den 20 September des jaars 1685 storf. *Journal des Sçav. Tom.* XVIII. *p.* 429.

BARDEWIK, of BARDEWYK, tegenwoordig een open vlek, leggende een halfuur van Luneburg, aan de West-zyde der Elmenau, was voor dezen eene voorname koopstadt, en zelfs naar zommiger verhaal de oudste stadt in Saxen; want boven de Domkerke staan nu nog eenige Latynsche vaarzen, waar uit men zoude moeten besluiten, dat deze stadt in den jare 945 voor de geboorte van Christus moet gebouwt zyn. Ook leest men in zekere Kronyk van de XIII eeuwe, dat zulks in den jare 871 voor Christus geschied is. Gelyk nu dit onzeker is, alzo blykt in het tegendeel klaar genoeg, dat de stadt zeer oud is, en reets voor Christus geboorte een sterken handel op de Oostzee gedreven heeft, en datze ten tyde van Karel den Groten eene vermaarde koopstadt geweest is. Haar naam wordt door zommigen afgeleid van zekeren *Bardus*, een koning, die de stadt zou gebouwt hebben, zonder datze verdere naricht van hem weten te geven. Het waarschynlykste is, dat de plaats dus van de oude inwoonderen, de *Barden*, genaamt is, waar door juist niet die oude dichteren der Duitschers, maar zekere onder de Longobarden vermengde volkeren moeten verstaan worden. Maar de uitgang dezes naams, *Wik*, die vele plaatsen met elkanderen gemeen hebben, wordt gevoeglykst van het oude Saxische woordt *wiken*, dat is *wyken*, afgeleid; invoegen Bardewik eene wyk der Barden betekent. Van deze stadt wierdt de naburige landstreek BARDENGOU genaamt. Henricus Hervordiensis geeft voor, dat twee der 70 jongeren van Christus, Egistus en Marianus genaamt, door St. Pieter naar Bardewik gezonden zyn, predikende aldaar het Euangelium, en stervende als martelaren. Maar hoe het zy met deze prediking, waar aan echter zeer getwyffelt wordt, ten minsten moet het licht van 't Euangelium met de doodt dezer discipelen aanstonts wederom uitgebluscht zyn, gemerkt het zeker genoeg is, dat de Saxen langen tydt daarna in de uiterste blindheit des Heidendoms geleeft hebben, waar onder die van Bardewik eerst in den jare 780 door Karel den Groten eerst tot het Christelyke gelove zyn overgebragt. Twee jaren daarna ontstont wederom eene hevige vervolging tegen de Christenen, en wierdt in 't byzonder een Christen prediker, ook Marianus genaamt, die een medehelper des Engelschen Withad geweest is, op de brug over de Elmenau gedood. Doch na de bekering van Witekind nam de Christelyke Godsdienst de overhandt, zynde naar gissing, zo niet door hem, echter lange voor de verstoringe, alhier een sticht aangelegt. Voorts heeft zich keizer Karel de Grote van deze stadt, als eene voormuur tegen de oproerige Saxen aan de overzyde der Elve, mitsgaders tegen de vyandelyke Wenden of Slaven, bedient, en belet, dat hen uit deze stadt geen geweer of andere noodwendigheden toegevoert wierden. Wanneer in den jare 965 Herman Billung het Saxenlandt door keizer Otto den Groten gegeven wierdt, heeft deze Bardewik, dat door de voorgaande oorlogen verstoort was, wederom opgebouwt, brengende de burgery en den handel wederom in een bloeienden staat; waarom de volgende keizeren, aan zekere steden eenige vryheit van tollen en andere belastingen toestaande, zulks, behalven Keulen en Mentz, ook uitdrukkelyk de stadt Bardewik geweigert hebben. In den jare 1033 was de stadt in staat om hartog Misteboy, die door zyne heidensche Wenden verdreven was, te hulp te komen; gelyk ze ook in den jare 1067 den insgelyks van zyne onderdanen vervolgden vorst der Wenden Buthuc hulp toebragten, hoewel met veel verlies hunner macht. In vervolg van tyden is Bardewik, nevens geheel Saxen, na 't eindigen der Billungische linie, aan Lotharius van Supplinburg gekomen, die naderhand keizer geworden is, en in den jare 1134 eene vergadering der geestelyken aldaar gehouden heeft. Deze stont het zynen schoonzone Henrik den Hovaardigen af, van wiens zone Henrik den Leeuw de stadt geheel vernielt is. Wel is waar, dat hy in den beginne het voordeel der zelve behertigde, verbiedende den handel op Lubek; maar wanneer graaf Adolph van Lubek deze stadt bemachtigde, stont hy den handel wederom toe, niet zonder merkelyke schade der inwoonderen van Bardewik, die mogelyk om deze redenen van hem afkerig geworden zyn, en dus hunnen ondergang verhaast hebben: want zy sloten hem, voor keizer Frederik in den jare 1182 vliedende, niet alleen buiten; maar hielden het ook naderhand met zynen vyandt, hartog Bernard, in zo verre, dat in den jare 1189 zommige moedwillige burgers, staande op de muren, voor hunnen hartog hun achterste gezegt worden ontbloot te hebben; hoewel dit laatste zeer onzeker is. De vergramde hartog derhalven spande alle zyne krachten in, om de stadt te vermeesteren, het welke ook op den 18 October des jaars 1189, maar niet in den jare 1180, of 1188, geschiedde, hebbende een getergde stier een bequamen overtocht over de Elmenau aangetoont. Niemandt der genen, die in de wapenen waren, wierdt verschoont; de ongewapenden wierden elders vervoert, en de stadt met hare muren geslecht. En hoewel de 9 kerken staan bleven, tot een teken, dat eene grote stadt daar ter plaatse gestaan hadde, zyn echter deze, doordien het niet geoorlooft was de plaats te bewonen, voor 't grootste gedeelte vervallen. Ook kan men uit de nog overgeblevene wallen van de grootheit der stadt oordelen, en besluiten, datze twee malen zo groot als Luneburg geweest is. Haar ondergang was oorzake van de opkomste eeniger naburige steden; wordende niet alleen alle kerksieraden van hier naar Ratzeburg, in den Dom, van Henrik den Leeuw gesticht, maar ook de Noordsche handel, nevens eenige overgeblevene familien, naar Lubek overgebragt, en zelfs de stenen naar 't voornoemde Lubek en naar Hamburg vervoert. In 't byzonder heeft de naby gelegene stadt Luneburg zedert zo merkelyk toegenomen, dat zommigen des zelfs oorspronk van deze verwoestinge afleiden, 't welk echter maar van de zo genaamde nieuwe stadt met waarheit kan gezegt worden. De inkomsten des stichts heeft Henrik aan zommige andere geestelyken geschonken; hoewel eenige der zelven bleven, over de welke hy geen macht hadde; waar van daan ook het sticht zich zo goed, als het kon, in staat gehouden heeft, en meest door eigene middelen der kanunniken wederom opgekomen is. Maar gedurende de onlusten tusschen hartog Albert van Saxen en Magnus van Brunswyk, die beide het hartogdom Luneburg in bezit wilden nemen, is in de jaren 1371 en 1372 het allengskens weder opgetimmerde vlek wederom in de assche gelegt. Hartog Ernst van Luneburg hadt veel moeite, eer hy de lere van Luther vooral in dit sticht invoeren kon, en het grootste gedeelte der kanunniken poogde het zelve in 't aartssticht Vehrden, van welke het echter afhankelyk was, geheel in te lyven. Doch dit hadt geen voortgang, durende de onrust en de oneenigheden tot het jaar 1543, wanneer de kanunniken zamen de lere van Luther omhelsden, en zich voorts naar de wille des hartogs schikten, ook op nieuws in des zelfs beschermingе aangenomen wierden. Sedert heeft zo wel het sticht als de stadt zich wederom herstelt, tot dat eindelyk in den dertig-jarigen oorlog beiden een nieuw onheil getroffen heeft, 't welk nochtans naderhand wederom tamelyk wel vergoed is. *Schloepken beschreib. der stadt und des Stiffts Bardewik. Meibom. in Bardevico. Sagittarius Historia Bardevici.*

BARDI, eene kleine stadt, nevens den tytel van een markgraafschap, gelegen in 't hartogdom Parma, behorende tot het huis Doria, 't welk aldaar een schoon kasteel gebouwt heeft.

BARDILUS, (BURKHARDUS) een braaf rechtsgeleerde, heeft geschreven en in druk gegeven in den jare 1676

Conclusiones Theoretico-Practicæ ad Pandectas.

Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.

BARDIN, (PETRUS) een lidt der Fransche Akademie te Rouaan. Van zyne ouders hadt hy niet veel te verwachten; echter omhelsde hy de studien, maar meest de Philosophie en wiskunst. Hy gaf verscheide proeven zyner geleerdheit in zyne schriften, onder anderen in zyne *Pensées morales*, en het zo genaamde *Lyceum*, waar in hy beschryft, wat 'er tot een eerbaar en eerlyk mensch vereischt wordt. Hy onthieldt zich by den heer d'Humieres, wiens hofmeester hy in des zelfs jeugt geweest was. Deze op zekeren tydt in watersnoodt gerakende, en Bardin toespringende om hem te redden, hadt hy zelfs het ongeluk, dat hy in het 42 jaar zyns ouderdoms zyn leven verloor. Behalven de voornoemde schriften gaf hy ook uit:

Le grand Chambelan de France.
Lettre sur la possession des religieuses de Loudun.

Pelisson hist. de l'Acad. Franç.

BARDO, aartsbisschop en keurvorst van Mentz, gesproten uit het adelyk geslacht van Oppershoven in de Wetterau, wierdt in den jare 1031, zynde te voren abt te Fulda en Hirsfelt geweest, verkoren, en wegens zyne krachtige predikatien de twede Chrysosthomus genaamt. In den jare 1037 bragt hy de stichtskerke te Ments in standt. Hy wordt gezegt het aandeel in Thuringen, van keizer Otto den I aan 't aartssticht geschonken, Lodewyk Barbatus, graaf van Thuringen, ten leen gegeven, en in zyne laatste predikatie, gehouden te Paderborn in den jare 1051, den dag zyner aanstaande doodt voorzegt te hebben. *Brusc. de Episc. Mogunt. Bucelin. Germ. sacr. P. I.*

BARDO, een paleis, eene myle van Tunis gelegen in eene vruchtbare vlakte. Muley-Hascem, koning dezer stadt, liet het zelve stichten, en Mourat-Bey versierde het zelve. Dit gebouw was rykelyk voorzien met pilaren van marmer en porfyrsteen. Het verguldsel, schilderwerk en dak was naar de wyze der Arabieren. Het getal der vertrekken, de kostelyke imboedel, als anderszins vertoonde de heerlykheit des bezitters. De orangeryen, granaat-en jasmynbomen, lommerige alleën, kanalen, fonteinen, sierlyke tuinbeddekens, en zo voorts verschaften het aangenaamste verblyf in Afrika. Maar de binnenlandsche onlusten hebben naauwlyks de natuurlyke schoonheit daar van overgelaten. Amouda, eenige zoon en erfgenaam van dezen Mourat, wilde by uiterste wille, dit gebouw zoude zynen drie zonen in 't gemeen gegeven worden, ten

ten einde het vermaak der onderlinge byeenkomsten hunne genegenheit en liefde zoude vereenigt houden. *Histoire des dernieres Révolutions de Tunis.*

BARDO, eene kleine stadt, behorende tot de staten van Savojen, gelegen in 't hartogdom van Aosta, op een heuvel, niet verre van de rivier Dora-Balthea, tusschen de steden Aosta en Yvréa. De plaats is met een goed kasteel voorzien. *Maty Dict. Geograph.*

BARDT, (de Heerlykheit van) gelegen in 't Pomersche gebiedt, tusschen het hartogdom van Mekelenburg, het graafschap Gutzkow, het eilandt Rugen, en den Belt, omtrent tien mylen lang, en acht mylen breed. Het zelve draagt den tytel eens graafschaps zynde door den Westphaalschen vreden aan Zweden gekomen. Behalven de hoofdstadt Bardt, zyn Straalzond en Damgarten de voornaamste steden in 't zelve. *Maty Dict. Geograph.*

BARDT, eene stadt gelegen in 't Zweedsche Pomeren, aan een kleine Golf in 't graafschap Bardt, waar van het de hoofdstadt is. Deze stadt, zeer klein en niet volkryk zynde, wierdt in den jare 1677 door den keurvorst van Brandenburg ingenomen; maar in den jare 1679 op den vredehandel van St. Germain en Laye wederom overgegeven. In den jare 1715 is ze, nevens het gehele landt, aan de Noordsche bondgenoten gekomen. *Maty Dict. Geograph.*

BARDUS, dus zyn twee oude Gallische koningen genaamt, waar van de eerste gezegt wordt een liefhebbber der dicht-en zang-kunst geweest te zyn, en omtrent het jaar der scheppinge 2140, de andere wel 100 jaren later geheerscht te hebben. Het is Pseudo-Berosus, die den naam dezer koningen opgeeft, zonder dat men elders eenige zekerheit daar van heeft.

BARDUS (Franciscus) heeft geschreven, en in het jaar 1653 uitgegeven:

Commentarii de Conscientia dubia & scrupulosa.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARDUS, (Hieronymus) geboren te Florence, en aldaar gestorven in 't jaar 1594, heeft in de Italiaansche tale geschreven eene Historie of kronyk van Florence.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARDUS, (Marcus Antonius) geboren te Siëna in 't hartogdom van Florence, een braaf en schrander rechtsgeleerde, heeft in den jare 1581 geschreven

De tempore utili & continuo.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BAREGE, of BARETGE, is eene kleine plaats in Bigorre, een landschap van Vrankryk, naby het Pireneesche gebergte, dat van den anderen kant aan Arragon paalt, alwaar zeer vermaarde baden gevonden worden. *Marca. Baudrand.*

BAREIT, BAREITH, of BAREUTH, de hoofd-en residentiestadt van den burggrave van Neurenberg, en van eene daar van, of van Culmbach, genoemde linie der markgraven van Brandenburg in Frankenlandt. Zy is aan den Roden Main gelegen, wel gebouwt, en in den jare 1664 met een schole voorzien, wordende naar des zelfs stichter *Christian-Ernestinum* genaamt. Voorts was de stadt een stuk der Meranische erffenisse, die burggraaf Frederik met zyne gemalinne Elisabeth behuwelykte. In den dertigjarigen oorlog heeft de stadt veel geleden; maar is van markgraaf Christiaan Ernst wederom in een goeden staat gezet, en met eene nieuwe stadt, St. Georg aan zee genaamt, vermeerdert. Naby de zelve is een diergaarde, nevens het lusthuis Sophiënburg, gelegen op een zeer hogen berg. Van deze stadt heeft, gelyk gezegt is, de Bareitsche linie der markgraven van Brandenburg haren naam, die, nevens Bareith, ook Culmbach, Plassenburg, Creussen, Erlang, Neustadt aan de Aisch, enz. bezitten.

BAREITH (Markgraven van) hebben hunnen oorspronk van Christiaan, zoon van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, en Elisabeth van Anhalt. Hy wierdt in den jare 1581, den 30 January, geboren, en van zynen broeder, keurvorst Joachim Frederik van de Neumark, hem by uiterste wille vermaakt, versteken. Wanneer nu ondertusschen de oude Frankische linie in den markgrave Georg Frederik uitstorf, vielen hem van dit vorstendom de landen in 't oppergebergte ten deel; des hy in den jare 1603 zynen zetel te Bareith vestigde. In den jare 1606 wierdt hy overste der Frankische kreitz, woonde in den jare 1631 de zamenkomst te Leipzich by, en nam in den jare 1635 den Praagschen vrede aan. In den jare 1655 liet hy de vorsten-schole te Heilbron, door den oorlog verwoest, wederom oprichten, en storf den 30 May des zelven jaars. Hy hieldt den 29 April in den jare 1604 met Maria, dochter van hartog Aalbert Frederik in Pruissen, het bylegen, en teelde by de zelve, 1. Georg Frederik, die in den jare 1608, den 30 Maart, aanstonts na de geboorte storf. 2. Anna Maria, geboren den 20 December des jaars 1609. Deze wierdt in den jare 1636, den 19 February, aan Johannes Antonius, vorst te Eggenburg, uitgehuwt, en storf den 8 May des jaars 1680. 3. Agnes Sophia, geboren den 9 July, en gestorven den 12 November in den jare 1611. 4. Magdalena Sibylla, geboren den 28 October des jaars 1612. Deze wierdt in den jare 1638, den 22 Augustus, aan Johan Georg den II, keurvorst van Saxen, ten huwelyk gegeven, en storf den 20 Maart des jaars 1687. 5. Christiaan Ernst, geboren in den jare 1613, den 25 November, en gestorven den 28 January des jaars 1614. 6. Erdman Augustus, van wien hierna. 7. Georg Albert, die in den jare 1619 geboren, en een stichter der afgedeelde markgraaflyke linie van Culmbach of Bareith geworden is. Zie CULMBACH. De voornoemde Erdman Augustus was den 28 September des jaars 1615 geboren; trouwde in den jare 1641, den 28 November, met Sophia, dochter van Joachim Ernst, markgraaf van Anspach; en na de doodt van dezen, voorgevallen in den jare 1646, den 23 November, verloofde hy zich met Agnes, dochter van Adolph Frederik, hartog van Mekelenburg; maar storf, voor dat het byleger gehouden wierdt, den 27 January in den jare 1651, nalatende Christiaan Ernst. Deze wierdt den 27 July des jaars 1644 geboren, en na zyns grootvaders doodt door zyne voogden, Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, en zyns vaders broeder Georg Albert wel opgevoed. Omtrent twee jaren studeerde hy op de Akademie te Straasburg, reisde naar Vrankryk, en was in den jare 1659 by de zamenkomste van Philips den IV en Lodewyk den XIV. In het zelve jaar stichtte hy te Bourdeaux de ridderorde de la Concorde genaamt. Hier op bezocht hy Italië, en reisde van daar over Vrankryk wederom naar huis, alwaar hy het vorstelyk Gymnasium te Bareith oprichtte, en in den jare 1664 overste der Frankische kreitz wierdt. In den jare 1666 deet hy eene reis naar Wenen, om den keizer over zyn huwelyk geluk te wenschen; vertrok van daar naar Denemarken, alwaar hy door koning Frederik den III in den jare 1668 ridder van de orde des Olifants gemaakt wierdt. In den jare 1673 deet hy zyn best om Frankenlandt voor den inval der Franschen te beschermen, en wierdt in den zelven jare keizerlyk generaal-wachtmeester gemaakt. In den jare 1676 commandeerde hy als keizerlyk generaal-veld-maarschalk-luitenant by de verovering der stadt Philipsburg, en in den jare 1683 betoonde hy in 't ontzet van Wenen eene zonderlinge dapperheit; waar op hy keizerlyke generaal over de ruitery, en vervolgens generaal-veld-maarschalk gemaakt wierdt; waarom hem dan, als oudste generaal-veld-maarschalk, in den jare 1707, na de doodt des prinsen van Baden, het bevel over de ryks-armee wierdt opgedragen; en hy in den jare 1712, den 10 May, storf. Driemaal hadt hy zich verhuwelykt, 1. met Erdmuth Sophia, dochter van Johan Georg den II, keurvorst van Saxen, den 19 October des jaars 1662, die in den jare 1670 zonder kinderen quam te sterven; 2. met Sophia Louïse, dochter van Eberhard den III, hartog van Wurtenberg, in den jare 1671, den 29 January. Deze overleedt in den jare 1702. 3. met Elisabeth Sophia, dochter van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, en weduwe van Frederik Casimir, hartog van Kourlandt, den 30 Maart des jaars 1703. By de middelste teelde hy 1. Christina Eberhardina, die den 19 December des jaars 1671 geboren, en den 16 January des jaars 1693 aan Frederik Augustus, naderhand keurvorst van Saxen en koning van Polen, uitgehuwt is. 2. Eleonora Magdalena, geboren in den jare 1673, den 12 January. Deze wierdt in den jare 1704 gemalin van Herman Frederik van Hohenzolleren, en storf in den jare 1711, den 23 December. 3. Georg Willem, van wien aanstonts. 4. Claudia Eleonora Sophia, geboren in den jare 1675. 5. Charlotta Æmilia, geboren in den jare 1677. 6. Karel Lodewyk, geboren in den jare 1679, die in de wieg gestorven is. Zyn navolger Georg Willem, geboren den 16 November des jaars 1678, wierdt in den jare 1702 als keizerlyk generaal-veld-maarschalk voor Landau door de holte des buiks geschoten. Hy trouwde in den jare 1699, den 15 October, met Sophia, dochter van Johan Adolph, hartog van Weissenfels, by welke hy drie prinsen en twee prinsessen geteelt heeft. Deze alle, uitgezondert de oudste prinses, Christina Sophia Wilhelmina, geboren den 16 January des jaars 1701, zyn kort na de geboorte gestorven. Van de oudere Culmbachsche linie zie het BRANDENBURGSCHE GESLACHT. *Script. Brandenb.*

BAREND, (Diderik) een schilder te Amsterdam, een zoon eens min vermaarden schilders, maar leerling van Titiaan, by wien hy zich verscheide jaren ophieldt, en dien hy afschilderde, welk stuk te Amsterdam nog gezien wordt by den schilder Pieter Izaak. In deze stadt nam hy na zyne wederkomste uit Italië zyn verblyf, en schilderde eenige fraaie stukken. Hy storf daar in den jare 1582, oud zynde acht en vyftig jaren. *De Piles Abregé de la vie des peintres.*

BARENDRECHT, verdeelt in *Oost*-en *West-Barendrecht*, twee ambachtsheerlykheden, en slechts een kerkdorp onder de classis van Dordrecht in Zuidhollandt, besloten leggende in den dykring van den Rhiederwaart; doch elk zyn eige dykgraven en dykrecht hebbende, staat onder den hove en hogen vierschare van Zuidhollandt, en is alzo een aanhangsel van den gemelden Rhiederwaart. Men vindt, dat voor den jare 1483 ieder van deze ambachten van Barendrecht een byzonderen dyk gehad hebbe, en dat by verzuim en tweedracht in de zelve zekere nieuwlings bedykte mergentalen weder ingebroken zyn geweest; waarom in dat zelve jaar zeker verdrag tusschen de heren van Oost-en West-Barendrecht en de vrouw van Karnisse, en de gemene ingelanden is gemaakt, in 't jaar 1484 door Maximiliaan en Philips, hartogen van Oostenryk, bevestigt, en daar by vastgestelt, om zulks in het toekomende te verhoeden, en eene betere order en eenparigheit te houden, dat men voortaan de gemelde ambachten bedyken zou op de handvesten, gewoontens, rechten en vryheden van den Rhiederwaardt, waar in deze ambachten gelegen zyn; dat gemelde ambachten in 't vervolg een gemenen dyk zouden hebben en eeuwiglyk behouden, nevens een gemenen schouw, zullende aan gemelden dyk alle mergentalen gelyk doen en gelden, die daar onder bevorst en bedykt mogten wezen, mergen mergentaals gelyk, doch zoude ieder ambachtsheer een byzonderen dykgraaf in zyn ambacht stellen, die binnen deze dykagie tot tien mergen lands toe gegoed en geërft was. Dat 'er voorts een gemene Waarsman, tot acht mergen alhier geërft, over alle deze ambachten zoude zyn, die jaarlyks voor de gemene ingelanden binnen Dordrecht zyne rekening deet; dat in ieder ambacht door de zelve ingelanden zes mannen gekoren zouden worden, die den ambachtsheer verbeelden zouden, uit welken ieder ambachtsheer, of

in zyn afwezen, de dykgraaf twee heemraden stellen moest, welker ieder tot vyf mergen lands in 't zelve ambacht geërft zoude wezen, zullende die van Rhiederwaart, die mede onder deze dykagie zyn, daar by een heemraadt stellen, zynde hier nevens byzonderlyk bedongen, dat een kiezer drie mergen moest bezitten, en dat binnen de drie ambachten van ieder mergen tot nakoop gegeven zouden worden 14 stuivers aan den ambachtsheer. *J. van Eyk en Oudenhoven Beschryv. van Zuidholl.*

BARENDRECHT, (Oost-) een ambachtsheerlykheit tusschen de Maas en de Merwe in de Rhiederwaart, neemt haar begin van de ree tusschen deze plaats en het dorp Heerjansdam, Westwaarts aan tot de rede of scheiding van Oost-en-West-Barendrecht, die gemaakt wordt door den herenweg. Het zelve is in 't jaar 1483, groot 247 morgen en 50 roeden, bedykt, daar onder behorende Liesveldt, groot 31 morgen 300 roeden; de Ziedewy, groot 139 morgen 342. roeden. Kornelis Landeke, bedykt onder Rhiederkerk, groot 39 morgen 300 roeden; Veerenambacht, behorende onder 't zelve Rhiederkerk, en bedykt onder Barendrecht, groot 50 morgen 300 roeden; en het buitenlandt, bedykt in 't jaar 1555, groot 86 morgen en 83 roeden. Dit ambacht voert tot een wapen tien zwarte turven, in 't midden eenen roden balk, doorstoken met een halven leeuw van gout, op een zilver veldt. 't Zelve behoorde oudstyds aan de heren van Hoorne, Altena, Perweys en Herlaar, en wierdt 1321, als onder vermeld is, opgedragen aan Jan, heren Gielisz, en na diens overlyden aan Gielis heren Jansz, zynen zone, die naliet eene dochter, Machtildis, die 1361 trouwde met heer Diderik van Wassenaar, burggrave van Leiden, in wiens geslacht het zelve verbleef tot den jare van 1603 toe, wanneer Lamoraal, prins van Ligny, heer te Wassenaar, het zelve verkocht aan Arend Maartensz, heer van Schobbelants ambacht in den Zwyndrechtzen waart; wiens dochter Alida, in huwelyk tredende met Kornelis van Beveren, heren Jakobsz, burgermeester in Dordrecht, dykgraaf van de Alblasser en Zwyndrechtsche waarden, en watergraaf van den Nederwaart, deze ambachtsheerlykheit en Zwyndrecht bragt aan 't edel geslacht van Beveren, alzo zy twee zonen en twee dochteren by haren voorgenoemden man naliet, waar van Abraham van Beveren, mede burgermeester te Dordrecht, den 21 Maart van den jare 1640 hier mede verlyd wierdt door de graaflykheit van Hollandt. *Van Eyk en Oudenh. beschryv. van Zuidholl. J. Beverwyk Beschryv. van Dordr.*

BARENDRECHT, (West-) anders genaamt Klauwers-ambacht van de Poel, uitwyzens de verlyding van de tienden te Barendrecht en Karnisse, van den abt van Sint Paulus te Utrecht, gegeven in het jaar 1361, wordt te leen gehouden van de graaflykheit van Hollandt, en is daar mede 1440 verlyd Jakob van Minnebeke Damisz, en na zyn overlyden 1487 zyn zoon, mede Jakob genaamt, die deze ambachtsheerlykheit 1491 overgegeven heeft aan vrouw Elisabeth van Praat, vrouw van Moerkerken, aan welk geslacht het tot het jaar 1564 verbleef, en toen door Petronella van Praat, vrouwe van Moerkerken, overgegeven wierdt aan Karel van Bronkhorst en Batenburg, die, in den jare 1593 stervende, 't zelve goedt nagelaten heeft aan zynen zone Maximiliaan, grave van Bronkhorst, vryheer te Batenburg en Steyn, van wien het by kope gegaan is aan den heer van Oost-Barendrecht, Abraham van Beveren, hier voren genoemt, die daar mede verlyd is in het jaar 1643. West-Barendrecht is groot 179 morgen, 539 roeden, het buitenlandt, in 't jaar 1555 bedykt, 220 morgen, 34 roeden, 6 voeten, en 't buitenlandt, gemenelyk geheten het nieuwlandt, en gelegen bezuiden van Barendrecht, en bedykt in 't jaar 1649, is groot omtrent de 600 morgen. In 't jaar 1369 heeft Willem, heer van Hoorne en Althena, de visscheryen, stalen, en zegeworpen, gelegen voor Barendrecht in den Wale aan de Zuidzyde, ten halven diepe toe, uitgegeven aan den here van Barendrecht, Wouter van den Wale, zynen neve, die 't zelve ook nevens het landt, ambacht, tienden en vogeleryen, strekkende van Willemslande van Wielnesse in de Myle, aan 't goedt van Schobben en van Everokken tot Heykesoort toe, en andere rechten tot een onsterflyk leen aangenomen heeft. Te voren in den jare 1321 vindt men een brief van Willem, grave van Henegouwen, Hollandt, enz, bevestigende den koop van 't ambacht van Barendrecht door Jan, 's heren Gielisz, poorter van Dordrecht en baljuw van Zuithollandt, gedaan tegen den here Gerard van Hoorne en Althena. *Oudenhoven Beschryv. van Zuidholl.*

BARENDS, (Willem) een Hollandsch scheepskapitein, wierdt, nevens Jan Kornelisz ten derden male in den jare 1596 uitgezonden, onder het beleidt van den dapperen zeeheldt Jakob Heemskerk, om in het Noorden een nieuwen doortocht naar Tartaryë en China te zoeken. Vervolgens ontdekte hy het eilandt Spitsbergen, het Noordelykste landt tusschen Groenlandt en Nova Zembla. Hy storf op dezen tocht in den jare 1606. Twaalf personen van zyn gezelschap quamen weder in het vaderlandt, onder den voorgemelden kommandeur Heemskerk, nadat zy de uiterste hoeken van het Noorden, zonder echter den ingebeelden weg naar China gevonden te hebben, bezeilt hadden. *Grotius Jaarboeken. Pontanus de reb. Amstelod. Nordliche Schiffahrt.*

BARESCATH, eene Asiatische stadt in groot-Tartaryë. Men zegt, dat ze gelegen is in Mawaralnahra, hoewel men de eigentlyke gelegenheit niet aantoont; ook maakt'er Sanson in zyne landkaarten geen gewag van. *Maty Dict.*

BARFLEUR, een schoon vlek in Vrankryk, gelegen in Normandyë, by de kaap Wick, vyf mylen van 't stedeke Cherbourg naar 't Oosten. Berucht is deze plaats geworden door de gehele vernieling der Fransche oorlogsvloot onder den admiraal de Tourville op den 29 May 1692 door de zamengevoegde Engelsche en Hollandsche vloten, onder de zeevoogden Russel en Almonde. *Maty Diction. Leven van Willem den III.*

BARFUS, eene adelyke en graaflyke familie, zynde in den jare 926 in de mark Brandenburg gekomen. Barend Hrnrik op Blankenburg was keur-Brandenburgsche landraadt; en in den jare 1704 was Johan-Georg in bloei, eerste graaf van Barfus, generaal-veld-maarschalk des konings van Pruissen, opperpresident des geheimen krygsraads, en gouverneur te Berlyn, als mede landshoofdman des graafschaps Ruppin, en des lands Bellin. Van des zelfs zonen storf Frederik in den jare 1717 in Hungarië, in het 13 jaar zyns ouderdoms. Franciscus Henrik was kamerjonker by den koning van Pruissen; en in den jare 1714 zag men een Deenschen admiraal Barfus. Eertyds hadt zich deze familie ook in Pomeren uitgebreid, hebbende in den jare 1245 de president-schepens plaats te Stettin, met alle des zelfs vryheden en voordelen erfelyk van den hartog gekocht, en is altoos door iemandt uit het midden van hen bekleed. Doch deze linie is in 't midden der XVI eeuw uitgestorven, des de voornoemde president-schepens plaats aan die van Wussow verviel. In Silesië is 'er ook eene linie van geweest; maar in den jare 1718 uitgestorven. *Angeli Märck. Chr. p. 39. Micræl. Pommerl. l. III. p. 630.*

BARGA, eene kleine stadt in Italië, gelegen onder 't gebiedt des groothartogs van Toskanen, aan de rivier Sorchio, tusschen Luca en Castel-Nuovo de Carsigniana, daar zy niet boven de twee mylen van af legt. *Maty Dict. de Ray Dictionar. Geograph.*

BARGA, (Petrus Angelus de) anders bekend onder den name van *Angelus Bargæus*, was een Latynsch en Italiaansch dichter, geboren te Barga in de XVI eeuw. Hy leeraarde vele jaren te Pisa in de goede letteren en wetenschappen. Behalven vyf boeken van Latynsche poëzy, die men van dezen schryver verzamelt heeft, vindt men nog verscheide andere gedichten, als *Epithalamium*, of Bruiloftsliedt, lofdichten, en byschriften, die hem veel roem onder de dichtkenners verwekt hebben. Doch de brieven zyn van Antonius Bargæus. De voornaamste werken van Petrus zyn de *Syrias*, dat is, de tocht van Godefroi van Bouillon naar 't H. Landt, in 12; en de *Cynegetica* en *Ixeutica*, dat is van de jagt en valkenvangst. Hy was niet alleen een goed dichter, maar ook redenvoerder, en storf in het jaar 1596. *Lil. Greg. Gyrald. Dial. II. de poëtis ævi sui, enz. Paul. Manutius l. IV. Epist. 18. item l. VIII. Epist. 21 Dionys. Lambin. in Epist. ad P. Ang. Bargæum. in collection. Epist. clar. vir. Edit. Lugd. 1561. Jac. Aug. Thuan. Hist. sui temp. ad an. 1596. Mart. Hank. rer. Rom. Script. Part. II. p. 168. & Matth. Konigius in Biblioth. vet. & nov. voce* Bargæus. *Ant. Theissier Tom. II. des Additions aux Eloges de M. de Thou p. 223. Baillet Jugem. des Sçavans sur les poëtes modernes Tom. VII.*

BARGÆUS, (Antonius Angelus) een fraai Latynsch dichter in Italië, heeft veel roem door zyne gedichten bekomen, die gevonden worden in het eerste deel van de *vermakelykheden van Italië p. 160. Georg Matth. Konig Biblioth. vet & nov.*

BARGALIUS (Cassander) was een schrander rechtsgeleerde, schreef en gaf in 't jaar 1604 op bladsgrootte uit:

Tractatus de Dolo.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARGATES, een vermaard Persiaan. Zynde opperkamerling van Smerdes, en hebbende in bewaring alle de sleutelen van 't paleis, gaf hy de zamengezworenen een vryen toegang in 't vertrek van Smerdes, dien ze vonden by eene zyner bywyven leggen. Bargates hadt eerst alle wapenen, waar mede zich Smerdes zoude hebben kunnen verweren, weggenomen. Dus wierdt hy ligtelyk van de zamengezworenen gedood. *Ctesias.*

BARGEDORF, of BERGDORF, eene kleine stadt en slot in de zo genaamde Vier Landen, 2 mylen van Hamburg, waar over Lubek en Hamburg een gemeen gebiedt hebben.

BARGEMON, of BARJAMON, by de Latynen *Bargemonum*, en *Barjamenum*, is eene kleine stadt in Vrankryk, gelegen in Provence, vyf mylen van zee, in 't gebiedt van Frejouls, en vyf mylen van Draguignon, op een heuvel, die geheel met wyngaarden beplant is. Het was eertyds een afgedeeld goedt der zonen van 't graaflyk huis van Provence. Omtrent dien zelven streek lag ook Favas, of Favars, dat met Bargemon dikwils pleeg gevoegt te worden, en in de VIII of IX eeuw door 't stropen der Saracenen, die zich ook te Fraxenet, eene vesting in Provence gelegen, onthielden, verwoest is. *Sanmarth. Gall. Chr. Tom. IV. Bouche hist. de Provence.*

BARGEMON (Willem van) was een der voortreffelykste dichters aan 't Hof van Raimund Berengarius den V, graaf van Provence. Hy storf in een zeer hogen ouderdom in den jare 1285, in 't koninkryk van Napels, waarhenen hy gegaan was in dienst van Karel den I. *Nostradamus Traité des Poëtes Prov.*

BARGENY, of BANGENY, in 't Latyn, *Berigonium*, een vlek of stedeke in Schotlandt, in 't graafschap Karrick, by de rivier Girven, vier mylen van de stadt Ayr naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

BAR-GIORAS, dat is, *zoon van Gioras*, was die wakkere hoofdman Johannes, die de stadt Jeruzalem zo dapper beschermde tegen Titus. Het is derhalven een misslag van Xiphilinus, *in het leven van Vespasianus*, hem noemende Bar-Phoras. *Josephus.*

BARGUA DE REGOA, eertyds eene stadt, genaamt *Tuntobriga*, doch heden maar een klein dorp, gelegen in Tra-las-montes, een landschap van Portugal, zeven mylen van Braganza naar 't Westen. *Maty Diction.*

BAR-HADBSCIABA, een Syrisch schryver, schreef, naar 't verhaal van Ebed Jesu, in zyn register de verschillen der valsche Godsdiensten; eene kerkelyke geschiedenis, nevens eene verklaring over de Psalmen, en het Euangelium van Marcus.

BARI, in 't Latyn *Barium*, *Barum*, *Bario*, *Baretum*, de hoofdstadt des landschaps Bari, in 't koninkryk van Napels, gelegen aan de Golf van Venetië, is welversterkt, en dryft goeden handel: is ook met

met een goeden haven voorzien, en heeft een aartsbisschop, die tot Suffraganen heeft de bisschoppen van Bitunto, Maffetta, Giovenazzo, Ruvo, Converfano, Monervino, Suligano, Javello, en Bitetti; en voert daar nevens den tytel van een hartogdom. De stadt is van een zeer hogen ouderdom, waar van Strabo, Plinius, Ptolomeus, Tacitus en Horatius al gewagen. Bari stont onder de Romeinen, maar geraakte sedert het verval der Roomsche heerschappye in de macht der Saracenen, en wierdt van hen en andere barbaren dikwils overvallen of ingenomen, en viel eindelyk in de macht der Grieken. Naderhand rooide Meles, hartog van Bari, gansch Apulië en Calabrië tegen de Grieken op; sedert welken tydt de stadt hare eigene hartogen hadt, die als leenmannen onder den koning van Napels stonden. Paus Urbanus de II hieldt hier in den jare 1098 een Concilie, op 't welke S. Anshelmus, bisschop te Kantelberg, met de Grieken over der zelver vereeniging met de Latynsche kerke twistte. *Plin. l.* V. *c.* 11. *Mela l.* II. *Tacit. l.* VI. *Sigeb. in Chron. ad ann.* 1087. *Alberti. Descr. Ital.*

BARI of TERRA DI BARI, een klein landschap in 't Oosterdeel van het koninkryk Napels, heeft in 't Noordoosten de Golf van Venetië, in 't Zuidoosten en Zuiden 't landschap Otranto, in 't Zuidwesten en Westen dat van Basilicata, en in 't Noordwesten dat van Capitanata. Het trekt zynen naam van de hoofdstadt Bari, en maakt een gedeelte van de Pouille, of Apulië, uit, dat de ouden *Apulia Peucetia* noemden, en genoegzaam de broodkamer en olieschuur voor de stadt Napels verstrekt. *De zelve.*

BARIACUS (GABRIEL) heeft uitgegeven in den jare van 1599:

Introductio in artem Jesuiticam.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARIANUS, (NICOLAAS) geboren te Placentia, de hoofdstadt van het hartogdom Placense in Italië, heeft omtrent den jare 1494 gebloeit, en eene verhandeling wegens de banken van lening geschreven. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARICELLUS (JULIUS CÆSAR) *a S. Marco*, een beroemd geneesheer, schreef:

Hortulus Genialis. 1620.

De sudore corporis humani libri quatuor. 1614.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BAR-JESU, dien de Euangelist Lukas *Elymas* noemt, dat in de Arabische tale een tovenaar betekent, was een valsch profeet, dien Paulus te Paphos, eene stadt in 't Westen van het eilandt Cyprus, blindmaakte, omdat hy den Romeinschen voorburgermeester (*Proconsul*) en stadhouder alhier, Sergius Paulus, die naar Paulus en Barnabas liet zoeken, om van hen het zaligmakende woordt te horen en te leren, op allerhande wyzen in dat goede voornemen tegenstont en hinderde. Men vindt in de Apostolische boeken, dat de stadhouder, dezen wonderdaadt ziende, den Christelyken Godsdienst omhelsde; en onder de oudvaders zyn eenigen, die van gevoelen zyn, dat zelfs Elymas daar door bekeert is geworden, en dat daar op Paulus hem weder ziende gemaakt zou hebben. *Handelingen der Apostel. kap.* XIII. *Baron. ad ann. Christi* 40. *Origin. en Exod. Chrysosth. in Acta Homil.*

BARJOLS, in 't Latyn *Barjolum*, eene stadt in Provence, met eene bailluage, gelegen op een zeer vruchtbaren grondt, aan den oorsprong der riviere Argens, heeft eene Collegiale kerke, die in den jare 1060 van Raimboud, aartsbisschop te Arles, gesticht is. Zy wierdt den 6 Maart van den jare 1562 door de Protestanten ingenomen, maar in den jare 1590, den 14 May, door de Ligisten wederom verovert. Zy is in 't jaar 1322 door Robert, koning van Napels, grave van Provence, verheven tot hoofdt van een bailjuwschap. *Saxi Pontif. Arel. Nostradam. Bouche hist. de Prov.*

BAR-JONA, dat is, *een zoon der duive*, of *der eenvoudigheit*. De naam is zamengestelt uit Syrisch en Hebreeusch; en dus wierdt door den Zaligmaker de Apostel Petrus bygenaamt, *Matth.* XVI. 17. Zommigen menen, *Jona* zy by verkortinge gezegt voor *Bar-Joanna*, of zoon van Joannes. *Simon Dict. de la Bible.*

BARIQUICEMETO, een landschap in Terra Firma, in 't Zuider gedeelte van Amerika, en teffens van 't gouvernement van Venezuola, langs de rivier Bariquicemeto, anders Baria of Rio de S. Pietro, die zich op de grenzen van nieuw-Andalusië neffens Ponto in den Oceaan ontlast.

BARIS, eene stadt van Pamphilië, gelegen in Pisidië, een landschap van klein-Asië, omtrent den oorsprong der riviere Cataracthes, naar het gebergte Taurus, dertig mylen van Antiochië in 't Westen. Daar is een bisschoppelyke zetel, staande onder Antiochië.

BARKASTED. Zie BERGAMSTEDT.

BARKELONG, een zeevisch van eene zeer vremde gestalte, hebbende een scherpe snuit, die gelyk eenen hoek maakt van 't hoofdt, dat omtrent anderhalven voet breed, tot een vierkant met het lyf zamenloopt, zynde de staart nog wel eens zo lang als het voorste, en rond op de wyze van een kabeljaau. De graten of beentjes van binnen zyn ook even als de rogchen, gelyk zy mede den mondt onder 't hoofdt hebben. Deze visch is flapper en min aangenaam dan de roch. *Smallegange kron. van Zeelandt.*

BARKENTIN. Zie PARCHENTCHIN.

BARKIAROK, zoon van Malek Schah, vierden Sultan uit het huis der Selgiuciden. Zyn koninkryk heeft onder hem vele rampen gehad. Hy was de oudste zoon van Malek Schah, en volgde zynen vader in 't 485 jaar der Hegire, het 1092 des Zaligmakers. Aanstonts hadt hy twist met zyne schoonmoeder, die een zoon by Malek Schah hebbende, den zelven poogde op den troon te zetten. Deze was Mahmud, zynde maar vier jaren oud. Ondertusschen wierdt hy voor Sultan en eenigen erfgenaam van alle zyne vaderlyke staten verklaart, zo lange als Barkiarok zich te Ispahan, zynde toen de koninklyke zetel der Selgiuciden, ophieldt. Zyne schoonmoeder belegerde hem binnen Ispahan, en nam hem gevangen: doch hem wierdt door zommigen gelegenheit gegeven om te ontkomen. Naderhand hadt hy twist met twee zyner oomen na malkander. Met Mahmud zich verzoent hebbende, wiens moeder gestorven was, en met hem in een goed verstandt levende, wierdt hy van zommigen verraden, en aan Mahmud overgelevert; en men stont hem de oogen uit te steken, wanneer Mahmud schielyk quam te overlyden aan de kinderpokjes. Die genen nu, die hem verraden hadden, riepen hem 't eerst voor Sultan uit na Mahmuds doodt. Daarna rooide zeker vizier, dien hy afgezet hadt, tegen hem zynen anderen broeder Mohammet op. Deze hadt zynen zetel te Adherbegian. Na vele vyandelykheden trof men eindelyk een vergelyk, volgens het welke Mohammet in 't bezit van Syrië, Mesopotamië, Medië, Armenië en Georgië bleef, maar het overige des ryks, als Persië, Yrak, of Parthië, Khorassan, Mazanderan, de gewesten aan de overzyde der riviere Gihon, Kerman, nevens een gedeelte van de Indien, aan deze zyde der rivier Ganges, wierden Barkiarok gegeven. Hy storf in het 25 jaar zyns ouderdoms, hebbende 13 jaren geregeert, nalatende zynen zone Malek Schah den I tot opvolger. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BARKINGE. Zie ADAM *van Barkinge.*

BARKLEY, een vlek of burg van Engelandt, in 't graafschap Glocester, 89 Engelsche mylen van Londen, aan de Westzyde der rivier Saverne, tusschen Glocester en Bristol, en van ieder vyf mylen afgelegen. *Maty Dict.*

BARKSHIRE, in 't Latyn *Barchena*, een gewest in Engelandt, zich Noordwaarts langs de Teems uitstrekkende naar Oxfort en Buckingham, grenst Zuidwaarts aan Hampshire, Oostwaarts aan Surrey, Westwaarts aan Wiltshire en Glocestershire. Het was eertyds de zetel der Atrebaten, namentlyk ten tyde der Heptarchie, dat is regering der zeven koningen, wordende als een gedeelte des koninkryks der West-Saxen gerekent. De lucht is hier zeer aangenaam, het landt vruchtbaar, en van verscheide rivieren, die in de Teems vallen, doorsneden. De voornaamste steden zyn, Windsor, Wantage, Abington, Faringdon, Newburg, Lamborn, enz. In den jare 1625 wierdt het tot een graafschap verheven, in de persoon van Thomas Howard, graaf van Barkshire, vicomte van Andouer.

BARLAAM was een Syrisch martelaar in de III of IV eeuw, van wien Basilius en Chrysosthomus met roem gewagen. Men stelde hem by een heidensch autaar, en leide op zyne blote handen gloeiende kolen met wierook, opdat hy, de zelve door de onlydelyke smerten wegschuddende, zoude schynen geoffert te hebben. Maar hy liet de handen liever verbranden, als zodanigen schyn te geven. De eigentlyke tydt en wyze zyner doodt is onzeker; hoewel zyne gedachtenis volgens het Roomsche *Martyrologium* op den 19 November geviert wordt. Daarenboven is bekend de levensbeschryving van Barlaam en van Josaphat, welke beide gezegt worden Indiaansche martelaren geweest te zyn; 't welk echter by zommige Roomschen zelve voor een geestelyken Roman gehouden wordt. *Basil. Tom. I. Homil.* 18. *Chrysost. T. I. Or.* 37. *Baillet vies des saints. Vita Barlaam & Josaphat in opp. Damasceni. Huet de orig. fab. Rom.*

BARLAAM, een monnik des ordens van St. Basilius, geboortig uit de stadt Seminaria in Calabrië, en in den beginne de Latynsche kerke toegedaan, ging tot de Grieksche over, en schreef tegen de eerste. Te Thessalonica komende, en den aardt der Grieksche monniken, voornamentlyk der Hesychiasten, onderzoekende, meende hy eenige dwalingen in hen bespeurt te hebben. Hy vertrok derhalven naar Konstantinopel, en klaagde deze monniken als ketters by den patriarch aan. Deze verkoren tot hunnen beschermer zekeren Gregorius Palamas. Midlerwyl hadt Barlaam door zyne schriften tegen de Latynsche kerke zich by keizer Andronicus in achtinge gebragt. Voorts quam het tusschen hem en Palamas zo verre, dat 'er in den jare 1337 een Concilie gehouden, en daar op zeer hevig getwistredent wierdt. Palamas hieldt staande, dat het licht, dat door de Apostelen op den berg Thabor gezien was, een ongeschapen licht, en het Goddelyk wezen zelve geweest was, het welke Barlaam eene dwaling noemde. De Synode bepaalde hier omtrent niets; alleenlyk wierdt in Barlaam de hevigheit in 't twistredenen berispt, en beide partyen belast te zwygen. In den jare 1339 wierdt hy, gelyk het schynt, door keizer Andronicus aan paus Johannes naar Avignon gezonden, om over de vereeniging der Latynsche met de Grieksche kerke te handelen. Doch het verzochte Concilie tot dien einde niet kunnende erlangen, keerde hy onverrichter zake weder naar Konstantinopel. In den jare 1341, na de doodt des keizers Andronicus, en wanneer Contacuzenus de party van Palamas hadde aangenomen, moest Barlaam Konstantinopel verlaten, en wierdt door verscheide Synoden in den ban gedaan en veroordeelt. Dit bewoog hem weder tot de Latynsche kerke over te gaan, schryvende met geen minder hevigheit tegen de lere der Grieksche kerke. Hy wierdt bisschop te Girace in 't koninkryk van Napels gemaakt. De tydt van zyne doodt is onzeker. Zyne schriften zyn:

Liber contra primatum Papæ.

Logistices, sive Algebraicæ arithmeticæ libri sex.

Epistolæ duæ ad amicos in Græcia constitutos de primatu Ecclesiæ Romanæ.

Probatio per scripturas, quod Spiritus sanctus procedat à Filio.

Orationes pro unione Græcorum cum Ecclesia Romana ad Benedictum XII. Papam.

Ethices secundum Stoicos libri duo. enz.

Zie QUIETISTEN en PALAMAS. *Contacuzen. hist. l.* II *Gregoras l.* II. *Stapleton. l.* II. *de magnit. eccl. Rom. Pontan, in not. ad Contacuz. Vossius de Scient. Mathem. Cave.*

BARLÆUS, (KASPAR) zoon van Kafpar Barlæus, Archiven-bewaarder te Antwerpen, wierdt daar den 12 February des jaars 1584 geboren. Hy ftudeerde te Leiden, en begaf zich tot de Godgeleerdheit; waar op hy tot den predikdienft ten platten lande bevordert wierdt in 't landt van Voorn omtrent den Briel. Hy volgde Bertius in de fchoolbediening, en wierdt eindelyk hoogleeraar in de redenkunft in de Leidfche Akademie. Maar wanneer ter zelver tydt de twift der Remonftranten ontftont, wierdt hy daar zodanig ingewikkelt, dat hy, van zynen dienft ontflagen zynde, en de contra-Remonftranten op 't Synode van Dordrecht de overhand hebbende gekregen, zich op de geneeskunft leidde, waar in hy zo gelukkig vorderde, dat hy na verloop van twee jaren te Caan in Vrankryk Doktor daar in gemaakt wierdt. Hy oeffende de praktyk niet; maar liet zich overreden, en nam wederom het hoogleeraarsampt in de Philofophie en goede letteren aan, welk beroep en tytel hem plegtig wierdt opgedragen. In den jare 1631 wierdt hy als hoogleeraar in de Philofophie in het nieuw gefttichte Gymnafium binnen Amfterdam beroepen, welke bediening hy ook tot het einde zyns levens, namentlyk den 14 January des jaars 1648, met veel lof bekleed heeft. Onder zyne fchriften zyn de voornaamfte, *Hiftoria rerum in Brafilia geftarum*, nevens zyne Latynfche gedichten. Doch ook zyne brieven zyn wel gefchreven. Kort voor zyne doodt maakte hy een byfchrift op het boek van den Jode Manaffe Ben-Ifraël aangaande de fcheppinge, pryzende de zonderlinge vromigheit van dien Joodfchen fchryver. Hier over ontftont tuffchen hem en de Godgeleerden Vedelius en Schookius een penneftrydt. Zommigen geven voor, dat hy uit verdriet, ziende dat de lykreden van den vermaarden Spanheim over den prins van Oranje beter dan de zyne beloont wierdt, in een put gefprongen, en dus omgekomen is. Dit is zeker, dat hy in 't laatfte van zyn leven niet naar behoren by zyne zinnen geweeft is. *Corvinus in Orat. funeb. Cafp. Barlæi. Sorberiana. Witte in Diar. biograph. Bayle.*

BARLÆUS, (LAMBERTUS) broeder van Kafpar, in den jare 1595 te Bommel geboren, ging als predikant van 't gezantfchap met den baron van Langerak, Hollandfchen Ambaffadeur, naar Vrankryk. Naderhand wierdt hy Rektor der fcholen van Amfterdam, en eindelyk hoogleeraar in de Griekfche tale te Leiden, welke bediening hy met eene opentlyke redenvoering, *de Græcarum literarum præftantia & utilitate*, den 22. Oċtober des jaars 1641 begon. Voorts gaf hy een ftuk uit Lucianus, genaamt *Timon*, nevens eene verklaring over de *Theogonia* van Hefiodus, uit, en ftorf den 16 Juny des jaars 1655. *Corvin. in Orat. funeb. Cafp. Barlæi. Witte in Diar. Bayle.*

BARLÆUS, (MELCHIOR) geboortig van Antwerpen, een Latynfch dichter in de XVI eeuw, was een zoon van Lambertus Barlæus, bewaarder der ftads archiven te Antwerpen. Hy fchreef verfcheide werken in rym en onrym, waar onder zyn:

Brabantiados Libri V. & Antverpiæ encomium.
De Diis gentium Libri duo.
De Raptu Ganymedis libri tres.
Bucolica.
Oratio de vitæ humanæ felicitate; met een vaars *de Rerum viciffitudine.*
Hiftoria de Domus Auftriacæ eminentia.

Hy hadt verfcheide broederen, onder anderen JAKOB, die om de religie zich naar Hollandt begevende, eerft te Leiden, naderhand in den Briel in de Latynfche fcholen bevordert wierdt; en KASPAR, die ouder was dan hy, en opvolger zyns vaders in 't ampt van archiven-bewaarder. Doch deze begaf zich naar Hollandt, wanneer Antwerpen door de Spaanfchen verovert wierdt. Hy ftorf, Rektor te Bommel zynde. *Andr. Bibl. Belg. Corvinus in Orat. funeb. Cafp. Barlæi. Bayle.*

BARLAMONT, BARLAIMONT, en BERLAMONT, een graaffchap in Henegouwen aan de rivier de Sambre, gelegen tuffchen Maubeuge en Landrecy. De hoofdplaats is een groot dorp met een kafteel. *Tromsd. accur. Geogr.*

BARLANDUS. Zie BAARLAND.

BARLEBEN, BARDELEBEN, een adelyk geflacht in 't landt van Maagdenburg en Anhalt, uit het welke BURCHARD in den jare 1340 biffchop te Havelberg wierdt. KUNO ging met den keurvorft van Brandenburg in den jare 1563 naar Frankfurt, en was by de verkiezinge des keizers tegenwoordig. ERNST CHRISTIAAN was in den jare 1699 ftaatsraadt en prefident des vorften van Anhalt, als mede landdroft te Jever. In den jare 1710 bloeide HANS CHRISTOFFEL, majoor onder de Pruiffifche granadier-garde te Berlyn, als ook KAREL FREDERIK, Pruisfifche kamerjonker en kornet onder de lyfgarde. *Becm. Anh. hift. P. IV. p. 527.*

BARLEDUC een fraai en welbewoont ftedeke in het hartogdom Barr, dat de Lotharingfche hartogen van de Franfche kroon ten leen bezitten, legt aan het ftroomtje de Ourne op een heuvel, by de grenzen van Champagne en Lotharingen, en wordt in 't Latyn *Barroducum* geheten. *De Ray Diċtion. Geograph.*

BARLEMONT. Zie BARLAMONT.

BARLENGAS, in het Latyn *Erythyæ*, zyn eilanden omtrent de kufte van Portugal, eertyds *Londobris* genaamt, eene myle van de kufte van Eftremadura gelegen, en veertien Spaanfche, of twaalf Duitfche mylen van Liffabon, en even zo verre ten Noorden van kaap Roxent. Zy behoren tot het gebiedt des konings van Portugal. *Colmenar delices d'Efpagne & de Portugal tom. IV.*

BARLETIUS, (MARINUS) een Dalmatiër, was eerft een prieſter te Scutari, eene ftadt gelegen in Albanië; en na des zelfs verovering door de Turken wierdt hy hoogleeraar te Brefcia. Hy leefde in de XV eeuw, en wordt by zommigen *Marinus Becichemius* genaamt. Hy befchreef in dertien boeken het leven van Georgius Caftriotus, vorft van Epirus, vermaard onder den name van Scanderbeg. Ook fchreef hy drie boeken van de verovering der ftadt Scutari. Hy moet van MARINUS BECICHEMIUS, die profeffor te Brefcia geweeft is, en ten tyde van Georgius Valla geleeft heeft, wel onderfcheiden worden. Deze fchreef eene lofreden ter eere van Leonardus Loredanus, Doge van Venetië, en van die Republyk. Onder zyne werken zyn ook:

Centuria Epiftolicarum quæftionum.
Caftigationes in varios Scriptores, enz.

Gefnerus in Bibl. Poffevinus in appar. Sacr. Felix Ofius & Riccobon. de Gymnaf. Patav. Voffius l. III. de hift. Lat. c. 6. Jovius in elog. doct. c. 137.

BARLETTA, een ftedeke met een bequamen haven in Bari, een landfchap van 't koninkryk van Napels, gelegen aan de Golf van Venetië, alwaar de aartsbiffchop van Nazareth gewoon was zynen zetel te hebben. Zommigen menen, de oude Romeinfche ftadt *Barulum* hebbe eertyds hier ter plaatfe gelegen.

BARLETTE, (GABRIEL) een Dominikaner monnik, leefde in het einde der XV eeuw, dus genaamt van het voorgemelde Barletta, zyne geboorteplaats. Hy is door zyne predikatien bekend, die echter meer vermaak dan ftichtinge behelzen. Niet alleen heeft Henrik Stephanus dit zeer in hem gelaakt, maar zelfs onder de Roomfchen Theophilus Rainaudus, onder den name van Petrus à Valle Claufa. De Dominikanen echter trachten hem te ontfchuldigen, zeggende, dat een ander de maker dezer predikatien is. De zelve zyn te Venetien in den jare 1571 gedrukt, in twee delen in Oċtavo. *Stephan. in apol. Herodoti. Alberti de vir. illuftr. Domin. & in defcript. Ital. Altamura Bibl. ord. præd. Razzi huom. illuft. Poffevin. App. Sac. Tom. I. Bayle.*

BARLOVENTO (EILANDEN VAN.) Zie op ANTILLES.

BARLOW, (THOMAS) biffchop te Lincoln in Engelandt, leefde onder de regering van Karel den II; was eerft hoogleeraar in de Godgeleerdheit, daarna biffchop te Lincoln, en betoonde een groten yver tegen de Roomfchgezinden. Wanneer in Engelandt wegens de zamenzweringe, door Titus Oates ontdekt, alles in rep en roer was, fchreef hy een boek, waar in hy aantoonde, dat het onder de geloofsartykelen der Roomfchen was, dat de paus macht hadt werreldfche vorften af te zetten, en anderen aan te ftellen; welk boek, in de Franfche tale overgezet, onder den name van *Traité hiftorique fur le jugé de l'excommunication, & de la depofition des Rois* uitquam. Hy gaf ook in den jare 1660 te Oxfort de Chronologie van Ufferius uit, en ftorf in den jare 1690. *Wood hift. Oxon. Vinding. in ep. ad Dekherum de fcriptis adefpot. Hendreich Pand. Brand. Bayle.*

BARLOW, (WILLEM) biffchop te Chichefter in Engelandt, leefde onder koning Henrik den VIII, en wierdt in den jare 1535 biffchop te Afaph; daarna van Bath en Wels. Maar alzo hy den Godsdienft der Proteftanten toegedaan was, week hy onder de koninginne Maria naar Duitfchlandt; doch onder Elifabeth wederkerende wierdt hy biffchop te Chichefter. Hy ftorf in den jare 1569, nalatende eene *Cosmographie*, nevens eenige andere werken. *Barlæus de Script. Brit. Gefner. in Bibl. Voffius de Scient. Math. Godwin. de Epifc. Angl. Hendreich.*

BARLOW, (WILLEM) biffchop te Lincoln in Engelandt, leefde ten tyde van koning Jakob den I, en maakte zich door verfcheide fchriften vermaard, onder anderen door de befchryvinge van 't buspoeder-verraadt, en *Defenfio articulorum Proteftantium adverfus quendam libellum.* enz. *Hendreich. Bayle.*

BARM beduidt in 't Celtifch *klein*, als *tit.* IV. *leg. Sal.* gelezen wordt, *bracconem parvum*, *quem barmbraccum vocant*, dat is, *het kleine hondtje*, of *brakje*, *welke zy barmbraccus noemen*: want *bracco* is *een hondt*, of *brak*. En dit woordt, zegt Lindenbrogius in zyn *Gloffarium*, is overig gebleven in 't zamengevoegde bynaamwoordt *barmhertig*, μικρόψυχος, *kleinhertig*, of *tederhertig*, en wordt nu voor *medelydende*, *mededogende*, en *genegen* genomen, als men zich ontfermt over ellendigen met tederhertige toegenegenheit, gelyk de naarftige en geleerde Outhof aanmerkt, in wiens verhaal van alle watervloeden wy ook *pag.* 615, twede druk, op den randt vinden: „ Een barm, of baarm, zegt Kilianus, is een *agger*, of „ *dyk*; ook zegt men, een barmhooi, *congeries fœni*, voor een za-„ mengevoegde hoop hooi". In Zeelandt fchynt dit woordt dus gebruikt: want dus tekent G. Outhof van den watervloedt van 't jaar 1682 aan, hoe zy, als Oudenhoven fpreekt, de duinen met eenen *barm* wel weder zamenhechtten; doch hoe 't water daar evenwel weder doorvloeide.

BARMACH, een vermaard gebergte aan de Kafpifche zee in Schirwan, of Servan, een landfchap in Perfië, is zeer hoog, en heeft een fteile rots. Boven op dit gebergte voelt men eene felle koude, hoewel de lucht beneden zeer warm is. Aan den voet van dit gebergte vindt men eenige overblyfzelen van oude gebouwen, die de Perfianen menen door Alexander den Groten gebouwt, maar door Tamerlan geflecht te zyn. Miffchien zyn het ftukken van die veftingen, die oudstyds *Portæ Cafpiæ* genaamt wierden. *Olear. Reisbefchryv.*

BARMSTEDE, of BRAMSTADT, is een gewigtig ampt des graaffchaps Pinneberg, 't welk in den jare 1640, na het uitfterven der graven van Schauenburg, in de Pinnebergfche deling met Chriftiaan den IV, koning van Denemarken, aan hartog Frederik van Holftein-Gottorp verviel, die het echter naderhand den graven van Rantzau voor zyne goederen in Wagriën overliet; waar op het in den jare 1649 door den keizer tot een ryksgraven-ftandt verheven, en het graaffchap Rantzau genoemt is. In den jare 1705 ontftont derhalven een hevige ftrydt, alzo het huis van Holftein-Gottorp den koop poogde te vernietigen, en tegen uitkering der be-

betaalde fomme wederom aan zich te brengen; 't welk echter door de keizerlyke uitfprake ten voordele der graven van Rantzau beflist is. *Dankwerths befchr. von Schlesw. und Holft. P.* III. *c.* 14. *p.* 218. *Lunich Reichs-arch. part. fpec. cont.* 2. *von Holftein, p.* 104. *Acta publ. in der Staats-Cantzeley T.* II. *p.* 178. *Paullini Büchercabin. T. V. p.* 854.

BARME, (ROGER) prefident in 't parlement van Parys, leefde onder de regering van Lodewyk den XII en François den I. Hy was geboortig van Parys, en behaalde door het opentlyk pleiten zo veel roem, dat hy daar door verdiende tot advokaat generaal des konings verkoren te worden. Hy was prevooft der kooplieden in den jare 1512. Naderhand zondt hem koning Lodewyk de XII als ambaffadeur naar Rome; wanneer hy, na 't eindigen van dat gezantfchap, door François den I tot prefident au Mortier verheven wierdt. Hy ftorf in den jare 1523.

BARMHERTIGHEIT, eene Godheit, die de Heidenen aanbaden. Zy hadt een tempel te Athenen, in den welken de kleinzonen van Hercules vluchtten, om het geweldt van eenige oproerigen te ontgaan, die hen vervolgden, en die zich op hen wilden wreken over de qualen, welke deze heldt hen hadt doen lyden. De Romeinen rechtten ook een tempel voor de Barmhertigheit op, naar het voorbeeldt van dien van Athenen, en noemden den zelven by uitnemendheit *Toevlucht*, omdat hy eene plaats van zekerheit was voor de misdadigen, of voor de ongelukkigen, die van hunne vyanden vervolgt wierden. *Virgilius* VIII. *Æneid. Paufanias in Attic.*

BARNABAS, een knecht van Bagato, kamerling des konings Ahafuerus, openbaarde aan Mordechai de zamenzwering zyns heren tegen den koning. Deze gaf aanftonts kenniffe van dien toeleg aan den koning door de koninginne Efther, zyne nichte. *Jofeph. Joodfche Oudh.* XI. 6.

BARNABAS, *Jofes*, of *Jofeph*, wierdt dus van de Apoftelen genaamt, dat is *een zoon der vertrooftîng*. Hy was een Jood, uit den ftamme Levi, geboren op het eilandt Cyprus. Men houdt het daar voor, dat hy in zyne jeugt te Jeruzalem opgevoed is, en gezeten heeft aan Gamaliels voeten, hebbende Paulus tot zynen medeleerling. Zommigen der ouden hebben gemeent, hy zy een der twee en zeventig difcipelen geweeft. Maar uit het verhaal van Lukas blykt veel eer, dat hy niet dan na de doodt des Zaligmakers zich by de Apoftelen gevoegt heeft. Hoe het zy, het is zeker, dat hy federt dien tydt een der yverigfte verkondigers des Euangeliums geweeft is, en verdient heeft onder 't getal der Apoftelen gerekent te worden. Men weet niets van zyn leven, behalven dat hy, naar 't verhaal van Lukas in *de Handelingen*, zyn landt verkocht heeft, leggende het geldt aan de voeten der Apoftelen; dat Paulus, te Jeruzalem gekomen zynde, drie jaren na zyne bekering, Barnabas hem aan de Apoftelen voorftelde, verhalende hoe die vervolger een verkondiger van 't Euangelium geworden was; dat hy gezonden is naar Antiochië, om de nieuwe difcipelen aldaar te verfterken; dat hy daar op naar Tarfus vertrok, gelegen in Cilicië, om Paulus aldaar te zoeken; dat zy zamen een jaar lang te Antiochië bleven; dat hy nevens Paulus verkoren wierdt, om tot behoeftigheit der armen de verzamelde aalmoefen naar Jeruzalem te brengen; dat hy na zyne wederkomft nevens Paulus verklaart is een leeraar der Heidenen; dat zy daar op naar verfcheide oorden reifden, om 't Euangelium te verkondigen; dat ze zich van elkander afzonderden, doordien Paulus weigerde Marcus tot zynen medgezel aan te nemen, dien Barnabas aannam, en met hem naar Cyprus reifde. Tot hier toe wordt men geleid door den draadt der *Apoftolifche Handelingen*. Verder omftandigheden aangaande het leven van Barnabas, als mede des zelfs doodt, zyn onzeker. Men houdt het gemeenlyk daar voor, dat hy op 't eilandt Cyprus geftorven is; doch aangaande de wyze heeft men geen vaft bericht. De Grieken getuigen, dat hy door de Joden in de ftadt Salanus gedood is. Andere kerken eeren hem als een martelaar. Zyne gedachtenis wordt den 11 Juny geviert. Hieronymus getuigt, dat hy een zeer ftichtelyken brief voor de kerke fchreef, hoewel de zelve onder de Kanonyke fchriften niet getelt wordt. Deze brief wordt dikwils aangehaalt by Clemens van Alexandrië, Tertullianus en Origenes. Hy wierdt voor de eerfte maal gedrukt in de Griekfche tale volgens een affchrift van P. Hugo Maynard, door Dom Luc d'Achery, in den jare 1645. Ifaak Voffius en Cotelier hebben hem naderhand uitgegeven. Men heeft eene oude Latynfche overzetting, behelzende eenige kapittelen van 't begin, die men in 't Griekfch niet heeft. De oordeelkundigen fpreken 'er verfcheidentlyk van. Daar in komen zy alle overeen, dat de brief niet kanonyk is; maar zommige fchryven hem Barnabas zelve toe, anderen niet. Het fchynt, dat de oude kerkvaderen van gedachten geweeft zyn, Barnabas hebbe hem zelve gefchreven, en de giffingen, die daar tegen gemaakt worden, zyn niet overtuigende. Het geen Theodorus de Lezer verhaalt, dat namentlyk het lighchaam van Barnabas gevonden zy onder de regering van den keizer Zeno door Anthemius, biffchop van Salamis, in den jare 488, met het Evangelium van Mattheus op zyne borft, fchynt eene fabel te zyn. Het gene anderen zeggen, dat hy in Ligurië gepredikt, en de kerk van Milanen gefticht hebbe, is mede niet waarfchynlyk. Tertullianus, en eenigen met hem, menen, dat hy de fchryver van den brief aan de Hebreeuwen is. Velen hebben gemeent, deze brief zy door Barnabas uit de Hebreeufche in de Griekfche tale overgezet; het geen echter zommigen van St. Clemens giffen. Zie *de Handelingen der Apoftelen. Clemens van Alexandrië l.* II. *Stromat. Epiphan. tom.* I. *contra Haref. Tertull. l. de Judic. Orig. l.* I. *contra Celf. l.* I. *Periarch. Eufeb. l.* I. *Hift. c.* 12. *l.* II. *c.* 1. *l.* III. *c.* 25. *l.* VI. *c.* 13. & 14. *Hieron. in Catal. Script. Chryfoft. in Act. Oecumenius in Act. Tillemont. Mem. de l'hift. Eccl. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl.* III *premier fiecles. Baillet vies des Saints.*

BARNABITEN. Dus worden de Reguliere kanunniken van St. Paul genaamt, zynde door Clemens den VII in den jare 1533, en Paulus den III in den jare 1543 te Bononië beveftigt. De ftichters dezer orde waren Antonius Maria Zacharias, een Patricius van Kremona, die in den jare 1539 is geftorven, Bartholomeus Ferrarius, een Patricius van Milanen, en Jacobus Antonius Morriggia, insgelyks een Patricius van Milanen; hebbende zich deze drie daar omtrent inzonderheit bedient van den raadt van Seraphinus Firmanus, zynde een kanunnik van de Lateraanfche congregatie. Deze orde heeft vele geleerde mannen uitgelevert, en daar onder behoren verfcheide ryke kloofters in Vrankryk, Italië en Duitfchlandt. Zy hebben den naam van St. Paul aangenomen; omdat zy de brieven van Paulus naarftig lezen. Maar Barnabiten worden zy genaamt wegens hunne zonderlinge achting voor den H. Barnabas. *Spond. an Chr.* 1533. *Miraus de congreg. Cleric. Bonan.*

BARNABOTI. Dus worden fpotswyze de arme Nobili van Venetien genaamt, alzo in 't karfpel van S. Barnabas te Venetien een groot getal onvermogende edellieden woont. Amelot de la Houffaye verhaalt, dat de meeften van dezen adel, indien het doenlyk was, hunnen adeldom wel voor honderd ryksdaalders zouden willen verkopen, of daar van vrywillig afftandt doen. De zelve fchryver getuigt, dat velen van hen heimelyk aalmoefen voor zich in de kerken laten verzamelen; ja dat zommigen toeftaan, dat hunne dochteren zich zelve voor geldt tot ontuchtigheit gebruiken laten. By vreemde heren bieden ze hunnen dienft aan, om aan de zelve de rariteiten der ftadt te laten zien, om dus eene maaltydt, of eenige andere vereering te bekomen. De ryke Nobili plegen de ftemmen dezer armen, die in den groten raadt een aanzienlyk ligchaam uitmaken, voor geldt te kopen. *Amelot hift. de Venife p.* 478. 496. *Didier de la ville & republ. de Venife p.* 222.

BARNAGASSO, een koninkryk in Afrika, tuffchen den Nyl en de Rode zee, langs de kufte van Abex. In het zelve is Barva de hoofdftadt, behalven nog vele andere kleine fteden. Het landt is weinig bewoont, en wordt door de menigvuldige ftroperyen der Turken nog meer verwoeft, om welke af te kopen de koning van Barnagaffo den Turken te Suaquem, aan de Rode zee gelegen, jaarlyks duizend onfen aan gout betaalt.

BARNARDS-KASTLE. Zie BERNARDS-KASTLE.

BARNAVELD, een eilandt in Zuid-Amerika, aan de Magellanifche ftraat gelegen, niet verre van 't Vuurlandt, (terra del fuogo) en de ftraat la Maire, behoort den Hollanderen, die het Barnavelds eilandt noemen, en het in den jare 1616 ontdekt hebben.

BARNDORF, eene ftadt met een flot en ampt aan de rivier Hom, tuffchen Hamelen en Lemgouw gelegen, behoort tot het gebiedt der graven van der Lippe. Het was eertyds de hoofdftadt des graaffchaps Steenberg; maar is in den oorlog tuffchen de graven van Schaumburg en Lippe, na het uitfterven des Steenbergfchen geflachts, in den jare 1399 gevoert, zeer verwoeft. *Tromsd. acc. Geogr. Luc. Grafen-faal p.* 656.

BARNE, by de Latynen *Barna* of *Varna*, eene ftadt in Bulgarië, bekend wegens de grote nederlage der Chriftenen onder Uladiflaus, koning van Hungarië, in den jare 1444.

BARNEKOW, eene oude adelyke familie in Pomeren, die vele goederen in Rügen bezit, en zich mede in Denemarken en Noorwegen heeft uitgebreid, hebbende nog in het einde der XVII eeuwe het riddergoedt Vidsköle in Schonen in bezit gehad. DERESLAW was in den jare 1372 aan 't hof van Bogislaus den V, hartog van Pomeren; en in den jare 1450 was RABAN landvoogdt op Rugen, maar wierdt te Straalzond, waarhenen hy van den hartog, om den landdag by te wonen, gezonden was, door een oproerig burgermeefter omgebragt: doch zyn zoon JAROSLAUS wreekte dien moordt dermaten, dat het den inwoonderen van Straalzond meer dan eene tonne gouts koftte. Deze Jaroflaus was by de hartogen van Pomeren in een groot aanzien, en heeft zyn geflacht voortgeplant. *Micral. Pom. Chron.*

BARNERUS, (JAKOB) geboortig van Elbing, eene ftadt in Pruiffen, hoogleeraar in de Philofophie en geneeskunde, wierdt geboren in den jare 1641. Hy gaf in den jare 1674 een voorloper uit voor eene nieuwe uitgave van Sennert, in Quarto; en in den jare 1675 een werk over de geeften des wyns. Verfcheide andere werken hadt hy ter drukperffe gereed. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARNES, (ROBERT) hoogleeraar in de Godgeleerdheit en kapellaan van Henrik den VIII, koning van Engelandt, wierdt naar Duitfchlandt gezonden, om met de Proteftantfche Godgeleerden raadt te plegen aangaande des konings echtfcheiding. Hy hadt zomwylen gehoor by den keurvorft van Saxen, en voegde zich by de Engelfche Ambaffadeurs, die den keurvorft een verbondt tegen den paus aanboden, en verzochten, dat koning Henrik de VIII in het verbondt van Smalcalden treden mogt. Zy gaven hope tot de Reformatie van Engelandt; hoewel zy in den grondt niets anders beoogden dan eene toeftemming der Godgeleerden van 's konings echtfcheiding, en een polityk verbondt, om zich te meer tegen den keizer in ftaat te ftellen, die de fmaadheit, zyne moeie aangedaan, dreigde te zullen wreken. Het gevoelen der Wittenbergfche Godgeleerden was niet geheel tot hun voordeel; waarom ze daar uit lieten het gene zy meenden den koning niet te zullen behagen. Het gedrag van Barnes was Henrik den VIII zeer aangenaam, waar door het gefchiedde, dat hy gebruikt wierdt tot de onderhandeling met de vorften van Duitfchlandt, naar welker hoven hy dikwils afgevaardigt wierdt. Onder anderen diende hy den koning omtrent den voorflag van een huwelyk met Anna van Kleve. Hy was Lutherfchgezind, en verbergde zulks in zyne predikatien niet, hebbende te Wittenberg zelve by Luther gehuisveft; want in den jare 1540 wederleide hy gedurende de vaften de predikatie des biffchops Gardiner, gehouden tegen Luther. Hy nam den zelven text, dien Gardiner verklaart hadt, wederleggende de gevoelens van dien prelaat

no-

nopens de rechtvaardigmaking. Hy tastte zelfs den persoon dezes bisschops op eene onheusche wyze aan, spelende op den name Gardiner, zeggende zo veel als *Jardinier*, dat is *tuinman*. De vrienden van Gardiner klaagden daar over aan den koning, die Barnes noodzaakte den bisschop voldoening te geven, zommige artykelen te onderschryven, en zyne mening op den predikstoel opentlyk te herroepen. Dit alles wierdt volbragt, maar in dier voegen, dat men klaagde, Barnes hebbde op de ene plaatse zyner predikatien staande gehouden, 't gene hy op eene andere herroepen hadt. Hier over wederom klachten tot den koning gebragt zynde, wierdt hy door des zelfs last in den Towr gezet, waar uit hy niet quam, dan om levendig verbrand te worden, zynde door 't parlement als een ketter veroordeelt, zonder zich te mogen verontschuldigen. Hy verklaarde kort voor zyne doodt zyne geloofsbelydenis, verwierp de rechtvaardigheit door de werken, de aanroeping der heiligen, enz, verzoekende den koning, hem te willen gebruiken tot het werk der Reformatie. Hy hadt zich al overlang door zyne vrymoedigheit in 't spreken in zwarigheden gebragt. Gedurende de gunst van Wolsey predikte hy te Cambridge zo krachtig tegen den overdaadt der geestelyken, dat iedereen ligtelyk gissen kon, dat hy dezen kardinaal daar mede beoogde. Hy wierdt om die reden naar Londen gezonden, alwaar hy door de voorsprake van Gardiner en Fox uit die zwarigheden gered wierdt, mits afzwerende zommige artykelen, die hem voorgehouden wierden. In 't vervolg wierdt hy wederom in verzekering genomen op nieuwe beschuldigingen, en men was toen reets beducht, dat hy ten vure zoude gedoemt worden. Doch hy ontweek dat gevaar en vertrok naar Duitschlandt, alwaar hy zich geheel aan 't lezen der H. Schrifture en Godgeleerdheit overgaf, en daar door veel achting by de geleerden en vorsten behaalde. De konig van Denemarken, gezanten naar Engelandt zendende, wilde dat Barnes de zelve verzelde, of liever de twede was. Men heeft ten minsten twee boeken van Barnes. Het eerste behelst zyne geloofsartykelen, het andere eene geschiedenis der pauzen. Het eerste wierdt in 't Latyn gedrukt, met eene voorreden van Pomeranus, by wien Barnes toen te huis was. Het quam in den jare 1531 te Neurenberg in 't licht; en behelst 19 stellingen, volgens de gevoelens van Luther, en verscheide bewyzen, getrokken uit de H. Schrifture, en de vaderen. Het twede wierdt gedrukt te Wittemberg in den jare 1536. met een voorreden van Luther. Dit behelst het leven der pauzen van St. Pieter tot Alexander den III, en wierdt aan den koning opgedragen. *Seckendorf Hist. Lutheran. Burnet Histoire de la Reformation d'Anglet. Bayle.*

BARNESIUS, (JOHANNES) een Benedikty ner monnik, geboortig van Engelandt, belydende wel zich tot de Roomsche kerk te wenden, maar naar 't voorbeeldt van Erasmus, Cassander, Wicelius, Modrevius, en P. Paulus de hervorming van vele misbruiken wenschende. Hy schreef eene *Dissertatio contra æquivocationes*, dat is tegen de dubbelzinnigheden, te Parys in den jare 1625 gedrukt, waar door hy by de Jesuiten weinig dank behaalde, hoewel hy het geschrift aan paus Urbanus den VIII opdroeg. Zyn boek, dat hy *Catholico-Romanus Pacificus* noemde, en waar in hy poogde de Roomschen met de Protestanten te vereenigen, wierdt ook by de eersten met schele ogen aangezien. Wanneer hy zich in den jare 1626. te Parys bevondt, waarhenen hy geweken was, alzo hy met de broederen van zyn konvent te Douay in twist leefde, wierdt hy onvoorziens in verzekering genomen, van zyne ordensklederen beroofd, op een paardt gebonden, en naar Vlaanderen gevoert, van daar naar Rome gebragt, in de Inquisitie geworpen, maar eindelyk in 't dolhuis gesloten; alwaar hy na eene langdurige gevangenis, (want hy in den jare 1650 nog leefde) zyn leven geëindigt heeft. Voorts heeft hy geschreven: *Apostolatus Benedictinorum in Anglia*, verdedigende eenige afzonderlyke meningen aangaande de kerkelyke tucht. *Rainaldus in Syntagm. de libris propr. Georg Matth. Koning Bibl. vet. & nov. Bayle.*

BARNESLEY, een vlek gelegen in 't Westergedeelte des hartogdoms York. Het is wel gebouwt, vermaard door verscheide manufacturen, en legt 126 mylen van Londen. *Moreri Anglois.*

BARNET, of HIGH-BARNET, dat is *hoog-Barnet*, een vlek gelegen in 't Zuidergedeelte des graafschaps Harfort, naast aan een gebergte, tien mylen van Londen. Het is geacht wegens de medicinale wateren, die eenigzins naar aluin smaken; maar nog vermaarder door den veldslag, aldaar op den dag van Paaschen in den jare 1471 tusschen de huizen York en Lancaster voorgevallen, waar in York de overwinning behaalde. *Moreri Anglois.*

BARNEVELDT, of BARREVELDT, een voortreffelyk, groot en ryk dorp van de Nederveluwe, dat in grootte noch aanzienelykheit voor eenig dorp van de vereenigde Nederlanden heeft te wyken, zynde volkomen als eene stadt betimmert, legt in het vierde quartier van Gelderlandt, als men het quartier van Roermonde, dat nu onder den keizer, den koning van Pruissen en den vereenigden Nederlandschen staat verdeelt is, daar onder rekent, of in 't derde quartier, de Veluwe genoemt, als men 't Roermondsche deel daar buiten stelt. Zyne gelegenheit is zeer vermakelyk, als leggende in het lage tusschen de Amersfoorder, Luntersche, en Hoemensche zandbergen, op een vermakelyken en vruchtbaren grondt, lopende langs deze plaats een lieffelyke beek, naar dit dorp de Barneveldsche beek geheten, die nederwaarts door Amersfoort in den Eemstroom, en, alzo daar mede vermengt, in de Zuiderzee valt, lopende alvorens verscheide koper en papiermolens door haren nederval en afvloeijnge om. Onder het gericht van Barneveldt behoren 't boerschap of 't gehucht Voerthuizen en 't dorp Garderen. Het heeft in de Roomsche tyden St. Odulphus ten patroon gehad, en wordt zyne kerke tegenwoordig door een predikant bedient, die onder de Classis van Nederveluwe behoort. *Brouërii Gelriæ illustrat. IX. stuk.*

BARNEVELT (JOHAN.) Zie OLDENBARNEVELT.

BARNIM de I, bygenaamt de Goede, zoon van Bogislaus den II, hartog van gansch voor-Pomeren, quam in den jare 1222 tot de regering, en regeerde met veel lof. Hy bouwde in den jare 1235 eenige steden, als Greiffenhagen in Pomeren, en Prentzlau in de Ukkermark, insgelyk Gartz in den jare 1258, welke steden te voren maar dorpen geweest zyn. De stadt Kolberg gaf hy aan 't sticht Kamin, en bouwde de stiftskerke te Stettyn. Den inwoonderen van 't eilandt Rugen ontnam hy Loitz en Demmin, geraakte met Johannes, markgraaf van Brandenburg, in een oorlog, die echter in dier voegen bygelegt wierdt, dat Hedwich, Barnims dochter, den markgrave ten huwelyk gegeven wierdt, met Prentzlau en de Ukkermark tot huwelyksgoedt. De vrede duurde niet lange, en Barnim raakte ook met Polen in oorlog, gedurende den welken hy te Dam, zynde zyn gewone zetel, in den jare 1278 overleedt. *Micræl. Pommerl. l.* III. *p.* 312. *seq.*

BARNIM de II was een zoon van Barnim den I, uit het derde huwelyk. In den jare 1295 vereerde hem zyn bloedverwant Mestovinus eenige landeryen, gelegen in achter-Pomeren; maar hy wierdt door de Polen belet de zelve in bezit te nemen. Hy wierdt in het zelve jaar door een Poolsch edelman, Wigand Muckerwitz, in het Ukkermundsch woudt doorstoken, hebbende hem in overspel met zyne huisvrouwe betrapt. Ter zelver plaatse is langen tydt daarna het Barnims kruis gezien. *Frideborn. Spener.*

BARNIM de III, de Grote, zoon van hartog Otto te Stettyn. Deze voerde nog by 't leven zyns vaders, uit name der gezamentlyke Pomersche hartogen, met markgraaf Lodewyk van Brandenburg oorlog, en behaalde den roem eens dapperen helds. De veldslagen in den jare 1329, en die aan den Kremmerdam in den jare 1334 gehouden, zyn merkwaardig. Hier op volgde wel in den jare 1338 de vrede en erfvereeniging, gelyk uit het leven van OTTO te zien is; maar was van korten duur, doordien de valschelyk genaamde oude markgraaf Waldemar, eigentlyk Jakob Rehebok, den markgraaf Lodewyk ontrustende, onze hartog, die van 't bedrog wist, die gelegenheit waarnam, om zich weder van de Ukker en Nieuwe Mark meester te maken. Hy veroverde ook vele steden, en was in den jare 1345 by de belegering der stadt Frankfurt, die echter niet ingenomen wierdt. Wanneer nu, het bedrog ontdekt zynde, Lodewyk de Romein de Mark van zynen broeder erlangde, maar Saxen en Anhalt als naaste aanverwanten der gewezene markgraven hem de zelve betwistten, ook de steden Pasewalk en Prentzlau innamen, maakte hartog Barnim met markgraaf Lodewyk een verdrag, en hebbende de Meklemburgers, die hem in 't landt gevallen waren, voor Loitz aan den Schuppendam geslagen, en hen de steden Grimmen, Barth en Pasewalk weder ontweldigt, holp hy hem de Mark weder onder zyne gehoorzaamheit brengen; en trof met hem, nopens de in de Ukkermark ingenomene plaatsen, in dier voegen een verdrag, dat hy van Nieuw-Angermundt, Zwet, Stolpe, enz. in bezit bleef. In den jare 1355 ontfing hy van keizer Karel den IV wederom het leen, het welke reets zeven jaren te voren geschied was, voor dat Karel zich op den troon bevestigt hadde. Ook verkreeg hy in den jare 1357 eene vernietiging aller voorgaande en volgende vereenigingen en verdelingen des hartogdoms Stettyn. Omtrent dezen tydt is ook met de hartogen van Mekelenburg een bestendige vrede getroffen, waar in de zelve van den eisch op 't eilandt Rugen, den Pomerschen hartogen te Wolgast ten deel gevallen, afstonden. In den jare 1357 erfden de Pomersche hartogen het graafschap Gutzkow, en deelden het onder malkander. Hartog Barnim heeft de adelyke erfampten in zyn gebiedt opgericht, en daar door zommige familien in een goeden staat gestelt. In den jare 1359 raakte hy wederom met markgraaf Lodewyk den Romein wegens de Ukkermark in geschil; het welke echter haast beslist is, moetende de hartogen van Pomeren Pasewalk nevens oud-en nieuw-Targelau zo lange houden, tot dat hen dertien duizend marken zilvers betaalt wierden. In zynen hogen ouderdom heeft deze hartog de Karthause voor oud Stettyn, daar naderhand Oderburg gestaan heeft, gebouwt, en ter Genade Gods genaamt. Hy storf in den jare 1361, hebbende door zyne heldendaden den name van den groten verdient. Johan van der Osten, een ridder van der Waldenburg, heeft in de XVI eeuw veel aangaande zyn leven zamengestelt, het welk echter naderhand niet te voorschyn is gekomen. *Micræl. Pommerl. l.* III.

De volgende hartogen van dezen naam zie onder het Artykel van POMEREN.

BARNIM de XI, (by anderen de X genaamt, omdat zy zynen jonger broeder overslaan) zoon van Bogislaus den X, regeerde na zyns vaders doodt in den jare 1523 een tydlang te zamen met zynen ouder broeder Georg, ontmoetende aanstonts vele zwarigheden. Zommige steden weigerden den eedt van getrouwheit, voordat de tollen te Wolgast vermindert waren. Doch deze wierden door zachte middelen gewonnen. Onder de Lutherschen waren ook eenige woelgeesten en beeldestormers, naar 't voorbeeldt van Thomas Muntzer. Deze wierden nevens hun hoofdt, Amandus, gebannen, en de beelden herstelt; maar voorts den predikanten de vryheit gelaten, de gevoelens van Luther opentlyk voor te stellen. De keurvorst van Brandenburg eischte zyn gegeven huwelyksgoedt weder, alzo Margaretha, eerste gemalin van Bogislaus den X, zonder erfgenamen gestorven was. Men handelde hier over eerst op den ryksdag te Spiers, naderhand te Praag en Regensburg; maar te vergeefs. Eindelyk wierdt in den jare 1529, door bemiddeling van hartog Henrik van Brunswyk, het Grimnitzisch vergelyk getroffen, en deze nevens andere zwarigheden uit den weg geruimt. De inhoudt daar van is in 't leven van keurvorst JOACHIM den I te zien. Met Polen rezen insgelyks onlusten, alzo onzen beiden hartogen hun moederlyke bruidschat geweigert wierdt, onder voorwendzel, dat zy Lauenburg en Butow, tot de krone van Polen behorende, in bezit hadden. Maar, vooral eer het Grimnitzisch vergelyk te standt quam, is men door eene personele zamenkomst tusschen koning Sigismund en hartog Georg overeengekomen, dat tegen veertien

veertien duizend Hungarische guldens, die de hartogen aan den voornoemden bruitschat verloren, zy Lauenburg en Butow by de kroning eens nieuwen konings door een gezantschap als een Poolsch leen erkennen, maar hun de leenbrieven zonder geldt zouden medegedeelt worden. Dit alles is wel op den name van beiden, maar eigentlyk door den oudsten broeder Georg geschied. Doch deze storf in den jare 1531, nadat beide de broederen in 't voorgaande jaar zeer plechtig te Augsburg in persoon het leen hadden ontfangen, maar ook een onderling verschil wegens de deling der landen onder hen gerezen was. Hartog Georg liet een zoon, Philippus genaamt, na, die aan 't hof van Heidelberg groot gemaakt wierdt. Eer deze in Pomeren quam, liet hartog Barnim de straatschenders en struikrovers opzoeken, en naar verdienste straffen. Na de aankomst van Philippus wierdt de deling der landen ondernomen, door de welke Stettyn en achter-Pomeren door 't lot aan Barnim, Wolgast, Rugen, en voor-Pomeren Philippus voor acht jaren te beurt vielen. Na verloop dezer acht jaren wierdt het lot op nieuw getrokken, en viel op de zelve wyze uit, nadat te voren hartog Barnim eenige stukken van achter-Pomeren by het ander deel hadt laten voegen. Het *Jus patronatus* over het sticht Kamin, en diergelyke rechten, gelyk ook de meeste tollen, wierden gemeen gelaten. In den jare 1534 wierdt op den landdag te Treptou aan de Rega de Luthersche Godsdienst opentlyk ingevoert; in 't volgende jaar een kerk-en schoolbezoek door Johan Bugenhagen aangestelt, ook een nieuwe kerkorder ingevoert; en wanneer bisschop Erasmus te Kamin, door de inwoonderen van Straalzond, en zommigen van de ridderschap ondersteunt, daar mede niet te vreden was, wierdt de kerkregering drie Superintendenten, van Stettyn, Wolgast en Stolpe, opgedragen. In den jare 1541 wierdt het Gymnasium te Stettyn gesticht. Met den voornoemden bisschop Erasmus raakten beide de hartogen daarenboven in geschil, bewerende de zelve eene onmiddelyke ryksstandt te zyn, van welken eisch hy echter kort voor zyne doodt afstont. By het vervullen van des zelfs plaatse konden de beide hartogen het wegens 't gemene *Jus patronatus* niet eens worden; by welke gelegenheid in den jare 1545 vast gestelt is, dat in het toekomende het kapittel uit drie, hun voorgestelde kandidaten de vrye verkiezinge hebben zoude. Wanneer ondertusschen het verbondt van Smalkalden gemaakt wierdt, was hartog Barnim wel nevens zynen neef Philippus mede daar in getreden; maar van de bondgenoten geen hulp tegen Denemarken kunnende erlangen, noch in 't geheel met alle leden niet te vreden zynde, verlieten zy het bondgenootschap, zonden echter in den jare 1547 keurvorst Johan Frederik, zwager van hartog Philippus, 300 ruiters te hulp, maar vervielen daar door in des keizers hoogste ongenade; en indien des zelfs wapenen verderen voortgang in Westphalen en Luneburg gehad hadden, zouden zy het buiten twyffel quaad gekregen hebben: want hartog Albrecht van Mekelenburg reets werklyk bevel ontfangen hadde om in Pomeren te rukken. Doch wanneer de kans verandert was, liet zich de keizer dies te eerder, door bemiddeling des Poolschen konings Sigismund, bewegen, dat beide de hartogen na gedane afbede, en eene boete van 126000 Duitsche guldens, in den jare 1549 wederom in genade aangenomen wierden. In het zelve jaar wierden ook eenige oneenigheden tusschen den grootmeester des Johanniterordens te Sonnenburg, en zynen kommandeur te Wildenbruch bygelegt; invoegen beiden op nieuw de gewone erfhuldiging, leen-en raadsplichten wederom erkenden. Dus hadt onder dezen hartog, in eene byna algemene onrust van Duitschlandt, Pomeren rust en vrede. Wanneer in den jare 1560 hartog Philippus storf, nam hartog Barnim de voogdy over des zelfs zonen op zich, maakte ook, met toestemminge der jonge vorsten, allerlei kerkordeningen, en stichtte drie kerkenraden, te Stettyn, Grypswalde en Kolberg, die in den jare 1563 in staat geraakten. In dit jaar wierdt ook het erfvergelyk met Brandenburg te Prentzlau vernieuwt. Ook hadden onze hartogen by den onverwachten doortocht van hartog Erik van Brunswyk, als de zelve in den jare 1563 tegen hartog Albert van Pruissen trok, gemerkt, dat het goed was, niet nodig te hebben in zulken geval iemandt anders te wille te zyn; weshalven aanstonts des volgenden jaars hier toe alle nodige toestel gemaakt wierdt, waar toe van het landt eene dubbelde kas te Stettyn, naderhand te Stargart en Anklam, aangelegt is. In den jare 1569 stont eindelyk hartog Barnim zyn landt, door hem by de vyftig jaren lang met lof geregeert, vrywillig en met goede kennis, zelf zonder mannelyke erven zynde, af, ten behoeve van zyne Wolgastische neven, echter het opperopzicht over het gehele landt, en het bezit der verblyfstadt Stettyn, nevens eenige andere plaatsen, uit welker inkomsten hy zyn vorstelyk hof onderhouden konde, voor zich behoudende. Hy storf in den jare 1573, in het 72 jaar zyns ouderdoms, op Oderburg, zynde door hem sierlyk opgebouwt; en liet, hoewel het landt nooit door onmatige lasten van hem bezwaart was, eene aanzienlyke somme in gereed geldt na. Met hem is het geluk van Pomeren gelyk als verstorven, zo ten opzichte van Stettyn met zyn onderhorige landt, als om dat kort na hem het gehele Pomersche geslacht is uitgestorven. *Micræl. Pommerl. l.* III. *P.* II. *Sleidan. de statu Relig. l.* VIII. *Cramers Kirchen-Chron. Chytræus in Chron. Sax. l.* XIV. *f.* 414. *Seckendorf Lutheran. l.* I. §. 54. & 168. *l.* III. §. 5. 31. 35. *enz. Spener. in Syll.*

BARNIM de XII, hartog in Pomeren, was een zoon van Philippus en Maria, dochter van Johannes, keurvorst van Saxen. Hy wierdt den 13 February des jaars 1549 geboren, en verloor zynen vader in den jare 1560. In het zelve jaar begaf hy zich naar de Akademie te Grypswalde, en wierdt Rector aldaar. Daarna vertrok hy met zynen broeder, hartog Ernst Lodewyk, naar de hogeschole van Wittenberg, keerde in den jare 1567 wederom naar Pomeren, en ondernam eene reize naar Vrankryk en Engelandt. Wanneer in den jare 1569 zyn neef, hartog Barnim de XI, by zyn leven de gezamentlyke Pomersche landen onder zyne broeders zonen verdelen liet, viel dezen hartog het ampt Rugenwalde en Butow te beurt, hoewel het laatste eerst na 't overlyden van Barnim den XI, in den jare 1573; waarom hy zich midlerwyle te Stettyn by zynen broeder, hartog Johan Frederik, onthieldt. Daar op nam hy zynen zetel te Rugenwalde, gaande met keurvorst Johan Georg van Brandenburg naar Regensburg in den jare 1575, om de verkiezinge van Rudolph tot Roomsch koning by te wonen; wordende door 't keurvorstelyk collegie, nevens Joachim Frederik, hartog te Lignitz en Brieg, afgezonden, om Rudolph die tydinge te brengen. In den jare 1576 verkoos hem het Roomsche ryk tot afgezant naar Moskou, 't welk echter, wegens de doodt van Maximiliaan den II, geen voortgang hadde. In den jare 1600 storf zyn broeder Johan Frederik; waar op hy de landsregeringe des vorstelyken aandeels te Stettyn op zich nam, verkiezende die plaats tot zynen zetel, uit kracht van een erfverdrag, waar door niet zynen ouder broeder, hartog Bogislaus, maar hem die regering toequam. Hy ontfing derhalven in den jare 1601 de erfhuldiging; hieldt in October een landdag aangaande de schulden, die zyn broeder Johan Frederik gemaakt hadde, en het landt beloofte te zullen betalen. Maar het testament zyns broeders, waar in Frederikswaldt nevens andere oorden vervreemt waren, weigerde hy te voldoen, uitgenomen 't gene met zyne toestemminge verschreven was. Ook hadt hy verschil met het adelyk geslacht der Borken, zich beroepende op een oud voorrecht, waar by ze meenden van den eedt der getrouwheit bevryd te zyn, het welk hun echter de hartog betwistte. In den jare 1602 stont hy by erfverdrag ten behoeve zyns broeders, hartog Kasimir, de ampten Rugenwalde en Butow af; en wanneer hy eene grote verandering aan zyn hof en in den lande voorgenomen hadt, storf hy den 6 September des jaars 1603. Zyne gemalin was Anna Maria, dochter van keurvorst Johan Georg van Brandenburg, by de welke hy echter gene erfgenamen geteelt heeft. *Cramers Pom. Chr. Frideb. Spen. enz.*

BARNSTEEN. Zie AMBER.

BARO, eene geleerde vrouw, die, volgens het verhaal van Suidas, de philosophie omhelsde; waar van daan men sedert de gewoonte gehad heeft met dezen name by verachtinge te noemen alle min schrandere philosophen, dat is, die redenkavelen als wyven. Maar in tegendeel heeft de naam van Baro in vervolg van tyden een man van aanzien en achtinge betekent.

BARO, (Balthazar) een medelidt der Fransche Akademie, geboortig uit Valence in 't Dauphiné. In zyne jeugt was hy geheimschryver by Honoraat d'Urfé, wiens *Astræa* hy drukken liet, en uit des schryvers nagelatene papieren nog een vyfde deel daar by voegde. Hier op trouwde hy te Parys, wierdt hofjonker by den hartog van Montpensier, en storf omtrent het 50 jaar zyns ouderdoms in den jare 1636, zynde kort voor zyne doodt koninklyk prokureur in 't gericht te Valence en schatmeester te Montpeliers geworden. *Pelisson l'hist. de l'acad. Franç.*

BARO, (Eginarius) was geboortig uit het bisdom van Leon in Brittanje, en studeerde in de rechten te Angiers, Poitiers en Bourges, nevens zynen landsman Franciscus Duarenus; het welk oorzaak tot onderlinge nydigheit gaf, die in een opentlyken pennestrydt uitbarstte, hoewel ze zich naderhand wederom met elkander verzoenden, en in vriendschap leefden. Hy storf, naar 't verhaal van Duarenus, van verdriet, hem door zynen anderen amptgenoot Balduinus verwekt, den 22 Augustus des jaars 1550, in het 52 jaar zyns ouderdoms. Duarenus liet hem, tot betoninge van achtinge en vriendschap in de kerk van Sint Hippolytus eene prachtige grafstede oprichten. Hy schreef:

Tabulæ in Quintiliani Institutiones.
De deviduis & individuis obligationibus seu stipulationibus.
De servitutibus.
Manuale digestionum.
In Pandecta & Instit. Commentar.

welke werken te zamen te Parys in den jare 1562 gedrukt zyn. *Sanmarth. elog. l.* II. *Rovillius in prompt. icon. insign. P. II. Freher. in Theatr. Balduin. in præfat. ad opera Baronis. Biblioth. hist. des autheurs de Droit par Simon Tom. I.*

BARO, (Petrus) hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de Akademie te Kambridge, was in Vrankryk geboren, en beweerde in den jare 1590 eenige stellingen, die voor Pelagiaansche gehouden wierden; waarom ze Whitaker, Tindal, Charterton, Perkins en anderen met kracht wederleiden, zonder van den schryver gewag te maken. Doch wanneer deze zyne mening in zyne *Summa trium sententiarum de prædestinatione* staande hieldt, is hy door Whitaker opentlyk wederlegt. De zake quam eindelyk voor de koninginne Elisabeth en den aartsbisschop van Kantelberg; weshalven eene vergadering te Lambeth gehouden wierdt, die de stellingen van Baro veroordeelde. Hy zelf wierdt van zyne bedieninge ontslagen, en begaf zich wederom naar Vrankryk. Men heeft ook een geschrift van hem *de Fide*, waar over een diergelyke twist ontstont; *Prælectiones* XXXIX. *in Jonam*; enz. *Altingii Theol. Hist. Wood in hist. & antiq. Oxon. Hendreich. Bayle.*

BAROCHE, of BAROKKI, eene stadt in 't koninkryk Guzuratte, tien Italiaansche mylen van Suratte, aan de rivier Nardabath, onder 't gebiedt van den groten Mogol. Zy legt aan een berg, en heeft twee voorsteden, in de welke de wevers en katoenhandelaars wonen, zynde aldaar de schoonste blekeryen van 't gehele landt te vinden. De Hollanders en Engelschen hebben hunne kantoren aldaar. Hier omtrent zyn vele pauwen, die met hopen zamenlopen, en onder de bomen overnachten. *Taverniers Reizen.*

BAROCHE, of BAROCIO, een schilder, geboortig van Urbino, vertrok in zyne jeugt naar Rome, en van daar wederkerende naar Urbino, eindigde hy aldaar zyn leven. Hy is een der fraaiste schil-

K

schilders, die oolt geleeft hebben. Hy schilderde vele historische stukken, en zyne genegenheit was in 't byzonder voor geestelyke stukken. Men bemerkte in hem eene grote achting voor Corrégio. Maagden schilderde hy naar zyne zuster, en naar haar zoontje Christus in zyne jonkheit. Niet min bequaam wist hy met sterk water om te gaan. Hy storf te Urbino in den jare 1612, zynde het 84 jaar zyns ouderdoms. Vanius was zyn leerling. *De Piles Abregé de la vie des peintres.*

BARON is eene waardigheit boven den gemenen adel, en even onder die der graven en vicomten. Deze tytel is byna by alle volkeren van Europa in gebruik, en zegt waarschynlyk zo veel, als een dapper en vry man. By de oude schryveren vindt men, dat alle standspersonen van den hogen tot den lagen adel, of wegens hunne leengoederen of hofdiensten by zekeren vorst, in 't algemeen *Barons* genoemt zyn. Maar wanneer het tot een byzondere waardigheit bepaalt is, is onzeker; en kan men uit dien hoofde aangaande der zelver byzondere vryheden met geen genoegzame zekerheit spreken. In Vrankryk waren eertyds eenige byzondere Baronyen, maar die nu de krone ingelyft zyn, invoegen de Fransche Baronnen nu ter tydt zo veel niet meer te beduiden hebben. Die van het huis van Montmorency voeren den tytel van aartsbaronnen. In Engelandt hebben zy meer te zeggen, en geven hunne stemmen in 't Hogerhuis, hoewel beneden de bisschoppen; gelyk zy in 't tegendeel in Zweden den rang boven de geestelykheit hebben. In Engelandt is nog een soort van Baronnen, die wel dus genaamt worden, maar eigentlyk tot den kleinen adel behoren; gelyk daar zyn de Barons *of the cinq ports*, (van de vyf havenen) als wordende van vyf zeehavens in 't Lagerhuis gezonden; de richters van 's konings bank; de Baronnen van de Exchequer of schatkamer; de Baronnen van Kinderton en Burfort. Alle de Pairs, zo hartogen, marquizen, graven als vicomtes, zyn baronnen, en wonen in die hoedanigheit de zittinge in 't Hogerhuis by. De koning in der tydt, die de oorspronk en eenige uitdeler van deze waardigheit is, maakt de Baronnen, en bygevolg de Pairs, of door een brief, die ze nodigt en ontbiedt, om in het Hogerhuis zittinge te komen nemen, of door opene brieven, met het grote zegel bekrachtigt, 't geen het gewonelykste is. In Duitschlandt worden het vryheren genaamt, ook Semper-vrye heren, edele heren; en maken die Baronnen, die onmiddelbare ryksstanden zyn, nevens de graven, de vier gravenbanken uit; worden ook doorgaans met die tot eene classe gerekent. De vier oude ryksbaronyen, van de welke zommigen gewagen, hebben even weinig grondt als de overige *Quaterniones imperii.* Wat in 't byzonder den tytel van *sempervryen* betreft, kan men niet eigentlyk zeggen wat die beduidt. Het is waarschynlyk, dat daar door een zekere rang boven de geslachten van andere vryheren uitgedrukt wordt, als Goldastus wil. *Aimon c. 52. 53. Otto Frising. l.* II. *c.* 12. *Limnaus. du Cange Gloss. Latin. Becman notit. dignit. diss.* 13.

BARON VAN DE VYF HAVENEN. Zy worden dus alleen genoemt voor zo verre zy tien gewonelyke afgezondenen in het Lagerhuis van Engelandt zyn; te weten van ieder der vyf steden, Hastings, Heits, Douver, Sandwich, en Seafort twee, als mede voor zo verre als 'er 32 afgezanten dezer steden op de kroninge eens nieuwen konings en eener koninginne den hemel beven der zelver hoofden dragen, wanneer men gezien heeft, dat zy als baronnen wegens den rang gehandelt zyn. De burgers der zelve steden hebben ter oorzake van de goede diensten, door hen ter zee aan het koninkryk weleer bewezen, dezen eernaam verkregen; maar komen in gene gelykheit met de Baronnen, Lords en Pairs van 't ryk, maar hebben gene andere voorrechten, dan die hier boven genoemt zyn, zynde een iegelyk van deze baronnen by de zynen niets anders dan een gemeen burger, 't zy hy ridder, schildknaap of een Gentilman is. *Hist. de Angleter.*

BARONET. Dus wordt in Engelandt de eerste classe des kleinen adels genaamt. Deze waardigheit is erffelyk, maar niet zeer oud, als zynde eerst onder koning Jakob den I, in den jare 1612, opgekomen, wanneer de zelve wegens de Iersche oorlogen geldt benodigt was, en tot dien einde dit middel uitvondt, dat iedereen, die tot bescherminge dezes koninkryks, in 't byzonder des landschaps Ulster, drie jaren lang dertig mannen op zyne eige kosten quam te onderhouden, den tytel van *Baronet* voeren zoude. Volgens de instellinge moest hun getal niet boven 200 belopen, en zou uit dien hoofde deze orde wel ligtelyk hebben kunnen uitsterven, Doch men heeft zich daar aan niet gehouden, maar naderhand vele Baronets gemaakt, wordende 'er heden omtrent 700 getelt. 't Grootste voorrecht dezer orde is, dat deze eer van 't eene mannelyke oir op het andere overërft. De koning maakt de Baronets by opene gezegelde brieven. Der zelver blasoen is het wapen van Ulster, zynde een bloedige handt op een zilver veldt, dat zy en hunne afkomelingen voeren in den eersten hoek van hun wapenschildt. *Spelmann. Gloss. du Cange Gloss. Becmann. notit. dignit. diss.* 13. *c.* 2.

BARONI (LEONORA) was eene dochter van de schone Adriana van Mantua. Zy hadt de schoonste stemme ter werreldt, en bloeide in de XVII eeuw in Italië, zynde haar vaderlandt. Men heeft eene verzameling van fraaie Latynsche, Griekſche, Fransche, Italiaansche en Spaansche vaarzen, gedrukt te Rome, onder den tytel van: *Applausi Poëtici alle glorie della Signora Leonora Baroni.* Zo zeer hadt deze zangeresse de verwondering van iedereen tot zich getrokken. *Bayle.*

BARONIUS, (BONAVENTURA) geboortig uit Ierlandt, heeft geschreven:

Tomi tres Philosophiæ. 1664.
Tomi sex Theologiæ. 1676.
Tomi quatuor Literarum amœniorum. 1671.

Dat is, drie delen van de Philosophie; zes delen van de Godgeleerdheit, en vier delen van de goede letteren. *Greg. Letus in Italiâ Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARONIUS, (CÆSAR) een kardinaal, geboren den 30 October des jaars 1538 te Sora, eene bisschoppelyke stadt in Terra di Lavoro, in 't koninkryk van Napels. In het 18 of 20 jaar zyns ouderdoms wierdt hy van Philippus Neri, stichter der orde van 't Oratorie, opgenomen, en tot onderwys der jeugt in de gronden des Godsdienst gebruikt. Clemens de VIII maakte hem eerst Protonotarius Apostolicus, en eindelyk kardinaal en opziender der Vatikaansche bibliotheek. Hy hadde na de doodt van Clemens vele stemmen in 't Conclave, hoewel zyne verkiezing door de Spaanschen, die hy tot zyne vyanden gemaakt hadde, verhindert wierdt. Hy oeffende zich zeer in de kennisse der kerkelyke geschiedenis, wordende daar toe door den voornoemden Philippus Neri, en den kardinaal Karaffa krachtig aangezet. In zyn dertigste jaar begon hy aan zyne kerkelyke Jaarboeken te arbeiden, beoogende voornamentlyk de *Centuriatores Magdeburgenses* te wederleggen. Deze jaarboeken wierden kort voor zyne doodt voltooit, zynde de kerkelyke geschiedenis vervolgt tot op het jaar 1198. By den Spanjaarden behaalde hy groten ondank door zyn geschrift aangaande de Siciliaansche Monarchie, zynde in het XI Tomus zyner werken ingelyft, bewerende daar in het pausselyke recht op dit koninkryk. De koning van Spanje verboodt opentlyk in den jare 1610 dit werk te lezen, of te verkopen, hoewel het nochtans te Parys en te Leiden afzonderlyk gedrukt wierdt. Voorts zyn zyne Jaarboeken vele aanmerkingen en tegensprake onderworpen, die echter niet alle van het zelve gewicht zyn. Casaubonus is in zyne *Exercitationes* niet verre gekomen, heeft ook de historie niet zonderling aangeraakt. P. Pagi heeft de zake voldongen, tonende in zyne *Critica Annalium Baronii* niet alleen des zelfs misslagen aan, maar ook invoegende 't gene hy overgeslagen hadt. Ondertusschen verdient Baronius met dezen zynen arbeidt, waar in hy niemandt zonderling tot voorganger gehad heeft, al veel lof; was hy maar overal by de geschiedenis gebleven, zonder zich in Theologische geschillen in te laten. Voorts zyn deze *Annales* niet alleen in verscheide talen overgezet, maar ook door Spondanus, Bzovius en Rainaldus vervolgt geworden. Baronius schreef ook *Martyrologium Romanum*; *het leven van Ambrosius*, enz. Hy storf in den jare 1607, den 30 Juny. Hieronymus Barnabæus van Perugia beschreef zyn leven, het welk in den jare 1651 te Rome gedrukt is. Ook heeft men eene lofreden van Michiel Angelus Buccius, ter eere van Baronius te Rome gehouden; insgelyks *Justi Baronii parentalia ad Nicolaum Serrarium*; die by zommige drukken der werken van Baronius gevonden worden. *Aubery hist. des Card. Erythr. Pinacotheca.*

BARONIUS, (DOMINICUS) een Florentynsch priester, leefde in de XVI eeuw. Hy was den Waldenzen toegedaan, en schreef tegen de Roomsche kerk. Echter raakte hy met zyne geloofsgenoten in geschil, alzo hy leerde, dat het niet nodig was, in tyden van vervolging de waarheit uiterlyk te belyden. Over welk stuk hy met Celsus Martinengus, Italiaansch predikant te Geneve, brieven wisselde: ook verzon hy een byzondere soort der mis, pogende daar door de Hervormden met de Roomschen te vereenigen. *Gilles hist. des Eglis. Vaudoises c.* 10. *Bayle.*

BARONIUS (JUSTUS) was te Santen in 't hartogdom Kleve geboren, en leefde omtrent het jaar 1604. Zyn naam was anderszins *Justus Calvinus.* Hy was den Hervormden Godsdienst toegedaan, maar deet te Rome onder paus Clemens den VIII belydenis van den Roomschen, en hadt den kardinaal Baronius tot peter. Hierna wierdt hy te Siena tot Doctor in de Godgeleerdheit, en te Perugia tot Doctor in de rechten verheven; en wederom naar Duitschlandt kerende, hieldt hy zich te Mentz op. Onder zyne schriften zyn:

Pseudo-Jubilæum Wittenbergense, adversus Hunnium & Lutherum.
De præscriptione adversus hæreticos.
Vindiciæ pro præscriptionibus suis adversus Reinoldum;

waar in hy poogt aan te tonen de reden, waarom hy den Hervormden Godsdienst verlaten heeft. *Miræus de scr. sec.* XVII. *Hendreich.*

BARONIUS, (VINCENTIUS) een Dominikaner monnik, te Martres in Gasconje in den jare 1604 geboren. Hy nam in den jare 1622 te Thoulouse deze orde aan, leerde aldaar de Godgeleerdheit, en wierdt prioor in een Dominikaner klooster; hoewel hy zich ook te Avignon en St. Germain opgehouden heeft. Hy bevondt zich by eenige vergaderingen zyner orde, voornamentlyk van zodanige, alwaar de paus liet weten, dat hy aan den toeleg van zommige nieuwe Casuïsten, in de Christelyke zedeleer schadelyke gevoelens invoerende, geen behagen hadde. Dit bewooghem voornamentlyk aan de wederlegging dezer dwalingen te arbeiden, waar door hy met den Jesuit Theophilus Rainaudus in een hevigen pennestrydt verviel. Eindelyk wierdt hy provinciaal van zyne orde gemaakt, en van den generaal als commissaris naar Portugal gezonden; alwaar hy zynen aanbevolen last tot genoegen uitvoerde. Hy storf te Parys den 21 January des jaars 1674. Onder zyne schriften is de *Theologia Moralis* meest vermaard, in welker eerste deel hy tegen de Probabilisten redentwist, in 't byzonder tegen Caramuel en Theophilus Rainaudus, maar teffens de Jansenisten, en den zo genaamden Wendroccius aangrypt. In het andere deel wederlegt hy Amadeus Guimenius. In het derde handelt hy *de Libertate & scientia media.* Boven dien zyn ook bekend:

Libri apologetici contra Rainaudum.
Mens Augustini & D. Thomæ de gratia & libertate.
Ethica Christiana, enz.
Bayle. Hendreich.

BA-

BAROZZI, eene adelyke Venetiaanſche familie, die van sommigen voor eene der oudſten gehouden wordt in die Republyk. Zy was eertyds zeer machtig; hebbende eenige kapiteins generaal ter zee; in den jare 1211 een Patriarch van Grado; in den jare 1465 een Patriarch van Venetië, twee biſſchoppen, van Bergamo en Padua, voortgebragt. Maar als nu is dit geſlacht in de laagte geraakt en meeſt vergaan. *Amelot de la Houſſaye hiſt. du Gouvern. de Veniſe p. 533.*

BARR. Zie BAAR en BAR.

BARRA, het Zuidelykſte van de Hebrides of Weſterſche eilanden van Schotlandt, hebbende omtrent 2 mylen in de lengte, is zeer vruchtbaar in granen, en heeft een ryke ſtokviſchvangſt. Het heeft een zeeboezem, met een zeer naauwen ingang, en in het midden een eilandt met een ſterk kaſteel. In het Noorder gedeelte is een heuvel, van boven tot beneden met gras en kruiden bewaſſen. Op des zelfs top ontſpringt eene fontein, wiens beke eene menigte kleine diertjes, niet ongelyk aan de ſlakken, medevoert tot in zee, menende de inwoonderen, dat ze, door 't zeewater gevoed 't zynde, tot volkomene ſlakken worden, alzo zy diergelyke by 't ebben der zee in 't zandt vinden. *Buchanan. hiſt. Scot.*

BARRA, een klein koninkryk in Guinea, gelegen in Afrika, wiens koning zich in den jare 1663 van de Engelſche factoryen meeſter maakte.

BARRACONDA, eene ſtadt in Nigritië, gelegen in Afrika, tuſſchen de armen der riviere Niger, en naaſt aan des zelfs arm Gambea, tegen over de ſtadt Caſan.

BARRADAS, of BARRADIUS, (SEBASTIAAN) was in den jare 1542 te Liſſabon van adelyke ouders geboren, en tradt in den jare 1558 te Coïmbra in het gezelſchap der Jeſuiten. Eenigen tydt de Philoſophie geleert hebbende, verworf hy door zyne predikatien zo veel roem, dat hy doorgaans der Portugezen Apoſtel Paulus genaamt wierdt. Hy voerde een zeer ſtreng en heilig leven, waar door velen bewogen wierden naar Coïmbra te reizen, om hem maar eens te zien, of een ſtukje zynes kleeds van hem mede te dragen. Hy ſtorf in den jare 1615, in den ouderdom van 73 jaren. Zyne ſchriften zyn:

Commentarius in Concordiam & hiſtoriam Evangelicam, in 4 tomis in folio.
Itinerarium filiorum Iſraël ex Ægypto.

Alegambe Bibl. Soc. J. Nicol. Anton. Bibl. ſcript. Hiſpan. Miræus de ſcript. ſec. XVII.

BARRADEEL, de derde Grietenye van Vrieslands twede quartier Weſtergo, paalt in 't Weſten en Noorden aan de Zuiderzee, ten Zuiden aan de Grietenye van Wonſeradeel en Franekerdeel, en ten Ooſten aan die van Menaldumadeel en 't Bildt. Zy begrypt in zich acht dorpen, en het konvent, of gewezen klooſter Lidlum, dat de negende ſtemme voert. De dorpen zyn: Mindersga, eertyds Minderskerk, Ferdgum, Tzummarum, of Tyedmarum, Ooſterbierum, Sixbierum, Pietersbierum, Winaldum en Almenum. Overvloedig van granen en grazige weiden is deze Grietenye, welke in 't Ooſten het ſtroomtje de Riedt heeft, dat zyn water door Roptazyl in de Zuiderzee loſt, en een vaart van de ſtadt Harlingen naar Franeker, en een andere naar het dorp Sixbierum. Ook vondt men in deze Grietenye al voor lange vele treffelyke ſtaten van edelen en eigenerfden, als Hermana, Tlesſinga, Folopta, of Foltá, te Minnertsga, Farnia, Camſtra en Jelgersma te Firdgum; Roordeina en Sixma te Tzummarum; Haarda te Ooſterbierum; Liaukema, Adelen, Eelsma, Hiddama, Elinga, Lattma, en Hottinga te Sixbierum; Kronenburg te Pietersbierum, nevens Wynaldum, Oldehuys, Nyenhuis en Tjeſſens; en Gratinga te Almenum. De beſtiering dezer Grietenye wordt waargenomen door eenen Grietman (die in dezen jare 1723 is de welgeboren heer Arent van Haarsholte) twee byzitters, en eenen ſecretaris, wordende de rechtsdag des woensdags alhier gehouden. *P. Winſemius Beſchryv. van Vriesl. achter zyne kronyk. Schotanus Vrieſlandt tuſſchen 't Vlie en de Lauwers.*

BARRANCA, (RIO DE LA) eene rivier in het Noorder gedeelte van Peru in Amerika, makende aan haren mondt of uitloop een gemakkelyken haven, Puerto de Barranca door de Spanjaarden genoemt, waar in men op zes of zeven vademen waters ankeren, en de ſchepen elleboogswyze vertuien kan, om voor de zee en landwinden gedekt te zyn. De zelve legt op de breedte van elf graden Zuidelyk, en komt voort uit een hoog en oneffen landt, doch zeer laag aan den waterkant tuſſchen de eilandtjes Paramonguilla en Don Martin. *Aanhangſel van Woden Rogers Reize naar de Zuidzee.*

BARRAUT, een Marquiſaat in Guienne, gelegen in Vrankryk.

BARRAUT (JOHAN JOBERT VAN) was een zoon van Emrik, grave van Barraut, die onder Lodewyk den XIII als gezant naar Spanje gezonden wierdt. In den jare 1612 wierdt hy te Rome als biſſchop van Bazas in Guienne ingewyd, en naderhand tot grootalmoeſenier der koningin van Engelandt benoemt; maar alzo hy by de Proteſtanten zeer gehaat was, hadt zulks genen voortgang. In den jare 1631 gaf hy een geſchrift uit, genaamt *le bouclier de la foy contre les heretiques.* In het zelve jaar nam hy ook bezit van zyn aartsbiſdom Arles. In den den jare 1635 was hy voorzitter in de vergadering der geeſtelyken te Parys; en ſtorf den 30 July des jaars 1643. *Sanmarth. Gall.*

BARRAY. Zie BARRA.

LA BARRE. Zie BARRIERE. (PIETER)

BARREAUX, BARRAUX, eene veſting in 't Dauphiné, op de grenzen van Savojen, eene myle van Montmelian, wordt aan de regter zyde door de rivier de Iſere, aan de linker zyde door een ſteile rots, van voren door water gedekt. De hartog van Lesdiguieres veroverde ze nochtans in den jare 1528 binnen twee uuren. *Mezeray in Henr.* IV.

BARREAUX (JAKOB DE VALLEE, HEER VAN) wierdt te Parys in den jare 1602 uit een oud adelyk geſlacht geboren. Zyn vader was Jakob de Vallée, heer van Barreaux, Requeſtmeeſter en Preſident in den groten raadt te Parys. Hy ſtudeerde in den beginne onder de Jeſuiten, die, bemerkende zyne bequaamheit, hem poogden in hunne ſocieteit te lokken, waar toe noch hy, noch zyne bloedverwanten eenigen luſt toonden. Hy verviel naderhand tot een los en ongebonden leven. Nog jong zynde bezorgde hem zyn vader het ampt van raadsheer in 't Parlement van Parys; maar hy moeſt het zelve wederom verlaten, weigerende zyne meestreſſe, gelyk zommigen zeggen, den kardinaal Richelieu over te laten. Hy bragt zynen overigen tydt zeer wellustig door, en ſchreef vele Franſche en Latynſche vaarzen. Van den Godsdienſt maakte hy zonderling geen werk, wordende zelfs van velen onder de ongodiſten geſtelt; hoewel men zegt, dat hy vyf jaren voor zyne doodt van gedachten verandert is, verlatende de plaatſen, daar hy zyn grootſte vermaak plag te vinden, en zich naar Chalons, anderen zeggen Saône, begevende, alwaar hy een ſtil en zedig leven voerde, en in den jare 1674 ſtorf. *Bayle.*

BARREIRO, (KASPAR) een kanunnik in de hoofdkerke te Evora, was geboortig van Viſeo in Portugal. Hy was by Henrik van Portugal, kardinaal en aartsbiſſchop van Evora, zeer bemind, en wierdt van hem in vele gewichtige bedieningen gebruikt. In den jare 1546 wierdt hy naar Rome gezonden, alwaar hy met de kardinalen Bembus en Sadoletus in kenniſſe geraakte. Hy ſtorf in den jare 1560, en zyne ſchriften wierden van zynen broeder Lupus, die ook kanunnik te Evora was, uitgegeven; zynde eene beſchryving der ſteden van Badajoz tot Milanen; *De Origine Ophir*; enz. *Vaſæus in Chron. Ortelius Geogr. Anton. Bibl. Hendreich.*

BARRELIER (JAKOB) wierdt in den jare 1606 uit een adelyk geſlacht geboren. Hy oeffende zich in de geneeskunde, wilde echter daar in niet gepromoveert worden, maar tradt in den jare 1635 in de orde der Dominikanen. Zyne meeſte genegenheit was de botanie, (kruidkunde) om welke te oeffenen hy op zyne reizen door Vrankryk, Spanje en Italië, ten dele op bevel des hartogen Gaſton van Orleans ondernomen, eene grote menigte kruiden verzamelde, en van der zelver voornaamſte kenners veel narichtkreeg. Hy hadde voorgenomen, een *Herbarium* in 't licht te geven; hadt ook reets verſcheide kruiden in koper laten ſteken, en nog meer door toedoen en hulp van Tournefort ontworpen; want deze de bloemen, vruchten en zaden, ieder in 't byzonder, pleeg te tekenen. Doch hy ſtorf in deze onderneminge te Parys in den jare 1672. Antonius de Juſſieu, een Franſch geneesheer, gaf dit werk na de doodt van Barrelier in den jare 1714 in folio uit, onder den name van *Plantæ per Galliam, Hiſpaniam & Italiam obſervatæ. Le Clerc Bibl. anc. & mod. T. II. P. II. p.* 312.

BARREME, een vlek gelegen in opper-Provence in Vrankryk, aan de rivier Aſſe, tuſſchen de ſteden Senez en Digne. Dit vlek geeft den naam aan eene valleie, hebbende de lengte van vier of vyf mylen, en de breedte van omtrent twee mylen, in welke vlakte het vlek gelegen is. *Maty Dict. Geogr.*

BARRIANO, een vlek gelegen in Bergamaſco, behorende tot den ſtaat van Venetië, op de grenzen van Milanen, drie mylen van Cremona tegen 't Noorden. *Maty Dict. Geogr.*

BARRIENTO, (BARTHOLOMÆUS) een Spaanſche ſpraak-kundige, bloeide te Salamanca. Hy gaf zich zodanig geheel over tot de wiskunſt, dat men hem van toverye verdacht hieldt, waar van hy zich nooit heeft gezuivert. Hy ſchreef een *Sylva Lectionum Variarum*, en *Commentarius in Somnium Scipionis. Konig Biblioth.*

BARRIERE, (JOHANNES LA) anders *Barrerius*, een Franſchman, en ſtichter der Congregatie de nôtre Dame des Feuillans, of des H. Bernards van de boete, van de orde der Ciſtercienzen, wierdt in den jare 1544 te St. Cere, in het Vicomté Turenne in Quercy, geboren. In den jare 1565 wierdt hy tot abt der Feuillans in 't biſdom Rieux benoemt, nam ook bezit van deze abdy. Zyne eerſte zorge ging daar henen, hoe hy de Ciſtercienzer orde in zyn klooſter zoude hervormen, en bragt het met veel moeite zo verre, dat hy eene nieuwe congregatie ſtichtte, die door den paus beveſtigt wierdt. Hy leefde zeer ſtreng, en ſtorf te Rome den 25 April des jaars 1600. *Spondan. Sanmarth. Gall. Chriſt. Lettres d'Oſſat. du Suſſay Martyr. Henriques Annal. & Mart. Hiſt. Don Jean in zyn leven.*

BARRIERE, (PIETER) genaamt *la Barre*, geboren te Orleans, was eerſt een ſcheepsknecht, daarna een zoldaat. Hy was zwaarmoedig van geeſt, en beſloot koning Henrik den IV in Vrankryk in den jare 1595 te vermoorden. Doch zyn toeleg wierdt door Seraphim Banqui, een Dominikaner monnik te Florence, aan wien hy het geopenbaart hadde, ontdekt, nadat hy te vergeefs eens en andermaal daar van afgemaant was. Hy wierdt derhalven den 26 Auguſtus te Melun naar verdienſte geſtraft, maar bleef halſtarrig op den pynbank. Voor zyne doodt bekende hy, door zekeren Kapucyn te Lions, als ook door Aubri, een prieſter van St. André des Arts te Parys, en den Jeſuit Varade tot dit voornemen gebragt te zyn. *Dupleix. Thuan. Mezeray. d'Aubigne.*

BARROS, of BARRIOS, (JOHAN DE) een Spanjaardt van de ridderorde de Mercede of verloſſing der gevangenen, wierdt tot biſſchop van Aſſumtion in Amerika in den jare 1550 verkoren; doch de ſtaat zyner gezondheit niet lydende deze waardigheit aan te vaarden, wierdt hy biſſchop van Cadix gemaakt, en ſtorf kort daarna te Toledo. Hy ſchreef de geſchiedenis van Ferdinand den Catholyken en Iſabelle, die men zegt hem ontfutſelt, en door een anderen uitgegeven te zyn. *Remon. in hiſt. ord. Merced. Antonius Bibl. Hendreich.*

BARROS, (JOHAN DE) een Portugees, was een zoon van Lupus de Barros, geboren te Viſeo in den jare 1496, en aan 't hof van koning Emanuel opgevoed, alwaar hy de Griekſche en Latynſche ſprake wel haaſt leerde, en zich meeſt in de gunſt van den Infant Johannes zocht in te wikkelen. Deze, zynen vader in de re-

regering volgende, gaf hem in den jare 1522 het gouvernement van St. Georgio de la Mina in Afrika op de Guineesche goutkust, en drie jaren daarna maakte hy hem schatmeester van de Indien. Hy liet zich echter daar door niet geheel van de studien aftrekken, en gaf, op aanraden des kardinaals Henrik van Portugal, de geschiedenissen van Asië uit, van welke de eerste *Decas* in den jare 1552, de tweede in den jare 1553, en de derde in den jare 1563, in de Portugeesche tale in 't licht gekomen is. Hy storf, daar mede bezig zynde, in den jare 1570 te Pompali, en wierdt de vierde *Decas* na zyne doodt in den jare 1615, op bevel van Philips den III, die het handschrift gekocht hadde, uitgegeven; hoewel deze vierde *Decas* niet geheel door Barros opgestelt, maar van Johannes Baptista Labanha, geschiedschryver van koning Philips den III, voltooit is, die ook eenige aanmerkingen en landkaarten daar by gevoegt heeft. Naderhand heeft Didacus Couto dit werk tot 12 *Decades* vermeerdert, die echter niet alle worden gezegt door den druk gemeen gemaakt te zyn. Barros schreef nog andere werken, die van de geleerden, en in de Portugeesche tale ervarenen geprezen worden. *De Faria in discursu de Jo. Barr. Anton. Bibl. Hisp. Thuan. hist. l.* LXIV. *Hendreich.*

BARROSO. Het landt van BARROSO is gelegen in 't aartsbisdom van Braga, in 't koninkryk van Napels. Dit landt is van bergen en rotzen dermaten omringt, en deze zyn het grootste gedeelte des jaars zodanig met sneeuw bedekt, dat het veel eer eene woning van wilde beesten dan van redelyke menschen schynt. Echter is dit landschap volkryk, en heeft een uitnemend groot getal van kerken. Maar in den jare 1580 zag men 'er byna geen de minste voetstap van Christelyk geloof. Dom Bartholomæus, aartsbisschop van Braga, zynde vol yver omtrent zyne kudde, wilde tegen den raadt van alle de inwoonderen de kerken van dit landt bezoeken, gelyk de andere kerken zyns bisdoms. Het gerucht van de aankomste des aartsbisschops zich verspreidende door 't gebergte, veroorzaakte eene onuitsprekelyke vreugde. Het volk, hebbende nooit een bisschop gezien, liep hem in eene grote menigte te gemoet, en vervulde de straten, langs welke hy komen moest, als ook de wegen, om hem te ontfangen en te verwelkomen; juigchende en danssende naar hunne landswyze. Men zag'er gemasskeerden, men hoorde onbetamelyke liederen, onder 't geluidt van eenige kluchtige instrumenten, men deet'er zeldzame sprongen. De liederen in 't byzonder gaven de uiterste onkunde te kennen in 't stuk van het Christelyk gelove. Tot een staaltje kan dit eene alleen genoeg verstrekken, beginnende: *Geloost zy de H. Drieëenheit, zuster van onze Lieve Vrouwe*; waar uit men van de andere oordelen kan. Ondertusschen was dit het grootste feest, 't welk dit arme volkje ter eere van hunnen aartsbisschop, dien ze een heilig noemden, vieren kon. Zie des zelfs leven, 't welk voor een meesterstuk gehouden wordt, *III boek 7 kap.*

BARROSO GOMEZ, (PETRUS) kardinaal en bisschop te Karthagena, was geboortig van Toledo, en een zoon van Ferdinand de Barroso en Mencia Garcia de Sotomajor. Hy begaf zich naar 't hof van Alphonsus den XI in Kastilië, die hem staatsraadt maakte, naderhand het bisdom, en eindelyk in den jare 1320 den kardinaalshoedt bezorgde. Hy was legaat van 't Roomsche hof in Kastilië, en in Vrankryk, en storf te Avignon in den jare 1348, of 1349. *Aubery hist. des Card. Onuphr. Ciacon.*

BARROSO GOMEZ, (PETRUS) was aartsbisschop van Sevilië, en wierdt in den jare 1371 van paus Urbanus den V kardinaal gemaakt. Hy storf te Avignon den 2 July des jaars 1374. *Mariana hist. l.* XVII. *Aubery hist. des Card. Onuphr. Ciaccon.*

BARROU, eene rivier in Ierlandt, in 't landschap van Leinster, loopt naar Caterlag en Leighlin, en van daar wasschende door Nure à Rosse, en nog wat lager door de Sheire, maaktze de haven van Waterfort, en ontlast zich in de Iersche zee.

BARROW, (ISAAK) geboren te Londen in den jare 1630, studeerde te Oxfort, en was in de letteroeffeningen en wiskunde zeer bedreven. Dewyl hy onder Kromwel gene bevordering te verwachten hadde, begaf hy zich naar de Levant. Karel de II beriep hem wederom naar Engelandt, alwaar hy in den jare 1660 hoogleeraar in de Griekſche tale, en eenige jaren daarna in de wiskunde te Oxfort, eindelyk in den jare 1672 Rector van 't collegie der H. Drieëenheit, en ten laatsten onderkancelier der Akademie wierdt. Hy storf in den jare 1677. Hy heeft geschreven en uitgegeven:

Lectiones Geometricæ. Londin. 1622.
Archimedis Opera;

en daarenboven vele predikatien en andere werken in de Engelsche tale nagelaten. *Barrow Engelsche levensbeschryving. Hendr. Pand. Brand. Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARRUT, of BARHUT, eene stadt, tot Bohemen behorende, is gelegen in Neder-Lusatië, aan de rivier Goisa, tusschen de steden Brandenburg en Kotbus, elf of twaalf mylen van beide afgelegen. *Maty Dict. Geogr.*

BARRY, een klein eilandt, niet verre van Clandaf en Cardiffe in Glamorganshire gelegen. Het is alzo genoemt naar zekeren heiligen, genaamt Baruch, dien men zegt, dat aldaar begraven zoude zyn. Hier van heeft de vermaarde familie der vicomten van BARRY in Ierlandt den name ontleent. Het gene dit eilandt meest vermaard maakt, is een niet verre van zee gelegen rotssteen, waar in men zegt, dat eene zeer kleine opening gevonden wordt, waar by zo iemandt het oor te luisteren legt, hy allerlei geruisch, gelyk als in een smisse, hoort. De meesten zyn van gevoelen geweest, dat zulks door het kaatzen en geklater der golven veroorzaakt wordt; hoewel men tessens verzekert, dat zulks niet min by ebbe als vloedt gehoort wordt. Doch in de nieuwste berichten aangaande dit eilandt wordt dat gehele verhaal verworpen. *Camden Brit. p.* 611. 616. 1049. *Giraldus Topogr. Brit.*

BARRY, (FRANÇOIS DE) een Fransch rechtsgeleerde, die in de XV eeuw met veel luister gebloeit heeft, schreef en gaf in 't jaar 1653 op bladsgrootte in druk:

De successionibus Testati & Intestati.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARRY (PAULUS) wierdt in den jare 1587 te Leucate in Languedok uit een voornaam adelyk geslacht geboren. Hy begaf zich in den jare 1605 in de societeit der Jesuiten. Vyf jaren de Philosophie geleert hebbende, is hy Rector van verscheide collegien geweest, en eindelyk in den jare 1661 te Avignon gestorven. Hy gaf vele kleine geschriften in de Fransche tale uit, die naderhand ten dele in de Latynsche, ten dele in de Italiaansche tale overgezet zyn. De Latynsche zyn genaamt:

De Cultu Divorum. 1651.
Pædagogia cœlestis. 1650.

Alegambe Bibl. Soc. Jes. Konig Biblioth.

BARRY-RENAUDIE. (GODEFRIED DE LA) Zie RENAUDIE.

BARS, in 't Latyn *Uscenum*, by de Duitschers *Barsemburg* genaamt, is een oud kasteel in opper-Hungarië, aan de rivier Gran, waar van het gespanschap BARS den name heeft, hebbende een zeer vruchtbaren grondt. *Szent-Yvani Miscell. dec.* III.

BARSABAS was de toenaam van *Judas*, een der voornaamste Discipelen van den Heilandt. Hy wierdt nevens eenige anderen in geselschap van Paulus en Barnabas, wegens de Apostelen, ouderlingen en gemeente van Jeruzalem, afgezonden naar Antiochië wegens een aldaar ontstane verschil over de onderhoudinge der besnydenisse en der wetten van Moses. Hy gaf aldaar zyn medegegeven brief over, die de gemeente veel genoegen gaf, en verbleef alhier eenigen tydt, en versterkte de broederen in het gelove in Christus; waar na hy zich wederom naar Jeruzalem begeven heeft; 't gene alles is, wat men van hem in de heilige boeken aangetekent vindt. *Handel. der. Apostel. kap.* XV. *v.* 22. *en volg. W. Cave Apostol. Oudhed.*

BARSABAS, (JOSEPH) bygenaamt *Justus*, of de rechtvaardige, is een van de eerste, en waarschynlyk van de zeventig leerlingen van den Zaligmaker geweest. Wanneer de Heilandt Jesus Christus ten hemel gevaren was, en de Apostelen te zamen vergadert waren, in verwachtinge, dat de Heilige Geest hen vervullen, en op hen nederdalen zoude, ingevolge van hunnen meesters belofte, stelde Petrus aan de vergaderinge voor de noodzakelykheit van een ander Apostel in de plaatse van den verrader Judas te verkiezen, en wel zodanig eenen, die met hun omgegaan hadde allen den tydt, in welken de Zaligmaker onder hen in en uitgegaan was; 't welk by de vergaderinge toegestemt zynde, zo wierden straks Barsabas, gezegt Justus, en Matthias voorgestelt, en voort het lot over hen geworpen, dat op Matthias viel, des hy met gemene toestemminge tot de elf Apostelen verkoren wierdt. Zommige schryvers willen, dat hy de zelfde met Barnabas, den medgezel van Paulus, is, en de Martelaarsboeken van Usuard en Adon tekenen zyn vierdag aan op den 20 July, en verhalen, dat hy met veel yver en vrucht gearbeid heeft tot voortplantinge van het Evangelium, en in Judea gestorven is. *Handel. der Apostel. kap.* I. *vs.* 21. *en* 22. *Beda in Acta. Epiphan. de Christo cap.* 4. *W. Cave Apostol. Oudhed.*

BARSANIERS, of *Semiduliten*, waren ketters in de XVI eeuw, volgende de dwalingen der Gradanaiten. Wanneer ze offerden, stakenze het uiterste des vingers in fyn meel, en bragten den vinger dus aan den mondt. *Damasc. de Hæres. Baron. an. Chr.* 585. *n.* 75.

BARSCHAMP, (GEORGIUS) een rechtsgeleerde, heeft geschreven, en in het jaar 1620 uitgegeven:

Radix clausularum de præcipuis verborum formulis.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARSEBAI *Al Dakmaki al Dhaheri* was de achtste Sultan van de twede Dynastie der Mammelukken, Circassiers of Borgiten genaamt. Hy begon te regeren in den jare 825 naar de rekening der Hegire, maar 1421 na de geboorte des Zaligmakers, nadat Malek al Saleh Tatar daar van afstandt gedaan hadde. Hy veroverde het eilandt Cyprus op de Christenen; dat sedert afhankelyk van Egypten gebleven is; en hebben zelfs de Venetianen; wanneer ze naderhand wederom meesters van Cyprus geworden zyn, echter eene jaarlyksche schatting daar aan moeten opbrengen, en eischte de Turksche keizer Selim dit eilandt wederom van de Venetianen, uit kracht van het recht, 't gene de Mammelukken daar op hadden. Deze Sultan storf in den 841 jare der Hegire, na omtrent 17 jaren geregeert te hebben. Hy was zo zedig, dat hy niet wilde, dat zyne onderdanen om hem te eeren de aarde kusschen, of zich voor hem nederwerpen zouden. Hy liet ze alleenig toe zyne handen te kusschen. Men geest hem den bynaam van *Dakmaki* en *Dhaheri*, doordien hy een slave geweest was van zekeren Mammeluk, genaamt Dahmak, die hem aan den Sultan Barcok vereerde, van wien boven gesproken is. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BARSELONE, een vlek of stedeke in Vrankryk, gelegen in Armagnac in Gaskonje, op de grenzen van het eigentlyk genaamde Gaskonje, en aan de rivier Adour, eene myle boven Aire. *Maty Dict. Geogr.*

BARSEMBURG. Zie BARS.

BARSIKETH, eene ftadt in Transoxanië, behorende mede onder de ftadt Schafch, gelegen aan de rivier Sihon, die gehouden wordt voor der ouden *Jaxartes*. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BARSILLAI, van Gilead, was een boezemvriendt van koning David, aan wien hy veel liefde en trouwe betoonde, wanneer hy voor zynen zone Abfalon vlieden moeft. Wanneer David te Mahannaim gekomen was, wierdt hy met allen, die by hem waren, door Barfillai van allen nooddruft verzorgt; en hebbende zynen zone overwonnen, en wederkerende naar Jeruzalem, verzelde hem Barfillai tot over de Jordane. David wilde hem mede naar Jeruzalem nemen, om zyne trouwe te vergelden; doch Barfillai, reets 80 jaren oud zynde, weigerde zulks, en keerde wederom naar zyne ftadt. II. *Sam.* XVII, 27, 28, 29, en XIX, 31. *enz. Jofeph. Oudh.* XVII. *boek.*

BARSINE, eene dochter van Artabaftus, een Perfiaanfch overfte, wierdt van Parmenio, veldheer van Alexander den Groten, te Damafcus gevangen, en aan den koning overgelevert, die op haar verliefde, en by haar eenen zone teelde, genaamt Hercules, die in het 14 jaar zyns ouderdoms nevens zyne moeder van Caffander omgebragt wierdt, wanneer hy zynen vader Alexander in de regeringe meende op te volgen. *Diod. Sic. l.* XII. *Juftin. l.* V.

BARSIR, eene ftadt van Kerman, of Karamanië, gelegen in Perfië, waar uit vele geleerde mannen zyn voortgekomen. De eigentlyke legplaats der ftadt wordt niet aangewezen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BARTAS, (WILLEM VAN) heer van Salufte, draagt den name van een klein landt, genaamt Bartas, in Armagnac, naby Auch, of, gelyk anderen zeggen, niet verre van Bourdeaux gelegen. Hy wierdt in den jare 1544 in Gaskonje uit eene adelyke familie geboren. Zyn vader was Thefaurier van Vrankryk. Hy fchreef verfcheide werken in vaarzen, onder anderen een, genaamt *La Semaine*, handelende van de fcheppinge der werreldt. De vermaarde dichter Pieter Ronfard las het zelve met de hoogfte verwondering, en zondt hem een gehelen gouden pen, en voegde 'er die lofreden by: dat Bartas meer eers ingelegt hadde en verkregen in eene week, dan Ronfard in al zyn leven. Koning Henrik de IV zondt hem als gezant naar Denemarken. Hy gebruikte hem ook in Engelandt en Schotlandt, daar hem koning Jakob trachtte te houden; doch hy weigerde zulks. Hy was niet min een goed zoldaat, als dichter, voerende het bevel over een compagnie te paardt, onder den maarfchalk van Matignon, gouverneur in Gaskonje; maakte ook eene fraaie befchryving van den flag by Ivri, door Henrik den IV in den jare 1590 gewonnen; en ftorf in den jare 1591, het 46 jaar zyns ouderdoms. *Sanmarth. elog. l.* IV. *du Verdier & la Croix du Maine Bibl. Thuanus lib.* XCIX.

BARTEN, een fterk kafteel en ampt, gelegen in het Brandenburgfche Pruiffen, in Bartenlandt, naby een ftedeke van den zelven name, wordende door een hogen berg van 't kafteel afgezondert. *Hartknoch Preuff. hift.*

BARTENLANDT, in 't Latyn *Bartonia*, een landfchap in 't Brandenburgfche Pruiffen, grenzende aan de Alle, Pregelen Angerapp. Het landt is klein, maar vruchtbaar, en heeft vele meiren. *Preuff. ftaats-Geogr. P.* I. *p.* 81.

BARTENSLEBEN, een zeer voornaam oud adelyk geflacht in Duitfchlandt, voornamentlyk in de Mark Brandenburg, afftammende van BARDO, die door Karel den Groten tot ridder verheven wierdt. In de XII eeuw waren GUNTZEL en HERMAN van Bartensleben bekend. Guntzel was in dienft van hartog Henrik den Leeuw, holp de oproerige Wenden te onderbrengen, en wierdt om die reden in den jare 1159 grave van Zwerin gemaakt. In den flag by Demmin, alwaar 2500 Wenden bleven, bragt hy niet weinig tot de overwinninge toe. In den jare 1170 trok hy met den voornoemden hartog Henrik naar 't H. Landt, en ftorf in den jare 1206. Van zyne vier zonen, van welken FREDERIK in den jare 1237 biffchop van Zwerin geworden is, heeft HENRIK, grave van Zwerin, het geflacht voortgezet. Deze deet eene gelofte van te zullen naar 't H. Landt reizen; maar ten einde, gedurende zyne afwezenheit, het landt nevens zyne gemalin in zekerheit mogten zyn, vertrouwde hy de zelve aan Waldemar den II, koning van Denemarken. Doch deze misbruikte Henriks huisvrouwe fchandelyk; dies hy, wederkomende van zynen tocht, veinfde met koning Waldemar wel te vreden te zyn, quam by hem op een eilandt, by zommigen Lytha genaamt, leggende niet verre van 't eilandt Funen, reedt met hem op de jagt, en maakte dus, dat de koning zich volkomentlyk op hem betrouwde. Maar als die op zekeren tydt vermoeid van de jagt komende, zich in een naaft den haven gelegen huis, om de de maaltydt te houden, begeven hadt, en nevens zynen zone en bedienden door den dronk in een diepen flaap gevallen was, liet de hartog hem nevens zynen zone binden, op zyn fchip brengen, en naar Zwerin voeren; van waar hy naar Danneberg als een gevangen gezonden wierdt, en niet eerder zyne vryheit weder erlangde, voor al eer hy 45000 marken zilvers betaalt, en meer andere harde voorwaarden toegeftaan hadde. Zyn zoon GUNTZEL de III, grave van Zwerin, wierdt in den jare 1265 in den oorlog van hartog Albert van Brunswyk en Luneburg tegen Henrik, landgrave van Thuringen, door Rudolph Schenk gevangen. Onder zyne zonen ftorf JOHANNES, aartsbiffchop te Riga in Lyflandt, in den jare 1300. De drie overigen, GUNTZEL, NICOLAAS en HELMOND de II, hebben hun geflacht voortgeplant; zynde de twee eerften in hunne zonen, maar graaf Helmond in het derde lidt uitgeftorven, wanneer OTTO, genaamt *Rofa*, laatfte graaf van Zwerin, in den jare 1352 quam te overlyden. Guntzels des I broeder, genaamt HERMAN, die in den jare 1159 leefde, liet na GUNTZEL den II, edelen heer van Bartensleben, die in den jare 1217 met de dochter van Siegfried, laatfte grave van Ofterburg en Altenhaufen, in echt tradt, en uit dien hoofde de dorpen in de oude Mark aan zyn geflacht bragt. Hy hadt twee zonen, GUNTHER van Bartensleben op Vosvelde, en HILDEBRAND. Deze liet verfcheide kinderen na, waar onder GUNTZEL de III, en BURCHARD, die in zynen zone BURCHARD den II uitgeftorven is, aanmerkelyk zyn. GUNTZEL de III, ridder van Bartensleben, was in den jare 1315 getuige by de verfchryving van keurvorft Woldemaar van Brandenburg, waar by het dorp Dobbenkow aan die van der Schulenburg overging. Zyne gemalin, dochter van Henrik van Wenden, baarde hem vyf zonen en eene dochter. Gene ftichtten in den jare 1346 de kapelle te Mariendal, wordende HILDEBRAND, de jongfte der vyf broederen, monnik in dat kloofter. Doch zyne broederen, GUNTZEL de IV, BURCHARD de III, WERNER, en GUNTHER de II, hebben hun geflacht voortgeplant. GEBHARD, zoon van BURCHARD den III, bezat in den jare 1346 het burgleen te Zaltzwedel; maar zyn broeder WERNER teelde een zoon, insgelyks WERNER genaamt, die zich in den jare 1372 met Wolfsburg het aartsfticht Maagdenburg verplichtte, en het dorp Windersdorf aan Parda van Knefebek verkocht; wiens zoon Buffo in den jare 1383 Elifabeth van Honlage trouwde. GUNTHER de II, broeder van Werner, en BURCHARD de III, woonde te Rodenhoven, en teelde by Cuneguris verfcheide zonen en dochteren. HUNERT, een der zonen, zette zyn geflacht voort tot op zynen kleinzoon, ook HUNERT genaamt, en levende in den jare 1500. GUNTZEL de IV, ridder, voogdt en hopman der oude Mark, hadt eene dochter, GISALA, die eerft met Henrik van Alvensleben, naderhand met Ludolph van Knefebek getrouwt is; en vier zonen naliet, uit de welke LUDOLF en GUNTZEL de VI zich in den geeftelyken ftaat begeven hebben; maar HILDEBRAND op Ummendorp in den jare 1393 zonder kinderen geftorven is, moetende zyne goederen voor 't aartsfticht Maagdenburg overlaten. Dezer broeder GUNTZEL de V. *Claudus*, van anderen GUNTHER genaamt, zynde hoofdman der oude Mark, erlangde in den jare 1362 van Lodewyk Romanus, keurvorft van Brandenburg, een privilegie nopens het hoofdmanfchap der oude Mark, onderwierp in den jare 1372 het huis Wolfsburg het aartsfticht Maagdenburg, nalatende GUNTHER den IV, van Bartensleben op Wolfsburg, die twee zonen teelde, van de welke GUNTZEL de VI, ridder der oude Mark, in den jare 1420 in den Pomerfchen oorlog, overfte onder keurvorft Frederik den I van Brandenburg, en pandheer des ampts Plagen, in den jare 1443 geftorven is, nadat hy by zyne gemalinne, baroneffe van Putlitz, drie zonen geteelt hadde, onder welke GUNTZEL de VII, Domproofts te Maagdenburg, en prooft te Saltzwedel, in den jare 1443 geftorven is; wiens broeder GUNTHER de VI in den jare 1446 eene muur trok om Wolfsburg, en verfcheide kinderen naliet, van welke JAKOB, JOHANNES en BUSSO de merkwaardigften zyn. De laatfte is in zyne kleinzonen JOACHIM en BUSSO uitgeftorven. Zyn broeder Johannes, vorftelyke Maagdenburgfche raadt, bragt in den jare 1475 het Maagdenburgfche ampt Hötenfleben by wyze van een pandt aan zich. By Armgard van der Schulemburg hadt hy vyf zonen, van welke BUSSO en HANS het geflacht voortgeplant hebben, hoewel de laatfte in zynen zoon JOACHIM, ftervende in den jare 1558 zonder erfgenamen, een einde genomen heeft; maar BUSSO, zyn broeder, hoofdman der oude Mark, deet afftandt, en ftorf in den jare 1548, hebbende by Bartha van Harderberg twee dochteren geteelt, van de welke BARTHA met Ludolf van Alvensleben in huwelyk tradt, en twee zonen baarde. Onder deze is HANS, pandheer te Hötensleben, toegenaamt de Ryke, in den jare 1583 geftorven. Zyne dochter BARTA SOPHIA trouwde Werner van der Schulemburg. JAKOB, zoon van Gunther den VI, en broeder van Johannes en Buffo, raakte met hartog Otto van Bronswyk en Luneburg nevens zyne broederen in oorlog; doch wierdt geflagen, en ftorf in den jare 1489, nalatende verfcheide kinderen, onder welke GUNTHER de VII van Bartensleben op Wolfsburg in den jare 1535 zich by het vergelyk tegen de eerftgeboorte in 't vorftendom Wolfenbuttel mede onderfchreef. Hy hadt twee dochteren, DOROTHEA, die aan Francifcus van Dorftet, en HYPOLITA, die aan Erik van Mandelsloh uitgehuwt wierden; daar beneven vier zonen, van welke JAKOB van Bartensleben op Wolfsburg zonder manlyke erfgenamen geftorven is; maar GUNTZEL de IX, keur-Brandenburgfche hoofdman te Saltzwedel en Arnzee, hadt twee zonen, GUNTHER den IX en GUNTZEL den X, die by zyne gemalin Elifabeth, Jakobs van Bartenslebens dochter, twee dochteren gewonnen heeft; doch zyn broeder Gunther de IX, die, Brohma gekocht hebbende, in den jare 1579 geftorven is, was getrouwt met Sophia van Veltheim, by de welke hy eene dochter en drie zonen teelde, namentlyk JOACHIM, die in den jare 1620 overleedt, ACHATIUS en GUNTZEL den XI, welke laatfte in den jare 1658, in het 68 jaar zyns ouderdoms, ftorf, nadat hy by Margaretha van Berlibs vier dochteren geteelt hadde, van welke ARMGARD aan den overften Marquard Ernft van Pentzen, MARIA aan den generaal-lieutenant Chriftoffel van Kannenberg, en AGNES aan Levinus van Knefebek getrouwt geweeft zyn. Insgelyks teelde hy ook drie zonen. Onder deze wierdt JOACHIM FREDERIK Domheer te Halberftadt; maar CHRISTIAAN FREDERIK hadt een zoon, GUNTZEL ERNST GOTTLIEB, ftervende, nog jong zynde, in den jare 1677. Achatius ftorf in den jare 1636, hebbende by twee huisvrouwen vele zonen en dochteren geteelt. Uit de dochteren wierdt DOROTHEA aan Gebhard Paris van Werder, en ANNA aan Chriftiaan Willem van Bartensleben uitgehuwt. Van de zonen ftorf GUNTHER de X in den jare 1663; en zyn broeder, HANS DANIEL, teelde by Anna Adelheit van Veltheim JOHANNES ACHATIUS, die in zyne jonge jaren, ACHATIUS GUNTHERUS, die in den jare 1670, en HENRIK JULIUS, die des volgenden jaars ftorf; daarenboven ACHATIUS GUNTHERUS en GEBHARDUS WERNERUS. *Entzelii Märk. Chron. Angeli Annales Marchia*

dria l. I. *p.* 29. *Meurs. hist. Dan. ad an.* 1222. *Pontanus Rer. Danicar. hist. l.* VI. *p.* 309. *seq. Meibom. not. ad Northof. Behrens Steinberg Geneal. p.* 56.

BARTENSTEIN, eene stadt en een ampt aan de Alle in 't koninkryk van Pruissen. Zy wordt naast Koningsbergen voor de beste stadt gehouden. Het kasteel is reets midden in de XIII eeuwe gebouwt geweest; maar in den oproer der Pruissische steden door de burgeren zelve verwoest, en sedert nooit wederom opgebouwt. De eerste opbouw der stadt zegt men tusschen de jaren 1326 en 1331 geschied te zyn. Van haar heeft het Prussische landschap BARTONIA den name, grenzende aan de Alle, Pregel en Angeras. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr.*

BARTENSTEIN, (MARTINUS) een Augustyner monnik, heeft geschreven:

De Martyrio S. Felicis & Regulæ.

Georg Matth. König Biblioth. vet. & nov.

BARTFELD, BARTFAM, eene vaste koninklyke vryſtadt in opper-Hungarië, gelegen aan een heuvel, is niet zeer groot, maar heeft grote voorsteden, die door de rivieren Tepla, Leicka en Brise bespoelt worden. Van de twee poorten wordt dagelyks maar eene by beurten geopent. Zy gaf zich in den jare 1684 na eene belegering aan de keizerlyke benden over. *Zeil. Top. Hung.*

BARTH, in 't Latyn *Bardum*, eene stadt in voor-Pomeren, met een kasteel en bequamen haven, naast aan de rivier Barth, drie mylen van Straalzond aan een inham gelegen. Eertyds was hier een grote handel, de scheepvaart naar Zweden, Denemarken en Noorwegen den burgeren geen gering voordeel toebrengende. De hartogen van Pomeren hadden daar veeltyds hunnen zetel, en stonden aan de stadt vele vryheden toe. Bogislaus de XIII hieldt zich inzonderheit alhier lange op; en wanneer de stadt in den jare 1587 byna geheel afgebrand was, nam hy der zelver herstelling zeer ter herte, leggende ook eene boekdrukkery in de zelve aan, die echter na zyne doodt wederom stil stont; gelyk naderhand by het uitsterven van den hartoglyken Pomerschen stam de stadt zeer vervallen is. Zy wierdt in den Munsterschen vrede in den jare 1647 den koning van Zweden nevens andere Pomersche landen toegewezen, naderhand door den keurvorst van Brandenburg ingenomen, en in den jare 1679 wederom aan Zweden gegeven. In den jare 1715 is ze met het gehele landt aan de Noordsche bondgenoten gekomen. Het Barthsche gebiedt, zynde 10 mylen lang, en 8 mylen breed, paalt aan Mekelenburg, het graafschap Gutzkow, het eilandt Rugen, en de Oostzee. *Script. Pomer.*

BARTH, toegenaamt VAN HÖRMANTINGEN, een adelyk geslacht in Beyeren, uit het welke reets eenige in de IX eeuw, ten tyde van Lodewyk den Vromen, in de oorlogen tegen de Wenden vermaard geweest zyn. HERMAN, die leefde in den beginne der XIII eeuw, was grootmeester des Duitschen ordens. Dezes laatsten achterneef, KASPAR BARTH van Kemptenhausen, was in den jare 1350 Commissaris der landstanden van Beyeren. In den jare 1440 was GEORG raadt des hartogs van Beyeren, en zyn broeders zoon ULRICH 1442 Domproost te Regensburg. LODEWYK BARTH van Hörmantingen en Pösenbach was in den jare 1475 vermaard, nalatende: (1) JOHANNES, die zich naar opper-Saxen begaf, en teelde KASPAR. Deze was by markgraaf Albrecht van Brandenburg, die te gelyk kardinaal, keurvorst van Mentz en aartsbisschop van Maagdenburg was, kanselier. Hy liet KAREL BARTH in Paffendorf na. Deze was hoogleeraar in de rechten te Frankfurt aan den Oder, keur-Brandenburgsche raadt en kanselier te Kustrin, en storf te Halberstadt in den jare 1597, wanneer zyne weduwe met de nagelatene kinderen naar Halle in 't Maagdenburgsche week. Van zynen zoon KASPAR VAN BARTH, of BARTHIUS, zie beneden. (2) BALTHASAR, die zyn geslacht in Beyeren voortplantte. Een ander, ook BALTHASAR genaamt, zynde by drie keizeren raadt geweest, leefde nog in den beginne der XVII eeuw, wanneer GEORG BALTHASAR met twee zonen, FERDINAND en SEBASTIAAN BERNHARD, gelyk als JOHAN HERMAN met eenen zoon, JOHAN KASPER, zyn geslacht voortgezet heeft. *Spang. Sachs. Chron. c.* 110. *Bucel. Stemmat. P. III.*

BARTHARIUS, elfde koning der Lombarden, wordt als een rechtvaardig en Godvruchtig vorst in de geschiedenisboeken vermeld. Hy storf na een regeringstydt van acht jaren. *Cario* 315.

BARTHE, (PAUL LA) heer van Thermes. Zie THERMES.

BARTHEMA, (LODEWYK DE) te Bolonie in Italië van edele ouders geboren, vertrok ten tyde van den keizer Maximiliaan, om zynen reislust te boeten, naar Ethiopië, voorts naar en door Egypten, Arabië, alwaar hy eene lange gevangenisse uitstont, Persië, Syrië en de Indiën, en gaf op zyne wederkomst in Italië het verhaal dezer zyne reize uit in zes boeken, welke in de Nederlandsche tale overgegoten, en met fraaie prenten gedrukt zyn in Quarto of een vierde blads grootte. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARTHENORA, of BARTENORA, (OBADIAS) een vermaard Italiaansch Rabbi, dien Rabbi David Gantz zegt geleeft te hebben in het jaar der werreldt 5269. Hy is schryver der *Misnajoth*.

BARTHIUS, (KASPAR) was een der geleerdste schryveren van zynen tydt. Hy wierdt geboren te Kustrin, in 't landt van Brandenburg, den 22 Juny des jaars 1587 uit een oud adelyk geslacht. Zyn vader, Karel van Barth, hoogleeraar in de rechten in de Akademie te Frankfurt aan den Oder, raadt des keurvorsten van Brandenburg, en kanselier te Kustrin, storf den 16 February in den jare 1597 te Halberstadt, van waar zyne weduw met de kinderen zich naar Halle begaf. Kaspar wierdt gezonden naar Gotha, en van daar naar Eisenach, voorts naar verscheide hogescholen van Duitschlandt en Italië. Hy wierdt in korte jaren zo geleerd, dat hy, nog maar 12 jaren oud zynde, zo fraaie vaarzen maakte, dat hy de verwondering der geleerden tot zich trok. Achtien jaren bereikt hebbende, schreef hy eene verklaring over de *Ciris* van Virgilius. In de Fransche en Spaansche talen was hy ook wel ervaren, en maakte veel werk van Spaansche boeken. Van beiden gaf hy preuven door verscheide overzettingen. Het getal der schryveren, die hy aanhaalt, zo in zyne *Adversaria*, als verklaringen over *Statius* en *Claudianus*, en die van hem licht ontfangen, is ongemeen en verwonderlyk groot. De oordeelkundigen (*Critici*) zyn doorgaans vergenoegt, als ze maar de ongewyde schryveren kennen; maar Barthius was daar mede niet te vreden, doorsnuffelende ook de heilige en kerkelyke schryveren, en boven al die van de middel-eeuw. De uitnemende lust tot de studien bewoog hem zich van alle bedieningen te ontslaan, en te Leipzich ampteloos te wonen, waar omtrent hy een landgoedt te Sellerhausen bezat, maar verloor op zekeren tydt door den brandt een groot gedeelte zyner boeken. Hy schreef zyne werken enkel uit zyn hoofdt, zonder te voren eenige aantekeningen gemaakt te hebben. Laatstelyk omhelsde hy de Theologische betrachtingen, waar van zyne *Soliloquia* getuigen, van hem in den jare 1656 uitgegeven. Hy storf den 17 September des jaars 1658, oud zynde omtrent 72 jaren. De handschriften onder zyne werken, die nooit gedrukt zyn, gevoegt by die genen, die in 't licht zyn gekomen, en die door den brandt verteert zyn, benevens die gene, waar aan men weet, dat hy gewerkt heeft, en die, ik weet niet hoe, in vreemde handen vervallen zyn, maken te zamen een zo groot getal uit, dat het onbegryplyk is, hoe een eenig mensch in staat geweest is, zo vele dingen te doen. Hy is twee malen getrouwt geweest. By de eerste huisvrouwe, die hy trouwde in den jare 1630, gewan hy gene kinderen; by de twede, getrouwt in den jare 1644, teelde hy een zoon en drie dochteren. Vier malen was hy binnen eene belegerde stadt. Hy klaagde zeer over de quade behandeling van Vossius; en omhelsde de party van Scaliger tegen Scioppius. Met Reinesius, die hem verscheide misslagen in zyne schriften aantoonde, leefde hy in een gedurigen twist. Maar 't was onmogelyk, dat een man, die zo veel en over zo velerlei stoffen schreef, en nooit, 't gene eens van hem geschreven was, veranderde, niet nu en dan zoude gedwaalt hebben. Onder zyne gedrukte werken zyn de voornaamste:

Adversaria.
Galli Confessoris Christianæ doctrinæ Compendium.
Animadversiones in Guilielmum Brittonem.
In Phœbadium contra Arianos.
In Claudianum Mamertum de statu animæ; & Rutil. Numatianum.
Commentarius in Claudianum.
Animadversiones in Papirium Statium.

Spangenberg. Sachs. Chron. c. 100. *Witte Diar. biogr. & Memor. Philos. Dec.* VII. *p.* 320. *seq. Freher. in Theatr. p.* 1546. *Bayle.*

BARTHIUS, (HELVICUS) een welbelezen en taalkundig Godgeleerde, heeft geschreven:

Commentaria in Habacuk. 1603.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARTHIUS (MICHIEL) wierdt te Anneberg, een klein steedtje in Meissen, geboren, en bloeide omtrent den jare 1570. Hy was een geestig dichter, en heeft aantekeningen over *Virgilius Herdersdichten* en *Alciatus Zinnebeelden* gemaakt, en verscheide Latynsche mengeldichten geschreven, die gevonden worden *Tom. I. Delic. German. pag.* 416. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARTHOLINUS, (ALBERTUS) een zoon van Kaspar Bartholinus, deet na 't voltrekken zyner studien eene reize door Duitschlandt, en wierdt Rector der scholen te Fredriksburg in Deensch Zeelandt. Maar alzo hy zwak van ligchaam was, verkreeg hy op zyn verzoek zyn afscheidt, bragt zyn leven by zynen broeder Thomas Bartholinus door, en storf den 17 May des jaars 1663, in het 47 jaar zyns ouderdoms. Men heeft van hem een werk *de Scriptis Danorum*, het welk Mollerus in zyne *Bibliotheca Septentrionis eruditi* heeft laten herdrukken, en geleerde *Hypomnemata* daar by gevoegt. *Moller in præfat. & hypomn. Witte Diar. Hendreich.*

BARTHOLINUS, (BARTHOLUS) oudste zoon van Kaspar Bartholinus, wierdt te Koppenhagen den 21 September des jaars 1614 geboren. Hy wierdt in den jare 1645 hoogleeraar der welsprekendheit te Koppenhagen; daarna Antiquarius (leeraar der oudheden) van koning Frederik den III, en eindelyk Senior der Akademie. Hy storf den 29 January des jaars 1690. Onder zyne werken zyn:

Commentarius de pænula antiquorum. Hafn 1670.
De Philosophiæ Studio, Theologis, ICtis, Medicis, Philosophis & Oratoribus necessario.
Oratio in obitum Christiani IV.

Vinding. in acad. Hafn. Witte T. II. Diar. biogr. Barthol. de Script. Dan. Moller. in Hypomn.

BARTHOLINUS, (ERASMUS) jongste zoon van Kaspar Bartholinus, wierdt te Rotschildt den 13 Augustus des jaars 1625 geboren. Van den jare 1646 tot den jare 1657 reisde hy door Engelandt, Vrankryk, Italië, Duitschlandt en de Nederlanden, houdende zich drie jaren te Leiden, en anderhalf jaar te Padua op, in welke laatste Akademie hy pro-Syndicus en Consiliarius van de Duitsche natie geweest is. In den jare 1654 wierdt hy Doctor in de geneeskunde gemaakt. Weder te huis gekomen zynde wierdt hy in den jare 1657 hoogleeraar in de landmeetkunst en Medicynen, als mede Assessor in 't hoge gericht en Consistorie. Hy heeft zich

door

door vele ſchriften, gelyk ook door zyne onderzoekinge der nature en nieuwe uitvindingen zeer vermaard gemaakt. Onder zyne ſchriften zyn zonderling bemind:

Principia Matheſeos Univerſalis, ſeu introductio ad Geometriam Carteſii.
Heliodori Lariſſæi Opticorum libri II. Græce & Latine, cum animadverſionibus.
De mirabilibus naturæ.
De nivis figura diſſertatio.
Vinding in acad. Hafn. Barthol. de Script. Dan. Moller. in Hypomn. Beughem in Bibl. Med.

BARTHOLINUS, (JAKOB) een zoon van Kaſpar Bartholinus, was zeer ervaren in de Ooſterſche talen. Hy ſtorf in den jare 1653, nog jong zynde, te Heidelberg, toen hy reets tot profeſſor te Sora benoemt was. Hy heeft eenige boeken der Rabbinen uitgegeven, als *Maajan Hahchochma*, dat is *oorſpronk der wysheit*; *Bahir*, dat is *doorluchtig boek*, welke beide te Amſterdam in den jare 1652 gedrukt zyn. *Barthol. Cent.* IV. *Epiſt. Med. Num.* 48. *Vinding acad. Hafn. Witte Diar. biogr. T. I. Barthol. de Script. Dan. Moller. Hypomn.*

BARTHOLINUS, (IVARUS) geboortig van Middelfahrt op 't Deenſche eilandt Fuhnen, wierdt in den jare 1558 hoogleeraar in de Latynſche tale te Koppenhagen, naderhand in den jare 1562 predikant te Stege, op 't eilandt Moen. Hy verloor zyn predikampt, omdat hy den Exorciſmus in den doop hadt uitgelaten, en zyne huwelyksbeloften, met zekere vrouwe aangegaan, niet wilde voltrekken. Hy wierdt om die reden in een klooſter te Sora in verzekering geſtelt, maar van koning Frederik den II wederom losgelaten, en hem niet alleen het opzicht over dit klooſter, maar ook over dat van Ringſtadt gegeven. Onder zyne ſchriften zyn:

Hypomneſis de extremo Univerſali Dei judicio & præparatione Chriſtiana in inſtantem mundi finem.

Vinding Academ. Hafn. Barthol. de Script. Dan. Moller. Hypomn.

BARTHOLINUS, (KASPAR) een vermaard geneesheer te Koppenhagen, was te Malmoe, in Schonen, alwaar zyn vader Bartholus Kaſpar Bartholinus predikant geweeſt is, den 12 February des jaars 1585 geboren. In het elfde jaar zyns ouderdoms ſprak hy Latynſche en Griekſche redenvoeringen in rym en onrym uit, bevorderde zyne ſtudien te Roſtok en Wittenberg, reiſde door Duitſchlandt, Vrankryk en de Nederlanden, maar te voet, uit gebrek van middelen. In den jare 1607 begaf hy zich naar Baſel, en hoorde aldaar de hoogleeraren in de Medicynen. Twee jaren daarna doorreiſde hy Italië, en hem wierdt te Napels het hoogleeraars-ampt in de ontleedkunſt opgedragen, dat hy weigerde. Uit Italië keerde hy wederom naar Vrankryk, en wierdt hem te Sedan de waardigheit van hoogleeraar in de Griekſche tale aangeboden; maar hy weigerde dat mede, en keerde wederom naar Italië, begaf zich ten derden male naar Padua, zich niet alleen op de praktyk leggende, maar ook de Anatomie behertigende. Hy reiſde door Tirol wederom naar Baſel, alwaar hy van Kaſpar Bauhinus Doctor gemaakt wierdt. Daar op reiſde hy over Wittenberg naar Holſtein, en beſloot wederom eenige vreemde landen te bezoeken, wanneer hem het hoogleeraarsampt in de Latynſche tale te Koppenhagen wierdt opgedragen, dat hy aannam, waar by in den jare 1624 het Profeſſoraat in de geneeskunde quam. In den jare 1629 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit. Kort voor zyne doodt maakte hy op bevel des konings eenige korte begrippen, dienende om in de ſcholen te gebruiken, en kreeg tot beloninge een kanonikaat te Rotſchildt. Hy ſtorf te Sora den 13 July des jaars 1629. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, onder welke uitmunten: *Specimen Adminiſtrationum Anatomicarum. in* 8. *Fft* 1679. *De corporis animati functionibus. in* 4. *Hafn.* 1687. *De ductu Salivali. in* 4. *ibid.* 1684. *& in* 8. *Ultraj.* 1685. *Exercitationes Miſcellaneæ. in* 8. *Leyd.* 1675. *De fontium fluviorumque origine ex pluviis. in* 4. *Hafn.* 1689. *De Ovariis Mulierum. in* 12. *Amſt.* 1678. en zyne *Inſtitutiones Anatomicæ*, die dikwils gedrukt, en door zynen zone Thomas Bartholinus vermeerdert zyn. Daar by komen zyne *Controverſiæ Anatomicæ*; *Paradoxa Medica* 142. *Manuductio ad veram Pſychologiam ex ſacris literis*; *De natura Theologiæ*; *De partitionibus Scripturæ Sacræ*; *Varii Tractatus & diſſertationes Phyſicæ*; *Rhetoricæ*; *Logicæ*; *Ethicæ*; *Metaphyſica*, en andere werken. *Barthol. in ciſta medica. Brochman. Orat. de vita & morte Caſp. Bartholini, apud Witte Mem. Med. Dec. II. Freher. in Theatr. p.* 1355. *Van der Linden de Script. Med. Albert. Barthol. de Script. Dan. p.* 17. *ſeq. & Moller. Hypomn. ad Alb. Barth. p.* 173. *ſeq.*

BARTHOLINUS, (RICHARD) van Perugia in Italië, een vermaard dichter, leefde in den beginne der XVI eeuw. Zyne *Auſtriados libri* XII is een gedicht, 't welk hy aan den keizer Maximiliaan opdroeg, en waar in hy den oorlog, alstoen tuſſchen den hartog van Beyeren en den Paltsgrave aan den Rhyn gevoert, beſchryft. Ook heeft hy nog een ander werk gemaakt, dat hy *Hodœporicon* noemt. Het eerſtgemelde wierdt door Joachim Vadianus in den jare 1515 uitgegeven, daar Jakob Spiegel eenige verklaringen bygevoegt heeft. *Voſſ. de hiſt. Lat. l.* III. *c.* 12. *Hendreich.*

BARTHOLINUS, (THOMAS) een vermaard geneesheer te Koppenhagen, was een zoon van den voornoemden Kaſpar Bartholinus, en quam den 20 October des jaars 1616 ter werreldt. In den jare 1634 bezocht hy de Akademien, zich leggende op de Philologie en Philoſophie, als mede op de Godgeleerdheit, doch voornamentlyk op de Medecynen. Daar op ondernam hy eene reize naar Hollandt; bezocht in den jare 1637 Leiden, en maakte zich niet alleen met Salmaſius, Heinſius, Voſſius, Golius en Boxhornius bekend, maar bediende zich van de onderwyzinge dezer mannen zelfs in de Arabiſche tale. Hier op reiſde hy naar Vrankryk, en zich een geruimen tydt te Parys en Montpellier hebbende onthouden, bezocht hy Italië, en bleef drie jaren lang te Padua, alwaar hy protector der Duitſche natie wierdt, ook nam hem Franciſcus Loredanus aan onder de leden der Academia Incognitorum. Hier op bezag hy niet alleen geheel Italië, maar ook het eilandt Malta. Hy heeft deze zyne reize in zyn *Conſilium de peregrinatione Medica* zelf beſchreven. In den jare 1645 wierdt hy te Baſel Doctor in de Medecynen gemaakt. In den volgenden jare begaf hy zich weder naar huis, wordende in den jare 1647 hoogleeraar in de wiskunde te Koppenhagen, en in den jare 1648 hoogleeraar in de ontleedkunde, ook in den jare 1654 Decanus perpetuus van 't Medecynſche collegie. Hy was een man, die vele wetenſchappen kundig was; weshalven velen, om hem te horen, naar Koppenhagen reiſden. Eindelyk erlangde hy in den jare 1661 den tytel van Profeſſor honorarius, en begaf zich op zyn landhuis Hogeſtadt, niet verre van Koppenhagen, het welk in den jare 1670, nevens zyne ongemene bibliotheek en alle handſchriften, door 't vuur verteert wierdt, waar over hy een afzonderlyk verhaal aan zyne zonen geſchreven heeft. Doch die ſchade wierdt eenigzins vergoed, gemerkt hem koning Chriſtiaan de V in den jare 1670 tot eenen van zyne lyfartzen verkoos, zyne beſolding verhoogde, en zyn landgoedt van alle belaſtingen bevrydde. De Akademie te Koppenhagen maakte hem ook in den jare 1672 opperopziender van hare boekery, en de koning verhief hem in den jare 1675 tot Aſſeſſor in 't hoge gericht van Denemarken. Hy ſtorf in den jare 1680, den 4 December, nalatende vyf zonen en drie dochteren. Onder de zonen was KASPAR zyn opvolger als hoogleeraar in de ontleedkunde; THOMAS wierdt koninklyke geheime raadt en Profeſſor der oudheden; CHRISTOPHER wierdt hoogleeraar in de wiskunde; THOMAS Profeſſor in de Hiſtorien; (van wien beneden) maar JOHANNES Profeſſor in de Godgeleerdheit. Onder de dochteren is MARGARETHA merkwaardig, zynde eene uitmuntende dichtereſſe in hare moedertale geweeſt. Zyne ſchriften zyn:

Anatomia anevriſmatis diſſecti hiſtoria.
De Unicornu obſervationes novæ.
De latere Chriſti aperto diſſertatio.
Antiquitates puerperii veterum.
De luce animalium libri III.
De armillis veterum, præſertim Danorum, Schedion.
Hiſtoriarum anatomicarum centuriæ VI.
De paralyticis Novi Teſt.
De lacteis thoracicis in homine brutisque obſervatis hiſtoria anatomica.
Vaſa lymphatica in animalibus inventa.
Vaſa lymphatica in homine inventa.

Ook maakte hy zich door nieuwe uitvindingen vermaard; want hy de *Ductus thoracis lacteus*, door Pecquetus in de dieren aangemerkt, ook in den menſch ontdekt heeft; desgelyks heeft hy de *Vaſa lymphatica* gevonden, en eerſt aangetoont, dat het bloedt niet in de lever, gelyk men tot nog toe gemeent hadt, maar in 't hert gemaakt wierdt, waar van vele ſchriften voorhanden zyn: want hy niet alleen hier over, maar ook over 't verbodt van 't eeten des bloeds met Wendelinus een penneſtrydt gevoert heeft. *Wormii Orat. in exceſſ. Barthol. cum aliis acceſſion. Hafniæ edita. Jacobei Orat. in ſummum Daniæ Æſculap. Hanæi Orat. paren. Barthol. de Script. Dan. p.* 138. *ſeq. Moller. in Hypomn. Witte Diar. biogr. Van der Linden de Script. Med.*

BARTHOLINUS, (THOMAS) zoon van den voornoemden Thomas Bartholinus, wierdt in den jare 1659 geboren. Hy toonde ook luſt tot de rechtsgeleerdheit, en behertigde de zelve op de hogeſcholen te Koppenhagen, Leiden, Oxfort, Parys, Londen en Leipzich. Zo haaſt als hy weder te huis quam, wierdt hy hoogleeraar in de geſchiedeniſſen en in de rechten, daar benevens byzitter in het conſiſtorie, koninklyk ſecretaris, Antiquarius en Archiven-bewaarder. Hy ſtorf in den jare 1690, den 5 November. Zyne ſchriften zyn:

De Holgero Dano.
De Longobardis.
Diſſertatio hiſtorica de ordinis Danebrogici, a Chriſtiano V inſtaurati, origine.
De cauſis mortis à Danis gentilibus contemtæ.
Antiquitatum Danicarum libri III.
De legendis libris. Accedunt Orationes & Carmina.
De legendis libris ſeparat.

Hy hadt ook eene *Hiſtoria Eccleſiaſtica Septentrionalis* onder handen; maar deze is door zyne tuſſchenkomende doodt afgebroken. *Hanæi Or. paren. Beughem Bibl. hiſt. & appar. Molleri notæ ad Bartholini Bibl. Septentr. erud.*

St. BARTHOLOMÆUS, een Apoſtel en navolger van Jeſus Chriſtus, van wien de Evangeliſche geſchiedboeken niets anders melden; het welk zommigen heeft doen vermoeden, dat hy nog met een anderen name is benoemt geweeſt. Velen menen, dat hy de zelve met Nathanaël is, van wien de drie eerſte Evangeliſten gewagen, daar Johannes van Bartholomæus alleen gewag maakt, die ook Nathanaël, by de verſchyninge van Chriſtus aan de zee van Tiberias, onder de Apoſtelen plaatſt. Zyne aankomſt en voorgaande levensbedryf is insgelyks onzeker, hoewel hy by de meeſten voor een viſſcher gehouden wordt. Men zegt, dat hy na de opſtandinge van Chriſtus het Evangelium in 't Aſiatiſche Indië verkondigt heeft, en zich van daar naar Hierapolis in Phrygië begeven,

ven, alwaar hy nevens Philippus ter kruisftraffe gedoemt, maar wegens eene tufſchenkomende aardbevinge weder vry gelaten is. Maar wanneer hy te Albanopolis in groot-Armenië de menſchen zocht van de afgoderye af te trekken, wierdt hy door den landvoogdt aan 't kruis gehecht, en, gelyk zommigen daar by voegen, levendig gevilt, welke doodt hy in den jare van Chriſtus 70 met volſtandigheit en vreugde leedt, de bekeerde heidenen tot het laatſte oogenblik zyns levens tot ſtandvaſtigheit in 't gelove vermanende. *Matth.* X. *Marc.* II. *Luc,* VI. *Joh.* XII. *Euſeb. hiſt. Eccl. l.* I. *c.* 19. *l.* V. *c.* 10. *Cave Apoſt. Oudhed. Hieronym. de Script. Eccl. Chryſoſt. Homil. de Apoſt. Baron. in Annal. an. C.* 31.

BARTHOLOMÆUS ALBIZI. Zie ALBIZI.

BARTHOLOMÆUS *van Braganza*, in Portugal, was uit de beroemde familie van Braganza en een Dominikaner monnik, ook na 't affterven van Dominicus meeſter van het H. paleis. In den jare 1246 maakte hem Innocentius de IV biſſchop van Nimefië op 't eilandt Cyprus, en twee jaren daarna tot legaat by koning Lodewyk van Vrankryk, die toen in Syrië was. By dezen was hy in groten gunſt den tydt van zes jaren. Hy wierdt door paus Alexander den IV biſſchop van Vicenza gemaakt, alwaar hy geboren was. Doch Ekklin, toen heer van Vicenza, verdreef hem van daar; na wiens doodt hy van zyn biſdom weder bezit nam. Daarna wierdt hy naar Engelandt, en van daar wederom aan koning Lodewyk gezonden, van wien hy (zo men wil) met een ſtuk van 's Heilands doornekrone begiftigt wierdt. Hy ſtorf in den jare 1268, nalatende eene korte verklaring over den Bybel, als mede over Dionyſius Areopagita *de cœleſti Hierarchia. Ughell. Ital. ſac. T. V.*

BARTHOLOMÆUS *van Breſcia*, dus genaamt van zyne geboorteſtadt Breſcia in Italië, was een der geleerdſte mannen van zynen tydt. Hy was leeraar in de rechten, en bezat de genegenheit van paus Gregorius den IX. In den jare 1258 moeſt hy zyn leven opofferen tot de verloſſinge zyns vaderlands van de onderdrukkinge des tyrannen Azzolini. Onder zyne werken zyn:

Repertorium Decreti;
Diſputationes Decretalium;

als mede eene beſchryving der Italiaanſche ſteden, waar in hy voornamentlyk van Breſcia en Bergamo handelt. *Trithem. de Script. Eccl. Volaterran. l.* XXI. *Philipp. de Bergamo ſuppl. chron. l.* XI *ad an.* 1240. *Alb. deſcr. Ital. Voſſ. l.* II. *de Hiſt. Lat. Pancirol. de clar. leg. interpr. l.* III. *c.* 7.

BARTHOLOMÆUS *van Foigny*, biſſchop van Laon, wierdt in den jare 1142 in zyn ampt voor eenigen tydt opgeſchort, dewyl hy gezegt wierdt in de echtſcheidinge van Ranulphus, grave van Vermandois, bewilligt te hebben. Naderhand deet hy in 't geheel afſtandt van zyn biſdom, en nam de orde der Ciſtercienzen aan. In de verzameling der concilien vindt men een brief van hem aan den aartsbiſſchop van Rheims, rakende de huishoudinge van hem in zyn biſdom. *Du Pin Biblioth. des auteurs eccleſiaſt.*

BARTHOLOMÆUS *de Martyribus*, een Dominikaner monnik, en naderhand aartsbiſſchop te Braga in Portugal, wierdt te Liſſabon in den jare 1514 geboren, en in de kerke van onze lieve Vrouwe de Martyribus gedoopt, waar van daan hy dezen toenaam aannam, wordende zyn vader anders Dominicus Fernandez genaamt. Hy nam in den jare 1528 de order der Dominikanen aan; en Doctor in de Godgeleerdheit ger[illegible]kt zynde, wierdt hy leermeeſter van Don Antonio, broeder var[illegible]ing Johannes den III. Hy was meer dan 20 jaren lang leeraar in de Godgeleerdheit, en teffens prediker, wanneer hy onvoorziens in den jare 1559 biſſchop van Braga in Portugal gemaakt wierdt; nadien, wanneer de koningin Catharina, weduwe van Johannes den III, deze waardigheit haren biechtvader, Ludovicus Granatenſis, opdroeg, deze zulks affloeg. In den jare 1561 ſtak hy op 't concilie van Trenten boven anderen uit, dringende krachtig daar op aan, dat men 't concilie met de reformatie der geeſtelykheit behoorde te beginnen. In den jare 1563 bezocht hy met den kardinaal van Lotharingen Rome, en wierdt van den paus wel ontfangen, maar kon niet lyden, dat, wanneer de kardinalen zaten en bedekt waren, de biſſchoppen blootshoofds ſtaan moeſten. Hy bragt het ook by den paus zo verre, dat deze gewoonte afgeſchaft wierdt. Hy zocht mede by den paus te wege te brengen, dat hy van zyn aartsbiſdom ontſlagen mogt worden; maar zulks wierdt hem geweigert; weshalven hy wederom naar Trenten reiſde, en na 't eindigen van 't concilie in den jare 1564 tot zyn aartsbiſdom van Braga te rug keerde, zyne bediening wederom als voren waarnemende, wanneer hy eindelyk zyne lang verzochte ontſlaging van paus Gregorius den XIII verkreeg, gaande in een klooſter van zyne orde, alwaar hy den 16 July des jaars 1590 overleedt. Hy heeft verſcheide ſchriften nagelaten, waar onder meeſt aanmerkelyk zyn:

Stimulus Paſtorum;
Compendium ſpiritualis doctrinæ;

als mede een *Catechiſmus*, in de Portugeeſche tale geſchreven. Ludovicus Granatenſis begon zyn leven te beſchryven, waar uit Ludovicus Caceras poogde eene geſchiedenis op te ſtellen, die van Ludovicus de Souza voltooit, en in den jare 1619 in 't licht gegeven is. Rodriguez de Cunha handelt van hem in zyne *Kerkelyke geſchiedenis van Braga*, gedrukt in de jaren 1634 en 1635. *Fernandez. Anton. Spond.*

BARTHOLOMÆUS *van St. Marcus.* Zie BACCIO. (BARTOLOMEO).

BARTHOLOMÆUS *Piſanus à St. Concordia*, een Dominikaan, gaf uit:

Sermones quadrageſimales;
Summa de caſibus conſcientiæ;

nevens eenige predikatien, en ſtorf in den jare 1347. *Poſſev. Trithem. Olearius in Abaco p.* 67.

BARTHOLOMÆUS *van Suſa*, (HENDRIK) een kardinaal, is anderszins onder den name van *Hendrik van Seguſe*, zyne geboorteplaats in Piemont, bekend. Hy was een voortreflyk redenaar, en dermaten in de rechten ervaren, dat men hem *Fons & Splendor Juris* noemde, dat is, bronader en glans der rechten. Eerſt was hy aartsdeken te Embrun, naderhand biſſchop van Siſteron, vervolgens aartsbiſſchop van Embrun, en eindelyk kardinaal en biſſchop van Oſtia, door gunſt van paus Urbanus den IV in den jare 1262. Hy ſtorf in den jare 1272 te Lion, zynde ook des pauzen legaat geweeſt. Hy liet na: *Summa utriusque Juris*, die ook *Aurea ſumma Oſtienſis* genaamt wordt; insgelyks *Expoſitiones in Libros* VI *Decretalium*, enz. *Matthæus Pariſ. hiſt. Angl. Trithem. & Bellarm. de Script. Eccl. Ughell. Ital. ſac. Sanmarth. T.* I. *Ciacon. Frizon. Cave.*

BARTHOLOMÆUS *Parvus*, afkomſtig van Boulonje in Italië, bloeide omtrent het jaar 1302. Hy wordt van Bumaldus de apoſtel van Armenië genoemt, en heeft den gehelen Bybel, het Miſſaal, de werken van Sint Thomas, en den regel of de inzettingen van Sint Auguſtinus uit de Latynſche in de Armeniſche tale overgebragt. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARTHOLOMÆUS *van Savignano.* Zie BACCIO.

BARTHOLOMÆUS *van Urbino*, dus naar zyne geboorteſtadt genaamt, was een geleerd man, van een bovengemeen ſtark geheugen, en bloeide omtrent den jare 1610. Hy kon alle de werken van Auguſtinus byna van buiten, zonder der boeken behulp, opzeggen, en ſtelde uit de menigvuldige ſpreuken en beſte verhalen van Auguſtinus een werk te zamen, waar in hy den gehelen Bybel volgens het gevoelen van dien oudvader verklaarde, welk werk Sixtus Senenſis getuigt, dat eene Johannes Gaſtius onbeſchaamdelyk voor 't zyne heeft uitgegeven. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARTHON, (ELISABETH) by velen *De Heilige maagdt van Kent* genaamt, was geboortig uit Kent, een graafſchap in Engelandt, uit het karſpel Aldington. Zy roemde op hemelſche openbaringen, van de welke de voornaamſte inhoudt was de onrechtvaardigheit der echtſcheidinge tuſſchen koning Henrik den VIII en Katharina van Arragon, dien zy met een haaſtig en ſchrikkelyk oordeel dreigde, ten ware hy de zelve wederom by zich nam. Men bemerkte aan haar, wanneer ze diergelyke openbaringen voortbragt, zeer ongewone zenuwtrekkingen, die voor verrukkingen by 't gemeen te boek ſtonden, en niet alleen een groten toeloop onder 't volk, maar ook eene hevige gemoedsbeweging veroorzaakten, te meer alzo zy de uiterlyke gedaante eens heiligen levens hadde. In den beginne wierdt zy na een gerichtlyk onderzoek, nevens de voornaamſten van haren aanhang, onder de welke zommige geeſtelyken waren, die nevens haar als zinnelozen aangezien wierden, ſlechts tot eene opentlyke afbede, van hun in de St. Pauls kerke te Londen in den jare 1533 werkelyk gedaan, veroordeelt. Doch wanneer Barthon, die na hare eerſte verrukkingen in een klooſter gegaan was, deze afbede herriep, en nevens hare aanhangeren de voorgaande bedreigingen met de uiterſte hevigheit herhaalde, waar uit byna een algemene opſtandt onder 't volk, dat boven dien over de verſtotinge der koninginne Katharina zeer t'onvreden was, zou gerezen zyn, ſtelde het parlement een ſcherper onderzoek aan, en wordt gezegt ontdekt te hebben, dat Barthon op zekeren tydt van eene krankheit is aangetaſt, en, gedurende de zelve buiten zich zelve verrukt zynde, allerhande buitengewone dingen voortgebragt heeft, die ze zich naderhand niet heeft kunnen herinneren. Richard Maſter, predikant te Aldington, heeft haar daar op wys gemaakt, dat het een ingeven des H. Geeſtes was, waar in zy behoorde te volharden; en haar eindelyk zo verre gebragt, dat ze, onder voorwendzel van verrukkingen, 't gene hy wilde, den volke voorzeide. Sedert zy zich tot het klooſterleven begeven hadt, was zekere kanunnik van Kanterbury, genaamt Bocking, haar biechtvader geweeſt, met wien ze heimelyk in ontucht leefde. Een man, insgelyks van Kanterbury, Hankhurſt genaamt, heeft haar een brief, met vergulde letteren geſchreven, ter handt geſtelt; dien zy naderhand gezegt heeft dat haar van de H. Maria Magdalena uit den hemel gebragt was: gelyk ze ook menigmaal in diergelyke geveinſde verrukkingen voorgaf eene hemelſche melody te horen, en Goddelyke openbaringen te ontfangen. Een zeker monnik, Diering genaamt, heeft ter zelver tydt een boek der openbaringen en voorzeggingen dezer nonne opgeſtelt, en werreldkundig gemaakt; welk boek naderhand zeer ſcherpelyk verboden en opgehaalt is. Het oogmerk dezer bedriegeryen was maar, om door een algemenen opſtandt des volks koning Henrik den VIII te noodzaken, zyne nieuwe gemalinne, Anna van Boulein, te verlaten, en Katharina van Arragon wederom te halen; waar toe men meende dat het gehele werk door de aanhangeren van Katharina of ondernomen, of ten minſten begunſtigt is geworden. Zeker is het, dat door een vonnis des parlements zo wel Eliſabeth Barthon, als de voornoemde Maſter, Bocking en Diering, nevens drie anderen, te weten Rich, Risby en Gold, ter doodt, de andere medeplichtigen in eene geldboete en tot eene gevangenis zyn veroordeelt geworden; welk vonnis ook een maandt daarna in den jare 1534 werkelyk volvoert is. Eliſabeth Barton beleedt opentlyk het gehele bedrog, en ſtorf met betuiginge van veel leedwezen. Het wonderlykſte is, dat vele grote en verſtandige mannen een tydlang door deze valſche propheteſſe ingenomen en misleid zyn; onder welke was Wartham, aartsbiſſchop van Kanterbury, Fiſcher, biſſchop van Rocheſter, nevens den beroemden kancelier Thomas Morus;

welke

welke twee laatste wegens hunne, met Barton gehoudene briefwisseling, by een schriftelyk smeekschrift (request) vergiffenis van den koning verzocht en verkregen hebben. *Herbert. Burnet. le Grand dans la defense pour Sanderus. de Larray Hist. d'Anglet. Tom. I. p.* 304.

BARTILIUS, (LAURENS) een Pool van geboorte, storf in zyn vaderlandt in het jaar 1635, en heeft geschreven:

Officium de sancto Michaële Archangelo.

Alegambe pag. 294. *Georg Matth. Konig Bibliotheca. vet. & nov.*

BARTIMEUS, dat is, *Zoon van Timeus*, was een blinde uit de stadt Jericho, en zat aan den weg, die naar Jeruzalem leidt, te bedelen; en horende, dat Jesus met zyne discipelen en eene grote menigte voorby ging, begon hy te roepen, *Jesus, gy zone Davids, ontfermt u myner.* Jesus, stil staande, liet hem tot zich brengen. Bartimeus, zynen mantel van zich geworpen hebbende, quam, en wierdt op zyn verzoek ziende. Deze wordt van zommigen onder de twee en zeventig discipelen getelt. Zie van hem *Marc.* X. 46.

BARTKE, eene rivier in voor-Pomeren, nemende haren oorspronk uit zommige kleine meiren, niet verre van Straalzont, loopt naby de stadt Bardt in een kleinen inham der Oostzee.

BARTOLETTUS, (FABRICIUS) een vermaard Doctor in de medicynen, bloeide in den jare 1614. Hy was te Bolonje in Italië geboren, en heeft geschreven:

De Respirationibus Libri quatuor.
Encyclopædia Hermetico-dogmatica.

Bumald p. 65. *Konig Biblioth.*

BARTOLOCCIUS, (JULIUS) bygenaamt *de Celleno*, als zynde te Celleno in Toskanen in den jare 1613 geboren. Hy tradt in den jare 1632 in de orde der Cisterciensen, en wierdt *Julius à S. Anastasia* genaamt. Hy benaarstigde van zyne jeugt af de Hebreeusche tale, en verdere letterkunde dermaten, dat hy verre daar in vorderde. Vervolgens was hy in de 36 jaren hoogleeraar in de Hebreeusche en Rabbynsche talen in 't collegie der Neophyti en Transmarini te Rome, Scriptor Hebraicus in de Vatikaansche bibliotheek, en abt St. Bernardi reform. Cisterc. ord. en St. Sebastiani ad Catacumbas. Hy storf in den jare 1687, den 1 November. Zyn leerling Karel Joseph Imbonati voegde nog twee delen by zyne *Bibliotheca magna Rabbinica*, bestaande uit drie delen, waar door de zelve voltooit wierdt. *Witte Biogr. Imbonati T. V. Bibl. Hebr. Wolfii Bibl. Hebr.*

BARTOLUS, een der vermaardste rechtsgeleerden, wierdt te Saxoferrato, eene stadt in Umbrië, geboren. Hebbende onder Cimo en Jakob Burrigarius, nevens anderen, de gronden in de rechten gelegt, onthieldt hy zich te Bononië, en wierdt in 't 21 jaar zyns ouderdoms met de doctorale waardigheit bekleed. Van daar quam hy te Todi; van daar naar Pisa, en wierdt aldaar byzitter in 't gericht. Maar alzo hy al te streng handelde, en menschen om geringe oorzaken, en die voor onschuldig gehouden wierden, ter doodt veroordeelde, wierdt hy gehaat by het volk. Hy verliet de stadt, hieldt zyn verblyf vier jaren lang op 't landt, en benaarstigde de studiën. In het 25 jaar zyns ouderdoms wierdt hy naar Pisa tot het hoogleeraarsampt in de rechten beroepen; vertrok van daar naar Perugia, en leerde met een ongemenen roem. Ook zegt men dat hy te Padua en Bononië hoogleeraar geweest is. Keizer Karel de IV maakte hem tot zynen geheimen raadt, en vergunde hem het Boheemsche wapen te voeren. Tusschen hem en zynen ouden leerling, Petrus Baldus, ontstont een hevige twist by gelegenheit van een enkele letter. Bartolus hieldt staande, dat men in eene zekere wet behoorde te lezen: *nullam venditionem*, waar voor Baldus las, *ullam venditionem.* Zie *ff. ult. L. Si creditor. ff. de distract. pignor.* Zy zonden beide iemandt naar Pisa, om het zo genaamde Florentynsche handschrift na te zien en raadt te plegen. Bartolus storf, zonder kinderen na te laten, te Perugia in den jare 1359, den 13 July, in 't 46 jaar zyns ouderdoms, hoewel de schryveren aangaande den tydt van zyne doodt, en hoe oud hy geworden is zeer verschillen; 't gene echter uit zyn grafschrift, dat men te Perugia by de Franciskaners vindt, gemakkelyk te slissen is, alwaar gelezen wordt:

Hic est BARTOLUS ille juris ingens
Lux, & commodus explicator: hic est,
Quem mors ante diem abstulit maligna.
Heu mors invida, & ævo iniqua nostro,
Quæ leges iterum jacere cogis!

en daar onder: *Obiit anno* MCCCLV, *ætatis* XLVI.
Trithem. de Script. Eccl. Volaterr. Anthrop. Jovius elog. Lancellottus vita Bartoli. Forster. hist. Jur. Fr. Zweortii Orb. delic.

BARTOLUS, of BARTHOLINUS, (DANIEL) wierdt in den jare 1608 te Ferrare geboren, en tradt in den jare 1623 in de societeit der Jesuiten. Nadat hy vier jaren Professor in de redeneerkunst, en twaalf jaren prediker in de voornaamste steden van Italië geweest was, wierdt hy Rector in 't collegie te Rome. Hy gaf de Asiaansche historie der Jesuiten aldaar in de Italiaansche tale in twee stukken, nevens eenige andere werken in 't licht, en storf in 't begin der XVII eeuw. *Sotwel Bibl. Jes.*

BARTON. (ANDREAS LE) Zie BRETON.

BARTON, een vlek of stedeke van Engelandt, gelegen aan den mondt van de Humber in 't graafschap Lincoln, negen mylen van de stadt Lincoln naar 't Noorden. *Moreri Engelsch. Maty Dict.*

BARVA, eene stadt in Abissinië, en hoofdstadt des koninkryks Barnagasso, naby de rivier Marabu, tusschen Cassumo, Camarua en Xumata.

BARUCH, zoon van Zabbai, uit Joodschen geslachte, holp zeer vuriglyk, na de verlossinge uit Babel, de stadt Jeruzalem herbouwen. *Nehem.* III. 20.

BARUCH, zoon van Neria, was een leerling en schryver des Propheten Jeremias, op wiens last hy schreef de bedreiging en het ongeluk, dat de Joden zoude treffen, en las het den volke voor in den jare 3430. Hy volgde den Propheet in Egypten, na wiens doodt hy zich in den jare 3447 naar Babylon begaf, alwaar hy het boek schreef, dat onder zynen name nog voorhanden is. Buiten twyffel heeft hy het in de Hebreeusche tale geschreven, 't welk men gissen kan uit de menigvuldige Hebreeusche spreekwyzen, die daar in gevonden worden: doch men vindt het niet dan in de Griekssche tale, die zelf ouder schynt dan de twee Syrische overzettingen. De Joden erkennen deze Prophetie niet als kanonyk: ook is ze niet in 't register der heilige boeken van Origenes; en wordt ook zo niet erkent door Meliton, Hilarius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus en Ruffinus. Maar in het concilie van Laodicea, by Cyrillus, Athanasius en Epiphanius wordt ze aan de Prophetien van Jeremias gehecht. Ook behoort deze voorzegginge tot Jeremias in 't Latynsch register. En waarlyk Augustinus en andere vaderen halen Baruch aan onder den name van Jeremias. Maar by *Jerem.* LI. 59. schynt hy *Seraja* genaamt te worden. *Jerem.* XXXVI. XLIII. XLV. *Baruch* I. 1. *Usser. Annal. vet. Test. du Pin Dissert. prelim. sur la Bible. Baillet vies des Saints de l'Ancien Testament. Salian. Spondan. Torniell. Bellarm. de script. Eccl. Walther. in Offic. Bibl.*

BARULI, een soort van ketters, dus genaamt, dewyl zy niet alleen geloofden, dat de Zoon Gods alleen de uiterlyke gedaante van een menschelyk ligchaam aangenomen heeft gehad; maar ook dat de zielen voor de werreldt geschapen zyn, en alle te gelyk gezondigt hebben. *Sanderus Hær.* 149.

BARUTH, *ben Rabbi Isaac de Garmisa*, een leerling van den ouden Isaac, bygenaamt Ri, schreef een werk, genaamt *Sepher Hatterruma*, dat is het boek der verhoging, gelyk het in de verklaring van Maimonides boek *Haijad* genaamt wordt. Hy handelt in dit geschrift over de wyze van het doden der beesten tot spyze; van de dieren, die met geweldt gevangen worden; van onreine dieren; van de echtscheiding; van de plechtigheit, waargenomen by 't uittrekken van den schoen des genen, die weigert zyns verstorvenen broeders weduwe te trouwen. Dit boek is gedrukt. *Rabbi Ganz in Zemah David p.* 140. *Konig Biblioth.*

BARUTH, eene stadt en heerlykheit in de Saxische kreits gelegen, wierdt gesticht door Albert den Beer (*Ursus*) van Brandenburg, en is de familie der van Slieben daar mede beleent geworden. Tegenwoordig zyn 'er de ryksgraven van Solms, uit de Zonnenwaldische linie, meester van. *Peckenstein Theatr. Sax. P. I. Grosser. Lausitz. Merkw. P.* III.

BARUTH, eene adelyke familie in het Silesisch vorstendom Oels, wiens stamhuis, van gelyken name, in de opper-Lausitz, niet verre van Bautzen gelegen is. BRUNO, een geleerd man, was in den jare 1209 bisschop te Meissen; en in den jare 1216 wordt HILDEBRANDT in een koopbrief des abts te Zel als getuigen genoemt. DIRK van Baruth op Nieuwdorp was onder hartog Johan Christiaan overste hoofdman in Silesië, ook raadt en land-hof-richter des hartogs te Brieg. Hy wierdt in den jare 1620 in gewichtige commissie naar 't Turksche hof gezonden; en storf in 't zelfde jaar, den 11 December, te Constantinopel, wordende te Galata begraven. WENTZEL was in den jare 1624 regeringsraadt te Brieg. DIRK was in den jare 1673, en JOHAN WENTZEL op Kritschen in den jare 1670 landrichter in 't vorstendom Oels. *Luc. Schl. Chron. Spangenb. Adelsp. P.* II. *Sinapii Olsnogr. Schlegel de cella veteri p.* 39.

BARWIK, of BERWYK, in 't Latyn *Bervicum*, *Bercovicum*, eene grote, volkryke en wel eer sterke stadt met een haven in Northumberlandt, aan de grenzen van Schotlandt, naar 't Noorden, op 't einde van een punt aan den mondt der rivier de Tweede, over de welke een stene brug geslagen is. Het was voorhenen eene der sterkste vestingen van Engelandt, hoewel zy oudstyds tot Schotlandt behoort heeft, tot datze Willem, koning van Schotlandt, aan Henrik den II, koning van Engelandt, tot onderpandt van zyn losgeldt, wanneer hy uit zyne gevangenisse ontslagen wierdt, ingeruimt heeft. Koning Johannes stont ze wederom aan Schotlandt af, wanneer het losgeldt voldaan wierdt. Eduard de I, koning van Engelandt, nam ze in den jare 1297 wederom in. Naderhand is ze menigmaal over en weder ingenomen, tot dat eindelyk onder de regeringe van Eduard den II Thomas Stanley ze den Schotten ontweldigt heeft. Henrik de II bouwde het kasteel. De volgende koningen voltrokken de muren en wallen. De koningin Elisabeth voegde by de oude muur eene nieuwe, en begon vele buitenwerken aan te leggen. Zy voert den tytel van een hartogdom, en Jakob de II gaf ze in den jare 1686 zynen natuurlyken zone Fiz-James. Maar wanneer koning Jakob Engelandt moest verlaten, wierden de goederen des hartogs van Barwik en zyner broederen door de koninklyke bank den 23 November des jaars 1695 ingetrokken. Hier op hieldt hy zich bestendig in Vrankryk op, alwaar hem de koning in den jare 1703 genaturalizeert, en tot maarschalk van Vrankryk gemaakt heeft. In den jare 1704 wierdt hy naar Spanje gezonden, alwaar hy meer dan eens het bevel over 't leger gehad heeft, en eindelyk nog in den jare 1714 by 't innemen van Barcellona tegenwoordig is geweest. In de acten van 't Parlement, Proclamatien en Declaratien, enz, in de welke men eenige wet of order stelt, om van geheel Engelandt nagekomen te worden, noemt men in 't byzonder Barwik, als daar onder begrepen, ten einde men geen reden van onwetenheit zou kunnen voorwenden, gelyk men ook om die zelve reden daar in het prinsdom van Walles noemt.

BARZÆUS, (KASPAR) een van de beruchtste Jesuiten van zynen tydt, was geboortig van de stadt Goes in het graafschap Zeelandt. Hy begaf zich in zyne jonge jaren voor gemeen soldaat in dienst

van keizer Karel den V; en dus in Spanje geraakt, quam hy aldaar aan kennisse met Ignatius Lojola, den stichter van die beruchte orde der Jesuiten, volgde zyn voorbeeldt, verliet het werreldlyke kleedt voor een geestelyk, en trok met Francifcus Xaverius naar Indië, verzelde hem alomme in zyne geloofspredikingen, maakte zelfs eenen groten voortgang in de geloofsverkondiging, voornamentlyk op het eilandt Ormus, volgens twee van zyne eigene brieven, die gedrukt zyn. Vervolgens naar Goa gezonden om het Christendom verder uit te breiden, overleedt hy aldaar op den feestdag van Sint Lucas den 18 October van het jaar 1553. De brieven, hier voren gemeld, door hem geschreven, voeren tot opschrift:

Epistolæ de rebus Ormutinis, deque conversione ejusdem insulæ ad fidem Christianam.
Epistola Indica, ad S. P. Ignatium scripta 1553.

Fr. Zweert. Athen. Belg. Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov. Smallegange kron. van Zeel. I. D. 3. B. 20. k.

BARZANA, (ALFONSUS DE) van Corduba in Spanje, heeft gedurende den tydt van drie en twintig jaren het Christendom aan de heidensche bewoners van Peru in Amerika verkondigt; waarom hy gemenelyk de Apostel van Amerika genoemt wierdt, van den welken men vele wonderlyke gevallen en wonderwerken verhaalt. Hy is in het jaar 1598 in zyne zendinge gestorven. *Alegambe p. 17. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARZAPHARNES, veldheer van Pacorus, koning der Parthers, veroverde Syrië, en quam in den jare der werreldt 4015, het 36 voor de geboorte des Zaligmakers, den koning der Joden, Antigonus, te hulp tegen zynen medestander Herodes. Hy nam Hircanus en Phasaël gevangen; vernielde het kasteel van Herodes, die gevlucht was; verwoestte de stadt en de omleggende plaatsen, en zondt Hircanus gevankelyk naar Babel, nadat hy Phasaël gedood hadde. *Josephus Joodsche oudh.* XIV. 25.

BARZETO, en BARCEY, een vlek in Italië, gelegen in 't Parmesaansche gebiedt, by de riviere Taro, tusschen het Apennynsche gebergte, omtrent 8 mylen van Parma naar 't Zuid-Oosten. Eertyds was te Barzeto een vermaard klooster, gesticht door eenen der Longobardische koningen. *Maty Dict.*

BARZIUS, (CÆSAR) een Italiaan, en zo wel in de burgerlyke als kerkelyke rechten bedreven, heeft geschreven en op de drukpersse gebragt:

Decisiones Rotæ Bononiensis,

gedrukt te Venetië in het jaar 1610 op blads grootte. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARZIZIUS, (CHRISTOFFEL) geboren te Bergamo, onder het gebiedt van de Venetiaansche Republyk, bloeide omtrent den jare 1500. Men vindt, dat hy onder anderen geschreven heeft:

De febrium cognitione & cura.
Expositio in Antidotarium Mesue

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARZIZIUS (GUNIFORT) was omtrent den jare 1450 in zynen bloei, en heeft het leven en oorlogsbedryf van Alphonsus, koning van Arragon, tegen den koning of Dey van Tunis te boek gestelt. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

BARZIZIUS, (KASPAR) die in 't jaar 1428 overleedt, heeft ons nagelaten:

Commentaria in Ciceronem de Oratore, Senectute & Officiis.

Trithemius. Konig Biblioth. vet. & nov.

BARZOD, ('T GRAAFSCHAP VAN) een klein landschap in opper-Hungarië, paalt in 't Noorden aan de graafschappen Semblin en Torna, in 't Westen aan Gomor en Sag, in 't Zuiden aan Herwecz, in 't Oosten aan Chege. Het gespanschap zelve wordt door de rivieren Theis, Bedrog en Hernath doorstroomt. De voornaamste steden in het zelve zyn Barzod, Agria, Anoth en Tokay. *Maty Dict.*

BARZOD, eene stadt in opper-Hungarië gelegen, in 't graafschap Barzod, aan de riviere Hernath, tusschen de steden Caschau en Agria. *Maty Dict.*

BAS, een Spaansch vlek, gelegen in Catalonië tusschen het Pyreneesche gebergte. Het voert den tytel van Vicomté; hadt ook eertyds een bisschop, staande onder Tarragona. *Maty Dict.*

BAS, een klein eilandt in 't meir van Bretagne, gelegen aan de Noordzyde van klein Bretagne, tegen over de stadt St. Pol de Leon. Eertyds was op dit eilandtje eene stadt van gelyken name, met een vermaard klooster: doch de Arrianen hebben die beide verwoest. *Maty Dict.*

BASADONNA, eene oude familie van edele Venetianen, in latere tyden in weinig personen bestaande. Uit de zelve was PETRUS BASADONNA, die veel aanzienlyke bedieningen in den staat bekleed heeft; en eindelyk procurator van St. Marcus door zyne verdiensten geworden is. Paus Clemens de X maakte hem in den jare 1647 kardinaal. Hy storf in den jare 1684, den 6 October, in het 71 jaar zyns ouderdoms. Men verhaalt van hem, dat wanneer hy nog raadsheer was, en zeker Ambassadeur by den Doge, Dominico Contareni, ter gehoor geweest was, hy den Doge in de volle raadsvergadering dit verwyt gegeven heeft: *Uwe doorluchtigheit spreekt als een souverein vorst; maar zy moet verzekert zyn, dat ingevalle de zelve de palen harer macht te buiten gaat, het ons aan gene middelen ontbreken zal de zelve te beteugelen.* Op het einde des jaars 1697 storf MARCUS BASADONNA, procurator van St. Marcus. *Amelot de gouvern. de Venise p. 137. 536. Mercur. Histor.*

BASALAS. Zie ACHEMON.

BASALTES, een zekere steen, van den welken Plinius gewag maakt, hebbende de hardigheit van yzer. Nooit zag men'er een groter, volgens het getuigenis van Plinius, dan dien in den tempel des vredes, gesticht door den keizer Vespasianus. Men zag op dien steen de gedaante van zestien kinderen in getal, spelende op den oever des Nyls, en betekenende zo vele ellebogen, waar by de hoogte en laagte des zwellenden of vallenden Nyls afgemeten wordt. Men vindt omtrent diergelyke stenen, hoewel veel kleiner, niet verre van Gaillon, zynde een lusthuis des aartsbisschops van Rouaan. Ptolomeus gewaagt ook van een *Basaltes.*

BASAN, een der koninkryken der Amoriten aan de overzyde der Jordane, gelegen aan de Galileesche zee. Ten tyde van Moses was Og koning van Basan; maar deze, uittrekkende ten stryde tegen Israël, wierdt geslagen, en Basan aan den halve stamme Manasse gegeven. Het landt was zeer vruchtbaar, en hadt goede weiden. Naderhand is het een gedeelte van 't landschap Trachonitis geworden. *Numer.* XXI. 33. *enz.*

BASCARA, een stedeke in Catalonië tusschen Roses en Girona, by de rivier Fluvia gelegen. *Colmenar.*

BASCARA, eene stadt van dat gedeelte van Afrika, het welk by de Arabieren Ausath genaamt wordt, dat is, middelmatige, bevattende de gehele uitgestrektheit van Mauritanië af tot het eigentlyk zo genaamde Afrika. De grondt rondom deze stadt is zeer vruchtbaar in granen en allerlei vruchten, voornamentlyk in dadelen, die hier zeer goed vallen. Zy behoort eigentlyk tot het landschap, 't welk men nu Belad, of Beled Al-Gerid, en by verbastering Biledulgerid noemt, zynde het Numidië der ouden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

BASCH-CAPOU-OGLANI. Dus worden by de Turken genaamt die het opzicht over de deurwachters van 't vrouwentimmer hebben. *Ricaut de l'empire Ottom.*

BASCHI, of BACHI, gevoegt by een voorgaande woordt, betekent een opperhoofdt, gelyk *Dogangi-Bachi* de opper-valkenier, *Berber-bachi* opper-barbier, enz.

BASCI, (MATTHEUS VAN) de stichter der Capucynen, geboortig uit het hartogdom Spoleto, was te voren een Observanter monnik in 't konvent te Montefalconi. Hy gaf voor, Godt hadde hem in een gezicht bevolen nog een gestrenger armoede te oeffenen, en hem het ware afbeeldsel van Sint Franciscus kleding getoont. En uit dien hoofde begaf hy zich in den jare 1525 in eene woestyne, en kreeg een groten toeloop. Clemens de VII bevestigde deze vergadering, onder den name der Minoriten-Capucynen. Hy storf te Venetië in den jare 1552. *Marc. Ulyssippon. hist. Seraph. Maurolicus mar. Ocean. relig. Boverius in Annal. Capucin. Spondan. in Annal. an. C.* 1525. Zie CAPUCYNEN.

BASEL, eene stadt en Canton in Zwitzerlandt, aan den Rhyn, by de Latynen *Basilea Rauracorum*, moet echter van de aloude stadt *Augusta Rauracorum*, zynde nu het dorp Augst, niet verre van Basel, onderscheiden worden. De stadt is groot, fraai en wel gelegen. Zy wordt door den Rhyn in twee delen gedeelt. Het grootste deel legt naar de zyde van Vrankryk, aan 't hangen van een heuvel, en heeft de gedaante van een Amphitheater; het kleiner deel legt in eene zeer vruchtbare vlakte: doch worden beide door eene brug zamengevoegt. De Rhyn ontfangt aldaar twee rivieren, de Birse en de Wies, door welke de stadt gezuivert, en de molens omgedreven worden. Zy is haren wasdom aan den ondergang der stadt Augst verschuldigt, en was reets in de vierde eeuw, ten tyde van Ammianus Marcellinus, beroemd. Keizer Gratianus bouwde aldaar twee vestingen tegen den inval der Duitschers, en sedert heeft de stadt meer en meer in wasdom toegenomen. Vervolgens was ze onder het Burgondische gebiedt, tot dat ze in den jare 1025 aan 't Duitsche keizerryk quam, waar door ze het muntrecht en andere vryheden in den jare 1373 erlangde; maar ze begaf zich in den jare 1501 onder zekere voorwaarden tot het Zwitsersche bondgenootschap, bekledende de negende plaats onder het eedgenootschap. Zy is de grootste onder alle Zwitsersche steden. Het landt is zeer vruchtbaar in granen en wyn. Het paalt in 't Oosten aan de Oostenryksche landen, in 't Zuiden aan de Cantons Bern en Solothurn, in 't Westen aan 't Fransche Suntgow en het bisdom Basel, en in 't Noorden aan 't bisdom Rötelen. Tot Basel behoren de steden en heerlykheden Wallenburg, Munchenstein, Liechstal, het landgraafschap Sisgow, het graafschap Homburg, mitsgaders de voogdyen Farnsberg, Ramstein en Riechen. De regering bestaat uit burgermeesteren, mitsgaders een kleinen en groten raadt, zynde in den kleinen raadt 64; maar in beide 244 leden, die in een gelyk getal uit 15 gildens, als uit ieder gilde 12 in den groten, en 4 in den kleinen raadt genomen worden; waar by nog burgermeesteren, en 2 opper-gildemeesteren komen, die de hoofden des stands zyn. De adel hadt hier eertyds een groot gezag; maar dat hebben ze door burgerlyke oneenigheden binnen de stadt verloren: want met den uitgang der XIII eeuw verdeelden zich de inwoners gedurende den oorlog tusschen den bisschop van Basel, Henrik van Neucastel, en graaf Rudolph van Habsburg, in twee partyen. De bisschopsgezinden voerden een groenen papegai in hunne vaandels, en wierden uit dien hoofde *Psittaci* genaamt; maar die het met Rudolph hielden, voerden een zilvere sterre, en wierden *Stelliferi* genaamt. Deze wierden uit de stadt verdreven, wanneer de bisschop door den grave belegert wierdt. Maar als gedurende de belegering de graaf tot Roomsch keizer verkoren wierdt, wierden de uitgedrevenen wederom ingelaten: hoewel naderhand echter tusschen den adel en de burgeren een gedurige tweedragt ontstaan is; tot dat eindelyk de adel of verdreven, of van zelfs vertrokken is, wanneer Basel in den jare 1501 in het Zwitsersche verbondt tradt. Zy is dikwils door aardbevingen zeer beschadigt geworden. In de XVI eeuw nam Basel den Hervormden Godsdienst aan,

aan. Oecolampadius bevorderde in de jaren 1522 en 1529 deze verandering, die door de voorzichtigheit des burgermeesters Jakob Meyer zonder oproer geschiedde. De stadt dryft sterken handel, waar toe hare bequame gelegenheit tusschen Vrankryk en Duitschlandt veel toebrengt. Door den Munsterschen vrede erlangde ze de volle vryheit van het Duitsche ryk; ook dat tusschen Basel en Philipsburg gene vesting aan den Rhyn mag aangelegt worden. Lodewyk de XIV bouwde echter in den jare 1685 het fort Hunningen maar een kanonschoot van de stadt. Voorts is aanmerkelyk, dat te Basel de klok een uur vroeger slaat dan elders, waar van de oorzake verscheidentlyk verhaalt wordt. Zommigen menen, men hebbe eertyds een verraadt gesmeed, om de raadsheren des middaags ten 12 uuren om te brengen, wanneer het juist dien dag niet twaalf, maar een uur geslagen hebbe, waar door de zamengezworenen, verbaast geworden zynde, gevat en gestraft zyn. Waarschynlyker is het, dat zulks zynen oorspronk aan het Concilie, hier gehouden, verschuldigt is: want wanneer men toen al te lange zittingen hieldt, en vele zaken uitstelde, besloot men de klok een uur vroeger te stellen; waar by het tot op dezen huidigen dag gebleven is. De hogeschole te Basel wierdt in den jare 1459 gesticht; en deze heeft veel beroemde hoogleeraren gehad. In de bibliotheek worden, behalven eene grote menigte van gedrukte boeken in allerhande wetenschappen, ook vele zeldzame handschriften gevonden. *Ammian. Marcell. l.* XXX *Beat. Rhenan. res Germ. Stumpf. Schw. chron. Urstisii chron. Basil. epitome. Frölichs beschr. der stadt Basel. Bertius l.* III. *Rer. Germ. Zeileri Itiner. P.* I. *& Topogr. Helvet. p.* 46. *seq.*

BASEL, een bisdom, wiens bisschop een ryksvorst is. Wat des zelfs oorspronk aangaat, men houdt het daar voor, dat de bisschoppelyke zetel, die eertyds te Augst was, na des zelfs verwoestinge naar Basel overgebragt is, waar van daan ook de bisschop van Basel onder den aartsbisschop van Besançon behoort, onder wien ook het oude bisdom van Augst gestaan heeft. Dit bisdom heeft zynen wasdom voornamentlyk keizer Henrik den II te danken, die in den jare 1004 den toenmaals regerenden bisschop Adalberoni de vryheit, om in de wouden van de Elsas, tusschen de Ill en den Rhyn, ter uitgestrektheit van 6 mylen, te jagen, geschonken heeft, daar by de wouden in Brisgow, van Tegingen tot Gundelfingen en Betzingen, voegende; om nu niet te spreken van de door de Hungaren verwoeste stiftskerk, door hem herstelt, en in den jare 1019 in zyne tegenwoordigheit ingewyd. In den jare 1218 wierdt de stadt Brisak ook by dit stift gevoegt. Rudolph van Habsburg ontweldigde ze wel bisschop Henrik den III, maar ruimde hem de zelve weder in tegen eene goede somme gelds. Echter is ze naderhand, onzeker by wat toeval, wederom aan het ryk gekomen. Bisschop Henrik de III heeft ook daar door den aanwasch des bisdoms bevordert, dat hy van zynen neef, den grave Godfried, het Biederthau, en van den grave van Neucastel Brundruth en Teuffenstein, als mede het graafschap Pfirt, uitgenomen het slot Schönberg, en het landgoedt Illeburg, van Ulrich en zynen zone Theobald in den jare 1271 voor 580 marken zilvers kocht. Boven dien heeft de voornoemde Theobald aan bisschop Otto, vryheer van Granse, de stadt en het slot Florimont, of Bloemberg, in den jare 1309 geschonken, de belening echter van het sticht zich voorbehoudende. Eindelyk heeft ook Ulrich, de laatste graaf van Pfirt, en des zelfs gemalin Johannetta, den bisschop Gerard van Wippingen het derde deel der erffenisse geschonken, dat ze van Berthold, grave van Straasburg, ontfangen hadden; en wanneer kort daarna de manlyke stam der graven van Pfirt uitgestorven was, heeft de volgende bisschop, Johannes de Senna, den aartshartog van Oostenryk, Rudolph, hebbende de dochter van Ulrich, grave van Pfirt, ten huwelyk gehad, het gehele graafschap Pfirt in den jare 1361 als een leen gegeven. Zie PFIRT. Voor dezen behoorde de stadt Basel ook tot het gebiedt des bisschops. Maar dit recht is allengskens door verscheide handelingen verdwenen. In den beginne hadden de bisschoppen hunnen zetel in klein-Basel, tot dat in den jare 1365 bisschop Johannes, hebbende een groot gedeelte des stichts verwoest, en vele schulden gemaakt, dit deel der stadt den aartshartog van Oostenryk Leopold heeft verpand, die daar van 14 jaren lang in bezit gebleven is; wanneer eindelyk de stadt Basel, met bewilliging van bisschop Himerius, het zelve wederom gelost, en met groot-Basel vereenigt heeft. Na de verandering in den Godsdienst hebben de bisschoppen hunnen zetel in Brundruth gevestigt; maar het kapittel is eerst naar Freyburg, en wanneer deze stadt aan het Fransche gebiedt overging, naar Arlesheim verplaatst. De grenzen der landen, tot het bisdom behorende, palen in 't Noorden aan 't Sundgow, in 't Oosten aan 't Canton Basel, in 't Zuiden aan Solothurn, en in 't Westen aan 't graafschap van Burgondië. De erfbeampten van dit sticht zyn die van Schönau als erf-voorsnyders, die van Reichenstein, en die van Löwenburg als erf-kamerheren, die van Eptingen als erf-maarschalken, die van Barenfels als erfschenkers, en die van Rotberg als erf-keukenmeesters.

Naamlyst aller bisschoppen van BASEL.

1. *St. Pantalus*, wordt gezegt in den jare 238 geleeft te hebben.

Hoe het de naastvolgende 500 jaren met de kerke van Basel gestaan heeft, daar van is in de Chronyken niets te vinden.

2. *Walan*, leefde omtrent den jare 741.
3. *Baldebert*, leefde omtrent den jare 760.
4. *Waldo*, eerst abt te Reichenau en bisschop te Pavia, deet afstandt in den jare 806.
5. *Hatto*, abt te Reichenau, deet afstandt in den jare 822.
6. *Ulrich*.
7. *Wichand*.
8. *Frederik*, leefde in den jare 858.
9. *Adelwyn*, was bisschop in den jare 880.
10. *Rudolph* de I, regeerde van den jare 886 tot den jare 902.
11. *Iring*, leefde tot den jare 913.
12. *Landelous*.
13. *Rudolph* de II, bloeide in den jare 955.
14. *Adelbert*, leefde in den jare 976.
15. *Rudolph* de III.
16. *Adelbert* de II.
17. *Ulrich* de II, regeerde van den jare 1025 tot den jare 1035.
18. *Bruno*.
19. *Theodoricus*, leefde in den jare 1043.
20. *Beringer*, was bisschop in den jare 1060.
21. *Burcard*, vryheer van Hazenburg, regeerde in den jare 1072.
22. *Rudolph* de IV, graaf van Homburg, regeerde van den jare 1102 tot den jare 1112.
23. *Lodewyk*, graaf van Pfirt, storf in den jare 1120.
24. *Berchtold*, graaf van Neuenburg in Burgondië, storf in den jare 1132.
25. *Adelbert* de III, graaf van Froburg, storf in den jare 1140.
26. *Ortleb*, graaf van Froburg, storf in den jare 1166.
27. *Lodewyk* de II, storf in den jare 1178.
28. *Hugo*, vryheer van Hazenburg, storf in den jare 1179.
29. *Henrik* van Hornburg, storf in den jare 1189.
30. *Leuthold*, heer van Rötelen, storf in den jare 1213.
31. *Walther*, heer van Rötelen, wierdt afgezet in den jare 1215.
32. *Henrik*, graaf van Thun, storf in den jare 1238.
33. *Leuthold*, graaf van Neuenburg, storf in den jare 1249.
34. *Berchtold*, graaf van Pfirt, storf in den jare 1262.
35. *Henrik* graaf van Neuenburg, storf in den jare 1274.
36. *Henrik*, een Franciskaner, anders *Gurtel Knopf* genaamt, eens bakkers zoon, wierdt in den jare 1285 aartsbisschop van Mentz, en storf in den jare 1288.
37. *Petrus Rich*, van Richenstein, storf in den jare 1296.
38. *Petrus* van Aichspalt, te voren een geneesheer, wierdt daarna in den jare 1305 aartsbisschop van Mentz, en storf in den jare 1320.
39. *Otto*, vryheer van Grandzee, storf in den jare 1312.
40. *Gerard* van Wippingen, storf in den jare 1325.
41. *Johan Gabillon*, uit Burgondië, voorhenen bisschop te Langres, storf in den jare 1335.
42. *Johan Senn*, van Minsingen, storf in den jare 1356.
43. *Johan* van Vianen, storf in den jare 1382.
44. *Johan*, vryheer van Buchek, storf in den jare 1383.
45. *Immer*, vryheer van Ramstein, storf in den jare 1391. Tegen hem wierdt *Werner Scholer* verkoren; maar deze deet eindelyk vrywillig afstandt.
46. *Frederik*, vryheer van Blankenheim, was te voren bisschop van Straasburg, en wierdt in den jare 1393 bisschop van Utrecht.
47. *Koenraad Mönch* van Lanskroon, deet afstandt in den jare 1395.
48. *Humbert*, graaf van Neuenburg, storf in den jare 1403.
49. *Herman Mönch* van Mönchenstein, deet afstandt in den jare 1423.
50. *Johan* van Vlekkenstein, storf in den jare 1431.
51. *Frederik zu Rhyn*, storf in den jare 1451.
52. *Arnold* van Rotberg, storf in den jare 1458.
53. *Johan* van Venningen, storf in den jare 1478.
54. *Kaspar zu Rhyn*, storf in den jare 1502.
55. *Christoffel* van Utenheim, deet afstandt in den jare 1527.
56. *Rudolph* van Hallweil, storf in den jare 1527.
57. *Johan Philip* van Gundelsheim, storf in den jare 1555.
58. *Melchior* van Lichtenfels, storf in den jare 1575.
59. *Jakob Christoffel Blarer* van Wartensee, storf in den jare 1608.
60. *Willem Rink* van Baldenstein, storf in den jare 1628.
61. *Johan Henrik* van Ostein, storf in den jare 1646.
62. *Johan Franciscus* van Schönau, storf in den jare 1656.
63. *Johan Koenraad* van Roggenbach, storf in den jare 1693.
64. *Willem Jakob Rink* van Baldenstein, wierdt den 6 May des jaars 1690 Coadjuteur, en na zyns voorzaten doodt bisschop.
65. *Koenraad* van Reinald.

Auctor. Basilea sacra. Urstisius Epit. hist. Basil. Imhof N. P. l. III. *c.* 17.

Concilie van BASEL.

Dit concilie wierdt in de XV eeuw gehouden, volgens een besluit, genomen op het concilie te Costnitz, van dikwils zodanige vergaderingen te beleggen. Paus Martinus de V hadt eerst een concilie te Pavia beroepen; maar het zelve naderhand wegens de pest naar Siena verplaatst: hoewel het zelve ook aldaar geen standt gehouden heeft, alzo de paus voorgaf, dat de gezanten van Arragon een gevaarlyken toeleg tegen hem gesmeed hadden; alhoewel hy buiten dat weinig met een concilie gedient was, en hy het enkel daarom beroepen hadt, om niet te schynen, dat van Costnitz en des zelfs besluiten te vernietigen. Echter noodzaakte hem keizer Sigismund, die de Boheemsche geschillen over de religie verlangde geëindigt te zien, dat hy in den jare 1431 een nieuw concilie te Basel uitschreef, het welk ook onder Eugenius den IV, navolger van Martinus, die kort na de uitschryvinge storf, in July des zelven jaars begonnen is; en wierdt de kardinaal Julianus Cæsarini, uit name van den paus, daarhenen gezonden, maar Willem, hartog van Beyeren, tot beschermer van het concilie benoemt. De Bohemers wierden wel bevredigt, en hun het gebruik des Avondmaals onder beiderlei

gedaante toegestaan; maar voor het overige was de uitslag van 't concilie niet al te gelukkig: want wanneer het reets in de twede zittinge een besluit nam, dat het concilie boven den paus was, wilde Eugenius, daar door geraakt zynde, het aanstonts doen scheiden, en in des zelfs plaats een ander naar Ferrara beroepen, het welk naderhand te Florence gehouden is. Die echter te Basel zamengekomen waren, bleven zamen; en rezen de geschillen eindelyk zo hoog, dat, hoewel de keizer daar tegen was, zy echter Eugenius in den jare 1439 van de pausselyke waardigheit verklaarden vervallen te zyn, verkiezende in zyne plaats Felix den V. Hier door hadt het concilie meest met zich zelven en zyne verdediging te doen; want de keurvorsten deden hun best, ten einde zy de kerk van de onlangs gerezene geschillen ontheften, en poogden uit dien hoofde het concilie te doen scheiden. Keizer Frederik de III ondertusschen verkoren zynde weigerde zich de zake van 't concilie aan te nemen, of aan de afzettinge van paus Eugenius deel te hebben. Doch deze zou haast het ryk van andere gedachten hebben doen worden, voorhebbende de keurvorsten van Trier en Keulen af te zetten, wanneer de andere dreigden het besluit, te Basel tegen hem genomen, te zullen aannemen; het welk ook geschied zou zyn, ten ware Æneas Sylvius het gehele werk bygelegt hadt. Eugenius hadt wel de hulpe der Franschen verzocht, om, terwyl zy tegen de Zwitsers in aantocht waren, te gelyk het concilie van Basel te storen; echter wierdt dit oogmerk niet bereikt, hoewel de Dauphin de Zwitsers naby Basel sloeg. Dies bleef het concilie aldaar, tot dat de keizer in den jare 1448 het zelve weigerde verder vrygeleide te geven. Waar op de vergaderde vaderen zich naar Lausanne begaven; maar ook aldaar niet lange bleven, gemerkt in den beginne des jaars 1449 de door hun verkoren paus Felix zich met Nicolaas den V, navolger van Eugenius, vergeleek, en van de pausselyke waardigheit afstandt deet. Hier door wierdt dan het concilie, dat daarenboven byna geheel Europa tegen hadt, genoodzaakt te buigen; en ten einde het niet schynen mogt door geweldt en onordentelyk gestoort te zyn, verkoos en bevestigde het paus Nicolaas op nieuw, en besloot zyne zittingen den 25 July des jaars 1449. Gelykerwyze nu het concilie voor het pausselyk gezag gedwongen wierdt te wyken, zo is voorts op het zelve weinig uitgerecht, hoewel het doelwit was, de hervorming der kerke in des zelfs hoofdt en leden door te dringen, en de bezwaarnissen tegen de geestelykheit en den Roomschen stoel uit den weg te ruimen. Zommigen melden ook uit *Petrus Damianus*, dat onder paus Alexander den II, in den jare 1061, insgelyk een concilie te Basel gehouden is. *Æneas Sylv. hist. Concil. Basil. Acta Concil. Spondan. Bzovius. Reinaldus ad an. 1431. seqq. Nauclerus. Trithem. Chron. Hirschaug. Mullers Reichstags-Theatrum unter Frider.* V.

BASENTELLE, eene Italiaansche stadt in Kalabrië, by de welke keizer Otto de II door het verraadt der Italianen geslagen en gevangen genomen wierdt. Hy verloste zich voor zeker losgeldt, waar toe hem de Grieksche tale, die hy zeer vaardig sprak, grotelyks te stade quam. Dit geschiedde in den jare des Zaligmakers 980. *Sigon. l.* VII.

BASGAPE, (Karel) van Milanen. Hy schreef: een werk van de hoofdstadt van Milanen; het leven en bedryf des kardinaals Karel; van de kerke van Novarre; de Eenstemmigheit der Evangelisten; aangaande het danssen; enz. *Chilinus Voll.* II. *p.* 51.

BASIENTO, eene rivier in 't koninkryk Napels, nemende haren oorspronk naby de stadt Potenza, in 't landschap Basilicate, het welk van 't Westen tot het Oosten geheel daar door bespoelt wordt; gelyk mede de vlekken Bernarda en Basiento, van waarze den name draagt; en ontlast zich in de Golf van Taranto. Baudrand noemtze VALENTO. *Maty Dict.*

BASILICA. Dus wierden zekere gebouwen te Rome genaamt, alwaar het recht uitgesproken wierdt, alwaar ook de rechtsgeleerden te zamen quamen, en hunne zo genaamde *Responsa*, dat is adviezen, verleenden. Deze gebouwen waren voorzien met bedekte gangen, onder welke de kooplieden hunne waren te koop zetten. Naderhand wierden diergelyke gebouwen ook voor de vergaderingen der kooplieden gesticht. Zy zyn eenigen tydt na de Macedonische oorlogen opgekomen. De Christenen noemden dus hunne kerken, die ze of ter eere van Godt, of der martelaren gebouwt hadden, alzo ze, naar de wyze der Romeinsche, de pilaren inwendig hadden, daar men in 't tegendeel de zelve in de tempelen van buiten zag. Zommigen maken tusschen deze gebouwen en de tempelen der Christenen dit onderscheidt, dat gene alleenlyk ter eere der martelaren gesticht waren, maar deze tot den gehelen Godsdienst gebruikt wierden. *Vitruv.* V. 1. *Quintilian. l.* XII. *c.* 5. *Bellarm. Controv. T. II.*

BASILICA. Dus wordt eene zekere verzameling van rechtsgeleerde boeken genaamt, op 't bevel van den Oosterschen keizer Basilius den I uit de Justiniaansche 13 Wetten, uit de *Constitutiones Novellæ* van Justinus en de volgende keizeren, tot op Basilius, en eindelyk uit de schriften der rechtsgeleerden, alstoen by de Grieken vermaard, vergadert. Het gansche werk bestaat in zestig boeken, van de welke eerst Gentianus Hervetus en Cujacius zommige hebben uitgegeven. De volmaaktste druk is naderhand daar Karel Fabrotti bezorgt. Zommigen schryven ze aan Leo den VI, of den Wysgeer, toe; maar het is waarschynlyker, dat des zelfs vader Basilius, van wien ze ook genoemt zyn, de uitgever van dit werk is, hoewel het Leo naderhand tot standt gebragt en in 't licht gegeven heeft. Ook willen zommigen, dat Basilius zulks uit hoogmoedt en nydigheit gedaan heeft, om den naam van Justinianus hier door te verduisteren. Dat is zeker, dat, gelykerwyze het Justiniaansche recht in het Westersche ryk, dus de *Basilica* in het Oostersche ontfangen zyn, weshalven vele vermaarde rechtsgeleerden aan der zelver verklaringe gearbeid hebben. *Cujacius observ. l.* VI. *Fabrotti in dedic. Basilic. Frehor. in epist. ad Rudolph.* II. *Juri Græco-Rom. præmissa. Suaresius in notit. Basil. Duck de usu & auctorit. jur. civ. Rom. l.* I. *c.* 5.

BASILICA, eertyds *Sicyon*, was eene gewichtige stadt in Peloponnesus, hoofdstadt van Sicyonië. Zy is reets voor eenige eeuwen tot een puinhoop gemaakt; zynde althans niets meer overig dan vyf of zes huizen, met eene kerk, die men Basilica noemt. Dit overblyfzel is gelegen aan een gebergte, naby de Golf van Lepanto, vier mylen van Corinthus naar 't Westen. Zie Sicyon.

BASILICATA, anders *provincia di Cirenza* genaamt, is een landschap in 't koninkryk van Napels, palende in 't Noorden aan La Terra d'Otranto, Bari en Capitanata, in 't Westen aan il Principato oltra en citra, als mede een gedeelte der Toskaansche zee, in 't Zuiden aan Kalabrië, en in 't Oosten aan de Golf van Taranto. Het landt zelve is wegens de veelvuldige bergen niet zeer vruchtbaar, begrypende het grootste gedeelte van 't oude Lucanië. Cirenza is de hoofdstadt. De overige steden zyn Venosa, Tricario, Potenza, Fernandina, enz.

BASILICUS, een Grieksch redenaar, die van de figuurlyke spreekwyzen geschreven heeft, gelyk Suidas getuigt. Apsines maakt'er gewag van in 't begin zyner *Rhetorica. Joh. Meurs. Biblioth. Græc.*

BASILIDES, bisschop van Astorga in Spanje, leefde in den jare 258, en wierdt als een *Libellaticus*, dat is zulk een, die gedurende de vervolging den here Christus heimelyk verloogchende, en deshalven by de overheit een vrybrief erlangde, aangeklaagt. Des niet tegenstaande wilde hy zich tegen de kerkelyke verordeningen wederom in zyn bisschoppelyk ampt, zonder voorgaande boete, indringen; waar door eene grote onrust in de Spaansche kerke verwekt is. *Cyprian. Ep.* 68.

BASILIDES, een ketter uit de schole van Simon den toveraar, leefde in de II eeuw, en breidde zyne lere in Egypten uit. Hy loogchende de Drieëenheit, en leerde veel aangaande den verscheiden oorspronk der engelen, door welke een getal van 365 hemelen geschapen was, die hy onder den name van *Abraxas* begreep, verstaande daar door den eeuwigen Godt. Het laatste soort zyner engelen schreef hy de scheppinge der aarde en der menschen toe. Onder deze noemde hy den voornaamsten den Godt der Joden. Hy zeide, Godt hebbe Christus als zynen eerstgeborenen in de werreldt gezonden, om de menschen van de heerschappye der engelen te verlossen; doch deze Christus hebbe niet geleden, maar Simon van Cyrenen. Hier van daan misprees Basilides de doodt der martelaren, zeggende, dat men in tydt van vervolginge het gelove vryelyk mogt verloogchenen. Hy hieldt staande, dat de zielen in een ander leven gezondigt hadden, en in dit daar voor gestraft wierden; terwyl Godt gene zonden vergaf, dan die door onwetenheit begaan waren. Voorts loogchende hy de opstanding van het vleesch, en stont uit dien hoofde zynen navolgeren alle vleesschelyke begeerlykheden toe. Hy en zyne leerlingen gebruikten allerhande wonderlyke woorden, figuren en karakters, waar mede zy hunne toverkunst oeffenden. Ook schreef hy een afzonderlyk Evangelium. Het is onzeker, of hy onder Adrianus, of onder Antoninus gestorven is. Zyne secte duurde tot in de V eeuw. *Tertullian. de præscr. c.* 46. *Clem. Alex. l.* II, III, IV. *Strom. Irenæus de heret. c.* 23. *l.* II. *Epiphan. hær.* 23. *Augustin. Baron. Ittig. de hæresiarch. sect.* 3. *c.* 2.

BASILIDES, een martelaar, wierdt nevens anderen in het begin der IV eeuw, onder keizer Maxentius, te Rome onthalst, nadat hy te voren wredelyk in de gevangenis gepynigt was. Zyn lighchaam wierdt op den weg van Aurelius, eenige mylen van Rome, begraven; en men heeft reets in de VI en VII eeuwen zyne gedachtenis geviert in de Roomsche kerke op den 12 Juny. Maar de gehele geschiedenis is onzeker, en met fabelen vermengt. *Acta apud Bolland. Martelaarsboek. Baillet vies des Saints.* 12. *Juin.*

BASILIMPHA, by de Latynen *Nymphæus*, *Nymphius*, eene rivier van Diarbek, een Turksch landschap in Asië, lopende in den Tiger; tusschen de steden Mosul en Tekrit, of Tokrit. *Maty Dict.*

BASILINA, twede gemalin van Constantius, moeder van keizer Julianus. Het schynt, dat ze den Christelyken Godsdienst is toegedaan geweest: want zy heeft aan de kerke van Ephezen zekere goederen geschonken. Maar zommigen gissen, dat zy het gevoelen der Arianen omhelst heeft, alzo zy eene grote vyandin van Eutropius, zynde een rechtzinnig bisschop, geweest is. Zy storf kort na haren zone Julianus, die overleedt in den jare 337. *Athanas. ad Solitarios. Ammian. Marcell. l.* XXV. *Julian. ep.* 51. *Hermant. vita Athanas. & Basil.*

BASILINDA. Dit was een spel in Griekenlandt gebruikelyk, waar in de kinderen eenen onder hun tot koning maakten, die den anderen allerlei bevelen gaf. *Meurs. de Lud. Græc.*

BASILIPOTAMOS. Zie EUROTAS.

BASILISCUS, een broeder der keizerinne Verine, gemalin van Leo den ouderen, wierdt in den jare 468 tot veldheer tegen de Vandalen verkoren. Doch hy hieldt het heimelyk met deze vyanden, liet zich van den koning Genserik door geldt omkopen, en stak zyne eigene vloot in brandt; stiet keizer Zeno van den troon, en beklom den zelven in den jare 475. Hy verviel ook tot de kettery der Eutychianen, poogde het Concilie van Chalcedon te vernietigen, en pleegde allerlei boosheden. Doch hy wierdt van zynen eigen aanhang, byzonder van Armatus, dien hy tegen Zeno gezonden hadt, verlaten: terwyl deze met zyn leger tot den vyandt overging. Zeno quam hier op weder te Constantinopel, nam Basiliscus gevangen, zondt hem naar Cappadocië op een kasteel, en liet hem aldaar, nevens zyne vrouwe en kinderen, doodhongeren, in den jare 477. Armatus hadt ook een zoon, Basiliscus genaamt, op wiens verzoek Armatus zich voor Zeno verklaarde, nadat deze hem alvorens het keizerryk toegezegt hadt. Zeno hieldt wel zyn woordt, doch liet Armatus aanstonts als een verrader ombrengen;

en

en de zoon wierdt lezer in de kerk; naderhand bisschop van Cyzicum in den Hellespont. *Procop. l. I. de bell. Vandal. Evagr. l.* III. *c.* 34. *seq. Niceph. l.* XV. *c.* 27.

BASILISCUS. Men vindt in het Martelaarsboek twee martelaren van dien name. De eene wordt genoemt een krygsknecht; de andere een bisschop van Comane; beide omgebragt in het begin der IV eeuw. De geheugenis des eersten steunt op onzekere gronden. Van den tweeden maakt Palladius gewag *in 't leven van Chrysosthomus*, verhalende, dat deze martelaar, die te Nicomedië onder keizer Maximinus gedood was, Chrysosthomus, in ballingschap gezonden zynde, verschenen is. *Pallad. in vita Joh. Chrysosthom. Sozom. l.* VIII. *c.* 34. *Baillet vies des saints le* 22. *Mai.*

BASILIUS de I, Griekscb keizer, toegenaamt de *Macedonier*, als geboortig zynde uit Macedonië, hoewel anderen hem van de Arsaciden afleiden, was een gemeen edelman, van Michaël den III tot medebestierder des ryks aangenomen. Maar wanneer hem deze te vergeefs tot een betamelyk leven poogde over te brengen, is hy van Basilius, bemerkende dat hem lagen gelegt wierden, van kant geholpen; en deze in den jare 867 tot keizer gekroont. Hy nam de rust der kerke zeer ter herte, zette den patriarch Photius af, en Ignatius in des zelfs plaats; doch naderhand nam hy de party van Photius wederom aan, hem in zyne voorgaande waardigheit herstellende, en wierdt daarom door den paus buiten de gemeenschap der kerke gesloten. Hy was voorspoedig in zyne Oostersche oorlogen, veroverde Samosate, en ontweldigde door zyne vlootden Saracenen verscheide steden, voornamentlyk in Sicilië. Ook gaf hy aanleiding tot de bekeringe der Russen. Hy storf in den jare 886, den 1 Maart, hebbende alvorens zynen zone Leo uit zyne zevenjarige gevangenis ontslagen, en tot zynen opvolger in 't ryk verklaart. Voorts was hy een deugtzaam vorst, liet ook eenige schriften na, als *Capita exhortatoria* 66 *ad Leonem filium*; nevens eenige redenvoeringen. Ook is hy de insteller der Oostersche wetboek, genaamt BASILICA. Zie boven. *Curopalates. Nicetas. Const. Porphyr. ap. Leon. Allat. Symmict. P.* II. *Cave Hist. Lit.*

BASILIUS de II, toegenaamt *de Jonge*, keizer in het Oosten, was een zoon van Romanus en Theophania, die, weduwe zynde, met Nicephorus Phocas getrouwt was. Hy en zyn broeder Constantinus Porphyrogenita volgden in den jare 975 Johannes Zimisces in de regering. Hy zondt eenige Saraceensche benden naar Italië, en nam de steden Bari en Matera in, nevens een gedeelte van Apulië en Kalabrië, door Zimisces aan keizer Otto, als een uitzet zyner dochter Theophania, gegeven. Hy overwon die van Tripoli en Damascus, bedwong de Bulgaren, toen de gevaarlykste vyanden des ryks, die zich meester van Servië en de beste delen van Thessalië gemaakt, en de naburige landschappen geheel verwoest hadden. Basilius verdreefze in den jare 1001; en hoewel ze zich wederom poogden te herstellen, invoegen hun vorst Samuel in den jare 1013 wederom een kans tegen Basilius waagde, wierdt hy nochtans geslagen, en 15000 van de zynen gevangen genomen, die Basilius de oogen liet uitsteken, en ze dus wederom naar huis zondt, voegende by ieder compagnie een hoofdman met een oog als leidsman. Samuel, op dit gezicht verbaast wordende, storf weinig tyds daarna van hartzeer in den jare 1025, hebbende 50 jaren lang geregeert. Zyn broeder Constantinus de jonger volgde hem in 't gebiedt zyner staten. *Zonaras. Cedrenus.*

BASILIUS, grootvorst van Ruslandt, was een zoon van Johannes Basilowitz den I, en wierdt voor zynen doop *Gabriel* genaamt. Hebbende Demetrius, zynes stiefbroeders zoon, dien de regering toequam, op aanraden zyner moeder Sophia, laten ombrengen, beklom hy in den jare 1492 den troon. Hy nam Pleskow, Smolensko, nevens andere steden en vorstendommen, in, noemde zich allereerst Czaar, en liet byna alle groten des lands ombrengen, zich van hunne goederen meester makende. Willende zich in den echten staat begeven, liet hy 1500 der schoonste Russische maagden in zyn paleis komen; onder welke hem Salomea Sobrovia, eens voornamen edelmans dochter, behaagde. Met deze leefde hy 21 jaren lang in een vreedzaam huwelyk, wanneer hy ze, wegens hare onvruchtbaarheit, in een klooster stiet, en wegens eenige onbezonne woorden geesselslagen liet geven. Naauwlyks hadt hy Helena, dochter van Basilius Glinski, een voornaam Knees, getrouwt, wanneer Salomea Johannes ter werreldt bragt, die naderhand in de regeringe gevolgt is. Hoewel anderen verzekeren, dat deze Johannes uit Helena geboren is. Hoe het is, beide deze gemalinnen waren onkuische wyven; want Salomea baarde in 't klooster by een monnik eenen zoon; en Helena bedreef na de doodt van Basilius opentlyke hoerery, weshalven zy door gift omgebragt, en haar boel Ivan Ozami gespitst is. *Petreji Chron. Mosc. l.* VIII. *de Herbest. comm. de R. Mosc.*

BASILIUS. Zie WOLODOMIR,

BASILIUS ZUSKI. Zie ZUSKI.

St. BASILIUS, de Grote, bisschop te Cesarea in Kappadocië, was een zoon van Basilius, die naderhand priester wierdt, en broeder van Petrus, bisschop van Sebasta, en van Gregorius Nyssenus. Hy wierdt geboren in den jare 328. Zyn vader queekte hem tot de studiën op, waar in hy zich naderhand te Antiochië, Cesarea en Constantinopel dapper queet, begevende zich in den jare 344, of 345, naar Athenen, levende aldaar met Gregorius van Nazianzen in eene vertrouwelyke vriendschap. In den jare 355 keerde hy weder naar huis, en ondernam kort daarna eene reize naar Egypten en Lybië, om de vermaarde kloosters dier landen te bezien. Hy vondt het leven dier monniken zo ordentelyk, dat hy besloot hun voorbeeldt te volgen. Weshalven hy, te huis gekomen, en van den bisschop Dianius tot lezer aangestelt zynde, zich aanstonts naar 't landschap Pontus begaf, gaande in het klooster van St. Macrina; alwaar zich velen by hem voegden, die insgelyks deze eenzame levenswyze verkoren, en van hem zekere kloosterregelen ontfingen. Doch hy wierdt uit zyne eenzaamheit naar Cesarea geroepen, en substituut van den bisschop Eusebius gemaakt, en eindelyk na de doodt van dezen, in den jare 370, tot bisschop van Cesarea verkoren, hoewel hy de eenzaamheit, om deze waardigheit te ontgaan, verkoren hadt. Hy wierdt van de Arianen en andere ketteren zeer vervolgt, die hy echter dapper te keer ging, invoegen hy de waarheit der Christelyke religie tegen Eusthatius, zynde een Ariaansch bisschop te Sebaste, als mede tegen Apollinaris, verdedigde, en aan de vereeniging der Oostersche en Westersche kerken, die toen verdeelt waren, arbeidde. Hy storf in den jare 379, den 1 January, hoewel de Latynsche kerk zyn jaarfeest op den 14 Juny, wanneer hy geordent was, gestelt heeft. Van hem zyn nog voorhanden:

Homiliæ IX. *in Hexaëmeron.*
In Psalmos quosdam homiliæ XVII.
Homiliæ XXXI *varii argumenti.*
Adversus Eunomium, Libri V.

Van de welke echter de twee laatste niet echt zyn, en vele andere, die in verscheide uitgaven by malkander uitgekomen zyn, onder welke de beste, die te Parys in den jare 1618, met de aantekeningen van Fronto Duceus, in twee stukken te voorschyn zyn gekomen, en die van Montacutius, mede te Parys in den jare 1638 in drie stukken gedrukt. Franciscus Combefis heeft ook *Basilius restitutus* uitgegeven, waar in hy vele plaatsen van Basilius verbetert en opgeheldert, ook van de overzettingen gehandelt heeft. Dit werk is te Parys in twee stukken in Octavo gedrukt. De regelen des Basilischen ordens heeft Rufinus in de Latynsche tale gebragt, en de kardinaal Bessarion, zynde die orde toegedaan, heeft de zelve in 23 Artykelen zamengetrokken. Deze orde breidde zich meest in 't Oosten uit, gelyk dan nog hedendaags meest alle Oostersche monniken zich tot de zelve belyden. In de Westersche kerk is hy in den jare 1057 ingevoert. Gregorius de XIII hervormde de zelve in den jare 1579, brengende de monniken van Italië, Spanje en Sicilië tot eene vergadering. Het hoofdt van deze orde zegt men het klooster van Salvador te Messina te zyn, in den jare 1057 door Robert Guichardus, na het verjagen der Saracenen, gesticht. *Hieron. in Chr. & Catal. Scr. Eccl. Theodor. l.* IV. *c.* 19. *Phot. cod.* 141. *&* 143. *Suidas. Baron. du Pin Bibl. des auth. eccl. Maurolic. Mare Ocean. relig. Mir. de orig. ord. relig. Fialetti habit. delle relig. Hermant. vita St. Basil. T.* II. *le Bullaire constit.* 85. *Greg.* XIII.

St. BASILIUS de jongste, een eremyt, wierdt, alzo hy voor een verspieder gehouden wierdt, onder Leo en Alexander gevankelyk naar Constantinopel gevoert. Maar weigerende op de voorgestelde vragen te antwoorden, wierdt hy onbarmhertiglyk geslagen, en by een been aan een boom opgehangen. Drie dagen daarna wierp men hem een leeuw voor. Van dezen niet beschadigt zynde, wierdt hy in zee geworpen; maar ontquam wederom gelukkig, en keerde 's anderen daags wederom in de stadt. Eindelyk, na vele harde vervolgingen, verkreeg hy, wegens zyne wonderen en heiligen wandel, zo veel achting, dat hy door Anastasia en Irene aan 't hof ontboden wierdt, om door hem en zyne lere gesticht te worden. Hy storf in den jare 952, wordende binnen de stadt in een nonnenklooster begraven. Zyne gedachtenis wordt den 26 Maart geviert.

BASILIUS. Marianus Scotus plaatst tusschen de pauzen Formosus, die gestorven is in den jare 896, en Stephanus den VI, eenen Basilius. Sigebert volgt hier in Marianus Scotus; maar anderen maken geen gewag van hem. *Baron. in Annal.*

BASILIUS, een patriarch van Antiochië, was wegens zyn vroom leven en zynen yver voor het ware gelove, tegen de vyanden van het Concilie van Chalcedon, zeer vermaard. Hy wierdt in den jare 456 tot patriarch verkoren, en storf in den jare 458.

BASILIUS de I, patriarch van Constantinopel, wierdt in den jare 970 uit een klooster tot deze waardigheit verheven, maar in den jare 975 wegens zyne aanstotelyke levenswyze wederom afgezet; hebbende tot opvolger Antonius Studita. *Cyprius in Chron. eccl. Græc. p.* 168.

BASILIUS de II, toegenaamt *Camaterus*, wierdt in den jare 1183 tot patriarch van Constantinopel verkoren, maar na verloop van drie jaren weder afgezet, en Nicetas Mundanus door keizer Isaak den Engel in zyne plaats aangestelt. *Cypr. Chr. Eccl. Gr.*

BASILIUS, bisschop van Ancyra, wordt voor het hoofdt der half-Arianen gehouden. Hy was arbeidzaam, geleerd, en een bequaam redenaar; weshalven hem de bisschoppen van de party van Eusebius in de plaats van Marcellus, bisschop van Ancyra, door hen op het concilie van Constantinopel in den jare 336 gebannen, aanstelden. In den jare 347 wierdt hy van het concilie van Sardes afgezet, en zyne ordening nietig verklaart; doch zyne vrienden maakten, dat hy behouden bleef. In den jare 351 bevondt hy zich op het concilie te Sirmich, en redentwistte zeer gelukkig tegen Photinus, was ook een hevige tegenparty der rechte Arianen, hoewel hy voor 't hoofdt der half-Arianen gehouden wordt, welker gevoelens hy op het concilie te Ancyra in den jare 358 tegen Eudoxus van Constantinopel, en te Seleucia in den jare 358 tegen Acacius beweerde. Hy stont te dezer tydt by keizer Ignatius, met wien hy dikwils zeer vryelyk sprak, grotelyks in gunst, waar door hy zich tegen de lagen zyner vyanden dekte. Na dezen bragt het Acacius in den jare 390 zo verre, dat Basilius op het concilie te Constantinopel wegens verscheide lasteren, waar mede hy beschuldigt wierdt, zyne waardigheit verloor. De tydt, wanneer hy gestorven is, is onzeker. Van zyne schriften is niets meer voorhanden. Zommige der kerkelyke schryveren, daar onder ook Athanasius in zyn Tractaat *de Synodis*, houden hem voor genen ketter, menende, dat hy maar aangaande den letter van de rechtgelovigen afgeweken is. *Hieron. in Catal. c.* 89. *Socrat. l.* II. *&* III. *Sozom. l.* IV. *&* V. *Philostorg. l.* III. *&* IV. *Baron. in Annal. Hermant. vie de St. Basil. Cave. du Pin.*

BASILIUS, bisschop van Seleucia in Isaurië, was in den jare 448 vermaard, wanneer hy zich op het concilie te Constantinopel bevondt, helpende Eutyches veroordelen. In den jare 449 was hy op de synode te Ephezen, alwaar hy of van Dioscorus met geweldt gedwongen, of uit een onbezonnen drift zyne mening herroepen heeft, veroordelende Flavianus. Op het concilie te Chalcedon, in den jare 451, wierdt hy, nevens andere hoofden der synode van Ephezen, aanstonts in de eerste zittinge van zyne waardigheit berooft; doch in de vierde daar in wederom herstelt, alzo men doorgaans bevonden hadt, dat hy rechtzinnig was. Hoe lange hy na dezen tydt geleeft heeft, kan men niet eigentlyk zeggen, behalven dat hy in den jare 458 uit zyne synode eenen brief aan keizer Leo schreef. Photius is van gedachten, dat deze Basilius die gene is, die een zonderling vriendt van Chrysosthomus geweest is, en aan wien Chrysosthomus zyn boek *de sacerdotio* geschreven heeft; welke mening van vele later schryveren gevolgt wordt. Anderen houden zulks voor onmogelyk, dewyl dus doende Basilius ten tyde van het concilie van Chalcedon reets 70 jaren lang bisschop zoude moeten geweest zyn. Men heeft van hem verscheide schriften, als 43 *Orationes & Homiliæ*, die Claudius Dausquius in 't Latyn vertaalt en met verklaringen opgeheldert heeft. De overige schriften zyn:

Demonstratio contra Judæos de adventu Christi.
De vita & Miraculis St. Teclæ, virginis & Martyris, lib. II. Waar aan echter getwyffelt wordt, of deze Basilius wel de regte schryver is.
Laudatio St. Stephani Protomartyris.
Oratio in St. Deiparam & Domini Incarnationem.

Deze twee zyn door Franciscus Combefis uitgegeven. *Concil. Chalced. act.* V. *&* VI. *Evagr. l.* II. *c.* 4. *Photius cod.* 168. *Bellarm. Miræus. Vossius. Cave. du Pin.*

BASILIUS, aartsbisschop te Thessalonica. Zie ACHOLIUS.

BASILOGOROD. Zie WASILOGOROD.

BASILUZZO, by de Latynen, *Basilissa*, *Heraclis Insula*, een eilandt, leggende in de Toskaansche zee, is een der Liparische eilanden, hebbende maar twee mylen in den omtrek, en is onbewoond. *Maty Dict.*

BASIN, (BERNARD) een Spanjaardt, en kanunnik van Saragossa, leefde in het einde der XV, en in den begin der XVI eeuw. Hy was een bequaam prediker. Hy schreef onder anderen *De Artibus Magicis & Magorum Maleficiis*, zynde gedrukt te Parys in den jare 1506. *Miræus de script. Sec.* XVI. *Nic. Anton. Bibl. Hisp. du Boulai Hist. Univ. Paris.*

BASIN, (CLAUDIUS) heer van Bezons, en raadt van staat, was advokaat generaal in den groten raadt, en Intendant van Languedok. Hy was een lidt van de Fransche Akademie; en men heeft van hem eene overzetting der Praagsche vredehandeling, hoewel met verzwyging van zynen naam. Hy storf in Maart des jaars 1684. *Sanmarth. Gall. Pelisson Histoire de l'Academie Françoise.*

BASIN, (THOMAS) bisschop van Lisieux, wierdt door zyne geleerdheit tot deze waardigheit bevordert, maar stont by Lodewyk den XI geenzins in gunst, en wierdt uit dien hoofde genoodzaakt verscheide verdedigingen te schryven. Meierus heeft zich nu en dan in zyne *Jaarboeken van Vlaanderen* van de historie van Lodewyk den XI en Karel van Burgondië, door dezen Basin opgestelt, bedient. Hy storf in den jare 1480, of 1486. *Gaguin in Lud.* XI. *Sanmarth. Gall. Tom.* II. *Vossius de hist. Lat. l.* III. *c.* 8. *Lambec. in prodr. Hendreich.*

BASINA, gemalin van Basinus, koning van Thuringen, zynde waarschynlyk daar van daan deze naam ontleent, en de eigentlyke naam onbekend. Wanneer Childerik, koning der Franken, uit zyn ryk verjaagt was, en zyne toevlucht tot Basinus nam, by wien hy zich eenige jaren onthieldt, leefde hy middelerwyle met Basina in overspel. Childerik, nu wedergekeert zynde in zyn koninkryk, verliet deze haren gemaal, volgde hem, en baarde by hem Clodoveus, den eersten Christen koning der Franken. Dit gebeurde in den jare 466. Zommigen der Franschen, voornamentlyk Gabriel Daniel, doen hun best, om dit voor een verzierfel te doen doorgaan, menende, dat zulks den luister van den oorsprong hunner koningen bezwalke. *Gregor. Turonens. Hist. Franc. l.* II. *c.* 12. *Aimoin de Gest. Franc. Gesta Francorum Epitom. c.* 6 *seq. Daniel dissert.* II. *sur l'histoire de France. Casp. Sagittarii antiq. Thuring. l.* II. *c.* 9. *Bayle.*

BASINA dochter van Chilperik den I, koning der Franken, wierdt van hare stiefmoeder Fredegunde in een klooster gestoten; waar uit ze zich nevens eene harer bloedverwanten in den jare 589 begaf, om de abdisse aan te klagen. Maar deze onschuldig wordende bevonden, wierden deze twee nonnen in eene verzameling der geestelyken te Poictiers in den ban gedaan, maar door de voorsprake van koning Clotaris den II en Gontranus op het concilie te Metz in den jare 590 vrygesproken. *Greg. Turonens. l.* IX. *c.* 29. *& l.* X. *c.* 20.

BASINGSTOKE, een vlek, waar van een gedeelte van 't Noorder graafschap Hamp in Engelandt den naam draagt, leggende 39 Engelsche mylen van Londen. Hier omtrent hadt de hartog van Bolton eertyds het grootste en prachtigste huis onder alle andere byzondere personen van 't gehele koninkryk, het welk nu vervallen is.

St. BASINUS, aartsbisschop van Trier omtrent het einde der VII eeuw, was uit de familie der hartogen van Austrasië geboren. Hy begaf zich eerst in 't klooster van St. Maximinus, wierdt abt van het zelve, en eindelyk aartsbisschop. Hy bouwde verscheide kerken, en droeg zorge voor de bevordering van zynen zusters zone, die na hem aartsbisschop geworden is. Hy legt begraven in 't klooster van St. Maximinus, wordende zyne gedachtenis den 4 Maart geviert. *Sur.*

BASIRI, eene rivier in Persië, lopende in 't landschap Kirman, bespoelt de stadt van dien name; als mede de stadt Bassiri, volgens de kleine landkaarte van Sanson, en ontlast zich in de Golf van Ormutz. Men houdtze voor de *Saganus* der ouden. *Maty Dict.*

BASIUS, (JOHANNES) geboren te Leeuwaarden, de hoofden hofstadt van Vrieslandt, gaf van zyne kindsche jaren af doorstralende blyken van een geestig vernuft. Te Leeuwaarden en Haarlem leide hy de nodige gronden tot de beschavende wetenschappen. Hier op begaf hy zich naar Loven, en van daar naar Vrankryk, alwaar hy het meesterschap in de rechten erlangde, en dus met groten roem naar zyn vaderlandt keerde, daar hy zich eenigen tydt met de praktyk behielp, en tot aanwasch zynes luisters schreef:

Paradoxa Disputationes Juris Civilis;

die op bladsgrootte gedrukt zyn te Basel in het jaar 1575; waar benevens hy een aardig verhaal van de herfstvacantien in Latynsche vaarzen geschreven heeft. Zyne grote kennisse in de rechten heeft hem zyn vaderlandt onttrokken, en op de nodiging der Delfsche overigheit het ampt van secretaris der stadt Delf doen aannemen. *Fr. Zweert. Athen. Belgic. Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BASKRON, PASCATIR, PASCHARTI, een gewest in het Moskowisch Tartarye, waar van men gene naauwkeurige naricht heeft. Zie de kaarte van den here *Witsen.*

BASMATH, dochter van Ismaël, zoon van Abraham, en zuster van Nebajoth, was eene der wyven van Esau, en baarde hem Rehuël. *Gen.* XXXVI, 3, 4.

BASMATH, dochter van Salomon, koning van Israël, huisvrouw van Ahimaaz, landvoogdt over den stamme Naphthali. I. *Kon.* IV. 15.

BASNAGE, (ANTONIUS) predikant te Bayeux, was de oudste zoon van Benjamin Basnage, van welken hier na, en wierdt geboren in den jare 1610. In het 75 jaar zyns ouderdoms wierdt hy gevankelyk van wegens den Godsdienst naar Havre de Grace gevoert. Zyne vryheit verworven hebbende begaf hy zich naar Hollandt, en storf in den jare 1691 te Zutphen. Zyn zoon SAMUEL BASNAGE, heer van Flottemanville, die ook in den beginne predikant te Bayeux was, begaf zich insgelyks naar Zutphen. Hy maakte zich voornamentlyk vermaard door zyne *Exercitationes Historico-Criticæ de rebus sacris & ecclesiasticis*, zynde een vervolg van de *exercitationes Casauboni* tegen *Baronius*, als mede door zyne *Annales Politico-ecclesiastica*, in den jare 1706 te Rotterdam in drie stukken in 't licht gegeven. *Bayle. Acta Erud. Lips.* 1706. *mens. Febr.*

BASNAGE (BENJAMIN) wierdt geboren in den jare 1580. Zyn vader was predikant te Norwich in Engelandt, naderhand te Charenton in Normandië, in welke laatste bediening hy zynen vader volgde; en weigerde die gemeente te verlaten, hoewel hem vele andere aanzienlyke bedieningen opgedragen wierden. Hy wierdt tot verscheide gewichtige Theologische zaken gebruikt, woonde eenige synoden by, was voorzitter van het nationaal-synode te Alençon, gehouden by gelegenheit des verschils in Vrankryk in de Hervormde kerke aangaande de algemene genade in den jare 1637. Tusschen hem en de Roomschen was een hevige strydt. Zyn boek *van de kerke* wordt van de Hervormden zeer geprezen. Hy wierdt gezonden aan koning Jakob, en quam met toelatinge van dien vorst in Schotlandt, doende de Hervormde gemeentens veel voordeel ten opzichte der tydelyke middelen. Hy storf in den jare 1652, in het 72 jaar zyns ouderdoms, en het 51 zyner bediening. *Bayle.*

BASNAGE, (HENRIK) heer van Franquesnei, twede zoon van Benjamin Basnage, geboren te St. Mere in neder-Normandië den 16 October des jaars 1615, was een der bequaamste advokaten in 't Parlement van Normandië, wordende onder der zelver getal in den jare 1636 aangenomen. Hy wierdt in zaken van 't uiterste gewicht verscheide malen naar Parys gezonden, en in den jare 1677 tot commissaris in zaken van religie benoemt, in welke bediening hy zich loffelyk gedroeg. Niet min heeft hy zich door een *Commentarius* aangaande de Normannische gewoontens, nevens een Tractaat, rakende de Hypotheken, vermaard gemaakt. Hy was den Hervormden Godsdienst toegedaan; en stont niet te min by de overige leden des Parlemens in groot aanzien, voornamentlyk by den here van Monthelon, opperpresident van Rouaan. Hy storf den 20 October des jaars 1695, in het 80 jaar zyns ouderdoms, nalatende twee zonen, Jakob, predikant te Rotterdam, die zich door zyne *Histoire de l'Eglise* heeft vermaard gemaakt, en Henrik, die volgt. *Bayle.*

BASNAGE, (HENRIK) heer van Beauval, zoon van den voornoemden Henrik Basnage, wierdt te Rouaan in den jare 1656 geboren. Hy begaf zich tot de rechtsgeleerdheit, en wierdt in den jare 1676 als lidt des Parlements aangenomen, waar in hy door zyne zonderlinge bequaamheit een uitmuntenden roem behaalde, tot dat hy eindelyk, na de herroepinge van 't Edict van Nantes, genoodzaakt wierdt naar Rotterdam te wyken. Hier begon hy zyne *Histoire des ouvrages des sçavans* te schryven, wanneer de Heer Bayle zyne *Republique des lettres* eindigde. Zyne overige schriften bestaan in enkele twisten tusschen hem en den here Jurieu, met wien hy echter voor zyne doodt verzoent is. Hy storf weinig tyds daarna, namentlyk den 29 Maart des jaars 1710, hebbende een tydlang aan de waterzucht gelegen, ook nog een uur voor zyne doodt met verscheide vrienden zeer vernuftig gesproken. *Memoires de Trevoux Novemb.* 1710. *p.* 1925. *seq.*

BASNAGE, (JAKOB) oudste zoon van Henrik Basnage, heer van Franquesnei, wierdt geboren in den jare 1653, hebbende zyne studien

ſtudien onder grote meeſteren voltrokken, wierdt hy in zyn 23 jaar te Rouaan tot predikant beroepen. Onder het loffelyk waarnemen dezer bediening wierdt hy in de algemene rampen der Hervormde kerken van Vrankryk genoodzaakt zyn vaderlandt te verlaten. Hy begaf zich eerſt naar Rotterdam, volhardende aldaar in den predikdienſt, tot dat hy in den jare 1710 van daar naar den Haag beroepen wierdt. Onder zyne werken is voornamentlyk berucht *l'Hiſtoire de l'Egliſe*, waar in hy handelt van de verſcheide gevoelens der Godgeleerden in een reex van zo vele eeuwen. Hy tracht alle eenzydigheit te vermyden, en de oude biſſchoppen meer uit der zelver daden, dan de lofredenen van anderen te doen kennen. Ook ſchreef hy *eene Bybelſche geſchiedenis* in folio. Zyne *Hiſtoire des Juifs* heeft een zonderling lot gehad; want deze wierdt door du Pin te Parys herdrukt, zonder den name des ſchryvers te noemen, menende het door het uitlaten en veranderen van eenige plaatſen voor een geheel ander werk te doen doorgaan. Doch de heer Baſnage heeft over dit ongelyk, hem aangedaan, opentlyk geklaagt. Men heeft ook verſcheide werken van hem over de geſchillen, als anderszins.

BASQUES, by de Latynen *Vaſcitania*, *Vaſcorum regio*, door zommigen het *Franſche Biskajen* genoemt, is een landſchap in Gaskonje, palende in 't Weſten aan de zee van Biskajen, in 't Noorden aan les Landes, in 't Ooſten aan Bearn, en in 't Zuiden aan 't Pireneeſche gebergte. Het beſtaat uit drie heerſchappyen, Labourd, neder-Navarre, en het kleine landſchap Soule. De naam van Baſques komt van 't Latynſche *Vaſcones*; want dus wierden de inwoners genaamt, voordat Karel de Grote de zelve overweldigde. Zy zyn wegens hunne vaardigheit en trouwe, als mede wegens hunne ſchranderheit in den koophandel met Spanje vermaard. Hunne taal is zeer zonderling, en zo wel van de Franſche als Spaanſche geheel onderſcheiden. Zy zyn anderszins ook wegens hunne trommelen bekend. *De Marca hiſt. de Bearn. l.* II. *c.* 29. *Oihenart not. utr. Vaſc.*

BASRA, eene ſtadt gelegen in 't koninkryk Fez in Barbaryë, in 't landſchap Habata, omtrent tien mylen van de ſtadt Sala tegen 't Ooſten. *Maty Dict.*

BASS een klein eilandtje van Schotlandt in de Golf van Edenburg, naby het eilandt Mai. De bezetting van Jakob den II verdedigde zich op het zelve vele jaren lang tegen de Schotten, op een ongenaakbaar kaſteel, 't welk niet dan door den honger kon bedwongen worden, gelyk alhier gebeurde; want zy, genen toevoer van de Franſchen meer ontfangende, wierdt genoodzaakt zich over te geven. Zie verder op BASSE.

BASSA. Dus worden de voornaamſte bedienden aan 't Turkſche hof, als mede de landvoogden genaamt: ook wordt de Turkſche admiraal de Baſſa van de zee genaamt. Die naam betekent in de Turkſche tale *een hoofdt*. Zy worden gemeenlyk uit de pagien en andere gunſtelingen van 't hof verkoren. Doch hunne waardigheit en hun rykdom zyn niet erffelyk, maar vervallen op den Sultan. Hunne kinderen worden doorgaans, immers by het leven hunner vaderen, niet hoger dan tot ſcheepskapiteinen bevordert. *Ricaut de l'Empire Ottom. Tavern. relat. du Serrail.*

BASSAC, eene abdy in Vrankryk, gelegen in Xaintonge, aan de rivier Charante, naby het ſtedeke Jarnac. *Maty Dict.*

BASSADONNA. Zie BASADONNA.

BASSÆUS (ELIGIUS) heeft geſchreven, en in twee boekdelen, in het jaar 1648, uitgegeven:

Flores Theologiæ practicæ.

Georg Matth. König Biblioth. vet. & nov.

BASSAND, (JOHANNES) geboortig van Beſançon in 't Franſche Comté, was eerſt Reguliere kanunnik van St. Paul in Beſançon, maar begaf zich naderhand in de orde der Celeſtynen, wordende vyf malen tot hoofdt dier vergadering in Vrankryk benoemt. Hy quam wegens zyne zonderlinge bequaamheit in aanmerking; want koning Henrik de IV van Engelandt nodigde hem tot zich in den jare 1408, wanneer hy een klooſter ſtichtte; en koning Martinus de I van Arragon beriep hem naar Barcellona. Martinus de V wilde hem het gedurig opzicht over zyne orde opdragen, 't welk hy affloeg. De koning van Vrankryk zondt hem naar Baſel aan den hartog van Savojen Amadeus, zynde tot paus verkoren, om hem te overreden, ten einde hy deze waardigheit mogt weigeren aan te nemen. Hier op beriep hem paus Eugenius de IV naar Italië, om aldaar eenige klooſters te hervormen. Hy ſtorf in den jare 1445. *Du Peyrat antiq. de la Chapelle du Roy.*

BASSANELLO, of BASSANO, eene kleine ſtadt in Italië, gelegen in den kerkelyken ſtaat, aan de rivieren Neri en den Tiber, niet verre van de zee, by de ouden *Lacus Vadimonis* genaamt. Zy behoort tot het huis van Colonna, waar van eene linie den naam van BASSANELLO voert. *Alberti deſcript. Ital.*

BASSANO, eene ſtadt en heerſchappy in Italië, gelegen in la Marca Trevigiana, aan de rivier Brenta, en heeft een zeer vruchtbaren grondt, alwaar veel zyde valt. Zy behoorde eertyds den graven van Schlik, en wierdt aan Kaspar Schlik van keizer Sigiſmund in den jare 1432 geſchonken, en hy nevens vader en broederen in October des jaars 1437 graven van Baſſano gemaakt. Hoewel naderhand de Venetianen dit graafſchap aan zich hebben getrokken, echter voeren nog hedendaags de graven van Schlik den tytel van graven van Baſſano. De Carrares, eertyds heren van Padua, waren van Baſſano. Ook zyn verſcheide vermaarde ſchilders, nevens den beroemden taalkundigen Lazarus Baſſanus, hebbende te Bononië en Padua de Griekſche tale geleert, uit deze ſtadt geboortig.

BASSANO, (ALVARO DE) markgraaf van Santa Cruz, was een vermaard Spaanſch admiraal in de XVI eeuw. Zyn vader was Alvaro de Baſſano, die in den oorlog van Granada tegen de Moren als generaal van Ferdinandus den Katholyken en Iſabelle zich dapper gequeten heeft. Zyne moeder was Anna de Guzman. Nadat hy in zyne jonge jaren vele tochten ter zee hadt gedaan, en zich in de zelve dapper gedragen, wierdt hy van keizer Karel den V tot generaal over de Spaanſche galeien aangeſtelt, met de welke hy in den jare 1530, juiſt op den dag der kroninge des keizers te Bologna, den Mauren de ſtadt Honna ontweldigde; waar by een weinig daarna ook de verovering der veſting Giava quam, niettegenſtaande 13 Turkſche en 20 Franſche galeien zulks poogden te beletten. In den jare 1544 vernielde hy met een esquader van 24 ſchepen een nog ſterker Franſche vloot, die de kuſten van Gallicië onveilig maakte. Naderhand wierdt hy als generaal der gallioenen belaſt de zilvervlote te beſchermen, en was in verſcheide gelegenheden zo wel tegen de zeerovers der Barbaren, als de Franſchen, zeer gelukkig. In 't byzonder bragt hy te wege, dat de kuſten van Andaluſië niet meer van de Afrikaanſche-Corſaren ontruſt wierden. In den jare 1571 bevorderde hy by Lepanto de vermaarde overwinning tegen de Turken, en deet met zyne twintig galeien, door hem toen in perſoon gecommandeert, met bevel, om daar mede in geval van noodzakelykheit een aanval te doen, den Chriſtenen een nadrukkelyken dienſt, waar by hy drie wonden ontfing. Des volgenden jaars veroverde hy in een afzonderlyk gevecht eene galei, gevoert by Mahometh Ucebi, neef des beroemden Barbaroſſa, en zulks in 't gezicht niet alleen des Turkſchen opper-admiraals Uchiali, maar ook van Don Jan van Ooſtenryk. Wanneer in den jare 1580 koning Philips de II het koninkryk Portugal poogde te bemachtigen, hadt Baſſano ter gelukkiger uure het opperbevel ter zee; want hy ſloeg in den jare 1583 de Franſche vloot, die Don Antonio van Strozzi toegebragt wierdt. Doch Baſſano bezwalkte zynen roem door zyne wreedheit, omtrent de gevangenen gepleegt, latende omtrent 80 zo Franſche als Portugeeſche ſtandsperſonen of ophangen, of onthoofden, en Philips Strozzi zelve in zee werpen. In het volgende jaar verdreef hy Don Antonio ten vollen uit de Terceriſche eilanden, uitvarende tegen de gevangenen nog wreder dan in 't voorgaande jaar. In het jaar 1586 taſtte hy by de kaap St. Helena een Engelſch esquader aan, door Eduard Drake gecommandeert, behaalde een groot voordeel, en nam Drake zelve gevangen. Eindelyk wierdt hy als opperadmiraal over de zo genaamde onoverwinnelyke vlote tegen Engelandt benoemt. Maar wanneer eenige ſchrandere voorſlagen, door hem aangaande dezen tocht gedaan, niet wierden aangenomen, en koning Philips de II, wanneer hy beſtendig by zyne meninge bleef, deze woorden tegen hem gebruikte: *Markgraaf, gy betoont u zo niet tegen my, als het myne genegenheit tegen u verdient*, trok hy zich zulks zodanig ter herten, dat hy in den jare 1588 ſtorf. De koning betreurde hem zeer; en men verhaalt, dat hy na het ongeluk der voornoemde onoverwinnelyke vlote gezegt heeft: *Alles zoude anders gegaan hebben, was de markgraaf van Santa Cruz in 't leven gebleven. La Spada d'orione di primo Damaſchini P. I. p.* 417. *de Larrey hiſt. d'Anglet. Tom.* II.

BASSANO, (FRANCISCUS DUPONT) een ſchilder, was zonderling beroemd door de alderminſte dingen met levendige verwen te verbeelden. Hy was zeer zwaarmoedig, zich gedurig inbeeldende, als of de beuls hem vervolgden; het welk de oorzaak was, dat hy ten venſter uitſprong, en dood viel. De ridder LEANDER BASSANO, zyn broeder, ſchilderde zeer nette gezichten, en vreeſde gedurig met gift te zullen vergeven worden; het welk natuurlyke zwakheden waren, en den vier broederen gemeen, hebbende zulks van hunne moeder geërft. JOHANNES BAPTISTA en HIERONYMUS volgden hier in de andere broederen na; makende ook eene nauwkeurige tekening naar het oorſpronkelyke. *Ridolfi vite de pittori Veneti. Sandrart.*

BASSAREUS. Dus wierdt Bacchus toegenaamt, van een zeker ſoort van ſchoenen, die hy en zyne prieſters gezegt worden gedragen te hebben, en die te Baſſareum, eene ſtadt, gelegen in Lydië, gemaakt wierden. Om die zelve reden wierden des zelfs prieſtereſſen *Baſſarides* genoemt. Maar Bochart is van gevoelen, dat Baſſareus gezegt wordt van 't Hebreeuſche woordt בצר *Bazar*, het welk wynoogſten betekent. *Schol. Perſ. Sat.* I. *Horat. Carm.* I. 18. *Bochart Can.* I. 18.

BASSE, een eilandt gelegen in de rivier Forth in Schotlandt, behoorde eertyds den heren van Lauder, die vele goederen bezaten, en van Baſſe den tytel voerden. Het eilandt is rond, ſtygt hoog uit de zee, en is rondom zeer ſteil, dies men maar aan eene kant, te weten in 't Zuidweſten, door ſmalle in de rotzen gehouwene trappen op het zelve klimmen kan, en moet alles, wat men nodig heeft, naar boven getrokken worden. Aan deze zyde, byna op de helft der hoogte, is een ſterk kaſteel, 't welk zodanig met kanon beplant is, dat het voor onoverwinnelyk gehouden wordt. In het einde der XVII eeuw wierdt het van zommigen, die het met koning Jakob den II hielden, door toedoen zommiger gevangenen, die op het zelve waren, vermeeſtert, en quam zeer bezwaarlyk wederom in handen van koning William. Het eilandt heeft maar voor 20 ſchapen weilandt, en een bron van zeer verſch water. Ook is het wegens een zekere aardt van vogelen, Solansganzen genaamt, beroemd. *Salmonet de Troubles de la Gr. Brit. Gardons Schotland.*

BASSE, (LA) in 't Latyn gezegt Baſſea, is een ſtedeke in 't Zuidweſter deel van Walſch Vlaanderen en de kaſtelenye van Ryſſel, twee uuren van Ryſſel, op de landſcheidinge van Vlaanderen en Artois, aan het ſtroomtje de Deule, dat, Ryſſel doorlopen hebbende, tuſſchen Armentiers en Warneton in de rivier de Lye valt. Het pleeg ten tyde van de Burgondiſche vorſten welgeſterkt te zyn met acht bolwerken, om Vlaanderen tegen de Franſchen te dekken, en is van zyne wallen en vaſtigheden ook niet berooft, dan ten tyde en bevele van den Roomſchen koning, naderhand keizer, Maximiliaan. Dus ſedert als op een open vlek gelegen hebbende, is het in

het jaar 1668 door het Akensche vredes-tractaat aan Vrankryk afgestaan, en wierdt gedurende het beleg van Ryssel door de bondgenoten in den jare van 1708 met eenige benden door den grave van Tilly bezet en versterkt, om der Franschen gedreigde ontzet der belegerde stadt te hinderen. Ongelukkig was dit steedtje in het jaar 1710 door het in brandt raken en opvliegen van eenige karren, met buskruidt beladen, om naar het beleg van Bethune gevoert te worden, waar door de meeste huizen op de markt omverre stortten, en verscheide burgers, karreluiden en soldaten doodgeslagen wierden. Men vindt daar tegenwoordig niets merkwaardigs dan een Augustyner en een Nonnen klooster, naar den derden regel van Sint Franciscus, 't geen een zeer schone en hoge kerk heeft, nevens een hospitaal of gasthuis. In vorige tyden wierden hier zeer vele pyen of grove lakens gemaakt, dat door de gestadige oorlogen zeer vermindert is. 'T wapen van Bassee bestaat in een blaauw schildt, te midden in de lengte doorgesneden, en op de eene helfte gedekt met een halve zilvere lelie. *Sanderi Descript Flandr. Leven van Prins Friso* II. *D.*

BASSENHEIM. Zie PASSENHEIM.

BASSENTIN, (JAKOB) een Schotlander, was in de XVI eeuw vermaard, en schreef verscheide wiskundige werken.

BASSENTO, eene rivier in Kalabrië, waar in de vermaarde Alarik, koning der Gotthen, gezegt wordt begraven te zyn. *Maty Dict.*

BASSEWITZ, eene der oudste adelyke familien in neder-Saxen, uit welke JOHANNES in den jare 1421 bisschop te Brandenburg; maar JOACHIM op Lewizau in den jare 1590 geheime raadt van Denemarken en Mekelenburg geweest is. In den jare 1710 was uit dit geslacht een Zweedsch generaal, die by de verovering van 't eilandt Rugen bleef, nevens een ander Holstein Gottorpsch staatsdienaar: *Chytræi Saxon.*

BASSI. (ANGELO) Zie POLITIANUS.

BASSIANI waren ketters in de II eeuw. Zie BASSUS.

BASSIANUS, een veldheer in de IV eeuw, trouwde Anastasia, zuster van Karel den Groten. Eenigen willen, dat hy Cæsar geweest is.

BASSIANUS, een zoon van keizer Anastasius den I.

BASSIANUS, die ook BASSILIANUS, BASIANUS, of BASSANUS genaamt wordt, was in de V eeuw bisschop te Lodi, wiens afkomst, opvoeding en gevallen der jeugt onzeker zyn, hoewel men 't gemeenlyk daar voor houdt, dat hy van heidensche ouderen uit Sicilië gesproten is, en te Rome in het 12 jaar zyns ouderdoms bekeert is geworden, en 55 jaren als een eremyt geleeft heeft, vooral eer hy bisschop geworden is. Hy was een goed vriendt van Ambrosius, en storf in den jare 413. *Paulin. in vit. Ambros. Baillet vies des Saints.*

BASSIANUS, bisschop van Ephezen, die zich op het concilie te Chalcedon in den jare 451 vermaard gemaakt heeft.

BASSIANUS, (JOHANNES) een rechtsgeleerde, geboortig van Cremona, was in achting in de jaren 1190 en 1200. Hy begon de rechtsgeleerdheit luister by te zetten, schreef verscheide werken, en onder anderen zyne *Summa Ventosa. Trithem. de script. Eccl. Fischard. Gesner.*

BASSIANUS LANDUS, geboortig uit Placenza in Italië, was een vermaard geneesmeester, en leefde in 't midden der XVI eeuw. Hy schreef verscheide merkwaardige werken, onder anderen:

De Humana historia.
De incremento.
Jatrologia.

Wolfgangus Justus in Chron. Medic. Van der Linden de script. Med. Riccioli Chron. ref.

BASSIGNI, *Bassinicus ager* by de Latynen geheten, is een landschap in Vrankryk, zich uitstrekkende naar den oorsprong van de Marne en Maas, naar de kant van Lotharingen. Een gedeelte legt in het hartogdom Bar, het overige in Champagne. De hoofdstadt is Chaumont.

St. BASSILLA, eene martelaresse, storf te Rome in den jare 304, onder de regering des keizers Diocletianus, volgens den Roomschen Almanak van Bucherius. *Cycl. Paschal. Dom. Thierri Ruinart Acta Sanctorum. Tillemont Hist. des Empereurs Tom.* III. *Baillet vies des saints.*

BASSO (SEBASTIAAN) schreef twaalf boeken van de natuurlyke Philosophie tegen Aristoteles, in welke hy de Philosophie der ouden poogt te herstellen, en de dwalingen van Aristoteles aan te tonen. *Sorell. de H. P. p.* 484. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BASSOLIUS, (ANTHONIUS) geboren te Toul, de zitplaats eenes bisschops in Lotharingen, in het jaar 1592, en aldaar gestorven 1622, in het dertigste zynes ouderdoms, heeft geschreven:

Commentaria in Dionysii Alex. Periegesin.

Alegambe pag. 36.

BASSOLUIS (JOHANNES) leefde omtrent den jare 1322, en bequam door zyne grote geleerdheit den naam van *Doctor Ornatissimus* (allerverhevenste leeraar.) Hy schreef:

Commentarius in libros Sententiarum.

Olearius in Abaco pag. 230.

BASSOMPIERRE, (FRANCISCUS VAN) markgraaf van Harouel, maarschalk van Vrankryk. Hy was uit het geslacht van Lotharingen, en uit den huize der heren van Bestein, van de oude graven van Ravensburg afstammende, hebbende eene linie sedert zynen grootvader Franciscus den name van Bassompierre aangenomen. Zyn vader Christoffel was in den oorlog tusschen Henrik den II en het Duitsche ryk als gyzelaar in Vrankryk gekomen, en nevens koning Karel den IX opgetrokken, door wiens, gelyk ook des Guizischen huizes gunste hy in Vrankryk gehouden wierdt, en naderhand zo wel in den oorlog der Hugonoten, als ten tyde der Ligue altyd de Guizische party omhelsde, tot dat hy in den jare 1596 storf. Hy was de derde zoon van Christoffel Bassompierre, geboren 1579 en studeerde te Freyburg, Pont-a-Mousson en Ingolstadt. Hebbende eene reize naar Italië gedaan, en in den jare 1599 aan 't Fransche hof komende, wist hy zich door zyn aangenaam danssen, spelen en vriendelyk gedrag by koning Henrik den IV zo belieft te maken, dat hy onder 't getal van des zelfs boezemvrienden aangenomen wierdt. De koning vergunde hem echter in den jare 1603 een veldtocht in Hungarië te doen, in den welken hy zich in de gunst des veldmaarschalks Rusworm indrong, niettegenstaande deze een doodvyandt zynes vaders geweest was. Na 't eindigen van den veldtocht hadt hy by den keizer te Praag gehoor, en wierdt overste over een regiment te paarde; maar wanneer hy om zyne zaken te beschikken eerst naar Vrankryk reisde, moest hy zich, om eenige aangelegenheden zynes huizes by het hof te vereffenen, langer aldaar ophouden; hy herriep zyn woordt, en bleef op 's konings begeerte ten vollen in zynen dienst. Doch hy hadt in langen tydt gene vaste bediening, en vermeerderde alleenlyk de vermaaklykheden van 't hof, tot dat hem de koning eindelyk in den jare 1620 staatsraadt en kolonel over de ligte ruitery maakte, gevende hem ook eene compagnie onder zyne lyfwacht. Doch de koning vermoort zynde in den beginne des veldtochts, nam Bassompierre de party der koninginne weduwe aan, en wierdt door der zelver gunste, met bewilliging der Cantons, kolonel der in koninklyken dienst staande Zwitsers, de koningin het den hartog van Rohan, die het tot hier toe geweest was, afkopende. In deze bediening deet hy in de koninklyke armee tegen de prinsen vele diensten. Wanneer de maarschalk van Ancre gedood was, zocht Bassompierre zich aanstonts in de gunste des jongen konings in te dringen, die zich het gezag zyner vrouw moeder geheel onttrok. Hy wierdt zeer wel by den koning ontfangen, in den jare 1619 met de ridderorde des H. Geests begiftigt, en bevondt zich in den jare 1620 by het koninklyk leger, wanneer het zelve tegen Maria van Medicis te velde trok, en Pont de Ce wegnam; welke onderneming Bassompierre grotelyks bevorderde, zendende den koning snellyk eenige hulpbenden uit Champagne toe. Hier door gewan hy 's konings genegenheit ten vollen, die in alles een zonderling vertrouwen op hem, en hem zeer gaarne by zich hadt; het welk in den hartog van Luines, zynde een lieveling des konings, groten nayver verwekte, die Bassompierre poogde van 't hof te verzenden. Hy hadt het ook reets zo verre gebragt, dat de koning zich uiterlyk zeer koel tegen hem toonde; doch dit ging over, wanneer Bassompierre verklaarde het hof wel te willen verlaten, mits hy met eene bequame bediening buiten Parys wierdt voorzien. Hem wierdt derhalven in den jare 1621 het gezantschap naar Spanje, wegens de onlusten in 't Valtelin, opgedragen. By deze gelegenheit maakte hy zich ook aan 't Spaansche hof zeer bemind, betonende hem koning Philips de III verscheide blyken van gunste. Echter meenden de Franschen, dat hy zynen plicht eenigzins te buiten gegaan hadt, doordien hy, by den koning gehoor hebbende, Castiliaansch gesproken hadt. Uit Spanje wederkerende, betoonde hy veel dapperheit en ervarenheit in den oorlog tegen de Hugonoten, wierdt in den jare 1624 maarschalk, in den jare 1625 wegens de Valtelynsche onlusten naar de Zwitsers, en in den jare 1626 naar Engelandt gezonden, alwaar de Roomsche bedienden hunnen afscheidt by de koninginne ontfangen hadden. Daarna woonde hy de belegering van Rochelle by, wanneer hy een eigen en afzonderlyk leger geboodt; trok met den koning naar Italië, wanneer hy by de schielyke verovering van Suza wonderen deet. In den jare 1630 wierdt hy wederom tot de Zwitsers gezonden, om hulptroepen tot den Italiaanschen oorlog te verzoeken, die hem toegestaan wierden. Tot hier toe was hy by den koning in zonderlinge gunst geweest; maar hy was den kardinaal Richelieu in den weg, die hem ook deet vallen, en den koning zo verre bragt, dat Bassompierre in den jare 1631 in de Bastille gezet wierdt. Hy was hier van tydig onderrecht, en ging zelf te Senlis tot den koning, die wel in den beginne niets van diergelyk een voornemen wilde weten, maar het echter na weinige dagen volvoerde. Men meent, dat Bassompierre deel gehad heeft aan den toeleg, dien Maria van Medicis, en de gemalin van Lodewyk den XIII tegen den kardinaal Richelieu gesmeed hadden. De gevangenis was wel tamelyk verdraaglyk, terwyl hem telkens hope van ontslaging gegeven wierdt, waar door hem de kardinaal bewoog, zyne plaats als kolonel over de Zwitsers den Marquis de Coaslin te verkopen. Des niettegenstaande moest hy twaalf jaren lang, te weten tot na de doodt van Richelieu, in de Bastille blyven, waar over hy dikwils zeer ongeduldig wierdt. Maar na de doodt des kardinaals raakte hy nevens andere gevangenen van staat in vryheit, wierdt wederom kolonel over de Zwitsers, en zou mede opperhofmeester geworden zyn, indien hy zich niet van die bedieninge wegens zynen hogen ouderdom en zyne zwakheit verschoont hadt. Hy storf schielyk in den jare 1646 te Provins in Brie. Hy was nooit getrouwt geweest; doch wierdt gezegt de princesse van Conti heimelyke trouwbeloften gegeven te hebben. By Maria Charlotta Balsac-Entragues hadt hy buiten huwelyk eenen zoon, la Tour genaamt, en by eene andere mede een zoon, genaamt Lodewyk, geteelt, die in den jare 1676, bisschop van Xaintes zynde, gestorven is. Met de dochter des Connestabels van Montmorenci was hy verlooft doch deze wierdt door koning Henrik den IV

den prinſe van Condé gegeven, alzo hy zelve op haar verlieft was. Baſſompierre was een volmaakt hoveling, houdende het doorgaans met die genen, die het bewindt van zaken in handen hadden, en bleef overal in gunſt, kunnende zomwylen, onder ſchyn van oprechtheit, den mantel op beide ſchouwderen dragen. Hy was geen minder ſtaatsman, dan oorlogsheldt; hadde daarenboven eene ſchone gedaante, was prachtig, milddadig, maar zeer genegen tot ſpelen en minnaryen, latende uit dien hoofde zyne zaken in zulk eene wanorder, dat naauwlyks het tiende deel zyner ſchulden kon betaalt worden. In de Baſtille zittende ſchreef hy eene geſchiedenis zynes levens en zyner gezantſchappen, ook aanmerkingen over den Franſchen geſchiedenisſchryver Dupleix. *Journal de la vie du Mar. de Baſſompierre. Negotiations & Ambaſſades de Baſſomp. le Vaſſor hiſtoire de Louis* XIII. *Alvenſle. Ms.*

BASSOMPIERRE, (FRANCISCUS ANNAS VAN) markgraaf van Remouille en Harouel, was uit een Lotharingiſch geſlacht geſproten, en wierdt in den jare 1612 geboren. Zyn vader, Georg Africanus van Baſſompierre, zondt hem in den jare 1624 aan zynen broeder, den maarſchalk van Baſſompierre, in Vrankryk; maar deze deedt hem kort daarna naar de hogeſchole van Fryburg, in Brisgau, vertrekken, om zich daar in de Duitſche tale te oeffenen. Nadat hy zich daar tot den jare 1626 onthouden hadt, ook eens Rector van die hogeſchole geweeſt was, quam hy weder te Parys, daar hem zyn neef in de de krygsoeffeningen liet onderwyzen, en vervolgens, onder zyn opzicht, het beleg van Rochelle, den oorlog in Savojen, als mede dien tegen de Hugenotten bywonen. Voorts trok hy naar de Nederlanden, verder, in Franſchen dienſt, naar Italië; maar moeſt naderhandt, toen zyn neef in hechteniſſe wierdt genomen, uit Vrankryk naar Lotharingen vluchten, daar hy, in de plaats van zynen vader, tot opperſtalmeeſter wierdt aangeſtelt. De hartog, hem zeer genegen zynde, maakte hem overſte; maar toen wierdt hy, in den jare 1634, in de Elſas gevangen genomen. Na zyne bevrydinge woonde hy den ſlag by Nordlingen by, en diende in den jare 1635 tegen de Franſchen, onder den lieutenant generaal Gallas, in Lotharingen. In den jare 1636 verliet hy den dienſt des hartogs van Lotharingen, waar by hy de ſomme van omtrent honderd duizend kronen ingeſchoten hadt, met groot verdriet, wanneer hem keizer Ferdinand de II lieutenant veldmaarſchalk, en daarna Ferdinand de III veldmaarſchalk maakten. In den zelven jare wierdt hy, zullende Briſak helpen ontzetten, door hartog Bernard van Saxen gevangen genomen, naar Colmar gebragt, en niet voor den jare 1640 op vrye voeten geſtelt. Naderhandt diende hy weder, onder de keizerſchen, in Bohemen en Sileſië, wordende in den jare 1646 in een tweegevecht door Sigiſmund Meislich van Hirſchhoven, keizerlyk luitenant veldmaarſchalk, doodgeſtoken.

BASSORA, BALSERA, BALSORA, eene grote ſtadt in de Aſiatiſche landſtreek Diarbek, daar de rivieren Tigris en de Euphraat zamenlopen, welke beide naderhandt Schat-el-Arab genaamt wierden. Zy legt 12 Franſche mylen van de Golf van Baſſora. De ſtadt is ſterk, heeft een goed kaſteel, en een bequamen haven; waar door haar handel op Aſië en Europa begunſtigt wordt, ſedert de koophandel van Ormus vervallen is. Zy wordt gezegt door Omar den II, Kalif der Saracenen, omtrent het jaar van Chriſtus 624 geſticht te zyn. Daar valt uitnemenden wyn, hoewel de druiven op zware ſtraffe niet mogen geperſt worden. De inwoners ontfangen uit het voornoemde Schat-el-Arab, door middel van een kanaal, zynde eene halve Franſche myl lang, en dragende ſchepen van 150 tonnen, hun water. Zy zyn Arabieren of Zabeërs: ook worden daar eenige Perſianen en Indianen gevonden, welke laatſte twee Pagoden, dat is tempelen, hebben. Daar wonen gene Franken, uitgenomen de Carmeliten, in wier tempelen ook de Armenieren en Neſtorianen hunnen aandacht verrichten. De overige Franken, als Portugezen, Hollanders en Engelſchen, houden zich aldaar niet langer op dan het hun koophandel vereiſcht. Het landſchap voert den tytel eens vorſtendoms, en legt zo laag, dat het dikwils zou overſtroomt worden, indien een ſterke dam, langs de zee opgeworpen, zulks niet verhinderde. Deze is eene myl lang, en van gehouwe ſtenen opgehaalt, zynde zo digt op malkander gevoegt, dat de baren daar tegen niets vermogen. Omtrent het midden der XVI eeuw was Baſſora nog in de macht der Arabieren, hebbende weinig gemeenſchap met die van Europa. Naderhandt veroverden het de Turken, en ſtelden het onder 't beſtier eens Baſſaas. Maar zeker Baſſa, genaamt Ajad, over de gedurige oneenigheden met de Arabieren verdrietig wordende, verkocht zyn gouvernement aan eenen Eufraſias, zynde een ryk heer des lands. Deze onttrok zich het Turkſche gebiedt, en wierp zich zelven als vorſt van Baſſora op. Hy was de grootvader van Huſſan, vorſt van Baſſora, die in den jare 1652 regeerde. Schach Abas en Amurath, deze na de verovering van Bagdat, gene na het innemen van Ormus, poogden te vergeefs Baſſora te vermeeſteren, latende de vorſt, met hulp der Arabieren, den dam doorſteken; dies de Perſianen hun leven, met achterlating van 't geſchut, ter naauwernoodt konden redden. Ondertuſſchen wierden de tuinen en velden door de overſtroming des brakken waters geheel bedorven. De vorſt van Baſſora heeft, behalven die ſtadt, de gehele landſtreek Gaban, zich langs Perſië uitſtrekkende, in bezit. Hier in is Durach de hoofdſtadt. Aan den kant van Bagdat bezit hy het eilandt Dgezair, nevens een ſterk kaſteel, waar door de vaart op den Euphraat en Tigris beveiligt wordt. In het gelukkige Arabië behoort tot zyn gebiedt de haven Elcatif, en de ſtadt Lehſa. Hy houdt met de vreemde natien goede vriendſchap, en is een liefhebber van eene goede order. Men is daar zo veilig, dat men ook des nachts zonder ſchroom uitgaan kan. De Hollanders brengen vele ſpeceryen daar henen. Zy worden door de Engelſchen van peper en nagelen, door de Indianen van linnen, lakens en Indigo, nevens andere waren, voorzien. De handel der Portugezen heeft geheel een einde genomen. Men vindt daar ook kooplieden van Conſtantinopel, Smirna, Aleppo, Damaſcus, Cairo en andere Turkſche plaatſen. De vorſt ontfangt zyne inkomſten uit de munt, paarden, kamelen en palmbomen, en kan jaarlyks een millioen daalders opleggen. De Chriſtenen van St. Jan zyn te Baſſora en in de omleggende ſteden omtrent 25000 familien ſterk. Zy woonden eertyds aan de Jordane, alwaar Johannes doopte, en hier van daan hebben zy den name ontfangen. Avicenna, die vermaarde Arabiſche geneesmeeſter, was van Baſſora geboortig. *Thevenot. Herbelot Bibl. Orient.*

BASSUS was een ketter in de II eeuw, een leerling van Cerinthus, Ebion en Valentinus. Hy leerde, dat het menſchelyke leven, en alle volmaaktheit in 24 letteren en zeven ſterren beſtaat, menende zyn gevoelen uit de woorden van Chriſtus, *ik ben de Alpha en de Omega*, goed te maken. Het is waarſchynlyk, dat deze Baſſus, en Colarbaſus, van wien beneden, een en de zelve geweeſt is. *Philoſtr. Prateol. Ittig. de hæreſ. ſect.* II. *c.* 6

BASSUS (CÆSIUS) wordt van Quintilianus *lib.* X onder de lierdichters geſtelt, zeggende hy hem zelfs geſproken te hebben. Hy is ongelukkig op en met zyn landhoeve door het vuurbraken van den berg Veſuvius omgekomen. Aan hem heeft de ſchimpdichter Perſius zyn zesde *Satyra*, of hekeldicht gezonden, en daar in op eene bedekte wyze hem de hardigheit zyner lierdichten, tot lof der Goden opgeſtelt, verweten, in het eerſte en twede vaars vraagwyze zeggende:

> *Admovit jam bruma foco te, Baſſe, Sabino?*
> *Jamne lyra &* TETRICO *vivunt tibi* PECTINE *chordæ!*

Uit Terentianus Maurus en Priſcianus wordt men gewaar, dat deze Cæſius Baſſus ook eene verhandeling wegens de maat der vaarzen voor den keizer Nero opgeſtelt heeft.

BASSUS. Zie GABIUS, VENTIDIUS CESELIUS.

BASSUS JUNIUS leefde ten tyde van Nero, of Veſpaſianus. Hy was een vervaarlyke ſnapper, en wierdt daarom *de Witte Ezel* genaamt. *Quintil. l.* VI. *c.* 3. *Turneb. Adverſ.* XXVIII. 35. *Voſſ. de Hiſt. Lat.* I. 22.

BASSUS. Deze was een Sophiſt, van wien Lucianus gewaagt; en van wien, naar het gevoelen van Meurſius, eenige byſchriften in de *Anthologia* gevonden worden.

BASSUS, bygenaamt *Lucilius*, volgde Cerealis Vetilianus in het beſtier van Judea op. Dewyl de oproerige Joden niet alle geſneuvelt waren in de verovering van Jeruzalem, en de meeſten zich wederom vergadert, en drie ſterke plaatſen ingenomen hadden, om hunnen oproer te ſtyven, deedt Baſſus zyn beſt om de zelve te belegeren en te doen omkomen. Hy begon met de belegering van 't ſlot Herodion, 't welk geen langen tegenweer boodt, en zich liever vrywillig overgaf, voor dat het met geweldt en ſtormenderhandt wierdt ingenomen. Van daar rukte hy voor Macheronte, leggende aan de overzyde van de Jordane; en gemerkt dit een oordt van de uiterſte aangelegenheit was, zo wegens zyne voordelige gelegenheit, als werken en ſterktens, waar mede de koning van Jeruzalem deze plaats voorzien hadt, en waar door de hardnekkigheit der Joden veel langer hadt kunnen gevoed worden tegen de macht der Romeinen, beſloot Baſſus deze gewichtige plaats te belegeren, en verzuimde niets, 't geen eene ſpoedige overgave verhaaſten kon. Hy vondt 'er eene goede bezetting, gereed om zich dapper te verweren, en liever te ſterven dan de minſte lafhartigheit te begaan. Hier toe wierden zy byzonderlyk aangemoedigt door hunnen braven bevelhebber Eleazar, niet min ſchrander dan dapper, en die reets blyken zyner oorlogskunde in de belegering van Jeruzalem gegeven hadt. Deze deedt den Romeinen groten afbreuk, was de eerſte in den ſtrydt, en de laatſte op 't ſlagveldt. Hier door wierdt hy onbezonnen, en, zich in zynen voorſpoedt niet kunnende matigen, was hy door zyne al te grote ſtoutmoedigheit oorzake zynes ondergangs: want wanneer hy op zekeren dag, ſtaande aan den voet der ſtads muren, het Romeinſche leger hoonde, liep een Egyptiſch krygsknecht, genaamt Rufus, zynde van eene buitengewone ſterkte, toe, nam Eleazar op zyne ſchouderen, en droeg hem in 't leger der Romeinen. Baſſus, hier over zeer verblyd zynde, liet hem in 't gezicht der Joden ontwapenen en geeſſelen. Dit wreed gezicht verwekte zo veel ontſteltenisſe onder de Joden, dies te meer alzo zy zagen, dat'er een kruis opgericht wierdt, om Eleazar daar aan te hangen, dat ze op ſtaanden voet beſloten, de ſtadt te willen overgeven, onder die voorwaarde, dat Eleazar in vryheit geſtelt wierdt. Zy meenden, dat, wanneer zy dezen dapperen veldheer aan 't hoofdt hunner benden zagen, zy niets te vrezen hadden, en zelfs in ſtaat waren de vervallene zaken van 't Joodſche landt te herſtellen. Eleazar wierdt hun wedergegeven, en de Romeinen trokken in de de ſtadt Macheronte, te vuur en te zwaardt alles in de beneden-ſtadt verwoeſtende. Zeventien honderd menſchen ſneuvelden, die in het verdrag niet begrepen waren. De wyven en kinderen wierden of gedood, of in ſlaverny weggevoert. De overige namen de vlucht in een naby gelegen boſch Jardes; maar vervielen echter in het zelve ongeluk, 't welk hunne makkers getroffen hadt, en die van hun zo ſchandelyk verraden waren. Baſſus vervolgde hen, en doende het boſch door zyne ruitery bezetten, gaf hy het voetvolk laſt, het zelve omverre te houwen. De ellendige Joden, ziende hunnen ondergang genaken, zonder hope van ontkoming, wilden niet afwachten, dat ze alle door het zwaardt der Romeinen omquamen. Zy beſloten derhalven het uiterſte te wagen, en een uitval te doen, met een voornemen, om of te overwinnen, of met den degen in de handt te ſterven. Zy verheſten een uitzinnig geſchreeuw, deden een verwoeden aanval, om zich eene opening te maken; maar ze wierden zo kloekmoedig ontfangen, dat van drie duizend geen een man ontquam; ge-

ſchiedende deze nederlage maar met verlies van twaalf Romeinen. Judas, zoon van Jairus, die zich by de belegering van Jeruzalem zo dapper gequeten hadt, ſneuvelde ook. Doch Baſſus plukte niet lange de vruchten dezer overwinninge, ſtervende een weinig daar na in zyne landvoogdy, hebbende tot opvolger Flavius Silva. *Joſephus Joodſche Oorlogen* VII *boek* 20. *kap*.

BASTA, (GEORGE) een vermaard keizerlyk veldheer, oorſpronkelyk uit Epirus, maar geboren in het dorp la Rocca, niet verre van Tarenten. Hy hadt het bevel over een regiment Epirotiſche ruiters, wanneer Alexander, hartog van Parma, in den jare 1579 gouverneur over de Nederlanden wierdt, die hem in den jare 1580 wegens zyne getrouwe dienſten generaal Commiſſaris over de ruitery maakte. In den jare 1584 was hy by de belegering van Antwerpen, wanneer hy den vyandt waarnam, ten einde de zelve geen hulpe in de ſtadt bragt; en in den jare 1588 bragt hy veel toe tot de verovering der ſtadt Bon. In den jare 1590 trok hy met den hartog van Parma naar Vrankryk, om de Ligue te helpen, en bragt door zyn voorzichtig beleidt levensmiddelen in de ſtadt Fere, die van koning Henrik den IV belegert wierdt. De grootſte preuven van dapperheit echter liet hy blyken in Zevenbergen en Hungarië. In den jare 1600 ſloeg hy den Woywode van Wallachië, Michaël, die zich in Zevenbergen meende te veſtigen, en deedt hem het landt ruimen. In den jare 1610 behaalde hy eene overwinning op Sigismund Bathori, hebbende zich tot vorſt van Zevenbergen doen verkiezen. Hier op liet hy den voornoemden Woywode, die de party des keizers aangenomen hadt, en by den ſlag geweeſt was, in zyne tente, wegens verdachte briefwiſſeling, nederhouwen. In den jare 1602 veroverde hy Biſtritz, ſloeg de rebellen voor de tweede maal, en was oorzake, dat Bathori genoodzaakt wierdt vrede met den keizer te maken. In den jare 1603 behaalde hy wederom eene overwinning, en zou Temiſwar veroverd hebben, indien het jaargety zulks hadt toegelaten. Maar dewyl hy de Proteſtanten al te hard handelde, nam Steven Botzkai de wapenen op, en ſloeg de keizerſchen onder den grave van Bal-Jojeuſe; waar op Baſta de ſtadt Caſchau te vergeefs belegerde. In den jare 1605 moeſt hy gedogen, dat de Turken Gran wegnamen; maar hy plaatſte zich met zyn leger by Comorra, en belette dus de Turken niet alleen verder door te dringen, maar deedt hun ook op den aftocht merkelyke afbreuk. Hy is tot den gravenſtandt verheven: ook heeft hy zich door zyne ſchriften vermaard gemaakt, onder welke zyn, *Maſtro die campo generale*, en *Governo della cavalleria leggiera*, welke beide ſtukken by oorlogskundigen zeer geprezen worden. *Strada de bello Belg. Thuan. l.* CII. *Boterejus Comment. de reb in Gallia geſt. l.* III *Dondinus l.* III. *Naudæus Bibliogr. Bayle.*

BASTA, (NICOLAAS) geboortig uit Epirus, was bevelhebber over de ruitery in de Spaanſche Nederlanden onder den hartog van Alba, van wien hy in den jare 1567 daarhenen gebragt wierdt, gevende overal blyken zyner dapperheit, dies hem Alexander, hartog van Parma, zendende hem den keurvorſt van Keulen te hulpe, een loffelyk getuigenis gaf. Zyn vader was Demetrius, die zich 40 jaren lang in verſcheide oorlogsgevallen voor het huis van Ooſtenryk dapper gequeten heeft. *Strada de bello Belg. Bayle.*

BASTAGA. Dit was eertyds onder de Roomſche keizeren een ſoort van dienſtbaarheit, uit kracht van de welke de onderdanen, 't zy in tydt van vrede of oorlog, voorſpan leveren, of andere hofdienſten verrichten moeſten. Die hier toe verplicht waren, wierden *Baſtagiarii* genaamt, hebbende met zodanigen dienſt bezwaarde goederen, en hadden geen vryheit naar huis te keren, voor dat de tydt hunner dienſten ten einde was. *Panciroll not. imp. c.* 75.

BASTELICA, of BASTILICA, een vlek op het eilandt Corſica, gelegen in 't Noordooſten der ſtadt Adjazzo.

BASTELICA, (SANPIETRO) heer van Ornano, geboortig van 't eilandt Corſica, en dus genaamt van 't voorzeide vlek, verworf door zyne uitmuntende dapperheit een zonderlingen roem. In zyne jeugt onthieldt hy zich by den kardinaal Hippolytus van Medicis, maar verliet het hof, en volgde de wapenen, nemende in den jare 1536 dienſt onder de Franſchen. Hy droeg zich in verſcheide gelegenheden, als by de belegering van Landolci in den jare 1543, en by den ſlag te Vitri in den jare 1544, zeer dapper. In den jare 1546 keerde hy naar huis, en nam Vannina van Ornano, geboortig uit een der edelſte huizen van Corſica, ten huwelyk; waar by hy den tytel van heer van Ornano erlangde. Hy wilde echter geenzins ſtil zitten, maar ſtont in den jare 1547, hoewel te vergeefs, naar het opengevallene oppergeneraalſchap der pauſſelyke volkeren. Midlerwyl waren de inwoners van Genua ten aanzien der grote achting, in de welke hy by die van Corſica ſtont, zeer nayverig geworden; weshalven zy hem poogden te onderdrukken. Hy wierdt onder ſchyn van vriendſchap door den gouverneur des eilands op het kaſteel Baſtia genodigt, maar aldaar gekomen zynde gevangen genomen, op een valſch voorgeven, dat hy het eilandt den Turken of Franſchen getracht hadt te verraden. Doch op de nadrukkelyke voorſprake van Henrik den II, koning van Vrankryk, wierdt hy ontſlagen. Hy ging toen tot de party van Vrankryk over, en zocht zich aan de Genuezen te wreken: want wanneer in den jare 1551 Octavius Farneſe, die toen onder Franſche beſcherming ſtont, in Italië vele goede dienſten deedt, en tot den jare 1553 daar in volhardde, bragt hy het door zyne voorſtellingen zo verre, dat Henrik de II vaſtelyk beſloot, het eilandt Corſica te bemachtigen, als hem tot voortzetting der Italiaanſche oorlogen zeer gelegen zynde. Dus landde Sanpietro met de Franſche vlote, die in den begin door eene Turkſche verſterkt was, op Corſica aan in den jare 1553, en veroverde byna het gehele eilandt. De Franſche ſchryveren bekennen zelve, dat indien men hem het gehele bewindt des oorlogs toevertrouwt hadt, hy zich wel haaſt meeſter van 't gehele eilandt zoude gemaakt hebben. Dus wierdt de Corſiſche oorlog, wanneer de keizerſchen den Genuezen te hulpe quamen, met een wiſſelvallig geluk tot den jare 1559 gevoert, in welken tydt Sanpietro voortreffelyke blyken zyner dapperheit gaf. Maar in het voornoemde jaar wierden de tractaten te Chateau in Cambreſis getroffen, uit krachte van de welke den Genuezen al het verlorene wedergegeven wierdt. Sanpietro echter bleef van zyne goederen verſteken, blyvende zyn haat tegen die van Genua voor als na onverzoenlyk; des hy dan by Vrankryk, dan by den paus en groothartog van Florence een nieuwen toeleg tegen Corſica poogde te beramen; en wanneer zulks genen voortgang hadt, reiſde hy zelfs naar Conſtantinopel, en handelde daar over met Porto; hoewel ook deze onderhandelingen wel haaſt afgebroken wierden, by het overlyden des konings van Navarre, van wien Sanpietro brieven van voorſchryvings by zich hadt, en die blyken gegeven hadt, van zich de zake mede te willen aannemen. Ondertuſſchen hadden de Genuezen zyne huisvrouw, die zich te Marſeille onthieldt, bewogen, heimelyk naar Genua te komen, in hope, de zaken hares mans in der minne by te leggen. Maar iemandt zyner vrienden achterhaalde ze, en voerde haar naar Aix, alwaar ze van den wederkerenden Sanpietro ter oorzake van dezen verdachten daadt met eigene handen geſlagen wierdt, verlangende zy, zelve door hares mans handen te ſterven. Deze daadt verwekte Sanpietro aan 't Franſche hof een volſlagen haat; doch hem wierdt, ten aanzien zyner voorgaande dienſten, zyn proces niet gemaakt. Niet te min wierdt hy hier door tegen de Genuezen nog meer verbittert; en hebbende een geruimen tydt allerlei aanſlagen ter uitvoeringe zyns voornemens in 't werk geſtelt om Corſica te bemachtigen, zeilde hy in den jare 1546, niet meer dan 37 gewapenden, beſtaande uit Franſchen en Corſen, by zich hebbende, naar dat eilandt; en de landing gedaan hebbende, voegden zich vele misnoegden by hem. Door de hulp van dezen bemachtigde hy het halve eilandt, en zoude buiten twyffel zich geheel meeſter van 't zelve gemaakt hebben, indien het hem niet aan hulp van buiten hadt ontbroken. Echter verſchafte hy hun drie jaren lang werks genoeg; en zouden zy nog langer door hem ontruſt zyn geworden, indien zy geen middel gevonden hadden, iemandt van de zynen, genaamt Vitelli, om te kopen, van wien hy in den jare 1567 op eene verraderlyke wyze omgebragt wierdt. Zyn zoon Alphonſus niet te min zette den oorlog nog twee jaren lang voort, bedingende eindelyk een zeer eerlyken vrede. Deze is naderhandt onder den name van maarſchalk van Ornano in Vrankryk bekent geweeſt. Zie ORNANO. (ALPHONSUS VAN) Sanpietro was in zynen tydt een wonder van dapperheit, maar teffens een hard en wreed man. *Thuan. l.* XII, XV, XXXVI, XLI. *Mezeray. Filippini hiſt. de Corſ.*

BASTERNA was een overdekte wagen, met twee wielen, wordende maar door een paardt voortgetrokken. De vrouwelyke ſexe bediende zich doorgaans van den zelven. *Scheffer. de re vehic. Pignor. de ſerv.*

BASTERNÆ, en BASTARNÆ, in het Neêrlandſch BASTARNEN, was een oud Duitſch volk, dat zich in Polen, aan de regter zyde der Wyſſel, en aan den Dnieſter nederſloeg, en zich door het hedendaagſche Root-Ruslandt en Podolië tot daar de Donau in de Zwarte zee valt, uitſtrekte. De vermaardſte ſteden waren Lemberg, Kaminiek en Bar in opper-Hungarië. Zy waren dappere en trouwe menſchen; weshalven Philippus, koning van Macedonië, hunnen dienſt tegen zyne vyanden zocht te gebruiken; 't welk echter door zyne doodt afgebroken wierdt. De keizer Probus verplaatſte honderd duizend van deze menſchen in de Romeinſche landen, die het Roomſche ryk altoos getrouwe dienſten bewezen hebben. *Vopiſcus.*

BASTI. Zie BAZA.

BASTIA, of BASTIE, is de hoofdſtadt op het eilandt Corſica, hebbende een ſterk kaſteel en bequamen haven. Men houdt het voor het *Mantinum* der ouden. De gouverneur der Genuezen heeft alhier zynen zetel; als mede de biſſchop van Mariana diſtructa. De inwoners zyn goede zeelieden en kapers.

BASTIA, een vlek of ſtedeke in Italië, gelegen op een klein eilandt, in het hartogdom van Modena, vier mylen beneden de ſtadt van dien name. *Maty Dict.*

BASTIA, een ſtedeke in 't Europiſche Turkyë, gelegen in Epirus, tegen over 't eilandt Corfu, tuſſchen de ſteden Butunto en Perga, vier mylen van de laatſte, en een weinig verder van de eerſte. *Maty Dict.*

BASTIE, een dorp in Savojen, gelegen in 't Noorden van Grenoble. Men meent, dat het de ſtadt der oude Gaulen, genaamt *Obilumnum*, is. *Maty Dict.*

BASTILICA. Zie BASTELICA.

BASTILLE. Dus wordt genaamt het koninklyke ſlot, door koning Karel den V binnen Parys geſticht, tot dekkinge der ſtadt tegen de Engelſchen. Hugo Aubricot, ſtads majoor, en hoofdt der kooplieden, maakte de tekening daar van, leggende in den jare 1369, den 22 July, aan de Antonie-poort den eerſten ſteen. Het is merkwaardig, dat hy ook de eerſte gevangen daar in geweeſt is, zynde van Joodſche bygelovigheit en ſchendinge des H. Sakraments beſchuldigt. In den jare 1634 wierdt dit ſlot met grachten en bolwerken omringt. Het beſtaat uit acht grote torens, hebbende zyne vertrekken tuſſchen ieder twee torens, waar in de gevangenen van ſtaat en anderen gezet worden. *Le Maire Paris ancien & nouv.*

BASTINGIUS, (JEREMIAS) hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de de Akademie te Leiden, wierdt te Iperen in Vlaanderen in den jare 1554 geboren. Zyne ouders uit Gent wegens de belydeniſſe des Hervormden Godsdienſt verdreven zynde, vluchtten naar Leiden. Baſtingius ſtudeerde te Bremen, Geneve en Heidelberg, en vorderde zeer in de kenniſſe der talen, byzonderlyk der Griekſche en Hebreeuſche. Hy wierdt tot de Hervormde gemeente binnen Antwerpen als predikant beroepen. Doch deze ſtadt in den jare

1585 door den hartog van Parma verovert zynde, trok Bastingius naar Dordrecht. Naderhandt hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de nieuwe Akademie te Leiden gemaakt zynde, storf hy niet lange daarna, namentlyk den 26 October des jaars 1598. Hy liet een *Cathechismus* en eenige verklaringen na. *Meursius Athenæ Bat.*

BASTION DE FRANCE, eene vesting, gelegen in Barbaryë, zes mylen van Bona, tusschen de koninkryken Tunis en Algiers, het Zwarte voorgebergte en Kaap de Roses. Eertyds stont'er een gebouw drie mylen van deze plaatse, 't welk in den jare 1560 van twee Marseillische kooplieden met vergunninge des Turkschen keizers gebouwt, en voor een magazyn der Koralen-visschery, en 't gene anderszins van granen, huiden en wasch daarhenen gebragt wierdt, diende. Doch de Algerinen hebben het naderhandt afgebroken. De Narbonnische gouverneur en bouwmeester Argencour begon op het bevel van koning Lodewyk den XIII drie mylen van de voorgaande plaats eene vesting te bouwen; maar moest, door de Moren en Arabieren overvallen zynde, weder naar Vrankryk keren. De koning zondt in den jare 1633 voor de twede male volk derwaarts, en liet het gehele werk tot standt brengen, met nodig geschut, en eene genoegzame bezetting voorzien; gelyk het Vrankryk nu nog bezit. Het heeft binnen zyne muren een groot magazyn, zo voor de koopmanschap, als nodige provisie, nevens eene kapel en een hospitaal. *Dapper Beschryv. van Afr.*

BASTIONE DI S. MICHAELE, een slot in 't hartogdom Mantua gelegen.

BASTOIGNE, in de Fransche tale, die hier het meest gesproken wordt, op zyn Hoogduitsch *Bastenach*, en in 't Latyn *Basthonia*, en *Bastonacum* gezegt, is een klein stedeke van het hartogdom Luxemburg, eene der zeventien Nederlandsche provincien. Het legt in de lengte uitgestrekt, 8 mylen van Luxemburg, en 3 van Neuf Chateau, is zeer smal, als maar eene recht doorgaande straat hebbende, daar ten wederzyden niet dan zeer korte straten of stegen van af naar de wallen toe lopen. Het is echter naar zyne gelegenheit wel bebouwt en bewoont, dat met recht aan den koophandel, die om den goeden standt te dezer plaatse sterk gedreven wordt, toe te schryven is, waar benevens de paardemarkten alhier zeer berucht zyn, zodat om den een en anderen reden Bastoigne gemeenlyk door de wandeling klein Parys in Ardenne geheten wordt. Dit stedeke wordt door een meyer, of schout, en schepenen berecht, bedienende de schout zyn ampt gedurende zyn leven, gelyk de provoostdyë, begrypende 145 dorpen, vlekken en buurten, die in tien meieryen of baljuwschappen verdeelt is, door een provoost of drossaardt met zyne byzitters. Men vindt alhier slechts eene Parochiekerk, maar die zeer fraai gebouwt en heerlyk van binnen beschildert is, nevens een klooster van kruisbroeders, een ander van Recolletten of Bedelmonniken, en een derde van Penitenten, of Minnebroeders. Met reden roemt Bastoigne op zynen inboorling Jan Bek, here van Beaufort, Wydimb en Ringsheim, legermeester generaal, (Maitre de Camp generaal) kolonel van een regiment Hoogduitschen ten dienste van den koning van Vrankryk, en kapitein generaal wegens gemelden koning over het hartogdom Luxemburg en het graafschap Chiney, die van geringe ouderen geboren, en, naar men voorgeeft, brievebesteller of bode alhier geweest, door zyne verdiensten en dapperheit tot de voorgemelde hoge ampten en waardigheit opgeklommen, en in 't jaar 1648 in den veldslag van Lens gesneuvelt is. Men verhaalt, dat eens een voornaam heer hem zyne slechte afkomst verweet, maar dat hy slechts, zonder moejelyk te worden, den zelven antwoordde: *Gy hebt gelyk, myn heer; ik ben een bodes zoon, maar myn goet gedrag heeft my generaal gemaakt, daar gy, indien gy slechts een bode waart, zulks al uw leven lang wel blyven zoudt.* Deze stadt wierdt in 't jaar 1684 door de Franschen in bezit genomen, en hun by het tractaat van Regensburg nevens de stadt Luxemburg afgestaan, gelyk ze die by het tractaat van Ryswyk in den jare 1698 weder aan Spanje overgaven. *J. Bertel. Hist. Luxemb.*

BASTON, eene stadt in nieuw-Engelandt, met een goeden haven. Men noemtze in de nieuwe landkaarten verkeerdelyk Bristouw.

BASTON, of BOSTON, een Benedictyner monnik, uit Engelandt, leefde in het klooster Bary of St. Edmund van Suffolk in den jare 1410. Hy was zeer arbeidzaam, en doorsnuffelde byna alle de boekeryen des koninkryks; maakte eene naamlyst van de kerkelyke schryveren: als mede een Godgeleerd werk, genaamt *Speculum Coenobiorum*; nevens eene geschiedenis zyns kloosters. *Pitseus de script. Angl.*

BASTON, (ROBERT) een Karmeliter monnik, en vermaard dichter in Engelandt ten tyde van Eduard den I, die hem mede naar Schotlandt nam, alwaar hy gelast wierdt des konings overwinningen in vaarzen te beschryven. Naderhandt wierdt hy door de Schotten gevangen, en genoodzaakt der zelver overwinningen, op de Engelschen behaalt, in Latynsche vaarzen te brengen. Hy was geboren te Nottingham, en storf in den jare 1310. *Balæus Cent. l. IV. c. 92. Pitseus de script. Angl. Alegre in parad. Carm. Lucius in hist. Carmel.*

BASTONACH. Zie BASTOIGNE.

BASVILLE, eene stadt op het eilandt Martinique, nevens een haven, niet verre van Port-Royal; zynde door den heer le Bas, gouverneur der Antillische eilanden, gebouwt.

BASURURA, eene rivier in 't Zuider gedeelte van Amerika, gelegen in 't landt der Caribanen, en zich ontlastende in de rivier der Amazonen. *Terceira Ind. Orient.*

BAT, een oude ambachtsheerlykheit in het verdronken Zuidbevelandt, by de zo genaamde mosselkreek in Zeelandt, waar omtrent de grote toren gestaan heeft, die genoemt wierdt de Batse toren; waar van men nog eenige overblyfsels ziet. Deze ambachtsheerlykheit is groot 955 gemeten, 103 roeden, en twee voeten. *Smallegange Chron. van Zeel.*

BATALHA, een zeer vermaard Dominikaner klooster in Portugal, en het hoofdt van acht en dertig kloosters, die deze orde in dat koninkryk bezit. Het is gelegen in Estremadura, naby de stadt Leiria, en wierdt in den jare 1386 door koning Johannes den I onder dien name gesticht, alzo hy daar omtrent met een geringe manschap den Castiliaanschen koning, insgelyks Johannes de I genaamt, geslagen hadt. Het wierdt eertyds voor een der schoonste en prachtigste gebouwen gehouden, en is niet alleen de begraafplaats des stichters, maar ook der volgende koningen van Portugal; Eduard, Alphonsus den V, en Johannes den II. *Manuel de Faria y Sousa epit. de las hist. Portugues.* P. III. c. 11. 12. 13. 14. P. IV. c. 9.

BATALUS, een Griekseh fluitspeler en komediant, geboortig van Ephezen. Hy verscheen eerst in vrouwen gewaadt op 't schouwburg; en dit is de reden, waarom dartele en verwyfde menschen by de ouden *Batali* genaamt wierden. *Libanius. Thomas Magister. Rhodig. antiq. lect. l.* I. *c.* 13. *Vossius de Poët. Græc.*

BATASEK eene kleine stadt in neder-Hungarië, gelegen in het graafschap Tolna, aan de rivier Zarwiza, alwaar de zelve in den Donau loopt. Hier is een bisschop, staande onder den aartsbisschop van Colocza.

BATAVIA, eene vermaarde zee-en koopstadt op het eilandt Java in Asië, staande onder het gebiedt der Hollanders, 12 Duitsche mylen van Bantam, en in eene zeer vruchtbare vlakte gelegen. Zy is eene der heerlykste en vermaaklykste steden van gansch Indië, en heeft een zeer bequamen zeehaven. Zy is in de XVII eeuw begonnen gebouwt te worden, en tot verwonderens toe aanzienlyk en vermaard geworden: want wanneer de Hollanders en Engelschen, die anderszins zamen op Jaccatra handelden, een geruimen tydt in twist geleeft hadden, en gene eerst van de Engelschen met hulpe des konings van Jaccatra, naderhandt des konings van Bantam, in verscheide werken, tot hunner verdediging opgeworpen, belegert waren, wierden ze in den jare 1619 door den Hollandschen generaal Koen ontzet. Deze nam het oude Jaccatra byna zonder tegenstandt in, en liet het slechten. Naderhandt hebben de Hollanders de nieuwe stadt Batavia aldaar gesticht, en het begonnen kasteel met vier sterke bastions, de Diamant, Robyn, Saphir, en Parel genaamt, uit gehouwene koralstenen wel voorzien. De rivier Jaccatra loopt tusschen het slot en de stadt door. De stadt heeft lange, brede en gelyke straten, zynde met vele bomen beplant, die door hun gedurig groen een aangename schaduw veroorzaken. De meeste straten worden door kanalen bewatert, dies men van de eene plaats tot de andere met schuiten varen kan, indien men niet te voet wil gaan. De huizen zyn boven maten zierlyk. De stadt heeft een groten omtrek, en wordt van eene grote menigte Malakken, Moren en Chinezen, ook andere natiën, hunne jaarlyksche schatting voor den vryen handel betalende, bewoont. Men telt'er alleen by de vyf duizend Chinezen, zynde voor den inval der Tartaren in China derwaarts gevlucht. Zy zyn arbeidzaam, en bouwen het aardryk; hoewel ze ook allerlei handwerken onder zich oeffenen. Buiten de stadt ziet men zeer aangename wandelingen, zich van de poorten tot de verafgelegene lusthoven en buitenplaatsen uitstrekkende. De bomen aan weerzyden dezer wandelingen zyn door haar gedurig groen zeer vermakelyk. Eene kleine halve myle buiten de stadt legt het oude kasteel van Jaccatra, hebbende eene bezetting van 50 of 60 mannen. Niet verre van daar is de begraafplaats der Chinezen. Belangende het gouvernement der Hollanders over Indië, binnen Batavia opgerecht, de generaal, door de Compagnie aangestelt, houdt zyne residentie doorgaans in Batavia, voert een zeer prachtigen staat, en heeft het gezag over alle andere hoge officieren; kan echter zyne bediening met believen der Compagnie alle drie jaren nederleggen. De staatsraadt bestaat uit den generaal, directeur, en zes raden. Een raadt van Indië heeft 's maands boven de zes honderd ryksdaalders tot zyn onderhoudt, terwyl echter den generaal maar vier duizend ryksdaalders in 't jaar toegelegt zyn: doch hy, alles onder zyn gebiedt hebbende, heeft al wat hy begeert. De grote raadt, zynde eigentlyk het hoogste gericht des lands, bestaat uit een president, een vicepresident, en twee Procureurs generaal, nevens de raden. Deze kunnen over den generaal zelve oordelen. De derde raadt is de schepensbank, en oordeelt over burgerlyke zaken. Tot den vierden raadt behoren alle min gewichtige zaken, en niet boven de hondert ryksdaalders bedragende, zonder dat men daar van appelleren kan. De directeur generaal bekleedt de twede plaats in de regering. Al 't geen den handel betreft, gaat door zyne handt; maar hy moet daar van rekenschap doen aan den raadt. Over de gezamentlyke provincien zyn zes gouverneurs aangestelt, staande onder den raadt van Batavia. Die van Cormandel resideert te Paliacatte; die van Amboina in de hoofdstadt Victoria; de derde te Ternate; de vierde te Banda; de vyfde van Ceylon houdt gemenelyk zyn hof te Colombo; de zesde en laatste te Malakka. Behalven deze zyn nog in groot aanzien de hoofden der kooplieden, de kommandeurs der plaatsen, waar onder die van Batavia de voornaamste is; en de presidenten der kantoren. In krygszaken heeft de generaal-majoor het gansche kommando naast den generaal; en verdeelt zulks verder onder de kapiteins te Batavia, die anderszins buiten de stadt als oversten aangemerkt worden. Hier omtrent worden gemeenlyk door de Oost-Indische Compagnie twaalf duizend gereguleerde soldaten, nevens eene vloot van vyftig schepen, gehouden. *Tachard. Montan.*

BATAVIA, eene rivier van Carpentaria, gelegen in 't Zuidlandt, en door de Hollanders, der zelver uitvinders, dus genaamt. *Maty Dict.*

BATAVIERS, een voornaam deel der Katten, waar van blyk is uit de woorden *Battenberg*, en *Battenhuizen*, naar hen, toenze den naam van *Batten* droegen, genoemt; een volk zo vermaard, dat de naam

naam der Katten en Batten nog by Straboos tydt zonder onderscheidt gebruikt wierdt. Dit volk, verdreven zynde door inheemschen oproer, heeft het uiterste van den Gallischen kant, dat ledig was van bouwluiden, en teffens het eilandt, leggende tusschen de watten, ingenomen, 't welk te voren van de Noordzee van achteren, en ter zyde van den stroom des Rhyns omspoelt werdt. En zonder twyffel is van die landeryen, in 't Hoogduitsch *Auwen* geheten, de vernieude naam van BATAVIEREN gevonden. Dit is de rechte afleiding des naams van dit doorluchtigste volk, en de ware oorsprонk. Cesar voorwaar spreekt van de Batavieren tusschen de Waal en den Rhyn niet anders als van de *Lingonen* aan de bronnen der Maas, en van de *Lepartiers* aan die des Rhyns. Zo dat ze toen al schynen gehouden te zyn voor oveгoude volkeren in deze gewesten; misschien ook voor vroeger dan de naam zelf der Germanen is, niet zeer lang voor Cesars tydt in Gallië opgekomen.

Het landt der BATAVIEREN nu is vast, of eilandt. Tacitus noemt het vaste landt, *het uiterste des kants van Gallië*, of niet *veel van den oever*, verstaande de slinke zyde der Waal; *waar in legt de stadt der BATAVIEREN, van Civilis, by de stadt Vetera overwonnen, en in brandt gestoken, eer hy op 't eilandt week.* Maar ook Plinius stelt buiten die BATAVIERS, die hy even op 't eilandt gestelt hadt, ook anderen, grenzende aan de Gugernen. Derhalven moet hier door het geen van den kant van Gallië bevat is verstaan worden, al wat van de Gugernen tot de zamenvloejingen van de Maas en Waal, of Geervliet, tusschen beide de stromen legt; namelyk, een klein gedeelte van Kleefslandt, het gewest van Nimwegen, Maaswaal, Bommel, Altena, Dordrecht, Stryen, Putten. Het eilandt heeft Cesar de eerste van allen allernaauwkeurigst met weinig woorden beschreven. *Een gedeelte*, zegt hy, *van den Rhyn, dat de Waal genoemt wordt, maakt het eilandt der BATAVIEREN, en niet verder van daar dan* MLXXX *schreden gaat het in den Oceaan.* Servius ook byna met de zelve woorden. *De Rhyn*, zegt hy, *daar hy nu de Waal genoemt wordt, maakt het EILANDT DER BATAVIEREN.* De Waal dan, van den Rhyn afwykende, maakt het begin des eilands; en een andere bogt van afwending, die den naam behoudt, fluit de overzyde, gelyk de Oceaan de voorzyde. Tacitus heeft het zelve dus uitgedrukt: *De Rhyn, vlietende met eenen doorgaanden kil, of matelyken stroom de eilanden ommevloejende, deelt zich aan 't begin van den Batavischen akker aan twee stromen, en behoudt zynen naam en heftigheit van loop, daar hy Germanië voorby streeft, tot dat hy zich met den Oceaan vermengt. Langs den Gallischen oever breder en zachter henevloejende, wordt hy met omgekeerden name van de bywoonderen de Waal geheten: thans verandert hy dezen naam mede in den stroom van de Maas, en komt door den geweldigen mondt der zelve in den Oceaan uitstorten. Het eilandt dan wordt van voren door den Oceaan, van achteren en van ter zyden van den Rhyn bespoelt.* Het welk hy daarom *het eilandt des Rhynstrooms* ook het *eilandt tusschen de Watten gelegen* noemt: *omdat de overspoelende stroom het poelig en lang eilandt vervult in schyn eener stange.* Plinius rekent onder de eilanden, die in den Rhyn zelf zyn, dat der Batavieren voor het edelste, maar gemeen met de Kaninefaten. Dio Cassius noemt Batavië een *eilandt in den Rhyn.* Maar geen van beiden tekent alle de palen in 't rond af. Cesar alleen heeft de lengte te kennen gegeven van 1080 schreden: want zo vele rekent men tusschen Schenkenschans, by de welke de Waal van den Rhyn uitgaat, en de stadt Brehelvum, gemeenlyk de Briel genoemt, daarze van de Maas ontfangen, met een ongemeten mondt in den Oceaan overgaat. De breedte heeft niemandt der ouden bepaalt, zelf niet volgens het strandt: doch aan den Oceaan, daarze grootst is, wordtze niet verder dan 1022 schreden uitgestrekt van de Wyk der Katten tot den uitstekendsten hoek van 't Westen. Het vaste landt heeft omtrent de zelve lengte: en de grootste breedte gaat niet boven de zes duizend schreden, maar reikt al meest zo verre niet. Dit zyn de landpalen dan, waar in de Bataviers dat klein gedeelte van Gallië, by Tacitus gemeld, bewoont hebben, stekende boven alle de Germanische volkeren uit in dapperheit, aanzienlyk door het bondgenootschap, ja ook door 't broederschap met de Romeinen, gelyk uit twee oude marmere steenen blykt, bevryd van alle lasten; en alleen aan een zyde gelegt ten gebruik der oorlogen.

Datze hunne landpalen naar binnen hebben uitgestrekt, of buiten den Rhyn of Maasstroom, kan door geen aannemelyk schryver bevestigt worden: dit wel, dat de Katten zich gehouden of verscholen hebben in die grazige watten, die door de Maas en Schelde dikwils overspoelt worden. De Bataviers nu hebben zich binnen de gemelde grenzen gehouden, zo lang de kracht des Roomschen gebieds in die streken standt gehouden heeft: want die uitgebluscht zynde, is de naam der Vriezen aanstonts zo krachtig doorgedrongen, dat niet alleen de Bataviers, maar alle volkeren in 't rond daar onder begrepen zyn. *Alting Notit. Batav. & Fr. antiq.*

BATECALO. Zie BATICALO.

BATEN, (HENRIK) *Batenus*, van Mechelen, Doctor en Kanselier te Parys, en Kanunnik van Luik, leefde in de XIV eeuw. Hy schreef in den jare 1350 *Speculum Divinorum*, of tien boeken, handelende over eenige zeldzame vragen der Philosophie en zangkunst. *Fr. Zweertii Athen. Belgic.*

BATENBURG, by de Latynen *Batenburgum*, en *Arx Batavorum* genaamt, is eene kleine stadt, gelegen in 't Hollandsch Gelderlandt, in het kleine landschap Maas en Waal, met een sterk kasteel aan de Maas, twee mylen van Nimwegen, en zo veel van Tiel gelegen, tusschen Megen en Ravensteyn. Het was eertyds bemuurt, en houdt als nog stads vryheden, hoewel het nooit ter vergadering van de Geldersche Staten beschreven is geworden, en heeft daarenboven het recht van goude en zilvere munt te slaan. De inwoners beweren, dat Batenburg het oudste slot in deze landstreek is, en door de Bataviers, wanneer die zich van de Katten afzonderden, gesticht. Van deze stadt en de onderhorige heerlykheit voerden de vryheren van Batenburg, al in de jaren 1162, 1188 en 1190 in de jaarboeken genaamt, hunnen naam. De laatste uit dezen stamme was GERARD, wiens eenige dochter JOHANNA ten huwelyk genomen wierdt van Willem, here van Bronkhorst-Anholt, die in den jare 1328 in den slag by Hasselt sneuvelde. Hier door quam de voornoemde heerlykheit aan dat huis, waar uit eene byzondere linie den tytel gevoert heeft, maar uitgestorven is. Dus is de heerlykheit Batenburg door 't huwelyk van Johanna, gravinne van Bronkhorst, in January van 't jaar 1676 op dit slot overleden, in de XVII eeuw tot JOHANNES, grave van Hoorn en vryheer van Boxtel, overgegaan; die echter maar drie dochteren naliet. Uit de Bronkhorst-Batenburgische linie waren twee broeders, GYSBERT en DIDERIK, die door den hartog van Alba nevens andere groten van Nederlandt in den jare 1568 te Brussel onthooft zyn. *Strada de bello Belg. Imhof notit. proc. l.* IX. *c.* 7. *Tessenmach. Annal. Cliv.*

BATENSTEIN, zyne benaming van des zelfs bezitters, de Hollanders, die oudstyds Bataviers genoemt wierden, ontfangende, is een fort of een Kasteeltje in het Ooster gedeelte van Guiné in het landschap Ante, of, gelyk de inboorlingen zeggen, Hante; weleer in hoog- en neder-Ante verdeelt geweest, op een zeer hogen berg, by het dorp Boutry, dat redelyk groot en volkryk is, en aan den voet dezes bergs legt. Het fort zelfs is klein, langwerpig, en in tweën gedeelt, doch tamelyk versterkt met vier uitstekende vierkante bolwerken, met batteryen en geschut naar gelegenheit der sterkte voorzien. *W. Bosman beschryvinge van de Goudkust.*

BATENSTEIN, het slot of kasteel in de stadt Vianen, gesticht in het jaar 1213, is zo genoemt in later dagen naar vrouw Bate, of Beatrix van Egmondt, oudste dochter van Jan den eersten van dien name, here van Egmondt, gehuwt met heer Gysbrecht Utengoye, here van Vianen; doch die geweldige hoge en vierkante toren, daar nevens uitstekende, is eerst in den jare 1372 gebouwt uit het rantzoengeldt van den zoon des graven van St. Paul, in het gevecht, tusschen hartog Eduard van Gelder en Wenceslaus, hartog van Brabant, 1371 door heer Gysbert in Gulikkerlandt gevangen, en herwaarts vervoert geweest. In de krakkeelen van de Utrechtsche bisschoppen met de Hollandsche graven wierdt dit slot in het jaar van 1481 nevens de stadt aan de Utrechtschen overgegeven, nadat de bezetting zelfs uit den Simpols toren de stadt Utrecht beschoten hadt. Naderhandt, wanneer Walraven, de XVII heer van Brederode, door zyn huwelyk met Johanna, erfdochter van Hendrik, here van Vianen, uit de erfdochter van Herlaar en Ameyde, alle deze heerlykheden nevens Vianen in zyn geslacht hadt overgebragt, hebben zyne nazaten alhier gestadig hof gehouden. *Boxhorn Stedeboek van Holland. Junius Batav. Matthæus Analect. tom.* II. *S. v. Leeuwen Batav. illustr.*

BATH, by de Latynen *Bathonica*, *Aquæ Calidæ*, en *Aquæ solis* genaamt, is eene stadt in 't Noorder gedeelte van Sommersetshire in Engelandt, omtrent 19 mylen van Londen gelegen, in een dal, omringt van steenklippen, en door de rivier Avon bewatert. Zy voert den naam van de warme baden, van de welke vier aldaar gevonden worden, te weten het koningsbadt, der koninginne badt, het kruis-badt, en het warme badt. De stadt zelf is klein; echter worden daar verscheide oude Romeinsche opschriften en uitgehouwene beelden in der zelver muren gevonden. In den jare 1088 wierdtze tot een bisschoplyken zetel verheven, dien Johannes van Villula, de zestiende bisschop van Wels, daarhenen verplaatste; waar uit een hevige twist tusschen de kanunniken te Wels en de monniken te Bath rees. De stadt voert den tytel van een graafschap, hebbende koning Henrik de VII Philibert van Chandew tot den gravenstandt verheven; en wanneer het graafschap van Bath met dezen uitstorf, wierdt in den jare 1556 Johannes Bourchieur door koning Henrik den VIII tot grave van Bath verheven. De linie van dezen voerde den graaflyken tytel meer dan hondert jaren lang, tot dat koning Karel de II, nadat de zelve in den jare 1661 uitgestorven was, Johannes van Granville tot deze waardigheit verhief. Zie GRANVILLE. *Cambden. descript. Angliæ Godowin de Episc. Angl. Miræus not. Episc.*

BATH. (DE RIDDERS VAN HET) Zie BADT.

BATHANARIUS was onder keizer Honorius Comes in Afrika in den jare 401. Hy was een zwager van Stilico, en wierdt na des zelfs val op het bevel des keizers gedood. *Zosim. l.* V. *Godofr. Prosop. Cod. Theod.*

BATHECOMBE, (WILLEM) een Engelschman, leefde in de XIV eeuw onder de regering van Henrik den V. Hy studeerde te Oxfort, en wierdt een der bequaamste wiskunstenaren van zynen tydt, gelyk uit zyne schriften blykt, waar onder zyn:

De operatione Astrolabii.
De Sphæra concava.
De Sphæræ fabrica & usu.
De Sphæra solida.
De conclusione Sophiæ.

Pitseus de script. Angl. Vossius de Math.

BATHECOR, een vlek of dorp, gelegen in de stamme Juda, zynde vermaard geworden door zekere Jodinne, genaamt Maria, dochter van Eleazar, zynde zeer ryk en aanzienlyk. Deze vluchtte na de doodt hares mans, op de aankomste van Vespasianus, naar Jeruzalem, medenemende haren eenigen zogeling. Zy wierdt daar op nevens anderen van Bathecor door eene lange en wrede belegering ingesloten binnen Jeruzalem, waar henen zy al haren rykdom hadt laten brengen. Maar zy wierdt wel haast van alles berooft, en tot dat uiterste gebragt, dat ze niet kunnende verwerven, dat hare berovers haar ook van 't leven beroofden, en ziende zich in een hopelozen staat, een onmenschelyk en afgryselyk besluit nam. Zy rukte het kindt van hare borst, zy doorsneedt het in twee stukken, kokende het eene, en bewarende het ande-

andere tot eene volgende noodzakelykheit. De geur dezer onmenschelyke spyze verspreidde zich door het gehele huis. De rovers quamen weder daar op aan, maar gingen op het gezicht van het half gekookte en half rauwe kindt zeer verbaast te rug. *Josephus Joodsche Oorl.* VI. 21.

BATHINIUS, BATHYNIAS, en BATHINIS, eene rivier in Thracië, of het hedendaagsche Romanië, ontspringende in het gebergte Rhodope, en zich by de stadt Siliurea in de Propontis, of Mar di Marmora, ontlastende. Zy wordt nog heden BATHINO genaamt.

BATH-KOL, dat is, *dochter der stemme*, of *dochter-stem*. Dus noemen de Joden zekere godsprake, van de welke zy dikwils in hunne schriften, byzonderlyk in den Talmud, gewag maken. Zy geloven gemeenlyk, dat de geest der voorzegginge geduurt heeft veertig jaren lang na den opbouw des tweden tempels; wanneer de Goddelyke voorzegging vervangen is door de zo genoemde *Bath-Kol*, of stemme, gehoort uit de wolken, na de doodt der laatste Propheten Haggaï, Zacharia en Maleachi. De Rabbinen verhalen daar omtrent verscheide beuselingen, waar door zommige geleerden tot allerhande wonderlyke gedachten verleid zyn. Doch waarschynlyk is het niets anders geweest, dan dat de Joden, gelyk de Heidenen ook gedaan hebben, uit woorden, die hun by zekere gelegenheit eerst ter ooren quamen, eene voorzegging getrokken hebben, en de zelve gepast op het gene zy in hunne gedachten hadden. Zie hier over *Prideaux Oud en Nieuwe Verbondt aan een geschakelt in de geschiedenisse der Joden* II *Deel. Buxtorf Lex. Rabb.*

BATHMEN, een middelmatig dorp van Sallandt, het eerste Drostampt van het landschap Overyssel, behoorde in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Deventer. Des zelfs kerke was op den naam van de moeder maagdt ingewyd, en stont ter begevinge des kapittels van Sint Lebuwyn te Deventer. Behalven de pastory waren er twee vikaryen, als die van Sint Catharina, en die van Sint Anthonius, welker bezitter door den pastoor en den heer van Dorth benoemt wierdt, en eens ter weeke den dienst verrichtte. Het dorp is van een hogen ouderdom, en wordt al genoemt op het jaar van 1360 in een verbandbrief van Jan van Arkel, 17 bisschop te Utrecht, verleent aan de drie hoofdsteden van het oversticht, nu Overyssel, op Sinte Maria Magdalenen avondt, ter gelegenheit van het stichten des huizes Arkelsteen tusschen Bathmen en Wegestapel. Tegenwoordig behoort dit dorp onder de Classis van Deventer, en wordt door een eigen predikant bedient. *J. Lindeborn Hist. Episcopat. Daventr. Overysselsche kronyk in Anal. G. Dumbar Tom.* II. *A. Monen kron. van Devent.*

BATHMONSTER, eene kleine stadt in neder-Hungarië, in 't graafschap Badt, aan den Donau gelegen, omtrent vyf mylen beneden de stadt Colocza, tegen over het stedeke Batha, en daar het stroomtje Sarwitz in den Donau loopt. *J. de Raay Dictionar Geograph.*

BATHNE, eene stadt gelegen in den stamme Azer.

BATHON, een dal in Arkadië, alwaar, volgens het zeggen der ouden, de reuzen tegen de Goden gestreden hebben. Hier van daan wierdt aldaar den bliksem, donder en onweder geoffert. *Pausan. in Arcad. c.* 29.

BATHONE, (FRANCISCUS DE) een Spaansch Karmeliter monnik uit het prinsdom Catalonië, heeft geschreven:

Commentarius in libros Sententiarum.

Volgens Trithemius heeft hy met veel geleerdheit op de Akademie van Parys geleeraart, en met zo veel bequaamheit tot een ieders verwonderinge geredentwist, dat men hem den naam van *Doctor sublimis* (hoogverlichte leeraar) gegeven heeft. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BATHORI, een vermaard adelyk geslacht in Zevenbergen, waar uit verscheide vorsten van Zevenbergen, en zelf een koning van Polen, gesproten zyn. De oorspronk der benaming is onzeker, willende zommigen, dat ze moet afgeleid worden van de stadt *Bathori*, gelegen in 't graafschap Zatmar, in opper-Hungarië, zes mylen van groot-Waradyn; anderen, van *Batho*, koning der Pannoniers, waar van Strabo gewag maakt. Het geslacht heeft zich in twee linien verdeelt, te weten de BATHORI VAN BATHON, en de BATHORI VAN SOMLYO, OPOS BATHORI van Bathor was in den jare 1070 by den Hungarischen koning Geysa den I aan 't hof wegens zyne schranderheit en voorzichtigheit, en in den oorlog wegens zyne dapperheit in groot aanzien, en behaalde in den oorlog tegen keizer Henrik den IV en den afgezetten koning Salomon een zonderlingen roem. In de XV eeuw leefde STEPHANUS BATHORI van Somlyo. Hy was Palatyn van Hungarië; bleef in den slag by Varna, nalatende STEPHANUS, Woywode van Zevenbergen, die door de Turksche oorlogen is vermaard geworden; en ANDREAS, bewaarder der koninklyke krone. Deze teelde STEPHANUS BATHORI van Somlyo, zynde Palatyn van Hungarië, en die in den jare 1526 den veldslag by Mohatz bywoonde. Hy storf in den jare 1535, nalatende eene eenige dochter, CLARA, die verlooft zynde aan Karel, hartog van Munsterberg, haren vader haast volgde. Zyne zonen waren STEPHANUS, CHRISTOPHER, en ANDREAS BATHORI. Stephanus wierdt in den jare 1571, na 't overlyden van Johannes Sigismundus van Zapolia, tot vorst van Zevenbergen verkoren, en vier jaren daarna tot koning van Polen. Hem volgde zyn broeder CHRISTOPHER BATHORI in den jare 1576, nalatende eenen zone, SIGISMUND BATHORI, die in den jare 1581 zynen vader volgde. Van welke beiden hierna. De derde broeder ANDREAS liet eenen zoon na, insgelyks ANDREAS genaamt, van wien beneden. Eindelyk is in den jare 1613 dit geslacht met vorst GABRIEL BATHORI van Bathor geheel uitgestorven, zynde de erffenis des huizes Bathori van Somlyo aan 't huis van Ragotzi gekomen. *Isthuanff. l.* XXIV. *seq. Bonfin. l.* I. *Rewade monarchia Cent.* VI. *Jongelinus catalog. Palat. Hungar. p.* 157. *Toppeltini de Medgyes origines & occasus Transsylv. p.* 226. & 227. *Czwittingeri Hungaria literata p.* 138. *Nadany Flor. Hung. Bet. epit. rer. Transsylv.*

BATHORI, (ANDREAS) van Somlyo, zoon van Andreas, wierdt van zynes vaders broeder, den koning Stephanus, naar Rome gezonden, en door Gregorius den XIII Protonotarius Apostolicus, en vervolgens kardinaal gemaakt, waar op hy in den jare 1589 het bisdom te Warmelandt erlangde. In den jare 1599 stont hem zyn neef Sigismund het vorstendom Zevenbergen af, zo echter, dat hy zommige steden en kastelen voor zich behieldt, en eene jaarlyksche inkomste genoot. Andreas gaf aanstonts na de huldiging den keizerlyken generaal, Georg Basta, kennis hier van, met belofte van te zullen houden en bevestigen het gene, waar in zyn neef Sigismund door zyne afgezanten met hem zoude overeenkomen. Maar de keizer was daar mede niet te vreden, weshalven Andreas, bemerkende, dat hy van den keizer stont aangetast te worden, en nadat hy te vergeefs des zelfs gunste gezocht hadt, en aangeboden de gemalin van zynen neef Sigismund te zullen trouwen, zich onder de bescherminge der Turken heeft begeven. Men quam eindelyk den 28 October des jaars 1599 tot een treffen niet verre van Hermanstadt, alwaar het leger van Andreas, acht en twintig duizend mannen sterk, geslagen wierdt. Hy zelf nam de vlucht, maar wierdt op den 9 November, nevens negen anderen, door de keizerlyken in het gebergte verslagen, die ter zelver tydt Clausenburg en andere plaatsen in Zevenbergen onder hun geweldt bragten. *Treterus de Episc. Warmiens. p.* 122. *seq. Isthuanff. hist. Hungar. Heidenstein in hist. Hung. Topp. de Medgyes orig. & occas. Transsylv.* IV. 227. *Kreckwitzens Siebenburg p.* 118. *seq. Czwitting. Hungaria liter. pag.* 47.

BATHORI, (CHRISTOPHER) broeder van Stephanus Bathori, volgde den zelven, wanneer hy tot de Poolsche krone geroepen wierdt; en alzo Stephanus Bathori voor Maximiliaan den II verkoren was, was hem het huis van Oostenryk niet gunstig; weshalven hy te Constantinopel hulp zocht. Hy verdreef de Socinianen uit zyne landen; en storf, nadat hy van den jare 1576 tot den jare 1581 geregeert hadt, nalatende eenen zone van twaalf jaren. *De Rewa de Monarch. Hung. Cent.* VI. *p.* 115. *Kreckwitz beschr. Siebenb. p.* 76.

BATHORI, (GABRIEL) vorst van Zevenbergen, wordt van zommigen voor den neef van Stephanus Bathori, koning van Polen, gehouden. Anderen beweeren, dat hy niet uit den huize van Somlyo, maar van een ouder geslacht, *Bathor*, gesproten is; en noemen hem derhalven *Gabriel Bathori van Bathor*. Hy onthieldt zich in den beginne by den kardinaal Andreas Bathori; maar na de doodt van dezen, in den jare 1599 voorgevallen, begaf hy zich tot Stephanus Bathori te Eseth, die hem tot zynen zone aannam, onder die voorwaarde, dat hy den Roomschen Godsdienst zou afzweren, en dien der Photinianen omhelzen. Dit doende kreeg hy na des zelfs doodt een groot vermogen, waar door hy vele menschen aan zich trok, en het eindelyk zo verre bragt, dat hy, hebbende Sigismund Ragotzi bewogen de regering neder te leggen, tot vorst van Zevenbergen verklaart wierdt; om welke waardigheit te verzekeren hy zich in de bescherminge der Turken begaf, en Hermanstadt nevens andere plaatsen met geweldt veroverde, en met Matthias, koning van Hungarië, vrede maakte. Doch hy viel door zyn ontuchtig en ongeregeld leven in een algemenen haat. Ook zette hy de Heidukken tot een afval aan, onrustigde den vorst van Wallachië, die het met het huis van Oostenryk hieldt; maar wierdt door hem geslagen; weshalven de koning van Hungarië Sigismund Forgatsch in den jare 1611 met een leger tegen hem zondt: doch het zelve verliep door honger en koude. Hier op stont een der voornaamsten des lands, Andreas Nagy, tegen hem op, dien hy in schyn van verzoeninge ombragt; terwyl hy zich door zyne wreedheit omtrent zyne onderdanen, voornamentlyk tegen de Saxen, die hy uit zyne landen verjagen wilde, nog hatelyker maakte. In den jare 1612 stont mede tegen hem op Andreas Gintzgy, dien hy als afgezant naar Constantinopel gezonden hadt; want deze beschuldigde hem by de Ottomannische Porte, en verkreeg de regering van Zevenbergen voor zich, komende met een leger om het bezit daar van te nemen. Ondertusschen was ook Gabriel Bethlen, dien Bathori als gezant aan den Bassa van Temiswar gezonden hadt, van hem afgevallen, hadt den Turkschen keizer zommige plaatsen belooft, mits hy het vorstendom van Zevenbergen mogt erlangen. Deze voorslag was by het Turksche hof aangenaam, en Gabriel Bethlen wierdt met geweldt daar in gezet, hoewel ook vele groten van Zevenbergen hem van zelfs toevielen. Bathori nam zyne toevlucht tot den keizer Matthias, die hem ook onder Nicolaas Apaffi een leger te hulp zondt, maar eischte, dat hem alvorens het slot van Waradyn ingeruimt wierdt. Hier door quam Bathori tot andere gedachten, en zocht met de Porte een vergelyk te treffen. Apaffi, dit vernemende, maakte met eenige der voornaamste bedienden van Bathori een toeleg, om hem in zynen kamer te vermoorden. Maar dit mislukkende, lokte hy hem in den jare 1613, den 2 September, listiglyk uit Waradyn, onder schyn van zyn leger te bezien; wanneer hy door eenige daar toe bestelde zoldaten doorschoten wierdt, en zyn geslacht met hem eindigde. *Lubiensky de motu Civili in Polonia l.* XXXV. *p.* 103. *Isthuanff. Bethlen de reb. Transsylv. Ludolfs schau-buhne. le Vassor hist. de Louis* XIII. *l.* IV. *Toppeltini de Medgyes orig. & occas. Transsylv. Kreckwitzens Siebenb.*

BATHORI, (SIGISMUND) van Somlyo, vorst van Zevenbergen, zoon van Christopher Bathori, wierdt in den jare 1672 geboren, en volgde zynen vader in den jare 1581. Amurath de III wilde hem in den beginne eene harde schatting opleggen, maar ontsloeg hem

hem daar van, uit aanmerkinge van zyns vaders broeder, den koning van Polen. Voorts besloot hy in een verbondt met de Christen machten tegen de Turken te treden, het welk de standen van Zevenbergen dwarsboomden. Zommigen worden gezegt eene zamenzwering tegen hem ondernomen te hebben, met toeleg om hem in de handen der Tartaren te leveren. Doch hy beriep de gezamentlyke standen te Clausenburg, en liet veertien der zamengezworenen, onder welke ook zyn neef Balthasar Bathori was, den 17 en 18 September des jaars 1594 gevangen nemen en doden. Hier op zondt hy Stephanus Botschkay aan Rudolph den II, en gaf zich in keizerlyke beschermingе, onder de volgende voorwaarden: 1, dat zo lange hy, en zyne erfgenamen voorhanden waren, de krone van Hungarië geen recht tot Zevenbergen zoude hebben; 2, dat hem het gulde vlies wierde toegezonden; 3, dat hem eene prinses uit het Oostenrykſche huis ten huwelyk wierde gegeven; 4, dat er met den Turk geen vrede gemaakt wierdt, zonder Zevenbergen daar in te begrypen; 5, dat, ingevalle hy verjaagt mogt worden, hem van elders een vorstelyk onderhoudt gegeven wierde. Dit geschied zynde trof hy met de vorsten van Wallachië en Moldavië een verbondt, en nam in den jare 1595 de wapenen tegen de Turken op, won eenige veldslagen, en nam zommige steden in. In het zelve jaar wierdt hem Maria Christierna, dochter van Karel, aartshartog van Oostenryk, verlooft; doch deze behaagde hem niet, hoewel ze wegens hare vorstelyke deugden en schoonheit geprezen wierdt; weshalven hy in den jare 1599 na verscheide harde ontmoetingen haar verstiet, en aan hare moeder naar Grats te rug zondt. Midlerwyle, hebbende tot hier toe den oorlog tegen de Turken gevoert, deedt hy in den jare 1596 eene reize naar Praag, boodt keizer Rudolph den II het vorstendom Zevenbergen aan, en verruilde het in den jare 1598 voor de twee Silesische vorstendommen Oppeln en Ratibor. Doch hy hadt wel haast berouw daar van, en quam in Augustus des zelven jaars in monniksgewaadt te Clausenburg aan, begerende van de burgerye en het gansche landt eene vernieuwing van huldiging, met bekendmaking zyner wederkomste. Hy wierdt zonder veel tegenstandt ontfangen, behalven dat de stadt groot-Waradyn hem weigerde te erkennen. Dit deel naauwlyks bereikt hebbende, gaf hy op een landdag, in den jare 1599, het vorstendom Zevenbergen zynen neve, Andreas Bathori, over, onder die voorwaarde, dat deze, een kardinaal zynde, hem jaarlyks 25000 dukaten zou uitkeeren. Doch Andreas bezat deze waardigheit naauwlyks een vierdendeel jaars: want keizer Rudolph de II, nevens Michiel, vorst van Wallachië, beoorloogden hem, en sloegen hem nog in dat zelve jaar by Hermanstadt. Hy zelf wierdt op de vlucht den 9 November gevangen en gedood. Maar wanneer de keizer en de vorst van Wallachië aangaande Zevenbergen in twist geraakten, quam Sigismund wederom te voorschyn, en poogde door den bystandt der Turken en Tartaren zyn vorstendom weder te bemachtigen. Hy trok den vorst van Moldavië aan zyne zyde: doch deze wierdt door den vorst van Wallachië geslagen. Midlerwyle, wanneer hy zich in Moldavië onthieldt, wierdt hy van de standen van Zevenbergen in den beginne des jaars 1601 weder tot vorst verkoren, en in 't bezit zyner heerschappyen herstelt. Hy veinsde ook, als of hy zich met den keizer in der minne wilde vergelyken; terwyl hy ondertusschen des zelfs benden onder den vorst van Wallachië en den generaal Basta aangreep; maar wierdt op den 1 Augustus des jaars 1601 geheel geslagen; waar op alles tot de keizerlyken overging. Sigismund zocht wel door hulp der Turken zich weder in 't bezit te herstellen, en belegerde in den jare 1602 Clausenburg, maar te vergeefs; en hoewel hy zommige plaatsen veroverde, verloor hy ze echter haastelyk weder, en wierdt by de vredensartykelen genoodzaakt van geheel Zevenbergen af te staan. Daar op reisde hy naar Praag tot den keizer, en erlangde tot vergoeding eenige goederen in Bohemen, en leefde zeer gerust op 't kasteel Lobkowitz tot den jare 1610, wanneer hy verdacht wierdt gehouden van eenige gevaarlyke aanslagen met den koning van Polen gesmeed te hebben. Hy wierdt in verzekering genomen en naar Praag gevoert; maar verkreeg des volgenden jaars eenige vryheit. Echter bleef hy te Praag, en storf den 18 Maart des jaars 1613, oud zynde 41 jaren. *Thuan. lib.* CXXVII. *Isthuanff. de reb. Hung. de Rewa de Monarch. Hung. cent.* VI. *Treterus de Episc. Warmiens. p.* 125. *Ludolfs schau-buhne P.* I. *le Vassor hist. de Louis* XIII. *l.* IV. *Toppeltini de Medgyes orig. & occas. Transsylv. p.* 226. *Kreckwitzens Siebenb. p.* 79. *seq. Belleni epit. rer. Transsylv.*

BATHSEBA was eerst de huisvrouw van Urias den Hethiter; maar van koning David in 't badt gezien, en vervolgens bezwangert zynde, wierdt Urias door koninklyk bevel in den strydt gedood, en Bathseba des konings huisvrouwe, uit welke Salomon geboren is. II *Sam.* XI. en I. *Chron.* XX.

BATHYLLUS, een jongeling, geboortig uit het eilandt Samos, zeer geprezen van den dichter Anacreon. Polycrates, tyran van Samos, beminde hem dermaten, dat hy hem ter eere in den tempel van Juno een beeldt oprichten liet. *Bayle.*

BATHYLLUS, een vermaard Pantomimus, of dansser, diergelyken iets door enkele gebaarden op het schouwtoneel vertoonden. Hy was van Alexandrië, quam onder keizer Augustus te Rome, en bragt nevens Pylades deze kunst tot volmaaktheit. Maar in alles niet overeenkomende, verdeelden zy zich in twee benden, die te Rome lang over den rang getwist hebben. Bathyllus stont by Mecenas in zonderlingen gunst. *Plutarch. sympos. l.* VII. *c.* 8. *Athen. l.* I. *c.* 17. *Suidas in Pylades. Seneca Nat. Quæst. l.* VII. *c.* 32. *Salmas. not. in Vopisc. Carin. Voss. instit. Poët. l.* II. *c.* 38. *Bayle.*

BATHYLLUS, een laatdunkend Romeinsch dichter, die ten tyde van Virgilius leefde, en zich de volgende twee regelen, die Virgilius by nacht, gedurende zekere schouwspelen, aan het paleis van den keizer Augustus aanplakte, aanmatigde:

Nocte pluit totâ: redeunt spectacula mane.
Divisum imperium cum Jove Cæsar habet.

Doch hy genoot deze eere niet langer, als tot dat Virgilius het volgende vers deedt aanplakken:

Hos ego versiculos feci; tulit alter honores.
Sic vos non vobis enz.

welke twede regel wanneer Bathyllus niet vullen konde, en Virgilius zulks deedt, wierdt hy ook voor den maker van 't voorgaande veers gehouden, niet zonder schande van Bathyllus. *Donat. in vita Virg.*

BATICALA, eene stadt in Asië, in 't Wester deel van Oostindië, aan deze zyde der riviere de Ganges, op de Malabarische kust, tusschen Onor, Barcalor, Gorcopa en Mayandur. Zy is de hoofdstadt van een klein koninkryk, ook BATICALA genaamt, en behoort den koning van Onor toe.

BATICALO, of BATECALO, eene vesting, gelegen in 't Oostelyk gedeelte van 't eilandt Ceylon in Indiën, alwaar de rivier Palliagamone, anders Batecalo by de Portugezen genaamt, in zee loopt. Zy legt op een klein eilandt, wordende door de voornoemde rivier, lopende in zee, gemaakt, en is uit stenen opgebouwt, en met goede bolwerken voorzien. De Hollanders ontweldigden ze den Portugezen, nevens andere vestingen, in den jare 1638. *Baldæus Malab.*

St. BATILDIS, of BAUDOUR, eene koningin van Vrankryk, wegens hare wysheit en Godvrucht vermaard, gesproten uit den bloede der Saxische vorsten in Engelandt. In hare jeugt wierdt ze door de zeerovers weggevoert, en Erchinoald, opperhofmeester des konings van Vrankryk, toegezonden. Deze vereerde ze zyne gemalin, by welke ze zich, gelyk ook by iedereen, aangenaam maakte. Koning Clodoveus de II, verlieft zynde op hare deugden, nam ze ten huwelyk, en teelde drie zonen by haar, Clotarius den III, Childerik den II, en Theodorik den I. Zy overleefde den koning, regeerde gedurende de minderjarigheit hares zoons Clotarius den III zeer lofiyk, en begaf zich naderhandt in 't klooster Chelles, alwaar ze storf. Na hare doodt is ze van paus Nicolaas den I tot eene heilige verklaart. Zeker oud schryver heeft haar leven beschreven, het welk by Surius en Bollandus, als mede by Mabillon, gevonden wordt. Het is ook tweemaal in de Fransche tale overgezet, eerst door P. Binet, een Jesuit, doch beter door Arnaud d'Andilly. *Baillet Vies des saints. Le Cointe. du Saussay. du Bois Hist. Eccles. Paris.*

BATILLUS, een knecht van Antipater, zoon van Herodes den Groten, beschuldigde zynen heer, zeggende, dat deze hem visschen van Rome gezonden hadt, om den koning daar mede te vergeven. *Joseph. Joodsche Oudh.* XVII. 7.

BATIMENA, een klein koninkryk in Asië, op de kuste van Malabar, leggende op een halfeilandt, aan de zyde der rivier Ganges, tusschen Cochin en het gebergte Gate.

BATIS, of BETIS, gouverneur des konings Darius te Gaza, heeft zich door zyne dapperheit en trouwe vermaard gemaakt. Hy verdedigde de stadt Gaza met weinig volk tegen Alexander den Groten, die twee maal in deze belegering gequetst wierdt. En wanneer deze eindelyk de stadt veroverde, verweerde zich Batis zo lange, totdat hy, met zware wonden, van de zynen verlaten en door den vyandt omringt was. En dewyl hy in dezen staat op de bedreigingen van Alexander weigerde te antwoorden, liet hem deze uit gramschap, by de voeten aan een wagen gebonden, door de stadt slepen. *Curtius* IV. 6.

BATMANSON, (JOHANNES) een Engelschman, van de orde der Carthuizers, was in achting onder koning Henrik den VIII in den jare 1520. Hy schreef over het Hoogliedt van Salomon en de Spreuken; ook andere Theologische werken. *Possevin. in Append. Pitseus de script. Angl.*

BATO, een klein stroomtje in het Noorder deel van het koninkryk Napels, ten Westen van het Noorder, of Calabria Citra, komt voort uit het Apennynsche gebergte, en valt in de Tyrrhenische zee. *J. de Raay Diction. Geograph.*

BATON, of BATHON, *Sinopensis*, een Griekſch geschiedschryver. Men weet niet eigentlyk, wanneer hy geleeft heeft. Hy liet gedenkschriften der Persen na, die door Strabo, Athenæus en Plutarchus dikwils aangehaalt worden.

BATON volgens Sanson, of BOUTON volgens de Nederlandsche kaarten, is een eilandt in 't Zuidooster gedeelte van Oostindië, ten Zuidoosten van 't eilandt Celebes en niet verre van Macasser gelegen.

BATRACHOMYOMACHIA. Dus wordt een klein Grieksch gedicht genaamt, wiens inhoudt handelt van den strydt der kikvorschen en muizen, 't welk Homerus toegeëigent wordt van den dichter Statius, zeggende, dat geen der dichteren, een groot werk geschreven hebbende, ook niet een klein en ligt vaars hebbe gemaakt: doch velen hebben hier aan getwyffelt. Zie onder anderen *Henricus Stephanus schediasm. l.* VI. *c.* 22.

BATRICIDES, Patriarch van Alexandrië, storf in den jare 940. Hy schreef jaarboeken van den beginne der scheppinge tot op zynen tydt. Dit werk wierdt in 't Arabisch en Latyn te Londen gedrukt in quarto, in den jare 1658, door de zorge van Seldenus en Pocockius. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BATSKA, by de Latynen *Bacensis regio*, is een groot geweest in Hungarië, gelegen in 't gespanschap van Bodrog, tusschen den Donau en de Theis. Keizer Leopold veroverde dit landt, en behieldt het by den Karlowitzschen vrede in den jare 1699; maar nochtans onder die voorwaarde, dat Titul, daar in gelegen, niet meer zoude versterkt worden. Het draagt den name van de stadt Bacs, leggende

gende eenige mylen landwaarts van den Donau. Voorts telt men hier de steden Futak, Kobila, Zeuta, en andere meer; als mede de overblyfzelen der vermaarde Romer-schanse. *Instrum. Pacis Carlowitz. artic.* 9.

BATTA, ook Gisymba genoemt, is een der zes gewesten des koninkryks Congo, Oostwaarts gelegen, hebbende een vlek van den zelven name binnen in 't landt. De rivier Barbela loopt door dit landt, en is Zuidwaarts aan dezen stroom het gemelde vlek of steedtje Batta gelegen. *J. de Raay Diction. Geograph.*

BATTÆUS, (WILHELM) geboortig uit Ierlandt, storf in den jare 1614. Hy wordt gehouden voor den maker van het bekende boek, en zeer bequaam om de talen, in 't byzonder de Latynsche, te leren, genaamt *Janua Linguarum.*

BATTAGLIA, (GOETIUS) *de Ariminis*, was uit het geslacht van Battaglia, en geboortig van Rimini. Hy wierdt kardinaal met den tytel van *St. Prisca.* Naderhandt benoemden hem de Latynen tot partriarch te Constantinopel. Paus Benedictus de XII zondt hem in den jare 1338 als legaat naar Sicilië. Hy storf in den jare 1345. *Aubery hist. des Card. Ciacon. in Bened.* XII. *Bzovius & Spondan. ad an.* 1331. & 1338.

BATTEL, een vlek in Engelandt, gelegen in 't graafschap Sussex, alwaar goet buskruidt gemaakt wordt. De naam is gesproten van de grote overwinning, door Willem den Veroveraar op koning Harold den 14 October des jaars 1066 behaalt: want om deze gedachtenis te vereeuwigen, stichtte die vorst niet verre van het slagveldt eene adby, genaamt BATTEL-ABBEY. *Moreri Engelsch.*

BATTENBERG, eene stadt met een oud slot en ampt in Hessen, behorende tot het gebiedt des landgraven van Hessen-Darmstadt, wordt gezegt van Batto, koning der Katten, haren naam gekregen te hebben. *Zeil. Itin. Germ.*

BATTERBY, een klein plaatsje aan de rivier de Ware, twee Engelsche mylen van Durham Zuidwaarts. Het is aanmerkelyk wegens een zeker soort van stenen, uit welker eene zyde des zomers een rootachtig en ziltig vocht voortkomt, dat door de hette der zonne wit gemaakt wordt, en tot die hardigheit gebragt, dat de inwoners der naburige plaatsen zich daar van voor zout bedienen. *Moreri Engelsch.*

BATTI, het hoofdt der Tartaren, overstroomde Ruslandt met een verschrikkelyk leger, en bragt het in eene harde slaverny, handelde ook zeer wredelyk met alle de gouverneurs en groten des lands, die van de Wareges, stichters van het Russische ryk afstammen. Dus gebeurde in den jare 1224. Dus zuchtte Ruslandt onder 't jok der Tartaren tot op de tyden van Basilius, grootvorst van Moscovië. Deze verjoeg in den jare 1500 de Tartaren, en herstelde de Russische natie in hare oude vryheit. *Georg Horn. Orbis imper. p.* 375.

BATTINGIUS, (RUDOLPH) geboortig uit Vrieslandt, en een zeer bequaam Doctor in de Medicynen en wiskunstenaar, heeft geschreven:

Methodus Astrolabii. Parif. 1578. in 8.

F. Zweertii Athen. Belg.

BATTIS, eene jonge dochter, by de dichteren Philetas en Ovidius geprezen. Zy was geboortig uit het eilandt Ko.

BATTLE. Zie BATTEL.

BATTO, zoon des Tartarischen konings Chahgis, zondt zynen broeder Ochlan om de overige delen der werreldt te veroveren. Hy viel zelf in Moscovië, Polen en Silesië. Hy sloeg in den jare 1242 hartog Henrik den II van Lignitz in den bloedigen veldslag te Walstadt, twee mylen van Lignitz; en tot bewys zyner grote overwinninge vulde hy negen grote zakken met ooren der verslagenen. *Bonfin. in hist. Hung. Cromer. de reb. Polon. Curæus in Annal. Silef. Schikfus. Hofman. Lexic. Univerf.*

BATTUS, een herder omtrent de stadt Pyla, in Morea, wierdt, volgens het verhaal der dichteren, van Mercurius in een steen verandert, als hebbende zich tegen zyne belofte, van het wegdryven van Admetas runderen niet te zullen openbaren, door Mercurius, onder eene vreemde gedaante, en aanbieding van geschenken laten bewegen, om de gedachte dievery te vertellen. *Ovid. Metam. l.* II.

BATTUS, een slecht dichter, die een en de zelve zake dikwils op een ongeschikte wyze herhaalde. Van hem meent men, dat het woordt *Battologia* afstamt, zynde eene ydele en overtollige herhaling van woorden. *Suidas. Hesychius.*

BATTUS, (ABRAHAM) Doctor in de Godgeleerdheit, en eerste hoogleeraar in de Akademie te Grypswald, en generaal Superintendent, storf in den jare 1674. Hy heeft geschreven tegen de Photinianen. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BATTUS, (BARTHOLOMÆUS) geboortig van Aalst in Vlaanderen, leefde in den jare 1550. Hy schreef een werk, bestaande in twee boeken, genaamt *Oeconomia*; waar in hy eigentlyk van de plichten der ouderen en kinderen handelde. Hy liet eenen zone na, LEVINUS BATTUS genaamt. Deze wierdt in den jare 1545 hoogleeraar in de geneeskunde te Rostok, en storf in den jare 1591, hebbende twee zonen geteelt, LEVINUS BATTUS, een rechtsgeleerden, en CONRADUS BATTUS, een geneesheer; welke laatste, hebbende door Duitschlandt, Vrankryk en Italië gereist, te Basel den 30 December des jaars 1605 door een val omkwam. *Andr. Bibl. Melch. in vit. Med.*

BATTUS (BARTHOLOMÆUS) was geboortig van Hamburg. Hy storf in den jare 1634, nadat hy een ligchaam der Godgeleerdheit (*Systema Theologiæ*) geschreven hadt, als mede over de rechtvaardigmaking en goede werken, (*de Justificatione & bonis operibus*) over den mogelyken afval der Heiligen, (*De Possibilitate Apostasiæ Sanctorum*) eene verklaring over den zendbrief aan de Ephezen, Galaten en Philippenzen. (*Commentarius in Epistolas ad Galatos, Ephesios & Philippenses.*) *Henning. Witte in Memor. Theol. pag.* 486.

BATUECOS, *Batueci*, volkeren in Spanje, wonende in het koninkryk Leon, in het gebergte tusschen Salamanca en Corita. Men stelt vast, dat zy van de oude Spanjaarden afkomstig zyn, zynde by gelegenheit van den inval der Gotthen daarhenen gevlucht. Niemandt heeft iets van hun geweten, tot dat ze onder koning Philips den II door zeker vluchtig edelman ontdekt, en tot het Christelyke gelove bekeert zyn; hoewel ze nog zeer ruw en onbeschaaft leven.

BATURIN, eene stadt in 't hartogdom Czernichow, op de grenzen des hartogdoms Novogrodek Sewierski, by de rivier Sem, die niet verre van daar in de Dezna loopt. De vermaarde generaal der Cozakken, Mazeppa, gebruikte ze voor zynen gewonen zetel. Maar wanneer hy in den jare 1708 tot de Zweden overging, wierdt deze plaats kort daarna door den vorst Menzikof stormenderhandt ingenomen, en de naby gelegene hofstede van Mazeppa ten eenemale geslecht.

BATURIUS. Zie BACURIUS.

BAUBULA, een vlek van Arragon, gelegen in Spanje, aan de rivier Xalon, een halve myle beneden de stadt Calatajud. Het vlek is gebouwt op de puinhopen van de stadt der oude Celtiberiers, wordende genaamt Bilbilis en Bilbis, zynde het vaderlandt van den dichter Martialis. *Maty Dict.*

BAUCIS, een arm oud wyf, wonende met haren man Philemon in een gering hutje in Phrygië. Jupiter reisde met Mercurius, volgens het zeggen der dichteren, in menschelyke gedaante door Phrygië; maar kon by niemandt der inwoonderen herberg vinden, behalven by deze twee echte lieden, die ze ontfingen, en naar hun vermogen onthaalden. Wanneer nu Jupiter en Mercurius het volk des landes wegens hunne onhoflykheit straffen wilden, bevolen zy Philemon en Baucis hunne hutte te verlaten, en hen tot op een gebergte te volgen; van waar zy te rug ziende het gehele landt door de wateren overstroomt aanmerkten, behalven hunne woning, die aanstonts in een schonen tempel verandert wierdt. Jupiter gaf hun de keure, om te verzoeken, wat zy wilden. Zy verzochten priester en priesteresse van dien tempel te mogen zyn tot hunnen hogen ouderdom, en alsdan gerust en te gelyk te mogen sterven. Dit wierdt hun toegestaan. Het gebeurde derhalven, dat ze na vele jaren aan de deure des tempels zamen sprekende beide schielyk in bomen verandert wierden. *Ovid. Metam. l.* VIII. *fab.* 7.

BAUCO, *Bovillæ*, eene kleine Italiaansche stadt gelegen in 't Westerdeel van Campagna di Roma by de grenzen van het Napelsche landschap, Terra di Lavoro, behoort tot het pausselyke gebiedt. Hier wierdt eertyds Clodius door Milo gedoodt.

BAUDARTIUS, (WILLEM) in het jaar 1565 te Deynze, een klein stedeke in Vlaanderen, geboren, van Protestantsche ouders, die, om de opkomende vervolgingen hunne woonplaats verlatende, zich met hunne kinderen naar Keulen, en van daar naderhandt naar Embden begaven. Hier nader in de gronden van de Hervormde geloofsbelydenisse onderwezen, en de Latynsche tale kundig geworden, spande hy alle zyne zinnen in, om de Godgeleerdheit te doorzoeken en machtig te worden, dat hem volkomentlyk gelukte, gelyk hy ook bovengemenen voortgang in de Grieksche en Hebreeusche talen maakte. Dus wierdt hy eerst te Sneek in Vrieslandt, en daar na in het jaar 1604 te Zutphen tot predikant beroepen, daar hy, van ieder even zeer gelieft, den tydt van 36 jaren zyne gemeente met lere en leven ten hoogsten gesticht, en een eeuwigen lof nagelaten heeft, overlydende aldaar in December van den jare 1640, te gelyk met zynen amptgenoot en boezemvriendt Sebastiaan Damman. De boeken, by hem van tydt tot tydt geschreven, zyn:

Gedenkwaardige Geschiedenissen, zo kerkelyke als werreldlyke, van den jare 1603 *tot in het jaar* 1624. II delen in folio. Arnhem 1624, en eerste maal uitgegeven 1619 in een stuk in folio, als een vervolg op *Emanuel van Meteren*, beginnende met 1612 en eindigende met 1619.

Apophthegmata Christiana, of Gedenkwaardige spreuken, in 4, tot verscheide reizen herdrukt, zynde ten zeventiende reize reets herdrukt in het jaar 1657 te Amsterdam by Jan Frederikz Stam.

Nederlandsche Morgenwekker.

Afbeelding van de koninginne Elisabeth, hare stam, leven, enz.

Polemographia Belgica, in 299 platen, verbeeldende de Spaansche en Nederlandsche oorlogen met vier Latynsche vaarsjes onder ieder prente in langwerpig quarto. Amsterd. 1621.

Waar benevens hy, door het Dortsche Synode om zyne grote taalkunde verzocht zynde, de nieuwe overzettinge des Bybels nevens andere geleerde mannen volvoert heeft. *J. Lomejeri Dies Genial. Tom.* II. *Dissertat.* I.

BAUDEMON, de derde abt van St. Pieter van Mont Blandin, zynde een klooster van St. Benedictus van Gent, leefde in de VII eeuw omtrent het jaar 658. Hy was by 't sterfbedde van St Amand, wiens uiterste wille hy opstelde. Men houdt hem voor den schryver van 't eerste boek van 't leven van dien Heiligen. *Voss. de Hist. Lat.*

BAUDERON, (BRIÇE) een Fransch geneesheer, geboortig van Parei, gelegen in 't graafschap Charolois, bloeide in het einde der XVI, en in 't begin der XVII eeuw. Hy arbeidde zeer voorspoedig aan de compositie der medicynen, en gaf een *Pharmacopæum* en een *Praxis medica* uit, welke werken zeer geprezen worden. Hy oeffende de geneeskunde met goeden voortgang een geruimen tydt te Mâcon. *Bayle.*

BAUDIER, (MICHAEL) een edelman uit Languedok, hofjonker van koning Lodewyk den XIV, raadt en Historiefchryver, wierdt vermaard door zyne fchriften, onder de welke zyn:

Inventaire de l'hiſtoire des Turcs.
Hiſtoire de la religion des Turcs.
Hiſtoire du Serrail.
Hiſtoire de la Cour du Roy de Chine.
Hiſtoire des guerres de Flandres.
Hiſtoire du Cardinal d'Amboiſe.
La vie du Cardinal Ximenes.
Hiſtoire de l'Adminiſtration de Romieu, Miniſtre d'Eſtat en Provence, door Ferdinand Lodewyk van Bresler in den jare 1708 in Duitfche vaarzen vertaalt. Voorts heeft men van hem:

La vie de Toiras.
L'Hiſtoire de l'Abbé Sugere.
Bayle. Hendreich.

St. BAUDILLE, of BAUDELE, een martelaar van Nifmes, is altydt als zodanig aangemerkt van de Gallicaanfche kerke federt de tyden van Gregorius Turonenfis; hoewel de gefchiedenis van hem zeer verdacht is. *St. Greg. l.* I. *de gloria Mart. c.* 78. *Acta apud Papebroch. Baillet vies des ſaints* 20. *Mai.* De tydt van het martelaarfchap van Baudille is ook onbekent.

BAUDIS, BAUDITZ, eene adelyke familie, welkers ftamhuis mogelyk is het flot en riddergoedt Baudis, gelegen in het vorftendom Liegnitz, 't welk in den jare 1670 die van Romnitz toebehoorde. WOLF, erfheer op Kagra, was in den jare 1546 hofrichter te Bautzen; MAGNUS van Baudis, op Halfchau, was in den jare 1572, kloostervoogdt te Marienftern. Ter zelver tydt was CHRISTINA van Baudis abdis in 't klooster Marienftern; ANNA daarentegen in dat van Marienthal. GODFRIED diende in den jare 1634 den hartog van Liegnitz als raadt en kanfelier; wiens zoon naar gifling GODFRIED Baudis van Guldenhuben geweeft is, die als land-Syndicus des vorftendoms Liegnitz in den jare 1675 bloeide. In den dertigjarigen oorlog was WOLF HENRIK eerft als generaal der Zweden, naderhandt als keur-Saxifch veldmaarfchalk beroemd; van wien hierna. Zyn zoon GUSTAVUS ADOLPHUS heeft als Deenich generaal-majoor tegen de Zweden gedient, en nog in den jare 1715 de plaats van gouverneur te Oldenburg en prefident te Jever bekleed. In den beginne der XVIII eeuw heeft N. van BAUDIS, generaal der ruitery des konings van Polen en keurvorften van Saxen, zyne dapperheit in Polen, Pomeren, Holftein en de Nederlanden betoont. *Groſſer Lauſ. Hiſt. P.* I. *p.* 28. *Carpz. antiq. Luſit. P.* III. *p.* 348. *Lucæ Schleſ. Chron.*

BAUDIS (WOLF HENRIK VAN) begaf zich in den beginne des dertigjarigen oorlogs in Deenfchen dienft, en wierdt in den jare 1625 overfte, maar na den gemaakten vrede te Lubek generaal majoor onder de Zweden. Hier op deedt hy in den jare 1630 den keizerlyken by Pyritz groten afbreuk, en in den jare 1631 hieldt hy zich als generaal luitenant in den flag by Werben zeer dapper. In den jare 1632 zondt hem de koning van Zweden naar Koppenhagen, om over eene conferentie der Proteftanten te handelen, welke onderneming echter vruchteloos was. Daarna wierdt hy veldmaarfchalk, nam in het Keulfche verfcheide plaatfen weg, liet Andernach plunderen, en overviel de Spaanfchen by Nimwegen. In den jare 1633 ontzette hy Andernach, zynde door de Spaanfchen belegert; doch verliet den dienft, menende dat hem eene billyke beloning zyner verdienften geweigert wierdt. In den jare 1635 begaf hy zich in keur-Saxifche dienft, als genraal veldmaarfchalk, en wierdt by Domitz geflagen. In den jare 1636 belegerde hy Maagdenburg; alwaar gevaarlyk in zyne heupe gequetft zynde, verliet hy den oorlog. Naderhandt is hy door den koning van Polen in verfcheide gezantfchappen aan den koning van Denemarken gebruikt. Hy ftorf omtrent het jaar 1650. *Puffend. Chemnitz.*

BAUDISEA, of VODISEA, was eene koningin van groot-Britannië. Deze, zeer verbittert zynde tegen de Romeinen, wegens der zelver hoogmoedt en gierigheit, floeg van de zelve en hunne bondgenoten zeventig duizend mannen. Maar ten laatften door Suetonius overwonnen zynde, is ze door vergift omgebragt, in het twee en zestigfte jaar des Zaligmakers. *Cambden.*

BAUDISIUS, (ANDREAS) van Breflau in Silefië geboortig, een Proteftantfch predikant, was vermaard wegens zyne geleerdheit en Godvrucht. Hy hadt het opzicht over verfcheide Lutherfche gemeentens, en ftorf op den 3 January des jaars 1615, in het 58 jaar zyns ouderdoms. *Melchior Adam.*

BAUDIUS, (DOMINICUS) hoogleeraar in de redenkunde in de Akademie te Leiden, was te Ryffel in Vlaanderen in den jare 1561 geboren. Hy ftudeerde te Aken, Leiden en Geneve, omhelfde eerft de Godgeleerdheit, maar ging tot de rechten over, en wierdt daar in te Leiden in den jare 1585 gepromoveert. Voorts reifde hy met de gezanten der vereenigde Staten naar de koninginne Elifabeth van Engelandt, en was by de geleerden aldaar in grote achting. Wederkerende practifeerde hy een tydlang als advokaat in 's Gravenhage. Van daar begaf hy zich naar Vrankryk, en geraakte by Achilles de Harlay, prefident van 't Parlement te Parys, in kennis, door wiens gunfte hy Advokaat voor 't Parlement gemaakt, en nevens zynen zone door koning Henrik den IV naar Engelandt gezonden wierdt. Uit Engelandt wederkomende wierdt hy hoogleeraar in de redenkunde te Leiden in den jare 1602. Na het overlyden van Merula leeraarde hy ook de Hiftorien, en erlangde in den jare 1611 nevens Meurfius den tytel van Hiftoriograaph, en fchreef *de Induciis belli Belgici.* Hy was een goet Latynfch dichter, en wierdt onder de geleerdften van zynen tydt geteldt, maar bezwalkte zynen luifter door zyn ongeregeld leven, zich in den drank verlopende, en door minnaryen de profeffoŕale achtbaarheit quetzende. Dit gaf in 't byzonder den Jefuiten aanleidinge om verfcheide fchimpdichten tegen hem te maken. Ook wierd hy door zyne fchuldeifchers gequelt. Hy ftorf te Leiden den 22 Auguftus in den jare 1613. Zyne overige fchriften beftaan groten deels in brieven, gedichten en redenvoeringen; maar meeft is aanmerkelyk, dat hy ook ondernam iets in 't licht te geven aangaande de wedervereeniging der Religien; waar van Colomefius gewag maakt. *Meurſ. in Ath. Batav. Adam. vit. Philoſ. Bayle.*

BAUDOSE, *Baudoſa*, zeker mufikaal inftrument van vele fnaren, waar van Aymeri de Peyrato, abt van Moifac, gewag maakt in 't leven van Karel den Groten. Dit is een handfchrift in de Bibliotheek des konings van Vrankryk onder No. 1343. Men vindt in dit leven, in 't Latyn befchreven, zommige rymen, die, van een zeldzamen ftyl zynde, eene zamenftemming veler mufikale inftrumenten maken. *Carolus du Cange Gloſſar.*

BAUDRAND (MICHAEL ANTONIUS) wierdt den 28 July des jaars 1633 te Parys geboren. Zyn vader was Stephanus Baudrand, heer van Combe, en Requeftmeefter by den hartog Gafton van Orleans. In den jare 1640 begon hy te ftuderen, en quam in den jare 1647 in het collegie te Clermont. Dewyl nu juift op dien tydt P. Briet zyne *Parallela Geographiæ veteris & novæ* liet drukken, zo nam Baudrand de correctie op zich; waar uit in hem eene zonderlinge genegenheit tot de Geographifche ftudien ontftont. Naderhandt zyne Philofophifche ftudie geëindigt hebbende, wierdt hy des kardinaals Barberini geheimfchryver, en ging met hem tot de verkiezing van Alexander den VII en Clemens den IX in 't Conclave. Daarna ontfloeg hy zich van den kardinaal, en liet te Parys het *Geographiſche Woordenboek* van Ferrarius drukken, nadat hy het op de helft vermeerdert hadt. In den jare 1671 verzelde hy den Marquis d'Angeau, gaande als koninklyk gezant naar Duitfchlandt. In den jare 1673 vertrok hy met de hartoginne van York, naderhandt koningin, naar Engelandt. Na dezen befteedde hy zynen meeften tydt in de Geographie, en voltrok zyn groot werk, het welk hy *Geographia ordine literarum diſpoſita* noemde. Laatftelyk nam hy voor een algemeen Franfch Geographifch Woordenboek zamen te ftellen; maar alzo hy den kardinaal Cadmus in den jare 1691 naar Rome verzellen, en met hem in 't Conclave treden moeft, wierdt die arbeidt afgebroken. Wel is waar, dat hy in Vrankryk wedergekeert zynde, de handt weder aan 't werk geflagen heeft; maar hy ftorf onderwylen in den jare 1700, wanneer het zyn broeder voltooide en in den jare 1705 in 't licht gaf. Voorts gaf hy op nieuw uit het werk van Maffon aangaande de rivieren van Vrankryk, en begon eene *Geographia Chriſtiana*, die echter nooit voltooit is. *Baudrand Dictionaire Geogr. in de voorreden.*

BAUDRICOURT, (JOHAN, HEER VAN) maarfchalk van Vrankryk, en gouverneur van Burgondië, was een zoon van Robert, heer van Baudricourt, Choifeul, enz. Hy begaf zich in den jare 1465 naar Karel van Burgondië, wanneer de binnenlandfche oorlog in Vrankryk gevoert wierdt, en deedt hem gewichtige dienften. Naderhandt voegde hy zich by Lodewyk den XI, van wien hy ridder des ordens van St. Michaël, en gouverneur van Burgondië gemaakt wierdt. In den jare 1488 bragt hy veel toe tot de overwinninge by St. Aubin du Cornier, en wierdt maarfchalk van Vrankryk. In den jare 1495 verzelde hy Karel den VIII, wanneer de zelve het koninkryk Napels innam. Wedergekeert zynde ftorf hy te Blois in den jare 1499, gene kinderen nalatende. Zyne zufter Margaretha trouwde Godfried de St. Belin, wier dochter Catharina de gehele nalatenfchap aan 't huis Amboife gebragt heeft, wordende ten huwelyk genomen van Johan van Amboife, heer van Buffi, in den jare 1474.

BAUDUIN, een natuurlyke zoon van Philips den Goeden, hartog van Burgondië, was overfte onder hartog Karel den Stouten, en wierdt in den ongelukkigen veldflag by Nancy, in den jare 1477, nevens zynen broeder Antonius, gevangen. Naderhandt ging hy als Ambaffadeur van keizer Maximiliaan naar Spanje, en bevorderde het huwelyk tuffchen des zelfs zone Philips en de Spaanfce Infante Johanna. Hier op trouwde hy Maria de Manuel, gefproten uit koninklyken bloede van Caftilië, en teelde by deze Karel, heer van Bredam. Deze was kamerjonker en afgezant van keizer Karel den V aan verfcheide hoven. Dezes kleinzoon, genaamt Herman, wierdt in den jare 1614 grave van Fallez gemaakt. Zie BOURGOIGNE. *l'Erect de tout. les terres du Brabant.*

BAUER, (JOHAN WILLEM) een vermaard fchilder, van Straasburg geboortig, maakte zich in Duitfchlandt en Italië door zyne kunft vermaart, makende te Straasburg, Rome, Napels en Wenen voortreffelyke ftukken. Hy ftorf in den jare 1640 te Wenen, alwaar hy ook getrouwt was. *Sandrarts Academie P.* II. *l.* III. *n.* 456.

BAUGE, of BEAUGE, by de Latynen *Balgium*, een ftedeke in Anjou, aan de rivier Covesnon gelegen, door de oude graven van dat geweft gefticht. Hier was het hofgericht, 't welk naderhandt naar la Flêche verplaatft is, zynde vier Franfche mylen van Bauge afgelegen. Karel de VIII, toen Dauphin van Vrankryk, behaalde by deze ftadt in den jare 1420 eene volkome overwinning op de Engelfchen, wier generaal, de hartog van Clarence, fneuvelde. Lodewyk de XI gaf Karel, hartog van Calabrië, het graaffchap Beaufort, onder die voorwaarde, dat hy van Bauge zoude afzien; en in den jare 1480 gaf hy deze plaats den here van Rohan voor andere landen: hoewel deze verwiffeling geen ftandt greep. Lodewyk de XII verkocht het in den jare 1513 onder anderen aan den here van Rohan. In den jare 1516 kocht het Karel, hartog van Alençon. *Du Puy Droit du Roy. Chopin. l.* III. *du Cheſne ant. de Franc. Maſſon Deſcript. flum. Fr.*

BAUGE, by de Latynen *Balgiacum*, een stedeke in 't landschap Bresse, voerende den tytel van Marquisaat, gelegen op eene vruchtbare en lustige hoogte, omtrent eene Fransche myle van Macon. Deze plaats was oudstyds in groot aanzien, wordende voor de hoofdstadt des landts gehouden. Hier van voert de oude en adelyke familie der heren van Bauge den naam, hebbende voor meer dan hondert jaren over het landt van Bresse geheerscht, en vele vermaarde mannen voortgebragt. De eenige dochter des laatsten erfgenaams Guido, genaamt Sibylla, bragt de stadt door haar huwelyk in den jare 1272 aan Amadeus den V, grave van Savoje; hebbende sedert het huis van Savoje dit landschap onder den name eener heerschappye bezeten, tot dat Lodewyk de V, graaf van Savoje, in den jare 1460 het zynen vyfden zone Philips, onder den name van een graafschap, gegeven heeft. Wanneer na dezen de hartog van Savoje, Emanuel Philibert, in den jare 1559 zyn landt wederom erlangde, maakte hy in den jare 1578 met Renata van Savoje, gravinne van Tende, zuster en eenige erfgenaam van Honorata van Savoje, gravin van Tende, als mede de weduw van Jakob, marquis van Urfé, een vergelyk, volgens het welke de gravin eenige goederen in Piemont afstont, en in het tegendeel Bauge onder den tytel eens markgraafschaps erlangde. Op deze wyze is deze plaats aan die van 't huis Urfé gekomen. *Guichenon hist. de Bresse. Paradin. Annal. de Bourg. Vignier in Chron. Bourg. du Chesne hist. de Bourg.*

BAUGENCY. Zie BEAUGENCY.

BAUGERAIS, eene abdy in 't landschap Turaine, drie mylen van Chatillon sur l'Indre ten Noorden.

BAUHINUS, (JOHANNES) geboortig van Amiens, was een der vermaardste geneesheren van zynen tydt en zonderling in de heelkunde ervaren. De koningin Catharina van Navarre maakte hem tot haren gewonen lyfarts. Des niettegenstaande moest hy in het 28 jaar zyns ouderdoms wegens den Godsdienst Vrankryk verlaten, en zich een jaar lang in Engelandt ophouden. Hier op zich weder naar Parys begevende, wierdt hy wegens den Godsdienst in verzekering genomen, en ten vure veroordeelt; doch door Margareta, zuster van koning François den I, verlost, en tot haren arts en heelmeester benoemt. Dewyl echter de vervolgingen op nieuws begonnen, begaf hy zich eerst naar Vlaanderen, en van daar naar Basel, alwaar hy veertig jaren lang de medecynen en chirurgie zeer gelukkig geoeffent heeft, stervende in den jare 1582, in het 71 jaar zyns ouderdoms. Hy liet twee zonen na, namentlyk JOHANNES, lyfarts des hartogs van Wurtemberg, de welke schreef: *De Thermis; de plantis,* enz; en KASPAR, van wien hierna. *Linden de script. Med. Hendreich in Pand. Brand.*

BAUHINUS, (JOHANNES KASPAR) zoon van Kaspar Bauhinus, die volgt, volgde zynen vader en grootvader na, leerde omtrent 50 jaren de geneeskunde in de Akademie te Basel, en was by Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, ook by vele Duitsche vorsten lyfarts. Hy gaf het eerste deel van het *Theatrum anatomicum* van zynen vader, nevens andere schriften, in 't licht, en storf in een hogen ouderdom. Hy hadt een zoon, HIERONYMUS, die reets hoogleeraar in de kruid-en geneeskunde te Basel was, maar die in het beste zyner jaren nog voor zynen vader storf. *Vander Linden. Hendreich.*

BAUHINUS, (KASPAR) zoon van Johannes Bauhinus, wierdt den 17 January des jaars 1560 te Basel geboren. Zyne peters waren Thomas van Heiden, en Kaspar Heller, beide Nederlanders, welke laatste hem erfgenaam zyner bibliotheek en verdere goederen maakte. Hebbende te Basel een begin zyner studien gemaakt, begaf hy zich in het 17 jaar zyns ouderdoms naar Padua, en oeffende zich zonderling in de kennisse der kruid- en ontleedkunde. Daarna doorreisde hy geheel Italië, en trok na twee jaren over Basel naar Montpellier in Vrankryk, alwaar hy een jaar lang studeerde, en naderhandt Duitschlandt doorreisde. In den jare 1580 keerde hy weder naar zyn vaderlandt, en wierdt des volgenden jaars Doctor in de medecynen en hoogleeraar in de Griekſche tale; in den jare 1588 hoogleeraar in de kruid-en ontleedkunde; in den jare 1614 eerste hoogleeraar in de medecynen en stads Doctor te Basel, ook vorstelyke Wurtembergische lyfarts. Hy storf den 5 December des jaars 1624, nalatende verscheide schriften, waar onder voornamentlyk bekent zyn:

Theatrum Anatomicum.
Phytopinax, seu Enumeratio plantarum.
Pinax Theatri botanici.
Theatri botanici liber I.
Institutiones anatomicæ. enz.
Gernler & Stupani Parentalia.

BAUHUSUIS, (BERNARDUS) of BERNARD BAUHUIS, was een Antwerpenaar, en een man van een zeer gezet leven, die, de lage Latynsche scholen doorgelopen hebbende, in alle delen een scherpzinnig vernuft en bovengemeen oordeel liet blyken. Zyne voornaamste lust tot de Godgeleerdheit gebleken zynde, zo wierden zyne ouders en door hem, en door de vaders Jesuiten aangezocht en bewogen, om hem zyne studien te laten vervolgen, daar hy zo wel in slaagde, dat hy besloot zich in gemelde orde der societeit van Jesus te begeven, die hem met opene armen ontfing, door zyne geleerde predikatien de verwachtinge der societeit volkomen beantwoordende. Hy was een zeer gemeenzaam vrindt van Franciscus Zweertius, den schryver van de *Athenæ Belgicæ*, en niet alleen een groot kenner en beminnaar der dichtkunde, maar zelfs een uitnemend Latynsch dichter, en ziet men van hem in druk:

Epigrammata selecta. Antverp. ap. Plant. 1615. 1619, en 1620, in 12.
Protheus Parthenius, unius libri versus, unius versus liber stellarum numero sive formis MXXII *variatus.*

Hy is in zyne geboortestadt in het professiehuis der Jesuiten overleden, tot grote smerte zyner orde en bekenden, den 17 November van den jare 1619. *Fr. Zweertii Athen. Belgic.*

BAULI, of BAULA, eene plaats, eertyds vermaard, tusschen Bajæ en de Lucrynsche zee, waar omtrent nu de stadt Pozzuolo gelegen is.* Het was wel maar eene hofstede; maar dewyl de omleggende van deze genaamt wierden, scheen het byna eene stadt, immers een goed vlek te zyn. De naam betekent een ossestal, of *Boaulia*, van *bos* en *aula*, dewyl Hercules, dryvende de runderen van Geryon door Italië, de zelve alhier omheint heeft, en laten uitrusten.

BAULME. Zie BAUME.

BAULX. Zie BAUX.

BAUMAN, eene der oudste adelyke familien in den neder-Elsas, die in den jare 1300 te Straasburg, wanneer de regering aldaar in handen der adelyken was, de herbouwing der verwoeste plaatsen opgedragen wierdt. JOHANNES was stadmeester te Straasburg in den jare 1351. CLAUS en HENRIK woonden in den jare 1390 aldaar het turnooispel by. LEONARD storf in den jare 1527 als Vicaris te St. Pieter in Straasburg, en KOENRAAD WOLF, die zynen stam voortgeplant heeft, was daar in het einde der XVI eeuwe stadmeester. *Hertzogs Elsass. Chron. l.* VI.

BAUMAN (CHRISTIAAN) van Wolmedingen, storf in het jaar 1635 aan een hartvang in den ouderdom van 48 jaren. Alegambe noemt hem een bovengemeen geleerd man van eene diepe kennisse en schrander oordeel. Hy heeft verscheide malen geredentwist, zo te Dillingen, als te Ingolstadt, over alle de delen der Philosophie, en heeft ook eene verhandeling over de gehele Aristotelische Philosophie geschreven en ter drukpersse gereed gehad, die men echter tot nog toe niet gedrukt heeft. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

BAUMANS-HOL is een verwonderenswaardig hol in het graafschap Blankenburg, onder de Brunswyk-Luneburgische hartogen te Wolfenbuttel, van des zelfs uitvinder Bauman dus genaamt. Het is gelegen tusschen Blankenburg en Elbingerode aan een tamelyken hogen berg, en naast de rivier Bode. Het is van de natuur in een harde steenrotze gemaakt. De ingang, onder eene grote holte eens uitstekenden bergs, hebbende de uiterlyke gedaante van een portaal, kunnende omtrent veertig mannen bevatten, valt zo eng en laag, dat men, nedergebukt, tien of twaalf schreden lang daar door kruipen moet. Daar door zynde, treft men zes hollen achter een aan, in de welke uit het nederdruppelende water, dat in steen verandert wordt, allerlei merkwaardige figuren gevormt worden, die ten dele natuurlyk zyn. Men ziet onder anderen zekere doopsteen, zo sierlyk, als of hy door een groot kunstenaar gemaakt was; ook een pilaar van omtrent vyf ellen, die, geslagen zynde een helder geluit geeft, gelyk eene grote klokke. *Topograph. Brunsv. & Luneb. p.* 31. & 32. *Becman. not. orb. terr. c.* 7. §. 17. *Behrens in Hercynia curiosa c.* 1 *Acta. Erudit. Lips. an.* 1710. *p.* 305.

BAUMBACH, een adelyk geslacht, hebbende van oude tyden in Hessen en de omleggende landen gebloeit. LODEWYK leefde in den jare 1470. LODEWYK de II wierdt in den jare 1539 door de Protestantsche standen aan den keizer, Vrankryk en Engelandt gezonden. BURCHARD diende het Hessische huis als overste lieutenant en landcommissaris. Hy teelde twee zonen, CHRISTOFFEL LODEWYK, die in den jare 1647 overste onder den Franschen generaal Turenne was; 2, OTTO CHRISTOFFEL te Nettershausen, vorstelyke Wurtembergsche geheime raadt, berghoofdman en oppervoogdt te Nagold. Deze storf in den jare 1683, eenige zonen nalatende, onder de welke een in den jare 1716 overste onder de keizerlyke benden geweest is. *Ms. Gen.*

BAUME, BAULME, BEAUME LES NONNES, by de Latynen *Balma*, eene stadt gelegen in 't Franche Comté, aan de rivier Doux, vier Fransche mylen van Besançon, alwaar eene ryke abdy van Benedictiner nonnen is. Twee kleine mylen van deze stadt is de vermaarde grotte te zien, waar uit veel ys gehaalt wordt. De ingang is omtrent twintig schreden breed; van waar men allengskens langs drie hondert schreden naar beneden klimt tot aan de poorte van dit hol, zynde zeer hoog en breed. Door deze klimt men eigentlyk in de grotte, diep by de vyf en dertig schreden, en meer dan zestig schreden breet. Het deksel, hebbende de gedaante van een verwulfsel, houdt meer dan zestig schreden in de hoogte en dikte, en geeft echter aan alle kanten een helder licht. Van het genoemde verwulfsel hangen grote yskegels af, uit het afdruppelende water, van welke vervolgens kleine beken ontstaan, lopende midden door het hol; maar 's winters vriest het zo veel te feller. Op den grondt dezer beekskens vindt men stenen, volkomen gelyk den ingemaakten citroenschillen. Het naastgelegen volk oordeelt uit de lucht dezes hols van het aanstaande weder; en wanneer de lucht des hols mistachtig is, volgt des anderen daags een regen daar op. *Memoires Historiques.*

BAUME, BAULME, of BALME. Dus worden verscheide landeryen zommiger edellieden in 't Dauphiné, in Bresse, Bugey en Burgondië genaamt. De vermaardste zyn, Baume-sur-Cerdon, Baume-Montrevel, en Baume-Suze. *Guichenon hist. de Bresse.*

BAUME, (CLAUDIUS DE LA) kardinaal en aartsbisschop van Besançon, abt te Charlieu en St. Claude, was een zoon van Claudius de la Baume, baron van Mont St. Sorlin, en van Johanna van Longui. Hy wierdt van Paulus den III in den jare 1543 tot Coadjuteur van Petrus de la Baume te Besançon benoemt; maar de kanunniken verkoren Franciscus Bonnalot, abt te Luxevil, waar over eenige strydt ontstont, die eindelyk te Rome geëindigt wierdt. Hy was een groot tegenstander der Hervormde lere; en bragt het zo verre, dat 't concilie van Trenten te Besançon aangenomen wierdt. Gregorius de XIII maakte hem in den jare 1578 kardinaal. Hy storf in den jare 1584 te Artois, wanneer hy zich gereed maakte de plaats eens onderkonings van Napels te bekleeden. *Ciacon. Aubery hist. des Card. Frison Gall. Chiflet des eveq. de Besanç. Sanmarth. Gall. Tom.* I. *Guichenon hist. de Bresse P.* III. *p.* 14.

BAUME-MONTREVEL, eene vermaarde familie in Bresse. Montrevel is eene stadt in Bresse, drie Fransche mylen van Bourg, en het oudste graafschap in Bresse, Bugey en den staat van Savoje. Zy behoorde eerst den huize Chatillon, maar quam naderhandt aan het huis van la Baume, door een huwelyk van Adelheit van Chatillon met Stephanus den II de la Baume. Van den oorsprong dezes geslachts kan niets grondigs gezegt worden. De oudste, van wien gewag gemaakt wordt, is SIGEBALD de la Baume, die in de jaren 1140 en 1160 geleeft heeft. In de XVI eeuw steunde dit huis alleenlyk op FRANCISCUS de la Baume, die in den jare 1548 zyne nichte Francisca de la Baume trouwde. Henrik de II maakte hem gouverneur van Savoje, Bresse, Bugey en Valromai. Hy storf in den jare 1564, nalatende onder andere kinderen ANTONIUS de la Baume, geboren den 28 Juny des jaars 1557. Deze bleef in den jare 1593 in de belegering der stadt Vesoul in 't Franche Comté. Onder zyne kinderen is FRANCISCUS de la Baume, graaf van Montrevel, merkwaardig, die by koning Lodewyk den XIII in groot aanzien was. Hy storf in den jare 1623 aan eene wonde, in de belegering voor St. Jan d'Angeli ontfangen. De oudste en vermaardste zyner zonen was FERDINAND de la Baume, graaf van Montrevel, marquis de St. Martin, enz. Hy begeleidde gedurig koning Lodewyk den XIII in des zelfs veldtochten naar Rochelle, in Lotharingen en Languedok, als mede op des zelfs reize naar Suze en Pignerol. De koning maakte hem lieutenant generaal in Bresse, Bugey, Valromai en Gez. Lodewyk de XIV maakte hem in den jare 1661 ridder des koninklyken ordens. Dezes oudste zoon, KAREL FRANÇOIS de la Baume, marquis de St. Martin, diende onder den prins van Condé in de Nederlanden, Catalonië, enz, en storf in den jare 1666.

BAUME, (PETRUS DE LA) kardinaal en aartsbisschop van Besançon, zoon van Guido den IV de la Baume de Montrevel, en Johanna van Longui, wierdt bisschop te Tarsis, naderhandt te Geneve, voorts aartsbisschop te Besançon, en eindelyk kardinaal. De hartog van Savoje zondt hem op het Lateraansche concilie, daar hy zonderling uitmuntte. Het bisdom van Geneve nam hy in den jare 1523 in bezit, en wederstont den Hervormden; doch moest deshalven de stadt ruimen. Paulus de II maakte hem kardinaal in den jare 1539; en in den jare 1542 wierdt hy aartsbisschop te Besançon, maar storf kort daarna. *Frison Gall. purp. Chiflet in Vesont. Guichen. hist. de Bresse P.* III *Sanmarth. Gall. Chr. T.* I. *Aubery. Ciacon.*

BAUME (SINT) is een hol, in eene rots in Provence tusschen Toulon en Marseille gelegen, van een uitermaten hoogte en steilte, gelyk een muur, ja zodanig, dat men hem van verre beschouwende, het onmogelyk stelt van die te kunnen beklimmen. Het is ook de hoogste berg van geheel Provence, en men heeft wel twee uuren werk om daar boven op te komen langs een grote reeks van in de rotze uitgehouwene trappen. Men vertelt malkander in Provence, dat Maria Magdalena dertig jaren lang in deze rotze gewoont, en hare zonden beweent heeft, hoewel de grote koude en vochtigheit der plaatse, alwaar het water gedurig uit het verwulfsel zo menigvuldig nederdruipt, dat de waterbak, die daar onder staat, altydt vol water is, elk ten vollen overtuigt, dat ze onbewoonbaar is. Ter rechter zyde van dit hol hebben de Dominikanen een klooster, bestaande uit zeventien sellen en drie kamers, behorende onder de Priorye van Sint Maximin. *Du Mont Reizen door Europa.*

BAUME-SUR-CERDON, eene voorname familie in Bugey, uit de welke de graven van St. Amour, de heren van Fromentes, enz. ontsproten zyn. Cerdon is eene stadt in 't landt van Bugey, hebbende een oud kasteel op een rotssteen gelegen, genaamt la Baume, of la Balme. De oudste dezer familie is HUGO de I, die in den jare 1096 leefde. Ten tyde van François den I was uit dit geslacht zeer vermaard PHILIBERT de II, die in den slag by Pavia gevangen, en in den jare 1531 van Karel, hartog van Savoje, als Ambassadeur naar Zwitzerlandt gezonden wierdt. Dezes zoon LODEWYK, dien hy nevens vele anderen teelde, was in den jare 1570 in den slag by Montcontour, waarhenen hy den grave van Mansfeldt verzelt hadt. PHILIBERT EMANUEL, hartog van Savoje, maakte hem in den jare 1571 tot zynen kamerheer, en zondt hem als gezant naar Vrankryk, Spanje, Portugal en Rome. In den jare 1575 wierdt hy door den hartog van Savoje tot ridder des ordens de l'Annonciada aangestelt; en de koning van Spanje maakte hem ten gevalle de barony St. Amour, in het Franche Comté, tot een graafschap. Hy trouwde in den jare 1560 Claudia van Teissonniere, by de welke hy twee dochters teelde. Na de doodt van Claudia hertrouwde hy in den jare 1574 met Catharina van Berges, prinsesse van Steenhuizen, enz, die hem eene dochter en zes zonen baarde. De oudste der zonen, EMANUEL PHILIBERT de la Baume, graaf van St. Amour, enz, wierdt den 16 January des jaars 1577 geboren, diende in de Nederlandsche oorlogen, en storf den 28 Juny des jaars 1622. By zyne gemalinne Helena Perenot teelde hy drie zonen en drie dochteren. Onder de zonen is meest bekent JAKOB NICOLAAS de la Baume, graaf van St. Amour, marquis de St. Genis, ridder van 't gulde vlies, kamerheer des konings van Spanje; doende die krone gewichtige diensten, en verscheide hoge krygsbedieningen bekledende. Hy was tegenwoordig by de belegering van zeventien steden, vyf of zes veldslagen, geboodt ook het Spaansche voetvolk in den slag by Lens, dien de prins van Condé den 20 Augustus des jaars 1648 won, en wierdt daar in gevangen. *Guichenon hist. de Bresse.*

BAUME-SUZE, een oud adelyk geslacht in 't Dauphiné, dragende van het graafschap Suza den naam. In den beginne der XVI eeuw was PETRUS de la Baume vermaard wegens zyne dapperheit. WILLEM de la Baume was vader van FRANCISCUS, die ridder des koninklyken ordens, en lieutenant generaal in Provence was. Hy wilde in den jare 1578 deze bediening aanvaarden; maar dewyl de party des graven de Carces hem te sterk was, moest hy wederom naar Suze keren. In den jare 1587 ontweldigde hy Montelimar den Hugenotten. Maar wanneer deze zich wederom van die stadt meester maakten, wierden twee duizend menschen gedood, en de graaf van Suze bleef 'er zelf ook. Van ROSTIN de la Baume, zoon van Franciscus, zyn LODEWYK FRANCISCUS, bisschop te Viviers, en ANNAS de la Baume, graaf van Rochefort, gesproten, die LODEWYK FRANÇOIS de la Suze en ANNAS TRISTANUS de la Suze teelde.

BAUMGARTEN, een schoon klooster in den Bechiner kreits in Bohemen.

BAUMGARTEN, eene oude adelyke familie in Beyeren, uit welke GEORG in den jare 1337 het turnooispel te Ingelheim bygewoont heeft. *Bucel. Stemm.*

BAUMGARTENBERG, een Cistercienser klooster in opper-Oostenryk, aan de onder-Oostenryksche grenzen.

BAUMGARTNER, BAUMGART, eene vryheerlyke familie in het sticht Augsburg, bezit aldaar het erfmaarschalksampt, hebbende haren oorsprong van het adelyke geslacht der Baumgarten, byzonderlyk van KOENRAAD BAUMGARTNER, die in den jare 1300 leefde. Maar JOHANNES was by keizer Frederik den III, en by Matthias Corvinus, koning van Hungarië, in groot aanzien. Hy liet een zoon na, ook JOHANNES genaamt, die zich eerst vryheer van Hohen-Schwangow schreef, en in den jare 1512 met eene uit den geslachte van Fugger trouwde. Hy was een vermaard rechtsgeleerden, en wel gezien by keizer Maximiliaan den I, Karel den V, en Ferdinand den I. Hy zondt op zyne eigene kosten in den jare 1532 tegen de Turken twee en dertig geharnaste ruiters. In den jare 1548, wanneer Karel de V den raadt te Augsburg veranderde, wierdt hy nevens eenige weinige anderen verkoren tot het bestier van zaken. DAVID, een zyner zonen, wierdt te Gotha onthalst. Hy wordt gezegt, na de verovering der stadt op een wel uitgedoscht paardt uit de zelve willende ryden, bekent en aangehouden te zyn. Van zyne zonen zyn KAREL en PHILIPPUS, als kapiteins, in den oorlog gesneuvelt. MAXIMILIAAN trouwde in den jare 1620 met eene van Wolffart. *Stengel August. Vindel. Comm. P.* II. *c.* 65. *Thuan. hist. l.* XLI. *Mulleri annal. Sax. p.* 249. *Adam vit. Ict. Freher. Theatr. Erasm. Epist. ad Joh. Vergei.*

BAUMGARTNER, (HIERONYMUS) een beroemt rechtsgeleerden en Patricius van Neurenberg, wierdt in den jare 1525 aldaar raadsheer gemaakt, en in verscheide gewichtige zaken gebruikt, en op de ryksvergaderingen gezonden. Hy was een goed vriendt van Luther en Melanchthon. In den jare 1544 van de vergadering te Spiers weder naar huis kerende, wierdt hy onderwegen van een Frankisch edelman, Johan Thomas van Rosenberg, wegens een oud verschil tusschen het Swabisch bondgenootschap en de stadt Neurenberg, gevangen genomen, en eerst na verloop van een jaar, nadat de raadt te Neurenberg den heer van Rosenberg met geldt bevredigt hadt, op vrye voeten gestelt, en met eene ongemene vreugt der gansche stadt ontfangen. Hy storf in den jare 1566, in het 68 jaar zyns ouderdoms. *Adam in vit. Ict. Seckendorf. hist. Lutheran. l.* XIV. *Sect.* 30. §. 180. *Freher. Theatr. p.* 851.

BAUMKIRCHER, (ANDRRAS, VRYHEER VAN) heer te Slaning, was uit een adelyk geslacht gesproten, wiens stamslot Baumkircher in Tirol gelegen is, alwaar het zelve in den jare 1505 is uitgestorven. Hy diende eerst keizer Frederik den V (anderen zeggen Frederik den III) als een gemeen soldaat; maar verworf des zelfs zonderlinge gunste op deze wyze. Wanneer in den jare 1452 die van Hungarië en Bohemen, die den jongen Ladislaus van de voogdy des keizers wilden ontslagen hebben, en des zelfs leger uit het veldt sloegen, en den keizer in de Weener Neustadt meenden te overvallen, hieldt ze Baumkircher zo lange met weinig volk in de stadspoort op, tot dat zich de verstrooiden wederom herstelden, en hem te hulpe quamen. Hier op maakte hem de keizer tot vryheer en land-hoofdman in Stiermark, gevende hem verscheide goederen en kastelen: ook verzekerde hy zich op nieuw van des keizers genade, wanneer hy in den jare 1462 den opstandt der burgeren van Wenen, die des keizers residentiestadt belegerden, gelukkig nevens anderen stilde. Doch hy verloor des zelfs gunst; want, wanneer de keizer in den jare 1468 naar Italië trok, nam hy nevens zynen schoonzone, Hans van Stubenberg, wegens achterstallige besolding, verscheide kastelen in neder-Stiermark met geweldt in, en begaf zich in de bescherminge van Matthias, koning van Hungarië; waar door de keizer genoodzaakt wierdt twee jaren lang met hun te oorlogen. Doch Baumkircher, ziende, dat hy eindelyk te zwak zoude worden, verzocht een vrygeleide, 't geen hem ook onder die voorwaarde toegestaan wierdt, dat hy zich den 24 July des jaars 1474 te Gratz zoude laten vinden, en het vrygeleide 24 uuren lang genieten. Hier op quam hy ten hove, en bragt met zyne verantwoordinge zo veel tydt door, dat hy gedwongen wierdt om verlenging van zyn vrygeleide te verzoeken. De keizer gaf hem wel toezegging van met zyne raden hier over te zullen spreken, maar ondertusschen liepen de overige uuren der zekerheit geheel ten einde. Dewyl hy zich derhalven door de vlucht meende te redden, wierdt hy onder de poort aangehouden, en hem aanstonts door een geestelyken de doodt aangekondigt. Hy beloofde wel den keizer alle zyne goederen over te geven, behalven zestig duizend guldens aan geldt, ingevalle hem het leven geschonken wierdt; doch te vergeefsch; want hy wierdt daar ter plaatse onthooft. *Panthal. Prosopopr. L.* II. *Spangenb. Adelsp. L.* II. *Birkens Spieg. der Ehren l.* V. *c.* 8. 19. & 20.

BAUNACH, een rivier in 't sticht Bamberg. Hier van heeft een naby gelegen vlek en ampt den naam: ook wordt hier van genaamt een der zes oorden der Frankische vrye ryksridderschap.

BAUNE, (REGINALD DE) aartsbisschop van Bourges en Sens, zoon

zoon van Willem van Baune, of Beaune, baron van Semblançai, wierdt te Thours geboren in den jare 1527. Hy studeerde eerst in de rechten; maar zich tot den geestelyken staat begevende, wierdt hy abt van la Cour de Dieu, en weinig tyds daarna bisschop van Mande, door de gunst van koning Henrik den III, die hem in den jare 1581 tot aartsbisschop van Bourges benoemde. Hy wierdt door de geestelykheit van Vrankryk gezonden tot de staten van Blois; en na de doodt van Henrik den III hieldt hy het met Henrik den IV, wiens party hy by alle gelegenheden voorstont. Het was deze Baune, in wiens handen koning Henrik de IV de afzweering der Hervormde religie deedt. Hy verliet in den jare 1602 zyn aartsbisdom van Bourges, en nam dat van Sens aan; en storf vier jaren daarna binnen Parys, oud zynde 79 jaren. Zyn grafschrift wordt gezien op het koor van Nôtre Dame. *Thuan. Spond. Sanmarth.*

BAUSCHENBURG. Zie MITAU.

BAUSEZKI, een sterk slot in Kourlandt by Libau.

BAUSKE, ook wel BAUTSKE gezegt, is eene stadt in Semigallië, of Oostelyk gedeelte van het hartogdom Kourlandt, met een sterk slot, op een rots leggende, aan de rivier Mussa, onder 't gebiedt des hartogs van Kourlandt, omtrent vyf Duitsche mylen ten Oosten van Mirow. *J. de Raay Dict. Geograph.*

BAUTERSEM, een kasteel nevens eene heerlykheit in Brabant, tusschen Loven en Thienen gelegen. Johan Jakob van Castre kocht het van Elisabeth, vorstin van Hohenzolleren, en wierdt in den jare 1650 baron van Bautersem gemaakt. *L'Erect. de toutes les terr. du Brab.*

BAUTRE, of BAUTREBAY, een lange en smalle zeeboezem in 't Zuiderdeel van Ierlandt, in het landschap Mounster, heeft verscheide havens. *De Raay Dict. Geograph.*

BAUTRU *des Matras*, (JOHANNES) zoon van Mauritius Bautru des Matras, was een der vermaardste advokaten des Parlements van Parys, en storf den 23 Augustus des jaars 1580, in het 40 jaar zyns ouderdoms. Hy hadt nog twee broederen, WILHELM, en RENATUS, van de welken de eerste staatsraadt en opper-Referendaris van Vrankryk, en vader des vermaarden here van Bautru, zynde een lidt der Fransche Akademie, was; van wien aanstonts. Renatus was in den jare 1604 byzitter in 't Presidiaal te Angers. Hy hadt een zoon, genaamt KAREL, die Doctor in de Theologie en kanunnik te Angers was, zynde bekend onder den name van *Prior des Matras*, die ook eenige Godgeleerde werken geschreven heeft. *La Croix du Maine p. 209. Menagii not. in vit. Petri Ærodii p. 176. Bayle.*

BAUTRU, (NICOLAAS) broeder van den volgenden, was kapitein de la Porte, is ook bekend onder den name des graven van Nogent. Te Parys komende, bezat hy maar acht honderd Livres jaarlyksche inkomsten; maar liet na zyne doodt honderd en tachtig duizend na. Hy was zeer geestryk, en kon een gezelschap, dat geen onderwerp van zamenspraken meer hadt, wederom vrolyk maken. By Maria Coulon, zuster van Johannes Coulon, Parlementsraadt te Parys, teelde hy vyf kinderen, 1. Armand Bautru, graaf van Nogent, kapitein de la Porte, luitenant in Auvergne, die in den jare 1672 willende het te paarde over den Rhyn zetten, doodgeschoten wierdt. 2. Nicolaus Bautru, marquis van Vaubrun, luitenant generaal van het koninklyke leger, en gouverneur van Philippeville. Deze bleef in den slag, die in den jare 1675 aan de overzyde des Rhyns voorviel, in welken de maarschalk van Turenne ook gebleven is. 3 Lodewyk Bautru, anderszins ridder van Nogent genaamt. Deze was Maître de camp by de ruitery. De beide dochteren waren Maria en Charlotta, van welke de eerste aan Renatus, marquis van Rambures, de twede eerst aan Nicolaas d'Argouge, marquis de Rannes, naderhandt aan Johan Baptist Armand van Rohana, prinse van Montauban, uitgehuwt wierdt. *Menage la vie de Menage. Bayle.*

BAUTRU, (WILHELM) graaf van Serrant, staatsraadt, Introducteur der afgezanten, Ambassadeur aan de aartshartoginne in Vlaanderen, en Envoyé des konings naar Spanje, Engelandt en Savoje, was van Angers geboortig, en een zoon van den bovengenoemden Wilhelm. Hy was een der schranderste hoofden in de XVII eeuw, en maakte zich door zyne zinryke spreuken bekend. By den kardinaal Richelieu in gunst zynde, quam hy aanstonts in de Fransche Akademie. Hy teelde by zyne gemalinne Martha Bigot eenen zone, Wilhelm Bautru, graaf van Serrant, kanselier des hartogs van Orleans. Deze gewan by Maria Bertrand, dochter van Maceus Bertrand, heer de la Basiniere, twee dochteren, Margareta en Maria Magdalena, van welke de eerste aan den marquis de Vaubrun, de twede aan Eduard Franciscus Colbert, grave van Maulevrier, koninklyke luitenant generaal, en broeder des vermaarden staatsbedienaars Colbert, uitgehuwt wierdt. De oude Bautru was met zyn gemalinne, die hy voor ontrouw hieldt, niet wel te vreden; leefde ook in oneenigheit met zynen zone. Den Godsdienst nam hy niet zeer ter harte; en storf in het 77 jaar zynes ouderdoms. *Histoire de l'Acad. Franc. Menage Remarq. sur la vie de Guil. Menage. Bayle.*

BAUTZEN, of BUDISSIN, by de Latynen *Budissina*, eene stadt in 't Westerdeel van de onder-Lausnits, aan de rivier de Spree, en eene der zes-steden dezes lands, is zeven mylen van Dresden gelegen aan de grenzen van Meissen. Zy is redelyk groot, volkryk en wel gebouwt, des ze eertyds wegens de menigte der kunstenaren en handwerkers klein Neurenberg genaamt wierdt. Zommigen menen, dat ze kort na den jare 800 gesticht is, en dat ze den naam van zekeren hartog van Bohemen ontfangen heeft, wordende die landstreek in vorige tyden Nisin, of Nissana, genaamt. De Saxische hartog Wittekind, zegt men, heeft deze plaats en het omleggende landt onder den name der heerlykheit Budsitz bezeten, zynde de zelve meer dan drie honderd jaren in de macht zyner nakomelingen, onder het oppergebiedt der Duitsche koningen, geweest. Ook zegt men dat in den jare 1000 Boleslaus Chobri, koning van Polen, de stadt Bautzen verovert heeft, en dat ze van keizer Henrik den II met gevaar des levens weder ingenomen en synsbaar gemaakt is. In volgende tyden viel deze stadt nevens de Wenden, van het ryk af. Naderhandt heeft ze keizer Henrik de II, door hulp van Wratislaus, koning van Bohemen, vermeestert, en nevens de Lausnitz aan Bohemen afgestaan. De koning van Bohemen hadt Bautzen en de naburige landen, tusschen Dresden gelegen, in den jare 1080 zyne dochter Judith, des graven Vipertus te Groitzsch gemalin, tot een huwelyksgoedt medegegeven. Maar de zoon van Vipertus zonder erfgenamen stervende, is de stadt nevens de omleggende heerlykheit weder aan Bohemen gekomen en gebleven; tot dat eindelyk het huis van Oostenryk in den jare 1636 de Lausnitz aan keur-Saxen gelaten heeft. In den oorlog der Hussiten heeft deze stadt veel geleden, en wierdt niet alleen in den jare 1620 het derde deel, nevens de gehele voorstadt, maar ook in den jare 1634, den 2 May, wanneer de Saxen de zelve wilden belegeren, en de keizerschen de voorstadt in brandt gestoken hadden, geheel in de assche gelegt. Hebbende zich herstelt, brandden in den jare 1664 het landhuis en andere gebouwen, in den jare 1686 omtrent drie honderd huizen, en in den jare 1704 het stadhuis, eindelyk in den jare 1709 den 22 Augustus het grootste deel der stadt af; welke gebouwen meest alle van steen zeer sierlyk weder opgerecht zyn. In deze stadt worden in het landhuis de landdagen van opper-Lausnitz gehouden, en daar op het hoogste gericht des lands, voorzitter zynde de keurvorstelyke landvoogdt, in de vergadering der edelen en steden, gepleegt, van welk aan den keurvorst niet mag geappelleert worden.

Het slot Ortenburg legt op eene rotze, zynde door eene diepe gracht van de stadt afgezondert. Men houdt het daar voor, dat het van den markgrave Radbodus, hoewel niet ter plaatse, daar het nu staat, gesticht, en dus twee honderd jaren ouder dan de stadt zelve is. In den jare 1400 wierdt het door een onverwachten brandt geheel in de assche gelegt, en is eerst onder koning Matthias door den landvoogdt Georg van Stein in den jare 1483 weder begonnen opgebouwt te worden, en in vier jaren voltooit. In den jare 1621 raakte het door de achteloosheit der keur-Saxische bezetting in brandt, en bleef woest tot na den Munsterschen vrede, wanneer keurvorst Johan Georg de I in den jare 1648 het zelve ondernam te herstellen. Oudstyds hebben zich eenige keizers en koningen van Bohemen, naderhandt de keurvorsten van Saxen, in het byzonder in tyden van beroertens of pest, alhier onthouden. Voorts heeft hier de keurvorstelyke landvoogdt zyn gewoon verblyf. In de grote Domkerke van St. Pieter, door bisschop Bruno den III van Meissen gesticht, plegen zo wel de Lutherschen als Roomschen hunnen Godsdienst, uit krachte van een vergelyk, tusschen den deken en het Domkapittel in den jare 1583 getroffen. De stadt heeft hoge en sterke muren en rondeelen. Daar is een vermaard school en eene voortreffelyke bibliotheek, uit aanmerkinge der mathematische instrumenten en zeldzame boeken, zeer merkwaardig. *Peucer. in Idyll. Patr. Dresserus de Urb. Zeiler. Topogr. Sax. Grosser.*

BAUWEL, BOUWEL, en oudstyds BOUDELE, is eene oude heerlykheit en dorp van de meierye van Zandhoven in het quartier van Antwerpen, behoorde 1429 aan Arnold van Crayenhem, ridder, here van Grobbendonk, na wien de zelve bezeten wierdt by Huibert Brant, en zyne afkomelingen, op welken gevolgt is het geslacht van Damant, waar uit deze heerlykheit by huwelyk geraakt is aan den edelen stamme van Varik, en by vervolg door vermaagschappinge aan die van Biel, Schotti en Rozendaal. Het dorp, hoewel in een zandigen oordt gelegen, omtrent een uure gaans van het stedeke Herentals, is welbewoont, en wordt vermakelyk door eene medesprunchtel van de kleine Nethe, die even boven deze plaats zynen oorspronk heeft, bevochtigt. De kerk alhier pronkt met vele praalgraven der oude en jongere heren, waar onder dat van heer Aart Brant en vrouwe Clara van Lyere, getekent MD, en beider beeldtenissen vertonende, boven alle uitsteekt. *J. le Roy notit. Marchion. S. R. I. pag. 227.*

BAUX, eene kleine stadt in Provence, hadt eertyds den tytel eener baronnye, maar is althans een markgraafschap, den vorst van Monaco toebehorende. Zy is op eene hoge rotze gelegen, met een sterk kasteel, twee of drie Fransche mylen van Arles. De grondt is vruchtbaar aan wyn, olyven en granen. Meest echter is deze stadt vermaard door het geslacht der heren van Baux, zynde eertyds een der aanzienlykste in geheel Provence. De oorspronk van dit oud geslacht is onzeker; hunne heerschappy ging over 79 steden, vlekken en dorpen in Provence. De heren van Baux hebben ook aan het vicomte van Marseille deel gehad, den tytel van Prinsen van Oranje gevoert, en zyn koningen van Arles genaamt geweest, matigende zich het oppergebiedt van Provence aan. De eerste, van wien men iets zekers vindt, is WILHELM, toegenaamt *Hugo*, die omtrent de jaren 1040 en 1050 leefde. HUGO de Baux leefde omtrent het jaar 1170, en teelde RAINALD, die door zyne gemalinne Adelheit het vicomté van Marseille verkreeg, maar zonder erfgenamen storf, en het vicomté aan de stadt Marseille weder verkocht. BERTRAND de I wierdt door een huwelyk prinse van Oranje, welk vorstendom in zyn geslacht gebleven is. RAIMOND de V, prins van Oranje en baron van Baux leefde omtrent het jaar 1393, en teelde MARIA van Baux, prinsesse van Oranje, en ADELHEIT, prinsesse van Baux. Hy wierdt in den jare 1370 wegens felonie en rebellie ter doodt veroordeelt; maar ontfing genade, en zyne goederen wierden hem wedergegeven. Zyne oudste dochter Maria wierdt in den jare 1393 aan Johannes van Chalons uitgehuwelykt; en daar door quam het vorstendom van Oranje aan het huis van Chalons. Adelheit storf zonder kinderen, en maakte in den jare 1425, of 1426, een testament, waar in zy de

linie der baronnen van Baux, die zich in 't koninkryk Napels gevestigt hadt, en by gebrek van deze, den stam harer zuster Maria tot erfgenaam verklaarde. Aangaande de Napelsche linie, moet men weten, dat BERTRAND van Baux, grave van Montescagiosi, Squilazi, en Andria, Beatrix van Sicilië, dochter van Karel den II, getrouwt heeft, waar door niet alleen dit geslacht in Sicilië zeer groot geworden is, maar van deszelfs zoon FRANCISCUS de Baux stammen ook de hartogen van Andria af. *La pise hist. d'Orange. Nostradam. & Bouche hist. de Prov. Ruffy hist. des comt. de Prov. Ammirato delle famil. Napol. de Lebis delle fam. di Napol.*

BAVAY, eene kleine stadt in het graafschap Henegouwen, gelegen aan het riviertje Osneau, vier Fransche mylen van Valencyn, en vyf van Mons. Men vindt 'er gewag van gemaakt in het *Itinerarium* van Antoninus en de *Peutingerische tafelen*. In gene wordt ze *Bagacum*, in deze *Bargacum Nerviorum* genaamt. Het is eene oude stadt, het welk uit het renperk, eene waterleiding, zekere opschriften en oude penningen, die zamen aldaar gevonden worden, blykt. Maar door vuur en oorlog is ze geheel vergaan. Zy wierdt by den vrede van Nimwegen in den jare 1678 aan Vrankryk ingeruimt. Niet verre van daar wierden de Franschen in den jare 1709 den 11 September door de bondgenoten uit het veldt geslagen. *Einl. zur heut. hist. T.* II. *p.* 1788. *seq. Miraus in Annal. Belg. & in Chron. Guicciard. Belg.*

BAVIENCY. Zie BEAUGENCY.

BAVIUS, een Latynsch dichter, leefde omtrent veertig jaren voor de geboorte des Zaligmakers. Hoewel hy een slecht dichter was, meende hy echter, dat hy Virgilius overtrof; maar wierdt van iedereen, ook van Virgilius, uitgelagchen; zeggende, van hem in zyn derde Herderskout:

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.

Dat is: „ Kan iemandt genoegen in Bavius scheppen, die mag „ uwe vaarzen ook pryzen, Mevius. Hy storf in Cappadocië in de CLXXXVI Olympiade. *Euseb. in Chron. Girald de Poët.*

BAVON, of BAF, wierdt gehouden voor den patroon of beschermer van Gent en Haarlem. Hy wierdt in het einde der VI eeuw uit eene adelyke familie in Brabant geboren, voerde in zyn jeugt een ongebonden leven; doch wierdt van den H. Amandus bekeert; en storf in den jare 653. *Baillet vies des Saints.*

BAXEÆ, een soort van schoenen, die eertyds van mannen en vrouwen gedragen wierden. Eerstelyk hadden ze maar eene zole onder den voet. Naderhandt wierdt daar bovenleder bygevoegt, 't welk sierlyk met gout gestikt wierdt. *Balduin. de Calceo c.* 14. *Ferrar. de re vest.*

BAXIUS, (NICASIUS) in 't jaar 1581 te Antwerpen uit aanzienlyken geslachte geboren, hebbende ten vader Joannes Bax, raadt der zelve stadt, trok op zyn achtiende jaar het monnikenkleedt aan naar den regel van sint Augustyn. Hy heeft den geleerden Andreas Schottus tot zynen leermeester in de Grieksche tale gehad, leeraarde verscheide jaren lang als Rector te Brussel en Antwerpen, was gedurende den tydt van negentien jaren onderprioor van zyne orde, en eindelyk Vikaris in zyne geboortestadt. Onvermoeid was hy in zyne studiën, een zeer bequaam redenaar, welsprekend prediker, vlug ter penne, en een groot Godgeleerde onder de zynen, kunnende men zyne naarstigheit ten overvloede bespeuren uit zyne schriften, welke deze zyn:

Cornelii Valerii Rhethorica versibus interstincta.
Grammatica, Syntaxis & Prosodia Græca.
Thesaurus Elegantiarum. Antwerp. 1617.
Sylva Poëmatum Græce ac Latine. Ibid 1614.
Synopsis, sive brevis conspectus vitæ & miraculorum Beati Thomæ Villanovani. Ibid 1622. Latynsch en Nederduitsch.
Orationes & Logidia Pathetica. Ibid 1618.
Epitome Constitutionum sui ordinis.
Vita B. Joannis Sahaguntini Augustiniani è Gallico Latine reddita. Antwerp.

Hy is te Antwerpen in den jare 1640 overleden, tot grote droefheit zyner orde, in den ouderdom van 59 jaren, vyf maanden en 22 dagen. *Fr. Zweertii Athen. Batav.*

BAXOS, of BAIXOS, ook wel BAYXOS *de S. Anna*, eene grote bank of ondiepte in Afrika, op de kust van Sierra Leona by de grenzen van Guinéa. *De Raay Diction. Geogr.*

BAXOS DAS CHAGOS, klippen en ondiepten in de Indische zee ten Zuidwesten van de Maldivische eilanden, wordende de tusschen beide leggende eilandtjes gemeenlyk Ilhas de Chagos genoemt. *De zelve.*

BAXOS DE S. ANTONIO zyn klippen en ondieptens in Zuid-Amerika, onder het gebiedt van Porto Seguro. *De zelve.*

BAXOS DE JUDIA, klippen en ondieptens gelegen omtrent op de helft tusschen 't eilant Madagascar en de kust van Afrika. *De zelve.*

BAXOS DI PADUA, een grote zandbank, vol klippen bezet, in de Indische zee ten Noorden van de Maldivische eilanden, ten Westen de kust van Malabar. *De zelve.*

BAXOS DE 'S MIGUEL, ondieptens en klippen in de Indische zee, omtrent op de helft tusschen de Noord-oosthoek van 't eilandt Madagascar en de Zuid-Oostelykste Maldivische eilanden. *De zelve.*

BAXTER (RICHARD) was ten tyde van koning Karel den I in Engelandt by zyne geloofsgenoten, de Presbyterianen, in een groot aanzien, en wierdt naderhandt veldprediker onder de bende van Cromwel. Na de doodt van dezen bekleedde hy doorgaans gene opentlyke bedieningen, en verviel door zyne heimelyke predikatien, die hy hier en daar met veel toeloop deedt, in grote onlusten, wordende in den jare 1669, en nog twee malen daarna gevangen genomen. Laatstelyk predikte hy te Londen des zondaags en donderdaags, en storf in den jare 1691 den 8 December, zynde hy te voren gewoon dien dag zynen sterfdag te noemen. Onder zyne schriften, van welke zommige in de Duitsche tale overgezet zyn, zyn de vermaardste:

De Zedenlere.
Eeuwige rust der Heiligen.
Waschdom in de Goddelyke genade.
Zelfsverloogchening.
Nu of nooit.
Volharding in het gelove.
Aanmerking over het N. Testament.
De Catechisatione domestica.
Aphorismi de justificatione & fœderibus.
Apologie voor de Non-Conformisten.
Libellus rationum pro Religione Christiana, contra Gassendum & Hobbesium.
Epistola de generali omnium Protestantium unione adversus Papatum.
Dissertatio de baptismo infantium è scriptura demonstrat.
Directiones ad reformationem Ecclesiæ.
De religione Grotiana adversus piercium.
De jure Sacramentorum.
Gildas Salvianus, sive pastor Reformatus.
Catechismus Quakerianus.
Clavis Catholicorum.
De regimine Ecclesiæ.
De Republica sancta.
De Universali redemptione, contra Calvinum & Bezam.
Historia Conciliorum.
Liber familiis pauperum inscriptus.

Acta Erudit. T. III. *suppl. Clarke lives of eminent persons.*

BAYAMO. Zie CUBA.

BAYARD, (GILBERT) heer de la Font, staatsecretaris en ontfanger generaal onder koning François den I, wierdt by den beroemden geheimschryver Robertet opgevoed. Men gebruikte hem in verscheide gewichtige verrichtingen, en in den jare 1544 bevondt hy zich by de vredehandeling te Crespi. Hoewel hy een bequaam man was, maakte hy zich door zyne scherpe boerteryen vele vyanden aan 't hof. Wanneer na de doodt van François den I, in den jare 1547, de gedaante der regering verandert wierdt, en de Connestable van Montmorenci nevens de hartoginne van Valentinois veel gezag verkregen, wierden hem niet alleen de gewichtigste zaken onttrokken, maar hy wierdt ook in verzekering genomen, hebbende de hartogin met woorden beledigt. Dit trok hy zich zodanig ter herten, dat zulks zyne doodt verhaastte. *Thuan. l.* III. *Fauvelet du Toc hist. des Secret. d'Etat.*

BAYEUX, by de Latynen *Bajocæ*; *Bajocassium civitas*; *Juliobona Biducassium*, eene stadt gelegen aan de rivier Aure, in neder-Normandië, voerende den tytel van Vicomté, en hebbende een bisdom, staande onder dat van Rouaan. Zy is de hoofdstadt des kleinen landschaps Bessin, welkers inwoners men meent dat van Julius Cæsar *Bellocassii* genoemt worden, die van Gregorius Turonensis *Bajocassini*, maar van Ausonius *Bajocasses* worden geheten. De Normannen en andere Noordsche volkeren hebben deze stadt menigmaal in de IX en X eeuwen verwoest. In de XVI eeuw heeft ze veel geleden, voornamentlyk wanneer ze door de Hugenotten verovert wierdt. Exuperius wordt voor den eersten bisschop gehouden. Van de overigen worden velen onder de heiligen getelt. Onder dezen zyn ook Odon, of Eudes, broeder van Wilhelm den II, hartog van Normandië, en koning van Engelandt, die ook Conquestor genaamt wordt, dat is de Veroveraar, als mede de kardinalen Rainaldus de Prie, Augustinus Frivulejus, Arnoldus Ossatus, enz. Willem Bonettus verzamelde in den jare 1300 alhier eene Synode, en gaf de synodale Constitutien in 't licht. In den jare 1656 deedt bisschop Franciscus de Servien het zelve. Zie op BAJEUX. *Cæsar l.* VII. *Comment. Gregor. Turonens. l.* V. *c.* 27. *l.* IX. *c.* 13. *du Chesne rech. des antiq. de Franc. Sanmarth. Call. Thuan. hist. l.* XXIX. XXXIV.

BAYEUX. (JOHANNES VAN) Zie JOHANNES.

BAYF. Zie BAIF.

BAYKAL, (HET MEER VAN) in groot Tartarye in Asië, heeft omtrent twintig mylen van 't Oosten ten Westen, en zeven of acht mylen van 't Zuiden ten Noorden. Het is niet dan met groot gevaar te gebruiken wegens de menigvuldige dwarrelwinden wegens de geweldige hoge bergen, daar rondom gelegen. De Muskoviters, naar China reizende, trekken daar benevens heen, en voor een gedeelte daar over. *J. de Raay Dict. Geograph.*

BAYLE (GUILLEAUME, of WILLEM,) was leeraar in de Hervormde kerke te Carla, dat anderen Carlat noemen, een stedeke in het graafschap Foix in Languedok, daar hy in den jare 1685 is overleden. Hy was een wys, verstandig en te gelyk yverig man. Hy hadt ten huwelyk Jeanne Bruguiere, van een oud en aanzienlyk geslacht uit die gewesten; uit welk huwelyk verscheide kinderen zyn voortgekomen, waar van drie zonen mannelyke jaren hebben bereikt, en vermaard zyn geworden; namentlyk Jakob, Pieter en Joseph, toegenaamt du Perrot.

BAYLE, (JAKOB) zoon van den voornoemden Willem, en de oudste van driën, was ook predikant, en wierdt zynen vader, toen de zelve hoge jaren begon te krygen, in de bedieninge des Evangeliums toegevoegt. Gelyk de vader, was ook deze Jakob, een wys, voorzichtig en welsprekend man, die geleert hadde Godt te vrezen en den koning te eeren; en in het burgerlyke alle gehoorzaamheit te bewyzen; maar ook standvastig naar het licht der conscientie te leven, en volstandig en welgemoed de waarheit, die hy meende van Godt geleert te hebben, voor te staan, zonder zich door aardsch belang, of vreze voor menschen daar van te laten aftrekken; zo als het een en ander doorstralende te zien is in de redenvoeringe, die hy gehouden heeft, als de heer Daguesseau, In-

Intendant van het Montaubansche, in May des jaars 1683, in de kerke van Carla, in zyne tegenwoordigheit, op order van den koning, deedt lezen het *Avertissement Pastoral? Herderlyke Waarschouwinge*, opgestelt by de Roomsche geestelykheit, om daar door de Gereformeerden te nodigen en te dringen om weder in den schoot van de Roomsche kerke te keren: en in eene andere, by een netelig geval in het Consistorie van Carla door hem gedaan; welke beide gevonden worden in de *Histoire de Monsr. Bayle & de ses Ouvrages*, te Amsterdam by Jakob Desbordes in den jare 1716 gegedrukt, *pag.* 99. en 109. Deze Jakob Bayle wierdt om zynen Godsdienst eerst gevangen genomen te Pamiers, en vervolgens overgebragt in het kasteel van Trompette te Bourdeaux, daar hy, na eene gevangenisse van vyf maanden, en nadat men alles in het werk gestelt hadde, wat mogelyk was, om hem tot de Roomsche kerke over te halen, hoewel ten eenemale te vergeefsch, aangezien hy ten einde toe by de waarheit, van hem beleden, is volstandig gebleven, in den jare 1685 overleedt; in welk jaar de vader ook is gestorven.

BAYLE, (JOSEPH) toegenaamt *du Perrot*, de jongste der gezegde drie broederen. Deze wierdt in den jare 1680 te Puy-Laurent proponent gemaakt, en zou verders zyne studien voortzetten te Geneve, alwaar hy van zynen broeder Pieter aan den here Minutoli, des zelfs goeden vriendt, gerecommandeert wierdt, opdat hy hem een eerlyk huis wilde bezorgen, daar hy de kinderen mogt onderwyzen, om dus, dewyl de ouders niet in staat waren hem rykelyk te onderhouden, zonder veel kosten te kunnen studeren; 't welk van die uitwerkinge was, dat Minutoli hem zelf in den jare 1682, om zyne eige kinderen te onderwyzen, in zyn huis nam: doch Pieter zondt hem naderhandt zo veel geldt, dat hy zyn kostgeldt kon betalen, en boodt zich tot borg aan voor zyne andere kleine verteeringen. Omtrent het laatste van den jare 1683 vertrok hy van Geneve naar Parys by den grave van Dhona, daar hy in het volgende jaar, tot grote droefheit van zynen broeder, overleedt.

BAYLE. (PIETER) Onder de mannen, wier naam in het gemenebest der letteren, in alle delen van de werreldt, in 't laatst van de verledene en in het begin der lopende eeuwe veel geruchts heeft gemaakt, is billyk deze te tellen; en men is verschuldigt niet alleen om den groten naam van den man, maar ook omdat zyn Woordenboek voor een gedeelte de grondslag van dit tegenwoordige is, zyn leven en gedrag, en zyne schriften, waar door hy zich dien groten naam gemaakt heeft, naauwkeurig in het licht te stellen.

Hoewel het verwaand en belagchelyk is, dat geleerde mannen hun eigen leven, met lof van zich zelf en hunne werken, by levenden lyve uitgeven, of quansuis door hunne vrienden doen uitgeven; zo ware het echter te wenschen, dat zy nette aantekeningen hielden van de voornaamste gevallen hunnes levens: en als zy schryvers van boeken zyn, van de gelegenheit, by de welke zy die hebben geschreven en uitgegeven; want daar uit zoude men dikwils beter in staat zyn om van der zelver inhoudt te oordeelen. Hadt Bayle dat willen doen, daar zoude zich zo veel verscheidenheit niet hebben opgedaan in zyne levensbeschryvingen, die van tydt tot tydt, en in verscheide talen zyn uitgekomen. Hy heeft evenwel nog iets van die natuur nagelaten, namentlyk eene korte aantekening van eenige byzondere gevallen: welke aantekening een kort dagregister zynes levens uitlevert, waar aan hy den naam gegeven heeft van *Kalendarium Carlananum*. Men denke niet met Menckenius in zyn *Charlataneria Eruditorum*, dat, dewyl in de *Nouvelles litteraires* van den 2 Maart 1715, gedrukt in 's Gravenhage, in plaats van *Carlananum* staat *Carlatanum*, dat *Carlatanum* zo veel zoude betekenen als *Charlatanum*, en dat Bayle, die aardig van geest was, en wel eens wilde lagchen, dit dagregister *Carlatanum* zoude genoemt hebben, om daar mede te kennen te geven, dat zyn leven niets anders dan eene gedurige Charlatanerie zoude geweest zyn, Bayle was niet gewoon zich van zulke laffe boerterye te bedienen, en te verstandig om zich zelf zulk eene dwaasheit aan te wryven; maar hy heeft zyn dagregister *Kalendarium Carlananum*, dat is *Almanak van Carla*, genoemt, omdat hy, gelyk aanstonts gezegt zal worden, van Carla, dat by zommigen Carlat geheten wordt, geboortig was.

Pieter Bayle quam den 18 November van den jare 1647 te Carla ter werreldt. Zyne ouders zyn boven gemeld. Men bespeurde in hem van der jeugt af een schranderen geest, een treffelyk oordeel en eene ongemene weetgierigheit en oplettendheit op alles, wat hem te leren wierdt voorgehouden: en zyn vader verzuimde niets om deze goede talenten, die hy in zynen zone vondt, op te wekken en aan te queeken.

Gelyk de Gereformeerden in de landen, daar zy onder de Roomschen vermengt zyn, doorgaans de gewoonte hebben, de kinderen vroeger dan in andere landen tot ledematen aan te nemen, en tot het gebruik des heiligen Avondmaals toe te laten, wordende aan de wysheit der Consistorien naar de kerkenorder der Fransche kerken overgelaten, om daar in naar bevinden van bequaamheit te handelen, zo wierdt ook Bayle, wanneer hy nog maar 15 jaren oud was, op den 25 December des jaars 1661, tot lidmaat aangenomen, en tot het H. Avondmaal toegelaten. Hy bleef tot het jaar 1666 in zyn ouders huis, daar hy zich ten eenemale tot de Litterature, of de studien van de historie, talen, oudheit, en andere geleerdheden overgaf. Misschien bleef hy daar wat te lang, omdat zyn vader, met zyne bedieninge te veel werk hebbende, zo veel acht op de studien van zynen zone niet konde geven, als wel nodig was. In dat jaar, terwyl zyn negentiende jaar nog liep, wierdt hy naar de Akademie van Puy-Laurens gezonden, alwaar hy in de gemelde studien voortging, en ook de Philosophie begon. Den 29 May des jaars 1667 begaf hy zich naar Saverdun, een steedtje in 't graafschap Foix, daar hy tot het laatste van September bleef, en toen wederkeerde naar Carla, en voorts wederom naar Puy-Laurens daar hy tot het einde van 't jaar zeer grote voortgangen in de studien maakte, en in dien tydt zyne *Logica* begon. Den 19 February des jaars 1668 vertrok hy van daar naar Thoulouse, alwaar eene Roomsche Akademie was, en hy zich vervolgens voor de Roomsche Religie verklaarde. Hoe dit toequam, en wat daar by voorgevallen is, dient wat hoger opgehaalt.

De genen, die zyne historie beschreven hebben, zeggen, dat de priester van Puy-Laurens, een verstandig en zeer yverig man zynde, zich hadde weten in te dringen in den geest van den jongen Bayle, en hem tot de Roomsche Religie overgehaalt. Maar hy zelfs geeft de zake dus op: namentlyk, dat hy te Puy-Laurens in de Philosophie studerende, nieuwsgierig was om de schriften der Roomschgezinden over de verschillen met de Gereformeerden wat nader in te zien, ten einde, volgens de grondbeginselen der Protestanten, een naauwkeuriger onderzoek te doen naar de waarheit van die Religie, welke hy met de melk hadde ingezogen; en dat hem de tegenwerpingen tegen het leerstuk, dat men op aarde geen zichtbaar en sprekend richter, aan wiens besluiten men zich in verschillen over de Religie hadde te onderwerpen, moest erkennen, zo waarschynlyk voorquamen, dat hy zich zelf daar op niet wetende te voldoen, ('t welk ook geen wonder was, omdat hy nog maar in de Philosophie hadde beginnen te studeren,) en nog minder zyne grondbeginselen tegen eenige schrandere bestryders van de zelve, waar mede hy te Thoulouse zintwistte, kunnende verdedigen, bezweken is, en opentlyk belydenisse van de Roomsche Religie gedaan heeft. Daar op heeft hy zyne studie in de Philosophie onder de Jesuiten voortgezet; zonder echter by hen in te wonen, veel min, dat zyn voornemen geweest zy om zich in hunne orde, gelyk voorgegeven is, te willen begeven. Al zo weinig komt ook met de waarheit overeen het voorgeven, dat hy door den bisschop van Rieux tot de Roomsche Religie zoude zyn gebragt. Uit het geen hy zelf zegt, blykt, dat hy eigentlyk de Thoulouse opentlyke belydenisse daar van gedaan heeft; schoon uit zyn overgaan van de Protestantsche Akademie, daar hy in de Philosophie hadde beginnen te studeren, tot eene Roomsche, genoeg af te nemen is, dat hy, al eer hy te Thoulouse quam, reets, immers voor een gedeelte, overgehaalt was. Zyne verandering maakte veel geruchts: want hoewel hy maar enkel student was, die nog nooit in de Theologie gestudeert hadt, hy was echter een zoon van een geacht predikant, en daarenboven zelf al bekend voor een gaauwen geest, en een jongman van grote verwachting. Hy bleef evenwel niet lang in de Roomsche gemeenschap, naardien hy, ontdekkende, dat men in die Religie te veel eer en dienst aan menschen bewees, en dat het leerstuk van de Transsubstantiatie met de Philosophie onmogelyk in te schikken was, onaangezien alle voordeelen, welke hy, in die gemeenschap blyvende, te hopen, en alle nadeel en moeielykheden, die hy, zich weder daar van afzonderende, te vrezen hadde, echter den 19 Augusty des jaars 1669 wederom van Thoulouse vertrok, en met een de Roomsche kerke weder varen liet: zodat hy alleen 17 maanden en 28 dagen in de gemeenschap der Roomsche kerke geweest is. De Peripatetische Philosophie, die hy by de Jesuiten geleert hadde, verliet hy mede daar na wederom, wanneer hy tot de Cartesiaansche overging.

Wat vreugde dit wederkeren van Bayle in den schoot der Hervormde kerke aan zyne familie, en alle de Gereformeerden van het omleggende landt baarde, is ligt te begrypen. Doch de Edicten van den koning tegen de genen, die eens tot de Roomsche kerke uit de Hervormde overgegaan zynde, weder derwaarts keerden, lieten hem toen niet toe lang in Vrankryk te blyven: want een van de zelve bragt mede, dat de zulken in beuls handen overgelevert, en vervolgens door hem uit het koninkryk gebannen zouden worden. Derhalven verliet hy zyn vaderlandt vrywillig, en begaf zich naar Geneve, daar hy kennisse en vriendschap maakte met de geleerden in die stadt, en voornamentlyk met den here Minutoli, Professor in de Historien, welke hy tot zyne doodt toe met hem, door eene gestadige briefwisseling, onderhouden heeft. Eenigen tydt aldaar geweest zynde, geraakte hy tot het onderwys der zonen van den grave Frederik van Dhona, die zich op zyn landgoedt te Copet, digt by Geneve, ophieldt, en by welken hy in grote achtinge was. Hy bleef daar tot den 25 May des jaars 1674, wanneer hy weder te Geneve quam, en den volgenden dag naar Vrankryk keerde, zich begevende naar Rouaan, alwaar hy aanquam in Juny, gelyk blykt uit een brief aan Minutoli, uit die plaats, gedagtekent den 27 van die maandt. Hier was hy by zynen goeden vriendt Henrik Basnage den jongen, lidt van het Parlement van Rouaan. Gedurende zyn verblyf aldaar liet hy zich ten gevalle van zyne moeder, die daar op zeer drong, schilderen door den vermaarden schilder Ferdinand, en zondt haar het pourtrait met een zeer tederen brief. Dit pourtrait is geraakt in handen van mevrouw de Merignan, die het by haar overlyden heeft gelaten aan den here de Francastel, onderbibliothecaris van 't collegie van Mazarin te Parys, daar het nog te zien is. Te Rouaan was hy niet naar zyn genoegen. Hy noemde den tydt, daar doorgebragt, den tydt zyner Normannische eenzaamheit, in welken hy om zyn ongenoegen te verdryven, eenige ruwe gedachten, zo als hy, in een zyner brieven schryft, op het papier bragt. Den 1 Maart des jaars 1675 vertrok hy van Rouaan naar Parys: hoewel anderen willen, dat hy dien dag te Parys aanquam. Uit zyne brieven blykt, dat hy den 13 van die maandt de byeenkomsten der geleerden, ten huize van den beruchten Menage aldaar, heeft bygewoont. Hy was daar op zyn eigen beurs, dewyl de persoon, by wien hy wezen zoude, daar niet gekomen was. Men zocht hem de een of ander post, waar in hy geavanceert konde worden, te bezorgen, maar te vergeefsch, hoe zeer hy ook bekend wierdt, en zelfs met achtinge, by luiden van verstandt en geleerdheit. In het laatste van

van Augustus ging hy van Parys naar Sedan, alwaar een Professors plaats in de Philosophie open was, om te zien, of hy de zelve konde verkrygen. De Hr. Pieter Jurieu, die aldaar Professor was in de Theologie, en de heer Jakob Basnage, die 'er zyne studie in de Theologie even volbragt hadde, wendden wel alles aan, wat zy konden, om hem zyn oogmerk te doen bereiken; maar anderen maakten ook veel beweging, om hem, dewyl hy een vreemdeling in die stadt was, te keren, aangezien drie inboorlingen naar die Professie stonden. Eindelyk wierdt goedgevonden de vier strydders in eene zekere plaats op te sluiten, om binnen den tydt van 24 uuren elk eene Disputatie over zekere stukken, hun opgegeven, zonder voorbereiding, en zonder boeken of hulp van vrienden, op te stellen. Den 28 September met zyne drie mededingers opgesloten, stelde hy zyne Philosophische stellingen op, en defendeerde de zelve opentlyk den 2 en 3 October. Hy maakte het zo wel, dat hy den prys behaalde, en het Professoraat bequam, waar in hy den 4 November door den gewonen eedt bevestigt wierdt. Den 11 van die maandt begon hy zyne openbare lessen. In den beginne hadde hy het vry zwaar, zodanig zelfs, dat hy aan zyne vrienden schreef, dat hy moest arbeiden als een galeiroeier. Dat hy zo sterk werken moest, was om zyne Philosophie op te maken en te verbeteren, terwyl hy dagelyks vyf uuren besteedde tot lessen en collegien, invoegen dat hy voor zich zelf niet veel studeren, veel minder iets schryven of uitgeven kon. Derhalven vindt men, uitgezondert de Disputatie, door hem tot een proef opgestelt, niets van hem uitgegeven voor het jaar 1679, wanneer een van zyne vrienden, een predikant, hem vertoonde het boek van Poiret, genaamt, *Cogitationes rationales de Deo, de Anima, & de Malo*, waar op hy eenige tegenwerpingen (*Objectiones in libros* IV *de Deo, de Anima, & de Malo*) op 't papier stelde, en aan dien predikant overgaf, welke de zelve aan Poiret toezondt, die ze met zyn antwoordt daar weder op, 't geen, volgens het zeggen van Bayle, niet veel om 't lyf hadde, in de twede druk van dat boek te Amsterdam in den jare 1685 uitgaf; daar nog twede tegenwerpingen by quamen omtrent het stuk van de onsterffelykheit der ziele, alles van pag. 623 tot 788.

In zyn *Additions aux Pensées diverses sur les Cometes* heeft hy die stukken nader onderzocht, en tekent II *deel pag.* 532 *en* 533 daar in aan, dat Poiret gansch niet aan de aangehaalde zwarigheden heeft voldaan: ook zegt hy rond uit in een brief, dat hy niet zien kan, hoe men daar op iets, dat klem heeft, konde zeggen, en daarom niet nodig acht deswegen een nader onderzoek te doen. In de vacantie van het zelfde jaar deedt hy een reis naar Parys, en ook naar Rouaan om Basnage te bezoeken. Daarna gaf hy in den jare 1680 een tractaatje *De Corporis essentia* uit, waar in hy het gevoelen der Cartesianen, die de natuur van 't ligchaam in uitgebreidheit stellen, tegen de tegenwerpingen van de navolgers van Aristoteles verdedigt, 't welk te vinden is in eene *verzameling van eenige stukken, rakende de Philosophie van des Cartes.* Hier toe gaf gelegenheit, dat de Jesuit Louis de Valois van Caen, onder den naam van *Louis de la Ville*, een boekje hadde uitgegeven, in 't welke hy beweerde, dat het gevoelen van Descartes wegens de natuur en eigenschappen van 't ligchaam strydig was met de lere van de Roomsche kerke. Bayle zegt, dat het wel geschreven is, en dat de Autheur onwederspreekelyk bewyst 't geen hy bewyzen wil; dat ook niet moeielyk te doen was. Ondertusschen nam hy zyn post te Sedan met veel naarstigheit en achtinge van iedereen waar, tot dat in het jaar 1681 de Akademie aldaar door des konings raadt van state vernietigt wierdt.

Aldus van zyne bedieninge en te gelyk van zyn levens onderhoudt berooft, zocht hy naar een goed heenkomen, en eene plaats, om te kunnen bestaan; maar de zwarigheit was, waar die te vinden. Hadde hy zich voor de Roomsche kerke willen verklaren, het zou hem aan geen fortuin ontbroken hebben; want de graaf de la Bourlie, gouverneur van Sedan, die onder-gouverneur van den koning geweest was, gaf hem met weinig woorden te verstaan, dat het maar aan hem zelf stont om zyn geluk te maken, en dat het tydt voor hem was om daar op te denken; doch hy hadde geen genegenheit daar toe. Daar was voor hem naar Hollandt geschreven, om te vernemen, of daar gelegenheit was om hem te helpen: waar op geen spoedig antwoordt komende, overleidde hy by zich zelf, of hy niet beter zoude doen naar Engelandt over te steken. Met deze gedachten begaf hy zich van Sedan, na daar nog eenige weeken ten huize van den here Jurieu gelogeert te hebben, naar Parys, om van daar op Rouaan te gaan, en door den here Basnage gelegenheit te zoeken om gemakkelyk over zee te geraken. Middelerwyle was hy in Hollandt geholpen. De jonge heer van Zoelen, van Rotterdam, die een discipel van Bayle te Sedan was, hadde hem aan den here Paets, burgermeester, zo zeer vermaard door zyne persónele verdiensten, en zo veel grote zaken, die hy voor het Nederlandsche gemenebest heeft uitgevoert, als wegens zyne aanklevende vriendschap met de heren De Wit en andere voorstanders van vryheit, krachtig aangeprezen en gerecommandeert, zo dat de zelve zo veel te wege bragt, dat de stadt Rotterdam eene Professie voor hem uitvondt, en hem met 500 guldens wedde jaarlyks Professor in de Philosophie en Historiekunde maakte. De brief, met de tyding hier van, quam, terwyl hy naar Parys was gegaan, te Sedan aan Jurieu, dien de heer Paets insgelyks, op de voorsprake van Van Zoelen, mede te Rotterdam zocht te brengen, en ook omtrent op de zelfde wyze als Bayle gebragt heeft. Hier op vertrok Bayle den 8 October van Parys, en quam op 't einde van die maandt te Rotterdam, daar hy van de familie van Van Zoelen, en door den here Paets, met uitstekend veel vriendschap ontfangen wierdt, en den 5 December zyne inleidings-oratie, tot groot genoegen van iedereen, deedt: waar na hy den 18 van de zelfde maandt voor de eerste maal in het openbaar las.

Schoon Bayle de voorgemelde tractaatjes, die nadethandt meerder bekend zyn geworden, reets voor zyn vertrek uit Vrankryk hadde uitgegeven, moet men nochtans als zyn eerste voorname werk met hem zelfs houden dat boek, 't welk hy uitgaf met den naam van *Pensées diverses sur les Cometes, &c.* dat is: *Verscheide gedachten over de Cometen, enz.* De beginselen van dit werk waren naar zyn eigen voorgeven al ontworpen in Vrankryk; maar hy heeft het zelve eerst na zyne komst in Hollandt te drukken gegeven, en is het voor de eerste maal gedrukt te Rotterdam, en uitgekomen den 11 Maart 1682. Door dit boek kreeg hy een groten naam onder de geleerden; hoewel 'er ook waren, die daar in vreemde stellingen meenden te ontdekken; immers hy waagde daar in, doch zeer bedekt, deze en gene vrye gedachten te uiten, die al nadenken veroorzaakten. En dewyl het veel opschuddingen, die niet voordelig voor Bayle geweest zyn, gemaakt heeft, dient, het gene tot des zelfs geboorte behoort, wat nader open gelegt.

De gelegenheit, welke dit werk in 't licht dede komen, was de komeet of staartster, die zich in het jaar 1680 vertoonde. Het voorgeven was, dat het zoude dienen om de menschen te genezen van die bygelovige gedachten, dat de kometen voortekenen van quaadt zyn. Als men acht geeft op de wyze, waar op het in 't licht quam, blykt, dat Bayle zich zocht te verbergen; want het droeg geen naam van den Autheur, en het handschrift, naar 't welke het gedrukt wierdt, was aan den boekdrukker gegeven, als komende van Parys en van een Autheur, die niet wilde bekent zyn. Hy voert daar een Roomsch-Katholyk Franschman in, die daarom in opzicht van de Religie en de zaken van het Fransche hof spreekt, als zodanig een betaamt; hoewel men evenwel kan bespeuren, dat de spreker zyn persoon niet overal behoorlyk verbeeldt; want daar doen zich gedachten en uitdrukkingen op, die van een Roomschgezinden niet te verwachten zyn. Wat eigentlyk de reden is, waarom hy het boek op die wyze het licht heeft doen zien, kan men uit zyn eigen verhalen qualyk ontdekken, aangezien de zelve verscheiden en tegen malkander aanlopende zyn. In een brief aan Minutoli, uit Rotterdam den 30 Maart 1683, schryft hy in vertrouwen aldus: „ De waarheit is, dat ik in een van myn laatste rei- „ zen naar Parys (namentlyk die in de vacantie van het jaar 1679) „ daar een oud medeleerling ontmoette, die Doctor van de Sorbon- „ ne was: en met hem over verscheide zaken geredeneert hebben- „ de, beloofde ik hem eene kleine Dissertatie te zullen schryven „ over het geen men gemeenlyk wonderen en voortekenen van „ het toekomende noemt. Hy zeide, dat het hem aangenaam „ zoude zyn; maar, opdat hy die aan zyne vrienden zoude mo- „ gen laten zien, dat hy my verzocht te willen spreken als een „ goed Katholyk, vermits hy niet gaarne wilde gehouden worden „ voor eenen, die gemeenschap met ketters hieldt. Eenige maan- „ den daarna een komeet verschynende, bediende ik my van die „ gelegenheit, en begaf my aan 't werk; doch van de eene en andere „ gedachten voortgaande tot wat byzondere onderwerpen, zag ik „ wel, dat ik dat werk aan niemandt moest laten zien. Ik zocht „ niettemin, na de vernietiging van onze Akademie van Sedan, „ te Parys gekomen zynde, myn Doctor op, om hem myn geschrift „ over te geven; maar ik vondt, dat hy op het landt was in eene „ afgelege provincie, zonder net te horen waar. Kort daar op „ wierdt ik in Hollandt beroepen, en vertoonde het geschrift hier „ aan een boekverkoper, als of ik het te Parys gekregen hadde van „ iemandt, die den Autheur niet noemen wilde, enz." Geheel anders verhaalt hy de zaak in een bericht, dat hy stelde voor de derde uitgave van dit boek in het jaar 1699. „ Met aandacht ge- „ dacht hebbende, (zegt hy daar onder anderen) op de gewaande „ voorbeduidingen van den komeet, schoot hem in den zin de „ Theologische reden, die hy in dit geschrift aandringt, (te weten, dat, indien de kometen voorboden van onheil waren, Godt dan wonderen zoude verrichten om de afgodery in de werreldt te houden,) „ welke hy niet wist in eenig boek gelezen, of ooit daar van „ gehoort te hebben. De nieuwigheit dezer gedachten zette hem aan „ tot het schryven van een brief over dit onderwerp, om den zel- „ ven in de *Mercure Galant* te laten brengen. Maar de overvloedt „ van de stoffe hem niet toelatende kort genoeg te zyn, nam hy „ andere maatregels; en zynen brief aanziende als een werk, dat „ afzonderlyk zoude moeten uitgegeven worden, breidde hy zich „ over ieder zaak op zyn gemak uit: zonder nochtans Monsr. „ De Visé, ten dien tyde schryver van de *Mercure Galant*, geheel „ uit het ooge te verliezen. *Ik besloot*, voegt hy daar by, *hem myn brief toe te zenden, en hem te verzoeken, dat hy die aan zynen drukker wilde geven, en trachten, of verlof van den here De la Reinie, zo die genoeg was, of een privilegie des konings, zo dat noodzakelyk mogt zyn, daar op te bekomen. Hy hieldt myn geschrift eenigen tydt, zonder den naam van den Autheur te weten; en wanneer men hem quam vragen, hoe het 'er mede stont, antwoordde hy, van iemandt, dien hy het hadde laten lezen, verstaan te hebben, dat de heer De la Reinie de gevolgen van dit werk nooit zoude op zich nemen. Dus nam men het geschrift wederom: en dewyl ik door het vernietigen van de Akademie van Sedan in den herfst van* 1681 *naar Hollandt geraakte, dacht ik niet meer om myn brief over de kometen te Parys te doen drukken. Daar ziet gy de beweegreden, die my den styl van een Roomsch Katholyk heeft doen nemen, en de taal en loftuitingen van Monsr. de Visé in de zaken van staat doen nabootsen.* enz. *En naardien ik alle bedenkelyke voorzorg gebruikte om niet voor den schryver van dezen brief over de kometen, die in Hollandt weinig maanden na myne overkomst gedrukt wierdt, bekent te zyn, veranderde ik niets in de taal, waar van ik gesproken heb.* enz. Hoe zal men deze twee verscheide verhalen van den zelven man, nopende een en de zelfde zake, overeenbrengen? Echter schynt het, dat beide, als eerst opgestelt, nadat het boek was uitgegeven, en eenige beweging veroorzaakt hadde, en dat de Autheur begon ontdekt te worden, vertellingen zyn

zyn om zich te verschonen; doch dat de verscheidenheit van de zelve doedt zien, dat Bayle eenige gedachten over allerlei dingen, de Religie en den staat betreffende, de werreldt vry uit willende mededeelen, de gelegenheit van den komeet, die zich vertoonde, heeft waargenomen, en over de kometen quansuis schryvende, vele andere dingen voortgebragt, die genoegzaam geen, of zeer weinig betrekking daar toe hebben, en die hy ook wel wist dat niet eveneens van allen zouden opgenomen worden, en hem misschien nadeelig zouden zyn; waarom hy zich dan op alderhande wyzen heeft gepoogt te verbergen, opdat hy doch niet voor den Autheur zoude bekent worden: behoudende nog daarenboven, in gevalle hy daar voor bekent wierdt, zyne uitvlucht, dat hy wel verscheide gedachten hadde geuit, doch niet als de zyne, maar als die van een Fransch Roomsch Katholyk, wiens persoon hy verbeeldende, den zelven ook naar den aardt van zo een moest doen spreken: 't geen te meer doorsteekt, omdat hy die persoonsverbeelding doorgaans niet eveneens heeft waargenomen, en hem redeneringen ontvallen zyn, die een Roomsch Katholyk, volgens zyne grondbeginselen, niet zoude kunnen of durven voeren. Men kan niet zeggen, dat het boek qualyk geschreven is; en daar zyn vele goede, geleerde en doordringende redeneringen in, die alles, wat men te voorschyn heeft gebragt om de kometen als voortekenen van eenig onheil te doen doorgaan, krachtig omverwerpen; maar de brede en ver gezochte uitweidingen over andere stoffen zouden zomtyds wel kunnen doen denken, dat de schryver wel iets anders, dan de menschen van de bygelovigheit omtrent de kometen te genezen, onder de gemelde persoonsverbeelding heeft trachten voor den dag te brengen, zonder daar door nadeel te lyden. En, indien hy in der daadt geen ander oogmerk heeft gehad, dan hy voorgeeft, is hy ongelukkig geweest, dat hy het niet beter heeft weten in het licht te stellen; dat hy zich door die tweederlei verhalen meer en meer heeft verdacht gemaakt, en dat men uit dit boek ontleent heeft de verwen, waar mede men hem by den stadhouder van Hollandt, en anderen, als ook by de kerke heeft zwart gemaakt.

Hoe Bayle voor den Autheur van het werk over de kometen is bekent geworden, daar van vindt men mede gansch verschillende verhalen by hem zelf. In zynen brief van den 16 Juny des jaars 1682 spreekt hy van dat werk, als of de Autheur nog niet bekent was, schoon het reets drie maanden was gedrukt geweest; maar ook als van een boek, dat in Hollandt gerucht gemaakt hadde, ter oorzake van eenige Paradoxen, welke daar in voorkomen. Ja hy betuigt in zyn reets hier boven aangehaalden brief van den 30 Maart des jaars 1683, dat hy verwondert was te verstaan, dat men te Geneve wist, dat hy 'er de Autheur van was. „ Ik weet niet door „ wat toeval (zegt hy) men heeft kunnen weten, dat ik Autheur „ was geworden; want nademaal het een eerste werk is, heeft „ men my aan den styl niet kunnen kennen; en ik heb het ook „ aan niemandt ter werreldt beleden„. Men wist het echter toen ook in Hollandt al, vermits hy dat gedeelte van zynen brief besluit met deze woorden: „ Ik geloof niet, dat iemandt in dit landt ooit „ geweten zoude hebben, dat ik de Autheur van 't werk was, „ indien by geval de gene, die het origineel geschrift gezien had- „ de, naderhandt niet van myn schrift hadt gezien, dat hy toen „ kende. Aan de andere kant in den jare 1691, in de voorreden van *La Chimere de la Cabale de Rotterdam*, zich beklagende, dat de Hr. Jurieu (die na Bayle mede van Sedan te Rotterdam gekomen was als Professor in de Theologie en predikant in de Waalsche gemeente) verspreidde, dat hy zich voor den Autheur van het boek over de kometen verklaart hadde, als hy zag, dat het by de meesten wel ontfangen wierdt, wederlegt hy dat als eene volslage onwaarheit op deze wyze: „ Hy (namentlyk Bayle) hadt geen „ voornemen om bekent te zyn; maar de boekdrukker het origineel „ geschrift aan den gemeenen Patroon van de nieuwe Rotterdam- „ sche Professoren (de heer Paets) vertoont, en hem gezegt heb- „ bende, van wien hy het hadde, maakte deze geen geheim daar „ van voor zyne vrienden. Door dezen weg, 't zy middelyk, of „ onmiddelyk, wist de heer Jurieu het ook; die den Autheur daar „ over aanspreekende met een klein verwyt, dat anderen dit ge- „ heim wisten, en hy niet, verhaalde Bayle hem hoe alles toege- „ gaan was, en sprak met hem over eenige zaken, in het boek „ vervat. Dit (voegt hy daar by) was kort, nadat het gedrukt was, „ en voordat men het oordeel van 't gemeen konde weten. In de brieven geeft hy te kennen, dat eenige maanden verlopen waren, eer men wist, dat hy de Autheur was, en dat het geval het alleen ontdekt hadde: en in de gemelde voorreden, dat het door den boekdrukker den here Paets, en zo vervolgens aan anderen, en ook aan Jurieu, is bekent geworden, kort nadat het gedrukt was, en voor dat men het oordeel van het gemeen weten konde. Wat daar onder schuilt is niet wel te ontdekken. Mogelyk heeft Jurieu niet mis gehad, dat Bayle wel heeft willen bekent zyn, als hy zag, dat het werk wel ontfangen, en de schryver daar over geroemt wierdt.

Het boek is gretig verkocht, en al verscheide malen herdrukt, zelfs met vervolgen en verdedigingen, hoewel vele geleerden van gevoelen zyn, dat die het niet hebben verbetert, en dat voor de eere van Bayle, die, als gezegt is, daar door een groot aanzien in de geleerde werreldt gekregen heeft, beter was geweest het te laten zo als het in den beginne was: ook is het zo opgestelt, dat in gevalle het daar by was gebleven, de opschuddingen en verdenkingen naar allen schyn zo groot niet zouden zyn geweest, als zy daarna wel geworden zyn, inzonderheit nadat zo vele tegenstrydige verhalen van hem zelf aangaande dat boek zyn in het licht gebragt.

Den 1 Maart des jaars 1682 begon hy een ander boek, onder den tytel van: *Critique générale de l'Histoire du Calvinisme du Pere Maimbourg*, 't welk hy afmaakte in 15 dagen, en te drukken gaf den 30 May daar aan volgende, mede zonder naam. Gelyk hy in zyn werk over de kometen de kracht van zynen geest in scherpzinnige redeneringen heeft doen zien, zo heeft hy in dit boek een bewys van de aardigheit van den zelven gegeven. Daar zyn geen Theologische of ernstige discoursen in te vinden: alles is een zoet, luchtig en aangenaam spel en boertery vol vernuft en oordeel, zonder gal en bitterheit, zeer bequaam om de ernsthaftigheit van zyn tegenparty ter neder te werpen. Zo haast quam het niet in Vrankryk, daar genoegzaam de gehele druk binnen weinig tyds gesleten was, of een iegelyk verwonderde zich daar over. De Autheur wierdt niet in eenige schole in Hollandt, maar onder de beschaafde en voortreffelyke verstanden van Vrankryk, voornamentlyk wel te Parys, gezocht; en Menage, de toetssteen der fraaie geesten, moest zeggen, dat het wel geschreven en het beste was, dat over die stoffe in 't licht was gekomen. De Roomschgezinden zelfs hebben niet durven ontkennen, dat hy in de faiten, die hy aanhaalt, meest overal de waarheit heeft betracht. Men zoude aan den styl nooit bespeurt hebben, dat Bayle de schryver van dat boek was, doch dit wierdt zuiver by geval ontdekt. Bayle, antwoordende op een brief van een onbekenden, welke hem zyn boekverkoper Des Bordes van Amsterdam gezonden hadde, gaf deze het origineel van 't antwoordt, dat hy van Bayle ontfing, aan dien onbekenden, die het aan den jongen Claude, welke de handt kende, vertonende, aldus vernam, dat Bayle de schryver was, gelyk hy daarna ook nooit ontkent heeft. De eerste druk van dit werk was zo spoedig uitverkocht, dat hy eene twede uitgave daar van overzag, verbeterde en vermeerderde in de maandt Augustus van het zelfde jaar 1682. De gelegenheit tot het spoedig uitgeven van dit boek was, dat hy daar door Jurieu spyt wilde aandoen.

Bayle, die uiterlyk veel achtinge voor Jurieu toonde, hadde echter geen ware achting voor den zelven, gelyk hy dit ook onder zyne boezemvrienden niet wilde verbergen. Wetende dan, dat Jurieu bezig was tegen Maimbourg te schryven, gaf hy dit boek uit, om Jurieu te quellen, en maakte, dat het boek van Jurieu, dat daarna uitquam, niet veel geacht wierdt, schoon het een goed werk is: want Bayle hadde Maimbourg al boertende zodanig om verre geworpen, naar de bekentenisse zelfs van Roomsche schryvers, dat het boek van Jurieu te laat quam, en genoegzaam onnut geoordeelt wierdt.

Den 2 Maart des jaars 1684 ondernam hy het schryven van de *Nouvelles de la République des Lettres*, een werk, dat meteene algemene toejuigchinge en lof, zo om zyne nettigheit, als naauwkeurigheit, overal ontfangen wierdt. Hy wist in korte uittreksels een duidelyk denkbeeldt van een boek te geven: dorre en duistere stoffen wist hy door levendige, scherpzinnige en geestige schetsen behaaglyk te maken: hy gaf de lezers altoos genoegen: en 't gebeurde selden, dat de Autheurs hunne werken onder zyne handen niet fraaier gemaakt vonden, of ten minsten opgeheldert. Dit mag men wel zeggen, dat dit het aangenaamste werk van Bayle is geweest, en waar voor hy de meeste genegenheit gehad heeft. Het eenigste ongenoegen, dat hem, zo lang hy 't zelve heeft vervolgt, ontmoet is, was dat hy in zyn *Nouvelles* van de maandt April en May 1686, by het invoegen van een brief van de koninginne Christina van Zweden, tegen het gedrag, in Vrankryk gehouden omtrent de Hugenoten na de herroepinge van 't Edict van Nantes, gebruikt hebbende eenige uitdrukkingen, welke die vorstin zeer mishaagden, voornamentlyk dat deze brief van hare Zweedsche Majesteit *een overblyffel van Protestantery was*, hare gramschap tegen hem zag uitbarsten. Het eerste blyk daar van was een uitstekende scherpe en trotsche brief vol bedreigingen, door een bedienden van de koninginne aan hem geschreven. Hy bragt daar op een zeer welopgestelt verdedigschrift, om zich te ontschuldigen, in zyne *Nouvelles* van Augusty: doch dat zette het vertoornt gemoedt van Christina niet ter neder. Daar quam een twede brief, al zo vinnig en bedreigent als de eerste. Bayle, aan wien de geringste zaak zwaar op de schouderen lag, wilde niet langer qualyk by de koninginne staan, en besloot derhalven een eerbiedigen en onderdanigen brief aan haar zelf te schryven: waar mede hy zich zo geestig en zo wel by hare Zweedsche Majesteit rechtvaardigde, dat zy hem de eere deedt van hem een vriendelyken en zelfs zeer beleefden brief, geschreven te Rome den 14 December des jaars 1686, ten antwoordt te laten toekomen, en hem verplichtte iets zonderlings werreldkundig te maken, dat is, *dat Christina den Godsdienst van hare geboorte al verzaakte, zo haast zy hare jaren van onderscheidt hadde.* Volgens het antwoordt van de koninginne van Zweden hadt haar dat *overblyffel van Protestanterye*, waar mede Bayle haar beschuldigde, byzonder geraakt: en zy eischte daar reparatie van, die hy haar gaf in de *Nouvelles* van de maandt February 1687, aanstonts achter den tytel. Zy verklaarde, dat zy niets vreesde, noch in Vrankryk, noch te Rome, en bekende, dat de brief tegen de vervolging der Hugenoten, ingevoegt in de *Nouvelles de la Republique des Lettres* van May 1686, *pag.* 529, haar eigen was; en vermits zy vernam, dat die brief gedrukt was, verzocht zy Bayle om eenige exemplaren daar van, en lag hem vriendelyk tot boete op, haar voortaan toe te zenden alle fraaie werken, die waardig waren gelezen te worden, in 't Latyn, in 't Fransch, in 't Spaansch, en in 't Italiaansch, over wat stoffe, of in wat wetenschap het wezen mogt. Zy zondert noch de Romans, noch de steekschriften, en vooral de Chymische werken, niet uit: ook beveelt zy hem, haar zyn Journaal te zenden, met de memorie van zyn verschot. Dus nam deze zaak, die moeielyke gevolgen hadde kunnen hebben, gelukkiglyk een einde.

Den 9 May nog van 't zelfde jaar 1684 ontfong hy brieven van Leeuwaarden, de hoofdstadt van Vrieslandt, waar by hem, op de grote reputatie, welke hy zich door zyn werk over de kometen verkregen hadde, de bediening van Professor in de Philosophie in de

Aka-

demie van Franeker, met eene fchone jaarlykfche wedde en inkomen, wierdt aangeboden. Hy antwoordde den volgenden dag, en verzocht een wenig tyds om zich te bedenken; maar den 9 Juny daar aan fchreef hy, geen andere beweging of raadt dan die van zyn ongeintereffeêrt gemoedt volgende, een brief van dankbaarheit, en floeg deze zo voordeelige aanbiedinge af.

In den jare 1685 gaf hy het vervolg van zyn *Critique générale de l'Hiftoire du Calvinisme du Pere Maimbourg* uit, onder den tytel van: *Nouvelles Lettres de l'Auteur de la Critique générale de l' Hiftoire du Calvinisme de Monfr. Maimbourg*, waar in hy zelf, nadat hy het hadde afgemaakt, betuigt heeft niet veel genoegen te hebben, tot zo verre, dat hy dikwils gedacht heeft het uitgeven te ftaken. (Men heeft nog een vervolg op dit werk na zyne doodt onder zyne papieren gevonden, doch om de zaken, Vrankryk betreffende, daar in vervat, niet raadzaam geoordeelt het zelve in 't licht te brengen.) De negende brief van de *Nouvelles Lettres*, welke zyne gedachten behelft aangaande het recht van de dwalende Confcientie, heeft velen doen murmureren tegen de lere van den fchryver, dien men, zo hy voorgaf, qualyk verftont, fchoon hy meende, dat hy zich deswegen behoorlyk verklaart hadde.

Bayle, door de doodt eerft van zynen jongften broeder in den jare 1684, en vervolgens door die van zynen vader en van zynen oudften broeder in den jare 1685, welke laatfte hy voornamentlyk toefchreef aan de mishandeling der Gereformeerden in Vrankryk, zeer bedroeft en geraakt zynde, gaf zich, om zich wat te verquikken, en zich gevoelig daar over te tonen, aan 't fchryven van zyn *Commentaire Philofophique fur les paroles de St. Luc, Contrains les d'entrer.* Alvorens dit boek uit te geven liet hy vooraf gaan een tractaatje, tot opfchrift hebbende: *Ce que c'eft que la France toute Catholique fous le Regne de Louis le Grand*, dat als eene inleiding tot het zelve moet aangemerkt worden. Het quam ook zes maanden eerder in 't licht, en hy bragt het in zyne *Nouvelles de la République des Lettres* voor de maandt Maart 1686, daar benevens berichtende, dat in het kort zoude uitkomen een *Commentaire Philofophique &c.* in 't Engelfch gefchreven door een geleerd Presbyteriaan, over deze woorden van de gelykenifTe van Lukas XIV, 23, *Dwingt ze in te komen.* Vervolgens gaf hy in de *Nouvelles* van Auguftus den gehelen tytel op, zeggende den zelven voor twee dagen van over-zee gekregen te hebben, met belofte dat hem het werk zelf haaft zoude toegezonden worden; zo als het ook eenigen tydt daarna voor den dag quam, verdeelt in drie delen. In 't eerfte ftelt hy voor de bewyzen van verdraagzaamheit der verfcheide Religien, en tracht te tonen, dat de woorden van Lukas niet naar den letter moeten opgenomen worden. In het twede beantwoordt hy verfcheide tegenwerpingen; en in 't derde wederlegt hy alle de byzondere redenen, waar van St. Auguftyn zich bedient heeft om het vervolgen der ketters te rechtvaardigen. Bayle, al wederom voor den Autheur van dit boek niet willende bekent zyn, en de wereldt willende doen geloven, dat het in Engelandt, ten gevalle van een Franfch vluchteling, gefchreven was, fchryft daar in geheel anders dan hy te voren plag: want in de voorreden komen fpreekwyzen voor, die buiten gebruik, gemeen en vinnig tegen de Roomfche kerke zyn. Hy konde zich niet beter verbergen, nademaal hy daar zynen aardt 't eenemaal fchynt te verzaken, en buiten zyne beminde tolerantie kent men 'er Bayle niet. Hy noemt de Papiften *fchandvlekken van 't Chriftendom, en wil dat alle Proteftantfche vorften zich met de ongelovige volkeren van de vier delen des werrelds vereenigen, om het Pausdom, de oneer van de Chriftenheit, en zelfs van het menfchelyk geflacht, tot reden te brengen.* Hy moet gemelyk en wel in een quaad humeur geweeft zyn, om zo een wonderlyk verbondt te maken! 'T was mogelyk beter geweeft, dat hy al die woorden gefpaart, en, zonder zulke wyduitgeftrekte projecten te maken, het *Dwingtze in te komen* kortelyk uitgelegt hadde, met te zeggen, dat daar geen krachtdadige dwang noch geweldt verftaan moet worden, en dat men de menfchen niet meer met ftokken dwingt om by ons te komen eeten. Daar wordt gefproken van tot een gaftmaal te nodigen; en een iegelyk weet, dat men daar toe krachtige en dringende woorden en overtuigende manieren gebruiken moet. Men zegt immers, dat flaauw te vragen betoont, dat men wil geweigert zyn, *qui timidè rogat, docet negare.* Om de welgegrondheit van deze uitlegginge te bekrachtigen hadde hy diergelyke uitdrukkingen van de heilige Schrift, in gelyke gelegenheden gebruikt, kunnen bybrengen, als in *Genef.* XIX, 3, *Lucas* zelf nog eens *Kap.* XXIV, 29, *Handel. der Apoft.* XVI, 15, enz. Met een woordt, dit werk is in 't geheel flecht gefchreven en hard, verward, ongelyk en verdrietig van ftyl. Het oogmerk van den fchryver is, te bewyzen, dat alle Religien of gezintens, die geen grondregelen hebben, welke tot verftoring van de gemene ruft ftrekken kunnen, of welke de Godheit, die zy geloven, verongelyken, behoren geduld te worden. Hoe zeer hy het altydt ontkent heeft, twyffelt echter niemandt meer, dat hy de fchryver van het boek, en van het byvoegfel, zynde het derde deel, is; 't geen ook blykt uit zyn voorgemeld dagregifter: want fchoon hy daar, om het geheim te bewaren, plaats ledig gelaten heeft, vindt men nochtans met zyne handt onder aan dat half ledige bladt aangetekent: *Accepta 3 pars Comment. Ph. quæ ante morbum abfoluta fuerat, & typog. tradit. & ante finem Febr. prorfus typis defcr.* Dat is: *Ontfangen het derde deel van de Commentarius Philofophicus, dat voor myne ziekte afgemaakt was, en aan den drukker gegeven, en afgedrukt voor 't einde van Februarius:* als mede uit zyn brief aan den here Des Maizeaux, daar hy zegt: „ Niets zoude my moeielyker „ vallen dan een werk te vermaken; daarom zal ik my niet inwik- „ kelen in 't gene gy my voorftelt nopende de *Commentaire Philofophique.*"

Tegen dit boek, en ook tegen den negenden brief van de *Nouvelles Lettres*, tot vervolg van de *Critique Générale* bevorens gemeld, fchreef de Hr. Jurieu een werk, genaamt: *Des droits des deux Souverains en matiere de Religion, la Confcience & le Prince, pour detruire le Dogme de l'indifférence des Religions, & de la Tolerance univerfelle, etablie dans le Commentaire Philofophique* 1687. *A Rotterdam chez De Graaf in* 12, Dat is: *De rechten der twee oppermogendheden in 't ftuk van Godsdienft, het gewiffe en de vorft, om te vernietigen de lere van de onverfchilligheit van Godsdienften, en de algemene verdraagzaamheit, vaftgeftelt in de Commentaire Philofophique* 1687. *Te Rotterdam by de Graaf in* 12. Het is waar, dat Jurieu een groot kettermaker was, die by gelegenheit, dat hy den eenen beftreedt, te veel aan de andere zyde overhelde, en ook andere buiten noodzakelykheit aantaftte. Even zo ging hy hier ook te werk, waar door hy zich dien groten Saurin, die met zo veel lof predikant in de Waalfche kerke te Utrecht geweeft is, op den hals haalde; hoewel dit juift niet tot lof van Bayle kan geduid worden, als of Saurin zyne verdediging hadde op zich genomen; ganfchelyk niet: want hy wederleide wel krachtig 't gene in Jurieu te wederleggen was; maar ook niet minder 't gene hy aanftotelyk in de *Commentaire Philofophique* vondt, dat al vry veel is, inzonderheit het geven van een voorrecht aan de dwalende confcientie, dat niet anders dan aan de verlichte confcientie toekomt: welk voorrecht Bayle niettemin eenigzins verzacht heeft in zynen voorgemelden negenden brief van de *Nouvelles Lettres*, alwaar hy duidelyk zegt, dat men aan Godt eens rekenfchap zal moeten geven van het gene men naar de dwalende confcientie gedaan heeft.

In 't laatfte van den jare 1685 kreeg hy ook verfchil met den vermaarden Doctor Arnaud, dat hem noodzaakte in 't begin van den jare 1686 eene verdediging uit te geven. Hy hadde in zyne *Nouvelles de la République des Lettres* voor de maandt Auguftus 1685, het uittrekfel brengende van *Réflexions Philofophiques & Théologiques* van dien Doctor van de Sorbonne *fur le Syftême de la Nature & de la Grace du Pere Malbranche*, gefchenen te kennen te willen geven, dat men de goede trouw van Arnaud in het aantaften van vader Malbranche over zyne lere, rakende *het vermaak der zinnen* enz, zoude kunnen verdacht houden. De Doctor, die niets minder dan lydzaam was, gaf aanftonts een *Avis à l'Autheur des Nouvelles de la République des Lettres* uit, waar van Bayle den korten inhoudt bragt in zyne *Nouvelles* van December 1685, met belofte van de vacantie van kersmis te zullen nemen om dat gefchrift te examineren. Hy hieldt zyn woordt, en gaf zyn *Réponfe de l'Autheur des Nouvelles de la République des Lettres à l'Avis, qui lui a été donné fur ce, qu'il a dit en faveur du Pere Malbranche, touchant le plaifir des Sens &c.* in 't licht in de volgende maandt Januarius, in welke hy daar van in zyne *Nouvelles* kenniffe gaf. Arnaud liet het daarom nog niet glyen, en denkende ongetwyffelt, dat het fchande was tot ftilzwygen gedwongen te worden, zelfs door de kracht van de waarheit, quam hy met nieuwe hairkloveryen voor den dag, onder den tytel van: *Differtation de Monsr. Arnaud fur le pretendu Bonheur des plaifirs des fens &c.* Dit quam van de pers in 't begin van den jare 1687, in den tydt, dat Bayle door eene ziekte genoodzaakt wierdt van het fchryven zyner *Nouvelles de la République des Lettres* af te zien, en alle ftudien te ftaken. Na zyne herftellinge oordeelde hy dat het te laat was om by vervolg een difpuut te hervatten, dat de menfchen al vergeten hadden.

Men kan niets zekers zeggen op het voorgeven, dat Bayle de Autheur is van de Franfche overzetting van den Latynfchen brief van den heer Paets, dien men ook in 't Nederduitfch gezien heeft, over de beroerte en verwarring in Engelandt, wanneer koning Jakob de II op den troon geklommen was. Zy was gedagtekent te Londen den 12 September 1685, N. S. en Bayle gaf 'er een net en kort begrip van in de *Nouvelles* van de volgende maandt October. Velen hebben gemeent, dat hy het was, die in den tytel beduid wierdt door Monfieur B***, aan wien de brief gefchreven was. De meefte inhoudt loopt over het dulden van de genen, die niet van de regerende Religie zyn. De fchryver ftorf den 8 October des jaars 1685, en Bayle voegde zyne lofreden by het uittrekfel, waar van zo even gefproken is, in eene twede uitgave van zyne *Nouvelles.* Ook fpreekt hy nog op twee plaatfen van hem in zyn *Dictionaire Critique.* Het was wel redelyk, dat hy zyne erkentenis voor de weldaden van een zo waardig en edelmoedig patroon betoonde.

Ondertuffchen wierdt de gezondheit van Bayle door geftadig ftuderen en werken zodanig gekrenkt, dat hy, gelyk hy in zyn dagregifter zelf zegt, genoodzaakt wierdt het fchryven van zyne *Nouvelles de la République des Lettres* geheel te laten varen. Hy heeft daar van gefchreven 36 delen in 12, hebbende begonnen met de maandt Maart 1684, en geëindigt met February 1687, welke laatfte maandt hy niet geheel afmaakte. Zyn opvolger in dit werk van geleerdheit was de beroemde heer Basnage de Beauval, rechtsgeleerden. De ruft, die hy eenigen tydt genoot, herftelde hem echter nog zo haaft niet. Hy was gequelt met binnenkoortfen, die hem meer dan een jaar lang bybleven. Middelerwyle ging hy naar Kleef, daar hy den 13 Augufty des jaars 1687 quam, en by den heer Ferrand bleef tot den 15 September, wanneer hy naar 's Hertogenbofch, en verders met de heren Biel en Farfon, beide predikanten, naar Aken trok, alwaar hy de wateren met goed gevolg gebruikte.

Zyne ziekte, die hem gedwongen hadde zyne *Nouvelles* voor de maandt February 1687 onvolmaakt uit te geven, belette hem nochtans niet het derde deel van zyn *Commentaire Philofophique* te vervolgen. De zo genaamde wederlegging van dat werk, die Jurieu in 't begin van 't jaar in 't licht gegeven hadde in zyn tractaat, *Des Droits des deux Souverains &c.* hadde hem genoeg getroffen, om hem te noodzaken zich te verweeren. Hy begon met een foort van eene voorreden, gedagtekent den 30 May 1687, welke hy deedt ftellen voor de exemplaren van de *Commentaire*, die nog by zynen boekdrukker waren. Onder anderen waarfchouwde hy het gemeen

meen daarin, dat dat boek van Jurieu nergens anders steunde dan op eene verkeerde stelling van den staat van het geschil, zich ophoudende met te bewyzen, *dat men Godt zeer dikwils beleedigt met naar het licht van de Conscientie te werk te gaan*, 't geen de schryver van de *Commentaire* nooit ontkent, maar in het tegendeel zelf zeer duidelyk staande gehouden hadt. Vervolgens deedt hy in de *Nouvelles* van de maandt October door den boekdrukker kennis geven, dat de Autheur van de *Commentaire* een antwoordt op dat tractaat van den heer Jurieu liet drukken, die ook, volgens de voorreden van het byvoegsel of derde deel, voor het einde van December afgemaakt was; en daar was ook al een deel, 't welk byvoegsels tot de voorgaande stukken behelsde, van gedrukt; doch de twee andere delen, welke dit antwoordt moest bevatten, en die een rechte wederlegging van het boek van Jurieu moesten wezen, wierden te rug gehouden om reden, in die voorreden daar van gegeven; zo dat 'er niets anders was dan 't byvoegsel, dat uitquam in den jare 1688.

In het begin van 't jaar 1690 zag men een boek in 't licht komen, genaamt *Avis important aux Réfugiés sur leur prochain retour en France &c.* waar in de vluchtelingen om de Religie uit Vrankryk quansuis vermaant wierden, hoe zy zich te gedragen hadden, indien zy wilden hoop scheppen, naar de voorzegginge van Jurieu, in zyne verklaring over de Openbaring van Johannes, binnen korten tydt weder naar hun vaderlandt te keren. Deze ongelukkigen wierden daar in zeer vinnig doorgestreken en deerlyk mishandelt, en veel dingen een quaadaardige draai gegeven: voornamentlyk wierden zy berispt over hun quaat gedrag omtrent hun vaderlandt, den koning en zyne regeering, die zy beschuldigt wierden door hunne *Gazettes*, *Lardons*, en diergelyke schriften, mitsgaders prenten, (welke men echter meest verkeert op hunne rekening stelde, terwyl ze van den beruchten Romein de Hooghe uitgevonden en gemaakt wierden,) gestadig te beledigen: en boven al wierdt hen nog te laste gelegt, dat zy zo veel ophadden met de resolutie in Engelandt, die zy, zo gezegt wierdt, met de penne en den degen, zo veel in hun vermogen was, ondersteunden, den ongelukkigen koning Jakob den II alle hoon en smaat aandoende. Dewyl nu dit boek in Hollandt uitquam in 't begin, als even gezegt is, van 1690, te weten in 't laatste van de maandt van April, hoewel het gedagtekent was den 1 Januarius, en de tytel inhieldt, dat het aan eenen van de vluchtelingen tot een nieuwe-jaarsgift was gegeven, waar by het met een schone styl, krachtig, doch te gelyk boertig en schimpende geschreven was: en daar in vele byzonderheden gevonden wierden, die iedereen niet weten konde, waar uit bleek, dat de schryver een man van verstandt en wetenschap moest zyn; zo wierdt Bayle van zeer velen, ja genoegzaam van het gemene gros, voor den Autheur daar van gehouden. Die 'er wel inzonderheit in het openbaar tegen op quam, en hem daar mede beschuldigde, was Jurieu. Hy gaf een boek uit, dat ten tytel voerde: *Examen d'un Libelle contre la Religion, contre l'Etat, & contre la Révolution d'Angleterre, intitulé: Avis important aux Réfugiés sur leur prochain retour en France.* Dat meer is, Bayle wierdt ook beschuldigt de autheur te zyn van eene zamenzwering voor Vrankryk tegen Engelandt, de vereenigde Nederlanden, en alle hunne bondgenoten, mitsgaders het gehele Protestantendom, omdat hy hadde willen laten drukken een ontwerp, op wat wyze men eene vrede zoude kunnen maken, dat de opsteller, eene Goudet, koopman te Geneve, hem ten dien einde gezonden hadde. Dit verplichtte hem om zich tegen Jurieu te rechtvaardigen, en een werkje uit te geven, dat hy noemde *Cabale chimérique, ou Réfutation de l'Histoire fabuleuse & des Calomnies, que Monsr. Jurieu vient de publier malicieusement contre un certain Projet de Paix, & touchant le Libelle intitulé Avis important aux Réfugiés.* Daar quam ook een geschrift tegen Bayle, in twee delen verdeelt, voor den dag, genaamt: *Nouvelles Convictions contre l'Auteur de l'Avis aux Réfugiés, avec la nullité de ses justifications, par un Ami de Monsr. Jurieu, premiere partie, & derniere conviction contre le Sr. Bayle, &c, au sujet de l'Avis aux Réfugiés, pour servir de Factum sur les Plaintes portées aux Puissances de l'Etat, in* 4, waar op Bayle een fraai antwoordt uitgaf, onder den tytel van *La Chimere de la Cabale de Rotterdam, demonstrée par les pretendues Convictions, que le Sr. Jurieu a publié contre Monsr. Bayle.* De ziekte van den beschuldiger schortte de hevigheit voor een korten tydt op; maar de zelve wierdt weder opgewekt door den yver van een vriendt van Jurieu, die een boekje in 't licht gaf, genaamt: *Le Philosophe dégradé, ou la Reponse à la Chimere de la Cabale de Rotterdam 1692, à Amsterdam in* 12. Hier op antwoordde Bayle door zyn *Avis au petit Auteur des petits Livrets*: waar in hy zyne onschuldt bewyst, en de bespottelykheit doedt zien van den beschuldiger en zynen kampvechter, aan wien hy een twede boekje schreef, genoemt: *Nouvel Avis au petit Auteur des petits Livrets, concernant ses Lettres sur les differents de Monsr. Jurieu & de Monsr. Bayle.* Deze kryg wierdt van weerkanten hevig voortgezet, en Bayle quam Jurieu ook met een Latynsch boek aan boort. Dit Latynsch werk van Bayle hadde tot tytel: *Janua Cœlorum reserata cunctis Religionibus à celebri admodum Viro Domino Petro Jurieu, verbi Divini Pastore, &c. Amstel. in* 4, 1692. Jurieu betrok De Beauval mede in 't spel; maar die verdedigde zich zo wel, dat iedereen hem, wat Jurieu mogt zeggen, moest vry kennen. Ook spaarde hy Doctor Welwood te Londen niet, welke geschreven hadt, dat een geleert man in Vrankryk (verstaande daar door den Hr. de Pelisson, gelyk hy zich daar over nader verklaart heeft) Autheur van het boek *Avis aux Réfugiés* was, en dat hy hem niet alleen kende; maar dat hy ook verzekerde, dat die het hadt geschreven op bevel van koning Jakob den II van Engelandt, zich alstoen in Vrankryk onthoudende, en van den koning van Vrankryk. Deze was al mede van de zamenspanning. Wat ook Bayle deedt om zyn onschuldt staande te houden, Jurieu liet niet af hem voor den schryver van dat boek te willen doen doorgaan; doch hy heeft het altydt volstandig blyven ontkennen; en de la Bastide, die de Pelisson zeer wel kende, als Commis van Fouquet met hem geweest zynde, en altydt gemeenschap en briefwisseling met hem gehouden hebbende, heeft met veel redenen trachten te bewyzen, gelyk ook Doctor Welwood, dat de Pelisson, de Autheur daar van was. Die het een en het ander uitvoerig wil beweert zien, leze *Histoire de Monsr. Bayle & de ses Ouvrages &c. pag.* 174 & 297. De schriften, over dit geschil wederzyds gewisselt, die meenigvuldig zyn, vindt men met den tydt, wanneer ze zyn uitgekomen, in de zelve *Histoire de Bayle &c. pag.* 187 naauwkeurig aangetekent; hoewel echter nog zeer vele gevonden worden, die Bayle voor den Autheur houden, te meer, omdat men zegt, dat de boekverkoper Moetjens in den Haag, die het gedrukt heeft, beleden zoude hebben, dat het werk met de handt van Bayle zoude geschreven, en door dien Heer hem ter handt gestelt zyn. En het wordt te meer gelooft, omdat Bayle zodanig eene achting niet alleen voor zyne natie hadde, dat hy van oordeel was, dat men in Vrankryk alleen verstandt hadde, maar ook met den koning, zyne staatsdienaars, officiers en soldaten zo veel op hadde, dat hy oordeelde, dat die koning alleen waardig was te regeeren, en dat zo veel wysheit en dapperheit in zyne dienaars gevonden wierdt, dat niemandt van alle natien op verre na daar by konde reiken. Het was hem als een dodelyk verdriet, als men niet wel van dezen koning en zyne regeering sprak, en wanneer de dapperheit van koning Willem en anderen geprezen wierdt. Hy was dan van gedachten, dat zyne landslieden, om de religie uit Vrankryk gevlucht, ondankbaar tegen hun vaderlandt waren, als zy zich in dienst van vreemde vorsten tegen Vrankryk begaven. De Engelsche revolutie kon by hem niet door den beugel, naar het schynt uit oude Monarchale beginselen, waar by mogelyk wat Republykeinsche haat tegen koning Willem, te Rotterdam aangeleert, ook gekomen is. Hoewel het voornamentlyk tegen Jurieu gericht zynde, dien hy schrikkelyk haatte, en zelfs eer dat het geschil uitborst, wiens Maximes hy niet konde verdragen, schoon hy uiterlyk aan hem alle blyken van vriendschap en achtinge gaf, het nog waarschynlyker maakt, dat hy de Autheur is, gelyk 'er ook dingen in voorkomen, die niet wel als van iemandt, in Hollandt wonende, konden geweten worden, en zyn beste en familiaarste vrienden zullen het niet ligt ontkennen.

Ondertusschen, niettegenstaande Jurieu hemel en aarde bewoog, konde hy het echter in het Waalsche consistorie van Rotterdam niet te boven komen om Bayle te veroordeelen, ja hy hadde werk zyne eige rechtzinnigheit, die Bayle ook aangetast hadt, te kunnen staande houden: en schoon hy in de Waalsche synode van Breda triumpheerde, was 't hem nochtans niet mogelyk de Actens van de voorgaande synode, tot zyn nadeel gestelt, uitgeschrapt te kunnen krygen. Hy zocht dan den Nederduitschen kerkenraadt van Rotterdam in zyne belangen te trekken; maar dat wilde in 't eerst niet gaan; doch in 't jaar 1693 gelukte het hem beter, en dat jaar was ongelukkig voor Bayle. In het jaar 1692 hadde koning Willem de III van Engelandt, als stadhouder van Hollandt, eenige heren van den magistraat van Rotterdam, die men oordeelde al te Republykeinsch gezint te zyn, door een brief, aan den magistraat zelf geschreven, van hunne ampten en waardigheden afgezet: onder welke juist die gene waren, die wel de meeste achting voor Bayle hadden. Jurieu verzuimde niet, zich daar van te bedienen; en bragt derhalven aan den Nederduitschen kerkenraadt van de gemelde stadt het boek over de kometen aan, als vol gevaarlyke en goddeloze stellingen. Hier door maakte hy de zelve tegen Bayle op, 't welk hem niet zwaar viel; want die van het consistorie, meest geslage vyanden van de Cartesianen, zagen wel haast van wat Philosophie Bayle was, en namen daarom de beschuldigingen gaarne aan: en dewyl 'er, als gezegt is, uitdrukkingen in het boek voorkomen, die vry wat bedenkelykheit inhebben, en een Roomschgezind Franschman daar wordt ingevoert, wierdt al de lof, den Franschen in het zelve gegeven, vertoont als nadeelig aan den staat en de belangen van koning Willem, waar van die van den kerkenraadt als grote en yverige voorvechters wilden aangezien zyn. Zy bedienden zich van den voet, dien zy op het raadhuis hadden, en bragten de zaak ter kamer van burgermeesteren, daar zy vertoonden, dat Bayle niet waardig was Professor in hunne stadt te wezen. Burgermeesteren van dien tydt, deze oorstrantie niet durvende in den windt slaan, in eene geschapenheit van tydt, dat men hen gedurig dreigde met 't hof van den stadhouder, dat zo veel te ligter konde vuur vatten, omdat Bayle zyne bevordering schuldig was aan dien groten Républikein Paets en zynen aanhang, en nog in versche geheugenis hebbende, wat niet lang geleden hunne medemakkeren wedervaren was, namen op den 30 October des jaars 1693 een besluit, waar by zy Bayle van zyn ampt als Professor ontsloegen, zyne 500 guldens pensioen of tractement, daar toe gestelt, introkken, en hem verboden iemandt in 't byzonder meer te onderwyzen: zodat het boek over de kometen, dat zo lang in de werreldt was geweest, hem nog eindelyk fataal wierdt.

Deze proceduren, die hy onordentelyk en in den grondt onrechtvaardig noemde, veroorzaakten by velen groot ongenoegen in de stadt. De oorzaak van zyne afzetting was, zo als hy zelf zegt, het boek over de kometen. Hy mogt praten, en zo wyt en breet bewyzen, als hy wilde, dat de kometen noch de oorzaak, noch het voorteken van eenig onheil zyn; maar hy hadde niet voorzien, dat zy een zo ongelukkige invloedt op hem zouden hebben, en hem in een staat brengen, waar in hy al zyne Philosophie nodig hadt om zich te troosten. Hy beklaagde zich ten hoogsten, dat men zyne leer veroordeelt hadt, zonder hem te horen, en zonder hem te vragen, of hy 't extract, uit zyn werk door zyn party gansch niet getrouwelyk gemaakt, goet keurde, dat men zyne woorden verkeert uitleide, en dat de magistraat hem zyne beschuldigers niet hadde laten wederleggen. Daar wierdt in

het voorschreven vonnis of resolutie niet gesproken van het *Avis aux Réfugiés*, noch van het project van vrede, dat hy te drukken hadde willen geven: dat, zegt hy in eenen van zyne brieven, zoude veel hatelyker geweest zyn. Jurieu, en die het met hem hielden, verspreidden niettemin overal, dat de afzetting van Bayle gegrond was op de zamenspanning van Geneve, en op het *Avis aux Réfugiés*; maar eene misdaadt van staat zoude zwaarder gestraft zyn geworden als door afzetting van een ampt en verbodt van onderwys; gelyk hy aan eenen van zyne vrienden schreef.

Hy verdroeg zyn ongeluk als een Stoïsch Philosoof, die alles, wat hy niet heeft, voor onnut aanziet, en aan wien de onbaatzuchtigheit het vergenoegen, en de matigheit voor een genoegzaam inkomen verstrekken. Ondertusschen bevondt hy zich evenwel, zo door het verlies van zyn Professorsampt en tractement, als doordien hy altydt weinig zorg gedragen hadt wat te verzamelen, geheel van onderhoudt ontbloot. In dusdanige bedroefde gesteltenis voor een anderen was Bayle nog gelukkig, hy bezat een bezadigt gemoedt, en niet gezet op goederen en waardigheden, zoude hy zelfs de beroepen geweigert hebben, als men 'er hem hadde opgedragen. Het viel hem, geen kapitaal hebbende, echter hart eenslags 500 guldens 's jaars te missen; behalven dat hy nog een klein bankeroet hadt aan de onkosten, die de gewaande vredemaker De Goudet hem hadde veroorzaakt, door het zenden van zyn vrede-voorslag op de post, en de zelve hier in Hollandt te laten omdeelen, welke die ondankbare hem nooit wedergegeven heeft. In zyn ongeluk verloor hy nochtans zyne vrienden noch in Hollandt noch elders niet. De graaf van Guiscard in 't byzonder, gehoort hebbende, dat hy zyn beroep quyt was, poogde hem in Vrankryk te trekken, om hem de opvoeding van zynen zone te vertrouwen, ten welken einde hy hem duizent kronen jaarlyksch aanboodt, onder verzekering, dat hy met het hof beraadslaagt hadt om hem eene volkome vryheit van conscientie te doen genieten; maar Bayle, geen genegenheit daar toe hebbende, en niettemin gevoelig over dit blyk van eene zo zonderlinge achting, verschoonde zich op het moeten afmaken van zyn Woordenboek, dat reets ver gevordert was. Daar was ook een heer in Engelandt van het eerste fatsoen en van het hof, die Bayle tekenen van zyne edelmoedigheit willende geven, aan eenen van zyne vrienden te verstaan gaf, dat hy hem hondert en vyftig Guinees wilde schenken, indien hy hem dat werk opdroeg. Die vriendt deedt alles, wat mogelyk was, om hem te bewegen deze aanbieding niet te verwerpen, en de opdragt te doen zo als hy verzocht wierdt; doch Bayle, nimmer baatzoekent, wederstont de sollicitatien van dezen vriendt, en van anderen, welke zich daar by voegende te vergeefsch alle hare krachten inspanden om hem tot die believing, zo voordeelig voor zyn beurs, te brengen. Hy oordeelde zich al te duidelyk tegen het gebrek, dat de Autheuren, die zich veeltyds in hunne opdragtbrieven door een pluimstrykenden en slaafschen geest laten regeeren, verklaart te hebben, om gevoegelyk te kunnen wagen van daar zelf toe te vervallen. De genen, die hem in zyne ongelegenheit het meest bystont, was de boekverkoper Leers, voor wien hy ook altydt grote achting behieldt, zodat, niettegenstaande andere boekverkopers hem voor zynen arbeidt veel meer boden dan Leers gaf, hy dat altoos geweigert, en voor hem in 't laatste byna alleen gewerkt heeft.

Zyne vyanden, met zyne afzetting nog niet te vreden, hielden niet op te woeden. Zy boezemden koning Willem, als voor gezegt, stadhouder van Hollandt, een vooroordeel tegen hem in, zodanig dat die hem verdacht hieldt al te Republyksch gezint te zyn; maar hy heeft altydt betuigt en verklaart, dat hy zich nooit anders bemoeit hadde dan met zyne boeken, en dat hy zonder heersch-of staatzucht leefde, en dat, zo hy eenig ongenoegen daar in hadde, zulks niet was, dat hem dat zyn fortuin belette; maar dat het hem onnut en zelfs hinderlyk voor zyne vrienden maakte.

Bayle dus buiten beroep en volkomen meester van zynen tydt zynde, schikte zich geheel en al tot het maken van zyn *Dictionaire Historique & Critique*, dat is: *Historisch en oordeelkundig Woordenboek*, waar van hy eenigen tydt te voren hadde uitgegeven een Project in 8, 't welk daarna in 't geheel in 't Woordenboek gebragt is. Hy werkte daar met allen yver aan, niettegenstaande hy veel met hoofdpyn, die hy door zynen gestadigen arbeidt onderhieldt, gequelt was. Hier door verloor hy van elke maandt verscheide dagen, welke hy naderhandt door sterker werken weder moest inhalen. Hy schreef aan verscheide geleerden, zyne vrienden, om licht en onderrichting over zommige zaken, en met eenen hunne gedachten en raadt daar over te hebben, welk een en ander hy met een verwonderlyke leerwilligheit ontfong, en met een uitstekent onderscheident oordeel volgde, hen dikwils betuigende, dat hy meer van een oprechten raadt hieldt, dan van de alderzoetst-vleiende loftuitingen. Hy was ook in der daadt een groot vyandt daar van, en zag eene rechtmatige berisping, eene vermaning, een bericht, dat men hem gaf, als eene weldaadt aan. Alle zyne brieven zyn vol van deze blyken van zedigheit en leer-lust. Ook mag men zeggen, dat'er, buiten eenige dingen, die den Godsdienst raken, waar in hy al te verre is gegaan, nooit nutter, leerzamer en te gelyk aangenamer werk in 't licht gekomen is, dan dit Woordenboek van Bayle. Men vindt daar in geen verdrietig en langdradig verhaal van geringe zaken en dorre en schrale geschiedenissen, noch eenig beuselachtig gezwets van geslachtregisters, dikwils alleen naar de verwaandheit en den hoogmoedt van de belanghebbers, en de begeerlykheit der Autheuren opgestelt en nageschreven. De doorluchtige en voortreffelyke personen van allerlei slag, van wat natie of Godsdienst het mag zyn, worden daar in naar het leven afgebeeld, hun aardt en karacter wordt daar ontdekt; de omstandigheden van hunne daden, de beweegredenen van hun gedrag, de byzonderheden van hunne lere en gevoelens, 't zy ten goede, 't zy ten quade, worden daar in een vluggen, vloejenden, natuurlyken en sierlyken styl vlytig nagespeurt en onderzocht, onder byvoeging van een geregelde en naauwkeurige oordeelkunde, die vergeselschapt is van aangename, en ook schrandere aanmerkingen. 'T is een Woordenboek, welkers onderwerp byna algemeen, hoewel des zelfs gedaante zonderling is. De stoffen van den Godsdienst, van de zedeleer, wysgeerte, welsprekendheit, tydkunde, wiskunst, en van verscheide andere wetenschappen, worden daar in verhandelt met eene geleerdheit, die zelf de geleerden van den eersten rang doedt verwondert staan, en die bequaam is om op een behagelyke wyze te leren en te onderrichten al wie de studie bemint, en de grote mannen tracht te kennen. De Hr. De St. Evremont zegt, *dat Bayle een zo bevallige zwier aan zyne ongemene geleerdheit geeft, dat men nooit moede wordt zyn uitmuntend Woordenboek te lezen. Zyne tydkundige uitbreidingen*, voegt hy daar by, *vermoejen my wel een weinig: doch zy zyn nodig voor de Historieschryvers, en ik vindt in de volgende stoffen wel haast, waar mede my te vergoeden. Wat zoude het lezen een vermaak zyn, indien alle geleerden zo veel fynheit en keurigheit van geest hadden!*

Dit alles is waar: maar men moet echter bekennen, dat dit geleerde en anders nuttige boek met veel vrye en stoute gedachten en verhalen, den Godsdienst betreffende, vervult is, waarom het ook hier en daar tegenstandt en hartige berispingen heeft moeten ondergaan. Dat het in Vrankryk verboden is, zal derhalven niemandt wonder dunken; maar dewyl een iegelyk niet weet, hoe het met dat verbodt is toegegaan, zal 't niet ondienstig zyn zulks hier kortelyk by te voegen. De boekverkopers te Parys, het Woordenboek van Bayle willende herdrukken, hadden daar toe een privilegie nodig. De heer Boucherat, kanselier van Vrankryk, ordonneerde daar op den abt Renaudot het na te zien en te onderzoeken. Deze deedt dat onderzoek naar veler gedachten wat te streng, en gaf zyn oordeel daar over in geschrifte: 't welk het voornemen van de boekverkopers verhinderde. Het geschrift van den abt Renaudot wierdt aanstonts gedrukt: en de heer De St. Evremont beantwoordde het gedienstiglyk voor Bayle; doch Bayle zelf verklaarde, dat zo hy het ooit zoude wederleggen, zulks niet zoude geschieden, dan nadat hy zoude weten, dat de Autheur het voor het zyne erkende zodanig als men het quam uit te geven. Zyn Woordenboek wierdt dan in Vrankryk verboden; maar het leedt niet lang, of hy hadt redenen om zich daar over te troosten, en zelfs eindelyk verheugt te zyn, welke hy in een zyner brieven aantekent. Zyne gematigheit en zachtzinnigheit tegen zynen onrechtvaardigen en straffen berisper ging naderhandt zo ver, dat hy zynen vriendt, den heer Des Maizeaux, ernstig verzocht in de nieuwe uitgave van de werken van St. Evremont, die hy stont te doen, niet te willen brengen het antwoordt van dien vermaarden autheur op het oordeel van den abt Renaudot over het Woordenboek. Dit deedt Bayle voornamentlyk, omdat hy den here De Wit, secretaris van Dordrecht, zoon van den raadpensionaris, een groot vriendt van dien abt, belooft hadde het gepasseerde zodanig te zullen vergeten, dat in geenderlei maniere meer van dat geschil gesproken zoude worden: 't geen hy ook getrouwelyk in de twede uitgave van zyn Woordenboek heeft nagekomen. Jurieu, die wat ligt geraakt was, en die een soort van een zeer bitteren yver hadt, meende dat hy op verscheide plaatsen van 't Woordenboek wat gevoelig was berispt. Meer was 'er niet nodig om hem alle bedenkelyke middelen te doen zoeken, om het zwart te maken, en voor een ondeugent boek uit te kryten. Ten dien einde verspreidde hy aanstonts, eer, het verschil tusschen Bayle en Renaudot bygelegt was, het oordeel, dat de abt Renaudot te Parys daar van gegeven hadde: waar op Bayle antwoordde met zyne *Aanmerkingen* op een gedrukt geschrift, tot tytel voerende: *Jugement du Public, & particulierement de l'Abbé Renaudot, sur le Dictionaire Critique du Sr. Bayle:* en hier op quamen al wederom meer geschriften. Het credit van Jurieu was reets groot genoeg geweest om in het consistorie van de Waalsche kerke te Rotterdam tegen het werk van Bayle te doen procederen; want men moet bekennen, dat die heer Jurieu een groot vermogen op de kerkenraden hadt. Dit geschiedde op deze wyze, volgens den brief van Bayle, die in het jaar 1698 op een half bladt in 12 gedrukt wierdt. „ Daar wierden (zegt hy) Gecommitteer-„ dens benoemt om myn Woordenboek te onderzoeken. Zy la-„ zen het, en maakten extracten en aanmerkingen. Haar raport „ aan het consistorie gedaan, en alle andere voorbereidselen be-„ schikt zynde, alvorens tot het vonnis te treden, wierdt ik bericht „ voor het consistorie te verschynen, en ik quam daar ten gezet-„ ten dage. De staat van 't geschil in 't algemeen, en 't eerste „ punt van de extracten en aanmerkingen in 't byzonder my zyn-„ de voorgehouden, vroeg men my, wat ik daar op te antwoor-„ den hadt. Myn antwoordt was, dat ik niet geweten hebbende, „ aan wat kant de zaak begonnen zoude worden, niet anders ge-„ reet hadde gemaakt dan een zeer generaal discours, dat ik tot de-„ ze twee punten bragt; 1, Dat ik eene menigte zaken tot myne „ verrechtvaardiging op ieder voorwerp van klachte te zeggen had-„ de: en 2, dat ik, om het consistorie een lang vervolg van een „ lastig onderzoek en nasporing te sparen, en om de vrede en „ stichting te bevorderen, liever wilde de zaken, die reden tot mis-„ noegen hadden gegeven, in eene twede uitgave veranderen, dan „ op bewyzen en bewysredenen dringen, en tonen, dat men „ ongelyk hadt zo hart te roepen: dat ik het gemeen al kennis „ gegeven hadde, op wat wyze ik bezig was myn werk te verbete-„ ren, volgens den raadt, dien men my in 't byzonder wel „ zoude willen geven. Ik verklaarde het consistorie met een, dat „ ik met alle leerwilligheit en eerbiedt in acht zoude nemen het „ licht, dat zy my zouden gelieven mede te delen: en kortom, „ dat, indien ik ketterschе of dwalende gevoelens hadde voorgestelt, „ ('t welk ik niet geloofde) ik die verzaakte, gelyk ik reets in „ een geschrift, over drie of vier maanden gedrukt, verklaart had-„ de. Dit antwoordt te algemeen bevonden wordende, wierdt „ my

„ my gezegt, dat men my de aanmerkingen, die het consistorie op „ myn Woordenboek hadde gemaakt, zoude ter handt stellen: zo „ als my de zelve dan ook eenige dagen daar na door Gecommitteerdens, daar toe benoemt, gegeven wierden. Zy quamen onder anderen op deze vyf hoofdpunten uit: 1, De aanhalingen, „ uitdrukkingen, aanmerkingen, door het boek verspreid, bequaam „ om kuische ooren te quetsen: 2, Het artykel van David: 3, Het „ artykel van de Manicheen: 4, Dat van de Pyrrhonisten: 5, De „ lof, gegeven aan menschen, die of het wezen en aanwezen, of de „ voorzienigheit Gods geloogchent hebben. Hier op antwoordde „ ik de zelfde twee zaken als te voren: eerstelyk, dat ik meende „ veel redenen by te brengen te hebben, om my op al die punten „ te rechtvaardigen: en ten anderen, dat ik des niettegenstaande „ gereed was de stenen des aanstoots, die men in het boek vondt, „ daar uit te nemen. Ik voegde daar by, 1, Dat ik nu uit de „ aanmerkingen van het consistorie wetende, waar de bezwaarnissen lagen, klaarder zag in wat voegen de zaken konden te recht „ gebragt worden; en dat het my zeer gemakkelyk scheen alles te „ verhelpen, 't zy door besnoejing of verandering der uitdrukkingen, 't zy door byvoegingen of ophelderingen. 2, Dat ik byzonderlyk het artykel van David zodanig wilde vermaken, dat „ 'er niets in zoude blyven, dat Godvruchtige gemoederen eenigen „ aanstoot konde geven. 3, Dat ik ten opzichte van het gruwelyke leerstuk van de twee hoofdbeginselen, dat is te zeggen van „ 't Manicheendom, overvloedig gedeclareert hadde, hoe ongerymd, gedrochtelyk, en strydig niet alleen tegen de Religie en de „ Godvrucht, maar ook tegen de zuiverste en klaarste denkbeelden van de reden en de rechte Philosophie my dat voorquam: „ dat ik my daar over in de twede uitgave breder zoude uitbreiden: en dat, ingevalle ik als historieschryver gemeent hadde „ verplicht te zyn de tegenwerpingen der Manicheen in al hare „ kracht te verhalen, aan de andere kant hadde gedacht, dat zulks „ zonder gevolg was, en dat my scheen, dat ik niets anders deedt „ dan uit te breiden 't geen onze alderrechtzinnigste Godgeleerden alle dagen in weinig woorden zeggen, dat is, ***dat de overeenstemming van de heiligheit en de goedheit Gods omtrent de zonde en de ellende van den mensch een onbegrypelyk geheim is, dat wy met alle nederigheit aanbidden moeten, verzekert zynde, dat dewylhet niet geopenbaart is, wy verplicht zyn de zwarigheden van onze zwakke reden te doen stil zwygen.*** „ Dat ik over andere stoffen, en met name wel „ wegens de bestaanlykheit van de uitgestrektheit en der beweging, „ genoeg hadde verklaart, op zommige tegenwerpingen niet te kunnen antwoorden, maar dat voor my geen reden is om een leerstuk te „ verwerpen; dat ik op nieuw over die van de Manicheen met aandacht denken zoude, en dat, indien ik antwoorden vondt, of indien de heren predikanten van het consistorie my 'er wilden verschaffen, ik de zelve de beste gedaante zoude geven, die 't my „ mogelyk zoude zyn. 4, Dat ik het zelfde antwoordde aangaande het artykel van Pyrrho. En 5, dat ik, nopende den lof, aan de „ goede zeden van eenige Atheisten gegeven, eene oplossing beloofde, welke zoude doen zien, hoe die zaken, de welke ik in de „ boeken gevonden heb, en die de wetten van de Historie my „ genoodzaakt hebben te verhalen, den waren Godsdienst niet moeten ergeren, en de zelve ook in der daadt geen ongelyk doen. „ De Gecommitteerdens van dit gesprek aan het consistorie verslag „ gedaan hebbende, wilde men, 't geen ik mondeling gezegt hadde, wel in geschrift hebben. Ik gaf derhalven eene memorie over, waar in ik, de twee algemene punten van myn woordelyke antwoorden eerst aangeraakt hebbende, betuigde, dat ik nooit van „ gedachten geweest was van als myn gevoelen voort te brengen eenige stelling, die strydig was tegen de geloofsbelydenisse van de Gereformeerde kerke, in welke Godt my de genade gedaan hadt van „ my te laten geboren worden; dat, in gevalle diergelyke stellingen in myn werk gevonden wierden, (hoewel ik dat niet vertrouwde) de zelve daar buiten myn weten moesten ingeslopen „ zyn; en dat ik die ontkende en herriep. Dat zo ik in zommige opzichten vryheden van philosopheren gebruikt hadde, welke buitengewoon waren, zulks was, omdat ik meende, dat men die „ ligtelyk verschonen zoude uit inzicht van de natuur van 't werk, „ waar in ik te gelyk de persoon van Historieschryver, en die van uitbreider moest verbeelden, zonder den meesterachtigen leeraar te „ spelen. Dat de zorg, die ik gedragen hadt om Philosophische aanmerkingen te doen dienen tot bevestiging van een leerstuk, 't „ welk hoofdzakelyk in onze kerke is, en dat wy gestadig aan de „ Socinianen tegenwerpen, namentlyk, ***dat men zyn verstandt aan het Goddelyke gezag moet onderwerpen, en geloven het gene Godt ons in zyn Woordt openbaart, schoon het licht van de Philosophie daar mede niet altydt overeenkomt,*** my hadde doen hopen, dat alle myne Protestantsche lezers over myne uitbreidingen eer gesticht dan geërgert zouden wezen. Dat het my zeer leed was, dat de uitkomst „ myne hoop niet hadde beantwoord; en dat, indien ik de uitwerking van de vryheit, die ik gebruikte, voorzien hadde, ik my daar „ voor wel naauwkeurig gewacht zoude hebben. Dat ik, om het „ voorledene te verbeteren, die plaatsen in een twede uitgave verhelpen, en de aanmerkingen, my door het consistorie medegedeelt, ten hoogsten in acht nemen zoude. En verders dede ik „ hier by de byzondere verklaringen, de welke ik mondeling aan „ de heren Gecommitteerdens gedaan hadde, rakende het artykel „ van David, dat van de Manicheen, enz. Op deze memorie „ stelde het consistorie eene Acte op, met de aanmerkingen en bepalingen, die het goed vondt; en dat was, myn heer, het vredig „ besluit van deze zaak. Zy betoonden te wenschen, dat ik, zonder tot een twede uitgave, die nog lang zoude kunnen achterblyven, te wachten, iets dede drukken, 't welk de gevoelens, die „ ik in myne memorie hadde voorgestelt, aan het gemeen bekend „ maakte. Ik bewilligde dat gaarne, en quyt my tegenwoordig van „ die belofte; het heeft aan my niet gescheelt, dat ik my daar van niet „ eerder gequeten heb. Te Rotterdam den 7 July 1698. Dit dus afgelopen zynde, begaf Bayle zich vlytig te werken aan de twede uitgave van zyn Woordenboek, en vermeerderde het byna op de helft. Deze twede druk quam uit den 27 December des jaars 1701, zonder besnoejing; maar 't was tegen zyn zin, dat de boekdrukker, meer op den winst, dan op de meening van den schryver ziende, het artykel van David, enz, daar wederom in bragt. Dit Woordenboek wierdt ook in 't Engelsch overgezet door de la Roche, Fransch vluchteling te Londen, en met eenige kleine byvoegingen en verbeteringen van den schryver, gedrukt in den jare 1709, by Tomson, in vier delen, zynde een zeer fraaie druk.

Van de afzonderlyke zaken, die hy in zyn Woordenboek niet wel konde brengen, maakte hy, als om zich wat te verquikken, het werk, genaamt ***Reponse aux questions d'un Provincial,*** dat te Rotterdam by Leers gedrukt in 't licht quam in de jaren 1704, 1706, en 1707, in 5 delen in 12, waar van het laatste na zyne doodt eerst het licht zag. Hy hadt geen grote gedachten daar van, en oordeelde, dat het niet veel roem aan den schryver konde geven, waarom hy ook niet gaarne daar voor wilde gehouden zyn. Hy zeide zelfs, dat het niets aanmerkelyks, of daar iedereen naar tracht, behelsde, en dat het eer gelezen moest worden voor tydverdryf, dan om 'er geleerdheit in te vinden. Op die wyze deedt hem zyne zedigheit, of wel zyne vreze van eenig quaadt, spreken van alles, wat uit zyne penne quam; maar de geleerden, en zelfs de grote heren, oordeelden daar wel anders van.

De graaf van Albemarle liet hem door den baron van Walef uit 's Gravenhage den beleefdsten en vriendelyksten brief des werrelds schryven, om hem te bewegen over te komen, en by hem in 's Gravenhage te blyven wonen, met al de vryheit en al 't vermaak, dat hy zoude kunnen wenschen. Men hieldt hem voor, dat hy de stadt van Rotterdam door zyne presentie genoeg vereert hadde, en dat de hoofdplaats van Hollandt, met al hare voorrechten, ook gerechtigt was om hem te nodigen, om haar te verkiezen voor een verblyf, tot den koophandel geschikt. Men vertoonde hem de uitstekende consideratie, die men voor hem hebben, en de eerbiedt, die men aan zyne verdiensten bewyzen zoude, als mede de vriendschap van een heer, die ongemeen veel achting voor hem hadde. Men boodt hem boekeryen en fraaie wandelingen aan, om zyne Philosophie te voeden en te vervrolyken, en genoeglyk te onderhouden. Men herinnerde hem een van zyne eige stellingen in zyn ***Réponse aux questions d'un Provincial, tom.*** II. ***ch.*** 11, te weten, ***dat een man van studie het verblyf van de eerste stadt van een staat verkiezen moet voor dat van minder steden: of verzaak,*** voegde men daar by, ***uw eige stellingen, of vergun ons de gunst, die wy u verzoeken.*** Eindelyk, men beloofde hem het alderaangenaamste en zachtste leven, dat 'er te bedenken was, by dezen edelmoedigen, weldadigen, altydt in een gelyk humeur, en van een beminnelyken geest zynde heer, alles ondersteunt met de beweegreden van de bewaring zyner gezondheit. Dit zelfde bevestigde Mylord graaf van Albemarle door een brief, dien hy hem naderhandt zelf schreef, waar in hy hem nog nader drong zyn verzoek toe te staan. Doch Bayle verschoonde zich op de gelykvormigheit van leven, die hem, zeide hy, als een zwak oud man, en voor zyn weeke gesteltenis best diende; want hoewel hy niet meer dan 59 jaren oud was, hadde hy een zwakker ouderdom dan anderen dikwils op de 70 of 75 jaren hebben: en dus sloeg hy deze aangename en loflyke aanbieding af. Hy wierdt ook nog van verscheide groten geëert. Eene, zo door geboorte, als aanzien, maar vooral door haar verstandt, grote en vermaarde keurvorstinne, met hare dochter, eene koninginne, in den Hage zynde, deden eene reize naar Rotterdam om onzen Philosooph te zien en te spreken, dewyl het niet mogelyk was hem naar den Hage te trekken, zelfs voor weinig tydt; en daar kon men ter naauwernoodt van hem verwerven, dat doorluchtig gezelschap te zien. Hoe Philosophisch hy zich in die conversatie gedroeg, weten best die 'er zyn by geweest. Hy was ook in grote achtinge en vriendschap by Mylord graaf van Shafsbury in Engelandt, die hem eenige schone geschenken deedt, welke hy echter niet als bezwaarlyk aannam: en hy schreef aan eenen van zyne vrienden, hem verzoekende, dat hy de milddadigheit van dien Lord wilde doen ophouden, weigerende de nieuwe geschenken, die hy hem doen wilde: ook wachtte hy zich uit zuivere onbaatzuchtigheit van hem de boeken, die hy sedert eenigen tydt hadde uitgegeven, toe te zenden. Bayle meende als Martialis, dat een arme, die niets aan een ryken geeft, mild is, aldus schryvende, ***lib.*** V. ***Epigr.*** 18, ***ad Quinct.***

Quoties amico diviti nihil donat,
O Quinctiane, liberalis est pauper!

De geleerden van verscheide plaatsen van Europa overlaadden hem met eer, en zochten zyne vriendschap: tot een bewys waar van hier alleen aangehaalt zal worden de vermaarde societeit van Dublin. Deze gaf hem opentlyke tekenen van hare hoogachting en zonderling vertrouwen in zyne geleerdheit; en men kan zien, wat dit doorluchtig genootschap van geleerden van de werken van Bayle dacht, in den brief, dien de beruchte Eduard Smith, secretaris van dat genootschap, naderhandt bisschop van Down en Connor in Ierlandt, hem uit den naam van de societeit schreef. Bayle wierdt daar in door die geleerden aangezien als een levendige en overvloeiende bron, en een onuitputtelyke grondt van wetenschap en kunsten. En ten opzichte van de mededeeling en het wederzyds overzenden van hunne werken, 't welk Bayle hun hadde verzocht, vergelykt dat voortreffelyk genootschap uit zedigheit, het gene van haar kant gezonden zal worden, by de kleine kramery en beuselingen, die men in den koophandel by de Indianen tegen hun gout en kostelykheden verruilt, ***Rogas, ut ad te nostra mittantur: lubenter accedimus; haud dubitantes, nobis perinde eventurum, ut apud In-***

Indos mercaturam exercentibus, qui viles nugas auro nobiliore commutant tenuiora nostra tentamina utilioribus orbis litterarii inventis; donabis. Het zoude te lang vallen, indien men hier meerder exempelen wilde bybrengen van de begeerte der geleerden om gemeenschap en onderhandeling met hem te bekomen, en van het werk, dat zy van zyne schriften maakten.

Bayle was reets al zes maanden ziek geweest aan een borstquaal, een erffelyk ongemak, waar aan verscheiden van zyn maagschap gestorven zyn; maar dewyl Jaquelot zyne byzondere gevoelens ten opzichte der Religie vinnig aangetast, en dat le Clerc zich te gelyk, als in gemeenschap met hem, tot zyn beschuldiger verklaart hadde, begaf hy zich echter tot het wederleggen van hunne beschuldigingen, by een geschrift, te vinden op het einde van het vierde deel van zyn *Réponse aux questions d'un Provincial.*

Niettegenstaande zyn brandt op de borst, zyn binnenkoorts, zyn hoest, en zyn ongemene mageheit, die dagelyks op 't oog vermeerderde, hem sterk drukten, wilde hy geenderly geneesmiddelen gebruiken, zelfs niet van de eenvoudigste, waar door hy misschien eenige verligting zoude bekomen hebben. Hy zeide, *dat hy de doodt beter hieldt dan een quynend leven, en dat het best was de natuur te laten begaan, en haar te laten haar slag doen, dan haar door medicynen te dwarsbomen. Zy zal,* voegde hy 'er by, *vaardiger in hare verrichting zyn, alhoewel de medicynmeesters haar dikwils genoeg meer doen voorwaarts dan achterwaarts gaan.* Hier by quam eene sterke verbeelding, dat zyne moeder en verscheide van zyne vrienden aan een diergelyke quale in den zelven ouderdom waren weggerukt, en hy daarom ook daar aan sterven moest. Zyne vertrouwde vrienden weten ook wel, dat hy voor ouderdom vreesde: want dewyl velen, die in het bloeien van hunne jaren sterke geesten wilden zyn, in hunnen ouderdom, zo hy meende, door zwakheit van geest, van gedachten verandert zyn, was hy beducht, dat ook dit aan hem zoude kunnen gebeuren. Nu stelde hy daar in eere, om zo op het einde van zyn leven te zyn, gelyk hy te voren geweest was, en daarom wilde hy niets gebruiken.

In dezen droevigen staat liet hy nog niet af van een werk op te len, waar in hy zyne Religietegen zyne twee evengemelde ontzagchelyke vyanden nog nader dapper verdedigde, onder den tytel van: *Entretiens de Maxime & de Themiste*, dat niet als na zyne doodt te voorschyn gekomen is.

Hy heeft naar mate, dat hy meer schreef, in het laatste van zyn leven, ook meerder vyanden gekregen; want behalven Jurieu en zynen aanhang, mitsgaders Saurin, tegen wien hy nooit veel geantwoord heeft, als hier en daar in zyn Woordenboek, als mede Jaquelot, welke reets genoemt zyn, heeft nog de Hr. Bernard, Professor te Leiden, getracht hem in het stuk van Religie verdacht te maken. Maar een der laatsten van zyne tegenstrevers, dien men te gelyk voor zynen grootsten bestryder moet houden, is geweest de Hr. le Clerc, mede reets genoemt. Het dispuut tusschen die twee mannen is al vry hoog gelopen, en zy hebben de een den anderen van grote zaken beschuldigt. Le Clerc betichtte Bayle, dat hy een Godverzaker en Spinosist was, die in al zyne werken hadde toegelegt om de Religie te ondermynen. Bayle wederom beschuldigde le Clerc zo niet een Sociniaan, ten minste een Ariaan en een grote snorker te zyn, die in al zyne schriften zyn werk maakte om de Goddelyke openbaring in het H. woordt op schroeven te stellen, ja die zelf, om die geheel omverre te werpen, zich van de argumenten van Spinosa bedient hadde. 'T zoude te langwylig zyn dit groot geschil uit te halen. Die daar van nader willen onderricht wezen, kunnen, zo zy het der moeite waardig oordeelen, de schriften, wederzyds daar over geschreven, nalezen, als mede de Apologie voor Bayle in de meer aangehaalde *Histoire de Bayle &c. pag.* 119, hoewel ook alles, wat daar gezegt wordt, niet blindelings te onderschryven is, omdat de opsteller van die Apologie niet alleen zeer partydig is, maar zelfs niet nalaat by die gelegenheit brave mannen, waar by hy noch in geleerdheit, noch in deugt op verre na reiken kan, onbeschoft te roskammen. Men zal hier ook geen oordeel over dat geschil tusschen die twee letterhelden vellen; want gelyk zy beiden voor mannen van verstandt, elk een wel versnede penne hebbende, om klaar, krachtig en overtuigende te schryven, moeten gehouden worden, zo kan men zich genoegzaam ook niet onthouden te geloven, dat zy beiden bewezen hebben, wat zy te bewyzen voorhadden: die Bayle hier over leest, zal zeggen, hy heeft gelyk; en die le Clerc leest, zal genoodzaakt zyn het zelfde te zeggen.

De tyding van de ziekte van Bayle verspreidde zich ondertusschen onder de geleerden. Een van die order, de Hr. De Larroque, zyn byzondere vriendt, verkreeg eene schone Consultatie in geschrift voor hem van den Here Fagon, eersten medicynmeester van den koning van Vrankryk, Lodewyk den XIV, welke die ervaren Doctor aldus begon: *Men kan niet zonder smert verstaan, dat de onverschilligheit voor het leven den beroemden heer Bayle gebragt heeft tot het verzuimen van eene ziekte, waar van de minste vestigingen vreeslyk zyn.* Daar op schreef hy hem eene uitstekend dieëet, of levenswyze voor, zonder eenig ander medicyn, en eindigde zyne Consultatie met deze woorden: *Ik zoude van herte wenschen, dat men al deze dwang sparen konde, en dat het mogelyk was een hulpmiddel te vinden, zo voortreffelyk als de verdiensten van den genen, voor wien het gevraagt wordt. Te Versailles den* 27 *December* 1706. Zo als men deze Consultatie met de post van Parys naar Rotterdam stont af te vaardigen, verstont men, dat het te laat, en dat Bayle niet meer in de werreldt was. Indien hy zich slechts wat hadde willen wachten, badt men menschelyker wyze kunnen hopen, hem langer te zien leven; maar dat was de minste van zyne zorgen, en men zoude haast zeggen, dat hy zyne doodt geheel naar zyn leven heeft willen doen gelyken, en sterven als hy geleest hadde, met de pen in de handt. Hy storf ook zonder bedlegerig te zyn geweest, en zonder zyn gewone trant van leven en doen te veranderen, als daar in alleen, dat hy gedurende de laatste twee maanden, om zich van spreken te onthouden, uit vreze van zyn borstquaal te verergeren, geen bezoek deedt of ontfong: 't welk hy, zyne vrienden hadde doen goedkeuren. Men geeft voor, dat 'er nooit een Philosoof is geweest, die de vermaning van *Martialis (lib.* X *Epigr.* 47.) *Summum nec metuas diem, nec optes*, beter dan Bayle oeffende. Hy zag, zegt men, de doodt met trage schreden aankomen, zonder de zelve uiterlyk te vrezen, of daar naar te verlangen, blyvende altydt even gerust, zonder zich ooit in 't minst te verzetten of te ontroeren, tot het einde toe. Zy taste hem echter eenigermate onvoorziens aan; want den 28 December des jaars 1706 een geschreve Copie van zyn *Entretiens de Maxime & de Themiste*, waar in hy Jaquelot en le Clerc wederlegt, aan zyn drukker gegeven hebbende, sprak hy een korten tydt met zyne hospita, en klagende over koude, verzocht hy, dat die hem wat vuur wilde halen. Eer die wederomquam, was hy al dood: want de Vomica los gaande, stikte hy in het bloedt en den etter, en wierdt geheel gekleed in zyn bedde dood gevonden, in den ouderdom van 59 jaren, 1 maandt en 10 dagen. Le Clerc geeft voor, dat zyne schriften hem zo hard hebben getroffen, dat hy daar van gestorven is.

Om Bayle naar het leven af te malen, moet men met die hem gekent en met hem omgegaan, en die zyne schriften met aandacht gelezen hebben, zeggen, dat het pourtrait gansch niet naar hem gelykt, als men hem vertoont een man te zyn geweest *weinig bequaam om in eenige zaak in te dringen, of om eene zaak te openen; maar wel om zwarigheden zonder einde te maken omtrent het geen hy niet verstont: wiens geheel Philosophisch licht bestont in wat van het Peripateische, dat hy by de Jesuiten te Thoulouse hadde geleert, en een weinig Cartesiaansch; dat hy nooit doorgrond hadde: en wiens geest zo zeer was vervult met nietigheden, en zo zeer afgetrokken met het nasporen van dingen, die van geen gewicht zyn, dat 'er niets recht Philosophisch meer in konde.* Ja iedereen, die dit pourtrait ziet, buiten den schilder zelf, zal moeten staande houden, dat die Bayle dus affchilderen, of de kunst van pourtraiten te maken, immers naar het leven, zekerlyk geenzins verstaan, of de slimste geelzucht hebben, die 'er te bedenken is, en dat hunne oogen zo vol gal zyn, dat zy daar door niet zien kunnen. Die hem aan de andere kant als een van de eerste geesten in de historie-en letterkunde affchilderen, gaan ook wel iets buiten 't spoor. Dat hy in de historie van de letter-kunde zeer ervaren is geweest, kan zyn Woordenboek getuigen; doch wat de oudheden en de geleerde talen, inzonderheit de Oostersche, belangt, daar in was hy niet verre gevordert, zelfs niet in de Griekfche. Maar hy was een goed Philosoof, zo veel de boven-natuurkunde aangaat; want wat de overige delen van die wetenschap betreft, daar in kan men niet zeggen dat hy uitgemunt heeft. Zyn geest was schrander, doordringende, fyn, net en aardig: zyne verbeelding levendig, vlug en vruchtbaar: zyn geheugen wonderlyk en weêrgaloos in het onthouden van de zaken met al hare omstandigheden, zonder die ooit te vergeten. Hy was van nature goedaardig en van een zeer gemakkelyken en pleifierigen ommegang, en zyn gezelschap, 't zy dat men ernstig wilde spreken, of zich vermaken, altydt waardig: beleeft en vriendelyk tegen iedereen, tederhertig, gedienstig, en goeddoende voor zyne vrienden. Of het een bewys van zyn vreedzamen aardt geweest is, dat hy, sedert dat hy Professor te Sedan was geweest, nooit eenig beroep in eenige Akademie heeft gezocht, of willen aannemen, om de oneenigheden, de twist, en jaloesy, die daar veeltyds regeeren, dan of dat geweest is, om, buiten eenige verbintenis zynde, zyne gedachten zo veel te vryer te voorschyn te brengen, zal men daar laten. Nooit heeft men hem kunnen beschuldigen, dat hy tot vleesschelyke wellust overgegeven zoude zyn geweest. Hy was in het tegendeel kuisch in al zyn gedrag; schoon men hem wel beschuldigt heeft, dat zommige uitdrukkingen in zyne schriften, voornamentlyk in zyne *Critique générale*, en zyn *Dictionaire*, altemets niet al te zuiver geweest zyn. Hy hadde een afkeer van het vrouwelyke geslacht, meest evenwel uit jaloesy. In zyne jeugt was hy eens verlieft geweest; maar ziende, dat de dochter, waar op hy verslingert was, meer achting toonde voor een welopgeschikten en levendigen jongeling dan voor hem met al zyne Philosophie, is hy daar over zo gramstorig geworden, dat hy byna geen vrouwe wilde aanzien; gelyk hy dan deze gramstorigheit tegen het vrouwelyke geslacht in al zyne schriften, waar het kon te pas komen, en vooral in zyn Woordenboek, heeft vertoont. Men konde hem niet bewegen, om uit beleeftheit, by inkomste en affcheidt, eene vrouw te kussen, voorgevende, dat de natuur geen proportie in het bedeelen der schoonheit hebbende gehouden, hy, om eene schone, dan ook vyftig leelyke zoude moeten kussen. Nuchter en matig was hy in spyze en drank, niet hakende naar geneuchten, eere en aanzien, noch grote schatten. Hy hadt noch knecht, noch meidt, en kon zich met weinig behelpen, wetende zich ongemeen wel naar zyn staat te schikken. Zyne gezondheit was zeer teder; nochtans droeg hy gansch gene zorg daar voor, zo groot was zyne onverschilligheit voor 't leven. In zyn schryven was hy vry, en dorst allerlei gedachten, zelfs in het stuk van den Godsdienst, op de baan brengen; maar in zyn spreken was hy zeer achterhoudende, en gedurig op zyn hoede. Het is bekend, dat vele, zelfs grote en aanzienlyke menschen, uit allerlei landen, ziende zyn vry schryven, hem voor een vrygeest houdende, by hem gekomen zyn, om over dat stuk met hem te spreken, en van hem wat te leren: maar hy heeft het telkens van de handt gewezen, betuigende, dat hy verre daar van was, en dat men hem te onrecht beschuldigde; dat zyn schryven maar daar henen gericht was, op dat de geopperde zwarigheden door anderen, die geleerder waren dan hy, mogten wegge-

weggenomen worden; en om de noodzakelykheit van het aannemen der Goddelyke openbaring aan te dringen.

Hy was zeer nieuwsgierig van aardt, en wilde gaarne alles, wat in de werreldt omging, tot het minste toe, weten: daarom, quam 'er een vreemdeling, die hem iets wist van den staat der Akademien van geleerdheit aan te brengen, die was altydt welkom, en het was een groot vermaak voor hem. Of hy vry van verwaandheit, die den geleerden dikwils maar al te eigen is, geweest zy, laten wy daar: want men weet, dat hy de gewoonte hadde, als hy iets hadde uitgegeven, dat hy zich wel voor een tydt te zoek maakte, om ondertusschen te horen, wat oordeel daar over gevelt wierdt; en als hy zag, dat het geprezen wierdt, was hy gansch niet zonder aandoeninge en kittelinge daar over. Echter roemde hy gaarne de werken van anderen: zelfs prees hy Jurieu, eenen van zyne vinnigste beschuldigers, terwyl hy den rechtmatigen lof, dien men hem zelf van alle kanten gaf, voorgaf niet te kunnen verdragen. Van zyne leergierigheit is boven reets gewag gemaakt. Arbeidzaam en onvermoeit werkte hy, tot den ouderdom van veertig jaren, veertien uuren ieder dag: en hy schreef eens aan een vriendt, dat hem byna niet geheugde, sedert zyn twintigste jaar eenigen ledigen tydt gehad te hebben. Zyn styl, wel wat naar dien van Montagne gelykende, was levendig, stout, natuurlyk, vloeiende, en tamelyk regulier; maar zyn grote geheugenis en zonderlinge wetenschap deden hem veeltyds in lange en leerzame buitenredenen uitweiden, welke hy echter de kunst hadde, als nuttig en zelfs noodzakelyk, weder te leiden tot de gevolgen, die hy daar uit trekken wilde. Gelukkig, indien hy den geest van de eenvoudige Christelyke Religie doorgaans in zyne schriften behouden, en nooit andere dan door de zelve gewettigde uitdrukkingen gebruikt hadde, en dat hy geen aanleidinge hadde gegeven om te denken, dat hy een Protestant was, die tegen alle Religien protesteerde. De Jesuiten van Trevoux hebben hem beschuldigt van geveinstheit omtrent zyne vrienden, omdat hy die niet altydt kennis gaf van 't geen, noch van de ware redenen, waarom hy schreef; doch of dien vaderen veel past zulke beschuldigingen of verwyten aan anderen te doen, zal men hier niet onderzoeken. Dat hy zynen naam in 't hoofdt van eenige zyner schriften niet gemeld, ja zelfs zich deswegen voor zyne vrienden bedekt gehouden heeft, daar over konde hem niemandt actie maken; want daar kunnen omstandigheden van tyden en zaken geweest zyn, die dat genoeg kunnen doen verschonen. Maar dat evenwel de gestrengste zedekunst in 't stuk van waarheit en logenen niet krachtig in zyn gedrag doorstraalde, blykt uit zyn hier voor bygebragte verschillende en tegenstrydige verhalen, zo nopende de oorzaken van het in 't licht geven van zyn boek over de kometen, als wegens de wyze, hoe hy voor den schryver van 't zelve ontdekt wierdt; mitsgaders uit zyne sterke betuigingen, dat hy de Autheur niet was van de *Commentaire Philosophique*, daar getoont is, dat hy het nochtans was. Wat het *Avis aux Réfugiés* betreft, daar over is te voren gesproken.

Behalven de werken, hier voor gemeld, heeft Bayle nog gemaakt *Dissertation concernant le livre d'Etienne Junius Brutus, imprimé l'an* 1579, 't geen zommigen gemeent hebben te zyn van *Theodorus Beza*; maar dat door *Hubert Languet* onder dien naam geschreven is. De tytel is: *Stephani Junii Bruti Vindiciæ contra Tyrannos, sive de Principis in Populum, Populique in Principem legitima potestate:* welk boek verscheide malen gedrukt is in 8 en 12 te Amsterdam. Deze Dissertatie heeft hy zelf op 't einde van zyn Woordenboek gebragt; waar by, behalven eenige verhandelingen aangaande zommige Artykels, in dat Woordenboek voorkomende, de volgende twee gevoegt zyn: *Dissertation sur l'Hippomanes*, en *Dissertation sur le Jour.* Ook heeft hy in den jare 1686, volgens zyn meergemelde dagregister, in zyn negen en dertigste jaar, geschreven een Latynschen brief (dien hy naderhandt voor een zeer slecht werk heeft gehouden) *de scriptis adespotis*; *van de nameloze schriften.* Na zyne doodt zyn daarenboven onder zyne papieren nog gevonden verscheide werken, die niet gedrukt zyn, als: *Leçons d'Histoire & de Philosophie. Abregé des Vies des Hommes illustres de Plutarque. Continuaiton de la Critique de l'Histoire du Calvinisme de Monsr. Maimbourg. Dictionaire Mythologique. Discours sur la Vie du Grand Gustave.* Een groot getal *Brieven*, en eenige *Dissertatien*, die niet afgemaakt waren.

BAYONA, eene zeestadt in het koninkryk Gallicië, alwaar de Minho in de zee valt. Zy is klein, maar sterk, hebbende een bequamen haven. Zommige der hedendaagsche landbeschryveren houden deze stadt voor *Aquæ Celinæ* by Ptolomeus; maar Nonnius en anderen menen, dat het Orense is, aan de rivier Minho gelegen. Zy legt vyf en twintig mylen Zuidwaarts van Compostella, en veertig Noordwestelyk van Braga.

BAYONE, een vlek in nieuw-Castilië tusschen Toledo en Alcala de Henares, niet verre van de rivier Xarama en Tajuna.

BAYONNE, eene grote, ryke en sterke koopstadt, in 't landschap Labourd in Gasconje, aan de Biscaïsche zee gelegen. De oude naam is *Lapurdum*; en het blykt uit de *Notitia Imperii*, dat de Tribunus over Novempopulonia alhier zynen zetel gehad heeft. De naam Bayonne is nieuw, en uit de Biscaïsche landsprake ontleent, in welke *ona* goed, en *bay* een zeehaven betekent; dus Bayona, of Bayonne, een goede haven is. De rivier Gave, door welke de schepen tot in 't midden der stadt gaan, verdeelt ze in twee ongelyke delen, van welke het kleinste de nieuwstadt, of klein-Bayonne, genaamt wordt. De rivier Adour loopt aan de eene zyde, en vereenigt zich aan 't einde der stadt met de rivier Gave, makende zy zamen een bequamen haven. Beide steden worden door verscheide bruggen aan elkander gebecht. Als men over de brug Paregaut in de nieuwe stadt gaat, komt men in eene straat, staande op des zelfs einde een kasteel, tot bescherminge der poorte, alwaar de Gave in de stadt loopt. Boven dien is nog een kasteel binnen de stadt, met vier ronde torens en vier watergrachten. De citadelle, aangelegt in den jare 1684, legt op een hogen berg, Noordwestelyk, en bestaat uit vier bastions, verscheide ravelynen en contregarden, en beschermt de stadt, nevens de rivier Adour en het omleggende landt. In deze plaats was de vermaarde zamenkomst in den jare 1565 tusschen Karel den IX, des zelfs moeder Catharina de Medicis, en zuster Elisabeth, gemalin van Philips den II, koning van Spanje; wanneer tusschen beide die kronen beraamt wierdt, hoe de Protestantsche religie in Vrankryk en de Nederlanden zoude verdelgt worden. Bayonne was eertyds een afzonderlyk vicomté; doch is naderhandt het hartogdom Guienne ingelyft. Koning Karel de VII bragt het in den jare 1451 aan die krone, nadat het te voren in de macht der Engelschen geweest was. Sedert is het gedurig aan de kroon van Vrankryk gebleven; dies boven zyn wapen deze spreuke gelezen wordt, NUNQUAM POLLUTA. Ook heeft de koning den burgeren hunne stadt zelve laten bewaren, zonder bezetting; die eerst in den jare 1680 daar in gelegt is. Het bisdom van Bajonne, behorende onder Auch, schynt mede zeer oud te zyn. Maar dat daar van eerst in de X eeuw gewaagt, en Leo als de eerste bisschop genoemt wordt, zal mogelyk daarom zyn, dat deze stadt voor het Concilie van Agde, zynde gehouden in den jare 506, verwoest, en eerst in den beginne der X eeuw weder opgebouwt is. Arsius, die in den jare 980 leefde, heeft de palen zyns bisdoms geregelt. Johan de Monstiers, die in den jare 1560 bisschop van Bayonne was, heeft een tractaat *de statibus & familiis in orbe Christiano illustribus* geschreven. Anderszins strekte zich dit bisdom uit in drie koninkryken, Vrankryk, Navarre en Castilië, hebbende de bisschoppen in die drie hunne jurisdictie. Doch koning Philips de II bragt het by den paus zo verre, dat de Spaansche plaatsen daar van afgezondert wierden. Bayonne heeft ook verscheide belegeringen uitgestaan, hebbende zich de Spaanschen, voornamentlyk in het einde der XVI eeuw, zeer bemoeit om zich van deze gewichtige plaats meester te maken. *Oihenart not. utr. Vasc. l.* II. *c.* 13. *de Marca hist. de Bearn. l.* I. V. & VII. *Scaliger & Vinet. in Auson. Savaron. & Sirmond in Sidon. Apoll. Matth. Paris. hist. Angl. an.* 1254. *de Pui droits du Roy. du Chesne antiq. des villes de France. Masson. descr. flum. Gall. Sanson in disq. Geogr. de Calliere hist. de Marech. de Matig. Sanmarth. Gall.*

BAYRAS, een ketter van de orde der Jakobiten, leefde in den beginne der VII eeuw, en was een der leermeesteren en boezemvrienden van den groten bedrieger Mahomet, dien hy zynen Alcoran holp zamenstellen.

BAYUM, of MONNIKE BAYUM, ook wel *Michielsberg* genoemt, is geweest eene Priory, of een jonkvrouwen-klooster van de Premonstreit orde, tusschen de dorpen Winsum en Bayum; leggende 't eerste, als dit klooster, in de Grietenye Baarderadeel, en 't laatste in de Grietenye Hennaarderadeel, beide in Vrieslands twede quartier Westergo. Dit klooster wierdt in den jare 1186 door Jelmarus, den eersten abt van Lidlum, gesticht, met behulp van Ulbodus, een zeer Godvruchtig man, en van Sinika, eene ryke en edele vrouw. Hy gaf het den naam van Sint Michielsberg wegens den aartsengel Michaël, en de hoogte, of heuvel, waar op hy dit klooster stellen liet, dat echter niet voor den jare 1254, of 1255, ten tyde van Ulbodus, abt van Lidlum, voltrokken is met een rietedak, 't gene de volgende abt Hoito, of Hoitetus, in een stenen dak veranderde. De abten van Lidlum stelden een prioor en huishouder over dit nonnenklooster, dat in den jare 1592 door Gaspar de Robles, here van Billy, van den Spaanschen koning Philips den II naar Vrieslandt gezonden, om nevens den stadhouder, den here van Hierges, de gevreesde verandering in den Godsdienst tegen te gaan, nevens eenige andere kloosters in bezit genomen en versterkt wierdt, en nadat in 't jaar 1580 een algemene beeldenstorming door geheel Vrieslandt hadt begonnen te woeden, en kerken en kloosters door een dollen drift van het gemene volk geplundert en afgeworpen wierden, door de voorzichtigheit des prioors aan de Vriesche Staten was overgegeven, en hy nevens de kloosterlingen daar door een jaarlyks onderhoudt bekomen hadt, kort daar aan gesloopt en afgebroken is geworden. *Winsemius en Schotanus Geschied. van Vriesl.*

BAZA, of BACA, en BASTI, eene stadt in Spanje, aan het riviertje Guadalantin, in 't koninkryk Granada, aan de grenzen van Murcia en Castilië, hadt eertyds een bisdom, behorende onder Toledo. Zy is gelegen Noordoostelyk van de stadt Granada, en was dus door nature en kunst versterkt, dat ze voor de sterkste des koninkryks Granada gehouden wierdt. Wanneer ze nog in het geweldt der Moren was, verweerde zy zich zeven maanden lang tegen een leger van 37000 Spaanschen, onder het kommando van Ferdinand den Catholyken, en gaf zich op goede voorwaarden eindelyk over. Tegenwoordig is ze slecht bewoont.

BAZA, (FRANCISCUS) een Italiaan, maakte met een Spanjaardt, Salcedo genaamt, een vloekverwantschap, om prins Willem van Oranje en den hartog van Alençon om te brengen. Maar nevens zynen makker gevat zynde, bekende hy den toeleg, en doorstak zich zelven met zyn broodmes, in den jare 1582. Zyn dode lyk wierdt aan een galg gehangen, naderhandt gevierendeelt, nevens een geschrift, daar by gevoegt, waar in stont, dat hy op bevel des hartogs van Parma voorgenomen hadt prins Willem van Oranje te vermoorden.

BAZADOIS, by de Latynen *Ager Vasatensis*, een Fransch landschap in Guienne, waar in ook Nerac, la Reole en Bazas gelegen zyn. De grondt is bergachtig en niet zeer vruchtbaar.

BAZAN, eene Spaansche familie, afkomstig van de oude koningen van Navarre, en genaamt van het dal Bazan, 't welk Maria Ochoaz haren gemaal Fortunatus in de XII eeuw toegebragt heeft.

PETRUS de Bazan, derde heer des voornoemden dals, wierdt in den jare 1456 vicomte van Valduerna gemaakt, en hadt twee zonen, 1. JOHANNES RODRIGUEZ, wiens nakomelingen niet lange daarna uitgestorven zyn. 2. ALVARUS, wiens kleinzoon, insgelyks ALVARUS genaamt, generaal over den Oceaan was, en in den jare 1582 markgraaf van Santa Cruz wierdt, nadat hy den 26 July des zelven jaars by 't eilandt St. Michiel op Antonius, bastaardt van Portugal, eene overwinning behaalt hadt. Zie BASSANO. Zyn zoon, ook ALVARUS genaamt, storf in den jare 1646, kapitein generaal der Spaansche galeien zynde, en is naderhandt S. Cruz aan de vrouwelyke linie gekomen. De voornoemde Petrus hadt een broeder, FERDINAND genaamt. *Imhof.*

BAZARIA, een landschap in Scythië, wiens inwoonderen grootste pracht daar in bestont, dat ze grote bosschen tot diergaardens maakten, en met muren omringden. Alexander de Grote, in dit landt komende, wierdt in een dezer diergaardens, in welke in langen tydt niet gejaagt was, gevoert, en doodde een leeuw van eene ongewone grootte, van wien hy besprongen wierdt. Uit aanmerkinge van dit gevaar besloten de Macedonieren, dat zich de koning in het toekomende niet meer te voet op de jagt begeven, en gedurig eenigen van zynen lyfwacht by zich hebben zoude. *Curt. l.* VIII. *c.* 1.

BAZAS, eene stadt, gelegen in 't gebiedt van Bazadois, op een rots, aan de rivier Beuve. Zy wordt by de ouden *Cossio, Cossium, Vasatum, Civitas Vasatica* en *Vasata* genaamt, en heeft een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Auch. Onder hare bisschoppen is de oudste Sextilius, van wien op het Concilie te Agde en Orleans in de jaren 506 en 511 gewag gemaakt wordt. *Auson. parent.* 24. *Paulin. ep. ad Auson. Sidon. Apollin. l.* V. *ep.* 7. & *l.* VII. *ep.* 4. *Ptolom. l.* II. *c.* 10. *Greg. Turon. l.* VI. *c.* 16. *de Marca hist. de Bearn. l.* I. *c.* 10. *Sanmarth. Gall. Chr.*

BAZELDONK of DE HEMELS POORT, is het eerste klooster, dat voor de Wilhelmiten in de Nederlanden opgerecht wierdt te Heesch, in 't quartier van Maaslandt, ter plaatse, die de Winkel genoemt wierdt, door eenen Wynandt van Basel, in den jare 1152, van wien, en de twede standplaatse dezes kloosters, genaamt de Donk, digt onder de stadt 's Hertogenbosch gelegen, de naam van Bazeldonk gekomen is, en deze Wilhelmiten genoemt zyn geworden heren van den Bazeldonk, en by den gemenen man Bazelaars. Welke verplaatzinge men vast stelt in het jaar 1191 geschied te zyn, gelyk de derde en laatste in de stadt zelve by de Vuchter poorte in den jare 1545 voorgevallen is ter gelegenheit van den inval van Marten van Rossem ten dienste van Vrankryk in het hartogdom van Brabant, wanneer de tyding van het innemen des slots te Hoogstraten aan de magistraat alhier gekomen zynde, de zelve, uit vreze van belegert te zullen worden, het klooster te Donk heeft doen afbreken, en den Bazelaars vergunt een ander klooster binnen de stadt te bouwen, welker kerk in het jaar 1549 ook door Gideon van der Gracht, bisschop van Kastorië, en Luiksche suffragaan, plechtig ingewyd wierdt. Het zelve was niet groot, maar zeer ryk, ja het rykste van de gehele stadt, en voerde den naam van *Porta Cæli*, of Hemelspoort, levende deze Wilhelmiten van hunne eige middelen, zonder iets te trekken van de gemeente, dat ook de reden is geweest, dat Franciscus Sonnius, eerste bisschop van 's Hertogenbosch, zo veel weer te Rome deedt, om deze Wilhelmiten in werreldlyke heren te doen veranderen, en hunne goederen en inkomsten aan zyn bisschoplyken tafel te doen hechten en toeëigenen. Met het overgaan der stadt in het jaar 1629 aan prins Frederik Hendrik van Oranje, en 't invoeren van den Hervormden Godsdienst alhier, is dit klooster te niet gegaan, nadat alvorens het klooster te Huybergen van de heilige maagdt tusschen Antwerpen en Bergen op Zoom daar uit voortgekomen was. *J. van Oudenhov. beschr. van 's Hertogenbosch. J. F. Foppens Hist. Episcopat. Sylvæduc.*

BAZIEGES, een klein stedeke in Languedok, tusschen Thoulouse en Carcassonne gelegen.

BAZIN, (JOHANNES) resident des konings van Vrankryk aan 't hof van Polen, wierdt in den jare 1538 te Blois uit een oud adelyk geslacht geboren. Hebbende in Polen tot de verkiezinge des hartogs van Anjou gelukkig gearbeid, keerde hy weder naar Vrankryk, om den koning van zyne verrichtingen verslag te doen. De nieuwverkoren koning Henrik, ziende zyne bequaamheit, bewees hem veel gunst, en zondt hem wederom naar Polen; alwaar hy de party des adels, dringende op eene nieuwe verkiezing, ten ware koning Henrik voor den herfstmaandt in Polen zoude aangekomen zyn, dempte, en het koninklyk gezag in gerichtszaken, die de Senaat onder voorwendsel, dat de nieuwe koning in de talen en wetten des lands onervaren was, tot zich trekken wilde, met veel yver verdedigde, en eindelyk de zaken daar henen bragt, dat by de aankomst des Franschen gezanten Rambouillet de rust in Polen herstelt wierdt. Wanneer hy naar Vrankryk vertrekken wilde, bewoog hem des konings moeder, om by de aankomste des konings in Polen nog een tydlang by den zelven te blyven. Eindelyk keerde hy weder naar Vrankryk; maar wierdt genoodzaakt, wegens de belydenis des Hervormden Godsdienst, zyn vaderlandt te verlaten. Eenigen tydt daarnawederkomende, storf hy in den jare 1592. Zyn zoon, ISAAK BAZIN, was in den jare 1628 generaal gedeputeerde der Protestanten aan den koning. *Bernier hist. de Blois.*

BAZMAN en COBAD, twee mannen, vermaart wegens hunne sterkte, maar nog meer door hun tweegevecht, gehouden in 't gezicht van de twee legers der Persianen en der Turken, en waar door het lot dezer twee volkeren beslist wierdt. Bazman was een Turk, en onderdaan van Paschenk, of Afrasiah, des zelfs zone, koning van Turan, of Turkestan, die over de rivier Gihon getrokken was, om met een ontzagchelyk heir Iran, of Persië, te overstromen. Cobad was een Persiaan, en streedt voor Naudhar, een der laatste koningen van de eerste Dynastie der Persianen. De voorwaarde van dit tweegevecht was, dat wie van beiden de overwinning behaalde, diens natie als overwinnaar zoude gerekent worden. Het gegeven woordt wierdt heiliglyk gehouden. Cobad hebbende Bazman verslagen, keerde de koning van Turkestan weder over de rivier Gihon, latende den Persiaan in eene geruste bezitting zyner landen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

BAZOCHE, zekere jurisdictie te Parys, ingestelt tot beslissinge van verschillen tusschen de clerquen der procureurs, of andere particulieren, pleitende tegen de clerquen. Deze rechtbank wierdt ingevoert in den jare 1303 door Philips den Schonen, die zelf den naam van koning gaf aan het hoofdt dezer jurisdictie, wier bedienden genaamt wierden kanselieren, requestmeesteren, advokaat en procureur generaal, groot-referendaris, groot-audiencier der kanselery, secretarissen, griffieren, gerechtsdienaren, enz. Ook stont Philips dezen koning toe een koninklyk baret te dragen, en den kanselier een tabbaardt en muts. Hy ordonneerde, dat de pleidojen gewoonlyk twee malen ter weke, namentlyk woensdag en zaturdag, ten vyf uuren na den middag, zouden gehouden worden; ook dat de koning de la Bazoche alle de clerquen van 't paleis en 't châtelet jaarlyks monsterde; ook vergunde hy hem een maiboom te planten op het plein van 't paleis, met trommelen en trompetten, nevens alle zyne onderhorige clerquen, onder 't opzicht van een overste en twaalf hoofdmannen. De tytel van koning de la Bazoche is vernietigt ten tyde van Henrik den III; maar de jurisdictie is nochtans gebleven. Jaarlyks, op den dag van St. Martyn, na de opening van 't parlement, opent la Bazoche zyn gerichtshof, houdende het zelve op woensdag en zaturdag na den middag, in de kamer van St. Louis. Op dien dag worden aldaar redenvoeringen gehouden; de kanselier verschynt uitgedoscht met zynen tabbaardt en muts, de andere bedienden met hunne barets en hun zwart gewaadt. Men ziet 'er ook de procureurs van 't hof, zynde titulaire requestmeesteren dezer jurisdictie. De clerquen van la Bazoche hadden ook hunne zitplaatsen in 't Hôtel van Bourgogne, om aldaar op vastenavondt de komediën te zien. Maar in den jare 1641 wierdt door koning Lodewyk den XIII by een arrest van den raadt van staten verboden eene komedie te vertonen op vastenavondt voor de clerquen van la Bazoche, die derwaarts gewoon waren te gaan in gezelschap van den prins der zotten. Deze maakte zyn werk van iedereen zo in 't openbaar, als in 't byzonder ten toon te stellen. Hy wandelde met zyne zotskap en ezelsoren door Parys, en hadt zynen zetel in 't Hôtel van Bourgogne; ook was hem het bewindt der opentlyke spelen opgedragen, zynde der zelver president. Zyn schandelyk en ergerlyk gedrag maakte hem, mitsgaders zyne suppoosten, hatelyk by de kerk, die hem niet toeliet tot de gemeenschap der gelovigen. Zy, die tot de confrerie van de passie behoorden, voegden de rechten van dezen prinse der zotten tot hunne gemeenschap, en verkregen in den jare 1543 een gedeelte van 't Hôtel van Bourgogne, vertonende aldaar de verborgenheden der passie. In vervolg van tyden wierdt hun vryheit gegeven, ook andere verborgenheden te spelen, zelfs treur- en blyspelen, diergelyke hedendaags vertoont worden. Hier van daan noemde men hunne vertoningen *Jeux des poix pillés*, dewyl zy het heilige met het onheilige vermengden. Zy waren verplicht, gelyk eertyds de prins der zotten, om op vastenavondt eene komedie nevens eene maaltydt te geven aan de bedienden des koninryks van la Bazoche, en de zelve op een naastvoorgaanden zaturdag te nodigen, wanneer ze uit handen der genodigden handschoenen en schroot om te schieten ontfingen. Deze wierden ook by een arrest van 't parlement in den jare 1639 afgeschaft; maar Lodewyk de XIII verleende hun in den jare 1641 een patent, waar by dat soort van vestenavonds vermakelykheden afgeschaft wierdt. Sedert is dat Hôtel vereenigt met het Hospitaal der kinderen binnen Parys door koning Lodewyk den XIV. *Du Breuil Antiquités de Paris. Memoires du Tems.*

BAZUNA, eene volkryke stadt, gelegen aan de zee, tusschen de kuste der Kaffers en Zanguebar, zes dagreizen van de stadt Carnua, behorende tot het gebiedt der Kaffers. Men zegt, dat de inwoonderen van Bazuna geen ander voedsel gebruiken dan slangen en kikvorschen. In 't voorbygaan kan men aanmerken, dat *Kaffer* by de Arabieren in 't algemeen betekent iemandt, die zonder Godsdienst leeft, maar in 't byzonder, die geen Muzulman is. *Herbelot Biblioth. Orient.*

BAZZANO, *Monte Bazzano*, of *Offidio*, by de Latynen *Officilus Mons*, een gebergte van 't koninkryk van Napels, gelegen in Abruzzo, of het landschap van Aquila.

BE, (PAULUS DU) een zeer bequaam Doctor in de medicynen, heeft te Parys in 't jaar 1671 in 12 uitgegeven: *Medulla Medicinæ Theoreticæ. Koning Biblioth. vet. & nov.*

BEACHE, een voorgebergte van Engelandt, gelegen in 't landschap Sussex.

BEALOTH, eene stadt gelegen in den stamme Juda. *Jos.* XV. 24.

BEALT, een Engelsch stedeke, gelegen in 't prinsdom van Wales, en in 't graafschap Brecknock, aan de rivier Wye, op de grenzen van 't graafschap Radnor. Het heeft een oud slot, waar omtrent Leolin, de laatste prins van Wales uit het geslacht der oude Britten, van Roger Strongow gedood wierdt in den jare 1282, ten tyde van Eduard den I, koning van Engelandt.

BEAREFORD, puinhopen van een vlek en klooster, voor meer dan drie hondert jaren door de Denen gebouwt op de kusten van Groenlandt. *Maty Dict.*

BEARNE, eene landtstreek in Vrankryk, dragende den naam van een vorstendom, en leggende aan den voet van 't Pyreneesche gebergte. Het heeft het graafschap Bigorre in 't Oosten, neder-

der-Navarre, en een gedeelte des graafschaps Soule in 't Westen, in 't Zuiden het Arragoneesche en Roncalische gebergte, en in 't Noorden neder-Armagnac, mitsgaders een gedeelte van Gasconje. De hoofdstadt dezes landschaps is Pau. De overige steden zyn, Lescar, Oleron, Nay, Orthez, Navarreins, Morlan, Sauveterre, Pontac, Lambege, Sailles, nevens vier hondert vier en dertig vlekken en dorpen, twee bisdommen, en drie abdyen. Bearn heeft de gedaante van een driehoek, wiens lengte, behalven de dallen, omtrent vyf en twintig Fransche mylen begrypt. De breedte is van tien, zes, ook maar twee mylen. Het landt wordt voornamentlyk van twee vischryke rivieren, by de inwoonderen Gaves genaamt, bewatert. De eerste, Gave van Bearn genaamt, ontspringt uit het gebergte Bareiges in Bigorre. De andere is die van Oleron, bestaande uit Gave d'Aspe, en d'Ossau, ontspringende uit den hoogsten top van 't Pyreneesche gebergte, ter plaatse, daar zich Spanje van Bearn afzondert. De bergen daar omtrent zyn uitnement hoog, voornamentlyk die van Ossau, hebbende drie spitsen. Van 't opperste deel dezer bergen kan men beide de zeën en het gebergte van Castilië overzien. Het landschap Bearn is niet vruchtbaar, maar wordt door de naarstigheit der inwoonderen wel bewerkt. Men vindt daar minerale wateren, zout, en vee, weidende in het gebergte. Bearn was oudstyds den Romeinen onderworpen, maar quam ten tyde van Clodoveus aan de Franschen, en eindelyk aan de hartogen van Gasconje, die het in bezit gehouden hebben, tot dat Lodewyk de Vrome in den jare 819 zekere vicomten ingestelt heeft, hebbende alvorens Lupus Centullus, hartog van Gasconje, daar uit verdreven. De vicomten hebben aldaar geregeert, tot dat het aan 't huis van Moncada gekomen is. De eerste vicomte, wiens naam bekent is, was *Centullus* de I, die omtrent het jaar 905 geleeft heeft, op wien de overigen, *Gasto* de I; *Centullus* de II; *Gasto* de II; *Centullus* de III; *Gasto* de III; (die echter voor zynen vader gestorven is) *Centullus* de IV; *Gasto* de IV; *Centullus* de V; *Guiscardus* en *Petrus* achtereen gevolgt zyn. Deze Petrus hadt een zoon, genaamt *Gasto* de V, en eene dochter, *Maria*, die aan Wilhelm, uit den huize van Moncada, uitgehuwt wierdt; en wanneer haar broeder zonder erfgenamen storf, erfde zy in den jare 1170 het landschap Bearn. Daarna volgden achtereen GASTO de VI, wiens broeder *Wilhelm Raimundus*, voorts *Wilhelm*, *Gasto* de VII, die maar vier dochteren teelde, van welke de twede, Margareta, de Bearnsche erffenis aan *Rogerius Bernard*, grave van Foix, bragt. Van het huis van Foix is door Catharina, de laatste erfgenaam, zynde aan Johannes van Albret uitgehuwt, Bearn, mitsgaders het koninkryk van Navarre, aan het Albretaansche huis is gekomen, waar uit Henrik de IV, koning van Vrankryk, gesproten is, die dit landt aan de krone gebragt heeft; tot dat eindelyk in den jare 1620 Lodewyk de XIII het voor eeuwig daar mede vereenigt heeft. De regeering van Bearn was naar de gewoonte des landes, die men *Fora* noemde, ingericht. Het gericht wierdt in den hogen raadt gehouden, bestaande uit beide de bisschoppen, van Lascar en Oleron, nevens twaalf baronnen des landes. Na dezen stelde Alain d'Albret, grootvader van Henrik den II van Navarre, een ordentelyk hofgericht van Pau aan, waar uit naderhandt Lodewyk de XIII het Parlement te Pau gemaakt heeft, bestaande uit vier presidenten, een en twintig raden, en drie advokaten. Boven dien is in Bearn nog een afzonderlyke seneschal, met zyne vyf lieutenants, welker zetel te Pau, Oleron, Orthez, Morlan en Sauveterre is. De rentekameren te Pau en Nerac zyn vereenigt, bestaande nu uit die beiden de rentekamer van Navarre. Zy heeft twee presidenten, tien rentmeesteren, een koninklyk procureur en advokaat, ook twee geheimschryveren. De naam van *Bearn* stamt van de oude *Venarnieren* af, waar uit naderhandt *Benearnier* en *Bearnier* gemaakt is. De inwoonderen van Bearn zyn arbeidzaam, trouw, en goede soldaten. De Protestanten hadden sedert den jare 1560 hunnen Godsdienst in Bearn ten vollen bevestigt, tot dat in den jare 1620 de Roomsche weder ingevoert wierdt; hoewel den Hervormden de oeffening hunnes Godsdiensts nog niet verboden was, tot dat eindelyk Lodewyk de XIV het Edict van Nantes herriep. *Lescun. gen. des Sieurs de Bearn. Olhagaray hist. de Foix, Bearn & Navarre. la Perriere annal. de Foix. Marca hist. de Bearn.*

BEATIANI, (AUGUSTINUS) heeft eenige vaarzen nagelaten, die gevonden worden *Tom. I. delic. Ital. pag.* 334; maar waar van Julius Cæsar Scaliger in zyne *Ars poëtica* zeer nadeelig oordeelt, zeggende, dat in de zelve noch zuiverheit, noch verhevenheit gevonden wordt. Men vindt van Beatiani ook een brief aan paus Clemens, die zeer eenvoudig geschreven is, en waar in noch eenige verhevenheit of behorelyke styl gevonden wordt. *Hanckius script. Rer. Rom. p.* 209.

BEATIANO, (JULIUS CÆSAR) Commendator des ordens van Jeruzalem, uit het geslacht der graven van Giapidia, geboortig uit Istrië. Hy leefde in 't midden der XVII eeuw, en was onder anderen in de Heraldische wetenschap wel ervaren, schryvende over deze stoffe een boek, genaamt *Araldo Veneto*; en nog een veel volmaakter, *del gran Blasone de Nobili Veneti*, willende in 't licht geven, wierdt hy voor des zelfs uitgave door de doodt weggerukt. Dom Casimiro Freschot wordt gezegt zich in zyn boek *de' Pregi della nobilita Veneta* van de aantekeningen van Beatiano met veel voordeel bedient te hebben. Uit het Beatiaansche geslacht, 't welk voor een der oudsten en edelsten in Istrië gehouden wordt, heeft zich in de XVI eeuw zonderling bekent gemaakt AUGUSTINUS VAN BEATIANO, ridder van Jeruzalem, en wegens zyne uitnemende bequaamheden by keizer Karel den V, koning François den I van Vrankryk, en andere vorsten zeer aangenaam. Jovius, Bembius, Novagerus en anderen gewagen met veel roem van hem. *Bonif. hist. Trivig. Burchelato elog. degl' huomini illustri di Trevigi. Historia di Trieste del P. Ireneo della Croce.*

BEATIFICATIO. Dus wordt een pausselyk besluit genaamt, uit krachte van het welke de verstorvene heiligen, die van deze of gene bisschoppen als zodanigen gehouden worden, dus lange den tytel van *Beatus* dragen, en eenigermaten als heiligen mogen aangemerkt worden, tot dat, na verloop van vyftig jaren, de pausselyke stoel oordeelt, of ze waarlyk voor heiligen moeten gehouden en gecanoniseert worden. *Baillet vies des saints, prolegom.*

BEATILLUS, (ANTONIUS) te Bari, in 't koninkryk van Napels, in het jaar 1570 geboren, gaf in den jare 1637 in 4te Napels eene beschryvinge en de geschiedenissen van Bari uit. Tomeus Marnavisi pryst niet alleen zyne Godvrucht, geleerdheit en naarstigheit, maar noemt hem ook een welsprekent en doorgeleert schryver, de eere van Bari, en dien men nooit genoeg pryzen kan. *Alegambe pag.* 36.

BEATRIX is de twede gemalin geweest van keizer Frederik den I, met welken zy in den jare 1156 trouwde, en eene dochter von Rainaldus, grave van Burgundië. Zy was zeer begerig om de stadt Milanen te zien; maar de inwoonderen dier plaatse wegens het verlies hunner vryheit nog zeer verbittert zynde, zetten haar achterwaarts op eene ezelin, met het aangezicht naar den staart, dien zy, in plaatse van den toom, houden moest, en voerden haar dus door de gehele stadt; het welk den keizer bewoog, de stadt ten eenemale te verwoesten. *Gunther. Ligurin. lib.* V. & X. *Spiegel ad h. l. ap. Reuber. pag.* 436. *Crantzius hist. Sax. l.* VI.

BEATRIX, uit Provence, koningin van Napels en Sicilië, was de vierde dochter van Raimundus Berengarius den V, grave van Provence, geteelt by Beatrix van Savoje. Zy wierdt in den jare 1245 van haren vader als erfgenaam van 't graafschap by testament aangestelt; en uit dien hoofde van vele vorsten, inzonderheit den grave van Thoulouse, Raimundus den VII, ten huwelyk verzocht, maar trouwde eindelyk, in den jare 1246, met Karel van Vrankryk; zoon van Lodewyk den VIII, en broeder van Lodewyk den IX, die hare oudste zuster Margareta ten huwelyk hadt, en uit dien hoofde ook op Provence pretensie maakte, om een oorlog te verhoeden. (Zie LODEWYK den IX, koning van Vrankryk.) Dewyl alle hare zusteren koninginnen waren, (zie RAIMUNDUS BERENGARIUS den V, grave van Provence) porde zy haren gemaal ook aan, om de koninkryken van Napels en Sicilië in te nemen. Dit gaf gelegenheit tot zware oorlogen. (Zie KAREL den I, koning van Napels.) Zy wierdt echter met hem in den jare 1265 binnen Rome gekroont, en storf in den jare 1267 te Nocera. Onder andere kinderen baarde zy ook eene dochter, genaamt Beatrix, die in den jare 1237 aan Philips van Courtenay, die den tytel van keizer van Constantinopel voerde, uitgehuwt wierdt. *Sanmarth. hist. Geneal. de Franç. Nostradam. Bouche. Ruffy.*

BEATRIX, zuster van koning Hugo Capet, wierdt aan een grave van Rheinfels uitgetrouwt, by wien zy Conon baarde. Tot haren tweden gemaal verkoor ze in den jare 654 Frederik, heer van Bar, eersten hartog in opper-Lotharingen, by wien ze verscheide kinderen baarde, en in den jare 1005 storf. *Flodoard in Chron.*

BEATRIX van Portugal, hartogin van Savoje, was eene der doorluchtigste en verstandigste prinsessen van haren tydt. Zy was eene dochter van Emanuel, koning van Portugal, geteelt by des zelfs twede gemalinne, Maria van Arragon, genaamt van Castilië. Zy wierdt geboren te Lisbon den 31 December des jaars 1504, en trouwde den 26 Maart des jaars 1521 met Karel den III, hartog van Savoje. Zy storf op het slot van Nice den 8 Januarius in den jare 1538, na haren gemaal negen kinderen gebaart te hebben; die overleedt den 16 September des jaars 1553, zonder een twede huwelyk. *Vasconcellos Anaceph. Reg. Lusit. Guichenon Hist. de Sav.*

BEATUS, een Spaansch priester, die omtrent het einde der VIII eeuw leefde, schreef, nevens Heterius, bisschop van Osma, tegen Elipandus, aartsbisschop van Toledo, twee boeken, onder dezen tytel: *De adeptione Christi, Filii Dei.* Petrus Stevartius, hebbende dit werk uit de bibliotheek van Toledo gelicht, gaf het te Ingolstadt uit. Naderhandt is het in de *Boekzaal der vaderen* (*Bibliotheca Patrum*) ingelascht.

BEATUS RHENANUS wierdt te Schlestadt in het jaar 1485 geboren. Zyn vader was Antonius Bilde; maar noemde zich van zyne geboorteplaats, *Rheinach, Rhenanus.* Dewyl hy zyn eigen voordeel al te zeer te bejagen pleeg, zeide men gemeenlyk van hem: *Beatus est, beatus attamen sibi.* Hy zeide dikwils, nevens Erasmus: *De Lutherschen hebben eene goede zake, maar behandelen ze qualyk.* Hy gaf Tertullianus, Plinius, Livius, Vellejus, Tacitus en andere schryveren met zyne verklaringen uit. Ook schreef hy een werk, bestaande in drie boeken, *De rebus Germania*, waar over Jakob Otto, raadsheer in de stadt Ulm, in het einde der XVII eeuw zyne verklaringen uitgaf. Hy storf by zyne te rugkomste uit het warme badt te Straasburg in den jare 1547, in het 62 jaar zynes ouderdoms. *Voss. de hist. Latin. l.* III. *c.* 10. *Teissier elog. P.* I. *Sturm. vita B. Rhenani. Hertzog in Chron. Alsat.* VII. 21. *Olearius in Abaco pag.* 73.

BEAUBEK, eene Cistercienser abdy, gelegen in Normandië, drie mylen van Gournay. *Sanson. Baudrand.*

BEAUCAIRE, eene stadt in neder-Languedok, aan de Rhone, tien mylen van Nismes, en vyftien van Avignon. Zommigen houden het voor 't oude *Urgenum*; de hedendaagsche schryveren noemen 't *Bolloquadra.* De stadt is wegens haar jaarmarkt, wordende op den dag van Maria Magdalena gehouden, vermaart. Zy behoorde eertyds tot Provence. Raimundus Berengarius de I, graaf van Provence, stont ze in den jare 1125 aan Alphonsus Jordanus, grave van Thoulouse, af. Daarna wierdt ze in den oorlog tegen de Albigenzen verovert, maar kort daarna gaf ze zich vrywillig aan Raimund den jongen over. In den jare 1251 bragten die van Avignon het met geweldt daar henen, dat Alphonsus hun zweeren moest. In de XVI eeuw moest zy veel door de binnenlandsche beroertens uitstaan;

uitstaan; en in de XVII wierdt ze door Lodewyk den XIII den Hugenotten ontweldigt; die het kasteel, op een rotze naast een rivier gebouwt, slechten liet. *Catel hist. de Languedoc. Bouche hist. de Provence. Thuan. l.* XXXII.

BEAUCAIRE, (Franciscus) van Peguillon, in 't Latyn *Belcarius Peguilo* genaamt, heer van Creste en Chommieres, baron van S. Didié, geboren in den jare 1514 uit eene adelyke familie in 't Bourbonnois, was wegens zyne geleerdheit vermaart. Claudius van Lotharingen, eerste hartog van Guise, maakte hem tot leermeester zynes zoons, die naderhandt onder den name van kardinaal van Lotharingen beroemt geworden is; en gemerkt Beaucaire zich in die bediening wel droeg, behaalde hy veel lof. Hy verselde den kardinaal van Lotharingen naar Rome, en maakte zich aldaar met Paulus Jovius bekent. By zyne wederkomst wierdt hy tot bisschop van Mets verheven; vertrok met den kardinaal naar Trenten op 't concilie, en hieldt aldaar de vermaarde redenvoering na den slag voor Dreux, die in 't einde des dertigsten boeks zyner geschiedenis gevonden wordt. Ook hadt hy wegens zyne zonderlinge bequaamheit grotelyks deel in de besluiten, die op 't concilie van Trenten genomen wierden. In den jare 1568 stont hy zyn bisdom af aan den kardinaal Lodewyk van Lotharingen, en begaf zich op zyn landgoedt la Creste. Hier schreef hy zyne *Commentarii rerum Gallicarum*, van den jare 1462 tot den jare 1567. Nog bisschop zynde hadt hy tegen de Gereformeerden een boek aangaande de kinderen, in moeders ligchaam stervende, geschreven. Hy overleedt in den jare 1591. *Spondan. an C.* 1547. *n.* 32. *an.* 1555. *n.* 11. *an.* 1562. *n.* 47. *an.* 1566. *n.* 34. *Sanmarth. Gall. Chr.* IV. 2. *Bayle.*

BEAUCE, BEAUSSE, by de Latynen *Belsia*, eene landstreek in Vrankryk, behelst Chartrain, Gatinois, Puissaye, Orleannois, Sologne, nevens een gedeelte van Blaisois aan de Loire. De voornaamste steden zyn Chartres, Orleans, Chateaudun, Estampes, Dreux, enz. Zomwylen betekent het woordt Beauce eene zekere streek lands tusschen Parys en Orleans, zynde zeer vruchtbaar van granen.

BEAUCHAMP, een landschap omtrent Calais in Picardië, waar van de hartogen van Somerset in Engelandt een gedeelte hunner tytelen ontlenen. *Moreri Engelsch.*

BEAUCHAMP. Die uit de familie van dezen name bezaten eertyds Bedfort, Eton, Elmley, en waren graven en hartogen van Warwik, heren van Bergavenny, Powyke, Holt, Bletsho, St. Amand, Essex, en Hach. *Moreri Engelsch.*

BEAUCHAMP, (Henrik) hartog van Warwik, een zoon van Richard, van wien hierna, erfde de tytelen en goederen zynes vaders. Koning Henrik de VI, hem eene zonderlinge genegenheit toedragende, kroonde hem als koning der eilanden Wight, Guernsey en Jernsey in den jare 1445. Maar deze tytel eindigde des volgenden jaars met de doodt van Beauchamp. *Moreri Engelsch.*

BEAUCHAMP, (Johannes) was eerste kamerheer des konings van Engelandt, Richard den II, door wien hy baron van Beauchamp gemaakt wierdt, als mede van Kidderminster; en men rekent, dat deze de eerste is, die door een openbrief daar toe is aangestelt. Hy wierdt naderhandt onthooft, wordende nevens anderen beschuldigt van ontrouw in zyne bediening. *Cambden Britann.*

BEAUCHAMP, (Richard) graaf van Warwik, wierdt geboren in 't graafschap Worchester in den jare 1381, en leefde onder verscheide regeeringen, te weten van Richard den II, Henrik den IV, Henrik den V, en Henrik den VI. Naauwlyks twee en twintig jaren out zynde, in het vyfde jaar der regeering van koning Henrik den IV, streedt hy in het tournooispel tegen alle, die gekomen waren de kroning der koninginne te zien. Hy versloeg Owen Glendover, den rebel. Ook sloeg hy te Shrewsbury in een slagorden de twee Pierces. Op zynen tocht naar 't H. Landt vocht hy met een Italiaansch prins, en zoude hem met het zwaardt gedood hebben, indien zy niet gescheiden waren. In Vrankryk toonde hy zyne dapperheit by verscheide veldslagen. Koning Henrik de V zondt hem op het concilie van Constans, met een gevolg van acht hondert paarden. Op die reize doodde hy een Duitsch hartog, van wien hy uitgedaagt was, in tegenwoordigheit des keizers Sigismund en der keizerinne. Deze vorstinne schepte zo groot een behagen in zyne sterkte, dat ze hem opentlyke blyken van hare achting gaf. Hy wierdt van koning Henrik den V met duizend gewapende mannen gezonden, om de koninginne Catharina, eenige dochter des konings van Vrankryk, te begeleiden. Hy sloeg de hartogen van Vendôme en Limosin, dodende den eenen met zyne eige handt. Hy sloeg vyf duizent mannen op de vlucht, en bragt de jonge vorstin in zekerheit tot den koning. De zelve koning maakte hem gouverneur van zynen minderjarigen zoon, en lieutenant generaal van Vrankryk. Hy storf te Rouaan den 30 April des jaars 1439, van waar zyn lyk naar Engelandt wierdt overgevoert, en bygezet in eene grafstede der hoofdkerke van Warwik, alwaar zyn grafschrift en wapenen nog gezien worden. *Moreri Engelsch.*

BEAUCLERC, (Karel) heer van Acheres en Rouchemont, staats-secretaris onder koning Lodewyk den XIII, was een zoon van Johannes van Beauclerc, generaal krygs-schatmeester. Hy hadt zich reets onder Henrik den IV in staatszaken geoeffent; waar van daan, wanneer des zelfs zoon Lodewyk de XIII tot de regeering quam, eene nieuwe bediening van secretaris der financien opgericht, en hem, nevens de bediening van secretaris van het kabinet, gegeven wierdt, tot dat de bediening van staats-secretaris openviel. De hartog van Luines, die in den beginne des konings gunst volkomen bezat, schatte dezen Beauclerc zeer hoog, verkiezende hem tot zynen boezemvriendt. Maar alzo Beauclerc de waarheit meer beminde dan den hartog lief was, wierdt hy van alle handelingen uitgesloten. Na des hartogs doodt maakte hem de koning intendant der financien, en in den jare 1627 staats-secretaris. De kardinaal Richelieu vreesde hem in den beginne meest, maar kreeg beter gedachten van hem, ziende zynen oprechten yver tot welzyn van 't gemeen. Hy storf in den jare 1630. *Fauvelet du-Toc. hist. des Secret. d'etat.*

BEAUFORT *en* VALEE, eene stadt in 't landschap van Anjou, voerende den tytel van een graafschap, heeft een gericht, staande onder 't oppergericht van Angers. De stadt is niet groot, maar zeer wel gelegen, naby Angers en Pont de Ce. Dit graafschap heeft oudstyds tot de krone behoort. Koning Philips van Valois vereerde het in den jare 1340 aan Willem Roger, broeder van paus Clemens den VI. Zommigen zeggen, dat Lodewyk, hartog van Anjou, broeder van koning Karel den V, het zelve in den jare 1371 aan Rogerius, zoon van Willem, op nieuw afgestaan heeft. In den jare 1461 quam het aan Renatus, koning van Sicilië. In den jare 1480 vereenigde Lodewyk de XI het zelve wederom met de krone; maar Karel de VIII gaf het aan Johanna de la Val, weduwe van koning Renatus, voor haar leven lang. Na de doodt van deze quam het in den jare 1498 door Lodewyk den XII wederom aan de krone, tot dat koning François de I het nevens het landschap Anjou, aan zyner moeder, Louïsa van Savoje, overgaf, die het ten behoeve van haren natuurlyken broeder afstont; wiens zoon Claudius van Tende het tot den jare 1559 in bezit gehad heeft, wanneer het wederom met de krone vereenigt is. Eindelyk is het huis van Beaumanoir-Lavardin meester van dit graafschap geworden. *Chopin de Domaniis l.* III. *c.* 12. *du Puy droits du Roy. du Chesne rech. des antiq.*

BEAUFORT, eene kleine stadt met een kasteel in Champagne, behorende tot het huis van Vendôme. Koning Henrik de IV verhief ze in den jare 1597 tot een hartogdom, ten gevalle van Gabrielle d'Estrées, die uit dien hoofde de hartogin van Beaufort genaamt wordt. Franciscus van Vendôme, Pair van Vrankryk, voerde den hartoglyken tytel van Beaufort, en bleef in den jare 1669 in de belegering van Candia. Hedendaags wordtze Montmorency genaamt, en is in den jare 1688 Karel François Frederik van Montmorency-Luxemburg ten gevalle van nieuws tot een hartogdom verheven.

BEAUFORT, eene barony in 't hartogdom van Savoje, tusschen het graafschap Tarentaise en de vrye heerlykheit Faucigni gelegen, begrypende, behalven Beaufort, nog veertien kleine plaatsjes.

BEAUFORT, eene vermaarde Engelsche familie, uit de welke zes graven of hartogen van Somerset, vyf graven of markgraven van Dorset, en een hartog van Exeter zyn voortgekomen. Johannes Beaufort was een neef van koning Eduard den III, van des zelfs derden zone, Johannes van Gaunt, die hem by 't leven zyner andere gemalinne, by zyne maitresse, Catharina de Ruet, geteelt, en van een kleine in Anjou gelegene plaats, alwaar hy geboren was, Beaufort genaamt heeft. Nadat eindelyk zyn vader deze zyne moeder, zynde toen weduwe van den ridder Hugo Swinford, getrouwt hadde, en hem nevens zyne zusteren geëcht, wierdt hy in den jare 1397 door koning Richard den II tot grave van Somerset verheven. De zelve koning maakte hem ridder van de Kousseband, en gaf hem de bediening van Admiraal, en eindelyk, in den jare 1398, maakte hy hem markgraaf van Dorset. Maar de volgende koning, Henrik de IV, ontnam hem dat markgraafschap; en wanneer het lagerhuis, dat hem zeer beminde, op de herstelling dezes tytels drong, weigerde hy dien wederom aan te nemen; waar op zyn jonger broeder, Thomas Beaufort, grave van Dorset gemaakt wierdt, die ook naderhandt hartog van Exeter geworden is. Zie EXETER. By zyne gemalinne Margareta, dochter van Thomas Holland, grave van Kent, teelde Johannes Beaufort drie zonen, Henrik, Johannes en Edmund. Henrik Beaufort, zynde de oudste, wierdt na hem graaf van Somerset, maar storf nog zeer jong zynde. De twede, Johannes, wierdt van koning Henrik den V tot eersten hartog van Somerset verheven, en was mede ridder van de Kousseband. By zyne gemalinne, Margareta Beauchamp, liet hy eene eenige dochter, Margareta, na, die by Edmund Tudor, grave van Richmond, koning Henrik den VII gebaart heeft. Hem volgde in de hartoglyke waardigheit zyn jonger broeder, Edmund Beaufort, die insgelyks ridder van de Kousseband gemaakt is, en boven dien markgrave van Dorset was. Deze hadt gaarne, na 't overlyden des hartogs van Bedfort, de plaats van Regent van Vrankryk bekleed; en wanneer hem in den jare 1435 Richard, hartog van York, voorgetrokken wierdt, verwekte zulks een onverzoenlyken, maar in den beginne een verborgen haat. Midlerwyle, wanneer Richard de voorgezegde waardigheit bekleedde, veroverde Edmund in den jare 1437 de stadt Harfleur in Normandië; en in den jare 1441 deedt hy den Franschen insgelyks groten afbreuk. In den jare 1445 hadde de hartog van York verkregen, dat hy op nieuw voor den tydt van vyf jaren tot Regent van Vrankryk verkoren wierdt. Maar de hartog van Somerset bragt het door de nieuwe koninginne Margareta, en der zelver gunsteling, den hartog van Suffolk, daar henen, dat koning Henrik de VI de voornoemde bewilliging herriep, en hem daarentegen die bediening opdroeg. Doch hy queet zich zo slecht van zynen plicht, dat de Franschen binnen korten tydt Normandië, en al 't gene de Engelschen in Vrankryk bezaten, tot op Calais en Guienes, wegnamen. Wanneer hy na dit verlies in den jare 1450 in Engelandt te rug quam, liet het volk doorgaans een groot misnoegen tegen hem blyken; en hoewel de hofparty op zyne zyde was, konde koning echter niet nalaten, hem gevankelyk naar den Towr te zenden; wanneer midlerwyle het graau, gelovende dat door zyne gierigheit de vyandt zo voorspoedig geweest was, zyn huis plunderde en vernielde. De hartog van York zocht ondertusschen zynen ondergang. Doch hy erlangde niet alleen zyne vryheit, maar quam in groter gunst by 't hof dan te voren. In den jare

jare 1454 bragt het de hartog van York zo verre, dat hy uit de slaapkamer der koninginne naar den Tour gevoert, en by het parlement over hoog verraadt beschuldigt wierdt. Maar de koningin kantte zich ook dit maal zo krachtig daar tegen aan, dat hem niet alleen zyne vryheit, maar ook het gouvernement van Calais en Guines gegeven wierdt. Hier op nam de hartog van York de wapenen op; wanneer den 23 May des jaars 1455 het koninklyke leger geheel geslagen, en de hartog van Somerset in den slag gedood wierdt. Hy liet drie zonen na, Henrik, Edmund en Johannes, die de doodt hunnes vaders op het huis van York poogden te wreken. Henrik Beaufort, de oudste, wierdt hartog van Somerset, en markgraaf van Dorset, en in den jare 1461, nevens anderen, die het met koning Henrik den VI hielden, in den slag by Taunton genoodzaakt zich op de vlucht te begeven, waar op hy zich den nieuwen koning Eduard den IV van York in schyn onderwierp, maar kort daarna de party van den afgezettten Henrik den VI koos. Wanneer nu des zelfs leger in den jare 1463 wederom by Levels in Hexhamshire geslagen wierdt, en Henrik van Beaufort in de handen zyner vyanden viel, wierdt hem aanstonts op de plaatse des gevechts het hoofdt afgeslagen. Zyn broeder Edmund Beaufort volgde hem in de waardigheit van hartog van Somerset, als ook markgrave van Dorset, en erfde te gelyk den haat tegen Eduard den IV. Maar wanneer hy tegen hem een gedeelte der voorgemelde benden van de koningin Margareta den 4 May des jaars 1471 by Tewksbury commandeerde, en na den verloren veldslag zyne toevlucht in een geprivilegeerde kerk nam, liet hem Eduard de IV, nadat hy hem belooft hadt het leven te zullen schenken, daar uit halen, maar des anderen daags op de markt te Tewksbury onthalzen. Dewyl nu noch van hem, noch van iemandt zyner broederen eenige lyfs-of leenerven voorhanden waren, zo storf met hem de linie der Beauforten geheel uit. Nadat in den jare 1463 de voornoemde Henrik Beaufort, de achtste hartog van Somerset, zonder wettige erfgenamen gestorven was, nam KAREL, zyn natuurlyke zoon, geteelt by Johanna Hill, den name van Somerset aan, en wierdt in den jare 1514 tot markgrave van Worcester verheven. Zie WORCESTER. HENRIK, de nakomeling van Karel, markgrave van Worcester, Lord-president van Nord-Wales, koninklyke geheime raadt, en ridder van de kousseband, eenige zoon van Eduard Somerset, markgrave van Worcester, wierdt in den jare 1682, den 2 December, van koning Karel den II hartog van Beaufort gemaakt, en storf in den jare 1699, den 21 January. Hy heeft by zyne gemalinne Maria, dochter van Arthur, Lord Capel, en weduw van Henrik, Lord Beauchamp, vele kinderen geteelt, van de welke deze navolgende tot hunnen rypen ouderdom gekomen zyn, als 1. KAREL, van wien beneden. 2. ARTHUR, die met Maria, erfgenaam des baronets Willem Russel, en weduw van Johan Cotton, eenen zoon, genaamt EDUARD, en twee dochteren, MARIA en ELISABETH, geteelt heeft 3. MARIA, gemalin van Jacob, hartog van Ormond. 4. HENRIETTA, gemalin van Henrik, Lord Obrian, en naderhandt van Henrik, grave van Suffolk. 5. ANNA, gemalin van Thomas, grave van Coventry. De oudste zoon Karel, die eerst Lord Herbert, en sedert den jare 1682 markgraaf van Worcester genaamt wierdt, was een geleert heer, en een groot liefhebber der oudheden, genealogie en wapenkunst des Engelschen adels en diergelyke seldzaamheden zyner natie. Maar wanneer hy in den jare 1698, den 10 July, omdat zyne paarden schuw waren geworden, uit zyne karosse sprong, bezeerde hy zich dermaten, dat hy drie dagen daarna, en dus voor zynen vader, storf. By zyne gemalinne Rebecca, dochter van Josias Child, ridder van Wanstead, hadt hy drie zonen, en zo vele dochteren; van welke kinderen de helft jong gestorven is. De drie volwassene zyn, 1. HENRIK. 2. KAREL Somerset. 3. HENRIETTA. Henrik was in den jare 1699, na 't afsterven zynes grootvaders, hartog van Beaufort, en trouwde in den jare 1702 met Maria Sakevil, eenige dochter van Karel, grave van Dorset, die in den jare 1705 zonder erfgenamen in de kraam overleedt. Voor de twede maal trouwde hy Rachel Noël, twede dochter van Wriothesley Baptist, grave van Gainsborough. By de zelve verwekte hy in den jare 1707 HENRIK, markgrave van Worcester; in den jare 1708 JOHANNES, die aanstonts storf; en in den jare 1709 KAREL NOEL, die wel in 't leven bleef, maar zyne moeder in het kraambedde verloor. *Cambden. Britan. The compleat hist. of Engl. vol.* I. *Heylyn 's help to English history p.* 215, 216. *The Peerage of England p.* 73.

BEAUFORT, (HENRIK) kardinaal en bisschop van Winchester in Engelandt, was een zoon van Johannes, hartog van Lancaster, en broeder van koning Henrik den IV. Hebbende zyne studien te Oxfort en Aken loffelyk volbragt, wierdt hy in den jare 1379 bisschop te Lincoln, en in den jare 1404 te Winchester. Hy liet zich in gewichtige handelingen gebruiken, was drie maal kanselier, en wierdt in den jare 1414 als Ambassadeur naar Vrankryk gezonden. In den jare 1417 reisde hy naar 't H. Landt, en door Costnitz trekkende, alwaar het concilie gehouden wierdt, holp hy paus Martinus den V verkiezen, die hem in den jare 1426 den kardinaalshoedt opzette. Hy kantte zich tegen zynen broeder Henrik den V aan, wanneer die tot voortzettinge des Franschen oorlogs eene nieuwe belasting op de Fransche geestelykheit leggen wilde. Kort daarna wierdt hy van Martinus den V als legaat naar Duitschlandt gezonden, om een kruistocht tegen de Hussiten in Bohemen te bevorderen; doch moest onverrichter zake wederom naar Engelandt keren, alwaar hy het geldt, van den paus ontfangen, tot werving van soldaten gebruiken wilde, om Vrankryk te beoorlogen, 't welk de paus zeer qualyk nam. In den jare 1431 voerde hy den jongen koning van Engelandt, Henrik den VI, naar Vrankryk, en kroonde hem in November des zelven jaars binnen Parys tot koning. Hy poogde ook de hartogen van Burgondië en Bedford met elkander te verzoenen, maar konde zyn oogmerk niet bereiken. Eindelyk begaf hy zich in een hogen ouderdom naar Winchester, en storf den 11 July des jaars 1447. Voor al, eer hy den geestelyken staat aannam, trouwde hy Alice, dochter van Richard, grave van Arundel, by de welke hy eene dochter, Johanna, teelde, die van Thomas Stradling in huwelyk genomen is. Zie SOMMERSET. *Walsingham in Henr.* V. *Monstrelet T.* II. *Godwin de Episc. Winton. Aubery hist. des Card.*

BEAUFORT, (THOMAS) hartog van Exeter, was een jonger zoon van Johannes van Gaunt, hartog van Lancaster, wiens vader, Eduard de III, koning van Engelandt geweest is. Zyne moeder was Catharina Swinford. Nadat zyn ouder broeder Johannes geweigert hadde den tytel van het markgraafschap van Dorset, hem te onrecht ontnomen, wederom aan te nemen, wierdt de zelve in den jare 1413 aan dezen Thomas opgedragen. Hy toonde by verscheide gelegenheden zyne dapperheit, in 't byzonder by de verdediging der stadt Harfleur in Normandië tegen de Franschen, als mede in een op den grave van Armagnac gewonnen veldslag. Daarenboven was hy van eene voortreflyke voorzichtigheit en kennis in staatszaken; waar door het geschiedde, dat hy niet alleen tot grave van Harcourt, en in den jare 1416 tot hartog van Exeter, ook ridder van de koussebandt, maar ook tot Lord kanselier, Lord groot-Admiraal, en nevens zynen broeder Henrik, bisschop van Winchester, tot hofmeester van den jongen koning Henrik den VI benoemt wierdt. In alle deze bedieningen eenen zonderlingen roem behaalt hebbende, storf hy zonder erfgenamen in den jare 1426 te Greenwich, en wierdt te Edmundsbury in Suffolk begraven. *Cambden. Britan. The compleat hist. of England vol.* I. *Heylyn's help to Engl. history.*

BEAUFREMONT, een der vermaardste en oudste geslachten in Burgondië, zynde voornamentlyk in de XIV eeuw, wanneer het met de hartogen van Burgondië uit den eersten stam verknocht was, in groot aanzien geweest: want in den jare 1314 trouwde STEPHANUS de I van Montaigu, heer van Sombernon, zynde uit den huize van Burgondië gesproten, Maria van Beaufremont, vrouw van Couches, by de welke hy STEPHANUS den II en PHILIBERT teelde, van welke laatste de hartogen van Couches afstammen. PETRUS Beaufremont, ridder van 't gulde vlies, heer van Charni, trouwde in den jare 1448 met Maria, geëchte dochter van Philips den goeden, hartog van Burgondië, by de welke hy drie dochteren teelde. WILLEM, broeder van Petrus, liet eenen zoon na, insgelyks PETRUS genaamt. Dezes zoon was NICOLAAS, zynde ridder te Chalons, en gouverneur van Auxonne, en wegens zyne geleerdheit vermaart. Hy deedt in den jare 1576 in de vergadering der staten te Blois eene redenvoering aan koning Henrik den III, die door den druk gemeen gemaakt is. Boven dien heeft hy het geschrift van Salvianus Massiliensis *de providentia* in de Fransche tale overgezet. Zyn zoon CLAUDIUS was richter te Chalons, en gouverneur te Auxonne, zynde insgelyks een heer van grote verdiensten. Hy liet HENRIK van Beaufremont, marquis van Senesçay, na, die insgelyks, uit hoofde zyner bedieningen, in groot aanzien quam, en in de belegering van Montpellier in den jare 1622 sneuvelde. Deze liet verscheide kinderen na. Zyn oudste zoon was HENRIK, gouverneur van Auxonne en Macon, die in den jare 1641 ongetrouwt storf. Zyn broeder LODEWYK, graaf van Randan, wierdt in den slag by Sedan, in den jare 1641, gevangen, maar naderhandt van een Duitscher gedood. Uit de overige linien dezes huizes zyn ook verscheide beroemt, voornamentlyk CLAUDIUS, heer van Sei, onder wiens kinderen zeer merkwaardig is ANTONIUS, en JOHANNES, heer van Clairvaut, en CLAUDIUS, bisschop te Troyes, die in den jare 1593, in het 64 jaar zyns ouderdoms, storf. *Sanmarth. hist. geneal. de France. d'Avila l.* VII & IX. *Matthieu hist. de Henr.* IV. *Paradin hist. de Bourg. Palliot parl. de Bourg. Anselmi offic. de la Cour. Thuanus.*

BEAUGE. Zie BAUGE.

BEAUGENCI, by de Latynen *Balgentiacum*, en *Baugentiacum*, eene stadt in Vrankryk aan de Loire, tusschen Orleans en Blois, is wel gelegen, en heeft een grote brug over de rivier. Het landt rondom is zeer vruchtbaar aan granen, wynen en wildt. De Engelschen maakten zich in den jare 1248 meester van de zelve, onder 't beleidt des graven van Salisbury; doch verlieten ze 's jaars daarna wederom, op de aannadering der Franschen. Voorts hadt deze plaats eertyds zyne eigene heren. In den jare 1278 leefde SIMON van Beaugenci, en in den jare 1291, verkocht RADULPHUS, heer van Beaugenci, verscheide rechten aan koning Philips den Schonen. Hier op quam deze heerlykheit aan 't huis van Orleans, maar wierdt eindelyk in den jare 1543 met de krone vereenigt. Richard, kardinaal en legaat van Rome, hieldt in den jare 1104 een concilie te Beaugenci, op het welke over het al te na bestaande huwelyk van koning Philips den I met Bertrande van Montfort beraadslaagt wierdt. In den jare 1152 wierdt alhier weder een concilie vergadert, en het huwelyk tusschen Eleonora van Guienne en koning Lodewyk den jongen vernietigt. *Du Chesne recherch. des antiq. de France. Masson descr. flum. du Pui droits du Roy.*

BEAUGENDRE (ANTONIUS) wierdt in den jare 1628 binnen Parys geboren, en begaf zich in den jare 1647 in de orde der Benedictynen. Hy was een geleert en geschikt man, en storf in den jare 1708 in 't klooster te St. Germain. In den jare 1700 gaf hy *la vie de Messire Benigne Jolii prestre*, als mede in den jare 1708 de schriften van Hildebert den V, aartsbisschop van Thours, en van Marbodus, bisschop van Rennes, uit. Boven dien heeft hy de brieven van Hildebert in de Fransche tale overgezet; doch het is onzeker, of ze in 't licht gekomen zyn. *Pez bibl. Bened.*

BEAUJEU, in het Latyn *Bellojovium*, en *Bellijocum*, eene kleine stadt met een out slot aan de riviere Ardiere, in het gebiedt van Beaujolois, 8 mylen benoorden Lion gelegen.

BEAUJEU, een der outste en vermaartste huizen van Vrankryk, hebbende zynen oorsprong van BERALDUS, heer van Beaujeu, die omtrent het jaar 950 geleeft heeft. Dezen volgden zyne nakomelingen in een goede order, tot op GUICHARD den V, die in den jare 1265 zonder erfgenamen storf. Dus verviel de erfenis op zyne outste zuster ISABELLA, die in den jare 1247 aan Rainaldus den I, grave van Forets, getrouwt was, en by den zelven twee zonen, GUIDO den VI, grave van Forets, en LODEWYK, baarde, van welke de laatste den name van Beaujeu aangenomen heeft. Door dezen wierdt het geslacht wederom voortgeplant tot op EDUARD den II, die gene kinderen hadt, en derhalven Bauge en Dombes aan Lodewyk den II, hartog van Bourbon, overgaf, alzo hy wegens eene ontvoering, begaan te Ville Franche, en wegens 't geweldt, tegen den gerichtsdienaar gepleegt, te Parys in een langdurige gevangenis geraakt was, waar uit hy zich door dit middel verloste. In den jare 1522 maakte Louisa van Savoje, moeder van François den I, pretensie op deze Domainen tegen Karel van Bourbon, Conneftable van Vrankryk, waar uit vele onlusten ontstonden hoewel eindelyk François de II in den jare 1560 de bezitting dezer goederen den huize van Bourbon verzekerde. Eindelyk quamenze aan Gaston Johannes Baptista, hartog van Orleans, zoon van koning Henrik den IV, wanneer deze Maria, eenige dochter van Henrik, hartog van Bourbon, trouwde. Maar alzo uit dit huwelyk maar eene eenige dochter geteelt was, en deze ongetrouwt storf, zo heeft Lodewyk de XIV deze heerschappy wederom met de krone vereenigt. Zie TREVOUX en DOMBES. *Sanmarth. hist. geneal. de la maison de France. du Puy droits du Roy. du Bouchet. du Chesne. le Ferron. Godefroy. Anselm. Guichenon.*

BEAUJOLOIS, een klein landschap in Vrankryk, voerende den tytel van baronny, in het gouvernement van Lion, tusschen de Saone en Loire. De hoofdstadt is Ville Franche, daarna Beaujeu, Belle ville, Thizi, Pereux, S. Saphorin, enz. Het landt is vruchtbaar aan granen, wynen en hennip; ook wordt aldaar fyn lynwaadt gemaakt.

BEAULIE, eene kleine stadt in 't Noordelyke graafschap van Schotlandt, Ross, alwaar de rivier Ferray zich in den zeeboezem van Murray ontlast.

BEAULIEU, eene stadt gelegen in 't Fransche Limosin, aan de rivier Dordogne. Dezen name voeren ook twee abdyen in Champagne, van welke de eene van de orde der Cistercienfen, twee mylen van Clermont en Argonne, gelegen is. De andere behoort den Premonstratenzen, en legt in 't gebiedt van Troyes.

BEAULIEU, (AUGUSTINUS VAN) gemeenlyk de generaal Beaulieu genaamt, wierdt te Rohan geboren, en deedt in den jare 1612, met de Brigueville, een Normansch edelman, zyne eerste reize naar 't landt der Negers op de Afrikaansche kuste, om aldaar eene Fransche colonie te stichten. In den jare 1616 wierdt eene compagnie tot voortzetting des Oostindischen handels opgericht. Deze zondt twee schepen derwaarts; 't eene onder den kapitein de Nets; het andere onder Beaulieu. In den jare 1619 zondt de compagnie wederom drie schepen naar de zelve colonie, en maakte Beaulieu generaal, die zynen onder-admiraal beval naar Batavia te zeilen. Deze hadt eene ryke lading; maar zeilree leggende, wierdt zyn schip 's nachts door de Hollanders in brandt gestoken. Beaulieu echter quam met het andere schip zo ryk beladen te huis, dat alle aangewende onkosten overvloedig daar door vergoed wierden; en indien het andere schip mede was geborgen, zoude de lading over de vyfmaal hondert duizent ryksdaalders bedragen hebben. Hy deedt den koning nog vele getrouwe diensten, voornamelyk op 't eilandt Ré, en by de verovering des eilands St. Margarite en St. Honorat op de kuste van Provence. Na dezen viel hy te Toulon in eene ziekte, en storf in den jare 1637, het 48 jaar zyns ouderdoms. *Thevenot T.* II.

BEAULIEU (GODFRIED VAN) was een vermaart Dominikaner monnik in de XIII eeuw, en beschreef in verscheide brieven het leven van Lodewyk den XI, toegenaamt de Heilige, koning van Vrankryk, wiens prediker en biechtvader hy twintig jaren lang geweest was.

BEAULIEU, (LOUIS LE BLANC, HEER VAN) predikant en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Sedan in de XVII eeuw, wordt zeer geprezen wegens zyne geleerdheit en Godvrucht. Hy wierdt geboren te Plessis Marli, alwaar zyn vader predikant was. Hy deedt een groot getal Theologische stellingen verdedigen, die naderhandt verzamelt, en na zyne doodt in Engelandt gedrukt zyn. Die druk wierdt wel haast uitverkocht. Daar wierdt derhalven een twede druk mede in Engelandt gemaakt in den jare 1683. De zelve wordt zeer hoog gehouden door den maarschalk Fabret, een der grootste verstanden van zynen tydt. Zommige zyner predikatien wierden te Sedan gedrukt in den jare 1675; hoewel zyne bequaamheit meest blykt uit zyne Theologische stellingen, handelende met eene buitengewone schranderheit over de gewichtigste stoffen. Hy onderzoekt in de zelve den staat des geschils, aantonende, dat 'er vele wezentlyke disputen genoemt worden, die enkel in een woordenstrydt bestaan. Hier uit gisten zommigen, dat zyn toeleg was om de Hervormden te doen wederkeren tot de gemeenschap der Roomsche kerke; maar die hem van naby kenden, wisten wel beter. Zyne schranderheit was oorzake, dat hy zommige gewone bewoordingen verhoedde, oordeelende de zelve onbequaam te zyn om de zake uit te drukken. Dit deedt hy in 't byzonder in het geschil aangaande de zekerheit der zaligheit. Dit gaf den Hr. Arnauld gelegenheit om hem te beschuldigen. Beaulieu beantwoordde deze klachte van Arnauld door eene stellinge, waar op deze, na de doodt van Beaulieu, antwoordde. Maar de Hr. Jurieu wederleide Arnauld in zyn Theologisch werk, genaamt, *Justification de la Morale des Réformez.* Beaulieu hadt gene kinderen. Zyne weduwe betoonde veel standvastigheit by de laatste vervolging. Men heeft haar nooit kunnen bewegen om het minste te ondertekenen. Hebbende derhalven allerlei soorten van quellingen uitgestaan, storf ze zonder de minste kreuking harer belydenis; waar uit te gelyk de oprechtheit en onschuldt hares overleden mans blykt. De Hr. le Blanc, raadsheer in 't Presidiaal te Sedan, broeder van Beaulieu, poogde tot twee malen naar Hollandt te vluchten, maar wierdt achterhaalt en te rug gebragt. Men zegt, dat de koning hem van de straffe der galei ontslagen heeft, tot de welke hy veroordeelt was, tegen het koninklyk verbodt uit Vrankryk vluchtende. *Bayle.*

BEAULIEU, (SIMON VAN) kardinaal en aartsbisschop van Bourges, was uit eene adelyke en aanzienlyke familie van Beaulieu, in Brie, geboortig. Zommigen verhalen, dat hy in de orde der Cistercienzen is overgegaan; maar anderen loogchenen zulks, zeggende, dat hy eerst aartsdeken te Chartres en Poictiers, naderhandt kanunnik te Bourges en St. Martin in de stadt Thours geweest is. Martinus de IV beschikte hem in den jare 1281 het aartsbisdom van Bourges; en Celestinus de V maakte hem in den jare 1295 kardinaal. Bonifacius de VIII gebruikte hem als legaat in Vrankryk, om de verschillen tusschen Philips den Schonen, koning van Vrankryk, en Eduard den I, koning van Engelandt, by te leggen; het welk echter genen voortgang hadt. Hy storf in den jare 1297. *Frizon Gall. purp. Ughell. Ital. sacra de Episc. Praenest. Arnold. Wion in lig. vit. c.* 44. *Aubery hist. des Card. Sanmarth. Gall. Christ. Ciacon. Onuphr. Robert. Spondan.*

BEAUMANOIR, een voornaam adelyk geslacht in Vrankryk, eertyds vermaart in Bretagne. Al overlang verdeelde het zich in drie linien, waar van de eene den naam van Beaumanoir heeft behouden, de andere dien van Lavardin, en de derde dien van Bresse aangenomen. Doch de eerste en laatste linie zyn al overlang uitgestorven. Wat de middelste aangaat, die heeft haren oorsprong van JOHANNES van Beaumanoir den I, die met Adelheit, dochter en erfgenaam van Fulco, heer van Asse le Riboule en Lavardin, in de XII eeuwe de heerlykheit Lavardin, die eerst eene barony was, en naderhandt een markgraafschap geworden is, ten huwelyk kreeg. KAREL van Beaumanoir, baron van Lavardin, was op de zyde der Hugonotten, en wierdt in den jare 1572 in het bloedbadt van Parys omgebragt. Zyn zoon JOHANNES de III wierdt naderhandt maarschalk van Vrankryk. Onder dezes zonen is, behalven CLAUDIUS, bisschop te Mans, zonderling de oudste vermaart. HENRIK van Beaumanoir, Marquis van Lavardin, graaf van Beaufort en Valeé, enz, hebbende vele gewichtige bedieningen gehad, en stervende in den jare 1633. Hy verliet, nevens Philibert Emanuel, bisschop van Mans, Henrik den II, die aan eene wonde, in de belegering voor Grevelingen in den jare 1644 bekomen, gestorven is, nalatende een zoon, HENRIK KAREL, van wien beneden. *Le Cerraifier hist. des eveq. du Mans. Thuan. Godefroy en Anselm. Offic. de la Cour. la Clergerie. du Chesne. Imhof geneal. famil. Bellomaner.*

BEAUMANOIR, (HENRIK KAREL VAN) anders onder den name van Marquis van Lavardin bekent, was een zoon van Henrik den II, marquis van Lavardin, die dezen eenigen zoon by zyne twede gemalinne, Margareta Renata, dochter van Karel, marquis van Rostaing, teelde. Hy wierdt in alle goede wetenschappen onderwezen, nam daar op dienst in den oorlog, en toonde in den jare 1663 in den slag by St. Gotthard tegen de Turken zyn eerste proefstuk van dapperheit. Na zyne wederkomste zondt hem de koning, in de plaats des overleden hartogs d'Estrées, als gezant naar Rome; welk gezantschap hy van den jare 1687 tot den jare 1689 met veel lof waargenomen heeft. In dien tydt ontstont tusschen den paus en den koning van Vrankryk de twist over de vryheit der quartieren, willende zich de koning die geenzins laten ontsutselen, noch door de bedryginge van den ban laten afschrikken. Voorts was Beaumanoir ook lieutenant generaal in Bretagne, welke bediening hy na zyne wederkomste van Rome waarnam. Hy storf eindelyk in Augustus des jaars 1701. Zyne eerste gemalin was Francisca Charlotte d'Albret, dochter van Lodewyk Karel, hartog van Luynes, die hy trouwde in den jare 1667. Na de doodt van deze hertrouwde hy in den jare 1680 met Louisa Anna, dochter van Lodewyk Annas Julius, hartog van Noailles. By beide heeft hy drie dochteren en eenen zoon geteelt, waar van eene dochter, Maria Carola, geboren in den jare 1668, in den jare 1694 met den marquis van Châtre, de andere, in den jare 1704, met Lodewyk Augustus Nicolaas d'Albret, Vidame van Amiens, getrouwt wierdt. *Imhof geneal. famil. Bellomaner.*

BEAUMANOIR (JOHANNES) was een zoon van Karel, geteelt by des zelfs eerste gemalinne, Margareta van Chourses, in den jare 1541. Hy voerde den tytel van marquis van Lavardin, grave van Negrepelisse, enz, en was gouverneur te Maine, Laval en Perche. Hy wierdt by Henrik den IV, toen nog koning van Navarre zynde, opgevoed. In het achtiende jaar zyns ouderdoms begaf hy zich in den oorlog; en in den jare 1569 was hy tegenwoordig in het leger der Hugenotten by de belegering van Poictiers. Maar na zyns vaders doodt verliet hy de Hervormde religie, en keerde weder tot den Roomschen Godsdienst. Te voren, namentlyk in den jare 1580, wanneer hy overste over een regiment te voet was, veroverde hy Ville Franche in Perigord, Cahors en andere plaatsen; maar wanneer de Hugenotten achterdocht tegen hem opvatten, begaf hy zich tot zyn moeders broeder, den here van Malicorne, toen gouverneur van Poitou. In den jare 1586 geboodt hy het koninklyke leger in afwezenheit des hartogs van Joyeuse; en des volgenden jaars was hy in den slag by Coutras; en nadat hy vele blyken van getrouwheit en dapperheit gegeven hadt, droeg hem de koning het gouvernement van Maine op, nevens de koninklyke ridderorde en den maarschalks staf in den jare 1595. In den jare 1602 hadt hy het bevel over het leger in Burgondie; en by de kroning van Lodewyk den XIII be-

bekleedde hy de bediening van grootmeester. In den jare 1612 wierdt hy als buitengewoon Ambassadeur naar Engelandt gezonden, en ſtorf na zyne wederkomſte binnen Parys in November des jaars 1614.

BEAUMARISH, Lat. *Bellomariſcus*, een ſtadt in Engelandt, op het eilandt Anglefey, met een zeehaven aan 't Kanaal Menay. Zy wierdt in koning Eduard den I geſticht, hangt af van 't vorſtendom Wales, heeft een vruchtbaren grondt, en zendt iemandt als lidt in 't Parlament. Zy is 184 Engelſche mylen van Londen afgelegen. *Speed en Cambden. deſcr. Brit.*

BEAUME. Zie BAUME.

BEAUMONT, een dorp van Vaux in Zwitſerlandt, is het hoofdt van een klein gebiedt, en ſtaat onder 't Kanton Bern.

BEAUMONT, in 't Latyn *Bellemontium*, en *Bellus mons*, *ſchone Berg* op zyn Nederduitſch gezegt, is een klein ſteedtje in het graafſchap Henegouwen, digt by de rivier de Sambre, vier mylen van de ſtedekens Binch en Chimay, en zeven van Mons, op een vermakelyken heuvel gelegen. Het behoort in 't geeſtelyke onder den aartsbiſſchop van Kameryk, en heeft niet meer dan eene Parochiekerk, en die der grauwe zuſters. Beaumont is een graafſchap, Prevooſtdye en Kaſtelenye, waar onder elf dorpen behoren, die voorlange al een graaflyken tytel voerden, voor een jonger zoon van den grave van Henegouwen. Dit graafſchap wordt tegenwoordig bezeten door den prinſe van Chimai, grave van Boſſu, by makinge van Ernſt Dominicus, prinſe van Chimai, geſtorven te Pampelona in het jaar 1686, als onderkoning van Navarre. Oudtydsheeft hier een aanzienlyk ſlot geſtaan, gebouwt door de oude graven van Beaumont, van zulk eene uitgeſtrektheit, dat men 'er gemakkelyk drie vorſten met hun gevolg op huisveſten konde, 't welk daar benevens naar de oude veſtingbouw zeer ſterk, en met veel geſchut voorzien was. De grave van Grandpré, Franſch lieutenant generaal, heeft het omtrent het jaar 1660 door buskruidt doen ſpringen, en is daar niets van overig gebleven dan eenige kelders en zware muren onder de aarde, waar uit men des zelfs oude ſterkte en aanzienelykheit als nog beſpeuren mag. *Sander. Brab. Meyer. Miræus. Grammaye Reſp. Hannon.*

BEAUMONT, een ſtedeke in Normandië, niet verre van zee, in het gebiedt Coutantin, tuſſchen Cherbourg, Valogne en St. Sauveur le vicomté gelegen.

BEAUMONT in ARGONE, in 't Latyn *Bellemontium in Argona*, eene kleine ſtadt in Argonne in Champagne, niet verre van de Maas gelegen, tuſſchen Stenay en Pont-à Mouſſon. Zy heeft in de binnenlandſche beroertens van Vrankryk veel geleden.

BEAUMONT *Le Roger*, in 't Latyn *Bellomontium Rogerii*, eene kleine ſtadt aan de rivier Rille, in het geeſtelyke gebiedt van Evreux in Normandië gelegen, voert den tytel van een graafſchap. Roger, een der graven, bouwde of vergrootte de ſtadt, van wien ze ook den naam ontfangen heeft. In den jare 1255 quam ze aan koning Lodewyk den Heiligen, naderhandt aan 't huis der graven van Evreux, koningen van Navarre; maar in den jare 1404 wederom aan Karel den III van Vrankryk. *Alberic. in Chron. du Puy du Domaine du Roy. Sanmarth.*

BEAUMONT *le Vicomté*, eene kleine, maar fraaie ſtadt aan de rivier Sarte in 't landt van Maine in Vrankryk, tuſſchen Mans en Alençon gelegen. Zy voert den tytel van een hartogdom, en was eertyds een vicomté; waar van daan zy nu nog dien naam behoudt.

BEAUMONT *le Vicomté*, een out en vermaart geſlacht, dragende van de voorzeide plaatſe zynen naam. De eerſte, van wien gewag gemaakt wordt, is RADULPHUS, die omtrent den jare 1093 leefde. Van zynen zone RICHARD den I ſtammen RICHARD de II, en RADULPHUS van Beaumont af, welke laatſte biſſchop te Angers, en wegens zyne verdienſten in aanzien was, en het Lateraanſche Concilie onder paus Alexander den III bywoonde. Onder de kinderen van RICHARD den II was WILHELM, die ook biſſchop te Angers was, en RADULPHUS de II, wiens zoon, RICHARD de III, eene eenige dochter, AGNES, naliet, die in den jare 1253 met Lodewyk van Brienna, zoon van Johannes, koning van Jeruzalem, getrouwt is, en wiens geſlacht met LODEWYK den II uitſtorf. Maar de zuſter van dezen Lodewyk trouwde met Willem Chamaillart, en liet eene dochter na, genaamt MARIA, die in den jare 1371 aan Petrus den II, grave van Alençon, uitgehuwt wierdt. Dus quam 't vicomté van Beaumont aan 't huis van Alençon. De laatſte uit deze linie, JOHANNES de II, liet eene dochter, FRANCISCA genaamt, na, die ten tweeden male aan Karel van Bourbon, hartog van Vendome, in den jare 1513, uitgehuwt wierdt, waar door 't vicomté van Beaumont aan het huis van Bourbon quam. Het beſtont uit verſcheide landſchappen, eensdeels in Maine, anderen deels in Anjou gelegen. François de I maakte het in den jare 1543, ten gevalle der hartoginne van Vendôme, tot een hartogdom, en ſtelde aldaar twee hoge gerichten aan, 't eene te la Fleche, en 't andere te Beaumont; en Antonius, koning van Navarre, maakte la Fleche tot de hoofdſtadt des hartogdoms. *Du Puy domaine du Roy. le Cervaſier hiſt. des eveq. du Mans. Sanmarth. Gall. Chriſt. & hiſt. geneal. de France. du Cheſne.*

BEAUMONT *ſur l'Oiſe*, eene kleine ſtadt in Iſle de France, voerende den naam van een graafſchap. Zy is gelegen aan het hangen van eene hoogte, die zich tot aan de rivier Oiſé, over de welke eene ſchone brug gelegt is, uitſtrekt. Het kaſteel boven op den berg is geheel geſlecht.

BEAUMONT *ſur l'Oiſe*, een out graaflyk geſlacht in Vrankryk, was eertyds in groot aanzien. IVO de I leefde omtrent het jaar 1028, wiens nakomelingen op elkander gevolgt zyn tot op MATTHEUS den III, die in den jare 1214 zonder erven ſtorf; waar van daan zyne goederen aan zynen neve Theobaldus, heer van Luzarches, gekomen zyn, die ze echter den koning overdeedt. Koning Philips gaf het graafſchap Beaumont zynen zone Lodewyk, grave van Evreux, van wien het op Philips den III, koning van Navarre, en des zelfs zone, Karel den II, gekomen is. Deze liet het in den jare 1353 over aan den koning Johannes, die het zynen broeder Philips, hartog van Orleans, gaf. Maar deze in den jare 1371 zonder kinderen ſtervende, wierdt het wederom met de krone vereenigt. *Du Cheſne hiſt. de Montm. du Puy droits du Roy. du Bouchet. Godefroy. Sanmarth.*

BEAUMONT. Behalven de voornoemde zyn nog verſcheide andere plaatſen en geſlachten van dezen name in Vrankryk, meeſt in Auvergne, het Dauphiné en Poitou geweeſt. Dus heeft men de geſlachten *Beaumont Franconville*; *Beaumont ſur Vigenenne*, *Beaumont ſur Breſſuite*, enz. Uit het laatſte huis was LODEWYK, een zoon van Lodewyk, heer van Foreſta, die in den jare 1473 tot biſſchop van Parys verkoren wierdt, en ſtorf den 28 Juny des jaars 1492. Hy was by koning Lodewyk den XI in groot aanzien.

BEAUMONT, (FRANÇOIS VAN) een Franſch edelman, meeſt bekent onder den naam van baron des Adrets. Zie ADRETS, (FRANÇOIS VAN BEAUMONT, BARON DES.)

BEAUMONT, (FRANCISCUS) een Engelſch dichter, leefde in de XVII eeuw, en was een tydgenoot van Fletcher, Ben Joanſon, en Shakeſpear. Hy was een groot vriendt van Fletcher, en die beiden ſtelden twee en vyftig ſtukken voor 't ſchouwburg op. Zynde zamen in een herberg, om hunne ſpelen te reguleren, in 't byzonder om een treurſpel te herhalen, neemt Fletcher de rolle aan, om den koning, van wien ze in het ſpel handelden, te vermoorden. Dit wierdt buiten het vertrek, daar zy zaten, gehoort; en dit was genoeg, om hen over hoogverraadt te beſchuldigen. Maar wanneer zy aangetoont hadden, dat 'er maar een toneel-koning door verſtaan wierdt, wierden de beſchuldigers uitgelagchen, en de gevangenen ontſlagen. *Moreri Engelſch.*

BEAUNONT (SIMON VAN) Zie BEMONT.

BEAUNE, een ſtedeke van Vrankryk, in 't Gâtinois gelegen, tegen 't Weſten der ſtadt Montargis, van welke het vyf mylen af gelegen is. Het was eertyds eene veel groter ſtadt.

BEAUNE, in 't Latyn *Belna*, eene ſtadt in Burgondië, aan de Bourgeoiſe, tuſſchen Dijon, Autun en Chalons. Zy is zeer out en wel gebouwt. Het landt rondom is zeer vruchtbaar, voornamentlyk in goeden wyn. Eenige hartogen van Burgondië hebben hier hun hof gehouden. Koning Lodewyk de XII bouwde aldaar een kaſteel, als mede verſcheide kerken en kloofters. De vermaarde Ciſtercienzer abdy, die de voornaamſte is van die orde, is onder 't gebiedt der ſtadt gelegen. Het Parlement van Burgondië hadt hier zynen eerſten en voornaamſten zetel, genaamt Diete generale. Wanneer Burgondië in den jare 1361, na 't overlyden van Philippus de Rouvre, wederom tot de krone quam, verleende koning Johannes aan het Parlement de ſouverainiteit in 't gerichte; en na 't afſterven van Karel den Stouten beveſtigde Lodewyk de XII deze onbepaalde macht. Maar wanneer Beaune omtrent dezen tydt tegen den koning opſtont, ſtichtte die een gerichtskamer te Dijon in den jare 1477, alwaar het Parlement tot hier toe gebleven is. Beaune echter heeft nog eene kanſelery en bailluage. De ſtadt heeft in den jare 1562 in den oorlog, wegens den Godsdienſt gevoert, veel geleden. Het ziekenhuis, of hospitaal van Beaune is een der ſchoonſte gebouwen van 't gehele koninkryk. *Robert in Belna. Goulu Mem. Seqnan. Palliot. Parlem. de Bourg. Maſſon Flum. Gall. du Cheſne antiq. des vill. Chaſteaunau. S. Julien. Ballure.*

BEAUNE, een vermaart geſlacht in Vrankryk, geſproten uit de ſtadt Thours, uit het welke verſcheide biſſchoppen zyn voortgekomen. JOHANNES de Beaune leefde ten tyde van Lodewyk den XI en Karel den VIII. Zyn zoon, JACOB de Beaune, baron van Semblançai, wierdt onder François den I wegens verquiſtinge der koninklyke penningen den 12 Auguſtus des jaars 1527 opgehangen, hoewel hy van zommigen onſchuldig te zyn verklaart wordt. Hy teelde, nevens WILLEM, die het geſlacht voortgeplant heeft, ook MARTIN, aartsbiſſchop van Thours, die in den jare 1527 ſtorf, en JAKOB, biſſchop te Vennes, overlydende in den jare 1511. Willem liet vier zonen na, JAKOB den II, en RAINALD, aartsbiſſchop te Bourges, en naderhandt te Sens, van wien beneden; JOHANNES, heer de la Tour d'Argi; en MARTIN, biſſchop te Puy, en abt te Royomont, die ook kanſelier by de koninginne Catharina van Medicis geweeſt is. *Bouchet annal. d'Aquit. Varillas hiſt. de Franc. I. Thuan. in zyn eigen leven. le Laboureur addit. à Caſtelnau. Bayle.*

BEAUNE, (FLORIMOND VAN) raadt in 't hofgericht te Blois, wierdt aldaar in den jare 1601 geboren. Hy was in de wiskunſt wel ervaren, en een groot vriendt van Carteſius, die hem dikwils te Blois bezocht. Bartholinus quam insgelyks uit name der vereenigde Nederlanden over verſcheide gewichtige zaken by hem. Hy vondt eenige Aſtronomiſche inſtrumenten uit, en onder anderen eenige zeer kunſtige verrekykers. Hy ſtorf in den jare 1652. *Bernier hiſt. de Blois.*

BEAUNE. (REGINALD VAN) Zie BAUNE.

BEAU-POIL, een zeer out huis, oorſpronkelyk uit Bretagne.

I. YVES VAN BEAU-POIL, ridder, heer van hoog en laag Noemalet, koos de party van Karel van Blois, hartog van Bretagne, tegen Johannes van Montfort. Na de doodt van Karel, die ſneuvelde in den ſlag van Auray in den jare 1364, begaf zich Yves by koning Karel den V, die voor hem by Johannes van Montfort, toen hartog van Bretagne, ſprak. Hy begaf zich naar 't Limoſin by Johannes van Bretagne, hartog van Penthievre, vicomte van Limoges, zoon van Karel van Blois, en ſtorf aldaar, nalatende zynen zoon WILLEM, van wien aanſtonts, en JOHANNES, luitenant des konings in Perigord. Deze trouwde eene hartogin van la Force. Zyn geſlacht bleef tot op Philippa van Beau-

Poil, vrouwe van la Force, die deze heerlykheit in 't huis van Caumont bragt, door haar huwelyk met François van Caumont, heer van Castelnau, vader van Jakob Nompar, genaamt maarschalk de la Force.

II. WILHELM VAN BEAU-POIL trouwde met Françoise de Broon, een der oudste huizen van Bretagne, en nicht van den conneſtable Gueſelin, en gewan by haar JULIANUS, van wien aanſtonts. Hy ſtorf in den jare 1455, in een hogen ouderdom.

III. JULIANUS VAN BEAU-POIL. Deze wierdt den 13 December des jaars 1441 ſtalmeeſter van koning Karel den VII. In den jare 1440 kreeg hy de heerlykheit van Sainte Aulaire, dus genaamt van 't Latynſche *Sancta Eulalia*, gelegen by Uſerche in 't Limoſin. Hy wierdt daar mede beleent door Johannes van Bretagne, vicomte van 't Limoſin, den 7 November des jaars 1441. Hy trouwde in den jare 1443 Galienne, dochter van Goulfier Helie, heer van Villac en Puyſeguin, en van Johanna van Roſſignac. Margareta en Louiſa, zuſters van Galienne, waren reets getrouwt, de eene met Willem de Aubuſſon, heer van Villac; de andere met Guiot d'Aubuſſon, zynen broeder, heer van Feuillade. In de vredehandeling van Nantes, den 27 Juny des jaars 1448 tuſſchen François den I, hartog van Bretagne, en Johan, grave van Penthievre, ſtont de hartog toe, dat Willem van Beau-Poil, en Juliaan, zyn zoon, wederom in 't bezit hunner huizen en goederen geſtelt wierden. In den jare 1450 verkocht Juliaan het landt van Noemalet aan Olivier de Broon, zynen bloedverwant. Hy maakte zyn teſtament den 27 September des jaars 1486. Zyne kinderen waren, JOHANNES, van wien aanſtonts, FRANÇOIS, protonotaris van den pauſſelyken ſtoel te Rome; JOHANNA, huisvrouw van den heer de Sainte Fortunade; MARIA, huisvrouw van den heer de Verneuil in neder-Limoſin; CATHARINA, uitgehuwt aan 't huis van Razat in Perigord; LOUISE, en FRANÇOISE, na elkander abdiſſen te Limoges. De laatſte ſtorf den 19 July des jaars 1507.

IV. JOHANNES VAN BEAU-POIL, de I van dezen naam, heer van St. Aulaire, Ternat, Grenerie, Manſat, Gironde en Poitou, ook Arfinges en Beaujolois, was raatsheer, kamerheer, en hofmeeſter van Pieter van Bourbon, grave van Clermont en la Marche. Hy maakte zyn teſtament in den jare 1511, hebbende getrouwt in den jare 1479 Anna Gachette, uit het huis de la Motthe in Champagne, ſtaatjuffer en boezemvriendinne van Anna de France, hartoginne van Bourbon. Hare kinderen waren JOHANNES de II, van wien aanſtonts; KAREL, die zonder erfgenamen ſtorf; en MARGARETA, huisvrouw van Johan, baron van St. Chamans, grave van Eſcorailles.

V. JOHANNES VAN BEAU-POIL de II, heer van St. Aulaire, enz, was gewoonlyk hofmeeſter van koning François den I, kapitein van Maſſere in 't Limoſin, de la Tour, en de Benon in Auvergne, intendant der wateren en boſſchen van die provincie. Hy verſelde den koning, zynen meeſter, op de reize naar Italië, en wierdt zwaar gequetſt in de belegering van Pavië. Zyn teſtament is van 't jaar 1540. Hy trouwde in den jare 1506 met Margareta van Bourdeille, by welke hy teelde FRANÇOIS, van wien aanſtonts; GERMAIN, protonotaris van den pauſſelyken ſtoel; PIETER, een tak van den ſtam van Lanmary; MARIA, huisvrouw van den heer van Champniers; LOUÏSE, getrouwt met den baron van Salers; GABRIELLE, huisvrouw van den heer de l'Iſle in Perigord; SUSANNE, abdis van Ligueux in Perigord; en FRANÇOISE, religieuſe van Lavoine in Auvergne.

VI. FRANÇOIS VAN BEAU-POIL, heer van St. Aulaire, enz, was opziender over de hofbakkers der koningen François den I, en Henrik den II. Koning Karel de IX benoemde hem den 10 December des jaars 1569 tot ridder zyner orde, die hem de maarſchalk van Montmorency 's anderen daags omhing. Dit was tot vergeldinge van zyne dapperheit, acht dagen te voren betoont in den ſlag van Montcontour, alwaar een paardt onder hem doodgeſchoten wierdt. Hy trouwde in den jare 1542 met Françoiſe van Voluire van Ruffec, Dame des Eſtrées in Anjou, by welke hy teelde GERMAIN, van welken hierna, FRANÇOIS, en GABRIEL, en acht dochteren, van de welke SUSANNA was abdis van Ligueux, na hare moeje, in den jare 1607, en ſtorf in den jare 1612, na hare abdy in een goeden ſtaat geſtelt te hebben, die door de nonnen verwaarlooſt was.

VII. GERMAIN VAN BEAU-POIL, heer van St. Aulaire, gewoon kamerjonker van koning Karel den IX, en ridder van des zelfs orde, trouwde in den jare 1582 met Judith van Carbonnieres, geboortig uit een out huis van Auvergne, ſedert de tyden van koning Henrik den I vermaagtſchapt met de vicomtes van Comborn en Ventadour. Hy maakte zyn teſtament in den jare 1603, nalatende ANTONIUS, die zonder erfgenamen geſtorven is; HENRIK, van wien aanſtonts; FOUCAULT, ridder van Malta, en vier dochteren, van de welke eene, genaamt SUSANNE, abdis van Ligueux geweeſt is.

VIII. HENRIK VAN BEAU-POIL, heer van St. Aulaire, trouwde in den jare 1610 met Leonora van Taleyran, dochter van Daniel, vorſt van Chalais, en van Françoiſe van Monluc, dochter des maarſchalks van dien name. By deze teelde hy DANIEL, van wien hier na, SUSANNE en HENRIETTE, nonnen in de abdye van Ligueux. Na zyne doodt, die voorviel in den jare 1614, hertrouwde zyne weduwe met François de Coſnac, en baarde Daniel de Coſnac, aartsbiſſchop van Aix, commandeur der koninklyke orde.

IX. DANIEL VAN BEAU-POIL, heer van St. Aulaire, trouwde in den jare 1632 met Johanna de Breuil, erfdochter van 't huis de la Pourcherie; by de welke hy maar eene eenige dochter teelde, genaamt SUSANNE, nonne van Ligueux. Hy hertrouwde in den jare 1643 met Guionne, genaamt Angelica van Blot, dochter van Philibert van Blot-Chauvigny, een doorluchtig huis van Auvergne, en van Guicharde de Veny van Arbouſe, dochter van Margareta van Arbouſe, Superieure en Reformatrice van Val-de-Grace te Parys. By deze teelde hy FRANÇOIS-JOSEPH, van wien beneden; ANDREAS DANIEL, biſſchop van Tulle; FOUCAULT, ridder van Malta en geheimſchryver des grootmeeſters; MARIA, huisvrouw van Armand, vicomte van Aydie-Riberac, en drie geeſtelyken.

X. FRANÇOIS-JOSEPH VAN BEAU-POIL, marquis van St. Aulaire, heer van Ternac, Manſat, la Grenerie, la Pourcherie, enz, luitenant generaal des konings in 't opper-en neder-Limoſin, trouwde in den jare 1676 met Maria van Funcel, dochter des graven van dien name in Agenois, en van Margareta van Levy van Mirepoix, by welke hy teelde LODEWYK, van wien beneden; DANIEL, kapitein der granadiers; een derde zoon, zeer jong geſtorven, en drie geeſtelyke dochteren.

XI. LOUIS VAN BEAU-POIL, van St. Aulaire, colonel over een regiment te voet, trouwde in den jare 1703 met Maria Thereſia van Lambert, dochter des markgraven van Lambert, luitenant generaal der koninklyke benden, en gouverneur van Luxemburg, eer die ſtadt door den vrede van Utrecht overgegeven wierdt. Hy teelde by zyne gemalinne maar eene dochter.

DE TAK VAN LANMARY.

VI. PIETER VAN BEAU-POIL, van St. Aulaire, twede zoon van Johannes den II, kreeg by de deling de heerlykheden van Coutures, Celles en Bertry. Hy trouwde in den jare 1550 met Catharina van Lauriere, vrouw van Lanmary, dochter van Johannes van Lauriere, heer van Lanmary, en van Margareta van St. Chamand. By deze teelde hy ANTONIUS, van wien beneden, en ANNET, geſproten uit den tak van Fontenille, nevens andere kinderen.

VII. ANTONIUS VAN BEAU-POIL, ſeneſchal van Perigord, ridder van de orde des konings in den jare 1576, trouwde in den jare 1584, met diſpenſatie van den Paus, met Johanna de Bourdeille, zyne nichte, vrouw van Bernardiere, van Bauronne, en Douzillac, dochter van Gabriel de Bourdeille, en van Claude van Gontaut, by de welke hy teelde MARCUS ANTONIUS, van wien aanſtonts, en CLAUDE, huisvrouw van den here van la Martonie de Puyguilen.

VIII. MARCUS ANTONIUS VAN BEAU-POIL, heer van Lanmary, enz, trouwde in den jare 1624 met Gabrielle van Alégre, vrouw van Chabanes en de Sorges, dochter van Johan van Alégre, en van Maria van Sediére, by welke hy gewan FRANÇOIS, van wien beneden; DAVID, getrouwt met Gabrielle Jobert; ANTONIUS, kapitein van de ruiterye, ſneuvelde in de belegering van Mortare; BON-FRANÇOIS, van wien beneden; MARIA, huisvrouw van Pieter Jobert, grave van Nanthia; eene andere MARIA, abdis de Ligueux, en SUSANNA, eene geeſtelyke.

IX. FRANÇOIS VAN BEAU-POIL, markgraaf van Lanmary, heer van Coutures, enz, trouwde in den jare 1650 met Joqueline van Aubuſſon, dochter van Georges, grave van la Feuillade, en van Olympia Grain van St. Marſant, vicomteſſe van Rochemeaux, die weduwe was van Jakob, grave van Eſcars, ridder van de koninklyke orde. Deze hadt gene kinderen.

X. BON-FRANÇOIS VAN BEAU-POIL, graaf de Lanmary, enz, overſte te paardt van een regiment van Enguien, trouwde in den jare 1661 met Anna van la Roche Aymon, dochter van Philibert, marquis van St. Maixent, en van Jaqueline van Aubuſſon de la Feuillade. By deze teelde hy LOUÏS, van wien aanſtonts; HENRIK LODEWYK, ridder van Malta; MARIA ANNA, huisvrouw van Lodewyk Chriſtoffel de Cugnac, marquis de Giverſac; ANTONETTE, abdis van Ligueux, en nog twee dochters, die nonnen wierden.

XI. LOUIS VAN BEAU-POIL, markgraaf van Lanmary, opperſchenker van Vrankryk, kapitein luitenant over de Gendarmes der koninginne, ſtorf te Caſal Magiore in 's konings leger den 26 July des jaars 1702. Hy trouwde in den jare 1681 met Johanna Maria Perault, baronneſſe van Milly in Gâtinois, Augerville, Rouvre, enz, by welke hy naliet MARC-ANTOINE-FRONT, van wien beneden, HENRIK, LODEWYK; FRANÇOIS, die jong ſtorf; HELENE, JULIA, ELIZABETH, en SABINA, zamen geeſtelyke dochteren.

XII. MARC-ANTOINE-FRONT VAN BEAU-POIL, van St. Aulaire, markgraaf van Lanmary, heer van Coutures, Celles, Bertry, Chabanes, Sorges, Peudry, enz, opperſchenker van Vrankryk, trouwde den 16 Maart des jaars 1711 met N. Neiret de la Ravoye, dochter van Pieter Neiret de la Ravoye, heer de Liſſe en de Beaurepaire, groot-gehoormeeſter van Vrankryk, en theſaurier generaal van de Marine, en van N. Valiere. *P. Anſelme. Memoires du tems.*

BEAUPORT, in 't Latyn *Formoſa ſtatio*, *Portus formoſus*, een kleine bai in Afrika, in 't landt der Kaffers. De Portugezen noemen ze *la Baya Hermoſa*. Zy is gelegen ter plaatſe der kuſte, die zich naar 't Ooſten ſtrekt, tuſſchen de Kaap de Goede Hope en de rivier Infante.

BEAUPORT, *Portus formoſus*, een haven van Amerika, op de Zuiderkuſte van 't eilandt Hiſpaniola, nevens een kaſteel. De inwoners noemen den zelven *Puerto Hermoſo*. Hy is achtien mylen van St. Domingo afgelegen. *Tarin de Cuſſi.*

BEAU-PORTS, een haven aan de kuſte van 't eilandt Candia, waar omtrent de ſtadt Laſea gelegen is. Zie *Handelingen* XXVII, 8.

BEAUPREAU, eene kleine Franſche ſtadt, gelegen in Anjou, nevens een fraai ſlot, aan het riviertje Iſere, negen mylen van Angers, wierdt in den jare 1554 tot een markgraafſchap verheven; en na-

naderhandt in den jare 1562 tot een hartogdom en pairschap. Dit landt, hebbende verscheide heren gehad, verviel aan 't huis van Gondy, door een huwelyk van Johanna de Scevaux, dochter van Guy, hartog van Beaupreau, met Henrik, hartog van Retz. Catharina de Gondy, zyne twede dochter, bragt het landt aan Lodewyk de Cossé, hartog van Brissac. Thans behoort het aan François van Neufville, hartog van Villeroy, pair en maarschalk van Vrankryk, die getrouwt is met Margareta de Cossé, dochter van Lodewyk, hartog van Brissac, overleden in den jare 1708.

BEAUSARDUS, (PETRUS) geboren te Loven in Brabant, was Doctor in de medecynen, een schrander wiskunstenaar, en zeer kundig in de Griekse tale. Hy heeft geschreven en uitgegeven:

Praxis Arithmetices. Lovan. 1573, in 8.
Annulus Astronomicus. Lovan. 1524, in 8.

Hy is vier jaren na de laatstgemelde uitgave aldaar gestorven, namentlyk in het jaar 1578. *Fr. Zweert. Athen. Belgic. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BEAUTE was eertyds een koninklyk lusthuis in Vrankryk, gelegen aan de Marne, naby het Vincenner woudt, en is dus genaamt wegens deszelfs vermakelykheit. Koning Karel de V storf hier in den jare 1380. Koning Karel de VII vereerde het zyne maitresse, de schone Agnes van Sorel; die daar van daan madamoiselle de Beauté genaamt wordt. Zie AGNES *van Sorel.* Men ziet nog eenige overblyfselen van dit oude slot. *Mabillon de re diplom. P. Daniel hist. de France T.* II. *p.* 1207.

BEAUVAIS, in 't Latyn *Bellovacum*, een Fransch vlek in opper-Languedok, aan de rivier Tescou, drie mylen van de stadt Montauban naar 't Oosten. *Maty Dict.*

BEAUVAIS, in 't Latyn *Bellovacum*, *Bratuspantium*, *Cæsaromagus*, is de hoofdstadt des landschaps Beauvoisis, aan de rivier Teraine, in Isle de France, heeft een bailluage, presidiaal en bisdom, staande onder het aartsbisdom van Rheims. De stadt is vermakelyk geplaatst, wel gebouwt, en met grachten, die uit de Teraine gevult worden, omringt. De straten zyn groot en fraai, inzonderheit de markt, zynde de grootste des gehelen koninkryks. Het bisschoplyk paleis is sierlyk en sterk. Het koor in St. Pieters Domkerk, 't welk in den jare 991 begonnen is gebouwt te worden, is een onvergelykelyk stuk. Deze stadt gaf zich aan Julius Cæsar over, en bleef langen tydt onder de heerschappye der Romeinen, tot dat ze onder Clodoveus aan de Franschen overging, dien ze altydt getrouw gebleven is. Zy wierdt in den jare 1433 te vergeefs door de Engelschen belegert. Karel de Stoute, laatste hartog van Bourgondië, wierdt in den jare 1472, nadat hy de stadt 26 dagen lang te vergeefs beschoten hadt, insgelyks genoodzaakt daar van af te trekken. In de XVI eeuw heeft ze door de binnenlandsche beroertens veel uitgestaan. De bisschoppen zyn te gelyk graven van Beauvais, pairen van Vrankryk, en vidames van Gerberoi; hebben ook den eersten rang onder de graaflyke pairs van Vrankryk, die van den geestelyken standt zyn. Men houdt het gemeenlyk daar voor, dat St. Lucianus de eerste bisschop van Beauvais geweest is; hoewel men van hem, gelyk ook van zyne navolgeren in de VIII en IX eeuwen geen zeker bericht heeft. Naderhandt heeft men aldaar zeer vermaarde prelaten gehad. Rogerius, graaf van Blois, zoon van Eudo den I, wierdt in den jare 996 bisschop van Beauvais; hadt ook uit zyne erffenisse Sancerre in Berri. Dit verruilde hy in den jare 1015 met zynen broeder, Eudo den II, voor het graafschap Beauvais, dat hy aan zyne kerke schonk. Voorts zyn hier verscheide Concilien gehouden, als in den jare 845 in tegenwoordigheit van koning Karel den Kalen, en wederom in den jare 1114 van Conon, bisschop te Preneste, en legaat des pausselyken stoels. Keizer Henrik de V wierdt aldaar in den ban gedaan, en Thomas Marle, heer van Conci, wierdt wegens kerkroveryen en plunderingen, in de bisdommen Rheims, Laon en Amiens bedreven, van zynen adeldom berooft. Die zelve Conon hieldt aldaar nog twee Concilien, te weten in de jaren 1120 en 1124. Lodewyk de jonge, koning van Vrankryk, beriep 'er ook een Concilie in den jare 1161 tegen den tegenpaus Victor, die zich tegen paus Alexander den III aankantte. Odet van Chatillon, kardinaal en bisschop van Beauvais, hieldt daar twee synoden in de jaren 1554 en 1557; maar verkoos in den jare 1561 de zyde der Protestanten. *Cæsar B. G. l.* II. *c.*8. *Strabo l.* IV. *Ptolom. l.* II. *c.*9. *Greg. Turon. Ado Viennens. Flodoard. Robert. Sanmarth. Gall. du Chesne de Fr. de Templeux descr. de Beauvais. Grevin. descr. de Beauvais.*

BEAUVAISIS, of BEAUVOISIS, een klein landt in Vrankryk, wordende gemeenlyk tot het gouvernement van Isle de France gerekent, en zynde gelegen tusschen Compiegne, Vexin, Normandië en Picardië. Eertyds woonden hier de *Bellovaci*, van de welke Julius Cæsar dikwils gewag maakt, zeggende, dat ze gedurig een leger van zestig duizent mannen op de been hielden, en by de hondert duizent mannen in de wapenen brengen konden.

BEAUVAU, eene oude adelyke familie in Anjou, uit de welke vele voorname mannen gesproten zyn. JOHANNES de II, heer van Beauvau, leefde onder Karel den VI, en trouwde Johanna van Tigni. Hier van zyn de baronnen van Beauvau, Rivau en Roltai gesproten. PETRUS van Beauvau was in den jare 1433, onder Lodewyk den III, luitenant generaal en seneschal in Provence. De geslachtrekening dezes huizes loopt in de familie der voorouderen des tegenwoordigen konings van Vrankryk; want ISABELLA van Beauvau, eenige dochter van LODEWYK van Beauvau, wierdt in den jare 1454 aan JOHANNES den II van Bourbon, grave van Vendome, uitgehuwt; van wiens oudsten zoon FRANÇOIS van Bourbon koning HENRIK de IV afstamt. *Sanmarth. Geneal. de Beauvau.*

BEAUVAU, (JOHANNES) bisschop van Angers, administrateur des aartsbisdoms van Arles, kanselier van Renatus, koning van Sicilië, grave van Provence, enz, wierdt eerst kanunnik te Angers, en in den jare 1447 bisschop. In den jare 1465 raakte hy met zyn kapittel in een hevigen strydt, dewyl hy een kapellaan hadt laten gevangen zetten. Hier over wierdt hy by den aartsbisschop van Thours aangeklaagt, en eindelyk in den ban gedaan. De kardinaal de Balue, eertyds zyn huisgenoot, was hem ook tegen, en bemoeide zich by koning Lodewyk den XI op allerlei wyze om hem te onderdrukken. Eindelyk quam het zo verre, dat hy door paus Paulus den II in den jare 1465 wierdt afgezet, en veroordeelt om in de abdy la Chaise-Dieu opgesloten te worden. Hy droeg dit ongeval geduldig, en wierdt in den jare 1472 wederom in zyne waardigheit en bedieninge herstelt, en storf in den jare 1479. *Bourdigne hist. d'Anjou. Hieret. antiq. d'Anjou. Sanmarth. Gall. Chr. Saxi Pont. Arelat.*

BEAUVILLIERS, een voornaam geslacht in Chartres, een geweest in Vrankryk, uit het welke vele voortreffelyke mannen, in 't byzonder de hartogen van St. Aignan, gesproten zyn. In den beginne der XVI eeuw leefde EMERICUS, die met Louïse van Husson-Tonnerre in huwelyk tradt, met welke het graafschap St. Aignan aan dit huis quam. Hy teelde onder anderen RENATUS, wiens zoon CLAUDIUS, graaf van St. Aignan en gouverneur van Anjou, in den jare 1583 in den opstandt van Antwerpen om 't leven quam, nalatende HONORATUS, veldmaarschalk over de ligte ruiterye, en generaal luitenant van Berry. Dezes zoon FRANÇOIS, hartog van St. Aignan, hadt verscheide kinderen. De twee oudste zonen gaven in den jare 1664 in den slag by St. Gotthard in Hungarië vele preuven hunner dapperheit. Een der zelven, genaamt FRANÇOIS, sneuvelde aldaar. De andere storf in den jare 1666 ongetrouwt. Uit het twede huwelyk liet hy PAULUS na, die by koning Philips den V opper-hofmeester geweest, en in den jare 1701 grande van Spanje van den eersten rang geworden is. Hy was te gelyk pair van Vrankryk, ridder van de orde des H. Geests, eerste kamerheer des konings, ook staatsbedienaar, en hoofdt van den koninklyken financieraadt, generaal luitenant en gouverneur der stadt en citadelle van Havre de Grace, als mede brigadier te paardt. Hy storf den 13 Augustus des jaars 1714, in het 66 jaar zynes ouderdoms. In den jare 1671 trouwde hy Henriette Louïse, jonger dochter van Johannes Baptista Colbert, by welke hy zeven dochteren naliet; vyf wierden geestelyk, in 't klooster van Montargis; eene, genaamt MARIE HENRIETTE, trouwde in den jare 1703 met den hartog van Mortimar; GENOVEVA, de zevende, is niet getrouwt. *Imhof Geneal. Gall. P.* II. *tab.* 57.

BEAUVILLIERS, (FRANÇOIS) hartog van St. Aignan, was een zoon des voornoemden Honoratus, en verworf door zyne dapperheit en geleerdheit een groot aanzien. In den jare 1634 hadt hy in de Elsas in den slag by Steinbron het bevel over een vleugel der ruiterye. In den jare 1635 was hy in 't leger des kardinaals de la Valette, wanneer de zelve by Mentz genoodzaakt wierdt te rug te trekken; en in den slag by Vandrevange kreeg hy eene gevaarlyke wonde in 't aangezicht. In den jare 1636 woonde hy de belegering voor Dole by, en wierdt aan zyne heupe gequetst. In de volgende jaren holp hy Landrecy, Maubeuge, Chimay, Ivoy, en in den jare 1644 Grevelingen belegeren, by welke laatste plaatse hy, veldmaarschalk zynde, wederom zwaar gequetst wierdt. In den jare 1645 was hy by de passage de la Colme, en de verovering van 't fort Linck tegenwoordig. In den burgerlyken oorlog deedt hy den koning in Berry uitnemende diensten, veroverende de hoofdstadt Bourges, en brengende de gehele provincie onder de gehoorzaamheit des konings. In den jare 1653 holp hy de belegering van St. Menehould, en in den jare 1657 die van Montmedy eindigen. Ook betoonde hy zyne dapperheit in den oorlog tegen Engelandt, waar door de koning bewogen wierdt hem eerst tot zynen opperkamerheer, naderhandt tot gouverneur van Touraine, en het kasteel en de stadt Loches te benoemen. Hy leide dit gouvernement in den jare 1661 neder, wordende in het zelve jaar ridder des koninklyken ordens, en in den jare 1663 hartog en pair van Vrankryk, voorts in den jare 1666 gouverneur van Havre de Grace. Daarenboven was hy een lidt der Fransche Akademie te Parys, en te Padua, als mede beschermer der Akademie der wetenschappen te Arles. Hy storf in den jare 1687, in het 70 jaar zynes ouderdoms. Van zyne kinderen zie het voorgaande Artykel. *Imhof. Lehmans Europ. l.* III.

BEAUVOIR, eene oude stadt in 't Dauphiné, eertyds het verblyf der Dauphins, maar tegenwoordig verstoort, nevens een Karmeliter klooster, gesticht door Humbert Dauphin. Daar zyn twee kleine steden van dien name; de eene in neder-Poitou, de andere in Auxerrois.

BEAUVOIR, de naam eener vermaarde familie. Zie GRIMOARD.

BEAUXAMIS, (THOMAS) een Godgeleerde van Parys, van de orde der Karmeliten. Hy storf in den jare 1589, hebbende vier boeken uitgegeven over het Gelove en de Geloofsartykelen, (*Libri quatuor de Fide & Symbolo*) nevens drie stukken, behelzende eene verklaring over de overeenstemminge der Evangelisten, (*Commentaria in Harmoniam Evangelicam*) die in hunnen tydt zeer geacht wierden. *Ghilinus Volum.* II. *pag.* 231.

BEBAI, een der Joden, die door Nebucadnezar, koning van Babel, naar Babel ter gevangenisse weggevoert wierdt, en wiens nakomelingen, ten getale van zes hondert drie en twintig, met Zerubbabel, door toelatinge van Cores, of Cyrus, koning van Persië, naar Jeruzalem en Juda wedergekeert zyn. *Ezra kap.* I. *v.* 11.

BEBELIUS, (BALTHAZAR) Doctor in de Godgeleerdheit en Professor te Wittenberg, als mede predikant en generaal Superintendent, is te Straasburg in den jare 1632 geboren. Hy wierdt eerst

eerst predikant in de hoofdkerke van zyne geboorteſtadt; vervolgens in den jare 1661, hoogleeraar in de Theologie en de heilige oudheden, en in den volgenden jare Doctor. Tot verſcheide malen het beroep naar andere plaatſen geweigert hebbende, nam hy eindelyk in den jare 1686 dat van Profeſſor en Superintendent te Wittenberg aan, door de doodt van Calovius open gevallen: doch hy wierdt nog in den zelven jare op den predikſtoel door eene beroerdheit overvallen, waar door hy op den vierden dag daarna, namentlyk op den 2 October des gemelden jaars 1686, in 't vier en vyftigſte jaar zynes ouderdoms, wierdt weggeſleept. De ſchriften, by hem uitgegeven, zyn:

Reſponſum Irenici Conſtantini.
Hiſtoria eccleſiæ antediluvianæ.
Hiſtoria eccleſiæ Noachicæ.
De aris & menſis Euchariſticis veterum.
De beneficiis Magiſtratus Politici Diſſertationes quatuor.
De mediis Arianiſmi.
Antiquitates Germaniæ & in hac Argentoratenſis eccleſiæ Evangelicæ.
Antiquitates Evangelicæ & Judaicæ ex IV Evangeliſtis erutæ.
Antiquitates Evangelicæ in tribus prioribus poſt Chriſtum natum ſeculis.
Polemoſophia victrix contra Walenburgios.
De Remonſtrantium ſcepticiſmo.
Synopſis Hiſtoriæ & doctrinæ Symbolorum.

Pippingii Memoriæ Theol. Witte Diarium. Konig Biblioth. vet. & nova.

BEBELIUS, (HENRIK) geboortig van Juſtingen, gelegen in Zwaben, daar zyne ouders gemene landlieden waren. De gronden zyner ſtudien in zyn vaderlandt gelegt hebbende, zette hy de zelve op verſcheide plaatſen voort; gelyk hy zelve getuigt, dat hy in den jare 1495 op de hogeſchole te Krakau geweeſt is. Te Tubingen oeffende hy zich in de talen, rechtsgeleerdheit en dichtkunde, en wierdt door keizer Maximiliaan den I in den jare 1501 als poëet gekroont. In den jare 1497 wierdt hy hoogleeraar te Tubingen, verklarende de oude redenaren en hiſtorieſchryveren, en de zuiverheit der Latynſche tale eerſt mede in Duitſchlandt invoerende, de welke hy ook door vele by hem uitgegevene boeken bevorderde. In den jare 1501 droeg hy den keizer eene redenvoering op *De Laudibus Germaniæ*: ook ſchreef hy *de Germanorum antiquitate, imperio, geſtis, victoriis. &c.* Voorts in den jare 1508 *Apologia pro Imperatorum Germanicorum dignitate, contra Leonardum Juſtinianum*; als mede een klein tractaatje, onder den tytel van *Germani indigenæ.* Voorts *De Laudibus Suevorum*, die te zamen by Simon Schardius *Tom.* I *ſcript. Rer. Germ.* en by Goldaſtus *in Polit. imper.* gevonden worden. Daarenboven heeft hy drie boeken van boertige vertellingen; eene verzameling van Duitſche ſpreekwoorden, met hare verklaringen, verſcheide gedichten, alle in de Latynſche tale, nagelaten, zynde in den jare 1512 te Straasburg, onder den tytel van *Opuſcula Bebeliana*, in quarto gedrukt. Ook heeft men van hem een tractaat *De Magiſtratibus Romanorum*, en een ander *de proditione Ducis Mediolanenſis.* Zie *Lycoſth. Coccinius apud Cruſium in annal. Suev. P.* III. *l.* IX. *c.* 10. *Adam vit. Phil. Geſnerus Bibl. Voſſius de hiſt. Lat. l.* III. *c.* 10. *Pantaleonis Proſopogr. P.* III. *Hankius de Rom. rer. ſcript. P.* I & II. *c.* 50. *Warthon in app. ad Gul. Cave hiſt. liter. Hendreich.*

BEBENBURG. (LUPOLDUS VAN) Zie BABENBURG.

BEBENHAUSEN, eertyds eene ryke Ciſtercienſer abdy in het hartogdom Wurtemberg gelegen, niet verre van Tubingen, zynde in den jare 1187 door den Paltsgrave Rudolph van Tubingen geſticht, maar ten tyde der hervorminge van Luther in een Gymnaſium verandert. *Bucelin. Germ. ſacr. T.* I. *P.* II. *c.* 80. *Tromſch. acc. Geogr.*

BEBERUS. Dus noemen de Turken de Arabieren, wonende in Barbaryë.

BEBIUS, of BÆBIUS, bygenaamt MASSA, was ten tyde van den keizer Veſpaſianus een gevaarlyk aanbrenger, van wien Juvenalis gewaagt in den beginne van zyn eerſte ſchimpdicht. Eindelyk is hy, door de Spanjaarden beſchuldigt zynde, ter doodt veroordeelt. *Plin. lib.* VII. *epiſt. ult.*

BEBIUS (MARCUS) Roomſch burgermeeſter, en amptgenoot van P. Cornelius Lentulus, bekleedde die waardigheit in den jare, wanneer de boeken van Numa Pompilius gevonden wierden. In het opdelven van den grondt aan den voet van den berg Janiculus ontdekte men twee ſtene kiſten, ſtaande op de eene geſchreven, dat Numa Pompilius daar in begraven was; uit het opſchrift van de andere bleek, dat 'er boeken in beſloten waren. Geoopent zynde, vondt men zeven boeken in de Latynſche, en zo vele in de Griekſche tale. De Latynſche handelden over 't recht der prieſteren, en wierden zorgvuldig bewaart; maar alzo de Grieken op zommige plaatſen ſchenen tegen den Godsdienſt te ſpreken, liet ze de ſchout Petilius door de handen der prieſteren verbranden, op order van den raadt, en in tegenwoordigheit des volks, ten einde binnen Rome niets zoude bewaart worden, waar door de menſchen van den dienſt der goden zouden kunnen afgetrokken worden. *Liv.* XL. 18 *en* 29.

BEBIUS, (PHILIPPUS) geboortig van Luik, ſtorf, acht en zeſtig jaren out zynde, in den jare 1637, nadat hy geſchreven hadt:

Thronus juſtitiæ.
Porta Cœli.
Euthanaſia.
Commentaria in Lyrica Horatii;

nevens andere werken. *Alegambe pag.* 555.

BEGLINGEN, eene ſtadt gelegen op een berg, met een ampt en hoog ſlot in Zwaben, in 't Wurtemberger landt, niet verre van Tubingen en Stutgard. Zy wierdt in den jare 1357, nevens het kaſteel, van den Paltsgrave Gozzo, of Godfried, van Tubingen aan Everard en Ulrich, graven van Wurtemberg, verkocht, gelyk als Cruſius *in Paralip. annal. Suev. c.* 10 gewaagt, die ook onder den jare 1252 gewag maakt van de graven van Beblingen, *P.* III. *l.* II. *c.* 10 *Annal. Suev.*

BEBON, baron van Abensberg in 't landt van Beyeren, hadt 40 kinderen by twee wettige huisvrouwen, twee en dertig zonen en acht dochteren. Hebbende de gunſt des keizers, nam hy de gelegenheit waar, wanneer hy met den keizer op de jagt was, en boodt hem zyne 32 zonen, fierlyk uitgedoſcht, aan. De keizer ontfing ze met veel tederheit, en gaf hun aanzienlyke bedieningen, niet alleen uit hoofde der verdienſten des vaders, maar ook wegens de zonderlinge hoedanigheden, die in hun beſpeurt wierden; en omdat zo vele broederen, eensgezint zynde, het ryk vele goede dienſten doen konden. *Aventin. Hiſt. l.* V.

BEBRE. Zie BESBRE.

BEBRIACUM, eene kleine ſtadt omtrent Cremona in Italië, van welke Plutarchus in het leven van den keizer Otho ſpreekt. Zommigen houden 't voor 't tegenwoordige BINA, tegen 't Noorden van Cremona gelegen, aan de rivier de Oglio, in 't gebiedt van Cremona. Anderen nemen 't voor 't hedendaagſche CANETO, eene kleine ſtadt, gelegen in 't hartogdom Mantua, daar de rivier Chieſe in de Oglio loopt, omtrent in 't midden van Cremona en Mantua. Hier overwon Vitellius den keizer Otho. *Lubin. Tab. Geograph.*

BEBRYCE, eene der dochteren van Danaüs, die haren bruidegom in 't leven ſpaarde. *Euſtathius in Dionyſ.* getuigt, dat ze zich met haren man op de vlucht begaf naar het landſchap, 't welk van haar genaamt is *Bebrycia.* Apollodorus in zyn regiſter der dochteren van Danaüs noemt haar ook *Bebryce.* De zelve ſchryver getuigt, dat twee der dochteren van Danaüs hare mannen geſpaart hebben; hoewel 't grootſte gedeelte der oude Grammatiken eenpariglyk beweert, dat Hypermneſtra alleen haren man in het leven behouden heeft. *Horat. Carm.* III. 11.

BEC, of BEC-CRESPIN, een out adelyk geſlacht in Normandië, uit het welke vele doorluchte mannen geſproten zyn. Men houdt daar voor, dat het zynen oorſpronk uit de Grimaldiſche familie der vorſten van Monaco na de X eeuwe heeft, wanneer CRESPINUS ANSGOTUS, zoon van Grimaldus, vorſt van Monaco, zyne woning in Normandië veſtigde, by welke gelegenheit van de barony *Bec*, in 't landt van Caux in Normandië, en van den name *Creſpin*, de benaming van *Bec-Creſpin* geſproten is. De voorgemelde Creſpinus Anſgotus hadt onder zyne zonen eenen GILBERT, die zyn opvolger was, en HELVINUS, die omtrent den jare 1077 de abdy van Bec ſtichtte, en als eerſte abt in het 84 jaar van zynen ouderdom ſtorf. GILBERT hadt tot opvolger WILLEM den I van Bec-Creſpin, die in den jare 1066 Willem den baſtaardt, hartog van Normandië, naar Engelandt volgde, wanneer de zelve te Londen gekroont wierdt. Hy liet na WILLEM den II, door wien de ſtam verder voortgeplant is, zynde een zyner nakomelingen, MICHIEL van Bec, kanunnik te Parys, deken te St. Quintyn, en door paus Clemens den V in den jare 1312 tot de waardigheit van kardinaal prieſter verheven. Hy ſtorf in den jare 1316. WILLEM de V wierdt erf-conneſtabel van Normandië, en maarſchalk van Vrankryk. Hy liet na WILLEM den VI en JOHANNES, van wien de linie der heren van *Dangu* afſtamt, uit welke ANTONIUS geſproten is, die eerſt abt te Jumieges, daarna biſſchop te Parys, voorts te Laon, eindelyk aartsbiſſchop te Narbonne geworden is. Hy wierdt in gewichtige zaken gebruikt, en ſtorf den 15 October des jaars 1472. JOHAN du Bec, zoon van Karel den II, was biſſchop te St. Malo, en abt te Mortemar, ſchreef korte verklaringen over de Pſalmen, en ſtorf in den jare 1610. In de zonen van Karel den I deelde zich het geſlacht van Bec in twee linien. KAREL de II was ſtichter van die van *Bec-Bourri*, PETRUS van die van *Vardes.* De eerſte is in GEORG van Bec, zone van Karel den II, ridder des koninklyken ordens, in den jare 1585 uitgeſtorven, en de barony Bourri door een huwelyk zyner dochter met Georg van Pelleve, heer te Toumi, aan het huis van Pelleve gebragt. Uit de andere linie van Vardes, en van de nakomelingen van Petrus, was nog in de XVII eeuw FRANCISCUS RENATUS van Bec, markgrave van Vardes, grave van Moret, gouverneur van Aigues Mortes, enz, ridder des koninklyken ordens, en zyn broeder ANTONIUS, grave van Moret, luitenant generaal der koninklyke benden, die den 13 Auguſtus des jaars 1658 by de belegering van Gravelingen door een kanonſchoot gedood wierdt, nalatende maar eenen natuurlyken zoon, den ridder van Moret. *Venaſque Ferciol. Geneal. Grimald. gent. le Laboureur. du Cheſne. Sanmarthanus. la Roque. Godefroi. P. Anſelm.*

BEC, (JAN VAN) een Franſch Godgeleerde, die in de XIV eeuw bloeide, heeft geſchreven en 1586 te Parys uitgegeven:

Sermones novem de excellentia Orationis Dominicæ.

Velen ſchryven hem mede toe de *Hiſtoria Tamerlanis.*

Konig Biblioth. vet. & nova.

BEC, (PHILIPPUS VAN) aartsbiſſchop van Rheims, meeſter der koninklyke kapelle, en commandeur des koninklyken ordens, was de twede zoon van Karel van Bec, heer van Bourri en Vardes, onder-admiraal van Vrankryk. Hy wierdt deken te St. Morits in An-

Angers; naderhandt, in den jare 1559, bisschop te Vannes, in welke waardigheit hy op het concilie van Trenten was. In den jare 1566 wierdt hy bisschop van Nantes; en alzo hy het alleenlyk met koning Henrik den IV hieldt, wierdt hy van hem in den jare 1595 commandeur des koninklyken ordens gemaakt. Hy storf in den jare 1605. *Sanmarth. Gall. Christ.*

BECAH, of BEKAH, is de benaming, die de Joden gegeven hebben aan een halven Sikkel. Het is overbekent, dat een iegelyk in Israël jaarlyks hoofdt voor hoofdt een van deze Becahs, of halve sikkels, opbrengen moest aan den hogepriester tot verzoeninge zyner ziele, wordende van Godt uitdrukkelyk tot Mozes op den berg Sinai gezegt: *De ryke en zal niet vermeerderen, ende de arme en zal niet verminderen van de helft des Sikkels, als gy het hefoffer des Heeren geeft, om voor uwe zielen verzoeninge te doen.* De Evangelist Mattheus toont wyders, dat deze schattinge ten tyde van den Zaligmaker geduurt heeft. *Ende* (schryft hy kap. XVII, ℣. 24.) *als zy te Kapernaum ingekomen waren; gingen tot Petrus de genen, die de Didrachmen ontfingen, ende zeiden, uwe meester en betaalt my de Didrachmen niet.* Hoeveel nu deze Didrachme bedroeg, tonen ons de kanttekenaars aldaar, te weten dat twee Drachmaas eenen halven Sikkel, en vier Drachmaas een gehelen Sikkel maakten, die van gelyke waardye als een Stater was, die de Apostel, op Christus bevel visschende, in den mondt van den eersten visch, dien hy vangen moest, vinden zou, te weten van een loot zilvers, of omtrent een halven ryksdaler van onze munt. *Exod.* XXX. 12, 13, 14, 15, 16. *Matth.* XVII. 24, 25, 26, 27.

BECANUS (JOHANNES GEROPUS) wierdt te Hilvarenbeek, een fraai vlek in de Brabandsche Kempen, geboren in het jaar 1518. Hy was een geneesheer, Philosoof, Historieschryver, zeer verre gevordert in de Hebreeusche, Grieksche en Latynsche talen, en veler wetenschappen kundig. Tot mannelyken ouderdom gekomen zynde bezocht hy Vrankryk, Italië, Spanje, en eenige andere landschappen; wierdt na elkander lyfarts van Eleonora, koninginne van Vrankryk, en van Maria, koninginne van Hungarië, beide zusters van keizer Karel den V. Naderhandt in zyn vaderlandt gekeert zynde, sloeg hy zich te Antwerpen (dat hy ook beschreef) metter woon ter neder, en oeffende met goeden voortgang de geneeskunde, en was in groot aanzien by den kardinaal en des zelfs broeder, den prins van Grousbeek. Franciscus Zweertius schryft hem een uitstekent en byna hemelsch verstandt toe, daar het echter bekent is, dat hy verscheide werken gemaakt heeft, die hem dien lof niet hebben verwekt, welke op zodanige kennisse passen zoude; ook weet men, hoe verre hy gegaan is met voor te geven, dat de Nederlandsche tale de zelve zoude zyn, die Adam in het paradys gesproken heeft; weshalven Gerh. Joh. Vossius van hem getuigt, dat hy wel naarstig, geleert en doorlezen was, maar een gemeen begrip hadt met een middelmatig oordeel. Hy is te Maastricht gestorven den 27 Junius van het jaar 1572, in den ouderdom van 53 jaren. Levinus Torrentius, bisschop van Antwerpen, heeft hem in der Franciskaner kerke een marmere grafstede doen oprechten, en aldaar dit loffelyke gedenkschrift op doen stellen:

D. O. M.
JOANNI GEROPIO BECANO
Divinarum atque Humanarum Rerum
Bonarumque Artium Peritissimo
Catharina de Cordes Uxor & Filiolæ duæ
Conjugi ac Parenti dulcissimo
Cum Lacrymism posuëre.
Procurantibus Lævino Torrentio
Et Caspare Surchio,
Quibus ille res suas moriens
Commendavit.
Vixit annos LIV. *Obiit* IV *Kal. Julii*
Anno CIↃ IↃ LXXII.

De boeken, door hem geschreven, en die in druk uitgaan, zyn:

- *Origenes Antverpianæ. lib.* IX. 1572.
- *Hermathena, Hieroglyphica, Vertumnus, Gallica, Francica, & Hispanica.* Antverp. 1580, ap. Plant. in folio.
- *Origines Gentium lib.* IX. *in quibus Atuatica, Gigantomachia, Nilošcopium, Cronia, Indo-Schytica, Saxonica, Goto-Danica, Amazonica, Venetica & Hyperborea.* Ibid 1569 in folio.
- *Poëmata aliquot satis acuta, in gratiam amicorum.*

Scaliger lib. II. *Epist.* 146. *J. Lipsius Cent.* III. *ad Belg. ep.* 44. *Miræus in Elog. Belg. Valer. Andr. Bibl. Belg. Konig Biblioth. vet. & nova.*

BECANUS, (JOHANNES) geboren in de ryksstadt Aken, was kanunnik der grote kerke aldaar, en heeft zyn vaderstads geschiedenissen in het Latyn beschreven, onder den tytel van:

Historia Urbis Aquisgranensis,

te Aken in 4 gedrukt in den jare 1619. *Fr. Zweert. Athen. Belgic.*

BECANUS, (MARTINUS) een Jesuit, van Hilvarenbeek, een klein stedeke of vlek in Brabant, scheen recht geboren te zyn tot de studien, voornamentlyk tot de Philosophie en Theologie, van welke hy gene vier, deze twee en twintig jaren te Ments, Wurtsburg en Wenen geleeraart heeft, alwaar hy ook biechtvader van keizer Ferdinand den II was, en den 24 Januarius des jaars 1624, in het 63 jaar zynes ouderdoms, storf.

Hy heeft geschreven en uitgegeven:

- *De Pontifice veteris Testamenti.* Mogunt. 1612, in 8.
- *Opuscula Theologica.* Paris. 1642, in folio.
- *Theologia Scholastica.*
- *De Fide, Spe, Charitate.* Mogunt.
- *De judice controversiarum.* Ibid. 1616, in 8.
- *De Republica Ecclesiastica libri* IV.
- *Apologia veteris ac novi Testamenti.* Ibid & Paris. 1620 in 4.
- *Opera, tractatibus posthumis aucta.* II *vol.* Mogunt 1649, in folio.
- *Manuale Controversiarum hujus temporis libr.* V. Ingolstadt 1624 Mogunt.

Zweert. Athen. Belg. Alegambe Bibl. Script. S. J. Freheri Theatr. Konig Bibl. vet. & nova.

BECARDUS, (JOHANNES) geboortig van Vlaanderen, kanunnik te Veurne in het klooster der Premonstreiter orde, was aldaar mede Professor in de Godgeleerdheit, en wierdt naderhandt pastoor en deken van de collegiale parochiekerke binnen de zelve stadt. Hy heeft geschreven:

Annales Præmonstratenses.

Zweert. Athen. Belg. Konig Biblioth. vet. & nova.

BECCAFURNI, of MECHERINO, (DOMINICUS) hoedde in zyne jeugt de schapen zynes vaders, die een boer was; maar wanneer zeker burger van Siena, genaamt Laurentius Beccafurni, zag, dat hy met zynen herdersstaf iets in 't zandt getekent hadt, nam hy hem tot zich voor zynen dienstknecht, en liet hem in ledige uuren by een slecht schilder de tekenkunst leren. Naderhandt begaf Dominicus zich naar Rome, en oeffende zich naar de stukken van Michiel Angelo, Raphaël, en andere vermaarde schilders, als mede naar de kunststukken der ouden. Horende, dat Giovanni Antonio van Vercelli te Siena gekomen was, reisde hy wederom derwaarts, oeffende zich in naakte stukken en de Anatomie, en streedt met dezen over den rang, die hem eindelyk van den kunstbeminnaren toegewezen wierdt. Te Siena heeft hy den Dom met allerhande fraaie schilderyen versiert; maar te Genua, waar henen hy van den vorst Doria genodigt wierdt, maakte hy maar slechte stukken. Van daar keerde hy naar Pisa, en ten laatsten wederom naar Siena; alwaar hy den 18 May des jaars 1549, in het 65 jaar zynes ouderdoms, storf. *Vasare vite de i pittori. Felibien entret. des peintr. Soprani vite de i pittori Genovesi. Sandrarts Academie.*

BECCARIA, (THESAURUS) gesproten uit een voornaam geslacht van Pavia, was eerst een monnik, naderhandt een abt, eindelyk generaal des ordens di Val Ombroso; tot dat hem paus Alexander de IV tot bisschop en kardinaal verhief. Deze zondt hem naderhandt als legaat naar Florence, om de verdeeldheden der Gibellinen en Guelphen by te leggen. Maar wanneer de laatsten in vermoeden quamen, dat hy niet onzydig was, maar de Gibellinen begunstigde, ontstont'er een oproer. Beccaria wierdt naar de markt gesleept en onthooft, den 12 September des jaars 1258. Zyn dood ligchaam wierdt naar 't klooster van Val Ombroso gebragt, wordende zyne gedachtenis by velen als die van een heiligen en martelaar geëert. *Ferrar. Catal. Sanctor. Villan. Hist. Florent. l.* VI. *Volaterran. Anthol. l.* XXI. *Chron. Vallis Umbr. Ciacon. Victorell. Oldoin. Wion. Martyrol. Benedictin. ad 2 Sept.*

BECCATELLIS, (ANTONIUS BONONIA DE) te Bononië in Italië geboren, bloeide omtrent het jaar 1420, en heeft geschreven:

Orationes, Epistolæ, Carmina.

Konig Biblioth. vet. & nova.

BECCATELLUS, (LODEWYK) van Bononië geboortig, heeft in 't jaar 1550 gebloeit, en eene verhandeling van het leven van den beruchten Franciscus Petrarcha geschreven. Zommigen willen, dat hy bisschop van Raguza geweest is, dat Leo Allatius bevestigt by Jac. Philip Tomasinus in zyn *Petrarcha redivivus. Konig Biblioth. vet. & nova.*

BECCIUS, (J. B.) van Arezzo, eene zeer oude en eertyds vermaarde stadt van Italië, in 't hartogdom van Florence, heeft in het jaar 1668 uitgegeven:

Veritas anagrammate explorans.

Gregor. Leti in Ital. Regn. pag. 490.

BECH, (LAMBERTUS) een geestelyke van Luik, hadt de bestiering over eenige geestelyke dochteren, die men begynen noemt. *Pieter Coens in didasc. Hist. de Beguin. ed. An.* 1629.

BECH, of BECZ, aan de rivier de Teis, lopende een weinig lager in den Donau, is een vlek in opper-Hungarië, naby 't graafschap van Temiswar. Deze plaats is merkwaardig wegens de overwinning, die de prins Eugenius daar in den jare 1697 op de Turken behaalde. *Bourgon. Geogr. Histor.*

BECHAI, *de oude* bygenaamt, ten aanzien van eenen lateren Rabbi van dezen naam, was een Jood, die in 't jaar 1161 na Christus geboorte gebloeit heeft. Men vindt van hem een Arabisch boek geschreven, in 't Latyn overgezet en genaamt:

Officium Cordium

R. Ganz in Z. D. pag. 137.

BECHAI, of BAHYE, gelyk hem Rabbi Menasse ben Israël in zyn *Conciliador* noemt, is een vermaart Rabbi, hebbende verklaringen over de vyf boeken van Moses geschreven. De zelve zyn wydlopig, maar van een zuiveren styl. Hy toont den letterlyken, al-

allegorischen en verborgen zin der woorden; tonende eene grote kennis in de Joodsche wetenschappen, en zich zomwylen uitende omtrent de gevoelens der Philosophen. Dit boek is te Constantinopel gedrukt in den jare 1517, en te Venetië in den jare 1526 en 1546. In deze laatste druk heeft men zommige plaatsen uitgelaten, die tegen de Christenen geschreven waren. *Buxtorf in Biblioth.*

BECHER, (JOHAN JOACHIM) Doctor in de medicynen en gewoon professor te Ments, lyfarts der keurvorsten van Ments en Beyeren, als mede keizerlyke commercie-en kamerraadt, wierdt in den jare 1645 te Spiers geboren. Hy roemde van zynen vader, dat de zelve in zyn 28 jaar de Hebreeusche, Chaldeeusche, Samaritaansche, Syrische, Arabische, Griekische, Latynsche, Hoogduitsche, Nederlandsche en Italiaansche talen vaardig gesproken en geschreven heeft. Nadat deze in het 37 jaar zyns ouderdoms overleden, en zyn vaderlandt door den oorlog geheel verwoest was, hebbende zyn stiefvader daarenboven alles doorgebragt, wierdt hy, nog gene 13 jaren out zynde, genoodzaakt naar vreemde landen te vertrekken. Hy studeerde des nachts voor zich zelven, des daags anderen onderwyzende, en dus zich, nevens zyne moeder en twee broederen, onderhoudende. Hy begaf zich tot de Godgeleerdheit, daarna tot de wiskunde, verder tot de medicynen, en eindelyk tot de Chymie of stofscheikunde. De wiskunst gaf hem gelegenheit eenige handwerken te leren; en wanneer hy der zelver gewoontens en privilegien doorzien hadt, leide hy zich op de staats-en de rechtsgeleerdheit. Midlerwyle geraakte hy met de geleerden van Europa, onder anderen met den vryheer van Boineburg, in kennis. De keizer, de keurvorsten van Ments en Beyeren, als mede de kardinaal van Saltsburg, verschaften hem tot zyne voorhebbende wisnatuur-en stofscheikundige proefondernemingen de nodige middelen. By velen quam hy in vermoeden, dat hy de Alchimie in den hoogsten graadt verstont, en zelve den steen der wyzen (*Lapis Philosophorum*) bezat; en gemerkt hy omtrent oeconomische zaken allerhande zonderlinge gedachten hadt, wierdt hy, ter bevordering van zekere manufacturen, naar Wenen beroepen; gaf ook aanleiding ter oprechtinge van een commercie-collegie en Orientaalsche compagnie; maar geraakte door den nydt van zommige keizerlyke staatsbedienaats in de ongunst des keizers en tot zyn uiterste bederf. Te Ments, Munchen en Wurtsburg ging het hem niet voorspoediger, invoegen hy meer dan tien jaren lang moest omzwerven. Eindelyk begaf hy zich naar Haarlem, vondt daar een werktuig uit, door middel van het welke men fyne zyde in grote menigte met weinig menschen konde bewerken: doch hy wierdt al weder door zyne oude vyanden van daar verdreven. Hy bezocht daar op Engelandt, zoekende aldaar zyn overige leven door te brengen; maar ook hier wierdt hy van zyne vyanden vervolgt. Hy besloot derhalven de werreldsche zaken vaarwel te zeggen, en in 't tegendeel eene societeit op te rechten, en de jeugt in goede letteren en wetenschappen te onderwyzen. Ondertusschen hoopte hy gedurig of naar West-Indië, of naar 't hof van hartog Gustavus Adolphus van Mekelenburg-Gustrow te gaan; 't welk echter zyne doodt verhinderde. Hy storf in den jare 1685 te Londen, of, naar 't verhaal van anderen, te Cornwal, nalatende een groot getal schriften, als:

Physica subterranea, ejusdemque supplementa.
Experimentum Chymicum novum.
Trifolium Hollandicum, seu de machinis necessariis ad opera serici, aquarum, molendinorum, & artis fusoriæ metallorum.
Prodromus historiæ mediante arena littorali extrahendi aurum per modum mineræ perpetuæ.
Organon Philologicum pro verborum copia acquirenda.
Methodus didactica ejusdemque praxis.
Oedipus Chymicus.
Aphorismi ex Dan. Sennerti Institut.
Institutiones Chymicæ.
Panegyricus Lud. de Hornick dictus.
Psychosophia.
Metall rgia.
Parn ss s Medicinalis illustratus.
Discursus politicus de incrementis & decrementis urbium, regionum, &c.
Urna sortis fortuitæ Chymica.
Elaboratorium Chymicum & portatile.
De nova temporis dimetiendi ratione.
De horologiis.
Discursus de confiscatione mercium Gallicarum.

Verder in het Hoogduitsch, en nog in het Latyn:

Weegschale des menschelyken geluks en ongeluks.
Regelen van het Christelyke bondgenootschap.
Erbarmlyk schouwtoneel der Fransche moorderyen.
Voorzichtige huisvader, huismoeder en landarts.
Atlas Philosophicus.
Dier-kruid-en bergboek.
Lumen trinum.
Physica mathematica.
Methodus gnostica & mechanica practica.
Ethica Christiana. (Door hem mede in Hoogduitsche rymen vertaalt.)
Dispensatorium secretorum medicorum.
Harmonia linguarum artificialis.
Novum lexicon hexaglotton.
Catalogus operum omnium Becherianorum.
Nomenclatura Adamica, vel scientiarum.

Onder anderen wilde hy eene tale, door middel van de welke ieder natie de andere zou kunnen verstaan, in een boek, genaamt *Character pro notitia linguarum universali*, te Frankfort in 't Hoogduitsch en Latyn gedrukt, werreldkundig maken. Niet minder beroemde hy zich, een zeker gedurig zich bewegent instrument (*perpetuum mobile*) uitgevonden te hebben; het welk echter van anderen Cornelius Drebbel toegeschreven wordt. Voorts spreekt hy nog van vele andere nuttige uitvindingen in zyn boek, genaamt *zotte wysheit, en wyze zotheit*, in het welke hy ook toont, zich bemoeit te hebben met de verbetering der boekdrukkerye. *Witte in Diar. Pasch. de invent. c. 2. Hennin in annot. ad Tollii Itinerar. Tentzel Unterred. an.* 1693. *p.* 836. *Hendreich.*

BECHIN, BECHYNIE, in het Latyn *Bechina*, eene stadt met een sterk kasteel in Bohemen, 12 mylen van Praag, niet verre van de Mulda gelegen, is door de oude heren van Bechin gesticht, van welke ze aan de heren van Sternberge, van deze aan die van Swamberge, voorts aan die van Rozenberge, en laatstelyk weder aan die van Sternberge gekomen is. Van haar wordt een gehele kreits in Bohemen genaamt, grenzende tegen 't Oosten aan de Czaslauer kreits en aan Moravië; tegen 't Zuiden aan Oostenryk; tegen 't Westen aan den Wetauer en Caurzimer kreits, en bevat de koninklyke steden Budweis, Thabor, Peldrzimov, nevens vele herensteden en kasteelen, als Crumlow, Sobieslau, Kamenek Czernowitz, Poczatky, Lomnitz, enz. Deze kreits is ryk aan visschen, voornamentlyk aan karpers en zalm. *Zeiler. Top. Boh. p.* 10. *Balbin. Miscell. dec.* I. *l.* III. *c.* 3. §. 5. *p.* 20. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. & *c.* 8. §. 2. *p.* 87. *Vogt. jetzl. Bohm. p.* 33. 74.

BECHIRES, volkeren van Scythië, de welke met Attila in Italië komende, en den wyn beginnende te proeven, de grootste dronkaarts wierden. *Stephan. Dionys.* V. 795. *Plinius l.* VI. *c.* 4. *Suidas.*

BECHMAN (FRIEDEMAN) wierdt te Elleben in Thuringen, alwaar zyn vader, Andreas Bechman, pfarheer was, in den jare 1628, den 26 July, geboren. In zyne jeugt wierdt hy te Arnstadt van zyn moeders broeder, Balthazar Glassius, en te Gotha van zynen neve, Salomon Glassius, meest opgevoed. In den jare 1649 quam hy te Jena, daar hy zich in de Philosophie en Godgeleerdheit onder de vermaardste mannen oeffende. In den jare 1651 wierdt hy magister; en wanneer Stahlius en Slevogtius gestorven waren, wierdt hy in den jare 1656 professor in de philosophie. Ernestus de vrome, hartog van Saxen, liet hem door een Abyssinier in de Æthiopische tale onderwyzen, die hy in 3 maanden leerde. Wanneer in den jare 1668 Gerhardus, professor in de Theologie, gestorven was, bekleedde hy des zelfs plaats, en wierdt Doctor in die faculteit gemaakt. Hy storf den 9 Maart des jaars 1703. Onder zyne schriften zyn, behalven verscheide verhandelingen:

Annotationes uberiores in compendium Hutteri.
Theologia conscientiaria.
Institutiones Theologicæ.
Theologia polemica.
Annotationes in Olearii Theologiam moralem.
Hæretiographia.
Systema physicum.
Institutiones Logicæ.
De modo solvendi sophismata.

BECHORATH, een zoon van Aphiah, uit den stamme van Benjamin, was overgrootvader van Kis, vader van den koning Saul. I. *Sam.* IX. 1.

BECICHEMUS (MARINUS.) Zie BARLETIUS.

BECK, of BECKEN, een slot en landgoedt in Westphalen, op de grenzen van het graafschap Mark en 't stift Munster, aan de rivier Werse gelegen. Alexander, hartog van Holstein-Sunderburg, die in den jare 1627 storf, kocht het van die van Quernheim. Des zelfs oudste zoon, Johan Christiaan, liet het in den jare 1638 voor betalinge van zekere schuldt aan den grave van Oldenburg over, die het aan den vierden zoon des voornoemden Alexanders, genaamt Augustus Philippus, wanneer deze Clara, des graven dochter, trouwde, tegen eene zekere somme wederom afstont; wiens nakomelingen den naam der Holstein-Beckischen linie voeren. *Winckelm. Oldenb. Chr. p.* 321. 360.

BECK, (VAN DER) een adelyk geslacht in het hartogdom van Bremen, van 't welke DIDERIK in den jare 1248 een brief, door grave Ulrich van Rheinstein aan 't klooster Walkenried gegeven, als getuige onderschreven heeft. JODOCUS was in den jare 1580 abt te Stade, en ADOLPH aartsbisschoplyke Bremische raadt. Des zelfs zoon HERMAN was aartsbisschoplyke geheime raadt, en proost te Alten klooster. OTTO was in den jare 1663 Luneburgisch ritmeester, en hadt vier zonen, van welke de oudste overst lieutenant in Franschen dienst, de andere Luneburgisch majoor, de derde ritmeester, de vierde Zweedsch lieutenant geweest zyn. De laatste liet drie zonen na. *Mushardi Theatr. Nobil. Brem.*

BECK, een vryheerlyk geslacht in Beyeren, uit het welke HANS MICHAEL in den jare 1413 den aartsbisschop van Saltsburg op het concilie te Costnitz verselde. JOHAN leefde omtrent het jaar 1423, en was grootvader van MARCUS, die Doctor in de Rechten en kamerheer van keizer Ferdinand den I geweest is. HANNIBAL Beck van Leopoldsdorf wierdt in den jare 1556, nevens zyn geheel geslacht, tot den vryheerlyken standt verheven. Een heeft zich als commanderent generaal in Beyeren, en een ander als kapitein in den Hungarischen oorlog op 't einde der XVII eeuw vermaart gemaakt. KAREL JULIUS, vryheer van Beck, kanunnik te Breslau, reisde met zynen bisschop, den keurvorst van Trier, in den jare 1717 uit Silesië. *Ricaut Ottom. Pf. P.* II. *Bucelini Stemm. Germ. P.* III.

BECK,

BECK, (JOHAN, VRYHEER VAN) Spaansch generaal veldmaarschalk. Men zegt, dat hy in den beginne postbesteller te Luik geweest is, die de reizenden voorthelpt. Naderhandt zich in den oorlog begevende, klom hy wegens zyne gelukkige tochten, die hy, als partyganger, deedt, zo hoog, dat hy eindelyk over een Duitsch regiment, staande in Spaanschen dienst, overste gemaakt wierdt. Zyne dapperheit wordt in de overwinninge, by Diedenhoven door den keizerlyken generaal Piccolomini in den jare 1639 op de Franschen behaalt, zeer geprezen. In het volgende jaar poogde hy te vergeefs Arras en Aire te ontzetten; maar hy veroverde de laatste plaats wederom na vier maanden. Wanneer in den jare 1642, den 16 May, de Spaanschen eene overwinning op de Franschen bevochten, was hy ook daar by tegenwoordig; en als men den vyandt verder vervolgde, wierdt hy in Artois en Henegouwen tot beschermінge dezer landen gelaten. Naderhandt was hy doorgaans ongelukkig in zyne ondernemingen, hoewel hy, om die uit te voeren, nooit 't gevaar ontzag. De koning van Spanje maakte hem uit aanmerkinge zyner verdiensten generaal veld-maarschalk. Hy wierdt ook keizerlyke kamerheer, gouverneur van 't hartogdom van Luxemburg, en 't graafschap Chinay, als mede baron. Eindelyk, nadat de slag tusschen den aartshartog Leopold Willem van Oostenryk, en prins Lodewyk van Condé in den jare 1648 verloren wierdt, storf hy aan eene wonde, weigerende uit mistroostigheit de zelve te laten verbinden.

BECKET, of ST. THOMAS, aartsbisschop van Cantelberg, was geboortig van Londen, eens koopmans zoon, en nadat hy te Oxfort en Parys hadt gestudeert, nam hem Theobaldus, bisschop van Cantelberg, onder zyne huisgenoten aan. Hy zondt hem naderhandt naar Bononië, om het Kanonyke recht te leren. Van daar te rug komende, maakte hy hem aartsdeken van Cantelberg. Weinig tyds daarna wierdt hy wegens zyn doordringent verstandt aan 't koninklyke hof bekent, en van koning Henrik den II, op de voorsprake van den aartsbisschop Theobaldus, in den jare 1157 tot kanselier van Engelandt benoemt. Na de doodt van Theobaldus, in den jare 1162, beriep koning Henrik eene vergadering der bisschoppen te Londen, en liet hem tot aartsbisschop van Cantelberg verkiezen. De koning wilde, dat hy zyne bediening als kanselier niet te min bekleeden zoude, het welk hy echter weigerde, en in 't tegendeel verscheide oude rechten zyner kerke wederom begon in te voeren; en wanneer de koning de geestelyken voor de werreldlyke vierschare riep, verdedigde hy met de grootste hevigheit de vryheden der kerke, en het gezag van den Roomschen stoel tegen den koning. Wanneer des volgenden jaars een Synode te Clarendon beroepen wierdt, onderschreef hy wel eindelyk de koninklyke rechten; maar hier van berouw hebbende, meende hy zich door de vlucht te redden. Doch hy wierdt achterhaalt, en in het Concilie te Northampton, over vele misbedryven beschuldigt zynde, van zyne waardigheit afgezet. Hier op vertrok hy naar de Nederlanden, en van daar naar paus Alexander den III in Vrankryk. Naderhandt gewon hy de gunste van Lodewyk den VII, koning van Vrankryk, wanneer hy zich in Vrankryk en Italië veilig ophouden konde; en midlerwyle niet naliet den koning en de geestelykheit van Engelandt by den paus en andere mogendheden hatelyk te maken, en meer dan eens in den ban te doen. Wanneer eindelyk in den jare 1170 een vergelyk getroffen wierdt, keerde hy weder naar Engelandt, om zyne vorige bediening weder aan te vaarden. Doch wanneer de koning op eenen tydt uit ongeduldt wegens zekere nieuwe zwarigheden en onlusten in deze woorden uitborst: *Is'er dan niemandt, die my van dezen onrustigen paap kan bevryden?* namen zulks sommige zyner bedienden ter herten, en bragten den aartsbisschop den 28 December des jaars 1170, in het 52 jaar zyns ouderdoms, in de kerke om hals. Men heeft van hem zes boeken met brieven, en het liedt tot de moeder Maagdt, 't welk dus begint: *Gaude flore virginali*, enz. Alexander de III stelde hem drie jaren na zyne doodt onder 't getal der H. martelaren. Heribert van Bosham, Wilhelm van Cantelberg, Alanus en Johannes van Sarisbury hebben zyn leven beschreven; uit welke vier Christianus Lupus het zelve, onder den tytel van *Quadrilogus*, te Brussel in den jare 1680, nevens zyne brieven, heeft uitgegeven. *Hoveden ad an.* 1157. 1166. 1170. *Gervasius in Chron. ad an.* 1162. *Lupus in vita S. Thomæ l.* I. *c.* 6. *l.* II. *c.* 6. 9. 45. 46. *Radulphus de Diceto ad an.* 1163. 1164. *Matth. Parif. Chron. ad dd. aa. Neubrig. hist. Angl. l.* II. *c.* 25. *Baron. in Annal. T.* XII. *ad an.* 1173. *n.* 1. 2.

BECKINGHAM, eene stadt in Engelandt, in 't Zuidwesten der graafschap Lincoln, aan de rivier Wisham gelegen. *Moreri Engelsch.*

BECKIUS, (MATTHIES FREDERIK) predikant te Augsburg, is te Kaufbeueren, in Swaben, in den jare 1649 geboren. Te Jena studerende, oeffende hy zich voornamentlyk, onder Bosius en Frischmuth, in de historie en de Oostersche letterkunde; waar in hy ook zo verre is gevordert, dat hy, inzonderheit aangaande het Arabische en Persiaansche, den laatstgenoemden verre te boven is gegaan. Nadat hy zich in de Akademie te Jena door verscheide geleerde disputen hadt bekent gemaakt, wierdt hy in den jare 1678 tot predikant naar Augsburg beroepen, eerst in de kerke der Minoriten, en daarna in die van den H. Geest. Hy was een zeer naarstig man, en hadt, behalven de Latynsche, Grieksche, Fransche en Italiaansche talen, eene grote kennis van de Hebreeusche, Chaldeeusche, Samaritaansche, Syrische, Ethiopische, Persiaansche, Arabische en Turksche; waarom hy wegens zyne geleerdheit ook zekere jaargelden van den koning van Pruissen heeft genoten. Hy is op den 2 February des jaars 1701 overleden. In zyn moejelyk ampt heeft hy nog zo veel tydt gehad van een groot getal geleerde schriften zamen te stellen, waar van echter de weinigsten het licht hebben gezien. De volgende zyn met den druk gemeen gemaakt:

Thargum, seu Paraphrasis Chaldaica in I & II librum Chronicorum, cum versione Latina & notis.
Specimen Arabicum, seu bina capitula Alcorani, Latinè versa, cum notis & animadversionibus.
Martyrologium ecclesiæ Germanicæ pervetustum, commentario illustratum.
Monumenta antiqua Judaica Augustæ reperta.
Afbeelding en beschryving van het Turksche hoofdvaandel. Hoogduitsch.
Ephemerides Persarum Latinè versæ, commentariis illustratæ, &c.

Zyne ongedrukte schriften zyn:

Versio Itinerarii Benjamini. Cum notis.
Appendix notarum in Paraphrasin Chaldaicam Chronicorum.
Responsa Philologica ad variorum quæsita.
Rhythmi veteres Ebræi de Judhita & Maccabæis, cum versio & tis.
Observationes in Orfridum.
Bibliotheca Arabica.
Menologium Russicum.
Lexicon Russicum.

Nevens verscheide andere. *Pippingii Memor. Theologorum.*

BECKMAN (CHRISTIAAN) was te Borna in Meissen geboren den 20 September des jaars 1580, bekleedende te Naumburg, Muhlhausen en Amberg de bediening van Rector. Wanneer hy op de laatste plaats den Hervormden Godsdienst hadt aangenomen, wierdt hy Rector te Bernburg, naderhandt Professor in de Theologie en Superintendent te Zerbst. Hy storf den 17 Maart des jaars 1648. Onder zyne schriften zyn:

Manuductio ad Latinam linguam.
Origines Latinæ linguæ. Hanov. 1629 in 8. & in 4. Lipf. & Francofort. 1672.
Exercitationes Theologicæ. Amstelod. 1643 in folio.
Anatomia universalis triumphans.
Varia Opuscula. Hanov. 1619, in 8.
Beckmann. Anh. hist. Freheri Theatr. Hofman. Lex. Univ.

BECKMAN, (JOHAN CHRISTOFFEL) zoon van Christiaan Beckman, was te Zerbst in den jare 1641 geboren. Na zyns vaders doodt wierdt hy in de scholen gezonden. In zyn vyftiende jaar begaf hy zich op het Gymnasium. Eenigen tydt daarna bezocht hy de Akademie te Frankfort. In den jare 1662 gaf hem de keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem, wiens gunst hy door een vaars gewonnen hadt, eene somme gelds tot eene reize, onder die voorwaarde, dat hy zich voornamentlyk in de historie zou oeffenen, om eens professor daar in te kunnen worden. Hy vertrok over Hamburg naar Groningen en Franeker, alwaar hy met Maresius, Deusingius, Schokius, Schotanus en anderen bekent wierdt. Van daar reisde hy over Amsterdam naar Leiden, horende daar voornamentlyk Gronovius en Hornius. In den jare 1663 quam hy te Amsterdam, en liet zich aldaar door Rabbi Jakob Abendana in de Talmudische en Arabische talen onderwyzen. Hy bezocht ook naarstig de twee kenners der Geographie, Frederik de Wit en Johan Blaeuw. In den jare 1664 reisde hy naar Engelandt, gaande over Londen naar Oxfort; alwaar by bleef tot het jaar 1666, en zyn gebruik nam van de voortreflyke bibliotheken, als mede met Wallisius en anderen goede kennis maakte. By de koninklyke societeit der wetenschappen was hy insgelyks wel gezien, die uit dien hoofde zynen brief aan haar uit Frankfort, in den jare 1668 geschreven, in de zo genoemde *Transactiones* gevoegt heeft. In den jare 1669 keerde hy te rug, reizende door de Spaansche Nederlanden en Hollandt, Kleve en de Mark, en wierdt nog in het zelve jaar professor in de Grieksche tale te Frankfort. In den jare 1670 wierdt hy buitengewoon, en in den jare 1676 gewoon hoogleeraar in de historie, hebbende in den jare 1672 den tytel van doctor in de Theologie aangenomen; en in den jare 1673 dien van bibliothecaris der Akademie verkregen. In den jare 1677 deedt hy met verlof des keurvorsten eene reize door Silesië, Bohemen, Moravië en Meissen, makende te Wenen met Lambecius, te Breslau met den heer van Lohenstein een naauwe vriendschap. In den jare 1678 begon hy te Frankfort den Hortus Medicus aan te leggen. In den jare 1687 wierdt hy professor in de staatkunde, en in den jare 1690 professor in de Theologie gemaakt. In den jare 1706 maakte hy tot 't vieren van het jubeljaar der Akademie te Frankfort allen toestel, en gaf naderhandt het verhaal daar van in 't licht. In den jare 1713 vierde hy het jubeljaar der Hervorminge in de Marksche landen; zynde zyne redenvoeringen, by die gelegenheit gehouden, door den druk gemeen gemaakt. Hy storf den 6 Maart des jaars 1717. Zyne schriften zyn:

Historia orbis terrarum.
Meditationes politicæ.
Commentarius de equestri Johannitico ordine.
Historia Anhaltina.
Accessiones historiæ Anhaltinæ.
Notitia Academiæ & jubilæi Francofurtani.
Historia sive memoranda Francofurtana, cum Catalogo Bibliothecæ universæ.
Notitia dignitatum illustrium.
Politica.

Zyne *Marksche geschiedenis* heeft hy onvolmaakt nagelaten, maar echter zo verre gebragt, datze zonder veel moeite kan voltooit worden.

BECLAS, een gemaakt woordt, gelyk men zegt, van den ver-

maarden Photius, die patriarch van Constantinopel gemaakt zynde door den keizer Basilius, weinig tyds daarna verdreven wierdt. Photius, om wederom in de gunst des keizers te geraken, versierde eene Historie, stellende de zelve naar zyn goeddunken op. Deze was geschreven met oude Alexandrynsche letteren, en behelsde de oudheit der familie van Basilius. Onder andere verzonne plaatsen gaf hy Basilius den naam van ΒΕΚΛΑΣ. Photius deedt dit geschrift door iemandt, genaamt Theophanes, die hem getrouw was, in de bibliotheek des keizers plaatsen. Eenigen tydt daarna sprak Theophanes, die zyne rolle wel wist te spelen, met den keizer, en openbaarde hem, hoe hy by geval in zyne boekzale een zeker out boek, met onbekende letteren geschreven, gevonden hadt. Basilius begeerig zynde om een inhoudt van dat boek te weten, vroeg Theophanes dien aangaande; maar deze bekende, daar niets van te verstaan, daar by voegende, dat Photius alleen bequaam was zulks te ontvouwen. Photius aanstonts ontboden zynde uit zyne ballingschap, op het bevel des keizers, begon de verklaring met den name van BECLAS, een verborgen woordt. Hy maakte van ieder letter een byzonderen naam, verklarende de zelve op deze wyze: *B* betekent *Basilius*, zynde de keizer zelve. *E* is *Eudoxia*, de regerende keizerin. *C* beduidt *Constantinus*; *A*, *Alexander*; *S*, *Stephanus*, drie zonen des keizers. Daarna verklaarde hy alles ten voordeele der keizerlyke familie. Hier door geraakte Photius wederom in de gunst van Basilius, en wist zich zo diep in de zelve in te dringen, dat hy na de doodt van Ignatius wederom op den patriarchalen stoel van Constantinopel geplaatst wierdt. Nicetas is de eenige schryver, die dit kluchtig geval verhaalt.

BECON, of BECONUS, (THOMAS) een beroemt Engelschman, en ten tyde van koning Eduard den VI professor in de Godgeleerdheit in de Akademie van Oxfort, week, toen Maria op den troon steeg, uit zyn vaderlandt naar Duitschlandt, en keerde niet derwaarts dan na de doodt van de zelve, wanneer de geloofs-vervolging door de komste van Elizabeth tot de kroon ophieldt. Zyne Godvruchtigheit en byzondere geleerdheit maakte zo groot een gerucht, dat hy tot een der prebendarissen van Cantelberg gemaakt wierdt, alwaar hy tot zyne doodt toe bleef, die omtrent het jaar 1570 voorviel, hebbende den ouderdom van zestig jaren bereikt. Hy heeft vele verhandelingen in de Engelsche tale geschreven over den Godsdienst, die in drie delen gedrukt zyn op blads grootte, en alleen eene twistreden van des Heren Avondmaal (*de Cœna Domini*) in het Latyn, ten tyde van zyne ballingschap. *Herolog. Angl. p.* 179.

BECONSFIELD, een klein stedeke in 't graafschap Buckingham, en des zelfs gedeelte Burnham, gelegen op eene hoogte op den weg van Oxfort naar Londen; zynde van Londen twee en twintig Engelsche mylen afgelegen. *Moreri Engelsch.*

BECSANGIL, *Bithynia*, een Turksch gewest in Asië, een gedeelte van Natolië, of klein-Asië, eertyds Bithynië genaamt, grenzende in 't Noorden aan de Zwarte zee, in 't Westen aan Mar de Marmora, en den Archipel, in 't Zuiden door 't eigentlyk genaamde Natolië, en in 't Oosten door het landschap Bolli. Het maakt een gedeelte uit van 't gouvernement van Natolië, zynde sedert drie honderd jaren onder 't Turksche gebiedt geweest. De voornaamste steden zyn, Biurses, de hoofdstadt, Isnich, Comidie en Scutaret. *Joh. Leunclav.*

BECS *de* CORBIN, of *Gentilshommes au Bec de Corbin*, worden in Vrankryk zekere krygsbedienden genaamt, wordende tot bescherminge des konings onderhouden. Hun getal bestont in den beginne maar uit hondert mannen; maar zy zyn tot twee hondert aangegroeit; echter worden ze nog de hondert edellieden genaamt. By plechtigheden gaan zy twee aan twee voor den koning, dragende hunne Becs de Corbin, zynde een soort van hellebaarden, in hunne handen.

BECTAS AGA, generaal der Janitzaren, was by Kiosem, eene Turksche regentin, gedurende de minderjarigheit van Mahomet den IV, haren kleinzoon, in zonderlinge gunste. Hy hieldt haar gezag staande tegen den opstandt der Spahi en Bassaas, die zich ter bescherminge der laatste weduwe keizerinne, en hares zoons Mamomet, zamengevoegt hadden. Zyne harde handelingen hadden binnen Constantinopel een oproer verwekt. Dit maakte, dat Solyman Aga, het hoofdt der zwarte kamerlingen, den Sultan riedt, een nieuwen opper-vizier te maken, die den hoogmoedt van Bectas zoude kunnen te keer gaan. Maar de keizerin Kiosem schreef alles aan Bectas over, wat in 't Serrail geschiedde, en dat de jonge keizerin oorzake der beroertens was. Om deze van kant te helpen was nodig, dat de Sultan Mahomet afgezet, en zyn broeder Solyman op den troon verheven wierdt, alzo de moeder dezes laatsten op de zyde van Kiosem was. Bectas, dit vernemende, hieldt in de Mosquee der Janitzaren een raadt, en bewoog den opper-vizier, die dezen toeleg in schyn billykte, om zich onder eede tegen de jonge keizerinne te verbinden. Maar buiten de Mosquee in vryheit gestelt zynde, begaf hy zich nevens twee anderen naar 't Serrail; en aldaar Solyman Aga voor de vertrekken der oude keizerin aantreffende, tradt hy nevens eenige kamerlingen des Sultans in hare kamer, verzekerde zich van haar, en lietze ter doodt brengen. Bectas, dit vernemende, poogde de Janitzaren op zyne zyde te behouden; maar hy wierdt door den keizer afgezet, wordende in zyne plaats Kara-Kassan-Ogli tot Aga der Janitzaren aangestelt. Bectas, zich verkleedende, poogde zich door dat middel by zeker arm man te bergen, die zyn gunsteling geweest was; maar hy wierdt 's anderen daags ontdekt, en op een muilezel tot voor 't Serrail gevoert en gestranguleert. Het gemene volk was zo tegen hem verbittert, dat het hem smadelyk na zyne doodt handelde. Dit gebeurde in den jare 1687. *Ricaut. de l'Emp. Ottom.*

BECTASCITEN. Dus wordt zekere geestelyke orde genaamt onder de Turken, wiens stichter Becktasch geheten is, zynde prediker geweest in het leger van Amurath den I, wanneer deze den Despoot van Servië hadt overwonnen. Toen deze keizer van zeker Kroaat gedood wierdt, en Bectasch daar naby was, wilde hy zyn leven ook niet langer behouden, maar bereidde zich tot de doodt, liet zich een wit kleedt met lange mouwen geven, belastende zyne leerlingen het zelve te kussen, hebbende hun de regelen zynes ordens voorgeschreven. Hier van daan zegt men de gewoonte gekomen te zyn, dat de mouw des Turkschen keizers gekust wordt. Die genen, die tot deze orde behoren, dragen eene witte muts van vele stukken, en een tulbandt van gedraaide wolle, hebbende de gedaante van een strik. Voorts zyn ze in 't wit gekleed. De Janitzaren aan 't keizerlyke hof belyden zich tot deze orde. Men verhaalt, dat wanneer Bectasch sterven zoude, hy eene mouw van zyn kleedt heeft afgesneden, en de zelve iemandt zynes ordens op het hoofdt gelegt, dat het eene einde tot de schouder afhing, daar by voegende: *Gy lieden zult in 't toekomende Janitzaren zyn*, dat is, een soort van nieuwe krygslieden. Dit zegt men ook de oorspronk te zyn, dat de Janitzaren mutzen dragen, van de welke achter een stuk, als eene mouwe, afhangt. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

BECTASCITEN. Dus wordt eene andere secte onder de Musulmannen genaamt, waar toe sommige der Janitzaren zich belyden. Zy worden anders ZERATITEN, en gemeenlyk MUMSCONDUREN, dat is, die het licht uitblusschen, genaamt. Deze secte onderhoudt de wet van Mahomet, zo verre het den Godsdienst betreft, maar wil niet toestaan, dat men de Godheit eenige eigenschappen toeschryve, of zegge, by voorbeeldt, dat de zelve groot, rechtvaardig, enz is: want zy geloven, dat het Goddelyke wezen door menschen niet begrepen wordt. Zy hebben geen achting voor bloedverwantschap, alzo de ouderen hunne kinderen trouwen. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

BECTOZ, (CLAUDIA VAN) eene nonne in 't klooster van St. Honorius te Tarascon, alwaar ze *Scholastica* genaamt, en eindelyk abdis wierdt, was eene dochter van Jakob van Bectoz, een edelman in 't Dauphiné. Dionysius Faucier, of Fouchier, onderwees haar in de Latynsche tale en in de beschaafde wetenschappen, waar in zy zo verre vorderde, dat ze den geleerdsten mannen van haren tydt gelyk geacht wierdt. Men zegt, dat koning François de I hare brieven pleeg by zich te dragen, en den hofjuffers te vertonen; ook te Avignon zynde haar bezocht, 't geen ook van de koninginne Margareta van Navarre gedaan wierdt. Zy schreef veel in rym en onrym, meest in Sapphische vaarzen, zo wel in de Latynsche als Fransche tale. Zy wordt gezegt de stellingen der Academici gevolgt te hebben; en in den jare 1547 gestorven te zyn. Zy hadt eene nichte, die mede wegens hare geleerdheit vermaart was, genoemt CATHARINA VAN BECTOZ. *Domenichi nobilità delle Donne. Augustin Teatro delle Donne. De Coste eloge des femmes illustres T.* II. *p.* 8. *Paradin hist. l.* III. *c.* 1. *Chorier. Dauph.*

St. BEDA, bygenaamt *Venerabilis*, een Engelsch priester, een der geleerdste mannen van zynen tydt, was in den jare 672 te Girwic, een klein dorp in 't gebiedt van Durham, naby de riviere Tine, geboren. Zeven jaren out zynde wierdt hy van zyne bloedverwanten aan Benedictus, abt des kloosters van St. Pieter te Weremuth, en St. Paulus te Girwic, gezonden, in welke beide kloosteren hy onder 't opzicht van dezen Benedictus en Ceolfredus een geruimen tydt bleef, en verre vorderde in zyne studiën. Negentien jaren out zynde wierdt hy diaken, en in het dertigste jaar priester. In den jare 701 riep hem paus Sergius naar Rome, om de zwaarste stukken in zaken van den Godsdienst te helpen beslissen; maar hy bleef gedurig in zyn klooster, om zyne medebroederen door zyne gaven dienst te doen. Hy schreef vele boeken, en storf in den jare 735, den 26 May, op Hemelvaartsdag, in het 63 jaar zyns ouderdoms; hoewel anderen zeggen in den jare 729, anderen in den jare 731, wederom anderen 732, of 736, nog anderen 762, of 766, eindelyk, volgens het getuigenis van Baronius, in den jare 776. Hy wierdt in zyn klooster te Girwic begraven. Zyne beenderen wierden naderhandt naar Durham gebragt. Zyne voornaamste schriften zyn:

De Temporum ratione.
De sex ætatibus mundi.
Historiæ ecclesf. gentis Anglorum libri V, *à primo Julii Cæsaris in Britanniam adventu ad annum* 731.
In hexaëmeron liber.
Explanatio in Pentateuchum & libros Regum.
In Samuelem.
In Esdram.
In Tobiam.
In Jobum.
In Proverbia & Cantica.
Commentaria in IV *Evangelia & Acta Apostolorum.*
In omnes Epistolas S. Pauli. &c.
Martyrologium.
De situ Hierusalem & locorum sanctorum liber.
De tropis S. Scripturæ.
De Arithmeticis numeris.
De tonitrubus.
De loquela per gestum digitorum.

Nevens nog vele andere, die in den jare 1545 in drie stukken, en in de jaren 1563 en 1612 te Basel, in acht stukken in octavo, byeen gedrukt zyn. *Honor. Augustodun. l.* IV. *de lum. eccl. c.* 1. *Sigebert. de script. ecclesf. c.* 68. *Wilh. Malmesbur. l.* I. *c.* 3. *Matth. Westmonaster. Trithem. Roger. Hoveden. Stuppius. Pitseus. Sixt. Senens. Bellarm. Baron. Balæus. Soprani. Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 28. *Mabill. sec. Benedict.* III. *P.* I. *p* 539. *Cave. Hendreich.*

St. BEDA, de jonge, een monnik in 't gebiedt der stadt Rovigo,

go, wordt ook een belyder des geloofs genaamt. Hy was geboortig uit Saxen, en wierdt van Karel den Groten tot de ftudien aangehouden, dien hy naderhandt 45 jaren ten hove diende. Eindelyk, reets over de 70 jaren outzynde, verkoos hy het kloofterleven. Hy begaf zich met zynen bedienden Venerius naar Gabella, in 't gebiedt van Venetië, en voerde aldaar een heilig leven. Hy ftorf in den jare 883, en wierdt in zyn kloofter begraven; en wanneer het zelve verwoeft wierdt, bragt men zyn gebeente naar Genua. Sixtus de V canoniseerde hem in den jare 1586. *Surius.*

BEDA, of BEDDA, (NATALIS) geboortig uit Picardië, was de voornaamfte in 't Collegie van Montaigu, en Doctor in de Theologie in de Akademie te Parys. Hy was een onruftig man, en een doodvyandt der genen, die de ftudien poogden te bevorderen, voornamentlyk van Erafmus, en Jakob Faber Stapulenfis. Hy gaf een boek uit, in het welke hy beweerde, eene menigte van ketteryen in de fchriften van Erafmus gevonden te hebben. Erafmus verdedigde zich door zyn boek, genaamt *Supputationes errorum in Cenfuris Natalis Bedæ*, tonende in des zelfs klein gefchrift 181 leugens, 310 lafteringen, en 47 Godslafteringen te hebben ontdekt. Beda, in plaats van te bewyzen, dat hy te onrecht befchuldigt wierdt, maakte nieuwe uittrekfelen uit de werken van Erafmus, de zelve aan de Theologifche faculteit en der zelver oordeel overgevende. Voorts toonde hy zo veel drift tegen die genen, die weigerden nevens hem te keer te gaan den goeden letteren en der zelver voorftanders, dat hy eindelyk in de handen van den werreldlyken rechter ter ftraffe overgelevert wierdt. Dus wierdt hem eene geldboete opgelegt, en hy daarenboven gedwongen aan de kerkdeure te Parys te belyden, tegen den koning en de waarheit misdaan te hebben. Voorts wierdt hy ook in den jare 1535 uit den lande gebannen: want hy hadt zich tegen de voornemens van François den I hevig aangekant, die de Sorbonne poogde te bewegen, om in de echtfcheidinge van koning Henrik den VIII te bewilligen. Maar uit deze zwarigheit zich gewikkelt hebbende, wierdt hy naderhandt bevonden aan meineedigheit fchuldig te zyn. Hy was een groot vyandt der Proteftanten, en oorzake, dat Lodewyk van Berquin over deze belydenis ter doodt gebragt wierdt. Hy ftorf den 8 February des jaars 1537 naby Mont St. Michaël. Zyne fchriften zyn:

De unica Magdalena, contra Jacobum Fabrum & Jodocum Clichtoveum.
Contra commentarios ejusdem Fabri in Evangelia & Epiftolas libri duo.
Contra Erafmi Paraphrafes liber unus.
Apologia adverfus clandeftinos Lutheranos.
Apologia pro filiabus & nepotibus Annæ, contra eundem Fabrum.

Ook wordt hy voor den fchryver gehouden van 't boek, genaamt:

Reftitutio in integrum benedictionis cerei Pafchalis.

Erafm. in fupput. error. Bedæ, & in epiftolis. Chevillier orig. de l'imprim. Beza hift. eccl. l. I. le Grand. hiftoire du divorce de Henri VIII *Tom.* III. *Miræus de fcript. fec.* XVI. *Bayle.*

BEDAL, een Engelfch vlek, gelegen in 't graaffchap York, hondert zeven en zestig Engelfche mylen van Londen. *Moreri Engelfch.*

BEDAN, BADAM, of BENDAM, is de zelve met Simfon, rechter in Ifraël. Hy wierdt dus van Samuel genaamt, dewyl hy uit den ftamme van Dan was. I. *Sam.* XII. 11.

BEDBUR, eene ftadt aan de rivier Erpe, nevens een flot en heerlykheit, in het hartogdom Gulik, aan de grenzen van Keulen gelegen. Het adelyke juffernfticht Bedbur zegt men dat in 't hartogdom Kleve, niet verre van Calcar gevonden wordt.

BEDDEN, TAFELBEDDEN. De gewoonte der ouden, om aan de tafelen te leggen, was niet zo algemeen in gebruik, dat men ook niet dikwils op ftoelen zat. Men kan zulks bemerken in het I Boek der *Odyffea* van Homerus, daar deze dichter, van een gaftmaal van hovelingen fprekende, hen verbeeldt op banken zittende. En in het I boek *Samuels* ziet men, dat Saul op een ftoel aan tafel gezeten heeft, Jonathan en Abner aan zyne zyde hebbende. De bedden zyn zelfs by de Romeinen niet altoos in gebruik geweeft; en Plinius meldt ons, dat zy in het begin van de Republyk op ftroozakken en matraffen lagen. Het is waarfchynlyk, dat dit gebruik, om op bedden rondom de tafel te leggen, opgekomen is door de gewoonte, welke de ouden hadden om zich voor de maaltydt te waffchen: want uit het badt komende, plaatften zy zich op een bedt, digt aan de tafel, gelyk men in vele overgeblevene verhevene beeldwerken der oudheit ziet. Wanneer zy zich, na het baden, daar plaatften, waren zy byna naakt, en alleen met hun overkleedt omwonden, dat een gewaadt was, voorbedachtelyk daar toe gemaakt: want hunne eetzalen waren niet verre van hunne baden en ftoven. Dit gebruik was in Italië zo algemeen geworden, dat zelfs de boeren zich aldus ter tafel begaven, waar over Columella hen berifpt, en hen waarfchouwt, zich op gene bedden te leggen, ten minften niet anders dan op hunne feeftdagen. Deze bedden waren rondom de tafel; en in de grote gaftmalen was deze tafel langwerpig, bedden aan het eene einde en aan de beide zyden hebbende. De meefter van den huize ftelde zich aan het einde van de tafel op het middenfte bedt, omdat hy van daar de fchikking der gerechten zien konde, en zyne dienaars gemaklyker gebieden. De plaatfen, die gefchikt waren voor zyne vrouwe, en voor het overige van zyn huisgezin, waren aan 't benedeneinde. Die van het boveneinde wierden voor de voornaamften der genodigden bewaart, opdat hy de zelve te beter mogt kunnen onderhouden. By de Perfianen was de middelfte plaats de aanzienlykfte. By de Grieken was de eerlykfte plaats de eerfte van het einde: en by de Romeinen was de laatfte plaats van het middenfte bedt de edelfte, en wierdt by hen de burgermeefterlyke genoemt. *Felibien Entretiens fur les vies des peintres.*

BEDELL, (WILHELM) biffchop te Kilmore in Ierlandt, wierdt te Blak-Nottey, in de provincie van Effex, in den jare 1570 geboren. Hy ftudeerde te Cambridge, wierdt aldaar Baccalauris in den jare 1599, en kort daarna predikant te St. Edmondburg in Suffolk. Deze bediening bekleedde hy zo lange, tot dat hem Henrik Wotton, dien koning Jakob als afgezant naar Venetië zondt, tot predikant van 't gezantfchap aannam, wanneer hy, gedurende den tydt van 8 jaren, dat hy zich te Venetië onthieldt, eene naauwe vriendfchap met Fra-Paolo maakte. Naar Engelandt wederkerende, bragt hy Marcus Antonius de Dominis, en vele fchriften van Fra-Paolo, voornamentlyk de hiftorie van 't Concilie van Trenten, mede. Naderhandt vaardde hy zyn voorgaande beroep van predikant te St. Edmondburg weder aan, en vertaalde toen de hiftorie van 't Interdict, en die van de Inquifitie, aan hem door Fra-Paolo gegeven, in de Latynfche tale, dragende de zelve den koning op; ook vertaalde hy de twee laatfte boeken van 't Concilie van Trenten. In den jare 1615 wierdt hy met een aanzienlyk beneficie in 't bisdom van Norwich begiftigt, het welk hy twaalf jaren lang bezat, en zynen plicht gedurende dien tydt zo wel waarnam, dat men hem naauwlyks in 't openbaar zag verfchynen. Naderhandt wierdt hy tot Rector van 't collegie der H. Drieëenheit te Dublin verkoren; en twee jaren daarna, in het 59 jaar zynes ouderdoms, biffchop te Kilmore en te Ardagh in Ulfter gemaakt: daar hy eenige misbruiken poogde af te fchaffen, beginnende met de gewoonte, volgens welke zommigen vele bedieningen te gelyk bezaten; weshalven hy zelfs zyn bisdom te Ardagh varen liet. Alzo hy meende, dat de Ieren de Proteftantfche religie zouden aannemen, indien zy de H. Schrift in hunne tale lezen konden, arbeidde hy zelfs aan de overzettinge van de zelve. Ook deedt hy veel moeite om eene vereeniging tusfchen de Hervormden en Lutherfchen te wege te brengen, en verfoeide de harde manier van fchryven tegen de Roomfchgezinden. By deze zachtmoedigheit is het toegekomen, dat niet alleen hy, maar ook alle, die zich in zyn huis begeven hadden, in den jare 1641 in 't Ierfche bloedbadt verfchoont zyn; en hoewel hy, nevens zyne twee zonen, gevankelyk naar 't flot Lochwater gevoert wierden, erlangde hy nochtans de vryheit, van in zyne gevangenifle te mogen prediken, en wierdt kort daarna met zyne twee zonen op vryen voet geftelt. Hy wierdt by een Ierfch predikant gebragt, in wiens huis hy weinig dagen daarna, namentlyk den 7 Februarius des jaars 1642, overleedt. Zyne doodt was zeer voorbeeldig; en de Roomfch-Katholyken lieten niet na, van hem zelfs na zyn overlyden in grote achtinge te houden. De door de oproerigen nieuw-aangeftelde biffchop te Kilmore vergunde, dat men hem op het kerkhof, aan de zyde van zyne vrouwe, begroef; en het hoofdt der oproerigen deedt zyne volkeren optrekken, en geleidde het dode ligchaam met vele plegtigheden tot zyne ruftplaats. Men zou zelfs den lykdienft naar de order der Engelfche kerke gedaan hebben, indien men het gemene volk niet ontzien hadt. Wanneer het lyk in het graf wierdt nedergelaten, gaven de foldaten vuur, en men riep hem in het graf na: *Requiefcat in pace ultimus Anglorum*, dat is: „ Hy rufte in „ vrede, de laatfte der Engelfchen ". Behalven de bovengenoemde fchriften heeft hy uitgegeven eene wederlegging van zommige brieven van Wadsworth, die in Engelandt geboren was, maar in Spanje den Roomfchen Godsdienft hadt aangenomen. Daarenboven heeft hy nog eenige andere gefchriften opgeftelt; maar de zelve zyn verloren, toen de oproerigen in Ierlandt zyne bibliotheek verftrooiden. *Burnet vie de Guil. Bedell. Bayle.*

BEDELLUS. Dus wordt op de Akademien de bediende genaamt, die den fcepter voor den Rector Magnificus draagt, de Profefforen zamenroept, en andere diergelyke verrechtingen waarneemt. In zommige plaatfen hebben de geeftelyken ook hunne Bedellen. Zommigen leiden dezen naam af van 't Saxifche woordt *Bydel*, betekenende een bode, heraut, en gerichtsdienaar, gelyk *bydden* in die zelve tale nodigen en bidden betekent. Dus vindt men by de oude Saxifche fchryveren, dat de biffchoppen genaamt worden *dei bedelli*, dat is, boden Gods; dus die genen het niet treffen, die dit woordt met een *P* (*Pedellus*) fchryven, en het van *Pedum*, het welk een ftaf betekent, afleiden. *Spelman. Gloffar.*

BEDEN zyn penningen, die by landen of fteden ten tyde van de gravelyke regeeringe in Hollandt en Zeelandt vergunt en toegeftaan wierden, wanneer tot ophef van de zelve de graaf zelfs of zyn oudfte oir zynent wege verzoeken bede deedt, (gelyk zulks ook in Brabandt by de hartogen gefchiedde, waar van als nog des konings bede herkomftig is en omgeflagen wordt) zynde de ophef van eenige gelden tot zynen gebruike, zonder de toeftemminge der Staten by 't grote privilegie van vrouwe Maria van Bourgondië opgefchort en uitdrukkelyk geftelt, dat, fchoon eenige landen of fteden in de voorgeftelde bede bewilligden, nochtans wie hunne toeftemminge niet gegeven hadden, ongehouden en onverbonden zouden blyven. Gemeenlyk wierdt zodanige Bede voor een, twee of drie jaren gedaan, ten belope van zes, acht, tien of veertien duizent guldens in Zeelandt, en in Hollandt naar vervolg, hoewel men bevindt, dat de Bede van het jaar 1513 gehele vyftien jaren achter een geheven is geworden. Verder ging het Ooftenrykfche huis met de buitengewone Beden, en hieldt, het gene voor een of zekere bepaalde jaren vergunt waar, voor altydt ftaande, en liet geen eene ftaatsvergadering voorbygaan, zonder in den aanvang en het einde der zelve met nieuwe eifchen van dertig, zestig, ja hondert duizent guldens en meer te voorfchyn te komen. *Handveft. en Privileg. der Grav. van Holl. Garg. Walcherf. Arkad. II. D*

BEDER, eene ſtadt in den ſtamme Aſer.

BEDER, eene ſtadt in Indië, in het halfeilandt van Ganges, in 't koninkryk Decan, midden in 't landt Balaguate, aan de rivier Ganga. De grote Mogol heeftze ſedert eenige jaren verovert, en haar tot de hoofdſtadt van Telenga gemaakt. Zy heeft een goet kaſteel, en is gelegen tuſſchen de ſteden Doltabad en Viſapour.

BEDERKESA, een kaſteel, nevens eene heerlykheit, zynde drie mylen lang, en twee mylen breet, in 't hartogdom van Bremen, aan de grenzen van 't kleine landſchap Hadeln gelegen. Wanneer de heren van Bederkeſa uitgeſtorven waren, ſtreden de hartogen van Lauenburg, de heren van der Lith, en de ſtadt Bremen langen tydt over de heerſchappye dezer heerlykheit, tot datze eindelyk in den jare 1564 door de ſtadt Bremen is in bezit genomen. Naderhandt heeft de kroon van Zweden door de Tractaten van Stade in den jare 1654 zich daar van meeſter gemaakt. *Mushard Theatr. Nob. Brem.*

BEDESE, of RONCO, eene rivier in Italië, nemende haren oorſpronk in 't groothartogdom van Toſcanen, en lopende naar 't gebiedt van Romagna, daar ze Forli beſpoelt, en Acquedatto genaamt wordt, tot dat ze zich beneden Ravenna in de Golf van Venetië ontlaſt.

BEDFORD, in 't Latyn *Bedfordia*, *Lactodurum*, eene der oudſte ſteden in Engelandt, van de welke reets in de Reizebeſchryving van Antonyn gewaagt wordt. Zy is gelegen in 't graafſchap Bedford, aan de rivier Uſa, waar door ze in twee delen verdeelt wordt. Hoewel ze niet zonderling groot of prachtig gebouwt is, heeftze nochtans vyf kerken. Naaſt aan de ſtadt ſtont voor dezen eene kapelle, waar in de beenderen des konings van Mercië begraven waren: doch de rivier Uſa heeft alles weggeſpoelt. Voorts is Bedford de hoofdſtadt van Bedfordshire, en heeft eertyds door de Denen veel geleden, als mede in de oorlogen onder Stephanus en Henrik den III, wanneer ze geheel verwoeſt is, gelyk eenige gedenktekenen te kennen geven. Zy is voorts vermaart wegens den ſlag in den jare 570 tuſſchen de Britten en Saxen voorgevallen. In den beginne behoordeze, nevens 't gehele landſchap, den vryheren uit het geſlacht van Bello Campo. Naderhandt maakte Eduard de III Engelramus van Concy, zynen ſchoonzoon, tot eerſten grave van Bedford; en Henrik de V maakte Bedford tot een hartogdom, waar van zyn broeder Johannes, derde zoon van koning Henrik den IV, allereerſt den tytel van hartog droeg. De twede hartog was Georg Nevill, wiens vader door koning Eduard den IV van alle eertytelen berooft zynde, hy het zelve lot ondergaan moeſt. Wanneer naderhandt de derde hartog, Caſpar van Hatfield, zonder kinderen ſtorf, is dit landſchap weder tot een graafſchap gemaakt, wordende Johannes Ruſſel door Eduard den VI tot grave van Bedford aangeſtelt; wiens nakomelingen graven en hartogen van Bedford genaamt worden. Zie RUSSEL.

BEDFORD, (JOHANNES, hartog van) derde zoon van koning Henrik den IV, geteelt by Maria, dochter van Humphredus van Bohun, grave van Hereford, Eſſex en Northampton. Hy wierdt op den dag der kroninge zynes vaders ridder gemaakt, en weinig tyds daarna Conneſtable van Engelandt, en gouverneur van Berwik. Koning Henrik de V maakte hem grave van Kendal en hartog van Bedford. Het parlement gaf hem ook de heerlykheit van Richmond. Wanneer de koning naar Vrankryk reiſde, benoemde hy hem tot ſtadhouder van Engelandt, en kort daarna tot Generaliſſimus, in welke bediening hy de Franſchen by Southampton in een zeeſlag overwon. Daarna noodzaakte hy de Schotten om de belegering van Roxboroug op te breken; holp den koning de ſtadt Melun in Vrankryk weder innemen, en wierdt na des zelfs doodt tot gouverneur van Normandië en regent van Vrankryk verklaart. Vervolgens deedt hy de Engelſchen in Vrankryk zonderlinge dienſten, veroverde Crotoy, trok voor Parys, leggende bezettingen in de omleggende veſtingen en kaſtelen. Voorts veroverde hy het kaſteel Ivre, ſloeg hartog Johannes van Alençon, nam Vernol in, ſloeg vyf duizent Franſchen, en keerde weder te rug voor Parys. Naderhandt wierdt hy admiraal van Engelandt, Ierlandt en Aquitanië, ook gouverneur van Calais en Picardië. Hy beriep een parlement te Rouaan, nam St. Denys in, en liet op den 30 May des jaars 1431 Johanna d'Arc, gemeenlyk de Maagdt van Orleans genoemt, binnen Rouaan verbranden. Hy ſtorf eindelyk op het kaſteel te Rouaan in den jare 1535, of, gelyk Camdenus wil, in den ſlag voor Vernevil, en legt in de Domkerke te Rouaan begraven, zynde hem aldaar een prachtig gedenkteken van zwart marmer opgerecht. Met zyne doodt verliep het geluk der Engelſchen in Vrankryk. Zyne eerſte gemalin was Anna, dochter van Johannes, hartog van Burgondië. De twede was eene dochter des graven van St. Paul. *Dugdale. Camdenus. de Serre. Comminæus hiſt. Gall. Chartier Hiſt. regis Caroli* VIII.

BEDFORDSHIRE, een graafſchap in Engelandt, palende aan de graafſchappen Cambridge, Hartford, Huntingdon en Northampton. Het is van middelbare grootte, en in 't Zuiden niet zeer vruchtbaar.

BEDIFORD, een vlek in 't Noorder gedeelte van 't graafſchap Devon in Engelandt, aan de rivier Towridge, drie mylen hoger dan daar de zelve zich met de rivier Tow vermengt. Het is vermaart wegens zyne brugge, ruſtende op 24 pilaren, en zo hoog, dat een ſchip van 60 tonnen met maſt en volle zeilen daar onder door kan varen. *Moreri Engelſch.*

BEDIZ-VELEZ, *Velia*, eene ſtadt in Africa, in 't koninkryk Fez, in 't landſchap Errif, met een kaſteel en bequamen haven aan de zyde der Middelandſche zee, behorende tot het gebiedt des konings van Marocco. Zy wordt ook BELTZ genaamt, en is maar eene myle van de ſterkte Penon de Velez afgelegen, behorende tot het gebiedt van Spanje, omtrent zestien mylen bezuiden Malgue.

BEDRASCHI, of BADRESITA, (JAKOB) een zeer vermaarde Jood, die in 't jaar 5058 na de ſcheppinge der werreldt te Barcelona in Spanje gebloeit heeft. *Ganz*, in *Z. D. pag.* 143, noemt hem een zeer bedreven man in de wet, en den alleruitmuntendſten dichter zyner eeuwe. Hy heeft geſchreven een Hebreeuſch boek, genaamt *Bachinat Olam*, dat Alardus Uchtman in het Latyn vertaalt, en uitgegeven heeft in het jaar 1650, onder de benaminge van *Examen Mundi. Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BEDUINI, by de ouden *Scenitæ* genaamt, dewyl ze in tenten woonden, zyn Arabieren, die zich in de woeſtynen onthouden, en de karavanen, van Mecca komende, overvallen en plunderen. Wanneer de karavanen talryk zyn, plunderen zy de zelve alleen; en als 'er Turken in gevonden worden, krygen de zelve geen quartier. Zy hebben ganſche kudden met kamelen, bokken en geiten, met de welke zy zich onthouden ter plaatſe, alwaar zy weide vinden; en dus gedurig van verblyf veranderen. Het hoofdt eener familie wordt by hun *Scheik* genaamt; maar de opperſte eener gehele bende wordt *Scheik-el-Kebir*, dat is *de grote Scheik*, geheten. Sultan Amurath wilde hen in de ſteden trekken, en van alle belaſtingen bevryden; maar zy kozen liever hunne vryheit. Hunne wapenen zyn lanſen, zabels en grote dolken; maar met ſnaphanen weten ze niet om te gaan. Zy hebben kleine, maar zeer behendige paarden. Aangaande hunnen Godsdienſt, men zegt, dat ze Mahometanen zyn, hoewel ze der zelver gewoontens niet waarnemen. Hun eenigſte gebedt beſtaat daar in, dat ze zomwylen zeggen: *BISMILLAH*, dat is, *in Gods name.* Salmaſius getuigt, dat hun landt den zwynen dus ſchadelyk is, dat die, daar in komende, aanſtonts ſterven. *Thevenot. Salmaſ. in Solin.*

BEDWIN, een vlek in Engelandt, gelegen in 't Noorden van 't graafſchap Wilt, genaamt Kings-bridge, dat is, 's konings brug. *Moreri Engelſch.*

BEEK, (JOHANNES VAN) by luiden van letteren bekent by den naam van *de Beka*, een edeling, geſproten uit het adelyke huis der Stoutenburgen, die wederom uit een ridderlyk geſlacht van Amisfort afkomſtig waren. Hy is kanunnik geweeſt te Utrecht, en heeft geſchreven: *Kronyk der Biſſchoppen van Utrecht, en der Graven van Hollandt*, en de zelve opgedragen aan biſſchop Joan van Arkel, en Willem, grave van Hollandt. Om deze kronyk op te ſtellen, is hy te Egmont zeven jaren lang in eenen gedurigen arbeidt en bezigheit geweeſt; gelyk hy in zyne voorreden aan den gemelden graaf betuigt. Deze kronyk heeft Bernardus Furmerius met het gevolg van *Suffr. Petri*, en met zyne eige aantekeningen, te Franeker in Vrieslandt in den jare 1612 in quarto uitgegeven. Naderhandt heeft Arnoldus Stuchelius de zelve nog netter met zyne aantekeningen, opmerkingen en verbeteringen uitgegeven, in zyne verzamelinge der Utrechtſche hiſtorie. Philips van Leiden, in zyn boek van het lot der vorſten, geeft deze loffelyke getuigeniſſe aan den voornoemden van Beek: *Wat lof, wat gedachtenis, wat eer zouden de graven van Hollandt overig hebben, ten ware dat de gelukkige abdy van St. Adelbert te Egmont, en de monnikken, ieder als hy, de daden der zelve graven door hunne nachtwakingen vereeuwigt hadden, en de prieſter Joan van Beek de zelve in een kort begrip hadt beſchreven?* Maar Geraart van Nimwegen tapt uit een ander vaatje: want dees in de voorreden voor zyne verklaring der zaken van Duitſchlandt, te Marpurg uitgegeven, volgt het gevoelen van Geraard Volpart, en zegt, dat hem dunkt, dat deze van Beek wel gelykt naar eenen timmerman, die zyn handwerk niet verſtaande, na het byeen halen der ſtoffen, tot het bouwen van een huis zonder verkiezing van tydt gereet gemaakt, niet weet wat hout tot welk een gedeelte van 't huis bequaamſt is, wat den worm meeſt onderworpen, wat beſt tot beſtendigheit, wat tot gemak, en wat tot ſieraadt dienſtig is. Dus ſpreekt hy 'er van. En zeker, daar is geen ſtaat op hem te maken, daar hy de oorlogen verhaalt, die onder den biſſchop Adelbold en eenige anderen gevoert zyn. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

BEEK, (KORNELIS) Reguliere kanunnik en prioor te Utrecht van het klooſter, gemeenlyk *Diviſio Apoſtolorum* (ſcheiding der Apoſtelen) genaamt, leefde in de vyftiende eeuw, was berucht voor een man van een gezet oordeel, ſchrander verſtandt en fraaie geleerdheit, en heeft in 't Latyn geſchreven:

De Kronyk zyns klooſters, waar in vele omſtandigheden zyn, rakende het verbodt der Utrechtenaren, en de ontſlaging van 't zelve verbodt door Nicolaus de Cuſa.

Eene Redenvoering tegen de monnikken, die iets in eigendom bezitten.
Eene verhandeling van de bezoekingen der klooſteren.

Beſchr. van 't Utrechtſche Biſdom I Deel. P. Coens in Diſc. Hiſt. de Beguin. ed. an. 1629. *F. Zweert. Athen. Belg.*

BEEK, (PIETER) geboren te Gulik, de hoofdſtadt des hartogdoms van dezen naam, heeft eene korte geſchiedeniskundige beſchryving van de ſtadt Aken, van de daden van Karel den Groten, en de wyze van kronen eenes Roomſchen konings in 't Latyn geſchreven, en in het jaar 1622 in quarto uitgegeven, onder dit opſchrift:

Hiſtorica narratio de civitatis Aquiſgranenſis origine & incremento, de rebus Caroli magni, de Ritu coronandi Reges Romanorum.

Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.

BEEL, eene ſterke ſtadt, gelegen in den ſtamme *Aſer*.

BEEL. Zie BAAL.

BEELDEN worden gemaakt om iets af te beelden, dat is, om aan onze zielen door het gezichte te vertonen deze of gene dingen, die als' principalen moeten worden aangemerkt, en door het beeldt worden uitgedrukt: en daarom, hoe meer gelykeniſſe dat 'er in een beeldt is, hoe volmaakter het zelve moet gehouden worden. Op hoe veelderlei wyze, en van hoe veelderlei ſtoffe de beelden gemaakt worden, is al te bekent; waarom wy ons daar mede niet hebben op te houden.

De ouden hebben in het houwen en ſnyden van beelden boven de later tyden zeer uitgemunt. De Grieken hebben het in dit ſtuk het verſte gebragt, en hunne beelden overtreffen verre de gene, die door de Romeinen gemaakt zyn, gelyk men uit de overblyfſelen in marmer, koper en edelgeſteente genoeg afnemen kan: want in de Griekſche beelden komt eene weêrgalóze zachtheit voor, waar door de delen zacht in malkanderen ſmelten. Zy hebben ook niet alleen de evenredigheit, maar vooral het verhevene in hunne beelden meeſterlyk weten te vertonen; en de gemoedsdriften naar den aardt en de nature der perſonen levendig uitgebeeld. Daarom, als zy eenige Godheit verbeeldden, blonk de majeſteit en heerlykheit in het aangezichte en alle andere delen uit; en zo ook in het overige; en ſchoon de Romeinen in de beſte tyden hun gevolgt hebben, hebben zy echter daar by niet kunnen halen. Gelyk dan ook de ſchoonſte beelden, die te Rome en Florence gezien worden, door Griekſche meeſters gemaakt zyn; als mede de beſte en ſchoonſte geſnede edelgeſteentens.

Zo men geloof mag ſlaan aan de getuigeniſſen der ouden, hebben ze ook in het ſchilderen uitgemunt. Maar dewyl van die kunſt weinige overblyfſelen gevonden worden, kan men daar van zo zeer niet oordeelen. De kunſt is van tydt tot tydt vervallen; maar in de XV en XVI eeuwen is de zelve in allen delen weder te voorſchyn gekomen, en Italië heeft in die eeuwe overgrote meeſters, zo in beeldhouweryen, gieteryen, ſnywerk, en ſchilderkunſt voortgebragt; gelyk ook in die tyden, wanneer de drukkery opquam, die haren oorſpronk uit het plaatſnyden in hout kreeg, het ſnyden in koper en drukken is uitgevonden, en in onze dagen al verre gebragt. De Joden van latere tyden, gelyk by Philo te zien is, oordeelden, dat Moſes al de kunſt van beelden maken uit zyn gemenebeſt hadde uitgebannen, te ſtreng het twede woordt der wet opnemende, en oordeelende, dat daar alle beelden-makery verboden was; maar tegen alle reden, aangezien men zelfs mannen vondt, tot de werken van die kunſt door Gods Geeſt bequaam gemaakt: gelyk Akoliab, Bezaliel, en anderen, *Exod.* XXX, en nevens de Cherubim, met alle den toeſtel van den Tabernakel en tempel, het tegendeel aanwyzen.

BEELDENDIENST. Het is meer dan te openbaar, dat het meeſte gedeelte van het menſchelyke geſlacht, geen acht gevende op het gene van Godt kennelyk, en in hen van Godt reets geopenbaart is, noch lettende op die onzienlyke dingen, Gods eeuwige kracht en Goddelykheit, die in de ſchepſelen van den beginne der werreldt aan alle kanten doorſchynen, Godt niet hebben verheerlykt en gedankt, gelyk het betaamt, maar verydelt zyn geworden in hunne gedachten en overleggingen, en hun onverſtandig hert verduiſtert, zich uitgevende voor wyze, dwaas zyn geworden, en zich niet alleen overgegeven hebbende tot afgoderye, maar ook tot den ſchandelyken beeldendienſt, waar door zy de heerlykheit des onverderflyken Gods verandert hebben in de gelykeniſſe eenes beelds van een verderflyk menſch, en van gevogelte, en van kruipende gedierte. Maar wat de eigentlyke oorſpronk van de afgoderye en den beeldendienſt is geweeſt, en daar toe aanleiding heeft gegeven, heeft vry wat bedenken in. Aangaande de afgoderye is in het Artykel van AFGODT geſproken; maar hier ter plaatſe hebben wy van den Beeldendienſt te handelen.

Eigentlyk ſchynt tot den beeldendienſt aanleiding gegeven te hebben, dat de menſchen overtuigt zynde uit het licht der nature, dat ze van Godt en 't geen zy daar voor hielden, alles moeſten hebben, dat hun goet en nut was, en tot weeringe van alle quaadt verſtrekte, en dat ze daar toe aan Godt hunne begeertens konden en moeſten voordragen. Hier toe zagen zy wel dat het nodig was, dat de Godheit by hun tegenwoordig was, opdat ze hun doen konde gade ſlaan; hunne gebeden verhoren, en hunne offerhanden en Godsdienſtige oeffeningen door het een of het ander teken aanſchouwen. Deze tegenwoordigheit der Godheit wierdt daarom ook als een bewys van de Godheit aangemerkt. Men ziet dit zeer klaar wanneer Elias met de Baalsprieſters in geſchil quam, of Jehovah, of Baal Godt was, zo wierdt het verbleven, dat de ware Godt zyne Godheit zoude vertonen door het teken van vuur, dat de offerhande zou verteeren. Terwyl de Baalsprieſters, door roepen en ſchreeuwen, en door allerlei misbaar, Baal toeriepen, en evenwel geen teken quam, zo beſpotte Elias die Baalsprieſters, en zeide: *Roept met luider ſtemme; want hy een Godt is, omdat hy in gepeins is, of omdat hy wat te doen heeft, of omdat hy eene reize heeft, miſſchien ſlaapt hy en zal wakker worden. I Kon.* XVII. 27. Maar dewyl de menſchen allengskens het begrip van de geeſtelykheit van Gods wezen, en zyne alomtegenwoordige kenniſſe en werkingen hadden verloren, en zich de Godheit als ligchamelyk hebben verbeeld, en daarom het begrip van het ware wezen Gods geſchonden zynde, dingen voor Godt hebben genomen, die geen Godt zyn, en zo tot afgodery zyn vervallen. En dewyl de eerſte afgodendienaars, het in hun geſchonden begrip van de Godheit, aan zon, maan en ſterren hebben toegeëigent; het zy dat ze waanden, dat daar in de Godheit woonde, het zy dat ze die voor de Godheit zelfs aanzagen: want dewyl alle de zegeningen der aarde van boven door de zon quamen, en de maan inzonderheit ook veel invloedt op de aardſche ligchamen heeft, was het oog om hoog, en zocht daar hulpe en zegen, te meer, daar het hemelgeſtel zo veel majeſteit en heerlykheit vertoonde, wilden ze die by zich hebben.

Maar dewyl die hemellichten zo verre afwezig waren, zo heeft men gezocht, hoe men ze tegenwoordig zoude krygen, en de Godheden als voor zyn aangezichte te hebben; en wanende, dat de Godheit op deze en gene plaatſe, of by dit of gene teken of beeldt zich liever als op andere plaatſen en by andere tekenen vertoonde, ja, daar waren, alwaar zy verbeeld wierden, zo ſchynt daar uit de beeldendienſt geſproten te zyn. Immers dit vertoonde zich al vry klaar in het doen der Iſraëliten in de woeſtyne, wanneer Moſes zo vele dagen op den berg blyvende, zy van gedachten waren, dat Moſes niet meer te voorſchyn zoude komen: want zy eiſchten van Aaron, tot hem zeggende: *Maakt ons Goden, die voor ons aangezichte gaan; want deze Moſes, die man, die ons uit Egyptenlandt uitgevoert heeft, wy en weten niet wat hem geſchied zy. En zo maakte Aaron het goude kalf. Exod.* XXXII, 1. enz. tonende, dat zy de Goden voor hun aangezichte wilden hebben. De navolgers van Plato, die de Godheden voorgaven geeſtelyk te zyn, en wonende in de hemellichten, waren van gedachten, dat die wezens ligt konden geleid en in een beeldt of teken gevangen worden, naar dat de maker van het beeldt, het in dien tydt als hy het beeldt maakte, begreep. Het is eene aanmerkenswaardige plaats, die ons voorkomt by Plotinus *Ennead.* IV, *lib.* 3, *cap.* 11, ſchoon zy duiſter is: want daar zullen wy twee dingen ontdekken; namentlyk wat begrip die Philoſophen van de vereeniging der Godheden, die in de ſterren woonden, met de opgerechte tekenen en beelden maakten, en wat de reden is, waarom deze of gene Godheit by, en in een beeld, zich liever vertoont dan in een ander. *Het ſchynt my toe, dat de oude wyzen, zo veel als ze de Goden by zich wilden tegenwoordig hebben,* (om die met hunne oogen van naby te zien) *heilige plaatſen en beelden makende,* (ἱερὰ καὶ ἀγάλματα) *hunne gedachten hebben laten gaan op de natuur van het geheelal; en gevonden hebbende, dat de natuur van de ziele zeer gemakkelyk kan gins en derwaarts geleid, en zo ook gemakkelyk gevangen worden.* (Te weten in eenige heilige plaatſe of beeldt.) *Zo iemandt iets gemaakt heeft, dat gemakkelyk iets van haar kan lyden, en lydende eenig deel van haar ontfangen. Nu lydt dat gemakkelyk, dat bequaam tot alle ſoort van nabootzinge* (of navolginge) *is; gelyk een ſpiegel bequaam is alle afbeeldinge naar zich te trekken.* Dat is waar, een beeldt, ter eere van eenige hemelſche deugdt of Godheit gemaakt zynde, is de zelve geneigt om daar in te wonen, om de verbeeldinge van den maker te beantwoorden: want het beeldt trekt aanſtonts die verbeeldinge naar zich; gelyk een ſpiegel de gedaante van het ligchaam, dat daar voor gezet is: *Want de natuur van het geheelal heeft alles op eene wonderbaarlyke wyze gemaakt, in navolginge dier dingen, waar van zy in zich de reden bezit.* Duiſtere woorden, welker zin uit de leer van Plato van de denkbeelden moet opgeheldert worden, en zeggen niets anders, dan dat hier beneden niets is gemaakt, dan naar de gelykheit van eenige andere deugdt of kracht, die in de ziele van het geheelal te voren beſtaan heeft. Plotinus gaat dus voort: *Dewyl dan alles op die wyze gemaakt wordt, zo is zeker de reden in die ſtoffe, die naar de reden van een boven-ſtoffe (hemelſche) gemaakt is, met dien Godt vereenigt, naar den welken die gemaakt is, en waar op de ziele gezien heeft, en die ze in zich gehad heeft als zy dat* (beeldt) *maakte;* namentlyk, daar is eene zekere reden in de ſtoffe, waar van het beeldt gemaakt wordt, die naauwkeurig met de reden van eene hemelſche ſtoffe, die voor de ſtoffe, waar uit het beeldt gemaakt is, beſtaan heeft, overeenſtemt, waar door eene zekere betrekking tuſſchen het beeldt en tuſſchen dat geen, waar aan het geheiligt en toegewyd wordt, ontſtaat. Maar hier blyft te vrage, waarom dat gedeelte van de ſtoffe, waar van het beeldt gemaakt wordt, juiſt dien byzonderen Godt, of dit byzonder gedeelte van de hemelſche kracht met zich vereenigt heeft, en geen ander? De reden is, omdat het naar dien Godt, naar de gelykheit van dien Godt, of naar de reden in die Godheit gemaakt is. Maar hoe weet de maker van het beeldt, naar welkers Gods kracht die ſtoffe uitgevloeit is, waar van hy het beeldt gemaakt heeft? Dat moet hy uit zyne eige ziele weten: want op wat Godheit de ziele, als hy het beeldt maakte, gezien heeft, en waar aan hy het heeft toegedacht, of toegewyd, naar dien is het gemaakt, en die is daar mede vereenigt; zo dat alle die vereeniging voortvloeit uit de intentie van den maker van het beeldt; en het is bedenkelyk, of de hedendaagſche beeldendienaars wel betere reden zullen geven, waarom dit beeldt meer dezen als genen heiligen uitbeeldt, en op deze of gene plaats meer krachten oeffent dan op andere. Wy willen 'er nog eene plaats uit Maimonides byvoegen, in zyn *More Nebuch:* III *deel*, *cap.* 29. *Naar het gevoelen der Zabiers* (zegt hy) *hebben zy den ſterren beelden opgerecht; aan de zonne goude, aan de maan zilvere beelden, en zy hebben de metalen en landgeweſten op aarde onder de ſterren verdeelt; en zy zeiden, dit is de Godt van dit, een ander van een ander geweſt. Daarna hebben zy tempelen gebouwt, en beelden daar in geſtelt, daar voor houdende, dat de krachten dier ſterren in die beelden invloeiden, en dus aan de zelve kracht gaven om te verſtaan, en den menſchen om te propheteeren, en den zelven de dingen, die nuttig en heilzaam zyn, mede te delen en aan te wyzen. Dies zeggen zy van de bomen, dat die geplant worden uit overeenkomſte met de ſterren; wanneer een boom aan deze of gene ſterre wordt toegewyd, in haren naam geplant, of op eene byzondere wyze, met betrekkinge op die ſterre, gedient wordt, dat de geeſtelyke kracht dier ſterre in den boom ingegoten wordt.*

Hier uit is dan openbaar, dat de beeldendienſt ontſtaan is uit begeerte om de Goden by zich tegenwoordig te hebben, omdat de Goden by de beelden tegenwoordig geacht wierden, en daar de gebeden hoorden. Evenwel hebben ze niet altydt even veel geloof daar aan geſlagen; gelyk dit blykt uit die geeſtryke vaarzen van Athenæus, uit Dures den Samier in zyn *Deiph. lib.* VI,

met welke vaarzen die van Athenen Demetrius den verlosser hunner stadt hebben ingehaalt. Hy wordt daar op de volgende wyze aangesproken: *Zyt gegroet, gy zoon van den machtigsten Neptuin en Venus. Waarlyk andere Goden zyn of verre van ons, of hebben geen oren, of zyn 'er niet, of geven geen acht op onze zaken. Maar u zien wy voor onze ogen tegenwoordig, geen Godt van steen of hout, maar een warachtig Godt.*

Het is verder een genoegzaam gemeen gevoelen, dat de eerste afgodendienaars hunne beelden niet gemaakt hebben naar de gelykenisse van menschen, of beesten; maar dat dit eerste zoude opgekomen zyn, wanneer men menschen heeft beginnen te vergoden, om hunne diensten, aan het menschelyke geslacht bewezen, of ook uit vleierye; en het andere, wanneer die gene, die den loop van de sterren waarnamen, aan de byzondere gesterntens niet alleen namen van dieren gaven, maar ook, om ze te onderscheiden, door de gedaantens van dieren hebben uitgebeeld; gelyk niet alleen de Chaldeën, oude sterrekundigen, en de Egyptenaren in dit stuk hebben uitgemunt, die dan van het navolgende geslachte, dat de hemeltekenen diende, als beelden van die tekenen zyn gehouden, en als zodanig zyn gedient geworden. Dus wil men, dat de eerste beeldendienaars maar zekere tekenen hebben gestelt, waar by zy waanden, dat de Godheden wilden tegenwoordig zyn, of door de zelve aan hun toe te wyen, of ook door zekere bezweringen; eene zake, die van de zulken, die uit de sterren iets wilden voorspellen, is waargenomen, zelfs in de even voorgaande eeuwen nog; gelyk in Cardanus, Marsilius Ficinus, en anderen te zien is. Het is zo, dat de oudste ongewyde schryvers ons zeggen, dat de eerste beeldendienaars maar ruwe stenen gebruikten, of ook colommen en pyramiden aan hunne Godheden hebben opgerecht, die zy als zitplaatsen dier Goden gehouden hebben. De colommen, die kegels gedaante hadden, of pyramiden, noemden zy *σήλας*, en ook *Ἀφιδρύματα*. Dus zegt Clemens de Alexandryner, dat wanneer de beelden *Ἀγάλματα niet naar de kunst gemaakt wierden, heeft men kegelswys gemaakte pilaren opgerecht, die als de zitplaats der Godheit wierden aangemerkt, daar zy hunne krachten oeffenden*; gelyk hy dan sprekende uit een out poëet van Callirrhoë, de eerste priesteresse, en deurbewaarster van Juno. *Callirrhoë, de deurwaarster van Juno, der Argiveren, die men eerde met kranssen en tuiten versiert, by de colom van de koninginne*; en Clemens meent, dat de duivel dat ontleent heeft van de wolk-en vuur-colom, die Israël door de woestyne geleid heeft, dat niet waarschynlyk is; ook hebben ze wel ruwe stenen gezet, gelyk Pausanias in *Achœicis en Bœoticis* getuigt, *dat 'er by het beeldt van eene Godheit dertig vierkante stenen wierden opgerecht, waar op zo veel namen van Goden waren gegraveert, die de Sarensers, οἱ Σαρεῖς, dienden: want*, voegt hy daar by, *de oude Grieken hadden de gewoonte, ruwe stenen als Goden, in plaats van beelden, te dienen*; λίθοι ἄργοι wierdenze genoemt: gelyk uit Livius bekent is, dat de Godinne Rhea, die te Pessimonte eertyds gedient, en van daar overgebragt, met veel statie te Rome ingehaalt, en in den tempel der overwinninge geplaatst wierdt, een ruwe steen was. *Livius l.* XXIX. Deze stenen wierden ook wel *Divi*, Goddelyke stenen, genoemt. *Lampridius in het leven van Heliogabalus.* Gelyk dan Herodianus verhaalt, dat de Godt Elagabalus, waar naar die keizer zich liet noemen, een grote steen was, staande op een vierkanten voet, kegels wyze opgaande. En waar op zag doch het zweren der Romeinen by Jupyn *den steen, Jovem Lapidem*, als hierop? Deze stenen noemden zy ook *Betylien*, Βαιτύλιοι, en zeiden daar van, dat die levendig waren, en wat dies meer is. Zo wordt van Photius uit Damascius aangetekent, *dat Eusebius, als een priester der Betylien, de zelve heeft omgedragen met zyn klederen bedekt, veinzende, dat die steen Betylien zich in de lucht beweegde*; gelyk men daar Photius woorden moet overzetten *Cod*, 242.

Zy hadden ook de gewoonte, de Betylien met kranssen te versieren: waarom by *Apulejus* in zyn verweerschrift van *gekroonde stenen* wordt gewag gemaakt; (*Lapides coronati*) gelyk ook by *Minutius Felix pag.* 20, in de uitgave van Gronovius. Zie *Paschalius van de kronen.* Wy lezen in de wet: (*Lev.* XXVI.) *Gy en zult uw lieden geen afgoden maken, nochte gesneden beeldt, nochte opgerecht beeldt, en zult gy u niet stellen noch gebeeldensteen in uw lant zetten, om u daar voor te buigen; want ik ben de Here uwe Godt*; insgelyks *Deut.* VII, 5, gebiedt de Here, als zy in Canaan zouden gekomen zyn: *Maar aldus zult gy hen doen; hare altaren zult gy afwerpen, en hare opgerechte beelden.* De kanttekenaars tekenen aan, *hare stammen of pilaarbeelden*, (In den grondtext staat: מצבה iets dat opgerecht is.) *verbreken, en hare bosschen zult gy afhouwen, en hare gesnedene beelden zult gy met vuur verbranden.* Deze stenen plagten de beeldendienaars ook met olie te zalven. De geleerde Scaliger heeft al over lang aangemerkt, dat de naam Βαιτύλιοι aan die stenen gegeven is, en dat die gezalft zyn, in navolginge van vader Jakob, die den steen, die hem tot een hoofdpeulen verstrekte, als hy het gezichte van den ladder zag in den slaap, en dien hy oprechtte en zalfde, noemende de plaatse Bethel, *Gen.* XXVIII, 't welk den Cananiten ter oren gekomen zynde, zo is 't, dat zy ook stenen hebben opgerecht, die gezalft, en, naar de benoeminge van Bethel, Betylien genoemt. Maar dewyl vader Jakob dien steen niet anders heeft opgerecht en gezalft, dan om een gedenkteken van zyn wedervaren daar op te rechten, om daar ter gelegener tydt Godt te dienen; gelyk hy dan, door Godt vermaant, en wedergekeert zynde in Canaan, ook gedaan heeft, *Gen.* XXXV, 6, 7; zo heeft hy daar in geen afgodery bedreven: maar dewyl de Cananiten, en daarna ook andere Heidenen, misbruik daar van hebben gemaakt, heeft Godt gewilt, dat Israël die zouden verbreken, om tot diergelyke misbruiken niet te vervallen. Ja het is ook in navolginge van 't geen Jakob wedervaren is, dat de Heidenen vervolgens op de plaatsen, daar zy waanden, dat de Godheden verschenen, ἐν ἐπιφανεία Θεῶν, stenen hebben opgerecht; van welke Epiphanien der Goden gewag gemaakt wordt by *Dionysius* van *Halicarnassus l.* II, die 'er byvoegt, *dat de Epicureen daar mede den spot dreven.* Clemens de Alexandryner laat zich in zyne redenvoeringe tegen de Heidenen aldus horen aangaande den oorspronk en voortgang van de afgoderyen en den beeldendienst: *De Scythen hebben oudstyds een zwaardt; de Arabiers een steen; de Persianen een rivier aangebeden. Die nog ouder onder de menschen waren, hebben zommige houte tekenen opgerecht, of pilaren van steen, die zy* ξόανα *noemden, omdat ze uit eene stoffe uitgehouwen en gepolyst wierden. Zo was het beeldt van Diana onder de Icariërs maar een hout, dat niet bewerkt was, en dat van Juno Citharonia, by de Thespiers een afgehouwen tronk, by de Samiers een plank; die, als Procleus Archon was, tot een standbeeldt is gemaakt. Daarna heeft men beelden gemaakt, die* Βρέτη *genoemt wierden,* ἐκ τῶν Βροτῶν, *omdat ze den menschen gelyk waren. Varro schryft, dat het beeldt van Mars een spiesse was, eer dat de aardige, maar met eenen Godloze kunst van beeldhouwen heeft begonnen te bloeien; maar daarna is de dwaling vermeerdert, en men heeft beelden van hout en steen den menschen gelyk gemaakt.* Zie pag. 22. *edit. Heins.*

Dus de aanleidinge tot den Beeldendienst gezien hebbende, moeten wy nu ook onderzoek naar de oudheit daar van doen. Dat de beeldendienst al out in de werreldt is, immers ouder dan de tydt der wetgevinge op Sinai, blykt uit het twede woordt der wet overvloedig, *Exod.* XX, daar niet alleen het afbeelden van Godt, gelyk uit de herhaling dier wet, *Deut.* V, kan afgenomen worden, maar het hebben en maken van alle soorten van beelden, om ze te dienen, en zich daar voor neder te buigen, scherpelyk verboden wordt. Men kan ook uit die wet afnemen, dat men in dien tydt beelden gemaakt heeft naar de gelykenisse der dingen, die in den hemel, op de aarde, en in de zeën waren. Maar wanneer de beeldendienst eigentlyk eerst begonnen is, kan al zo weinig als het begin der afgoderye bepaalt worden. De oude kerkenleeraars, die men gemeenlyk outvaders noemt, hebben den oorspronk der afgoderye, en ook wel van den beeldendienst, in de dagen van Serug gezocht; hoewel ze met eenen hebben gestelt, gelyk Tertullianus zegt, dat de beelden alleen in schilderwerk van verscheide koleuren bestonden. De Joden geven voor, dat Terah, Abrahams vader, in Chaldeen wonende, de eerste beeldhouwer zoude geweest zyn, en ook de beelden zoude geëert en gedient hebben, 't geen ook by Epiphanius en verscheide oude kerkenleeraars zyne toestemminge heeft gevonden.

De eerste beelden, die wy in Gods woordt vinden, zyn de *Teraphim.* Deze waren in het geslachte van Terah; namentlyk by Laban, den zone van Bethuël, den zone van Nahon, Abrahams broeder, wiens over-grootvader derhalven Terah was: want wy lezen, dat Rachel de Teraphim van haren vader hadde medegenomen, en als hy die zocht in hare tente, de zelve onder den zadel, waar op zy zat, verborg. *Gen.* XXX, 19: 34: 39. Dewyl men geen wortelwoordt vindt, waar van de naam Teraphim kan afgeleid worden, komt het niet onwaarschynlyk voor, dat de zelve wel hare benaminge van *Terah* hebben gekregen, in wiens geslacht wy die ook eerst ontdekken. Het is waar, dat men hier tegen kan zeggen, dat men dan zoude moeten *Teragim* תרחים lezen: want de Hebreeuwen schryven 'תרח; maar dewyl deze lezing dan alleen het meerder getal (den pluralis) van *Terag* zoude uitdrukken, en hier op een beeldt gezien wordt, zo kan de letter פ, *ph*, uit een ander woordt ontleent en by de eerste syllabe van den naam *Terah* gevoegt zyn, gelyk dit wel meer in de Hebreeusche tale geschiedt, of by verwisselinge, dat ook menigmaal in de afleidingen standt grypt. Namentlyk het woordt פה, dat de mondt, en wel ook het gehele aangezichte betekent, en dus *Teraphim*, aangezichte of mondt van Terah.

Maar wil iemandt onze gissing geen plaats geven, en Terah niet houden voor den maker van de Teraphim, kan men den naam Teraphim voor een oorspronklyk naamwoordt houden, dat van geen werkwoordt afgeleid wordt; gelyk de naam אלוהים, *Elohim*, die ook van dien aardt van naamwoorden is, dat de heer *Gusset* in zyn Woordenboek met vele redenen bewezen heeft, en nog duidelyker de Hr. *van Alphen*, thans Professor te Utrecht, in zyn doorwrogte uitlegginginge over *Dan.* IX, daar onze Nederlanders dat stuk vinden kunnen.

Dat de *Teraphim* afgodische beelden waren, daar aan kan men niet twyffelen, omdat ze *Labans Goden* genoemt worden, in de aangehaalde plaatse; en *Jud.* XVII en XVIII wordenze *gesnedene beelden* genoemt. Gelykze dan ook onder de drekgoden der Heidenen, die Israël hadde aangenomen, worden opgetelt II *Kon.* XXIII, 24. Het schynen beelden geweest te zyn, waar aan men een waarzeggende kracht toeschreef, en die in gewichtige zaken raadgepleegt wierden: want onder de wigchelaryen des konings van Babel wordt het vragen van de Teraphim opgetelt. *Hy zal de Teraphim vragen; hy zal de lever bezien, Ezech.* XXI, 31. Ook leest men *Zach.* X, 2: *De Teraphim spreken ydelheit, en de waarzeggers zien valschheit.* Wat voor eene gedaante de zelve gehad hebben, kan men niet duister afnemen uit het gedrag van Michal, Davids huisvrouwe, die, om de vlucht van David voor Sauls knechten, die gekomen waren om hem te doden, te verbergen, een *beeldt*, in het Hebreeusch een *Teraphim*, in *haar bedt leide, en een geitenvel aan zyn hoofdpeulen*, (*I Sam.* XIX, 13.) opdat de knechten Sauls zouden denken, dat David nog te bedde lag. Zoude dit bedrog van uitwerkinge zyn, zo moet men besluiten, dat die Teraphim een menschenbeeldt moet geweest zyn, waar aan het geitenvel voor haair verstrekte, opdat zy het beeldt voor David konden aanzien: waar uit wy dan moeten besluiten, dat de Teraphim menschen gedaante hebben gehad. Evenwel moet Michals beeldt, om de zelve redenen, om David namentlyk te verbeelden, groot geweest zyn: maar of dit een afgodische Teraphim geweest is, of alleen een menschenbeeldt in 't gemeen, willen wy niet breet onderzoeken

ken. Het laatſte komt echter het waarſchynlykſte voor, dewyl het niet te denken is, dat in Davids huis een afgodiſche Teraphim zoude zyn geweeſt; hoewel 'er onder de Joden zyn, die het anders opnemen. Maar Labans Teraphim moeten klein geweeſt zyn, omdat die van Rachel in een kemels zadel konden verborgen worden. Wy vinden nog eene plaats *Hoſ.* III, daar van Teraphim gewag gemaakt, en daar die, gelyk *Jud.* XVII, en XVIII, by *Ephod* gevoegt wordt. Spencer heeft daar uit willen beſluiten, dat de *Urim en Thummim*, die in den borſtlap van Aaron waren, Teraphim zouden geweeſt zyn, dat is kleine menſchenbeeldtjes, die, als de hogeprieſter Godt wilde raadplegen, uit den borſtlap wierden gehaalt, en geraadpleegt; overgenomen van de Egyptenaren, wier opperprieſter een ſapphiren beeldt op zyn borſt droeg, dat *waarheit* genoemt wierdt, dat hy zoude geraadpleegt hebben. De reden is, om dat, in die plaats aan Iſraël gedreigt wordt het wegnemen van zekere goederen, die zy te voren bezeten hadden, waar onder de *Teraphim* opgetelt zynde met den *Ephod*, die ook als een goedt moeten worden aangemerkt, en dat men daar door de Urim en Thummim, die in den borſtlap des Ephods waren, verſtaan moet. Behalven dat het niet te denken is, dat Godt, die zo zeer tegen den beeldendienſt yverde, en wiens gehele wet daar tegen aanliep, aan zyn volk beelden zoude gegeven hebben, om door de zelve zynen mondt raadt te vragen, zo bewyſt die plaats niet 't geen men daar uit wil halen: want, behalven dat de namen *Teraphim* en *Urim* en *Thummim* zeer veel van malkander verſchillen, zo worden de Ephod met de Teraphim onder de geſnede beelden getelt, *Jud.* XVII en XVIII, en in alle de plaatſen, buiten, zo 't ſchynt, die van I *Sam.* XIX, als iets afgodiſch aangemerkt, zo vindt men in de plaatſe zelfs reden genoeg om van de gemene betekeniſſe niet af te wyken. Het is waar, dat aan Iſraël het wegnemen van zekere goederen gedreigt wordt; maar daar uit volgt niet, dat men de Ephod en Teraphim daar onder moet tellen. Men heeft waar te nemen, dat de Propheet Hoſeas laſt krygt om eene vrouwe te nemen der *hoererye, die bemint zynde van hem, als haren man, echter overſpel zoude bedryven*, welke vrouw door Hoſeas die recht hadde om die te doen doden, echter in het leven gelaten, maar verſtoten wierdt, tot haar zeggende: *Gy zult vele dagen na my*, dat is my, voor my, voor myn rekening, betrekkinge houdende op my, *blyven zitten*; maar hoe *gy en zult niet hoereren, noch eenen (anderen) manne geworden, en ik ook na u*, of ook u, voor u, betrekkinge ten goede houdende op u. Hier door wierdt uitgebeeld de ſtaat, waar in Iſraël komen zoude: want Hoſeas verbeeldt in dat ſtuk den Heer den Meſſias, den bruidegom en man zyner kerke, door de vrouwe verbeeld, die Iſraël, dat zich voor de Babelſche gevangeniſſe zoude ſchuldig gemaakt hebben aan geeſtelyke hoerery, afgoden en beeldendienſt, weder zoude aangenomen hebben, maar dat daar na, als de Here eens in het vleeſch zoude geopenbaart zyn, dien zoude verwerpen, en om menſchen te behagen dus geeſtelyk overſpel bedryven, waar door Iſraël wel waardig zoude worden als een overſpeeldereſſe gedood en van de aarde uitgeroeit te worden.

Maar gelyk de Propheet tot zyn overſpeeldige vrouwe zeide, *gy zult vele dagen blyven zitten na my*, of my, zo zouden ook de *kinderen Iſraëls vele dagen blyven zitten*, dat is, zy zouden als een afgezondert volk op den aardbodem blyven, en haar naam zou niet uitgeroeit worden. Maar gelyk de vrouw van den Propheet niet zoude hoereren, noch eens anders mans worden, zo hadde ook Iſraël dat te wachten, en derhalven moeten wy nu ook zien, dat iets diergelyks in Iſraël moeſt gevonden worden. Als 'er gezegt wordt, dat de vrouwe niet zoude *hoereren*, dat moet te kennen geven, dat zy zich voor het zondig quaadt der hoererye zoude wachten; en daarom moeſt ook zich Iſraël van een quaadt wachten, dat geeſtelyke hoerery genoemt wordt; en wat is dit naar den ſtyl der ſchriften? als afgoderye en beeldendienſt aan te kleven, en daarom Iſraël zoude zich na die voorzegginge van afgoderye en beeldendienſt wachten. Als 'er gezegt wordt, dat de vrouwe *geens anderen mans zoude worden*, en daarom zonder beſcherminge en aanzien zyn, zo moeſt het ook met Iſraël gaan, daar moeſt ook zo iets in Iſraël plaats hebben. Eindelyk, gelyk Hoſeas tot zyne vrouwe zegt, dat hy ook *voor haar* zoude zyn, dat niet duiſter eene wederaanneminge in zich ſluit, zo moeſte dit ook plaats hebben in Iſraël. Nu moet dit in de overbrenginge ook uitgedrukt worden: daarom, dewyl de geeſt de overbrenging zelfs maakt, gelyk wy in opzichte van het eerſte lidt uit vs 4 gezien hebben, zo moeten wy het overige nu in de verdere woorden zoeken. De zelve luiden dus: de kinderen Iſraëls zullen vele dagen blyven zitten: I *zonder koning en zonder vorſt, zonder offer en opgerecht beeldt*. In het Hebreeuſch ſtaat מצבה, dat niet eigentlyk een beeldt, maar een opgerecht teken, daar men Godt wel diende, te kennen geeft; gelyk *Gen.* XXVIII, 18 het van den ſteen gebruikt wordt, dien Jakob te Bethel zalfde, en elders. En daarom is de zin, dat Iſraël in een ſtaat zoude geſtelt worden, die zonder werreldlyke regeeringe zoude zyn, en geen gemenebeſt uitmaken, maar onder andere volkeren verſtrooit zyn; en ook van allen openbaren Godsdienſt naar de wet, verſteken wezen, noch offer, noch plaatſe om te offeren hebbende. Maar dit kan niet te kennen gegeven worden door 't geen Hoſeas tot zyn vrouwe zeide, *gy zult niet hoereren*; daarom dient dit eerſte zeggen, dat dit Iſraël zoude overkomen, tot beantwoordingvan dat geen, dat Hoſeas tot zyne vrouwe zeide: *gy zult genes mans geworden.* II wordt 'er bygevoegt, *zonder Ephod en Teraphim*, werktuigen van afgodery, zo beantwoordt dit het zeggen van Hoſeas tot zyn vrouwe; *gy zult niet hoereren*, en wyſt aan, dat de kinderen Iſraëls, in dien ſtaat der verſtroojinge, zich niet zouden ſchuldig maken aan afgoden en beeldendienſt, gelyk dan de woorden, *zonder Ephod en Teraphim*, door het grote ſcheidteken *Atnach* van de voorgaande woorden afgeſcheiden worden. III Het laatſte is ook een goedt, dat Iſraël zoude overkomen, namentlyk hare bekeeringe en wederaanneminge in het laatſte der dagen, beantwoordende het zeggen van Hoſeas, en *ik ook u*, of voor u. Dat ook, zo vele de drie eerſte dingen aangaat, in het volk Iſraëls, ſedert Jeruzalems verſtoringe tot nu toe, vervult is: want waar aan Iſraël zich ook al ſchuldig maakt, het volhardt in een afkeer van afgoden en beeldendienſt.

Uit dit alles kan men afnemen, dat al lang voor Moſes het afbeelden van menſchen heeft plaats gehad, en zo laat niet is ingekomen, als velen van de ouden gemeent hebben, gelyk door ons aangetoont is.

Of nu Prometheus, of Dedalus de eerſte beeldenmaker geweeſt is, die naar de gelykeniſſe van menſchen beelden gemaakt hebben, daar over is men het in de oudheit niet eens. De Egyptenaren hebben de Goden meeſt door dieren uitgebeeld, waar van wy de reden te voren gegeven hebben. Apis, de voornaamſte Godt der Egyptenaren, was een oſſe die gras at, in wiens gedaante de Iſraëliten ook Gods heerlykheit verandert hebben, naar 't geen hun verweten wordt *Pſ.* CVI, dat geſchied is, als zy het gouden kalf maakten, en dachten, door, en in dit teken, Godt by zich te hebben. Datze in de woeſtyne niet zuiver zyn geweeſt, kan uit het gene hun Stephanus *Act.* VII verwyt, ook genoeg afgenomen worden. Maar daarna maakten zy het erger: want ſchoon de kalveren, door Jerobeam opgerecht, dienden om maar de plaats aan te wyzen, daar men Godt als tegenwoordig, even als te Jeruzalem, dienen moeſte, wierdt dat nochtans als afgodery gebrandmerkt, en met den tydt verviel Iſraël tot alle afgodery en beeldendienſt der Heidenen, waar door zy zich den vloek der wet, daar tegen uitgeſproken, hebben op den hals gehaalt, en uit Canaan verdreven zyn; na welken tydt zy zich van beeldendienſt gewacht hebben tot op den huidigen dag.

Alhoewel het grootſte gedeelte der werreldt beelden heeft gedient, zyn 'er nog al volkeren geweeſt, die zich daar aan niet hebben ſchuldig gemaakt; ſchoon anders afgodendienaars, oordeelende, dat het met de eere, heerlykheit en waardigheit der Goden niet overeenquam, die te verbeelden, gelyk de Perſianen daar in boven anderen geroemt zyn. Immers Herodoot in zyn *Clio* geeft 'er dit getuigeniſſe van: *Zy hebben noch beelden, noch tempelen, noch altaren, ja zeggen, dat die te maken enkel vleiery is; daarom, gelyk ik mene, omdat ze met de Grieken niet gevoelen, dat de Goden uit de menſchen geſproten zyn.* Die de hiſtorie der Magen (Perſiaanſche wyzen) geſchreven hebben, naar het geen uit de inleiding van *Diogenes Laërtius* wordt voorgedragen, zeggen, dat Xerxes, naar Griekenlandt overſtekende, *naar de wyze der Perſen alle beelden heeft doen wegnemen.* Cambyſes dreef 'er den ſpot mede, gelyk hy dede als hy in den tempel van Vulcanus te Memphis quam, daar lachte hy over de beelden overluit; ook heeft hy de beelden in den tempel der Cabiren luſtig beſpot: *Herod. l.* III. Ja, naar het getuigeniſſe van *Solinus*, heeft hy alle de tempelen van Aſië verbrand, uitgenomen dien van Diana van Ephezen, omdat haar beeldt niet anders dan een ſpits opgaande-olm, of beukenblok was. Zo de puinhopen van Perſepolis out zyn, vindt men daar echter altaren met een brandent vuur. Dit komt daar van daan, dat de Perſianen, de zon voor de opperſte Godheit houdende, die door het vuur hebben verbeeld; gelyk dan ook de zon in die puinhopen, daar de altaar ſtaat, aan den hemel geplaatſt, en van den koning aangebeden wordt. Deze altaren waren zy gewoon onder den bloten hemel, en wel op hoge bergen te plaatſen. Dezer vuurdienaren overblyfſel wordt nog heden in Perſië, en wel voornamentlyk in Indië, gevonden, daar zy onder den naam van *Gevri* bekent zyn. Men kan 'er *Hyde de Relig. Perſarum* over nazien. Van de oude Duitſchers ſpreekt Tacitus in zyn boek *van de Zeden der Duitſchers* aldus: *Zy houden, uit aanmerkinge van de grootheit der hemelſche dingen, daar voor. dat de Goden binnen geen muren kunnen beſloten, noch naar menſchen gedaante verbeeld worden. Zy wyen boſſchen, en zy geven aan dat geheime, dat zy alleen door eerbiedigheit aanſchouwen, namen van Goden*; hoewel hy te voren ook gezegt heeft, *dat zy daar voor houden, dat de Goden den genen, die ten ſtryde gaan, byſtaan; waarom zy ook zekere afbeeldſels, of tekenen uit de boſſchen medenamen*; zo dat zy ten minſten eenige tekenen ſchynen gehad te hebben, waar by zy de Godheit oordeelden tegenwoordig te zyn. Anders mag men uit *Claudianus* wel beſluiten, dat hunne voornaamſte tekenen opgaande eikebomen geweeſt zyn, gelyk dit ook *Lucanus* van de oude Galliërs getuigt. *Lampridius* verhaalt ons in het leven van Alexander Severus, dat de keizer Hadrianus, voornemens zynde een tempel voor Chriſtus te bouwen, en dien onder de Goden aan te nemen, in alle ſteden tempelen geſticht heeft zonder beelden. Wil iemandt van den beeldendienſt der Heidenen meer weten, die leze het artykel van AFGODT.

Hoe zeer Godt in zyne wet tegen alle afbeeldinge van zich, en tegen allen beeldendienſt heeft gewaakt, hoe zeer dat hy dien verfoeit heeft, zelfs dat hy de tekenen, op zyn bevel eertyds opgerecht, als daar was de kopere ſlang, wanneer men een bygelovig en afgodiſch gebruik daar van heeft beginnen te maken, heeft doen verbreken, gelyk Hiskias gedaan heeft, en tot zyn roem aangetekent is *II Kon.* XVIII; ja hoe onbetamelyk en ſtrydig dit met de eere en heerlykheit van Godt is, hoe hart en zwaar in Iſraël geſtraft, zo is, helaas! het Chriſtendom niet onbeſmet daar van gebleven; maar het grootſte gedeelte heeft zich daar aan op eene ſchandelyke wyze ſchuldig gemaakt. Evenwel is dit alles niet op een maal en te gelyk opgekomen, maar allengskens en by trappen; en daar over is in alle tyden hevig getwiſt; en wat is bekender in de kerkelyke geſchiedeniſſe? dan de namen van *Iconolatren*, beeldendienaren; *Iconomachen*, beeldbeſtryders; *Iconoclaſten*, beeldverbrekers?

De Godsdienſt der Chriſtenen was naar het voorſchrift van Chriſtus, en zyne Apoſtelen ganſch eenvoudig, redelyk en geeſtelyk, en men hieldt zich eenvoudig aan de wet tegen den beeldendienſt; ja

de-

dewyl het ligchaam der schaduwen des Ouden Verbonds nu gekomen was, zo liet men ook dat uiterlyke beslag der schaduwen varen; gelyk de Apostelen niet alleen daar op aandrongen, maar dit ook met de verstoring van Jeruzalem tot een volle standt is gebragt. Gelyk men daar ook noch schaduwe, noch tytel van eenig beeldt, of eenigen beeldendienst in de schriften des Nieuwen Verbonds ontdekt, maar in het tegendeel verfoejinge daar van, *Rom.* I.

Maar hoe de beeldendienst allengskens is voortgezet, zullen wy nader gaan openen, en tot dien einde de zaak in zekere tydperken afdelen.

Het eerste tydperk zal zich uitstrekken tot het jaar 350, in welken tydt alles nog eenvoudig is geweest, en de beelden in den Godsdienst nog niet in aanmerkinge zyn gekomen.

Het voorgeven, dat Lukas een schilder zoude geweest zyn, die Christus en Maria zoude geschildert hebben, en Nicodemus een beeldhouwer, kan uit geen goet schryver bewezen, en moet onder de fabelen getelt worden. Het afbeeldsel, dat op den zweetdoek van Christus zoude afgebeeld zyn, en aan Veronica geschonken, wordt zelfs van Roomschgezinden onder de fabelen getelt. Mabillon toont immers, dat de gehele historie van Veronica is opgemaakt uit den naam van *Vera Icon*, waarachtig beeldt. Van geen beter gehalte is de historie van *Abgarus*, en het beeldt van Jesus, door hem zelf aan dien koning gezonden, gelyk op dien naam reeds aangetekent is. Uit *Minutius Felix*, als mede uit *Arnobius*, *Origenes*, en andere kerkenleeraren blykt, dat de Heidenen den Christenen verweten hebben, dat zy geen tempelen, geen altaren, noch beelden hebben gehad; en daarom nog minder, dat zy dien zouden gedient hebben. Zie *Minucius Felix pag.* 102, in de uitgave van Gronovius, en de aantekeningen der geleerden daar over. Ook kan men uit de oude historien van de behandelingen der martelaren van dien tydt, genoegzaam afnemen, dat de Christenen noch beelden hebben gehad, noch beelden hebben gedient: want in verscheiden van die wordt de huisraat, dien men by de Christenen, en in hunne vergaderplaatsen vondt, naauwkeurig opgetekent; als namentlyk, dat men by hun vondt de H. schriften, klederen voor armen, kandelaren; maar nergens dat zy beelden by de zelve vonden.

Evenwel moet men niet ontveinzen, dat zich beginselen van den beeldendienst in de twede en derde eeuwe hebben opgedaan; namentlyk onder de Gnostiken, ware voorlopers van den Antichrist, en de oorspronk van het grootste gedeelte der wangevoelens, die vervolgens zyn doorgebroken. *Irenæus*, en ook *Epiphanius* maken daar van gewag. By *Irenæus l.* I, *c.* 24, leest men, dat die ketters, die zich naar Carpocrates noemden, de beelden van Christus en Paulus hadden, zommige geschildert, andere anders gemaakt, voorgevende, dat Pilatus, Jesus in het vleesch verschenen, hadde doen schilderen. Zy kroonden deze beelden, en stelden de zelve met de beelden van Pythagoras en Aristoteles voor hunne vergaderplaats, haar naar de wyze der Heidenen dienende. Gelyk ze dan ook zekere figuren hebben gehad, die zy by zich gedragen en om den hals gehangen hebben, om het quade af te keren, die *Abraxas* genoemt zyn; zie op dien naam. Daar ziet men wel de beginselen van den beeldendienst, maar niet in de ware kerke, maar by zulken, die als ketters en dwaalgeesten worden veroordeelt; en men behoeft maar de schryvers van dien tydt in te zien, en men zal overtuigt zyn, dat ze tegen den beeldendienst krachtig gewaakt hebben; gelyk dan Irenæus zich dus laat horen: *'T geen onsterffelyk is, kan niet gedient worden door den dienst, dien men doedt aan eene zake, die vergaat, en die in een ogenblik kan verdorven worden: want die voorbygaande eere kan daar aan niet voldoen.* En ook Minutius Felix en anderen, die over dit stuk met de Heidenen gepleit hebben.

Dat men den Joodschen *Talmud* aanhaalt, als de Christenen beschuldigende, dat hunne tempelen vol afgodendienst waren, om daar uit te bewyzen, dat de Christenen voor de vierde eeuwe al beelden in hunne kerken hebben gehad, omdat de Joden hare tempelen om geen andere reden zo konden brandmerken, zo 'er geen beelden in waren, is bedrieglyk aangehaalt; want men zal dat niet lezen in de *Mischna*, die voor die eeuwe geschreven is, maar zo het ergens te vinden is, zal het moeten in de *Gemara* enz, gezocht worden, die na de vierde eeuwe en later opgestelt is, wanneer de beelden al hier en daar in de kerken gestelt waren; en ingevalle men al eene plaats zoude kunnen te berde brengen uit de *Mischna*, dat niet geloofiyk is, zoude dit in het byzonder op de Gnostiken kunnen zien, gelyk het openbaar is, dat de Heidenen den Christenen vele dingen hebben te laste gelegt, die echter den Gnostiken alleen eigen waren. En men zal voor het jaar 350 nooit tonen uit eenig goet schryver, dat 'er beelden in de kerken geplaatst zyn, veel min gedient geworden. Maar na dien tydt, wanneer de dienst der Heiligen begon meer door te breken, is ook de beeldendienst meer doorgebroken. Evenwel heeft men niets van beelden in de kerken geweten voor het jaar 350: want wat de kerken belangt, door Constantinus gesticht, als die der twaalf Apostelen, daar vondt men wel twaalf pilaren, tusschen welke hy wilde begraven zyn; maar geen beelden. Wanneer de Arianen te Alexandrië in een oproer de kerk plunderden, en Athanasius, zich daar tegen verzettende, daar over klaagt, hoort men hem klagen over het omverre werpen van de banken, de tafel des Avondmaals, de doopfonten; maar geen woordt wordt 'er gemeld van eenig beeldt. Men heeft wel bygebragt, dat *Eusebius* in het leven van Constantinus zoude geschreven hebben, dat de zelve de kerke van Jeruzalem met verscheide figuren zoude verciert hebben; maar dat heeft Eusebius nooit geschreven, maar zyn overzetter *Portesius* heeft de woorden van Eusebius qualyk vertaalt: want Eusebius schryft, dat Constantinus verscheide *giften* aan de kerke gedaan heeft, maar niet het minste van beelden. Het is waar, Constantia, de vrouw van Licinius, onlangs tot het Christendom uit het Heidendom overgegaan, heeft door een brief van Eusebius het afbeeldsel van Christus verzocht; maar die het antwoordt van Eusebius op dien brief leest, zo als het opgegeven wordt in 't twede Concilie van Niceen, dat in dit stuk niet verdacht kan zyn, zal vinden, dat hy dit niet alleen weigert, maar ook met bondige redenen toont, dat zulk een beeldt te willen hebben onbetamelyk is, daar hy zich ook krachtig tegen den beeldendienst verzet, waarom ook Baronius over die weigering zo vertoornt is, dat hy Eusebius voor een Ariaan uitmaakt. Het is waar, dat Eusebius in zyne kerkelyke historie *lib.* VII, *c.* 18 gewag maakt van een koper beeldt van Christus, en van die vrouw, die Christus, door het aanraken van den slip zyns kleeds, van een bloedloop heeft genezen, welk beeldt hy zegt te Paneas boven de deur van haar huis opgerecht te zyn geweest, doende door zeker kruidt, dat rondom dat beeldt wiesch, wonderwerken. *Sozomenus* maakt 'er ook gewag van in zyne kerkelyke historie *l.* V, *c.* 21, en zegt, dat dit beeldt in den jare 362 door keizer Julianus, die het in de kerke vondt, is verbryselt, en zyn beeldt in de plaatse gestelt; welk beeldt door den donder is vermorselt geworden. *Asterius* spreekt 'er ook van; maar die zegt niet, dat het in de kerke heeft gestaan, en meldt daarenboven, dat het reets door den keizer Maximianus is verbroken geworden; gelyk hy, die in den jare 400 schreef, het ook niet meer gevonden heeft. Uit die verscheide verhalen valt wel bedenkens over de historie zelfs; maar genomen het was zo, dat 'er zulk een beeldt te Paneas te vinden was geweest, en van Eusebius gezien, zo blykt uit *Eusebius* en uit *Asterius*, dat het niet in de kerke gestaan heeft, maar daar buiten: ook kan men uit het verhaal zelfs van Eusebius opmaken, dat het niet van die vrouwe zelfs, die arm was, is opgerecht: want hoe zoude die een koper beeldt van dien aardt hebben kunnen oprechten? en daarom van latere tyden, om gedachtenisse van dat wonderwerk te houden, gelyk *Asterius* zegt. Immers als men op het geen 'er Eusebius byvoegt let, zal men noodzakelyk moeten besluiten, dat de Christenen in zynen tydt nog geen beelden in hunne kerken hebben gehad, veel min daar aan eenige eere bewezen: *Want*, zegt hy, *men moet zich niet verwonderen, dat deze vrouw, die uit de Heidenen was, dit heeft gedaan, nadat zy zulke grote weldaadt van den Here Christus hadde ontfangen, aangezien wy weten, dat ook zommige van hun de beelden der Apostelen Petrus en Paulus hebben gehad, en dus ook van Christus zelfs, door verwen vertoont, welke oude (zo het schynt) naar een Heidensche wyze dit gedaan hebben, die gewoon waren hunne verlossers op die wyze te eeren.* Zo heeft keizer Karel de Grote in zyn boek tegen den beeldendienst, *l.* IV, *c.* 15, dit stuk opgevat, als iets uit het Heidendom voortkomende, dat van Christenen verre moeste zyn. En het is ook in der daadt zo, dat men in de zes eerste eeuwen niets van gegotene of gehouwe beelden heeft geweten; gelyk dan de Grieksche kerke die tot den huidigen dag verfoeit, alleen met te veel eere de geschilderde beelden nawandelende. Dat 'er mogelyk eenige nieuwigheit in de vierde eeuwe is opgekomen, om schilderyen en afbeeldsels in, en buiten op de muren der kerke te hebben, niet evenwel om die te dienen, kan wel waar zyn, en schynt eenigermaten uit het besluit van het Concilie van Elvire in Spanje, gehouden in den jare 305, afgenomen te kunnen worden, terwyl dat Concilie zich daar tegen met dezen regel verzet, *dat men geen beelden in de kerke hebben zal, uit vreze, dat het geen gedient en aangebeden wordt, niet geschildert gevonden worde op de muren.* (*Regel* 36.)

Het is bekent, dat de geleerden van de Roomsche kerke alles in latere dagen in het werk hebben gestelt, om dien regel, dien ze erkennen moeten van dat Concilie te zyn, een anderen zin te geven, en te tonen, dat dit niet op de beelden in het gemeen ziet, maar op de afbeeldinge van de Godheit; gelyk *Mendoza*, *Bona*, *Albaspinæus*, *Pagius* en *Schelstraten* doen; hoewel *Maimbourg* het op een andere boeg wendt; maar de uitdrukkingen zyn te algemeen, en spreken in allen gevalle het gedrag van de Roomsche kerke, die de Godheit, de Drieëenheit verbeelden, krachtig tegen. En wat men ook al voorgeeft, men moet erkennen, dat tot het jaar 350 niets kan worden bygebragt, dat eenigzins bewyst, dat toen beelden in de kerken geweest zyn; waarom *Maimbourg* ook zeer voorzichtig zyne Historie van de beeldbrekers in latere tyden eerst begint; en de geleerde *Pagius*, in zyn *Critique van Baronius*, waarschuwt, dat als men met de Gereformeerden over de beelden wil zintwisten, men zich moet beroepen op de practyk van de latere, en niet van de eerste eeuwen: want dat het zonder tegenspraak is, dat de rechtzinnigen de beelden hebben verworpen en veroordeelt, naar gelegenheit van tydt en zaken, en dat ze op eene plaatse vroeger dan op andere zyn ingekomen, enz. Zie *p.* 45. Ook is het onbetwistbaar, dat de kerkenleeraren van de vierde en vyfde eeuwen, als *Ambrosius*, *Augustinus*, en vele anderen, te lang op te halen, zich zeer krachtig tegen het hebben en vooral dienen van beelden hebben aangekant. De kerke van Afrika, die in het gemeen het langst zuiver gebleven is, zo in de waarheit, als in den dienst, schoon dat de Donatisten, anders rechtzinnig, eene scheuring maakten, zo zyn ze echter beide sterk tegen den beeldendienst geweest, gelyk men afnemen kan uit het geen *Optatus Milevitanus c.* 3, *p.* 175 aantekent; namentlyk, dat 'er tyding gekomen zynde, dat Paulus en Materius by het Avondmaal een beeldt op het altaar zouden zetten, verklaarden de Donatisten, dat alle, die het Avondmaal in dat geval houden zouden, verfoeielyke dingen zouden eeten. Die *Augustinus*, *Epiphanius* en *Cassianus* inziet, zal hen sterk genoeg tegen de beelden horen pleiten.

Men heeft echter getracht *Hieronymus* onder de zulke te tellen, die reets eerbiedt voor de beelden hadden, omdat hy spreekt van zekere kruiken, waar uit men dronk, waar op de beelden van Petrus en Paulus stonden; maar als dat doorgaat, zo kan men ook bewyzen, dat de Protestanten eerbiedt voor beelden hebben, omdat zy in hunne huizen glazen hebben, waar op beelden van Apostelen staan. Ook heeft men *Chrysosthomus* zoeken te tellen onder de zul-

zulken, die leren, dat 'er beelden in de kerke zyn geweest; maar hoe ongelukkig, kan men afnemen, omdat men geen eene plaats zal kunnen aanwyzen uit dien leeraar, daar hy het minste gewag van beelden in de kerken maakt, of van eenige eerbiedt aan de zelve; ja hoe kan men Chrysosthomus onder deze tellen? die gezegt heeft: *Wy genieten de tegenwoordigheit der Heiligen door hunne schriften; wy hebben de beelden niet van hun ligchaam, maar van hunne zielen, omdat hunne woorden de beelden hunner zielen zyn.* Zie *Conc. Nic.* II. *Act.* 2. Eene plaats wordt 'er aangehaalt uit eene predikatie, die niet van hem is, en ook niets bewyst. En het Concilie van Constantinopel, waar van wy daarna spreken zullen, heeft ons de gedachten van vele leeraars van de vyfde eeuwe alle tegen den beeldendienst bewaart: als die van Theodorus, bisschop van Ancyre, die ook in dat twede Concilie van Niceen *Act.* 6. zyn aangehaalt. *Wy hebben niet geleert*, zegt die bisschop, *de beelden der Heiligen met zichtbare verwen te maken; maar wy volgen hunne deugden na, die wy als levendige beelden aanmerken; en wy worden bewogen om hunnen yver na te volgen. Laat de zulke, die beelden maken, ons eens zeggen, wat nuttigheit zy daar van hebben, en hoe deze gedachtenisse der Heiligen hen kan helpen in geestelyke overdenkingen. Het is klaar, dat die gedachte ydel is, en eene uitvinding van den duivel.* Ook van Amphilochius, bisschop van Icone in Lycaonië, die zeide, dat de Christenen geen werk van de beelden der Heiligen maakten, en dat het niet nodig was die te schilderen, omdat men hunne deugdt zocht na te volgen, *Act.* 6. Het is waar, dat men eene predikatie van dezen heeft te voorschyn gebragt, daar hy geheel anders spreekt; maar daar zyn vele redenen, die ons moeten doen twyffelen, dat die waarlyk van Amphilochius zoude zyn.

Aanmerkelyk is het geval, dat *Epiphanius* verhaalt in een brief aan *Jean B. van Jeruzalem*, namentlyk, dat hy, te Anablatre, een dorp, om zyn Godsdienst te verrichten in de kerk willende gaan, voor in die kerk een doek hadde uitgespannen gevonden, waar op een beeldt als van Christus of een Heiligen geschildert was; dat hy, als zynde iets, dat met de H. Schrift strydig was, daar door zeer verstoort was geworden, en dat doek hadde gescheurt: maar de goede lieden van dat dorp waren zodanig daar over aangedaan geworden, dat Epiphanius hen een ander doek hadde moeten zenden; maar in dien tydt gaf hy rekenschap van zyn doen aan Jean van Jeruzalem, onder wiens opzichte de kerk van Anablatre was, en hy vermaande de priesters van die plaatse krachtig, zulke doeken of voorhangsels, die zo strydig waren met de religie, in hunne kerken niet op te hangen. Men heeft in latere tyden alles in het werk gestelt, om dezen brief onecht te verklaren, maar te vergeefs.

Dat men na het jaar 350 beelden in de kerken heeft beginnen te plaatsen, kan men niet ontveinzen. Het feit van Epiphanius, daar even aangehaalt, bevestigt dit genoegzaam, daar men ziet, hoe het gemene volk beelden in de kerken heeft opgehangen. Men brengt wel gemeenlyk, om dit te bevestigen, eenige plaatsen uit *Basilius* en *Gregorius Nazianzenus* by, maar die niets bewyzen; doch by *Gregorius Nyssenus* vindt men een klaar bewys, dat in eene kerke, waar in hy predikte, een beeldt van den martelaar Theodorus, met de wyze, hoe hy omgebragt was, geschildert was. Men zie zyne redenvoering van dien martelaar; en dit schynt wel meest de aanleiding tot het plaatsen der beelden in de kerken gegeven te hebben, dat 't volk, veel achting voor de martelaren hebbende, hun beelden tot gedachtenisse heeft doen schilderen, zonder echter daar aan eenigen dienst te bewyzen.

Paulinus, bisschop van Nola in Italië, die in het jaar 354 geboren, en 72 jaar out geworden is, naar de rekeninge van *Chiflet* in zyn *Paulinus illustratus pag.* 130, schynt de eerste geweest te zyn, die in het Westen beelden in de kerken heeft doen schilderen, eene zaak, die hy zelfs bekent in zyne dagen raar en ongemeen te zyn. Hy was een groot man naar dien tydt, maar die te veel met den dienst der Heiligen ophadde: evenwel leert hy zelfs zeer duidelyk, dat het alleen tot een historisch gebruik diende, zonder dienst te bewyzen. Behalven 't geen wy van de kerke van Anablatre, en in Cappadocië, daar Nyssenus predikte, gezegt hebben, tekent *Evagrius* ook aan, dat 'er een beeldt in de kerke van Apameen van een zeker wonderwerk geschildert was. *Evagr. Hist. lib.* IV, *c.* 24. Ook verhaalt *Sulpitius Severus*, dat hy een doopfondt hebbende doen plaatsen in eene kerke, hy daar op het beeldt van St. Martyn en van den evengemelden Paulin hadde doen schilderen, die zich daar over belgde, dat men hem by zulk een Heiligen geschildert hadde. Evenwel begon men toen ook al eenige bygelovigheit omtrent dit stuk te krygen; immers indien het verhaal van Theodoretus in zyn *Hist. c.* 24 waar is; namentlyk, dat hy gehoort hadde, dat in de grote stadt Rome vele waren, die het beeldt van den Heremyt Simon Scylite boven hunne winkelstelden, om daar van eenige beschserminge te genieten. Dus zoude een Oostersch Heilig in het Westen al eenigzins eere hebben genoten, dat niet geheel waarschynlyk is, behalven dat Theodoretus, die verre van Rome af was, het maar hadde van horen zeggen. Andere bewyzen zal men uit echte stukken dien aangaande niet kunnen voortbrengen.

Maar, begon men al achting voor beelden te krygen, daar waren in dien tydt ook al Iconoclasten, of beeldbrekers. Uit het verhaalde van *Epiphanius* mag men hem wel onder dien rang als den eersten stellen, omdat hy het voorhangsel te Anablatre scheurde. *Maimbourg* stelt Xenias, bisschop van Hierapolis, de eerste beeldbreker te zyn geweest, als die naar het verhaal van *Theophanes, pag.* 115, ziende, dat 'er beelden in de kerken geplaatst wierden, de zelve dede wegnemen. Het is waar, dat hy een Manicheen was; maar dat neemt niet weg, dat hy zich met andere niet heeft gekant tegen de beelden. Na het einde van de vyfde en in de zesde eeuwe zyn de beelden meer doorgebroken, en men heeft daar aan al meer eere beginnen te geven als betaamde.

Dus vindt men gewag gemaakt van beelden, die door geen menschen, maar Godt zelf in den hemel gemaakt, en op aarde gevallen waren; gelyk het beeldt van Diana van Ephesen, dat men ook eertyds voorgaf uit den hemel te zyn gevallen. *Theoph. Sincocalta Hist. l.* II, door *Photius* aangehaalt, verhaalt, dat Philippicus, generaal van den keizer Mauritius, in den jare 590 zullende slag leveren aan de Persen, een beeldt, van Godt gemaakt, aan zyne soldaten hadde vertoont, waar door zy zo gemoedigt wierden, dat hy den slag won, waar op dit beeldt met veel statie naar Amide is gezonden. Zyn navolger Priscus wilde het heir, dat tegen hem opstont, door het vertonen van zulk een beeldt tot bedaren brengen; maar te vergeefs: want de soldaten wierpen stenen op hem en het beeldt.

In dien tydt begon men ook al wonderwerken aan de beelden toe te schryven. De beelden van Christus, Maria en zyne Apostelen, noch ook die van andere Heiligen, hebben in de zes eerste eeuwen wonderen gedaan. Maar het zy, dat de Heiligen van later tyden meer kracht en vermogen by Godt hadden, of ook dat zy heiliger waren dan de voorgaande, of meer krachten aan hunne beelden hebben bygezet, men vindt, dat 'er in die later tyden beelden gehouden wierden wonderwerken te hebben gedaan. Het twede Concilie van Niceen haalt verscheide voorbeelden daar van aan; als in het laatste van de zesde eeuwe gebeurt, en men kan ook niet ontveinzen, dat in het laatste van die eeuwe, en in de volgende, de Joden de Christenen van beeldendienst, en overtreding van het twede gebodt hebben beginnen te beschuldigen.

Het eerste verschil en de eerste twist met de Joden over dit stuk ontdekte zich in het eilandt Cyprus, daar Leontius, bisschop van dat eilandt, het stuk van het beeldenmaken en haren dienst zocht te verdedigen in den jare 590. De Heidenen quamen ook tegen de Christenen in dien tydt op; en Jan, bisschop van Thessalonica, zocht dit stuk tegen Joden en Heidenen te rechtvaardigen. Hy leefde in de VII eeuwe, gelyk dit in het twede Concilie van Nieceen, *Act.* V, aangehaalt wordt.

Men vindt echter weinig schryvers in de VI en VII eeuwen, die veel voor of tegen de beelden geschreven hebben. Evenwel zyn 'er geweest, die zich tegen den beeldendienst hebben aangekant. Wy willen Anastasius, bisschop van Antiochië, niet melden; maar niemandt kan ons betwisten, dat Serenus, bisschop van Marseille, onder die mag getelt worden. Hy, ziende dat misbruik, dat van de historische beelden in de kerken gemaakt wierdt, deedt de zelve uit de kerke wegnemen. Daar over geraakte hy in twist met zyn volk, dat de beelden wilde weder hebben. Paus Gregorius de I, toegenaamt de Grote, gaf hem tot raadt, de beelden weder in de kerke te stellen, maar zorge te dragen, dat ze niet aangebeden wierden. Serenus wilde dien raadt niet aannemen, en hieldt de beelden uit de kerke. De paus, zich daar door als gehoont achtende, drong met vele redenen, dat zyn raadt behoorde gevolgt te worden; maar liet zich ook zeer krachtig tegen de aanbiddinge der beelden en allen dienst van de zelve uit, met redenen uit Gods woordt ontleent, krachtig strydende tegen het hedendaagsche gevoelen van de Roomsche kerke in dit stuk. Het is waar, men zoekt in de schriften van dien paus wat op, dat men tot bevestiging van den beeldendienst wil bybrengen, maar zonder grondt. Zyne schriften bewyzen niet meer, dan dat men beelden in de kerke konde dulden, *om daar door opgewekt te worden, om yveriger te zyn in het houden van gedachtenisse van Christus en de Heiligen, en zo veel te meer dankbaarheit aan Christus, die mensch heeft willen worden, te bewyzen.* Maar nergens zal men iets voor dien dienst, maar wel, gelyk gezegt is, het tegendeel ontdekken.

Wy willen dit stuk besluiten met het geen, dat bepaalt is in het Concilie van Constantinopel, dat gemeenlyk *Quini-sextum*, of het vyfde-zesde, genoemt wordt, namentlyk van de algemene Concilien, omdat het diende tot vervullinge van het gene in het vyfde en zesde algemene Concilie bepaalt was. Het wordt ook wel het Concilie van Trullo (*Concilium Trullanum*) genoemt, omdat het in het gedeelte van het keizerlyke paleis, Τρȣ́λλος genoemt, even als het voorgaande, gehouden is. Zommigen willen dit voor het derde, en anderen voor het vierde van Constantinopel houden. Het is gehouden onder Justinianus den II in den jare 691, of 692. Dit Concilie, omdat het door den keizer, zonder tusschenkomste van den paus, is te zamengeroepen, en omdat het de opperhoofdigheit van den Roomschen bisschop krachtig tegengaat, en in vele andere stukken de pauzen veroordeelt, en regels stelt, aan de Roomsche kerke niet aangenaam, willen Baronius en anderen het daarom voor geen algemeen Concilie erkennen; maar te vergeefs, omdat het van het twede Niceensche Concilie *Act.* VII, en paus Adrianus zelfs daar voor erkent is, die wel uitdruklyk zegt, *dat hy het aanneemt met alle zyne regels, die zy Goddelyk hebben vastgestelt.* Wy willen ons niet inlaten, hoe men zich in allerlei bogten gewend heeft om de aanhaling van het Concilie van Niceen, en de erkentenisse van paus Adriaan van dat Concilie, zo zeer tegen de borst van den Roomschen stoel, en daarom ook van paus Johannes verworpen, goet te maken. Alleen willen wy dit aanmerken, dat die voor en tegen de beelden zyn, zich van dat Concilie zoeken te bedienen. Het komt voornamentlyk op den 73 en 82 regel aan. In den eerstgemelden wordt verboden, voortaan het *teken van het kruis in de vloeren van de kerke te maken, by straffe des bans.* In den laatsten wordt verboden, *Cristus niet te verbeelden onder de gedaante van een lam, maar als een mensch, tot gedachtenisse van zyne menschwording, van zyn lyden, en daar door aangebragte zaligheit*; 't geen beide met het gebruik der Roomsche kerke strydt, als daar men kruissen in de vloeren, en Christus onder de gedaante van een lam ziet afgebeeld, en daarenboven niet het minste gewag van eenige aanbiddinge der beelden leest, maar uit den regel zelfs het tegendeel te be-

besluiten is. Evenwel heeft het Concilie van Niceen dit Concilie aangehaalt voor den beeldendienst, om geen andere reden, dan omdat het van het beelden des kruisses sprekende, die beelden *eerwaardig* noemt. Daar uit trekt men, dat dit Concilie met die woorden heeft willen zeggen, dat men de beelden eeren en dienen moet. Of dit bewys doorgaat, laten wy den Lezer zelfs oordeelen.

Maar na het jaar 700 is de beeldendienst doorgebroken, maar heeft ook hevigen tegenstandt ontmoet, gelyk wy nu zullen aantonen. Het historische gebruik der beelden in de VI eeuwe genoegzaam doorgedrongen zynde, en nog meer in de VII, zag men niet alleen beelden van Christus en van de Heiligen, maar ook de beelden der keizeren, naar een out gebruik, in de kerken. Hier bleef het niet by, de bisschoppen, en zelfs de Concilien, wierden in de kerken afgebeeld, en naar de achting, die men voor en tegen de rechtzinnigheit van de bisschoppen of Concilien hadde, daar in gelaten, en ook weder uitgeschrapt; waar uit vele verschillen en scheuringen ontstonden.

In het jaar 711, Philippicus Bardanes zich meester van het keizerryk gemaakt hebbende, en een volslagen Monotheliet zynde, liet hy uit de kerke van Constantinopel de afbeelding van het zesde Concilie uitschrappen, en men geeft in latere tyden voor, dat hy ook met eenen de beelden van Christus en Maria deedt wegnemen; en dus wordt hy getelt de eerste keizer geweest te zyn, die een Iconoclast, of beeldbreker, mogt genoemt worden. Dit doen van dezen keizer wierdt zo qualyk van paus Konstantyn genomen, dat men zegt, dat hy een Synode, of Concilie van de bisschoppen, die tot zyn bisdom behoorden, gehouden heeft, door het welke de keizer is in den ban gedaan, en de beeldendienst met eenparige stemmen goetgekeurt. Door dit Concilie zoude ook de opstandt te Ravenne verwekt zyn, waar in de exarch, of stadhouder des keizers gedood zoude zyn. Zie *Sigonius de regno Italiæ* op het jaar 722, en *Baronius* op het zelve jaar. Maar alles wel ingezien zynde, zal men wel haast ontdekken, dat dit een opgeschikte fabel is, en men kan daar uit niet meer bewyzen, dan dat Philippicus het afbeeldsel van het gemelde Concilie heeft doen uitschrappen, maar aan andere beelden niet geraakt heeft. Wat 'er voor een Concilie van Londen tegen de beelden in het jaar 714 gehouden is, daar van valt niet veel met zekerheit te melden; en misschien is het laatste niet meer waar, dan 't geen van dat van Rome voor de beelden gezegt wordt. Maar in het jaar 717 stont een groot vyandt van de beelden en haren dienst op, te weten de keizer Leo Isaurus, die daarom ook zeer lelyk van de later schryvers wordt uitgeschildert; daar kan niets bitters en quaads bedacht worden, dat men hem niet te laste gelegt heeft.

Deze keizer hieldt staande, dat *beelden aan te bidden eene daadt van afgodery was*, en daarom quam uit *zyn mondt vuur en zwavel voort, als uit den mondt van den berg Etna*. Dat die keizer met goeden raadt den beeldendienst zocht te stuiten, en daarom beval, dat men of de beelden uit de kerken moest wegnemen, of geheel omhoog in de kerken plaatsen, om niet aangebeden te worden, is eene zaak, die niet kan betwist worden. Maar wat de beweegredenen zyn geweest, daar omtrent is men het niet eens. Die voor den beeldendienst zyn, merken zyn doen aan als het werk van een barbaarsch, onwetent en goddeloos mensch, die uit kettersche beginselen, in Arabië geleert, dit werk heeft ondernomen en uitgevoert. Anderen beweeren uit de Historien, en uit de gedenkpenningen, die hy geslagen heeft, dat het hem om de eere van Godt te doen was, als die plagt te zeggen, *Godt moet alleen aangebeden worden*, en die een penning deedt slaan, waar op het afbeeldsel van Christus staat, zittende in een stoel, met dit opschrift: *U alleen, den koning der koningen*; gelyk hy dan uit het zelfde beginsel den dienst der Heiligen en der H. Maagdt verwierp. Uit deze beginselen was het dat Leo te werk ging, gelyk die schryver, die het leven van Stephanus den Jongen geschreven heeft, dat duidelyk erkent; maar daarom ook hem den mondt van Etna, gelyk gezegt is, toeëigent. Zie *Analecta Græca l.* I. *pag.* 412. Van die zelfde gedachten des keizers waren in dien tydt vele bisschoppen in het Oosten, gelyk Nicephorus verhaalt op het jaar 726; waar by ook zoude gekomen zyn, dat 'er zekere wondertekenen zich opdeden, die hen deden geloven, dat Godt vertoornt was om den beeldendienst.

Om zyn oogmerk te bereiken, hieldt hy eene grote vergadering te Constantinopel in het jaar 726. Wat dit voor eene vergadering geweest is, daar over is men het niet eens. Zommigen zeggen van zynen raadt alleen; anderen, als *Theophanes*, dat het een *Silentium* tegen de H. beelden was, dat is een soort van Concilie by de Grieken; gelyk dan de schryver over de Synoden, door Le Moine in zyn *Varia Sacra* uitgegeven, *pag.* 111, zegt, dat het een *Synode tegen de beelden was*.

Wat daar in is voorgevallen, daar weet men niet te veel van. Die voor de beelden zyn, zeggen, dat de keizer zonder raadt te vragen, zyne wille verklaart hadde, en dat hem niemandt hadde durven tegenspreken. Maar het is ook aan de andere zyde waar, dat het Concilie van Niceen niet alleen, maar ook vele historieschryvers ront uit bekennen, dat 'er vele bisschoppen, waar van ook eenige gemeld worden, gevonden wierden, die zich voor het gevoelen des keizers hebben verklaart. Evenwel ontmoette de keizer ook tegenstandt, niet alleen onder het volk van Constantinopel, dat voor zyn lieve beelden oproerig wierdt, en het op het leven van den keizer toeleide, maar ook by den patriarch Germanus en andere bisschoppen. De keizer stont daarom van zyn voornemen niet af; de beelden wierden uit de kerken genomen, en of in stukken geslagen, of verbrand. Germanus wierdt van zyne waardigheit afgezet, hoewel men voorgeeft, dat hy zoude gedood zyn, schoon daar van geen genoegzaam bewys voorhanden is; gelyk men dan voorgeeft, dat 'er verscheide martelaren voor de beelden zyn geworden, die men in den mondt legt, dat zy den keizer voor een voorloper van den Antichrist enz hebben verklaart, en hem vele scheltwoorden toegeduwt, die, zo ze omgekomen zyn door hunne lasteringen, zich zelfs de straffe op den hals hebben gehaalt. Het zy daar mede zo als het wil, de keizer vondt tegenstandt, maar voornamentlyk in het Westen, door den paus en zynen aanhang; en dit hadde te meer klem, omdat de keizer afwezig was. Het was Gregorius de II, die toen paus was, die zich opentlyk tegen den keizer verklaarde, den opstandt in Italië tegen hem verwekte, en den Longobarden aanleiding gaf om zich van een gedeelte van het ryk meester te maken.

Men geeft voor, dat de eerste oorzaak, waarom de paus zich tegen Leo aankantte, was, dat hy een hoofdgeldt op de onderdanen van zyn ryk in het Westen wilde leggen, dat de paus niet wilde toelaten. Een bisschoplyk stukje, zich tegen het opleggen van schattingen door zynen vorst aan te kanten; en men geeft voor, dat de keizer den paus door eenige van zyne krygsoversten binnen Rome heeft willen doen ombrengen, dat echter mislukte; gelyk Anastasius in het leven van dien paus schryft. Maar de paus zelfs in zyne brieven aan den keizer beklaagt zich nooit daar over, hoewel hy alle redenen van klachten over Leo ophaalt: dat is waar, dat hem de keizer naar Constantinopel opontboodt, dat hy niet wilde doen. De keizer boodt echter zyne vriendschap aan den paus weder aan, mits dat hy zyne bevelen aangaande de beelden dede uitvoeren, of dat hy een algemeen Concilie dede vergaderen, om over dit stuk te handelen. Maar Anastasius, schryver van het leven van dien paus, zegt, dat verre daar van daan het een of het andere toe te staan, hy zich *tegen den keizer begon te wapenen, als tegen een vyandt*. En in der daadt hy deedt een groot gedeelte van Italië opstaan, en de Venetianen maakten zich van verscheide plaatsen meester. Zo deden ook de Longobarden; hoewel die namaals weder met den keizer aanspanden, en den paus binnen Rome belegerden, die zich evenwel, na zich aan den keizer quansuis onderworpen te hebben, wist te redden. Toen schreef hy eindelyk eens een brief aan den keizer, waar in hy hem riedt, de beelden te herstellen, en een algemeen Concilie onnut verklaarde. *Gy zyt*, schryft hy aan den keizer, *een vervolger van de beelden, een vyandt en verbreker van de zelve: houdt op te zeggen en te doen 't geen gy doedt, en de ergernisse zal geweert zyn.*

De twede brief van Gregorius wordt gemeenlyk een *Dialogus* of zamenspraak genoemt; om wat reden is niet te begrypen. Echter is Cedrenus daar door vervallen, dat hy gemeent heeft, dat de paus zelfs *Dialogus* genoemt was. Deze brief is echter van belang om de historie der beelden van dien tydt, en het gevoelen van den paus daar uit op te maken, als ook met eenen een klaar bewys van de geleerdheit van dien paus, en de onfeilbaarheit der pauzen te krygen. Hy stelt vast, dat men geen beelden van Godt en de Drieëenheit maken moet, omdat Godt nooit gezien was, en geen gedaante hadde; dat goet is. Dat men de beelden niet moest dienen of aanbidden met den dienst *Latria*, maar een betrekkelyken dienst, en dat men daarom geen vertrouwen op de beelden stellen kan; want *men draagt de gebeden niet aan de beelden voor; maar alleen aan die genen, die daar door verbeeld wierden*, dienende de beelden maar als middelen, en, gelyk ze spraken, als *poorten* om tot de Heiligen door te dringen. Van dat gevoelen van den paus waren ook anderen van dien tydt. Maar Johannes Damascenus wilde, dat men de stoffe van de beelden moest aanbidden. Daarom vindt men zo dikwils in zyne en andere schriften gewag gemaakt van *beelden aan te bidden, en van aanbiddelyke beelden*. De redenen, waar van zich de paus bediende, waren, dat men in den ouden dienst Cherubim hadde; dat Jesus zyn afbeeldsel aan Abgarus hadde gezonden, en dat de Apostelen de afbeeldsels van Christus, en der eerste martelaars, Stephanus en Jacobus den kleinen, by zich hadde gedragen; van welk laatste de paus buiten twyffel eene byzondere openbaring gehad heeft. Hy zegt, dat het de koning *Uzzia* is, die de kopere slang heeft verbryselt; daar het evenwel *Hiskias* was, en hy maakt Uzzia ook tot een Iconoclast, gelyk Leo was. *Uzzia is uw broeder*, schryft hy aan den keizer, *hy hadde dezelfde stoutheit als gy, en die vorst dede den priesteren van dien tydt het zelfde geweldt aan, dat gy den bisschoppen van dezen tydt hebt aangedaan.* Zie, hoe wel die onfeilbare paus het woordt van Godt gelezen heeft, en hoe hy het werk van Hiskias, in de Schrift zo geprezen, als een werk van een tyran en kerkstoorder aanmerkt. Maar wil je nog een zoet staaltje van zyne belezenheit hebben, let, dat hy zegt, dat *David de kopere slang heeft geheiligt, en dat hy ze met de arke des Verbonds in den tempel* (die 'er nog niet was) *gebragt heeft; dat Bezaliel uit den tweden stam van Dan was*, welke stam tot hier toe onbekent is; daar het bekent is, dat Bezaliel uit Juda was, zie den *II brief van Gregorius pag.* 17, 18. Doch dit gebrek van het geheugen moet men aan den onfeilbaren paus te goede houden. Maar hier bleef het niet by, in het zesde algemene Concilie warenze, naar het zeggen van den paus, alle voor den beeldendienst. Die dat zien wil, moet andere oogen hebben als men gewoon is te hebben. Het is een meesterstuk van den paus, dat hy den keizer gelukkig acht, indien hy maar een ketter was; maar dien naam was hy, omdat hy de beelden verbrak, niet eens waardig. Ja hy voert den keizer te gemoedt, dat hy verplicht was grove *dingen vol van onwetenheit aan hem te schryven*, omdat de keizer grof en onwetende was. Is dat niet nederig voor een stadhouder van Christus, te betonen, dat hy grove en met onwetenheit opgevulde dingen aan den keizer schreef, omdat die onwetende was, en diende dit niet tot goet onderwys van den keizer? Alles liep eindelyk daar op uit, de paus deedt den keizer in den ban, „ verbieden- „ de aan het volk hem schattingen te betalen, of hem in eenig stuk

„ te

„ te gehoorzamen; en het uitwerkfel van dat pauffelyke decreet „ was zo fchielyk, dat het volk van Rome en van andere plaat- „ fen in Italië tegen den keizer opftonden, en hunne regenten om- „ bragten. Paulus, exarch van Ravenna, wierdt gedood; Petrus wier- „ den de oogen uitgeftoken, enz. Alle de Griekfche fchryvers, fchoon anders vyanden van Leo, zyn daar in eenparig zelfs ook met de Latynfche fchryvers, dat de paus oorzake van de beroerte en afval van Italië van den keizer geweeft is. Het is waar, dat zommigen willen ontveinzen, dat de paus den keizer in den ban heeft gedaan; maar anderen moeten het niet alleen erkennen, maar brengen zelfs by, dat 'er een Concilie in het jaar 726 te Rome is gehouden, waar in de keizer is in den ban gedaan, gelyk paus Adriaan zich op dit Concilie beroept.

Wy zullen ons niet inlaten om het bedryf van den paus met dat van den keizer te vergelyken, wy laten het oordeel daar van over aan den befcheiden Lezer; dat moeten wy 'er echter byvoegen, dat alle de gemelde heldendaden den paus tot een Heilig in de kerke gemaakt hebben, en dat de keizer Ravenna, en 't geen daar toe behoort, door dien paus quyt raakte. Dat moeten wy verder zeggen, dat de keizer den moedt niet liet zinken, maar zyn gang ging met het wegdoen der beelden, gelyk hy zich ook weinig aan de blixemen van paus Gregorius den III kreunde, fchoon die door een Concilie te Rome zouden zyn onderfteunt geworden. De paus fchreef brieven aan den keizer; maar de boodfchappers dorften het niet beftaan om die aan den keizer over te leveren, of zy wierden op de grenzen opgehouden. De keizer, die in der daadt een groot man was, ftorf aan de waterzucht in het jaar 741, het zelfde jaar, waar in Karel Martel in Vrankryk, en paus Gregorius de III ook ftorven.

Keizer Leo Ifauricus hadde tot opvolger in zyn ryk zynen zoon, die, omdat hy in de voetftappen van zynen vader in opzichte van de beelden tradt, een voorwerp van den haat der beeldendienaars wierdt; en zo men aan de monniken van dien tydt, en hunne hiftorien mag geloof geven, was hy een monfter in lere en in wandel. Daar is niets gruwelyks, dat hem niet wordt toegefchreven. Hy droeg den naam van Conftantinus, en wierdt toegenaamt Copronymus, omdat hy, gelyk men voorgaf, als hy gedoopt wierdt, de doopfonte bevuilt hadde: vuil derhalven van zyne geboorte af. Hy was verwyft door zyne wellusten; een toveraar. verloogchenaar van Chriftus Godheit, en wat niet al? Maar die hem recht befchouwen, vinden hem een dapper krygsheldt, een vader van zyn volk, onder wiens regeeringe het volk van Conftantinopel en het omleggende landt overvloedt van leeftocht hadde; door wien vele duizenden van Chriftenen uit de flavernye verloft, en Conftantinopel in zyn ouden bloeje herftelt wierdt. Zyn zwager Artabafde dong nevens hem naar de kroon, die, om aanhang te maken, zich voor de beelden verklaarde. Het gelukte hem in den beginne; hy floeg Conftantinus, die het naauwlyks met de vlucht ontquam; doch zich weder herftelt hebbende, overviel hy Artabafde, en floeg hem uit het veldt by Sardes, zonder veel wederftandt te hebben geboden. Maar met Artabafdes zoon, Nicetas, die een ander leger geboodt, hadde hy meer werk. Hy overwon hem echter, en rukte met der haaft voor Conftantinopel, nam de fchepen, met granen geladen, weg, en bragt Conftantinopel tot het uiterfte. Ondertuffchen quam Nicetas met een machtig heir om de ftadt te ontzetten; maar hy wierdt by Nicomedië van Conftantinus overvallen, geflagen, en raakte levendig in zyne handen. Dus moeft Conftantinopel bukken, Artabafde, die met een boot gevlucht was, raakte ook in handen van Conftantinus, die beide vader en zoon de ogen deedt uitfteken. Met de Bulgaren oorlogende, was hy zo voorfpoedig niet, fchoon hy den oorlog met ongemene dapperheit voerde; maar met de Saracenen oorlogende, nam hy eenige fteden in Syrië en Commagene in, trok over den Euphraat, verwoeftte alles op de grenzen van Affyrië, en bragt Armenië weder aan het ryk, en vele duizenden gevangenen met een ryken buit naar huis; welke daden geen bewys van een laf en verwyft man zyn. Te Conftantinopel liet hy alle de beelden, door Artabafde weder in de kerken geplaatft, wegnemen; als ook overal, daar hy macht hadde. In het jaar 753 fchreef hy een algemeen Concilie uit, om te Conftantinopel te vergaderen; en opdat alles met order mogt gefchieden, beval hy, dat de biffchoppen in ieder provincie vooraf zouden vergaderen, om alles rypelyk te onderzoeken, en zo gewapent op het algemene Concilie te verfchynen. Dit algemene Concilie vergaderde in het jaar 754 ter gemelde plaatfe, en waren daar 338 biffchoppen tegenwoordig, die zes gehele maanden lang het ftuk van de beelden en aankleven van dien onderzochten, en eindelyk tot dit befluit quamen: „ Dat, volgens de H. „ fchriften, en het getuigeniffe der oudvaderen, de beelden uit de „ kerken moeften weggenomen worden. En zo iemandt zo ftout „ wierdt gevonden, dat hy beelden maakte, om die in de kerken „ te plaatfen, of aan te bidden, of ze ook in zyn huis te verbergen, dat hy, indien hy een kerkelyk perfoon was, zoude afgezet, en indien een leek, dat hy zoude in den ban gedaan worden; onderwerpende voorts alle, die de beelden zouden ontfangen, onder des keizers wetten, als vyanden van de lere der vaderen, en als menfchen, die de Goddelyke wetten overtraden. Het verdient ook zyne opmerking, dat dit befluit met eenparigheit van ftemmen wierdt genomen. De biffchoppen fpraken uit eenen mondt: ***Wy geloven alle; wy zyn alle van een gevoelen; wy hebben alle vrywillig ondertekent, dit is het geloof der Apoftelen; dit is het geloof der vaderen.*** En het volk riep uit: ***Het heil is heden weder in de werreldt gekomen: want de keizer heeft ons van de afgodery verloft.*** Wy zouden van de handelingen van dit Concilie niet veel weten, omdat de aantekeningen daar van verloren zyn, ten ware het twede Niceenfche, dat dit Concilie heeft trachten te wederleggen, ons die befluiten bewaart hadde, die wy te voren hebben aangetekent; (zie *Act.* VI, *van het Concilie van Niceen*) en daarom kan het geen, dat wy opgeven, ook zo veel te minder verdacht zyn, als voortkomende uit de monden van de ergfte vyanden van het Concilie van Conftantinopel, en de grootfte voorftanders van den beeldendienft.

Het befluit van dit Concilie, en de eenparige ftemmen der biffchoppen worden door den fchryver van het leven van Stephanus dus gebrandmerkt: ***Dit mag men eene ftemme der Godloosheit noemen, waar door de hemel verduiftert, de aarde tot beven gebragt, en de lucht bevuilt wordt. Chriftus is te vergeeffch geftorven; de lere der Apoftelen is valfch, en men moet niet meer dopen in den name der Drieeenheit, maar in den name van Paftilla en Tricacatus en Cabalus, indien de keizer het volk van de afgoderye heeft vrygekocht.*** Kluchtig befluit uit de woorden des volks en van de biffchoppen: want zeggende, dat Conftantinus het volk ***verloft*** heeft van de afgoderye, het volk gebruikende het woordt λυ[τρόω], befluit men daar uit, dat hy heeft willen aangezien zyn voor den Zaligmaker, of Verloffer der werreldt, en zich in Chriftus plaatfe heeft geftelt. Van het zelfde foort is dat de fchryver aan het Concilie Godslafteringe toeëigent, omdat het gezegt heeft, ***dat de patriarch Germanus een aanbidder van hout was geweeft.*** Het befluit van het Concilie wierdt alom naar de provincien gezonden, en ook ter uitvoeringe gebragt, behalven in eenige plaatfen op de grenzen der Scythen en in Italië, werwaarts de wederfpannige monniken ook hunne toevlucht namen.

De pauzen die op Gregorius den III volgden, bekommerden zich weinig om de beelden, zy hadden te veel te doen met het werreldlyke, het Patrimonie van Petrus meer te vergroten, en 't geen zy door den afval van den keizer in hunne macht hadden gekregen, wilden zy gaarne behouden. Maar de Longobarden, met welke zy tegen den keizer hadden aangefpannen, wierden hun te laftige naburen, en dus wilden zy liever met den *Iconoclaft* Conftantinus aanfpannen, dan de Longobarden voor de poorten van Rome zien, wiens vriendfchap zy daarom door brieven verzochten. Stephanus de III begaf zich naar Vrankryk, om met Pepin een verbondt tegen de Longobarden te maken, terwyl ondertuffchen de keizer zyn gang ging, en zyne befluiten in het Oofien deedt uitvoeren. Des keizers dienaars queten zich van hunnen plicht, en wanneer zy wederftandt vonden, gebruikten zy wel eens geweldt om des keizers bevelen uit te voeren. Niemandt deedt heviger wederftandt dan de monniken; en zo men Maimbourg en de ***Menologien*** der Grieken mag geloven, wierdt 'er een fchrikkelyke vervolging tegen hen aangerecht. Maar de vertellingen, die 'er van gedaan worden, lopen zo zeer tegen de hiftorien aan, en zyn met zo vele fabelen vermengt, dat men ze billyk als fprookjes mag te boek ftellen. Het is nochtans aanmerkelyk, dat onder alle de martelaren van dien tydt, niet een biffchop gevonden wordt; maar alle zyn het monniken en nonnen. Onder deze vindt men den heldt ***Andreas***, toegenaamt ***Calybites***, die, door de wachten doorgedrongen, voor den troon des keizers verfcheen, en hem in het aangezichte zeide: ***Gy zyt een andere Valens, een andere Juliaan, een vervolger van Chriftus en zyne leden, en beelden.*** Eene dappere daadt voorwaar! maar die ook anderen, als zy voor hedendaagfche keizers en koningen verfchenen, de martelaarskroon zoude waardig maken. Ook de monnik ***Stephanus de Jonge***, die befchuldigt wierdt, dat hy eene aanzienlyke vrouw, Anne genaamt, in een vrouweklooster, digt by zyn klooster, hadde geplaatft, om daar mede naar believen gemeenfchap te hebben. Het is waar, Anne heeft, op de pynbank gebragt zynde, naar het fchryven van zynen levensbefchryver, het ftuk ontkent; maar eene harer dienftmaagden heeft ook op de pynbank dit aan Stephanus in het aangezichte, in tegenwoordigheit van zyne rechters, verweten. Wat nu daar van zy, kunnen wy, by gebrek van bewys, niet bepalen; dat is waar, dat zy zyne geeftelyke dochter genoemt is, die hy zelf hadde gefchoren, en in dat klooster, dat zo naby het zyne was, geplaatft. Hy is ook veroordeelt, en droeg zich wonderlyk lydzaam: want hy wenfchte, dat het vuur des hemels alle de zulken mogt verteren, die de beelden braken; dat hunne gedachteniffe mogt verrotten van de aarde, met alle die hen gehoorzaam zyn; en in plaats van in zyn uiterfte te bidden, trapte hy het beeldt des keizers onder zyne voeten; en daarom is hy waardig geworden onder de martelaren der kerke door Baronius getelt te worden. Wy zullen niet ophalen de Roman van de maagdt Anthufe, en hare voorzegginge, dat des keizers gemalin een zoon en dochter zoude baren, gelyk ze zoude gebaart hebben, waar van de dochter Anthufe genoemt zoude geweeft zyn, die hofpitalen gefticht, en eene nonne, tegen wil en dank van Conftantinus, zoude geworden, en daar over van hem mishandelt zyn: want alle de hiftorien, waar in de kinderen van den keizer naauwkeurig opgetelt worden, kennen geen Anthufe. Het voornaamfte, dat van Conftantinus verder te melden is, beftaat daar in, dat hy in het jaar 767 eene ambaffade naar Pepin, koning van Vrankryk, zondt, om zyne dochter ten huwelyk te verzoeken, het exarchaat van Ravenna weder te eifchen, en de zake van de beelden af te doen. Hy zondt met zyne ambaffadeurs ook Godgeleerden, die, het geen hy gedaan hadde tegen de beelden, rechtvaardigden, en krachtig beweerden, gelyk Maimbourg zelfs in zyn hiftorie van de Iconoclaften opgeeft *l.* III, *pag.* 222, met een verzoekende dat 'er een Concilie in Vrankryk mogt vergadert worden over dit ftuk, gelyk te Gentilly dan een groot Concilie, gelyk men zegt, vergadert is, daar men, naar het zeggen van Maimbourg, den Grieken toeliet hunne gevoelens vry uit te fpreken; gelyk dan vader Maimbourg, even als of hy ware tegenwoordig geweeft, en de advyzen hadde horen geven, zegt: „ dat men de gevoelens over de beelden hadde onderzocht uit het woordt

„ Gods, de eene plaats met de andere vergelykende, en dat men „ in de overleveringe opgeklommen zynde door de oudvaders tot „ de heilige Apostelen toe, eindelyk zich voor de beelden had- „ de verklaart, en de Grieken veroordeelt. Het was te wenschen geweest, dat vader Maimbourg ons de schriften hadde opgegeven, waar uit hy dit gehaalt heeft; maar by ongeluk zyn alle de handelingen van dat Synode verloren, en zo dat Concilie gehouden is, mag men met Sirmond, den geleerdsten en oprechtsten der Jesuiten, wel gissen, dat dit Concilie een derde party gekozen heeft; namentlyk met Gregorius den I, dat men de beelden niet uit de kerken moest nemen, maar die daar tot sieraden en gedachtenisse houden, maar geenzins aanbidden, *in admon. ad* II *Can: Conc: Francoford:* en deze gissing is zo veel te geloofwaardiger, omdat het ons blyken zal, dat de Fransche Godgeleerden, kort na dezen tydt dit hun gevoelen in het Concilie van Frankfort dus hebben uitgedrukt. De paus heeft zich met dit Concilie niet bemoeit, behalven dat hy Legaten naar Gentilly zoude gezonden hebben, om de zake van de beelden voor te staan.

Vyftien jaren waren 'er verlopen na het Concilie van Constantinopel, eer de paus daar tegen opquam, tot dat Stephanus de IV een Concilie te Rome dede vergaderen, om zyne verkiezing, die met geweldt was doorgedrongen, goet te maken. Daar is het, dat men voor de beelden en der zelver dienst besloot, en zich daar toe met stukken behielp, die nooit in wezen zyn geweest, als met een zeggen van Ambrosius, dat in zyne brieven niet te vinden is, dat hy Paulus aangezicht niet *zoude gekent hebben* als door *zyn beeldt*, dat ook niets voor den dienst bewyst, en diergelyke stukjes meer, en eindelyk van een Synode, dat te Jeruzalem tegen dat van Constantinopel zoude gehouden zyn. Evenwel wierdt in dit Roomsche Synode dat van Constantinopel niet vervloekt. De keizer kreunde zich ook niet aan dit Concilie, en de Franschen bleven by hun gevoelen tegen den dienst der beelden.

In dien staat bleef alles tot de doodt van Constantinus, die in het jaar 745 overleedt, van een hete koorts, met een pestbuil aan zyn dye, in het schip. Hy wilde tegen de Bulgaren te velde trekken; maar wierdt door de gemelde ziekte overvallen; en zich te water naar Constantinopel willende laten brengen, storf hy in het schip. De vrienden van den beeldendienst merken dit als een byzonder oordeel van Godt aan, en doen den keizer vele dingen zeggen, die men op de lei moet zetten; maar niet een durf zeggen, dat hy berouw getoont heeft aangaande 't gene hy tegen de beelden gedaan heeft.

Zyn zoon Leo de IV was zyn opvolger. Men zocht hem ook met den naam van Copronymus hatelyk te maken. Hy verkreeg zich de gunste van het volk en der krygsmachten door zyne geschenken, zo dat zyn onmondige zoon hem in dier voegen in het ryk wierdt toegevoegt, dat ze alle zwoeren, dat ze zynen zoon tot keizer in zyne plaats zouden nemen, schoon de vader mogt sterven, eer de zoon mondig was. Hy nam de lere der VI algemene Concilien aan, bragt de Syrische Jakobiten t' onder, en verplaatste die in Thracië, om ze dus beter in den schoot der kerke te houden. In zyne dagen wierden de Bulgaren tot het Christendom bekeert, en hun vorst Telerus gedoopt. Du Cange in zyn familie van Constantinopel, *pag.* 380, geeft voor, dat hy in den beginne goet katholyk was; maar naderhandt verandert is, dat is, dat hy eerst voor de beelden, en daarna tegen de zelve was; want dewyl Theophanes van hem schryft, dat hy in den beginne *Godvruchtig* was, zo besluiten de later Roomsche schryvers, dat hy voor de beelden was; want zonder den beeldendienst kan by hen niemandt Godvruchtig genoemt worden; en dus strykt men zyn gedrag als geveinstheit door; buiten reden echter: want zyne Godvruchtigheit bestont, naar het zeggen van Theophanes, daar in, dat hy een *vriendt van de heilige Maagdt en van de monniken was*, waar van hy eenige tot de waardigheit van Metropolitaan verhief: maar niet een woordt wordt 'er gemeld, dat hy voor de beelden was: gelyk hy dan ook de veldoversten van zynen vader, en daar onder dien vermaarden Lachonodragon, die zo vele beelden verbroken hadde, en over wiens wreedheit in het beeldbreken zo zeer geklaagt wordt, in zyn dienst hieldt, en ook toonde, dat hy in de voetstappen van zynen vader wilde treden. Immers verwittigt zynde, dat zyne gemalin Irene, en eenige van zyne staatdienaars, heimelyk de beelden aanbaden, en een beeldt onder het oorkussen van Irene gevonden zynde, zegt Maimbourg, dat hy getoont heeft een gemoedt te hebben, dat vol godloosheit en wreedheit was, even gelyk dat van zynen vader.

De keizer strafte op eene harde wyze de dienaars, die aan zyne gemalinne de beelden hadden gebragt; en Irene, den keizer vertoornt ziende, loogchende, dat zy deel aan dat werk hadde. De keizer, daar door meer verbittert zynde, verweet haar de geringheit van hare geboorte, en hare myneedigheit, als die aan Constantinus, zynen vader, hadde gezworen, dat zy nooit meer beelden hebben zoude, en ook hare Godloosheit, als die dorst loogchenen, dat zo openbaar was. Zy wilde hem genaken; maar hy stiet haar van zich, en scheidde zich vervolgens van haar. Leo leefde niet lang na dezen tydt: want in het jaar 780 storf hy. Hoe hy omgekomen is, heeft vry wat bedenklykheit in. Men geeft voor, dat hy, eene krone, met diamanten bezet, uit de kerke van St. Sofie genomen, en op zyn hoofdt gezet hebbende, de Goddelyke wrake hem heeft aangegrepen, zo dat hy aanstonts door een hete koortze overvallen wierdt, en zyn voorhoofdt met pestkorlen opliep, waar door hy omquam. Doch dat zyn gemene vertellingen; en die uit de geschiedenissen en getuigenissen zelfs van Irenes vleiers kunnen opmaken, dat Irene meer heerschzuchtig dan devoot was, die zullen ook wel haast begrypen, dat de begeerte om te regeeren, en de spyt van eene vrouwe, die om hare myneedigheit van haren man was verstoten, veel hebben kunnen te wege brengen om een man van kant te helpen. Wat'er van is, Irene heeft zich in haar gedrag niet alleen ten hoogsten heerschzuchtig, maar zelfs ten uitersten wreet omtrent den zone hares lyfs vertoont, dienze de ogen deedt uitsteken, en dus ombrengen.

Constantinus, zoon van Leo en Irene, was maar tien jaren out, toen Leo stierf. Dus was de klem der regeeringe in handen van Irene, die by tyds gezorgt hadde, dat zy het volk en de krygsbenden voor zich kreeg, waar van zy tot keizerinne, nevens Constantinus, wierdt verklaart. De ooms van Constantinus noodzaakte zy de priesterlyke waardigheit aan te nemen, om daar door onbequaam te zyn tot de regeeringe, en dede de zelve het Avondmaal uitdeelen kort voor Kersmis, daar zy zelfs verscheen, en de krone, door Leo gerooft, in de kerke wederbragt. Zy hadt het geluk, van door hare generaals verscheide overwinningen te behalen; zy dede alles door haar gezag, en stelde alle middelen in het werk om zich in hare heerschappye te bevestigen; zy dwong haren zoon, om eene arme en geringe Armenische dochter te trouwen, om ze best in haar geweldt te hebben. Maar Constantinus, negentien jaren out geworden zynde, ziende, dat niemandt by hem het hof maakte, dat in 't tegendeel Stauracius, de eerste minister van Irene, een groot hof hadt, begon verdrietig te worden, en zocht zich van de heerschappye van zyne moeder te ontslaan. Hy kreeg daar toe verscheide dienaars op zyne zyde; maar de zake ontdekt zynde, wierden die dienaars wakker gegeesselt, en Irene raakte met haren zoon handgemeen. Irene zocht het krygsvolk meer op haar handt te krygen, en wilde, dat het zelve een eedt zoude zweren, dat het niet aan Constantinus, maar alleen aan haar den eedt van getrouwigheit zoude doen. Het Armenische leger weigerde dit, nam de oversten, die haar dien eedt voorstelden, gevangen; en dus ontstont'er eene zamenzwering tegen Irene, en Constantinus quam 'er boven op. Irene vluchtte in een paleis, daar hare schatten verborgen waren, en Stauracius wierdt in ballingschap gezonden. Dit viel voor in het jaar 790. Maar Irene, haren zoon bedrogen hebbende, die haar eerde als zyne moeder, quam weder aan het hof, gelyk ook Stauracius, en nam den naam van keizerinne weder aan. Om het hoogste bewindt volkomen in handen te krygen, zocht zy haren zoon hatelyk by 't volk te maken. De middelen daar toe waren, dat zy haren zoon riedt, zyne eerste vrouwe te verstoten, en eene van hare staatjufferen, waar op hy zeer verlieft was, te trouwen. De patriarch Tarasius wordt van velen geprezen, dat hy zelfs de eerste vrouw niet in het klooster heeft willen steken, noch den keizer met de twede trouwen, maar zulx door zyne onderhorige geestelyken liet verrechten. Dit was polityk; maar of dit voor Godt bestaan kan, en of daar de regel niet geldt, *'t geen gy door een anderen doedt, moet gehouden worden, als of gy het zelfs gedaan hebt*, late ik aan ieder over te oordeelen. Het andere middel was, dat zy hem riedt, dat hy zyne ooms Nicephorus en Constantinus de ogen deedt uitsteken. Dit gelukte eenigzins; maar dewyl het volk wel zag, dat dit alles door den raadt van Irene was geschied, viel de haat meer op haar, dan op haren zoon. Dus zochtze den keizer, haren zoon, te doen omkomen, alles was bestelt om hem in handen krygen; maar de aanslag mislukte, omdat de keizer zeer onverwacht naar zyn leger tegen de Saracenen was vertrokken. Zy, denkende, dat het verraadt konde ontdekt worden, en de keizer gemakkelyk als overwinnaar wederkeren, kocht zyne postlopers om, die aan hem quamen berechten, dat de Saracenen te rug geweken waren. Hy keerde daar op naar Constantinopel, vondt zynen zoon, die nog in de wiege was, doot; en dus zocht zyne moeder het werk te hervatten: maar dit mislukte ook, de keizer, die argwaan geschept hadde, ontweek over den Bosporus naar Pyles, daar hy eenig volk verzamelde. Irene, dus haren zoon uit het gevaar ontkomen ziende, dacht dat zy verloren was, en liet door bisschoppen verzoeken, dat zy in een klooster mogt gaan. Maar kort daar op schepte zy weder moedt, liet de veldoversten, die by Constantinus waren, en van den aanslag wisten, waarschuwen, dat, indien zy Constantinus niet in hare handen leverden, zy hen dan by haren zoon zoude beklappen. Dus voeren zy den aanslag uit, overvallen den keizer, wanneer hy in het gebedt was, werpen hem in een schip, en brengen hem in het paleis van Irene, die hem in de Porphyre kamer met zo veel wreedheit de ogen uit het hoofdt liet rukken, dat hy onder de handen van de beulen storf. Zy dede met eenen de ooms van haren zone ombrengen, zo dat de gehele familie van Leo door haar toedoen uitgeroeit wierdt. Zy hadde van deze hare wreedheit niet veel genot; want zy viel in eene zware ziekte. Opkomende vondt zy zich zonder gezag, en slavinne van Aëtius en Stauracius, hare boezemvrienden, die elk het keizerryk voor zich zochten te krygen. Zy trachtte zich wel van die banden te ontslaan, door een huwelyk met Karel den Groten aan te gaan. Die vorst, die de Oostersche en Westersche keizerryken in zyn persoon zocht te vereenigen, zondt gezanten, om daar over met Irene te handelen: maar zy vondenze, daar komende, door Nicephorus van den troon gestoten, en in een klooster van het eilandt Lesbos gestoken, daar zy van spyt den geest gaf in het jaar 802, als zy 22 jaren geregeert hadde.

Hoe zy ook geweest is, de oude beeldendienaars hebben om strydt hare Godvrucht en heldendaden geprezen. Maar het ombrengen van haren zoon legt hen geweldig in den weg. Maar hoe zal men zulk eene gruweldaadt goet maken? Theodorus Studita zal zeggen, dat de keizer zich dat oordeel van Godt op eene rechtvaardige wyze hadde op den hals gehaalt, *en dat hy niet waardig was ogen te hebben, als waar van hy zulk een quaat gebruik maakte; en zyne vrome moeder nam de regeeringe aan.* enz.

Baronius zingt nog een toon hoger, en zoekt haar doen door twee redenen goet te maken, dat door het rechtvaardige bevel

van

van Godt de handt der ouderen meermalen gewapent is tegen hare kinderen, als zy vreemde Goden nawandelden; dat Moses hen toegeroepen hadde, dat zy hare handen Godt toegewyd hadden, en Godt stelt een hogen trap van Godvruchtigheit in dit geval wreet tegen zyne kinderen te zyn, zo dat Irene de eerste krone in het Paradys verdient heeft, omdat zy het leven en ryk aan haren zone ontnomen heeft. De twede reden is, dat zy te mispryzen, en erger als Agrippina, Neroos moeder, zoude geweest zyn, indien zy dat uit heerschzucht gedaan hadt; maar indien zy het uit een yver heeft gedaan, gelyk de schryvers van haren tydt getuigen, zo verdient zy groten lof over hare Godvrucht.

Vader Maimbourg, in Vrankryk schryvende, daar men niet gewoon is zulken yver, die tot het vermoorden van vorsten strekt, te pryzen, onderwindt zich ook niet om die daadt te rechtvaardigen. Evenwel wil hy de zelve ook niet geheel laken. Hy getuigt, dat *het verstandt, de geest, het herte, de Godvruchtigheit, en de yver voor de religie in deze vorstinne zeer zoude te pryzen zyn, ingevalle eene onmatige heerschzucht, die haar heeft doen verbreken de alleronbeweeglykste wetten, zo der natuur als der genade, hare Godvrucht niet hadde verdacht gemaakt, en alle hare schone hoedanigheden hatelyk.*

Dit hebben wy laten voorafgaan, om den geest van die genen, die de grote Irene zo hoog verheffen wegens haren yver voor den beeldendienst, te ontdekken. Nu zullen wy eens zien, hoe de beeldendienst door haar is voortgezet.

Men begon eerst met eene tolerantie, en gaf ieder vryheit om beelden te hebben en te dienen naar zyn welgevallen. *In dien tydt*, zegt Theophanes, *kregen de Godvruchtigen vryheit Godt te bidden; men hoorde zynen lof, en zyn woordt wierdt verkondigt. Die hunne zaligheit wilden uitwerken, deden het, de kloosters wierden geopent, en alle goedt herstelt.* Laat velen in de Roomsche kerke van dezen tydt zeggen, dat de beelden eene onverschillige zaak zyn; die het dienen der beelden zo hoog schat, als Theophanes, die kan niet onverschillig daar omtrent zyn. Om het verder voort te zetten leide men het op bedrog aan; men gaf voor, dat'er een out graf ontdekt was, waar in een groot man, een Heiden, gelegen was, met dat byschrift: *Christus zal uit de Maagdt Maria geboren worden, en ik geloof in hem. O zonne, gy zult my weder zien onder Constantinus en Irene.* Deze goede Heiden wist zeker meer dan Jesaïas, die den naam der maagdt niet kende, en spreekt veel duidelyker dan alle gelovigen des O. Testaments. Evenwel het was een Heiden, let wel, en dit kunstie, zo grof gesponnen, behaagt aan Maimbourg, die het nog verrykt te boek stelt, en als goede munt opgeeft. Dit dede echter niet veel uitwerking. De patriarch Paulus, geen voorstander van beelden, moest uit den weg. Hy gaf zyn ampt gaarne, zo men zegt, aan een anderen over, en hadde berouw over zyn voorgaande gedrag; maar hy hadde geen tydt om zyn berouw werreldkundig te maken: want met zyn ampt leide hy ook in den jare 784 zyn leven af. Wat daar van te denken valt, laten wy gaarne over aan ieders bedenking.

Tarasius, een leek zynde, kreeg zyne plaats. Hy was een groot vriendt van Irene en de beelden; en met zyne aanstellinge, gelyk Theophanes zegt, mogt men vry van de beelden spreken, en de keizerinne dacht, dat zy nu alles mogt ondernemen. Dus quam een edict uit, dat wat meer dan vryheit gaf om de beelden te eeren. Tarasius deedt eene aanspraak aan het volk, waar in hy toont, hoe ongenegen hy was, die hoge bedieninge aan te vaarden, en dat hem de zelve opgedrongen was, enz. Een ding is jammer, dat hy, van de kerke sprekende, zegt, dat die op Christus, als op den onwankelbaren rotssteen, gebouwt is; dat men te Rome wel zoude willen van Tarasius niet gezegt te zyn; want zy willen door die rotssteen, niet Christus, maar Petrus verstaan; daarom heeft vader Maimbourg niet nodig geoordeelt de woorden van Tarasius in het Fransch over te zetten; dat zoude te ergerlyk zyn geweest. Ook stelde Tarasius, dat men de beelden naar een out gebruik moest herstellen; daar men nu wil, dat 'er altydt beelden in de kerke geweest zyn; eindelyk, dat men een algemeen Concilie moest vergaderen; om het stuk der beelden op nieuw te onderzoeken.

Dit verzoek vondt ingang, en Irene deedt een Concilie te Constantinopel vergaderen; en schoonze bisschoppen hadde trachten te verkiezen, die voor de beelden waren, mislukte echter haar aanslag. Een groot gedeelte der bisschoppen bleef tegen de beelden, en riep in de kerke: *Wy hebben overwonnen.* De soldaten, geplaatst tot bewaringe van het Concilie, en het volk van Constantinopel, merkende, dat men de beelden weder zocht in te voeren, riepen daar tegen, en wilden geen beelden hebben; zodat dit Concilie, dat in het jaar 786 vergaderde, vruchteloos afliep. Dit verbitterde Irene zodanig, dat ze door Stauracius andere krygsbenden binnen Constantinopel bragt, en de oude met hunne familien wegzondt. Zy dorst echter te Constantinopel, daar de gedachtenisse van Constantinus Copronymus in zegeninge was, geen nader Concilie vergaderen. Dus verkoos zy Niceen, daar zy in het jaar 787 een nieuw Concilie heeft doen vergaderen. In dit Concilie zyn vele aanmerkenswaardige dingen voorgevallen. I. mogten de bisschoppen niet te voren vergaderen elk in zyn bisdom, om met hunne onderhorige geestelyken het werk te overleggen. II vondt men daar, in plaatse van bisschoppen en patriarchen, een groot getal van monniken, die men voorgaf afgezondenen van de patriarchen te zyn, en hare plaats te bekleeden. III. Niet meer dan achttien dagen tyds wierdt 'er gegeven tot het houden van dit Concilie, binnen welke dagen het alles is afgelopen. IV. De patriarch Tarasius behandelde alles met autoriteit. V. De besluiten quamen van het hof van Irene, eer dat ze in het Concilie waren vastgestelt; VI en dus was alle vryheit aan dit Concilie benomen. VII. De paus wilde het ook voor geen algemeen Concilie erkennen, zette zyne afgezondenen af, omdatze, om een andere reden derwaarts gezonden zynde, echter dat Concilie hadden bygewoont, die zich zochten te ontschuldigen, met te zeggen, dat men hen geweldt hadde aangedaan.

Laat ik het eenen ander voordragen met de woorden van *Theodorus Studita*, voorstander van den beeldendienst, wiens brief, door de Jesuiten zelfs uitgegeven, niet kan verdacht zyn. „ Rome „ (schryft hy) heeft dit Concilie voor geen algemeen Concilie willen „ erkennen, maar als een Synode van die plaatse, als verzamelt, om „ de dwalingen van die provincien te verbeteren, waar in het vergadert was. Die de plaatsen der patriarchen van het Oosten namen, waren hunne vicarissen niet, *het is valschheit dit te „ willen staande houden.* De legaten van Rome waren daar niet „ gekomen om dat Synode, maar om andere zaken. Daarom, te „ huis gekomen zynde, wierden zy afgezet van hem, die ze „ gezonden hadde: hoewel zy zich zochten te verdedigen door „ het geweldt, dat hun aangedaan was. De Oostersche, in deze „ vergaderinge verschenen, waren door de patriarchen niet afgezonden, die 'er niets van wisten, en ook daarna niets daar „ van geweten hebben. Maar deze menschen waren door de onzen aangezet om die qualiteit aan te nemen; en ons volk deedt „ dit, op hope van daar door zo veel te eerder het volk van hunne ketteryen af te trekken, als men konde zeggen dat het een „ algemeen Concilie was." Zie de werken van *Sirmond pag.* 319; in welke woorden niet alleen de waarheit van onze voorgaande stellingen blykt, maar nog meer, namentlyk, dat men het volk heeft willen bedriegen, met daar aan wys te maken, dat het een algemeen Concilie was, daar men zelfs erkent, dat'er de Oostersche patriarchen niets van geweten, en dat men met voorbedachten raadt het volk bedrogen heeft.

Men heeft echter wyze gehouden: want men heeft door de H. Schrift en door de overleveringe dit stuk onderzocht, en daar toe de afbeeldselen van Christus, door Lucas geschildert, en aan Abgarus gezonden, bygebragt, en ook verscheide mirakelen, door de beelden geschied, opgehaalt. Ja men heeft het Concilie van Constantinopel, onder Constantinus Copronymus gehouden, trachten te wederleggen; waar door de handelingen en besluiten van dat Concilie zyn bewaart geworden, terwylze zo zeer in de handelingen van dat van Niceen zyn ingevlochten, dat men onmogelyk het eene zonder het andere heeft kunnen uitgeven. Daar wierdt dan besloten, *dat men de beelden eeren moest, die kussen, die aanbidden, mits dat het met de aanbidding van Latria niet zy, die alleen Gode toekomt; dat men verders wierook daar voor zoude branden, en waskaarssen aansteken, omdat de eere, die men aan het beeldt doedt, overgaat tot het verbeelde; en die het beeldt aanbidt, die aanbidt het verbeelde.*

Om over den artykel zelfs niet veel te zeggen, moeten wy maar eenige aanmerkingen op dit Concilie maken. I, Dat dit Concilie geen gewag maakt van beelden der H. Drieëenheit; welk stilzwygen vader Maimbourg dus opneemt, dat dit Concilie zulke beelden te maken niet verklaart heeft tot het geloof der kerke te behoren, gelyk de overige bepalingen; maar dat ze die echter ook niet verboden heeft: daar men met reden mag zeggen, dat menze in dien tydt niet maken mogt, gelyk de grote voorstander der beelden, Johannes Damascenus, dat te doen eene Goddeloosheit achtte; gelyk ook Germanus, de beruchte patriarch, van het zelve gevoelen was; en uit dit zeggen van Maimbourg moet men staande houden, dat het overige, aangaande de beelden bepaalt, tot het geloof der kerke behoort, en niet anders dan door de kerke zelfs kan verandert worden. II, Dat men van geen gehouwe of gegote beelden eenige melding maakt, maar alleen van geschilderde en gegraveerde beelden. En waarlyk, in dien tydt hadde men geen gehouwe beelden. Justiniaan, die de kerke van de H. Sofie gebouwt heeft, heeft daar in geen gehouwe of gegote beelden geplaatst; en Germanus, boven gemeld, stelt vast, dat die in geen gebruik dan by de Heidenen waren, gelyk dan de Oostersche of Griekse kerke tot den huidigen dag, zich houdende aan de besluiten van dit Concilie, noch de Drieëenheit verbeeldt, noch gehouwe of gegote beelden toelaat, zich houdende aan de geschilderde. Kort na dat Concilie schynt echter dat'er onder de Grieken geweest zyn, die gehouwe beelden hadden, omdat de keizers Michiel en Theophilus aan Lodewyk den Vromen klagen, dat'er waren, die de H. Hostie in de handen der beelden gaven, dat op geen andere als op gehouwene, kan toegepast worden; evenwel moet dit niet doorgedrongen zyn: want gelyk wy gezegt hebben, de Grieksche kerke heeft die niet tot den huidigen dag. III, Dit Concilie heeft de soorte van dienst, dien men aan de beelden moest doen, aldus bepaalt: 1, Dat men alle uiterlyke blyken van dienst, die men gewoon is aan Godt te doen, ook aan de beelden zal doen; als die te kussen, wierook en waskaarssen daar voor aan te steken, dat in alle tyden blyken van Godsdienst en aanbidding geweest zyn. 2, Dat het een betrekkelyke dienst is, welken Maimbourg verklaart door den dienst, dien men aan een ambassadeur doedt, met betrekkinge tot zynen vorst, en doorgaans wat minder is, dan aan den vorst zelfs. 3, Dat het den dienst een volslagen aanbidding noemt, schoon iets minder dan die men aan Godt deedt.

In het Oosten ging het besluit, zo lang het Irene gezag hadt, genoegzaam door, hoewel de monniken niet wel met alles te vrede waren; en voor dat Concilie, gelyk wy uit *Studita* gezien hebben, weinig achting hadden, schoonze den beeldendienst krachtig voorstonden.

In het Westen vondt dit Concilie hevigen wederstandt: de paus wilde het, gelyk gezegt is, voor geen algemeen Concilie erkennen, en beroofde zyne afgezanten van hunne waardigheit. Evenwel nam men de zake zelfs in de kerke van Rome aan, gelyk uit de practyk gebleken is. In Engelandt begon men zich eerst daar tegen aan te kanten: want de geestelyken met de vorsten van datlandt, vergadert

R 3 zynde,

zynde, verwierpen het beſluit van Niceen met verachting. Alcuinus, die in dien tydt daar was, ſchreef een voortreflyken brief, in den naam van de geeſtelyken en vorſten van groot-Britannië, aan den koning van Vrankryk, tegen het beſluit van het Concilie van Niceen, opgemaakt uit de H. Schriften. De koning van Vrankryk was in dien tydt keizer Karel de Grote, groot in allen opzichte, zo in verſtandt en Godvrucht, als in macht. Deze heeft zelfs een boek, in vier delen verdeelt, tegen de beelden geſchreven, waar in hy aan de eene zyde zich kant tegen het verbreken der beelden, en 't wegnemen van de zelve uit de kerken, ,, zeggende, dat *dit ligtvaardigheit en onwetenheit was*, maar aan de ,, andere zyde tegen den beeldendienſt, zeggende, *dat beelden aan* ,, *te bidden een Godloosheit en gruwel was*; omdat de eene meen- ,, den, dat zy dienſt aan Godt deden, als zy die fieraden uit de ,, kerken namen; maar de anderen haalden zich den toorn Gods op ,, den hals, en wierpen de kerke Gods door hunnen beeldendienſt ,, ter neder. *Lib.* IV. *c.* 4. Hy haalt ook zeer naauwkeurig op de trappen van aanbidding, die het Concilie van Niceen hadde vaſtgeſtelt, dat menze moeſt kuſſen, daar voor nederbuigen, en wierook en waskaarſſen daar voor opſteken. Dit alles verwerpt de keizer, als zynde zo vele wyzen van aanbiddingen, die aan ſchepſelen worden opgedragen. Hy ſpot met het Concilie van Niceen, dat, 't geen de Propheten van den ondergang van Jeruzalem zeggen, op de beelden toepaſt. Hy roept uit: *Daar is een groot onderſcheidt tuſſchen het nederwerpen van den tempel, en de twee Cherubim, en tuſſchen het aanbidden van ſchilderyen, door menſchen handen gemaakt, en zyn hals te buigen voor ſchilderyen*; en zich tot de beeldendienaars wendende, en willende vertonen het onderſcheidt tuſſchen zynen en der zynen dienſt, en dien der beeldendienaars, ſprak hy dus: *Gy ſtelt de zuiverheit van uw geloof in de beelden. Gaat heen, als gy wilt; werpt u voor de zelve op de knien; ſteekt'er wierook voor aan: wat ons belangt, wy weten de geboden Gods in de heilige bladen. Verlicht uwe ſchilderyen met kaarſſen; wy zullen de H. Schriften lezen. Eert, als het u behaagt, de kouleuren; wy aanbidden de verborgenheden, die verborgen zyn. Laat het gezichte van uwe ſchilderyen u op eene aangename wyze aandoen; wy zullen ons gevoelig vermaak in Gods woordt zoeken. Zoekt met drift beelden, die niet horen, noch zien, noch ſmaken kunnen; wy zullen met allen yver de wet van Godt zoeken, die onberiſpelyk is.* (*Lib.* IV. *c.* 1, 2, 3.) En om het gevoelen van keizer Karel in zyn vollen dag te ſtellen, moet men weten, dat hy niet wilde, dat men de beelden heilig zoude noemen. ,, Ik zie (zegt hy) een ,, beeldt, waar onder de naam van Paulus ſtaat. Ik vrage, waar- ,, om noemt men met zo veel dwaling het beeldt *heilig?* en waar- ,, om zegt men, niet met de overlevering der vaderen, het zyn ,, beelden *van een heilig?* Dat men my toch eens zegge, waar in be- ,, ſtaat de heiligheit van een beeldt? beſtaat die in het hout, dat ,, men uit een boſch kapt, of is die in de kouleuren gelegen, daar ,, men onreine dingen onder malkander vermengt, of in het ,, waſch, dat vuil wordt. De heiligheit komt in het beeldt niet, ,, nadat het gemaakt is, noch door het opleggen der handen, noch ,, door de conſecratie, waar van daan dan?" Hy wilde, dat men meer eere aan de boeken van Gods woordt moeſt geven, als aan de beelden; ja hy wilde zelfs niet, dat men de beelden groeten zoude; en hy beſtraft die van het Concilie van Niceen, dat zy de beelden, zo niet hoger dan de boeken der heilige Schrift, ten minſten gelyk aan de zelve ſtelden. ,, Ingevalle (vaart hy voort) ,, dat wy engelen en menſchen niet moeten aanbidden, als door ,, zulke aanbidding, die uit een geeſt van liefde en van beleefdheit, ,, of van groeteniſſe voortkomt, zo veel te meer mag men de beelden ,, niet groeten, die noch zien, noch horen kunnen. Ja opdat'er niets ontbreeke om te tonen, dat Karel een afkeer van den beeldendienſt hadde, hoor het geen hy zegt: ,, Wanneer een ſchilder ,, twee beelden, in alles evengelyk, van de H. Maagdt en Venus, ge- ,, ſchildert heeft, en men vraagt hem, wiens beelden zyn die? ,, en hy zegt, het eene is van de H. Maagdt, het andere van Ve- ,, nus; zal men niet aanſtonts, dat van de H. Maagdt gezegt wordt ,, te zyn, om hoog plaatſen, daar aan alle eer bewyzen, en het ,, kuſſen; en dat gezegt wordt van Venus te zyn, zal men ver- ,, foeien. Maar waarom toch? de beelden zyn malkander in kunſt, ,, in trekken, in kouleure, in alles gelyk; waarom is het eene het ,, beeldt van de H. Maagdt, en het andere dat van Venus? Zal men ,, niet moeten zeggen, dat het eene het beeldt der H. Maagdt is, ,, omdat de ſchilder het gezegt heeft, en haar naam onder het zelve ſtaat. enz. Wat raadt hier? Zulk een grote keizer zulk een vyandt van den beeldendienſt? Waar wil dat henen? Zal men zeggen, dat die boeken van dien keizer niet zyn: zo heeft men voorgegeven als die boeken eerſt het licht zagen. Het was het werk van dien keizer niet; en dewyl die boeken na de reformatie eerſt zyn te voorſchyn gekomen, zo was het een vuil Lutheraan, die ze onder den naam van *Eliphilus* heeft aan het licht gebragt, die een zeer ketterſche voorreden daar voor geplaatſt heeft, alles was te plomp geſchreven, en den keizer onbetamelyk. De eene zocht het in den brenger van dit boek aan den paus, Engelbert genaamt, die men voorgaf in dat jaar, als dat boek aan den paus zoude gezonden zyn, nog geen genoegzame jaren te hebben bereikt. Een ander, dat'er onder de ouden geen gewag van dat boek wierdt gemaakt; maar ſedert heeft men getoont, dat de brenger out genoeg kan zyn; dat Hincmar, biſſchop van Rheims, gehele ſtukken daar van heeft aangehaalt; dat het Concilie van Parys, onder Lodewyk den vromen, het zelve onder den naam van den keizer opgeeft; en dat meer is, dat paus Adriaan de I het zelve in een brief aan den keizer heeft trachten te wederleggen, en het alzo voor des keizers werk erkent. Het is waar, dat men de echtheit van dezen brief, die in der daadt ſlecht geſchreven is, ook heeft trachten te ontkennen; maar te vergeefs, waarom dan niet alleen Labbæus, maar zelfs Harduin, dien brief van Adriaan in hunne verzameling van de Concilien op zynen naam hebben uitgegeven: gelyk het dan openbaar is, dat het niet een Lutheraan, maar Jean de Tillet, biſſchop van Meaux, was, die het eerſt heeft uitgegeven, onder den naam van *Eliphilus*, en de handſchriften nader zyn onderzocht geworden, moet men hedendaags in de Roomſche kerke erkennen, dat zy van dien keizer zyn, gelyk dan Alexander Natalis dit zeer breet bewyſt in zyn Hiſtorie op de VIII eeuw, *Diſſ.* VI. *art.* VI, en dan op zyn naam ſedert meermalen in Vrankryk zyn uitgegeven. En daarom meent men, dat men het beſt zal kunnen goet maken met te zeggen, dat het de keizer met het Concilie van Niceen eens is, dat alleen dienſt van Latria verbiedt, en zo ook de keizer. Maar wil iemandt op het reets gezegde letten, en verder acht geven, dat de keizer zelfs alle de redenen van het Concilie van Niceen onderzoekt, wederlegt, en hare valſche aanhalingen levendig ten toon ſtelt, die zal haaſt overtuigt zyn, dat de keizer van geen beeldendienſt heeft willen weten, en dat zyn boek tegen het Concilie van Niceen gericht is; gelyk uit he opſchrift zelfs in het handſchrift, door Tillet uitgegeven, kenbaar is: Het luidt aldus. *Hier begint het werk van den aller doorluchtigſten en voortreflykſten man Karel, door de wille Gods koning van Vrankryk, heerſchende door des Heeren byſtandt over Galliê, Duitſchlandt, Italië, en eenige omleggende landen, tegen het Concilie, dat ſterk en met ſtoutmoedigheit gehouden is door de Grieken.* Maar 't geen minſt te verduwen is, is dat die keizer een Concilie heeft doen vergaderen te Frankfort aan den Mayn in het jaar 794. De keizer opende zelfs het Concilie, waar in vele biſſchoppen van Vrankryk, Duitſchlandt en zelfs Spanje waren, met ſierlyke redenvoeringen, en de legaten van den paus verſchenen daar met een copye van het Concilie van Niceen. In den tweden regel van dat Concilie leeſt men deze woorden: *Allata eſt in medium quæſtio de nova Græcorum ſynodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt: in qua ſcriptum habebatur, ut qui imaginibus ſanctorum, ita ut Deificæ Trinitati, ſervitium & adorationem non impenderent, Anathema judicarentur; qui ſupra ſanctiſſimi patres noſtri omnimodis, adorationem & ſervitutem tenentes contemſerunt, atque conſentientes condemneverunt.* Dat wy dus overzetten: ,, Daar is voortgebragt het ,, verſchil van het nieuwe Griekſche Synode, 't welk over het aan- ,, bidden der beelden te Conſtantinopel is gehouden, waar in ge- ,, ſchreven was, dat de zulke, die den beelden der Heiligen niet ,, den zelven dienſt en aanbiddinge toebragt, als aan de Goddely- ,, ke Drieëenheit, dat die vervloekt (*Anathema*) was, waar op on- ,, ze heilige vaders alle de zulke, die eenige aanbiddinge of dienſt ,, vaſt houden, hebben veracht, en gezamentlyk veroordeelt.

Zie daar door een regel vier voorname dingen veroordeelt: de onfeilbaarheit van den paus, die het Niceenſche Synode vaſthieldt; zyn hoogſte gezag in zaken van den Godsdienſt; de onfeilbaarheit der Concilien; en de dienſt der beelden. Wat zal men hier op zeggen? Het gelt hier niet meer dit Concilie te willen ontkennen, ſedert Sirmond het uit een out handſchrift van Rheims heeft uitgegeven, en zo van Labbæus en Harduin in hunne uitgiften van de Concilien is geplaatſt. Daarom heeft men het op een anderen boeg gewend. Men geeft voor, dat dit Concilie niet ziet op dat van Niceen, maar op een Concilie, dat ſedert te Conſtantinopel is gehouden, daar men vaſt zoude geſtelt hebben, dat men ook aan de beelden den dienſt van *Latria* zoude bewyzen, omdat het Concilie van Frankfort dat van Niceen niet meldt, maar van Conſtantinopel, en zegt dat daar in vaſtgeſtelt zoude zyn, dat men den beelden die eere moeſt aandoen, die men aan de Goddelyke Drieëenheit doen moet. Ja zelfs darf men voorgeven, dat dit Concilie van Frankfort dat van Niceen heeft beveſtigt. Zo luidt het opſchrift van Harduin in zyne uitgave der Concilien: (*Tom.* IV. *pag.* 865.) *Concilium Francofordienſe, in quo hæreſis Feliciana ab Epiſcopis univerſi regni Francorum, Italiæ, Galliæ & Germaniæ, tertio dom nata eſt, actaque Concilii Nicæni II in cauſa imaginum confirmata.* Dat is: ,, Het Concilie van Frankfort, waar in de kettery van Felix ,, dover de biſſchoppen van het gehele ryk der Franken, Italië, ,, Vrankryk, en Duitſchlandt voor de derdemaal is veroordeelt, en ,, de handelingen van het twede Concilie van Niceen in de zaken der ,, beelden zyn beveſtigt. By Labbæus ſtaat het nog wat uytvoeriger.

Wy zullen ons niet inlaten, om te onderzoeken, wat al voor en tegen dit Concilie gezegt wordt; wy zullen alleen de woorden van eenige wakkere en oprechte ſchryvers van de Roomſche kerke opgeven, waar uit men zien kan, wat daar van te houden is. De geleerde Sirmond, in zyne aantekeningen over den aangehaalden tweden regel van dat Concilie, ſchryft daar over dus: ,, I. Dat ,, de boeken, die men aan Karel den Groten toeſchryft, echt zyn, ,, en hedendaags van allen daar voor erkent worden; dat het uit ,, die boeken genoeg blykt, dat het Concilie van Frankfort dat ,, van Niceen beſtreden heeft. II. Dat ook de beſluiten van dat ,, Concilie volkomen echt zyn, en dat men zich niet verwonde- ,, ren moet over 't geen de Franſchen daar in bepaalt hebben, om- ,, dat zy 't zelve gedaan hebben onder Lodewyk den Goeden; en ,, Anaſtaſius de Bibliothecaris de zelve beſtraft heeft, datze de be- ,, palingen van het Concilie van Niceen niet hebben willen aanne- ,, men. III. Dat het verſchil tuſſchen de Grieken en Franſchen daar ,, in beſtont, dat de eerſten de beelden in de kerke wilden hebben, ,, en die aanbidden, daar de laatſten de zelve alleen in de kerken ,, wilden dulden als fieraden en gedachteniſſen, gelyk Gregorius de ,, I hadde vaſtgeſtelt; maar zy wilden niet hebben, dat men die ,, aanbadt. IV. Evenwel moet men den Franſchen biſſchoppen dat ,, ongelyk niet aandoen, dat zy het Concilie van Niceen zouden ,, beſchuldigt hebben, dat het zoude vaſtgeſtelt hebben, dat men ,, de beelden met eene Goddelyke eere zoude aanbidden; daar het ,, tegendeel zo naauwkeurig geſtelt is; maar het woordt *Aanbidden* ,, (*Adoratio*) maakte hen zo benaut dat zy ſchrikten, als zy het la- ,, zen, omdat zy het niet volkomen verſtonden. V. Dat men de

biſſchop

„ bisschoppen van Vrankryk ontschuldigen moest, dat zy zich zo „ lang tegen de besluiten van dat Concilie van Niceen, uit een „ kwalyk opgevatte vreze, hebben gekant, aangezien zy „ daar na de zelve hebben aangenomen, en de beelden geëert.

Hadde Sirmond meer vryheit gehad, hy zoude mogelyk meer gezegt hebben; en wy hebben in zyne woorden niet anders aan te merken, dan dat hy niet veel eere aan 300 Fransche bisschoppen doedt, wanneer hy hen, omze te ontschuldigen, te laste legt, dat zy het woordt *Adoratie*, en de mening van het Concilie van Niceen niet verstaan hebben. Zou'er niemandt geweest zyn, die de onderscheiding van *Latria* en *Doulia*, enz, niet zoude hebben geweten, vooral zo het waar is, gelyk men in de Roomsche kerke vast stelt, dat de dienst der beelden zo out als de kerk zelfs is? De keizer heeft genoeg getoont, dat hy de meening van het Concilie wel begreep. En hoe kan men toch die bisschoppen ontschuldigen, met te zegggen, dat zy daarna de besluiten van het Niceensche Concilie hebben aangenomen; dat is ten minsten twee hondert jaren na dezen tydt geschied: 't geen in latere tyden en door anderen gedaan is, kan dat tot ontschuldiging van te voren geleeft hebbende verstrekken?

De geleerde Mabillon, in zyne voorreden van de vyfde eeuwe der Benedictynen, erkent ook, 't geen Sirmond heeft opgegeven; maar hy voegt 'er by, dat de autheur der boeken van Karel den Groten niet wilde, dat men de minste eere of dienst aan de beelden zoude bewyzen; dat hy ze minder dan de heilige vaten acht; dat de bisschoppen, te Frankfort vergadert, van het zelfde gevoelen waren, willende, dat men de beelden in eene betamelyke plaatse in de kerken zoude zetten; dat men ze zal schoon maken, maar zonder daar voor de knieën te buigen. Ja hy houdt staande, dat het Concilie van Frankfort, en zo ook de Gallikaansche kerke, niet gedwaalt heeft omtrent de beelden, dewyl zy van den paus niet zyn veroordeelt. Hy berispt het Concilie van Frankfort alleen over de wyze van behandeling van het Concilie van Niceen. Wil iemandt in dit stuk meer, hy leze de *Entretiens* van *Eudoxe* over de Historie van Maimbourg. Met de IX eeuwe heeft men in het Oostersche ryk verscheide revolutien gezien, dan tot voordeel, dan tot nadeel der beelden: na Irene was door het volk in den jare 802 de kanselier Nicephorus op den troon geplaatst, die een volkomen vryheit gaf om de beelden te dienen of te verwerpen. De monnik Theodorus Studita geeft hem groten lof, zelfs zeggende, dat Godt voor zyne kerk heeft gezorgt met hem op den troon te plaatsen. Alleen berispt hy hem over zyne gierigheit; gelyk dan de naam van dien keizer voor een tydt in de kerkboeken gelezen wierdt. Maar wanneer die monnik een ergerlyke scheuring maakte, en van den keizer en het Concilie van Constantinopel veroordeelt wierdt, en hy vryheit gaf om de beelden te verwerpen, is hy een der godloosten der keizeren geworden, die als Pharao daarom gestraft wierdt: want hy bleef in een slag tegen de Bulgaren in het jaar 811. Zyn zoon Stauracius, schoon gewond, ontquam 't naar Constantinopel, daar hy twee maanden regeerde: maar het volk stelde Michiel Rhangabe in zyne plaatse, en Stauracius ging in een klooster, daar hy aan zyne wonden storf. Deze Michiel wordt zeer geprezen in allen opzichte: want hy gaf scherpe ordonnantien uit, en dwong de menschen om de beelden aan te bidden. Maar van de Bulgaren geslagen zynde, gaf hy zyn ryk over aan Leo den Armenier, die het zelve eerst niet wilde aanvaarden, maar daar toe gedwongen wierdt door het krygsvolk, dat een keizer begeerde, die den oorlog verstont, en Michiel wierdt monnik, dat hem best paste, in het jaar 813. De keizer Leo hadde alle hoedanigheden, die een groot vorst moest hebben, zo voor den oorlog, als voor de regeeringe, waarom hy dan ook zelfs van zyne vyanden grotelyks geprezen wordt. Maar alle zyne deugden wierden verduistert, doordien hy tegen den beeldendienst yverde: want daar is niets gruwelyks, dat hem daarom niet is te laste gelegt.

Wy zullen ons niet inlaten met de redenen te onderzoeken, die dezen keizer bewogen hebben om tegen den beeldendienst te yveren, hoewel wy zouden kunnen tonen, dat hy dit werk op goede gronden ondernomen heeft. Alleen zullen wy zyne handelingen open leggen. Hy zocht den patriarch Nicephorus te winnen; maar schoon hy zo veel redenen bybragt, die de patriarch nooit beantwoorden kon, was dit te vergeefs. Hy hieldt eene conferentie in zyn paleis met verscheide bisschoppen; maar men geeft voor, dat die alle yverig voor de beelden waren, en des keizers dwaasheit en ydelheit bespot hebben, uitroepende, dat die de beelden wegneemt, die maakt het Evangelium ydel, en neemt alle Godvrucht van de werreldt weg. In het jaar 816 riep de keizer de bisschoppen weder te zamen, en die zelfde bisschoppen, die te voren hun leven voor de beelden wilden laten, waren nu geheel van gedachten verandert en tegen de beelden. De keizer dan, om zyn oogmerk beter te bereiken, moest een anderen patriarch hebben. Nicephorus stont zyn ampt af, en Theodorus, van een aanzienlyk geslacht, wierdt in zyne plaats gestelt, aan wien men niets anders weet te laste te leggen, dan dat hy tegen de beelden was, en zyne medebroeders te wel aan zyn tafel onthaalde. Dat gedaan zynde, vergaderde hy een Concilie in het jaar 816 te Constantinopel, waar van de handelingen verduistert zyn. Dit weet men uit *Studita*, dat dit Concilie dat van Constantinopel onder Copronymus aannam, en dat van Niceen verwierp, en dat meest alle de kerkelyken, die daar waren, op weinig na, van dit gevoelen waren. Men heeft den keizer wel van wreedheit beschuldigt, dat hy zommige van die voor de beelden waren in de gevangenisse heeft geworpen, en anderen in ballingschap gezonden. Het kan zyn, schoon dat *Studita* het eerste niet meldt. De wreedheit van den keizer trof meest de beelden, die uit de kerken wierden weggenomen, schoon de keizer aan iedereen vryheit gaf, om voor zich zelfs in dit stuk te gevoelen wat hem behaagde; ook wierden zommigen in ballingschap gelaten, onder welke *Studita* de voornaamste was, en daarom ook den eersten rang onder de heilige martelaars van dien tydt heeft verdient. Hy was een grote voorstander der beelden. Hy gaf voor, dat de beelden van Christus en anderen zo naauw met hen vereent waren, als de schaduw met het ligchaam, en als de stralen der zon met de zon zelfs; dat die het beeldt aanbidt, uit kracht van die vereeniging Christus aanbidt; dat Christus beeldt niet aan te bidden, is zyne menschwording verloogchenen, en hem zelfs niet aan te bidden, enz. En dewyl deze Theodorus ook zware lasteringen tegen den keizer uitbraakte, en zyne monniken in eene processie deedt zingen: *O hoe goed! wy bidden het onbevlekte beeldt aan*, moest hy in ballingschap blyven.

Leo regeerde niet lang, hy wierdt in de kerke, als hy badt, door de vrienden van Michiel Balbus overvallen en omgebragt, en die Michiel op den troon gestelt in het jaar 820. Michiel was een dapper man; en nadat hy zynen mededinger Thomas hadde overwonnen, en met zynen zone aan een paal doen rygen, zocht hy zich in het bezit te bevestigen. Hy riep alle, die om den beeldendienst gebannen waren, weder te huis. Hy wilde, dat de bisschoppen van wederzyden met malkander zouden handelen om zich te verstaan; maar de beeldendienaars wilden daar toe niet komen, voor en al eer de anderen zich bekeert hadden. Deze schreven door hunnen secretaris Studita, nu weder te huis gekomen, aan den keizer, dat zy over het woordt van Godt met geen ketters konden handelen; en zo de keizer zwarigheit in dit stuk hadde, dat hy daar over aan den paus zoude schryven. Studita, te voren zo zeer tegen den paus, erkent den zelven nu voor een orakel. Het was een fyne streek van dat volk: want dus dachten zy de conferentie over dit stuk te kunnen verydelen; en wel wetende, hoe men te Rome voor de beelden was, zy dan in het gelyk zouden gestelt worden. Michiel liet de bisschoppen hun gang gaan; maar hy zeide hen uitdrukkelyk, dat hy nooit beelden hadde aangebeden, en dat hy het nu ook niet beginnen zoude. *Wy en gy*, zeide hy, *gelyk als wy zyn, zullen geen verandering noch aan de eene, noch aan de andere zyde maken: iedereen kan dan leven naar zyne wyze. Men kan, zo men wil, de beelden op andere plaatsen herstellen, als dit maar niet te Constantinopel geschiedt.* En dat de keizer in dit stuk geheel bezadigde gedachten hadde, kan men afnemen uit zyne ambassade, die hy aan Lodewyk den Vromen zondt, daar men ziet, dat hy noch voor het Concilie van Constantinopel onder Copronymus, noch voor dat van Niceen was, vermits hy alleen klaagde over zekere misslagen, dat men met het broodt des Avondmaals kouleuren mengde, en de hostie uit de handen der beelden nam; en dat zommige beelden te laag geplaatst wierden, 't geen aan het volk aanleiding tot aanbiddinge van de zelve gaf. Studita was zo bezadigt niet; hy wilde de beelden herstelt hebben, en maakte daar over nieuwe bewegingen, waar door hy dan voor de twede maal in ballingschap gezonden wierdt, waar in hy in het jaar 826 storf; gelyk ook de keizer Michiel in dat zelfde jaar, aan een gravelens kolyk en opstopping van water, den geest gaf.

Zyn zoon, Theophilus Balbus genaamt, volgde hem in het ryk. Hy begon zyne regeering met het straffen van de zulken, die om zyns vaders wille Leo den Armenier vermoord hadden. Hy wordt als een groot vorst, 't beste van zyne onderdanen behertigende, zeer geroemt in de Historie; maar omdat hy tegen den beeldendienst was, wordt hy van anderen als een goddeloos en wreet mensch, ja als een tovenaar, afgeschildert. Hy ging verder dan zyn vader; hy liet de beelden overal wegnemen, en wilde geen beeldendienst dulden. Wanneer hem wierdt te kennen gegeven, dat zyne gemalin Theodora, die hy zeer beminde, beelden hadde, en die kuste, stont hy van tafel op, en bestrafte de zelve daar over hertelyk, die zich door een leugen wist te redden. Men schryft hem wrede daden tegen de beeldendienaars toe, die echter niet bewezen zyn. Hy storf in het jaar 842. Na zyne doodt wierdt zyn zoon Michiel tot keizer, en zyne vrouw Theodora tot keizerinne, of regentinne verklaart, de keizer pas vier jaren out zynde, toen zyn vader storf. Dus hadde Theodora de macht in handen; en schoonze gezworen hadde, dat zy nooit de afgoden, (zo wierden de beelden onder de regeering van Theophilus genoemt) zoude voorstaan, werkte zy nochtans met alle kracht om de beelden te herstellen. Dus zette zy den patriarch Antonius af; en die in het klooster gestoken zynde, daar hy beelden vondt, liet hy hen door zyn diaken de oogen uitsteken: dus wierdt hy door Theodora veroordeelt zyne oogen te verliezen. Maar zy dede hem genade, en liet hem twee hondert zweepslagen geven. Zy deedt twee Concilien in haar paleis te Constantinopel vergaderen, die het Concilie van Niceen aannamen, en de andere, die daar tegen waren, veroordeelden; en zo zyn de beelden door twee vrouwen, Irene en Theodora, in gebruik geraakt, en hebben sedert dezen tydt de overhandt in het Oosten gehouden, tot dezen huidigen dag toe; behalven dat de Armeniers zich aan de oude gevoelens der kerke gehouden, en de beelden verworpen hebben. De duisternisse, die met de X eeuwe is opgegaan, heeft ons het grootste gedeelte van de stukken en gevoelens der volgende eeuwen verdonkert; zo dat men de gevoelens voor en tegen niet ontdekken kan.

In het Westen was het anders gestelt; in Italië was men voor den beeldendienst; maar in Spanje, Vrankryk, Duitschlandt en Engelandt was men daar tegen. Het Concilie van Frankfort wierdt onder Lodewyk den Goeden door een Concilie, dat die vorst te Parys in zyn paleis hadde doen vergaderen in het jaar 825, bevestigt. Maar dewyl dat Concilie zodanig tegen de gedachten van de Roomsche kerke aanloopt, heeft *Sirmond*, hoe eerlyk en oprecht een man hy anders was, de handelingen daar van, in zyne verzameling van de Fransche Concilien, niet durven in het licht geven, noch ook *Labbæus*, noch *Harduin*. Evenwel hebben die alle moeten erkennen, dat deze handelingen in wezen zyn; maar zy hebben die

niet

niet durven te voorschyn brengen, omdat, gelyk Sirmond schryft, *die roken naar de ketterye der Franschen van die eeuwe, een afkeer van de aanbiddinge der beelden hebbende.* Ook kon de zaak niet geloogchent worden, omdat Aimonius, Walafredus Strabo en andere historieschryvers dat Concilie zo duidelyk melden, en 't handschrift wel onderzocht en deugdelyk bevonden is. Het was te vinden in de bibliotheek van Pithou, en daarna van den groten historieschryver Thuanus; beide mannen, die in de Roomsche kerke gestorven zyn. Bongars heeft het van Pithou ontfangen, en in Duitschlandt, daar hy in een gezantschap was, uitgegeven. En daar is ook hedendaags niemandt, die de echtheit van die handelingen niet erkent; maar de inhoudt doedt het verwerpen, zo dat Maimbourg ook zegt, dat de handelingen zo haast niet uitgegeven zyn, of men heeft ze met verachting moeten aanschouwen, en dat men zeggen moet, dat ze tot schande van dat Concilie zyn uitgegeven. Wat naam men aan die vergaderinge wil geven, daar aan kreunen wy ons niet; wy willen ook geenzins zeggen, dat de handelingen zonder gebreken zyn, en dat de aanhalingen, zo uit de H. Schrift, als de oudvaders, overal even naauwkeurig zyn, en wel ter snee bygebragt; over welk laatste zy zich ook ontschuldigen, als niet tyds genoeg hebbende gehad om die alle na te zien: waarom ook de keizer wilde, dat de bisschoppen die aanhalingen nader zouden toetsen. Wy menen alleen, dat men daar uit ontdekken kan, wat het gevoelen van de Gallikaansche kerke van dien tydt over de beelden geweest is, te weten het zelfde, dat keizer Karel de Grote en het Concilie van Frankfort hadden, hoewel dat te Parys zich duidelyker verklaart.

Het Concilie van Parys vergaderde den 1 November in het jaar 825. Het besluit van deze vergaderinge quam op een brief uit, aan Lodewyk en zynen zoon Lotharius geschreven, waar in de bisschoppen I den paus pryzen, dat hy niet toegelaten heeft de beelden te breken: maar zy veroordeelen zyne *indiscretie*, dat hy bevolen heeft, dat men die bygelovig zoude aanbidden, zeggende verder: *Is het toegelaten beelden te hebben, het is verboden die aan te bidden.* II Zy veroordeelen het twede Concilie van Niceen, als niet alleen bevelende de beelden aan te bidden, maar als vastgestelt hebbende, dat men daar door heiligmakinge konde verkrygen. III. Zy beschuldigen paus Adrianus den I, dat hy vele plaatsen en dingen heeft bygebragt voor den beeldendienst, die niets ter zake doen; en zy zeggen met uitdrukkelyke woorden, dat zy, *behoudens zyne pausselyke waardigheit, zeggen moeten, dat hy dingen heeft voortgebragt, die tegen de waarheit en tegen de autoriteit stryden*; hoewel ze tot zyne verschoninge daar by voegen, dat hy uit onwetenheit, en niet uit boosheit heeft gezondigt. IV. Zy beklagen zich over paus Eugenius, dat hy ten dele uit onwetenheit, ten dele uit eene quade gewoonte toeliet, dat de pest der bygelovigheit zich te Rome en in Italië verspreid hadde; gelyk hen door Freculphus en Adegar, die de Griekschc ambassadeurs naar Rome hadden verselt bericht was. V. Zy pryzen den keizer, dat hy, niettegenstaande dat de zulke, die de waarheit behoorden voor te staan, die bestreden, de keizer echter volstandig bleef om tegen zulk een groot quaadt te waken, en hun vryheit te geven, om dit stuk te onderzoeken, en de waarheit daar van aan den dag te brengen, op dat de zelve door zyne voorzienigheit ontdekt zynde, het gezag wel zoude buigen onder het gewigt der waarheit. VI. Zy raden, dat men den Grieken moet zeggen, dat die ongelyk hadden, die de beelden verbreken; maar nog meer, die ze aanbaden, en dat de keizer aan den paus een vleienden brief zoude schryven, om hem door zachtmoedigheit en door het keizerlyke gezag te winnen, besluitende, dat wanneer de Italiaan deze vriendelyke waarschouwing, gegrond op de waarheit, zoude verachten, dat men echter een gelyke vergeldinge van Godt hadde te verwachten. VII. Zy geven aan den keizer een soort van voorschrift, hoe hy aan den paus zoude schryven, dat in der daadt zeer vleiende is. VIII. Maar zy geven ook aan den paus een diergelyk, om aan den Griekschen keizer te schryven, om den vrede in de kerke te herstellen; daar zy wel drie maal den paus doen zeggen, dat gelove, noch hope, noch liefde eenig nadeel zouden hebben geleden, indien 'er nooit beelden geweest waren.

De gelegenheit tot deze vergadering is geboren uit dat gezantschap, dat Michiel Balbus aan Lodewyk hadde gezonden, met het beklag over de bygelovigheit van zynen tydt, waar van wy te voren gesproken hebben; welk beklag de keizer aan zyne bisschoppen zondt, om het te onderzoeken, en daar op den keizer met raadt te dienen. Zo haast als de keizer het besluit van die vergaderinge hadt ontfangen, zondt hy Jonas, bisschop van Orleans, en Jeremias van Sens naar Rome met zyn brief, en hy gaf hun eene instructie, hoe zy zich zouden gedragen omtrent den paus, welke brief en instructie te vinden zyn in de Collectie der Concilien van *Labbæus*, en in die van *Harduin pag.* 1259 en 1260. De woorden van de instructie, daar het meest op aankomt, zyn deze: *Illud tamen summopere prævidete, ut ea de his ostendatis, quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniant, & quod ipse* (*Dominus Apostolicus*) *vel sui rejicere minime valeant: sed vos ipsi tam patienter ac modestè cum eo de hac causa disputationem habeatis, ut summopere caveatis, ne nimis ei resistendo eum in aliquam irrevocabilem pertinaciam incidere compellatis. Sed paulatim verbis ejus quasi obsequendo magis quàm apertè resistendo, ad mensuram, quæ in imaginibus habendis retinenda est, eam deducere valeatis; & ideo potius efficere contendatis, ut negotium, de quo agitur, ad meliorem quàm ad pejorem statum cum Dei adjutorio perducatur. Postquàm vero hanc rationem de earundem imaginum causa consummaveritis, si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiserit, ut ratio inter vos habita aliquo bono & convenienti fine claudatur, & ille vobis indicaverit, quod legatos ob eandem causam in Græciam mittere velit, volumus, ut eum interrogetis, si ei placeat, ut nostri legati pariter cum suis in Græciam pergant. &c.*

Hier uit blykt, dat de keizer wilde, dat zyne gezanten met alle zachtmoedigheit met den paus over de beelden zouden handelen, om hem door sterker wederstandt niet in een onherroepelyker halsstarrigheit te stoten. Zo nu die Roomsche halsterrigheit toeliet, dat de zake tot een goet einde gebragt wierdt, dat zy dan zouden vragen, of des keizers gezanten met die van den paus mogten naar Griekenlandt gaan. Dat dit gezantschap van geen vrucht is geweest, kan men daar uit afnemen, dat de Fransche gezanten, zonder die van den paus, naar Griekenlandt zyn vertrokken, daar zy van den keizer Michiel wel ontfangen zyn, en naar alleen schyn tot wederzyds genoegen de zaken afgedaan hebben. Voor het overige is uit dit Concilie niet alleen af te nemen, dat de Fransche kerke van dien tydt tegen allen beeldendienst was, maar men kan het ook uit verscheide schryvers van dien tydt, die geachte mannen waren, opmaken. Zie maar *Agobardus*, bisschop van Lion, die in het midden van de IX eeuwe storf, die allen beeldendienst als afgodisch verwerpt, en de Roomsche schryvers erkennen, dat hy den geest van de boeken van Karel hadde ingezogen, en met de vergaderinge van Parys overeenstemde, die de beelden als afgoden hieldt.

Walafridus Strabo, van Auch, in het bisdom Constans, gelyk Baronius en Petavius erkennen, was ook in geen andere gedachten, schoon Mabillon meent, dat hy wat zachter sprak. Die de schrriften van Rabanus Maurus, aartsbisschop van Mentz, en van Haimo, bisschop van Halberstadt, leest, zal daar in haast ontdekken, dat zy in geen andere gedachten, als keizer Karel en de vergaderingen van Frankfort en Parys, geweest zyn. Boven al mag men zich beroepen op Claudius, bisschop van Turin, een Spanjaardt van geboorte, die, ziende de bygelovigheit der Italianen in den beeldendienst, even als Serenus van Marseille, alle beelden uit de kerken van geheel Piemont dede wegnemen; waarom hy ook van Maimbourg genoemt wordt *de eerste leeraar der Protestanten.* Jonas van Orleans schreef tegen hem, en veroordeelt het wegnemen der beelden, maar te gelyk allen dienst en aanbidding van de zelve. Claudius van Turin was mede op het Concilie van Frankfort geweest.

Hincmar, aartsbisschop van Rheims, mag ook als een getuige hier worden aangehaalt. Zyne woorden luiden, naar de uitgave van Sirmond, aldus: „ Het valsche Concilie, dat door de Grie-
„ ken het zevende algemene genoemt wordt, is niet lang geleden
„ te Constantinopel gehouden, zonder het gezag van den Aposto-
„ lischen stoel, door een groot getal van bisschoppen over het
„ stuk der beelden, die zommige wilden verbroken, en andere
„ aangebeden hebben. Beide partyen zyn van de rechte reden af-
„ geweken. Dit Concilie wierdt naar Rome gezonden, en door
„ den paus naar Vrankryk. Daar van daan is het gekomen, dat
„ men in de tyden van Karel den Groten, op het bevel van den
„ paus, een algemeen Concilie in Vrankryk heeft gehouden, daar
„ men, naar het voetspoor der H. Schriften en de overleveringe
„ der vaderen, het valsche Concilie der Grieken heeft vernietigt,
„ en geheel en al verworpen. De zelfde keizer heeft dit Concilie
„ naar Rome aan den paus gezonden door zekeren bisschop, met
„ een boek, waar in de vernietiging van dat Concilie onthouden
„ was, dat ik in myn jeugt in het paleis gelezen hebbe. *Hinc. edit. Sirmondi tom.* II. *pag.* 457. Wy hebben deze gehele plaats willen aanhalen, als openende het gevoelen van de Gallikaansche kerke, en als bevestigende het geen wy van de boeken van Karel den Groten en het Concilie van Frankfort gezegt hebben. Hincmar leefde in de IX eeuw. Wy zullen andere voorby stappen, die zo wel in de IX, als in de X, ja zelfs in de XI eeuwe, in Vrankryk levende, niet meer dan de vier, of ten hoogste de zes eerste Concilien erkent hebben; als Abo, bisschop van Vienne; Gerbert, eerst aartsbisschop van Rheims, en naderhandt paus; de monnik Ademar, wiens Chronyk door Labbæus is uitgegeven.

Anastasius, toegenaamt de bibliothekaris, die het twede Concilie van Niceen ten gevalle van den paus en de Italianen heeft vertaalt, berispt de Franschen, dat zy dat Concilie verwierpen, te gelyk met den dienst, die daar in wierdt voorgeschreven, , omdat men daar staande hieldt, dat men het werk zyner handen niet moet aanbidden, en dat Godt hun nog niet geopenbaart hadde de nuttigheit der beelden. Hy leefde ook in de IX eeuwe. Aymonius een beroemt Fransch historieschryver, die in het jaar 1150 leefde, sprekende van het achtste Concilie van Constantinopel, schryft,
„ dat de Grieken daar het gevoelen van den paus hadden gevolgt,
„ die met hun overeengekomen was in het stuk van het aan-
„ bidden der beelden; en dat zy besluiten hadden gemaakt tegen
„ de oude regels, en zelfs tegen hunne eige Synoden; gelyk een
„ ieder, die het eene met het andere maar wil vergelyken, zien
„ kan. *Annal. Bertin. op het jaar* 872.

Dat in de IX eeuwe de beeldendienst in Spanje nog niet is doorgebroken geweest, kan men afnemen, omdat 'er ook Spaansche bisschoppen op het Concilie van Frankfort zyn verschenen, en Claude van Turin uit Spanje daar onlangs gekomen was. Ook waren de Duitschers daar van zeer afkeerig: want Nicetas Choniates, *l.* II, *pag.* 199, schryft, dat de keizer Frederik Barbarossa te Philippopolis gekomen zynde, niemandt daar bleef dan de Armeniers, omdat ze met de Duitschers in een gevoelen over de voornaamste stukken der religie waren, zynde hen beide op eene wyze de aanbidding der beelden verboden, en zy beide geheelt broodt in het Avondmaal gebruikten. Dit geschiedde zelfs in de XII eeuwe. Maar na dien tydt is de beeldendienst in de gehele Christen werreldt doorgebroken; hoewel niet zonder tegenstandt, en dat met zo veel bygelovigheit en ergernisse, door het maken van beelden van Godt, de H. Drieëenheit, en voorgeven van zo vele wonderwerken, aan deze of gene beelden toegeschreven, dat kordate mannen, anders in de Roomsche gevoelens blyvende, hun misnoegen daar

daar door hebben getoont, gelyk uit de Historie der Albigenzen en Waldenzen op zyn plaatse te zien is, en ook daar over van tydt tot tydt zware klachten zyn gedaan. Met de Reformatie is wel alle beeldendienst verworpen van alle de Protestanten; maar de Lutherschen hebben echter de beelden, als boeken der leeken, of sieraden van de kerken, gehouden. Terwyl Luther in zyn Pathmos op het kasteel Wartburg, by Yfenak, in Thuringen, was, liet Karelstadt de beelden uit de kerken te Wittenberg wegnemen. Dat verdroot Luther zodanig, dat die grote man, die anders voornemens was dien weg te nemen, de zelve, tot spyt van Karelstadt, weder deedt herstellen, schoon hy tegen allen dienst der zelven zeer krachtig was.

Het Concilie van Trenten heeft het Concilie van Niceen aangenomen, en de paus heeft in de geloofsbelydenisse deze woorden, ten opzichte van de beelden, ingevoegt: *Houde ten krachtigsten staande, dat de beelden van Christus, de H. Maagdt, en andere Heiligen moeten gehouden worden, en dat men daar aan de schuldige eere en eerbiedigheit bewyze.*

Wil iemandt meer over den beeldendienst, hy leze *Maimbourg* Historie der beeldbrekers. *Basnage* in zyne Kerkelyke Historie *lib.* XXIII. *Spanheim Historia Imaginum. Entretiens de Eudoxe* over de Historie van *Maimbourg. Mabillon Præf. ad sec.* IV. *Benedict.* en wil iemandt de ouden, waar uit deze Historie is opgemaakt, men zie, behalven de *Concilien, Epiphanius Hæres.* 27. *Irenæus l.* I. *c.* 23. 25. *Arnobius l.* VIII. *Sigonius de regno Ital. l.* III. *Zonaras. Cedrenus. Paulus Diaconus. Sigebertus. Anastasius. Theophan. liber Pontificialis. Blondius. Antonin. Tit.* XIV. *c.* 1. *Bergomens. l.* VIII. *Dec.* I. *Sabellicus Enneados* VIII. *l.* 8. *Platina in Gregorium* II. *Monolog. Græcum. Annales Constantinopolitani. Acta St. Stephani junioris Martyris. Polidorus Vergilius l.* VI. *c.* 13. *Joh. Cluver. Epitome hist. in Carolo Magno. Aimon l.* IV. *c.* 85. *Lambertus Schafnaburg. Abbatis Urspergensis Chronicon Regin. l.* II. *Aventini Annales Bojorum l.* IV. *Otto Frisingensis l.* V. *c.* 31. *Ammon l.* IV. *c.* 89.

BEELDHOUWERY; kunst om beelden te maken van steen, hout, of metaal. Het is bezwaarlyk te zeggen, wie de eerste uitvinders van de beeldhouwery geweest zyn. Dat de zelve zeer out is, is in het voorgaande artykel van den Beeldendienst uit de H. Schriftuur aangetoont. Aangaande de ongewyde schryvers, in dat zelve artykel is van Prometheus en Dedalus, die door zommigen voor de eerste beeldenmakers gehouden worden, gewag gemaakt. Anderen zyn van gedachten, dat het een pottebakker van Sicyone was, eene stadt van Peloponesus, Dibutades genoemt, die de eerste beeldhouwer was: en dat zyne dochter het eerste beginsel gegeven heeft aan de afbeeldingskunst, door het aftekenen van het beeldt van haren minnaar op de schaduwe, welke het licht van een lamp tegen eenen muur gaf. Nog anderen beweeren, dat deze kunst haren oorsprònk nam in het eilandt Samos, daar Ideœus en Theodorus, die 'er de uitvinders van waren, van dat slag van werken gemaakt hadden, langen tydt, voor dat men van Dibutades sprak: en dat Demaratus, vader van Tarquinius den ouden, deze kunst in Italië bragt, wanneer hy derwaarts week, Eucirachus en Eurigrammus, uitmuntende beeldhouwers, met zich genomen hebbende. Zy voegen 'er by, dat Tarquinius, koning van Rome, eenen Taurianus, een zeer bequaam man in deze kunst, deedt komen, om het standbeeldt van Jupiter van gebakken aarde te maken, en vier paarden van de zelve stoffe, om op den voorgevel van den tempel van dezen valschen Godt te stellen. Men gelooft ook, dat het de zelve beeldhouwer was, die een beeldt van Hercules maakte, dat men, ter oorzake van zyne stoffe, *den Hercules van gebakken aarde* noemde. Daar waren in dien tydt verscheide beeldhouwers in Griekenlandt en in Italië, die werken van aarde maakten. De historien maken gewag van Calcosthenes, een Atheniënzer, van Demophiles, en van Gorsanus, die in het arbeiden in gebakken aarde uitmuntten. De eerste beelden van de Heidensche Godheden waren in het begin ook maar van aarde, of van hout: en men heeft sedert daar toe steen, marmer en metalen gebruikt: het gene gelegenheit gaf aan Praxiteles om te zeggen, dat de kunst van aarde beelden te maken gelyk de moeder was, die de kunst voortgebragt hadde om beelden van marmer en van metaal te maken, die eerst begon in hare volkomenheit te voorschyn te komen omtrent drie hondert jaren na de grondlegginge van Rome. Phidias van Athene, die toen te voorschyn quam, ging alle, die voor hem geweest waren, te boven; 't zy dat hy in marmer, of in yvoor arbeidde, of dat hy allerlei metalen gebruikte: en in korten tydt daarna stont eene menigte van uitmuntende mannen op, die de beeldhouwery tot den hoogsten top bragten, dien zy ooit bereikt heeft. Want in Sicyonië zag men Polycletes, wiens beelden tot eene verwondering van de gehele werreldt waren. Vervolgens quamen te voorschyn, Myron, die onnavolgelyk was in alles, wat hy deedt; Lysippus, die alleen verlof hadt om het beeldt van Alexander in metaal te maken; Praxiteles en Scopas, die heerlyke beelden gemaakt hebben, en de paarden, die men nog te Rome ziet voor het pausselyke paleis van Monte-Cavallo. Scopas hadt tot mededingers Briaxis, Timotheus, en Leochares, die aan het vermaarde graaf van Mausolus, koning van Carië, arbeidden; en hy wierdt van verscheide anderen gevolgt, waar van de namen van zommigen der zelven met hunne werken verloren zyn: want hoewel 'er zulk een groot getal van standbeelden in Asië, in Griekenlandt, en in Italië was, dat men 'er in Rome alleen byna zo vele telde als 'er levende menschen waren, zo zyn 'er echter tegenwoordig weinige van overig. In den tydt, toen Marcus Scaurus wykmeester was, versierde hy het prachtige toneel, dat hy deedt bouwen, met drie duizent metale standbeelden. Hoewel L. Mummius en Lucullus zulk eene grote menigte van standbeelden uit Asië en Griekenlandt gebragt hadden, waren 'er te Rhodus meer dan drie duizent overig gebleven, even veel te Athene, en een groter getal te Delphos. En het gene het verwonderenswaardigste is, is de grootheit der beelden, welke de oude werkmeesters durfden ondernemen te maken. Onder die, de welke Lucullus naar Rome deedt brengen, was een Apollo van dertig ellebogen, of vyf en veertig voeten hoogte, en de Colossus van Rhodus was zeventig ellebogen, of hondert en vyf voeten hoog. Het standbeeldt van Nero, dat Zenodorus maakte, was hondert en tien voeten hoog. Maar het is aan te merken, dat sedert Phidias, die omtrent het 320 jaar van Rome bloeide, de beeldhouwery maar omtrent hondert en vyftig jaren in hare grootste volkomenheit bleef, en dat de zelve ongevoelig begon te vervallen: niet dat men sedert dien tydt in Griekenlandt en in Italië niet nog schone stukken werks maakte; maar de zelve waren, in 't gemeen genomen, by die van de vorige eeuwen niet te vergelyken: want dat de hedendaagsche beeldhouwery geheel en al voor die der ouden niet te zwichten heeft, zal het bestaan van Michiël Angelo Buona Rota, om de menschen van dien waan te genezen, welke alles aan de aloutheit toeschreven, ten vollen bewyzen. Die grote kunstenaar ging op het landt in een afgezonderde kamer een marmer beeldt van Jupiter maken, sloeg 'er een arm af, zette zynen naam onder aan den voet, begroef het zo onder de aarde, daar hy 't eenige jaren lang liet leggen, opdat het wat antyks gelyken zoude, wanneer het ontgraven wierdt. Naderhandt porde hy eenige gravers aan, om daar ter plaatse naar oude gedenkstukken te zoeken, 't gene zy op zynen raadt in 't werk stellende, ontdekten zy wel haast dit beeldt van Jupiter, dat te Rome onder de liefhebbers eene zeer grote blydschap verwekte, en zo veel geruchts maakte, dat zelfs de paus, nevens eenige kardinalen en vele hovelingen, derwaarts trokken, en zich ten hoogsten over de kunst van 't beeldt verwonderden; maar dewyl 'er de eene arm aan ontbrak, liet de paus onzen Michiël Angelo ontbieden, en vroeg hem, of hy wel zoude durven aannemen een anderen arm, die met de kunst van 't beeldt overeenquam, te maken? waar op de zelve, antwoordende, dat hy wel een geheel beeldt wilde toestellen, dat voor het gevonden beeldt niet veel zoude behoeven te wyken, van een iegelyk van vermetelheit beschuldigt wierdt; dus toonde hy dan zynen naam onder aan den voet van het beeldt, en bragt den afgebroken arm voor den dag, zeggende met eenen, dat hy dit eerlyke bedrog gepleegt hadde, om de liefhebbers te ontheffen van het gemene gevoelen, van dat de alouden groter meesters in de beeldhouwery geweest zouden hebben dan de hedendaagsche. Behalven dat de Griekse standbeelden het meeste geacht zyn om de uitmuntendheit en evenredigheit van den arbeidt, merkt men aan, dat 'er dit onderscheidt is tusschen de zelve en de Roomsche standbeelden, dat het meesten deel der Griekse byna altoos naakt is, op de wyze der genen, die zich in het worstelen of andere ligchamelyke bezigheden oeffenden; en dat de anderen met klederen of wapenen bedekt zyn. *Felibien Principes des Arts.*

BEELDKUNST, BEELDKUNDE, of VERBEELDINGSKUNDE, *Iconologia*, is eene wetenschap, die van de afbeeldingen en verbeeldingen van menschen en Goden handelt. Zy eigent aan een iegelyk dat gene toe, dat hem behoort, en tot onderscheiding dient. Aldus verbeeldt zy *Saturnus* als een grysaardt, met een zeissen; Jupiter gewapent met den blixem, met een adelaar aan zyne zyde; Neptunus met een drietandt, zittende op een wagen, door zeepaarden voortgetrokken; Pluto met een tweetandigen vork, en voortgetrokken op een kar, waar voor vier zwarte paarden gespannen zyn; Cupido, of de Min, met een boog, pylen, een koker, een fakkel, en zomtyds met een zwachtel voor de ogen; Apollo, dan eens met boog en pylen, dan eens met een lier; Mercurius met een slangestaf in de handt, met een gevleugelden hoedt, en met hiel-vlerken; Mars volkomen gewapent, en naby hem een haan, die hem toegewyd was; Bacchus met veil gekroont, met een wyngaardstaf gewapent, en met een tygersvel bedekt, of zelfs zich van tygers tot een wagenspan bedienende, en van Bacchanten of Wynpapinnen gevolgt; Hercules bekleed met een leeuwenhuidt, en een knots in zyne handen houdende; Juno door de wolken gevoert, met een pauw, staande aan hare zyde; Venus op een wagen, door zwanen of duiven voortgetrokken; Pallas met een stormhoedt op 't hoofdt, steunende op haar schildt, dat Ægis genoemt wierdt, en aan hare zyde een uil, die haar toegewyd was; Diana als eene jageresse gekleed, met pyl en boog in handen; Ceres met een snoeimes en een korenschoof, enz. Dewyl de Heidenen hunne Goden tot het oneindige toe vermenigvuldigt hadden, zo hebben ook de dichters en de schilders, in navolginge van het zelve, zich geoeffent om de ingebeelde wezens met eene waarschynlyke gedaante te bekleden, of om een zeker slag van een ligchaam te geven aan de Goddelyke hoedanigheden; aan de saizoenen, aan de landschappen, aan de rivieren, aan de kunsten, aan de wetenschappen, aan de deugden, aan de ondeugden, aan de hertstochten, aan de ziektens, enz. Zo wordt de kracht verbeeld door eene vrouwe met een krygshaftig gelaat, op een vierkant steunende, met een leeuw aan hare voeten. Men geeft aan de Voorzichtigheit een spiegel, met een serpent omvlochten, tot een zinnebeeldt van deze deugdt; aan de Matigheit een breidel; aan de Gerechtigheit een zwaardt en een evenaar; aan 't Geluk een blinddoek en een radt; aan de Gelegenheit een hairlok aan 't voorhoofdt, en kaalheit van achteren; kronen van riet en watervaten aan alle de Rivieren; aan Europa eene geslote kroon met een scepter en een paardt; aan Asië een wierookvat, enz. Men zoude zich in eene oneindige beschryvinge inlaten, indien men alle de verscheide wyzen doorlopen wilde, welke de dichtkunst, de schilderkunst, en de andere kunsten, de welken het nabootsen eigen is, uitgevonden hebben om alles te verbeelden, dat in de inbeeldinge kan vallen. Maar het ware te wenschen, dat

wy eene naauwkeurige beeldkunst (*Iconologia*) hadden, waar uit licht te scheppen was voor de schilders, dien de onkunde van deze kunst vele grove misslagen doedt begaan. De *Iconologia*, die in handen van al de werreldt is, is op vele plaatsen zeer gebrekkelyk. Het woordt *Iconologia* is te zamen gestelt van εἰκὼν, *beeldt*, en van λόγος, *spraak*, of *rede*. Zie *La Mythologie de Noël le Comte. Lil. Giraldi de Imagin. Deor. De Tafelen van Philostratus, Apollodorus, Hyginus*, en de andere schryvers, die van de fabelen gehandelt hebben.

BEELDSPRAAK noemt men de wyze, op welke men door beelden en afbeeldingen zyne gedachten uitdrukt. De Egyptenaars zyn de eerste uitvinders van deze wetenschap geweest, en bedienden zich van de zelve in de beschryving of verklaring van de verborgenheden van hunnen Godsdienst, van hunne zedekunde, en van hunne staatkunde. Tacitus zegt 'er van: *Primi Ægyptii per figuras animalium sensus mentis effingebant.* „ De Egyptenaars „ waren de eersten, die hunne gedachten onder de afbeeldingen „ van dieren afschetsten. Zy waren gewoon deze afbeeldingen op stenen en op hunne grafnaalden of pyramiden te houwen. Zy hebben altoos eene verborgenheit van deze wetenschap gemaakt, en vele grote mannen onder de Grieken hebben de zelve met vlyt nagespoort, als Pythagoras, Orpheus, Solon, Plato, en verscheide anderen. Deze afbeeldingen zelfs wierden *Hyeroglipha* genoemt, welke naam uit het Grieksch oorspronklyk is, en *gewyde beelden*, of *afbeeldingen* betekent, van ἱερὸς, *gewyd*, en γλυφὴ, *graveersel*. Men kan hier over nazien *Pierius Hierogl. Caussin Traité de la Sapience secrete & symbolique des Egyptiens. Danet.*

BEELDSTORMERY IN DE NEDERLANDEN. Deze algemene beeldstormery en kerkplundering, in den beginne der Nederlandsche beroertens voorgevallen, is zeer aanmerkelyk geweest, en allermeest, omdat dit quaadt zich zeer schielyk openbaarde, en als een blixem door alle provincien in minder dan drie dagen tyds voortvloog; des 'er gene stadt was, die daar door niet geleden hadt. Wat daar toe aanleiding gegeven heeft, is ligter te zeggen, dan waar die razerny eigentlyk haar begin heeft genomen. Namentlyk, koning Philips, naar Spanje vertrokken zynde, gelastte door brieven ernstig aan de landvoogdesse Margareta van Oostenryk, de regels van het Concilie van Trenten overal te doen afkondigen, en de ketters te vuur en te zwaardt te vervolgen. Die last wierdt door de geloofs-onderzoekers en hunne gemachtigden gestrengelyk uitgevoert; en alzo dit in een tydt geschiedde, wanneer buiten dat alles, eerst door de geweldenary van den kardinaal van Granvelle, en naderhandt van eenigen zyns gelyken, welke de landvoogdes bestierden, overstuur dreef, en het getal der onroomschen van dag tot dag overal toenam, zelfs dat men opentlyk, met groten toeloop, op de wegen begon te prediken, maakte die gewetensdwang het graauw, of gemeenste slag van volk, gestyft door het algemene ongenoegen over de Spaansche regeeringe, gaande, dus zy zich verstoutten van eerst de handen te slaan aan de beelden en kruissen, die ten platten lande by de wegen stonden, en daarna aan de kerken, kapellen en kloosteren.

Eenigen willen, dat deze woede eerst omtrent Yperen, en anderen, dat ze naby Kortryk haren aanvang heeft genomen. Hoe het ook zy, het is ten minsten zeker, dat het in West-Vlaanderen, tusschen de Lye en de zee, allereerst, in Augustus des jaars 1566, is begonnen, in een tydt, dat de graaf van Egmont, gouverneur daar van, ten hove ontboden was, en zich derwaarts begeven hadt. By het woedende graauw voegden zich dieven, rovers, en al zulk geboefte: doch, het geen meest te verwonderen is, men heeft nooit geweten, wie de aanlegger van dit werk geweest is. Hunne wapenen waren stokken, bylen, hamers, leeren, touwen, en ander werktuig, bequamer om te breken dan om te vechten, zynde weinigen van allen met krygsgeweer voorzien. Nadat de kerken en kloosters ten platten lande geplundert waren, viel het gespuis binnen de steden in de zelve, en vernielde alle beelden, schilderyen, sakramentshuizen, outaren en andere sieraden; ja het ontzag zich niet van zyne handen aan boekeryen, grafschriften, begraffenissen en dode ligchamen te slaan.

Als een lopent vuur vloog dit quaadt voort tot in alle gewesten van Nederlandt, zulks meest alle steden en dorpen daar van getroffen wierden, en in drie dagen meer dan vier hondert kerken geplundert waren. Te Antwerpen begon het plunderen der grote kerke op den 20 Augustus des gemelden jaars 1566, omtrent zes uuren op den avondt; en nog voor middernacht was die heerlyke en prachtig versierde kerk, zo als 'er weinige in Europa te vinden waren, tot een ydele en akelige romp gemaakt. Als het daar gedaan was, liep het gespuis met brandende waschkaarssen, die zy gerooft hadden, schreeuwende *Vive les Geux*, naar de andere kerken, kapellen en kloosters, daar zy niet alleen de altaren en beelden, maar ook de levenden mishandelden, waar onder het de Minnebroeders het quaatst hadden. Te Middelburg hebben zy zich niet alleen laten vergenoegen met de beeldstorminge en verwoestinge der altaren in alle kerken en kloosters, en zo geheel Walcheren door; maar zy hebben ook willen los gelaten hebben, of zelfs met geweldt los maken, alle die genen, die aldaar om den Godsdienst gevangen zaten; ten welken einde zy ernstelyk daar om by den magistraat en den bisschop aanhielden, zodat de zelve, om oploop en bloedstorting te verhoeden, gedwongen zyn geweest hunne begeerte na te komen, en een en twintig gevangenen los te laten. Te Utrecht en in de andere provincien ging het niet beter, in welke eerstgenoemde de beeldstorming op den 24 Augustus begon. In den Hage was het graauw met het wegdoen en verbreken der beelden niet te vrede, maar noodzaakte daarenboven die genen, die eenige beelden in hunne huizen verborgen hadden, alle de zelve over te geven om in stukken geslagen te worden.

In eenige plaatsen ging het evenwel zo ongeregelt niet toe, daar de overigheden, om den moetwil te beletten, voor het graauw gereet waren om zelfs de beelden te doen wegnemen, of tydt hadden om de razerny met macht en order te stuiten. Dit geschiedde onder anderen te Amsterdam, hebbende de magistraat by tyds de geestelyken daar van verwittigt en hen geraden, dat zy het beste der sieraden uit de kerken en kloosteren zouden bergen en op andere plaatsen brengen; het welk door eenigen van het graauw gezien zynde, is 'er op den 23 Augustus veel volk in de Oude kerke vergadert, het welk daar op begonnen heeft de beelden en altaren af te werpen: doch als dit tot kennisse van den magistraat gekomen was, heeft de zelve wel haast de schutters op de been gebragt, den schout, die 'er zich reets mede gemoeit hadt, maar het met de zynen te quaat hadt gekregen, ondersteunt, het gespuis vervolgens uit de kerke verdreven, de deuren der zelvern gesloten, en eene sterke wacht daar voor gestelt. Evenwel is 'er, uit vreze voor erger, een verdrag tusschen den magistraat en de gemeente aangegaan, behelzende onder anderen de voorwaarde, dat men alle beelden zoude aan de zyde schikken.

Dus liep het met dien vermaarden beeldenstorm af. De kerken, die aan de Hervormden gebleven zyn, zyn ook van de beelden gezuivert gebleven; maar in de andere zyn de zelve naderhandt weder herstelt en opgerecht. Men kan daar over breder nazien de verhalen van *Burgundius, Strada, Hooft, de Groot* en van andere Historieschryvers, en het merkwaardigste daar omtrent byeen by *Johannes Gysius* in zyn werk *van den oorspronk en voortgang der Nederlandsche beroerten*, gedrukt te Delf 1626 in 4.

BEELIK, eene stadt in het hartogdom van Westphalen, gelegen aan de rivier Mön, behorende tot 't aartssticht Keulen.

BEEL-JADA, een der zonen van David, die hem te Jeruzalem geboren wierden. Van hem wordt gesproken I *Chron.* XIV. 7.

BEEL-PEOR, BEEL-PHEGOR, of BEL-PHEGOR. Zie BAAL-PEOR.

BEEL-ZEBUB. Zie BAAL-ZEBUL.

BEEL-ZEPHON, of BAAL-ZEPHON, een Egyptisch afgodt. Dit woordt betekent of een Godt, of heer der verborgenheit, als mede een Noorder Godt, (*Deus Septentrionis.*) De plaats, alwaar dit afgodenbeeldt opgerecht was, zynde op de grenzen van Egypten, omtrent de Rode zee, wierdt ook BAAL-ZEPHON genaamt. Rabbi Aben Ezra meent, dat het een Talisman geweest is, gemaakt van de Egyptische tovenaren, om daar door de vlucht der kinderen Israëls te beletten. Anderen zeggen, dat de Egyptenaren op verscheide plaatsen zodanige Talismannen geplaatst hebben, om den inval der vyanden te verhoeden. Zommigen zyn van gedachten, dat deze afgodt de gedaante van een hondt gehad heeft, blaffende zo dikwils als 'er een Israëliet voorby ging om het te ontvluchten. *Kircher. in Oedip. T.* I.

BEEM, of BEDUM, een fraai dorp in Hunsingo, 't eerste quartier van de Groninger Omlanden, komt in de oude kronyken voor met de benaminge van BEDDERWALDE. 't Legt op een lagen, doch zeer vruchtbaren grondt, en wordt gelooft zynen naam gekregen te hebben wegens den groten toeloop van Godsdienstige menschen en het storten van zeer yverige gebeden te dezer plaatse, alwaar de oude Jaarboeken zeggen, dat Sinte Walfridus en zyn zoon Radfridus, welker vierdag, volgens *Molanus*, op den 3 December gehouden wordt door de Roomsche kerk, niet alleen gewoont hebben; maat ook door de Heidensche Noormannen in 't wederkeren van Groningen, dat zy geplundert, en aldaar Sint Martens kerk verbrand hadden, dootgestoken zyn, zo als zy hun gebedt tot den Here deden, en om 't algeme gerucht van grote, alhier geschiedende, wondertekenen, eerst een houte, en naderhandt een aanzienlyke stene kerk, veel groter dan gemenelyk de dorpkerken vallen, te dezer plaatse opgerecht is, die den 22 Juny door den bisschop op den naam van de moeder Maagdt, van den Apostel Paulus, en van Sint Walfridus ingewyd is geworden, en naderhandt tot een kollegiale kerk verheven, waar in het gebeente van Walfridus geplaatst wierdt. Na de verandering in den Godsdienst is deze kerk gebragt onder de Classis van Middelstum, en door een eigen predikant bedient. *Emmius Rer. Frisic. lib.* L. *Alting Notit. infer. Germ. Oudhed. en Gesticht. van Gron.*

BEEMSTER, eene zeer vruchtbare landstreek in Waterlandt, een gedeelte van Noordhollandt, voorzien met een fraaie kerk en een eigen predikant, onder de Classis van Edam behorende, zynde de eerste alhier beroepen in het jaar 1622. Hier is van outs her een binnewater of meir geweest, dat door langheit des tyds, en by afspoeling der omleggende landen, omtrent zeven mylen in de rondte groot, en van vyf tot acht voeten op zommige plaatsen diep geworden was, en een bequame doorvaart van vele daar om streeks gebouwde schepen voor den zeevaart verstrekte; weshalven het droogmaken en bedyken dezer geweldige plas by de meeste menschen voor onmogelyk gerekent wierdt, en de ondernemers verweten, dat zy vergeefsche kosten zouden doen; dat by de uitkomst echter geheel anders gebleken is, hebbende zy ook alvorens, zo uit het plakkaat van den 24 Januarius des jaars 1591, (verbiedende het halen van de klei en slib uit de Beemster en andere Noordhollandsche meiren, als bequaam, om het landt daar mede toe te maken) als uit de getuigenisse der Buren, en by boringe des gronds goeden kans gezien, en alzo goet gevonden, om zich by requeste aan de H. H. Staten van Hollandt te vervoegen, en hun Octrooi te verzoeken tot bedykinge van het Beemstermeir, dat hun dan ook den 21 May des jaars 1607 goetgunstelyk toegestaan wierdt, onder zekere voorwaarden, en mits dat by hen zou gelaten worden de hondertste bedykte morgen van alle de landen, binnen den ring dezer dykagie te bedyken, tot onderhoudt van de kerk, en kerkelyke diensten, en dat de bedykinge binnen vier jaren geschieden moest. De eerste aanleggers hier van waren Dirk

Dirk en Henrik van Os, Mr. Rombout Hogerbeets, en Johan van Santen, raatsheren in den hogen raadt, Mr. Nikolaas Kromhout, Joan Buis en Adriaan Teding Berkhout, raatsheren in den hove van Hollandt, Mr. Jan Baſius, raadt en rentmeeſter van Hollandt, Elias van Oldenbarnevelt, raat-Penſionaris der ſtadt Rotterdam, Pieter Boom, Barthel Kromhout, burgermeſter van Amſterdam, Nikolaas Veen, burgermeeſter van Hoorn, Jan ten Grotenhuis en Jakob Poppe, raden en ſchepenen van Amſterdam, Arend ten Grotenhuis, kapitein en bewindhebber der Ooſt-Indiſche Compagnie, en Jan Klaaſſen Krook. De zelven deden den 1 Januarius van 't jaar 1608 binnen Amſterdam de beſtedinge van zes en twintig watermolens, en den 10 April daar aan volgende die van het dykwerk tuſſchen Purmerent en Nek, nadat ze alvorens allen, die eenig recht aan het Beemſtermeir bewezen te hebben, uitgekocht en voldaan hadden; waar na zy over de bedykinge een Dykgraaf, negen Heemraden, een Secretaris en Penningmeeſter verkoren, onder welker opzicht in de jaren van 1608 en 1609 de beſteedde dyken genoegzaam voltrokken waren, doch niet tot de voorgenome hoogte en breedte', wanneer in 't begin des volgenden jaars 1610 door een hogen vloet de buite dyken overweldigt zynde, deze bedyking op verſcheide plaatſen den 20 Januarius doorbrak, en de Beemſter, daar bereits tuſſchen de drie en vier voeten waters uitgemalen was, weder vol liep, tot grote ſchade der ondernemers en te rugzettinge des werks, dat echter op nieuw met zo groten yver, naarſtigheit en goet gevolg ter handen genomen wierdt, dat binnen vier maanden alle de ringdyken, tot over de twaalf hondert roeden toe, Rhynlandſche mate, wederom volmaakt waren, en elf maanden daar na, in 't begin van de maandt Junius van 't jaar 1611, het water zo verre uitgemalen was, dat 'er nog in 't zelve jaar verſcheide ſloten wierden gegraven, en, nadat de molens tot een getal van zes en dertig vermeerdert waren, de gehele Beemſter den 19 May van 't jaar 1612 geheel droog en waterloos bevonden wierdt; waar op de binnewerken verders voltooit zyn, zodat den 30 Julius de kavelinge der landen op het ſlot te Purmerende gedaan, en een iegelyk zyn landt by de kaarte aangewezen is, ſedert welken tydt alhier zeer vele huizen getimmert en hofſteden aangelegt zyn. Dit heerlyke landt, zuiver groot 7545 morgen, behalven de dyken, ſloten en wegen, heeft in 't Zuiden de ſtadt Purmerent, de dorpen Wormer en Jiſp; in het Ooſten Quadyk, Ooſthuizen en Hobrede; in 't Noorden Beets, Zomerdyk, Vierhuizen, Oudendyk en Avenhorn, en in 't Weſten Ryp, Graft Zuit-en Noort-Schermer, nevens Ooſt-en Weſt-myzen. Het is voorts, omdat alle de landen niet even hoog zyn, in vier polders afgedeelt, die ieder zyne nodige molens hebben, om van het overtollige water ontlaſt te worden. *Velius kron. van Hoorn. D. Burger. kron. van Medenblik. J. A. Leegwater Haarlemm. meerboek. Kau Neerl. Placc.* II. *D.*

BEER, of BEERA, betekenende in het Hebreeuſch *een put*, was eene ſtadt, gelegen in den ſtamme Ephraïm, niet verre van Ziklag, waar henen Joatham, laatſte zoon van Gideon, vloodt, om te ontgaan de wreedheit van Abimelech, die zeventig zyner broederen gedood hadde. Zy lag vier mylen van Jeruzalem op den weg van Zichem. *Richt.* IX. 12. *Maundrel Voyage d'Alep a Jeruzalem.*

BEERA, jongſte zoon van Zophah, uit den ſtamme Azer. I. *Chron.* VII. 37.

BEERA, het hoofdt van den ſtamme Ruben, zynde nevens dien gehelen ſtam naar Aſſyrië in de gevangenis gevoert door Tilgath-Pilneſer, koning van Aſſyrië, I. *Chron.* V. 6, wordende de zelve koning Tiglath-Pileſer genoemt II. *Koning.* XV. 29 en XVI. 7.

BEER-ELIM, of *de Put Elim*, dat is des machtigen, zo genoemt, omdat (het Joodſche volk, in de woeſtyne omzwervende, en tegen Godt en Moſes morrende, als het van den berg Hor den weg op naar de Schelfzee voorttrok, zeggende Numer. XXI, 5. *Waarom hebt gy heden ons doen optrekken uit Egypten! op dat wy ſterven zouden in deze woeſtyne? want hier en is geen broodt, ook geen water.*) Godt, door Moſes verbeden, dezen bornput gegeven heeft, waar voor de kinderen Iſraëls eenen lofzang ophieven, als te zien is *Num.* XXI. 16. 17. 18. De eigentlyke plaats dezes puts was in het landt der Ammoriten, niet verre van de beke Arnon, naderhant den ſtamme Gad ten deel gevallen, wordende zulks nader toegehaalt *Jeſaia* XV, 8, daar de Profeet, de aanſtaande verwoeſtinge der Moabiten beſchryvende, zegt: *want dat geſchreeuw zal ommegaan door de lantpale Moabs, haar gehuil tot Eglaim toe, ja tot Beer-Elim toe zal haar gehuil zyn.*

BEER, of LA PALU, (JOHANNES) een Reguliere kanunnik, geboortig van Dieſt in Braband, is vermaart wegens zyne geleerdheit en ſchriften. Hy ſtorf in den jare 1418. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

BEER (MARTINUS) van Neurenberg, een vermaart Godgeleerde en Philoſoof, wierdt geboren in den jare 1617. Men heeft van hem in 't Latyn een Handboekje van de oude en nieuwe Geographie, gedrukt in den jare 1665. Ook ziet men van hem verſcheide Theologiſche werken, voornamentlyk tegen Jager, een Roomſch Godgeleerden. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

BEER (ORDE VAN DEN,) of SINT GAL, wierdt in het jaar 1213 ingeſtelt door keizer Frederik den II te Sint Gal in Zwitzerlandt, om eenigermaten te vergelden den groten dienſt, dien de Zwitzers hem gedaan hadden in en na zyne verkiezinge tot het keizerryk tegen keizer Otto, dien paus Innocentius de III in den ban gedaan, en van zyne waardigheit vervallen te zyn verklaart hadde, omdat hy met een leger in Italië en den kerkelyken ſtaat getogen was. Hy gaf den ridders, daar hy den abten van Sint Gal het beſtier van opdroeg, ten ordens teken een gouden keten, en een daar van afhangende medailje, vertonende een gouden beer op een zwarten geamailjeerden grondt. Zommige ſchryvers willen, dat deze orde van den Beer genoemt zou zyn naar eenen *Sint Urſus*, (*Beer*) die men wil dat een der Chriſten ſoldaten is van het Thebaanſche Legioen, en te Solothurn in Zwitzerlandt om het geloof gedood zoude zyn; maar anderen vinden 't belagchelyk, en met recht geen de minſte waarſchynlykheit in dat voorgeven, dat men, om den naam van eenen heilig te vereeren, daar toe een beeſt gebruikt zoude hebben. Pieter Natalis ontwart dit verſchil in zyne lyſt der Heiligen, gelyk ook de ſchryver van 't Jubelfeeſt der Benedictyner orde in Zwitzerlandt, in 't jaar 1702 te Sint Gal gehouden, doedt. Zy verhalen, dat op zekeren dag Sint Gal, een Schot van geboorte, nevens eenen Hildebald, in het gebergte naar eene eenzame plaatſe gegaan zynde, daar hy naderhandt een hutje oprechtte en woonde, hun een grote beer ontmoette, die op het bevel van Sint Gal zyne natuurlyke wreedheit en woeſten aardt afleide, hem overal verſelde en ten dienſte ſtont, en dat dit wonderlyk geval vervolgens aanleidinge gegeven heeft tot het oprechten dezer orde, tot welkers meeſter de abt van Sint Gal geſtelt wierdt, die de ridders ook inweiden moeſt, waar omtrent men deze weinige plechtigheden gebruikte. De gene, die tot ridder benoemt was, bragt den gehelen nacht, voor zyne inweidinge, door met waken en bidden, en wierdt alzo door twee oude ridders uit zyn verblyfplaatſe afgehaalt en naar de abdykerke geleid tot voor het hoge altaar, alwaar hem de abt een gordel en degen, dien hy alvorens geweid hadde, aandeedt, en het ridderteken om den hals hing. Langen tydt is deze ridderorde in Zwitzerlandt blyven bloeien, tot ter tydt de Zwitzers zich de heerſchappye van 't keizerryk onttrokken, en eene Republyk opgerecht hebben, waar na deze orde allengskens afgenomen en verdwenen is. *Thom. de Rouk Adel-Tooneel. Petr. Natal. Catalog. Sanctor. Hiſtoire des ordres militaires Tom.* III.

BEEREN, (PAULUS) geboren te Hamburg, was een fraai rechtsgeleerde. Hy heeft in 't jaar 1621 uitgegeven:

Diſſertationes Academicæ ad ſeriem Inſtitutionum Imperialium accommodatæ.

Dat is: Akademiſche redeneeringen, volgens den lyſt der keizerlyke inzettingen. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nova.*

BEERENBERG is een berg, zo genoemt wegens de grote menigte van beren, die de Hollanders, om den walvisvangſt naar Groenlandt gevaren, hier menigmaal gezien hebben. Hy legt aan de Noordzyde van, en op het Jan Mayen eilandt, ten Noorden van Noorwegen, op de breedte van 74 graden, omtrent de kuſt van Groenlandt. De zelve is uitermaten hoog en ſteil, zodat het onmogelyk zou zyn des zelfs top te beklimmen, en beſlaat met zynen voet de gehele breedte des eilands aan deze Noortzyde tuſſchen de Ooſt-en Weſtkuſt, kunnende wegens zyne hoogte ruim 30 mylen verre in zee gezien worden. De ysberg, die uit drie toppen of grote bevrore ſneeuhopen beſtaat, welke, door de zon ontdooit, van den Beerenberg afrollen, en by 't vertrek der zonne weder tot zodanige bergen bevriezen, legt onder aan den voet van den Beerenberg, tuſſchen het eerſte kruis en Muyens tweden kruishoek. *C. G. Zorgdragers Groenl. Viſſcher. en Walviſv.*

BEERENDRECHT, wel eer een adelyk huis in Rhynlandt, onder de ambachtsheerlykheit van Leyderdorp aan den lagen Rhyndyk omtrent het ſchouw van dat fraaie dorp, een groot half uur gaans van de ſtadt Leyden gelegen, wierdt te leen gehouden van de abdye van Rhynsburg, en door Clara van Beerendrecht ten huwelyk gebragt aan Mr. Frank van der Meer Pietersz, baljuw en dykgraaf van Delflandt, die 't zelve naliet zynen zone Johan van der Meer van Beerendrecht. Dit huis, vervallen zynde en geſloopt, is naderhant herbouwt in de ambachtsheerlykheit van Aarlanderveen, over het dorp Alphen aan den Rhyn. *S. V. Leeuwen. Batav. ill. De zelve inleiding tot de Koſtuym. van Rhynl. Gouthoeven Kron. Byvoegſ. bl.* 82.

BEERENDRECHT, anders CYS genoemt, is eene hofſtede onder het ambacht aan Zoeterwoude aan de andere zyde van Lammen aan den Vliet, een quartier ure gaans van Leiden gelegen, berucht geworden door de ſchanſe, aldaar den 8 Junius van 't jaar 1574 door de Spanjaarden in het twede beleg der ſtadt Leiden begonnen, en te vergeefs door uitgevallene Leidenaars beſtookt, als de ſterkſte en grootſte van alle de ſchanſſen, daar de gemelde ſtadt mede ingeſloten was. Dit huis wierdt met twintig morgen lands, daar aan gelegen, in het jaar 1524 by eenen Jan Klaas Janſz van Beerendregt, dykgraaf van Rhynlandt, van het jaar 1523 tot 1536 de graaffelykheit opgedragen, en van de zelve wederom te leen ontfangen. Jan van Beerendrecht bequam dit leen in 't jaar 1580. Naderhandt is het verkocht aan Pieter Ouſeel, die het zelve naliet aan zynen zoon, Daniel Ouſeel, predikant te Voorſchoten. *S. V. Leeuw. Batav. illuſtr.*

BEERENDRECHT, eene heerlykheit en dorp van Braband tuſſchen het ſtedeke Zantvliet en de ſchans van Lillo, wierdt in 't jaar 1627 by de Spaanſchen met krygswerken geſterkt, en eene ſchans daar nevens gelegt tot beveiliging van hunne Convojen, uit Antwerpen naar Zandvliet gaande, wanneer zy Zeelandt met eenige chaloupen, te Antwerpen toegeruſt, en van daar te landt op wagens door Stabroek, Beerendrecht en Zantvliet, en verder te water naar 't fort van Hogerwerve gebragt, zochten te overweldigen. Verſcheide geſlachten zyn van tydt tot tydt in de bezittinge dezer heerlykheit geweeſt. In 't laatſt van de twaalfde eeuwe bevindt men in 't leenboek des quartiers van Antwerpen bladt 61 en 62 aangetekent: *Andries van Halen, Baſtaart zone van wylen heer Vranx van Halen, riddere, houd die viſſcherye van Beerendrecht buiten den Zeedyke, ſtrekkende van de palen van Lillo tot Klinkaarts kille drieboom, ende op die Brakemoelen, die jaarlyks weerdt mag zyn XX ponden grootten Vlaamſch.* Welke beleninge vervolgt is by zyne nakomelingen

lingen tot den 12 December des jaars 1609 toe, wanneer juffrouw Maria van Halen, weduwe van Jonker Nikolaas van Vladerakken, de zelve overliet aan Willem Maas. Beerendrechts dykgraaffchap is van outs byzonderlyk uitgegeven, uitwyzens het voorgemelde leenboek, en wel voor 't eerste den 20 November van 't jaar 1450 aan Christoffel Vilain, waar na het vervolgens op die van Montmorency, Poitiers en van Dale gekomen is. De heerlykheit zelfs is voorhenen dikwyls in leen uitgegeven aan verscheide geslachten. In Sint Michiels kerke te Antwerpen vindt men aan de Noordzyde op een grafzark eenen Joan van Hove en Digna de Dekkere vermeld als heer en vrouwe van Burgt, Zwyndrecht en Beerendrecht, zynde hy den 25 Maart 1635, en zy den 20 Julius 1649 gestorven. Eindelyk is deze heerlykheit den 8 Februarius 1674 tot een vry en eigen goedt verkocht en opgedragen door Karel den II, koning van Spanje, aan de abdye van Sint Michiel te Antwerpen voor acht duizent guldens. *J. le Roy Marchionat. S. R. I.*

BEEREN-EILANDT, in de Noordzee, tusschen Spitsbergen en de Noortkaap, een uitstekende hoek lands van Noorwegen, is een zeer kleine brok lands, of liever eenige vereenigde klippen, niet anders dan eenige vogels op de hoogste toppen, en beren en vossen op de vlakste plaatsen tot bewoners hebbende. Het legt op 74 graden, 30 minuten, en is den 9 Junius van 't jaar 1594 het eerst door Jakob van Heemskerk en Willem Barentz op hunnen scheepstocht door 't Noorden naar China ontdekt, en ter gelegenheit, dat zy alhier eenen witten beer na een hevigen strydt afmaakten, wiens huit, afgevilt zynde, twaalf voeten lang bevonden wierdt, het Beeren-eilandt genoemt. *C. G. Zorgdrager bloeyende opkomst der Groenlandsche visschery.*

BEERI, vader van Hosea, den Profeet. *Hos.* I. 1.

BEERI, een Hethiter, vader van Judith, het wyf van Esau, den zone van Isaak. *Genes.* XXVI. 34.

BEEROTH, eene stadt der Gabaoniten, naderhandt by de verdeeling van Kanaan gelegen in 't Westen van den stamme Benjamin, zeven mylen van Jeruzalem. Hier omtrent sloegen zich de Kananiten, ten getale van drie maal hondert duizent mannen te voet, tien duizent ruiters, en twintig duizent wagenen, ter neder, om Josua den voortgang zyner overwinningen te betwisten, van wien ze echter in stukken gehouwen wierden. *Jos.* IX. 17. *Joseph. Joodsch. Oud.* V. 1. Dit geschiedde in den jare na de scheppinge der werreldt 2584, voor de geboorte des Zaligmakers 1467. *Josua* IX. 17. II. *Koning.* IV. 2. *Reland Palæst. lib.* III. *pag.* 618.

BEEROTH BENE-JAAKAN, dat is, *der kinderen Jaakans*, een woestyne in 't landt der Edomiten naby den berg Hor, (daar Aaron gestorven is) aan de overzyde der Jordane. Eusebius schryft, dat deze zevenen twintigste legerplaatze der Joden in deze woestyne tien mylen van de stadt Petra afgelegen was. Moses noemtze *Num.* XXXIII, 31, 32 enkelyk BENE-JAAKAN *Deuteron.* X. 6. *Euseb. Onomast. ad voc. Beëroth. Simon Diction. de la Bibl.*

BEERS, het zestiende en laatste dorp van de vierde Grietenye van Westergo, Barderadeel genoemt, legt aan de vaart van de Zwette, die door Wiel voorby deze plaats naar 't dorp Jorwert gaat, en daar den naam van Jaanvaart aangenomen hebbende, by Britzwert in het Britzwerder meertje valt. Unia state, een sterk stene huis, daar Kempo, of liever Auko Kempes Unia, een der voornaamste Vriesche edelen en Schieringer heerschappen, in 't jaar 1443 op woonde, staat alhier. In de Vriesche oneenigheden, ten tyde van vorst Albert van Saxen, erfpotestaat van Vrieslandt, verstrekte dit huis tot een gedurige schuil en loopplaatse voor de Schieringers, en een bittere doorn voor de stadt Leeuwaarden, die in 't jaar van 1498 te vergeefs een hinderlage onder dit huis stelde, alzo haar oogmerk, dat de bezettelingen af zouden komen, en zy als dan 't zelve ligt veroveren zoude, haar miste, welke plage niet eerder ophiel, voor dat de stadt Leeuwaarden, door den ridder Willebrord van Schaumburg tot het huldigen van den Saxischen vorst gedrongen, hare poorten voor hem opende, en hy met Worp, Unia Keimpoos zoon, overquam, dat die hem dat huis, wel eer door zynen vader gebouwt, inruimen zoude voor drie duizent goude florenen, of twee hondert goutguldens jaarlyks. *Schotan. Vriesl. tusschen 't Vlie en de Lauwers. Gabbema verhaal van de stadt Leeuwaard.*

BEERSELE OP DEN BOSCH een dorp en heerlykheit in de meierye van Arkel, onder het quartier van Antwerpen, trekt zynen bynaam wegens een naby gelegen bosch, tot onderscheidt van andere dorpen van den zelven naam, leggende 't eene tusschen Brussel en Halle in Henegouwen, en 't andere in de meierye van Turnhout by Vorselaar. In 't laatst der veertiende eeuw wierdt deze heerlykheit te leen bezeten by Pieter van Dale, en in de vyftiende eeuw, te weten den 7 Julius van het jaar 1650, wierdtze by kope voor eene somme van zeven duizent guldens door koning Philips den IV van Spanje opgedragen, als een vry eigen goedt, aan Melchior Franciscus de Cordes, uitwyzens het extract uit den leenboeke van zyn majesteits leenhove 's lands van Mechelen. *fol.* 60. Lang van te voren hadt het edele geslacht van Berthout deze goederen bezeten, blykende by zekere verkoop en opdragt der tienden te Beersele, voor schepenen van Mechelen des zondags na den vierdag der Apostelen Filippus en Jakobus, in het jaar 1298 gedaan ten behoeve van den kommandeur en broeders van het Duitsche huis te Mechelen. *J. Le Roy notit. Marchionat. S. R. I.*

BEERTA, BEERTHE, oudtyds BERETHE geheten, legt in het grote Oldampt, gehorig aan de stadt Groningen, tusschen Winschoten en den Dollaart, naby het drooggemaakte Huninga meer, of Oostwolter meerbed, lopende hier voorby het stroomtje de Fins, dat by het buurtje Stoxterhorn zyn begin neemt boven de hofstede de Fink, en in den Dollaart door de Finser wolder zyl zyne uitlozing heeft, ten Oosten waar van en Noordelyk op het staal van den ouden zeedyk gelegen is. 'T is het grootste dorp, dat tusschen de Eems en de Lauwers gevonden wordt, en heeft een eigen predikant en kerk, die onder de Classis van 't Oldampt en Westwoldingerlandt behoren. Men wil, dat alhier wel eer een nonneklooster van de Premonstreit' orde gestaan hebbe, dat naderhandt te Mariaas poort verplaatst is, zynde beide die kloosters door een en den zelfden stichter opgerecht, die eertyds abt te Dokkum was geweest. Het zelve klooster wordt al vermeld op het jaar 1287, wanneer den 14 December des middernachts door een geweldigen watervloedt de zeedyken alomme in Vrieslandt weggeslagen wierden, en een oneindig getal van menschen en vee verdronk, zodat alomme het geruchte liep, dat 'er geen of weinige menschen aldaar overgebleven waren, weshalven de overste der Premonstreit orde door eenige gevolmachtigden alle de kloosters alhier onderzoeken deedt, hoe veien 'er nog van die van zyne orde overgebleven waren, die dan ondervonden, dat 'er te Beerthe nog veertig nonnen in 't leven waren gebleven, en hondert en veertig verdronken. *Emm. rer. Fris. hist. lib.* XII. *Emonis Abbat. in Werum Chron. J. Nyenborg Historisch verh. van Groning. en Oml.*

BEERUM, of BEERUMER-AMPT, een der negen ampten van Oostvrieslandt, zynde verdeelt in vier voogdyen, I in de Hager, II in de Nesmer, III in de Arreler, IV in de Oostermarscher: en dan in nog twee eilanden, als Norderne en Baltring, of Baltrum. Over dit gansche ampt houden een drost en amptman het gerichte, en in 't zelve munt tegenwoordig nog uit het overdeftig huis of slot van den doorluchtigsten vorst van Oostvrieslandt, afkomende van de twede vrouwe van den here Edzard Sirksena, volgens 't bericht van *Ubbo Emmius* in den jare 1433, herbouwt in 't jaar 1443 door des zelfs broeder, den heere Ulrich, hoofdling van Grietzyl. Zie hier ook van de Oost-Viiesche Historie, gedrukt te Aurich 1722, *Tom.* I. *b. p.* 45. §. 13. *en p.* 52.

BEERUM, of BIERUM, een voornaam dorp in Fivelingo, het twede quartier van de Groninger Omlanden, een groot quartier ure gaans van den Eemsdyk, en even zo verre van Losdorp aan het nu verdroogde stroomtje de Hecht, dat by Appingadam in het Damsterdiep, oudtyds de Fivel genoemt, uitwaterde. Het hadde voormaals eene Parochiekerk, die Menco van Weerum getuigt, dat op het jaar 1247 nevens die van Holwirth ontheven wierdt van een verbodt, (interdikt) waar in zy beide vervallen waren, omdat aldaar door 't opstoken van eenen Rupertus aan de eene, en van eenen Albertus aan de andere zyde een bloedig treffen voorgevallen was. Het is onzeker, of Herbertus, bisschop van Utrecht, en zyne twee broeders, steêvoogden van Groningen en Koevorden, van deze plaats, als het gemene gevoelen is, afkomstig zyn, of uit Oostvrieslandt van het oude en adelyke slot Beerum, als vele deftige schryvers verhalen, daar ook hunne schilderyen ten toon hangen. Tegenwoordig behoort dit dorp in 't geestelyke onder de Classis van Lopperzum, en heeft een eigen predikant. Het adelyke slot Luinga, pronkende met twee ongelyke ouderwetze gevels en eene lager nieuw aangebouwde dwarsgevel, waar van eene fraaie schetse in het Tekenkabinet van den Advokaat M. Brouerius gevonden wordt, pronkt nog tegenwoordig te dezer plaatse. *Harkenroht Oostvr. Oorspronkl. Outhed. en Gesticht. van Groning.*

BEERWOLDE, eene stadt, gelegen in 't hartogdom van Cassuben, aan de grenzen der nieuwe mark Brandenburg.

BEEST, een dorp, dat nevens Renoy ook een slot heeft, is, volgens *Pontanus*, van ouds onder de Nederbetuwe en onder Nimwegen begrepen geweest; maar beide deze dorpen worden nu, naar de getuigenisse van *Simon van Leeuwen*, gerekent onder het graaffchap van Kuilenburg. In 't jaar 1480 is tusschen Henrik, bisschop van Munster en beschermheer van Gelderlandt, en de overigheit van Nimwegen aan de eene, en Walraven Piek aan de andere zyde een verdrag gemaakt, hier in bestaande, dat Walraven de blokhuizen en amptmanschappen van Beest en Renoy op den naam van Karel en Philips, onder eedt van getrouheit en zorgvuldige hoede, zoude blyven bezitten. *Beschr. van 't Utrechtsche Bisdom* II *deel.*

BEETGUM, of BOUNIGUM, doch door de wandeling meest genaamt BEETGUM, een dorp in Vrieslandt, gelegen onder de gritenye van Menaldumadeel, voorheen BADEGUM genaamt; omdat de kerk van een wyd water bespoelt wierdt, daar iemandt in baden kon. Onder Beetgum is gelegen de vermakelyke buurt Dyxtrahuizen, daar de erffelyke sloten of Stinssen Buwma in Aysma staan. Onder Beetgum staat ook het herenhuis Terhorne, 't welk voor dezen Hessels Marina toegekomen heeft, en naderhandt van de hoogedele Zwarzenburgen bezeten is geweest. *Oudh. van Vriesl.*

BEETS, (JOHANNES) geboortig van Tirlemont in Brabandt, was in de XV eeuw in achting. Hy wierdt een Karmeliet, en leerde de Godgeleerdheit te Loven, alwaar hy storf den 6 Junius des jaars 1470, nalatende verscheide werken, onder anderen *eene verklaring over den brief van Paulus aan de Romeinen; eene verklaring over het Sacrament des altaars; tien boeken over de tien geboden,* genaamt *Præceptorium divinæ legis.* enz. *Lucius in Bibl. Carm Alegre in parad. Carm. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

BEETS, van outs BEETSECH, een redelyk groot dorp van Westvrieslandt, niet verre van den Beemster, wiens ringsloot langs den Beetserdyk door de korssloot, en verder door de Duister-en Hornsluizen by Schaardam en Floriskoog in de Zuiderzee zyne uitwatering heeft. Volgens het quohier der verpondinge van den jare 1632 over de huizen en landeryen van Westvrieslandt is Beets aangeslagen voor 118 huizen, 433 morgen, en 511 en een half roeden. De Parochiekerk alhier stont ter begevinge van den grave, en ter bevestiging van den aartsdiaken van de Utrechtsche domkerk. Na de verandering van den Godsdienst in deze landen zyn Beets en Oudendyk vereenigt, en door een predikant, hier in 't jaar 1576 voor de eerste maal beroepen, bedient geworden; doch

van elkander gescheiden in het jaar 1663, en ieder met een eigen predikant voorzien, en onder de Classis van Edam gebragt. Geen kleinen roem draagt dit dorp op het geslacht van Hogerbeets, zo berucht geworden in den raadpensionaris van Leiden, meester ROMBOUT HOGERBEETS, wyl dezes overgrootvader, DIRK HENDRIKS HOBEETS, alhier zyne hofstadt, Hogerbeets genaamt, en aan de Oostzyde van de kerk gelegen, gehad en bewoont heeft, aleerhy metter woon naar de stadt Hoorn vertrokken is, getuigende de uitgever van *Velius kronyk* in het jaar 1648, dat ten dien tyde de grondslagen van gezegde hofstadt aldaar nog gezien wierden. *M. Veeris Kerkel. Alphabet. D. Burger kron. van Medenbl. Outhed. van Kennemerl.* I *deel. Velius kron. van Hoorn.*

BEETS, het eerste dorp van de grietenye Oosterlandt in Vrieslands derde quartier, de Zevenwolden, aan de Noordzyde van 't Koningsdiep. Alhoewel het tegenwoordig nog zeer fraai bebouwt en groot is, was het echter merkelyk groter in de Roomsche tyden, en de stoel eens dekens. De kerk was op den naam van Sinte Geertruid ingewyd, en hadt een fraaien spitsen toren, die van ouderdom ter nedergestort is. Men vindt hier omtrent zeer grasryke weiden en schoon bouwlandt, en een opvaart uit de Borne of Koningsdiep naar dit dorp, dat nevens Beetsterzwaag en Olterterp, of Oldterp, van een predikant bedient wordt, en onder de Classis van de Zevenwolden op het Heereveen behoort. *Vrieslandt tusschen de Eems en de Lauwers. Schotanus en Winsemius kron. van Vriesl.*

BEETSTERZWANG, het twede dorp in rang onder de 13 dorpen van gemelde grietenye Opsterlandt, drie quartier ure gaans van Beets, is vol plantagie, maar klein van landeryen, die zeer vruchtbaar in granen zyn. Het heeft een lange, welbetimmerde en bestraatte buurt, en des grietmans woninge aan 't Westen pronkt daarenboven met de twee eige erfde staten Fokkens en Walrich, heerlyk met hoogopgaande bomen beplant, lopende de ryweg naar het landschap Drenthe door dit dorp, daar elke twede rechtdag des donderdags gehouden wordt, nevens twee jaarmarkten, elk drie dagen durende, die zeer groten toeloop hebben van Vriezen, Omlanders en Drenthers. *Vriesl. tusschen de Eems en de Lauwers.*

BEFORD, of BEFORT, eene kleine stadt, nevens een ampt en slot, gelegen in de Sundgou, aan de rivier Doux, en behorende tot het graafschap Pfirt. Des zelfs bezitting quam door huwelyk aan het huis van Oostenryk, en in den jare 1488 wierden de graven van Meursperg daar mede beleent, die zich uit dien hoofde ook heren van Beford noemden; doch het Oostenrykschè huis heeft wegens de al te grote schulden der graven de stadt en ampt wederom in bezit genomen. In den jare 1648 wierdtze in den Munsterschen vrede aan Vrankryk afgestaan. Het landt heeft zo in den dertigjarigen, als in den Franschen oorlog veel geleden. *Zeil. Topogr. Alsat. P.* II. *Spen. hist. insign. p.* 641.

BEG, of BEY, betekent in de Turksche tale *een Heer*. Dit woordeke wordt dikwyls by andere gevoegt. Dus betekent *Beglerberg* een *heer der heren*; *Hassanbeg* betekent den *vorst Hassan. Ricaut.*

BEGA, (KORNELIS) een leerling van Ostade. Tot moeder hadt by Maria Kornelisz. dochter van den vermaarden Kornelis van Haarlem, die zelve fraai tekende en schilderde: tot vader Peter Jansz. Begyn. Hy wierdt een grootmeester in 't schilderen van boeregeselschapjes, doch los van zeden, zo dat de oude man hem niet langer voor zynen zoon erkennen wilde. Die smaat deedt hem den naam van *Begyn* in *Bega* veranderen. Zyn geboortejaar is onzeker, maar zyn sterfjaar is geweest 1664, op den 27 van Oogstmaandt. Zyn penceelkunst, alom geacht, pronkt in de beste kabinetten. *Houbrakens schilderb.* I *deel.*

BEGARS, eene abdy in Vrankryk, gelegen in Bretagne, vyf mylen van Fregnier, tot welke stadt ze behoort. *Maty Diction.*

BEGAT, (JOHANNES) raadsheer in 't parlement van Dyon, wierdt gezonden tot koning Karel den IX in den jare 1563, om aangaande des zelfs edict, waar by den Protestanten de vrye oeffening van religie wierdt toegestaan, eenige vertogen te doen. De staten van Bourgogne bestoten, in weêrwil van 't edict, zich tegen de vergaderingen der Hugenotten aan te kanten; en om dezen toeleg gemakkelyk by 't hof te doen doorgaan, wierdt Begat derwaarts gezonden. Deze, over die stoffe een krachtig vertoog hebbende gedaan, schreef ook eene *Apologie*, bewerende, dat gene twee soorten van Godsdienst in een staat behoorden geduld te worden, als zynde strydig met de eere van Godt en de algemene ruste. De Protestanten beantwoordden dit geschrift met een tegenschrift. Aanmerkelyk is het, dat de provincie van Bourgogne niet alleen de wille des konings niet gehoorzaamde, maar ook in eene vergadering der staten na een ryp overleg besloot van niet te zullen gehoorzamen. Dies men den Engelschen niet te wyten heeft, dat ze in den jare 1688 zich de gehoorzaamheit van koning Jakob den II onttrokken, en eene zake, die strekte tot den uitersten ondergang dier Godsdienst-oeffening, die door de wetten bekrachtigt was. *Thuan. l.* XXXVI. *ad an.* 1565. *Bayle.*

BEGERUS, (LAURENTIUS) wierdt te Heidelberg, alwaar zyn vader raadsheer was, den 9 April des jaars 1653 geboren, en met allen vlyt in de studien opgequeekt. Hy begaf zich eerst tot de rechtsgeleerdheit, maar wierdt door zynen vader genoodzaakt de godgeleerdheit te omhelzen. Na zyns vaders doodt keerde hy weder tot de rechten, en vorderde zeer voorspoedig in de zelve, tot dat hem keurvorst Karel Lodewyk in den jare 1677 zyne bibliotheek toevertrouwde. Midlerwyle besloot de keurvorst een kunstkabinet van oude penningen en andere zeldzaamheden te vergaderen, en zondt zynen hofraadt, den vryheer van Spanheim, ten dien einde naar Italië; en wanneer deze binnen weinig tyds eene tamelyke menigte van oudheden naar Heidelberg overzondt, wierdt Begerus door den keurvorst gelast, zich in deze kennis te oeffenen, en tot Antiquarius aangestelt; welke bediening hy onder de twee volgende keurvorsten nog bekleed heeft. Doch het muntkabinet in den jare 1686 aan keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg komende, tradt Begerus mede in des zelfs dienst, als raadt, Antiquarius en Bibliothecaris; in welke bediening hy van Frederik den III, naderhandt koning van Pruissen, bevestigt is. Hy storf in den jare 1705, hebbende zich door velerlei schriften vermaart gemaakt, onder welke zyn:

Thesaurus ex Thesauro Palatino selectus.
Observationes & conjecturæ in numismata quædam antiqua.
Spicilegium antiquitatis.
Meleagrides & Ætolia.
Cranaë insula Laconica.
Contemplatio gemmarum quarundam Dactyliothecæ Gorlæi.
Bellum & excidium Trojanum.
Thesaurus Brandenburgicus selectus.
Hujus continuatio.
Ejusdem volumen certium.
Regum & Imperatorum Romanorum numismata.
Lucernæ veterum sepulchrales Iconicæ.
De nummis Cretensium serpentiferis.
Colloquii quorundam de tribus primis thesauri antiquitatum Græcarum voluminibus ad eorum auctorem relatio.
Numismata pontificum Romanorum aliorumque principum ecclesiasticorum rariora.
Alcestis pro marito moriens & vitæ ab Hercule restituta.
Ulysses Syrenes prætervectus.
Pœnæ infernales Ixionis, Ocni, Sisyphi & Danaidum.
L. Annæi Flori rerum Romanarum libri duo priores.
Examen dubiorum quorundam.

Zie *Nova literaria Germaniæ ad. an.* 1703. *p.* 361. *seq.*

BEGGH, of LE BEGUE, (LAMBERTUS) wordt van velen gehouden voor den stichter der Begynen, die daar by voegen, dat hy *Begue* wegens zyn stamelen genoemt is. Hy was een priester te Luik, en storf in den jare 1177. *Kickel Histor. Begginaliorum Belgii.*

BEGLER-BEGS zyn Turksche hoge beampten, wordende als stadhouders over grote landschappen gestelt; zynde Beglerbeg, volgens de kracht zyner benaming, een heer van vele heren. Zy hebben onder zich verscheide Sangjaks, of stadhouders, Begs, Agaas en andere bevelhebberen. Zy worden in twee soorten verdeelt. De Beglerbegs van den eersten rang hebben eene zekere inkomst, *Ohas* genaamt, die ze zelve door hunne bedienden van de steden, kastelen en dorpen hunner landschappen heffen. Die van den tweden rang genieten zekere renten, wordende door des Sultans beampten, nevens alle de inkomsten van 't gehele gouvernement, opgehaalt, waar uit zo wel zy, als de gewapende manschap betaalt worden. Van de eerste soorte worden 'er twee en twintig getelt, namentlyk de Beglerberg I van Natolië; II van Karamanië; III van Diarbek, of Mesopotamië; IV van Damascus in Syrië; V van Sibas; VI over Erzron, aan de grenzen van Georgië; VII van Van, naby Persië; VIII de Bassa van Tchiltir aan de Georgiaansche grenzen; IX de Bassa van Scheherezul in Assyrië; X de Bassa van Aleppo in Syrië; XI de Bassa van Marasch in Natolië; XII de Beglerbeg van Cyprus; XIII van Tripoli in Syrië; XIV van Trapezunt, aan de Zwarte zee; XV de Bassa van Cars naby Erzron; XVI de Bassa van Musul in Assyrië; XVII de Bassa van Rica; XVIII de Bassa van Romanië; XIX de Capoutan, of kapitein Bassa, anderszins by de Turken genaamt de Admiraal van de Witte zee; XX de Bassa te Offen in Hungarië; XXI de Bassa van Temiswar, welke beide nu onder het gebiedt des Roomschen keizers zyn; XXII de Bassa van Bosnië. De Beglerbegs van den tweden rang zyn: I de Bassa van Alcaïr; II de Bassa van Bagdat, of Babylonië; III de Bassa van Yemen in het gelukkige Arabië; IV de Bassa van Habesch, of Abyssinië, in Morenlandt, en over de Rode zee, die echter maar den tytel voert, alzo dat landt tot het Ottomannische gebiedt niet behoort; V de Bassa van Basra, of Bassora, aan de Persiaansche grenzen, die insgelyks den bloten tytel voert; VI de Bassa van Lasa in het gelukkige Arabië, tegen over Ormus, maar van klein belang. Hier by konden ook die van Algier, Tunis en Tripoli gevoegt worden; doch deze gehoorzamen den Turkschen keizer maar voor zo verre zy willen. Voorts hebben vyf dezer genoemde Beglerbegs den tytel van vizieren of staatsraden, te weten de Bassa van Natolië, Babylonië, Alkaïr, Romanië, en eertyds die van Offen. Jeder Beglerbeg heeft drie voorname beampten, een Mufti, zynde het hoofdt in zaken van religie, een Reis Effendi, die kanselier en staatssecretaris is, en een Defterdar, of groot-schatmeester, die zamen zyne voornaamste raden zyn. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

BEGUARDI, en BEGUINAE, waren ketters, nemende in het einde der XIII eeuw hunnen oorsprong in de Nederlanden. Zy leefden ongetrouwt, echter buiten kloosters. Men zegt, dat zy geleert hebben, dat de mensch tot de uiterste volmaaktheit kan komen, zonder te zondigen, in dit leven; dat men niet nodig hadde alsdan te vasten of te bidden; en, alzo het uiterlyke gevoel den geest geheel onderworpen was, men het ligchaam konde toelaten, wat men wilde, zonder dat zodanig een mensch eenige menschelyke ordonnantien behoefde onderworpen te zyn. Zy hadden een groten aanhang in Duitschlandt, maar wierden eerstelyk in den jare 1166 op 't Concilie te Wenen, naderhandt in den jare 1260 te Keulen, en eindelyk op 't algemene Concilie te Vienne, in Vrankryk, in den jare 1311 veroordeelt. De BEGUINEN bestonden uit vrouwen, en wierden in twederlei soorten verdeelt. De eersten deden gene kloosterbelofte, volgende de dwalingen der Beguarden en van Margareta Porretana. De anderen wierden niet veroordeelt, levende naar de instellingen, haar van de H. Begga, zuster

zuster van de H. Geertrui, of, gelyk anderen willen, van zekeren priester Lambertus Begha voorgeschreven. Paus Johannes de XXII maakte een onderscheidt tusschen deze twee soorten; des nog hedendaags de overblyfselen der laatste soorte in de Nederlanden gevonden worden. *Clement. C. cum derel. dom. ad. nostr. de her. 6. &c. Pelagius de planctu ecclesiæ l. II, c. 51. Pratcol. Sanderus Hær. 160. 161. Spond. Bzov. & Rainaldi A. C. 1310. & Coens orig. des Beguards. du Fresne in Gloss. Tom. I. Nat. Alexand. hist. eccl. sec. 13. & 14.*

BEGYN, gelyk *Peter Koens*, kanunnik te Antwerpen, en de heer van Espen aangemerkt hebben, is voorheen ook genomen geweest in de betekenisse van allerlei vrouwen, die een stil en Godvruchtig leven leidden, en zich van de gemeenschap der werreldt onthielden. Waar de naam van daan komt, is niet al te zeker. Zommigen, en onder hen *Heda*, zeggen, dat ze dien naam gekregen hebben van een zeker hulsel, waar mede zy haar hoofdt bedekten; want *beguin* is in 't Fransch een zeker kinderhulsel. Van dit gevoelen is ook de jongste uitlegger der Nederduitsche wortelwoorden. Anderen willen, dat de naam komt van de heilige *Begga*. Anderen weder doen hem afdalen van *Lambert Begge*, een Luikenaar, die de order der Begynen zou ingestelt hebben. De Brabantsche historieschryver Grammayë zegt, dat de naam van Begyn oudtyds een aanzienlyke naam was, die alleen gegeven wierdt aan edele vrouwen, die een middelweg tusschen het werreldlyke en het kloosterlyk leven verkoren hadden. En hy verzekert ons, dat deze naam, door den tydt vergaan en vergeten, weder op de baan gebragt is door den voorzyden *Begge*, of *le Begge*. Wat het tooisel belangt, daar zyn'er, die voor waarschynlyker houden, dat het den naam niet gegeven heeft aan de Begynen; maar dat het dien naam van de Begynen gekregen heeft. Nog leiden weder eenigen den naam af van de *Bichini*; welke *Bichini*, of Bichinen, dus genoemt zyn, omdatze met een grof graau laken, 't welk in het Italiaansch *Biglio* genoemt wordt, gekleed waren, gehouden worden voor een soort van Minnebroederen, ook *Bizochi* genoemt; waar van breder bescheidt te vinden is by *Odoricus Rainaldus* over het jaar 1297, en by *Wadingus* over het jaar 1297 en 1317. *Aantekeningen over 't Utr. Bisd. I deel.*

BEHAIM *van Schwartzbach*, eene oude adelyke familie in Duitschlandt, zynde in den jare 1681 tot den vryheerlyken standt verheven. Zy heeft haren oorspronk uit Bohemen, alwaar ze gezegt wordt aan een beke, genaamt *Schwartz*, gewoont, en daar van daan den name van *Schwartzbach* gekregen te hebben. In den jare 919 sloegen zich eenigen van deze familie niet verre van de stadt Neurenberg ter neder, wordende van hun vaderlandt *de Behaimen* genaamt; ook hebben eenigen van hun zich naar Avensberg, in Beyeren, begeven. Maar wanneer dit geslacht zo wel in Frankenlandt, als in Beyeren, grotelyks verminderde, heeft AALBERT Behaim van Schwartzbach het zelve wederom in zynen vorigen luister herstelt, by gelegenheit der ridderspelen, door keizer Henrik den VI in den jare 1198 te Neurenberg aangestelt. Onder zyne nakomelingen zyn verscheide vermaarde mannen en van vele verdiensten geweest, voornamentlyk in de stadt Neurenberg. KOENRAAD Behaim diende keizer Koenraad den IV, zoon van Frederik den II, en sneuvelde in den jare 1252 in Siciliē. FRANCISCUS was ridder der Duitsche orde. SEBALD wierdt in den jare 1433 van keizer Sigismund, wanneer deze te Rome door paus Eugenius den IV gekroont wierdt, op de brugge van den Tiber tot ridder verheven. STEPHANUS wierdt in den jare 1444 proost in 't sticht van den H. Stephanus te Bamberg. Boven alle is merkwaardig MARTINUS Behaim, door MARTINUS, in den jare 1474 overleden, by Agnes Schopper geteelt: want nadat hem van Isabella, hartogin en regentinne van Burgondiē, gemalin van hartog Philips den III, toegenaamt de vrome, een oorlogschip was toevertrouwt, heeft hy daar mede naar zyn welgevallen den groten Oceaan zo lange doorkruist, tot dat hy eindelyk het eilandt Fayar, en de daar by gelegene Azorische eilanden ontdekte. Naderhandt de Atlantische zee doorzeilende, vondt hy de Amerikaansche eilanden, nevens de Straat, om van 't Westen naar 't Oosten te varen, volgens het bericht van Wagenseilius uit de Archiven van Neurenberg. Johannes Baptista Ricciolus getuigt, dat Columbus zich op het eilandt Madera van des zelfs zeekaarten bedient heeft: ook zegt men, dat Magellanus daar uit die zeeëngte ontdekt heeft, die nu van hem den name voert. Voorts bezette Behaim met eenige by zich hebbende Vlamingen de Azorische eilanden, waar van daan zy nu de Vlaamsche eilanden genaamt worden. Hy was een leerling van den vermaarden wiskundigen Beroaldus, en toonde allereerst het gebruik van 't kompas in de scheepvaart. Keizer Maximiliaan noemde hem den meest en verst bereisden burger van 't ryk. De koning van Portugal verhief hem den 18 February des jaars 1485 tot ridder. Hy storf in den jare 1506, den 29 July, te Lisbon, nalatende by Johanna de Macedo, dochter des Admiraals van Portugal, eenen zoon, mede MARTINUS genoemt. GEORG Behaim diende keizer Rudolph den II tegen de Turken, en sneuvelde in den jare 1593 by de stadt Fillek. LUCAS FREDERIK bezocht nevens Rudolf van Bunau in den jare 1611 het H. Landt, komende in den jare 1612 wederom te Venetiē aan, de kroning des keizers Matthias nog in dat zelve jaar bywonende. Hy wierdt in gezantschappen aan koning Ferdinand den III en Maximiliaan, keurvorst van Beyeren, gebruikt. Hy storf den 28 Juny des jaars 1648, out zynde 61 jaren, en hebbende te Neurenberg verscheide eerampten bekleed. Zyn zoon FREDERIK heeft na het voleindigen zyner reizen de stadt Neurenberg vele diensten gedaan. Men zegt, dat hy, de Engelsche tale machtig zynde, twaalf boeken uit de zelve in de Hoogduitsche overgezet heeft. JOHAN JAKOB was een bequaam ingenieur in het leger van Lodewyk den II, hartog van Bourbon. Hem wierdt eindelyk een regiment toevertrouwt, en hy verloor zyn leven door een kanonkogel in de belegering van Mardyk by Duinkerken in den jare 1652. JOHAN SIGISMUND wierdt in den jare 1623 geboren, en storf in den jare 1656, hebbende de Augsburgsche belydenis in de Poolsche tale overgezet. Voorts zyn nog velen uit dit geslacht in den raadt te Neurenberg en in andere aanzienlyke bedieningen geweest. *Wagenseil in Panegyr. Bohem. Ricciol. in Geogr. Reform. l.* III. *c.* 22. *Freher. in Theatro.*

BEHEMOTH. Dit woordt, beduidende eigentlyk *dieren*, of een *groot dier*, wordt doorgaans voor een olifant genomen. De Joodsche Rabbynen verstaan in 't boek van *Job* door Behemoth een os van een ongewone grootte. De Talmudisten en andere allegorische schryveren onder de Joden, in 't byzonder R. Eliezer, houden staande, dat Godt dit dier op den zesden dag geschapen heeft, daar by voegende, dat het dagelyks duizent bergen afweide, zynde bestemt tot het grote gastmaal der Joden in de toekomende werreldt. Het welk echter de verstandigsten onder de Joden op eene oneigentlyke wyze verstaan, vattende zulks op van de vreugde der rechtvaardigen in de toekomende werreldt. Samuel Bochart toont wydlopig in zyn *Hierozoicon*, V, 15, dat door Behemoth niets anders dan een zeepaardt te verstaan is. *Ludolf in hist. Æthiop.*

BEHM, (JOHANNES) een Godgeleerde, wierdt geboren in den jare 1587, en storf in den jare 1648. Hy schreef eene *Chronologie* van de scheppinge der werreldt tot op de verstoring van Jeruzalem door Titus Vespasianus, zynde dit werk wel gewilt. Hy verklaart by die gelegenheit verscheide schriftuurplaatsen, wederleggende Beroaldus en Funccius. *Voss. de Scient. Mathem. Witte in Memor. Theol. pag.* 694.

BEHM (MICHIEL) wierdt geboren in den jare 1612, en storf in den jare 1650. Hy was een leeraar in de Godgeleerdheit te Koningsbergen, en schreef over den H. Doop, de vrye wille, en over de vrage, of Jesus Christus zich Gods zone genoemt heeft ter oorzake zyner heiligmaking en komste in de werreldt. *Witte in Memor. Theol. pag.* 761.

BEHME, of BESME, (N. DIANOWITZ) de moordenaar van den Admiraal de Coligny. Hy was van geboorte een Duitscher; maar van de jeugt aan in 't huis des hartogs van Guise opgevoed zynde, liet hy zich in den jare 1572 in het bekende bloedbadt van Parys gebruiken om den voornoemden Admiraal de twee eerste dodelyke steken toe te brengen; den eersten in de borst, den anderen in den mondt. Coligny, zich zelven bekent makende, herinnerde hem, indien hy een soldaat was, voor een out generaal achtinge te hebben; men voegt'er by, dat Coligny zich beklaagt heeft, van dat hy door de handen van een slegt karel, en niet van een dapper soldaat moest sterven. Eenigen tydt daarna zondt de hartog van Guise dezen Behm naar Spanje, quansuis om paarden te kopen, maar in der daadt om met koning Philips den II eenige heimelyke tractaten te maken. Van daar wederkerende wierdt hy door de Gereformeerde bezetting van 't slot Bouteville in Angoumois gevangen genomen. Hy, vrezende, dat men hem aan die van Rochelle zou overleveren, om aan 't leven gestraft te worden, beloofde een aanzienlyk losgeldt; en die van Guise beloofden den gevangenen dapperen Karel du Pui Montbrun tegen hem op vrye voeten te zullen stellen. In 't tegendeel boden die van Rochelle duizent ryksdaalders voor hem, om een scherp voorbeeldt van hem te maken. De gouverneur van Bouteville, genaamt Bertoville, wilde hem liever in hechtenisse houden. Maar wanneer de voornoemde Montbrun te Grenoble ter doodt gebragt was, bestelde men een soldaat, om Behm behulpzaam te zyn in het ontkomen uit de gevangenis; maar ter zelver tydt waren anderen bestelt, die op hem passen, en hem doden moesten. *Thuan. hist. lib.* LII. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 380.

BEHR, (CHRISTOFFEL) een groot wiskunstenaar, en geen geringe luister van zyn Duitscher vaderlandt, heeft geschreven:

De fide demonstrationum Archimedis, & de Mediis Geometricis per Circinum & regulam indagandis. 1673.

Konig Bibl. vet. & nov.

BEICHLINGEN, een graafschap in Thuringen, behorende tot het gebiedt der heren van Werthern. Het is gelegen aan de Unstrut, en wordt door de rivier Lossa, die achter Leubingen in de Unstrut valt, byna geheel omringt. Het slot Beichlingen is niet verre van Heldrungen gelegen.

BEICHLINGEN, of BEUCHLINGEN, eene oude adelyke familie in Meissen, alwaar ze nog hedendaags verscheide ridderlyke goederen, nevens de graaflyke waardigheit, bezit. Knaut leidtze af van de beroemde graven van Beuchlingen, noemende CUNO, of KOENRAAD, grave van Nordheim, als stamheer, die van Wittekind den Groten, eersten hartog van Saxen, en in den zesden trap van keizer Henrik den I afstamt. Zyn vader OTTO, hartog in Saxen aan de Wezer, ontfing in den jare 1062 door zyne gemalinne ook het hartogdom van Beyeren, maar wierdt door den keizer in den jare 1070 wederom van 't zelve berooft, en in den jare 1083 geslagen. Koenraad zelve was te gelyk Paltsgrave van Saxen, en wordt gezegt de in Thuringen gelegene graafschap Beuchlingen, na 't afsterven der eerste heren, van welke ERPO de stadt Erfort gesticht, en DIDERIK in den jare 968 het ridderspel te Merseburg bygewoont heeft, ontfangen, en zich naar de zelve genoemt te hebben. Hy wierdt in den jare 1103 te Alvensleben vermoord. Onder zyne nakomelingen was ALBERT, bisschop te Yppus, en des aartsbisschops van Ments vikaris, gevende aan de kerke te Memleben een aflaatbrief. Naderhandt heeft zich onder anderen FREDERIK, veldmaarschalk van Meis-

Meissen zynde, vermaart gemaakt, sneuvelende in den jare 1426 in den slag by Aussig. Des zelfs zoon, ook FREDERIK genaamt, was aartsbisschop van Maagdenburg den tydt van 20 jaren, stervende in den jare 1464. ADAM FREDERIK verkocht in den jare 1500 't graafschap Beichlingen aan de heren van Werther, wordende hy 't onrecht van zommigen voor den laatsten van zyn geslacht gehouden; want deze graven bezaten, behalven Beichlingen, ook Gebsee, Kreyenburg, en andere in Thuringen gelegene goederen. ADAM op Gebsee was in den jare 1530 keizerlyke kamerrechter te Spiers. HUBERT hadt het bevel over de Duitsche benden, die den koning van Engelandt tegen den koning van Vrankryk te hulpe gezonden wierden, en in den jare 1544 het ongeluk, van door de keizerlyken in Lotharingen gevangen te worden. Hier op wierdt hy terdoodt veroordelt, maar wanneer de beul gereet stont om hem binnen Metz te onthoofden, verschafte hem de keizerlyke prins Maximiliaan pardon, 't welk zyne gemalin door een voetval te vergeefs by den keizer gezocht hadt. Naderhandt diende hy den Protestanten, en woonde den strydt by Muhlberg by; waar op hem de keizer vogelvry verklaarde, en in het volgende verdrag met den keurvorst van Saxen uitdrukkelyk van alle genade uitsloot. Dit bewoog hem, wederom onder de Franschen dienst te nemen, hebbende waarschynlyk daar in zyn leven geëindigt. BARTHOLOMEUS FREDERIK wierdt in den jare 1547 in den voornoemden slag gevangen, en storf, als laatste grave van Beichlingen, in den jare 1560. Hy wordt kamerhoeder des Roomschen ryks genaamt, welke waardigheit gezegt wordt aan 't slot Blichlingen gehecht te zyn, 't welk eerst die van Werther, die reets in den jare 1274 eene verwachting hadden, en in den jare 1420 de keizerlyke bekrachtiging erlangden, te beurt gevallen is. Na het afsterven dezer graven bleef van de zelve nog eene linie over, zynde maar van adelyken standt. Uit deze is onder anderen DIDERIK WILLEM van Beichlingen, zoon van MAURITIUS den jongeren, merkwaardig. Hy was te Cölleda in den jare 1587 geboren, en storf in den jare 1654, als deken en stichtsraadt te Wurtzen, als mede opperhofgerichts-assessor te Leipzich. Zyn zoon GODFRIED HERMAN op Dahlwitz, Tschorna, Baselitz, en Dobriczow, was keur-Saxische geheime raadt, opperhofrechter te Leipzich, en opperconsistoriaal-president. Hy heeft vier zonen gehad, welker de outste was WOLF DIDERIK. Deze bragt de graaflyke waardigheit weder aan zyne familie, zynde tot den jare 1703 grootkanselier en geheime raadt des konings van Polen; de twede, GODLOB ADOLPH, storf in den jare 1713, zynde keur-Saxisch generaal-adjutant, naderhandt kamerheer en oppervalkenier geweest. *Lucæ Grafen-Saal Knaut Orig. Beichling. Spangenb. Adelsp. Hubn. Geneal. Tab.* 149. *Albin. Meisn. Land-chr. Fabric. Orig. Sax. Muller Annal. Sax. Seckend. Hist. Luth.*

BEIDHAH, eene stadt gelegen in 't eigentlyk genoemde Persië, maar zestien Fransche mylen van Schiraz. Zy wierdt gesticht door Kischtasb, zoon van Lohorasb, koning van de twede Persische dynastie, en wierdt *Beidhah* genaamt, ter oorzaake van haar kasteel, zynde wit en eiront. Deze stadt heeft eenige geleerden voortgebragt, die hunnen bynaam van de zelve ontleent hebben. *Herbelot Bibl. Orient.*

BEIER, geboortig van Frankfort aan den Mayn, was bekent onder den naam van *Hartmanus Beyerus.* Hy wierdt geboren in den jaar 1506, en studeerde te Wittenberg, wordende onderwezen in de lere van Luther, dien hy gemeenzaam kende. Men maakte hem predikant in zyn vaderlandt, alwaar hy den 11 Augustus des jaars 1577 storf, out zynde 61 jaren. Hy was nederig en eenvoudig, nochtans zeer geleert, latende verscheide werken na, onder anderen eenige verklaringen over de H. Schriftuur, en *Quæstiones Sphæricæ.* Zyn zoon, JOHAN HERMAN BEIER, was een ervaren geneesheer. Hy hadt tot zyne derde huisvrouwe Catharina, dochter van Sebastiaan Ligarius van Mentz, zynde van de orde der Augustynen, maar die het kloosterleven verliet. *Melchior Adam in Vit. Theol. Germ.*

BEIERLINK, (LAURENS) kanunnik en aartsdiaken te Antwerpen, zynde zeer geleert en arbeidzaam, wierdt te Antwerpen in den jare 1578 geboren. Nadat hy aldaar onder de Jesuiten de spraakkunst en Philosophie geleert hadt, begaf hy zich te Loven tot de Godgeleerdheit, en wierdt Doctor gemaakt; en zeker beneficie ontfangen hebbende, behieldt hy het zelve tot het jaar 1605, wanneer hy door Johannes Miræus, bisschop van Antwerpen, tot bestierder der schole, door hem opgerecht, benoemt wierdt. Eenigen tydt daarna wierdt hem ook een kanunnikschap, en eindelyk het aartsdiakenschap opgedragen. Hy storf omtrent twee jaren daarna, den 22 Juny des jaars 1627, out zynde 49 jaren. Het is te verwonderen, dat hy in 't midden van zo vele bezigheden zo veel heeft kunnen schryven: want behalven zyn groot werk, uit zeven stukken bestaande, en *magnum Theatrum vitæ humanæ* genaamt, heeft hy ook *Biblia sacra variarum translationum,* in III stukken in folio, uitgegeven, voorts: *Opus Chronographicum ab anno* 1570 *usque ad annum* 1612. *Chronici Opmerii auctarium. Promptuarium Morale super Evangelia festorum totius anni. Commune sanctorum,* in III stukken, nevens vele andere werken. *Andr. Biblioth. Belg. Sweertii Athenæ Belgicæ. Freherus. Hendreich.*

BEILING, of BEYLING, (ALBERT) was benevens eenen Willem vander Coulster bevelhebber in het kasteel van Schoonhoven, wanneer het zelve, na het overgaan van de stadt, in den jare 1424 door Floris van Kyfhoek, krygsoverste van vrouwe Jakoba van Beyeren, gravinne van Hollandt, tegen haren man, hartog Johan van Braband, die door geheel Hollandt als graaf gehuldigt was, en zyne intrede gedaan hadt, belegert wierdt. De bevelhebbers van binnen wierden genoodzaakt het kasteel over te geven, en dus met hare bezetting krygsgevangenen te worden, behoudens hun lyf en leven, uitgezondert alleen Beiling, die ter doodt veroordeelt wierdt. Deze onverschrokken heldt verzocht een maandt tydt om zyne vrienden te gaan vaarwel zeggen, en zyne zaken te redden; het welk hem, op zyn woordt en belofte, onder eede van daar na weder te zullen komen, wierdt toegestaan. Hy ging, en quam, alles, wat hy te doen hadde, verrecht hebbende, als een twede Regulus, om te sterven wederom, en wierdt levendig in de aarde gedolven. *Goudhoevens kronyk pag.* 448.

BEILLY, of BEILLIUS, een hoofdman, geboortig van Utrecht, verdreef in de eerste Nederlandsche oorlogen de bezetting des konings van Spanje. Zich van Utrecht meester gemaakt hebbende, liet hy Bloem, die gouverneur in de zelve was, ophangen; maar wanneer Mondragon den 6 Januarius des jaars 1579 Utrecht innam, en op den vierden dag het kasteel veroverde, liet hy de meeste der bezetting aan de naaste bomen ophangen, maar Beilly zelve aan de galg, aan de welke hy Bloem hadt doen ophangen. Zommigen zeggen, dat dit op dien zelven dag geschied is, op welken Bloem in 't voorgaande jaar opgehangen was, en dat deze, naar de gerechtsplaats geleid wordende, Beilly binnen den tydt van een jaar voor Gods vierschare gedagvaard hadt. *Strada de Bello Belg. Decad.* II. *c.* 1.

BEILSTEIN, eene kleine stadt met een kasteel en ampt in 't Westerwaldt, in gebiedt van Nassau, 2 uuren van Herborn, behoort tot het gebiedt des vorsten van Nassau-Dietz.

BEILSTEIN, eene kleine stadt met een kasteel en ampt in 't hartogdom van Wurtemberg, niet verre van Heilbron gelegen. Zy wordt gezegt in den jare 1274 met muren omringt te zyn. In den beginne behoorde ze tot het gebiedt der heren van Wimmerstein, van welke de laatste wegens zyne glinsterende wapenen de glinsterende Wolf genaamt wierdt, en den grave Eberhard van Wurtemberg in den slag by Weil in den jare 1377 vele getrouwe diensten dede. Te voren waren zy dodelyke vyanden; maar zyn by deze gelegenheit zo goede vrienden geworden, dat Wolf in Wurtembergschen dienst tradt, en den grave zyne heerlykheit Beilstein nevens, klein-Betmar, als de laatste van zyn geslacht zynde, naliet. Hedendaags is van het slot weinig overig; en het stedeke is in de jaren 1643 en 1693 door de Zweden en Franschen deerlyk gehavent. *Pregitzer. Ephem. Wirtemb. Crus. P.* III. *p.* 310.

BEILSTEIN, by de Latynen *Bilestinum,* of *Bilstinum,* is eene heerlykheit en kleine stadt, nevens een slot, aan den Moesel, in 't aartsticht Trier gelegen, behorende tot het gebiedt der vryheren van Metternich Beilstein. De stadt hadt eertyds hare eigene heren; maar wanneer Philippus en Wilhelmus, vryheren te Winneberg en Beilstein, zonder mannelyke erfgenamen overleden, en de eerste maar twee dochteren hadt, waar van de eerste in den jare 1636 storf, is het als een leen aan de kerke van Trier te beurt gevallen, van welke het de graven van Metternich ontfangen hebben. *Zeiler. Topogr. Trev. Imhof N. P. l.* IX. *c.* 6. *n.* 8.

BEIMA, of BEYMA, (JULIUS van) te Dokkum in Vrieslandt uit een out geslacht in het jaar 1457 geboren, begaf zich met vele en grote naarstigheit van zyne jongelingschap af tot het onderzoek der rechten, en maakte daar in eenen ongemenen voortgang, zo dat hy te rade wierdt van zich naar de Akademie van Leeuven te begeven. Hier gekomen voldeedt hy zynen lust, en vertrok verder naar de hogeschole te Orleans in Vrankryk, en bequam aldaar, na proeven zyner kennisse gegeven te hebben, het Licentciaatschap in de rechten, leeraarde vervolgens in verscheide Akademiën met groten roem, en keerde dus naar Vrieslandt, en wierdt eerlange tot raadsheer in den hove van Vrieslandt, te Leeuwaarden verkoren, alwaar hy ook in den jare 1515, in den ouderdom van acht en vyftig jaren, overleden is. Hy heeft geschreven:

Commentarius in Jus civile methodicum.
Ad Institutiones juris Imperatoris Justiniani.
Tractatus Methodicus in universam materiam contractuum.
Commentarius exquisitus de pignoribus, fructibus & morâ.
Franc. Zweertii Athen. Belgic. fol. 497.

BEINHEIM, een markgraaflyk Badensch stedeke, niet verre van Fort-Louïs, aan de rivier Sur in de neder-Elsas gelegen. Het behoorde eerst die van Flekkenstein, maar wierdt door de markgraven van Baden verovert. Gene echter hebben aldaar nog een gevryt huis. Te Alten-Beinheim, zynde een molen buiten de stadt, is de begraffenis der oude heren van Flekkenstein. *Hertzog in der Elf. Chron. Merian. Top.*

BEINSCHAU, eene stadt in opper-Silesië, tot het vorstendom Troppau behorende.

BEIRA, eene provincie in Portugal, grenzende in 't Noorden aan de provincie Tra-los-montes, en entre Douro y Minho, in 't Zuiden aan Extramadura in Portugal, tegen 't Oosten aan 't Spaansche Extremadura, en tegen 't Westen aan de Atlantische zee. Zy wordt in zes gebieden, Cemarcas genaamt, verdeelt. De hoofdstadt is BEIRA. De oude Spaansche volkeren, Transfeudani genaamt, worden gezegt daar in gewoont te hebben. *Vasconcell. Descript. Lusit. p.* 394. *& Resendius antiq. Lusit. l.* IV. *Colmenar Delices d'Espagne & de Portugal T.* IV. *p.* 721. *seq.*

BEIRBERG, of BEYERBERG, eene prooftdy der Regulieren van St. Augustyn in Beyeren, aan de Loyse, niet verre van de Wirmzee gelegen, en tot het Munchische landgericht Wolfertshausen behorende. In de XII eeuw hebben het twee broederen van Irinspurg, of Egringspurg, gesticht. Koenraad, de eerste prooft aldaar, heeft in de XIV eeuwe eene kostelyke bibliotheek gesticht, van de welke echter weinige boeken meer overig zyn. *Chur-Bayer. p.* 139.

BRITSCH, eene ſtadt, leggende op de grenzen van Lotharingen, behorende onder den hartog van dien name. Zy is op eene hoogte gelegen, en heeft een ſterk kaſteel, tuſſchen Twebruggen en Hagenau, elf mylen van Straasburg. Het is de hoofdſtadt van een graafſchap van dien name, en behoorde eertyds tot het gebiedt der graven van Hanau. *Baudrand.*

BEJA, BEJAR, of BEXAR, is de hoofdſtadt van een hartogdom, dien zelven naam voerende, in Portugal, en des zelfs provincie Alentejo, tuſſchen de rivieren Cadaon en Guadiana, tien of twaalf mylen van zee, gelegen op een vruchtbaren grondt. De ſtadt is vry wel geſterkt, hebbende vermaarde baden, van welke de eene oorſpronklyk warm, de andere kout is. Niet verre van daar is een ſtilſtaande zee, die het nakende onweder door de onſtuimige beweging zyner golven voorſpelt. Men houdt het daar voor, dat deze ſtadt die gene is, die eertyds *Pax Julia* genaamt wierdt, hoewel Moletius Tarapha, en eenige met hem *Badajoz* daar door verſtaan. Zy was eene volkplanting der Romeinen; en men vindt daar nog de overblyfſelen eener waterleiding, oude penningen, opſchriften, enz. *Plin.* IIV. 22. *Antonin. Itiner. Ptolom. Reſendius antiquit. Luſit. & epiſt. de Colonia Pacenſi. Vaſæus. Barretio. Merula. Cluſius. Nonius. Mariana. Colmenar Delices d'Eſpagne & de Portugal Tom.* IV.

BEJA, (LODEWYK) een Auguſtyner monnik, toegenaamt *Pereſtrello*, zynde uit een dorp van Portugal, Pereſtrello genaamt, geboortig; hoewel anderen zeggen, dat Coïmbra zyne geboorteplaats was. Hy bloeide omtrent het jaar 1610, en was Theologant onder den kardinaal Paleoto, die hem gebruikte, om de zedeleer in de kerke te Bononië te leren. Hy ſchreef verſcheide boeken, als:

Reſponſa caſuum conſcientiæ.
De Contractibus libellariis.
De venditione rerum fructuoſarum ad terminum enz.
Anton. Bibl.

BEJAR, VEJAR, een ſtadt en hartogdom in Spanje, in Extremadura, tien mylen van Placentia gelegen. Zy behoort tot het gebiedt van 't huis van Sotomajor, 't welk daar van den hartoglyken tytel voert. *Imhof van de Grand. van Spanje. Cell. Geograph.*

BEJAR DE MELENA, eene verwoeſte Spaanſche ſtadt in Andaluſië, wordende voor der ouden *Mellaria* gehouden, gelegen tuſſchen Kadix en Tarifa, vermaart door *Pomponius Mela*, wiens geboorteſtadt zy was. Anderen noemen ze *Bejer de Meile.*

BEJIE, of BEJE, eene ſtadt in Africa, gelegen in 't koninkryk Tunis, tuſſchen Tunis en Conſtantine. Zy wordt gehouden voor der ouden *Bulla regia*, en is in eene vruchtbare landſtreek gelegen; dies de inwoonderen gewoon zyn te zeggen, dat indien ze twee zulke plaatſen hadden, als Bejie, zy zo vele granen in Africa zouden hebben, als zandt aan zee is.

BEK, (DAVID) een beroemt ſchilder, geboren te Delf op den 25 May des jaars 1621. Hy was genoemt naar zyns vaders broeder, een braaf dichter in dien tydt, die te Aarnhem in Gelderlandt overleden is. Behalven andere meeſters heeft hy ook gehad tot zynen onderwyzer den ridder Antoni van Dyk, hofſchilder des konings van Engelandt. Zyn kunſt van welleven maakte hem zo wel als zyn penſeel alom geacht by de meeſte groten van Europa. Al vroeg geraakte hy in gunſt by Karel den I, koning van Engelandt, wiens zonen Karel en Jakob, nevens den hartog van Gloceſter en prins Robert, hy in hunne jeugt de tekenkunſt leerde. Daarna quam hy in dienſt des konings van Vrankryk, vervolgens van Denemarken, en eindelyk van Chriſtina, koninginne van Zweden, die veel werks van hem maakte, en hem niet alleen rykelyk beſchonk, maar tot haren eerſten kamerheer verhief. Daar eenigen tydt geweeſt hebbende nam hy, by gelegenheit van dat haar majeſteit een ſpeelreis naar Vrankryk wilde doen, voor een keer naar Hollandt te doen. Hier toe verzocht hy verlof, het geenze hem node toeſtont, vermoedende, dat hy nooit wederkeren zou. 'T was ook zo: want in den jare 1656 overleedt hy in 's Gravenhage, niet zonder vermoeden van vergeven te zyn.

Terwyl hy aan 't hof van Zweden was, ſchilderde hy, op begeren der koninginne, in Italië, Spanje, Vrankryk, Engelandt, Denemarken, en alle de hoven van Duitſchlandt, die hy op haar bevel aandeedt, alle vorſten en doorluchtige perſonadien op hare koſten, van welke ſtukken zy vereeringen deedt aan de genen, die van Bek geſchildert waren. Dit bragt hem veel voordeel aan. Men zegt, dat hy by die gelegenheit negen goude ketens met penningen daar aanhangende te ſchenk ontfangen heeft van koningen en vorſten, en daar onder eene van zyne koninginne.

Zyne vaardigheit in 't ſchilderen was zo groot, dat de koning van Engelandt, boven gemeld, op zekeren tydt tot hem zeide: *Bek, ik geloof, dat gy te paardt zittende zoudt kunnen ſchilderen.* Te Rome wierdt hy vereert met den naam van *Gulden Scepter.* Men vertelt, dat hy tweemaal geſtorven is. Dat was dus toegegaan. Reizende door Duitſchlandt, wierdt hy van eene onverwachte ziekte belopen, die hem in zo groot eene flaaute bragt, dat men geen leven aan hem beſpeurde. Men trok hem uit, en leide hem op ſtroo. In de kamer zaten twee zyner dienaren een glas wyns te drinken. De een zegt hier op, *wy mogten den overleden ook wel eens te drinken geven: hy was 'er in zyn leven niet vremt van.* Zo gezegt, zo gedaan. Hy duwt een glas wyns aan zyn mondt. Door dezen geur worden de geeſten gaande, zo dat de gewaande dode een weinig daar van inſlorpte. De knecht, verbaaſt, hervatte echter de aanbieding, waar door de kranke weder een teug innam, voorts bequam, en eenige jaren na dien tydt leefde. Dus vertelt het ons *Houbr. in zyn Schilderboek* II *Deel.*

BEKA, (GOSEWINUS) een Karthuizer, bloeide in den jare 1420, als prioor te Gent. Hy was wel onderwezen in de burgerlyke en kanonyke rechten, in de Godgeleerdheit en in de talen; het welk verſcheide by hem nagelatene werken getuigen. De tydt van zyne doodt is onzeker. *Sutor. in vit. Carthuſ. l.* VII. *Tom.* III. *c.* 7. *Dorland. l.* XVII. *Petrejus Bibl. Carthuſ. Boſtius. Valer. Andr.*

BEKA, (JOHANNES) kanunnik te Utrecht, leefde omtrent den jare 1350, en ſchreef eene kronyk van de kerke van Utrecht, die hy den biſſchop Johannes en Willem den III, grave van Hollandt, opdroeg, alzo hy de Hollandſche geſchiedenis mede vermeld hadt. Hy begint van den eerſten biſſchop van Utrecht, St. Willebrordus, en vervolgt tot op het jaar 1346. Dit werk is vele malen uitgegeven, door Suffridus Petri, Bernard Furmer en Arnold Buchelius, onder den tytel van *Chronicon Epiſcoporum Ultrajectenſium & Comitum Hollandiæ.* Men houdt het daar voor, dat Johannes Beka uit het adelyke geſlacht van Stoutenburg geweeſt is. *Trithem. de ſcript. Eccleſ. Philipp. de Leiden l. de ſorte princip. caſu* 60. *Menier in Annal. Voſſ. de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 59. *Andr. Bibl. Belg. Hendreich.*

BEKA, (SIBERTUS) van Gelderen, een Karmeliet, bloeide in den jare 1320. Trithemius zegt van hem, dat hy eene grote kennis gehad heeft van 't Kanonyke recht en de Ariſtoteliſche Philoſofie. Hy was provinciaal van zyne orde, en liet verſcheide werken na; onder anderen verklaringen over de vier boeken der Sententien, *Summa cenſurarum novi Juris.* enz. *Trithem. de ſcript. Eccleſ. Valer. Andr. Bibl. Belg. Lucius Bibl. Carmel. Alegr. in Paradiſo Carmelit. Poſſevin. Voſſius.*

BEKAVA, of BEKAWA, een klein ſtedeke in Polen, in het Palatinaat van Lublin, leggende geheel open, behalven dat het de Joden eenigzins verbetert hebben. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

BEKESTEIN. Die van den geſlachte van Bekeſtein in Kennemerlandt voerden van outs het wapen van Heemskerk, zynde een zilveren klimmenden leeuw met een rode tong op een veldt van lazuur, doch gebroken met een rode faſce, ten teken van een jonger zoon, blykende uit een leenbrief, wegens 13 en half maden lands by Haarlem, door graaf Jan Elect van Luik gegeven in 't jaar 1380 ten behoeve van Wouter van Bekeſtein, ſchiltknape; waar in onder anderen ſtaat: *en zo ons, onzen mannen en een ieder kennelyk is, dat de* BEKESTYNEN *gekomen zyn van den rechten huize en geſlachte van* HEEMSKERK. WOUTER van Heemskerk van Bekeſtein voornoemt trouwde Geertruid Dullart in 't jaar 1384, en won by haar JAN van Heemskerk van Bekeſtein. Hy nam den 3 November 1423 ten vrouwe Willemina, dochter van Dirk van den Woude. Zy ſtorf 1468, en hy drie jaren voor haar, nalatende eenen zoon, WOUTER genoemt, die met het voorgemelde leen verlyd wierdt den 27 April 1465, en by zyne huisvrouwe, Margareta Stikkel, gewonnen heeft DIRK, houtveſter en hoogheemraadt van Rhynlandt, gehuwt den 28 Julius 1481 met Margareta van Affendelft, Gerrits dochter, zynde hy geſtorven den 15 Januarius van het jaar 1518, en van haar gevolgt den 29 November 1529, te zamen nalatende I. WOUTER, die volgt; II ERKENRAAT, die ten man hadde Hendrik van Berkenrode, waar by zy zes zonen overwon. Wouter van Heemskerk van Bekeſtein voornoemt wierdt ſchout van Haarlem, volgens den aanſtellingsbrief van keizer Karel, gegeven den 5 November 1536, hoogheemraadt van Rhynlandt in 't jaar 1541, en verleyd met het meergemelde leen den 16 April 1591. Eerſt trouwde hy met Elizabeth van Scherpenzeel den 30 October 1514, en, zy den 10 April 1534 zonder kinderen overleden zynde, ten twede maal met Arnoldina van Waſſenaar van Duvenvoerde, Arents dochter, op den 12 September 1543, die den 5 Februarius 1556 ſtervende, en van hem gevolgt in 't jaar 1571, naliet DIRK, met het zelve leen den 3 October des jaars 1571 verlyd, die ten vrouwe nam Adriana de Gorter van Muilwyk, Frans dochter, die 23 Julius 1583 geſtorven, van hem den 11 November van het jaar 1593 gevolgt wierdt, nalatende KORNELIS van Heemskerk van Bekeſtein, vryheer van Incourt en Longueville, met het voorſchreve leen van veertiendehalf maden lands in den banne van der Leden, in de waardt by Haarlem gelegen, verlyd den 15 November 1593. Hy nam ten vrouwe Katharina van Drenkwaart, Boudewyns dochter, en won by haar, die den 7 December 1596 overleedt, I JOHAN, die volgt, II BOUDEWYN, here van Perſyn, welke trouwde met Maria van den Werve, outſte dochter van Johan, here van Urk en Emmeloort, ſtervende zy den 30 April 1643, en hy den 30 November 1660, zonder kinderen. Johan voornoemt wierdt den 22 Januarius 1622 met het voorheen gedachte leen verlyd, trouwde eerſt met Anna Maria Katharina van den Werve, zuſter van zyn voornoemden broeder Boudewyns vrouwe, en, die den 2 Julius 1634 kinderloos overleden zynde, met Geertruyd van den Werve, dochter van Hendrik, here van Weſtkerke en Spierenbroek, op den 25 October 1636, waar by hy, ſtervende den 9 September 1645, naliet I KORNELIS FRANÇOIS, II MARIA ANNA MACHTELT, vrouwe van Bemmel, die ten man genomen heeft Johan van Bemmel tot Bemmel en den Beukelaar in de Overbetuw, waar by zy verſcheide kinderen gewonnen heeft. Kornelis François voorgemeld, here van Perſyn, vryheer van Incourt en Longueville, is met 't voorſchreven leen verlyd den 19 September van het jaar 1646, en begaf zich den 21 April 1672 in huwelyk met Geertruit van Ryſenburg, en hebben zy te zamen gewonnen I JOHAN JAKOB, II BAREND BOUDEWYN, III PHILIPPA MARIA, IV BERNARDINA, en V MARIA GEERTRUID. *Gouthoev. kron. van Holl. S. van Leeuw. Batav. illuſtr.*

BEKIA,

BEKIA, een eilandt gelegen in 't Zuider gedeelte van America, in de Noordzee, onder de Antillische eilanden van Barlocento, tusschen het eilandt S. Vincent en de Grenadillen. De inwoonderen zyn nog van de oude Karabas. Zy heeft geen zoet water, en begrypt maar omtrent twaalf mylen in haren omtrek, hebbende een bequamen haven.

BEKKER, (BALTHASAR) een beruchte naam in de kerke van Nederlandt. Hy wierdt in het jaar 1634 in Vrieslandt geboren. Zyn vader onderwees hem zelfs tot zyn zestiende jaar toe, en maakte hem bequaam om op de Akademie te verschynen. Groningen was het, daar hy zich eerst oeffende in de Philosofie, Historien en heilige talen, om op die gronden zo veel te vaster zyne Godgeleerdheit te bouwen. Hy hadde in de Hebreeusche tale den vermaarden Jakob Alting tot meester, met wien hy in vervolg van tyden zeer grote vrientschap heeft onderhouden, zodat hy een groot getal van brieven met dien heer gewisselt, en na zyne doodt de uitgave zyner werken te Amsteldam bezorgt, en ze met een voorreden verrykt heeft. Van Groningen begaf hy zich naar Franeker, daar hy zich in de Godgeleertheit heeft geoeffent. Coccejus was in dien tydt al van Franeker naar Leiden vertrokken. Vier jaar en een half heeft hy op die Akademie doorgebragt, en zoude gaarne nog langer daar op vertoeft hebben, maar hy wierdt in het jaar 1657 te Oosterlittens in Vrieslandt, onder de Classis van Franeker, beroepen. Daar den predikdienst waarnemende, was hy zeer naarstig, en zette zyne studien wakker voort, niet alleen door het naspeuren van het gene reeds in druk van andere brave mannen was uitgegeven; maar ook door gestadige briefwisselingen met de vermaardste mannen van dien tydt, en onder die voornamentlyk met de heren Alting en Coccejus; gelyk uit de uitgegevene brieven in de werken van die grote mannen af te nemen is. Dus kreeg hy overal veel achting, en wierdt in het jaar 1666 te Franeker tot predikant beroepen.

Terwyl hy op de Akademie was, hadt hy al smaak gekregen in de Cartesiaansche Philosofie, die toen in haar opgang was. Ook was hy gansch niet vreemt van de byzondere gedachten van de heren Alting en Coccejus, schoon hy zich niet slaafsch daar aan overgaf, verschillende van den here Alting in deze, en aannemende weder andere van zyne stellingen, zonder dat het hunne vrientschap brak, gelyk hy dit in de voorreden voor de werken van Alting betuigt. Van Coccejus verschilde hy voornamentlyk in het stuk der verklaringen en toepassingen der prophetiën. In Vrieslandt gaf hy iets over Godgeleerde stoffen over den Heidelbergschen Catechismus in het licht; en dewyl daar uit bleek, dat hy de Cartesiaansche Philosofie was toegedaan, en ook in het verklaren en behandelen der Heilige Schrift en andere stukken der Godgeleertheit zich in velen naar de gedachten van Coccejus en Alting schikte, zo is 't, dat hy in dien tydt, wanneer de twisten daar over zeer hoog begonnen te gaan, ook mede zyn deel daar in gekregen heeft. Te Franeker gaf hy in het jaar 1677 uit zyn boekje, genaamt *Admonitio candida & sincera de Philosophia Cartesiana*. Hy wierdt voorts daar aan hevig over die gevoelens aangetast, en verweerde zich mannelyk, zo in Classen en Synoden, als ook door openbare schriften, welke daarna onder den naam van *Friesche Godgeleertheit* in quarto te zamen gedrukt zyn, met alles wat daar over geoordeelt en voorgevallen is, daar men zien zal, dat zyn boek van geheel Vrieslandt is veroordeelt, en daar na weder tweemaal door geheel Vrieslandt is goetgekeurt, gelyk hy in zyn voorreden voor de Betoverde Werreldt aantekent. Maar dewyl in zyn tydt zyne tegenpartyders in de kerke wel de meeste macht hadden, zocht hy zich uit Vrieslandt los te maken en elders een goet heenkomen te zoeken. Dit vondt hy in het vermakelyke dorp Loenen aan de Vecht, daar hy in het jaar 1675 den predikdienst aanvaardde.

Aldaar genoot hy meerder ruste, en zette daarom zyne boekoeffeningen naarstig voort. Echter bleef hy 'er maar korten tydt: want in het volgende jaar wierdt hy naar Wesop overgebragt. Daar zynde, nam hy in het jaar 1677 den legerdienst waar, en wierdt in het jaar 1679 naar Amsteldam beroepen, en den 4 December bevestigt.

Zyn boek over de kometen, dat hy ter gelegenheit van den komeet, die in het jaar 1680 en 1681 verscheen, in het jaar 1683 uitgaf, en waar in hy toont, dat die geen voorbeduidzels van quaadt zyn, gaf hem nog meer naams onder de geleerden: gelyk ook zyne uitleggingen over de profetien van Daniël, waar in hy grote blyken van geleertheit en schranderheit gaf.

Maar het boek, dat hem vry meer berucht gemaakt heeft, is dat ten tytel voert: *de Betoverde Werelt, zynde een grondig onderzoek van 't gemene gevoelen, aangaande de geesten, der zelver aart, en vermogen, bewint en bedryf, als ook het geen de menschen door der zelver kragt en gemeenschap doen.* Het boek is in vier delen verdeelt, waar van de twee eerste delen in octavo te Leeuwaarden gedrukt, in het jaar 1690 uitquamen; en vervolgens is het gehele werk vermeerdert en verbetert in quarto te Amsteldam in het volgende jaar uitgekomen.

In dit zyn boek is hy daar op uit, om, gelyk hy zegt, den duivel van zyn vermogen te beroven, dat hem gemeenlyk wordt toegeschreven, en den zelven van de aarde in de helle te verbannen. Over dit stuk hadde hy al te Oosterlittens zyne gedachten laten gaan; maar die ter gelegenheit van de verhandelinge van het 11 ỳ. van *Dan.* II, en vervolgens over *Exod.* VIII, 18, *Gal.* V, 19, en over de toveresse van Endor, en Jobs Duivel wat nader in zyne predikatien te Amsteldam op den stoel gebragt, opentlyk te kennen gevende, dat de zogenoemde toveryen en spoken meer voor bedrog van menschen, als werken van den Duivel moesten gehouden worden, en dat hy voornemens was iets tegen de *toveryen* en *spoken* in het licht te brengen, zonder daar by te voegen de verklaringen van de Schriftuurplaatsen, die van des Duivels werken schynen te spreken, om de bygelovigheit der werreldt alleen te bestryden; en, hadde hy dat gedaan, naar allen schyn zoude zyn boek zo veel ergernisse niet gegeven hebben, als het gedaan heeft. Terwyl hy bezig was om 't gene hy op stoel geleert hadde, in schrift te bevatten, quam uit Engelandt een verhaal van een wonderlyke toverye, welk boek hy in het Duitsch met eenige aanmerkingen zelfs uitgaf, belovende, dat zyn boek tegen de toveryen haast het licht zoude zien, waar toe hy zich dan door goede vrienden aangespoort vondt: waar uit dan eindelyk het boek *de Betoverde wereldt* is geboren. Hoe die twee eerste stukken in Vrieslandt het licht zagen, eer dat het in Hollandt te krygen was, en hoe hy daar toe gekomen is, om het in Hollandt in quarto te doen drukken, verhaalt hy in het brede in zyne voorreden voor den druk in quarto. Het quam zonder kerkelyke visitatie en approbatie uit, waar toe hy meende gerechtigt te zyn, dewyl hy Theologiæ Doctor was.

Dit boek dus zonder kerkelyke goetkeuring uitgekomen en van een seltzamen inhoudt, maakte aanstonts zeer grote opschuddingen, en men quam van alle kanten met klachten in kerkenraden, klassen synoden, als ook openbare schriften tegen den Doctor op.

Dewyl hy van de werkingen der Geesten op de ligchamen (waar van de wyze, hoe die geschiedt, ons onbekent is) zodanig spreekt, dat het schynt, dat hy 'er onmogelykheit in stelt, en verder alle de plaatzen, waar van de Engelen, zo goede als quade, gesproken wordt, en waar uit men het aanwezen, de scheppinge en werkingen van de zelve gewoon is te bewyzen, geheel anders verklaart en elders henen brengt, zo is hy verdacht geworden een Sadduceen te zyn, die noch Geesten noch Engelen geloofden. Van dezen blaam heeft hy zich evenwel gezuivert, en getoont, dat hy Geesten en Engelen buiten Godt geloofde aanwezig te zyn. Wat zyn eigen gevoelen was, zal men kortelyk hier byvoegen.

„ Hy erkende, dat 'er Geesten zyn, van Godt geschapen, denken„ de wezens, geheel wat anders in hunne nature en werkin„ gen als de ligchamen en hunne werkingen kunnen zyn.

„ Dat deze Geesten zyn of menschelyke, dat is ons menschen „ door de scheppinge gegeven, en voortgebragt tot een ligchaam, „ om met het zelve vereenigt zynde te werken.

„ Of ook andere, die tot geen ligchaam zyn geschapen, om in „ vereeniging met het zelve, gelyk de menschelyke ziele, te wer„ ken.

„ De Geesten, die tot geen vereeniginge met byzondere ligcha„ men geschapen zyn, worden in de Heilige Schrift *Engelen* ge„ noemt, die dan geschift worden in *goede* en in *quade*. Het hoofdt „ der goede Engelen Michaël zynde, gelyk hy, die genoemt wordt „ *Duivel* en de *Satan*, het hoofdt is van de quade.

„ Dat de goede Engelen, in de volmaaktheit hunner scheppinge „ volhardende, Gods Engelen genaamt worden; en dat Hy de „ zelve gebruikt naar zyn believen in het uitwerken zyner oor„ deelen, tot dienst zyner uitverkorenen, en tot straffe der Godde„ lozen: maar dat de boze Engelen van Godt afgevallen, en „ daarom, naar hun hoofdt, des Duivels Engelen genoemt, in de „ helsche verdoemenisse gestoten, en vyanden van de gelovigen „ zyn.

In dier voegen heeft hy zich verklaart in zyn Satisfactie, die hy aan de Classis van Amsteldam heeft moeten geven, en ook in het XIV kap. van zyn twede boek. Hoewel men evenwel ook moet aanmerken, dat hy klaar zegt, *dat de H. Schrift ons niets duidelyks van de werkingen der Engelen leert; maar dat het alles dient, wat men daar van leest, om (NB) Gods bedryf omtrent de menschen kinderen, naar menschelyken aart van spreken, op een hemelstatige wyze te verbeelden. pag.* 86. Waarom hy alle de Schriftuurplaatzen, daar van het werk der goede Engelen gesproken wordt, niet op die, maar Gods werkingen toepast.

Hy bekent ook te geloven, dat 'er een Duivel was, gelyk wy gezien hebben, echter maar een, maar die vele Engelen hadde.

Dus quam het op de werkingen van den Duivel omtrent de menschen aan, die Bekker duidelyk ontkent; want hy bant hem in de helle, en werpt zyn ryk ter neder.

Evenwel, dewyl dit zo ten eenemale te doen te veel zoude aanlopen tegen het woordt van Godt, en tegen de formulieren van eenigheit, die hy ondertekent hadde, die de verleiding van den eersten mensch tot zonde aan den Duivel toeschryven, zo is 't dat Bekker wel belydt, dat de Duivel de oorspronk van het quaadt is, maar op wat wyze, bepaalt hy in zyn boek niet; maar dat hy ook daarom verdoemt in de helle verstoten, noch door zich zelfs, noch zyne Engelen werkt. Het verhaal van des menschen eerste verleiding wil hy wel erkennen eene beschryving van het werk des Duivels te zyn, schoon dat hy niet gelooft, dat die historie zo gebeurt is, als die daar verhaalt wordt, maar neemt die zinnebeeldig op, zo handelt hy ook met de historie van Jesus verzoekinge, die hy maar opneemt als eene inbeelding van Jesus, die zich den Duivel, in eenzaamheit zynde, dus sprekende verbeeldde, en zo ook bestreedt. De werkingen des Duivels zyn hem werkingen van de menschen zelfs, doch aan den Duivel toegeschreven, als die in den eersten mensch de boze begeerlykheit, waar uit de zonde over alle menschen gekomen is, ontsteken heeft, waar uit alle de boze werken der menschen voortkomen: gelyk hy dan alle die plaatsen, daar van de werken van Christus in het uitdryven der boze Geesten gesproken wordt, bepaalt tot zekere krankheden, en dat de H. Schrift in het stuk der werkingen der Geesten, zo goede als quade, spreekt naar het wangevoelen der Heidenen, van de Joden overgenomen, die alle werkingen, waar van zy geen reden konden geven, aan zekere Geesten toeschreven.

Dit stuk behandelt hy in dier voegen, dat hy ront uit zegt, dat staande het gemene gevoelen aangaande de werkingen des Duivels, men nooit kan bevestigen, dat Jehovah Godt is; dat Jesus is de Chris-

Christus, en de Bybel Gods woordt, en dat de Atheisten geen andere wapenen nodig hebben om al het gezag van Gods woordt ter neder te werpen, als het gemene gevoelen aangaande de werkingen des Duivels, en dat daar door de gronden van het Christendom en alle ware Godzaligheit en vreze Gods uit der menschen herte weggenomen wordt. En om dit alles een glimp te geven, schryft hy den genen, die voor het gemene gevoelen zyn, en alzo ook aan de Gereformeerde kerke, de gevoelens der Manicheen, zo niet geheel toe, ten minsten dat zelfs de leeraars daar van niet zyn vry te pleiten, even als of die stelden, dat 'er twee beginzelen waren tegen malkander overgestelt, en op zich zelfs bestaande, Godt en de Duivel, en men den Duivel een macht, onafhankelyk van Godt, en maar een weinig minder toeschreef, dat ook met reden zeer qualyk genomen wierdt; want dit rechtdraats tegen de waarheit aanloopt, een smaadt op de kerke werpt, daar een ieder, die de lere der kerke kent, van het tegendeel overtuigt is. Daarom zocht hy het gehele geschil, dat over zyn werk in de kerke vervolgens ontstont, daar henen te draaien, even als of het was over de volkomene macht van Godt, en onmacht des Duivels, voorgevende, dat hy een voorstander was van Gods macht, en een bestryder van den Duivel en zyn ryk; maar dat die van hem verschilden, voor den Duivel pleiten. Dus gaf hy zich den grootschen naam van een *Monotheist*, in de voorreden over de uitgave van zyn boek in quarto, even als of hy voor de eere van Godt alleen stont, en de anderen, die aan den Duivel eenige werkingen toeschreven, *Ditheisten* waren, dat is, die twee Goden geloofden, Jehovah en den Duivel; met welken naam hy in de prenten, die van hem gemaakt wierden, en op eenige gedenkpenningen pronkt.

Hier quam nog by, dat hy in het behandelen van de Heilige Schrift van de deftigheit en eerbiedt, die men daar voor behoorde te hebben, afweek, en de zake dikwils boertig en schertzende, en met vele oneerbiedigheit behandelde; ook dat hy wel vele zwarigheden tegen verscheide verklaringen der Heilige Schrift inbragt, waar in hy van den eenvoudigen letter afweek, en die zelfs ook in zyn gevoelen niet konde oplossen, ront uit zeggende, dat hy daar toe niet gehouden was.

De kerkenraadt van Amsteldam kon niet afwezen, van deze zake, die zo vele klachten en opschuddingen veroorzaakte, by der handt te nemen. Dit begon den 31 May 1691 met een commissie om de wetten aangaande het visiteeren der boeken na te zien, en wierdt vervolgens de zake zelfs op het tapyt gebragt, ieder vermaant het boek te lezen, en Commissarissen aangestelt om extracten te maken, en ook om met Bekker, die zich daar toe aanboodt, in onderhandeling te treden, en zyne overige boeken in te houden en den herdruk van de reeds uitgegevene niet te laten voortgaan. Bekker doet hier op een reisje door Vrieslandt, Groningen en Overyssel. t'Huis komende vondt hy zyn boek verfoeit, en order om met hem over de satisfactie wegens de ergernisse, aan de kerke gegeven, te handelen, dat zich Bekker in zo verre liet welgevallen; dus bleef de zaak van de Classis, en wierdt daar van niets gemeld.

Men hielt evenwel, als hy t'huis gekomen was, verscheide conferentien met hem, maar hy wilde geen andere satisfactie geven als in algemene termen, en behoudens zyn gevoelen en betuiginge van leedwezen, dat de kerke uit zyn boek zulke ergernisse hadde genomen, waar in hy een rein en zuiver oogmerk hadde gehad, om namentlyk Godt alleen de eere te geven, en de overblyfzelen van de bygelovigheit des Pausdoms uit veler harten weg te nemen. Hier mede was de kerkenraadt niet te vreden, maar eischte eene herroeping van zyne gevoelens. Hy boodt meerder satisfactie aan. Ondertusschen na verscheide onderhandelingen raakt zyne zaak, ter oorzake van de visitatie en approbatie, op de Classis den 31 July. De zelve oordeelt dat zyn boek gevisiteert behoorde te worden. Bekker maakte een uitvlucht, dat zyne boeken, als van een Doctor Theologiæ, niet behoefden gevisiteert te worden; de Classis blyft by haar oordeel; Bekker beroept zich (appelleert) aan de Synode, niet om die rechter over zyn doen te maken, maar om zyne boeken ondertusschen (tegen zyn gegeven beloften) het licht te doen zien, gelyk geschied is. Zie zyn *naakt verhaal pag.* 9. De Synode trok de zake naar zich, schoon Bekker van zyn appel afstont, maar vernomen hebbende, wat in den kerkenraadt en Classis was voorgevallen, en hoe deze de zake behoorlyk hadde begonnen te behandelen, wyst die zake aan de Classis van Amsteldam, na Bekker gehoort te hebben, te rug; vertonende niet vergenoegt te zyn met de antwoorden van den Doctor, en pryzende de ernstige handelingen van den kerkenraadt van Amsteldam, in het boek van Bekker, zo als het daar legt, met die van Amsteldam verfoeiende; gevende aan de Classis van Amsteldam en de deputaten van de Synode last om verder de zake te behandelen. Nadat de kerkenraadt de zake weder in handen hadde, wierden 'er eenige artykelen opgestelt om Bekker voor te houden, die hy ook schriftelyk beantwoordde, maar zo niet, dat hy genoegen gaf. Hy bragt daar op de zake voor de heren burgermeesteren; de kerkenraadt vondt eindelyk eenparig goet, dewyl Bekker toen geen voldoening gaf, de zake aan de Classis te brengen. Na verscheide vergaderingen en conferentien, ook met de regeeringe, onderschreef eindelyk Bekker eenige artykelen van satisfactie; waar in hy ront uit verklaart, gelyk wy reeds gezien hebben, dat 'er goede en quade Geesten waren, dat de Duivel de begeerlykheit in der menschen herten ontstoken hebbende, den mensch verleidt, toch ook daarom in de helle geworpen was, en daarom hem geen meer werkingen omtrent de menschen konden toegeschreven worden, maar dat hy dit niet als een dogma, (leerstuk) dat noodzakelyk was, hieldt, maar als een problema, (voorstel) dat te onderzoeken was, dat hy verzocht in hem te dulden; dat hy leedwezen hadde, dat hy zich niet distincter omtrent de lere der Gereformeerde kerke, als of ze van de gevoelens der Manicheen niet vry was, hadde uitgedrukt, en dat het gene in 't algemeen was gezegt, alleen op de bygelovigen in die kerke t'huis gebragt moest worden; dat hy zich aan de formulieren van eenigheit hieldt, en zyne gevoelens niet meer, of op eenige wyze voortzetten zoude. Dit dan geschied, en de zake in omvrage gebragt zynde, nam de Classis in zo verre voldoeninge, en suspendeerde Bekker voor den tydt van twee maanden, om de gegeven ergernisse, van zynen dienst, welke censure Bekker aannam, en wierdt daar van kennisse aan hunne Ed. Grootachtbaren, de burgermeesteren van Amsteldam, gegeven, die zich dit lieten welgevallen, en daar wierdt order gestelt om de artykelen van satisfactie te laten drukken. Zo haast wierdt dit niet ruchtbaar, of de opschuddingen vermeerderden; daar quamen brieven van den kerkenraadt van Rotterdam, remonstrantien (vertogen) uit de gemeente aan den kerkenraadt van Amsteldam, klagende over het afdoen dezer zake met zo weinig vergenoegen en geringheit der censure naar mate van de grootheit der misdaadt. Ja alle Classen en Synoden van geheel Nederlandt raakten in rep en roer. Elk zag op de Synode van Noordhollandt, en wat die doen zoude. De Classis van Hoorn schreef een gravamen (bezwaarbrief) over die zake uit. De kerkenraadt van Amsteldam bragt een consistoriaal advys in de Classis, dat Bekker voor de Synode van zyn censure niet mogte ontslagen worden, 't geen Bekker zelfs aanbiedt. Zo komt dan eindelyk de zaak op de Synode te Alkmaar in 't jaar 1692. Daar wierden hem de grieven voorgehouden; voornamentlyk nam het de Synode daar op, dat hy voorgevende voor de macht van Godt alleen te pleiten, de kerke beschuldigde, dat zy die ontkende, dat tegen de waarheit was. Ook dat hy het Profetische ampt van Christus benadeelde, indien hy stelde, dat het gemeen gevoelen van de werkingen des Duivels in dien tydt van Jesus verkeering onder de Joden al was bekent geweest, zonder dat Christus zulk een gruwelyk wangevoelen hadde tegengesproken. De Doctor bekende in de volle Synode, dat Jesus zekerlyk dat gevoelen zoude hebben moeten tegenspreken, ingevalle het in zyn tydt onder de Joden al was bekent geweest; maar hy ontkent dat het toen bekent was. Men leide hem dan zyne eige woorden voor, waar in hy zegt, dat dit wangevoelen reeds onder de Joden was, en dat de zulken, die over bezetenen aan Jesus klaagden, niet naar de waarheit spraken; maar naar dat wangevoelen, dat de Joden, nadat ze meer verkeeringe met de Heidensche Philosofen hadden gehad, zedert zy uit de Babelsche gevangenisse waren gekomen, hadden overgenomen, 't welk uit dien regel, dien hy ook stelt dat de Heilige Schrift in dezen maar spreekt naar het gemene gevoelen, dat onder de Joden was, zonder dat echter te stellen, dat daar door wierdt voorgedragen, bevestigt wordt; waar op de Doctor niet veel te zeggen hadde.

Ook wierdt daar op zeer gedrongen, dat hy het gezag der H. Schriften door zyne verklaringen zeer hadde benadeelt; gelyk de heer Heidanus, schoon voor dezen tydt geschreven hebbende, in opzichte van zulke verklaringen, als Bekker van den aardt en de werkingen der Engelen en Duivelen gaf, dit al hadde aangetoont *lib.* II. *cap.* 4. *Art.* 3. *De Origine Errorum.*

Het wierdt door de onderhandelingen zo verre gebragt, dat Bekker aannam en by monde en by geschriften, dat hy geschriften zoude doen drukken, om een exemplaar aan ieder Predikant in Noordhollandt op zyn kosten te bestellen, met bede, dat een ieder daar op aantekene, wat 'er ontbreekt of hem mishaagt, en een oprechte aanbiedinge, van al 't gene daar in de Classen zal gestemt worden, tot een algemeen genoegen te veranderen, weg te nemen en te herroepen, en zelf ook te wederleggen. Dit wierdt hem dan te doen gevergt; maar in plaatse van dat komt hy met een remonstrantie (vertoogschrift) voor den dag, waar in hy de Synode voor geen rechter wil erkennen, voor reden gevende, dat zyne zaak daar by geen appel was gebragt, en dat hy reeds een Censure hebbende uitgestaan, met geen twede konde bezwaart worden. Wat de Synode hier tegen hadde, kan uit hare uitgegeve handelingen genoeg gezien worden, daar aangetoont wordt, dat de Synode in dezen de wettige rechter was. Nadat men met Bekker eenigen tydt gehandelt hadde, om te zien, of hy nadere voldoeninge zoude geven, en hy, by 't gene te Amsteldam geschied was, bleef volharden, zo zyn de advyzen ingenomen. De advyzen van de Classen op het gravamen van Hoorn quamen daar op uit, dat Bekker geen genoegzame voldoeninge hadde gegeven, en dat hy, zo hy geen nader satisfactie gaf omtrent zyn gevoelen, in de kerke niet te dulden was, en daarom van den dienst gedeporteert (afgezet) wierdt. Dus wierdt dan eindelyk, na Bekker nogmaals vermaant te hebben van zyne gevoelens af te stappen en meerdere satisfactie (voldoening) te geven, dit besluit met eenparigheit genomen, dat van woordt tot woordt dus luidde: „ De Christelyke „ Synode alle zachtmoedigheit en bescheidenheit gebruikt hebben„ de om Dr. Balthasar Bekker tot een genoegzame retractatie te in„ duceren, en zyn E. blyvende weigeren de Synode voor zy„ nen competenten rechter te erkennen, en de artykelen van sa„ tisfactie, by de Christelyke Synodus opgestelt, aan te nemen, „ heeft op de ingebragte advyzen van de Classen met eenparig„ heit van stemmen den zelven Dr. Bekker verklaart intolerabel „ als leeraar in de Gereformeerde kerke, en vervolgens hem van „ zyn predikdienst geremoveert, gelyk ze den zelven removeert „ mits dezen, en zal aan de Eerw. Classis en den Eerw. kerken„ raadt van Amsteldam een copye van deze resolutie en conclusie „ toegezonden worden, om haar zelven naar te regulee„ ren.

Men wilde deze conclusie dan Bekker aanzeggen; maar hy was weg, nalatende een schriftelyk protest. Deze conclusie wierdt dan werkstellig gemaakt, maar de Heren Burgermeesteren waren zo goedertieren, dat ze hem zyn tractement tot zyne doodt toe lieten behouden. Dus buiten banden zynde gaf hy zyn penne den

rui-

ruimen toom, schreef tegen alle de tegen hem gehoude behandelingen, die op het hatelykste ten toon stellende, dat de Synode noodzaakte hare handelingen open te leggen, en met den druk gemeen te maken. De kerkenraadt wilde hem zelfs voor geen lidmaat meer erkennen, en weerde hem van des Heeren tafel. Hy storf te Amsteldam den 11 Juny van den jare 1698 aan de pleuris, volherdende by zyne gedachten, (gelyk zyn zoon in het verhaal van zyn sterfbedde schryft) en met betuiginge, dat hy in het overige de ware Christelyke religie vast hielt.

Wat zyn persoon betreft en zyne hoedanigheden, niemandt kan hem den naam van een schrander, geleert, weetgierig en arbeidzaam man betwisten; want zyne schriften wyzen het eene en het andere genoegzaam uit. Hy hadde eenen vryen geest, en wilde van niemants gedachten een slaaf zyn. Hy was goethartig omtrent anderen, en wist zich door zyne dienstvaardigheit aangenaam by zyne amptgenoten en anderen te maken, die ook alles hebben aangewend, om, waar het mogelyk, hem te behouden. Hy stont echter vast op zyn stuk, en eens iets begrepen hebbende, was hy 'er niet ligt van af te brengen, en steunde veel op zyn vernuft. Ook was hy bequamer, zwarigheden te opperen, dan die op te lossen. In zyn prediken was hy van geen uiterlyke gaven bedeelt, ook hielt hy geen methode, en viel in zyn prediken doorgaans op de populaire en gemene volks dwalingen en handelingen. Hy was daarom ook promt, en het quam hem byna altyt gelegen om te prediken. Van aardt boertig en schertzende zynde stak zulks altemet ook in zyne predikatien, gelyk in zyne schriften, door. Dus nam hy wel eens texten, die op zekere voorvallen sloegen, die hy in het oog hadde. Een zyner amptgenoten ossen te bezorgen hebbende, en hem verzoekende te prediken, nam hy die woorden I *Cor.* IX, 9: *Zorgt Godt ook voor de ossen?* Te Weesop staande, terwyl de drie afgezondenen tot zyne losmakinge daar quamen, predikte hy over de woorden *Act.* X, 19: *Ziet, drie mannen zoeken u.* Met eenige zyner goede vrienden een reisje door Vrankryk en Engelandt gedaan hebbende, quam hy zaturdags avondt t'huis; en 't zyn beurt zynde des anderen daags in de Westerkerk te prediken, en het H. Avontmaal te bedienen, zonder zyn amptgenoot, die zyn beurt zoude waarnemen, te waarschouwen, maakte hy zo tydig ter kerke te zyn, dat hy op stoel stont als zyn amptgenoot in de kerke quam om te prediken. Hy was vaardig om iets uit te voeren, en om snedig in alle gevallen te antwoorden. Een zyner amptgenoten van een geringe geboorte deedt hem een Grieksch vaars van zyn zoon, nog heel jong zynde, en tegen hem gericht, in de handt stoppen. Hy eischte pen en inkt, en schreef flux daar onder: *Zie Job* XXXI, vs 1. Hy maakte dikwils geestryke vaarzen, schoon ze niet naar de kunst bearbeid waren, en was in gezelschappen zeer aangenaam. Hy was byzonder hartvochtig. Zyn borstbeen aangesteken zynde moest men eene grote opening in de borst maken, en een stuk vleesch daar uit snyden. Hy stont die kure met een wonderbare stantvastigheit uit, en roemde, dat hy kon zeggen, dat hy zyn herte hadde gezien en nog leefde.

Het was jammer, dat hy zich ten laatsten dus te buiten ging. Die met hem omgegaan hebben, weten van hem te zeggen, dat hy altyt met veel ophef sprak van de zulken, die zich in dier voegen eenen naam in de werreldt hebben gemaakt, dat discipelen naar hunnen name of naar hun gevoelen zyn genoemt geworden. Dus oordeelde hy Cartesius, Coccejus, Voetius, Alting, Vlak, en anderen gelukkig, dat hunne discipelen naar hunne namen genoemt wierden; en de naam van *Monotheist*, dien hy zich zelven gaf, geeft aanleiding om te denken, dat hy gaarne een secte, onder den naam van Monotheisten, zoude opgerecht hebben; maar schoon hem dit laatste mislukte, heeft hy evenwel gezien, dat 'er Bekkerianen op de baan gekomen zyn, dat echter zo niet moet opgenomen worden, als of wy stelden, dat het geen hy als zyn gevoelen heeft voorgedragen, ook niet zyn gevoelen zoude geweest zyn: maar dat dit wel de reden konde zyn, waarom hy zyn gevoelen heeft werreltkundig gemaakt, waar van hy te voren wel kon overtuigt zyn dat het veel opschuddinge zoude veroorzaken.

BEL. Zie BAAL en BELUS.

BEL (JOHANNES) was een kanunnik van St. Lambert te Luik, en leefde in 't begin der XIV eeuwe. Hy schreef een chronyk, en verzamelde veel berechten van de oorlogen in zynen tydt, ten gevalle van Johan van Henegouwen. Op deze gedenkschriften getuigt *Froisardus* zyne Historie gegrond te hebben in de voorreden zyns boeks aan Philippa van Henegouwen, gemalin van Eduard den III, koning van Engelandt.

BELA de I, koning in Hungarië, was een zoon van Ladislaus den Kalen, en broeder van Andreas den I. Deze laatste nog gene erfgenamen hebbende, stont hem het vierde deel zynes lands af, hebbende hem uit Polen te rug geroepen. Doch hier uit ontstondt twist tusschen de beide broederen, die vermeerdert wierdt, wanneer Andreas zynen zoon Salomon, dien hy eerst naderhandt teelde, tot zynen navolger benoemde. Andreas meende het verschil te beslissen, ontboodt Bela by zich, leggende hem een kroon en een zwaardt voor, verbeeldende daar door de koninklyke en hertoglyke waardigheit, om een van beiden te kiezen. Midlerwyle hadt hy zyne bedienden last gegeven, hem, indien hy naar de krone greep, op staande voet te doden; doch Bela, hier van verwittigt zynde, greep naar het zwaardt; waar op hem Andreas met vele vereeringen begiftigde, menende dat Bela de koninklyke waardigheit uit den zin hadt gestelt. Maar Bela was daar mede geenzins te vrede, en week in Polen, zocht aldaar hulp, en quam weinig tyds daarna met een leger wederom. Andreas in 't tegendeel erlangde bystandt uit Duitschlandt. Hier op quam het in den jare 1061 aan den Theis tot een veldslag, in welken Andreas de nederlage hadt, en kort daar na storf. Dus nam Bela het koninkryk van Hungarië in bezit. Onder zyne regeeringe wilden de Heidenen in Hungarië de Christenen uitroejen; maar hy vervolgde te vuur en te zwaardt alle die het Christelyke gelove verlieten. Hy poogde zyn ryk door heilzame ordonnantien, verligting der imposten, den akkerbouw en koophandel in een bloejenden staat te zetten. Ook wordt hy gezegt eerst van allen zilvere munt in Hungarië geslagen te hebben. Maar niet veel langer dan drie jaren geregeert hebbende, en zich op zekeren tydt in een lusthuis ophoudende, stortte het zelve in, en verpletterde hem dermaten, dat hy kort daarna in den jare 1065 den geest gaf. Zyne kinderen vluchtten naar Polen, en de verjaagde prins Salomon wierdt koning. *Bonfin. Dec. II. lib.* II. *Volaterran. lib.* VIII.

BELA de II, toegenaamt de Blinde, koning van Hungarië, zoon van Almus, en zoonszoon van Geisa den I. Zyns vaders broeder Colomannus hadt hem de ogen laten uitsteken. Des niettegenstaande wierdt hy na de doodt van Stephanus den II, omtrent den jare 1131, tot koning uitgeroepen, en regeerde loffelyk. Maar zyne gemalin Helena zette de Hungaren aan om die genen te straffen, die tot het ongeluk van Bela geholpen hadden. Hier uit ontstont een bloedige oorlog met Berichus, natuurlyken zone van de verstote gemalin van Colomannus. Deze poogde Bela door hulpe der Russen en Polen van den troon te stoten, maar wierdt door hem geslagen. Eindelyk verviel Bela door den drank tot de waterzucht, en storf den 13 February des jaars 1141. Op hem volgde zyn zoon Geisa de II, dien hy nevens Ladislaus, Stephanus en Almus by zyne gemalinne Helena, dochter van hartog Uron uit Macedonië, geteelt hadt. *Bonfin. Dec. II. l.* VI. *Boissard. Chron. Hung.*

BELA de III, zoon van Geisa den II, en broeder van Stephanus den IV, wiens opvolger in de regeeringe hy was in den jare 1173. Door hem wierdt het koninkryk wederom in rust gebragt; want hy voerde een goede policie en gerichtsorder in; waar van daan hy van zommigen der Hungaren Justinianus genaamt wordt. Hy rooide de straatschenders uit, en ontweldigde de stadt Zara in Dalmatië den Venetianen. Eindelyk drie en twintig jaren wel geregeert hebbende, storf hy in den jare 1196, nalatende twee zonen, Emerik en Andreas, by Margareta van Vrankryk, dochter van Lodewyk, en zuster van Philippus, van welke Emerik zyn opvolger in 't koninkryk was. *Bonfin. Dec.* II. *l.* VII.

BELA de IV, zoon van koning Andreas den II, wiens opvolger hy was in den jare 1235. Hy gaf in den jare 1237 den Cumanen, een out Hunnisch en door de Tartaren verdreven volk aan de Theis, de beste plaatsen in bezitting; die onder hunnen vorst Cuttenus, omtrent veertig duizent in getale, naderhandt het Christelyke gelove hebben omhelst: weshalven hun de koning een gelyke vryheit met zyne Hungaren heeft toegestaan; maar zich zelven daar door vele vyanden op den hals gehaalt, en byna zynen ondergang verhaast: want wanneer in den jare 1243 de Tartaren met vyftig duizent mannen, onder hunnen bevelhebber Battus, in Hungarië indrongen, vielen hun de Cumanen by. Hy durfde zich op zyne Hungaren niet betrouwen; weshalven wanneer het in den jare 1272 by Erla tot een treffen quam, wierdt Bela geslagen, en ontquam het ter naauwernoodt naar Oostenryk; waar op de Tartaren geheel Hungarië overstroomden en doorstroopten, en na drie jaren lang het landt verwoest hebbende, wederom vertrokken. Bela ondertusschen wilde zyne toevlucht tot Frederik, hartog van Oostenryk, nemen, maar wierdt van hem genoodzaakt, hem niet alleen zyne by zich hebbende schatten, maar ook drie gespanschappen in Hungarië af te staan. Dus begaf zich Bela naar Dalmatië, en eindelyk herzamelde hy zyne machten; vergaderende in den jare 1246 een leger, waar mede hy naar Hungarië trok, en den voornoemden hartog Frederik beoorloogde. Hy doodde zich zelfs in den slag by Neustadt. Vervolgens rukte hy verder in Hungarië, alwaar hem de Johanniter ridderen en Frangipani zeer behulpzaam waren, door welker toedoen hy wederom op den troon geraakte. Naderhandt oorloogde hy met Ottocarus, koning van Bohemen, in den jare 1260, wegens Oostenryk; maar hy was ongelukkig, en storf eindelyk den 7 May des jaars 1275. Zyne gemalin was Maria, dochter des Griekschen keizers, by welke hy Stephanus, zynen opvolger, teelde. Zyne zusters waren, Elisabeth, vermaart wegens hare heiligheit, en getrouwt met Lodewyk, landgrave van Thuringen, en Margareta, die zich in de orde der Dominikanen begaf. *Bonfin. Dec.* II. *l.* VIII.

BELA, zoon van Beor, regeerde in Edom. Jobab, de zoon Zerah van Bozra, regeerde in zyne plaats. *Gen.* XXXVI. 32, 33.

BELA, zoon van Benjamin den aartsvader, en hooft der Belaïten.

BELA, eene stadt, van welke *Gen.* XIV gewaagt wordt.

BELAC, of BELLAC, een kleine stadt in het Lionnois, in het hartogdom la Marche, aan de rivier de Garstempe.

BELAD ELBESCHARA. Dus wordt hedendaags het Noorder gedeelte van 't H. Landt genoemt, eertyds Galilea, en zeer vruchtbaar, althans byna woest, en sedert de overheering der Turken maar weinige dorpen en kastelen hebbende, volgens de getuigenis van *P. Nau*, een Jesuit, die het H. Landt doorreist heeft.

BEL-ALCAZAR, een kasteel in Spanje, gelegen in Andalusië, niet verre van Castilië en Estremadura, aan de rivier Cayar, tusschen de steden Corduba en Truxillo. *Maty Dict.*

BELATUCADRUS. Dus wierdt by de oude Britten zekere Godheit genaamt, van de welke gewag gemaakt wordt in een opschrift van zekeren steen, die bewaart wordt in 't huis van een here Th. Dykes, in 't graafschap van Cumberlandt. Dit opschrift luidt aldus: *Deo sancto Belatucadro Diatova aram ex voto posuit L. L. M. M.* Men vindt nog een opschrift van dien zelven *Belatucadrus* op een anderen steen: *Belatucadro Jul. Civilis Opt. V. S. L. M.* en nog op een derden, dat overgeslagen is in het werk van Gruterus. Camdenus geeft het zelve op, luidende: *Deo Belatucadro Lib. Votum* fe-

fecit Iolus. Seldenus, in zyn werk *De Diis Syris*, gelooft, dat deze *Belatocadrus* dezelve is met *Belenus* en *Abellion*, gelyk de Heidenen de zonne noemden, die zy in 't byzonder eerden. Gerardus Joh. Vossius is van die gedachten in zyn boek *de Origine & Progressu Idol. l.* II. *c.* 17. Zie BELENUS.

BELAY. Zie BELLAY.

BELBAIS, een vlek in Egypten, tegen over Damiaten. Men houdt het voor het oude *Pelusium*, eene aartsbisschoppelyke stadt; dat Damiaten door der zelver verwoestinge is groot geworden, en het aartsbisdom van Pelusium derwaarts verplaatst.

BELBAY, of ILBAI, gelyk zommigen schryven, was de naam van *Malek al Dhaber Abusaid*, vyftiende Sultan van de Dynastie der Circassische Mammelukken in Egypten. Hy beklom den troon in den ouderdom van 70 jaren, zynde het 865 jaar der Hegire, 't welk overeenkomt met het jaar onzes Zaligmakers 1460. Hy gedroeg zich zo qualyk, dat hy door een algemenen opstandt van den troon gestoten wierdt, ten einde van twee maanden, gedurende de welke hy iedereen benadeelt, en het ryk onteert hadt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

BELBINE, eene stadt gelegen in den ingang van Laconië, boven Lacedemon, naar 't Noorden, naby de rivier Eurotas. Plutarchus gewaagt 'er van in 't leven van *Cleomenes*. Stephanus, *de Urbibus* daar ook van gewagende, haalt Pausanias aan, by wien ze *Belemina* genaamt wordt. De Arkadiërs, op wier grenzen deze stadt gelegen is, houden staande, datze tot hun gebiedt behoort, waar van ze door geweldt afgerukt is. *Lublin Tabl. Geograph.*

BELBUG, of BELBOK, was een afgodt der oude Wenden, van wien zy geloofden dat alle voorspoedt zynen oorsprong hadt. *Crantzii Vandal. Helmold. Chron. Slav. Weber. de Pustero sect.* I.

BELCASTRO, of BELICASTRO, eene stadt in Kalabrië, een geweest in Italië, met een bisschop. Zy wordt gehouden voor der ouden *Chonia*: maar het is waarschynlyker, dat zy op de puinhopen der stadt *Petillia* gesticht is, van de welke *Strabo*, *Plinius*, *Ptolomeus* en *Pomponius Mela* gewagen.

BELCHAMUS, (FEUS) of, gelyk hem anderen noemen, BELCHARIUS, een Florentyn, was omtrent den jare 1470 vermaart. Hy heeft nagelaten het leven van den H. *Columbanus*, stichter der Jesuïten. *Voss. de Hist. Lat. l.* III. *p.* 603.

BELCHITE, eene kleine stadt in Arragon, aan de rivier Aguas, negen mylen van Saragossa Zuidwaarts gelegen. Zy behoort nevens den tytel van een graafschap, den hartogen van Hijar, en is op eene vlakte gelegen, zeer vruchtbaar aan wyn, veldvruchten, olie en zafraan. *Colmenar delic. d'Esp. p.* 646.

BELCZO, een wooiwoodschap, gelegen in de Poolsche provincie rood-Ruslandt, hebbende in 't Noorden Chelm, in 't Zuiden Lemberg, in 't Westen klein-Polen, en in 't Oosten Volhinië tot grenzen. Zy wordt in vier districten, als Beltz, Busko, Grodlow, en Grabouw, verdeelt. Belczo is de hoofdstadt, en heeft een bisschoppelyken zetel.

BELED, of BALAD, eene kleine stadt in Asië, gelegen in Diarbek, naby de rivier Tigris, eenige uuren boven de stadt Mosul, onder het Turksche gebiedt. *Maty Dict.*

BELEGNO, eene oude en voorname adelyke familie te Venetië. Zy is haren oorsprong verschuldigt aan DOMINICO SILVIO, of SELVO, die in den jare 1071, na de doodt van Dominicus Contarenus, tot Doge verkoren wierdt. Hy liet zich door zyne gemalinne, zynde eene zuster van den Griekschen keizer Nicephorus den III, bewegen, om Robert, hartog van Apulië, te beoorlogen. Maar hoewel hy in den beginne veel voordeelen behaalde, wierdt hy echter eindelyk geslagen, en storf in den jare 1084. Vitalis Valier was zyn opvolger als Doge. Deze familie heeft verscheide procuratores van St. Marcus voortgebragt, namentlyk DOMINICUS SELVO in den jare 1198. PHILIPPUS in den jare 1245. MARCUS 1294. PAULUS, schoonzoon des Doge Marco Cornaro, in den jare 1367, en PAULUS, die in den jare 1647 deze waardigheit voor geldt kocht. Uit het zelve geslacht was CATHARINUS Belegno, die by Karel Emanuel den II, hartog van Savoje, de plaats als ambassadeur van Venetië bekleedde, en gedurende deze bediening tegen den grave Philippus van Aglie, ridder dell'Annonciada, die wegens de Savoïsche pretensie op het eilandt Cyprus zich te verre hadt uitgelaten, deze hartige tale voerde: „ Het zoude zyne Republyk veel waart zyn, indien, in plaats „ van de Turken, de hartog van Savoje meester van Cyprus was; „ want men zou alsdan ligtelyk middel vinden, van dat eilandt „ binnen twee maanden wederom te veroveren, en onder 't ge„ biedt der Venetianen te brengen. *Amelot de la Houssaye hist. du gouvern. de Venise p.* 98. 536. *Palatii fasti ducales.*

BELEM, eene kleine stadt aan de rivier de Taag, beneden Lisbon in Portugal. Zy wordt door een met geschut beplanten toren, op welken de gevangenen van staatgezet worden, en van de andere zyde der riviere door een schans beschermt. Hier is het Heremiten klooster, der koningen en koninginnen van Portugal erfbegraffenis.

BELENAT, een gebergte, dus genaamt van BELENUS, een afgodt, die voor Apollo geëert wierdt, nevens Jupiter, Mercurius en Mars: want de oude Gaulen baden boven alle andere Godheden de zonne aan. Dit gebergte was in Auvergne, tusschen Arsone en Riom, naar 't zeggen van Gregorius Turonensis *de gloria Confessorum*. Doch het is heden onder de inwoonderen van die landstreeke geheel onbekent. *Hadr. Valef. Notit. Gall.*

BELENUS, een naam van Apollo, die voornamentlyk te Aquileja, naderhandt in Vrankryk te Bourdeaux geëert wierdt. Te Aquileja hadt hy een afzonderlyk orakel, met den toename van *Augustus*, alzo men geloofde, dat de keizerlyke familie in 't byzonder in des zelfs bescherminge was. Mogelyk zal de name van *Bel* of *Baal* afstammen. Elias Schedius meent, dat daar onder eene verborgenheit opgesloten is, gemerkt de letteren van dit woordt zo veel betekenen, dat ze zamen naar 't getal der dagen in 't jaar 365 uitmaken. *Sched. de Diis Germ. Buleng. de Oraculis.*

BELPHANTES, een Chaldeeuw, wierdt van zyn volk daar toe verkoren, om Alexander den Groten bekent te maken het gevaar, waar mede het gestarnte hem dreigde, indien hy in de stadt Babel introk. *Diod. Sic. l.* XVI. *p.* 622. *in Olympiad. CXIII anni quarti Historia.*

BELES, oudtyds *Subi*, eene kleine rivier in Catalonië, lopende tusschen Barcelona en Tarragona in de Middelandsche zee. *Maty Dict.*

BELESME, eene stadt met een kasteel in Vrankryk, gelegen in opper-Perche, op de grenzen van Normandië en Maine aan een beke, vallende in de Rhone. Alhier zyn de standen der provincie gewoon te vergaderen. *Bourgon Geogr. Hist.*

BELESTA, een vlek in opper-Languedok, in 't gebiedt van Mirepoix, alwaar een bron is, hebbende ieder jaar van het einde van Julius tot het begin van Januarius ebbe en vloedt. *Davity.*

BELETH, (JOHANNES) een Fransch Godgeleerde van Parys, bloeide in den jare 1162, en heeft geschreven:

Rationale Divinorum Officiorum.

Olearius in Abaco pag. 238.

BELFAST, eene kleine stadt met een kasteel en haven in 't graafschap Antrim, gelegen in Ierlandt, behorende tot de provincie Ulster, alwaar de rivier Lagon in de baje van Knockfergus loopt. De stadt heeft stemme en zitting in 't parlement. *Beeverell delic. de l'Irlande p.* 1462.

BELFORTE, een kasteel in Romagna, gelegen in Italië, aan de grenzen des hartogdoms van Urbino, op de hoogte van een berg. Dus wordt ook genaamt een bergslot op de grenzen der Anconitaansche Mark en des hartogdoms van Spoleto, niet verre van Ceretto. Als mede een vlek in het Mark van Ancona, naby Tolentino, aan de rivier Chientò. *Delic. de l'Ital.* II. *p.* 65. *Misson voyage lett.* 21.

BELGÆ wierden eertyds genaamt alle die volkeren, die tusschen de Marne en Seine, de Noordzee, den Rhyn en de Rhone woonden, behelzende een derde gedeelte van het oude Gallië, namentlyk het Belgische Gallië (*Gallia Belgica*). In hoe vele natien zy eigentlyk onderscheiden waren valt niet ligt te bepalen. De meest bekende waren de Caletes, Ambiani, Veromandui, Morini, Atrebates, Nervii, Sueconi, Toxandri, Batavi, Gugerni, Menapii, Aduatici, Tungri, Eburones, Sunici, Ubii, Treviri, Mediomatrices, Vangiones, Nemetes, Tribocci, Rauraci, Ambrones, Tigurini, Tugeni, Urbigeni, Sequani, Lingones, Leuci, Rhemi, Suessones, Silvanectes, Bellovaci en Volcasses. Zy waren oorspronkelyk meest Duitschers, en moesten onder Julius Cesar de Romeinsche heerschappye erkennen. *Cæsar de bello Gall. Miraus Chron. Belg. Divæus Gall. Belg. Cluver.*

BELGART, eene stadt met een kasteel en ampt in 't hartogdom van Cassuben, aan de rivier de Persante gelegen, behorende tot het gebiedt des konings van Pruissen.

BELGERN, eene der outste steden in Meissen, tusschen Strehla en Torgau, aan de Elve, onder 't gebiedt des keurvorsten van Saxen. Men houdt daar voor, dat ze dus van de oude Slaven genaamt is, en *Schoonberg*, of *Wittenburg*, betekent. Naderhandt was ze onder 't gebiedt van den markgrave Henrik van Meissen, wanneer ze door graaf Wiprecht van Groitsch ingenomen en geplundert is. Vervolgens quam ze aan het by Leisnig gelegene klooster Buchau. Eindelyk keerde ze weder tot de markgraven van Meissen; maar Wilhem Cocles stont ze af aan het sticht Wurtzen. Doch ten tyde der reformatie verviel ze wederom onder 't gebiedt der markgraven van Meissen. In den jare 1429 wordt ze gezegt door de Hussiten, en in den jare 1637 door de Zweden afgebrand te zyn. Zy hadt een afzonderlyk ampt, waar toe verscheide dorpen behoorden, die echter nu tot andere ampten zyn overgegaan. *Sohottgens hist. des Stiffts Wurtz. Ditmari Merseb. Chron. l.* VI. *Knauth Prodr. Dresserii Isag. hist. P. V. Zeileri Topogr.*

BELGIAN. Een gebergte. Zie ALTAI.

BELGIDA. Zie BALBASTRO.

BELGIOJOSO. Zie BARBIANO.

BELGIQUE, BELGEIT, *Arx Belgica*, *Arx belli visus*, eene Hollandsche vesting op het eilandt Nera, een der Molukkische eilanden van Banda in Asië. *Maty Dict.*

BELGIUM is by Julius Cesar een gedeelte van 't Belgische Gallië, bevattende de Atrebates, Ambiani en Bellovaci, en was eigentlyk die provincie, van de welke het voornoemde derde gedeelte van het oude Gallië den name bekomen heeft. Volgens de hedendaagsche Geographie heeft dit Belgium een gedeelte van Artois, Picardië, Normandië en Isle de France uitgemaakt, te weten die landstreke, alwaar nu Arras, Amiens, Chaumont en Beauvais gelegen zyn. *Cluv. Cæs.*

BELGIUS, een generaal der Galliërs, die in den jare der schepping 3670, na Romens opbouw 473, *Olymp.* CXXV, in Macedonië vielen, en den koning Ptolemeus Ceraunus met het grootste gedeelte zynes legers versloegen; doch van Sosthenes genoodzaakt wierden het landt wederom te verlaten. Zommigen meenen, dat de Belgæ van dezen veldoverste genaamt zyn; het welk door anderen echter tegengesproken wordt. *Pausan. in Phoc. Polyb. l.* II. *Justin. l.* XXIV.

BELGRADO, of Grieksch-Weissenburg, *Alba Græca*, by de ouden *Taurunum*, en by de Hungaren *Nandor Alba* geheten, is de hoofdstadt des koninkryks Servië, zynde zeer groot, volkryk, en dryvende groten koophandel, gelegen aan den zamenloop der rivieren de Donauw en de Sau, alwaar tegen over, aan de zyde van Hungarië, de Theis, Temes en andere kleine rivieren in den Donauw vallen, die alhier ongemeen breet is, en een bequamen haven voor de oorlogschepen en Tschaïken maakt. Ter plaatse, alwaar de Donauw en de Sau zamenlopen, is een eilandt, nevens een bosch,

bosch, eerst in het midden der XVII eeuw ontstaan. Een gedeelte der stadt, als mede het slot, is op eene hoogte gelegen, en heeft grote voorsteden. Het slot, zeer hoog en aan de landzyde gelegen, heeft vele hoge torens, van vierkante stenen gebouwt. De gebouwen zyn met loot gedekt. Belgrado is door den Hungarischen koning Salomon, die in den jare 1063 begon te regeeren, den Grieken afgenomen, en aan Hungarië gehecht. In de veelvuldige oorlogen met de Grieken, Thraciërs en Bulgaren is de stadt door de Hungaren verwoest; naderhandt van Stephanus Nemena, koning van Bosnië, en despoot in Thracië, schoonvader van Lodewyk den II, koning van Hungarië, in den jare 1343 weder opgebouwt, om die van Servië te beteugelen. Doch na de doodt van Lodewyk wierdt het door Lazarus Bulcowitz, despoot van Servië, verovert en verwoest. Daarna heeft de schoonzoon van koning Lodewyk, keizer Sigismund, haar wegens hare bequame gelegenheit, van Georgius, despoot van Servië, aan zich gebragt. Dus wierdt Belgrado meer en meer versterkt, en de Hungaren hebben, voornamentlyk onder Johannes Hunniades, de Turken dikwils daar uit gedreven. In den jare 1442 belegerden het de Turken onder Sultan Amurath den II voor de eerste maal, maar te vergeefsch, gemerkt de kommendant Johannes Zowarius van Ragusa de belegering zeven maanden lang uitstont. In den jare 1456 belegerde zyn zoon Mahomet de II Belgrado wederom met 150000 mannen, en eenige 100 schepen; maar wanneer Johannes Hunniades en de vermaarde Capistranus met proviant in de stadt quamen, mislukte den Turken hun storm; de Sultan zelve wierdt gequetst, en moest de belegering opbreken. In den jare 1493 poogden de Turken het kasteel door verraadt in te nemen. Doch Paulus Quinisius, overste te Tewiswar, liet de verraders braden, en die de kennis van 't verraadt hadden wierden gedwongen de gebradenen op te eeten. Wanneer in den jare 1521 de Turksche keizer Soliman daar voor rukte, en hem een afgevallen Christen aanleiding gaf, hoe de vesting kon ondermynt worden, ook de Raitzen in een heimelyk verstandt met den vyandt waren, nam hy Belgrado by verdrag in, zabelde echter alle soldaten neder, ter zelver tydt, wanneer de Hungaren zich op het byleger hunnes konings Lodewyk te Offen vrolyk maakten. Van welke overgave Dubravius getuigt, dat men de stadt wel heeft kunnen behouden, indien men maar den kommendant der zelve, te Offen eenig geldt tot besolding der soldaten verzoekende, zo lange niet opgehouden, en ten minsten 100 dukaten gegeven hadt. Van die tyden af is deze gewichtige plaatse onder het Turksche gebiedt gebleven, tot dat ze in den jare 1688, onder het kommando des keurvorsten van Beyeren, stormenderhandt verovert is. Maar in den jare 1690, den 8 October, hernamen ze de Turken; en hoewel ze de keizerlyken onder het bevel des hartogs van Croy in den jare 1693, den 11 Augustus, begonnen te belegeren, moesten ze echter den 20 September de belegering opbreken; en de Turken behielden die vesting uit kracht der Karlowitsche vrede, in den jare 1699, schattende de zelve te zyn hunne beste vesting des ryks, tot dat ze eindelyk in den jare 1717, onder het opperbevel van den prinse Eugenius van Savoje, te water en te lande belegert, en, nadat den 16 Augustus de vyandt, zynde twee maal hondert duizent mannen sterk, met achterlating van 140 stukken geschut en de gehele legerplaats, verslagen was, de stadt en vesting den 19 Augustus met verdrag verovert is. *Bonfin. Cromer. hist. Pol. l.* XXIII. *Dubravius l.* XXIX. *l.* XXXIII. *Ortelii Chron. Isthuanfi l.* VII. *Zzent-Yvani Dec.* II. *P.* I. *p.* 254. *Dec.* III. *P.* I. *p.* 49. *Kreckwitz. Ungerl. Muller Reichstagstheatr.* I *vorstel. c.* 18. §. 10. III *vorstel. c.* 3. *Theatr. Europ.*

BELGRADO, eene kleine Venetiaansche stadt, gelegen aan de rivier Tajamento in Friuli, vier mylen van Udine.

BELIAL. Dus noemden de Sidoniërs hunnen afgodt. De Apostel Paulus noemt den Satan ook aldus. Hieronymus verstaat door Belials kinderen, kinderen des Satans, dat is de goddelozen. Aquila vertaalt het woordt Belial een *afvalligen*, maar de Chaldeeusche *Taelsman* noemt het *boosheit*. Anders was het eigentlyk een scheltwoordt, en betekende een nietwaardigen mensch. *Numer.* XXII. *Judic.* VI. *en* VIII. *Gregor. in Lex. S.*

BELICASTRE. Zie BELCASTRO.

BELICE, by de Latynen *Hypsas* genaamt, eene grote rivier in Sicilië, in het dal Mazara, lopende eerst met twee stromen, maar zich by Busachini vereenigende, en eindelyk tusschen Mazara en Sacca in de Afrikaansche zee zich ontlastende.

BELICHE. Dus noemen de inwoonderen van Madagascar den Satan, dien ze het eerste stuk hunner offerhanden voorwerpen, om hem daar door te verzoenen. *Flacourt hist. de Madagasc.*

BELIDES. Zie DANAIDES.

BELIGRATZ, eene kleine stadt in Duitschlandt, behorende tot het aartshartogdom van Oostenryk, gelegen in opper-Carniole, aan de beke Billi, drie Duitsche mylen van Laubach.

BELIN, (JAN) een Italiaan, die te Venetië een der eersten was, die eenen naam kreeg in de schilderkunst. Hy schilderde uitnement droog, volgens de manier van zynen tydt. Hy verstont zich wel op de bouw- en doorzichtkunde. Deze hadt Titiaan tot zynen eersten meester, gelyk te bespeuren is aan de eerste werken van dien doorluchtigen leerling, waar in men de zelve fierlykheit van koleuren vindt, die by zynen meester altydt waargenomen wordt. *Schilderkunst van C. A. du Fresnoy*, vertaalt uit het Fransch van *de Piles*.

BELINA, een dorp in Syrië, eertyds *Cæsarea Philippi* genaamt, gelegen aan den voet van den berg Libanus, tusschen Tyrus en Damascus, meer dan hondert mylen van Jeruzalem.

BELINZONE, eene stadt in Italië, onder het gebiedt der Zwitsers, behorende eertyds tot het hartogdom van Milanen. De Duitschers noemenze BELLENTZ. Zy is gelegen aan den voet van het Alpische gebergte, aan de rivier Tesin, en heeft twee kastelen, zynde onder 't gebiedt van drie Kantons, Uri, Schweitz en Underwalden, aan welke koning François de I deze stadt met der zelver onderhorige landschap tot een geschenk gaf; en wordt onder hunne bailluagien van Italië gerekent.

BELISARIUS, veldoverste van den keizer Justinianus, was een der grootste helden van zynen tydt. In den jare 529 trok hy tegen Cabades, koning in Persië, die de wapenen opnam, alzo de de keizer den koning Tzathus in zyne bescherminge genomen hadt. Hier was hy zo voorspoedig, dat men hem te rug riep, om het leger te gebieden, 't welk naar Africa gezonden wierdt. In den jare 532 wierdt de vrede met de Persianen gemaakt, en in January was zo een gevaarlyke opstandt in Constantinopel, dat Justinianus besloten hadt, zich van daar te begeven; doch Belisarius beteugelde de oproerigen, die zekeren Hypatius voor keizer uitgeroepen hadden, en van Probus en Pompejus, en van Anastius ondersteunt wierden. Hier op met eene vloot van 500 schepen naar Africa zeilende, veroverde hy Carthago, en overwon in den jare 534 Ghilimer, die den troon van het ryk der Vandalen beklommen hadt, hebbende zynen neve Hilderik, zoon van Hunnerik en Eudoxia, laten ombrengen. Dus wierdt Africa wederom met het Roomsche ryk vereenigt, nadat het meer dan hondert jaren van het zelve was afgescheurt geweest. Het ryk der Vandalen wierdt vernietigt, en Ghilimer gevankelyk naar Constantinopel gevoert. Hier op ruste zich Belisarius ten stryde tegen de Gothen in Italië, en in den jare 535, wanneer hy burgermeester was, stak hy over naar Sicilië, nemende Catanea, Syracusa, Palermo en andere plaatsen in. De voornaamste der Gothen gingen om strydt tot hem over, onder anderen Ebrimor, schoonzoon van Theodahatus. De stadt Napels nam hy in 't volgende jaar binnen 20 dagen in; en alzo Theodahatus ten dele uit een aangebore vreze, ten dele doordien hy zich door zekeren Jood hadt laten overreden, hy moest verloren gaan, niet de minste tegenweer bereidde, begonnen de Gothen te vermoeden, dat hy Italië goedwillig aan Justinianus wilde verraden. Deze maakten derhalven te Regeta, niet verre van Rome, Vitiges tot hunnen koning, die, om zich in zyn ryk te bevestigen, te Ravenna de prinses Malasuntha, dochter van Amalasuntha, trouwde; wanneer ondertusschen Belisarius den 10 December des jaars 536 de stadt Rome by verdrag innam, nadat de zelve 60 jaren lang in de macht der Barbaren geweest was. In het volgende jaar quam Vitiges met hondert en vyftig duizent mannen voor Rome; en wanneer Belisarius met omtrent vyf duizent mannen op kondschap uitgetrokken was, verviel hy onder de voorhoede van Vitiges, maar sloeg zich met eene zonderlinge dapperheit door de zelve, en salveerde de stadt, in welke hy door Vitiges eenige maanden lang hevig belegert wierdt. Maar wanneer hulpbenden voor Belisarius uit het Oosten te Napels aanquamen, maakte hy een stilstandt van 3 maanden; waar op Johannes door Belisarius met eenige duizent mannen in 't Piceensche gebiedt gezonden wierdt, om aldaar op de eerste order eene diversie te maken. Wannner nu de Gothen den stilstandt wel haast braken, menende Rome onvoorziens te overvallen, gaf Belisarius aan Johannes order om hen te keer te gaan, 't welk hy zo gelukkig uitvoerde, dat hy niet alleen goeden buit maakte, maar ook door verovering der stadt Arimini de Gothen, voor het naby gelegene Ravenna beducht zynde, noodzaakte de belegering op te breken, die men meer dan een jaar lang, namentlyk van Maart des jaars 537, tot April 538, geduurt hadt, en wierden in den aftocht wel dapper van Belisarius geslagen. Zy belegerden hier op Arimini, welke stadt Belisarius echter, by wien Narses midlerwyle met nieuwe hulpbenden uit het Oosten gekomen was, ontzette. Ondertusschen ontstont tusschen Belisarius en Narses verschil wegens het opperbevel; waar door veroorzaakt wierdt, dat de Gothen Milanen veroverden, de stadt slechtten, en drie maal hondert duizent volwassene mannen door het zwaardt doodden. De keizer Justinianus, dit ervarende, riep Narses uit Italië te rug, en bevestigde Belisarius in het opperbevel. Deze derhalven ontweldigde den Gothen Auxinium, en rukte voor Ravenna, welke stadt hy zo naauw insloot, dat de Gothen en Vitiges zelve aanboden zich over te geven, indien hy hun koning zyn, en beletten wilde, dat ze niet uit Italië verdreven wierden. Hoewel nu Belisarius dit buiten voorkennis des keizers niet in den zin hadt, veinsde hy echter, en bemachtigde dus Ravenna. Wanneer hy nu door Justinianus naar Constantinopel ontboden wierdt, eensdeels dewyl hy hem tegen de Persianen nodig hadt, anderen deels vrezende, dat hy zich het koninkryk over Italië mogt aanmatigen, vertrok hy goetwillig, niettegenstaande alle vertogen der Gothen, en nam Vitiges mede, nevens de voornaamsten der Gothen. In den jare 541, wanneer hy in 't Oosten tegen de Persianen getrokken was, deedt hy een geweldigen inval in Assyrië, tot in het jaar 543. Maar wanneer by zyn afwezen de Gothen in Italië wederom de overhandt kregen, en Totila tot hunnen koning verkoren hadden, die vele overwinningen op de keizerlyke veldheren behaalde, wierdt Justinianus genoodzaakt, Belisarius uit den Persiaanschen oorlog te rug te roepen, en hem wederom in den jare 544 naar Italië te zenden. Maar te weinig manschap hebbende, en op zyn verzoek niet wordende ondersteunt, moest hy gedogen, dat, behalven Napels, Tivoli, en andere voorname plaatsen, Rome zelve in den jare 547 wierdt ingenomen. Men wierp aldaar een gedeelte der muren omverre; en de stadt zoude geheel geslecht zyn, 't en ware Belisarius zulks belet hadt. Eindelyk wierdt hem eenige hulpe toegezonden, met de welke hy Totila Spoletum, Tarentum, en andere sterktens ontweldigde, en zich in Rome wierp, en het omver gehaalde wederom herstelde. Totila poogde dit te vergeefsch te beletten, en wierdt dapper afgeslagen. Maar alzo de Persianen het

het Oosterſche ryk meer en meer ontruſten, moeſt Beliſarius Italië wederom verlaten. Hier op veroverde Totila Rome, nevens andere ſteden van Italië, ten tweeden male, wanneer Narſes tegen hem gezonden wierdt, die naderhandt een einde van het Gothiſche ryk gemaakt heeft. Beliſarius eindigde ondertuſſchen den Perſiaanſchen oorlog; en wanneer naderhandt de Hunnen over het ys den Donauw overtrokken, en in Thracië en Griekenlandt gevallen waren, alles verwoeſtende, wierdt de oude Beliſarius tegen hun gezonden, die ze ook in den jare 558 ſloeg en te rug dreef. Doch zyn dank was niet groot: want wanneer in den jare 561 eene gevaarlyke zamenzwering tegen den keizer gemaakt wierdt, welker hoofden Ablarius, Marcellus en Sergius waren, die doch tydelyk ontdekt zynde, de belhamels naar verdienſte geſtraft wierden, wierdt Beliſarius mede beſchuldigt, als hebbende kennis van het verraadt gehad. Men zegt derhalven, dat de keizer hem in zynen hogen ouderdom met zyne gehele familie te Conſtantinopel in de gevangenis heeft doen werpen, (welke plaats nog hedendaags *Beliſarius* toren genaamt wordt) de ogen laten uitſteken, en alle zynen goederen ingetrokken; des hy, naar de wyze der beedelaren, eenen zak uit de gevangenis heeft laten hangen, en plegen te roepen: *Date Beliſario obolum, quem virtus evexit, invidia depreſſit*; dat is: „ Geeft Beliſarius een aalmoes, dien „ de dapperheit verheven, en de nydt onderdrukt heeft". Anderen getuigen, dat hy niet altydt in de gevangenis gebleven is, maar langs de deuren een aalmoes gebeedelt heeft. Maar zommige ſchryveren, als Cedrenus, en anderen, houden ſtaande, dat Beliſarius zich verdedigt, zyne zake goet gemaakt heeft, en het volgende jaar uit de gevangenis ontſlagen is, zynde den 13 Maart des jaars 565 in groot aanzien overleden. Men vindt eenige gedenkpenningen van Juſtinianus, hebbende het beeldt des keizers op de eene zyde, ontfangende Beliſarius, zegepralende over de Gothen, op de andere zyde, met deze woorden: *Beliſarius, gloria Romanorum.* Deze zamenkomſt tuſſchen den keizer en Beliſarius geſchiedde in 't voorhof van 't paleis van Conſtantinopel. Die veldheer biedt den keizer aan den buit, op de vyanden verovert, de koningen der Vandalen en Gothen in hunne perſonen, en de overwonne koninkryken; de keizerin Theodora verſchynt in 't midden nevens den keizer, betuigende eene uitnemende blydſchap, omringt van den ſenaat en het gehele hof. Dus verhaalt 'er Procopius van. Deze gedenkpenningen zyn meeſt van goudt en zilver. *Car. du Frêne Diſſert. de inferior. ævi Numiſm. Procop. l.* III. *de bell. Goth. l.* I. *c.* 2. *de Vand. & Perſ. Agathias. Zonaras. Grelot Voyage de Conſtant. du Cange hiſt. Byzant.*

BELISARIUS, (Lodewyk) van Modena, een geneesheer, leefde in de XVI eeuwe, van wien men verſcheide werken heeft, als:

De Inſtrumento odoratus.

Van der Linden de Script. Med. Siml. in ep. Bibl. Geſn.

BELITZ, een ſtedeke in de middel-Mark, aan de kleine rivier Ada, zes mylen van Berlyn, en even zo veel van Wittenberg, was eertyds in een bloeienden ſtaat. In den jare 1478 wierdt het door de Sileſiſch-Saganiſche volkeren ingenomen, maar nog in den zelven jare hun wederom ontweldigt. In de jaren 1526 en 1563, als mede in 't einde der XVII, en het begin der XVIII eeuw, is dit ſtedeke geheel afgebrand. De bekende bedrieger *Jakob Rehbok*, die zich voor Waldemar den I, keurvorſt van Brandenburg, na des zelfs doodt uitgaf, noemde zich ook naar deze plaatſe Menicke van Belitz. *Preuſſ. Staats-Geogr.*

BELJOCO, een dorp in Spanje, gelegen in Arragon, naby de ſtadt Boria. Zommige der landbeſchryveren nemen het voor der ouden *Belſinum*, het welk echter van anderen voor het huidige *Boria* genomen wordt. *Maty Dict.*

BELLAFINUS, (Franciscus) een Italiaan, die in 't jaar 1543 geſtorven is, was zeer ervaren in de Griekſche en Latynſche talen, en heeft geſchreven:

De Origine & temporibus urbis Bergomi.

Konig Bibl. vet. & nov.

BELLAGINES. Zie BILAGINES.

BELLAGIO, (Guido) kardinaal, met den tytel van *St. Chryſogonus*, was geboortig van Florence, en ontfing in den jare 1138 door paus Innocentius den II den kardinaalshoedt. Hy wierdt in gewichtige zaken gebruikt. In den jare 1143 wierdt hy als legaat naar Arragon gezonden, en in den jare 1147 gaf hem paus Eugenius de III koning Lodewyk den Jongeren op zyne reize naar 't H. Landt als legaat mede. Van daar in den jare 1153 te rug komende, ſtorf hy kort daarna. *Baron. an. Chr.* 1147, en 1153. *Mariana de reb. Hiſp. l.* X. *c.* 18. *Aubery hiſt. des Card. Onuphr. Ciacon.*

BELLALES, een van de voornaamſte geſlachten in het koninkryk Jafnapatan, op het eilandt Ceylon in Ooſtindië, ſedert dat de Chriſtelyke Godsdienſt aldaar geleert is, gaande anderszins het geſlacht der Bramines voor. Zy lopen met het gehele bovenlyf naakt, en hebben alleen een kleedtje om het onderlyf van boven den navel af, 't gene zy onder de benen door, en om weten te ſlaan, op de wyze van een broek, dragende onder hunne voeten ſlechts een ſool, die boven om de voeten met riemen vaſtgehecht wordt. Hun handel beſtaat in de landbouwery, dorſchende zy naar de wyze der oude Iſraëliten het koorn met oſſen, die ongemuilband zyn, en door hun in 't rontom lopen het graan uit de halmen doen vallen. Men vindt wel den meeſten rykdom by deze menſchen hier te lande, weshalven zy ook niet dan in hun geſlacht trouwen, zynde het jammer, dat zy elkander zo weinig verdragen kunnen, en dus geſtadig aan om een geringe zake voor den rechter ontbieden, waar van enkelyk hunne wangunſt, geſtadig kyven en gedurige achterklap de voornaamſte en wel de eenigſte oorzake zyn. *Ph. Baldeus beſchryv. van Ceylon bl.* 176.

BELLAMORESKOY-LEPORIE, by de Latynen *Leporia Grandvicenſis*, een geweſt in het Moskovitiſche Laplandt, gelegen aan de Witte zee.

BELLANO, eene kleine ſtadt in 't hartogdom van Milanen, aan de Komer-zee gelegen.

BELLAQUEUS, (Remigius) een Franſchman van geboorte, heeft zich beroemt gemaakt door zyne Latynſche vaarzen, die *Tom.* I *Deliciar. Gall. p.* 448 gevonden worden. Hy heeft daarenboven eene verhandeling van het edele geſteente geſchreven. Ronſard pleeg hem den nabootſer of ſchilder der nature te noemen. Hy was geboren in den jare 1527, geſtorven in den jare 1577, en te Parys in de kerke van 't Cecilië-klooſter begraven, met dusdanig een grafſchrift:

Poëtæ laureati, qui cum pietate & eum fide,
Unde quinquagenariam pulcherrime
Omnibusque gratiſſimus vixit ætatem,
Extinctos Cineres Divæ Cæciliæ piis ſodalibus ſollicitandos,
Supremi voti obſervantiſſimi Curatoris,
Pridie Non. Mart. CIↃ. IↃ. LXXVII.
Moeſtiſſimo funere hoc in tumulo depoſuerunt.

Franc. Zweert. ſelect. Chriſt. orb. Delic. Thuan. lib. LXIV.

BELLARMINUS, (Robert) een der vermaartſte Jeſuiten en kardinalen, wierdt in den jare 1542 te Monte Pulciano geboren, en nam in den jare 1560 de orde der Jeſuiten aan. Zyne moeder Cynthia Cervina was eene zuſter van paus Marcellus den II. In den jare 1569 wierdt hy te Gent door Cornelius Janſenius tot prieſter geordent, en in den jare 1570 leerde hy de Theologie te Loven, dat tot hier toe aldaar geen Jeſuit gedaan hadt. Zich zeven jaren lang in de Nederlanden hebbende opgehouden, keerde hy wederom naar Italië, en was de eerſte zynes ordens, die de controverſiën te Rome leerde. Niet lange daarna maakte hem paus Sixtus de V tot zynen legaat, zendende hem in den jare 1590 naar Vrankryk als Godgeleerde, om den legaat aldaar in zaken, de religie betreffende, met raadt en daadt te helpen. Na verloop van tien maanden keerde hy wederom naar Rome, en hebbende verſcheide bedieningen in zyne ſocieteit bekleed, wierdt hy in den jare 1599 tot kardinaal verheven, nadat hy door bedreiging des bans gedwongen was die waardigheit aan te nemen. Drie jaren daarna wierdt hy aartsbiſſchop van Capua, het welk hy in den jare 1605 wederom verliet, willende paus Paulus de V hem nader by zich hebben. Hy wierdt derhalven in allerhande gewichtige zaken gebruikt, tot dat hy in den jare 1621, wanneer hy zich uit het Vatikaan in een huis zyner ſocieteit begaf, den 17 September des zelven jaars ſtorf. Gregorius de XV bezocht hem zelve in zyne ziekte, en betoonde veel achting voor hem. Hy heeft zich meeſt door zyn groot *Opus Controverſiarum* beroemt gemaakt, 't welk eerſt in drie ſtukken te Ingolſtadt in den jare 1586, en naderhandt op vele andere plaatſen dikwils gedrukt is. Zyne overige ſchriften zyn in den jare 1617 te Loven in drie ſtukken zamengedrukt, onder welke in het byzonder een werk van de kerkelyke ſchryveren, als ook een *de Gemitu Columbæ*, dat is van het zuchten der duive, vermaart is, over welk laatſte, alzo hy daar in over het verval der geeſtelykheit al te hartige tale voerde, eenige onluſten ontſtonden. In de lere, aangaande de verkiezing der genade, ook in de ſtukken der zedelere, week hy eenigzins van het gevoelen zyner orde af; maar was daar mede te vrede, dat zyne Superieuren het eene en het andere daar in veranderden. Het behaagde paus Sixtus den V niet, dat hy maar een indirecte macht der pauzen over koningen en andere werreldlyke machten erkende; dies zyn werk *de Romano Pontifice*, of van den paus van Rome, in het welke hy over die ſtoffe handelde, mede in het regiſter der Inquiſitie geſtelt wierdt. Hy hadt hier over ook een geſchil met Wilhelmus Barclajus, tegen wien hy een geſchrift *de poteſtate ſummi Pontificis in temporalibus*, dat is van de macht des pauzen in het werreldlyke, uitgaf, het welk te Rome in den jare 1610 gedrukt wierdt. Doch hier tegen ſchreef niet alleen koning Jakob van Engelandt, maar ook de raadt van Venetië, en het parlement van Parys veroordeelde zyn boek, en het ſcheelde weinig, of het was in de laatſtgenoemde plaatſe door beuls handen opentlyk verbrand geworden. Ook hebben zommigen der Roomſche ſchryveren verſcheide misſlagen in zyne ſchriften ontdekt, welker voornaamſte en geleerdſte Johannes Launojus is. Onder de Proteſtanten hebben zeer velen tegen hem geſchreven; doch daar is geen kleinder getal, die hem verdedigt hebben. Berald, een Italiaan, heeft 'er een geheel regiſter van gemaakt. Zyn leven heeft Jakob Fuligatti in de Italiaanſche tale beſchreven, zynde naderhandt door Johannes, ook door Petrus Morinus, in de Franſche, en door Sylveſter Petra Sancta in de Latynſche tale overgezet. Nog zyn 'er de volgende ſchryvers van zyn leven: Daniel Bartoli *de vita Bellarmini*; Marcellinus Cervinus *de vita & moribus Bellarmini*; Didacus Ramirez *in vita Bellarmini, ex variis auctoribus concinnata*, waar van Nicolaus Antonius in zyne *Bibliotheca Hiſpanica* gewaagt. Voorts zie het verhaal *de pio obitu Bellarmini, ex literis Eudemono Johannis*, gedrukt te Dillingen in den jare 1621; als mede *Coffin de morte Card. Bellarmini. Alegambe bibl. Ughel. Ital. vol.* VI. *Imperial. Erythr. du Sauſſay. Mayer de fide Baronii & Bellarm. Bayle. Hendreich.*

BELLASISE, of BELASAYSE, een voornaam geſlacht in Enge-

gelandt, van wiens hoofdlinie zie op FAULCONBRIDGE. Een collaterale (zylingsche) linie daar van onstont door JOHANNES, jonger zone van HENRIK Belasayse, eerste vicomte van Faulconbridge. Deze Johannes, alzo hy in de burgerlyke onlusten voor koning Karel den I een sterk regiment te voet worf, en met het zelve in de veldslagen by Kineton, Brentford en Newbury, als mede in de verovering van Bristol zich dapper gedragen hadt, wierdt in den jare 1644 tot baron van Engelandt, met den tytel van Lord Belasayse van Morlaby in Lincolnshire, verheven. Hier op verder des konings belangen behertigende, wierdt hy door koning Karel den I generaal-luitenant over de graafschappen van York, Nottingham, Lincoln en Derby, gouverneur der stadt York en der bezetting van Newport aan de Trent, als mede kapitein generaal der koninklyke lyfwacht gemaakt. Koning Karel de II verklaarde hem naderhandt tot kapitein generaal zyner benden in Afrika, gouverneur van Tanger, lord-luitenant van 't Oostelyke gedeelte van Yorkshire, gouverneur van Hull, en kapitein der zogenaamde Gentlemen-Pensioners. Dewyl hy in den jare 1672 zwarigheit maakte den eedt, hem van 't parlement opgelegt, te doen, wilde hy liever alle zyne voornoemde waardigheden nederleggen; en wierdt naderhandt over eene zamenzwering, die den Roomschen wierdt te laste gelegt, in den Towr gezet, maar eindelyk onder borgtocht ontslagen. Hy trouwde 1) Johanna, dochter en erfgename des ridders Robert Butller van Woodhall. 2) Anna, dochter des ridders Robert Crane van Chilton, en weduwe van William Airmine van Osgodby, baronet. 3) Johanna, dochter van Johannes, markgrave van Winchester. By de eerste teelde hy zynen navolger HENRIK; van wien zie beneden, en MARIA, die getrouwt geweest is met Robert, vicomte van Dunbar in Schotlandt. By de laatste verwekte hy drie dochteren, 1) HONORIA, gemalin van Georg, lord Albergavenny; 2) BARBARA, getrouwt met Johan Webb, ridder; 3) CATHARINA, naderhandt huisvrouw van Johan Talbot van Langford, bloedverwant des graven van Schrewsbury. 4) ISABELLE, getrouwt met Thomas Stonor. Zyn zoon Henrik trouwde Rogeria, dochter van Franciscus Rogers van Briccaston, en zuster van Elisabeth, hartogin van Richmond en Lenox. Na der zelver doodt trouwde hy Susanna, dochter van William Airmine van Osgodby, baronet, die naderhandt in den jare 1674 voor haar leven door koning Karel den II baronesse Belasayse of Osgodby gemaakt wierdt. By deze laatste liet hy een zoon na, ook HENRIK genaamt. Deze trouwde Anna, dochter van Franciscus, lord Brudenel, kleindochter van Robert, grave van Cardigan; maar storf zonder erfgenamen; waar mede de tytel van lord Belasayse uitstorf. Zyne weduwe trouwde met Karel, hartog van Richmond. *Peerage of England I. p. 395. Heylin's help to English history p. 575.*

BELLAY, of BELLEY, by de Latynen *Bellium, Bellica*, een kleine stadt omtrent de Rhone in Bugey, een landschap in Vrankryk, nevens een bailluage en bisdom, behorende onder Besançon. Dat ze zeer out is, is buiten tegensprake, omdat de bisschoppelyke zetel daar reets in den jare 412 gesticht is. Onder dat bisdom behoren vier steden, zes grote vlekken en meer dan twee hondert dorpen. De waardigheit van vorst des H. Roomschen ryks is altydt met die van bisschop verknocht, welke eere door de keizers aan den aartsbisschop van Besançon, en aan de drie bisschoppen, van Basel, Lausanne en Bellay, onder hem behorende, verleent is. Wat van den oorspronk der stadt verhaalt wordt, heeft weinig grondt; gelykmede, dat men verhaalt, dat het voorgemelde bisdom van Nions in Vaux daar henen verplaatst is geworden. In den jare 1385 brandde de stadt geheel af; maar wierdt door Amadeus den VIII, hartog van Savoje, weder opgebouwt, en met muren en torens voorzien. Het domkapittel was eertyds van de orde der Augustynen, maar wierdt in den jare 1579 in den werreldlyken staat gestelt. De bisschop heeft ook de polityke macht over de stadt, en men zegt, dat Audax in den jare 412 de eerste bisschop aldaar geweest is. Johannes van Passelaigre, bisschop van Bellay, verkreeg in den jare 1635 van koning Lodewyk den XIII de bevestiging aller voorrechten, eertyds door keizer Frederik aan de bisschoppen verleent, behalven het recht der regalen, en dat van de munt. De voorzaat van dezen bisschop is geweest de vermaarde Johannes Petrus Camus, de welke die waardigheit in den jare 1609 heeft verkregen, en het rechtvaardige bezit daar van tegen zekeren monnik, een geschrift, onder den tytel van *Anti-Camus*, tegen hem uitgegeven hebbende, in een diergelyk geschrift, *Anti-Basilic* genoemt, verdedigt. *Guichenon hist. de Bresse & de Bugey. Bayle.*

BELLAY, een out en vermaart geslacht in Vrankryk. BELLAY de I, heer te Montrevil in Anjou, leefde ten tyde van koning Lotharius in de X eeuw, nalatende BELLAY den II. Op dezen volgde GIRALD de I, genaamt de Goede, ridder en heer van Montrevil, die in den jare 1066 in een oproer te Angers omgebragt wierdt. Zyn twede zoon was RAINALD, aartsbisschop van Rheims, die in den jare 1095 storf. HUGO was de derde zoon. GIRALD de I teelde BELLAY den III en ROBERT. Gene stichtte in den jare 1105 twaalf kloosters. Zyn outste zoon was GIRALD de II, stichter der abdyen van Brignon en Anieres, wordende een gunsteling van Lodewyk den Jongeren, en Seneschal in Poitou. Voorts oorloogde hy met den grave van Anjou, van wien hy op zyn kasteel Montrevil belegert wierdt, en gevankelyk naar Angers gevoert. Maar hy wierdt weder op vrye voeten gestelt. Na verloop van tydt wierdt hy ten anderen male belegert, gevangen, en in den jare 1161, nevens zyne gemalin en kinderen, naar Saumur gevoert. Onder zyne kinderen zyn de merkwaardigste BELLAY de IV, en GIRALD, heer van la Brosse in Alonne, naderhandt van Bellay genaamt. Gene was met Richard, koning van Engelandt, in Palestina. Zyn zoon was GIRALD de III, nalatende eene eenige dochter, AGNES van Bellay, die zich 1) met Willem, vicomte van Melun, 2) met Valeran d'Yvri, 3) met Stephanus van Sancerre in huwelyk begaf, barende by alle drie kinderen, invoegen de landeryen van Montrevil-Bellay eerstelyk aan het huis Melun, naderhandt aan dat van Harcourt, en eindelyk aan Longueville quamen. De voornoemde Girald, zoon van Girald den II, en broeder van Bellay den II, teelde HUGO en JOHANNES. Hugo de I hadt onder anderen een zoon, HUGO den II, en deze nog vier navolgers van den zelven name, onder welke de laatste, namentlyk HUGO de VI, heer van Bellay en Villeguier, in den jare 1362 leefde, de veldslagen by Cerisoles en Montcassel bywoonde, nalatende JOHANNES den I, die vele kinderen hadt, en onder anderen JOHANNES, abt te St. Florent, die tot bisschop te Poictiers verkoren wierdt, en de outste zoon HUGO, die in den jare 1415 in den slag by Azincourt bleef, en nevens vyf zonen ook drie dochteren naliet, onder welke JOHANNES de IV in den jare 1461 kamerheer by koning Lodewyk den XI was, en den arrierban van Anjou kommandeerde, den stam voortplantende, gemerkt van zyne drie zonen, EUSTACHIUS, JOHANNES en LODEWYK, drie byzondere linien opgerecht zyn. Doch de drie andere zonen begaven zich in den geestelyken standt. Eustachius, de outste, wierdt heer van Bellay en Cizeux, voorsnyder, raadt en kamerheer by Renatus, koning van Siciliё, uit den huize van Anjou, in den jare 1461, en storf, nadat hy zich na het overlyden zyner gemalin priester hadt doen maken. Hy hadt by haar zeven kinderen verwekt, waar onder vier zonen, als 1) RENATUS, die wederom 14 kinderen gehad heeft; 2) LODEWYK, die aartsdeken te Parys, raadsheer in 't parlement, en provisor der Sorbonne geworden is; 3) JOHANNES, heer van Gonnort. Deze stichtte eene byzondere linie, nalatende RENATUS en JOACHIM, zynde een vermaart dichter in zynen tydt, en wordende tot aartsbisschop van Bourdeaux benoemt. Zie van hem beneden. 4) THEOBALD, die zich in 't klooster te St. Florent begaf. Onder de 14 kinderen van Renatus zyn beroemt, EUSTACHIUS, parlementsheer, bisschop te Mans, en naderhandt te Parys. Hy was een lidt op 't Concilie van Trenten; en JAKOB, baron van Touarcé, grave van Tonnere, ridder der koninklyke orde, opziender der victualien by koning Henrik den II, en gouverneur van Anjou. Hy was tegenwoordig by de veldslagen omtrent St. Laurent, St. Quintyn, Dreux, Jarnac, St. Denys en Coudun. Hy liet na RENATUS, genaamt baron de la Lande, en EUSTACHIUS, baron van Comequiers, wiens nakomelingschap tot op onze tyden voortgeplant is. Zie beneden. RENATUS was ridder der koninklyken orde, gedeputeerde aan de Staten generaal der vereenigde Nederlanden in den jare 1588, en wierdt ridder des H. Geests gemaakt. Hy trouwde met MARIA van Bellay, zyne moeie, prinsesse van Ivetot, vrouwe van Langei, door welk huwelyk de ouder linie wederom met die van Langei, die van Lodewyk van Bellay, heer van Langei, afstamde, vereenigt wierdt. Onder zyne kinderen is voornamentlyk merkwaardig MARTINUS, prins van Ivetot, ridder der koninklyken orde, koninklyk veldmaarschalk en luitenant in Anjou, onder de koninginne Maria van Medices. By zyne eerste gemalinne teelde hy verscheide kinderen, die echter zonder erven gestorven zyn; omtrent welken tydt ook de successie der linie de la Flotte op het huis Hautefort viel. Wat nu aangaat deze linie de la Flotte, deze wierdt van JOHANNES, heer de la Flotte, twede zoon van Johannes den IV, en broeder van Eustachius en Lodewyk, opgerecht. Hy wierdt kapitein de Centhommes d'armes, ridder der koninklyke orde, en verselde Renatus, koning van Siciliё, naar Italiё. Hy storf in den jare 1522, nalatende onder anderen, JOHANNES, heer de la Flotte, ook ridder der koninklyke orde, en kapitein de Centhommes d'armes, die nevens vyf dochteren ook RENATUS, heer de la Flotte, koninklyke ridder, naliet; deze wederom RENATUS, baron de la Flotte, luitenant des konings in Touraine, die echter maar twee dochteren naliet, van welke RENATA aan Karel van Hautefort, dien ze de erffenis toebragt, en CATHARINA aan Philippus de Bigni uitgehuwt wierdt. De derde linie van Langei stamt af van LODEWYK van Bellay, heer te Langei, derde zoon van Johannes den IV, en broeder van Eustachius en Johannes. Hy volgde koning Renatus van Siciliё, als deze het koninkryk Napels onder zich bragt, en teelde acht kinderen, 1) WILHELM, heer van Langei, ridder, koninklyk kamerheer, onderkoning van Piemont, hebbende zich door zyne daden vermaart gemaakt, maar gene nakomelingen geteelt. Zie beneden. 2) JAKOB, overste over twee duizent man, bleef in de belegering van Sassari in Siciliё. 3) MARTINUS, prins van Ivetot, heer te Langei, na zynen broeder gouverneur te Turin, naderhandt in Normandiё. Hy trouwde met Isabella, prinsesse van Ivetot, die hem MARIA baarde. Deze wierdt naderhandt aan haren neef RENATUS van Bellay, baron van Lande, zoon van Jakob, en kleinzoon van Eustachius, uitgehuwt, dien ze de erffenis toebragt. Zie beneden. 4) NICOLAUS, ridder van Malta, storf te Napels. 5) JOHANNES, abt te St. Florent en te Lerins in Provence, bisschop te Parys, Limoges, Bajonne, Mans, aartsbisschop te Bourdeaux, kardinaal deken, gouverneur van Parys, Isle de France, Champagne en Brie, en staatsminister. Zie beneden. 6) RENATUS, bisschop te Mans; en eindelyk twee dochteren. Voorts zyn nog twee takken van 't huis van Bellay voorhanden, die van Eustachius van Bellay, baron van Comequiers, zoon van Jakob van Bellay, en broeder van Robert, baron de la Lande afstammen. Hy liet vier zonen na, KAREL, heer van Feuillée en Bois-Thibault; PIETER, heer de la Courbe; RENATUS, abt van Fontaine-Daniel; en JAKOB, heer de la Pallu. Karel liet na RENATUS, die by zyne beide gemalinnen vele kinderen teelde, van welke echter de meeste jong gestorven zyn, en maar weinige dochteren in 't leven gebleven. PETRUS, de twede zoon van Eustachius, wierdt overste over een regiment voetknechten, naderhandt kapitein der lyfwacht, nalatende GUIDO

de

de Bellay, heer de la Courbe, Raguin, Precort, baron van Plessis-Mace, wierdt na de doodt van Karel van Bellay, prins van Ivetot, en Renatus van Bellay, heer van Feuillée, het hoofdt der familie. Voorts was hy veldmaarschalk, en teelde ANTONIUS, die by zyne twee gemalinnen verscheide kinderen teelde, van de welke zommige tot op onze tyden geleeft hebben. JAKOB, de derde zoon van Eustachius, heeft insgelyks zyne nakomelingschap door verscheide kinderen tot op onze tyden voortgeplant.

BELLAY, (JOHANNES VAN) kardinaal en bisschop van Parys, wierdt in den jare 1492 geboren. Hy was een zoon van Lodewyk van Bellay, en broeder van Wilhelm, van welken hier na. Hy leide zich in zyne jeugt op de studien, en bragt het zo verre, dat hy niet alleen een fierlyken styl schreef, maar ook een goet Latynsch vaars maakte. Tot een blyk zyner vaardigheit kan verstrekken, dat hy paus Clemens den VII, in den jare 1533 te Marseille zynde, te paardt zittende fierlyk in de Latynsche tale aansprak, dewyl de bestelde redenaar, de president Poyet, op verscheide punten, die de paus wilde aangeraakt hebben, niet gevat was. Dus quam hy door zyne geleerdheit wel haast in achting, en gebruikte al zyn aanzien tot bevordering der studien. Hy bragt het nevens Wilhelm Budeus zo verre, dat in den jare 1529 een koninklyk collegie opgericht wierdt. Ter zelver tydt was hy bisschop te Bajonne. Naderhandt wierdt hy bisschop te Parys, Mans, Limoges, aartsbisschop te Bourdeaux, abt te St. Gildes, St. Maur des Fossez, enz. In den jare 1532 wierdt hy tot bisschop van Parys verkoren, nadat hy in den jare 1527 als ambassadeur naar Engelandt gezonden was. Inzonderheit gebruikte hem zyn koning omtrent de Engelsche echtscheiding, zendende hem op 't einde des jaars 1533 naar Engelandt, van waar hy kort daarna naar Rome trok, en de gehele afzondering van Engelandt van de Roomsche kerke poogde te verhoeden. Maar alzo de kourier, dien hy met nadere volmacht verwachtte, door quaat weder opgehouden was, en de paus geen verder uitstel verlenen wilde, ging de ban voort, en zyne aangewende moeite was vruchteloos. Hier na behertigde hy de zaken van Vrankryk onder paus Paulus den III, die hem ook den 21 May des jaars 1535 den kardinaalshoedt gaf. In den jare 1536 was hy tegenwoordig in het Consistorie, in het welke Karel de V zeer hevig tegen koning François den I uitvoer. Bellay wist zyn misnoegen meesterlyk te verbergen; maar hadt het geluk, dat hy des keizers redenvoering van woordt tot woordt konde onthouden, en gaf daar van een naauwkeurig berecht aan 't Fransche hof. Voorts wanneer de keizer in den jare 1537 in Provence viel, en hem François de I tegentrok, liet hy dezen kardinaal binnen Parys, makende hem luitenant generaal, met bevel, om Picardië en Champagne te hulp te komen. Bellay droeg zich in dit alles zeer verstandig, stellende zo wel Parys als de overige steden in staat van tegenweer. In den jare 1541 benoemde hem de koning tot bisschop van Limoges, en in den jare 1544 wierdt hy aartsbisschop van Bourdeaux, zynde ook een opvolger van zynen broeder Renatus Bellay in den jare 1546 als bisschop van Mans. Na het overlyden van François den I wierdt hy in den jare 1547 van zyne waardigheden berooft, waar toe de kardinaal van Lotharingen veel toebragt. Hy begaf zich derhalven naar Rome, en wierdt ten aanzien zynes ouderdoms bisschop van Ostia en kardinaal deken, in afwezenheit der beide andere kardinalen, Tournon en Bourbon. Te Rome leefde hy in een groot aanzien, en quam na de doodt van paus Marcellus den II in aanmerking om paus te worden; maar hy storf nog in het zelve jaar 1560, het 68 zynes ouderdoms. Men heeft eenige schriften van hem, als *orationes*, eene *Apologie* aan François den I, en verscheide andere gedichten, in III boeken. *Thuan. l.* XVI. *Sanmarth. in elog. & in Gall. Chr. Aubery hist. des Card. Mezeray. P. Daniel. Bayle.*

BELLAY, (JOACHIM VAN) heer van Gonnor, kanunnik en aartsdeken van Parys, was uit het voornoemde geslacht gesproten, leefde mede ten tyde van François den I en Henrik den II, en behaalde wegens zyne gedichten een zonderlingen roem. Hy was de eerste, die naar 't voorbeeldt van Ronsard, de Fransche dichtkunst geoeffent heeft. In de Latynsche was hy min gelukkig. Zyne werken zyn dikwils zamen gedrukt. Op voorsprake zynes neven, des kardinaals Bellay, quam hy tot het aartsbisdom van Bourdeaux in aanmerking, maar storf midlerwyle den 1 January des jaars 1560, het 37 zynes ouderdoms. *Thuan. l.* XXVI. *Sanmarth. elog. la Croix du Maine. du Verdier Vauprivas.*

BELLAY, (MARTINUS VAN) ridder der koninklyken orde, luitenant generaal in Normandië, enz, was de derde zoon van Lodewyk van Bellay, en uit hoofde zyner gemalin prins van Ivetot. François de I, by wien hy wel gezien was, gebruikte hem zo wel in zaken van oorlog, als anderszins. Daarenboven werkte hy ook aan zyne *Memoires*, beginnende met het jaar 1513, wanneer hy aan 't hof quam, tot aan de doodt van koning François den I. Hy mengde daar onder iets van de gedenkschriften van Willem van Bellay, heer te Longei, gelyk beneden zal gezegt worden. Dit gehele werk bestaat uit tien boeken, is in de Fransche tale beschreven, en te Parys in den jare 1569, door toedoen zynes schoonzoons, Renatus van Bellay, baron de la Lande, gedrukt, maar naderhandt in 't Latyn vertaalt, en in den jare 1574 te Frankfort, onder den tytel van *Gulielmi & Martini Bellajonum historia Latine facta ab Hugone Surao*, in folio gedrukt. Hy storf den 9 Maart des jaars 1559. *Thuan. l.* XXVI. *Sanmarth. in elog. la Croix du Maine. du Verdier Vauprivas.*

BELLAY, (RENATUS VAN) bisschop van Mans, was de vierde zoon van Lodewyk van Bellay. Hy beminde een stil leven, en verliet het hof, hoewel het hem aan bequaamheit niet ontbrak. Zyne broederen bragten hem in den jare 1535 het bisdom van Mans te wege, het welk hy zeer ter herte nam, maar daar by zyn vermaak in de natuurlyke bespiegelingen en hoven schepte. In den jare 1546 begaf hy zich naar Parys, om koning François den I de armoede en den behoeftigen staat der inwoonderen zynes bisdoms voor te dragen, en voor de zelven eenige verligting te verwerven; het welk hy verkreeg, maar weinig tyds daarna, nog te Parys zynde, in Augustus des zelven jaars storf. *Le Corvaster hist. des eveq. de Mans. Sanmarth. Gall. Chr.*

BELLAY, (WILHELM VAN) heer van Langei, by welken laatsten name hy bekent was, was een zoon van Lodewyk van Bellay, broeder des kardinaals Johannes. Hy dede koning François den I door zyne dapperheit en schranderheit zeer goede diensten, en was in staat van deszelfs belangen zo door de penne als den degen waar te nemen, volgens de getuigenis van keizer Karel den V. Hy hadt het bevel over de benden in Piemont, waar henen hem de koning als onderkoning, of viceroy, gezonden hadt, ontweldigde den keizerlyken verscheide plaatsen, en wist zich zeer wel van verspieders te bedienen. Wanneer Henrik de VIII, koning van Engelandt, zyne echtscheiding voorhadt, bewoog hy eenige akademien in Vrankryk zulks te billyken. Ook wierdt hy meermalen naar de Duitsche hoven gezonden, om de Protestanten in de belangen zynes konings in te wikkelen; wanneer hy doorgaans den keizer nadeelig was; gelykerwyze hy tot vernietiging van 't Zwabische verbondt, en de herstelling des hartogs Ulrich van Wurtenberg veel geholpen heeft. Hy was by den adel in Vrankryk zo wel gezien, dat zy hem wegens zyne zeldzame hoedanigheden het model eenes rechtschapen edelmans noemden. Hy schreef de geschiedenis van zynen tydt in de Latynsche sprake, delende de zelve in *Ogdoades*, en vertalende ze naderhandt op 't bevel des konings in de Fransche tale; hoewel ze verloren is, behalven eenige stukken uit het derde en vierde boek, die zyn broeder Martinus Bellay mede in zyne gedenkschriften ingelascht heeft. Het is een misverstandt van zommigen, dat hy een werk van de krygskunde zoude geschreven hebben; en aangaande vele andere schriften twyffelen zommige geleerden, of ze ooit door den druk bekent geworden zyn, behalven zyn kort begrip van de Gallische oudheden, 't geen, nevens eenige andere kleine werken, in den jare 1556 gedrukt is. Wanneer hy in den jare 1542 in Piemont onpaslyk wierdt, liet hy zich van daar brengen, maar storf onderwegen te St. Saphorin den 9 January des jaars 1543. *Thuan. Sanmarth. in elog. Sleidan. de statu Relig. Brantome Mem. des grands Capit. Franc. Mezeray. Bayle.*

BELLE, of BEL, een dorp met een parochiekerk in het quartier van Ghele, en een gedeelte van de baronye en heerlykheit van Ghele uitmakende, uitwyzens het register van het leenhof's lands van Mechelen van den vyfden Januarius 1649; alwaar onder anderen staat: „ Verklaarde voorts, dat de voorsz. vryheit van Ghele be- „ grypt de parochien van *Sammale* ende *Bel*. Het legt niet verre van het riviertje de grote Nethe, te midden tusschen de steedtjens Herentals en Diest, zynde de kerk op den naam van S. Lambert ingewyd. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* VI.

BELLEAU, (REMIGIUS) een Fransch dichter, wierdt te Nogent le Rotrou, eene stadt in Perche, geboren. Hy begaf zich by Renatus van Lotharingen, marquis d'Elboeuf, generaal der galeien van Vrankryk, en volgde hem in den jare 1557 naar Italië en andere gewesten; ook wierdt hy opziender over des zelfs zone Karel van Lotharingen, die naderhandt de eerste hartog van Elboeuf, en grootstalmeester van Vrankryk wierdt. Hy was een der zeven dichteren, wordende, gelykerwyze eertyds by de Grieken, de Plejades genaamt. Hy schreef verscheide werken, vertalende ook de gedichten van Anacreon in Fransche vaarzen. Zyne herderszangen worden mede zeer geprezen, en Scevola Sanmarthanus getuigt, dat hy alles zeer natuurlyk en eigentlyk daar in voorgestelt heeft; waar van daan hy ook van Ronsard *le Poëte de la Nature*, dat is de dichter der nature, genaamt wordt. Voorts schreef hy een voortreffelyk gedicht van de Natuur, van het onderscheidt der kostelyke gesteentens, nevens verscheide andere, en storf te Parys den 6 Maart in den jare 1577, het vyftigste jaar zynes ouderdoms. *Thuan. hist. l.* LXII. *Sanmarth. l.* III. *elog. la Croix du Maine. du Verdier Vauprivas. Paquier Recherch. l.* VII. *c.* 7. *Teissier elog. des hom. sçav. tom.* I. *p.* 467. *Bayle.*

BELLE-BRANCHE, eene Fransche abdy, gelegen in Maine, aan het riviertje Vergette, twee mylen van Bourg de Sable, naar 't Westen. *Maty Dict.*

BELLE-ESTOILE, eene abdy in Vrankryk, gelegen in Bessin, eene landstreek van Normandië. *Maty Dict.*

BELLEFONT. (MARQUIS VAN) Zie GIGAULT.

BELLEFOREST (FRANCISCUS VAN) wierdt in November des jaars 1530 in een kasteel by Saramont, zynde eene stadt, gelegen in Cominges, eene landstreek van Guienne, geboren. Zeven jaren out zynde verloor hy zynen vader. Zyne arme moeder hieldt hem echter een tydlang tot de scholen. Naderhandt hadt ze gelegenheit om hem by de koninginne van Navarre, zuster van François den I, te brengen, alwaar hy eenige jaren onderhouden wierdt. Daarna studeerde hy te Bourdeaux onder Buchananus, Vinetus, Salignac, Gelida, en andere geleerde mannen. Van daar vertrok hy naar Thoulouse, om zich in de rechten te oeffenen, maar leide zich op geheel andere dingen, bestedende zynen tydt tot het opstellen van Fransche vaarzen, om zich dus by de vrouwelyke sexe aangenaam te maken, waar mede hy omtrent 8 jaren doorbragt. Vervolgens begaf hy zich naar Parys, oeffende zich onder de hoogleeraren aldaar, en maakte met aanzienlyke mannen kennis. Doch dit alles konde hem niets opbrengen; en dewyl hy van zelfs gene middelen hadt, begaf hy zich tot het schryven van boeken, hebbende meer dan vyftig werken van verscheide stoffen geschreven. Hy storf eindelyk te Parys den 1 January des jaars 1583. Van zyne veelvuldige schriften, onder welke ook eene *Cosmographie* in drie, en de *Jaarboeken van Vrankryk* in twee

twee ſtukken zyn, gewagen *la Croix du Maine p.* 88. en *Verdier Vauprivas in Bibl. Franç.* Het gene *Ghilmi* van hem ſchryft, is vol miſſlagen. *Thevet elog. des hom. ill. tom.* VII. *Bayle.*

BELLEGARDE, eene kleine ſtadt in 't hartogdom van Burgondië, gelegen aan de Saone, omtrent 6 mylen van Chalons, op de grenzen van 't Franſche Comté, voert den tytel van een hartogdom. Zy was wel eer ſterk, en wierdt genaamt *Seure*, het welk echter koning Lodewyk de XIII, wanneer hy ze ten gevalle van St. Rogerius van St. Lary in den jare 1620 tot een hartogdom en pairie gemaakt hadde, veranderde.

BELLEGARDE, een ſtedeke in 't graafſchap van Rouſſillon, op de grenzen van Catalonië, tuſſchen Ceret en Jonquiere, is ſterk, en een pas over 't Pyreneeſche gebergte. De Spaanſchen veroverden 't in den jare 1674, bouwende aldaar eene veſting; doch wierden genoodzaakt zich aan de Franſchen, onder 't bevel van den maarſchalk van Schomberg, wederom over te geven. *Baudrand.*

BELLEGARDE, eene kleine ſtadt, met den tytel van eene barony, onder Nimes, in neder-Languedok, behorende tot het gebiedt des hartogs van Uzes. Eene plaats, voerende den zelven name, is in 't landſchap Foret, als mede een kaſteel in 't graafſchap Aſtarac in Gaſcogne.

BELLEGARDE, eene Franſche familie. Het huis van St. Lary van Bellegarde is wel uitgeſtorven, maar heeft vele vermaarde mannen voortgebragt. PETRUS, gemeenlyk PERROTON genaamt, van St. Lary, baron van Bellegarde, leefde onder François den I en Henrik den II, was ridder der koninklyke orde, en gouverneur van Thouloufe en Albi, nalatende ROGERIUS en JOHANNES. Rogerius van St. Lary wierdt maarſchalk van Vrankryk, gemeenlyk maarſchalk van Bellegarde genaamt. Hy was tot het geeſtelyke leven geſchikt, voerde den tytel van prooſt van Oulx, en zoude te Avignon ſtuderen; maar wanneer hy aldaar een manſlag deedt in een tweegevecht, vluchtte hy in den jare 1554 tot den maarſchalk van Thermes, zyn grootmoeders broeder, en dede onder hem de eerſte krygsdienſten. De voornoemde maarſchalk ſtorf wel in den jare 1562, maar Rogerius hadt reeds aanzienlyke bedieningen, en wiſt zich by den here van Gondi, naderhandt hartog van Retz, zo believ te maken, dat hy voor hem eene kommandery der orde van Calatrava in Gaſconje, die de eenigſte in Vrankryk is, verkreeg. Bellegarde deedt hier op gedurende de binnenlandſche beroertens goede dienſten. In den jare 1562 wierp hy zich in Thouloufe, om aldaar tegen de Hugenotten te dienen. In den jare 1565 vertrok hy met de vrywilligers naar Malta, om die plaats, door de Turken belegert zynde, te ontzetten. Van daar wederkerende begaf hy zich naar den hartog van Anjou, naderhandt koning Henrik de III, en wierdt van hem tot overſte van 't voetvolk aangeſtelt. Hy volgde hem ook in Polen, maar keerde wel haaſt weder naar Piemont; en, hebbende verſtaan de doodt van koning Karel den IX, en dat koning Henrik de III uit Polen opgebroken was, bewoog hy den hartog van Savoje en de Republyk van Venetië, by de welke hy zich toen onthieldt, dezen koning wel te onthalen, en trok hem tot in Karinthië te gemoet. De koning ontfing hem zeer gunſtelyk, en hebbende de regeering aanvaart, maakte hy hem maarſchalk van Vrankryk, met een jaarlykſche inkomſte van dertig duizent ponden. Maar dit geluk was van korten duur; want hy wierdt tot verdrietige commiſſien gebruikt, die Bellegarde niet naar wenſch volbrengen kon. Daar op begaf hy zich naar Piemont, houdende met den hartog van Savoje een geheime briefwiſſeling: ook maakte hy zich meeſter van het markgraafſchap van Saluzzo, en verdreef Karel van Tirague, die het gouvernement hadt, 't welk by 't hof groot opzien baarde. Hier op hieldt de koningin Catharina van Medicis met den maarſchalk van Bellegarde te Montluel, naby Lyon, in October des jaars 1579 een mondgeſprek, beveſtigende hem in de regeering van Saluzzo, als ziende geen middel hem dit gouvernement weder te ontnemen. Hy voerde derhalven den tytel van koninklyke luitenant generaal aan de overzyde van 't gebergte; maar ſtorf niet lang daarna, niet zonder achterdocht dat hem eenig vergift door de koninginne was bygebragt. Met zyne gemalinne Margareta van Saluzzo, weduwe des maarſchalks des Thermes, teelde hy CESAR van Bellegarde, die zich na zynes vaders doodt eenigen tydt in het markgraafſchap van Saluzzo onthieldt, maar met goede woorden van des konings party bewogen wierdt om de zelve te laten varen, en het gouvernement in Xaintonge, in de plaats van dien, aan te nemen. Hy ſtorf in den jare 1587 aan zyne wonden, die hy in den ſlag by Courtras ontfangen hadt, niet meer dan 25 jaren out zynde. Na zyne doodt baarde hem zyne meeſtereſſe, met welke hy heimelyk was getrouwt geweeſt, OCTAVIUS, die naderhandt biſſchop van Sens geworden is. Hy wierdt by de monniken van St. Germain de l'Auxerrois opgevoed, door Lodewyk den XIII in den jare 1614 tot biſſchop van Conſerans, en in den jare 1621 tot aartsbiſſchop van Sens aangeſtelt. Hy ſtorf den 26 July des jaars 1646. JOHANNES van St. Lary, heer van Bellegarde, was de broeder des voornoemden Perrotons, en des maarſchalks Rogerius. By zyne gemalinne Anna van Villemour teelde hy ROGERIUS en JOHANNES, welke eerſtgenoemde in zyn 14 jaar ſtorf, CESAR AUGUSTUS, en PAULA. Rogerius van St. Lary en Chermes wierdt hartog van Bellegarde, pair en grootſtalmeeſter van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, en gouverneur van Bourgondië en Breſſe, Hy ſtont by de koninginne in gunſt. Henrik de III maakte hem grootmeeſter van de Garderobbe, naderhandt eerſten kamerheer en opperſtalmeeſter. Henrik de IV gaf hem het gouvernement van Bourgondië, nevens de koninklyke orde. Lodewyk de XIII benoemde hem in den jare 1620 tot hartog en pair van Vrankryk. Hy bewoog zynen broeder Ceſar Auguſtus, zynde ridder van Malta, en grootprioor van Auvergne, van zich in den huwelyken ſtaat te begeven, ſtont hem de bediening af van opperſtalmeeſter, maar nam deze wederom aan, wanneer Ceſar Auguſtus aan zyne wonden, in de belegering van Clerac in den jare 1621 ontfangen, overleden was: doch hy deedt ze eindelyk over aan Henrik Ruzé d'Effiat, marquis van Cinqmars. Hy ſtorf den 13 July des jaars 1646, zynde het 83 jaar zynes ouderdoms, zonder erfgenamen. Zyn voornoemde broeder was ook van Lodewyk den XIII ridder des H. Geeſts gemaakt, nalatende eene eenige dochter, die met haren neef Johannes van Gondrin trouwde. PAULA, die in den jare 1715 in een hogen ouderdom overleden is, wierdt de twede gemalin van Antonius Arnoldus van Gondrin, en Pardaillan, heer van Monteſpan, kapitein der koninklyke lyfwacht, ridder, enz. wiens nakomelingen den tytel en 't wapen van Thermes en Bellegarde aangenomen hebben. ERIK LODEWYK van Monteſpan, zyn kleinzoon, wiens vader was ROGERIUS HECTOR, trouwde de bekende meeſtereſſe van Lodewyk den XIV, Franciſca Athanaſia van Rochechouart. *Laboureur addit. aux memoir. de Caſtelneau Tom.* II. *p.* 575. *Gramond. hiſtor. Gall. l.* IX. *Imhof Geneal. Gall. P.* II, *T.* 35.

BELLE-ISLE, by de Latynen *Caloneſus*, een Franſch eilandt, gelegen in de Gaſconſche zee tegen over de ſtadt Blavet, 4 mylen van 't vaſte landt, zynde zeer vruchtbaar. Het begrypt in de lengte omtrent 6, maar in de breedte niet meer dan 2 mylen, heeft 4 karſpels, en voert den tytel van een markgraafſchap; en wierdt als dusdanig in den jare 1573 den grave van Retz gegeven, behorende eertyds den abt te Quimperlay. Behalven een goeden haven heeft dit eilandt nog eenige ſterke kaſtelen; maar voornamentlyk is het wegens des zelfs zoutketens vermaart.

BELLE-ISLE, of FORMOSA, een eilandt in Aſië. Zie FORMOSA.

BELLELAY, by de Latynen *Bellelagium*, is eene abdy der Premonſtratenſer orde, gelegen in 't Munſterdal en biſdom van Baſel, door Sigenardus, prooſt des Collegiaat-ſtichts Munſter in Granfelden, in de XII eeuw geſticht. Keizer Sigiſmund gaf ze over aan de beſcherminge en het burgerrecht der Kantons Bern en Solothurn. Zy draagt den naam van de ſchone ſpringbronnen en 't vermakelyk uitzicht.

BELLEMAINS. Zie BELLIS MANIBUS.

BELLENDENUS, (GULIELMUS) een Schot van geboorte, heeft geſchreven, en in 't jaar 1630 uitgegeven in folio:

Libri XVI *de tribus Luminaribus Romanis, ſive elogia varia ex operibus Ciceronis.*

Konig Bibl. vet. & nov.

BELLENTS, of BELINZONA, in 't Latyn, *Bilitio*, *Bilitionum*, *Bellizona*, eene ſtadt en landvoogdy aan de linker zyde der Theſins, 2 uuren boven des zelfs mondt, alwaar de zelve in Lago Maggiore loopt. Zy heeft drie kaſtelen naaſt elkander, die den doortocht over het Alpiſche gebergte beletten kunnen, en ſtaat onder de Kantons Uri, Sweitz en Onderwalden. Eertyds was Bellents een graafſchap, en had eigene graven, de welke uitgeſtorven zynde, is zy aan de graven van Montſax gekomen, die ook daar van den name voeren. De hartog van Milanen heeft 'er ook een deel van bezeten; weshalven, wanneer zeker graaf van Montſax eene ſomme gelds van den voorzegden hartog te eiſchen hadt, maar niet voldaan wierdt, bemachtigde hy in den jare 1422 de ſtadt en de kaſtelen van Bellents. Maar ziende, dat hy ze niet houden konde, verkocht hy ze den voornoemden Kantons, waar over deze met den hartog in een zwaren oorlog geraakten. Na dat de koning van Vrankryk in het begin der XVI eeuwe overal den meeſter ſpeelde in 't hartogdom van Milanen, wilde hy ook het graafſchap Bellents onder zich brengen; maar de gezamentlyke Kantons trokken tegen hem te velde, belegerden hem te Luggaris, en dwongen hem vrede te maken, en Bellents de drie gemelde Kantons in te ruimen. Wanneer in den jare 1512 de jonge hartog Maximiliaan van Milanen, door hulpe der Zwitſers, wederom in 't bezit zyner goederen geſtelt wierdt, ſtont hy Bellents den voornoemden Kantons voor eeuwig af. *Schweitz. chron. Simler. Reſp. Helv. Wagner. Merc. Helv. Stumpf.*

BELLEPERCHE, een vlek in 't landt van Bourbonnois, aan de rivier Allier. *Petrus van Belleperche*, biſſchop van Auxerre, wordt gezegt aldaar geboren te zyn. Zie PETRUS VAN BELLEPERCHE.

BELLEPERCHE, by de Latynen *Bella Pertica*, eene abdy in Gaſcogne, aan de Garonne, 3 mylen van Montauban, in 't Weſten gelegen.

BELLERE, (JOHANNES) een vermaart boekdrukker te Antwerpen in de XVI eeuw, liet een Woordenboek drukken, zynde uit die van Robert Stephanus en Geſnerus zamengetrokken. Naderhandt maakte hy zelve een uit de Latynſche in de Spaanſche tale, gelyk blykt uit het leven der *Stephani.* Hy en zyne bloedverwanten, van gelyken name, maakten hunne uitgaven der boeken door zuivere letteren en ſchoon papier aangenaam. Zy hadden ook eene drukkery te Douay. De editien van Balthazar Bellere worden boven andere geprezen. *Malinkrot de arte typogr.*

BELLERIVE, een fort, zynde door den hartog van Savoje in de bailluage de Gaillard, aan de Genever zee, omtrent anderhalve Duitſche myl van Geneve, tot nadeel dier ſtadt opgebouwt.

BELLEROPHON, zoon van Neptunus en Eurynome, of liever van Eurymede, doch naar 't gemeenſte gevoelen van Glaucus en Merope, geboortig van Corinthus, wierdt in den beginne *Hipponus* genaamt: maar alzo hy zekeren Bellerus, een voornaam inwoonder van Corinthus, om 't leven bragt, wierdt hy *Bellerophon*, dat is een doodſlager van Bellerus, genaamt. Hy wierdt derhalven genoodzaakt zyn vaderlandt te verlaten, vliedende tot Pretus,

V ko-

koning van Argis, van wien hy wel ontfangen wierdt. Doch wanneer des zelfs gemalin Sthenobea op Bellerophon verlieſt wierdt, maar deze hare begeerte niet inwilligde, wierdt hy van de koninginne by Pretus van ontuchtigheit beſchuldigt. Pretus, de gaſtvryheit niet willende beledigen, zondt Bellerophon met een brief aan Jobates, koning in Lycië, vader van Sthenobea, waar in hy verzocht, den brenger des briefs te doden. Jobates, by de aankomſte van Bellerophon een zeker feeſt vierende, nodigde hem negen dagen lang aan zyne tafel, vooraleer hy den brief opende; in welken tuſſchentydt Bellerophon zich dermaten by Jobates belieſt gemaakt hadt, dat deze zwarigheit maakte hem van kant te helpen. Hy beval hem derhalven, de Chimera, Solymi en Amazonen te verſlaan, hopende dat hy dus doende wel zou omkomen. Maar de Goden zyne onſchuldt kennende, en medelyden met hem hebbende, liet hem Neptunus het paardt Pegaſus beklimmen, wanneer hy het bevel van Jobates gelukkig volbragt. Deze gaf hem derhalven zyne dochter Philonoë, of, gelyk ze anderen noemen, Antidia, by welke hy Iſander, Hippolochus en Laodamia teelde. Sthenobea, zulks ervarende, bragt zich zelven om 't leven. Bellerophon wierdt door hoogmoedt vervoert, en wilde met Pegaſus in den hemel vliegen; maar Jupiter deedt het paardt hollen, en Bellerophon afwerpen. Hy viel derhalven in Cilicië op de Campi Aleji. Anderen verhalen, dat hy door het nederzien der verbaaſde diepte in een duizeling geraakte, en dus van boven nedergeſtort is. Door dezen val wierdt hy niet alleen mank, maar ook blint, en ſtorf eindelyk in de voornoemde woeſte velden. Zommigen houden hem voor een verſtandig man, die een rooſſchip, Chimera genaamt, overweldigt, of ook den berg Chimera van de wilde beeſten gezuivert heeft, en eerſt geleert, hoe men de paarden temmen kon. Weder anderen houden zyne gehele geſchiedenis voor een verdichtſel, menende dat door hem, onder de fabel der overwinning van Chimera, de beteugeling der liefde aangetoont wordt.

BELLESTEIN, een alout adelyk huis in de ambachtsheerlykheit van Waſſenaar, in zyne ſingels gelegen hebbende, van een groot en ruim beſlag, met twee ronde en een zeskanten toren, is tegenwoordig geheel verdwenen, en ter zelver plaatſe een gemene woning en hofſtede gebouwt. Amelis van der Boekhorſt, here van Wimmenum, hier van bezitter geworden zynde, na Jakob van Kyfhoek, here van Landskroon, heeft de grondſlagen van het oude huis doen uitgraven. *S. van Leeuw. Batav. illuſtr. en Inleid. tot de keure van Rhynl.*

BELLEUS, (KAREL) een Minderbroeder van Raguſa, uit het Convent van S. Franciſcus, een man beroemt wegens zyne geleerdheit en ervarenheit in de Philoſofie en Godgeleerdheit, te gelyk een deftig prediker, gedrenkt met den room der zinlykſte letteren, en geen ongeacht dichter. In den jare 1568 is hy provinciaal van Italië geweeſt. Met veel roem en ſcherpzinnigheit heeft hy de Philoſofie en Theologie geleeraart op vele plaatſen, byzonder in de openbare Akademien van Katane en Siena. Eindelyk heeft hy in de beroemde ſchole van Padua van het jaar 1575 af de overnatuurkunde voorgelezen. Daar heeft hy ook den monniken van St. Maria van den Olyfberg de formaliteiten van Scotus uitgelegt, en daar door de liefde en achting der geleerden gewonnen, waar onder waren Franciſcus Piccolomineus, Archangelus Mercenarius, Jacobus Zabarella, Nicolaus de Oddis, en anderen. Hy ſtorf te Padua in 't jaar 1580. Van hem gewaagt Philippus Cagliola *in manif. provinc. Sicil. ord. Min. Convent. explan.* 2. *manif.* 7. *pag.* 40. & *expl.* 3. *man.* 4. *p.* 128. Poſſevinus *in Appar. ſacro tom.* I. *pag.* 296. Joan Franchinus *in Biblioth. p.* 543, en Jacobus Philippus Tomaſinus *in Gymnaſio Patavino l.* III. *c.* 7. *pag.* 289. Van Johannes Cleſſius wordt hy geſtelt onder de doorluchtige mannen *in Elench. Viror. literat. p.* 426. Hy heeft uitgegeven:

De ſecundarum Intentionum natura Tractatus,

te Venetië by Fr. de Franciſcis 1589 in 8. uitgekomen, na zyne doodt, door vader N. Oddo, monnik van den Olyfberg te Padua, die in zyne opdragt aan paus Sixtus den V de geleerdheit van Belleus ten hemel verheft, en de uitgave belooft van nog een ander boek van Belleus, dat genoemt zou worden *Formalitates*. Maar men weet niet, dat het ooit het licht gezien heeft. In 't Italiaanſch heeft hy uitgegeven:

Dialogo per la Geruſalemme di Torquato Taſſo,

te Venetië, by Aldus, als blykt uit Poſſevinus, die ook ſpreekt van verſcheide gedichten. Ook:

De multiplici ſenſu ſacræ Scripturæ Tractatus;

welke twee boeken Poſſevinus ſchryft dat ter drukperſſe zouden gebragt worden.

Bibliotheca Sicula.

BELLEVILLE, in 't Latyn, *Bella villa*, eene kleine ſtadt en abdy, gelegen in Beaujolois in Vrankryk, aan de de rivier de Saone.

BELLE-VUE, (ARMAND DU) een Dominikaner monnik, door zommigen voor een Spanjaardt gehouden, hoewel zyn naam en zyne werken te kennen geven, dat hy in Vrankryk geboren was. Hy ſchreef eene verklaring over de Openbaring, nevens eenige kleine werken over de redenkunſt, (*Logica*) en ſtorf in den jare 1340, hebbende den roem van godvrucht en geleerdheit. *Diag. Hiſt. Prov. Arrag. l.* II. *c.* 31. *Fontan. Teat. Domin. & Syllab. Magiſt. ſac. Palat. n.* 16.

BELLIA, een Roomſch geſlacht, dat ons op een penning by Fulvius Urſinus en Karel Patin voorkomt, hebbende op het ruggeſtuk een gevleugelt paardt, en daar rondom dit opſchrift: M. BELLIO PROC..... II. VIR. Deze M. Bellio is afgezant geweeſt by de koninginne Cleopatra, en hadt in laſt om de zelve wegens Antonius, den drieman, te bevelen, van hem op zyn krygstocht naar de Parthen by Cilicië te komen opwachten, en reden te geven, waarom zy Caſſius zyde gekozen, en hem alleen onderſtandt gedaan hadde; maar hy, wegens de grote bevalligheit en aanloklykheden dezer vorſtinne genoegzaam giſſen kunnende, dat de welluſtige Antonius op het eerſte gezicht der zelve eerder door de liefde dan gramſchap ontſteken zou worden, verzachtte geweldig zyn ſtrengen medegegeven laſt en bevelen, en verzocht haar eerder, dan dat hy haar belaſtte te komen, waar door hy in blakende gunſt by haar geraakte, en een groot gezag bequam. Doch dit beantwoordde hy op 't laatſte niet al te eerlyk, alzo hy, Ceſars reizende gelukszon aanziende, onder voorgeven van verachtelyk gehandelt te worden door Cleopatra, tot Auguſtus overging, die hem het ſcheeps-tweemanſchap digt by Korinthen ter vergeldinge opdroeg. Men vindt anderszins nergens by de Romeinſche ſchryvers eenig gewag van dit geſlacht: doch men giſt niet zonder grondt, dat de hiſtorieſchryver Dellius, die van Plutarchus in 't leven van Antonius vermeld wordt, van dit geſlacht geweeſt is, en dat Plutarchus verkeert voor een *B* de *D* geſtelt heeft gehad, en alzo *Dellius*, voor *Bellius*, geſchreven, gelyk hy op verſcheide plaatſen meer dusdanig misgetaſt heeft, ſchryvende: *Βύβλος*, voor *Bibilus*: *Ορτήσιος*, voor *Hortenſius*; *Μάλλιος*, voor *Manlius*. *Μώμμος*, voor *Memmius*. *Anton. Auguſtini de Famil. Romanor. C. Patin Famil. Rom.*

BELLIA, (CESAR) broeder van Octavius Bellia, die volgt, geboren te Palermo in den jare 1670. Hy was begaaft met een poetiſchen geeſt, en droeg grote zucht tot de goede letteren: zo dat hy onder de geleerde mannen van Palermo een aanzienlyke plaats bekleedt. Hy wordt met lof gemeld van Balth. Piſſanus *in Armoniis Ferialibus pag.* 87, om zyne krygsdapperheit, die hy te Palermo heeft doen blyken in de ſpiegelgevechten met de piek, die in den jare 1690 gehouden wierden ten tyde der bruiloft van Karel den II, koning van Spanje. In 't Italiaanſch heeft hy eenige tweeſpraken uitgegeven om op muzyk gezongen te worden, welke alle een dik boek zouden uitmaken, zo men ze byeen bragt. Dus zyn ze genoemt:

Sette Angeli umiliati alla S. S. Euchariſtia.
Il S. Criſtoforo.
La Salute del Mondo per il SS. Natale.
Daniele nel lago de Leoni figura dell' Anime del Purgatorio.
La Spoſa della Divina Sapienza.
Il Trionfo della Cattolica Fede.
Il Sagrificio d'Abramo.
Il Trionfo della Virtu:
L'Eſquilino per S. Maria delle Neve.
Giacobbe tra te pelli figura di Gieſu Chriſto N. S. nel Pane Euchariſtico.
La ſuperbia depreſſa dall' umilta.
Averno Abbatuto nella Naſcita di Maria Vergine.
L'Annunciazione della Vergine.
La Concezione della Vergine.

Ook heeft hy in Italiaanſch gedicht deze volgende dingen geſchreven, om ze uit te geven, namentlyk:

Il Cleomene.
Il Tolomeo.
Il Seſto Pompeo.
L'Elvira.
Il Servo Traveſtito.
Il Gio Guarino.
La S. Tecla.
} *Opere Sceniche recitate in Teatri.*

Ook deze toneelſpelen op muzyk gezet:

L'Aleſſandro.
Il Tarquinio Superbo.
L'Alcide.
Il Bellorofonte.
La Salute del Mondo per la Natività di noſtro Signore.
La Madre Vergine per la Natività del Signore.
Il Ballo degli Elementi.
Il Tripudio di Numi.
Il Ballo delle Muſe.
} *Per il complimento degli anni di Filippo V. Re delle Spagne.*

By deze ſtukken heeft hy gevoegt:

Prologhi, e Intermedii diverſi in opere dimolti Autori.
Poeſie Liriche contenenti, Sonetti Amoroſi, Sagri, i Lugubri, Idilli, Epiſtole, Cantate a voce ſola, ſtanze ſacre.

Ook in zyn moederlyke taal:

Due Poëmi Eroici burleſchi.
Capitoli.
Canzoni amoroſo, e morali.

Bibloth. Sicula.

BELLIA, (OCTAVIUS) uit een beroemt geſlacht van Palermo geſproten, en geboren den 20 January des jaars 1661. Hy heeft ee-

eenen naam behaalt door de beschaafde letteren, waar in hy zeer bedreven was. Zyn levende geest ontdekte zich in Italiaansche en Siciliaansche gedichten. Van allerlei geleerdheit was hy voorzien, en stak uit in welsprekendheit, zodat hy menigmaal in de hogeschool van Palermo met grote toejuiching gehoort is. Door vriendelykheit van zeden, en het sieraadt zyner geleerdheit trok hy alle de herten zo te Palermo, als in gansch Sicilië en elders naar zich. Hy verstont de Italiaansche, Fransche, Griekfche en Latynsche taal in den grondt. Maar deze deftige man, heel en al overgegeven aan de letteroeffeningen, en vol hoop van daar in nog groter sprongen te doen, storf tot aller droefheit in de stadt Castel Novo op den 27 September des jaars 1693. Men vindt zynen lof by Pisanus *in Carm. par. 2. pag. 74.* en in *Armoniis Ferial. pag. 66.* ook by Ignatius de Mazara in zyn boek: *Euterpe officiosa pag. 95 & 96.* In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven:

La Lidaura Melodrama. Te Palermo by Jacobus Epirus 1685, in 12.
L'Andromeda Drama per Musica. In de zelve stadt by Anglesius en Leo 1691, in 12.
Poësie. Ook by de zelven 1691, in 12.
Osservazioni alla Primavera, Egloga prima del Battillo di D. Gio. Battista del Giudice. Het quam met het zelve poëzystukje uit te Palermo by Petrus Coppola 1686, in 12.
Il Capriccio Cantata per Musica. By de zelven.

Ook heeft hy eenige *Tweespraken* uitgegeven om op muzyk te zingen.

Poësie liriche Mſ. die in handen zyn van den deftigen heer Josephus Fernandez, voorzitter in de vierschaar der Consistorie.

Bibliotheca Sicula.

BELLICH, een dorp in Duitschlandt, gelegen aan den Rhyn, niet verre van Nuis en Dusseldorp, omtrent zes mylen beneden Keulen. *Maty Dict.*

BELLIEURE, eene familie in Vrankryk, heeft haren oorsprонk uit Lyon, en vele vermaarde mannen voortgebragt. CLAUDIUS was een zoon van BARTHOLOMEUS, en wierdt in den jare 1541 opperpresident in 't parlement te Grenoble. Hy liet verscheide kinderen na, onder anderen POMPONIUS, van wien beneden, en JOHANNES, die in den jare 1584 insgelyks opperpresident te Grenoble wierdt, en eene eenige dochter naliet. Pomponius teelde drie zonen en elf dochteren, onder welke NICOLAUS zyn opvolger was. ALBERTUS wierdt aartsbisschop te Lyon, zynde zeer ervaren in de talen, voornamentlyk in de Griekfche. Hy stont zeer in gunste by koning Henrik den IV, die hem tot zynen raadt maakte. De zelve benoemde hem in den jare 1594 tot abt van Jovi, en in den jare 1599 tot aartsbisschop van Lyon. Maar in den jare 1604 stont hy zynen broeder het aartsbisdom af, begaf zich in zyne abdy, en storf in den jare 1621. CLAUDIUS, zyn broeder, wierdt in den jare 1604 aartsbisschop van Lyon. Hy was een geleert man, en zonderling in de Hebreeusche tale ervaren. Hy was president in de vergadering der Fransche geestelykheit, en storf den 19 July des jaars 1612. NICOLAUS, de outste van deze drie, wierdt den 21 Augustus des jaars 1583 geboren; en in den jare 1602, op den zelven dag der voornoemde maandt, raadt in 't parlement van Parys, hoewel den gezetten ouderdom nog niet bereikt hebbende. Naderhandt wierdt hy den 11 January des jaars 1612 procureur generaal in 't parlement; twee jaren daarna president, welke ampt hy in den jare 1642 aan zynen zoon afstont. De koning verklaarde hem tot staatsraadt. Hy storf den 8 July des jaars 1650 binnen Parys, hebbende vyf zonen en vier dochteren geteelt, van de welke POMPONIUS de II opperpresident in 't parlement van Parys wierdt, stervende in den jare 1657, zonder erfgenamen. Ook hebben de overige zonen gene kinderen nagelaten.

BELLIEURE, (POMPONIUS VAN) kanselier van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, en heer te Grignon, was een zoon van Claudius, president in 't parlement van Grenoble, en wierdt geboren in den jare 1529. Hy studeerde te Thoulouse en Padua. Na zyne wederkomste wierdt hy een lidt in den raadt van Chambery, door de Franschen verovert. In den jare 1575 zag men hem opperintendant der financien, en in den jare 1579 president in 't parlement van Parys. Hy wierdt in verscheide gezantschappen gebruikt, en bewees den vaderlande onder de regeeringe der koningen Karel den IX, Henrik den III, en Henrik den IV, zo binnen als buiten, by de Graubunders, in Duitschlandt, Engelandt, Polen, Italië, ook by het sluiten der vrede te Vervins goede diensten; om welke te vergelden hy door Henrik den IV in den jare 1599 kanselier van het ryk gemaakt wierdt. Hy was in de beschaafde letteren zeer ervaren, en beminde alle die genen, die daar van werk maakten. Hy was op de onderhandeling van Fontainebleau, alwaar Jakob Davy du Perron, naderhandt kardinaal, tegen Philippus du Plessis Mornai twistredende, en stelde geheel Vrankryk in een geschrift voor al 't gene in deze onderhandeling geschied was. In den jare 1605 gaf hy de zegelen over, bleef maar de opperste in den raadt, en storf den 7 September des jaars 1607. *Thuanus. Masson. Sanmarth. Bouchet. Miraumont. Blanchard hist. des presid. du Parl. Godefroi Elog des chancell. P. Anshelme offic. de la cour. & orig. des famil. Matth. hist. Chorier hist. du Dauph.*

BELLIGAMME, de eerste en voornaamste der vier provinciën van het koninkryk Jafnapatnam in het eilandt Ceylon, heeft ten Oosten en ten Noorden de provincie Waddemarache, ten Oosten die van Tenmarache, ten Zuiden het eilandt Leiden, en ten Westen het eilandt Amsterdam, voorhenen Caradwa genoemt. Zy pronkt niet alleen met de stadt en 't kasteel, Jafnapatnam genoemt, in het jaar 1658 door de Hollanders op de Portugezen verovert, maar ook met veertien kerkdorpen, waar van Telipole de hoofdkerke is, die groot en welgebouwt is, met twee ryen pilaren, nevens een aanzienelyk huis, dat de Jesuiten hebben doen timmeren, alwaar in de maandt Augustus des zelven jaars 1658 voor de eerste maal de Hervormde Godsdienst in verricht is door den kerkenleeraar Philippus Baldeus, naderhandt in Hollandt gekeert, en predikant te Geervliet in Hollandt geworden. De andere kerken zyn Mallagam, mede van steen by den Portugees begonnen, en by de Hollanders volbouwt; Mayletti, ruim en wyt van koraalsteen opgehaalt; Achiavelli, insgelyks zeer hoog en wyt van de zelve steen, in een zeer vermakelyk en boomryk dorp; Ondewil, een grote uregaans van Telipole, op een vlakken en schonen rootachtigen kleigrondt, nevens een groot huis, beide van steen, voorhenen door een Franciskaner bedient en bewoont; Batecotte, twee uren van de hoofdplaats gelegen, digt by de zoute rivier, die overvloedt van visch verschaft, met een hoog en verheven huis, met een plat daar op, waar achter een schone en welbeplante hof gevonden wordt, en hier rondom zeer vette en bovenmaten vruchtbare zaailanden; Paneteripou, een klein half uur daar van afgelegen, net en kunstig van koraalsteen, als mede een daar naast staande huis, met een lustigen tuin, en schonen tank of waterplaats; Changane, een klein half uur verder, mede als Paneteripou getimmert; Manipay, twee uuren van Jafnapatnam, en een uur van Changane, zynde de kerk en 't huis, als die van Vanarpone, onder de hoofdplaatse gelegen, en die van Nalour, daar digt by, slechts van leem gemaakt, en met bladeren van palmeerbomen gedekt; Sundecouli, digt onder de stadt, zeer vermakelyk met bomen beplant, daar de pallinkyndragers en waterhaalders wonen, met een sierlyke stene kerk, en ten laatsten Copay en Pontour, met stene kerkjes en huizen. *Ph. Baldeus beschryv. van 't eilandt Ceylon.*

BELLIN, of BELLINUS, een zeker out koning der Britten, van wien de Engelsche schryveren vele fabelachtige dingen verhalen, zeggende, dat hy een zoon van Dunualo, en broeder van den vermaarden Brennus is, van welken de Galliërs in Italië zyn gevoert, nemende in den jare na de scheppinge der werreldt 3664, of 3665, de stadt Rome in. Voorts, dat deze twee broederen in oorlog zamen gerakende, en wanneer ze gereet stonden om slag te leveren, door hunne moeder bevredigt zyn. Hier op heeft Bellinus zynen broeder naar Italië verselt; en met veel roem wederkerende, is hy in den jare der scheppinge 3670 gestorven, latende zynen zone Gurguntius als opvolger in 't ryk na.

BELLINGWEER, of BELLINGEWEER, een fraai dorp van Hunsingo, het eerste en beste quartier van de Omlanden, digt by het Reitdiep, oudtyds de Hunze, of Hune, genoemt, tusschen de dorpen Bedum en Winsum, pronkt met het adelyke slot Bellingeweer, dat weleer aan de edelen van Tamminga behoorde, en bezyden de grote en gemete kaart van de provincie van Groningen en Omlanden, door de broederen W. en F. Conders van Helpen uitgegeven in vier bladen, afgebeeld staat. Ten tyde van den Roomschen Godsdienst heeft de kerk van deze plaats by verscheide wisselvalligheden des tyds nu onder den domdeken, en dan onder 't domkapittel van Utrecht gestaan, tot den jare 1561 toe, wanneer paus Pius de IV, ten verzoeke van koning Philips den II van Spanje, verscheide nieuwe bisdommen in Nederlandt oprechtende, en daar onder dat van Groningen, deze Bellingeweerze kerke onder den Groninger bisschop gestelt heeft, uitwyzens des zelfs bulle, gegeven te Rome den 7 Augustus des jaars 1561, het twede jaar zyns pausdoms. Zedert de Godsdienst hier te lande, na 't veroveren der stadt Groningen op den 13 July van het jaar 1594 door prins Maurits van Oranje op den Spanjaardt, verandert zynde, is Bellingeweer met het nabygelegen dorp Ranum door een Gereformeerden predikant bedient geworden, die onder dezes landschaps vyfde classis, van de Marne geheten, en dertig kerken begrypende, die van twintig kerkenleeraars bedient worden, behoort.

BELLINGWOLDE, een kerspel met een aanzienlyk dorp in Westwoldingerlandt, of Westerwolde, tusschen de Groninger Oldampten, den Dullaart, Reiderlandt en Drente gelegen, behoorde wel eer onder het grote Oldampt, gedeelte der Groninger Omlanden, wordende hier ook het Oldamster landrecht, en geenzins het Westerwoldsche, als nog gevolgt. De ongedrukte kronyk van Sikke Beninge, (berustende in de bibliotheek der Groninger Akademie, en aan de zelve door den professor Johannes Mensinga vereert den 20 November van het jaar 1681, ter gedachtenisse van des zelfs beroep tot het hoogleeraarsampt in de welsprekendheit) meldt hier van op het jaar 1467 in dezer voegen: *Dat Oldeampt wonnen de Groningers mitten sweerde in, als voor in den olden Cornycken geschreven steet, en besetten dat met eenen Casteleyn, en setten daer een Casteleyns huys, daer dat heele Oldeampt uyt berichtet wort, en daer weeren geleegen twee dorpen, over den Dullert; dat eene gehiet Blyham, dat andere hietet Billingewolt nae Westerwolde, welke mede behoorden tot ten Oldenampte.* Maar dat zulks veel tegensprekens geleden heeft by die van 't edele geslacht van Addinga, oude bezitters en heren des slots te Wedde en van Westerwolde, getuigt de zelve kronyk-schryver wat lager, zeggende: *Zo was daer een, geheten Jonker Hugo van Westerwolde, welcke begunde te moetwillen en toe reden mitten Groningers om de twie dorpen, alse Billingewolde en Blyham, en hielt de voorgenoemde dorpen voor syne.* Waar uit vervolgens een openbare vyandschap tusschen hem en de Groningers ontstaan zynde, hebben de laatsten des eerstens borgt te Wedde in het jaar 1478 ingenomen en ter neder gesmeten, en zich aldus door overmacht van geheel Westwoldingerlandt, nevens

Blyham en Bellingwolde, meester gemaakt, en 't eerste, als een Munstersch leen, voor 2500 Rynsche guldens voor zekere bepaalde jaren van den bisschop en 't kapittel van Munster verheven, waar na die bisschop niet alleen de zelve heerlykheit de stadt Groningen weder onttrokken, maar ook Bellingwolde en Blyham van de Oldeampten afgescheurt, en by Westerwolde gevoegt heeft; waar na keizer Karel de V den 5 Augustus des jaars 1538 Georg Schenk van Toutenborg, om velerlei betoonde dapperheit en bewezen diensten, by openen brieve, tegen alle vertogen van Munster en geslachte van Addinga van Westerwolde aan, het huis en slot te Wedde met de landen, dorpen en heerlykheden van Westerwoldingelandt en de Bellingwolde opdroeg, welke eenen quistigen zone naliet, die deze heerlykheden aan 't geslacht van Arenberg voor een geringe somme verkocht, dat ook de zelve tot aan de Nederlandsche beroertens toe bezat, wanneer, die van Arenberg des konings van Spanjens zyde kiezende, de staten der vrye Nederlanden deze plaatsen onder confiscatie (*verbeurdmakinge*) leidden, dies de Arenbergers ten tyde van den twaalfjarigen stilstandt deze goederen aan zeker Amsterdamsch koopman verhandelden, welke de zelve wederom met een zeer goeden winst aan de stadt Groningen verkocht, die dus deze heerlykheden ten Overysselschen lene in bezit heeft, dat niet alleen by Overyssel, maar ook by Brabandt, Hollandt en Vrieslandt verheven wordt. *Bernh. Alting Pilaren en Peerlen van Groning. Egger. Beningha kron. van Oostvriesl.*

BELLINGWOLSTER, of OUDE SCHANS, legt in Westwoldingerlandt, een half uur gaans van het dorp Bellingwolde, hier voren gemeld, op Westwolder Aa, of Bellingwolder zyl, een stroomtje, dat uit de Drentsche Venen met verscheide takken voortkomende, by het vernielde huis Addinga tot eenen stroom uitdyt, en by de nieuwe of Langakker-schans in den Dollert valt. Graaf Willem Lodewyk van Nassau, stadhouder van Vrieslandt, heeft den 8 April van het jaar 1593, terwyl prins Maurits van Oranje de stadt Geertruidenberg belegert hadt, deze schans begonnen aan te leggen, om den weg van de Bourtange, die den Groningers alleen was opengebleven, te sluiten. Sedert heeft deze schans den vyandt in Groningen zodanig benaauwt, dat de stadt Verdugo verzocht om Reide en deze schans te willen belegeren, dat hy, uit vreze voor gemelden grave, achterliet, zeggende zulks als toen nog ongeraden te zyn. Sedert bleef deze schans buiten alle aanvechtinge tot in den jare van 1672, wanneer, de Munstersche bisschop de zelve bemachtigt hebbende, de heer Rabenhaupt, gouverneur van Groningen, nadat hy den bisschop genoodzaakt hadde, het beleg van voor Groningen op te breken, deze sterkte door den oversten Eibergen zo dapper en fel aantastte, dat de bezetting onder den Munsterschen oversten luitenant Grubbe, na een wakkeren en langen tegenstandt, genooddrukt wierdt, de zelve by verdrag, dat den 27 October des jaars 1672 getekent was, den ouden bezitters over te geven, die ondervonden hebbende, hoe veel de provincien van Groningen en Vrieslandt aan dezen pas gelegen is, deze schanse naderhandt merkelyk met krygswerken hebben doen versterken, en sedert met een middelmatige bezettinge bewaren, zynde, zo voor het guarnizoen als andere bewoners dezer sterkte, eene kerk opgericht, en eigen predikant beroepen, die onder de zevende Classis van het landschap Groningen en Omlanden, van 't Oldampt, en Westerwoldingelandt genoemt, behoren. *'t Leven van Willem den I en Maurits, prinsen van Oranje. Nassausche Lauwerkrans. Ubb. Emmii Guilhelmus Ludovicus. J. Nyenberg kort Histor. Verhaal. B. Alting. pilar. en peerl. van Groning. Toneel des oorlogs in Nederl. III. Deel.*

BELLINO, bisschop van Padua, vermaart wegens zynen heiligen wandel, wierdt om zyne gestrenge verordeningen door den adel uit de stadt gedreven. Men ziet zyne grafstede omtrent vyftien mylen van Rovigo, waarhenen velen reizen, om van de onzinnigheit genezen te worden. De inwoonderen verzekeren, dat door het aanraken des sleutels van de kerke, in welke Bellino begraven legt, die quaal genezen wordt. Dit getuigt ook Celius, zynde geboortig uit die plaatse.

BELLINO, (GENTIL) geboortig van Venetië, outste zoon van Jakob Bellino, van wien aanstoonts, wierdt in den jare 1421 geboren. Hy en zyn broeder JOHANNES hebben de fraaiste stukken gemaakt, die men ooit te Venetië gezien heeft. De Republyk, hunne verdiensten erkennende, liet door de zelve de voortreffelyke schilderyen maken, die op de grote zale der raadsvergadering gezien worden, vertonende de geschiedenis van paus Alexander den III, die door den keizer Frederik den I, bygenaamt Barbarossa, in den jare 1176 verdreven zynde, daar henen vluchtte. De Turksche keizer Mahomet de II, hebbende eenige stukken van dezen Bellino gezien, kon niet begrypen, hoe een sterflyk mensch zo heerlyke werken maken kon. Hy begeerde Bellino zelve te zien, en door hem eenige stukken te laten maken; en schreef derhalven aan den staat van Venetië, met verzoek, van hem Bellino toe te zenden. Deze vertrok naar Constantinopel, en schilderde aldaar eenige uitmuntende schilderyen van verscheide doorluchte personagien; onder anderen de historie der onthalzing van Johannes den Doper, die van de Turken als een groot propheet geëert wordt. Mahomet prees de kunst zeer, maar hadt eene aanmerking daar op, dat namentlyk de hals van het afgeslagen hoofd al te lang was; en om zulks door een levendig voorbeeldt te tonen, liet hy een slaaf onthoofden. Dit nare gezicht trof Bellino dermaten, dat hy zich van die gedachten niet ontlasten kon, maar zyn afscheidt verzocht. Mahomet begiftigde hem rykelyk, zondt hem ook een gouden halsketen, en liet hem dus wederkeren naar Venetië, met brieven van voorschryven aan die Republyk, die hem eene aanzienlyke jaarlyksche inkomste gaf. Hier maakte Bellino nog verscheide stukken; onder anderen vertoonde hy de afgezanten der Republyk, den keizer Frederik Barbarossa verzoekende, dat hy den vrede met den paus Alexander wilde maken. Hy storf te Venetië in den jare 1501, zynde tachtig jaren out geworden.

BELLINO, (JAKOB) een schilder te Venetië, leefde in het begin der XV eeuw, omtrent den jare 1420, of 1430. Hy was een leerling van Gentil Fabriano. Onder zyne schilderyen worden die van Petrarcha en Laurus meest geprezen. De anderen zyn van mindere achting. Maar hy deedt zyne twee zonen, Gentil en Johannes, de kunst verder voortzetten. *Rodolfi vite des pit. P. I. Felibien Entr. des peint.*

BELLINO, (JOHANNES) des voornoemden jongste zoon, ging zynen broeder Gentil nog in kunst te boven. Hy schilderde, behalven 't gene op de grote zale te Venetië gezien wordt, ook den kardinaal Petrus Bembus en Leonardus Loredanus naar 't leven. Hy storf in den jare 1512, hebbende 90 jaren bereikt, en een groot stuk voor den hartog Alfonsus van Ferrara begonnen, het welk nog heden te Rome gezien wordt, vertonende het Bacchusfeest.

BELLISMANIBUS (JOHANNES DE) of *ad Albasmanus*, of *de Belmis*, aartsbisschop van Lyon. Zommigen menen, dat hy uit den huize van Belesme, een zoon van Wilhelmus, genaamt Talvas, grave van Alençon, geweest is. Maar zeker is het, dat hy een Engelschman was, en zich in zyn vaderlandt door zyne deugden vermaart maakte. Hy was aldaar aartsdeken, of, gelyk anderen willen, schatmeester der kerke van York, hebbende de vermaartste Akademien in Europa bezocht. Hy was vroom, voorzichtig, welsprekent, en in de talen wel ervaren; waarom hy in den jare 1162 tot bisschop van Poictiers, en in den jare 1178 om tegen de Albigenzen in Languedok te prediken benoemt wierdt. In den jare 1179 was hy tegenwoordig op 't algemeen Concilie van Lateraan onder paus Alexander den III, en alzo hy zich in Languedok zeer beroemt gemaakt hadt, wierdt hy in den jare 1180 aartsbisschop van Narbonne, en ter zelver tydt tot aartsbisschop van Lyon verkoren, wanneer hy zich binnen Rome by paus Lucius den III onthieldt, van wien hy in 't aartsbisdom van Lyon bevestigt, en tot des zelfs legaat benoemt wierdt, wordende ook in verscheide gewigtige bezigheden geraadpleegt. Hy bestierde zyne kerke zeer wel, maar hadt vele vyanden, die hem ook vergift bybragten, waar aan hy echter niet storf. In den jare 1194 reisde hy naar Engelandt, en ging, wederkerende, in de abdy te Clervaux, alwaar hy, zo het schynt, omtrent het jaar 1198 overleden is, wordende door paus Innocentius den III, die in February des zelven jaars verkoren wierdt, wylen aartsbisschop van Lyon genaamt. Hy droeg den paus vele vragen, rakende de misse, voor, weshalven Innocentius de III onder zyne *Decretalen* eene van het plegen der misse ingelascht heeft. In het leven van Hugo, bisschop te Lincoln, wordt van hem getuigt, dat hy zich te Clervaux onthoudende, gedurig de Psalmen van David by zich hadt en in den mondt voerde. Hem worden 32 brieven, een Historisch werk, en eenige andere stukken toegeschreven, die echter tot ons niet gekomen zyn. *Roger de Hoveden Annal. part. post. in Rob. Robert. de Monte A. C. 1181. & ep. 165. & 174. Joh. Salisb. ep. 233. 270. 281. en 286. Tornac. ep. 33. 86. 92. Pitseus de script. Angl. Sanmarth. Gall. Besli Evêq. de Poict.*

BELLITZ, een vlek of kleine stadt in Duitschlandt, gelegen in het Middelmark, aan het riviertje Ada, zes mylen van de stadt Brandenburg naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

BELLMONT is 1) eene kleine stadt in Kalabrië aan de Toskaansche zee; 2) een kasteel in Kastilië, van de welke Johan Ferdinand de Pacheco in den jare 1421 den vryheerlyken tytel voerde; en 3) een kasteel en gebiedt in Lotharingen.

BELLMONT, een vryheerlyk geslacht, 't welk ten tyde van Tarquinius Priscus, Roomsch koning, die omtrent 600 jaren voor de geboorte van Christus leefde, met de eerste Rhetiren uit het Toskaansche gebiedt in dat der Graubunders gekomen, aldaar vele goederen gekocht, en het ampt van erf-kamerheer in 't sticht Chur, als mede den tytel van vryheer, verkregen heeft. ANSELMUS heeft in den jare 942 te Rotenburg, WILHELM in den jare 1019 te Trier, JOHANNES in den jare 1080 te Augsburg, en ANDRIES in den jare 1165 te Zurich de turnooispelen bygewoont. POPPO was in den jare 1119 abt te Prum, en KOENRAAD in den jare 1272 bisschop te Chur. Hy storf in den jare 1282, hebbende vele kastelen wederom ingelost, en andere nieuw gebouwt. ULRICH WOUTER sloeg in den jare 1355 grave Rudolf van Montfort, van wien hy besprongen was, by Ilantz, en nam hem nevens 38 voorname graven en heren gevangen. Doch deze vryheren van Bellmont zyn naderhandt door binnenlandsche beroertens dermaten uitgestorven en afgenomen, dat ze maar den adelyken staat gevoert, en zich naar Duitschlandt begeven hebben, noemende zich aldaar SCHÖNBERG. Mogelyk hebben de kastelen, steden en familien van BEAUMONT, of BELLMONT, in Henegouwen, Vrankryk en andere landen van deze familie hunne namen ontfangen, gelykerwyze Gulielmus Brito in zyn tiende en elfde boek van zyne *Philippis* van verscheide graven en veldheren van Bellmont gewaagt, die ten tyde van Philippus Augustus in Vrankryk in een groot aanzien geweest zyn. *Guleri Rhæt. Chron.*

BELLMONT was eertyds eene ryke familie, welker goederen en tytelen in den begin der XV eeuw door een huwelyk aan het huis van Toledo gekomen zyn, welke linie ook het ampt van connestable in het voornoemde koninkryk erlangt, en dikwils door trouwen zich met de koninklyke familie vermaagschapt heeft. Van de zelve is ook bekent de Bellmontaansche factie tegen die van Acrimont, ten tyde van koning Johannes den II, uit de Fransche familie van Albret, waar van zich koning Ferdinand de Katholyke van Arragon zodanig bediende, dat wanneer de Bellmontaansche aan lager wal was, hy der zelver goederen, in Navarre gelegen, tegen

gen andere in Arragon verruilde, en dus voor eerst een vasten voet in Navarre kreeg. Ter dezer tydt voeren in Spanje ook de hartogen van Lerma, Najera, Uzeda, enz. den markgraaflyken tytel van Bellmont. In Ierlandt vindt men mede eene diergelyke familie, zynde in den jare 1702 een lord en baron als gouverneur van nieuw-Engelandt overleden. *Hamb. hist. remarqu.* 1702. *Spen. hist. ins. c.* 88. *Farryni hist. Navarr.*

BELLOCASSI, *Veliocasses*, *Velocasses*, of *Vellocasses*, was een byzondere natie in het oude Belgische Gallië, wier hoofdstadt het hedendaagsche Rouaan geweest is.

BELLOCASSIUS, (STEPHANUS COMES) geboren te Kassel, eene stadt van Vlaanderen, waar by het dorp Belle legt, heeft zynen stamnaam, uit de benaming van beide die plaatsen te zamen gesmeed, aangenomen, doelende alzo op die rechte oude Bellocassiën in Normandië, waar van de Romeinsche geschichtboeken zo menigmaal gewag maken. Hy was een man van een doordringent oordeel en scherpzinnig vernuft, en is langen tydt met veel lof te Brugge secretaris van 't kapittel van Sint Donatiaan geweest. In het jaar 1544 heeft men van hem te Brugge in 8 gedrukt:

Sylvula Carminum.
Sanctologos Flandriæ.

Hy was van een zeer vrolyken imborst, boertig van aardt, en een fraai Latynsch dichter, dat ten volle uit zyn eigen grafschrift, by hem zelf opgestelt, te zien is. *Fr. Zweert. Athen. Belgic.*

BELLOI, (PETRUS) advokaat generaal in 't parlement van Thoulouse, was een ervaren rechtsgeleerde, en schreef, hoewel zelve den Roomschen Godsdienst toegedaan zynde, in den jare 1585 eene verdediging der rechten des konings van Navarre tegen de Ligue, voerende dezen tytel: *Apologie Catholique contre les libelles, declarations, advis, & consultations faites, ecrites & publiées par les liguez, perturbateurs du repos du royaume de France, qui se sont es levez depuis la decez de feu Monseigneur frere unique du Roi. Par E. D. L. I. C.* zynde naderhandt in de Latynsche tale overgezet, en van de schryveren voor de Ligue als een schimpschrift gehouden en verworpen. Hy beantwoordde een geschrift van partyen, genaamt *Franciscus Romulus*, in de Latynsche tale, onder den name van *Responsio ad præcipua capita apologiæ, quæ falso Catholica inscribitur.* Hy wierdt derhalven in den jare 1587 in de gevangenis geworpen; maar na verloop van eenige jaren daar uit ontslagen zynde de verklaarde hem de koning tot advokaat generaal van 't parlement. Voorts schreef hy nog:

Declaration du droit de legitime succession sur le royaume de Portugal apertenant a la Reine mere du Roi tres-Chretien. 1582.
Variorum Juris Civilis libri IV. *Et Disputat. de successione ab intestato.* enz.

Du Plessis Mornai houdt hem ook voor den rechten autheur der *Apologiæ Catholicæ. Chronologie novenaire de Cayet. T.* I. *f.* 17. 20. *Thuan. l.* LXXXII. & XC. *du Maine Bibl. Franc. Mornai Memoir. T.* I. *p.* 657. *Catalog. Bibl. Bodlej. Bayle.*

BELLONA, zuster of huisvrouw van Mars, mende des zelfs oorlogswagen, en wordt uit dien hoofde voor de godinne des oorlogs gehouden. Men verbeeldtze met geel vliegent haair, zynde met bloedt besprenkelt, houdende in de regter handt een fakkel, of sikkel, in de andere handt een schildt, of mennende de paarden van Mars. Hare priesters wierden *Bellonarii* genaamt. Deze sneden en korven hunne schouderen met messen, dragende voorts twee blote zwaarden in hunne handen, met een verwoed gelaat. De tempel dezer priesteren stont te Rome in den Flaminischen Cirkel, tegen over de Carmentaalsche poorte. Hun feest wierdt den 4 May geviert, wanneer de priesteren op de voorgezegde wyze hun eigen bloedt offerden. Oudtyds pleegde de Roomsche raadt de gezanten of ook hunne veldheren in dezen tempel voor de eerste maal gehoor te verlenen; hoewel deze gewoonte niet altydt waargenomen wierdt, niettegenstaande *de Columna bellica* (oorlogs-kolom) nog langen tydt voor dien tempel gebleven is, in welke een *Fecialis* (heraut) een spies vast maakte, kerende zich naar dat volk, tegen 't welke de oorlog besloten was. Bellona was by de inwoonderen van Kappadocië eene der voornaamste Godheden, en hare priesteren de aanzienlykste by hunne koningen. *Tertull. apol. c.* 9. *de Pall. c.* 4. *Lactant. l.* I. *c.* 21. *Cartarius de imag. Deor. Statius l.* II. & VII. *Thebaid.*

BELLONIUS, (PAULUS) een rechtsgeleerde, geboortig van Pavië, wierdt wegens zyne vermaardheit tot raadsheer van Milanen verkoren. Hy storf in den jare 1625, hebbende vele werken geschreven, aangehaalt door *Hieronymus Ghilinus* in zyn *Theatr. Ital. Viror. Litterat.*

BELLONIUS, (PETRUS) doctor in de medicynen te Parys, wierdt te Sourletiere, een gering dorp naby Fouilletourte, in het landschap Maine, geboren. Hebbende vele reizen gedaan, beschreef hy al 't gene hy merkwaardig in Judea, Egypten, Griekenlandt, Arabië en andere gewesten gezien hadt. Ook schreef hy een boek aangaande de natuur der vogelen, visschen, enz. Voorts maakte hy eene verklaring over *Dioscorides*, dien hy, nevens *Theophrastus*, in de Fransche tale hadt overgezet; behalven nog andere schriften, als, *de neglecta stirpium cultura, earumque cognitione; de arboribus cocciferis, resiniferis, aliisque sempiterna fronde virentibus*, enz. Hy storf by de koningen Henrik den II en Karel den IX in een groot aanzien: ook genoot hy de vriendschap des kardinaals Tournon. Zommigen zyn van gedachten, dat hy zich door de schriften van Petrus Egidius de Albi vermaart heeft gemaakt, hebbende een gedeelte der zelven na 's mans doodt, in den jare 1555 voorgevallen, aan zich gebragt, en naderhandt onder zynen name uitgegeven. Hy wierdt in den jare 1564 vermoord. *Simler. in ep. Bibl. Gesn. Thuan. l.* XVI. *du Maine & du Vauprivas Bibl. Franc. Sanmarth. Elog. Linden de scr. Med. le Corvasier hist. des ev. du Mans.*

BELLONOTEN zyn Noordsche volkeren, van welke onder de benden van Attila en Majorianus gewag gemaakt wordt. *Sidon. Appollin. in Paneg. Aviti & Majoriani.*

BELLOVACI was eertyds eene der beroemtste natien in 't Belgische Gallië, kunnende omtrent 100000 mannen in 't veldt stellen. Zy wierden echter genoodzaakt in den jare der scheppinge 3894, na de bouwinge van Rome 701, na de geboorte van Christus 50, onder de Romeinsche heerschappy te buigen, zynde te voren geheel door Julius Cesar verslagen. Hunne hoofdstadt was het hedendaagsche Beauvais.

BELLOVESUS, een zusters zoon van Ambigatus, koning der Galliërs, levende in den jare na den opbouw van Rome 164. Hy wordt voor den stichter der stadt Beauvais gehouden. Hy verliet, nevens Segovesus, zyn vaderlandt, om nieuwe woonplaatsen te zoeken; en wanneer deze zich naar Duitschlandt wendde, keerde zich Bellovesus naar Provence, alwaar hy de Phocensers, nieuwe inwoonderen van Marseille, tegen de Saliërs bystont. Naderhandt begaf hy zich naar Italië, en maakte zich meester van die landstreke, die nu Lombardyë genaamt wordt; alwaar hy Milanen, Brescia, Bononië, Cremona, Bergamo, en andere steden bouwde. Voorts was hy den anderen Galliërs behulpig om zich ook in dit landt neder te zetten, zynde het zelve naderhandt *Gallia Cisalpina* genaamt. Dezen uittocht van Bellovesus en der Galliërs stelt men gemeenlyk in het jaar 164 na den opbouw van Rome, 't welk valt in de XLVII Olympiade; waar mede Livius overeenstemt, getuigende, dat de zelve geschied is 200 jaren voor de verovering der stadt Rome door de Galliërs; maar deze in den jare 364 na des zelfs opbouw voorgevallen. *Liv. l.* V. *Du Pleix Mem. des Gaul. l.* II. *c.* 26. *Petav.*

BELLOZANNE, eene Fransche abdy, gelegen in Normandië, eene myle van de stadt Gournay. *Maty Dict.*

BELLUNO, in 't Latyn *Bellunum*, eene kleine, maar schone stadt in het Tarvifer Mark, gelegen tusschen het gebergte, aan de rivier Piave. Zy heeft een bisdom, behorende onder Aquileja. Hier omtrent zyn goede yzermynen. *Pierius Valerianus*, en *Titiaan Vecelli*, een der vermaartste schilders van zynen tydt, zyn hier van daan geboortig. Het behoort tot het gebiedt der Venetianen.

BELLUS, (CHERUBINUS) een Siciliaansche monnik van de strenge orde van St. Franciscus, een goet dichter, en Godgeleerde van beroemden name. Hy stak uit in de kennisse der pauslyke rechten, by de zynen wonderwel gezien. Hy is in Sicilië *Definitor* geweest. Hy heeft gebloeit in den jare 1652. Van hem gewaagt Lucas Wadignus *de script. Minor. pag.* 89, en Petrus Tognolettus *in Paradiso Seraph. part* I. *l.* V. *c.* 1. *p.* 570. In de Siciliaansche taal heeft hy uitgegeven:

Ergasto Idillio primo. Te Palermo by Decius Cyrillus, en Angelus Orlandus 1616 in 12.
Le Lagrime di Maria Vergine nel Calvario. In de zelve stadt by Decius Cyrillus, 1635.
Clori Favola Pastorale, ook te Palermo by Decius Cyrillus, en Angelus Orlandus, 1618, in 12.

Deze boeken gaf hy uit eer hy geestelyk wierdt, onder den naam van *Hieronymus Bellus*, zo als hy zich toen liet noemen. Maar nu geestelyk geworden gaf hy in druk uit:

L'Agnese Tragedia sacra. Te Palermo by Nicolaus Bua en Michaël Portanova, 1646, in 12.
Il Martirio di S. Agata. Tragedia. Te Palermo by den zelven, 1664, in 12. Dit bericht ons Allatius *in Drammat. p.* 6. & 21.
Il Nascimento del Bambino Giesu, Azione Drammatica. Te Palermo by Josephus Bisagnus, 1652, in 8. en by Coppola, 1663, in 12.

Ter drukpersse hadt hy gereet:

Summa casuum conscientiæ.

Bibliotheca Sicula.

BELLUS, (FRANCISCUS) geboortig van Sacca, een geestelyke van de derde orde van St. Franciscus, meester in de Godgeleerdheit, vermaart door zyn prediken zo in Sicilië, als in Lombardyë. Hy heeft gebloeit omtrent het jaar 1600. Men zie wegens hem Bordonus *in Chron. tert. Ordin. S. Francisci cap.* 38. *p.* 556. en Abr. Pirrus *not. Eccl. Arripent. p.* 337. In 't Italiaansch heeft hy geschreven: *Libro della Verita Christiana, nel quale s'apportano molte figure dell' antico Testamento intorno à i misterii della nostra Fede*, te Pavië by Petrus Bertolus 1601, in 12. Bordonus voegt 'er by: *Men zegt, dat hy een doorgeleert werk heeft uitgegeven over de tien geboden, dat nog in myne handen niet gekomen is. Bibl. Sicula.*

BELLUTUS, (BONAVENTURA) een minderbroeder van Katane, vermaart door zyne bedrevenheit in de Philosofie en Theologie. Na zich geoeffent te hebben in de beschaafde letteren zette hy zich tot de beoeffening der rechtsgeleerdheit; maar gedreven door zucht tot een uitnemender leven nam hy het kleedt der ge-

zegde orde te Katane aan. Ook heeft hy te gelyk met den vader *Bartholomeus Mastrius*, een beroemden Philosoof en Godgeleerden in het Collegie van den H. Bonaventura te Rome, zich geoeffent in zwaarder wetenschappen; daar ze beide door gelykheit van zinlykheit en yver tot de letteroeffeningen elkander met vaste banden van vriendschap verknochten, zodat ze onder hunne medegenoten verre in lof uitstaken. Hier merkende, dat in de scholen van Scotus (dewyl de leeraars daar eenige palen gestelt hadden) dienstig ware het veldt der Philosofie te vergroten, en verder uit te zetten, hebbenze met onderling overleg besloten dezen last op zich te nemen. Hier toe elkander verbonden hebbende, behartigden ze een nieuwe loopbaan der Philosofie, wel verknocht aan de lere van Scotus, maar met beter en deftiger leerstukken voorzien. Sedert den laauwer van meesterschap in deze wetenschap verkregen hebbende, hebbenze lessen gedaan in de Philosofie, met zulk een overeenstemming van zinnen, dat ze met eene tong schenen te spreken, met eene pen te schryven, en met een en zelve vernuft de zaken te bespiegelen. Sedert hebbenze ook by het stilstaan der lessen hunne aanmerkingen te zamen gebragt, en daar uit een korte redenkunst zamengestelt, die alleen eenige korte begrippen behelsde, en met lof uitgegeven. Van de redenkunst afgescheiden hebbenze acht boeken der natuurkunde te Rome uitgegeven, die met zo grote toejuiching ontfangen zyn, dat men ze uit vreze, dat 'er gebrek aan mogt zyn, terstont te Venetië, Napels, en elders heeft moeten herdrukken. Hunne geleerdheit wierdt hier door zo ruchtbaar, dat ze van alle kanten brieven van gelukwensching kregen, byzonder van den kardinaal Centini, een groot Philosoof en Godgeleerde, en andere voorname professoren der Philosofie; onder welke Lukas Petroski, een Philosoof in de Akademie van Krakau, hun bekent maakte, dat in de zelve een stoel gereet was voor die de Philosofie van Scotus daar voorlezen zou. Eindelyk alle de akademiën, houdende den voet van Scotus, hebben met grote gretigheit hunne lere omhelst; zodat ze zonder wetenschap schenen te zyn, die niet van hun gevoelen waren. Sedert tot den leerstoel van Padua gevordert, hebbenze te Venetië andere gedenkstukken van vernuft uitgegeven, en tegen de pylen der tegenstreveren wakker verdedigt. Met de hoogste toejuiching leeraardenze ook de Theologie, zodat hen van ieder de voorrang onder de geleerdste Godgeleerden van dien tydt gegeven wierdt. Maar na lange jaren dus te zamen gewoont hebbende, is eindelyk Bellutus, vereert met de waardigheit van gedurigen *Definitor*, in den jare 1640 in Sicilië wedergekeert; daar hy ook te Drepano gebruikt is geweest om de jeugt in de studien te oeffenen. Daarna is hy op den 24 October des jaars 1645 tot provinciaal van Sicilië gekoren, en heeft dat ampt met grote vryheit en lof waargenomen, wordende daar ook gebruikt als commissaris generaal. Hy was in grote achting by de bisschoppen van Katane en andere groten van Sicilië, die met hem doorgaans om zyn grote geleerdheit over zaken van gewicht raadpleegden. Hierom zyne schoolstudien wat minderende, oeffende hy zich zeer in de zedelyke Godgeleerdheit en de geestelyke rechten. Zyne waardigheden wierden vergroot: want hy wierdt in Sicilië raadsman der Inquisitie, en byzitter der kardinalen Astalli en Bonadies, bisschoppen van Katane. In het konvent van Katane hieldt hy de tucht der Regulieren in kracht: want hy was deftig van zeden, die anderen een voorbeeldt gaven. Hier by quam een merkelyke zedigheit, en het leiden van een onbesproken leven, dat zich aan gezette regelen hieldt. Hy storf eindelyk te Katane den 18 May des jaars 1676, in den ouderdom van 77 jaren. Men vindt zynen lof gemeld by Joannes Franchinus *in Bibliof. n.* 53. *p.* 86. *& seq. & num.* 64. *p.* 111. *& seq.* by Philippus Cagliola *explor.* III. *Manif.* 1. *Prov. Sic. ordin. Minor. Conv. p.* 75; by Franc. Bordonus *in Chron. tertii ord. S. Francisci cap.* 37. *num.* 8. *pag.* 543; by Joann. Baptista de Grossis *in decacor. Catan. tom.* I. *p.* 149; by Wadignus *de script. Minor. p.* 50 *&* 81, en Bonaventura Theuli *in Triumph. Seraphico.* De schriften, die hy te gelyk met Mastrius heeft uitgegeven, zyn:

Logica parva. in 8.
Disputationes in Organum Aristotelis, quibus ab adversantibus tum veterum, tum recentiorum jaculis Scoti Logica vindicatur. Te Venetië 1639 in 4. In de zelve stadt by Ginamus 1646, in 4. en te Napels op de drukkery van Novelli de Bonis, 1660, in 4.
Disputationes in octo libros Physicorum. Te Rome by Ludovicus Grignani, 1637, in 4. te Venetië viermaal, en te Napels.
Disputationes in libros de Generatione & Corruptione. Te Venetië by Ginamus, 1640, in 4.
Disputationes in libros de Cælo, & Mundo, & Meteoris. Te Venetië by den zelven, 1640, in 4.
Disputationes in libros de Anima. In de zelve stadt by den zelven, 1643, in 4.

Na herhaalde uitgave zyn eindelyk alle deze *Disputationes* uitgekomen in vyf stukken, onder dezen tytel: *Philosophiæ ad mentem Scoti cursus integer.* Te Venetië by Nicolaus Pezzana, 1688, in fol.

Afzonderlyk zonder *Mastrius* heeft hy uitgegeven:

De Incarnatione verbi Dei. Te Katane by Jo. de Rubeis, 1645, in fol.
Moralium opusculorum miscellaneo apparatu, atque Resolutionum liber posthumus. Ook daar ter plaatse by Bisagni, 1679, in folio.
Uit den aangehaalden *Bonaventura Theuli* blykt, dat hy ter drukpersse gereet hadt:
De Sacramento Eucharistiæ.
Bibliotheca Sicula.

BELMA; of BELBAIM, een gebergte omtrent Bethulië, alwaar Holophernes zyne legerplaats hadt, en door Judith onthooft zynde begraven wierdt. *Judith* VII. 3.

BELNON, bisschop van Meissen in Saxen, wierdt geboren in den jare 1010 omtrent Goslar. Hy wierdt opgevoed te Hildesheim, eene stadt in neder-Saxen, door Bernard, bisschop dier stadt. Achtien jaren out zynde, tradt hy in den geestelyken staat. Eenige jaren lang in een klooster geleeft hebbende, wierdt hy kanunnik in de keizerlyke kapelle van Goslar in den jare 1051; voorts Theologal dier kerke; eindelyk bisschop van Meissen in den jare 1066, wordende ingewyd door den aartsbisschop van Maagdenburg. Hy wierdt ingewikkelt in de vervolging van Henrik den IV, die de geestelykheit en den adel van Saxen vervolgde: want hy ondersteunde sterk het interest van den paus tegen den keizer. Hy vertrok naar Rome, en was een lidt van 't Concilie, waar in de keizer door den paus in den ban gedaan wierdt. Wederkerende in Duitschlandt hervatte hy zyne zending, die hy reets begonnen hadt, in Slavonië, en storf den 16 July des jaars 1106. Hy wierdt door paus Adrianus den VI tot een heilige verklaart, wordende zyne gedachtenis geviert op den 6 Juny. Zyn leven is beschreven door Emser. *Baillet Vies des Saints* 16. *Jun.*

BELOCHUS, of BELOTUS de I, koning van Assyrië, was opvolger van Armamithres in den jare der scheppinge 2214, en regeerde 35 jaren.

BELOCHUS de II was opvolger van Aminthes, en regeerde van den jare 2566 tot 2591. Zommigen noemen nog eenen BELOCHUS, koning van Assyrië, dien zy met PUL, die ten tyde van Menahem, koning in Israël, regerende in den jare der scheppinge 3265, vermengen.

BELOGROD, BIALOGROD, *Moncastro*, eene stadt in Bessarabië, eene landstreke van 't Europische Turkyë. De Wallachiërs noemen ze *Moncastro*. Zy is gelegen op de grenzen van Moldavië en de Ukraine, naar de Zwarte zee. *Leunclavius.*

BELON, een vermogent man in 't leger van koning Alexander, klimmende van een gemeen soldaat langs alle de trappen van aanzien tot dat gezag, het welk hy bekleedde. Hy was de eerste, die zyne stemme gaf tot het doden van Philotas, beschuldigt zynde over eene zamenzweringe tegen 't leven van den koning Alexander. *Curtius l.* VI. *c.* 11.

BELONA, een Spaansch dorp in Andalusië, naby de rivier Barbato. Men houdt daar voor, dat het 't tegenwoordige *Belo*, of *Bello*, eene kleine stadt van het oude Betische Spanje (*Hispania Bætica*) is, hoewel anderen het *Conil*, wederom anderen *Porto-Barbato* noemen. *Baudrand.*

BELORADO, of VILLORADO, was eertyds eene bisschoppelyke stadt van *Hispania Tarraconensis.* Tegenwoordig is 't maar een klein vlekje in out-Castilië, aan den voet van 't gebergte Cogollos, tusschen Bourgos en St. Domingo de la Calcada.

BELOT, advokaat in den geheimen raadt des konings van Vrankryk, Lodewyk den XIII, ondernam schriftelyk te betogen, dat men zich in geleerde werken van de Fransche tale niet behoorde te bedienen, dewyl daar door het geheim der wysheit aan het gemene volk medegedeelt en geopenbaart wierdt, het welk een groot quaadt naar zich sleepte; gelykerwyze hy aannam in een ander geschrift te bewyzen. Het eerste boek wierdt te Parys gedrukt in den jare 1637, hebbende dezen tytel:

Apologie de la langue Latine contre le preface de Monsieur de la Chambre en son livre des nouvelles conjectures de la Digestion.

Pelisson hist. de l'acad. Franc. Bayle.

BELRIGUARDO was een prachtig paleis in 't gebiedt van Ferrare in Italië, drie mylen van die stadt, aan een arm van den Po gelegen.

BELSAZAR, of BALTHAZAR, koning van Babel, zoon van Niriglossor, kleinzoon van Nebucadnezar den Groten; want Neriglissor, des konings Nebucadnezars schoonzoon, hadde zynen zwager Evilmerodach, zoon van Nebucadnezar, gedood, om zich van het ryk meester te maken; maar vier jaren lang op den troon gezeten hebbende, storf hy, latende tot opvolger na zynen zone Laborosardochus, by Daniel *Belsazar* geheten; hoewel anderen daar voor houden, dat Belsazar die gene is, dien Berosus *Nabonedus*, en Herodotus *Labinetus* noemen. Dit is zeker, dat Belsazar omtrent het jaar der scheppinge 3423, na de geboorte van Christus 561, tot de regeeringe gekomen is, hoewel hy onder zynen vader als voogdt stont tot den jare der scheppinge 3428, wanneer hy na zyns vaders overlyden de regeering aanvaardde. Hy gaf zynen bedienden een voortreflyk gastmaal; maar wanneer hy, door den wyn beschonken geraakt zynde, zeide, dat men de goude en zilvere vaten brengen zoude, die zyn vader Nebucadnezar uit den tempel van Jeruzalem weggevoert hadde, om daar uit met zyne geweldigen, zyne wyven en bywyven te drinken; en wanneer die vaten voor den dag gebragt wierden, en de koning met zyn geselschap daar uit dronk, pryzende zyne Goden, zo quamen ter zelver uure vingeren van eenes menschen handt voort, schryvende op 't kalk van de muur, welker woorden inhoudt was, dat zyn koninkryk geteld en voleïndigt, dat hy zelve in de weegschale gelegt, maar te ligt bevonden, en dat zyn koninkryk verdeelt, en den Meden en Persen gegeven was. *Dan.* V. *Herodot. Joseph. Oudh.* X. 10. *Torniell. Salian. Pererius. Scaliger. Petavius, Riccioli. Usserius.*

BELSAZAR. Dus wierdt de Propheet Daniel van den oversten der kamerlingen des konings Nebucadnezars genaamt. *Dan.* I, 7.

BELTIN, een Egyptisch dorp aan de zyde der Middelandsche zee, niet verre van een arm der riviere de Nyl, daar van daan de arm van Beltin genaamt, in neder-Egypten. Deze arm is zo naauw, dat hy gene grote schepen innemen kan. Hy heeft Damiate ten Oosten, en Rosette ten Westen. Zommigen nemen het voor het oude *Boltina*, hoewel anderen menen, dat het 't hedendaagsche *Rosette* is.

BELTINGHAM, eene stadt in Engelandt, gelegen in dat gedeelte van Northumberlandt, 't welk genaamt wordt *Randal Ward*, 212 Engelsche mylen van Londen.

BELTURBET, een klein stedeke in Ierlandt, in het graafschap Cavan in Ultonie, aan een kleine rivier, die zich een weinig daarna in 't meir Erne ontlast. Deze plaats heeft zitting en stem in 't parlement.

BELURGER, (CLAUDIUS) een Franschman, levende op 't einde der XVI eeuwe. Hy is zeer vermaart wegens zyne kennisse in de Griekschetale. Hy onderwees langen tydt te Parys in 't collegie van Navarre, en schreef eene uitlegging over Homerus, om welke van meer gebruik te doen zyn, hy voornam eene reize naar het oude Troje te doen. Ten dien einde voer hy in den jare 1608 van Venetië, zynde omtrent 50 jaren out. Zyne reize was voorspoedig; maar de lucht te Alexandrette niet kunnende verdragen, verviel hy in eene quaadaardige koorts, waar aan hy kort daarna storf, gaande alle zyne werken met hem verloren. *Janus Nicius Erythraeus Pinac.* I. *imag. illust. c.* 118.

BELUS. Niets bekender is'er, dan dat Belus of een Assyrisch, of een Babylonisch koning gezegt wordt, en niets is'er, waar omtrent groter misslag begaan wordt. Eusebius zegt in zyn *Chronicon*, dat Belus de eerste koning der Assyriërs was, en dat hy na 65 jaren regeeringe 't ryk aan zynen zone Ninus overliet, zynde by de Assyriërs als een Godt geëert. Eustatius zegt, *ad Dionys. Perieg.* dat Belus koning van Babylon was, en de zelve met Jupiter. De hoogleeraar Annius van Viterbo zegt in zynen verdichten *Berosus*, dat Jupiter Belus was de twede Babylonische koning, zoon van Nimbrotus, of Saturnus, regerende 62 jaren. 't Gemeenste gevoelen is, dat Nimrod de eerste Babylonische koning was, en Belus, zyn zoon, de twede, wiens zoon Ninus de derde koning was, gelyk *Matthias, Gutberleth* en anderen, volgens dit gevoelen, de zake opgeven. Horatius Tursellinus zegt wel, dat *Nembrothus*, dat is *Nimrod*, misschien de zelve met Belus was, maar voegt'er by, dat het blykbaar is, dat Belus allereerst in Assyrië heeft geregeert, omtrent het jaar des werrelds 1850; dat hy 65 jaren regeerde, en niets gedenkwaardigs verrechtte: verder, dat Ninus zyn zoon was, die door godloze Godvrucht aangevoert zyns vaders beeldt voor Godt belastte te eeren. *Tursellini hist. lib.* I. *cap.* 3. Doch G. Outhof beloofde eerstdaags in eene Latynsche verhandelinge opentlyk aan de geleerde werreldt te tonen, dat al dit zeggen fabelachtig is, en dat 'er eigentlyk gesproken nooit een eerste of twede Assyrische, of Babylonische koning is geweest, die in zyn leven den naam van *Belus* droeg, en dat by gevolg Ninus geen zoon van Belus, zo ook niet van Nimrod was; maar dat Ninus byna duizent jaren na Nimrod aan de regeeringe quam, gelyk hy dit laatste reets kortelyk heeft betoont in eene Latynsche verhandelinge *in Bibliotheca Hist. Philog. Bremensi, Class.* V, *Fascic.* I, en nu onlangs breder bewezen in zyne *uitleg. over den Propheet Jonas*, alwaar hy *pag.* 80, 81, 82 wiskunstig meende te bewyzen, dat Ninus ten tyde van den rechter Thola aan de regeeringe quam, gelyk op 't woordt *Ninus* in dit werk nader zal gezegt worden. Voorts beloofde die schryver in zyne beloofde verhandelinge klaar aan te wyzen I, dat gelyk de navolgers hunnen eersten volkplanter met den name van בעל, *Baal*, Βῆλος, dat is *Here*, of *Godt*, hebben vereërt, ja als Godt geëert en gedient, dat men zo door den eersten Assyrischen koning Belus niemandt anders dan Assur moet verstaan, die, omdat hy Ninive bouwde, en de eerste gronden van de Assyrische regeeringe leide, van de nakomelingen als een Godt, en wel als de Assyrische Belus, is geëert, gelyk Eusebius zegt, hoe allereerst by de Assyriërs regeerde Belus, wien zy den Godt Saturnus noemen, gelyk ook Servius over Virgilius *Æn.* I, *vs.* 733, 734 bevestigde, dat Belus de eerste koning der Assyriërs was, dat is Assur, van de nazaten als een *Belus* of *Godt* gedient. Zie *G. Outhof over Jonas pag.* 63. II, Beloofde hy nader te tonen, gelyk ook *pag.* 33 *over Jonas* al ten dele toonde, dat gelyk Nimrod, die geweldige jager voor 's Heren aangezichte, de bouwer van Babylon was, en de eerste grondlegger van de Babylonische regeeringe, de nazaten hem ook na zyne doodt als een *Belus* of *Godt* geëert hebben, en wel als de Babylonische Belus: waar van daan 't komt, dat Eustatius zegt, dat Belus was koning van Babylon, de zelve met Jupiter, dat is Nimrod, van de nazaten als een *Belus*, of *Jupiter*, of *Godt* geëert. Zie verder op 't woordt NIMROD.

BELUS, koning van Orkney, quam met een leger in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, onder de regeeringe van koning Evenus den II; maar hy wierdt ten eenemale geslagen; en vrezende, dat men hem niet sparen zoude, doorstak hy zich zelve. *Buchan.*

BELUS, eene kleine rivier in Syrië, heeft haren oorspronk in neder-Galilea, aan den voet van 't gebergte Karmel, uit de zee Cendevia, lopende rondom een dal, omtrent 180 schreden lang, alwaar, naar 't getuigenis van Plinius, het eerste glas uitgevonden is. Men vindt aldaar nog eene grote menigte zandt, dat in glas verandert wordt, maar uit dit dal geworpen zynde, die eigenschap verliest. Dit zandt vermindert niet, hoewel vele scheepsladingen daar uit gevoert worden; gemerkt door de winden eene diergelyke menigte van de naby gelegene bergen wederom daar henen gedreven wordt. *Plin. l.* II. *Joseph. l.* II. *de Bello Jud. Nieremberg de mirab. terra promissa.*

BELUT, (PETRUS) raatsheer in 't parlement van Parys en heer van zekere plaatse, gelegen op de strate, Marmonsets genaamt, in die zelve stadt, erlangde door een open brief van koning François den I vryheit om aldaar te bouwen, alzo sedert hondert jaren en meer een gemeen gerucht was, dat het door een arrest van 't parlement verboden was van op die plaatse te bouwen. De Historie zegt'er van, dat eertyds aldaar het huis van zekeren pasteibakker was, die een mensch by zich gedood hebbende, en door hulpe van een naburig chirurgyn het dode ligchaam in stukken hakkende, 't zelve tot het maken van pasteien gebruikte, die wegens de malsheit van 't vleesch by uitnemendheit geprezen wierden. Anderen zeggen, dat hy daar toe het vleesch der opgehangene lyken gebruikt heeft. Hoe het zy, de zake wierdt zo verfoeielyk geoordeelt, dat de pasteibakker ter doodt veroordeelt, en het huis geslecht wierdt, met verbodt, van ooit ter zelver plaatse te mogen bouwen; en hoewel men zodanig een arrest van 't parlement niet konde aantonen, was echter 't zeggen zo gemeen, dat de heer Belut aldaaar niet wilde bouwen, vooraleer hem zulks door een koninklyken brief vergunt wierdt. *Breuil Antiq. de Parys.*

BELVAO, eene abdy in Vrankryk, gelegen in de kleine landstreke Argone, in Champagne, twee mylen van de stadt Beaumont, in 't Zuiden. *Maty Dict.*

BELVEDERE, een Italiaansch woordt, wordt gebruikt van zodanige plaatsen, van welke men een verre en te gelyk aangenaam uitzicht heeft. Dus wordt de diergaarden te Ferrare, naby den hof des hartogs, Belvedere genaamt. Het vermakelyke kasteel des vorsten Pamphilio te Frescati draagt den zelven naam. Bovenal echter is het Belvedere te Rome op het Vatikaansche paleis vermaart. Het vertrek, dus genaamt, is op een hogen grondt gebouwt, ziende naar de pauslelyke tuinen. By de verkiezing van een nieuwen paus wordt het Conclave alhier gehouden. Voorts zyn nog zommige kastelen en vlekken in Italië wegens der zelver aangename gelegenheit *Belvedere* genaamt; by voorbeeldt, in 't hartogdom van Spoleto, tusschen Norcia en de grenzen van Napels. In de zelve betekenis gebruiken de Franschen de woorden *Beauvoir* en *Beauregard. Delices de l'Italie. Voyage de Misson.*

BELVEDERE, by de Latynen *Elis*, eene stadt aan de rivier Pennea, in het landschap Belvedere, zynde eene der grootste en vruchtbaarste landstreken van Morea. Zie MESSENIA.

BELVEDERE, een vlek gelegen in 't koninkryk van Napels, eigentlyk Kalabrië, aan de Toskaansche zee, vyf mylen van St. Marco, in 't Noord-Oosten. Men houdt het doorgaans voor *Elanda*, eene stadt der oude Brutii; hoewel Holstenius die te Libonati plaatst. *Maty Dict.*

BELVEDERE, by de Latynen *Belvedera*, *Euryalus.* Dit was eertyds eene aangename plaats in Sicilië, niet verre van de stadt Syracusa; maar is door de aardbevinge verwoest.

BELVOIR, een kasteel in 't graafschap Lincoln in Engelandt gelegen, behorende onder 't gebiedt des graven van Rutlandt. Buiten twyffel is deze naam van 't lustryke gezicht gesproten. Hier omtrent wordt de steen Astroites gevonden, van wien men gemeenlyk gelooft, dat wie hem by zich draagt, van de overwinning verzekert is. Hy heeft schitterende stralen, gelyk de sterren.

BELYDENISSE des geloofs der Nederlandsche kerken. Toen koning Philippus in 't jaar 1560 uit de Nederlanden naar Spanje overvoer, en de bestieringe der Nederlanden aan zyne zuster Margareta, hartoginne van Parma, als landvoogdesse, hadde opgedragen, met last van de ketteryen alom uit te roejen, en die vrouwe tot uitvoeringe van 's konings last, by 't weder invoeren der Spaansche Inquisitie, of gruwelrechtbank, alom met den kardinaal Granvelle de vervolginge voortzette, en men de ware belyderen met allerhande lasteringen bekladde, gaven de Gereformeerden hunne geloofsbelydenisse uit, om hun rechtzinnig gevoelen in den Godsdienst te tonen. De zamenstelders dezer belydenisse der genen, die onder 't kruis zaten, waren: 1 *Godfridus Wingen*, leermeester van de zonen van Johan a Lasko, die in 't jaar 1553 met a Lasko, Mikronius en Utenhoven uit Engelandt voor Mariaas vervolginge vluchtte, en de onbarmhartige bejegeningen der Lutheranen te Koppenhagen, Wismar, enz. gewaar geworden zynde, mede te Embden in 't jaar 1554 aanquam, en van de Embder kerke tot opbouw van de eerst gestichte Vlaamsche kerke was afgezonden; 2 *Guido de Bres*, geboren te Bergen in Henegouwen, die door 't lezen der H. Schriften tot de kennisse det waarheit quam, onder Eduard den VI naar Engelandt trok, daarna in de Nederlanden in vele plaatsen de Euangelie-waarheit getrouw predikte, ook te Antwerpen in 't jaar 1565 predikant onder 't kruis was, en in 't jaar 1567 te Valencyn om de belydenisse der waarheit wierdt opgehangen, gelyk in ons Martelaarsboek omstandig van hem kan gezien worden. Deze genoemde mannen waren het, die met goedvinden van hunne medehelperen in de gemeentens van Ryssel, Doornik, Valencyn, enz, en van meer andere mede-arbeideren in Vlaanderen, Brabandt, Hollandt, enz, allereerst eene geloofsbelydenisse opstelden, voornamentlyk in 't jaar 1561, in de Waalsche of Fransche tale beschreven, welke in 't jaar 1562 gedrukt wierdt, goetgekeurt zynde van de kerkelyke byeenvergaderinge, gehouden te Antwerpen onder 't kruis, alwaar toen ook tegenwoordig was Philips Marnink, heer van St. Aldegonde, die ze mede heeft overgezien. Deze belydenisse bestont in 37 artykelen, waar in die Nederlandsche gemeentens, onder 't kruis verstrooit zittende, hare overeenstemmigen met de H. Schriften betuigden, en klaar vertoonden, dat zy zulke wangevoelens, of ketteryen en scheuringen niet gevoelden of voorstonden, als de quaadaardige Papisten hen te laste leiden. Voorts wierdt deze geloofsbelydenisse van vele grote heren, grondleggers

van de Nederlandsche vryheit, als van graaf Lodewyk, broeder van den ouden prinse, Willem van Oranje, de graven van Kuilenburg, en van den Berg, den baanderhere van Brederode, en van meer andere verbondene edelen aangenomen; terwyl de zelve ook aan koning Philippus wierdt aangeboden, en in 't jaar 1565, (of 1566) te Augsburg op den ryksdag aan keizer Maximiliaan den II vertoont, als *Adriaan Pars* uit *Triglands kerkelyke geschiedenisse* aantekent in zyne *Naamrolle der Batavische schryveren pag.* 238, 239. En in 't jaar 1566 wierdt deze geloofsbelydenisse in de Nederlandsche tale gedrukt met dezen tytel: *Bekentenisse, of Belydenisse des geloofs, in 't gemeen ende eendrachtelyken van de gelovigen, die in de Nederlanden overal verstrooit zyn, ende na de zuiverheit des heiligen Euangeliums ons Heren Jesu Christi begeren te leven*, gelyk G. Outhof in zyn geschiedeniskundig bericht der kerkhervorminge aantekent uit het exemplaar, 't welk hy zelve heeft, waar in men vooraan eenen langen brief aan den koning van Spanje ziet gedrukt, met dit opschrift: *De gelovigen, die in de Nederlanden zyn, welke na de warachtige Reformatie des Euangeliums ons Heren Jesu Christi begeren te leven, aan den onverwinnelyken konink Philippus haren oversten Here.* Deze brief is zo vol van gemoedelyke en hertbrekende uitdrukkingen en bittere klachten over de aangedane alleryſſelykste vervolgingen, dat men den zelven nauwlyks met droge ogen lezen kan. Onder anderen, om 'er iets van uit te drukken, wordt 'er in gezegt: „ De banningen, gevangenissen, pynbanken, ballingschappen, pyningen, en andere ontallyke verdrukkingen, bewyzen wel, dat onze begeerte en gezintheit niet vleeschelyk en is, dewyle wy na den vleesche veel gemakkelyker zyn mogten, zonder deze lere voor te staan en te beweren: maar hebbende de vreze Gods voor ogen, verschrikt zynde van dat dreigement Jesu Christi, die daar zeit, dat hy ons zal verloochenen voor Godt zynen Vader, zo wy hem voor de menschen verloochenen: nu bieden wy den rugge de slagen, de tongen de messen, de mondt de breidelstokken, en het gansche lyf den viere, wetende, dat wie Christum volgen wil, hy zyn kruis opnemen, en hem zelven verloochenen moet, enz. En wat verder: „ Wy versekeren u, genadigste Here, dat in uwe Nederlanden zyn meer dan hondert duizent mannen, houdende en volgende de religie, van welke wy u nu de belydenisse overleveren, enz. O Godt, wat vernielinge suldy doen in uwen onderzaten, wat wonde in uwen volke, wat weeningen, wat verzuchtingen, wat kermingen van vrouwen, van kinderen, van maagen en vrienden; wat oog is 't, die droog, en zonder haar in tranen te baden zal mogen zien, dat zo veel heerlyke burgers, van elk een bemint en van niemant gehaat, na een duister en verschrikkelyke gevangenisse, na pyningen en verdrukkingen overgelevert worden tot een zo schandelyken doodt ende torment, het allerwreedste en vremste, dat ooit Heidensche en onheilige tyrannen hebben mogen verdichten? en hierentusschen hare vrouwen, zo zy het hebben konnen ontvlieden, dolen in vreemde landen haar broodt van deur tot deur met hare kinderkens aan den hals bidden"; en daar op om barmhartige gunste by den koning biddende, eindigen zy dezen brief met Gods zegewenschinge aan den koning. Na dezen brief volgt de Belydenisse zelve, in 37 artykelen verdeelt; en achter aan ziet men eene vermaninge aan de overheden van de Nederlanden, namentlyk van Vlaanderen, Brabandt, Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, Artois, 't kasteleinschap van Ryssel, en andere omleggende landschappen. Voorts is deze Geloofsbelydenisse ook in 't Hoogduitsch en in 't Latyn vertaalt, in welke laatste tale men de zelve ziet gedrukt *in Syntagmate confessionum edit.* 1612. *pag.* 2. Zie 'er ook van *Brands hist. der Reform.* I *Deel*, V *boek, pag.* 253, 254.

Verder is deze zelve geloofsbelydenisse goetgekeurt en onderschreven van de leden van 't Synode der Nederlandsche kerken onder 't kruis zittende, en den 5 October 1571 te Embden gehouden, als het 2 artykel van de handelingen van dat Synode, onlangs te Embden herdrukt, leert. Wederom is deze Belydenisse bevestigt op 't Synode in 't jaar 1579 in Nederlandt gehouden; gelyk ook op 't Synode in het jaar 1581 te Middelburg gehouden, alwaar besloten is, dat 'er eene nieuwe uitgave van zoude geschieden, gelyk ook in 't jaar 1582 is geschied; en in 't jaar 1593 is de zelve wederom herdrukt in 't Nederlandsch te Dordrecht by Jan Canin, met byvoeginge van de korte somme, of inhoudt voor elk artykel, en schriftuurplaatsen op den randt. Eindelyk is deze zelve geloofsbelydenisse op 't Synode Nationaal, te Dordrecht gehouden in de jaren 1618 en 1619, wederom overgezien, goetgekeurt en bevestigt; gelyk men de zelve ook gemeenlyk achter de Nederlandsche Bybels gedrukt ziet, zynde deze hedendaagsche geloofsbelydenisse nog de zelve, die in 't jaar 1562 allereerst wierdt gedrukt, en die midden onder 't kruis, midden in de hete woede der verdrukkingen, tot verdediginge van de hemelsche waarheit is opgestelt, en van eenige opstelderen, en van velen omhelzeren met hun bloedt verzegelt: waarom de hoogleeraar Maresius deze geloofsbelydenisse, waar over hy in 't jaar 1652 eene uitlegging maakte, noemde: *Labarum nostri imperii, vaxillum florentissimarum in nostris ditionibus Reformatarum Ecclesiarum, Trojæ nostræ certissimum Palladium*; dat is: *De standaardt onzes ryks, het vaandel of de baniere van de allerbloejenste Hervormde kerke in onze landstreken, het allerzekerste heiligdom van ons Troje*, of *van onze sterkte.*

Voorts is deze overgeziene geloofsbelydenisse door Jakob Revius, bedienaar des Euangeliums te Deventer, in de Grieksche tale overgezet, gelyk men de zelve aldus in 't Latyn en in 't Grieksch gedrukt ziet, benessens den Heidelbergschen Catechismus, door Frid. Sylburgius in 't Grieksch gebragt, in 't jaar 1638, gedrukt te Amsterdam by Joannes Janssonius: zodat de Grieksche Christenen, onder den Turk zuchtende, deze Nederlandsche geloofsbelydenisse kunnen lezen, en waar over Dionysius, bisschop van Thessalie, aan wien G. Outhof voor eenige jaren een exemplaar vereerde, als hy hem te Embden bezocht, zich grotelyks verwonderde, betuigende daar in zyn byzonder genoegen; waarom hy ook nog eenige exemplaren kocht, en met zich naar Griekenlandt nam, als zynde aldaar ten hoogsten nodig. Voeg hier by, wat Monen, predikant te Deventer, daar van zeide in zyne afbeeldinge op Revius:

„ Hebreeusche letterkunst en Duitsche poëzy,
„ En Godgeleerdheit, hoogst in aanzien en waardy,
„ Versieren Revius, daar is hy kenbaar aan,
„ Die Grieken 't kruisgeloof van Neêrlandt leert verstaan.

Als mede:

„ Gy, die den zangberg door uw Roomsch en Onroomsch dicht,
„ d'Aartsvaderlyke kerk van out Konstantinopelen
„ Door Duitsch geloof, in Grieksch vergoten, eeuwig sticht,
„ Terwyl de Turksche maan voor 't kruismerk raakt aan 't popelen.

BELYDENISSE. Onder de oude geloofsbelydenissen munt ook uit de geloofsbekentenisse der predikanten van Oostvrieslandt, in 't jaar 1528 uitgegeven, en door de Embder, Auriker, Oldersummer, Laarder, Tammingumer, Waander, Larrelter, en meer andere predikanten van Oostvrieslandt ondertekent, afgedeelt in 33 artykelen, waar van men nader berecht kan vinden in *G. Outhofs waarschouwinge* of *Geschiedkundig bericht der kerkhervorminge* XIV *byvoegsel No.* 23 en welke men nu achter de Oostvriesche kronyk van *Beninga* in 't jaar 1723 ziet herdrukt, met de supplikatie, den 14 Jan. 1530 aan graaf Enno overgegeven, en waar in deze geloofsbelydenisse nader wordt opgeheldert.

BELYDENISSE, in 't jaar 1590 gaven de Embder predikanten eene Belydenisse van 't Avondmaal uit, gedrukt te Bremen met eene schone voorreden van Doctor Pezelius tot lof der Embder kerke. Nog gaven de Embder predikanten eene Belydenisse of Bekentenisse der Christelyke lere uit in 't jaar 1544, met dezen tytel: *Eene bekentenisse der Christelyke leere, zo als in de gemeente te Embden uit Gods woordt geloost, geleert, en gepredikt wordt, nevens eene bygevoegde kerkenordeninge te Embden*, ook gedrukt te Bremen in 't jaar 1594, in de oude Oostvriesche sprake, en welke in 't jaar 1620 door Ubbo Critius, predikant te Uttum in Oostvrieslandt, in 't Latyn wierdt overgezet, wordende ook in 't Embder *Cœtus* gebruikt, als 'er naar de oude gewoonte gedisputeert wordt, gelyk men nader zien kan in *G. Outhofs Geschiedeniskundig bericht der kerkhervorminge* XIV *byvoegsel, No.* 11.

BELYDENISSE des geloofs, gemeenlyk genoemt *de Augsburgsche*. Zie AUGSBURGSCHE GELOOFSBELYDENISSE.

BELYDENISSE des geloofs, genaamt *de Zweedsche*, wierdt bevestigt op de vergaderinge te Upsal in 't jaar 1593, en is tot dienst der scholen gedrukt te Stregnes in Zweden in 't jaar 1644, zynde in zyn geheel de *Augsburgsche Belydenisse*, doch met voorzettinge van 't Apostolisch Formulier, en van Niceen, en van Athanasius.

BELYDENISSE. Behalven de voorgemelde geloofsbelydenissen heeft men nog de volgende; als:

BELYDENISSE der Bohemers, of Pikardiërs, aan den keizer overgegeven in den jare 1535, en gedrukt in 't jaar 1558, als in *Syntagmate confessionum, edit.* 1612, *pag.* 217, *part.* II, nader te zien is.

BELYDENISSE des geloofs der kerken van Zwitserlandt, uitgegeven in den jare 1566. Zie nader in *Syntagm. confess. pag.* 11.

BELYDENISSE des geloofs van Basel en Mulhuizen, gemaakt in 't jaar 1532, in 't Hoogduitsch en in 't Latyn uitgegeven in 't jaar 1561, ook in 't jaar 1581. Zie nader in *Syntagm. confess. pag.* 93.

BELYDENISSE des geloofs der Gereformeerde kerke in Vrankryk, in 't jaar 1561 aan koning Karel den IX vertoont, en in 't jaar 1566 in 't Latyn gebragt, en ook ondertekent door Henrik, koning van Navarre, door den prins van Condé, door den admiraal de Colighy, en door andere leeraren. Zie mede in *Syntagm. Confess. pag.* 99.

BELYDENISSE des geloofs in Engelandt, op 't Synode te Londen, gehouden in 't jaar 1562, en op 't gezag der koninginne Elizabeth in 't jaar 1571 gedrukt. Zie in *Syntagm. Confess. pag.* 113.

BELYDENISSE des geloofs der kerken van Schotlandt, in de Schotsche tale in 't jaar 1568, en in de Latynsche in 't jaar 1580 gedrukt. Zie in *Syntagm. Confess. pag.* 137.

BELYDENISSE des geloofs der kerken in Polen, op 't Synode van Czengerin, in 't jaar 1570 te Debrezin gedrukt, waar by ook gevoegt is de algemene Sendomirsche toestemminge der Poolsche Gereformeerde gemeentens. Zie in *Syntagm. Confess. pag.* 187.

BELYDENISSE des geloofs der vier steden, Straasburg, Konstans, Lindauw, en Memmingen, overgelevert aan keizer Karel den V op den ryksdag te Augsburg in 't jaar 1530. Zie in *Syntagm. Confess. pag.* 215.

BELYDENISSE, genoemt *de Saxische*, om op 't Concilie van Trenten vertoont te worden, gemaakt te Wittenberg den 10 July 1551, en ondertekent door 31 professoren en predikanten, en toegestemt door vele Duitsche vorsten. Zie ook in *Syntagm. Confess. part.* II. *pag.* 67, als ook in de werken van *Melanchthon* in V delen in fol. in 't jaar 1601 door Peucerus uitgegeven, *Tom.* I, *fol.* 121-145, alwaar men alle de namen der ondertekenaren ziet.

BELYDENISSE, genoemt *de Wittenbergsche*, gedrukt te Frankfort in 't jaar 1561. Zie in *Syntagm. Confess. part.* II, *pag.* 137.

BELZELINGEN, eene kleine, maar tamelyk sterke stadt in Zwitserlandt, in 't Kanton Uri, eene halve myle van 't kasteel Altorf. Het is de plaats, alwaar de inwoonderen van het Kanton vergaderen.

gaderen, om hunne magiſtraten te verkiezen, en de landzaken af te doen. *Bourgon Geogr. Hiſt.*

BELZIG, eene ſtadt, met een ampt en kaſteel, in den Keurkreits, 4 mylen van Wittenberg, en even zo verre van Brandenburg op de grenzen van 't middel-Mark en Anhalt-Zerbſt. Het kaſteel ſchynt eene barriere en tamelyk ſterk geweeſt te zyn, zo veel men uit des zelfs overblyfſelen afnemen kan. In den jare 1406 heeft het Albrecht, aartsbiſſchop van Maagdenburg, nevens het naburige huis Rabenſtein vernielt, latende maar eenen ronden toren over. Keurvorſt Ernſt heeft het in den jare 1462 wederom herſtelt. Voorts is de plaatſe in den dertigjarigen oorlog ook afgebrand; en wordt gezegt dus genaamt te zyn in de tale der Wenden van *Bellſitz*, dat is, woonplaats der heren. *Peckenſtein Theatr. Sax. P. II. p. 35. Zeiler. Topogr. Sax. ſup. p. 29.*

BELZKO, eene ſtadt, gelegen in Polen, of root-Ruslandt, zynde de hoofdſtadt van het palatinaatſchap van dien name. Zy is geheel van hout opgebouwt, en niet groot, rondom in een moeras, tuſſchen Leopold en Zamoski. *Sanſon. Baudrand.*

BEMA, Βῆμα. Dus wierdt eertyds in de Griekſche kerk genaamt het koor, alwaar de geeſtelykheit haar verblyf hadt, en buiten den keizer geen leken beſtont te komen. De Manicheen vierden een feeſt, insgelyks ook BEMA genaamt, op den ſterfdag van hun hoofdt Manes, dien ze op eene verhevene plaatſe ſtelden, met koſtelyke tapyten bekleed, en wordende langs vyf trappen beklommen. *Du Freſne Gloſſar. p. 195.*

BEMARCHIUS, een Sophiſt, geboortig van Ceſarië in Kappadocië, beſchreef in tien boeken de daden van Conſtantinus. Ook ſchreef hy eenige redenvoeringen, volgens het getuigenis van Suidas, die echter van des zelfs leeftydt niet gewaagt. *Voſſ. de Hiſt. Græc. lib. II. cap. 17.*

BEMARIN, een geweſt van Florida, in 't Noorden van Amerika, onder 't gebiedt des konings der Apalechiten gelegen, aan den voet van een gebergte. Melitot is daar van de hoofdſtadt.

BEMBO, eene der outſte adelyke familien van Venetië, welker voorouderen reets in den jare 800 de ſtichtinge der abdy van St. Georgio Maggiore mede bevordert hebben. Zy wordt gezegt uit Bologna oorſpronkelyk te zyn. Wanneer in den jare 1298 van den Doge Petro Gradenigo den II de nog durende form van regeering wierdt ingevoert, wierdt zulks voorgedragen in den groten raadt door LEONARD BEMBO en Marcus Baduero, uit name en van wegens de zo genaamde *Quarantia criminale*. FRANCISCUS BEMBO wierdt in den jare 1401 biſſchop van Venetië, en ſtorf in den jare 1417. BERNARD BEMBO was gouverneur van Ravenna, en moeſt in den jare 1481 paus Sixtus den IV, wordende door Alfonſus, koning van Arragon, beoorloogt, hulp toebrengen; ook wierdt hy in gewichtige gezantſchappen gebruikt, en teelde PETRUS, van wien beneden. In 't einde des jaars 1615 wierdt in de plaats van Marcus Antonius Memo JOHANNES BEMBO tot Doge verkoren. Deze was in den jare 1595 generaal Proveditor ter zee geweeſt, en hadt zich tegen de rovers dapper gedragen. Naderhandt de hartoglyke regeering aangevaard hebbende, geraakten de Venetianen wegens de voornoemde rovers, Uſcoquen genaamt, met het huis van Ooſtenryk in verſchil, en belegerden Gradiſca. Maar door bemiddeling des konings van Spanje wierdt wel haaſt een vergelyk getroffen. Johannes Bembo ſtorf in den jare 1618, hebbende NICOLAUS DONATUS tot opvolger. In den jare 1695 bleef AMBROSIUS BEMBO, als kapitein extraordinair ter zee, in den ſlag by Spolocadori. Behalven deze hebben nog vele andere uit het geſlacht van Bembo zich in vrede en oorlog by de Venetianen vermaart gemaakt. *Amelot de la Houſſ. hiſt. du gouvern. de Veniſe p. 4. 501. Idem hiſt. des Uſcoques p. 43, 44, 47, 48. Nani hiſt. reip. Ven.*

BEMBO, (PETRUS) kardinaal, zoon van Bernardus Bembo en Helena Marcella, wierdt in den jare 1470 geboren, en vertrok met zynen vader als ambaſſadeur naar Florence, om zich aldaar in de fierlykheit der Latynſche en Toskaanſche talen te oeffenen. Maar dewyl hy boven deze twee talen ook de Griekſche wilde leren, wierdt hy in den jare 1482 naar Sicilië gezonden, alwaar hy zich te Meſſina van Conſtantinus Laſcaris drie jaren lang tot leermeeſter bediende, en een Latynſch boek van den berg Etna ſchreef, het welk in den jare 1486 gedrukt wierdt. Wederkerende naar Venetië, wierdt zyn vader eenigen tydt daarna tot Hercules van Eſté, hartog van Ferrara, gezonden. Hy volgde dit gezantſchap, en ſtudeerde in de Philoſophie onder Nicolaus Leonicenus: ook maakte hy zich by 't hof van Ferrara bemint, als mede te Urbino, zynde die beide toen de fraaiſte hoven van Italië, en gelyk als eene verzameling der geleerden. Maar meeſt maakte hy zich vermaart, wanneer hy in den jare 1505, in het 26 jaar zyns ouderdoms, zyne *Azolani*, dat is *minneryen*, dus genaamt van het kaſteel Azolo, alwaar ze gezegt worden opgeſtelt te zyn, in 't licht gaf. Deze wierden doorgaans gretig gelezen. Voorts wierden zyne Latynſche en Italiaanſche gedichten zeer geprezen. Hy teelde by eene meeſtereſſe twee zonen, TORQUATUS en LUCILIUS, nevens eene dochter, HELENA genaamt. Deze wierdt van Petrus Gradenigo, Venetiaanſch edelman, ten huwelyk genomen. Dit was mogelyk de reden, waarom hy zich in den echten ſtaat weigerde te begeven, hoewel zeer daar toe verzocht door zyne vrienden: ook ſchynt zyne grote begeerte tot de ſtudien hem daar van te rug gehouden te hebben. Wanneer Leo de X in den jare 1513 den pauſſelyken ſtoel beklom, maakte hy Bembo en Sadoletus tot zyne geheimſchryveren. Hier door wierdt Bembo met vele gewichtige bezigheden overladen, die hy zo zeer behertigde, dat hy daar door in eene ziekte viel. Men riedt hem derhalven van lucht te veranderen. Hy begaf zich daar op naar Padua, alwaar hy in den jare 1521 de tyding ontfing, dat Leo de X overleden was. Hy vertrok derhalven naar Venetië, brengende den tydt met ſtuderen en in gezelſchappen van geleerden door. Hier wierdt hem in den jare 1530, door het *Conſiglio di dieci*, of raadt van tienen, na het afſterven van Andreas Navagier, de hiſtorie der Venetiaanſche Republyk te ſchryven opgedragen, hoewel hy reets 60 jaren out was. In den jare 1539 wierdt hy door paus Paulus den III kardinaal gemaakt, waar over hy zich zodanig ontzette, dat hy beſloot deze eere te weigeren; maar 's anderen daags de woorden van Chriſtus, *Petrus, volg my*, horende lezen, veranderde hy van voornemen. In het zelve jaar wierdt hy in de kersdagen tot prieſter ingewyd, vervolgens biſſchop van Eugubio, en daarna van Bergamo. Hy ſtorf in den jare 1547. Zyn ſtyl wordt doorgaans wegens des zelfs zuiverheit geprezen; hoewel zommigen het beriſpen, dat hy zich al te zeer aan de woorden en ſpreekwyzen der ouden gebonden heeft, in zo verre, dat hy liever tegen de Latynſche overzetting van den Bybel, dan tegen Cicero heeft willen ſchryven. Lanſius beſchuldigt hem, dat hy zeketen vriendt van het lezen der brieven van Paulus, die hy ſpotsgewyze *Epiſtolacciæ* noemde, ingeval hy een zuiveren ſtyl erlangen wilde, afgemaant heeft. Gregorius Michaël getuigt, dat hy tot Sadoletus, wanneer deze den brief van Paulus aan de Romeinen verklaarde, gezegt heeft: *Omitte has nugas: non enim decent gravem virum hæ ineptiæ*; dat is: „ Laat deze beuſelingen varen; want zy paſſen geen braaf„ „ man. Scipio Gentilis houdt echter ſtaande, dat onder de brieven van Bembus geen een zonder misſlagen ten opzichte der ſpraakkunſt (*Grammatica*) gevonden wordt. Onder zyne werken munten uit, *Hiſtoria Veneta*, in twaalf boeken beſchreven, die van Lipſius en anderen ſcherpelyk ten toetſe gebragt worden. Zyne andere werken, behalven de dichtkundige en zyne redenvoeringen, zyn:

Epiſtolæ Leonis X nomine ſcriptæ.
Epiſtolæ Familiares de imitatione ſermonis.
De Culice Virgilii.
De Guidubaldo Feretrio & Eliſabetha Gonzagia, Urbini ducibus.
Caſtigationes in aliqua loca Terentii.
Lettere à ſommi Pontifici, a Cardinali & a altri ſignori ſcritte.
Lettere a prencipi e ſuoi familiari ſcritte.
Lettere à prencipiſſe e ſignore. enz.

Hieronymus Quirini, een zyner boezemvrienden, liet hem te Padua in de kerke van St. Antonius een marmer beeldt oprechten. Julius Ceſar Scaliger, Ambroſius Perſonna, Auguſtinus Beatianus, en anderen hebben ter zyner eere lofdichten geſchreven. Joh. de la Caſa heeft zyn leven beſchreven. *Thuan. hiſt. l. III. Rochepozai nomencl. Card. Spondan. Annal. Aubery Hiſt. des Card. Imperialis in Muſeo hiſt. Ughel. Ital. Boſio. Onuphr. Cabrera. Tipetius. Lipſius in not. ad Polit. l. I. c. 9. Bodinus Meth. hiſt. c. 4. Scaliger confut. fab. Burdon. Scip. Gentil. in ep. ad Philem. Lanſius in Orat. contra Ital. Greg. Michael in not. ad curioſ. Gaffarelli p. 111. Teiſſier Elog. T. I. p. 9. Bayle.*

BEMMEL, (WILLEM VAN) een ſchilder, een der beſte leerlingen van Herm. Zachtleven. Hy wierdt geboren te Utrecht. Zich in de kunſt wel geoeffent hebbende, trok hy naar Rome, zo om de kunſt naar brave voorbeelden voort te zetten, als om zyne genegenheit te voldoen, die geweldig overhelde tot het verbeelden van Italiaanſche gezichten of landſchappen. Overzulks tekende hy met groten vlyt en yver te Tivoli, en bragt de aftekeningen daarna op paneel op zulk een geeſtige en natuurlyke wyze, dat hy daar door groten roem te Rome behaalde. Van daar trok hy naar Duitſchlandt, daar zyn meeſte werken zyn, inzonderheit te Neurenberg. Men beſpeurt in zyne ſtukken eene nette waarneming van wyking, licht en ſchaduwe; en echter wordt 'er getwiſt, of zyn vernuft en zinryke geeſt, of zyn penſeel meeſt geroemt moet worden. *Houbrakens Schilderb. I deel.*

BEMMEL, van outs zo genoemt, is een dorp met een kaſteel, gelegen in de opper-Betuwe, aan de regter zyde van de Waal, 2500 ſchreden boven Nimwegen. In het jaar 850 is het geſchonken aan de kerke van Utrecht. *Beſchr. van 't Utrechtſche Biſdom III deel.*

BENA, *Beccabena*, een koninkryk in Nigritië, gelegen in Afrika, wiens inwoonderen *Souſos* genaamt worden. Het paalt ten Zuiden aan 't koninkryk Mandinga, en ten Ooſten aan 't koninkryk Melli. Het landſchap voert den name van de hoofdſtadt, is zeer bergachtig, en levert veel yzer, overtreffende dat van Europa. Men vindt daar veelverwige ſlangen, hebbende de dikte van eens menſchen been. De koning draagt zulk een gedurig in zyne armen, als of het een klein hondtje was; waar van daan men hem den koning der ſlangen noemt. Deze afgodiſche volkeren geloven, dat ze in de toekomende werreldt alles wedervinden zullen, dat ze mede in 't graf nemen; weshalven hun veel gout en zilver medegegeven wordt. De begraffeniſſen worden in afgelegene plaatſen gemaakt, dikwils in den grondt van een rivier, die midlerwyle benedenwaarts afgeleid wordt. *Dappers Afrika.*

BENACUS, een oude naam van een der grootſte meiren van Italië, in 't gebiedt van Venetië. Zie GARDA. (LAGO DI)

BENADAD de I, of BEN-HADAD, koning van Syrië, te Damaſcus, zoon van Tabrimmon, by Joſephus *Adad* genaamt, begon in den jare der ſcheppinge 3026, zynde het jaar voor Chriſtus 958, te regeeren, en ſtelde zich by zyne naburen in een groot aanzien. Hy maakte met Aza, koning in Juda, een verbondt, en zondt hem hulpe toe tegen Baëza, koning in Iſraël, dien hy belette Rama te bouwen. Hy belegerde Samaria met hulpe van 32 koningen, of ſtadhouderen der naburige landſchappen. Ahab, koning in Iſraël, beloofde hem zyn zilver en gout, wyven en kinderen, ingevalle hy de belegering wilde opbreken. Maar wanneer hy nog meer begeerde, deedt Ahab, op den raadt eens propheten, een uitval met zeven duizent man, ſloeg de Syriërs op de vlucht, en doodde eene grote menigte. In 't volgende jaar quam

Benhadad weder; doch Ahab floeg op eenen dag hondert duizent Syriërs; en de overige zeven en twintig duizent mannen vloden in de ftadt Aphek; doch de ftads muren vielen om, en verpletterden hen; het welk Benhadad noodzaakte Ahab om genade te fmeken; die een verbondt met hem makende door den propheet Gods beftraft wierdt. Drie jaren daarna beoorloogde hem Ahab en Jofaphat; maar Ahab bleef in den ftrydt. Naderhandt was Benhadad nog eens en andermaal gelukkig tegen zyne vyanden rondom. Eindelyk viel hy in een gevaarlyke ziekte, en vernemende, dat Elifa te Damafcus gekomen was, zondt hy hem Hafaël met gefchenken te gemoet, en liet hem vragen, of hy van zyne ziekte genezen zoude. De propheet belaft Hafaël den koning te zeggen dat hy zoude opkomen, hoewel de Here hem getoont hadde, dat hy fterven, en Hafaël in zyne plaatfe koning worden zoude. Hafaël bragt den koning deze boodfchap van zyne herftellinge, maar doodde hem 's anderen daags, en wierdt koning in zyne plaatfe. I *Kon.* XV. II *Kon.* I. II *Chron.* XVIII. *Jofeph. Joodfche Oudh.* VIII *en* IX. *Torniel. Salian. Spond. in Annal. V. T.*

BENADAD de II, zoon van den voornoemden Hafaël, dien hy in de regeeringe volgde. Joas, koning in Ifraël, floeg hem driemaal, en nam de fteden weder, die zyn vader Benhadad verovert hadt. Maar wanneer Joas den propheet Zacharias hadt laten ftenigen, verwekte Godt Benhadad, die een klein leger in 't landt van Juda zondt, Joas overwon, den buit naar Damafcus voerde, en den koning doodde. Wanneer Benhadad geftorven is, is onzeker. II *Kon.* XIII. II *Chron.* XXIV. *Jofeph. Oudh.* IX. 9. *Torniel. Salian.*

BENAJAH, zoon van Jojada, een der grootfte helden van David, en hoofdman over des zelfs lyfwacht, was uit het priefterlyke geflacht. Hy floeg twee broederen onder de Moabiten, die hem poogden te doden. Naderhandt wierdt hy, ongewapent zynde, van een welgewapent Egyptenaar, zynde een reuze, aangevallen; doch hy ontwrong hem zyn eigen geweer, en doodde hem daar mede. Voorts verfloeg hy een leeuw. David belaftte hem zynen zoon Salomon op den troon te zetten, van wien hy naderhandt bevel ontfing, Joab het hoofdt af te flaan, in wiens plaatfe hy tot bevelhebber over 't leger aangeftelt wierdt. II *Sam.* XXVIII, *en* I *Chron.* XII. *Jofeph. Oudh.* VII, 10, 11, *en* VIII, 1.

BENARES, eene ftadt in Indoftan, gelegen onder 't gebiedt des groten Mogols, aan de rivier Ganges, zynde een zeer fchone landftreek. Aldaar is de vermaartfte fchole der Heidenen, zynde de Bramens en Pendets, of leeraren, door de gehele ftadt verfpreid. Zommigen hebben 4 of 5, anderen 8 of 10; zommigen 15 of 20 leerlingen onder zich, die 10 of 12 jaren lang ftuderen; want de Indianen zyn langzaam van begrip. Deze worden eerft in *Hanfcrit*, zynde eene oude en van de gewone Indiaanfche ganfch onderfcheidene tale, onderwezen. Deze is eene tale der geleerden. Kircherus heeft een Alphabet van deze tale in 't licht gegeven. Zy wordt *Hanfcrit*, dat is een zuivere, heilige en goddelyke tale, genaamt; want zy geloven, dat Godt in deze tale hunnen propheet Brama de *Beths* of heilige boeken overgegeven heeft. Naderhandt leren zy de *Putane* lezen, zynde een uittrekfel der wetboeken. Vervolgens ftuderen zy in de Philofophie. Onder hunne Philofophen zyn voornamelyk zes vermaart, die zo velerlei fecten maken. Zommigen fchynen in hunne ftellingen aangaande den oorfpronk der zaken met het gevoelen van Democritus en Epicurus, andere met dat van Plato en Ariftoteles overeen te komen. Maar alles is zo verwart, dat de Pendets zelve niemandt hunner eerfte leeraren verftaan, en bygevolg hunne leerlingen niet beter onderwyzen kunnen. Zy hebben een groot getal Medicynfche boeken, in welke echter maar recepten vergadert zyn. Van de anatomie verftaan ze niets; want ze ondernemen niet eenige ligchamen te openen. Maar de fterrekunde behertigen zy dies te meer, hoewel ze daar van gene genoegzame kennis hebben. Zy menen, dat de aarde plat en driehoekig is, ruftende op vele olifanten-hoofden, de welke zich bewegende, eene aardbeving veroorzaken. In de XVII eeuwe is in Indoftan by de Pendets te Benares eene afzonderlyke fecte opgekomen; waar mede ook Dara-Chan, en Sultan-Sujah, zoon des Mogols Chan-Gehan, wierdt ingenomen. Deze leerde, volgens het gevoelen der oude Philofophen, dat 'er een algemene werreldgeeft was, en eene ziele, die zich door de gehele werreldt verfpreidde, van welke alle menfchen en dieren een gedeelte bezitten. De Sophi en het grootfte gedeelte der wyzen in Perfië zyn van het zelve gevoelen. *Bernier hift. du grand Mogol T.* III.

BENAVARI, eene ftadt in 't koninkryk van Arragon, op de grenzen van Catalonië, zes mylen van Balbaftro gelegen. Zy is de hoofdftadt der graaffchap Ribagorça, en heeft een fterk kafteel.

BENAVENTE, een ftedeke in 't koninkryk van Leon, aan de rivier Efla, tuffchen Leon en Zamara.

BENAVENTE, een ftedeke in Portugal, zeven mylen boven Lisbon, aan de rivier Tago. *Imhof.*

BENAVIDIUS, (MARCUS MANTUA) geboortig van Padua, was een zoon van Petrus Benavidius, Doctor der Medicynen, die van Mantua naar Padua trok, en daar van daan *Mantua* bygenaamt is. Hy leide zich op de hiftorie en de talen, naderhandt op de rechtsgeleerdheit, die hy zestig jaren lang te Padua onderwees. De Univerfiteit van Bononië, de koning van Portugal, de paus en andere prinfen verzochten hem by zich; doch hy verkoos boven al zyn eigen vaderlandt, levende in het zelve in groot aanzien. In den jare 1545 wierdt hy door keizer Karel den V, in den jare 1561 door koning Ferdinand den I, en in den jare 1564 door paus Pius den IV ridder gemaakt. Hy ftorf den 28 Maart des jaars 1582, in het 93 jaar zyns ouderdoms. Zyne voornaamfte fchriften zyn:

Collectanea fuper jus Cæfareum.
Apophthegmata legalia.
Confilia.
Problemata legalia.
Topica.
Encomium Sacerdotii.
Obfervationes legales.
Polymathia.
De illuftribus Ictis.
Loci Communes.
De privilegiis militaribus.
De pupillorum favoribus. enz.

Thomafini Elog. P. I. *Ghilini. Simler. Pancirol. de clar. leg. interp. l.* II. *c.* 168.

BENCIUS, (FRANCISCUS) een Italiaanfch Jefuit, wierdt in den jare 1542 te Aquapendente geboren. Hy ftudeerde onder Marcus Antonius Muretus te Rome in de talen en gefchiedeniffen, en vorderde zo gelukkig, dat hy een der grootfte redenaren van zynen tydt wierdt. Hy was ook een zeer goet Latynfch dichter, en ftorf den 6 May des jaars 1591. Hy hadt drie broederen, ook Jefuiten. Zyn vader leefde nog in den jare 1590. Zyne oratien hebben hem boven al vermaart gemaakt. Ook heeft hy gefchreven:

De Stylo & fcriptione. &c.

BENDA, eene oude ftadt in Macedonië, hebbende een bifdom, dat onder Durazzo behoort; maar zy is tegenwoordig een puinhoop. Het omleggende landt draagt echter nog den name van Benda, en ftaat onder 't gebiedt der Turken.

BENDARMASSAN, of BENDARMASSIN, eene ftadt in Indië, gelegen in 't Noorder gedeelte van 't eilandt Borneo, tegen over Java. Zy heeft een eigen koning.

BENDEMIR, *Araxes*, eene rivier in Perfië, lopende door het landfchap Fars, omtrent de hoofdftadt Schiras, en van daar in den Perfiaanfchen zeeboezem. De ouden noemden ze *Araxes*. Zie ARAXES.

BENDER, anders *Tekin* genaamt, is een Turkfche vefting in Beffarabië, aan de rivier Niefter, omtrent 20 mylen van daar ze in de Zwarte zee loopt. Eertyds was het een geringe plaats, maar is nu naar de hedendaagfche wyze verfterkt, zedert de Turken de vefting Caminiek aan de krone van Polen afgeftaan hebben. Aldaar heeft een Sangiak zynen zetel, waar van daan het omleggende landt het *Sangiacat van Bender* genaamt wordt. Voorts is deze plaats zonderling vermaart, zedert de koning van Zweden, Karel de XII, in den jare 1709 by Pultowa door de Ruffen geflagen zynde, zich aldaar een geruimen tydt opgehouden heeft. Men vindt in Turkyë, Perfië en Arabië meer plaatfen, die den naam van BENDER, of *Derbent* voeren, en gemeenlyk op de grenzen gebouwt zyn, beduidende beide die namen niets anders dan eene grensvefting, of een fleutel des ryks.

BENDIDIA, Βενδίδεια, was een feeft, 't welk die van Thracië ter eere van Diana, by hen *Bendis* geheten, vierden. Ten tyde van Plato begon men zulks ook te Athenen, alwaar den 19 en 20 der maandt *Targelion* in den haven Pireëum een plechtig feeft en weddeloop met fakkelen gehouden wierdt. *Meurf. Græcia fer. Caftellanus de feft. Græc.*

BENDIS. Dus noemden die van Thracië de godinne *Diana*, verftaande daar door de Aarde, naar het getuigenis van Hefychius. Maar anderen, waar onder Suidas en Favorinus, verklaren het van de Mane. De feeften dezer godinne quamen omtrent met de Bacchanalia der Romeinen overeen. Zie BENDIDIA. *Strabo l.* IX. *Proclus l.* I. *in Tim.*

BENDOCDAR was een Sultan van Babylonië, en een groot vervolger der Chriftenen. Hy plaatfte zich met hulpe zyner vrienden op den troon, nadat hy den rechtmatigen bezitter daar van geftoten hadt. Hy belegerde Acre met dertig duizent mannen in den jare 1263, ftroopte door Armenië, en ftorf te Damafcus den 15 April in den jare 1277, zynde tegen de Tartaren te velde getrokken, niet zonder vermoeden van vergif. *Sanut. l.* III. *p.* 12. *c.* 6. *feq. Haiton. c.* 36.

BENDORF, een vlek en heerlykheit in het Wefterwaldt gelegen, en behorende tot 't graaffchap Sayn. Ten dele behoort het tot het Sayn-Altkerkfche aandeel, dat de hartog van Saxen-Eifenach bezit.

BENDSCHIN, eene kleine ftadt in Silefië, behorende tot het vorftendom van Jagerndorf.

BENE, *Bena, Benna, Bagenna*, een kleine ftadt in Italië, niet verre van Tenaro, in Piemont, voert den tytel van een graaffchap. In de XVI eeuwe was de graaf van Bene in de belangen der Franfchen, maar de graaf de la Trinité, zyn broeder, begunftigde de Spaanfchen. In den jare 1553 overreedde deze laatfte Ferdinand van Gonzaga, Bene te belegeren; doch Monluc, die zich nevens anderen daar in geworpen hadt, was oorzake, dat de belegering opgebroken wierdt. Naderhandt is deze vefting geflecht. *Monluc Memoir. Thuan. hift. l.* XII.

BENEDICT-BEURN, eene ryke abdy der Benedictynen in opper-Beyeren, op de grenzen van Tirol, waar toe het genezent badt te Heilbron, nevens een gedeelte der Waller-zee, behoort. Zy heeft een vry gericht, en hadt in de XIII eeuwe meer dan tien adelyke leenvafallen. De abt zelfs hadt de vorftelyke waardigheit. Het klooftér is door drie broederen, Lanfridus, Waldramus, en Eliandus, graven van Altorf, en Loyfa, gefticht, en van den H. Bonifacius in den jare 740 ingewyd. Na verfcheide

verwoestingen is het in later tyden zo prachtig herbouwt, dat het zo van wegens zyne zeven kostelyke marmere autaren, weêrgaloze vertrekken, en voortreffelyke bibliotheek, als het vermakelyk in de Waller-zee gestichte lusthuis voor een der schoonste kloosteren in Beyeren mag gehouden worden.

BENEDICTA FRESIA, een landschap, daar de voorouders van Friso, gehouden voor den stamheer der Vriezen, naar zommiger gevoelen het gebiedt gevoert hebben. Maar Suffridus Petri meent, of het wel mogt zyn *Prasin*, wiens inwoners by Strabo gemeld staan onder den naam van *Prasii*: doch die van Paulus Orosius *Prasidæ*, en van Curtius *Pharrasi* genoemt worden. *Aant. op de Outh. van Vriesl.*

BENEDICTIS, (Christophorus de) een geleert rechtsgeleerde van Palermo, die in den jare 1458 verkoren wierdt tot rechter in 't hoge koninklyke hof, als blykt uit de gedenkschriften des ryks. In den jare 1460 wierdt hy van den raadt van Palermo afgezonden als gezant aan Johan, koning van Sicilië, die zich toen te Barcelone onthieldt, zynde hem toegevoegt Simon van Bononie, aartsbisschop van Palermo, Willem Raymond Moncata, graaf van Adernio, Antonio Luna, graaf van Calatabillocte, grootconnestabel, Vassallo Speciali, rekenmeester, en Hieronymo Ansaloni, rechtsgeleerde, om den koning te verzoeken, dat hy in zyn hof te Palermo wilde wederkeren. Deze alle deden op den 29 January den eedt aan den koning, en verkregen van hem de bevestiging van alle hunne voorrechten, naar 't getuigenis van Rochus Pirrus in *Chronol. Regum p.* 94, en Hieronymus Surita in *Ann. Arrag. l.* XVI, *c.* 63, dat de zelve koning de voorrechten der stadt Palermo bevestigt heeft op den 1 February des jaars 1460, op het aanhouden van onzen Christophorus en den aartsbisschop van Palermo, koninklyke raden, als gezanten hier toe afgevaardigt, is gebleken uit de *Voorrechten der stadt Palermo p.* 342, enz. Ook was hy geheim meester van Sicilië, gelyk te ramen is uit het zelve boek der voorrechten *p.* 352 en 369. Hy storf te Palermo in den jare 1475, en wierdt begraven in de kerke der Minnebroederen van St. Franciscus, in eene kapelle van hem zelf gebouwt, en aan den zelven H. Franciscus toegewyd, daar nog dit grafschrift te lezen is:

CHRISTOPHORO DE BENEDICTIS SICILIAE
MAGISTRO SECRETO CLARISSIMO, AC
UTRIUSQUE JURIS CONSULTISSIMO,
ET CONSILIARIO REGIO
JOANNES F. POSUIT
MCCCCLXXV.

Hy heeft geschreven:

Allegationes. Josephus Xibecca *in Alleg. principatus Buteræ p.* 64 brengt by *Allegationes in causa Fluminis Dionysii Consilium in causa Sclafani contra Alexandrum & alios.* Men vindt het by Donatus Antonius de Marinis *in Resol. quotid. l.* II. *in fine p.* 375.

Bibl. Sicul. in Appendice p. 12.

BENEDICTIS (Elpidio de) leefde omtrent het midden der XVII eeuw, en was eerst geheimschryver des kardinaals Mazarin, wanneer de zelve als Nuncius in Vrankryk was; maar naderhandt des zelfs Agent te Rome. In deze bedieninge betoonde hy zo veel bequaamheit en trouw, dat de kardinaal hem in zyn testament den koning van Vrankryk aanbeval, die hem dan tot Agent van Vrankryk aan 't hof van Rome maakte. Hem wierdt van de erfgenamen des kardinaals opgedragen een kostbare lykstatie in de kerke van St. Vincent en Anastasius aan te stellen, welker beschryving hy in de Italiaansche tale in 't licht gaf, als mede van de lykstatie der koninginne Anna van Oostenryk, moeder van koning Lodewyk den XIV, hem op 't prachtigste aan te stellen geordonneert. Wanneer hy een boek ter beschimpinge des kardinaals Mazarin zag uitkomen, gaf hy in de Italiaansche tale eene verzameling van verscheide gedenkstukken in 't licht, door welke het voornoemde schimpschrift ten vollen wederlegt wierdt. Naderhandt vermeerderde hy dit werk, en voegde staatkundige aanmerkingen daar by. Daarenboven heeft hy het werkje des prinsen van Conti, van de plicht der vorsten, in de Italiaansche tale overgezet. Ook gaf hy eenige Chronologische tafelen uit, met eene beschryving van zyn huis en tuin, door hem naby Rome aangelegt, onder den tytel van *Villa benedicta literaria*; waar uit zyne kennis in de bouwkunde ten vollen blykt. *Mandosi Bibl. Rom. Cent.* IV. *n.* 71. *Bayle.*

Pauzen van Rome.

BENEDICTUS de I, van Evagrius en anderen toegenaamt *Bonosus*, was van geboorte een Romein, en wierdt na Johannes den III den 16 of 17 May des jaars 573 verkoren. Onder zyne regeering wierdt Rome door hongersnoodt en de overstroming der Longobarden gedrukt, wanneer hy de nooddruftigheit der armen zonderling ter harten nam. Men heeft onder zynen name een brief aan een bisschop in Spanje, David genaamt, waar in hy van de H. Drieëenheit handelt. Hy storf den 13 July des jaars 577, hebbende vier jaren en eenige maanden den stoel bekleed. *Anastas. Biblioth. Baron. an. Chr.* 573, 577. *du Chesne hist. des Papes.*

BENEDICTUS de II volgde den 20 Augustus des jaars 684 op Leo den II. Hy was een Romein, en benaarstigde met allen yver de H. Schrifture. Ook bewoog hy den keizer Constantinus Pogonatus om toe te staan, dat die genen, die van de Roomsche geestelykheit, het volk en het leger tot paus verkoren wierdt, zonder des keizers of der exarchen toestemminge zoude bevestigt worden. Hem worden twee brieven toegeschreven, de een aan Petrus Notarius, de andere aan den koning der West-Gotthen; doch deze laatste schynt eerder van iemandt zyner voorzaten geschreven te zyn. Hy storf den 7 of 8 May des jaars 685. *Anastas. Biblioth. Platina. Onuphr. Genebrard. Baron. du Chesne. Heidegger. hist. Pap.*

BENEDICTUS de III, een Romein van geboorte, wierdt na Leo den IV den 21 July des jaars 856 verkoren, en weigerde in den begin die waardigheit aan te nemen, doordien Anastasius zich tegen hem kantte, die echter wel haast van den pausselyken stoel gestoten wierdt. Hy storf den 17 February des jaars 858. Men heeft twee brieven van hem, de een geschreven aan Hincmarus, aartsbisschop van Rheims, de andere aan de bisschoppen onder 't koninkryk van Karel den Kalen, tegen Hubertus den onderdiaken, die van vele lasteren beschuldigt wierdt. *Anastasius. Platina. Baron. du Chesne. Cave.*

BENEDICTUS de IV, te Rome geboren, beklom den stoel na Johannes den IX in den jare 905, of 906; maar bekleedde den zelven maar weinige maanden, en nam de zake der kerke en bezorging der armen zeer ter herte. *Volaterran. in Chron. Platina. du Chesne. Masson. de Episc. Urb.*

BENEDICTUS de V wierdt na Johannes den XII door de Romeinen tegen Leo den VIII verkoren, welke tegenpaus door keizer Otto den I aangestelt was. Wanneer derhalven kort daarna, te weten den 23 Juny des jaars 964, Rome van den keizer door honger tot de overgave gedwongen wierdt, liet hy Benedictus naar Hamburg brengen, alwaar hy den 10 Juny des jaars 965, in de 13 of 14 maandt na zyne verkiezinge, storf, daar zyne grafstede, in het midden der domkerke, nog gezien wordt. *Ditmar. l.* III. *Chron. Adam. Bremens. l.* II. *c.* 6. *Baron. an. Chr.* 964. *n.* 1. 17. *seq.*

BENEDICTUS de VI, een Romein, wierdt na Domnus den II den 20 December des jaars 972 verkoren; maar Bonifacius de VII, toegenaamt Francus, kardinaal-diaken, liet hem in de gevangenisse werpen, en door hulpe van Cinthius worgen, waar op hy zich op den pausselyken stoel zette. *Leo Ostiens. l.* II. *c.* 4. *Platina. Onuphr. Antonin. Heidegg.*

BENEDICTUS de VII was bisschop te Sutri in Toskanen, en wierdt, wanneer de voornoemde Bonifacius de VII uit Rome gejaagt was, in den jare 975 met een algemene vreugt op den stoel geplaatst, welken hy tot den jare 984 bekleedde, wanneer keizer Otto de II in Italië tegen de Saracenen oorloogde. Hy storf den 10 July des voornoemden jaars. *Platina. Onuphr. Ciacon. Baron. du Chesne.*

BENEDICTUS de VIII, uit het geslacht der graven van Frescati, was bisschop van Ostia, wanneer hy na Sergius den IV den 7 Juny des jaars 1012 verkoren wierdt. De dwingelandy van den tegenpaus Gregorius noodzaakte hem naar Duitschlandt te wyken, en Henrik den II te hulp te roepen, die hem ook weder op den stoel bevestigde, en van hem gekroont wierdt. Hy sloeg de Saracenen, die zich in een gedeelte van Italië gevestigt hadden, als mede de Grieken, die Apulië doorstroopten. Naderhandt bezocht hy, op 't verzoek van keizer Henrik, Duitschlandt, alwaar hy in den jare 1019 de bisschoppelyke kerk te Bamberg inwydde. Eindelyk storf hy te Rome den 28 February des jaars 1024. Hy heeft verscheide brieven geschreven, dit echter alle onbekent zyn, behalven die gene, die hy voor 't klooster van Mont-Cassin geschreven heeft. *Leo Marsicanus. Petr. Guillelm. Martin. Polon. Glaber Rodolph. Ciacon. du Chesne. Binius. Genebrard. Baron.*

BENEDICTUS de IX, te voren *Theophylactus* genaamt, was een zoon van Albericus, grave van Frescati, en bragt in den jare 1033, na het overlyden van Johannes den XX, de pausselyke waardigheit aan zich, hoewel nog zeer jong zynde. Hy wierdt in den jare 1043 afgezet, en in zyn plaats Johannes, bisschop van Sabina, onder den name van Sylvester den III, verkoren; maar hy bragt het wederom zo verre, dat Sylvester af, en hy weder aangestelt wierdt. Kort daarna gaf hy de pausselyke waardigheit weder over aan Johannes, aartsbisschop der kerke, maar trok de zelve wederom aan zich, en deedt zulks tot vyf of zes malen onder de volgende pauzen, levende midlerwyle heel ongeregelt. Hy storf in den jare 1054. *Platin. Onuphr. Sigebert. Trithem. Genebrard. Heidegger.*

BENEDICTUS de X, anders *Johannes Mincius* genaamt, zoon van Guido Mincius, uit het oude geslacht der Tusculaansche graven, wierdt door Leo den X kardinaal gemaakt, met het bisdom van Velitri. In den jare 1059 wierdt hy door zommigen tot paus opgeworpen tegen Nicolaus den II: doch hy weigerde zulks uit eigene beweging, en storf in het zelve jaar uit verdriet. *Platina. Onuphr. Ciac. du Chesne.*

BENEDICTUS de XI wordt van anderen de IX genaamt, die de twee voorgaande niet onder de rechtmatige pauzen stellen. Anderen noemen hem den X, die maar den laatsten, Johannes Mincius, uit het getal der pauzen uitsluiten. Zyn rechte naam was *Nicolaus Bocassin*, en wordt gehouden voor een zoon eens herders, of, naar zommiger meening, eens stadschryvers in 't Tarviser Mark, alwaar hy in den jare 1240 geboren wierdt. Hy tradt in het zeventiende jaar zyns ouderdoms in de orde der Dominikanen; bragt ook zyne studien zo verre, dat hy in zyn twintigste jaar bequaam was anderen te leren. Daar op wierdt hy prioor, verder provinciaal in Lombardyë, en eindelyk in den jare 1296 generaal zyns ordens. Twee jaren daarna maakte hem Bonifacius den VIII kardinaal, gaf hem het bisdom van Ostia, en gebruikte zynen dienst in gewichtige verrichtingen. Na des zelfs doodt wierdt hy den 22 October 1303 tot paus verkoren, en gaf aanstonts drie bullen uit, vernietigende het gene zyn voorzaat tegen Philippus den Schoonen, koning van Vrankryk, gedaan hadt, ontsloeg de in den ban gedane kardinalen uit den huize Colonna, hoewel hy hen hunne goederen, die de Ursini aan zich gebragt hadden, niet wedergaf, en wil-

wilde den Tartaren in de verovering van Syrië behulpig zyn. Hy behertigde voorts den staat der kerke; maar wierdt in de 8 maandt zynes pausdoms te Perugia door vergift om 't leven gebragt, stervende den 7 July 1304. Men verhaalt van hem, dat hy zyne moeder, in prachtige klederen voor hem verschynende, niet heeft willen aannemen, maar de zelve, wanneer zy in haren gewoonlyken slechten opschik by hem quam, zeer vriendelyk heeft ontfangen. Hy schreef eene verklaring over 't boek *Job*, byna over alle de *Psalmen*, de *Openbaring van Johannes*, en den Evangelist *Mattheus*, welke laatste ten dele gedrukt is. Ook schreef hy *de ritibus in diebus solennibus*. Zyn leven is van Nicolaus Maurus, rechtsgeleerden, beschreven. *Razzi. Anton. Senens. du Chesne. Masson. Jacobi. Spondan. Rainald. Ciacon.*

BENEDICTUS de XII, anders *Jacobus Furnerius* genaamt, was een zoon eens molenaars, genaamt Willem, geboortig van Saverdun, in 't landt van Foix aan de Ariege. Hy begaf zich in de orde der Cistercienzen, en wierdt doctor te Parys, abt te Fontfroide onder Narbonne, daarna bisschop te Pamiers, en eindelyk te Mirepoix. In den jare 1327 wierdt hy kardinaal, en den 20 December 1334 te Avignon paus. Hier op veroordeelde hy eenige leerstukken der Franciskaner monniken van de armoede des Zaligmakers, en den staat der volmaaktheit. In den jare 1336 billykte hy de lere, dat de zielen der rechtvaardigen aanstonts na de doodt tot het heerlyke aanschouwen van Gods aangezichte worden toegelaten, en veroordeelde daarentegen de tegengestelde mening van zyn voorzaat Johannes den XXII. In den jare 1337 deedt hy Johannes, koning van Bohemen, in den ban, die de kerkelyke vryheit te na gekomen was; en hoewel de keizer Lodewyk van Beyeren van den ban, waar in hy door Johannes den XXII gedaan was, verzocht ontslagen te worden, heeft hy dien echter geconfirmeert. Hy porde de gouverneurs der steden en landschappen in Italië aan, dat zy zich van de heerschappye des keizers zouden ontslaan; ook vermaande hy den raadt en het volk van Rome, dat zy hunne ampten en bedieningen niet meer in den name des keizers, maar van hem, als paus, en der kerke zouden voeren. Hier door wierdt keizer Lodewyk bewogen, op den ryksdag te Frankfort, in tegenwoordigheit van Eduard den III, koning van Engelandt, in den jare 1338 een ryksbesluit te maken, waar in hy niet alleen zyn recht tegen den paus verdedigde, maar ook des zelfs onderneming met scherpe woorden bestrafte. Deze paus storf in den jare 1343, hebbende verscheide schriften in 't licht gegeven, onder anderen, *Brieven* en *Constitutien*, die by Bzovius, Wadingus *in Annal. Minor.* Steph. Baluzius *in Miscellaneis*, en anderen gevonden worden; als mede *de statu animarum*; *De statu Canonicorum*; *Decretale religiosorum*; *Constitutio de reformatione Benedictinorum.* enz. *Henriquez in Menolog. Cisterc. Winon. & Menardus in Martyrol. Bened. du Chesne. Bousquet. in Bened.* XII. *Frizon. Gall. Purp. Robert & Sammarth. Gall. Chr. du Saussay in Martyr. Gall. Ciacon. Possevin. Spond. Bzovius. Rainaldus. Cave. Heidegger.*

BENEDICTUS de XIII, anders *Petrus de Luna* genaamt, was uit een aanzienlyk geslacht in Arragon gesproten. Zyn vader was Johannes Martinus de Luna, zyne moeder Maria Perezia de Gotor. Deze lieten hem naarstig in de studien, voornamentlyk in de rechtsgeleerdheit, onderwyzen; maar zyne genegenheit strekte tot de wapenen; en wanneer in Castilië tusschen Petrus den wreden en des zelfs broeder Henrik een oorlog ontstont, koos hy de party van Henrik. Maar wanneer hy in de wapenen niet gelukkig was, keerde hy weder tot de studien, en tradt in het geestelyke leven, bragt het ook zo verre, dat hem den 20 December 1375 de kardinaalshoedt door Gregorius den XI wierdt opgezet. Deze paus gebruikte hem in allerlei gewichtige zaken; en hy was onder 't getal der genen, die het boek van de Openbaring der H. Brigitta onderzochten. Na de doodt van Gregorius den XI hieldt hy het met den tegenpaus Clemens den VII, dien anderen Clemens den VI noemen, en volgde hem naar Avignon, zynde ondertusschen Urbanus de VI paus te Rome. Toen reets stont hy naar de pausselyke waardigheit; en wanneer de akademie van Parys sterk aan een vergelyk arbeidde, poogde hy zulks vruchteloos te maken. Wanneer Clemens den 16 September 1394 storf, maakten de kardinalen te Avignon onder zich eene wet, dat die gene, dien zy tot paus zouden verkoren hebben, alle middelen tot wegneming der scheuringe aanwenden, en, om zulk oogmerk te bereiken, de pausselyke waardigheit, des noodt zynde, wederom afstaan zoude. Maar wanneer Petrus de Luna verkoren was, wilde hy naar deze voorwaarde niet luisteren, hoewel de Univerfiteit van Parys, de kardinalen te Avignon, en de meesten zulks voor het beste middel hielden, en de koning van Vrankryk Karel de VI door een gezantschap zyner neven, der hartogen van Berry en Burgondië, hem daar toe zocht te bewegen. In 't tegendeel onderhieldt hy met den tegenpaus Bonifacius den IX te Rome eene geheime verstandhouding; dies deze zo weinig, als hy, daar in bewilligde, alzo geen van beiden daar by eenig voordeel vondt. Eindelyk, dewyl de koningen van Vrankryk, Arragon, Castilië en anderen alle beneficien en geestelyke inkomsten in beslag namen, en de meeste kardinalen hem verlieten, en zelfs, wanneer hy eenige krygsbenden in Avignon nam, uit die stadt weken, wierdt hy van de Franschen belegert, en gedwongen in den jare 1399 schriftelyk te beloven, dat hy de pausselyke waardigheit wilde afleggen, ingevalle Bonifacius de IX zyn voorbeeldt wilde volgen. Maar dewyl men hem niet vertrouwde, wierdt hy zeer naauwkeurig binnen Avignon gade geslagen, tot dat eindelyk in den jare 1403 de hartog van Orleans, broeder des konings van Vrankryk, hem heimelyk in vryheit stelde; waar op hy te wege bragt, dat de geestelyke inkomsten in Vrankryk hem wedergegeven, en hy voor wettigen paus erkent wierdt, hoewel onder eene herhaalde belofte, van zich te ontslaan van zyn pausschap, ingevalle zyn tegenparty zulks mede quam te doen. Doch hy betoonde naderhandt even weinig lust daar toe, hoewel zulks by 't afsterven van Bonifacius den IX en Innocentius den VII van hem geëischt wierdt, en Gregorius de XII hem zulks door een schryven riedt, met belofte van 't zelve te willen doen: hoewel anderen aanmerken, dat zulks geen van beide pauzen ernstig geweest: weshalven, wanneer de voorgeslagene zamenkomst onder hen te Savona niet voortging, en Gregorius de XII zich binnen Rome insgelyks hadt hatelyk gemaakt, de Roomsche kardinalen in den jare 1408 te Pisa een generaal Concilie hielden, waar in ze Gregorius den XII en Benedictus den XIII af, en Alexander den V in der zelver plaats aanstelden. Dewyl nu Vrankryk zich wederom van de gehoorzaamheit van Benedictus den XIII onttrok, en besloot hem in verzekering te nemen, doordien hy den koning en het ryk in den ban gedaan hadt, begaf hy zich naar Roussillon, en vestigde zynen zetel te Perpignan, alwaar hy twaalf nieuwe kardinalen maakte, en in een Concilie aldaar zyne tegenpauzen Gregorius den XII en Alexander den V in den ban deedt, met vernietiging van 't Concilie, te Pisa gehouden. Hoewel nu naderhandt, op 't verzoek van 't Concilie van Costnitz, in den jare 1415 beide de pauzen, Gregorius de XII en Johannes de XXIV, navolgers van Alexander den V, de pausselyke waardigheit goetwillig nederleiden, keizer Sigismund ook voorgenomen hadt naar Perpignan te reizen, om Benedictus te bewegen van dat voorbeeldt te volgen, wilde hy echter daar naar niet luisteren; maar vrezende, dat hy in verzekering mogt genomen worden, begaf hy zich naar Penifcola, zynde een sterk kasteel in Valencia, behorende tot den huize van Luna; en hoewel hy van geheel Spanje verlaten was, en niemandt, behalven de inwoonderen van Penifcola, hem voor paus erkenden, voerde hy dezen tytel nog 7 jaren lang, namentlyk tot den jare 1424, en storf in de maandt van September. De weinige kardinalen, zynde zyne kreaturen, die het nog met hem hielden, bediende zich van de onlusten tusschen den koning van Arragon en paus Martinus den V, en maakten Clemens den VIII tot opvolger van Benedictus den XIII. Men heeft van dezen overleden verscheide brieven, bullen en andere schriften, die in de *Tomi Conciliorum* en by *Bzovius* gevonden worden. *Theodor. de Niem. in Hist. Schism. magn. Froissard. Onuphr. Genebrard. Spondan. Bzovius. Rainaldus. Cave. Heidegger.*

HEILIGEN EN ANDERE KERKELYKE PERSONEN.

St. BENEDICTUS, stichter van de orde der Benedictynen, waar van hier na zal gesproken worden, was de eerste, die het kloosterleven in 't Westen invoerde, zynde een Italiaan, geboren in 't jaar 480 in de stadt Nursia in Umbria, uit het oude en adelyke geslacht der Aniciën, zoon van Euprepius en Abundantia. Zyne ouderen zonden hem naar Rome, om zich in de goede letteren te oeffenen: maar alzo hem deze plaats niet behaagde, begaf hy zich naar de woestyne van Subjaco, zynde maar 14, of, volgens anderen, 17 jaren out, en begon aldaar een eenzaam leven te leiden, stichtte twaalf kloosters, ieder van twaalf monniken. Eindelyk begaf hy zich in den jare 528 naar Mont-Cassin, latende aldaar het bosch van Apollo omver hakken, en een klooster voor zich stichten. In den jare 531 wierdt hy van Bonifacius den II op het Synode naar Rome geroepen. Bemerkende, dat het einde zynes levens naderde, liet hy zich in het Oratorium van St. Johannes den Doper brengen, verhefte zyne ziele tot Godt, en gaf den 21 Maart des jaars 543, of, gelyk anderen willen, 542, den geest te Mont-Cassin, en wierdt aldaar begraven; maar naderhandt naar Vrankryk in de abdye van Fleury overgebragt. Zyne schriften zyn in de Boekzaal der vaderen (*Bibliotheca Patrum*) *T.* IX te vinden. De voornaamste zyn:

Regula Monachorum.
De ordine monasterii apud Rhemigium, Archiepiscopum Rhemensem.
Epistola ad Maurum. enz.

S. Gregor. l. II. *Dial. Trithem. de Vir. Illustr. Bened. Scipio de Vir Illustr. Mont. Cass. Azor. l.* XII. *Inst. Moral. c.* 21. *Maurolicus. Mar. Ocean. relig. Mainard. Martyr. Bened. d'Acheri & Mabillon Annal. SS. ord. S. Bened. Marquerite de Blemur vie des SS. de l'ordre de S. Benoit. Baron. an. Chr.* 494, 529. 542. *Petr. Diac. Odoard. Fialetti. Miraus. Cave.*

St. BENEDICTUS, abt te Anian in Languedok, in 't bisdom van Montpellier, wierdt in Vrankryk in den jare 751 geboren. Hy was afkomstig van de Gotthen, en was een zoon des grave van Magdalene. Hy wierdt aan 't hof van den koning Pepyn den korten opgevoed, en des zelfs schenker. Onder Karel den Groten volgde hy een tydlang den kryg, maar verliet in den jare 774 het werreldlyke leven, en wierdt in den jare 777 monnik in 't klooster te St. Seine in Burgondië, alwaar hy derdehalf jaren leefde. Maar ziende, dat de monniken niet naar behoren leefden, begaf hy zich, om niet tot abt verkoren te worden, in den jare 780 naar Languedok, stichtte aan de rivier Amiane eene celle, levende aldaar eenige jaren lang zeer bekommerlyk. Naderhandt kantte hy zich in den jare 793 uit al zyn vermogen tegen de kettery van Felix van Urghel, die in Languedok begon op te komen. In den jare 797 stichtte hy aan de rivier Anian het klooster van St. Salvator, en wierdt abt van 't zelve. In den jare 799 zondt hem Karel de Grote nevens Leidrado van Lion naar Spanje, om Felix van Urghel tot andere gedachten te brengen. In 't volgende jaar reisden die beide wederom derwaarts, om de rechte lere den volke te prediken. In 't begin der IX eeuwe wendde hy veel moeite aan om nieuwe kloosteren te stichten, of de oude te hervormen. Daar van daan hadt

hadt hy het opzicht over vele kloosteren, tot dat hy eindelyk in het 70 jaar zynes ouderdoms in de abdy van St. Kornelis by Aken den 11 February 821 storf. Zyne schriften zyn: *Codex regularum, quas SS. patres monachis & virginibus Sanctimonialibus praescripsere*, door Holstenius in den jare 1661 te Rome uitgegeven. *Concordia Regularum*, door Hugo Menardus in den jare 1638 te Parys uitgegeven; *Modus diversarum poenitentiarum*, enz. Ardon, een lidt dezer congregatie, beschreef zyn leven, als mede Smaragdus, zynde te vinden voor de *Concord. Reg.* van Menardus. *Petr. Cluniac. l.* I. *ep.* 3. *Sanmarth. Gall. Catel Mem. de Langu. Menard. in Concord. Mabillon in act. SS. ord. S. Bened. Cave hist. lit. S. E.*

BENEDICTUS, een kardinaal, leefde in de XI eeuwe, en wierdt door paus Urbanus den II tot die waardigheit verheven. Paschalis de II zondt hem als legaat naar Vrankryk, alwaar hy te Poictiers een Concilie vergaderde, en koning Philippus den I in den ban deedt, die zyne gemalin verstoten hadt, om met Bertrade van Montfort te trouwen. Paschalis stervende, keerde Benedictus naar Rome, en was by de verkiezing van paus Gelasius. *Onuphr. Baron. Aubery hist. des Card.*

BENEDICTUS, genaamt *Discopius*, abt van Kantelberg, was uit eene oude en voorname Engelsche familie gesproten, maar verliet zyne ryke erffenis, verachtte alle eere, die hy aan 't hof van koning Ostvin te wachten hadt, en begaf zich naar Rome. Van daar door Provence reizende, wierdt hy monnik in 't klooster te Lerins. Naderhandt wordt hy gezegt zich een tydlang te Fleury opgehouden te hebben. Wederkerende in Engelandt wierdt hy tot abt van Kantelberg verkoren, en stichtte in den jare 670 het klooster te Wirmont, en in den jare 673 een ander te Grivic. Ook heeft hy de Giribennische of Ingirvianische congregatie gesticht, schryvende voor de zelve *Concordia Regularum*, het welk anderen den voornoemden Benedictus toeschryven; *de Celebratione Festorum*; *Exhortatio ad Monachos*; enz. Hy storf den 14. January des jaars 703, in den ouderdom van 58, of, naar de meninge van anderen, van 78 jaren. *Pitseus de scr. Angl. p.* 113. *Mabill. in act. SS. ord. S. Bened. Menard. in Martyr. Bened.*

BENEDICTUS, diaken te Ments, is anderszins onder den name van *Benedictus Levita* bekent. Hy vervolgde de *Collectio Capitularium Caroli M.* en *Ludovici Pii*, van den abt Ansegisus begonnen, voegende daar by drie boeken, koor Stephanus Baluze byeen uitgegeven. Het schynt, dat hy zyne collectie na de doodt van Lodewyk den Vromen, die voorviel in den jare 840, begonnen heeft, voleindigende de zelve, vooraleer Autcarius, aartsbisschop van Ments, den 12 April 847 is overleden. *Serrar. hist. Mogunt. Baluz. in praefat. Capit. n.* 44. *Baron. Sirmond.*

BENEDICTUS, of BENEDIXIUS, (Dominicus) geboren in de stadt Sneek van zeer welgegoede ouderen, heeft tot zyn dertiende jaar toe een zeer goeden grondt tot de taalgeleerdheit in gemelde stads Latynsche scholen gelegt, waar na hy met Joachim Hopper zyne studien te Haarlem vervolgde, en wyders naar Loven vertrok, om zich in de rechten te oeffenen; maar hier naauwlyks een jaar doorgebragt hebbende, keerde hy naar zyn vaderlandt, uit eene begeerte tot den geestelyken staat, die hem zyne ouders inwilligden. Dus zich een geruimen tydt in de Godkunde geoeffent hebbende, wierdt hy eerst pastoor te Sneek, en daar na te Leeuwaarden. Zyne byzondere welsprekendheit op den predikstoel maakte hem ten hoogsten bemint en bekent, dies ook zyn landgenoot, Cunerus Petri, eerste bisschop van Leeuwaarden, hem aldaar tot eersten aartsdiaken aanstelde; doch deze waardigheit bezat hy niet lang, wegens de opgekome verandering in den Godsdienst, waar door hy zich naar Keulen begaf, daar hy eenigen tydt gewoont hebbende zich voorts naar Dusseldorp, daar hy een kanoniksdy bekomen hadt, begaf, en tot zyne doodt toe, die den 14 Januarius des jaars 1586 voorviel, verbleef. Behalven eenige ongedrukt gebleve werken heeft hy geschreven:

> *Sermones de vitanda peccati occasione.*
> *De Humilitate; de Ira, Invidia, & Continentia.*
> *Contra luxum & crapulam.*
> *De pura castitate.*

Fr. Zweertii Athen. Belgic. Konig Biblioth. vet. & nov.

BENEDICTUS, (Renatus) van Anjou, doctor te Parys, deken der faculteit, en farheer te St. Eustachi aldaar. Hy poogde uit alle zyne krachten koning Henrik den IV tot het Roomsche gelove te bewegen, hoewel hem deze last van Rome niet was opgedragen. Waarom hy, wanneer hy tot 's konings biechtvader verkoren was, en tot bisschop van Troyes in Champagne benoemt, de confirmatie van den paus niet erlangen konde, en dus in den jare 1604 zyn bisdom aan Renatus van Breslai overlaten moest. Hy schreef zeer veel, zonderling tegen die genen, die buiten zyne religie waren: ook ondernam hy eene nieuwe Fransche overzetting der H. Schrifture, hoewel hy de Hebreeusche tale niet verstont. Hy veranderde derhalven maar de overzetting, te Geneve gedrukt, en gafze dus ter drukperse. Maar omdat hy het gedrukte exemplaar met zyne verbeteringen naar de drukkerye zondt, en de letterzetters zyne correctie doorgaans niet in acht namen, zo gebeurde het, dat verscheide by de Protestanten gebruiklyke woorden mede inslopen. Deze druk wierdt derhalven verworpen, hoewel ze onder den name van een doctor der Sorbonne in 't licht quam. *La Croix du Maine Vauprivas Bibl. Franc. Sammarth. Gall. Ossatus in Epist. Mezeray. R. Simon hist. Crit. du V. T. l.* II. *c.* 25. *Hendreich.*

BENEDICTYNEN worden genoemt de monniken, die den regel van St. Benedictus volgen, naar wien zyne orde de Benedictyner orde genoemt wordt.

Deze orde van Benedictus heeft zich in 't Westen zo beroemt gemaakt, dat zy daar gedaan heeft, het gene de orde van Basilius deedt in het Oosten, dat is, dat zy alle de regels tot een eenigen regel bragt, en dat zy alle de andere ordens vereenigde, om maar eene eenige orde uit te maken. De Benedictyner orde is lang in deze eenigheit gebleven; maar tot ongeregeldheit vervallen zynde, waren'er verscheide hervormingen nodig om de zelve te herstellen. Eenige van deze hervormingen hebben het kleedt noch den naam van de orde van Benedictus verandert, hoewel zy verscheide broederschappen geformeert hebben; de anderen zyn van naam en van kleedt verandert, hoewel zy uit de orde van Benedictus voortgekomen waren. Men zal eerst van de hervormingen van deze orde spreken, en vervolgens van de voornaamste takken, die de zelve voortgebragt heeft.

Monniken van Mont-Cassin van de orde van S. Benedictus, patriarch der monniken in 't Westen.

V Eeuw.

St. Benedictus zich in de eenzaamheit van Sublac, of Subjaco, afgezondert hebbende omtrent het einde van de V eeuw, leide hy de gronden van deze grote orde door het gebedt en door de boetvaardigheit. In het derde jaar van zyne afzondering, de abt van een naburig klooster gestorven zynde, wierpen de monniken van dit klooster de ogen op hem, om hem de plaats te doen vervullen. Hy weigerde een langen tydt zulks aan te nemen; maar hy wierdt eindelyk verplicht het oor te lenen aan hunne gebeden. Dewyl hy hen over hunne ongeregeldheit wilde berispen, en hen verbeteren, besloten zy hem met vergif om te brengen, waar door hy genoodzaakt wierdt naar zyne eerste eenzaamheit weder te keren, alwaar verscheide personen hem zynde komen vinden, om zich onder zyne bestiering te stellen, zo stichtte hy daar om heene twaalf kloosters, en stelde terstondt in ieder twaalf monniken, met een oversten om hen te bestieren. Hy verliet eindelyk het klooster van Sublac, om te gaan naar Mont-Cassin in het koninkryk van Napels, vyftig mylen van Sublac, en zestig mylen van Rome. Hy bouwde aldaar dat vermaarde klooster, dat in 't vervolg het hoofdt is geworden van een oneindig getal andere. St. Benedictus stelde aldaar in de gedurige stilzwygendheit, het gebedt, het lezen van heilige boeken, het Psalm-gezang, het werk der handen, de gestrengheden des levens, de oeffeningen van eene diepe nederigheit en van eene vurige liefde.

Men kan niet te veel uitmeten de grote diensten, welke de Christelyke Godsdienst sedert byna twaalf hondert jaren van deze orde ontfangen heeft. Een groot gedeelte der werreldt is aan haar verplicht de verlating van de afgodery, en de ontfangenis van het gelove in Jesus Christus, dat de zelve orde bewaart heeft in die rampzalige eeuwen, waar in de wetenschap en de Godvruchtigheit als in de kloosters gebannen scheenen te zyn. Deze orde is ook gedurende zo vele jaren de eenige queekhof geweest niet alleen van de geleerde mannen, maar ook van de bisschoppen, van de kardinalen, en van de pauzen, hebbende in het lighaam van hare gemeenschap gezien twee hondert kardinalen, vyftig patriarchen, zestien hondert aartsbisschoppen, vier duizent zes hondert bisschoppen, vier keizers, twaalf keizerinnen, zes en veertig koningen, en een oneindig getal van gecanoniseerde heiligen.

De orde van St. Benedictus breidde zich zo wonderlyk uit, dat in minder dan hondert jaren alle de koninkryken van Europa van deze monniken vervult en bevolkt waren.

Het klooster van Mont-Cassin wierdt door de Lombarden verwoest, en de lighamen van St. Benedictus en van Ste. Scholastica bleven een langen tydt onder de puinhopen verborgen, tot dat St. Aigulfus, monnik van de abdy van Fleury aan de Loire, acht mylen van Orleans, door St. Mommolus, zynen abt, derwaarts gezonden zynde, het geluk hadde om de overblyffelen van dezen heilig te vinden, en de zelve in Vrankryk in zyn eigen klooster te brengen, in den zelven tydt, wanneer de afgezondenen van de stadt Mans aldaar die van de heilige Scholastica bragten. Het klooster van Mont-Cassin wierdt vervolgens herstelt en verrykt door de milddadigheit der vorsten, en vereert met verscheide voorrechten, welke de opperpriesters aan het zelve toestonden.

De kloosters van de orde van St. Benedictus waren in het begin onafhankelyk van malkander, en waren alleen vereenigt door de oeffeninge van den zelven regel, die overal aangenomen was. De grote goederen, welke ieder klooster bezat, en de overvloedt bedorven allengs de waarneming van den regel, en bragten onder de monniken den eigendom en de ongeregeldheit in: het gene aanleiding heeft gegeven tot verscheide hervormingen, die nodig waren, en tot verscheide broederschappen, die in vervolg van tydt opgerecht zyn. Het Concilie van Aken ten tyde van Karel den Groten bevorderde de eerste hervorming van de orde van St. Benedictus in Vrankryk. St. Benedictus van Aniana arbeidde daar toe met veel yver en vrucht. De zelve orde wederom vervallen zynde, begon St. Odo, abt van Cluny, in de X eeuw de vermaarde broederschap van Cluny op te rechten. Die van Ste. Justina wierdt in 't jaar 1408 in Italie opgerecht. Die van Mont-Cassin wierdt in 't jaar 1504 met de zelve vereenigt. Die van St. Vannes wierdt opgerecht in Lotharingen; in Vrankryk die van St. Maur en van Cluny, en elders verscheide andere van minder belang en van minder uitgestrektheit. In 't vervolg zal van de voornaamste gesproken worden, als mede van verscheide ordens, de welke uit die van S. Benedictus voortgekomen zyn, of die den regel daar van volgen. De aanmerkelykste zyn de ordens van Camaldoli, of der Camaldulen, van Valombreuse, der Karthuizers, van Citeaux, of der Cistercienzen, van

van Grandmont, der Celestynen, der Vernederden, der Silvestrynen, van Monte-Oliveto, en verscheide andere.

De regel, welken St. Benedictus aan zyne monniken gegeven heeft, is zeer voorzichtig en wel geschreven. Zy is in drie en zeventig hoofdstukken verdeelt, en alleen voor de Coenobiten opgestelt, welke S. Benedictus verkoos voor alle ander slag van monniken van zynen tydt: de zelve vervat vele wyze voorschriften; men ziet daar in terstondt de hoedanigheden, die in een abt vereischt worden, op wat wyze hy tot een voorbeeldt aan zyne monniken moet dienen, de zelve, zonder aanneming van personeh, alle op gelyke wyze handelende. St. Benedictus stelt vervolgens aan zyne monniken verscheide Christelyke en geestelyke grondregelen voor. Hy beveelt hen de gehoorzaamheit, de stilzwygendheit, en de nedrigheit. Hy bepaalt de uren en de wyze om den Goddelyken dienst waar te nemen. Hy verbiedt den monniken iets in eigendom te hebben, en hy wil dat de abt en de leekebroer of vérzorger van het klooster de macht over alles zullen hebben: dat men in de uitdeeling van den leeftocht niet aanzie de hoedanigheit, maar alleen de ligchamelyke gesteltheit of zwakheit der persoonen. Hy beveelt, dat de broeders beurteling in de kerken dienen zullen, zo wel als in de eetzaal. Hy beveelt hen den arbeidt, en wyst hen den tydt daar toe aan. Hy verbiedt aan de monniken geschenken of brieven van hunne nabestaanden of van andere personen te ontfangen. Hy wil, dat de abt aan de monniken klederen geve, gepast naar de gesteldheit des luchts van de plaatsen, daar zy zyn, gelovende niettemin, dat het in plaatsen van eene gematigde lucht genoeg is hen twee overkleden, twee onderrokken en een scapulier voor den arbeidt te geven.

Hy verhaalt de wyze, op welke hy wil dat men een monnik ontfange, wanneer hy zich aanbiedt om in 't klooster ontfangen te worden, welke zeer straf is, en in staat om iemandt, die niet krachtig geroepen is, af te schrikken. Hy wil, dat hy gedurende vier of vyf dagen de weigeringen en quade behandelingen van een portier geduldig verdrage: dat men hem daarna voor eenige dagen in de kamer der gasten brenge, daar een der outsten hem de zwaarwigtigheit van zyn voornemen en de gestrengste oeffeningen van de orde zal komen voorstellen. Men zal hem den gehelen regel voorlezen, en zo hy belooft den zelven getrouwelyk waar te nemen, zal men hem onder het getal der nieuwelingen stellen, hem geduriglyk beproevende, en zo hy volhardt, zal men hem aannemen, hem aanzeggende, dat hy nooit meer uit het klooster zal kunnen gaan. Dat indien hy goederen heeft, hy de zelve, eer hy zyne professie doedt, aan de armen of aan de kloosters zal moeten geven, zonder dat hy iets daar van tot zyn gebruik behoude. Indien de ouders hunnen zoon aanbieden, zullen zy de zelve belofte doen, en zich verplichten niets aan hem in eigendom te geven: eindelyk beveelt hy de eenigheit onder de broederen, en wil, dat zy veel achting voor malkander hebben, en betuigt, dat zyn regel alleen de gronden en de eerste beginselen van het geestelyke en klooster-leven vervat. Deze regel wierdt bevestigt door S. Gregorius in een Concilie te Rome gehouden in het jaar 595.

Het kleedt der monniken van Mont-Cassin bestaat in een rok met naauwe mouwen, een wyde scapulier, die de schouderen bedekt, en voor en achter zo laag hangt als de rok, en van boven een overkleedt met grote mouwen en een ruime kap.

Monniken van S. Colomban, en anderen, in Engelandt, Schotlandt en Ierlandt.

V en VI Eeuw.

De Christelyke Godsdienst hadt veel van zynen luister verloren in Engelandt en in Ierlandt, sedert dat de zelve aldaar gepredikt was, door het mengsel van eenige Barbaarsche volkeren, en inzonderheit van de Saxen, die zich aldaar nedergeslagen hadden, wanneer S. Colomban opstont, niet alleen om te arbeiden tot de bekeering der volkeren; maar ook om het geestelyke en Cenobitische, of klooster-leven aldaar te doen bloejen.

Eer men verder gaat, moet men aanmerken, dat 'er twee heiligen van dezen naam geweest zyn; de eene was S. Colomban, of Colomb, die de Picten en Noorder Schotten bekeerde, en die een klooster bouwde op een eilandt, genaamt Hy, alwaar hy storf; de andere is geweest stichter en abt van de kloosters van Luxeuil in Bourgonje, en van Bobio in Lombardye.

De klooster-orde was, alreets voor S. Colomban door St. Patricius ingestelt in de V eeuw, en in die eerste tyden in drie Classen of reguliere ordens verdeelt. De eerste wierdt zeer heilig genoemt. Usserius, aartsbisschop van Armach, in zyne historie van de oudheit der kerken van Groot-Brittannie, zegt, dat deze orde bestont uit drie hondert en vyftig bisschoppen van verscheide natien, alle heiligen, en die alle eenerlei kruinscheering en eenerlei Liturgie hadden; dat zy overeenquamen in den tydt van de viering van het Paaschfeest; dat zy mogten spreken met de vrouwen, en dat deze orde standt hieldt onder de regeering van vier koningen.

De twede orde was zo heilig niet als de eerste. De monniken, die daar onder behoorden, waren byna alle priesters, ten getale van omtrent drie hondert. Daar waren weinig bisschoppen van deze orde, in welke verscheide Liturgien waren; alzo vierden zy de misse en den Goddelyken dienst op verschillende wyzen; zy maakten verscheide broederschappen uit. Deze twede orde hadt dat gemeen, dat zy het Paaschfeest vierde gelyk de eerste; daar was eenerlei kruinscheering, en men sprak daar nooit met de vrouwen.

De derde orde wierdt mede heilig genoemt: maar de monniken, die de zelve uitmaakten, hielden maar den derden rang. Zy waren byna alle priesters, en daar onder waren maar weinige bisschoppen. Hunne kloosters waren in de bosschen en wildernissen gebouwt. Zy dronken niet dan water, en aten niet dan kruiden, die zy zelfs plantten. Zy volgden ook verscheide regelen, die ieder hunne Liturgie en hunne kruinscheering hadden; want eenigen hadden kronen, en anderen lieten hunne haairen wasschen. Zy verschilden ook in het Paaschen; want zommigen vierden het zelve den veertienden dag van de maan, anderen den dertienden, en wederom anderen den zestienden. Eenigen vierden het met droefheit, en anderen met blydschap.

S. Patricius was de stichter van de eerste orde. Hy bouwde verscheide kloosters, en het voornaamste was te Sabal. Hy stelde in zyne kloosters eene heilige waarneming vast, en schreef aan de zelve een byzonderen regel voor. De nieuwelingen deden hunne gelofte in den ouderdom van twintig jaren. Deze monniken hadden de Romeinsche kruinscheering in gedaante van eenen cirkel, hun rok was wit, van eene natuurlyke kleur, en zonder verwe. Deze heilig storf te Sabal omtrent het jaar 640.

De orde van S. Colomb, die de twede was, was zeer uitgebreid. Het voornaamste gesticht, of hoofdklooster van de orde, was, volgens zommigen, te Dairmag; volgens anderen te Derry, tegenwoordig Londonderry; en volgens het algemeenste gevoelen in het eilandt Hu, of Hy, dat sedert naar den naam van dezen heilig *Ycolmkil* genoemt wierdt, en in 't Noorden van Ierlandt naby Schotlandt gelegen was. S. Colomb predikte het gelove aan de Picten, en was de Apostel van dit landt. Hy storf in 't jaar 598. Men vindt eenen regel in Iersche vaarzen, dien hy opgestelt hadt, en die in gebruik was, niet alleen in het eilandt Hy, maar ook in de andere kloosters van Schotlandt, die hy stichtte, of die door zyne leerlingen gebouwt wierden. Het kleedt van deze monniken was mede wit, en zy hadden eene kruinscheering in gedaante van een halven cirkel. Onder deze orde behoorden meer dan hondert kloosters, en de zelve hadde in 't vervolg meer dan drie duizent monniken onder het bestier van S. Congall: en het gene Usserius zegt, van de hondert bisschoppen, die de eerste, en van de drie hondert priesters, die de twede orde uitmaakten, moet alleen van de oversten der geestelyke gestichten verstaan worden.

De derde orde, als gezegt is, volgde verscheide regelen. S. Ailbe schreef eenen regel, en stichtte kloosters; zyne voornaamste abdy was die van Ermeli in het graafschap van Tripezari in Momonië, en deze abdy wierdt sedert in een bisdom verandert. S. Delan stichtte mede eene byzondere orde, waar van de voornaamste abdy was te Ardimore op de kusten van Momonië. De orde van S. Congall was aanmerkelyker; zyne monniken schikten zich naar die van S. Colomb. Hy bouwde het klooster van Benchor, en men zegt dat hy tot drie duizent monniken toe onder zyne bestiering hadde. Hy storf in 't jaar 601. Hy schreef ook eenen regel voor zyne leerlingen. S. Mochudus schreef 'er mede eenen, gelyk ook S. Luanus, die omtrent hondert kloosters stichtte, waar van het voornaamste was dat van Cluainfert in Lagenië, of, volgens anderen, dat van Clonfert in het graafschap van Galway in Connacie, dat tegenwoordig een bisdom is. Hy liet gene vrouwen in zyne kloosters komen. S. Mocteus was mede stichter van eene orde, en van verscheide abdyen, waar van die van Fernes de voornaamste was, die in een bisdom verandert wierdt, en waar van hy bisschop was. S. Finianus stichtte ook kloosters, en de abdy van Clonard is voor het hoofdt van zyne orde erkent geweest. Hy hadt verscheide leerlingen, die door hunne deugden en bedieningen doorluchtig waren. Hun gewone voedsel was niet dan broodt, schilvruchten, en water. Op de feestdagen aten zy visch. De orde van S. Kiaran, of Keran, was mede aanmerkelyk; hare voornaamste gestichten waren Seir-Keiran, en Clunes, of Kiloom, in Wester-Medie. Deze abdy wierdt overladen met milddadigheden door de prinsen van Ierlandt, en hadde verscheide onderhorige kerken en prioryen. Eindelyk de orde van S. Brendanus hadde tot haar voornaamste gesticht de abdy van Port-Pur in de Clonfert, die sedert in eene kathedrale kerk verandert is. Alle deze ordens bleven in de Britannische eilanden besloten, en hebben zich in het vervolg in de orde der reguliere kanunniken, en in de orde van St. Benedictus vermengt.

De orde van S. Colomban heeft zich niet in zulk eene enge beperking alleen bepaalt, maar wiesch ook veel aan in Vrankryk en elders. De zelve bestont echter geen langen tydt, zyne leerlingen zich alom met de Benedictyner orde vereenigt hebbende.

S. Colomban omhelsde het klooster-leven in de abdy van Benchor in Ierlandt, onder het bestier van S. Congall, die daar van abt was. Hy vertrok van Benchor met bewilliging van zyn oversten met twaalf andere monniken, die hem verzelden. Zy bragten eenigen tydt door in de abdy van Lerins; vervolgens weken zy in de gebergtens van La Vauge, daar S. Colomban het klooster van Anegrai bouwde, in de plaatse van een out verwoest kasteel naby Besançon, met bewilliging van Sigebert den I, koning van Austrasië en van Bourgondië, die dezen heilige gebeden hadt in zyne staten te blyven. In den beginne was de armoede van deze monniken zeer groot, zynde zy genoodzaakt zich vele dagen met de bladen van bomen te voeden. Maar zy wierden daarna uit deze ellende verlost, en rykelyk van alle noodzaaklykheden voorzien, en men zag wel haast een groot getal personen, die de werreldt verzakende, zich onder de bestiering van S. Colomban begaven, het gene hem verplichtte een ander klooster, acht mylen van het eerste, te bouwen, in een kasteel, Luxeuil genoemt. Hy stelde daar den regel te zamen, dien hy aan zyne monniken gaf, om hen op het smalle padt en den weg der volmaaktheit te geleiden.

den. Deze regel is zeer verstandig en leerzaam: want S. Colomban, niet te vrede met daar in voorschriften te geven, doedt de nuttigheit en waarheit daar van zien, doende de zelve op getuigenissen der Schrifture en zedekundige gronden steunen. Hy stelde tot grondslagen van zynen regel de liefde Gods en des naasten, als een algemeen voorschrift, op het welke alle de anderen gegrond zyn. De regel van S. Colomban wierdt in 't jaar 624, of 625, bevestigt door bevel van den koning Lotharius. Daar waren ook vele kloosters in Engelandt, die dezen regel omhelsden. S. Colomban, nadat hy byna twintig jaren, geliest van zyne monniken, en vereert van al de werreldt, het bestier van de abdy van Luxeuil gehad hadde, wierdt uit het koninkryk in ballingschap verdreven, op het aanhouden van de koninginne Brunehaude, die zich meester gemaakt hadde van den geest van Thierry, haren kleinzoon, koning van Bourgondië. Deze ongunst gaf hem gelegenheit om in andere koninkryken te gaan, en aldaar nieuwe volkplantingen van heilige monniken te stichten. Theodebert, koning van Austrasië, broeder van Thierry, ontfing hem gunstiglyk, en gaf hem een vlek naby den Rhyn, daar hy gedurende drie jaren zyn verblyf hieldt; maar de oorlog, die tusschen de twee broeders ontstont, en die aan Theodebert, die in den slag van Tolbiac gevangen wierdt, nadeelig was, verplichtte onzen heilig naar Italië te vertrekken, daar hy onder Agilulfus, koning der Lombarden, wel ontfangen wierdt, die hem toestont een klooster te bouwen in eene plaats, genaamt Bobio, in het Appenynsche gebergte gelegen, daar alreets eene kerk was aan den Apostel Petrus toegewyd. S. Colomban bestierde een langen tydt dit klooster, dat vermaart wierdt, en in het vervolg met alle de anderen van S. Colomban den regel van S. Benedictus omhelsde, en alle te zamen met de Benedictyners maar eene en de zelfde orde uitmaakten.

De monniken van S. Colomban waren in natuurlyk wit zonder verwe gekleed, gelyk de andere monniken van de Britannische eilanden. Zy hadden een overkleedt met grote mouwen, en een scapulier daar over, die van onderen ront was, en die niet lager quam dan de kniën: hunne kap bedekte het hoofdt en de schouders.

Monniken van Cluny van de orde van S. Benedictus, en van de hervorming van deze orde door S. Odo.

*In het begin van de X eeuw was de klooster-orde in een zeer beklaaglyken staat. De Lombarden in Italië, en de Saracenen in Spanje verstoorden de kloosters; en de inlandsche oorlogen in Vrankryk omtrent het einde van het eerste geslacht veroorzaakten mede eene grote verwaarlozing der regelen. De Normannen, die ter zelver tydt door Vrankryk stroopten, verwoestten verders alles. De monniken, die ontkomen konden, verlieten het geestelyke gewaadt, keerden weder naar hunne ouders en vrienden, grepen de wapenen aan, of dreven eenigen handel om te bestaan, en indien 'er eenigen in de kloosters bleven, de zelve bewaarden gene regelmatigheit, en beleefden niet alleen hunnen regel niet, maar hadden zomtyds zelfs gene kennisse van den zelven.

In zulk eenen staat was de klooster-orde, wanneer de Godvruchtige Bernon, een monnik van Autun, te voorschyn quam om de zelve te herstellen. Hy volgde den regel van S. Benedictus met eenige matiging, en schikte zich om het zwarte kleedt te dragen. Hy begon zyne hervorming in de kloosters van Joigny en van Baume, en in eenige andere, waar van hy abt was; want het was eene gewoonte geworden, dat een zelfde abt verscheide abdyen hadde, of ten minsten verscheide kloosters, die onder zyne bestiering behoorden.

Wilhelm, graaf van Auvergne en hartog van Aquitanië, in 't jaar 910 de abdy van Cluny gesticht hebbende, gaf het bestier over de zelve aan Bernon, die twaalf monniken in de zelve stelde, en die ook de zorge hadt van de kloosters van Hols, van Massay, en van Souvigny, die alle aan zyne bestiering onderworpen waren, en de zelve levenswyze aannamen. Hy oeffende zyne monniken voornamentlyk in het gebedt; en zy belastten zich zelfs met zo veel Psalm-gezang, dat hen weinig tyds tot het werk hunner handen overig bleef. Bernon gestorven zynde, hadt tot zynen opvolger Odo, den zoon van Abbon, geboren te Thours in 't jaar 889. Zyn vader droeg hem aan S. Martyn op, nog in de wiege zynde, en hy wierdt in 't vervolg kanunnik van de kerk van S. Martyn. Eenigen tydt daarna te Parys gekomen zynde, besloot hy zich zelf in de klooster-orde aan Godt toe te wyden, en hy omhelsde het klooster-leven in 't jaar 909 in het klooster van Baume, onder het opzicht van Bernon, en maakte zo groot een voortgang, dat hy, daarna abt van Cluny geworden zynde, de hervorming in eene menigte van andere kloosters uitstrekte, ja zelfs tot Rome toe, waar henen hy drie reizen deedt, door den opperpriester derwaarts genodigt zynde. Odo in 't jaar 942 gestorven zynde, was Ademar zyn opvolger, en na hem S. Majeul, of Majolus, die door Hugo Capet gebruikt wierdt tot de hervorming van byna alle de kloosters in Vrankryk. Hy storf in 't jaar 994, latende in zyne plaatse Odilo, die drie jaren voor zyne doodt verkoren was om zyn opvolger te zyn. Odilo bestierde Cluny, en was het hoofdt van deze orde gedurende den tydt van zes en vyftig jaren.

Daar was zo groot een getal van kloosters, die de hervorming van Cluny volgden, dat men 'er tot twee duizent toe telde, die deze broederschap uitmaakten, die zo beroemt geworden is, dat 'er niets doorluchtiger was in de X en in de XI eeuw. Niet alleen de kloosters van Vrankryk, maar ook die van Italië, van Spanje, van Duitschlandt, en van Engelandt, vereenigden zich, en schikten zich naar de regelen van deze hervorming; de oversten vergaderden zich alle jaren tot het houden van het algemeen kapittel, om te handelen van het gene de orde en de reguliere tucht betrof. Cluny is de eerste broederschap van verscheide geestelyke gestichten onder een eenig hoofdt vereenigt om maar eene geestelyke orde uit te maken: want hoewel alle de monniken van te voren den regel van S. Benedictus volgden, ieder abdy was onafhankelyk van de andere en aan haren bisschop onderworpen. Deze abdy is gelegen in het Maconois in Bourgonje, vier mylen van Macon.

De orde van Cluny heeft drie opperpriesters gegeven aan de kerke, Gregorius den VII, Urbanus den II, en Pascal den II, en een groot getal van kardinalen en van kerkvoogden. In het jaar 1245 huisvestte paus Innocentius de IV aldaar, na het houden van het Concilie van Lions, met zyn gansche huis, verselt van twee patriarchen, van Antiochië en van Constantinopel, van twaalf kardinalen, van drie aartsbisschoppen, van vyftien bisschoppen, en van verscheide abten; en ter zelver tydt huisvestten aldaar S. Lodewyk, koning van Vrankryk, met zyne moeder, zyn broeder, de hartog van Artois, en zyne zuster, Baudewyn, keizer van Constantinopel, de zoon van den koning van Arragon en Castilië, de hartog van Bourgonje, zes graven, en een groot getal van andere groten, zonder dat de monniken genoodzaakt waren hunne kamers, hunne eetzaal, hun kapittel, en de reguliere plaatsen te verlaten: waar door men van de grootheit en van de pracht van dit gesticht kan oordelen. De Calvinisten namen Cluny in, en nadat zy deze abdy geplundert hadden, verbrandden zy de bibliotheek.

Het kleedt van Cluny bestont in een rok met naauwe mouwen, met een scapulier, daar over een kapkleedt met grote mouwen tot op de aarde hangende, met een grote kap, welkers einde van achteren mede tot op de aarde hing, en eene vierkante muts of bonnet, over welke zy zomtyds de kap zetten. De oude monniken van Cluny, en die, de welke de nieuwe hervormingen nog niet aangenomen hebben, dragen nog dit kleedt, dat ook het gewaadt was van die van Mont-Cassin, eer zy nog de hervorming van de heilige Justina ontfangen hadden.

Monniken van de orde van S. Benedictus van de broederschap van S. Justina van Padua en van Mont-Cassin.

Het klooster van S. Justina van Padua veel van zynen eersten luister verloren hebbende, hadt men aan het hof van Rome besloten de monniken van Monte Oliveto daar in te voeren: maar de republyk van Venetië bragt in het jaar 1408 te weeg door hare vertogen, dat Gregorius de XII goedvondt, dat Lodewyk Barbo, raadsheer van Venetië, prioor van S. Georgius in Algha, van de orde der reguliere kanunniken, tot die van S. Benedictus overging, en abt van S. Justina gemaakt wierdt. Hy arbeidde met zo veel vrucht aan de hervorming van dit klooster en van verscheide andere in Italië, dat hy in weinig tyds de broederschap oprechtte, welke men die van S. Justina noemde, en die meestereffe wierdt van een groot getal ryke abdyen. De pauzen Martinus de V en Eugenius de IV, ziende de Godsdienstigheit en reguliere waarneming onder deze monniken, vergunden hen grote voorrechten. De eerste kloosters, die zich met dat van S. Justina vereenigden, waren die van S. Fortunatus naby Bassan, S. Maria van Carutte, S. Jakob van Agriano in 't bisdom van Verona, en het klooster van Tortona. Martinus de V vereenigde ook met de zelve broederschap de abdyen van S. Nicolaas van Buchet, in de nabuurschap van Genua, en van den heiligen Geest van Pavia, en het grote en ryke klooster van S. Benedictus van Padolirano in 't bisdom van Mantua. Men voegde in het vervolg daar by de kloosters van Sicilië, als dat van S. Placidius van Messina, van S. Martinus van Palermo, en van S. Andreas d'Arena van Catana. Maar het geen deze broederschap een groten luister heeft bygezet is de vereeniging van die van Mont-Cassin met zelve, de welke geschiedde door paus Julius den II, zo dat deze twee broederschappen maar eene eenige uitmaakten, onder den naam van de broederschap van S. Justina en van Mont-Cassin.

De monniken van deze broederschap eeten geen vleesch, en vasten van den Kruisdag tot Paaschen. Hun kleedt is een zwarte wolle rok, aan de welke eene kleine kap en een scapulier vastgehecht is. Zy trekken daar over een overkleedt, dat tot de hielen afhangt, en dat vol plooien is, met grote en wyde mouwen, met dat onderscheidt, dat die van Mont-Cassin de zelve nog veel wyder hebben.

Monniken van de orde van S. Benedictus, van de nieuwe broederschappen van S. Vannes in Lotharingen, van S. Maur, en van Cluny in Vrankryk.

De orde van S. Benedictus, die in Italië haren eersten yver en luister hernomen hadde door middel van de hervorming van S. Justina en van Mont-Cassin, was zeer vervallen in de andere koninkryken, voornamentlyk in Vrankryk, daar sedert de invoering der werreldlyke abten de onregelmatigheit in de meeste kloosters was ingeslopen, een groot gedeelte zelfs tot een klein getal monniken vermindert zynde, die de reguliere waarnemingen verwaarloosden, en die opgehouden hadden in gemeenschap te leven. Eene hervorming was zonder twyffel noodzakelyk, om de monniken van de orde van S. Benedictus wederom tot het waarnemen van hunnen regel te brengen. Deze hervorming begon gelukkiglyk in Lotharingen in het jaar 1597 door de zorge van den vader Don Didier de la Cour, monnik van S. Vannes van Verdun, die den naam gegeven heeft aan de broederschap van S. Vannes, die de

de kloosters van Lotharingen bezit, een eenige in Vrankryk, die met haar vereenigt zyn. De vader D. Didier de la Cour nam eene hervorming van zyn klooster voor van den tydt van zyn nieuwelingschap af, en besloot daar aan te arbeiden zo haast als hy den loop van zyne oeffeningen volbragt zoude hebben. Hy bevlytigde zich daar toe in der daadt met veel yver, maar hy ontmoette grote hinderpalen in zyne gemeenschap. Hy wierdt ondersteunt door den bisschop van Verdun, die zyn besluit goet keurde, zo dat hy door zyne vastandigheit en door zyne goede voorbeelden eenige monniken van het zelve klooster won, die zich by hem voegden, en eene kleine gemeenschap uitmaakten, die weinig tyds daarna zo doorluchtig en beroemt wierdt, dat de andere abdyen van Lotharingen deze zelve wyze van leven omhelsden.

De broederschap van S. Vannes heeft zich sedert hare vaststelling in de regulierheit bewaart, zonder iets van haren eersten yver te verminderen. Zy wordt bestiert door een algemenen oversten, die president genoemt wordt. Zy heeft onderzoekers, die alle jaren het bezoek doen in alle de kloosters. Men houdt alle drie jaren het kapittel, en men verkiest op het zelve de oversten, die drie jaren regeeren. De monniken nemen naar de letter waar den regel van S. Benedictus, verklaart door byzondere instellingen. Zy eeten geen vleesch dan wanneer zy ziek zyn; zy vasten van den Kruisdag tot Paaschen; de vasten voor Paaschen en van den Advent, en de vasten van de kerke zyn nochtans strenger dan de reguliere vasten: zy dragen geen linnen, werken met hunne handen, en nemen den Goddelyken dienst met veel stichting waar, altoos in het Choor overeind staande. Zy bevlytigen zich ook tot de studie, en vele grote mannen hebben onder hen gebloeit, die zeer geleerde werken hebben uitgegeven.

De hervorming van S. Vannes ging over in Vrankryk in het jaar 1613. Jan Renaud, abt van S. Augustyn van Limoges, was de eerste, die in Lotharingen verzocht om monniken van S. Vannes, en die de zelve in zyn klooster vestigde: verscheide andere abten volgden zyn voorbeeldt, en ontfingen deze nieuwe hervorming, die zelfs indrong in de abdy van Cluny en in verscheide andere kloosters, die daar onder behoorden. Dit was het begin van twee broederschappen van S. Benedictus, die niet te zamen bestaan konden, de monniken van Cluny niet gewild hebbende, dat de algemene overste zyn verblyf in een ander klooster hieldt, en willende, dat de broederschap die van Cluny genoemt zoude worden. Dit verschil veroorzaakte eene scheiding, een gedeelte der kloosters met Cluny vereenigt blyvende, en het andere gedeelte de vermaarde broederschap van S. Maur in Vrankryk uitmakende.

Deze laatste broederschap wierdt zeer begunstigt door koning Lodewyk den XIII, en door zynen zoon Lodewyk den XIV. Zy heeft machtige beschermers gehad, te weten de koninginne Anna van Oostenryk, den kardinaal van Richelieu, den kardinaal van la Roche-Foucaud, en verscheide bisschoppen en abten, die door hunne zorge en gezag veel toegebragt hebben om deze broederschap de aanmerkelykste kloosters van het koninkryk te doen bezitten. Gregorius de XV gaf aan de zelve, op het aanhouden van koning Lodewyk den XIII, zyne goedkeuring in het jaar 1621; en paus Urbanus de VIII, in het byzonder bewust van den yver, van de Godsdienstigheit, en van de eenigheit der monniken van deze broederschap, bevestigde de zelve in 't jaar 1627, en stont daar aan nieuwe voorrechten toe.

De broederschap van S. Maur heeft zich met een wonderlyken voortgang vermenigvuldigt, dewyl zy in weinig tyds zich in zes provincien verdeelt heeft, waar van ieder meer dan twintig kloosters vervat. Daar zyn 'er vyf, welker abten regulier zyn, te weten, S. Augustyn van Limoges, Chezal Benedictus, S. Sulpitius van Bourges, S. Vincent van Mans, en S. Martyn van Seez; de andere aanmerkelyke kloosters, die werreldlyke abten hebben, en door een regulieren prioor bestiert worden, zyn: de abdyen van S. Denys in Vrankryk, van S. Germain des Prez, St. Remi van Rheims, S. Pieter van Corbie, S. Riquier, Marmoutier, La Chese-Dieu, Mont-Majours, S. Jan van Angely, S. Benignus van Dyon, en de Drievuldigheit van Vendôme. Daar is een groot getal van beroemde abdyen in Normandië, te weten die van S. Ouen van Rouaan, van Fescam, van Jumieges, van Bec, S. Steven van Caën, S. Kornelis van Compeigne, S. Vandrilus, en verscheide andere.

De monniken van deze broederschap hebben, behalven den regel van S. Benedictus, wetten, voorschriften, instellingen, en byzondere verklaringen. Zy hebben een algemenen overste, die gemeenlyk te S. Germain des Prez zyn verblyf houdt, mede-bestierders, en onderzoekers; en zy houden hunne algemene kapittels alle drie jaren, daar de verkiezing der oversten geschiedt, die drie jaren regeeren, maar die verder in het bestier blyven kunnen in andere kloosters, mogende maar zes jaren in een zelfde klooster blyven. De generaal of algemene overste mag voor altoos blyven, maar het is noodzakelyk, dat hy of een der medehelpers van zes tot zes jaren verandere.

Deze monniken maken hun byzonder werk van de oeffeninge der goede letteren, die zy gemeent hebben niet onovereenkomstig te zyn met de Godsdienstigheit. Zy hebben in ieder provincie queekscholen, sommige om de jonge monniken in de Godsdienstigheit op te trekken, en andere om hen te onderwyzen in de wetenschappen van de Philosophie, van de Theologie, van de welsprekendheit, en van de Grieksche en Hebreeusche talen. In de abdyen van S. Denys in Vrankryk, van S. Germain des Prez, van de Witmantels te Parys, en in verscheide abdyen der provincien, is een groot getal van monniken, die arbeiden aan het overzien van de werken der kerkvaderen, en van andere kerkelyke schryvers, en aan de vertaling der vaderen en Grieksche schryvers.

De zelve broederschap heeft sedert hare vaststelling vele grote mannen voortgebragt, die zich door hunne geleerde werken beroemt gemaakt hebben, als Don Hugo Menard, D. Lucas van Achery, D. Jan Mabillon, D. Gabriel Gerberon, D. François Delfau, D. Thierry Ruinard, D. Bernard van Montfaucon, en een groot getal anderen, die uitgemunt hebben, en nog uitmunten door hunne geleerdheit en Godsdienstigheit.

De broederschap van S. Maur heeft zich in verscheide zaken ingewikkelt gevonden, die zy met veel bescheidenheit en roem beweert heeft; de eerste wegens de vyf reguliere abdyen, die men haar heeft willen ontnemen. De koning over deze zaak commissarissen benoemt hebbende, en het recht van hare bezitting aangemerkt, heeft haar daar in verdedigt en bevestigt. De twede is geweest ter zake van de klooster-studien, welke Armand-Jan Bouthilier, abt de la Trappe, beroemt hervormer van dat klooster, met veel kracht en welsprekendheit verwierp. De vader D. Jan Mabillon beweerde dit stuk door last van zyne oversten met veel bescheidenheit en billykheit, hebbende doen zien, dat zo de abt van la Trappe de letteroeffeningen aan zyne eigene monniken konde verbieden, hy dat verbodt niet konde uitstrekken over eene oeffeninge, zo overeenkomstig met de Godsdienstigheit, zo voordeelig voor de monniken, en zo nuttig en noodzakelyk voor de kerke. De berisping der Jesuiten over den schonen druk der werken van Augustinus, door den vlyt der broederschap van S. Maur in het licht gekomen, heeft veel geruchts gemaakt. Deze monniken hebben aangetoont, dat zy geen toeleg gehad hadden om in dit werk de verschillen van dien tydt over de genade in te voegen, maar dat zy het gevoelen van S. Augustinus gelaten hebben zonder iets daar in te veranderen, de aantekeningen zelfs, die zy daar in gemaakt hebben, de uitdrukkingen en de gedachten van den zelven Augustinus zynde. Alle de geleerden hebben de voorzichtigheit en bescheidenheit erkent, die men in dezen druk heeft waargenomen, en men is verwondert geweest den zelven aangetast te zien, na de goedkeuring der pauzen en kerkvoogden.

De broederschap van S. Maur bezit grote goederen en aanmerkelyke abdyen. Ieder klooster geniet zyn eigen byzonder inkomen, uitgezondert een geringen last, tot onderhoudt van de genen, die tot het algemeen bestier gebruikt worden, tot verligting en onderhoudt der arme kloosters, en tot het drukken van de werken der vaderen. Het inkomen van de gehele broederschap bedraagt over de vier millioenen, maar meer dan de helft is voor de lasten van den staat, en de byzondere lasten van ieder klooster; zo dat 'er naauwlyks twee millioenen overig blyven tot onderhoudt der monniken en der gestichten, die zy byna overal door prachtige gebouwen verbeteren. Men verwondert zich in het byzonder over die van S. Denys in Vrankryk, van Marmoutier, van S. Riquier, van la Cheze-Dieu, enz.

De monniken leven in eene grote afzondering en regulierheit, zelfs in het midden van de grootste steden. De werreldlyken kunnen zeer bezwaarlyk in hunne kloosters komen; zy gaan selden uit, en altoos met eenen medgesel, dien de overste daar toe verkiest. Zy spreken bezwaarlyk tegen de vrouwen, en ontgaan byna alle de biechten en zielbezorgingen, en hebben eene grote zedigheit en uitwendige gestrengheit over hun ligchaam. Zy vasten gelyk de monniken van de broederschap van S. Vannes, en hebben byna de zelve oeffeningen.

De hervormde broederschap van Cluny is mede zeer aanmerkelyk in Vrankryk, en bezit verscheide kloosters. Zy heeft veel moeite gehad om zich vast te stellen, en om zich staande te houden, ter oorzake van het verschil, het welke ontstont tusschen den abt van Cluny, ondersteunt van de oude monniken, en de hervormden. De abt, voorgevende in hoedanigheit van generaal meester te zyn van beide de broederschappen der ouden en der nieuwen, wilde de eenen en de anderen tot eene eenige levenswyze brengen, het welk de hervorming geheel vernietigt zoude hebben. Hierom ondernamen de monniken van deze nieuwe broederschap het grote rechtsgeding, dat zy gevoert hebben tegen den kardinaal van Bouillon, abt en generaal der orde van Cluny, dat verscheide jaren geduurt heeft, en dat uitgesproken is ten voordeele van de hervorming. Daar wierdt goetgevonden, dat de hervormde oversten alle gezag zouden hebben over hunne monniken; dat zy de regelen zouden mogen maken, en de nodige verbeteringen tot de reguliere waarneming: dat de abt van Cluny als generaal zoude mogen verschynen en voorzitten in de algemene kapittels van de hervorming, maar dat hy verplicht zoude zyn goet te keuren en te bevestingen het gene op de zelve besloten zoude worden. Aldus wierdt de broederschap van Cluny versterkt, en heeft haar eerste gezag weder bekomen, dat gedurende die betwisting belemmert was.

De levenswyze van de hervormde broederschap van Cluny is gelykvormig aan die der broederschappen van S. Vannes en van S. Maur, uitgezondert dat zy zich tot den Goddelyken dienst bedienen van een nieuw brevier, dat zeer geacht is, in het welke men de lofzangen van Santeuil heeft ingevoegt. Zy hebben een voorzittent overste van de broederschap; zy houden hunne algemene kapittels van drie tot drie jaren, waar op de verkiezing der oversten geschiedt; zy hebben ook queekscholen om de jonge monniken in de Godsdienstigheit en in de wetenschappen te oeffenen. Zy hebben vele geleerde monniken gehad, die zich veel achting verkregen hebben.

Het kleedt van deze drie broederschappen is overeenkomstig, en heeft weinig onderscheidt. Zy dragen gene linne, maar wolle hembden; zy hebben een overrok, die niet lager komt dan halfwege de kuiten, en een klein scapulier, waar aan een kap vastgehecht is, voor den arbeidt en voor de nacht, slapende geheel gekleed: buiten den arbeidt en den nacht hebben zy eenen rok, die

tot

tot de hielen afhangt met een ruim fcapulier, dat het ligchaam en de fchouders bedekt, en dat zo laag hangt als de rok. Aan dit fcapulier is een kap vaftgehecht, die maar verdubbelt of met ftof gevoert is, in de broederfchappen van S. Vannes en van Cluny, maar de monniken van S. Maur hebben de kap ftyver, en de zelve valt niet op de fchouders wanneer zy zich ontdekken. Over dit fcapulier hebben zy een overkleedt, waar van de mouwen een weinig nauwer zyn dan die van de monniken van de broederfchap S. Juftina; aan dit overkleedt is ook een kap vaftgehecht, die zo ruim niet is; het einde van deze kap valt van achteren niet lager dan op de lendenen. Zy hebben een lederen gordel, waar mede zy zich omgorden, onder het fcapulier wanneer zy den rok aanhebben, en daar boven wanneer zy den overrok aanhebben tot den arbeidt of gedurende den nacht. Zy hebben het hoofdt geheel gefchoren, behalven een kleine kroon, een halve duim breet; die rondom het hoofdt loopt; zy dragen ook eene kalot, die op den dag niet gezien wordt, maar die zy altoos op het hoofdt houden gedurende den nacht wanneer zy in de kerk zyn. Deze klederen zyn van wolle, het hembt en de kouffen zyn wit, en het overige is zwart. Wanneer deze monniken in de ftadt gaan dragen zy het overkleedt, maar op het landt en op de reize fchorten zy den overrok op tot de kniën, houdende van onderen den overrok, die tot halfwegen de kuiten komt; zy dragen een hoedt met een breden randt en een groten bol, die zy boven op de kap zetten. Wanneer zy te paardt zyn, hebben zy een mantel, lederen laarsjes, en altoos eenen monnik, of eenen knecht, die hen verfelt.

Monniken van de orde van S. Benedictus in de Indiën.

De orde van S. Benedictus heeft zich niet vergenoegt met haren voortgang in 't Weften, zy heeft zich ook uitgebreid in verfcheide plaatfen in 't Ooften, gelyk Antony Yepes verhaalt in zyne kronyken van de orde van S. Benedictus op het jaar 601, *pag.* 441. „ Deze orde, zegt hy, heeft zich uitgeftrekt door geheel „ Afië; zy veftigde zich in de valeie Jofaphats, op den berg Thabor, op den berg Sinaï, op den berg Carmel, te Bethanië, en „ op den berg van Galilea, van welken de Heilandt ten hemel gevaren is. De kerk die op deze plaats gebouwt wierdt was open, „ en hadt van boven geen dekfel ter plaatfe, alwaar de Heilandt „ van de aarde ten hemel gevaren was. Op alle deze plaatfen „ waren kloofters: in waarheit der zelver getal was niet aanmerkelyk voor de XI eeuw, maar federt is 'er een groot getal der zelven geweeft, inzonderheit door de zorge van S. Bononius. Deze heilig, die zich door gansch Italië beroemt gemaakt hadt, „ ondernam de reize van Jeruzalem; en tot in de wildernisfen van „ Egypten doordringende, bezocht hy alle de plaatfen, die door „ de heilige Anachoreten waren bewoont geweeft, en die verlaten en ontoegankelyk geworden waren door de menigvuldige „ ftroperyen der barbaren. Hy ftichtte in verfcheide plaatfen „ kloofters, aan de welke hy den regel van St. Benedictus voorfchreef. Dit wordt ons verhaalt van Mofander, die het leven „ van S. Bononius gefchreven heeft." Surius verhaalt het zelve op den 30 van de maandt Auguftus.

Het kleedt van deze monniken was een zwarte rok, met een fcapulier en eene witte kap, en boven het fcapulier een manteltje, mede wit, dat een weinig beneden de kniën quam. Zy waren gefchoren met een monnikskroon.

De broederfchap, genoemt de Giribenfche, of Ingirviaanfche, ingeftelt door S. Benedictus Biscop.

VII Eeuw.

Deze heilige inftelling is hare opkomft verfchuldigt aan S. Benedictus Biscop, dien anderen Discop noemen, die in de VII eeuw geleeft heeft. Deze heilig was oorfpronkelyk uit Engelandt, van een doorluchtig geflacht, dat geacht was door zyne goederen en door grote ampten. Benedictus verachtte de goederen en al de verwachting van de werreldt. Hy befloot zich kundig te maken in de plichten van het kloofterleven in de geftichten, daar de Godsdienftigheit en de deugdt het meeft bloeiden. Hy reifde tot Rome toe met S. Wilfried, die byna van den zelfden ouderdom was als hy, en zich daar geoeffent hebbende by de heilige monniken, die zich aldaar geveftigt hadden, nam hy het geeftelyke kleedt van de gefchore monniken aan, en deedt profeffie van het kloofterleven. Hy wierdt van daar naar het kloofter van Lerins gezonden, om aldaar den geeft van deze orde volkomen aan te nemen, en nadat hy zich aldaar twee jaren opgehouden hadde quam hy weder te Rome. De paus Vitalis verplichtte hem wederom naar Engelandt te keren, met S. Theodorus, dien hy tot aartsbiffchop van Kantelberg gewyd hadde, in den jare 668, om te arbeiden tot onderwyzing van deze nieuwe Chriften volkeren.

De voorbeelden van Godsdienftigheit, die hy gezien hadde in de kloofters, in welke hy geweeft was, bewogen hem om op het fpoor van deze heilige monniken, die de zelve bewonden, hunne voetftappen na te wandelen; en wanneer hy in zyn vaderlandt wedergekeert was, deedt hy zulk eene ongemene heiligheit blyken, dat de koningen zelfs eene ongemene achting voor hem ontfingen, en hem met hunne gunft vereerden. De koning Eifried gaf hem eene plaats om een kloofter te bouwen, waar in hy eene menigte van monniken otfing, aan de welke hy uitmuntende regelen voorfchreef. Hy ftichtte zelfs een Collegie in zyne abdy, daar hy opentlyk onderwees, en men vondt'er op eenen tydt tot zes honderd monniken toe, die zyne leffen hoorden.

De achting van S. Benedictus Biscop meer en meer aanwasfchende, ftichtte hy nieuwe kloofters, die merkelyk aangegroeit zynde de Giribenfche of Ingirviaanfche broederfchap uitmaakten, aldus genoemt naar eene plaats, waar van de naam Ingirve was, daar men een van deze kloofters geflicht hadt, gelyk *Beda* verhaalt, die een der voornaamfte leerlingen van S. Benedictus was geweeft, en die van zynen ouderdom van zeven jaren af in dit kloofter opgevoed was, waar in hy zyn gehele leven doorbragt. S. Benedictus Biscop maakte eene verzameling der voornaamfte bevelen, vervat in de regelen van S. Honoratus, van Caffianus, van den patriarch S. Benedictus, en van andere vaderen, waar van hy eenen regel te zamenftelde, dien hy aan den monniken gaf, die onder zyne beftiering waren. De vader *Menard* gelooft, dat het deze is, dien men die van den meefter noemt, omdat hy gefchreven is by wyze van eene zamenfpraak, waar in de leerling voorftelt, en de meefter antwoordt; en inderdaadt de zelve is gefchreven naar de voorfchrifte van verfcheide wetgevers, en het fchynt dat de fchryver leefde ten tyde van Clovis, koning van Vrankryk, dat ook de tydt is, in welken S. Benedictus Biscop geleeft heeft.

Na de vaftftelling van zyne broederfchap in Engelandt deedt S. Benedictus nog eene reize naar Vrankryk en Italië, zo ten voordeele van zyne orde, als tot nuttigheit van de gansche Anglikaanfche kerke. Zyn yver bleek vooral in de zaken, die ftrekten om den luifter der kerken te vermeerderen, en om de kerkelyke plechtigheden prachtig en heerlyk te maken. Engelandt hadt toen nog byna gene tempels of kapellen van fteen gebouwt; men was onkundig van het gebruik van glazen in de venfters; de gewyde fchilderyen waren daar zeer feldzaam, zo ook de werken van de vaderen der kerke. S. Benedictus verzag in alle deze noodzaaklykheden, en hy bragt by zyne wederkomft bouwmeefters, glazemakers, en fchilders met zich, en deedt prachtige kruiskerken bouwen, die hy met glazen en fchone fchilderyen verfierde. Hy bragt ook eene menigte boeken met zich, waar mede hy de bibliotheken van zyne kloofters verrykte; maar zyn grootfte vermaak was, dat de paus Agatho Jan, abt van S. Martyn, meefter van de muzyk en van de plechtigheden van S. Pieter, met hem zondt, om in Engelandt de plechtigheden, die te Rome in gebruik waren, in te voeren, en aldaar de wyze van wel te zingen te onderwyzen.

Deze broederfchap is in het vervolg met de orde van S. Benedictus vereenigt, der zelver oeffeningen en waarnemingen weinig onderfcheiden zynde. Het is ook waarfchynlyk, dat het monniken kleedt, dat S. Benedictus Biscop te Rome aannam, het zelfde was, en niet van dat van de zelve orde verfchilde.

Heremyten van de orde der Camaldulen.

Hoewel de orde van Cluny in hoogachting geraakt was door het getal van de nieuw-geftichte kloofters, en van die, de welke de regelen en de hervorminge van deze broederfchap aannamen; de grote goederen van de orde van S. Benedictus waren echter oorzaak, dat de onregelmatigheit in de zelve infloop, en dat de monniken opgeblazen en heerfchzuchtig wierden, zoekende de verkeering in de werreldt. Dit bewoog verfcheide perfonen een ftrenger leven te omhelzen, en meerder overeenkomftig met dat, het welke in den regel van S. Benedictus is voorgefchreven, en gaf gelegenheit tot het oprechten van nieuwe ordens, die alle profeffie deden van den regel van dezen groten patriarch te volgen, hoewel zy byzondere gebruiken hadden, en verfchillende klederen droegen. S. Romuald ftichtte omtrent het einde van de X eeuw de orde van Camaldoli, of der Camaldulen, en gaf den monniken een wit kleedt, na het gezichte dat hy gehad hadde van eene ladder, die tot den hemel reikte, op welke velen aldus gekleed hemelwaarts klommen. Deze heilig verliet het huis van zyne ouders in den ouderdom van twintig jaren, en nam het geeftelyke kleedt aan in de abdy van Claffe, in het bisdom van Ravenna, in 't jaar 971. Drie jaren na zyne profeffie de wanorder ziende, in welke zyn kloofter was, en overwegende dat de verkeering, welke de monniken met de werreldt hadden, oorzaak was van hunne ongeregeldheit, en dat zy ook zelfs tegen hem aangefpannen hadden, zo vertrok hy onder het beftier van een heiligen Heremyt, Maryn genoemt, en geraakte tot zulk een hogen top van volmaaktheit, dat hy van leerling wel haaft de vader en meefter van velen wierdt, hervormende verfcheide kloofters van de Benedictyner orde, welke de verdorvenheden der natuur, en de rampen der oorlogen veel in hunnen eerften yver hadden doen verflaauwen, en nieuwe kloofters bouwende, zo in de ftaten van Venetië en Toskanen, als in Vrankryk. Hy wierdt zelfs met veel eere door de monniken van het kloofter van Claffe herroepen, die hem tot hunnen abt verkozen. Gelovende dat het de Goddelyke wil was, dat hy deze waardigheit, die de keizer Otto hem zelf quam aanbieden, aannam, onderwierp hy zich met eene ongemene nedrigheit aan de bevelen der voorzienigheit. De yver en regulierheit, met welke hy zyne gemeenfchap beftierde, verwekten hem ondertusfchen nieuwe vervolgingen, en zyne monniken van dag tot dag erger wordende, ftont hy af van zyne abdy in tegenwoordigheit van den aartsbiffchop van Ravenna, en begaf zich in de eenzaamheit, daar hy door nieuwe leerlingen gevolgt wierdt, die zyn boetvaardig en gekruift leven navolgende, de oprechting van eene nieuwe orde in de kerke aanvingen.

De inftelling van deze Heremyten was niet alleen te leven in de eenzame plaatfen, gelyk de oude Anachoreten, hoewel zy de zelve geftrengheden oeffenden; maar verfcheiden in gezelfchap by malkander te blyven, in eene zelfde plaatfe, afgezondert van de andere menfchen, en in byzondere cellen, onder het beftier van een zelfden overfte, en den zelven regel oeffenende. S. Romu-

ald stichtte een groot getal diergelyke gestichten in Italië. Deze levenswyze heeft veel overeenkomst met die der oude Lauren van Palestina, ingestelt door S. Chariton, S. Sabas, en anderen, die van gelyken in afgescheide cellen naby malkander, onder het bestier van eenen overste, leefden.

S. Romuald, hondert en twee jaren out zynde, nadat hy een groot getal kloosters gesticht hadde, begaf zich in het Appenynsche gebergte naby Arezzo, daar hy eene afschuwelyke eenzaamheit vondt, Campo-Maldoli genoemt, naar den naam van den gene, aan wien deze grondt toebehoorde. Daar was eene aangename fontein, by welke S. Romuald zich ophoudende het gezicht van de ladder hadt, waar van hier voor gesproken is. Hy geloofde, dat hem hier door te kennen gegeven wierdt, dat hy op de zelve plaats eene nieuwe orde moest stichten, waar van de monniken in 't wit gekleed zouden zyn. Inderdaadt hy begon omtrent het jaar 1012 dit beroemde klooster, dat den naam gegeven heeft aan alle de anderen. Het is gelegen in Romania, of Romandiola, eene provincie van den staat van Florence, aan deze zyde van de Arne, alwaar een klein vlek is, dat den zelven naam draagt. In den aanvang bouwde S. Romuald maar vyf cellen, waar in hy vyf monniken stelde, die het witte kleedt aannamen, volgens het gezichte, dat hy gehad hadde. Kort daarna wiesch dit klooster merkelyk aan, en de heilige stichter hadt het genoegen deze nieuwe orde aldaar te zien bloejen den tydt van achtien jaren, tot in het jaar 1027, het welk dat van zyne doodt was, in den ouderdom van hondert en twintig jaren. Alexander de II keurde de broederschap der Camaldulen goet in het jaar 1072. Gregorius de IX bevestigde de zelve vervolgens in 't jaar 1217; en Alexander de IV vereenigde in 't jaar 1258 de andere Heremytagien, die sedert opgerecht waren, met die van Camaldoli.

Het kleedt van deze Heremyten bestaat in eenen rok van wit laken, een scapulier, en een kap van de zelve verwe, met eenen mantel of wyden rok daar over, mede van de zelve verwe; hunne schoenen zyn zwart. Wanneer zy den dienst bywonen, hebben zy een overkleedt, dat mede wit is, zeer gelyk aan dat der hervormde Benedictynen van S. Justina en van Vrankryk. De Camaldulische Heremyten hebben een zeer smalle kroon, het gansche hoofdt geschoren zynde; maar zy laten hunnen baardt wasschen. Zy eeten in hunne cellen, uitgezondert op de feestdagen, wanneer zy zulks in eene algemene eetzaal doen. Zy wonen gezamentlyk by dag en nacht den dienst by. Hunne oeffeningen zyn het gebedt, het lezen, en de arbeidt, en zy brengen hun leven in een eeuwig stilzwygen, en in eene gedurige vasten door. Zy eeten geen vleesch dan in ziektens.

De Camaldulen hebben maar vyf of zes gestichten in Vrankryk, te weten dat van Mont-Valeriaan twee mylen van Parys, het Convent van Gros-bois vier mylen van de zelve stadt, het Convent van Val-Jesus en Forest, dat van la Flotte naby Montoire, en dat van Bessé in het Vendomois, en eene abdy.

Monniken van de orde der Camaldulen

S. Romuald heeft niet alleen Heremyten ingestelt, maar hy hadt ook van te voren, gelyk gezegt is, het Cenobitische leven geoeffent in verscheide kloosters, die hy gesticht en hervormt hadde. Deze monniken namen in 't vervolg den naam van Camaldulen aan, nadat hun heilige grondlegger het klooster van Camaldoli gesticht hadde. Zy nemen den regel van S. Benedictus waar, met de instellingen, welke S. Romuald hen gegeven heeft, en zy matigen de gestrengheden van het Heremytische leven door het waarnemen van het Cenobitische. Zy hebben niet straks de verwe van hun kleedt verandert. Antony Yepes, in zyne kronyken van de orde van S. Benedictus, zegt, dat het klooster van Classe naby Ravenna dat van de Benedictyner orde was, in 't jaar 1138 met bewilliging van den paus tot de orde der Camaldulen overging, en dat het de eerste Benedictyner abdy was, die de verwe van het kleedt van zwart in wit veranderde, het gene de andere kloosters sedert nagevolgt hebben. Leo de X vereenigde in 't jaar 1517 het klooster van Michiel van Murano, van de orde van S. Benedictus, met de Camalduler orde, waar van hy maar eene broederschap, en een eenig ligchaam van monniken en heremyten maakte. Hy bevestigde de instellingen, die de wyze van leven in de Heremytagien en in de andere kloosters van de orde der Camaldulen vervatten.

Het kleedt der Camalduler monniken is niet verschillende van dat der Heremyten in maaksel en verwe; maar het stof is zo grof niet als dat der Heremyten: voorts is dit kleedt zeer gelykvormig aan dat der Benedictynen, uitgezondert dat de Camaldulen den gordel boven het scapulier binden. Wanneer zy op 't landt gaan en buiten het klooster hebben zy een witten wyden rok en een hoedt van de zelve verwe; gelyk de Heremyten. Zy dragen in 't Choor een overkleedt met wyde mouwen: doch zy dragen den baardt niet, het welk hen van de Heremyten onderscheidt.

Camalduler Heremyten van Monte-Corona.

De broederschap der Heremyten van S. Romuald van Monte-Corona, of van den berg van de kroon, is een tak van de Camalduler-orde. Paulus Justiniani van Venetië, Heremyt van Camaldoli, begon deze instelling, nadat de instellingen van de H. woesteny van Camaldoli gemaakt, en door den H. stoel bevestigt waren. Deze monnik, gedreven door eene begeerte om Gode zielen te winnen, verkreeg in 't jaar 1520 brieven van den paus, die hem toestont nieuwe instellingen van de orde der Camaldulen te maken niet alleen in Italië, maar ook overal elders. Wanneer hy dan de bewilliging van zyne medebroeders verzocht en verkregen hadde, vertrok hy met een lekebroêr, Oliva genoemt; en in het bisdom van Eugubio naby het vlek van Massacio gekomen zynde, vonden zy in eenen der Appenynsche bergen, tien mylen van Perouse, eene plaats, Monte-Corona genoemt, daar eenige grotten waren, welke zy tot hun verblyf verkozen, en trokken aldaar door hun voorbeeldelyk gedrag eenige leerlingen tot zich, die eene kleine gemeenschap oprechtten. De zelve nam toe in den jare 1524, wanneer Galeazzo Gabrieli, een jongeling van de stadt Fano, zich daar in begeven en alle zyne goederen daar aan geschonken hadde. De Heremyten van Camaldoli vonden het zeer qualyk, dat zulks alles zonder hun medeweten geschiedde, en bestraften Paulus Justiniani, gelyk of hy zyne orde verlaten, en zich de gehoorzaamheit van zyne oversten onttrokken hadde. Zy betrokken dan Paulus en zyne gemeenschap in rechten, om hen te doen veroordeelen om het kleedt der Camaldulen te verlaten, en het overkleedt niet meer te dragen, maar alleen den mantel om hen te onderscheiden. De Heremyten van Monte-Corona bleven alzo van die van Camaldoli afgescheiden, maar het was hen geoorlooft der zelver gewoontens en instellingen te volgen. Clemens de VII keurde in den jare 1528 deze broederschap goet, en Paulus de III gaf hen in den jare 1534 andere voorrechten, en stont hen toe den baardt te dragen.

De beide broederschappen gelovende, dat de gemaakte scheiding aan de eene noch aan de andere niet voordeelig was, vereenigden zich wederom, en quamen overeen, dat de twee broederschappen maar eene eenige zouden uitmaken, doch onder beding dat Camaldoli daar van het hoofdt zoude zyn, en Monte-Corona daar onder behoren. Het gebeurde in 't vervolg, dat de meeste Heremyten van Camaldoli verzochten te Monte-Corona te mogen wonen, daar de reguliere waarnemingen zo gestreng niet waren, en door dit middel verminderde het getal der Heremyten van Camaldoli, zo dat 'er gene monniken genoeg gevonden wierden, die het Camalduler Heremyten leven omhelzen wilden. Om deze reden wierdt de vereeniging met algemene bewilliging gebroken, en ieder broederschap bleef gelyk zy te voren was.

Het kleedt der Heremyten van Monte-Corona is een korte rok van grof laken, met een scapulier, en een kap van de zelve verwe, en over het scapulier hebben zy een witten mantel, die nog korter is dan de rok. Hunne cellen zyn op den top van den berg, en zy eeten vleesch.

Monniken van de broederschap van S. Colombo d'Avellano,

XI Eeuw.

De broederschap van Avellano is een tak van de orde der Camaldulen. Zy hadt tot haren grondlegger S. Ludolf, leerling van S. Romuald, en die van hem de regelen van het Heremytische leven geleert hadde. S. Ludolf, nadat hy grote vervolgingen van eenen heer van groot aanzien geleden hadde, verliet zyn vaderlandt en zyne goederen, begaf zich by S. Romuald, en nam vervolgens zyn verblyf in 't midden van het Appenynsche gebergte, in een akelig bosch, tusschen den kruin van twee hoge bergen, Monte-Castrio en Monte-Corno genoemt, daar eene fontein was, en verscheide hazelaren of hazenotebomen, die aan deze plaats den naam van Avellano gegeven hebben. Hy bouwde daar eene celle en eene kapelle ter eere van St. Andries. Hy wierdt ontdekt door herders, die hem begonden bekent te maken, het welke zo veel volks en zo vele leerlingen tot hem trok, dat deze wildernisse in een beroemt klooster verandert wierdt, dat aan den Zaligmaker der werreldt wierdt toegewyd, onder den naam van het H. Kruis; het zelve hadde ook den naam van de Duive, (*Colombo*) ter oorzake van de eenvoudigheit van zynen grondlegger, die aldaar verscheide jaren in heiligheit leefde, en die in het vervolg tot de bisschoplyke waardigheit van Eugubio verheven wierdt.

Het klooster van Avellano zondt zyne monniken in verscheide andere kloosters, die zich met het zelve vereenigden; en deze vereeniging door paus Silvester den II goet gekeurt zynde, wierdt het zelve het hoofdt van de broederschap van S. Croix d'Avellano, onder den regel van S. Benedictus, met de instellingen van S. Romuald.

Deze monniken droegen eenen rok van witte wolle, met een kap en een scapulier, dat los hing, zonder door den gordel gebonden te zyn; buiten het klooster droegen zy een kleinen mantel, die gelyk was aan dien van de lekebroêrs der Camaldulen.

Hervormde monniken van Avellano van de orde van S. Benedictus.

De monniken van de broederschap van S. Croix d'Avellano tot ongeregeldheit vervallen, en wel haast van hun eersten yver afgeweken zynde, arbeidde de kardinaal Petrus Damianus tot der zelver hervorminge, en om hen den geest van hunnen stichter te doen vertonen, en hy herstelde door zynen yver en Godsdienstigheit deze orde in haar eersten luister, en gaf aan de genen, die de zelve uitmaakten, den regel van S. Benedictus, en eenige byzondere instellingen, die zyn ervarenheit en grote geleerdheit hem bequaam deden oordeelen, de reguliere waarnemingen in standt te houden, en de verslaauwing te beletten. Het getal van de genen, die de hervorming omhelsden, van tydt tot tydt ongemeen aangegroeit zynde, vermeerderden ook de gestichten, en hy maakte zich als tot een tweeden stichter van dit klooster en van deze broederschap, die doorluchtige kerkvoogden, en meer dan zeventig monniken uitleverde, die door hunne heiligheit vermaart waren, onder welk getal ook S. Albertinus, bisschop van Eugubio, was.

Deze orde verviel in het vervolg wederom, en de kloosters, die

de

de zelve uitmaakten, wierden tot werreldlyke abdyen, onder anderen de abdy van St. Laurens *in Campo*, die in 't jaar 1393 door paus Bonifacius den IX aan werreldlyke abten gegeven wierdt, die daar van de meesters waren tot den tydt toe van Julius de la Rovero, kardinaal, broeder van den hartog van Urbino, die daar van de laatste abt was, en die de orde der Camaldulen aldaar invoerde, met bewilliging van paus Pius den V in 't jaar 1569. Hy verenietigde vervolgens de gansche broederschap van Avellano, ter oorzake der ongeregeltheden, die onder de monniken waren ingekropen, die zonder eenigen regel in luiheit leefden, en die zelfs gene gelofte meer deden. De Camaldulen quamen in de abdy van Mont-Avellano in den jare 1578, en byna alle de monniken gingen in hunne orde over, en namen hun kleedt aan. Na de doodt van den kardinaal de la Rovero gebruikte paus Gregorius de XIII de goederen van deze abdy tot het collegie der Duitschers, dat te Rome opgerecht was, en liet niets dan het klooster aan de Camaldulen.

Het kleedt van deze monniken was een rok, die tot de hielen hing. Zy bedekten hun hoofdt met eene vierkante bonnet, in plaatse van met eenen kap, en zy hadden een blaauwen mantel.

Heremyten van Mont-Luc.

Daar is een berg niet verre van Spoleto, Mont-Luc genaamt, daar zich sedert langen tydt eene broederschap van Heremyten gevestigt heeft, die voorgeven door St. Jan van Antiochië gesticht te zyn, die in Italië gekomen zynde, en de zorge der kerke van Spoleto op zich genomen hebbende, door het bevel van den H. paus Cajus, omtrent het jaar 304 ten tyde van den keizer Maximianus, gemartelt wierdt. Maar alzo 'er geen voldoenende bewyzen van zulk eene grote oudheit zyn, en deze instelling veel overeenkomst heeft met die der Camaldulen en van andere Heremyten, die gedurende de XI eeuw opgekomen zyn, zal men deze daar by voegen, en de zelve in den rang der broederschappen van de zelfde eeuwe plaatsen.

Deze Heremyten leven in afgezonderde cellen, en hun overste voert den tytel van prioor. Zy doen alle jaren eene nieuwe verkiezing by meerderheit van stemmen, gelyk byna in alle de andere geestelyke broederschappen geschiedt. De genen, die met het priesterschap worden vereert, worden vaders, en de anderen broeders genaamt. Hun kleedt is van eene bruine verwe, byna gelyk aan die van het kleedt der monniken van St. Franciscus van Paula, die men meent het maaksel en de verwe van het kleedt, dat hy aan zyne monniken gegeven heeft, ontleent te hebben van de monniken van Mont-Luc, die hy ten tyde van zyne pelgrimagien bezocht hadde. De Heremyten van Mont-Luc hebben, eer zy in de broederschap toegelaten worden, een jaar van nieuwelingschap, waar na zy hunne opdragt doen, en zich verplichten, zonder echter door eenige gelofte verbonden te zyn. Daarom is aan ieder van hen toegelaten, nadat hy den overste daar van verwittigt heeft, de eenzaamheit te verlaten en te vertrekken. Zy bezitten alles in 't gemeen. Hunne gewone oeffeningen zyn ten dele de stilzwygende smeking en het gebedt, en zy besteden het overige gedeelte van den tydt tot den arbeidt. Daar zyn 'er, die barrevoets gaan, anderen bedienen zich van schoenen of voetzolen, ieder daar omtrent zyne vryheit hebbende. Zy mogen ook een hoedt dragen als zy willen.

Hun kleedt is een rok, en een scapulier met een kap, die gelyk zyn aan die der Minderbroeders, het scapulier van onderen afgerond zynde, en niet lager komende dan de lendenen. Zy dragen daar boven eenen mantel, die tot de kniën afhangt. Zy dragen ook een langen baardt, op de wyze der Heremyten.

De orde van Grandmont in Vrankryk.

XI Eeuw.

Men zag niet alleen in Italië in de XI eeuw nieuwe ordens oprechten, en de kerke versieren door een groot getal personen, die zich aan Godt toewydden, Vrankryk leverde ook vele van de zulke uit, die een groten voortgang maakten in het geestelyke leven, en die zich in wonderbaarlyke gestrengheden oeffenden. De eerste orde was die van Grandmont, waar van nu gesproken wordt.

St. Stephanus, gezegt van Muret, was daar van de stichter. Hy was uit de provincie van Auvergne, van een geslacht, dat doorluchtig was door zyne godsdienstigheit en door zynen adeldom. Nadat hy twaalf jaren te Benevento in Italië hadde doorgebragt, by Milo, aartsbisschop van die stadt, die hem deedt optrekken in de deugdt en in de geleerdheit, aangespoort door het voorbeeldt der heilige Heremyten van Kalabrië, besloot hy naar Vrankryk weder te keren, en hunne wyze van leven aan te nemen, indien Godt hem daar toe de kracht en de middelen gaf. In Auvergne gekomen zynde, vondt hy zyne ouders gestorven, zo dat hy gene verhindering hadde om zyn voornemen uit te voeren. Hy beschikte dan van alle zyne goederen, die op hem vervallen waren, uitgezondert van een eenig juweel, dat hy behieldt; en zonder geruchtvoltrokken zynde, zelfs zonder kennis van zyne huisgenoten, bezocht hy verscheide wildernissen, en hieldt zich op in het bosch van Muret in 't bisdom Limoges, het gewone verblyf van wilde dieren, om aldaar zyne woning te houden.

St. Stephanus, alhier omtrent het jaar 1076 de vernieuwing van zyn leven willende beginnen door eene offerhande van zich zelf, nam den ring, dien hy bewaart hadde uit de nalatenschap van zyne ouders, en schreef deze woorden, die hy uitsprak naar mate dat hy de zelve schreef: *Ik Stephanus verzake den duivel en alle zyne pracht, en offere en geve my zelven aan Godt den Vader, den Zoon, en den H. Geest, den eenigen waarachtigen levenden Godt in drie Personen.* Vervolgens plaatste hy dat geschrift op zyn hoofdt, en stak den ring aan zyn vinger, betuiging doende aan Godt, dat hy zyne gelofte, die hy deedt, bewaren zoude, en dat deze ring hem een teken en getuigenisse zoude zyn van zyne verplichting. Hy bouwde op de zelfde plaats eene slechte hut van takken van bomen, en leidde aldaar een leven, dat zo afschrikkelyk scheen aan de menschen, dat hy een jaar tyds was, zonder dat iemandt bestaan durfde zich onder zyne bestiering te begeven. Want zich vergenoegende met een weinig droog broodt, en eenige kruiden, die hem nooit den honger wegnamen, droeg hy over zyn naakte ligchaam een hembt van maliën gemaakt, en sliep op een bedt van eenige planken, qualyk byeen gevoegt, en onbequaam om op te rusten. Maar dewyl hy zo zachtmoedig en minzaam was omtrent al de werreldt, als hy gestreng was omtrent zich zelven, zo wierdt zyne eenzaamheit eindelyk bevolkt met eene grote menigte van personen, aan de welke hy den regel van St. Benedictus gaf, met eenige instellingen, die hy daar by voegde. Alle deze monniken leefden te zamen van de aalmoesen, die men aan het klooster bragt, en van den arbeidt van hunne handen, alzo het aan niemandt toegelaten was in de steden te gaan om te bedelen. Zy woonden in afgezonderde cellen, en in den zelfden omtrek besloten.

Men gelooft dat hun kleedt in den beginne gelyk was aan dat, het welke St. Stephanus droeg, het welke bestont in een wollen rok, die kort en grof was, daar boven een overrok, die het gansche ligchaam bedekte, en die van voren open was, met een kap, die het hoofdt en de schouders bedekte.

De pauzen Urbanus de III en Celestyn de III keurden deze orde goet, welke men die van Grandmont noemde, omdat na de doodt van St. Stephanus zyne monniken in 't jaar 1124 naar Grandmont, in de zelve provincie van het Limosyn, weken, het ligchaam van hunnen H. patriarch met zich voerende. Deze verandering viel voor onder Pieter van Limoges, die door de monniken van Muret verkoren was om de opvolger te zyn van St. Stephanus. Hy was een van zyne eerste leerlingen, die hem van grote nuttigheit was, niet alleen door zyne onverbrekelyke aankleving aan den regel, maar ook omdat hy priester was, wanneer hy professie deedt van het kloosterleven.

Men verhaalt, dat 'er naaulyks vier maanden verlopen waren na de doodt van dezen heilig, of, (Godt zulks toelatende om de aankleving van zyne kinderen aan de volmaakte waarneming van de grondregelen van het Euangelium te doen blyken) de monniken van de prevoostdy van Ambazac maakten verschil met de monniken van Muret over den eigendom van den grondt van hun klooster, waar van zy meer dan vyftig jaren in het bezit geweest waren, dreigende hen van daar te verjagen, zo zy niet vrywillig vertrokken. De zaak was van weinig belang ten opzichte van dien grondt, dewyl het maar te doen was om vyf of zes roeden onvruchtbaar en dor landt. Ook was de bezitting van vyftig jaren een wettig bewys van eigendom, om zich door wegen van rechten in het bezit van die plaats te verdedigen. Maar, zonder op zulke rechtvaardige redenen te denken, zich erinnerende dat Jesus Christus bevolen hadde ook den mantel te geven, eerder dan te twisten met de gene, die hen den rok zoude willen nemen, verlieten zy zonder beraadslaging eene plaats, die hen om duizent redenen zo dierbaar moest wezen, en zochten eene andere, daar zy Godt in vrede en zonder onrust mogten dienen, voornemens zynde om aldaar het hoofdt van hunne orde te stichten. Zy begaven zich tot Godt, hem biddende hen de plaats aan te wyzen, die bequaam voor hen zoude zyn, en om deze genade te verkrygen wierdt de nieuwe prioor gelast de offerhande van de Misse te offeren. De gebeden van deze heilige monniken zegt men dat zo vurig waren, en zo aangenaam aan Godt, dat, onmiddelyk nadat men driemaal het *Agnus Dei* opgeheft hadt, driemaal eene stemme gehoort wierdt, zeggende *in Grandi monte*. Vele hoorden onderscheidentlyk deze stemme, en men twyffelde niet of dit was de plaats, die de voorzienigheit hen aanwees, de welke maar een myle van Muret afgelegen was.

Deze monniken, door eene heilige blydschap vervoert, begaven zich zonder tydverlies derwaarts, en bouwden aldaar met weinig kosten eene kapelle en kleine cellen, waar na zy weder naar Muret keerden, daar zy eenige van hunne broeders gelaten hadden, om het ligchaam van hunnen stichter te bewaren; en zich met dezen eenigen en kostelyken schat beladen hebbende, quamen zy wederom in de woesteny van Grandmont, en begroeven heimelyk dit dierbaar pandt onder den voetbank van het autaar van hunne nieuwe kapelle.

Het vertrek van deze heilige monniken, die aldus hun eerste verblyf verlieten, raakte die van de prevoostdy van Ambazac, die hen niet alleen het bezit en genot van Muret overlieten, maar ook andere inkomsten daar by voegden, die zy hen mildadiglyk schonken. Men zegt ook dat Godt te Grandmont grote wonderwerken deedt, nadat de overblyfselen van dezen heilig aldaar gebragt waren, het gene van alle kanten eene grote menigte kranken derwaarts lokte, en paus Urbanus den VIII verplichtte in 't jaar 1189 de canonisatie van dezen heilig te doen.

Deze orde was zeer gezegent, en de monniken wierden een langen tydt in de vreze Gods en in de naaukeurige waarneming van hunnen regel bewaart. Paus Adriaan de IV geeft hen in eene bulle een openbaar getuigenisse van de achting, die de gansche werreldt voor hun heilig leven hadde, gelyk hy verstaan hadt door de bisschoppen van Limoges en Cahors, die sedert weinig tyds te Rome gekomen waren, als mede door het algemeen gerucht. De schryvers, die in het vervolg geschreven hebben, zyn vol van diergelyke loftuitingen, en zulks heeft zonder twyffel deze monniken de vriendschap en bescherming der prinsen verkregen, en hen zo veel aanzien gegeven by de koningen van Vrankryk en Engelandt.

Het klooster van Grandmont wierdt daar prachtig opgebouwt, en in minder dan dertig jaren vondt zich de orde in het bezit van zestig kloosters, en men telt in een van hunne eerste algemene kapittelen tot vyf hondert monniken. Maar dewyl de regel een weinig te streng was, wierdt de zelve in 't jaar 1247 gematigt door Innocentius den IV, en in 't jaar 1309 door Clemens den V.

Hervormde monniken van Grandmont.

De onregelmatigheit door het vervolg van tydt in deze orde ingeslopen zynde, trachtte paus Johannes de XXII de zelve te herstellen, en maakte Grandmont tot eene abdy, hebbende hetzelve te voren maar prioors gehad tot in het jaar 1317, wanneer Wilhelm Bellieri tot eersten algemenen abt benoemt wierdt.

De orde is aanmerkelyk door hare oudheit, en door de voorrechten, die door de pauzen en door de koningen van Engelandt aan de zelve geschonken zyn. Zy wierdt bevestigt in het jaar 1073 door Gregorius den VII. Zy ontfing eene nieuwe bevestiging in het vermaarde Concilie van Clermont in Auvergne, bestaande uit byna drie hondert bisschoppen, ouder paus Urbanus den II, die in persoon op het zelve voorzat in 't jaar 1095. Behalven de bullen, welke verscheide andere pauzen gegeven hebben tot bevestiging van de orde van Grandmont, zyn 'er verscheide, die de zelve onafhankelyk maken van de bisschoppelyke macht, en de zelve onmiddelyk aan den H. stoel onderwerpen, dat een voorrecht is, het welke zy altoos genoten heeft. Johannes de XXII heeft aan de onderzoekers van de orde macht gegeven voor hem en zyne navolgers de verkorene algemene abten te bevestigen: de abt van Grandmont heeft recht om den pontifikalen dienst te doen, en de minder ordens te geven.

De voornaamste voorrechten, welke de koningen van Engelandt, en na hen de koningen van Vrankryk aan de monniken van Grandmont hebben toegestaan, zyn, de vryheit van alle rechten van tienden, van hoofdgelden, van tol, van doortogt, enz; het recht van vryheit rontom ieder klooster, en het recht van gerechtsoeffening op hunne landen. Het rechtsgebiedt van Grandmont is zeer aanmerkelyk, en de Seneschal of Drost is onmiddelyk afhankelyk van het parlement van Parys. Zy hebben ook aan den algemenen abt toegestaan het recht van benoeming tot de vier eerste beneficien van de orde na zyne verkiezing, en verscheide anderen. Richard, koning van Engelandt, hartog van Normandië en van Aquitanië, graaf van Poitou en van Anjou, bevestigde deze voorrechten en vermeerderde de zelve in den jare 1192. Lodewyk, koning van Vrankryk, en verscheide navolgende koningen hebben de zelve mede bevestigt; en Lodewyk heeft deze gunste aan de monniken van Grandmont verscheide malen toegestaan, in het langdurige en roemruchtige vervolg van zyne regeeringe.

De orde van Grandmont is niet buiten Vrankryk gegaan: maar heeft zich krachtig in het zelve uitgebreid, en bezit daar in meer dan hondert en veertig kloosters, en een groot getal andere aanmerkelyke beneficien, die de zelve machtig maken in dit koninkryk.

Paus Johannes de XXII, de orde van Grandmont hervormende, maakte voor de zelve verscheide regelen, en verplichtte de monniken byna in alles de regelen van de Cistercienzer orde te volgen, uitgezondert dat het hen niet geoorlooft is vleesch te eeten, zelfs in gevallen van ziekte en zwakheit. De choormonniken moeten zich niet bezig houden met de tydelyke zaken, maar de zorge en bestieringe van de zelve moet aan de lekebroeders gelaten worden.

De monniken van Grandmont dragen tegenwoordig een wit onderkleedt, en daar boven een zwarten rok, met een scapulier en eene kap van de zelve verwe.

Monniken van Val-Ombroso.

XI Eeuw.

Deze eeuw vruchtbaar geweest zynde in grote mannen, die de klooster-ordens herstelden, of nieuwe stichtten, zag men nog in Italië die van Val-Ombroso te voorschyn komen. St. Jan Gualbert was daar van de stichter. Hy omhelsde eerst het kloosterleven in de abdy van St. Miniato naby Florence van de orde van St. Benedictus van de broederschap van Cluny, die sedert aan de monniken van Mont-Oliveto gegeven wierdt.

St. Jan Gualbert verliet zyn klooster, niet willende gehoorzamen aan eenen abt, die niet kanonyk verkoren was. Hy begaf zich by St. Romuald, maar dewyl men daar in eenzaamheit en niet in gemeenschap leefde, vondt hy zich niet geneigt om daar te blyven, maar hy nam een besluit om eene nieuwe broederschap van de orde van St. Benedictus in te stellen. Hy verkoos de plaats van Val-Ombroso om daar zyn eerste klooster te stichten in den jare 1040, en het zelve heeft den naam aan deze instelling gegeven. De vallye is gelegen in het Toskaansche, en wierdt aldus genoemt ter oorzake van de digtheit der bomen, waar mede de zelve ganschelyk bedekt was. Twee monniken, die daar alreets waren in eene kleine kluis, ontfingen hem zeer wel met zynen medegesel, die een goet Heremyt van Florence was, Tenzo genaamt, die hem geraden hadde zyn klooster te verlaten, en eenen overste te zoeken, die wettelyk verkoren was. Zyne achting trok wel haast verscheide andere personen tot hem, en hy wierdt, ondanks zyne diepe nedrigheit, met gemene toestemming tot abt van Val-Ombroso verkoren. Een van zyne eerste zorgen was, den regel van St. Benedictus te doen waarnemen naar den letter en naar den geestelyken zin. Hy wilde, dat zyne monniken gene klederen hadden dan van slechte stoffe, die hy deedt maken van de wolle van de kloosterkudde. Hy vermaande hen zelfs gedurig lyk een haairen gordel te dragen, om hun vleesch te onder te brengen en het zelve aan den geest te onderwerpen. Hy liet hen niet toe uit het klooster te gaan dan om onvermydelyke noodzakelykheden. Hy geboodt, dat 'er altoos een lamp zoude branden in de slaapkamer, het gene zeer verstandelyk bevolen is door instelders van andere ordens, en sedert door paus Clemens den VIII geboden wierdt aan alle de reguliere kloosters. Die van de orde van Val-Ombroso vermenigvuldigden byzonder in weinig tyds.

Deze monniken zyn in 't bruin gekleed, en hebben eenen rok, een scapulier, eene kap, en een overkleedt, onderscheiden van dat der Benedictynen, omdat het zelve niet geplooit is. De abten en de priesters bedienen zich van vierkante bonnetten. Wanneer zy buiten het klooster gaan, bedienen zy zich van eenen mantel, gelyk die der Camaldulen.

Deze orde is goetgekeurt door paus Victor den II op het Concilie van Florence, en door Urbanus den II in 't jaar 1090, die verscheide voorrechten aan de zelve toestont. Zy hadt eertyds een altoosblyvenden algemenen abt, maar sedert het jaar 1540 is zy bestiert door een driejarig voorzitter.

Monniken van de orde der Karthuizers.

XI Eeuw.

St. Bruno, geboortig van Keulen, en vervolgens kanunnik van Rheims, is stichter van de orde der Karthuizers. In 't jaar 1084 week deze grote man in een afschuwelyk gebergte van het Dauphiné in eene plaats, *Chartreuse* genaamt, die den naam aan zyne orde gegeven heeft. St. Bruno hadt tot medgesellen in zyn voornemen Landuinus, die de twede prioor was van de grote Karthuizers, twee kanunniken van St. Ruf, beide Stephanus genaamt, de een van Brugge, en de ander van Die, Hugo, die priester was, en twee leken, Andreas en Guerin genaamt. Deze zeven personen, de werreldt moede en gevoelig geraakt door de zorge voor hunne zaligheit, begaven zich by Hugo, bisschop van Grenoble, een kerkvoogdt van grote heiligheit, die hen ontfing met alle betuigingen van liefde, die zy konden wenschen, en hen de afschuwelyke eenzaamheit van Chartreuse aanwees, alwaar zy zich nedersloegen. Zy bouwden eene kerk op den kruin van een berg, die nog heden *St. Maria van Casalibus* genaamt wordt, en eenige cellen naby de kerk, maar een weinig van malkander afgescheiden. Zy verkoren St. Bruno voor hun eersten prioor, en begonnen onder zyne bestiering een zeer boetvaardig leven te leiden, een eeuwig stilzwygen bewarende, altoos bezig in het gebedt, in het lezen van heilige boeken, of in den arbeidt. Hun voedsel was zeer gestreng; zy besloten nooit vleesch te eeten, zelfs in de gevaarlykste ziektens, en in de grootste zwakheden. Zy droegen altydt den haairen gordel.

St. Bruno, te Rome geroepen zynde door paus Urbanus den II, hadt gelegenheit, nadat hy eenigen tydt aan 't Roomsche hof geweest was, zyne orde in Italië uit te breiden, en in eene eenzaamheit van Kalabrië geweken zynde, met eenige personen, die hy de zelfde liefde tot de afzondering van de werreldt hadt ingeblazen, bouwde hy aldaar een klooster in eene plaats, genaamt Della Torre, in het bisdom van Squillacio, dat wel haast vermaart wierdt, ter oorzake van het groot getal van leerlingen, die zich by hem voegden. Rogier, graaf van Sicilië en van Kalabrië, hadt eene grote achting voor St. Bruno en voor zyne orde, bewees hem veel gunst, en deedt hem verscheide kloosters bouwen.

Landuinus wierdt tot prioor van de grote Karthuizers verkoren, nadat St. Bruno naar Italië vertrokken was, en bestierde de gansche orde volgens de grondregelen en den geest van zyn heiligen voorzaat. Deze doorluchtige orde heeft zich sedert hare instellinge in den yver en in de zuiverheit bewaart, en is de eenige in de kerke, die sedert zo vele eeuwen niet nodig hadde dat men aan hare hervorming arbeidde, terwyl men alle de anderen van hare eerste heiligheit heeft zien ontaarden. De zelve is ook altoos een der sterkste bolwerken van het Christendom geweest tegen de godloosheit en de kettery. Verscheide heilige kerkvoogden zyn uit de zelve genomen ten nutte der kerke. Men telt onder de zelven zes kardinalen, twee patriarchen, vyftien aartsbisschoppen, en negen en veertig bisschoppen. Jan Biret, een Limousyner, prioor van de grote Karthuizers, wierdt door de kardinalen voorgestelt om tot paus verkoren te worden na de doodt van Clemens den VI. Hy weigerde vervolgens den kardinaalshoedt, dien Innocentius de VI, opvolger van Clemens, hem wilde geven. Grimaldi, XXIV algemeen prioor, en neef van Urbanus den V, weigerde het purper met de zelfde standvastigheit, en Wilhelm Reinaldi, zyn opvolger, badt dien paus hem van de zelfde eere te ontslaan, en van den tytel van algemenen abt, dien hy hem wilde geven. Deze orde heeft nog andere grote mannen voortgebragt, die de kerke gesticht hebben door de heiligheit van hun leven, en door hunne grote geleerdheit. St. Hugo en St. Anthelmus, St. Stephanus, de gelukzalige Ulrik, en de gelukzalige Didier, alle drie bisschoppen van Die, en Humbert, aartsbisschop van Vienne. Basilius de VII prioor schreef met bewilliging van paus Innocentius den II de instellingen van de orde, en geboodt dat men alle jaren het algemeen kapittel zoude houden. Deze instellingen, door den H. stoel goetgekeurt, dienen den Karthuizers tot regelen; want St. Bruno heeft 'er gene in geschrifte nagelaten. Denys Rikel, bygenaamt de Karthuizer, Laurens Surius, Ludolphus, Lansspergius, en verscheide anderen zyn door hunne werken en door hunne Godsdienstigheit bekent.

Deze orde heeft verscheide heerlyke voorrechten; onder anderen dat de bedelmonniken en anderen zonder ontslaning zich in de zel-

zelve mogen begeven, als zynde van eene groter volmaaktheit dan de andere ordens van de kerke. De Karthuizers zyn de eerste, die men vindt dat lekebroeders aangenomen hebben om hen te helpen in den arbeidt en in de uitwendige zaken. Verscheide dingen hebben deze orde in hare grote zuiverheit doen bestaan, zonder hervorming nodig te hebben; te weten de eenzaamheit en het eeuwige stilzwygen, waar van zy professie doedt, het houden van de algemene kapittels alle jaren, de onderwerping en het ontzag voor den prioor van de grote Karthuizers, die zonder verder verkiezing algemeen overste van de orde is, het bezoeken van de kloosters door de oversten, en andere diergelyke gebruiken, die beletten dat de geest der werreldt niet in hare kloosters dringe. Behalven de eeuwige onthouding van vleesch, en de gedurige vasten, vasten zy alle vrydagen te water en te broodt. Zy houden de maaltydt alleen in hunne cellen. Zy eeten echter in het gemeen op zekere feestdagen. Hunne stilzwygendheit is ook eeuwig, en het is niemandt geoorlooft uit te gaan, behalven den prioor en den procureur voor de zaken van hun klooster.

De orde der Karthuizers bestaat uit een groot getal aanmerkelyke kloosters, door alle de delen van Europa verspreid, en die alle van den algemenen prioor van de grote Karthuizers afhangen. In Vrankryk alleen zyn omtrent tachtig van de zelve.

Het kleedt der Karthuizers is een rok, en een wit scapulier met een kap; van boven dragen zy een zwarten overrok. De lekebroeders hebben een onderscheiden kleedt, van eene bruine verwe, en laten hunnen baardt wasschen. De kerk der Karthuizers is in den regulieren omtrek der kloosters besloten, en de ingang der zelve is ongeoorlooft voor de vrouwen, zo wel als die van het klooster, zynde het den monniken niet toegelaten met eenige der zelve te spreken, zelfs niet met hunne naastbestaanden.

Monniken van de orde van Citeaux, of der Cistercienzen, en van Klaarval.

XI Eeuw.

De laatste van alle de ordens, die in de XI eeuw in de kerke opgerecht wierden, was die van Citeaux, of der Cistercienzen, die vermaart geworden is door het verwonderlyke getal kloosters, die van de zelve gesticht zyn. Men moet de zelve aanmerken als een telg of afzetsel van die van St. Benedictus, dewyl St. Robert, abt van Molesme, in het bisdom van Langres, daar van de stichter was, en de zelve den regel van St. Benedictus naar den letter zonder eenig byvoegsel deedt volgen, den arbeidt, de naaukeuriger stilzwygendheit, en de eenzaamheit herstellende, en van allerlei vryheden en voorrechten afstandt doende.

De abdy van Citeaux, het hoofdt van de gansche orde, in het bisdom van Chalons gelegen, wierdt gebouwt in het jaar 1098 door de mildadigheden van Eudes den I, hartog van Bourgonje, en door de hulp van Gautier, bisschop van Chalons, en van Hugo, aartsbisschop van Lions. St. Robert ging door last van deze twee kerkvoogden uit zyn klooster, met een colonie van een en twintig monniken om het bestier van deze nieuwe abdy te aanvaarden. St. Robert door het bevel van den paus genoodzaakt zynde wederom naar Molesme te keren, bestierde Alberik de abdy van Citeaux als abt tot den 26 January des jaars 1109, wanneer hy storf. St. Stephanus, die toen prioor was, volgde op hem in die waardigheit. Hy wordt aangemerkt als de stichter van de orde van Citeaux, ter oorzake van het verwonderlyk getal van monniken, die hy aannam, en der kloosters, die hy oprechtte.

De eerste monniken, die de wildernissen van Citeaux quamen bewonen, leidden aldaar een verwonderenswaardig leven, geen ander verblyf hebbende dan twee hutten, die zy zich maakten van aarde en van takken van bomen, en geen ander voedsel dan wortelen uit het bosch, en zomtyds zelfs de bladen van de bomen; zo dat men zich niet moet verwonderen, dat zich gedurende tien of twaalf jaren niemandt te Citeaux aanboodt om aldaar monnik te worden. De eersten, die den weg baanden aan een oneindig getal anderen, waren St. Bernard, en dertig van zyne medgesellen, die zich quamen aanbieden aan St. Stephanus, die toen abt was. Zy wierden gevolgt van zulk eene menigte, dat de orde zo groot wierdt, en zo machtig, dat zy gedurende meer dan eene eeuw byna geheel Europa, zo in 't geestelyke als in het tydelyke, bestierde. Vyftig jaren na hare stichting waren 'er reets meer dan vyf hondert kloosters van deze orde.

Deze monniken namen het witte kleedt aan, en hen wierdt de naam van witte monniken gegeven, gelyk de naam van zwarte monniken aan die van Cluny. De kloosters, die de orde van Citeaux volgden, waren te zamen vereenigt, zelfs door de stichtingen, en door eene instelling, genaamt *de bewysschriften van liefde*, in het jaar 1119 bevestigt door paus Calixtus den II, onder een hoofdt, het welke was de abt van Citeaux. In deze instelling wierdt bevolen, dat men alle jaren in de abdy, moeder van alle de anderen, het algemeen kapittel zoude houden, daar alle de abten zouden gehouden zyn te verschynen, en waar van de regelen door de gansche orde zouden waargenomen worden. Deze algemene kapittelen, die in het vervolg zo nuttig bevonden wierden, dienden tot een voorbeeldt aan de andere geestelyke ordens, en men maakte daar van zelfs een kanon in het algemene Concilie van Lateran.

Het leven der monniken van Citeaux was verwonderenswaardig. Zy hadden geen tusschenpozing in hunne oeffeningen. De arbeidt was eene van hunne gewone bezigheden; zy gingen van de plaats, daar zy de aarde omgespit hadden, in de hette van de zon, geheel nat van 't zweet, regelrecht naar de kerk, daar zy zich vermoeiden met zingen, en twee of drie uren na malkander overend te staan. Hun voedsel onder dezen zwaren arbeidt was niet dan zwart broodt, dat aan de aarde gelyk was, dat zy dikwils nog bezwaarlyk bekomen konden, en hun drank was zuiver water, dat zy nooit dan met mate gebruikten, en dat zy dikwils zich zelfs onthielden tot kastyding. Hunne stilzwygendheit was eeuwigdurent, en buiten de geestelyke zamenspraken, die zy te zamen hielden, spraken zy niet dan door tekens. De gehoorzaamheit wierdt onder hen zo naaukeurig geoeffent, dat men het voor een misdryf aangemerkt zoude hebben iets onder zyne macht te hebben.

Voorts is deze orde vruchtbaar geweest in doorluchtige mannen; want behalven twee pauzen, die zy aan de kerke gegeven heeft, telt men verscheide kardinalen en bisschoppen, en een zeer groot getal van heilige schryvers. De abt van Citeaux, algemeen overste (*generaal*) van de orde, is zonder andere aanstelling eerste raadsheer van het parlement van Bourgonje. De vier eerste dochters van deze abdy waren, La Ferté, Pontigny, Klaarval, en Morimont, die ieder hare byzondere voorrechten hebben. De andere kloosters van deze orde zyn door de gehele Christenheit, en tot in Asië, Griekenlandt, Palestina, enz. verbreid, ten getale van omtrent drie duizent, zo voor mannen als vrouwen. Verscheide broederschappen zyn daar van opgerecht in Italië, Vrankryk, Spanje, Portugal en Duitschlandt, die alle nog heden den abt van Citeaux voor hun hoofdt en algemeen overste erkennen, en hunne afgezondenen op het algemeen kapittel zenden in den tydt, wanneer het zich vergadert. Daar zyn ook krygsordens, die daar van afhangen, te weten van Calatrava in Castilië, van Alcantara in 't koninkryk van Leon, van Monteze in dat van Arragon, en die van Avis en van Christus in dat van Portugal.

St. Bernard, abt van Klaarval, is zo doorluchtig geweest in de Cistercienzer orde, dat hy is aangemerkt als de vader van deze orde, die door zyn toedoen dien groten aanwasch gekregen heeft, waar van gesproken is; zo dat de Cistercienzer monniken zonder onderscheidt genoemt zyn van de orde van St. Bernard, of Bernardynen. Deze heilig was in de orde getreden te Citeaux vyftien jaren na des zelfs stichting. Hy bragt twee jaren in dit klooster door met een ongelooflyken yver en vurigheit, tot dat St. Stephanus aangezocht zynde te Klaarval een klooster te stichten, het oog liet vallen op Bernard, hoewel hy nog maar vyf en twintig jaren out was, en zyne medgesellen veel ouder waren, en veel meer ondervinding hadden dan hy in de zaken der werreldt. Een iegelyk was verbaast zulk een jongen monnik te zien, dien men met zulk eene gewichtige onderneming belastte. Wilhelm van Champeaux, bisschop van Chalons aan de Marne, hadt niet zo haast met hem gesproken, wanneer hy zich zelven aanboodt om zich te doen zegenen, of hy bevondt, dat St. Stephanus eene goede keur gedaan hadde, en deze geleerde kerkvoogdt maakte van toen af eene naauwe vriendschap met St. Bernard.

Wanneer St. Bernard in zyne nieuwe bediening, en in zyn nieuw klooster gestelt was, deedt hy aldaar de godsdienstigheit en de deugdt op eene ongemene wyze bloejen. De regulierheit, die men tot dien tydt toe te Citeaux gezien hadde, was weinig in vergelyking van het gene te Klaarval gezien wierdt; de armoede was daar ongemeen, de honger, de koude en de naaktheit waren alle de rykdommen van deze nieuwe bewoners. Zy bereidden dikwils hunne potspyze niet dan van bladen van beukebomen. Hun broodt, gelykdat van den propheet, was niet dan van gerste, van hirs, en van graauwe erreten; en nog hadden zy daar van niet genoeg om zich te verzadigen. Het was zo zwart en zo onsmakelyk, dat een doortrekkent monnik, dien men daar van voordiende, het niet zien konde zonder tranen te storten, en heimelyk een stuk daar van met zich nam, om het aan de werreldt te vertonen, als een voorwerp van verwondering, en eene stilzwygende vermaning tot boetvaardigheit. De hoogachting van dezen groten heilig, en de wyze, op welke men in zyn klooster leefde, trokken van alle kanten een groot getal van persónen derwaarts, die zich volkomen aan Godt overgeven wilden, en men telde daar meer dan hondert nieuwelingen. Zyn klooster was ook een queekschool van zo vele grote mannen, dat het sedert dien tydt een van zyne monniken heeft zien zitten op den stoel van St. Pieter, zes kardinalen, en meer dan dertig kerkvoogden. Men zag heilige volkplantingen uit het zelve gaan, om zich neêr te zetten in andere kloosters, daar men met de zelve regulierheit leefde. Dat van Trois-Fontaine was het eerste, gesticht in het bisdom van Chalons in Champagne in 't jaar 1118. Dat van Fontenet volgde kort daar op in het bisdom van Autun, te weten in 't jaar 1121, en verscheide andere elders. St. Bernard zondt aan alle deze kloosters monniken van Klaarval om de zelve te bestieren in de hoedanigheit van abten, maar hy hadde over hen een algemeen bestier en opzicht. Het getal der monniken van Klaarval was zo groot, dat St. Bernard, stervende, in zyne abdy alleen meer dan zeven hondert monniken liet.

De vurigheit van deze heilige monniken veroorzaakte geen afgunst aan die van Citeaux, die zich in het tegendeel door hun voorbeeldt, en door een heiligen nayver aangeprikkelt vonden, zo dat zy altoos te zamen vereenigt bleven, de regelen, en de gewoontens, welke St. Bernard te Klaarval hadt ingevoert, in het algemeen aangenomen en geoeffent zynde in alle de kloosters der Cistercienzen.

Deze orde heeft een langen tydt in eene grote heiligheit volhard, maar heeft allengskens het lot der andere ordens gehad, en is in hare eerste vurigheit, en in de oude gestrengheit, die haar zo beroemt gemaakt hadde, verflaauwt. Daar zyn niettemin van tydt tot tydt yverige hervormers geweest, en een groot getal van kloosters, die den ouden geest van hunne orde hebben doen herleven.

In 't jaar 1423 wierdt in Spanje eene broederschap opgerecht, die

die zich de broederschap van St. Bernard noemde, gesticht door Martin Vergas, een Spanjaardt van geboorte. Deze monniken namen den ouden regel van Citeaux wederom aan, en hunne broederschap wierdt goetgekeurt door paus Martyn den V. Zy heeft vermaarde collegien gehad te Salamanca, te Alcala, en elders.

In de laatste eeuw zag men ook eene hervorming van de Cistercienzer orde, welke verscheide kloosters omhelst hebben, zonder zich te onttrekken aan het bestier van den algemenen abt van Citeaux, of van de vier dochters van Citeaux. Deze abdyen, die de naaukeurige waarneming omhelst hebben, stellen haren roem in het volgen van den geest van St. Bernard naar den letter, en te leven volgens den regel, dien hy aan zyne monniken hadt nagelaten. Daar zyn meer dan zestig kloosters in Vrankryk, die deze hervorming aangenomen hebben, en onder de zelve vele van belang. Het kleedt der monniken van St. Bernard van de orde der Cistercienzen is een witte rok met een zwart scapulier, en in den dienst dragen zy een wit overkleedt, dat ruim en lang is met grote mouwen. Zy hebben een zwart overkleedt wanneer zy buiten het klooster gaan.

Monniken van de broederschap der Feuillanten van de orde der Cistercienzen.

Jan de la Barriere, een Franschman van geboorte, abt van Feuillans, in 't bisdom van Rieux, in 't graafschap van Cominges, door den afstandt van Jakob van Crussol in 't jaar 1565, nam een besluit door hoger inblazing om den eersten geest van de orde der Cistercienzen in zyn klooster te herstellen. Hy ontmoette daar in verhinderingen, die bezwaarlyk te boven te komen waren, en zonder groten yver, en eenen moedt, die in alles den toets konde uitstaan, zoude hy nooit zyn oogmerk bereikt hebben. Nadat hy professie gedaan hadt van de hervorming, quam hy wederom in zyne abdy, om de zelve door zyn voorbeeldt en gezag onder zyne monniken te doen standt grypen; hy hadt echter niet terstont de vertroosting van zyne monniken in zyn gevoelen te zien overgaan, en alles, wat hy doen konde, was eenige misbruiken weg te nemen. Hy bragt by zich zelf in het byzonder vier jaren in eene grote gestrengheit door, geen vleesch noch wyn gebruikende, biddende dag en nacht met gedurige tranen, slapende op den harden steengrondt van zyne celle, en op den vloer van zyne kerk, Godt biddende om de genade, dat zyne abdy zich tot de naaukeurige waarneming van den regel begeven mogt. Zyne oogmerken wierden gezegent, en de uitkomst ging alle zyn verwachting te boven, dewyl hy niet alleen de hervorming in zyn klooster invoerde, maar dat hy ook het geluk hadde eene beroemde broederschap in de kerke op te rechten, die zeer beroemt geweest is in grote mannen.

Het leven van deze monniken, onder het bestier van dien heiligen abt, was eene gedurige aaneenschakeling van boetvaardigheden, van ongemene kastydingen, tot zo verre zelfs, dat men de zelve vergeleek by die van de eerste Anachoreten, en by die, de welke in het begin by die van Citeaux en Klaarval geoeffent wierden. Op de reguliere vastendagen aten zy maar eenmaal des daags, nadat zy den dienst van *Nona* gezongen hadden, dat is te zeggen omtrent twee uren na den middag, en om hunne krachten te herstellen en te ondersteunen, die door een langdurig Psalmgezang, en door den zwaren arbeidt afgemat waren, vonden zy op hunne tafel broodt van ongemalen en ongezift koorn, en kruiden, die gekookt waren zonder zout of olie, en dat meer is, zonder onderscheiding van de wilde, of van die, de welke tot gebruik waren. Dit onthaal was verselt van zuiver water; en op dat de slaap zelfs niet vry mogt zyn van ongemak, diende de blote aarde of eenige planken op de zelve tot hun bedde, en zy hadden een stuk houts of eenen steen tot hun hoofdpeulewe. Men zoude bezwaarlyk zulke wonderlyke gestrengheden geloven kunnen, indien de nabyheit der tyden de zekere bewyzen daar van niet bewaart hadde. Het is waar, dat de zelve maar 18 jaren in die ongemene strafheit geduurt hebben, dat is te zeggen sedert het jaar 1577, wanneer de hervorming begon, tot in het jaar 1595, in het welke paus Clemens de VIII die matigde, op het vertoog dat men hem gedaan hadde, dat de zelve de gewone krachten van de natuur te boven gingen; en dat in eene week veertien monniken van hun klooster te Rome door gebrek van voedsel gestorven waren. De paus deedt in het algemeen kapittel, dat in 't zelfde jaar 1595 te Rome gehouden wierdt, instellingen vervaardigen, welke de Feuillanten tegenwoordig onderhouden, latende echter aan den vader abt de vryheit om in de gestrengheden, tot welke hem Godt geroepen hadde, voort te gaan, en waar in hy ook getrouwelyk tot zyne doodt toe volhardde.

Al van het begin van deze hervorming af keurde paus Sixtus de V de gewoontens en de gestrengheden goet, die te Feuillans geoeffent wierden, en om de stadt Rome niet te versteken van zulk een zeldzaam voorbeelt van deugdt, hieldt hy twee monniken te Rome, welke de abt van Feuillans derwaarts gezonden hadde, en beval dat men 'er een groter getal zoude doen komen. Hy rechtte vervolgens daar van eene gemeenschap op in de oude kerk van Pudentiana. Byna ter zelver tydt bragt 'er de abt zelf zestig te Parys door bevel van koning Henrik den III, en daar bleven 'er nog tachtig overig in zyn klooster.

Deze zestig monniken gingen in 't jaar 1587 in het klooster, dat de koning hen te Parys hadt doen bouwen in de voorstadt van St. Honoré, naby de koninklyke tuin der Tuillerien, in eene aangename en gemakkelyke gelegenheit. Aldus begon in Vrankryk de broederschap der Feuillanten, het paleis der koningen diende de zelve tot een wiege, hunne mildadigheden hebben de zelve in de provincien van het koninkryk uitgebreid, dewyl 'er byna gene kloosters van Feuillanten in Vrankryk zyn, die den koning niet voor stichter erkennen. Deze broederschap heeft geen minder gunst gevonden aan 't hof van Rome, de pauzen de zelve niet alleen in die stadt gevestigt hebbende, daar zy twee kloosters bezit, maar ook door geheel Italië, en in de staten van den hartog van Savoje, daar zy 'er een groot getal heeft. Dit heeft paus Urbanus den VIII verplicht deze broederschap in twee te verdeelen, waar van de eene genaamt wordt *Hervormde broederschap der monniken van St. Bernard van de Cistercienzer orde*, die de kloosters van Italië en van Savoje bezit; de andere is genaamt *de broederschap der Feuillanten*, of *van St. Bernard van de boetvaardigheit*, en vervat de kloosters van Vrankryk, die acht en twintig in getal zyn. Ieder broederschap heeft haar algemenen overste te verkiezen, en de algemene procureur van de broederschap der Feuillanten heeft eene verblyfplaats te Rome. De Feuillanten gaan barrevoets, en bedienen zich van voetzolen van hout; die van Italië waren in 't begin ook barrevoets, maar dewyl dat niet voorgeschreven is in den regel van St. Benedictus, noch overeenkomstig met de instellingen en bevelen van de orde der Cistercienzen, bedienen zy zich sedert het jaar 1670 van zwarte laarsjes.

Deze monniken eeten nooit vleesch noch eieren, en drinken geen wyn dan in de uiterste zwakheit; zy leven van kruiden, van erreten en bonen, en van vruchten. Zy bewaren gestrengelyk de stilzwygendheit en de gehoorzaamheit, en zyn zeer barmhartig omtrent de armen. Zy zyn in 't wit gekleed, dat de verwe is, die men by overlevering gelooft dat de H. Maagdt te Citeaux heeft voorgeschreven; zy dragen geen scapulier, maar alleen eene grote kap, die hen de schouders bedekt.

Monniken van la Trappe van de orde der Cistercienzen.

De hervorming van la Trappe heeft zo veel gerucht gemaakt in de werreldt, en is zo stichtelyk geweest, dat men niet voorby kan de zelve hier te plaatsen, en te verhalen het gene daar van te zeggen is.

De abdy van la Trappe is op de grenzen van Perche en van Normandyë, in 't bisdom van Seez, drie mylen van Mortagne. Zy wierdt gesticht door Rotrou, graaf van Perche, in 't jaar 1140, en aan Godt gewyd onder de aanroeping van de H. Maagdt in 't jaar 1214 door Robert, aartsbisschop van Rouaan. Zy is geplaatst in eene valei tusschen heuvelen en een bosch, die de zelve omringen, en de aannadering daar van moejelyk maken.

Armand-Jan Bouthilier van Rancé, Doctor in de Theologie, eerste aalmoesenier van den hartog van Orleans Gaston van Vrankryk, met deze abdy voorzien zynde, bewoog door zyne vermaningen, en door zyne verplichtende wyze van doen zyne monniken, om te verzoeken dat het klooster gestelt wierdt in handen van de vaders van de naaukeurige waarneminge, om daar in de eerste en ware oeffening van den regel te herstellen. Zy begaven zich daar in den 16 February des jaars 1663. De godsdienstige abt vergenoegde zich niet met deze eerste beginselen, hy besloot de dingen tot de uiterste volmaaktheit te brengen, en den geest van boetvaardigheit te vernieuwen, welken St. Bernard eertyds verwekt hadt in Klaarval en in de abdyen, waar van hy de stichter was; en om daar toe mede te arbeiden door zyn voorbeeldt, nam hy het geestelyke kleedt aan in de abdye van onze L. Vrouwe van Perseigne van de naaukeurige waarneming der Cistercienzen, en nadat hy zyne gelofte gedaan en den abtelyken zegen ontfangen hadt in de abdy van St. Martyn van Seez, van de orde van St. Benedictus, begaf hy zich naar zyne abdy. Hy was niet lang aldaar geweest, of hy overreedde zyne monniken zich meer en meer te volmaken in de oeffeningen van de naaukeurige waarneminge, die zy omhelst hadden, en hy bewoog hen daar toe zo krachtig door zyne woorden en door zyn voorbeeldt, dat 'er geen was, die zynen abt niet wilde navolgen.

Dit klooster is onophoudelyk met nieuwe zegeningen beschonken, en het getal der monniken is zodanig aangewasschen, dat 'er tegenwoordig meer dan tachtig zyn, en jaarlyks zyn 'er meer dan twee hondert personen, die zich aanbieden en het geestelyke kleedt verzoeken.

Deze monniken zyn volkomen afgezondert van de werreldt, en hebben gene gemeenschap met de menschen; zy onderhouden onder hen een eeuwig stilzwygen, en spreken nooit, dan wanneer zy alle byeen vergadert zyn, in de onderhandelingen, die zy houden van geestelyke zaken, en die de oeffening van de deugt betreffen; zy onthouden zich van vleesch, van eieren, en van visch, ten minsten als zy gezont zyn, niet dan kruiden, wortelen, erreten en bonen eetende, en gemeenlyk water drinkende; zy slapen gansch gekleed op stro, en staan des nachts op om de vroege metten te zingen; het is hen niet toegelaten uit het klooster te gaan, dan om gezamentlyk op het landt te gaan arbeiden. Wanneer zy in de ure des doods zyn, brengt men hen in het Choor op stro, en op assche, welke de abt daar over spreidt in de gedaante van een kruis, waar op zy den geest geven terwyl de anderen bidden. Zy zyn dagelyks bezig met den arbeidt, om de aarde te bebouwen, om in de keuken te dienen, om de klederen te wasschen, en om andere diergelyke zaken te doen. Wanneer zy, terwyl zy op het landt of in den tuin arbeiden, de klok horen slaan, vallen zy op hunne knièn, en zeggen eenige voorgeschreve gebeden op. Des zomers na de maaltydt is het hen geoorlooft een uur in hunne kamer te wyken en te rusten. Wanneer zy naar de eetzaal gaan, treden zy twee aan twee met eene grote nedrigheit en zedigheit daar in, en zy hebben dat byzonder, dat alle de oeffeningen op den dag in het gemeen geschieden, en dat zy altoos zich alle by malkander bevinden.

Hun gewaadt is een wit overkleedt, met een lederen gordel gebon-

bonden, die zy zelfs des nachts aanhouden, niets anders aflatende dan de grote kap, die zeer gelyk is aan die der Feuillanten. De leeken hebben een kleedt van het zelve maakfel, maar dat bruin is van verwe, en laten den baardt waffchen, het welke hen onderfcheidt van de andere monniken, die tot het choor gefchikt zyn. De nieuwelingen dragen in plaats van het overkleedt een groten en witten overrok.

De monniken van la Trappe verlaten het overkleedt gedurende den arbeidt, en zyn met een witten wollen rok gekleed, en daar onder met een wit hembt, mede van wolle; zy hebben een zwart fcapulier met den gordel boven de lendenen gebonden, met eene kleine enge kap, die daar aan vaft gehecht, en een weinig puntig is; zy trekken houte klompen aan als zy in den tuin of op het landt gaan arbeiden.

Daar zyn eenige kloofters in Vrankryk, die het voorbeeldt van la Trappe gevolgt hebben. De abdy van Sept-Fonds is de voornaamfte. Zy is gelegen in het Bourbonnois, zes mylen van Moulyns, en een vierde gedeelte van een myl van de rivier de Loire, in eene vruchtbare vlakte, die met boffchen, vyvers en weiden gefchakeert is, die de toegangen daar van zeer aangenaam maken. Dit kloofter is eene dochter van Klaarval, en men gelooft door eene oude overlevering dat S. Bernardus het zelve door zyne tegenwoordigheit geheiligt heeft. Maar dewyl het van den geeft van dezen H. ftichter was afgeweken, heeft het de hervorming nodig gehad, welke Euftachius van Beaufort aldaar ingevoert heeft, en welke gelyk is aan die van la Trappe: men zegt zelfs dat zy veel geftrenger is, hoewel zy zo veel geruchts niet in de werreldt gemaakt heeft, deze heilige monniken geheim houdende alles wat onder hen gefchiedt, en niet willende dat het algemeen bewuft zy van de geftrengheit van hun leven en van hunne boetvaardigheit.

De abdy van Orval in Luxemburg van het bifdom van Trier heeft mede eene geftrenge hervorming aangenomen. Men leeft aldaar gelyk te la Trappe, uitgezondert dat de monniken van Orval vifch mogen eeten wanneer de zelve hen aangeboden wordt. Zy onderhouden eene grote ftilzwygendheit, en houden zich op den dag met arbeiden in de tuinen, in de boffchen en op het landt bezig.

Het kleedt van deze monniken heeft niets byzonders, en is gelyk aan dat van Citeaux.

Monniken van de orde der Vernederden.

XII Eeuw.

Deze orde heeft haren oorfpronk genomen in de XII eeuw te Milanen. Eenige Milaneefche edelluiden wederom in Italië gekeert zynde, na eene lange gevangenis in Duitfchlandt, werwaarts zy door den keizer gevoert waren, die hen gevangen genomen hadde, befloten de werreldt te verlaten; en hunne goederen gemeen makende, deden zy te zamen profeffie van den regel van S. Benedictus. Jan van Meda was een van de genen, die het meefte tot deze reguliere vaftftelling arbeidden, en de H. ftoel, ziende dat de Godsdienft een nieuwen luifter ontfing door den yver van de genen, die deze inftelling omhelft hadden, gaf daar aan zyne toeftemming, en de paus Innocentius de III beveftigde die omtrent het einde van de zelfde eeuw. Terwyl men daar in den geeft van armoede zag regeeren, en de regel naaukeurig wierdt waargenomen, was deze orde in groot aanzien, en daar waren in de zelve een groot getal van uitmuntende monniken. Hare goederen vermeerderden dagelyks meer en meer door de Godsdienftigheit der Chriftenen. Maar de tydt en de rykdommen bragten daar in eene grote verflaauwing te weeg: de eigendom verhief zich op de overblyffelen van de tucht. De overften, die men prevooften noemde, maakten zich meefter van de inkomften der kloofters, en eigenden zich het gebruik daar van toe als of zy 'er eeuwigdurende eigenaars van waren, gevende niet meer dan zy wilden aan de monniken, die naaulyks hadden om te leven. Zy droegen vervolgens deze plaatfen over, als waarachtige beneficien, waar van zy de wettige bezitters geweeft hadden. Hier door ontftont eene eindeloze menigte van misflagen; want men nam niet alleen zeer weinig monniken aan in de kloofters van de orde, de overften door gierigheit der zelver getal zo veel verminderende als mogelyk was, om te meer gelegenheit te hebben om hun inkomen te vermeerderen, maar, het gene beklaaglyker was, men nam zelfs in het gemeen niet anders aan dan onwaardige en onwetende voorwerpen, en die aan allerlei ondeugden overgegeven waren. De prevooften leiden zelfs zulk een los leven, dat zy niets aan hunne vleeffchelyke luften weigerden; en de monniken, zich naar hun voorbeeldt gedragende, befchaamden de ongeregeldfte werreldlyken, hunne buitenfporigheden goedgekeurt zynde door hen zelfs, die de zelve beftraffen moeften; met een woordt, alles was bedorven in deze orde.

In de zestiende eeuw, S. Karel Borromeo tot befchermer van deze orde verkoren zynde, was geraakt over den beklaaglyken ftaat, waar in hy zag dat zy vervallen was, en befloot ter zelver tydt den geeft der zelve, die geheel verdooft was, te doen herleven. Deze orde beftont uit vier en negentig kloofters, die maar omtrent hondert en zeventig monniken hadden, maar zonder eenig kenteken van hunne eerfte regulierheit met hunne beneficiën handelende of het tydelyke beneficiën geweeft waren, en levende, gelyk gezegt is, op eene fchandelyke wyze, en zich in alle de vermaken en wellufcen der werreldlingen dompelende. Het quaadt was zo groot, dat de hervorming zeer bezwaarlyk, en nog gevaarlyker te ondernemen was. S. Karel Borromeo, wiens yver onverzettelyk was tegen alle wederftrevingen, en die door geen gevaar af te fchrikken was, ondernam ondertuffchen, onderfteunt door het gezag van den paus Pius den V, de hervorming, en bediende zich ten dien einde van een brevet van den zelven paus, die hem toeftont het tiende gedeelte van het inkomen van alle de prevooftfchappen te heffen, tot herftelling en onderhoudt van het nieuwelingfchap. Hy deedt een algemeen kapittel vergaderen te Cremona in hoedanigheit van Apoftolifch afgezant, daar zy toeftemden in de hervorming. Hy benam hen allerlei eigendom, hen verplichtende de goederen van ieder kloofter in het gemeen te houden, hy benoemde een algemeen prevooft, en maakte verfcheide andere reglementen, welke ftrekten tot vernieuwing van deze orde, en om de zelve in haar eerften ftaat te herftellen.

De prevooften, die zich daar door berooft zagen van de middelen om te voldoen aan hunne wellaften, waren bedacht om zich krachtiglyk tegen de uitvoering van deze bevelen aan te kanten, en zich te verdedigen in den ftaat, dien men hen wilde doen verlaten. Maar alle hunne pogingen vruchteloos geweeft zynde, moeften zy buigen voor eene macht, die boven de hunne verheven was, echter een voornemen hebbende om zich te wreken over de behandeling, die men hen deedt, wanneer zy gunftige gelegenheit zouden vinden. De wanhoop verfchafte hen 'er eene, drie prevooften van deze orde, te weten, Jeronymus, prevooft van de kerk van St. Chriftoffel van Vercelli, Laurens, prevooft van Caravagio, en Clemens, prevooft van S. Bartholomeus van Verona, fpanden te zamen om den kardinaal Borromeo te doen ombrengen, en zy openbaarden hun voornemen aan nog eenige andere van de zelve orde, en bedienden zich tot de uitvoering van een van hunne monniken, een priefter, genaamt Jeronymus Donatus, bygenoemt Farina, die zich zelf daar toe aanboodt voor een fomme gelds, die men hem tot beloning geven moeft. Te Milanen gekomen zynde voerde hy aldaar zyn verdoemelyk voornemen uit terwyl de H. kardinaal op zyne kniën lag in meditatie, voor het autaar van zyne kapelle in 't midden van eene menigte van perfonen, in het begin van den nacht. Farina fchoot op hem met een vuurroer met eene grote kogel en verfcheide fteenen geladen, en vluchtte zonder dat iemandt hem konde kennen, of achtervolgen. Deze grote man zoude van die fchoot hebben moeten fterven, indien niet Godt (gelyk men verhaalt) een wonderwerk tot zyn voordeel gedaan hadt, dewyl de kogel, die hem op den rug aan 't wervelbeen getroffen hadt, en die door en door hadde moeten gaan, zelfs niet eens door zyne klederen gedrongen was, en een van de fteenen, tot het vleefch toe gekomen zynde, was daar tegengehouden, zonder eenige wonde te maken. Men konde in eenigen tydt de opftelders van zulk een bozen toeleg niet ontdekken, maar Godt, die niet wilde dat zo groot een misdryf ongeftraft bleve, liet toe dat eenigen der medeplichtigen van de zamenzwering zich zelfs quamen befchuldigen, en de andere medefchuldigen ontdekten. Men betrapte Farina, den voornaamften uitvoerder van den voorgenomen moordt, in de krygsbenden van den hartog van Savoje, onder welke hy foldaat geworden was. Zy wierden alle gevat en in de gevangenis geworpen, daar zy hunne misdaadt beleden, en daar zy niet uitquamen dan om door eene openbare en fchandelyke doodt hun misdryf uit te wiffchen.

Zulk eene verdoemelyke daadt deedt oordeelen dat het onmogelyk was deze orde te hervormen, en de paus befloot de zelve te vernietigen, omdat zy nergens anders toe diende in de kerke, dan tot verachting van den Godsdienft, en tot eene grote ergernis. Nadat hy den raadt van 't Sacro Collegio daar over ingenomen hadt, deedt hy de bulle van deze vernietiging afkondigen, leggende aan ieder der monniken voor zyn leven een jaargeldt toe uit de inkomften van deze orde om eerlyk te beftaan. Deze inkomften wierden vervolgens gebruikt tot oprechting en onderhoudt van queekfcholen, collegiën, en andere geftichten.

Het kleedt van deze monniken was wit, met een witte ronde muts op hun hoofdt, maar de overften droegen een vierkante muts.

Monniken van de orde van Fonte-Vrault.

XII Eeuw.

De orde van Fonte-Vrault heeft iets byzonders, en dat men in gene andere orde van de kerke vindt, (indien men die van S. Brigitta uitzondert) dewyl alle de macht beruft in de perfone van eene abdiffe, die een volftrekt gebiedt heeft over de kloofters der mannen. De gelukzalige Robert van Arbriffel was daar van de ftichter in het jaar 1100. Hy hadt zyne aanmerking op de woorden, welke Jefus Chriftus tot Johannes fprak van het kruis, wanneer hy zeide, *Zie uwe Moeder*, en geloofde, dat hy, in navolging van het voorbeeldt van den Zaligmaker, eene gemeenfchap konde oprechten, in welke de abdiffe het voorname beftier hadde, en aan de welke de monniken onderworpen waren, volgens de regelen en inftellingen, welke hy hen gaf. De pauzen hebben deze inftelling goedgekeurt, en hebben niet geoordeelt dat dit eene afwyking van het recht was. Zy hebben zonder beraadt, en zelfs met grote loftuitingen, deze orde beveftigt; Pafcal de II in 't jaar 1106; Gelafius de II in 't jaar 1118, en Calixtus de II in 't jaar 1119, wanneer hy in perfoon de kerken wydde, die dit grote kloofter uitmaakten.

Deze wyze van regeering moet niet ongemeen fchynen, en heeft niets dat niet in de andere geeftelyke gemeenfchappen gefchiedt. Want men vindt overal in de zelve loontrekkende kapellanen, beftierders, en biechtvaders, die de nonnenkloofters dienen, en onderworpen zyn aan de uren, aan de gewoontens, en aan de geeftelyke noodzakelykheden der nonnen tot der zelver voedfel en beftaan, niet mogende uitgaan of vertrekken zonder be-

williging der abdissen: dit is alles volgens de orde, en niemandt vindt het zelve onregelmatig; het is waar dat zulks zonder bestendigheit is en onder de wil der bisschoppen, in plaatse dat, het gene volkomener schynt, de monniken van Fonte-Vrault zulks doen uit hoofde van hunnen staat en van hunne inwyding, onder de onmiddelyke afhankelykheit van den paus, en onder het ooge van een Apostolischen onderzoeker in zyne plaats gestelt, zonder dat het zelve strekt tot verachting der hoofden, volgens de uitdrukking van Sixtus den IV in zyne bulle tot de hervorming van deze orde, de welke in zynen tydt geschiedde, volgens den regel van S. Benedictus. In 't vervolg van dit artykel wordt in het byzonder van de gewoontens, de levenswyze, het getal der kloosters van deze orde, en van het gene de zelve in het byzonder betreft gesproken.

De monniken van Fonte-Vrault zyn in het zwart gekleed, en hun kleedt bestaat in eenen rok, een scapulier, en eenen overrok of mantel.

Monniken van de orde van Monte-Virgine.

S. Wilhem, stichter van deze orde, was te Vercelli geboren; hy was noch maar veertien jaren out, wanneer hy het eenzaam leven aannam, en na verscheide bedevaarten te Salerno gekomen zynde, begaf hy zich by een Heremyt, die op den Monte-Virgine, of den berg van de maagdt, woonde, en zich by hem gevoegt hebbende, leidde hy aldaar de eerste gronden van zyne orde. Hy deedt eene kerk bouwen ter eere van de Moeder Gods, en wilde dat deze plaats *Mons Virginæ* genoemt zoude worden, in plaatse van *Mons Virgilii*, dat de eerste naam daar van was, omdat de vermaarde Virgilius zich eertyds aldaar onthouden hadde.

Verscheide personen bewust van de dwaze ydelheden der wereldt, en aangedaan door het goede voorbeeldt van S. Wilhelm, begaven zich onder zyn opzicht. Hy deedt hen kleine cellen bouwen, die gelyk waren aan de zyne, en leerde hen in hun ligchaam te leven als of zy 'er geen hadden, en om het vleesch met des zelfs begeerlykheden en de wellusten der eeuw te kruissigen, op dat de geest daar door te vryer mogte zyn en in staat om zich eeniglyk aan den dienst Gods te verbinden. De levenswyze, welke deze Heilig hen voorschreef, was zeer gelyk aan die der oude Heremyten, en hy gaf hen den regel van S. Benedictus en eenige byzondere instellingen. De volstandigheit was nochtans de gave niet van alle deze monniken, verscheide verslaauwt zynde in hunnen eersten yver, vervielen tot morring en beklaagden zich dat men hen al te straf een juk hadt opgelegt, en een last, die te zwaar was om te dragen; zy verwekten zo vele vervolgingen tegen hunnen heiligen abt, dat hy verplicht was voor hunne razerny te wyken, en de waardigheit te verlaten, die hy met tegenzin aangenomen hadt. Hy stelde in zyne plaats een goeden monnik, Albert genoemt, om hen te bestieren.

Godt, die dikwils zyne oogmerken bereikt door wegen, die dikwils schynen het meest daar tegen aan te lopen, bediende zich van de quade wil van deze monniken om een wonderlyken voortgang aan de orde van Monte-Virgine te geven; want S. Wilhem, gevolgt van vyf monniken, die zyne medegezellen waren in zyn vertrek, de voornaamste steden van Italië doorlopen hebbende, vestigde aldaar zyn orde met een wonderbaarlyken goeden uitslag, verscheide kloosters van mannen als vrouwen stichtende. De geest van zyne instellinge was een zeer boetvaardig leven te leiden, waarom hy hen het gebruik van wyn, vleesch, en allerlei zuivel verboodt, belastende dat zy drie dagen in de week niet dan kruiden en een weinig broods zouden eeten.

Celestyn de III bevestigde deze orde in 't jaar 1197, en schreef de onderhouding van den regel van S. Benedictus aan de zelve voor. Lucius de III verzachtte de instellingen van S. Wilhem, die te streng waren, en sedert bewaren deze monniken die levenswyze met veel achting. Zy worden bestiert door een algemeen Overste, die alle drie jaren verandert, en die omtrent zeven en veertig kloosters onder zich heeft, die door geheel Italië verspreid zyn.

Het kleedt van deze monniken is gansch wit, en bestaat in eenen rok, een scapulier, eene kap, en een monniks overkleedt, dat zy aflaten wanneer zy buiten het klooster gaan, en nemen in plaatse van het zelve een mantel en een witten hoedt.

Wilhelmitische Heremyten, genaamt Witmantels.

XII Eeuw.

Daar zyn verscheide ordens in de R. kerke, die het witte kleedt aangenomen hebben, zonder dat de verwe van hun kleedt aan hen een byzonderen naam heeft doen geven, gelyk aan die, waar van de monniken Witmantels genaamt zyn. De stichter van deze orde is weinig bekent; zommigen geloven dat Wilhelm de X, laatste hartog van Aquitanië de zelve instelde, en dat hy, het gerucht hebbende doen lopen dat hy gestorven was naar St. Jacob in Gallicië gaande, zich naar Toskanen begaf, en aldaar leefde tot in het jaar 1157. Anderen schryven deze instelling toe aan een anderen heilig, die den naam van Wilhelm droeg. Dit was eene Heremyter-orde, die den regel van St. Benedictus volgde, als blykt uit de bullen der pauzen Innocentius den IV, Alexander den IV, Urbanus den IV, en anderen. De eerste stichting geschiedde in Italië in een klooster, genaamt *Stabulum Rhodis*, en tegenwoordig Malavalle, daar Wilhelm verscheide personen aannam, die zich aanboden om onder zyne bestiering te leven. Hy beval, dat de genen, die daar aangenomen zouden worden, gelofte zouden doen van gehoorzaamheit aan eenen overste, dat zy zich naar zynen raadt zouden gedragen, en niets ondernemen zonder hem. Zyn voornemen wierdt gezegent, en zyne orde breidde zich aanmerkelyk uit in Vrankryk, in Saxen en in Bohemen, onder den naam van Wilhelmiten.

Na de doodt van Wilhelm wierdt de orde bestiert door Albert, Reinout, en den gelukzaligen Jan den goeden van Mantua. Men gaf aan deze monniken den naam van Witmantels, en de zelve is behouden door het klooster, dat men hen te Parys gaf in 't jaar 1268, en dat tegenwoordig bezeten wordt door de vaders van de broederschap van St. Maur.

Het kleedt van deze monniken was wit, gelyk *Choppinus* aanmerkt: anderen willen dat de rok zwart was, en de mantel wit. Deze kloosters vereenigt zynde met de Augustyner Heremyten, zyn zy tegenwoordig in 't zwart gekleed. De vader *Bonanni* geeft hen geen kap, en verbeeldt hen met een groten baardt.

Monniken van de broederschap van Fleury.

De abt Joachim, die gedurende zyn leven zo veel geruchts gemaakt heeft, was de stichter van deze orde. Hy was van Kalabrië in het koninkryk van Napels; en nadat hy, nog jong zynde, de heilige plaatsen van Palestina bezocht hadde, wierdt hy op zyne wederkomst monnik van de Cistercienzer orde in het klooster van *San Bucino* in 't bisdom van Anglona, tegenwoordig in Lucanië; vervolgens wierdt hy tot abt van Curiaco in Kalabrië verkoren. Maar om met te meerder vryheit zich met de beschouwing bezig te houden, stont de paus Lucius hem toe zyne abdy te verlaten; waarom hy twee medgezellen met zich genomen hebbende over de Alpen trok, en in een wildernisse quam, Fleury of Flora genoemt, daar zy een klooster bouwden, toegewyd aan Johannes den Doper, omtrent het jaar 1190. Dit klooster wierdt vermaart door het groot getal van personen, die de levenswyze omhelsden, die men aldaar leidde, en het is het hoofdt geworden van de broederschap van Fleury, die vry was van het gebiedt van Citeaux. Deze broederschap hadde byzondere instellingen, onderscheiden van die van Citeaux. Zy wierdt bevestigt door het Apostolische gezag omtrent het jaar 1200. Deze broederschap is byna twee hondert jaren in standt gebleven, maar de waarneming der instellingen van den abt Joachim volkomen vernietigt zynde, is zy met de Cistercienzer orde vereenigt, daar zy uitgegaan was.

Deze monniken waren in grof wit laken gekleed, dat tot half wegen de kuiten hing, hebbende de kuiten naakt, en dragende voetzolen gelyk de Apostelen. Zy voerden tot hun zinnebeeldt een bloemtak met deze zinspreuk: *In flore judicia tua cognoscentur.*

Monniken van de orde van Val-des-Choux.

XII Eeuw.

De orde van Val-des-Choux heeft tot hoofdt eene priory van den zelven naam, in het bisdom van Langres, tusschen Dyon en Autun, steden van Bourgonje. Zy wierdt ingestelt door eenen Heilig, Virard genoemt, die professie deedt van de naaukeurige waarneming van Citeaux, die hy in zyn klooster invoerde. Het getal van zyne leerlingen vermenigvuldigt zynde, verspreidden zy zich in verscheide kloosters, die hen gegeven wierden, en maakten aldus eene nieuwe broederschap, waar van alle de oversten maar den tytel van prioor voeren, afhangende van den prioor van Val-des-Choux, die de algemene overste van zyne orde is. Daar zyn tegenwoordig weinig monniken in ieder priory, die niet meer de naaukeurige waarneming van hunne eerste instelling volgen. Zy hadden eertyds den regel, de instellingen en de wyze van het doen van den dienst van Citeaux, en zelfs was hun kleedt weinig verschillende. Innocentius bevestigde deze orde, die opgerecht was met goetkeuring van den bisschop van het bisdom. Het gene deze monniken van de orde van Citeaux onderscheidde, was de wyze van hunne meditatie, hunne lezing, en hunne gebeden: want in plaatse dat deze oeffeningen in het gemeen geschiedden in de orde van Citeaux, deden de monniken van Val-des-Choux de zelve in het tegendeel in hunne cellen, om zich, het zelve heimelyker doende, met te meerder yver daar in te quyten, niemandt als Godt tot getuige hebbende van hunne daden. Deze monniken waren zo afgezondert van de uiterlyke zorgen van het leven, dat zy voor hunne kloosters gene kudden noch vee hadden, en dat zy niet uitgingen om in het landt te arbeiden, uit vreze van zich te veel te verstroojen en te belemmeren met de zaken der wereldt. Zy mogten niet uit hunne kloosters gaan, uitgezondert den prioor, om de kloosters te bezoeken, van eenige monniken verzelt zynde, en om de zaken van zyne orde en van zyn klooster.

Het kleedt van deze monniken is een witte rok, met een scapulier, en eene zwarte kap; zy dragen den gordel boven het scapulier, en hun kleedt is weinig verschillende, gelyk gezegt is, van dat van Citeaux.

Monniken van de broederschap van S. Sylvester.

XIII Eeuw.

De orde van S. Sylvester heeft den naam van haren stichter aangenomen, die haar den regel van St. Benedictus voorschreef, en de zelve orde in het jaar 1234 instelde. Zy was eertyds onderworpen aan de orde van Val-Ombroso, maar tegenwoordig wordt zy door een algemenen overste bestiert, die drie jaren in 't bewindt is.

S. Sylvester week van Montefano in den ouderdom van vyftig jaren

jaren, zoekende zich onbekent te maken voor de werreldt, en leidende in zyne wildernisse zulk een boetvaardig leven, dat hy zich met kruiden of aardgewasschen tot zyn voedsel vergenoegde, en met water uit de fonteinen. De beesten waren echter de eenige medgezellen van zyne eenzaamheit niet in dit droevige verblyf: verscheide personen wilden zyne deelgenoten zyn in de kastydingen van het vleesch. Hy geloofde dat de wille Gods zich openbarende door den toeloop van deze gelukkige boetvaardigen, hy van hem vorderde, dat hy de zelven onderwees, en dat hy trachtte hen te geleiden op den weg der volmaaktheit. Men verhaalt dat hy in bekommering zynde, wat regel hy moest volgen, Godt hem deedt weten door een verborgen droom, in welken S. Benedictus zich aan hem vertoonde, dat het de regel van dezen groten patriarch was, dien hy moest omhelzen. Aldus een eenvoudig klooster bouwende, en zodanig als de armoede, waar van hy professie deedt, vorderde, op den top van den berg Montefano, die een gedeelte van den berg Appenyn, in het markgraafschap van Ancona, in het bisdom van Camerino uitmaakt, stichtte hy eene nieuwe broederschap van monniken, die zynen naam droeg. De kapelle, die hy deedt maken, wierdt gewyd onder de aanroeping van St. Benedictus, eenige instellingen by den regel van dezen heiligen patriarch gevoegt hebbende. S. Sylvester ging vervolgens naar Rome, daar hy van paus Innocentius den IV de bevestiging van zynen regel verkreeg, en een klooster in deze hoofdstadt van de Christenheit voor zyne nieuwe instelling, dat noch tegenwoordig in wezen is onder den naam van S. Jacob over den Tyber. Dit gebeurde in het jaar 1258. Hy stichtte naderhandt verscheide andere in verscheide plaatsen van Italië, die deze broederschap uitmaken, waar van de meeste kloosters in het markgraafschap van Ancona, in Ombria, en in Toskanen gelegen zyn.

Deze orde is hervormt door paus Sixtus den V in 't jaar 1586. Zy heeft verscheide groten mannen voortgebragt, die niet minder door hunne deugt beroemt zyn geweest dan door hun verstandt: daar zyn 'er zelf van hen onder het getal der Heiligen.

Het kleedt van deze monniken is gelyk aan dat van Val-Ombroso, en verschilt daar van niet dan in de verwe, zynde het kleedt der Silvestrynen bruin, maar naar het blaauw trekkende.

Monniken van de orde der Celestynen.

XIII Eeuw.

Hoewel deze orde eene der laatsten is, die onder den regel van St. Benedictus opgerecht zyn, zo is zy nochtans gene van de minstgeachtsten in de Roomsche kerke. Zy is aldus genoemt naar den paus Celestyn den V, die daar van de stichter geweest is. Deze Heilig, die Pieter Moron genoemt wierdt voor zyne verheffing op den stoel van St. Pieter, deedt professie van het kloosterleven in de abdy van Fiesole van de orde van St. Benedictus in 't bisdom van Benevente. Zyn abt bemerkende dat hy eene grote neiging hadde tot het eenzaam leven en de kastyding van het vleesch, en dat Godt hem riep tot gestrenger boetvaardigheit dan die in zyn klooster geoeffent wierdt, gaf hem verlof om te vertrekken in eene der grotten van den berg van Murrho omtrent den jare 1239, daar hy den tydt van vyf jaren woonde. Hy trok in 't jaar 1244 naar den berg Magella, met twee medgezellen, die sedert eenigen tydt hem in zyne eenzaamheit waren komen vinden; maar die hem in deze plaats verlieten, afgeschrikt door zyne vreemde wyze van leven. Zyn bedt was een yzere rooster, zyn hembdt was van haair, zyn gordel eene grote yzere keten met scharpe punten voorzien, die hy over zyn naakte vleesch deedt, en zyn voedsel een weinig zwart hart broodt. Hy bragt den nacht over in gebeden, en zich het vleesch te verscheuren door bloedige tuchtingen. Zyne twee medgezellen ondertusschen, beschaamt over hunne lafhartigheit, keerden eenigen tydt daar na weder by hem, en wierden wel haast van eene menigte anderen gevolgt, die, bekoort door den luister van zyne deugden, zich onder zyne bestiering begaven, het welke zyne begeerte veroorzaakte om eene gemeenschap op te rechten. Aldus leide hy toen de eerste gronden van zyne orde, aan welke men sedert den naam van Celestynen gegeven heeft.

Deze goede monniken bouwden in deze plaats eenige arme hutten tot hun verblyf, en eene kerk, die zy aan den H. Geest toewyden. Gregorius de X keurde in 't jaar 1273 op het twede Concilie van Lion deze orde goet. Het is waar dat het Concilie in den beginne dit voornemen met kracht zocht te beletten, om de menigte der kloosterordens, die toen in de kerke opquamen, en waar van men zelfs eenige vernietigde, en onder anderen die van de geesselaars. Maar men geeft voor, dat Godt deedt blyken door de wonderwerken, die men zegt dat St. Pieter deedt, dat deze instelling hem aangenaam was, het welke alle de vaders, die deze doorluchtige vergadering uitmaakten, daar in deedt bewilligen en de zelve goetkeuren. S. Pieter Moron gaf aan zyne orde den regel van St. Benedictus, met eenige byzondere instellingen, en deze broederschap wierdt genoemt van St. Damianus, en behieldt dezen naam tot dat der zelver heilige stichter opperpriester wierdt. Nadat hy de bevestiging van zyne orde verkregen hadt, vertrok hy te voet van Lion, en quam gelukkig in zyne wildernis van Magella, daar hy meer en meer arbeidde om goede regelen te maken tot de bestiering van zyn klooster, en van de anderen, die zich dagelyks met het zyne vereenigden, het gene oorzaak was dat hy zich in weinig tyds algemeen overste zag van zes en dertig kloosters, waar in niet minder dan zes hondert monniken waren. Daarenboven verkozen de monniken van Fiesole hem tot abt, en hy wierdt verplicht deze waardigheit aan te nemen door het bevel van den bisschop van Benevente, op het verzoek dat de monniken van Fiesole ten dien einde aan den bisschop gedaan hadden. Deze monniken deden alles wat hy begeerde, zodat hy in minder dan een jaar tyds de vertroosting hadde om aldaar de reguliere tucht in hare eerste volmaaktheit vast te stellen.

Deze orde heeft zich beroemt gemaakt in Italië, Duitschlandt, Vlaanderen en Vrankryk, daar de zelve door Philippus den Schonen ingevoert wierdt in 't jaar 1300. De zelve is in dertien provincien verdeelt, en men telt daar in meer dan hondert en twintig kloosters. Daar zyn 'er in Vrankryk een en twintig, die maar eene provincie uitmaken, die bestiert wordt door eenen provinciaal, die het gezag heeft van algemenen oversten.

Monniken van de broederschap van Monte-Oliveto.

De laatste broederschap en de laatste orde, welke uit die van St. Benedictus is voortgekomen, is de orde van Monte-Oliveto, de welke begon te bloejen in 't begin van de XIV eeuw. Monte Oliveto is eene ryke en vermaarde abdy in Italië, die het hoofdt is geworden van deze orde. Het was Bernard Ptolomeus, of Tolomei, een edel Siennois, die de zelve stichtte in het jaar 1319, verzelt zynde van Ambrosius Piccolomini en van Patricius Patrici. Zy weken derwaarts, en oeffenden aldaar grote kastydingen van het vleesch. De goede reuk van hun leven verspreidde zich wel haast door geheel Italië, en verscheide personen voegden zich by hen. Johannes de XXI te Avignon zynde, en hun leven en gedrag onderzocht hebbende, geboodt aan Gui, bisschop van Arezzo, hen eenen regel voor te schryven, en hunne broederschap goet te keuren. Gui in den droom een gezicht gehad hebbende van de H. Maagdt in het wit gekleed, die hem deze nieuwe orde aanbeval, gaf hy aan deze monniken den regel van St. Benedictus, en een wit kleedt, onder den naam van de broederschap van Monte-Oliveto. Gregorius de II heeft de zelve bevestigt in 't jaar 1371, en zy heeft zich sedert in vele plaatsen gevestigt, daar zy kloosters heeft. Daar is 'er een te Rome naby de nieuwe kerk van St Maria.

Het kleedt van deze monniken is wit, met een gevouwen kap, en op de schouders geplooit.

De broederschap der monniken van het lighaam van Jesus Christus, of van het H. Sakrament, wierdt vereenigt met die van Monte-Oliveto in 't jaar 1582. De schryvers stellen der zelver geboorte omtrent het begin van de XIV eeuw; maar men vindt niets van der zelver stichter. Het klooster van Galdo in het bisdom van Nocera in Ombrië gelegen, is het hoofdt van deze broederschap, van waar Johannes, bisschop van Foligny, in de zelve provincie hen in zyn bisdom riep, en hen in het jaar 1373 plaatste in de kerk van St. Maria des Champes naby Foligny, nadat hy daar toe de bewilliging van de kanunniken verkregen hadt. Maar het klooster van Galdo in een droevigen staat geraakt zynde door de rampen van den oorlog, en door de weinige tucht, die men aldaar onderhieldt, zo vondt paus Bonifacius de IX goet den tytel van de broederschap van Jesus Christus over te dragen aan de kerk en aan de gemeenschap van St. Maria des Champs. Deze monniken aan dien paus verzocht hebbende met de Cistercienzer orde vereenigt te worden, stont Bonifacius hun verzoek toe, met het genot van alle de zelfde voorrechten, welke zyne voorzaten aan deze beroemde orde gegeven hadden, onder voorwaarde nochtans, dat zy altoos van de monniken van Citeaux zouden onderscheiden zyn, onder den tytel van de broederschap der broeders van het lighaam van Jesus Christus.

Daar zyn verscheide gedenkstukken, die aantonen, dat het klooster van Foligny het hoofdklooster van de broederschap der broeders van den dienst van het lighaam van Jesus Christus van de orde van Citeaux genoemt wierdt. De generaal of algemene oversten van de broederschap van het lighaam van Jesus Christus, die den naam droeg van abt van St. Maria des Champs, wierdt alle drie jaren verkoren, en zyne verkiezing konde niet kanonyk zyn, zo de zelve niet bevestigt was door den abt van St. Sauveur van Montaigu van de Cistercienzer orde, van het bisdom van Perouse in Ombrië, aan wien het recht daar van toequam. Het vuur des oorlogs en verscheide andere elenden de abdy van St. Sauveur verwoest hebbende, vereenigde paus Bonifacius de IX het klooster van St. Maria des Champs met dat van Galgan in Toscane. Deze abdy het zelve lot gehad hebbende als die van St. Sauveur, verkreeg Ugolinus, prins van Trino, eene stadt in 't Montferrat, van den paus het klooster van St. Maria des Camps, het welke onafhankelyk verklaart wierdt van de orde van Citeaux, zonder het zelve nochtans de voorrechten te benemen, die het genoot, het welke bevestigt wierdt door de pauzen Martinus den V in 't jaar 1419, en Eugenius den III in 't jaar 1443. De bulle, welke paus Bonifacius de IX gaf ten voordeele van de witte monniken van het lighaam van Jesus Christus, maakt gewag van twaalf kloosters, die zy in verscheide plaatsen bezaten: sedert vermeerderden zy nog veel, en maakten zich geacht in Italië.

NONNEN VAN DE ORDE VAN S. BENEDICTUS.

De kloosterorde van 't Oosten, in 't Westen overgegaan zynde, heeft zich aldaar zeer vermenigvuldigt, en van tydt tot tydt verscheide gemeenschappen zo van mannen als van vrouwen voortgebragt. Men heeft alreets omstandig gesproken van de monniken en van de ordens van den regel van St. Benedictus, die tot nu toe gebloeit hebben. Men zal het zelve doen ten opzichte van de nonnen, en byna de zelve orde volgen: en hoewel 'er verscheide nonnekloosters voor dezen heiligen Patriarch of gedurende zyn leven waren opgerecht, men begrypt de zelve echter onder dezen tytel, omdat zy weinig tyds daarna met de orde van St. Benedictus ver-

eenigt zyn, en men moet de zelve aanmerken als tot hem behorende.

Benedictyner nonnen van Mont-Cassin.

St. Scholastica, zuster van St. Benedictus, aangeprikkelt door de redenen en door het voorbeeldt van haren broeder, verliet de werreldt, en alles wat zy daar in konde hopen, om zich zelf aan Jesus Christus toe te wyden. Zy begaf zich by S. Benedictus om onder zyne bestiering te leven, in eene plaats genaamt Plombariola, vier mylen van Mont-Cassin. Zy bleef niet lang alleen in deze eenzaamheit, verscheide dochters, door de zelve begeerte gedrongen, voegden zich by haar, en maakten eene gemeenschap, die sedert het voorbeeldt was, naar het welke verscheide andere kloosters opgerecht zyn, niet alleen in Italië, maar ook in de andere koninkryken van Europa en van de gehele Christen werreldt.

Daar waren eertyds twederlei Benedictyner nonnen, de eene leefden in gemeenschap in hare kloosters, en onderhielden den regel van St. Benedictus, onder het bestier van de monniken van de zelve orde: de andere, den yver en de vurigheit der Anachoreten willende navolgen, en in de wildernissen niet kunnende wonen, weken in byzondere huizen naby de kerken der kloosters, en leefden opgesloten onder de gehoorzaamheit der abten. Dewyl de orde van St. Benedictus in 't vervolg in verscheide takken verdeelt is, heeft men ook verscheidenerlei Benedictyner nonnen gezien, die het kleedt en de instellingen der hervormingen en nieuwe broederschappen hebben aangenomen.

Het kleedt, dat aan de Benedictyner nonnen in 't byzonder eigen is, en dat zy byna overal dragen, is gelyk aan dat der monniken van Mont-Cassin, en bestaat in eenen rok en een zwart scapulier, en daar boven een overkleedt met grote mouwen van de zelve verwe: zy hebben ook eene ronde halsdoek, en eene zwarte hoofdsluier. Daar zyn 'er die geen scapulier hebben.

Nonnen van St. Cesarius.

St. Cesarius, monnik van Lerins, en vervolgens bisschop van Arles in 't jaar 502, wierdt tweemaal uit zynen stoel verjaagt, en naar Bourdeaux in ballingschap gezonden; maar zyne onschuldt aangetoont hebbende, keerde hy weder tot zyne kerke, die hy door zyne deugdt en door zyne wonderwerken stichtte. Hy hadde twee zusters, die beide Cesaria genoemt wierden. Eene van de zelve het kloosterleven te Marseille omhelst hebbende, wierdt overste van een vermaart klooster, dat St. Cesarius te Arles stichtte, daar zy de koningin St. Radegonde ontfing, welk klooster zy bestierde volgens de regelen, die deze Heilig haar hadt voorgeschreven. De andere na de doodt van hare zuster volgde haar op in de waardigheit van abdisse. St. Cesarius storf eindelyk in 't jaar 543. De paus Symmachus bevestigde deze instelling. Het kleedt van deze nonnen is een witte rok met eenen gordel gebonden, en zy dragen eene zwarte hoofdsluier.

Nonnen van St. Gregorius.

De grote St. Gregorius bouwde in Italië verscheide kloosters, en inzonderheit in Sicilië. Zommige waren voor mannen, en andere voor dochters, die zich aan Godt toewydden, aan de welke hy, zo men meent, eenige instellingen en den regel van St. Benedictus gaf. Hy stelde zyne moei St. Trasilla aan tot overste, en gaf haar aanmerkelyke inkomsten uit zyne eige schatten. Zy waren in 't wit gekleed, en leiden een zeer gestreng leven. In 't vervolg zyn deze nonnen in alles overeengekomen met de andere, die den regel van St. Benedictus volgden, en zy hebben haar wit kleedt in een zwart verandert.

Nonnen van St. Isidorus.

Daar zyn in Spanje nonnen geweest, die den regel volgden, welken Isidorus, bisschop van Seville, haar gegeven hadt. Deze heilige kerkvoogdt bloeide ten tyde van Gregorius den Groten en van den koning Recaredus. Hy rechtte in dit landt verscheide kloosters op voor beide de sexen, en gaf aan de zelve regelen, die hy trok uit het leven en de gronden der Apostelen, en die hy schikte naar de plaatsen en naar de personen, die zich tot den dienst Gods verbonden. Men vindt dezen regel onder de werken van dezen heilig, en in het II deel van het Wetboek der regelen, door Lucas Holstenius uitgegeven, en zy wordt aangehaalt door St. Benedictus, abt van Aniana, in de overeenstemming der regelen, en door den monnik Smaragdus in zyne uitlegging over den regel van St. Benedictus. Men weet niet van hoedanig een maaksel het kleedt van deze nonnen was.

Nonnen van St. Fructueux.

Men vindt in het II deel van 't Wetboek der regelen dien van St. Fructueux, en het is aangetekent in zyn leven, door een onbekenden geschreven, ook wordt het verhaalt door Prudentius van Sandoval in zyn aanhangsel van de stichting der kloosters in Spanje, dat St. Fructueux, bisschop van Seville, het voorbeeldt der vaders van Thebaïs volgende; in Spanje verscheide kloosters stichtte, onder de welke 'er verscheide waren voor vrouwen. De gelegenheit tot de instelling van deze nonnen wierdt gegeven door eene heilige maagdt, genaamt Benedicta, die weigerende met den koning Gardingus te trouwen, en aangeprikkelt door eene grote begeerte om het eenzaam leven te omhelzen, heimelyk hare ouders verliet, en zich in de eenzaamheit begaf. St. Fructueux wierdt 'er van verwittigt, en deedt haar een kleine celle bouwen, in een bosch, daar zy eenigen tydt met eene wonderlyke godsdienstigheit en yver leefde; maar het gerucht van hare deugdt en heiligheit van haar leven zich overal verspreid hebbende, bewoog haar voorbeeldt een groot getal dochters, die haar wilden navolgen, en die zich onder hare bestiering stelden. St. Fructueux schreef haar regelen voor, die zy naaukeurig onderhielden. Aldus wierdt deze gemeenschap opgerecht, en het getal der nonnen van dit eerste klooster wierdt zo aanmerkelyk, dat men verplicht was verscheide andere op verscheide plaatsen te stichten. St. Fructueux vervolgens tot bisschop van Braccara verkoren zynde, deedt 'er een in die stadt bouwen, en een naby de zelve stadt op de hoogte van eenen berg, dat hy tot zyne begraafplaats verkoos. Hy storf omtrent het jaar 665.

Het kleedt van deze nonnen was een gryze rok, met een zwarten gordel, en daar boven een mantel van de zelve verwe als de rok. Zy hadden eene hoofdsluier of kap van de zelve verwe.

Nonnen van St. Colomban.

St. Colomban, gelyk hier voor reets gezegt is, uit zyn landt getrokken zynde, quam in Vrankryk, met eenige monniken, die hem verzelden, en bouwde in Bourgonje het vermaarde klooster van Luxeuil, van waar hy genoodzaakt zynde te vertrekken door de vervolging, welke de koninginne Brunehauda hem verwekte, week hy in Italië, en stichtte aldaar het klooster van Bobio. Een heer, genaamt Romeric, professie gedaan hebbende te Luxeuil onder den abt Eustat, gaf zyn goedt en zyn eigen huis om aldaar een klooster van dochters te stichten, aan de welke hy den regel van St. Colomban gaf. St. Burgondofora was de eerste abdisse van Farc-Monstier, en zy bestierde een groot getal dochters, die zich onder haar opzicht begeven hadden, en die ook den regel van St. Colomban en de grondregelen der H. vaderen onderhielden. Haar kleedt was wit, en bestont in eenen rok, waar van de mouwen wyt waren, en eene hoofdsluier, die tot op de schouderen hing, en die het aangezicht bedekte.

Benedictyner nonnen van de orde van Cluny.

De orde van St. Benedictus in haren yver verslaauwt zynde, hadt eene algemene hervorming nodig. St. Odo, abt van Cluny, arbeidde daar toe met veel vrucht. Hy begon met zyne abdy, daar hy de oude tucht en de naaukeurige waarneming van den regel van St. Benedictus herstelde. Deze heilige hervorming wierdt in het algemeen in Vrankryk, Spanje, Italië, en in Duitschlandt aangenomen, zo in de kloosters der mannen, als in die der vrouwen, die de instellingen van Cluny aannamen, en zich aan den algemenen abt van deze orde onderwierpen. Het kleedt van deze nonnen is weinig verschillende van dat der nonnen van Mont-Cassin, uitgezondert dat de mouwen van het overkleedt, dat de nonnen van Cluny dragen, veel groter en wyder zyn, zodat zy byna tot op de aarde hangen. Zy dragen dit overkleedt niet dan in het choor, en in de plechtigheden; haar gewone kleedt is een zwarte rok, met eenen gordel, en een scapulier van de zelve verwe. Zy hebben eene ronde halsdoek, en eene zwarte hoofdsluier, en daar onder eene witte.

Benedictyner nonnen te Venetië.

Daar is te Venetië een klooster van Benedictyner nonnen van de broederschap van Mont-Cassin, genaamt het klooster van St. Laurens, ter oorzake van de kerk, die in 't jaar 809 gebouwt wierdt door Angelus Particiatio, tienden Doge van Venetië, naby de welke Ursus, bisschop van Olivola, zyn zoon, een nonneklooster stichtte, waar van hy de bestiering gaf aan zyne zuster, Romana genoemt, die daar van de eerste abdisse was. De paus Leo de IV bevestigde deze instelling in het begin van de IX eeuw. Men ontfangt in deze beroemde abdy niet dan edele dochters van het eerste aanzien. Zy zyn verplicht in den omtrek van het klooster te blyven. Haar kleedt is zwart, maar zeer net; haar hoofdsluier, die zwart is en zeer groot, belet niet haar haair te zien: haar kapsel is wit en omringt het aangezicht. Wanneer zy in 't choor gaan, hebben zy een overkleedt, dat eene lange slepende staart heeft, en de grote heldere hoofdsluier, waar van gesproken is, die zy ook niet dragen dan in het choor en in de plechtigheden, het welk haar veel majesteit en bevalligheit geeft.

Benedictyner nonnen van Chezal-Benoit.

De orde van St. Benedictus in Vrankryk wederom vervallen en in haren yver verslaauwt zynde, hadt eene andere hervorming in het begin van de XVI eeuw nodig. Daar openbaarde zich toen eene met veel luister, die begon in de abdy van Chezal-Benoit, en die zich in verscheide kloosters uitstrekte. Wanneer het Concordaat gesloten wierdt tusschen paus Leo den X en François den I, ter oorzake van de werreldlyke abdyen, wierden de kloosters van de broederschap van Chezal-Benoit, die toen in de naaukeurige onderhouding van hunne regels waren, daar van uitgezondert, en de abten bleven regulier en verkiesbaar door de monniken van de zelve broederschap; het welke noch bestaat: want deze broederschap is vereenigt met die van St. Maur, die daar van de voorrechten behouden heeft. Daar waren ook nonnen, die deze hervorming aannamen, en die de instelling van Chezal-Benoit volgden, onder anderen de abdy van St. Maria van Charantan, daar de vrouwe van Touars, die daar van abdisse was, de reguliere waarnemingen invoerde in het jaar 1520.

Het

Het kleedt van deze nonnen is byzonder, het bestaat in een zwarten rok met een groten mantel, die haar geheele ligchaam bedekt; zy hebben eene ronde halsdoek, gelyk de andere Benedictynen, en eene zwarte hoofdsluier met wit gevoert.

Benedictyner nonnen van den berg Calvarië.

De gemeenschap van de Benedictyner nonnen van den berg Calvarië is het werk van den beroemden vader Joseph du Tremblai, een Capucyner, die zo veel deels hadt in het staatsbewindt onder de regeering van Lodewyk den XIII. Antonetta van Orleans, zuster van Henrik den I, hartog van Longueville, en weduwe van Karel van Gondy, marquis van Belle-Isle, hadt daar toe het eerste voornemen, en moet aangemerkt worden als de grondlegster van deze instelling. Deze vrouwe, alle de bekoorlykheden van het hof verachtende, waar van zy een der schoonste sieraden was geweest, en aan den voet van het kruis alle de prachtige tytels van hare geboorte en van haar geluk nederleggende, begaf zich door een edelmoedige verachting van alle deze dingen in het klooster der Feuillantynen von Toulouse in 't jaar 1599. Deze plaats dacht haar volkomen overeen te komen met de oeffeningen van godsdienstigheit, van boetvaardigheit, en van kastyding van het vleesch. Zy brandde van ongeduldt om voor Jesus Christus te lyden, verblyd dat zy afgescheiden was van het hof en van hare nabestaanden, om zonder afleiding te voldoen aan hare heilige begeertens. Zy hadde alreets vyf jaren in deze afzondering geleeft, wanneer zy daar uit getrokken wierdt door de benoeming van Henrik de Grote, om Coadjutrice te wezen van vrouwe Eleonora van Bourbon, abdisse van Fonte-Vrault. Zy kreeg tot haren bestierder den vader Joseph, waar van hier voor gesproken is. De zelve herstelde de regulierheit in de orde van Fonte-Vrault, en voornamentlyk in het klooster van de nonnen van het Encloître, dat een klooster van deze orde is in Poitou, in het bisdom van Poitiers, en dit gaf gelegenheit tot de instelling der nonnen van Calvarië.

De vrouwe van Belle-Isle, Coadjutrice van Fonte-Vrault, verkreeg ondertusschen buiten kennis van haren bestierder verlof van den paus om weder te keren tot de Feuillantynen van Toulouse. De vader Joseph stelde alles in 't werk om haar van besluit te doen veranderen. Hy bereikte zyn oogmerk; maar hy konde van haar niet verkrygen, dat zy de zorg van de abdy van Fonte-Vrault op zich nam, na de doodt van vrouwe Eleonora van Bourbon. Om niet zyne eigen gedachten in deze gelegenheit te volgen, beriedt hy zich met den bisschop van Luçon, sedert kardinaal van Richelieu, die toen in zyne priory van Roches naby Fonte-Vrault was, alwaar deze twee grote mannen juist by deze gelegenheit kennis maakten. Deze kerkvoogdt was van het gevoelen van den vader Joseph, hy vondt niet goet de genegenheit van de vrouwe van Belle-Isle meer te dwingen; beide stonden zy haar toe de abdy te verzaken, maar zy bewilligden haar niet naar Toulouse weder te keren, en zich in hare oude eenzaamheit op te sluiten. De vader Joseph wierdt gelast naar het hof te gaan, om de abdy van Fonte-Vrault weder te stellen in handen van de koninginne, die, zo wel gesticht als verbaast door dezen afstandt, de nonnen toeliet eene abdisse uit hare gemeenschap te kiezen, dat eene byzondere gunst was.

De koninginne, deze vrouwe naby zich willende hebben, welkers godsdienstigheit zy zo hoog achtte, deedt haar het klooster van Magdalena Lez-Orleans voorstellen; daar de abdisse Louisa van Bourbon-Vendôme, die ook hare nabestaande was geweest, doorluchtige gedenktekenen onder het opperpriesterschap van Sixtus den V hadt nagelaten. De vrouwe van Belle-Isle hadde meer behagen in het Encloître; dewyl dit klooster verre van het hof gelegen was, en dat het zelve de hervorming eerst begon aan te nemen, vondt zy het zelve overeenkomstiger met het voornemen, dat zy hadde om in de armoede te leven, en de oeffeningen van alle Christelyke en geestelyke deugden. Eene inbeelding hebbende dat Godt haar in dit klooster vorderde, ging zy derwaarts, verzelt van de jonge hartoginne van Rets, hare schoondochter, van den bisschop van Luçon, en van den vader Joseph. Deze laatste hadt het genoegen zelf te zien de volstandigheit van deze heilige dochters in de gestrenge waarnemingen van de moeielyke oeffeningen van Godsdienstigheit, die hy haar hadde voorgeschreven. De vrouwe van Belle-Isle was zeer verblyd in zulk eene yverige gemeenschap te treden, en de nonnen waren het niet minder van zich aangespoort te zien door de deugt en het voorbeeldt van zulk eene nedrige en godsdienstige prinsesse.

De vader Joseph stondt haar by met zynen raadt, om haar de gesteltheit en neigingen der nonnen te doen kennen, opdat zy gene andere by zich mogt houden dan die hy bequaamst oordeelde tot vaststelling van de hervorming. Zy gaf reisbrieven aan de andere om in andere kloosters te gaan, willende niemandt dwingen. *Het is billyk*, zeide zy, *dat het offer gewillig naar den altaar ga, men moet het niet derwaarts slepen.* Twaalf choordochters en zeven lekezusters quamen zich aan hare voeten werpen, haar verzekerende, dat zy met hulp der genade allerlei gestrengheden zouden kunnen oeffenen, voornamelyk onder het bestier van zulk eene wyze en moedige overste. De vrouwe van Belle-Isle arbeidde van dat ogenblik af om onderwerpen te bereiden tot oprechting van de orde van Calvarië. Het besluit van deze heerlyke onderneming verspreidde zich in alle de kloosters van de orde van Fonte-Vrault, de nonnen quamen uit verscheide kloosters om de hervorming te omhelzen: men oeffende de zelve daar in sedert het einde van het jaar 1611, tot in het jaar 1614, wanneer de orde van Calvarië zich te Poitiers begon te vestigen.

De vader Joseph, hoewel belemmert met 't waarnemen van zynen plicht in de waardigheden, die hy in zyne orde bekleedde, liet niet na met de vrouwe van Belle-Isle te arbeiden tot hervorming van de orde van Fonte-Vrault, hy verkreeg haar daar toe eene volkome macht by paus Paulus den V, door de welke, haar benoemende tot Coadjutrice van Louisa van Bourbon van Lavedan, gelyk zy het geweest was van Eleonora van Bourbon, hare moei, zyne Heiligheit haar toestont gezamentlyk met de abdisse de overste te benoemen in de kloosters van de orde, zonder acht te nemen op de verkiezingen, de kloosters te bezoeken of te doen bezoeken door de monniken, die zy het bequaamste zoude oordeelen om een queekschool op te rechten, daar alle de genen ontfangen zouden worden, die lust hadden om een regulierder leven te omhelzen: en dat tot deze ongewone last de abdisse van Fonte-Vrault drie duizent ponden jaarlyks zoude geven.

Het klooster van Encloître scheen de vader Joseph en de vrouwe van Belle-Isle bequaam tot uitvoering van de bulle: het zelve wierdt wel haast met nieuwelingen en nonnen vervult, die van alle kanten toevloeiden, door de achting der deugden van deze vrouwe, en van de genen, die haar voorbeeldt volgden, met een yver, die de geheele werreldt verbaasde. Deze yver ging zo verre, dat de godsdienstigheit van deze dochters iets meerder vorderende dan de vastgestelde hervorming, zy aan de vrouwe van Belle-Isle verklaarden, dat zy zich sterk genoeg vonden om den regel van St. Benedictus in alle hare zuiverheit en zonder eenige verzachting te onderhouden, dat zy haar niet anders dan met dit voornemen waren komen vinden, dat zy haar smeekten daar toe te willen medewerken, en door haar bevelen de verdienste van de gehoorzaamheit te voegen by die van het gestrenge leven, dat zy wilden omhelzen, haar verzekerende dat zy met Gods genade in dezen regel niets vonden boven haar vermogen.

De vader Joseph, die alle de nonnen niet op de zelfde wyze geschikt vondt, en die buiten dat zulk een gestreng leven niet van haar konde vorderen, badt den bisschop van Poitiers eene plaats in zyn bisdom te willen geven, daar men een klooster konde bouwen, waar in deze yverige dochters met de vrouwe van Belle-Isle zich begeven mogten, om te leven onder het bestier van de oeffening der gestrengste godsdienstigheit. De bisschop van Poitiers, die alreeds aan den vader Joseph diergelyk een verzoek voor zyne eigene orde toegestaan hadde, stont hem ook nog dit met vermaak toe, en wees hem eene bequame plaats tot volvoering van dit voornemen aan; dat was in het quartier van St. Hilarius op eene hoogte, die volkomen eigen was voor het oogmerk van de stichteresse. Niets konde beter den berg van Calvarië verbeelden, die den naam moeste geven aan deze nieuwe orde, dan deze hoogte.

Tot voltrekking van dit voornemen was de bewilliging van den paus nodig, en eene nieuwe bulle, die aan de vrouwe van Belle-Isle toestont de orde en het kleedt van Fonte-Vrault te verlaten, en met haar te doen vertrekken alle de dochters, die daar toe lust zouden hebben, om de regelen en de instellingen te volgen, die zy zoude maken, om dat het natuurlyker wyze niet mogelyk was, dat dit grote ontwerp lang zoude bestaan, indien de vrouwe van Belle-Isle aan deze grote orde verbonden bleef; dat het volstrekt noodzakelyk was haar en hare nonnen onafhankelyk te stellen van de abdisse van Fonte-Vrault, die nooit toegestemt zoude hebben in de afzondering of wegneming, die zy zoude hebben willen doen van het klooster van het Encloître; want hoe voordeelig dit goede voornemen ook voor de kerke mogte zyn, het was niet billyk dat hare orde om daar toe mede te werken een van hare kloosters verlore.

De vader Joseph redde zich wel haast uit alle deze zwarigheden. Hy verkreeg voor eerst de toestemming van de abdisse van Fonte-Vrault tot het vertrek van de vrouwe van Belle-Isle, en van alle de dochters die haar zouden willen volgen. In het vertrouwen dat hy hadde van de bewilliging van den paus te zullen verkrygen, deedt hy de fondamenten leggen van dit nieuwe klooster te Poitiers; de eerste steen wierdt gelegt omtrent het einde van 't jaar 1614, in den naam van de vrouwe van Belle-Isle, die daar van de stichteresse was, om alle deze dochters in de hoop en verwachting te houden van derwaarts te zullen gaan zo haast het zelve volmaakt zoude zyn, en hy de bullen van den paus verkregen zoude hebben.

Om de laatste handt te slaan aan de vaststelling van deze nieuwe orde, deedt de vader Joseph de reize naar Rome, en vertrok van Parys den 16 May des jaars 1616 nadat hy daar toe verlof van zynen generaal bekomen hadde. Hy hadt verscheide malen gehoor by zyne Heiligheit, en deedt aan den zelven rekenschap van de nieuwe instelling van de orde van Calvarië. De paus gaf hem zyn woordt, een brevet aan de vrouwe van Belle-Isle te zullen zenden, inhoudende verlof om uit het klooster van het Encloître te gaan in dat, het welke zy te Poitiers deedt bouwen, het kleedt van Fonte-Vrault te verlaten, dat aan te nemen, het welke zy bedacht hadde voor de nonnen van de orde van Calvarië, aldaar zo vele dochters te brengen als haar goet dacht, en kloosters van deze nieuwe gemeenschap op te rechten in de steden Angers, Laval, St. Paul van Leon, en anderen, die het zelve zouden begeeren. Wanneer hy van Rome wedergekeert was, verkreeg hy opene brieven van den koning, die afgevaardigt wierden den 4 October des jaars 1617, en twee gezegelde brieven, de eene gericht aan den deken van het kapittel van Poitiers, en de andere aan den byzonderen luitenant, commissarissen van den paus en van den koning, die deze vrouwe aan het Encloître quamen ontfangen met vier en twintig nonnen, en de zelve in het bezit stelden van het nieuwe klooster den volgenden 25 October. Het gebouw was nog niet volkomen voltrokken, en de nonnen leden daar in zo vele ongemakken, dat zy daar door gevaarlyk ziek wierden. De vrouwe van Belle-Isle, welkers gezondheit bewaart scheen te zyn, op dat zy zorge zoude dragen voor de andere, waagde ook de hare, en deedt zo vele moeite, die men niet zoude kunnen begrypen zonder door den zelfden yver

en de zelfde liefde aangedaan te zyn, die zy dede blyken. De abdisse van Fonte-Vrault, die in den beginne hare toestemming gegeven hadde, wel verre van goedwillig daar aan te onderschryven, wilde het zelve herroepen, en trachtte de gronden van deze nieuwe instelling te ondermynen. Zy deedt rechtsplegingen aanvangen, die slepende gehouden wierden, en die niet geëindigt konden worden dan na de doodt van de vrouwe van Belle-Isle, die voorviel op den 25 April des jaars 1618. De vader Joseph hare ziekte verstaan hebbende, vertrok terstont, maar hy konde het genoegen niet hebben om haar voor haar overlyden te zien. Zyne tegenwoordigheit stilde de ongerustheit der nonnen, en verzekerde haar tegen de ydele vreze, en den valschen schrik, dien zyn opgevat hadden ter oorzake van deze doodt. Hy bleef eenigen tydt by haar om haar te ondersteunen. De zwakheit van de gemeenschap van Calvarië was zo groot in deze beginselen, dat niemandt gedacht hadde dat de zelve zoude hebben kunnen bestaan, veel minder dat zy zich zodanig zoude hebben kunnen vergroten, als naderhandt door de gelukkige gevolgen gebleken is.

Gedurende het leven van de vrouwe van Belle-Isle was gesproken van het oprechten van een klooster in de stadt Angers, de vader Joseph deedt alles wat nodig was om deze zaak weder op het tapyt te brengen, besloot de oprechting, en zondt eenige nonnen derwaarts. De bisschop van Poitiers van zyn kant wilde dit voornemen ondersteunen, en hadt eene byzondere zorg voor de noodzaaklykheden van deze dochters. Dit gelukkig gevolg was oorzaak van het eindigen van het rechtsgeding, dat de abdisse van Fonte-Vrault aangevangen hadde. De vader Joseph, die de gevolgen daar van voorzag, hadt de koningin daar van onderrecht, en overreedde haar om haar gezag te gebruiken tot afdoening van deze zaak. De koninginne, in zyn gevoelen overgaande, schreef aan de abdisse, die, om haar te behagen, terstont de vereischte acte van afstandt gaf, en deze nonnen toestont professie van een gestrenger leven te doen, overeenkomstig met het brevet van den paus.

Deze gunstige omkeering, die den vrede gaf aan deze twee kloosters, wierdt van eene andere gevolgt, die niet minder voordeelig was. De koninginne moeder, die te Angers was in den tydt van deze stichtinge, wilde daar van de grondlegster zyn, en zelf het kruis planten op de plaatse, die men verkregen hadt om te bouwen. De plechtigheit geschiedde met alle mogelyke pracht, en het gansche hof woonde de zelve by. De vader Joseph bleef daar niet by; hy verkreeg van hare majesteit dat zy in Parys een klooster aan deze dochters zoude geven. Het voorstel wierdt gedaan en op den zelfden dag aangenomen, en het bevel tot de uitvoering volgde kort daarna. Dit is het klooster van den berg Calvarië, dat in den omtrek van het paleis van Orleans gebouwt wierdt, in het welke verscheide van hare staatdochters zich begaven.

Hoewel de nonnen van Calvarië het Encloître verlaten hadden, om te Poitiers op het allernaauste den regel van St. Benedictus te gaan onderhouden, zy hadden ten dien einde nog gene plechtige geloften gedaan. Zo haast zy zich bevryd zagen van de heerschappy van de abdisse van Fonte-Vrault, en dat 'er niets meer was dat de sterke drift, die zy hadden om dezen regel te omhelzen, konde wederstreven, besloten zy met gemene toestemming zich te binden door banden, welke de doodt alleen zoude kunnen breken, zy verbonden zich plechtelyk en onverbrekelyk in handen van den vader Joseph. Hy stelde toen eenige regels op by wyze van instellingen, de welke dienden om deze nieuwe gemeenschap in tucht te houden, hy verschoof tot op een ander tydt de schikking van de zelve in die goede orde, die hy daar aan wilde geven. Hy verkreeg bullen van Gregorius den XV, gedagtekent den 21 Maart des jaars 1621, die de kloosters van Parys, van Angers, van Poitiers, en alle de andere, die reets gesticht waren, of nog gesticht zouden worden door de nonnen van de geweze vrouwe van Belle-Isle, maakte tot eene gemeenschap of orde van St. Benedictus, onder den tytel van onze lieve vrouwe van Calvarië, en onder het opzicht van drie overstens in waardigheit gestelt om de zelve te bestieren.

De bulle was niet uitgestrekt genoeg, en benoemde de drie oversten niet: de vader Joseph wilde uit nedrigheit de zelve niet verkiezen, hoewel hy zulks konde doen; de zelfde paus zondt hem eene andere bulle van bevestiging van den 28 July des jaars 1622, bekrachtigt door opene brieven, door welke zyne Heiligheit deze eerste reize tot overstens benoemde Henrik van Gondi, kardinaal van Rets, bisschop van Parys; Sebastiaan le Bouthillier, die sedert bisschop van Aire was, en den algemenen oversten van de broederschap van St. Maur, met deze bepaling, dat indien een van hen quam te sterven, de twee anderen een ander in zyne plaats zouden benoemen, en dat zo 'er twee van sturven, de geen, die overig zoude blyven, een anderen zoude mogen kiezen, en die twee te zamen een derden: dat indien het gebeurde, dat zy alle drie te gelyk quamen te sterven, de nuncius van den paus 'er twee zoude verkiezen, die vervolgens een derden zouden kiezen. Zo haast als deze bulle aangenomen was door de drie overstens, die daar in benoemt waren, storf de kardinaal van Rets in het beleg van Montpellier, waar in hy den koning verzelt hadde, tot grote droefheit der nonnen: dewyl hy de schoonbroeder was van de vrouwe van Belle-Isle, hare stichteresse, zo ging hy over in de godvruchtige gevoelens van deze doorluchtige vrouwe, en bevlytigde zich met eene byzondere goetheit om de handt aan haar werk te slaan. De bisschop van Nantes was zyn opvolger, hebbende de vader Joseph nooit deze eere willen aannemen. Hy liet echter niet na te arbeiden om eene bestendige en naaukeurige waarneming in alle de kloosters van deze gemeenschap vast te stellen. Hy stichtte ten dien einde een twede klooster te Parys op het moeras van den tempel, waar van de plaats gekocht wierdt voor de gemene penningen van de gemeenschap, en de gebouwen wierden gemaakt voor de giften van den kardinaal van Richelieu, en van de vrouwe van Combalet, die naderhandt zo beroemt was onder den naam van Aiguillon. Dit klooster wierdt gebouwt om te dienen tot bewaring van den geest der gemeenschap, en om de anderen te hervormen, zo deze dochters in haren yver mogten verflaauwen.

Dit klooster is de plaats van het gewone verblyf van de algemene bestierster, en het middelpunt van alle de anderen. Men trekt 'er de nonnen op tot de openbare bedieningen van de gemeenschap, en om de zelve bequaam te maken tot de onderhouding van dezen yver der eerste tyden, en om den zelven, verdooft zynde, te vernieuwen. De vader Joseph ontfing niet allerlei personen, en hy bevlytigde zich meer om de nonnen te volmaken in de deugdt, dan om haar getal en dat der kloosters te vermeerderen. Zyne instellingen zyn zo verstandig en billyk, dat de zelve nog heden zonder verandering waargenomen worden. Hy trok de zelve uit den regel van St. Benedictus, die hy schikken moest naar het vermogen van deze dochters. Behalven de overstens, waar van gesproken is, is 'er nog een onderzoeker, die door hen goetgekeurt wordt, die alle jaren het bezoek der kloosters doedt, met macht van gerechtelyke kastyding.

Voor het gene het inwendige betreft, daar is eene algemene overste, die de gehele gemeenschap bestiert met vier medehelpsters. De verkiezing van deze vyf oversten geschiedt alle drie jaren op het algemeen kapittel, daar alle de priorinnen en de gemeenschappen, in de persone van eene nonne op het kapittel verkoren, recht hebben om hare stem in geschrift te zenden: zo dat de onderzoeker, die op dit kapittel voorzit, met drie opneemsters der stemmen, verkoren door de gemeenschap daar het zelve gehouden wordt, na het openen der brieven en het opnemen der stemmen, tot algemene bestierster, medehelpster, of priorinne verklaart de gene, die de meerderheit van stemmen heeft; en door deze goede orde, genomen naar het voorbeeldt der verkiezingen op de vergaderingen der mannen, en die tot den vader Joseph toe onder de vrouwen niet in gebruik was geweest, wordt deze gemeenschap met eene grote onderwerping bestiert, de kuiperyen, die in eene andere wyze van regeering byna onvermydelyk zyn, worden geweert, de vrede, de overeenstemming, en de eendragt zyn daar in bestendig. Kortom de instellingen van den vader Joseph zyn een meesterstuk van voorzichtigheit, en eene krachtige tegenweer tegen de verflaauwing, niets vergeten zynde dat bequaam was om tot de geestelyke bevordering van deze nonnen te dienen.

Nonnen van de orde der Camaldulen.

Nadat de orde der Camaldulen in 't jaar 1032 goetgekeurt was, vyf jaren na de doodt van St. Romuald, of liever in 't jaar 1073, gelyk Florentinus schryft in zyne historie *L. I. c.* 45. Rodolph, prioor van Camaldoli, op een tydt gegaan zynde in eene kerk, ter eere van den H. Petrus gewyd, en in Mucellano, een landschap van Toskane, gelegen, voelde zich inwendig overreed om in deze plaats het eerste klooster van nonnen van zyne orde op te rechten, het gene hy volvoerde; en aldaar eenige cellen voor eenige godsdienstige dochters, die naar de wyze en volgens de instelling van Camaldoli begeerden te leven, hebbende doen bouwen, zo stelde hy tot priorinne aan eene godsdienstige vrouwe, genaamt Beatrix, en gaf aan deze nonnen instellingen en regelen, getrokken uit die van Camaldoli. Hy stichtte dit klooster van de goederen van de wildernis van Camaldoli, onder beding dat zy altoos aan de orde onderworpen zouden zyn, en dat zy niet van plaats of levenswyze zouden mogen veranderen, dat zy anders hare voorrechten zouden verliezen, en dat de goederen zouden wederkeren tot de monniken van Camaldoli, gelyk blykt door de brieven van de stichting en gifte, die in dit klooster bewaart worden. Ruinesius, bisschop van Florence, verwittigt van de heiligheit en van het stichtelyke gedrag van deze dochters, bevestigde hare instelling.

Zy zyn in 't wit gekleed, gelyk de Camaldulen, zy dragen twee hoofdsluiers, eene witte onder, en eene zwarte boven. De rok en het scapulier zyn gebonden met een witten wollen gordel.

Nonnen van de orde van Val-Ombroso.

St. Jan Gualbert, begerende de orde van St. Benedictus te hervormen, die tot eene grote verflaauwing vervallen was, verliet het klooster van Miniat, en begaf zich in de eenzaamheit van Val-Ombroso, daar hy de gronden van zyne voorgenome hervorming leide, die een gelukkigen voortgang hadde door het grote getal van heilige monniken, die de zelve aannamen, en die zich onder zyne bestiering begaven. In het vervolg omhelsden verscheide nonnekloosters de levenswyze, welke Jan Gualbert onder zyne monniken hadde ingevoert. Men weet niet wat het eerste klooster was, dat de instellingen van Val-Ombroso aannam. Een Fransch abt zegt in het leven van St. Jan Gualbert, dat de nonnen van de abdy van St. Maria, gezegt van Galilea naby Pavia, de eerste waren, die aan de anderen tot een voorbeeldt dienden, en die zich onderwierpen aan St. Bernard, zevenden generaal van Val-Ombroso omtrent het jaar 1100. Maar de vader Eusebius Locatelli verhaalt in het leven van den zelven heilig, dat de eerste vaststelling van deze nonnen geschied is ten tyde van den abt Gualdus omtrent het jaar 1153. Deze abt uit het klooster van St. Felicité van Florence eene nonne genomen hebbende, genoemt Berta, die sedert op de lyst der heiligen gestelt is, bragt de zelve over naar het klooster van Cauriglia, in 't bisdom van Fiesole, om aldaar de hervorming van Val-Ombroso in te voeren, het welk van een gelukkig gevolg was, want alle de nonnen van Cauriglia volgden haar voorbeeldt, en namen de regelen en het kleedt van Val-Ombroso aan. Men weet niet of het klooster van Florence, uit het welke St. Berta gegaan

was,

was, de hervorming omhelst hadde, dan of dat van Cauriglia het eerste is, dat deze instelling gevolgt heeft.

Het kleedt der monniken van Val-Ombroso was in den beginne grys, maar op een algemeen kapittel wierdt geboden, dat men zich van zwart stof zoude bedienen. Alzo zyn ook de nonnen van die orde in de zelfde verwe gekleed, zy dragen eenen rok en een zwart scapulier, en daar boven een zwart overkleedt, wanneer zy in 't choor gaan. Zy hebben twee hoofdsluiers, eene witte, en eene zwarte daar boven.

Nonnen van de orde der Karthuizers.

Daar zyn ook nonnen van de orde der Karthuizers. Zy zyn in twee classen verdeelt, gelyk de Karthuizers, want zommigen zyn geschikt voor het choor, en de andere zyn lekezusters. De overste heeft den tytel van priorin. Deze nonnen zyn onder het geestelyke bestier van eenen vicaris, die met eenige andere monniken, om hem te ondersteunen, haar de sacramenten bedient, en alle de andere bedieningen waarneemt, die niet overeenkomstig zyn voor de vrouwen. Zy doen professie in handen van den bisschop. Haar hoofdsluier is zwart, hoewel hare kleding wit is en gelyk aan dat der monniken. Zy doen den dienst ook van gelyken als de monniken. Maar zy eeten in eene zelfde eetzaal, werken in 't gemeen, en slapen in eene slaapkamer. Hare levenswyze is niet volkomen zo streng als die der monniken, want de zwakheit van de sexe zoude het zelve niet kunnen verdragen.

Het eerste klooster van de nonnen der Karthuizer orde is gesticht in 't jaar 1232, in het Dauphiné, in eene plaats, genoemt Premol, naby Grenoble, door de milddadigheit van Hugo, Dauphyn, en van Beatrix, dochter van Pieter, graaf van Savoje, zyne huisvrouwe. Zy erkennen voor hare beschermeresse Beatrix van Ornacien, eene Fransche vrouwe, die in den jare 1305 leefde.

Nonnen van de Cistercienzer orde.

Het stichtelyke leven, dat St. Bernard te Klaarval hadde ingevoert, de gestrengheit en de boetvaardigheit van deze heilige monniken, die in de eenzaamheit leefden, dagelyks verscheide personen van allerlei standt tot haar trekkende, zo waren 'er onder anderen verscheide door het huwelyk verbonden, die wederzyds toestemden in eene eeuwigdurende scheiding, om zich volkomen aan Godt toe te wyden, en professie te doen van het kloosterleven. Dit was voor een gedeelte oorzaak dat St. Bernard besloot een klooster te stichten, daar de dochters en de vrouwen van hare mannen gescheiden konden leven op de wyze van de monniken van Klaarval. Dit eerste nonneklooster van de Cistercienzer orde wierdt gebouwt in eene plaats, genoemt Villate, in het bisdom van Langres, dat nog tegenwoordig eene beroemde abdy van nonnen van de zelve orde is. St. Bernard stelde aldaar St. Humbelina tot eerste overste, en zy bestierde deze yverige gemeenschap volgens den raadt en de onderwyzing van den H. stichter, die haar de levenswyze voorschreef, die zy moesten onderhouden.

De nonnen van deze Cistercienzer orde zyn in 't wit gekleed, gelyk de monniken; zy hadden eertyds gryze scapulieren, ter gedachtenisse van het gezichte van St. Christina, aan de welke men zegt dat Christus verscheen in wit linnen, gegord met een gryzen bandt. Zy hebben echter deze verwe verlaten, en hebben tegenwoordig een zwart scapulier. Het kloosterlyk overkleedt, dat zy in 't choor dragen, is zwart. Zy hebben ook twee hoofdsluiers, de onderste is wit, en de bovenste zwart.

Nonnen van Lorvanio van de Cistercienzer orde.

De gelukzalige Theresia, dochter van Sanche den I, koning van Portugal, getrouwt zynde met Alphonsus, koning van Leon, haren nabloedverwant, was verplicht te scheiden ter oorzake van dit nabloedverwantschap, de paus dit huwelyk onwettig en bloedschendig verklaart hebbende. Dewyl zy het zelve hadde aangegaan door onkunde der wetten, en zonder te weten dat het haar niet geoorlooft was, vertrok zy, en keerde naar Portugal omtrent den jare 1212, daar zy alle de ydelheden der werreldt verzakende, nergens meer op bedacht was dan om Godt te dienen, en besloot zich in eenige eenzaamheit te begeven, om aldaar opgesloten met andere nonnen te leven. Zy verkoos eene plaats, genoemt Lorvanio, alwaar in eene diepte tusschen hoge bergen een out klooster was van Benedictyner monniken, in het welke men naauwlyks den dag konde zien. Zy verkoos deze plaats tot haar verblyf, en de monniken een gemakkelyker plaats aangewezen hebbende, deedt zy dit klooster opbouwen, Zy deedt ook afgezonderde cellen bouwen, zommigen op de hoogten, en anderen aan de zyden van den berg. Theresia deedt in deze plaats professie van het kloosterleven, met Blanche hare zuster. Zy verkoos den regel van St. Bernard, dien zy voorstelde aan de dochters, die met haar naar de eenzaamheit geweken waren, die den zelven met gemene toestemming aannamen. Deze prinsesse onderhieldt den zelven met eene wonderbaarlyke getrouwheit tot hare doodt toe. Naby dit klooster is een ander voor Cistercienzer monniken, die de geestelyke bestiering dezer nonnen hebben, en de zorge voor het tydelyke.

De kleding van deze nonnen bestaat in een witten rok van grof laken met een zwart scapulier. Zy hebben in 't choor een wit overkleedt. Daar waren eertyds twee hondert nonnen, die de zwarte hoofdsluier droegen, en twintig andere, die zo aanzienelyk niet waren, die maar eene witte hoofdsluier hadden, en zy behouden nog onder haar dit onderscheidt.

Nonnen van Conversano van de Cistercienzer orde.

Te Conversano, eene oude stadt van de provincie van Bari, is een klooster gewyd ter eere van den H. Benedictus, gebouwt door St. Maur, leerling van dezen heilig, waar in hy monniken van de orde van dezen heiligen patriarch plaatste. Dit klooster door de ongevallen des tyds zonder abt en zonder monniken zynde, gaf Rodolph, bisschop kardinaal van Albe, legaat van den H. stoel in het koninkryk van Sicilië, met bewilliging van paus Clemens den IV, en op het verzoek van Philippus, keizer van Constantinopel, het zelve aan de nonnen van St. Maria van Verga van de Cistercienzer orde in de provincie van Romania, die door de Grieken met hare abdisse Demeta Paleologa uit haar klooster verdreven waren. Dit gebeurde in 't jaar 1266. Gregorius de X bevestigde in 't vervolg in 't jaar 1271 het gene Rodolph gedaan hadde, door eene bulle, die hy daar toe afvaardigde. Hy gaf nog eene andere, door welke hy dit klooster in zyne bescherming neemt. Paus Pius de V heeft in 't jaar 1569 aan deze abdisse de macht toegestaan, om door haren vicaris het tydelyke en geestelyke rechtsgebiedt te oeffenen in het gansche landschap Castellana genoemt. Daarom heeft zy de benoeming van alle de beneficien, en het gebruik van den abtelyken staf. Dit klooster is zeer beroemt, en daar is diergelyk niet in gansch Italië ter oorzake van zyne grote voorrechten. De reguliere tucht is daar in hare kracht, en het is het queekschool van vele aanzienlyke dochters. Lambertinus gewaagt 'er van in het 2 kapittel van het I deel van 't recht van zyn Patronagie; en Ughellius omstandiger in het VII stuk van zyn *Italia sacra*. Het kleedt van deze nonnen is wit.

Nonnen van St. Ambrosius van de orde der Cistercienzen.

St. Ambrosius hadt eene zuster, genoemt Marcellina, die zich zelf van hare jonkheit af aan Godt toewydde, en die van hare ouders verlof verkreeg om professie te doen van het kloosterleven. St. Liberius paus gaf haar de hoofdsluier en het geestelyke kleedt in de kerk van St. Pieter van het Vatikaan, alwaar zich een groot getal dochters bevondt, die besloten hadden haar voorbeeldt te volgen. Na de doodt van haren vader en van hare moeder quam zy te Milanen by haren broeder, om haar voordeel te doen met zyne onderwyzingen, en om zich onder zyne bestiering te stellen. Zy gebruikte niet dan slechte klederen, en nam niet dan grof voedsel, zich geduriglyk oeffenende in het vasten en in het waken, en niet ophoudende te bidden. Eene grote menigte van dochters voegde zich by haar, en daar quamen 'er niet alleen uit Italië, maar zelfs uit Mauritanië, en uit andere gedeeltens van Africa. Het is zeker dat Ambrosius haar heilige onderwyzingen gaf, maar men weet niet hoedanig toen het maaksel en de verwe van hare kledinge was. Daar zyn nog tegenwoordig nonnen te Milanen, die den naam van St. Ambrosius behouden hebben, en die den regel van Citeaux volgen, hebbende een wit kleedt, en een zwarte hoofdsluier.

Feuillantyner nonnen.

De vader de la Barriere, abt van het klooster der Feuillanten, besloten hebbende de Cistercienzer orde te hervormen, omhelsde eene grote menigte van personen zyne instelling, en begaven zich onder zyne bestiering. Verscheide monniken van Citeaux namen zelfs deze hervorming aan. Daar waren ook vele aanzienlyke vrouwen, die de eerste gemeenschap van Feuillantyner nonnen oprechtten onder het bestier van Margareta van Polastron, en Jacquelina van Dimptale. Deze nonnen namen in het begin van de hervorming, in navolging van de monniken, hare maaltydt op de aarde; zy aten noch zout, noch oly, zy gingen barrevoets, dronken niet dan water, en sliepen op den grondt. Maar in het vervolg matigden zy deze strengheden, zich van houte voetzolen bedienende, slapende op planken of op een weinig stroo, en eetende zuivel, visch, eieren, en schilvruchten: sedert veranderden zy ook de houte voetzolen in ledere.

Haar kleedt is een witte rok van grof laken, met eene zwarte hoofdsluier, en eene witte daar onder.

Nonnen van de orde van St. Gilbert van Simpringham in Engelandt.

Hoewel de monniken van St. Gilbert professie deden van den regel van St. Augustinus, zyne nonnen waren Benedictynen; waarom op deze plaats van de zelve gesproken wordt. St. Gilbert wierdt geboren in Engelandt ten tyde van Willem den Overwinnaar. Zyn vader was een edelman van Normandyë, genaamt Jocelin, here van Simpringham, en van Tyrington in 't graafschap van Lincoln, en zyne moeder was eene Engelsche vrouwe, die, zo men zegt, van hem zwanger zynde, een voorteken hadde van het gene hy eenmal zyn zoude, in eenen droom, dien zy hadt, waar in het haar toescheen dat de maan in haren boezem viel.

Hy wierdt in Vrankryk gezonden tot het doen van zyne letteroeffeningen, en de zelve volbragt hebbende, keerde hy naar huis, daar hy zich bezig hieldt met de jeugdt voor niet te onderrechten; en de kinderen in de goede letteren onderwyzende, bestierde hy de zelve ook ter zelven tydt tot de deugdt, hen eene levenswyze voorschryvende, welke zeer naby quam aan die, welke men in de geregeldste kloosters waarnam. Hy bleef eenigen tydt in het queekschool van den bisschop van Lincoln, en wierdt vervolgens priester gemaakt. Sedert dien tydt vermeerderde hy zyne godsdienstige oeffeningen, zynen yver, en zyne vurigheit. Hy toonde eene edelmoedige verachting der rykdommen en der eerampten in de weigering, die hy deedt van het aartsdiakenschap van de kerke van Lincoln,

coln, dat grote inkomsten hadde, zeggende dat hy geen gereder weg wist tot zyn verderf. Hoewel hy grote vaderlyke goederen hadde, merkte hy zich zelf niet meer als eigenaar daar van aan, maar alleen als de bestierder en uitdeler, die de zelve moest mededelen aan de armen, voor de welke hy veel tederheit en medelyden hadde, inzonderheit voor dochters, die in armoede waren, en die zulks niet durfden laten blyken.

Hy verkoos 'er zeven onder anderen, die hy het bequaamste vondt tot de godsdienstigheit: hy droeg eene byzondere zorge voor haar, en zy wydden zich vervolgens aan Godt onder de gelofte van den maagdelyken staat. Dit gaf het beginsel aan zyne orde; want door den raadt en het gezag van den bisschop besloot hy haar in een klooster, dat hy voor haar deedt bouwen in zyn vaderlyk huis van Simpringham in 't jaar 1146. Hy geboodt haar boven al eene strikte stilzwygendheit; en opdat zy niet afgeleid mogten worden in hare geestelyke oeffeningen, nam hy arme vrouwen, die hare spyze buiten het klooster bereidden, en men gaf haar door een venster alles wat zy nodig hadden.

Deze oprechting hadde de goetkeuringen van den koning St. Stephanus, van de prinsen, en van de groten, die grote giften deden aan dit klooster. St. Gilbert was door noodt gedwongen de zelve ten dele aan te nemen; maar hy weigerde ook vele van de zelve, uit vreze dat de grote goederen, gelyk het onkruidt het goede zaadt, niet mogten verstikken, dat hy in dezen akker gezaait hadde, die zo vruchtbaar wierdt, dat men van alle kanten deze instelling quam omhelzen: het gene hem verplichtte nieuwe stichtingen te doen. De Cistercienzer monniken geweigert hebbende, gelyk reets elders gezegt is, den last der bestiering van de nonnen van St. Gilbert op zich te nemen, stelde hy kanunniken aan, aan de welke hy deze zorge toevertrouwde, zo dat het meeste gedeelte van deze kloosters dubbelt waren. Hy gaf aan deze kanunniken, gelyk gezegt is, den regel van St. Augustinus, en aan de nonnen dien van St. Benedictus, en hy maakte instellingen voor beide, die goetgekeurt wierden door paus Eugenius den III, en in 't vervolg bevestigt door Adrianus den IV, en Alexander den III.

Deze nonnen mogten met niemandt aan de tralien spreken dan verzelt van twee nonnen van binnen, en twee nonnen van buiten. Zy ontdekten nooit haar aangezicht in tegenwoordigheit der monniken. De gene, die verzochten in deze orde te mogen treden, moesten twaalf jaren out zyn om in het klooster toegelaten te worden, en vyftien jaren om het nieuwelingschap aan te nemen; en zy moesten den psalter, de lofzangen, en de choorzangen kennen, eer zy hare professie deden.

Volgens de instellingen van St. Gilbert moesten de nonnen ieder vyf rokken hebben, te weten drie voor den arbeidt, en twee zeer wyde, dat is te zeggen twee witte overrokken of overkleden, die zy droegen in 't klooster, in de kerk, op 't kapittel, in de eetzaal, en in de slaapkamer, eene bonte rok van lamsvellen, een hembt of overkleedt van grof laken, en hare hoofdsluiers, die mede met lamsvellen gevoert waren.

St. Gilbert storf in 't jaar 1189, out 106 jaren, hebbende dertien kloosters van zyne orde gezien, en daar onder vier, in de welke niet dan kanunniken waren; de andere negen waren dubbelt, en in de zelve waren byna twaalf hondert nonnen. Wanneer deze kloosters vernietigt wierden ten tyde van de Protestantsche hervorming van den godsdienst in het koninkryk, waren 'er een en twintig kloosters van deze orde in Engelandt; Simpringham was het hoofdt der zelve, en men hieldt daar de algemene kapittelen, welke de overste der nonnen van ieder klooster bywoonden.

Nonnen lekezusters van St. Gilbert.

De orde van St. Gilbert bestont, om zo te spreken, uit vier verscheide ordens. Daar waren kanunniken, die den regel van St. Augustinus volgden, choor-nonnen, die Benedictynen waren, en lekezusters zo wel als lekebroeders, die zorg droegen om de aarde te bouwen, enz. Ieder van deze ordens hadt eene byzondere bestiering en een oversten, of eene overste, uit des zelfs ligchaam genomen.

De arme vrouwen, die in het begin de nonnen dienden, en die haar de spyze bereidden buiten het klooster, verzochten in het vervolg aan St. Gilbert mede tot de geestelyke professie toegelaten te worden in de hoedanigheit van lekezusters, en zy verbonden zich tot dezen staat door plechtige geloften, in het zelve klooster met de choor-nonnen opgesloten zynde. Zy maakten daar echter een ligchaam op haar zelven uit, eene byzondere overste hebbende, eene afgezonderde eetzaal, verschillende klederen, en regelen die haar eigen waren. De overste der lekezusters hadde het algemeen kapittel by te wonen, en verzelde op het zelve de overste der choornonnen. De oversten der lekebroeders was de eenige, die dit voorrecht niet hadt.

De lekezusters waren in 't zwart gekleed, en in plaatse van overkleden hadden zy mantels, mede met lamsvellen gevoert. Deze lekezusters bereidden niet alleen de spyze voor de choor-nonnen, maar ook voor de kanunniken en lekebroeders, en de eetzalen waren zo geschikt, dat 'er vensters waren, die op de verblyfplaats der zusters uitquamen, waar door zy hen de spyze overgaven.

Vernederde nonnen van Milanen.

Men heeft reets gezegt op wat wyze de orde der vernederden opgerecht wierdt, by gelegenheit van eenige Milaneesche edellieden, die in Italië wedergekeert waren, nadat zy eene lange en harde gevangenisse in Duitschlandt hadden uitgestaan; en die de werreldt verlatende te zamen professie deden van den regel van St. Benedictus, onder het bestier van Jan van Meda, een van hen, die het meeste tot deze instelling arbeidde.

Dewyl een gedeelte van deze edellieden hunne vrouwen en hunne huisgezinnen hadden, zo scheidden zy zich zelfs met gemene bewilliging. Het grootste gedeelte van deze vrouwen, volgde het voorbeeldt van hare mannen, en verzelt van hare dochters stichtten zy verscheide kloosters, in de welke zy zich begaven en de zelfde regels en instellingen van de orde der vernederden onderhielden. Zy verkoren eene overste, die zy bedienaresse noemden. Men weet niet wel wat het eerste klooster van deze nonnen was, men gelooft echter dat het dat was, 't welk St. Maria Magdalena in den cirkel genoemt wordt, in de stadt Milanen. Hare orde is goetgekeurt door Innocentius den III, en bevestigt door Honorius den III in 't jaar 1219; door Gregorius den IX in 't 1227; door Innocentius den IV in 't jaar 1246, en door Nicolaus den IV in 't jaar 1288. Hoewel de orde der vernederden vernietigt is, daar zyn echter nog nonnekloosters van deze orde. Zy lezen de gebeden, welke de gelukzalige Jan van Meda haar heeft voorgeschreven. Zy dragen een witten rok met eenen gordel gebonden, en daar boven hebben zy een wit scapulier, dat los hangt, zonder aan den gordel gehecht of gebonden te zyn. Zy hebben maar eene hoofdsluier, die zwart is.

Vernederde nonnen van Varese.

Hoewel 'er verscheide kloosters van vernederde nonnen in het Milaneesche zyn, die alle den regel van St. Benedictus onderhouden, zy hebben echter in ieder klooster iets byzonders dat haar onderscheidt. De nonnen van het klooster van Monza zyn met grof wit laken gekleed, en haar kleedt is byna van het zelve maaksel als dat der Karthuizers. Die van Varese naby Zwitserlandt zyn in het wit gekleed, hebben een ruim scapulier, dat niet met den gordel gebonden is, eene ronde halsdoek, en eene witte hoofdsluier.

Dit klooster van Varese is zeer out, en wierdt gebouwt door een Milaneesch edelman van het geslachte van Crivelli. Zy hebben zeer lang geleeft onder de bestiering van den algemenen oversten der vernederden, en vervolgens hebben zy eene overste uit hare eige gemeenschap verkoren. Men oordeelt van de oudheit van dit klooster door een out Tafereel, waar in het jaar 1300 aangetekent staat.

Nonnen van Fonte-Vrault.

Robert van Arbrissel, stichter van de orde van Fonte-Vrault, wierdt geboren in een vlek, dat zynen naam draagt, anders Arbre-Sec genoemt, zeven mylen van Rennes in Bretagne, van ouders, die ryker waren in hemelsche dan in aardsche goederen. Nadat hy in de scholen blyken hadt gegeven van zyne geleerdheit, gaf hy zich over tot de Apostolische oeffening, en wierdt een der beroemdste predikers van zynen tydt. De bisschop van Rennes in Bretagne maakte hem zyn aartsdiaken, zyn officiaal, en zyn groot-vicaris. Maar na de doodt van dezen kerkvoogdt, welke was Sylvester de la Guerche, noodzaakten de vervolgingen, die men hem verwekte, hem uit deze stadt te vertrekken. Door Angers reizende boodt men hem de waardigheit van grootmeester der scholen van die stadt aan, in de plaatse van Marbaudus, die tot bisschop van Rennes verkoren was. Hy bediende deze waardigheit twee jaren, en daar na begerende in de eenzaamheit te leven begaf hy zich met een goet priester in het bosch van Craon, daar een groot getal van leerlingen hem quam vinden, en zich onder zyne bestiering begaf.

Te Angers zynde by de inwyding van de kerk van St. Nicolaas, welke geschiedde door paus Urbanus den II, en in deze plechtigheit gepredikt hebbende, gaf de paus hem de waardigheit van Apostolisch prediker, om het genoegen dat hy hadde in zyne predikatie.

Des daags na de inwyding gaf de heer van Craon hem het nodige tot oprechting van de abdy van la Roe, waar van hy de eerste abt was. Verscheide personen van beide de sexen volgden hem in zyne wildernis, hem niet willende verlaten, het gene hem deedt bedacht zyn om eene orde op te rechten, en de personen, die hem volgden, ieder in het byzonder op te sluiten. Hy begon omtrent het jaar 1100 in het bosch van Fonte-Vrault, drie mylen van Saumur op de grenzen van Poitou, deze instelling, door eenige hutten tot lyfberging, en door eene kapelle, die met meer yzer dan pracht was opgebouwt. Hy besloot de vrouwen afzonderlyk, en wilde dat zy gene andere bezigheit zouden hebben, dan die van Maria, terwyl de priesters de goddelyke diensten zouden zingen, en goddelyke verborgenheden bedienen.

Voorts was het getal der genen, die zich onder het bestier van dezen heilig quamen begeven, zo groot, dat men in weinig tyds meer dan twintig verblyfplaatsen of kloosters bouwde, voor de dochters en voor de mannen, in de nabuurschap van deze wildernisse, om zulk eene grote menigte te huisvesten. Eindelyk voltooide hy, door de zorge, door den arbeidt, en door de milddadigheit der vermogenden van het landt, het grote gebouw van de hoofdkerk van Fonte-Vrault, en stelde daar in drie hondert nonnen. Hy maakte een ander klooster, dat van Magdalena genoemt, waar in hy hondert en twintig vrouwen of boetvaardige dochters besloot, en een ander voor de melaatschen, St. Lazarus genoemt. Alle deze kloosters in eene zelfde plaats hadden betrekking tot het voornaamste, en wierden bestiert door eenen oversten, en door onderhorige overste of vrouwen, en maakten eene eenige abdy uit, de talrykste, die men ooit gezien heeft, zo men de historien van dien tyd gelooft.

Een der goede gevolgen, welke veel eere deedt aan dezen H. stichter, was de bekeering van Bertrada, dochter van Simon van Montfort, en zuster van Amalrik van Montfort, graaf van Euvreux, en van Wilhelm van Montfort, bisschop van Parys. Zy trouwde met

met Foulques le Rechin, graaf van Anjou, in 't jaar 1089, en zy verliet hem in 't jaar 1092, of 1093, om te trouwen met Philippus den I, koning van Vrankryk, met wien zy een byzonder onderhoudt gehad hadde op den dag voor Pinxter in de kerk van St. Martyn van Tours, terwyl de kanunniken den grondt of de vloeren van de kerk zegenden. Zy begaf zich naar Orleans, daar de koning haar ontfing, en hy trouwde haar te Parys. Paus Urbanus de II deedt hem in den ban door zynen legaat in 't jaar 1094 op 't Concilie van Autun, en in 't volgende jaar op 't Concilie van Clermont. De koning verliet haar in 't jaar 1096, doch nam haar weder aan in 't jaar 1100, het welke den paus verplichtte om een Concilie te vergaderen te Poitiers, om den koning in den ban te doen, omdat hy wederom gevallen was. Deze zaak wierdt afgedaan op het Concilie van Beaugenci en van Parys, hebbende zy beide op de Euangelien gezworen niet meer te zamen te zullen wonen, noch met malkander te spreken dan in het byzyn van onverdachte personen. Na de doodt van Philippus week zy op een landgoedt, dat een gedeelte van haar weduwlyke lyftocht uitmaakte. Hier was het dat zy, geraakt door de krachtige vermaningen van Robert van Arbriffel, zich volkomen bekeerde; en edelmoediglyk de werreldt verlatende, waar van zy zo lang de afgodin geweest was, wierdt zy eene nonne te Fonte-Vrault, hare professie doende in handen van den gelukzaligen Robert, daar zy een voorbeeldelyk leven leide tot haar doodt toe.

De orde van Fonte-Vrault vermeerderde aanmerkelyk in verscheide provincien van Vrankryk, te weten in Anjou, in Poitou, in Turenne, in Berry, in Bretagne, in 't Orleanois, 't Limousyn, 't Angoumois, Perigord, en in het bisdom van Toulouse.

De bisschop van Poitiers wilde zelf de reize naar Rome doen in 't jaar 1106 om van den paus de bevestiging van de orde van Fonte-Vrault te verzoeken. Hy verkreeg eene bulle van Paſcal den II, door welke deze opperpriester verklaarde dat hy eene byzondere zorge voor de zelve wilde dragen, en die onmiddelyk onder de bescherming van den H. stoel stellen, en maande de volkeren krachtig aan om wel te doen aan deze nieuwe instelling. Hy bevestigde daar van de voorrechten door eene nieuwe bulle van het jaar 1113.

De gelukzalige Robert, gevaarlyk krank geworden zynde in 't jaar 1115, wilde zich van de bestiering van zyne orde ontlasten; waarom hy zich beraden hebbende met verscheide abten en monniken, die hy ter zelver tydt hadt doen vergaderen over de verkiezing van eene abdisse, zo verkoren zy de zuster Petronella van Chemillé. De zwarigheit, die hy aan deze vergadering van kerkvoogden voorstelde, was, te weten, of het oorbaar was aan maagden eene weduwvrouwe tot hoofdt of overste te geven, die zo verre in de grote werreldt was ingewikkelt geweest als deze Petronella van Chemillé; maar voorts eene vrouwe van grote deugdt. De gelukzalige Robert storf kort daar na in 't klooster van Orsa naby Linieres, den 24 February des jaars 1117, in den ouderdom van zeventig jaren. Zyn ligchaam wierdt te Fonte-Vrault gebragt, en geplaatst in het choor van de grote kerk van dat klooster.

Paus Paſcal de II keurde deze orde goet, en de andere pauzen hebben aan de zelve grote voorrechten vergunt. Daar is gene orde, die zich beroemen kan zulk een groot getal prinsessen onder zich gehad te hebben, die het hare eere geacht hebben de werreldt te verzaken om de eenzaamheit en de armoede te omhelzen. Gedurende het leven van Robert stelden Hersandia van Champagne, weduwe van Wilhelm van Monforeau; Agnes van Montroëil van het zelve huis; Ermengarda, dochter van Foulques le Rechin, gemalinne van Alinus Fergan, hartog van Bretagne; Philippa, gravin van Toulouse, gemalinne van Wilhelm den IX, hartog van Aquitanië; de koninginne Bertrada, en vele andere prinsessen, zich onder de bestiering van dezen heiligen man, die haar eene verachting voor de grootheden der werreldt inboezemde. Na zyne doodt zocht een groot getal van koninginnen en andere prinsessen een toevlucht in Fonte-Vrault, en wydden zich aldaar den Here toe. Men telt onder de abdissen tot veertien prinsessen, waar van 'er vyf zyn van den koninklyken tak van Bourbon.

De abt Suger aan den paus Eugenius den III schryvende, omtrent vyftig jaren na de stichting van deze orde, zeide dat de zelve zo wonderlyk aangegroeit was, dat men in de zelve vyf of zes duizent nonnen telde. Sixtus de IV bragt de hervorming in de zelve, en voerde den regel van St. Benedictus in zyne zuiverheit met de instellingen van Robert in, ten tyde van de abdisse Maria van Bretagne, die in 't jaar 1464 leefde.

De orde van Fonte-Vrault is in vier provincien verdeelt, welke zyn die van Vrankryk, van Bretagne, van Aquitanië, of Gasconje, en van Auvergne.

De nonnen van Fonte-Vrault zyn in 't zwart gekleed, gelyk de andere nonnen van de orde van St. Benedictus; haar gewone kleedt is een zwarte rok, en eene witte hoofdsluier; wanneer zy in 't choor gaan hebben zy eene zwarte daar over, en zy dragen een zwarte overrok of mantel.

Nonnen van de orde van St. Sylvester.

De orde van St. Sylvester in 't jaar 1231 opgerecht zynde, bouwde de zelve heilig een klooster in 't jaar 1260 onder de aanroeping van St. Benedictus, naby de stadt Perouse, in het welke hy monniken plaatste, die daar in gebleven zyn tot in 't jaar 1296; maar sedert zich in een ander klooster in de stadt gevestigt hebbende, stelde de gelukzalige Bartholus, die het bestier van deze orde hadde na de doodt van St. Sylvester, nonnen in dit eerste klooster, en zy zyn een langen tydt daar in gebleven, levende met veel stichting. Ten tyde van paus Urbanus den VIII weken zy ter oorzake van de oorlogen in de stadt, om niet bloot gestelt te zyn voor de plundering en het geweldt der soldaten, en zy begaven zich in het klooster der Heremyten van St. Augustinus, St. Maria de nieuwe genoemt, dat van naam veranderde, en het klooster van St. Benedictus genaamt wierdt. Zy zyn nog tegenwoordig in het zelve, en volgen den regel van St. Benedictus; met de instellingen van de orde van St. Sylvester, waar aan zy zich door eene byzondere gelofte verbinden, behalven de drie gewone geloften.

De verwe van het kleedt der nonnen van de orde van St. Sylvester is onderscheiden van die der monniken; want zy zyn niet in 't blaauw, maar in 't zwart gekleed, gelyk de andere nonnen van de orde van St. Benedictus. Zy hebben een onderkleedt, een scapulier, en een kloosterlyk overkleedt, dat zy in 't choor dragen en in de plechtigheden: zy hebben twee hoofdsluiers, eene witte onder, en eene zwarte daar boven.

Nonnen van de orde van Monte-Oliveto.

De broederschap der monniken van St. Maria van Monte-Oliveto heeft dezen naam bekomen ter oorzake dat de gelukzalige Bernard Tolomei in eenzaamheit willende leven, zich op eenen berg begaf, die aldus genoemt was, en aldaar de eerste gronden van zyne orde leide, met eenige andere yveraars, die zich by hem gevoegt hadden. Hy gaf hen het kleedt, dat men zegt dat hem in een gezicht vertoont was, waar in hy monniken, in 't wit gekleed, door de engelen ten hemel zag leiden, langs een ladder, die van de aarde tot in den hemel reikte. Paus Johannes de XXII keurde deze broederschap goet, die zelfs gedurende het leven van den H. Bernard zich aanmerkelyk uitbreidde door een groot getal van kloosters, die in verscheide plaatsen gesticht wierden. In 't vervolg waren 'er verscheide dochters, die mede den regel van St. Benedictus met de instellingen van Monte-Oliveto volgden. Men weet niet naaukeurig wat het oudste klooster dezer nonnen is. De vader Lancillot, in zyne historie van Monte-Oliveto, zegt dat de gelukzalige Jordaan omtrent het jaar 1359 twee kloosters te Padua bouwde, een voor monniken, en een ander voor nonnen.

Zy hebben gelyk de monniken van de zelve orde een onderkleedt en een wit overkleedt. Zy hebben ook twee hoofdsluiers, eene witte onder, en eene zwarte daar boven, gelyk de andere nonnen van de orde van St. Benedictus.

Leekezusters van den Spiegel-toren te Rome, of di Torre di Specchi.

St. Françoisa, eene edele Roomsche vrouwe in den jare 1425 onder paus Martinus den V, gaf by 't leven van haren man in den ouderdom van veertig jaren blyken van eene grote heiligheit. Verscheide vrouwen, aangespoort door haar voorbeeldt, voegden zich by haar, en maakten te zamen eene zekere gemeenschap uit. Haar getal in 't kort aanmerkelyker geworden zynde, besloten zy den regel van St. Benedictus te omhelzen, onder de bestiering der monniken van Monte-Oliveto, van het klooster van St. Maria de nieuwe in de Romeinsche plaats. St. Françoisa gaf haar de regels, die haar door Paulus den Apostel waren voorgeschreven, en die in haar leven verhaalt worden. Laurens van Pontianis haar man omtrent het jaar 1436 gestorven zynde, begaf zy zich by hare nonnen, en deedt professie als zy. Zy wierdt vervolgens met eenparigheit tot overste van deze gemeenschap verkoren, die zy met veel voorzichtigheit bestierde, en welke zy stichtte door haren yver, en door de wonderlyke voorbeelden van hare deugdt, die zy liet blyken tot haar doodt toe; waar door zy verdient heeft in de lyst der heiligen geplaatst te worden door paus Paulus den V, die hare orde en hare instellingen bevestigde.

Men ontfangt in dit klooster niet dan edele dochters, die niet in den omtrek van het klooster behoeven besloten te blyven. De overste wordt voor haar leven verkoren door de gemeenschap.

Het kleedt van deze nonnen bestaat in een witten rok van onderen, en een anderen rok van grof zwart laken daar boven, met eenen gordel. Zy hebben eene grote witte linne hoofdsluier, die haar hoofdt bedekt en byna haar gehele ligchaam, en daar onder eene andere kleine witte hoofdsluier.

Nonnen van de eeuwige aanbidding van het H. Sacrament.

Men heeft maar den regel van St. Benedictus te lezen, om overtuigt te zyn, dat deze H. Patriarch zich voorgestelt heeft in 't oprechten van zyne orde om de leden der zelve in al hun gedrag te doen uitdrukken deze woorden van den Apostel: *Gy zyt gestorven, en uw leven is verborgen in Godt met Jesus Christus.* Maar men kan zeggen dat de moeder Melchtilda van 't H. Sacrament de uiterste volkomenheit aan dit grote voornemen heeft gegeven, door de oprechting, welke zy gedaan heeft van Benedictyner nonnen, toegewyd aan de eeuwigdurende aanbidding van deze heerlyke verborgenheit, dewyl in hare gemeenschap deze geestelyke doodt en dit leven, geheel verborgen in Godt, volkomen bespeurt wordt, door den staat van de offerhande, die zy daar in heeft doen oeffenen.

Deze onvergelykelyke dochter wierdt geboren te St. Die, in Lotharingen, en ontfing in den doop den naam van Catharina, des daags na hare geboorte den 1 January des jaars 1615. Zy was begaaft met alle natuurlyke voordeelen, en wierdt zuiver bewaart van alle de ydelheden der eeuwe, ondanks alle de pogingen, die in 't werk gestelt wierden om haar te verlokken. Zy ging in een klooster van Annonciades te Bruyeres, daar zy in den ouderdom van zeventien jaren hare professie deedt. Zy wierdt in dit klooster tot groter oogmerk voorbereid, door een opperbestier, dat zy reets

oef-

oeffende in den ouderdom van negentienjaren, door eene neiging tot de boetvaardigheit, door een verheven begaafheit in het gebedt, door verscheide tegenspoeden, die hare lydzaamheit beproefden, en eindelyk door eene zachtmoedigheit en liefde tot haren naasten, waar door zy alle harten won.

Door de oorlogen genoodzaakt zynde haar klooster te verlaten, nam zy hare toevlucht onder de Benedictynen van Rembervilliers, en was niet zo haast onder deze H. dochters, of hare grote neiging tot het reguliere leven deedt haar wenschen tot hare orde te behoren: waar toe zy verlof verkreeg van den groot-vicaris van den bisschop van Toul, haar reguliere oversten haar zulks geweigert hebbende. Paus Alexander de VII bevestigde eenige jaren daarna het gene zy gedaan hadde door een brevet, dat hy haar zondt. Het zoude te lang te verhalen zyn wat deze H. nonne al is overgekomen, die in hare nieuwe professie den naam van Melchtilda hadde aangenomen, sedert dat zy door de ongevallen des oorlogs Rembervilliers hadde moeten verlaten, tot dat zy zich met hare nonnen in de voorstadt van St. Germain te Parys neêrsloeg: men zal alleen in 't algemeen zeggen, dat zy veel te lyden hadde door de armoede, de vervolgingen, en de ziektens, die zy doorstont met eene grootmoedigheit, eene zachtmoedigheit, en eene onderwerping onder de wille Gods, die haar een voorwerp van verwondering maakten voor de gehele werreldt.

Het gebeurde eindelyk dat Maria Anna van Oostenryk, gedurende de oorlogen van Parys, deedt zeggen aan Picoté, een geestelyken van S. Sulpicius, die voor eenen heilig gehouden wierdt, dat hy een gelofte zoude doen zodanig als Godt behagen mogte om den vrede van het koninkryk te verkrygen, en dat zy zorge zoude dragen de zelve te doen volbrengen. De vrede gesloten zynde, deedt deze priester aan de koninginne verstaan, dat hy belooft hadt de oprechting van een klooster van nonnen, geheiligt tot de eeuwigdurende aanbidding van het H. Sacrament. Eenige vrouwen van aanzien, die grote sommen gelds bybragten tot dit voornemen, sloegen het oog op de moeder Melchtilda, als de bequaamste tot dit oogmerk. Hare diepe nedrigheit deedt haar in den beginne dit krachtig tegenstaan, doch zy moest zich echter onderwerpen aan het bevel, dat haar ten dien einde gegeven wierdt. Het eerste klooster wierdt vervolgens gesticht in de straat Cassette, in de voorstadt St. Germain, daar het H. Sacrament voor de eerste reize ten toon gestelt wierdt op den dag van Maria Boodschap in den jare 1653; en in het volgende jaar quam de koninginne moeder zelf het kruis oprechten op de poort, en deedt in persoon de boete voor het autaar met de toorts in de handt, bevestigende de instelling aan eene koninklyke stichting. Dit geschiedde op donderdag den 12 Maart, welken dag men moet aanmerken als den geboortedag van deze H. en doorluchtige gemeenschap.

Het gene het aanmerkelykste is in deze instelling, en de zelve van de andere takken der orde onderscheidt, is dat men in de zelve den regel van St. Benedictus in de naaukeurigste hervorming onderhoudt; dat de priorinnen verkiesbaar zyn, en maar drie jaren het bestier hebben, en nooit voor haar leven; dat 'er dag en nacht eene nonne moet zyn op de kniën leggende, met de koorde om den hals, aan den voet van eenen styl of eene paal, by de welke een waschkaars brandt in 't midden van 't choor, in den staat en gedaante van eene offerhande, om te boeten alle de beledigingen, die aan Jesus Christus in het Sacrament des autaars geschieden; dat het Sacrament alle donderdagen ten toon gestelt wordt in hare kerk, van de grote misse af tot na de groetenisse, welke geschiedt ten vyf uren des avonds, en eindelyk dat de nonnen door de melody van hare gezangen, door de zindelykheit harer altaren, en door den luister, met welken zy alle de plechtigheden van de misse en van den godlyken dienst doen uitvoeren, alle de steden stichten, waar in zy hare kloosters hebben.

Daar zyn omtrent twaalf kloosters van deze gemeenschap, die byna alle door Melchtilda gesticht zyn. Zy storf den 6 April des jaars 1698, in den ouderdom van omtrent drie en tachtig jaren.

Deze nonnen zyn in 't zwart gekleed, en hebben, gelyk de andere Benedictynen, een overkleedt met grote mouwen. Hare hoofdsluier is zwart, en hangt af op de schouderen; zy hebben voor hare borst een gout afbeeldsel van het H. Sacrament.

Nonnen van de H. Maagdt van de Rozekrans.

Daar is in Sicilië te Palma, in 't bisdom van Agrigente, een klooster, dat in de XVI eeuw gebouwt wierdt, en gesticht door de hartogen van Palma van het edel geslachte van Tomasi, onder den tytel van de Maagdt van de Rozekrans. Dit klooster is inzonderheit gesticht op dat de nonnen volkomen afgescheiden van de werreldt leefden, en eeniglyk in bezigheit omtrent Jesus Christus en hare ziele. Om deze reden heeft men eene kapelle gesticht, met afgezonderde cellen, en een byzonderen omtrek, in den welken altoos eenige nonnen zyn, die zich met meditatien bezig houden, en in welke ieder der zelve jaarlyks zich moet afzonderen. Zy houden zich in deze afzondering bezig met de oeffeningen van St. Ignatius van Lojola. De yver heeft eenige bewogen te verzoeken altoos in deze afzondering te mogen blyven, het gene haar door hare oversten toegestaan wierdt in 't jaar 1673. Zy worden Eenzamen genoemt, en onderhouden eene eeuwige stilzwygendheit, het is haar echter geoorlooft zomtyds in zekere gelegenheden en op zekere tyden over geestelyke zaken zamenspraken te houden.

Deze nonnen hebben onder haar eene zekere gewoonte en oeffening, die zy de rozekrans van boetvaardigheit noemen. De nonne, die tot deze oeffening geschikt is, blyft hondert en vyftig dagen in boetvaardigheit, en gedurende al dien tydt legt zy haar zwarte hoofdsluier af, en draagt eene doornekroon op haar hoofdt; zy wordt alle dagen opentlyk door de overste gekastyd, zy wordt tot den verachtelykste en moejelykste arbeidt gebruikt, en zy blyft berooft van de Sacramenten, tot dat haar bestierder haar toelaat de zelve weder te ontfangen.

Zy zyn in 't zwart gekleed, gelyk de andere Benedictynen, en van de zelve onderscheiden door een afbeeldsel van de ontfangenis, dat zy voor de borst dragen, het welke omringt is van eene rozekrans, en van de werktuigen der passie.

BENFICIARIUS. Dus wierdt by de Romeinen genaamt 1) die door de weldaadt der Tribuni of van eenige andere overheit tot eene hoge bediening bevordert was; 2) die in den oorlog zynen eerlyken afscheidt hadt erlangt; 3) die de kas der beneficien in handen hadt, en der zelver instrumenten opstelde; 4) die de tollen en belastingen, tot de keizerlyke kas behorende, hefte. *Bulengerus de Imp. Rom. Gutherius de Offic. Dom. Aug. Valtrinus de re milit. Reinesius inscript. Class.* 8. *n.* 35. *Panciroll. not. imp. Orient. c.* 89.

BENEMERINO (CASPARUS) was de XXII koning van Fez, maar ontmoette zo veel wederwaardigheden met zyne koninklyke waardigheit staande te houden, dat hy eindelyk besloot naar Spanje over te gaan, en by Philippus den III hulpe te zoeken. Hier liet hy zich bewegen het Christen gelove aan te nemen, en zonder verder aan zyn ryk te gedenken voerde hy voor den koning van Spanje in de Nederlanden, en voor keizer Rudolf den II in Hungarië de wapenen. Paus Urbanus de VIII maakte hem kommandeur van de ridderorde der onbevlekte ontfangenis van Maria. Hy storf te Napels, en wierdt aldaar in de kerk van St. Maria della Concordia begraven. Uit zyn grafschrift blykt, dat hy een ouderdom van 100 jaren bereikt heeft. *Delic. d'Ital.* V. *p.* 22.

BENESSOW, een stedeke in de Caurzimer kreits van Bohemen, vyf mylen van Praag, wierdt in den jare 1420 door de Hussiten afgebrand. In den jare 1451, wanneer de pest binnen Praag woedde, wierdt te Benessow een landdag gehouden. Boven dien hebben nog andere plaatsen in Bohemen dien naam; onder anderen de stadt BENESSOW, of PANTZEN in de Leutmeritzer kreits, aan de Pulnitz, alwaar het beste papier van geheel Bohemen gemaakt wordt. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 11. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. § 4. *p.* 77. *Vogt Jetztl. Boehm. p.* 75.

BENESUAIF, eene stadt in Egypten, leggende aan den Nyl, zynde de hoofdstadt van het Kalifaat, dragende den zelven name, omtrent hondert mylen van Caïro.

BENETIUS, (CYPRIANUS) geboortig uit Arragon, een der Spaansche koninkryken, bloeide in den jare 1513. Hy was een Fransch Godgeleerde van dien tydt, blykende zulks uit zyne nagelate schriften, welke zyn:

Commentarius in Psalmos.
Tractatus de Christo contra Judæos.

Olearius in Abaco pag. 122.

BENEVENTO, *Beneventum*, eene stadt in Principato oltra in 't koninkryk van Napels, in een vruchtbare landstreke, alwaar de stromen Sabato en Calore in elkander lopen. Zy heeft een aartsbisdom, voert den tytel van een hartogdom, en staat met het omleggende landt onder den pauselyken stoel. Diomedes van Troja, naar Italië vluchtende, wordt gezegt de stichter daar van geweest te zyn. In den beginne wierdtze *Maleventum* genaamt, wegens de quade winden in die landstreken. Maar wanneer de Romeinen in den jare der scheppinge 3682 eene Colonie daar henen voerden, wierdt ze *Beneventum* genaamt. Zy was eene der achtien volkplantingen, die den Romeinen aanzienlyke hulpbenden tegen Hannibal toezonden. In den jare des Zaligmakers 545 wierdt ze door Totila verwoest, maar door de Longobarden wederom herbouwt. Deze hebben aldaar een hartogdom opgerecht, wiens hartogen zich zeer vermaart gemaakt hebben, in 't byzonder Grimaldus, de vyfde hartog, die Aripertus, koning der Longobarden, van den troon stiet, en den zelven in den jare 663 beklom. De eerste hartog was Zothus, dien Antharit, koning der Longobarden, in den jare 598 aanstelde. Aragisus, hartog van Benevento, was een schoonzoon van Desiderius, koning der Longobarden. Hy volgde op Gisulvus in den jare 762, en wierdt van Karel den Groten bedwongen, nadat hy met Tassilo, hartog van Beyeren, een verbondt gemaakt hadt. De Saracenen bemachtigden dit landt in den jare 851, en verwoestten het zelve schrikkelyk, tot dat zy door Lodewyk, koning der Longobarden, overwonnen wierden. Deze deelde het landt onder twee twistende broederen. Naderhandt quam het wederom onder de macht des keizers. Henrik de II gaf in den jare 1053 het hartogdom van Benevento aan paus Leo den IX, om daar door van de jaarlyksche hondert marken zilver bevryd te zyn, die hy aan paus Benedictus den VIII van wegens het privilegie belooft hadt, dat hy den bisschoppen van Bamberg hadt gegeven, ten einde zy onmiddelyk den Roomschen stoel zouden onderworpen zyn. Hier op maakte de paus Rudolphus hartog van Benevento, die in den jare 1071 door Landulphus opgevolgt wierdt. Voorts is dit hartogdom bestendig onder het pauselyke gebiedt gebleven. Uit het geslacht der oude hartogen van Benevento is paus Victor de III gesproten. Ook was paus Gregorius de VIII uit deze stadt geboortig. In den jare 1087 hieldt Victor de III alhier een Concilie, in het welke de tegenpaus Guilbertus met zyne aanhangeren in den ban gedaan wierdt, volgens het verhaal van *Leo. Ostiensis*. Om die zelve reden beriep Urbanus de II in den jare 1091 alhier een Concilie. In den jare 1108 wierdt alhier wederom een Concilie gehouden, tegen de investiture der Benedicti, door de leken. Hier op zyn naderhandt meer andere Concilien ter dezer plaatse gehouden. *Plin. l.* III. *Livius l.* IX *&c. Appian. Alexandrin. l.* IV. *Tacit. l.* XV. *Hist. Procop. de bello Goth. l.* I. *Sigon. de regno Ital. Leo Ostiens. l.* III. *c.* 71. *Paul. Diac. Blond. Sabell. Leand. Alberti. Ughel.*

BENEVOLUS, geheimschryver van keizer Valentinianus den ou-

ouden in den jare 366. Hy wilde liever zyne bediening verliezen, dan een edict tegen de rechtzinnigen voor de Arianen onderschryven. *Ruffin. l.* II. *c.* 16. *Sozomen. l.* VII. *c.* 33.

BENEZET, een jong herder, geboortig van Almila, volgens *Theophilus Rainaldus* nu Alvilar in Vivaretz, drie dagreizen van Avignon gelegen. Hy wordt gezegt in den jare 1177 door eene Goddelyke openbaring besloten te hebben de brugge te Avignon te bouwen, en zich tot dien einde in die stadt begeven te hebben, hoewel maar 12 jaren out zynde. Men voegt daar by, dat hy zyn voornemen door wonderwerken bevestigt heeft, waar door ieder bewogen wierdt iets tot voltojing van die brugge toe te brengen; zynde de zelve volmaakt in den jare 1188. Benezet stichtte daarna een Hospitaal, wordende deszelfs inwoonders *Fratres de Ponte*, dat is, *broeders van de brugge*, genaamt. Hy begaf zich in deze vergadering, en storf in den jare 1195. *Rainaldus* heeft zyn leven beschreven, onder den tytel van, *Benedictulus pontifex. Felibien vies des architects.*

BENFELD, of BENFELDEN, eene kleine stadt in de Elzas, aan de rivier Ill, 3 mylen boven Straasburg, onder welk bisdom zy ook gelegen is. Zy wierdt in den jare 1331 van graaf Ulrich van Wurtemberg overvallen, ingenomen en geplundert; maar na eenige maanden aan bisschop Berthold van Straasburg wedergegeven. In den Straasburgschen oorlog hebben in den jare 1592 die van Lotharingen de zelve verovert, en ze in het volgende jaar begonnen te versterken. Na dezen heeft ze Leopoldus van Oostenryk, bisschop van Straasburg, en na hem de Zweden nog meer versterkt, hoewel deze uit kracht der Munstersche vrede de vesting in den jare 1650 wederom hebben moeten slechten. *Crusii Annal. Suev. Zeileri Topogr. Als. p.* 3.

BENGALE, een koninkryk in de Indiën, staande onder den groten Mogol, en wordende by de inwoonderen *Jaganat* genaamt. Het is gelegen aan den mondt der grote riviere Ganges, en strekt zich uit van 't Westen tot het Oosten by de 220, van 't Zuiden ten Noorden over de 120 Fransche mylen. Het wordt in vier delen gedeelt, het koninkryk Patna, in 't welke Patna, het koninkryk Prurop, in 't welke Gofry en Raga, in Rodas, in 't welke Rodas, en het eigentlyke Bengale, tusschen de armen van den Ganges aan de zeekuste gelegen is, en in 12 landschappen is verdeelt geweest, die eertyds koninkryken waren, en naar hunne hoofdsteden genaamt wierden. De hoofdstadt des koninkryks Bengale is eigentlyk Daca, of Daac, aan de rivier Ganges gelegen, zynde zeer smal, en zich omtrent anderhalve myle langs den oever dezer rivier uitstrekkende. De meeste huizen zyn maar van riet gebouwt, en met aarde bedekt, behalven die der Engelschen en Hollanderen, die eenigzins beter zyn. De andere steden zyn, Petana, Chatignan, en andere meer; want het landt is doorgaans met steden en kasteelen voorzien. Van Bengale, dat aangemerkt wordt als eertyds de hoofdstadt geweest te zyn, maken de nieuwste reisbeschryvingen geen gewag. Voorts is het geweest van Bengale een der schoonste landen in de Indiën. De lucht is zeer getempert, en de grondt zeer vruchtbaar. Het draagt zo veel rys, dat het alle naburen daar mede gerieven kan, zendende jaarlyks eene grote menigte daar van zo naar de Molukkische eilanden, als naar Sumatra, Malabar, de Maldiven en Goa. Ook is het ryk van vruchten, zuiker, speceryen, boomwolle, zyde, enz; heeft mede een groten overvloedt aan allerhande dieren. De inwoonderen zyn afgodendienaren. Zy houden het water der riviere Ganges voor heilig, hebbende pagoden of tempelen by de zelve, zynde de schoonste van geheel Indiën, onder welke die te Jaganat, aan den mondt der riviere Ganges, en die in de stadt Banarus de twee voornaamste genoemt worden, zynde met gout en edelgesteenten versiert, wordende aldaar vele da en lang feesten gehouden. Daar wonen ook vele Mahometanen, zynde niet beter dan de Heidenen: want de menschen zyn doorgaans wegens de vruchtbaarheit des lands zeer wellustig, en tot roof genegen. Eertyds, wanneer dit ryk nog onder de Patanische koningen stont, waren 'er gene Mahometanen in, wanneer het landt in een veel beteren staat gezegt wordt geweest te zyn. Tegenwoordig worden 'er meer dan twintig duizent Christenen in gevonden; en de Hollanders en Engelschen zyn gewoon met veel voordeel hunnen handel alhier te dryven, hebbende te Batane en Ougli hunne comptoiren. De oude koningen van Bengale zyn naast die van Cambaja en Narsinga voor de machtigste en rykste van geheel Indiën gehouden. Doch tegenwoordig zegt men, dat het gehele landt den groten Mogol niet meer dan negen of tien millioenen jaarlyks opbrengt, hoewel het 't rykste aller landschappen is. De oorzake hier van wordt gezegt te zyn, dat het op de uiterste grenzen des ryks gelegen is, en van oproerige inwoonderen bewoont wordt, die wegens de naburige vyandlyke koningen, om een opstandt te vermyden, moeten verschoont worden. Hier henen worden door den Mogol alle die ter eeuwige gevangenisse gedoemt zyn, gezonden; en het kasteel, waar op zy gesloten worden, wordt zeer naauw bewaart. *Thevenot Oost-Indische Reisbeschr. Sanson. la Croix Geogr. Floris Bengala.*

BEN-GERSON. Zie LEVI.

BEN-GORION, of GORIONIDES, is de naam, waar mede de Joden *Josephus* noemen. Dewyl zy reets overlange de Griekse sprake niet meer verstaan hebben, zo lezen zy in plaats van *Josephus* zeker uittreksel, van zekeren Rabbi in tamelyk goet Hebreeusch gemaakt, doch met vele fabelen vervult. In den jare 1510 wordt dit boek eerst in Constantinopel gezegt gedrukt, en in den jare 1541 te Basel, nevens de Latynsche overzetting van Munsterus, herdrukt te zyn; doch in deze uitgave zyn gehele hoofdstukken uitgelaten. Men heeft ook een uittreksel der historie van *Ben-Gorion*, die insgelyks door Munsterus nevens eene Latynsche overzetting in den jare 1529 te Worms gedrukt is. *Buxt. Bibl. Rabbin.*

BENGUELA, een landt in Ethiopië, in het koninkryk van Angola, nevens eene stadt van den zelven name, hebbende een bequamen haven aan de zee van Congo, en staande onder de Hollanders. Het heeft in 't Zuiden het gebergte Zihil, in 't Noorden de rivieren Bengeli en Sunga tegen over de stadt Angola.

BEN-HADAD. Zie ADAD.

BENI, (PAULUS) hoogleeraar in de welsprekendheit in de Universiteit van Parys, was een der geleertste mannen van zynen tydt in Italië, zynde niet alleen in de talen en Philosophie, maar ook in de Godgeleerdheit zeer ervaren. Hy was geboortig uit het eilandt Candia, maar niet van Eugubium in 't hartogdom Urbino, volgens het gemene gevoelen; hoewel hy nog een kindt zynde in Italië gebragt wierdt. Hy leefde een geruimen tydt by de Jesuiten; verliet naderhandt die societeit, dewyl zy hem niet toestaan wilde, zyne verklaring over het *Convivium* van Plato, waar in zommige onkuische plaatsen gevonden worden, in 't licht te geven. Maar doordien hy zich door vele schriften vermaart maakte, wierdt de raadt van Venetië bewogen, hem in den jare 1599, in de plaats van Antonius Riccoboni, tot hoogleeraar in de welsprekendheit te Padua te beroepen; doch hy hadt dikwils naaulyks twee toehoorders, omdat hy zeer langzaam en verdrietig sprak, en maar enkele woorden voortbragt. Ziende derhalven, dat hy met onderwyzen niet veel kon vorderen, begaf hy zich tot het schryven van boeken, gevende een groot getal Latynsche en Italiaansche in 't licht. In 't byzonder besloot hy het vermaarde Italiaansche Woordenboek der Akademie della Crusca te Florence te verbeteren, en gaf in den jare 1613 te Padua een boek uit, onder den tytel van *Anti-Crusca*, of *il Paragone della lingua Italiana*, enz; het welk de Akademisten beantwoordden; doch Beni schreef daar tegen een scherp antwoordt, genaamt *il Cavalcanti*; en behaalde de overwinning, nevens den name van Verdediger der Italiaansche tale. Voorts geraakte hy in twist met deze Akademie wegens *Torquato Tasso* en *Pastor Fido*, van Guarino, die hy verdedigde. Gedurende de oneenigheden nopens de krachten der genade en der nature, onder paus Clemens den VIII, gaf hy een werk in 't licht, genaamt *de Auxiliis*, dat is *van de hulpmiddelen.* Zyne spotlust maakte, dat zyne doodt, de welke op den 12 February des jaars 1625 voorviel, weinig betreurt wierdt. Behalven het voorgemelde heeft hy geschreven:

Commentarii in VI *libros priores Virgilii Æneidos.*
——— *in Aristotelis Poëticam & lib. Rhetor.*
——— *in Sallustium.*
Platonis Poëtica ex Dialogis collecta.
Disputatio de Baronii Annalibus.
——— *an Oratori liceat in judiciis & concionibus affectus concitare.*
——— *de Historia.* (Hier in worden zaken uit *Livius* berispt.)
——— *de Auxiliis.*
Orationes LXXV.
Decades III *in Platonis Timaeum.*
Comento sopra il Goffredo di Tasso.
Comparazione di Tasso con Homero, e dell' Ariosto con Homero.
Della Famiglia Trisina.
L'Anticrusca overo il paragone della lingua Italiana.
Risposta alle considerationi del' Malacreta sopra il Pastor fido.
Apologia al Scenofilico.
Rime.
Descorsi dell' Incondazioni del Tevere.

Thomasin. elog. P. I. *Crassi elog. P.* III. *Jacobelli Bibliotheca Imperialis in Museo Histor. Baillet T.* II. *des Ant. p.* 278. *Freheri Theatr. Bayle.*

BENI-ARAX, eene stadt in Barbaryë, gelegen in 't koninkryk van Algiers, in 't gebergte, omtrent twintig mylen van Oran. Deze stadt is zonder muren, en begrypt echter meer dan twee duizent inwoonderen.

BENI-ARAXID, of BENIRASID, tegen over 't koninkryk Telensin, zynde een gedeelte van Algiers in Africa, op de grenzen des koninkryks Tenes. Het heeft ten Noorden eenige vlaktens, en vele gebergtens tegen 't Zuiden; maar is overal vruchtbaar. De aanzienlykste steden daar van zyn Batha, Beniarax, de hoofdstadt, Cala en Moascar.

BENI-BACHUL, eene stadt in 't koninkryk Fez, gelegen in Africa, omtrent zeven mylen van de stadt Fez, in 't koninkryk Chaus.

BENI-BESSERA, een groot landt in Africa, gelegen in Lybië, omtrent Segelmesse, behorende tot Biledulgerid. Het heeft het gebergte Atlas aan de zyde des koninkryks Tremesin tegen zich over leggende.

BENICI, (FRANCISCUS BARBERINUS) een priester van Alicanten, geboren den 3 December des jaars 1642. Genegen tot de letterkunde ontfing hy ook den lauwer der rechtsgeleerdheit. De redenkunst vertont hy meesterlyk, zodat hy daar in niemandt behoefde te wyken. Ook was hy zeer bedreven in de sterre- en landmeetkunde. Des wierdt hy om zyn vernuft en gaven overal hoog geacht. Hy overleedt te Palermo, daar hy zich lang onthouden hadt, op den 26 September des jaars 1701, en wierdt begraven in de kerke van St. Josef by de Reguliers. In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven:

L'Aritmetica Prattica libro primo. Te Palermo by Ignatius Calatro, 1697, in quarto.

Ter drukparsse hadt hy gereet:

Aritmetica Prattica in diverse tariffe, ed operationi à memoria, con ruote curiose della fatta della Luna, e delle feste mobili da comprendersi con i punti di duc dadi M. S. in quarto.
Aritmetica Scholastica per insegnare con facilità l'Aritmetica in tutte l'ope-

l'operazioni. M. S. in fol. Dit wordt nog bewaart te Palermo in de boekery van D. Franciscus Marchesius, kanunnik van Palermo.

L'Agricoltura Pratticabile in tutte le azzioni della Villa, con regole Geometriche di misurar terre, fabriche, corpi cubi, e vacui, e ogni altro che spetta all' Archittettura.

Il Lunario perpetuo secondo il moro medio della Luna, con feste mobili perpetui.

Del vero Giorno della Passione, e Morte di Christo nostro Redentore, con prove evidenti, e puntuali. M. S. Dit wordt ook bewaart by den gemelden Marchesius.

Biblioth. Sicula.

BENI-GEBARA, een gebergte gelegen in 't landschap Ciczt, in het koninkryk Fez, in Africa. Het is zeer volkryk, en heeft zeer bezwaarlyke toegangen, waar door de inwoonderen zich zelven in de oude vryheit beschermen. Men vindt aldaar zeer vele granen en vee, als mede wynstokken, olyven en andere vruchtbare bomen. Ook heeft men daar vele bronnen; dies de inwoonderen door dezen overvloedt van allerlei levensmiddelen eene lange belegering kunnen uitstaan, zonder vreze voor hongersnoodt. Zy tellen omtrent zeven duizent strydbare mannen, en geven hunne schatting den koning van Fez, om vry op de vlakte te mogen handelen, alwaar zy een vermaarde markt houden. *Marmol l.* IV. *Afric.*

S. BENIGNUS, eerste bisschop van Dyon, storf aldaar als martelaar, naar het getuigenis van *Gregorius Turonensis. Baronius* en anderen voegen daar by, dat hy, nadat de afgoden door het teken van 't kruis door hem verstoort waren, in den jare 178 onder den keizer Marcus Aurelius, den honden is voorgeworpen, en met braadspiessen doorstoken. Baronius maakt ook gewag van zekeren Symphorianus, zoon van Benignus, die insgelyk zoude veroordeelt zyn om onthooft te worden. Doch deze vertellingen zyn zeer verdacht, gelyk de heer Bouilland heeft aangemerkt. *Chronyk van Dyon. Gregor. Turon. de Gloria Martyr. cap.* 51. *Baronius le Cointe. Bouilland. Tillemont. Baillet.*

BENIGNUS (GEORGIUS) wierdt in den jare 1535 aartsbisschop van Nazareth. Hy schreef eenige werken van Godvrucht, en onder anderen een, 't welk hy den koning van Vrankryk, François den I, opdroeg, genaamt *Contemplationes Christianæ.*

BENIGNUS, (GREGORIUS) een Franciskaner monnik van Syracuse, beroemt door zyne geleertheit en deugt, waar door hy in den jare 1507 gekoren is tot bisschop van Caglio. Maar in den jare 1513 is hy gevordert tot het Nazareensche bisdom, naar de getuigenis van Ferdinando Ugello *in Ital. sacr. T.* II. *p.* 906, en *tom.* VII, *p.* 1050. Van Hippolytus Maraccus wordt hy genaamt *Georgius Benignus,* in *Bibl. Mariana tom.* I. *pag.* 474, en waant hem afkomstig te zyn uit de stadt Ragusa, staande onder het gebiedt van Syracuse. Uit de bygehaalde schryveren, ook uit Possevyn *in App. sacr. t.* I. *in app.* en uit Carolus Cartarius *in Syllabo Adv. Concistorialium p.* 221 blykt dat hy geschreven heeft;

Quæstiones de Natura Angelica.
De Dialectica.
Vexillum Christianæ victoriæ.
De Assumtione B. Virginis Mariæ.
Defensio pro Joannis Revechlini Dialogis.

Biblioth. Sicula.

BENIGNUS, (JULIUS) een vermaart rechtsgeleerde, leefde te Rome onder de pauzen Clemens den VIII en Paulus den V. Hy hadt verscheide bedieningen aan 't hof van Rome; en men gaf hem den tytel van aartsbisschop *in partibus. Janus Nicius Erythræus Pinac.* III *imag. illustr. c.* 43.

BENIGNUS, vicaris der stadt Rome onder den keizer Honorius in den jare 399. Van hem wordt gewag gemaakt in de *Codex Theodosianus* en de brieven van *Symmachus* IX. 39. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Cod. Theodos.*

BENIGUALID, of BENIGUELID, een landstreek van het koninkryk Fez in Barbaryë, in de provincie Errif, bestaande uit een volkome aaneenschakeling van zeer hoge bergen, welker toegangen zeer moeielyk en eng zyn, zodat weinig dappere mannen de zelve tegen een geheel leger beschermen kunnen; dat den bewoneren genoeg bekent is, die ook deshalven van de keizeren van Fez zeer zacht gehandelt worden, en een geringe schatting betalen, dat zy ook gewillig doen, om in de stadt Fez vry en onbekommert te mogen handelen. Hoewel nu dit landschap enkelyk uit bergen bestaat, is het echter zeer vruchtbaar, en levert alles uit, wat tot des levens onderhoudt nodig is, waarom het ook zeer wel bewoont wordt, en met ruim zestig fraaie dorpen bezet is, zodat het een legertje van zes duizent man op de been kan brengen. *D. O. Dappers Afrika bl.* 234.

BENI-GUAZEVAL, een gebergte in Errif, gelegen in 't koninkryk Fez, in Africa, naby het gebergte Alcai. Men telt in het zelve meer dan 140 dorpen, nevens eene volkryke stadt, zynde deze berg tien mylen lang, en vyf mylen breet. Op de hoogte van dit gebergte ziet men eene opening, die veel zwavelachtige vlammen uitgeeft. *Marmol l.* IV. *Afr.*

BENIGUMI, een landstreek van Biledulgerid in Africa, in 't Zuidergedeelte van Segelmesse, op de grenzen van Zuenziga. De inwoonderen worden by de Latynen *Benigomates* genaamt. *Maty Dict.*

BENIMAGER, eertyds *Mons Solis*, dat is, *Zonnenberg*, genaamt, is een gebergte in 't koninkryk Marocco in Barbaryë. Het is gelegen in de provincie Ducala, naar de grenzen van Marocco en Hea, in 't Oosten der stadt Asafia en de kaap Cantin. *Maty Dict.*

BENIN, een der grootste koninkryken van Guinea in Afrika, strekt zich zeer verre uit ter wederzyde van de rivier of Rio de Benin, of de Formosa, leggende omtrent vyftig mylen beoosten Ardra. 't Landt is zeer vermakelyk, overal vlak, effen en zonder bergen, reizende het zelve slechts van den zoom der riviere af van langzamer handt op, waar door men alhier een van de schoonste gezichten der werreldt heeft, waar toe de grote menigte van bomen niet weinig hulpe bybrengt. Steden vindt men hier niet; zynde Benin, daar het gehele landt, en de rivier den naam van draagt, en dat de zitplaatse des groten konings is, zelfs niet anders dan een groot en open vlek, dat ten minsten vier mylen landsbestaat, en omtrent tien mylen van het dorp Agatton, daar voorhenen de Hollanders groten handel dreven, legt; niet dat het zelve digt betimmert is, maar echter met zeer lange en brede straten voorzien, staande de huizen tegenwoordig wyt en zyt van den ander verspreid, doch redelyk fraai gebouwt met leeme muren, en daken van stroo, riet of bladen. De dorpen leggen in 't gemeen zeer verre van malkander, zo wel aan de rivier, als binnens lands. De voornaamste zyn de dorpen Boededoe, Arebo, Meiborg, Agatton, daar de Engelschen en Hollanders hunne factoryen houden, en Awerri, daar de Portugezen een kerk en logie hebben, leggende omtrent anderhalve myl van den mondt der riviere van Benin. Dit koninkryk is naar mate zyner uitgestrektheit slecht bevolkt; de inwoners zyn beleeft en vriendelyk, en willen ook alzo mede behandelt worden, net in den koophandel, maar wat langzaam en talmachtig. De koning heerscht met een onbepaalde macht, dien de onderdanen zonder tegenspreken gehoorzamen, schoon ze vrye menschen zyn, die 't zich tot eere rekenen van slaven des konings genoemt te worden. Zy zyn in vier standen verdeelt, als I In Hommes Grandes, bestaande in drie personen, die altoos by den koning zyn, en by de welken een iegelyk, die iets by den vorst te verrichten heeft, zich moet vervoegen en zyn belang zeggen, om zulks den zelven bekent te maken, en van hem door de zelve Grandes antwoordt te erlangen. II In Are de Roe, of straatkoningen, die 't opzicht over 't gemene volk, slaven, oorlogszaken, vee, veldgewassen en diergelyke zaken hebben. III In Fiadoors, (burgen) Mercadoors, (kooplieden) Falladoors, (voorspraken) en Veilles, (ouden) die alle hunne bediening of eerestaat op aanpryzinge van de drie Hommes Grandes van den koning verkrygen, die een iegelyk van hun ten teken daar van een snoer bleek rode kouralen, van steen gebakken, zeer wel naar root gespikkelt marmer gelykende, en van boven geheel glat, of ze gepolyst waren, doedt geven; 't welke zy altoos om den hals moeten dragen, en welkers verlies, hoedanig zulks ook bykomt, hun op 't verlies van 't leven komt te staan, hebbende de koning alleen deze kouralen in bewaring, zonder dat op straffe des doods iemandt anders de zelve namaken, of bezitten mag. IV In handwerkslieden en landbouwers, zynde de slaven alle uitheemsche, die in dit ryk verkocht zyn, en nooit daar uit vervoert mogen worden. De inkomsten des konings zyn al vry groot, en gemakkelyk op te maken, als men overweegt de grote uitgestrektheit zyns gebieds, en de menigte van hoge amptenaren, die hem jaarlyks hoofdt voor hoofdt eenige zakken boesjes (geldt van dit landt) op moeten brengen, en de minderen in rang in plaatse van geldt allerhande groot en klein vee, gevogelte, visch, jammes, klederen, en alles wat hy tot zyne hofhoudinge nodig heeft, zodat hy niets behoeft te kopen, en het jaarlyks inkomende geldt oplegt en bewaart. De Godsdienst is geheel verwart en ongerymt, zynde elk zyn eigen priester, en hunne afgoden, onder mensche-en beestelyke gedaantens verbeeld, door het gehele huis verspreid, dien zy dagelyks eenige zeer geringe offerhanden doen. *W. Bosman Beschryv. van de Guineesche goutkust en slavenhandel* III *deel.*

BENIN, (RIO DE) een zeer brede en vermakelyke rivier op de goutkust in Afrika, zeer kennelyk als men uit den Westen komt, wyl van Ardra af tot hier toe eenparig laag en boschachtig landt gevonden wordt. Voor aan den mondt is ze omtrent een myl breet, verder binnewaarts op zommige plaatsen zelfs wyder, en op andere wederom naauwer, ontlastende zich oneindig vele spruiten, of liever middelmatige rivieren in dezen stroom, zodat men of lootslieden nemen, of meermalen deze rivier bevaren hebben moet, zo men niet eenige verkeerde spruit op wil stevenen; wordende 'er, als men bykans anderhalve myl deze rivier opgevaren is, spruiten ontdekt, die anderhalve uur van malkander leggen, en van byzondere volkeren, die ieder hun eigen koning hebben, bewoont worden. De Hollandsche schepen waren gemeenlyk de rivier tot het dorp Arebo toe op, hoewel men nog wel verder zou kunnen varen, leggende meer dan zestig mylen van de zee of mondt der riviere af. Hoe verre de zelve strekt, hoe lang zy is, en waar zy haren oorsprong heeft, is tot nog toe onbekent gebleven, eensdeels omdat geen Europeër binnen 's lands in Afrika reizen kan wegens de Barbarische inwoneren, gebrek van leeftocht en gedurige stroperyen der Negers, en anderdeels omdat geen Neger eenig bescheidt dies aangaande weet te geven, om de zelve voorverhaalde en andere hinderpalen. Deze stroom is zeer vermakelyk, doch met eenen zeer ongezont wegens de gestadige vuile dampen, die uit de aan de weêrkanten gelege moerassen opstygen, waar door, als mede door de gruwelyke menigte musquitos of muggen, die voornamentlyk des nachts de rust beletten, en de menschen zodanig steken, dat zy des morgens onkenbaar zyn, een grote ziekte en sterfte onder de Europianen ontstaat. De bewoners dezer rivier en de landen daar om heen hebben wel verscheide, en een iegelyk zyn eigen koning, doch zyn alle onderdanen of vasallen van den Beninsen koning, uitgezondert die van Awerri, daar de Portugezen hun verblyf houden, en de Usasche rovers, die digt aan den mondt dezer riviere wonen, gansch arm zyn, en alleen van den roof op andere volkeren leven. *W. Bosman Guineesche gout, tant, en slavenkust* III *Deel.*

BENINGA. Des zelfs adelyk stamhuis was in Oostvrieslandt in

de XIV eeuwe al voor een out en beroemt adelyk stamhuis bekent, gelyk G. Outhof uit *Ubbo Emmius* aanwyst, en in 't ophalen van dit adelyke en doorluchtige geslacht van LUVERDUS BENINGA aanvangt. LUVERDUS zoon was GEROLDUS BENINGA, die in 't jaar 1378 leefde, gebiedende in Oostvrieslandt, voor dat'er graven waren, over vier vlekken, als over Grimarsum, Wirdum, Jindelt, en Kompen, nu Kampen. Deze Gerold teelde twee kinderen, eenen zone, AJOLDUS, welke kinderloos storf, en eene dochter, HEBA of HEBRIG, welke, als erfdochter van Grimarsum en van de vaderlyke goederen, trouwde aan Imelo Allena van Oosterhuizen, zoon van Folmar Allena van Oosterhuizen, en Adda, dochter van Imelo Kenesma, die in 't jaar 1372 storf, en zoon was van KENO den jongen, die in 't jaar 1376 storf, hebbende deze Keno eenen broeder OKKO, en twee zusteren ELBORG, en DODO, welke laatste trouwde aan Edzard Sircsena in 't jaar 1414, waar uit geteelt wierdt ENNO, hoofdling van Grietsyl, vader van ULRICH, eerste grave van Oostvrieslandt gemaakt in 't jaar 1454, en opentlyk erkent in 't jaar 1464. De gemelde Folmar of Folkmar Allena trouwde dan Heba of Hebrig Beninga, erfdochter van Grimarsum, en plantte Beningaas adelyk geslacht verder voort door in den name en 't stamhuis der Beningaas zyne nazaten te doen overgaan, telende uit deze Heba twee zonen, FOLKMAR en AJOLD BENINGA, welke Ajold Beninga was hoofdling te Grimarsum en prouwst te Hinte, stervende in 't jaar 1483, en hadde ten vrouwe Hyma van Noorddorp, als dit grafschrift te Grimarsum rondom 't beeldtenisse op eenen grauwen steen aldus aanwyst:

ANO DOM. MO. CCCC. LXXXIII.
OBIIT AILD BENIG. PETR. I. HIT.
CAPITAL. IN GRIM, ANNO LXXIIIO.
OBIIT HYMA UXOR. E. RQVES. I. P.

Dat is:

In 't jaar des Heren M. CCCC. LXXXIII.
Is overleden AILD BENINGA, *Prouwst in Hinte,*
Hoofdling te Grimarsum. In 't jaar LXXIII
Is overleden des zelfs huisvrouw HYMA, *rustende in vrede.*

Deze Ajold, of Aild Beninga, teelde twee zonen, FOLKMAR, en GEROLD. Folkmar teelde eenen GEROLDUS, en deze weder twee zonen EGGERIG en FOLKMAR. Doch Gerold, de jongste zoon van gemelden Ajold, teelde vier kinderen, eene dochter HYMA, (die aan Ulrich van Doornum, here van Oldersum, trouwde, onder welkers Ulrichs opzicht in 't jaar 1526 het gesprek te Oldersum over den Godsdienst wierdt gehouden tusschen Aportanus, eerste Gereformeerde predikant te Embden, en den Paapschen Doctor Laurentius, waar van by *G. Outhof* in zyn Geschiedeniskundig Bericht der *Hervorminge* omstandig te zien is in 't 14*de Byvoegsel No.* 2.) en drie zonen, SNELLIGER, HOMERUS en EGGERIG. Homerus was abt van 't Tedinger klooster, en storf in 't jaar 1557 den 8 February, als te zien is uit zyn grafschrift, leggende hy uitgehouwen op den grafsteen met een boek in de linker en een abtsstaf in de regter handt. Het grafschrift luidt dus:

Ao. 1557. 8 *Februa. obiit honora. & nobilis dńs & Magr.* HOMERUS BENYGA DE GRYMARSUM. *abba I. Tedung, qui huic Monast.* 37 *annis præfuit & laudabiliter rexit.*

Dat is:

In 't jaar 1557 *den* 8 *Febr. is overleden de Eerwaardige en edele heer en meester* HOMERUS BENYGA VAN GRYMARSUM, *abt in 't Tedunger klooster, de welke* 37 *jaren over dit klooster is geweest, en 't zelve loffelyk heeft geregeert.*

Dit Tedinger klooster was by Nuttermoer in Oostvrieslandt in 't jaar 1283 gebouwt van den abt Theda ter eere van St. Benedictus, en afgebrand 1398. HOMERUS broeder EGGERIG, of EGGERIK BENINGA, was Prouwst te Wener, enz. en schreef eene kronyk van Oostvrieslandt, welke voor eenige jaren allereerst te Leiden door den hoogleeraar Matthæus in 8 in druk wierdt uitgegeven, doch niet geheel, maar overal verminkt, die nu te Embden uit een der beste afschriften gehaalt is gedrukt, en met aantekeningen en bygevoegde andere oude stukken vermeerdert, in 4. zynde deze adelyke kronykschryver overleden in 't jaar 1562, als uit dit volgende grafschrift blykt, te zien in 't koor van de kerk te Grimarsum achter des zelfs beeldtenisse op eenen groten blaauwen steen uitgehouwen, en aldus luidende:

Ano dni 1562. *den* 19 *Oct. sterf.*
Erëtveste. un Erbare EGGERICK
BENINGA *te Grimarsum. Borsum.*
Jersum. Widdelsweer. Hovet-
lingk. Prowest. to Wener. sins.
Olders. im 27 *daarna de erbare.*
Unde. dogetzame. GELA. *van Borsum.*
Anders BENINGA. *to Grim. Bors. Jers.*
Widd. Wedwe. sine huesfruwe.
Anno 1574 *den* 4 *Febr. ores olders. im* 85.

Voorts teelde deze Eggerig Beninga uit zyne huisvrouwe Gela twee zonen GEROLD, of GARRALD, en SNELLIGER, welke laatste in zyns vaders plaatse in 't jaar 1562 prowst te Wener en Haksum wierdt, en in 't jaar 1580 overleedt, gelyk uit zyn grafschrift onder zyne beeldtenisse op eenen steen in 't koor der kerke te Grimarsum aldus te zien is:

A. 1580 DE. 15 OCTOBRIS. STARF.
IN. GODT. DEN. HEREN. DE. EDEL.
UND ERENTVESTE. JUNCKER. SNEL-
LIGHER BENINGHA. THO IHRSUM.
WIDDELSWEER HOEFLING. PRO-
WEST TO WENER.

De allerlaatste van dit alout en beroemt adelyk stamhuis was FOLPMAR BENINGA, heer te Grimarsum, Doornum, en Arral, in zyn leven des vorstelyken Oostvrieschen hofgerichts hoogbestelde hofrichter, overleden den 13 September 1717. En 't is opmerkelyk, dat toen dit hofgerichte, of hoogste gerichte in Oostvrieslandt, in 't jaar 1590 allereerst wierdt opgericht, de heer Eggerig Beninga tot eerste hofrichter wierdt bestelt, en met den naam van landraadt vereert, als te zien is in Oostvrieslands *Reces-en Accoordboek pag.* 20, en 226, als ook in de *Hofgerichts ordening tit.* 2, zynde vervolgens ook verkoren onder de *Revisores* der nedergerichten en landrechten, als te zien is in *'t Oosterhuizer Accoord* §. 15, welk *Accoord* in 't jaar 1611 den 21 May te Oosterhuizen is gesloten tusschen graaf Enno den III en de standen van Oostvrieslandt, ten overstaan van de gevolmachtigden van de hoogmogende heren Staten der vereenigde Nederlanden, mede door SCOTTO BENINGA en Hendrik van Diffenbruch ondertekent, gelyk dit alles te zien is in *G. Outhofs verhaal van alle Watervloeden*, tw ede druk *pag.* 489, 495, en in de aantekeningen van *G. Outhofs lykpligt of lykgedicht* op den laatsten van dit stamhuis FOLPMAR BENINGA gemaakt in 't jaar 1717, en waar in hy onder anderen aldus spreekt:

„ Heer Beninga, op wiens aloude stamschildt straalt
„ Een glans van Adeldom, waar op d'aloudheit praalt,
„ En roemt, gelyk men leest in d'oude landskronyken,
„ Moet eindlyk met zyn doodt zyn stam ook zien bezwyken;
„ Die stam, die eeuwen lang in luister heeft gebloeit,
„ En voor de vryheit der Oostvriezen onvermoeit
„ Gestreden heeft, en vier beroemde stamgenoten,
„ Door 't huis van Allena vervolgens voortgesproten,
„ Alom gepreezen zyn, om hun verrichtte daan,
„ Moet met al 's weerelds praal ook eindlyk ondergaan.
„ 't Oostvriesche Hofgerigt, voor hondert twintig jaren
„ Gesticht, zag outtyds ook tot roem van 's landspilaren,
„ Heer Egger Beninga als 't allereerste lidt;
„ Nu valt, hoewel hy op het Ridderkussen zit,
„ Weer uit dit hofgerigt, als door een fel onweder,
„ De laatste erfzoon van dien name en stam ter neder,
„ Die, wyl hy door de doodt in 't stofter neder zinkt,
„ Een naren lykgalm wekt, die 't landschap overklinkt.

BENI-ORIEGAN, een gebergte in Errif, een landschap des koninkryks Fez in Africa, aan de kust der Middelandsche zee, zynde 3 Fransche mylen lang, en ruim anderhalf breet. Het is met wynstokken en olyfbomen beplant; heeft ook eene menigte cederbomen, maar voorts niet dan garste en weinig vee. *Marmol l.* IV. *Afr.*

BENI-SUAIF, by de Latynen *Hermopolis*, eene stadt in Egypten, aan den oever van den Nylstroom, twintig Fransche mylen van Caïro. Hier zegt men dat de vermaarde *Hermes Trismegistus* geboren is. De stadt is op eene vlakte gelegen, zynde vruchtbaar aan vlas en hennip. Het vlas is voortreffelyk, wordende het Alexandrynsche genaamt, alzo het naar Alexandrië gevoert wordt. *Marmol l.* II. *Ægypt.*

BENI-TEUDI, eene verwoeste stadt in 't gewest Habet, gelegen in 't koninkryk Fez, aan de rivier Erguile. Men ziet 'er nog overblyfselen van prachtige gebouwen en vele oude grafsteden. Ook ziet men daar drie voortreffelyke springbronnen, met marmere en albaste bekken. *Marmol l.* IV. *Afr.*

S. BENITI, of BENISI, (PHILIPPUS) was geboortig van Florence. Hy stichtte de orde der Verkondiging, anders der Serviten, of dienaren van Maria genaamt. Hy volgde zeven kooplieden, die zich op den berg Senere, naby Florence, begeven hadden, en aldaar een godzalig leven leidden. Dit bewoog anderen dit voorbeeldt te volgen. Eindelyk liet hy zyne orde bevestigen, die door den roem zyner heiligheit grotelyks aanwiesch. Na het overlyden van paus Clemens den IV wilde men hem paus maken; maar hy, zulks vernemende, begaf zich in de onbekentste kloosteren zynes ordens, en storf in den jare 1285, den 23 Augustus. Hy wierdt door Clemens den V in den jare 1671 gecanoniseert. *Annales Servit. Bzovius. Spondan. in Annal. Miræus l.* II. *ord. relig.*

BENIUS, (PAULUS) een Italiaan van geboorte, die in den jare 1625 overleedt, heeft geschreven:

Commentarii in Aristotelis Poëticam & Rhetoricam.
Disputationes de Annalibus Baronii.
Commentarii in VI priores libros Æneidos.
Commentarii in Salustium.

Ghilinus vol. I. *pag.* 184. *Thomasinus part.* I. *pag.* 350. *Imperialis pag.* 160.

BENI-USA, of BERVIRA, een gebergte in 't gewest Errif, gelegen in 't koninkryk Fez in Africa, niet verre van den berg Gualide. De inwoonderen van deze twee gebergtens voeren byna een gedurigen oorlog onder elkander: want wanneer de wyven vrezen qualyk te zullen gehandelt worden van hare mannen, vlieden zy van 't eene gebergte op 't andere, en trouwen aldaar.

Dit verwekt een onderlingen oorlog; en wanneer de vrede gemaakt wordt, bedingt men, dat de nieuwe mannen hunne wyven den eersten mannen wederom overgeven, of de onkosten der bruiloft vergoeden, die by de Moren zeer groot zyn. *Marmol l.* IV *Afr.*

BENI-YASGA, een gebergte in 't gewest Cuzt, in 't koninkryk Fez, aan de rivier Ceba, of Suba. Hier bevinden zich vele ryke luiden, zynde goede soldaten. Het landt is doorgaans ryk aan granen, wyn en olie; ook is het grasryk, en heeft veel vee. De wolle is zo fyn, dat ze voor zyde niet behoeft te wyken. *Marmol l.* IV. *Afr.*

BENJAMIN, de twaalfde zoon van Jakob, de twede van Rachel, wierdt geboren in den jare na de schepping 2214, voor de geboorte des Zaligmakers 1770. Zyne moeder noemde hem *Bem-Oni*, dat is *een zoon der smerten*, dewyl zy in de geboorte storf; doch zyn vader veranderde dien name in *Benjamin*, dat is *een zoon der rechten*, of, gelyk anderen willen, *een zoon der dagen*: want hy hadt hem in zynen hogen ouderdom geteelt. In den jare voor Christus geboorte, 1747 moest hy om den duren tydt; met zyne broederen, volgens Josephs begeerte, naar Egypten reizen, alwaar zich Joseph, nadat hy zich geïtelt hadt, als wilde hy Benjamin wegens den in des zelfs zak gevondenen beeker tot een knecht maken, zynen broederen openbaarde. Na Jakobs doodt is hy het hoofdt van een der twaalf stammen geweest, hebbende zyn erfdeel tusschen de kinderen van Juda en Joseph. Doch deze stam is naderhandt door de andere kinderen van Israël byna geheel uitgeroeit. Zie *Gen.* XXXV. *Jos.* XVIII. *Richt.* XIX *enz. Joseph.*

BENJAMIN, een diaken en martelaar, leefde in den jare 422. Hy wierdt van Varanes, koning van Persië, zynde een groot vervolger der Christenen, in de gevangenis geworpen, maar na verloop van twee jaren, op de voorsprake des afgezanten van den keizer Theodosius, wederom ontslagen, echter onder die voorwaarde, dat hy niemandt in het Christelyke gelove meer onderwyzen zou. Maar wanneer Benjamin daar op antwoordde, dat het hem onmogelyk was het licht, zynde in zyne ziele opgegaan, te verbergen, en aan anderen niet mede te delen, is hy door de wreedste pynigingen om 't leven gebragt.

BENJAMIN. *Rabbi Benjamin Ben-Jona*, geboortig van Tudela, gelegen in het Spaansche Navarre, is voornamentlyk door zyne reize-beschryving vermaart. Hy ondernam deze reize in den jare 1160, vertrekkende uit Saragossa. Nadat hy Vrankryk, Italië en Griekenlandt bezocht hadt, trok hy naar Italië, en quam tot China. Van daar begaf hy zich naar Ethiopië en Arabië, keerde weder naar Sicilië; en wanneer hy ook Duitschlandt, Bohemen en Pruissen hadt bezocht, quam hy in Vrankryk aan; en eindelyk wederom in Kastilië, in den jare 1173, wanneer hy aldaar storf. Wat zyne reize-beschryving aangaat, hy heeft met veel naaukeurigheit aangetekent, het gene hy gezien en gehoort hadt. In 't byzonder geeft hy een omstandig bericht aangaande den toestandt zyns volks; hoewel hy nu en dan eenige fabelen daar onder mengt. Nadat dit werk reets te Constantinopel gedrukt was, heeft Benedictus Arias Montanus het zelve in de Latynsche tale overgezet, en te Antwerpen in den jare 1575 in 't licht gegeven. Naderhandt is 't zelve in den jare 1633 te Leiden wederom herdrukt. *Bartholoccius in Biblioth. magna Rabbin. Schickard. de Reg. Pers. p.* 28. *Hotting. in Hist. Eccl. Hendreich.*

BENNEBROEK, een ambachtsheerlykheit met een dorp in Zuid-Kennemerlandt in de heerlykheit van Heemstede, ten Zuidwesten van het dorp Heemstede, aan het Haarlemmer meir in Hollandt. Zy wordt verdeelt in Bennebroeker laan, Bennebroeker weg, en de Rodeheller Zandvoort, en begrypt vele heerlyke linne en kamerikdoeks blekeryen. Door deze gelegenheit hier van tydt tot tydt de huizen en inwoneren vermenigvuldigt zynde, is hier een fraaie kerk gebouwt, en in 't jaar 1659 de eerste predikant beroepen, behorende onder de Classis van Haarlem in 't hoge. Diderik de twede, grave van Hollandt, heeft omtrent het jaar 900 de Benedictyner nonnen, de welke allereerst, en voor de monniken de abdy van Egmont bewoont hebben, herwaarts overgebragt, wanneer het houte klooster te Egmont door de Vriezen geplundert en afgebrand was, en zulks in een ligt opgetimmerde priory, die niet langer in standt gebleven is, dan dat deze verplaatste nonnen leefden, nadien gemelde grave de zelve verboodt van eenige nieuwe nonnen aan te nemen, op dat zy uitsterven, en hare goederen aan de abdy van Egmont vervallen mogten. De plaats dezes kloosters is voor lange jaren al onder het Meirwater bedolven geraakt, en geen het minste teken van dit klooster overgebleven. *W. G. Lams groot privilegie-en handvestboek van Kennemerlandt blad* 821.

BEN-MERODAK, de derde der acht laatste koningen van Babylon, volgde Merodak in den jare der scheppinge 3376, het 76 na den opbouw der stadt Rome, het 678 voor de geboorte des Zaligmakers. De schryveren verschillen nopens dezen koning. Het grootste gedeelte vermengt hem met Merodak, anderen met Nebucadnezar den ouden, van Berosus *Nabopolassar* genaamt. Ook zyn ze het aangaande den tydt zyner regeeringe niet eens, tellende sommigen 45, anderen 24, wederom anderen 21 jaren. De *Canon Mathematicus*, dien Ptolemæus gezegt wordt gebruikt te hebben, plaatst op dezen tydt twee tusschen-ryken en acht koningen, maar die in de gehele oude geschiedenis onbekent zyn. Doch volgens de reekening der naaukeurigste tydkundigen heeft hy 32 jaren geregeert, zynde gestorven in den jare der werreldt 3407, voor Christus 647, na Romens opbouw 107. *Petav. Doctr. Temp. l.* X.

BEN-MUSA, een wiskunstenaar, geboortig uit Arabië, leefde in de X, of, naar de meening van anderen, in 't begin der XII eeuwe, schryvende een werk:

De Figuris planis & sphaericis.

Blancanus Chron. Math. pag. 57. *Vossius de Math.* 56. §. 24.

BENNET, (HENRICUS) grave van Arlington, een vermaart staatsdienaar onder Karel den II, koning van Engelandt, en medelidt der zo genaamde Cabale. Hy wierdt, als ridder, in den jare 1663 staats-secretaris gemaakt: want de koning waagde tien duizent ponden Sterlings, ten einde Nicolaas, de voorgaande geheimschryver van staat, zynde een goet Protestant, zyne bediening ten voordeele van Bennet nederleide; uit welke verwisseling de kanselier Hyden niet veel goeds voorspelde voor de kerke en den staat. Niet lange daarna wierdt hy baron, en in den jare 1672 grave van Arlington; maar in den jare 1674 lord chamberlain. Gedurende zyne bediening poogde hy op allerlei wyze niet alleen verscheide ontwerpen, tegen de vryheit der natie aanlopende, maar voornamentlyk de voordeelen van Vrankryk te bevorderen, hebbende hy en Clifford de zaken van het uiterste belang alleen in handen. Naderhandt was hy een der voornaamste werktuigen, waar door de koning van de onlangs geslotene Triple-alliantie wierdt afgetrokken, en tot een verbondt met Vrankryk tegen Hollandt bewogen, zynde hy ter zelver tydt door de Franschen overgehaalt om hunne belangen te behertigen. In den jare 1672 wierdt hy in geselschap des hartogs van Buckingham en lord Hallifax tot den koning van Vrankryk in 't leger gezonden, om aangaande de voortzetting des oorlogs in onderhandeling te treden, alzo de Engelschen ter zee niet zo gelukkig geweest waren, als zy verwacht hadden hoewel men uitstrooide, zulks te geschieden, om den vrede te bevorderen. In den jare 1677 verzocht hy van den koning aan den prins van Oranje gezonden te mogen worden, hopende by zyne Hoogheit eenen afzonderlyken vrede tusschen Vrankryk en Hollandt uit te werken. Doch hy keerde onverrechter zake terug, hebbende den handel by den prinse door de oneerbiedige bejegeningen en ontydige dreigementen van quaat nog erger gemaakt. Uit dien hoofde verloor hy sedert dien tydt zyn aanzien ten hove grotelyks, en moest tot zyn leedwezen ondervinden, dat kort daar na het huwelyk tusschen den prinse en de prinsesse van York gesloten was, zonder dat hem met een eenig woordt daar van kennis gegeven was; en mogelyk zoude hy onder koning Jakob den II in zyne voorgaande achting herstelt geworden zyn: doch hy storf in den beginne van des zelfs regeering, den 9 Augustus des jaars 1685, gelyk men zegt, in de Katholyke religie, die hy al overlange heimelyk was toegedaan geweest. Hy liet een eenige dochter na, Isabella, die in den jare 1679 van Henrik Fizroi, hartog van Grafton, ten huwelyk genomen wierdt. Men roemt van hem, dat hy, het scherpste verstandt niet hebbende, nochtans veel ondervinding van buitenlandsche zaken gehad heeft, zynde daarenboven zeer arbeidzaam. Zyne brieven, door hem als geheimschryver van staat tot den jare 1674 geschreven, zyn nevens andere oorspronkelyke stukken, tot dien tydt behorende, binnen Londen in den jare 1701 zamen gedrukt. *Larrey hist. d'Anglet. Tom.* IV. *Jone Secret history. Histoire secrete des intrigues de la France Tom.* I.

BENNEWITZ. Zie APIANUS.

BENNING, of BENNINGIUS, (JOHANNES) geboren te Amersfoort, de twede stadt van het landschap Utrecht, en den 13 Februarius van het jaar 1594 te Loven tot der beider Rechten Doctor verklaart, heeft ter zelver plaatse eenige jaren achtereen als Professor de Rechten geleeraart, en zodanig zyne grondige kennis in de zelve doen uitblinken, dat men hem tot werkelyken raatsheer in den hogen raadt te Mechelen aangestelt heeft, en hy, dat ampt niet min loffelyk eenige jaren bekleed hebbende, van koning Philips den III van Spanje en de aartshartogen Albert en Isabella tot voorzitter (president) in den hove van Luxemburg verkoren is geworden. Uitwyzens het gedicht, by hem gemaakt op Michiel van Isselts kronyk van den Keulschen oorlog, in het jaar 1584 gedrukt, is hy ook meester der vrye kunsten (*magister artium liberalium*) geweest, en heeft geschreven eene Historische en Geographische ontleeding van het hartogdom Luxemburg. Hy was de ouder broeder van JAKOB BENNING, of BENNINGIUS, der beide Rechten meester en hoogleeraar op de Akademie van Douay, daar hy ook in het jaar van 1611 overleden en begraven is. *Theod. Verhoeven rer. Amorfort. succincta Descript. ab Ant. Matthæo edita. cap.* V. *Fr. Zweert, Athen. Belgic.*

BENNINGBROEK, een dorp en banne in Westvrieslandt, te midden tusschen Midwoude, Twisk, Zybekarspel, Woggenum en Nubixwoude, onder Westvrieslandt Middelkogge gelegen, behoorde eertyds onder 't rechtsgebiedt van de stadt Medemblik. Volgens den quohiere van de morgentalen hun aandeel gevende tot den Hondsbossche, en de duinen van Petten, pleeg Benningbroek outtyds te betalen voor 534 lage morgens, en heden voor 775 gelyke morgens, en dus zes hondert vier en dertig guldens. Het dorp is niet zeer groot, als nauwelyks 100 huizen begrypende, en pleeg de pastory van des zelfs kerke in oude tyden een parochiekerk, die ter gedachtenisse van Sint Pieters banden ingewyd was, ter begeevinge van de Hollandsche graven te staan, en wierdt de inhuldiging door den proost van Westvrieslandt gedaan. Sedert de verandering van den Godsdienst is deze kerk door een predikant bedient, en onder de Classis van Hoorn gebragt, zynde in 't jaar 1574 hier de eerste Gereformeerde kerkenleeraar beroepen. Men heeft hier in de vorige eeuw uit het kerkhof verscheide stene doodkisten van eene roodachtige koleur, nevens der zelver dekselen, opgegraven; 't gene tot geen gering bewys van de outheit dezer plaatse verstrekt. De gehele ban van Benningbroek begrypt 631 gemene morgens, en 237 en een half roeden, en brengt jaarlyks in de gemene verpondinge op, volgens de herstellinge (redres) van het jaar 1632, zes en twintig hondert negen en vyftig guldens dertien stuivers en vier penningen. *M. van der Houve Chartre kron.* *H. Zon*

H. Zooteboom Zaanl. Arkad. D. Burger. kron. van Medenbl.

BENNINGDON, eene ſtadt in Engelandt, gelegen in Herfordshire. Alhier wierdt in den jare 850 een Concilie gehouden, onder de regeering van Bernulphus, koning van Mercie.

S. BENNO, de Apoſtel der Slaven genoemt, was biſſchop van Meiſſen in de XI eeuw. Hy was grave van Woldenberg, eerſt prooſt te Goslar, naderhandt abt te Hildesheim, en in den jare 1066, na het overlyden van Meimward, door keizer Henrik den IV tot biſſchop van Meiſſen benoemt. Wanneer naderhandt de onluſten tuſſchen dezen keizer en paus Gregorius den VII begonnen, en de vorſten en biſſchoppen in Duitſchlandt hier door in twee partyen verdeelt wierden, wierdt Benno mede op de zyde van den paus overgehaalt, hoewel hy, naar 't getuigenis van Lambertus, noch voordeel, noch nadeel toebrengen kon, wegens zyne armoede. Als Henrik de IV in den jare 1075 een tocht in 't landt van Saxen dede, wierdt hy door de burgery der ſtadt Meiſſen met opene armen ontfangen, en liet Benno gevankelyk wegleiden, beſchuldigende hem over gequetſte majeſteit, alzo hy gedurende den oorlog hem geen berecht hadt toegezonden, maar in 't tegendeel zyne genegenheit voor zyne vyanden geopenbaart. In het volgende jaar overſtroomde de keizer ten derden male het landt van Meiſſen, en liet de goederen van Benno plunderen. In den jare 1088, wanneer hy zich voor paus Clemens den III, dien de keizer Henrik in plaatſe van Gregorius den VII ingeſtelt hadt, verootmoedigde, wierdt hy door den keizer wederom in zyn biſdom herſtelt, en verworf des zelfs gunſt, waar by de ſchryver *de Unitate Eccleſiæ conſervanda* aanmerkt, dat onder alle biſſchoppen, die of afgezet of in den ban gedaan zyn, Benno de eenigſte geweeſt is, die naar Rome getrokken, en vergiffenis erlangt heeft, zonder naderhandt iets merkwaardigs uit te voeren. Hy ſtorf eindelyk den 16 Juny 1107, zynde 47 biſſchop geweeſt, en 96 jaren out. Hy wierdt in den jare 1524, op het aanhouden der markgraven van Meiſſen, gecanoniſeert van paus Alexander den VI, zynde reets lang te voren te vergeefs daarom aangezocht. Luther gaf een geſchrift daar tegen uit, voerende dezen tytel: *Tegen den nieuwen afgodt, en ouden duivel, die te Meiſſen ſtaat gecanoniſeert te worden.* Dit beantwoordde Hieronymus Emſer, hebbende reets in den jare 1512 het leven van Benno in 't licht gegeven. Zyn ligchaam is in den jare 1576 op 't verzoek des keurvorſten van Beyeren naar Munchen gebragt. *Lambertus Schafnab. Auctor de Unitate Eccleſiæ conſervanda & ſchiſmate inter Henricum* IV. *Imp. & Gregorium* VII. *Pontif. Max. Fabricii Annal. urb. Miſn. ad an.* 1066. 75. 88. 1107. *en* 1524. *Spangenbergs Mansfeld. Chr. c.* 193. 205. *Hoppenrod. im ſtam-buch. Seckendorf hiſt. Luther. Bayle.*

BENNO, van zommigen BRUNO genaamt, was een geboren Duitſcher, van een verheven verſtandt en uitmuntende geleertheit, dien paus Stephanus de X tot kardinaal, en naderhandt tot aartspriëſter der Roomſche kerke verhief. Zommigen zyn van gevoelen, dat Clemens de III, tegenpaus van Gregorius den VII, hem den kardinaalshoedt gegeven heeft; gelyk het zeker is, dat hy de party van dezen laatſten, en van keizer Henrik den IV gedurig aangekleeft heeft, verſchynende niet alleen op het Concilie, 't welk binnen Rome tegen den voornoemden Gregorius is gehouden, maar hebbende ook des zelfs leven in een geſchrift, dat nog voorhanden is, zeer hevig aangetaſt. Men meent, dat hy in den jare 1092 geſtorven is. *Bellarm. de controverſ. Rom. Pontif. Baron. Annal. Victorell. addit. ad Ciacon. Sander. de viſib. eccl. Monarch.*

BENNO, biſſchop te Metz, was een kluizenaar, en leefde in het Alpiſche gebergte, van waar hy gehaalt, en in den jare 927, na het overlyden van Wigerus, of Widricus, tot biſſchop van Metz gemaakt wierdt. Dewyl zyn Godzalig leven den godlozen inwoonderen dier plaatſe aanſtotelyk was, ſtaken zy hem in den jare 928 de ogen uit; zynde de belhamels van die gruweldaadt op het Concilie te Duisburg, in den zelven jare gehouden, veroordeelt. *Flodoard in Chron. Continuat. Reginon. Guilliman.*

BENOIT (RENATUS) was biechtvader van Henrik den IV, koning van Vrankryk, en wierdt voor een der ſchranderſte Godgeleerden van zyner tydt gehouden. Men heeft onder anderen van hem eene overzetting van den Bybel, die zeer zeldzaam geworden is. Hy ſtorf in den jare 1608, en wierdt in den tempel van den H. Euſtachius te Parys, alwaar hy farheer geweeſt was, begraven.

BENSBURG, eene kleine ſtadt, nevens een in den jare 1705 geſticht jachtſlot in 't hartogdom Bergen, omtrent twee mylen van de ſtadt Keulen gelegen.

BENSCHOP, of BENSCOOP, twee welbetimmerde Hollandſche dorpen, het eene in 't graafſchap Leerdam, en 't ander tuſſchen de twee en drie duizent ſchreden van het ſtedeke Yſſelſtein in een zeer vermakelyken en vruchtbaren oort gelegen, behorende onder de heerlykheit van Yſſelſtein, en aldus beide aan den tegenwoordigen ſtadhouder van Gelderlandt, Vrieslandt, Groningen en Drent. Het laatſte heeft voorhenen zyne eige heren gehad, uit het edele geſlacht van Benſchop, den welken het door Jan den eerſten, grave van Hollandt, onrechtmatiglyk ontvremt, en dus aan zynen gunſteling, Wolfert van Borzele, gegeven is, welke'er echter niet lang meeſter van gebleven is, alzo hy, zich alomme door zynen hoogmoedt en geweldenaryen gehaat gemaakt hebbende, te Delf van de gemeente dootgeſlagen wierdt, en graaf Jan van Henegouwen, voor vier jaren des eerſten graven voogdt gemaakt, alle de giften, den gezegden heer Wolfert en anderen gedaan, introk. In het geeſtelyke behoren de beide Benſchopſche kerken, die elk een eigen predikant hebben, onder de Claſſis van Buren. *M. vander Houve Hantv. kron. I. Deel. Utr. Biſd.* II. *Deel.*

BENSERADE, (ISAAK DE) geboortig van Lyons by Rouaan, wierdt in de Hervormde religie geboren, maar in de Roomſche opgevoed, die zyn vader toegedaan was. Zommigen getuigen, dat zyne vooroudersen voorname lieden geweeſt zyn, 't welk echter van anderen in twyffel getrokken wordt. Hy was nog zeer jong, wanneer hem zyn vader door de doodt ontrukt wierdt. Doch hy hadt het geluk, van zich door zyne vaarzen by de kardinalen Richelieu en Mazarin aangenaam te maken. De eerſte dede hem een aanzienlyk penſioen geven, het welk hy na des zelfs doodt, door de gunſte der koninginne, behieldt. In de dichtkunde, die hem van nature eigen was, betwiſtte hy Voiture den rang, wanneer hy zyn Sonnet over *Job* in 't licht gaf, wordende dit ſtuk met de *Uranie* van Voiture vergeleken, en van zommigen boven, van anderen beneden het zelve geprezen: waar uit gelyk als twee partyen, der Jobelins en Uraniſten, ontſtonden, waar aan zo wel de hovelingen als de geleerden deel namen. In den jare 1674 wierdt hy tot medelidt der Franſche Akademie aangenomen, hoewel hy reets den ouderdom van zestig jaren bereikt hadt. Hy bragt den laatſten tydt zyns levens door in geeſtelyke oeffeningen, meeſt alle de Pſalmen overzettende. Hy ſtorf in November 1691, omtrent 80 jaren out zynde. Benſerade was zeer bequaam om iets ſcherpzinnig en ſtekende te beantwoorden. By voorbeeldt, hy hadt zekeren vriendt, die zo door hem, als door anderen voor onmachtig gehouden wierdt om kinderen te kunnen voortteelen, waar over Benſerade zomtyds met hem boertte. Deze ontmoette hem op zekeren tydt op ſtraat, en zeide tegen hem: *Myn heer, onaangezien uw quaat geklap is myne vrouw voor eenige dagen in het kraambedde bevallen:* doch Benſerade gaf hem, zonder zich lang te bedenken, dit korte antwoordt: *Myn heer, aangaande uwe vrouwe heeft niemandt ooit getwyffelt.* Zyn blyſpel, genaamt *Cleopatra*, zag reets in den jare 1630 het licht. Zyne *Rondeaux* over Ovidius hebben hem weinig achting veroorzaakt; hoewel zyne andere vaarzen, tot de Baletten gemaakt, by het gemeen dies te aangenamer waren. Zyne dichtkundige werken zyn te Parys in den jare 1697 zamen in 't licht gekomen, en in Hollandt in den jare 1698 nagedrukt. Vooraf gaat eene verhandeling van 't leven van Benſerade, door den abt Tallemant. *Bayle.*

BENSHAUSEN, een vlek en ampt in het gevorſte graafſchap Henneberg, op de Heſſiſch-Smalkaldiſche grenzen, behoort tot de Saxen-Albertynſche linie, of het Henneberg-Sleuſingſche aandeel.

BENSHEIM, de voornaamſte, doch maar eene tamelyke ſtadt in de Bergſtrate, behoort onder 't gebiedt des keurvorſten van Ments. Zy is reets ten tyde van keizer Otto den I bekent geweeſt. In den jare 1644 wierdt ze door de Beyerſchen geplundert, en ten dele verbrand. *Beſchreib. des Rheinſtr.*

BEN-SIRACH. De oude Joden maken van drie zulke namen gewag. De eerſte is *Jeſus Ben-Sirach.* Deze is de ſchryver van het apocryphe boek, door hem in de Hebreeuſche tale beſchreven. De twede is *Ben-Sirach*, anders de jonge bygenaamt, des voornoemden kleinzoon, hebbende het zelve boek uit de Hebreeuſche in de Griekſche tale overgezet. De derde wordt van de Joden voor een zoon des prophetten Jeremias gehouden. Hy wordt ook gezegt een boek van verſcheide zedeſpreuken geſchreven te hebben, waar onder vele ongerymtheden gemengt zyn, dies de Joden dit boek verbieden te lezen; 't gene zommigen verkeerdelyk van het boek, dat hedendaags onder den name van *Jeſus Sirach* gelezen wordt, verſtaan. *Bartoloccius in Bibl. Rabb. T.* I. *p* 683. *Buddei Introd. ad Hiſt. Phil. Ebr. p.* 79. *ſeq.* Zie JESUS SIRACH.

BENT, (JOANNES VAN DER) Amſterdammer, een leerling van Wouwerman en Adriaan van den Velde, naar wien zyn penceelwerk meeſt zweemde. Een geval vernietigde dezen man. By vremde luiden inwonende hadt hy een ſomme gelds van 4000 guldens byeen, het zy geërft of gewonnen. Dit geldt wierdt hem ontſtolen, zonder dat hy weten kon, wie de dief was. Zyn huiswaardt was wel by hem verdacht, maar geen bewys altoos. Niet kunnende dan geraken aan zyn verloren ſchat zette hy de teering, en ſtorf daar aan in den jare 1690. *Houbraken in het* III *deel van zyn ſchilderb.*

BENTHEIM, een oude ſterkte der Tubanten, op eenen berg gelegen, als mede een ſtadt en graafſchap in Weſtphalen, palende in 't Noorden en Ooſten aan het ſticht van Munſter, in 't Weſten aan het graafſchap Lingen en Drente, in 't Zuiden heeft het Over-Yſſel of des zelfs droſtampt Twente, en heeft de lengte van omtrent tien, en de breedte van drie mylen. De ſteden in het zelve zyn, Neuhauſen, Northorn, Bentheim en Schuttorf. De rivieren zyn de Aa en Dinkel. Het landt is meerendeels vlak en effen, behalven rondom de ſtadt Bentheim en Neuhauſen. De ſtadt en 't graafſchap behoren, nevens de graafſchappen Teklenburg en Steinfoort, den graven van Bentheim. *Zeileri Topogr. Weſtph. p.* 63.

BENTHEIM (GRAVEN VAN) ſtammen af van de vorſten in de Palts en graven van Hollandt, en voerden eertyds den tytel der graven van Tubant; want de Tubantes worden gezegt in die landſtreeke gewoont te hebben, daar thans het graafſchap Bentheim is. Na de Karolingiſche keizeren wordt 'er van RICFRIDUS, grave van Tubant, gewag gemaakt, zynde de twede zoon van Luthardus, heer van Kleve, en Bertha, dochter van keizer Arnulphus. Ten tyde van Henrik den I was WOLFGANG, grave van Tubant, op het turnooiſpel te Maagdenburg; en onder de regeering van Henrik den III was OTTO amptman en burggrave van Utrecht. Ten tyde van Henrik den V, omtrent 't jaar 1119, leefde JOHANNES, vader van Geertrui, van welke het klooſter Witmarſen geſticht is. Deze bragt Tubant aan haren gemaal Otto, Paltsgrave aan den Rhyn van Rhineck, (Voſſius noemt hem een grave van Runingen) by wien zy OTTO geteelt heeft. Deze liet den tytel van Tubant varen, en noemde zich grave van Bentheim. SOPHIA was de zuſter van dezen Otto, en wierdt van Dirk, grave van Hollandt, ten huwelyk genomen. Zy reiſde driemaal naar Jeruzalem, en ſtorf aldaar in den jare 1170. Wanneer nu haar broeder van Otto, grave van Seelin, was omgebragt,

zonder kinderen na te laten, was OTTO, een der vier zonen van zyne zuster Sophia, zyn opvolger. Doch zyn stam storf uit in het vyfde lidt met SIMON en BERNARD, twee broederen. Dus viel Bentheim op hunne zuster HEDWICH, die het aan Eberwyn, heer van Gutterswyk, ten huwelyk bragt; uit welk huwelyk de tegenwoordige graven van Bentheim hunnen oorsprong hebben: want ARNOLDUS, uit het zelve geteelt zynde, wierdt van den keizer in de Bentheimsche erfenis bevestigt. Hy liet na EBERWYN. Deze trouwde Mechtildis, dochter van Balduinus den strybaren, grave van Steinfurt, die dus heer der graafschap Steinfurt en Gronau wierdt. Zy baarde hem twee zonen, BERNARDUS en ARNOLDUS, van welke de eerste het hoofdt der Bentheimsche, de twede der Steinfurtsche linie wierdt. Doch de eerste linie storf uit met BERNARD, zoons zoon van Bernard, en des zelfs zuster trouwde haren neef, ARNOLDUS; grave van Steinfurt, kleinzoon des voornoemden Arnoldus, waar door Bentheim en Steinfurt wederom onder eenen heer geraakten. Uit dit huwelyk wierdt EBERWYN, grave van Bentheim, en ARNOLDUS, grave van Steinfurt, geboren; van welke deze laatste zonder kinderen storf: maar Eberwyn nam in huwelyk Anna, eenige erfdochter van Koenraad, grave van Teklenburg, en heer van Rheda; brengende dus dit grafschap en landen, behalven Lingen, aan zyn huis. Hy liet na ARNOLDUS, die de drie graafschappen, Bentheim, Steinfurt en Teklenburg, in bezit hadt, en met zyne gemalin, Magdalena, dochter van Humbert, grave van Nuenar en Limburg, niet alleen de heerlykheden Bedburn, Alpen en Helfenstein ten huwelyk kreeg; maar ook wanneer Adolphus, broeder zyner gemalin, in den jare 1589 overleedt, de barony van Lennep, en 't graafschap van Limburg aan de Leine in Westphalen, met toestemminge des leenheeren, ontfing, als mede de erfvoogdy van Keulen, die anders den graven van Nuenar toebehoort hadt. Hier door ontfingen de graven van Bentheim het recht, dat in Keulen geen misdadige kan ter doodt gebragt worden, ten zy de zelve te voren eenen nacht in de macht der graven geweest is. Uit dien hoofde hebben zy eenen vicaris in Keulen, die hun recht voorstaat. Van dezen Arnoldus spruiten de tegenwoordige graven van Bentheim. Deze teelde onder anderen ADOLPHUS en ARNOLDUS JODOCUS, welker eerste de Teklenburgsche, de laatste de Bentheimsche linie voortgeplant heeft. Adolphus, heer van Teklenburg, liet, behalven andere kinderen, ook na MAURITIUS, die in den jare 1674 storf, en by Johanna Dorothea, vorstin van Anhalt, twee zonen en zeven dochteren teelde, onder welke by uitnemendheit aan te merken is de outste, genaamt SOPHIA AGNES ELEONORA. Deze wierdt in den jare 1638 geboren; en hebbende zich door deugdt en geleerdheit vermaart gemaakt, overleedt zy den 8 October 1691. Onder de zonen was JOHANNES ADOLPHUS de outste, en wierdt geboren in den jare 1637. Hy nam in den jare 1664 ten huwelyk Johanna Dorothea, dochter van Philippus, grave van der Lippe-Buckenburg. Maar hy verliet haar, nadatze hem twee dochteren gebaart hadt, en trouwde in den jare 1679 met Charlotta, dochter van Frederik, landgrave van Hessen-Eschwegen, weduwe van Augustus den jongen, hartog van Saxen-Halle. Deze baarde hem JOHANNES AUGUSTUS, die in den jare 1680 geboren zynde, naderhandt Pruissische kamerheer geworden, en den 2 April 1701 overleden is; voorts nog eene dochter, en in den jare 1689 weder een zoon, die kort daarna quam te sterven. De andere zoon van Mauritius, en broeder van Johannes Adolphus, is FREDERIK MAURITIUS, grave van Bentheim, enz. eertyds in Deensche en keur-Brandenburgsche diensten. Hy nam zyn verblyf in Limburg, en teelde by zyne eerste gemalinne, Sophia Theresia, gravinne van Ronow en Biberstein, weduw van Frederik Willem, grave van Leiningen Westerburg, die in den jare 1692 storf, in den jare 1690 eenen zoon, maar die in den volgenden jare overleedt. Hy tradt derhalven in den jare 1696 weder in huwelyk met Christina Maria, dochter van Casimir, grave van der Lippe-Bracke, die hem in den jare 1697 eene dochter ter werreldt bragt.

De Bentheimsche linie stamt, gelyk boven gezegt is, van ARNOLDUS JODOCUS af, die by de deeling het graafschap Bentheim, en na het afsterven zyner jonger broederen ook Steinfurt ontfangen heeft. Hy liet by Anna Amalia, gravin van Isenburg, behalven de dochteren, twee zonen na; welker outste, ERNESTUS WILHELM, Bentheim, de jongste, PHILIPPUS CONRADUS, Steinfurt erfde. Ernestus Wilhelm wierdt geboren in den jare 1623, en nam ten huwelyk den 22 Augustus 1661 Geertrui van Zelst, dochter van Hartger te Zelst, ridder te Zellern in het landt van Zutphen, by welke hy zes zonen teelde, uit welke ERNESTUS aan de regeering quam. CHRISTOPHORUS BERNARDUS, geboren den 31 December 1664, wierdt zeekapitein in Hollandschen dienst, en storf in den jare 1697. ARNOLDUS JODOCUS, geboren den 21 January 1666, storf in den jare 1691 in Ierlandt; en STATIUS PHILIPPUS, geboren in den jare 1668, wierdt in een treffen in de Nederlanden drie dagen lang onder de doden gerekent; maar was echter in 't leven gebleven. Deze zonen nu wierden wel van den keizer bequaam erkent om het leen te heffen, en niet minder dan hunne moeder in den gravenstandt verheven; doch de grave quam door dit huwelyk in grote ongelegenheit, die hem ten dele zyn broeder te Steinfurt, ten dele zyn neef te Teklenburg veroorzaakten; voornamentlyk wanneer de bisschop van Munster, Christoffel Bernard, zich daar in mengde. Deze liet in den jare 1668 den grave naar Coesfeldt voeren, en dwingen om de Roomsche religie te omhelzen; ook wist hy naderhandt zyne gemalin, die midlerwyle uit het bisschoppelyke arrest ontkomen, en met hare kinderen naar Deventer gevlucht was, en in de bescherming der Staten generaal genomen, by den grave zo gehaat te maken, dat hy, hebbende eene pausselyke dispensatie bekomen, in den jare 1678, den 5 Augustus, met Anna Isabella, dochter van Adolph, grave van Limburg-Stirum, trouwde, niettegenstaande zyne eerste gemalin daar tegen protesteerde, die van hertzeer den 29 Maart 1679 storf. Eindelyk wierdt dit verschil in den jare 1691 te Bielefeld bygelegt, met beding, dat de zonen des graven Ernestus Wilhelmus voor ryksgraven zouden erkent worden, en, in plaats van Bentheim, het graafschap Steinfurt, nevens de heerlykheden Alpen en Havekeswerth, ook jaarlyks uit het graafschap Bentheim duizent ryksdaalders genieten; en in geval de grave van Steinfurt zonder kinderen quam te sterven, zy zyne opvolgeren zyn zouden. Hier op storf graaf Ernestus Wilhelmus den 26 Augustus 1693, en zyn zoon ERNESTUS vaarde te Steinfurt de regeering aan. Hy trouwde in den jare 1701 met Isabella Justina, gravin van Hooren, en storf in den jare 1713, den 14 Maart, te Steinfurt, zynde brigadier onder de Hollanders. PHILIPPUS CONRADUS, jonger broeder van Ernestus Wilhelmus, storf in den jare 1668, telende in den jare 1663 by Anna Elisabeth Wilhelmina, dochter van Mauritius, grave van Teklenburg, ARNOLDUS MAURITIUS WILHELMUS. Deze wierdt keizerlyke geheime raadt en opperkamerheer des keurvorsten van de Palts. Eertyds hadt hy Steinfurt, doch volgde uit krachte van 't Bieleveldsche vergelyk den grave Ernestus Wilhelmus in 't bezit van Bentheim, en storf den 14 November 1701, nalatende twee zonen, en zo vele dochteren by Johannetta Francisca, gravin van Manderscheid-Blankenheim, weduwe van Ferdinand Maximiliaan, grave van Rietberg. *Hachenbergii Tubantus redivivus. Matth. Vossius in Annal. Holland. l. II. p. 68. 69. Sprengeri Jurisprud. publ. l. III, §. 5. Abregé du manifest. de Mad. la Comtesse de Bentheim. Imhof Not. Pr. l. IX. c. 1.*

BENTHUIZEN, een dorp, en een hoge en vrye heerlykheit, die langen tydt in het edele geslacht van Oem van Wyngaarden geweest is, bevat 650 morgen, en legt in Rhynlandt, schaars twee uren gaans van de stadt Leiden, te midden tusschen de dorpen Zegwaart, Moerkapel, Hasaartswoude, Koudekerk, en Zoeterwoude. Het behoort in 't geestelyke onder de Classis van Leiden en neder-Rhynlandt, en wordt van een eigen predikant bedient. *S. van Leeuwen Inleiding. tot de Outhed. van Rhynl.*

BENTING, of BENTINK, een van de outste en edelste geslachten van het hartogdom Gelre en landschap Overyssel, heeft zich ten allen tyden beroemt gemaakt in de Geldersche oorlogen met den Bourgondiër, en in die van den Nederlandschen Staat met de Fransche en Spaansche koningen, ten dienste hunnes vaderlands. De eerste, die ons in de oude Kronyken voorkomen, zyn:

GOSUIN en JOHAN BENTINK, die in 't jaar 1368 nevens andere edelen bezegelt hebben de huwelyksche voorwaarden van hertog Eduard van Gelder met vrouwe Katharyne van Beyeren. Gosuin overleedt zonder oir: doch Johan liet na HENDRIK BENTINK, die in 't jaar 1400 beleent wierdt met de heerlyke goederen van Arensberge, nu Berrikhuizen of Berinkhuizen geheten. Hy bezegelde in den jare 1418 den verbondbrief der Geldersche steden Nimmegen, Tiel, Salt-Bommel, de Graaf, Maasbommel en Gent, nevens eenigen uit de ridderschap, en wan

Johan Bentink, volgt.
Henrik Bentink.
Helmich Bentink.
Hille Bentink.

JOHAN BENTINK, Hendriks zoon, de onbescheide genoemt, volgens Slichtenhorst in zyn IX boek der *Geldersche Geschiedenissen blad.* 229, betekende in 't jaar 1436, nevens andere edelen, zyne twee voorgemelde broeders, en de overigheit van de steden Arnhem, Harderwyk, Wageningen, Hattem en Elburg, den Gelderschen voorgemelde verbondtbrief tot besnoejing van de macht hunnes hertogs, 't gene kort daar aan door de quartieren van Nimmegen en Zutphen nagevolgt wierdt. Hy liet na by eene dochter van *Heukelom*:

Johan Bentink, volgt.
Gerrit Bentink, heeft in het jaar 1455, alzo zyne vrouw gene kinderen kreeg, nevens de zelve voor den schout Steven de Boele opgedragen zyn goedt Bentink te Gorzele, tusschen Deventer en Zutphen gelegen, aan *Dirk Stakebrant.*

JOHAN BENTINK, outste zone van *Johan Bentink*, en eene dochter van *Heukelom*, hadde ten vrouwe *N. van Berchem*, uit zeer edelen Brabandschen huize. Hy wierdt in het jaar 1464 beleent met het goedt Berrikhuizen, en liet na

Hendrik Bentink, volgt.
Alert Bentink, zonder oir overleden.

HENDRIK BENTINK, Johans en N. van Berchems outste zoon, trouwde met *Margareta Huls*, wierdt in 't jaar 1496 beleent met Berrikhuizen, en liet na vyf zonen en eene dochter.

Johan Bentink, volgt.
N. Bentink, geestelyke in Sint Agnete te Arnhem.
Alexander Bentink, volgt mede.
Hendrik Bentink, volgt naderhandt.
Alert Bentink, gehuwt met de dochter van Voorst, zonder kinderen overleden.

JOHAN BENTINK, outste zone van *Hendrik Bentink* en *Margareta Huls*, was stalmeester van hartog Karel van Gelre, wierdt in 't jaar 1503 beleent met Berrikhuizen en de tienden in Engelandt. Hy stont zo diep in de gunst van den gemelden vorst, dat hy in 't jaar 1573 de heerlykheit van 't Loo verkreeg, en tot erfjagermeester van de Veluwe verheven wierdt, doch zonder verkortinge van het edele geslacht van Heukelom, waar uit zyn bestemoeder gesproten was. By zyne vrouwe *Joanna van Appeltorn*, of *Appeltern*, heeft hy vier zonen en vier dochteren gewonnen, als:

Hendrik Bentink, in het jaar 1530 ongehuwt overleden.
Margareta Bentink, mater in het klooster te Zutphen van het jaar 1554 tot 1659,
Fenne Bentink, geestelyke juffrouw in het klooster ten Yzendoorn binnen Zutphen.
Adolf Bentink, jagermeester van de Veluwe, wierdt in 't jaar

1543 beleent met Berrikhuizen, Westerhof, de tienden in Engelandt, en 1547 met het Loo; stierf in den jare 1548, hebbende by zyne vrouwe, *Margareta van Varik*, geen kinderen gewonnen.

Johan Bentink, Proost te Arnhem en deken te Deventer.

Anna Bentink, die ten man hadde *Zeger van Arnhem*, welke in 't jaar 1548 het jagermeesterampt te leen ontfing, en nog in 't zelve jaar wederom afstontten behoeve van *Philip van Lalaing*, grave van Hoogstraten.

Aleyd Bentink trouwde *Philip van Varik*, die in 't jaar 1548 het Loo en Westerhof ten leen ontfing.

Karel Bentink storf ongehuwt in 't jaar 1536.

Volgen nu de afkomelingen van *Alexander Bentink*, tweeden zone van *Hendrik Bentink* en *Margareta Huls*.

ALEXANDER BENTINK, twede zone van *Hendrik Bentink*, here van Berrikhuizen en van *Margareta Huls*, verkreeg in 't jaar 1501 de heerlykheit van Aller op de Veluwe, by transport van *Gysbert van Aller*, droeg zyn huis te Schoonderbeek acht jaren daarna over aan den Gelderschen vorst, en wierdt by dode van zynen neve, *Adolph Bentink*, jagermeester van de Veluwe, in 't jaar 1548 beleent met het goedt Berrikhuizen. Hy huwde met *Joanna van Zuilen*, en won by haar vyf zonen, en twee dochteren.

Karel Bentink, volgt.

Adolph Bentink, jong overleden.

Willem Bentink, volgt mede.

Hendrik Bentink huwde met een dochter uit het edele geslacht *van Kuilenburg*, wierdt drost te Kuilenburg, en overleedt zonder kinderen na te laten.

Willem Zuilen Bentink, de lange bygenaamt, volgt naderhandt.

Margriete Bentink, die ten man hadde *Kornelis Lahey*.

Eusebia Bentink, getrouwt met *Kornelis van Weese*.

KAREL BENTINK, outste zoon van *Alexander Bentink* en *Joanna van Zuilen*, was landrentmeester van de Veluwe, verkreeg in 't jaar 1550 het leen van Berrinkhuizen, en, huwende met *Kathryne van Hakfort*, verwekte by haar drie zonen en eene dochter, als

Alexander Bentink, volgt.

Philip Bentink, gouverneur van het stedeke Stralen in het quartier van Roermonde, was getrouwt met *Alferarda van Flodrof*, vrouwe tot Biecht, en liet na *Johan Bentink*, drost te Duren, en drie dochteren.

Adolph Bentink, in zyne reize door Italië aldaar getrouwt en gestorven.

Christina Bentink, ongehuwt overleden.

ALEXANDER BENTINK, outste zoon van *Karel Bentink* en *Kathryne van Hakfort*, was 1555 here van Aller, en 1564 van Berinkhuizen, raatsheer 's hofs van Gelderlandt, en burgermeester te Arnhem, trouwde met *Aleyd van Bukhorst*, en wan

Karel Bentink, volgt.

Willem Bentink, den 20 December des jaren 1640 ongehuwt overleden.

Joanna Bentink, trouwde in Julius van den jare 1610 met *Jakob Schimmelpennink* tot den Engelenborg en Keil, en overleedt in het jaar 1652.

Christina Bentink, gehuwt in het jaar 1615 met *Willem van Haarsolthe* tot Yrst, storf in den jare 1658.

Alexandrina Bentink.

N. Bentink, ongehuwt aan de pestziekte gestorven.

KAREL BENTINK, zone van *Alexander Bentink* en *Aleyd van Bukhorst*, was raatsheer in den hove van Gelderlandt, burgermeester te Arnhem, en wierdt in 't jaar 1607 met de heerlykheden van Aller en Berrikhuizen verlyd, troude 1616 *Sofye vander Lauwik*, waar by hy won:

Alexander Bentink, volgt.

Willem Bentink, vaandrig in 's lands dienst, ongehuwt gestorven.

Johanne Sofye Bentink.

Kathryne Bentink.

Geertruid Bentink.

ALEXANDER BENTINK, zone van *Karel Bentink* en *Sofye van Lauwik*, wierdt in 't jaar 1646 met Aller en Berrikhuizen beleent, was burgermeester te Arnhem, en huwde met *Anna Pynssen van der Aa*. Zy lieten te zamen na:

Karel Willem Bentink.

Willem Bentink.

Gosuin Bentink.

WILLEM BENTINK, derde zone van *Alexander Bentink* en *Joanna van Zuilen*, trouwde in den jare 1557 met *Lamme Schimmelpennink*, naderhandt met *Sofye N.* en won

By de eerste vrouw

Johanna Bentink, ongehuwt overleden in 't jaar 1584.

Judith Bentink, eerst juffer in 't spittaal te Zutphen, trouwde met *Jurriaan Centeler*, ritmeester; die in den slag van Vlaanderen in 't jaar 1601 sneuvelende, zo hertroude zy met jonker *Thomas van der Kapelle*.

Andries Bentink, in 't jaar 1584 zonder oir gestorven.

Karel Bentink, volgt.

KAREL BENTINK, jongste zone van *Willem Bentink* en *Lamme Schimmelpennink*, heere tot den Beerenkamp, huwde met *Antonette van Delen*, en wonnen te zamen:

Steven Bentink, volgt.

Lambert Bentink.

Willem Bentink, tot der Aa, in 't jaar 1652 ongehuwt overleden.

Geertruid Bentink, trouwde *Floris van Brakel*, drost ter Lede.

Joanna Bentink, hadde ten man *Gerrit van Galen*, burgermeester te Hattem.

Anna Bentink.

Andries Bentink, vaandrig, ongehuwt gestorven.

STEVEN BENTINK, outste zone van *Karel Bentink*, en *Antonette van Delen*, wierdt heere tot den Beerenkamp, en hadt te vrouwe *Judith van Steenbergen*, en liet na

N. Bentink, tot den Beerenkamp, die gehuwt is met eene freule *van Deelen*.

N. Bentink, tot der Aa, die ten vrouwe genomen heeft eene freule uit den huize *Schimmelpennink*.

By de twede vrouw

Lambert Bentink, volgt.

Sander Bentink, in 't jaar 1614 ongehuwt gestorven.

Joanna Bentink, mede in 't zelve jaar ongehuwt overleden.

LAMBERT BENTINK, outste zoon van *Willem Bentink* en *Sofye N.* rentmeester van de kloster goederen van Monnikhuizen buiten Arnhem, hadt te wyve *Geertruid Hakfort*, die de heerlykheit de Brieler beërft heeft, en wan

Willem Bentink, tot den Brieler.

Barent Bentink, die in 't jaar 1646, te Utrecht studeerende, van een Poolsch baron dootgestoken wierdt.

Joanna Bentink.

WILLEM ZUILEN BENTINK, de lange bygenaamt, vyfde zone van *Alexander Bentink* en van *Johanna van Zuilen*, hier voren gemeld, huwde eerst met *Judith van Zuilen van Nyevelt*, en daar na met *Judith Ter Brugge*. Hy was rechter van 't Oldebroek op de Veluwe, en wan

By de eerste vrouw

Jakob Bentink, die met *N. tot Holtwyk* by Boekholt trouwde, en eene dochter naliet, *Anna Bentink*, die Holtwyk beërfde, en ten man hadde *Geurt van Rhemen*.

Arnt Nyevelt Bentink.

Judith Bentink, die gehuwt is geweest met *N. van Ruitenberg* te Utrecht.

By de twede vrouw

Judith Bentink.

Joanna Bentink, hadde ten man *N. van Pallant*.

Karel Bentink.

Volgen nu de descendenten van *Hendrik Bentink*, derden zone van *Hendrik Bentink*, *Johans* zone, en van *Margareta Huls*.

HENDRIK BENTINK, derde zone van *Hendrik Bentink*, *Johans* zone, en van *Margareta Huls*, was gebynaamt de beste, en nam te wyve *Gerberich Lerink*, die in 't jaar 1516, na dode van haren broeder, *Andries Lerink*, beërfde het huis ten Velde buiten Zutphen, en wonnen te zamen

Willem Bentink, volgt.

Anna Bentink, in 't jaar 1530 gehuwt met *Arent Berk*.

Johan Bentink, volgt mede.

Hendrik Bentink, ongehuwt overleden.

Steven Bentink, volgt naderhandt

Geertruid Bentink, die ten man hadde *Hendrik Vaak*.

WILLEM BENTINK, outste zone van *Hendrik Bentink*, hier voren gemeldt, en van *Gerberich Leerink*, vrouwe van 't huis ten Velde, nam ten wyve *N. de Groef van Erkelens*, en wan daar by:

Eusebius Bentink, volgt.

Andries Bentink, volgt mede.

Leonhart Bentink, volgt naderhandt.

Hendrik Bentink, ongehuwt gestorven.

Geertruid Bentink, in het jaar 1586 in huwelyk getreden met *Peter Mulert*.

EUSEBIUS BENTINK, outste zone van *Willem Bentink*, en *N. de Groef van Erkelens*, was heere van ten Velde, en wierdt in 't jaar 1577 verlyd met Eschederweide; trouwde 1570 met *Joanna van Ittersum*, en won daar by:

Willem Bentink, ongehuwt zynde, voor Wachtendonk gestorven.

Hendrik Bentink, volgt.

Joanna Bentink, trouwde eerst met *Floris van Bukhorst*, en daarna met *Goossen van der Lauwik*, drost van Breevoort, in 't jaar 1597 met ten Velde beleent.

Sofye Bentink.

HENDRIK BENTINK, tot Werkeren, Diepenhem, Schoonheten, twede zone van *Eusebius Bentink* en *Joanna van Ittersum*, wierdt 1602 drost van Ysselmuiden, 1611 landdrost van Sallant, en storf 1 September 1639. Hy was gehuwt met zyne nichte *Elsebe van Ittersum*, en won by haar deze navolgende kinderen:

Sofye Bentink, ongehuwt in den Hage overleden.

Wulf Bentink, volgt.

Eusebius Burchard Bentink, tot Schoonheten, ritmeester en serjant majoor, was gehuwt met *Anna Koenders*, zonder oir gestorven.

Anna Bentink, die ten man hadde *Rudolf van Echten*, here tot Echten, landdrost van Drenthe, zonder kinderen.

Bernhart Bentink, volgt mede.

Agnes Bentink, trouwde met *Snelger Alberda*, hoveling tot Grimmersum in de Groninger Omlanden.

Willem Bentink, kapitein.

Hendrik Bentink, kapitein, ongehuwt in het jaar 1646 overleden.

Johan Bentink, in de maandt May des jaren 1651 ongehuwt gestroven.

WULF BENTINK, outste zoon van *Hendrik Bentink* en *Elsabé van Itterſum*, heere tot Werkeren, droſt te Yſſelmuiden in 't 't jaar 1622, en landdroſt van Vollenho op 't jaar 1638, overleedt in de maandt November des zelven jaars. Hy was den 9 November van het jaar 1623 in den echt getreden met *Tekla Beninga*, die zonder kinderen na te laten overleedt: dies hy wederom trouwde met *Anna van Haarſolthe*, en daar by overwon

Hendrik Bentink, volgt.

Elſabé Bentink, hadt ten man *Rudolph van Hoevel*, tot Nyenhuis en Hevelham, luitenant kolonel.

Willem Bentink, luitenant kolonel, die, gehuwt met *Margriete van Laar* tot Hoehnloo, vrouwe tot Langevelsloo, daar by wan

Wolf Bentink, gehuwt met *Agnes Florentina Hadewig van Welvelde van Diepenbroek*.

Anna Bentink, gehuwt met *N. Ter Brugge*, kolonel.

HENDRIK BENTINK, outſte zoon van *Wulf Bentink* en *Anna van Haarſolthe*, heere tot Werkeren, droſt van Sallant, ſtorf in 't jaar 1692 te Maaſtricht, als Commiſſaris deciſeur van den Nederlandſchen vryen Staat. Hy was gehuwt met *N. Martens*, vrouwe te Anem en Dorgel, en heeft by haar gewonnen:

Anna Elzabe Beatrix, kanoneſſe van Almelo, geſtorven in 't jaar 1715.

Mechtelt Helena Beatrix, kanoneſſe van 't adelvke ſtift de Hunnep.

Wolf Bentink, ritmeeſter, overleden, zonder oir na te laten, in het jaar 1695.

Chriſtoffel Bentink, luitenant kolonel en ritmeeſter in de guarde, ongehuwt overleden in den jare 1706.

Hendrik Willem Bentink, overſte luitenant.

Hendrina Woltera Bentink, kanoneſſe van 't ſtift Weerzelo.

Bernard Bentink, tot Arler en Wittenſtein, luitenant kolonel, die te vrouwe genomen heeft *Sofye Agnes ter Brugge*, dochter van Wittenſtein.

Chriſtina Seyna Bentink, ongehuwt overleden in 't jaar 1707.

Gerrit Dirk Bentink, kapitein, ongehuwt in Schotlandt overleden in den jare 1716.

Willemina Judith Agnes Bentink, getrouwt met *Willem Bentink* tot Schoonheten.

Nu volgen de deſcendenten van *Bernhart Benting*, derden zoon van *Hendrik Bentink*, en *Elſabé van Itterſum*.

BERNHART BENTINK, derde zoon van *Hendrik Bentink* en *Elſabé van Itterſum*, was heer tot Diepenhem en Prooſt van Deventer. Hy trouwde den 21 December des jaars 1638 met *Anna van Bloemendaal*, en wan

Hendrik Bentink, volgt.

Euſebius Bernhart Bentink, volgt mede.

Eleonora Sofya Bentink, die ten man hadde *Robbert van Itterſum* tot Nyenhuis, landdroſt van Sallant.

Hans Willem Bentink, grave van Portlandt, volgt naderhandt.

Iſabella Bentink, getrouwt met *Alexander Schimmelpennink* vander Oye tot den Engelenburg.

Anna Adriana Bentink, geboren in 't jaar 1656, huwde met *Dirk Borre van Amerongen*, heere van Zandenburg en hoogſchout van Utrecht.

Anna Bentink.

HENDRIK BENTINK, voornoemt, outſte zoon van *Bernhart Bentink* en *Anna van Bloemendaal*, was kolonel te paardt en droſt van Twente. Hy hadde te vrouwe *Ida Magdalena van Itterſum*, en heeft nagelaten

Anna Agnes Bentink, die ten man genomen heeft haren neef *Willem Bentink*, tot Schoonheten

Mechtelt Anna Bentink, gehuwt aan *Lambert Jooſt van Hambroek* tot Arentshorſt.

Johanna Iſabella Bentink, getrouwt met *Jan Zeger van Welvelde*, tot Diepenbroek.

EUSEBIUS BERNHART BENTINK, twede zoon van *Bernhart Bentink* en van *Anna van Bloemendaal*, heere tot Schoonheten, hoogſchout van Haſſelt en Maaſtricht, heeft by zyne vrouwe *Lysbeth van Brakel* gewonnen

Euſebius Berent Borghart Bentink, kollonel en landtrentmeeſter van Twente, geſneuvelt in den veltſlag van het jaar 1706, zonder kinderen.

Willem Bentink, tot Schoonheten, heeft eerſt in huwelyk gezeten met *Anna Agnes Bentink*, dochter tot Diepenheim, zonder oir overleden, en is naderhandt hertrouwt met *Willemina Judith Agnes Bentink*, dochter tot Werkeren, Arler, en Borgel.

Hendrik Adolph Bentink, hoogſchout van Maaſtricht, heeft te vrouwe *Machtelt Anna van Welvelde*, dochter tot den Diepenbroek.

Anna Willemina Bentink, gehuwt met *Dirk van Lynden*, amptman en dykgraaf van Overbetuwe.

HANS WILLEM BENTINK, derde zoon van *Bernhart Bentink* en *Anna van Bloemendaal*, geboren in de maandt Maart van het jaar 1651, was een grote gunſteling van Willem den III, koning van Engelandt, zo dat die hem tot grave van Portlandt verhief, heeft eerſt *N. Villers*, ſtaatjuffer van de koninginne Maria II, naderhandt *Sara Marta Temple* te vrouwe gehad. Hy is geſtorven in het jaar 1710, hebbende gewonnen

By de eerſte vrouw

Maria Bentink, eerſt gehuwt met den *Grave van Eſſex*, naderhandt met den *Grave van Darcy*, in Engelandt.

Anna Margareta Bentink, heeft ten man gekregen *Arent van Waſſenaar* tot Duivenvoorde.

Hendrik Bentink, hertog van Portlandt, tegenwoordig gouverneur over het Engelſche eilandt Jamaica op de kuſte van Weſtindiën, en zit in huwelyk met *Noël*. . . .

Francoiſe Willemina Bentink, die ten man genomen heeft *William Lord Biron*, in Engelandt.

Iſabella Bentink, gehuwt met *Evelin Pirepont*, hertog van Kingſton.

By de twede vrouw

Sofya Bentink.
Elizabeth Adriana Bentink.
Willem Bentink.
Henriette Bentink.
Karel Johan Bentink.
Barbara Bentink.

Volgen nu de deſcendenten van *Andries Bentink*, tweden zoon van *Willem Bentink*, en *N. de Groef van Erkelens*.

ANDRIES BENTINK, twede zoon van *Willem Bentink* ten Velde en van *N. de Groef van Erkelens*, heeft nagelaten

Elizabeth Bentink, priorinne te Marieboom.

Willem Bentink, droſt van Embden, hadt tot zyne eerſte vrouwe *N. van Diepenbroek*, en naderhandt *N. Grauwert*, en liet na

By de eerſte vrouw

Bindelief Bentink, kinderloos geſtorven des nachts tuſſchen den 4 en 5 Februarius des jaren 1659, gehuwt zynde met *Rutger van Haarſolthe* tot Weſtervelt en Wolfshagen, landrentmeeſter des graafſchaps Lingen, en dykgrave van Sallandt.

By de twede vrouw

Adriana Bentink, trouwde den 29 Julius van het jaar 1651 met *Simon van Haarſolthe*, tot Bredenhorſt en Zwaluwenborg, ritmeeſter.

Volgen nu de deſcendenten van *Leonhart Bentink*, derden zoon van *Willem Bentink*, en *N. de Groef van Erkelens*.

LEONHART BENTINK, gouverneur van Alpen, hadt te wyve *Urſula van Elderen*. Zy wonnen:

Anna Bentink, die ten man nam *N. Foppinge*, kapitein.

Margareta Bentink, getrouwt met *Jooſt Stekke*.

Geertruid Bentink, huwde met *Art Jago*, en naderhandt met *N. de Vera*.

Willem Bentink, kapitein, heeft twee vrouwen gehad, als eerſtelyk *Klara Stekke*, en naderhandt in 't jaar 1597 *Theodora van Buirſe*, te Horſtwyk, by Grol gelegen, en heeft hy verwekt

By de eerſte vrouw

Willem Bentink, ongehuwt overleden.

Anna Bentink, die in 't jaar 1619 met de halve Eſcheder tienden verlyd wierdt, en eerſt ten man hadde *Jurriën van der Feltz*, kapitein, en daar na *Reinolt Huinga*, kapitein, zonder kinderen.

By de twede vrouw

Margareta Bentink, getrouwt met *Albert van der Hel*, burgermeeſter te Kampen.

Voorts heeft *Leonhart Bentink*, gouverneur van Alpen, bovengemeld, mede nagelaten:

Johan Bentink, kapitein, zonder oir geſtorven.

Urſula Bentink, ongehuwt overleden.

Volgen nu de deſcendenten van *Johan Bentink*, tweden zoon van *Hendrik Bentink*, den beſten, en *Gerberich Leerink*.

JOHAN BENTINK, twede zoon van *Hendrik Bentink*, gezegt de beſte, en van *Gerberich Leerink*, trouwde in het jaar 1533 met *Henrika van Averenk*, die den 26 Junius van 't jaar 1600 overleden is. Hy was rentmeeſter van de Veluwe, en ſtichtte den Leeuwenberg in het jaar 1593, nalatende

Hendrik Bentink, volgt.

Klementia Bentink, eerſt getrouwt met *Kracht van Kamphuizen* tot Glinthorſt, naderhandt met *N. van Harteveldt*.

Willem Bentink, gehuwt met *Henrika van Anxtel*, zonder oir overleden.

Gerberich Bentink, hadt ten eerſten man *Johan van Scherpenzeel*, richter te Doesburg, en ten tweden *Ernſt Momme*, of *Mom*, overleden in in 't jaar 1596.

HENDRIK BENTINK, outſte zoon van *Johan Bentink*, en *Henrika van Averenk*, heer tot den Leeuwenberg en landdroſt van Veluwe, die in 't jaar 1600 overleedt, heeft drie vrouwen gehad, als I *Elizabeth van Scherpenzeel*, in het kraambedde geſtorven. II *Ermgart van Anxtel*, en ten III *Sofye van Moerbeeke*, en heeft gewonne

By de eerſte vrouw

Sofye Bentink, zeer jong geſtorven.

By

By de twede vrouw

Marten Bentink, tot den Leeuwenberg, volgt.
Elizabeth Bentink, gehuwt met *Christiaan van Berrevelt*, kapitein.
Klementia Bentink, hadt ten man *Hans Scharf*, kapitein, en gouverneur van de stadt Rhynberg.
Maria of *Anxtel Bentink*, die getrouwt is geweest met *Herman van Vilsteren* in Laarwolde.

By de derde vrouw

Odilia Bentink.
Evert Bentink, tot den Brekkelenkamp, volgt mede.
Anna Geertruid Bentink, ongehuwt gestorven.
Margareta Bentink, hadde ten man *Filip van Hoorn*, kapitein.
Alyd Bentink, zeer jong gestorven.
Johan Bentink, volgt naderhandt.

MARTEN BENTINK, tot den Leeuwenberg, outste zone van *Hendrik Bentink* en *Ermgart van Anxtel*, was kolonel in dienst van den Spaanschen koning, en won by zyne vrouwe *Petronella*, baronesse van Bronkhorst en Batenburg,
Filip Hendrik Bentink, havenmeester van den vorst van Nieuburg.
Herman Bentink, kapitein in dienst van de Spaansche kroon.
Anna Charlotte Bentink, ongehuwt gestorven.

EVERT BENTINK, tot den Brekkelenkamp, twede zoon van *Hendrik Bentink*, of wel de outste by zyn derde vrouw, *Sofye van Moerbeke*, was getrouwt met *Fenne van der Mark*. Hy storf in 't jaar 1659, hebbende gewonnen:
Herman Hendrik Bentink, in echt verzamelt met *Josina van Asscheberg*, heeft Smitsberg in 't graaffchap Lingen aangekocht, gevende den Brekkelenkamp over aan zynen broeder *Gerrit Adolf.*
Anna Sofya Bentink, geestelyke te Vreden.
Erika Bentink, geestelyke te Emmerik.
Gerrit Adolph Bentink, tot den Brekkelenkamp door gewilligen afstandt van zynen broeder, *Herman Hendrik*, hier voren gemeld. Hy heeft den 7 October van het jaar 1647 zich ten huwelyk begeven met *Lukretia van Kamons.*
Willem Bentink.
Elizabeth Bentink, hadde ten man *Arnold Broschmade*, koninklyken Spaanschen raadt, die in 't jaar 1660 overleden is.
Floris Bentink.
Theodora Kornelia Bentink, geestelyke te Vreden.
Anna Bentink.

Johan Bentink, de derde en jongste zoon van *Hendrik Bentink* tot den Leeuwenberg, en de twede zoon van des zelfs derde vrouw *Sofya van Moerbeke*, heeft twee vrouwen gehad, te weten *Margareta van Voorst tot Hagen*, met kinderen, en *Lansberg Mulert*, zonder kinderen. Des zelfs kinderen zyn:
Hendrik Frederik Bentink, te Genswart en Barleham, die in 't jaar 1651 ten huwelyk kreeg *Elizabeth Kathryne Rasehoorn*, en die 't volgende jaar 1652 overleden zynde, in den jare 1653 trouwde met *Laurentia Hoen.*
Anna Christofora Bentink, ongehuwt 1653 overleden.
Maria Bentink, mede ongetrouwt gestorven.
Petronella Bentink.
Elizabeth Bentink.
Ermgart Bentink.

Volgen ten laatsten de descendenten van *Steven Bentink*, vierden zone van *Hendrik Bentink* en *Gerberich Leerink.*

STEVEN BENTINK, vierde zoon van *Hendrik Bentink* en *Gerberich Leerink*, burgermeester te Zutphen, trouwde *Anna Schimmelpenning*, en wonnen te zamen
Andries Bentink, ongehuwt aan de pest gestorven.
Gerberich Bentink, geestelyke in 't spittaal binnen de stadt Zutphen.
Jutte Bentink, in 't jaar 1625 ongehuwt overleden.
Hendrik Bentink, den 6 October des jaars 1624 mede ongehuwt overleden.
Willem Bentink, storf mede ongetrouwt aan de pest.
Jutte Bentink.
Dit hoogadelyke geslacht voert ten wapen een zilver geankert kruis op een veldt van azuur.

BENTIVENGA *de* BENTIVENGIS, kardinaal bisschop van Alba, en grootpenitentiaris der kerke, was geboortig van Aqua Sparta, eene kleine stadt in Umbrië, en wierdt eerst een Franciskaner monnik. In den jare 1276 wierdt hy guardiaan te Todi, en quam in de gunst by Petrus Cajetanus, bisschop aldaar. Wanneer nu deze het bisdom van Anagnia verkreeg, en zyn voorgaande wederom aan paus Johannes den XXI overgaf, wierdt het aan Bentivenga gegeven, zynde ter zelver tydt biechtvader des kardinaals Johannes Cajetanus. Deze beklom naderhandt, onder den name van Nicolaas den III, den pausselyken stoel, en gaf aan Bentivenga in den jare 1278 den kardinaalshoedt, maakte hem ook naderhandt bisschop van Bentivenga, en grootpenitentiaris der kerke. Doch in alle deze hoge bedieningen was hy nederig, en gaf zich over tot het lezen van geestelyke boeken. Hy storf te Rome in den jare 1290, of, volgens anderen, te Todi, in den jare 1289, alwaar hy ook begraven is. *Wading in Annal. Min. Ciacon. in vit. Pontif. Aubery hist. des Card.*

BENTIVOGLIO, een stedeke in Italië, in het gebiedt van Bononië, aan den kant van Ferrara, was eertyds vermaarder dan hedendaags, maar behoudt haren roem veel daar door, dat eene der aanzienlykste familien van Italië van daar haren oorsprong heeft.

BENTIVOGLIO. Dit geslacht wordt gezegt van ENTIUS, koning van Sardinië, zynen oorsprong te hebben. Maar de koningen van Arragon, de hartogen van Milanen, nevens verscheide andere prinsen, hebben zich daar mede vermaagschapt; ook heeft het een geruimen tydt de heerschappy van Bononië gehad. ANTONIUS was in 't einde der XIV eeuw in groot aanzien, en hadt twee zonen, THADDEUS, en JOHANNES den I. Deze maakte zich in den jare 1400 meester van Bononië; maar de naburen deze stadt beschermende, quam het in den jare 1402 tot een treffen, het welk hy nevens zyn leven verloor. Naderhandt hernam HANNIBAL BENTIVOGLIO deze stadt, en behieldtze tot den jare 1445, wanneer hy in de kerke vermoord wierdt. Hem volgde zyn zoon JOHANNES de II; maar deze nog zeer jong zynde, voerde iemandt zyner aanverwanten de regeering tot den jare 1462. Om zich in 't bezit der stadt te verzekeren, liet Johannes een groot getal der Malvezzi doden; hy verjaagde de Marescotti, die zamen een toeleg gemaakt hadden om Bentivoglio van zyne heerschappy te beroven. Voorts was hy een goet soldaat, een dapper veldheer, en een zeer oprecht man. Hy maakte met paus Sixtus den IV, en met Hercules, hartog van Ferrara, een verbondt tegen de Venetianen, sloeg Hieronymus Riarius, en kantte zich tegen Cesar Borgia, zoon van paus Alexander den VI: doch in den jare 1506 wierdt hy door paus Julius den II uit Bononië gedreven. Zommige zyner kinderen wierden ook omgebragt, zyne goederen geplundert, het huis nedergeworpen door het gemene volk, geschiedende dit alles tegen het gegeven woordt. Hy vluchtte derhalven naar Milanen, of, gelyk anderen getuigen, naar Busset, in 't gebiedt van Parma, stervende aldaar in den jare 1508, omtrent 70 jaren out zynde. De overgeblevenen van zyn geslacht vestigden zich te Ferrara. CORNELIUS was twee maal luitenant des konings van Vrankryk in Italië, en wierdt in den jare 1560 in de orde van S. Michiel aangenomen. Hy was by het huis Guise in groot aanzien, maar wierdt van 't huis Bourbon aangeklaagt, als zynde oorzake van de ongelukkige doodt van Franciscus van Bourbon, grave van Anguien, in den jare 1545. Doch hy rechtvaardigde zich by des zelfs broeder, den koning van Navarre, en wordt gezegt aan deze doodt onschuldig geweest te zyn. In de Toskaansche oorlogen behaalde hy groten lof, en wierdt eindelyk generalissimus van hartog Alphonsus den II van Ferrara. Hy liet onder andere kinderen ook na GUIDO, die kardinaal geworden is, voorts den marquis HIPPOLYTUS, en ENZO, vader van den marquis CORNELIUS, die het geslacht voortgeplant heeft. *Galeoti, Garzi & Alemanno hist. de Bolon. Alberti descr. Ital. Roscio & Mascardi capit. illustr. Guicciard. Jovius. Thuanus. Brantome.*

BENTIVOGLIO, (FRANCISCA) gemalin van Galeotus Manfredus, prinse van Fori, in Italië, nam uit wanhope een besluit haren gemaal van kant te helpen, die gezegt wierdt met eene juffer van Faenza een heimelyk huwelyk gesloten te hebben. Zy veinsde zich derhalven ziek te zyn, kocht twee medicynmeesters om, die met heimelyk geweer in het vertrek komen zouden, en hem vermoorden. Maar hy zich dapper verwerende, doorstak zy hem met zyn eigen dolk. *Fulg. l. VI. c. 1.*

BENTIVOGLIO, (GUIDO) kardinaal, wierdt in den jare 1579 te Ferrara van Cornelius Bentivoglio en Elisabeth Bendadei geboren. Zyne studien begon hy te Ferrara, en zette de zelve te Padua, in den jare 1594 voort, en hadt besloten den tytel van Doctor aan te nemen, wanneer in den jare 1597, in October, Alfonsus de II, hartog van Ferrara, sturf, en Cesar, hartog van Modena, het bezit daar van eischte, waar over hy met paus Clemens den VIII in oorlog geraakte. Dewyl nu de marquis Hippolytus Bentivoglio, broeder van Guido, tegen den paus diende, verviel hy in ongenade by den kardinaal Aldobrandini, des pauzen neve, hebbende het bewindt des oorlogs. Guido begaf zich deswegen van Padua by den kardinaal, en verzoende hem met zynen broeder. Ook hielp hy veel daar toe, dat in den jare 1598 de vrede getroffen wierdt; dies hem de paus, die te Ferrara gekomen was, wel ontfing, makende hem tot zynen geheimen kamerheer, met verlof om zyne studien te Padua te voleindigen. Hy trok derhalven wederom derwaarts, en wierdt der beide rechten doctor gemaakt. Daar op begaf hy zich naar Rome, en geraakte by iedereen wegens zyn loffelyk gedrag in aanzien. Paus Paulus maakte hem referendaris en aartsbisschop van Rhodus, zondt hem ook als Apostolischen nuncius naar Brussel, alwaar hy eenige jaren bleef, en dede zich zo veel gelden, dat zich de aartshartog Albert in de tractaten met de vereenigde Nederlanden van zynen raadt bediende. Uit de Nederlanden zondt hem Paulus de V naar Vrankryk, alwaar hy zich eenige jaren aan 't hof van Lodewyk den XIII met veel genoegen onthieldt, tot hem van dezen paus in den jare 1621 de kardinaalshoedt toegezonden wierdt, dien hem echter Gregorius de XV den 12 April 1622 te Rome eerst opzette. De koning van Vrankryk gaf hem in 't zelve jaar ook het bisdom Riez in Provence, en droeg hem de protectie van Vrankryk aan 't hof van Rome op; welke beide bedieningen hy echter naderhandt wederom nedergelegt heeft. Echter was hy te Rome in een groot aanzien, en by paus Urbanus den VIII zo bemint, dat hy niemandt liever dan hem omtrent zich zag. Na de doodt van Urbanus ging hy mede in 't Conclave, en hebbende elf nachten wegens de ondraaglyke hette slapeloos doorgebragt, wierdt hy van eene koortse overvallen, waar aan hy den 7 September 1644 stierf, in den ouderdom van 65 jaren, hebbende de grootste hope van den pausselyken stoel te beklimmen. Zyne voornaamste schriften zyn:
Relationes rerum in Belgio & Gallia gestarum.
Historia belli Belgici.
Epistolæ scriptæ tempore Nunciaturæ suæ, in de Italiaansche tale geschreven.

Zyne werken zyn zamen gedrukt, en zommige der zelven in de Fransche, Spaansche, Engelsche en Hollandsche tale overgezet. Zommigen noemen hem den schryver der *Commentarii rerum Ecclesiasticarum, à Clementis* VIII *Pontificatu, ad tempora Urbani* VIII. *Gualdo Priorato d'huom. illustr. Erytræi Pin.* II. *Miræus de script. Sec.* XVII. *Hendreich.*

BENTIUS, (Hugo) van Siena, stierf in den jare 1438. Hy schreef over de *Aphorismi* van Hippocrates, en over een gedeelte der werken van Galenus. enz. *Ghilinus vol.* II. *p.* 239.

BENTIUS (Johannes) wierdt geboren in den jare 1547, en stierf in 't jaar 1599. Hy was hoogleeraar te Straasburg, en liet een *Thesaurus Græcus* na. *Konig Biblioth.*

BENTIUS (Petrus) schreef in den jare 1654 een werk, genaamt, *Het zegepralende Rome. Konig Biblioth.*

BENTIUS, (Tryphon) een Italiaan van geboorte, schreef eenige gedichten. Zie *Delic. Ital. Tom.* I. *p.* 397.

BENZELIUS, (Ericus) hoogleeraar in de Godgeleerdheit, aartsbisschop der Zweedsche kerke, en onderkanselier der Akademie van Upsal. Zyne verdiensten maakten dat hy dus bevordert wierdt. Henrik Benzelius, zyn vader, leefde buiten aanzien in een gering dorp van West-Gotlandt, Benzeby genaamt; en alzo zyn staat hem niet toeliet zynen zoon die opvoeding te geven, die hy wel wenschte, gaf hy hem over aan zyn broeder Olaus, wónende te Upsal, wanneer Benzelius nog maar zeven jaren out was. Olaus hadt gene kinderen, maar hadt eenige goederen gewonnen in den koophandel, en beminde zynen neve met de uiterste tederheit, niets verzuimende om hem tot een groten staat op te queken. Hy liet hem derhalven in de Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen onderwyzen. Benzelius beantwoordde de verwachting van zyn vader en oom, en hadt eene grote hoogachting voor zyne leermeesteren, die door de naarstigheit dezes leerlings bewogen wierden, hem met alle zorgvuldigheit te onderwyzen. Hier door vorderde hy zo wel in de kennisse der talen, dat de graaf de la Gardie, kanselier van Zweden en Upsal, hem de onderwyzing zyner kinderen toevertrouwde. Hier toe een behoorlyken tydt besteed hebbende, begaf hy zich op reize. Hy bezocht eerst Saxen en Denemarken; daarna Duitschlandt doorgereist hebbende, ging hy naar Vrankryk, van waar hy naar Engelandt overstak, en ook in Hollandt quam. Van daar keerde hy weder naar Duitschlandt, met een voornemen om Italië te bezoeken. Doch hy wierdt naar Zweden te rug geroepen, en quam in 't einde van September des jaars 1665 te Upsal aan, hebbende uit liefde der kennis dezereizen ondernomen; ten welken einde hy de geleerden van ieder landt bezocht, nevens de bibliotheken; wederkerende met een groten voorraadt van geleerdheit. In den jare 1666, niet lange na zyne wederkomst, wierdt hy verheven tot hoogleerar in de geschiedenis en zedenleer; en des volgenden jaars wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit en assessor in het consistorie. Hy wierdt doctor gemaakt in den jare 1675. Twee jaren daarna gaf hem koning Karel de XI het bisdom van Stregnes, en in den jare 1700 wierdt hy benoemt tot aartsbisschop van Upsal. Hy stierf den 17 February des jaars 1709, in den ouderdom van 67 jaren. Van hem zyn verscheide werken in 't licht gegeven over 't leven der aartsvaderen en andere stukken der kerkelyke geschiedenis. Ook schreef hy vele Theologische werken, en maakte eene overzetting van den gehelen Bybel in de Zweedsche tale. *Journal des Savans, Fevrier* 1710. *Acta Erud. Lips. Suppl. Tom.* III. *p.* 373.

BENZENAU. Zie BIENZENAU.

BENZO (Hieronymus) van Milanen, bloeide in den jare 1556. Hy schreef drie boeken nopens den handel op Brasilië. *Zeiler P.* II. *pag.* 14.

BENZO (Nicolaas) schreef in den jare 1637 over de zinking. *Bartholin. in Danis, pag.* 104.

BENZO, (Rutilius) een Romein van geboorte, maakte den spiegel der bisschoppen van Venetië in den jare 1595; zes boeken over het jubeljaar in den jare 1599, en eene verklaring over den lofzang van de maagdt Maria, in vyf boeken, in den jare 1606. *Konig Biblioth.*

BEN-ZOHETH, een der kinderen Israëls, uit de stamme Juda, zoon van Isei. I *Chron.* IV. 20.

BENZONI, eene voorname en oude familie onder den adel van Venetië. De voorvaderen der zelve waren outtyds heren van Crema, alwaar nog hedendaags het klooster van S. Monica, door hen gesticht, gezien wordt. De machtigste huizen van Italië hebben zich met hen vermaagschapt, voornamentlyk de markgraven van Ferrara, de heren Pallavicini en Scotti, welke laatste in die tyden een goet gedeelte van Lombardyë bezaten. In de XIII eeuw is de stadt Milanen door eenen Venturino Benzoni beheerscht; en in den beginne der XIV eeuw heeft paus Clemens de V zekeren Benzoni met de waardigheit van Gonfalonier der Roomsche kerke vereert. De eerste nobile of edele van Venetië uit dit geslacht is Georgio Benzoni geweest. Deze was zo machtig, dat de Republyk, die ter zelver tydt hare heerschappy in Terra Firma poogde te vestigen, nodig oordeelde hem op hare zyde te trekken, makende hem uit dien hoofde tot zone van S. Marcus. Naderhandt hebben zich de Benzoni bestendig in Venetië nedergezet, en zich met de Loredani, Capelli, Grimani, Sanuci, Malipieri en Mocenighi vermaagschapt. In den jare 1669 wierdt Elisabeth Benzoni in het beroemde adelyke klooster delle Vergini te Venetië tot abdisse verkoren. *Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise p.* 568.

BEOLCUS, (Angelus) een Italiaansch dichter, niet kunnende bereiken den roem der eerste Italiaansche schryveren, hoedanig in die tyden Bembus en Speroni waren, en zommige anderen, in de sierlykheit der Toskaansche tale uitblinkende in ernstigie schriften, heeft hy den tegengestelden weg willen inslaan, oordeelende, dat het beter was, in een lager schryfstyl de eerste, dan in een verheven de twede te zyn. Om zich hier in te oeffenen, poogde hy alle de aardigheden der boeren en landlieden te leren, en wist het volk zeer te vermaken door zyne kluchtige en boersche blyspelen, die hy voornamentlyk op het karneval vertoonde. Het aardigste is, dat hy in zyne platte spreekwyzen zo veel boerteryen en geestige gedachten heeft. Zyne voornaamste stukken zyn: *Vaccaria. L'Ancolitana. La Moschetta, La Fiorina. La Piovana,* en eenige andere.

BEORFORT. Zie BURFORT.

BEORGOR, of BIORGOR, een koning der Alanen, verwekte veel onrust in Vrankryk en Italië. Ricimer, veldheer der Romeinsche armee, vervolgde en sloeg hem by Bergamo op den 6 February des jaars 464. *P. Diac. l.* XVI. *Itatius in Chron. Herm. Contract.*

BEOTIE, eene landstreek van Griekenlandt. Onder de verscheide oorspronkelykheden van dezen naam is die van Ovidius de waarschynlykste, *Herschep.* III, 9, zeggende, dat Cadmus in dit gewest door een rundt geleid is, en aldaar Theben gesticht heeft. Beotië is althans onder het Turksche gebiedt, wordende *Stramulipa* genaamt. *Strabo l.* IX. *Plin. l.* IV. *Pausanias l.* IX. *Laurembergius Græc. ant. Diod. Sic. Thucyd. l.* I. *Horat. Epist. l.* II. *Erasm. Adag. Meursius.*

BEQUIA, een eilandt in 't Noorder gedeelte van America, zynde een der Antillen, uit gebrek van water alleen door de Caribes bewoont. Het heeft een omtrek van twaalf mylen, en een bequamen haven.

BERA, een riviertje van opper-Languedok in Vrankryk, zich ontlastende in 't meir van Sigean, tusschen Narbonna en Perpignan. De overwinning van Karel Martel op de Saracenen behaalt heeft deze plaats vermaart gemaakt. *Maty Dict.*

BERA, koning van Sodom, weigerende den koning Kedor Laomer schatting te geven, oorloogde tegen hem; maar wierdt geslagen, en zyne stadt ingenomen en geplundert. Doch hy kreeg alle zyne verlorene have wederom door den aartsvader Abraham. *Genes.* XIV. 2. *Simon Dict. de la Bibl.*

BERACHA quam by David te Ziklag, om hem te helpen tegen Saul, die hem vervolgde. I *Chron.* VIII. 3.

BERALDUS, of BERTHOLDUS, wordt by de meeste schryveren voor den stamvader van 't huis van Savoje gehouden; hoewel de zelve zo wel aangaande des zelfs geboorte als levensbedryf zeer van elkander verschillen. Zommigen noemen hem een neve van Hugo Capet; anderen houden hem voor eenen der nakomelingen van Hugo, dienze een koning van Italië en grave van Provence noemen; wederom anderen voor zekeren naneve van Ansgarius, markgrave van Ivrea, of grave van Macon in Vrankryk, of ook der graven van Oldenburg in Duitschlandt. Zyn geslacht wordt gemeenlyk van den Saxischen Wittekind afgeleid, wiens achterneve Amadeus, of Immodus, grave van Ringelheim, gezegt wordt Beraldus geteelt te hebben. Daarentegen noemen anderen keizer Otto den II grootvader van Beraldus, en Hugo, hartog in Saxen, broeder van keizer Otto den III, des zelfs vader. Hebbende in zyne jeugdt zynen voornoemden vader verloren, wordt hy gezegt nevens zyne twee outste broederen, Frederik en Ulrik, aan 't hof zynes neven, den voornoemden Otto den III, zich begeven, en aldaar door zyne goede hoedanigheden doorgaans vele liefde en hoogachting verworven te hebben. Naderhandt zegt men dat hy de keizerin Maria van Arragon op overspel betrapt, en op heeter daadt met den overspeelder doorstoken heeft. Renatus, grave van Berg, nabestaande van Maria, wordt gezegt, om dit te wreeken, nevens zyne vier zonen eenen inval in Saxen gedaan te hebben, die echter door Beraldus onvoorziens overvallen, en twee van hen, Koenraad en Lodewyk, gedood, maar de twee outsten, Crethelius en Henrik, op de vlucht geslagen zyn. Niettemin quam het na een langdurigen oorlog zo verre, dat Beraldus beloven moest gehele tien jaren lang buiten Duitschlandt te zullen leven. By den aftocht zegt men, dat hem de keizer, in plaats van zyn geslachtwapen, het welk hy uit krachte van het getroffen vergelyk varen liet, een gulden schildt met een zwarten arendt, wiens klaauwen en bek root waren, beschonken heeft. Voorts wordt verhaalt, dat Beraldus na eene lange omreize aan de Rhone gekomen, en aldaar zich van een slot, zynde een vermaart roofnest, meester gemaakt heeft; als mede, dat hy by den Burgundischen koning Boso zeer aangenaam is geweest. Onder zynen opvolger en broeder Rudolf zegt men, dat des zelfs vyanden, de inwoonderen van Geneve, de markgraven van Saluzzo en Susa, de vorst van Piemont, nevens de heren van Maurienne, door dezen Beraldus, die daar voor het gouvernement van Vienne ontfing, geheel overweldigt, en wederom onder het Burgundische ryk gebragt zyn. Nadat de voornoemde Rudolf zonder kinderen was overleden, en keizer Koenraad het Burgundische of Arelatische ryk zich hadt aangematigt, zegt men, dat hy, ter oorzake der verdiensten van Beraldus, des zelfs zoon Humbert met 't landschap Maurienne, begiftigt heeft, benoemende hem tot den eersten grave van 't zelve. Johannes Taboet schryft, dat Beraldus met bewilliging des keizers van den Burgundischen keizer Maurienne ontfangen heeft, en dit zoude met het bovengenoemde in dier voegen vergeleken worden, dat keizer Koenraad verder niets gedaan, dan maar de voorhenen gedane overgave bekrachtigt, en de graaffelyke waardigheit alleen daar by gevoegt heeft. Beraldus wordt gezegt in den jare 1027, of 1023, gestorven en te Arles begraven te zyn. By zyne gemalinne Catharina, geboren Paltsgravin van Scheiren, teelde hy Humbert, toegenaamt Withandt. *Lambert van der Burch Sabaud. Duc. Hist. p.* 1. *Guichenon hist. de Savoye. Philib. Pingon. in arbor. gentil. Sabaudiæ cum Saxon. duc. communi. Thom. Blanc. abr. de l'hist. de Savoye.*

BERALDUS (NICOLAUS) behoort mede onder de geleerden der XVI eeuw, zynde leermeester geweest van den admiraal Coligny. Erasmus meldt, dat hy naar Italië reizende, zich te Orleans by hem heeft opgehouden. Zommigen menen, dat hy van Orleans geboortig is geweest, en anderen zeggen uit Languedok. Hy heeft zonderlingen vlyt aangewend om *Plinius* te verklaren. Voorts heeft men van hem: *Dialogus de ex tempore loquendi facultate*, als mede eene redenvoering *de Jurisprudentia veteri ac nova*, Lyon 1533. enz. Hy liet eenen zone na, FRANCISCUS geheten, zynde in de Griekfche tale wel ervaren, en hebbende te Mompelgard, Laufanne, Geneve en elders zyne studien voortgezet, en zommige boeken van *Appianus* in het Latyn vertaalt. *Vie de Caspar Coligny. Erasm. in Ciceron. Epist.* XIV. *l.* I. *enz. Bayle.*

BERALTUS (CLAUDIUS) heeft geschreven over *Statius*, tot gebruik van den Dauphin van Vrankryk. Hy storf te Parys in de maandt van Maart des jaars 1705. Hy was koninklyke hoogleeraar in de Syrische tale na de doodt van den here Herbelot.

BERALTUS, (MICHIEL) predikant, en naderhandt hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Montauban, bloeide in het einde der XVI, en het begin der XVII eeuwe. Hy deedt zich zeer achten in zyn vaderlandt. Scaliger schryft, dat hy een monnik is geweest, en noemt hem een geleert en bequaam man. In den jare 1593 wierdt hy verkoren om tegen den kardinaal Perron te disputeren, tegen wien hy in den jare 1598 een geschrift uitgaf. Hy begunstigde in de burgerlyke onlusten de party des hartogs van Rohan, en schreef tot dien einde eenige tractaten, die hem eenige moeielykheit veroorzaakten. Hy was voor zyn party zo yverig, dat hy een boek schreef, waar in hy niet alleen staande hieldt, dat men bevoegt is om voor den Godsdienst de wapenen op te vatten, maar ook, dat de geestelyken zelfs geroepen zyn om het zwaardt te gebruiken en bloedt te vergieten: maar dit boek is op het Synode van Charenton, gehouden in den jare 1631, op het voorstel van den koninklyken commissaris, afgekeurt en verworpen. Voorts heeft hy gemaakt, dat vele der Fransche predikanten de kerkvaderen begonnen te lezen. *Bayle.*

BERANGER. Zie RAIMONDUS de I.

BERAR, een der koninkryken des groten Mogols, tusschen Bengale, Malvay, Candis en Golconda gelegen, zynde Shapor de hoofdstadt.

BERAUN, WERAUN, *Berona*, eene koninklyke stadt in Bohemen, is gelegen in den Berauner kreits, daar van aldus genaamt, aan de rivier de Meis, drie mylen van Praag, naar den kant van Pilsen. Zy wierdt in den jare 718 gesticht, en eerst *Slawaſſow* genaamt. In den jare 1421 veroverden ze de Hussiten, die in den jare 1435 aldaar met de Universiteit van Prage een religions-tractaat, volgens de compacten van het Baselsche Concilie, maakten. In den jare 1600 is deze stadt byna geheel afgebrand. In den jare 1611 wierdt ze door de benden van Passau ingenomen, en in den jare 1632 door de Kroaten in brandt gestoken. Men maakt 'er kunstige aarde vaten; en alzo de meeste inwoonderen zich daar op toeleggen, en by gevolg gedurig by 't vuur zyn, hebbenze doorgaans koperachtige gezichten. De kreits, hier van de BERAUNER KREITS genaamt, is in 't midden der Caurzimer, Woltauer, Prachenser, Pilsner, Slaner en Rackonitzer kreitzen gelegen, en begrypt in zich het slot Karelstein, Tetin, Tocznik, Zebrak, Nitzburg, Comarou, en andere plaatsen. Men vindt 'er vele bergwerken. *Zeileri Topogr. Bohem. p.* 11. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 3. §. 7. *p.* 23. *en c.* 7. §. 3. *p.* 74.

BERBERA, de hoofdstadt van een gewest, dragende den zelven name, kunnende genaamt worden het Ethiopisch Barbarye. Zy is gelegen op de kust van Abissinië, naar 't Oosten van den Ethiopischen Oceaan, naby een golf, door Ptolemæus *Sinus Barbaricus*, genaamt, tusschen de Rode zee en de kust van Mozambique. *Herbelot Biblioth. Orient.*

BERBICE, eene rivier in 't Zuiden van America, lopende door het Wester gedeelte van Guiane, en vallende in de Noorder zee, tusschen den mondt van Correntine en Essekebe. De Hollanders bragten in den beginne der XVII eeuw eene volkplanting aan deze rivier. *Moreri Engelsch. Maty Dict.*

BERCHEM, eene oude adelyke familie in Braband, zynde reets ten tyde van Karel den Groten vermaart geweest, gemerkt, naar het getuigenis van *Wilhelm Heda*, BERTHOUD, heer van Grimbergen, en broeder van Hildebald, aartsbisschop van Keulen, overste onder Karel den Groten, hier omtrent zekere administratie gehad heeft, wiens huisvrouw Ermengardis genaamt wierdt. WALTHER BERTHOUD, genaamt *Drakenbaardt*, heeft in de jaren 1094 en 1096 geleeft. Hy was een edel prins en baanderheer, als mede een der vermaartste ridderen, heer van Grimbergen en Mechelen, hebbende de abdy te Grimbergen gesticht, en twee zonen, nevens zo vele dochteren, geteelt. Onder zyne zonen was GERARD BERTHOUD, die in den jare 1136 sturf. Deze hadt wederom drie zonen, ARNOLD, WALTER en GERARD, van de welke WALTER BERTHOUD, baanderheer van Mechelen, naar 't H. Landt reisde, en wegens zyne dapperheit van hartog Godefroi van Bouillon een gulden veldt met drie bloedige balken tot zyn wapen ontfing, het welk naderhandt van EGIDIUS heer van Berlain, in een zilver veldt verandert, en van zyns broeders nakomelingen gevoert is. ARNOLD BERTHOUD bloeide in den jare 1157, en was heer van Ramst en Berchem. Zyn zoon ARNOLD BERTHOUD nam den toenaam van *Berchem* aan in den jare 1186, uit hoofde zyner heerlykheit Mechelen, die hy uit zyne vaderlyke goederen geërft hadt, zynde een halve myle van Antwerpen gelegen. Hy was met zyns vaders broeder WALTHER by het H. graf geweest, nalatende eenen zone, WALTHER BERTHOUD genaamt *van Berchem*, die in de jaren 1196 en 1202 leefde. Zyn zoon, insgelyks WALTHER *van Berchem* genaamt, sturf den 11 Augustus des jaars 1256, wordende te Antwerpen begraven. Dezes zoon, WILHELM BERTHOUD, heer van Ranst, Berchem en Canticrode, sturf in den jare 1308, nalatende JOHANNES, ridder, die in den jare 1362 den 8 April overleedt. Zyn zoon was WILHELM, overlydende den 13 September des jaars 1409; nalatende JOHANNES, wiens doodt in het jaar 1444 voorviel. Deze teelde CONSTANTINUS, vader van WILHELM, en grootvader van JOHANNES. Deze gewan JOACHIM, die in den jare 1574 te Basel overleedt, waar henen hy zich wegens de Spaansche inquisitie in de Nederlanden in den jare 1544 begeven hadt. Zyn zoon was ADELBERG, trekkende met zyne familie in den jare 1585 van Basel naar Marpurg, en van daar naar Bremen. Hy liet na GEORG, die by Sara van Fehrden eenen zone, ook GEORG genaamt, teelde. Deze was geheime raadt des konings van Pruissen, en sturf in den jare 1701, zonder mannelyke erven. Zyne dochter LOUISA wierdt den 4 October des jaars 1692 aan Johan Thomas Matthias, genaamt van Berchem, koninklyke Pruissische geheime hof- en ampts-kamer-raadt, als mede hof-rentmeester en directeur des zout-handels, ten huwelyk gegeven. De koning bevestigde hem op den dag zyner kroning, zynde de 18 Januarius des jaars 1701 in zynen adelyken standt, waar in zyne voorvaderen door de keizeren Ferdinand den I en Rudolph verheven waren, als mede in het recht, om voor zich en zyne nakomelingen den name *van Berchem* altoos te voeren. *Heda de Episc. Ultraj. Wachtendonk in vita S. Rainoldi c.* 32. *De Rouks Nederl. Herauld. Harai Annal. tumult. Belg. Butkens troph. Brabant. f.* 342. 349. *Tonjole Basilea sepulta retecta. Jurispr. Heroica. le Roi notitia March. S. R. Imperii.*

BERCHEM, (NICOLAAS) geboren in den jare 1624, een vermaart schilder, zoon van Pieter Klaaszoon van Haarlem, die eerst visschen, naderhandt kleine stukjes schilderde, daar doorgaans een tafeltje in quam met allerlei soorten van suikerbanket in een zilvere schaal of porceleinen schotel. Nicolaas dus aan zynen vader maar een gemeen meester hebbende, heeft daarna by beter kunstenaars ter lesse geweest, als Jan van Gojen, Klaas Mojaart, Pieter Franszoon Grebber, Jan Wils, en eindelyk zyn neef Gio. Baptist. Weeninx; welke alle daar in eere gestelt hebben, dat ze zulk een helder licht in de kunst hebben voortgebragt: gelyk hy ook van zynen kant heeft mogen roemen op menigte van leerlingen, die door zyn onderwys grote meesters in de kunst geworden zyn: want hem gaat na, dat hy een zeer goede maniere van onderwyzen hadt, en den lust in de leerlingen wist wakker te houden. Voorts was hy minzaam, beleeft, en van onbesproken wandel. Hy schilderde zeer vaardig, en dit is vooral in hem te verwonderen, dat, daar hy zich inliet tot schilderen van alles, echter elk ding op zich zelf zo goet is in zyn soort, dat men bezwaarlyk konde zeggen, waar toe zyn penceel wel bequaamst was. En al zo zeer is te verwonderen, dat een man, die zo vele stukken geschildert heeft, zo menigvuldige verandering van schikkingen en voorwerpen (zodat gene naar elkander gelyken) heeft weten te bedenken. Hy sturf in volle achting binnen Haarlem in den jare 1683, op den 18 Februarius, en wierdt op den 23 der zelve maandt in de Wester kerk aldaar begraven. *Houbrakens Schilderb.* II *deel.*

BERCHEM, eene stadt in 't hartogdom Gulik aan de Erp, of Erpe, tusschen Bedbur en Kerpen gelegen. Voor dit stedeke legt een dorp van den zelven name, in wiens kerk de H. Egilhardus, gewezen achtste abt des kloosters van S. Kornelis, aan het water Inda, door de Noormannen in 't jaar 881 omgebragt, geëert wordt. *Zeileri Topogr. Westph. p.* 10.

BERCHORIUS, of BERTHORIUS, (PETRUS) geboortig uit Poitou in Vrankryk, wierdt in den jare 1360 prioor des Benedictyner kloosters van S. Eligius te Parys, en stierf in den jare 1362. Onder zyne schriften zyn:

Cosmographia.
Epitome historiæ Biblicæ.
Repertorium morale.
Livius Gall. enz.

Possevin. in Apparatu. Trithem. Voss. de Hist. Latin. l. III. *c.* 9. *Spondan. an.* 1350. *num.* 1. *Sixtus Sinens. Bibl. S. l.* IV.

BERCHTOLD. Zie BERTHOLD.

BERCHTOLSGADEN, of BERCHTESGADEN, eene stadt en gevorste proosdy, gelegen onder Saltsburg aan eene uit de Oberzee en Konings-zee lopende beke, die by Saltsburg in de Salts valt. Dit klooster, in het welke zich reguliere koorheren van St. Augustinus bevinden, legt in het districk van Saltsburg, door Beringer en Cuno, broederen en graven van Sultsbach, mitsgaders der zelver moeder Irmengard gesticht in den jare 1108, ter eere van Johannes den Doper en den Apostel Petrus. De eerste proost was Everwyn; zynde uit het klooster Raittenburg daar henen beroepen. Dit vorstelyke sticht is in geestelyke zaken alleen den pausselyken stoel, maar in werreldlyke onmiddelbaar het Roomsche ryk onderworpen. Wolfgang Diderik van Raitenau, aartsbisschop van Saltsburg, poogde zich deze proosdy by gelegenheit des verschils tusschen de koorheren en den proost over de verkiezing van Ferdinand van Beyeren tot coadjutor, te onderwerpen; doch nadat men een geruimen tydt een pennestrydt daar over gevoert hadt, en de proost Jacob Pitrich overleden was, en hartog Ferdinand van paus Clemens den VIII de confirmatie erlangt hadde, greep zyn broeder Maximiliaan van Beyeren in den jare 1611 den aartsbisschop aan, nam hem gevangen, dede hem afstandt van zyn aartsbisdom doen, en hieldt hem nog 5 jaren lang in het slot te Saltsburg gevangen, wanneer hy stierf. *Hunds Metrop. Salisb. p.* 194. *Adelsreit P.* I. *l.* XIX. *n.* 16. *Mezgeri hist. Salisb. l.* IV. *c.* 1. & *l.* V. *c.* 13. *Zeileri Topogr. Bavar. p.* 115. *Imhof N. P. l.* III. *c.* 26. *n.* 4. *seq. Bucellini Germ. sacra.*

BERDOA, een groot en woest landt in Africa, nevens eene stadt

ſtadt van gelyken name in Lybië, of Zaara, waarin byna niets dan ſlangen, ſcorpioenen en diergelyke ſchadelyke dieren gevonden worden. De grondt is geheel zandig.

BEREBERES zyn oude volkeren in Barbarye in Africa, hebbende hunnen oorſpronk uit Arabië, van waar zy met Melek-Iſrique, koning van het gelukkige Arabië, in Africa quamen, en eerſt het Weſter gedeelte van Barbarye bevolkten. Van daar hebben zy zich naar verſcheide kanten uitgebreid, en zich van het grootſte gedeelte van Africa meeſter gemaakt. Zy wierden in vyf ſtammen verdeelt, te weten de Muſamudynen, Zeneten, Havaren, Zinhagynen en Gemoren. Ieder ſtam heeft verſcheide beroemde takken voortgebragt; des de vermaartſte mannen van Africa uit de zelve geſproten zyn. Wanneer zy zich eenige jaren lang onder tenten op het veldt hadden onthouden, geraakten zy in zware oorlogen onder malkander; en de overwinnaren namen eene vlakte in, hebbende veel vee; de overwonnen weken naar het gebergte, alwaar zy zich met de oude Afrikanen, Chilohes, of Getules genaamt, vermengden, en aldaar dorpen en vlekken ſtichtten. De Muſamudynen veroverden het Ooſtelyke gedeelte des koninkryks Marocco, en woonden omtrent het Atlantiſche gebergte, langs de koninkryken Hea, Sus, Gezula en Marocco. Hunne hoofdſtadt is Agmet. De Zeneten hadden hunne woning in de velden van Tremeſin, welk geweſt meeſt Weſtelyk is, gelegen in 't koninkryk Fez. De anderen zyn in de landſtreke van Tunis en Conſtantine, alwaar zy doorgaans naar de wyze der Arabieren in tenten leven. De machtigſten zyn die uit het koninkryk Algier. Met dezen ſtam der Zeneten zyn de Havaren vermengt, die hunne vaſallen zyn. De Zinhagieren wonen van het gebergte Barca, tot aan het gebergte Nefuſa Gueneceris, en zommigen dwalen en zwerven met de Zeneten. De Gomeren blyven op het gebergte des kleinen Atlas naar de Middelandſche zee henen, en ſtrekken zich uit van Ceuta, naby de ſtrate van Gibraltar, tot aan Teleſſin, een landſchap des koninkryks Algier. Van deze vyf ſtammen hebben de Muſamedynen, Zeneten en Zinhagieren in verſcheide tyden in Barbarye geheerſcht omtrent den ondergang des ryks der Arabiſche Kalifen: want te voren wierden ze door Chequen, of vorſten, beheerſcht, maar wanneer het huis Idris op den troon zat, waar door de ſtadt Fez geſticht is, trok de linie der Mequiniciërs, uit den ſtamme der Zeneten, de regeering aan zich, ter zelver tydt wanneer de Abderamen in Spanje begonnen te regeeren, omtrent den jare 740. Voorts bragt eene andere linie der Zeneten, Magaroas genaamt, vele landſchappen onder hun gebiedt, en hebbende de Mequiniciërs overwonnen, rechtten zy verſcheide ſtaten in Barbarye op. Doch deze Magaroërs wierden door de Lumptunen uit den ſtam der Zingahieren verjaagt, die de geſchiedſchryveren ook Almoraviden noemen, doordien ze vele Mahometanen by zich hadden. Naderhandt bemachtigden de Moahedynen, of Almohaden, uit den ſtam der Muſamedynen, de regeering van Africa. Doch de Benimerynen, uit den ſtamme der Zeneten, bragten Africa onder zich; maar wierden van de Beniotaren weder verjaagt. Dezen wierdt door de tegenwoordig regeerende Cherifs de regeering ontwrongen. Uit deze vyf ſtammen zyn ook de koningen van Tunis en Tremeſin, of Algier, geſproten, tot dat de Turkſche Sultan deze ryken onder zyn gebiedt gebragt heeft. *Marmol P. I. Afr.*

BEREBISTAS, een dapper hoofdman der Gothen, hadt zich by zyne natie in zodanig een aanzien gezet, dat hem het onbepaalde gebiedt opgedragen wierdt. Hy maakte heilzame wetten, waar door het volk tot matigheit en oeffeningen des ligchaams aangezet wierdt; door welk middel hy de grenzen zynes gebieds grotelyks uitbreidde. Hy trok over den Donauw, veroverde Thracië, Macedonië en Illyrië, en dwong de inwoonderen alle wynbergen uit te roejen, en zich dus van den wyn te onthouden.

BERECYNTHUS, een gebergte in Phrygië, alwaar Cybele, de moeder der goden, gedient wierdt, zynde daar van *Berecynthia* genaamt: ook woonde in Phrygië een volk, *Berecynthes* geheeten. *Plin. Virgil. Strabo.*

BEREGLAS, PERECZAS, of BERIGIA, de hoofdſtadt der graafſchap Beregh, gelegen aan de Teis, in opper-Hungarië. *Bourgon Geogr. Hiſt.*

BERENGARIUS de I, hartog van Frioul, naderhandt koning van Italië en keizer, uit het geſlacht der oude Longobardiſche koningen, en door zyne moeder uit het Karolingiſche bloedt geſproten. Hy was een zoon van Everhard, hartog van Frioul, een wrevelig en trotſch man. In den jare 883 wierdt hy door keizer Karel den Dikken gezonden tegen Guido, hartog van Spoleto, maar konde niet veel uitrechten; en wanneer de gezegde keizer Karel in den jare 887 ſturf, zonder dat 'er uit den Karolingiſchen bloede een opvolger voorhanden was, maakte hy een verbondt met Guido, om Italië en Vrankryk onder zich te verdeelen, en liet zich in den jare 888 te Pavia, met toeſtemming van paus Stephanus, en van een groot gedeelte van Italië, kronen; doch Guido trok met een machtig leger naar Vrankryk, maar quam aldaar te laat aan, zynde Eudo, grave van Parys, door de Franſchen reets op den troon geſtelt. Guido keerde derhalven weder naar Italië, met een voornemen om Berengarius daar uit te te verdryven, en leverde hem twee maal ſlag, by Placenza en Breſcia, dwong hem ook om by Arnulphus in Duitſchlandt zyne toevlucht te nemen; terwyl ondertuſſchen Guido door geheel Italië erkent, en in den jare 891 binnen Rome als keizer gekroont wierdt. Hoewel nu Arnulphus zynen natuurlyken zoon Zwendebold in den jare 891 tegen Guido zondt, konde hy echter niets tegen hem uitrechten, tot dat hy eindelyk zelve met een leger in Italië trok, en Berengarius te Pavia wederom herſtelde, terwyl Guido genoodzaakt wierdt naar Spoleto te vluchten. Zie GUIDO. Maar wanneer Arnulphus in het volgende jaar wegens den Burgundiſchen oorlog naar huis keerde, veranderden de zaken weder tot hun vorigen ſtaat: want hoewel Guido kort daarna aan eene bloedſtorting ſtierf, wierdt nochtans de party zynes zoons Lambertus wederom zo ſterk, dat Berengarius op nieuw verdreven wierdt. Dewyl nu Lambertus aanſtonts naar Rome trok, en ten gevalle der Sergiaanſche party den paus Formoſus grotelyks verongelykte, wierdt Arnulphus zo wel door den paus, als door Berengarius verzocht in Italië te komen, die ook in den jare 896, hebbende Rome beklommen, Lambertus dermaten vervolgde, dat zich deze nergens durfde laten zien. Maar het duurde niet lange, of Arnulphus en Berengarius geraakten in twiſt, waar op gene naar Duitſchlandt keerde, en deze een vergelyk met Lambertus maakte, delende met hem geheel Italië, doch in dier voegen, dat Lambertus de keizerlyke waardigheit behieldt. Deze eendracht duurde tot de doodt van Lambertus, in den jare 898, wanneer eenige misnoegden, onder welke Adelbert, markgrave van Ivrea, eenige ſchoonzoon van Berengarius, de voornaamſte was, Lodewyk, koning van Arelate, zoon van Boſo, tegen Berengarius naar Italië nodigden. Berengarius was wel in den jare 899 tegen dezen Lodewyk zo gelukkig, dat hy hem gevangen nam, doch liet hem onder eene plechtige belofte, van nooit weder in Italië te zullen komen, weder los. Lodewyk echter was trouwloos, en keerde in 't volgende jaar weder derwaarts, en bragt te wege, dat hy nog in 't zelve jaar door paus Benedictus den IV als keizer gekroont wierdt. Hy vervolgde ook Berengarius zo lange, tot hy wederom genoodzaakt wierdt zich naar Duitſchlandt te begeven; daar hy echter weinig hulpe vondt, alzo Arnulphus geſtorven, en Lodewyk het kindt (*Infans*) op den troon geplaatſt was. Echter in Italië wedergekeert zynde, wiſt hy zyn rol zo wel te ſpelen, dat hy Lodewyk door liſt gevangen nam, en hem de oogen liet uitſteken; en dus regeerde Berengarius veertien jaren lang in veel ruſt, hebbende maar nu en dan met de Hunnen en Saracenen te ſtryden, en wordende van wegens de hulpe, die hy paus Johannes den X tegen deze laatſten toebragt, binnen Rome in den jare 916 als keizer gekroont. In den jare 922 verwekte Adelbert wederom nieuwe onluſten, roepende den Burgundiſchen koning Rudolph den II in Italië, die ook in den zelven jare derwaarts trok, en binnen Pavia gekroont wierdt. Berengarius riep wel de Hungaren te hulpe, die toen in Duitſchlandt vele verwoeſtingen aanrechtten, maar haalde zich daar door nog meer haat op den hals; dies zich ieder tegen hem kantte, en hy door Flambert, zynen boezemvriendt, te Verona in de kerk gaande doorſtoken wierdt, 't welk voorviel in den jare 924, hebbende eene eenige dochter, Giſla, gemalin van Adelbert, markgrave van Ivrea, geteelt. *Diploma Berengarii Monaſterio Caſaurienſi conceſſum. Pagi Crit. in Baron. Tom.* III. *ad an.* 917. *n.* 5. *p.* 812. *col.* 1. *Erchempertus hiſt. Longob. ad an.* 883. *Herm. Contract. d. a. Carmen Panegyr. in laud. Berengar. l.*IV. *Luitprand. l.* II. *c.* 11. *Diplomata ap. Sigon. de regno Italiæ l.* VI. *p.* 153. *citata. Flodoard Chron. ad an.*922. *& ſeq.*

BERENGARIUS de II, genaamt de jonge, zoon van Adelbert, van Eporedië, of Ivrea, die hem by Giſla, dochter van Berengarius den I, geteelt hadt. Hugo, koning van Italië, vrezende des zelfs macht, en hem door weldaden pogende op zyne zyde te brengen, gaf hem in den jare 934 Willa, dochter zynes broederen Boſo, markgrave van Thuſcia, ten huwelyk. Des niettegenſtaande wierp hy zich in den jare 939, nevens zynen ſtiefbroeder Anſcarius, tegen Hugo op. Doch zy waren beide ongelukkig, invoegen Anſcarius het leven verloor, en Berengarius genoodzaakt wierdt naar Duitſchlandt te vluchten, alwaar hy keizer Otto om hulpe verzocht. Wanneer ten laatſten de Italianen een verdriet in Hugo ſchepten, keerde Berengarius in den jare 945 weder naar Italië, maakte zich meeſter van een groot ſtuk lands, en was naar wenſch voorſpoedig, maar regeerde in gemeenſchap met Hugo en des zelfs zone Lotharius den II, vrezende, indien hy de zelven geheel wilde uit hunne bezitting verdryven, dat zy die van Burgundië tegen hem mogten ophitzen. Doch eindelyk wierdt Hugo het werreldlyke leven moede, en begaf zich in Provence in een klooſter, in het welke hy niet lange daarna zyn leven eindigde. Naderhandt liet Berengarius wel toe, dat Lotharius in de regeering bleef, maar hieldt hem zo verachtelyk, dat de zelve in den jare 949 van hartzeer quam te ſterven. Dus wierdt Berengarius te Verona voor koning uitgeroepen, nam Pavia in, en Adelheid, de weduwe van Lotharius, gevangen, alzo zy zich in der minne met hem weigerde te verdragen, en zynen zoon Adelbert te trouwen. Doch zy vluchtte naar Canuſium by haren neve Atho, die haar in zyne beſcherminge nam; maar tegen Berengarius te zwak zynde keizer Otto uit Duitſchlandt in den jare 951 te hulp riep. Deze quam dit jaar in Italië, dwong Berengarius de belegering van Canuſium op te breken, en nam Adelheida ten huwelyk. Ja ſchoon hy wederom te rug trok, latende zynen ſchoonzoon Conradus, hartog van Lotharingen, in Italië, konde nochtans Berengarius ook dezen niet wederſtaan, maar wierdt genoodzaakt, in den jare 952 te Merſeburg den keizer te voet te vallen en om genade te ſmeken. Van dezen wierdt hy op den ryksdag gezonden, die in Auguſtus binnen Augsburg ſtont gehouden te worden, alwaar hy Berengarius en des zelfs zoon Albertus Italië als een leen toeſtont; uitgenomen het hartogdom van Frioul en het markgraafſchap van Verona, die hy zynen broeder Henrik, hartog van Beyeren, gaf. Maar wanneer keizer Otto naderhandt door de Hunnen en Slaven, ook door zyn eigen zoon onruſt wierdt, ſtak Berengarius het hoofdt weder op, en dede den paus Agapetus veel verdriet aan. Deze zocht derhalven hulp by Otto, die in den jare 956 zynen zoon Ludolf in Italië zondt, die aldaar wel gelukkig was, maar in het volgende jaar ſturf. De keizer trok daar op zelve in den jare 961, op het aanhouden van paus Johannes den XII, naar Italië, hadt overal een groten toeloop, en wierdt in den jare 962 binnen Rome als keizer gekroont. Naderhandt belegerde hy Berengarius te Montefeltro, en hoewel paus Johannes tegen zynen eedt des zelfs party koos, wierdt echter

Mon-

Montefeltro verovert; en Berengarius verviel zelve nevens zyne gemalinne Willa in 's keizers handen, en wierdt van hem naar Duitschlandt gezonden, alwaar hy twee jaren daarna te Bamberg overleedt. *Luitpr. l.* V. *c.* 4, 5. *l.* VI. *c.* 11. *Flodoard in Chron. Chron. Navalic. ap. du Chesne rer. Franc. t.* III. *p.* 637. *Odilo in vita Adelheidis. Leo Ostiensis l.* I. *c. ult. Contin. Reginon Chron. Hildesheim. Pagi Crit. in Baron. t.* III. *ad an.* 952. *n.* 4. *p.* 858. *col.* 1.

BERENGARIUS, (PETRUS) van Poictiers in Vrankryk, was een leerling van Petrus, en nam des zelfs party, die in den jare 1140 op het Concilie te Sens veroordeelt was, met veel yver aan; en dewyl hy geloofde, dat de H. Bernhard de voornaamste oorzake dezer veroordeelinge geweest was, schreef hy een hevig verweerschrift voor Abelard tegen Bernhard, waar in hy aantoonde, dat Abelardus onverhoort veroordeelt was. Voorts heeft men nog een brief van Berengarius aan den bisschop van Mende, en nog een anderen tegen de Karthuizers, die nevens des zelfs Apologie in de werken van *Abelard* gevonden worden. Men bespeurt uit de schriften van Berengarius zynen vurigen geest. *Petrarcha in Apol. Du Pin Bibl. T.* IX. *p.* 122. *Bayle.*

BERENGARIUS, (RAIMUNDUS) de dertigste grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem te Rhodus, volgde in den jare 1365 op Rogerius van Pins. Hy stamde af uit het oude huis der Berengarii in 't Dauphiné, afkomstig van de Berengarii, vorsten in Italië. In den jare 1366 vereenigde hy zich met den koning van Cyprus, om de stadt Alexandrië in Egypten te veroveren, die hy ook uitplunderde en verbrandde. Hy maakte groten buit, en verloor niet meer dan hondert ridders. Op de zelve wyze leefde hy naderhandt met de stadt Tripoli. In den jare 1371 zondt hem paus Urbanus de V als Nuncius naar Cyprus, om de oneenigheden, in dat ryk opgekomen na de doodt des konings Petrus, die door zyne broederen omgebragt was, te helpen byleggen. Hy nam voor, wegens de quade administratie der ordens-goederen te Avignon een kapittel te houden, en zelfs tegenwoordig te zyn: doch de paus belastte hem in Rhodus ten besten der Christenheit te blyven; 't welk ook oorzake was, dat de zelve zynen afstandt van het grootmeesterschap niet wilde toestaan. Voorts hieldt hy twee generale kapittels, in de welke hy onder anderen verordende, op welke wyze de verkiezing van den grootmeester geschieden zoude; en voorts dat een ridder niet meer dan eene, ten hoogsten twee kommanderyen mogt bezitten. Hy stierf in den jare 1373. *Bosio hist. de l'ordre de S. Jean de Jerus. Naberat privil. de l'ordre.*

BERENGARIUS, (RAIMUNDUS) prins van Arragon, provisor der orde van St. Jan van Jeruzalem, stichtte in den jare 1188 eene zonderlinge zamening van nonnen, Maltheserinnen genaamt. Deze hebben verscheide conventen in Spanje en Vrankryk. Zie SIXENNE.

BERENGARIUS, aartsdeken te Angers, geboortig van Thours, wierdt in den jare 1035 vermaart, wanneer hy zyne mening aangaande het H. Avondmaal openbaar maakte, te weten dat broodt en wyn niet wezentlyk in het ligchaam en bloedt van Christus worden verandert, maar als figuurlyk voor de zelve verstaan worden. Leo de X dede hem in den jare 1050, zo als uit *Hermannus Contractus* blykt, en niet in den jare 1053, gelyk *Durandus* schryft, op het Synode te Rome in den ban, het welk ook in het zelve jaar te Vercelli geschiedde. Ter zelver tydt wierdt hy in Normandië en te Parys veroordeelt. In den jare 1055 wierdt te Florence een Concilie tegen hem gehouden. In den zelven jare liet paus Victor de II door Hildebrand, zynen legaat, een Synode te Thours houden, op het welke Berengarius genoodzaakt wierdt zyn gevoelen te herroepen. Echter verklaarde hy zich naderhandt weder voor zyn voorgaande gevoelen; weshalven hy in den jare 1059 weder te Rome op het Synode gedagvaard wierdt, alwaar hy voor zyne leere, en der zelver rechtmatigheit, in tegenwoordigheit van paus Nicolaus disputeerde; en alzo, volgens het getuigenis van *Leo Ostiensis*, niemandt in staat was om hem te wederleggen, wierdt Albericus, deken van Cassinum, daar henen beroepen, die hem echter ook niet overwinnen kon, maar eene weeke tyds verzocht, om een boek tegen Berengarius te schryven; die eindelyk het formulier, hem voorgehouden, onderschreef, en zyn gevoelen afzwoer. Hy keerde des niettegenstaande wederom tot het zelve, wanneer hy zich buiten gevaar zag; weshalven hy van Mauritius, aartsbisschop van Rouaan, in den jare 1065 veroordeelt wierdt. In den jare 1075 wierdt ook van Giraldus, pausselyke legaat, eene zamenkomst te Poictiers over hem gehouden; en in den jare 1078 beriep Gregorius de VII een Synode te Rome, waar op Berengarius wel een korte geloofsbelydenis overgaf, doch uitstel verzocht tot het naastkomende Synode, maar op het zelve, dat in den volgenden jare gehouden wierdt, het hem voorgelegde geloofs-formulier onderschreef; hoewel uit de schriften van *Lanfrank* en andere tydgenoten blykt, dat hy nochtans bestendig by zyn gevoelen gebleven is; en *Mabillon* verhaalt uit een geschreven tractaat van Berengarius, dat de zelve dit zyn derde geloofs-formulier verworpen en wederlegt heeft, als zynde daar toe uit vreze des doods gedwongen geweest: uit welken hoofde het den voornoemden Mabillon zwaar valt te bewyzen, dat Berengarius ooit in dat stuk met de Roomschen eens geworden is. Berengarius, van Rome vertrekkende, begaf zich op het eilandt en de priory van S. Cosmas, gelegen onder Thours aan de Loire. Hy wierdt een Benedictyner monnik, en stierf 8 jaren daarna, op den 6 January des jaars 1088, of, naar het gevoelen van anderen, 1091, zynde byna 90 jaren out. Hy wordt van zyne tegenpartyders wegens zyne geleerdheit, bequaamheit in het disputeren, en goeden wandel geprezen. Wilhelm Malmesbury pryst zyne nederigheit, bescheidenheit, mildadigheit omtrent de armen, matigheit, en andere deugden. Op zyn graf wierdt jaarlyks omtrent Paaschen wywater gesprengt, en, na het eindigen van het gezang, *de Profundis*, luitkeels uitgeroepen: *Biddet Godt voor de ziele van Berengarius.* Zyne drie geloofsbelydenissen zyn van Mabillon in 't licht gegeven. De twee brieven aan Ascelinus en Ricardus vindt men in het *Spicilegium* van Dacherius. Ook wordt hy gezegt in het Latyn aangaande de alomtegenwoordigheit van Christus geschreven te hebben. *Durandus Leodicens. & Adelman. de Bresse in Bibl. P. P. Hildebert. Turonens. ap. Matth. Malm. Leo Ostiensis Chron. Cassin. l.* III. *c.* 33. *Wilh. Malmesb. de gestis reg. l.* III. *f.* 63. *Gratian. de Consecr. d.* 2. *c. Ego Bereng. Genebrard. in Chron. Alberic. in Chron. Baron. in Annal. Mabillon. Analect. T.* II. *du Pin Bibl. des aut. Eccl. Cave hist. lit.*

BERENGRIES, eene stadt in 't bisdom van Aichstadt gelegen aan de Altmuhl, alwaar een brug over deze rivier geslagen is.

BERENICE is een Griekschenaam, betekenende eene aanbrenging van overwinning. Dus zyn verscheide vrouwen en steden genaamt. Ortelius telt negen steden van dezen name, onder de welke in 't byzonder twee merkwaardig zyn. De eerste is gelegen in Africa, in 't landt van Cyrene; de andere in Egypten, aan de Rode zee. Deze wierdt dus genaamt ter gedachtenisse van Berenice, moeder van Ptolemeus Philadelphus; gene ter gedachtenis der gemalinne van Ptolemeus den III. *Strabo l.* II. en XVII. *Plin. l.* V. en VI. *Solin. c.* 27. *Stephan. de Urb. Ptolom. Mela. Bayle.* Zie EZRON-GEBER.

BERENICE, anders *Callipatira* genaamt, was eene dochter van Diagoras, geboortig van Rhodus. Zy was eene dochter, zuster en moeder van zommige overwinnaren in de Olympische spelen; waar van daan zy gezegt wordt vryheit gehad te hebben, de Olympische spelen by te wonen, 't welk anders den vrouwen niet geoorlooft was. Pausanias meldt, dat zy dit gedaan heeft, zich in mans gewaadt verkledende, en dat zy, ontdekt zynde, om de voornoemde reden van de straffe bevryd is. *Val. Max. l.* VI. *Ælian. l.* X. *c.* 1. *Pausan. l.* V. *Bayle.*

BERENICE, gemalin van Mithridates den Groten, geboortig uit Chios, wierdt van Mithridates door gift omgebragt: maar gemerkt zulks niet aanstonts zyne werking deedt, als hebbende aan hare moeder ook een gedeelte daar van gegeven, naar het getuigenis van Plutarchus, vervolgde zy Bacchides, van wien haar het gift overgegeven was. *Plutarch. in Lucullo.*

BERENICE, gemalin van Ptolemeus Lagus, koning van Egypten, die hy, behalven zyne huisvrouwe Euridice, dochter van Antipater, koning van Macedonië, trouwde, telende by haar Ptolemeus Philadelphus, de welke, hoewel de jongste van des zelfs kinderen zynde, nochtans voor zyne broederen den troon beklommen heeft. *Pausan. l.* I.

BERENICE, dochter van Magas, koning van Cyrene, die een broeder van Ptolemeus Philadelphus en Arsinoë was, trouwde Ptolemeus Evergetes, naar het getuigenis van *Justinus*. Zommigen getuigen van haar, dat, wanneer haar gemaal in den jare 508 na Romens opbouw met de Assyriërs in oorlog was, zy eene gelofte gedaan heeft, van hare hairen de godin Venus te zullen opofferen, in geval haar echtgenoot haast als overwinnaar wederkeerde. Dit nu aldus geschied zynde, heeft zy haar hair in zekeren tempel opgehangen; en wanneer zulks 's anderen morgens niet meer gevonden wierdt, heeft Conon, een sterrekyker, verzekert, dat het zelve onder het gesternte geplaatst was. Hier door kreeg de dichter Callimachus gelegenheit om een gedicht te maken, het welk van Catullus in de Latynsche tale gebragt is. Deze Berenice wierdt van haren eigen zone in den jare 533 na den opbouw van Rome gedood. *Justin. l.* XXVI. *c.* 3. *Hygin. Astron. l.* II. *c.* 24. *Catull. Carm.* 67. Zie ARSINOE.

BERENICE, dochter van Ptolemeus Philadelphus, trouwde in den jare 497 na Romens opbouw met Antiochus Theon, koning van Syrië. Deze hadt nog eene andere gemalin, Laodice, by de welke hy Seleucus en Antiochus, toegenaamt Hierax, geteelt heeft. Doch hy verstiet de zelve. Maar wanneer Antiochus Theon 7 of 8 jaren daarna zyne huisvrouw Laodice weder by zich riep, wierdt hy door de zelve met gift om hals gebragt, en Berenice insgelyks gedood. *Appian. Justin. Polyb.*

BERENICE, dochter van Ptolemeus Auletes, koning van Egypten. Wanneer haar vader van den troon gestoten wierdt, beklom zy den zelven, hoewel met weinig rust; want haar vader zocht heul by de Romeinen, en bragt het zo verre, dat Gabinius, landvoogdt van Syrië, gelast wierdt hem weder te herstellen. Berenice, om zich dies te beter te verdedigen, trouwde met Seleucus, gesproten uit den stam der koningen van Syrië; hoewel zy hem wel haast moede zynde om hals liet brengen. Hier op tradt zy in huwelyk met Archelaus, zoon des genen, die Mithridates verlaten, en zich tot Sulla gewend hadde, waar toe Gabinius onder de handt zelve behulpzaam was, om de herstelling van Pompejus dies te moeielyker te maken, en hem nog meer geldt af te perssen. Het quam eindelyk tot een treffen, waar in Archelaus het leven verloor. Ptolemeus keerde weder naar Alexandrië, en liet zyne dochter Berenice doden. *Strabo l.* XII. en XVII. *Dio. l.* XXXIX. *Euseb. in Chron. Bandelot. in Dairval histor. de Ptolom. Aulet. Noris Cœnotaph. Pisan. Bayle.*

BERENICE, dochter van Costobarus en Salome, die eene zuster was van Herodes den Groten, wierdt aan Aristobulus, zoon van dezen Herodes en Mariamne, ten huwelyk gegeven. Doch dewyl zy zich niet wel met elkander verdragen konden, bragt Salome haren broeder zo verre, dat hy Aristobulus van kant hielp. Berenice, die vyf kinderen gebaart hadde, trouwde voor de twede maal met den broeder der moeder van Antipater, welke Antipater ook een zoon van Herodes was: doch wanneer deze echtgenoot mede gestorven was, ondernam zy eene reize naar Rome, en geraakte by Augustus in aanzien, en wist zich by Antonia, gemalin

malin van Drusus, aangenaam te maken, 't welk naderhandt haren zone Agrippa wel te stade quam. *Joseph. Joodsche Oorl.* I. *b.* 17. en 18. K. *Noldius de Vitis Herodum. Bayle.*

BERENICE, dochter van Agrippa den I, koning van Judea, die een zoon der voornoemde Berenice was. Zy wierdt eerst aan Marcus, zoon van Alexander Lysimachus, ten huwelyk gegeven. Maar deze voor het voltrekken der bruiloft stervende, trouwde zy met Herodes, haar vaders broeder, die op de voorsprake van Agrippa door keizer Claudius koning van Chalcidië gemaakt wierdt. In het 8 jaar van Claudius stierf haar echtgenoot Herodes, en zy wierdt als weduw verdacht gehouden met haren broeder Agrippa niet naar behoren te leven. Weshalven zy een huwelyksverbondt met Polemon, den koning van Cilicië, maakte, onder die voorwaarde, dat hy den Joodschen Godsdienst zoude omhelzen; het welk hy dede. Doch wanneer hy van Berenice kort daarna verlaten wierdt, keerde hy weder tot zynen Godsdienst. Wanneer zy te Jeruzalem was, om aan eene belofte te voldoen, wierdt zy van de Romeinen qualyk gehandelt. Des niettegenstaande riedt zy haren broeder Agrippa zich den Romeinen te onderwerpen, om dus den gehelen ondergang van Judea voor te komen. Maar zulks niet kunnende verwerven, keerde zy zich tot Vespasianus en Titus, en bekoorde genen door hare mildadigheit, dezen door hare schoonheit dermaten, dat ze hem zoude bewogen hebben haar te trouwen, 't en ware hy door 't morren van 't volk daar in belet was. Men leest van haar *Hand.* XXV, alwaar verhaalt wordt, datze nevens haren broeder Agrippa naar Cesarië gekomen is, om den landvoogdt Felix te ontmoeten, en by deze gelegenheit den Apostel Paulus hoorde. *Joseph. Oudh. l.* XIX. *c.* 4. 7. *l.* XX. *c.* 3. 5. *Tacit. Hist. l.* II. *c.* 81. *Xiphilin. in Vespas. Suet. in Tit. Bayle.*

BERENICE, eene deugtzame vrouw in Lybië, wierdt nevens haren man Alexander, een Jood, door Jonathas, uit last van Catulus, landvoogdt van Lydië, op eene valsche beschuldiging omgebragt, om zich van den groten rykdom dezer twee rampzaligen meester te maken. *Joseph. Joodsche Oudh.* VII. 38.

BERESINA, eene rivier in Polen, ontspringende in Litthauwen, in het palatinaatschap van Minski, en loopt naast aan het stedeke Borislow, tot ze zich ontlast in den Nieper, tusschen de steden Rohaczow en Rzeczica. *Maty Diction.*

BERETIN, (PETRUS) geboortig van Cortona in Hetrurië, opgequeekt in het huis van Sachetti te Rome, was een der fraaiste schilders, die ooit geleeft hebben. Hy was van een gelukkige vinding en uitnemende kunst, voornamentlyk in grote stukken; en alzo hy al te levendig van geest was, konde hy den zelven bezwaarlyk bedwingen, om een stuk geheel te voltooijen. Hier van daan schynen zyne kleine stukken niet te kunnen halen by de kunst der groten. Men vindt te Rome en te Florence verscheide echte stukken van hem. Hy was vriendelyk van aardt en ommegang, oprecht en zedig, van een ieder met achting en lof sprekende. Hy stierf in 60 jaar zynes ouderdoms, in den jare 1669.

BERETTARIUS, (SEBASTIAAN) een Jesuit, geboortig van Florence, wierdt door zyne geleerdheit in de talen en geschiedenissen in den jare 1560 vermaart. Hy schreef alle de werken van *Cicero* met zyne linker handt af, om des zelfs styl dies te beter te kunnen navolgen, zo als *Cicero* de werken van Demosthenes gedaan hadt. Hy verkeerde veel met de geleerden van zynen tydt, en was by Johannes Juvenalis Ancina, bisschop van Saluzzo, in een zonderling aanzien. *Erythr. Pinacoth. ult.*

BERG, of BERGEN, een hartogdom in den Westphaalschen kreits, thans onder den keurvorst van de Palts. Het strekt zich uit aan de Oostzyde des Rhyns, van de rivier Siege, en het Nassausche gebiedt, voorby het aartssticht Keulen, tot aan 't hartogdom van Kleve, en heeft in 't Noord-Oosten het graafschap Mark, in 't Oosten het graafschap Waldek, in 't Zuiden het graafschap Nassau, en in 't Westen den Rhyn. Hoewel het vele bergen en heuvelen heeft, vindt men nochtans nog meer vlakke velden, nevens een goeden landbouw. De voornaamste steden in het zelve zyn, Dusseldorp, de hoofdstadt, Solingen, Hattingen, Lennep, Raid, de vesting Mulheim, de vrye ryks-abdy Essen, enz. De rivieren zyn, de Wipper, komende van het graafschap Mark, en midden door Bergen lopende, tot ze zich beneden het klooster Teutsch met den Rhyn vermengt. Zy scheidt Bergen van Nassau, gelyk de Auger van Kleve. De Dyssel is een aangename beke, by Dusseldorp in den Rhyn vallende. Het landt van Bergen was eertyds een graafschap, hebbende zyne eigene graven; maar of de zelve van keizer Henrik den I tot dekking der grenzen aan den Rhyn geplaatst, en van de graven van Teisterbandt afkomstig zyn, gelyk *Erichius* schryft, is niet volkomen zeker. Het gemeenste gevoelen is, dat Adolf de III, grave van der Mark en Altena, vier zonen heeft nagelaten, (zie MARK) onder welke Engelbert de I het Bergsche landt verkregen, en by Margareta van Gelderen Adolf, grave van Berg, en Engelbert, aartsbisschop van Keulen, geteelt heeft. Deze wierdt in den jare 1225 van zynen neve, Frederik den III, grave van Altena en Isenburg, omgebragt. Adolf storf in den jare 1218, zonder mannelyke erven; zyne dochter Margareta bragt Henrik den IV, grave van Limburg, het graafschap Berg ten huwelyk. Naderhandt quam Bergen, nevens Ravensburg, door Margareta, dochter van Otto, grave van Ravensburg, en Margareta van Bergen, aan Gerhard van Gulik, die in den jare 1346 door keizer Lodewyk van Beyeren daar mede beleent wierdt. Deze liet Margareta na, die aan Adolf van der Mark, grave van Kleve, ten huwelyk gegeven wierdt, door wien de stam der graven en hartogen van Kleve voortgeplant is; en Willem, die door keizer Wenceslaus in den jare 1389 eerst hartog van Berg gemaakt wierdt. Hy wierdt door hertog Adolf van Kleve in den jare 1397 gevangen, als mede door zynen eigen zone, die hem in den jare 1408 een stuk lands afperste. Hy storf in den jare 1408, en hadt by Anna, dochter van Rupert, keurvorst van de Palts, en zuster van keizer Rupert, Adolf, Rupert, en Willem. Adolf hadt zich, gelyk gezegt is, aan zynen vader bezondigt, en maakte uit hoofde zyner gemalinne Maria, dochter van Robert, hertog van Bar, pretensie op Bar, en na de doodt van Rainald, hartog van Gulik, ook op Gelder en Gulik; doch bleef maar in 't bezit van het laatste, en stierf in den jare 1437. Zyn zoon Robert wilde zyn recht op Gelder en Gulik door zyn huwelyk met Maria van Harcourt, weduwe van hartog Rainald, staande houden en doen gelden, maar storf voor zynen vader, zonder erfgenamen, in den jare 1434. Rupert, broeder van Adolf, nam het geestelyke gewaadt aan, wierdt in den jare 1389 bisschop van Paderborn, en storf in den jare 1394 aan de pest. Dus zette Willem, grave van Ravensburg, zynde de derde zoon, het geslacht voort: want hoewel hy in den jare 1399 tot bisschop van Paderborn, als mede tot aartsbisschop van Keulen, tegen Theodoricus van Meurs verkoren wierdt, liet hy echter beide varen, en trouwde met Anna, dochter van Nicolaus, grave van Teklenburg by welke hy Gerard teelde. Deze wierdt na de doodt van zynen neve Adolf hartog van Gulik en Bergen. Zyn recht op Gelderen stont hy in den jare 1473 af ten behoeve van hertog Karel van Burgondië, en storf in den jare 1475, nadat hy by Sophia, dochter van Bernard, hartog van Saxen-Lauenburg, Willem geteelt hadt. Deze overleedt in den jare 1511, nalatende Maria, hartogin van Gulik en Berg, gravin van Ravensburg, door welke alle deze landen aan Johannes den III, hartog van Kleve, ten huwelyk gebragt wierden. Doch zyn kleinzoon Johannes Wilhelm storf in den jare 1609 zonder mannelyke erven, hebbende maar vier zusteren, van de welke eene met den Paltsgrave Philip Lodewyk van Nieuburg getrouwt was. Deze nam Gulik, Bergen en Ravenstein in bezit, en behieldt na vele oneenigheden met den huize van Brandenburg in de jaren 1624 en 1666 de zelve in eene geruste bezitting. *Teschenmach. Annal. Montens. Erichii Julich. Chron. Imhof N. P.*

BERG, of 's HEERENBERG. De graven van den Berg hebben hunnen oorspronk uit het aloude geslacht der Wassenaren in de Nederlanden: want JOHANNES de II van Wassenaar, heer van Polanen, van der Lek en Breda, teelde in de XIV eeuw by zyne derde gemalinne Margareta van der Lippe OTTO, den stichter der graven en heren van den Berg. Deze ontfing met Sophia, erfdochter van Frederik, here van S. Heerenberg, de heerlykheit van den Berg in 't graafschap Zutphen, niet verre van de stadt Emmerik. Zyn zoon was WILLEM de I. Deze teelde OSWALD den I, die in den jare 1473 van keizer Frederik den III tot eersten grave van den Berg verheven wierdt. Deze gewan WILLEM den II, die zich zonderling in de Nederlandsche beroertens beroemt gemaakt heeft; zynde hy een der vier voornaamsten, die by het stadhouderschap van Margareta van Parma zo veel onlust verwekten. Daarna vereenigde hy zich met de overigen, die de Spaansche dwingelandy moede waren, bragt het graafschap Zutphen en vele andere plaatsen, onder 't gebiedt van Utrecht aan de overzyde van den Yssel, in zyn geweldt, maar verliet de zelve wel haast weder. Wanneer prins Willem van Oranje van het stadhouderschap in Gelderlandt afstondt, wierdt hy in zyne plaats aangestelt, doch hadt noch voorzichtigheit, maar oprechtigheit genoeg; want hy, ziende, dat de zaken der bondgenoten eene gevaarlyke gedaante kregen, koos de Spaansche party, pogende zyne onderhebbende plaatsen wederom onder de macht des konings te brengen, om zich dus by 't Spaansche hof weder in aanzien te brengen. By zyne gemalinne, uit den huize van Oranje, heeft hy vele zonen geteelt, onder de welke meest merkwaardig zyn HERMAN, FREDERIK, OSWALD de III, en HENRIK. Herman verkreeg in den oorlog eenen naam, maar storf na den getroffen vrede in den jare 1611, nalatende by Maria Mancia van Witthem, dochter van Johannes, heer van Beersele, en Margareta Merodia, markgravin van Bergen op Zoom, eene eenige dochter, MARIA ELISABETH, die naderhandt trouwde met haren neve Albert, en hem Bergen op Zoom ten huwelyk medebragt. Maar wanneer zy in den jare 1633 zonder kinderen stierf, quam die plaats aan haar moeders zuster: want Henrik, graaf van den Berge, jonger broeder van Herman, hadt Margareta van Witthem, zuster van hares broeders gemalin, getrouwt, en by haar eene eenige dochter geteelt, die na het afsterven van hare moeie in het bezit van Bergen op Zoom gestelt wierdt, en 't zelve aan Eitel-Frederik, vorst van Hohenzolleren, ten huwelyk bragt. Voorts heeft deze grave Henrik aan de Spanjaarden in de Nederlanden goede diensten gedaan, gebiedende der zelver legers, en het stadhouderschap van Gelderlandt op zich nemende; tot dat hy eindelyk de trotschheit der Spanjaarden niet langer kunnende verdragen, in den jare 1632 hunne party verliet, en de oorzake daar van in een openbrief aan de gouvernante in de Nederlanden bekent maakte. Hy storf in den jare 1638. Na het overlyden zyner eersten gemalinne Margareta van Witthem trouwde hy in den jare 1630 met Hieronyma Catharina, dochter van Georg Frederik, grave van Spaur, die hem vyf dochteren baarde, van de welke twee het geestelyke gewaadt aangenomen, maar de drie anderen zich in den huwelyken staat begeven hebben. Voorts hadt deze Henrik eenen natuurlyken zoon, HERMAN, die van den koning van Spanje genaturaliseert, en met aanzienlyke privilegien begiftigt is. Oswald, broeder van Henrik, wierdt in den slag by Staveren in de Nederlanden in den jare 1586, den 27 January, doot geschoten. De twede broeder, Frederik, liet zich zo wel als de anderen in den oorlog tegen de Spanjaarden gebruiken; was ook voor Henrik gouverneur van Gelderlandt, wierdt ridder van 't gulde vlies, en stierf in den jare 1618, nalatende by Francisca van Ravanel, dochter van Eustachius van Ratigny, eenen zoon en eene dochter, genaamt ELEONORA

Catharina Febronia. Deze trouwde in den jare 1634 met Frederik Mauritius de la Tour d'Avergne, hartog van Bouillon, en ftierf den 14 July 1657. Zyn zoon Albert was de eerfte, die in den gravenftandt verheven wierdt, hebbende in den jare 1653 eene memorie op den ryksdag te Regensburg ingelevert, tonende daar in, dat het graaffchap Berg reets voor meer dan 400 jaren eene afzonderlyke heerfchappy, en de ryks-matrykel ingelyft geweeft was; uit welken hoofde hy in dien ftandt wilde herftelt zyn, en als een lidt des Weftphaalfchen kreitfes op de gravenbank van Wetterau ftem en zitting verlangde. Dit wierdt hem toegeftaan. Zyne eerfte gemalin was Maria Elifabeth, markgravin van Bergen op Zoom, die zonder kinderen ftorf: des hy zich met Magdalena, dochter van Claudius Francifcus van Cufanze, grave van Champlite, in huwelyk begaf. Deze baarde hem eenen zoon en eene dochter, en overleedt in den jare 1689. De zoon is Oswald, graaf van Berg, Walheim, Champlite, vryheer van Bylandt, Wifch, Perruner, heer van Dixmuiden, erfvaandrich des vorftendoms Gelder, en 't graaffchap Zutphen. Hy woont te S. Heerenberg, niet verre van Deutekom, in 't graaffchap Zutphen, hebbende by zyne gemalinne, Maria Leopoldina Catharina, dochter des graven van Ooftvrieslandt en Rietberg, nog gene kinderen verwekt. Zyne zufter, Maria Clara, is de gemalinne van Maximiliaan, vorft van Hohenzolleren Sigmaringen. *Strada dec.* II. *l.* V *&* VII. *Reidan. Annal. l.* II. *&* III. *Grotius Nederl. Jaarb. l.* IV. *op 't jaar* 1583. *Van Meteren* XIII. *b. Theatr. Europ. Tom.* II. *p.* 590. *seq. Limnæus de jure publ. Imhof l.* VI. *c.* 1.

BERG, (Jan van den) vader van Matthys, van jongs op tot de kunft genegen, wierdt beftelt by Henrik Goltzius, om daar in op vafte gronden onderwezen te worden. Daar na vondt hy gelegenheit van zich in te wikkelen in de gunft van Rubbens, die zyn drift meer en meer opwekte, en ziende zyn vordering hem tot rentmeefter en opziener zyner landgoederen ftelde, uit welken hoofde by zich meeft tot Yperen onthieldt. *Houbrakens Schilderb.* II *Deel.*

BERG, (Joachim van) op Heerendorf en Claden in 't vorftendom Glogau, een geleert edelman, wierdt te Heerendorf den 23 Maart 1526 geboren. Nadat hy te Goldberg Valentinus Trotfendorf tot leermeefter hadt gehad, quam hy in den jare 1544 op de Univerfiteit te Wittenberg, om de rechten te ftuderen, en hieldt zich eenige jaren lang aldaar op, hoorde twee jaren Luther, en geraakte met Melanchthon in kennis en vriendfchap. Nadat hy ook Leipzich, den ryksdag te Augsburg, de belegering van Maagdenburg, en in den jare 1552 de Akademie te Frankfort aan den Oder bezocht hadt, begaf hy zich in den jare 1556 naar vreemde landen, en wierdt zo wel aan 't Spaanfche hof te Bruffel, door 't voorfchryven van koning Ferdinand, als ook door de voorfprake des graven van Egmondt, van de koninginne Maria van Engelandt vriendelyk ontfangen. Van daar trok hy naar Vrankryk, en hoorde te Orleans Anna Burge de rechten verklaren. Voorts doorreifde hy Zwitferlandt, en bezocht Italië; en zich een half jaar te Venetië hebbende opgehouden, ook Rome en Napels bezien, keerde hy in den jare 1558 door Oostenryk, Hungarië en Polen wederom naar zyn vaderlandt, alwaar hy in het volgende jaar 't Glogaufche landhoofdmanfchap, by afwezenheit van Chriftoffel, vryheer van Lobkowitz, waarnam, en een weinig daarna byzitter in het koninklyke ampt wierdt. Hy moeft echter deze bediening weder laten varen, zynde door keizer Ferdinand tot ryks-hofraadt benoemt. Maximiliaan de II gebruikte hem in geheime raadflagen, en verfcheide gezantfchappen. In den jare 1566 wierdt hy naar opper-Ooftenryk en in de Elzas gezonden, om hulpe tot den Turkfchen oorlog te verzoeken; en alles wel uitgevoert hebbende volgde hy het leger. In den jare 1567 wierdt hy naar Denemarken en Zweden gezonden, alwaar hy tuffchen die beide koningen een vergelyk getroffen heeft, en in het einde des volgenden jaars weder naar 't hof gekeert is. In den jare 1571 keerde hy naar zyn vaderlandt, niettegenftaande keurvorft Frederik de III van de Palts hem by zich ontboodt, en ftierf aldaar den 5 Maart des jaars 1602. Omdat hy by zyne twee gemalinnen gene kinderen naliet, ftichtte hy van zyne goederen een majoraat, en maakte by teftament eene grote fomme tot onderhoudt van arme ftudenten. *Adam ICt. Freher. in Theatr. Lucæ Schlef. Chron. Henelii Silefiogr.*

BERG, (Matthys van den) geboren te Yperen in 't jaar 1615, in welke ftadt zyn vader in dienft van den beroemden Rubbens zich onthieldt. Hier door kreeg Matthys gelegenheit van zich in de kunft by dezen groten meefter te oeffenen. Zyn doorftaande naarftigheit deedt hem een vaft tekenaar worden. Doch zyn geeft, door het geftadig navolgen van anderen verwent, belette hem het uit zich zelven te ondernemen, of eige vindingen te maken. Immers men vindt van hem wel eenen overvloedt van brave namaakfelen, maar zelden iets van zyn eigen uitvinding. Hy quam t' Alkmaar in St. Lukas gildt op den eerften Juny des jaars 1646, en overleedt daar in den jare 1687. *Houbrakens Schilderb.* II *Deel.*

BERG, (Theodoor van den) een geleert man, geboren te Utrecht, en aldaar rector der fchole, heeft gefchreven eene *Spraakverbeelding van het rampzalige en in zeden bedorve Nederlandt. Aantek. over de Befchryvinge van 't Utrechtfche bisdom* I *Deel.*

BERGA, een flot en ftedeke aan de Elfter, niet verre van Weida in den Neuftadfchen kreits, in het Saxifche ampt Weida gelegen.

BERGAIGNE, (Joseph de) aartsbiffchop van Kameryk, was geboortig van Antwerpen, en begaf zich zeer jong in de orde der Francifkanen, van de welke hy in den jare 1616 tot provinciaal in de landen aan den Rhyn gelegen, en vervolgens tot definitor en generaal commiffaris in Duitfchlandt en Vlaanderen gekoren wierdt, en in gewichtige verrechtingen van den koning van Spanje en andere vorften gebruikt, die hy met lof waarnam. In den jare 1637 wierdt hy biffchop van 's Hertogenbofch, en 1645 aartsbiffchop van Kameryk. Koning Philippus de IV benoemde hem tot zynen plenipotentiaris op den Munfterfchen vrede; waar na hy te Munfter ftierf in den jare 1647. *Sammarth. Gall. Chrift.*

BERGALLUS, (Karel) een Minderbroeder van Palermo uit het convent van St. Francifcus, een man in de fchoolfche geleerdheit zeer geoeffent, meefter in de Godgeleerdheit, opziener van de ftudiën te Monopoli, Meffina, Napels en Affifio, daar hy de Philofofie en Theologie met groten lof geleeraart heeft: ook was by een braaf prediker, ftekende uit in welfprekendheit, en aanzienlyk door de gedaante zyns ligchaams. Hierom wierdt hem zeer toegejuicht over zyn preeken in den vaften in Sicilië, te Bolonge en elders. Hy is gekoren tot provinciaal van Sicilië in den jare 1657, en heeft als opziener het klooster van St. Francifcus te Palermo geregeert in den jare 1651, 1664, 1665, en 1666, latende groten lof na over zyn wys beleidt. Hy ftierf den 17 November des jaars 1679 binnen Palermo. Men vindt zynen lof gemeld by St. Franchinus in *Bibliof. p.* 143. Hy heeft uitgegeven:

De objecto Philofophiæ.

Volgens melding van Franchinus heeft hy ook de volgende dingen gefchreven, die aan de keure der Godgeleerden zyn overgelaten, zonder dat hy weet of ze ooit in 't licht gekomen zyn:

Poëfis mifcellanea.
Tyrocinium Medicæ facultatis. In 't Italiaanfch:
Davidiade, Poëma Eroico.
Bibliotheca Sicula.

BERGAMASCO, een landfchap onder het gebiedt der Venetianen in Italië, grenzende in 't Ooften aan Brefcia, in 't Noorden aan 't Valtelin, in 't Weften en Zuiden aan het Milaneefche gebiedt. Men vindt daar goede yzermynen en marmer. De fteden in het zelve zyn, Brembato di Sotto, Lovero, Seriato, enz. De rivieren zyn, de Brembo, Serio, en Derzo, als mede Lago d'Ifeo, leggende half in 't landfchap van Brefcia.

BERGAMBACHT, een dorp en ambachtsheerlykheit in den krimperwaart, onder het baljuwfchap van Zuidhollandt, was wel eer *Heer-Aarts-Berge* genoemt, naar des zelfs flot, onder Bergambacht gefticht door heer Aart, of Arent van Arkel, weshalven ook in verfcheide oude brieven de heren van Bergambacht eenvoudelyk heren van den Berg genoemt worden. Anders wordt deze heerlykheit wel mede de heerfchappy van de Alinger parochie geheten. Het dorp is groot en welbebouwt, heeft een eigen predikant, onder de klaffis van Gouda en Schoonhoven behorende. Het boveneinde dezer heerlykheit behoort onder Blois, en het beneden einde onder Zuidhollandt, beginnende in 't Zuiden uit de Lek, en Noordwaarts opftrekkende tot op de Stolwykfche landsfcheidinge toe, zynde ten Ooften belendt met de ftadt Schoonhoven en de Vlift, en ten Weften met Zuitbroek en Lekkerkerk. De zelve is in 't geheel 2218 mergen groot, waar van 964 mergen onder Blois, en 1654 mergen onder Zuidhollandt leggen. Jonker Frederik van Zuilen van Nievelt is weleer voor zekere opgefchote penningen met deze heerlykheit, nevens het hoge rechtsgebiedt, beleent geweeft; maar de zelve is by de Hollandfche Staten in het jaar 1424 wederom gelofcht, en hunnen 't wege daar over een baljuw geftelt. In het jaar 1411 is deze zelve heerlykheit uitgegeven by here W. van Beyeren met zyne baftert dochter Beatrix, huwende met Jan ten Vliet, in wiens geflacht zy ook verbleef tot het jaar 1545, wanneer Geerlof van Vliet haar overgaf aan heer Gelein Segers van Waffenhoven, die eene dochter naliet, Louyfe van Waffenhoven, gehuwt met Johan van Serooskerke, die de zelve ambachtsheerlykheit in het jaar 1597 overdroegen aan jonker Brunink van Wyngaarden, wiens zoon, jonker Hendrik van Wyngaarden, de zelve wederom overgaf aan heer Jakob Magnus, ridder, here van Melisfant, gecommitteert ter vergadering van de hoge en mogende Heren Staten Generaal wegens de provincie van Zeelandt, die 1625 deze heerlykheit zynen zone, jonker Pieter Magnus, en die wederom jonkvrouwe Maria Magnus, naderhandt getrouwt met Korftiaan de Kupre, kanunnik te Utrecht, nagelaten heeft, en is tegenwoordig hier van bezitter jonker Johan Adolf van Reneffe, here van Lokhorft. 't Wapen dezer heerlykheit beftaat in een root veldt, bedekt met een zilveren arendt. Het dorp zelfs pronkt met een zeer grote kerk, dikken, doch niet zeer hogen, toren. In de Roomfche tyden ftelde de prooft van Sint Salvators kerke te Utrecht alhier den paftoor aan, en ftont de zelve kerke onder het dekenfchap tuffchen den Yffel en de Lek, ftaande onder gemelde Sint Salvators kerke: doch federt de invoering van den Gereformeerden Godsdienft in deze landen is de zelve door een predikant bedient geworden, en gefchikt onder de klaffis van Gouda en Schoonhoven. *J. v. Oudenhov. Zuidholl. Hiftor. van 't Utr. Bifd.* III. *deel.*

BERGAMENSIS, (Jacobus Philippus) een Auguftyner monnik, is te Bergamo in den jare 1434 uit het voorname geflacht der *Forefti* geboren. Hy heeft de orde der Auguftynen in den jare 1451 omhelft, en zich door zyne Chronyk, van den beginne der werreldt tot den jare 1503, en door zyn tractaat de *Fœminis illuftribus*, dat is *van de doorluchte vrouwen*, vermaart gemaakt. Hy hadt eene zonderlinge achting voor den heiligen Nicolaus Tollentinus, door wiens hulpe hy, volgens zyne meeninge, in den jare 1474 van de peft was bevryd geworden. Hy is prioor in het klooster van zyne orde te Bergamo geworden, en in den jare 1518 in het zelve overleden. *Bayle.*

BERGAMO is de hoofdftadt van 't landfchap Bergamafco, gelegen tuffchen twee rivieren, Brembo en Serio, op een kleinen berg, aan

aan den voet van het Alpische gebergte, zynde door de natuur en kunst versterkt. Zy heeft eene citadelle en een bisdom, behorende onder den aartsbisschop van Milanen. In den omtrek heeft ze omtrent 4000 schreden, maar 4 of 5 voorsteden, waar van elke voor éene stadt mag gehouden worden. Men zegt, dat zy door de Galli Cenomanenses, die in den jare 170 na Romens opbouw in Italië quamen, gebouwt is. Vervolgens wierdt zy den Romeinen onderdanig, en, naar 't getuigenis van *Paulus Diaconus*, door Attila verwoest. Zy wierdt door de Longobarden wederom opgebouwt, die ze tot in de VIII eeuwe in bezit gehad hebben. Hier op bragt ze Karel de Grote onder zyne macht, en liet ze zynen navolgeren na. Na dezen stelde zy zich in vryheit, en behieldt de zelve tot den jare 1264, of, naar het getuigenis van anderen, tot den jare 1301, wanneer zich Turriani tot een tyran van Bergamo opwierp. Na hem stont ze onder de heerschappy der Visconti, Suardi, Coglioni, ook der heren Mastini de Scala, of Scaliger, en Johannes Pincinnino, welke laatste in den jare 1409 vermoord wierdt; en Rogger Suardi, dien de inwoonderen tot hunnen gouverneur gemaakt hadden, verkocht Bergamo aan Pandolfus Malatesta; waar op Philippus, hertog van Milanen, deze plaats in den jare 1419 onder zyne gehoorzaamheit bragt. Maar wanneer hy in den jare 1447, den 13 Augustus, gestorven was, ging Bergamo over tot de Venetianen. In den jare 1509 veroverde het Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, doch het quam in den jare 1516 weder aan de Venetianen, die het altydt behouden en wel versterkt hebben. De inwoonderen, wier getal op 27 tot 28000 begroot wordt, dryven groten koophandel. Hunne tale is de grofste van geheel Italië. De naam van Bergamo zegt men zo veel als Bergheim te beduiden, en zynen oorspronk van de eerste stichteren, te weten de Galli Cenomanenses, te hebben, die voor Duitschers gehouden worden. *Plin. l.* III. *c.* 16. *Paul. Diac. l.* VII. *hist. Long. & l.* XV. *hist. Rom. Merula de antiq. Gall. Cisalp. Coni hist. Mediol. Alberti. Guicciard. P. Jovius. Barthol. de Brescia. Capreoli.*

BERGEN, of GEBERGTE, is eene verhevenheit van de aarde boven de oppervlakte des aardbodems. Daar zyn zeer hoge bergen, die altydt met sneeu bedekt zyn; daar zyn andere middelbare; en daar zyn andere lage, die wy heuvelen, heuveltjes, hoogtens, of verhevenheden noemen. Eratosthenes verzekert, dat de hoogste bergen geen groter lynregte hoogte hebben dan van tien stadiën, dat is te zeggen omtrent een half uure. Plinius merkt aan *l.* II, *c.* 63, dat Dicearchus door vergezichtkundige werktuigen bevondt, dat de berg Pelion in Thessalië deze hoogte hadde; en Plutarchus in *Paulus Emilius* zegt, dat Xenagoras, een ander beroemt wiskunstenaar, heeft aangemerkt, dat de berg Olympus in het zelve landschap byna van gelyke hoogte was, het getal der schreden 1270 zynde. Men vindt geen groter lynregte hoogte aan de bergen toegeschreven door de oude schryvers, uitgezondert Cleomedes, die, *in het I boek* der luchtverschynselen, twee duizent stadiën maakt. Maar deze schryvers hebben alleen van de bergen in Griekenlandt gesproken, die hen bekent waren, en niet van de andere, die men weet veel hoger te zyn, gelyk de Alpen in Europa, de Taurus in Asië, de Atlas in Africa, en de Andes in Peru. De aanmerkelykste ketenbergen zyn die, welke voor genoemt zyn, waar na in Europa volgen: de Pyreneesche, de Cevennes, de Vogesa, de Jura, de Apennyn, de Sudetes, de Rhodope, de Pindus, de Crampius, enz. In Asië de Antitaurus, de Libanon, en Antilibanon, en de Imaës. In Africa, de bergen van de Maan. Wat de byzondere bergen aangaat, wy hebben in Europa nog de bergen van Griekenlandt, zo beroemt in de schriften der dichteren; den Parnassus, den Helicon, de Cytheron, den Olympus, den Athos, den Pelion, den Ossar, enz. In Asië die, de welke in de gewyde geschiedenissen berucht zyn, als Horeb, Sinaï, Carmel, enz. In Africa, de Piek van Teneriffe, die men gelooft een der hoogste bergen des werrelds te zyn. Daar zyn ook Vulkanen, of bergen, die vuur uitwerpen, gelyk de Etna in Sicilië, de Vesuvius in 't koninkryk van Napels, de Hecla in Yslandt, enz. Zie de beschryving van alle deze bergen ieder op hunnen naam. Voorts dient hier bygevoegt, dat Bergen en Hoogtens eertyds by de Heidenen heilig waren, en gehouden wierden voor de bequaamste godsdienstplaatsen, ja zelfs als Godlyk en Goden aangemerkt, gelyk Maximus Tyrius onder anderen *Differt* 38 van den berg Atlas en van de inwoonderen van Lybië zeide, τοῖς ἀνθρώποις τούτοις ἱερόν ἐςι καὶ ἄγαλμα ὁ Ἄτλας, *by deze menschen is de berg Atlas heilig, en voor* of *in plaatse van een beeldt.* Ook diende men de Goden op bergen en hoogtens, gelyk ook in de H. Schrift te zien is, II *Kon.* XVII, 32, 33. II *Kron.* 15, 16, en elders. *Daarom,* zegt Festus, *dragen de altaren den name van altitudo, hoogte, omdat de ouden op hoogverhevene gebouwen offerhanden deden.* En daarom zegt Appollonius Rhodius van de Argonauten, als zy genen berg op strandt ontmoetten, dat zy voor Apollo eene hoogte opwierpen, en daar op offerden, *lib.* II *Argon.* En gelyk Jupiter de opperste Godt was, zo leeren de schriften der Heidenen ons, hoe hy ook byzonder op hoogtens en bergen gedient wierdt. Zo zegt Herodotus *in Clio* van de Perzen: *By hen is vastgestelt, dat zy op de hoogtens der bergen klimmende aan Jupyn zouden offeren, noemende den gehelen omtrek des hemels* Δία, dat is *Jupyn.* En van de Grieken zegt Appollonius Rhodius ook *lib.* II *Argon. En hy maakte eenen groten altaar des vochtigen Jupyns, en richtte de heilige dingen* ἐν οὔρεσιν *op bergen op, voor 't Hondsgesternte Sirius, ja voor den Saturnischen Jupyn zelve:* want Sirius was wel een gesternte, waar in de zonne in July komt, en de hette verdubbelt, doch wordt, als *Suidas* zegt, ook voor de zonne genomen, aan welke deze gulde vlies haalders hier eene offerhande op de hoogte doen. Voeg hier by de woorden van Melanthes *lib. de Sacrif.* zeggende: *Alle berg wordt Jupynsberg genoemt, omdat het de gewoonte by de ouden was, den allerhoogsten Godt op de hoogte offerhanden te doen.* En daar van daan is 't ook, dat deze Jupiter van verscheide bergen, waar op hy gedient wierdt, ook verscheide bynamen ontfing, als *de Olympische Jupyn*, van den berg Olympus, *de Kapitolynsche*, van den berg Kapitolinus, *de Dicteësche*, van den berg Dictæus op Kreta: gelyk ook Mercurius wierdt toegenaamt *Cyllenius* van den berg Cyllene in Arkadië, en de Muzen of Zanggodinnen, *Heliconides*, *de Helikonische*, van den zangberg Helikon, daar men haar eerde. Zo ook Venus en Diana, *Acræa*, *de Akreësche*, van den berg Akron, waar op Melampus voor Diana eenen tempel bouwde. Zo wierdt der Moabiten Godt *Baal*, of de Zonne, daarom genoemt *Baal-Peor*, omdat de Moabiten de zonne onder den name van *Baal* in eenen tempel op den berg Peor dienden, als op 't woordt BAAL-PEOR nader gezegt is. Zie *G. Outhofs Uitleg. over 't boek Ruth pag.* 145. 146. *J. Vossius in Pompon. Mel. M. Brouërius de Nidek de Populor. Veter. ac Recentior. Adorat.*

BERGEN, BERGHEN, *Bergæ, Berga, Bergos*, of *Bergum*, eene zeer vermaarde en oude stadt in Noorwegen, van de welke Pomponius Mela, Plinius en Jornandes reets gewag maken, hoewel de beide laatste haar verkeerdelyk voor een eilandt houden. Zy legt tegen de strate Carmesund, of Carsund, en is rondom met bergen omringt; weshalven de haven zeer bequaam tot den handel is. En van deze bergen, of van *verbergen*, wordt de stadt gezegt genaamt te zyn. Zy is eene der voornaamste Hanzeesteden, en door de koningen met voortreffelyke privilegien begiftigt; waar door de koophandel aldaar zeer bloeit, waar toe de bequame situatie zeer voordeelig is; gemerkt schepen van 200 en meer lasten door den voornoemden Carmesundschen meerboezem zonder ongemak tot aan de stadt naderen, en of voor de huizen der kooplui- den hun anker werpen, of de touwen aan de yzere ringen der steenrotzen vast kunnen maken. Hier henen wordt ook uit alle Noorweegsche landschappen en steden alle kostelykheit van pelteryen, zonderling de gedroogde visschen, onder welke de gemeenste stokvisschen zyn, vervoert. Maar ten einde het getal der vreemdelingen hier de overhandt niet neme, was eertyds de gewoonte, dat die genen, die onder de kooplieden wilden aangenomen worden, zich wredelyk met roeden moesten laten geesselen, of in zee werpen, of in een mandt in de schoorsteen ophangen, wanneer onder hun een vuile rook van allerhande stinkende dingen gemaakt wierdt, het welk velen het leven dede verliezen. Doch deze barbarische gewoonte is sedert langen tydt verzacht. Voorts heeft Bergen eenen bisschop, behorende onder Drontheim, en een slot aan de Westzyde des havens. De kerken en zommige huizen zyn vry prachtig. Het distrikt, waar in Bergen gelegen is, wordt BERGERHUZEN genaamt. Onder het zelve behoren de steden Stavanger, de zetel des bisschops, Halvo, Northolm, enz. De langste dag is hier van 20, en de kortste van 4 uuren. *Plin. l.* IV. *c.* 16. *Mela. Werdenhagen de reb. Hanseat. Coleri Calendar. perpet. mense Majo. Sanson Geogr.*

BERGEN, eene kleine stadt nevens een slot en Lutherschjuffrouwen klooster in voor-Pomeren, op het eilandt Rugen, aan een kleine zee, tegen over Straalzond. Het is een open plaats, en wierdt in den jare 1190 tot eene stadt gemaakt, en met Saxen bezet; doch heeft een gelyk lot met het eilandt Rugen gehad. Het omleggende landt wordt Bergenlandt genaamt. *Tromsdorf accur. Geogr. Zeiler. Topogr. Pomer.*

BERGEN, een vermaart klooster voor de stadt Maagdenburg, gelegen op een berg. Hier woonden eerst monniken van de Benedictyner orde, door keizer Otto den Groten zelve gesticht. Maar wanneer naderhandt het aartsbisdom daar henen geplaatst, en de Dom gesticht wierdt, maakte hy den heuvel voor de stadt, niet verre van de Elve, tot een klooster, waar henen zich de monniken in den jare 965 op den dag van St. Romanus begeven moesten. Deze uittocht viel hen zo smertelyk, dat zy lange daarna jaarlyks op dien zelven dag twee aan twee in zwarte rouwklederen barvoets naar den Dom gingen, om den Godsdienst by te wonen. In den jare 1549 wierdt dit klooster van de inwoonderen der stadt Maagdenburg, nadat zy in den ryksban gedaan waren, uit vreze der belegering, verwoest, en de abt nevens zyne conventualen wierdt in het Pauliner klooster gevoert. Het is echter naderhandt weder opgebouwt, door den abt Petrus Ulnerus in den jare 1565 hervormt, en is in den jare 1576 de zogenoemde *Formula Concordiæ* der Lutherschen aldaar overgezien. In den dertigjarigen oorlog heeft het klooster nevens de stadt Maagdenburg veel uitgestaan. Doch de abt Samuel Crusius heeft het weder in staat gebragt, zo als het nu nog is. In het zelve wierden zes conventualen onderhouden. De abt is een landsstandt des hartogdoms Maagdenburg. *Meibomii Chron. Bergense T.* III. *Scr. Rer. Germ. p.* 290. *seq.*

BERGEN, eene sterke plaats in het vorstendom Minden, aan de Wezer gelegen.

BERGEN, eene stadt in de Oostenrykfche Nederlanden, zynde de hoofdstadt van Henegouwen, is gelegen op een heuvel, aan de kleine rivier de Trulle. De Nederlanders noemen de zelve *Bergen*, en de Franschen *Mons*, in 't Latyn *Montes Hannoniæ.* Zy is groot en met goede wallen en drie graften versterkt, kunnende door sluizen het omleggende landt onder water zetten, behalven aan de Oostzyde, daar zy met goede werken voorzien is. Men vindt 'er een out kasteel en schone gebouwen; en onder anderen het hof, daar de raadt van de provincie vergadert. Deze stadt is berucht door haren koophandel in manufacturen, door hare goede werklieden, en door de abdy der begynen van St. Waltruida. De schryvers spreken verschillende van de oprechting dezer abdye; maar men houdt zich best aan 't gene *Miræus* daar van verhaalt. Deze begynen zyn dochters van aanzien. Zy wonen des morgens den dienst in kerkelyk gewaadt by, en voor 't overige van den dag nemen zy een werreldlyk kleedt aan. Het is hen zelfs toegelaten om te mogen trouwen. Deze stadt is zeven mylen

len van Valencyn gelegen. De rivier de Trulle, die de zelve doorloopt, werpt zich een weinig verder in de Haine. Zy heeft aan de Spanjaarden behoort tot de lente des jaars 1691, wanneer Lodewyk de XIV de zelve innam. Zy wierdt in 't jaar 1697 door den Ryswykschen vrede aan hen wedergegeven; doch kort daarna, nevens andere Nederlandsche vestingen, door Fransche benden onverwacht bezet, en in 't jaar 1709 door de bondgenoten, tot eene vrucht van dien bloedigen veldslag van Malplaquet, verovert, zynde in 't jaar 1713 door den Utrechtschen vrede ten voordeele van 't huis van Oostenryk aan de Hollanders, als eene der steden van hunne barriere, afgestaan, en in 't jaar 1714 door den vrede van Baden aan den keizer overgelaten. De oude graven van Henegouwen voerden den tytel van graven van Bergen. Dit graafschap is een ryksleen geweest, en strekte zich zo verre uit, dat Soignies, S. Gilein, Binch, Braine-le-Comte, en Reux daar onder begrepen waren. *Guicciard. Beschr. der Nederl. Miræus de Canon. Colleg. c.* 46. *N. de Guise Descr. de Mons.*

BERGEN, een out dorp onder Alkmaar, omtrent het Rampenbosch, gelegen bewesten den Rhyn, hebbende weleer gestaan onder den grave van Schouwenburg. *Smids Schatkamer der Nederlandsche Oudheden. Zaanl. Arkad. p.* 515. Zie ook de *Oudheden van Noordhollandt*, en de *Aantekeningen van H. van Rhyn.*

BERGEN, een ambacht en landschap in Nederlandt, in 't Westerdeel van Vlaanderen, tusschen Duinkerken en Kassel, waar van de voornaamste stadt is Winoxberg. *De Raais Woordboek.*

BERGEN OP ZOOM, eene oude heerschappy of baronny in de Nederlanden, wierdt door keizer Karel den V in den jare 1533 tot een markgraafschap gemaakt. De hoofdstadt is BERGEN OP ZOOM, by de Latynen, *Bergæ ad Zomam*, of *Mons supra Zomam*, ook *Bercizoma* genaamt, eene sterke stadt, dus geheten, omdat haar grondt is een heuvel of bergske, nevens het riviertje, genaamt de Zoom, dat, niet verre van daar zynen oorspronk nemende, een halve myl van deze stadt zyne wateren met die van de Schelde vermengt; waar van daan het landt ook het markgraafschap aan de Schelde genaamt wordt. De stadt legt in het Westelyke deel van Brabant, zo digt omtrent de zee, dat 'er reden genoeg is om haar onder de zeeplaatsen te stellen. Zy is voorzien van een goeden haven, legt van Antwerpen zes mylen weegs te lande, en van Middelburg in Zeelandt acht mylen te water. Hoe goet en bequaam zy is, in voortyden was ze nog beter, wanneer de jaarmarkten volgens hare voorrechten met groten handel gehouden wierden. Nu ze een grensplaats geworden is, gaat 'er weinig koophandel meer om. Daar zyn grote sterkten aan gemaakt met een schans aan beide de zyden van den haven, zo dat deze plaats eene der voornaamste vastigheden is, die de vereenigde Nederlanden verzekeren. Na de doodt van Johan Glimes, markgrave van Bergen, die door de hertoginne van Parma naar Spanje gezonden wierdt, alwaar hy, in hechtenisse gezet zynde, in den jare 1567 stierf, hebben zich de Hollanders meester daar van gemaakt, en deze plaats wel versterkt. In den jare 1588 hadt de prins van Parma deze stadt zwaar belegert; maar na zes weken tyds wierdt hy gedwongen het beleg op te breken: nadat te voren de grootcommandeur voor Bergen zyne zeemacht hadt zien vernielen, op den 28 January des jaars 1574 door de Zeelanders, als hy Middelburg van de belegering meende te verlossen. Nog wierdt zy in den jare 1622 door den markgrave van Spinola te vergeefs belegert. De heerschappy, en vervolgens het markgraafschap van Bergen op Zoom is in de macht van verscheide familien achter elkander geweest, en voor een gedeelte der heerschappy van Breda gehouden: want met Isabella, erfdochter van Henrik, heer van Breda en Bergen op Zoom, quam dit gebiedt aan Arnoldus van Loven. Deze teelde by Isabella twee dochteren, van welke Aleide haren echtgenoot, Rason van Gavere, de stadt Breda, Maria aan Gerard van Wesemalen het overige gedeelte van het gebiedt van Breda, namentlyk Bergen op Zoom, ten huwelyk medebragt. Van de Wesemalen quam dit gebiedt aan de Bouterzemen, van deze aan Johannes van Glimes, heer van Walheim, natuurlyken zoon van Johannes den III, hertog van Brabandt. De nakomelingen van dezen lieten het over aan de Meroden, vryheren van Perwees. Na dezen verviel het op de Witthems, daarna aan die van 's Heerenberg, of graven van den Berg; verder op die van Hohenzolleren, en van dit huis door huwelyk van Henrietta Francisca, dochter van Eitel Frederik, vorst van Hohenzolleren, en Maria, gravinne van Berg, in den jare 1662 aan Frederik Mauritius de la Tour d'Auvergne; en eindelyk, diens erfgename met den erfprins van Palts Zultsbach huwende, aan het Paltzische huis, dat het nu in bezit heeft. *Guicciard. Beschr. der Nederl. Strada de bello Belg. Grotius Nederl. Jaarb. Imhof N. P. l.* VI. *c.* 1. *n.* 10 *Smallegange Chronyk van Zeelandt.*

BERGEN, (DIRK VAN) een geacht schilder, leerling van Adriaan van den Velden, stekende boven andere schilders uit in het verbeelden van osjes, koeitjes, schaapjes, beeldtjes, en landschappen, gloejent en helder gekoleurt naar den trant zyns meesters, hoewel niet zo uitvoerig. Zyne bomen en landschappen waren doorgaans ook wat zwaarmoediger getroft. Anders is de tekening heel fraai. Een Haarlemmer was hy van geboorte, en onthieldt zich meest in die stadt. Hy stak daarna wel over in Engelandt, maar vondt 'er de gunst des geluks niet. Dus keerde hy naar Hollandt, en bleef 'er zyn kunst oeffenen met goeden winst. Hy was een welgemaakt man, van wezen zo schoon als een Adonis, wel ter tale, en altydt lustig en vrolyk, waar door hy by elk bemint, en in alle gezelschappen welkom was. Hy hieldt veel van goede siere, verterende, als hy geldt ontfangen hadt, het zelve gerustelyk op eenen dag, hebbende voor gewoonte te zeggen, *Men moet niet zorgen voor den morgen*; waarom zyne vrienden gedwongen waren zich te bedienen van zamelpenningen, om hem onder de aarde te krygen. *Houbraken in zyn Schilderboek* III *deel.*

BERGEN, (GERRIT VAN) een ervaren geneesheer van Antwerpen, die de navolgende schriften heeft uitgegeven:

Commentarius de herba Panacea.
De Peste. Antwerp. 1565 & 1587.
De præservatione & curatione morbi articularis & calculi. Ibid. 1565.
De dolore penis.
De Consultationibus Medicorum, & Methodice febrium curatione commentariolus. Antwerp. 1586.

Hy was gezworen Doctor van zyne geboortestadt, daar hy ook den 15 September des jaars 1583 overleden, en in de St. Jakobs kerke begraven is. *Fr. Zweertii Athen. Belgic.*

BERGERAC was eertyds eene vaste stadt in Perigord, een landschap van Vrankryk, in het district van Sarlat. Aldaar bevindt zich een koninklyke Senechal: ook is 'er eene brug over de rivier Dordogne. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar van wyn, granen en andere vruchten.

BERGHES, een voornaam geslacht in de Spaansche Nederlanden, is een afzetsel van den stam der oude hertogen van Brabandt: want JOHANNES de III, hertog van Brabandt en Limburg, die in den jare 1355 stierf, hadt een natuurlyken broeder, en een natuurlyken zoon, beide JOHANNES genaamt. Van den broeder, gemeenlyk toegenaamt *Corselaar*, stammen de heren van Witthem en Bouterzem af; maar de zoon was stichter der familie van Glimes, die zich wederom in drie takken verspreid heeft, als 1 der markgraven van Bergen op Zoom, die in den jare 1567 met JOHANNES zyn uitgestorven, de heren van Sevenbergen als kadets nalatende; 2 der heren en graven van Grimberg, althans prinsen van Berghes; en 3 der heren van Tourines, Boulers, Limelette en Louvrange. De stichter der Bergische linie was PHILIPPUS, heer van Grimbergen, twede zoon van den bastaardt JOHANNES, en jonger broeder van JOHANNES LABEO, die de markgraven op Zoom gesticht heeft. Onder de nakomelingen van dezen Philippus zyn meest merkwaardig, CORNELIUS *van Berghes*, die in den jare 1538 bisschop van Luik geworden is, overlydende in den jare 1543; ROBERT, die insgelyks van den jare 1557, tot 1563 bisschop van Luik geweest is. MAXIMILIAAN wierdt in den jare 1559 bisschop en hertog van Kameryk; maar wanneer paus Paulus de IV, ten gevalle van Philippus den II, dit sticht tot een aartsbisdom verhief, nam het Maximiliaan op den 22 Maart des jaars 1562 ten tweden male in bezit. In den jare 1565 hieldt hy te Kameryk een provinciaal Concilie, tot afschaffing der misbruiken, die in zyn aartsticht ingeslopen waren, als mede om de voltrekking van het Concilie van Trente te verordenen. Hy was in den jare 1566 op den ryksdag te Augsburg, om den welstandt zynes onderhebbenden lands dies te beter te behertigen. Hy stierf in den jare 1570. WILHELM was ook aartsbisschop van Kameryk en bisschop van Antwerpen, tot op het jaar 1609, wanneer hy stierf. GODFRIED was een achterneef des voornoemden Philippus, wordende in den jare 1625 door koning Philippus den IV grave van Grimbergen gemaakt. Hy stierf in den jare 1635, hebbende by Honoria Margareta zeven zonen en eenige dochteren geteelt. De derde zoon was aartsbisschop van Mechelen; maar de eerste heeft den stam der huidige vorsten van Berghes voortgeplant. Hy was EUGENIUS, grave van Grimberg, en stierf in den jare 1670, nalatende PHILIPPUS FRANCISCUS, grave van Grimbergen, prins van Berghes, ridder van 't gulde vlies, in den jare 1694, en gouverneur van Brussel. By de dochter des graven van Rensburg, en gouverneurs van Brugge, uit den alouden Nederlandschen geslachte van Lalain, teelde hy een prins en eene prinsesse. Voorts hadt de voornoemde Godfried ook eene dochter, genaamt HONORATA, die van Albert Maximiliaan Hennin, grave van Bossu, ten huwelyk genomen, maar kort daarna weduwe wierdt. Henrik de II, hertog van Guise, hebbende het Fransche hof verlaten, te Brussel, door de hertoginne van Chevreuse, by haar bekent geworden, wierdt door de list van Honorata zo verre gebragt, dat hy zich met haar moest doen trouwen; en hoewel dit qualyk wierdt uitgelegt, leefde hy nochtans van den jare 1641 tot den jare 1643 met haar in goeden eendracht; maar wanneer hy na de doodt des konings en des kardinaals weder aan 't Fransche hof quam, begon hy juffer de Pons op te passen, om welke te mogen trouwen hy in den jare 1645 zelfs naar Rome ging, om het proces wegens de echtscheiding voort te zetten; maar hy kon zyn oogmerk niet bereiken, en stierf in den jare 1664, wordende van Honorata in den jare 1679 gevolgt. Vervolgens ontstondt tusschen den prins van Condé en den grave van Berghes een zwaar proces wegens dit huwelyk en de daar uit gerezene pretensie van weduwen onderhoudt en nalatenschap der in den jare 1688 overledene juffer van Guise, zuster van hertog Henrik den II. Het hof van Rome verklaarde zich voor den prins van Berghes, maar het parlement van Parys in het begin des jaars 1709 voor den prins van Condé. *Gazey hist. eccl. du Païs-bas. Morssai Cratepolii catal. elect. eccles. & episc. c.* 4. *Imhof gen. Gall. P.* I. *tab.* 37. *Intrigues de la Cour de France T.* II. *Bayle* op het artykel van GUISE. (HENRIK VAN)

BERGIER, (NICOLAAS) geboren te Rheims in den jare 1557. Hy studeerde aldaar op de Univeriteit, door den kardinaal van Lotharingen toen nieuwelyks opgerecht, en was naderhandt eenige jaren hoogleeraar op de zelve. Daarna onderwees hy de kinderen des graven van S. Soupplet, begaf zich wederom tot de pleitbank, en wierdt pensionaris der stadt Rheims. Dewyl hy dikwils in stads zaken naar Parys gezonden wierdt, geraakte hy in kennis by vele geleerden, voornamelyk by Peirescius en Puteanus. Nicolaus de Bellievre, president van 't parlement, was hem zeer genegen, en bragt hem den tytel van koninklyken histbriefschryver te wege, nevens eene jaarlyksche wedde van 200 daalders, en nam

hem by zich tot aan zyne doodt, die voorviel in den jare 1623, den 15 September. Men heeft van hem:

Histoire des grands chemins.
Traité du point du jour.
Histoire de Rheims. enz.

Gassend. in vita Peirescii l. III. *Labbæus in Mantissa antiq. supellect. Bayle.*

BERGKLOOSTER oudtyds van de Roomsche geestelyken met een Latynschen naam *Mons Sanctæ Agnetæ*, (Sint Agniete-berg) en zomtyds in 's lands oude kronyken *'t konvent in den berg by Zwolle*; *'t huis of klooster van S. Agnetenberge te Nemele*; *de Nemelerberg*; *'t klooster der Regulieren in S. Angenetenberge by Zwolle*, en *'t Reguliers klooster in S. Angenetenberge by Zwolle* genoemt. Het zelve wierdt in 't jaar 1398 door eenige leerlingen van meester Geert Grote, met kennisse en goetkeuringe van bisschop Frederik van Blankenheim, een quartier ure gaans buiten de stadt Zwol by het huis Kranenberg, niet verre van den Overryssselschen Vecht in het kerspel van Zwolle in Sallandt, na veeltegenhaspelens van de zelve stadt, gesticht, en verplaatst van het landgoedt Westerhof, te Gerner onder de parochie van Dalfsen gelegen, dat de ridder Egbert Mulart van Hasselt gegeven hadt, om daar op een klooster te stichten, dat voorgemelde bisschop ook den 18 Januarius des jaars 1398 by opene brieven goetgekeurt heeft; doch dat de broeders, waar van 'er reets vier te Mariëngaart hunne gelofte gedaan hadden, wanneer zy met timmeren bezig waren, en de kerk reets gebouwt was, ziende de slechte gelegenheit der plaatse, nog het zelve jaar verlieten, met toestemming van den Utrechtschen kerkvoogdt, zich begevende naar hunne eerst verkore en door de erfgenamen van Bercmen en Nemel geschonke plaats in het Zwoller karspel by de Vecht, op een hogen en bergachtigen grondt; en het althans nog in wezen zynde klooster van Reguliere kanunniken naar den regel van S. Augustyn stichtten. Jan van Kempen, broeder van dien beruchten en godvruchtigen Thomas van Kempen, of à Kempis, heeft als overste dezes konvents de bergen en heuvels te dezer plaatse doen slechten, de laagtens aanvullen, het muurwerk der kerk en woonhuizen timmereren, en de tuinen en verdere plantagiën aanleggen, stervende, nadat hy dit klooster negen jaren bestiert hadde. Waar na Willem Vornken, in des zelfs plaatse gekoren, de kerk volbouwt, des kloosters hoven vermeerdert, en den ommering niet alleen wyder uitgezet, maar ook met een stenen muur bevestigt heeft. *J. Lindenborn histor. Episcopat. Daventr. Gerh. Dumbar Analect. Tom.* II. *Slichtenhorst Geld. Geschied.* VIII *boek.*

BERGOMAS, of BERGOMENSIS. (JACOB PHILIP) Zie FORESTA.

BERGSTEDEN leggen in opper-Hungarië, aan beide zyden der rivier Gran, en worden genaamt Schemnitz, Ehremnitz, Altsol, Neusol, Koningsberg, Puggang, en Tyller. Zy zyn uitermaten ryk in gout, zilver, koper, quikzilver, ook andere metalen en mineralien.

BERGSTRATE. Dus wordt een smalle streek lands tusschen Heidelberg en Darmstadt aan deze zyde des Rhyns genaamt. Zy begint by het klooster Nieuburg, leggende een groot half uur boven Heidelberg, over den Nekker, en strekt zich uit door Schriesheim, Weinheim, Heppenheim, Bensheim, zynde de voornaamste steden daar in, tot naar Darmstadt, omtrent zes mylen lang. Freherus maakt 'er veel gewag van, schryvende, dat zommige plaatsen in de zelve van de Romeinen, onder de keizeren Probus, Gratianus en Valentinianus zyn opgebouwt. Zommigen houden ze voor half Frankisch, half Zwabisch; en niet t'onrecht, dewyl de streek ter linker zyde des Nekkers van Heidelberg aan het gebergte naar Wieseloch toe de opper-Bergstrate genaamt wordt, en in Zwaben gelegen is. Anderen houden staande, dat zy een stuk is van Frankenlandt, beneden en neven den Odenwald zich uitstrekkende. Boven is het gebergte met veel hout bewassen, en met vogelen en wildt voorzien; beneden is een schoon wyngewasch; nog lager zyn vruchtbare boomgaarden, en in de dalen lustige weiden. Op de vlakte zyn aan beide zyden keurlyk zaailandt en aangename wouden. Tusschen deze alle gaat de landstrate naar Frankfurt. Deze Bergstrate wordt gezegt reets voor vele eeuwen ten dele tot het graafschap Ladenburg, ten dele tot het klooster Lorsch behoort te hebben, zynde aan het laatste gebleven tot in den jare 1232, wannerze door keizer Frederik den II aan het aartsticht Ments gegeven is. Wanneer in den jare 1461 Diether, aartsbisschop van Ments, en geboren grave van Isenburg, afgezet, en Adolf, grave van Nassau, in zyne plaats verkoren was, verzocht de eerstgemelde den keurvorst Frederik den I om hulp, en nam negen steden van Ments in, waar voor hem Diether, wegens de oorlogskosten, Starkenberg, Heppenheim, Bensheim, Mörlebach, Lorsch, met der zelver toebehoren, tegen hondert duizent guldens in den jare 1462 tot onderpandt gaf. Dus is de Bergstrate tot op de Munstersche vrede in de handen van keur Paltz gebleven, wanneerze in den jare 1651 weder aan keur Mentz quam. *Trithem. in Chron. Spanheim & de gestis Friderici* I. *Chron. Laurishamense. Helwichi Moguntia devicta. Freher. in Origin. Palat.* P. I. *c.* 6. P. II. *c.* 5. *Zeileri Topogr. Palat. p.* 6.

BERGUION, en ALBION, waren twee reuzen, zonen van Neptunus, en wilden beletten, dat Hercules niet over de Rhone komen zoude; maar wierden door Jupiter met stenen, als met een hagelbui, overstort. *Pomp. Mela l.* II. *c.* 5.

BERGWERKEN worden die plaatsen genaamt, alwaar gout, zilver, koper, yzer, loot, quikzilver, aluin en andere diergelyke stoffen gegraven worden. In Europa, Asië en America zyn de navolgende het meest vermaart.

In Vrankryk zyn meestvermaart de ryke gout-en zilvermynen op het gebergte Saut, die van Languedok, by Narbonne, in de baronny van Regues; en die van Provence by Toulon, in het gebergte Carquaireme.

In Engelandt zyn in Kornwall, by Fruw en Pensans, kostelyke bergwerken van tin; alwaar ook veel koper en loot gevonden wordt. Op het eilandt Wight wordt zilver, yzer, koper en loot gegraven. Aan de zeekuste omtrent Bristol zyn goede koper-en lootmynen, die echter uit gebrek van hout onbruikbaar blyven.

In Ierlandt worden vele ryke mineralien gevonden, voornamentlyk aan de Noordzyde van Kingsale. Deze zyn meest zilvermynen, in het vaste gebergte. Men vindt 'er ook koper en zwavel.

In Italië, en eigentlyk in 't gebergte van Piemont, niet verre van Turin, naar 't Zuiden, vindt men op de hoogste steenrotzen goede kopermynen, onder de welke eene ryk is van gout: ook wordt daar velerlei zwavel en vitriool gevonden, als mede zilver. In het dal Vallensasco, onder het gebiedt van Milanen, wordt veel gout gegraven, ook quikzilver, waar van een derde en vierde aan den grave Borromeo, als erfheer, betaalt wordt.

In Zwitserlandt worden eenige goutaderen bespeurt op den Grunberg, Engelberg, en in Melchthal in Underwalden. Het zelve wordt van meer andere gebergtens vermoed; dies te meer, dewyl de rivieren, de Rhyn, Aar, Rus, en Emme veel goutzandt medevoeren. Zilvermynen vinden zich op den berg Guppen in het Kanton Glarus, by Bex, in het Kanton Bern, op de bergen Schnyden, Hoch en Wolflis Alp in Underwalden, eertyds ook op den Schnabelberg in 't Kanton Zurich, ook in Engadin, Bognies in Wallis, en andere plaatsen meer. Yzermynen worden gevonden in Mulithal, Haslithal en Gutenthan in 't Kanton Bern, in den zwarten Ertzberg, in het Kanton Uri, in Melchthal in Underwalden, by de Clus omtrent de Erschwol in het Kanton Solothurn, in Filisur, Scarla, enz. in Bundten, by Martinach in Wallis, voornamentlyk op den berg Guntzen op Sargans, zynde het grootste en outste; en in het daar naby gelegen dorp Flums; alwaar ook staalmynen gevonden worden. Koper en loot wordt gevonden op den berg Fodera, in het beneden Engadin en den berg Puffelorla en Valle-ferrara, in 't landt der Graubunders, en het Letscher dal in Wallis.

In Duitschlandt is in den jare 968 het eerste bergwerk op den Hartz gevonden. Op S. Andriesberg worden nog hedendaags goede zilver-en lootmynen gevonden; als mede aan het Weissenwasser en de Sieber, alwaar ook zwavel en vitriool gegraven wordt. Op den Hahnen-Klee en Bokswiese is een overvloedt van zilver-en lootmynen; dus ook op den Zellervelde en Clausthal. By Goslar is het gemene keurvorstelyke Hanoversche en Brunswykscher bergwerk Rammelsberg, dat in den jare 972 ontdekt wierdt, wordende in het zelve loot, koper, zilver, vitriool en zwavel gegraven.

De Meissensche bergwerken zyn in den jare 1169 ontdekt: want wanneer een zout-voerman van Goslar een zilver-ryk stuk erts hier omtrent op den weg hadt gevonden, quamen eenige bergluiden van Zellerveldt, en ontdekten den onderaardschen schat ter plaatse, daar nu de stadt Freyberg staat. De voornaamste bergsteden in Meissen zyn 1) Freyberg, hebbende in de jaren 1547 en 1572 een groten schat uitgelevert; 2) S. Anneberg, zynde naast den Schrekkenberg, waar van daan de in den jare 1499 geslage munt de Schrekkenberger genaamt wordt. Hier worden de zelve mineralen gevonden, als te Freyberg. De eerste uitdeeling geschiedde alhier in den jare 1496, te zamen in den tydt van vier jaren 124838 guldens uitleverende. 3) Schneeberg, alwaar in den jare 1477 een ongelooflyke schat van zilver gegraven is, het welk van wegens des zelfs menigte niet al kon gemunt worden. 4) S. Georgstadt en Schwartzenberg. 5) Marienberg; waar omtrent de bergwerken in den jare 1521 ontdekt zyn, en in den jare 1540 eene somme van 113260 guldens uitleverden. Voorts worden by Altenberge, Eibenstok, Scheibenberg, Wolkenstein en Ehrenfriedrichsdorf goede mineralen gevonden: ook leveren deze plaatsen edelgesteente, topasen, diamanten, amethisten, karniolen, smaragden, jaspis, en andere stenen uit. Aluin-bergwerke vindt men by Belgern, in den Keur-kreits, en daar omtrent.

In het Boheemsche voorgebergte, onder het gebiedt der stadt Eger, is een goet koper-bergwerk, waar in zilver en gout gevonden wordt. Van hier, naar den kant van Dillenberg, zegt men, dat in verscheide bronnen en baden gout, robynen en granaten verzamelt worden. Rondom den Schlakkenwaldt worden verscheide tinbergwerke aangelegt. S. Joachimsdal heeft ryke zilver-en kopermynen. Tusschen Commotau en Görkau zyn twee aluinbergwerken. In Silesië waren eertyds ryke gout-en zilvermynen; voornamentlyk waren de bergsteden Goldberg en Reichstein vermaart, by welke laatste het gout-bergwerk is, de Goude Ezel genaamt. Zie REICHSTEIN. Nog tegenwoordig wordt te Zukmantel gout gegraven, te Reichstein arsenicum; te Koperberg, (Kupferberg) koper; te Gieren tin, en op vele plaatsen yzer, loot, en andere meer. Insgelyks worden aan vele plaatsen allerlei edelgesteentens, robynen, amethisten en smaragden gevonden. In Hessen zyn by Frankenberg vele koper-bergwerken. Rondom Smalkalden is een overvloedt van yzer en staal. In den zogenaamden Kohlberg zegt men dat vele diamanten gevonden worden, zynde van de zelve glansch en hardigheit als de Boheemsche. In het Keulschlandt wordt by Arensberg veel yzer gegraven, met gout gemengt. In het vorstendom Anhalt, naar den kant van Hatsgerode, zyn reets in den jare 1492 zilver-koper-en yzerbergwerken vermaart geweest. Deze wierden in 't einde der XVII eeuw wederom tot standt gebragt, maar zyn door de slechte bestiering weder vervallen. In het Ilmenausche vindt men een alout bergwerk, behorende den gezamentlyken hertogen van Saxen, en leverende eene menigte van zilver en koper uit. In den jare 1199 wierden in het Mansfeldische vele zilver - loot - en kopermynen ontdekt. In het Salfeldische wordt mede veel koper en zilver gevonden. In Tirol te Hall, Schwatz

Schwatz en Ratenberg, zyn vele zilver-koper-en lootmynen, welke eerst in den jare 1449 tot standt gekomen zyn. In het hertogdom Bergen, naar den kant van Siegen, is het aloude zilver-koper-en loot-bergwerk, de Wildberg genaamt. Dus zyn ook rondom Denklingen, en aan den Siegestroom ryke kopermynen.

In Hungarië, alwaar de bergwerken reets in den jare 750 gezegt worden ontdekt te zyn, zyn de vermaartste bergsteden, 1) Cremnitz, alwaar gout, zilver, koper, enz. gegraven wordt. Dit gout is zeer fyn, weshalven de Kremnitzer dukaten in waarde zyn. 2) Schemnitz, heeft de zelve mineralen. 3) Altsol, en 4) Neusol, alwaar vele koper-en eenige gout-en zilvermynen gevonden worden. By Neusol in den Heerengrondt vindt men simentwater, waar door het yzer in koper verandert wordt. 5) By Caschau en Eperies heeft men voor dezen veelderlei soorten van zilver gevonden; en zyn daar nu nog eenige ryke bergwerken. In Dalmatië, niet wyt van Apollonia, aan zee, was eertyds een bergwerk, alwaar de mineralen, schoon eens uitgehouwen zynde, telkens wederom aangroeiden. Ook worden in Wallachië gezegt goede bergwerken te zyn, waar toe gene vreemde toegelaten worden; en de inwoonderen verkopen het gout aan die van Wallachië.

In Noorwegen valt rondom Christiania veel zilver, als mede eenig gout. In den jare 1710 heeft de koning van Denemarken vele bergknapen uit Meissen derwaarts ontboden, om die bergwerken tot standt te brengen.

In Zweden is in Smalandt een ryk zilver-bergwerk. Aan den Solberg zyn ryke zilvergroeven en smelthutten. By de Malerzee valt veel yzer en koper. Uit het yzer te Krokek wordt geschut gegoten. In het Dahlergebergte is overvloedt van koper en yzer.

In Tartaryë te Casan zyn goede zilver-en koper-bergwerken, hoewel niet zeer zuiver. De antimonie is aldaar van weinig waarde. Zwavel, vitriool, enz. is 'er in overvloedt.

Op het eilandt Sumatra in Asië hebben de inwoonderen het bergwerk Sillidasen Tambanya in den jare 1669 aan de Oost-Indische compagnie overgelaten. Deze heeft 'er onnoemelyke kosten aan besteed, en vele ervarene bergknapen uit Europa derwaarts gezonden. Inzonderheit is de goutmyn achter Songey Capayang boven andere vermaart. Zo een is 'er ook omtrent 8 mylen Oostelyk van Cotatenga. Boven dien is 'er nog de ryke goutmyne te Labou, onder het gebiedt des konings van Achem.

Van de ryke bergwerken in America getuigen de gout-en zilver-vloten, die jaarlyks in Spanje aankomen. De genen, die ze eerst ontdekken, bezitten ze in eigendom, mits den koning van Spanje het vyfde deel betalende. Het algemene bestier wordt aan zekere koninklyke bedienden gegeven. Deze dwingen alle Corakas, of hoofden der Wilden, een zeker getal arbeiders daar toe te leveren. Nog heden vindt men in Peru ryke gout-en zilvermynen. Het beste zilver wordt gezegt te zyn te Potosi op den berg Arazasson. Anderen houden dat van Ouroures voor veel voortreffelyker. Ook worden in Peru paarlen en quikzilver gevonden, in 't byzonder op 't eilandt Margareta, dat 'er den naam van draagt. In Mexico worden aan zeker gebergte jaspisstenen gegraven, zynde den porphyrstenen byna gelyk. Turkoisen, smaragden, en andere edele gesteentens worden hier ook gevonden. In nieuw-Amerika, op het eilandt Pensilvanië, naar den kant van Virginië, aan de rivier Delawar, zyn rotzen, zo wit als zandt, en met gout doorsprenkelt. Ook vindt men hier kopermynen, zynde donkerbruin van verwe. *Vallemont Traité de la baguette divinatoire. Albini berg-chr. Ditmari chr. Molleri Freyb. chron. Kentman. catal. rer. fossil. Misniæ. Lucæ Schles. chron. Winkelman besch. Hessen. Becman Anhalt. Histor. Spangenb. Mansf. chron. Hesse reisebeschr. auf Sumatra. Benzeni hist. rer. in India gestar. Auctor des Neueröffneten Bergwerks.*

BERG-ZABERN, in 't Latyn *Taberna Montana*, is eene oude stadt in de Palts, aan de kleine rivier Erlebach, eene myle beneden Kroonweissenburg, een weing ter zyde van den Rhyn. De Romeinen hebben deze en andere plaatsen, die den Duitschen name *Zabern* dragen, *Tabernæ* genaamt, dewyl zy aldaar tegen de Duitschers hun leger hadden, en gelyk als in een werkplaats gearbeid hebben. Frederik de I, keurvorst van de Palts, heeft het met paltsgraaf Lodewyk van Tweebruggen en Veldentz in den jare 1455 over de vyf weken belegert, en eindelyk verovert, maar naderhandt aan den Paltsgraaf Lodewyk wedergegeven, uit welken hoofde het nog tot de Tweebrugsche linie behoort, en tot het ampt Neu-Chastel gerekent wordt. Keurvorst Ruprecht de oude heeft het in den jare 1385 van grave Everard van Tweebruggen, nevens Hornbach, en een gedeelte van Tweebruggen, gekocht, zynde de koopbrief by Lunig *Cent.* I, *n.* 212, te lezen. Zie ook *Tollner in Hist. Pal. p.* 57. De vermaarde geneesheer, *Jacobus Theodorus* heeft zich van deze stadt *Tabernamontanus* genaamt. *Zeileri Topogr. Palat. p.* 16.

BERICUS, een berg, aan wiens voet de Venetiaansche stadt Vicenza gelegen is. *Delic. de l'Ital.* VI. *p.* 126.

BERIGARDUS (CLAUDIUS) was geboortig van Moulins, en behaalde op de Universiteit van Parys zodanig een roem, dat hem de groothertog van Florence naar Pisa beriep, alwaar hy twaalf jaren hoogleeraar in de Philosophie was. Voorts wierdt hy in de zelve bediening naar Padua beroepen. In den jare 1643 gaf hy zyn werk uit, genaamt *Circulus Pisanus, seu opus de veteri & Peripatetica Philosophia in Aristotelis libros Physicorum, & de cœlo.* enz. Dit is verscheide berispingen onderworpen geweest, alzo hy daar in tekenen van ongodistery blyken liet. Voorts schreef hy *Dubitationes Galilai Lyncii.* Deze wierden reets te voren te Florence in den jare 1632 in 't licht gegeven. *Præfat. Circulo Pisano præmissa. Parckerus Disput. de Deo & Providentia Divina. De Villemandy in Scepticismo debellato. Hendreich. Bayle.*

BERINGIUS (VITUS) wierdt in den jare 1617 te Wiburg in Jutlandt geboren, daar zyn vader burgermeester was. Hy oeffende zich in zyne jeugt zeer naarstig in de Latynsche poëzy en de historien. Hy hadt ook de eere, dat hy, een vaars van den hoogsten geluksstaat des huizes van Oostenryk gemaakt hebbende, door keizer Ferdinand den III verwaardigt wierdt in den adelstandt verheven te worden, hoewel hy zwarigheit maakte zulks aan te nemen. Tien jaren in Hollandt, Vrankryk, Italië en Duitschlandt hebbende doorgebragt, wierdt hy hoogleeraar in de poëzy te Coppenhagen, kort daar na koninklyke historieschryver, en professor in de historien te Sora. Doch hy verliet deze laatste bediening, en begaf zich op zynen lusthof in Schonen, om aldaar zyne studiën dies te beter te kunnen voortzetten. Dit landgoedt was hem van den koning, en iemandt van den adel, Tagone Totten genaamt, vereert. Wanneer de Zweden zich van Schonen meester maakten, boden zy hem eene jaarlyksche wedde aan, ingevalle hy aldaar blyven wilde: doch hy keerde in den jare 1661 weder naar Coppenhagen, en wierdt aldaar kamerraadt en assessor des opperhofgerichts. Hy stierf in den jare 1675. Behalven zyne veelvuldige poëtische schriften heeft men van hem een *Florus Danicus*, die eerst na zyne doodt in den jare 1698 in 't licht quam. *Bartholin. de script. Dan. cum Molleri Hypomn. Struv. Bibl. Hist.*

BERKA, of BERCKA, een stedeke en ampt in Thuringen, aan de Ilm, tusschen Weimar en Crannigfeldt, onder het gebiedt van Saxen-Weimar. Voor dezen voerden zekere graven dezen name, onder anderen grave Diderik, die het eertyds vermaarde maagdenklooster der Cistercienser orde heeft gesticht, of liever van het naby leggende Munchen daar henen verplaatst, en kort voor zyne doodt, in den jare 1251, met vele goederen beschonken. De voornoemde grave Diderik heeft by zyne gemalinne Heilwig, baronesse van Lobdeburg, twee zonen geteelt, beide Diederik genaamt. Dezen wordt landgrave Albrecht van Thuringen gezegt in den jare 1264 het slot Berka met geweldt ontnomen, maar door voorsprake weder ingeruimt te hebben. Van deze graven is de heerlykheit Berka aan Henrik, heer te Blankenhain, en van dezen weder aan grave Frederik den ouden, van Beichlingen, heer te Wiehe, gekomen. In den jare 1422 heeft de voornoemde graaf Frederik van Beichlingen, nevens zyne zonen, Berka aan die van Witzleben verkocht, en in den jare 1476 tot een leen gegeven. Maar in den jare 1485 hebben die van Witzleben het van de graven van Gleichen tot een leen ontfangen. Eindelyk is in den jare 1605 het eene deel, en 1608 het andere daar van aan de hartogen van Saxen door die van Witzleben verkocht, nadat lange te voren de opperleenheerlykheit in het huis van Saxen geweest was. *Beieri Geograph. Jenens. p.* 143. *seqq. Urkunden des klosters Berka. Mss. Gregorii jetzt flor. Thur. p.* 72.

BERKA, of BERCKA, een stedeke in Thuringen, aan de Werra, onder het gebiedt des hertogs van Saxen-Eisenach, en der landgraven van Hessen-Kassel, als vorsten van Hirschveldt, hoewel Saxen alleen de lands-vorstelyke hoogheit, schattingen als anderszins voor uit heeft; dus is het ook geschapen met het gehele ampthuis Breitenbach, in 't welke Berka gelegen is. De landgraaf van Hessen heeft in dit stedeke zyne beampten: doch de Saxen-Eisenachsche gerechtigheden en voordeelen worden door het ampt en vlek Gerstungen gehandhaaft. Voorts is in 't vorstendom Eisenach en het ampt Creutzburg nog eene plaats, Berka genaamt, hoewel tot onderscheidt Berka vorm Haynich genaamt; doch is maar een dorp, behorende onder den adel.

BERKA, of BERCKA, is altydt, nevens het huis HOWORA, voor een der voornaamste, outste en aanzienlykste geslachten in Bohemen gehouden. Zy hebben beide eenerlei oorsponk, en zyn met den eersten hartog CZECH in de VII eeuwe uit Croatië in Bohemen gekomen: dies geenzins het geslacht Berka eerst in den jare 1140 van 't huis Howora afstamt, gelyk zommigen gemeent hebben. En gelykerwyze HOWORA, wegens zyne den hartog Jaromir bewezene trouwe, tot eersten landsstandt door keizer Henrik den II in den jare 1003 gemaakt is, zo wierdt BERCKOWITZ, anders BERKA genaamt, in den volgenden jare door den voornoemden keizer tot den tweden heer in Bohemen benoemt, met vryheit, om het zelve wapen nevens Howora te voeren. Zyn zoon, PETRUS BERKA, was nevens MATTHIAS HOWORA afgezant aan keizer Henrik den III, wanneer de zelve hunnen hartog Brzetislaus den I beoorloogde. In den jare 1126 heeft zich MATIEG BERCKOWITZ bekent gemaakt, wanneer hy nevens Gicha Howoretz, na 't afsterven van Wladislaus den I, Sobieslao tot de regeering hielp, en van hem geheime raadt gemaakt wierdt. In den jare 1252 leefde PETRUS BERKA, grootmeester der Tempelheren; in den jare 1260 JEREMIAS, opperburggraaf in Bohemen; in den jare 1300 HINCKO, stadhouder in Polen, en in den jare 1309 wierdt HINEK van BERCKA de koninklyke prinsesse Elisabeth van haren zwager, koning Henrik, ten huwelyk voorgeslagen. JOHANNES *van Eich*, of *Duba*, uit den zelven huize, wierdt in den jare 1462 door paus Pius den II kardinaal gemaakt, zynde hy voorhenen kanselier des keizers Albert, en bisschop van Aichstadt geweest. Eindelyk heeft zich de Berkowitsche stam in vele takken verspreid; en zyn daar uit de heren van *Zandow*; *Ptaczek* van *Pirgstein*; de heren van *Borowa* en *Cunow*, *Len* en *Letowicz*; de *Krussinaas* van *Lichtenburg*; *Nachodii*; *Miczanii* van *Klinstein*; de heren van *Wysenburg* en *Adrspach* gesproten; die echter alle uitgestorven zyn. FRANCISCUS ANTONIUS BERKA, des H. R. ryks grave Howora van Duba en Leippa, heer op Reichenburg, Jabel, Tschetschelitz, Nemislowitz, Rossitz en Datschitz, keizerlyke kamerheer, was de eenigste stamhouder van dit geslacht. Eerst was hy byzitter van 't grote landrecht in Bohemen, naderhandt, in den jare 1692, keizerlyke geheime raadt. In den jare 1699 ging hy als keizerlyke afgezant naar Venetië. Eindelyk was hy stadhouder

der in Bohemen, en ftierf den 26 April 1707, zonder kinderen. Loyfa Anna, dochter van Raimond, vorft van Montecuculi, wierdt hem in den jare 1672 ten huwelyk gegeven. Den name van Duba en Leippe voert dit geflacht van twee zo genaamde kafteelen en heerlykheden in Bohemen. Nadat door de Boheemfche onluften in het begin der XVII eeuwe de heren van der Leippe het opper-erfmaarfchalksampt in Bohemen verloren hadden, wierdt het zelve aan zekeren heer Berka van der Duba, hoewel niet erffelyk, gegeven, waar tegen de heren van Ronnoy plechtig protefteerden, dewyl zy nevens de heren van der Leippe uit den huize Howora afftamden, en dus nader waren; en deze twift veroorzaakte, dat zo wel de heren van der Leippe, als die van Ronnoy, als ook het geflacht Berka, den ouden ftamname Howora befloten te voeren. Henrik Wolf Berka, vryheer van Duba en Leippe, wierdt wegens zyne veelvuldige en trouwe dienften, den huize van Ooftenryk bewezen, door keizer Ferdinand den III tot den gravenftandt verheven. In Silefië heeft ook eene linie gewoont: doch die is in den jare 1676 met Johan Georg van Berka, landoutfte der vorftendommen Jauer en Schweidniz, uitgeftorven. In Polen heeft ze eertyds onder den name van Zoladz gebloeit. *Dubravius Hift. Boh. l. VI. p. 45. enz. Hagecius Chron. Boh. p. 185. 232. 580. 585. 590. & in Mifcell. item in ftemmat. Bohem. Imhof. N. P. I. Mantiffa 8. Hamburg. Remarq. ad an.* 1699. *p.* 410. *Okolski Tom.* I. *p.* 104.

BERKEL, of BERCKEL, eene rivier in Weftphalen, ontfpringt in 't fticht Munfter, loopt voorby Koesveldt, Vreden en andere plaatfen in 't graaffchap Zutphen, en valt aldaar in den Yffel.

BERKENRODE, BERKENROEDE, of BERKENRO, wordt genoemt een adelyk flot en heerlykheit in de ambachtsheerlykheit van Heemftede, in Zuidkennemerlandt, niet verre van de ftadt Haarlem, tuffchen den Heereweg en de Leidfche vaart. In 't jaar 1284 wierdt zekere kampe lands in Heemftede door graaf Floris den V, volgens den giftbrief, by *Ampzing* en *van Leeuwen* opgegeven, gefchonken aan Jan van Haarlem, knape, uit het zeer oude geflacht der edele heren van Haarlem omtrent Beverwyk gefproten. Hy en zyne afftammelingen, hun ouden geflachtnaam achterlatende, namen dien van *Berkenro*, of *Berkenrode*, aan, naar het ftuk lands, hun zo mildadig gefchonken, *dat die Berkenrode heyt*, ftaat 'er in den gemelden brief. Graaf Willem de III van Hollandt heeft om vele aanmerkelyke dienften naderhandt de bezitters dezer heerlykheit het halsgericht gefchonken, en heer Jan van Heemftede, Gerrits zone, den 18 Auguftus des jaars 1466 afftandt van de ambachtsheerlykheits rechten over Berkenrode gedaan, dat toen aan het ftamhuis van Berkenrode verheelt wierdt; waar na op den 10 Februarius van het jaar 1649 de toenmalige bezitter, jonker Hendrik van Alkemade van Berkenrode, here van de grote Linde, zone van Floris van Alkemade en Goedela van Berkenrode, niet alleen met deze heerlykheit verlyd wierdt, maar ook met de twee delen van de tienden en de Zwanedriften binnen de bepalinge, ftrekkende van de Gafthuislaan tot Jan Lots laan toe, achter aan de vaart, en voor aan de Heinfloot, voorts aan den Heereweg, ftrekkende Ooftwaarts drie roeden in der wilderniffe. Dien volgens ftelde hy ook aldaar een fchout, fecretaris en twee fchepenen aan, om het recht in deze heerlykheit te bedienen. In den Roomfchen tydt pleeg hier eene kapel te ftaan, daar St. Agatha als patroneffe van wierdt geviert, en die door byzondere paftoors is waargenomen en bedient, zynde zelfs den 24 Januarius 1682 de paftoor Kornelis Lambertz van Duinen, volkomen Bakelier in de Godkunde, op het flot Berkenrode overleden, nadat kort te voren in de heerlykheit een paftoors huis en een kerkje was getimmert. Van wien, en ten welken jare het eerfte en oude huis alhier gebouwt is, blyft onzeker te ramen. Gedurende het ftrenge en merkwaardige beleg der ftadt Haarlem door Don Frederik, zone des hertogs van Alba, in de jaren 1572 en 1573, wierdt dit huis door de Spanjaarden voor het grootfte gedeelte omverre gefmeten, en ten dele van zyne torens berooft, die naderhandt tamelyk herftelt, en met gemene huisdaken gedekt zyn. In dezen ftaat bleef het eenige jaren ftaan, tot dat de ridder Baronet, Benjamin Poelje, fchepen te Amfterdam, here van Berkenrode was geworden, wanneer hy het voorfte gedeelte des vervallen flots afbreken, en met een nieuw vierkant gebouw met een Italiaanfchen gevel betimmeren liet, de gracht om het flot verdiepen en verbreeden, een fierlyken, doch te gelyk een ftevigen brug met een koninklyke baffecourt, of voorplaats, aan weêrzyden met ruime ftallingen, koets- en oranjehuizen beflagen, maken deedt, en verders de beplantinge zo heerlyk veranderde, en de hofftede met allerhande tuinfieradiën, behalven de menigvuldige vyvers, die hunne wateren in de Leidfche trekvaart lozen, opgepronkte, dat men 't oude Berkenrode in 't nieuwe zoeken, maar nergens vinden kan. Na 't overlyden van den voren genoemden heer Poelje is daar mede des zelfs weduwe, vrouwe Tielens, en by der zelver hertrouwinge met den edelen en grootachtbaren here en Mr. Jan Trip, burgermeefter en raadt der ftadt Amfterdam, de gemelde here Jan Trip, daar mede verlyd, die dan nog tegenwoordig de bezittinge van Berkenrode, tot luifter dier heerlykheit en vergenoeging van zynen beroemden ftamme, heeft, *Ampzing befchryv. van Haarlem. Theod. Schrevelii Harlemias Goudhoeven Kron. p.* 80. *S. van Leeuw. Batav. illuftr.*

BERKENRODE, een der edelfte en outfte geflachten van Kennemerlandt in Hollandt, heeft zynen oorfpronk uit het oude en vermaarde geflacht Haarlem, al voor het jaar 1100 in 's lands kronyken vermeld, genomen in Jan van Haarlem, knape, door graaf Floris den V van Hollandt met Berkenrode, als boven vermeld is, befchonken in 't jaar 1284. Dies zyne afkomelingen den naam van Berkenrode aangenomen, en, 't oude wapen der heren van Haarlem verlatende, ten wapen verkregen hebben eenen klimmenden leeuw van zilver en zwart gevlakt in een root veldt.

Jan van Haarlem van Berkenrode ftierf in 't jaar 1305, nalatende

Arent van Haarlem van Berkenrode, vermeld op 't jaar 1305, liet na

Jan van Berkenrode, die by zyne vrouwe *Emfe Paridaams*, Gerrits dochter, gewonnen heeft, en in 't jaar 1380 overlydende achterliet

Hendrik van Berkenrode, zonder oir overleden, en gemeld in een handfchrift van hertog Albert van Beyeren van 't jaar 1402,

en Gerrit van Berkenrode, geftorven in 't jaar 1420, natende

Johan van Berkenrode, ridder, die te vrouwe kreeg *Margareta van Noortwyk*, Gysberts dochter, in 't jaar 1463 ftierf, en gewonnen heeft

1 *Gerrit van Berkenrode*, volgt.

2 *Eva van Berkenrode*, gehuwt met *Jan van Schagen*, ridder, met kinderen.

Gerrit van Berkenrode, Jans zone, trouwde eerft met *Aafje Uitenbroek*, en naderhandt met *Elizabeth van Affendelft*, en liet, ftervende in 't jaar 1487, by de eerfte vrouwe na

Gerrit van Berkenrode, ridder, geftorven in 't jaar 1497, hebbende twee vrouwen gehad, als eerft *Katharina van Alkmaar*, en daarna *Katharina van Naaltwyk*, weduwe van *Jakob Suys*, derden zone van *Pieter Suys*, ambachtsheer in Gryfenoort. Hy liet by de eerfte na

Gerrit van Berkenrode, burgermeefter te Haarlem, die den prins van Spanje in 't jaar 1503 ging ontfangen, overleedt in 't jaar 1534, en liet by zyne vrouwe, *Adriana van der Goude*, na

Hendrik van Berkenrode, volgt.

Katharina van Berkenrode, die, gehuwt met *Albregt van Treslong*, here van Veenhuizen, eene dochter wan, *Adriana* genoemt, die ten man gekregen heeft *Lancelot*, baftert van heer Reinout *van Brederode*.

Haasje van Berkenrode, gehuwt met *Karel van Drenkwaart*, baljuw van den lande van Putten, zonder oir.

Hendrik van Berkenrode, Gerrits zone voornoemt, trouwde met *Erkenraat van Bekeftein*, dochter van *Dirk van Bekeftein*, en van *Margareta van Affendelft*, waar by hy, in 't jaar 1546 overlydende, naliet deze zes nagenoemde zonen, te weten

1 *Dirk van Berkenrode*, volgt.

2 *Johan van Berkenrode*, die, huwende met *Emerentia Biffchops* van Rotterdam, eene dochter wan, *Erkenraat van Berkenrode* genoemt, eerft getrouwt met *Dirk Berk*, met kinderen, en daar na met *Johan Berk*, Jans zone, ridder en penfionaris der ftadt Dordrecht.

3 *Gerrit van Berkenrode*, nam te vrouwe *Geertruid van Merthen*, dochter van *Gerrit van Merthen* en *Geertruid van Loon* in het fticht Utrecht. Hy was baljuw van Kennemerlandt, en ftierf kinderloos.

4 *Kornelis van Berkenrode*, thefaurier van de ftadt Haarlem in 't jaar 1572, die niet dan twee dochters nagelaten heeft.

5 *Sybrant van Berkenrode*, den 22 Auguftus des jaars 1572 fchepen te Haarlem, liet niet meer dan eene dochter na, *Agatha* genoemt, welke, huwelykende met *Jan van Alkemade*, nagelaten heeft *I Sybrand van Alkemade*, getrouwt met *Beatrix Duyft van Voorhout*, en II *Floris van Alkemade*, die te vrouwe kreeg *Goedela van Berkenrode*, zyne nichte, vrouwe van Berkenrode en Grote Linde, en by haar wan I *Hendrik van Alkemade*, heer van Berkenrode en Grote Linde, gehuwt met *Kornelia Bam*. II *Barbara van Alkemade*, kinderloos geftorven. III *Margareta van Alkemade*, die ten man verkreeg *Dirk de Ridder van Groeneftein*.

6 *Adriaan van Berkenrode*, overleden den 7 November des jaars 1618, als burgermeefter van Haarlem en hoogheemraadt van Rhynlandt. Hy, nog fchepen zynde, deedt, gedurende het beleg dier ftadt, zeer goede dienften aan de belegerden, tot bevorderinge van het ontzet heen en weder met zeer groot gevaar naar den prinfe van Oranje en de belegerde ftadt trekkende, dies, federt het overgaan der zelve, voor de Spaanfchen week, doch, nadat Haarlem in 't jaar 1577 weder aan den gemelden prins was overgegaan, tot een der vier burgermeefteren op den 16 Auguftus aangeftelt wierdt. Hy heeft nagelaten *Hendrik van Berkenrode*, burgermeefter te Haarlem, ongetrouwt overleden, hebbende op het Zandt by het ftadhuis gewoont den 26 Julius 1624, zynde heemraadt van Rhynlandt.

Dirk van Berkenrode, zone van *Hendrik van Berkenrode* en van *Erkenraat van Bekeftein*, trouwde met *Goedela van Zyl* te Leiden, en ftierf in 't jaar 1559, nadat hy by haar gewonnen hadt

Hendrik van Berkenrode. Hy nam te vrouwe *Maria Perzyn*, wierdt in 't jaar 1559 na zyns vaders overlyden met de heerlykheit van Berkenrode verlyd, en heeft nagelaten

1 Diderik, of Dirk van Berkenrode, here van Berkenrode, Schoten, Vlielandt en Grote Linde, als daar mede verlyd den 7 May des jaars 1621, heeft zich nooit ten huwelyk begeven; woonde in 't jaar 1627 nog op zyn adelyke flot Berkenrode, en is aldaar ook als de laatfte mansoir van zyn geflacht overleden.

2 *Hendrik van Berkenrode*, ongehuwt geftorven.

3 *Goedela van Berkenrode* trouwde in het jaar 1618 met haren neef, *Floris van Alkemade*, zone van *Jan van Alkemade* en van *Agatha van Berkenrode*, Sybrands dochter, hier voren vermeld. Zy wierdt, by gebrek van manlyk oir in haar geflacht, vrouwe van Berkenrode en Grote Linde, en liet die heerlykheden by haar afffterven na aan haren zone jonker *Hendrik van Alkemade*, die het leen daar van verhief in 't begin van den jare 1649.

4 *Barbara van Berkenrode*.

5 *Jofyne van Berkenrode*.

De voorgenoemde fchryvers.

BERKESTEIN is een riddermatige hofftadt, gelegen in het fticht van Utrecht, even beneden het dorp van Amerongen. De zelve is

is eertyds leenroerig geweest aan de proostdye der kerke ten Dom te Utrecht; maar wierdt ten tyde van den Domproost Hugo van Zuylen van Nyveldt met toestemminge van het kapittel ten Dom uit de leenplichtigheit ontslagen den 23 September van het jaar 1621. Voortyds, of in het laatste van de XIV eeuwe wierdt Berkesteyn bezeten by het geslacht der Borren van Amerongen: van wie het, zo door koop, als door erffenisse, overgegaan is tot verscheide andere voorname geslachten, als daar zyn Zuylen van Natewisch, Nyenrode, van der Does van Noortwyk, van Eede, Kriex, Ormea; tot dat Justus Ormea het in den jare 1721 verkocht heeft aan Frederik Borre van Amerongen, door wien het aan zyn zoon Koenraad Borre van Amerongen voor het gerecht van Amerongen overgegeven wierdt; welke op den 7 Februarius des jaars 1724 zonder kinderen na te laten overleden zynde, is het overgegaan op des zelfs zuster Elisabeth Borre van Amerongen, die het tegenwoordig bezit. Wegens deze ridderhofstadt zyn in het lidt der heren edelen 's lands van Utrecht beschreven geweest Jr. Dirk van der Does op den 16 Februarius 1642, die den 7 Juny 1663 overleden is; en naderhandt des zelfs zoon Jr. Johan van der Does op den 23 July des jaars 1667, welke den 2 October van het jaar 1704 gestorven is.

BERKHAMSTED, of BARKASTED, *Bergamstedum*, is een grote plaats in Herfordshire, niet verre van Cantelberg in Engelandt. Hier heeft Berualdus, bisschop van Cantelberg, in den jare 698 een Concilie gehouden. *Baronius.*

BERKHEIDEN, (JOB van) een Haarlemmer, een vermaart schilder. Zyn vader schikte hem tot den boekhandel; maar de lust tot de schilderkunst dreef boven, dien derhalven zyne ouders moesten opvolgen. Hy nu de bewilliging zyner ouderen gewonnen hebbende, deedt grote vorderingen in de kunst, waar door zyn broeder GERARD zulks opgewekt wierdt, dat hy zich mede hier aan overgaf. Van zyns meesters onderwys ontslagen zette hy zich aan den Rhynkant neder tusschen Utrecht en Leiden, daar hy met het schilderen van dorpelingen zich in het afbeelden naar het leven oeffende. Hier na begaf hy zich tot het schilderen van moderne beeldtjes, van gezelschapjes en boersche zamenkomsten: gelyk Gerard zyne zinnen leide op het vertonen van aangename gezichten, van huizen, grote gebouwen, kerken en doorgezichten van de heeren keizers-gracht te Amsterdam, wederzyds met bomen beplant, en met allerlei beeldtjes opgesiert. Dit alles tekende by naar 't leven af, en bragt het uitvoerig op tafereelen. Na verloop van tydt kreeg hy een reislust in 't hoofdt. Dies trok hy met zynen broeder naar Duitschlandt. Een wyle tyds onthielden zy zich te Keulen: van waar zy hoger op togen tot Heidelberg, daar toen de keurvorst van de Palts zyn hof hieldt. Hier hadden zy dagelyks gelegenheit van den hofzwier te zien, en acht te geven op de hovelingen, als ze ter jagt reden. Zy maakten, om dit gezelschap uit te beelden, twee stukken. Men zag 'er den vorst zelf afgemaalt, nevens den opperjagermeester en andere voorname hovelingen, die alle, hoe zeer ook in 't klein vertoont, kenbaar waren. Geen hart hebbende om de stukken den vorst aan te bieden, plaatsten zy die in een galdery, daar hy door te gaan hadt. Zy gaven iemandt last om 'er op te passen, en naar de makers gevraagt te antwoorden, dat ze daar van twee makers gezet waren, die in zulk een herberg t'huis lagen. De vorst zyn weg nemende door de gemelde galdery sloeg 'er zyn oog op, en verwonderde zich over de kunst; waar op hy de meesters deedt roepen, hun rykelyk betaalde, en nog een gouden penning te schenk gaf. Het hoofsche leven eindelyk moede geworden keerdenze weder in hun vaderlandt. Gerard hadt den ouderdom van zeventig jaren bereikt, wanneer hy op zekeren avondt uit het gezelschap gekomen in 't water viel en verdronk in den jare 1698, nadat hy zyn broeder vyf jaren te voren begraven hadt. Men vindt in de gedichten van *Vondel* een gedicht op de geschilderde heeregracht, waar uit de waarde van het stuk wel af te nemen is. *Houbrakens Schilderb.* III *Deel.*

BERKHEIM, of BERKEM, een stadt en amptin de opper-Elzas, niet verre van Sletstadt, is eene merkwaardige vryplaats, doordien een doodslager hondert jaren en eenen dag daar veilig is.

BERKLEY, of BERKELEY, eene Markstadt, van welke het omleggende landt BERKLEY-HUNDRED genaamt wordt, in Glocestershire, in Engelandt, aan de Oostzyde der riviere Severne. Koning Eduard de II wierdt op het kasteel dezer stadt vermoord. Doch meest maakt ze de navolgende familie vermaart.

BERKLEY, of BERKELEY, een der vermaartste en outste geslachten van Engelandt, wordt dus naar de bovenstaande stadt genaamt. Aldus wierdt, zekere ROGERIUS ten tyde van Willem den I genaamt, wiens nakomelingen in het bezit daar van gebleven zyn tot op een tweden ROGERIUS van Berkley en Durfley, die onder koning Henrik den II zonder mannelyke erfgenamen quam te overlyden, nalatende eene eenige dochter, ALIX genaamt. Hier op gebeurde het, dat Robertus Fitzhanding, wiens vader een jonger zoon eenes konings van Denemarken gezegt wordt geweest te zyn, en die ter zelver tydt aan 't hof van Engelandt veel vermogt, het slot Berkley, met des zelfs tytel, aan zich bragt; en deze is het, wiens nakomelingen nog in het bezit daar van zyn. Nadat hy nevens koning Henrik den II de hoofdkerk te Bristol, mitsgaders een klooster, hadt gesticht, stierf hy in den jare 1170. Hem volgde zyn zoon MAURITIUS, die, om zich dies te meer in het bezit van Berkley te vestigen, koning Richard den I duizent marken gaf, en de voornoemde Alix ten huwelyk nam, telende by haar zynen opvolger ROBERT. Deze was zeer mildadig omtrent de geestelykheit, en stierf in den jare 1221. Zyn zoon THOMAS maakte zich insgelyks door her stichten van verscheide gebouwen vermaart, en teelde by Johanna, dochter van Ralph de Somery, lord van Campden, en kleindochter van Willem, grave van Pembroke, zes zonen en eene dochter. Zyn outste zoon, MAURITIUS, diende eerst koning Henrik den III met veel dapperheit, tegen Leolin, prinse van Walles, maar nam naderhandt deel in den opstandt der Baronnen, waar van hy echter eindelyk vergiffenisse erlangde. By Isabella, dochter van Mauritius van Creoun, zynde een groot baron in Lincolnshire, teelde hy twee zonen, MAURITIUS, die nog by zyns vaders leven in een turnooispel omquam, en THOMAS, die zyn navolger geworden is. Deze diende onder koning Eduard den I tegen die van Wales, als mede tegen Vrankryk en Schotlandt. Ook oorloogde hy onder Eduard den II, en stierf in den jare 1323. By Johanna, dochter van Willem van Ferrers, liet hy vier zonen en twee dochteren na. De drie jongste zonen waren, JOHAN, lord van Wymundham; JAMES, bisschop van Exeter, en WILLIAM. MAURITIUS, zynde de outste, betoonde zyne dapperheit in verscheide veldtochten, wierdt in den jare 1317 richter van South-Wales, en gouverneur van alle des zelfs kasteelen. In den jare 1321 gaf hem Eduard de II het opzicht over 't hartogdom Aquitanië, noemende hem daarenboven, *dilectus consanguineus Regis*, dat is, *de geliefde bloedvriendt des konings*. Maar wanneer hy naderhandt met Thomas, grave van Lancaster, tegen den koning aanspande, en de landen der twee Spencers wredelyk handelde, wierden alle zyne onroerende goederen in beslag genomen, en hy zelve, nevens Mortimer en drie anderen, op het kasteel te Wallingford gevangen gezet, alwaar zy gezamentlyk onder schyn van een vergelyk genodigt waren. Hy stierf aldaar in den jare 1326, nalatende vyf zonen, THOMAS, MAURITIUS, JOHANNES, EUDO en PETRUS. Mauritius diende met lof onder koning Eduard den III zo wel in de hoedanigheit van veldheer, als in die van raadt. Hy is de stamvader der Berkleyen van Stoke Giffard in Glocestershire, der heeren van Berkley-Bruton Sommersetshire, en der Berkley-Baycourt in Kent. Van Johannes stammen de Berkleyen van Shropshire af. THOMAS, zynde de outste, wierdt, gelyk zyn vader, als een vyandt der twee Spencers, gevangen gezet. Maar de kans zich verandert hebbende erlangde hy niet alleen zyne vryheit, met het bezit aller zyner vaderlyke goederen, maar hem wierdt ook de bewaring des gevangen konings Eduard den II op zyn kasteel te Berkley toevertrouwt. De beleefdheit, die hy dezen ongelukkigen koning bewees, was oorzake, dat zo wel Eduard, als het kasteel onder het opzicht van Johannes, lord Maltraver, en Thomas Gurney gestelt wierdt. Wanneer nu de koning op eene wrede wyze vermoord wierdt, wierdt hy mede beschuldigt, als hebbende kennis van dien toeleg gehad. Maar zyne onschuldt bewyzende, en dat hy ter zelver tydt te Bradly ziek gelegen hadt, wierdt hy weder vry gesproken, en stont by Eduard den III in grote gunst, dien hy in de Schotsche en Fransche oorlogen vele diensten bewees. Hy was in den vermaarden veldslag by Cressy; hy verzelde, nevens zynen zone MAURITIUS, den kroonprins Eduard naar Vrankryk, en was onder de eerste bevelhebberen in het treffen by Poitiers. Hy hadt nooit minder, maar dikwils meer dan twaalf ridders in zyn gevolg, van welke ieder twaalf dienaren en een page by zich hadde, als mede vier en twintig Esquires, of Ecuyers, van welke ook ieder eenen dienaar en eenen page by zich hadt. Hebbende eene grote mildadigheit in 't stichten van gebouwen betoont, stierf hy in den jare 1361, hebbende tot navolger zynen zone MAURITIUS, insgelyks een dapper heldt. Deze stierf in den jare 1369, hebbende by Elizabeth, dochter van den vermaarden Hugo, lord Spencer, die hem in het achtste jaar zynes ouderdoms tot zyne gemalinne gegeven wierdt, vier zonen geteelt; onder welke de twee jongste, JOHANNES en MAURITIUS, zich in den Franschen oorlog beroemt gemaakt hebben, maar de twee outste, THOMAS en JAKOB, de eene na den anderen, zyne opvolgeren geweest zyn. Thomas, de outste, volgde den oorlog tegen Vrankryk, Spanje en Schotlandt, te water en te lande. In den jare 1402 wierdt hy belast, tegen Owen Glendower, den Ierschen rebel, op te trekken. In den jare 1403 wierdt hy een der genen, die de Oostelyke grenzen van Wales bewaarden. In den jare 1404 maakte hem koning Henrik de IV tot admiraal over zyne vlote, en geheimen raadt in 't parlement; wanneer hy nog in den zelven jare by Milford-Haven de vlote van Owen Glendower vernielde. Hy was een groot begunstiger van geleerde mannen. By Margareta, dochter en eenige erfgenaam van den lord Lisle, Gerard Warren, teelde hy eene dochter, genaamt ELISABETH. Deze trouwde met Richard Beauchamp, grave van Warwik. Hem volgde alzo JAKOB, zoon zynes anderen broeders Jakob, en Elisabeth, dochter en erfgenaam des ridders Johan Bloer. Deze verbrandde in den jare 1420 by Milfordhaven vyftien Fransche schepen, die Owen Glendower te hulpe quamen. Twee jaren daarna wierdt hy, nevens andere pairs, in het parlement beroepen; diergelyk by alle parlementen ten tyde van Henrik den VI geschied is. Hy stierf in den jare 1463, nalatende by zyne twede gemalinne vier zonen en drie dochteren. De twee eersten, WILLEM en MAURITIUS, waren zyne opvolgeren; JAKOB wierdt gevangen, naderhandt op eene verraderlyke wyze naar Vrankryk gezonden, en aldaar nevens den grave van Shrewsbury gedood. Maar Jakob, die aldaar mede gevangen wierdt, kocht zich vry, en wierdt de stamvader der Berkleys van Worcestershire en Herfordshire. De outste broeder, Willem, wierdt door koning Eduard den IV vicomte gemaakt. Richard de III maakte hem tot grave van Notingham; maar hy vereenigde zich naderhandt met den hertog van Bukkingham tegen den voornoemden Richard den III en nam de party van Henrik den VII aan, van welken hy eerst erfmaarschalk van Engelandt, en in den jare 1489 markgrave van Berkley gemaakt wierdt. Met Thomas, vicomte Lisle, geraakte hy wegens eenige landeryen in zo een hevig geschil, dat ze elkander in een tweegevecht uitdaagden, in het welke de vicomte Lisle het leven verloor. Voorts liet hy by zyne drie gemalinnen gene kinderen na, en liet het kasteel Berkley, nevens andere landeryen,

aan de krone over, om dus zynen broeder Mauritius, die Isabella, dochter van een Alderman van Bristol, Philip Mead genaamt, getrouwt hadt, van de erffenis uit te sluiten. Deze Mauritius liet by de voornoemde Isabella drie zonen na, MAURITIUS, THOMAS en JAKOB. Deze laatste teelde maar twee dochteren, die aan twee Engelsche ridderen uitgehuwelykt wierden. Mauritius, de outste, wierdt by de kroninge van Henrik den VIII ridder van 't Badt gemaakt, en in den jare 1523 in 't parlement beroepen, zonder dat hy echter, aangezien de baronnye Berkley in 's konings handen was, de plaatse zyner voorouderen mogt bekleeden. Voorts diende hy Henrik den VIII in de oorlogen tegen Vrankryk, en liet by Catharina, dochter des ridders Willem Berkley van Stoke Giffard, gene kinderen na. Dus volgde hem zyn broeder Thomas, zynde in den vermaarden veldslag by Floddon door zynen generaal, Thomas, grave van Surrey, tot ridder geslagen. Hy stierf in den jare 1532, latende tot zynen navolger na zynen zoon, insgelyks THOMAS genaamt. Deze trouwde met Maria, dochter van Georg, lord Hasting; en na der zelver afsterven met Anna, dochter des ridders John Savage van Frodsham. Deze baarde hem 1) eene dochter, ELISABETH, die naderhandt de gemalinne van Thomas Butler, grave van Ormond, geworden is. 2) Negen weken na zyne doodt, in den jare 1534, eenen zone, HENRIK. Deze wierdt na het afsterven van Eduard den VI in het bezit van 't kasteel Berkley, en der onderhorige landen, zynde nu den tydt van 61 jaren aan de kroon gehecht geweest, als mede in den rang zyner voorvaderen in 't parlement, herstelt. Hy leefde tot in zyn 79 jaar, en hadt twee gemalinnen, 1) Catharina, dochter van Henrik Howard, grave van Surrey; 2) Johanna, dochter des ridders Roger Townsend. By de eerste teelde hy THOMAS. Deze was onder de eersten, die den koning Jakob den I de tyding van 't overlyden der koninginne Elisabeth bragten, en by des zelfs kroninge tot ridder van 't Badt gemaakt wierdt. Doch hy sturf nog voor zynen vader, en liet by Elisabeth, zynde eene eenige dochter des ridders George Carey, naderhandt lord Hunsdon, eenen zone, GEORGIUS genaamt. Deze volgde op zynen grootvader, en teelde by Elisabeth, dochter des ridders Michiel Stanhope, twee zonen, KAREL, die naar Dieppe in Vrankryk overvarende verongelukte, en GEORG. Dezen maakte koning Karel de II tot zynen raadt, en in den jare 1679 tot vicomte Dursley en grave van Berkley. Hy stierf in den jare 1698, hebbende by Elisabeth, dochter van Johan Massingberd van Londen, geteelt: 1) KAREL, van wien beneden; 2) GEORG, prebendaris van Westmunster, die in den jare 1694 sturf; en by Johanna, dochter van Georg Cole uit Devonshire, ELISABETH naliet. 3) ELISABETH. Deze trouwde met Willem Smith. 4) THEOPHILA, huisvrouw eerst van den ridder Kingsmill Lucy, naderhandt van Robert Nelson. 5) ARABELLA, getrouwt met Willem Poultney, ridder. 6) Maria, huisvrouw van Ford, lord Grey van Warke, naderhandt grave van Tankerville. 7) HENRIETTA. 8) ARETHUSA, gemalin van Karel, lord Clifford van Landsborough, outste zoon van Richard, grave van Burlington. Karel, de outste zoon, wierdt by het leven van zynen vader in 't parlement beroepen. In den jare 1689 wierdt hy door koning Willem den III als buitengewoon afgezant en gevolmachtigde naar Hollandt gezonden, alwaar hy bleef tot den jare 1695. Wederkerende naar Londen wierdt hy 's konings geheime raadt. In de jaren 1699 en 1700 was hy een der opperrichteren en gouverneuren van Ierlandt. De koningin Anna maakte hem tot haren geheimen raadt en lord luitenant des graafschaps Glocester. Hy trouwde met Elisabeth, dochter van Baptista Noël, Vicomte Campden, zuster van Eduard, grave van Gainsboroug, by welke hy teelde 1) KAREL, lord Dursley, die in den jare 1699 ongetrouwt zynde aan de kinderpokjes stierf. 2) JAKOB, van wien beneden. 3) HENRIK, die eerst by den jongen hertog van Glocester, naderhandt by de koninginne Anna hofpage was. 4) GEORG. 5) MARIA, gemalin van Thomas Chamber van Hanworth. 6) ELISABETH, gemalin van Johan Germain van Drayton, baronnet. 7) PENELOPE, die in Ierlandt buiten huwelyk gestorven is. Jakob, de twede zoon, lord Dursley, begon vroeg als vrywillige ter zee te dienen, en toonde zich in verscheide gevallen zo dapper, dat hy in den jare 1701 tot kapitain op 't oorlogsschip Sorlings, naderhandt op Lithfield, en eindelyk op Boyne gemaakt wierdt. Dit laatste voerde hy den 13 Augustus des jaars 1704 in den zeeslag by Velez Malaga tegen de vlote der Franschen. Uit aanmerkinge zyner diensten, aan het vaderlandt bewezen, wierdt hy den 5 Maart 1705 in 't parlement beroepen, nemende twee dagen daar na zitting in 't Hogerhuis; en wierdt voorts tot viceadmiraal van de witte vlag gemaakt. *The Peerage of England* I. *p.* 306. II. *p.* 15. *Heylyn's help to Engl. history. The compleat hist. of England.*

BERKLEY, (VAN STRATTON) eene bylinie van 't voornoemde geslacht, die ook zitting onder de pairs van Engelandt heeft. De ridder JOHAN BERKLEY, van Brutton, wierdt door koning Karel den I tot hofmeester zynes jonger prinsen, Jakob den II, gemaakt. In den beginne der verschillen tusschen den koning en het parlement nam hy de wapenen voor den koning op; en hoewel hy dieswegen een tydlang gevangen gehouden wierdt, zo bragt hy nochtans eenen aanzienlyken voorraadt van krygsbehoeftens tot dienst des konings uit Hollandt naar Engelandt over. Naderhandt benoemde hem Karel de I tot zynen generaal in Cornwall, alwaar hy nevens den ridder Ralph Hopton vele voordeelen op 's konings vyanden behaalde, voornamentlyk by Bradok, Saltash, Launceston en Stratton, ook te Modbury in Devonshire. De stadt Exeter dwong hy door eene belegering, zich den koning te onderwerpen, en sloeg de vlote onder Robert, grave van Warwik, by Topsham dapper te rug. Hier op wierdt hy door koning Karel tot gouverneur van Exeter, en generaal in Devonshire gemaakt. Uit aanmerking van dit alles maakte hem koning Karel de II in den jare 1659, den 19 May, te Brussel tot baron van Engelandt, met den tytel van lord Berkley van Stratton. Naderhandt was hy van den jare 1670 tot 1673 lord luitenant in Ierlandt, en voorts ambassadeur in Vrankryk. Hy trouwde met Christiana, dochter des ridders Andreas Riccard, president der Oostindische compagnie, en weduw van Henrik, lord Kensington, by welke hy, behalven eene, aan den ridder Dudley van Hawstede getrouwde, dochter, ANNA, vier zonen teelde, 1) KAREL, die in de Middelandsche zee omquam, zonder vrouwe of kinderen na te laten. 2) JOHANNES, zynen opvolger. Deze wierdt admiraal over de vlote, kolonel van 't twede regiment der koninklyke Mariniers, en eerste kamerjonker van prins Georg van Denemarken. Hy trouwde met Johanna, dochter des ridders Johan Temple van East-Sheen; by de welke hem maar eene eenige dochter geboren wierdt, die jong stierf. 3) MAURITIUS, stervende ook in zyne jeugt. 4) WILHELM. Deze volgde in den jare 1697 zynen broeder, en teelde met FRANCISCA, twede dochter des voornoemden Temple, drie zonen en vier dochteren, namentlyk JOHAN, WILLEM, KAREL, JOHANNA, FRANCISCA, BARBARA en ANNA. *Peerage of England P.* II. *p.* 98.

BERLAND, (PETRUS) bygenaamt *de zalige*, wierdt te Medoc van arme en geringe ouderen geboren. Eerst was hy kanunnik, en naderhandt, in den jare 1430, aartsbisschop van Bourdeaux. Hy weigerde de *Sanctio pragmatica* aan te nemen; en een beminnaar der studien zynde, bevorderde hy de oprechting der Akademie van Bourdeaux. In de Godgeleerdheit en geschiedenissen was hy wel ervaren, en wordt gezegt aan eene kerkelyke geschiedenis gearbeid te hebben. By zynen leeftydt quam de stadt Bourdeaux onder het gebiedt van Karel den VII. Hy stierf in den jare 1453, en Sixtus de IV zondt in den jare 1481, op het verzoek van Lodewyk den XI, commissarissen, om zyn leven en wonderwerken te onderzoeken. Maar door de doodt des konings in den jare 1483 wierdt de kanonisatie afgebroken. *Lurbeus de vir. illustr. Aquitan. Sammarth. Gall. Spond. A. C.* 1453. *n.* 20.

BERLANGA, eene kleine stadt in out-Kastilië, in het gebergte la Sierra d'Urbion.

BERLARE, een van de zestien dorpen des lands van Dendermonde in het graafschap Vlaanderen, aan de overzyde van de Schelde, maakt een van de acht vierscharen uit, die aan den prinse behoren, als here van Dendermonde. Het dorp is tamelyk fraai. Zyne kerk is Sint Marten toegewyd, en pleeg aldaar aan 't Zuiden op het kerkhof eene kapelle te staan, van de kerk geheel afgezondert. Hedendaags heeft het nog eene andere oude kapelle, over 't Baarbroek gelegen, met de aanleggende wyk, Bareldronk, de moedermaagdt Maria toegewyd, en gebynaamt om voorgewende wondertekenen onze lieve Vrouwe ter Groenderstrate. Berlare legt van voren, van achteren en aan de eene zyde digt by den snelvlietenden Schelde, heeft ten Zuiden vele zandheuvelen; wordt aan den anderen kant gedekt met vele wydgestrekte broeken of moerassig landt, en heeft aan 't Zuiden vele vischryke vennen, welker wateren op de eene plaats laau, en op andere yskout zyn, gevende grote oorzake om te vermoeden, dat het zelve door onderaardsche waterwellen voortkomt. *J. Mastertius Beschryv. van de stadt en 't landt van Dendermonde* III *Boek* I *Deel.*

BERLEBURG, een groot vlek in de Wetterau, aan de rivier Eder, vier mylen van Dillenburg, Noordwaarts gelegen, onder het gebiedt des graven van Witgenstein-Berleburg, die aldaar een schoon kasteel tot hunnen zetel gebouwt hebben. Zie SAYN en WITGENSTEIN, graven.

BERLENGA, in 't Latyn *Erythia*, een eilandt in de Atlantische zee, twee mylen van de kuste van Estremadura, en omtrent tien Fransche mylen aan de overzyde der riviere Tagus gelegen. Een weinig verder naar 't Noorden zyn nog vele andere kleine eilanden, die gezamentlyk de Berlings-eilanden genaamt worden.

BERLEPSCH, BERLIPS, een adelyk, vryheerlyk en graaflyk geslacht, wordt gezegt eerst in Moravië en op de Hungarische grenzen gewoont, en den name van *Bernewizko* gevoert te hebben. Ten tyde van keizer Henrik den IV heeft het zich in Neder-Saxen, en naderhandt in Hessen nedergezet, alwaar het in den jare 1370 aan de Werre het slot Berlepsch bouwde, en het erf-kamerampt in Hessen erlangde. JOHANNES, kommendant op het slot te Wurtzburg, bragt Luther by zyne te rug reize in zekerheit. In den jare 1589 stierf ERIK VOLKMAAR, keur-Saxische geheime raadt, opperhofrichter te Leipzich, en opperhofdman in Thuringen. Zyn vader, SITTICH, die in den jare 1544 gestorven, en geheime raadt van drie keurvorsten van Saxen geweest is, heeft zich zo in verscheide gezantschappen, als anderszins zo loffelyk gedragen, dat keizer Maximiliaan de II op den ryksdag verklaarde te wenschen, dat hy zynen gehelen ryksraadt met zulke dappere mannen vervullen kon. Zyn broeder CURTH TILO was keur-Saxisch opperopziender des graafschaps Mansfeldt. OTTO WILLEM leefde in den jare 1647, zynde keur-Saxische geheime krygsraadt en overste. WILLEM LODEWYK, grave van Berlips, teelde by Maria Geertruid (van welke beneden) 1 PETRUS PHILIPPUS, die van den koning van Spanje eene ryke prebende in Sicilië erlangde, en in den jare 1697 keizerlyke rykshofraadt wierdt. 2 SITTICH HERBALD, die kameerheer van den keizer Josephus was, en in den jare 1698 met eene van Stadian in huwelyk tradt. OTTO HENRIK, ook TEUCHERN, was in den jare 1714 amptshoofdman te Leipzich, assessor des opperhofgerichts aldaar, als mede koninklyke Poolsche en keur-Saxische appellations-raadt, kreits-steuer ontfanger in Thuringen, en kanunnik te Naumburg. *Mulleri Annal. Seckend. Hist. Luhteran.*

BERLEPSCH (MARIA GEERTRUID, gravin van) was eene dochter van Wolf van Guttenberg, en trouwde met Willem Lodewyk, grave van Berlepsch, die hy door zyne schielyke doodt als weduwe

duwe in haren ouderdom van negentien jaren naliet. Zy wierdt derhalven by de aartshertoginne Mariana, eerste gemalin des laatst-overleden keurvorsten van de Palts, Johan Wilhelm, toen nog keurprins, als twede hofmeesteresse aangenomen, en behieldt die bediening tot de doodt der voornoemde prinsesse in den jare 1689, wanneer zy van den keurvorst van de Palts aan des Paltsgraven Karel Philips eerste gemalin, zynde eene markgravin weduw van Brandenburg, en geborene vorstin van Radzivil, gegeven wierdt, om dezelve naar Nieuburg aan den Donauw, als opperhofmeesteres, te geleiden. Maar wanneer in den jare 1690 Maria Anna, zuster des voornoemden markgraven, aan Karel den II, koning van Spanje, ten huwelyk gegeven wierdt, hadt zy de eere van der zelver hofmeesteresse te worden, en trok mede naar Spanje, betonende veel trouwe en bequaamheit; uit welken hoofde de koning haar tot Donna d'Honore der koninginne verklaarde, welke plaats zy twaalf jaren lang bekleed heeft; zonder uit 's konings gunste te vallen, en het huis van Oostenryk by de Fransche factie, die toen de overhandt hadt, vele genegenheit bewyzende, en midlerwyle vele schatten verzamelende. Maar wanneer koning Karel de II den 1 November 1700 overleedt, verliet zy aanstonts het koninkryk van Spanje, kopende van den hartog van Croy de vrye ryksheerlykheit Mullendonk, en zoude aan 't keizerlyke hof Donna d'Honore geworden zyn, ten ware de doodt van keizer Leopold in den jare 1705 zulks belet hadt. Hier op poogde zy het werreldlyke Engelsche klooster, door haar in de Nieuwstadt te Praag voor adelyke freulens gesticht, en in het welke zy de eerste gevorsste abdis wilde zyn, tot standt te brengen: erlangde ook van keizer Josephus den 22 September 1706 uit de rykskanfely de confirmatie, nevens een gulde bulle, waar by dit nieuw opgerichte vrye werreldlyke Engelsche sticht tot een keizerlyk vry sticht, gelyk Essen, Buchau, opper-en neder-Munster in Regensburg gemaakt, en zy nevens alle navolgende abdissen in den ryksvorstenstandt verheven wierden. Van hare kinderen zie op het voorgaande artykel.

BERLICH, *Berlichius*, (BURCHARD) was in den jare 1605 te Tautenburg in Thuringen geboren, alwaar zyn vader amptman geweest is. Hy reisde in den jare 1620 naar Jena, en oeffende zich dermaten in de rechten, dat hem reets in den jare 1624 de vryheit gegeven wierdt de zelve opentlyk te leeraren. Van daar begaf hy zich naar Leipzich, en wierdt in den jare 1632 raadsheer, en naderhandt stadsrichter gemaakt. In den jare 1637 zondt hem het raadscollegie naar Dresden, wanneer de keurvorst hem by zich behieldt, en hem tot zynen raadt en kamersecretaris benoemde, bedienende zich voorts van zyne bequaamheit in verscheide gewichtige voorvallen. In den jare 1651 wierdt hy hofraadt gemaakt; en wanneer hy nevens den keurvorst in den jare 1652 te Praag was, door den keizer tot Paltsgrave (*Comes Palatinus*) verheven. Hy stierf in den jare 1670. Zyne schriften zyn, *De jure novercarum. De condict. furtiv. De ustitia. De æqualitate collect. Synops. Juris. Comment. uber. die peinliche halsgerichts-ordnung Caroli V. Freher. Theatr.*

BERLICH, (MATTHIAS) een vermaart Saxisch Rechtsgeleerde, wierdt in den jare 1586 te Schkölen in Thuringen geboren, en stierf als Doctor in beide rechten en Practicus te Leipzich in den jare 1638, nalatende *Conclusiones practicabiles secundum Constitutiones Saxonicas*; als mede *Decisiones aureæ. Simon Biblioth. des auteurs de Droit Tom.* I.

BERLIKOM, een gehucht in Vrieslandt, voorheen een tamelyke stadt, die toen den naam droeg van *Utgong*. Deze stadt wordt gezegt door den brandt schrikkelyk verwoest te zyn in den jare 1181; maar tien jaren daarna is ze veel lelyker gehavent van de Noormannen, zynde eerst uitgeplundert, en daar op te vier en te zwaarde vernielt; zo dat 'er niets overbleef als puin en smeulende assche. Naderhandt heeftze tot geen verhaal kunnen komen, en zelf haren eersten naam verloren. *Aantek. op de oudheden van Vrieslandt.*

BERLIKOM (ANDREAS) schreefte Rotterdam in den jare 1656 twaalf boeken over de zwaarte der natuurlyke zaken. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

BERLIN. Zie BERLYN.

BERLINGEN. Zie BERCHLINGEN.

BERLINGER, zoon van Nicolaas Berlinger, was een goet dichter en landbeschryver, gelyk getuigen zyne zes boeken in Italiaansche vaarzen van hem over *Ptolomeus* gemaakt, voegende verscheide landkaarten daar by, gesneden in kopere platen, die hy zamen opdroeg aan Frederik, hartog van Urbino, in den jare 1480.

BERLINICKEN, een klein stedeke in de Neumark, naby de grenzen van Pomeren.

BERLIPS. Zie BERLEPSCH.

BERLO, een out geslacht in 't sticht Luik, voerende tegenwoordig een graaffelyken tytel. JOHANNES *de Berlo*, kanunnik, wierdt in den jare 1244 in een openbrief, van grave Henrik van Anhalt aan 't sticht Coswig gegeven, aangehaalt als getuige. In den jare 1667 was een baron van Berlo kommendant te Dendermonde. Die zelve bediening wierdt in den jare 1702 van iemandt uit deze familie in Luik bekleed, wanneer die plaats aan de Franschen overging. Zyn broeder, FRANCOIS EGO, was ter zelver tydt kanunnik te Luik. In den jare 1702 stierf eene gravin *van Berlo* te Brussel, in het 102 jaar hares ouderdoms, en in den jare 1713 was een grave *van Berlo* bisschop van Namen. *Becman Anhalt. hist. P.* III. *p.* 315. *Enleit. zur heut. hist. l.* II.

BERLYN is de voornaamste stadt in 't mark Brandenburg, gelegen in 't Middelmark aan de Spree, zynde de residentiestadt des konings van Pruissen. Mogelyk zal men of by de eerste naamgeving, of wanneer de stadt haar wapen, zynde een beer, ontfing, aan dat dier gedacht hebben. In den jare 1106 hadt ze dien name reets, gelyk uit een vergelyk tusschen haar en Potsdam, wegens den visschvangst in den Havel gemaakt, blykt. In den jare 1140 is zy door den markgrave Albert den Beer vergroot, en met muren omringt. Markgraaf Frederik, hebbende zynen zetel te Tangermunde, begon wegens de burgerlyke oneenigheden te Berlyn te wonen; welke woning naderhandt naar Coln verplaatst is: want dus wordt het twede hoofddeel van Berlyn aan de overzyde der Spree genaamt, mogelyk van de boerewoningen, *Coloni* genaamt, leggende over deze rivier, en die tot de eerste vergroting der stadt aanleiding gaven. Keurvorst Joachim de II heeft in den jare 1540 een gedeelte van het slot gebouwt, zynde het andere gedeelte door Johan Georg in den jare 1595, en naderhandt door Joachim Frederik daar by gevoegt. Keurvorst Frederik Wilhelm heeft in den jare 1658 begonnen de stadt beter te bevestigen en te vergroten, 't zogenaamde Frederikswerder en nieuw-Coln daar in trekkende. Hier by quam binnen de vesting nog 1) buiten aan de zelve, naar 't Westen, Dorotheen-stadt, of Nieuwstadt, door keurvorst Frederik Wilhelm ten gevalle zyner twede gemalinne gesticht, en naar haren name genoemt, latende in de lengte, midden door, een allee van zes reien lindebomen planten, en met een grachtomringen. 2) Naar het Zuiden heeft koning Frederik de Frederiksstadt met schone brede straten en grachten aangelegt, onder welke eene in de lengte door de Dorotheen-stadt en Spandauer voorstadt loopt, hebbende de lengte van eene Italiaansche myle. 3) Tegen 't Zuiden en Oosten leggen de Colnsche en Copenicksche voorsteden, zynde in de eerste ook een lange strate met lindebomen beplant. 4) Ten Oosten is de Stralauer voorstadt. 5) Naar 't Noorden de S. Georgen voorstadt. 6) Naar 't Noorden en Westen de Spandausche voorstadt: des Berlyn binnen de vesting uit drie delen, en daar buiten uit zes delen bestaat, leggende binnen eene linie aan beide zyden der rivier, die een schoon aanzien voor de stadt veroorzaken. Het koninklyke slot hebben de koningen Frederik en Frederik Wilhelm gansch nieuw laten opbouwen, zodat van het oude kasteel alleen de buitenste waterzyde en het gebouw tusschen beide slottuinen overig zyn. Op het koninklyke slot ziet men 1) de koninklyke bibliotheek, waar in alle boeken in root gebonden, en op de rug verguld zyn. Deze bibliotheek is door de Spanheimsche vermeerdert geworden, zo echter, dat de zelve niet alleen tegenwoordig boven in het koninklyke Collegie een afzonderlyke kamer heeft, maar de zelve ook, als de kamers in het toekomende zamengetrokken mogten worden, onder de koninklyke kapelle, in een nieuw slot, met den name van de Spanheimsche bibliotheek, en haren byzonderen bibliothecaris zal behouden. 2) De kunstkamer; 3) de oudsheits-en penning-kamer. By den voorgaanden lusthof, thans een groen voorplein van 't slot, is aan de overzyde des waters het tuighuis; daar achter het giethuis, maar daar voor het huis des gouverneurs. De Spree op is het pakhof aan de sluise, daar alle waaren te water en te lande afgeladen en veraccynst worden. In de Dorotheen-stadt zyn naast elkander gelegen des overleden markgraven Philips huis, tegen over de koninklyke stal, met grote hoven; tegen over welker voorste gebouwen zyn, de akademie der kunsten, als bouwkunst, schilderkunst en beeldsnyderkunst; achter zyn de vertrekken van de societeit der wetenschappen, voorts het Observatorium, hebbende de gedaante van een toren, mitsgaders het Theatrum Anatomicum, in het paviljoen van 't stalgebouw tegen 't Westen. In de bastioenen der stadt zyn aan te merken, aan de linkerhandt der Dorothe en stads-poorte, het jagthof, ter regten aan 't tuighuis het werkhuis der vuurwerkers, met vele bomben, kogelen en granaten. Niet verre van de Spandauer poorte is het kruit-magazyn; verder henen het kommendantenhuis; by de Koningstads-poort het gewezen hetshuis; by de Stralauer poort het nieuwe koren-magazyn. By den ingang dezer poort is het Frederiks hospitaal. In de kloosterstrate is het legerhuis, alwaar eertyds de ridder-akademie was, nevens andere schone gebouwen, inzonderheit de parochiekerk. Onder andere bruggen is de zo genaamde lange brug, met het koperbeeldt van keurvorst Frederik Wilhelm te paardt, aanzienlyk. De molendam is met molen en kraamgebouwen op beide zyden zodanig bezet, dat ze meer de gedaante eener strate dan eener brugge heeft. In de voornoemde steden en voorsteden zyn omtrent twintig kerken. Onder deze hebben de Gereformeerden den Dom en de parochiekerk afzonderlyk en alleen, maar de kerk van het Frederiks-hospitaal met de Lutherschen in gemeenschap, en dus ook de kerk in de Frederiks-en Dorotheenstadt. De Parochiekerk is door den tegenwoordig regeerenden koning Frederik Wilhelm met een fraai klokkenspel versiert. De Lutherschen hebben in Berlyn voor zich alleen de kerken van St. Nicolaas, van Marie, van 't klooster hofspitaal, of de H. Geest-en garnisoen-kerk. In Coln de Pieterskerk en kleine Geertruidskerk, nevens de kerken der andere voorsteden. De Franschen hebben eene kerk in Frederiksstadt, en op de Werder. Daar zyn vyf voorname scholen, die ieder den naam van Gymnasium, of doorluchte schole, hebben. 1) Het koninklyke Gymnasium, of zo genaamde Joachimthaalsche, met een heerlyk gebouw en convictorium. De leeraars zyn alle van den Hervormden Godsdienst, en voeren byna alle den tytel van hoogleeraren. 2) Het klooster-Gymnasium. De leeraars in het zelve zyn van de Luthersche religie. Dit laatste heeft op den 8 September des jaars 1712 door brandt veel schade geleden, maar zo, dat de verwulfde leesplaatsen onbeschadigt zyn gebleven. 3) Het Colnsche Luthersche Gymnasium. 4) Het Frederik-Wersche Gymnasium, wordende zo door Hervormde, als Luthersche leeraars bestiert. 5) Het Fransche Gymnasium. *Script. Brand.*

BERMUDES, BERMUDAS, ook genoemt de ZOMER-EILANDEN, in het Latyn *Summeriæ*, of *Æstivæ insulæ*, zyn vele kleine eilanden in het Noorder gedeelte van America, in het Mar del

del Nord, niet verre van Virginië, naar de Oostzyde, leggen tusschen de 32 en 33 graden Noorder breedte, en behoren alle den Engelschen. Haar getal is zo groot, dat het meeste gedeelte daar van geen naam heeft; en zy zyn zo klein, dat zy den zelven ook meest niet waardig zyn. Zommige schryvers begroten haar getal op 300; andere op 400, en weder andere op 500; maar om dit onzekere getal niet vast te bepalen, doedt men best met te zeggen, dat'er boven de 400 zyn, omdat het grootste gedeelte der schryvers, die 'er eenig gewag van maken, daar in overeenkomen. Het achtste gedeelte van de zelve is onbevolkt, en alle, behalven de eilanden van Sir George, Sir David en Cooper, hebben maar weinige huizen, hier en daar verspreid. Zy hebben te zamen de gedaante van een wasschenden maan. Geen van allen is van eene merkelyke grootte: doch eenige zyn veel groter dan andere; en nadat het gety en de zee daar over spoelt, is een en het zelve van verscheide grootte. Het voornaamste of grootste eilandt van allen is Sir George genoemt, en omtrent 16 mylen in de lengte. Daar zyn niet meer dan twee plaatsen, daar de schepen veilig kunnen inkomen, en het is niet gemakkelyk die plaatsen te vinden. De klippen zyn zo menigvuldig, en in dier voegen gelegen, waar van zommige ten eenemale niet te vinden zyn, dat een schip van 10 of 12 tonnen zonder een ervaren lootsman in dezen haven niet kan gebragt worden; maar als men het eens weet, kunnen de allerkloekste schepen wel inkomen. Op de meeste plaatsen kan men de klippen by laag water zien. Men zegt, dat de naam van *Bermudas* haar gegeven is door zekeren *Johan Bermudas*, of *Bermudo*, een Spanjaardt, die deze eilanden op zyne reize naar de Spaansche West-Indiën ontdekte: doch men vindt niet, dat hy in eenige van de zelve landde; hoewel het zeker is, dat 'er Spanjaarden aan landt geweest zyn, niet willens, maar door schipbreuk daar toe gedreven, alzo de Engelschen naderhandt in het water onder de rotzen verscheide wrakken van schepen gevonden hebben. In het jaar 1572 gaf koning Philippus de III van Spanje deze eilanden tot een geschenk aan eenen Ferdinand Camelo, die nooit bezit daar van genomen heeft. De Spanjaarden poogden wel eene colonie daar op te rechten; maar het was te vergeefs, alzo zy bemerkten, dat hunne schepen, willende door de strate van Bahama naar Spanje te rug varen, deze eilanden bezwaarlyk konden omzeilen. In den jare 1593 heeft Barbotiere, een Fransch kapitein, aldaar schipbreuk geleden, wanneer zes en twintig van de zynen geborgen wierden, onder welke een Engelschman was, Henrik May genoemt, die daar van eene beschryving heeft in het licht gegeven. In den jare 1609 quam de Engelschen, onder hunnen kapitein George Sommers, het zelve noodloot over: doch het hadt hem niet afgeschrikt van een nieuwen tocht derwaarts te doen, om deze aangename en vruchtbare eilanden op te zoeken. Hy vondt de zelve ook, en landde aldaar gelukkig: maar zeer afgemat zynde wegens de ongemakken van de zee, die hy op dien tocht geleden hadt, meer dan zyn ouderdom, zynde verre boven de zestig jaren, kon verdragen, stierf hy aldaar, kort nadat hy aan landt was gekomen. Zyn volk noemde deze eilanden naar hem *Zomer-eilanden*, een naam, dien zy wel waart zyn wegens hare aangenaamheit en vruchtbaarheit. Het lyk van hunnen kapitein voerden zy op hunne te rug reize met zich naar Engelandt, latende alleen het hert en de ingewanden aan de Bermudas, daar de Engelsche kapitein Butler twaalf jaren daar na een schoon gedenkteken voor de zelve liet oprechten, met een opschrift in Engelsche vaarzen, zo barbarisch als de plaatsen, daar hy toen gouverneur van gemaakt was. Op het verslag, dat het volk van den overleden Sommers van deze eilanden deedt, besloot men eene colonie in de zelve op te rechten. In den jare 1612 zondt derhalven zekere compagnie van edelen en koopluiden een schip met zestig mannen derwaarts, onder het bevel van zekeren Richard Moor, die door hen tot gouverneur daar over wierdt aangestelt. Hy koos, aldaar gelukkig geland zynde, eene vlakte in St. George-eilandt, om zich daar neder te zetten, en timmerde zelfs een huis; en de rest der avanturiers zyn voorbeeldt volgende, wierdt de plaats een soort van eene stadt, die met den tydt van eene merkelyke grootte wierdt, en tegenwoordig St. George-stadt genoemt wordt. Richard Moor was een man van geringe afkomst, en slechts een timmerman, doch een eerlyk en vernuftig man, en een goet Architect en Ingenieur. Hy bouwde daar in den tydt van drie jaren verscheide vestingen, en voorzag de zelve met krygsvoorraadt. In het eerste jaar van zyn gouvernement quam 'er een ander Engelsch schip met onderstandt van voorraadt, en dertig passagiers. Hy zondt zeer goede waren naar Engelandt, bestaande in ambregis, drogeryen, cedernhout, tabak, en de gewasschen van deze eilanden. In het derde jaar van zyn gouvernement lieten de Spanjaarden zich op de kusten zien, met voornemen, om de Engelschen daar van te verdryven, maar vindende, dat de zelve beter in staat waren om hen te ontfangen, dan zy zich ingebeeld hadden, vervolgden zy hunnen weg; hoewel zy, indien zy een rechten aanval gedaan hadden, de volkplanting naar allen schyn zouden vernielt hebben, alzo 'er gebrek aan buskruidt was. Het was ook ten tyde van dezen gouverneur, dat de beruchte rotte-plaag in de Bermudas begon, de welke vyf jaren duurde. Zy waren daar gebragt door de schepen, en vermenigvuldigden zo ongelooflyk aan landt, dat men naauwlyks een zo groot getal ooit byeen gezien heeft. Zy hadden nesten in ieder boom, en de gansche grondt was van hen overdekt. Zy verteerden de vruchten en het koren, als mede de bomen, waar in zy nestelden. Zy zwommen over van het eene eilandt naar het andere, en vernielden overal wat hen voorquam. Ten laatsten verdwenen zy in weinig tyds zo wonderbaarlyk, als zy gekomen waren. Het is aanmerkelyk, dat men gedurende deze rotte-plaag een groot getal van raven in deze eilanden zag, die men 'er voor of na niet gezien heeft. Toen de drie jaren van het gouvernement van Moor verlopen waren, quam Daniel Tucker in den jare 1616 met nieuwe inwoonderen aldaar aan, om hem op te volgen. Deze liet uit de naastgelegene landen granen aanbrengen, moedigde de verbetering van den landbouw en het planten van tabak zeer aan, en spande alles aan, dat tot welvaren van de colonie verstrekken kon, die hy in een bloeienden staat zag, eer hy de zelve verliet. Het grootste gedeelte der huizen, die van palmetobladeren gemaakt waren, wierden afgebroken, en andere van steen in de plaats gebouwt. Men plantte verscheide vruchtbomen; men zuiverde de velden en bosschen, en men stelde eene reguliere wyze van regeering in. Kapitein Tucker stondt in den jare 1619 zyn gouvernement af aan kapitein Butler, die daar toen met vier goede schepen en ten minsten vyf hondert personen aanquam; en dewyl 'er reets zo veel Engelschen waren, begon de colonie in een aanzienlyken staat te geraken. Hy verdeelde de eilanden in districten, en het gouvernement wierdt door den gouverneur, den raadt en de vergadering aangestelt, daar zulks te voren alleen door den gouverneur en den raadt gedaan wierdt. De wetten van het landt wierden ook zo gelykformig met die van Engelandt gemaakt, als het de omstandigheden en gelegenheit van het landt toelieten, zo als in alle de colonien van America gedaan is. In den jare 1622 wierdt Johan Bernard derwaarts gezonden, om Butler in het gouvernement op te volgen: maar alzo hy de landlucht niet kon verdragen, stierf hy in minder dan zes weken tyds na zyne aankomste, en de raadt verkoos Harrison, om tot de aankomste van een nieuwen gouverneur, of nieuwe orders uit Engelandt, president te zyn. Het schynt, dat de regeering aldaar om de drie jaren verandert wordt. De gezonde lucht van deze eilanden maakt, dat zich verscheide personen derwaarts begeven hebben, en men rekent, dat 'er omtrent het laatste der voorleden eeuw acht of tien duizent zielen geweest zyn, van Engelsche afkomst. *De Laet Hist. novi orbis. Sanson Geographia. Het. Britannische ryk in America.*

BERMUDEZ, (JOHANNES) een Spanjaardt, geboortig uit Gallicië, leefde in den jare 1570, en dede verscheide reizen in Abyssinië; en over Rome reizende wierdt hy van paus Paulus den III wel ontfangen, en met den tytel van patriarch van Alexandrië vereert. Hy schreef een werk nopens den staat der inwoonderen van Abissinië, en der zelver zeden en gewoontens, en droeg het op aan Sebastiaan, koning van Portugal.

BERN, een kanton in Zwitserlandt, zynde het grootste en voornaamste, en wordende met het hartogdom van Milanen vergeleken. Het paalt ten Oosten aan Uri, Underwalden en Lucern, als mede aan het gebiedt van Baden en Bremgaarden; ten Noorden aan Solothurn en 't landt van Oostenryk; ten Westen aan Neufchatel en het graafschap Burgondië; ten Westen aan 't Genever meir en 't landt van Wallis. Het heeft vyf dagreizens in de lengte, en drie in de breedte, en is doorgaans zeer vruchtbaar, hebbende weiden, granen en wyn. Voornamentlyk is het Fransche gedeelte een der schoonste en aangenaamste landen van geheel Europa. Het strekte zich uit van den berg Jara tot aan 't Genever meir, begrypende een lang en voortreflyk wyngebergte, wordende gemeenlyk *la Côte* genaamt, waar door niet alleen dit kanton, maar ook de naburige landen van wyn voorzien worden, om niet te spreken van de wynen, die op andere gebergtens wasschen, tusschen Lausanne en Vevay. Het gehele landt heeft vele edelen, nevens eene grote menigte van steden en kasteelen, die zo naby elkander gelegen zyn, dat ze byna eene stadt schynen uit te maken. Voorts wordt het gehele kanton in twee delen verdeelt, het Duitsche, en het Fransche: leggende het eerste ter regter zyde, en het laatste ter linker der rivier de Aar. In het Duitsche gedeelte wordt Zwitsersch gesproken, begrypende de stadt Bern, opper- en neder-Argow, opper- en neder-Sybenthal, het dal Hasle, nevens verscheide andere landen, steden en voogdyen. Vier der zelven worden landgerichte genaamt, en door zo vele zo genoemde Venneren uit de stadt Bern geregeert, onder wier vanen zy ook te velde trekken. Zy worden genaamt Chonolfingen, Sensftingen, Sternenberg en Zollighoven. De andere zyn de graafschappen Thun, Burgdorff, Buren, Lentzburg, Arberg, Nydau, Arburg. Voorts de heerlykheden van Unterseewen, Frutingen, Aalen, Lauppen, Erlach, Wangen, Bipp, Aarwangen, Biberstein, Schenkenberg, Landshut, Brandis, Signau, Oberhoffen. De werreldlyke kloosters zyn: Koningsfelden, Interlacken, Zoffingen, Thorberg, Feinnigsberg, Fraubrunnen, S. Johans-eilandt, Gottstadt, Buchsi, de landschappen Sanen, Ementhal, enz. nevens de vrysteden, die door schouten, van hen zelve verkoren, bestiert worden. Deze zyn Boffingen, Arau, Brugg, Lentzburg, enz. In het Fransche gedeelte wordt de Fransche, en onder het gemene volk de Savoïsche tale gesproken. Men noemt het le Pais de Vaux en de schout Negelin heeft het voor de stadt Bern ingenomen. Het begrypt al 't gene van de Genever-tot de Neuburger-zee tusschen Freiburg en de Fransche grenzen legt. Hier in zyn de volgende voogdyen: Avenches, of Wifflisburg, Lausanne, Morges, of Morsee, Moudon, of Milden, Nion, of Newis, Oron, Romain-Moustier, Vevay, Yverdon, Petterlingen, Beaumont en Aubonne, nevens vier andere, die de heren van Bern met Freiburg in gemeenschap bezitten, als Morat, of Muren, Echalans, of Scherlin, Grandson, en Schwartzenburg. In alle voornoemde landen en het gehele kanton bloeit de Hervormde Godsdienst. *Simler. de Republ. Helv. Stumpfens Schweitzer-Chronick.*

BERN, *Berna*, de hoofdstadt van het kanton dus genaamt, legt aan de rivier de Aar, en is van Bertholdus den IV, hartog van Zeeringen, omtrent het jaar 1174 begonnen gebouwt te worden, en van des zelfs zone, Bertholdus den V, in den jare 1191 voltrokken, en van keizer Frederik den I met privilegien voorzien. Wat den oorsprong dezes naams betreft, men zegt, dat wanneer Bertholdus de IV deze stadt bouwde, hy voorgenomen heeft de zelve te

noemen naar het dier, dat hy eerst zoude vangen; en hebbende een beer aangetroffen, noemde hy naar den zelven de stadt, die een beer in haar wapen voert. Voorts worden gedurig zes van die dieren opentlyk in een beerenhok onderhouden, en zo dikwils de schout iemandt ter doodt veroordeelt, is hy gezeten op een stoel, rondom met de afbeelding van een groot getal beeren versiert. Bertholdus de V wordt gezegt deze nieuw-gebouwde stadt ten tyde van keizer Frederik den II aan het Roomsche ryk overgegeven te hebben. Deze keizer stelde Otto van Ravensburg tot der zelver ryksvoogdt; doch zy ontsloeg zich wel haast van deze heerschappye, en erlangde grote privilegien. Everard van Habsburg, grave van Lauffenburg en Kyburg, wilde ze naderhandt onder zyne macht brengen; doch wierdt van de inwoonderen van Bern, door hulpe van Petrus, grave van Savoje, geslagen, en Petrus den 25 November 1266 als beschermheer erkent. Deze heeft de stadt vergroot, wordende der zelver vader en twede stichter genaamt. In den jare 1268 wierdt Philippus, grave van Savoje, na het overlyden zyns vaders Petrus, mede beschermheer dezer stadt. Hier door bevestigden de inwoonderen hunne voorgaande vryheit, die ze echter door de belegering van Rudolf, grave van Habsburg, verloren. Maar deze tot keizer verkoren zynde, traden zy in den jare 1353 in het Zwitsersche bondgenootschap, waar in Bern onder de acht oude oorden getelt, en voor het twede kanton gehouden wordt. Zy hebben ook verscheide oorlogen gevoert, en vele landen verovert. In 't byzonder hebben zy in den jare 1536, ten tyde van koning François den I, den hartog van Savoje een goet stuk lands ontweldigt, gelegen aan het meir van Geneve; want zy eischten voldoening van eenige schulden, alzo zy die van Geneve waren te hulp gekomen. De hartog heeft dikwils te vergeefs gezocht, dat hem het ontweldigde wederom gegeven wierdt; en de zake is door den koning van Vrankryk in den jare 1563 afgedaan, en in den jare 1617 bevestigt geworden. Voor de hervorming hing Bern in het geestelyke af van den bisschop van Lausanne; maar wanneer zy in den jare 1527 de lere van Zwinglius omhelsde, wierdt in den volgenden jare een Concilie aldaar gehouden. De werreldlyke regeering bestaat uit den groten en kleinen raadt, zynde de eerste van omtrent 300, de laatste van 26 personen. Voor den groten raadt worden gebragt alle gemene landszaken. Het hoofdt van den kleinen raadt wordt de schout genaamt, hebbende vier dus genaamde Venner-of Baander-heren, die kamerale zaken verhandelen, en twee Sekkelmeesteren by zich. Eer de Hervormden uit Vrankryk verjaagt wierden, was de handel in Bern niet zonderling groot; maar nadat een groot gedeelte der vluchtelingen daar ingenomen is, hebben deze vele goede manufacturen daar in opgerecht. Voorts heeft de stadt Bern de gedaante van een half eilandt, of voorgebergte, zynde door de rivier Aar aan drie plaatsen omringt, en aan de landzyde wel versterkt. Zy is zeer smal, hebbende in de lengte niet meer dan drie gelyke straten, van 't Westen naar 't Oosten, en aan beide zyden der stadt is eene steile hoogte. Voor 't overige is ze vermakelyk, net, en wel gebouwt, en een beke, door de stadt lopende, voert alle onreinigheit weg. De hoofdkerk, bibliotheek en 't tuighuis zyn merkwaardig. *Simler. Plantin. Hist. Helv. Bertius Descr. Germ. Guichenon Hist. de Savoye. Guilliman. Bullinger. Zeileri Topogr. p.* 24. *Delices de la Suisse.*

BERN, of BERNE, by het dorp Herpt in het landt van Heusden, was in in 't eerst een fraai slot, en namaals eene abdy van de Premonstreits orde, in het jaar 1120 door S. Norbertus ingestelt, en vyf jaren daarna van paus Honorius den II bevestigt. De oude vaderlandsche jaarboeken komen daar in overeen, dat het slot en goedt Bern, als een gedeelte der heerlykheit van Heusden, in het laatste van de dertiende eeuwe door eene dochter des heren van Heusden by huwelyk gekomen is aan zekeren ridder, Fulco, Folcoldus, of Folquinus, die van de meeste schryvers grave van Teysterbandt, maar in de geschreve papieren der abdye van Bern graaf tusschen Maas en Waal genoemt wordt, gelyk eene Wichardus, by Wyk wonende, graaf van 't landt Vroten, Woudrichemerwaardt, en een goet gedeelte van Bommelerwaardt, gedeeltens van 't oude graafschap Teysterbandt. De naarstige outheitsonderzoeker, *Jakob van Oudenhoven*, getuigt in zyne beschryvinge van het landt van Heusden, dat deze Folquinus ten wapen voerde drie rode balken of baren, en daar over acht goude scepters op een blaau veldt; maar hy brengt geen bewys daar van by. Zeker gaat het, dat de abdy van Bern dit wapen gevoert heeft. De stichtingsbrief van de kerk der maagdt Maria te Bern, opgegeven in het derde deel van 't Utrechtsche bisdom, vertaalt en met geleerde aantekeningen uitgegeven door Hendrik van Rhyn, verhaalt, dat deze ridder Fulco tot ouders gehad heeft Womarus en Hermegardis, beide edele en deftige lieden; dat het kasteel van Berne zeer sterk was, een deftigen toren hadt, en rondom met een muur gevestigt was, verders een stene kapel op den voorhof hadt, met een eigen kapellaan, en een fraaien hof. Men vindt daar ook aangetekent, hoe onze ridder vele vyandelykheden verdragen moest van den hartog van Brabandt, grave van Hollandt, heer Herman van Heusden, en anderen. Men vindt aldaar insgelyks, hoe de Brabandsche hartog, heer Gosuinus van Hensberg, broeders zone van Diderik, aartsbisschop van Keulen, als een der voornaamste besoldelingen van den here van Berne omgekocht hebbende, en met hem wegens 't overgeven des slots versproken wezende, met een machtig heir het kasteel van Bern belegert, doch wegens 't ontdekken des aangelegden verraads weder verlaten heeft. Naderhandt heeft Fulcoldus te Bern tot drie verscheide malen groten en openbaren aanstoot wegens den here Herman van Heusden geleden, tot zo verre, dat gemelde heer van Heusden zich eens by overrompeling, en daar na tot twee onderscheide reizen by belegering meester van 't gemelde slot heeft zoeken te maken. Ter zelver plaatze vindt men vervolgens de oprechting der abdye in boek geslagen, als by vele andere vaderlandsche historieschryvers: doch daar zommigen schryven, dat Folcoldus medeplichtig is geweest met grave Herman van Kuik, en anderen, aan den moetwilligen doodslag, te Abstede buiten Utrecht begaan aan Floris den Zwarten, broeder van graaf Diderik den IV van Hollandt, en dat hy deswegen door den graaf vervolgt wierdt, zo wordt hier, als mede by Mudzaart en Oudenhoven, alleenlyk gezegt, dat hem, door Bommelerwaardt reizende, op zekeren tydt by het dorp Hemert door zyne vyanden lagen gelegt zyn geworden, en dat hy, de zelve niet ziende te ontryden, met zyn paardt in de rivier de Maas gesprongen, en alzo zyne belagers gelukkig ontkomen is, staande wyders, tot krachtiger bewys, dat Folcoldus niet wegens medeplichtigheit aan den doodslag van Floris van Hollandt, door den grave vervolgt; maar wel wegens den here van Heusden belaagt is geweest, in de voorgemelde aantekeningen der abdye, nadat deze gelukkige ontkominge vermeld is, dat, wanneer 'er langen tydt tusschen Folcoldus en Hermannus van Heusden gedurige vyandschap was geweest, zy te Utrecht op de uitgeschreven dagvaart van keizer Ludgerus (Lotharius) gekomen, en aldaar eerst volkomen verzoent zyn. Te meerder wordt men in deze gedachten bevestigt, als men ziet, dat de echte aantekeningen der abdye onzen Folcoldus zyn begane overspel met Besçela, huisvrouwe van zekeren edelman te Maasmont, Kraft genoemt, en die hy na des zelfs doodt getrouwt heeft, niet verbergen, en by gevolg zyne toestemminge tot den doodslag van gezegden Floris niet zouden verzwegen hebben. De stichting der abdye, of liever der verandering van het slot van Bern in eene abdye, is alleenig voortgekomen uit Folcoldus gekregen afkeer van 's werrelds aanloksfelen en ydelheden. Dies zondt hy in 't jaar 1133 naar den abt van Rode, om eenige monniken voor zyn nieuwelinks opgericht klooster; en als hy deze, na verloop van een jaar, wegens hun slecht gedrag wederom verzonden hadt, en den 5 Augustus van 't volgende jaar de kerk gebouwt was, is Folcoldus naar den eersten abt van Mariëwaart by Kuilenburg vertrokken, en heeft van daar eenige stichtelyke geestelyken medegenomen, die de kloosterlyke tucht met veel yver voortgezet hebben, met goetkeuringe van Andries van Kuik, bisschop van Utrecht, zynde tot eersten abt in 't zelve jaar verkoren Everardus, een der Premonstreits heren van Mariegaardt, die den 14 September des jaars 1168 overleden is, na eene bestiering van 34 jaren, onder welke Folcoldus zelve het kleedt der orde aangenomen, en de geringste kloosterdiensten waargenomen heeft. Dus heeft deze abdy, zynde een zwaar en schoon gebouw, verrykt met verscheide goederen en inkomsten, tot het jaar 1579 in groten luister gebloeit, wanneer de zelve by den inlandschen oorlog door het krygsvolk afgebrand wierdt, en verder by de verandering der regeeringe de kanunniken hier uit verdreven zyn, die zich dan eerstelyk naar 's Hertogenbosch, maar als die stadt in 't jaar 1629 aan prins Frederik Hendrik van Oranje overging, en de abdy-goederen in 't jaar 1648 door de Heren Staten der vereenigde Nederlanden den 9 Julius aangeslagen wierden, naar Heeswyk in de Kempen, en sedert naar Vilvoorden by Brussel begeven hebben, daar zich de abdyloze abt zich als nog onthoudt, terwyl zyne kanunniken voor 't grootste gedeelte in 't heimelyk de Roomsche pastoryen in de meierye van 's Hertogenbosch bedienen, zynde Leonhard Maas, tot acht en veertigsten abt van Bern, op de aanstellinge van den tegenwoordigen keizer, den 5 Junius des jaars 1713 ingewyd door den pausselyken internuncius, Hieronymus Grimaldi, aartsbisschop van Edesse, hebbende tot bystanders de abten van Diligem en finte Geertruid te Leuven. *J. Beka & W. Heda in Hist. Ultraj. Miraus in Chron. Belg. pag.* 243. *& in Diplom Belg. lib.* II. *c.* 59. *J. B. Gramaye sub Taxandr. cap.* 7. *J. van Oudenhoven beschryv. van 't landt van Heusden. J. F. Foppens Hist. Episcop. Sylvaduc.*

BERN, (Diderik van) een Premonstreiter monnik in de abdye van Bern aan de Maas, by de stadt Heusden, ten tyde van de verandering des Godsdiensts in deze landen gesloopt. Hy leefde ten tyde van den abt Everard den eersten in den jare 1160. Zweertius noemt hem een zeer geleert, goetaardig en Godvruchtig man. De schriften, door hem uitgegeven, bestaan in eenige Homilien, of predikatien, en eenige Historische verhandelingen. *Fr. Zweert. Athen. Belg.*

BERNABON, uit het geslacht der Visconti, heer van Milanen, was een zoon van Stephanus, en broeder van Galeacius den II, en van Mattheus den II. Zynen vader verloor hy al vroeg; waar op zyns vaders broeder Luchin hem nevens zyne broederen in ballingschap zondt, wanneer hy zich by zekeren heer uit den huize Doria, hem van moeders zyde bestaande, onthieldt. Maar wanneer hun neef, Johannes, aartsbisschop van Milanen, die in den jare 1342 overleedt, opvolger van Luchin wierdt, riep hy Bernabon nevens zyne broederen uit de ballingschap te rug, en deelde het gebiedt van Milanen onder hen; wanneer Bernabon Beatrix de la Scala, die zich koningin noemde, ten huwelyk nam. Hy overleefde zyne broederen, was tegen zyne onderdanen en naburen zeer wreet, bespotte de geestelyken, en kantte zich tegen de deugt aan: weshalven hy van paus Urbanus den V in den kerkelyken, en wegens zyne trouwloosheit van keizer Karel den IV in den ryksban gedaan wierdt. Dus wierdt hy in den jare 1363 door de pausselyke en andere benden geslagen. Hy liet hondert personen om 't leven brengen, om zich te wreken aan die genen, die eenige wilde zwynen, die het landt verwoest hadden, doot schoten; de huizen der vluchtenden liet hy in brandt steken, en twee barvoeter monniken, die hem daar over bestraft hadden, verbranden. Hy wordt gezegt vyf duizent honden gehad te hebben, die door zyne onderdanen onderhouden wierden, wier goedt en bloedt van 't leven van een eenigen hondt afhing. Boven dien was hy ryk, mach-

machtig en met verscheide voorname huizen vermaagschapt; gemerkt hy by zyne gemalinne Beatrix vyf zonen, Marcus, Lodewyk, Rudolf, Karel en Mastinus, nevens negen dochteren, geteelt heeft; die alle goede huwelyken gedaan hebben: want Viridis wierdt ten huwelyk genomen van Leopoldus den II, hertog van Oostenryk; Thaddea en Magdalena van Stephanus en Frederik, hertogen van Beyeren; Valentina van Frederik, koning van Cyprus; Agnes van Franciscus van Gonzaga; Catharina van Johannes Galeacius, haren neve; Antonetta en Anglesia van Conradus en Frederik, graven van Wurtemberg, en Lucia van Edmond, een zoon des konings van Engelandt. Voorts hadt hy nog vele natuurlyke kinderen. Wanneer hy zynen neve Johannns Galeacius, grave van Vertus, naderhandt hertog van Milanen, van kant helpen wilde, stelde zich deze zeer eenvoudig aan, maar smeedde een heimelyken aanslag tegen hem, en hebbende zich van hem verzekert, wierp hy hem in de gevangenis, in welke hy na zeven maanden in den jare 1384, in den ouderdom van 66 jaren, stierf. *Paulus Jovius Med. Princ. Corio P. III. hist. de Milan. Antonin. tit. 22. c. 2. §. 16. seq. Spondan.*

BERNAL (AUGUSTINUS) wierdt te Magollo in Spanje in den jare 1587 geboren, en nam in den jare 1603 de orde der Jesuiten aan. Hy was leeraar in de Philosophie, en naderhandt in de Godgeleerdheit te Saragossa, en stierf in den jare 1642. Zyne *Philosophia Universalis* is naderhandt onder den name van een anderen in 't licht gekomen. *Alegambe Bibl.*

BERNARD, (JAKOB) een der beroemtste geleerden van onzen tydt, leeraarde de philosophie en de wiskunst (*Mathesis*) op de Akademie van Leiden, en was ter zelver tydt gewoon predikant van de Walsche gemeente binnen die stadt. Hy was te Nions in het Dauphiné in den jare 1658 geboren. Van zyne tedere jeugdt af hadt hy zich in de wiskunst en philosophie geoeffent, en de gronden zyner geleerdheit te Geneve gelegt; daar hy zich met zynen vriendt en bloedverwant de Clerc, onder den vermaarden Chouët in de philosophie, en onder Turretinus en Mestrezat inzonderheit in de Theologie oeffende. In 't een en twintigste jaar zyns ouderdoms, te weten in den jare 1679, wierdt hy predikant in de provincie van het Dauphiné in Vrankryk; maar moest in den jare 1683 dat ryk verlaten, en zich eerst naar Geneve, en naderhandt naar Laufanne begeven, omdat hy, onaangezien hy van zyne kerke berooft was, nochtans in Vrankryk gepredikt hadt. Vervolgens trok hy naar Hollandt, daar hem de Clerc by een voornaam man bragt, die hem te Gouda een jaargeldt bezorgde. Hy begaf zich echter, getrouwt zynde, met 'er woon naar den Hage, daar hy eenige jongelingen in de beschaafde wetenschappen, in de philosophie en in de wiskunst onderwees; hoewel hy nog zomtyds te Gouda, als het zyn beurt was, en ook in den Hage predikte. Hy wierdt in den jare 1705 tot predikant van de Walsche gemeente beroepen. Naar mate dat hy in de letteroeffeningen vorderde, hadt hy zich ook bequaam gemaakt om anderen te onderwyzen. Hy hadt dit talent in Vrankryk, in Zwitserlandt, en in deze provincien als een byzonder persoon in het werk gestelt, waar door hy zo veel achting verkregen hadt, dat, wanneer de beroemde professor de Volder emeritus verklaart wierdt, en van de oeffening van zyne bediening ontslagen, Bernard het zelve als lector ruim zes jaren tyds voor hem waarnam, en na des zelfs doodt, in den jare 1712, waardig geoordeelt wierdt om zyne plaats te vervullen, welke hy nog andere zes jaren bekleedde. Hy was zeer belezen; maar las niet dan goede boeken, en in eene goede order, wetende zich van 't gene hy gelezen hadt met vrucht te bedienen. Dewyl het belagchelyk is iemands lof te vergroten, alleen omdat hy doot is, zo moet men rontborstig bekennen, dat Bernard niet van dat eerste slag van wiskunstenaars was, die door hunne diepzinnige onderzoeken, en door een groot getal van gewichtige ontdekkingen uitmunten; maar hy wist de grondregelen der wetenschap wonderlyk wel te verklaren, en de leerling, die de zelve van hem niet kon leeren, moest wanhopen ooit tot de kennisse der zelve te geraken. Zyne lessen over de natuurkunde waren te gelyk naaukeurig en bequaam om zich in den geest in te dringen, ten minsten van die genen, die gene volkome botterikken waren. Hy heeft altoos in deze stoffen de gevoelens van Cartesius gevolgt, aan zyne leerlingen het opstel (*Systhema*) van Rohault uitleggende. Het is echter waar, dat hy in zyne laatste jaren zich by eenige gelegenheden voor de nieuwe philosophie heeft beginnen te verklaren, welke men aan den wonderbaarlyken geest van den ridder Newton verschuldigt is, en te twyffelen aan eenige Cartesiaansche gevoelens, welke hem te voren zonnenklaar geschenen hadden. Men moet niet twyffelen, of deze bequame professor zoude groter voortgangen gemaakt hebben in de wetenschappen, die hy leeraarde, indien hy niet door zyne grote bezigheden was belemmert geweest. Behalven de zorgen, welke eene talryke jeugt, die hem quam horen, van hem vorderde, en eene kerke, van welke hy gewoon leeraar was, hadt hy ondernomen het vervolg te schryven van de *Nouvelles de la Republique des Lettres*, een werk, waar door de vermaarde *Bayle* zo veel roems verkregen heeft. Hy heeft de zelve vervolgt sedert den jare 1699, en daar mede wel in den jare 1710 een einde, maar in den jare 1716 weder een begin gemaakt. Zyne Godsdienstigheit bewoog hem ook om van tydt tot tydt nog eenige verhandelingen over gewichtige stukken van den Godsdienst uit te geven. Dit was 't nog niet al, hy hieldt zich mede voornamentlyk bezig met verscheide jonge Fransche Godgeleerden in de Christelyke welsprekendheit te oeffenen en bequaam te maken, waar van verscheiden zyne zorgen volkomen beantwoord hebben, het welk de geheugenisse van Bernard aan alle de kerken dezer landen dierbaar moet maken. Deze professor zoude misschien nog nutter geweest zyn aan de jeugt, indien men hem met het professorschap van de Theologie vereert hadt; men kan zeggen, dat daar in de grootste kracht van zyne bequaamheit gelegen was; de naaukeurigheit van geest, die hem zo eigen was, en die hy vermeerdert hadde door de oeffening van de meetkunde, gevoegt by eene grote kennisse van de Oostersche talen, maakte hem ongemeen bequaam om in den zin der gewyde schriften door te dringen, en daar van de naaukeurigste denkbeelden te geven. Men zoude de krachtigste bewyzen daar toe kunnen trekken uit zyne leerredenen, in welke hy meerder op de leerzaamheit doelde, dan om zich toejuigchingen te verkrygen. Hy stelde alle zyne pogingen te werk om de grootste waarheden voor het volk bevattelyk te maken, door zyne goede leerwyze, en door de eenvoudigheit van zynen styl, zonder dat de bequaamste toehoorders reden hadden om zich te beklagen. Het is waar, dat hy de zelve niet bekoorde door de scherpzinnigheit van zyne gedachten, of door de bevallige zwier van zyne uitdrukkingen; maar hy zondt hen nooit ledig weg; men keerde altoos uit zyne predikatien met duidelyker of geschikter denkbeelden, en men zou niet zonder onrechtvaardigheit kunnen ontkennen, dat Bernard een der beste voorbeelden geweest is voor de genen, die waarachtige Christelyke redenaars willen worden. Hy hadt de gewoonte van zyne predikatien volkomen op het papier te stellen, en leerde de zelve vervolgens van buiten. De akademie en de kerke zouden hem een langer tydt hebben kunnen genieten, indien zyne onmatelyke arbeidzaamheit zulk een nuttig leven voor het gemeen niet verkort hadde: want alzo door het gedurige spreken en redeneeren zyne long aangestoken was, nam zyne zwakheit met de jaren te meerder toe; en hy overleedt eindelyk in den jare 1718. De voornaamste werken, die hy nagelaten heeft, zyn eene verhandeling *de la Repentance tardive*, en eene andere over *l'Excellence de la Religion Chrêtienne*. Behalven de *Republique des Lettres*, waar van boven gemeld is, heeft hy het vervolg geschreven van de *Bibliotheque Universelle*, van den jare 1691 af, tot het einde toe. Het is onbetwistelyk, dat Bernard alle de vereischte hoedanigheden hadde om zulke werken op te stellen; de tydt alleen ontbrak hem om het zelve gelukkig uit te voeren; diergelyk een arbeidt vorderde niet alleen een volkomen man, maar verscheide mannen, en Bernard kon daar aan maar eenige uuren van zyne rust besteeden. De professor de Clerc heeft het eerstgenoemde werk, te weten de *République des Lettres*, twee maanden vervolgt, om het veertigste stuk te voleindigen. Bernard heeft ook gearbeid aan het *Supplement* of het vervolg tot het Woordenboek van *Moreri*, in den jare 1716 uitgekomen, welwers grootste gedeelte van zynen arbeidt is. Ook heeft hy vier stukken van het *Grand Recueil des Traitez de Paix* in order gebragt, en de zelve met eene voorreden voorzien. Aan de *l'Histoire abregée de l'Europe* heeft hy mede gearbeid, en vervolgens aan de *Lettres Historiques*, waar van hy de eerste jaren geschreven heeft. *Journal Literaire de l'An. 1718. Tom. X, premiere partie.*

BERNARD. (ABDYE VAN SINT) Hendrik de twede; genoemt de Grootmoedige, hertog van Brabant, niet min berucht wegens zyne godvruchtigheit als menigvuldige overwinningen, hadt zo dra niet het vrouweklooster 's Hertogendaal by Loven gesticht, of richtte uit genegenheit tot de orde der Cistercienfen naby de stadt Antwerpen in de parochie van Vremde deze abdye op, schenkende Egidius Berthout, here van Mechelen, daar toe in 't begin den grondt tot het klooster te Vremde, en naderhandt alle zyne tienden, rechten en goederen ter zelver plaatse, als mede te Millegem, Broechem en Ouden gelegen, uitgezondert de hoge jurisdictie, en zyne leenrechten. De Brabandsche vorst voegde daar by het dorp Westmalle, en 't bosch van Hodonk in vollen eigendom, dat des zelfs zone en opvolger, Hendrik de Zachtmoedige, niet alleen bevestigt, maar zelfs met eenige nieuwe goederen vermeerdert heeft. In 't jaar 1246 wierdt deze abdy door Gozuin Dryeman, den tweden abt, van Vremde overgebragt in de parochie van Hemexem, digt aan de Schelde, ter plaatse, daar ze als nog gezien wordt, met toestemminge van gemelden hertog en den bisschop van Kameryk, gevolgt door de bevestiging van paus Innocentius den IV; waar op de nieuwe abdy in 't jaar 1246 ingewyd is, en vervolgens van tydt tot tydt door de menigvuldige begiftingen en milde almoesen van Godsdienstige luiden, zo in bezittinge van landeryen als heerlyke goederen en rykdom, ten allerhoogsten toe-en aangenomen, en, de tegenwoordige abt medegerekent, reets acht en dertig abten gehad heeft. De kanunniken dezer abdye onderhouden niet alleen hunne ordens regel, maar bedienen zelfs de pastoryen te Loenhout, Kapelle, Gastelwoude, Oudenbosch en Hoeve, en hebben de harderlyke zorge waar te nemen over zes vrouwenabdyen hunner orde, als *onzer Vrouwen Wyngaardt te* Leuven, *Rozendaal* by Mechelen, *onzer Vrouwe van Nazareth* by Lier, *Zwyvike* by Dendermonde, *Sint Bernardsdaal* by Diest, *Sparmale* te Brugge, en de priorye van *Muizen* te Mechelen. Jammerlyk is dit heerlyke gebouw ten tyde der binnenlandsche oorlogen in het jaar 1582 door den brandt geschonden, maar niet minder prachtig in het jaar 1616 weder opgebouwt, onder het bestier van den XXXIII abt, Joannes de Maldere, bisschop van Antwerpen, wanneer 'er wederom dertien geestelyken introkken, die heden tot het getal van zestig aangenomen zyn. Onderwylen is deze abdy in September van het jaar 1672 op nieuw by ongeluk door het vuur geschonden, en de kerk met alle hare versierselen tot den grondt toe afgebrand, doch al wederom opgetimmert, en eindelyk in het jaar 1717 ten eenemaal en nog veel aanzienelyker volbouwt. *G. Jongelinus in Notit. Abbatiar. Ord. Cisterc. Ant. Sanderi Brabant. illustr. tom. II. Baro le Roy Notit. Marchionat. S. R. Imperii. Histor. Episcopat. Antwerp.*

BERNARDO, eene oude en adelyke familie in Venetië, uit welke in den jare 1458 NICOLAUS, in den jare 1464 PAULUS, en in den jare 1562 een ander NICOLAUS procurator van S. Marcus geweest zyn. Tot die zelve waardigheit wierdt in het einde der XVII eeuwe iemandt uit dezen huize verheven, en als generaal pro-

proveditor naar Dalmatië gezonden. In den jare 1546 wierdt MAPHEUS BERNARDO op aanraden zyner zusters zonen LUDOVICUS en MARCUS ANTONIUS ERIZZO, hakende naar des zelfs ryke schatten, te Ravenna vermoord. Doch de soldaat, die zich tot het uitvoeren van dit schelmstuk liet omkopen, ontdekte het gehéle verraadt, en genoot daar voor van den raadt twee duizent daalders en volle vergiffenis, volgens belofte. Dus wierdt Ludovicus Erizzo onthalst, zyn broeder tot een eeuwige gevangenisse verwezen, en hunne goederen, nevens die van den vermoorden, in beslag genomen. *Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise p.* 198, 536.

BERNARDO (BERNARDINUS DE) een priester van Drepano, een overdeftig poëet. Men heeft van hem in 't Latyn:

Een Heldendicht van de H. Margareta. Ook in de zelve tale:
Het lyden des Heren, van de H. Euangelisten beschreven.
Dienst voor de overledenen.
Klaagliederen van Jeremias.
Het leven van den H. Albert.
De zeven Boetpsalmen.
De lofzangen, *Magnificat* en *Benedictus*.
Het leven van den H. Antoni van Padua.
Vyf boeken van puntdichten.
De zon in de weegschaal, zynde een gedicht van St. Thomas van Aquinen.
Een gedicht over de beeldtenisse van den allerheiligsten gekruisten, zamengestelt uit duizent gedichten, waar van alle de hoofden met een C beginnen.
Een stuk van hekeldichten.

En in 't Italiaansch:

Poësi volgari Tomi due.
Poësi Siciliane.

Biblioth. Sicula.

BERNARDS-CASTLE is eene plaats, gelegen in 't Engelsche bisdom Durham, niet verre van Stainthorp, en door Bernard Baliol, een der voorzaten des Schotschen konings Johannes Baliol, gesticht. In den jare 1699 maakte koning Willem de III zekeren ridder, Christoffel Vane, tot lord Bernard van Bernards-Castle. Zie van des zelfs familie op VANE. *Camden's Britannia. Peerage of England* 2. *p.* 139.

BERNARTIUS, (ULMARUS) eerste professor in de kerkelyke (kanonyke) rechten, zes maal bestierder (rector) der hogeschole en kanunnik te Loven, was geboortig uit het graafschap Vlaanderen van het dorp Leke, (zo genaamt naar eenen hollen eiken boom, waar in men voorgeeft dat zekere abt Ulmarus zich voor zyne vervolgers een tydlang verschuilt heeft gehad) onder de kasselrenye van Kassel gelegen. Hy heeft, behalven eenige andere werkjes, geschreven *de panis canonicis*, en is te Loven in het begin van 't jaar 1570, in den ouderdom van 60 jaren, overleden, nadat hy 22 jaren de rechten geleeraart, en wegens de Lovensche geestelykheit het Concilie van Trenten bygewoont hadde, hebbende by uiterste wille zestig dukaten jaarlyks gemaakt voor twee jongelingen, die in de rechten studeeren zouden. *F. Zweert. Athen. Belg.*

BERNAU, anders PERNAU, of BERNGAU, is een fraai Beyersch stedeke, gelegen in 't bisdom Regensburg, in het zo genaamde Sultzgau, op de grenzen van Frankenlandt, niet verre van Neumark en het klooster Seelingenpoort. Het moet onderscheiden worden van een ander stedeke, Bernau, mede in de opper-Palts, maar op de grenzen van Bohemen, tusschen Leuchtenberg en Tachau, aan het water Nab gelegen. *Chur Beyer. p.* 340.

BERNAU, eene kleine stadt in 't Middelmark, aan de rivier Pancke, drie mylen van Berlyn Noordwaarts gelegen.

BERNAZZANO, van Milanen, een vermaart schilder, was gelukkig in het treffen van landschappen en dieren, maar niet in pourtraiten; weshalven hy zich hier in onder Cesar de Sesto oeffende: ook wordt hy gezegt de vruchten zo natuurlyk en levendig te hebben geschildert, dat hy een landschap al Fresco aan eene muur heeft geschildert, waar in onder anderen de rype en onrype aardbeziën zo eigentlyk getroffen waren, dat de pauwen daar door bedrogen zynde zo lange daar naar gepikt hebben, tot dat al de kalk van de muur was. *Felibien Vies des peint.*

BERNBURG, eene stadt in 't vorstendom Anhalt, gelegen aan de Saale, daar de Wipper in de zelve loopt, hebbende een slot op een berg gelegen. Hier van voert eene vorstelyke linie van Anhalt, aldaar haren zetel hebbende, den naam. In den jare 1115 wordt ze gezegt door de Vandalen verbrand en verwoest te zyn. In den jare 1139 rukte Henrik de Hovaardige, hertog van Beyeren en Saxen, daar voor. In den jare 1427 wierdt ze door de steden Maagdenburg en Halle belegert. Eindelyk wierdt ze in den jare 1636 door keur-Saxen stormerhandt ingenomen en uitgeplundert, zynde zo wel het Zweedsche manschap, als het grootste gedeelte der burgeren daar in gedood. Vervolgens quam zy weder onder het gebiedt der Zweden, en in den jare 1641 door verwaarlozing in de macht der keizerschen, die echter door gebrek van levensmiddelen van de zelve wyken moesten. *Sauers städte-buch. Braunschw. chron. p.* 135 *en* 429. *Theatr. Europ. T.* IV. *en* V. *Topogr. Sax. sup. p.* 29.

BERNBURG. De vorsten van Bernburg zyn eene linie der vorsten van Anhalt, door CHRISTIANUS den ouderen, tweeden zoon van vorst JOACHIM ERNEST van Anhalt, gesticht, hebbende in de deeling zyner broederen Bernburg, de ampten Ballenstadt, Hatsgerode, nevens het klooster Gernrode aan den Harts, mitsgaders Plötzkau, erlangt, welke laatste plaats hy naderhandt zynen broeder AUGUSTUS overliet. Hy stierf in den jare 1630, nalatende CHRISTIANUS den jongeren, door wien de Bernburgsche stam voortgeplant is, en FREDERIK, stichter der Hatsgerodische linie. Christianus de jongere, zynde in den jare 1656 gestorven, trouwde in den jare 1625 met Eleonora Sophia, dochter van Johannes, hertog van Holstein-Sonderburg, die hem zeventien kinderen baarde; onder welke VICTOR AMADEUS, geboren den 6 October des jaars 1634, het geslacht voortgeplant, en het recht der eerstgeboorte in zyn huis ingevoert heeft, latende het zelve in den jare 1678 door den keizer bevestigen. ELIZABETH, dochter van den Paltsgrave Frederik van Tweebruggen, die hy in den jare 1667 trouwde, en die in den jare 1677 stierf, baarde hem in den jare 1668 den 13 July KAREL FREDERIK, den 28 Juny 1669 LEBRECHT, en den 14 Febr. 1674 JOHAN GEORG; welke laatste zich in den slag by Leuse in de Nederlanden dapper queet, maar dit den 29 September des jaars 1691 met de doodt moest bekopen. KAREL FREDERIK trouwde in den jare 1692 den 25 Juny met Sophia Albertina, dochter des graven Georg Frederik van Solms-Sonnewald, die, behalven eenige prinsessen, in den jare 1694 den 3 September FREDERIK WILLEM ter werreldt bragt. LEBRECHT trouwde in den jare 1692 met Charlotte, dochter van vorst Adolf van Nassau-Schaumburg; doch deze stierf den 13 January 1700, hebbende eenige prinsen en prinsessen ter werreldt gebragt, welker oudste is VICTOR AMADEUS ADOLPHUS, geboren den 7 September des jaars 1693.

BERN-CASTEL, by de Latynen, *Taberna Mosellanica*, een stadt, slot en ampt aan de Moesel, tusschen Veldentz en Trarbach, en behorende tot het aartsticht Trier.

BERNEK is 1) eene kleine stadt in Frankenlandt, tusschen Bareuth en Hof, aan den Witten Mayn, behorende tot het gebiedt der markgraven van Bareuth; 2) een kasteel in 't Wurtembergsche, aan het Zwartewaldt, tusschen Altensteig en Bulach; 3) een stedeke in Stiermark, vyf mylen van Gratz, hebbende eertyds zyne eigene heren, uit het vorstelyke Steiersche bloedt; en nadat dit geslacht in Willem omtrent het midden der XVI eeuwe was uitgestorven, quam Bernek aan de heren van Raknitz; en 4) een klooster in Oostenryk, in het quartier van Manhardsberg, tusschen Horn en Drosendorff. *Zeiler. Itin. Germ. Bucel. Stemmatogr. P.* II. *p.* 201

BERNEGGERUS (MATTHIAS) wierdt te Halstadt in Oostenryk, alwaar zyn vader Blasius Berneggerus richter en raadsheer was, in den jare 1582 geboren. Zyn leermeester was Wolfgang Pichler, dien hy naderhandt om de religie verdreven zynde onderhoudt verschaft heeft. Van Halstadt vertrok hy naar Wels, en van daar in den jare 1598 naar Straasburg; alwaar hy nevens de historie en wiskunst zich in de Fransche, Italiaansche en Hollandsche talen bequaam maakte. Op zyne reize naar Hungarië, Bohemen Palts en Tirol wierdt hy met de geleertste mannen bekent, en zo vermaart, dat hem verscheide bedieningen, onder anderen het Rectoraatschap te Durlach, opgedragen wierdt. Maar hy sloeg alles af, zoekende zyne bevordering in Straasburg, alwaar hy het vikariaat over de opperste schoolklassen aannam. Wanneer middelerwyle Bitschius tot hoogleeraar in de rechten wierdt aangestelt, wierdt hem des zelfs bediening als professor in de historie gegeven; en wanneer de bediening van een hoogleeraar in de redenkunst twee malen open viel, moest hy de zelve telkens mede vervullen. Na dezen wierdt hy mede onder de kanunniken van 't Thomaansche kapittel aangenomen, waar door hy aangemoedigt wierdt om eene voortreffelyke bibliotheek te verzamelen, en aan de uitgave der beste schryvers te werken. Tot een proef was *Justinus* en *Tacitus*, waar op ook *Suetonius*, *Vellejus*, *Livius*, *Arianus*, *Cicero*, *Seneca*, voornamentlyk *Sallustius*, *Thucydides* en *Pachymerius* zouden gevolgt zyn, ten ware hy door de doodt in den jare 1640 was weggerukt. Hy moest wegens zyne veelvuldige bezigheden reets vier jaren te voren het bedt houden; wanneer hy des niettegenstaande of zelve een boek las, of zich 't zelve door anderen liet voorlezen; en hebbende tusschen beiden eenige gezonde uuren, besteedde hy de zelve tot nut zyner toehoorderen; rydende zomwylen buiten de poorte, en onderwyzende de zelve in de landmeetkunst, waar toe onder anderen Sylvius Nimrod, hertog van Wirtemberg, groten lust hadt. De armen betreurden hem in 't byzonder, aan welke hy dikwils het derde deel zyner befolding liet uitdeelen. Onder zyne schriften zyn, behalven het voornoemde over *Tacitus* en *Justinus*, bekent: *Idolum Lauretanum*; *Canon sinuum, tangentium & secantium*; *Proaulium tubæ pacis contra Scioppium*; *Tuba pacis anti-Scioppiana*; *Reipublicæ Argentoratensis delineatio*; *Speculum boni principis*; *De jure eligendi reges & principes*; *Diatribæ in Suetonii Tranquilli Augustum*; *Quæstiones miscellaneæ ex Floro*; *Galilæi de proportionum instrumento, cum notis*; *Idem de systemate mundi*; *de S. Scripturæ testimoniis in conclusionibus mere naturalibus non usurpandis*; *Plinii Panegyricus, cum notis*; *Sphæricæ ac Geographiæ Compendium*; *Observationes Historico-Politicæ*; *Lupol. de Bebenburg tractatus de juribus regni & imperii Romani*, & *Gier. Balbi de Coronatione liber*; *Lipsii Politicæ ad disputandum proposita*; *Oratio, quod de Bonifacio* VIII *papa dictum, intrasse ut vulpem, &c. id æque vere de universo Papali regno dici posse*; *Panegyricus Ludovico* XIII. *Galliarum regi dictus*; *Laudatio Funebris Gustavi M. Suecorum regis.* Voorts verscheide brieven, tusschen hem en Grotius, Keplerus en Schikkardus gewisselt; eindelyk allerlei historische en politische disputen. *Witte in Memor. Philosophorum Decad.* IV.

BERNGAU. Zie BERNAU.

WERRELDLYKE VORSTEN.

BERNHARD, zoon van Pipinus, kleinzoon van Karel den Grote

ten, die hem na zyns vaders doodt in den jare 813 tot koning van Italië maakte; waarhenen hy reets onder 't opzicht van Vala, of Galon, zynde een zoon van zynen neve Bernhard, gezonden was, en van den aartsbisschop van Milanen gekroont wierdt. Hy verdreef de Saracenen, die in zyn ryk gevallen waren, met veel dapperheit. Eenigen tydt na het overlyden van Karel den Groten besloot hy des zelfs zone Lodewyk den Vromen van den troon te stoten, hebbende zich laten wys maken, dat hy de rechte erfgenaam des ryks was, zynde zyn vader Pipinus een ouder zoon van Karel den Groten geweest dan Lodewyk de Vrome. Hy rustte zich ook ten oorlog, wanneer zyn voornemen in den jare 817 aan den dag quam. Maar Lodewyk overviel hem snellyk met een leger, en de benden van Bernhard namen op de aankomste van Lodewyks leger de vlucht. Bernhard zelve gaf zich uit vreze over, dede voor Lodewyk te Chalons aan de Marne een voetval, en beleedt zynen gehelen toeleg. Hy wierdt derhalven naar Aken gebragt en ter doodt verwezen; en alzo hem de ogen uitgestoken wierden, stierf hy drie dagen daarna, den 17 April des jaars 818, nalatende eenen zoon, genaamt Pipinus. *Thegan. de gestis Ludov. Pii c. 22. seq. Egenhard. Annal. ad an.* 817. *seq.*

BERNHARD, hertog van Septimanië en Languedok, ook graaf van Barcelona, was een zoon des graven Wilhelm van Toulouse. Theganus zegt, dat hy uit koninklyken bloede gesproten is. In den jare 820 maakte hem Lodewyk de Vrome tot grave van Barcelona, en in den jare 824 tot zyn voornaamsten staatsdienaar en opperkamerheer. Maar dewyl hy het met de keizerinne Judith en Karel, der zelver zoon, hieldt, maakte hy zich de andere zonen van Lodewyk den Vromen tot vyanden, die hem verdacht maakten, als of hy in ongeoorloofde verstandhouding met de keizerinne leefde, met de welke hy als kamerheer plichtshalven dikwils omgaan moest. Wanneer nu de zonen van Lodewyk de wapenen tegen hunnen vader opvatten, week Bernhard in den jare 830 naar Barcelona, maar wierdt in den volgenden jare door den keizer weder aan 't hof geroepen, en in zyne voorgaande waardigheit herstelt, hebbende zo wel hy, als Judith, zich door een eedt gezuivert, willende het zyn aanklager, volgens het gebruik dier tyden, door een tweegevecht met hem beslissen. Na de doodt van Lodewyk den Vromen volgde hy de party van Pipinus tegen Karel den Kalen, en wierdt eindelyk van dezen onvoorziens, of, gelyk anderen getuigen, na een voorgaande vonnis der ryksstanden, in den jare 844 om 't leven gebragt. Zyne gemalin was Duodena, by welke hy twee zonen teelde, Wilhelm en Bernhard, die beide ongelukkig omgekomen zyn. *Annales Bertiniani. Thegan. Boecklerus de reb. sec.* IX & X. *Baluz. in Not. ad Agobard. p.* 126. *seq. Mabillon sec. Bened.* IV. *part.* 2. *Pagi Critica in Baron. tom.* III. *an.* 844. *n.* 9.

BERNHARD, grave van Ballenstadt en Askanië, ook hertog van Saxen, was de jongere zoon van Albert den Beer. Hy hadt den naam ter gedachtenisse des vermaarden Bernhards, abt van Clairvaux, ontfangen, met wien zyn vader bekent geweest was. Hy hadt zich by keizer Frederik den I door zyne bequaamheden zeer aangenaam gemaakt, van wien hy uit dien hoofde, wanneer Henrik de Leeuw in den ryksban gedaan wierdt, den tytel van hertog van Saxen, nevens 't Oostelyke gedeelte van 't landt, en in den jare 1180 den ruitenkrans tot zyn wapen erlangde. Hy nam zynen zetel te Wittenberg, welke stadt nevens de omleggende landen hem reets te voren te beurt gevallen waren. Hy bouwde in den jare 1181 Lauenburg, door Henrik verwoest, weder op. Ratzeburg trok hy ook aan zich, als een ledig leen, na het afsterven des laatsten grave Bernhard. Eindelyk kantte hy zich ook tegen Henrik den I, wanneer de zelve het ryk poogde erffelyk te maken, en verdedigde de Duitsche vryheit zeer kloekmoedig. Hy stierf in den jare 1212, nalatende by Judith, dochter van Kanut, koning van Denemarken, Albert en Henrik, van welke de eerste den Saxischen stam tot op Albert den III, en de twede den stam van Anhalt voortgeplant heeft. By zyne twede gemalinne Sophia, dochter van Lodewyk, landgrave van Thuringen, teelde hy, nevens twee dochteren, ook eenen zoon, Henrik de jonge genaamt. *Arnold. Lubec. l.* II. *c.* 24. *Albert. Stadens. ad an.* 1180. *Auctor magni Chron. Belg. Persona in Cosmodrom. act.* VI. *c.* 55. *Chronic. Montis Sereni. Krantzii Sax. l.* I. *c.* 25. *Brotufs Anhalt. geneal. Sagittar. in hist. Bardev. c.* 6. *Speneri Syll.*

BERNHARD de Grote, hertog van Saxen, was de elfde en laatste zoon van Johannes, hertog van Saxen-Weimar, en Dorothea Maria, dochter van Joachim Ernst, vorst van Anhalt, geboren den 6 Augustus 1604. Hy was eerst onder die benden, die van grave Ernst van Mansfeldt Frederik, keurvorst van de Palts, pogende de krone van Bohemen te mainteneren, toegevoert wierden; en was in den jare 1621 ritmeester in het regiment zyns broeders, den hertog Willem, wonende verscheide veldslagen in de opper-en neder-Palts by. Naderhandt was hy in 't leger des markgraven van Baden, Georg Frederik, onder wien zyn broeder ook een regiment hadt; ook was hy in den jare 1622 in het treffen by Wimpfen. Wanneer dit leger verstrooit wierdt, nam hy dienst onder de Hollanderen; bezag daarna vreemde landen, en hieldt zich in den jare 1624 te Parys op. Na dezen tradt hy in dienst des konings van Denemarken, als overste over een regiment te paarde, en woonde den slag in Holstein in den jare 1627 by, wanneer Georg Frederik, markgrave van Baden, door den keizerlyken veldheer, grave Schlik, geslagen wierdt, en hy zelfs al zyn legertuig verloor, dat hem echter door den hertog van Friedlandt wederom naar Weimar toegezonden wierdt, alwaar hy zich tot den jare 1631 onthieldt. In dit jaar woonde hy het convent te Leipzich by, en tradt als generaal majoor in dienst van Gustavus Adolphus, koning van Zweden; maar was niet in den Leipzicher veldslag, zynde door den koning aan den landgrave Willem van Hessen gezonden. Na dezen toonde hy zyne uitmuntende bequaamheden by verscheide voorvallen, zonderling by de verovering van 't kasteel Wurtsburg, helpende veel tot de verovering van Frankenlandt; ook nam hy in den zelven jare den 29 December de vesting Manheim door krygslist in, zonder een eenig man te verliezen. In den jare 1632 nam hy Ehingen in Zwaben door geweldt in, en wierdt met een afzonderlyk leger in Zwaben gelaten, om de krygsbenden van Leopold, aartshertog van Oostenryk, te wederstaan. Hy beteugelde de oproerige boeren, en nam eenige plaatsen in. Hier op vereenigde hy zich met zynen broeder, hertog Willem van Winsheim, en vervolgens met 't Zweedsche hoofdleger te Neurenberg, wanneer hem, het vyandelyke leger bestormende, het paardt onder 't lyf doodgeschoten wierdt. Wanneer nu de koning van Zweden naar Beyeren meende op te breken, liet hy hem met eene afzonderlyke armee in Frankenlandt, alwaar hy met het leger des hertogs van Friedlandt menigmaal handgemeen wierdt. In October quam hy met zyne onderhebbende manschap weder by den koning, trok met hem naar Meissen, gebiedende in den veldslag by Lutzen in den jare 1632 den linker vleugel. De Zweedsche rykskanselier Oxenstiern, aan wien het beleidt des oorlogs was opgedragen, vertrouwde hem de helfte der armee, die hy naar Frankenlandt liet trekken. Hoewel hy nu wegens zwakheit niet mede derwaarts trekken kon, namen echter deze benden in den begin des jaars 1633 verscheide plaatsen in, voornamentlyk byna het gehele sticht Bamberg. Maar wanneer hy zelve by het leger quam, veroverde hy Hochstadt, Stormenderhandt, en naar de opper-Palts reizende, nam hy onderweegs Eschenbach en Herleben, sloeg den 24 Maart den keur-Beyerschen overste de Werth, vereenigde zich by Augsburg met den Zweedschen veldheer Gustavus Horn, trok nevens hem over de Lech, en hebbende zich van eenige toegangen verzekert, vielen zy in Beyeren, alwaar Bernhard Munchen, Landsberg en Neuburg zonder veel tegenweer innam: doch by Ingolstadt, dat de generaal majoor Cratz, zynde tot de Zweedsche party overgegaan, hem wilde in handen leveren, stiet hy het hoofdt, alzo zyne benden een weinig te laat aanquamen, waar na Bernhard een tydlang by Donauwaart kampeerde, tot dat de Zweedsche rykskanselier Oxenstiern naar Frankfurt, en nevens hem op de zamenkomst der Protestanten naar Heidelberg reisde, alwaar hem, uit name der kroon Zweden, het sticht Bamberg en Wurtsburg ingeruimt, en te Frankfurt de tytel van hertog van Frankenlandt gegeven wierdt. Midlerwyle zonderde hy zich van den generaal Horn af, en vertrok naar Frankenlandt, alwaar hy Neumark wegnam, maar kort daarna wederom naar Donauwaart trok. Horn belegerde de stadt Costnitz te vergeefs. Wanneer hier op de hertog van Feria uit Italië met vele hulpbenden voor de keizerschen aanquam, vereenigde hy zich weder met den generaal Horn, om de keizersche armee het hoofdt te bieden. Maar wanneer zich het keizerlyke leger naar Brisak wendde, om die stadt te ontzetten, trok hy eenige andere benden aan zich, nam Neuburg aan den Donauw weder in, veroverde den 8 Nov. Regensburg; waar op ook Straubingen, Cham en andere plaatsen in Beyeren en de opper-Palts zich overgaven. Hy trok ook over de Iser, met voornemen om in Oostenryk te dringen, en Passau aan te tasten, maar veranderde zyn besluit, om liever de veroverde plaatsen voor de keizerlyke macht te dekken. Ondertusschen hadt zich Wallenstein, zynde by den keizer in ongenade, in heimelyke onderhandeling met hem ingelaten. Maar gemerkt hy hem niet volkomen betrouwde, en derhalven zyn voornemen niet zo schielyk uitvoerde, wierdt Wallenstein ondertusschen den 15 February des jaars 1634 ter doodt gebragt, en dus alle tractaten afgebroken. Hier op trok hy naar Frankenlandt, en woonde te Koburg de begravenis van zynen neve, Johan Kasimir, hertog van Saxen, by, voorts belegerde hy de vesting Cronach, maar verliet de zelve wel haast; en dewyl de Roomsche koning Ferdinand de III met een leger in de opper-Palts trok, met een voornemen om Regensburg te belegeren, trok hy mede naar den Donauw, sloeg de oversten Budjan en Pleskowits, rukte voor Forchheim in 't sticht Bamberg, en niet lange daarna met den grave Horn voor Landshut, welke stadt zy door storm veroverden. Van daar keerde zy zich naar Nordlingen, om die stadt te ontzetten, en lieten het, nadat de generaal Cratz zich met hun zamengevoegt hadt, den 26 Augustus tot een treffen komen, waar in de Zweden eenig voordeel behaalden; doch 's anderen daags hadden de keizerschen eene volkome overwinning. Bernhard was in gevaar van gevangen te worden, alzo zyn paardt vermoeit was; maar hem door zeker kapitein een versch paardt gegeven zynde, ontquam hy het, maar verloor echter al zyne bagagie. Hy verzamelde de verstrooiden by Frankfurt aan den Mayn, alwaar ook de Rhyngrave, Otto Lodewyk, met eenige duizenden hem versterkte, maar hem kort daarna weder verliet. Hierna wierdt hem het opperbevel aan den boven-en neder-Rhynschen, Zwabischen en Frankischen kreits opgedragen, in plaats des graven Horn, die by Nordlingen gevangen zat. Hy trok derhalven naar Heidelberg, om het kasteel aldaar te ontzetten, alwaar hem de la Force, maarschalk van Vrankryk, te hulp quam. Daarna rukte hy tegen den keizerlyken veldheer, grave Philips van Mansfeldt, en veroverde den 11 Maart de stadt Spiers, trok in de maandt van May naar Frankfurt, en wanneer de keizerlyke generaal Gallas met een leger over den Rhyn poogde te gaan, trok hy naar de Fransche grenzen te rug, hebbende alvorens de steden Ments, Worms, Spiers, en andere plaatsen met goede bezettingen voorzien, van welke echter zommige wederom aan de keizerschen overgingen. Zo haast als hy door de Fransche benden van den kardinaal de la Valette versterkt wierdt, keerde hy wederom, hernam verscheide plaatsen, en ontzette de stadt Ments. Hy wilde ook het ontzet van Saxenhausen by Frankfurt aan den Mayn ondernemen; maar het getroffen vergelyk met den generaal majoor Vitsdom verslaan hebbende, trok hy over den Rhyn, doch keerde haast te rug, en vervoegde zich

zich met den voornoemden kardinaal naar de Saar; en alzo hem de keizerschen nu en dan den doortocht betwistten, moest hy zich door het zwaardt den weg banen, in 't byzonder by Sobernheim. Hy quam dus te Mets aan, en kon nauwlyks zyne soldaten bevredigen, die murmureerden over het niet erlangen der door den koning van Vrankryk beloofde penningen; en alzo daarenboven zyn leger door honger en pest veel lyden moest, keerde hy met groot verlies weder naar de Elsas. In het einde des jaars 1635 maakte hy een zeker verbondt met den koning van Vrankryk, dat echter niet geheel tot standt geraakte, weshalven hy in den jare 1636 zelfs naar Parys reisde, alwaar hy vele onlusten ontmoette, ziende dat de hertog van Parma, ook te Parys komende, hem voorgetrokken wierdt; weshalven hy zich in zyne audientie teffens met den koning dekte, die het gesprek deswegen afbrak, en zich in zyne binnenkamer begaf. Bernhard verliet Parys met veel misnoegen, en veroorzaakte by de Franschen eenig mistrouwen; zyne benden echter genoten in Burgundië rust, met welke hy naderhandt de schans boven Zabern innam, en de stadt zelve drie weken daarna. In deze belegering wierdt hy aan den vinger der linker handt gequetst, en moest dien laten afzetten; wordende de zelve in het kabinet der hertogen van Weimar bewaart. Hier na veroverde hy eenige plaatsen in Lotharingen, en boodt den keizerschen generaal Gallas het hoofdt. In den jare 1637 sloeg hy den hertog van Lotharingen in Burgondië met eenige keizerlyke benden; keerde weder naar den Rhyn; en dewyl Johan de Werth daar maar met omtrent drie duizent paarden was, sloeg hy by Rheinau een brug over den Rhyn, trok met zyn volk daar over, en verschanste zich, eer Johan de Werth zulks bemerkte, die den hertog eens en andermaal te vergeefs zocht te doen wyken. Maar dewyl zyne benden wegens ziekte en gebrek veel uitstaan moesten, wierdt hy ten laatsten bewogen om den Rhyn te verlaten. Hy trok derhalven naar Basel, en legerde zich in het Dilberger dal, alwaar hy vele paarden verzamelde, om zyne ruitery daar mede te voorzien. De Burgondische buit, en het geldt uit Vrankryk diende ook om zyn voetvolk in staat te stellen. In den jare 1638 trok hy weder over den Rhyn, nam Sekkingen, Lauffenburg en andere plaatsen weg, sloeg het succours, dat van Brisak quam, en belegerde Rhynfeldt, en waagde met den hertog Savelli en Johan de Werth, die tot het ontzet quamen, een treffen, in het welke den 18 February zyn regter vleugel door den linker vleugel der vyanden, en de linker vleugel der vyanden door zyn regter vleugel geslagen wierdt. Naderhandt overviel hy zyne vyanden aan de overzyde des Rhyns, behaalde eene volkome overwinning, en nam Johannes en Antonius de Werth, den hertog Savelli, en beide de generaal-wachtmeesteren, Sperreuter, en Enckefort, nevens vele andere bevelhebberen, gevangen, waar op zich Rheinfeldt overgaf. By Brisak leverde hy den generaal Gotze slag, wanneer den 30 July aan beide zyden dapper gevochten wierdt; maar Bernhard behieldt nevens een groten buit het veldt, zo dat van twaalf duizent keizerschen naaulyks derdehalf duizent overbleven. Hier op liet hy Brisak nauw insluiten, om deze stadt door honger te dwingen, en dede den hertog van Lotharingen, die leeftocht poogde daar in te brengen, te rug wyken. Gotze voegde zich wel by Lamboy, die met versche manschap uit de Nederlanden quam, doch die uit gebrek van onderhoudt wegsmolt. Bernhard in 't tegendeel ontfing van de Franschen onder de graven van Guebrian en Turenne onderstandt, verschanste zich in zyn leger, sloeg den generaal Gotze en den hertog van Lotharingen, die hem aangrepen, met verlies af, en dwong Brisak den 3 December door honger tot de overgave. In den jare 1639 betrok hy de winterlegeringen in Burgondië; en in de Elzas goede toerusting gemaakt hebbende, nam hy verscheide kastelen weg, en wierdt zo nu en dan met de Lotharingsche benden in een ligt gevecht gewikkelt. Zo haast als het 't jaargetyde toeliet, rustte hy zich tot den veldtocht, zo nochtans, dat hy alle van hem veroverde plaatsen met Duitsche manschap bezette, doordien tusschen hem en de Fransche bevelhebberen een misverstandt ontstaan was; want hy wilde Brisak tot zyne verzekering houden, en liet zekere munt met het Saxische en Brisaksche wapen slaan; daar de Franschen in 't tegendeel Brisak voor zich eischten. Zy verzochten ten minsten de helfte der bezetting daar in te leggen. Kort daarna nodigden zy hem op het karneval naar Parys, en sloegen hem een huwelyk voor met eene moeje des kardinaals Richelieu; maar beide te vergeefs. Hy verviel in eene ziekte, waar door hy den 8 July weggerukt wierdt. Weinige uuren voor zyne doodt openbaarden zich vele zwarte vlekken aan zyn ligchaam, waar uit zommigen gisten dat hy aan eene pestachtige koortse gestorven was; anderen dat men hem gift had bygebragt, gelyk hy het ook zelfs in zyne ziekte zich heeft ingebeeld; en men houdt daar voor, dat zeker geneesheer van Geneve, genaamt Blandimus, zulks in een oranjeappel gedaan heeft. By uiterste wille beval hy, dat zyn leger zo lange door voornaamste veldheren zoude geboden worden, tot dat iemandt zyner broederen het opperbevel wilde aannemen, terwyl alles midlerwyle onder de bescherming van Zweden zoude blyven. Doch de Franschen trokken door geldt de Weimarsche manschap aan zich. *Frisen in Panegyrico Bernhard. Chemnitz in Bello Suec. Pufendorf de rebus Suec. Spener in sylloge p. 368. seq. Priolus de reb. Gall. l.* II. *Laboureur Hist. du Marechal de Guebr. p.* 127. *Imhof* N. P. I. *l.* IV. *c.* 2. *p.* 138. *Siri mem. recond. Crass. elog. di capit. illustr. p.* 149. *le Vassor hist. du Louis* XIII. *Ludolphs algem. Schaubuhne* P. II. *Muller. Annal. Saxon.*

BERNHARD, hertog van Brunswyk en Lunenburg, zoon van hertog Magnus Torquatus, konde na het vroege overlyden zyns vaders niet in 't bezit van Luneburg, waar op hy eisch maakte, gestelt worden, hebbende Albert, hertog van Saxen, zulks in bezit. Zie BRUNSWYK, en MAGNUS TORQUATUS. Na het overlyden van Albert in den jare 1385 wierdt des zelfs neef, keurvorst Wenceslaus, in 't bezit des hertogdoms Luneburg gestelt, en Bernhard trouwde met des zelfs dochter Margareta, gelyk zyn broeder Frederik de andere zuster Anna ten huwelyk nam; ten einde Luneburg wederom met Brunswyk mogt vereenigt worden; 't gene na het overlyden van Wenceslaus in den jare 1388 ook geschied is. Hertog Bernhard was ter zelver tydt een gevangen van Steinberg en Schwiecheldt. Het geval wilde, dat zyn broeder Frederik de Luneburgers, die na het afsterven van Wenceslaus weigerden de heerschappy van Brunswyk te erkennen, in den slag by Winsen aan de Aller overwon, en hen belastte hertog Bernhard met zeven duizent marken zilver vry te kopen, en als hunnen heer te erkennen. Doch het heeft in de volgende jaren geenzins aan onlusten ontbroken, in welke de inwoonderen van Luneburg doorgaans in 't onderspit geraakten. Omtrent dezen tydt rees tusschen Bernhard, en des zelfs broeder Henrik ter eenen, en Jodocus en Procopius van Moravië ter anderen zyde, als bezitters der Mark Brandenburg, een verschil. Gene verwoestten het landt tot aan Soltwedel, veroverden Snakenburg en Gartou, keerden niet lange daarna weder, en verwoestten door hulpe des aartsbisschops van Maagdenburg het roofnest Klötzer. In den jare 1390 viel Bernhard verzelt met den grave van Hoja, den bisschop van Osnabrugge in 't landt, maakte groten buit, die hen echter door de inwoonderen van Vechta wederom ontnomen wierdt. In den jare 1391 rees 'er weder verschil tusschen hem en zynen broeder, hertog Frederik, ter eenen, en de steden Hamburg, Lubek en Luneburg ter anderen zyde, die echter haast bygelegt wierdt, terwyl de voornoemde steden in eene geldboete beslagen wierden, en hen daar voor tot onderpandt eenige kasteelen inruimen moesten. Daar op hebben de hertogen het kasteel te Ultzen geslecht, waar door zy voorhenen den inwoonderen van Luneburg grote schade toebrengen konden, als mede de vesting by Hanover, die in dien tydt tot spyt dier stadt gebouwt was. In den jare 1400 verzelde Bernhard zynen broeder Frederik naar Frankfurt, alwaar de zelve tot Roomsch koning en keizer verkoren, maar by zyne wederkomste omtrent Fritzlar om hals gebragt wierdt. Dus erlangde hy het landt van Brunswyk, en liet Luneburg zynen broeder Henrik; dede ook zyn best, om de doodt zynes broeders op den aartsbisschop van Ments, die voor den aanlegger van dien moordt gehouden wierdt, en op den grave van Waldek te wreken, hebbende de laatste de genen, door de welke de keizer vermoord was, aangevoert. Hy viel derhalven met zynen broeder, hertog Henrik van Luneburg, zynen neve, hertog Otto van Göttingen, en des zelfs schoonvader, landgrave Herman van Hessen, als mede grave Henrik van Holstein, en den aartsbisschop, in 't landt, verwoestende alles, en het kasteel Gebelhausen veroverende, in 't welke zich twee, die eigentlyk de handen aan den keizer gelegt hadden, te weten Hartinghausen en van Falkenberg, onthielden. Deze echter vonden gelegenheit om te ontkomen, zonder dat Hartinghausen gevangen en op het radt gelegt is, gelyk zommigen schryven. Deze oorlog wordt gezegt tot in het derde jaar geduurt te hebben, gedurende welken tydt Bernhard en Henrik hunne vyanden wel veel afbreuk deden, maar zich zelfs diep in schulden staken, invoegen zy genoodzaakt waren aan den raadt te Brunswyk de munt, Altenwik, de Zak en Asseburg te verpanden. In den jare 1411 wierdt het bestier van het sticht Paderborn, in afwezenheit van bisschop Willem, aan Bernhard opgedragen, tot welken einde hy op het slot Dringenburg zyn hof hieldt. In dit en het volgende jaar holp de hertog die van Schwichelde, die het sticht Maagdenburg door hunne roveryen zeer lastig vielen, tot reden brengen, wordende in den jare 1412 der zelver slot Hartsburg ingenomen en geslecht. In den jare 1420 begon de oorlog tusschen Brunswyk en het sticht Hildesheim, durende drie jaren, in welken tydt de bisschoplyken het meeste nadeel geleden hebben. Maar dewyl de hertoglyken ook weinig voordeel behaalden, lieten zy het gewonne groten deels wederom varen, behoudende maar het slot te Burgdorf, 't welk zy gedurende den oorlog versterkt hadden. Daar op volgden de Halberstadsche onlusten, in welke de inwoonderen van Brunswyk in het beteugelen der stadt dien bisschop te hulp quamen. Midlerwyle ontstont het geschil met den bisschop van Bremen, wanneer door moorden, roven en branden een onuitspreeklyke schade geschied is. In den jare 1426 stont de stadt Brunswyk den inwoonderen van Halle tegen der zelver naburen van Wettin en Gibichenstein by. In het volgende jaar waren de hertogen zelve den aartsbisschop van Maagdenburg in het beteugelen der stadt Halle behulpig. In den jare 1429 gaf Otto, zoon van Bernhard, gelegenheit tot nieuwigheden, door de verdeeling der landen: want wanneer hy zynen neve, hertog Willem van Luneburg, door roveryen veel schade toegebragt hadt, liet zich deze op gene andere wyze bevredigen, voor dat Bernhard en zyn zoon Otto het landt van Luneburg, dat zy eertyds bezeten hadden, wederom namen, en hem in 't tegendeel en zynen broeder Henrik het landt van Brunswyk overgaven. Bernhard stierf eindelyk in den jare 1434. Van zyn geslacht leest men in de Brunswyksche geslachtrekening. *Scriptores Brunsvicenses. Bunting p.* 268 *en* 416.

HEILIGE, GEESTELYKE EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

S. BERNHARD, eerste abt te Clairvaux, een vermaart geestelyke, geboren te Fontaines, zynde een dorp in Burgondië, in den jare 1091. Zyn vader was Tesselin, een soldaat, zyne moeder Aletha van Montbar. Hy wierdt in de Philosophie, talen en geschiedenissen door die genen, die de zelve in 't klooster te Chatillon onderwezen, geoeffent; en 23 jaren bereikt hebbende tradt hy in de orde der Cistercienzen: want in den jare 1098 hadt Robert eene abdy van deze orde gesticht, en zich met 21 monniken van

Moleſme daar in begeven, welke congregatie toen onder het opzicht van den abt Stephanus, wegens der zelver ſtrenge levenswyze, weinig toegenomen hadt. Maar in den jare 1113 ging S. Bernhard nevens dertig anderen in deze Ciſtercienzer abdy; en in den jare 1115 wierdt die te Clairvaux geſticht, wordende S. Bernhard tot eerſten abt daar van verkoren. Als nu het nieuwe klooſter te Clairvaux gereet was, bouwde hy aan het zelve een celletje, leggende zich in het zelve enkel op de ſtudien en de oeffening van godzaligheit. Binnen korten tydt hadt hy een aanhang van zeven hondert menſchen, en wierdt zyn klooſter een queekſchole van vermaarde mannen, invoegen een paus, zes kardinalen, en meer dan dertig prelaten zyne orde toegedaan waren. Hy zelfs wierdt van koningen, biſſchoppen en andere voorname ſtaatsperſonen in gewichtige zaken geraadpleegt, en als ſcheidsman gebruikt, en nam byna alle belangen der kerke waar. In den jare 1127 begaf hy zich, op het aanhouden van 's pauzen legaat, naar 't Concilie van Trojes, en ſchreef aldaar den Tempelheren, op het verzoek der biſſchoppen, een regel voor. In den jare 1129 begon hy aan 't hof van Rome beroemt te worden, en door brieven by den paus de belangen der Weſterſche kerke te behertigen. In den jare 1130 verdedigde hy op het Concilie te Eſtampes den paus Innocentius, om hem voor wettigen paus te doen erkennen, wordende van den zelven als legaat aan hertog Willem van Aquitanië gezonden. In den jare 1131 was hy tegenwoordig by het Concilie in Vrankryk, door Innocentius gehouden. In den jare 1134 wierdt hy van de inwoonderen van Milanen inſtandig verzocht, en ging als pauſſelyke legaat derwaarts, verzoende zich met de Roomſche kerke, en bragt het zo verre, dat zy den keizer Lotharius aannamen; om van zyne veelvuldige reizen en gezantſchappen niet te ſpreeken. In den jare 1138 bewoog hy den tegenpaus Victor, dat hy Innocentius om den vrede verzocht, die hem ook toegeſtaan wierdt; uit welken hoofde de Romeinen S. Bernhard gelyk als een zegepraal toeerkenden; en wanneer hy weder naar Vrankryk keerde, hem als vader des vaderlands en bewaarder der kerke toejuichten. In den jare 1140 veroordeelde hy de lere van Abelard, hoewel zommigen menen, dat hy al te ligtgelovig geweeſt is, zo dikwils hem iets nadeeligs van iemandt der werreldlyke geleerden verhaalt wierdt. In den jare 1146 vermaande hy de Chriſten vorſten tot een kruistocht tegen de Saracenen, en gaf den keizer Koenraad, koning Lodewyk van Vrankryk, Theodorik, grave van Vlaanderen, en velen anderen het kruis. In den jare 1147 bragt hy Gilbert, biſſchop van Poictiers, die omtrent de H. Drieëenheit een onrechtzinnig gevoelen hadt, tot het herroepen zyner ſtelling, en was oorzake, dat des zelfs leere op drie Concilien in Vrankryk veroordeelt wierdt. In den zelven jare bragt hy ook Henrik en de overige Petrobruſianen tot de gemeenſchap der kerke. Daarna wederleide hy de Apoſtolici, en haalde velen tot zyn gevoelen over. In den jare 1151 klaagde hy in een brief aan den kardinaal van Oſtia, en in het volgende jaar in zyne ſchriften *de Conſideratione* over het verderf der kerke. Hy ſtierf den 20 Auguſtus des jaars 1153, in het 63 jaar zyns ouderdoms, hebbende 160 klooſters voor zyne orde geſticht, en hy wierdt in den jare 1165 door paus Alexander den III gecanoniſeert. Hy heeft gedurende zyn leven een groten yver voor de kerke doen blyken; doch daar al wat menſchelyks is ondergelopen: want *Otto Friſingenſis*, zynde een leerling van hem geweeſt; en eenige Roomſchgezinden van later tyden bekennen, dat hy anderen, die in zynen tydt, nevens hem, een groten roem verworven, niet wel heeft kunnen verdragen, en derhalven aangaande het gene hem van de zulken wierdt aangebragt al te ligtgelovig was. Zyn yver voor de kerke is aan zyne moeder in een droom (zo als men zegt) eer hy ter werreldt quam, bekent gemaakt: want zy droomde, dat zy van een witten hondt verloſte, die ongemeen blafte, het welk door een vromen monnik aldus wierdt uitgelegt, dat zy een zoon zou voortbrengen, die het huis des Heeren zou bewaken, en de vyanden van het ware gelove ter deege aanblaffen. Voorts is S. Bernhard van eenige byzondere gevoelens niet vry geweeſt: want hy leerde, dat de zalig geſtorvene zielen wel in den hemel en in het gezelſchap der engelen opgenomen wierden, zo haaſt als zy het ligchaam verlieten; doch dat zy het aangezicht der menſchheit van Chriſtus, maar niet het aangezicht Gods zagen. Zyne ſchriften zyn veelmalen gedrukt, en quamen reets in den jare 1515 te Venetië in twee delen in quarto in 't licht, en in den jare 1517 te Parys in folio: doch de volgende drukken zyn telkens vermeerdert, hebbende Pamelius zonderling zyne nagelatene werken byeen gezocht. In den jare 1641 heeft ze Jacobus Merlonus Horſtius, een prieſter te Keulen, in vyf ſtukken in folio, naderhandt Johannes Mabillon in den jare 1667 te Parys in zes delen met aantekeningen, eene Chronologiſche tafel, nopens het leven van S. Bernhard, en verklaringen uitgegeven; in welke uitgave verſcheide ſtukken gevonden worden, die in de voorgaande ontbreken. Eindelyk heeft Mabillon in den jare 1690 nog eene uitgave in 't licht gegeven, die voor de beſte gehouden wordt. Guilielmus, abt van S. Theodorik te Rheims; Arnold, of, gelyk hem anderen noemen, Bernhard, abt te Bonnevaux, in het biſdom van Urenne; en Godfried, abt te Igni, maar naderhandt te Clairvaux, hebben het leven van Bernhard beſchreven. *Vita Bernhardi apud Surium ad d. 20. Aug. Hildebert Mans ep. 72. Petr. Venerabilis. Otto Friſing. Abbas Gueric. Vitri. Hendr. Gandav. Trithem. Bellarmin. Baron. Poſſevin. Henriques. Manriques. Viſch Bibl. Ciſterc. Franc. Amboiſe præf. Apol. pro Petro Abelard. Acta Erud. Lipſienſ. T. I. Supplem. ſect. 2. Cave. Bayle.*

BERNHARD, bygenaamt *Menthonenſis*, of *Montis Jovis*, was een zoon van Richard, vryheer te Menthone. Hy ſtudeerde te Parys, wierdt Doctor in de Godgeleerdheit, en begaf zich in de orde te Aoſta in Piemont, alwaar hy in den jare 966 aartsdeken wierdt. Hy ſtierf in den jare 1008, in het 85 jaar zyns ouderdoms te Novara, en wierdt niet verre van daar begraven. Men eert hem zeer plechtig te Novara, zynde zyn ligchaam in den jare 1552 in die ſtadt gebragt. Zyn hoofdt is te Trier, zonder dat men weet, hoe het daar is gekomen. *Surius.*

BERNHARD, ſtichter der congregatie van Tiron, wierdt in den jare 1056 in het kerſpel van Abbeville in het graafſchap Ponthieu geboren, en begaf zich in den jare 1066 onder de Benedictynen te S. Cyprianus in Poictiers. Daarna wierdt hy prioor te S. Savigny, en vervolgens abt des klooſters van S. Cyprianus, alwaar hy vele vyanden onder zyne medebroederen hadt; voornamentlyk die van Cluny; weshalven hy zich in 't biſdom van Chartres begaf, in het welke hy in den jare 1107 het klooſter te Tiron ſtichtte. Hy predikte ook op verſcheide plaatſen van 't koninkryk; en het gerucht zyner heiligheit veroorzaakte, dat zyn klooſter binnen weinig tyds zeer volkryk wierdt. Hy ſtierf den 25 April des jaars 1116. Zyn leven heeft Godofredus, zyn tydgenoot, beſchreven.

BERNHARD, een geboren Franſchman, abt des Benedictyner klooſters te S. Victor in Marſeille, en kardinaal prieſter, tot welke laatſte waardigheit hy door paus Alexander den II in den jare 1061 verheven wierdt. Gregorius de VII zondt hem nevens Bernhard van Pavia op den ryksdag naar Frankfurt, alwaar hy keizer Henrik den IV hielp afzetten, en Rudolf van Zwaben verkiezen. Op zyne te rug reize wierdt hy van zommigen, die het met Henrik hielden, gevangen, en een tydlang in bewaringe gehouden, waar uit hy eindelyk door toedoen van den paus en Rudolf ontſlagen wierdt. Na dezen trok hy als legaat van den paus naar Spanje, en ſtierf aldaar den 20 July des jaars 1079, hebbende de achting eenes geleerden en Godzaligen prelaten; waar op zyn broeder Richard de abdy van S. Victor, en het Spaanſche gezantſchap, nevens den kardinaalshoedt, van Gregorius den VII ontfing. *Trithem. Yvo Carnot. in Epiſt. Berthold. Conſtantienſ. Chron. Ciacon. Oldoin.*

BERNHARD, reguliere kanunnik te S. Frigidian in Luca, en naderhandt prioor van 't Lateran. Eugenius de III maakte hem in den jare 1145 kardinaal prieſter, met den tytel van St. Clement, en naderhandt aartsprieſter van S. Pieter. In den jare 1151 zondt hy hem nevens eenen anderen kardinaal als legaat naar Duitſchlandt, alwaar hy te Worms Henrik, aartsbiſſchop van Ments, afzette, die aan 't hof van Rome door zyne kanunniken zwaarlyk was aangeklaagt, alleen omdat hy hun leven beſtraft hadt. Hier op begaf hy zich naar Saxen, en ſtierf te Eimbek den 5 September des jaars 1153. Conradus verhaalt in zyne Chronyk van Ments, dat de afgezette Henrik deze twee kardinalen voor den richterſtoel van Godt heeft gedagvaard, en daar by voegt, dat zy hem zamen op eenen dag door de doodt gevolgt zyn. Maar Baronius getuigt, dat de kardinaal Bernhard in den jare 1156 nog geleeft heeft, en van paus Adrianus den IV als legaat naar Duitſchlandt gezonden is. Voorts dat hy het na de doodt van Adrianus met paus Alexander den III heeft gehouden, en geſtorven is in den jare 1161, of 1162. Doch deze moet met eenen anderen Bernhard niet verwiſſelt worden, die ook reguliere kanunnik te S. Frigidian in Luca geweeſt is. Clemens de III maakte hem in den jare 1188 kardinaal. Hy ſtierf onder de regeeringe van Innocentius den III, die hem als legaat naar Toſkanen zondt. *Otto Friſing. l. II. de geſtis Frid. I. Imp. c. 9. Radevic. c. 8. 9. &c. Conradi Chron. Rer. Mogunt in Urſtiſii ſcript. rer. Germ. p. 570. Baron. an. Chr. 1153. Bruſchius de Archiep. Mog. Merſæi Cratep. catal. elect. eccleſ. Sorrarii Mogunt. Onuphr. Ciacon.*

BERNHARD, met den toename van *Rennes*, alzo hy uit deze ſtadt in Bretagne geboortig was, was een leerling van S. Bernhard in de abdy van Clairvaux. Eugenius de III, die hem aldaar hadt leren kennen, hieldt hem in achting, en maakte hem in den jare 1150 kardinaal, met den tytel van S. Coſmas en Damianus. Hy ſtierf in den jare 1154. *Johan. Saliſb. in Policrat. l. V. c. 15. l. VI. c. 24. Ciacon. Aubery.*

BERNHARD *de Bibiena*, een kardinaal. Zie BIBIENA.

BERNHARD, aartsbiſſchop van Saltzburg, was uit het adelyke geſlacht van Rohr geſproten, en in den jare 1468 verkoren. Dewyl zyn aartsſticht voor de ſtropende partyen bloot was, en de vreze voor den Turk dagelyks vermeerderde, gaf hy dikwils te kennen, dat hy zyne aartsbiſſchoplyke waardigheit wilde nederleggen. Zo haaſt als keizer Frederik de III dit vernam, bragt hy hem daar toe, dat hy beloven moeſt, zulks buiten zyne kenniſſe en toeſtemminge niet te zullen doen: want de keizer hadt beſloten, Johan Viteſius, aartsbiſſchop van Gran, tot het aartsbiſdom van Saltsburg te bevorderen. Bernhard in het tegendeel, daar van niets wetende, hadt het Sixtus Tanneberg van Brixen toegedacht. Midlerwyle maakte de keizer by den paus de bane ſchoon. Wanneer derhalven Bernhard in den jare 1479 den keizer kennis gaf, dat hy vaſtelyk beſloten hadt afſtandt van zyn aartsbiſdom te doen, wierdt hy van hem naar Gratz ontboden, onder voorwendzel van een mondgeſprek met hem wegens den Turkſchen oorlog te houden. Alhier bewoog hem de keizer, zyn aartsbiſdom aan Viteſius, die ook mede tegenwoordig was, door eene ſchriftelyke verzekering af te ſtaan. Maar wanneer hy by zyne te rug komſte zulks aan het domkapittel te kennen gaf, wierdt hy door het zelve inſtandig verzocht van hun aartsbiſſchop te blyven; en gemerkt zyne raden van het zelve gevoelen waren, liet hy zich zulks gevallen, en herriep zyn gegeven woordt. Hierom gebeurde het, dat zyn aartsbiſdom door de keizerlyke ſoldaten mishandelt wierdt, en Bernhard tot Matthias Corvinus, koning van Hungarië, zyne toevlucht nam, die zo wel een vyandt des keizers, als van Viteſius was; doch het beſchermgeldt, dat de ingezetenen den Hungaren gedwongen wierden te betalen, beliep zich zo hoog, dat het landt geheel uitgeput wierdt. Om dit quaadt af te keeren, trok de aartsbiſſchop onvoorziens naar Wenen, deedt aldaar in den jare 1482 plechtig afſtandt, en bragt Viteſius als zy-

zynen opvolger mede te rug. Het kapittel liet zich eindelyk ook bewegen, te meer, alzo de keizer beloofde de geleden schade te zullen vergoeden. Bernhard behieldt den aartsbisschoplyken tytel tot aan zyne doodt, die voorviel in den jare 1487 op het slot Titmaning. *Mezgeri hist. Salisb. Wig. Hund. Metr. Salisb. Bucelin. Germ. sacr. P. II.*

BERNHARD, aartsbisschop van Vienne in 't Dauphiné, was geboortig van Lion, en hebbende een geruimen tydt den kryg gevolgt, en zich reets in huwelyk begeven, wierdt hy echter in den jare 811 te Ambronai een monnik, en vier jaren daarna abt. In den jare 818 wierdt hy uit zyn klooster naar Vienne, in plaats van Volfer, als aartsbisschop beroepen, was in den jare 826 op het Concilie van Rome, den uitgang des H. Geests van den Vader en den Zone in eene redenvoeringe bevestigende. Lodewyk de Vrome hieldt veel van hem, en begiftigde hem rykelyk; echter nam hy de party van Lotharius aan, het welk hem vele onlusten veroorzaakte. In den jare 831 was hy by het parlement te Thionville; doch vertrok naderhandt naar Italië, het welk hem qualyk wierdt afgenomen. Op de zamenkomste te Stauriac in het gebiedt van Lion, in den jare 836, wordt van hem en van Agobardus van Lion gewag gemaakt, zynde deze laatste een boezemvriendt van Bernhard, en mede van de party van Lotharius. Paus Paschalis de I, en Eugenius de II hielden veel van hem, en waren gewoon hem met hunne brieven te vereeren. Hy stierf den 22 January des jaars 852. *Thegan. de gest. Ludov. Pii. Auctor vitæ Lud. Pii. Adon. in Chron. Sammarth. Gall. Chr. Baluz. in not. ad Agobard. Chorier hist. du Dauph. Etat. du Dauph.*

BERNHARD (JOHANNES) was eerst hoogleeraar in de rechten, en aartsdeken te Angers, als mede requestmeester. In den jare 1445 wierdt hy aartsbisschop van Tours, alwaar hy in den jare 1448 een provinciaal Concilie hieldt. De koning zondt hem op het Concilie naar Mantua, en gebruikte zynen dienst in vele zaken van gewicht. Hy stierf den 24 April 1463.

BERNHARD *Saiseti*, bisschop van Pamiers. Zie SAISETI.

BERNHARD, een geestelyke, stichtte in den jare 1210 eene congregatie van zogenaamde arme Katholyken, (*Pauperes Catholici*) mogelyk in tegenstellinge der Waldenzen, die *Pauperes de Lugduno* genaamt wierden. *Spondan. an. Chr.* 1210. *n.* 7.

BERNHARD (BARTHOLOMEUS) *van Feldkirchen*, by zommigen *Velcurio* genaamt, is de eerste onder de Luthersche Godgeleerden geweest, die in den echten staat getreden zyn, hoewel anderen zulks van Karelstadt getuigen. Hy wierdt in den jare 1487 te Feldkirchen in Zwaben geboren; naderhandt in den jare 1499 te Eisenach, onder Johannes Frebonius, een Franciskaner monnik, in de Grieksche tale onderwezen. Hy bevorderde zyne studien te Erfort, en hebbende den tytel van baccalauris verdient, wierdt hy te Brandenburg onderdeken, te Halberstadt deken, en te Chur, in Grauwbunderlandt, priester. Naderhandt begaf hy zich welwederom naar Wittenberg, en wierdt aldaar hoogleeraar in de Aristotelische Philosophie, maar liet zich daar door van de Godgeleerdheit niet geheel aftrekken; en wanneer de strydt tusschen Luther en Tetzel begon, verdedigde hy den eersten, en wierdt in den jare 1518 præpositus in Kemberg. Aldaar trouwde hy in den jare 1521 op Bartholomeus dag met eene, welker name en afkomst niet gemeld wordt. Albert, aartsbisschop van Maagdenburg, en de bisschop van Halberstadt waren met dit huwelyk niet te vrede, en dagvaardden hem uit dien hoofde naar Halle; doch hy gaf den aartsbisschop eene Apologie over, die van Melanchthon gezegt wordt opgestelt te zyn. Men kan ze lezen in de werken van Luther *Tom.* II. Hy schreef ook een brief aan Frederik, keurvorst van Saxen, waar in hy de reden van zyn doen openbaarde. Hy stierf te Kemberg in den jare 1551. *Feustking hist. Clero-gamiæ Evangelicæ.*

BERNHARD, (CLAUDIUS) bygenaamt *de arme priester*, en gemeenlyk *Pater Bernhard*, was een zoon van Stephanus Bernhard, luitenant generaal te Chalons aan de Saone, geboren te Dijon den 16 December des jaars 1588. Hy wierdt naar Dole in 't Jesuiten klooster gezonden, alwaar hy zonderling zyne bequaamheit in redenvoeringen en treurspelen dede uitblinken, zynde van een zeer vluggen geest. Wanneer Johannes Petrus Camus, bisschop van Bellay, om zekere aangelegenheden te Dijon quam, poogde hy hem te bewegen, dat hy het geestelyke leven wilde omhelzen: doch hy toonde daar toe weinig lust, maar begaf zich by den here van Bellegarde, koninklyken luitenant des hertogdoms Burgondië, en gouverneur van Dijon. Deze beminde hem zeer, nam hem mede aan 't hof, en om hem te bevorderen, riedt hy hem, zich in een geestelyke orde te begeven, en in de Godgeleerdheit te studeren. Des niettegenstaande liet hy niet na, als te voren, ten gevalle van voorname mannen, blyspelen te vertonen. Eindelyk nam hy op aanraden van den Jesuit Marnaut de priesterorde aan, en deedt te Parys de eerste misse, alwaar hy een groot getal armen, in plaats van bloedverwanten, verzamelde. Twintig jaren lang de kerke gedient hebbende, begaf hy zich in het hospitaal, genaamt l'Hôtel Dieu, in de voorstadt van St. Germain, om den zieken aldaar handreiking te doen. Zyne predikatien hadden slechten toeloop, alzo hy weinig daar op studeerde. Hy voer echter voort niet alleen in l'Hôtel de la Charité, maar ook in de gevangenissen en op opentlyke plaatsen te prediken, ja hy verzelde vele misdadigen ter plaatse des gerechts, en bekeerde de zelve. Alles deelde hy den armen uit, wat hy maar erlangen konde, en ontfing alle, die met hem maaltydt wilden houden, om dus zynen ommegang te genieten; wanneer zich dikwils zes tot zeven bisschoppen, eenige prinsen, afgezanten, koninklyke ridders en andere voorname mannen by hem vinden lieten. Zyn huis was gedurig van geestelyken vervult, en vele, die in die orde traden, ontfingen van hem den priesterrok. Hy zeide ten hove iedereen zonder schroom de waarheit, weshalven men veel achting voor zyne raadgevingen hadt. Eindelyk, wanneer hy in den jare 1641, den 16 Maart, van de plaatse des gerechts t'huis quam, hebbende een verstokten misdadiger na vele moeite gewonnen en ter bekeeringe gebragt, wierdt hy van een pleuris overvallen, waar van hy den 23 der zelve maandt door de doodt weggerukt wierdt. *Gauffre vie du Claude Bernhard.*

BERNHARD (EDUARD) wierdt den 2 May 1638 in Northampton geboren. Hy heeft de eerste gronden zyner studien in Londen gelegt, en was daar in zo voorspoedig, dat hy na zeven jaren bequaam geoordeelt wierdt in den jare 1655 onder de zo genaamde scholieren van 't Collegie van S. Johan Baptista te Oxfort aangenomen te worden. Zyn oogmerk waren de Oostersche talen en de wiskunst, onder D. Wallisius; en hy quam wel haast in die achting, dat hy in den jare 1667 tot procurator der Akademie verkoren wierdt. In het volgende jaar reisde hy naar Hollandt, om de Oostersche handschriften, door Josephus Scaliger en Levinus Warner aan de Leidsche Akademie nagelaten, te doorzien, en het vyfde, zesde en zevende boek der *Canonicar. sect.* van *Apollonius Pergæus* met een Arabisch handschrift in de nagelatene bibliotheek van Jakob Golius te vergelyken. By zyne wederkomste in 't vaderlandt wierdt hem het hoogleeraarsampt der *Astronomia Saviliana* by voorraadt opgedragen, alzo de voorgaande hoogleeraar Wrenus tot opziender der koninklyke gebouwen bevordert was. Het ontbrak hem niet aan voordeelige aanbiedingen, waar door hy als predikant zyne bevordering zoeken kon; doch hy stelde de eere eenes hoogleeraarampts boven alle inkomsten, en nam in den jare 1673 de gehele voornoemde bediening op zich. Zyne bezigheden bestonden niet alleen in opentlyke oeffeningen en onderwyzingen; maar hy ondernam ook het gehele werk, om de verzameling der schryveren over de wiskunst, door D. Feller begonnen, te voltooijen; hoewel hy omtrent dat werk zyn oogmerk niet bereikte. In den jare 1676 zondt hem koning Karel de II naar Vrankryk, als hofmeester over zyne twee natuurlyke zonen, die hy by de hertoginne van Clevelandt geteelt hadt. Maar alzo hy voor dit hof al te eenvoudig was, liet hy die bediening na verloop van een jaar weder varen. Niet lange na zyne wederkomste vergoedde hy het verzuim van zyn beroep, nam *Josephus* onder handen, en zocht allerhande voorraadt zamen om eene aanzienlyke uitgave in 't licht te doen komen. Doch de overvloedige verzameling der verscheide lezingen en wydlopige disputen daar over, nevens de overzetting van *Epiphanius*, veroorzaakten vele geschillen onder de genen, die 'er belang by hadden, en deden het gehele werk in duigen vallen. Dewyl nu de uitgave van *Josephus* te niet liep, zocht hy zich door andere werken vermaart te maken, die ook naderhandt in 't licht gekomen zyn, en zyn verdriet door eene reize naar Hollandt, waar henen hy in den jare 1683 door de verkoping der boeken van Heinsius getrokken wierdt, eenigzins te verzachten. Hy genoot zo vele beleefdheden in Hollandt, dat hy niet ongenegen was een hoogleeraarsampt in de Oostersche talen te Leiden aan te nemen. Doch dit oogmerk missende, moest hy geduldt nemen, tot dat in den jare 1691 Petrus Mewesius, bisschop van Winton, hem de parochie van Brightwell toevertrouwde. In deze bediening staande nam hy het register der handschriften, zo in de Bodlejaansche als andere opentlyke en byzondere bibliotheken gevonden wordende, onder handen. In den jare 1695 wierdt de verkoping der boeken van Golius in Hollandt werreldkundig gemaakt, wanneer hy den here Narcissus Marcham, aartsbisschop van Dublin, bewoog, om de beste en zeldzaamste Oostersche boeken door hem te laten kopen. Dit dede hy ook naar wensch; doch in Engelandt wederkerende, stierf hy den 12 January 1696. Zyne *Collectanea* en verscheide andere geschriften zyn door koop by de Bodlejaansche bibliotheek gevoegt. Men ziet van hem in druk, *De Mensuris & Ponderibus*; *Private Devotions*; *Orbis eruditi Literatura, à charactere Samaritano deducta*; *Canon præcipuarum è stellis fixis secundum observata majorum.* enz. *Th. Smith. vit. Bernardi, adnex. epist. Huntingdoni.*

BERNHARD, (JAKOB) guardiaan der Barvoeter monniken te St. Rivin in Geneve, omhelsde de leere der Protestanten, en verkreeg in den jare 1535 verlof van den raadt om vyf stellingen op den 30 May, zynde zondag, opentlyk te verdedigen, het welk onder een ongemenen toevloedt van toehoorderen geschiedde; en ten einde alles ordentelyk zoude geschieden, wierden zommigen uit de raadsvergadering afgezonden, en vier notarissen moesten van alles aantekening houden. Karel, zynde een Doctor in de Sorbonne, en P. Chapuisi, een Dominikaner monnik, verdedigden de party der Roomsche kerke; maar omhelsden eindelyk het gevoelen van Bernhard; waar op deze zyne Franciskaner kappe nederleggende kort daarna met eens boekdrukkers dochter te Geneve in huwelyk tradt. *Sculteti Annal. Evangel. an.* 1535. *Maimbourg hist. de Calvinisme.*

BERNHARD, (STEPHANUS) een zoon van Stephanus Bernhard, staatssecretaris van Vrankryk, hebbende langen tydt als advokaat geleeft, wierdt in den jare 1588 als gedeputeerde der staten van Burgondië naar Blois gezonden; alwaar hy op de algemene vergadering over den droevigen toestandt der tyden zodanig eene redenvoering hieldt, dat de koning de zelve begeerde te zien, en zoude hem in zynen dienst aangenomen hebben, indien hy langer geleeft hadt. Hy omhelsde daarna de party des hertogs van Majenne, was in den jare 1593 als voogdt van Dijon by de staten der ligue te Parys, ook naderhandt op de vergadering te Surene. Ter zelver tydt bezorgde hem de hertog van Majenne het ampt van zegelbewaarder in 't parlement van Burgondië, en naderhandt dat van president in 't kamergerecht van Marseille. Deze stadt holp hy ook onder de gehoorzaamheit van koning Henrik den IV brengen, nadat de hertog van Majenne vrede met den zelven gemaakt hadt, en wierdt door toedoen van Bernhard als raadt in 't parlement van Burgondië aangenomen in den jare 1596. In het volgende jaar maakte hem de koning luitenant generaal der balluage te Châlons sur Saone, al-

waar

waar hy den 23 Maart 1609, in het 56 jaars zynes ouderdoms, stierf. Men heeft van hem eene redenvoering aan de staten van Blois, als mede *Relation de la reduction de Marseille*, en van de zamenkomst te Surene. Voorts heeft hy het geschrift van Hieronymus Platus *de bono statu Religiosi* in 't Fransch vertaalt. Onder zyne zonen is meest vermaard CLAUDIUS BERNHARD, parlementsraadt van Burgondië, die verscheide kleine werken in vaarzen, onder anderen *Chronodisticha*, waar in hy wel slaagde, nagelaten heeft. *Thuan. Hilarion de Coste. Ruffi hist. de Marseil. Dupleix hist. de France. Paillot Parlement de Bourg. Jacob de clar. script. Cabillon.*

S. BERNHARDINUS SENENSIS, of *van SIENA* toegenaamt, dewyl zyn vader van daar geboortig was, en hy zich aldaar meest onthieldt, was uit eene adelyke familie der Albizeschi gesproten. Zyne ouderen waren Tollius en Nera. Hy wierdt te Messano, eene stadt gelegen in 't Toskaansche gebiedt, in den jare 1380 den 8 September geboren. Hebbende zyne ouderen vroeg verloren wierdt hy in den jare 1392 door zyne bloedverwanten naar Siena ontboden, hebbende Onuphrius in de spraakkunst, en Johannes Spoletanus in de philosophie tot leermeesteren. In den jare 1396 begaf hy zich in de broederschap der Disciplinati van de H. Maagdt, en verkoos het hospitaal de la Scala tot zyn verblyf, alwaar hy in den jare 1400, wanneer Italië door eene zware pest bezocht wierdt, den zieken vele handreiking dede. In den jare 1404 tradt hy in de orde der Franciskanen; en priester geworden zynde, maakte hy zich door zyne predikatien zeer beroemt. Eindelyk wierdt hy door den generaal zyns ordens naar 't H. Landt gezonden, en nam aldaar de bediening van guardiaan en kommissaris waar. Wederkerende naar Italië predikte hy onder een groten toevloedt van menschen. Maar van nieuwigheden verdacht wordende, wierdt hy by paus Martinus den V als een ketter aangeklaagt, en naar Rome gedagvaard. Hoewel hy zyne onschuldt te kennen gaf, wierdt hem echter het prediken verboden. Paus Eugenius de IV wilde hem de bisdommen van Ferrara, Siena en Urbino geven, waar naar het volk dier plaatsen zeer verlangde; doch hy weigerde zulks. Maar wanneer hem het bewindt over de broeders, de Observanten, aan de overzyde van 't Alpische gebergte, welke hy in den jare 1412 zelve hadt ingestelt, opgedragen wierdt, stichtte hy meer dan drie hondert kloostets, en stierf te Aquila den 20 May 1444, in het 64 jaar zyns ouderdoms. Hy is door paus Nicolaus den V in den jare 1450 onder het getal der heiligen gestelt. Zyne schriften heeft Petrus Rodulfius, bisschop van Senigaglia, in den jare 1591 in vier stukken in quarto, maar Johannes de la Haye, een Franciskaner monnik, in den jare 1636 in vyf stukken in folio te Parys in 't licht gegeven. In het eerste deel vindt men het leven van Bernhardinus, door Johannes Capistranus beschreven, voorts nog eene levensbeschryving in 69 hoofdstukken, verscheide lofspreuken, *Bulla Canonisationis*, enz; in het twede deel het *Quadragesimale de Evangelio æterno*; in het derde *Adventualia duo*, namentlyk *de vita Christi*, en *de Inspirationibus*; *Quadragesimale duplex*, namentlyk *de pugna spirituali* en *de amore Seraphim*, enz; in het vierde, *Sermones*; in het vyfde, *Commentarii in Apocalypsin. Wading. in Annal. & Bibl. Minor. Willot. Ath. Franc. Trithem. & Bellarm. de script. Eccl. Possevin. in appar. sacr. Antonin. Spondan. Rainaldi. Marc. Ulysippon. Wharton in append. ad Cave hist. lit. Hendreich.*

BERNHARDINUS *de SAHAGUN*, een Franciskaner monnik, leefde omtrent den jare 1580, of, gelyk anderen willen, 1615. Hy was van geboorte een Spanjaardt, en zynde in West-Indië gekomen, onthieldt hy zich te Mexico, leerde de tale van dat landt, en schreef eene spraakkunst in de zelve, nevens een woordenboek en eenige andere werken, dienstig voor de Missionarissen en andere nieuwe Christenen dier landen. Ook schreef hy in de Spaansche tale eene geschiedenisse nopens den Godsdienst, de regeering en gewoontens der oude inwoonderen van de Indiën. Voorts een werk aangaande de verovering van nieuw-Spanje, of Mexico. *De Leon Bibl. Ind. Wading de script. ord. Minor. Anton. Bibl.*

BERNHARDYNEN, een zekere orde, door Robert, abt van Molesme, en naderhandt te Citeaux in Burgondië gesticht; waar van daan zy ook den name van *Cistercienser*, of *monniken van Citeaux* ontfangen hebben. Zy volgen den regel van S. Benedictus; maar dewyl S. Bernhard deze orde meest vermaart gemaakt heeft, is ze naar hem genaamt. De monniken dragen een witten rok met een zwart scapulier. De Feuillans zyn eigentlyk ook Bernhardynen, en van eene nieuwe hervorminge van deze orde in de XVI eeuw in eene abdy in Languedok, dus genaamt, ontstaan. Martinus Verga heeft ook in Spanje in den jare 1425 de oude regelen der Cistercienzen weder voor den dag gehaalt, en eene nieuwe orde der Bernhardynen gesticht. Deze congregatie is door paus Martinus den V bevestigt, en heeft te Salamanca, Alcala, en elders vermaarde collegien gehad. *Miræus l. V. c. 4. Mariana. Henriques. Mezeray in Henr. III.*

BERNHEIMER-WOUDT, een groot woudt in 't sticht Wurtsburg, hebbende den name van het oude slot en vlek Bernheim, en zynde in den jare 1000 door eene gravinne uit Franken aan 't sticht gekomen. *Frisens Wurtzb. Chron. p. 447.*

BERNIA, of BERNI, (FRANCISCUS) was van Cassentino, een stedeke in 't gebiedt van Toskanen, en zynde by paus Clemens den VII opgevoed, maakte hem Johannes Mattheus Giberti, bisschop van Verona, tot zynen geheimschryver. Hy wierdt ook kanunnik te Florence, en stierf in den jare 1530, of 1538, nalatende eenige vermakelyke werken in vaarzen. Hy hadt ook een minnedicht van Roland begonnen, maar heeft het niet voltooit.

BERNICE wordt mede onder de martelaressen getelt. Zy verdronk zich zelve in den jare 306 te Hierapolis in Syrië, om de Heidensche soldaten niet ten prooie te worden. Chrysosthomus roemt haar *Tom. I. Hom. 51. Ruinarti act. sincer. & select.*

BERNINI, of BERNIN, (JOHANNES LAURENTIUS) gemeenlyk *de ridder Bernin* genaamt, was oorspronkelyk uit Toskanen, maar te Napels geboren. Hy maakte zich door zyne schilderyen, beeldsnyden en bouwkunde zeer vermaart. Hy was een uitvinder van zeldzame maschinen. Eerst wierdt hy bekent onder paus Paulus den V, die zyne eerste werken gezien hebbende, voorzeide, dat Bernin een groot man worden zoude. Paus Gregorius de XIII maakte hem tot ridder des ordens Christus in Portugal. Paus Urbanus de VIII droeg hem de bestiering op van alle beeldwerken en voorname gebouwen, door hem gedurende zyne regeeringe van 22 jaren gesticht. By Alexander den VII en Clemens den IX was hy in groot aanzien. Hy wierdt dikwils door Christina, koninginne van Zweden, bezocht, en byna geheel Rome quam hem zien, in welke stadt vele zyner werken gezien worden, zynde in de Pieterskerk alleen vystien stukken, waar van ieder bequaam is zynen meester beroemt te maken. Onder zyne werken zyn zonderling merkwaardig het hoge outaar, 't tabernakel, en de predikstoel, in de voorzeide kerk, de grafsteden van Urbanus den VIII en Alexander den VII; de grote galdery op het plein voor de S. Pieters-kerk; de S. Andries-kerk der Jesuiten, wordende voor een meesterstuk gehouden; de bron op het plein Navona, genaamt Daphne, hoe de zelve in een laurierboom verandert wordt, bestaande uit wit marmer, in het paleis des prinsen Borghese, enz. In den jare 1665 wierdt hy naar Vrankryk beroepen, alwaar hy eenige modellen tot de Louvre, en het borstbeeldt des konings maakte, die hem by zyne te rug reize een jaarlyks inkomen van twee duizent ryksdaalders vereerde. Hier op maakte hy uit een marmerstuk het beeldt des konings te paardt, meer dan van eene gemene grootte, diergelyke men zegt nooit gezien te hebben: want hy overtrof en oude en nieuwe kunstenaren, en wordt den vermaarden Michaël Angelo Buonarotto gelyk geschat. Voorts was hy ook een liefhebber der Italiaansche poëzy, alzo hy verscheide blyspelen, ten gevalle zyner goede vrienden, schreef en vertoonde. Hy stierf te Rome den 29 November 1680, in het 82 jaar zynes ouderdoms. *Abbé de la Chambre. Sandrart Academie T. I. P. II. l. II. n. 109.*

BERNO, by anderen BERNARDUS genaamt, was van afkomst een Duitscher, en eerst een monnik te S. Gal, (*Bruschius* zegt te Bruno) naderhandt abt te Reichenau. Keizer Henrik de II maakte hem tot navolger van Immoni, en hy bestierde zyn klooster loslyk tot in het veertigste jaar. In den jare 1614 woonde hy de kroning by van dezen keizer, die door paus Benedictus den VIII verricht wierdt, en erlangde in den jare 1016 van den keizer, en in den jare 1032 van paus Johannes den XX de confirmatie aller privilegien. Hy was een geleert, welsprekent en vredelievent man, en stierf den 7 Juny 1048; maar niet 1045, gelyk anderen willen. Hy heeft geschreven deze navolgende werken: *Epistolæ de vera laude Regis. Tractatus de adventu Domini*; *de musica*; *de Jejunio Sabbathi*; *de Jejunio quatuor temporum*; *de Mensura Monochordi*; *Vita S. Ulrici*; *de Officio Missæ.* enz. *Herm. Contract. ad an.* 1048. *Sigebert. de Eccl. script. c.* 157. *Eckerhard in vita S. Notgeri c.* 10. *Trithem. de vir. ord. S. Bened. l. II. c.* 77. *de script. eccles. Bruschii Chronol. Monast. Baron. an. Chr.* 1014. *Voss. de Hist. Lat. l. II. c.* 44. *Theophil. Rainald. in erotem. Gesner. Simler. Possevin. Bellarm. Miræus. Sammarth.*

BERNO, of BERNON, was abt te Cluny, en leefde in de X eeuwe. Zommigen houden hem voor een zoon van zeker hertog van Burgonje, 't welk echter zwaar is om te bewyzen. Zekerder is het, dat hy een leerling van S. Eutyches geweest is, in de abdy van Baume, over welke hy na die van Gignac als abt het bestier gehad heeft. Eindelyk wierdt hy eerste abt van Cluny in den jare 910, en stierf den 1 January 926, of 927, nalatende eene heilige gedachtenis. Zyne schriften worden in 't klooster van Cluny bewaart. *Sigebert.*

BERNOLD. Zie BERTHOLD.

BERNOULLI, (JAKOB) een zeer vermaart wiskunstenaar, geboren den 27 Dec. 1654, alwaar, zyn vader Nicolaas Bernoulli, als mede zyn ouder broeder voorname bedieningen bekleed hebben. Hy was tot den geestelyken staat geschikt; weshalven hy, behalven de Latynsche en Griekse talen, ook in de Scholastyke Philosophie geoeffent wierdt. Zyne natuurlyke genegenheit echter dreef hem tot de wiskunst; en hoewel hy zich, om zynen vader, die daar mede niet te vrede was, geen misnoegen te geven, daar in niet dan ter sluik, en zonder leermeester en boeken, kon oeffenen, hadt hy het echter in zyn achtiende jaar zo verre gebragt, dat hy de zwaarste tydrekenkundige vragen wist uit te cyfferen en op te lossen. In het 22 jaar zynes ouderdoms begon hy te reizen. Te Geneve leerde hy zeker vrouwspersoon, hebbende twee maanden na hare geboorte het gezicht verloren, op eene byzondere door hem uitgevondene wyze schryven. Te Bourdeaux maakte hy eenige zo genaamde *Tabulæ Gnomonicæ universales*. Vrankryk doorreist hebbende, keerde hy in den jare 1680 weder naar Basel, en begon daar de Philosophie van Cartesius te onderzoeken, en naderhandt krachtig te wederleggen. By gelegenheit van een staartsterre, verschenen in den jare 1680, gaf hy in 't licht een *Conamen novi Systematis Cometarum, pro motu eorum sub calculum revocando, & apparitionibus prædicendis.* In dit werk stelde hy onder anderen, dat de kometen eeuwige lichgamen zyn, en by gevolg kunnen voorzegt worden. Hy wist uit te rekenen, dat in den jare 1719, den 17 May, in den eersten graadt een en een half der Wage, zich een nieuwe staartsterre zoude vertonen. In den jare 1682 gaf hy een geschrift *de gravitate ætheris* in 't licht, vallende daar in op de gedachten van P. Malebranché. Omtrent den zelven tydt stelde hy te Basel een soort van Akademische zamenkomsten aan, in de welke hy proeven deedt, zynde het fondament

ment of de proef der *calculi geometrici.* Wanneer in den jare 1684 de vermaarde van Leibnits in de Leipziger Handelingen der Geleerden (*Acta Eruditorum Lipsiensium*) een proef van zynen nieuwen *calculus differentialis,* of *de infinite parvis,* in 't licht gaf, verbergende echter de kunst, en der zelver methode, spanden Bernoulli, en des zelfs jonger broeder, naderhandt hoogleeraar in de wiskunst te Groningen, alle krachten aan om dit geheim te ontdekken; en hebbende het zelve grondig uitgevonden, bewogen zy Leibnitz hen in de eere daar van te laten delen. In den jare 1687 wierdt hy in zyne vaderlyke stadt hoogleeraar in de wiskunst gemaakt; welke bediening hy met veel toejuiching, en onder een ongemenen toevloedt van vreemdelingen bekleedde. Onder andere vruchten zyner naarstigheit is zonderling aanmerkelyk, het gene hy nopens de *series infinita numerorum* aan de geleerde werreldt heeft medegedeelt, en zyne weêrgaloze moeite in het uitvinden van den *Calculus infinite exiguorum.* Hier toe behoren die in den jare 1691 door hem in 't licht gegevene *Specimina Calculi integralis,* diergelyke te voren nooit gezien zyn; ook zyne *Theoria curvorum;* voorts *Formula generales Causticorum per reflexionem & refractionem,* nevens andere meer. In den jare 1699 wierdt hy door de koninklyke Fransche Akademie als een medelidt aangenomen; en in den jare 1701 genoot hy de zelve eere van de binnen Berlyn opgerechte koninklyke Pruissische Akademie der wetenschappen. Om zich van den plicht van een Akademist te quyten, heeft hy in den jare 1702 zyne zo genaamde *Sectio indefinita arcuum circularium,* in den jare 1703 *Theoria centri oscillationis,* en in den jare 1705 zyne nieuwe *hypothesis de resistentia Solidorum,* nevens een *Analysis* van het zo genaamde *curvum elasticum* aan de geleerde werreldt medegedeelt. Het *problema de Figuris Isoperimetris,* door hem allen in de landmeetkunst ervarenen, zonderling zynen broeder te Groningen, met belofte van zekeren prys, op te lossen voorgestelt, en door zynen broeder ook opgelost, heeft den vermaardsten mannen en in de wiskunst ervarensten veel hoofdbrekens gekost. Wanneer hy te Basel de Geometrie van Cartesius hadt uitgegeven, zag men de zelve, met zyne geleerde aanmerkingen, hoewel van hem *tumultuaria,* dat is ter loops opgestelde, genaamt, voorzien. Nog in zyne bloejende jaren van het voeteuvel aangetast zynde, en door gedurige bezigheden zyne gezondheit niet weinig verzwakt hebbende, verviel hy in eene langzame koorts, die hem den 16 Augustus in 't jaar 1715 uit dit leven wegrukte. Op zyn graf beval hy een *Spiralis logarithmica* te stellen, met dit opschrift: *Eadem mutata resurgo.* Kort voor zyn overlyden heeft hy een groot werk *de Arte conjectandi* voltooit, het welk onder zyne handschriften gevonden is. *Acta Erud. Lips. Bibliotheque Choisie de Mr. le Clerc. Hist. du renouvellement de l'Academie Royale des sciences p.* 112.

BERNRIEDT, een Beyersch klooster en proostdy der Reguliere Koorheren van S. Augustyn in 't bisdom van Augsburg en het Munchensche landgerecht Weilheim aan de Wurmzee gelegen, is in de XII eeuwe door grave Otto van Valley gesticht. *Chur-Beyeren p.* 242.

BERNSTADT, in 't Latyn *Berolstadium, Bernstadium, Berolstavia,* is eene stadt met een kasteel en vorstelyken zetel in Silesië, in het vorstendom Oels, aan de rivier Weida, vyf mylen van Breslau, en 2 van Oels. Zy behoorde eertyds tot het vorstendom van Breslau, tot datze hartog Henrik de Dikke van Breslau, Liegnitz en Brieg, nevens Oels, Cunstadt en andere plaatsen, in den jare 1293 moest inruimen aan hartog Koenraad den III van groot-Glogau om den zelven te bevredigen, en uit de gevangenisse ontslagen te worden. Na het overlyden van hartog Conradus den VII te Oels geraakte ze in den jare 1492 onder het gebiedt des konings van Bohemen. In den jare 1495 quam ze nevens het gehele vorstendom Oels aan het Podlebrad-Munsterbergsche huis; en wanneer in den jare 1647 hartog Karel Frederik, de laatste van dezen stam, zonder mannelyke erven stierf, verviel ze aan des zelfs schoonzone, Sylvius Nimrod, hartog van Wurtemberg, door wiens drie zonen het hartogdom Oels in drie delen verdeelt is. De middelste, namentlyk hartog Christiaan Ulrich, nam zynen zetel te Bernstadt; maar wanneer den 3 Juny in 't jaar 1697 de outste, hertog Sylvius Frederik te Oels, zonder kinderen overleedt, begaf zich Christiaan naar Oels, en de jongste linie van Juliusburg ontfing Bernstadt. Deze stadt is zeer door het vuur beschadigt, en heeft in den dertigjarigen oorlog veel geleden. *Dlugossus. Cromerus. Curæus. Heneluis. Schickfus. Chron. Siles. Polii Schles. Feuer-Spiegel. Zeileri Topogr. Siles. p.* 124. *Luca Schles. Chron. Sinapii Olsnographia.* Zie OELS.

BERNSTADT, een stedeke in de opper-Lausnits. Zie BORNSTADTEL.

BERNSTEIN, een klein bergvlek, nevens een kasteel, in Meissen, tusschen Altenberg en Glashutte aan de Moglitz gelegen. De reden der benaminge dezer plaatse wordt van zommigen aldus opgegeven. Zekere Bernstein, zegt men, heeft zich met eenen zyner zonen op eene rotze begeven, en aldaar twee beeren aangetroffen; van welke wanneer de zoon eenen wilde aangrypen, is hy door den zelven van de steenrotze geworpen. De vader hier op verwoed geworden zynde, heeft beide de beeren doorstoken, en zich naar beneden tot zynen zone wendende, den zelven tegen vermoeden nog levendig aangetroffen; tot wiens gedachtenisse het slot, op de steenrotze gelegen Bernstein genaamt is. Anderen daarentegen houden staande, dat dit slot veel eer van zynen bezitter aldus genaamt is, die reets te voren den name van Bernstein gehad heeft. Hoe het zy, dit stamhuis is door Hans van Bernstein aan hartog Albert den Koenen verkocht, doch door des zelfs zone Christoffel niet lange daarna wederom aan het geslacht gebragt, tot het na verloop van tyden Luttichiaans is geworden.

BERNWALD. Zie BERWALD.

BERNWARD, bisschop van Hildesheim, was een geboren grave van Sommerseburg, en te voren kapellaan van keizer Otto den III geweest. In den jare 993 wierdt hy bisschop van Hildesheim, alwaar hy in den jare 1001 het klooster van S. Michaël gesticht heeft. De keurvorst van Ments wilde hem het gebiedt over 't klooster Gandersheim betwisten, gelyk in 't vervolg van tyden het zelve een twistappel geweest is; echter behielden de bisschoppen hun recht. Bernward stierf in den jare 1024, en is in het einde der XII eeuw onder het getal der Heiligen aangenomen, wordende als nog als patroon des stichts Hildesheim geëert. Zyn leven is in den jare 1540 te Hildesheim in de Duitsche tale gedrukt. *Krantz. Metrop. p.* 88. *Bucel. catal. Episc. Hildesheim, in Germ. S.*

BEROALDUS, (FRANCISCUS) meest bekent onder den name van *Verville,* omdat hy heer van die plaats was, was de zoon van Matthæus Beroaldus, van welken hier na, en geboren te Parys den 28 April des jaars 1550. Hy deedt belydenisse van den Roomschen Godsdienst, en wierdt kanunnik van de hoofdkerke van Thours, zynde, uitwyzens de registers dier kerke, daar toe aangenomen den 5 November des jaars 1593; het welk de reden schynt te zyn, waarom hem *de Marolles* onder de geleerde en doorluchte mannen van Thours optelt. Hy was een dichter, chymist, geneeskundige, philosooph, letterkundige en wiskunstenaar. Hy heeft vele schriften nagelaten; maar de zelve zyn alle of Romans zelfs, of van die trant, of stofscheikundig (chymistisch) of op beide te zamen geschreven. Dit blykt genoegzaam uit der zelvers tytels, als: *De Avanturen van Florida; het Kabinet van Minerva; de Maagdt van Orleans;* de *geschiedenis van Herodias; de Reizen der ongelukkige vorsten,* enz. Zyn boek, dat het meeste gerucht gemaakt heeft, en dikwils herdrukt is, voert den tytel van *Moyen pour parvenir,* dat is, als men het wil overzetten, *het middel om 'er te komen.* Het zelve bestaat uit een groot getal van losse, vuile en vrygeestige vertellingen, die quansuis op een maaltydt verhaalt zyn, en die, schoon zy geen verbandt schynen te hebben, kunstig aan malkander verbonden zyn, en dienen om met alle soorten van menschen, als mede religien, den spot te dryven. De Roomsche, die hy, als gezegt is, beleedt, wordt daar in zo weinig als de andere gespaart; waar uit men moet besluiten, dat hy 'er in het geheel gene gehad heeft. Hy zocht den philosophischen steen; maar heeft den zelven zo weinig als anderen gevonden. Zie het *Supplement* tot de *Menagiana Tom.* IV, *pag.* 420.

BEROALDUS, (JOHANNES) geboortig van Palermo, een man doorzult in brave wetenschappen, beroemt door geleertheit en welsprekentheit, in aanzien om zyn onbesproken en heilige wyze van leven, en wel gezien in het Roomsche hof. Dit bragt te wege, dat hy vooreerst gekoren wierdt tot bisschop van Thelese op den 24 Maart des jaars 1548, in welke bediening hy grote blyken gaf van zyne welsprekentheit, wanneer hy in het jaar daar aan op den feestdag van den Apostel Andreas eene reden voerde tot de kardinalen over het kiezen van eenen paus. Van daar wierdt hy gevordert tot het bisdom der kerke van St. Aagt op den 1 October des jaars 1556, en nam de plichten daar in van eenen goeden harder wel waar. In den jare 1557 is hy tot rechter verkoren, te gelyk met Prosper Rebiba, een Siciliaan, uit de stadt van St. Marcus, en den kardinaal Annibal Bozzutus, aartsbisschop van Avignon, en daarna kardinaal, met Gabriel Serletus, ook daar na kardinaal geworden, over het geschil, gerezen tusschen keizer Karel den V en den Katholyken koning Philips den II. Beroaldus was ook tegenwoordig in het Concilie van Trenten, vooral in de 18 en 19 zittinge. Als de gezant des Katholyken konings in het Concilie gekomen, en in de algemene vergadering ontfangen was op den 16 van Maart des jaars 1562, en in zynen naam Galeatius Brugora van Milanen een reden gevoert hadt, antwoordde Beroaldus daar op uit den naam van 't Concilie. In de 19 zittinge, die gehouden wierdt op den 14 May des zelven jaars, deedt hy eene sierlyke aanspraak in 't Latyn aan de vaders van 't Concilie. Na dat hy met tekenen van de grootste voorzichtigheit de kerk, hem toebetrouwt, geregeert hadt, scheidde hy uit het leven in den jare 1566, en wierdt in de Domkerke begraven, nadat hy ten blyke zyner Godvruchtigheit eenige goederen by uiterste wille gemaakt hadt aan het gasthuis der ongeneesselyken te Napels. Van hem spreken met roem Sfortia Pallavicinus *in Hist. Conc. Trid. sec. edit.* P. II *lib.* XIV. *cap.* 1. *pag.* 484. *l.* XV, *c.* 2. *p.* 725. *l.* XV. *c.* 21. *p.* 708. *l.* XVI. *c.* 7. *p.* 763. *en P.* III. *l.* XVIII. *c.* 4. *pag.* 122. Ferdinandus Ughellus *in Italia sacra Tom.* VIII. *p.* 505. *en* 525. Michaël Justinianus *in Ind.* IV. *Patrum Conc. Trid. pag.* 405. Angelus Rocca *in Bibl. in fine,* Octavius Cajetanus *in Isag. ad Hist. Sicul. c.* 36. *n.* 16. *p.* 263. Vincentius Coronellus *in Bibl. tom.* II. *p.* 117. Hy heeft geschreven:

Oratio habita ad S. R. E. Cardinales de eligendo summo Pontifice, habita 29 Novembris 1549.
Oratio ad Patres Concilii Tridentini, habita 14 Maji 1562.

Deze redenvoeringen met andere gedenkstukken zyns vernufts waren met de handt geschreven te Rome in de boekery des abts Konstantyn Cajetanus, naar de getuigenisse van Ughellus op de aangehaalde *pag.* 525.

BEROALDUS (MATTHÆUS) is te Parys in den jare 1550 geboren, en in den Roomschen Godsdienst opgebragt. Hy maakte zich vroeg bequaam om ook anderen te leeren, en wierdt tot leermeester aangestelt van Hector Fregosa, zoon van Cæsar Fregosa en Constantia Bangon. Zyn leerling bisschop van Agen

wordende, geraakte hy met den zelven ter woon in die stadt. Toen zich de Hervormde religie daar begon te ontdekken, vondt de zelve by verscheide geleerde en aanzienlyke mannen daar ter plaatse ingang, waar onder waren de vermaarde Julius Cæsar Scaliger en onze Beroaldus, die daar van openbare belydenisse deden: doch op wat tydt Beroaldus die belydenisse gedaan heeft, is onzeker. Colomesius tekent aan, dat hy te Orleans in den jare 1565 de Hebreeusche tale aan anderen geleert heeft. In den jare 1571 wierdt hy naar Rochelle beroepen, om in het collegie, aldaar nieuw opgerecht, te onderwyzen; maar het is waarschynlyk, dat hy dat beroep niet heeft aangenomen. Hy was predikant te Sancerre, wanneer die plaats, kort na den moordt van Parys, door den maarschalk de la Chastre belegert wierdt, wanneer hy door zynen wyzen en kloekmoedigen raadt veel toebragt, dat die anders slecht versterkte plaats mannelyk verdedigt wierdt. Van Sancerre geraakte hy naar Sedan, daar hy eenige lessen over de Historien hieldt, die, als men zeker afgevallen predikant geloof mag geven, allen niet even zeer behaagden, omdat hy niet al te loffelyk van koning François den I en zyn geslacht zoude gesproken hebben. Naderhandt is hy in den jare 1576 niet alleen predikant, maar ook professor in de philosophie te Geneve geweest, daar hy ook is overleden: doch de nette tydt is onbekent. *Moreri* wil, dat hy in den jare 1575, of 1576 al zoude doot zyn geweest. Al het gene *la Croix du Maine*, waar op zich *Moreri* beroept, opgeeft, bewyst niet meer, dan dat hy in den jare 1584 niet meer geleeft heeft. Hy was een geleert man, die de Hebreeusche, Grieksche en Latynsche talen zeer wel verstont: ook was hy in de philosophie en de historien zeer bedreven. Hy bezat eene fraaie bibliotheek van allerhande uitgeleze boeken, die na zyne doodt meest verstrooit zyn. In den jare 1576 gaf hy een boek over de tydrekeninge uit, waar in hy stelde, dat men, om eene goede tydrekening op te maken, zich stipt en alleen aan de H. Schriften moest houden, en daarom alle andere historien, die met de H. Schrift niet overeenkomen, verwerpen. Alzo nu de Schrift maar van vier of vyf Persiaansche koningen gewag maakt, heeft hy Cambyses, Darius Hystaspis en anderen uit den rang der Persiaansche koningen geworpen, waar in hy door Paræus en Brouchton is gevolgt. Dit vondt echter, en te recht, weinig ingang: want schoon de Schrift maar weinige koningen van Persië meldt, volgt daar uit niet, dat 'er gene meer zouden geweest zyn, alzo de Schrift zulks nergens zegt. Ingevalle zy zeide, dat 'er gene koningen van Persië meer geweest waren, zo zoude de stelling van Beroaldus moeten gelden; maar alzo zy dat niet zegt, kan men daarom niet verwerpen, het gene door de geschiedenisschryvers, in die tyden geleeft hebbende, en van alle eeuwen herwaarts voor brave mannen gehouden zynde, opgegeven wordt, inzonderheit als het ook van andere kanten, als door sterrekundige rekeningen en aloude gedenkstukken, bevestigt wordt; te meer, alzo de H. bladeren niet geschreven zyn, om ons gehele historische verhalen van uitheemsche dingen, zelfs niet van de Joodsche, op te geven; maar alleen uit de historien zulke dingen over te nemen, die op de Joden hare betrekkinge hebben, en tot het byzondere oogmerk de H. schryveren dienen. Men geeft voor, dat het dient om het gezag der H. Schriften te verdedigen; maar het dient in der daadt meer om de zelve de spotteren daar door tot een prooje te geven. Het heeft evenwel zeker Professor in onze dagen gelust om die oude kost weder op te warmen, en den Nederlanderen in hunne tale mede te delen, in zyn boek *over Nebucadnezars droom in Daniels LXX weken.* Maar wat verwachtinge men van dit stuk moet hebben, kan ligtelyk opgemaakt worden, als men op des mans eige woorden in de voorreden van dat werkje acht geeft. *Ik verzoeke*, zegt hy, *dat men myn werkie leze, en niets aanneme, of verwerpe, dan om bondige redenen. Dit verzoek ik daarom te meer, NB omdat ik my in dit soort van studie zo veel niet vertrouwe, als in dat, daar ik myn eigentlyk werk van gemaakt hebbe. Ook is dit werkstukie, benevens deze Commentarius, binnen korten tydt onder velerlei ander werk geboren.* Maar waarom schryft men over dingen, waar in men zich zelfs niet veel vertrouwt? en waarom denkt en overweegt men niet langer, voor dat men iets in eene zake van zo veel gewigt in het licht brengt? *Canis festinans cæcos parit catulos.* Dat die schryver ook in der daadt geen reden heeft, om zich veel in dit stuk te vertrouwen, daar van heeft hy klare blyken gegeven. Om 'er maar een staaltie van op te geven, men leest in de zelve voorreden de volgende woorden: *En wat staat men te maken hebbe op de zo genoemde Astronomische demonstratien, en de onvervalschte namen der koningen in de oude sterrekundige aantekeningen, die niet veel meer behelzen dan blote namen en cyffergetallen.* enz. Vergelyk hier mede het gene deze schryver over de sterrekundige demonstratien bladzyde 59 enz. van zyn werkie aantekent. Hier uit blykt dan, dat de schryver het *Almagestum* van Ptolomæus noch gezien, veel weiniger onderzocht heeft, en des niettegenstaande durft men daar over zyn oordeel vellen? als mede, dat hy niet eens weet, wat Astronomische demonstratien zyn: want op de Astronomische aantekeningen van Ptolomæus zyn tafelen gebouwt van zonne-en maan-eclipsen, die, als men de zelve wel van achteren uitrekent, op dien zelven tydt komen, als zy daar zyn aangetekent, op eenige weinige minuten na, en dus de vastigheit en bondigheit van die aantekeningen krachtig vertonen. Ja het is uit die tafelen van achteren zelfs berekent zonnenklaar, dat 'er meer tydt van Darius Hystaspis verlopen is, dan het gehele tydbestek van het begin der LXX weken onder Cyrus van dien schryver in zich besluit, en de regeringstydt van vier of vyf koningen, hoe hoog ook gestelt, kan uitleveren. En wat wint men toch door zulk winderig schryven? Niets anders dan dat men den Pyrrhonisten van onzen tydt, die meer dan te veel vermenigvuldigen, stoffe levert van zich te verharden, schoon men dat oogmerk niet heeft. De Lezer, dien het lust dit stuk grondig behandelt, en Beroaldus wederlegt te zien, kan daar over nazien den geleerden Ubbo Emmius *in Comment. Rer. Chron. pag. 56 enz.* onlangs, zo veel dit stuk aangaat, in eene bylage tot het werk van onzen Professor in het Nederduitsch uitgegeven, behalven het gene Scaliger en anderen daar tegen bygebragt hebben.

BEROALDUS (PHILIPPUS) was een vermaart philosooph, geneesmeester en redenaar, geboortig van Bononië, en leeraarde de talen en geschiedenissen te Padua, te Parys, en in zyne vaderlyke stadt, alwaar hy in den jare 1504 stierf, in den ouderdom van 51 jaren en 8 maanden, nalatende twee zonen, *Philippus* en *Vincentius.* Hy was zeer belezen, maar niet altydt even gelukkig van oordeel. Zyne schriften zyn te Parys, Brixen, Lion en op andere plaatsen, ook in den jare 1513 te Basel byeen gedrukt. Onder deze zyn: *Annotationes in Ovidium, Horatium, Martialem, Livium, Ciceronem, Plinium utrumque*, enz. *in Jeremiam & Danielem, Apulejum, Quintilianum, Cæsarem, Hieronymum, Suetonium, Curtium, ICtos nonnullos*, enz. *Commentarii in Ciceronis Orationes Philippicas, in Catullum, Tibullum, Propertium; de Philosophi, Medici, Oratoris præstantia; Explicatio præceptorum VII Sapientum, & in Pythagoræ Symbola; Orationes & Epigrammata*, enz. *P. Jov. Elog. c.* 41. *Vossius de Hist. Lat. Hendreich.* Van hem getuigt Barthius *ad. Stat. T.* II. dat hy vele goede dingen aangemerkt heeft, maar niet doorgaans; dat hy vorders naar den tydt, waar in leefde, met recht voor eenen der geleerden gehouden wierdt. Echter beging hy dikwils misslagen by gebrek van oordeel of van geheugenis. Zie *Manut. in Cic.* I. *ad. Att.* 1. Niet te gunstig oordeelt van hem Casaubonus *in Apul. Apol. p.* 163. noch Jovius *in Elog. doctor.* Van zynen styl en schryfwyze kan men ook zien Schottus *Tull. Quæst. l.* I. *p.* 60. *Muretus l.* II. *Ep.* 13. Erasmus *Ciceron. p.* 249. Zie ook Politianus *l.* II. *Ep.* 10. Ferrarius *Prolus.* 7. *p.* 63. H. Stephanus *Præf. in Parrhasii Quæst. Epistol.* Victorius *in Cic.* XIII. *ad Att.* 27. Rutgersius *in Apul. p.* 82. *Saub. de Sacrif. c.* 27. *p.* 719. Stewech. *in Apul. p.* 7. Sabellicus *lib. de L. L. reparat. p.* 114. Grapaldus *de part. Aed. l.* II. *c.* 13.

BEROALDUS, (PHILIPPUS) een zoon van den zo even genoemden Philippus, wordt gezegt zynen vader in sierlykheit der Latynsche tale en poëzy overtroffen te hebben, en Paulus Jovius wil zelfs zyne gedichten boven die van *Horatius* stellen; ook spreekt Erasmus in zynen *Ciceronianus* met veel lof van hem. Hy onderwees eerst te Bononië; naderhandt wierdt hy tot hoogleeraar naar Rome beroepen, alwaar hy zich wel haast in de gunst des kardinaals Julius de Medicis indrong, die hem tot zynen geheimschryver, en den pausselyken stoel beklommen hebbende, in de plaats van Phedrus, tot zyn bibliothekaris maakte. Hy leefde echter in armoede, het welk hy zich dus ter herten trok, dat hy in een ziekte viel en stierf. *Sabinus lect. subseciv. l.* IX. *c.* 9. & 19. *Pier. Val. de infelic. literat. l.* I. *Jovius de vita Leon.* XI. 3. *Voss. de Hist. Lat. l.* III. *c.* 11. *Gesnerus. Possevinus.*

BEROE, BEROEA, en BERRHOEA, eene vermaarde stadt by de ouden in Celesyrië. Zy wierdt van Seleucus Nicanor weder opgebouwt. Haar aartsbisschop stont onder een patriarch van Antiochië. Byna alle landbeschryvers zyn van gedachten, dat het 't hedendaagsche Aleppo is. *Strabo l.* VI. *Bellon. l.* II. *Obs. c.* 102. *Petr. Gillius. Miræus. Sanson.* Zie ALEPPO.

BEROE, BEROEA, BERRHOEA, eene stadt in Macedonië, naby de rivier Lydius, thans by sommigen *Castoro* genaamt, die ook gezegt wordt *Veria* genaamt te worden. In de *Handelingen der Apostelen*, XVII, 13, als mede by *Strabo*, *Plinius* en *Ptolomæus* wordt van haar gewag gemaakt. *Scaliger in not. ad Euseb. Chr. Miræus in not. Episc. Ortelius.*

BEROE. Dus wierdt zeker oud wyf genaamt, geboortig uit Epidaurus, die by Semele, een boel van Jupiter, gezegt wordt als minne gedient te hebben. Juno nam hare gedaante aan, wanneer zy Semele riedt van Jupiter te verzoeken, dat hy in zynen Goddelyken luister by haar wilde komen; het welk wanneer het geschiedde, zy en haar gehele huis door het vuur verteert wierdt. Eene twede Beroë was gemalin van Doryclus, broeder van Phineus, koning van Thessalië, en bereikte een hogen ouderdom. De dichters gewagen nog van eene derde Beroë, zynde eene Nymph, welker vader Oceanus, en de zuster Clio genaamt wordt. *Ovid. Metam. l.* III *ꝟ.* 278. *Virg. Æin. l.* V. *ꝟ.* 620. 646. en *Georg. l.* IV. *ꝟ.* 341.

BEROLDINGEN, eene adelyke familie in Zwaben en in Zwitserlandt, welker stamslot, ook aldus genaamt, in het Kanton van Uri, drie uuren van Altorf, gelegen is. HEDWICH is in den jare 1107. abbis te Zeedorf, en MELCHIOR in den jare 1184 ridder der orde van St. Lazarus, als mede kommandeur te Jeruzalem geweest. ANDRIES, die in den jare 1480 vele goederen bezeten heeft, is de stamvader van alle nog levende heren van Beroldingen. Zyn zoon JOSUA heeft het slot Steinek in Turgow gekocht, en onder keizer Karel den V en koning Philippus den II van Spanje loffelyk geoorloogt. Zyn zoon SEBASTIAAN, overste der zo genaamde H. ligue in Vrankryk, heeft drie erfgenamen nagelaten. De oudste was deken te Einsiedel, zynde na zyne doodt door vele voorgewende wonderwerken vermaart geworden; de twede, HECTOR genaamt, was landhoofdman in Turgouw; de derde, JOHANNES, was overste in Spaanschen dienst. In den jare 1703 leefde JOHAN DOMINICUS BRESSER *van Beroldingen.* Onder de Zwitsers bloeiden nog

nog in den begin dezer XVIII eeuwe, KAREL CONRAAD *van Beroldingen*, overste en ridder; ook MAURITIUS, baron van Beroldingen, landschryver te Lugano. *Burgem. Schw. R. adel. Bucelin Stemmat. P.* IV. *Stumpf. Schweitz. Chron.*

BERONICIUS, een onvergelykelyk dichter, maar zeer onordentelyk van leven en zeden. Hy leefde in Zeelandt in het midden der XVII eeuwe. Zyne kennis was grotelyks te verwonderen. Hy sprak de Fransche, Engelsche en Italiaansche talen meesterlyk. De Latynsche tale bezat hy zo volmaakt, dat Johan Frederik Gronovius zwarigheit maakte met hem in gesprek te komen. De Grieksche tale verstont hy als een geboren Griek. Al wat hem voorgezegt wierdt, kon hy op staande voet tot een veers maken, gelyk hy zulks dikwils met de wekelyksche Hollandsche kouranten getoont heeft. Horatius, Virgilius, Juvenalis, een groot gedeelte van Cicero, en beide de Pliniussen, Homerus, nevens eenige komedien van Aristophanes, kon hy van buiten, en daar uit opzeggen, wat men eischte. Wanneer hem de luim beving om een vaars te maken, geraakte hy in een starke beweging, veranderde van gezicht, zidderde en beefde, en dus sprak hy de vaarzen zo vaardig en ras, dat men hem niet naschryven konde; weshalven hy by velen van tovery verdacht wierdt gehouden. Zyn leven was ongebonden en woest; hy was met vuile klederen omhangen, en aan de dronkenschap overgegeven, zocht ook het gezelschap der verachtelykste en schandelykste menschen, onder welke hy dikwils vele dagen schuilde. Wanneer hem eens gezegt wierdt, dat hy wel een hoogleeraarsampt verdiende, gaf hy tot antwoordt, in zulk een pedantisch leven geen behagen te scheppen; terwyl hy zich met schoorsteenvegen en scharemes-slypen geneerde. Voornamentlyk was hy gewoon het gemene volk met een deel snakeryen en googchelspel te vermaken. Zyne afkomst en zyn vaderlandt heeft niemandt kunnen ontdekken; en daar naar gevraagt zynde, antwoordde hy: ***Een ieder is t'huis, daar het hem wel gaat.*** Ondertusschen was het bekent, dat hy vele jaren in Hollandt, Vrankryk en Engelandt omgezworven hadt. Hy wierdt doorgaans gehouden voor een Jesuit, of van een andere orde, zynde uit Vrankryk verjaagt. Men vondt hem omtrent Rotterdam in een moeras doot leggen, zynde naar allen schyn door dronkenschap daar in gevallen en omgekomen. Op hem wierdt het volgende grafschrift gemaakt:

Hier leit een wonderlyke geest;
Hy leefde en stierf gelyk een beest.
Hy was een misselyke Sater;
Hy leefde in wyn, en stierf in 't water.

Zyne gedichten heeft P. Rabus in den jare 1691 te Rotterdam in 8. uitgegeven. *Ant. Borrem. var. lect. c. 6. Act. Erud. Suppl. Tom.* I. *sect. 4. p.* 161.

BEROSUS, of BEROSSUS, by de Grieken Βηρωσός, genaamt, dat is, *een zoon van Osus*, of *Osea*, of *Hosea*, was een Chaldeër, en een priester van Belus. Aangaande zynen leeftydt zyn de gevoelens der ouden verschillende. Clemens Alexandrinus plaatst hem, naar het schynt, in de tyden van Alexander den Groten, het welk indien het zo is, moet hy toen nog zeer jong geweest zyn. Zekerder is het, dat hy onder de regeering van Ptolemæus Philadelphus, koning van Egypten, geleeft heeft. Hy schreef eene geschiedenis van Chaldea in drie boeken, van de welke, behalven eenige brokken by *Josephus*, niets te vinden is; want de *Historia Babylonica* of *Chaldaica*, die onder den name van Berosus doorgaat, is door Annius van Viterbo opgestelt en verziert. De rechte Berosus heeft zyne Historie aan koning Antiochus Soter den I, koning van Syrië, opgedragen, waarschynlyker, dan aan des zelfs zone Antiochus den II, Theüs bygenaamt. Plinius getuigt, dat hem de Athenienzen een standbeeldt hebben opgerecht. Justinus Martyr is van gevoelen, dat hy de vader der Cumaansche Sibylle geweest is, die van die Sibylle, die gezegt wordt ten tyde van koning Tarquinius Superbus te Rome geleeft te hebben, moet onderscheiden worden. *Plin. l.* VII. *c.* 37. *Just. Martyr Hort. ad Græc. Tertull. Apol. c.* 10. *Euseb. Præp. Evang. l.* X. *Hieron. l.* XXXVII. *in Esaj. Joseph. l.* I. *c.* 5. *Antiq. & l.* I. *cont. Ap. Vitruv. l.* IX. *c.* 9. *Genebrard. l.* II. *Chron. Voss. l.* I. *de Hist. Gr. c.* 13. *Meurs. in bibl. Græc. Stanley in Phil. Orient. l.* I. *s.* 1. *c.* 16. *Scaliger. Hendreich.*

BERQUIN, (LODEWYK VAN) een edelman uit Artois, wierdt dus genaamt van een dorp, waar van hy heer was. Hy quam aan 't Fransche hof in zodanig een aanzien, dat hem de koning den tytel van raadt gaf. Men zegt van hem, dat hy van een onstraflyk leven, maar een tegenstander der geestelykheit geweest is. Eerst raakte hy met Wilhelmus Quernus, of, à Quercu, in geschil, die hem van kettery verdacht maakte. Hy wierdt in verzekering genomen, maar kort daarna weder ontslagen. Naderhandt vertaalde hy eenige werken van *Erasmus* in 't Fransch, en wierdt daarom door Natalis Beda op nieuw aangeklaagt, en weder in verzekering genomen. Zyne boeken wierden ten vure gedoemt, en hy gelast zyne dwalingen te herroepen, en zekere vergoeding te geven, of anderszins, ingevalle van weigering, verbrand te worden. Maar door bemiddeling der koninginne moeder, gelyk men daar voor houdt, wierdt de zake op nieuws onderzocht; en wanneer midlerwyle François de I uit Spanje wederkeerde, trok de zelve dit onderzoek aan zich, en dede Berquin wel haast op vryen voet stellen. Hier door nog stouter geworden zynde gaf hy zynen vyanden nieuwe gelegenheit om hem voor de derdemaal by den kop te doen vatten, en hem in een eeuwigdurende gevangenis op te sluiten, alsmede de herroeping zyner gevoelens op te leggen. Maar hy zulks rondnit weigerende, wierdt hy in den jare 1529, in het 40 jaar zynes ouderdoms, binnen Parys als een ketter geworgt en verbrand. *Erasmus in Epist. l.* XXIV. *ep.* 4. *l.* XXX. *ep.* 44. *en* 48 *enz. Bezæ Hist. Eccl. l.* I. *& in Iconibus. Chevillier de l'orig. de l'imprimerie. Bayle.*

BERRE, een kleine stadt in Provence, aan de rivier de Arc, alwaar de zelve in 't meir Martigues valt. Deze plaats is wegens de menigte van zout, dat daar gemaakt wordt, vermaart. Ook wordt aldus genaamt eene rivier in 't Dauphiné, lopende in de Rhone.

BERRUJER, (PHILIPPUS) aartsbisschop van Bourges, was geboortig van Tours, een neef van Wilhelm Berruger, mede aartsbisschop. Hy wierdt, nog zeer jong zynde, tot het aartsbisdom van Tours beroepen, maar sloeg het af, en nam in den jare 1222 het bisdom van Orleans aan; waar op hem paus Gregorius de IX in den jare 1236 het aartsbisdom van Bourges gaf, om de verdeeltheden dier kerke, sedert drie jaren ontstaan, te beslissen. Hy wierdt wegens zyne bequaamheit door de koninginne Blanca in gewichtige zaken gebruikt. Ook was hy de voornaamste in den koninklyken raadt, onder het ryksbestier der graven van Poitiers en Anjou. Koning Lodewyk de Heilige gebruikte hem mede in zaken van aangelegenheit. Eindelyk begaf hy zich op een landgoedt in zyn bisdom, en stierf aldaar in den jare 1261, in het 39 jaar zynes bisschoppelyken ampts. *La Chaise Hist. de S. Louis.*

BERRY, by de Latynen, *Ducatus Bituricensis*, een geweest in Vrankryk, voerende den tytel van een hertogdom, en hebbende in 't Westen Touraine, in 't Zuiden la Marche, in 't Oosten het Bourbonnois, Nivernois en Gatinois, in 't Noorden het eigentlyk genaamde Orleannois en Blesois tot grenzen. De rivier Cher deelt dit landschap in twee delen. Bourges is 'er de hoofdstadt van; de overige steden zyn, Issoudun, Sancerre, Argenton, la Chastre, Châteauroux, S. Aignan, le Blanc, Graçai, Ligneres, Valançai, Aubigni, enz. Het landt is vruchtbaar van granen, wyn en vee. De wolle der schapen is 'er voortreffelyk, en maakt, dat 'er vele manufacturen zyn: ook wordt het landt door verscheide rivieren doorsneden en vruchtbaar gemaakt, als door de Cher, Indre, Aurete, of Yere, Arnon, enz. Oudstyds hadt Berry byzondere inwoonders en volkeren, genaamt *Bituriges*, bezittende byna het gehele Celtische Gallië, en zynde de machtigsten onder alle inwoonderen van Gallië. Bourges was de hoofdstadt hunnes ryks; en ten tyde van Tarquinius Priscus wordt hun koning Ambigatus genoemt, wiens zusters zonen, Segovesus en Bellovesus, zich door hunne volkplantingen in den jare 591 voor de geboorte van Christus in Italië en Duitschlandt vermaart gemaakt hebben. Segovesus wordt gezegt over den Rhyn naar Duitschlandt, Bellovesus over het Alpische gebergte in Italië getrokken te zyn, innemende dat gedeelte des lands, dat naderhandt *Gallia Cisalpina* genaamt is. Hoewel nu deze Bituriges een geruimen tydt machtig geweest zyn in Gallië, konden zy echter Julius Cæsar niet wederstaan, maar verbrandden zelve twintig hunner steden, om te beletten, dat de Romeinen de zelve zouden innemen en uitplunderen. Doch Bourges wierdt verovert, en de Bituriges vervielen dus onder de macht der Romeinen. Vervolgens wierden ze door de Franken overheert, wordende Berry een gedeelte van 't koninkryk van Aquitanië. De twede stam der Frankische koningen eindigende, hadde Berry afzonderlyke heren. Deze namen den tytel aan van graven van Bourges, als Herard, Wilhelm de aandachtige, Bernhardt, enz. Godfried, die ten tyde van Hugo Capet leefde, liet Harpin, of Horpin, na, die eene reize over zee voorhebbende, Bourges aan koning Philippus den I verkocht; en hebbende zeldzame gevallen op zyne reize uitgestaan, ook door de Saracenen gevangen zynde, keerde hy eindelyk weder in zyn vaderlandt, en nam het kloosterleven aan. Van dien tydt af bleef het graafschap Bourges, tot den jare 1360, met de krone vereenigt, wanneer het door koning Johannes tot een hertogdom gemaakt wierdt. Deze gaf het zynen zone Johannes, onder die voorwaarde, dat by gebrek van mannelyke erfgenamen Berry wederom aan de krone vervallen zoude; het welk ook zo geschied is, gemerkt zyne beide zonen, Karel en Johannes, nog voor hunnen vader zonder erfgenamen stierven, maar de vader eerst in den jare 1416. Een ander Johannes van Vrankryk, zoon van Karel den VI, voerde den tytel eenes hertogs van Touraine en Berry, en stierf te Compiegne in den jare 1419, zynde door vergift omgebragt. Deze Karel de VI gaf Berry aan zynen vyfden zone Karel, die naderhandt koning wierdt, onder den name van Karel den VII. Aan dezen was het landt, gedurende den oorlog met Engelandt, zo getrouw, dat hem de Engelschen den koning van Bourges noemden. In den jare 1461 gaf Lodewyk de XI het hertogdom Berry aan zynen broeder Karel. Deze stierf in den jare 1472 zonder erfgenamen. Lodewyk de XII gaf het aan zyne gemalinne Johanna, nadat hy zich van de zelve gescheiden hadt. Deze bezat het tot den jare 1504, wanneer zy stierf. François de I gaf het in den jare 1517 aan zyne zuster Margaretha. Deze overleedt in den jare 1549. In den jare 1575 gaf het Henrik de III aan zynen broeder François van Alençon, die in den jare 1584 buiten huwelyk stierf. Eindelyk gaf het Henrik de IV aan de weduwe van Henrik den III, Louisa, voor haar leven lang. Nadat deze in den jare 1601 gestorven was, is Berry gedurig aan de krone gehecht gebleven. Karel, kleinzoon van Lodewyk den XIV, voerde laatst den tytel van hertog van Berry. Hy wierdt geboren den 13 Augustus des jaars 1686, trouwde den 11 July 1710 met Maria Elisabeth, dochter van Philippus den II, hertog van Orleans, en stierf den 4 May

1714.

1714. *Cæsar l.* VII. *&* VIII. *de bello Gall. Livius l.* V. *c.* 48. *Chaumean descr. Biturig. & hist. de Berry. Labbé hist. Chronol. du Chesne. Justel. Besli. Putean. Sammarth.*

BERSABA, of BERSEBA, eene stadt in Palestina, op de zyde van Gaza. Zy wierdt dus genaamt, omdat Abraham met Abimelech, koning van Gerar, aldaar een verbondt gemaakt hadt. Abraham plantte bomen te Bersaba, en predikte aldaar. Vervolgens is deze stadt den stamme Simeon te beurt gevallen. Hieronymus schryft over *Amos* V, 4, 5, dat zy zich naderhandt tot afgoderye begeven heeft. Volaterranus en Bochard houden Bersaba voor Gibelin. *Gen.* XXI. *Jos.* XIX.

BERSALA, (ANNA) eene dochter en erfgename van Wolfert van Borselle, en Charlotte van Bourbon-Montpensier, wordt van wegens hare deugden en mildadigheit van Erasmus zeer geprezen. Zy onderhieldt een zeker getal van geestelyken, van welke zy in hunne predikatien dikwils geroemt wierdt. Haar echtgenoot Philippus van Burgondië, admiraal en gouverneur van Artois en Vlaanderen, zoon van Antonius van Burgondië, heer van Bevres, die een natuurlyke zoon was van Philippus den Goeden van Burgondië, ontfing met haar Vere, Vlissingen, enz. Zy baarde hem twee dochteren en eenen zoon, genaamt Adolphus. Deze stierf in den jare 1540, nalatende den vermaarden Marquis de Vere. *Erasm. Epist. Fabret hist. des ducs du Bourg.* T. I. *Anshelmus hist. de la Maison rojale. Bayle.*

BERSARII, of BEVERARII, wierden zekere geringe bedienden aan 't hof van Karel den Groten genaamt, gelyk uit Hincmarus blykt. Zommigen verstaan daar door *Bestiarii*, hoedanige oudtyds in schouwspelen met de wilde dieren stryden moesten. Spelman maakt 'er jagers van, in 't byzonder zulke, die op de wolvejagt gaan; verstaande in 't tegendeel door de Beverarii die genen, die jacht op de bevers maken: want deze dieren worden byna van alle volkeren dus genaamt, zelfs by den *Scholiastes* van Juvenalis. *Hincmar. ep.* 3. *c.* 17. *Schol. Juvenal. Sat.* XII. *du Fresne Glossarium.*

BERSCH, een stedeke in de neder-Elzas, tusschen opper-Ehenheim en Rosheim, in 't gebiedt van Straasburg gelegen.

BERSELLO, BRESCELLO, BRISSELLO, by de Latynen *Brixellum*, is eene kleine, maar sterke stadt, nevens een slot, aan den Po, in 't hertogdom Modena, op de grenzen van Mantua. Tacitus, Plinius, Suetonius en anderen gewagen daar van. In den jare 1702, den 2 January, namze keizerlyke bezetting in. In den jare 1703, den 22 July, wierdt ze door de Franschen en Spaanschen verovert, nadat ze meer dan een geheel jaar was ingesloten, en zomwylen sterk beschoten geweest. Doch in den jare 1707 wierdtze nevens geheel Lombardyë den keizerlyken ingeruimt. De hertog van Modena wordt gezegt deze stadt als een leen des hertogs van Mantua te bezitten, en uit dien hoofde jaarlyks een paar sporen daar aan te geven.

BERSIAMITEN, een volk in het Noorder gedeelte van America, wonende in Canada, aan den Noordelyken oever der riviet S. Laurens, tegen over het eigentlyk genaamde Canada. *Maty Dict.*

BERSMAN, (GEORG) hoogleeraar te Leipzich, wierdt te Annaberg in Meissen den 11 Maart des jaars 1536 geboren. De gronden zyner studiën in de vorstelyke schole te Meissen gelegt hebbende, begaf hy zich in den jare 1555 naar Leipzich, begon in de medicynen te studeren, die hy naderhandt in Vrankryk en Italië voortzettende zich te gelyk in de dichtkunst dermaten oeffende, dat hy voor eenen der beste dichteren van zynen tydt gehouden wierdt. Drie jaren lang zich in Italië opgehouden hebbende, keerde hy naar Wittenberg, om daar opentlyke lessen te doen, en in den jare 1571 naar Leipzich, om de bediening van professor in de poëzy aan te vaarden. In den jare 1575 wierdt hy, in de plaats van den overleden Joachimus Camerarius, tot hoogleeraar in de Grieksche tale en de zedekunde aangestelt; maar weigerende de *Formula Concordiæ* te onderschryven, wierdt hy in den jare 1580 van zyne bediening afgezet. Joachimus Ernestus, vorst Anhalt, beriep hem als Rector van 't Gymnasium te Zerbst, welk beroep hy dertig jaren lang hebbende waargenomen, eindelyk den 8 October 1611, in het 73 jaar zynes ouderdoms, aan het graveel overleedt. Zyne schriften zyn: *Psalterium Davidis, versibus descriptum. Cantici Canticorum paraphrasis poëtica. Calligraphia Ovidiana.* Ook heeft hy *Virgilius, Ovidius, Horatius, Ciceronis Orationes, Lucani Pharsalica, & Panegyricus ad C. Pisonem*, enz. met aanmerkingen in 't licht gegeven; voorts *Poëmata, Orationes; Epistolæ, Rhetorica, Dialectica*, enz. Zyne werken zyn in III stukken in Octavo in den jare 1596 te Leipzich gedrukt. Boven al wordt zyn Psalmboek zeer geroemt by Ad. Theod. Siberus *Orat. Tom.* II. *pag* 448, die zynen lof ook breder uitmeet *pag.* 628 enz. Zie *Lotichius Bibl. Poët.* P. III. *pag.* 103. *Adami Philos. Germ. Freher. Theatr. Hendreich.*

BERTRAND, (JOHANNES) geboortig van Condé sur Nereau in Normandyë, of, naar het gevoelen van anderen, van Condé sur Huisne in Perche, was in aanzien by Henrik den III en den IV, als ook by de koninginne Catharina van Medicis, die hem grootaalmoesenier maakte. In den jare 1594 wierdt hy abt te Aulnai, en in den jare 1606 bisschop van Seez. Hy was ook in dienst des geheimschryvers van Henrik den III geweest, en hadt veel daar toe geholpen, dat Henrik de IV van Godsdienst veranderde. Hy stierf den 8 Juny 1611, nalatende verscheide gedichten, als van de geboorte des Zaligmakers; eene overzetting zommiger Psalmen Davids; een gezang van den H. Lodewyk, ter eere van 't huis van Bourbon.

BERTE. Zie BERTRADE.

BERTELIER (PHILIBERT) leefde in 't midden der XVI eeuw. Hy was griffier 't van ondergericht te Geneve, en zeer befaamt door zyn wangedrag en bitteren haat tegen Johan Kalvyn. Bertelier was in den jare 1552 door den kerkenraadt van Geneve gecensureert, en van de gemeenschap des H. Avondmaals uitgesloten. Kalvyn, ziende dat de regeering van Geneve na verloop van drie maanden den gecensureerden ontsloeg, kantte zich daar tegen aan, en Bertelier vondt zelve geraden, zich van de tafel des Heren te onthouden. Hy ging daar op naar Noyon in Vrankryk, de geboortestadt van Kalvyn, onderzocht aldaar, gelyk als uit last van den raadt van Geneve, naar het leven en gedrag van Kalvyn, ligtte daar een valsch getuigenis, waar by deze vermaarde hervormer van Geneve beschuldigt wordt Sodomitische zonde gepleegt te hebben, en om die reden door voorsprake des bisschops gebrandmerkt te zyn, daar hy anders verdient hadt levendig verbrand te zyn geworden. Zekere Bolsec getuigt gezien te hebben de originele acte der stadt Noyon; welk getuigenis, hoewel zo valsch, als dat van Bertelier, de kardinaal Richelieu echter aangenomen, en als eene onwederspreekelyke waarheit voortgeplant heeft. Maar beide worden krachtig wederlegt en van vuile lasteringen overtuigt door Drelincourt. *Bayle.*

BERTHA, of EDITHBERGA, eene dochter van Charibert, koning van Vrankryk, en Ingoberga, wierdt aan Ethelbert, koning van Kent in Engelandt, nog een heiden zynde, ten huwelyk gegeven, dien zy door haar stichtelyk leven bewoog het Christelyke gelove te omhelzen, en zich in den jare 597 te laten dopen. *Gregor. Turon. l.* IX. *c.* 26. *Gregor. M. in Ep. l.* VII. *ep.* 30. *Beda l.* I. *c.* 27. 29. 30.

BERTHA, of BERTRADE, van zommigen bygenaamt *met den groten voet*, was eene dochter van Charibert, grave van Laon. Zy trouwde met Pipyn den Korten, naderhandt koning van Vrankryk, en baarde hem Karel den Groten, Karloman, Pipyn, Ægidius, en drie dochteren. Zy hielp een oorlog tusschen Karel den Groten en Karloman verhoeden, reizende tot dien einde naar Beyeren tot Thassilo, en naar Italië tot Desiderius, koning der Longobarden, makende een huwelyk tusschen des zelfs dochter en Karel den Groten, hoewel in weêrwil van den paus. Zy stierf te Choissi den 12 July 783, en wierdt te S. Denys by haren echtgenoot begraven. *Annal. Bertin. Annal Metens. Loisel. Fuldens. ad an.* 770. *en* 783.

BERTHA, gemalin van Karel den Groten. Zie HERMENGARDIS.

BERTHA, eene dochter van Karel den Groten, trouwde met S. Angilbert, grave, en naderhandt abt van S. Riquier, en stierf in den jare 853, nalatende Harnides en Nithard, abt van S. Riquier. Zommigen trekken dit huwelyk in twyffel. Zie *Pagi in Crit. en Baron. Tom.* III. *ad an.* 792. *n.* 4. *seqq. Chron. Centulense. lib.* II. *apud Lucam Acherium T.* IV. *Spicil. Bolland. ad d.* 18. *Febr. Mabillon sec.* II. *Bened. l.* I.

BERTHA, eene dochter van Pipyn den I, koning van Aquitanië, en Ingeltrude, was de gemalin des vermaarden Gerard van Roussillon, genaamt van de Elzas, en stierf in den jare 874. *La Chron. de Vezelai.*

BERTHA, dochter van Koenraad, koning van Burgondië, en Mathildis van Vrankryk, was eerst de gemalin van Eudo den I, grave van Blois. Deze gestorven zynde, trouwde zy in den jare 995 met Robert, koning van Vrankryk, die ze echter op het aanhouden van paus Gregorius den V na drie jaren wederom verstiet, als zynde zyne verwante, en gemoeder van den H. doop: hoewel de koning niet besluiten konde zich van haar te scheiden, voor al eer men hem wys maakte, dat zy een misgeboorte hadde ter werreldt gebragt. Zie ROBERT, koning van Vrankryk. *Petr. Damian. l.* II. *ep.* 15. *Glaber. l.* III. *c.* 9. *du Chesne.*

BERTHA, koningin van Vrankryk, was eene dochter van Floris den I, grave van Hollandt, en van Geertruid van Saxen. In den jare 1071 verkoos ze Philippus den I, koning van Vrankryk, tot zyne gemalinne, en teelde by haar Lodewyk den Dikken, nevens nog twee andere kinderen; maar verliet ze in den jare 1085, voorwendende dat ze hem in den bloede bestont. Hy hertrouwde met Bertrada, gemalin des hertogs van Anjou, die derhalven haren man verliet. De paus dede den koning in den ban, en het gehele koninkryk was op de zyde van Bertha; doch de koning bleef onveranderlyk in zyn voornemen, en Bertha stierf te Montrevil in den jare 1094, zynde de zake nog niet beslist. *Epistolæ Ivon. Carnot. Sugerius in vita Ludovici. Crass. Ordericus Vitalis l.* VIII. *p.* 699. *Aimoin l.* V. *c.* 5. *Chron. S. Petri Vivi Senon. T.* II. *Spic. Dacher. p.* 749.

BERTHA, eene dochter van Lotharius den jongen, koning van Lotharingen, en Valdrade, was eene der vermaartste prinsessen van haren tydt. Zy was schoon, kloekmoedig en schrander, doch mengde zich zelve garen in vreemde zaken. Haar eerste gemaal was Theobald, grave van Arles, dien ze Hugo baarde. Deze wierdt koning van Arles, en in den jare 918 koning van Italië. Zeer jong haren man verloren hebbende, trouwde zy met Adelbert, toegenaamt de ryke, markgrave van Thuscië; doch deze hadde meer rykdom dan verstandt, invoegen Bertha den meester speelde, zeggende dikwils al schertzende tot haren man: *Ik moet u of tot koning, of tot een ezel maken.* Zy verwekte derhalven een verbondt tegen den koning Berengarius, om hem van den troon van Italië te stoten, en Adelbert daar op te plaatsen. Doch hoewel ze de zake listiglyk wist aan te leggen, ondervondtze echter door het gevangen nemen, en de doodt van Adelbert, dat ze eene verkeerde rekening gemaakt hadt. Zie ADELBERT, markgrave van Thuscië. Zy hadt by hem drie kinderen, als Guido, Lambert en Hennengarde, of Ermingarde,

garde, welke laatste zy aan Adelbert, markgrave van Ivrea, ten huwelyk gaf, hem aanhitzende tegen Berengarius. Doch deze verzekerde zich van Bertha, en der zelver zoon Guido, die hy beide naar Mantua voerde: doch der zelver steden en kastelen niet kunnende bemachtigen, wierdt hy genoodzaakt beide wederom op vryen voet te stellen. Zy rustte echter niet, voor dat ze Rudolph, koning van Burgondië, tegen Berengarius ophitste. Zie ADELBERT, markgrave van Ivrea. Zy stierf eindelyk in den jare 925 te Luca, omtrent een jaar na den moordt van Berengarius. *Luitprand. Sigon. de regno Ital. l.* VI. *p.* 153. *Pagi Crit. in Baron. T.* III. *ad an.* 926. *n.* 2. *pag.* 820.

BERTHARIDUS, zoon van Aribert, koning van Lombardyë, deelde na zyns vaders doodt het koninkryk met zynen broeder Godebert, en nam zynen zetel te Milanen. Maar naderhandt twist tusschen beiden ontstaande, bragt Grimoald, hertog van Benevento, Godebert om 't leven, en verdreef Bertharidus. Deze nam zyne toevlucht tot Cacanus, koning der Avaren; maar quam na verloop van eenige jaren weder, en onderwierp zich goedwillig aan Grimoald. Deze echter trouwde hem niet, maar poogde zich van hem te verzekeren. Hy stelde een gastmaal aan, op het welke hy besloot hem dronken te maken: doch Bertharidus, hiervan verwittigt zynde, vloodt na de maaltydt door list zynes getrouwen kamerdienaars naar Vrankryk, alwaar hem Clotarius de III te hulp quam, maar wiens leger door Grimoald geslagen wierdt. Bertharidus wilde na dezen Engelandt bezoeken; doch vernemende de doodt van Grimoald, keerde hy weder naar Italië, en wierdt door de Longobarden met opene armen ontfangen en tot koning verkoren. Hy regeerde 18 jaren, latende zynen zone Kunibert tot opvolger. *Paul. Diac. de gest. Longob. l.* IV. *c.* 53. *l.* V. *c.* 2-5. *& c.* 32. 33. 37.

BERTHIER, of BERTHAIRE, major domus of opperhofmeester in Neustrië onder koning Theodorik den I, volgde zynen schoonvader Waraton in den jare 689 in deze bediening. Doch zeer wreet en laatdunkent zynde, verwekte hy zich vele vyanden, die Pipyn den Dikken tegen hem ophitsten. Berthier wierdt in den jare 691 in Vermandois geslagen, en eenigen tydt daarna van zyn eigen volk, op het verzoek zyner schoonmoeder, omgebragt. *Cont. Gregor. Turon. c.* 94. *seq. du Chesne. Mezeray.*

BERTHIER was een leeraar of priester te Verdun in Vrankryk, en leefde in den jare 987. Hy schreef het leven der bisschoppen van Verdun. *Du Pin.*

BERTHOLDUS. Zie BERALDUS.

BERTHOLDUS, aartsbisschop en keurvorst van Ments, zynde een geleert en vredelievent man, was grave van Henneberg, en wierdt in den jare 1484 verkoren. Hy was het, die den keizer het Zwabische verbondt, en het oprichten des kamergerichts aanriedt. Hy hieldt een scherp opzicht over de kloosters, en stierf in den jare 1505 aan de Spaansche ziekte. *Serrarii Mogunt. Spangenb. Henneb. Chron. Bruschius. Bucelin. Leben der Churfursten zu Mayntz.*

BERTHOLDUS, bisschop van Straasburg, gesproten uit het geslacht der hertogen van Tek in Zwaben. Hy was nog jong, wanneer hy na Henrik, grave van Veringen, in den jare 1223 tot de bisschoppelyke waardigheit quam, maar regeerde gelukkig en verstandig. Hy heeft vele kloosteren gesticht en verrykt, en bragt de burgt Bernstein over Tambach in den jare 1227 aan zich. Hy verviel ook in een zwaren oorlog met de graven van Pfurt, die een groot leger op de been bragten; maar wanneer het in den jare 1228 tot een treffen quam, wierden de graven geslagen, en genoodzaakt vrede te maken. Ook wordt Bertholdus gezegt met Henrik, zoon van keizer Friderik den II, geoorloogt, en dien overwonnen te hebben, waarvan nochtans de omstandigheden verscheidentlyk verhaalt worden. *Koningshofen Elsas. Chron. Guilliman. Episc. Argent. Bruschius episc. Germ. Hertzogs Elsas. Chron. l.* IV. *c.* 62.

BERTHOLDUS, bisschop van Straasburg, zoon van Henrik, grave van Buchek, en landgrave van Burgondië, was eerst bisschop van Spiers, maar in den jare 1328 bisschop van Straasburg. In den beginne geraakte hy met den grave van Wurtemberg wegens het gebiedt van Horburg in twist, 't welk Wouter en Burchard, heren van Horburg, aan genen verkocht hadden; maar dat zich Bertholdus als een leen der bisschoppen van Straasburg toeeigende. Voorts raakte hy in geschil met Rudolph, markgrave van Baden, alzo de bisschop wegens zekere oneenigheden tusschen wederzyds bedienden het slot Stauffenberg verwoest hadt. Het quam eindelyk tot een oorlog; doch die door Otto, hertog van Oostenryk, bygelegt wierdt. Bertholdus was mede onder die genen, die Lodewyk van Beyeren weigerden voor wettigen keizer te erkennen, het welk hem vele onlusten verwekte: doch voor al eer zulks ten vollen uitbarstte, raakte hy met eenige zyner domheren in geschil: want wanneer graaf Gebhard van Freyburg, domproost van Straasburg, in den jare 1337 overleden was, wierdt door sommigen Johannes van Lichtenberg, door anderen Ulricus Sigenowe, des bisschops zusters zoon, tot domproost verkoren, met wien het ook Bertholdus hieldt. Doch Johannes van Lichtenberg wierdt door den aartsbisschop van Ments bevestigt. Hier op eischte Berthold, dat de domheren, die kerken hadden, of priesters zyn wilden, zich inwyden lieten; maar Johannes van Lichtenberg en Conraad van Kirkel kantten zich daar tegen aan, en riepen Rudolph van Hohenstein te hulpe; wanneer de bisschop te Haselo in den proosttuin wierdt gevangen genomen, en eerst naar het slot Waldek by Lichtenberg, naderhandt naar de burg Kirkel gebragt. Dit laatste geschiedde in den jare 1337. De paus dreigde de vyanden des bisschops met den ban, maar te vergeefs, alzo de stadt Straasburg het met keizer Lodewyk van Beyeren houdende den bisschop niet wilde beschermen. Na eene gevangenis van zes weken quam het tot een verdrag, waar by de bisschop aan Conraad van Kirkel eene grote somme gelds, maar aan Johannes van Lichtenberg de domproostdye, nevens andere dingen, moest beloven. Doch weder op vryen voet gestelt zynde, herriep hy zyne beloften, en verwoestte de burg Hohenstein, dies de oorlog tusschen hem en die van Kirkel en Lichtenberg voortgezet wierdt. Keizer Lodewyk van Beyeren daarenboven eischte van Bertholdus, dat hy het leen van hem ontfangen zoude. Deze zulks weigerende, bragt de keizer de ryksteden in de Elzas tegen hem in de wapenen. De bisschop kreeg den hertog van Oostenryk, den bisschop van Basel, nevens vele anderen, op zyne zyde, en het quam tot een openbaren oorlog: maar alzo de stadt Straasburg zich ook tegen hem verklaarde, en hy reets uitgeput was, onderwierp hy zich den keizer, en trof een vergelyk met zyne vyanden, in 't byzonder met Johannes van Lichtenberg, met wien hy naderhandt in vertrouwlykheit leefde, en hem hielp, om na zyne doodt tot bisschop van Straasburg verkoren te worden. Hy stierf eindelyk in den jare 1353, zynde de laatste der graven van Buchek. *Albertus Argent. de Bertholdo à Buchek ap. Urstisium Tom.* II. *Koenigshofen Elsas. Chron. Bruschius episc. Germ. Guilliman episc. Argent. Hertzogs Elsas. Chron. l.* IV. *c.* 69.

BERTHOLDUS, BERNOLDUS, of BERNALDUS, uit Zwaben, priester te Costnits en Apostolische poenitentiaris, hieldt de party van Gregorius den VII tegen Henrik den IV, en was in den jare 1086 in den slag, dien de pausselyke benden tegen den keizer wonnen. De paus gaf hem ook volmacht, alle die genen, die de party des keizers verlieten, weder in de gemeenschap der kerke aan te nemen. Hy stierf te Costnits omtrent het jaar 1110. De Chronyk van *Hermannus Contractus* is door hem van den jare 1055 tot 1066 vervolgt, en de geschiedenis van zynen tydt van den jare 1053 tot 1100 daar by gevoegt, en door Urstisius in 't licht gegeven. De schriften tegen keizer Lodewyk van Beyeren, door hem opgestelt, heeft Jakob Gretser onder den name van *Opuscula nonnulla pro Gregorio* VII, in den jare 1609 te Ingolstadt in folio doen drukken. Zyn werk *de vitanda excommunicatorum societate* heeft Sebastiaan Tengnagel, nevens andere schriften, in den jare 1612 te Ingolstadt in quarto uitgegeven. *Trithem. & Bellarm. de script. Eccl. Honor. Augustod. de lum. Eccl. l.* IV. *c.* 13. *Baron. in Annal. Pantaleon. Prosop. P.* II. *p.* 202. *Cuspinian. Possevin. Miraus. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 47. *Cave Hist. lit.*

BERTHOLDUS, heer van Mirebeau in Poitou. Wanneer hy in den jare 1242 by de aannadering van 't leger des konings St. Lodewyk zag, dat hy tegen het zelve te zwak was, nam hy zyne toevlucht tot koning Henrik den III van Engelandt, onder wiens gebiedt deze stadt toen stondt, en deedt een voetval, vragende, of hy hulpe verwachten, dan of hy zich tot op den laatsten man verweeren zoude. Henrik, die hem genen bystandt beloven kon, gaf hem vryheit, zich nevens zyne familie in zekerheit te begeven. Hy begaf zich hier op by Lodewyk in 't leger, en wierdt door hem in 't bezit der plaatse herstelt. *Histoire de S. Louis.*

BERTHOLDUS, *van Korbach*, een ketter in de XIV eeuwe, leerde de dwalingen der Beguarden, en dat Christus in zyn lyden ook aan zyne zaligheit getwyffelt hadt. Hy wierdt gedwongen te Wurtsburg zyne mening af te zweren; en wanneer hy de zelve naderhandt te Spiers wederom voor den dag bragt, wierdt hy aldaar in den jare 1359 verbrand. *Spondan. Sander.*

BERTHOLDUS SCHWARTZ. Zie SCHWARTZ.

BERTHORIUS. Zie BERCHORIUS.

BERTIER, (PETRUS VAN) bisschop van Montauban, was uit het beroemde geslacht der Bertier van Toulouse, een zoon van Johannes Bertier, president in 't parlement aldaar. Lodewyk de XIII benoemde hem in den jare 1634 tot coadjutor des bisschops van Montauban, tot welke bediening hy na twee jaren ingewyd wierdt, met den tytel van bisschop van Utica. In den jare 1638 wierdt hy door de staten van Languedok, te Carcassone vergadert, aan den koning afgevaardigt, om hunne bezwaarnissen voor te dragen, het welk hy getrouwlyk dede. In den jare 1643 dede hy, uit name der Sorbonne, over Lodewyk den XIII eene lykreden; en wanneer in den jare 1654 Lodewyk de XIV te Rheims gezalft wierdt, dede hy eene sierlyke aansprake aan den koning. In den jare 1655 wierdt hy parlementsraadt van Toulouse, en in den jare 1656 tot eenen der zes presidenten verkoren, die op de algemene vergadering der geestelyken te Parys stonden te komen. Hy liet ook eene korte geschiedenis der bisschoppen van Montauban zamenstellen. *Sammarth. Gall. Chron.*

S. BERTILLE, eerste abdisse van Celles, was uit een der vermaarste geslachten van Soissons geboren onder koning Dagobert den I. Zy was langen tydt priorésse van 't klooster Jouate; maar Bathildis, koningin van Vrankryk, weduwe van Clovis den II, stichtende het klooster te Celles, maakte haar abdisse van 't zelve in den jare 656. Zy stierf den 5 November des jaars 702, out zynde 74 jaren. *Baillet. Mabillon.*

BERTINORO, of BERTINARO, *Britinorium*, *Bretinorium*, en *Petra Honorii*, ook *Forum Truentinorum*, eene stadt, nevens eene goede citadelle, in Romagna, leggende op een heuvel, naby de rivier Ronco, of Bedese. Het bisdom dezer plaatse staat onder Ravenna, en was eertyds te Forlimpopoli, zynde althans een klein vlekje. *Veciazzani hist. de Forlimpopoli.*

BERTINUS was een burgers zoon van Costnits, wordende in den

den jare 626 bevordert tot abt in het klooster van Audomarus te Sithin, heden S. Omer genaamt, het welk hy door hulpe des graven van Arkel dus herstelde, dat het getal der monniken tot 150 aanwiesch. Wanneer hy in den jare 640 op de rivier de Aa tegenstroom voer, en juist deze woorden badt: *Hier wil ik rusten eeuwiglyk!* wordt het schip gezegt onbeweeglyk gestaan te hebben; het welk hem bewoog het voornoemde klooster van S. Audomarus derwaarts te verplaatsen, zynde dit althans eene der voornaamste abdyen der Nederlanden. Hy stierf in den jare 698, in het 112 jaar zynes ouderdoms, wordende naderhandt om de menigte zyner wonderwerken onder het getal der heiligen gestelt. *Miraus orig. Monast. l.* II. *c.* 27. *Bucel. Germ. Monast. Zeil. Top. Circ. Burg.*

BERTINUS, (JOANNES MARIA) een predikheer van Palermo, geestelyk geworden in het eerste zyner jeugt. Door naarstigheit deedt hy groten voortgang in de letteroeffeningen. In zyn klooster te Palermo heeft hy de Philosophie en schoolsche Theologie met lof voorgelezen, nadat hy den Meesterlyken laurier behaalt hadt. Hy is eens en andermaal bestierder des gemelden kloosters, ook lidt van de vierschaar der inquisitie geweest. Grote geleertheit stak in hem uit. Veel oeffende hy zich in het lezen der H. schrift en outvaderen: ook predikte hy met ongemene welsprekentheit. Hy eerde zeer godsdienstig de H. Maagdt, en ontstak daar toe in zyne predikatien de harten zyner toehoorderen. Grote liefde hadt hy voor zyne medegenoten, staande hen met raadt en daadt ten dienste. In het zelve klooster rechtte hy vele broederschappen op, een voor de zielen in 't vagevuur, een ter eere van S. Pieter Martelaar, een der werreltlyke priesteren, een voor den H. naam JESUS, een van edele vrouwen, die alle maandagen den rozekrans lezen in de kerke van St. Dominicus. Hy beleefde den geestelyken regel zeer naau. Hy hieldt zich vast aan bespiegelingen. Om zyne zedigheit en onbesproken leven was hy overal geacht en bemint. Hy stierf in 't gemelde klooster van St. Dominicus op den 15 February des jaars 1669. Van hem gewagen met lof Pius Coste in zyn boek, genaamt *le vittorie delle Fenici Penanti l.* IV. *c.* 29. *p.* 229. Josephus Marchesius *in mem. Sacerd. schol.* IV. *p.* 175. *& schol.* V. *p.* 249. Placidus Carafa in *Resp. decisivo p.* 29. en Vinc. Coronellus *in Bibl. Tom.* V. *n.* 3949. *p.* 1293, die misschien door schuldt des letterzetters schryft dat hy in den jare 1665 gestorven is. De boeken, die hy uitgegeven heeft, zyn deze:

Sacrosancti Rosarii Hortus conclusus, in cujus eloquentissima solitudine divinus Amor loquitur ad cor sibi dilectæ animæ, in contemplationibus sacris humiliter Deum venerantis. Partis primæ contemplabilis Tomus primus. Te Palermo by Petrus de Isola 1667.

Sacrosancti Rosarii Hortus, ex quo Rosæ mysteriorum nostræ Catholicæ fidei pro Divini verbi prædicatoribus colliguntur. Partis primæ contemplabilis Tomus primus. By den zelven 1665. in 12.

Sacrosanctus sacratissimi Rosarii hortus, ex quo sacrarum Rosarum fasciculus ad languentis animæ solamen colligitur. Partis tertiæ operabilis Tomus primus. Te Palermo by Nicolaas Buam. 1658.

Sacrosanctus sacratissimi Rosarii Hortus ad languentis animæ solatium, quindecim Mysteriorum fidei divinitatis odores mirifice spirans. Partis tertiæ operalibis Tomus secundus. Ter zelver plaatse by Augustinus Bossius 1658. in 12.

Sacrosanctissimæ Inquisitionis Rosa virginea, in qua Catholicæ fidei puritas effloreſcit virginalis, Dei verbi, quod carne assumsit, divinitatis stillicidus rigata. Ter zelve plaatse by Petrus Coppola 1662. in fol. in 't Italiaansch.

Sacrosante Rose raccolte nella sacra solitudine Tomo terzo. Te Palermo by Dominicus de Anselmo 1669. in 12.

Teologia Mistica secondo la dottrina di S. Tomaso. By den zelven 1668. in 12.

Esercittii della Solitudine.

In geschrift heeft hy nog 't een en 't ander nagelaten. *Bibl. Sicula p.* 350.

BERTIUS (PETRUS) was te Beures, een dorp in Vlaanderen, den 14 November 1565 geboren. Zyn vader was predikant te Rotterdam, die hem, nog maar drie maanden out zynde, wegens de vervolging naar Engelandt medenam, onthoudende zich in de voorstadt van Londen, alwaar deze de Griekſche, Latynsche en Fransche talen leerde. Wanneer hy in den jare 1577 door zyne ouders naar Hollandt te rug geroepen wierdt, quam hy op de Leidsche akademie, oeffende zich in de Hebreeusche tale, de welsprekentheit en geschiedenissen, vervolgens in de godgeleertheit; en wanneer hy Leiden verlaten moest, bragt hy eenige jaren hier en daar in Hollandt door met de jeugt te onderwyzen. In den jare 1589 keerde hy weder naar Leiden, wierdt rector der Latynsche schole aldaar, en begon zyne voorgaande studien met ernst te hervatten. In den jare 1591 vertrok hy met Lipsius naar Duitschlandt, en wilde te Heidelberg blyven; maar de lucht aldaar niet kunnende verdragen, keerde hy naar Straasburg, en gaf aldaar in 't byzonder onderwys. In den jare 1593 wierdt hy wederom genodigt naar Leiden te komen, om de directie van 't collegie, dat daar stont opgerecht te worden, op zich te nemen; maar hy reisde ondertusschen door Bohemen, Silesië, Polen, Ruslandt en Pruissen. Daarna zyne bediening aanvaardende, bragt hy de bibliotheek der akademie in order, onderwyzende in de philosophie, en wierdt in de plaats zynes overleden schoonvaders, Johannes Kuchlinus, tot regent van 't Theologische Collegie geroepen: doch gemerkt hy de gevoelens der Arminianen omhelsde, wierdt hy van zynen dienst berooft. Hy vertrok derhalven naar Parys, en dede belydenis van de Roomsche religie, wierdt koninklyke landbeschryver, en stierf in den jare 1629. Men heeft deze navolgende werken van hem: *Commentaria rerum Germanicarum; Theatrum Geographiæ veteris; Tabulæ Geographicæ cum Commentariis; Breviarium orbis terrarum; de sanctorum perseverantia & apostasi; Apologeticus ad fratres Belgas; Orationes; Carmina.* enz. *Meursii Athen. Bat. Andr. Bibl. Belg. Freherus. Hendreich.*

BERTOLSGADEN, eene stadt in opper-Beyeren, in 't aartsbisdom van Saltsburg gelegen, maar echter staande onder den amptman der stadt, die een geestelyk vorst is, en een leenman van 't ryk, doch onmiddelyk van den paus afhangt. Het kleine ampt Bertolsgaden is hem mede onderworpen. Deze stadt levert het zout aan de naburige plaatsen. *Bourgon Geogr. Hist. Baudrand.*

BERTOLUCCIUS, (MICHAEL) een Siciliaansch priester en poëet, wel voorzien van geleertheit, en bedreven in de vermakelyke letterwetenschappen. Hy was in bloei in den jare 1630. In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven:

Miracoloso Prodigio di S. Agrippina in Drafone di Minco Tragicomedia. Te Messina by Johannes Franciscus Biancus 1635, in 8.

BERTOLUS, (FRANCISCUS) een rechtsgeleerde van Termini, beroemt door zyne geleertheit. Hy zette zich te Messina neder, daar hy een huwelyk aanging, en gelukkig was in 't pleiten. Hy storf te Messina in het jaar 1701. Van hem spreekt Vincentius Solitus *in Hist. Therm. Tom.* II. *part.* VI. *c.* 3. *pag.* 134. Antonius Ferrarottus *in addit. ad libr. de præmin. Straticoti pag.* 139. Hy heeft uitgegeven:

Allegationes pro Ill. & Rev. Domino D. Placido de Johanne Archimandrita Messanæ contra Reverendos operis quondam Vincentii Justiniani. Te Messina by Vincentius de Amico. 1687.

Allegationes pro D. Anna Shtia, & Spadafora Marchionissa Mottae. Te Messina in fol.

Bibl. Sicula.

BERTRADA, of BERTA, eene Benedictyner nonne in 't klooster Vilec, gelegen in 't sticht Keulen, was eene zuster van Wolphelmus, of Wolfgang, abt te Bruwiler, en leefde in den jare 1010. Zy beschreef het leven de S. Adelheid, eerste abdis des kloosters te Vilec, zynde door Surius den 5 February in 't licht gegeven, doch met verandering van styl. Men vindt het ook by Bollandus. Conradus, een monnik te Bruwiler, die het leven van S. Wolphelmus beschreven heeft, roemt deze Bertrada van wegens der zelver geleertheit en Godvrucht. *Surius. Bollandus. Vossius de Histor. Lat. l.* II. 43. *Miraus in auct. script. eccl.*

BERTRADA, eene dochter van Simon van Montfoort, zynde een heer van aanzien, was van eene uitnemende schoonheit. Fulco, graaf van Anjou, verzocht ze tot zyne gemalinne; maar wanneer Robert de III, of, naar de rekening van anderen, de IV, hertog van Normandye, den voogdt van Bertrada, Willem, grave van Evreux, eenige plaatsen afstondt, wierdtze hem ten huwelyk gegeven. Maar alzo hy reets out was, en twee gemalinnen verstoten hadt, droeg hem Bertrada weinig liefde toe; en wanneer Philippus de I, koning van Vrankryk, in den jare 1092 zyne gemalin Bertha verstiet, boodt zy zich heimelyk ten huwelyk aan; die ook onder een anderen schyn haren echtgenoot, den grave van Anjou, bezocht, en dus gelegenheit nam, mondeling met haar te spreken. Bertrada verliet daar op aanstonts haren gemaal, vloodt tot Philippus; en hoewel deze reets met eene dochter des hertogs van Sicilië verlooft was, en die reets binnen Parys was aangekomen, wist zy het echter dus te bestieren, dat zy de andere voorgetrokken wierdt. Het gehele koninkryk nam dit wel qualyk, alzo de paus het huwelyk tusschen Bertha en den grave van Evreux nog niet gescheiden hadt, maar in 't tegendeel Philippus wegens deze buitensporigheit in den ban hadt gedaan: doch Philippus volhardde in zyn voornemen, latende zelve Bertrada in den jare 1098 tot koninginne kronen, hoewel hy den paus belooft hadt, niets meer met haar te willen te doen hebben. Maar wanneer hy deshalven wederom in den ban gedaan wierdt, deedt en hy, en Bertrada in den jare 1105 eenen eedt, belovende gene gemeenschap met elkander te zullen hebben. Echter leest men, dat zy beide in het volgende jaar Fulco, grave van Anjou, zynde de eerste gemaal van Bertrada, bezocht hebben, en vriendelyk van hem ontfangen zyn; waar uit waarschynlyk is, dat de paus tot dezer beider huwelyk zyne toestemming gegeven heeft. Zie meer op PHILIPPUS den I, koning van Vrankryk. Voorts verwekte Bertrada Lodewyk den Dikken, den zone van Philippus, veel onrust, en zocht haren zoon Philippus op den troon te plaatsen; doch te vergeefs. Zie LODEWYK den VI, koning van Vrankryk. Eindelyk ging zy in het klooster te Fontrevaud, in het welke zy als nonne gestorven is. *P. Daniel Hist. de France T.* I. *p.* 1141.

BERTRAM, (CORNELIUS BONAVENTURA) geboortig van Thours in Poitou, was in de Oostersche talen wel ervaren. De Hebreeusche hadt hy te Parys onder Angelus Caninius, en naderhandt te Cahors geleert, op welke laatste plaats hy in den jare 1572 byna mede zyn leven zoude verloren hebben. Daarna begaf hy zich naar Geneve, wordende aldaar predikant, en naderhandt, in de plaats van Rudolphus Cevallerius, hoogleeraar. Zich te Geneve onthoudende, gaf hy den *Thesaurus* van Santes Pagninus, met de aanmerkingen van Mercerus en Rudolphus Cevallerius, in 't licht, voegende zyne eigene daar by. Hy bevorderde ook de uitgave van de verklaring van Mercerus over het boek *Job.* Voorts was hy onder 't getal der genen, die de revisie der Fransche

sche overzetting des Bybels van Geneve hadden, volgende daar in voornamentlyk de overzettingen van Munsterus en Tremellius. Van Geneve quam hy naar Frankendal in de Palts, en gaf in den jare 1586 zyne *Lucubrationes Frankenthalenses* in 't licht: doch hy verliet deze stadt, wordende door de heren van Bern tot hoogleeraar naar Lausanne beroepen, welke bediening hy tot den jare 1594 bekleed heeft, stervende in zyn 63 jaar. Beza, Casaubonus, en vele anderen onder de geleerden pryzen hem als een groot oordeelkundige. *Thuan. l.* CIX. *Colomesii Gallia p.* 73. 74. *Simon Critic. Vet. Test. l.* II. *c.* 24. *Teissier elog. T.* II. *p.* 202. *Eberti JCt. qui S. ling. propag. Bayle.*

BERTRAM een Dominikaner monnik, wierdt wybisschop te Mets, en maakte zich door zyne geleerdheit vermaart. Hy wordt gezegt een Duitscher van geboorte geweest, en den 20 January 1381 te Coblents gestorven te zyn, nalatende onder anderen twee boeken, als *de Illusionibus dæmonum*, en *de schismate*, die hy beide aan Conon van Falkenstein, aartsbisschop van Trier, opdroeg. Voorts ook eenige redenvoeringen. *Trithem. de script. Eccles. Possevin. Sixt. Senens. Gesner.*

BERTRAMUS, of IMTRAMUS. Zie RATRAMUS.

St. BERTRAND, bisschop te Mans, was uit koninklyken bloede, uit den huize der prinsen van Aquitanië, gesproten, maar onder 't opzicht des bisschops van S. Germain te Parys opgevoed. Hier op wierdt hy aartsdeken van Parys, en eindelyk in den jare 587 bisschop van Mans, wanneer hy aanstonts, nevens eenige andere prelaten, tot zekere Britannische vorsten gezonden wierdt, die eenen inval in Vrankryk gedaan hadden, en door hem bewogen wierden, tot vergoeding van schade twee duizent dukaten te betalen, met belofte van nooit weder iets tegen Vrankryk te zullen ondernemen. Terug komende bestierde hy zyn bisdom, doch moest het verlaten, wanneer Clotarius de II, hebbende den veldslag verloren, zyne neven, Theodobort en Theodorik, een groot gedeelte des ryks, waar onder ook het landschap Maine was, genoodzaakt wierdt af te staan. Maine viel koning Theodorik te beurt; maar aan dezen weigerde Bertrand den eedt van getrouwigheit te doen, niet willende de party van Clotarius verlaten. Hy wierdt derhalven van alle zyne goederen berooft, en in de gevangenis geworpen. Doch deze beide prinsen door de doodt weggerukt zynde, keerde Clotarius weder tot het bezit van Maine, en Bertrand tot zyn bisdom, stervende aldaar in den jare 624, in het 70 jaar zynes ouderdoms. *Bondonnet evêq. du Mans.*

BERTRAND, een aanzienlyk geslacht te Toulouse, zynen oorsprонk van de oude graven van Toulouse afleidende, en hebbende vele vermaarde mannen voortgebragt. JAKOB BERTRAND, heer van Vilelles, enz. advokaat in 't parlement van Toulouse, leefde in den jare 1480, en hadt drie zonen, welker outste, genaamt BERNARD, in den jare 1519 procureur generaal in 't parlement van Languedok was. Hy heeft nagelaten JOHANNES, aartsbisschop van Sens, van wien beneden; PETRUS, bisschop te Cahors; NICOLAUS, en PETRUS. De voornoemde Johannes hadt voorhenen by zyne gemalin, behalven twee dochteren, ook eenen zoon, WILHELM, heer van Villemort, enz. geteelt. Deze was byzitter in den groten raadt, en in den jare 1553 requestmeester; en wierdt, hoewel de Roomsche religie toegedaan, op Bartholomeus-dag in den jare 1572 mede omgebragt, gene erfgenamen nalatende. NICOLAUS, broeder van Johannes, wierdt president in 't parlement van Toulouse, en stierf in den jare 1548. Zyn zoon JOHANNES, heer van Quatourge, was ook president in 't parlement van Toulouse, van wien hier na. NICOLAUS was ook uit deze familie, en leefde ten tyde van François den I. Hy was advokaat in 't parlement van Toulouse, en hoogleeraar in de rechten. Hy schreef: *Gesta Tolosanorum; de vetustis Gallorum nominibus; de Theologis Tolosanis; contra Alchymistarum errores*, enz. en stierf omtrent den jare 1527, nalatende FRANÇOIS, die de vierde president in 't parlement van Toulouse uit deze familie was; voorts NICOLAUS, zynen navolger, en FRANÇOIS. Deze teelde mede eenen zoon, FRANÇOIS genaamt, zynde raadt in 't voornoemde parlement. *Blanchard. elog. des presid. du parl. de Paris, & Hist. des Maîtres des Reques. Sammarth. Gall. Chron. Aubery hist. des Card. la Croix du Maine. Hendreich.*

BERTRAND, (JOHANNES) kardinaal en aartsbisschop van Sens, was een zoon van Bernard, raadt in 't parlement van Languedok, en naderhandt opperpresident in 't zelve. Koning François de I gaf hem het presidentsampt in 't parlement van Parys, in 't welke hy naderhandt, door toedoen der hertoginne van Valentinois, in den jare 1550 opperpresident wierdt; welke bediening hy echter wel haast met dat van zegelbewaarder en kanselier verwisselde. Hem was het bisdom van S. Bertrand de Comingues gegeven, het welk hy in den jare 1556 aan den kardinaal Caraffa afstont, en kort daarna het aartsbisdom van Sens, en, door toedoen des hertogs van Guise, den kardinaalshoedt in den jare 1558 ontfing. Na de doodt van Henrik den II in den jare 1559 wierdt hem het zegel wederom ontnomen. Daar op ging hy naar Rome, en stierf te Venetië den 4 December 1566, willende na de verkiezing van paus Pius den V weder naar Vrankryk keren. Hy was een slecht man, van een laag gemoedt, en gedwongen pracht, die maar onderhieldt, doordien hy zich alles liet welgevallen, het gene de hertogin van Valentinois begeerde. *Thuanus. Mezeray.*

BERTRAND, (JOHANNES) heer van Quatourge, zoon van Nicolaus Bertrand, wierdt in den jare 1527 geboren, leggende de gronden zyner studien onder Antonius Ufillus. In de rechtsgeleerdheit oeffende hy zich te Toulouse onder Farrerius, dien hy ook naar Valence volgde, en aldaar door hem doctor gemaakt wierdt. Hy was nog zeer jong, wanneer hy parlementsraadt te Toulouse wierdt, en hadt onder Karel den IX het geluk, dat hy tot het presidentsampt verheven wierdt. Hy was een Godvruchtig man, en beminde de gerechtigheit, doende den koning en zyn vaderlandt in die verwarde tyden uitnemende diensten. Zyne ledige uuren besteedde hy tot de studien. Hy stierf in den jare 1549, in het 77 jaar zynes ouderdoms. Zyn leven is door zynen zone François naaukeurig beschreven.

BERTRAND, (LODEWYK) een Dominikaner monnik, was een zoon van Johan Lodewyk Bertrand, die wegens zyne vromigheit by de Spanjaarden in aanzien was. Hy was geboren te Valencia den 1 January 1526. Achtien jaren out zynde begaf hy zich in de orde der Dominikanen, en hebbende zich in de Godgeleertheit geoeffent, wierdt hy door zynen generaal naar de West-Indiën gezonden, om de Christelyke leere voort te planten; en wordt gezegt op eenen dag meer dan duizent en vyf hondert heidenen gedoopt te hebben. Wederkerende wierdt hy tot prioor in 't convent te Valencia verkoren, en stierf den 9 October 1581, of 1585. Door paus Paulus den V wierdt hy in den den jare 1609 onder het getal der heiligen gestelt. *de Coste hist. Cathol.*

BERTRAND, (PETRUS) genaamt *de Oude*, kardinaal en bisschop van Autun, was een zoon van Matthæus, te Annonay in Vivarêts geboren. Wanneer hy beider rechter doctor geworden was, leeraarde hy de rechten te Avignon, Montpellier, Orleans en Parys, erlangde daar op eene kanunnikdy, en wierdt voorts deken te Puy. Philippus de lange maakte hem vervolgens parlementsraadt van Parys, en des zelfs gemalin, Anna van Burgondië, benoemde hem tot haren kanselier. Na dezen wierdt hy bisschop van Nevers, welke waardigheit hy echter aan zynen neve Petrus Bertrand van Colombier afstont, om dat van Autun te kunnen erlangen. Eindelyk wierdt hem in den jare 1331 van Johannes den XXII de kardinaalshoedt, met den tytel van S. Clemens, wegens zyne dapperheit in 't verdedigen der kerke, gegeven: want wanneer de werreldyke rechter zich bezwaarde, dat de geestelyken hun rechtsgebiedt al te verre uitbreidden, en dat zulks het koninklyke gezag nadeelig was, liet Philippus van Valois eene zamenkomst der prelaten en baronnen te Parys uitschryven. Petrus de Cugnieres, koninklyke advokaat, voerde het woordt voor de werreldlyken, maar Bertrand voor de geestelyken; en wist deze zyne zaken zo wel voor te stellen, dat de koning zelve voor de geestelyken sprak. Men vindt die redenvoering in de Bibliotheek der Vaderen. Hy heeft ook een werk *de Origine & usu Jurisdictionum* geschreven, en onder andere gebouwen ook het collegie van Autun gesticht. Hy stierf te Avignon in den jare 1348, en hadt een broeder, genaamt Wilhelm, bisschop te Noyon. *Paul. Æmilius. du Tillet. Gaguin. Dupleix. Mezeray. Onuphr. Ciacon. du Brevil. antiq. de Paris. Spond. a. Chr.* 1329. *n.* 11 12. *Frizon Gall. Sammarth. Gall. Bellarm. de scr. Aubery hist. des Card. Possevin. in Apparat.*

BERTRAND, (PETRUS) een kardinaal van Modena, uit de orde der Dominikanen, in welke hy de Theologie met een algemene toejuiching onderwezen hadt. Paulus de III gaf hem het bisdom Fano in Umbrië. Hy was op het concilie van Trenten, en wierdt als nuncius aan keizer Karel den V gezonden. In den jare 1551 maakte hem Julius de III kardinaal, en zyne verdiensten waren aan 't Roomsche hof zo bekent, dat het weinig scheelde, of hy hadt na Marcellus den pausselyken stoel beklommen. Hy stierf den 8 Maart 1558, in het 57 jaar zynes ouderdoms. *Ughel. Ital. sacr. Petramellarius.*

BERTRAND, (PETRUS) een zoon van Blasius van Monluc, leefde onder de regeering van Karel den IX, koning van Vrankryk, en besloot, tot nadeel der Portugezen, op de bequaamste plaatse, die hy in de koninkryken van Mozambique of Melinde konde aantreffen, eene vesting aan te leggen, ten einde de Franschen dus beter handel naar Africa en Oost-Indië dryven konden. Hy ging derhalven met drie grote schepen, eenige barquen en twaalf hondert soldaten op zee, maar wierdt door onweder aan het eilandt Madera gedreven. Aldaar zyn volk aan landt gezet hebbende om versch water te halen, deden de Portugezen eenen uitval, doch zo ongelukkig, dat ze alle op de plaatse doot bleven. Hier op veroverde en verwoestte hy de stadt Madera. Maar de grote kerk aantastende, waar in een groot gedeelte der bezetting geweken was, wierdt hy aan zyne heupe gequetst, en stierf weinig dagen daarna. *Mezeray in Charl.* IX.

BERTRAND *van Porto*, door de Fransche schryveren *de Poyet*, door de Italianen *di Poggietto* bygenaamt, was geboortig uit Vrankryk, en ontfing den 18 December 1315 van Johannes den XXII, zyner moeder broeder, den kardinaalshoedt, nevens het bisdom van Ostia. In den jare 1317 zondt hem deze paus, met den tytel van legaat, naar Italië, welke bediening hy den tydt van 16 jaren met veel dapperheit en schranderheit waarnam, hebbende in die hagchelyke tyden dikwils zeer veel uit te staan, zynde op zekeren tydt te Belogna in een oproer byna om 't leven gekomen. Hy stierf te Avignon in den jare 1346, wordende gehouden voor den schryver eener Apologie tegen *Okamus*, als mede eener dissertatie *de factionibus Guelphorum & Gibellinorum*, en zekere annotatien *in Doctrinam Petri Olivi de paupertate.* Sommigen hebben hem, hoewel zonder grondt, voor eenen onechten zone van paus Johannes den XXII gehouden. *Ughelli. Panvin. Victorell. Aubery. Cntelor. Elench. Card. Wadding. Annal. Min. Villan. & Vizan. Hist. Bonon. Scip. Ammirat. Hist. Florent. Sigon. de Episc. Bonon.*

BERTRAND *van Rheims*, een heremyt, leefde langen tydt zeer strenge in het woudt Partenay; maar begaf zich naderhandt in dat van Glançon, naby Tournay. Wanneer de sprake ging, dat Balduinus, keizer van Constantinopel, zich uit de handen

handen der Saracenen gered hadt, en in eene wildernisse leefde, wierdt hy van velen voor den keizer gehouden, te meer, alzo hy alle de eerbewyzingen, hem aangedaan, aannam; weshalven hy in Vlaanderen en Henegouwen met veel toejuiching ontfangen wierdt. Doch het bedrog openbaar wordende, wierdt hy te Ryssel in den jare 1225 aan yzere ketenen opgehangen. *Meier. annal. Hanon.*

BERTRAND *van Guesclin.* Zie GUESCLIN.

BERTRAND, (WILHELM) eerste president in 't parlement van Parys in den jare 1370, na Hugo de Couci. Men houdt daar voor, dat hy uit het geslacht des kardinaals Petrus Bertrand geweest is. *Hermite. Souliers & Blanchard elog. des presid. du parl. de Paris.*

BERTUCCIUS, (PLACIDUS) een priester van Messina, geboren den 21 July 1654. Zyne ouders waren Placidus Bertuccius, en Hieronyma Soprani, uit edelen geslachte van Genua gesproten. Van kindsbeen af aan de letteren overgegeven toonde hy wel haast de gaven zyns vernufts. Te Palermo is hy onderwezen in de Philosophie en Theologie, waar in ieder kennelyk is hoe zeer hy heeft uitgesteken. Te Messina wedergekeert heeft hy, opdat hem de ledigheit niet zou bekruipen, de lessen gehoort in de geneeskunde van Dominicus la Scata: en daar uit welgeleert zynde heeft hy in 't grote gasthuis van Messina den zieken heilzame hulpe bewezen. De gemelde la Scala hem aandryvende, dat hy niet alleen zyn verstandt zou tonen aan de artsen, maar ook zyne leere van de aderlating zou doen blyken aan de onbedrevenen, heeft hy in 't Italiaansch geschreven en uitgegeven:

Il desimpegno al cavar sangue, o no, in cui si mostra non doversi mai adoperare il Salasso. Te Messina by Vincentius de Amico in 't jaar 1700, in 8.

Ter drukpersse hadt hy ook gereet:

Sylva variarum compositionum, nempe quæ florente adhuc ætate Latine politioris literaturæ exaravit ingenii monumenta.

Bibliotheca Sicula.

BERTUE, (ROBERT) hertog van Lindsey, was een zoon van Montagu, zoon van Robert Bertue, lord van Willoughby van Eresby, en grootkamerling van Engelandt, die door koning Karel den I in den jare 1626 gemaakt wierdt grave van Lindsey in het graafschap van Lincoln. Hy wierdt gedood den 23 October 1642 in den slag by Hedge-Hill. Zyn outste zoon, Montagu, vader van lord Montagu, ziende zynen vader gequetst en gevangen, gaf zich vrywillig aan een kapitein van de ruitery der rebellen over, om zynen vader te kunnen dienst doen. Uitgewisselt en in vryheit gestelt zynde, nam hy wederom dienst onder den koning. Deze familie is oorspronkelyk van Thomas Bertue van Berestedt, in 't graafschap van Kent, kapitein van Hurst-Castle, gelegen in 't eilandt Wight. Zyn zoon Richard leefde onder koning Eduard den VI, en trouwde met Catharina, hertoginne weduwe van Suffolk, eenige dochter en erfgename van Wiliam, laatste lord Willoughby van Eresby. Deze baarde hem onder andere kinderen zynen outsten zoon Peregrine, dus genaamt, dewyl hy over zee geboren was, wanneer zyn vader voor de vervolging van de koninginne Maria vluchtte. Peregrine was de vader van Robert, van wien wy nu gesproken hebben.

BERTULÆUS, (FABRITIUS) of *Publius Fabritius Bertulæus,* uit raatsheerlyken huize van Moduca, zoon van Danter Calaber, een welsprekenden redenaar. Hy bloeide omtrent het jaar 1559. Van hem gewaagt Placidus Carrafa *in Motuca illustrata p.* 100. Hy heeft uitgegeven:

Dialogi Grammaticæ. Te Palermo by Joannes Matthæus Maida 1559, in 8. Na aantekening van den zelven Carrafa heeft hy ook geschreven:

De Latini sermonis elegantia, Barbarorum flagellum, Barbaromastix; welk werk hy, door de doodt verrast, niet volvoert heeft.

Bibliotheca Sicula Tom. I. *p.* 192.

BERTULPHUS, abt van Renti, wierdt onder Sigebert, koning van Austrasië, geboren. In Vlaanderen komende wierdt hy door S. Audomarus in de gronden van den Christelyken Godsdienst onderwezen en gedoopt. Hy nam het kloosterleven aan, en door den grave Vambert met het landt van Renti begiftigt zynde, stichtte hy een klooster, bestierende het zelve een geruimen tydt als abt, en stierf in den jare 705, den 3 February, op welken dag zyn feest geviert wordt. *Surius. Bolland. Mabillon. Baillet.*

BERTULPHUS, (HILARIUS) een fraai Latynsch dichter, die in de veertiende eeuwe gebloeit heeft, was geboren te Gent in Vlaanderen, en van den groten Erasmus ten hoogsten gelieft wegens zyne fraaie kennisse en taalgeleertheit. Men vindt verscheide geleerde brieven, door hem aan Erasmus geschreven, en van dien beroemden Rotterdammer aan Bertulphus beantwoord. Hy raakte by Erasmus in kennisse op zekeren dag, dat die brave man te Gent uit de kerk quam met Karel Utenhoven, door een zeer geestig gedicht, dat hy Erasmus aanboodt, en dat die zo aardig vondt, dat hy Utenhoven in 't oor luisterde: *Wie zou ooit gedacht hebben, dat zulk een lelyk mensch zulke schone vaarzen zou kunnen maken?* Als Bertulphus daar op van Erasmus ter maaltydt genodigt was, en die hem gevraagt hadde, of hy wel een gedicht zoude kunnen opstellen, dat beginnen moest met de woorden: *Nasus Bertulphi, (de neus van Bertulphus)* voldeedt hy hem voor de vuist, schoon hy wel merkte, dat men met zyn geweldigen groten en roden neus, meest door den drank, dien hy zeer beminde, zo leelyk geworden, schimpte. Zyne vaarzen zyn boertig, wel gevonden, en glad van toon en styl. Men heeft ze te Keulen gedrukt in het jaar 1530. *Franc. Zweert. Athen. Batav. Sander de clar. Gandav. Andr. Bibl. Belg.*

BERULLUS, (PETRUS) een kardinaal, uit eene adelyke familie in Champagne, zoon van Claudius van Berulle, parlementsraadt van Parys, wierdt in den jare 1574, of 1575, geboren. Hoewel hy de outste zoon was, begaf hy zich echter reets in het zevende jaar zyns ouderdoms in den geestelyken standt, en hadt lust de orde der Jesuiten aan te nemen; maar veranderde van voornemen, en helde over tot de Barvoeter-Karmeliter orde, door Theresia in Spanje gesticht. Hy vertrok ten dien einde naar Spanje, en leedt zware schipbreuk, blyvende geheel alleen op een steenrotze zitten, tot dat hy gered wierdt. In den jare 1603 bragt hy met veel moeite en tegenstandt de eerste Karmeliter nonnen sedert Theresia, hare stichteresse, naar Vrankryk, en wierdt door den paus, nevens nog twee anderen, tot bestierder dezer orde in Vrankryk aangestelt. Naderhandt heeft hy in den jare 1611, op aanraden des kardinaals van Jojeuse, en des bisschops van Parys, zelve eene nieuwe orde, namentlyk die van de Congregatie van het Oratorium, naar den regel van Philippus Nerus, die zulks in Italië gedaan hadt, in Vrankryk gesticht; en nadat de paus zyn voornemen bevestigt hadt, is hy in den jare 1613 de eerste algemene voorzitter zyner orde geworden. Hy was by de koninginne Maria van Medicis wel gezien, en dit gaf gelegenheit, dat hy in staatszaken gebruikt wierdt: want wanneer deze koningin met haren zone in onmin leefde, en de zake reets tot dadelykheit gekomen was, wierdt Berulle twee malen, in den jare 1619, en 1620, aan haar gezonden, om een vergelyk met haar te treffen; en hadde hy, niettegenstaande nog vele groten daar toe gebruikt wierden, het gehele bestier van zaken in handen. In den jare 1624 wierdt hy naar Rome gezonden, om dispensatie van den paus tot het huwelyk van Henrietta Maria, eene Fransche prinsesse, met den kroonprins van Engelandt te verzoeken, die hy ook verwörf, echter des konings wil te buiten ging, gevende den paus nog verscheide zwarigheden aan de handt, die hier tegen konden gemaakt worden. Hy verzelde de prinsesse naar Engelandt, met last om aldaar voor den Roomschen Godsdienst te werken, het welk hem echter niet gelukte. Hy hadt, wel is waar, voorgenomen gene geestelyke waardigheit aan te nemen; maar de moeder des konings, die hem tegen den kardinaal van Richelieu meende te stellen, bragt hem op andere gedachten; en dus wierdt hy door der zelver toedoen in den jare 1627 kardinaal, maar konde den kardinaal Richelieu niet overtreffen. Hy bekleedde deze waardigheit ook niet lange; want wanneer hy reets van April des jaars 1628 ziekelyk geweest was, overviel hem den 12 September 1629, onder het lezen van de misse, zodanig eene zwakheit, dat men hem by het outaar te bedde moest leggen, alwaar hy nog op dien dag den geest gaf. Men heeft Richelieu beschuldigt, als of hy oorzake van zyne doodt geweest was, door hem vergift by te brengen. Hy betoonde een groten yver voor de Godvrucht, en was een byzonder liefhebber der mystike Theologie. In staatszaken was hy al vry oprecht en naauw van gemoedt, doch niet zo bequaam, dat hy Richelieu gelyk konde geschat worden; want het ontbrak hem aan ondervindinge en genoegzame staatkunde, meer gewoon zynde diepzinnig te denken, dan zaken, die zich werkelyk doen lieten, te verzinnen. Men heeft aangemerkt, dat hy Spanje zeer toegenegen was, dat den uiterlyken schyn hadt, of het den Roomschen Godsdienst verdedigde, invoegen hy den koning in den jare 1620 ten oorlog tegen de Hugenoten aanzette, ten einde hy den Protestanten in Duitschlandt niet zoude te hulp komen. Voorts riedt hy den Mantuaanschen oorlog af, dien Richelieu in 't tegendeel op allerlei wyze bevorderde, als tegen de Spaansche en Oostenrykshe voordeelen aanlopende. Hy schreef het leven van *Catharina de Jesu*, ook een *discursus de statura & magnitudine Christi,* nevens andere mystike werken, en over Theologische verschillen, die naderhandt door P. Bourgoing in een stuk byeen gebragt zyn, nevens een berecht aangaande het leven van *Berullus. Sammarth. Gall. Christ. Perrault hommes illustres; qui ont paru en France. Oldoini Athenæum Romanum. Le Vassor Histoire de Louis* XIII. *l.* 13. 15. 21. 24. 25. 27.

BERVAN, eene stadt in groot-Tartarye in Asië, niet verre van 't meer Bervan, in 't koninkryk Thibet. Men houdtze voor het oude *Carana,* eene stadt van Scythië, aan gene zyde van Imaus. Zy schynt de zelve te zyn met *Parvan,* die de heer Witzen in zyne grote kaart noemt, omtrent twintig mylen van den oorspronk van Chesel gelegen, in 't Oosten. *Maty Dict.*

BERVY, een vlek in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, naar de grenzen van 't graafschap Mernis; drie mylen van de stadt Monrose, in 't Noorden. Zy heeft stem en zitting in 't parlement van Schotlandt. *Maty Dict.*

BERNWALD, BERNWALDA, een stedeke in het nieuwe mark Brandenburg, tusschen Custrin en Stettin, aan eene kleine zee gelegen, wordt gezegt van Albert den Beer gesticht te zyn. In den jare 1631 wierdt hier de alliantie tusschen Vrankryk, Zweden en de Duitsche vorsten gesloten. Twee jaren daarna plunderden de keizerlyken deze plaats. In Pomeren is ook een stedeke, niet verre van nieuw-Stettin, naar den kant van Polen, genaamt BERWALDE, of BEERWOLDE. *Topogr. Brandenb. p.* 30. *Pufendorf de reb. Suecic. l.* III. §. 3. *p.* 41.

BERWIK. Zie BARWIK.

BERYLLUS, bisschop van Bostra in Arabië, leefde in den jare 240.

240. Hebbende eenen tydlang zyne kerke wel bestiert, verviel hy tot de dwaling, dat Christus voor zyne menschwordinge geen onderscheiden persoon van den Vader geweest was, hebbende maar, op aarde wandelende, de Godheit des Vaders in zich wonende gehad. Vele bisschoppen deden hun best om hem van deze dwaling af te brengen, en Origenes overtuigde hem dermaten, dat hy tot de rechtzinnige kerke wederkeerde. Men heeft eenige brieven van Beryllus aan Origines; en Hieronymus schryft, dat in zynen tydt eene zamensprake tusschen Origines en Beryllus voorhanden geweest is. *Hieron. de script. Eccl. c. 60. Euseb. l.* VI. *hist. c.* 33. *Honor. Augustod. de lum. eccl. c.* 62. *Trithem. de script. Eccl. Baron. in Annal. Cave.*

BERYTUS, (TAURUS) een Platonisch philosooph, leefde onder keizer Antoninus den Vromen, en schreef verscheide boeken, als, *de differentia Philosophiæ Platonicæ; & Aristotelicæ; de corporeis & incorporeis*, en meer andere. *Suidas. Gesner. in Bibl.*

BERYTUS, BERITUS, of BARUT, eene stadt in Asië gelegen aan de Middelandsche zee, in Soria, tusschen Tripoli en Sidon, niet verre van Damascus en den berg Libanon. Eertyds was hier een bisdom, dat keizer Theodosius de jonge in een aartsbisdom veranderde. Strabo, Plinius een Ptolomæus maken 'er gewag van, als of ze van Saturnus gesticht was. Strabo zegt, dat ze door Tryphon verwoest, maar door de Romeinen weder opgebouwt is. Dit deedt eigentlyk Augustus, die eene volkplanting derwaarts zondt, genaamt *Julia Felix*. Zy was eene der drie steden, in welke de rechtsgeleerdheit opentlyk onderwezen wierdt, zynde de twee anderen, Rome en Constantinopel. Hoewel deze stadt ten tyde van Constantius, en naderhandt van Justinianus, door vuur en water verwoest wierdt, is ze echter naderhandt wederom herstelt. Dionysius Africanus roemt hare schone muren. Boudewyn de I, koning van Jeruzalem, de grave Tancredus en andere vorsten veroverden haar in April des jaars 1110, door hulp der Genuezen. Dus wierdt te Berytus eene eigene en afzonderlyke regeering aangestelt. Naderhandt heeft ze Gautier met Blanchegarde, den koning van Jeruzalem, verwisselt. Maar wanneer zy, nadat Jeruzalem door de Saracenen ingenomen was, dezen Barbaren ook in de handen viel, is ze byna geheel verwoest, wordende nu maar door eenen geringen handel, die daar gedreven wordt, onderhouden. In den jare 448 was hier een Concilie vergadert, om de klachten der priesters van Edessa tegen hunnen prelaat Ibas, tegen Daniel de Carres uit Mesopotamië, en Johannes van Batenes te onderzoeken. *Steph. Byzant.* en *Berkelius ad h. l. Strabo l.* XVI. *Euseb. in Chron. n.* 203. *Plin. l.* V. *c.* 20. *Justinianus Præf. in Digest. Menagii Amæn. Jur Civ. c.* 24. *Balduin. ad. L. si pacta. C. de part. sub finem. Wilhelm. Tyrius. Vitry l.* I. *c.* 26. *en* 55. *Bayle.*

BESAGNO. Zie BISAGNO.

BESALU, by de Latynen *Bisaldunum*, een stedeke in Cataloniё, aan de rivier Fulvia, vyf Fransche mylen van Gironne Noordwaarts gelegen. Het was eertyds het hoofdt eens aanzienlyken graafschaps, en hadt zyne byzondere heren; maar is nu met het graafschap van Barcelona vereenigt.

BESANCON, eene stadt in 't Fransche Comté, heeft een universiteit, parlement, en een aartsbisdom. Van Julius Cæsar wordtze *Vesontio*, van Antoninus *Visontio*, van Ptolomæus *Usantium*, van Ammianus Marcellinus *Vesuntium*, van anderen *Chrysopolis*, ook *Bisantium* en *Besuntium* genaamt. Dat zy door de Trojanen zou gesticht zyn, is beuzelachtig; maar echter blykt uit vele gedenkstukken, dat ze zeer out is. De Druïden waren aldaar gewoon hunnen Godsdienst te oeffenen, en na dat de Galliers door de Romeinen overwonnen waren, quam ook deze stadt in der zelver macht, die ze hoog achtten, en vele streken binnen en buiten de zelve naar hunne wyze benoemden, als *Campus Martius*; *Charitum mons*; *collis Romæ*; *Vicus Castoris*; *Vicus Rheæ*; *Vicus Lunæ*, enz. Voor de stadt, *Mons Jovis*; *Mons Delii*; *Campi Vestæ*; *Campus Isis*; *Collis Musarum*; *Collis Dianæ*, enz. die nu nog *Champ de mars*; *Charmont*; *Romchau*; *Ruë de Chasteur*; *La Rhée*; *Ruë de la Luë*; *Mont-jouet*, *Mont-delle*; *Champ de la Veste*; *Chal-Ese Chamuse*; *Chaudane*, enz. genaamt worden. Ook worden hier nog dagelyks aschkruiken of urnen, allerlei gereedschap van offerhanden, penningen en opschriften gevonden. Ook is de stadt omtrent 300 jaren lang in haren bloei gebleven, in 't byzonder onder de regeering van Aurelianus, in den jare 274, wien ter eere aldaar een zegeboog is opgericht, waar van de overblyfzelen nog gezien worden. Doch niet lange daarna wierdtze door de Allemannen en Marcomannen, doende met Crocus eenen inval in Gallië, ingenomen en verwoest; en zy was nog in dezen droevigen staat, wanneer in den jare 356 Julianus de apostaat daar door reisde. Zy is niet lange daarna weder opgebouwt, en door de Vandalen in den jare 406 aangetast, maar niet verovert. In den jare 413 verviel ze onder de Burgondiërs; en daarna wierdtze door Attila voor de twede maal verwoest in den jare 451, of 452. Echter wierdtze weder opgebouwt, en wel ter plaatse, daarze nu staat. Zy strekt zich in de vlakte uit tot aan de rivier Doux, die ze in twee ongelyke delen scheidt; in 't grootste is een berg, op welken eene citadelle gebouwt is. Voorts is ze groot, heeft schone straten, huizen en paleizen, behalven vele prachtige buitenplaatzen en fonteinen. Hier waren ook twee hoofdkerken, van St. Stephanus en van S. Johannes, van welke echter de eerste door de Franschen tot een citadelle gemaakt is. Behalven deze bevinden zich hier nog vele kerken en geestelyke gebouwen. Besançon was eertyds ook eene ryksstadt, en heeft deze vryheit nog in de XVII eeuwe genoten. In den jare 1564 stichtte Ferdinand de I kort voor zyne doodt alhier eene universiteit, en in den jare 1641 bezocht hy nog den ryksdag van Regensburg; maar in den jare 1651, wanneer de Spaansche bezetting uit Frankendaal getrokken was, is ze door een afzonderlyk verdrag aan den koning van Spanje afgestaan, het welk de keurvorsten nog in het zelve jaar, maar de andere vorsten en standen in den jare 1653 op den ryksdag te Regensburg, doch de ryksteden onder zeker beding, bevestigt hebben. In den jare 1668 bragtze Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, nevens het gehele Fransche Comté onder zich, en stontze by den vrede van Aken aan Spanje af. Maar wanneer het oorlog in den jare 1674 weder begon, nam hy ze in May by verdrag in, en zy wierdt hem by den Nimweegschen vrede in den jare 1678 overgelaten; wanneer hy op een heuvel, in plaatse der S. Stevens kerke, eene citadelle liet maken, verplaatsende ook het parlement van Dole derwaarts. Karel van Neufschâtel, aartsbisschop van Besançon, hielt in den jare 1495 alhier een Synode; als mede Claudius de la Baume in den jare 1573, en Claudius d'Achel in den jare 1648. Voorts is reets in den jare 444 onder paus Leo alhier een Concilie gehouden, zynde Hilarius van Arles voorzitter op het zelve, wordende Chelidonius van Besançon afgezet. Keizer Frederik de I hielt in de jaren 1157 en 1161, of 1162, hier ook een zamenkomst van geestelyken. *Cæsar. Ammian. Marcell. Strabo. Antonini Itinerarium. Juliani Epist. ad Maximum. Continuat. Ottonis Frising. Guntheri carmen Ligurinum. Krantz. Chiflet. Vesontium. Golii Republ. Sequanoise. Knipschild de civit. Imp. l.* IV. *c.* 1. *n.* 17. *seq. Instrumentum pacis Neomag. art.* 11. *&* 12. *Theatr. Europæum Tom.* VII.

BESANCON, een aartsbisdom. Het Christelyk gelove wordt Linus, een leerling der Apostelen, eerst te Besançon gezegt verkondigt te hebben; waar op hier een bisdom wierdt opgerecht, zynde naderhandt in een aartsbisdom verandert, onder het welke Basel, Lausanne en Bellay behoren; doch eertyds Nion, Avenches, of Wiflisburg, Yverdun en Colmar, daar echter nu gene bisschoppelyke zetel meer gevonden worden. De voornaamste bisschoppen van Besançon zyn geweest, *Chelidonius*; *Antidius*; *Amantius*; *Donatus*; *Hugo de Saliis*; *Stephanus Viennensis*; en *Antonius de Vergi*. De kardinalen zyn deze navolgende: *Johannes d'Abeville*; *Johannes de la Rochetaille*; *Franciscus de Condelmeriis*; *Petrus en Claudius de la Baume*; en *Antonius Perenot van Granvelle*. De aartsbisschop van Besançon was een vrye ryksstandt, wordende tot den opper-Rhynschen kreitsgerekent, welke waardigheit hy, nadat in den jare 1651 de stadt den Spanjaarden ingeruimt wierdt, behouden heeft. Maar wanneer in den Nimweegschen vrede geheel Burgondië aan Vrankryk gelaten wierdt, is het gezag des aartsbisschops door den koning zeer besnoeit, tot dat hy eindelyk door den vrede van Ryswyk geheel aan Vrankryk gekomen is. Het gebiedt dezes aartsbisschops begreep omtrent 724 parochien onder zich. *Chiflet Vesont. Buccelini Germ. P.* II. *p.* 59. *Imhofii N. P. l.* II. *c.* 1. *n.* 7.

BESBRE, BEBRE of CHABRE, by de Latynen *Besbria*, eene rivier in Bourbonnois, ontspringende by Montmorillon, en ontfangende den Val en Teiche, twee andere rivieren; en la Palisse en Jaligni voorby lopende, valt zy in de Loire, tegen over Bourbon-Lanci.

BESCHEBIEN, (PETRUS) bisschop van Chartres, was te Blois in den jare 1380 uit een out geslacht geboren. Hebbende in de medicynen en Godgeleerdheit gestudeert, wierdt hy lyfarts van Maria van Sicilië, gemalin van Karel den VII, wanneer zich het hof te Blois ophielt; die hem de proosdy te Chartres verschafte, alwaar hy naderhandt in den jare 1422 tot bisschop verkoren wierdt, gelykerwyze in die tyden de medicynen der groten alle geestelyke waren, en zich niet durfden in den echten staat begeven, zo weinig als de hoogleeraars in de rechten en medicynen, welke vryheit zy echter door den kardinaal Estouteville, legaat in Vrankryk, in den jare 1452 verkregen hebben. Hy stierf in den jare 1459. *Bernier hist. de Blois.*

BESCHWITZ. Zie PESCHWITZ.

BESEK. Zie BEZEK.

BESES, of BESOS, eertyds *Batulo*, eene rivier van Spanje, in Catalonië, loopt voorby Moncada, en ontlast zich in de Middelandsche zee, omtrent twee mylen van Barcellona, naar 't Oosten. *Maty Dict.*

BESIGHEIM, eene kleine Wurtembergsche stadt tusschen Stutgard en Heilbron, nevens twee oude kastelen, aan de rivier Entz, alwaar de zelve zich met den Nekker vermengt, behoorde eertyds tot het gebiedt der markgraven van Baden; doch is in den jare 1595 by koop aan Wurtemberg gekomen. *Zeiler.*

BESIGNANO. Zie BISSIGNANO.

BESLY, (JOHANNES) advokaat des konings te Fontenay in Poitou, van waar hy geboortig was. Zyne grote kennis in de Fransche oudheden heeft hy voornamentlyk in de geschiedenis der graven van Poitou, en hertogen van Guienne, door zyne zonen nevens eenige andere werken uitgegeven, getoont. *Colomiers Bibl.*

BESME. Zie BEHME.

BESMELIANA, of BASMELIANA, een vlek in 't koninkryk Granada in Spanje, omtrent de zee-kust, tusschen de steden Mallaga en Velez Mallaga. Zommige landbeschryvereh nemenze voor het oude *Menoba*, in 't Betische Spanje. Anderen plaatzen ze elders. De gemeenste mening is voor *Velès Mallaga. Maty Dict.*

BESOLDUS (CHRISTOPHORUS) wierdt in den jare 1577 te Tubingen geboren. Hy wierdt aldaar in den begin hoogleeraar in de rechten; maar ging in den jare 1635 tot de Roomsche kerke over, wordende professor in de rechten te Ingolstadt, als mede keizerlyke en keur-Beyersche raadt, en stierf den 15 September 1638. De redenen, waarom hy van religie veranderde, heeft hy in een afzonderlyk geschrift bekent gemaakt; en het kan wel zyn, dat het aanstotelyke leven van zommigen, die zich Protestanten noemden, hem daar toe bewogen heeft; gelyk uit alle zyne schriften eene gezette Godvrucht doorblinkt. Onder zyne werken zyn, *Synopsis rerum ab orbe*

orbe condito gestarum usque ad Ferdinandum, door Christianus Adamus Ruperti met geleerde aanmerkingen, en door Christophorus Arnoldus met een vervolg uitgegeven; *Synopsis doctrinæ politicorum libri duo*; *de natura populorum*, *& de linguarum ortu & immutatione*; *de veræ philosophiæ fundamento*; *de sessionis præcedentia*; *Historia imperii Constantinopolitani & Turcici*; *Historia Urbis & regni Hierosolymitani*, *Siculi & Neapolitani*; *de incrementis imperiorum*; *Thesaurus practicus*, zynde verscheide malen, in 't byzonder met de byvoegselen van Diether en Speidelius gedrukt; *Axiomata Philosophiæ Christianæ*, en vele andere. *Wagnerus exam. Elench. Atheism. Voetius diss. de Atheismo. Sagittarii introd. ad Hist. Eccl. p.* 173. *Witte Diar. biogr. Arnolds Ketter-Hist. P.* II. *l.* 7. *c.* 3. §. 1. *Hendreich.*

BESOR, een riviertje in Palestina, nemende zynen oorsprong in den stamme Juda, en bespoelende de stadt Berseba. Het loopt in de Middelandsche zee, omtrent eene myle van Gaza. *Sam.* XXX. 9.

BESOYE, een vervallen slot by Waalwyk, niet verre van Heusden in Zuid-Hollandt. *Smids Schatkamer der Ned. Outheden.*

BESOZZO, *Besutium*, een vlek in Italië, gelegen onder Milanen, aan 't Lac Major, wordt gezegt door de Gaulen gesticht te zyn. *Maty Dict.*

BESSA, eene Zuidelyke stadt in Africa, in 't landt der Kaffers. Meer Noordelyk is de stadt Neduba. Deze beide steden zyn drie dagreizen van elkander gelegen, aan 't strandt van den Ethiopischen Oceaan.

BESSAMONIUS, een Egyptisch martelaar, stervende met 36 anderen. *Bolland. in Januar. Ruinarti acta Mart.*

BESSARABIE, een Turksch landschap in Europa, palende in 't Noorden aan Podolië, in 't Westen aan den Donau, in 't Oosten aan de Zwarte zee, en wordende in drie sangiacaten gedeelt.

BESSARION, kardinaal, geboortig uit Trapezunt, eene stadt in Pontus, aan de grenzen van Armenië gelegen, wierdt van Georgius Gemisthius Plethon, een der geleertste mannen van zynen tydt, in de studien opgequeekt. Hy begaf zich in de orde van S. Basilius, en 21 jaren in het klooster geleeft hebbende, wierdt hy in den jare 1436 aartsbisschop van Niceen. In den jare 1438 wierdt hy op 't Concilie van Ferrara gezonden, 't welk kort daarna naar Florence verplaatst wierdt, alwaar hy met zynen amptgenoot Marcus Eugenicus scherpelyk tegen de Latynen disputeerde. Maar den gezochten roem behaalt hebbende, voegde hy zich op hunne zyde, weshalven Eugenicus hem met schele ogen aanzag: doch het Concilie ten einde lopende, nam hy de party der Latynen aan, en bewoog den doodzieken Josephus, patriarch van Constantinopel, de uitsprake van 't Concilie te onderschryven. Wederkerende in Griekenlandt wierdt hy door den keizer Johannes, en die genen, die het met de Latynen hielden, tot patriarch van Constantinopel benoemt, maar genoodzaakt deze waardigheit den Grieken over te laten: alzo de zelve al te bestendig by hunne gevoelens bleven volharden. Hy vertrok derhalven naar Italië, en wierdt door Eugenius den IV kardinaal gemaakt. De volgende paus Nicolaus de V gaf hem het bisdom van Tivoli, en maakte hem legaat van Bononië, welke bediening hy omtrent vyf jaren lang met zo veel voorzichtigheit bekleed heeft, dat hy van de Dominikanen en Franciskanen tot Protector aangenomen wierdt. Na den jare 1458 verzocht hy van paus Pius den II den oorlog tegen de Turken te beginnen, ondernam ook ten dien einde een gezantschap aan keizer Frederik den III, en andere Duitsche vorsten, ook aan de Republyk van Venetië; by de welke hy echter anders niets uitwerken kon, dan datze volk worven; doch de schielyke doodt van den paus dede alle deze ondernemingen te niet lopen. In den jare 1464 ontfing hy van paus Paulus den II, na het afsterven des kardinaals Isidorus, den tytel van patriarch van Constantinopel. Ook zoude hy in plaatse van Paulus tot paus zyn verkoren, ten ware Nicolaus Perottus, zyn kamerling, zulks belet hadt: want wanneer hem drie kardinalen de tyding overbrengen wilden, dat hy tot paus verkoren was, wilde Perottus de zelve in de celle van zynen heer niet inlaten, voorwendende, men moest hem in 't studeren niet storen; waar op zy aanstonts Sixtus den IV verkoren. Bessarion, zulks horende, wordt gezegt Perottus dus aangesproken te hebben: *Uwe ontydige zorgvuldigheit heeft my van de pausselyke waardigheit, en u van den kardinaalshoedt berooft.* Hy stierf niet lange daarna: want wanneer hy door Sixtus den IV naar Vrankryk aan Lodewyk den XI gezonden wierdt, en te gelyk gelast met den hertog van Burgondië te handelen, begon hy by dezen laatsten, oordeelende dat die het bezwaarlykste zou kunnen overgehaalt worden. Dit nam de koning zo qualyk, dat hy hem by zyne audientie de handt op zynen groten baardt leggende tot hem zeide: *Barbara Græca genus retinent, quod habere solebant.* Het welk den kardinaal zo verdroot, dat hy op zyne reize naar Rome te Turin in eene ziekte viel, en den 18 November 1472, in het 77 jaar zynes ouderdoms, te Ravenna den geest gaf. Hy wierdt te Rome begraven, alwaar hy in den jare 1466 zyn grafschrift gemaakt hadt. Voorts was hy een groot liefhebber van geleerden, en nam zich, in 't byzonder na de verovering van Constantinopel, uit geheel Griekenlandt verdrevene geleerden aan, weshalven zyn huis te Rome gelyk eene akademie met geleerden opgevult was. Onder anderen waren Trapezuntius Gaza, Argyropylus, Pletho, Philelphus, Blondus, Poggius, Valla, Campanus, Platina, en meer anderen gedurig omtrent hem. Hy zelve schreef verscheide Theologische werken, oratien en brieven. Voornamentlyk was hy een liefhebber der Platonische philosophie, en wanneer Trapezuntius Aristoteles boven Plato stelde, schreef Bessarion een werk, genaamt *in calumniatorem Platonis Libri* IV. Onder zyne werken zyn ook *Correctiones librorum Platonis de Legibus*, en *de natura & arte contra Trapezuntium*. Onder zyne Theologische schriften is *Liber de Sacramento Eucharistiæ*, dat in de Bibliotheek der Vaderen *Tom.* XVI gevonden wordt; *Responsio ad* IV *argumenta Maximi Planudis de processione Spiritus. S. ex solo Patre*, en meer andere. Hy hadt eene voortreffelyke bibliotheek, door hem uit Griekenlandt medegebragt, en naderhandt vermeerdert, wordende gezegt, datze hem dertig duizent ryksdaalders gekost heeft. Zyn opziender dezer boeken was Marcus Antonius Sabellicus. Hy vereerde ze by zyn afsterven aan de republyk van Venetië, alwaar ze nog bewaart wordt. *Trithem. Bellarm. de Scr. Eccl. Jovius in elog. doct. vir. c.* 24. *Card. Paviens. in Epist. Matthieu hist. de Louis* XII. *Aubery hist. des Card. Antonin. Onuphr. Platina. Spondan. Rainaldus. Possevin. Miræus. Wharton. Hendreich.*

BESSE, eene stadt in opper-Hungarië aan de rivier Couze, en den voet van 't gebergte Or. Naby deze stadt is een meir zonder grondt, genaamt *het meir Pavin*, en men verzekert, dat, wanneer men een steen daar in werpt, een damp daar uit opkomt, verwekkende blixem en donder. *Bourgon Geogr. Hist.*

BESSEKAW, eene heerlykheit, slot en kleine stadt in de neder-Lausnits, tusschen Lubben en Frankfurt gelegen, behoorde eertyds den Silesischen vryheren van Biberstein, die het echter, nevens de heerlykheit Storkau, in den jare 1518 den bisschop van Lebus, Diederik van Bulau, voor 45000 daalders overgegeven hebben. Nadat het voorzeide bisdom in den jare 1556, geseculariseert was, quam Bessekaw aan Brandenburg, en wierdt in den jare 1575 door een vergelyk met de vryheren van Biberstein aan dat huis erffelyk overgelaten. *Brandenb. und Preuss. staats-hist. P.* II. *p.* 247.

BESSIN, by de Latynen *Bajocensis tractus*, een landschap van neder-Normandië in Vrankryk, omtrent Bajeux, zynde de hoofdstadt. De andere steden zyn, Caen, saint Lo, en Vire.

BESSON, (JAKOB) een vermaart wiskundige en philosooph, geboortig in het Dauphiné, was hoogleeraar te Orleans. Hy vondt onderaardsche fonteinen, door kunst gemaakt, en gaf hier van een byzonder tractaat in 't licht: ook heeft hy verscheide Mathematische instrumenten uitgevonden. Voorts schreef hy; *Theatrum instrumentorum & machinarum*, zynde door Beroaldus de Verville met verklaringen in 't licht gegeven, en in de Latynsche, Hoogduitsche, Italiaansche en Spaansche talen overgezet. Ook is onder zyne schriften: *Geometrie*; *Description du compas*, enz. *La Croix, du Verdier Vauprivas. Chorier hist. de Dauph. Tom.* II. *Hendreich.*

BESSUS, stadhouder van Darius over het gewest Bactriana, nam na den slag by Arbela den koning Darius verraderlyker wyze gevangen, liet hem met goude ketenen binden, op eenen ellendigen wagen werpen, en doodde hem, wanneer hy door Alexander vervolgt wierdt. Hier op bragt hy eenige Persiaansche landen onder zyn gebiedt, nam den koninklyken tytel aan, met den name van *Artaxerxes*: doch niet lange daarna wierdt hy met zynen vertrouwden Bagadora oneenig, die hem verliet, en tot Alexander overging. Dus wierdt Bessus door zyne eigene aanhangeren gevangen, en Alexander toegezonden Deze leverde hem over aan Oxartes, broeder van Darius, die hem op eene wrede wyze liet pynigen; en hebbende hem aan twee nedergeboge bomen gebonden, wierdt hy dus jammerlyk in tweën gescheurt. Zyn dode lyk wierdt in stukken gekapt, en met slingers verstrooit. *Burtius l.* V. *&* VII. *Justin. l.* XII.

BESSUS, een heimelyke moordenaar, die zyne fyten zelve ontdekte, zeggende, de zwaluwen zeiden, dat hy zynen vader om 't leven hadt gebragt. *Plutarch.*

BESTEDE, een kasteel in Yslandt, in den Noorder Oceaan, in het landschap Sunlendinga Fiordungur, alwaar de koning van Denemarken gemeenlyk een stadhouder heeft.

BESTERCZE, of BISTRICZ, *Bistricia*, eene stadt in Hungarië, gelegen in Zevenbergen, in eene vlakte, is klein, en niet volkryk, aan de rivier Bestercze, die zich in de Samore ontlast. Zy is acht Duitsche mylen van Coloswar gelegen.

BESTIARII wierden by de Romeinen genaamt, die met de wilde dieren op het schouwburg vechten moesten. Deze wierden of daar toe wegens hunne misdaden veroordeelt, of deden het om een stuk gelds te verdienen. De Athenienzen worden gezegt deze gewoonte eerst ingevoert te hebben. *Buleng. de Venat. Casalius de Rom. Splend.*

BETA, eene rivier in het Zuider gedeelte van America, in het landschap Paria, ontlast zich in de riviere Orenoque, die ook Paria en Yviapari genaamt wordt.

BETANCOS, eene stadt in Gallicië, aan de rivier Mandeu, Oostwaarts tegen over de stadt Corunna gelegen.

BETANCOUR, een Fransch edelman. Zie BETHENCOURT.

BETARMEN, eenigen noemen hem (BETARNEM) een Siciliaansch arts, naar de getuigenis des schryvers van het boek *van de ondervonde geneesmiddelen*, dat gemeenlyk aan Galenus toegeschreven wordt, gelyk dit aangemerkt is van Andreas Tiraquellus *de Nob. c.* 31. *p.* 264. Dit zelve heeft ook Grossus in *Decacord. Batan. Tom.* II. *p.* 151, die hem voor een Kataner te boek stelt. Hy heeft van de geneeskunst geschreven. Dit weet men, maar niet, wanneer hy geleeft heeft. *Bibl. Sicula. p.* 109.

BETELFAGVY, eene koopstadt in 't ryk Arabië, vyf mylen van de Rode zee, naar de zyde van Moka, onder wiens gouverneur ze behoort. Zy is niet versterkt, maar heeft een kasteel, een musketschoot daar van gelegen. Hier wordt al de koffi opgekocht, en naar Turkyen verzonden. *Nouveau Voyage de l'Arabie.*

BETHABARA, eene plaats in 't Joodsche landt, gelegen in den stamme Ruben, aan de Oostzyde der Jordane, alwaar een vermaarde overtocht over deze rivier was. Johannes de Doper dede

dede hier zyne belydenis voor de afgezonderden van Jeruzalem, en doopte eene grote menigte Joden. *Joh.* I.

BETHACH, eene ſtadt in Syrië, die koning David Hadad-Ezer ontnam, en eene menigte gout en koper daar in vondt, 't welk hy naar Jeruzalem liet brengen, om gebruikt te worden tot de heilige vaten des tempels. II. *Reg.* VIII. 8.

BETHANIE, een vlek in den ſtamme Benjamin, 15 ſtadiën, of omtrent eene halve Duitſche myle van Jeruzalem, aan den Olyfberg, alwaar Martha en Maria woonden, welker broeder Lazarus ook aldaar door Chriſtus uit den doden opgewekt wierdt. Daar was ook het huis van Simon den melaatſchen, in 't welke zekere vrouw een glas met onvervalſchten nardus op Chriſtus hoofdt ſtortte, wanneer hy aan tafel zat. Hier omtrent is Chriſtus ook in tegenwoordigheit zyner diſcipelen ten hemel gevaren. *Joh.* XI. *Marc.* XIV. *Luc.* XXIV.

BETHEL, eene ſtadt in 't Joodſche landt, twee mylen van Jeruzalem, in 't Noorden, wierdt eertyds *Luz* genaamt, dat is eene hazelnoot, of hazelaar. Maar wanneer Jakob aldaar in den droom de hemelladder gezien, en Godt hem de beloſte van den Meſſias vernieuwt hadt, noemde hy de plaats *Bethel*, dat is *een huis Godes*. Reets 162 jaren te voren hadt Abraham daar omtrent een altaar gebouwt, en van den name des Heren gepredikt. Wanneer naderhandt, na verloop van eenige eeuwen, koning Jerobeam alhier een gulden kalf hadt opgericht, en grote afgodery pleegde, is het door de propheten *Beth-aven*, dat is *een zondenhuis*, genaamt. Joſias verbrak deze afgodiſche altaren. Vatablus en eenige anderen ſchryven van een dubbelt Bethel, het eene in den ſtamme Benjamin, niet verre van Ai, het andere in den ſtamme Ephraim: doch het ſchynt niet geloofwaardig; want zy zouden op eene halve myle by Ai moeten gelegen hebben. *Gen.* XII. XIII. XXVIII. XXXV. I. *Reg.* XII. II. *Reg.* XXIII. *Hoſ.* IV. V. *Hieron. ad Hoſ. Vatablus. Torniell. Buntings Itinerar. Script. P.* I.

BETHENCOURT, (JOHANNES VAN) baron van St. Martin le Gaillard, in het graafſchap Eu, heer van Grainville la Teinturiere, in het landt Caux, wilde in 't Zuiden nieuwe landen ontdekken, verzettende deshalven in den jare 1401 alle zyne goederen, Bethencourt en Grainville, aan zynen neve Robert van Braquemont. Hy ontdekte ook in den jare 1402 in July de Canariſche eilanden, en maakte zich van zommige derzelven meeſter: doch alzo hy te zwak was, om alle te onder te kunnen brengen, gaf hem koning Henrik de III van Caſtilië geldt en levensmiddelen, met de volſtrekte macht over deze eilanden, onder beding, dat hy hem den eedt van getrouwigheit doen zoude. Hier op nam Bethencourt den koninklyken tytel aan, hebbende tot navolgeren Menaldus, of Menaciot, zynes broeders zoon, Petrus Barbus, Ferdinandus Pernazza, en Diego de Herrera. Dus was hy de eerſte der Chriſtenen, die de Canariſche eilanden veroverde; want hoewel voor hem verſcheide hier mogen geland zyn, is nochtans zulks geſchied om buit te maken, gelyk als in den jare 1395, wanneer die van Guipiſcoa en Andaluſië het eilandt Lancelote uitplunderden. Hieronymus Surita zegt, dat Henrik de III, koning van Caſtilië, in den jare 1401 aan Robert van Braquemont, die hem in de oorlogen tegen Portugal goede dienſten hadt gedaan, en naderhandt in den jare 1417 admiraal van Vrankryk wierdt, verlof gegeven heeft de Canariſche eilanden in te nemen; maar Braquemont heeft zulks zynen neve Johannes van Bethencourt overgelaten, het welk door Catharina, de koninginne weduwe, is beveſtigt geworden; als mede dat hy den koninklyken tytel voeren, en op het eilandt Lancelote eene veſting zou mogen bouwen, alzo hy het grote eilandt Canaria niet bemachtigen kon. *Le Venier decouverte des Canaries. Surita in Itiner. Antonin. Benzoni Hiſt. novi mundi.*

BETHESDA, een zeker badwater te Jeruzalem, hebbende vyf zalen, in de welke vele zieken wachtten ter tydt toe, dat het water door een engel beroert wierdt, wanneer die gene, die eerſt daar in nederdaalde, gezont wierdt, waar van daan het billyk *Betheſda*, dat is *een huis der Barmhertigheit*, genaamt wordt; hoewel anderen menen, dat het *een huis der uitſtorting* betekent. Dit waterbadt was naby de ſchaapspoorte, waar van tweemaal by *Nehemias* gewag gemaakt wordt. Lightfoot meent, dat deze poorte in 't Zuiden der ſtadt geweeſt is, en dat dit badwater het zelve is, dat Joſephus het badwater van Salomon noemt, wiens water door een kanaal in den bron Siloah, anders Giſon genaamt, en van daar weder door twee kanalen in twee verſcheide badwateren afgeleid wierdt; voorts dat het beneden badwater, *Joſ.* IX, en *Nehem.* III het badwater Siloah genaamt worde, zynde door koning Hiskias daar henen geleid. Het boven-badwater wordt anderszins het oude badwater, *Eſ.* XXII, en van zynen ſtichter het badwater Salomons genaamt. Het ſchynt echter, dat deze zake nader bewyſdom vereiſcht. *Joh.* V. *Nehem.* III. 12. *Joſeph.* XIII. *Jud.* ỳ. 13. *Lightfoot Harm. Evang. p.* 532. *& in disquiſ. præmiſſa Johan. cap.* 5. *Witſius Miſcell. ſacr. Tom.* II. *Exerc.* 11. §. 54. *ſeq.*

BETHHORON, een name van twee ſteden in Paleſtina, welker eene in den ſtamme Benjamin, de twede in den ſtamme Ephraim gelegen is. Deze wordt wegens haren hogen en bergachtigen grondt opper-Bethhoron genaamt; en wierdt door de Leviten bewoont. Zy is wegens den veldſlag, in welken Judas Macchabeus Nicanor, veldheer des konings van Syrië, overwon, zeer vermaart. I. *Mach.* VII.

BETHLEHEM was eene ſtadt, gelegen in 't Joodſche landt, in den ſtamme van Juda, in de landſtreke Ephrata, vyf en dertig ſtadiën, zegt Juſtinus de marteldaar, van Jeruzalem, dat is, als Lightfoot heeft, vier mylen, doch Hieronymus, die 'er gewoont heeft, zegt vyf mylen, en de hedendaagſche reisbeſchryvers zeggen twee uuren gaans. Of ſchoon 'er *Joſ.* XV onder de ſteden van Juda niet van gewaagt wordt, zo weten wy echter uit *Recht.* XVII, 7, dat die ſtadt in 't erfdeel van Juda lag: wordende *Gen.* XLVIII, 7 genoemt *Efrat*, en *Mich.* V *Bethlehem Efrata*, ter onderſcheidinge van Bethlehem in Galilea, in de ſtammen Sebulon, *Joſ.* XIX, 15. De plaatſinge was op den rugge van eenen berg, omringt met olyf-vyge-en-wyngaard-heuvelen, en de weg, die van Bethlehem naar Jeruzalem loopt, zegt men, was zo aangenaam van ſchoon geboomte, tuinen en welriekende kruiden, en zo vermakelyk aan de wandelaren, dat zo een Chriſten eenige hemelſche gedachten van zo eene voortreffelyke landſtreke wil maken, Chriſtus hem als in een paradys zal ſchynen geboren te zyn, gelyk G. Outhof ons uit Adrichomius en anderen vertoont in zyne *uitlegginge over 't boek Ruth*, alwaar hy van *pag.* 22 tot 31 eene omſtandige beſchryvinge van deze ſtadt doedt. Bethlehem betekent in 't Hebreeuſch niet alleen *een broodhuis*, alwaar 't broodt des levens, de Here Jeſus, is te voorſchyn gekomen, maar ook *een vleeſchhuis*, alzo Bethlehems weiden overvloeiden van beeſten, die van daar naar Jeruzalem ten offer wierden gebragt, gelyk ook Chriſtus, van Bethlehem gekomen, te Jeruzalem is geoffert. Te Bethlehem, was de begraffeniſſe van Rachel, *Gen.* XXXV, 19. XLVIII, 7. *Sam.* X, 2. Dat 'er *Joſ.* XV niet van gewaagt wordt, kan wezen, dat die ſtadt toen door oorlog verwoeſt was, zynde dan kort daar op weder herbouwt, alzo 'er *Recht.* XVII, 7. en XIX, 1, 2 weder van gewaagt wordt. Ten tyde van Boas was die ſtadt mede den hongersnoodt onderworpen, *Ruth.* I, 1. In Davids tydt lag 'er eene bezettinge der Philiſtynen in, II *Sam.* XXIII, 14. Aldaar was ook die bornput, waar uit David begeerde te drinken, II *Sam.* XXIII, 15, 16. Naderhandt verſterkte Rehabeam die ſtadt, II. *Chron.* XI, 6. In Nebukadnezars tydt ſchynt de zelve ook verwoeſt, II *Kon.* XXV; doch daar na in Nehemias tydt is die weder herbouwt, *Neh.* VIII, 26, en ſtondt tot op Chriſtus tydt, toen Bethlehem echter zo vervallen was, dat het maar een vlek was, *Joh.* VII, 42, zynde eindelyk door de Romeinen ganſch verwoeſt, zodanig, dat 'er maar weinige vervalle huizen overig zyn gebleven. Daar na was Bethlehem vermaart zo door 't graf van Rachel, dat naderhandt koſtelyk is opgebouwt; als ook door de geboorte van vele brave mannen, Elimeleg, Boas, Ebzan, Elhanan, Seraja, Joab, Abizai, Azahel, Obed, Iſai, en koning David, naar wien zy *de Stadt Davids* heette, *Luc.* II, 4, 11. Maar allerheerlykſt blonk haar luiſter door de geboorte van den Heilandt der werreldt, waar over de twee dichters Prudentiuſſen zich in loftuitinge lieten horen, en gelyk voorzegt was, dat Chriſtus uit Bethlehem zoude voortkomen, *Mich.* V, 1; en dit door den Euangeliſt Lucas zo duidelyk vervult getoont wordt, dat Chriſtus geboren *ἐν πόλει Δαβὶδ, in de ſtadt Davids*, *Luc.* II, 11, zo ook door Matthæus *ἐν Βηθλεὲμ, in Bethlehem*, en dat Maria het kindt Jezus leide *ἐν τῇ φάτνῃ, in de kribbe*, te weten, die *ἐν τῷ καταλύματι, in de herreberge* was, daar zy door de menigte gene plaatſe konde krygen, *Luc.* II, 7, 11, 12, is te verwonderen, hoe 'er Godgeleerden kunnen zyn, die Bethlehem deze eere benemen, met te zeggen, dat Chriſtus buiten of onder de muren van die ſtadt zoude geboren zyn, in eene karavane of algemene herberg, daar de kribbe zoude uitgehangen hebben, 't geen al te zot is om te wederleggen. En ſchoon Origenes en Juſtyn de Martelaar Chriſtus geboorteplaatſe al *σπηλαιὸν* noemen, zo doedt dit niets tegen 't gemene gevoelen, wyl 't wel wezen kan, dat die ſtal uit eene rotſe of ſpelonke beſtont; ook ſtryden Michas en Matthæus niet tegen malkander, wanneer Michas vrage צָעִיר voor הַצָּעִיר *zyt gy klein?* het zelve zegt, dat Matthæus heeft, *gy zyt geenzins de kleinſte*; doordien Chriſtus geboorte aan 't vervallen Bethlehem den grootſten luiſter gaf. Verder, hoe Bethlehem door Konſtantyns moeder met eenen tempel is vereert, hoe Hieronymus aldaar zyn leven doorbragt, en hoe Bethlehem door de Heidenen is onteert, wordt nader door den voorgemelden *Outhof* op de aangewezen plaatſe aangetoont. De keizer Hadrianus liet 'er in den jare 135 het beeldt van Adonis oprechten; doch de keizerin Helena, moeder van Conſtantinus den Groten, bouwde aldaar, daar men giſte dat Chriſtus geboren was, eene prachtige kerk. Hier heeft zich Hieronymus opgehouden, wanneer hy den Hebreeuſchen Bybel in de Latynſche tale vertaalde. Wanner de Chriſtenen het landt Canaan bemachtigt hadden, wierdt hier in den jare 1110 een biſdom opgerecht, ſtaande onder den patriarch van Jeruzalem. Doch dit hieldt op ſedert de Turken meeſter van deze plaatſen geworden zyn. Althans is Bethlehem een tamelyk groot dorp, van omtrent 150 huizen, in welke de Mahometanen, nevens eenige Griekſche en Maronitiſche Chriſtenen, wonen, die zich met rozenkranſen en krucifixen te maken meeſt geneeren, die ze den pelgrims verkopen. De tempel van Helena ſtaat 'er nog, zynde met cederenhout gedekt, en met loot overtogen, ook met vele grote venſteren voorzien. Hy ruſt op verſcheide marmere pylaren, boven welke de gehele muur met Moſaïſch werk op een voortreffelyken goudgrondt geſchildert is. Men toont in den zelven de plaatſe, daar Chriſtus gezegt wordt geboren en beſneden te zyn. De Grieken zyn wel in 't bezit dezer kerke, maar de Roomſchen hebben 'er twee kapellen tegen over gebouwt, en bezitten ook een voortreffelyk klooſter. Thevenot getuigt, dat de Chriſtenen genoodzaakt zyn de doorreizende Turken met hun geheel gevolg in dezen tempel te herbergen, en van alle nooddruft te voorzien. By Bethlehem, in 't Weſten, is een bron aan een berg, waar uit de drie helden van David water ſchepten. Voorts heeft op een vierendeel van eene myle in 't Zuiden de toren Eder geſtaan, by welken de engelen den herderen de geboorte des Zaligmakers verkondigden. Op een gelyken afſtandt naar 't Noorden legt Rachel begraven, welker

welker grafstede, bestaande uit twaalf stenen, nog gezegt wordt voorhanden te zyn. Hier van daan is het omleggende landt *Rachels landt* genaamt. *Gen.* XXXV. 48. *Jud.* XII. *Ruth.* I. 4. I. *Sam.* XVII. II. *Sam.* XXIII. *Matth.* II. *Luc.* II. *Joh.* VII. *Euseb. Hieron. Genebrard. Wilhelm. Tyrius l.* XI. *c.* 12. *Jacob Vitriac. c.* 56. *Bellon. l.* II. *observ. c.* 87. *Baron. in Annal. Buntings Itiner. Doubdan. Voyage de la terre S. Dappers Palestina.*

BETHLEHEM is de tytel van een bisdom in Vrankryk, gelegen in Nivernois. Wanneer de Saracenen het H. Landt weder veroverden, begaf zich Rainald, bisschop van Bethlehem, in den jare 1223 tot Guido, grave van Nevers, in Vrankryk, die hem het bestier eenes hospitaals te Clameci, zynde eene kleine stadt in Nivernois, behorende onder het bisdom van Auxerre, opdroeg. Met deze plaatse is naderhandt de tytel eenes bisdoms van Bethlehem verknocht; en de navolger van Rainald was in den jare 1225 Godfried de Perfectis, die tot dezen tydt toe zyne opvolgeren gehad heeft, hoewel dit bisdom gene goederen bezit. *Chopin. polit. l.* II. *c.* 4. *Miræus Geogr. Coquille hist. de Nivern. Sammarth. Gall. Tom.* II.

BETHLEHEMITISCHE BROEDEREN zyn zekere ordensmannen, door Petrus van Bethencourt, een Fransch edelman, op de Canarische eilanden gesticht; doch paus Innocentius de XI heeft hen eerst in den jare 1687 na den regel van Augustinus bevestigt. Hunne voornaamste bezigheit bestaat in het bezorgen van zieken, die zich in de hospitalen bevinden. Voorts is hunne kleding daar in van die der Kapucynen onderscheiden, datze rechte schoenen, en, in plaats van haaire, ledere gordels dragen, hebbende ook een schildt op hunne borst, waar op de geschiedenis der geboorte van Christus te Bethlehem geschildert is.

BETHLEM, of BELLEM, is een klooster der Hieronymiten in Portugal, naby Lisbon, van koning Emanuel gesticht, en der H. Maagdt Maria, onder den name der geboorte van Christus, toegewyd, waar van daan het ook *Bethlehem* genaamt wordt. Het heeft uitermaten grote en ryke inkomsten, en is daarom ook zeer merkwaardig; dewyl de koningen van Portugal sedert de tyden van Emanuel aldaar begraven zyn. Niet verre van daar, midden in de rivier de Tajo, is een vierkante toren, waar op de gevangenen van staat opgesloten worden. *Colmenar delices de Portugal.*

BETHLEN, een out slot in het graafschap Zolnok in opper-Hungarië, vyf mylen van Deva, is het stamhuis van het volgende geslacht.

BETHLEN is een der outste en vermaartste geslachten in Hungarië en Zevenbergen. Ten tyde wanneer Matthias de I, of Corvinus, koning in Hungarië was, leefden twee van dezen name, te weten GEORGIUS en DOMINICUS, waar van de eerste Bannus Szözeniensis, de twede woiwode van Zevenbergen was. De zoon van dezen Dominicus teelde GABRIEL by de dochter van Paulus Kynisius, die mede in den vermaarden veldslag by Mohatz was, in welken koning Lodewyk het leven verloor. Gabriel liet eenen zoon na, genaamt WOLFGANG, die wegens zyne dapperheit by Stephanus Battori in groot aanzien was. De koning gebruikte zynen dienst, wanneer hy de stadt Dantzig onder zyne gehoorzaamheit bragt, verders tegen de Muskoviten, en elders. Hy was de vader van den vermaarden GABRIEL, en van STEPHANUS, van welke beneden. De zonen van Stephanus waren STEPHANUS en PETRUS, van welke hy den eersten tot Georgius Ragoczy zondt, om hem het vorstendom Zevenbergen op te dragen. Deze bragt naderhandt eenen der bloedverwanten van Ragoczy om 't leven, wanneer de zelve reets vorst van Zevenbergen was, waar uit grote onlusten ontstonden. Van dezen Petrus, gelyk het schynt, zyn GEORGIUS en NICOLAUS gesproten, welker eerste in den jare 1692 tot veldheer over de Zevenbergsche krygsmacht verkoren, de laatste opperkanselier in Zevenbergen geworden is. CATHARINA, de dochter van Georgius, wierdt in den jare 1694 van den vorst Michaël Apaffi ten huwelyk genomen. Deze stierf in den jare 1713. *Keservinus in Epist. ad Pareum in monument. viror. illustr. P.* II. *p.* 228. *seq. Ludolphs Schaubuhne.*

BETHLEN, (GABRIEL) die anders, naar de wyze der Hungaren, die de voornamen achter zetten, onder den name van *Bethlen-Gabor* bekent is, was een zoon van Wolfgang Bethlen, en wierdt in den jare 1580 geboren. In zyne jeugt was hy by den vorst Sigismund Battori, dien hy riedt, van zich Zevenbergen, dat hy tegen twee vorstendommen in Silesië aan den keizer hadt overgelaten, wederom aan te matigen, het welk in den jare 1601 ook geschiedde. Maar wanneer deze eindelyk gedwongen wierdt zich den keizer te onderwerpen, bleef Bethlen by Moses Zäkler, en Georg Barbel, die zich tegen den keizer aankantten. Maar wanneer Moses ook in den jare 1602 van den keizerlyken generaal Basta by Weissenburg geslagen wierdt, vloodt Bethlen met hem by de Turken in Temiswar, quam in den jare 1603 weder in Zevenbergen, doordien de Turken Moses met geweldt in het vorstendom Zevenbergen stellen wilden. Doch deze wierdt door den woiwode van Wallachië den 12 July 1603 by Kronstadt plotzelyk overvallen en geslagen; wanneer de Turken Bethlen aanhitsten om de regeering van Zevenbergen aan te vaarden, en hem daar toe hulpe toebragten. Doch hy wierdt door Lodewyk Ragoczy, en Henrik du Val, grave te Dampier, op de vlucht geslagen; waar door Stephanus Botskay aan de regeering quam. Bethlen trouwde daar op met de weduwe van Moses Zäkler, en hieldt het bestendig met den vorst Botzkay, na wiens doodt Sigismundus Ragoczy, en daarna Gabriel Battori tot de regeering quamen. Deze laatste zondt Bethlen naar Temiswar, alwaar hy beloofde eenige plaatsen den Turkschen keizer in de handen te leveren, ingevalle hy tot het vorstendom van Zevenbergen komen kon; welke toezegging de Sultan aannam, zendende tien duizent man in Zevenbergen. Wanneer nu op der zelver aankomste vele Zevenbergsche groten van Battori afvielen, en deze by Waradyn vermoort wierdt, quam Bethlen in den jare 1613 aan de regeering. In den begin wederstonden hem eenige Zevenbergsche en Hungarische groten, voornamentlyk George Humanay, Andreas Doczy, en Nicolaus Esterhasi; maar hy sloeg de zelve in den jare 1616, en kreeg in den jare 1619 Doczy, veldheer te Caschau, by de verovering dezer stadt gevangen, latende hem in de gevangenis sterven. Wanneer de Boheemsche standen in den jare 1619 tegen Ferdinand den II de wapenen opnamen, maakte hy een verbondt met hen, rukte in opper-Hungarië, veroverde de stadt Caschau en vele andere plaatsen, bragt ook eindelyk byna geheel Hungarië, behalven Raab en Comorra, onder zyn geweldt, terwyl zich byna alles onderwierp, zynde door die van Oostenryk tot hier toe al te wreet gehandelt, gelyk zulks de bezwaarnissen getuigen, die zy door een geschrift werreldkundig gemaakt hebben. Nadat zyne veldheren het eilandt Schut hadden ingenomen, en daar door eenen pas in Bohemen erlangt, vereenigde zich zyn generaal Redei Ferentz, en de Hungarische grave Emmerik Thurzo, nevens twaalf duizent man, met de Bohemen. Hy zelve veroverde in den jare 1619, in October, de stadt Presburg, en erlangde dus de Hungarische kroon; was ook van voornemen om naar Wenen te gaan, ten ware hem de tyding, dat zyn veldheer, George Ragoczy, door Humanay, met hulpe der Polen, geslagen was, afgeschrikt hadde. Hy trok derhalven te rug, nadat hy te voren Oedenburg ingenomen hadde. In den jare 1620 maakte hy met die van Bohemen en Hungarië een verbondt, wierdt ook toenmalen door de Hungaren tot hunnen vorst, en eindelyk den 25 Augustus tot koning gekroont. Maar nadat in den jare 1621 de Boheemsche nederlage by Praag geschiedde, liet hy de Hungarische krone van Presburg naar Altsol voeren, en zocht by den Turk hulp tegen den keizer. Doch de brieven quamen in de handen van eenige Hungarische groten, waar door het geschiedde, dat hy veel van der zelver toegenegenheit verloor; in zo verre dat zy zich met zynen veldheer Sezschi George, en anderen tegen hem verbonden, en heimelyk by den keizer genade erlangden; waar op Presburg en andere Hungarische steden door den grave van Boucquoy en Sezschi weder verovert wierden. Hy echter behaalde aan zyne zyde ook eenig voordeel; want hy veroverde de vesting Neuheusel, voor de welke Boucquoy bleef, nevens anderen; Presburg belegerde hy te vergeefs, en keerde zich daar op naar Moravië. Eindelyk quam het te Nicolaasburg tot een vrede, uit krachte van den welken hy de krone afstaan, maar daarentegen zeven gespanschappen, nevens de stadt Caschau, voor zyn leven behouden zoude. Daarenboven wierden hem de tytel van ryksvorst, nevens de twee vorstendommen in Silesië, Oppeln en Ratibor, toegestaan. Doch in den jare 1623 nam hy weder de wapenen op, kreeg den Turk op zyne zyde, en viel met 60000 mannen in Hungarië. In den jare 1624 quam het tot een stilstandt, en kort daarna volgde de vrede, in welken hy in de bezitting der zeven gespanschappen op nieuw bevestigt wierdt. In den jare 1626 nam hy weder de wapenen op, en trok, nevens de Turken, ook den grave Ernst van Mansfeldt aan zich: maar ook toen wierdt de zake in der minne bygelegt. Hy stierf aan de waterzucht den 5 November 1629, bedenkende in zyn testament den keizer Ferdinand den II, den Roomschen koning Ferdinand den III, nevens den Turkschen keizer, nalatende aan ieder dezer drie een schoon paardt, nevens een met edelgesteenten en paarlen gestikt tuig, en veertig duizent dukaten. Zyne gemalin vergat hy ook niet, en droeg den Turkschen keizer de executie van zyn testament op, maar zyne weduwe en Zevenbergen den Roomschen keizer. Zyne eerste gemalin was de weduwe van Moses Zäkler, die in den jare 1622 stierf, hebbende Petrus gebaart, die ook niet lange leefde. De twede gemalin was in den jare 1626 Catharina, dochter van Johannes Sigismund, keurvorst van Brandenburg, by welke hy gene kinderen teelde, maar naderhandt door Franciscus Karel, hertog van Saxen-Lauenburg, ten huwelyk genomen wierdt. Men roemt ook dezen Gabriël Bethlen wegens zyne goede hoedanigheden, hebbende hy 42 veldslagen bygewoont, dragende midlerwyle zorge voor zyne religie, stichtende het Gereformeerde vorsten-collegie te Weissenburg. De studien beminde hy zeer. Voor dat hy de vorstelyke waardigheit erlangt hadde, hieldt hy zich een tydlang te Constantinopel op, en was in den beginne zo arm, dat hem niemandt hondert daalders borgen wilde. *Lotichius l.* IV. *seq. Thuldenus in Hist. nost. temp. Roscio elogii di capit. illustr. p.* 360. *Pufendorf de reb. Suec. l.* I. *Ludolfs Schaubuhne Tom.* I. *Lamormaini vita Ferd.* II. *Isthuanf. Hist. Hung. Toppeltini Orig. Transylv. p.* 229. *seq. Lucæ Schles. Chron. Kreckwitz Siebenburgen.*

BETHLEN, (JOHANNES) oppergespan van het Weissenburger, tegenwoordig het Karlsburger comitaat, opperhoofdman van Uldvarhely, de zetel van Zäckel, en kanselier der Zevenbergsche regeering onder Michaël den I Apafi, was een man van groot verstandt en geleerdheit. Hy liet in den jare 1664 zyn *Epitome rerum in Transylvania ab ann.* 1629 *ad an.* 1663 *gestarum* te Amsterdam drukken. Het zelve boek is weinig tyds daarna in Duitschlandt onder den name van *Bedrängtes Dacia* in 't licht gekomen. *Czwittingeri Hung. lit. p.* 67.

BETHLEN, (STEPHANUS) of *Bethlen Isthuan*, was een broeder van Gabriel Bethlen, hoewel Sagredo hem maar een neef van den zelven noemt. Wanneer die overleden was, voerde zyne gemalin het gebiedt, en Stephanus was stedehouder. Maar alzo de standen van Zevenbergen zwarigheit maakten, de regeering

ring in handen eener vrouwe te laten, wierdt haar op den landdag te Clausenburg aangezegt, dat ze zich van het bewindt van zaken ontslaan moest. Stephanus was gaarne vorst geweest, maar niet vertrouwende van alle de stemmen te zullen erlangen, liet hy door zynen schoonzoon, grave David van Zolyan, het vorstendom aan Georgius Ragoczy, een ryk heer in opper-Hungarië, opdragen. Deze reets tot Waradyn gekomen zynde, verstont, dat de steden Stephanus tot haren vorst verkoren hadden. Dit veroorzaakte vele onlusten, gemerkt de zoon en schoonzoon van Stephanus bestendig by Ragoczy bleven; het welk eindelyk Stephanus bewoog, zyn recht varen te laten, latende de zake tot eene nieuwe verkiezinge komen; wanneer Ragoczy door geschenken zich tot vorst dede verkiezen, maar Stephanus zich naar zyne landgoederen in Hungarië begaf, latende zynen zoon Petrus op zyne goederen in Zevenbergen. Deze hadt een rentmeester, die eenigermaten met Ragoczy bevriend was, en dien hy wegens zekere onrichtige rekening eenen stokslag gaf, waar aan hy kort daar na stierf. Ragoczy derhalven wilde Petrus daar over in verzekering nemen; maar deze was reets naar Etsched in opper-Hungarië gevlucht. Stephanus nam zich de zake zynes zoons aan, ging zelve naar Constantinopel, en bragt het daar henen, dat den Bassa van Oven last gegeven wierdt in Zevenbergen eenen inval doen, en Bethlen tot het vorstendom te helpen. Ragoczy in 't tegendeel hieldt by den keizer om hulp aan, doch kon niets verwerven, alzo de keizer ter zelver tydt met Zweden en Vrankryk te doen hadt. Doch de Polen en Hungaren deden nevens zyne onderdanen heimelyk hun best, en Ragoczy, zich stellende, als of hy in der minne handelen wilde, gewan tydt om zich te versterken. Eindelyk vielen de Turken met 25000 man in 't landt; tegen welke zich Sigismund Cornisch, veldheer van Ragoczy, met omtrent 7000 mannen in 't veldt begaf, en een voordeelige post vatte, met voornemen, de overige hulpbenden af te wachten. Maar de Turken hem met geweldt aantastende, moest hy zich in een gevecht inlaten, en hadt het geluk, dat hy in den jare 1636 by Schalonta eene volkome overwinning behaalde. Ragoczy vervolgde hier op zyn geluk, met voornemen om de Turken in 't landt te vallen, die derhalven in het zelve jaar vrede maakten, uit krachte van welken Ragoczy in het bezit des vorstendoms Zevenbergen blyven, maar aan Bethlen zyne ontnome goederen wedergeven zoude. *Bethlens bedrängtes Dacia. Sagredo Mem. Hist. p.* 654. *Ludolfs Schaubuhne ad an.* 1630. 35. 36. *Toppeltini orig. Transylv. Kreckwitz.*

BETHPHAGE was een dorp of landhoeve in 't Joodsche landt, aan den Olyfberg by Jeruzalem gelegen, waar van by de Euangelisten dikwils gewag gemaakt wordt. Hieronymus meent, het zy eene woning der priesteren geweest, en dus genaamt is van de vruchtbaarheit der vygebomen.

BETHSAIDA, eene stadt in 't H. Landt, aan den oever der Galileesche zee, veertien mylen van Jeruzalem in 't Noorden gelegen. Voor de geboorte van Christus was het maar een dorp; doch Philippus, viervorst in Iturea en Trachonitis, maakte het tot eene schone stadt, noemende haar *Julias*. Maar wanneer zyn broeder Herodes Antipas, van het dorp Betharanta, aan de overzyde der Jordane, ook eene stadt maakte, en *Julias* noemde, heeft Bethsaida hare eerste benaming weder ontfangen. De drie Apostelen, Petrus, Philippus en Andreas, zyn van Bethsaida geboortig. Hier dede de Zaligmaker grote en vele wonderwerken: doch de inwoners zyne prediking verachtende, heeft hy hen den ondergang voorzegt. *Matth.* XI. *Luc.* X. *Marc.* VIII. *Joh.* I. *Lightfoot. Bochart. Bunting.*

BETHSAN. Zie SCYTHOPOLIS.

BETHSEMES, dat is, *een zonnenhuis*, was eene stadt in den stamme Juda, eene myle van Jeruzalem, en wierdt den priesteren en Leviten tot eene woning gegeven. Wanneer ten tyde van Samuel de inwoners van Bethsemes de arke des Heren hadden zien wederkomen uit het landt der Philistynen, en de zelve aangeraakt, hoewel zy gene priesteren waren, wierden onder hen vyftig duizent en zeventig man geslagen, hoewel het de geleerden aangaande dit getal niet eens zyn, en Hieronymus, Rupertus, Isidorus, Lyra, Tostatus, Bochartus, enz. de meening van Josephus volgen, zettende maar *zeventig man*. Ten tyde des konings Achas veroverden de Philistynen Bethsemes. Joas, koning in Israël, heeft omtrent deze stadt Amazia, den koning van Juda, overwonnen. Nog eene andere stadt, genaamt BETHSEMES, was in den stamme Naphtali, uit welke de Cananiten door de kinderen Israëls niet verdreven, maar dienstbaar gemaakt zyn. Nog eene was 'er in den stamme Issachar, aan den voet van 't gebergte Carmel; eindelyk eene in Egypten, anders *Heliopolis* genaamt. *Jos.* XV. 19. 21. *Judic.* I. I. *Sam.* VI. II. *Reg.* XIV. II. *Paralip.* XXVII. *Joseph. Antiq.* VI. 2. *Hieron. in Quæst. Bochart.*

BETHUEL, een zoon van Achor, leefde in den jare der werreldt 2080, en was een vader van Laban en Rebecca. *Gen.* XXII, XXIII. *Joseph. Antiq. l.* XV.

BETHULIA, eene stadt in 't H. Landt, in den stamme Sebulon, elf mylen van Jeruzalem, tusschen Dothan en de Galileesche zee. Holophernes, veldheer van Nebucadnezar, wierdt in des zelfs belegering door Judith onthalst. *Judith.* VII. 13. De Christenen bouwden by Bethlehem eene sterkte, noemende die het *Fransche Bethulië.*

BETHUNE, een kleine, maar neêringryke en sterke stadt, nevens een kasteel, in 't graafschap Artois, zes mylen van Ryssel, aan eene kleine rivier, Biette, gelegen. Zy ging in den jare 1645 aan de Franschen over, de welke ze behielden by den Pireneeschen vrede. In den jare 1710, den 28 Augustus, veroverden ze de bondgenoten, en in den jare 1712 hernamen ze de Franschen, die het in den vrede van Utrecht ook behouden hebben. Hier bevindt zich sedert eenige eeuwen zekere broederschap der liefde, genaamt *Charitas Eligiana Bethuniensis*, die de armen begraven, die aan de pest of andere qualen sterven.

BETHUNE. Dit geslacht heeft zynen naam van de voornoemde stadt, doch zyn oorspronk van ROBERT den I, here van Bethune en Richebourg, schutsheer van Arras, die in den jare 1000 geleeft heeft, hebbende vyf navolgeren, met den name van ROBERT, welker laatste in den jare 1195 zonder erfgenamen is gestorven, zynen broeder, WILHELM den II, de regeering nalatende, wiens zonen, ROBERT de VIII en WILHELM, het geslacht voortgeplant hebben. Van dezen Wilhelm, heer van Locres, stammen de heren van Bethune af, die zich naar Vrankryk begeven hebben. Hy teelde WILHELM den II; deze den III; deze den IV, die in den jare 1340 stierf. Hy teelde ook MATTHEUS, nalatende JOHANNES den I. Deze teelde JOHANNES den II, die in den slag by Azincourt in den jare 1415 bleef, en verscheide kinderen hadt, van welke JAKOB, of JAKOBIN, een stamvader der heren van Balfour in Schotlandt geworden is. ROBERT diende onder koning Karel den VII tegen de Engelschen. Deze heeft het huis voortgeplant, zynde zyn navolger JOHANNES de III geweest, stervende in den jare 1512, en, onder anderen, ALPINUS nalatende. Deze teelde, nevens andere kinderen, ook JOHANNES den IV, die in den jare 1552, of 1553, op het kasteel te Conci stierf, nadat hy wegens zyn quaat gedrag van zyne goederen beroost was. Zyn opvolger was FRANÇOIS *van Bethune*, baron van Rosni, die de party der Hugenotten aannam, in den jare 1569 in den veldslag by Jarnac gevangen wierdt, en in den jare 1575 stierf, nalatende MAXIMILIANUS SALOMON, baron van Rosni, gouverneur van Mante, enz. die by de belegering van Amiens tegenwoordig was, en op de te rug reize den 19 September 1597 te Beauvais zonder erfgenamen sturf; PHILIPPUS, grave van Selles en Charrost, die de stichter is van eene byzondere linie, en nog twee zonen, die jong gestorven zyn. MAXIMILIAAN de I *van Bethune*, die zyn opvolger was, en van wien naderhandt een afzonderlyk artykel volgt, was hertog van Sulli, souverain vorst van Enrichemont en Boisbelle, enz. en stierf in den jare 1641. Zyne zonen waren MAXIMILIAAN de II, marquis van Rosni, en FRANÇOIS, eerst grave van Orval, naderhandt hertog van Bethune. MAXIMILIAAN de II was in den jare 1588 geboren, wierdt grootmeester over de artillerie en opperopziender der koninklyke gebouwen en vestingen. Hy stierf nog voor zynen vader in den jare 1634, nalatende MAXIMILIAAN FRANÇOIS, die na den grootvader hertog van Sulli wierdt, in den jare 1661 stierf, en twee dochteren, nevens eenen zoon, MAXIMILIAAN PETRUS FRANÇOIS, hertog van Sulli, naliet. Deze was geboren in den jare 1640, en stierf in den jare 1694. Zyne nagelatene zonen waren, MAXIMILIAAN PETRUS FRANÇOIS NICOLAAS, hertog van Sulli, die in den jare 1695 in een storm voor Namen bleef, en MAXIMILIAAN HENRIK, hertog van Sulli, die in den jare 1698 zyne eerste zitting in het parlement nam. FRANÇOIS, de tweede zoon van MAXIMILIAAN den I, heeft zich in de oorlogen, in den jare 1621 wegens den Godsdienst gevoert, by de verdediging van Montauban, en in andere gelegenheden, voor de Hugenotten zeer dapper gequeten, wierdt in den jare 1624 koninklyke veldmaarschalk, in den jare 1627 opperstalmeester der koninginne, in den jare 1633 ridder van 's konings orde, 1652 hertog van Bethune, en stierf in den jare 1678. Hy teelde MAXIMILIAAN HELIONORUS, die in den jare 1646 in de bestorming van Piombino bleef; MAXIMILIAAN ALPINUS, hertog van Bethune, vader van MAXIMILIAAN FRANÇOIS, die marquis van Bethune was, en in den jare 1685 stierf. Hy teelde ook PHILIPPUS, vicomte van Meaux, die in den jare 1682 gestorven is, en andere kinderen meer. PHILIPPUS *van Bethune*, baron, naderhandt grave van Sulles en Charrost, ridder der koninklyke orde, was de jonger zoon des voornoemden François, en een broeder van den vermaarden MAXIMILIAAN den I, hertog van Sulli, surintendant der financien, enz. Hy bragt zich zonderling door zyne gezantschappen naar Italië, Duitschlandt en Engelandt in groot aanzien, en stierf in den jare 1649, in het 84 jaar zynes ouderdoms. In den jare 1606 trouwde hy met Catharina van Bouteiller de Senlis, dochter van Philippus, heer van Monci; en in den jare 1608 met Maria d'Alegre. Uit het eerste huwelyk teelde hy 1) HIPPOLYTUS, die zyn navolger was. 2) HENRIK, aartsbisschop van Bourdeaux, geboren te Rome in den jare 1604, wanneer zyn vader afgezant was; die in den jare 1626 bisschop van Bayonne, naderhandt in den jare 1629 van Maillezais, eindelyk in den jare 1646 aartsbisschop van Bourdeaux wierdt, en den 11 May 1680, in het 76 jaar zynes ouderdoms, stierf. 3) LODEWYK, van wien hierna. 4) MARIA, eerste gemalin van Franciscus Hannibal, hertog van Estrées, enz. die in den jare 1628 overleden is. Hippolytus van Bethune, grave van Celles, marquis van Chabris, enz. genaamt de grave van Bethune, geboren den 19 September 1603, was hofjonker by de koninginne Maria Theresia van Oostenryk. Hy was in de belegeringen van Montauban, Rohan, Rochelle, enz. wierdt in den jare 1661 koninklyke ridder, en stierf den 29 September 1665. By Anna Maria van Beauvilliers, die in een groot aanzien leefde, teelde hy 1) PHILIPPUS, grave van Selles, geboren in den jare 1630, en 1658 zonder erfgenamen gestorven. 2) HENRIK, grave van Bethune, geboren den 29 Maart 1632. Deze stierf buiten Vrankryk in ballingschap in den jare 1690, waar in hy, wegens de ontvoering van Mademoiselle de Vaubran, jongste zuster der hertoginne van Estrées, by na tien jaren geleeft heeft. Maria Dauvet baarde hem in den jare 1663 Lo-

LODEWYK. 3) ARMAND *van Bethune*, geboren in den jare 1635, naderhandt bisschop van Puy. 4) FRANÇOIS, marquis van Bethune, geboren in den jare 1638, ridder der koninklyke orde, heeft zich door vele gezantschappen, zonderling naar Polen, bekent gemaakt. Hy stierf als ambassadeur in Zweden te Stokholm in September 1692. Met Louise Maria de la Grange, dochter des kardinaals Henrik d'Arquien, en zuster der verstorvene koningin van Polen, Johanna Sobiesky!, heeft hy twee zonen, en zo vele dochteren geteelt. De outste dochter wierdt in den jare 1690 van Stanislaus Casimir, vorst van Radzivil Kleetzka, groot maarschalk van Litthouwen; de twede van Jablonowsky, woiwode van Ruslandt, te Zolkieuw in den jare 1692 ten huwelyk genomen. 5) ANNIBAL, ridder van Malta, om eertyds chef over een esquader. 6) HIPPOLYTUS, aalmoesenier der koninginne, naderhandt abt te Nôtre Dame te Baupré, enz. eindelyk bisschop van Verdun. 7) LODEWYK, marquis van Bethune, trouwde de weduwe des marquis van Monyone; en 8) drie dochteren. Lodewyk van Bethune Charrost, pair van Vrankryk, gouverneur van Calais, lieutenant generaal in Picardië, ridder der koninklyke orde, en derde zoon van Philippus, wierdt in den jare 1605 geboren. Hy droeg eerst de wapenen in Hollandt. Van daar wederkerende wierdt hy overste van een regiment in Picardië, met het welke hy zich in den jare 1628 en de drie volgende by de belegeringen van Rochelle, Privas, Pignerol en Saluzzo bevondt, als mede in den slag by Veillane, enz. Voorts wierdt hy kapitein onder 's konings lyfwacht, en gouverneur van Calais. In den jare 1631 was hy als veldmaarschalk by de verovering van Chauvigny, en naderhandt in andere zware voorvallen. In den jare 1661 ontfing hy de koninklyke ridderorde, verzelde den koning in den jare 1667 in zynen veldtocht naar Vlaanderen; wordende van kapitein over 's konings lyfwacht in den jare 1672 hertog van Charrost. Hy stierf in den jare 1681, en hadt by Maria, dochter van Johannes l'Escalopier, president te Parys, LOUISA ANNA en ARMAND geteelt. De dochter stierf in den jare 1666, als gemalin van Alexander Wilhelm van Melun, prinse van Espinay. Armand wierdt hertog van Bethune-Charrost, pair van Vrankryk, ridder van de orde des H. Geests, lieutenant generaal van Picardië, Boulogne, en een gedeelte van Henegouwen, en gouverneur van Calais. Hy nam in den jare 1690 zyne eerste zitting in het parlement. Maria, dochter van Nicolaus van Foucquet, met de welke hy in den jare 1657 getrouwt was, baarde hem, 1) NICOLAUS, abt van S. Michiel de Treport, die in den jare 1699 stierf. 2) ARMAND, hertog van Charrost, pair van Vrankryk, baron van Ancenis, pair en president des adels in Bretagne, lieutenant generaal in Picardië, Boulogne, en een gedeelte van Henegouwen, gouverneur van Dourlens, lieutenant generaal van Vrankryk, enz. Hy heeft by zyne gemalinne ook reets in den jare 1681 LODEWYK JOSEPHUS en PAULUS FRANCISCUS geteelt. 3) LODEYWK BASILIUS, ridder van Malta, en twee dochters, die het geestelyke kleedt aannamen. *Du Chesne histoir. de la maison de Bethune. Godefroy & P. Anselme. hist. des grands, offic. de la cour. Sammarth. Gall. Chr. Dupleix in Henr.* IV. *Imhof geneal. Gall.*

BETHUNE, (MAXIMILIAAN de I VAN) hertog van Sully, zoon van François van Bethune, baron van Rosni, wierdt geboren in den jare 1559; en alzo zyn vader de party der Hugonotten hadt aangenomen, onthieldt zich deze van zyne jeugt af by den koning van Navarre, die naderhandt koning van Vrankryk was, Henrik den IV, in wiens bestendige gunste hy stont. Eerst was hy des zelfs kamerheer, verzellende den koning in vele gevaarlyke krygstochten, en wierdt in verscheide gewigtige handelingen gebruikt; gelykerwyze hy in den jare 1595, wanneer des konings zaken zeer verwart stonden, veel daar toe hielp, dat de kardinaal van Bourbon zich met den koning verzoende. In den jare 1594 trof hy met eenige voorname hoofden der ligue uit name des konings een verdrag. Zyne uitmuntende getrouwigheit en voorzichtigheit bewogen den koning, dat hy hem in den jare 1598 tot opperopziender der financien maakte, die hy ook wel haast in een beteren staat stelde, en zonder eigenbaat behertigde, en den ontfangeren der koninklyke penningen de gelegenheit benam om zich zelve te verryken. Gedurende deze zyne bediening quam de zo genaamde *Paulette* op, die hy in 't byzonder bevorderde, waar voor hem echter de Fransche natie niet dankte. Zie PAULETTE. Immers men vondt na 's konings doodt zeventien millioenen aan kontanten in de schatkist, tot een zeker bewys, dat Bethune een goet financier geweest was. In den jare 1601 wierdt hy naar Engelandt gezonden, hoewel zonder charačter, om van de koninginne Elisabeth eenige geheime raadslagen tegen het huis van Oostenryk te ervaren, waar van zy den koning eenige opening gedaan hadt. In den jare 1603 ging hy voor de twede maal derwaarts, als afgezant aan den koning Jakob, met wien hy ook uit name zynes konings een verbondt maakte, ziende noozakelyk op de vermindering der Oostenrykſche macht. Hy was reets in den jare 1599 grootmeester van de artillerie geworden, welke bediening de koning hem ten gevalle tot een kroonampt maakte; en in den jare 1602 was hy gouverneur der bastille en opziender over alle de havens van Vrankryk gemaakt. Na zyne wederkomste uit Engelandt wierdt hy ook gouverneur van Poitou, en wierdt in den jare 1606 door den koning, onder den tytel van Sully, tot Duc en Pair gemaakt; en dus bleef hy in 's konings gunste tot des zelfs doodt in den jare 1610. Doch met die verandering veranderde zyn geluk ook. Door de vertrouwelykheit tusschen den koning en hem hadt hy zich vele vyanden gemaakt, voornamelyk den grave van Soissons, en den maarschalk van Bouillon, die hem zochten by de koninginne weduwe, zynde regentinne geworden, den voet te ligten, gelyk zy hem zo wegens den Hervormden Godsdienst, van welken hy belydenis deedt, als om dat hy het arsenaal, en den schat aldaar, en door zynen schoonzoon, den hertog van Rohan, de Zwitsers in zyne macht hadt, ligtelyk konden verdacht maken, te meer, alzo hy zelve daar toe gelegenheit gaf, wanneer hy zich op de eerste tyding van 's konings doodt in de bastille opsloot, al het broodt van de bakkeren der stadt daar henen liet brengen, en 6000 Zwitsers onder zynen voornoemden schoonzone naar Parys dede komen, en eerst op den volgenden dag, op het aanraden van anderen, tot de regentinne en den jongen koning gekomen was om zyn hof te maken; invoegen de grave van Soissons, de maarschalk van Bouillon, de hertog van Espernon en vele anderen hun best deden om hem te doen tuimelen. Hy poogde te vergeefs zich door den prinse van Condé te dekken; want die was niet bequaam iets groots te ondernemen. De Guisen, op welke hy zich naast dezen prinse het meeste verliet, en om welker wille hy de prinsen van den bloede uit den zadel gezet hadt, vergaten hem, zo haast zy aan de andere zyde hun voordeel zagen; met anderen van het oude ministerie, die hem nog hadden kunnen dienen, was hy overhoop geraakt. Hy konde dus niet verhoeden, dat de regentinne hem in den jare 1611, onder voorwendzel, dat hy eens zyne begeerte tot de ruste hadt te kennen gegeven, van het gezag over de bastille, en 't opzicht over de financien beroofde; hoewel hy dit ongeval al vry standvastig verdroeg, begevende zich in zyn slot te Sully. Men zoude hem ook garen het grootmeesterschap der artillerie, nevens het gouvernement van Poitou, ontnomen hebben; doch de Gereformeerden, die juist ter zelver tydt eene vergadering hielden, namen zich zyne zake dus aan, dat het hof geraden vondt, dit voornemen te staken. In den jare 1615 verkoos hy de party der prinsen van Condé tegen het hof; en zyn vergelyk gemaakt hebbende stont hy het gouvernement van Poitou aan zynen schoonzone, den hertog van Rohan, af. Men leest, dat hy naderhandt wederom aan 't hof geweest is, genietende de genegenheit der regentinne, en pogende de raadslagen des maarschalks van Bouillon, en het aanwassende gezag des prinsen van Condé te keer te gaan, het welk, hoewel tegen zyne wille, aanleiding tot het gevangennemen des prinsen gaf. Ook zegt men, dat de koning genegen is geweest om hem het opzicht over de financien weder toe te vertrouwen, ingevalle hy van religie wilde veranderen, maar dat hy zulks bestendig bleef weigeren. In den oorlog tegen de Hugenotten in den jare 1622 onthieldt hy zich in het landschap Quercy, hebbende daar nog eenige steden in handen, en verzekerende den koning dermaten van zyne trouwe, dat hy niet alleen de belegerde inwoners van Montauban persoonlyk, hoewel te vergeefs, ter overgave aanmaande, maar ook eenige zyner sterktens in Quercy in de handen des konings overgaf. Vooraleer hy zulks omtrent alle doen kon, wierdt hy door eenen zyner zonen te Fierac belegert. Deze nam zynen vader gevangen, en andere zyner plaatsen wierden door de Gereformeerden bezet, invoegen zyne belofte niet in 't geheel volbragt wierdt. Men houdt echter daar voor, dat dit alles met toeleg van hem geschied is, wanneer hy gene beloning van 't hof ziende, berouw hadt van zyne toezegging, den koning gedaan, te meer, alzo de koninklyke troupen eenige zyner vestingen aan de Loire, zonderling Sully, met geweldt hadden ingenomen. Immers het hof nam het dus op, en vondt wel haast middel om hem tot volbrenging zyner beloften te dwingen. Hy begaf zich daar op naar Sully, en bemoeide zich voorders met gene staatszaken. Want onaangezien men hem in den jare 1634, nadat hy het grootmeesterschap over de artillerie hadt nedergelegt, daar voor tot veldmaarschalk van Vrankryk maakte, vindt men echter niet, dat hy in die waardigheit de minste diensten gedaan heeft. Hy stierf den 21 December 1641, op zyn kasteel Villebon in 't landt Chartrain. By zyne eerste gemalinne, Anna van Courtenai, heeft hy Maximiliaan, marquis van Rosni, en by de twede, Rachel van Cochefilet, nevens twee dochteren, François, hertog van Bethune, grave van Orval, geteelt. Hy was een verstandig en oprecht, maar eigenzinnig en stuursch man, zynde dit de voornaamste oorzake zynes ongevals geweest. Men heeft onder zynen name *Memoires*, onder den tytel van: *Oeconomies Royales. P. Anselme Histoire de la maison de France Tom.* II. *p.* 1092. *Andr. du Chesne hist. de la maison de Bethune. Mezeray hist. de France. Vassor hist. de Louis* XIII. *Tom.* I. II. IV.

BETICA, een der drie grote delen van Spanje, door de Romeinen verdeelt in *Tarraconensis*, *Batica* en *Lusitanica*, nu Portugal, geheten. Het draagt den name van de rivier *Batis*, nu *Guadalquivir*, en begrypt Andalusië, met een groot gedeelte van het koninkryk Grenada, zynde zeer vruchtbare landstreken. De voornaamste steden daar in waren Hispalis, nu Sevilië, en Corduba. Aben Joseph, koning van Marocco, ontweldigde het Alfonsus, koning van Castilië, in den jare 1195; en sedert zyn de Saracenen meester daar van geweest, tot op Ferdinand den V, grootvader van keizer Karel den V. *Mariana Hist. d'Espag.*

BETISAK, (JOHANNES) voornaamste raadt van Johannes, hertog van Berry, die in alle schelmstukken zynen here gedient hebbende, eindelyk levendig verbrand is. *Mezeray in Car.* VI. *ne.*

BETLIS, eene stadt in Armenië, tien dagreizen van Diarbeckir, staat onder een Bey of lands vorst, zynde de machtigste onder allen, en kunnende 25000 ruiters en eene grote menigte voetvolk te velde brengen. De Turksche keizer en de koning van Persië moeten zyne vriendschap zoeken, dewyl het hem anders ligt zoude vallen den weg tusschen Aleppo en

Taures te fluiten, ingevalle de een den anderen wilde beoorlogen; want hy bezit een zo nauwen doortocht door het gebergte, daar tien man wel duizent kunnen afkeeren. Als men van Aleppo naar deze ſtadt reiſt, ziet men eene gehele dagreize niet dan ſteile gebergtens, leggende de ſtadt zelve tuſſchen twee bergen, ſtaande een kanonſchoot van elkander; maar het ſlot, waar op de Bey zynen zetel heeft, legt midden op een hoop opgeworpen aarde, zynde zo ſteil opgearbeid, dat men niet anders dan rondom gaande naar boven komen kan. *Tavernier Reizebeſchr. in Perzië* III.*b.* 3. *k.*

BETON, (DAVID) een kardinaal, met den tytel van *S. Stephanus*, biſſchop van Mirepoix, en naderhandt aartsbiſſchop van St. Andrews in Schotlandt. Hy was een zoon van den baron van Balfour, uit het geſlacht van Beton, zynde eene der edelſten van Schotlandt. Zyne ouderen lieten hem te Parys ſtuderen, en koning Jakob de V zondt hem naderhandt als ambaſſadeur aan koning François den I. Deze benoemde hem tot biſſchop van Mirepoix, en bezorgde hem in den jare 1538 van Paulus den III den kardinaalshoedt, zondt hem ook als legaat naar Schotlandt, alwaar hy zynen neve Jakob Beton in 't aartsbiſdom van S. Andrews opvolgde, en Georgius Wichard, die de leere der Proteſtanten omhelſde, verbranden liet; doch waar mede hy zich vele onluſten op den hals haalde. In den jare 1546, den 29 May, wanneer hy 's morgens van zyn bedde opſtont, wierdt hy in zyn kardinaals gewaadt aan het kruis van een venſter in zyn eigen paleis opgehangen; het welke zommigen den twiſt tuſſchen hem en de graven van Leſley, anderen iets anders toeſchryven. *Leſley hiſt. d'Ecoſſe l.* IX. & X. *Dempſter in Martyr. Scot. Jovius. Buchan. Hiſt. Scot. Spond. in Annal. Sammarth. Gall. T.* II. *p.* 740. *Aubery.*

BETRANION, biſſchop van Tomi in neder-Meſië aan de Zwarte zee, vertoornde den keizer Valens daar mede, dat hy zich tegen de Arianen kantte. *Theodoret. hiſt. Eccl. l.* IV. *c.* 35.

BETRUCIUS, of BERTUCCIUS, (FRANCISCUS) een geeſtelyke van de orde der Minimen, zeer ervaren in de Godgeleertheit, uitſtekende in Godvruchtigheit, en deftig prediker, zo als getuigt wordt van Franciſcus Lanovius *in Chron. Minimor. p.* 592; van Ab. Rocchus Pirrus *Not. Eccl. Syr. pag.* 243; van Hippolytus Maraccius *in Bibl. Mariana part.* I. *p.* 400. en Coronelli *in Bibl. Tom.* V. *n.* 4041. Hy heeft geſchreven:

Van het bovennatuurlyk ſchepſel.
Van de ontfangenis der zalige Maagt Maria, beide in 't Latyn.

Lanovius voegt 'er by, dat hy meer dingen geſchreven heeft, doch dat die tot zyne kenniſſe niet gekomen zyn. *Biblioth. Sicula.*

BETSCHAU, eene ſtadt in Bohemen, gelegen in den Saxiſchen kreits, heeft goede bergwerken, in 't byzonder van tin. *Zeileri Topogr. Bohem. p.* 12.

BETSKO, eene kleine ſtadt met een kaſteel in het opper-Hungariſche graafſchap Trentſchin, naby de ſtadt van dezen naam, aan de rivier de Waag. In den jare 1708 veroverde Ragotsky deze plaats ſtormenderhandt, plunderde en verbrandde dezelve; doch het kaſteel wierdt door den kommendant door dappere tegenweer behouden.

BETBRUN. Dus wordt een vermaart Godshuis in Beyeren genaamt, gelegen in het Munchens gericht Nederburg, twee mylen van Ingolſtadt. Het wordt ook *S. Salvater tem Betbrun* genaamt. Het is wegens zeker beeldt vermaart, 't welk gezegt wordt wonderwerken te doen, weshalven het van vele vreemdelingen bezocht wordt. Hertog Ferdinand en Maximiliaan de I zyn hier te voet naar toe gereiſt, om hunne devotie te verrechten. *Churb. p.* 143.

BETUWE, een landſtreek in Nederlandt, in 't Zuiderdeel van Gelderlandt, en 't Ooſtelyk gedeelte van 't out Batavië, of 't Bataviers eilandt, beginnende aan Schenkenſchans, daar de Rhyn verdeelt wordt in de Waal en Rhyn, en zich hedendaags uitſtrekkende tot digt aan de ſteden Tiel en Buren, doch eertyds van groter omſlag. Als de Batten, een gedeelte der Katten, het eilandt tuſſchen den Rhyn in bezit gingen nemen, hebben zy aan de landeryen, die naaſt de ſcheiding der riviere gelegen waren, den naam van BAT-AWE gegeven. Dezen naam heeft die landſtreek ſtandvaſtiger dan de andere landen behouden: zodat dit opperſt gedeelte van out Batavie tegenwoordig alleen den naam draagt van Betauwe of de Betuwe. Van de naamreden, zo even gemeldt, houdt de heer Menſo Alting zich zo verzekert, dat hy ergens deze woorden gebruikt: *Dit is de rechte naamreden van het alleredelſte volk der Batavieren: dit is de oorſprong hunner benaminge. Al wat hier van verſchilt, is niet anders als loutere beuzelpraat.* Dit gevoelen is niet zonder waarſchynlykheit, zonder dat men den beroemden *Bato* en Baatshaven, uit Batoos naam gemaakt, behoeft te verdedigen. Hoewel men het gevoelen van Pontanus, en eenige anderen, die den naam *Betouwe* van *Bat* of *Bet* en van *ouwe* afleiden, wel mag ſtaande houden, zonder van beuzelpraat beſchuldigt te worden. *Bat* of *Bet* is zo veel te zeggen als goet of beter; *ouwe* of *awe*, gelyk *gawe*, *gouwe*, *ga*, *go*, *gey*, *goy*, zelf volgens Alting, niet anders te zeggen is als een vlakke en doorgaans grazige landsdouw. Het verſchil zou eindelyk hier op uitdraaien, of de Betuwe of Betouwe den naam zoude gegeven hebben aan de Batavieren, daar Pontanus heen wil; dan of de Batten, gelyk Alting ſpreekt, of de Bataviers den naam zoude gegeven hebben aan de Betuwe. Ten eerſten aanzien zoude iemandt ligt zeggen dat Pontanus het grootſte ongelyk van de werreldt moet hebben, omdat Tacitus uitdrukkelyk zegt, dat de Bataviers, zo lang als ze over den Rhyn woonden, een gedeelte der Katten zyn geweeſt. Zo hebben de Bataviers dan, zal iemandt zeggen, eerſt over den Rhyn gewoont, en een gedeelte van de Katten geweeſt, en dan al verder den naam van Batavieren gehad, eer ze naar deze landen quamen afzakken, en hebben vervolgens dien naam van de Betuwe niet gekregen. Doch daar ſtaat wel by Tacitus, datze onder de Katten gewoont hebben, en een volk met de Katten zyn geweeſt; maar daar ſtaat niet, datze daar Batavieren genoemt wierden: en vervolgens kunnen zy, nadatze hier aangekomen waren, en zich in Batavie neêrgeſlagen hadden, dien naam van hunne nieuwe woonplaats gekregen hebben. De woorden van Dio Caſſius ſchynen ook de woorden van Pontanus niet weinig te ſtyven: want hy ſchryft duidelyk, dat de Bataviers, die goede ruiters waren, aldaar genoemt wierden naar de Betuwe, of Batua, een eilandt in den Rhyn. Den naam van 't eilandt te krygen, gelyk Dio Caſſius ſpreekt, of den naam aan 't eilandt gegeven te hebben, 't welk Alting beweert, ſchynt regelregt tegen elkander te ſtryden. Dit alles ſchynt genoeg om het gemelde gevoelen van Pontanus met een goeden ſchyn van waarheit ſtaande te houden, en van beuzelpraat te zuiveren. Echter is waar dat de namen van *Batenburg* en *Batenhuizen*, omtrent welke plaatſen een gedeelte der oude Batavieren, voor hunne overkomſte, waarſchynlyk gewoont hebben, eenen groten ſtut geven aan 't gevoelen van Alting, en een waarſchynlyk bewys zyn, dat de naam van *Batavieren*, als in de oorſpronkelyke plaatſen der eerſte Batavieren bekent zynde, hun niet allereerſt gegeven is in deze landſtreke, die den naam van BAT-AUWE ſtantvaſtiger dan de andere landen behouden heeft: zodat dit opperſte gedeelte van 't oude Batavie tegenwoordig alleen den naam draagt van de *Betuwe*, of de Betuw. Karel Martel noemtze in eenen brief van den jare 822 een *pagus*, dat is een grote landſtreek, die doorgaans in verſcheide graafſchappen of rechtsbannen van grote rechteren verdeelt wordt; het geen niet altydt op eene en zelve wyze toeging. By Freherus, Cluverius, Perhocus, Bignonius, en meer anderen kan gezien worden, hoe de landen in graafſchappen, de graafſchappen in grote ſteden, en in ſtedekens en dorpen verdeelt wierden. Dat Vrankryk in bailjuwſchappen, en Engelandt in graafſchappen verdeelt wierdt, blykt uit deze getuigeniſſe van Joan. Forteſcutus: „ Het ryk van Engelandt, wordt by graafſchappen on„ derſcheiden, gelyk dat van Vrankryk by bailjuwſchappen: „ zo dat 'er geen eene plaats in Engelandt is, die niet onder „ het ligchaam van een graafſchap behore. Vorder wordt een „ graafſchap verdeelt in hunreden (honderden) of hondert ge„ talen, die op zommige plaatſen wapentelgen genoemt wor„ den. De honderden of hundreden worden wederom verdeelt „ in dorpen: " Deze hundreden, honderden of hondertgetalen, dat is het bewindt over hondert dorpen, zyn volgens het verhaal van Ingulfus in Engelandt allereerſt ingevoert door koning Alfredus. „ Hy heeft (zegt deze ſchryver) alle de land„ ſchappen en geweſten van gansch Engelandt allereerſt in graaf„ ſchappen, de graafſchappen in hondertgetalen of Hundreden, „ en in tientallen verdeelt. enz. Hy voegt'er by, hoe de zelve koning de regeerders der provincien, die eerſt *vicedomini* of *ondervoogden*, genoemt wierden, in twederlei bedieningen verdeelt heeft: in rechters, en *Vicecomites*, of ondergraven. Hier ſtaat by te voegen dat deze verdeelingen door den gemelden koning verzonnen zyn, om het oneindig getal van rovers, die de wegen overal onveilig maakten, uit te roeien. Zo haaſt als iemandt van eenige miſdaadt of roverye beſchuldigt wierdt, moeſt hy uit zyn hondert-en uit zyn tiental borg voor zyn gedragt ſtellen. Kon hy geen borg krygen, men handelde hem volgens de geſtrengheit der wetten. Maar indien een miſdadige, voor of na het ſtellen van borgen, zich wegpakte of ſchuil hielt: moeſten alle de genen, die onder het hondert-en onder het tiental behoorden, den koning eene zekere boete opbrengen. Hier door wierden de wegen zo veilig, dat iemandt, die een beurs met gout op den weg verloren hadt, of willens hadt laten leggen, verzekert was dat hy de zelve drie of vier dagen daarna op de zelve plaats onvermindert wedervinden zou. De koning, zelf liet op eenige dyken, en aan kruiswegen, verre van de handt af, goude armringen hangen, zonder daar wachters by te zetten. Maar geen menſch, die 't hart hadt van zyn handen daar naar uit te ſteken. De gemelde graafſchappen wierden wederom verdeelt in verſcheide gerechtshoven of baljuwſchappen, die den naam droegen van *Villicationes*, afgeleid van het woordt *villicus*, dat in de middelſte eeuwe voor een ſchout of bailjuw genomen wierdt. Die naam zeker wordt zo genomen by Joannes de Beka, by Hocſemus, en by Miræus; ook in de kronyk van St. Prudoos klooſter, by Egidius Aureæ Vallis, by Innocent den III, by Hieronymus Vignerius, by P. Chiflet, en by Chapeauville. Elk gerechtshof hadt zyne parochiekerken, kapellen, en altaren, na dat het grote of kleine dorpen, of enkele buurten waren. De eerſte, dat is de grootſte dorpen, hadden het recht om een doopvont en een kerkhof te hebben: de twede hadden een kapel, die onder de parochiekerk behoorde: de derde maar eenen altaar om de miſſe te lezen. Een out ſchryver van een ongedrukte kronyk, die in 't Karthuizer klooſter van Godsbergen bewaart wordt, noemt het eilandt van den Rhyn *Patavum*, het geen wel ſlaan zou op *Patavia*: zo als dit eilandt in het kaartboek des Roomſchen Ryks, door Peutingerus uitgegeven, genoemt wordt By Aimonius, of in des zelfs vervolg, ſtaat verkeerdelyk *Bavia* geſchreven voor *Batua*.

De *Betuwe* wordt doorgaans verdeelt in de *Over*-en *Neder-Betuwe*: wordende, om deze ſcheiding te maken, een linie getrokken

trokken van den oever des Rhyns regt over Wageningen, tot aan den naastgelegen oever der Waal: zodat de neder-Betuwe zich daar van daan nederwaarts strekt tot het graafschap van Buren toe, tusschen Lingen in den Rhyn. Karel Martel, de goederen van Everhard, die graaf van dit landschap was, van zynen vader bekomen hebbende, schonk die aan de kerke van Utrecht. De volgende koningen hebben 'er van tydt tot tydt meer landeryen bygevoegt, die de bisschoppen, volgens zekere uitspraak van scheidsmannen, met de Geldersschen tegen andere landeryen verwisselt hebben, zo dat de gansche Betuwe Geldersch gebleven is, als men zeer weinige plaatsen uitzondert, die de graven van Kleef van de bisschoppen te leen hielden. *De Raias Woordb. Beschryving van 't bisdom van Utrecht nevens de Aantekeningen* III *Deel.*

BETZEN, BEZDEZ, of TIEFENBACH, een zeer sterk bergkasteel, in den Buntzlauer kreits in Bohemen, van den welken men zeven mylen tot aan Praag ziet, en eene grote myle verre het geroep kan gehoort worden. Men zegt, dat van daar tot aan Biela een onderaardsche gang loopt. De ronde toren, aldaar gebouwt, heeft eene muur van acht ellen dik. Althans wonen 'er Benedictynen op de zelve. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 8. §. 2. *p.* 88. *Vogtens jetztl. Boehm. p.* 76.

BETZOW, een kasteel in den Elnbogner kreits in Bohemen, maar tegenwoordig verwoest. In den Saxischen kreits is ook eene stadt, voerende dezen name. Zie BETSCHAU. *Balbin. Miscell. dec.* I. *l.* III. *c.* 8. §. 1. *p.* 84.

BEUCHLINGEN. Zie BEICHLINGEN.

BEURATH, een stedeke in 't graafschap Glats in Bohemen, eertyds onder de heren Terzky; maar is in den Boheemschen oorlog verbrand. *Zeileri Topogr. Bohem. p.* 12.

BEUREN, een groot vlek in Zwaben, aan den Donau gelegen, tusschen Dutlingen en Sitmaringen. Zommigen houden het voor het *Bragodurum* der ouden.

BEURLIN, (JAKOB) proost en kanselier der universiteit van Tubingen, was te Dornstadt in 't Zwarte woudt in den jare 1520 geboren. Hy studeerde te Tubingen, en wierdt aldaar doctor en professor in de Godgeleerdheit. In den jare 1551 wierdt hy door den hertog van Wurtemberg, nevens Johannes Brentius, en eenige anderen, op het Concilie naar Trenten gezonden. Van daar te rug komende, naar Pruissen, om aldaar de geschillen aangaande de rechtvaardigmakinge te helpen byleggen. Na dezen keerde hy weder naar Tubingen, wierdt tot proost der kerke en kanselier der universiteit benoemt. Wanneer hy eindelyk in den jare 1561 naar Vrankryk op de zamenspraak te Poissy gezonden wierdt, stierf hy te Parys aan de pest den 28 October 1561. Zyne schriften zyn: *Enarratio Epistolæ Canonicæ Johannis*; *Liber contra Petrum à Soto*; *Oratio de mysteriis incarnationis Jesu Christi. Pantal. Prosop.* P. III *Crusius Annal. Suev. Thuan. l.* XXVIII. *Adam. vit. Theol. Freher. Theatr.*

BEURS, (WILLEM) een man van geringe afkomst, maar door de zucht tot de schilderkunst in achting gekomen. Zyn eerste werk was het schilderen van landschappen, het geen hy naar de wyze van zynen meester Willem van Drillenburg uitvoerde. Naderhandt begaf hy zich tot het schilderen van tronien. Dit gelukte hem ook zo, dat hy het verre gebragt zou hebben, hadt hy de gezelschappen en kroegen weten te myden. Hy vertrok eindelyk naar Grol, daar hy zich begaf tot het bloemschilderen, en onderwyzen van de jeugt in de tekenkunst: tot welker dienst hy een boekje, genoemt *de grote werreldt geschildert in 't kleen*, geschreven heeft, handelende over de vermengingen en behandelinge der olieverwen. Doch het is van geen grote waarde. *Houbr. schild.* III. *d.*

BEUST, een adelyk geslacht in Saxen, oorspronkelyk uit het Mark; want reets in den jare 1400 is JOACHIM bisschop te Havelberg geweest. In den jare 1379 worden vier uit deze familie gezegt als keizerlyke officieren in den Beyerschen veldtocht gebleven te zyn. HENRIK *van Beust* was de grootvader van ACHIM, hoofdman te Möckern, in het aartsbisdom Maagdenburg. Deze teelde 1) KASPAR, hoofdman te Gruningen 2) MELCHIOR, hoofdman der heren van Schönburg te Glaucha. 3) HENRIK. Deze bleef in den jare 1553 in den slag by Siverhausen. 4) JOACHIM, van wien beneden. Deze Joachim teelde by eene Brandin van Lindau verscheide zonen, onder wier nakomelingen JOACHIM in den jare 1660 vorstelyk Altenburgsche opper-steuerontfanger geweest is. Hy was heer van Langen-Orla en Tennstadt in Thuringen. In den jare 1715 was BERNARD FREDERIK *van Beust* op Pinnewitz, koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal lieutenant der kavallerie. *Peckenstein Theatr. Sax.*

BEUST, (JOACHIM) was een zoon van Achim, te Möckern in den jare 1522, den 19 April, geboren, en hebbende aldaar de gronden zyner studien gelegt, wierdt hy in den jare 1539 naar Leipzich gezonden. In den jare 1544 reisde hy naar Italië, alwaar hy Alciatus, Socinus, en anderen hoorde, en nam in den jare 1548 te Bononië de waardigheit van doctor aan. Twee jaren daarna wierdt hy raadt des keurvorsten Mauritius, en niet lange daarna professor te Wittenberg. In den jare 1553 benoemde hem keurvorst Augustus, en in den jare 1563 de vorstelyke broederen van Anhalt, Joachim Ernest en Bernard, tot hunnen raadt; welke waardigheit hy ook in den jare 1586 by keurvorst Christiaan, en in den jare 1591 het opzicht der keurvorstelyke prinsen erlangde. Voorts wierdt hy ook in den jare 1580 consistoriaale raadt te Dresden, woonde twee jaren daarna de zamensprake te Quedlinburg, op bevel des keurvorsten, by, en deedt met andere Godgeleerden en werreldlyke heren het algemene bezoek der Saxische kerken en scholen. Hy stierf den 4 February in den jare 1597, op zyn riddergoedt te Planitz by Zwickau. Zyne schriften zyn: *Christiadum libellus*; *Enarratio Euangeliorum & Epistolarum*; *Enchiridion de arte bene moriendi*; *de Simonia*; *Lectura in Tit. de Jurejurando*; *jure connubiorum & dotium. Oratio de dignitate legum & Ictorum.* enz. *Willich. Peckenstein Theatr. Sax. c.* 10. *Freher. Theatr. Eberti Elog. ICt. Hendreich.*

BEUTELSBACH. Zie WURTEMBERGSCHE Familie.

BEUTHEN, in het Latyn *Bythonia*, of *Beuthena*, by de Polen *Bithom*, is eene stadt en vrye stands heerlykheit in opper-Silesië, omtrent de Poolsche grenzen, 18 mylen van Breslau. Zy is niet groot, maar eertyds zeer vermaart geweest wegens hare ryke zilvermynen. In den jare 1257 stichtte Uladislaus, hertog van Oppeln, en Ratibor, alhier een klooster, ter zelver tydt heer van deze stadt en heerlykheit zynde, uit welke linie zich Casimirus hertog van Oppeln en heer van Beuthen noemde, gevende in den jare 1289 zyn vorstendom aan koning Wenceslaus van Bohemen, dat van hem ontfangende als een leen, en den 10 January te Praag hem huldende. Uladislaus, hertog te Kosel, heeft in den jare 1317, behalven andere steden en kastelen, ook Beuthen van den koning van Bohemen als een leen ontfangen; en zyn zoon Boleslaus heeft zich ook van Beuthen geschreven. Van hem kocht het hertog Premislaus van Teutschen in den jare 1363. Zyn kleinzoon Wenceslaus liet het in den jare 1426 voor een geringen prys over aan den bisschop van Krakau; echter quam het naderhandt weder aan Silesië, waar op het Matthias, koning in Hungarië, en hertog in Silesië, in den jare 1477, nevens het kasteel Schwerlenitz, met alle toebehoren, aan Johannes van Zerotin verpandde, van wien ze op de zelve wyze aan Johannes, den laatsten hertog van Oppeln, en wederom van dezen tegen de betaling eener zekere geldsomme aan Georg, markgrave van Brandenburg, quam; waar in koning Lodewyk van Hungarië en Bohemen voor zo verre bewilligde, dat de markgrave ze voor zich en zynen naasten opvolger bezitten zoude, maar niet langer, gelyk hy ze ook nog by 't leven des hertogs van Oppeln in bezit nam, en trachtte de vervallene bergwerken, voornamentlyk, van zilver en loot, te Tarnowitz weder in staat te brengen. Hem volgde zyn zoon Georg Frederik; en wanneer die in den jare 1603 zonder kinderen stierf, nam Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, de verzette heerlykheit Beuthen en Oderberg, nevens het vorstendom Jagerndorf, in bezit, gevende dit gedeelte in Silesië zynen tweden zone Johan Georg, aan wien ze ook zyn broeder, keurvorst Johan Sigismund, in de erfdeeling in den 1608 overliet. Daar tegen protesteerde de keizer, en wilde deze twee verzette heerlykheden weder inlosschen. Hier over ontstont wegens de melioratie, en het genotene vruchtgebruik by het opper-en vorsten-recht te Breslau een rechtsgeding, waar in in den jare 1618, den 17 May, Beuthen den keizer toegewezen wierdt, die het tegen eene grote somme aan Lazarus, grave van Henkel, vryheer van Donnersmark, verzette, en naderhandt in den jare 1629 geheel verkocht, wiens erfgenamen ze nevens Oderberg en Tarnowitz nu nog bezitten. In den jare 1698 is de heerlykheit van Beuthen van keizer Leopoldus tot een vrye standt in Silesië verheven, en der zelver gedeputeerden, nevens die van de heerlykheit Beuthen-Carlath, in Maart by de vorst-vryheerlyke stemme ter zitting ingeleid, onder beding, dat deze beide jaarlyks wegens den rang verwisselen zouden. Voorts heeft dit landt eenen talryken adel, eenen eigen lands-hoofdman, een eigen landrecht, en wordt in onderscheiding met de vrye stands heerschappye Beuthen in neder-Silesië, opper-Beuthen of Beuthen-Beuthen genaamt. By de stadt zelve zegt *Cromerus* dat in den jare 1367 de bergwerken verdwenen zyn, sedert de burgers aldaar twee priesters om hals gebragt hebben. In den jare 1589 quamen de Poolsche gezanten naar Beuthen, en handelden aldaar over de vrylating des aartshertogs Maximiliaan, die in den slag by Pitschen in het voorgaande jaar gevangen was. In den jare 1627 wierdt deze plaats door de Zweedsch-Weimarschen verovert. *Cromerus l.* XII. *Balbinus in Miscell. Dec.* I. *l.* VIII. *p.* 3. *p.* 244. *Henelii Silesiogr. renovat. c.*2. §. 35. *c.* 7. §. 11. *Luc. Schles. Chron. p.* 147. 699. *Topogr. Siles.*

BEUTHEN, *Bethania*, of *Bythonia*, eene stadt en vrye stands heerlykheit in neder-Silesië, gelegen in 't vorstendom Glogau. Zy is eene der grootste heerschappyen in Silesië, wordende door den Oderstroom in twee delen gedeelt. Behalven de stadt Beuthen zyn'er nog verscheide kasteelen in, waar onder inzonderheit Carlath vermaart is. Zy behoort den graven van Schönaich, en is in den jare 1697, gelyk als Beuthen in opper-Silesië, tot een vrye standsheerlykheit gemaakt, en in het volgende jaar ingeleid, onder voorwaarde, dat de gedeputeerden der Beuthnische landen jaarlyks omtrent den rang verwisselen zouden. Zy wordt, tot onderscheidt der heerlykheit Beuthen in opper-Silesië, neder-Beuthen, Beuthen aan den Oder, en Beuthen Carlath genaamt. De stadt Beuthen, by de Polen *Biton* genaamt, is zeer out, en wordt gezegt eertyds eene halve myle daar van daan gestaan te hebben, en met een sterk kasteel te zyn voorzien geweest, waar uit de Polen onder koning Boleslaus den III zich tegen keizer Henrik den I in den den jare 1109 dapper verweerden; doch in den oorlog, dien keizer Frederik tegen de Polen voerde, verwoesten dezen Silesië aan de overzyde der Oder zelve met vuur, om den keizerlyken al hun verblyf daar omtrent te benemen. Hier door zegt men dat Beuthen mede te gronde gegaan is; invoegen de inwoners meer beneden aan den oever der Oder een nieuwe stadt hebben gesticht, de welke, niettegenstaande zy met vruchtbare velden, wynbergen als anderszins omringt was, nochtans niet zon-

zonderling in staat konde komen, te meer, alzo ze in den jare 1475 geheel door den brandt verteert wierdt. Voornamentlyk heeft in den beginne der XVII eeuwe Georg, vryheer van Schönaich, de zelve zeer verbetert en vergroot, ook in den jare 1616 een aanzienlyk gymnasium aldaar gesticht, het welk tot den jare 1629 zeer gebloeit heeft. Maar wanneer deze Georg van Schönaich zich al te zeer in de belangen van den nieuw-verkoren koning van Bohemen, Frederik den V, keurvorst van de Palts, inwikkelde, en zyne goederen in den dertigjarigen oorlog meest verwoest wierden, is dit gymnasium gesloten, tot op den huidigen dag. In den dertigjarigen oorlog bedienden zich de Zweden van deze stadt, als een pas tegen groot-Glogau; en alzo zy met gene muren omringt was, versterkten zy de zelve aan de landzyde met een wal; wanneerze nu door de keizerlyken, dan door de Zweedschen ingenomen wierdt. De burgery geneert zich met de wynbergen en het maken van lakenen. In de XVI eeuwe behoorde Beuthen nog aan de heren van Glaubitz, en heeft Wolfgang van Glaubitz de wynbergen voor de stadt grotendeels aangelegt. Voorts kreeg ze Fabianus, vryheer van Schönaich, in bezit, die in den jare 1591 stierf. In 't Oosten der stadt legt een out kasteel op een heuvel, hebbende tamelyk sterke muren, zynde zulks naar gissing het oude slot Beuthnitz, in den jare 1477 door hertog Johannes van Sagan verovert, en in brandt gestoken, na dat hy de Boheemsche bezetting daar uit verjaagt hadt. *Duglosf. hist. Polon. Helenii Silesiogr. Schickfus Sehlef. Chron. Luc. Schlef. Chron. Topogr. Siles. p.* 124.

BEUTHER, (MICHAEL) een rechtsgeleerde en hoogleeraar in de geschiedenissen te Straasburg, was een zoon van Michaël Beuther, die een amptman was der stadt Karlstadt aan den Mayn in Frankenlandt, kleinzoon van Pieter Beuther, grens-amptman des hertogdoms Franken, die in den jare 1496 stierf. Hy wierdt te Karlstadt den 18 October 1522 geboren, en hebbende de gronden zyner studien te Wurtsburg en Koburg gelegt, begaf hy zich in den jare 1536 naar Marpurg, tot Johannes Draconites, doctor in de Theologie, en leerde onder hem de Hebreeusche tale. Eindelyk quam hy te Wittenberg, en wierdt by Luther en Melanchthon bekent; en magister geworden zynde begon hy zich op de historien te leggen. In den jare 1542, wanneer tusschen den keurvorst van Saxen, Johan Frederik, en hertog Mauritius twist ontstont, liet hy zich te Torgau van den keurvorst als monsterschryver gebruiken. Deze onlusten gestilt zynde, keerde hy weder naar Wittenberg, en wierdt in den jare 1546 als professor in de poëzy en wiskunst naar Grypswalde beroepen. In den jare 1548 nam hem Melchior Zobel, bisschop van Wurtzburg, als zynen raadt by zich, en in het volgende jaar bezocht hy de vermaartste akademien van Vrankryk, om de rechtsgeleerdheit te leren. Hy schreef te Poitiers zyne *Historia Ephemeridum*, die in den jare 1550 te Parys in 't licht quam, en na welke Paulus Eberus zyn *Calendarium* gericht heeft. In den jare 1551 wierdt hy weder van 't Wurtzburgsche hof aangenomen, en in het volgende jaar, nevens Henrik, grave van Kassel, en Johan Zobel tot het sluiten der vredestractaten naar Passau gezonden. In den jare 1553 begaf hy zich naar Padua, en oeffende zich, op het aanraden van Melanchthon, in de geneeskunde. Hy bezocht ook Rome en verscheide voorname akademien in Italië, wordende te Ferrara doctor in de rechten. Wanneer hem hier op in den jare 1555 de bisschop terug riep, wierdt hy nevens anderen op den ryksdag naar Regensburg gezonden; en alzo hy de Protestantsche religie toegedaan was, ontmoette hy vele vyanden; weshalven hy zyne ontslaging van den bisschop verzocht, die hy echter niet erlangen kon, voor al eer hy in den jare 1559 van den keurvorst van de Palts, Otto Henrik, tot kerkenraadt en bibliothekaris beroepen wierdt. Na het overlyden des keurvorsten begaf hy zich naar Oppenheim, liet alle staatszaken varen, en maakte eenen korten inhoudt van ieder kapittel van den Bybel. Wanneer hy in den jare 1562 mede by de verkiezing van keizer Maximiliaan den II was, tradt hy in den huwelyken staat. In het volgende jaar bezocht hy op zyne eige kosten vele akademien en steden, om de oudheden na te speuren. In den jare 1565 wierdt hy professor in de historiën te Straasburg, en stierf aldaar den 27 October 1587. Hy heeft verscheide theologische, rechtsgeleerde en historische boeken geschreven: ook was hy in alle wetenschappen, en in de meeste Europische talen ervaren. Zyne voornaamste werken zyn: *Animadversionum seu disceptationum, tam Historicarum, quam Chronographicarum, liber; Opus fastorum Antiquitatis Romanæ; Continuatio Historiæ Sleidani; Fasti Hebræorum, Atheniensium & Romanorum; Praxis rerum criminalium; de globo Astronomico & Circulis*, enz. Hy liet drie zonen na, 1) MICHAEL PHILIPPUS, doctor in de Theologie en generaal superintendent by den hertog van Tweebruggen. 2) JOHAN MICHAEL, doctor in de rechten, en hoogleeraar in de philosophie te Straasburg, stervende aldaar in den jare 1618, in het 53 jaar zynes ouderdoms. Deze schreef niet alleen zelve *de jure prælationis; de appellationibus; Compendium terræmotuum, à Christo nato ad annum* 1611. *Tract. Feud.* enz. maar gaf ook eenige der werken zynes vaders met aanmerkingen in 't licht. 3) JAKOB LODEWYK, landschryver in 't ampt Bergzaberen. *Neand. in Erotem. Hebr. p.* 567. *Adam. vit. Philos. Freher. Theatr. Eberti Elogia ICt. Hendreich.*

BEUTRICH (PETRUS) was te Mompelgard geboren, en hebbende in zyn vaderlandt de gronden zyner studien gelegt, begaf hy zich naar Vrankryk, en wierdt te Valence in 't Dauphiné doctor in de rechten. Wederkerende maakte hem Frederik de III, keurvorst van de Palts, tot zynen raadt, en liet hem naderhandt met zynen zoon, prins Frederik Casimir, naar Vrankryk trekken, om de Protestanten aldaar hulptroepen aan te brengen. In den jare 1577 ging hy nevens anderen tot den koning van Vrankryk, om te klagen, dat de beloofde penningen niet op zynen tydt voldaan waren, wanneer zeker voornaam heer, die hem onthaalde, gezegt wordt hem gift bygebragt te hebben; waar van hy echter niet gestorven is. Wanneer naderhandt Gebhard van Truchses, keurvorst van Keulen, in gevaar was, zondt hem Paltsgrave Johan Casimir onder het bevel van dezen Beutrich hulpbenden toe, alle uitgelezen manschap, waar mede zich Beutrich door den vyandt sloeg, alle de zynen gelukkig binnen Bon bragt, en naderhandt op allerlei wyze den vyandt afbreuk deedt. Hebbende zyn overige leven tot dienst van het vaderlandt besteed, stierf hy te Heidelberg den 12 February in den jare 1587, in het 49 jaar zynes ouderdoms. Hy was een liefhebber der geleerden, welsprekent, en in de Grieksche en Romeinsche geschiedenissen wel ervaren. Hy onderhieldt een scherpe krygstucht, doorstak een dienaar met eige handen, die, tegen zyn verbodt in zekere veroverde stadt eene kist openen wilde. Hy liet een zoon na, ook PETRUS genaamt, die op het slot Neidenfels, door Paltsgrave Johan Casimir aan zynen vader geschonken, gewoont heeft, doch zonder kinderen gestorven is. *Adam. Vit. ICt. Germ. Thuan. Strada. Freher. Theatr.*

BEUVRAY, of BEUREET, een vlek in het gebiedt van Autun, wordt voor het oude *Bibracte* gehouden, waar van Cæsar gewag maakt, dat zyne benden aldaar dikwils hunne winterlegering gehouden hebben, en alwaar eene zamenkomst der gedeputeerden uit geheel Gallië geweest is. Dus was deze plaats eene der voornaamsten in geheel Gallië, en wierdt naar den name van Cæsar genaamt *Julia. Valesius* op 't woordt *Augustodunum Æduorum.*

BEUX, een dorp naby Seignelay in Burgondië, alwaar de beroemde medicyn Couaillier gewoont heeft, wordende uit dien hoofde haar deze plaatse genaamt. Hy was een boer, die van zich zelven zodanig eene wetenschap der geneeskunde hadt verkregen, dat hy van alle kanten bezocht, en door Johan Baptista Colbert bewogen wierdt zich naar Seignelay te begeven. Stervende liet hy meer dan hondert duizent daalders na.

BEVELANDT, weleer een eilandt, in Nederlandt, in 't Oosterdeel van 't graafschap Zeelandt, 't welk in den jare 1532 door eenen watervloedt ten dele ondergelopen en van een gescheiden is; waar van het Noorder gedeelte Noordbevelandt, het andere Wolfersdyk, en het derde Zuidbevelandt, of het landt van der Goes genoemt wordt, welke streek gemeenlyk den naam draagt van de Oosterlyke eilanden van de Bewester Schelde. In Zuidbevelandt is aanmerkelyk, dat het geen duinen heeft, als Walcheren en Schouwen: maar door bedykingen tegen het geweldt der zee moet beschut worden, tot het passen op welke dyken heemraden en een dykgraaf aangestelt zyn. Bevelandt willen zommigen dat gezegt wordt voor *Beierlandt*, omdat, gelyk Boxhorn zegt, onze Beiersche graven aan de ingezetenen van dit eilandt verscheide voorrechten en gunsten verleent hebben. Anderen willen, dat het dien naam zou gekregen hebben van de beëvaarden: omdat vele menschen derwaarts ter beddevaart gingen. Wat aangaat den naam van Beverlandt, die zou niet kunnen verstaan worden als van de Hollandsche graven uit den huize van Beieren. Doch Hollandt en Zeelandt hebben geen graven uit dat geslacht gehad voor het midden der veertiende eeuwe, wanneer Margareet, de zuster van Willem den IV, getrouwt met den beruchten keizer Lodewyk van Beyeren, de gemelde graafschappen in het huis van Beyeren heeft overgebragt: ook kan Bevelandt zynen naam van deze Beyersche graven niet ontleent hebben, dewyl het al lang te voren, te weten in den jare 974, onder dien naam bekent is geweest. Dit blykt uit eenen brief van keizer Otto den II, by *Meyerus* in zyne Historie van Vlaanderen en by *Menzo Alting* gemeld: waar in gemelde keizer aan de abdy van St. Bavo te Gent verscheide landeryen, ook in de streken van Bevelandt, vereert. Wyders *Bevelandt* van *Beëvaardt* af te leiden schynt ook wat gedrongen. Meer schyn heeft het gevoelen des heren Alting, die ons verzekert, dat *Bevelandt* zo veel te zeggen is als *Bavoos landt*, of *Bavelandt*: waarschynlyk omdat de voornoemde abdy van St. Bavo door de mildadigheit van Otto daar verscheide landeryen hadt leggen. De gissing van zommigen, dat dit landt, voor zyne volkome bedyking, een lossen en bevenden grondt gehad heeft, en daar van dus is benoemt geworden, is niet heel te verwerpen: dewyl deze oorspronk best met den naam over een komt. *De Raais Woordboek. Smallegange Beschryv. van Zeelandt.*

BEVEREN, een zeer schone en oude heerlykheit in Vlaanderen in het landt van Waas, tusschen de Schelde en 't landt van Keteneße, begrypt, behalven verscheide fraaie gehuchten, vyf dorpen, als *Beveren, Melsen, Verrebroek Haasdonk* en *Kieldrecht*, nevens de forten *Spinola, Verrebroek, Calloo*, de *Perel* en *Sinte Marie* aan de Schelde. Het edele geslacht VAN BEVEREN pleeg by 't dorp Beveren hier een schoon en sterk kasteel te hebben, dat ten dele door den tydt, en ten dele door de oorlogen, hier omtrent gevoert, onder den voet en weggeraakt is. In het dorp zelfs vindt men een klooster van Wilhelmiten. De heerlykheit zelve behoort tegenwoordig aan den hertog van Arenberg. *Description de vuës & perspectives du quartier d'Anvers, planche* 118 *Les delices de Pais Bas Tom.* II.

BEVERE, BEVEREN, BEVERN, BEVER, BEVERS, (VAN, OF DE) een zeer out en hoogadelyk Nederlandsch geslacht, wordt gezegt gesproten te zyn en af te dalen van DIDERIK, jonger broeder van Egbert, here van Amstel, en zyne huisvrouwe Ada,

Ada, dochter van Boudewyn, here van den lande van Aalst en Waas, die hem het landt van Beveren in Vlaanderen ten huwelyk gaf, dies zyne descendenten naam van Beveren aannamen, doch het wapen van Amstel behielden. Hy wordt in verscheide Chartres als here van Beveren vermeld op de jaren 1120 en 1139, en liet na

Diderik II here van Beveren, vermeld op 't jaar 1160, liet stervende in 't jaar 1174 vier zonen na, waar van 'er drie zonder oir gestorven zyn, en alleenig

DIDERIK de III, huwelykende met Alde of Ade, dochter van Raoul, here van Coucy, en van Agnes, dochter van grave Boudewyn van Henegouwen, die te moeder hadde Ida, des graven dochter van Loven, zyn geslacht voortplantte, en gewonnen heeft

I *Diderik* den IV, volgt.

II *Agnes van Beveren*, getrout met Gerard, here van Grimbergen, waar by zy twee dochteren won.

III *Adele van Beveren*, gehuwt met Willem, here van Hontschoten, met kinderen.

IV *Alda* of *Ada van Beveren*, die ten man hadde Gobert van Monchablon, here van Bouconville. Zy stierf, weduwe zynde, in 't jaar 1264, en wierdt te Vauclair begraven, twee zonen en eene dochter nalatende.

V *Roelof van Beveren*, volgt naderhandt.

VI *Willem van Beveren*, zonder kinderen na te laten gestorven.

DIDERIK DE IV, outste zone van Diderik den III, en Ade van Coucy, was here van Beveren, en van Dixmuiden, wegens zyn huwelyk met Beatrix, erfkastelynsche van Dixmuiden, en weduwe van Gillis van Trit, waar by hy won

I *Diderik* den V volgt.

II *Beatrix van Beveren*, kinderloos overleden.

DIDERIK DE V, voornoemt, here van Beveren, en kastelein van Dixmuiden, nam te vrouwe Margaretha van Briënnes, dochter van Erard, here van Rameru in Vrankryk. Hy stierf in 't jaar 1274, zy een jaar daar na, en legt te Valencyn by de predikheren begraven, nalatende

Hugo van Beveren, die, in de orde der Dominikanen getreden, in de maandt Maart van 't jaar 1286 storf, en mede te Valencyn begraven is.

II *Diderik* den VI, here van Beveren, troude met Agnes, dochter van Nikolaas, here van Belloel, kinderloos gestorven.

III *Jan van Beveren*, bisschop van Potenza, die, zyne kinderloze broeders overlevende, de heerlykheit van Beveren verkocht in 't jaar 1312.

IV *Isabella van Beveren* kreeg ten man Hendrik van Loven, here van Gaasbeek, gezegt van Liedekerke, met kinderen, zynde zy 1308 overleden, en naar haar zekere sloot, digte by Loevestein, tot een paalscheidinge tusschen Gelderlandt en Hollandt strekkende, genoemt vrouw Lysbet van Beverensloot.

IV *Gillis van Beveren* nam te wyve Helwig van Gavre, gezegt van Liedekerke, en is kinderloos gestorven.

V *Philippote van Beveren* troude met Jakob, here van Werchin, Longueville, senefchal van 't graafschap Henegouwen; stierf in 't jaar 1306, en wierdt by de Dominikaners te Valencyn begraven, verscheide kinderen nalatende.

Nu volgen de afkomelingen van ROELOF VAN BEVEREN, *tweeden zone van Diderik den* III *en Alde van Coucy.*

ROELOF VAN BEVEREN, ridder, twede zone van Diderik den III, here van Beveren, en van vrouwe Alde of Ada van Coucy, hier voren gemeld, wierdt naar zynen moederlyken grootvader genoemt, verliet zyn vaderlyk wapen, zynde dat der edelen van Amstel, als te zien is by den beruchten *Christoffel Butkens* in zyne *Trophees de Brabandt, Tom.* I. *bladt* 610, alwaar nevens 't wapenschildt van Henrik van Loven ook afgebeeld staat het wapen van des zelfs vrouwe, Isabella van Beveren; en nam dat van de graven van Loven aan, zynde een zilvere fasce, of dwersbalk op een root veldt, omdat zyne moeder uit dat doorluchtige huis gesproten was. Hy komt in verscheide brieven voor op de jaren 1248, 1250, en 1255; troude met Adelia van Heusden, heren Bartholds dochter, en lier drie zonen na, als:

I *Diderik van Beveren*, zonder nazaten overleden.

II *Roelof van Beveren*, volgt.

III *Willem van Beveren*, ongehuwt gestorven.

ROELOF DE II VAN BEVEREN, Roelofs zone, ridder, kreeg te vrouwe Maria van Redelgem, heren Daniels dochter, wier afkomelingen, het aangenomen Lovensche wapen behoudende, een zwarten klimmenden bever op de zilvere fasce geplaatst hebben, gelyk anderen wederom enkelyk den zwarten klimmenden bever, met een gouden krone gedekt, gevoert hebben op een zilver veldt, gelyk nog ten huidigen dage voeren de edelen de Beverens in het bisdom Munster, die van dit geslachte afgekomen zyn. Hy won by opgemelde zyne vrouwe

I *Daniel van Beveren*, volgt.

II *Roelof van Beveren*, die, trouwende met Katharina, heren Frederiks dochter van Rhede en N. Ganekle, here Goyarts dochter in 't stift Munster, de stamvader is geweest der edelen, de Beveren in Munsterlandt, Pruissen en Litthauwen, daar zy zich ook zomwylen *del Castore* hebben geschreven. Hy leefde nog in 't jaar 1300.

III *Johan van Beveren*, monnik in 't adelyke klooster van Sinte Geertruid te Loven in 't jaar 1308 en 1310.

DANIEL VAN BEVEREN, knape, Roelofs zone, voornoemt, bequam te vrouwe Soete van Amelroy; leefde nog in 't jaar 1306, en won by zyne huisvrouwe

I *Hendrik van Beveren*, volgt.

II *Jan van Beveren*, volgt naderhandt.

III *Pieter van Beveren*, volgt mede.

HENDRIK VAN BEVEREN, Daniels, schildknape, wordt vermeld op de jaren 1341 en 1347. Hy kreeg te vrouwe Florentia van den Tympel, des heren Wouters dochter, by de welke hy won

I *Willem van Beveren*, volgt.

II *Roelof van Beveren*, die geen kinderen nagelaten heeft.

III *Sueta* of *Soete van Beveren*, zonder ooir, gestorven.

WILLEM VAN BEVEREN, heren Hendriks, en Florentia van den Tympels outste zone, knape, leefde in de jaren 1360 en 1372, was 1395 wegens den magistraat der stadt Dordrecht afgezonden op de algemene dagvaardt in den Hage, op de verzoeninge van hertog Albert van Beyeren met zynen zone, den grave van Oostervandt, troude met Geertruid van Genderen, heren Woutersz. dochter, en liet, stervende den 27 Junius des jaars 1498, na.

I *Daniel van Beveren* volgt.

II *Soete van Beveren* Moeder van 't nonneklooster van Mariëborn binnen Dordrecht in 't jaar 1432.

DANIEL VAN BEVEREN voornoemt, knape, heren Willemsz. wordt vermeld in verscheide brieven van de jaren 1399 en 1400. troude met zyne nichte Sulta van Beveren, en won daar by:

I *Willem van Beveren*, volgt.

II *Bertrade van Beveren*, die, in den echt verzamende met Barwout Haaks, drie zonen gewonnen heeft, die alle zonder kinderen na te laten gestorven zyn.

III *Jakob van Beveren*, troude Jenne van Byzante, heren Simons dochter, die vermeld staat op 't jaar 1368, en 1410 schepen te Dordrecht was, en by haar gewonnen heeft *Daniel van Beveren*, kanunnik der grote kerke aldaar in 't jaar 1452.

WILLEM VAN BEVEREN, Danielsz, knape, eigenaar van 't schroot-ambagt zyns geslachts, binnen Dordrecht als vry allodiaal goedt, 1431 medestichter van de Beverens kapelle in de grote kerk by nader stichtinge. Hy kreeg te vrouwe Katharina van Weede, dochter van Hendrik, here van Weede, en stierf in 't jaar 1464, by zyne vrouwe nalatende

I *Nikolaas van Beveren*, eersten leenhouder van 't Schroot-ambacht zyns geslachts, troude N. Blankaart, en stierf den 8 Julius des jaars 1471, hebbende by haar gewonnen

I *Willem van Beveren*, ongehuwt overleden.

II *Sueta van Beveren* vrouwe van Dortsmonde, volgens den koopbrief van den 8 May des jaars 1471, en 't verly van den 22 May des zelven jaars. Zy kreeg ten man Willem van Brakel, knape, zone van heer Rynhout van Brakel, en van Jannette dochter van Willem Eggert, eersten heer van Purmerent, en stierf in 't jaar 1494, nalatende Willem van Brakel, knape, in 't jaar 1504 ongehuwt overleden.

III *Jakob van Beveren*, volgt.

IV *Daniel van Beveren*, kinderloos gestorven.

V *Gysberta van Beveren*, gehuwt met Pieter Tak, burgermeester te Dordrecht in 't jaar 1478, stierf kinderloos in 't jaar 1495.

VI *Barbara van Beveren* troude met Kornelis Henrice, Burgermeester te Dordrecht, stichtte acht huisjes voor arme menschen in 't sellebroers straatje aldaar, ten eeuwigen dage daar in te wonen, volgens hun lieder testament. Zy, stervende 1487, en hy, 1495, lieten eenen zoon en dochter na.

VII *Sueta van Beveren* wierdt nonne in Sinte Agnieten klooster te Dordrecht, als zodanig vermeld staande in de rekeninge van thesauriers op 't jaar 1437, onder 't kapittel van de rentenonnen in Sint Agnieten.

JAKOB VAN BEVEREN, twede zone van Willem van Beveren en Katharina van Weede, gemeld in de rekeninge der thesauriers te Dordrecht op 't jaar 1437, troude Elizabeth Springers, Dirks dochter, en stierf in 't jaar 1461, gelyk zy in het jaar 1465, hebbende te zamen gewonnen

WILLEM VAN BEVEREN, leenhouder van Dortsmonde, wierdt verlyd den 10 en 11 Junius 1500 met het schroot-ambacht zyns geslachts. Hy is Secretaris der stadt Dordrecht geweest van 't jaar 1484 af tot het jaar 1505 toe, en menigmaal van stads wege afgevaardigt, zo op algemene, als provinciale dagvaarden, en in vele gezantschappen aan verscheide princen gebruikt. Hy stierf den 9 Februarius des jaars 1505, nadat hy by zyne huisvrouwe, Maria van Bakel, heren Nikolaas dochter, die in 't jaar 1514 overleedt, gewonnen hadt

I *Jakob van Beveren*, ongehuwt gestorven in 't jaar 1510.

II *Klaas van Beveren*, volgt.

III *Pieter van Beveren*, volgt naderhandt.

IV *Margareta van Beveren* troude met Reinier de Jonge, Reiniers zone, thesaurier te Dordrecht. Hy stierf in 't jaar 1529, en zy 1553, hebbende te zamen verwekt twee zonen en zes dochteren, alle jong overleden.

V *Klara van Beveren* heeft den 14 Januarius van het jaar 1508 ten man gekregen Johan de Wit, Wittens zone, waterschepen in Dordrecht, die den 17 Januarius 1565 overleden is, gelyk zy den 29 May 1556, en by elkander begraven leggen in de Sint Elizabeths kapelle ter groter kerke binnen Dordrecht, nadat zy negen zonen en vyf dochters te zamen gewonnen hadden.

KLAAS VAN BEVEREN, heren Willemsz en Maria van Brakels zone, leenhouder van Dortsmonde en schroot-ambacht zyns geslachts, hem by dode van zynen broeder Jakob, voorgemeld, verlyd den 7 Februarius des jaren 1510, en 23 Augustus 1528. Hy nam te vrouwe Jakobina Snouk, waar by hy gewonnen heeft

I *Kornelis*

I *Kornelis van Beveren*, volgt.
II *Maria van Beveren*, die getrouwt is geweest met Steven Rysberg, Willemsz zone, en in 't jaar 1552 overleedt, hebbende gewonnen Maria, Klaas, Willem, en Volxke van Rysberg, van dewelke Maria Rysberg zich inh uwelyk begeven heeft met Jan van Gerwen, Ambrosius zoon, (uit een adelyk geslacht van 's Hertogenbosch in Brabandt) weduwenaar van Adriana Boudewynsz, met kinderen.
III *Klaas van Beveren*, volgt mede.
IV *Anna van Beveren*, gehuwt met Adriaan Louf, die den eersten Februarius des jaars 1593 overleedt, nadat zy reets in 't jaar 1587 voor af gestorven was. Zy hadden gewonnen eenen zoon, Klaas Louf, en eene dochter, Jakomina Louf geheten.
V *Emma van Beveren*, troude eerst met Jakob van der Mast Stevensz, ten twede reize met Joris Bol Jansz, en ten derden maal met Kornelis Adriaansz, met kinderen by den eersten en tweden man.
VI *Geertruid van Beveren*, huwende met Herman Bacherach, deken van den edelen voetboge of Sint Joris schutterye binnen Dordrecht, won niet meer dan eene dochter, Klara Bacherach, gehuwt met N. van Wyngaarden, met kinderen; voornoemde juffrouw Geertruid van Beveren overleedt in 't jaar 1595, een en twintig jaren na haar mans overlyden.
VII *Maria van Beveren* jong en ongehuwt gestorven.
VIII *Jakob van Beveren* jong overleden.
Kornelis van Beveren, heren Klaas zone, schepen in Dordrecht op 't jaar 1549, troude met Katharina van de Kempe, waar by hy won
I *Jakomina van Beveren*, kreeg ten man Adolf Hes, en overleedt in 't jaar 1604.
II *Katharina van Beveren*, stierf ongehuwt.
III *Machtelt van Beveren*, troude Johan Vermeulen.
IV *Adriana van Beveren*, ongehuwt gestorven.
V *Anna van Beveren*, ongehuwt overleden.
VI *Nikolaas van Beveren* nam te vrouwe Kornelia 't Kindt, en stierf kinderloos.
VII *Pieter van Beveren*, mede ongetrouwt overleden.
Klaas van Beveren, twede zone van Klaas van Beveren en Maria van Brakel, was baljuw en schout van Schiedam, en gewone commissaris van de vivres (*levensmiddelen*.) Hy troude met Kunera Jucht, waar by hy gewonnen heeft
I *Hendrik vnn Beveren* volgt.
II *Jan van Beveren* volgt mede.
III *Maria van Beveren*, stierf 1618, gehuwt met Jan Vermeulen.
IV *Hadewei van Beveren* troude Jakob van Kleef, schepen te Schiedam met kinderen.
V *Jakomina van Beveren*, zat in echt met Ewout Vermeulen, en stierf 1606.
Hendrik van Beveren, Klaasz. gewone Commissaris van de vivres, troude Maria van Ravensway, Filips dochter, en won
I *Filips van Beveren*, geboren in 't jaar 1588; zonder oir overleden.
II *Kornelia van Beveren* troude Arent van Honthorst, kapitein, lantdrost des stifts Utrecht, drost van Ameiden en Tienhoven, en is gestorven in 't jaar 1618.
III *Klaas van Beveren*
IV *Anna van Beveren* } jong overleden.
V *Jan van Beveren*
Jan van Beveren, twede zone van Klaas van Beveren en Kunera Jucht, troude Hasia Oele, storf in 't jaar 1593, nadat hy verwekt hadde
Jan van Beveren, die, huwelykende met Katharina Duist, gewonnen heeft.
I *Kunera van Beveren*, die ten man gekregen heeft Nikolaas van der Wiele.
II *Jan van Beveren* troude Appollonia Ketelaar, en hadt daar by vyftien kinderen.
III *Jakob van Beveren* kreeg te vrouwe Anna Pelt, en verwekte by haar
Kornelis van Beveren.
Pieter van Beveren, derde zone van Willem van Beveren en Maria van Bakel, was burgermeester te Dordrecht, en wegens de zelve stadt ordinaris gecommitteerde ter dagvaart in den Hage, en afgezonden ter dagvaart te Brussel den 29 Maart des jaars 1552. Hy troude voor de eerste reize op den 7 May 1520 met Alid Muis van Holy, heren Anthonis, burgermeesters te Schiedam, en Katharina van Puttens dochter, die 1538 gestorven zynde, zo hertrouwde hy 1541 met Engelberta van de Linde, die hem, stervende in 't jaar 1554, overleefde tot in het jaar 1573. By de eerste vrouwe heeft hy gewonnen
I *Liduwy van Beveren*, geboren den 10 Februarius 1522, troude den 9 Februarius 1539 met Frans de Wit, Kornelisz, die 1565, gelyk zy den 10 November 1557, overleedt, hebbende te zamen tien kinderen gewonnen, te vinden in den geslachtlyst van de Wit of Witte, hier na op de letter W te vermelden.
II *Kornelis van Beveren*, volgt.
III *Willem van Beveren* begaf zich ten huwelyken state met Maria van Heerjansdam, ambachtsvrouwe van de Lindt. Hy stierf 1556, zy 1578, nalatende Alid van Beveren, ambachtsvrouw van de Lindt, die getrouwt heeft Adriaan van Beaumont, heren Pieters, en daar by won Klementia en Willem van Beaumont, beide kinderloos overleden.
IV *Michiel van Beveren*, burgermeester te Dordrecht, raadt en rentmeester generaal van Zuidhollandt, troude Adriana Oem, heren Jakobs, burgermeesters in Dordrecht in de jaren 1556 en 1557, dochter, stierf nevens zyne voorgemelde vrouwe in 't jaar 1584, nalatende *Lidewy van Beveren*, die getrouwt is met Wouter van Krajestein Bouwensz, here van Wulven en Krajestein, burgermeester te Dordrecht in de jaren 1614 en 1615, 1620 en 1621, met kinderen.
V *Jakob van Beveren*, volgt mede.
Kornelis van Beveren, outste zone van Pieter van Beveren en Alid Muis van Holy, boven gemeld, wierdt geboren in 't jaar 1524, en was de eerste gereformeerde burgermeester van Dordrecht in 't jaar 1572. Hy is tweemaal wegens de zelve stadt gecommitteert naar Delft by prins Willem den I. van Oranje; eens met den zelven prins tot de zaken der finantiën, voorts 1576 nevens den heer van Matenesse by den zelven prins te Middelburg in Zeelandt, voorts ter vergaderinge van de Generale Staten, vergadert te Gent in 't jaar 1578, in 't jaar 1580 ter zelver vergaderinge te Amsterdam, en wierdt laatstelyk by aanstellinge van den 8 Julius des zelven jaars raadt van gemelden prins, en der heren Staten. In het jaar 1548 nam hy te vrouwe Maria van de Valk, dochter des heren Gysbert van de Valk Dirksz, kastelein en drossaart van de stadt en lande van Leerdam, Acquoy, enz. Hy stierf den 27 Januarius 1586, des namiddags om drie uuren, op den stadhuize in den weeskamer, in zyn vierde burgermeesterschap, nadat zyne vrouwe den 12 December 1576 reets overleden was, hebbende te zamen gewonnen
I *Maria van Beveren*, in 't jaar 1551 geboren, en eerst met Adam Voogt, en daar na met Kornelis Keizer getrouwt. Zy storf in 't jaar 1634, hebbende by den eersten eene dochter, en by den laatsten eenen zoon en twee dochteren gewonnen.
II *Alid van Beveren* wierdt in 't jaar 1552 geboren, en begaf zich den 11 Junius des jaars 1577 in den echt met Johan van Meeuwen, commissaris van de graaflykheits munte van Hollandt in 't jaar 1570, en ontfanger van de graaflykheits tollen te Geervliet 1580, die den 14 Junius 1608 overleedt, twee jaren na zyn vrouwe doodt, hebbende te zamen gewonnen vyf zonen en vier dochteren, in den geslachtboom van *Meeuwen* hier na breder aan te wyzen.
III *Jakomina van Beveren*, geboren den 14 October des jaars 1555, huwde den 16 December des jaars 1578 met Kornelis de Wit, heren Willemsz, gestorven den 21 September 1597, by wien zy, stervende 1639, gewonnen hadt drie zonen en eene dochter, nader te vinden in den hier na te verhandelen staanden geslachtlyst van *de Wit*.
IV *Willem van Beveren*, volgt.
V *Lidewy van Beveren*, geboren in 't jaar 1557, tradt in den echt met Johan van Someren Jansz, geboren den 29 Februarius 1564, en commissaris der fortificatien van de Staten generaal der verenigde Nederlanden. Den welken, stervende den 7 Augustus 1620, out 38 jaren, zy byna vier en dertig jaren overleeft heeft, als zynde gestorven den 15 Junius 1636, nadat zy te zamen eene dochter en drie zonen gewonnen hadden.
VI *Klara van Beveren*, geboren in 't jaar 1563, kreeg ten man Hendrik van Dilsen, die by haar verwekte Maria van Dilsen, eerst gehuwt met Kornelis van Lanschot, toen met meester Willem de Bont, schout te Leiden, en ten laatsten met meester Johan Kemp, burgermeester te Gorkum; alle zonder kinderen.
VII *Pieter van Beveren*, geboren 1569, volgt naderhandt.
Willem van Beveren, outste zone van Kornelis van Beveren en Maria van de Valk, wierdt geboren den 4 December 1556, en den 4 September 1593 verlyd met de heerlykheit van Strevelshoek. Hy is vyfmaal burgermeester van Dordrecht, raadt en rentmeester generaal van Zuidhollandt, verscheide reizen gedeputeerde ter vergadering van de Staten generaal, van den raadt van Staten, en te velde nevens prins Maurits geweest: heeft de vredehandeling met de aartshartogen helpen beraatslagen, zes jaren in de gecommitteerde raden gezeten, en ordinaris gecommitteerde in de vergadering der Staten van Hollandt geweest. Den 18 September des jaars 1582 tradt hy in huwelyk met Emerentia vanden Eynde, geboren den 23 Augustus 1565, dochter van Karel van den Eynde, thesaurier generaal van de oorlogen, en van Mabelia Kool, Adriaansz dochter, en stierf den 18 Julius 1631, volgende hem zyne vrouw den 18 Augustus 1632, leggende beiden in de Augustyner kerke begraven, met hunne acht quartieren, met een fraai Latynsch grafschrift van Kaspar Barlæus. De kinderen, by hen verwekt, zyn:
I *Maria van Beveren*, geboren in 't jaar 1585, kreeg ten man Koenraad Ruisch, ridder, burgermeester van Dordrecht, enz. met drie zonen en drie dochteren.
II *Belia van Beveren*, geboren 1587, stierf ongehuwt in 't jaar 1667.
III *Kornelia van Beveren*, geboren 1587, troude met Johan van Merwede van Klootwyk, en liet twee dochteren en eenen zoon na.
IV *Karolina van Beveren*, geboren 1598, huwelykte met Adriaan van Blyenburg Jakobsz, ridder van Sint Michiel, here van Naaltwyk, en schout te Dordrecht, met twee zonen en eene dochter.
V *Kornelis van Beveren*, volgt.
VI *Karel van Beveren*, volgt mede.
VII *Emerentia van Beveren* troude met den heer en meester Kornelis van Kastren, heren Jakobsz en Elizabeth Fransz dochter, die by haar verwekte Jakob van Kasteren, jong overleden.
VIII *Lukretia van Beveren* sterft in 't jaar 1623 ongehuwt.
I *Willemina van Beveren* geboren in 't jaar 1603, nam ten man

man Diderik Dammert, heren Arentſz zone, geſtorven den 6 May des jaars 1670, gelyk zy den 12 October des jaars 1664, zonder oir.

Kornelis van Beveren, ridder, zone van Willem van Beveren en Emerentia van den Eynde, was geboren in 't jaar 1591, en here van Strevelskoek, Weſtyſſelmonde, de Lindt, enz, burgermeeſter van Dordrecht, raadt en rentmeeſter generaal van Zuidhollandt, wierdt, nadat hy alle de eerſte ampten en waardigheden in de Nederlandſche republyke loffelyk bekleed hadde, als buitengewone afgezant (*extraordinaris ambaſſadeur*) gezonden in 't jaar 1631 aan den koning van Denemarken en de ſtadt Hamburg, en in 't jaar 1636 aan koning Karel den I van Engelandt, nadat hy 't jaar te voren door koning Louis den XIII van Vrankryk nevens zyne wettige nakomelingen veradelt en tot ridder van Sint Michiel verheven was, en vergunt zyn geſlachtwapen te mogen vermeerderen met een goude lelie in 't rechter canton, zo als nog by des zelfs nakomelingen gedaan wordt. Hy is getrout geweeſt met Chriſtina Pyl, dochter van Johan Pyl, ſchepen te Dordrecht, en van Mondina de jonge, heren Adriaanſz, ſchepen aldaar, waar by hy gewonnen heeft.

I *Adriana van Beveren*, geboren 1618, tradt den 17 November des jaars 1637 in den echt met Michiel Pompe van Meerdervoort, zone van Michiel Pompe Pieterſz, en Maria Sasbout, Matthys dochter, ſchildknape, daar toe verheven door Karel den I, koning van Groot-Britannië. Hy was here van Meerdervoort, Kortambacht enz, die, ſtervende den 9 December des jaars 1639, twee zonen na liet.

II *Emerentia van Beveren*
III *Maria van Beveren* } jong overleden.

IV *Mondina van Beveren*, geboren in den jare 1622, troude Mr. Matthys Pompe, vryheer van Slingelandt, zone van Michiel Pompe Pieterſz, en Maria Sasbout, waar by zy gewonnen heeft drie zonen en eene dochter.

V *Willem van Beveren*, volgt.

VI *Chriſtina van Beveren*, jong overleden.

VII *Johan van Beveren*, volgt mede.

VIII *Chriſtina van Beveren*, geboren in den jare 1632, kreeg ten bedgenoot Mr. Govert van Slingelandt, heren Barthoudſz, eerſtpenſionaris van Dordrecht, naderhandt ſecretaris van den raadt van Staten, die by haar verwekte Barthold en Chriſtina van Slingelandt, beide ongehuwt overleden.

IX *Kornelis van Beveren*, volgt naderhandt.

X *Karel van Beveren*, geboren in den jare 1636, wierdt in het jaar 1653 in den Engelſchen oorlog op 't ſchip van kapitein Bankert vechtenderhandt zodanig in de linker ſchouder geſchoten dat hy, uit zyn zinkent ſchip door de Engelſchen gered, daags daar na aan zyne wonden ſtorf, ongehuwt zynde.

XI *Pieter van Beveren*, jong overleden.

Willem van Beveren, zone van Kornelis van Beveren, ridder, en van Chriſtina Pyl, was geboren den 12 November des jaars 1624, en here van Strevelshoek, raadt en rentmeeſter generaal van Zuidhollandt, baljuw en dykgraaf van den lande van Stryen, hadde getrout Kornelia Schaap, geboren den 11 May des jaars 1628, dochter van Mr. Gerard Schaap, ridder van den Olifant, here van Kortenhoef, en Johanna de Viſſchere, en ſtorf den 31 May 1672, zeilree leggende in Texel, om als Envoyé van dezen Staat naar Spanje te gaan, nadat zyne gemelde vrouwe reets in 't jaar 1666 overleden was, en hy by haar verwekt hadde

I *Kornelis van Beveren*, geboren in den jare 1674, jong overleden.

II Mr. *Gerard van Beveren*, volgt.

III *Willem Laurens van Beveren*, jong overleden.

IV *Chriſtina van Beveren*, geboren den 28 Auguſtus 1653, troude eerſt Johan Reepmaker, heren Jakobs en Maria Trips zone, naderhandt met Michiel van Beveren, Johans en Chriſtina Pyls, tweden zone met kinderen, te weten.

I *Jakob Reepmaker*, ongehuwt overleden.
II *Willem Reepmaker*, jong geſtorven.
III *Willem Reepmaker*, here van Strevelshoek.

V *Johanna Margareta van Beveren*, geboren den 14 November in den 1657, ongehuwt.

VI *Emerentia van Beveren*, geboren in den jare 1659, jong overleden.

Mr. Gerard van Beveren, zone van Willem van Beveren, here van Strevelshoek, en van Kornelia Schaap, was raadt en ſchepen te Dordrecht, en gecommitteerde ter vergaderinge van de Staten van Hollandt. Hy troude den 9 April in den jare 1669 met Maria Heuſſen, dochter van Arnold Heuſſen, gouverneur van de kuſten van Coromandel, Bengale, enz, raadt ordinaris van Indië en van Johanna Nieudorp, en heeft by haar gewonnen

I *Kornelia van Beveren*, jong overleden.

II *Kornelia Johanna van Beveren*
III *Johanna van Beveren* } bejaart en ongehuwt overleden.

IV *Margareta van Beveren*, jong overleden.

V *Willem van Beveren.*

VI *Arent van Beveren*, jong geſtorven.

VII *Chriſtina van Beveren.*

VIII *Pieter van Beveren*, jong geſtorven.

Volgende deſcendenten van Johan van Beveren, *tweden zone van* Cornelis van Beveren, *ridder, en* Chriſtina Pyl.

Johan van Beveren, heren Kornelis, ridders, en Chriſtina Pyls twede zoon, was geboren den 29 Julius 1626, bezitter van 't huis te Develſtein by Dordrecht, en kolonel over het Walſche regiment den 3 December des jaars 1664, mitsgaders kommandeur van Geertruidenberg en onderhorige forten den 23 Junius des jaars 1672, troude Maria Zweerts de Weert, geboren den 24 December 1633, heren Davids, voorzittend ſchepen van 's Hertogenboſch, en Heſter Voogts dochter. Hy ſtierf den 6 September des jaars 1673, zy den 17 Februarius des jaars 1711, en leggen by elkander in de Beverents kapel begraven. Zy hadden te zamen gewonnen

I *Chriſtina*, ongehuwt overleden den 22 Februarius des jaars 1710, was geboren den 11 April 1651.

II *Heſter*, geboren den 20 Maart 1654, kreeg ten man Johan Colyar, major van het Schotten regiment van den here Mackay, ten dienſte dezer landen, zone van Juſtinus Colyar, afgezante van dezen ſtaat aan het Ottomanniſche hof. Hy is den 12 Auguſtus 1678 in den ſlag van ſint Denys dootgeſchoten, en te Dordrecht in de Beverens kapel begraven, en zy hem den 27 September des jaars 1680 naar 't graf gevolgt, hebbende gene kinderen verwekt.

III *Kornelis*, luitenant te voet, dootgeſchoten in het beleg van de ſtadt Grave den 17 October in 't jaar 1674, was geboren den 20 Maart des jaars 1654.

IV *Juſtina Elizabeth*, geboren den 10 December des jaars 1655, troude den 19 May des jaars 1680 met Johan van Broekhuizen, kapitein ten dienſte dezer landen, zone van Adam van Broekhuizen, kapitein luitenant te paardt, en van Godelive Verhoeven. Hy is den 3 Auguſtus 1692 in den ſlag by Steenkerken in de borſt geſchoten, en door de aankomende vyandlyke ruitery ter neêr geſmeten en vertrapt, hebbende zyn ligchaam, hoe veel moeite 'er ook aangewend is, niet kunnen gevonden worden. Zy hebben te zamen verwekt Adam en Godelive van Broekhuizen.

V *David*, geboren den 21 September des jaars 1650, ſtierf in 't jaar 1660, den 13 Februarius.

VI *Emerentia Geertruid*, geboren den 21 Maart 1661.

VII *Michiel*, geboren den 20 Maart van den jare 1665, troude den 26 Julius 1706 met Chriſtina van Beveren, Willemſz dochter, weduwe van wylen Johan Reepmaker, hier voren gemeld.

VIII *Johan David*, geboren den 19 May in den jare 1667, ſtorf den 9 Maart in den jare 1670.

XI *Maria*, geboren den 27 Junius des jaars 1669, ſtorf den 16 Januarius 1606.

X *Johanna Maria*, geboren den 20 September 1670.

XI *Johan David*, geboren den 18 April van den jare 1672, is ongehuwt geſtorven in 't begin des jaren 1716, leggende te Ooſtende in guarnizoen als luitenant kolonel van het regiment van Benthem, en is hy in de kerk van het dorp Sint Anna begraven.

Volgende deſcendenten van Kornelis van Beveren, *derden zone van* Kornelis van Beveren, *en* Chriſtina Pyl.

Kornelis van Beveren, here van Weſtyſſelmonde en de Lindt, derde zone van Kornelis, here van Strevelshoek, enz, en van Chriſtina Pyl, was baljuw en dykgraaf van de Merwede, out raadt en ſchepen in Dordrecht, mitsgaders muntmeeſter generaal der vereenigde Nederlanden. Hy troude met Adriana van Wouw, heren Ernſt, ontfangers van de ſocieteit in 's Gravenhage, en Elizabeth van Beaumonts dochter, en won daar by

I *Kornelis*, volgt.

II *Ernſt*, volgt mede.

III *Chriſtina Elizabeth* troude Mr. Michiel Pompe, here van Meerdervoort, dykgraaf van den Zwyndrechtzen waardt, in den outraadt der ſtadt Dordrecht, en bewinthebber van de Ooſtindiſche Compagnie te Amſterdam, die by haar verwekt heeft I Johanna Alida, vrouwe van Meerdevoort. II Adriana, die ten man hadt Govert van Slingelandt Barthouts, vryheren van Slingelandt, outraadt der ſtadt Dordrecht en ontfanger van 's lands middelen over Breda, en Elizabeth van Ryswyks zone.

Kornelis van Beveren here van de Lindt, zone van heer Kornelis, en van Adriana van Wouw, troude Anthonina Kools, heren Walters en Lucia Repaals dochter, en won by haar

I *Kornelis*, here van de Lindt, ongehuwt geſtorven.

II *Adriana*, jong overleden.

Ernst van Beveren, twede zone van Kornelis van Beveren en Adriana van Wouw, here van Weſtyſſelmonde en de Lindt, burgermeeſter en veertige te Dordrecht, baljuw en dykgraaf van Merwede, troude Geertruid Beljers, Kornelis dochter, ſchepen en vroetſchap te Dordrecht, en won daar by:

I *Adriana Kornelia*, ongehuwt overleden.

II *Beatrix Elizabeth*, jong geſtorven.

III *Chriſtina Helena*, jong geſtorven.

IV *Erneſtina Geertruida*, vrouwe van Weſtyſſelmonde en de Lindt, troude Mr. Govert van Slingelandt, Simonszone, droſſaart, ſchout en ſtadhouder van de lenen der ſtadt en baronie van Breda, en veertige der ſtadt Dordrecht. Zy is den 10 October des jaars 1722 binnen Breda overleden, en te Dordrecht begraven, nalatende de eene dochter: *Suſanna van Beveren.*

V *Kornelis*, jong geſtorven.

Dus de recht neêrgaande linie van dit zeer edele en beroemde geſlacht verhandelt en vervolgt hebbende, gaan wy over tot de onderſcheidentlyke zytakken en beginnen met

De deſcendenten van Jan van Beveren, *Daniels van Beveren en Maria van Redelgems tweden zone, als ſtamvader der Beverens te 's Hertogenboſſche.*

Jan van Beveren, knape, twede zoon van Daniel van Beveren en Maria van Redelgem, hier voren gemeld, leefde in 't jaar 1347 en in 't jaar 1360, troude N. N. en won

I *Roelof*, volgt.

II *Arent*, kinderloos overleden.

Roelof van Beveren, Jans zone, vermeld op 't jaar 1394, troude Sofya de Rovere, heren Diderike de Rovere, ridders en presidents van 's Hertogenbossche, dochter, waar by hy gewonnen heeft

Thomas van Beveren, vermeld op 't jaar 1417, troude met Willemina Dikbier te 'sHertenbossche, en liet na

Roelof van Beveren, vermeld in 't jaar 1441 en in 't jaar 1449, was schepen te 's Hertogenbosch, en won by zyne vrouwe, Walburg van der Aa, dochter van Willem van der Aa, ridder.

Roelof van Beveren, vermeld in 't jaar 1478 en in 't jaar 1491, tradt in huwelyk met Anna Monnix, dochter van Johan Monnix, president te 's Hertogenbossche, en stierf in November des jaars 1504, nalatende

I *Johan van Beveren*, volgt.

II Hector van Beveren troude met Maria van Gerwen, Hendriks dochter, en won daar by Katharina van Beveren, die ten man bekomen heeft Hugo Spiring van Aalburg, drost van de stadt en 't landt van Heusden.

III *Walburg van Beveren* troude Hendrik van Veen, uit den geslachte van Ravestein voortgekomen, en heeft daar kinderen by gewonnen.

IV *Willemina van Beveren* kreeg ten man Jan de Jode, heer van Hardinxveldt, en wan Roelof de Jode, here van Hardinxveldt.

V *Elizabeth van Beveren* huwde met Goyart de Jeger, met kinderen.

VI *Kornelia van Beveren* tradt in den echt met Lukas Amerzoyen, en won eenen zoon, Johan van Amerzoyen.

VII *Cecilia van Beveren* troude Adriaan van Wyk, here van Onsenoort en Kuik by Dreunen.

Johan van Beveren, zone van Roelof van Beveren en Anna Monnix, troude in 't jaar 1508 met Hillegonda van Veen, dochter van Robbrecht van Veen en van Elizabeth Spiering. Hy is president te 's Hertogenbosch geweest in 't jaar 1527, en hadt gewonnen

I *Roelof van Beveren*, volgt.

II *Robbert van Beveren*, volgt mede.

III *Kornelis van Beveren*, volgt naderhandt.

IV *Walburg van Beveren* hadt ten man Kornelis van Mechelen, zone van Paulus van Mechelen en van Walburg van Immerseel, en won Paulus van Mechelen.

V *Roberta van Beveren* troude met Johan van Bruheze, ridder, drost en kastelein van Gorkom en den lande van Arkel, welke zonder kinderen stierf. Zy hertroude naderhandt met Matthys van der Poorten, ridder, raatsheer in den hogen raat te Mechelen, en stierf zonder kinderen na te laten.

Roelof van Beveren, heren Johans en Hillegonda van Veens outste zone, was in zyne jonkheit hofmeester des prinsen van Luik, en troude eerst met Anna van Schuite, Johans en Isabeau van Mechelens dochter, daar na met Emerentia van Dilbeek, dochter des heren van Attenhoven. Hy was schepen te 's Hartogenbosch, en liet by de eerste vrouwe na

I *Hillegonda van Beveren*, welke ten man genomen heeft Floris van Eyk, gezegt van Berkel, here van Nunen, Gerwen en Wetten, en van Josina van Berkel, zonder nazaten.

II *Isabeau van Beveren* troude met Johan Monnix van Vucht, zone van Arent en van Beatrix van den Aalsvoort, met kinderen.

III *Cecilia van Beveren*, gehuwt met Pieter van Eyk van Overbrugge, Michiels van Eyk, heren van Overbrugge, en Margareta van Vladerakken zone, met kinderen.

Robbert van Beveren, twede zone van Johan van Beveren en Anna Monnix, troude eerst Margareta Erp van Bruheze, dochter van Willem van Erp, ridder, here van Bruheze, en van Maria van Wyk, daar na Margareta van Daveren, weduwe des heren Dreunen, en liet by eerste na

Johan Robbert van Beveren van Berlikom, welke te vrouwe nam Arnolda van Eyk van Duyssel, Pieters, heren in Bladel en Merveltoven, en Anna Pels dochter, en won

I Robbert van Beveren van Berlikom, here in Bladel, Mereveltoven en Milheze, schepen te 's Hertogenbosch, troude Maria van Erp van Lankveldt, eenige dochter van Goyart van Erp, here van Lankveldt, en van Maria van Eyk van Duissel, en verwekten te zamen eene dochter, zeer jong in 't jaar 1632 overleden.

II *Pieter van Beveren*, kornet van den gouverneur van Rhynberk, gebleven in 't jaar 1623 in 't beleg van Bergen op Zoom, zonder kinderen.

III *Margareta van Beveren*, kreeg ten man Hendrik Bruininx, kapitein onder 't regiment van graaf Frederik van den Berg, en van Ida Ophena uit Vrieslandt, met eenen zoon, Pieter, en twee dochteren, Anna en Maria Bruininx.

IV *Maria van Beveren* troude Gysbert van der Schout, heren Huiberts, drossaarts der heerlykheden Erp, Vechel en Boeidonk, en Lambertina Pennix dochter, en liet eenen zoon, Johan van der Schout, na.

Kornelis van Beveren, derde zone van Johan van Beveren en Anna Monnix, was drossaart des graafschaps Bergen, en kapitein onder 't regiment van den zelven grave, troude voor de eerste reize met Lana van Vlierden, heren Rombouts en Klara van Borggraafs dochter, en ten tweden keer met Sara Cheres uit Engelandt, nalatende uit zyn eerste huwelyk

I *Jan van Beveren* van Oosterwyk, volgt.

Uit het twede huwelyk:

II *Klara van Beveren*, gehuwt met Floris van Grevenbroek, met kinderen.

III *Juliana van Beveren*, kinderloos gestorven.

IV *Maria van Beveren* troude Diderik van Dyenburg uit Westphalen, en hadden zy eenen zoon, Diderik genoemt.

Johan van Beveren van Oosterwyk, heren Kornelis en Lana van Vlierdens zone, hadde eerst getrouwt Apostolonia van Eyk van Duissel, heren Pieters en Anna Pels dochter, naderhandt Katharina de Pelgrom, Laurens en Maria van Veen, vrouwe van Wyenbergs dochter. Hy won by zyne eerste vrouwe

I *Kornelis van Beveren* van Oosterwyk.

By de twede vrouwe

II *Willem van Beveren*, here van den Wyenberg.

III *Apostolonia van Beveren* hadde ten man Roelof van Eyk van Overbrugge, heren Pietersz en Cicilia van Beverens zone, en won kinderen.

IV *Maria van Beveren*, troude Jakob de Jonge, here van Baartwyk, zone van Jakob de Jonge en van N. van Abkoude.

Volgen de descendenten van Pieter van Beveren, *Daniel van Beveren en Soete van Amelroys derden zone.*

Pieter van Beveren, derde zone van Daniel van Beveren en van Soete van Amelroy, hier voren vermeld, wordt gedacht op het jaar 1355 in de leninge of rechtverheffing, by de stadt Dordrecht gedaan ten behoeve van hertog Willem van Beyeren tot den oorlog tegen den Utrechtschen bisschop Jan van Arkel. Hy heeft te vrouwe gekregen N. N. en liet na.

Filips van Beveren, vermeld in de jaren 1382, 1383, 1384, 1385, die getrouwt heeft Elizabeth Minnebode, dochter van Rynhout, die in 't jaar 1381 het klooster van Eemstein heeft gesticht, in 't ambacht van Eem en by 't inbreken van den groten waardt, overgebragt in Kyfhoek in den Zwyndrechtzen waardt na het jaar 1421, Hy heeft nagelaten

I *Willem van Beveren*, volgt.

II *Johan van Beveren* trok met den grave van Oostervandt op tegen de Vriezen in 't jaar 1399; en troude N. Gramay, zonder kinderen te verwekken.

Willem van Beveren, voornoemt, troude N. Haga, staat vermeld op 't jaar 1384, en verwekte

Sueta van Beveren, die de Beverens kapelle in de grote kerk te Dordrecht in 't jaar 1431 gesticht heeft, kreeg ten eersten man haren neve Daniel van Beveren, met kinderen, hier voren gemeld, en ten tweden Gysselbregt Neyssen van Genderen, Wouters zoon.

Volgen de descendenten van Jakob van Beveren, *vierden zone van Pieter van Beveren Willemsz en Alid Muis van Holy.*

Jakob van Beveren, vierde zoon van Pieter van Beveren Willemsz en van Alid Muis van Holy, was in 't jaar 1583 schepen in Dordrecht, hadt getrout Rynsburg van Driel, stierf 1585, hebbende gewonnen

I *Elizabeth*, geboren in 't jaar 1562, ongehuwt overleden.

II *Kornelia*, kinderloos gestorven.

III *Alid* troude met Matthys van der Goes, heren Andriesz, raats en rentmeesters generaal van Zuidhollandt, waar by zy eene dochter won, en stierf in 't jaar 1606, wordende vier jaren later van haren man gevolgt.

IV *Kornelis*, volgt.

V *Pieter*, ongetrouwt overleden.

Kornelis van Beveren, outste zone van Jakob van Beveren Pietersz, en van Rynsburg van Driel, was burgermeester van Dordrecht, ordinaris gecommitteerde ter vergadering van de Staten van Hollandt, en Westvrieslandt, dykgraaf van de Ablasser en Zwyndrechtze waarden en watergraaf, in den nederwaart. Hy hadt te vrouwe Alida van Barendrecht, ambachtsvrouwe van Oostbarendrecht en Zwyndrecht, die in 't jaar 1638 overleedt. Hy stierf den 23 Julius 1641, nalatende

I *Abraham van Beveren*, here van Oost-en-West-Barendrecht, geboren in 't jaar 1604, schout van Dordrecht 1631, burgermeester in 't jaar 1643, 1644, 1660 en 1661, gecommitteerde in hun Hoogmogenden vergadering, enz, troude eerst in 't jaar 1629 met Susanna de Velare, die binnen 't jaar kinderloos stervende, hertroude hy met Elizabeth Ruysch, dochter van Koenraat Ruysch, ridder, en van Maria van Beveren, Willemsz dochter. Hy stierf den 25 Augustus 1663, zonder kinderen gewonnen te hebben.

II *Rynsburg van Beveren*, geboren 1608, troude met Willem Paats, burgermeester te Leiden, die met haar in 't jaar 1669 overleedt.

III *Sofya van Beveren* troude met Pieter de Rovere, Pompejus zone, here van Hardinxveldt, baljuw van Zuidhollandt. Hy stierf in 't jaar 1652, zy 1682.

IV *Jakob van Beveren*, here van Zwyndrecht, wierdt geboren den 27 Junius des jaars 1612. Hy was schout van Dordrecht van 't jaar 1643 tot 1662, burgermeester aldaar in 't jaar 1663, 1670 en 1671, dykgraaf van den Alblasserwaardt en watergraaf in den Nederwaardt, enz. en troude in 't jaar 1637 met Johanna de Wit, Johans dochter, burgermeesters in Dordrecht, waar by hy alleenig twee dochteren gewonnen heeft, I Alida, gehuwt met Kornelis Pompe heer van Meerdervoort, en Hendrikidenambacht, schout en outraadt der stadt Dordrecht, mitsgaders raadt en rentmeester van Zuidhollandt. II Lidia, getrout met Nikolaas van der Duffen, eerst secretaris der stadt Dordrecht, en naderhandt baljuw en dykgraaf van den lande van Stryen.

Volgen de descendenten van PIETER VAN BEVEREN, *tweden zoon van Kornelis van Beveren en Maria van de Valk.*

PIETER VAN BEVEREN, jongste zone 's heren Kornelis en Marias van de Valk, was geboren in 't jaar 1569, wierdt muntmeester generaal der vereenigde Nederlanden, en troude eerst met Susanna Lopes de Surano, die in 't jaar 1617 storf, dies hy ten tweden reize in huwelyk tradt met Anna van Berkel, en na der zelver doodt met Maria van Dilsen, Willemsz dochter. Hy heeft by de eerste alleenig kinderen verwekt, als:

I *Kornelis van Beveren*, volgt.

II *Emerentia van Beveren*, kreeg ten man Gillis Quinot, here van Sint Simon en Beaupreau, luitenant kolonel en serjeant majoor van een regiment voetknechten ten dienste dezer landen, welke overleedt in 't jaar 1622, twee zonen nalatende.

III *Pieter van Beveren*, kapitein van een compagnie voetknechten ten dienste van dezen staat, was geboren in 't jaar 1599, en troude Lucia d'Oirschot, waar by hy won Susanna, Ida, en Petronella van Beveren.

IV *Maria van Beveren*, geboren in 't jaar 1610, tradt in den echt met Mr. Jakob Nachtegaal, muntmeester generaal der vereenigde Nederlanden, en liet na Mr. Jakob Nachtegaal, raadt pensionaris van Vlissingen.

KORNELIS VAN BEVEREN, outste zone van Pieter van Beveren en Susanna Lopes de Surano, geboren in 't jaar 1593, troude met Kornelia van Kuyl, en won daar by

I *Franco van Beveren*, rentmeester van Oosterwyk, die te vrouwe bequam Johanna van Sonsbeek, met kinderen.

II *Adriaan van Beveren*, luitenant kolonel van een regiment Walen te voet ten dienste dezer landen, troude Maria van Landschot, Jansz dochter. Hy stierf in 't jaar 1672, zonder kinderen na te laten.

Volgende Descendenten van KAREL VAN BEVEREN, *tweden zoon van Willem van Beveren en Emerentia van den Eynde*

KAREL VAN BEVEREN, twede zone van heer Willem van Beveren en Emerentia van den Eynde, wierdt geboren den 20 Augustus van 't jaar 1593; was rentmeester der domeinen van den prince van Oranje onder Geertruidenberg, en commissaris ordinaris van de monstering, en troude Margareta van Goudezwaart, geboren in 't jaar 1597. Hy is den 20 Junius des jaars 1654 te Geertruidenberg gestorven en begraven. Zy hebben te zamen gewonnen

I *Jan van Beveren*, gestorven zonder kinderen.

II *Willem van Beveren*, commissaris van de monstering.

III *Jakob van Beveren*, luitenant te voet, stierf in 't jaar 1639 zonder oir.

IV *Emerentia van Beveren*, troude Johan Dedel, auditeur van de rekenkamer in Hollandt.

V *Karel van Beveren.*

Van zeer oude tyden af heeft dit zeer edele en vryheits verdedigend geslacht het wapen van Amstel gevoert, als voren vermeld is, naderhandt dat der graven van Loven aangenomen; te weten een zilvere fasce op een root schildt, eenigen van dezen stamme een zwarten gaanden bever op den zilveren dwarsbalk of fasce geplaatst, waar tegen anderen ten zelven tyde een klimmenden bever met een gouden krone op een zilver veldt aangenomen hebben ten wapen, zynde echter de bever zomtyds, en by jongere zonen verandert in root, wit en groen, en zomwylen gaanden, zomwylen klimmenden, gekroont of ongekroont verbeeld met deze Latynsche zinspreuk: PER MARE PER TERRAS. *Ter zee, en te landt*, spelende op den bever, die zo wel in 't water als op het landt leeft. *J. Beverwyk en M. Balen beschryv. van Dordrecht. S. v. Leeuwen Battavia illustr. Monumenta Belgii Foederati.*

BEVEREN (JOANNES SIRIACOPS VAN) geboren te Engien in Henegouwen, bloeide in 't begin der zestiende eeuw. Hy heeft ruim drie en twintig jaren de philosophie te Loven geleeraart in het collegie van den Standonk, of het Varken, was zo spitsvindig en fyn van verstandt, dat hy niet alleen voor den besten philosoof der gehele hogeschole, maar zelfs een anderen Aristoteles van zynen tydt en eeuwe gehouden wierdt. Dies hem ook de groothertog van Toskanen tot hoogleeraar in de philosophie op een brave wedde beriep, dat hy echter afsloeg, liever willende de zynen in een pylakenschen rok, dan in een zyden tabbert onder eenen vremden lucht den alleredelsten jongelingen openbare lessen geven. Hy bleef dan te Leuven by zyn oude beroep, en storf aldaar den 6 November des jaren 1563, uitwyzens zyn eenvoudig grafschrift in de Sint Pieters kerk, by het altaar van sint Krispyn:

MAG. JOANNES SIRIACOPS. A. BEVERIS
OBIIT ANNO DOMINI
M.D.LXIII. VI. NOVEMBRIS.

De boeken, by hem geschreven, voeren ten opschrift:

Commentarii in libros Aristotelis de Physica. Auscultatione. De Coelo. De Anima. De Generatione, & corruptione.

Fr. Zweert. Athen. Belgic.

BEVERGEM, eene kleine stadt in 't sticht Munster, gelegen tusschen Teklenburg en Rhenen, van welke een grote streek lands aan de Eems den name draagt.

BEVERLY, een kleine stadt in Engelandt, gelegen in Yorkshire, niet verre van Hull.

BEVERN, een kasteel aan de Wezer, eene halve uur van het stedeke Holtzminden aan den Sollingerforst gelegen. Eertyds behoorde het tot een out adelyk geslacht, het welk daar van den name draagt, en wordt gezegt reets in den jare 903 CLAMOR van Beveren, met toelating van grave Bruno van Eberstein, zich hier ter nedergeslagen te hebben, nemende den name van BEVEREN aan. Dit geslacht heeft tot het einde der XVI eeuwe geduurt, wanneer het met de kinderen van JOHANNES uitstierf. Dus quam Beveren aan die van Munchhausen, zynde van de zelve wel opgehaalt. In 't midden der XVII eeuw verviel het aan het Brunswyk Lunenburgsche huis, van de Wolfenbuttelsche linie, wordende het aan Ferdinand Aalbert, derde prins van hertog Augustus, gegeven. Deze nam zynen zetel aldaar, en stichtte de Beversche linie. Zie de hertogen van BRUNSWYK. *Letzneri Dassel. Chron. l.* IV. *c.* 33. *& l.* VIII. *c.* 8. *Topogr. Brunsw. & Luneb.*

BEVERN, een vryheerlyk geslacht aan den Rhyn, afstammende van het eerstgenoemde. Het heeft zich in de XV eeuw in Rhynlandt nedergeslagen. Een uit het zelve is in den jare 1473 met hertog Karel van Burgundië op het rijksconvent te Trier geweest. In den jare 1548 was een ander vermaart als keizerlyke generaal in Hungarië, en voerde den graaflyken tytel. HENRIK LAURENS stont van de abdy van Kampen af, gelegen in 't aartssticht Keulen, in den jare 1636. ERNESTUS, vryheer, was in den jare 1700 kanunnik, scholasticus en aartsdeken in het sticht Osnabrug. In den jare 1712 was HERMANNUS Malthezer ridder en kommandeur, als mede keur-Triersche geheimeraadt en overste over de lyfwacht. SEBASTIAAN, keur-Paltsche geheimeraadt, wierdt in den jare 1716 president in den geestelyken raadt in de Palts. *Mulleri Theatrum.*

BEVERNINGK, (HIERONYMUS) niet alleen een van de staatkundigste en geslepenste verstanden van de XVII eeuwe, maar van die ooit de Nederlandsche Staat gehad heeft, zo omtrent het bekleeden van aanzienelyke gezantschappen, als het gelukkig uitvoeren zyner aanbevole onderhandelingen, was afkomstig uit een edel geslacht in Pruissen. JOAN BEVERNINGK, zyn grootvader, quam in den jare 1575 in Hollandt met den grave Philips van Hohenlo. De Staten gaven hem eene compagnie voetknechten; dat hy zo wel bestierde en met zo veel kloekmoedigheit voorging, dat hy vervolgens luitenant generaal van de artillery gemaakt wierdt. Hy trouwde met de dochter van Dirk Lonk, burgermeester van Gouda, en ontfanger van 's lands gemene middelen in de gemelde stadt.

Uit dit huwelyk wierdt geboren MELCHIOR BEVERNINGK, kapitein onder het voetvolk in dienst der Staten generaal, en commendant van de kastelen Argenteau en Dalem. De zelve trouwde met Sibylla Standert, dochter van Leonard Standert, kapitein onder het voetvolk, en gouverneur van Knodzenburg, eene sterkte tegen over Nimwegen gelegen, en van Katharina Haussart, dochter van François Haussart, kamerling van de koninginne van Hungarië. Onze Hieronymus Beverningk is uit dit huwelyk gesproten, zynde geboren te Gouda den 25 April des jaars 1614. Deze stadt, die met recht en reden roemt van zo groten man voortgebragt te hebben, zag hem in 't jaar 1645 in 't getal van hare raden, en in den jare 1668 onder dat van hare burgermeesters, nadat hy te voren hoofdschout aldaar geweest was. Hy wierdt in den jare 1646 wegens deze stadt afgezonden in de vergadering van de Staten van Hollandt. Hy gaf daar zulke goede blyken van zyne bequaamheit, dat men zich wel haast van hem bediende in zaken van de hoogste aangelegenheit en het uiterste gevolg. De Staten van Hollandt zonden hem met den here van Brederode in den jare 1650 aan de Staten van Utrecht, om de zelve te verzoeken dat zy zich wilden laten vinden in de buitengewone vergaderinge der vereenigde Provincien, die in 's Gravenhage gehouden zoude worden. De zelve Staten van Hollandt benoemden hem in het volgende jaar tot eenen van hunne afgezondenen op die grote en buitengewone vergaderinge van alle de Provinciens; hebbende hy niet weinig deel gehad in de staatsbesluiten en in de goede schikkingen, die aldaar gemaakt wierden. De stadt Gouda zondt hem in den jare 1653 af in de vergaderinge der algemene Staten. Hy wierdt in het zelve jaar aan den protector en aan de Republyk van Engelandt afgezonden als extraordinaris envoyé. Deze waardigheit wierdt in het volgende jaar in die van extraordinaris ambassadeur verandert. Hy sloot in April des jaars 1654 den vrede tusschen Hollandt en Engelandt. De gewigtigheit van deze bezending, door het belang, dat het vaderlandt daar in hadde, en door de neteligheit der zaken, die verhandelt moesten worden, waar van het gewigt ten minsten voor her meeste gedeelte, indien niet in het geheel, op Beverningk alleen aanquam, eischt dat men de zelve wat omstandiger verhandele. De Staten van Hollandt, die tot de voorgenome bezending, om het werk van den veede te voltrekken, waar aan al van te voren gearbeid was, in hunne Provincie niemandt bequamer dan Beverningk wisten te vinden, hadden hem reets benoemt om nevens de heren Nieuwpoort, van der Perre en Jongstal naar Engelandt te vertrekken, wanneer de rampen, de Nederlandsche vlote in den slag op den 12 en 13 Juny des zelven jaars overgekomen, het vertrek van Beverningk (die vooraf gezonden wierdt, omdat de andere gezanten zo spoedig niet konden gereet raken) deden verhaasten. Te Londen gekomen zynde, deedt hy aan den protector in den raadt eene sierlyke aanspraak in de Fransche taal, waar in hy onder anderen voorstelde, *dat de beide Republyken in de dierbaarste belangens van den Godsdienst en de vryheit te naau vereenigt waren*

ren, om elkander vyandelyk te vernielen, en dat zy veel eer tot hunne onderlinge behoudenis behoorden te arbeiden. Hy gaf ook een ontwerp in geſchrift over, volgens het welke zyne meeſters genegen waren den vrede te ſluiten. Maar de bevochte voordelen hadden Cromwel te trots gemaakt, om naar redelyke voorſlagen te luiſteren; zyn beſluit en het antwoordt, dat hy den gezanten op hunnen voorſlag gaf, (want de anderen waren ondertuſſchen mede aangekomen) quam daar op uit, *dat het ondoenelyk was een beſtendigen vrede tuſſchen de twee Republyken te ſluiten, 't en zy men de zelve onder eene regeering bragt, en alzo tot eene Republyk vereenigde.* Dit antwoordt bragten Nieupoort en Jongeſtal over naar 's Gravenhage, terwyl Beverningk en van der Perre te Londen bleven. In November quamen de twee gemelde heren wederom te Londen, en vertoonden aan Cromwel de onmooglykheit van het aannemen van zyn uitſporigen voorſlag. Dit quam Cromwel niet vreemt voor, die niet anders verwachtte, en dezen voorſlag zekerlyk maar gedaan hadt, om door het afſtappen van de zelve te ligter zyn ware oogmerk te bereiken, het welke te veel zwarigheit ontmoet zoude hebben, indien hy door een ſtaatsliſt niet nog zwaarder voorſlag vooraf gedaan hadt; hy geliet zich dan toegevende, en gaf aan Beverningk te kennen, dat hy nu wel konde begrypen, dat het ontdoenelyk was zyn voorſtel tot het ſluiten van den vrede ſtandt te doen grypen; doch daar by gaf hy te verſtaan, dat hy vaſtelyk beſloten hadt nooit vrede te zullen maken, zonder dat de algemene Staten zich verbonden, om den prins van Oranje nooit tot ſtadhouder of kapitein generaal te zullen verkiezen. Dit was eigentlyk het grote doelwit van den ſchranderen Cromwel, die vreeſde, dat deze jonge prins, tot ryper jaren gekomen zynde, en machts genoeg hebbende, het huis van Stuart, waar aan hy zo na vermaagſchapt was, onderſteunen zoude, om hem of zyne nazaten van het onwettige gebiedt te beroven, en de wettige koningen weder op den troon te helpen. Zo verre was 't 'er af dat Beverningk, gelyk hy naderhandt beſchuldigt wierdt, Cromwel deze gedachten zoude ingeboezemt hebben, dat hy alle pogingen in 't werk ſtelde om hem van dezen eiſch af te brengen, hem zonneklaar alle de zwarigheden aantonende, die in dit ſtuk gelegen waren; en dat niet alleen de algemene Staten, om de verſchillende neigingen van de byzondere provincien daar omtrent, maar ook de Staten van Hollandt, van de welke Cromwel in het vervolg zulks alleen begeerde, om de ſtrydige gevoelens der ſteden van die provincie in dit ſtuk, nooit tot dit beſluit te brengen zouden zyn. Doch wat moeite Beverningk en de andere gezanten ook deden, en welke bondige redenen zy tegen den onbillyken eiſch van Cromwel bybragten, alles was te vergeeſſch; hy bleef hier onverzettelyk op ſtaan, en zoude liever aan een anderen kant alles toegegeven hebben, dan van dit punt, dat hem meer dan al het overige aan 't harte lag, af te ſtappen. Van der Perre was ondertuſſchen te Londen overleden, en de overige drie gezanten, ziende niets te kunnen uitrechten, braken de onderhandeling af, verzochten een paſpoort, en vertrokken, zonder affcheidt te nemen, naar Graveſendt. Hier ontfingen zy een brief van den ſecretaris van Cromwel, die hun uit zynen naam ſchreef, *dat hy genoegen zoude nemen, zo zich de Staten verbonden hunne toekomende ſtadhouders enz. by hunne aanſtelling te zullen doen zweeren, dat zy de tegenwoordige tractaten in alle delen heiliglyk zouden onderhouden*; en op dien voet wierden zy verzocht weder naar Londen te keeren. Beverningk en Nieupoort oordeelden, dat men de onderhandeling wederom moeſt gaan hervatten; doch alzo Jongeſtal, die wegens Vrieslandt afgezonden was, door al te groten yver voor 't belang van Oranje, zich daar tegen kantte, gingen zy naar Hollandt onder zeil, en quamen den vierden dag daar aan, een zwaren ſtorm uitgeſtaan hebbende, op den 22 Januarius te Goeree binnen. Beverningk keerde na eenige dagen alleen wederom naar Engelandt, en quam in 't begin van Februarius te Londen. Hier vondt hy de zaken geweldig van gedaante verandert. Men maakte eene machtige vloot gereet, en de gemoederen wierden door de predikatien en andere middelen verbittert, en de voortzetting van den oorlog ſmakelyk gemaakt. Cromwel was ook misnoegt, dat de andere gezanten achter bleven, en dat Beverningk zonder karakter en geloofsbrieven wederkeerde, en zonder laſt om hem over zyn nieuwverkregen tytel van protector te begroeten. Zyn ſecretaris vroeg aan Beverningk, of hy meende dat zyn meeſter met den bloten eedt van den toekomenden ſtadhouder of kapitein generaal genoegen moeſt nemen. Beverningk antwoordde, dat ſchoon men op de andere provincien misnoegt mogt zyn, men ten opzichte van Hollandt te vreden moeſt zyn; daar zich het zelve zo gereet toonde, om den vrede te bevorderen. Ondertuſſchen hadden de andere provincien of de aanhangers van het huis van Oranje over de ſpoedige wederzending van Beverningk veel nadenkens opgevat. Vrieslandt liet in de vergadering daar over het meeſte misnoegen blyken. De algemene Staten zonden echter nieuwe laſt-en geloofsbrieven aan Beverningk. De andere gezanten wierden ook weder naar Engelandt gezonden, en aan hun en aan Beverningk de tytel van ambaſſadeurs gegeven, om Cromwel te vereeren en genoegen te geven, die nu volſtrekt alleen regeerde, en dit voorrecht aan zyn huis zocht vaſt te maken, waarom hy op de volkomen uitſluiting van den prins van Oranje van het ſtadhouderſchap ſtaan bleef, om zich van dien kant van alle vreze te ontſlaan. Dikwils hadt Cromwel met Beverningk in het geheim hier over geſproken, en zyne ongeruſtheit en onveranderlyk beſluit aan hem te kennen gegeven. Deze laatſte, met Nieupoort de zaken rypelyk overwogen hebbende, en zy beide, verzekert zynde dat de andere provincien nooit tot de uitſluiting te bewegen zouden zyn, vonden geraden, buiten kennis van Jongeſtal, een geheim artykel met Cromwel te ſluiten, waar by de provincie van Hollandt zich tot de begeerde uitſluiting van den prins van Oranje verbondt. Wanneer dit in de vergadering der Staten van Hollandt gebragt wierdt, ſpraken verſcheide leden het zelve heftig tegen, zeggende dat Beverningk zyn laſt te buiten gegaan hadde, en zulks verantwoorden moeſt. De raadpenſionaris en anderen zeiden daar tegen, dat de vrede onwederſprekelyk noodzaaklyk was, en op gene andere wyze verkregen hadde kunnen worden, en dat het billyk was, dewyl 't niet anders zyn konde, dat het algemeen belang vóór dat van een eenig perſoon, als de prins was, geſtelt wierdt. Eindelyk wierdt de zaak met meerderheit van ſtemmen overgehaalt, en de acte van uitſluiting aan Beverningk toegezonden. Nochmaals ſtelde die grote ſtaatsbedienaar alle zyne welſprekentheit te werk, na dat hy reets de acte ontfangen hadt, om den protector van beſluit te doen veranderen; maar vruchteloos. Cromwel wilde den getekenden vrede niet bekrachtigen, voor dat die acte aan hem was overgelevert. Weinig tyds te voren was Beverningk tot theſaurier-generaal benoemt, en kreeg nu verlof om naar Hollandt te keren, om bezit van dat ampt te nemen. Hoe wellekom hy ook by zyne vrienden was, verſcheide provincien en ſteden hielden hem verdacht, en beſchuldigden hem opentlyk, ja wilden hem van het theſauriers-ampt ontzetten. Hy was genoodzaakt zich door een verklaring onder eede te zuiveren: en nog zoude zulks niet geholpen hebben, zo men de verſtandhouding van een commies van den raad-penſionaris niet ontdekt, en de valſchheit van des zelfs voorgeven aangetoont hadt, waar op ook de verdiende ſtraffe volgde. Hier op raakte Beverningk zonder verdere tegenſtribbeling in het bezit van zyn ampt, dat hy met roem bekleedde tot den jare 1665 toe, en het haperde alleen aan hem zelf, dat hy het zelve niet langer behieldt; want de algemene Staten verzochten hem met de waarneminge van dat ampt verder voort te willen gaan, en bewilligden niet in zyn verzoek, om het zelve te mogen nederleggen, voor dat zy gezien hadden, dat noch hunne redenen, noch hunne gebeden machtig waren, om hem te overreden om dit ampt te blyven bekleeden. Men gaf hem niet alleene eene voordelige getuigeniſſe, van dat men volkomen voldaan was over zyn gedrag, maar ook een byzonder bewys van de achting, die men hadt voor zyn perſoon, door het geſchenk, dat de raadt van State aan hem deedt van een gouden geämailjeerden kop. Hy hadt in het jaar 1659 het geluk gehad, benevens andere afgezondenen, met vrucht te arbeiden tot wegneminge der verſchillen, die in de provincie van Groningen ontſtaan waren. Men kan zeggen dat dit ſlag van geluk aan zyn geboorte-ſter vaſtgehecht ſcheen, en dat blykt door het groot getal van tractaten van vrede of verbinteniſſen (*alliantiën*), die die hy geſloten heeft. Hy wierdt tweemaal naar Kleef gezonden in den jare 1666. De eerſte maal ſloot hy een naauw verbondt met den keurvorſt van Brandenburg den 16 Februarius; de tweede maal ſloot hy den vrede met den biſſchop van Munſter op den 18 April. Daar na hielp hy in den Haag arbeiden aan het drievoudige verbondt tuſſchen Denemarken, Brandenburg, en deze Republyk; welk verbondt hy in October mede ten einde bragt. Het volgende jaar met de waardigheit van ambaſſadeur bekleed zynde, ſloot hy op den 31 July den vrede met Engelandt te Breda. In 't jaar 1668 wierdt hy als buitengewoon ambaſſadeur naar Aken gezonden, daar hy den vrede hielp maken tuſſchen Vrankryk en Spanje, welke den 2 May geſloten wierdt. Men benoemde hem ook in dat jaar, om met den prins Maurits van Naſſau als buitengewoon ambaſſadeur te gaan naar den keizer; doch deze ambaſſade hadde om redenen geen voortgang. Omtrent dezen tydt gaven de Staten van Hollandt blyken aan Beverningk van hunne achting voor zyne gewigtige dienſten door het ſchenken van een heerlyk zilver ſervies. In het jaar 1671 ging hy als buitengewoon ambaſſadeur naar 't hof van Spanje, om den koning te bewegen om over zyne verſchillen met Vrankryk in onderhandeling te treden; en hy bereikte daar in gelukkig het oogmerk van zyne meeſters. Hy volgde in 't jaar 1672 den prins van Oranje in het leger als gedeputeerde te velde. Daar na wilde hy zich tot ruſt begeven: hy dacht zich te moeten vergenoegen met den roem, dien hy verkregen hadde, en dat hy alles gedaan hadt, wat een goet onderdaan aan zyn vaderlandt verſchuldigt is; maar men hadt zyne bequaamheden in die zorgelyke tyden al te zeer van noden, dan dat men hem de afgezonderde ruſt, waar in hy leven wilde, zoude laten genieten. De verdubbelde aanhoudingen der Staten, en van den prins van Oranje verplichtten hem in den jare 1673 om zich in te laten in eene der gewigtigſte onderhandelingen, die tot nog toe voorgekomen waren, namelyk op de byeenkomſt te Keulen. Men hadt eerſt de ſtadt Aken verkoren, om daar over den vrede te handelen tuſſchen de prinſen, die toen in oorlog waren; maar men vondt naderhandt gevoeglyker om zulks te doen te Keulen. Beverningk verſcheen aldaar met den tytel van buitengewonen ambaſſadeur. Het oplichten van den prins van Furſtenberg deedt alle de uitwerkingen, die men van deze ſtoute onderneminge verwacht hadde; want de Franſchen braken van hunne zyde de onderhandeling af. Men liet echter niet na van met de bondgenoten van Vrankryk de zelve voort te zetten; en men deedt zulks met grote vrucht; want Beverningk, zich van het afzyn der Franſchen met behendigheit bedienende, bragt den keurvorſt van Keulen, en den biſſchop van Munſter weder in de belangens van zyne meeſters; wordende de vrede met den laatſten op den 22 April des jaars 1674, en die met den eerſten op den 11 May daar aan volgende getekent.

In

In den jare 1673 wierdt hy curator gemaakt van de academie te Leiden; eene bediening, die gemeenlyk niet gegeven wordt dan aan de genen, die het vaderlandt in gewigtige ampten gedient hebben. Wanneer hy dacht de ruft te zullen genieten, die hy federt zulk een langen tydt gezocht hadt, zag hy zich ingewikkelt in de moeijelykfte van alle de onderhandelingen, die hy ooit bygewoont hadt; men verzocht hem zo ernftelyk om naar Nimwege te gaan als ambaffadeur-plenipotentiaris van de Republyk tot de algemene vredehandeling, dat hy, na zich meermalen daar van verfchoont te hebben, dezen gewigtigen en moeijelyken laft genootzaakt wierdt op zich te nemen. Men zoude niet kunnen zeggen wat zwarigheden en beletfelen dat 'er te verwinnen waren: eene minder volmaakte bequaamheit en ervarenheit, dan de zyne, zou de zelve nooit te boven gekomen zyn; want; uitgezondert de ambaffadeurs van Vrankryk, arbeidden alle de anderen onvergelykelyk veel meer om den vrede te verachteren, dan om dien te bevorderen. Het fcheen nochtans, dat, na de inneming van Gent, de vrede ten minften een noodzakelyk quaat voor Hollandt geworden was, en het volk begreep zo wel de fchadelyke gevolgen, welke de inneming van deze plaats konde hebben, dat het vuriglyk naar het einde van den oorlog wenfchte. Beverningk hadt laft den koning van Vrankryk in zyne legerplaats te Wetteren te gaan zien, en men twyfelde niet, na de bejegening die hem gebeurde, of de vrede ftont wel haaft te volgen. De koning antwoordde heuffelyk op den brief der Staten, zeggende onder anderen in zyn antwoordt, dat het hem tot een zonderling genoegen zoude ftrekken hun nevens den vrede zyne oude vriendfchap weder te geven, en *dat het gedrag en de perfoon van den Here Beverningk hem zeer aangenaam geweeft waren.* Wanneer hy van Wetteren vertrok, wilde de koning hem een gefchenk doen van twee van zyne afbeeldfels met gefteentens bezet, welke ieder omtrent 3000 ryksdaalders waardig waren. De koning verdubbelde alzo het bewys van de achting, die hy voor hem hadde, dewyl men gemeenlyk maar een afbeeldfel geeft. Hy antwoordde aan den genen, die hem dit gefchenk van 's konings wegen wilde geven, dat hy zyne majefteit voor die eere bedankte; maar dat hy niet geraden vondt die aan te nemen. Hy deet echter een gefchenk aan den brenger, gelyk of hy die hadde aangenomen gehad. De vrede tuffchen Vrankryk en Hollandt wierdt den 10 Auguftus des jaars 1678 getekent; waar na Beverningk krachtdadiglyk tot middelaar diende, om dien van Vrankryk met Spanje den 11 September des zelven jaars te doen fluiten. Hy floot ook een tractaat van vrede en koophandel tuffchen Zweden en den Staat den 12 October des jaars 1679. Na zo vele roemruchtige en gelukkige onderhandelingen fmaakte hy eindelyk het gerufte leven, daar hy zo naar gewenfcht hadde. Hy begaf zich naar zyne heerlykheit Out-Teilingen, anders het huis te Lokhorft genaamt, een klein uur van Leiden, daar hy zich voornamelyk bezig hieldt met het aanqueeken van allerlei gewaffen, die hy uit alle geweften der werreldt liet komen. Maar deze aangename en eenvoudige bezigheit, zo gelyk aan die, de welke verfcheide grote prinfen boven de triomphen en de regeeringe hunner ftaten verkoren hebben, belette hem niet voor de Republyk der letteren te arbeiden. Hy bekleedde met veel vlyt zyne bediening van Curateur van de academie. Hy gevoelde de beginfelen van zyne laatfte krankheit een weinig tyds na dat hy een voormiddag doorgebragt hadde in het nazien der handfchriften, gekomen uit de vermaarde bibliotheek van Ifaak Voffius, die onlangs te voren voor de Leidfche academie gekocht waren. Hy was zo haaft niet weder in zyne koets getreden, of hy beefde. Dit waren de beginfelen van eene koorts, die van dag tot dag heviger wierdt, en die hem op den 30 October des jaars 1690, in den onderdom van zes en zeventig jaren wegrukte. Zyne gemalinne heeft hem overleeft. Zy was genoemt *Johanna le Gillon*, afkomftig uit een edel geflacht van Picardië, en te Amfterdam den 11 May des jaars 1635 geboren. Hy heeft nooit kinderen by haar gehad; zo dat 'er, dewyl hy een eenige zoon was, hier te lande niemandt overig is, die zynen naam draagt. Hy wierdt te Gouda begraven, in eene marmere kapelle, die hy zelfs hadde doen maken aan de Zuitzyde van Sint Janskoor. Zyne nabeftaanden hebben 'er zyn-graffchrift, door den vermaarden Grævius in keurlyk Latyn opgeftelt, op eenen toetfteen doen uithouwen. Het vervat in 't kort zodanig een leven, dat een groot boek zoude kunnen vervullen, waarom men het zelve hier byvoegt, in de zelfde fchikking van regelen, die de opftelder daar in waargenomen heeft:

Perilluftris. ac. Generofus Vir.
Hieronymus. van Beverningk.
Theilingæ. Toparcha.
Senator. Judex. Conful. Goudanus.
In Conceffu: Præpot. Ord. Gen. Affeffor.
Idem. aliquoties. extra. ordin.
Communi. Belgicæ. Foed. Ærario. Præfectus.
Lycei. Batavorum. Curator.
In Hifpan: & Fœd: Belg: Finibus. regundis.
Adjutor.
Legatus. Wilhelmo. III. in exercitu. datus.
Weftmonafterium. Cliviam. II. Bredam.
Aquisgranum. Bruxellas. Madritum.
Coloniam Agripp: Noviomagum.
Ad Gall: item. Regem.
Wetteræ. Morinorum. Caftra. habentem.
Cum. poteftate. res. componendi. miffus.
Ad Cæfarem. vero. defignatus. orator.
Re. nifi. perfecta. nunquam. reverfus.
De. maximi. praterea. momenti. rebus. Domi.
De. Amicitiis. parandis.
Et Fœderibus. pangendis. foris.
A. Patria. Patribus. paffim.
Feliciter. confultus. et. adhibitus.
Natus. Goudæ. 25. April. MDCXIV.
Mortuus. Teilingæ. XXX. *Octob.* MDCXC.
Satur. Honorum.
Hoc. Monumento. Conditur.
Cum.
Optima. Vitæ. Fortunarumque. Socia.
Joanna le Gillon.
Nata. Amft: XI. *Maji.* MDCXXXV.
Mortua. . . .
ΘΑΝΑΤΩ ΠΑΝΤΕΣ ΟΦΕΙΛΟΜΕΘΑ.

Indien Beverningk de moeite genomen hadt van gedenkfchriften wegens zyne gezantfchappen op te ftellen, de zelve zouden het leerzaamfte en keurlykfte boek maken, dat men zoude kunnen zien. Hy is altoos gelukkig geweeft in zyne onderhandelingen: dat een roem is, waar van men byna geen voorbeeldt vindt onder de genen, die zo vele algemene zaken te verhandelen gehad hebben. Hy was arbeidzaam en fchrander, en wierdt nooit moedeloos. De Franfche en Hollandfche fchryvers geven hem eenparig een zeer groten lof. Men zoude daar van vele bewyzen kunnen bybrengen; maar 't zal genoeg zyn aan te halen 't gene *Wicquefort* en *de Saint Didier* van hem gezegt hebben.

De eerfte in zyn II. *Stuk van den Ambaffadeur* zegt: „ Hieronymus Beverningk is ongetwyffelt een der bequaamfte mannen van de vereenigde Nederlanden in de onderhandelingen. „ De ftadt Gouda, die buiten dat geen gebrek heeft van bequame mannen, heeft hem meer dan eens afgezonden in de vergaderinge der Staten van de provincie van Hollandt, en in de collegien van de Generaliteit, en hy heeft altoos volkomen beantwoord de verwachting, die men van zyne bequaamheit hadde. Hy maakte in het jaar 1654. met Olivier Cromwel het tractaat, dat den vrede gaf aan de vereenigde Nederlanden; maar dat de zelve byna in een inlandfchen oorlog gebragt hadde, ter oorzake van de belangens van den prins van Oranje, die, naar het gevoelen van eenigen, daar in niet wel in acht genomen waren. Hollandt in zyn byzonder was zo wel voldaan van den dienft, dien hy het in dit geval deedt, dat het hem de waardigheit van thefaurier generaal deedt geven, dat is te zeggen, van eerften ftaatsbedienaar der vereenigde Nederlanden. Daar is geen zaak zo moeijelyk, die hy niet afdoet wanneer hy zich daar toe zetten wil. Zo men daar van blyken begeert, men heeft maar het tractaat te zien, dat hy te Kleef deedt fluiten met den biffchop van Munfter, in 't jaar 1666, en hy heeft niet minder gelukkig gehandelt te Madrid, over de gewigtige belangens van de Vlaamfche Provincien. Zo hy te Keulen niet gelukkig was, men moet zulks eerder wyten aan de quade gefteltheit van zaken, dan aan zyne wyze van handelen, die altoos met de zelfde kracht beftont. Ook vertrouwde men hem al de onderhandeling, die te Nimwegen gefchiedde; en hy wierdt van de Staten verkoren om de zelve by den alderchriftelykften koning naby Gent te voltrekken. Hy was de ampten moede: zo dat, in plaatfe dat anderen de zelve zoeken, hy die ontvluchtte; willende liever in de eenzaamheit op het landt zich zelf bezitten, dan de moeijelykheit voeden, welke de ftaatszaken hem geven, en die dikwils hem niet minder verveelt dan den genen, die met hem te handelen hebben. Om het karakter van Beverningk te geven, zoude eene andere penne vereifcht worden dan de myne, om dat men, alle de delen daar van wel onderzoekende, bevinden zal, dat 'er, behalven eene kleine veranderlykheit van geeft, niets is dat niet volmaakt is.

Van alle de plaatfen, daar *de Saint Didier* van Beverningk fpreekt, zal men 'er maar drie verkiezen, uit zyne *Hift. des Negotiations de Nimegue.* „ De fpoedige wederkeering van Beverningk, welken deze tyding van huis deedt vertrekken, om zich in der yl naar Nimwegen te begeven, verfterkte het vermoeden, dat men hadde van een afzonderlyk verdrag van Hollandt met Vrankryk. Deze ambaffadeur was zo genegen voor het waarachtige belang van zyn vaderlandt, dat zo 'er eenige byzondere onderhandeling te wachten was, zulks niet konde gefchieden dan door dat middel. (*T. I. p.* 94.) Het is een man levendig van geeft, die het goede kent, en 'er altoos naar toe gaat, door den rechtften weg. Hy is oplettent en arbeidzaam. Hy is door de Staten in verfcheide gezantfchappen gebruikt geweeft, en in alle de tractaten, die federt het jaar 1650 gemaakt zyn, maar hy bemint de ftilheit, en verliet met eenige moeijelykheit het lufthuis, dat hy naby Leiden heeft, om te gaan naar Nimwegen. (*T. I. p.* 187.) Beverningk is een man, die niet minder bequaam is dan vlytig. (*T. II. p.* 22.)

Wat den ridder *Temple* belangt, hy laat in zyne *Memorien* een weinig moeijelykheits blyken over het tekenen van het vredes verdrag van Nimwegen; maar hy bekent echter dat Beverningk de morringen van zyne vyanden ftilde. Hy zoude hebben kunnen zeggen, dat de regeering van Amfteldam hem eenen verplichtenden brief fchreef, om hem te bedanken over het fluiten van den vrede, zynde gedagtekent den 14 Auguftus des jaars 1678. Zy verzekerde hem, dat zy krachtig gearbeid hadde by de leden van de Staten van Hollandt, om hem tot deze onderhandelinge

handelinge te doen gebruiken. Zy wisten genoegzaam, dat 'er een man van zyne bequaamheit nodig was om den handel te doen gelukken. Zyne geboorteftadt betoonde hem in dit voorval, hoe grote achting zy voor hem hadt. De regeering der zelve deedt hem een gefchenk van twee zilvere brandyzers, uit aanmerkinge der laatfte vredehandeling, en ten opzichte van verfcheide andere grote dienften, die hy zo aan den Staat als aan de ftadt gedaan hadt. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers, door hem bygebragt.

BEVERUNGEN, een klein ftedeke in de Weftphaalfche kreits, onder het fticht Paderborn; alwaar de Bever in de Wefer vloeit, en zich daar mede vereenigt. Het legt omtrent acht mylen van de ftadt Paderborn.

BEVERWEERT, een zeer oude ridderhofftadt in het maarfchalkfchap van het overquartier in het landfchap Utrecht, tuffchen de dorpen Odyk en Werkhoven, aan den krommen Rhyn, is leenroerig aan den geftichte van Utrecht. Nikolaas van de Velde wierdt na dode van vrouwe Hildegard, weduwe van heer Zweder van Beverweert, door Willem van Mechelen, XLI biffchop van Utrecht, met dit flot beleent, en veertig morgen lands, omtrent het zelve gelegen. In het jaar 1345 heeft heer Otto van Yffelftein voor zyne huisvrouwe, Machtelt van Beverweert, aan Jan van Arkel, den XLVII biffchop van Utrecht, belooft en gezworen; van den zelven met het huis te Beverweert, dat hy van het fticht te leen hieldt, naar leenmannen rechten te zullen dienen, gelyk in 't jaar 1354 heer Zweder van Vianen mede voor zyne vrouwe, Machtelt van Beverweert, aan den zelven biffchop beloofde, met het huis te Beverweert niets tegen hem te zullen doen. De nakomelingen van dezen Zweder van Vianen en Machtelt van Beverweert bezaten deze ridderhofftadt tot op hunnen kleinzoons dochter toe, te weten vrouw Johanna van Vianen van Beverweert, die omtrent het jaar 1440 de zelve door haar huwelyk aan het edele geflacht van Boekhout gebragt heeft, dat ook deze heerlykheit federt bezat tot in den jare 1564, wanneer Philip Willem, outfte zone van prins Willem van Oranje, de zelve, door het overlyden van zyne overgrootmoeder, Maria van Boekhout, vrouwe van Boulaare, bequam. Na dezes prinfen doodt is 'er, wyl hy gene kinderen naliet, over de bezittinge van dit adelyke huis verfchil gerezen tuffchen prins Maurits van Oranje, halven broeder van gemelden prinfe Philip Willem, en Philip van Merode, grave van Middelburg, enz. de welke afftamde van vrouwe Françoife van Boekhout, jonger zufter van vrouwe Maria van Boekhout voornoemt; doch eindelyk is prins Maurits, by afftandt van gemelden heer van Merode, bezitter geworden, en is in dezer voegen Beverweert op des zelfs natuurlyken zone, Lodewyk van Naffau, gekomen, en wordt tegenwoordig bezeten by des zelfs kleinzoon Maurits Lodewyk, grave van Naffau, here van der Lek, enz. zynde daar mede verlyt den 5 September des jaars 1685. In den tweefpalt van biffchop Hendrik van Beyeren met de ftadt Utrecht, daar zich beide partyen met de wapenen zochten meefter te maken, nam de biffchop in 't jaar 1527 't huis te Beverweert in, en bezette 't zelve met een groot getal krygslieden, om die van Utrecht te beteugelen, en het uitlopen te hinderen, zo uit de ftadt zelve, als van het huis te Schonauwen, dat de Utrechtfchen kort te voren ingenomen hadden. *Ant. Matthæus de Jure Gladii. Henrica ab Erp Annal. vernacul. of Jaarboeken by gem. A Matth. Analect. Tom.* I.

BEVERWYK in noord-Kennemerlandt aan het Wykermeer, dat hier omtrent geheel verzand, en droog wordt, omtrent twee uren van Haarlem, en ook zo verre van Alkmaar gelegen, is een groot, welbetimmert en vermakelyk open vlek, met ftads voorrechten vereert; zulks blykende uit een handfchrift, door graaf Jan den I van Hollandt in 't jaar 1298 *aan de ftede en poorteren van Beverwyk verleent, op S. Martens dag in den winter.* Het wierdt voorhenen *S. Agathendorp* en *S. Agathenkirck* geheten, ftaande by den ouden Rymkronykfchryver Melis Stoke, in 't leven van gravinne Ada, die in 't jaar 1203 aan de regeeringe quam:

Lodewyk quam ter zelver ftonde
Met heircracht tot Egmonde.
Daer hi verbrande ten eerften worpe,
Daer hi woende in S. Aechten dorpe
's Heeren Allaerts huys;

en in eenen brief van den XXI biffchop van Utrecht, Willem van Gelder, zone van Wiking, en broeder van Wichard, voogden van Gelderlandt, gegeven in 't jaar 1063 wegens de vervremde plaatfen, die in des biffchops macht herftelt wierden, en onder anderen *Asclekerwald*, AGATENKIRCK, *Hemefenkirck*, enz, zynde nog een groot merkteken van dezen naam overgebleven in den S. Aachteweg, zynde een dyk, die tuffchen Beverwyk en Nieuwendam legt. Onder de Hollandfche fteden, die in 't jaar 1468 den hertog Karel van Bourgondië, als grave, de hulding deden, ftaat Beverwyk even na Alkmaar geplaatft, en alzo de tiende in rang, waar achter Monnikendam, Edam, Woerden, Oudewater, Schoonhoven, Gorkom, Heusden, St. Geertruidenberg, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik op de lyft volgen. De oorfpronk van den name Beverwyk is vry wat verder te zoeken, als van Agatenkerk, van de patroneffe der kerke te dezer plaatze, St. Agatha, hergekomen zynde. Men vindt dieswegen byna zo vele en verfcheide gevoelens, als befchryvers dezer ftede. Boxhorn leidt dien af van de beëvaarden, die herwaarts gefchiedden; Junius van de Beyeren, of Beyerfchen, die hier, ter beloninge van eenige krygsdienften, met landeryen befchonken zouden zyn geworden; anderen wederom van eenen heer Bever, die hier gewoont, en zynen burg gebouwt zoude hebben, dat niet onwaarfchynelyk voorkomt, wyl bekent is, dat de edelen van Beveren uit die van Amftel gefproten zyn, welke niet wyt van Beverwyk gezeten waren. Maar wyl alle deze naamredens enkelyk op waarfchynelykheden en giffingen fteunen, heeft de naarftige *H. van Rhyn* met recht ook hier eens mogen giffen. Hy meent dan, en met reden, dat Beverwyk de zelfde naamrede kan toegefchreven worden, die 't eilandt Bevelandt in Zeelandt heeft. Bevelandt namentlyk is alzo volgens Alting genaamt naar den heiligen *Bavo*, die ook in Hollandt, en voornamentlyk in en rondom Haarlem, plechtig geviert is geworden, en wien ter eere zelfs de Haarlemfche hoofdkerk ingewyd was, zynde het onzen landgenoten overbekent, dat de letter A ligtelyk en veeltyds in de E verandert wordt, in onze landtale. Voor de verandering van den Godsdienft in deze geweften was Beverwyk in het dekenfchap van Kennemerlandt gelegen, onderhorig aan het Utrechtfche bifdom, wierdt naderhandt by de oprechting der nieuwe bifdommen in 't jaar 1559 gevoegt onder het bifdom van Haarlem: doch dat met de verandering van den Godsdienft vernietigt zynde in het jaar 1578, is nog in dat zelve jaar alhier tot eerften Gereformeerden predikant beroepen Albert Jansz. Schagen, en Beverwyk gevoegt onder de Clasfis van Haarlem in 't hoge. In het jaar 1429 wierdt binnen de vryheit van Beverwyk een klooster van Reguliere kanunniken van St. Auguftinus orde, onder 't kapittel van Windeshem ftaande, opgericht, gemenelyk Sion, of S. Mariaas Konvent in Sion geheten, en ftont aan hen de macht om het vrouweklooster te Beverwyk, van de zelfde orde, Nazareth genoemt, te fchouwen, de gebreken te ftraffen, zelfs de priorin, zo 't vereifcht wierdt, af te zetten, een biechtvader aan te ftellen, en verder te doen wat nodig mogte zyn, volgens den vergunningsbrief van den Utrechtfchen biffchop Rudolf van Diepholt van den 6 May des jaars 1550. Den naam van Nazareth bequam dit klooster niet voor den jare 1439, zynde tot dien tydt toe een zufterhuis, van de derde orde van St. Franciscus, en Hermon genoemt geweeft, uitwyzens den openen brief van den Utrechtfchen biffchop Zweer van Kuilenburg. Behalven deze kloosters plegen de Tempelieren hier ook een zeer prachtig huis te hebben, kunnende daar uit ten vollen afgemeten worden, dat Beverwyk al van oude tyden af een zeer fraaie en bloeiende plaats geweeft moet zyn. Men is bewuft, dat Wolfert van Borffelen, nadat de oude heren van Beverwyk naar elders vertrokken waren, van graaf Jan den eerften, Floris zoon, een derde der boeten, in deze heerlykheit voorvallende, bekomen heeft, en dat daar na gemelde heerlykheit gekomen is aan Jan van Henegouwen, here van Beaumont, zone van graaf Jan den II, uit den huize van Henegouwen. Dezes heren erfdochter Johanna bragt, huwende met Lodewyk van Chaftillon, grave van Blois en Avesnes, onder andere goederen deze heerlykheit aan des zelfs geflacht over, hebbende vervolgens een der heren van Blois alhier hun zitplaatfe gehouden, als de hoofdplaatfe dezer zes dorpen; namentlyk Wyk op zee, Spaarwoude, Katswoude, Weftzanen, Krommenye, en Zardam tot aan de grote fluis, welke alle, nevens Beverwyk, door een eigen baljuw berecht worden, en de baljuwagie van Blois geheten zyn, die tot den jare 1724 toe aan de graaflykheits domeinen gehecht gebleven, en federt van een gefcheiden is; wanneer Beverwyk, Wyk aan zee, Wyk aan duin en Spaarwoude als byzondere ambachtsheerlykheden in 't openbaar verkocht zyn. Beverwyk wordt beftiert door een fchout, (die te gelyk baljuw van Blois is, en blyven zal, zo lang de heer Gool, die tegenwoordig dit aanzienelyk ampt bekleedt, in leven blyft, met wiens doodt de bediening van baljuw van Blois vernietigt zal zyn) twee burgermeefteren, en zeven fchepenen, blyvende de fchout voor zyn leven lang, doch de overigheit in dezer voegen jaarlyks op den 12 Maart verkoren wordende. De twee burgermeefteren en zeven fchepenen vergaderen ten geftelden dage op het ftadhuis, verzelt van den fchout, en leggen aldaar hunne ampten neder, waar na zy gezamentlyk ter zelver plaatfe zeven kiesheren noemen uit de burgery, die ook te voren verzocht is geworden binnen de ftadt te blyven. Deze kiesheren boven ontboden en verfchenen zynde, gaan de voorgemelde heren af, uitgezondert de fchout, die met de zeven kiesheren daar op zeven fchepenen maken, welke voort ontboden worden, den vereifchten eedt doen, dadelyk twee burgermeefteren verkiezen, en als dan met de zelve over de mindere fteden een nieuwe fchikkinge maken. *Heda in Hift. Ultraj. M. Voffii Annal. Junii Batav. Boxhorn Toneel van Holl. Alting. Germ. Infer. A. Matthæus Analector. Tom.* IV.

BEVERWYK, (JOHAN VAN) afkomftig van de edele heren van Beverwyk in Noord-Kennemerlandt in het landfchap Hollandt, waar van OTGER of OGIER van Beverwyk, ridder van 't heilige graf, raadt en hofmeefter van graaf Jan van Egmondt, ftadhouder van Hollandt, volgens huwelykfche voorwaarden, te Dordrecht ter fecretarye geboekt, met Aagte Schuart, heren Korftiaans, in 't jaar 1404 fchepen te Dordrecht, getrouwt is geweeft. Hy was de outfte zoon van BARTHOLOMEUS van Beverwyk, en Maria Boot van Wezel, heeft twee broeders gehad, en drie zufters, te weten:

I *Philips van Beverwyk*, die met *Maria Thiens* gehuwt is geweeft, en in 't jaar 1635 zonder kinderen na te laten geftorven is.

II *Dorethea van Beverwyk*, die eerft met *Adriaan de Jong*, en naderhandt met *Arent Boot*, zonder oir, in den echt tradt.

III *Nikolaas van Beverwyk*, die den laatften September in 't jaar 1642 te Vlisfingen in Zeelandt te vrouwe nam *Sufanna Schot*, en by de zelve verfcheide kinderen won.

IV *Alid van Beverwyk*, welke trouwde met docter *Gomarus Walen*, die weinige uren na elkander ftorven in 't jaar 1636.

V *Kornelia van Beverwyk*, gehuwt met *Adam Dibbets*, raadt van Dordrecht in 't jaar 1648 en 1649, en ftads docter aldaar, uit een zeer out en aanzienelyk Gelderfch geflacht gefproten, won by hem eenen zoon, *Johan* genoemt, en drie dochteren, *Katharina*, *Maria* en *Adamina Dibbets*, die alle zeer voordeelige huwelyken aangegaan zyn.

BEVERWYK, (JOHAN VAN) de outfte van alle zyne broeders en zufters, wierdt geboren te Dordrecht den 17 November des jaars 1594. De Latynfche fcholen in zyne vaderftadt doorlopen hebbende, begaf hy zich op de Leidfche Akademie tot de geneeskundige onderzoekingen, en die der goede letteren, en vorderde in de zelve zo verre, dat hy meefter der vrye kunften en docter in de geneeskunde verklaart wierdt. Dus keerde hy, met glorie opgehoopt, naar Dordrecht, oeffende aldaar met zulken goeden uitkomft zyne bekome kenniffe in de geneeskunde, dat hy in 't jaar 1625 eerfte ftads docter gemaakt wierdt, en hoogleeraar der heelmeefteren, waar na hy in 't jaar 1627 raadt, in 't jaar 1628 fchepen, in 1631 veertige, in 1633 weesmeefter, en vervolgens meermalen afgezonden wierdt wegens Dordrecht ter vergaderinge van de Staten van Hollandt en Weftvrieflandt. Hy heeft voor zyne eerfte vrouwe gehad Anna van Duverden, dochter van Mr. Kornelis van Duverden, fchepen te Utrecht en hoofdfchout van Amersfoort, en van Johanna van Voort, uit den ftamme van Lokhorft, de welke den 26 Auguftus des jaars 1624 kinderloos overleden zynde, zo hertrouwde hy den 2 December 1626 met Elizabeth de Bakker, heren Willems, fchepen te Zirikzee, en Barbara Baux dochter, en won daar by acht kinderen, waar van 'er in 't jaar 1677 alleenig een zoon, Willem van Beverwyk, en twee dochteren, Anna en Maria van Beverwyk genoemt, overig waren. Zyne doodt is voorgevallen den 19 Januarius des jaars 1647, en zyn ligchaam in St. Barbere kapelle ter groter kerke binnen Dordrecht begraven, zynde boven zyn graf opgerecht des zelfs blafoen, verfiert met zyn volle wapen, en acht quartieren, en daar by dit krachtige en fchone grafschrift van den weêrgalozen Latynfchen dichter Daniel Heinfius:

Lex hic medendi, fanitatis regula,
Salus falutis civium, vitæ artifex,
Mortis fugator fedulus, victor fuæ,
Scriptis fuperftes ipfe poft mortem fibi,
Dordrechti Apollo, & Æfculapius jacet.

Defuncto lubens moerensque pofuit

DANIEL HEINSIUS.

In vele en verfcheide foorten van boeken te fchryven heeft hy zyne grote kenniffe en geleerdheit getoont, als zyn:

Idæa Medicinæ veterum. 1637 in 8. typis Elzevir.
De Calculo Renum & veficæ. Lugd. Bat. 1638. in 12.
Exercitatio in Hippocratis Aphorismum de Calculo, & fpecilegium de Calculo. Lugdun. 1641 in 12.
Epiftolicæ Quæftiones de vitæ termino, & medicinæ encomium. Roterod. 1644 in 8.
ΑΥΤΑΡΚΙΑΝ *Bataviæ, five introductio ad Medicinam indigenam.* Lugdun. 1644 in 8.
Collectanea in Johannem Fernelium. Opus pofthumum.
De geneeskonfte, beftaande in den fchat des Gezontheits. Eerfte en twede deel, met platen.
De fchat der ongezontheit. Daar onder begrepen inleiding tot de Hollandfche geneesmiddelen; Gefprek der ontleedkunft; Bericht van de peft; van de Blaaufchuit; Het fteenftuk; Lof der geneeskonft; en de Heelkunft in twee delen onderfcheiden; lof des zelfs; enz. Amfterd. 1664 in 4 met platen.
Begin van Hollandt in Dordrecht. Dord. 1640 in 4.
Spaanfche Xerxes. Dord. 1639 in 4.
Uitnementheit der vrouwen. Dordr. 1643 in 8. met platen.
Hertog van Alva. enz. Dordr. 1641 in 12.
Eenige gedichten in de Griekfche, Latynfche en Nederduitfche talen.

Boven alle zyne andere werken hebben veel geruchts gemaakt zyne *Epiftolicæ quæftiones de vitæ termino*, of verzamelde brieven van geleerde mannen nopens de vrage, *of het leven van een iegelyk menfch onveranderlyk bepaalt is, dan of het zelve verkort of verlangt zou kunnen worden. Vosfius in Theolog. Gentil. M. Balen befchryv. van Dordrecht.*

BEVERWYK, (VINCENT VAN) anders ook bygenaamt *van Haarlem*, een Lovenfch Godgeleerde, in den jare 1525 aangeftelt tot kettermeefter, ook overfte van der Predikheren Konvent te Haarlem. Een vyandt was dees van Erafmus, tegen wien hy een boekje uitgaf, onder den tytel van *Godevaart Toxander*, by Erafmus voor zot en dwaas uitgekreten, die hem ook beantwoordde, gevende hem den naam van den *Hartnekkigften quaatfpreker*. Men zie Erafmus zelf in den laatften brief van het XIII boek, ook in den XC en XCIII van het XIX b. Valerius Andreas meldt ook, dat onder de zorg van dezen Vincent te Parys gedrukt is het werk van *Petrus de Palude*, patriarch van Jeruzalem, *in l. IV. Sent.*

BEVILACQUA, (BONIFACIUS) een kardinaal. Hy was een zoon van Antonius Bevilacqua, grave van Monaftema, en wierdt geboren te Ferrara in den jare 1571, ftudeerde te Padua, en wierdt aldaar in de rechten gepromoveert. Onder Gregorius den XIII quam hy aan 't pauffelyke hof, en wierdt kamerheer; maar Clemens de VIII maakte hem in den jare 1598 titulair patriarch van Conftantinopel, en in 't jaar 1599 kardinaal; waar op hy in den jare 1600 pauffelyk legaat in Umbrië, en 1601 biffchop van Cerva wierdt. Deze paus nam hem ook en zyne beide broederen, Antonius en Alfonfus, in zyn geflacht aan, en ftont hen toe het wapen en den name der Aldobrandini te voeren. Gregorius de XV, tot wiens verkiezing hy veel geholpen hadt, maakte hem tot hertog van Tornano. Hy ftierf in den jare 1627, den 28 Maart, binnen Rome. Hy hieldt altydt de party der Franfchen, en genoot daar voor zeker penfioen.

BEWDLEY, of BEAWDLEY, by de Latynen, *Bellus locus*, is een kleine ftadt in Engelandt, in Woceftershire, aan de rivier Severn, aan de grenzen van Stafford en Shropshire. Zy is gelegen op een heuvel, in een zeer aangename luchtftreek, waar van daan ze den name ontfangen heeft. Zy dryft een fterken handel met leder en granen. Koning Jakob de I gaf haar het recht van een lidt tot het parlement te zenden. Daar naby is een koninklyk huis, Tickenhall genaamt, geweeft, 't gene koning Henrik de VII voor zynen zone Arthur gebouwt heeft, en 't gene by de binnenlandfche oorlogen, ten tyde van Karel den I, door des zelfs vyanden verwoeft is. *Cambden Britt. Beverell. del. de l'Angleterre p.* 480.

BEX, by de Latynen *Bactiacum*, is een groot dorp in het Kanton Bern, boven aan de Genever zee, alwaar een zoutketen is. De parochiekerk aldaar heeft eenen toren, van marmerfteen opgebouwt.

BEY. Dus noemen de Turken een gouverneur aan de zeekufte. *Bey-Curde* wordt de vorft van Curdiftan tuffchen Armenië en Perfië genaamt. Daar zyn nog meer zodanige vorften, die zich tuffchen het gebergte geveftigt hebben, en noch den Turkfchen keizer, noch den koning van Perfië onderdanig zyn, dewyl zy niet kunnen aangegrepen worden. Zommige echter ftaan onder de befcherming der Turken of Perfianen. *Tavernier.*

BEYER, (GEORGIUS) hoogleeraar in de Pandecten te Wittenberg, wierdt den 10 September 1665 te Leipzich geboren, alwaar zyn vader opper-hofgerichts Actuarius was. In de Philofophie ftudeerde hy onder Valentinus Alberti, en in de rechten onder Chriftianus Thomafius, onder wien hy ook in den jare 1687 twee difputen hieldt, *de Crimine Bigamiæ*, en *de Bigamiæ præfcriptione*. Voorts begaf hy zich naar Frankfurt aan den Oder, en hoorde aldaar Schultz, maar voornamentlyk Samuel Stryk. Nadat hy by zeker edelman uit Weftphalen als hofmeefter aangenomen was, begon hy anderen te onderwyzen, en verdedigde een difpuut *de Citatione edictali*. Zyn vader verlangde hem wederom naar Leipzich, alwaar hy aanftonts baccalauris in de rechten wierdt, en zich nog verder daar in onder Schwendendörfer en Luderus Menkenius geoeffent hebbende, verkreeg hy in den jare 1693 de waardigheit van doctor. Alzo hy by zich bevondt, dat hy tot de practyk in de rechten minder bequaam was dan tot het leeraren van de zelve, nam hy een befluit om daar mede de geleerde wereldt dienft te doen, vindende in den jare 1706 gelegenheit daar toe, wanneer hy als profeffor naar Wittenberg beroepen wierdt, en aldaar de *Inftituten*, doch van den jare 1707 het *Digeftum infortiatum & novum* opentlyk verklaarde, en daar by als affeffor van 't Wittembergfche gerecht zyne bediening trouwlyk waarnam. Hy overleedt den 21 Auguftus 1714. Zyne fchriften zyn: *Delineatio Juris fecundum Inftitutiones & Pandectas; Delineatio juris Feudalis; Volkmannus emendatus; Notitia auctorum Juridicorum fpecimina* III. *Bedenkingen over 't recht des Zabbats; Themata ex vario jure felectæ; delineatio Juris Divini; Delineatio Juris criminalis; fpecimen Juris Germanici; differtationes Academicæ.* Boven dien heeft hy *Hotomanni Anti-Tribonianus; de pynlyke Halsgerichts-ordening; Ziegleri differtationes*, en *Opufcula Brummeri* weder in 't licht gegeven. *Joh. Guil. Janus in vita.*

BEYEREN, in het Latyn *Bavaria*, of *Bojoaria*. Dit landt heeft zynen naam gekregen van de *Boji*, die ook *Bajoarii*, *Bajovarii*, *Bajobarii*, als mede *Bavari* zyn genoemt geweeft. Wel is waar, dat aangaande der zelver oorfpronk bezwaarlyk iets met zekerheit kan gezegt worden: doch men houdt gemeenlyk daar voor, dat zy van de oude Celten, of Galliërs zyn afgekomen, en dat gedeelte van Duitfchlandt, dat, volgens de oude verdeelinge, een gedeelte van Rhetië, Vindelicië en Noricum bevat heeft, bewoont hebben. Eenigen zyn van gedachten, dat zich deze volkeren omtrent den jare 588 of 600 voor Chriftus geboorte uit het Celtifche Gallië in dat landt begeven hebben, dat naderhandt naar hen *de woonplaats der Bojen*, of *Bohemers* is genoemt geworden, maar dat zy door Marbodus, koning der Marcomannen, van daar verdreven zyn; wanneer zy zich langs den Donauw hebben ter neder geflagen, en zich van daar, nadat zy een tydlang onbekent waren geweeft, met den tydt verder uitgebreid. Een gedeelte van hen, zegt men, is, wanneer zich de anderen naar Bohemen wendden, met andere Duitfche en Gallifche volkeren naar Italië getrokken, daar zy, met hulpe der Galliërs, de Romeinen veel werks hebben gemaakt. Doch zy moeften Italië eindelyk verlaten, wanneer zy zich mede tuffchen den Donauw en de rivier de Drave ter nederfloegen. Zo haaft als het Roomfche ryk in verval begon te geraken, ftaken zy het hoofdt op, en veftigden zich in Noricum; maar moeften door den inval der Herulen, Hunnen, Gotthen en andere volkeren veel lyden, wordende hier en daar verftrooit, en ten deele met de Hunnen, ten deele met andere vreemde volkeren vermengt. Doch eenigen van hen trokken over den Donauw te rug; en nadat de invallen der barbaarfche volkeren een einde namen, quamen zy weder in Noricum, daar zy een eigen ryk onder hunnen koning Adalgerus

tus oprechtten; in welken ftaat dit volk en het landt is gebleven, tot dat het onder de gehoorzaamheit der Franken is gekomen. Het landt der oude Beyerfchen ftrekte zich dus vry verder uit dan tegenwoordig, alzo Ooftenryk, Karinthië, Krain, Tyrol, Stiermarken, en andere landen mede daar toe behoorden. Dat meer is, het heeft zich wel eer tot in Pannonië uitgeftrekt, alzo men zegt, dat zich het zelve van de Lech tot aan de Sau en de Thyffe toe uitftrekte. Maar na dat Ooftenryk, Stiermarken en Karinthië hare eige heren hadden gekregen, en daarenboven veel landt aan de geeftelyke ftiften was gekomen, zyn hunne grenzen niet weinig verandert.

Als men huidendaags onder den naam van Beyeren den gehelen Beyerfchen kreits verftaat, grenft het zelve ten Ooften aan opper-Ooftenryk en Bohemen, ten Weften aan Zwaben, ten Noorden aan Frankenlandt, en ten Zuiden aan Tyrol, Karinthië en andere gebergten; wanneer tot den Beyerfchen kreits behoren: opper-en en neder-Beyeren, het aartsftift Saltsburg, de bisdommen Freyfingen, Regensburg en Paffau, de Paltsfche hertogdommen Nieuwburg, of Neuburg, en Sultsbach, het landgraaffchap Leuchtenberg, het gevorfte graaffchap Sternftein, de prooftdy Bergtoldsgaden, de abdyen St. Emeran, Keizersheim, opper-en neder-Munfter in Regensburg, nevens Waldfaxen en Roth; voorts de graaffchappen Ortenburg en Hag, de heerlykheden Stauf en Ehrenfels, Heydek, Wolfftein, Maxelrain, Braitenek, en de ftadt Regensburg, over welken kreits de keurvorft van Beyeren en de aartsbiffchop van Saltsburg het beftier hebben. Doch het landt, dat eigentlyk Beyeren genoemt wordt, voor zo verre het zelve van de opper-Palts onderfcheiden is, grenft aan Saltsburg, Paffau, als mede aan opper-Ooftenryk en Tyrol, ook aan Zwaben, Palts-Nieuwburg, de opper-Palts, en Bohemen. Aangaande des zelfs vruchtbaarheit hoeft het voor de befte landen van Duitfchlandt niet te wyken, zynde overal wel bewoont; zulks dat eenigen in opper-en neder-Beyeren getelt hebben 34 fteden, waar onder Munchen, Burghaufen, Landshut, Straubingen en Ingolftadt inzonderheit aanmerkelyk zyn; voorts 93 of 94 marktvlekken, zynde meerendeels met muren omringt, en naar fteden gelykende; 75 welgebouwde kloofters; 229 adelyke floten; 4700 dorpen, enz. Daarenboven wordt het door 5 vaarbare rivieren, den Donauw, de Inn, de Lech, de Saltza en de Ifer, bewatert, waar by eenigen de Loifa voegen, nevens 1270 kleine rivieren. Het hertogdom Beyeren wordt in opper-en neder-Beyeren verdeelt, zynde in ieder twee lands regeeringen. In opper-Beyeren bevindt zich de eene te Munchen, als zynde de hoofden refidentieftadt des keurvorften, en de andere te Burghaufen; maar in neder-Beyeren is de eene te Landshut, en de andere te Straubingen.

Wat de opper-Paltz betreft, men kan daar over het artykel van de PALTZ nazien.

BEYEREN (HET HUIS, of HET GESLACHT VAN). In de eerfte tyden hebben de Beyerfchen hunne eige koningen gehad, zynde mede van de eerften onder de Duitfche volkeren, die eene behoorlyke regeeringsform hebben opgerecht. Gelyk nu die wyze van regeeringe tot den oorlog het bequaamfte was, dus is dit volk ook aan de naburige Romeinen en Grieken eerft bekent geworden: want men vindt aangetekent, dat zy reets ten tyde der Roomfche burgermeefteren met de Romeinen bloedige oorlogen gevoert, en die Republyk byna ten eenemale zouden vernietigt hebben, indien zich de Romeinen niet door middel van geldt van hen ontflagen hadden; en fchoon de Romeinen naderhandt tot die macht en hoogheit zyn opgeklommen, dat zy Vindelicië en Pannonië onder hunne gehoorzaamheit bragten, en dus de Beyerfchen van beide zyden infloten, hebben zy de zelve nochtans nooit zodanig te onder kunnen brengen, dat zy niet de vryheit, om hunne eige regenten te verkiezen, behouden hebben. Deze zyn in den beginne waarfchynlyk door hen, naar het voorbeeldt der andere Duitfche volkeren, nu uit dit, en dan uit een ander geflacht genomen, naar zich mogelyk iemandt door dapperheit en wysheit een aanzien hadt verworven. Onder de zelve wordt inzonderheit ADALGERUS gemeld, de welke omtrent den tydt heeft geleeft, dat de Frankifche koning Clodoveus in den jare 493 de Alemannen, die tot dien tydt toe de Beyerfchen tot een fterke voormuur tegen de aangroejende macht der Franken hadt gedient, in een treffen by Zulpich verfloeg, en vervolgens den Beyerfchen met het zelve gevaar dreigde. Maar alzo het Adalgerus raadzamer oordeelde, de Franken by tyds voor zyne bondgenoten te erkennen, dan hen naderhandt te laat als verftoorde beheerfchers aan te nemen, onderwierp hy zich hen op zekere voorwaarden, leggende den koninklyken eernaam af; waarentegen de Franken beloofden, de Beyerfchen voor het toekomende hun recht, van hunne eige hertogen te verkiezen, te laten behouden. Volgens dit recht kozen zy naderhandt gedurig eenen uit het geflacht van AGILOLFUS, een dapper man, die zyn vaderlandt en het gemenebeft vele dienften heeft gedaan, en onder wiens nakomelingen THEODO de I omtrent den jare 550 inzonderheit geroemt wordt. Op hem volgde zyn zoon UTILO; na wiens doodt, voorgevallen in den jare 565, zekere GERIBALD, uit het zelve geflacht, tot de regeeringe is gekomen, die veel werks heeft gehad met de Hunnen en Longobarden, en van de laatftgemelden wel ontflagen wierdt door een huwelyk van zyne dochter met den koning der Longobarden, maar daarentegen de Franken op den hals kreeg. Namentlyk, wanneer Childebert, koning der Franken, den koning der Longobarden in den jare 590 wilde beoorlogen, en ligtelyk kon begrypen, dat Geribald zynen fchoonzone niet zoude laten overweldigen, ging hy hem eerft te keer, en wierdt in korten tydt meefter van geheel Beyeren, zulks dat Geribald genoodzaakt was naar Italië te vluchten. In zyne plaats wierdt THASSILO door Childebert over Beyeren geftelt, met den eernaam van koning, om hem daar door aan te moedigen, van zich tegen de Slaven, die toen het hoofdt geweldig begonden op te fteken, met ernft aan te kanten: doch tegen de welke hy zo gelukkig niet heeft geoorloogt dan zyn zoon en opvolger GERIBALD. Op dezen laatftgemelden volgde in den jare 612 THEDO, die den Chriftelyken Godsdienft in Beyeren ten eenemale invoerde, zynde de zelve te voren alleen door eenige familien beleden. Op hem volgde zyn zoon THEODOBERT, en op dezen des zelfs zoon HUGEBERT, onder wiens regeeringe Dagobert, koning der Franken, door toedoen der geeftelyken, die het nadeelig voor zich oordeelden dat de wetten niet opgefchreven waren, aan de Beyeren de wetten heeft gegeven en doen optekenen, de welke *Heroldus* en *Lindenbrogius* in onzen tydt in het licht hebben gegeven. Na Hugebert hebben geregeert THEODO, THEODOBERT, THEODO, HUGEBERT, en UTILO de II, welke laatfte met de Frankifche koningen Karloman en Pipin in zware oorlogen geraakte, die hem dwongen den nieuw-aangenomen koninklyken tytel te laten varen. Hy liet na THASSILO, de welke in den oorlog, dien hy met Karel den Groten voerde, zyne vryheit en zyn landt verloor; federt welken tydt, tot op den keizer Arnulfus, men van gene hertogen van Beyeren in de gefchiedeniffen gewag vindt gemaakt. Zie THASSILO. Want alzo Karel wel zag, dat het grote geweldt vereifchte, de machtige Beyerfche hertogen hun woordt te doen houden, zo lange als een over het ganfche volk het gebiedt hadde, verdeelde hy het landt in verfcheide kleine graaffchappen, die van malkander onafhankelyk waren, welker beftierders alleen van de koninklyke genade afhingen. Maar nadat Arnulfus daar omtrent eens den misflag beging, dat hy geheel Beyeren zynen bloedvriendt LUITBOLD, met den tytel van grave, toevertrouwde, viel het dezen gemakkelyk, het gezag der Frankifche keizers, toen merkelyk in verval gerakende, naar het voorbeeldt der anderen, den hertogelyken tytel weder aan te nemen, en het landt erffelyk aan zyn geflacht te maken. Hy wierdt in den jare 908 door de Hunnen verflagen, en zyn zoon ARNULF beleefde den tydt, dat de Karolingifche ftam met Lodewyk het Kindt in Duitfchlandt uitftierf, en de Duitfche volkeren in hunne oude vryheit herftelt wierden. Arnulf bediende zich van die gelegenheit, en nam den ouden koninklyken naam van Beyeren weder aan, willende of zelfs tot keizer verkoren worden, of ten minften niemandt anders onderdadig zyn, te meer, alzo hy zich van wegens zyne gemalinne, zynde eene Hungarifche prinfeffe, van den byftandt der Hungaren, des noodt zynde, kon verzekeren. (Zie ARNULFUS de Quade.) Doch hy was zo ongelukkig, zo wel tegen den nieuwen keizer Conraad den I, als tegen des zelfs navolger Henrik, die geen zo machtigen ftaat naaft het Duitfche ryk wilden dulden, die, wanneer het den zelven lufte, met hen om de krone zoude kunnen ftryden, dat hy zich aan den laatftgenoemden, maar echter op billyke voorwaarden, moeft onderwerpen: hoewel de keizer niet durfde vertrouwen, om den uitflag op het zwaardt te laten aankomen, maar met hem in der minne overeenquam, ftaande aan hem verfcheide voordeelen toe, waar onder het gebiedt over de geeftelyken was. Hier door was het verfchil niet weggenomen; maar de keizer wachtte naar eene beter gelegenheit om de macht der Beyerfchen te fnuiken. Doch hy moeft dat aan zynen zone Otto overlaten, de welke dat ook by de eerfte gelegenheit gelukkig uitvoerde: want alzo na de doodt van Arnulfus des zelfs zonen Eberhard, Arnold, en Herman, mogelyk door toedoen van anderen, wegens de opvolginge en deelinge in verfchil geraakten, bragt de keizer Otto een anderen op de baan, namentlyk Berthold, een broeder van Arnulfus, met die uitkomft, dat de kinderen van Arnulfus ten eenemale daar van verfteken bleven. Daar door gewan Otto zo veel, dat hy de onruftige heren van Beyeren op eene behendige wyze van hunne macht beroofde, en een anderen aan de regeeringe hielp, die hem daar voor altoos verplicht bleef, en meer werks hadt om zyne klachtige bloedverwanten den voet op den nek te houden, dan met de Saxen wegens het keizerryk te ftryden. Maar opdat deze Berthold niet al te fchielyk zyne neven mogte te onder brengen, en vervolgens den tydt gewinnen om op andere zaken te denken, en de zonen van Arnulfus daarenboven ook niet ten eenemale konden verftoten worden, gaf hy hen eenigen tydt daar na het ampt der Paltsgraven van Beyeren, die liever iets aannamen, dan zich in het geheel van alles berooft zagen, en alle krachten infpanden om hunnen oom het hertogdom weder te ontnemen, of het zelve na des zelfs doodt weder aan zich te brengen. Doch het laatftgemelde ftont keizer Otto niet aan; waarom hy, na het affterven van Berthold, zynen eigen broeder Henrik, als zynde getrouwt met Judith, de dochter van Arnulfus, tot hertog van Beyeren aanftelde, die dat hertogdom op zynen zone Henrik den twiftachtigen (*rixofus*), en deze op Henrik den heiligen bragt. (Zie van ieder op zynen naam.) Maar nadat de laatftgemelde Henrik tot keizer verkoren was, ftondt hy Beyeren, met bewilliging der ftanden, in den jare 1004 af aan den broeder zyner gemalinne Cunigunda, Henrik, grave van Lutzelburg; doch die hem flecht daar voor beloonde: want toen zyn broeder Adalberus, tegen de wille van keizer Henrik, zich van het aartsfticht Trier meefter maakte, deedt hem hertog Henrik tegen den keizer onder de handt onderftandt; waarom deze den ryksban tegen hem uitfprak, waar in hy tot den jare 1007 moeft omzwerven. Doch eindelyk wierdt hy weder herftelt, en liet het landt na aan zynen zone Henrik, den V van dien name, na wiens doodt in den jare 1047 keizer Henrik de III eenen, Koenraad genoemt, daar mede beleende, van wiens ftamme de

Beyerſche ſchryvers niet willen weten; maar die van anderen voor den zone des keizers gehouden wordt. Doch de zelve geraakte met den keizer in een zwaar verſchil, dus hem de zelve in den ryksban deedt, en het hertogdom Beyeren aan zynen eigen zone Henrik, den IV van dien naam onder de keizers, gaf, maar wiens moeder Agnes het zelve, in den tydt van haar voogdyſchap, aan hertog Otto van Saxen aan de Weſer afſtondt. (Zie OTTO.) Wanneer nu Henrik tot de regeeringe quam, en wel zag, hoe qualyk zyne moeder hadt gedaan, met Beyeren in handen van een prins uit het huis van Saxen te laten komen, het gene de keizerlyke familie altoos tegen de borſt was geweeſt, wendde hy allen mogelyken vlyt aan om Otto weder van dat hertogdom te beroven, het welk hem ook tot dus verre gelukte, dat Otto in den ban wierdt gedaan, en het hertogdom van Beyeren aan Welfo, een zoon van Azo Ateſtini, aan welken het de keizer hadt gegeven, moeſt overlaten. Deze hieldt het in den beginne met den keizer, en meende zich in des zelfs gunſt nog meer te verzekeren, door den gebannen Otto alle ſoort van ſpyt aan te doen. (Zie OTTO.) Doch hy zag wel gedurende den tocht, dien hy met den keizer, in het gezelſchap van Rudolph, hertog van Zwaben, deedt, dat Henrik alleen den eenen vorſt na den anderen onder het jok zocht te brengen, en dat het eindelyk ook zyn beurt zou worden, indien hy toeliet, dat de Saxen ten eenemale bedwongen wierden. Hy liet zich derhalven door den paus overreeden, dat hy zich niet alleen gewapenderhandt tegen den keizer aankantte, wanneer de zelve met eene armee naar Italië wilde trekken, maar ook zyne ſtemme gaf aan Rudolph van Zwaben tot verkryginge van het keizerryk tegen Henrik; by welke gelegenheit hy zich met Otto weder verzoende, die de zyde van Rudolph mede toegedaan was. Schoon dit nu keizer Henrik diermaten tegen Welfo verbitterde, dat de zelve om die reden zyn hertogdom, voor een tydlang moeſt miſſen, quam hy nochtans zonder veel moeite weder in des keizers gunſt, zo haaſt als hy hem eenige goede woorden gaf, hem doende hopen van door zyne hulpe de Italiaanſche landſchappen, ten opzichte van zyne ſchoondochter Mathildis, voor zynen zone in zekerheit te brengen. Daar op deedt hy een tocht naar het Heilige Landt; maar in welken hy in den jare 1103 in Cyprus overleedt, nalatende het hertogdom Beyeren aan zynen zone WELFO den II, die, als gezegt is, met zyne gemalinne Mathilda, eene dochter van Bonifacius, uit den huize van Eſte, een groot gedeelte van Italië erfde. Na zyne doodt, in den jare 1120 voorgevallen, quam zyn broeder, HENRIK de Zwarte (*Niger*) tot de regeeringe, (zie op zynen naam) die het landt naliet aan zynen zone HENRIK den Hovaardigen, de welke van wegens zyne moeder het hertogdom Saxen verkreeg, en beide by zyn overlyden naliet aan zynen zone HENRIK den Leeuw. Deze ſchielyke waſchdom der hertogen van Beyeren ſtak de keizers in de ogen, en maakte daarentegen de hertogen ſtout, welk vuur onder Henrik den Hovaardigen reets ontſtoken wierdt, en onder Henrik den Leeuw in eene grote vlamme uitbrak, de welke den gehelen Welfiſchen ſtam in Beyeren verteerde. By die gelegenheit ſcheurde de keizer Frederik Saxen, Ooſtenryk, Regensburg en vele andere landen af van Beyeren, en gaf het overige aan OTTO den V van Wittelsbach, die dat hertogdom weder aan zyne vorige heren bragt, waar onder het zelve ten tyde van ARNULFUS den Quaden geſtaan hadt. Want men dient te letten, dat de twede zoon van den gemelden Arnulfus den Quaden, van den zelven name, den tytel heeft gevoert van grave van Scheyren, wiens zoon BERTHOLDUS een zoon geteelt heeft, WERNERUS genoemt, welke laatſte OTTO den I, en deze OTTO den II naliet. De zoon van Otto den II was OTTO de III, die Scheyern in een klooſter veranderde, en het ſlot Wittelsbach bouwde; van welken tydt af zyne nakomelingen graven van Wittelsbach genoemt wierden. Zyn zoon was OTTO de IV, en des zelfs outſte zoon was de gemelde OTTO de V, de welke, als gezegt is, door keizer Frederik den Rootbaardt, of Barbaroſſa, in den jare 1180, wegens zyne trouwe dienſten, met het overige van het hertogdom van Beyeren beleent wierdt. Zie OTTO den V. Deze Otto, die anders ook de Grote of de I genoemt wordt, hadt twee broeders, namentlyk CONRAAD, eerſt aartsbiſſchop van Saltsburg, en naderhandt aartsbiſſchop van Ments, en OTTO den VI, of den jongen, wiens zoon, OTTO de VII, den keizer Philippus in den jare 1208 vermoordde. De gemelde Otto de I ſtierf in den jare 1185, en liet het hertogdom na aan zynen zone LODEWYK, die zo gelukkig was, dat hy, Henrik de Schone, Paltsgraaf aan den Rhyn en hertog van Saxen, in den ryksban gedaan zynde, door den keizer met de Paltz beſchonken wierdt, en de zelve by het hertogdom Beyeren voegde. Schoon het hertogdom Beyeren op dusdanige wyze byna zo veel weder verkreeg, als het door den val van Henrik den Leeuw verloren hadt, hebben de verdeelingen, naderhandt daar van gemaakt, nochtans des zelfs krachten merkelyk verzwakt, maar ook een gedurig misverſtandt onder de heeren zelfs veroorzaakt, waar uit verſcheide verderflyke oorlogen zyn voortgekomen. Naauwlyks hadt OTTO de Verlichte, de zoon van Lodewyk, de Paltz, door zynen vader eerſt verkregen, en door den oorlog met Henrik den Schonen zeer verwildert, in een goeden ſtaat gebragt, of zyne zonen, LODEWYK de Geſtrenge en HENRIK de jonge, begonnen de nalatenſchap van hunnen vader te deelen, in welke deelinge Lodewyk de Paltz en opper-Beyeren, en Henrik neder-Beyeren te beurt viel: doch de keurvorſtelyke waardigheit hielden zy in gemeenſchap; hoewel het zeker is, dat zy van meeninge geweeſt zyn, de keurvorſtelyke digniteiten van de Paltz en van Beyeren, onder Otto den IV zamen vereenigt, weder in tweën te verdeelen, en dit ook ter uitvoeringe zouden gebragt hebben, ten ware Ottocar, koning van Bohemen, zich zo hevig daar tegen hadt aangekant. (Zie LODEWYK de Geſtrenge.) De zonen van Henrik waren OTTO en STEPHANUS, de welke hun vaderlyk gedeelte in gemeenſchap bezaten, en geruſtelyk zamen leefden. Aldus wierdt de bovengemelde Lodewyk de algemene ſtamvader aller tegenwoordig in leven zynde Paltsgraven aan den Rhyn en hertogen van Beyeren, wiens zonen, RUDOLPH en LODEWYK, de landen in dier voegen verdeelden, dat gene de Paltz, met de keurvorſtelyke waardigheit, maar deze Beyeren bequam, en den tegenwoordig bloeijenden Beyerſchen ſtam oprechtte. Hy wierdt in den jare 1314 tot keizer verkoren; van welke macht hy zich bediende om zynen broeder Rudolph, omdat hy hem in de deelinge te kort hadt gedaan, uit zyne ſtaten te verdryven, en daar door den grondt leide tot den haat, die naderhandt tuſſchen Beyeren en de Paltz geweeſt is, waar mede Ooſtenryk zyn voordeel heeft gedaan, het welk anders waarſchynlyk nooit tot die hoogte zou zyn opgeklommen, indien de vorſten van Beyeren met malkander niet gedurig overhoop hadden gelegen. Hy liet zes zonen na, te weten LODEWYK den ouden, STEPHANUS, LODEWYK den Romein, WILHELM, ALBERT, en OTTO, de welke het hertogdom Beyeren onder malkander verdeelden, en door onderlingen tweeſpalt hunne krachten zodanig verzwakten, dat zy tegen het gezag van keizer Karel den IV niet konden beſtaan, wanneer de zelve de keurvorſtelyke waardigheit, de welke, uit hoofde van het vergelyk, het huis van de Paltz en van Beyeren by beurten toebehoorde, den Paltsgraven, uit genegenheit tegen hen, alleen toewees; en ſchoon keizer Lodewyk het keurvorſtendom van Brandenburg in handen van zynen outſten zone Lodewyk overgaf, na wiens doodt het zelve aan des keizers derden zone, Lodewyk den Romein, en eindelyk aan den jongſten zone, Otto, quam, waarenboven de vierde zoon, Wilhelm, en na hem Albert, de graafſchappen van Hollandt, Zeelandt en Henegouwen verkregen, hebben zy nochtans, alzo ze te zwak waren, van geen van allen meeſter kunnen blyven, maar met goede oogen moeten aanzien, dat Hollandt, na de doodt van Jacoba, kleindochter van grave Albert, Burgondië aan zich trok, en dat keizer Karel Otto dwong om het Mark voor weinig geldt aan hem over te laten. Ook was Stephanus, die den ſtam alleen voortplantte, niet in ſtaat om Tyrol, dat hem na de doodt van Margareta Maultaſch te beurt was gevallen, in zyne macht te houden, maar moeſt gedogen, dat Ooſtenryk, onder voorwendſel van een teſtament, zich daar van meeſter maakte, ſedert welken tydt het gedurig het huis van Ooſtenryk heeft toebehoort. In nog groter verval geraakte Beyeren, wanneer de zonen van Stephanus, STEPHANUS de II, FREDERIK en JOHANNES, het zelve in dier voegen verdeelden, dat Ingolſtadt den outſten, Landshut den middelſten, en Munchen den jongſten te beurt viel: want zo haaſt als, na de doodt van Stephanus te Ingolſtadt, zyn zoon, LODEWYK met den baardt, een onruſtig prins, aan de regeeringe quam, nam hy de ongelykheit der deelinge tot een voorwendſel om zyne neven, HENRIK den ryken, zoon van Frederik van Landshut, als mede ERNEST en WILHELM, zonen van Johannes van Munchen, te overrompelen; en ſchoon deze tweeſpalt, nevens zyne linie, met hem en zynen zone, LODEWYK met den bult, eindigde, rees 'er nochtans tuſſchen HENRIK van Landshut en ALBERT den III, een zoon van Erneſt van Munchen, een nieuw verſchil wegens de nalatenſchap, het welk na veel bloedſtorten eindelyk beſlecht wierdt. Maar echter bleef 'er zo een quaat verſtandt tuſſchen de linie van Landshut en die van Munchen overig, dat het onder GEORG den ryken, zone van Lodewyk van Landshut, en kleinzone van Henrik, tot een zwaren oorlog uitborſt tuſſchen RUDOLPH van de Paltz, en ALBERT den IV, zone van den gemelden Albert den III van Munchen, om dat Georg het landt aan zynen ſchoonzone Rudolph by uiterſte wille hadt nagelaten, het welk na zyn overlyden zonder mannelyke erfgenamen op Albert hadt moeten vallen; en ſchoon Albert, onderſteunt door den keizer Frederik, voor zo verre de overhandt behieldt, dat hy in het bezit der nagelatene goederen van hertog Georg geraakte, wierden de zelve nochtans merkelyk vermindert, doordien Neuburg en Sultzbach aan de Paltsgraven, Rothenburg en Kufſtein aan den keizer, en Heydenheim aan Wurtemberg bleef. Dit verlies hadt Albert wys gemaakt; waarom hy, met goedkeuringe van zynen broeder WOLFGANG, nadat zyne andere broederen, namentlyk JOHANNES, SIGISMUND en CHRISTOFFEL, overleden waren, het recht der eerſtgeboorte in Beyeren invoerde: hoewel zyn vader, Albert de III, reets den grondt daar toe hadt gelegt, alzo hy gewilt hadt, dat de twee outſte zonen, Johannes en Sigismund, zouden regeeren, en den anderen zonen op eene andere wyze genoegen gegeven worden; en ſchoon zich de zelven daar tegen kantten, te meer alzo Johannes kort daar na overleedt, hadt Sigismund nochtans de regeering twee jaren lang alleen in handen, wanneer hy, om van den nydt zyner broederen bevryd te zyn, de zelve vrywillig aan zynen broeder Albert den IV afſtondt, die daar over op nieuw met Chriſtoffel en Wolfgang overhoop raakte. Maar nadat Chriſtoffel zonder erfgenamen overleedt, oordeelde Albert de IV het tydt te wezen om het recht der eerſtgeboorte, waar toe hem zyn broeder Wolfgang zyne toeſtemminge aanboodt, in te voeren, het welk nochtans door zyne zonen, WILHELM den IV, LODEWYK, en ERNEST, ſlecht is onderhouden: want Lodewyk beroofde zynen ouder broeder Wilhelm van eenig landt, en Erneſt, in jaren toegenomen zynde, begon

begon mede klachten uit te ſtorten wegens hetgene zyn vader hadt
ingeſtelt. Doch het was zeer goet, dat Erneſt met het aarts-
bisdom van Saltzburg begiftigt wierdt, en dat Lodewyk in den
jare 1545 zonder erfgenamen overleedt, wanneer het gehele
landt viel op den eenigen erfgename van Wilhelm, Albert de V
genoemt, die het recht der eerſtgeboorte nog meer beveſtigde:
want op hem volgde in de regeeringe zyn outſte zoon Wilhelm;
de twede moeſt met eene ſomme gelds te vrede zyn, en Erneſt
wierdt keurvorſt van Keulen. Van Ferdinand zyn de graven
van Wartenberg afgekomen; (zie FERDINAND) maar van Wil-
helm ſtammen de tegenwoordige keurvorſten af; waarom deze
linie, om ze van die van Ferdinand te onderſcheiden, de Wilhel-
mynſche, of de linie van Wilhelm genoemt wordt. Deze laatſt-
genoemde liet vier zonen na: 1, MAXIMILIAAN, die op hem in
de regeeringe volgde; 2, PHILIPPUS, biſſchop van Regensburg
en kardinaal; 3, FERDINAND, keurvorſt van Keulen; en 4, AL-
BERT, die het landgraafſchap van Leuchtenberg door zyne ge-
malinne bequam, en twee zonen naliet, MAXIMILIAAN HEN-
RIK, en ALBERT SIGISMUND, welker eerſtgenoemde keurvorſt
van Keulen, en de laatſtgenoemde biſſchop van Freyſingen en
Regensburg wierdt. Aldus was MAXIMILIAAN, de outſte zoon van
Wilhelm den V, eerſten keurvorſt van Beyeren, de eenige, die
den ſtam voortplantte, en by zyne twede gemalinne, Maria
Anna, dochter van keizer Ferdinand den III, twee zonen, FER-
DINAND MARIA, en MAXIMILIAAN PHILIPPUS, verwekte. De
laatſte wierdt geboren in den jare 1638, bezat het landgraafſchap
Leuchtenberg, en overleedt, zonder erfgenamen, in den jare
1703. Maar Ferdinand Maria, geboren in den jare 1636, volgde
op zynen vader in de keurvorſtelyke waardigheit in den jare 1651,
en ſtierf in den jare 1679, hebbende met het huis van Ooſten-
ryk in geen goet verſtandt geleeft. Hy trouwde in den jare 1652
met Henriette Adelheit, dochter van Victor Amadeus, hertog
van Savoje, by welke hy vier kinderen, die aanmerkelyk zyn,
teelde, te weten, MARIA ANNA CHRISTINA VICTORIA,
geboren in den jare 1660, die in den jare 1680 trouwde
met Lodewyk den XV, Dauphin van Vrankryk, en overleedt
in den jare 1690. MAXIMILIAAN MARIA EMANUEL, die ge-
boren wierdt in den jare 1662, en op zynen vader in de regee-
ringe volgde. Hy was nog minderjarig, wanneer zyn vader in
den jare 1679 overleedt, ſtaande onder het voogdyſchap van
zyns vaders broeder Maximiliaan Philippus. Zo haaſt als hy
meerderjarig was geworden, liet hy zich grotelyks aangelegen
zyn om het misverſtandt, dat tuſſchen zynen vader en het huis
van Ooſtenryk was geweeſt, weg te temen, (zie FERDINAND
MARIA) doende den keizer in het beleg van Wenen in den jare
1683, als mede gedurende den gehelen Turken-kryg, grote dien-
ſten. Hy veroverde Offen in den jare 1686, en twee jaren
daarna Griekſch-Weiſſenburg, doende overal eene grote dapper-
heit blyken. Om zulks te vergelden, gaf hem de koning van
Spanje, buiten twyffel door voorſprake des keizers, in den jare
1692 het beſtier over de Spaanſche Nederlanden, ſedert welken tydt
hy meeſt te Bruſſel zyn hof heeft gehouden. Toen was hy zeer yverig
tegen de Franſchen, en hielp Namour in den jare 1695, in het gezicht
van het Franſche leger, veroveren, waar over de zelven zo-
danig vergramt wierden, dat ze onvoorziens in den winter
voor Bruſſel rukten, waar in zich de zwangere keurvorſtinne
bevondt, en die plaatſe afgryſſelyk beſchoten. Deze prins kon
ook van de Ooſtenrykſche party niet afgetrokken worden, zo
lange als zyn zoon JOSEPH FERDINAND leefde, die erfge-
naam was van de Spaanſche krone. Maar nadat door des zelfs
doodt in den jare 1699 de hope tot die grote erffeniſſe ver-
dween, liet hy zich door eenige beloften, hem door den koning
van Vrankryk gedaan, bewegen, om de Franſchen, na het o-
verlyden van Karel den II, koning van Spanje, in de Nederlan-
den te laten indringen, en nevens zynen broeder, Joſeph Cle-
mens, keurvorſt van Keulen, in dien vermaarden oorlog wegens
het Spaanſche erfrecht, de party der Franſchen te omhelzen.
Hy bemachtigde ten dien einde in den jare 1702 door krygs-
liſt de ſtadt Ulm, en nam kort daar na Memmingen in; het
welk men by den keizer en het ryk wilde verſchonen, met
te zeggen, dat dit geſchied was, om dat de Zwabiſche en
Frankiſche kreitſen zich tegen Vrankryk verklaart hadden,
waar door het keurvorſtendom van Beyeren bloot geſtelt
wierdt om een toneel des oorlogs te worden, byaldien men
zich niet by tyds van deze paſſen tegen Zwaben, om
Beyeren te dekken, verzekerde. Maar de keizer en het ryk
waren daar mede niet te vrede, te meer, wanneer zich de keur-
vorſt kort daar na met de Franſche armee, onder den generaal
Tallard, vereenigde, waar op het by Hoogſtedt tot een bloe-
digen ſlag quam, wanneer de keurvorſt het veldt moeſt ruimen,
en ganſch Beyeren aan de keizerſchen overlaten. De keurvor-
ſtin, aan welke haar gemaal, gedurende zyne afwezendheit, de
regeering hadt toebetrouwt, vluchtte in den beginne naar Italië,
maar quam naderhandt met het hof van Weenen overeen,
dat haar het rentambacht Munchen tot gebruik wierdt in-
geruimt. De Beyerſche prinſen, te Munchen gevonden zynde,
wierden naar Klagenfurt gebragt, en de Beyerſche landen ver-
volgens in dier voegen verdeelt, dat de keurvorſt van de Paltz
de opper-Paltz; Lamberg het landgraafſchap Leuchtenberg; Marl-
boroug Mindelheim; Neurenberg Rotenburg, en anderen andere
gedeeltens daar van te beurt vielen. Door deze verkrege voor-
deelen was Ooſtenryk in ſtaat geſtelt om den ryksban tegen den
keurvorſt van Beyeren in den jare 1706 te kunnen uitſpreken, ſedert
welken tydt zich de keurvorſt gedurig in Vrankryk onthieldt,
en de Franſche armee in de Nederlanden commandeerde. Maar
Vrankryk ruſtte niet, voor dat de keuvorſt in den jare 1714 by
den Badenſchen vrede in zyne landen en waardigheit herſtelt wierdt;
doch over het gene daar van was afgeſcheurt, en door den kei-
zer aan de Paltz, Lamberg en anderen gegeven, deden zich
verſcheide zwarigheden op. De eerſte gemalin van dezen Max-
imiliaan Maria Emanuel was Maria Antonia, dochter van den
keizer Leopold, de welke van wegens hare moeder, Margareta
Thereſia van Spanje, erfgename der Spaanſche monarchy was;
welk recht zy op haren zone, Joſeph Ferdinand, bragt, maar
die in den jare 1699, zynde nog voor de doodt van koning Ka-
rel den II, overleedt. Deze zyne eerſte gemalin in den jare 1693
geſtorven zynde, hertrouwde hy met Thereſia Cunigunda, doch-
ter van koning Johannes den III van Polen, by welke hy teel-
de: I, MARIA ANNA, in den jare 1696, II, KAREL ALBERT, in den
jare 1697; III, PHILIPPUS MAURITIUS, in den jare 1698; IV, FER-
DINAND MARIA, in den jare 1699; V, CLEMENS AUGUSTUS,
in den jare 1700; VI, JOHAN THEODORUS, in den jare 1703,
nevens eenige andere, die kort na hunne geboorte geſtorven zyn.
De broeder van Maximiliaan Emanuel was JOSEPH CLEMENS,
keurvorſt van Keulen, geboren in den jare 1671, en tot biſ-
ſchop van Freyſingen en Regensburg verkoren in den jare 1685.
Na de doodt van zynen neve, Maximiliaan Henrik, wierdt hy in
den jare 1688 in des zelfs plaatſe beroepen, waar over hy met
den kardinaal van Furſtenberg in een zwaar verſchil geraakte:
want de zelve was, door onderſtandt van keurvorſt Maximiliaan
Henrik, die het met Vrankryk hieldt, tot coadjuteur van het
aartsſticht, reets by des zelfs leven, benoemt, en wierdt na-
derhandt door Franſch geldt, verzelt met dreigementen,
krachtig onderſteunt. Maar alzo de keizer en het ryk on-
gaarne eenen man in het keurvorſtelyke collegie wilden aanne-
men, die in voorgaande tyden, ten dienſte der krone van
Vrankryk, het ryk alle bedenkelyke ſpyt hadt aangedaan, kant-
ten zy zich met alle geweldt daar tegen aan, en de paus ver-
leende Joſeph Clemens eene bulle, waarom hy het in de ver-
kiezinge tegen de party van den kardinaal overhaalde. Doch de
zelve hadt reets de landen van het aartsſticht, door hulpe der
Franſche troupen, in bezit genomen; dus men den uitſlag der
zake aan de wapenen moeſt overlaten, het welk zo voordeelig
voor Joſeph Clemens uitviel, dat hy in korten tydt tot het be-
zit van het aartsſticht geraakte. Ook gaf het groot verſchil,
wanneer in den jare 1694 het ſtift Luttich open viel, en Vrank-
ryk den kardinaal Bouillon tot biſſchop wilde verkoren hebben,
maar waar in de kanunniken evenwel geen zin hadden. Zy ver-
deelden zich derhalven by de verkiezinge dusdanig, dat Joſeph
Clemens vier en twintig, en de Duitſche meeſter, Lodewyk
Anthony, uit den huize van de Paltz, een en twintig ſtemmen
kreeg; waarom zich beide in het bezit ſtelden, en hunne zake
te Rome voortzetten, daar de uitſprake ten voordeele van Jo-
ſeph Clemens gegeven wierdt, onder beding, dat hy van de
bisdommen van Freyſingen en Regensburg afſtandt zoude doen.
Doch zo wel de kanunniken van Freyſingen, als die van Re-
gensburg verkoren hem op nieuw tot hunnen biſſchop, waar
over een nieuw verſchil ontſtont, alzo de Beyerſchen voorga-
ven, met Freyſingen een vergelyk getroffen te hebben, uit
krachte van het welke de kanunniken verplicht waren van het
huis van Beyeren in de verkiezinge niet af te gaan, zo lange
als 'er een prins uit het zelve voorhanden was. Het Room-
ſche hof verdroeg de zake in dier voegen, dat hy Freyſingen
moeſt laten varen, maar Regensburg onder die voorwaarde be-
hieldt, van afſtandt daar van te doen, wanneer het ſtift Hildes-
heim, waar van hy reets in den jare 1694 tot coadjuteur ver-
koren was, open viel. Daar op volgde in den jare 1697 de Rys-
wykſche vrede, waar by het verſchil met den kardinaal Furſten-
berg een einde nam, en het aartsſtift Keulen eene volkome ruſt
kon genieten. Maar niet lange daar na quam Karel de II, ko-
ning van Spanje, te overlyden, wanneer zich Vrankryk meeſter
maakte van de gehele Spaanſche monarchy, waar toe de keur-
vorſt van Beyeren, de Spaanſche Nederlanden aan het zelve in-
ruimende, grotelyx behulpzaam was. Doordien nu Keulen zich
niet verplicht te zyn oordeelde om de byzondere belangen van
het huis van Ooſtenryk te helpen handhaven, en daar voor hieldt,
dat 'er meer helpers in Duitſchlandt tegen Vrankryk zouden ge-
vonden worden, wanneer het zelve zynen waſchdom zoude miſ-
bruiken, dan wanneer Ooſtenryk de macht kreeg om geheel
Duitſchlandt wetten te ſtellen, zo ging Joſeph Clemens, nevens
zynen broeder, een verbondt met Vrankryk aan, en ontfing de
Franſchen, onder den name van Burgundiſche kreitsvolkeren, in zyn
aartsſtift; het gene hem echter zeer nadeelig was: want nadat de kei-
zer op de Franſchen en Beyerſchen op den Schellenberg en by
Hoogſtedt eene volkome overwinning hadt behaalt, wierdt Jo-
ſeph Clemens in den jare 1706, met zynen broeder, in den
ryksban gedaan, en moeſt in Vrankryk zyne toevlucht zoeken.
Maar alzo Vrankryk de Duitſche vorſten, die het zelve tegen het
huis van Ooſtenryk byſtaan, nooit te gronde pleeg te laten gaan; dus
maakte het nu ook, dat Joſeph Clemens in den jare 1714 door
den Badenſchen vrede in zyn vorſtendom herſtelt wierdt.

Eindelyk komen van de kinderen van Ferdinand Maria nog in
aanmerkinge VIOLENTA BEATRIX, de welke in den jare
1688 met Frdinand, derden erfprins van Florence, getrouwt is.
Wat voorts de voorrechten en vryheden van het huis van Beye-
ren betreft, die vorſt heeft in het keurvorſtelyke collegie zitting
allernaaſt Bohemen, welke plaats hem de keurvorſt van de Paltz
by den Weſtphaalſchen vrede heeft ingeruimt. In den vorſten-
raadt begeert hy, als hertog van Beyeren, op de bank der wer-
reldſche vorſten de opperſte plaats, maar die hem door de Palts-
graven aan den Rhyn en hertogen van Saxen niet gegeven wordt.
Het gebeurde reets ten tyde van keizer Frederik den III, dat de

 erf-

erfmaarschalk van Pappenheim op de ryksvergadering te Augsburg hertog Albrecht van Saxen boven hertog Georg van Beyeren plaatste, waar door de laatstgenoemde zodanig meende beleedigt te zyn, dat hy den erfmaarschalk tot een tweegevecht uitdaagde. Ook wilden hertog Frederik van Beyeren en hertog Georg van Saxen het ryksbesluit te Worms in den jare 1521 niet anders, dan met protestatie, ondertekenen, dat het namentlyk den rang, hunne huizen toekomende, niet zoude benadeelen: gelyk het dan naderhandt daar toe is gekomen, dat de keurvorsten van Beyeren, de Paltsgraven aan den Rhyn, als mede de hertogen van Saxen op de ryksdagen, aangaande de stemme en zittinge, alterneren, doch altoos met protestatie van het recht, dat zy hebben. Maar voorts hebben de Beyersche prinsen, nog maar hertogen zynde, voor geen keurvorst, buiten het keurvorstelyke collegie zynde, noch voor de aartshertogen van Oostenryk, of de republyken van Venetië en Zwitserlandt, willen wyken, waar van de protestatie, door den Beyerschen afgezant op het concilie van Trenten tegen Venetië gedaan, tot een bewys verstrekt. Daarenboven bekleedt de hertog van Beyeren gedurig de plaats van gedeputeerde of gevolmachtigde van den vorstenraadt, welk recht Oostenryk en Saltsburg slechts in zekere gevallen genieten, van welk verschil met Saltsburg *Londorpius Tom.* IV, *pag.* 1097 een omstandig verslag doedt. Wegens Leuchtenberg heeft Beyeren zitting tusschen Savoje en Anhalt; doch waar tegen zich Anhalt niet lang geleden heeft aangekant, wanneer Lamberg wegens Leuchtenberg in den vorstenraadt zitting kreeg. Van het gene daar omtrent in den jare 1701 met Sultsbach is voorgevallen, spreekt *Lunig Cont.* II, *n.* 119 van zyn *Reichs-Archiv*. Op de prelaten-bank representeert keur Beyeren het prelaatschap van Waldsaxen, op de Wetterausche graven-bank het graafschap Haag, en op de Zwabische de heerlykheit Mindelheim. In den Beyerschen kreits heeft de hertog van Beyeren, nevens Saltsburg, het bestier of directorium. De inkomsten des keurvorsten van Beyeren zyn zeer groot; waar omtrent eenigen verhalen, dat alleen het inkomen van het zout een millioen ryksdaalders bedraagt. Doch de geestelykheit geniet een groot gedeelte der inkomsten van dit vorstendom, daar zy door den Godsdienstigen yver van sommige vorsten toe gekomen zyn; en voornamentlyk pryzen de Jesuiten Wilhelm den V daar omtrent. De eischen der hertogen van Beyeren op de landen van andere prinsen zyn ten deele out, en ten deele nieuw. Onder de oude zyn die op Stiermarken, Karinthië, Krain, Oostenryk en Dalmatië, als tot het oude hertogdom van Beyeren behorende, en door keizer Frederik den I daar van afgescheurd zynde. Aangaande het recht der hertogen van Beyeren op het graafschap Tyrol wordt onder den naam van STEPHANUS, en van hunnen eisch, gemaakt op Hollandt, Zeelandt en Henegouwen, waar op zich de vereenigde Nederlanden zelfs nog in den jare 1570, tegen de Spanjaarden, beriepen, onder JAN den onbarmhertigen, of onder het artykel van JACQUELINE gesproken. Ook wordt van de Donauwerthsche en Regensburgsche verschillen onder de artykels van die steden gewag gemaakt. Maar onder de eischen, die in later tyden eenige uitwerkinge gehad hebben, worden met recht getelt die op het landt van de Ems, de welke keurvorst Maximiliaan Emanuel, wanneer men hem door allerhande voordeelige voorslagen van Vrankryk wilde aftrekken, uit de werreldt zocht te helpen. Men grondt de zelve ten deele op de reden, omdat dat landt eertyds van Beyeren is afgescheurt geweest, maar ten deele, en wel voornamentlyk, op het vergelyk, door den keurvorst Maximiliaan met keizer Ferdinand den III gemaakt, waar uit blykt, dat de keizer dat landt in den beginne den keurvorst tot een onderpandt voor de menigvuldige kosten, in den oorlog gedaan, heeft ingeruimt, doch naderhandt weder aan zich getrokken, maar echter, daar by belovende, van het aan den keurvorst van Beyeren weder af te staan, wanneer men de neder-Paltz, aan deze en de overzyde des Rhyns gelegen, en door den keizer aan den keurvorst van Beyeren voor de krygskosten verkocht, niet langer kon verdedigen. Naardien nu Beyeren dat gedeelte der neder-Paltz niet kon in handen krygen, zocht het eenige vergoeding op Oostenryk, hoewel de zake nooit met ernst gezocht en gedreven is. De landstanden vergaderen behoorlyker wyze; maar zyn voortyds in vry groter aanzien geweest. *Andr. Presbyter Chron. Bav. Aventini Annal. Bojorum. Adlzreit Annal. Boj. Freher. de Princip. terræ Bavar. Velserus de rebus Boj. Brunner. Annal. Boj. Chron. Reichersperg. Chur-Bayern. German. Princ. l.* IV. *Pfeffing. ad Vitr. l.* I. *Tit.* 16. *Imhof Not. Pr. l.* II. *c.* 6. *Europ. Herold. Hund. Bayer. Stammb.*

BEYEREN VAN SCHAGEN, een der doorluchtigste geslachten in de provincie van Hollandt, waar van de grondlegger is geweest hertog ALBERT van Beyeren, zoon van keizer Lodewyk, bygenaamt de Grote, en de keizerinne Margareta, erfgravinne van Henegouwen; die na de doodt van zyne gemalinne, Margareta, dochter van Lodewyk, vorst van Brige in Silesië, enz. heeft verwekt by de edele vrouwe Maria van Bronkhorst, dochter van here Gysbrecht van Bronkhorst, ridder, en vrouwe Maria van Voorne, heer WILLEM van Beyeren; welke van Willem van Beyeren, den zesden van dien name, den zeven en twintigsten grave van Hollandt, begiftigt is geweest met de steden en landen van Schagen, Barsingerhorn, Haringhuizen, Kolhorn, en de Keinze, welke gift hertog Philippus van Bourgondië, geboren uit Margareta van Beyeren, dochter van den gemelden hertog Albert, heeft vermeerdert met de vrye heerlykheit van Burghorn, en den eigendom van alle de gronden en landen, daar in gelegen, met het recht van tienden van alle gewas, en alle nutschappen, profyten en vervallen. De achting en zucht van den huize van Beyeren tot den gemelden Willem van Beyeren ging niet alleen zo verre, dat de voornoemde prinsen hem begiftigden met de voorgezegde heerlykheden, als vrye en hals-heerlykheden, in eenen tydt, wanneer in gansch Westvrieslandt nog geen hals-heerlykheit bekent was; maar hertog Philippus vondt daarenboven goed, den zelven, die als een natuurlyke zoon buiten echt was verwekt, te doen legitimeren, het geen naderhandt paus Nikolaas nog met zyne bulle bevestigt heeft; gelyk hertog Philippus in het beschenken van den gemelden heere Willem van Beyeren met de vrye heerlykheit van Burghorn zegt in zyn Hoogheits brief op dato twee dagen in Maart in 't jaar onzes Heren 1456: *Sonderling aenmerkende de namaegschap van den Bloede, die de voornoemde Willem en syne kinderen ons bestaen en aengaen, waerom wy wel genegen syn hem dienst en voorderschap te doen, op dat hy te bet hebben mogen, waer mede haren staet oirbaerlyk te houden na haren betamen;* en in zyn geleibrief naar het Heilige Landt op dato den 6 September 1447: *Deselve Willem, soo hy van den bloede van Hollandt is, ons soo bewant.* Ook zegt vrouw Jacoba, in den brief op dato den 4 dag van Maart in 't jaar onzes Heeren 1429, waar mede zy bevestigt het geschenk van hertog Philippus van de heerlykheit van Schagen enz. aan here Willem van Beyeren gedaan, ten tyde als de gemelde heer Willem in huwelyk tradt met jonkvrouwe Johanna van Hodenpyl: *Soo hebben wy daerom, en om sonderlinge gunste, die wy dragen tot onse geminde oom voorschreven hun sulcke gracie voirder gedaen.* Van den beginne af, tot heden toe, heeft dit huis in de ridderlyke waardigheit uitgeblonken in Hollandt, en de hoogste eerampten bekleed, zelf zo verre, dat de vrye heeren van Schagen alleen zonder eenige gezanten der stede van Westvrieslandt tot op den jare 1572 in de vergaderinge der staten van wegen Westvrieslandt verschynen mogten. Zie *het begin, voortgang en einde der vrye en gewaande erfgraaffelyke bedieninge in Hollandt en Westvrieslandt pag.* 195. *Gouthoeven Holl. Chronyk pag.* 201.

BEYERLANDT, (DE LANDEN VAN) hebbende een eigen baljuw en rentmeester, die tot het jaar 1724 toe door de graaffelykheit van Hollandt aangestelt wierden, zyn gelegen in Zuithollandt, tusschen het Hollansch diep, of Buttervliet, en de oude Maas, en worden verdeelt in out-Beyerlandt, nieuw-Beyerlandt, Zuit-Beyerlandt, en groot-Zuit-Beyerlandt, welke alle met den Hoekschen en Stryenschen waardt in een gemenen dykring besloten leggen, hoewel ze niet onder een zelfde rechtsban behoren, als leggende van Stryen onder het baljuwschap van Zuithollandt, van Beyerlandt, en onder den lande van Putte. Lamoraal, grave van Egmont, hadt zo dra niet van koning Philips den II, in der tydt grave van Hollandt, eenige schorren en ruichte, die naderhandt in verscheide platen gespleten zyn, en met stellen beslagen, in eigendom bekomen, met hoge en lage jurisdictie, of heeft de zelve in 't jaar 1557 laten bedyken, en naar den name zyner huisvrouwe, Sabina van Beyeren, zuster van keurvorst Frederik den III van den Paltz, Beyerlandt genoemt. Waar by van tydt tot tydt nog andere gorsingen gekomen zynde, zyn die volgens octrooi van de staten van Hollandt in 't jaar 1581 begonnen bedykt te worden by Eleonora van Egmont, gravinne van Houtekerke, Françoise van Egmont, en Sabina van Egmont, naderhandt gravinne van Solms, en in 't volgende jaar 1582 voltrokken, wordende geheten nieuw-Beyerlandt, mede ten Puttensche rechten, als het eerst bedykte out-Beyerlandt; doch zyn eigen schout en schepenen hebbende. Graaf Karel van Egmont, des voorgemelden Lamoraals jongste zoon, na 't kinderloos overlyden van zyne zuster Sabina van Egmont, gravinne van Solms, hare erfgenaam geworden, en gedurende het twaalfjarig bestandt in Hollandt gekomen zynde, verkocht aan verscheide lieden de daarna opgekome gorsingen en platen, by zyne voorgenoemde zuster by zeker verdrag van de Hollandsche staten verkregen, waar van een groot gedeelte in 't jaar 1615 bedykt, en Zuit-Beyerlandt genoemt is, en de heerlykheden van out-en nieuw-Beyerlandt aan Diderik, grave vander Nat, ambachtsheer van 's Graven ambacht, die de graaffelykheit, als recht van voorslag hebbende op heiden, venen en andere landen van de gemeente, gemast heeft, waar na in het jaar 1631 de Hitzert, en 1653 de polder de Eendracht bedykt is, en aan den Korendyk gehecht. In de landen van Beyerlandt leggen de twee schone, in fraaie straten verdeelde, welbetimmerde, en neêringryke dorpen, out- en nieuw-Beyerlandt, die wegens 't kerkelyke onder de klassis van Dordrecht het eerste van Zuithollandt behoren, hebbende out-Beyerlandt twee predikanten, en nieuw-Beyerlandt een predikant, doch te zamen een baljuw en dykgraaf, nevens een rentmeester. *J. van Eik, en J. van Oudenhovens Zuithollandt. S. van Leeuwen Batav. illustr. Resol. van Holl. op* 11 *Jul.* 1629. *E. van Zurk Codex Batav.*

BEYERLINK, (LAURENTIUS) in de maandt April des jaars 1578 te Antwerpen in Brabant geboren, leide de eerste gronden zyner studiën ter zelver stede by de vaders Jezuiten, en wierdt na eenigen tusschentydt naar Loven gezonden. Hier liep hy de gehele Philosophie naarstiglyk door, begaf zich dadelyk tot de Godgeleertheit, en bequam daar in de waardigheit van Licentiaat, nadat hy de Rhetorica in het collegie van de Valk eenigen tydt voorgelezen, en de herderlyke bedieninge buiten deze stadt waargenomen hadt; zynde byzonderlyk begunstigt door Matthias Hovius, aartsbisschop van Mechelen, op wiens overlyden hy ook eene Latynsche lykreden gevoert heeft. In het jaar 1605 ontboodt hem de bisschop Joannes Miræus naar Antwerpen tot het bestier van zyne aldaar nieulinks opgerechte queekschool. Vervolgens kreeg hy eene prebende in de Cathedrale kerke, en nog later de waardigheit van aartspriester, zo dat hy weinig ledigen tydt hadde, dien hy echter in het schryven van Godgeleerde, geschiedkundige en zedige boeken aanleide, waar van wel de voornaamste zyn:

Apoph-

Apophthegmata Christianorum. Antverp. 1608 in 8.
Opus Chronographicum, ab anno MDLXX, usque ad annum MDCXII perductum. Chronici Opmerii auctarium. ibid. 1612 in fol.
Promptuarium morale super Euangelia Festorum totius anni. Colon. 1634 in 8.
Commune Sanctorum in III Tom. Colon. 1613, 1615, 1618, en 1625.
Biblia Sacra variarum translationum Tom III. ibid. 1618 in fol.
Parentalia dicta in funere Matthiæ Hovii, Archiepiscopi III. Antverp. 1620 in 4.
Parentalia dicta in funere Joannis Miræi Episcopi. ibid. 1611 in 4.
Laudatio funebris Philippi III. Hisp. Regis & alia Sereniss. Principis Alberti, Austriæ Archiducis, Brabantiæ ducis. ibid. 1621.
Tractatus ad Synodum Dordracenam, ubi de Synodorum institutione. anno 1619 ibid. in 8.
Examen Consilii profectionis Marci Antonii de Dominis, Archiepiscopi Spalatensis. ibid. 1617 in 8.
Responsa Catholica ad quæsita obvia prætensæ religionis Reformatæ. ibid. 1609 en 1617.
De levens der drie Apostelen van Antwerpen, de H. Eligius, Willebrordus en Norbertus. Te Antwerp. in 4.
Magnum Theatrum vitæ humanæ. VIII Tomi. Lugd. 1656 in fol.
Conciones selectæ variorum argumentorum. Colon. 1627 in 8.

Beyerlink overleedt binnen Antwerpen in het vorengemelde queekschool den 22 Junius des jaars 1627, en wierdt in de kapelle van den heiligen Thomas in het graf zyner voorouderen begraven. Hy voerde ten zinspreuk: CURRITE UT COMPREHENDATIS. *Francisc. Zweertii Athen. Belg.*

BEYERSDORF, een out kasteel, groot marktvlek en opperampt in Frankenlandt, aan de Pegnitz, tusschen Forchheim en Erlang, onder den Markgrave van Bareith. Voordezen stondt het onder het huis van Aurach, waar door het in den jare 1381 aan de burggraven van Neurenberg verkocht is. *Pastorii Franc. red.*

BEYMELBURG. Zie BOINEBURG.

BEYSSELIUS, (JODOCUS) uit raatsheerlyken huize te Aken geboren, was een schrander rechtsgeleerde, scherpzinnig philosooph, welsprekent redenaar, groot dichter, en zeer wel bedreven in de Goddelyke schriften, blykende alles ten overvloede in menigvuldige en velerhande boeken, door hem geschreven, waar van deze navolgende ons alleenlyk bekent zyn:

Rosaria III in honorem Annæ, Mariæ, & Jesu.
De Rosarii mysteriis lib. I.
Rosarium de sancto Sacramento Altaris lib. I.
Epitome stimuli Divini amoris lib. I.
Orationes & Epistolæ elegantissimæ.
De optimo genere Musicorum.
Dialogus de S. Matre Anna.
De Christiano ambitu.
Gesta Flandrorum
Epigrammata varia.

Hy bloeide in het jaar 1454. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BEZA (THEODORUS) wierdt te Vezelay in Bourgogne den 24 Juny 1519 geboren. Zyn vader was Pieter Beza, zynde nevens zyne huisvrouwe uit een adelyk geslacht gesproten. Theodorus Beza, in jaren toegenomen zynde, nam hem zyns vaders broeder, Nicolaas, parlementsraadt te Parys, tot zich, en liet hem opvoeden. Deze zondt hem in den jare 1528 naar Orleans, om zich onder Melchior Wolmars, een Duitscher, in de talen en geschiedenissen te oeffenen. By dezen bleef Beza zeven jaren lang, vorderende niet alleen in zyne studien, maar ook de gronden der Protestantsche religie leggende. Na dezen begaf hy zich naar Orleans, om in de rechten te studeren, hoewel zyne genegenheit voor het lezen van Griekſche en Latynsche schryveren groter was. Hy was ook een liefhebber van de dichtkunst, zynde daar in zo gelukkig, dat hy zich wel haast daar door in aanzien wist te brengen. In den jare 1539 wierdt hy Licentiaat in de rechten, en begaf zich naderhandt naar Parys, alwaar hem zyn ander oom, abt van Froimont, zyne abdy, hebbende eene inkomst van 15000 ponden, wilde afstaan, zynde hy reets met eenige andere ryke beneficien voorzien. Dit hieldt hem van de opentlyke belydenis der Hervormde kerke te rug, waar toe hem echter een heimelyk huwelyk, van hem onder die voorwaarde aangegaan, dat hy by de eerste gelegenheit de zelve wereldkundig maken zoude, sterk aandreef. Middelerwyle wierdt hy van eene gevaarlyke ziekte aangetast, die hem bewoog zo wel de belydenis der Hervormde religie als zyn huwelyk te bevorderen. Hy begaf zich vervolgens met zyne gemalinne naar Geneve, alwaar hy den 24 October 1548 aanquam, en kort daarna zich naar Tubingen by Melchior Wolmars begaf. In den jare 1549 wierdt hy te Lausanne hoogleeraar in de Griekſche tale; doch keerde, na verloop van zeven jaren, wederom naar Geneve, en wierdt predikant aldaar. Gedurende den tydt, dat hy zich te Lausanne onthieldt, gaf hy verscheide schriften in 't licht, als een treurspel in de Fransche tale van Abrahams offerhande, zynde die naderhandt in de Latynsche tale overgezet; een Tractaat *de hæreticis à magistratu puniendis*, zynde dit werk tegen Castalio, die onder den name van *Martinus Bellius* schuilde, uitgegeven, enz. Hy dede ook eene reize naar Duitschlandt, vooral eer hy zyn hoogleeraarsampt nederleide, om als gedeputeerde by eenige Protestantsche hoven aan te houden, ten einde zy de verlossing van zommige Hervormden, die om hunne belydenis in de gevangenis geworpen waren, wilden bevorderen, hoewel Beza zelve eene andere reden bybrengt, namentlyk eene voorsprake voor de inwoners van 't dal van Piemont, die in die tyden onder Vrankryk stonden. Op deze reize hadt hy gelegenheit om met Philippus Melanchthon te Frankfurt te spreken. Hebbende zich derhalven in den jare 1559 te Geneve gevestigt, hieldt hy het inzonderheit met Calvinus, en wierdt des zelfs amptgenoot in den predikdienst en 't hoogleeraarschap. Niet lange daarna wierdt hy op aanraden van eenige voorname hoofden in Vrankryk naar Nerac tot den koning van Navarre gezonden, om te zien, of hy hem tot de Gereformeerde religie bewegen konde. Op het verzoek van dezen koning woonde hy de zamensprake te Poissi by, en gaf aldaar preuven van zyne geleerdheit en bequaamheit. De koningin Catharina de Medicis begeerde, dat hy in Vrankryk wilde blyven; waar in hy bewilligde, en dikwils by de koninginne van Navarre, den prinse van Condé, en in de voorsteden van Parys predikte. Wanneer eenige Gereformeerden te Vassi afgemaakt wierden, wierdt Beza gezonden deswegen zyn beklag by den koning te doen; en in den binnenlandschen oorlog, die daar op volgde, hieldt hem de prins van Condé by zich; en hy was in den slag by Dreux als prekikant. De prins van Condé gevangen zynde, hieldt hy zich by den admiraal van Coligni op, en keerde, na het sluiten der vrede in den jare 1563, weder naar Geneve. In den jare 1568 dede hy eene reize naar Vezelay in Vrankryk, om zyne eigene belangen, en poogde zyne zuster, zynde eene nonne, te overreden, om den Hervormden Godsdienst aan te nemen; doch kon haar geenzins daar toe bewegen. Voorts zich te Geneve ophoudende, schreef hy vele boeken tegen Castalio, die zyne overzetting van het N. Testament hadt aangetast, tegen Franciscus Balduinus, Brentius, Jacobus Andreas, enz. ook gaf hy zyn werk in 't licht *de divortiis & repudiis*, tegen Bernardinus Orchinus, enz. In den jare 1571 was hy op het Synode te Nimes; en in den jare 1574 liet hem de prins van Condé te Straasburg by zich komen, willende hem tot Johan Casimir, administrator van de Palts, zenden. In den jare 1586 disputeerde hy op de zamensprake te Mompelgard met Jacobus Andreæ dermaten, dat beide partyen op de overwinning roemden; en hoewel hy in den jare 1580 zyne vrouwe verloor, liet hy zich echter daar door niet aftrekken van het Concilie, door de heren van Bern beroepen, by te wonen; op 't welke Samuel Huber wegens zyne dwalingen veroordeelt wierdt. Hy trouwde naderhandt eene weduwe, en stierf den 13 October des jaars 1605. In zyne gedichten, *Juvenilia* genaamt, heeft hy wat te vry geschreven, doch daarna zyn leedwezen opentlyk daar over betuigt. Onder zyne overige schriften zyn meest bekent zyne Latynsche overzetting des nieuwen Testaments, by de welke hy verscheide aantekeningen gevoegt heeft; *Icones virorum illustrium; Historie der Hervormde kerke van den jare 1521, tot het jaar 1563; De Excommunicatione & presbyterio contra Thomam Erastum; de Ministrorum Evangelii gradibus, contra Sararium; Epistolæ Theologicæ; Vita Calvini; Theodori presbyteri Rhætensis libellus de hypostatica unione Græcè & Latine editus*, en vele andere, als Homilien, vele gedichten, en twistschriften tegen Brentius, Jacobus Andreæ, Selneccerus, Pappus, Claudius de Xaintes, Harchius, enz. *Fajus de vita & obitu Bezæ. Thuan. Teissier T.* II. *p.* 365. *seq. Adam in vit. Theol. Freher. Arnold. Maimbourg hist. de Calvinisme. Bayle Critique de Calvinisme. & Dict. Crit.*

BEZALEEL, een zoon van Uri, moest, neves Ahaliab, op Goddelyk bevel aan de tente der zamenkomste arbeiden, en was zeer ervaren om in gout, zilver, koper en steen te snyden, enz. *Exod.* XXXI. *Joseph. Joodsche Oudheden.* I. 3.

BEZEK, eene stadt in Palestina, in den stamme Azer, niet verre van drie Jordane gelegen, was de zetel van Adoni-Bezek, van wien op zyn artykel gesproken is. Wanneer Saul de stadt Jabes, door de Ammoniten belegert, wilde ontzetten, verzamelde hy hier drie maal hondert duizent mannen. *Jud.* I. I. *Sam.* II.

BEZESTAIN. Dus wordt zeker grote en ronde plaats by de Turken genaamt, die van steen gebouwt, en met kraamwinkels omringt is. In Constantinopel heeft men een grote en kleine Bezestain. *Thevenot.*

BEZIERS, eene grote en schone stadt in Languedok, dragende den tytel van een Vicomté, gelegen op een heuvel, voorby de welke de rivier Orbe loopt. Zy heeft een presidiaal, nevens een bisdom, behorende onder Narbonne. *Plinius, Ptolomæus, Pomponius Mela*, enz. noemenze *Bitterra, Baitira, Beterra, Biteræ, Beteris, Biterrensis* en *Beterrensis civitas*. Zy heeft grote en brede straten, ook vele merkwaardige gebouwen. Haar stichter is onzeker; alleenlyk blykt uit de oude opschriften, dat ze reets by de Romeinen in aanzien geweest is, en ten tyde van Julius Cæsar eene kolonie geworden, door Tiberius wederom opgericht, die twee tempelen, ter eere van Augustus en Julia, aldaar gesticht heeft. Vervolgens nam ze meer en meer toe in aanzien, en was in de IV eeuw in eenen bloeienden staat. De Gotthen veroverden en verwoestten ze in de V eeuwe. Zy wierdt echter herstelt, en bleef in staat tot de in achtste eeuwe, wanneer ze door den inval der Saracenen in Languedok veel uitstondt, en in den jare 736, of 737 van de zelve ingenomen wierdt. Zy wierden in het volgende jaar door Karel Martel wel wederom daar uit verdreven: doch ten einde zy de zelve niet hernemen zouden, wierdtze geheel geslecht. Niet lange daarna wierdtze door de inwoners wederom opgebouwt, en quam ten tyde van Pipyn, Karel den Groten, en Lodewyk den Vromen weder in luister. Vervolgens hadt zy hare eigene stadhouders, vicomtes genaamt, door de hertogen van Septimanië derwaarts gezonden, doch die zich eindelyk in den erffelyken eigendom daar van stelden, namentlyk met den ondergang der Karolynsche linie. Bernhard Rai-

mund Trincavel, vicomte van Beziers, leefde in den jare 1060, en nam ten huwelyk Ermengardis, zuster en erfgenaam van Rogerius den III, grave van Carcassone, trof een vergelyk met Raimund Berengarius, grave van Barcellona, aangaande deze erfenis, en hadt in den jare 1090 zynen zone Bernard Athon tot opvolger. Deze trouwde met Cecilia, vicomtesse van Nimes, telende by de zelve Rogerius, grave van Carcassone, Raimund Trincavel, vicomte van Beziers en Alby, en Bernard Athon van Nimes. De eerste stierf zonder erfgenamen, en hadt tot opvolger Raimund Trincavel. Deze dede in den jare 1150 den grave van Barcellona hulde; maar maakte zich daar door Raimundus den V, grave van Toulouse, tot vyandt; want deze nam hem gevangen, zonder hem eerder op vrye voeten te stellen, voor al eer hy hem een zeker stuk lands afgestaan hadt. Hy riep derhalven koning Henrik den II van Engelandt te hulp, die hem ook in den jare 1160 herstelde; doch hy wierdt in den jare 1167 in de kerke te Beziers omgebragt, nalatende drie zonen, uit welke de jongste, Rogerius Trincavel, op de anderen volgde, en door de hulpbenden des konings van Aragon Beziers innam, latende alle doden, die aan den moordt zyns vaders medeplichtig geweest waren. Hy nam ten huwelyk de zuster van Raimund den V, grave van Toulouse. Deze baarde hem Raimund Rogerius. Deze verklaarde zich voor de Albigenzen, maar wierdt te Carcassone gevangen, van zyne goederen berooft, en stierf in den jare 1209, of 1212. Beziers wierdt door de kruisvaarders in den jare 1209, den 22 July, ingenomen, en na het doden van omtrent tien duizent inwoonderen byna geheel verwoest. Simon, grave van Montfort, vestigde zich daar wederom als vicomte, zyn recht zynen zone Amalarik nalatende, die zulks in den jare 1222 en 1229 aan Lodewyk den VIII en den IX overliet. Raimund Roger hadt wel een zoon, genaamt Raimund Trincavel, die zyne vaderlyke goederen eischte; doch gene hulp kunnende verwerven, liet hy zyn recht over aan den koning Lodewyk den Heiligen tegen een inkomen van 600 ponden jaarlyks. Van dien tydt af bleef Beziers bestendig by de krone, zynde tegenwoordig eene fraaie koopstadt, en niet meer dan twee mylen van zee, en drie van Agde gelegen. Zy heeft door de burgerlyke oorlogen veel geleden. Eertyds was ze met een citadel voorzien, die echter in den jare 1633 geslecht is. De stichtskerk van den H. Nazarius is de eerste der bisschoppen, van wien men eenig berecht heeft. Onder des zelfs opvolgeren is S. Giraldus zonderling beroemt, zynde gestorven in den jare 1122. Men vindt hier ook twee abdyen, nevens eenige kloosters en kerken. In den jare 356 hielden de Arianen te Beziers een Synode, onder 't opzicht van Saturninus van Arles, van welken men niets vindt, dan by Hilarius, die zich tegen deze ketters kantte. In den jare 1233 wierdt door den pausselyken legaat Walterus, bisschop van Tournay; alhier eene zamenkomst gehouden tegen de Albigenzen; en in den jare 1246 eene andere, ten zelven einde, waar van de acten in 37 kapittels bestaan. *Plin.* III. 4. *Ptolom.* II. 10. *Mela* II. 5. *Aimon. Robert d'Auxerre. De Valsernai hist. t.* 16. *Catel hist. des Comtes de Toul. & Mem. de Lang. Besse hist. de Carcass. du Chesne recherch. des ant. des vill. de France. Sammarth. Gall. Chron. du Pui des droits du Roy. S. Hilar. de Synod. ad Constant. l.* I. & III. & *adv. Arian. Sulp. Severus l.* II. *Hist. sac. Spond. Labbé.*

BEZOJEN, of BESOYEN, eene ambachtsheerlykheit en dorp in de Lange Straat, hebbende weleer met een sterk kasteel gepronkt. Het verblyf der oude edelen van Bezojen heeft den voorrang onder de zes Zuithollandsche dorpen, aldaar gelegen aan de Zuidzyde van de oude Maas. Het paalt Oostwaarts aan Waalwyk, Westwaarts aan Zydewyn, Zuitwaarts aan Schreveldüin, Kappel en Waspik, en Noordwaarts van de halve Maase af over de oude en nieuwe Straat, Westwaarts op, aan Sprang, en behoort, als een gedeelte van den groten waart, onder den hove en hoge vierschare van den baljuw en mannen van Zuithollandt. Gedurende het twaalfjarige bestandt tusschen Spanje en den Vereenigden Nederlandschen staat heeft dit dorp een eige kerk gekregen, hebbende te voren een Parochiekerk met Waalwyk te zamen gehad, staande de toren van Waalwyk ook voor een gedeelte op den grondt van Bezojen. By 't oprechten der nieuwe bisdommen in Nederlandt by eene bulle van paus Paulus den IV in 't jaar 1559 is deze plaats, als gehorig onder het dekenschap van Geertruidenberg, gevoegt by het bisdom van 's Hertogenbosch. Doch sedert deze gewesten aan den vereenigden Staat gewapenderhandt gebragt zyn, is de Godsdienst hier ook verandert, en heeft Bezojen een Gereformeerden kerkenleeraar bekomen, en is onder de eerste Classis van Zuithollandt, te weten die van Dordrecht, geschikt. De ambachtsheerlykheit is een graaflyk Hollandsch leen, en weleer van 't edele, doch nu lang verstorven geslacht van Bezojen bezeten geweest, naderhandt by verhuwelyking aan dat van Assendelft gekomen, en in 't jaar 1651 aan Johan Wittenhorst, here te Drongelen, Gunzojen, enz. en is sedert verscheide malen van heeren verandert. Het wapen van Bezojen bestaat in een blaau schildt, bedekt met drie zilvere kruissen. *J. van Oudenhoven beschr. van Out-Holland. Gouthoeven Holl. Chron. M. vander Houve Charterchron. S. v. Leeuwen. Batav. illustr. J. F. Foppens Hist. Episcopat. Sylvæd.*

BEZWERINGEN zyn by de Roomschgezinden zekere gebeden of zegeningen, om, zo zy wanen, ziektens te genezen, onweêren te verdryven, schadelyke gediertens te doden of te verjagen, om iemandt voor eenig ongeval te behoeden, en om den bozen geest uit het ligchaam van een bezeten te doen vertrekken. Josephus verhaalt, dat Salomon toverkunsten hadde tegen de ziektens, en dat hy krachtdadige bezweringen deedt om de boze geesten te verdryven. Hy voegt daar by, dat deze toverkunsten en bezweringen zeer in gebruik waren onder de Joden, en dat hy eenen Eleazar hadde gezien, die in de tegenwoordigheit van den keizer Vespasianus verscheide personen, van den Duivel bezeten, genas, met hen aan de neus te houden een ring, in de kas van de welke besloten was zekere wortel, die Salomon ontdekt hadde, en welkers reuk den bozen geest door de neusgaten deedt uittrekken, waar na hy hem bezwoer niet weder te komen, en voorts de bezweringen, by Salomon gebruikt, opzeide. Maar hoewel Josephus by eenige, als onder anderen den kardinaal Bellarmyn, een der voornaamste geestelyke schryveren van 't Oude Testament genoemt wordt, de geleerden slaan geen geloof aan deze historie, om dat de heilige Schrift niets diergelyks van Salomon meldt; en zommigen menen, dat indien die Eleazar de wonderen, waar van Josephus spreekt, verrecht heeft, zulks niet anders geschied is dan door de werking van den Duivel zelf, die voor dat soort van bezweringen week, om de bygelovigen in zynen dienst te krygen: doch weder anderen zyn op dit subject van geheel andere gedachten. Het is nochtans waar, dat het gebruik der bezweringen zeer out is. Christus, zyne Discipelen en Apostelen hebben zich daar van bedient, en na hen, zeggen de Roomschgezinden, de bisschoppen, de priesters, en de bezweerders; alhoewel dit by de Protestanten geen ingang vindt. Zy menen ook, dat men zich nog tegenwoordig van bezweringen bedienen kan, gelyk zy veeltyds doen; maar dat het niet moet geschieden dan door personen, by de kerk daar toe goet gekeurt, om de misbruiken en bygelovigheden, die in dit gebruik zouden insluipen, te verhinderen; en dat 'er voornamelyk boeren en soldaten zyn, die byzondere gebeden hebben, om verscheide ziektens te genezen, en andere ongemene uitwerkingen te doen; doch dat dit bygelovige en ongeoorloofde middelen zyn, welker kracht alleen bestaat in de macht van den Duivel, uit hoofde van een uitgedrukt of stilzwygent verbondt.

BIAFARA, eene stadt in Guinea aan de rivier dos Camarones, geeft den name aan het koninkryk, gelegen tusschen het koninkryk Benin, Nigritië, en het landt van Congo.

BIALA, eene stadt in 't Littausche wooiwoodschap Bressici, omtrent 23 mylen van Lublin gelegen, heeft een vermaart Gymnasium, en een schoon paleis, behorende eertyds den vorst van Radzivil, maar het welk naderhandt tot een Collegie gemaakt is.

BIALOCERKIEW, *Bialaceria*, eene middelmatige en sterke stadt in Polen, gelegen in neder-Volhinië, of in het wooiwoodschap Kiow, aan de rivier Ros. Zy is slecht gebouwt. In den jare 1711 wierdt ze door de Russen ingenomen, en drie malen te vergeefs door den Wooiwood van Kiow bestormt.

BIALOGROD, eene Turksche stadt in Bessarabië, twee mylen van daar de Dniester in de Zwarte zee valt. Men houdt daar voor, dat deze stadt van de puinhopen der oude stadt Tyras is opgebouwt.

BIALOGRODKO, eene stadt in neder-Volhinië, aan de rivier Donetz, vallende in den Don. Zy behoort onder het gebiedt der Russen, en is op beide zyden tusschen twee hoge bergen gelegen, wordt in twee steden verdeelt, zynde de oude stadt met wallen en grachten, maar de nieuwe stadt met pallissaden voorzien. Niet verre van daar is een berg van enkel kryt, op welken eertyds de stadt gelegen heeft, zynde daar van dan Bialogrodko, dat is witte stadt, genaamt. Naderhandt is ze eene halve myle daar van daan in eene diepte gebouwt, en is altydt met eene sterke bezetting tegen de Tartaren voorzien, en voor den sleutel des lands der Cozakken gehouden. Doch de brandt in den jare 1706, den 26 July, heeft ze byna geheel en al vernielt, en is alzo nu niet meer in haren voorgaanden luister noch aanzien als voorhenen.

BIANCHI, (GERARD) een kardinaal, geboortig van Gainage, een klein dorp in 't gebiedt van Parma. Zynde van den priester van dat dorp in de spraakkunst onderwezen, leerde hy binnen korten tydt zo veel, dat hy zich zelven helpen konde. Eenige jaren daarna quam hy naar Parma, wordende daar kanunnik. Voorts wierdt hy naar Rome gezonden, en was by Nicolaus den III zo gezien, dat hy door hem in den jare 1278 den 12 Maart kardinaal gemaakt wierdt. Vier jaren daarna zondt hem Martinus de II als legaat naar Sicilië. In het zelve karacter ging hy ook naar Vrankryk, en stierf te Rome den 1 Maart 1302. *Carimbert l.* III. & IV. *Collenut l.* V. *Dupleix hist. de France. Bzovius A. C.* 1290. *n.* 5. *Aubery hist. des Card. Onuphr. Ciacon.*

BIANCHINO, (BARTHOLOMÆUS) een patricius van Bononië, leefde in den jare 1500, en schreef onder anderen het leven van *Philippus Beroaldus*, *Codrus Urceus*, enz. Hy hadt goede kennis van oude penningen en andere oudheden, en maakte tamelyk goede vaarzen. *Alberti descr. Ital. & hist. Bonon. Bulmadi Bibl. Bonon. Vossius de hist. Lat. l.* III. *c.* 12. *Hendreich.*

BIARCHUS was een bediende des keizers, de welke proviant voor de soldaten moest bezorgen. *Du Fresne Gloss.*

BIAROLE. (WILHELM DE) Zie BRAGOSUS.

BIAS, een philosooph, en een der zeven wyzen van Griekenlandt, was geboortig uit Priene, eene stadt in Ionië. Hy was een zoon van Tutamis, en bloeide in den jare der werreldt 3376, voor Christus 608. Te zyner tydt vonden eenige visschers een gulden drievoet, met dit opschrift: *Den Wysten.* Zy bragten den zelven aan Bias; maar hy zondt hem te rug naar den tempel van Apollo. Valerius Maximus getuigt, dat wanneer de stadt Priene belegert wierdt, en de inwoonderen alle hunne kostelykheden van daar bragten, Bias alleen met ledige handen uit de stadt ging, en, naar de reden gevraagt zynde, antwoordde: *Ik drage al het myne met my.* Voorts ge-

getuigt Diogenes Laërtius van hem, dat hy twee duizent vaarzen van Ionië geschreven heeft, en in de armen van zyn dochters zoon gestorven is, wanneer een goede vriendt in het gericht als voorspraak diende. Hy was ook gewoon te zeggen, dat die ongelukkig was, die een ongeluk niet konde dragen; ook, dat die krankzinnig was, die onmogelyke dingen begeerde. Wanneer hy zich op zee bevondt, en een deel roekeloze menschen by het opkomen van een onweder zag bidden, zeide hy: *Zwygt stille, want de Goden mogten anders merken, dat gy lieden hier zyt. Plutarchus in vita Biantis l.* V. *Diog. Laërt. Cicero de amicitia c.* 40. *Val. Max. l.* VII. *c.* 2.

BIBAUK, (WILHELM) generaal der Carthuizers, was van Thiel, eene stadt in Vlaanderen, geboortig, en hadt eene voortreflyke geheugenis. Wanneer hy hoogleeraar der talen en geschiedenissen te Gent was, sloeg de blixem in het vertrek, daar hy onderwees, en beschadigde vele zyner toehoorderen; wanneer hy aanstonts een gelofte dede van een Carthuizer te zullen worden. Dit volbragt hy in den jare 1500, en wierdt in den jare 1521 generaal van die orde. Hy stierf den 24 July 1538, nalatende eenige redenvoeringen, *Conciones capitulares.* enz. *Petrejus in nat. ad Chron. Dorlandi & in Bibl. Carth. Chorier.*

BIBELSBURG. Zie WIFLISBURG.

BIBEN, *Petina, Pedena,* is eene stadt in Istrië, op een hogen berg gelegen, in het graafschap Mitterburg, niet verre van de rivier Arsa. Zy is niet groot, slecht gebouwt, en doorgaans vol rotzen. Echter is het landt rondom zeer vruchtbaar, en met kostelyke wynbergen, olyfbomen en bosschen beplant. Zo wel de stadt, als het bisdom, dat daar is, staat onder Aquileja, en heeft twee steden en elf dorpen onder zich. Zy is door Constantinus den Groten gesticht, na dat het ligchaam van den martelaar Nicephorus in den jare 324 derwaarts overgebragt wierdt. Keizer Henrik gaf ze in den jare 1011 aan den patriarch van Aquileja, van wien ze aan den grave Albert van Görtzen, naderhandt aan het huis Aursperg, en eindelyk aan den marquis de Prie gekomen is. *Megiser. Carinth. Lazius de Migr. Gent. p.* 219. *Valvasor Crain.*

BIBERACH, eene vrye ryke stadt in het landschap Algow in Zwaben, is gelegen aan eene kleine rivier, vier mylen van Ulm, en is eene goede koopstadt, hebbende ook een ryk hospitaal, zynde eene toevlucht voor ongelukkige doodslagers, 't welk gezegt wordt in den jare 1239 van twee broederen van Eschendorf gesticht te zyn. De Roomschen alleen trekken 'er de inkomsten van, volgens de voorwaarden van den Westphaalschen vrede, waar by ook vast gestelt is, dat de raadt half uit Roomschen, en half uit Lutherschen bestaan zoude. Over de hoofdkerke van St. Marten heeft voor dezen de abt des kloosters Eberbach in Ringau het opzicht gehad, welk recht hem echter door den raadt in den jare 1564 is afgekocht. Men zegt, dat deze stadt haren naam ontfangen heeft van de menigte der beeveren, in 't Hoogduitsch *Biber* genaamt, welke dieren in de poelen en moerassen aldaar in groten overvloedt zich onthielden; waarom ze eertyds zodanig een dier in haar wapen voerde, 't welk tegenwoordig in een leeuw verandert is, welke verandering door keizer Maximiliaan den I gemaakt is. Sommigen schryven, hoewel zonder de minste waarschynlykheit, dat deze stadt reets in den jare 756 een dorp is geweest, en onder Frederik den I tot een stadt gemaakt. Zeker is het, dat ze sedert het grote tusschenryk eene onmiddelbaare ryksstadt geweest is; gelyk men ze uit dien hoofde in alle Zwabische verbonden en alliantien der steden aantreft en gemeld vindt. In den jare 1516 ontstont in het Salmansweilersche hof een brandt, waar door byna de gehele stadt verteert wierdt. In den jare 1632 wierdt zy door de keizerschen te vergeefs belegert, doch in het volgende jaar met verdrag verovert. In den jare 1634 ging ze aan de Zweden over, die ze echter na de nederlage by Nordlingen weder overgaven. In den jare 1646 maakten zich de Franschen meester daar van, tot den Westphaalschen vrede. In den Spaanschen oorlog, wegens de opvolginge gevoert, wierdt ze door den keurvorst van Beyeren ingenomen: doch hy moest haar na de nederlage by Hochstedt verlaten; waar op ze de Franschen by nacht beklommen, eischende eene zware brandschatting, niettegenstaande de stadt reets te voren 118000 guldens opgebragt hadt. *Knipschild de Jur. Civ. l.* III. *c.* 4. *Crusius Annal. Suev. P.* I. *p.* 308. *P.* III. *l.* X. *p.* 581. *Europ. Herold P.* I. *p.* 759. *Datt. de pace publ. l.* II. *c.* 5. *Merian Topogr. Suev.*

BIBERBACH, eene heerschappy, nevens een kasteel, in Zwaben, aan de Schnutter, twee mylen van Augsburg gelegen. Zy hadt voorde zen byzondere heeren; en wanneer der zelver mannelyke erfgenamen in de XIII eeuwe uitgestorven waren, volgden de maarschalken van Calentin, van de welke zich eene linie der maarschalken van Biberbach plag te noemen. Naderhandt zyn 'er de graven van Pappenheim heeren van geworden; en eindelyk de graven van Fugger. *Zeiler. Top. Suev. Lazius de Migr. Gent. p.* 451. *seq.*

BIBERSTEIN is 1) een stedeke in den kreits van Meissen; 2) een slot met des zelfs gebiedt in Carinthië; 3) een ampt in Wetterau, staande onder den abt van Fulda; 4) eene landstreek met een kasteel en dorp in het Kanton Bern, aan de Aar, niet verre van Arau gelegen. Hier waren eertyds eigene graven en vryheeren. Naderhandt was 'er het huis van Habsburg meester van. In den jare 1335 hadt het de Johanniter orde. In de XVI eeuw wierdt het aan het Kanton Bern verkocht, en door het zelve tot hier toe een oppervoogdt in aangestelt.

BIBERSTEIN, een out vryheerlyk geslacht, bezittende in de neder-Lausitz de graafschappen Beskau, Storkau, Sorau, Forst en Tribel; in Bohemen Friedlandt, en andere goederen. Haa eerste oorspronk was uit Zwitserlandt, zynde aldaar het stamslot Biberstein, niet verre van Arau, staande thans onder het Kanton Bern. Eertyds voerden ze den graaflyken tytel; want in den jare 938 was HENRIK, grave van Biberstein, op het tournooispel te Maagdenburg. Wanneer naderhandt het slot aan de graven van Habsburg verkocht wierdt, heeft zich BOLCO, of BOLESLAUS, grave van Biberstein, in den jare 1228 naar Duitschlandt begeven, en in Silesië de heerlykheit Friedlandt aan zich gebragt. Dezes nakomelingen hadden maar den tytel van vryheeren, breidende zich uit in verscheide linien, onder welke die van Beskau, Forst en Sorau de voornaamste waren, tot dat ze eindelyk in den jare 1667 met Ferdinand den II te Forst uitgestorven zyn. Deze familie heeft zich outtyds ook in Polen uitgebreid, alwaar ze heden ten dage in verscheide linien bloeit, die echter den stamname laten varen, maar zich van hunnen ridderlyken zetel benoemen. Voorts zyn deze heeren van Biberstein met het adelyke geslacht der maarschalken van Biberstein niet vermaagschapt geweest. *Stumpf. Schweitzer Chron. p.* 514. *Bucel. Stem.* IV. *p.* 34. *Boekler. Hist. Howorr. P.* II. *Spen. Theatr. nobil. P.* II. *Hartknoch Preuss. hist.*

BIBIENA, een vlek in Piemont, wordt van zommigen voor het *Forum Vibii* der ouden gehouden. Anderen menen, dat zulks *Castel Fiori* of *Paisana* is, omtrent de Po gelegen.

BIBIENNA (BERNARD VAN) *d'Unce*, of *de Divitio*, kardinaal en bisschop van Cotuance, in Normandië. Eenigen zyn van gevoelen, dat hy uit het geslacht der Tallati is, welke oorspronkelyk zyn van Arezzo, en zich te Bibienna gevestigt hebben; doch uit de brieven van Leo den X blykt, dat hy uit eene geringe familie geboren is. Negen of tien jaren out zynde, begaf hy zich naar Florence, om aldaar te studeren. Laurentius de Medicis nam hem in zyn huis, en maakte hem naderhandt geheimschryver. In vervolg van tyden droeg hy hem het opzicht op over zynen zone, den kardinaal Johannes de Medicis, nog zeer jong zynde; by wien hy zich zo bemint maakte, dat hy hem, onder den name van Leo den X, paus geworden zynde, in den jare 1514 den kardinaalshoedt gaf, met den tytel van St. Maria in Porticu. In den jare 1518 begaf hy zich als legaat naar Vrankryk, om een kruistocht tegen de Turken te eindigen. François de I onthaalde hem zeer wel, die gezegt wordt besloten te hebben, veertig duizent man tot dezen oorlog te leveren, en het leger zelve te gebieden, ten ware de paus en kardinaal de Medicis door hunne heimelyke aanslagen tegen Vrankryk zulks hadden belet. Bernard schreef derhalven scherpe brieven naar het Roomsche hof; waarom men zegt, wanneer hy gezont uit Vrankryk wederquam, dat men hem in eieren vergift heeft bygebragt; immers hy stierf den 9 November 1520. De koning van Vrankryk betuigde groten rouw over zyne doodt, hebbende hem zeer bemint, en het bisdom van Coutance gegeven. Hy schreef eenige vaarzen, voornamelyk eene komedie, *Calandra* genaamt, die in het Vatikaan vertoont, en zeer geprezen wierdt. Zyne moeije hadt hy aan den vermaarden Raphaël d'Urbino beloofd: doch deze op een kardinaalshoedt hopende, wierdt het huwelyk niet voltrokken. PETRUS DE BIBIENNA was zyn broeder, en stierf, pausselyke nuncius te Venetië zynde. *Bemb. in epist. l.* 7. 10. 13. *en* 16. *& in Hist. Guicciard. l.* VI. *&* XII. *Jovius in elog. c.* 55. *Carimbert l.* I. *c.* 4. *Ughel. Ital. Sacra. Sammarth. Gall. Chr. la Roche Pozai Nomencl. Cardin. Aubery. Ciacon. Vasari. Victorel.*

BIBLIANDER (THEODORUS) was in den jare 1504 te Bisschopzel, naby St. Gal in Zwitserlandt gelegen, geboren, en wierdt in plaats van Ulricus Zwinglius hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Zurich. Maar wanneer hy verscheide afzonderlyke gevoelens, en, naar het getuigenis van Henricus Alting, de mening van Erasmus, nopens de verkiezing der genade, wilde verdedigen, wierdt hy door de heeren van Zurich in den jare 1560 van zyne bedieninge afgezet, onder voorwendzel van ouderdom. Hy stierf te Zurich in den jare 1564 den 24 September, vele gedrukte en ongedrukte schriften nalatende. Onder de gedrukte zyn voornamelyk zyne overzetting des *Alkorans*; het leven van *Mahomet*, en des zelfs navolgeren; eene *Apologie* hier over, welke zamen gedrukt zyn in folio in den jare 1543; voorts *Historia Evangelica, una cum vita Johannis & Marci Evangelistarum*; *Expositio vaticinii de restitutione Israëlis*; *De instauranda urbe Jerusalem & templo, terraque dividenda rursus inter tribus*; *de summa Trinitate & fide Catholica*; *de passione & morte Jesu*; *de fatis Monarchiæ Romanæ somnium*; *vaticinium Esræ explicatum*; *consideratio de Judæorum & Christianorum conversione*, enz. *Gesner. in Bibl. Pantaleon Prosop. P.* III. *Adam. in vit. Theol. Thuan. l.* XXXVI. *Teissier addit. T.* I. *Hottinger. Bibl. Figur. p.* 72. *Freher. in Theatr. Hendreich. Bayle.*

BIBLIO, eene stadt met een kasteel in Portugal, niet verre van Braganza, in den jare 1711 door de benden van Philippus ingenomen.

BIBLIOLACHAS. Dus wordt *Didymus* genaamt, dewyl hy gezegt wordt by de 3500 boeken geschreven te hebben. *Coel. Rhodig. l.* XIX. *c.* 9.

BIBLIS, of BIBLIAS, eene martelaresse in den jare 167 onder M. Aurelius en L. Verus. Zy verloogchende in den beginne het Christelyk gelove; maar naderhandt wegens zekere misdaadt ter doodt veroordeelt zynde, beleedt zy in de gevangenis hare zonde, en bleef hierna standvastig by het Christen gelove. Zy stierf te Lyon in Vrankryk. *Eusèb. Hist. Eccl. l.* III. *c.* 1. *le Sueur hist. de l'Egl. & de l'empire an.* 167.

BIBLIS, of BYBLIS, eene dochter van Miletus en de Nymph Cyanea, was op haren tweelingbroeder Caunus zo verlieft, dat,

wanneer zy hem niet tot wederliefde brengen konde, zy zich zelve om het leven bragt, zich dood weenende, en wordende in eene riviere verandert. Anderen verhalen deze fabel op eene andere wyze. *Ovid. de Arte l.* I. *& Metam. fab.* XI. *Anton. Liberal. Metam. cap.* 30. *Photius Bibl. cod.* 186. *Parthen. de amat. affect. c.* 11. *Bayle.*

BIBLOS, of BYBLOS, eene zeestadt, tusschen Tripoli en Berytus, op een heuvel gelegen. Zy is zeer out, en door Saturnus gesticht, indien men *Sanchoniathon* mag geloven. Meleander, en deszelfs gemalinne Astarte, aldaar regerende, onthaalden Isis zeer heusch, wanneer deze derwaarts quam, om het dode lyk van Osiris te zoeken, dat door de zee aldaar aan strandt gedreven was; en die naderhandt gezegt wordt aldaar begraven te zyn. De stadt Gebal, of Gobel, waar van by *Ezechiel* gewaagt wordt, is deze stadt Byblos, naar het getuigenis van Hieronymus. Men houdt ook daar voor, dat de inwoonderen van Byblos door Hieram, den koning van Tyrus, gebruikt zyn om de bouwstoffen tot Salomons tempel te bereiden. Vervolgens hebben zy een eigen koninkryk opgerecht; wierden naderhandt den Persianen cynsbaar, en door Alexander den Groten overwonnen. Dus bleef Byblos in de macht van de Ptolemeussen, koningen van Egypten, tot dat haar Antiochus de Grote, nevens Phenicië, overweldigde, en tot een wingewest van Syrië maakte. Daarna door binnenlandsche beroertens geschokt zynde, en Tigranes, koning van Armenië, zich meester van opper-Syrië makende, wierp zich te Byblos ook een afzonderlyke tyran op; doch die op het bevel van Pompejus onthooft wierdt, naar het verhaal van Strabo, die mede getuigt, dat Byblos de zetel des konings Cinyras, en Adonis toegewyd is geweest. Venus wierdt hier zonderling geëert. Ook hadt Isis hier een tempel. In de deeling der gewesten onder de Christen keizeren wierdt Byblos tot Phenicië aan zee gelegen gerekent. De bisschoppen dezer stadt waren op het eerste Concilie van Constantinopel, en op dat van Chalcedon. In den jare 1106 bevrydden die van Genua deze stadt uit de macht der Saracenen, onder welke ze echter na de nederlage der Christenen in den jare 1167 weder moest buigen. In Egypten is ook een sterke stadt, Byblos genaamt, geweest, gelyk uit het uittrekzel van *Ctesias* by *Photius* blykt. *I Reg.* V. *Ezech.* XXVII. *Hieron. de locis Hebr. Sanchoniathon apud Euseb. Præp. Evang. l.* I. *c.* 10. *Plutarch. de Iside & Osir. Lucian. de dea Syr. T.* II. *Polyb. l.* V. *Strabo l.* XVI. *Stephan. Byzant. Photius c.* 72. *Norisius de epochis diss.* IV. *c. ult. Bayle.*

BIBRA, of BEBRA, eene kleine stadt in Thuringen, 2 mylen van Naumburg in 't ampt Eckartsberg gelegen, behoort tot Saxen-Weissenfels, en heeft een zuurbron.

BIBRA, of BIBRAN, eene zeer oude, nu vryheerlyke familie in Frankenlandt, alwaar hun stamslot, van gelyken name, in 't sticht Wurtzburg, aan de Taube, niet verre van Rötingen gelegen is. MARQUARD was in den jare 1209 te Worms, ERNST te Wurtzburg, en HENRIK in den jare 1296 te Zwynfurt op het tournooispel. Anderen hebben ook dikwils diergelyke spelen bygewoont. HERMAN was in den jare 1333 deken te Erfurt. ANTOON en BORTEBA van Bibra raakten in den jare 1387 met Frederik Willem en Georg, landgraven van Thuringen, in geschil. BARTHEL, of BERTHOLD, was in den jare 1452 hofmaarschalk by hertog Willem van Saxen, en deszelfs vertrouwtste minister; doch nam naderhandt de wapenen tegen hem op. LAURENTIUS was in den jare 1495, en CONRAAD in den jare 1540 bisschop te Wurtzburg. GEORG van en op Bibra te Irmelshausen, teelde BERNARD, vorstelyk Bambergsche raadt en hoofdman der Frankische ridderschap, wiens kleinzoon, HANS, te Irmelshauzen, Aubstadt en Bachra, geheime raadt en kamerdirector by den hertog van Saxen-Romhild was. Deze stierf in den jare 1705, nalatende verscheide zonen. HENRIK KAREL, generaal-veldmaarschalk-lieutenant van den Frankschen kreits, leefde nog in den jare 1711, hebbende de vryheerlyke waardigheit op zyn geslacht gebragt. Ter zelver tydt leefde een ander, met name HENRIK KAREL, aan het hof van Bareuth, zynde opper-mondschenker. *Frisens Wurtzb. Chron. Hoens Cob. Chron.*

BIBRAN, eene vryheerlyke familie in Silesië, gesproten uit de voornoemde in Frankenlandt, uit welke voor omtrent 400 jaren SIGISMUND BIBRAN in Silesië is ontsproten, wiens nakomelingen zich in de vorstendommen Schweidnitz en Jauer onthouden hebben, bezittende de gehele landstreke aan de Bober, van Buntzlau tot aan Sprottau, in het vorstendom Glogau gelegen. HANS van Bibran op Kitlitztreben, Lichtenwaldau en Linden toonde in het Milanees, en in den jare 1566 in den Hungarischen oorlog zyne dapperheit. Naderhandt wierdt hy lands-outste (ältester) in de vorstendommen Schweidnitz en Jauer, latende zich in vele gezantschappen aan het keizerlyke hof gebruiken. By Eva van Schellendorf gewan hy in den jare 1575 ABRAHAM van Bibran en Kitlitztreben op Woitsdorf. Deze, verscheide vreemde landen en hogescholen bezocht hebbende, wierdt in de vorstendommen Schweidnitz en Jauer opper-gerichts-assessor, en lands-outste. Hy nam in den jare 1621 Kunigunda, dochter van Adam van Giersdorf, weduw van Balthazar van Rechenberg, ten huwelyk, en stierf in den jare 1625, nalatende RUDOLF en GEORG WILHELM ERDMAN. Uit dit geslacht was ook HENRIK van Bibran, heer van Reisicht, Modlau, Giesmansdorf, keizerlyke rykshofraadt, kamerheer en overste, raadt van koning Ferdinand den III, kamerheer des konings van Polen, en aartshertogs Leopold, ook gevolmachtigde lands-hoofdman der vorstendommen Schweidnitz en Jauer, in welke vorstendommen hy met veel yver de Roomsche religie invoerde. Hy wierdt in den vryheerlyken standt gestelt in den jare 1657. By Helena Stosch heeft hy vyf zonen en eene dochter geteelt, die de Luthersche religie weder aangenomen hebben. De dochter was EVA ELEONORA, trouwende eerst met Sigismund, vryheer van klein-Liegnitz, zoon van hertog Joh. Christiaan te Liegnitz en Brieg; die in den jare 1664 gestorven zynde, trouwde ze met Johannnes Hendrik, vryheer van Maltzan. De zonen waren, 1) NICOLAAS ALEXANDER, vryheer van Bibran en Modlau, op Ziltzendorf, Jauernik, enz. Deze stierf den 24 April 1680, nalatende HENRIK ALEXANDER, wiens zoon FREDERIK HENRIK, vryheer van Bibran te Oyest by zyne twede gemalinne, dochter des koninklyken Pruissischen geheimen raads, baron van Schweidnitz, eenen zoon en eene dochter teelde, en FREDERIK WILHELM, die zonder erfgenamen overleedt; 2) HANS GEORG te Reisicht, die ongetrouwt gestorven is; 3) FREDERIK te Moilau; 4) JOB HENRIK, zonder kinderen gestorven; 5) SIGISMUND HENRIK, vryheer van Bibran en Modlau, heer op Reisicht, out en nieuw Oelse, Kitlitz-Urbanstreben, Offig, Wolfshain, Wikkendorf, Waldenburg, Fröhlingsen Giesmansdorf, te Liegnitz in den jare 1640 geboren, stervende in den jare 1693, en hebbende by Maria Catharina, dochter van Henrik van Czettritz op Waldenburg, Adelsbach, enz. geteelt: 1) SIGISMUND, stervende in den jare 1696; 2) HELENA, die Frederik Wilhelm, vryheer van Canneberg, ten huwelyk gegeven wierdt, doch die beide gestorven zyn; 3) HENRIETTA CATHARINA, trouwende in den jare 1701, den 25 September, met Christophorus Frederik, grave te Stolberg, enz. 4) ALEXANDRINA ROSINA, wordende in den jare 1703 aan Anselmus, grave van Promnitz en Pforten, ten huwelyk gegeven; 5) ELISABETH, die jong gestorven is: 6) BENJAMIN, geboren den 28 February 1692. Deze, hebbende zyne studien op verscheide plaatsen volbragt, wierdt in den jare 1715 by den koning van Engelandt werkelyke kamerheer en ridder des ordens de la Generosité.

BIBRACTE. Zie BEUVRAY.

BIBULUS (M. FURIUS CALPURNIUS) wierdt nevens Julius Cæsar consul van Rome, zynde met hem reets prætor en ædilis geweest. Wanneer Cæsar ten gevalle van 't volk de *Lex Agraria* gaf, kantte hy zich daar tegen aan; doch te vergeefs: want hy wierdt daarom by het volk smadelyk gehandelt, en de bundels roeden, die de gerechtsdienaars voor hem droegen, wierden in zyn gezicht verscheurt. Dit veroorzaakte, dat hy zich niet meer in 't openbaar liet zien, blyvende omtrent acht maanden in zyn huis, latende zyne verdediging des nachts aan de markten en andere openlyke plaatsen aanplakken. Dewyl hy dus niet meer te voorschyn quam, en Julius Cæsar de regeering alleen in handen hadt, waren velen gewoon spotsgewyze te schryven: *Julio & Cæsare Consulibus*, dat is, *onder het burgermeesterschap van Julius en Cæsar*; daar men anders hadt behoren te schryven: *Jul. Cæsare & Bibulo consulibus*, dat is: *onder het burgermeesterschap van Julius Cæsar en van Bibulus.* Hy wierdt naderhandt proconsul of stadhouder van Syrië, ter zelver tydt, wanneer Cicero deze bediening in Cilicië waarnam. Vervolgens hadt hy het bevel over de vloot van Pompejus tegen Cæsar, en stierf op zee. Zyne gemalinne Porcia, dochter van Cato van Utica, baarde hem drie zonen, van welke twee door de soldaten van Gabinius in Egypten gedood zyn.

BIBURG is 1) eene Benedictyner abdy in Beyeren, naby Arensberg gelegen, gesticht in den jare 1125 door zekeren grave van Biburg, oorspronkelyk van de graven van Abensberg; 2) een schoon marktvlek en landgericht, eene myle van Geissenhausen, aan de Vils gelegen, wordende gemeenlyk Vils-Biburg genaamt. *Bucel. G. S. P. I. Hund. Bayr. stammb. P. I. Lazius de Migr. Gent.*

BICANER, wordende by zommigen voor *Bardeatis* gehouden, is eene stadt in Indië, in het landschap Barka, onder het gebiedt van den groten Mogol.

BICCARI, eene kleine stadt in Sicilië, gelegen in het dal Mazara.

BICESTRE, een kasteel naby Parys, boven het dorp Gentilly. In den jare 1290 behoorde het onder den bisschop van Parys, wordende *la Grange aux Gueux* genaamt. Maar wanneer naderhandt Johannes, bisschop van Winchester, uit Engelandt zich daar henen begeven hadt, wierdt het slot Vincestre genaamt, waar van de naam *Bicestre* gemaakt is, welke bestendig in gebruik is gebleven, hoewel het slot door verscheide bezitters menigmalen verwoest en wederom herbouwt is. Johannes, hertog van Berry, liet ten tyde van koning Karel den V aldaar een slot bouwen, 't welk onder Karel den VI de slagers van Parys, voor den hertog van Burgondië de wapenen opvattende, groten deels afbraken. Het wierdt wel weder opgebouwt, doch verviel wederom. Eindelyk liet koning Lodewyk de XIII een prachtig hospitaal voor de verminkte zoldaten daar van maken. Deze echter zyn 'er wederom uitgenomen, en in hunne plaatse de bedelaars van Parys daar in gelegt. *Du Chesne antiq. des villes. Godefroy sur Charl.* VI.

BICHERIIS, (JACOBUS GUALLA DE) een kardinaal. Nadat hy eerst te Pavia Reguliere kanunnik was geweest, en door zyne zonderlinge wetenschap in de rechten zich een name verworven hadt, wierdt hy in zyne geboortestadt Vercelli tot bisschop gemaakt. Hy stondt die waardigheit wederom af na verloop van twaalf jaren, wordende door paus Innocentius den III tot kardinaal verheven. Dus predikte hy als pausselyke legaat in Vrankryk een kruistocht tegen de Albigenzen, en was by den slag omtrent Beziers, waar in de zelve eene grote nederlage hadden. In Engelandt was hy ook als legaat, als mede by koning Johannes, en des zelfs zone Henrik den III, dien hy kroonde. Laatstelyk wierdt hy in de zelve waardigheit, nevens Pelagius, bisschop van Albanum, aan keizer Frederik den II afgevaardigt. Hy stierf in den jare 1238 te Vercelli, alwaar hy op pausselyk be-

bevel bezig was met het hervormen der geestelyken in hunne zeden. Zyne gehele nalatenschap maakte hy aldaar aan het klooster van St. Andreas, dat hy voor de Reguliere kanunniken, nevens de kerk, daar toe behorende, opgebouwt en uitmuntent versiert hadt. *Ciacon. Oldoin. Aubery. Ughelli. Cortes. de Cardinalibus script. Pennot hist. canonic. Regular.*

BICHETTUS, (MARIANUS) een geleert Jesuit van Palermo, wel doorkneed in wetenschappen en sierlykheit der letteren. Hy stierf te Palermo op den 17 July des jaars 1647. Hy heeft in het Italiaaansch zonder melding zyns naams uitgegeven: *Argomento del funerale, che si fà nel Tépio Maggiore di questa città dal Fedelissimo Regno di Sicilia à 20 Febraro 1647. nella morte del Serenifs. Infante Buldassare Principe delle Spagne, seguita in Saragoza d'Aragona à 9 d'Ottobre 1946.* Te Palermo by Decius Cyrillus 1647 in 4. Men leest ook een puntdicht van hem in het boek, genaamt *Selecta Epigrammata.* Te Palermo by de erfgenamen van Jac. Maringo 1656 in 12. *Bibl. Sicula.*

BICKEN, een adelyk, thans vryheerlyk geslacht aan den Rhyn, waar uit een PHILIPPUS reets in den jare 1080 is vermaart geweest. CONRAAD, die in 't einde der XV eeuwe gestorven is, noemde zich een heer ten Hayn, welke heerlykheit door eene gravin van Nassau aan die familie gekomen is. JOHAN ADAM was in den jare 1601, tot 1604, aartsbisschop en keurvorst van Mentz, pogende uit al zyn vermogen de Luthersche leere uit zyn landt te verbannen. Zyns broeders zoon, CASPARUS, noemde zich allereerst vryheer van Bicken. Hy was keur-Mentzische geheime raadt en vitzdom op Eichsfeldt, en stierf in den jare 1688. Van zyne zonen was FREDERIK WILHELM domheer te Mentz en Trier, proost te Klingenmunster, keizerlyke rykshofraadt, geheime raadt van Mentz, en in den jare 1717 stadhouder van Erfort. *Humbr. vom. R. A. tab. 6. Leben der Churf. zu Maintz p. 659. seq.*

BICKENBACH, een out slot en heerlykheit omtrent Erpach in Franken en Odenwaldt gelegen, behorende eertyds den vryheren dezes namens, die van de tyden van keizer Henrik den I af, tot den jare 1470 toe, vermaart zyn geweest. Maar nadat in 't voornoemde jaar dit geslacht met Conraad uitstierf, quam het bezit daar van aan grave Albrecht van Mansfeldt, uit hoofde zyner gemalinne, die ze echter in den jare 1488, met bewilliging van Berthold, aartsbisschop van Mentz, als leenheer, aan Schenk Erasmus van Erpach voor geldt overliet. Dezen wierdt de zelve in den jare 1504, in den oorlog van de Paltz, door landgrave Willem ontweldigt. Eindelyk heeft Philippus de Grootmoedige, landgraaf van Hessen, in den jare 1521 de zelve gekocht, en van keur-Mentz als een erfleen ontfangen; sedert welken tydt dit gebiedt der opper-graafschap Catzenelnbogen is ingelyft. *Winkelm. beschr. van Hessen P. II. c. 2. p. 66. Tolner. hist. Palat. pag.* 18. *Spangenb. Adel-Sp. p.* 273.

BICON, een Griek van geboorte, kon niet dulden, dat Athenodorus, zyn landsman, den tytel eenes konings hadt aangenomen, en zich als het hoofdt der benden opgeworpen, die tot eene colonie naar Bactra in Indië door Alexander den Groten gezonden waren. Bicon derhalven leide hem lagen, nodigde hem te gast, en liet hem door zekeren Boxus vermoorden. 's Anderen daags overreedde Bicon het grootste gedeelte der zoldaten, dat hem Athenodorus naar 't leven hadt gestaan. Den anderen quam zulx onwaarschynlyk voor, des zy besloten hem om te brengen, waar van ze echter door hunne bevelhebberen wederhouden wierden. Maar hy niet lange daar na zynen behouderen lagen leggende, wierdt hy nevens Boxus gevangen genomen. Deze wierdt aanstonts gedood, Bicon op de pynbank gebragt om doot gepynigt te worden. Wanneer hy op de pynbank lag, en de Griekssche zoldaten om eene onzekere oorzake tot de wapenen liepen, gaven zyne vyanden last, hem te ontslaan, voor een oploop vrezende. Bicon liep naakt tot de Grieken, die door dit elendige schouwspel bewogen wierden om hem zyne vryheit te schenken. *Curt. l.* IX. *c.* 7.

BICOQUE, of BICOCA, een adelyk landgoedt, eene myle van de stadt Milanen, naar den kant van Lodi gelegen. De keizerschen plaatsten zich daar in den jare 1522 zo voordeelig tusschen grachten en bosschen, dat de Fransche veldheer Lautrek, wanneer hy ze door de hulpe der Zwitsers aangreep, met groot verlies afgewezen wierdt. Men noemt nog hedendaags, voornamentlyk in de Fransche tale, alle die plaatsen *Bicoques*, die slecht en niet versterkt zyn. *Mezeray hist. de Franc. Tom.* II. *p.* 927. *Dictionaire de Trevoux.*

BIDACHE, een stedeken in 't landschap Bearn, vyf of zes Fransche mylen van Bajonne in de rivier Bidouse, zich omtrent Bajonne in de rivier Cave ontlastende. Het heeft den tytel van een vorstendom, nevens een slot, het welk keizer Karel de V nooit heeft kunnen veroveren.

BIDASSOA, by de Latynen *Vedasus*, een rivier, ontspringende in het Pyreneesche gebergte, op de zyde van Maja, en lopende by Fuentarabia in de zee van Biskajen. Zy maakt een eilandt, genaamt het Faisanten-eilandt, op het welke in den jare 1659 de Pyreneesche vrede gesloten is.

BIDENTAL wierdt by de Romeinen eene plaats genaamt, daar het donder-weder in geslagen was; want zy wierdt door een priester met een *bidens* of byl afgetekent, en naderhandt bewaart, zonder dat iemandt daar in treden mogt; hoewel anderen zeggen, dat het aldus wordt genaamt van *Ovis bidens*, dat is, *tweejarig schaap*, door den priester om die reden gekeelt. De *Sacerdotes bidentales* wierden daar van genaamt, den donder gade slaande, en de Goden uit dien hoofde met offerhanden verzoenende. *Bulenger. de fulm. Lomeier de lustrat.*

BIDOURLE, ook wel VIDOURLE genoemt, is eene kleine rivier van Languedok in Vrankryk, die haren oorsprong in de Sevennes heeft, beneden het slot van sint Romain, en, voorby de stedekens sint Hippolite, Sauve, Quisac en Sommieres gelopen hebbende, ontfangt het stroomtje de Vistre, dat van Nismes af komt vlieten, en aldus naar Bernis toevloeit, hare wateren met de Middelandsche zee vermengende. In het jaar 1723 liep deze rivier door een langdurigen regen zodanig over, dat de gehele landstreek, van het stedeke Sauve, tot aan de zee toe, ter lengte van acht Fransche mylen, overstroomt wierdt, twee grote houte bruggen, nevens verscheide huizen en molens, omtrent Sauve wegspoelden, te Quissac twaalf menschen verdronken, en zo wel de brug aldaar, als die van Juvenal by Montpellier, die op zeven grote bogen rustte, omvergerukt en weggedreven wierden. *Merian Topograph. Galliæ tom.* IV. *Relations hist. de l'an.* 1723.

BIDOUSE. Zie BIDACHE.

BIE (ADRIAAN DE) geboren binnen Lier in den jare 1594. Hy leerde de schilderkunst by Wouter Abts. Achtien jaren out geworden trok hy naar Parys, en raakte te wonen by Rudolf Schoof, schilder van koning Lodewyk den XII, die zeer vermaart was. Daar vlytig zich geoeffent hebbende begaf hy zich naar Rome, daar hy zes achter een volgende jaren sleet, om zyn voordeel te doen by de beste voorbeelden. Voorts bezocht hy de voornaamste Italiaansche steden, vindende gelegenheit van voor verscheide kardinalen zyne kunst te oeffenen, die wel meest bestont in het beschilderen van goude en zilvere platen, porfier, jaspis, en andere kostelyke stenen, waar in om de nette en zuivere handeling groot behagen gevonden wierdt. In den jare 1623 keerde hy weder naar Brabant, daar hy vele fraaie afbeeltsels en ordonnantien vol beelden schilderde. Deze Adriaan was vader van KORNELIS DE BIE, die het gulden Kabinet der schilders geschreven heeft. *Houbrakens Schilderboek I Deel.*

BIECHTVADER, eigentlyk *Boete-oplegger*, of *Penitentier.* Zie PENITENTIER.

BIEDERMAN, (JAKOB) een Jesuit, geboortig van Ehingen in Zwaben, leerde de Philosophie te Dillingen, en naderhandt de Theologie te Rome, alwaar hy in den jare 1639 stierf. Zyne schriften zyn: *Corollaria Philosophica, lib. VIII; Opuscula Theologica lib. X; Heroum Epistolæ lib. III; Utopia; deliciæ sacræ; Poëmata,* enz. *Alegambe Bibl. scr. S. J. Hendreich.*

BIEDERMAN, (LAURENTIUS) geboortig van Zerbst, wierdt te Wittenberg magister, te Basel doctor, en te Dessau kanselier, welke laatste bediening hy zestien jaren lang waarnam. In den jare 1603 wierdt hy van een heimelyk moordenaar, die in een bosch op Christiaan den II, keurvorst van Saxen, geschoten hadt, beschuldigt, als of hy en een overste lieutenant, Henrik van Dunau, hem daar toe aangezet hadden, gevende hem een goeden snaphaan met acht daalders op de handt, nevens toezegging van zekere woning in het gebiedt van Anhalt, en twee hondert daalders tot eene vereering na het verrechten van den moordt. De voornoemde keurvorst verzocht derhalven den vorst van Dessau, hy wilde beide beschuldigden naar Dresden zenden, om tegen den moordenaar gehoort te worden: doch die vorst weigerde zulks, maar eischte, dat de confrontatie of in zyn gebiedt, of in een naburig geschiedde, waar toe zich keur-Brandenburg aanboodt. Ondertusschen liet hy beide de beschuldigden in verzekering nemen, en op het slot Gros-Asleben zetten. Hier door wierdt de zake zodanig verwydert, dat in byna twee gehele jaren niets uitgerecht, en de zelve eindelyk aan 't keizerlyke hof gebragt wierdt. De keizer begeerde, dat de twee gevangenen op staande voet naar Dresden gevoert wierden; waar tegen het Aanhaltsche hof inbragt, dat zulks tegen de ryksconstitutien en vorstelyke regalien streedt. Midlerwyle, wanneer de twee moordenaren in den jare 1605, den 29 January, te Dresden ter doodt gebragt wierden, zondt doctor Biederman en van Dunau eenen notaris en twee getuigen derwaarts, doende eene plegtige protestatie, en verzoekende, dat de executie mogt uitgestelt worden, ter tydt toe dat hunne meesters hunne verdediging ingelevert hadden. Naderhandt wierden van beide zyden schriften gewisselt; en door de aanverwanten der beschuldigden de zake aan het kamergerecht gebragt zynde, deden vele groten hun best, om ze ten einde te brengen: doch alles was te vergeefs tot den tydt dat de doodt een einde van het geschil maakte: want doctor Biederman stierf den 1 November des jaars 1606 in zyne gevangenisse, hebbende op den 22 October des zelven jaars eene beweeglyke declaratie van zyne onschuldt, ten overstaan van twee notarissen en eenige getuigen, gedaan. Maar van Dunau stierf eerst den 18 April 1609, mede in de gevangenis. Biederman, zieltogende, riep zynen oudsten zoon van 19 jaren, die te Marburg studeerde, tot tweemalen toe met deze woorden: *Nu, Laurens, myn zoon, maak u gereet, wy moeten weg!* Deze is ook niet lange daarna van eene vallende ziekte te Marburg overleden. Hy hadde by de dochter van den vermaarden Wesenbecius acht kinderen geteelt, van welke zommige te Zerbst in den raadt gezeten hebben. *Becm. Anhalt. hist. l.* VI. *c.* 1.

BIEL, BIENNE, *Bipennis*, *Petenisca*, eene stadt in 't eedgenootschap aan de rivier Schus, en eene vischryke zee, daar van *de Bieler zee* genaamt, zynde aan beide zyden met wynbergen voorzien, tusschen Solothurn en Neufchatel gelegen. Zy is wel aangaande eenige rechten den bisschop van Basel onderworpen, maar heeft echter hare byzondere vryheden, gelyk ze in den jare 1352 met het Kanton Bern, in den jare 1382 met Solothurn, en in den jare 1407 met Freiburg een eeuwig verbondt heeft opgerecht, wordende gevolglyk mede tot de geallierde plaatsen van 't eedgenootschap gerekent. Zy is den Her-

vormden godsdienst toegedaan. De bisschop heeft 'er wel eenen zo genaamden Meyer, maar die moet een lidt des raads van Biel zyn. Deze zit voor criminele zaken, echter zonder stem. Hy zit by particuliere zaken niet in den raadt, die uit eenen burgermeester, 20 kleine, en 30 grote raden bestaat. *Zeil. Topogr. Helv. p.* 67. *Simler. Respubl. Helv.*

BIEL (GABRIEL) was uit Zwitserlandt, anderen zeggen van Spiers, anderen van Tubingen geboortig. In deze laatste plaats wierdt hy doctor, en onderwees met veel roem de Theologie en Philosophie, begaf zich ook onder de Reguliere geestelyken, bygenaamt *de vita communi*, zynde door Gerardus M. gesticht. Hy stierf in den jare 1495. Onder zyne schriften zyn: *Epitome & Collectorium circa Petri Lombardi sententias; Canonis Missæ mystica & literalis expositio; sermones*, enz. Ook schryft men hem een werk toe *de monetarum potestate & utilitate*, dat in den jare 1542 te Neurenberg gedrukt wierdt. *Trithem. Bellarm. de script. Eccl. Miræus. Labbé. Possevin. Wharton in append. ad Cave hist. lit. Quenstedt de patr. illustr. vir. Hendreich.*

BIELA, *Bugella*, *Gaumellum*, en *Laumellum*, is eene grote stadt, maar heeft weinig huizen, gelegen aan de rivier Cervo, in Piemont, in 't landschap Vercellois. Het omleggende landt wordt *il Bielese* genaamt.

BIELA, of *Weiswasser*, (Witwater) eene stadt in Bohemen, in den Buntzlauer kreits, niet verre van Jong-Buntzel, hadde voor dezen een sterk kasteel, en behoorde tot het gebiedt der heren Michaletzen. Niet verre daar van daan is de grootste diergaarden van Bohemen, hebbende elf mylen in zynen omtrek. Ook heeft Karel de IV daar omtrent een groten vyver laten graven. Voorts is een kasteel van gelyken name gelegen in den Bechiner kreits, niet verre van Polna, tien mylen van Praag. *Zeil. Topogr. Bohem. p.* 12. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 4. *p.* 77. *Vogt jetztleb. Bohm. p.* 76.

BIELA-OZERO, of BIELE-JEZORA, een hertogdom in Moskovië, tusschen de hertogdommen van Novogrod Weliki en Wologda. De hoofdstadt heeft den zelven naam, en is van een moeras omringt. De Czaar plag daar een gedeelte zyner schatten te bewaren. Zy worden beide van zekere zee aldus genaamt, zynde 22 mylen lang, en 12 mylen breet; want *Biela-Oczen* betekent een *Witte Zee*.

BIELEFELD, eene Westphaalsche stadt in het graafschap Ravensberg, zeven mylen van Osnabrugge, en twee van Herfort gelegen, was eertyds eene Hanzee-stadt. Hier wordt goet lynwaadt gemaakt. Buiten de stadt legt het sterke kasteel Sparrenberg. *Werdenhag. de Reb. Hanseat. P.* IV. *c.* 2. *Zeileri Topogr. Westph. p.* 10.

BIELEN, eene der outste adelyke familien in Thuringen, welker goederen in 't Zwartsburgsche gelegen zyn. HENRIK trok in den jare 1476 met Albert, hertog van Saxen, naar 't H. Landt. HENRIK op Heyenrode en Stapelburg was in 't midden der XVI eeuwe Doctor in de rechten, keur-Saxische raadt en stichtshoofdman te Merseburg. ADAM HENRIK bekleedde in den jare 1673 de bediening van hertoglyke Gustrow-Meklenburgsche geheime raadt en opperamptman te Bisslenburg. GEORG HENRIK bloeide in den jare 1714. *Mull. Annal. Spangenb. Adel-sp. P.* II.

BIELHEM, ookwel BETHLEM, BETHLEHEM en S'LAURENSHUIS, genoemt, was weleer een berucht klooster in de nabuurschap van de stadt Deutekom, in het drostampt van Zutphen, die verscheide prioryen zo te Zwol als te Utrecht en elders onder zich hadt. Zyn stichter is geweest Henrik de I, grave van Gelder en Zutphen, in het jaar 1179 te huis gekomen zynde uit Italië, alwaar hy met keizer Frederik Ahenobarbus tegen de Milanezen geoorloogt hadt. De aanleiding tot deze stichtinge gaf zeker Godvruchtig man, Frank, of Franco geheten, die op de nodiging van Barthold van Santen en den eremyt Gyzelbert, onder 't geleide van de ridders Bernard en Zweer van Wisch, naar deze gewesten afquam, en door den bystandt van den gemelden grave Hendrik den grondt hier ter stede van des zelfs eigenaars, de gemelde heren van Wisch, verkreeg, en dadelyk daar op een houten kerkje en woning bouwde, die in korten tydt zo merkelyken toeloop bequamen, dat niet alleen bisschop Balduin van Utrecht deze kapelle wydde en beschonk, maar ook verscheide voorname lieden dit geestelyke gesticht mildelyk begiftigden. Richardis van Gulik, grave Hendriks jongsten zoons Otto nagelate weduwe, vorderde in het jaar 1202 deze stichtinge merkelyk, bouwde een schoon huis op een vermakelyken berg naby deze abdye, en trok daar voor een geruimen tydt met ter woon. In het jaar 1230 stont zelfs de ridder Everhart van Hekeren ten behoeve dezes kloosters zyn recht af op zyne heerlyke goederen te Keppel, en de tienden van Walsch, Hornes, en elders. Otto van Nassau, zevende grave van Gelder en Zutphen, was in 't jaar 1251 niet minder ruimhertig tegen dit klooster, verklarende, dat zyne ouders Geraart en Margriet aan de Bielhemsche kerke twee hofsteden in 't dorp Wichmondt, en andere goederen geschonken hadden. Op dit spoor draafden vervolgens andere edellieden en Godsdienstige lieden, staande dus in 't jaar 1273 heer Otto van Bemmel aan dit klooster af al zyn recht op zyn erve te Angerlo, Beynem en Enghuizen, als mede op het Doesburger geldt, gemenelyk Kaatpenningen genoemt, waar op de kerk van Doesburg verbeeld stont. Reinald van Nassau, achtste grave van Gelre en Zutphen, sterkte in 't jaar 1280 den abt en abdye in alle de voorrechten, die hen by zyns vaders leven verleent waren; en die van Deutekom schonken dezen kloosterlingen op 't volgende jaar de vryheit van hunne poorten in en uit te gaan, en een erfelyk van alle voorrechten, hen van den Gelderschen vorst toegevoegt. Voorgenoemde grave Reinald voegde hier in 't jaar 1321 nog by zyne erve Gebbink, of Sprunkguet, mits dat de tienden daar van losbaar zouden zyn voor eenen groten penning van Tours. *Buzelinus* dwaalt zeer, stellende in zyn *Germania Sacra*, dat dit klooster in 't jaar 1150 gesticht, en van de Benedictyner orde geweest is, en *Pontanus*, nevens *Slichtenhorst*, niet minder, noemende Bielhem volgens 't gemene zeggen een abdy, daar uit *de grote Nederlandsche Kronyk blad.* 250, *n.* 10 de Reguliere kanunnik van Nuis zegt, *eindelyk heeft het kapittel van Windesem ons kapittel met alle zyne onderhorige op dien voet ontfangen en aangenomen, dat het alle prelaturen of prioryen zoude laten varen, 't geene van alle toegestaan is, uitgezondert van het klooster van Bethlehem by Deutekom, dat tot dezen dag toe zynen prioor behouden heeft volgens zynen regel en oude gewoonte*, wordende dit verder bevestigt uit beide de vergunninsbrieven van bisschop Balduwyn van Hollandt, gegeven te Utrecht op Kersdag des jaars 1200, en van Wilbrandus van Oldenburg, mede bisschop van Utrecht, geschreven op Kersdag van den jare 1231, blykende daar by, dat dit Bielhem enkelyk eene priory van Reguliere kanunniken van sint Augustyns regel geweest is. Egidius de Monte, twede bisschop van Deventer, was voornemens dit kapittel met dat van Deventer te vereenigen, maar wierdt daar in door de opkomende veranderinge van Godsdienst, en zyne haastige doodt in 't jaar 1577 verhindert; en wanneer twee jaren daar na de kerken hier om streeks hervormt wierden, vluchtten de kanunniken van hier naar Kleef, en geraakte vervolgens dit gehele klooster onder de voet, zynde niets daar van dan de blote grontslag overig gebleven. De bestierders van het zelve vinden wy aldus te boek geslagen by *Lindenborn* in zyn *Historia Episcopatus Daventriensis cap.* XII:

Bernardus Dote	in 't jaar	1309.
Theodoricus de Brinen		1361.
Johannes Colve		1367.
Isebrandus de Wieringen		1439.
Augustinus de Wyes		1553.
Hermanus Porna.		1575.

BIELIN, eene graaflyke familie, welker stamkasteel, van den zelven name, in den Lentmeritzer kreits in Bohemen gelegen, maar afgestorven is. Zie PROSKAU. In Polen noemt ze zich *Bilinski*, en heeft vele beroemde mannen voortgebragt. In den jare 1103 was ZELISLAUS Poolsch veldheer. BORISLAUS bezat in den jare 1307 het aartsbisdom Gnesen. CASIMIR LODEWYK was in den jare 1699 onder-kamerheer en maarschalk der ridderschap in Polen. Met JOHAN FRANS, wooiwode te Marienburg, heeft zich dit geslacht in den jare 1682 ook in Pruissen nedergezet. *Balb. Tab. stemm. p.* 27. *Okolsky stemm. Pol. Hartkn. Preuss. p.* 453.

BIELKE, een zeer out en vermaart geslacht in Zweden, uit het welk KETILLUS, een ridder, ten tyde van koning Birgerus, omtrent het jaar 1300 geleeft heeft, hebbende 2 zonen en 3 dochteren geteelt. Onder de zonen hadt TURO, ridder en ryksraadt, vier zonen, van welke NICOLAUS, BENEDICTUS en STENO het geslacht voortgeplant hebben. NICOLAUS was ryks-drossaardt, en eerste land-höfding in Finlandt, en liet na ERIK. STENO teelde eenen zoon, van gelyken name, die land-höfding in Westmanlandt geworden is; en BENEDICTUS ryksraadt, nalatende STENO en TURO, van welke de laatste land-höfding van Uplandt wierdt, nalatende STENO, die drie zonen en drie dochteren hadt; maar de eerste, te weten Steno, in Marienburg, ryksraadt en maarschalk, stierf in den jare 1438, hebbende TURO en ERIK geteelt. Turo, ryksraadt en land-höfding van Uplandt, trouwde twee malen. Uit het eerste huwelyk gewan hy ERIK, die TURO teelde, en BRIGITTA, naderhandt gemalin van Karel den VIII, koning van Zweden. Uit het twede bedde was TURO, in Krakerum, ryksraadt, nalatende ERIK, STENO en PETRUS. Erik, heer in Penhanner en ryksraadt, hadt eenen zoon, AXELIUS, heer van Heerezette, ryksraadt en gouverneur van Oostgotlandt, wiens zoon JOHANNES ook gouverneur van Oostgotlandt, by Elisabeth, dochter van Axelius Posse, GUNILA teelde, die in den jare 1585 gemalinne van Johannes den III, koning van Zweden, wierdt. PETRUS, derde zoon van Turo, en broeder van Enk, heer in Krakerum, teelde by Catharina van Wyk twee zonen, NICOLAUS en TURO, en drie dochteren, van de welke MARGARETA, gemalinne van Axelius, banir in Diursholm geworden is. NICOLAUS, heer in Alceröe en ryksraadt, verdronk den 20 May des jaars 1555, hebbende by Anna, dochter van Clemens Hogenskield, geteelt HOGENSKIELD, TURO en CLAUDIUS. Hogenskield, zynde de eerstgeborene, nam dezen name van de moeder aan. Deze was generaal onder koning Erik den IV, oorlogende met Frederik, koning van Denemarken, en wierdt door den volgenden koning Johannes tot vryheer van Leckio op den kroningsdag, vervolgens tot ryksraadt, en op bevel van koning Karel den IX, dewyl hy de party van Sigismund, koning van Polen, aankleefde, in den jare 1600 onthooft, hebbende by Anna, dochter van Suanta Sturo, EBBA, SUANTA, en STENO geteelt. Zyn broeder Turo, die ook in den jare 1600 onthooft wierdt, hadt by Margareta, gravinne van Westerwyk, twee zonen en eene dochter, MARTHA, die van Gabriel, grave van Oxenstierna, ten huwelyk genomen wierdt. Van de zonen is NICOLAAS, heer in Alceröe, ryks-schatmeester gemaakt. Hy trouwde met Catharina, gravinne van Oxenstierna, die hem TURO, heer in Alceröe, en ERFWALA, SIGRID, gemalin van grave Gustavus Horn, en MARGARETA, gemalin van grave Ernst Oxenstierna, baarde. Claudius, derde zoon van Nicolaas, broeder van Hogenskield en Turo, heer in Wyk,

Wyk, wierdt ryks-Droſſet, hadde twee zonen, ſtervende in hunne jonge jaren, en vyf dochteren, van welke CATHARINA eerſt met Canutus Ulph Spar, naderhandt met Karel Lilie, voorts met Herald Stake trouwde. De twede dochter, GUNILA, wierdt aan Nicolaus Guldenſtein, de overige aan het Brahiſche, Flemmingſche, Steenbokſche, Rymmyſche en Oxenſtiernſche huis uitgehuwlykt. Turo, twede zoon van Petrus, en broeder van Nicolaas, heer in Sahleſtadt, leefde in den jare 1570, was ryksraadt, en nam allereerſt den name aan van BIELKE. Hy hadt twee gemalinnen. By de eerſte gewan hy SUANTO, vryheer te Krakerum, ryksraadt en ryks-kanſelier, die in den jare 1608 door konig Karel den IX tot vryheer verklaart wierdt. Hy teelde by de gravinne van Leeuwenhaupt twee dochteren, CHRISTINA, gemalinne van Karel Baner, en ANNA, getrouwt met Nicolaas Brahe, grave van Wiſingsburg. De twede gemalin van Turo baarde hem twee dochteren, uit welke CHRISTINA van Chriſtianus Claudius, grave Horn, ten huwelyk genomen wierdt, en twee zonen baarde, waar onder NICOLAAS, heer in Sahleſtadt en ryksraadt, merkwaardig is. Deze was in den jare 1567 geboren, hielp hertog Karel van Sudermanlandt tegen Sigismund den III, koning van Polen, en bevorderde, dat de voornoemde Karel tot koning van Zweden gekroont wierdt. Vervolgens wierdt hy in den vryheerlyken ſtandt verheven, ook koninklyke kamerraadt, land-höfding in Smalandt, gouverneur van Finlandt, en artillerymeeſter by Guſtavus Adolphus in Duitſchlandt, ook regeringsraadt. Onder zyne zonen zyn STENO, GUSTAVUS en TURO merkwaardig. Steno, vryheer in Korpo, wierdt in den jare 1657 tot ryksraadt benoemt, en in den jare 1672 tot ryks-ſchatmeeſter. Hy ſtierf in den jare 1684, hebbende by zyne eerſte gemalinne Brigitta Rosladin, KAREL FREDERIK en TURO, nevens vier dochteren, geteelt, van welke MAGDALENA van Karel Falkenberg, en CHRISTINA van Karel Baath ten huwelyk genomen wierdt. Guſtavus, broeder van Steno, vryheer te Kospa, heer te Froswich, was ryksraadt en preſident in 't hofgericht. De koningin Chriſtina en Karel Guſtavus gebruikten hem in verſcheide aangelegenheden en gezantſchappen in de Nederlanden en Moskovië. Hy ſtierf den 29 September 1661, zynde een weinig te voren van de zuurbronnen van Zwalbach wedergekeert. Hy hadt eenen zoon, TURO, en twee dochteren, MARIA, en MARGARETA, welke laatſte van Benedictus, baron van Horn, ten huwelyk genomen wierdt. Turo, derde zoon van Nicolaas, baron in Sahleſtadt, hadt tot gemalinne Chriſtina, dochter van Suanto, baner in Dursholm, die hem eene dochter, INGEBURGIS, nevens een zoon, NICOLAUS TURO BIELKE, in den 1644 baarde. Deze wierdt opper-hofmaarſchalk, koninklyke raadt, generaal-gouverneur van Pomeren, bekleedende daarenboven nog andere hoge bedieningen, en wierdt in den jare 1681 als ordinaris Ambaſſadeur naar Parys gezonden. Naderhandt hadt hy onder den keurvorſt van Beyeren het bevel over de ruitery in de belegering van Offen, en wierdt uit dien hoofde door den keizer in den gravenſtandt verheven. In den jare 1689, wanneer de Venetiaanſche generaal-veldmaarſchalk, grave Otto Willem van Koningsmark, overleden was, droeg de Republyk hem deze hoge bediening op, 't welk hy echter affloeg. Niet lange daarna geraakte hy in 's konings ongunſt, wierdt van alle zyne eerampten berooft, en in den jare 1705 tot eene eeuwige gevangeniſſe verwezen, hoewel zulks eenigzins verzacht wierdt. Hy trouwde in den jare 1669 met eene dochter van den ryksmaarſchalk Guſtavus Horn, by welke hy verſcheide zonen en dochteren geteelt heeft. Van de zonen hebben hunne mannelyke jaren bereikt KAREL GUSTAVUS en TURO GABRIEL; van de dochteren EVA, gemalinne van grave Abraham van Brahe, SIGRIS CATHARINA, CHRISTINA ANNA, en ULRICA EBBA. *Meſſen. in Theatr. nobil. Suec. Pufendorf de geſtis Caroli Guſtavi. Rittersh. ſpic. P.* II.

BIELSKO, in 't Latyn *Bielka*, eene grote ſtadt, met houte huizen, nevens een ſlot, aan de rivier Bielsko, tuſſchen Bresſci en Grodno gelegen. Zy is de hoofdſtadt van 't Poolſche Wooiwoodſchap Podlachië, die daar van daan ook *Bielsko* genaamt wordt.

BIELSKY, in 't Latyn *Bielkia*, een vorſtendom in Muskovië, met eene ſtadt van gelyken name, aan de rivier Opska, uſſchen Reſchow, Smolensko, Novogrod, en Litthauwen. De ſtadt is ſterk, heeft een goet kaſteel, en is met veel hout omringt.

BIELSTEIN was eertyds een ſlot met een graafſchap op den Hartz, daar tegenwoordig het klooſter Ilefeldt gelegen is, en wordt gezegt den name ontfangen te hebben van het beeldt *Bieleſtein*, dat hier omtrent op een ſtenen pilaar geſtaan heeft. Op dit ſlot woonden eertyds vermaarde graven, die zich ook heren van Linderbek of Linderbach noemden, onder welke EILGER of ILGER in den jare 1107 zekeren grave van Beichlingen hielp ombrengen. Dezes zoon, genaamt CONRAAD, ſtierf in den jare 1145, nalatende ILGER of EILGER den jongen, zynde een vermaart krygsheldt, die in den jare 1170 het kaſteel Ilburg geſticht, en zich naderhandt niet meer grave van Bielſtein, maar heer van Ilburg geſchreven heeft. Hy wierdt wegens zyne beroemde daden door keizer Henrik den VI met het graafſchap Hohenſtein beleent, en tot eerſten ryksgrave van 't zelve benoemt. Zie HOHENSTEIN. *Meibom. rer. Germ. Tom.* III. *p.* 348. *Leuckf. Ilefeld. Spangenb. Manſf. Chron. Luca Grafen-ſaal p.* 276. *ſeq.*

BIENNE. Zie BIEL.

BIENTINA, een klein vlek in 't hertogdom Florence, by een zee, van den zelven name, tuſſchen Florence en Luca gelegen.

BIENZENAU, BENZENAU, en PIENZENAU, eene zeer oude adelyke, maar thans vryheerlyke familie in Beyeren, die in het ſticht Freyſingen het erfmaarſchalksampt bezit. OTTO heeft in den jare 1165 het turnooiſpel te Zurich bygewoont. JOHANNES was in den jare 1505 kommandant der veſting Kufſtein, wanneer de zelve door keizer Maximiliaan den I belegert wierdt. Maar alzo hy de kogelen, door de keizerſchen daar in geworpen, met bezemen liet wegvegen, moeſt hy by de overgave zyn hoofdt miſſen. MAXIMILIAAN IGNATIUS FRANCISCUS was in den jare 1657 keur-Beyerſche kamerheer, en heeft, gelyk zyn broeder FERDINAND FREDERIK, vele kinderen nagelaten: ook was 'er outtyds een adelyk geſlacht van BENSENAU in Meiſſen; maar nam den name van *Stiel* aan, en verliet metter tydt die plaats. *Bucel. ſtemm. Germ. P.* IV. *Knaut Prodr. Miſn.*

BIEREN, een adelyk geſlacht in 't gebiedt van Maagdenburg, uit het welk, in den jare 1630 HANS Kommendor te Burow geweeſt, en LODEWYK in den jare 1704, zynde Domheer van Halberſtadt, overleden is. Of deze familie van het adelyke geſlacht BIER in Polen afſtamme, kan men niet zeggen. *Becm. Anh. Hiſt. Okolski orb. Pol. P.* III. *p.* 135.

BIERNBURG. Zie BIORNEBURG.

BIERT, een middelmatig dorp in het landt van Putten in Zuithollandt, onder de vier ambachten behorende, hadt weleer twee kerken, waar van de eene ter gedachteniſſe van de moeder maagdt Maria, en de andere S. Nicolaas ingewyd was. Het legt op den driehoek van het ſtedeke Geervliet, en de dorpen Spykenes en Simonshaven, met welk laatſte het ook in 't geeſtelyke vereenigt is, en van een zelfden predikant bedient wordt, behorende onder de zevende klaſſis, of die van Voorne en Putten, in Zuitholandt. De grondt is hier omtrent zeer vruchtbaar, waar toe zeer veel helpt het watertje, de Vliet genoemt, dit van Biert tot beneden het dorp Hekelingen linierecht voortloopt; dan als met een elleboog draait, en dus in het Spuye loopt, dat de landen van Beyerlandt en Putten voor een goet gedeelte van elkander ſcheidt. *Outhed. en Geſticht. van Zuitholl.*

BIERVLIET, weleer eene vermaarde ſtadt in Nederlandt, en aan het vaſte landt van Vlaanderen gehecht, wordende nog oude ſchriften van den tol gevonden, volgens welke de zelve betaalt wierdt van de wagenen, die van Brugge door Biervliet naar Antwerpen reden. In den jare 1377 heeft de zee hier omtrent een groot gat gemaakt, waar door het ſedert een eilandt geworden is, door welke verandering de ſtadt gevaar liep van te vergaan. Zeſtien parochien daar omtrent wierden door het water overſtroomt, namentlyk: Bochaute, de Piete, Guilhelmyne, Nieneve, Roezelaar, de Gewillige, Yzendyke, de Ellemare, St. Jan in de woeſtyne, Ooymans-kerk, St. Catharina, ten Hamere, Schoondyk, Gareniſſe, St. Niklaas, en Biervliet, waar by zommigen nog voegen: Hugenfliet, een gedeelte van St. Marienkerk van Biervliet, Volmerbeeke, Couſſcha, Zegerwilge, Bentylle, St. Margriet, Koudekerk, Watervliet, enz. Eenige der zelven zyn echter uit het water weder te voorſchyn gekomen, en op nieuw bedykt geworden; en inzonderheit kreeg de ſtadt Biervliet het hoofdt weder boven. In de jaren 1404 en 1440 heeft Biervliet door hoge watervloeden weêr grote ſchade geleden, als mede in den jare 1477, door een zwaren ſtormwindt, die acht uuren achtereen duurde. Door deze en andere rampen is deze ſtadt zo zeer vervallen, dat zy tegenwoordig maar eene ſterke ſchans is, zynde vyf mylen van Sluis gelegen. Die van Biervliet waren in oude tyden hoog geroemt, wanneer zy in dienſt van den Griekſchen keizer Boudewyn den I waren, om dat zy den muur van Conſtantinopel eerſt beklommen, den toren der poorte innamen, en het vaandel daar af haalden. In den jare 1385 deedt deze ſtadt dapperen tegenſtandt aan de Gentenaren, die, met de Engelſchen vereenigt, daar voor gekomen waren. Met geen meer geluk belegerde haar keizer Maximiliaan de I. Biervliet heeft kerk en predikant, ſtaande onder de klaſſis van Walcheren in Zeelandt. Deze ſtadt heeft de eere, dat zy heeft voortgebragt *Willem Beukelsz*, den vinder van de kunſt om den haring te kaken, op dat die zou kunnen gezouten en in tonnen afgeladen worden. Hy ſtierf in zyne geboorteſtadt in den jare 1397, was een viſſcher, en liet een groten naam na, wordende zyn graf van de inwoners nog getoont. Keizer Karel de V, die den gezouten haring niet onſmakelyk vondt, uit aanmerkinge van het grote voordeel, dat het landt jaarlyks door de haringviſſchery en het zouten trok, en het nut, dat het gemeen daar van hadt, hieldt de geheugeniſſe van dezen man in eeren, zo dat hy in het jaar 1556 met zyne zuſter Maria, koninginne van Hungarië, nevens de koninginne van Vrankryk, te Biervliet quam, zyn graf bezichtigde, en zyne ziele alle zaligheit toewenſchte. Willem Beukelsz voerde twee kaakmeſſen in zyn wapen. *De Raay Geogr. Woordenb. Guicc. Beſchr. der Nederl. Smallegange Chr. van Zeel. Petr. Iburgius in vita Caroli* V.

BIERVLIET, een ſtedeke aan de grift van Otto, zynde weleer geweeſt een eilandt tuſſchen de armen van de Schelde. Hier heeft graaf Guido zyns zuſters zoon Floris, grave van Hollandt, in den jare 1287 trouwlooslyk in de boeijens geſlagen, nadat hy hem quanſuis, om de eendragt weder te herſtellen, derwaarts ontboden hadt. Deze plaats behoort tegenwoordig onder het gebiedt der vereenigde Nederlanden. *Melis Stoke Rymkr. Alting Not. Germ. Inf. P.* II.

BIESBOSCH. Dus wordt eene zekere ſtreek van 't Zuider gedeelte van Hollandt genaamt, tuſſchen Geertruidenberg en Dordrecht, en ſedert den watervloedt, (waar door in den jare 1421, den 19 November, twee en zeventig dorpen, nevens vele kaſteelen en luſthuizen, en over de hondert duizent menſchen omgekomen zyn,) tot hier toe met water bedekt gebleven is, uit

welken

welken hoofde het ook de verdronken waart, of het verdronken landt genaamt wordt. *Boxhorn. Theatr. Holl.*

BIESENRODT, een zeer oude familie in Saxen, welker stamkasteel Biesenrodt op den Hartz naby de grenzen van Anhalt gelegen is. ALBERT van Biesenrodt wordt in een vergelyk tusschen den abt Siegfried van Nieuwburg, en hertog Bernard van Saxen, wegens de advocatie te Scowitz in den jare 1194 als getuige aangehaalt. HERMAN begaf zich in den jare 1589 als hoofdman met hertog Christiaan van Anhalt naar Vrankryk, om den koning tegen de Ligue by te staan. Na dezen wierdt hy by hertog Frederik Willem, administrator van Saxen, raadt en hofmaarschalk. HANS GEORG was in den jare 1686 hoofdman in dienst van Saxen-Weissenfels; en HANS HERMAN was ter zelver tydt aan 't voornoemde hof opperschenker. HANS JULIUS op Scortleben stierf in den jare 1697, zynde Saxen-Weissenfeldsche kamerraadt en krygs-commissaris geweest, nalatende eenen zone, die in den jare 1703 te Parys overleedt. HENRIK EHRENFRIED, keur-Saxisch landkamer-raadt, leefde in den jare 1713, omtrent welken tydt ook een uit dit geslacht het riddergoedt Wengelsdorf tusschen Merseburg en Weissenfels als een out stamgoedt bezeten heeft. *Becman. Anh. Hist.*

BIESSEN, genaamt OUTBIESSEN, *Vieux Joncs, Ballivia Juncetana*, eene vermaarde bailluage des Duitschen ridderordens, niet verre van Maastricht in de Spaansche Nederlanden gelegen. *Gryphii Ritter-ord.*

BIESSIN. Zie BISSING.

BIETALA, of BIUTALA, eene vesting op den top van een gebergte in groot-Tartarye, aan de uiterste grenzen van 't koninkryk Barantola. Zy is met vele vierkante torens voorzien, en beroemt, doordien een der koningen dezes lands, *Grand Lama*, dat is *grote priester der wet*, genaamt, hier zynen zetel heeft. *Kircheri China.*

BIETIGKHEIM, eene kleine stadt, gelegen in 't landt van Wurtemberg, tusschen Vaihingen en Bessigheim aan de Ens. In den beginne was het maar een dorp, behorende tot die van Saxenheim. Naderhandt hebben het de graven van Wurtemberg, de heren van Venningen, en die van Schönach zamen bezeten, tot dat het eindelyk grave Everard van Wurtemberg in den jare 1386 alleen gekocht heeft. *Crusius Annal. Suev. P.* III. *l.* IV. *c.* 10. *& Paralip. p.* 38.

BIEURE, eene kleine rivier in Isle de France, anders *de rivier des Gobelins*, en *de Gentilli* genaamt. Zy ontspringt boven een dorp, mede BIEURE genaamt, drie Fransche mylen van Parys, lopende in de Seine, by de poort S. Bernard te Parys, en wordt door kanalen in de stadt geleid. Met des zelfs water zegt men dat de schaarlaken-verw best gemengt wordt; weshalven het in de voorstadt van Parys S. Marcel tot verscheide manufacturen gebruikt wordt, hoewel die zelve rivier ook deze voorstadt door eene overstroming in de jaren 1526 en 1579 veel schade heeft toegebragt. Zie GOBELINS. *Pap. Masson.*

BIEZ, (ODARD VAN) maarschalk van Vrankryk, leefde onder de regeering van François den I, en Henrik den II, en wierdt seneschal en gouverneur van 't Boulonnois. In den jare 1528 diende hy in Italië en elders. In den jare 1536 wierdt hy ridder van de orde van St. Michiel, en omtrent den jare 1543 door gunste van den dauphin maarschalk van Vrankryk. Deze dauphin hadt zo veel genegenheit voor hem, dat hy door zyne handt tot ridder wilde geslagen zyn. Doch die genegenheit veranderde wel haast, wanneer hy koning wierdt. Het voorwendzel wierdt uit de regeering van koning François den I genomen. Te weten de maarschalk hadt in den jare 1545 het bevel in 't Boulonnois en Picardië, wanneer Boulogne door de Engelschen verovert wierdt; wanneer zyn gedrag reets niet aangenaam aan 't hof was, alzo hy wel in eenige ontmoetingen voordeel op de Engelschen behaalde, maar in 't tegendeel in het opwerpen van zeker fort, waar door de haven van Boulogne konde gesloten worden, het bevel des konings niet uitvoerde, doende het noch ter bestemder plaatse, noch in eene betamelyke grootte; invoegen hy beschuldigt wierdt, den oorlog slepende te houden, en daar uit zyn voordeel te trekken. Dit nu, gevoegt by de overgave van Boulogne door zynen schoonzone, wierdt hem in den jare 1547, wanneer Henrik de II koning wierdt, te laste gelegt, en hy veroordeelt om onthooft te worden. Doch de koning schonk hem het leven, beroofde hem echter van zynen adeldom, latende hem eerst op 't slot Loche gevangen zetten, maar naderhandt weder op vrye voeten stellen. Hy stierf in den jare 1553, in de voorstadt van S. Victor, van hertzeer. Mogelyk is hem zyn ongeluk door Diana van Poitiers overgekomen, die alle oude ministers het hof dede ruimen. Ook wordt de konnestabel Montmerenci beschuldigt, niet kunnende dulden, dat hy nevens hem des konings gunste genoot. *Mezeray p.* 1015. 1034. *seq.* 1059. *P. Daniel Hist. de France. de Beaucaire.*

BIEZELINGEN, of BIEZINGEN, een dorp met een haven, om met schuiten en schepen naar andere eilanden en plaatsen te varen. Deze heerlykheit is een goet Zeeusch leen, hoewel van de ambachtsheren gemeen gehouden; zo dat die eenig deel hebben in de ambachtsheerlykheit van Kapelle, ook voor zulk een gedeelte heren zyn in Biezelingen. Hier plag voormaals een ryk klooster te staan van edele jonkvrouwen, genaamt Jeruzalem, van de orde van St. Augustyn. Dit was voortgesproten uit een klooster te Mechelen, daar deze nonnen Victorinnen genoemt wierden, en gesproten waren uit eenige klooster-nonnen van Parys, welke nonnen allereerst zyn opgekomen ten tyde van St. Rombout. In dit dorp was van outs een kommandeurschap der ridderen van Maltha, staande onder het baljuwschap der ridderen van Utrecht. *Smallegange Chronyk van Zeelandt. Outhed. van Zeelandt.*

BIEZELINGEN, (CHRISTIAAN JANSZ. VAN) geboren te Delf, een goet meester in de schilderkunst. Hy maakte een tekening van Balthazar Gerards, moorder des prinsen van Oranje, schoon de staten verboden hadden zyn afbeeltsel te maken. Hy vondt ook toen gelegenheit van het dode ligchaam des prinsen te zien, om een schets van zyn wegen te maken, waar in hy de gelykenis zo wel trof, dat men deze tekening boven alle andere gekeurt heeft: waarom ook Henrik Gerritsz Pot, als hy het grote stuk maakte, dat te Delf op het raadhuis in der schepenen kamer hangt, zich van dat model bediende. Men verhaalt, dat hy aan 't boordt van een schip, dat eenigen zyner vrienden naar Spanje voeren zou, gegaan zynde om afscheidt van hen te nemen, zich liet bewegen om met zyne vrouwe en twee kinderen mede te varen. In Spanje gekomen raakte hy te Madrid aan 't hof, en bleef 'er tot dat zyne vrouw overleedt; waar na hy naar Hollandt keerde, daar hy eene andere trouwde, met welke hy naar Middelburg in Zeelandt trok, daar hy stierf in 't 42 jaar zyns ouderdoms. *Houbrakens Schilderb.* I. *deel*

BIFERNO, in 't Latyn *Tifernus*, eene rivier in het graafschap Molise, in 't koninkryk van Napels, lopende ook eenigzins door het landt Capitanata, en omtrent Termoli in de Golf van Venetië zich ontlastende.

BIGÆ, een wagen met twee paarden, die ter eere van dappere mannen gemaakt, en op zekere plaatse der stadt bewaart wierdt. Deze gewoonte quam uit Griekenlandt te Rome, alwaar die genen, die veel granen en geldt onder 't volk uitgedeelt hadden, deze eere genoten. *Chimentell. de honore Bisellii. Frigelius de statuis Rom.*

BIGENIS, in 't Latyn *Abacena* en *Abacenum*, eene kleine stadt in Sicilië, in 't Val di Demona, naby Messina, aan de rivier Il Castro Reale, by de Latynen *Longanum* genaamt.

BIGGENKERKE, een dorp in Zeelandt, dat van outs zyne edele heren hadt, die nu lang verstorven zyn. Het staat in den ouden Utrechtschen Blaffaart der bisschoppen, aangaande hun geestelyk rechtsgebiedt in Zeelandt, onder het dekenschap van Walcheren. Het is groot 1817 gemeten, 297 roeden ambachts. Omtrent den uitgang der XVII eeuwe behoorde deze heerlykheit, met die van Crommenhoek, aan Biggenkerke palende, aan mevrouwe Adriana van Blyenburg, weduwe van den fiskaal Fannius. *Smallegange Chronyk van Zeelandt.*

BIGNE, (MARGARIN DE LA) een vermaart doctor van de Sorbonne, geboortig uit Normandië. In den jare 1576 was hy onder de gedeputeerden, die tot de naar Blois beschrevene vergadering der standen gezonden wierden. Hy heeft eene *Bibliotheca Patrum* verzamelt, waar in hy over de 700 schryvers geplaatst heeft. Voorts heeft men nog andere werken van hem. *Simler. in Append. Bibl. Gesner. p.* 571.

BIGNON, (HIERONYMUS) een geleert man, van wien de vermaartste mannen der XVII eeuw met lof gewagen. Hy wierdt in den jare 1590 te Parys geboren. Lodewyk de XIII maakte hem, nu reets advokaat in 't parlement van Parys zynde, in den jare 1642 tot opper-opziender der koninklyke bibliotheek; want hy hadt dien jongen prins door zyne geleerde zamenspraken eene zonderlinge liefde tot de geleertheit ingeboezemt. Hy stierf in den jare 1656. In den jare 1610 droeg hy koning Henrik den IV een werk van den voorrang der koningen van Vrankryk op, zynde dit een korte schets van een veel groter werk, 't welk hem de koning belastte uit te werken, maar dat door zyne doodt afgebroken wierdt. In den jare 1613 gaf hy zyne aanmerkingen over *Marculphus*, en te voren eene beschryving van 't H. Landt en de oude stadt Rome, nevens een werk, nopens de verkiezing van den paus, in 't licht. Hy hadt ook besloten, aanmerkingen over *Gregorius Turonensis*, en van den oorspronk der rechten van Vrankryk uit te geven: doch wierdt door zyne gewichtige bezigheden daar in verhindert. Zyne zonen, van welke de eene advokaat generaal in 't parlement, de andere requestmeester en president in den groten raadt geweest is, lieten zyne aanmerkingen over *Marculphus* in den jare 1665 met vele vermeerderingen herdrukken, en Balusius heeft ze by de *Capitularia* der koningen van Vrankryk gevoegt. Dit is ook het eerste werk in de *Bibliotheca Patrum*, te Keulen gedrukt. *Grotius. du Chesne. Putrani. Sammarth. Rigaltius. Miræus. de Marca. Balusius. Menage. Sirmond. Labbé.*

BIGOIS, eene Nymphe, die in Toskanen een boek schreef aangaande de kunst van het uitleggen der blixemen. Men bewaarde het zelve, nevens andere dergelyke werken, te Rome in den tempel van Apollo. *Servius in Æneid. l.* VI. *ỳ.* 72. *Bayle.*

BIGORRE, een graafschap van Gascogne, byna geheel in 't Pyreneesche gebergte gelegen, wordende door 't zelve van Aragon onderscheiden. Het is tien mylen lang, en drie mylen breet, en wordt in het gebergte, vlakte, en Rustan verdeelt. De hoofdstadt van Bigorre is Tarbe. De overige steden zyn, Braigneres, Campan, Lourde, nevens een sterk kasteel, Vic-Bigorre, Rabasteins, Benac, een hertogdom, Parabere en Antin, markgraafschappen, Lasterloubon, genaamt Lavedan, een vicomté, Barege, enz. In dit landt hebben eertyds de oude Bigerri en Bigerrones gewoont, van de welke *Cæsar*, *Plinius*, *Ausonius* en *Sidonius Apollinaris* gewag maken, en die van de Trabellianen onderscheiden zyn. De bergen in Bigorre dienen tot een middelmuur tusschen Vrankryk en Spanje, hebbende vier zware wegen, die door de inwoonderen bezet worden, als Azun, Cauteres, Barege, en Campan, welke laatste ook in 't landt Aure loopt. Men vindt in Bigorre marmer, jaspis, enz. en het gebergte heeft verscheide zilver-koper-loot-en yzermynen, die echter niet bewerkt worden. De rivieren zyn Adour, Esches, Ar-

Arros, le Gave de Lavedan, bestaande uit de Barege en Cauteres, en de beke Azun, nevens drie meiren. Dit landt heeft onder de oude Romeinen en koningen van Vrankryk uit den eersten stamme een gelyk lot met Aquitanië gehad, maar naderhandt is het door zyne eigene heren bestiert. Eneco Aristo bezat dit landt onder den name van een graafschap, in den jare 828, wanneer het koninkryk van Navarre nog niet opgerecht was. *Du Chesne* heeft nog van eenige andere graven de namen opgetelt, die by hem kunnen gelezen worden. Raimundus, die in den jare 945 leefde, liet in den jare 960 Lodewyk na, dien zyn broeder Arnaldus in den jare 980 volgde, op welken Garsias Arnaldus, Bernardus de I, en Bernardus de II gevolgt zyn. Deze laatste liet eene eenige dochter na, met name Beatrix, die in den jare 1078 gemalinne van Centullus van Bearn wierdt; wiens moordt in het jaar 1096 voorviel, volgende zyn andere zoon Bernardus de III hem in 't bezit der graafschap Bigorre. Deze liet de oude gewoontens des lands verzamelen, maar stierf in den jare 1133, zonder erfgenamen. Hem volgde zyn broeder Centullus de II, die in den jare 1138 overleedt, en maar eene dochter, Beatrix, naliet, gemalinne van Petrus, vicomté van Marsan. Uit dit huwelyk wierdt Centullus de III geboren, die in den jare 1170 opvolger was, nalatende Stephania, gemalin van Bernard, grave van Comenge, die echter maar eene eenige dochter, Petronella, naliet. Deze verkoor in den jare 1216 Guido, tweden zoon van Simon, grave van Montfort, barende hem Alis, of Adelheit, en Peretta, of Petronella; van welke de laatste aan Rudolf van Teisson, de eerste aan Esquivat den II, heer van Chabanois en Confolant, uitgehuwt wierdt, wien ze Esquivarus, grave van Bigorre, Jordan en Eleonòra, vicomtesse van Turenne, baarde. Na zyn overlyden trouwde zy met Raold van Courtenai, en baarde hem Mathildis, gravin van Chietti, en stierf in den jare 1255. Hare moeder Petronella nam tot haar vyfden gemaal in den jare 1228 Boso de Mastas, heer van Coignac, by wien ze Martha, gemalin van Gasto den VII, baarde. In den jare 1251 maakte ze haar testament, in 't welke zy haren kleinzoon Esquivatus tot erfgenaam maakte, substituerende hem zynen broeder Jordanes; maar in geval deze zonder erfgenamen quam te overlyden, zoude hare dochter Martha, gemalin van Gasto van Bearn, erfgenaam zyn. Doch deze eischte aanstonts de opvolging, die echter door Rogerius, grave van Foix, zynen schoonzoon Esquivatus, belooft wierdt. Esquivatus begaf zich vervolgens onder de protectie van Simon, grave van Montfort, en stont hem zyn graafschap af; doch hy was in 't vervolg daar mede niet te vrede, maakte anderen toestel, en stierf in den jare 1283, hebbende zyne zuster Eleonora, vicomtesse van Turenne, tot zyn erfgenaam ingestelt. Hier tegen quam in oppositie Constantia van Bearn, dochter van Martha; Willem Teisson, zoon van Petronelle, en Mathildis, gravin van Chietti. Maar Simon van Montfort steunde op de eerste donatie, gedaan door Esquivatus, liet zyn recht aan Theobaldus den II, koning van Navarre, over, dien hy ook in den jare 1265 het kasteel Lourde afstondt. Theobaldus liet zyne landen in den jare 1270 Henrik den Dikken, zynen broeder, over, die in den jare 1274 stierf; nalatende eene eenige dochter. Deze wierdt in den jare 1284 gemalin van Philips den Schonen, koning van Vrankryk. Zy voerde den tytel van gravin van Bigorre, en verdreef Constantia van Bearn, uit kracht van eene resolutie des parlements, in den jare 1290 uit de bezitting. De kerk te Puy stondt ook het recht der superioriteit over dit graafschap aan den koning af; en Karel de Schone, voor dat hy koning wierdt, noemde zich grave van Bigorre, en na zyne doodt wierdt Bigorre geacht als met de krone vereenigt 't zyn. In den jare 1369 gaf het Eduard, hertog van Guyenne, aan Johannes den II, heer van Graillì; doch deze wierdt door Karel den V daar uit verdreven. Maar zyn kleinzoon Johannes, grave van Foix, gouverneur van Languedok, erlangde het in den jare 1425 van Karel den III, alzo hy van Petronella afstamde; en zyne nakomelingen hebben het tot op Henrik den IV in bezit gehad. Deze vereenigde het met de krone, wanneer hy in den jare 1607 alle domainen introk. *De Marca hist. de Bearn l.* I. *&* IX. *Ochenart Not. utriusque Vasc. Olhogari hist. de Foix. du Pui droits du Roy. du Chesne. Sammarth. du Bouchet.*

BIGOT, (EMERIK) was in den jare 1626 te Rouaan uit een aanzienlyk geslacht geboren, en hadt zo grote lust tot de studien, dat hy om die reden alle opentlyke bedieningen van de handt wees. Hy vermeerderde de schone bibliotheek, die hy van zynen vader ontfangen hadt, en ieder weke quamen vele geleerden tot hem, om van zaken van studien met hem te spreken. Hy hieldt ook eene correspondentie, en dede velen dienst aan degenen, die iets schryven wilden. *Palladius*, van 't leven van Chrysosthomus, heeft hy in de Griekſche tale uitgegeven, en eene Latynsche overzetting, nevens eenige andere werken, daar by gevoegt; en zoude nog meer gedaan hebben, ten ware hy door de doodt was belet geworden. Hy stierf te Rome in den jare 1689, den 18 December. By zyne geleertheit was hy zeer zedig, en een vyandt van de twisten der geleerden. Menage en Nicolaus Heinsius waren zyne vertrouwtste vrienden. *Hist. des ouvrages des Sçavans an.* 1690. *mens. Febr. P. Jacob. des Biblioth. p.* 681. *Menagiana p.* 75. *Bayle.*

BIGOT, (WILHELM) geboortig van Laval, in 't landschap Maine, was een geleert medecyn en philosooph, en wierdt van Jul. Cæsar Scaliger hoog geacht. Men zegt, dat Petrus Castellanus belet heeft, uit vreze van zyne eige achting te verliezen, dat hy genen toegang tot koning François den I verkreeg, 't welk echter van anderen in twyffel getrokken wordt. Hy heeft geschreven: *Catoptron ad emendationem juventutis factum carmen; Epithalamium & epigramma in Empiricum*, enz. *Melanchth. in respons. contra Clerum Coloniens. Gallandius in vita Petri Castell. n.* 74. *Scaliger de subtil. contra Card. exerc.* 307. *la Croix du Maine Vauprivas Bibl. Fr. Bayle.*

BIGUBA, een Afrikaansch koninkryk in Nigritië, wordende ook *Cantory* genaamt, aan de rivier Niger gelegen.

BIHARER GESPANSCHAP in opper-Hungarië, in het Latyn *Comitatus Biharienſis*, legt tusschen het Urasnenser, Zaboltzenser, Szolnocker en Torontaler komitaat, paalt aan 't landt der Cumanen, en aan Zevenbergen, of liever aan de landstreke, genaamt *partes regni Hungariæ*, en heeft den name van 't kasteel Bihar. Groot-Waradein is de voornaamste plaats in 't zelve.

BIL betekent in de Engelsche tale ieder schriftelyk opstel; maar in 't byzonder wordt het gebruikt van zodanige schriften, die by de vergadering des parlemens over byzondere en staatszaken opgestelt zyn, en na dat beide huizen hare afzonderlyke toestemming daar toe gegeven hebben, den koning of der koninginne ter bekrachtiging voorgedragen worden. En dus wordt het gene eerst een Bil was, nu eene acte genaamt. Zie PARLEMENT VAN GROOT-BRITANNIE.

BILBAO, de hoofdstadt in Biskaje, wordt gemeenlyk voor het *Flaviobriga* van *Ptolomæus* gehouden. Het is gelegen aan de rivier Nervio, anders Ibaicaval genaamt, twee mylen van de zee, op een vruchtbaren grondt, en gezont van lucht. Het is groot, welgebouwt, en dryft een sterken handel. *Petr. de Modena Descr. Hisp. Mariana l.* XV. *c.* 3. *Merula Cosmogr. P.* II. *Nonius.*

BILBILIS, eene oude stadt der Celtiberiërs, aan de rivier Xalo in Hispania Tarraconensis, was eertyds wegens de yzermynen zeer vermaart. Zy was het vaderlandt van *Lucianus* en *Martialis. Villanovanus* houdt haar voor het hedendaagsche *Calatayud*; maar *Varrerius* voor *Xiloca*. Naar het getuigenis van *Justinus* is ook eene rivier in dit landschap, genaamt BILBILIS, wiens kracht zeer bequaam is om yzer te harden. Sommigen houden ze voor de hedendaagsche rivier *Bubula*, die zich in een andere rivier, Xalon genaamt, ontlast. *Justin. l.* XLIV. *Baudrand.*

BILDHAUSEN, een Cistercienser klooster in Franken in het Wurtsburgsche gebiedt, niet verre van Neustadt aan de Saale gelegen, is in den jare 1106 door Paltsgrave Herman by Rhyn gesticht, die daar begraven is, en aan het sticht Wurtzburg overgegeven. *Fries. Wurtzb. Chron. Sartorius in Cisterc. bis tertio.*

BILDT, (DE) een fraai dorp. Ter linker zyde, daar des zelfs kerkje staat, maakt het met de onderhorige landeryen, groot 1219 morgen, eene aanzienlyke ambachtsheerlykheit uit, voor den heere Antoni Keppel. Zy legt in het overquartier van het sticht Utrecht, tusschen de stadt Utrecht en de vrye heerlykheit Zeist. In het dorp wierdt een stene kruis opgerecht in het jaar 1457, ter gedachtenisse van den manslag, in 't zelve jaar aldaar begaan by Walraven, bastaardt van Brederode, aan Nikolaas Iperus, burgermeester, en Gerard Noltwius, schepen te Haarlem, omdat ze hem belet hadden een te Zantvoort gestrand schip, met wolle geladen, naar zich te nemen, en dat daar nevens hem eenige bitze scheltwoorden toegevoegt waren. In 't jaar 1516 sloeg graaf Hendrik van Nassau zich met zyne Bourgondische benden alhier ter neder, en toog na twee dagen verblyfs verder op naar Gelderlandt. Andermaal legerden de Bourgondiërs onder den grave van Buren zich alhier met hun geschut den 27 May des jaars 1528, en brandden verscheide huizen en schuren af. Gelyken overlast leedt de Bildt van de keizerlyken onder Jonker van Raasveldt op sint Victors avondt des jaars 1543; en herwaarts over deedt de koning van Vrankryk, met een groot gevolg van voorname hovelingen en krygsbenden, van Zeyst komende, den 5 July 1672 zyne intrede binnen Utrecht langs den steenstraat. De Bildt van tydt tot tydt merkelyk in huizen aangegroeit zynde, is alhier eene kerk opgerecht, en volgens gegeve toestemminge van de Edele Mogende Heren Staten 's lands van Utrecht van den achtsten October des jaars 1650 geopent, met uitdrukkelyk beding, dat de beroepinge eenes predikants van tydt tot tydt gedaan zoude moeten worden door de gemeente, zonder dat iemandt t'eeniger tydt eenig *jus patronatus*, of recht van de predikants bestellinge, zoude mogen in het werk stellen. Vervolgens is hier den 11 Augustus des jaars 1652 tot eersten predikant bevestigt Lambertus Sanderus, na wien met den tegenwoordig levenden Johannes Bellaart nog acht predikanten deze kerk, onder de eerste classis van Utrecht behorende, bedient hebben, te weten Gysbertus Oostrum, Arnoldus Heikoop, Arnold Boschman, David van Heugel, Rudolf van Nellestein, Jacob de Reus, en Jacob Oosterbrug. *Annales vernaculi Henricæ ab Erp. Joh. a Leidis in Brederod. P. Valkenier verward Europa* I *deel. A. W. K. Voet naamlyst der Utrechtsche Predikanten.*

BILDT, (HET) de negende en laatste grietenye, of rechterampt van Westergo, het twede quartier in rang van het landschap Vrieslandt, is alzo benoemt, omdat het als uit de zee opgerezen en opgebild is. De beste Vriesche kronykschryvers komen daar in overeen, dat hertog Georg van Saxen in 't jaar 1508 het oude Bildt heeft doen bedyken, nadat hy acht jaren te voren de aangewasse landen hadt doen meeten, en alle, die eenig recht op deze slikken en gorssen toonden te hebben, uitgekocht en voldaan hadde. Wanneer naderhandt de nieuwe dyk t'elken reize door de hoge vloeden zeer beschadigt wierdt, maakte gemelde hertog een verdrag, dat tot hunne schade uitviel, met Thomas Beukelaar, Jakob van Wyngaarden, ridder, en des zelfs broeders Floris en Dirk, alle Hollandsche hee-

beeren, om de zelve landen vaster te bedyken, en met zylen, waterlozingen, en schuddingen naar vereisch te bezorgen, en zulks voor het vrye gebruik dier landeryen voor elf jaren, en vrydom van accyns der ingebrouwe bieren; waar nevens den genen, die het Bildt bewonen wilden, de zelve voorrechten en vryheden gegunt wierden, als de andere bewoners van Vrieslandt genoten, en voor gemelden pachters van het Bildt zestien duizent goutguldens tot behulp van de zelve bedykinge belooft zyn geworden. Dus raakte het oude Bildt in zyn volle beslag, en wierdt in drie parochien, elk met zyn kerk bezorgt, verdeelt, en tot eene nieuwe grietenye, die hare volmachten, als andere, op de lantdagen zendt, opgerecht. De parochien of dorpen wierden genoemt sint Jakob, sint Anna, en Lieve Vrouwe. Sedert quam daar de buurt van de Olderzyl en Nieuwezyl, en een gedeelte van de Leye by, hebbende ieder dorp een byzonderen predikant, waar van sint Jakob onder de Classis van Franeker, en de twee anderen onder de Classis van Leeuwaarden behoren. 'T gerecht van deze grietenye wordt te S. Anna parochie gehouden op maandag, onder den grietman Willem van Haren, doorluchtig en edel van geslacht, maar doorluchtiger door eige deugden en ervarenheit in staatszaken, meermalen gedeputeerde wegens dezen Staat te velde. Sedert de bedykinge van het oude Bildt zyn 'er wederom zo vele slikken aangespoelt, dat men in 't jaar 1600 te rade is geworden een nieuwe bedykinge te doen, die achtien hondert morgen lands begreep, waar mede, en de achtien hondert morgen, die onder ieder dorp of parochie behoren, het oude en nieuwe Bildt te zamen zes duizent morgens begrypt. Den erfstadhouderen van Vrieslandt is door 's lands Staten de vrye jacht alhier geschonken, 't geen by vervolg van tydt heeft doen zien van groten nut te zyn tot behoudenisse en voortteelinge van het wildt. *Schotanus en Winsemius kronyken van Vrieslandt. Ubb. Emmius ad ann.* 1504.

BILEAM, een propheet, naar zommiger gevoelen, en, volgens anderen, een tovenaar, leefde in het 2584 jaar der wereldt. Balaak, de koning der Moabiten, ontboodt hem om de Israëliten te vloeken. Wanneer hy heen trok om zich van dezen last te quyten, stelde zich een engel met een zwaardt tegen hem op den weg, en de ezelinne, op welke Bileam gezeten was, bleef staande, niettegenstaande hy haar door slagen zocht voort te dryven. Terwyl de engel staande bleef, en Bileam niet ophieldt zyne ezelinne te slaan, deedt Godt dit dier spreken; en zich beklagen over de slagen, die hy het gaf. Hy wilde hier op wederkeren; maar de engel, die zich aan hem vertoonde, bestrafte hem over zyn strengheit omtrent dit dier, geboodt hem zynen weg te vervolgen, en niets te zeggen, dan het gene hy in zynen mondt zoude leggen. En inderdaadt Godt bestierde zyne tonge, hy wierdt telkens genoodzaakt te zegenen de genen, welke Balaak hem wilde doen vloeken. Doch de beloning niet willende verliezen, die hy van den koning hoopte, riedt hy hem, om hem te troosten over de gedwonge zegeningen, die hy over de Israëliten uitgesproken hadde, Moabitische vrouwen in het leger der Hebreën te zenden, die 'er vele tot hoererye en tot den afgodendienst van Paal-Peor deden vervallen. Bileam wierdt naderhandt gevonden onder de doden, welke Josua versloeg, en ontfing, stervende, de rechtvaardige straffe over het quade, dat hy het volk Gods aangedaan hadde. *Num.* XXII. enz. II *Petri* II. 15. *Judæ* ỳ. 11. *Josephus Oudh.* IV. 6. *Torniel A. M.* 2583. *n.* 18.

BILECHILDE, koningin van Vrankryk, gemalin van Childerik den II, wierdt, zwanger zynde, nevens haren gemaal en een kleinen zone, door Bodillo, een aanzienlyk heer des lands, uit wraak omgebragt, alzo hy op bevel van Childerik aan een paal gebonden, en onbarmhertig gegeesselt was. *Mezeray.*

BILEDULGERID, eene der vyf grootste landschappen in West-Africa, palende in 't Oosten aan Egypten, in 't Westen aan de Atlantische zee, in 't Noorden aan Barbaryë, en in 't Zuiden aan de woestyne Saara. Haar meeste rykdom bestaat in gerst, dadels, kameelen, paarden en ander vee. De inwooners zyn Mahometanen en Joden. Hunne koningen zyn den Turken te Algiers, Tunis en Tripoli onderworpen. Het eigentlyke Biledulgerid is het Dadel-landt. *Sanson. Du Val.*

BILHA was de dienstmaagdt van Rachel, en baarde Jacob, Dan en Naphthali. *Gen.* XXX. BILHA wierdt ook eene stadt in den stamme Simeon genaamt. I *Chron.* V.

BILHON. Zie BILLOM.

BILICHILDE, eerste gemalin van Theodobert den II, koning van Austrasië, was eene schone en jonge slavin, door Branchildis te Metz gekocht, en aan Theodobert gegeven, die by haar twee zonen en twee dochteren teelde. Maar hy haar niet langer kunnende verdragen, liet haar in den jare 609 ombrengen. *Fredegar. Chron. c.* 35. *Valesius de Gest. Franc. T.* II.

BILIN, BELIN, in 't Latyn *Bilina*, een stedeke met een schoon nieuw kasteel in den Leitmeritzer kreits in Bohemen, negen mylen van Praag gelegen, en staande onder den vorst van Lobkowitz. *Zeiler. Top. Bohem. p.* 11. *Balbin. Miscell. dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. & *c.* 8. §. 2. *p.* 87. *Vogt Jetzl. Bohmen p.* 76.

BILITZ, eene kleine stadt, nevens een sterk kasteel, in het opper-Silesische vorstendom Teschen, staande onder den grave van Sonnek. Het is gelegen aan den voet van het Carpathische gebergte, alwaar Polen, Silesië en Hungarië zamen palen, en een gewigtige pas.

BILLAUT, (ADAM) een schrynwerker van Nevers, was een tamelyk goet dichter, en doorgaans onder den name van *meester Adam* bekent. Hy wist zich in de gunst der prinsessen van Gonzaga in te dringen, die zich menigmalen in 't hertogdom Nevers onthielden. In den jare 1637 begaf hy zich naar Parys, alwaar hy ook goede patronen aantrof, en door den hertog van Orleans met een pensioen begiftigt wierdt. Hy gaf zyne gedichten zamen uit, onder den tytel van *Chevilles de maitre Adam*, en stierf in den jare 1662, den 19 May. *Baillet jugement des sçavans Tom.* IV. *p.* 444. *Bayle.*

BILLE, eene kleine rivier op de grenzen van Holstein en het Lauenburgisch gebiedt, ontspringt in 't ampt Steinhorst, loopt voorby Trittow, Reinbek, Bergedorf; maakt, behalven eenen arm, het zo genaamde eilandt Bilwerder, en vereenigt zich met dien arm boven Hamburg met de Elve. *Dankwerth Schlesw. P.* III. *c.* 2.

BILLERBEK, eene der outste en aanzienlykste familien in Pomeren, bezittende in het Stettynsche eenige goederen, en zich in het Mark Brandenburg hebbende uitgebreid. MARQUARD en HELWICH wierden in den jare 1411 door den abt te Calbatz in den ban gedaan. GUNTHER kondigde in den jare 1460, nevens anderen van adel, de stadt Stettin, uit name der stadt Stargard, den oorlog aan. PIETER was in den jare 1550 hofrechter te Pyritz, en in den jare 1636 stierf HANS te Jagow als Pomersche landraadt, hofgerichts administrator, en vice-Dom te Camin. *Cramer. l.* II. *c.* 21. *Frideborn Stet. Chron.*

BILLI, of BILIUS, (ANDREAS) van Milanen, was een Augustyner monnik, en leefde in den jare 1420, nalatende een *Commentarius de detrimento fidei Orientis, seu de origine Turcarum; Historiæ Mediolanenses; Historiæ Longobardorum; de Ordinis Augustinianorum propagatione*; enz. *Pamphil. in Bibl. Aug. Vossius l.* III. *de Hist. Lat.* c. 5. *Hendreich.*

BILLICHGRATZ, een voortreflyk kasteel, nevens eene heerlykheit, in opper-Crain, drie mylen van Laybach gelegen. Tegen over 't zelve is het vervallen slot Billichgratz gelegen, zynde het stamhuis der vryheeren dezes naams; van welke de Hungaren in den jare 1416 moesten aftrekken. Dit gebiedt stont eertyds onder verscheide heeren, maar is thans wederom onder de vryheeren van Billichgratz. *Valvas. Ehre des Hertzogth. Crain l.* XI. *p.* 32.

BILLIKHEIM, een stedeke in de onder-Paltz, gelegen in 't ampt Germersheim, twee mylen van Landau. Het is zeer out, en wordt gezegt dus genaamt te zyn, na dat Julius Cæsar aldaar de overwinning op Ariovistus behaalt hadt, en eene sterkte bouwde, genaamt Victoria Bellona. In den jare 450 is de plaats door Attila verwoest, invoegen naderhandt maar een dorp overbleef, in 't welke keizer Conraad de II eene kerke bouwde. Na dezen behoorde het aan het ryk, en is door keizer Karel den IV voor 4000 guldens verzet, waar voor het keurvorst Rupert de oude van de Paltz gelost heeft. Keurvorst Frederik de II heeft het tot eene stadt gemaakt, die in die tyden voor onverwinnelyk gehouden wierdt. *Leodius in vit. Frid.* II. *p.* 294. *Tollner H. P. p.* 51. & 77.

BILLING (HEERMAN). Zie HEERMAN BILLING.

BILLOM, *Bilhon*, een stedeke in Auvergne, aan de kleine rivier Ricocher, in eene vruchtbare landstreek gelegen, heeft goede manufacturen, en staat onder den bisschop van Clermont.

BILLON, (HUGO SEGUINUS) uit Auvergne geboortig, tradt in 't 16 jaar zynes ouderdoms in de Dominikaner orde, en wierdt, na vele proeven zyner geleerdheit afgelegt te hebben, doctor gemaakt, wanneer hy te Rome in 't klooster van S. Sabina eenen tydlang opentlyk leeraarde. Naderhandt wierdt hy aartsbisschop van Lion, en in den jare 1288 door Nicolaas den IV kardinaal gemaakt, met den tytel van S. Sabina; waar by Celestinus de V nog de bisdommen van Ostia en Velitri voegde. Hy stierf te Rome in den jare 1296, den 30 December, hebbende den roem van een heiligen wandel. Zyne nagelatene schriften zyn: *Commentaria in Threnos Jeremiæ*; *in* IV *libros Sententiarum*; *De immediata visione Divinæ essentiæ, contra corruptorium Thomæ Aquinatis*; *sermones*, enz. *Chron. ord. Prædicator. Ant. Senens. Bibl. Prædic. Ughelli. Panvin. Frizon.*

BILLON, (FRANÇOIS DE) geboortig van Parys, was geheimschryver by Willem du Bellay, en een neef des bisschops van Senlis. In den jare 1555 gaf hy een werk uit, onder den name van *le fort inexpugnable de l'honneur du sexe feminin*, het welk hy aan Catharina de Medicis en andere prinsessen opdroeg. Hy stelt in het zelve wonderlyke dingen, makende zelfs eene vergelyking tusschen de oude propheten, en de secretarissen der koningen van Vrankryk. *La Croix du Maine p.* 93. *Bayle.*

BILLY, (JAKOB DE) abt te S. Michel en l'Herm, was te Guise geboren, alwaar zyn vader Lodewyk gouverneur was. Wanneer zyn broeder Johannes zich in de orde der Carthuizers wilde begeven, stont hy hem zyne abdy van de orde der Benedictynen af, zynde in Bretagne aan zee gelegen. Hy was in de talen, godgeleerdheit, kerkvaderen, wiskunst, en rechten wel ervaren, en daarenboven een goet Latynsch en Fransch dichter. Hy vertaalde vele schriften der Grieksche kerkvaderen in de Latynsche tale, voornamentlyk *Gregorius Nazianzenus*, *Isidorus Pelusiota*, verscheide stukken uit *Chrysosthomus*, *Basilius*, *Johannes Damascenus*, enz. nalatende daarenboven een groot getal andere schriften, en stierf den 22 Nov. 1580. *Elogium Jac. Billii per Joh. Chatardum. Sammarth. elog. l.* III. *Miræus de scr. sec.* XVI. *Huetius de clar. interp. l.* II. *Possevin. Hendreich. Bayle.*

BILSEN, een gering stedeke van het graafschap Loos, op de rivier de Demer in het bisdom Luik, vyf mylen van de stadt Luik, twee van Maastricht, en drie van Tongeren, heeft eene priory van nonnen der orde van sint Augustyn, sint Cathetynendal geheten, zynde anders dit stedeken niet noemenswaardig als om gemelde priorye en 't beroemde klooster van Munster-Bilsen, welkers abdisse zich vrouwe van Bilsen schryft,

ſchryft, en aldaar een baljuw ſtelt, om op haren naam het recht te oeffenen over Bilſen, en zyne onderhorige landen. Dit kapittel der kanonikeſſen van Munſterbilſen is van zeer groten aanzien, en is zyn begin ſchuldig aan de H. Landrade, broeders dochter van Pepyn van Landen, eerſten hertog van Brabant, de welke zich derwaarts met eenige Godvruchtige dochters begaf omtrent het jaar 659, en aldaar eene kapelle liet bouwen, die de H. Lambert, biſſchop van Maaſtricht, gewyd heeft op den naam van de heilige moedermaagdt. In vervolg van tydt is daar een ſchone kerk by getimmert, en de woningen voor twintig kanonikeſſen, die eene abdiſſe en vier kanunniken voor hoofden hebben, moetende de kanonikeſſen, die, gelyk de abdiſſe zelfs, trouwen mogen, van de eerſte en edelſte geſlachten zyn. Het kapittel wordt door de vier outſte juffers beſtiert, en heeft de abdiſſe niets daar in te zeggen. *Respublic. Leodienſ. Delices des Païs-bas Tom.* III.

BIMILIPATAM, ook wel BHIMONDEPATAM gezegt, is het Noordelykſte en kleinſte van alle de comtoiren, die de Hollanders op Noord-Cormandel bezitten, en betekent in de Hollandſche tale eene ſtadt, ter eere van den afgodt Bhimond, of ook wel een ryſtſtadt, al na dat men het woordt in de Tellingaſche tale uitſpreekt, ſchoon Bimilipatam niet meer dan een zeedorp is. De Hollandſche logie ſtaat niet verre van ſtrandt, hebbende de langte van 115, en de breedte van 165 voeten, luchtig en fraai gebouwt, en bequaam om vele koopmanſchappen te bergen. De Ooſtindiſche Compagnie heeft hier lange jaren handel gedreven, betalende jaarlyks vyf hondert guldens tot eene erkenteniſſe, welke echter in het jaar 1676 door bevel van den Golcondaſchen vorſt, Sultan Aboe Il-Hasſan Kotbsjah, afgeſchaft is. Men pleeg van hier zeer veel mondkoſt naar Ceilon over te voeren, geſchiedende hier wyders de inkoop van Guinees, Salempoiris, Dongris met rode hoofden, Negros kleden voor Perſië en Ceilon, en lak op ſtokjes voor Perſië, en weinige Curcuma of Indiaanſche ſaffraan. De reêde of haven te dezer plaatſe is zeer bequaam, waarom ook de Compagnies ſchepen, die van Malakka naar Cormandel gezonden worden, hier ten anker komen, en van alle behoeften ten beſten voorzien worden. *D. Havart op-en ondergang van Cormandel* III. *Deel.*

BIMINI, eene der Lycaïſche eilanden in Noorder America, tegen over het eilandt Bahama, in 't Zuiden gelegen, alwaar men wegens de klippen en holle zee bezwaarlyk landen kan. Het landt zelve wordt gezegt zeer aangenaam te zyn.

BINCH, of BINK, in het Latyn *Binchium* geheten, is een kleine ſtadt in het graafſchap Henegouwen aan een arm van het riviertje de Haine, dat niet verre van hier zynen oorſpronk heeft. Zy legt twee mylen van de abdye van Lobbes, drie van Bergen in Henegouwen, even verre van Charleroy, en vier van Maubeuge, en heeft eene fraaie kerk, die de moedermaagdt Maria gewyd is. In het jaar 1409 bragt Willem van Beyeren, grave van Henegouwen, het kapittel, door den H. Ursmerus, abt van Lobbes, geſticht in 't jaar 697, over van gemelde abdye naar Binch, wordende aldaar de kerk tot eene kollegiale kerke verheven onder de beſcherminge van gezegden heilig, dien de ſtadt ten patroon verkoor; beſtaande dat kapittel uit een deken, en twaalf kanunniken, waar onder altydt een geeſtelyke uit meergenoemde abdye is. De rykdom en ſchatten dezer kerke zyn zeer groot, wordende de ligchamen van verſcheide zo genaamde heiligen, die herwaarts in 't jaar 1409 overgebragt zyn, in zilvere kaſſen bewaart. Men ziet alhier mede een mannen-en vrouwenklooſter van Recollets, en een derde van zwarte zuſters. De voornaamſte handel te dezer plaatſe is in meſſen, die zeer goet en alom begeert worden; en ſchoon de ſtadt zeer klein is, zo is ze echter zeer out en vermakelyk, leggende in een zeer vruchtbaren landſtreek, ten overvloede met allerhande grof en klein wildt voorzien, onder een gezonden luchtſtreek, waarom ook Maria, koninginne van Hungarië, en regente der Nederlanden, van haren broeder, keizer Karel den V, ten haren verzoeke Binch met zyn onderhorig gebiedt geſchonken wierdt, daar zy dan ook in 't jaar 1548 eene ure gaans buiten dit ſteedtje een zeer aanzienelyk ſlot deedt bouwen aan het ſtroomtje de Haine, vier uren van Bergen, het zelve *Mariemont* noemende. In het jaar 1554 liet koning Hendrik de II van Vrankryk dit koninklyke huis, nevens Binch, daar gemelde koninginne mede een heerlyk paleis geſticht hadde, in den brandt ſteken, omdat gezegde Hungerſche koninginne zyn kaſteel van Folembrai in Picardye te voren verbrand hadde. Don Jan van Ooſtenryk nam in het jaar 1578, na de verovering van Nivelle, deze ſtadt in, die 't met de ſtaten hieldt. De hertog van Alençon wierdt 'er in 't zelfde jaar by overrompeling meeſter van, ſlaande alles doot, wat hy in de wapenen vondt. De Spanjaarden veroverden ze naderhandt, en ſtonden ze by den vrede van Aken aan Vrankryk af, en bequamenze wederom by dien van Nimwegen, nevens haar onderhorig rechtsgebiedt, bevattende een en vyftig vlekken en dorpen. Binch voert ten wapen een zwarten leeuw met roden tong en klauwen op een zilver veldt. *L. Guicciardyn Beſchryv. der Nederl. Delices des Païs-bas Tom.* II.

BINDAUF, BINTOF, een out Saxiſch geſlacht, hebbende tegenwoordig zynen zetel in de keur-kreits, te Niemek en Rietzſchern. Of des zelfs ſtamvader die ridder geweeſt is, die Frederik Admorſus, markgrave van Meiſſen, kort voor den ſlag by Luca de wapens zyner landen opgebonden heeft, waar van nog eenige vaarzen in de oude Chronyken van Meiſſen gevonden worden, moet men daar laten. BURCHARD, THOMAS en GLORIES, zonen van GEORG van Bindauf, wierden in den jare 1503 met een vryen zadelhof en zes hoeven lands te klein Wilknutz beleent. Van den eerſten ſtamt GEORG af, die in den jare 1614 keur-Saxiſche ſtalmeeſter geweeſt is. Des zelfs broeder ADOLF liet na: 1) GEORG, die als generaal van keur Saxen in den jare 1631 in den ſlag by Lutzen gebleven is; 2) JOHANNES RUDOLF, keizerlyke overſte luitenant. GEORG, die ook van den voornoemden Burchard, afſtamt, was in den beginne der XVII eeuwe keur-Saxiſche opper-jagermeeſter. Die zelve bediening heeft CHRISTOFFEL ADOLF bekleed, wiens zoon, HANS RUDOLF, in den jare 1701 als keur-Saxiſche hoofdman over de granadiers geſtorven is, en GEORG RUDOLF nagelaten heeft. *Becm. Anh. Hiſt. l.* VII.

BINDON, op out Saxiſch, *Beandum*, eene ſtadt in Dorſetshire, naby de rivier Froom, in Engelandt, waar omtrent eertyds een klooſter was. In den jare 614 zegt men dat hier omtrent, anderen zeggen, by Bampton, op de grenzen van Devonshire en Somerſetshire, de Weſt-Saxiſche koning Kinegilf de Britten in een bloedig treffen overwonnen heeft. Voor een geruimen tydt was dit de zetel des Lords Marney, hebbende Bindon met zyne gemalinne, dochter des ridders Rogerius Newboroug, ontfangen. Een van des zelfs nakomelingen bragt het aan 't huis Howard, in welke familie zommige den tytel van vicomte, andere dien van grave gevoert hebben: want Lord Thomas Howard, twede zoon van Thomas, hertog van Norfolk, trouwde met Elizabeth, twede dochter van Johannes; Lord Marney, en wierdt uit dien hoofde door de koninginne Elizabeth den 13 Jan. 1559 vicomte Howard van Bindon gemaakt. Hy ſtierf in den jare 1619, zonder kinderen, en de tytel van Bindon ſtierf met hem uit. In den jare 1705, den 30 December, maakte de koningin Anna Henrik Howard, Lord Warden, outſten zoon van Henrik Howard, grave van Suffolk, tot grave van Bindon en vryheer van Cheſterford. Deze volgde in den jare 1709 zynen vader in den tytel van grave van Suffolk, en trouwde 1) met Penelope, dochter van Henrik, grave van Thomond, by welke hy teelde Henrik, Lord Walden, Jakob, Thomas, en Arthur, nevens eene dochter, Sara Henrietta; 2) met Henrietta Somerſeth, dochter van Henrik, hertog van Beaufort en weduwe van Lord Obrian, zynde de outſte zoon des voornoemden grave van Thomond. *Heylyns help to Engliſh hiſtory p.* 27. *Peerage of England P.* I. *p.* 192.

BINET, (STEPHANUS) een Jeſuit van Dyon, heeft de voornaamſte bediening zynes ordens bekleed, omtrent 40 jaren lang, in Champagne, Lion en Rouaan. Hy ſtierf te Parys, alwaar hy Rector in het collegie van Clermont was, den 4 July 1639, in het 71 jaar zynes ouderdoms. Men heeft van hem in de Franſche tale het leven der Heiligen, en verſcheide geeſtelyke ſchriften, als mede een boek, genaamt *Eſſais des Merveilles de la nature*, het welk hy onder den name van *François René*, zynde het zelve in betekenis met *Biſnatus* of *Binet*, in 't licht heeft gegeven. *Alegambe Bibl. S. J. Sorel Bibl. Franc. Hendreich.*

BINGEN, in 't Latyn *Binga*, of *Bingium*, eene oude keur-Mentzſche ſtadt, reets by *Tacitus*, *Ammianus*, *Auſonius*, en anderen bekent, en die de volgende ſchryveren *Pinguia* noemen. Zy is wel gelegen, vier mylen beneden Mentz, aan den Rhyn, alwaar de Nahe in den Rhyn valt; en wordt gezegt eertyds aan de andere zyde der Nahe gelegen te hebben; doch door de Normannen in den jare 883 verwoeſt te zyn. Paltsgraaf Rupert, naderhandt onder het getal der heiligen geſtelt, heeft deze ſtadt vermaart gemaakt, hebbende zyn vader op den berg Bingen en de Nahe een kaſteel en ſtadt, en in de nabygelegene landen zyne overige goederen gehad. S. Hildegard, die in den jare 1180 ſtierf, heeft het leven van dezen Rupert beſchreven, en niet verre van Bingen op den berg over de Nahe het maagdenklooſter S. Ruprechtsberg in den jare 1148 geſticht. In den jare 1301, of 1302, is de ſtadt door keizer Albert den I belegert, en moeſt de keurvorſt van Mentz, nevens andere plaatſen, de zelve in den vredehandel afſtaan. In de jaren 1330 en 1331 ſtondt de burgery tegen de regeering op, en in den jare 1486 het domkapittel te Mentz. In het einde der XIV eeuwe liet Conraad, aartsbiſſchop, 36 burgers dezer ſtadt, die het met de Waldenzen hielden, verbranden. In den jare 1403 en 1490 heeft ze door brandt en menigvuldige belegeringen en verovęringen in den dertigjarigen en Franſchen oorlog veel uitgeſtaan. Een musketſchoot van de ſtadt ſtaat op een klein eilandt in den Rhyn de befaamde muizetoren, zynde op een ſteenrots, uit grote en ſterke ſtenen gebouwt. *Trithemius* getuigt, dat hy tot een wachttoren is opgebouwt. Anderen menen, dat hy door den aartsbiſſchop Willigis gebouwt is, en dus benaamt van het Hoogduitſche *mauſen*, dat is roven, of roezemoezen; maar niet, dewyl de muizen den aartsbiſſchop Hatto den II aldaar levendig zouden verteert hebben, welke fabel *Serrarius* wederlegt. Niet verre van dezen toren is in den Rhyn een gevaarlyke ſteenklip, genaamt *het Bingerloch*. Niet verre van Bingen is ook *de Druſelbron*, alwaar men zegt dat Druſus zich dootgevallen heeft, hoewel anders daar voor gehouden wordt, dat hy te Wisbaden is geſtorven. *Trithem. Chron. Hirſchaug. Serrarius in Mogunt. Zeileri Topogr. Sanſon. in disquiſit. Geogr. Briet.*

BINGENHEIM, een ampt in 't landt van Heſſen, gelegen op een vruchtbaren grondt, nevens een kaſteel en vlek, wiens omtrek eertyds het Fuldiſche Mark genaamt wierdt. Het vorſtelyke ſlot aldaar is met eene brede watergracht, ophaalbrug en muren voorzien. In den jare 1634 wierdt het door de Croaten verovert, die alles nedermaakten. In het vlek worden jaarlyks by het ſtadhuis onder de linde drie vorſtelyke lantgerichte gehouden, waar henen de in het Fuldiſche Mark gegoedde geeſtelyken en wereldlyken hunne twiſtzaken brengen moeten. In den jare 1650 ontfing de landgrave Willem Chriſtoffel dit ampt tot een

een appanage, en wordt gemeenlyk de landgrave van Bingenheim genaamt; maar wanneer hy in den jare 1681 zonder mannelyke erfgenamen stierf, nam zyn broeder Frederik, hondert duizent daalders betalende aan het huis van Hessen Darmstadt, het zelve in bezit. *Winckelm. Beschr. Hess. P.* II. *c.* 4. *Hubn. hist. P.* V.

BINI, (SEVERINUS) of *Binius*, doctor in de Godgeleertheit, was geboortig uit Randelraidt, een klein vlek in 't landt van Gulik gelegen. Hy leeraarde langen tydt de Godgeleertheit te Keulen, wordende aldaar eerst kanunnik in de kerke onzer lieven Vrouwe, naderhandt by S. Gereon, en eindelyk in 't hoge sticht. In den jare 1606 gaf hy te Keulen de Concilien in IV stukken in 't licht. Doch men heeft echter voor de zelve weinig achting, alzo hy een slecht oordeelkundige was; en dikwils veranderde, het gene hy niet verstondt; waarom hy van Usserius *in Antiq. Brit.* een vervalscher der Concilien genaamt wordt. *Possevinus in Appar. Andr. Bibl.*

BINKES, of BINCKES, (JAKOB) een dapper zeeheldt en kommandeur over 7 oorlogschepen en advysjagten van den Staat der vereenigde Nederlanden, heeft zich voornamentlyk in de jaren 1676 en 1677 in den oorlog, door dezen Staat met Vrankryk gevoert, vermaart gemaakt. In het eerstgemelde jaar, in Maart, wierdt hy met de gezegde schepen naar America gezonden, om de Franschen daar afbreuk te doen. Op den 4 May quam hy voor de rivier van Cajana, aan de West-Indische kust, en ontweldigde den vyandt zyne sterkte op dat eilandt, dus genaamt naar de rivier Cajana. Het zelve deedt hy op het eilandt St. Marten, veroverende daarenboven eenige Fransche schepen. De tyding daar van in Vrankryk gekomen zynde, wierdt de Fransche admiraal d'Estreé gezonden om het verlorene te herwinnen. Wanneer hy aanquam, lag Binkes met zyne vloot voor het eilandt Tabago. Beide waren ze in getal van schepen malkander byna gelyk; maar die der Franschen waren ongelyk kloeker, groter, en wel vyf malen zo sterk bemant: want de Nederlanders waren in alles sterk 824, en de Franschen daarentegen 4060 koppen: de Franschen voerden 426, en de Nederlanders maar 296 stukken geschut. De aanval was hevig: Binkes en de zynen verweerden zich kloekmoedig; en het eindt van het gevecht was, dat vyf Hollandsche oorlogschepen, nevens twee schepen met krygsbehoeften en leeftocht, verbrand wierden. De overige drie oorlogschepen strandden: ook wierdt door het vuur verteert een brander en een advysjagt. Daarentegen verloren de Franschen drie oorlogschepen, die verbrandden, waar onder dat van den vice-admiraal d'Estreé was; twee wierden door de Hollanders verovert; twee andere waren zeer beschadigt, en een brander was aan stukken geschoten; waar uit blykt, dat de zege van den kant der Franschen zo groot niet is geweest, als zy hebben opgegeven, en te minder, als men de ongelykheid der machten gade slaat. D'Estreé hadt ondertusschen het fort Tabago te lande laten bestormen; doch de zynen wierden met groot verlies afgeslagen; zulks d'Estreé zyn oogwit daar omtrent miste, en genoodzaakt was naar Vrankryk te rug te keren. Maar hy quam omtrent het einde dezes jaars 1676 met een sterker vloot weder, en wierdt meester van Tabago, niet door de dapperheit zyner soldaten, maar door een rampzalig toeval, alzo eene uitgeworpe bombe in de kruitkamer van de vesting viel, die daar door met hare bezetting in de lucht vloog. Binkes zat op dien tydt met eenige andere voorname officieren in zyne eetzaal, boven de kruitkelder, om het middagmaal te houden, en raakte dus ellendig om het leven, tot grote droefheit van alle rechtschape Nederlanders, alzo zyne beginselen een groter verwachtinge van vry meer uitstekenden dienst aan het vaderlandt beloofden. *L. vanden Bosch Leven en Daden der doorl. Zeehelden.*

BINKHORST, een zeer out en adelyk huis of ridderhofstadt, ook wel *Binnehorst* geheten, en al bekent in 's lands historieboeken omtrent het jaar 1076, wierdt in 't jaar 1359 door die van Delf, zich tegen den Hollandschen grave, Albert van Beyeren, wapenende, nevens het huis Polanen, vernielt, doch naderhandt weder opgetimmert. Het legt in de ambachtsheerlykheit van Voorburg, op de Oostzyde van de Haagsche trekvaart, halver wege den Haag en den tolbrug, op een hoge-horst of hoge strekelands, onder het baljuwschap en hoge jurisdictie van Rhynlandt; doch onder het waterrecht en hoge heemraatschap van Delflandt. 't Heeft weleer den naam gegeven aan het voor lange jaren uitgestorven adelyk geslacht *van den Binkhorst*, komende onder anderen uit dezen stamme in 's lands kronyken voor heer EVERT *van den Binkhorst*, ridder, welke in 't jaar 1076 in het beleg voor Yselmonde sneuvelde; en onder de edelen en schildboortige mannen ten tyde der regeeringe van Willem den V, hertog van Beyeren, grave van Hollandt, die in 't jaar 1377 overleedt, JAKOB *van den Binkhorst*. By verloop van tydt is dit huis, met het aanhorige landt, te zamen groot omtrent vyf en veertig morgen, voor ruim twee hondert jaren gekomen aan LODEWYK POES, voerende ten wapen een root kruis, beladen met vyf goude ruiten, kruiswyze geplaatst op een veldt van zilver. Uit hoofde van deze heerlykheit schreef hy en zyne afkomelingen zich POES *van den Binkhorst*, tot dat zyn zoons JOOSTS, (schouts der stede Beverwyk) erfdochter, JENNE POES *vanden Binkhorst*, gehuwt met WILLEM SNOUKAART, ridder, raadt in den hove van Hollandt, kinderloos overlydende, en de zelve adelyke huizinge haren mans voorzone, jonker JAKOB SNOUKAART, gemaakt hebbende, de tytel van *Binkhorst* in het stamhuis van *Snoukaart* overging. Dus schreven zich vervolgens jonker JAKOB SNOUKAART, des voorgemelden Jakobs, (overleden in 't jaar 1617,) zone, gewonnen by Anna van Brederode, heeren Arthus B. van Brederode, raatsheers in den hove van Hollandt, en Adriana van der Laans dochter, en zyne descendenten SNOUKAART *van den Binkhorst*, verheffende dit edele huis van de graaflelykheit van Hollandt, behorende onder Binkhorst het huis Witzenburg op den kruisweg van Ryswyk, en andere, daar omtrent gelegen, als achterlenen. Dit huis gaat in print uit van Elslandt, en berust daar een fraaie tekening van, naar 't leven geschetst in het jaar 1716, veel van de prent verschillende, in het allergrootste Tekenkabinet van den advokaat Brouërius van Nidek, dat reets tot 80 deelen in lankwerpig folio uitgedyt is, en nog dagelyks vermeerdert wordt. *S. van Leeuwen Batav. illustr. Goudhoeven Holl. Kron. Hadr. Junii Batavia. Kemp. beschryv. van Gornichem.*

BINNEWYZENT, of BINNEWYZEN, gelyk men outtyds schreef, een out, doch klein dorp van Westvrieslandt tusschen Hoorn en Enkhuizen, staat volgens het redres van het jaar 1632 in het quohier der verpondinge op veertig huizen, drie hondert acht en twintig morgen en drie hondert zeven en zestig en een halven roeden aangeslagen, en betaalt vervolgens twee duizent zes hondert twee en negentig guldens drie stuivers en veertien penningen. Het wordt tegenwoordig, nevens het naburige Westwoude, door een Gereformeerden predikant bedient, en behoort tot de classis van Enkhuizen, hebbende zynen eersten kerkleeraar, na 't afschaffen van den Roomschen Godsdienst, bekomen omtrent den jare 1574. De kerk alhier by toestemminge van den pastoor van Westwoude, gegeven in 't jaar 1459, als eene kapelle opgebouwt, wierdt in 't jaar 1484 by vergunninge van gemelden pastoor, en de goetkeuringe van Maximiliaan en Philips, aartshertogen van Oostenryk, als graven van Hollandt, tot een parochiekerk opgerecht, en ter gedachtenisse van den H. Hieronymus, leeraar der kerke, ingewyd. *Burger Kron. van Medenblik. Outhed. en gesticht. van Westvr.*

BINNIGHAIM, BINNIKEN, eene stadt in 't beste gedeelte des Wurtembergischen lands, in Zabergow gelegen, niet verre van den Nekker, tusschen Lauffen en Maulbrun. In den beginne hadt ze hare byzondere heren, die zich daar van noemden. Naderhandt hebben de hertogen van Wurtemberg, de keurvorst van Mentz, die nog beschermheer over de zelve is, de adelyke geslachten, Sachsenheim, Liebenstein en Neidperg deel aan de zelve ontfangen. *Crus. Paralip. p.* 39. *Merian.*

BINS, (ANNA DE) eene maagdt van Antwerpen, wilde, uit liefde tot de studien, niet trouwen, en onderwees andere vrouwen en maagden. Zy schreef in hare moedertaal vaarzen, door *Eloi Euchar* of *Huchar* in Latynsche vaarzen vertaalt, en in den jare 1529 te Antwerpen, onder den name van *Apologia Annæ Binsiæ adversus hæreticos versu elegiaco reddita*, in 't licht gegeven. Zy stierf in den jare 1540. *Miræus script. sec.* XVI. *Andr. Bibl. Sweert.*

BINSDORF, een Oostenrykfch stedeke in neder-Stiermarken, gelegen in 't gebiedt van Hohenberg.

BIOBIO, of BIOPHIO, eene rivier in 't Zuiden van America, in 't koninkryk Chili, springende uit het gebergte Andes, en zich ontlastende in 't Zuider meer, naby de stadt Conception, tegen over 't eilandt Aviquirina.

BION, een Griekfch dichter, die herders-liederen schreef, was van Smyrna geboortig, en leefde ten tyde van Ptolemeus Philometor, in den jare 180 voor Christus geboorte. Zynen meesten tydt besteedde hy in Sicilië of in 't landt van Napels, en stierf van vergift, gelyk zyn discipel Moschus aanmerkt, die ook getuigt, dat Bion een weêrgaloos dichter geweest is, het welk ook blykt uit de weinige vaarzen, die van hem nog voorhanden zyn. De *Idyllia* van Bion en Moschus zyn dikwils in 't licht gegeven. De beste uitgave is die van de Longe-pierre, met eene overzetting in Fransche vaarzen en aanmerkingen, in den jare 1686 te Parys gedrukt. *Moschus in Epitaph. Bionis. Vie de Bion, par Mr. de Longe-pierre. Acta Erud. Lips. Sect.* II. *Tom.* I. *suppl. Bayle.*

BION, bygenaamt *Borysthenites*, zynde van Borysthenes in Scythië geboortig, was een verstandig philosooph, maar van een slechten Godsdienst. Hy leefde omtrent 300 jaren voor de geboorte van Christus, en was by Antigonus, koning van Macedonië, wel gezien. Dat hy een zoon van een vrygelaten slave en eene hoere was, bekende hy zelve. Zo lange als hy een leerling van Crates was, verachtte hy de Platonische philosophie. Naderhandt begaf hy zich tot de secte der Cynici; daarna was hy een navolger van Theodorus, een ongodist. Ten laatsten volgde hy Theophrastus, het hoofdt der Aristotelische secte. Hy was hoogmoedig, liet zich in verscheide steden zien, en te Rhodus door een deel bootsgezellen, die zich als zyne philosophische discipelen gekleed hadden, naar 't schouwburg geleiden. Hy was bequaam, zinryke en boertige spreuken voort te brengen, van welke vele by Cicero en Diogenes Laërtius gevonden worden. Als, by voorbeeldt, wanneer hy zag, dat mistroostige en ongelukkige menschen zich het haair uittrokken, vroeg hy, of dan een kaal hoofdt minder smerten gevoelde? Ten laatsten begaf hy zich naar Chalcis, viel aldaar in eene krankheit, en erinnerde zich zyner gepleegde godloosheit, zoekende allerlei bygelovige middelen; moest echter, na veel uitgestaan te hebben, den geest geven. Deze Bion wordt dikwils met *Bias* vermengt. *Diog. Laërt. l.* IV. *sect.* 46. *Cic. Tusc. Quæst. Plutarch. Bayle.*

BION. Dus worden tien beroemde mannen genaamt, van welke by de ouden gewag gemaakt wordt: 1) BION, die ten tyde van Pherecides van Sciros geleest heeft, oorspronkelyk uit Proconnesus. 2) BION van Syracusa, die eene *Rhetorica* schreef. 3) BION de philosooph, van wien boven. 4) BION, van de secte van Democritus, zynde een wiskunstenaar te Abdera. Deze was de eerste, die zeide, dat 'er zekere landen waren, alwaar

alwaar dag en nacht van zes maanden waren. 5) BION van Solos, die van *Morenlandt* schreef. 6) BION, een redenaar, die negen boeken schreef, genaamt naar den name der negen Zanggodinnen. 7) BION, een Lyrisch dichter. 8) BION, een beeldhouwer van Mileten. 9) BION, een treurspelschryver, uit het getal der genen, die men Tarsianen noemt. 10) BION, een beeldhouwer van Clazomene, of van Chios. *Favorin. Clem. Alex. Plutarch. Diog. Laërt. Meursius in Bibl. Græc. Harduin in Catal. script. à Plin. alleg.*

BIORGOR. Zie BEORGOR.

BIORNEBURG, *Besrnburg*, eene stadt in 't Noorden van Finlandt, aan de rivier Cumo, alwaar de zelve in den Bothnischen zeeboezem valt. Zy is slecht bewoont. De inwoonders drogen vele zalmen, en verzenden die door geheel Zweden.

BIORNKLAU, (MATTHIAS MILONIUS VAN) geboortig van Aros, was eerst hoogleeraar der welsprekentheit te Upzal, en secretaris. In den jare 1648 wierdt hy legations-secretaris op den Westphaalschen vredehandel. Kort daarna zag men hem tot de waardigheit van hofraadt, en in den adelstandt verheven, wanneer hy den name van *Biornklau* aannam. Eindelyk wierdt hy president in 't hertogdom Bremen, en na den Westphaalschen vrede als afgezant naar het keizerlyke en Fransche hof gezonden. Hy stierf, zynde koninklyke Zweedsche kanselier en ryksraadt; nalatende *Tabulæ in Hugonis Grotii opus de Jure belli ac pacis.* Dit werk wierdt in den jare 1688 in folio vermeerdert uitgegeven. *Schefferi Suecia liter. cum Molleri hypom. Witte Diar. biogr. Pufend. Teutsche kriegs-geschichte.*

BIORNO, koning van Zweden, verzocht van Karel den Groten vrome en geleerde mannen, die bequaam waren in zyn koninkryk het Euangelium te verkondigen. De keizer zondt in den jare 813 Herbert, nevens andere geestelyken, derwaarts; en wanneer het Christen gelove gelukkig voortgeplant wierdt, zondt hy weder aan Karel den Groten, en hieldt om meer geestelyken aan. Doch de keizer was een weinig te voren gestorven; weshalven hem door Lodewyk den Vromen Ansgarius, een monnik van Corbey, wierdt toegezonden. Deze predikte in den jare 826 in Zweden, en wierdt naderhandt bisschop van Hamburg. *Eginhard. Baron.*

BIOTHANATI, een Griekseh woordt, beduidende die genen, die eene geweldige doodt gestorven zyn, en worden inzonderheit de zeven zonen van Symphorosus, die in den jare 120 onder Adrianus als martelaren gestorven zyn, dus genaamt. *Ruinarti acta sincera.*

BIPP is een aanzienlyk bergkasteel in 't Kanton Bern, eene myle beneden Solothurn gelegen, door koning Pipyn gebouwt, en tot een jagthuis gebruikt. Tegenwoordig wordt het door een landvoogdt bewoont.

BIRAGO, (RENATUS) een kardinaal, was uit een Fransch geslacht te Milanen geboren. Wanneer hy, om de wreedheit van Lodewyk Sforzia te ontgaan, naar Vrankryk gevlucht was, wierdt hy door François den I parlements-raadt gemaakt, naderhandt sur-intendant van de justitie, en president in den raadt te Turin. Hy zondt hem ook op het concilie van Trenten, en vervolgens naar Lion tegen de Gereformeerden. Karel de IX maakte hem in den jare 1570 zegelbewaarder, en na drie jaren kanselier van Vrankryk. Henrik de III bragt hem in den jare 1578 tot de waardigheit van kardinaal, wanneer Birago het ampt van zegelbewaarder varen liet. Voorts hadt hy ook de abdy van Flavigni, Long-pont S. Pierre te Sens, nevens de priory van Souvigni. Hy stierf den 24 November 1583, in het 74 jaar zyns ouderdoms. Men zegt, dat hy van zich zelve pleeg te zeggen, dat hy *een kardinaal was zonder tytel, een priester zonder beneficie, en een kanselier zonder zegel.* Door hem wierdt zyn neef Horatius Birago bisschop van Lavour. Deze was een zoon van Hieronymus, ridder des ordens van S. Michiel, en een broeder van Lodewyk, abt van Flavigni, en van Pompejus, abt van S. Vincent. *Jean de Maumont & Thevet vie de Birago. Thuan. Aubery. Petramellarius. la Croix du Maine.*

BIRCKEN, (SIEGMUND VAN) anders *Betulius* genaamt, welken name zyn grootvader, in plaats van *Birckener*, hadt aangenomen, was te Wildenstein, een marktvlek in Bohemen, eene myle van Eger gelegen, den 25 April 1626 geboren, en moest in zyn derde jaar wegens de religie zyn vaderlandt verlaten. Te Neurenberg komende, wierdt hy van Dilherrus en Wulferus tot de hogescholen toebereid; en begaf zich op hunnen raadt naar Jena in den jare 1643, oeffende zich aldaar in de welsprekentheit, philosophie en rechtsgeleertheit: doch in October des zelven jaars moest hy uit gebrek van middelen wederom naar Neurenberg keren. Dewyl hy van zyne jeugt af genegenheit tot de dichtkunst, voornamentlyk in zyne moedertale, hadt, wierdt hy by Harsdörfer en Clajus, in dien tydt vermaarde dichteren, bekent, en in den jare 1644 in den Pegnitz-schäfer-orde, onder den name van *Floridan*, aangenomen. Daar op begaf hy zich naar Wolfenbuttel, wordende aldaar door hertog Augustus tot bestierder der twee prinsen, Anton Ulrich en Ferdinand Albrecht, aangestelt. Na eenigen tydt, wanneer hem het hofleven begon te verveelen, verkreeg hy zyn affcheidt, met vele betuigingen van genegenheit. Hy ondernam derhalven eene reize naar neder-Saxen; maar wierdt midlerwyle naar Danneberg beroepen, om aldaar eene Meklenburgsche prinses te onderrechten. Naardien men hier na tot voltrekking der Osnabrugsche vrede eene ryksvergadering naar Neurenberg beriep, vertrok hy derwaarts, en onderwees den jongen adel in de staatkunde en poëzy, hieldt ook eene fierlyke redenvoering over den Duitschen vrede. Dus by vele afgezanten bekent wordende, wierdt hem by het keizerlyke vrede-en vreugdefeest het bestier van het schouwspel opgedragen, het welk hy ook door jonge edellieden liet volbrengen. Keizer Ferdinand de III gaf hem onder anderen een gulden keten en zyn pourtrait; diergelyk hy ook van keizer Leopold ontfangen heeft. In den jare 1658 nam hem hertog Willem van Weimar in het vruchtbrengende gezelschap, onder den name van *Volwassen*; en in den jare 1679 wierdt hy een medelidt der Venetiaansche orde de Ricouvrati, of Recuperati. Hy stierf in den jare 1681. Onder zyne schriften zyn; *Fuggeri Eeren-spiegel des huizes Oostenryk, tot op Maximiliaan den* I, door hem verbetert, vermeerdert, en met koperen platen versiert; *Beschryving van den Donau-stroom*; *Mausolæum der Hungarische koningen*; *Brandenburgsche Ulysses*; *Guelfisch of neder-Saxisch Laurier-bosch*; *keur-en Saxisch Helden-zaal*; *Pegnesis*, in twee delen, en verscheide andere. *Hendreich.*

BIRCKEN, (SIXTUS) of *Betulejus*, was te Memmingen in Zwaben in den jare 1500 geboren, studeerde te Basel in de historien, talen, en philosophie, en was wel haast bequaam om anderen te onderwyzen. Hy begaf zich naar Augsburg, en wierdt aldaar Rector in de Latynsche schole. Hy stierf den 19 Juny 1554. Zyne schriften zyn: *Symphonia in N. T. Græcum*; *Annotationes & collationes in Carmina Sibyllina*; *in Lanctantium*; *Commentaria in libros Ciceronis de Officiis*; enz. *Pantaleon l.* III. *Prosop. Crusii Annal. Suev. P.* III. *l.* XI. *Adam. vit. philos. Thuan. l.* XIII. *Teissier. Hendreich.*

BIRCKENFELDT, een stedeke en kasteel, met den tytel van een vorstendom, gelegen aan de Nahe, is een stuk van het oude graafschap Sponheim, naby den Hondsrug. Het staat onder eene afzonderlyke linie der Paltzgraven aan den Rhyn, daar van de Birckenfeldsche genaamt, zynde in de XVI eeuw door Paltzgrave KAREL opgerecht. Deze Karel was de jongste zoon van Paltzgrave WOLFGANG van Tweebruggen, geboren den 4 September 1560, en ontfing tot zyn aandeel de achterhelft der graafschap Sponheim; en verkoor Birckenfeldt tot zynen zetel. Hy was een beminnaar van goeke kusten, en stierf den 6 December 1660, zynde in het bloeijen van zyne jaren. Dorothea, dochter van hertog Willem den jongen van Brunswyk, trouwende in den jare 1586, en stervende in den jare 1648, baarde hem drie prinsen, uit welke GEORG WILHELM den Birckenfeldschen, CHRISTIAAN de I den Bischweilerischen tak voortplantte. FREDERIK, de middelste, geboren in den jare 1594, stierf 1626, buiten huwelyk. Georg Wilhelm was den 6 Augusty in den jare 1591 geboren; en droeg grote zorge voor de religie der Protestanten, en het welzyn zyner onderdanen, en stierf den 25 December 1669. Hy trouwde den 1 Dec. 1616 met Dorothea, dochter van Otto, grave van Solms in Sonnewaldt, die in den jare 1625 overleedt. Daar na nam hy Juliana, Rhyn-gravin van Grumbach, ten huwelyk, maar verstiet haar weder, en verkoor in den jare 1649 zyne derde gemalin Elizabeth, dochter van Lodewyk Everard, grave van Oettingen, die in den jare 1669 stierf. Zyne kinderen waren: KAREL OTTO, ANNA SOPHIA, geboren in den jare 1619. Deze wierdt abdis te Quedlinburg, en overleedt in den jare 1682; en MARIA MAGDALENA, geboren in den jare 1622, gemalin van Anton Gunther, grave van Swartzburg Sondershausen. Deze overleedt den 27 October 1689. Karel Otto was den 26 Augustus 1625 geboren, en stierf den 28 Maart 1671, wanneer met hem de Birckenfeldsche linie van mannelyke erfgenamen uitstierf, alzo hy by zyne gemalinne, Margaretha Hedwich, dochter van Crato, grave van Hohenlohe, maar twee dochteren geteelt hadt. CHRISTIAAN de I, broeder des voornoemden Georg Willem, geboren den 24 Augustus 1598, nam zynen zetel te Bischweiler, welk ampt hem van zynen schoonvader, in plaats zyner gemalinne moederlyk erfgoedt, ingeruimt was. Hy was een stichter der zydlinie van Bischweiler, en stierf den 27 Augustus 1654, nalatende by zyne eerste gemalinne, Magdalena Catharina, dochter van Paltzgrave Johannes den II van Tweebrugge, twee zonen en drie dochteren; uit welke DOROTHEA, geboren in den jare 1634, van Johannes Lodewyk, grave van Nassau-Otweiler, in den jare 1649 ten huwelyk wierdt genomen; LOUISA SOPHIA, geboren in den jare 1635, stierf in den jare 1691, buiten huwelyk; en ANNA MAGDALENA, geboren in den jare 1640. Zy wierdt in den jare 1659 van Johannes Reinhard, grave van Hanau, ten huwelyk genomen, en stierf, weduwe zynde, te Bobenhausen den 12 December 1693. De outste der zonen was CHRISTIAAN de II, geboren den 22 Juny 1637. Deze droeg zyne eerste wapenen onder den koning van Denemarken tegen Zweden, als overste te voet; naderhandt onder den Zwabischen kreits in Hungarië, en droeg zich in den jare 1664 dapper in den slag by S. Gothard. Na het overlyden van zynen neve, Karel Otto, die de laatste was uit de collaterale linie van Birckenfeldt, was hy opvolger in 't vorstendom van Birckenfeldt, begaf zich in Franschen krygsdienst en wierdt in den jare 1688 lieutenant generaal. Wanneer in de jare 1694 de laatste Paltzgrave te Veldentz, Leopold Lodewyk, gestorven was, nam hy des zelfs nagelatene landen in bezit; en wierdt hem den 29 January 1697 te Metz het graafschap Veldentz toegewezen. Doch na den Ryswykschen vrede wierdt hy door de keur-Paltsischen daar uit gedreven; doch in de landen van Lutzelstein door een by den hogen raadt te Colmar, in den jare 1695, den 24 September, uitgekomen vonnis, zynde den 25 Febr. 1699 met bedreiging van executie gesterkt, wederom herstelt. By Catharina Agatha, dochter van Johannes Jacobus, laatsten grave van Rappoltstein, door hem in den jare 1667 ten huwelyk genomen, en den 6 July 1683 overleden, teelde hy zeven kinderen, van de welke in 't leven zyn gebleven CHRISTIAAN de III, geboren den 7 November 1674. Deze wierdt in den jare 1704 lieutenant

nant generaal in dienst van Vrankryk; MAGDALENA CLAUDIA, geboren in den jare 1668, wordende in den jare 1689 gemalinne van Philippus Reinhard, vorst van Hanau, en LOUISA, geboren in den jare 1678, en in den jare 1700 van Antonius Ulricus, grave van Waldek, gehuwt. De jonger zoon van Christiaan den I, en broeder van Christiaan den II, was JOHAN KAREL, geboren den 17 October 1638. Deze droeg eerst de wapenen onder Zweden, tegen Denemarken; nam naderhandt dienst onder de Hollanders, en queet zich dapper in den slag by Seneffe in den jare 1674. Hy stierf den 21 February 1704 te Gelnhausen, zynde zyn zetel geweest. In den jare 1685 trouwde hy met Amalia, dochter van Paltzgrave Frederik van Tweebrugge, weduwe van Siegfried, grave van Hohenlo. Deze baarde hem in den jare 1686 MAGDALENA JULIANA, en stierf in den jare 1695. Hy nam in den volgenden jare, den 26 July, Maria Hester van Witzleben uit Thuringen, weduwe des heeren van Bromsee, ten huwelyk; die hem in den jare 1697 FREDERIK BERNARD, in den jare 1698 JOHANNES, den 19 December des jaars 1699 CAROLA CATHARINA, en den 4 January 1701 WILHELM baarde. *Imhof Notit. Proc.*

BIRCKHOLTZ, eene oude en adelyke familie, hebbende haren oorspronk uit het Mark Brandenburg, en bezittende tegenwoordig in Meissen en Lausnitz heerlyke goederen. Eertyds hadt ze zich ook in Pomeren uitgebreid: want HENRIK heeft in den jare 1411, en ANSELMUS in den jare 1440, nevens anderen van adel, te Stettin in den Raadt gezeten. In den jare 1528 hadt een uit dit geslacht met den bisschop te Lebus een harden strydt. In den jare 1550 was BARTHEL keur-Brandenburgsche rentmeester te Cotbus, nalatende HIERONYMUS, der beide rechten Doctor, die in den jare 1590 als keur-Brandenburgsche kanselier overleedt. In den jare 1580 was FREDERIK keur-Brandenburgsche hoofdman te Cotbus. HENRIK, heer van Kummeritz, lands-outste (ältester) en opper-steur-ontfanger in neder-Lausnitz, bloeide in den jare 1640. Van zyne zonen stierf in den jare 1701 CUNO CHRISTOFFEL, koninklyke Poolsche, en keur-Saxische generaal over het voetvolk, en opper-kommandant te Dresden. GEORG FREDERIK diende in den jare 1713 den koning van Polen als lieutenant, en een ander als kamerheer, dien Liebstadt, in het ampt Pirna, toebehoorde. In de Lausnitz bezit deze familie Kummeritz en Blankenstein; en in Meissen de goederen Leissenau en Marschwitz, gelegen in 't ampt Colditz, alwaar in den jare 1717 WOLF als stichts-kanselier bekent was. In den jare 1580 heeft zich deze familie ook in 't landt van Mekelenburg nedergezet, uit welke linie in den jare 1718 een hertoglyk Zwerynsch opper-jagermeester en hofmaarschalk, een ander Russisch lieutenant generaal geweest is; welke laatste in den jare 1708 in Venetiaanschen dienst overging. *Angel. Mark. Chron. Mulleri Annal. Sax. Knaut prod. Misnia. Grossers Lauss. Merkw.*

BIRCKSTEIN, een vermakelyke plaats in den Buntzlauer kreits in Bohemen, alwaar in een breet dal een zandrots gevonden wordt, zynde van alle kanten gelyk een muur afgesneden. Men vindt in de zelve eene gehele woning met kamers, gangen, kapellen en kelders, zynde boven met een tuin bedekt; invoegen in de midde maar eene opening uitgehouwen is, waar door het licht in de woning valt. Het behoort den grave van Kokorzowetz toe. *Vogt jetzl. Bohm. p. 77.*

BIRDAART, BIRDAWERT, een der twaalf dorpen van de Vriesche grietenye Dantumadeel, in het quartier van Oostergo, aan de Ee, met eene fraaie buurt, heeft kerk en predikant, die ook Janum bedient, staande onder de klassis van Dokkum.

BIREL, (JOHANNES) generaal der Karthuizers, geboortig uit 't Limosin. Na het overlyden van Clemens den VI in den jare 1352 wilden de kardinalen hem tot paus verkiezen, 't welk echter niet geschiedde; en wanneer Innocentius de VI, de navolger van Clemens, hem den kardinaalshoedt aanboodt, weigerde hy dien aan te nemen. Zyn yver bewoog hem, aan verscheide prinsen te schryven, en hen tot boetvaardigheit te vermanen. Hy stierf den 6 Jan. 1360, hebbende 14 jaren zyne orde bestiert. *Spond. A. C. 1352. n. 2. Dorlandus l. IV. c. 22. Chron. Cart. Sutor. l. II. vita Cart. Tr. 3. c. 8. Petrejus in Bibl. Cart.*

BIRGER, koning van Zweden, volgde in den jare 1282 op zynen vader Magnus den II, onder het opzicht van Torkel Cnutson, die in den jare 1292 het landt Karelië onder het Zweedsche gebiedt bragt, en op de Moskovische grenzen de vesting Wiburg en Norburg bouwde, maar na het einde zyner voogdy, in den jare 1305, onthooft wierdt. Birger regeerde in den beginne met veel wysheit, bragt Karelië te onder, en tot het Christen gelove. Maar hebbende Martha, dochter van Erik den VIII, koning van Denemarken, gehuwt, en op der zelver aanraden vele geweldenaryen plegende, wierdt hy uit het ryk, en in de gevangenis gezet. Eindelyk stont men hem een gedeelte des ryks toe, onder beding, van zich te onthouden van alle wreedheit. Doch hy vergat zulks, en poogde door hulpe van Erik, koning van Denemarken, zyn gehele ryk wederom in te nemen. Twee zyner broederen wederstonden hem in dit voornemen, en dewyl hy te kort schoot, moest hy te vrede zyn met het aandeel, dat hem gegeven was; en alzo hy des niettegenstaande in zynen wrevelmoedt voortging, wierdt hy gevangen genomen, en stierf in den jare 1319, of 1326. Zyne broederen, Erik en Waldemar, liet hy in de gevangenisse door honger sterven. Matthias Kettelmundson nam gedurende het gevangen-zitten van Birger de regeering waar; wanneer Magnus de IV, genaamt Smek, een zoon des door honger gestorven Eriks, volgde. *Olaus Magnus hist. Suec. l. XX. & XXI Puffendorf.*

BIRGER JERL. Zie WALDEMAR, koning van Zweden.

BIRGER GREGORI wierdt in den jare 1366 aartsbisschop van Upsal, en stierf in den jare 1383; nalatende *Historia Ecclesiastica Sueco-Gothica; vita S. Brigittæ Vadsteinensis. enz. Messenius chron. Episc. Sueciæ. Magnus l. IV. hist. Metropol. Schefferi Upsalia. Hallewordi de hist. Lat. Mollerus in Bibl. Sept. Hypom. ad Schefferi Suec. lit.*

BIRGI, eene rivier. Zie ACILINO.

BIRGLITZ. Zie PURGLITZ.

BIRKA, of BIRKOPIN, *Birca*, de hoofdstadt in Oost-Gothlandt, een geweest van Zweden, is tegenwoordig geheel verwoest.

BIRO, of BIR, BIRTHA, eene Turksche stadt in het Asiatische landschap Diarbek, aan de rivier den Euphraat gelegen, is thans in een slechter staat dan eertyds, wanneer zy een bisdom, onder Edessa behorende, hadt. *Ptolemæus* maakt 'er gewag van.

BIRON, een stedeke in Perigord, een landschap van Vrankryk, aan het gebergte ter zyden van Querci gelegen. Zy is eene der outste baronyen dezes lands, door Henrik den IV, ten gevalle van Karel van Gontaut, tot een hertogdom verheven. Zie GONTAUT. Nu voert het den tytel van een marquisaat.

BIROTA, of BIROTUM, een wagen met twee wielen, voor den welken drie muilezelen wierden gespannen, en die omtrent twee hondert ponden aan gewicht laden kon. Keizer Constantinus de Grote heeft ze eerst verordineert, gebruikende de zelve voor landkoetzen. *Panciroll. not. Imp. Orient. c. 6. du Fresne.*

BIRS, eene rivier in 't eedgenootschap, ontspringende zes mylen van Basel uit de Jura, en doorlopende het Munster-Talsperger-en Lauffer dal, en eindelyk by Basel in den Rhyn vallende.

BIRTHALMER, een groot vlek in Zevenbergen, twee mylen van Medwisch gelegen, in welke landstreke goede wyn wascht. Hier woont de bisschop der Saxische natie, door wien alle geestelyken geordent worden, en die te gelyk opperste priester der plaatse is. *Zeiler.*

BIRTHRIK, koning der West-Saxen in Britannie, uit het geslacht van Kerdios, de eerste stichter dezes koninkryks, was in den jare 786 opvolger van Kinwulf. Hy nam ten huwelyk Eadburgh, dochter van koning Offa, van Mercia; doch teelde gene kinderen by de zelve, en wierdt genoodzaakt den prinse Ecbert als erfgenaam der krone aan te merken; dien hy echter dwong naar Vrankryk te vluchten. Hy zelf stierf in den jare 802, hebbende onvoorziens een giftdrank ingenomen, door zyne gemalinne voor een anderen bereid. *The compleat hist. of England. Vol. I. p. 48. 50.* Zie EADBURGH.

BIRZE, of BIRSE, eene kleine stadt, nevens een kasteel, in Samogetië, tusschen Mittau en Braslaw gelegen, behorende tot het gebiedt des vorsten van Radzivil.

BISACCIA, eene kleine stadt in 't koninkryk Napels, in Principato ultra, is slecht bewoont, en in een slecht aanzien; voert echter den name van een hertogdom, en heeft een bisschop, staande onder den aartsbisschop van Conza.

BISAGNI, (FRANCISCUS) een Jerusalemsch ridder van Messina, doorgeleert in wetenschappen, en uitstekende in wysheit. Hy heeft in 't Italiaansch uitgegeven: *Trattato della Pittura fondato nell' autorità di molti excellenti in questa professione, fatto à comune beneficio de virtuosi.* Te Venetië by de Junten 1642. in 8. *Bibl. Sicula.*

BISAGNO, of BESAGNO, *Bisamnis* en *Feritor*, eene rivier in het gebiedt van Genua, ontspringende in het Apennynsche gebergte, en niet verre van Genua in de Middelandsche zee vallende.

BISALTA, eertyds *Acanthis*, eene stadt van Egypten naby Memphis. *Scaliger* zegt in zyne aanmerking op de kronyk van *Eusebius*, dat zy in 't 98 jaar van Rome gebouwt wierdt, dat is omtrent de XXXI Olympiade.

BISCAJE, *Viscaja*, een vruchtbaar gewest in Spanje, palende in 't Noorden aan de zee van Biscajen; in 't Westen aan Asturia di Santillana, in 't Zuiden aan out-Castilië, en in 't Oosten aan 't gebiedt Avala. Eertyds woonden hier de Cantabri, een volk, dat de Romeinen veel werk verschafte, vooraleer zy konden verwonnen worden, het welk echter onder Augustus geschied is. Dit gewest hadt outtyds zyne byzondere graven uit het geslacht van Haro, die van de koningen van Navarra afhankelyk waren. Wanneer de laatste in de belegering van Algezira bleef, bemachtigde Johannes van Castilië dit gewest, nevens het graafschap Durango; en sedert is het zelve 't ryk van Castilië ingelyft geweest. *Strabo l. III. Plin. l. IV. c. 20. Mela l. II. Mariana. Merula. Petrus de Medina. Nonius.*

BISCAJE, (NIEUW-) een gewest in nieuw-Spanje, gelegen in 't Noorder gedeelte van America, in het welke ryke zilvermynen gevonden worden. De Spaanschen bezitten aldaar S. Barbara, S. Juan, en Endeke, van hen gebouwt.

BISCHMARK, een stedeke in Pomerellen, niet verre van Stargard gelegen.

BISET, (KAREL EMANUEL) geboren te Mechelen in den jare 1633. Hy maakte zyn werk van velerhande landaardt in zyne gewone dragten onder malkander te verbeelden in 't klein. Om zyne fraaie vindingen en keurlyke penceelkunst wierdt hy gelokt naar 't hof van Vrankryk, daar hy nog was, als de Bie zyn boek van 't leven der kunstschilders eindigde. *Houbrakens Schilderb. II Deel.*

BISSCHOFHEIM is 1) eene stadt, behorende tot het sticht van Wurtzburg, nevens een ampt in Frankenlandt; niet verre van Fladungen en Ostheim, aan het gebergte Röhn gelegen; 2) eene

ne kleine stadt, mede in Frankenlandt, 3 mylen van Miltenberg gelegen, en nevens het daar toe behorende ampt onder het aartsbisdom Mentz staande; 3) een stedeke in Zwaben, gelegen in Krichow, behorende tot het gebiedt der heeren van Helmstadt. *Zeiler.*

BISSCHOFSLAC, *Locopolis*, eene stadt, nevens een slot en heerlykheit, in opper-Crain, tusschen de wateren Pollent en Zayer, drie mylen van Laubach gelegen. Voor dezen wierdt ze *Lac* genaamt, en is het stamhuis der in de XV eeuwe uitgestorvene vermaarde familie der heren van Lac; maar is Bisschofslac genaamt sedert ze door keizer Henrik den II den bisschop van Freysingen geschonken is. Het gebiedt heeft tien mylen in zynen omtrek, en begrypt 200 dorpen. *Valvasors Crain l.* XI.

BISSCHOFSWERDA, eene stadt in Meissen, in het ampt Stolpe, 4 mylen van Dresden, aan de Weseritz, naar den kant van opper-Lausnitz gelegen. De oude naam was *Werda*, zynde toen een marktvlek van weinig belang; maar sedert Brenno, bisschop van Meissen, in den jare 1076 aldaar eene voortreflyke kerk gesticht heeft, en deze van velen buitenlanderen bezocht is, is het allengskens tot eene stadt geworden, en met den tegenwoordigen name benoemt. Hier hebben de Hussiten in den jare 1429 en Georg, vryheer van Guttenstein, benevens Everard van Brandenstein, in den jare 1506 slecht huis gehouden. Voorts is in den jare 1596 de plaats byna geheel afgebrand, en heeft in den dertigjarigen oorlog veel geleden. Zy stont eertyds onder het bisdom van Meissen, doch is in den jare 1559 met het kasteel Stolpe door keurvorst Augustus van bisschop Johannes den IX tegen de stadt Muhlberg en het klooster Guldenstern verwisselt. De stadt bezit fraaie goederen en privilegien, voornamentlyk het riddergoedt Pickau, zynde in den jare 1544 gekocht; ook een superintendur, waar toe 17 hoofdkerken, en 6 filiale behoren. Voor dezen zegt men ook dat hier omtrent bergwerken geweest zyn, die door den inval der Hussiten in den jare 1428 verwoest zyn. Hier is een grote handel met wit garen, wordende hier ook byzondere garenmarkten gehouden. *Pusch. Chron. van Bisschofsw. Knaut prodr. p.* 142. *Peckensteins theatr. Sax. P.* I. *p.* 148. *Zeiler. Topogr. Sax. sup. p.* 30. *Schoetig. hist. van Wurtzen.*

BISSCHOFSZEL, *Episcopi cella*, eene stadt in Turgow, aan de rivier de Sitter, alwaar deze in de Thur valt. Daar is eene proosdy en collegiaat-sticht te St. Pelagia, en vele Gereformeerde inwoonderen. Zy is gelegen in de opperheerschappy der in Turgow regerende Kantons; is voorts ten dele vry, ten dele den bisschop van Constans onderworpen, die op het kasteel aldaar eenen oppervoogdt heeft. *Simler. Wagner. Helvet.*

BISSCHOP, van 't Griekfche ἐπίσκοπος, (in 't Latyn *Episcopus*) zegt in 't algemeen iemandt, dien het opzicht over iets toevertrouwt is. In den beginne der Christelyke kerke was deze benaming allen den genen eigen, die op zekere plaatse geordent waren het Evangelium te verkondigen, de Sacramenten te bedienen, en zorge te dragen, dat de uiterlyke Godsdienst en kerkenordening naar behoren waargenomen wierden: want in den beginne hadden de bisschoppen en presbyteri eene gelyke waardigheid en bedienig, wordende door hen het kerkbestier op eene Aristocratische wyze waargenomen. (*Hieron. Ep.* 83. 85.) Daar van daan zyn ook beide namen in verscheide schriften en van de kerkvaderen met elkander verwisselt, en aan een en den zelven persoon en bediening gegeven. (*Handel.* XX, 17, en 28. I *Timoth.* III, 2, 12. *Tit.* I, 5, 6, I *Petr.* V, 1, 2. *Blondel. Apol. pro Hieron. s.* 2.) Naderhandt is deze naam maar den gene gegeven, die telkens de voorzitter in 't collegie der Presbyters was, die daar door niet zo zeer de heerschappy over anderen, als wel de beurte van iets voor te dragen, nevens de directie der kerkelyke zaken, erlangde; ten einde dus de raadslagen en beramingen van 't Presbyterium en gemeente dies te ordentelyker voortgaan, en alle tweespalt en twist verhoed wierdt. (*Hieron. d. l. Chrysost. Hom.* II. *ad* I *Timoth. Blondel. loc. cit.*) Dit soort van bisschoppen wierdt op zommige plaatsen, als te Alexandrië, Antiochië, Jeruzalem, Ephesen, enz. door de Apostelen zelve ingestelt; die, het voorbeeldt hunner instellers volgende, wederom andere tot den predikdienst in de overige steden des lands, of in naburige landschappen verordenden, om aldaar nieuwe gemeenten te verzamelen, en te bestieren. Maar de gemeente in zekere stadt eens gevestigt zynde, en in de plaatse des voorgaanden bisschops een nieuwe moetende verkoren worden, hadt de gezamentlyke geestelykheit der stadt, en daar toe behorende karspel, benevens de gemeente, de verkiezing, in dier voegen, dat de geestelykheit iemandt voorsloeg, en de gemeente daar in bewilligde; (*Cyprian. l.* I. *ep.* 3. 4. 68. en 89. *Marca. l.* VI. *c.* 2. §. 4. *Petav. de Hierarch. Eccl. l.* I, of het volk benoemde eenen, het welk *postulatio* genaamt wierdt, waar mede de geestelykheit te vrede was, (*L.* 46. *Cod. Theodos. de Decur. c. lit. e. it. Valentinianus dist.* 63.) In de derde eeuw wordt gezegt de gewoonte eerst opgekomen te zyn, doch maar op zommige plaatsen, dat ook de anderen bisschoppen der provincie tot de verkiezing van een nieuwen bisschop genodigt wierden; het welk naderhandt overal ingevoert is. (*Conring. d. Const. Episc.* §. 16.) Deze bovengenoemde wyze van verkiezen is in 't Oosten tot op de tyden van den keizer Justinianus in gebruik gebleven. Deze beval allereerst, dat de verkiezing door de geestelykheit alleen geschieden, van het volk niemandt, dan de voornaamsten der stadt, doch enkel eene adviserende stemme hebbende, zouden toegelaten worden. (*L.* 42. *c. d. Episc. nov.* 123. *c.* 1. *it. Nov.* 137. *c.* 2.) Hoewel ook deze eindelyk in het twede concilie van Niceen, in den jare 781, geheel daar van uitgesloten zyn. (*Can.* 3. *Constant.* VIII. *c.* 22.) In de Westersche kerke is het volk tot in de XI eeuw, in zommige landen tot in de XII en XIII eeuwe, gebleven; (*Conring. l.* VI. §. 36.) sedert welken tydt de geestelykheit der Cathedrale kerken of kanunniken, met uitsluiting des volks en der overige geestelyken, de verkiezing alleen aan zich getrokken hebben; zynde daar in ten dele door de pauzen, keizeren en koningen door byzondere privilegien en conventien bekrachtigt. De verkiezing geschied zynde, geschiedde tot op de tyden van Konstantyn den Groten de ordening van 't presbyterium, door oplegging der handen; zynde dit de laatste handeling, waar door de nieuwverkoren bisschop in staat gestelt wierdt, zyne bediening waar te nemen: want in den beginne was geen bisschop den anderen onderworpen; en de Heidensche overheit onttrok zich den Christelyken Godsdienst; invoegen het onnodig was, der zelver bevestiging te verzoeken. Maar sedert de bisschoppen, die in de hoofdsteden van ieder landschap hunnen zetel hadden, of uit hoofde hunner aanzienlyke steden, of uit aanmerking, dat 'er gemeentens van andere steden door hen geplant waren, allengskens een aanzien over de andere bisschoppen der provincie verkregen, en het zo genaamde *Jus Metropoliticum* begon genaamt te worden, en zulks door zommige bisschoppen in het eerste Concilie van Niceen bevestigt wierdt, en boven dien de Christen keizeren zich de kerkelyke zaken mede lieten aangelegen zyn, zo geschiedde ook by de bisschoppen, en der zelver verkiezing eene grote verandering: want wanneer ze te voren alle elkander gelyk geweest waren, zo ontstont nu de eerste subordinatie onder hen, invoegen naar de wyze der toen gewone polityke wyze van regeeren, wordende een ieder landschap door den stadhouder bestiert, ook die gene, die bisschop der hoofdstadt was, over de anderen in zyne provincie eene zekere directie in kerkelyke zaken erlangde; echter zo, dat de metropolitanen van elkander niet afhingen; waar by echter moet in acht genomen worden, dat de kerkelyke provincien zich niet allerdings naar de polityke geschikt, maar dikwils een polityk stadhouder meer dan een metropolitaan, onder zich gehad hebben. Wanneer derhalven in die tyden eene bisschops plaats open viel, wierdt zulks aan 't hof des keizers of stadhouders, en te gelyk aan den metropolitaan bericht, ten einde gene de macht van verkiezen verleende, maar door dezen de verkiezing van een nieuwen bisschop bevordert wierdt. De metropolitaan zondt, in gevolge van dien, iemandt aan de geestelykheit en gemeente der stadt, die intercessor of visitator genaamt wierdt; vermanende de geestelyken en leden der kerke tot de verkiezing, hen de Canons voorhoudende, en tonende, hoe de verkiezing te verrichten, en wie te verkiezen was. De verkiezing geschiedde hier op in tegenwoordigheit des afgezanten, door de aanwezende bisschoppen der provincie, den kerkenraadt en de gemeente; wordende de zelve in een schriftelyk dekreet vervat, dat door de aanwezenden ondertekent, en vervolgens door zommigen, die mede by de verkiezing geweest waren, aan den metropolitaan gebragt wierdt. Voor dezen moest zich de nieuwverkoren ook ter onderzoek stellen; terwyl aan 't hof om de bevestiging des verkorenen aangehouden wierdt. De metropolitaan bestemde zekeren tydt en zekere plaatse, alwaar de verkiezing des nieuwen bisschops, ten overstaan der mede-provincialen, die ten minsten drie in getal moesten zyn, in tegenwoordigheit der gansche gemeente moest onderzocht worden. Wanneer nu gene bedenkelykheit tusschen beide quam, en de nieuwe bisschop door eenen eedt de hoge overheit trouwe gezworen hadt, en daar op bevestigt was, wierdt hy door den metropolitaan en andere provincialen geordent, en hem een getuigenis gegeven, waar door hem plaats en stemme onder de provincialen gegeven wierdt. (*Marca l.* VI. *c.* 3.) Dit geschied zynde gaf de nieuwe bisschop den metropolitaan eene schriftelyke geloofsbelydenis, belovende ook, zich in alles overeenkomende de Canones te zullen gedragen. Na dat keizer Constantinus de Grote het ryk in vier prefecturen, en wel het Oostersche gedeelte in Oriens en Illyricum, het Westersche in Italië en Gallië, en ieder prefecture wederom in zekere diëceesen, en deze in verscheide provincien verdeelt hadt, (*Zosim. l.* II. *c.* 33.) zo wierdt ook onder de Oostersche bisschoppen eene nieuwe subordinatie ingevoert, alzo in de vyf diëceesen, waar uit het Oosten bestont, vier patriarchaten, als te Constantinopel, Antiochië, Alexandrië en Jeruzalem, allengskens opgericht, en aan ieder zekere provincien in kerkelyke zaken te bezorgen toevertrouwt wierden; waar door het dan geschiedde, dat de metropolitanen, behalven Macedonië en Dalmatië, als behorende tot gene dezer vier patriarchen, niet meer hunne handen zo vry hadden, wordende ook tot de ordinatie des nieuwverkoren bisschops de toestemming des patriarchen vereischt. (*Conring.* §. 17.) In de Latynsche kerke daarentegen, alzo in de zelve diergelyke patriarchaten niet aangestelt waren, bleven de metropolitanen langer by hunne vryheit, tot dat zy eindelyk allengskens onder de macht des Roomschen stoels hebben moeten buigen. Het gene boven nopens de verkiezing der bisschoppen gezegt is, geschiedde wel eens anders, wanneer of de keizer, of een koning zelve onmiddelyk een bisschop aanstelden, 't welk zo wel van de Roomsche, als naderhandt van de Frankische en Duitsche keizeren en koningen, zonder tegenspreken des Roomschen stoels, dikwils geschied is. Dat is zeker, dat wanneer de zelve de gewone verkiezing door de geestelykheit en gemeente lieten geschieden, echter de consecratie niet eerder door de metropolitanen geschieden konde, vooraleer het hof daar in bewilligt, en de verkiezing bevestigt hadt. Dewyl ook in het Frankische ryk de bisschoppen tot de gewichtigste zaken geroepen, en nog voor de tyden van Karel den Groten onder de ryksvorsten (*Præfat. l. Alemannor.*) getelt wierden, maar Lodewyk de Vrome de Duitsche bisschoppen op de zelve wyze begunstigde, (*Helmold. l.* I

l. I. *c.* 4.) en aan deze laatsten eindelyk gehele landeryen tot een onderpandt harer persoon en des kerkenstaats toestont, ten opzichte van welke zy den keizeren en koningen boven dien nog als leenheffende toegedaan waren, zo pleegden deze hunne toestemming en bevestiging in 't bisdom daar door te kennen te geven, als zy de bisschoppen met goederen en landeryen, die gene niet anders dan bisschoppen en voorstanders der kerken bezitten en gebruiken konden, beleenden; waar door te gelyk de eedt der trouwe, dien zy als bisschoppen af te leggen schuldig waren, en de leenplicht verbonden was. Ten einde ook de investituur niet enkelyk op het bezit der leengoederen en regalien geduid wierdt, zo geschiedde de beleening door de overgave eenes rings en bisschopsstafs, welke tekenen, zo dikwils als 'er een bisschop stierf, eenige der voornaamsten uit de geestelykheit wederom aan 't hof brengen moesten. (*Conring.* §. 35.) Doch de voornoemde wyze van beleening is tot op de tyden van keizer Henrik den IV ongeschonden gebleven, maar door het bekende verdrag tusschen Henrik den V en paus Calistus den II in den jare 1122 dermaten verandert, dat de keizer verklaarde, de investituur door den ring en bisschopsstaf niet meer te eischen, en de verkiezing en consecratie onverhindert te laten geschieden; maar in 't tegendeel is men overeengekomen, dat de verkiezing in tegenwoordigheit des keizers of zyner gevolmachtigden zonder simonie of geweldt zoude ondernomen worden; en in geval by de verkiezing eenige twist of partyschappen mogten voorvallen, wilde de keizer met den metropolitaan en overige suffraganen den genen, die eene gerechtige zake hebben mogten, bystaan, en den verkoren bisschop binnen zes maanden, van den tydt der consecratie af te rekenen, met het ryksleen en de regalien door den scepter beleenen; (*Diplom. apud Buchel. in not. ad Hedæ Hist. Episc. Ultraj. p.* 154.) van welke plechtigheit de zogenaamde scepterleenen hunnen oorsprong hebben. Door dit recht nu verloren wel de keizeren de verkiezing, nevens het recht, om bisschoppen te bevestigen; de verkiezing nochtans bleef by de geestelykheit, comprovincialen, en het volk zo wel als de consecratie by de metropolitanen. De Duitsche keizeren en koningen gebruikten nog daarenboven een out recht, uit krachte van 't welke de roerende nalatenschap eenes bisschops, nevens de inkomsten des laatsten jaars, in 't welke hy overleden was, tot de koninklyke kamer getrokken wierden. Voorts wierdt den keizeren ook toegestaan, de verkiezing by te wonen, en dus door hun gezag te verhinderen, dat hen niet zo ligt iemandt opgedrongen wierdt, van wien ze in de wereldlyke regeering iets nadeelig te verwachten hadden; van welk voordeel keizer Frederik de I zich wel heeft weten te bedienen. Doch deze kleine keizerlyke hoogheit duurde ook niet lange: want hun gezag allengskens verminderende, begonnen eerst de kanunniken der Cathedrale kerken de gemeente van de verkiezing uit te sluiten, en de zelve alleen te verrichten; waar toe mogelyk ook gelegenheit gegeven heeft, dat reets outtyds zekere kapittelen, als by voorbeeldt het sticht Bamberg, onder keizer Otto den I deze vryheit als een privilegie ontfangen, en de kardinalen te Rome de verkiezing der pauzen ook met uitsluiting des volks en overige geestelykheit sedert de tyden van Lucius den III af zich aangematigt hebben. (*Panvin. ad Platin. in vita Alexandri* III.) De paus was hier niet tegen, en de keizeren meenden ook, dat zulks tot hun voordeel strekken konde, alzo zy op deze wyze maar met eenige weinigen te doen hadden, die ze dies te gemakkelyker op hunne zyde konden brengen. Het quam ook eindelyk zo verre, dat keizer Honorius de III alle verkiezingen, die niet door kanunniken alleen geschied waren, nietig verklaarde; en omtrent den zelven tydt gaf Frederik de II, zynde in den beginne zyner regeering, eene zo genaamde gulde bulle nopens de kerkelyke vryheit in 't licht, waar in hy zo wel den kapittelen de vrye verkiezing der bisschoppen bevestigde, als afstont van 't recht van opvolging en de roerende goederen van 't laatste jaar des overleden bisschops, en, dat het bedenkelykste was, de appellen aan den Roomschen stoel eenvoudig inruimde. Hier door ontfingen de pauzen de schoonste gelegenheit, om ten vollen het recht der verkiezing aan zich te trekken: want wanneer de kapitularen dikwils oneenigheden verwekten, en die genen, die met de verkiezing niet te vrede waren, de zelve door een appel aan den Roomschen stoel poogden omver te stoten, wierdt dus den paus het onderzoek van zaken en der zelver beslissing geheel overgelaten; en in 't tegendeel den keizeren hunne tot hier toe gebruikte gemeenschappelykheit, den kapittelen de verkiezing, en den metropolitanen de vrye ordinatie ontnomen. Dat meer is, nu begonnen de pauzen zich de Spolia, gelyk men de roerende nalatenschap en inkomsten van 't laatste jaar des overleden bisschops noemt, aan te matigen; de bisschoppen onmiddelyk in te stellen, en de exspectativen of in 't algemeen tot de eerste openvallende, of tot zekere bisdommen, ook dikwils tot meer dan een, onder allerlei clausulen uit te delen, en andere ter vervulling zich voor te behouden; welke proceduren voornamentlyk gedurende het lange tusschenryk volkomen bevestigt, en naderhandt door den pausselyken stoel met allen yver voortgezet zyn; waar van die door de Duitsche natie over de gratien, exspectativen, reservatien, bullen *de non eligendo*, en diergelyke overvloedig geopperde bezwaarnissen genoeg getuigen. Ook was het voor het pausselyke hof, na dat de meeste bisschoppen hunne bevordering 't zelve alleen te danken hadden, zeer ligt, nog meer voordeelen te behalen; en hebben de zo genaamde *Annaten*, welker oorsprong paus Bonifacius den IX toegeschreven wordt, hier van hun begin genomen. (*Platina in vit. Bonif.* IX.) Gelykerwyze nu by deze geschapenheit van zaken de bisschoppen van den Roomschen stoel afhingen, en de kanunniken of te zwak waren, of, indien ze zich in hunne aanstaande bevordering zelve niet nadeelig wilden zyn, de pausselyke party moesten aannemen, dus wierden de geestelyke hoge en lager stichten volslagen van des keizers zyde afgetrokken, en dezen niets anders overgelaten, dan dat ze den verkorenen en geordenden bisschoppen met het ryksleen en de regalien de investituur gaven. Nu begonnen ook de bisschoppen zich door Gods en des Apostolischen stoels genade te schryven; en alzo by het Roomsche hof niet zo zeer by de verkiezing der bisschoppen op een behoorlyken ouderdom, geleertheit, en verdere bisschoplyke bequaamheden, als wel op andere omstandigheden, gelet wierdt; (*Gobel. Person. Cosmodr. Æt.* 6. *c.* 84. *ad. an.* 1389. *Krantz in Metrop. de Canonici*) de zelve ook groten deels hun voorgaande monniksleven wederom begonnen, en de regelen van Augustinus en Benedictus verworpen hadden, en gene zwarigheit maakten iemandt, dien ze, volgens de Concilien, niet durfden verkiezen, echter te eischen, zo wierdt het nu tot een gebruik, dat de bisschoppen hun leerampt en opzicht over de kerken niet meer zelve waarnamen, maar door hunne aartsdekenen, aartspriesters, vikarissen, en wybisschoppen lieten verrechten, en voor zich zelven zich maar met werreldsche geschriften bemoeiden, ten einde de in 't herte des Duitschen ryks ingevoerde onafhankelyke kerkenstaat daar door nog meer ondersteunt wierdt. Schoon 'er nu menigmalen een verzoek wierdt gedaan, om de pausselyke reservatien en exspectantien te bepalen, zo was echter alles te vergeefs; en het Concilie van Costnitz, het welk door de ten dien einde overgegevene berechten der Duitsche natie hier toe de beste gelegenheit hadt, greep de zake niet recht aan, oordeelende maar over toekomende provisien, en de zelve nog niet in 't geheel, maar enkel, wanneer de zelve van eene simonie verdacht waren, nietig verklarende. (*Sess.* 43.) Weshalven het Concilie van Basel in den jare 1436 nodig oordeelde, de zake met der zelver wortel uit te roeijen, (*Sess.* 12.) verordinerende uit dien hoofde, dat in 't toekomende ieder kerk, of, om duidelyker te spreken, de kanunniken der Cathedrale kerken, hunnen bisschop verkiezen, maar deze door den metropolitaan, waar onder hy stont, zoude bevestigt worden, terwyl aan den paus alleenlyk de bevestiging der metropolitanen overgelaten wierdt, met vernietiging aller Annaten. Gelyk het nu den vaderen van dit Concilie niet ontbrak aan een goet inzicht, en stantvastigheit, en ieder meende, de Duitsche natie zoude, naar het voorbeeldt der Fransche kerke, alwaar koning Karel de VII de dekreten van 't Concilie van Basel door de zo genaamde *Sanctio Pragmatica* bevestigde, en waar voor in dat ryk tot op de conventa tusschen François den I en paus Leo den X geen geschil geweest is, zich bedienen van deze uitsprake; zo wierdt echter het Concilie noch door den keizer Frederik den III, noch door de machtigste standen, onder voorwendzel van ontydige neutraliteit, ondersteunt; (*Duuren de S. Eccl. Minist. l.* V. *c.* 11.) maar stemden ook met paus Eugenius den IV zamen, weigerden den verzamelden vaderen op het Concilie, van Basel een vry geleide, en dwongen hen zich naar Lausanne te begeven, zonder der zelver uitspraken werkstellig te maken. Keizer Frederik wierdt eindelyk bewogen, nog staande het Concilie, nevens eenige standen, op de zamenkomst te Aschaffenburg den 17 February 1448 met de legaten van paus Nicolaas den V de zo genaamde *Concordata* te sluiten, waar by aan den Roomschen stoel byna alles wederom overgelaten wierdt, 't geen zo even te voren de vaderen te Basel met zo veel moeite hen ontweldigt hadden. Kortelyk bestont het voornamelyk, voor zo verre het de verkiezing der bisschoppen betrof, daar in, dat de paus zich de vervulling aller bisdommen voorbehieldt, in welke de laatste bisschop een kardinaal geweest, of eene byzondere bediening aan 't hof van Rome gehad hadde; of, wanneer dit niet was, indien de bisschop maar te Rome, op de reize derwaarts of van daar, binnen veertig Italiaansche mylen van Rome gestorven was; voorts, wanneer de vakatuur van de afzetting of verplaatzing, of ook van den afstandt des bisschops zelve ontstont; verder, wanneer de verkiezing of *Postulatio* vernietigt was, of na de verkiezing de presentatie of niet in 't geheel, of niet binnen de van Nicolaas den III in de *Decretali Cupientis* bepaalden tydt geschied was. (*L.* VI. *de Elect. in* 6. *tom.*) Voorts eischte de paus onder anderen de Annaten, of zekere somme gelds, in twee termynen te betalen aan de pausselyke kamer uit de inkomsten des eersten jaars, van de vakature des bisdoms af te rekenen, binnen de naaste twee jaren; belovende maar dit, dat wanneer de taxatie hier of daar te hoog mogt geschied zyn, hy zulks door daar toe verordende kommissarissen onderzoeken, en naar bevinden van zaken de zelve op een tydelyken voet brengen wilde; maar buiten zulk een geval zouden de kapittelen by de vrye verkiezing gelaten, ook de ordinatie by de metropolitanen verricht worden. Hoewel nu de weinigste standen in deze Concordata genoegen schepten, die ook in der daadt zeer nadeelig waren, zo blykt nochtans uit de rykshandelingen onder de keizeren Maximiliaan den I, en Karel den V, ook der zelver navolgeren, dat zelf de pausselyke stoel daar mede niet te vrede was geweest, en men aan de zyde des keizers en Duitschlandt genoeg geoordeelt hadt, als men de voornoemde Concordata maar in hun geheel bewaren konde. Daar is voorts geen twyfel aan, dat de zelve naderhandt, en wanneer men in de verkiezings-kapitulatien zich gedurig daar op beroepen, en de keizer de zelve te beschermen en voor te staan door de standen genoodzaakt is, in de Roomsche landschappen de kracht eener wet erlangt hebben; want wat de Protestanten belangt, deze zyn in hunne middelbare en onmiddelbare stichten door den religions-vrede, verkiezings-kapitulatien, en Munstersche vredehandel

daar

daar van uitgesloten. Wat eindelyk het ampt en gezag der bisschoppen betreft, zulks was wel in den beginne, gelyk boven gezegt is, met dat der presbyteri of ouderlingen gemeen; doch nadat de bisschoppen de directie van kerkelyke zaken ontfangen hebben, begonnen ze zich allengskens zekere dingen aan te matigen, waar uit naderhandt de zo genaamde bisschoplyke reservata hunnen oorspronk ontfangen hebben. Doch hoe langzaam zulks toegegaan zy, kan daar uit afgenomen worden, dat ze op het einde der IV eeuwe boven de presbyteri nog geneh voorrang hadden, dan enkelyk de ordinatie. *Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?* schreef Hieronymus, *Epist. ad Evagr.* dat is: *Wat doedt een bisschop, behalven de ordinatie, dat een ouderling niet doedt?* waar van daan de overige prerogativen, die uit een zeker decretale van paus Damasus, die ook in de IV eeuw leefde, oorspronkelyk zyn, toen nog gene plaats vonden, en veeleer klaarlyk te kennen geven, dat die Constitutie niet van Damasus is, maar tot het getal der genen behoort, die den pauzen der vier eerste eeuwen, tot op Siricius, door een onbekende, die zich Isidorus Mercator noemt, en wiens geboorte eerst in de IX eeuw te voorschyn komt, toegeschreven en ondergestoken zy. Doch buiten hun ampt en beroep pleeg het in de drie eerste eeuwen te geschieden, dat wanneer Christenen onder elkander wegens tydelyke goederen in verschil geraakten, zy naar den regel van Paulus *I Corinth. VI, 1, enz.* zich schaamden, hunne gebreken aan de werreldlyke overheit bekent te maken, die doorgaans nog Heidenen waren, en uit dien hoofde zich goetwillig verdragende, hun geschil aan de uitsprake des bisschops stellende. De bisschop ondernam deze beslissing te liever, als verzekert zynde, dat dus alle ergernis geweert, en de eenigheit onder de leden der gemeente bewaart wierdt: doch alzo hy op deze wyze maar een scheidsman was, wiens uitsprake en gezag van het compromis der partyen zyne kracht ontfing, zo wierdt zyne verrechting ook met een betamelyken name benoemt, namentlyk *Audientia Episcopalis*. Wanneer Constantinus de Grote het Christelyke gelove omhelsde, liet hy zich de *Audientia Episcopalis* welgevallen, makende de zelve tot een *Judicium delegatum*, invoegen niet alleen geestelyken en wereldlyken, hunne gewone overheden voorbygaande, daar de twistzaken voordragen, maar ook van den werreldlyken rechter daar henen appelleren konden; zynde de dekreten der bisschoppen zo krachtig, als of ze van den keizer zelve gegeven waren. (*Euseb. de vita Constant. l.* IV. *c.* 27. *Sozom. l.* I. *c.* 9. *Niceph. l.* VII. *c.* 46.) Hoewel het schynt niet lange geduurt te hebben, wordende hen onder de volgende keizeren in de IV en V eeuwen zelfs de ordentelyke jurisdictie over geestelyke personen, voornamentlyk in burgerlyke zaken, ontnomen. (*Nov.* 12. *Valent.* III. *Baron. ad an.* 452. *n.* 52.) Justinianus heeft allereerst in de VI eeuw de zake uitgesproken, latende de jurisdictie aan de bisschoppen over hunne geestelyken, en de monniken van hunne diëcees, hoewel maar in geldzaken; doch het onderzoek en de bestraffing der gebreken aan den werreldlyken rechter; welke gewoonte in de Oostersche gewesten bestendig, maar in de Westersche landen tot op de tyden van Karel den Groten gebleven is. (*L.* XXIX. *c. d. Episc. aud. Nov.* 79. *&* 83. *Ziegl. d. Episc. l.* III. *c.* 3.) Want hoewel hier en daar eenige generale concilien de bisschoplyke jurisdictie zochten uit te breiden, heeft zich echter de wereldlyke overheit altydt daar tegen gekant. Maar onder keizer Karel den Groten hebben de bisschoppen in het gehele Frankische ryk, en dus ook in Duitschlandt, niet alleen over de geestelykheit, en in hunne karspelen gelegene kloosters eene *jurisdictio ordinaria in personalibus* ontfangen; (*Ansegisus l.* V. *c.* 25, 39. *l.* V. *c.* 227. *l.* VII. *c.* 102.) maar de voornoemde keizer heeft zich ook door eene Constitutie, valschelyk aan Konstantyn den Groten toegeschreven, laten bewegen, om de zelve onder zyne *Capitularia* aan te nemen; (Zie *Bened. Levitam l.* VI. *c.* 281.) waar door buiten allen twyfel de jurisdictie der bisschoppen op eene ongelooflyke wyze vermeerdert, en te gelyk de grondt der *causæ ecclesiasticæ* en *mixtæ* gelegt is. Echter was de bisschoplyke *instantia* dus geschapen, dat van de zelve of aan de koninklyke afgezondenen, of aan 't hof zelve, konde geappelleert worden, in welk laatste geval of de koning zelve, of de comes palatii de laatste uitsprake dede. (*Conring. de jud. Germ.* §. 36. *seq.*) Daarentegen hadt de bisschop over de goederen der kerke en geestelyken gene jurisdictie; maar deze wierden van de zo genaamde vicedomini, advocati, en lasten-voogden, hen door de keizeren en koningen gegeven, waargenomen. (*id.* §. 35. *Alteserra de Feudis c.* 13.) Hoewel na de tyden der Carolingen verscheide voetstappen gevonden worden, dat de bisschoppen en kloosters zelve diergelyke advokaten aangenomen, en door de zelve de jurisdictie geoeffent hebben; die echter met de advokaturen, tot hunne bescherminge van wegen de machtige officialen en standen opgedragen, niet moeten vermengt worden. Voorts bleven de zo genaamde kerkelyke goederen tot op de tyden van Frederik den II gelyk andere, en ten opzichte der *feuda regalia* erkennen ze den keizer en het ryk als nog voor hunnen competenten rechter (*Gail. de pace publ. c.* 1. *n.* 13. *c.* 8. *n.* 8. *Conring. de judic.* §. 73.) Wat den persoon der bisschoppen belangt, zo hadt in den beginne de metropolitaan, zamengevoegt met het synode, het onderzoek in kerkelyke en burgerlyke zaken over de zelve; doch in crimineele zaken wierden ze aan den werreldlyken rechter overgegeven. Van het vonnis des metropolitaans konden ze aan den patriarch appelleren, doch by dezen was de laatste instantie; (*l.* XXVII *c. d. Episc.*) gemerkt de appelleren aan het hof van Rome, door de Westersche bisschoppen op het Concilie te Sardica allereerst beweert, door de Oostersche kerk nooit is toegestaan. In de Westersche, voornamentlyk de Fransche en Duitsche kerk, heeft men, wanneer de keizer en koningen de zake niet onmiddelyk voor hunne vierschare trokken, of door hunne gezanten lieten beslissen, 't welk dikwils geschied is, den zelven voet gehouden, behalven dat wanneer den bisschoppen den metropolitaan verdacht hielden, zy zich naar den primas van het diëcees of het hof van Rome konden wenden (*L.* XII, *c.* 234.) Hoewel het eindelyk zo verre gekomen is, dat alles naar Rome gebragt wierdt. Van de tyden tusschen Henrik den V en paus Calixtus den II hebben zo wel de bisschoppen als overige geestelyken zich de koninklyke jurisdictie *in personalibus* geheel onttrokken. Alzo nu allengskens de bisschoplyke macht zo hoog geklommen was, dat ze buiten hun beroep en kerkelyke bezigheden niet alleen het bestier der kerkelyke zaken erlangt hebben, maar ook eene byzondere jurisdictie, en daarenboven in zommige ryken ryksvorsten en staten geworden zyn, zo heeft men in het pausselyke recht hun ampt en gerechtigheden in *jura ordinis, jurisdictio, lex diœcesana* en *dignitas* begonnen te verdeelen, waar van echter het twede en derde deel, aangezien de uitleggeren gene regel geven kunnen, waar door het eene van 't andere onderscheiden is, tot een en het zelve kunnen gebragt worden. Zy worden thans in het Duitsche ryk of door de electie of postulatie van de kapittelen verkoren; maar de confirmatie geschiedt by 't pausselyke hof, de investiture wegens de regalien van den keizer door 't zwaardt, wanneer ze zich binnen 't jaar, van den tydt der verkiezing, behoorlyk aangegeven hebben. Zy zyn ten aanzien der onmiddelyke stichten en ryksleenen standen des ryks, en hebben hunne zitting in het vorstelyke collegie op de geestelyke bank. De Protestantsche bisschoppen hebben de pausselyke confirmatie niet nodig; doch moeten by hunne investituur de helft over de gewoonlyke kanselei-tax geven. Zy zitten, ten aanzien hunner onmiddelyke stichten en ryksleenen, insgelyks in het vorstelyke collegie, hoewel op eene afzonderlyke bank, genaamt de dwarsbank.

BISSCHOP, (ABRAHAM) de jongste zoon van Kornelis Bisschop, die hier na volgt, vondt zo gunstige gelegenheit niet als zyn broeder: des moest hy zich het beeldenschilderen, dat een zekere inkomste voor het huisgezin gaf, getroosten. Echter belette dit hem niet zyne natuurlyke drift, die hy tot hoger dingen hadt, by alle voorvallende gelegenheden te volgen. Dus schilderde hy allerlei vogels, inzonderheit hoenders, waar in hy zo verre gevordert is, dat men hem wel een plaats mag geven onder de bequaamste schilders. *Houbrakens Schilderb. II deel.*

BISSCHOP, (JAKOB) de outste zoon van Kornelis Bisschop, was by het leven van zynen vader al aan de kunst, en zo verre gevordert, dat hy het beeldschilderen, waar van wy daar na spreken zullen, kon aanhouden, tot ondersteuning van 't gezin. Maar als zyn jonger broeder zo verre was toegenomen, dat hy dit werk met hulp zyner zusteren kon beheeren, ontsloeg hy zich daar van voor eenen tydt, om zich te oeffenen in waardiger verkiezingen; waarom hy zich begaf onder het onderwys van den braven kamer-en zolderschilder Augustus Terwesten, sedert welken tydt hy zich ook aan het schilderen van zolders, kamers, en wat daar toe behoort, gehouden heeft. *Dezelve in 't zelve deel.*

BISSCHOP, (JAN DE) een ervaren pleitbezorger voor den hove van Hollandt, maar te gelyk een beminnaar en beoeffenaar van de schilderkunst. Hy tekende met het penceel op wit papier, even als een welbedreven handt met verwen. Hy wist de byzondere wyze van elken meester zo kunstig na te bootsen, dat men straks met den eersten opslag van 't gezicht kon zien, naar wiens werk zyn tekening gevolgt was. Men bespeurde daar in klaar de behandeling van Tintoret, Bassan, Korals, P. Veronees, Rubbens, van Dyk en anderen. Zo dat alle de tekeningen, die men van hem vindt, in grote waarde zyn. Den leerlingen der kunst heeft hy ook groten dienst gedaan door zyn fraaie manier van etsen, waar door hy de schilderjeugt met de handt als by trappen opleidt tot de hogeschole der tekenkunst, haar voorstellende de waardigste en beruchtste voorwerpen van de kunst, die te Rome gevonden wierdt. Hy bereikte niet meer dan veertig jaren, het geen een groot verlies voor de kunst was. Zyn sterfjaar was dat van 1686. *De zelve.*

BISSCHOP, (KORNELIS) geboren in den jare 1630 den 12 February, hadt tot onderwyzer in de schilderkunst Ferdinand Bol, by wien hy door gestadigen vlyt groten voortgang maakte. Hy was de eerste, zo niet de beste, die allerlei slag van beelden, op hout geschildert met levende koleuren, en uitgehakt, dienende om ergens in een hoek of portaal te plaatsen, natuurlyk gemaakt en geestig verzonnen heeft, zo dat het oog, daar door misleid, de zelve voor levende beelden aanzag. Zommige der zelven schilderde hy gedaagt en gekoleurt op de wyze van kaarslichten: die by avontstonden een blaker met een brandende kaars in de handt hebbende een natuurlyke vertoning maakten. Het is gebeurt, dat zulk een beeldt, geplaatst aan de voordeur van den huize, in de gedaante eener dienstmaagdt, menschen, die daar onthaalt waren, bedroog: want willende by hun afscheidt de deerne een penning toesteken, stietenze hun handt tegen het hout. Tegenwoordig ziet men van zulk een soort van schilderyen niet dan vodden en lompen, naar die fraaie voorbeelden gebreklyk nageaapt. Echter hieldt Bisschop zich hier niet mede te vrede: maar schilderde ook stukken van groter gewicht, zynde nog vele beeltenissen van hem te zien in Hollandt, Zeelandt, en Brabant. Ook maakte hy Historiestukken, die der vergankelykheit door hunne waarde ontwassen zyn. Men zegt, dat een der zelve, bestaande in twee of drie beelden by kaars-

kaarslicht, nog pronkt in 't kabinet des konings van Vrankryk. Die van Denemarken zocht hem aan tot zynen hoffchilder, doch de doodt, daar tusschenkomende, belette zulks, rukkende hem weg in den ouderdom van vier en veertig jaren in den jare 1674. *Houbrakens Schild. II Deel.*

BISSCHOPLYKEN worden de leden van de openbare regerende Engelsche of Anglikaansche kerke genoemt, naar hunne bisschoppen, die zy, behalven zeer vele kerkgewoontens en plechtigheden der Roomschen, na de hervorming behouden hebben. Zo vindt men by hen nog bisschoppen, kanunniken, een overblyfzel van de oude liturgie, de wyding van bisschoppen, onderscheiding van tyden en feestdagen, de confirmatie, en verscheide andere oude plechtigheden. Hunne liturgie of gemeen gebedeboek en kerkgewoonte wierdt in het 5 en 6 jaar der regeeringe van Eduard den VI door eene acte van het parlement vastgestelt, welke vernieuwt wierdt onder de regeeringe van de koninginne Elizabeth. Deze acte wierdt in het Latyn te Londen gedrukt in den jare 1574, onder dezen tytel: *Liber precum publicarum, seu Ministerii Ecclesiasticæ administrationis Sacramentorum aliorumque rituum & ceremoniarum in Ecclesia Anglicana.* De Presbyterianen tastten deze liturgie aan, als geweldig en bygelovig; waarom *Joh. Durel* hen in 't brede beantwoordde, door een werk, in den jare 1669 te Londen gedrukt, onder dezen tytel: *Sanctæ Ecclesiæ Anglicanæ adversus iniquas atque inverecundas Schismaticorum criminationes vindiciæ. R. Simon.*

BISSCHOP MET ZYNE CLERISY, by de Engelschen: *The Bishop and his Clerks*, worden by de zeevarenden zekere gevaarlyke klippen genaamt, die by de Sorlingsche eilanden, aan den Westelyken hoek des tusschen Vrankryk en Engelandt gelegen Kanaals gevonden worden. Van het begin van April, tot het einde van Julius, als mede acht dagen min of meer omtrent Kersmis, plegen deze klippen, nevens de omleggende eilanden, met eene ontallyke menigte van allerlei vogelen bedekt te zyn, die 's nachts by elkander komen, en op dezelve wyze wederom henen vliegen, en in andere tyden zich niet zien laten. Hier omtrent hadt in den jare 1707, in de maandt van November, de Engelsche admiraal, Cloudesly Shovel, het ongeluk, dat hy met zyn schip en 900 mannen te gronde ging. *Cambden's Britannia. Mercure Historique de l'an* 1707.

BISCHWEILER, een kasteel en stedeke in neder-Elzas, eene myle van Hagenau aan den Rhyn gelegen, heeft een tydlang den Paltsgrave van Birkenfeldt als een onderpandt onderworpen geweest. In den jare 1699 wierdt het door de krone van Zweden ingelost, en het hertogdom van Tweebruggen wederom ingelyft.

BISCIA, (LÆLIUS) een kardinaal, geboren te Rome in den jare 1575, den 15 Juny. Zyn vader, Bernardus Biscia, was een der geleertste rechtsgeleerden van zynen tydt, en bragt het verre in het burgerlyke en kanonyke recht. Hy was by de pauzen Clemens den VIII, Paulus den V, en Urbanus den VIII zo gezien, dat ze hem tot vele gewichtige zaken gebruikten. Van den laatsten ontfing hy in den jare 1626 den kardinaalshoedt. Voorts was hy een beminnaar der studien, hadt eene voortreflyke bibliotheek, en diende de geleerden zeer garen. Hy stierf den 19 November 1638. *Erythræi Pin.* III. *c.* 33. *Thomasin. Elog.*

BISCIOLA, (JOHANNES GABRIEL) een Jesuit, was de ouder broeder van Lælius Bisciola, van wien beneden. Hy maakte een uittrekzel uit de *Annales* van Baronius, en stierf te Ferrara den 8 February 1613.

BISCIOLA, (LÆLIUS) een Jesuit, geboortig uit Modena, was in de talen, geschiedenissen en philosophie zo wel, als de Godgeleerdheit, wel ervaren. Hebbende daar in met veel toejuiching onderwezen, wierdt hy tot bedieningen bevordert, en stierf in den jare 1629 te Milanen, in een hogen ouderdom. Zyne schriften zyn: *Horæ subsecivæ; Observationes Sacræ; Digressiones in Matthæum & Johannem; item in Epist. Pauli ad Rom. Gal. & Hebr.* enz. *Alegambe Bibl. Miræus de scr. sec. XVII.*

BISE, eene rivier in het oude Mark Brandenburg, niet verre van Garleben uit een binnen-Zee ontspringende, en beneden Zeehausen in de Elve vallende. Ze wordt anders de *Uchte* genaamt. Aan de zelve is de stadt Bismark gelegen.

BISEGLI, by de Latynen *Vigiliæ*, eene stadt gelegen in 't landschap Bari, in 't koninkryk van Napels, heeft een bisdom, staande onder Trani. Zy is aan zee gelegen, tusschen Trani, Molfetta en Bari.

BISELLIUM. Dus wierdt te Rome een stoel genaamt, zynde zo wyt, dat twee personen daar op konden zitten. Hy wierdt alleenlyk ter eere van die genen, die goede diensten aan den Staat gedaan hadden, door een opentlyk dekreet in het schouwburg, op de markt, en 't stadhuis gezet; waar op zy, daar komende, zich plaatsten, wordende uit dien hoofde *Bisellarii* genaamt. Men gaf daar door te kennen, dat zodanig een man zo goet was als twee mannen, en uit dien hoofde eene dubbele eere verdiende. *Chimentell. de honore Bisellii. du Fresne.*

BISERTA, eene grote en sterke stadt in 't Afrikaansche koninkryk Tunis, gelegen aan de Middelandsche zee, tusschen Carthago en Tabano, tegen over Bastion de France, en wordt voor het *Utica* der ouden gehouden. Thans is het een roofnest. *Joh. de Leon. Marmol. l.* VI *c.* 7. *enz.*

BISIGNANO, by de Latynen *Besidiæ, Desidiæ, Bisidianum, Bisinianum*, eene volkryke stadt in Calabria citra, een geweest in 't koninkryk van Napels, hebbende den name van een vorstendom, en een bisschop, die onmiddelyk onder den pausselyken stoel staat. Zy heeft voorts een slot, en legt op een heuvel, aan wiens voet de rivier Cotili voorby stroomt, en aldaar in de Crato valt. Eertyds was ze gelegen in het landt der Bruti. *Livius* gewaagt 'er van.

BISIUS, of BIESIUS, (NIKOLAAS) te Gent in Vlaanderen geboren in het jaar 1516, is een schrander philosooph, fraai dichter, en ervaren doctor in de medicynen te Loven geweest. De gronden zyner studien te Gent gelegt hebbende, en de geneeskunde machtig geworden, vertrok hy naar Spanje, en studeerde aldaar in de philosophie en welsprekentheit, waar na hy naar Loven keerde, en aldaar verscheide jaren achtereen de geneeskunst oeffende; waar na hy van keizer Maximiliaan tot zynen lyfarts beroepen zynde, derwaarts ging, en zo wel aan gemelden vorst, als zyne kinderen groten dienst gedaan heeft, en by de zelve in groot aanzien geweest is, genietende zeer grote vriendschap van Busbeecq, Crato, Lipsius, Sambucus, Stephanus Pighius, en andere geleerde mannen, die als toen aldaar in groten getale zich onthielden. Ook is hy aan dat hof den 10 April des jaars 1572, in den ouderdom van 56 jaren, overleden, niet zonder groot vermoeden van door zyne heimelyke vyanden vergeven te zyn.

De boeken, by hem geschreven en uitgegeven, voeren ten opschrift:

Oratio de laudibus literarum.
De dicendi arte libri II. Antverp. 1527 in 8.
De Universitate, sive de Physica atque universa natura Philosophia libri III. *cum prosa, tum carmine.* Ibid. 1556 in 4.
De Republica, sive de universa morum philosophia libri IV. Ibid.
De Opinionum varietate. Lovan. 1567.
Medicinæ Methodus. Ibid. 1564 in 8.
Theoria Medicinæ. 1558.
Commentarii eruditi in Galeni artem Medicam. Antverp. 1560.

Fr. Zweertii Athen. Belg.

BISNAGAR, een koninkryk in Asië, op het halfeilandt van Indië, aan deze zyde der grote rivier Ganges, wordt gezegt vyf andere koninkryken te behelzen, die van het zelve afhangen. Het is gelegen tusschen Malabar, Decan, en Golconda. Men vindt 'er zafieren, amethysten en andere kostelyke gesteentens. Het heeft den name van de hoofdstadt Bisnagar, ook Chandegu genaamt, zynde op een gebergte, met een sterk kasteel, gebouwt.

BISNOW is de naam eener secte onder de Banjanen in Indië. Zy noemen hunnen afgodt Ram, en eigenen hem eene huisvrouw toe. Hunne afgoden omhangen ze met goude ketenen, peerlen en allerlei edelgesteente. In hunne pagoden of tempelen zingen zy ter eere hunner goden, onder het danssen, en speelen op trommelen, pypen, kopere bellen en andere instrumenten. Hunnen afgodt schryven ze genen stadhouder toe, gelyk de secte Samarath doedt, maar geloven, dat hy alleen alles door zich zelve regeert. Zy leven van kruiden, veldvruchten, versche boter en melk. Hun beste gerecht zyn ingezoutene citroenen, met gember, look en mostaartzaat. Voorts dryven ze meest alle handel, zynde daar in zeer ervaren. Hunne wyven blyven na hunne doodt altydt weduwen. *Mandelslo Reis-beschr.*

BISSARIO, (MATTHEUS) een rechtsgeleerde, was geboortig uit eene adelyke familie te Vicenza in 't gebiedt van Venetië. Dit geslacht hadt het recht by de intrede des bisschops in de stadt Vicenza om hem tot aan zyn paleis te geleiden. Zy waren prachtig gekleed, en gingen te voet voor den bisschop, hebbende hunne bedienden achter zich. De outste leidde het paardt des bisschops by den toom. *Marzari Hist. de Vicenza.*

BISSING, BIESSING, BISSIN, een adelyk en vryheerlyk geslacht aan den Rhyn, in Bohemen, en in het vorstendom Anhalt, dat gezegt wordt zynen oorsprong uit Meissen te hebben. Becman noemt HANS *van Bissing* op Sagenstadt in het ampt Meissen, die nog in de XV eeuw geleeft heeft, als stichter dezer familie. Onder des zelfs zonen zyn merkwaardig, 1) CORNELIS die zyn geslacht in Meissen voortgeplant heeft, en van wiens nakomelingen zich zommige in 't gebiedt van Anhalt ter neder gezet hebben. 2) HENRIK, een stamvader der baronnen van Bissing in Bohemen en aan den Rhyn. Balbinus maakt in zyne tafel, van deze familie opgestelt, het begin van twee broederen, ZBINCO en HENRIK *Biessen* van Biessing, in den jare 1533. Onder de nakomelingen des eersten was HANS FREDERIK, keizerlyke overste, en onderrechter des ryks-hofgerechts te Rotweil in den jare 1644 tot baron gemaakt. Hy hadt zynen zetel te Schramberg, vier mylen van Rotweil gelegen, en teelde by eene van Nippenburg vier zonen en vier dochteren. De outste, FERDINAND KAREL, was in den jare 1676 als markgraaflyk Badensch hofmeester op reize; de drie jongeren studeerden te Parma. De voornoemde Henrik was onderrechter in Bohemen, en hadt ook vier zonen, van welke de outste, JOHAN WENTZEL, opper-muntmeester in 't voornoemde koninkryk van Bohemen geweest is, hebbende, nevens zyne drie broederen, verscheide kinderen. Van hen is afgestamt HANS ULRICH, vryheer van Bissing, overste onder keizer Ferdinand den II. Deze liet na KAREL HENRIK en JOHAN ERNST, waar van de eerste nog in den jare 1703 leefde, hoewel zonder kinderen; maar de laatste was in den jare 1703 overste over het keizerlyke voetvolk by Arnberg; en hadt eenen zoon en twee dochteren. In den jare 1686 was WENTZEL koninklyke hofrechter in Bohemen. *Becm. Anh. hist. l.* VII. *p.* 202. *Balbini Tab. Stemmat. p.* III.

BIS-

BISSUS (FRANCISCUS) van Palermo, een uitnement arts en philosooph, doorgeleert in alle wetenschappen, en deswegen wyt beroemt niet alleen in Sicilië, maar ook in Italië en elders. Hier door was hy by de vorsten en landvoogden van Sicilië in grote achting. Inzonderheit was hy in gunst by den markgraaf van Piscari Ferdinand de Avalos, onderkoning van Sicilië, die hem voor lyfarts gebruikte. Zyn naam was zo vermaart, dat de doodt dien niet heeft kunnen wegnemen: zodat als men te Palermo van iemandt sprak, die in de geneeskunde uitstak, men gemeenlyk zeide: *Het is een twede Bissus.* Uit zulk eene verdienste gebeurde het, dat Marcus Antonius Columna, onderkoning van Sicilië, hem in den jare 1580 aanstelde tot eersten arts van Sicilië, en de aangrenzende eilanden. In deze waardigheit in het volgende jaar door Philips den II, koning van Spanje, met een wytluftige bulle bevestigt zynde, deedt hy eene prachtige intrede te Palermo op den 29 November des jaars 1581, ingehaalt door een stoet van edelluiden, en den magistraat der stadt, alle te paardt. Deze waardigheit en welverdienden lof behieldt hy tot zyne doodt toe. By zyn vernuft voegde hy ook de vermakelyke letteroeffeningen, en kreeg daar door den lof van te zyn een deftig redevoerder en uitstekent dichter. Dus zyn de gedenktekens van zynen geest, zo in het Latyn, als in het Toskaansch, zo in dicht, als in ondicht, in de Akademie der *Accensi* te Palermo, waar van hy een lidt was, meenigmaal niet zonder toejuiching ontfangen. Dus is op kosten der stadt zeker toneelspel, door hem gemaakt, in den jare 1573 door bevel van den Raadt in de vastenavontsdagen vertoont. Hy stak uit in alle soorten van geleertheit, en, om 't al met een woordt te zeggen, hy hadt den voorgang van alle de geleerden, die in Sicilië waren. Hy stierf te Palermo op den 20 January des jaars 1598, en wierdt begraven in de kerke van St. Maria by de Franciskanen van den naauwen regel. Zyn lof wordt door *Baronius*, *Mattheus Bonia*, *Leonardus Orlandinus*, *Bartholomeus Bonannus*, *Fortunatus Fidelis*, en verscheide andere geleerde mannen opgehaalt. Hy heeft uitgegeven:

Apologia in curatione ægritudinis Ill. Francisci Ferdinandi Avalos Piscariæ Marchionis & Siciliæ Proregis munificentissimi. Te Palermo by Jo. Mattheus Maida, 1571, in 4.

Epistola Medica Paulo Refrifac de Erysipelate, te vinden in een boek gedrukt te Messine by Faustus Bufalinus 1589 in 8, voerende voor opschrift: *Responsiones Apologeticæ Pauli Crino in Apologiam Gerardi Columbæ*, daar men het oordeel over dezen brief vondt, nevens de verdediging des zelven.

Oratio in obitu Marchionis Piscariæ, Siciliæ Proregis, uit Baron. *de Maest. Panorm. l.* III. *p.* 117. In het boek, genaamt, *Rime degli Accademici Accesi di Palermo libro secundo pag.* 21 vindt men alleen eenige gedichten van hem in de Toskaansche tale geschreven.

Bibliotheca Sicula.

BISSUS, (FRANCISCUS) een priester van Palermo, zoon van den bovengemelden, een zeer geleert Theologant, wel bedreven in de menschelyke en Goddelyke wetenschappen. Hy was een welsprekent prediker, hebbende niet alleen in Sicilië, maar in alle de steden van Italië daar door eenen groten naam verkregen. Al wat iemandt tot een volmaakt kerkelyk persoon maken kan, was in hem in vollen overvloedt. Bevallig was hy in 't zeggen, luide en helder van stem, voorts wel gemaakt van lyf en leden; zodat hy den predikstoel beklommen hebbende, de harten der toehoorderen, als een andere Fransche Hercules, met ketenen aan zich wist te verbinden. Hy was vooral uit om de gemoederen aan te zetten tot de liefde Gods. Predikende van Christus lyden deedt hy al schreien wat 'er was. Hoe groot zyne welsprekentheit was, is hier uit af te meten, dat 'er, als hy in de hoofdkerk van Palermo voor de overheden van Sicilië predikte, zulk eene menigte van menschen daar naar toevloeide, dat men, zo dra de onderkoning ingetreden was, genootzaakt was de kerkdeuren te sluiten, en de lyfwachten des onderkonings daar voor te plaatsen om den drang af te keeren. Te Messine om het gerucht zyns naams ontboden om daar in de vasten te prediken; vondt hy eenigen, die dat zochten te beletten: maar hen biddende datze hem maar eene predikatie wilden toestaan, verkreeg hy zynen wensch. Hy predikte, en won hier door zulk eene genegenheit des volks, dat het, wel verre van zyne predikatien te willen missen, hem den ganschen vasten door met veel toejuiching hoorde. Even groten lof behaalde hy te Napels. Deze gaven bragten hem grote waardigheden aan: want hy is geweest Apostolisch protonotaris, en in den jare 1586 kanunnik der kerke van Palermo. Sedert wierdt hy ook in de zelve kerke aartsdiaken, en eindelyk zanger. Hy was in grote achting by de prelaten van Palermo: waarom Didacus de Haedo en Joannettinus Doria, kardinaal der Roomsche kerke, hem maakten tot hunnen algemenen stedehouder: by welke hy ook geweest is rechter en examinateur in het Synode. Lief en waart was hy by de heren, die Sicilië in 's konings naam bestierden. Vyfmaal is hy van hen verkoren tot gedeputeerden van 't ryk, en koninklyken huishouder, bediende ook voor eenige onderkoningen de heilige kerkzeden. De graaf van Albalisten maakte hem in den jare 1587 rechter der koninklyke Siciliaansche Monarchie; welk ampt hy met lof bekleedde tot het jaar 1589. Ten tweden male is hy in den jare 1597 van Johannes Vigintimillius, als die onderkoning van Sicilië was, tot de zelve waardigheden verheven. In den jare 1604 maakte hem Philips de III prioor der heilige Drievuldigheit: by wien de Raadt van Palermo aanhieldt, dat hy hem het bisdom der kerke van Patti wilde opdragen. In deze aanzienlyke bedieningen droeg hy zich met grote wysheit, vriendelykheit, en zinlykheit van zeden; zo dat hem niets liever was dan iedereen door weldaden te verplichten. Derhalven was 'er niemandt, die, door armoede geperst, of door andere zwarigheit gedrukt, toevlucht tot hem nam, zonder van hem geholpen te worden. Gedwongen door de wetten van het gerecht de schuldigen te straffen, matigde hy de straffen zodanig met goedertierenheit, dat zelfs de gestraften hem bedankten. Eindelyk by al de werreldt aangenaam, en alom beroemt, stierf hy in de stadt Careni op den 24 Augustus des jaars 1623; en te Palermo gevoert wierdt, hy buiten de stadt begraven. In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven:

Sermone nell' esequie generali del Regno di Sicilia celebrate nella Cattedrale della citta di Messina in morte del Re Cattolico Filippo II composto, e recitato d'ordine, ed in presenza dell' Excell. Sign. Duca di Macheda, Vicerè nell' anno 1598. *il di* 21. *di Novembre.* Te Palermo by Johannes Baptista Maringus 1598 in 4.

Sermone recitato nell' esequie dell' Excell. Sign. D. Bernardino de Cardinis Duca di Macheda &c. Vicerè di Sicilia. Te Palermo by den zelven, 1602 in 4.

Oratione nell' esequie generali del Regno di Sicilia per la morte della serenissima D. Margarita d'Austria, Regina di Spagna, composta, e recitata nella Cattedrale di Palermo alli 16 *di Febraro* 1612. By den zelven, 1612 in 4.

Hy heeft nagelaten twee boeken van predikatien voor den vasten, met de handt geschreven; een boek met sermoenen, en andere werken.

BISTONES waren een vermaart volk in Thracië, hebbende hunnen oorspronk van een out heldt, *Biston* genaamt, die by zommigen voor een zoon van Mars, by anderen voor een zoon van Cicon gehouden wordt. Zy waren zeer vaardig in 't schieten met pylen, en zeer wreet; waarom de oude dichteren, wanneer zy iemandt als zeer wreet beschryven willen, hem *Bistonius* noemen. Hunne voornaamste stadt was Bistonia. *Ovid. lib.* I. *de Ponto, eleg.* IV: *Stephanus de Urbib. Tacitus Ann.* III. 38. *Scholiast. Apollon. Tzetzes ad Lycophr. v.* 418.

BISTRITZ, eene stadt en een graafschap in opper-Hungarië, aan de rivier Gran, met de welke koning Ladislaus Postumus Johannes Hunniades, den voorstander der Hungarische vryheit, in den jare 1456 beschonken heeft. Zyn zoon Matthias omringde de stadt met muren en torens.

BISTRITZ. Zie NOSEN.

BISTRITZ, eertyds een Cistercienzer klooster in 't koninkryk van Bohemen; maar 't welk in den Hussiten-kryg verwoest is.

BISTRITZ, of WISTRITZ, eene kleine rivier in Slavonië, valt boven Verovitiza in de Drau. *Szent-Yvani Misc. dec.* III. *p.* 44.

BITBURG, eene stadt in 't hertogdom Luxemburg, op de grenzen van Trier, tusschen Vianden en Kylburg.

BITETTO, eene slecht bewoonde stadt in Bari, eene landstreek des koninkryks van Napels. Het bisdom aldaar behoort onder Bari, en bevat niets, buiten het gene binnen de muren der stadt gelegen is.

BITHIA, eene vrouw in Scythië, hebbende, zo men *Plinius* mag geloven, twee oogappels in ieder oog, en een zo scherp gezicht, dat ze daar door doden konde waar op zy maar staroogde.

BITHO, een broeder van Cleobis. Zie CLEOBIS.

BITHUS. Zie BACCHIUS.

BITHYNIE, eertyds een machtig koninkryk van klein-Asië. Ten Noorden hadt het den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee, ten Westen den Bosphorus van Thracië en den Propontus, ten Zuiden Phrygië en Mysië, en ten Oosten Paphlagonië. De voornaamste steden waren Chalcedonië, Nicea, Nicomedië, Heraclea, en Apamea. Het gansche gewest voert nu den naam van *Beksanail*, gelyk de steden nog hare oude namen hebben, hoewel een weinig verdraait, behalven Heraclea, dat den naam van *Pendarachi* aangenomen heeft. Toen eertyds Carthago onder de Romeinen bukken moest, nam Hannibal zyn toevlucht by Prusias, koning van Bithynië, hopende hem in zyne belangen te gen de Romeinen te zullen inwikkelen. Maar dit hem mislukkende, wierdt hy daar over zo wanhopende, dat hy zich, om van zyne vyanden ontslagen te worden, met vergif, het geen hy in een ring verborgen by zich droeg, van kant holp. Een der opvolgeren van Prusias zonder erfgenamen stervende, wierden de Romeinen 75 jaren voor Christus geboorte by erfenis meester van het gansche koninkryk. Hedendaags wordt het tot Natolië gerekent, omtrent de Zwarte zee en den Archipel. Het hadt eertyds zes machtige koningen, welker opvolgeren echter onzeker zyn, en kunnen maar van Alexander den Groten tot op Nicomedes den IV, omtrent 208 jaren, gerekent worden. Zekere Thraciër, genaamt Zipoëtes, wierp zich tot koning op van Bithynië, doch wierdt door Lysimachus gedood. Nicomedes de I, zyn zoon, was zyn opvolger, maar moest alvorens met zynen jonger broeder Zipoëtes een bloedigen oorlog voeren. Dezen volgde zyn zoon Zeiles, geteelt by Ditizele, die het koninkryk zynen broeder Prusias naliet; tot welken Hannibal vloodt: doch Prusias oordeelde het dienstiger te zyn, het met de Romeinen te houden; en wanneer hy in den jare 168 voor de geboorte des Zaligmakers derwaarts reisde, wierdt hy

wel ontfangen. Zyn zoon, Nicomedes Epiphanes, hebbende zynen vader omgebragt, regeerde langen tydt zeer gerust. Hem volgde zyn zoon Nicomedes de III, dien de Romeinen tegen Mithridates te hulpe quamen. Dezes zoon, Nicomedes de IV, was by Julius Cæsar in gunst; en in den jare voor de geboorte van Christus 76 zonder erfgenamen stervende, maakte hy de Romeinen tot erfbezitters zyner landen. *Strabo. Plinius. Appianus. Vellejus Paterculus. Florus. Dio. Pausanias. Ubbo Emmius. Scaliger. Petavius. Riccioli.*

BITIAS en *Pandarus* waren twee zonen van Alcanor, een Trojaan, en wierden van hunne moeder Hiera in geheiligde bosschen opgevoed. Naderhandt verzelden zy Eneas naar Italië, en wierden aldaar, na dat ze tegen de Rutulen dapper gestreden hadden, van Turnus geslagen. *Virgil. Æn.* IX. Onder de groten van Dido, koningin van Carthago, was insgelyks eene, met name BITIAS. *Virg. Æn.* IV. 742.

BITO, eene stadt en koninkryk in Nigritië, gelegen in Africa, wordt door het koninkryk Benin van het groot gebergte afgezondert, en paalt aan de koninkryken Tibeldera, Zanfara en Zegrey.

BITON. Zie CLEOBIS.

BITONTE, in 't Latyn *Budruntum*, eene kleine, maar volkryke stadt in Bari, eene landstreke van 't koninkryk Napels, voerende den tytel van een markgraafschap. Het bisdom aldaar behoort onder Bari.

BITSCH, een graafschap, palende in 't Oosten en Noorden aan Tweebruggen, in 't Westen aan het graafschap Sarwerden, in 't Zuiden aan de Elzas. Hertog Frederik de II van Lotharingen gaf het in den jare 1297 aan grave Everhard van Tweebruggen te leen, by wiens nakomelingen het omtrent 300 jaren gebleven is, wanneer graaf Jakob, de laatste van zynen stam overleden, en grave Philips van Hanau, die des zelfs dochter Margaretha Ludovica in huwelyk hadt, van Lotharingen daar mede beleent is. Doch de leenheer heeft naderhandt het zelve wederom bemachtigt. De hoofdstadt is insgelyks Bitsch, en heeft een sterk bergslot, het welk de Franschen uit kracht der Rastadsche vrede inruimen en slechten moesten. *Spener. Hist. insign. illustr.*

BITSCHEN. Zie PITSCHEN.

BITSCHIUS (KASPAR) wierdt in den jare 1579 te Hagenau van geringe ouders geboren. Hy studeerde te Straasburg, en wierdt aldaar eerst hoogleeraar der geschiedenissen, naderhandt der rechtsgeleerdheit. Hy stierf in den jare 1637 te Straasburg, daar hy eerste professor in de rechten was; en graaflyke Hennebergsche raadt. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar onder inzonderheit zyne *Commentarii ad Jus Feudale* beroemt zyn. *Witte in Ist. Dec.* II.

BITTERFELDT, eene stadt en een ampt in den keur-Saxischen kreits, behorende tot het graafschap Brene. Het is gelegen aan de Mulda, niet verre van daar de Lubbe in de zelve valt, alwaar men van Halle naar Wittenberg gaat. Hertog Christiaan, stichter der Merseburgsche linie, heeft ze volgens uiterste wille van zynen vader Georg den I, keurvorst van Saxen, in den jare 1652, en volgens 't vergelyk, door hem met zyne drie broederen in den jare 1657 gemaakt, nevens andere landen verkregen, en op zyne nakomelingen gebragt, die nog in 't bezit daar van zyn. *Sachs. und Schwed. Staats-cantzeley p.* 20. *Zeileri Topogr. Sax. sup.*

BITUITUS, koning der Arverni, leefde in den jare 125 vóór de geboorte van Christus. Hy stelde 100000 man tegen de Romeinen in 't veldt, doch wierdt door de zelve by de Iser in 't Dauphiné, nevens de Allobrogen, geslagen, en met zynen zone Cangentianus gevankelyk naar Rome gebragt. Zommigen melden, dat hy aldaar gevankelyk gehouden wierdt. Anderen getuigen, dat Cn. Domitius, door wien deze oorlog geëindigt is, hem door verraadt gevangen heeft genomen, en dat zulks door den Roomschen raadt zo verachtelyk is opgenomen, dat men Bituitus naar Alba gezonden heeft. *Plin. l.* VII. *c.* 50. *Vellej. Paterc. l.* III. *Oros. l.* V. *c.* 13. *Florus l.*III. *c.*2. *Eutrop. l.* IV. *Val. Max. l.* VI. *c.* 6. *ex.* 3.

BITURIGES. Zie BERRY.

BIVAR, (FRANCISCUS) anders *Bivarius* en *Vivarius* genaamt, was een Cistercienser monnik van Madrid. Hy leeraarde de Philosophie en Theologie, wierdt naderhandt als procureur generaal naar Rome gezonden, en stierf na zyne wederkomste in den jare 1636. Men heeft van hem eenige levens der Heiligen; een boek van de vermaarde mannen der Cistercienser orde, *de Incarnatione*; Commentariën over de *philosophie* van *Aristoteles*, enz. Hy gaf ook *Dextri Chronicon*, nevens een *Commentarius*, in 't licht; en van zommigen beschuldigt zynde over diefstal en bedrog, schreef hy een *Apologeticus* tegen Pennot, Raderus, Miræus en anderen. *De Visch Bibl. Anton. Bibl. Manriquez T.* II. *Annal. Cisterc. ad an.* 164. *Henriquez. Hendreich.*

BIVAR, eene stadt in Slavonië, een landschap van Hungarië, gelegen op een eilandt, genaamt Metabar. *Maty Dict.*

BIVERO. Zie VIVERO.

BIVOENSIS, (MICHAEL ANGELUS) een geleert Franciskaner, en Gardiaan der orde. Van hem gewaagt Petrus Tognolectus *in Parad. Seraphico par.* 1. *l.* 5. *c.* 1. *p.* 577. Hy heeft een werk geschreven, genaamt:

Chronologia, vel potius Chrono-Stromologia Domini nostri Jesu Christi, & parentum ejus, juxta seriem a divo Luca exhibitam; in qua ab Adamo usque ad Christum Dominum brevis compilatio demonstratur. In qua etiam D. Anna ab impostura trium virorum evidentissime defenditur. Ms. in 4. *Bibl. Sicula.*

BIVONA, eene kleine stadt in de valleië Mazara in Sicilië, dragende den name van een hertogdom, gelegen tusschen twee rotzen, twee mylen benoorden de stadt Calatabellota. *Maty Dict.*

BIZARUS, (PETRUS) een Italiaan, geboortig van Sentina, een slot in 't hertogdom van Urbino gelegen, heeft zich eerst langen tydt in Engelandt en Vrankryk, en naderhandt te Antwerpen opgehouden, en is van den jare 1573 tot 1583 in dienst van keurvorst Augustus van Saxen geweest. Het jaar van zyne geboorte, en dat van zyne doodt is onbekent. Hy heeft verscheide historische werken nagelaten, als:

Senatus Populique Genuensis Rerum, domi forisque gestarum, Historiæ atque Annales. Antw. 1579, in fol.
Bellum Cyprium inter Venetos & Turcas. Antw. 1583, in 8.
Descriptio belli Pannonici sub Maximiliano II. Basel 1573, in 8.
De Motibus Belgicis, & aliis Europæ fatis. Basel 1573, in 8.
Historia rerum Persicarum. Frankf. 1607, in fol.
De optimo Principe.
De bello & pace.
Pro philosophia & eloquentia.
Varia Poëmata.
Hendreich. Historische Boekzaal door Joh. Hubner en Joh. Lod. Schuer III Honderd.

BIZEBANI is een naam, die aan de stommen van 't Turksche hof gegeven wordt. *Ricaut. de l'emp. Ottom.*

BIZES, het hoofdt der volkeren op 't eilandt Naxos, bezat omtrent eene onbepaalde macht, doch nam den tytel eens konings niet aan. Hy wordt gezegt de kunst, van marmer te doorzagen, en tafelen daar van te maken, gevonden te hebben. *Pausan. l.* V.

BLACK of liever BLACKE, een Engelsch admiraal, wierdt tot deze waardigheit verheven in den jare 1649, na den grave van Warwik, sloeg in den jare 1652 dikwils tegen de Hollanders, en wierdt in den jare 1653 in een zeeslag gewond. Wanneer in den jare 1655 de vrede met Hollandt getroffen wierdt, vertrok hy met 25 schepen naar Africa, om Tunis te bombarderen, verbrandde 9 Turksche schepen, die daar lagen, en liet, na dat hy met 1200 mannen geland was, 3000 Turken nedermaken. Van daar trok hy naar Algiers en Tripoli, en dwong die roofnesten, alle Engelsche slaven uit te leveren. Daar op zeilde hy naar Cadix, alwaar hy in den jare 1656 de Spaansche vloot sloeg, en hen twee ladingen zilver afnam. Hem wierdt uit dien hoofde door die genen, die het met het parlement hielden, met bewilliging van den protector, een kostbaar juweel toegezonden; ook zoude hy meer vereeringen ontfangen hebben, ten ware hy in den jare 1657 gestorven was. *Du Verdier hist. d'Angleterre. du Chesne. Skynner. troub. d'Angl.*

BLAARCOM, een Hollandsch dorp van Gooilandt. Zie BLARIKOM.

BLAARTHEM, of BLARTHUM, drie quartier uurs gaans van de stadt Eindhoven in Kempenlandt, een quartier van de meiërye van 's Hertogenbosch, is een fraai en welbetimmert dorp tusschen de riviertjes de Dommel en de Gender, alwaar wel eer een huis van den zelven naam plag te staan, dat door de gedurig hier om heen gevoerde oorlogen ten grootste gedeelte verfleten is. Dit dorp maakt met Zeelst en Velthoven te zamen een dingbank uit, waar in wegens Zeelst drie, wegens Velthoven twee, en wegens Blaarthem mede twee schepenen te recht zitten. Velthoven en Blaarthem worden te zamen van een predikant bedient, die onder de classis van Peel- en Kempenlandt behoort. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I.*

BLACADER. Dus wordt zekere baronny in Schotlandt genaamt, gelegen in 't graafschap Barwik, gevende haren name aan eene oude ridderlyke familie, waar van zekere erfgename met een edelman, bygenaamt Hume, trouwde; wier nakomelingen nog heden in 't bezit dezer baronnye zyn, en die Karel de I den rang van ridder en baronnet gegeven heeft. *Moreri in 't Engelsch.*

BLADEL, een dorp van de meierye van 's Hertogenbosch in 't hertogdom Brabant, in het quartier van Kempenlandt, legt tusschen den Aa-en Reuselstroom, derdehalf uur van de stadt Eindhoven. Het zelve maakt met Reusel en Netersel eenen dingbank, welkers schepenen by den hoofdschout van het quartier van Kempenlandt, als schout van die plaatsen, gestelt worden, hebbende Reusel drie, Bladel drie, en Netersel mede drie schepenen. Bladel heeft vier uithoeken, of onderhorige buurschappen, als de Langeloop, Helekker, de Schyve, en de Zwertekker, nevens een watermolen op den Reuselstroom. Digt by Bladel heeft men nog voor weinige jaren het vervalle muurwerk, kelders en graften van een out koninklyk paleis gezien, dat eenigen menen van de Fransche koningen gebouwt te zyn, en Hoogsel, wegens het verheve paleis, genoemt te zyn geweest. In het geestelyke behoort Bladel onder het Synode van Gelderlandt, en wordt te gelyk met Hapert en Reusel van een predikant bedient, staande onder de klassis van Peel-en Kempenlandt. *J. le Roy Not. Marchionat. S. R. I. Histor. Episcopat. Antverp.*

BLADENDOWN. Zie BLEADON.

BLADNOC, eertyds *Devia*, eene rivier in Schotlandt, lopende door 't graafschap Galloway, en zich tusschen de stadt Withern, en de kleine golf Ferrytown in de Iersche zee ontlastende. *Maty Dict.*

BLADUDUS de IX, bygenaamt *Magus*, koning der Britten in Engelandt, volgde op zynen vader Buditrasius. Hy liet te Stau-

Stauford een collegie bouwen, en professoren van Athenen derwaarts komen: want hy was niet alleen in de wis-en zwarte kunst ervaren, maar onderwees ook anderen daar in; waarom men zegt, dat hy dikwils andere gedaantens aangenomen heeft, onweêr verwekt, en zich vleugelen gemaakt, om in de lucht te vliegen, maar het welk hem mislukte, vallende uit de lucht, en plotselyk stervende. *Pitseus de illustr. Angl.*

BLAENA, eene vruchtbare landstreek in 't koninkryk Pontus, wordende door de rivier Amnias bewatert. Hier sloeg Mithridates Eupator door zyne veldheren het leger van Nicomedes, koning van Bithynië, en dwong de zelve het landt te ruimen, en naar Italië te vluchten. *Strabo.*

BLÆRUS, (JOANNES) prioor van sint Jakobs klooster binnen de stadt Luik, was van geboorte een Brabander, uit het stedeke Diest. Hy leide een voorbeeldig leven, en liet weinig tydt buiten zyne klooster-bestieringe ledig voorby gaan, maar oeffende zich dagelyks op gezette tyden in Godgeleerde boeken. Dus viel hy eindelyk ook aan 't schryven, en heeft onder anderen te Douay by Balthazar Bellerus laten drukken:

Historia revelationis B. Julianæ Cornelienfis divinitus factæ, & institutionis festi venerabilis Sacramenti.

BLÆSUS, (JUNIUS) een voornaam Romein, en neef van Sejanus, hadt als legaat drie legioenen in Pannonië. Deze verwekten een opstandt, doch die weder gestilt wierdt, wanneer Drusus, neef van Tiberius, in 't leger aanquam. Naderhandt wierdt hy tegen Tacfarina in Africa gezonden, sloeg den zelven, en behaalde niet alleen de eere van de zegepraal, maar ook den tytel van *Imperator*. Deze eere was ten tyde der Roomsche vryheit zeer gemeen; maar wierdt naderhandt, onder de regeering van Augustus, maar aan weinigen, en, onder die van Tiberius, aan dezen Blæsus het laatst toegestaan. Hy wierdt vervolgens een tydlang stadhouder in Africa: maar wanneer Sejanus in ongunst by Tiberius viel, verloor hy mede des zelfs gunst. *Tacit. Annal. l.* III.

BLAIN, of BLAVUS, (PETRUS) een Fransch kardinaal, uit het bisdom Mende, gelegen in Givaudan, geboortig, en een bloedverwant van paus Urbanus den V, was in geestelyke en wereldlyke dingen wel ervaren. Hy quam kort voor de doodt van Clemens den VII te Avignon, en voegde zich by den tegenpaus Benedictus den XIII, anders Petrus de Luna genaamt, die hem eerst referendaris, naderhandt, den 24 December 1396, kardinaal maakte. Doch Blain verliet zich niet langer op hem, en begaf zich in den jare 1408 op het Concilie van Pisa, alwaar hy onder het getal der rechte kardinalen aangenomen wierdt. Hy stierf te Avignon den 12 December 1409. *Frison Gall. purp. Aubery hist. des Card. le Roche Pozay nomencl. Card. Victorell. Ciaconius.*

BLAINVILLE, eene kleine stadt in Lotharingen aan de Murte, een uur van Luneville.

BLAINVILLE. (MARQUIS VAN) Zie COLBERT.

BLAKEMBURG, een groot vlek, met een kasteel, op de grenzen van Halberstadt. Het is het hoofdt van een graafschap, door de hertogen van Brunswyk in den jare 1599 onder hun gebiedt gebragt, na de doodt van Johan Georg, laatsten grave van Reinstein. *Bourgon Geogr. Hist.*

BLAKWATER is 1) eene rivier in Ulster, een landstreke van Ierlandt, vallende in de zee Neaugh, of Zaugh, en in Logh Sidney; 2) eene rivier, mede in Ierlandt, in 't landschap Mounster, lopende door de Bay van Youghal in zee; 3) eene kleine rivier in Engelandt, in 't landschap Essex, lopende in de Duitsche zee.

BLAMONT, eene stadt, nevens een sterk kasteel, in het graafschap Mompelgard, twee mylen van de hoofdstadt op een rots gelegen; zynde sedert den jare 1506 onder het gebiedt des hertogs van Wurtemberg. Deze heeft ze van den grave van Neufchatel gekocht.

BLAMONT. Zie BLANMONT.

BLAMPIN, (THOMAS) was in Picardyë geboren, en quam in den jare 1659, in het 18 jaar zyns ouderdoms, te Rheims in de Congregatie van S. Maur. Hy was een geleert man, en hadt de kerkvaders naarstig gelezen, gelyk uit zyne keurlyke aanmerkingen, en voorredenen, by de werken van Augustinus gevoegt, klaarlyk blykt. Hy stierf in den jare 1710 te Fleury, nadat hy kort te voren in het klooster van den H. Remigius te Rheims de bediening van prioor bekleed hadde. *Pez. Bibl. Bened.*

BLANC, (ANDREAS) een Jesuit, van Genua geboortig, heeft in den jare 1642, onder den naam van *Candidus Philothetus*, een werk tegen den *Probalismus* uitgegeven. Doch hy is het niet alleen, die in Italië tegen die leere geschreven heeft: want *Paulus Comitolus*, mede een Jesuit in Italië, heeft reets in den jare 1609 daar tegen geschreven; het welk blykt uit de *Antiprobalismus* van den vader *Gisbert*, provinciaal der Jesuiten in Provence, welk werk in den jare 1703 te Parys gedrukt is.

BLANC, (EUDO, of OTTO DE) genaamt *Aleranus*, kardinaal en bisschop van Porto, was geboortig van Casal, uit den huize der markgraven van Montferrat, en maakte zich door zyne geleertheit, kennis in de wiskunst en andere hoedanigheden aan het Roomsche hof zo bemint, dat Gregorius de IX in September 1227 hem den kardinaalshoedt gaf, en hem in 't volgende jaar als legaat naar Duitschlandt tegen keizer Frederik den II zondt, hoewel hy daar niet veel uitvoerde. Wanneer hy te Luik aanquam, was het volk tegen hem zo verbittert, dat hy zich op een kasteel op het landt tot zyne veiligheit begeven moest. Naderhandt begaf hy zich naar Denemarken, en van daar wederom naar Duitschlandt, alwaar hy een provinciaal Concilie wilde houden. Maar de vorsten en bisschoppen zulks belettende, moest hy onverrechter zake vertrekken. In den jare 1235 wierdt hy als legaat naar Engelandt en Schotlandt gezonden; maar willende op zyne te rug reize te Genua in 't schip treden, wierdt hy door de keizerschen gevangen genomen, en niet voor den jare 1243 op vrye voeten gestelt, wanneer paus Celestinus overleden was. Hy was by de verkiezing van Innocentius den IV, die hem het bisdom Porto gaf. Dezen volgde hy naar Vrankryk, en was op het generaal concilie te Lyon, en stierf aldaar in den jare 1251. Men heeft van hem eenige Astrologische werken. *Ciac. in vit. pont. Villani l.* VI. *c.* 82. *la Roche. Pozay. Aubery. enz.*

BLANC, (GERARD) een kardinaal, was geboortig uit het hertogdom Parma, en een boeren zoon. Hy wierdt eerst leermeester van de kinderen eens edelmans, met welke hy naar Bononië trok, en zich zo wel in de rechten oeffende, dat hy in korten tydt aan 't hof van Rome als advokaat leefde. Hier wist hy zich in zulk een aanzien te brengen, dat hem Nikolaas de III met den kardinaalshoedt vereerde, en hem tot Karel, koning van Napels en Sicilië, zondt, om hem tegen Petrus, koning van Arragon, behulpig te zyn. Hy stierf in den jare 1302, den 1 May. *Garimbert l.* IV. *de vit. Pontif.*

BLANC, (HUGO) of CANDIDUS, een kardinaal, geboortig van Trente, maakte zich door zyne kennis in de philosophie en rechtsgeleertheit zo vermaart, dat hy door Leo den IX in den jare 1049 tot kardinaal gemaakt wierdt, tegen wien hy zich echter naderhandt aankantte. Hy stierf in den jare 1096, nalatende eene *Apologie*, waar in hy zich verdedigt, waarom hy de party van Clemens den III omhelst hadde. Te voren hadt hy zich Alexander den III onderworpen, van wien hy als legaat naar Spanje was gezonden; alwaar hy, naar 't getuigenis van Mariana, de Gothische wetten afschafte. Hy wierdt *le Blanc* of *Candidus* genaamt wegens zyne witte kouleur in 't aangezicht. *Baron. ad an. C.* 1080. *Onuphr. Ciacon. Aubery.*

BLANC, (LODEWYK LE) heer van Beaulieu, een beroemt Hervormd Godgeleerde, en predikant te Sedan in de XVII eeuwe, heeft zich inzonderheit door zyne Disputen vermaart gemaakt, de welke eenige malen in Engelandt byeen in druk zyn uitgegeven, en waar in hy van de gewigtigste Godgeleerde stoffen met eene zonderlinge kracht en geleertheit handelt, zoekende voornamentlyk de verkeerde opvatting der woorden zeer wyslyk weg te nemen, schoon hem zommige onverstandigen den naam van een valschen broeder en bedekten Roomschgezinden, of Papist, valschelyk hebben zoeken te geven. Hy is in den jare 1675 overleden. Zyne vrouw heeft met grote standvastigheit de laatste vervolgingen in Vrankryk uitgestaan; maar zyn broeder, raadt in het presidiaal te Sedan, heeft zyne nieuwe belydenisse wel twee malen ondertekent, maar naderhandt twee malen getracht om naar Hollandt te vluchten: doch hy wierdt beide malen daar op betrapt, en hem de straffe, van op de galeien te dienen, uit zonderlinge gunst des konings, quyt gescholden.

BLANC (PETRUS, of PERINUS de II,) was uit den huize der heren van Blanc in Touraine, en leefde in den jare 1400. Zyne sterkte maakte hem aanzienlyk. Hy deedt den Franschen grote diensten tegen Engelandt; want hy hadt het bevel over den arrierban van zyne provincie, en was by verscheide veldslagen vooraan in 't gevecht. Onder de regeering van Karel den II gaf hem de hertog van Bourbon de gehele landstreke aan de rivier Allier tegen de Burgondiërs en Engelschen te beschermen, in welke bediening hy zich dapper toonde: ook behaalde hy grote eere by de verovering der stadt S. Pierre le Moutier, alwaar hy de voorhoede geboodt, en daar mede een bastion beklom, dwingende de stadt tot de overgave. Voorts bragt hy veel toe tot de overgave van Cussy, droeg zich ook in andere gelegenheden zeer dapper. *Souliers Nob. de Touraine.*

BLANC (THOMAS LE) was van Vitry uit Vrankryk geboortig, en nam in den jare 1617 de orde der Jesuiten aan. Negen jaren leeraarde hy de philosophie, voor al eer hy hoogleeraar in de Hebreeusche tale, en naderhandt in de Godgeleerdheit wierdt. Behalven vele kleine Theologische schriften heeft men van hem een *Commentarius* over de Psalmen; en wanneer hy bezig was eenige Commentarien over de redevoeringen van *Cicero* in vier stukken in folio uit te geven, stierf hy in den jare 1669 te Rheims. *Alegambe Bibl. S. J.*

BLANC (VINCENTIUS LE) van Marseille, begon in den jare 1565, zynde maar twaalf jaren out, te reizen, en reisde 48 jaren lang door alle wereldgewesten. Zyne reisbeschryving is nog voorhanden.

BLANC, (WILHELM) bisschop van Toulon, neef van een anderen Wilhelm, die bisschop was van Grasse. Hy was geboortig van Toulouse, en aldaar kanselier der universiteit. In den jare 1571 wierdt hy ingewyd, was in de vergadering der geestelykheit te Blois, voerde het vikariaat van 't legaatschap van Avignon, en stierf aldaar in den jare 1588. Hy hadt eene grote wetenschap van talen en geschiedenissen; ook vertaalde hy de Historien van *Dio* van Niceen, door *Xiphilinus* in een kort begrip gebragt, als mede eenige andere tractaten uit het Griekseh in 't Latyn. In de Fransche tale schreef hy van den ongehuwden staat; van de Sacramenten; enz. *Vauprivas Bibl. Sammarth. Gall. T.* II. *Hendreich.*

BLANCA van Valois, was eene dochter van Karel, grave van Valois, en zuster van Philippus Valesius, koning van Vrankryk,

ryk. Zy wierdt verlooft in den jare 1330, nog naauwlyks zeven jaren out zynde, aan Karel van Luxemburg, die onder den name van Karel den IV keizer geworden is, wanneer zich de zelve aan 't hof van Vrankryk ophieldt Zy baarde hem naderhandt verscheide kinderen, als Margareta, gemalinne van Lodewyk, koning van Hungarië; Elisabeth, gemalinne van Albert den II, hertog van Oostenryk; Catharina, insgelyks gemalinne des hertogs van Oostenryk, Rudolf den IV, en Anna, gemalinne van Otto van Beyeren. Hoewel anderen haar maar twee dochteren, doch de overige kinderen aan de twede gemalinne van Karel den IV toeschryven. Zy stierf in den jare 1348.

BLANCA, Koninginne van Vrankryk, was eene dochter van Alfonsus den IX, koning van Castilië, en wierdt den 23 May 1200 aan Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk, ten huwelyk gegeven, en nevens hem den 6 Augustus 1223 gekroont. Zy baarde hem onder andere kinderen Lodewyk den IX, bygenaamt de Heilige. Deze was maar twaalf jaren out, wanneer zyn vader stierf. Zy voerde derhalven de voogdy over hem, nevens de regeering des koninkryks, tot dat hy het 21 jaar bereikt hadt, en, volgens het gebruik van die tyden, meerderjarig was. Zy hadde ook vele wederwaardigheden, en daar ontstonden dikwils onlusten in het ryk; die ze echter met veel voorzichtigheit en beleidt wist te stillen. Inzonderheit gebruikte ze de liefde, die Thibaldus, grave van Champagne, en naderhandt koning van Navarre, haar toedroeg, daar toe, dat ze hem van alle moeite tegen den koning afhieldt, en door hem den opstandt der overige vasallen dempte. Doch het is waarschynlyk, dat ze dien grave maar met enkel hope gepaait heeft. Zie THIBALDUS, koning van Navarre. Zy eindigde ook gelukkig den oorlog tegen de Albigenzen. Zie RAIMUNDUS den VII, grave van Thoulouse. Wanneer Lodewyk de IX eenige jaren, sedert hy de regeering hadt aangevaard, naar 't H. Landt trok, namentlyk in den jare 1248, stelde hy zyne moeder weder als regentinne aan, doch nam zyne gemalinne met zich, alzo zy met zyne moeder, die al te heerschzuchtig was, niet wel overeen quam; en Blanca toonde wederom hare bequaamheit in 't bestieren van 't koninkryk. Zy stierf den 1 December 1252, vooraleer de koning uit het H. Landt wedergekeert was. *Joinville Chron. du Roy S. Louis. Guil. de Nangiaco gesta S. Ludov. IX. Histoire de S. Louis. d'Auteuile Hist. de Blanche. Varillas minorenn. de S. Louis. Bayle.* Zie LODEWYK de IX, koning van Vrankryk.

BLANCA, gravin van Burgundië, koningin van Vrankryk, was eene dochter van Otto den IV, grave van Burgundië, en Mathildis, gravin van Artois. In den jare 1308 wierdt ze aan Karel van Vrankryk, grave de la Marche, ten huwelyk gegeven, die naderhandt onder den name van Karel den IV koning wierdt; wiens broeder, Philippus de V, Johanna, ouder zuster van Blanca, tot zyne gemalinne hadt. Beide wierden ze van overspel met Philippus en Waltherus van Launoy, twee broederen, beticht, en overtuigt. De beide overspeelders wierden levendig gevilt, over een versch afgemaait landt gesleept, en aan beide armen aan de galg gehangen. Blanca wierdt op het kasteel Gaillard d'Andeli gezonden, en onder voorwendzel van al te naauwe bloedverwantschap uit het huwelyk gestoten, in den jare 1322. Eindelyk gaf ze zich in de abdy te Maubisson, en nam het nonneleven aan. *Sammarth. hist.* van *France. Mezeray.*

BLANCA van Vrankryk, koninginne van Bohemen, was eene dochter van koning Philippus den Stouten, en Maria van Brabandt. Haar eerste gemaal was Johannes van Namur, outste zoon van Guido, grave van Vlaanderen; maar de andere, Johannes van Avesnes, grave van Ostrevandt. Eindelyk wierdt ze ten derden male in den jare 1299, op de zamenkomst van keizer Albert den I en Philippus, koning van Vrankryk, te Vaucouleur in Burgundië, aan Rudolf den III, koning van Bohemen, zoon van keizer Albert, ten huwelyk gegeven, die naderhandt te Parys het byleger hieldt. Zy stierf te Wenen in den jare 1305. *Birkens Eeren-spiegel l.* II. *c.* 7. *en* 8.

BLANCA van Vrankryk, koningin van Castilië, was eene dochter van Lodewyk den Heiligen, en Margareta van Provence. Zy was te Jaffa in Syrië in den jare 1252 geboren, en in den jare 1266 aan Ferdinand de la Cerda, Infant van Castilië, outsten zoon van koning Alfonsus den X, belooft. In den jare 1269 wierdt te Burgos het byleger gehouden. Uit dit huwelyk wierdt Alfonsus, heer van Lunel, en Ferdinand, heer de Lara, geboren, zynde door hunnen grootvader van 't ryk berooft. Maar wanneer Ferdinand in den jare 1275 te Valladolid gestorven was, keerde de koningin Blanca wederom naar Vrankryk, bouwde te Parys een gedeelte der Barvoeter kerk in de voorstadt S. Martel, en leefde aldaar in 't koninklyke huis. Zy stierf den 17 Juny 1320.

BLANCA van Bourbon, koningin van Castilië, was de dochter van Petrus den I, hertog van Bourbon, en Isabella van Valois, zuster van Lodewyk den II, hertog van Bourbon. Zy was schoon en schrander, en wierdt in den jare 1352, in het 14 jaar hares ouderdoms, aan Petrus, koning van Castilië, ten huwelyk gegeven; van wien ze niet alleen wredelyk gehandelt, maar ook op aanraden van Johanna de Padilla, zyne byzit, na eene langdurige gevangenis, in den jare 1361 te Medina Sidonia door vergif omgebragt wierdt. *Sammarth. hist. de Fr. Mariana l.* XVI. XVII. *Mezeray.*

BLANCA van Artois, koninginne van Navarre, was eene dochter van Robert den I, koning van Vrankryk, grave van Artois, en Mathildis van Brabandt. In den jare 1269 wierdtze door vergunninge van den paus aan Henrik den I, toegenaamt de Dikke, koning van Navarre, en grave van Champagne, ten huwelyk gegeven; die by haar Johanna teelde. Deze wierdt van koning Philippus den Schonen ten huwelyk genomen. Wanneer de koning van Navarre in den jare 1274 overleden was, wierdt Blanca de gemalinne van Edmund van Engelandt, grave van Lancaster. Zy stichtte de abdy der Cistercienzer nonnen te Argensoles, en stierf te Parys den 2 May in den jare 1302. *Sammarth. Oihenart.*

BLANCA, koningin van Navarre, was eene dochter van Karel den III, toegenaamt de edele, koning van Navarre, en Eleonora van Castilië. Hoewel zy het zesde kindt dezes konings was, erfde ze nochtans in den jare 1425 alle des zelfs landen. Nog zeer jong zynde wierdt ze aan Martinus van Arragon, koning van Sicilië, verlooft. Deze in den jare 1409 gestorven zynde, trouwde ze met Johannes van Arragon, hertog van Pennafiel, die naderhandt koning van Navarre en Arragon geworden is. In den jare 1429, den 15 May, wierdt ze te Pampelona gekroont, en stierf in Castilië den 1 April 1441. Hare kinderen waren Karel, prins van Viane, en twee dochteren, zynde de outste, ook Blanca genaamt, aan Karel, koning van Castilië, te Valladolid in den jare 1440 uitgehuwt, maar door de uitsprake van den paus, in den jare 1453, wederom verstoten. Zy stierf zonder kinderen te Lescar in den jare 1464. *Surita l.* XII. *Mariana l.* XXII. *seq. Oihenart not. utriusque Vascon. Galland. Mem. de Navarre. Sammarth. hist. Geneal.*

BLANCA, huisvrouw van Baptista de la Porta, burger van Padua, maakte zich door hare kuischheit en dapperheit vermaart. Zy begaf zich met haren man in den jare 1233 naar Bassana, in het Tarviser Mark, wanneer deze derwaarts gezonden wierdt, om het bevel over de bezetting te voeren, en de plaats dapper tegen den dwingelandt Azzolini beschermde. Maar wanneer de stadt eindelyk door verraadt ingenomen was, en Baptista de la Porta onder de doden gevonden wierdt, liet Azzolini Blanca gebonden voor zich brengen. Hy, willende haar overweldigen, kon tot zyn voornemen niet komen; want zy sprong uit een venster, en ontquam het. Doch weder gegrepen zynde, en nog heviger gedrongen wordende om zynen wille te doen, verzochtze, haren overleden man nog maar eens in zyn graf te zien; het welk haar toegestaan zynde, sprong zy in 't graf, en liet den lyksteen op haar hoofdt vallen, waar door het zelve verplettert wierdt. *Scardeon hist. Patav. l.* III.

BLANCARDUS. (NICOLAUS) Zie BLANKAART.

BLANCHEFORT, (GUIDO VAN) de een en veertigste grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem te Rhodus, was een zoon van Guido van Blanchefort, heer van Bois-Lami, en van de souveraine van Aubusson, zuster van Petrus van Aubusson, die ook grootmeester en kardinaal geweest is. Hy wierdt na de doodt van Emericus van Amboise, die voorviel op den 13 November 1512, verkoren, hebbende sedert den jare 1497 het grootprioorschap van Auvergne bekleed. Maar te Nizza scheep gaande, om naar Rhodus te zeilen, stierf hy onderweegs naby het eilandt Zante den 24 November 1513, hebbende Fabricius de Caretto tot zynen navolger. In dit jaar bezwaarden zich de opperhoofden der natien, dat Emericus van Amboise drie leliën in marmer boven de poort, op het bastion, by het paleis door hem geplaatst, hadt laten graveren; waar uit het scheen, als of hy aan de kroon Vrankryk eenige superioriteit hadt toegestaan. Eindelyk wierden na veel twistens deze leliën, op het bevel van den raadt, afgenomen, en boven het quartier van Vrankryk geplaatst, en den anderen natien toegestaan, hunne wapenen op te hangen. *Bosio hist. de l'ordre de S. Jean de Jeruf. Naberath privileg. de l'ordre.*

BLANDIAC, een vlek in het bisdom Usez in Languedok, alwaar Johannes de Blandiac, bisschop van Nimes, en naderhandt kardinaal, geboren wierdt. Zie JOHANNES DE BLANDIAC.

BLANDIN, eene Benedictyner abdy, door den apostel der Nederlanden, S. Amandus, in den jare 608 op den Blandinberg naby Gent gesticht. Het is thans eene van de vier vrye en voornaamste abdyen in de Nederlanden. *Miræus de Orig. Monast. l.* II. *Bucel. Monast. Germ.*

BLANDINA, eene martelaresse, die in den jare 177 te Lyon geleden heeft, en van welke in een brief der kerken van Vienne en Lion by Eusebius *Hist. Eccl. l.* V gewag gemaakt wordt.

BLANDRATA, (GEORG) een Italiaansch arts, geboortig uit het graafschap Saluzzo, was wegens zyne dwalingen in 't stuk van den Godsdienst vermaart. Hy hadt zich reets in Polen en Zevenbergen door zyne kennisse in de geneeskunde een naam gemaakt, wanneer hy zich wederom naar Italië begaf. Maar zich te Pavia ophoudende, scheelde het weinig, of hy was in de Inquisitie geraakt, ten ware hy naar Geneve geweken was. Aldar dede hy belydenis van den Hervormden Godsdienst; maar trok naderhandt de Godheit van Christus in twyfel, en sprak daar over met Kalvyn, die ook een geschrift tegen hem in 't licht gaf. Ook maakte men in het consistorie der Italiaansche kerke zekere verordening tegen deze nieuwe Arianen, als Blandrata, Alciatus, en Valentinus Gentilis, door het opstellen van een scherpe geloofs-belydenisse, die zy ondertekenen moesten, met belofte, zonder toestemminge der overheit niet van Geneve te zullen wyken. Calvinus verzekerde wel Blandrata, dat hem niets stont te wedervaren, doch deze vluchtte in den jare 1558 naar Polen, en wierdt van de Gereformeerden aldaar wel ontfangen. In den jare 1563 wierdt hy van den vorst Johan Sigismund als lyfarts naar Zevenbergen beroepen. Hier begon hy zyne leere opentlyk te verbreiden, voornamentlyk na dat hy, nevens Franciscus Davidis, tegen eenige leeraren der Gereformeerden, in tegenwoordigheit van 't hof, een dispuut gehouden, en het zo verre gebragt hadt,

dat

dat Johan Sigismund de leere der Antitrinitarii aannam, in welke hy ook in den jare 1570 stierf. Hier op wierdt Blandrata lyfarts by Stephanus, en naderhandt by Christophorus Bathori, vorst van Zevenbergen; en bleef in deze bediening, nadat Stephanus koning van Polen gemaakt was, die hem daarenboven tot zynen geheimen raadt aannam. Maar hy geraakte met Franciscus Davidis in verschil, die niet alleen de Godheit van Christus loogchende, maar ook beweerde, dat men hem niet behoorde aan te bidden, tegen welk laatste gevoelen zich Blandrata hevig kantte, en om die reden Faustus Socinus uit Zwitserlandt in den jare 1578 tot zich naar Zevenbergen trok. Eindelyk wierdt hy door zyne overgrote gierigheit daar toe gebragt, dat hy den koning van Polen en vorst van Zevenbergen ten gevalle zich den Jesuiten zeer genegen toonde. Hy wierdt van zynes broeders zoon in den slaap verstikt, die zyne verzamelde penningen wegnam. De tydt van zyne doodt is niet zeker, hoewel men weet, dat hy reets in den jare 1592 overleden was, en in den jare 1585 nog leefde. Van zyne schriften zyn maar eenige disputen over, brieven en aanmerkingen over de aanbidding van Christus, die onder andere schriften gedrukt zyn. Ook zyn nog eenige voorhanden, waar toe Blandrata veel geholpen heeft; als twee disputen, in de jaren 1566 en 1568 te Weissenburg gehouden; als mede een boek *de falsa & vera unius Dei cognitione*; *Refutatio scripti Georgii Majoris, in quo Deum trinum in personis & unum in essentia, unicum deinde ejus filium in persona, & duplicem in naturis probare conatus est.* enz. *Sandii Biblioth. Antitrinitat. p. 28. seq. Lubiensky hist. Ref. Pol. Beza in vita Calv. & Epist. 81. Hornbec. appar. adv. Socin. Maimbourg hist. de l'Arianisme. Bayle.*

BLANES, eene kleine stadt met een haven op de Catalonische zeekust, zeven Fransche mylen van Girona naar 't Zuiden gelegen, alwaar de Franschen in den jare 1695 eene grote verwoesting aanrechtten.

BLANKAART, (NIKOLAAS) by de geleerden bekent onder den naam van *Nicolaus Blancardus*, is geboren te Leiden op den 27 December des jaars 1624. Zyn outovergrootvader was jonker Steven Blankaart, drossaardt van Heusden, die een zoon naliet, Cornelis genoemt, die ten huwelyk hadt Adriana Vierling, dochter des heeren Nikolaas Vierling, raadt van Willem den I, prins van Oranje, en overgrootvader was van Nicolaas, van wien hier gesproken wordt. Deze hadt eenen zoon, genaamt Nikolaas, die de grootvader is geweest van onzen Nikolaas, en het ampt van zynen grootvader Steven bekleed heeft, ook schout is geweest van Vlymen en Engelen, en afgezonden naar 's Gravenhage, toen de landen, Philips afgezworen hebbende, toereedden om het graafschap van Hollandt den prinse op te dragen. Hy toonde ook wat handt hy hadt om geschillen neder te leggen, wanneer hy de bezetting, leggende op het slot van Heusden, met den burgermeester Diderik Hamel bevredigde. Die deftige heer hadt ten huwelyk Alida Bol, dochter van Joan Bol, burgermeester der stadt Utrecht. By deze won hy drie zonen, Johan, Steven, en Cornelis. De eerste van deze is ook in de meiery van den Bosch drossaardt geweest: de laatste heeft buiten bediening op een adelyk landhuis zyne dagen doorgebragt. Maar Steven, vader van onzen Nikolaas, is beroemt geweest door zyne geleertheit en waardigheit, die hy bekleedde: want in zyn jeugt heeft hy zich zodanig in de goede letteren en wetenschappen geoeffent, dat hy met veel toejuiching vereert is met den tytel van Doctor in beide de rechten. Maar ook die stadt, waar aan zyn vader en overgrootvader veel dienst gedaan hadden, de oude weldaden gedachtig, vereerde hem met het schoutsampt der stadt. Deze man stierf ontydig door den val van zyn paardt, en maakte hier door zynen zoon vroeg vaderloos. Zyne moeder was Anna van Heemskerk, dochter van heer Henrik van Heemskerk, burgermeester der stadt Leiden: eene vrouw, die niet minder op haren vaderlyken oom dan op haren vader roemen mogt: want die was Jakob van Heemskerk, die beroemde admiraal, wiens dapperheit alom bekent is. Gelyk onze Nikolaas Blankaart zynen vader vroeg verloor, zo hieldt hy zyne moeder ook niet lang, die, nevens vele van hare bloedvrienden, door de pest, die in 't jaar 1636 door gansch Nederlandt, en vooral te Leiden, woedde, wierdt weggerukt. Tot zyne voogden waren aangestelt twee aanzienlyke luiden, de heren Willem Serjanssens, en Johan van Leeuwen, beide schepens der stadt, die hem met alle zorge opvoedden, en hem ter schole bestelden om de eerste beginselen der wetenschappen te leren. Hunne hoop bedroog hen niet, en zyne vorderingen, dagelyks toenemende, plaatsten hem wel haast in het getal der burgeren van de Academie. Daar begaf hy zich ter onderwyzinge by den beroemden Gool, om de Arabische en Persische talen te leren, gelyk hy by Boxhorn zich in de historien oeffende. Maar zelf de doorluchtige Salmasius, toen te Leiden zich onthoudende, maakte veel werks van hem, en vermaakt met des jongelings vernuft, gaf hem toegang tot zich. Met dus te yveren, bequam hy voor het eindigen der jaren zyner jongelingschap den naam van geleert, en wierdt, pas twintig jaren out, den 13 October 1645 van den doorluchtigen graaf van Benthem, Ernst Willem, geroepen tot het bekleeden van het leeraarschap der Philosophie en Historien in de doorluchtige schole van Steinfurt. Hy ging 'er heen, en nam zyn beroep met lof waar: zo dat de graaf, hier door bewogen, hem daarenboven tot zynen raadt aanstelde, welke nieuwe waardigheit, schoon vermengt met last, echter zyne naarstigheit in de letteroeffeningen niet vertraagde: want in dien tydt stelde hy ook de uitgave van *L. A. Florus* toe, die hy kort daar aan met zyne en andere aantekeningen verlicht in de werreldt bragt. In deze bezigheden liet hy echter zyne gedachten gaan op een huwelyk, het geen hy niet lang daar na voltrok met Maria Eversdyk, dochter van Mattheus Eversdyk, burgermeester der stadt Goes. Hy won by haar zeven kinders, vyf zonen, en twee dochters. Hunne namen zyn Steven, Nikolaas, Mattheus, noch een Nikolaas, Kornelis, Kornelia, en Anna Maria; alle, behalven Steven, op onzen Blankaarts overlyden gestorven. Kort voor het aangaan van dit huwelyk lieten de wethouders van Middelburg hunne gedachten gaan op het oprechten eener doorluchtige schole, om de wetenschappen in Zeelandt aan te queken. Hun besluit geankert zynde, wierdt onze Blankaart aanstonts beroepen tot het waarnemen van het hoogleeraarschap der historien en staatkunde. Des keerde hy van Steinfurt naar Middelburg. Hier gekomen deedt hy zyn uiterste best om de nieuwe schole op te hemelen, en haar allen luister by te zetten. Het geen de Staten van Zeelandt bewoog hem aan te stellen tot hunnen historieschryver. Ondertusschen zette hy ook zyne studien in de geneeskunst voort, en haalde deswegen den tytel van Doctor in deze kunst te Harderwyk. Terwyl hy zich dus oeffent in alles, wat hem aanzien kon geven, krygen de wethouders van Middelburg berouw van het oprechten hunner schole, het zy dat hen de kosten te groot waren, het zy om andere redenen. Blankaart, dit vernemende, wachtte niet dat men hem verlof gaf te vertrekken, maar nam van zelf zyn afscheidt, rekenende niet gevoegelyk, dat hy, een man in goeden doene, door dralen hen lastig zou vallen. Uit Zeelandt dan gescheiden quam hy in Vrieslandt, en zette zich neder in het dorp, 't Heerenveen genaamt, en bleef daar eenigen tydt. Dit gaf hem gelegenheit van in tydt en wyle eene bediening in de Academie van Vrieslandt te krygen. In dat dorp oeffende hy de geneeskunst met zo een goet gevolg, dat het gerucht zich daar van alom verspreidde, en tot Leeuwaarden overvloeg, in welke stadt hy op aanzoek van velen eindelyk zyne woning vestte. Daar gebruikte hem ook de vorstin Albertina voor haren arts, en gaf hem voorts het bewindt over de letteroeffeningen van haren zoon Henrik Kasimir. Zyne vermaartheit was zo groot, dat eindelyk ook de bezorgers der Academie het oog op hem sloegen, en vervolgens in de plaats van Peter Mol tot professor in de Griekische tale aanstelden. In dezen staat zich quytende naar behoren, gaf hy niet alleen *Florus* uit, maar verlichte *Q. Curtius* met aantekeningen, en vertaalde ook *Philippus Cyprius*, door hem overzien en verbetert, in de Latynsche tale. Door zyn zorg zag ook het licht het *Handboek van Christophorus Angebus van den staat der hedendaagsche Grieken*. In den jare 1678 quam van hem in een nieuwe gedaante ook *Arrianus* te voorschyn: want het eene deel, rakende den tocht van Alexander den Groten, vervaardigde hy in den jare 1668, en het andere in den jare 1683. Ook gaf hy in het zelve jaar uit het Woordenboek van *Harpocration*, en in den jare 1690 *Thomæ Magistri selectæ Atticæ elegantiæ Dialecti*. Hier op volgde *Florus* met vermeerderde aantekeningen. Ook hadt hy de handen geslagen aan het *Lexicon* of *Glossarium* van *Cyrillus*, en reets een groot gedeelte daar van voltooit; maar door zeker toeval niet heel ten einde gebragt. Hy was ook van voornemen een nieuwen druk uit te geven van *Thucydides*, maar zyn zwakheit verhinderde dat werk. Hy gaf ook eene aftekening van Asië, Europa en Africa, naar het verstandt der oude landbeschryveren. Twee maal is hy rector van de Academie geweest, te weten in het jaar 1678, en ten tweden male in den jare 1685. In welk jaar als het jubelfeest zou geviert worden, heeft hy door last der hoge overigheden daar over gedaan eene sierlyke redenvoering ten aanhoren van den prins en de voornaamste heren van Vrieslandt, en een grote menigte van allerlei toehoorderen. Zyne vrouw overleden zynde, hadt hy, buiten den rouw over eene zo waarde gezelin, de moeite op zynen hals van opzicht over het huishouden te nemen, het geen zwaar valt aan een man van letteren; waar by nog andere tegenspoeden komende, hy iet scheen te verliezen van zyne oude wakkerheit. Echter volhardde hy in de studien met groten arbeidt, waar door hy eindelyk een quade gesteltenis in zyn bloedt kreeg, en allengs het begin van een aannaderende waterzucht bespeurde. Tot het verdryven waar van de geneesmiddelen niet zo veel deden, of daar bleven eenige overblyfsels der quale zitten. Eindelyk wierdt het ligchaam traag, en hy duizelig en slaperig. Dit maakte dat hy in tien jaren tyds genen openbaren dienst deedt, en alleen voor zich zelven en de zynen leefde. Het quaadt nam ook zo toe, dat hy ten laatsten niet doen kon als zitten en leggen. Dit alles voorspelde de komst der doodt, het geen hy uit artsen verstaande, zich daar tegen wapende, en zyn einde met onverschrokken moede afwachtte. Hy stierf op den 15 van May 1703.

BLANKENBERG, of BLANKENBURG, een schans van zeer grote beroemtheit op de duinen van Vlaanderen naby de Noortzee, en het ope steedtje of vlek Blankenburg, waar van die sterkte haren naam ontleent heeft, legt twee uren gaans van de stadt Brugge, en ter halver weg tusschen de steden Sluis en Oostende, en heeft vyf stevige bolwerken. In het jaar 1587 heeft Alexander, hertog van Parma, voorgenomen hebbende de stadt Sluis te belegeren, door grave Karel van Mansveldt Blankenberg doen aantasten met eenige vaandelen Walen, om allen bystandt van dien kant aan Sluis te benemen. De vesting was toen ter tydt niet wel verzorgt, zo omdat de Hollanders elders een aanval vreesden, en hier omtrent genen optocht der Spaanjaarden vermoedden. De bezettelingen dan, aldus onverwacht aangetast, deden geen groten tegenstandt, maar wilden zich echter niet opgeven voor dat het grof geschut daar voor aangevoert was. Nog in dat zelve jaar maakte de grave van Leicester daar wederom eenen aanslag op, landde met vier duizent Engelschen voor de sterkte, en hadt reets de hameie voor de poort ingenomen, na alvorens de wachten verdreven te hebben, wanneer hy op de kondschap van het aanko-

mende ontzet onder den hertog van Parma, haastig aftoog, en te scheep naar Oostende vertrok. Beter gelukte het naderhandt den overste Eduard Norrits, gouverneur binnen Oostende, in den jare 1591; want den 15 Februarius met een goet aantal Engelsch krygsvolk in der nacht het vlek Blankenberg bespringen en overrompelt hebbende, ondertusschen dat de bezettinge naar de schans in de duinen week, deedt hy de zelve schans door eenen trommelslager opeischen, den welken de Spanjaarden dootschoten, tegen krygs gebruik, en voerde by dusdanige weigering den storm aan, waar in hy deze sterkte veroverde, wordende, op zeer weinigen na, alle de bezettelingen dootgeslagen, voornamentlyk uit wrake wegens het geschonden krygsrecht in den omvergeschoten trommelslager. Norrits liet de schans om verre werpen, de sluizen afbreken, en alles verbranden, nemende drie metale stukken kanon, alhier gevonden, mede, wanneer hy de schanse verliet, die de Spanjaarden kort daar na weder opbouwden, en sedert in hun geweldt is gebleven. *P. Bor Nederl. Oorlog.* 28 *b. F. Strada Nederl. Oorlog.* II *deel. Bentivoglio Hist. der Nederl. Oorlog.* II *deel* 4 *en* 6 *boek.*

BLANKENBERG, of BLANKENBURG, een gering steedtje, en hoofdplaats van een ambacht van dien naam, in het graafschap Vlaanderen, aan de zantduinen by de Noordzee, naby de voorgemelde schans gelegen, wierdt in de zestiende eeuwe door de Hollanders, als een veilige haven voor hunne schepen, versterkt. Sedert door zyne goede gelegenheit merkelyk in bewoners en woningen aangewassen, is het zelve in bequame straten verdeelt, en met wallen omsingelt. Dezen tegenwoordigen naam heeft het gekregen van zyn plaatzinge op de blanke zandduinen. De kerk, den Apostel en Euangelist Mattheus toegewyd, wierdt al in 't jaar 1358 gebouwt, gelyk het fraaie gasthuis in den jare 1433. De aanleg van deze plaats is in 't jaar 1335 begonnen, nadat het jaar te voren door eenen geweldigen storm de ingebroke zeewateren het oude vlek Scherphout, dat een weinig nader aan zee lag, omgesmeten hadden, nevens des zelfs Parochiekerk, de moedermaagdt Maria weleer geheiligt door den bisschop van Transmare. Scherphout was het genoemt naar de scherpgepunte palen, waar mede het zelve, voornamentlyk aan den zeekant, voor den aanval der rovers voorzien was. Verscheide voorrechten heeft dit plaatsje van Margriete van Vrankryk, vrouwe van Lodewyk van Nevers, gezegt Cressy, vier en twintigsten grave van Vlaanderen, verkregen, en zyne keuren en rechten van de stadt Brugge. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Meurs beschryv. der Nederl. Gramaje. Sanderi Flandr. C. Martin Genealog. des Forestiers & Contes de Flandres.*

BLANKENBERG, of BLANKENBURG, eene stadt en kasteel in 't hertogdom Bergen aan de Siege, eene myle boven Sieburg gelegen.

BLANKENBURG, of BLANKENBERG, een stedeke en gebiedt in Thuringen, eene myle van Salefeldt, staande onder den vorst van Rudelstadt. Het verwoeste slot aldaar is eertyds de zetel der graven van Schwartzburg geweest.

BLANKENBURG, de hoofdstadt van een graafschap, hebbende tegenwoordig den naam van een vorstendom, en zynde mede BLANKENBURG genoemt, behoort den hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel toe. Ze legt twee mylen van Quedlinburg, en even zo verre van Halberstadt, en draagt den naam van de witte en blanke rotz, waar op het slot gebouwt is. Het is wel zeer hoog, doch wordt binnen de muren der halve-maans gewyze gebouwde stadt besloten. Het was eertyds de zetel der graven van Blankenburg; maar is zedert den jare 1690 door de linie van Lodewyk Rudolf, hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel, bewoont geworden.

Het vorstendom Blankenburg is tot den beginne der XII eeuwe, onder den name van Hartingou, of Hertzgebiedt, bekent geweest, en sedert met het graafschap Reinstein vereenigt geworden. Het begreep vele plaatsen, die ten dele door bisschoppen uit den gemelden huize aan het sticht Halberstadt, ten dele aan Brunswyk gekomen zyn. Zo als het door het huis Brunswyk-Wolfenbuttel, en den keurvorst van Brandenburg bezeten wordt, is het van 't sticht Quedlinburg, het vorstendom Anhalt, de graafschappen Stolberg, Hohnstein, het vorstendom Calenberg, en graafschap Wernigeroda omringt, en heeft op zeer hoge bergen vele, doch meest vervalle kasteelen; voorts Michelstein, een eertyds zeer ryk Cistercienser klooster; Haselfeldt, eene stadt, nevens de vlekken en ampten, ten Stiege, Hoimburg, Mandorf, Westerhausen, enz. In dit graafschap (tegenwoordig een vorstendom) ontspringt ook de rivier Bode: ook is hier de Broksberg, het vermaarde Baumans-hol, enz. Na het uitsterven der graven van Blankenburg is dit graafschap aan Brunswyk Wolfenbuttel gekomen, sedert den jare 1690 aan Lodewyk Rudolf, een prins dezes huizes, gegeven, en in den jare 1708, uit hoofde van 't huwelyk, tusschen des zelfs dochter en keizer Karel den II, tot een vorstendom verheven. Wat de graven van Blankenburg betreft, van deze wordt eerst gewag gemaakt van HANS, die in den jare 933 met keizer Henrik den tocht tegen de Hunnen bywoonde. Omtrent het einde der XI eeuw stierf grave BODO van Blankenburg, nalatende twee zonen, HUGO, aartsdeken te Halberstadt, en stichter van 't klooster van S. Victor te Parys, en POPPO. Deze liet drie zonen na, REINHARD, CONRAAD en SIEGFRIED. Reinhard was bisschop van Halberstadt van den jare 1107, tot 1122; Conraad is naar *Leukfelds* aanmerkinge de vader geweest van HUGO. Deze wierdt een vermaart schryver, bekent onder den name van *Hugo van S. Victor*; en van BURCHARD, die den grondt tot de stichtinge van het klooster Michelstein gelegt heeft. POPPO moet of een zoon, of een nabestaande neef van Conraad geweest zyn. Hy heeft het geslacht voortgeplant door drie zonen, ANNO, CONRAAD, en SIEGFRIED. De eerste was bisschop van Minden van den jare 1172, tot 1185; de twede stierf ook zonder kinderen; de derde is wegens zyne getrouwheit tegen zynen leenheer Henrik den Leeuw bekent; waarom hy genoodzaakt wierdt zyn landt te verlaten. Hy hadde twee zonen, SIEGFRIED en HENRIK, van welke de eerste te Blankenburg, de twede te Reinstein gewoont heeft, en een stichter dezer graven geweest is. Siegfried wierdt door Henrik den Leeuw, wanneer die herstelt was, ook in zyne landen herstelt. Hem wierdt de advokatie des kloosters Huiseburg in den jare 1197 opgedragen, die hy in den jare 1220 vrywillig wederom overgaf, ten einde niet zyne zonen, onder voorwendsel van beschermheren daar van te zyn, gelegenheit zouden hebben om dat klooster te quellen. Daar door wierdt echter niet belet, dat niet na zyne doodt, in den jare 1246 voorgevallen, zyn zoon HENRIK met geweldt Advokaat zyn wilde, doende de abdy, en den bisschop van Halberstadt, die de zelve in zyne bescherminge nam, veel schade. Eindelyk wierdt de zake in den jare 1249 bygelegt. Henrik stierf in den jare 1250, het graafschap zynen broeder SIEGFRIED nalatende; want de derde broeder, ALBRECHT, van wien nog in den jare 1261 gewaagt wordt, was afgedeelt. Graaf Siegfried stont goedwillig van zynen eisch op de advocatuur van Huiseburg af, als mede op de schutsgerechtigheit over eenige goederen des stichts Quedlinburg. Hy leefde nog in den jare 1262, en liet vier zonen na. SIEGFRIED was in het begin der XIV eeuw domproost te Hildesheim; HERMAN was in den jare 1297 bisschop van Halberstadt, en BURCHARD in den jare 1295 aartsbisschop te Maagdenburg. Doch de outste broeder, HENRIK, plantte het geslacht voort door twee zonen, beide HENRIK genaamt; van welke de jongste in den jare 1290 domheer te Halberstadt was. De outste teelde by Sophia van Hohnstein drie zonen, POPPO, HERMAN en FREDERIK. Herman was proost van 't sticht van Jechenburg by Sondershausen. De twee anderen schynen in den jare 1367 gestorven te zyn, zonder erfgenamen; dewyl daar op het graafschap Blankenburg aan hunne neven, de graven van Reinstein, met toestemming der Brunswyksche leenheren, gekomen is, op welke zy na den jare 1599, door 't afsterven des laatsten grave JOHAN ERNST, wederom gekeert is, en die in de geruste bezitting gebleven zyn, tot dat het in den jare 1708 tot een vorstendom is verheven. Zie hier over het artykel van RAVENSTEIN. *Zeil. Topogr. Brunsw. p.* 25. *seq. Luca Grafen-saal p.* 155. *seq. Leukf. Antiq. Blankenburg.*

BLANKENBURG, een der outste en aanzienlykste geslachten in Pomeren, 't Mark Brandenburg, Mekelenburg, enz. wiens stamslot gezegt wordt geweest te zyn het kasteel Lutken-Blankenburg, naby Halberstadt gelegen, en in den jare 1034 onder bisschop Branton verwoest te zyn. Het omleggende landt wordt nog heden Lutken-Blankenburg genaamt. Zommigen menen, dat deze familie, nevens de graven van Blankenburg, eenen oorspronk hebben; hoewel de wapens verschillen: want deze voeren een eenvoudig zwart hert in een zilver veldt; de andere een opklimmenden bok, en op den helm een pellikaan, die zich in de borst byt. JORDAAN en CODOMANNUS van Blankenburg worden in het privilegie, door keizer Frederik den I in den jare 1173 aan het klooster Michelstein gegeven, als hofkaveliers en getuigen genoemt. ENNO heeft zich in den jare 1197 aan 't hof van hertog Henrik van Saxen opgehouden. NICOLAAS was in den jare 1492 by hertog Henrik van Brunswyk, wanneer hy de stadt Brunswyk belegerde. In den jare 1561 heeft ALBINUS een boek tegen de gierigheit en den woeker geschreven. In den jare 1553 is GEORG stichts hopman te Havelberg geweest. *Leukfeld Antiq. Blankenb. p.* 20. *Micræl. Pomm. l.* VI.

BLANKENHAIN, een stadt, slot en gebiedt, vier mylen van Herfort, hadt eertyds byzondere graven, die zich ook heren van Schauenforst noemden. Deze met het begin der XV eeuw uitgestorven zynde, quam ze aan de graven van Gleichen, zynde de naaste bloedverwanten van de voorgemelden. Maar wanneer dit graaflyke geslacht in den jare 1631 mede uitstierf, beleende de keurvorst van Ments in den jare 1639 de graven van Hatzfeldt daar mede, die nog in 't bezit daar van zyn; hoewel daar over menigmalen twist tusschen deze twee huizen, namentlyken Saxen en de voornoemde graven, ontstaan is. Zie GLEICHEN.

BLANKENHEIM, eene graaflyke Manderscheidsche stadt, en residentie, in der Eiffel by Kerpen gelegen.

BLANKENHEIM, (FREDERIK GRAVE VAN) eerst bisschop van Straasburg, wierdt na dode van Florentius van Wevelikhoven, in het jaar 1393, op het voorstel en de aanbevelinge van Willem, hertog van Gelder, tot LI bisschop van Utrecht verkoren, met 55 stemmen, volgens de getuigenisse van *Suffridus Petri* en *Gysbert. Lap. van Waveren* in zyn byvoegsel op de kronyk van *Beka*; hebbende tot mededinger Rogier van Bronkhorst, thresorier der Keulsche kerke, die, voorgedragen door hertog Albrecht van Beyëren, grave van Hollandt, echter niet meer dan 27 stemmen bequam, zodat Frederik van Blankenheim in het getal der stemmen verre boven dreef, en, bevestigt door paus Bonifacius den X, met het Utrechtsche bisdom doorging. De meeste schryvers, en wel eenparig de Nederlandsche, malen dezen bisschop af als een doorgeleerd en kloekmoedig heer, die voorzichtig en schrander in 't bestieren van 't gemenebest was. Guillemannus is de eenige, die in zyn verhaal van de bisschoppen van Straasburg (*de Episcopis Argentinens.*) hem van gierigheit beschuldigt. Boven alle voorgemelde goede hoedanigheden was hy dapper, en in 't stuk van krygshandel wel bedreven. Dus tastte hy de heren van Raasveldt in Westphalen, die het stift langen tydt ge-

geplaagt en verwoest hadden, met de wapenen aan, en strafte ze met hunne sloten en landen te overweldigen en vernielen. Dus belegerde en veroverde hy Koeverden, en hechtte het, nevens het landschap Drenthe, wederom aan het stift, nadat hy voor af, maar te vergeefs, het geldt, waar voor door zynen voorzaat die goederen verpand waren, aangeboden hadt wederom te willen geven. Dus heeft hy het slot Rhynestein, in het stift gelegen, in het jaar 1396 belegert, en dat gewonnen hebbende, tot den grondt toe laten afbreken. Verders is hy met Willem, grave van Hollandt, tegen den here van Arkel in verbondt getreden, heeft des zelfs slot Everstein verovert, en tot den grondt toe af doen branden. In het jaar 1401 toog hy wederom met een sterk leger naar Gronningen, belegerde dat, doch liet zich met het zelve bevredigen, stilde na vele aangewende moeite gelukkiglyk een schrikkelyk oproer, door de Arkelsgezinden te Utrecht aangerecht, en na zich kloekmoedig uit de moeijelykheden, hem en 't stift door de Hollandsche beroerten onder gravin Jakoba aangedaan, gered te hebben, is hy den 9 October des jaars 1423 op het slot te Vollenhove in Overyssel overleden, na eene 30 jarige bestieringe des Utrechtschen bisdoms, en te Utrecht in den Dom aan de Zuitzyde van het koor plechtiglyk begraven. *De Castillion Chronolog. Sacr. Belg.*

BLANKVOORT, BLANKEVOORT, of BLANCFORT, is de stamnaam van een zeer out en adelyk geslacht, het welk sedert honderden van jaren onder den Overysselschen adel is bekent en zeer geroemt geweest, en aldaar nog heden onder de ridderschap zittinge en stem heeft wegens de ridder-hofstede of havezate Benthuis, in het drostampt Vollenhove gelegen. In de algemene Historie der Turken, beschreven door Richard Knolles, vindt men op bladt 55 aangehaalt zeker krygsbedryf, tusschen de Christenen en Turken voorgevallen in Asië in 't jaar 1147, waar by zich mede bevonden heeft eene Bartrand Blankvoort. Het verhaal van den gemelden historieschryver is dusdanig: De Christenen uit Syrië hadden na dezen voornoemden optocht eenige jaren in goede rust en vrede gezeten, als wanneer Noradyn, de Turk, Paneada, eene naby gelegen stadt der Christenen, quam belegeren, op wien de Christenen in de stadt, nu tot de uiterste noodt gebragt een heftigen aanval deden, en met de Turken in een fel en hart gevecht geraakten; doch door de menigte overvallen en genootzaakt te wyken, wierden zy zo dapper nagejaagt, dat de Turken met hen in de stadt geraakten, en allen, die hen voorquamen, door 't zwaardt ombragten. Niettemin hadt zich het meerendeel der burgeren wat van te voren, tot hun groot geluk, in het kasteel begeven, 't welk vry sterk was, en aldaar scherpe wacht gehouden, welkers benautheit, mitsgaders het innemen van de stadt, koning Boudewyn verstaan hebbende, worf hy veel volks en quam hen te hulpe: doch Noradyn, van zyne komste verwittigt, en zyne eige macht mistrouwende, heeft, met al den buit, dien hy bekomen konde, doorgegaan zynde, de stadt in brandt gestoken. De burgers, aldus van de belegeringe ontslagen, hebben de stads muren wederom opgemaakt, den koning met zyne macht hen gedurig beschermende; Noradyn ondertusschen met al zyn volk leggende in het naast-gelegen bosch, en gedurig naar eene goede gelegenheit wachtende van de Christenen te verrassen, 't welk kort daar aan naar zynen wensch afliep, alzo de Christen koning Boudewyn, zulks in 't minst niet vermoedende, maar menende, dat hy nu geheel en al vertrokken was, en op zyne wederkomste al zyn volk weggezonden hebbende, zelfs volgde, verzelt slechts met de ruitery, welkers getal niet zeer groot was: doch zo als hy over de rivier de Jordaan ging, hebben hem Noradyn en de Turken schielyk bezet, en na een heftig gevecht de nederlaag toegebragt. Koning Boudewyn zelf, met eenige weinigen, is het ter nauwernoodt ontkomen, vluchtende naar het naburige stedeke Saphet, de meeste van zynen adel gesneuvelt, of gevankelyk weggevoert zynde; onder anderen Bertrand Blankvoort, grootmeester der Tempeliers, en verscheide andere aanzienelyke personen, zyn op dezen tydt in der vyanden handen gevallen, en mede gevankelyk weggevoert. Om tot jonger tyden over te gaan, zo vindt men eenen Jonker Joan Blankvoort tot Kollendoren, eene haverzate in Sallandt, op de byeenkomst van de Overysselsche ridderschap en steden te Zwol op den 19 May, den 16 Juny, den 30 October des jaars 1654; wyders Steven Kasper Blankvoort tot Kollendoren, in de buitengewone vergadering van de ridderschap en steden, op den 11 Juny 1672 belegt, en gehouden in de Mastebroeker kerk, en wederom den 23 Juny daar aan volgende te Zwol in de vergadering, by stads overigheit belegt om te beraadslagen op de overgave der zelve stadt aan den keurvorst van Keulen en bisschop van Munster. *Histoire des ordr. militair. tom.* II. *P. Valkenier Verward Europa* III *deel.*

BLANKWALT, (Justus) Licentiaat in de Godgeleerdheit, en kanunnik te Antwerpen, was ongemeen afkeerig van alle uiterlyke pracht en opschik, doch met een ook zeer slordig op zyne kleederen, en bovenmatig morzig tot zyn einde toe, en te gelyk wederom zeer godvruchtig en naarstig in het studeren, waar door hy ook in 't jaar 1588 te Antwerpen uitgaf: *Modus placandæ iræ divinæ hoc tumultuoso tragico tempore*, in 8. *Descriptio Collarium vulgo Lobben. ibid.* 1588. Zyne doodt is voorgevallen te Antwerpen, alwaar hy ook begraven legt in de Kathedrale kerke, den 19 Maart des jaars 1600. *F. Zweert. Athen. Belg.*

BLANMONT, of BLAMONT, *Duitsch-Blankenburg*, eene kleine stadt in Lotharingen, met den tytel van een graafschap, gelegen aan de rivier Vesouze, aan den voet van 't gebergte, op de zyde van Duitschlandt, naar den kant van Saarbruk en Paltsburg. Zy was eertyds versterkt, maar is thans in een slechten staat.

BLANSAC, eene kleine stadt in Angoumois, aan de rivier Naï, behorende tot het generale gouvernement van Guienne.

BLARIKOM, of BLARIKUM, een middelmatig dorp van Gooilandt, tusschen de dorpen Huissen en Laren in het graafschap Hollandt, naby de grenzen van Utrecht, en de Zuiderzee, aan den afloop van eene zandige heide, pronkt met een fraaie kruiskerk, en vierkante toren met een spitze kap. In de Roomsche tyden bragt de pastory alhier zestien Rhynsche guldens op, en wierdt beurtelings door de abdisse van Elten en de Persona van Naarden begeven; doch sedert dat de Godsdienst in deze gewesten hervormt is geworden, is Blarikom in het kerkelyke van het jaar 1595 af, tot het jaar 1605 toe, met Huissen vereenigt geweest, als toen daar af gescheiden, en by Laren gevoegt, dat ter zelver tydt van Hilversum gescheiden wierdt. Dus blyft het tot heden toe door eenen predikant met Laren bedient, behorende onder de klassis van Amsterdam, de derde in rang van het Synode van Noordhollandt.

BLASÆUS, (Jakob) van Brugge in Vlaanderen, was Minnebroeder te Douay, die in de meeste steden van Artois en Henegouwen met een zeer grote welsprekentheit en godsdienstigen yver gepredikt heeft; dat hem zodanig berucht maakte, dat hy eerst tot vierden bisschop van Namen in 't jaar 1596, en daar na, in het jaar 1609, tot vierden bisschop van Sint Omer verheven wierdt. Met groten lof heeft hy in 't jaar 1598 te Brussel in de kerk van S. Gudula eene lykreden in de Fransche tale gevoert over koning Philips den II van Spanje; waar op de Antwerpsche pensionaris Joost de Weert dit fraaie tydvaars gemaakt heeft:

ortVs & oCCasVs, boreas & CarVLVs aVster
pLanXerUnt CIneres, Magne phILIppe, tVos.

Nadat Blasæus vier jaren het bisdom van Namen, en achtien jaren dat van St. Omer bestiert hadde, is hy in 't jaar 1618 in de laatste stadt overleden, en te zyner gedachtenisse door Franciscus Lucas, van Brugge geboortig, en deken van de kerke te St. Omer, eene lykpredikatie gedaan. *F. Zweertii Athen. Belg. J. B. L. de Castill. Sacr. Belgii Chronologia.*

BLASCUS NONIUS, een heer uit Spanje, ontdekte, nadat hy dikwils de kusten der landen Paria en Daria in 't Zuiden van America bezocht hadt, niet verre van den zeeboezem Uraba, eene engte van hondert schreden in de lengte, waar door die twee grote zeën van elkander gescheiden worden. Hy liet derhalven vier vestingen opwerpen, en bragt de vorsten dezes lands ten deele door geschenken, ten deele door de wapenen te onder. Maar daar door al te opgeblazen wordende, wierdt hy beschuldigt, zich eene souvereine macht aangematigt te hebben; waar van hy overtuigt zynde, liet hem de koning van Spanje onthoofden. Hy was het die aan Francifcus Pizaro, en Diego Almagre den weg naar Peru aanwees, die in den jare 1552 derwaarts zeilden. *P. Jovius l.* XXIV. *Cieza Tom.* II. *c.* 62.

BLASERUS, of *de* BLASERE, (Lodewyk) van aanzienlyken huize te Gent in Vlaanderen, komt ons by *Zweertius* voor als een man van zeer grote verdiensten, die in de kennis van bykans alle wetenschappen verre gekomen was, en zich by zyn vaderlandt op velerhande wyzen wel verdient gemaakt hadde. Zyn godsdienstige yver en onderzoekende aardt deden hem eene reis naar Jeruzalem, daar hy ook ridder gemaakt wierdt, ondernemen, en zyne lust tot de goede letteren deedt ze hem beschryven, onder den tytel van: *Itinerarium profectionis a Ludovico Blasærio susceptæ in terram sanctam, Ægyptum, Syriam, aliasque Asiaticas & Æuropæas regiones.*

S. BLASIUS en S. MARIAAS orde wordt gezegt in 't H. Landt, onder den regel van S. Basilius, opgekomen te zyn; hoewel men niet eigentlyk weet, wanneer en van wien de zelve gesticht is. Men houdt daar voor, dat zy ten tyde der koningen uit den huize van Lusignan in bloei geweest is, en ingestelt ter bescherminge der Katholyke religie. De ridders worden gezegt een blaauw kleedt, en op de borst een root of gulden kruis, met het beeldtenis van den H. Basilius, gedragen te hebben. Deze Basilius is in den jare 316, of nog vroeger, onder den keizer Diocletianus, als martelaar gestorven. *Gryph. R. O. Bonani de ord. Eq.*

S. BLASIUS, bisschop te Oreto in Spanje, welke stadt niet meer voorhanden is, stierf onder Nero als martelaar te Cifuentes, en wierdt aldaar begraven. Zyn hoofdt wordt te Lerma en Toledo getoont. *Surius* 3. *Febr.*

S. BLASIUS, bisschop van Sebasta in klein-Armenië, stierf als martelaar onder Licinius. Zyne overblyffelen worden op vele plaatsen getoont. Men heeft hem in Spanje, Vrankryk, Italië en Duitschlandt vele kerken gesticht. *Surius* 3. *Febr.*

BLASSENBURG. Zie CULMBACH.

BLASTARES, (Mattheus) een monnik van de orde van S. Basilius, maakte in den jare 1335 eene collectie van kerkelyke Constitutien, en voegde 'er eenige burgerlyke wetten by, naar de orde van 't Grieksche Alphabet, die door Wilhelmus Beveregius in 't Griekschen Latyn, nevens de aantekeningen tot de Pandecten der Canons te Oxford in den jare 1672 uitgegeven zyn. Men heeft ook van hem: *Opusculum de causis seu Quæstionibus matrimonii*, het welk in 't *Jus Græco-Romanum* van Leunclavius gevonden wordt. *Doujat. hist. Canon. Wharton in Append. ad Cave Hist. Lit.*

BLASTUS, een leerling van Valentinus in de II eeuw, beweerde, dat men het Paaschfeest op den 14 dag des maands naar de wyze der Joden vieren moest. De paus Eleutherius beroofde hem uit dien hoofde van zyn priesterschap, en hy wierdt van Irenæus wederlegt. *Euseb. l.* V. *c.* 14. & 19. *Irenæus l.* III. *c.* 3.

BLATNA, eene stadt, nevens een zeer fraai aan een zee gelegen slot in den Prachenzer kreits, door de Tempel-heren gebouwt, heeft,

heeft een schonen lusttuin, vyvers, eene grote kerk, en twee pilaren, op welke gezegt worden outtyds beelden der afgoden gestaan te hebben. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 8. §. 2. *p.* 87. *Vogts jetztl. Böhm. p.* 77.

BLATTEN-ZEE, in 't Latyn *Lacus Balatinus*, by de Hungaren *Balathon* genaamt, is eene grote zee in neder-Hungarië, scheidende het komitaat van Vesprin en dat van Simigier van een, strekkende zich in de lengte tot vyf, maar by Tihan, alwaar koning Andreas de I een klooster gesticht heeft, maar tot twee Hungarische mylen uit. Men vindt 'er eene menigte visschen in, ook otters en bevers. De ouden noemden ze *Lacus Volcæa. Ranzani epit. Hung. Stabels Hung. p.* 305.

BLAU, of BLAAUW, of JANSSON, (WILHELM) genaamt *Jansonius Cæsius*, een vermaart boekdrukker te Amsterdam, en zonderlinge vriendt van Tycho Brahe, heeft zich door verscheide fraaie drukken, voornamentlyk door den *Atlas*, een traktaat van de *Globen*, onderwys nopens de *Astronomie*, enz. vermaart gemaakt. Hy stierf den 18 October 1638, in het 67 jaar zynes ouderdoms. Zyne zonen JOHANNES en CORNELIS volgden de voetstappen hunnes vaders. *Voss. de scient. Math. c.* 36. & 44.

BLAU, eene rivier in Zwaben, ontspringende by Blaubeuern aan den voet van een gebergte, en vallende niet verre van Ulm in den Donau. De plaats, daar zy ontspringt, wordt de *Blauwe pot* genaamt.

BLAUBEUERN, BLAUBUREN, in 't Latyn *Burrhonium, Blauburnium, Blabyrium*, eene kleine stadt in 't hertogdom Wurtemberg, aan de kleine rivier de Ach. Zy is twee mylen van Ulm gelegen, en heeft een slot, leggende buiten de stadt op eenen heuvel. Voor al eer de stadt opgebouwt was, was hier een Benedictyner klooster, zynde gesticht door Anshelmus en zyne twee zonen, Henrik en Hugo, Paltsgraven van Tubingen, en graven van Rugka, in den jare 1095. De stadt wordt gezegt onder den tweden en derden abt, die het opzicht over dit klooster van den jare 1101 tot 1122 gehad heeft, begonnen te zyn. Eerstelyk behoorde deze plaats onder Oostenryk, en wierdt, nevens Stauffen en Blaubeuern, aan de heren van Riedheim verzet, en van deze tegen den pandschelling aan Wurtenberg overgelaten. Sedert zyn de hertogen in 't bezit gebleven, tot den jare 1637, wanneer Oostenryk zynen eisch daar op vernieuwde, eischende de stadt met der zelver toebehoren zonder vergoeding des pandschellings te behouden; het welk Wurtenberg moest gedogen; tot dat in den Westphaalschen vrede alles wedergegeven wierdt, hoewel Oostenryk zyn recht wel uitdruklyk voorbehieldt. Ondertusschen worden die van Wurtenberg gezegt de verandering niet ontkent, maar voorgewend te hebben, dat zy van Oostenryk niet verdient hadden den pandschelling te verliezen: weshalven men niet weet, wat Crusius zeggen wil, wanneer hy schryft, dat in den jare 1447 grave Conraad van Helfenstein aan Lodewyk, grave van Wurtemberg, de stadt Blaubeuern verkocht heeft. Het voornoemde Benedictyner klooster, naby de stadt gelegen, is tot een vorstelyke landschole gemaakt, over welke een Luthersch prelaat het opzicht heeft. *Sweder Theatr. prætens. l.* II. *s.* 1. *c.* 15. *Obrecht. ad instr. pac. Osnabr. art.* 4. §. 24. *Lundorp. Tom.* IV. *Act. publ. l.* III. *c.* 89. *n.* 6. *Crus. Paral. p.* 99. *Stumpfii Schweitz. Chron. Felix Fabri in Hist. Suevor. Bruschius in Chronol. Monast. Germ. p.* 69. & 71.

BLAU-KAPEL, een dorp onder het sticht van Utrecht, niet verre van die stadt gelegen, heeft een kerk en predikant, staande onder de klassis van Utrecht. *Houve Chart. Chron.*

BLAURER (AMBROSIUS) was uit een adelyk geslacht te Costnits den 4 April 1492 geboren. Hy begaf zich eerst in 't klooster Albersbach, op de grenzen van Wurtemberg; maar hebbende de schriften van Luther gelezen, keerde hy in den jare 1523 weder naar zyne geboorteshadt; waar op des aartshertogs Ferdinands landvoogdt in 't hertogdom Wurtemberg, op het verzoek des abts te Alberbachs, van den raadt te Costnits begeerde, Blaurer aan te houden, en te noodzaken weder in 't klooster te keren. Doch hy bleef te Costnits, en vervorderde zyne studien. Wanneer in den jare 1528 te Bern een dispuut gehouden wierdt, was hy van wegens zyn vaderlandt daar by tegenwoordig, en verdedigde de leere van Luther tegen de Roomschen. Dus wierden te Costnits en Bern de misse, beelden, outaren en oude kerkgebruiken afgeschaft, en Blaurer te Costnits tot predikant aangestelt. Als in den jare 1531 te Ulm de religions-verandering ondernomen wierdt, wierdt hy nevens Oecolampadius, Bucerus, Zimbrechtus en Bartholomeus van Bibrach derwaartsberoepen, en hen opgedragen, in de stadt en de onderhorige landen te prediken, en de hoofdstukken der leere in zekere artykelen te vervatten. Daar over wierdt eene disputatie aangestelt, de welke geëindigt zynde, wierden de acten daar van in 't licht gegeven, en de afschaffing der dingen, die voor misbruiken gehouden wierden, in 't werk gestelt. Voorts wierdt hy ten zelven einde naar Eslingen en Isny beroepen, ook in den jare 1534 door hertog Ulrik van Wurtemberg daar toe gebruikt. Hy predikte ook een tydlang te Augsburg en Memmingen, en keerde daarna wederom naar zyn vaderlandt, alwaar hy, nevens zynen broeder Thomas, die burgermeester was, in een groot aanzien leefde, en het predikampt waarnam. Hy beweerde ook in den jare 1540 zyne leere op de zamenspraak te Worms. Maar wanneer de stadt Costnits genoodzaakt wierdt het *Interim* aan te nemen, verliet hy deze plaats, en begaf zich naar Zwitserlandt, wordende aldaar in den jare 1551 naar Biel als predikant beroepen. Eindelyk, wanneer hy wegens zynen hogen ouderdom niet meer voort kon, begaf hy zich naar Winterthurn by zyne bloedverwanten, en stierf niet lange daarna in den jare 1567. Hy heeft weinig schriften, en maar eenige predikatien nagelaten. *Sleidan. Comment. l.* VI. 21. *Pantaleonis Prosop. P.* III. *Crusii Annal. Suev. Adam in vit. Theol. Sculteti Annal. Evang. ad an.* 1528. 1531. 1534. *Seckendorf hist. Luther. l.* III. §. 8. *Freher. Theatr. Hendreich.*

BLAVE, eene stadt in Guienne, zes of zeven mylen beneden Bourdeaux aan de Garonne gelegen. Een gedeelte daar van is op een rots gebouwt en wel versterkt, en wordt de bovenstadt genaamt. De beneden-of voorstadt wordt door een klein water daar van afgescheiden, en door kooplieden bewoont, die daar grote wynmagazynen hebben. Niettegenstaande zy zeer oud is, echter is het niet waarschynlyk, dat ze, gelyk zommigen voorgeven, het *Promontorium Sanctorum* van Ptolomæus zoude zyn. Men gelooft, datze in 't *Itinerarium* van Antoninus, onder den name van *Blavium*, en *Blavatum*, of *Blavutum* voorkomt. In 't einde der IV eeuw was ze reets in een goeden staat, en Ausonius maakt 'er gewag van in een brief aan Paulus. In den jare 1568 wierdtze van de Hugonotten verrast. Naderhandt namen ze die van de Ligue in. De maarschalk de Matignon, toen gouverneur in Guienne, belegerde ze in den jare 1593 te vergeefs, doch sloeg de Spaansche vlote, die tot hulpe der Ligue gekomen was. De vreemde schepen, die naar Bourdeaux varen, laten hier hun geschut staan, welke gewoonte door Lodewyk den XI in den jare 1475 ingevoert is. De vermaarde Roelandt wordt gezegt een heer van Blave geweest, en hier in den tempel van S. Romanus begraven te zyn. *Vinet in Auson. & antiq. de Bourd. de l'Urbe Chron. Bourdel. Masson. flum. Gall. Thuan. hist. l.* XLIV. *de Caillere vie du Maresch. de Matignon l.* III. *c.* 21. *Sanson in disquis. Geogr.*

BLAVET, eene rivier in Bretagne, ontspringt te Grace, zynde een vlek in 't karspel van S. Brieux, gaat by Pontur en Hennebont voorby, en valt in den haven van port Louis.

BLAVET, eene stadt in Vrankryk. Zie PORT LOUIS.

BLAVUS. Zie BLAIN.

BLE, (JAKOB DE) markgrave van Uxelles, was een zoon van Antonius, koninklyken gouverneur te Chalons, dien Henrik de IV tot eersten markgrave van Uxelles maakte. Hy was uit eene oude adelyke familie afkomstig, die reets in de XIII eeuw vermaart was. Jakob volgde zynen vader, als de outste zoon, zo wel in 't voornoemde markgraafschap, als in 't gouvernement van Chalons, en diende eerst onder Lodewyk den XIII tegen de Hugonotten; en in den jare 1625 trok hy met den konnestabel van Lesdiguires als Marechal de Camp naar Italië tegen de Spaanschen, en tegen Genua, wanneer hy zich, voornamentlyk in de verdediging der stadt Asti, en het ontzet van Verua, dapper queet. In den jare 1627 was hy by het ontzet van 't eilandt Ré, door de Engelschen ten deele bemachtigt. In den jare 1628 wilde hy een leger naar Italië voeren, tot hulpe des hertogs van Mantua; doch quam maar tot aan de grenzen van Savoje; want de zoldaten wierden qualyk betaalt, vonden onderweegs weinig onderhoudt, verliepen reets in den beginne, niettegenstaande Uxelles zyne eigene middelen niet spaarde, om ze te bevredigen. Het overschot wierdt by Chateau Dauphin door de Savojaarden te rug gedreven, en verstrooide zich. Dus liep deze tocht te niet. In den jare 1629 begaf hy zich met den koning naar Languedoc tegen de Hugonotten, als lieutenant generaal, doch wierdt in de loopgravens voor Privas doot geschoten. Op dien zelven dag zoude hy den maarschalksstaf van Vrankryk erlangt hebben. De koning betreurde hem zeer, uit aanmerking zyner ervarenheit en dapperheit. By zyne gemalinne, Claudia van Phelipeaux, teelde hy Lodewyk, markgrave van Chalons, en Jakob, die in den jare 1641 in den slag by Sedan sneuvelde, en nog drie dochteren. *Vassor hist. de Louis* XIII. *l.* XXV. XXVI. *enz.*

BLEADON, of BLADEN-DOWN, ook BLOODY-DOWN, dat is, *Bloedige duin*, is een kleine plaats in Engelandt, in Sommersetshire, niet verre van den mondt der rivier Axe, en heeft dien name van eene bloedige nederlage gekregen, die de Denen in den jare 845 aldaar geleden hebben. *Mitton's hist. of England book* V. *The compleet hist. of England vol.* I. *p.* 53.

BLEIDERSTADT, een stedeke in 't vorstendom Dietz, aan den oorspronk van de Aar, twee mylen van Wisbaden gelegen.

BLEINHEIM, of BLINDHEIM, is een dorp, niet verre van Hochstadt in Zwaben, aan de grenzen des markgraafschaps Burgau, dat daar door vermaart geworden is, wanneer in den jare 1704, den 13 Augustus, na eene volkome overwinning, door den prinse Eugenius van Savoje en den Engelschen hertog van Marlborough op de Fransche en Beyersche legers bevochten, de maarschalk van Tallard, nevens dertien of veertien duizent Franschen, in de handen der overwinnaren vielen. Wanneer naderhandt de voornoemde hertog van Marlboroug de by Oxford gelegene heerlykheit Woodstok nevens Wootou-Hundred van zyne natie tot eene vergelding voor zyne beweze diensten ontfangen hadt, heeft hy aldaar een prachtig paleis gebouwt, en dat met den name van Bleinhem, ter gedachtenis der voornoemde overwinning, benoemt.

BLEISWYK, een dorp en ambachtsheerlykheit onder Schielandt in het landschap Hollandt, legt in de Hoekendsche polder, naby het stroomtje de Rotte, dat, ten Zuitwesten van dit dorp voorby schietende, twee meertjes maakt, de Bleiswyksche meeren geheten, en verder nederwaarts door Rotterdam in den Maasstroom uitwatert. Het legt bykans in 't midden tusschen de dorpen Moerkapel en Berkel. Volgens een out handschrift, onder den Advokaat Brouërius van Nidek berustende, en handelende van verscheide edele huizen van Brabandt en Vlaanderen, zyn die van den geslachte van Bleiswyk te Delf van over langen tydt heren van Bleiswyk geweest, voerende ten wapen drie rode fascen, of balken, op een zilver veldt, gebroken met drie rondeeltjes

deeltjes van zwart in zilver. Tegenwoordig is de ſtadt Rotterdam in de bezittinge der ambachtsheerlykheit van Bleiswyk. De parochiekerk is in de Roomſche tyden ter gedachteniſſe van S. Jans des Dopers onthoofdinge ingewyd, en ſtont ter begevinge van den abt van S. Paulus te Utrecht. Sedert de Godsdienſt alhier te lande hervormt wierdt, heeft Bleiswyk een eigen kerkenleeraar bekomen, en is geplaatſt onder de vyfde klaſſis van Zuithollandt, naar het heemraadſchap Schielandt geheten. De naarſtige onderzoeker van 's lands outheden, Kornelis van Alkemade, tekent *blad* 138 van zyn *Jonker Franſen Oorlog* aan, dat in het belegeren van de ſtadt Rotterdam in het jaar 1489 koning Maximiliaans ſtalmeeſter den 11 Februarius Bleiswyk met zeven vaandelen voetknechten, en zes ſtandaarden ruitery verzekerde, om het platte landt tegen 't uitlopen der Rotterdammers te dekken, en waren het deze krygsbenden, die eenige weinige dagen daar na, geſterkt met nog vier hondert ruiters en voetknechten, naar Hillegerdsberg uittogen, en zich aldaar verſchanſtten op eenen hogen heuvel, de kerk en 't vervalle ſlot met een aarde wal omringende, tot zeer grote ongelegenheit van de belegerde ſtadt.

BLEISWYK, (JAN VAN) geſproten uit het edele geſlacht der Bleiswyken te Delf in Hollandt, dat zich ook in Brabandt verſpreid en met de edelſte geſlachten vermaagſchapt heeft, wierdt aldaar geboren den 8 November des jaars 1483, reiſde op zyn twee en twintigſte jaar naar Vrankryk en Spanje, keerde van daar te huis den 27 September des jaars 1507, en wierdt prieſter in zyne geboorteſtadt. Men getuigt van hem, dat hy vroom, oprecht en zeer godvruchtig geweeſt is, goetaardig en minnelyk, voerende tot een zinſpreuk *Diſce mori*, (leer ſterven) gelyk onder zyn afbeeldſel, hebbende een boekje in de handt, mede gelezen wordt, en hy veeltyds op zyne boeken ſchreef. Dat hy van geleertheit niet misgedeelt was, blykt uit zyn geſchreve verhandeling van de kleinachtinge des tydelyken rykdoms over het eerſte veers des twee en twintigſten hoofdſtuks van Salomons Spreuken: *De goede naam is uitgelezener dan grote rykdom, de goede gunſte dan zilver ende gout*. Hy overleedt te Delf den 25 Auguſtus des jaars 1565, in den ouderdom van omtrent twee en tachentig jaren. *D. v. Bleiswyk beſchryv. van Delf* II. *deel*.

BLEISWYK, (KLAAS VAN) geboortig van Delf, uitwyzens een out regiſter, gekomen uit S. Pankras kerk te Leiden, van een deftig geſlacht, dat van onheugelyke tyden af aan des ſtads roer gezeten heeft, was een geleert en deftig man in de veertiende eeuw. Hy ſtaat ter zelver plaatſe de vierde in order onder de eerſte kanunniken van 't kapittel van Hogelande of St. Pankras, ingeſtelt in 't jaar 1366, volgens *Johannes Gerbrandi à Leidis, Gouthoeven, Boxhorn* en *Orlers* getuigeniſſen, en was doctor der kanonikale of geeſtelyke rechten, hebbende zeer veel gedaan tot de ſtichtinge van zyn kollegie ter eere van S. Pankras, wiens leven, door hem niet onhebbelyk beſchreven, vele jaren aldaar onder de kerkboeken is bewaart geworden. *D. v. Bleiswyk beſchryv. van Delf* II *deel*.

BLEKERS, een kunſtig beeldſchilder van Haarlem. Jooſt van den Vondel gedenkt hem in zyne gedichten ten opzichte van twee kunſtſtukken, het eene de triomferende Venus, geſchildert voor den prins van Oranje, het andere een Danaë, gemaakt voor den heer van Halſeren, baljuw van Kennermerlandt; welke lofgedichten bewys zyn van dat hy een groot meeſter in de kunſt was, dewyl vader Vondel zich nooit met lompen moeide. *Houbrakens Schilderboek* II *deel*.

BLEKING, een Zweedſch landſchap aan de Ooſt-zee in Zuid-Gothlandt, grenzende in 't Noorden aan Gothlandt, en in 't Weſten aan Schonen. Eertyds voerde het den tytel van een hertogdom, en behoorde onder Denemarken, doch wierdt in den jare 1658 door den vrede van Rotſchildt aan Zweden ingeruimt. De voornaamſte ſteden zyn Rothenbye, Chriſtianopel en Chriſtianſtadt.

BLEMYÆ, *Blemiæ*, *Blenæ*, of *Bleptæ*, waren oude volkeren in Morenlandt, door Florus overwonnen, die van keizer Martianus in den jare 450 daar tegen gezonden was. Plinius en Auguſtinus ſchryven, dat deze volkeren gene hoofden ſchenen te hebben, alzo zy de gewoonte hadden, de hoofden tuſſchen de ſchouderen te trekken, en dus eene gedaante te verbeelden, als of de hoofden voor de borſt ſtonden. *Plin. l.* V. *c.* 5. *Auguſtinus Serm.* 35. *Strabo l.* XVII.

BLERIK, ook wel BLIERIK genoemt, een dorp in Gelderlandt, onder het quartier van Roermonde, in het droſtampt Keſſel gelegen. *Pontan. Geld. Geſch.*

BLESENSIS. (PETRUS) Zie PETRUS van BLOIS.

BLESILLA, de dochter van de H. Paula, leefde in den beginne der V eeuw, en volgde den H. Hieronymus. Zy verſtont de Griekſche en Latynſche talen zeer wel, en was ook in de Hebreeuſche ervaren, volgens het getuigenis van Hieronymus *Ep.* 25.

BLESDYK, een der twintig dorpen van de Vrieſche grietenye Stellingwerf-Weſteinde, onder het quartier van Zevenwolden, heeft zynen naam gekregen van de kleine rivier de Bleſſe, tuſſchen dit dorp en het dorp Peperge henen lopende. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de klaſſis van Zevenwolden op het Heerenveen. *Winſemius Chronyk van Vrieſl.*

BLESKENSGRAVE, of BLESGRAAF, en outtyds ook wel *Bloskynsgraaf* geheten, is een fraai dorp van Zuidhollandt, onder 't watergraafſchap van den Nederwaart, binnen den ringdyk van den Alblaſſerwaardt. Het legt aan den Graafſtroom, tuſſchen de dorpen Molenaarsgraaf, Wyngaarden, Alblas en Brandwyk, onder een gezonden luchtſtreek, en heeft zeer vette korenlanden en weiden. Ooſtwaarts paalt het aan Hofwegen, Weſtwaarts aan Alblas, en ten Noorden ter halver kadeſloot aan 't Overwaardſche waterſchap, groot 960 mergen. Dit dorp is het hoofdt der ambachtsheerlykheit, die leenroerig is aan de graaffelykheit van Hollandt, als een Arkels leen. In het jaar 1643 was daar mede verlyd de heer Adriaan vander Myle, here van der Myle, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, St. Antonispolder, gouverneur van Willemſtadt en onderhorige ſterktens. Tegenwoordig bezit de heer Gerard van Brandwyk, burgermeeſter der ſtadt Gouda, deze heerlykheit van Bleskensgraaf, nevens die van Hogeveen.

BLETTERANS, een kleine ſtadt in 't Franche Comté, op de grenzen des hertogdoms Burgundië, gelegen aan een riviertje, genaamt Seille, omtrent negen Franſche mylen van Chalons, aan de Saone, en omtrent even verre van Dole. Zy was eertyds zeer ſterk, maar is tegenwoordig van muren ontbloot.

BLETZ. Zie PLETZ.

BLEXUM, ook genoemt PLEXUM, en wel eer *Pleccatſe*, een out en fraai karſpel in Butjadingerlandt, aan den Wezerſtroom, alwaar in den zwaren kersvloedt van 't jaar 1717 verdronken 262 menſchen, en 72 huizen wegſpoelden, belopende de dykſchade aldaar op 28000 ryksdaalders. Dit vlek was voormaals beroemt door den voorgegeven biſſchop van Bremen Willehadus, der Saxen en Vriezen Apoſtel, aldaar geſtorven of gemartelt in 't jaar 790, als ook door de kerke, aldaar gebouwt ter eere van den heiligen Hippolitus, wiens graf aldaar in den muur gezegt wordt, terwyl aldaar ook geboren wierdt de beroemde Marpurgſche hoogleeraar Meno Hannekenius, ſuperintendant te Lubek, gelyk zyn gunſteling Johannes Juſtus Winkelman, geheime raadt en geſchiedenisſchryver van Oldenburg, getuigt *in Notit. Hiſt. Polit. Saxo-Weſtphal. lib.* II. *c.* 5. §. 48. *& lib.* III. *cap.* 3. §. 53. *G. Outhofs verhaal van alle watervloeden twede druk pag.* 709.

BLICT, (ADRIAAN) ſecretaris van Antwerpen, welke bediening hy de eerſte bekleed heeft, zynde in zyn plaats gevolgt Peter Gillis, by de geleerden bekent onder den naam van PETRUS ÆGIDIUS. Men heeft van hem: *Collatio moralis ſuper his vulgaribus verbis, Tiry, Miry, Boff.* in 8.

BLIES, een keur-Trierſche ſtadt in Weſterryk, aan de rivier Blies, niet verre van Saarbruk gelegen.

BLIKKENBURG, of BLYKENBORG, een ridderhofſtadt in het overquartier gelegen, en leenroerig aan de heren Staten van Utrecht als een Gaasbeeks leen; wierdt eertyds door een jonger tak der Zuilens van Nieveldt bezeten, die zich vervolgens naar dit goedt Zuilen van Blikkenburg hebben doen noemen, en geſchreven. De ſtichter is geheel onzeker, kunnende de genen, die de ſtichting aan iemandt uit het edele geſlacht van Wulven op het jaar 1340 toeſchryven, en dat het met een erfdochter aan de Zuilens van Nieveldt zoude overgegaan zyn, geen het minſte bewys daar van opgeven. Zekerder gaat het, dat de heer van Gaasbek al zyn recht op dit huis aan biſſchop David van Bourgondië ten behoeve van het Utrechtſche biſdom overgedragen heeft, en dat Jakob van Zuilen van Blikkenburg het zelve den 3 October des jaars 1457 te leen ontfangen heeft. Hy ſtont het zelve den 18 Maart 1489 af aan Anna van Zuilen, heren Egberts dochter, die 't weder den 24 Maart van 't jaar 1503 overdroeg aan Frederik Voogt van Ryneveldt, heren Hendriks zoon, wiens zoon Hendrik den 5 Julius 1545 hem opvolgde, en weder ten opvolger hadt Jooſt Voogt van Ryneveldt, die dit leen verhief den 6 October des jaars 1579. Den 7 February des jaars 1629 wierdt Zweer van Brakel hier mede verlyd, na dode van Beatrix Voogt van Ryneveldt, gelyk Zweer Willem van Brakel den eerſten December 1655. Des zelfs zuſter Gaſparina van Brakel noch Anna Juliana van Reneſſe van Baar hebben ooit dit leen verheven, blykende zulks uit de beleeninge, den 9 April 1680 erlangt by Zweer van Voorſt, here van Schoonderbeek, uit hoofde van zyne vrouwe Matilde van Reneſſe van Baar, dochter van voorgemelde Anna Juliana. Hy verkocht deze ridderhofſtadt den 17 Auguſtus van den jare 1687 aan Willem van Naſſau, vryheer van Zeiſt, na wiens overlyden Louis Adriaan, grave van Naſſau, vryheer van Zeiſt, des zelfs outſte zoon, daar mede verlyt wierdt den 3 Junius 1709. *Anth. Matthæus de Jure gladii.*

BLINDHEIM. Zie BLEINHEIM.

BLISSEMIUS, (HENRIK) op zyn vyftiende jaar te Keulen in de Societeit der vaders Jeſuiten getreden, was hen zeer lief wegens zyne grote bequaamheit in 't ſpreken, en zynen ongemenen vlyt in het onderzoeken der Godgeleerde ſtudiën, waar in hy zodanig vorderde, dat hy naderhandt zelfs te Praag in Bohemen de Godgeleertheit geleeraart heeft, en beſtierder (Rector) van der Jeſuiten collegie aldaar en te Grats geworden is, ja eindelyk Provinciaal van zyne orde over geheel Ooſtenryk. In de laatſtgenoemde ſtadt is hy ook in 't jaar 1586 overleden, nadat hy bevorens te Ingolſtadt hadde doen drukken deze twee verhandelingen van zyn eigen maakſel, te weten: *De Communione ſub una ſpecie.* 1585. *De Eccleſia militante contra Herbrandum Tubingenſem.* 1577. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BLITILDIS. De nieuwe geſlachtrekenaren geven voor, dat zy eene dochter van Clotarius den I, en gemalin des raadsheren Ansbertus is geweeſt, die een grootvader des H. Arnolfus, biſſchop van Metz, en een ſtichter des geſlachts der koningen van Vrankryk van den tweden ſtamme geweeſt is. Het heeft echter nog al onzekerheit in, die Lodewyk Chanterau le Fevre geoppert heeft in een geſchrift nopens het huwelyk van Ansbertus en Blitildis.

BLOCHINGEN, een heerlykheit in Wurtemberger landt, niet verre van Eſlingen gelegen, die gezegt wordt dat de hertogen van Teck in den jare 1299 bezeten hebben. Niet lange daarna, namentlyk van den jare 1301, tot 1381, leeſt men veel van de ba-

zonnen van Blochingen, waar van de laatste gezegt wordt bisschop van Aquileja geweest te zyn. Zommigen leiden den stam af van dien van Randek; anderen maken hen tot bloedverwanten der heren van Eberspach. De meesten komen daar in overeen, dat de laatste, genaamt MARQUARD, nevens zyne broederen, omtrent den voornoemden tydt in den geestelyken standt gestorven is, waar door hunne goederen aan Wurtemberg vervallen zyn, nadat die van Eslingen ook een gedeelte daar van aan zich gebragt hebben. *Crusius Annal. Suev. P.* III. *l.* IV. *c.* 12. *&* *l.* V. *c.* 7. *Paralip. p.* 95. *Brusch. Wolleben.*

BLOEDT JESU CHRISTI. (Ridderorde van het) Men geeft dezen naam aan eene ridderorde te Mantua. Vincent de IV, hertog van Mantua, heeft de zelve ingestelt in den jare 1608, ter eere van het bloedt des Heilands, waar van men voorgeeft te Mantua drie droppelen te bewaren. De eerste plechtigheit van deze orde wierdt gehouden op Pinxter des zelfden jaars, in de kapelle van 't kasteel, daar de kardinaal Ferdinand van Mantua den hertog, zynen vader, ridder maakte; en de hertog sloeg vyftien andere ridders in de kerk van S. Andries. Paus Paulus de V keurde deze ridderorde goet, welke bestaat uit twintig personen, waar van de hertog zelfs het hoofdt is. Het teken van de orde is een halsbandt, te zamen gevoegt van gulde ovalen; de eene in 't lang, met deze woorden in de zelve: *Domine probasti me*; de andere in 't brede, waar in een smeltkroes verbeeld wordt in geëmailleerde vlammen. Aan het einde van deze bandt hangt een ovaal, waar in twee engelen verbeeld zyn, houdende eene gekroonde kelk, met drie droppelen bloeds, en deze woorden: *Nil isto triste recepto.* Jaarlyks wordt in de Domkerk te Mantua het feest van deze orde geviert. *Spond. A. C.* 1608. *n.* 5. *Miræus Orig. ord. Equest. l.* II. *c.* 6. *Possevin. Gonzaga l.* VIII. *p.* 838. *Maffei Annal. l.* XII. *c.* 2. *pag.* 935. *seq.*

BLOEMAART, (ABRAHAM) geboren te Gorkum in den jare 1564. Zyn vader heeft zich lang te Utrecht onthouden, en is van daar komen wonen te Amsterdam, die daar voor stads bouwmeester aangenomen was. Na zyns vaders overlyden keerde hy weder naar Utrecht. Men heeft te boek gestelt, dat hy niet veel min dan hondert jaren out is geworden. Wat meester hy in de schilderkunst gehad heeft kan by Van Mander gezien worden. Drie zonen liet hy na, die mede de kunst hanteerden, waar van de outste geen grote bequaamheit hadt. In den tweden, ADRIAAN genoemt, was meer geest en yver. Deze wierdt een goet schilder; en om meer te vorderen trok hy naar Italië, daar by dapper in de kunst toenam. Hier na geraakte hy in dienst te Salburg by eenen Benedictus, een groot minnaar van kunst. Maar in woorden geraakt met een student, wierdt hy doorsteken. Zyn jongste broeder KORNELIS hadt zich ook tot het schilderen begeven, maar wisselde het penceel voor 't grafyzer, uit drift zyner nature. De behandeling daar van leerde zy by Krispyn van de Pas, by wien hy zo sterk vorderde, dat hy in korten tydt verscheide platen, zo naar tekeningen zyns vaders, als van anderen, in koper sneedt, waar van de drukken nog by de kunstkenners in achting zyn. Om gelegenheit te hebben van groter werken te maken, trok hy eerst naar Parys, en van daar naar Rome, daar hy veel heerlyke printen naar schilderyen van de geachtste meesters maakte. Te huis ontboden van zynen vader, die hem gaarne voor zyne doodt nog eens gezien hadt, draalde hy zo lang tot dat hy de tyding kreeg van des ouden mans overlyden. Dit deedt hem besluiten te blyven daar by was. Hy deedt zo, en storf 'er in hogen ouderdom. *Houbr. Schilderb.* I *deel.*

BLOEMENDAAL. Zie ALBRECHTSBERG.

BLOEMENDAAL. Zie HET NIEUWE LICHT.

BLOEMENSTEIN, weleer een zeer vast slot aan de Lek in het graafschap Kuilenburg, thans by kope gekomen aan de stadt Nimwegen, waar van, volgens 't verhaal van den schryver der *Origines Culenburgicæ*, door den Professor Matthæus *Analect. T.* VI opgegeven, nog vele stenen en gebroken muurwerk onder de muren der stadt Kuilenburg gevonden worden. In het jaar 1390 overweldigde Otto, de XIII heer van Arkel, Bloemenstein, en sloopte het tot den grondt toe, sedert welken tydt het nooit weder opgebouwt is. Men vindt in 's lands archiven en tydboeken een edel geslacht van dezen naam, dat waarschynlyk dit slot gesticht, of daar van den naam zal aangenomen hebben. Dus leest men op het jaar 1319 van eenen SUEDER *van Bloemenstein*, en ten jare van 1350 komt ons voor eene JOHAN *van Bloemenstein*, ridder, die in 't jaar 1351 de zyde van Willem van Beyeren, grave van Hollandt, hiel tegen des zelfs moeder Margareta, weduwe van keizer Lodewyk van Beyeren, en de zelfde ogenschynelyk, die in 't jaar 1355, nevens gemelden grave Willem, den oorlog verklaarde aan den Utrechtschen bisschop, Jan van Arkel, broeder van bovengemelden heer Otto van Arkel, daar hy als een stichts edelman ons voorkomt by Kemp in zyne *beschryvinge van Gornichem blad* 84 en M. Vossius in zyne *Jaarboeken*, en dus tegen zynen wettigen heer in de wapenen quam, dat ook de oorzaak van het overweldigen en ter nederwerpen van zyn slot Bloemenstein geweest zal zyn. De gemelde M. Vossius en de raadsheer van Heemskerk verhalen mede van den zelven heer Jan van Bloemenstein, dat hy, van de Kabeljauwsche zyde zynde, van hertog Albert van Beyeren, voogdt van Hollandt, in het jaar 1358 van zyn ampt van baljuwschap van Kennemerlandt afgezet, en Reinout van Brederode, een Hoeksgezinde, in zyne plaatse gestelt is geworden.

BLOIS, een schone en volkryke stadt in het kleine landschap Blaisois in Vrankryk, tusschen Orleans en Tours, aan een heuvel, en in een zeer vruchtbare landstreek gelegen. Gregorius van Tours, Aigolfus, Aimoinus en anderen maken 'er gewag van, noemende ze *Blesum*, *Blesa*, en *Castrum Blesense*. Zy heeft een bisdom, presidiaal, bailluage, nevens den tytel eens graafschaps, dat zich aan beide zyden der Loire naar den kant van Sologne aan de eene, en Chateaudun naar de andere zyde uitstrekt. Aldaar is een prachtig koninklyk slot, zynde met een lust-en diergaarden voorzien, en naby de stadt vindt men vele oude waterleidingen, en de overblyfzelen van een strydperk. Hier hebben eertyds de koningen hunne kinderen laten opvoeden, en dikwils hun hof gehad. Hendrik de III hieldt alhier twee vergaderingen der standen des koninkryks, te weten in den jare 1576, wanneer de oorlog tegen de Hugenotten bestemt was, en 1588, wanneer de hertog van Guise, nevens zynen broeder, den kardinaal, omgebragt wierden. Onder de inwoonderen zyn voortreflyke kunstenaren; gelyk onder anderen blykt uit de kunstryke uurwerken, die aldaar gemaakt worden. De eerste graven van Blois waren uit het geslacht van HUGO CAPET, stichter der koningen van den derden stamme; want Theodebert, grave van Matrié, de vierde grootvader van Hugo Capet, hadt drie zonen, van welke een, genaamt WILHELM, grave van Blois was, en in den jare 834 vermoord wierdt, nalatende EUDO, die in den jare 865 zonder kinderen stierf. Doch ROBERT de I, jonger broeder van Wilhelm, grave van Blois, teelde ROBERT den II, genaamt de dappere, en de twede Machabeër, volgde op zynen neve Eudo, die in den jare 867, den 25 Julius, zyn leven eindigde, nalatende by Adelheit, dochter van keizer Lodewyk den Godvruchtigen, EUDO en ROBERT den III, koningen van Vrankryk. Robert teelde HUGO den Groten, die een vader van HUGO CAPET was, en THEODOBALD den I, toegenaamt de oude, verscheide landen inruimde, die ook grave van Blois, en een vader van EUDO den I geworden is. Doch van deze en hunne nakomelingen zie breder onder CHAMPAGNE. Hier moet maar aangemerkt worden, dat THEODOBALD de IV, toegenaamt de Grote, grave van Champagne, enz. met Mathildis van Karinthië onder anderen THEODOBALD, toegenaamt de goede, geteelt heeft, die grave van Blois en Chartres geworden is. In den jare 1152, of 1153, wierdt hy Seneschal van Vrankryk, doende Lodewyk den jongen, en Philippus Augustus goede diensten. In den jare 1158 veroverde hy het slot Amboise; belegerde in den jare 1161 Vendome; en wanneer hy eindelyk den laatsten dezer koningen naar 't H. Landt gevolgt was, stierf hy aldaar in de belegering van Acre in den jare 1191. In den jare 1164 was hy met Adelheit, dochter van Lodewyk den jongen, getrouwt, by welke hy verscheide kinderen geteelt heeft, onder welke THEOBALD, en HENRIK, nog jong zynde, en PHILIPPUS zonder erfgenamen overleden zyn. LODEWYK was zyn opvolger. De dochters waren: 1) MARGARETA, gemalinne eerst van Hugo van Oisi; here van Montmiral, enz. daarna van Otto, grave van Burgow, en laatstelyk van Hendrik, here van Avesnes. 2) ELISABETH van Blois, gravinne van Chartres, was eerst de gemalinne van Sulpitius den III, here van Amboise, en naderhandt van Johannes van Oisi, here van Montmiral, enz. 3) ADELHEID, die in den jare 1211 abdis te Fontevrault geweest is. Lodewyk, grave van Blois en Chartres, was een grootmoedig en yverig broeder, en wierdt door de predikatie van Falco, leeraar te Neuilli, bewogen, eene reize naar 't Oosten te doen. Hy ging derhalven te Venetië scheep, was by de belegering van Zara, Constantinopel, enz. en wierdt door de Bulgaren in een treffen naby Adrianopel, den 14 April 1205 gedood. Hy trouwde met Catharina van Clermont, outste dochter en erfgenaam van Rudolf den I, grave van Clermont in Beauvoisis, konnestabel van Vrankryk, en liet tot zynen navolger THEOBALD den jongen, grave van Blois, Chartres en Clermont, die in den jare 1218, zonder kinderen by zyne twee gemalinnen geteelt te hebben, stierf, en wierdt zyne moeie, Maria van Avesnes, gravinne van Blois, die in den jare 1241 overleedt, en onder andere kinderen van Hugo van Chatillon, grave van S. Paul, enz. ook JAN den I, grave van Blois, naliet, die zich in den jare 1254 Adelheit van Bretagne, dochter van Jan den I, hertog van Bretagne, ten huwelyk nam, en by haar eene eenige dochter teelde, namentlyk JOHANNA, gravinne van Blois. Doch deze stierf den 29 January 1291, zonder kinderen by haren echtgenoot, Pieter van Vrankryk, zoon van koning Lodewyk den heiligen, na te laten. By gevolg was haar neef HUGO van Chatillon, zoon van Guido den II, grave van S. Paul, haar opvolger, en stierf in den jare 1307, by zyne gemalinne Beatrix van Vlaanderen, dochter van Guido van Dampier, grave van Vlaanderen, nalatende GUIDO den I, grave van Blois, en Johan van Chatillon. Guido de I stierf in den jare 1342, en liet by Margareta van Valois, dochter van Karel van Vrankryk, grave van Valois, na Lodewyk den I, die zyn opvolger was, voorts KAREL, hertog van Bretagne, die in den jare 1364 in den slag by Avray bleef, en MARIA, gemalinne van Rudolf, hertog van Lotharingen, en naderhandt van Frederik, grave van Linanges. Lodewyk de I, grave van Blois, zeer vermaart wegens zyne dapperheit, bleef in den jare 1346 in het treffen by Creci, nalatende by Johanna van Henegouwen, dochter van Jan, here van Beaumont, LODEWYK den II, die in den jare 1372, zo wel als Jan de II, in den jare 1384, en Guido de II van Chatillon, ook grave van Blois in den jare 1397, zonder erfgenamen, stierf. Deze laatste verkocht in den jare 1391 het graafschap Blois aan Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, vader van Karel, en grootvader van Lodewyk den XII, onder wien dit graafschap aan de kroon gekomen is, zynde onder Hendrik den II, als erfgenaam der koninginne Claudia, zyne moeder, en dochter van Lodewyk den XII, en gemalin van François den I, volkomen daar mede vereenigt. *Clerc. descr. du Païs Blais. du Chesne hist. de Chatillon. Moissant & Pithou hist. des Comt. de Champ.*

BLOIS. Het landt van Blois of *Belois* in Hollandt ftrekt zich uit van de rivier de Lek tot aan de rivier de Yffel, aan beide de zyden van het water, voor dezen het riviertje, de Vlift. De hoofdftadt van dit landt en hoge vierfchaar van Blois is Schoonhoven. Het zelve behelft verder de ftede en landen van Haaftrecht, mitsgaders Vlift en Bonrepas, en een gedeelte van Stolwyk. Deze ftreke lands heeft des zelfs benaming van de graven van Blois in Vrankryk, die outtyds onder anderen ook heren van Schoonhoven zyn geweeft, en waar na het landt, daar toe als toen behorende, genoemt is. Men ziet nog te Gouda, welke ftadt ten dien tyde mede aan die graven behoorde, in de kerk in een kapelletje, met yzere tralien bezet, de begraafplaats van eenige graven van Blois, met marmere grafftenen gedekt. Daar is een baljuw van 't landt van Blois, welke federt lange tyden die van de ftadt Schoonhoven is geweeft, tot nog toe aangeftelt door de heren rekenmeefteren van de graaffelykheits domeinen van Hollandt, t'elkens voor drie jaren, doch zonder voorbeeldt van verandering, gedurende des zelfs leeftydt, en zeven mans-mannen, die alle jaren op de benoeminge van den baljuw door de heren ftaten van Hollandt worden verkoren; de welke hunnen hogen vierfchaar, waar aan de vonniffen in burgerlyke (*civile*) zaken van de onderhorige plaatfen by appel (*beroep*) kunnen gebragt worden, fpannen, en hunne zitplaats, om civiel en crimineel (*burgerlyk en halsftraffelyk*) recht te oeffenen, altydt houden te Schoonhoven. *Boxhorn Toneel van Hollandt p.* 257. *Guicciardyn Befchryving der Nederlanden p.* 425. *Goudhoevens Chronyk p.* 82 *en* 83, 365, 393, 415. *Scriverius Chronyk p.* 18.

BLOIS. Onder vele baljuwfchappen van Noorthollandt fteekt niet weinig in aanzienelykheit uit dat van Blois of Beverwyk, aldus naar de rechtsplaatfe en 't verblyf des baljuws genaamt wordende. Onder het zelve behoort de ftede Beverwyk, nevens de dorpen en gehugten, Wyk op Zee, Wyk aan Duin, Spaarwoude, Katswoude, Weftzanen, Krommenie, en Zardam tot aan de grote fluis. De benaminge van Blois is echter meer gebruikelyk, en bekent, zynde haren oorfpronk fchuldig aan graaf Jan den III, zoon van graaf Jan van Henegouwen, als de welke voor zyn vaders overlyden in zyne deelinge krygende de fteden en heerlykheden van Gouda, Schoonhoven en Zaanden in Hollandt, en Tertholen in Zeelandt, en den tytel voerende van Beaumont, Blois en Suiffe, den naam van het graaffchap Blois, dat zyn broeder Guy met dat van Soiffons in jaar 1391 aan Louis van Orleans verkocht hadde, aan dit deel van Kennemerlandt gaf. De baljuw van Blois is te gelyk ook fchout van Beverwyk, wordende die waardigheit tegenwoordig bezeten door den here Mattheus Gool.

BLOIS, (GERARD) biffchop. Zie GERARD.

BLOIS, (JAN VAN) graaf van Beaumont, enz. als men ziet in een keure, aan de ftadt Tertholen gegeven: want daar noemt deze graaf zich *Jan van Blois, here van Beaumont, Gouda, Schoonhoven, Tholen*, enz. Wat voor een Blois deze geweeft zy, is hier voor gezegt. Zommigen willen, zegt Smallegange, dat 'er een graaffchap van dien naam in Hollandt heeft gelegen, het geen Schoonhoven zou begrepen hebben: ook is 'er een oude heerlykheit van dien naam geweeft. Het is waar dat de graven van Blois in Vrankryk ook heren van Tertholen zyn geweeft: doch dit is eerft gefchied door het huwelyk van Joanna, dochter van gemelden Jan van Beaumont en Avesne, met den grave van Blois en Soiffons. *Aant. op de Befchryv. van Zeel.*

BLOIS, (LODEWYK VAN) was een zoon van Adriaan, heer van Juvigni, gefproten uit den huize Blois van Chatillon. Hy wierdt in den jare 1506 op het kafteel Don-Etienne, by Luik gelegen, geboren, en tot in zyn 14 jaar met Karel den V, naderhandt keizer, opgevoed. Daarna ftudeerde hy te Loven; doch nam naderhandt te Lieffe in Henegouwen de Benedictyner orde aan, en wierdt in den jare 1530 abt. Het aartsbifdom van Kameryk, hem door Karel den V aangeboden, weigerde hy aan te nemen, behertigde de reformatie zyns kloofters, en maakte nieuwe inzettingen, door Paulus den III in den jare 1545 beveftigt. Hy ftierf in den jare 1566, nalatende verfcheide geeftelyke werken, die dikwils gedrukt zyn. Antonius Winghius, abt te Lieffe, heeft by zyne uitgave in den jare 1633 het leven des fchryvers gevoegt. *Du Chefne Maifon de Chatillon. Zweert. Ath. Belg. Andr. Bibl. Sammarth. Gall. Tom.* IV. *Hendreich.*

BLOIS, een kardinaal. Zie WILHELM van Champagne, of van Blois, genoemt *Blanchemarius*, en PIETER van Blois.

BLOK (BENJAMIN) nam met zyne broederen, EMANUEL en ADOLF, nadat zyne ouders alles door den brandt verloren hadden (zyn vader was Daniel, een vermaart fchilder) zyne toevlucht tot de kunft. Frederik Adolf, hertog van Mekelenburg, fchynt aan het huisgezin de handt gehouden, en Benjamin onder zyn opzicht en befcherming genomen te hebben.

Het eerfte proefftuk van zyne kunft was de afbeelding des hertogen, ten voeten uit met de pen, waar over ieder zeer verwondert was. Dit gebeurde in 't jaar 1647. Kort daar aan fchilderde hy met levendige koleuren het ganfche hofgezin van Saxen. In Hungarië heeft hy federt ook voor den grave Franciscus verfcheide tafereelen en altaarftukken gemaakt, waar door hy zich zeer beroemt maakte.

In den jare 1659 reifde hy met voorfchryven van den zelven grave naar Italië, waar door hy toegang kreeg tot de befte kunftkabinetten. Te Venetië, Florence en Rome eenige jaren in de kunftoeffening doorgebragt en vele voorname luiden, en onder die den beroemden Jefuit Athanafius Kircherus, gefchildert hebbende, keerde hy weder in Duitfchlandt, daar hy in den jare 1664 met Anna Katarina, dochter van den beroemden fchilder Joannes Thomas Fiffcher van Norenberg, zich in den echt begaf. *Houbraken in zyn Schilderboek* II *deel.*

BLOK, (DANIEL) geboren te Stettyn in Pomeren in den jare 1580. Hy gaf al vroeg blyken van zyn liefde tot de kunft: waarom hy te Dantzig beftelt wierdt by Jakob Scherer, een bequaam meefter, om hem op te leiden in de hogefchole der fchilderkunft. Hy zette zich inzonderheit tot het fchilderen van pourtretten, het geen hem wel gelukte. Hy fchilderde voor Guftaaf Adolf, koning van Zweden, het ftamhuis der hertogen van Mekelenburg. Maar aan 't hof zynde, verloor by alles, wat hy bezat, door het brandftichten der woedende oorlogsbenden in den jare 1651, zodat hy naaulyks zyn lyf bergde. Hy is geftorven te Roftok in zyn tachtigfte jaar. *Houbr.* I. *deel.*

BLOK, (JACOB REUGERS) een fchilder van grote bequaamheit, zodat men weet dat Rubbens zelf hem te Gouda bezocht, en tot zynen roem getuigt heeft, dat hy onder alle de kunftenaars in Nederlandt niemandt gevonden hadt, die in het fchilderen en tekenen van doorzicht-en bouwkunde by hem halen konde.

In zyn jeugt hadt hy Italië en Rome bezocht, en zich met vlyt geoeffent. Zich verftaande de veftingbouwkunde geraakte hy in dienft des konings van Polen, by wien hy zo zeer gezien, als by de hovelingen benyd was, die hem, zo veel in hen was, den voet dwars zetten. Waarom hy, zyn affcheidt verzocht hebbende, wederkeerde in zyn vaderlandt, daar hy gelegenheit vondt van den overfte Perfival, die by Frederik Henrik, prins van Oranje, in grote achting was, de wiskunft te leren. Naderhandt quam hy in dienft van den aartshertog Leopold, die hem bymzonder beminde, en hem boven zyne gewone foldy, als hy in 't veldt was, nog zeven guldens des daags toeleide. Omtrent Wynoxbergen ftruikelde zyn paardt, waar door hy viel, en zich zeer bezeerde. Men wendde wel, op bevel des aartshertogen, allen vlyt aan om hem te herftellen, maar vergeeffch. Hy beftorf dien val, en wierdt daar in de kerk der predikheren begraven. Zyne weduw trok naar Brabandt, bezorgt voor haar leven met een jaarlykfche wedde. *Houbrakens Schilderboek* II. *deel.*

BLOKHOVEN (GYSBRECHT) geboren te Utrecht, en Karthuizer te Keulen, heeft gefchreven eene korte verdediging voor de werkjes van *Pieter van Leiden*, bygenaamt *Bloemevenna*, gedrukt te Keulen in den jare 1538, achter een boekje van den zelven Pieter over de Goddelyke goetheit. *Befchryv. van 't Utr. Bifd.* I *deel.*

BLOKLANDT (HET HUIS TE NEDER-ook LAAG-) was outtyds de plaats, daar des zelfs heren hun verblyf hielden, maar is tegenwoordig ganfch weg, zynde de plaats alleen nog maar bekent. Het is eene zeer oude heerlykheit, hebbende hoge, lage en middelbare jurisdictie, uit het oude en beroemde graaffchap van Teifterbandt herkomftig. Maar zy is door grave Anfried, of Ansfried, vernietigt, wanneer hy zyne goederen verdeelde, en het geeftelyke kleedt aantrok. Zie ANSFRIDUS. Deze heerlykheit is in vervolg van tydt eenige jaren lang door het huis van Arkel bezeten; en vervolgens quam des zelfs derde gedeelte aan Herpert vanden Binkhorft, ridder, en na zyne doodt, by erffenis, aan Jan van Henegouwen, grootvader van Jan van Blois, of Belois, heer van Schoonhoven en Gouda, die Jan van Buren, knape, met het gezegde derde gedeelte beleende. Deze laatfte verkocht het zelve aan Bruinis de Witt; welke, zo wegens zyne getrouwe dienften, als wegens eenig geldt, door hem aan here Jan van Arkel verfchoten, door den zelven in den jare 1406 met de twee andere deelen van de heerlykheit van laag-Bloklandt begiftigt, en daar door alleen in het bezit dezer heerlykheit geftelt wierdt. Dit wierdt in den volgenden jare 1407 door hertog Albert, grave van Hollandt, beveftigt, en deze heerlykheit tot een onfterflyk erfleen gemaakt, wordende nog tegenwoordig van de graaflykheit van Hollandt te leen gehouden. In den jare 1646 wierdt daar mede verleit heer Willem van Brandwyk, burgermeefter der ftadt Dordrecht. *Van Leeuwen Batav. illuftr. Pontanus Gelderfche gefchied.* II *D. f.* 51.

BLOKSBERG, of BROKSBERG, *Melibocus*, *Bructerus*, is de hoogfte berg op den Hartz, in het Brunswyk-Wolfenbuttelfche vorftendom Blankenburg, vyf mylen van Nordhaufen, tuffchen Oofterwyk en Wernigerode, en behoort grotendeels tot het Wolfenbuttelfche gebiedt. Boven is hy meeft het gehele jaar met fneeuw bedekt. By helder weder kan men van des zelfs top niet alleen Maagdenburg en Luneburg duidelyk zien, maar ook de Ooftzee. Omtrent op de helft is hy vol moeraffen; waarom men het hout en gras, dat 'er op wafcht, niet naar beneden brengen kan. Hertog Henrik Julius hadt een ryweg van dennebomen tot op de helft des bergs laten maken; doch deze is wederom geheel vervallen. Boven op is een vlakte, met twee grote vierkante poelen, en een klare bron. Hier uit ontftaan de rivieren Bode, Ocker, Holtzemme, en andere, die uit dezen berg hunnen oorfpronk hebben. Van de beuzelingen, aangaande de vergaderingen der zo genaamde toverhexen op dezen berg, fchryft M. Johannes Prætorius in een afzonderlyk tractaat van den Bloksberg; maar van de natuurlyke gefchapenheit dezes bergs handelt D. Georg Henning Behrens in zyn *Hercynia curiofa c.* 6. *p.* 136. *feq.*

BLOKZYL, of BLOKZIEL, eene fterkte met zes bolwerken aan den oever der Zuiderzee in het landfchap Overyffel. 't Legt tuffchen de fteden Vollenhove, Steenwyk, en de Kuinder fchans, en houdt een grote fluis befloten, waar door de gemene vaart uit de Overyffelfche en Drentfche Venen naar de Zuiderzee gaat. De gouverneur van Noordhollandt, Diderik Sonoy, den tweden Januarius des jaars 1581 met eenige oorlogfchepen en volk tot ontzet van de by den grave van Renneberg belegerde ftadt Steenwyk te Blokzyl aangeland, heeft in aller haaft alhier deze fterke fchans aangelegt, en nog in de zelve maandt van daar met vier

vaandelen voetknechten uitgetrokken, het ſtedeke Vollenhove ingenomen. Sedert dien tydt, tot in den jare 1672 toe, heeft Blokzyl genen vyandt vernomen; maar wanneer toen het vereenigde Nederlandt op het onverwachtſte door de Franſche, Keulſche en Munſterſche krygsbenden overſtroomt wierdt, volgde deze ſterkte het noodlot der gehele provincie van Overyſſel, en viel zonder eenigen tegenſtandt in handen van den Munſterſchen biſſchop, waar door Vrieslandt in groot gevaar ſtont van mede door dien vyandt overylt te worden, dat echter in de maandt Auguſtus des zelven jaars door de heldhaftige kloekmoedigheit van de Blokzyler burgers voorgekomen wierdt, wyl zy, ziende 450 Vrieſche krygsknechten tot onder Blokzyl genadert, de wapenen aangrepen, en, de Kuinder poort met geweldt openende, de zelve inlieten, terwyl de Munſterſche krygsbezettelingen ter Zuiderpoorte uit wegvluchten, doch ten deele achterhaalt of dootgeſlagen wierden, zynde de Munſterſche kommandant Twikkelo zelfs alvorens binnen deze ſterkte dootgeſchoten. De kerk dezer ſterkte wordt door twee predikanten bedient, behorende onder Overyſſels vierde klaſſis, van Vollenhove en Steenwyk, welke uit vyftien kerkeleeraren en twee ſteden, Vollenhove en Steenwyk, twee ſchanſſen, Blokzyl en Kuinder, en zeven dorpen; Steenwykerwolt, Beulake, Wanneperveen, Geithoorne, Zwartſluis, Blankenham, en Oldemarkt, beſtaat. *P. Bor Nederl. Oorlog. Valkenier verw. Europa* III *deel.*

BLOM. Zie BLUM.

BLOMMEVENNA, (PIETER) te Leiden in Hollandt in het jaar 1447 geboren, verliet in zyn twee en twintigſte jaar, nadat hy alvorens zeer verre in de beſchaafde wetenſchappen gevordert hadt, het werreldlyke leven, begaf zich het geeſtelyke voor Keulen in de orde der Karthuizeren, oeffende zich, aldaar monnik geworden, verder zodanig in de goede letteren en Godgeleertheit, dat hy magiſter, (een tytel onder de geleerden van zynen tydt in zwang gaande) gemaakt wierdt, uitwyzens zekeren, in 't zelve klooſter by hem geſchrevenen, brief. Zweertius ſpreekt van hem als een uitſtekent voorbeeldt en ſpiegel van een Godvruchtig leven en Chriſtelyke deugdt, zo dat hy eerſt tot prioor van zyn klooſter, en naderhandt daar nevens tot viſitator (opzichter) van zyne ordes kloosters, die aan den Rhyn gelegen waren, verheven wierdt, en die bedieninge negen en twintig jaren met groten lof bekleed heeft, tot den einde zyns levens toe, 't welk verſchenen is den laatſten September des jaars 1516, nadat hy kort te voren uitgegeven hadt het leven van den H. *Bruno*, ſtichter der Karthuizer orde omtrent den jare 1085, hebbende wyders geſchreven:

De bonitate Divina libri V.
De autoritate Eccleſiæ.
Expoſitio in Pſalmum CXXVI.
Contra Anabaptiſtas.
Tractatus de effuſione cordis.
Candela Evangelica.
Enchiridion Sacerdotum.
De invocatione Sanctorum.
Directorium parvum contemplari inchoantium.
Aſſertio purgatorii.
Contra abuſus filiorum Eccleſiæ.
Vita S. Brunonis. Sermo de eodem.
Exhortatio ad Juvenes.
De natura Dei.
De vera religione, & quinam appellandi veri religioſi.
Informatio de diverſa ratione adorandi Deum; Sanctos & homines.
Epiſtola ad Doctorem Arnoldum Tungrenſem.
Directorium aureum Contemplativorum Henrici Herpii heeft hy in, 't Latyn overgebragt zynde, op zynen naam 1530 uitgegeven.
Commentaria in V *libros Moſis Dionyſii Carthuſiani.*

BLONDEL (DAVID) was van Chalons in Champagne, en wierdt van 't Synode in Iſle de France in den jare 1614 in den geeſtelyken ſtandt ontfangen, en begon zyne bediening te Houdan by Parys. Kort daarna gaf hy in den jare 1619 zyne *Declaration de la verité des Egliſes Reformées de France* in 't licht, waar in hy zommige ſchryveren onder de Roomſchen, inzonderheit den biſſchop van Luçon, naderhandt kardinaal van Richelieu, antwoordde. Daar op wierdt hy in de Synoden tot allerlei gewichtige zaken gebruikt, en hem belaſt, de Hervormde religie verder ſchriftelyk te verdedigen, en inzonderheit de Jaarboeken van Baronius te wederleggen. Doch het laatſte heeft hy niet volbragt, behalven dat na zyne doodt eenige aanmerkingen gevonden zyn, van hem op den randt van die Jaarboeken geſchreven, waar van naderhandt Andreas Magendel of Magendie in zynen *Anti-Baronius* eenige proefſtukken in 't licht gegeven heeft. In den jare 1631 quam hy in aanmerking om tot hoogleeraar in de Godgeleertheit te Saumur verkoren te worden; maar het hadt genen voortgang. Echter gaf hem het nationaal Synode van Charenton den tytel van Profeſſor Honorarius, nevens eene aanzienlyke wedde, en vryheit, om zich te Parys op te houden. Hy heeft zich door vele ſchriften vermaart gemaakt; maar is over zyn werkje *de Johanna Papiſſa* (Pausin Johanna) vele ſcherpe cenſuren onderhevig geweeſt, alzo hy daar in wilde aantonen, dat hare geſchiedenis onder de fabelen moeſt getelt worden. Eindelyk wierdt hy naar Amſterdam tot hoogleeraar der geſchiedeniſſen, in plaats van Gerardus Johannes Voſſius, beroepen, en begaf zich in den jare 1650 derwaarts. Hy verloor ten laatſten door veel lezen en ſchryven zyn gezicht, liet echter niet na, het grote werk nopens genealogie der koningen van Vrankryk tegen Chiflet te dicteren, 't welk in de jaren 1654 en 1659 te Amſterdam gedrukt is. Hy ſtierf den 6 April 1655, in het 64 jaar zynes ouderdoms. Boven de reets genoemde ſchriften zyn ook de volgende bekent: *De la primauté en Egliſe*; *Pſeudo-Iſidorus & Turrianus vapulantes*, waar in hy de decretale brieven verwerpt; *Apologia pro ſententia Hieronymi de Presbyteris & Epiſcopis*; *de formula*, REGNANTE CHRISTO, *in veteribus monumentis uſu*; *de Sibyllis*; *de jure plebis in regimine Eccleſiaſtico*, enz. Ook is aan te merken, dat hy onder den name van *Amandus Flavianus* de bulle van Innocentius den X tegen den Munſterſchen vrede wederlegt heeft. Hy hadt nog twee broederen, die beide predikanten geweeſt zyn, de eene MOSES, de ander AARON genaamt. De eerſte was eerſt predikant te Meaux, en naderhandt te Londen, hebbende van Theologiſche controverſien geſchreven, en zynen broeder met zyne geleertheit dikwils dienſt gedaan. *Witte Diar. biogr. Bayle.*

BLONDEL, (FRANCISCUS) profeſſor in de geneeskunde te Parys, was een geleert man; doch hadt eene duiſtere manier van ſchryven. Hy was tegen de Chymie, en het gebruik van de Antimonie, waar over toen door de medecynen hevig getwiſt wierdt; en hoewel nopens het laatſte Guido Patinus het met hem eens was, greep hy hem echter ook aan. Hy ſtierf in September des jaars 1682. Hy moet met een anderen medecyn van den zelven name, en die eene beſchryving van 't badt te Aken in 't licht gegeven heeft, niet vermengt worden. *Bayle.*

BLONDEL (FRANCISCUS) was eerſt hofmeeſter van Lodewyk Henrik van Lomenie, grave van Brienne, dien hy op zyne reize, van den jare 1652 tot 1655, verzelde, waar van de beſchryving in de Latynſche tale in de jaren 1660 en 1662 gedrukt is. Hy hadt ook aanzienlyke oorlogsbedieningen, wierdt eindelyk Marechal de camp en ſtaatsraadt. Den Dauphin onderwees hy in de wiskunſt, maakte ook de tekening der nieuwe poorten, en andere ſieraden, die in den jare 1672 te Parys gemaakt wierden. Men vindt ook eenige opſchriften voor de nieuwe poorten, door hem opgeſtelt; want hy was wel in de talen geoeffent, het welk uit zyne vergelyking tuſſchen *Pindarus* en *Horatius* blykt. Voorts was hy directeur der academie der bouwkunde en een lidt der koninklyke academie der wetenſchappen. Hy ſtierf den 1 Febr. 1686, nalatende, onder anderen: *Hiſtoire du Calendrier Romain*; *de annis apud Aſſyrios, Ægyptios, Græcos, Judæos*; *L'art de jetter des bombes*; *Nouvelle maniere de fortifier*; *Reſolutio quatuor principalium problematum architecturæ*; *Cours de l'architecture.* enz. *Hendreich. Bayle.*

BLONDUS, (FLAVIUS) een vermaart geſchiedſchryver, wierdt te Forli in Romagna in den jare 1388 geboren. Hy wierdt geheimſchryver van paus Eugenius den IV, en bekleedde dat ampt onder de volgende pauzen, Nicolaus den V, Calixtus den III, en Pius den II, onder wiens regeeringe hy op den 4 Juny des jaars 1463 overleedt, in het vyf en zeventigſte jaar van zynen ouderdom. Hy heeft wel grote naarſtigheit in het zamenſtellen zyner werken gebruikt; maar zyn ſchryfſtyl is weinig beſchaaft. De zelve voeren ten tytel: *Roma triumphans*; *Roma inſtaurata*; *Italia illuſtrata*; *Hiſt. Rom. Decades*; *De origine & geſtis Venetorum.* In zyne Hiſtorie, met den jare 400 beginnende, en met 1440 eindigende, heeft hy meer werk gedaan om vele dingen byeen te halen, dan om die te onderzoeken of ze waarlyk gebeurt zyn. Maar ondertuſſchen verdient hy aangaande de Romeinſche outheden groten lof. Hy heeft weinig geldt gewonnen; maar het gene hy bezat, heeft hy onder zyne dochters uitgedeelt, op dat zy aan den man konden geraken: doch zyne zonen heeft hy niets nagelaten dan hunne geleertheit en goede opvoeding. Leander Alberti getuigt, dat zy vyf in getal zyn geweeſt, en allen veel geleertheit hebben bezeten. Eenigen beweeren, dat men hem *Flavius Blondus* moet noemen; welke beide namen eigentlyk een en de zelve betekenis hebben. *Jovius in Elog. vir. illuſtr. c.* 14. *Trithem. & Bellarminus de Scriptor. Merula lib.* X. *Hiſt. Volaterranus. Geſnerus. Poſſevinus. Miræus. Voſſius. Freherus. Bayle Dict. Crit.*

BLONITZA, eene kleine rivier in het Sileſiſche vorſtendom Oppeln, die zich anderhalve myle beneden Oppeln met de Oder vermengt.

BLONYE, BLONITZ, eene ſtadt in groot Polen, in het Wooiwoodſchap Rava, vier mylen van Warſchau. Zy is groot en wel verſterkt; doch heeft houte huizen.

BLOREHEATH is een landſchap, niet verre van Draiton, in 't Engelſche geweſt Shropshire, vermaart door de nederlage des graven van Salisbury, hoofdt van de Lancaſterſche party, en de overwinning der Yorkſche party, onder den Lord Audley, in den jare 1459. *The compleat hiſt. of England Vol.* I. *p.* 418.

BLOSIUS. (LODEWYK VAN) Zie BLOIS.

BLOTE, of BLOOT, (HET HUIS TE.) Zie HODENPYL.

BLOTINGE, een out adelyk ſtamhuis in het dorp Ryswyk, naby 's Gravenhage, ter rechterhandt als men naar het Weſten buiten het dorp gaat, behoorde nog in het jaar 1711 aan den here van Kerkwerve. Het legt nog volkomen in zyne grachten, en is met ophaal-bruggen en een zwaren ronden toren voorzien, doch vervalt dagelyks. Vele ſchryvers noemen het verkeerdelyk *Bloote*, door de nauwe overeenkomſte der namen verleid, daar 't huis te Blote eigentlyk het lang vervallen huis Hodenpyl in Schielandt by Vlaardingen is. S. van Leeuwen ſtelt het in zyn *Batavia Sacra* wel onder de oude adelyke huizen van Delflandt; maar noemt het mede al *het huis te Blote*, toekomende, zegt hy vervolgens, aan het geſlacht van Nobelaar, en eertyds altoos gehoort hebbende aan het geſlacht van Pynſſen.

BLOTIUS, (HUGO) op zyn Nederlandſch gezegt *Huig Bloot*, of *Blote*, was waarſchynlyk afkomſtig uit het edele geſlacht van Bloot,

waar

waar van op 't jaar 1157, ten tyde van graaf Diderik den VI van Hollandt, vermeld wordt PHILIPS VAN BLOOTE, schildknape, en een andere PHILIPS BLOOT in 't jaar 1407 met Johan van Vianen, een man van ridderlyke waardigheit. Hy is de eerste keizerlyke bibliothekaris te Wenen in Oostenryk geweest. Keizer Maximiliaan vertrouwde hem het opzicht over de nieulings opgerechte boekery, en Rudolf de II was zo wel met zyn bedryf gedient, dat hy, keizer geworden, hem in dat ampt bevestigde in den jare 1575, dat hy ook loffelyk waargenomen heeft tot zyne doodt toe, die hem in het jaar 1608 ter neder velde, hebbende ten opvolger gekregen Sebastiaan Tegnagel. Hy was te Delf in Hollandt geboren, en een zeer welsprekent redenaar, met een achtbaar wezen, en van een weelderig verstandt. Men ziet van hem in druk de volgende Latynsche redeneeringen:

Oratio in duorum Juvenum, Adriani Frisii Tigurini & Laurentii Histeri, patricii Viennensis, homicidas.
Oratio parænetica, Lovanii habita ad juventutem, an recte parentes liberos suos Lovanium moribus studiisque informandos mittant?
Oratiunculæ de Elephante, nuper in has regiones invecto, & de Horologiis Lovaniensibus. Antverp. typis Sylvii 1564 in 4.

D. van Bleiswyk beschryv. van Delf II. *deel. bl.* 771. *Lambecii Biblioth. Boxhorn. Theatr. Holland. p.* 166.

BLUM, BLOM, BLOEM, eene oude adelyke, maar nu vryheerlyke familie in 't hertogdom Holstein, die eertyds in 't landt van Brunswyk haren zetel gehad heeft, maar in den jare 1400 in Holstein gekomen is, nadat DIDERIK BLOM een regiment ruiters in Holstein gevoert, en aldaar by eene van Rantzau eenige erfgenamen geteelt heeft. Van zyne nakomelingen is HANS BLOME, heer te Seehedorf, nevens zynen broeder HENRIK, hoofdman te Gottorp, enz. in den jare 1500 in den Ditmarschen oorlog gesneuvelt. Wanneer in den jare 1580 Frederik de II, koning van Denemarken, en hertog Adolf van Holstein een erfvergelyk met elkander maakten, was op gene zyde HANS BLUM, heer te Seehedorf, raadt, en hoofdman te Haderfleben, maar op deze, Diderik, heer te Hernstorf, als raadt. In den jare 1640 was OTTO Holstein-Gottorpsche landraadt, maar HANS opper-land-jagermeester. WOLF en CRISTOFFEL waren in den jare 1698 koninklyke Deensche geheime raden, en ridders van Danebroge. OWENUS leefde nog in den jare 1706, als keizerlyke stadhouder in 't landt Hadeln. Wyngarden meldt, dat GEORG HENRIK, vryheer van Blum, in den jare 1666 koninlyke Boheemsche appellations-raadt is geworden, na dat hy te voren keizerlyke resident aan 't hof van keur-Saxen geweest was. Maar of hy uit deze familie geweest is, is onzeker. In Frankfort aan den Mayn bloeit ook eene adelyke familie van BLUM, doch die is van de bovenstaande onderscheiden. *Angeli Holst. Chron. P.* I. *p.* 36. *Lehmans jetztherfch. Europa P.* III. *in app. p.* 386. *Weing. Furstensp. P.* I. *p.* 375.

BLUMBERG, eene kleine stadt in de opper-Elzas, vier mylen van Basel, makende, nevens vyf omleggende dorpen, eene heerlykheit. Zy behoorde eertyds tot de heren van Polweil, doch quam naderhandt door een huwelyk aan de graven van Fugger. *Zeil. Top. Alf.*

BLUMBERG, eene stadt, met een slot en ampt, in het graafschap Lippe, staande onder den grave van der Lippe. *Zeiler. Topogr. Westph.*

BLUMBERG, (BARBARA) geboortig uit een goet geslacht te Regensburg. Men heeft langen tydt van haar gelooft, dat zy een byzit van Karel den V geweest is, die by haar den vermaarden Don Jan van Oostenryk geteelt heeft. Strada beweert dat men dit maar onder 't volk uitgestrooit heeft, om dat 'er zekere grote prinses onder haren name schuilde. Men twyfelt echter niet, of de keizer heeft haar gebruikt, wanneer zy tot hem in Regensburg op zekeren tydt, zeer bedroeft zynde, gezonden wierdt, om hem door haar lieffelyk zingen te vermaken. Don Jan hieldt ze gedurig voor zyne moeder, en beveelde haar aan koning Philippus den II, die, om de werreldt in deze gedachten te bevestigen, haar in den jare 1578, na de doodt van Don Jan, naar Spanje ontboodt, en zeer wel handelde. Naderhandt wierdtze naar Mazote in 't koninklyke klooster van S. Cyprianus gezonden, van waar zy zich na verloop van vier jaren, wegens de lucht, naar Lareda begaf, daar ze ook is overleden. Zommigen houden haar voor eene weduwe, wanneer zy by den keizer bekent wierdt, hebbende reets een zoon, genaamt Pyramus Conraad, dien Don Jan voor zynen vollen broeder gehouden, en op zyn doodbedde den koning van Spanje aanbevolen heeft. Men zegt, dat hy den oorlog gevolgt heeft onder den hertog van Parma. *Strada. Brantome capit. etrangers Tom.* II. *Dialogue de Lucrece & de Barbe de Plomberg. Wallon vie de Jean d'Autriche. Bayle.*

BLUMENEK, een zeer out slot en heerlykheit in Walgow, niet verre van Feldkerken gelegen, behoort tot het graafschap Bregentz. Zy hadde eertyds afzonderlyke heeren van Blumenek, naderhandt de heeren van Brandeis, laatstelyk de graven van Sultz. Van deze wierdt in den jare 1613 de gehele heerlykheit aan het klooster Wyngaarden voor hondert en vyftig duizent guldens verkocht. Nu behoortze tot het gebiedt des abts van Ottenbeuren. *Zeil. Top. Suev. Imhof notit. pr. imp.*

BLUMENTHAL, of PLOMENTHAL is 1) eene kommandery, staande onder de ridders der Duitsche orde, wordende tot de balluage van Franken gerekent, doch anders tot het bisdom Augsburg en het Beyersche ampt Aischach behorende. 2) Een klooster van Reguliere Koorheren in 't bisdom Augsburg, en het Beyersche gericht Weilheim, niet verre van deze stadt aan de rivier Ammer gelegen. Het is van Lanfrid, Walram, en Eiland, drie graaflyke broederen van Antorf, of, naar het zeggen van anderen, van hertog Thassilo den II, nevens het vrouweklooster, gesticht. Maar dit door de Hunnen verwoest zynde, heeft Gisela, zuster van keizer Henrik, wederom een klooster gesticht. Het zelve is in den jare 1414 afgebrand, doch in den jare 1615 door den proost te heerlyker weder opgebouwt, en kan nu voor een der beste gebouwen gehouden worden. *Chur-Bayern p.* 206.

BLUMENTHAL, eene adelyke, maar thans vryheerlyke en ten dele graaflyke familie, wordt gezegt in den jare 926 in het mark Brandenburg gekomen te zyn, na dat de Wenden daar uit verdreven waren. BREMMENBERG *van Blumenthal* wordt onder de ridders getelt, die in den jare 1492 de belegering van Brunswyk bygewoont hebben. Onder anderen is GEORG, die in den jare 1550 overleden is, merkwaardig. Hy was in den jare 1520 van het Kapittel te Havelberg tot bisschop verkoren; doch deze verkiezing wierdt wederom vernietigt, alzo de keurvorst van Brandenburg zich daar tegen kantte. Hier op verkreeg hy in den jare 1524 de bisdommen Katzeburg en Lebus, doch hadt in den jare 1528 het ongeluk, dat zyn zetel Furstenwalde over een geschil tusschen hem en die van Birkholtz geplundert wierdt. In den jare 1659 was JOACHIM FREDERIK, vryheer van Blumenthal, keur-Brandenburgsche geheime raadt en stadhouder in het vorstendom Halberstadt. In den jare 1689 stierf CHRISTOFFEL CASPAR, grave van Blumenthal, keurvorstelyke geheime en staatsraadt, afgezant te Regensburg en kommandeur te Supplingburg. In de XVII eeuw heeft zich dit geslacht ook in het vorstendom Oppelen in Silesië nedergezet, gelyk in den jare 1684 JOACHIM ALBRECHT, vryheer van Blumenthal, gedeputeerde dier standen aan het keizerlyke hof geweest is. In Graubunderlandt is ook een slot, genaamt BLUMENTHAL, niet verre van Ilants gelegen, van 't welke zich eene oude adelyke familie schryft. Uit deze is in den jare 1712 JOHAN ADALRIK kanselier der Graubunders geweest. *Angeli Mark. Chron. Chytr. Saxon. Lucæ Schlef. Chron. Guleri Rhæt. Chron.*

BLUNT, (KAREL) baron van Montjoy, en grave van Devonshire in Engelandt. Hy stamde af van WOUTER BLUNT, die door koning Eduard den IV tot baron van Montjoy gemaakt was; en was de opvolger zynes broeders WILHELM, die in den jare 1595 stierf, nalatende meer schulden dan goederen. Doch zyn goet gedrag en zyne bequaamheit bewogen de koninginne Elisabeth hem zo veel toe te leggen, waar van hy eerlyk ten hove leven konde. In het steken naar den ring gewon hy het eens van den grave van Essex, en behaalde van de koninginne den prys, bestaande in een kunstigen van gout gewerkten beker. De grave, hier over zyn misnoegen tonende, zeide, dat de gekken doorgaans de kaart hadden. Dit bewoog Blunt hem tot een tweegevecht uit te dagen, waar in hy hem niet alleen quetste, maar ook ontwapende, tot groot genoegen der koninginne, die gestoort was geweest over zyne onbescheidene tale. Zyne gehele genegenheit was voor reizen en oorlogen. Hy diende derhalven een geruimen tydt tegen de Spanjaarden te water en te lande, voornamentlyk onder den vermaarden ridder Norris, onder wien hy in Bretagne den oorlog voerde. Eindelyk wierdt hy door de koninginne bewogen aan 't hof te blyven, en wanneer ze hem in den jare 1597, na 't afsterven des graven van Suffex, het gouvernement van Portsmouth hadt gegeven, benoemde ze hem bykans, tegen het vermoeden van een ieder, in den jare 1600 tot onderkoning van Ierlandt, zeggende tegen hem, dat hy die eere zoude hebben, den langdurigen oorlog in dat koninkryk, inzonderheit de rebellie des graven van Tyrone Oneal, te eindigen. Deze rebellie hadt haren oorspronk van zekeren byzonderen twist, doch nam zeer toe, doordien het Engelsche hof zulks als eene beuzeling behandelde, en de koningin Elisabeth in den beginne de onkosten, die tot demping van dien opstandt vereischt wierden, sparen wilde. De inwoonders van Ierlandt zagen het met goede oogen aan, als een middel om de Roomsche religie wederom op den troon te helpen; de ongebondenheit en straffeloosheit maakten den opstandt algemeen, en door het aanzien en de vleiery der oproerige hoofden, der zelver voorspoedt, nevens den bystandt des konings van Spanje, en de pausselyke indulgentien wierdt de zelve dagelyks versterkt en gevaarlyker gemaakt. Hier toe quam de wangunst onder de Engelsche veldheren, het tusschen verscheide bevelhebberen gedeelde gezag, de gierigheit der oude zoldaten, de arglistigheit des graven van Tyrone, zyne bedrieglyke tractaten van stilstandt, geveinsde onderwerpingen en verzekeringen, en voornamentlyk de zonderlinge gesteldheit des lands, in het welke de natuurlyke inwoonderen zo ligtelyk bestaan konden, als het den vreemden bezwaarlyk viel, hunne vyanden, die nooit recht standt hielden, ter deege aan te grypen. Deze rebellie hadt eigentlyk maar zes jaren geduurt: doch men kon omtrent 400 jaren tellen, namentlyk sedert Henrik den II, door wien dit landt verovert is, dat hier byna gedurige oproeren geweest waren. Deze nu eindigde Milord Montjoy door zyn beleidt en dapperheit, gelyk de koninginne voorzegt hadt. Den 24 February 1600 quam hy in Ierlandt aan, wanneer dit koninkryk gelyk als gereet stont zich van Engelandt af te scheiden. Doch hy bragt het aanstonts in de negen eerste maanden zo verre, dat de bevelen der koninginne Elisabeth allenthalven nagekomen wierden. Het volgende jaar begonnen de rebellen zich wederom te bewegen, dewyl uit Spanje hulpbenden voor hen aanquamen. Deze land-

den den 23 September by Kingzal, en bemachtigden die ſtadt; maar op den 2 January 1602 moeſten ze onder hunnen generaal Don Jan de Aguila na eene plechtige kapitulatie geheel Ierlandt ruimen. Den derden opſtandt verwekte in het voornoemde jaar de aankomſt van Eugenius Hegan!, dien de paus tot biſſchop van Rots gemaakt hadt. Maar ook dit maal hadden de rebellen de nederlage; en eindelyk onderwierp zich ook het hoofdt der zelven, de grave van Tyrone. Milord Montjoy voerde hem met zich naar Londen, nadat hy alvorens de ſteden Cork, Waterford en Limmerik, die op de tyding van de doodt der koninginne het hoofdt opgeſtoken hadden, wederom tot reden hadt gebragt. De nieuwe koning Jakob verklaarde hem nog voor zyne kroning, tot genoegen van 't volk, tot grave van Devonshire; hebbende hem nog voor zyn vertrek uit Ierlandt den tytel van Lord lieutenant, in plaats van Lord deputy, gegeven. Hy liet in Ierlandt twee veſtingen, als gedenktekens zyner gelukkige veldtochten, opbouwen; de eene was 8 mylen van Armach, genaamt Mont-Norris, de andere aan den oever der zee Neagh of Sidney, genaamt Mont-Joy. Zyne doodt viel voor in 't jaar 1606, nalatende den roem van een dapper en geleert man. *Cambden. Britann. p.* 36. 42. 462. 1019. *de Larrey hiſt. d'Angl. T.* II. *p.* 539. 558. 594. 616. 620. 645. 678.

BLY, of BLYE, een dorp in de Vrieſche grietenye Ferwerderadeel, in het quartier Ooſtergo, heeft kerk en predikant, die te gelyk Hoge-Beintum bedient, ſtaande onder de klaſſis van Dokkum. *Winſemius Chronyk van Vriesl.*

BLYENBEEK, een ſlot en eene heerlykheit, gelegen aan de grenzen van Gelderlandt, niet verre van de Maze, is in de Nederlandſche geſchiedeniſſen vermaart geworden door verſcheide belegeringen, die het zelve in de beroertens van Nederlandt, nu van de Gelderſchen, dan van de Spaanſchen heeft doorgeſtaan. In den jare 1580 wierdt het zelve door de Staten van Gelderlandt belegert, maar door Marten Schenk van Nidek, een braaf krygsheldt, die zich heer daar van noemde, en den Gelderſchen op de Maze en den Rhyn dagelyks grote ſchade deedt, dapper verdedigt; en alzo hem de hertog van Parma eenig volk en ruitery toezondt, moeſten de Gelderſchen, te zwak zynde, het beleg opbreken. Nog was dit Blyenbeek belegert in den jare 1589 van May af tot den 24 Juny door den Marquis van Varrabon, gouverneur van Gelderlandt, en dapper beſchoten. Toen het overging, alzo Schenk geen genoegzame macht kon byeen brengen om het te ontzetten, wierdt 'er onder de doden van de bezetting een vrouwsperſoon gevonden, hebbende vele wonden, de welke zich met eene verwonderlyke dapperheit in verſcheide ontmoetingen zeer kloekmoedig tegen den vyandt gedragen hadt. *Pontanus Gelderſche Geſchied. Van Meteren.*

BLYENBURG, een zeer edel en alomme in de oude en nieuwe Nederlandſche geſchichtboeken beroemt geſlacht, al vermeld in Adriaan *van Blyenburg* op 't jaar 1250, die geacht wordt in den heirtocht met Willem den II, grave van Hollandt, tegen de Weſtvriezen in het jaar 1255 geſneuvelt te zyn, nalatende Diderik *van Blyenburg*, ridder, die zyn geſlacht in Hollandt voortgeplant, en zo vele brave mannen aan het gemenebeſt nagelaten heeft, breder te zien by *Gouthoeven. S. van Leeuwen* en *Matthys Balen* in zyne beſchryvinge van Dordrecht. Het wapen van Blyenburg is een gedeelt ſchildt, in de bovenſte helft op een root veldt, hebbende twee zilvere rozen, en in de benedenſte een halve rode ſtar met drie takken op een zilver veldt, met deze zinſpreuk: Lætus Læta Spero, waar op dit zinſpelende vaars gepaſt is:

Eſt Roſa flos Veneris, Veneris prænuntia lucis
Stella, Blyenburgæ *Parma vetuſta* domus.
Et flore & ſtella lætus læta *omnia* ſpero,
Quo patriæ & generi proſpera cuncta fluant.

BLYENBURG, (Adriaan van) geboren te Dordrecht uit edelen huize in het jaar 1560, hadt ten vader Adriaan van Blyenburg, en te moeder Katharina Kool, heren Adriaans dochter. Niet alleen hadt hy de rechtsgeleertheit tot in den grondt toe doorzien, maar verſtont zich ook meeſterlyk op de dichtkunde, blykende zulks uit zyne gedrukte Latynſche gedichten, waar onder *Parentalia*; *Odæ*; *Elegiæ*, & *Adoptivorum liber unus*, gedrukt te Leiden in het jaar 1588 in 8. Door zyn grootvaders eerſte huwelyk met Clara Bogaart, vrouwe van Schobbelands ambacht, waar by hy twee zonen en een gelyk getal van dochteren gewonnen heeft, bragt hy deze heerlykheit in zyn geſlacht. In het jaar 1591 wierdt hy ſchout van Dordrecht, in de plaatſe van Aarnout Muis van Holy, heren Jakobs, en voorts in verſcheide bezendingen in Hollandt gebruikt. Hy was verder here van Schobbelands ambacht, en waardein van des graaflykheits munte van Hollandt, en hadde getrouwt juffrouw Alid Wyntges, by wie hy gene kinderen verwekt heeft. Fr. Zweertius, Valerius Andreas en Matthys Balen getuigen eenparig, dat hy den 23 February des jaars 1599 overleden, en te Dordrecht in de grote kerk begraven is, zo dat hy naauwlyks 39 jaren bereikt heeft.

BLYENBURG, (Adriaan van) eenige zoon van Jakob van Blyenburg, ſchepen te Dordrecht en waardein der Hollandſche munt aldaar, en van Maria Carré, afkomſtig van de ſtadt Namen, was ridder van de orde van St. Michiel, here van Naaltwyk, waardein van des graaflykheits munte van Hollandt, en ſchout der ſtadt Dordrecht verkoren in 't jaar 1626. Hy wierdt in velerhande handelingen en bezendingen gebruikt, als niet alleen zynde een welſprekent letterkenner, maar ook een ſchrander ſtaatsman, die de oude en nieuwe geſchichten met vrucht gelezen hadt, en daar nevens de dichtkunſt loflyk oeffende, hebbende hy verſcheide geeſtige gedichten, nevens vele fraaie en geleerde brieven in de Latynſche tale geſchreven, die tot nog toe ongedrukt onder zyne vrienden zyn blyven beruſten. Hy ſtierf in het jaar 1630 in zyne vaderlyke ſtadt Dordrecht, daar hy in 't jaar 1589 geboren was, en twee maal getrouwt is geweeſt, als eerſt met vrouwe Karolina van Beveren, heren Willemsz, des heren van Strevelshoeks, dochter, waar by hy twee zonen en twee dochteren won, en ten tweeden met vrouwe Sara de Rovere, heren Pompeus, des heren van Hardinxvelds, dochter, kinderloos overleden. *Matth. Balen beſchr. van Dord. blad.* 212, 237 en 994.

BLYENBURG, (Damas van) uit het zelve edele geſlacht der Blyenburgen, te Dordrecht geboren in het jaar 1558, was de vierde zoon van Heiman van Blyenburg, here van Dortsmonde, en van Kornelia van Drogendyk, heren Vincents, rekenmeeſters van Hollandt, en N. van Nierops dochter. Hy heeft te vrouwe gekregen Maria van der Aa, vrouwe van Hofwegen, die voor hem kinderloos geſtorven is; dat hem zodanig trof, dat hy, ſchoon waardein des graaflykheits munte van Hollandt, en eerſte raadt van den onderkoning van Virginië zynde, beſloot eene reis naar Duitſchlandt en elders te doen, om zyne droefheit te matigen, en, zo mogelyk, te doen ſleiten. Hy vertrok dan in het jaar 1616, in den ouderdom van 58 jaren, uit zyn vaderlandt, daar ſedert niets van hem vernomen is, zynde het meeſte gevoelen dat hy in Bohemen geſtorven zal zyn. Hy was zeer verre in de goede letteren en wetenſchappen gevordert, volgens de eenparige getuigeniſſen van Fr. Zweertius en M. Balen in hun *Athenæ Belgicæ* en *beſchryvinge van Dordrecht*; zeggende deze, hy was een geleert man, en braaf poëet, die verſcheide boeken geſchreven en uitgegeven heeft in de Latynſche tale, als:

Cento Ethicus. Lugd. Batav. 1599. in 8.
Veneres Blyenburgicæ, ſive Carmina Erotica. Dord. 1600 in 8.
Epitome Operum B. Fulgentii, in XXX capita diſtributa. Amſtelod. 1612. in 8.

BLYSPEL. Zie TONEELPOEZY.

BOABDILES, of BOABDIL, by zommigen *Aly Muley Alcadurbil*, maar by de Spaanſchen doorgaans *el Rey Chiquito*, dat is: *de kleine* of *jonge koning*, genaamt, was de laatſte der Mauritaanſche koningen, die in Spanje geheerſcht hebben. Zyn grootvader was Iſmaël, koning van Granada, die den 7 April 1465 ſtierf. Maar zyn vader was Albohacen, met wien zyne onderdanen wegens zynen ouderdom, blindheit, en wrede regering niet te vrede zynde, in menigte van hem afvielen, verklarende Boabdiles voor koning van Granada in den jare 1482, die op aanraden zyner moeder de koninklyke waardigheit aannam. Maar wanneer ondertuſſchen Albohacen de ſteden Malaga, Balca en andere voor zich eiſchte, ontſtont hier uit een zo hevige twiſt, dat de Mauren eindelyk in Spanje geheel en al onder 't jok gebragt wierden. In den jare 1483 deedt Boabdiles, op het aanraden zynes ſchoonvaders Alatar, zynde een man van 90 jaren, die door zyne ſterkte en dapperheit van een gering zoldaat tot veldheer opgeklommen was, een veldtocht tegen de Chriſtenen, doch wierdt by de rivier Xenil, niet verre van Lucena, geſlagen, en met groot verlies der zynen, waar onder ook Alatar, gevangen genomen. Doch koning Ferdinand de Katholyke, die door hen de oneenigheden onder de Mauren meende te voeden, ſtelde hem wederom op vrye voeten, na dat hy belooft hadde zynen overwinnaar voor zynen heer te erkennen, jaarlyks eene ſchatting van 12000 dukaten aan hem op te brengen, en binnen 5 jaren 400 Chriſten ſlaven in vryheit te ſtellen; tot verzekering van welke belofte hy zynen outſten zoon, nevens 12 zonen der voornaamſte Mauren, tot gyzelaars gaf. Hoewel hy nu dus tot de zynen wederkeerde, vondt hy echter dat zyn vader zich wederom in 't bezit der meeſte ſteden van Granada geſtelt hadde; en alzo men hem wegens het voornoemde vredeverdrag voor geen oprecht Mahometaan meer houden wilde, zo wierdt hy in den beginne maar in de ſtadt Almerica ontfangen, maar in den jare 1485 door eenen opſtandt der inwoonderen van daar verdreven; invoegen hy naar Cordua vluchten, en by den Chriſtenen hulpe zoeken moeſt. Ondertuſſchen verklaarden die van Granada den gouverneur van Malaga, Muley Abohardil, eenen dapperen heldt en broeder van Albohacen, voor hunnen koning, die daar op zynen broeder te Almunnecar doden liet. In den jare 1486 wierdt Boabdiles door zynen aanhang te rug geroepen, en maakte zich meeſter van 't ſlot Albaycin binnen de ſtadt Granada; wanneer eindelyk, na veel bloedſtorten, een verdrag getroffen wierdt, wordende Abohardil de ſteden Granada, Almeria, en Malaga, en in 't tegendeel 't overige des koninkryks Boabdiles toegeſtaan. Dit kon niet beletten, dat niet dikwils beide partyen, in een hevigen ſtrydt geraakten, gemerkt in het volgende jaar 1487, wanneer Abohardil by Velez door het leger der Chriſtenen geſlagen wierdt, die van Granada beloofden Boabdiles alleen voor hunnen koning te erkennen; doch naderhandt Abohardil wederom aanbingen; tot dat eindelyk Ferdinand de Katholyke de ſteden Malaga, Baçça, Almeria, Guadix, nevens vele andere, onder zyne gehoorzaamheit bragt, en in 't einde des jaars 1490 Abohardil dwong hem alles af te ſtaan, tot op eenige landeryen, die omtrent 10000 dukaten jaarlyks opbragten. Doch hy bleef maar een korten tydt in 't bezit, en begaf zich naar Africa. Boabdiles wierdt midlerwyle gezegt het koninkryk van Granada, als een vaſal des konings van

van Castilië, gerust te zullen bezitten; doch hy en zyne onderdanen bemerkten wel haast, dat Ferdinand hunnen gehelen ondergang zocht; het welk zy door de wapenen willende verhoeden, gaven zy Ferdinand gelegenheit de stadt Granada te belegeren. Na een hartnekkigen tegenstandt moest deze gewichtige plaats den 25 November 1591 kapituleeren, en met het begin des volgenden jaars onderwierp zich Boabdiles in 't geheel zynen overwinnaar. Deze schonk hem het dal Purchena, gelegen in 't koninkryk Murcia, nevens zekere inkomsten, om daar van als een byzonder persoon te leven; doch hy hadt zo weinig genoegen in deze verandering, dat hy wel haast nevens de zynen naar Africa overging, alwaar hy ook gestorven is. *Mariana hist. Hisp. l.* XXIII. XXIV. XXV. *Vasæus rer. Hisp. Chron. Carol. Verard. hist. expugnat. regni Granadæ.*

BOAMUND. Zie BOEMUND.

BOAS. Deze naam beduidt *in sterkte*, of *in hem is sterkte*, gelyk ook een van die twee kunstige en kostelyke pilaren in Salomons tempel zo genoemt wierdt; want de eene aan de regter zyde heette יָכִין, *Jachin*, dat is *hy bevestige*; en de andere aan de linkerzyde בֹּעַז, *Boas*, dat is *in hem is sterkte.* I *Kon.* VII, 21. Boas was een bloedvriendt van Naomis man Elimelech, *Ruth* II, 1. en III, 2, ja ook misschien een bloedvriendt van Naomi zelve: hoe na kan men niet net zeggen. Uit de geslachttafelen blykt, dat Boas of de volle neef van Naomi, en Elimelech de oom van Boas was, of dat Boas Elimelechs broeders zoons zoon, en halve neef van Ruths overleden man Malchon was. Dit is zeker, dat Boas de bloedvriendt van Naomi was, en dat 'er nog een ander bloedvriendt was, die nader aan Ruths man was, *Ruth* III, 12. Voorts was deze Boas een Israëlyt, uit Judaas stamme; want Salomon, een vorst in Juda, gewan dezen Boas uit Rachab, *Ruth.* IV, 21. *Matth.* I, 75. Doch niet uit de hoere Raab, 't welk de tydrekening niet toelaat te stellen, terwyl ook de hoere Raab nooit aan Salmoni, eenen vorst in Juda, gezegt wordt getrouwt te zyn, bygevolg zo was Rachab, de moeder van Boas, eene andere Joodsche vrouwe. Verder was deze Boas een man van aanzien te Bethlehem Juda, zynde *geweldig van vermogen*, dat is, groot van goederen en rykdommen, als die veel have, vee en landt hadde, hebbende ook buiten Bethlehem een veldt, en maaiers, en maagden daar in, op wiens veldt als Ruth, de Moabitische, de weduwe van zynen overledenen bloedvriendt Malchon, quam, om volgens recht van Gods wet op te lezen van de aairen, achter Boas maaiers, en Boas zyne maaiers in 't veldt quam bezoeken, en vriendelyk groette, zag hy Ruth, vroeg naar haar, prees haar, bejegende haar zeer minnelyk, betoonde haar weldadigheit, waar voor zy dankbare eerbiedt betoonde aan Boas, die haar byzonder prees, om dat zy haar landt en volk hadde verlaten, en den waren Godt aankleefde, waarom hy wenschte, dat Godt hare deugtzaamheit wil vergelden, dies hy haar ook ter maaltydt nodigde, en naar de gewoonte der huisvaderen toedeelde, en na de maaltydt nieuwen blyk van mildadigheit aan haar bewees, enz. Verder wordt aangemerkt, hoe Ruth alle deze betoonde vriendschap van Boas aan hare schoonmoeder Naomi vertelt hebbende, Naomi daar op zeide, deze man is onze losser, of Goël, dat hier een nabestaande betekent. Voorts wanneer Ruth op haars schoonmoeders raadt Boas ten huwelyk verzocht, om haren man zaadt te verwekken, beloofde Boas dit wel te willen doen, maar vroeg eerst dien anderen onbenoemden vriendt, die nader was, of hy Ruth wilde lossen, trouwen en haren man zaadt verwekken, wyl dit de plicht van eenen nabestaanden was: waar op als die nabestaande dit weigerde, wyl hy een gierig man was, en zyn naastingrecht aan Boas opentlyk voor 't gerichte badde afgestaan, zo aanvaardde Boas deze Ruth, en trouwde haar, volbrengende alzo volgens de wet van *Deut.* XXV, 5 den plicht van eenen losser of nabestaanden, daar in bestaande, dat men zyns broeders kinderloze weduwe moest trouwen, om zynen broeder, of nabestaanden bloedvriendt, zaadt te verwekken, waar uit dan ook volgde, dat men zyns broeders goedt, zo 't verpand was, moest lossen, om 't zelve by 't verwekte zaadt weder te brengen, gelyk Boas ook dede, als hy Ruth niet alleen trouwde, maar ook het landt Elimelechs van Naomis handt aanvaardde. *Ruth* IV, 9, 10. Welke Boas zekerlyk ongetrouwt was, wyl de wet van nabestaanschap, die zich niet alleen tot volle broederen, maar ook tot bloedvrienden uitstrekte, nooit medebragt, dat men twee vrouwen mogt trouwen, gelyk zommigen willen, maar noodzakelyk moest die bloedvriendt ongetrouwt zyn. Kortom Boas gedroeg zich in dit stuk naar de wet van *Deut.* XXV, 5, en niet naar de wet der lossinge *Levit.* XXV, 25, wyl 't trouwen van de weduwe uit de wet der lossinge *Levit.* XXV niet volgde, gelyk eenigen gewilt hebben. Zie hier over in 't brede *G. Outhof over 't Boek Ruth. Biblioth. Hist. Phil. Theolog. Class.* III. *Fasc.* III. *pag.* 439. *&c.*

BOA VISTA, een der Zout-eilanden, staande onder Portugal, is omtrent 20 mylen groot, en zeer bergachtig. *Dapper.*

BOBADILLA, (NICOLAUS) een Spanjaardt, zynde een der negen helpers van Ignatius Lojola, was schrander, stout en yverig voor de voortplanting der Roomsche religie. Wanneer hy in den jare 1548 zich aan 't hof van keizer Karel den V bevondt, was hy een zo hevig bestryder van het *Interim*, dat de keizer belaste hem wederom naar Italië te zenden, wanneer Bobadilla zich vleide, aan 't hof van Rome wel te zullen ontfangen worden; doch zulks miste hem, en Ignatius Lojola weigerde hem ook langer in zyn konvent aan te nemen. *Maimbourg hist. de Lutheranisme.*

BOBBA, (MARCUS ANTONIUS) geboortig van Cazal, was uit een aanzienlyk huis gesproten, en een zoon van Albert. Hebbende zyne studien volbragt, wierdt hy raadsheer te Turin, en toonde zeer bequaam te zyn. Emanuel Philibert, hertog van Savoje, gebruikte zynen raadt in geheime staatszaken, en hebbende hem verscheide beneficien gegeven, dede hy hem ook in den jare 1557 door Paulus den IV het bisdom van Aosta hebben. In den jare 1562 was hy als afgezant van Savoje op het Concilie van Trente, en wierdt door paus Pius den IV, op het verzoek des zelven hertogs, kardinaal priester, met den tytel van *S. Silvester*, gemaakt. Hy stierf te Rome den 17 Maart 1575. Onder de *Carmina illustrium poëtarum Italorum*, door Matthæus Toscanus zamen in 't licht gegeven, bevinden zich eenige Latynsche gedichten van hem. Ook is 'er nog eene redenvoering, door hem op het Concilie van Trente gehouden, voorhanden. *De la Chieza in hist. Chron. Episc. Pedem. Ughelli Ital. sacr. Tom.* IV. *Sammarthani Gallia Tom.* II. *Petramellarius. Miræus. Thuanus. Teissier.*

BOBBIO, BOBIO, in 't Latyn *Bobium*, eene stadt in 't hertogdom Milanen, aan de rivier Trebia, met een bisdom, gelegen onder Genua. Aldaar is eene oude abdy, gesticht door den H. Colombanus, en van welke de stadt zelve haar beginzel gehad heeft. Zy is de hoofdstadt van 't gebiedt Bobbio, en moet van 't graafschap Bobbio, op de grenzen van Provence, onder den hertog van Savoje, onderscheiden worden.

BOBENHAUSEN, eene kleine stadt, met een slot, in de Wetterau, aan de rivier Gernsprentz, vier mylen van Hagenau gelegen, staande onder den grave van Hanau, als een leen van Bohemen.

BOBER, eene rivier in Silesië, ontspringende by Schatzlar in 't vorstendom Schweidnitz aan de Boheemsche grenzen, en vallende by Crossen in de Oder.

BOBILA. Zie AUSTREGILDIS.

BOBIO, (UBERTUS) een rechtsgeleerde van Parma, bloeide in den jare 1227. Men heeft van hem een werkje, genaamt *Patria Potestas*, en nog een ander, *De possessionibus. Guido Pancirol. de Ictis l.* II. *c.* 30.

BOBURES, een volk, wonende in Terra Firma, in 't Zuider gedeelte van America. Zy behoren tot het gouvernement van Venezuela. *Maty Dict.*

BOCACCIO, of BOCCATIUS, (JOHANNES) was te Certalto in Toscanen in den jare 1312 geboren. Zyn vader, zynde een arme boer, hieldt hem tot de koopmanschap, en zondt hem met een Florentynsch koopman naar Parys, alwaar hy zynen heer 6 jaren lang getrouwelyk diende. Doch deze levenswyze eindelyk moede wordende, nam hy zyn afscheidt, reisde naar huis, en begaf zich tot de studien. In den beginne ondernam hy het kanonyke recht; maar daar mede byna zes jaren lang doorgebragt hebbende, schepte hy meer behagen in de dichtkunde, hoewel hy de rechten niet varen liet, zo lange zyn vader leefde. Na des zelfs doodt begaf hy zich ten eenemale tot het lezen der poëten, studeerde ook onder Petrarcha, en verkocht zyn vaderlyk goedt, om de onkosten goet te maken. Voorts liet hy *Homerus* in de Latynsche tale overzetten, en bragt het zo verre, dat Leontius Pylatus van Thessalonica hoogleeraar te Florence wierdt om *Homerus* te verklaren. Deze stadt gaf hem het burgerrecht, en gebruikte hem in verscheide voorvallen, voornamentlyk om de te rug komst van Petrarcha te bevorderen; doch hy konde den zelven daar toe niet bewegen, en liet zich in 't tegendeel door Petrarcha overreden, Florence wegens de innerlyke beroertens te verlaten. Hy trok derhalven in Italië om, hieldt zich een tydlang aan 't Napelsche hof op, zynde op de natuurlyke dochter van koning Robert verlieft geworden. Hebbende ook een geruimen tydt in Sicilië veel gunstbewyzingen van de koningine Johanna genoten, keerde hy weder naar Florence. Maar wanneer hem die stadt ook mishaagde, keerde hy naar Ceralto, en viel aldaar door al te veel studeren in eene ziekte, waar van hy in den jare 1375 stierf. Hy hadt ook voorgenomen, den Bybel door te lezen, hoewel hy daar in door zynen ouderdom niet verre gekomen is. De liefde tot de vryheit bewoog hem zich in gene opentlyke bediening, noch in den huwelyken staat te begeven, niettegenstaande hy zeer verlieft was. Hy liet eenen natuurlyken zoon na. Zyne schriften zyn: *Historia Romanæ compendium*; *Genealogia Deorum*; *De montibus, sylvis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, paludibus & maribus*, zynde met de aanmerkingen van Jac. Micyllus in den jare 1532 te Basel gedrukt; *De illustrium virorum & feminarum casibus*; *De bene vel male factis mulierum clararum*; boertige en ernstige gedichten, die grotendeels in de Italiaansche, Fransche, en andere talen zyn overgezet. Voornamentlyk heeft hy zich door een boek van minnedichten beroemt gemaakt, het welk hy onder den name van *Giornata* of *Centonovella* in 't licht gaf. *Bassano vie de Boccace. Boccianitius de script. Florent. Volaterranus & Massæus in Chron. Jovius Elog. c.* 6. *Gesnerus. Vossius. Hendreich. Bayle.*

BOCCAFERREUS, of BUCCAFERREUS (LODEWYK) een beroemt philosooph van Bononië in Italië, de welke omtrent den jare 1530 gebloeit heeft. Franciscus Zilietus getuigt, dat 'er ten zynen tyde geloofd wierdt, dat niemandt de geringste proef in de philosophie konde genomen hebben, die niet by Boccaferreus onderrichtinge gekregen hadt. De beroemde Julius Cæsar Scaliger heeft, nevens Franciscus Zilietus, en anderen, onder hem gestudeert, die in 't jaar 1555 overleedt, hebbende de geleerde werreldt nagelaten verscheide fraaie boeken, namentlyk *De Cœlo*; *De Anima*; *In Metaphysicam*; *In libros Meteorum*; *De generatione & Corruptione. Georg. Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

BOC-

BOCCALINI, (TRAJANUS) geboortig van Rome, zoon van een bouwmeester, leefde in den beginne der XVII eeuw. Hy begaf zich tot de studien, en was zeer genegen tot hekeldichten, en wierdt door het voorbeeldt van Franco, die om de zelve reden te Rome was opgehangen, daar van geenszins afgeschrikt. De Akademien in Italië ontfingen hem gewillig, en hy was by de geleerden zeer aangenaam, voornamentlyk by de kardinalen Borgheese en Cajetani, van wien hy zeer ondersteunt wierdt. Na dat zyn *Raguagli di Parnasso*, en des zelfs vervolg, genaamt *Secretaria di Apollo*, met veel toejuiching waren ontfangen, en in verscheide talen overgezet, ontzag hy zich niet in een geschrift, genaamt *Pietra del paragone politico*, de kroon van Spanje aan te grypen; ontdekkende niet alleen der zelver zwakheit, nevens de middelen, om ze nog meer te verzwakken; maar schreef ook zeer vrymoedig nopens de Spaansche aanslagen tegen Italië, en van de dwingelandy van Napels, en andere plaatsen. Hier op nam hy de vlucht naar Venetië, in hope van aldaar voor de lagen zyner vyanden te zullen zeker zyn. Hy schreef aldaar zyn *Discursus politici in Tacitum*, en quam by de vermaartste mannen in aanzien. Op zekeren tydt quamen vier persoonen voor den dag in zyne slaapkamer, en gaven hem met zandzakken zo vele slagen, dat hy sprakeloos ter aarde viel. Hy hadt over eenige plaatsen in den kerkelyken staat de jurisdictie, die hy echter niet naar behoren oeffende. *Erythræus Pinac.* I. *c.* 49. *Pinac.* 3. *c.* 59. *Crasso Elog. Tollius append. ad Valer. de infel. liter. Bayle.*

BOCCANGELINUS, (NIKOLAAS) bloeide in 't jaar 1604. Hy was een geboren Spanjaardt, en door kennisse in de geneeskunde zeer beroemt, dies hy ook tot keizerlyken lyfarts verkoren is geworden. Men heeft van hem in druk: *Tractatus de febribus, morbis malignis, pestilentia. Konig Bibl. vet. & nova.*

BOCCATIIS, (VIRGINIUS DE) een beroemt Italiaansch rechtsgeleerde, heeft geschreven: *Constitutiones Ægidianæ; Tractatus de Manutentione*; zynde 't eerste boek in den jare 1576, en 't laatste in den jare 1587 gedrukt. *De zelve.*

BOCCHAR, koning van Mauritanië, hielp Masinissa tegen Mezetallus en Lacumaces zyn vaderlyk koninkryk veroveren. Men zegt dat hy ook de Balearische eilanden onder zyn gebiedt gehad heeft. *Hir.* 39. *Solinus c.* 25.

BOCCHORIS SAITA, een koning in Egypten, was van een ongehoorde wreedheit. Onder hem wordt gezegt een lam gesproken te hebben. Sabacon de Moor heeft hem levendig verbrand. *Euseb. n.* 1237. *Jul. Afric. ap. Syncell. p.* 74. 184. *Diod. Sic. l.* II.

BOCCHUS, koning van Mauritanië, zoon van Bogus, en vader van Bolux, stont Jugurtha, zynen schoonzoon, of, gelyk anderen menen, zynen schoonvader, tegen de Romeinen by. Maar tweemalen van Marius geslagen zynde, leverde hy Jugurtha in de handen van Sulla, die quæstor in 't leger van Marius was; waar door hy den name van *Socius populi Romani*, dat is *bondgenoot des Roomschen volks*, met een gedeelte van Numidië, erlangde. *Plutarch. in vita Marii. Sallust. de bello Jugurth. Flor.* III. 1. *Vellej. lib.* I.

BOCCONE (PAULUS DE) voegde de geleertheit by zyne edele geboorte, want hy, van zeer edele ouders te Palermo in Sicilië geboren, en veeltyds op zyne landgoederen zyn verblyf houdende, kon zich niet genoeg verwonderen over Gods wonderlyke scheppinge en onderhoudinge, voornamentlyk omtrent de kruiden en planten, die in ieder landt, hoe dor of vruchtbaar, door zyne onbegrypelyke wysheit geschikt zyn en gevonden worden, dies onze edelman, niet beter of nutter zynen tydt achtende te kunnen besteden, met zeer veel naarstigheit door Sicilië, Malta, Vrankryk en Italië alle de zeldzaamste planten en kruiden ging verzamelen, waar van hy eene fraaie beschryving maakte, die in 't jaar 1674 in quarto te Oxfort in Engelandt gedrukt is, onder het opschrift van *Icones & descriptiones variorum plantarum Siciliæ, Melitæ, Galliæ, & Italiæ. G. M. Konig Biblioth. vet. & nov.*

BOCCONI. (MARINUS) De Venetiaansche doge, Petrus Gradenigo, hebbende in den jare 1298 den groten raadt hervormt, en maar zekere familien den toegang tot den zelven vergunt, maakte zich Bocconi tot hoofdt der genen, die buiten gesloten, en by gevolg met de nieuwe regeerings-vorm niet te vrede waren. Hy ondernam ook de deuren des groten raads met geweldt te openen, en den voornoemden doge om hals te brengen; doch hy wierdt daarom opentlyk ter doodt gebragt, en zyne party onderdrukt. *Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise p.* 4.

BOCCONIUM, eertyds een Cistercienser klooster in Hungarië, van de Clara-Vallisische linie, in het Vesprimer karspel, zynde gesticht in den jare 1182.

BOCERUS (HENDRIK) een vermaart rechtsgeleerde, bloeide in den jare 1618. Men heeft verscheide werken van hem, als: *De Regalibus; De Homicidio; De Bello & Duello; De Jurisdictione; De Furtis; De Torturis; De Donationibus*, enz. *Konig Bibl.*

BOCERUS, (JOHANNES) welken Georgius Sabinus by *Ovidius* vergelykt, was een Deen van geboorte. Hy bloeide omtrent het jaar 1550, en heeft alle de levensbedryven der koningen van Denemarken in Latynsche vaarzen beschreven. Men vindt des zelfs dichtkundige werkjes in *Tom.* I. *Deliciar. Germ. pag.* 656. *Lotichius pag.* 4. *B. P. pag.* 50. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BOCH. Zie POUCH.

BOCHALINUS (JOHAN FRANCISCUS) erkende Italië voor zyn vaderlandt. Hy was zeer bedreven in de geneeskunde, en bloeide voornamentlyk in den jare 1546. Behalven zyne dagelyksche kunstoeffeninge heeft hy den nakomelingen met zyne schriften willen te hulpe komen, die in de Latynsche tale gedrukt zyn uit de benaminge van: *Apologia adversus aliquot Donati Mutii in Hippocratem & Galenum convitia; Epistola de secunda in prægnantibus vena. Konig Bibl. vet. & nova.*

BOCHARA, of BOCKARA, by de Latynen *Buchara*, eene stadt in Asië, gelegen in Zagatai, of Mawaralnahar, in Tartarye, naby de rivier Albiamu, zynde by de ouden *Oxus* genaamt, omtrent 50 mylen van Samarcanda. Het is eene goede koopstadt, en wordt by sommigen voor het vaderlandt van *Avicenna* gehouden.

BOCHART, (JOHANNES) was doctor in de Theologie, en biechtvader van Lodewyk den XI, die hem het bisdom Avranches in Normandië gaf. In den jare 1470 was hy op de vergadering der staten naby Tours. Naderhandt droeg hem de koning op, dat hy de hogeschole van Parys zou hervormen; alwaar hy de secte der *Philosophi nominales* uitroeide, welke onderneming door den koning in den jare 1473 goet gekeurt wierdt. Hy stierf in den jare 1484. *Sammarth. Gall. Christ.*

BOCHART. Het geslacht van Bochart is oorspronkelyk uit Burgondië, hebbende beroemde mannen voortgebragt. WILHELM, heer van Noroy, hofjonker van koning Karel den VII, was uit Vezelai in Burgondië, nalatende JOHANNES den I, die zyn opvolger was, en nog twee zonen, die het geestelyk gewaadt aannamen, nevens nog twee dochteren. Johannes de I, raadt in 't parlement van Parys in den jare 1490, teelde JOHANNES en II, en NICOLAAS, abt te Sully, nevens eene dochter. Johannes de II, advokaat in 't parlement, wierdt door zyne harde uitdrukkingen vermaart, wanneer hy de *Sanctio Pragmatica* in tegenwoordigheit van François den I tegen de *Concordata* verdedigde. Hier over geraakte hy in hechtenis, en wierdt eerst na verloop van twee jaren, op voorbede van den maarschalk van Annebaut, die zyn zonderlinge vriendt was, wederom los gelaten. Hy teelde JOHANNES den III; PETRUS, prioor te Thou sur Maine; ANTONIUS, raadt in 't parlement, en STEPHANUS, stichter der linie van *Menelet*. Johannes de III, heer van Champigny en Noroy, was, behalven andere kinderen, vader van JOHANNES den IV, en ROBERT, van welke de laatste een stichter der linie *de la Borde* was, en de eerste raadt in 't parlement, requestmeester, en naderhandt raadsheer in den groten raadt geweest is. Hy liet zeven zonen na, waar van de meesten het geestelyke gewaadt aannamen, en weinig vermaart zyn geweest; maar de outste, JOHANNES de V, heeft zyn geslacht voortgeplant, gelykerwyze zyn jonger broeder, ook JOHANNES genaamt, de linie der heren van *Marmoulin* gesticht heeft. De eerste wierdt president in 't parlement van Parys, en stierf in den jare 1530. Onder zyne kinderen waren voornamentlyk JOHANNES de VI, en FRANCISCUS, genaamt *van Champigny*, heer van Saron. Hy wierdt eerst een lidt van den groten raadt, requestmeester, intendant der gerechten in Provence, in den jare 1637, naderhandt in 't Dauphiné en Lyon, alwaar hy zich zelve in den jare 1665 verdronk. Voorts was hy een man van grote verdiensten, geleert, en een vriendt der geleerden, die dikwils gewag van hem maken, in 't byzonder *Gassendus*. JOHANNES de VI, heer van Champigny, enz. staatsraadt, liet na JOHANNES den VII, koninklyken raadsheer in den groten raadt, requestmeester, enz. *l'Hermite & Blanchard elog. des prem. presid. au parlem. de Paris.*

BOCHART, (MATTHÆUS) een Gereformeerd predikant te Alençon, leefde in de XVII eeuw, en maakte zich door zyne schriften vermaart. De voornaamste zyn een werk tegen de reliquien, en een ander tegen de offerhande van de Misse, over welk laatste hem veel onheils wedervaren is. *Daillé replique à Adam & Cott. P.* II. *p.* 103. *Bayle.*

BOCHART, (SAMUEL) neef des voornoemden, wierdt te Rouaan, alwaar zyn vader predikant was, geboren, hebbende zynen oorspronk uit de vermaarde familie van Bochart Champigny, van den huize *Menelet*. Hy behertigde de wetenschappen en de geleertheit met zo veel ernst, dat hy reets in zyne jeugt in aanzien quam, makende vier en veertig Griekische veerzen op zynen leermeester Dempster, zynde in den jare 1612 voor des zelfs *Antiquitates Romanæ* gedrukt. In de philosophie studeerde hy te Sedan, maar in de Godgeleerdheit te Saumur onder Cameron, dien hy naar Londen volgde, wanneer de Academie te Saumur door de binnenlandsche oorlogen bedorven wierdt. In den jare 1628 vertrok hy naar Leiden, en oeffende zich onder Erpenius in de Arabische tale. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde, wierdt hy tot predikant te Caan beroepen, en hieldt in den jare 1628 met P. Vernon een langdurige twistreden, waar van de acten in 't licht gegeven zyn. In den jare 1652 wierdt hy naar 't hof der koninginne Christina geroepen, maar verliet het zelve wederom in den jare 1653, en nam te Caan zyn gewoon beroep waar, stichtende aldaar eene Academie, maar stierf plotselyk den 16 May in den jare 1667. Zyne schriften zyn, *Geographia Sacra*, die hy in den jare 1646, onder den tytel van *Canaan en Phaleg*, in 't licht gaf; *Hierozoicon, seu de Animalibus Scripturæ*. De overige schriften zyn in den jare 1692 in Hollandt gedrukt, nevens het leven van Bochart, door M. Morin. Zyne *Collectanea* nopens het paradys en de edelgesteentens heeft hy onvoltooit nagelaten. *Colomesii Gallia. Spizelius de infel. liter. Bayle.*

BOCHELLUS (LAURENS). Dat, hoe wel en geleert iemandt ook schryft, echter 'er gene berispers ontbreken, heeft Bochellus ervaren. Hy, te Crespy in Vrankryk ter werreldt geko-

komen, en de rechten naarstig doorgeleert hebbende, heeft de blyken zyner geleertheit niet willen verholen houden, maar ten uiterften in nagenoemde boeken het gemeen vertonen, als zyn: *Decreta Ecclesiæ Gallicanæ.* Parys 1609. *Enchiridion Christiani Jurisconsulti.* Ibid 1618. *Thesaurus Juris publici.* II *Tomi*; welk laatste boek Philip Labbé niet ontzien heeft te noemen een kabinet van oneindige dwalingen en misvattingen. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BOCHETEL, (WILHELM) ridder, heer van Saffi, enz. staats-secretaris, was een zoon van Bernardinus, die ook geheimschryver des konings van Vrankryk geweest is. Hy maakte zich by koning François den I zo aangenaam, dat deze hem in den jare 1542 tot secretaris der ridderorde maakte, en in den jare 1546, nevens den admiraal Annibaut, naar Engelandt zondt, om den vrede te sluiten. Henrik de II gebruikte hem in den jare 1549 by de vredehandeling; en Bochetel wierdt zo gelukkig, dat hy schoonvader van twee secretarissen was, en zynen zwager, Johannes Morviller, het bisdom Orleans, nevens het ampt van zegelbewaarder, verschafte. Hy stierf in den jare 1558, nalatende vier zonen: 1) JAKOB, 2) BERNARDINUS, ambassadeur te Venetië en in Duitschlandt, naderhandt benoemt tot bisschop van Rennes, van welke waardigheit hy echter ten behoeve van Bernardus van Marelac afstandt gedaan heeft; 3) WILHELM, abt van Chalivoy; 4) JOHANNES, heer van Montomyr, koninklyke geheimschryver. Jakob, de outste, was ridder der koninklyke orde, en schatmeester van den Dauphin, naderhandt François de II. Ook wierdt hy als ambassadeur naar de Nederlanden gezonden, en hadde eenen zoon, JAKOB genaamt, die kamerheer by den hertog van Anjou, des konings broeder, was, en in den jare 1577 by de bestorming der stadt Issoire doot bleef. Bochetel hadt daarenboven nog vier dochteren. *Thuan. de Toc. Hist. des secret.*

BOCHIUS (JOHANNES) was een goet Latynsch dichter, en geheimschryver der stadt Antwerpen. Hy wierdt geboren te Brussel den 27 July 1555. Hebbende te Lire en Aeth gestudeert, quam hy by den kardinaal Georg Radzivil, en kreeg daar door gelegenheit, zich te Rome in de Godgeleertheit te oeffenen, en was een naarstig toehoorder van Bellarminus, wanneer deze de controversien verklaarde. Daarna heeft hy eene reize naar Polen, Litthauwen en Moskovië gedaan. Op zyne reize van Smolensko naar Moskovië hadt hy zo groot een ongemak door de koude aan zyn enklaau gekregen, dat men hem zyn been wilde afzetten. Maar een chirurgyn van den Czaar verhinderde zulks tot zyn geluk, gevende hem een ander middel, waar door hy weder herstelt wierdt. Hy hadt in de stadt Moskou zyn verblyf genomen in het quartier der Duitschers en Lyflanders, waar in de Czaar Basilides onverwacht met zyne soldaten viel, om de Duitschers te kastyden, die, naar hy zeide, zyne Moskoviters met allerhande smakelyke en lekkere dranken lafhertig maakten, en hen daarenboven van hun geldt holpen. De vreze maakte den goeden Bochius by dit toeval beenen, die wel moest toelaten, dat hy braaf afgerost en geplundert wierdt, maar echter door dit geval weder tot zyne vorige radheit en gezondheit quam. Wederkerende schreef hy een lofdicht ter eere van den hertog van Parma, na dat deze de stadt Antwerpen verovert hadt; en wierdt van dien heldt tot geheimschryver dier stadt benoemt. Zyne schriften zyn: *Parodia Germanica Psalmorum*, en *Observationes Physicæ, Politicæ & Historicæ in Psalmos è Græcis Latinisque auctoribus.* In den jare 1608 gaf hy het leven van *David* in 't licht, en stierf in den jare 1609, den 13 January. In den jare 1615 zyn zyne *Epigrammata, Elegiæ*, enz. te Keulen zamen gedrukt, met byvoeging van al 't gene van zynen zoon, Johannes Ascanius, zynde in zyne jeugt in Italië gestorven, gevonden is. Zweertius telt hem mede onder de geleerden, die rampzalige huwelyken hebben aangegaan. *Adam. in vit. Philos. Val. Andr. Bibl. Belg. Zweert. Athen. Belg. Miræus de script. Sec.* XVI. *Bayle.*

BOCHIUS, (JOHANNES ASCANIUS) zoon van den voorgemelden Johannes Bochius, was te Antwerpen geboren, en toonde allezins dat nimmer duif van eenen adelaar quam. Hy volgde loffelyk zyns vaders voetstappen, trok eerst naar de hogeschole van Loven, daar na naar die van Orleans, en studeerde op beide plaatsen met zeer goeden voortgang in de rechten, waar na hy een reis door Italië ondernam, de laatste zyns levens, alzo hy in Kalabrië, een gedeelte van 't koninkryk Napels, gekomen, door een hevige koorts wierdt aangetast, welke hem in de lente zyns levens ter neder velde, stervende hy in de armen van den abt des kloosters del Campo, die hem zeer bemint hadt. Hy was levendig en vaardig van geest, en bezat een zeer goeden en natuurlyken dichtader, ten blyk strekkende zyne dichtkundige werkjes, die Francifcus Zweertius verzamelt heeft, en te Keulen by Kinkius doen drukken. *Fr. Zweertii Ath. Belg. Tom.* I. *Delic. Belg. blad* 839.

BOCHNIA, BOCKNIA, eene stadt in klein-Polen, gelegen in het Wooiwoodschap Cracau, zeven mylen van die hoofdstadt. Men vindt 'er goede zoutgroeven.

BOCHUS (CORNELIUS) is een schryver geweest, die van Plinius en Solinus onder de oude Romeinsche schryvers getelt wordt, en dikwils van de zelve aangetrokken en gemeld staat. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BOCK (NICOLAAS) wordt gezegt in den jare 1314 door Waldemar, keurvorst van Brandenburg, tot de keizerlyke verkiezing naar Frankfort aan den Main gezonden te zyn, met uitdrukkelyk bevel, van de stemme van zynen meester, den keurvorst van Brandenburg, aan Frederik van Oostenryk te geven. Doch men voegt 'er by, dat hy den name van Frederik, staande in zyne instructie, uitgedaan, en dien van Lodewyk van Beyeren in des zelfs plaats gestelt heeft, en den zelven ook werkelyk tot keizer helpen verkiezen. (*Alb. Argentinens. p.* 119.) Zommigen geven voor, dat hy door Lodewyk met geldt is omgekocht; anderen zeggen, dat de koning van Bohemen hem door grote beloften op zyne zyde heeft gebragt; wederom anderen verzekeren, dat hy daarom het bevel des keurvorsten heeft overtreden, om dat hy vreesde, de zelve mogt, zich by maar weinigen voegende, en zich tegen de meesten aankantende, daar door in ongelegenheit geraken. (*Fuggeri Ehrensp. l.* III. *c.* 2. *p.* 268.) Daar in komen byna alle nieuwe en later schryveren overeen, dat hy by zyne te rugkomst in de gevangenis is geworpen, en dat men hem, zo menigmalen de keurvorst het middag- of avondmaal hieldt, in des zelfs eetzale heeft gebragt, aan een pilaar gebonden, en na het eindigen der maaltydt wederom in de gevangenis geleid, te water en te broodt gezet, en dus jammerlyk doen omkomen. (*Cuspinian. in vita Freder.* III. *Crantzius in Saxonia l.* IX.) Doch uit de brieven der keurvorsten van Beyeren aan den paus, van welke *Nicolaus Burgundus l.* I. *p.* 15 gewaagt, blykt, dat de keurvorst Waldemar zelve by de verkiezing geweest is, en by gevolg tot deze verkiezing genen gezant gebruikt heeft. Van Henrik, markgrave van Landsberg, in het tegendeel weet men, dat hy belooft heeft zyne stemme aan Frederik van Oostenryk te geven; (*Fugger. l.* III. *c.* 1.) maar nochtans wordt in de keur-acten nopens des zelfs verkiezing tot Roomsch koning van dezen Henrik geen gewag gemaakt; (*Fugger. ibid.*) en gevolgelyk of deze geschiedenis is eene fabel, of Nicolaus Bock is een afgezant van Henrik van Landsberg en Brandenburg, maar niet van Waldemar geweest; te meer, alzo tot op de tyden van het maken der gulde bulle in gebruik was, dat de bloedverwanten der keurvorstelyke huizen zamen eene stemme uitmaakten; waar uit echter dikwils, wanneer zy niet overeenstemden, twee stemmen gemaakt zyn.

BOCKE, aan de Lippe, is een kleine stadt, alwaar Karel de Grote zich een tydlang opgehouden, en in den jare 775 den Angarieren den vrede toegestaan heeft.

BOCKELHEIM, eene stadt en een ampt in de onder-Paltz, was eertyds onder 't gebiedt des graven Lodewyk van Tweebrugge, aan wien het Mentz verpand hadde. Doch het wierdt in den jare 1471 door keurvorst Frederik den zegehaften van de Paltz met geweldt ingenomen; doch in een verdrag tusschen de zonen van Lodewyk en keurvorst Philippus aan dezen gelaten; uit wiens nakomelingen Frederik de IV dit ampt by het vorstendom Simmeren voegde, en aan zynen zoon Lodewyk Philip overgaf, die het ook, nevens zynen zone Lodewyk Henrik, tot in den jare 1663 gerust in bezit heeft gehad. In het zelve jaar vernieuwde Johan Philip, aartsbisschop van Mentz, zyn ouden eisch, en wilde het ampt weder inlossen, waar tegen zich de keurvorst van de Paltz gewapenderhandt kantte. Eindelyk bragt hy het door een vergelyk met den Paltzgrave Lodewyk Henrik zo verre, dat deze hem het dominium directum overliet, toestaande, dat hem de onderdanen de eventhuale huldiging deden, waar tegen echter keur Paltz protesteerde. Wanneer nu in den jare 1673 de voornoemde Lodewyk Henrik zonder mannelyke erfgenamen stierf, en de gehele erfenis tot keur Paltz wederkeerde, nam de zelve Bockelheim in bezit; waar uit tusschen de huizen van de Paltz en Mentz een hevige strydt ontstont, willende het laatste huis dat ampt gelyk een vakant mannelyk leen wederom naasten. De keizer quam tusschen beiden, gevende het den baron van Landsberg, naderhandt den grave Lodewyk Gustaaf van Hohenloh in sequestratie. *Imhof N. P. l.* II. *c.* 9. §. 21. *Tolner. H. P. p.* 74. *Schwed. Theatr. Præt. p.* 395. *Giovanni Germ. princ. l.* IV. *c.* 3. §. 10. *Europ. Herold P.* I. *p.* 302.

BOCKELMAN (JOHAN FREDERIK) wierdt geboren te Steinfort, de hoofdstadt des graafschaps van dien naam, in den jare 1633. Van jongs af eenen groten leerlust vertoont hebbende, is hy van zyne ouders tot de studien opgebragt, en daar in zo verre boven zyne medeleerlingen gevordert, dat hy niet alleen tot doctor in de rechten verklaart, maar ook tot hoogleeraar te Heidelberg beroepen is geworden, en naderhandt te Leiden, waarenboven hem de keurvorst van den Paltz tot zynen hofraadt verhief, in welken loopbane hy met veel vrucht getoont heeft de zelve waardigheden luister te kunnen bybrengen, blykende ten vollen daarenboven uit zyne doorgeleerde schriften over verscheide rechtszaken, welke hy van tydt tot tydt uitgegeven, en genoemt heeft:

Exercitationes ad Pandectas. Heidelb. 1664 in 8. *Ultraj.* 1694 in 4.
Disputationes V inaugurales. Heidelb. 1664 in 4.
Compendiosa Methodus Juris Civilis Pandect. Cod. Novell. Ibid. 1664 in 8.
Exercitationes de actionibus. Lugd. Bat. 1687 & *Ultraj.* 1695 in 4.
Compendium Institutionum. Ultraj 1694 in 12.
Tractatus de Navi & Navigatione. Heidelb. 1662.

Hy stierf te Leiden in den jare 1681, in den ouderdom van 48 jaren. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BOCKELNBURG, een vlek in 't Zuider gedeelte van 't gebiedt van Ditmarschen, was eertyds de zetel dier graven, en wel

wel versterkt. Men ziet 'er nog een ouden wal; zynde een overblyfzel dier vesting. *Dankwerth. beschr. van Schlesw. und Holst. P.* III. *c.* 16. *p.* 300.

BOCKENBERG, (PIETER KORNELISZ) Historieschryver der heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt, wierdt te Gouda geboren in den jare 1548, en overleedt in den jare 1617, in den ouderdom van negen en zestig jaren. Onder zyne werken zyn: *Genealogia & Historia Regulorum Hollandiæ, Zelandiæ, Frisiæ, &c. Catalogus Pontific Ultraject. & Egmondan. &. Historia Brederodiorum. Prisci Bataviæ & Frisiæ Reges.* Hy heeft vele werken in geschrift nagelaten, waar onder zyne algemene Historie van Hollandt is, en eene verzameling der voornaamste oopen-brieven der bisschoppen van Utrecht en graven van Hollandt. Hy hadt een groot tegenstrever aan Janus Dousa, here van Noordwyk, die hem menigmalen zeer vinnig doorstreek, het welk zo verre liep dat Bockenberg daar over aan de Staten van Hollandt klaagde, als mede een verdedigschrift tegen dezen Dousa uitgaf. *Pars Naamrol der Batavische en Holl. Schryveren pag.* 51. *enz. van Rhyn Batavia Sacra in de Voorreden.*

BOCKENHEIM, een stedeke en slot in de neder-Paltz, staande onder de graven van Leiningen, wordt tot Speyergow gerekent. Eene andere stadt dezes naams, wordende, in onderscheiding van het tegenwoordige, Saar-Bockenheim genaamt, is gelegen in Westerreich, in 't graafschap Saarwerden, onder 't gebiedt des hertogs van Lotharingen.

BOCKHOLT, een klein stedeke in 't sticht Munster, aan de Aa, by de grenzen van Kleve en Zutphen gelegen, waar van een grote streek lands den name voert.

BOCKHOLT, (JOHAN) uit het sticht Munster herkomstig, heeft geschreven: *Memoria Crucis & Passionis Christi.* 1651. *Konig Bibl. vet. & nov.*

BODE, of BUDE, in het Latyn *Boda Hercynidum*, is de hoofdrivier op den Hartz. Haar oorspronk is op den Broksberg, en zy valt naderhandt over den Steckelberg van twee hoge rotzen, by het dorp, Zum Thal genaamt, loopt naar Quedlinburg, de landen van Halberstadt, Maagdenburg en Anhalt, en ontlast zich aldaar by Nienburg in de Saale. *Becman. Anhalt. Hist. P.* III.

BODE (MATTHIAS). Zo Amsterdam door zynen koophandel en vermogen een doorluchtigen naam over den gehelen aardbodem verworven heeft, het zelve roemt te gelyk op vele geleerde inboorlingen, waar onder met zéer goet recht vele dichtkundige verstanden te tellen zyn. Onder deze laatstgenoemden stelt men billyk den voor weinige jaren overleden dichter Matthias Bode, van zeer ryke en deftige ouderen voortgekomen. Onder den hoogleeraar Petrus Francius, dien welsprekentsten redenaar van zyne eeuw, gaf hy menigvuldige en fraaie blyken van zynen dichtlievenden aardt, met in het jaar 1696 uit *Horatius Lib.* I, *Od.* XII, *Epod. Od.* II. en *Lib.* III, *Od.* II in een anderen Latynschen dichtmaat over te brengen. Naderhandt tot de Nederlandsche poëzy overgegaan, heeft hy velerhande mengel- en toneeldichten gemaakt, die rechtschape kenners behaagt hebben, en hem na zyne doodt by ons doen levendig blyven.

BODEGRAVE, van outs *Bagauda*, volgens eenige schryvers. Henrik de IV in een open brief van 't jaar 1064 schynt het zelve aan de Westzyde van den Rhyn te plaatsen; daar het nochtans tegenwoordig aan de andere zyde gelegen is. Volgens onze historien is Diderik Bavo eertyds graaf van Bodegrave geweest. Op des zelfs stroperyen zal Cornelius Aurelius gezien hebben, (als die volgens W. Hedaas verhaal gestadig op de been was, om in graaf Diderik V van Hollandt zyne landen te plunderen en te branden) wanneer hy de ingezetenen van Bodegrave Bagaudæ of rovers noemt, niet omdat hun eigentlyke naam alzo was, maar wel om hunnen aardt en gedrag uit te drukken, zynde 't zelve eene Gaulische benaming, gelyk Aurelius Victor getuigt, schryvende: *In de Gaulen is een hoop boeren en rovers op de been geraakt, de welke door de ingezetenen* Bagaudæ *genoemt worden, van welke vele schryvers meldinge doen.* Dit aanzienlyke dorp behoort onder het dykgraafschap van Woerden in Hollandt, en legt langs den Rhyn, waar over het een wipbrugge heeft, nevens een schutsluis in den stroom, en aan weêrzyden, voornamentlyk den Noordkant, alwaar ook de kerke staat, vele fraaie huizen. Ten tyde van de Hoeksche en Kabeljausche oneenigheden vielen de Hoekschen uit Woerden te Bodegrave de Kabeljauschen aan, en verbrandden het grootste gedeelte dezer plaatse in 't jaar 1489, welk lot haar wederom in 't jaar 1507 door de Gelderschen overquam, maar nogmaals in 't jaar 1672 ten allerfelste neep door het woeden der Fransche krygsknechten, onder den medogelozen hertog van Luxemburg, zynde de gruwelen zo afgryffelyk en menigvuldig alhier gepleegt, dat ze hier niet verhaalt mogen worden. *Eumenes in Paneg. de Schol. instaur. Oros. lib.* VII. *cap.* 25. *Eutrop. lib.* IX. *Salvianus lib.* V *de Provid. Valkenier verward Europa.*

BODENHAUZEN, eene kleine stadt aan de Werra in neder-Hessen, aan de Brunswyksche grenzen gelegen.

BODENSTEIN, POTENSTEIN, is 1) eene stadt met een kasteel en ampt onder 't sticht Bamberg, gelegen tusschen twee bergen, aan de rivier Putlach, drie mylen van Bareuth; 2) een slot, gelegen op Eifchsfeldt, zynde thans onder 't gebiedt der heren van Wintzingerode. Het heeft den name aan een adelyk geslacht gegeven, uit het welke ALBERT in den jare 1430 abt des kloosters Bursfeldt geweest is. *Leukfeld Antiq. Bursf. p.* 20. *Pastorii Franc. rediv. Tromsd.*

BODENSTEIN, (ADAM) een zoon van Andreas Rudolf, geboren in den jare 1528. Hy beminde de geneeskunde, en las *Theophrastus Paracelsus*, en verklaarde hem eerst te Basel. Wanneer in den jare 1576 die stadt door de pest aangetast wierdt, maakte hy een soort van triakel, om als een preservatief te gebruiken, gaf ook een afzonderlyk geschrift, onder den name van *philosophische raadt*, in 't licht. Doch hy stierf in het volgende jaar zelve aan de pest, hebbende naaulyks 49 jaren tamelyk vry geleeft. Zyne overige schriften zyn: *Epistola ad Fuggeros pro asserenda Alchymia; De Podagra præservatione; De herbis duodecim Zodiaci signis dicatis; Isagoge in Arnoldi de Villa-Nova Rosarium Chymicum.* Voorts heeft hy eenige boeken van Theophrastus Paracelsus in het Duitsch en Latyn in 't licht gegeven. *Adami Vit. Med. Thuanus en Teissier in Addit. Tom.* I. *p.* 476. *Freher. Hendreich.*

BODENSTEIN, (ANDREAS RUDOLF) anders *Carolostadius* genaamt, van zyne geboortestadt Karelstadt in Franken. De gronden zyner studien in zyn vaderlandt gelegt hebbende, begaf hy zich naar vreemde landen, hieldt zich een tydlang te Rome op, om zich in de Godgeleertheit te oeffenen. Naderhandt quam hy te Wittenberg, in het begin van die Akademie. Men maakte hem eerst kanunnik der slotkerke en aartsdeken der stadskerke. In den jare 1502 wierdt hy doctor en hoogleeraar der Godgeleertheit. In den jare 1512 maakte hy Martinus Luther tot doctor, en was onder de eersten, die hem in den jare 1517 toevielen. Niet lange daarna raakte hy met Eccius in twist, en hieldt met hem in den jare 1519 te Leipzich, in het byzyn van Luther en Melanchthon, een schrap dispuut; uit welke echter nog meer en heviger twisten ontstonden. Wanneer naderhandt Luther in den jare 1521 tot zyne zekerheit naar het slot Wartenburg gebragt wierdt, begon Karelstadt midlerwyle vele nieuwigheden, werpende de beelden uit de kerken, en de oorbiecht afschaffende: ook begaf hy zich in den huwelyken staat. Luther in den jare 1522 te Wittenberg wederkerende, billykte hy wel het een en het andere, by voorbeeldt, dat Karelstadt de byzondere missen hadt afgeschaft, doch in het overige hadt hy geen behagen. Karelstadt in het tegendeel ging nog verder, begaf zich op een dorp, beminde den akkerbouw, verwierp zyne accademische waardigheid, en weigerde den tytel van doctor langer te hebben. In den jare 1524 wierdt hy tot predikant te Orlamunde verkoren, en begon daar ook de beelden uit de kerken te werpen, en te leren, dat het ligchaam en bloedt van Christus niet tegenwoordig was in 't H. Avondmaal. Hy wierdt ook verdacht gehouden, als of hy het met Thomas Muntzer eens was: weshalven Luther in het zelve jaar den 22 Juny, op bevel des keurvorsten van Saxen, te Jena Muntzer en andere sacramentarissen hevig bestrafte, en in zyne predikatien doorhaalde. Karelstadt was 'er tegenwoordig, en twistte na den middag met Luther over dit stuk, beweerende zyne mening, en Luther nam aan hem opentlyk in zyne schriften te wederleggen. Den 24 Augustus quam Luther te Orlamunde, zynde van de gemeente daar toe verzocht; maar met de gevoelens van Karelstadt reets ingenomen zynde, wilden ze van de zelve niet afstaan. Hy moest eindelyk op keurvorstelyk bevel het landt ruimen, en begaf zich eerst naar Straasburg, en van daar naar Basel. Hy schreef aan de gemeente te Orlamunde een brief, zich beklagende, zonder overtuigende de oorzaken verdreven te zyn; ter zelver tydt gaf hy te Basel eenige boeken over het H. Avondmaal uit. In den jare 1525, wanneer de boerenkryg opquam, quam hy te Rotenburg; en alzo verscheide predikanten ter doodt gebragt wierden, quam hy mede in levensgevaar, om het welk te ontgaan hy in een mandt over de stads muren gelaten wierdt. Hier op betoonde hy zyne onschuldt in een afzonderlyk geschrift, verzoekende Luther, dit boek ter drukperße te bevorderen, gelyk geschiedde. Eindelyk, in den jare 1526, erlangde hy, door toedoen van Luther, de vryheit om weder in Saxen te mogen komen. Hy onthieldt zich omtrent Wittenberg, te Kemberg, en Segren; en nodigde Justus Jonas, Melanchthon, nevens de huisvrouwe van Luther, tot doopgetuigen over zynen zone. In den jare 1530 keerde hy wederom naar Zurich, en wierdt, door toedoen van Zwinglius, diaken der gemeente aldaar. Doch deze kort daarna stervende, vertrok hy in den jare 1531 naar Basel, lerende aldaar tien jaren lang als predikant en hoogleeraar. Hy stierf den 24 December 1543 aan de pest. Zyne schriften zyn: *Van de Christelyke heiligheit; Van de grootste der deugden, de Gelatenheit; Spiegel des geloofs; Van het H. Avondmaal onder beide gedaanten; Van die genen, die het Avondmaal gebruiken; Van het misbruik des broods en drinkbekers des Heren; Van de kracht der Aflaten; Van den paus van Rome.* enz. *Sleidanus de statu relig. Seckendorf hist. Luth. l.* I. §. 121 *enz. Scultetus in annal. Evang. P.* I. *Adami vit. Theol. Freher. Theatr. Hendreich. Arnold. Kett. Hist. P.* II. *l.* XVI. *c.* 19. §. 9.

BODENUS, of BODENIUS, (JOANNES) op zyn Nederlandsch *Jan Bodens*, te 's Hertogenbosch geboren, licentiaat in de H. Godgeleertheit, wierdt in zyn geboortestadt kanunnik van St. Jan gemaakt, en bediende wel eer de pastory van St. Katryn in de zelve stadt. Rontborstig en waarheitlievende was hy in den hoogsten graadt, en een gezworen vyandt van alle Machiavelsche streken en kunstenaryen. Hy heeft geschreven: *Conciones in Decalogum.* Antverp. 1621 in 8. Lovan. 1625 in 4. welk boek hy zynen byzonderen vriendt, Robertus Zweertius, Plebaan van 's Hertogenbosch, opgedragen en toegeëigent heeft. *Fr. Zweerti Athen. Belg. G. M. Konig Bibl. vet. & nov.*

BODENWERDER, eene kleine stadt in 't hertogdom Brunswyk, aan de Weser, tusschen Hamelen en Holtzminden, door Bodo van Homburg gesticht, en in den jare 1445 door een huwelyk aan 't huis van Brunswyk gekomen. Niet verre van daar is het Benedictyner klooster Kemnaden gelegen. *Tromsd. Zeiler.*

BO-

BODENZEE, in 't Latyn *Lacus Acronius*, of *Bodamicus*, anders *de Bregenzer* of *Costnitzer zee* genaamt, is een groot meir tusschen Zwaben en Zwitserlandt, meer dan 7 mylen lang, en 3 mylen breet. De Rhyn loopt 'er door. Zy wordt in de opper-en onder-zee verdeelt, en heeft een groten overvloedt van visschen. *Zeil. Itin. Germ.*

BODINUS, (JOHANNES) geboortig uit Angers, studeerde te Thoulouse in, de rechten en, doctor geworden zynde, leeraarde hy de zelve met veel naarstigheit. Daar na begaf hy zich naar Parys; maar was als advokaat aldaar niet gelukkig, en wierdt uit dien hoofde bewogen zich op het schryven van boeken te leggen. Eerst liet hy zynen *Commentarius* over *Oppianus de Venatione*, nevens zyne overzetting in Latynsche vaarzen, drukken. In den jare 1566 gaf hy zyn *Methodus ad facilem Historiarum cognitionem* in 't licht; als mede naderhandt zyne zes boeken *de Republica*, waar door hy zeer vermaart geworden is. Henrik de II, hier door bewogen, beriep hem tot zich, en verwaardigde hem zo zeer, dat hy Johan de Serre, wanneer de zelve een scherp geschrift tegen Bodinus opgestelt hadt, in de gevangenis liet werpen, en onder bedreiging des doods verboodt het zelve door den druk gemeen te maken. Doch zyne vyanden lieten niet na, hem van de gunst des konings te beroven. Hy nam derhalven de party aan van François, hertog van Alençon en Anjou, broeder van François den II, Karel den IX, en Henrik, en wierdt door hem secretaris der bevelen, requestmeester, en grootmeester der wateren en bosschen gemaakt. Hy verzelde hem ook naar Engelandt en Vlaanderen; wanneer hy te Cambridge gewaar wierdt, dat men over zyne boeken *de Republica* opentlyke lessen deedt, en de zelve uit de Fransche in de Latynsche tale hadde overgezet; waar door hy gelegenheit nam, dat werk zelf in die tale over te zetten. Hier op keerde hy met den hertog in den jare 1576 naar Laon in Vrankryk, trouwde aldaar, en wierdt procureur des konings, wordende van het derde gedeelte der standen in Vermandois aan die van Blois gezonden. Doch wordende beschuldigt de rechten des volks voorgestaan te hebben, verloor hy zyn ampt van requestmeester. Hy kantte zich ook hevig tegen alle de genen, die poogden alle onderdanen des konings tot den Roomschen Godsdienst te dwingen; doch ziende, dat hy zich hier door maar vele vyanden verwekte, en ondertusschen niets vorderde, stont hy daar van af. Voorts wierdt hy als procureur des konings in zekere commissie nopens de bosschen in Normandië gebruikt; die echter in den jare 1571 wederom afgeschaft wierdt. Hy stierf eindelyk te Laon aan de pest, in den jare 1596, in het 67 jaar zyns ouderdoms. Onder zyne overige schriften is eene zamensprake nopens de religien, genaamt: *Heptaplomeron, sive de abditis rerum sublimium arcanis.* Dit werk is zeer vermaart, maar nooit gedrukt. Dewyl hy in dit geschrift aan den Joodschen Godsdienst den voorrang gaf, zyn velen van gedachten geweest, dat hy in dien Godsdienst gestorven is. Voorts gaf hy zes boeken de *Dæmonomania Magorum*, nevens eene wederlegging van Johannes Wierius *de Lamiis* in 't licht. Daarenboven eene *Nova Distributio Juris universi in Tabula adumbrata*; en kort voor zyne doodt, *Theatrum universæ naturæ.* Doch zyne boeken *De Imperio & Jurisdictione, & legis actionibus, & Decretis, & Judiciis* liet hy voor zyne doodt verbranden. *Thuanus & Teissier. addit. T.* II. *Sammarth. elog. l.* IV. *Vauprivas Bibl. Menage vie de Pierre Ayrault. Diecmannus de Naturalismo. Freherus. Hendreich. Bayle.*

BODIUS, (NICOLAUS) guardiaan der Minderbroeders te Dixmuiden, was in Vlaanderen geboren. Hy hadt van jongs af de geleertheit ten hoogsten nagejaagt, en, de geestelyke orde omhelst hebbende, vermeerderde die loffelyke kunst in hem, voornamentlyk tot het onderzoeken der heilige schriften, waar in hy een braven voortgang kreeg, waar toe zyne grote belezenheit zeer veel hielp, blykende zulks uit het volgende boek, by hem geschreven, onder den tytel van:

Apologia adversus Epistolam non sobriam M. Francisci Amelrici de regressu spirituum.

Men vindt nog drie andere geleerde schryvers, die den naam van BODIUS gevoert hebben, namentlyk ALEXANDER BODIUS, een Schot van geboorte, die in 't jaar 1601 overleedt, en een dichter was. HERMANNUS BODIUS, die te Keulen in den jare 1531 uitgegeven heeft: *Unio Dissidentium.* En ROBERTUS BODIUS, mede een geboren Schotsman en Godgeleerde, die over den brief van Paulus aan de *Ephezen* geschreven heeft, en in 't jaar 1627 overleden is. *Fr. Zweertii Athen. Belg. Konig Bibl. vet. & nov.*

BODLEY, *Bodlejus*, (THOMAS) een Engelsch ridder, vertrok in zyne eerste jeugt uit zyn vaderlandt, wanneer de koningin Maria de Protestanten vervolgde. Hy studeerde derhalven in vreemde landen. Onder de koninginne Elizabeth wederkerende quam hy in groot aanzien. Voornamentlyk is hy beroemt geworden door de grote bibliotheek, door hem aan de akademie van Oxfort vereert, welker catalogus door Thomas Hyde is uitgegeven. Hy stierf in Maart 1613. *Halesi Orat. fun. apud Batestum in vit. select. vir.*

BODMAN, of BODMYN, *Voliba* of *Voluba*, eene stadt in Cornwal, een landschap van Engelandt, gelegen aan de rivier Alan, omtrent 4 of 5 uren van de Britannische zee, en omtrent zo verre van Ierlandt. Hier was eertyds een bisschoppelyke zetel, en de stadt in groter aanzien dan tegenwoordig.

BODROG, *Bodrogum*, een kasteel in Hungarië, aan deze zyde van den Donauw, aan een arm van den zelven gelegen, waar van een groot komitaat (markgraafschap) den naam voert, tusschen den Donauw en de Theis, tot daar deze twee rivieren zamen lopen. Door den Donauw wordt hy van het Baraner komitaat en Sirmië, door de Theis van het Czanader komitaat en Bannaat van Temeswar afgescheiden; en alwaar de Merisch in de Theis valt, is aan deze zyde de vesting Segedin. De overige bekende plaatsen in het komitaat van Bodrog zyn, Zeuta, Titel, Futak, en andere. Ook is daar in gelegen het landt Batska. Tegen 't Noorden boven Segedin wonen de Cumanen. Dit landt aan den Theis heeft zulken overvloedt van visschen, dat men de zwynen daar mede voedt. Maar meer landwaarts in, en verder van die twee rivieren is gebrek aan water en hout; weshalven de inwoonderen niet dan riet en gedroogde mist van hun vee branden. Het landt is vruchtbaar, doch meest in meloenen. Men handelt daar voornamentlyk met paarden en rundvee. De paarden zyn snel en sterk, doch hebben gemeenlyk grote hoofden. *Szent-Yvani Miscell. Dec.* III. *p.* 30.

BODROG, in 't Latyn *Bodrogus*, eene rivier in opper-Hungarië, ontspringt op de grenzen van Polen, aan het Carpatische gebergte in het Sarofer komitaat, by Scztropcko, niet verre van het slot Makovitza, loopt door het Ungwarer en Zempliner komitaat, ontfangt de rivieren Latorcza, Ung, en andere, en valt by Tockay in de Theis. *Szent-Yvani Miscell. Dec.* II. *P.* I.

BOECLERUS, (JOHAN HENRIK) keizerlyke en keur-Mentzsche raadt, Zweedsche historieschryver, en hoogleeraar der geschiedenissen te Straasburg, was te Cronheim in Frankenlandt in den jare 1611 geboren. Zyn vader, Johan Boeckler, die aldaar farheer was, onderwees hem zelve tot het tiende jaar zynes ouderdoms; wanneer hy naar Heilbron op het Gymnasium gezonden wierdt. Hier heeft hy de gronden der Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen, wysgeerte en Godgeleerdheit gelegt. Maar dewyl in den jare 1631 het voornoemde Gymnasium door den oorlog verwoest wierdt, vertrok hy naar Neurenburg, en van daar naar Tubingen, en quam eindelyk in May te Straasburg aan, wordende benoemt om in het Gymnasium aldaar de Latynsche tale te leeraren. Vervolgens wierdt hy hoogleeraar der welsprekentheit. In den jare 1648 beriep hem de koningin van Zweden, Christina, tot hoogleeraar der welsprekentheit te Upsal, en maakte hem in het volgende jaar tot haren historieschryver. Doch alzo hy geen behagen in Zweden hadt, verzocht hy zyn afscheidt, dat hem toegestaan wierdt, behoudens zyn karacter en een jaarlyksche wedde van 800 ryksdaalders. Te Straasburg wedergekeert zynde, wierdt hem het ampt van hoogleeraar der geschiedenissen opgedragen, 't welk hy aannam. In den jare 1662 wierdt hy raadt van keur Mentz, en gebruikt tot beslissing der verschillen, over de jagt gerezen. Het volgende jaar wierdt hy niet alleen tot keizerlyke raadt gemaakt, maar ook tot Comes Palatinus (Paltsgraaf), welke waardigheit erfelyk op den outsten zone telkens overgaan zoude. Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, nam hem onder 't getal der Duitsche geleerden, die hy eene zonderlinge gunst bewees. Hy hadt besloten eene algemene geschiedenis door alle eeuwen te schryven, doch wierdt door zyne doodt belet meer dan de IX en de X eeuwe in 't licht te geven, stervende in den jare 1692. Zyne overige schriften zyn: *Comment. in Taciti* 15 *cap. priora Lib.* I. *Annal. Commentationes Plinianæ; Nepos cum notis & indice; Herodianus cum notis; Manilius cum notis Scaligeri & Bulialdi; Annotationes in Terentium, in Vellejum; Notitia Rom. Imperii; de Auspicio regio liber; Animadversiones in Hippoliti à Lapide dissert. de ratione status imp. Animadversiones in Dan. Ottonis Jus publicum; De Scriptoribus Græcis & Latinis; Nov. Testam. Græcum; Commentatio in Grotii lib. de Jure belli & pacis; Lectiones Polybianæ ad Capellum; Tractatus de Amnestia; Bibliographia Hist. Polit. Philol. Historia Universalis à mundo condito usque ad nativitatem Christi; Bellum Sueco-Danicum, Dissertationes,* dienende tot de Romeinsche geschiedenis, enz. *Witte in Memor. Philosoph. dec.* IX.

BOEDE, (TER) een ridderlyk slot in Zeelandt, onder de heerlykheit van Koudekerk, waar van een gedeelte den naam van *Vander Boeden Ambacht* draagt, legt op het eilandt Walcheren, en was weleer het stamhuis der edelen van der Boeden, omtrent den jare 1400 reets bekent, van welke het door huwelyk aan het edele geslachte van Sabbingen, en van dat in den jare 1696 aan den heer en Mr. Jakob Nachtegaal, raadt en pensionaris van de stadt Vlissingen, gekomen is. *M. Smallegange Kronyk van Zeel.*

BOEDEDOE, een redelyk groot dorp in het Guineesche koninkryk Benin, aan de rivier van den zelven naam, begrypt omtrent vyftig huizen, wezende der zelver wandt en dak van bladen en riet te zamen gestelt. Het is een van de drie voornaamste handelplaatsen der Hollanders aan de gemelde rivier. De koning van Benin heeft hier een onderkoning en eenige amptenaren, die 't zelve, nevens de gehele landstreek hier omtrent, uit des zelfs naam bestieren, maar niet dan zaken van klein belang, als burgerlyke verschillen, en het heffen van schattingen voor den koning, afhandelen mogen, moetende alle zaken van gewigt en zware misdaden voor den oppervorst gebragt worden, die, alles naukeurig onderzocht hebbende, zyn wil en begeerte aan den onderkoning laat weten. *W. Bosman Guineesche Gout-Tant- en Slave-kust III Deel.*

BOEDROMIA. Dus wierdt zeker feest genaamt, door de Atheniënzen ter gedachtenisse der hulpe, hen door Ion, zoon van Xuthus, toegebragt, gevíert, wanneer ze door Ermolphus, zo-

zone van Neptunus, ten tyde des konings Erechtheus, beoorloogt wierden: hoewel anderen menen, dat Thefeus de fluchter van dit feeft geweeft is, wanneer hy de Amazonen in de maandt Junius, door haar *Boedromion* genaamt, overwonnen hadt. *Suidas. Paufan. in Attic. Plutarch. in Thef.*

BOEK. Aldus noemt men eene verzameling van verfcheide bladen, die te zamen gevoegt zyn, en waar op gefchreven of gedrukt is. De wyze, op de welke de ouden hunne boeken te zamen bonden, is niet gelyk aan de onze. De vierkante boeken zyn byna niet in gebruik geweeft by de Grieken, noch by de Romeinen, dan langen tydt na Catullus. Het is waar, de koning Attalus, ziende, dat men het geheim ontdekt hadde om de parkementen zodanig te bereiden, dat men de zelve op de beide zyden befchryven konde, deedt eene vierkante gedaante aan eenige zyner boeken geven; maar de oude gewoonte, de welke was, aan de boeken de gedaante van eene kleine kolom te geven, met de zelve op te rollen, hieldt niet te min zo wel ftandt, dat, ten tyde van Cicero, en lang daarna, alle de boekeryen van deze rollen waren te zamen geftelt. De duurte van het parkement, en de goetkoop van het papier, waar van men de gerolde boeken maakte, was oorzaak, dat men 'er gene andere zag. Wat den bandt aangaat, de zelve beftont nergens anders in, dan dat men verfcheide rollen papiers in de lengte het eene aan het einde van het andere plakte, zo vele als 'er nodig waren, naar de grootheit van ieder boek. Wanneer de zelve aan de eene zyde vol waren, was men ten einde; want men fchreef niet aan de beide zyden; men rolde de zelve te zamen, met het laatfte beginnende, dat men *Umbilicus* noemde, en aan het welke men een palm-of ebbenhoute ftokje vaft maakte om den rol in ftaat te houden. Men plakte aan het andere uiterfte einde een ftuk parkements, dat het gehele werk bedekte, en niet alleen diende om het papier te bewaren, maar ook om fieraadt daar aan te geven, dewyl het met purper-of karmozyn-verwe befchildert was. De tytel van het boek was met goude letteren op de buitenzyde van het parkement gefchreven; maar de opdragt was aan de binnenzyde te vinden. Na dat de rol gemaakt was, fneedt men den zelven aan de beide einden af, en men plaatfte boven ieder fnede, met puimfteen wel glat gemaakt zynde, een ftuk gouts, zilver of yvoor, dat men vaft maakte aan den ftok, die in de *Umbilicus* befloten was. Wat aangaat den naam van Boek, men vindt dat het zynen naam zou hebben van *beuk*; waar nevens men verhaalt, dat Tabbo, zevende vorft van Vrieslandt, de daden zyner voorouderen op beuke bordetjes of plankjes fchreef. De oude fchryvers getuigen ook dat de Duitfchen, of ten minften de Vriezen, op zulke plankjes fchreven, het geen ze der geheugeniffe bevelen wilden. Zie het *Nabericht op de Outheden van Vriesl. Tuinm. Fakkel.* Zie van het uitfchryven van boeken voor en na het opkomen der Drukkunft de *Befchryving van het Utrechtfche Bisdom*, ook de *Aantekeningen daar op*, III *Deel.*

BOEKDRUKKERY. Hoe goddelyk deze uitvinding, en van hoe groot een gebruik de zelve zy, is onnodig uitvoerig voor te ftellen. Maar wie hier als een twede Cadmus moet aangemerkt worden, daar over is lange getwift, zonder dat de zake als nog fchynt voldongen te zyn, terwyl de Duitfchers of voor *Joh. Gutenberg*, en Straasburg, of voor *Joh. Fuft*, anders *Fauft* genaamt, en Mentz; de Nederlanders voor *Laurens Cofter*, en Haarlem pleiten. Niet minder is het gefchil over het nette jaar, en de boeken, allereerft door den druk in 't licht gegeven. Onder de genen, die dit ftuk als met opzet onderzocht hebben, is ook Bernardus van Mallinckrot, deken te Munfter, in zyn Hiftorifch werk aangaande de opkomft en den voortgang der Boekdrukkery; waar in hy de eere van de uitvinding dezer kunft aan de ftadt Mentz, boven die van Haarlem, niet duifter toefchryft. Het getal der genen, die dit gevoelen reets voor de tyden van Hadrianus Junius geftaaft hebben, wordt op 62 begroot, behalven nog 37, die naderhandt deze mening hebben voortgezet. De voornoemde Hadrianus Junius, omtrent zestig jaren na den oorfpronk der boekdrukkery te Hoorn in Noordhollandt geboren, getuigt, uit den mondt van oude en geloofwaardige mannen te hebben gehoort, en die zeiden, zulks van hunne vaderen dus verftaan te hebben, dat *Laurens Cofter*, in 't Haarlemmer houdt wandelende, allereerft begonnen heeft uit de fchorffen van beukebomen het A. B. C. te formeeren, en die omgekeert op een bladt drukkende eenige vaarzen te fchryven: doch bemerkende, dat hy den gemenen inkt hier toe niet bequamelyk konde gebruiken, wegens des zelfs vloeibaarheit, verzint hy, door hulpe zynes fchoonzoons, *Thomas Petrus*, een foort van drukkers inkt, drukkende dus gehele tafelen, waar op de letteren vaft waren. Zyn eerfte werk, dat nu nog te Haarlem op het ftadhuis gezien wordt, was een zogenaamde SPIEGEL ONZER BEHOUDENISSE, zynde wel maar op eene zyde gedrukt, maar dus, dat telkens twee enkele bladen op elkander gelymt wierden. In plaats dezer beukebome letteren begint hy andere van loot, naderhandt van tin te maken. Dus de kunft allengskens volmaakter wordende, en de winft vermeerderende, neemt Cofter verfcheide knechten aan, onder anderen zekeren *Johannes Fauftus*. Deze, ziende, dat hy de kunft begrepen hadt, hoewel hy onder den eedt ftont, befteelt echter zynen heer, neemt zo vele letteren en gereedfchap, als hy konde, met zich, en vlucht over Amfterdam en Keulen naar Mentz, alwaar hy eene afzonderlyke drukkery oprecht, gebruikende eerft de geftolene letteren. Ondertusfchen ziet men te Haarlem deze navolgende boeken, door Laurens Cofter gedrukt: 1.) een werk in folio, beftaande uit drie boeken, zynde voor een ieder der zelve een nieuwe tytel gedrukt, met het jaar, waar in men gift dat ze in 't licht gekomen zyn. De tytel van het eerfte boek is: *Liber Tabularum, ligno incifarum à Laurentio Coftero Harlemenfi circa annum falutis humanæ* 1428. Dit boek behelft acht tafelen, waar op vertoont worden houte prenten, verbeeldende de zeven doodzonden, met een Latynfche verklaring daar onder. De letteren zyn Gotthifch, de inkt bleek, en de figuren zeer ruw en ouwerwetfch, waar uit blykt, dat ze in de eerfte beginzelen der drukkery gemaakt zyn. Het twede boek begrypt negen tafelen, naar gisfing gemaakt in den jare 1430. Het zyn mede houte prenten, hebbende tot onderwerp eenige ftukken, ontleent uit het Hoogliedt van Salomon. Het derde boek wordt genaamt, *Speculum Humanæ Salvationis*, en onderftelt gedrukt te zyn in den jare 1440. Het beftaat insgelyks uit Gotthifche letteren, met vele abbreviatien. Het getal der tafelen, die hier in voorkomen, is van 50, behelzende de gefchiedenisfen des ouden Teftaments, met aanwyzing der plaatze, waar uit ieder genomen is. De eerfte vertoont iemandt, van duivelen omringt, die hem in den afgrondt der helle ftoten, met dit onderfchrift: *Cafus Luciferi*, dat is: *de val van Lucifer*. In de twede ziet men Godt, makende Eva uit de ribbe van Adam; en daar onder gefchreven: *Deus creavit hominem ad imaginem & fimilitudinem fuam*, dat is: *Godt fchiep den menfch naar zyn beeldt en gelykenisfe.* Het twede boek, genaamt *Spiegel onzer Behoudenisfe*, is ook in folio, en behelft in 't Nederduitfch den inhoudt van het voorgaande, heeft ook de zelve figuren met het voorgaande. Voorts ziet men in Haarlem de figuren der Openbaring, door dien zelven Cofter gedrukt, in folio. Eindelyk is 'er nog een Hollandfch boek, genaamt, *Spiegel onzer Behoudenisfe*, zynde het eerfte, gelyk men zegt, dat aan beide zyden gedrukt is, echter zonder plaats of jaargetal. Boven dien worden aldaar nog andere oude boeken gezegt geweeft te zyn, gedrukt van Laurens Cofter, maar die in de oorlogen, en verovering door de Spanjaarden verloren zyn. Dus leeft men by verfcheide fchryveren van een *Donatus*, te Haarlem gedrukt. Dit nu naar behoren overwogen zynde, kan men Haarlem niet wel van de eere der eerfte uitvinding beroven. Immers men bewaart aldaar de overlevering dezer uitvinding door Laurens Cofter in eene gedurige geheugenisfe. Men toont 'er het huis, in het welke hy gezegt wordt gewoont te hebben. Men ziet in het ftads-regifter, dat deze Cofter in den jare 1431 aldaar fchepen is geweeft. Deze overlevering wordt beveftigt door de Keulfche Chronyk, gedrukt in den jare 1499 in folio; waar in men leeft, dat in den jare 1450 een begin der boekdrukkerye gemaakt is, en dat de Latynfche Bybel het eerfte boek is geweeft, dat men door den druk heeft in 't licht zien komen. Men voegt 'er by, dat of wel de kunft van drukken, zo als de zelve nu geoeffent wordt, te Mentz uitgevonden is, echter de eerfte beginfelen uit Hollandt oorfpronkelyk zyn, alwaar men reets van te voren *Donatus* gedrukt heeft. Voeg hier by, 't geen Angelus Rocca in zyn *Commentarius variarum artium, five de Bibliotheca Vaticana*, zegt: *In tot fcriptorum controverfia apponere lubet, quod manu Mariangeli Accurfii exaratum in prima Donati Grammatici pagina inveni. Aldus enim junior, vir quidem eruditus, & in antiquorum monumentis indagandis accuratisfimus; oftendit mihi librum Donati, ex membranis confectum & impresfum, in cujus priori pagina hac fcripta leguntur:* Johannes Fauft, civis Moguntinus, maternus avus Johannis Schoeffer, excogitavit artem typis æreis, quos deinde plumbeos invenit, multaque ad artem poliendam addidit ejus filius Petrus Schoeffer. *Impresfus eft autem hic Donatus, & Confesfionalia primum omnium anno* 1450. *Admonitus certe fuit ex Donato Hollandiæ prius impresfo in tabula incifa.* Dat is: „ Wat aangaat deze vrage, „ waar omtrent de fchryveren zo geweldig van elkander verfchil- „ len, zal ik verhalen, het gene ik gevonden heb door de eige „ handt van Mariangelius Accurfius over de eerfte zyde van Do- „ natus. Het was Aldus de jonge, een geleert en naaukeurig „ man in het nafpeuren der oude gedenkfchriften, die my toon- „ de de fpraakkunft van Donatus, hebbende op de eerfte zyde „ deze woorden: *Johan Fauft, burger van Mentz, oom* „ *van moeders zyde van Johan Schoeffer, heeft allereerft de* „ *kunft uitgevonden om te drukken met yzere, daarna met van loot* „ *gemaakte letteren, tot de volmaaktheit van welke kunft zyn* „ *zoon Pieter Schoeffer veel heeft toegebragt.* Donatus en de Con- „ fesfionalia, zynde de eerfte boeken, die te Mentz gedrukt „ zyn, quamen in 't licht in den jare 1450. Hy heeft dit ze- „ kerlyk gedaan naar 't voorbeeldt van den Hollandfchen Do- „ natus, te voren gedrukt met houte letteren, of gefnede tafe- „ len. Indien men nu in de twede plaats met aandacht let op de drukken van Haarlem, men zal moeten bekennen, dat ze veel eerder en ouder zyn dan die van Mentz, en dit onderftelt zynde, heeft men gene reden om te twyfelen aan het verhaal van Hadrianus Junius, die, hebbende verhaalt, hoe Cofter de drukkunft heeft uitgevonden, daar by voegt den dieftal van Johannes Fauft, boven gemeld; het gene Junius getuigt, hem als jongeling te zyn verhaalt van verfcheide geloofwaardige mannen, onder welke een medgezel van den voornoemden Fauft was: behalven dat in dit verhaal niets gevonden wordt, dat zoude kunnen ftryden tegen de waarfchynlykheit; zo is het ook qualyk te denken, dat omtrent den zelven tydt, wanneer Laurens Cofter de kunft der drukkery heeft uitgevonden, of het fnyden der letteren en boeken te graveren, iemandt anders dit geheim te Mentz mede zoude uitgevonden hebben. Ondertusfchen is het zeker, dat men op gene vafte gronden zeggen kan, dat 'er te Haarlem in die eerfte tyden eenig boek met enkele van elkander gefcheide letteren gedrukt zy; en het boek, dat men dus toont door Cofter gedrukt

drukt te zyn, bewyst zulks geenszins; alzo daar in van geen dagtekening gewag gemaakt wordt, en het uit dien hoofde niet blykt of het eerder, of later, dan die van Mentz, gedrukt is. Doch wil iemandt voorwenden, dat de boeken van Coster niet eigentlyk gedrukt zyn, maar dat ze enkel moeten aangemerkt worden, als vertonende iets, dat in het hout gesneden of gegraveert was, men heeft daar niets tegen; als men maar wil toestaan, dat deze uitvinding niet min nieuw is, en dat Laurens Coster met recht van dien weg, om tot een volmaakte boekdrukkery te komen, verre het grootste gedeelte moet toegeëigent worden; en dat Mentz het overige gedaan heeft, zo het al waar is, dat de enkele letter-vormen daar gevonden zyn. Trouwens in alle zaken en uitvindingen is de eerste ontdekking veel bezwaarlyker dan eene nader volmaking. Dus wanneer Cartesius het ys gebroken hadt, hebben vele philosophen zyne voetstappen gevolgt, en den weg nog ligter gemaakt. Dus is het in alle manieren waar, het gene reets overlange by wyze van een spreekwoordt gezegt is: *Inventis facile est addere*, dat is: *een uitgevonden werk kan ligtelyk vermeerdert worden*. En het zoude byna onbegrypelyk zyn, dat de kunst der boekdrukkery, zynde zo vele eeuwen verborgen geweest, van twee verscheide mannen, van elkander niets wetende, in omtrent een en den zelven tydt zoude zyn uitgevonden; en bygevolg, zo iemandt Haarlem wilde betwisten de eere dezer eerste ontdekkinge, hy zoude haar hetzelve ongelyk doen, dat eertyds Christophorus Columbus wierdt aangedaan, die, na de nieuwe wereldt allereerst te hebben ontdekt, naderhandt het verdriet hadt van te zien, dat Americus Vespucius dat wereldgedeelte naar zynen name noemde. Wil iemandt nader bericht hebben nopens het gene de stadt Haarlem voor reden aanhaalt, ter beweering van Costers eerste uitvinding, hy leze P. Schriverius *Laauwerkrans voor Laurens Coster van Haarlem, eersten uitvinder van de Boekdrukkery*. Stephanus Zamoscius schryft de uitvinding dezer voortreffelyke kunst den Scythen toe; anderen, met meer waarschynlykheit, den Chinezen, zeggende, dat deze kunst by hen reets voor de geboorte van Christus bekent is geweest. Doch dat is zeker, dat noch de Nederlanders, noch de Duitschers de zelve van die volkeren ontfangen of geleert hebben. Ook verschilt de wyze van drukken onder deze natien. Ondertusschen matigt zich zo wel Straasburg, als Mentz de eere der uitvinding aan. Die het met Straasburg houden, en Johan Mentelin, des zelfs inwoonder, den eersten uitvinder noemen, beroepen zich op twee Chronyken, wordende aldaar in de Archiven bewaart. De eerste, zonder name des schryvers, bericht, dat in den jare 1440 de drukkunst te Straasburg door *Johan Mentelin* allereerst uitgevonden is. Deze wordt gezegt het geheim der kunst zynen knecht, *Hans Gansfleisch*, te hebben geopenbaart, hopende door des zelfs hulpe deze nieuwe uitvinding verder te volmaken. Doch deze trouwloze knecht hadt zynen heer schandelyk bedrogen, makende kennis met *Johan Guttenberg*, gesproten uit het vryheerlyke geslacht Zumjungen, en die reets eenige kennis hadt van de nieuwe uitvinding van Johan Mentelin. Hy wordt dan gezegt zich naar Mentz tot dezen Guttenberg begeven te hebben, om aldaar de kunst in 't werk te stellen, maar dat hy, door een goddelyk oordeel over zyne trouwloosheit gestraft zynde, zyn gezicht verloren heeft. De twede Chronyk is door zekeren Daniël Speklin, bouwmeester van Straasburg, geschreven. Deze bericht zonder de minste voorafgaande omstandigheden, dat Mentelins zwager, Pieter Schefer, en Martin Flach dit kostbare werk in 't licht hebben gegeven. Mentelin zelve, ziende zich door zynen ontrouwen knecht Johan Gansfleisch bedrogen, hadt van hertzeer den geest gegeven; zynde in de Kathedrale kerke aldaar begraven, en op zyn lyksteen eene drukpersse verbeeld. De voornoemde Speklin getuigt de eerste drukperse gezien te hebben, nevens de letteren, die, gelyk ook gansche lettergrepen en woorden, in hout gesneden, kleine gaten gehad, en door een draadt aan elkander gehecht geweest zyn. Doch die gene, die voor Mentz pleiten, en Johan Guttenberg als eersten uitvinder der drukkery aanmerken, antwoorden hier op, dat de voornoemde Chronyken noch door het bevel der overheit, noch uit oopentlyke gedenkstukken zamengestelt zyn. Voorts, dat ze verscheide verwarringen behelzen, noch met andere schryveren, die in den beginne der XVI eeuw geleeft hebben, overeenstemmen; en eindelyk, dat ze al te nieuw zyn, om bequaam te zyn, eene zake van dat gewicht te bewyzen. Echter zyn ze het niet eens onder elkander, of ze de eere der eerste uitvinding Johan Guttenberg, of Johan Faust, en des zelfs schoonzoon, Peter Schefer, moeten toeschryven. Wat Guttenberg betreft, van hem getuigt Trithemius, dat hy uit den mondt van Pieter Schefer verstaan heeft, dat de kunst der boekdrukkerye door Johan Guttenberg, burger van Mentz, was uitgevonden; doch die, byna alle zyne middelen daar by verloren hebbende, schier besloten hadt, het werk te laten varen; tot dat hy eindelyk met Johan Faust, ook een ingezeten van Mentz, gezamentlyk het werk heeft aangevaard. Hun eerste werk derhalven is een Vocabularium, *Catholicon* genaamt, geweest, gedrukt op houte planken, waar op de letteren gesneden waren: doch kunnende deze formen niet langer gebruiken, zouden ze verzonnen hebben de kunst, van alle letteren van 't Latynsche A. B. C. te gieten. Dit geschiedende uit koper of tin, worden ze gezegt de letteren met een mes verder te hebben gefatsoeneert. Ondertusschen hadde zich eene grote zwarigheit opgedaan, alzo reets 4000 guldens aangewend waren, voor al eer de helft van den Latynschen Bybel afgedrukt was. Deze zwarigheit heeft Peter Schefer door eene nieuwe aardt van letteren te gieten weggenomen. Hier mede schynt overeen te stemmen de opdracht aan keizer Maximiliaan, staande voor den Duitschen *Livius*, gedrukt te Mentz in den jare 1505. Voorts is aan te merken, dat wanneer in den beginne Guttenberg, Faust en Schefer in een huis zamen woonden, zy naderhandt wegens den winst zich niet kunnende verdragen, eene scheiding gemaakt hebben, en Johan Faust, met Pieter Schefer, eene afzonderlyke boekdrukkery heeft opgerecht. Johan Faust ging met zyne gedrukte Latynsche Bybels naar Parys; en wanneer voorhenen een geschreven exemplaar 400 tot 500 guldens kostte, verkocht hy het voor 60 guldens, en naderhandt voor een nog geringer prys, tot 30 guldens toe: waarom hem die genen, die 60 guldens betaalt hadden, moeite maakten, en hy genoodzaakt wierdt de vlucht te nemen. *Trithemius in Annal. Hirsaugiens. ad an.* 1450. *& in Chron. Spanheim. Aventin. Annal. ad an.* 1450. *Wimphe-ling. epit. rer. Germ. c.* 65. *& in Catal. Episc. Argent. Bergellanus in Carmine de Chalcographiæ invent. Draudius in typog. discursu. Junius & Scriverius descr. Batav. Boxhorn. de Typogr. invent. Schrevelius in Harlemo. Majerus in veris invent. Schragius Von Erfindung der Buchdrukkerey. Boeclerus orat. de Typogr. Spizelius de re literar. Sinensium. Zamoscius Analect. Daciæ antiquit. Mentelin de vera Typog. orig. Vitre de Typogr. Adam in vit. Guttenberg. & Fausti. A Mallinkrot de ortu Typogr. de la Caile histoire de l'imprimerie. Bullart Academie des sciences & des arts T.* II. *l.* IV. *Tenzelius von erfinding der Buchdrucker-kunst. Struvius in introduct. ad notit. rei liter. Memoires de Litterature. Reinold ad Joh. Mercerii Conciliatorem. Misson Voyage d'Italie Tom.* I.

BOEKEL, weleer een fraai slot in Noordkennemerlandt, tusschen de stadt Alkmaar en het dorp Heilo, en nu alleen een buurt daar van, waar in de gedachtenisse van het slot noch levendig blyft, als mede in den Boekelergeest en in het Boekelermeer, in het jaar 1580 bedykt, behorende onder den Heiloër ban, en grenzende ten Westen aan den bedykten Schermer, ten Noorden aan den Overdyepolder, ten Oosten en Zuitoosten aan de Overdye, en ten Zuiden aan den Slooterban. Men vindt in 's lands geschiedenisboeken eenige edelen van dezen naam vermeld, die zeer waarschynlyk dit slot zullen bezeten hebben. Dus wordt eene Diderik Boekel genoemt in het vredesverdrag in 't jaar 1200 tusschen die van Brabandt en Hollandt gesloten, als mede in het ter nedergelegde verschil tusschen den abt en den here van Egmont, en heeft ook eene Gysbert Boekel onder anderen in het jaar 1226 de opene brieven van den heere van Wassenaar mede getekent. *S. van Leeuwen Batav. ill. XII hoofdst. Van Woude beschryv. van Alkmaar. Oudenhoven voor de graven van Scriverius.*

BOEKESTEIN, weleer een adelyk stamhuis in het ambacht van Maaslandt, in de Kralinger polder, niet verre van de Lier gelegen, is tegenwoordig geheel verdwenen, en in eenen boomgaardt verandert, behoudende niets ter gedachtenisse van zyne vorige gedaante, dan alleenlyk den omring van oude en zeer diepe graften. Het wapen van 't zelve was een keper van gout, nevens drie goude leeuwskoppen, met zilvere uitstekende tongen, op een root veldt. *S. van Leeuwen Batav. illustr. Bleiswyk beschryv. van Delf I Deel.*

BOEKHOLT, (JOHANNES) anders *Jan van Leiden* genoemt, om dat hy te Leiden in Hollandt geboren was, in den jare 1510. Hy was een kledermaker van zyn handwerk; doch begaf zich naderhandt onder de toneelspeelders, en verder by de Wederdopers te Amsterdam. In 't jaar 1534 voegde hy zich by eenen *Johannes Matthias*, een bakker; en zy beide wierden de hoofden der Wederdopers. De laatste, die zich Moses liet noemen, hieldt eene vergadering der zynen te Amsterdam, en zondt twaalf van zyne leerlingen uit, die hy Apostelen noemde, zich beroemende van den eeuwigen Vader gezonden te zyn om een nieuw Jeruzalem op te rechten. Deze uitzinnige geestdryvers maakten zich meester van Munster in het zelve jaar 1534, en begingen daar ongeloofiyke gruwelen en wreetheden, de kerken ontheiligende, de maagden schendende, en de beelden der heiligen en de altaren met eene schrikkelyke woede verbrekende. Niets was heilig voor deze wangedrochten, die aangeblazen waren door eenen geest van dwaling en van logen. Men zegt, dat zy een boek uitgaven, onder den naam van *wedergeving*, of *herstelling*, dat hunne gruweldaden verdedigde, en hunne ondernemingen rechtvaardigde. De overigheit, zich tegen hunne woede willende stellen, wierdt Johannes Matthias in die verwarring gedood, en Jan van Leiden in zyne plaats gestelt. Deze bedrieger, die het veelwyffschap (*Polygamie*) ingevoert, en nog 14 andere vrouwen van de schoonste, die men vinden konde, boven zyne echte huisvrouwe voor zich genomen hadde, wierp zich zelven tot koning op, en wierdt den 24 Juny daar voor uitgeroepen. Hy noemde zyn ryk het koninkryk van Israël, en zich zelven een dienaar der gerechtigheit in den nieuwen tempel Gods, denkende zyn vermogen door de omkeeringe der wettige machten te bevestigen. Maar de bisschop van Munster belegerde deze dwaalgeesten, en bragt hen tot de uiterste noodt en elende. Terwyl zy hartnekkig bleven, en liever in die elende vergaan wilden dan zich overgeven, wierdt de bisschop door eenen burger, die een makker was van den valschen koning, in de stadt gebragt. Hy nam hem en de voornaamste dienaars van zyne woede gevangen; en na dat hy hen eenigen tydt tot een spot in de omleggende landen hadde doen omvoeren, deedt hy hen door de allerstrengste straffen sterven in 't jaar 1534. Men zegt, dat deze kerkvoogdt aan Jan van Leiden verwytende de gruwelen, die hy binnen Munster gepleegt hadde, en inzonderheit aan de kerken, Jan hem antwoordde, dat hy vergoeding van die schade zoude bekomen, indien hy hem door de

de steden liet omvoeren, en een oortje nemen van alle de genen, die hem zouden komen zien. *Meshovius Hist. Anabapt. l.* V. VI. *&* VII. *Pontanus. Surius. Spondanus. Sleidanus. Hortensius. Montfort. Heresbachius. Seckendorf Hist. Luther. Histoire des Anabapt. Arnold Ketter-Historie.*

BOEKHORST, (JOHAN) een zeer kunstig glasschilder, door wien gepenceelt is de overwinning, te Damiate behaalt, die in de glazen van de grote zaal der vroedschap te Haarlem gezien wordt. *A. Houbraken Schilderb.* II. *deel.*

BOEKHORST. Zie BOUKHORST.

BOEKHOVEN, (ANTONY VAN) advokaat voor den hove van Utrecht, heeft een boek, genaamt *het Burgerrecht der Utrechtenaren*, uit de Duitsche in de Latynsche tale overgebragt. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

BOEKOP, (AARNOUT VAN) een Jesuit, geboortig uit Gelderlandt. Men heeft eenen wytluftigen brief van hem over den naam van St. *Hubert*, geschreven aan Joan Robert, een geestelyken der zelve orde, gevoegt achter het leven van St. Hubert, door Robert uitgegeven, ook is 'er van hem: *Dialogus de Catholica Justi Lipsii religione.* Hy is gestorven in 't jaar 1627. *Val. Andr. Bibl. Belgica. Alegambe p.* 46.

BOELESTEIN, of BOLESTEIN, den 15 Februarius des jaars 1538 voor een vrye ridderhofstadt by de staten van Utrecht verklaart, legt in het dorp Maarsen aan de rivier de Vegt, niet verre van het huis ter Meer, in het Nederquartier, en is leenroerig aan den gestichte van Utrecht. Het heeft zynen naam ontfangen van het voor lange jaren uitgestorven geslacht van Bole, die 't tot het jaar 1438 bezeten heeft, wanneer Johan van Bole het overdroeg aan Otto Snaaf, die 't wederom in 't jaar 1444 opdroeg aan Splinter van Nyenrode, wiens zoon, Jan van Nyenrode, het zelve verhief den 13 Junius 1472, waar in hem zyn kleinzoon Splinter van Nyenrode den 27 November 1511, en zyn achter-kleinzoon Egbert van Nyenrode den 15 October 1532 volgden. Dezes erfdochter Adriana van Nyenrode wierdt 'er na zyn doodt mede beleent den 8 May des 1594, gelyk haar zoon, Engelbert Botter van Snellenberg, den 8 May 1594; den welken gevolgt is den 5 Januarius 1620 zyn zoon Philip Botter van Snellenberg. Na hem tradt den 17 Februarius 1638 in de bezittinge van Boleftein zyne outste dochter Anna, en na haar overlyden zyne andere dochter Johanna, gehuwt met Willem van Zuilen van Nieveldt, ontfangende dit leen den 15 October 1659; waar na deze hofstadt den 18 Januarius 1664 by kope overgegaan is aan David Godin, na wiens doodt Jakob Godin, des zelfs zoon, hier mede verlyt is den 9 Februarius 1667. Hy zonder manlyk oir overleden zynde, zo is zyne dochter, Susanna Godin, den 26 April 1704 hem opgevolgt, en naderhandt haar zoon, Jakob de Malapert, den 21 September des jaars 1713 hier mede verlyt. 't Wapen van dit riddermatige en ouwerwetsche huis, met twee trapgevels, een groten voorhof, en oude voorpoort zich vertonende, is het wapen van zyne eerste bezitters en stichters, uit den adelyken gestachte van Bole, bestaande in een gequartileert schildt, voerende in het eerste quartier boven, en twede onder een gouden leeuw, en in het twede quartier boven, en eerste van onderen een zilvere lely, alle op een roden grondt.

BOEMUND de I, prins van Antiochië, te voren prins van Taranto, was een zoon van Robert Guichard, hertog van Apulië, van wien hy met het landt Illyrië, waar van hy echter nog een gedeelte den Grieken ontweldigen moest, begiftigt wierdt. (*Anna Comn. l.* V. *Malaterra de gestis Rob. Viscardi l.* III. *c.* 32. *Guil. Apuliens. l.* IV. *p.* 43.) Hy greep derhalven in den jare 1083 de nog overige plaatsen aan, sloeg den Griekschen keizer Alexius Comnenus tweemaal, doch moest de belegering van Larissa opbreken, wanneer de Turken den Griekschen keizer te hulp quamen. (*Anna Comn. d. l. p.* 133.) Na zyns vaders doodt rees tusschen hem en zynen broeder Rogerius twist, dien hy dwong Barri, Tarento en andere plaatsen over te geven. (*Ordericus* I. 8.) Wanneer in den jare 1096 de kruistochten naar 't H. Landt begonnen, begaf hy zich ook derwaarts; en wanneer de Grieksche keizer Alexius den Christenen hinderlyk was, riedt hy Constantinopel te belegeren. Doch dit is niet geschied, omdat Alexius van gedrag veranderde. (*Fulcherius l.* I. *c.* 2.) Hy was ook in den jare 1098 by de belegering van Antiochië, en hadt met een Turksch officier binnen de stadt een heimelyke verstandhouding, waar door hy de overgave bevorderde, en de stadt hem in eigendom gegeven wierdt; des hy zich vorst van Antiochië noemde. (*Tyrius l.* VII. *c.* 23. *Chron. Malleac. ad an.* 1098. *Epist. ap. Dacher. in Spicil. Tom.* IV. *p.* 257.) Naderhandt begaf hy zich naar Vrankryk, en trouwde in den jare 1106 met Constantia, de dochter van koning Philippus den I. (*Ordericus l.* IX. *p.* 816. *& l.* V. *p.* 589. *Tyrius l.* XI. *c.* 6.) In het volgende jaar keerde hy wederom naar 't H. Landt, nam Avalon in, maar belegerde te vergeefs Durazzo, eene stadt der Grieken, en maakte eindelyk in den jare 1108 met den keizer Alexius vrede. (*Fulgerius Hist. Hierof. l.* II. *Tyrius l.* XI. *c.* 6.) Voorts keerde hy weder naar Apulië, en stierf aldaar in April des jaars 1111. *Ordericus l.* IX. *Albert. Aquens. l.* XI. *c.* 48. *Chron. Malleac. ad an.* 1111. *Petr. Diac. in Chron. Cassin. l.* IV. *c.* 42.

BOEMUND de II, een zoon des voornoemden, was niet zo gelukkig als zyn vader. Hy trouwde in den jare 1126 met Adelheid, eene dochter van Balduin den II, koning van Jeruzalem; doch liet maar eene dochter na, Constantia genaamt, die in den jare 1135 door Raimund van Poitiers, en in den jare 1152 door Rainald van Chatillon ten huwelyk genomen wierdt. By haar eerste gemaal baarde ze Boëmund den III, die by zyne twede gemalinne Boëmund den IV naliet. Deze was de jonger broeder van Raimund, grave van Tripoli, en beroofde de zonen zyns broeders van 't vorstendom van Antiochië. Hy verloor by den berg Libanus een oog, en gewan by zyne twee gemalinnen 4 zonen en zo vele dochteren, van welke de twede zoon, Boëmund de V, zyn opvolger was, en in den jare 1251 stierf, nalatende Boëmund den VI, die stierf in den jare 1275, hebbende by Sibylla, dochter van Heydo, koning van Armenië, Boëmund den VII geteelt. Deze verloor zynen vader zeer vroeg; wanneer tusschen den bisschop van Tortosa, die van zyne moeder als voogdt over hem gestelt was, en Hugo van Lusignan, die uit krachte der naverwantschap hem als zynen pupil aanmerkte, een hevige twist ontstont. Doch Boëmund stierf niet lange daarna, zonder by Margaretha van Beaumont erfgenamen na te laten. *Tyrius l.* XI. 15. 19. *Sanut. l.* III. *p.* 12.

BOEST, of BOESTIUS, (PHILIPPUS) pastoor en kanunnik te Deventer in Overyssel, voor dat de Hervormde Godsdienst aldaar ingevoert wierdt, om alleen openbaar verkondigt te worden, was een geboren Brabander, uit het stedeke Helmont, op de grenzen van de Luiksche Kempen. Na het overgaan van Overyssel aan der Staten zyde vertrok hy haar zyn vaderlandt, en besteedde zynen overigen tydt met zeer welvloeijende leerredenen voor zyne medeburgers te doen, hebbende ook te 's Hertogenbosch in druk uitgegeven: *Libellus Precum, sive precationes Christianæ pro impetranda Fide, Spe & Charitate Christiana*; in de voorreden van welk boek hy zegt, vele jaren Godt en de kerke te hebben ten dienste gestaan, met den volke, zo in de Latynsche als Nederlandsche tale, Gods woordt te verkondigen in de steden Loven, Antwerpen, Mechelen, Deventer, Zutphen en Kampen, kunnende men uit den inhoudt van het boek zelve volkomentlyk des schryvers inborst en neigingen ontdekken, de welke zich niet ontzien heeft van een goet gedeelte van 't gene Hiëronymus Savonarola in zyne gevangenisse over den 30 Psalm geschreven heeft, in deze zyne verhandeling voor het zyne op te geven, waar door zyn lasteren en schelden op de andersgezinden hem genoegzaam als tegen de neus stuit. En wat belangt zyn verder schryven, dat hy gemachtigt was, om de boeken, welke gedrukt zouden worden, na te zien, om de zelve goet of quaat te keuren, zulks blykt ten vollen uit zyne gemaakte veranderingen, en strenge berispingen in de geleerde werken van den weêrgalozen Erasmus, welke ter eeuwiger gedachtenisse in de boekerye der stadt Deventer bewaart worden, en welke hy zodanig geschonden en bedorven heeft, dat men met recht twyffelen kan, of de stadt Deventer niet meer ondanks dan danks verdient heeft, dat zy zodanigen man zo lange gevoed en geëerbied heeft gehad. *F. Zweertii Athen. Belg. S. Revii Historia Daventr.*

BOETBOEK, *Penitentiel.* De verzameling van de instellingen (*Canons*) der Roomsche kerke, bepalende den tydt en de wyze der boete, die men regelmatig voor ieder zonde moest opleggen; en voorschriften van gebeden, waar van men zich bediende, om de genen te ontfangen, die zich tot boetvaardigheit begaven, en om de boetvaardigen door eene plechtige quytscheldinge hunner zonden wederom met de kerke te vereênigen. De voornaamste werken van dat slag zyn het Boetboek van *Theodorus*, aartsbisschop van Kantelberg in Engelandt; dat van den eerwaarden *Beda*, een Engelsch priester, het welk eenigen toeëigenen aan *Egbert*, aartsbisschop van Jork, die in gelyke achting van geleertheit en heiligheit was; dat van *Rabanus Maurus*, aartsbisschop van Mentz, en het Roomsche Boetboek. De Boetboeken, in de IX eeuwe opgestelt, om de strengheit van de tucht der boetvaardigheit staande te houden, wierden zeer gemeen; en dewyl een ieder de vryheit nam om 'er andere op te stellen, en vrywillige boeten daar in te voegen, zo dienden de zelve, in plaats van het voorgestelde oogmerk te bereiken, alleen om de toegeeflykheit te bekrachtigen, en wierden daarom in de kerkvergadering van Parys, gehouden onder Lodewyk den goedertieren, en in verscheide andere kerkvergaderingen, veroordeelt. *Doujat Hist. du Droit Canon.*

BOETE BY DE JODEN, *Thejouvtha*, een naam, welke *verandering* of *bekeering* betekent. De waarachtige boete of bekeering moet, volgens hun gevoelen, blyken door de liefde Gods, en gevolgt zyn van goede werken. Zy deden eene belydenisse op den verzoendag, of eenigen tydt van te voren. Zy leiden geregelde boete op voor de zonden, en zy hebben Boetboeken, welke de straffen bepalen, die men de zondaars moet opleggen, wanneer zy hunne zonden komen belyden. Zy zyn verplicht tot deze belydenis, welke men vindt in de plechtigheden van zoenoffer. De geen, die het zelve offerde, belydde zyne zonden, en laadde die op het offerdier. Zy erkenden eene plaats, die geschikt was tot zuiveringen der zielen na de doodt. Men offerde offerhanden voor de zelve; doch tegenwoordig vergenoegt men zich met enkele gebeden. Alzo onderscheidden zy onder de zonden tweederlei slag; de eene, welke in het andere leven vergeven wierden; de andere, welke onvergeeflyk zyn. Josephus verhaalt, dat de Phariseen een byzonder gevoelen daar omtrent hadden. Zy leeraarden, dat de zielen der goeden uit hun ligchaam in een ander overgingen; maar dat die der quaden terstondt ter helle voeren. Herodes de viervorst, vooringenomen van dit gevoelen, geloofde dat de ziele van Johannes den Doper, dien hy hadde doen doden, overgegaan was in den persoon van Jesus Christus. *Morin. de Pænitentia. Le P. Lamy de L'Oratoire. Introduction a l'Ecriture Sainte.*

BOETE-OPLEGGER. Zie PENITENTIER.

BOETIE, (STEPHANUS DE LA) raadt in 't parlement van Bourdeaux, was geboortig uit de stadt Sarlat. Hy schreef eenige Fransche en Latynsche vaarzen, en vertaalde zommige stukken uit *Xenophon* en *Plutarchus* in de Fransche tale. Voorts schreef hy eene staatkundige verhandeling over het Edict, dat in den jare 1562 uitquam, en eene twede over 't gene in zynen tydt gebeurt

gebeurt was, onder den tytel van *Le contre-un*, of, *Servitude volontaire*. Dit laatste geschrift poogden zyne vrienden, omdat hy een weinig te vrymoedig daar in gesproken hadt, te onderdrukken en te verdonkeren. Doch na zyne doodt wierdt het, nevens andere schriften van hem, *Franco-Gallia* genaamt, door de tegenstrevers van 't koninklyke gezag in den jare 1575 in 't licht gegeven. Hy stierf aan de rode loop den 18 Augustus 1565, nog gene 33 jaren out zynde. Michiel de Montagne, zyn goede vriendt, aan wien hy zyne bibliotheek hadt nagelaten, verzamelde zyne schriften, en beschreef zyne doodt. *Thuan. Hist. lib.* V. *&* XXXV. *Teissier addit. Tom.* I. *du Maine Bibl. Françoise. Sammarth. lib.* II. *Elog. Mich. de Montagne.*

BOETHIUS, (EPO) geboren te Roorda-Husum, een tamelyk dorp der Grietenye van Idaarderadeel, in den jare 1529. De gronden zyner letteroeffeningen gelegt hebbende is hy gezonden naar Keulen, om in hoger wetenschappen, en in de Latynsche, Griekfche en Hebreeusche spraken onderwezen te worden. Doctor geworden der Philosophie heeft hy daar het ampt van leeraar bekleed, gelyk ook daarna te Zwolle. Van daar trok hy naar Loven, daar hy *Homerus* en *Hesiodus* openbaar verklaarde. Sedert is by naar Nizza in Savoje geroepen, daar hy ook geleeraart heeft. Het zelve deedt hy niet lang daarna te Parys. Hy oeffende zich ook in de rechten, en daarna in het onderzoeken der kerkelyke outheden. In den jare 1560 te Toulouze Doctor in beide de rechten geworden, is hy weder naar Loven gekeert, en heeft zich bereid tot het aanvaarden van het leeraarsampt. Twee jaren daarna, als de hogeschole van Douay onder 's konings bestier eenen aanvang zou nemen, is hy met de andere Doctoren plegtig in die stadt ingehaalt. Daar zeven en dertig jaren lang het ampt van leeraar bekleed, en den tytel van Paltzgraaf bekomen hebbende, is hy daar overleden op den vyftienden November des jaars 1599, in den ouderdom van meer dan zeventig jaren, nadat hy alle de Docters, die nevens hem van Loven naar Douay gezonden waren, overleeft hadt. Een kort grafschrift is naar zyn bevel op zyn grafstede gezet:

BOETHII *corpus quiescit hic*, EPONIS
Animam respice, ô Jesu, benigniter.
Dat is:
BOETHIUS *ligchaam rust hier, gedenk*
der zielen van EPO, *ô Jesus, gunstiglyk.*

Vele schriften heeft hy uitgegeven, waar in hy de philosophie, de kerkelyke historie, en zo wel het keizerlyke als het pausselyke recht opgeheldert heeft. Hy won 12 kinders by Maria Kabeljaau van Iperen, en liet'er 8 na, waar onder EPO BOETHIUS, leeraar van beide de rechten, en eerste voorlezer in de Kanons, die gestorven is in den jare 1642. De lyst der schriften van *Boëthius Epo* behelst de volgende dingen:

Sententiae Homericae, collectore & interprete Boëthio. Lovan. 1555.
Oratio de Honorum Academicorum titulis. Duaci 1564. 8.
De Romanae perfectaeque Jurisprudentiae fructibus genuinis. 1568.
De Aureola Doctorali, inserta Quæstionibus Heroicis.
Item de Gente Physica, inserta similiter Quæst. Heroicis.
Oratio funebris, piissimis Philippi II *Regis Catholici Manibus, nomine Universitatis Duacensis an.* CIƆIƆXCVIII. III *Non. Novembr.*
Antiquitatum Ecclesiasticarum Syntagmata IV. *ad Reg. Catholic. & Ordines Belgii.* 1578. 8.
Antiquitatum Ecclesiasticarum Syntagmata V. *ad Gregorium* XIII. *Pont. Max.* Ibid. 1578.
Heroicarum & Ecclesiasticarum Quæstionum Libri VI.
Ook heeft hy voor den dag gehaalt en uitgegeven *Juliani, Arch. Toletani, de futuro saeculo libr.* III. 1564.
Nog zyn 'er van hem overgebleven negen uitgeleze verhandelingen, die niet opgemaakt zyn, te weten:
I. *Praelium Doctorale, seu de obligationibus faciendi praeclusæ compendium.*
II. *De Dividuis & Individuis: ad Pand. hac de re Leges.*
III. *De Juris Ecclesiastici patronatus individuitate ad Caput* 1. *de jure patronatus, &c.*
IV. *De jure Suffragiorum, votorum & vocum.*
V. *De jure pactorum, præcipue nudorum, in tit. Decr. de pactis & in L. juris Gentium D. eod.*
VI. *De eo quod interest ad Car. Molinæum.*
VII. *De poenis Legalibus.*
VIII. *De poenis Conventionalibus.*
IX. *De poenis Testamentariis.*

BOETIUS, (ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS) een volgeestig dichter, spitsvindig wysgeer, verlicht Godgeleerde, en bedreven kunstwerker (*Mechanicus*) van zynen tydt, was gesproten uit de oude en doorluchte geslachten der *Anicii* en *Torquati* (Ketendragers), en geboren in den jare na Christus 455. Hy studeerde achttien jaren lang te Athene, las de werken van *Aristoteles* en van andere Philosophen, voornamentlyk van *Euclides* en *Ptolomæus*, en oeffende zich gelukkig in de dichtkunde. Hy was nog jong, toen hem de voornaamste eerampten van den Staat opgedragen wierden: want in den jare 487 wierdt hy voor de eerste maal tot Consul of burgermeester van Rome verkoren, welke hoge waardigheit hy voor de twede maal in den jare 510, en voor de derde maal in den jare 522, nevens zynen schoonvader Symmachus, bekleedde. Tot dus verre hadt Boëtius in groot aanzien en hoogachtinge geleeft, en was by Theodorik, koning der Ostrogotthen, zeer gezien geweest; maar naardien voorspoedt nydt en haat verwekt, wierdt hy, hoe verheven en geacht, van verscheiden verscheidentlyk beticht, en van Theodorik zelve, die hem zo geëert en bemint hadt, veroordeelt. Zyn val wierdt wel voornamentlyk door de Arianen, welker kettery Theodorik toegedaan was, veroorzaakt, alzo zich Boëtius begaf tot het schryven van de Drieëenheit, van het gelove, en van de twee naturen in Christus, volgens de leere der rechtzinnige kerke. Men wendde dan voor, dat Boëtius zulke schriften in het licht gaf, om staatveranderingen te baren, de heerschappy van Theodorik te kneuzen, en Italië in zyne vorige vryheit te herstellen. Men verdichtte brieven op zynen naam aan Justinus, keizer te Constantinopel, als hadde hy den zelven tegen het ryk der Gotthen gezocht op te hitzen. Men beschuldigde hem, dat hy den ganschen Raadt hadt beveiligt tegen hunnen aanklager, en belet, dat de zelve, door bygebragte bewyzen, niet overtuigt wierdt van gequetste majesteit. Op zulke lasteren, waar mede men hem beschuldigde, wierdt hy, door last van Theodorik, nevens zynen schoonvader Symmachus, in verzekering genomen, zyn goedt verbeurt verklaart, en hy naar Pavia, toenmaals Ticinum genoemt, gevoert, en in een hogen toren opgesloten. In deze gevangenis begaf hy zich eerst tot het opstellen van een verdedigschrift, waar in hy zyne onschuldt tegen alle lasteringen bewees; en tot verligtinge van zyn leedt schreef hy zyne vyf boeken *van de Vertroostinge der Wysgeerte* (*de Consolatione Philosophiæ*), waar in hy den mensch van de wereldt poogt af te trekken, en tot de ware gelukzaligheit op te leiden. Het schynt, als men de zelve leest, dat Boëtius een groter bestek ontworpen hadt; en mogelyk is hy door zyne onverwachte doodt belet geworden om het zelve uit te voeren: want hy wierdt op den 23 October des jaars 524 in zyne gevangenisse onthalst; het welk zommigen echter menen dat eerst twee jaren daarna, namentlyk in den jare 526, geschied is, wanneer Boëtius den ouderdom van een en zeventig jaren bereikt hadt. Hy hadt eene voortreflyke en talryke bibliotheek, die hy groten deels uit Griekenlandt verzamelt hadt. Hy heeft uit het Grieksch in het Latyn overgezet de *Dichtkunst* van Pythagoras; de *Sterrekunde* van Ptolomæus; de *Redenkunst* van Nicomachus; de *Meetkunde* van Euclides; de *Godgeleertheit* van Plato; de *Wysgeerte* van Aristoteles, en de *Wiskunst* van Archimedes. Van zyn eigen maakfel zyn de volgende schriften: *Ad Isagogen Porphyrii lib.* II; *De Divisione*; *In Topica Ciceronis*; *De Differentiis Topicis*; *De Arithmetica*; *De Musica*; *In Geometriam Euclidis*; *De Quadratura Circuli*; *De unitate & uno*; *Epistolæ ad diversos.* De voorgemelde vyf boeken van Boëtius van de Vertroostinge der Wysgeerte zyn in hare oorspronkelyke tale, te weten het Latyn, zeer dikwils herdrukt, en verscheide pennen zyn bezig geweest met de zelve uit te leggen, op te helderen en voort te brengen. *Zitsmanus, Bernartius, Murmellius, Agricola*, en *Albertus Magnus* hebben dat werk van ingeslopene feilen gezuivert, en met letterkundige aantekeningen verrykt; waar by eenigen, doch verkeert, *Thomas Aquinas* voegen, in plaats van *Thomas Galensis*, of *Anglicus*, de welke aanmerkingen over Boëtius uitgaf. Ook is dit boek door verscheiden in verscheide talen, en in zuiver en cierlyk Nederduitsch door *M. Gardon*, Predikant en Rector te Vlissingen, in Zeelandt, overgezet, en in den jare 1722 voor de twede maal gedrukt. Alle de werken van Boëtius zyn door *Loricius Glareanus* byeen verzamelt, en in den jare 1546 te Basel zamen in het licht gegeven. Boëtius heeft by zyne eerste vrouwe Elpis, in de dichtkunde zeer bedreven, twee zonen verwekt, Patricius en Hypatius genoemt, de welke in den jare 500, zynde dertien jaren na het eerste burgermeesterschap van den vader, de zelve waardigheit, te gelyk, bekleed hebben. Het leven van Boëtius is door *Julius Martianus Pota* en *P. Bertius* beschreven. Men ziet nog tegenwoordig te Pavia, in de kerke van S. Pieter, zyn graf, met het volgende opschrift:

Mœonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exilium.
Ecquid mors rapuit? Probitas me vexit ad auras,
Et nunc fama viget maxima, vivit Opus.

Procop. in Hist. Goth. Cassiodor. Epist. Isidorus l. III. *Orig. c.* 2. *Anastasius in Joh.* I. *Honor. Augustodun. de Lum. Eccles. Trithemius & Bellarminus de Script. Eccles. Ado. Onuphrius. Baronius. Gesnerus. Possevinus. Vossius. Miræus. Hendreich. M. Gargon voorberecht voor zyne vertaling van de Vertroostinge der Wysgeerte van Boëtius. Tegenwoordige Staat van geheel Italië pag.* 55.

BOETIUS was een slecht dichter, geboortig van Tarsis, die echter door Antonius, wiens Philippische overwinning hy in vaarzen beschreven hadt, bevordert, en onder anderen over de bestiering van 't Gymnasium van Tarsis gestelt wierdt. *Strabo l.* XVII.

BOETIUS. (ANSHELMUS) Zie BOOT.

BOETIUS. (EPO) Zie BOETHIUS.

BOETIUS, of BOETHIUS, (HECTOR) prooft en hoogleeraar te Aberdeen in Schotlandt, hadt met Erasmus te Parys gestudeert, en leefde nog in den jare 1526. Hy heeft eene geschiedenis van Schotlandt, nevens een geschrift nopens de bisschoppen van Aberdeen, nagelaten. De meesten schryven van hem met lof; hoewel men meent, dat hy vele fabelen onder zyne historie gemengt heeft; waar van hy meest van Humfridus Liloyd beschuldigt wordt; doch dezen heeft Demster wederlegt. *Lelandus de script. Angl. Hendreich.*

BOETSELAAR (VAN DEN). Het oude en hoogadelyke geslacht der Baronnen, voerende den naam van *vanden Boetselaar*, heeft eigentlyk zynen oorsprong genomen in het hertogdom Kleef, daar nog het dorp en huis *Ten Boetselaar* in wezen is, en alwaar deze heeren al in de elfde eeuw in groot aanzien waren. Doch

zy

zy bleven in dat landt alleen niet besloten; maar hebben zich met 'er tydt uitgespreid in het hertogdom Gelderlandt, de heerlykheit Utrecht, en elders, en voornamentlyk in het graafschap Hollandt, in welkers ridderschap eenige van die heeren van tydt tot tydt zyn beschreven geweest, en nog hedendaagsch beschreven worden; het welk niet te verwonderen is, als men aanmerkt, dat zy het landt met goedt en bloedt hebben ten dienste gestaan. Zy trokken niet alleen onder de graven van Hollandt te velde, woonden veldslagen en belegeringen by, maar hebben vooral in de hervorming van den Godsdienst zich tegen de Spaansche geweldenaryen aangekant, zich met den heere van Brederode en de overige edelen des lands verbonden, en het bekende verzoekschrift der Geuzen getekent en aan de hertoginne van Parma, gouvernante generaal wegens den koning van Spanje over de Nederlanden, overgelevert: waar over de meeste edelen de vlucht moetende nemen, waren de heeren vanden Boetselaar mede genoodzaakt uit het landt te wyken, zo dat eenige van hen buiten hun vaderlandt, zonder goederen, die alle verbeurt verklaart wierden, moesten zwerven, en, alles voor den Godsdienst, de vryheit, en het vaderlandt opofferende, sterven. Men kan in dit geslacht thans niet hoger opklimmen dan tot de elfde eeuw, het geen 't zelve gemeen heeft met alle of de meeste adelyke geslachten hier te lande, 't welk men de onachtzaamheit der oude tyden te wyten heeft. Daar wordt echter op een out perkament in de familie iets aangetekent gevonden van twee heeren vanden Boetselaar, vader en zoon, die in het begin van de tiende eeuw geleeft hebben, als, PALINURUS, heer van den Boetselaar, baron in het landt van Keulen, getrouwt met Agnes van Solms, overleden in den jare 930, en begraven in de abdye van Waldbay, en zyn zoon OTTO *vanden Boetselaar*, de vierde van dien naam, die getrouwt was met Agnes de Valder, en al voor zyn vader overleedt in den jare 921, zynde begraven ter zelver plaatse; doch na deze zyn geen heeren vanden Boetselaar meer bekent voor het begin van de twaalfde eeuw, en is de eerste, van wien men vervolgens kan voortrekenen, geweest: OTTO SIPHERUS baron vanden Boetselaar, heer van den Boetselaar, in den jare 1102 getrouwt met Johanna, dochter van den grave van Rees, by welke hy teelde twee zonen: 1, JOHAN SIPHERUS *vanden Boetselaar*, volgt; 2 JOACHIM *vanden Boetselaar*, in den jare 1132 kanunnik te Trier.

JOHAN SIPHERUS, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, trouwde 1130 met Athanasia van Wisch, dochter van den baron van Wisch. Hare moeder was eene dochter van den grave van Seyn. Uit dit huwelyk bleef na RUTGER baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, die 1159 ten huwelyk tradt met Mabelia, dochter van den baron van Valkenburg en van de gravinne van Witgenstein, waar uit voortquam JOHAN, baron vanden Boetselaar, ridder, heer van den Boetselaar, getrouwt in den jare 1180 met Johanna van Schaapdries, dochter van den baron van Diele. Hare moeder was eene dochter van den grave van Manderscheid. Deze liet na WESSEL, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, in den jare 1220 getrouwt met Johanna van Reiffrecht, wiens moeder eene dochter was van den graaf van Loon. Hy liet na twee kinderen, een zoon en eene dochter: namentlyk, 1, JOHAN *vanden Boetselaar*, (volgt): 2, ANNA *vanden Boetselaar*, in den jare 1242 Chanoinesse van Ste. Marie te Keulen.

JOHAN, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, getrouwt in den jare 1240 met Alyd, dochter van den graaf van Gennip. Hare moeder was eene dochter van den graaf van Solms: waar by hy verwekte twee zonen: 1, RUTGER *vanden Boetselaar*, (volgt) 2, FRANÇOIS *vanden Boetselaar* in den jare 1254 kanunnik van St. Gerion te Keulen.

RUTGER, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, getrouwt met Mabelia van Limburg, dochter van den graaf van Limburg, liet na

JOHAN, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, in 't jaar 1277 getrouwt met Johanna, dochter van den baron van Aspermont en. . . . van Elten, van wie voortquam RUTGER, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, grootkamerheer van Willem, keizer van Duitschlandt en graaf van Hollandt, die 1302 trouwde Maria, dochter van den baron van Baar en Lathem en. . . . . van Wisch, en naliet

WESSEL, baron vanden Boetselaar, heer vanden Boetselaar, in den jare 1329 getrouwt met Josina van Appelthern, waar by hy won een zoon en eene dochter: 1, RUTGER *vanden Boetselaar*, (volgt:) 2, . . . *vanden Boetselaar*, getrouwt met den here van Alpen.

RUTGER, baron van den Boetselaar, ridder, heer vanden Boetselaar, verbondt zich ten echt met Elizabeth van den Beilandt, by de welke hy hadde een zoon

WESSEL, baron vanden Boetselaar, ridder, heer vanden Boetselaar, getrouwt met Lutgarde van Rechteren, wiens moeder was Groesbeek, en liet na

RUTGER, baron vanden Boetselaar, ridder, heer vanden Boetselaar, Aveslot, en Hirnen, die in 't jaar 1401 trouwde met Elburg van Langerak, vrouw van Langerak en Asperen, eene dochter van Jan baron van Langerak en Alferade van Polanen, vrouw van de helft van de vrye heerlykheit Asperen, behorende de andere helft als toen aan Belia van Polanen, de welke getrouwt was met Arend Piek, een Geldersch edelman, die met Rutger vanden Boetselaar over de inkomsten van Asperen, waar omtrent hy meende verkort te worden, verschil kreeg: waar op een Willem van Buuren, van de maagschap van den Gelderschen edelman, op een morgen vroeg, in den jare 1460, den heer vanden Boetselaar, op zyn kasteel te Asperen, doot schoot; over welk feit hy met eenige van zyne medepligtigen gevangen zynde, in 's Gravenhage onthoofd wierdt. Deze Rutger vanden Boetselaar en Elburg van Langerak verwekten te zamen drie zonen en eene dochter: 1, WESSEL *vanden Boetselaar*, heer van Langerak en Asperen (volgt): 2, GYSBERT *vanden Boetselaar*, monnik te Egmond: 3, ZWEER *vanden Boetselaar*, heer van den Boetselaar. Deze behieldt de heerlykheit Boetselaar en de goederen in Kleefslandt, en het wapen vanden Boetselaar, hy en alle zyne nazaten, alleen, zonder het met het wapen van Langerak te breken, zo als zyn broeder Wessel van den Boetselaar, en alle die van hem voortgesproten zyn, tot heden toe hebben gedaan. Hy was dan heer vanden Boetselaar, en trouwde met. N. . . van Schuilenburg, vrouwe van Meulen, waar by hy teelde twee kinderen, eene dochter en een zoon, welker descendenten in het landt van Kleef zyn gebleven. 4, CUNIGUNDA *vanden Boetselaar*, getrouwt met Hendrik Valkenaar.

WESSEL, baron vanden Boetselaar, heer van Asperen en Langerak, moest zyn wapen breken met dat van Langerak, trouwde met Judith van Mol van Leedbergen, vrouwe van Duren en Kapelle, en overleedt den 31 July des jaars 1492, by de gemelde zyne huisvrouwe geteelt nalatende vier zonen en eene dochter: 1, RUTGER *vanden Boetselaar*, (volgt): 2, N. . . *vanden Boetselaar*, ridder van de Duitsche orde: 3, JAN *vanden Boetselaar*, ridder, edelman van vrouwe Margareta, aartshertoginne van Oostenryk, hertoginne van Parma, gouvernante der Nederlanden: 4, OTTO *vanden Boetselaar*, abt van Bern by de stadt Heusden, in den jare 1556 overleden: 5, ELBURG *vanden Boetselaar*, getrouwt met Amelis van Amstel van Meinden, heere van Kronenburg.

RUTGER, baron vanden Boetselaar, heer van Asperen en Langerak, des jaars 1528 getrouwt met Bartha van Arkel, dochter van den baron van Heukelom, en gestorven den 15 October des jaars 1545, nalatende vyf zonen en vyf dochteren: 1, WESSEL *vanden Boetselaar*: (volgt) WALBURG *vanden Boetselaar*, eerst getrouwt met Roeland van Bailleulmont in Walsch Vlaanderen, en naderhandt met Adriaan van Noyelles, heer van Marles in Artois: 3, GERRIT *vanden Boetselaar*, priester: 4, FRANS *vanden Boetselaar*, Minderbroeder-monnik: 5, N. *vanden Boetselaar*, ridder in de kommanderye van Catharina te Utrecht, en kommandeur te Katwyk in Hollandt: 6, ELBURG *vanden Boetselaar*, abdisse van de abdye Rhynsburg in Hollandt, zynde die gene, welke het glas, verbeeldende de koninginne Sceba voor den troon van Salomon, aan de kerk der stadt Gouda, die wegens des zelfs schone glazen vermaart is, vereert heeft, en is het deze abdisse zelf, die als de koninginne daar voor den troon gekniélt verbeeld wierdt, hebbende by haar deze wapentekenen:

Van de vaders zyde:	Van de moeders zyde:
Boetselaar.	*Arkel.*
Mol van Leedbergen.	*Broekhuisen.*
Langerak.	*Kuilenburg.*
Piek.	*Haeften.*
Rechteren.	*Linden.*
Harler.	*Brederode.*
Polanen.	*Bentheim.*
Appelthern.	*Varik.*

7, WALRAVINA *vanden Boetselaar*: 8, JEANNE *vanden Boetselaar*, getrouwt met Jan van Soudenbalch, ridder, heer van Urk en Emmelort: 9, JAN *vanden Boetselaar*, ridder, trouwde eerst met Dodo van Holdinga, daar hy by won GEORG *vanden Boetselaar*, de welke by N. Spiering, zyne huisvrouwe, verwekte ANNA *vanden Boetselaar*. Dodo van Holdinga overleden zynde, nam hy ten twede huwelyk Sophia van Palaes, by de welke hy kreeg RUTGER *vanden Boetselaar*, die zonder kinderen gestorven is. 10, ANNA *vanden Boetselaar*, ongetrouwt overleden.

WESSEL, baron vanden Boetselaar, heer van Asperen en Langerak, zoon van Rutger vanden Boetselaar en Bartha van Arkel. Deze was het, die, benevens zyne twee zonen, FLORIS en RUTGER, het bekende requestaan de hertoginne van Parma, gouvernante van de Nederlanden, met de andere Nederlandsche edelluiden, hielp overgeven, waarom hy de vlucht nemen en alle zyne goederen verlaten moest, in veel ongemakken buiten 's lands levende, en gestorven zynde in den jare 1575. Hy hadde getrouwt Françoise van Praat van Moerkerke, waar by hy verwekte zeven zonen en twee dochteren: 1, FLORIS *vanden Boetselaar* was heer van Langerak en Karnis; doch moest, om dat hy het gemelde verzoekschrift hadde helpen overleveren, mede het landt ruimen; en wierdt hy daarenboven den 17 Augustus 1568 by openbaar vonnis, te 'sHertogenbosch afgekondigt, door den hertog van Alba, gouverneur generaal over de Nederlanden, uit alle de landen van den koning van Spanje gebannen, en al zyn goedt verbeurt verklaart, om dat hy in de vergadering der Gereformeerden te St. Truien was geweest, met de andere edelen, die luiden in bescherminge hadden genomen: eenige duizent Hoogduitsche krygsknechten te voet en te paarde mede hadde helpen in waardgelden houden: den Hervormden Godsdienst in zyne heerlykheit Langerak ingevoert hadde, zo dat 'er in een half jaar geen Mis was gedaan: en nevens zyne broeders te Asperen de beelden hadde helpen breken, en de Roomsche boeken verscheuren. Hy was getrouwt met Odilia van Floidorp, vrouwe van Odekerke, uit het landt van Kleef, en stierf voor zynen vader, mede buiten 's lands, by zyne vrouwe geteelt hebbende drie zonen, JAN WILLEM *vanden Boetselaar*, DIRK WESSEL *vanden Boetselaar*, beide zonder kinderen overleden, en FLORIS HARTHART *vanden Boetselaar*, heer van Odekerke, getrouwt met Anna vanden Biland, dochter van den here van Rydt. 2, PHILIP *vanden Boetselaar*, nog jongman mede voor zynen vader gestorven: 3, RUT-

Rutger *vanden Boetfelaar*, (volgt): 4, Catharina *vanden Boetfelaar*, trouwde eerft Jakob van Vlaanderen, vryheer van Prat, Beveren, en Onlede, en naderhandt François van Haaften: 5, Daniel *vanden Boetfelaar*, heer van de Merwede, moeft mede om de voorgemelde redenen het landt ruimen, en ftierf 1591, ongetrouwt: 6, Otto *vanden Boetfelaar*, trouwde met Catharina Geifels, en hadt daar by twee dochteren: 7, Lodewyk *vanden Boetfelaar*, getrouwt met N. van Kamphuifen, uit het landt van Kleef, waar by hy drie zonen verwekte: Jan, Dirk, en Wessel *vanden Boetfelaar*: 8, Wessel *vanden Boetfelaar*, ongetrouwt, in de nederlage der zo genaamde Geuzen te Oofterweel, by Antwerpen, in den jare 1567 gebleven: 9, Agnes *vanden Boetfelaar*, getrouwt met Jakob vander Meer, gouverneur der ftadt Ooftende, in welkers belegering hy in den jare 1604 wierdt doot gefchoten.

Rutger, baron vanden Boetfelaar, heer van Afperen, Nieupoort, Merwede, en Karnis, zoon van Weffel vanden Boetfelaar, en Françoife van Praat van Moerkerke, geboren in 't jaar 1534, vluchtte mede uit het landt, om dat hy, benevens zynen vader en broeder, het voorfchreven verzoekfchrift aan de hertoginne van Parma hadde helpen prefenteren. Hy was getrouwt met Agnes van Bailleul, afkomftig van *Jan van Bailleul*, die in den jare 1291 koning van Schotlandt wierdt, en, ftervende, naliet *Eduard van Bailleul*, die in den jare 1332 koning van Schotlandt was, en een zoon hadt, *Lodewyk van Bailleul*, uit wien voortquam *George van Bailleul*, en van dezen *Robbert van Bailleul*, de welke verwekte *Kornelis van Bailleul*, den vader van de voornoemde *Agnes van Bailleul*. Rutger van den Boetfelaar overleedt in 't jaar 1604, zeventig jaren out, en liet na twee zonen en drie dochteren: 1, Wessel *vanden Boetfelaar*, (volgt): 2, Gideon *vanden Boetfelaar*, van wien de heeren vanden Boetfelaar, heeren van Langerak, afftammen: 3, Hester *vanden Boetfelaar* hadt tot haar eerften man Jakob van Haveskerken, tot haar tweden Jan vanden Kathulle, beide uit Vlaanderen: 4, Margareta Elburg *vanden Boetfelaar*, eerft getrouwt met Karel Seridos uit het landt van Perigort in Vrankryk, en daar na met Dirk Turquet, genoemt Mayerne: 5, Cornelia *vanden Boetfelaar* begaf zich eerft ten huwelyk met Gabriel de Noyelles, en ten twede male met Jan van Riviere, heere van Gellicom.

Wessel, baron vanden Boetfelaar, heer van Afperen en Merwede, welke laatfte heerlykheit hy aan de ftadt Dordrecht verkocht (zie *van Balen befchryving van Dordrecht pag.* 38), zoon van Rutger vanden Boetfelaar en Agnes van Bailleul, geboren in den jare 1566, trouwde in den jare 1598 Amelia van Marnix, dochter van Philippus van Marnix, heer van St. Aldegonde, in de hiftorien van die tyden zeer bekent. Na dat deze in den jare 1604 overleden was, hadt hy in den jare 1605 zich in ondertrouw verbonden met Anna van Hornes, dochter van den baron van Boxtel, de welke in het zelfde jaar voor 't voltrekken van 't huwelyk overleedt: waar na hy zich weder in den echt begaf met Maria van Suilen, weduwe van Jan van Uchtenbroek: en ftierf 1632, zes en zeftig jaren out, by zyne eerfte vrouwe verwekt hebbende twee zonen en eene dochter: 1, Rutger *vanden Boetfelaar*, voor zynen vader overleden: 2, Philip Jakob *vanden Boetfelaar*, (volgt): 3, Louise *vanden Boetfelaar*.

Philip Jakob, baron vanden Boetfelaar, heer van Afperen, in 't jaar 1631 getrouwt met Anna, dochter van den baron vander Noot, heer van Hoogwoud en Aardswoud, na wiens overlyden hy tot zyne twede vrouwe nam Elizabeth vander Noot, volle nicht van de vorige. By de eerfte hadt hy vyf zonen en twee dochteren: 1, Philip *vanden Boetfelaar*, geboren in den jare 1632: 2, Anna Florentina *vanden Boetfelaar*, geboren in den jare 1633: 3, Philip Jakob *vanden Boetfelaar*, (volgt): 4, Karel *vanden Boetfelaar*, (volgt daar na): 5, Rutger *vanden Boetfelaar*, geboren in den jare 1636: 6, Amelia Louise *vanden Boetfelaar*, geboren in den jare 1638: 7, Willem Maximiliaan *vanden Boetfelaar*, geboren in den jare 1639.

Philip Jakob, baron vanden Boetfelaar, twede zoon van Philip Jakob vanden Boetfelaar en Anna vander Noot, geboren den 5 Auguftus in den jare 1634, is geweeft prefident van de Hollandfche ridderfchap en van de heeren gecommitteerde raden van de heeren Staten van Hollandt en Weftvrieflandt. Hy trouwde in den jare 1656 met Cornelia vander Meile, eene dochter van Raaphorft; en ftierf den 24 Maart in den jare 1688, by haar hebbende verwekt een zoon en zeven dochteren: 1, Philip Jakob *vanden Boetfelaar*, heer van Raaphorft, geboren in den jare 1656, trouwde met Jakoba Margareta van Hardenbroek, en ftierf in den jare 1686, zonder kinderen: 2, Agatha Petronella *vanden Boetfelaar*, in den jare 1721 ongetrouwt overleden: 3, Anna Adriana *vanden Boetfelaar*, jong geftorven: 4, Anna Magdalena *vanden Boetfelaar*, vrouwe van Afperen en Raaphorft, geboren den 11 November in 't jaar 1661, en ongetrouwt overleden in den jare 1721: 5, Maria Cornelia *vanden Boetfelaar*, vrouwe van Hoogwoud, Aardswoud en Raaphorft, trouwde Lamoraal baron vander Noot, en ftierf in den jare 1714, nalatende eene dochter: 6, Anna Charlotta *vanden Boetfelaar*, jong geftorven: 7, Adriana Charlotta *vanden Boetfelaar*, jong overleden: 8, Anna Florentina *vanden Boetfelaar*, heel vroeg geftorven.

Karel, baron vanden Boetfelaar, heer van Nieuveen, derde zoon van Philip Jakob vanden Boetfelaar en Anna vander Noot, geboren den 30 Auguftus in den jare 1635, trouwde eerft Anna Catharina Mus, vrouwe van Waalsdorp, en na des zelfs overlyden Sophia Ferens, en ftierf in den jare 1708, hebbende by elk geteelt twee zonen en eene dochter: namentlyk

By de eerfte vrouwe, Anna Catharina Mus, 1, Philip Jakob *vanden Boetfelaar*, heer van Nieuveen en Waalsdorp, getrouwt met Paulina Ibeman, en overleden den 9 April 1706, nalatende een zoon, Philip Jakob *vanden Boetfelaar*, (die volgt): 2, Kornelis *vanden Boetfelaar*, ongetrouwt geftorven: 3, Elizabeth Philippina *vanden Boetfelaar*, getrouwt met den grave van Stirum, wiens eenige dochter getrouwt is met den prinfe van Heffen-Philipsdal.

By de twede vrouwe, Sophia Ferens: 1, Jakob Godefroi, baron vanden Boetfelaar, heer van Nieuveen, befchreven in de orde van de ridderfchap van Hollandt, gedeputeerde ter admiraliteit op de Maze te Rotterdam, hoogheemraadt van Rhynlandt, baljuw van 's Gravenhage, meefter-knaap van Hollandt, enz. getrouwt met N. de Jonge van Ellemeet, dochter van Kornelis de Jonge, heer van Ellemeet, Schipluiden, en Hodenpyl, en ontfanger generaal van de Unie: 2, Anna Catharina *vanden Boetfelaar*, getrouwt met Hans Hendrik van Stocken uit Denemarken: 3, Willem Lodewyk *vanden Boetfelaar*.

Philip Jakob, baron vanden Boetfelaar, heer der ftadt en baronyë van Afperen, eenige zoon van Philip Jakob vanden Boetfelaar, heer van Nieuveen en Waalsdorp, en Paulina Ibeman, geboren den 23 Maart in den jare 1690, en getrouwt met Conftantia Maria Dutry, dochter van Benjamin Dutry, here van Haaften.

BOETVAARDIGEN, of *Penitentiariffen*, is de naam van eenige Godsdienftigen, (devotariffen) die verfcheide broederfchappen geformeert hebben, inzonderheit in Italië, en hun werk maken van eene openbare boetvaardigheit te plegen in zekeren tydt des jaars. Men zegt, dat deze gewoonte is vaftgeftelt in den jare 1260 door eenen kluizenaar, die in de ftadt Perouze in Italië predikte, dat de inwoonders zouden begraven worden onder de puinhopen van hunne huizen, die zich op hen zouden nederftorten, indien zy door eene fpoedige boetvaardigheit den toorn Gods niet ftilden. Zyne toehoorders bekleedden, naar het voorbeeldt der Ninivitẹn, zich met zakken, en deden, met roeden en met zwepen gewapent, eenen ommegang (*proceffie*) door de ftraten, zich zelven ftrengelyk op de fchouderen flaande, om boete te doen voor hunne zonden. Dit flag van boetvaardigheit wierdt federt in eenige andere landen geoeffent, en byzonderlyk in Hungarië, gedurende eene woedende peft, die dat gehele koninkryk verwoeftte. Maar weinig tyds daar na gaf dit gelegenheit tot het maken van eenen gevaarlyken aanhang (fecte) van Geeffelaars, die metganfche benden tot den middel toe naakt lopende, zich door geweldt van geeffelflagen geheel in 't bloedt ftelden, en verkondigden, dat deze bloedige doop (want alzo noemden zy den zelven) alle de zonden afwiefch, zelfs die, die zy daarna begaan mogten. Men vernietigde deze bygelovigheit. Maar men keurde ter zelver tydt goet de godvruchtigheit der genen, die men waande Katholyke gevoelens te hebben, en men rechtte broederfchappen van Boetvaardigen van verfcheide verwen op, welke men nog ziet in Italië, in de pauffelyke landen, in 't graaffchap van Avignon, in Languedok, en elders, de welke hunne ommegangen doen: alwaar zy gaan, voornamentlyk op den witten Donderdag, met eenen zak bekleed, en met eene roede aan den gordel, waar van zy niet te min zich zelden anders bedienen dan door eene Godsdienftige plechtigheit, om hunne openbare belydenis van den ftaat der boetvaardigheit te betonen. Koning Henrik de III, in den jare 1586 den ommegang der Witte Boetvaardigen van Avignon gezien hebbende, wilde mede van dat broederfchap zyn, en zeven of acht jaren daarna rechtte hy eene diergelyke te Parys op in de kerk der Auguftynen, onder den tytel van onzer lieve Vrouwe Boodfchap. Het meefte gedeelte der prinfen, der groten van het hof, en der voornaamfte ftaatsbedienaars traden daar in, als mede alle de gunftelingen des konings, de welke niet nalieten met hem de ommegangen van dat broederfchap by te wonen, waar in hy mede ging, zonder lyfwacht, bekleed met een lang wit kleedt van Hollandfch linnen, op de wyze van eenen zak, met twee gaten aan de plaats der oogen, met twee lange mouwen, en met eenen zeer fpitfen kap. Aan dit kleedt was een zweep van vlas vaft gemaakt, tot een teken van den boetvaardigen ftaat; en hy hadt op zyne linker fchouder een kruis van wit fatyn, op eenen grondt van gewerkt fluweel. De zelve koning Henrik de III deedt eenen ongemenen ommegang in den jare 1586, onder dit boetvaardig kleedt, te voet gaande, met verfcheide broederfchappen, van de Karthuizers van Parys af, tot aan onze lieve Vrouwe van Chartres, van waar hy in twee dagen daar na in den zelven ftaat wederom te Parys quam. Men merkt in de gefchiedeniffen van de Ligue aan, dat deze koning die openbare Godsdienftigheden pleegde, om het valfche gevoelen te vernietigen, dat men het volk tot zyn nadeel hadde doen opvatten, met te zeggen dat hy den koning van Navarre en de ketters begunftigde. *Maimbourg Hiftorie der Ligue*.

BOETVAARDIGHEIT, BOETE, of PENITENTIE is in 't algemeen eene deugt, door welke de zondaar berouw heeft van de misflagen, die hy begaan heeft, en vaftelyk voorneemt de zelve niet meer te plegen; waarom zy in het Griekfch *μετάνοια* genoemt wordt. Deze naam betekent eene verandering van gevoelen, verzelt van fmarte en van berouw. Dit gevoelen is inwendig; maar het ontdekt zich dikwils door uiterlyke tekenen, aan welke men ook den naam van boetvaardigheit gegeven heeft. Een iegelyk zondaar kan, met behulp der genade, berouw hebben over zyne zonde, eene fmart gevoelen, omdat hy die begaan heeft, voornemen zulks niet meer te doen, en van leven veranderen. Zie daar de inwendige boetvaardigheit, welke altoos de zelfde geweeft is; maar wat de uitwendige boetvaardigheit

Oo belangt,

belangt, de zelve is verandert naar de tyden. Christus heeft aan zyne Apostelen de macht gegeven te binden en te ontbinden, de zonden te houden en te vergeven. De vaders hebben dit uitgelegt van de boetvaardigheit, die onder de Christenen geoeffent wierdt. In de eerste beginselen der kerke betuigden de Joden en de Heidenen, die den Christelyken Godsdienst omhelsden, eer zy gedoopt wierden, dat het hen berouwde in de dwaling geweest te zyn; dat zy de zelve verzaakten; dat het hen leet was qualyk geleeft te hebben, en zy beloofden in het toekomende naar de wetten van Jesus Christus te leven; zy gaven 'er zelfs blyken van door hun gedrag en door hunne daden: dit noemt men de boetvaardigheit voor den doop, of de boetvaardigheit der Catechumenen; maar deze boetvaardigheit was niet onderworpen aan straffelyke wetten. Men was overtuigt, dat de doop alle de zonden uitwiesch, wanneer men den zelven in den gelove ontfing, zonder dat het nodig was het juk der uitwendige boetvaardigheit te ondergaan. Wanneer de gedoopte Christenen na den doop afvielen, of in misdaden vervielen, wierden zy van de gemeenschap der kerke afgescheiden, en om weder in de zelve aangenomen te worden, moesten zy zich onderwerpen aan de wetten van eene gestrenge boetvaardigheit, om de vergevinge van hunne zonden te verkrygen voor Godt en voor de menschen: daarom wierdt de boetvaardigheit of penitentie door de ouden genoemt *arbeidzame doop*, en *doop van tranen*. Men heeft een voorbeeldt van deze boetvaardigheit in den persoon van den bloedschendigen Corinthiër, welken Paulus aan den Satan overgaf, en hem deedt afscheiden van de gemeenschap der gelovigen, om hem in zich zelf te doen wederkeren, en welken hy vervolgens geboodt wederom aan te nemen, nadat hy blyken van zyne smarte en van zyn berouw gegeven hadde. I *Corinth.* V, en II *Corinth.* II. In de twee eerste eeuwen der kerke was de tydt van deze boetvaardigheit, noch de wyze der zelve vastgestelt; maar in de III eeuwe bepaalde men de levenswyze der boetvaardigen, en den tydt van hunne boetvaardigheit: zy wierden afgescheiden van de gemeenschap der gelovigen, verstoken van het deelgenootschap, en zelfs van het gezicht der heilige verborgenheden, en verplicht verscheide gestrengheden te oefenen, tot dat zy verzoent waren door den bisschop en door de priesters, die hen onder boete stelden, en hen vervolgens de absolutie gaven. De strafheit van deze boetvaardigheit is zo groot geweest in eenige kerken, dat men, om de misdaden van afgodery, moordt en overspel, de zondaars onder de boete liet gedurende den overigen tydt van hun leven, en gaf hen zelfs gene absolutie in de uure des doods. Men is wel haast verflaauwt ten opzichte der overspeelders en der moorders, die men absolveerde in de uure des doods, of na eene lange boetvaardigheit; maar ten opzichte van de genen, die tot afgodery vervallen waren, is men een langer tydt geweest zonder hen de absolutie toe te staan, zelfs in de uure des doods. Zulks wierdt nochtans besloten ten tyde van S. Cyprianus in de kerke van Rome en van Carthago, en men stont zulks zelfs toe voor den tydt des doods. Men heeft de zelve echter niet gegeven dan aan de genen, die daar om verzocht hadden, in gezontheit zynde; en wanneer men de zelve toestont gedurende de ziekte, zo was de boetvaardige verplicht, als hy wederom gezont wierdt, zyne boete te voltrekken. Maar tot de VI eeuw toe, wanneer de zondaars, na dat zy boete gedaan hadden, wederom tot misdaden vervielen, wierden zy niet meer tot het voorrecht van de absolutie toegelaten; zy bleven in boetvaardigheit van de gemeenschap der kerke gescheiden, die hunne zaligheit liet in de handen Gods; het welk geschiedde, zegt Augustinus, niet om dat men wanhoopte aan hunne zaligheit, maar tot bewaring van de strengheit der tucht. (*Non desperatione veniæ factum est, sed rigore disciplinæ.*) De kerke twyfelde niet, of zy hadden de macht de twede maal de zonden te vergeven, gelyk de eerste reize; maar zy heeft niet goet geoordeelt het zelve te doen. De Montanisten en de Novatianen weigerden niet alleen volkomen de absolutie aan de genen, die in misdaden vervallen waren, maar betwistten ook aan de kerke de macht van hen de zonden te vergeven, waar in zy dwaalden. De oude boeten waren openbaar, en wierden niet opgelegt dan aan de genen, die grote misdaden begaan hadden, waar van zy overtuigt waren, of die zy beleden hadden. De tydt of langdurigheit van deze boete was meerder of minder naar de verschillende gebruiken der kerken; en men vindt een groot onderscheidt tusschen de Canons der boete, die ons nog overig zyn: maar de outsten zyn gemeenlyk de strengsten. S. Basilius stelt twee jaren voor de dievery, zeven voor de hoerery, elf voor de myneedigheit, vyftien voor het overspel, twintig voor het moorden, en het gansche leven voor den afval. De geen, dien het opgelegt was openbare boete te doen, begaf zich tot den aartspriester of een ander priester penitentier, die zynen naam opnam in geschrift: vervolgens vertoonde hy zich op den eersten dag in de vasten aan de kerkdeur, in arme, vuile en gescheurde klederen: want zodanig was by de ouden het rouwgewaadt. In de kerk gekomen zynde ontfing hy uit handen van den prelaat assche op het hoofdt en haairen gordels of klederen, om zich daar mede te bedekken: vervolgens wierdt hy buiten de kerk gestelt, waar van de deuren terstondt voor hem gesloten wierden. De boetvaardigen bleven gemeenlyk besloten om te wenen en te zuchten; behalven op de feestdagen, wanneer zy aan de kerkdeur verschenen, zonder daar in te gaan. Eenigen tydt daar na deedt men hen daar in gaan om de lezers en predikatien te horen, onder voorwaarde van uit te gaan voor de gebeden. Ten einde van een zekeren tydt wierden zy toegelaten om met de gelovigen te bidden, maar vernedert tegen de aarde: en eindelyk liet men hen toe overeinde staande te bidden, tot het offerdeel van de misse toe, wanneer zy uitgingen. Aldus waren 'er vier ordens van Boetvaardigen: de wenende, de toehoorders, de vernederden, en de medestaanders, of de genen, die overeinde staande baden. Men onderscheidde hen nog op eene andere wyze van de overige gelovigen, hen aan de slinker zyde van de kerk plaatsende.

Al de tydt van de boetvaardigheit was verdeelt in vier delen, met betrekkinge tot de vier graden of staten van boetvaardigheit, waar van gesproken is, die omtrent het begin van de IV eeuwe vastgestelt zyn, en alleen in de Grieksche kerke naaukeurig waargenomen wierden. By voorbeeldt, de geen, die een vrywilligen doodslag begaan hadde, was vier jaren onder de wenenden: dat is te zeggen, dat hy zich bevondt aan de kerkdeur op de uuren der gebeden, en buiten bleef met een haairen kleedt bedekt, hebbende assche op het hoofdt, en den baardt ongeschoren. In dezen staat beval hy zich zelf aan de gebeden der gelovigen, die in de kerk gingen. De vyf volgende jaren was hy onder de toehoorders, en ging in de kerk om het onderwys te horen. Daar na was hy zeven jaren onder het getal der vernederden: en eindelyk ging hy over in den rang der medestaanders, overeinde biddende, tot dat hy, de twintig jaren vervult zynde, tot het deelgenootschap van het H. Sacrament wierdt toegelaten. Deze tydt wierdt dikwils verkort door de prelaten, zo zy bespeurden, dat de boetvaardigen eenige toegeving verdienden. Wanneer de boetvaardige sturf gedurende den tydt van zyne boete, en eer de zelve vervult was, zo hadde men een goet gevoelen van zyne zaligheit, en men offerde voor hem de H. offerhande. Wanneer de boetvaardigen wederom aangenomen zouden worden, verschenen zy aan de kerkdeur, daar de prelaat hen deedt ingaan, en gaf hen de plechtige absolutie. Hier op deden zy zich den baardt bescheren, en verlieten hun boetgewaadt, om te leven gelyk de andere gelovigen. De aanmerking van Augustinus (*Serm.* XXXIV *de Divin.*) is hier omtrent aanmerkelyk. *Indien de mensch*, zegt hy, *te spoedig wederkeerde tot het geluk van zyn eersten staat, hy zoude den val der zonde voor een spel houden.* De klerken waren in de drie eerste eeuwen de boete onderworpen, gelyk de anderen. In de volgende eeuwen wierden zy alleen uit hunne orde gezet, en in den rang der leeken gestelt, wanneer zy tot misdaden vervielen, om welke den leeken boete opgelegt wierdt. De strafheit der Canons wegens de boete hieldt standt tot de VII eeuwe, in welke zy begon te verflaauwen. De openbare boete wierdt echter niet afgeschaft voor de openbare zonden; maar men verminderde der zelver gestrengheit veel, en de heimelyke boeten raakten in gebruik. Deze verflaauwing vermeerderde in de volgende eeuwen, en de openbare boete wierdt byna vernietigt in de XIV. Tegenwoordig zyn 'er echter eenige voorbeelden van overig gebleven, en het Concilie van Trente geboodt de zelve te herstellen ten opzichte van openbare zondaren.

Die Theologanten, welke de boetvaardigheit of penitentie als een Sacrament aanmerken, zeggen dat zy drie delen heeft, het berouw, de biecht, of belydenisse, en de voldoening. Zy onderscheiden tweederlei berouw; het eene volkomen, en het andere onvolkomen. Zy noemen dit verslagenheit: het zelve moet, om genoegzaam te zyn, volgens het Concilie van Trente, insluiten eene waarachtige smarte over het begaan van de zonde, een vast voornemen om niet wederom daar toe te vervallen, en ten minsten een beginsel van de liefde Gods. De belydenisse of biecht is eene verklaring, welke men doedt aan den priester van zyne zonden. Men is nooit verplicht geweest deze belydenisse in 't openbaar te doen. De zelve geschiedde eertyds aan den bisschop, of aan den priester, die daar toe gestelt was. Tegenwoordig geschiedt de zelve heimelyk aan den bisschop, of aan den priester, die door den bisschop goetgekeurt is, welke verplicht zyn het geheim ongeschonden te bewaren. Men is verplicht de zonden te biechten, die men dodelyke noemt, en zich zelfs te beschuldigen wegens de vergeeflyken. De voldoening of boete, die eertyds bepaalt wierdt door de Canons, wordt nu opgelegt door den priester, die de zelve moet schikken naar de hoedanigheit der zonden. De priester geeft de absolutie aan den boetvaardigen. Deze absolutie bestont een langen tydt in zekere wyze van gebeden, welke men deedt aan Godt, opdat hy den boetvaardige zyne zonden vergave. Tegenwoordig spreekt de priester in de Latynsche kerke deze absolutie uit in zynen name; maar als een bedienaar van Jesus Christus. Eertyds wierdt zy niet gegeven dan na de voldoening of voltrokke boete; tegenwoordig kan de priester de zelve geven na de biecht en voor de voltrokken voldoening, en aldus geeft hy die gemeenlyk, 't en zy hy nodig oordeele de zelve uit te stellen, tot dat hy verzekert zy van de bekeeringe van zynen boeteling: het welk hy verplicht is te doen naar de wetten der kerke, en de voorzichtigheit in verscheide gevallen. *Tertull. de poenit. & de pudicit. S. Cyprian.* in zyne brieven, en in het boek *de Lapsis. Canons der Conciliën. Canonyke brieven van S. Basil. Gregor. Nyss. enz. Boeten Sacrament-boeken. Fleury Mœurs des Chretiens. Laubespine Observations sacrées. Morin. de Poenitentia. Arnaud de la freq. Commun. & de la penitence. Petau de la penitence publique.*

BOG, een middelmatige rivier in Polen, op de grenzen van Podolië en Volhynië, uit een zee ontspringende, en lopende door onder-Podolië en een deel van 't Oczackische Tartarië; en zich by de stadt Oczakow met den Nieper vereenigende.

BOGAART. (JAKOB) Dordrecht, Hollands eerst-stemmende stadt, mag met reden op zyne geleerde inboorlingen bogen, en onder die mede op dezen Jakob Bogaart. Hy was een zoon van ADAM BOGAART, der medicynen doctor, en professor te Loven, die ten vader gehad heeft WILLEM BOGAART, in het jaar

jaar 1423 schout van Dordrecht, uit een zeer out en aanzienelyk Dortsch geslacht afkomstig. Hy was zeer bedreven in de geneeskunde, wierdt eerst stads doctor te Antwerpen, en naderhandt hoogleeraar en hogeschool-bestierder te Loven, daar hy ook, nadat hy alvorens loffelyk zyne bedieninge waargenomen hadt, den 17 Julius des jaars 1520 overleden, en by het outaar van S. Lukas in de S. Pieterskerke begraven is. Volgens zyn grafschrift heeft hy zeven kinderen gehad, en is na 't overlyden zyner vrouwe priester geworden. Hy heeft uitleggingen op de practyk van *Avicenna* geschreven, die nog ongedrukt in de Antwerpsche boekerye bewaart worden, en, in vyf stukken verdeelt, ten opschrift hebben: *Collectorium sive Commentaria in Avicennæ Practicam. M. Balen Beschryv. van Dordrecht. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BOGARDE. Zie CALONNE.

BOGDAN. Zie CHMIELNIESKY.

BOGDOI, een volk van groot-Tartarië, by de Chinezen *Oosterfsche Tartaren* genaamt, maar by de Monguls *Niuchi*, of *Nuchi.* Zy hebben de Monguls ten Westen, China ten Zuiden, en den Oceaan ten Oosten. Hunne tale zweemt naar die der Persianen, en zy schryven van boven naar beneden, gelyk de Chinezen. Mogelyk zyn het de *Koejari*, door den burgermeester Witsen in 't Noorden der riviere Quantung geplaatst.

BOGEN, POGEN, HOHEN-POGEN, is een marktvlek in onder-Beyeren, behorende tot het rentampt Straubingen, en gelegen aan de rivier Bogen, die hier in den Donau loopt, naby den Pogenberg, die veel door pelgrims of bedevaarders bezocht wordt. Voor dezen was dit de zetel der machtige graven van Pogen, die dikwils met de hertogen van Beyeren hebben geoorloogt, maar in den jare 1242 uitgestorven zyn. In den jare 1054 wierdt uit dit geslacht ADELBERT, zusters zoon van keizer Conraad den II, tot bisschop van Bamberg verkoren. Zie ARCO. *Ertels CB. Atlas P.* I. *Luc. Grafens. p.* 588. *Tromsdorf. Bruschius met. Mog.*

BOGESUND, een kleine stadt in het Zweedsche landschap West-Gothlandt, aan de Usunger zee gelegen. Hier is in den jare 1520 Steno Stur de jonge, ryks-stadhouder van Zweden, in een treffen tegen de Denen gevaarlyk gequetst, en kort daar op gestorven. *Pufend. Zwed. Hist.*

BOGISLAUS, jongste zoon van Mistevon, koning der Vandalen, en broeder van Udo, van wien de hertogen van Mekelenburg afstammen. Hy liet een zoon na, genaamt Suantibor, die door Bela, koning van Hungarië, door hulpe van Miecislaus, koning van Polen, overwonnen, en tot de Christelyke religie gebragt is; die hy echter, wederom in vryheit gestelt zynde, verliet, zware oorlogen tegen Polen en Denemarken voerde, en stierf in den jare 1107. Deze hadt vier zonen, die alle het Christen gelove hebben omhelst, en 't zelve door Otto Andechsius, bisschop van Bamberg, en kanselier van keizer Henrik den IV, voortgeplant. Zy schudden het Poolsche juk af, en ontweldigden den Denen het eilandt Usedom. Voorts verdeelden ze Pomeren dus onder zich, dat Wartislaus en Ratiborus voor-Pomeren, Suantopolcus en Bogislaus achter-Pomeren kregen, waar uit twee linien ontstonden. De voor-Pomersche linie wierdt van beide de broederen, de achter-Pomersche van Bogislaus alleen voortgeplant, zynde Suantopolcus in den jare 1120 zonder erfgenamen gestorven. *a Michovia Chron. Polon. l.* III. *Krantz. in Vandal. Cromer. Pomm. Kirchen-hist. l.* I. *Spener. Syll. Hartnaccius in Contin. Hist. Pol. Micræl. P.* II. *l.* III. *sect.* 12.

BOGISLAUS, hertog van achter-Pomeren. Zie POMEREN.

BOGISLAUS de I, hertog van Pomeren, wierdt met zynen broeder Casimir na de doodt van zynen vader Wartislaus den I, onder het voogdyschap van zynen bloedverwant, Ratibor van Stettin, opgetrokken. Henrik de Leeuw hadt in dien tydt de Mekelenburgsche vorsten uit den ouden Vandalischen stam ten dele omgebragt, en ten dele uit hun landt gebannen. Bogislaus en Casimir namen de zake van deze, als hunne aanverwanten, voornamentlyk van Primislaus, ter herte, gevende eerst een smeekschrift over aan Henrik den Leeuw; maar ziende dat zulks vruchteloos was, bragten zy het Mekelenburgsche groten deels onder hun gebiedt. Het quam zo verre, dat Woldemar, koning van Denemarken, in den jare 1164 van keizer Frederik den I de vryheit verkreeg, om de Wendische en Pomersche natie onder zich te brengen, als de welke in die tyden nog niets met het ryk te doen hadden. Deze vereenigde zich derhalven met Henrik den Leeuw, en Albert van Brandenburg, ook met de inwoonderen des eilands Rugen, tegen de Mekelenburgers en voor-Pomeren, die wel van achter-Pomeren en Polen bystandt ontfingen, maar nochtans tegen hunne vyanden te zwak waren, en genoodzaakt wierden zich in de bosschen te verbergen, doende hunne bespringers wel eenigen afbreuk, zonder echter de gehele verwoesting hunnes lands te kunnen beletten. Hier wierdt nu Bogislaus gedwongen om vrede te bidden, die hy eindelyk erlangde, na dat hy eenige duizent marken zilvers betaalt hadt, en belooft, Pribislaus tegen Henrik den Leeuw niet te hulpe te zullen komen. Dus herstelde hy nevens zynen broeder het landt, en bewoog Henrik, dat hy aan Pribislaus het grootste gedeelte zyner landen wedergaf. Met Denemarken hadt men nog eenig verschil, dat echter in den jare 1168 bygelegt wierdt, belovende deze, den inwoonderen van Pomeren Wolgast onverhindert te laten; die in 't tegendeel beloofden van hunnen eisch op het landschap Barth af te staan, en zich in den oorlog tegen die van Rugen te laten gebruiken. Doch het duurde niet lange, of Bogislaus geraakte wederom in onlusten, zo met de Denen, als met Henrik den Leeuw, die echter wegens de goede verstandhouding tusschen hem en zynen broeder niets uitrechten konden. Hertog Henrik hadt ook buiten dat vyanden genoeg, zo dat hy geen zwarigheit maakte een verbondt en vrede met Bogislaus te maken. Maar wanneer in den jare 1187 de keizer besloten hadt hem, het gene hy in 't Mekelenburgsche verovert hadt, te ontnemen, ontboodt hy de Pomersche vorsten by zich in 't leger voor Lubek, en bragt het zo verre, dat ze zich onder de bescherming van hem en van het ryk begaven, en hunne tot nog toe souvereine landen van hem, onder den tytel van hertogen, te leen ontfingen. Het gene Crantzius hier omtrent van adelaren meldt, is niet van een Pomersch wapen, maar van de ryksvanen, die by de plechtigheden gebruikt wierden, te verstaan. Dit nieuwe verbondt bragt hem in den beginne weinig voordeel aan; want hy begon op des keizers aanraden en beloofde hulpe den oorlog met Canut, koning van Denemarken; en geen bystandt erlangende, wierdt hy geslagen, en moest na de verwoesting zyner landen eenen nadeeligen vrede maken. Bogislaus geraakte in zynen hogen ouderdom ook met zyne neven in achter-Pomeren in verschil. Deze hadden zich reets in den beginne van die in voor-Pomeren afgezondert, lieten hem niets uit de erfenis van Suantopolcus, zone van Suantibor, toekomen, waren ook gebelgt, dat de inwoonderen van voor-Pomeren zich by de Duitschers voegden, en eindelyk geheel onder 't ryk begaven; waarom Sambor en Mestovinus de I Bogislaus, die wegens andere vyanden zulks niet konde beletten, Belgard, en een gedeelte van 't Nieuwe Mark afnamen. Hy poogde te vergeefs zich in het bezit te herstellen. Zyne laatste merkwaardige daadt is, dat hy den hertog Burewin uit Mekelenburg, nadat hy des zelfs dodelyken vyandt en neve Niclotus hadt gevangen genomen, uit de gevangenis verlost, en wederom in zyn landt herstelt heeft. Hy stierf in den jare 1188. *Script. Pomeran. Micrælius.*

BOGISLAUS de II. Van dezen, tot op BOGISLAUS den VII, zie het artykel van POMEREN.

BOGISLAUS de VIII, zoon van Bogislaus den V, ontfing tot zyn aandeel Stargard, Kamin, Greiffenberg en Trepto. Als wegens het bisdom Kamin tusschen den paus en den keizer over de verkiezing twist was gerezen, nam hy in den jare 1376 de administratie der kerkelyke goederen op zich, ten einde de zelve, nevens de verkiezing van 't Domkapittel, geen nadeel lyden mogten. Maar wanneer hy in den jare 1392 zynen broeder in de regeering volgde, liet hy deze administratie des stifts Kamin varen: doch verscheide goederen, uit hoofde der gedane onkosten tot der zelver lossinge, te rug houdende, wierdt hy van den bisschop Nicolaas van Bok in den ban gedaan. Doch hy beriep zich op het hof van Rome, en noodzaakte den bisschop van zyn bisdom af te staan, en de Pruissische orde aan te nemen. Wanneer ondertusschen zyn opvolger, bisschop Magnus, hertog van Saxen-Lauenburg, den eisch zyns voorzaten vernieuwde, en een pausselyk dekreet tot zyn voordeel erlangde, appelleerde Bogislaus aan het Concilie van Costnits, dat hem beval de goederen weder uit te keren. Doch hy was midlerwyle in den jare 1417 overleden, en hadt by Sophia, dochter van Procopius, markgrave van Moravië, een zeer deugdzaam vorst, Bogislaus den IX tot zynen opvolger nagelaten. *Chytræus p.* 6. *Crameri Pommer. Kirchen-Chron. Spener.*

BOGISLAUS de IX, des voornoemden zoon, wierdt in den jare 1417 door het Concilie van Costnits in den ban gedaan, omdat hy weigerde des zelfs uitsprake, nopens de wedergeving der stiftsgoederen van Kamin, op te volgen. Deze ban duurde 16 jaren. De bisschop liet ook niet na zich tegen hem aan te kanten, tot dat hy hem door het Concilie van Basel wederom deedt in den ban doen, en den keizer Sigismund bewoog, hem ook met den ryksban te dreigen. Eindelyk wierdt door bemiddeling van koning Erik van Denemarken in den jare 1436 te Kolberg een vergelyk getroffen, uit krachte van 't welke de hertog aan het sticht Kamin zommige goederen afstont, doch zommige voor de gemaakte onkosten behieldt. Men roemt hem voorts als een verstandig en dapper vorst, die ook konig Erik, zynen neve, in den oorlog tegen Holstein en de zeesteden te hulp quam; en wanneer de voornoemde koning zyne drie ryken verlaten hadt, in voorslag quam tot de Deensche krone. Doch de Denen maakten zwarigheit zo een koning te verkiezen, die kerk-en ryksban in den windt hadt geslagen. By Maria, dochter van hertog Zigmovitus in Masovië, liet hy na Sophia, huisvrouw van haren neve Erik, en stierf in den jare 1440. *Scriptores Pomeran.*

BOGISLAUS de X, hertog van Pomeren, zoon van Erik den II, en Sophia, dochter des voornoemden Bogislaus. Dezes moeder hadt hem by de opgekome oneenigheden met haren echtgenoot, nevens zynen broeder Casimir, by zich naar Rugenwaldt genomen; en gelyk zy van zommigen beschuldigt wordt, dat zy Casimir door vergif heeft omgebragt, en Bogislaus mede lagen gelegt, dus is het zeker, dat ze hem zeer slordig heeft opgebragt, latende hem met gescheurde klederen in de gemene scholen gaan, tot zo verre, dat Hans Lange, een boer van Lantzke, hem van klederen voorzag. Wanneer zyn vader in den jare 1474 gestorven was, rustte hem Hans Lange uit, en reedt met hem tot de naast-wonenden van adel, de welke hem met 300 paarden tot zynen neve Wartislaus naar Barth verzelden, wanneer hy zonder tegenstandt de huldiging van 't gehele landt ontfing. Hy betoonde aan den boer Hans Lange naderhandt alle weldadigheit, die zulks echter voor zyne kinderen niet eischte, maar verlangde die als andere boeren te houden. Hy zelf was zeer dikwils aan 't hof, noemde den hertog, naar ouder gewoonte, *Du* (*Gy*), en gaf hem menigmalen heilzame raadslagen. De moeder van Bogislaus, zich niet zeker genoeg vertrouwende, begaf zich met hare schatten, van koning Erik ge-

erft, naar Dantzig; tot dat ze eindelyk, na verloop van eenige jaren, met haren zone verzoent zynde, het gebiedt van Stolpe kreeg. Wanneer Bogislaus de regeering hadt aangevaard, eischte keurvorst Albert van Brandenburg de vernieuwing der lenen, en verdere verzekering van 't verdrag, tusschen zynen vader en des zelfs broeder Wartislaus gemaakt. Hertog Bogislaus ontschuldigde zich, dat men zynen vader met geweldt iets hadt afgeperst, waar in hy niet bewilligen konde. Dus quam het tot een oorlog, en keurvorst Albert belegerde den hertog binnen Pyritz; maar zyn getrouwe vasal, Hans Kussow, verloste hem 's nachts door onbekende wegen uit de stadt. De keurvorst brak derhalven de belegering op, wordende door de keizerlyke ondernemingen elders geroepen. Doch Bogislaus volgde hem op de hielen, nam Bernstein in het nieuwe Mark in; wanneer, door bemiddeling des hertogs van Mekelenburg, nog in 't zelve jaar een vrede gemaakt wierdt, onder die voorwaarde, dat elk zoude behouden 't gene hy bezat, maar de keurvorst van de erfvolging verzekert zyn. Tot bevestiging van dit verdrag trouwde de hertog met Margaretha, dochter van keurvorst Frederik den II. Maar alzo de keurvorst by het maken van dat vergelyk, wanneer hy den hertog de handt toereikte, deze woorden sprak: *Waarde oom, hier mede geve ik u landt en luiden tot een leen*; trok de hertog zyne handt te rug, zeggende: *dat is niet gezegt; daar zullen eerder drie zeven duivelen doorvaren*, (zynde dit zyn gewone vloek) en reedt weg. Doch hy liet zich overreden, en quam te rug, voltrekkende het vergelyk nopens het huwelyk en de erfvolging; maar het beileger wierdt eerst in den jare 1476 voltrokken. Van eene beleening, waar op men zich aan de zyde van Brandenburg op de commissie te Neurenburg beriep, wilden de Pomerschen niet weten, en noemden de brieven, ten dien einde te voorschyn gebragt, maar loutere ontwerpen, die nooit hare volkomenheit erlangt hadden. In dit Prentzlausche vergelyk was hertog Wartislaus te Wolgast niet mede begrepen; waar uit in de twee volgende jaren nog vele onlusten in Pomeren ontstonden. Maar wanneer de zelve in den jare 1478 stierf, en Bogislaus des zelfs landen erfde, wierdt in dat jaar de grondt tot een bestendigen vrede tusschen het Mark en Pomeren gelegt; waar by Lockenitz, Vierraden en Bernstein den keurvorst, maar het landt van Barth zonder verdere pretensie den hertog toegewezen wierdt. In den jare 1480 beroofden eenige hovelingen des hertogs zommige kooplieden van Coslin, en weken op het slot Zanau aan den Chollenberg, alwaar zich de hertog ter zelver tydt onthieldt. Die van Coslin quamen derwaarts; en alzo hen de schuldigen niet aanstonts wierden uitgelevert, gebruikten ze geweldt, en namen den byna dodelyk gequetsten hertog met zich naar Coslin. De raadsvergadering aldaar, zynde over die baldadigheit des volks ontstelt, verzocht om vergiffenis, en de hertog liet zich in zo verre bevredigen, dat hy echter eene geldboete, opentlyke afbede, en omverhaling der poorte, door de welke hy in de stadt was gebragt, eischte. Na dezen poogde hy zyn landt en hofstaat in beteren standt te brengen; hy schafte de roveryen der edelen, en het godloze strandrecht af, de kloosteren, die gewoon waren het hof by beurten te onthalen en vry te houden, ontsloeg hy van dezen last, tegen een jaarlyksche somme van geldt en leeftocht: ook bragt hy het muntrecht op een beter voet, en vorderde rekenschap van zyne bedienden. In den jare 1486 bragt hy zyne zuster Catharina, onder het geleide van duizent paarden, by haren bruidegom, hertog Henrik van Brunswyk; en alzo deze by geval met die van Hildesheim, Brunswyk, en der zelver bondgenoten in een oorlog gewikkelt was, hielp hy hem gewapenderhandt, en naderhandt door zyne bemiddeling, tot den vrede. In den jare 1488 deedt hy zynen anderen zwager, hertog Magnus van Mekelenburg, met 800 paarden en 300 voetknechten een diergelyken dienst. Ondertusschen was na de doodt van keurvorst Albert van Brandenburg het voornoemde erf-verdrag met des zelfs zone en opvolger Johannes nog niet bevestigt geworden, alzo men aan de zyde van Pomeren by deze gelegenheit gaarne eenig voordeel bedongen hadt. Na een langen twist wierdt eindelyk in den jare 1493 te Pyritz het vergelyk getroffen, en door den keizer en de standen van Pomeren bekrachtigt, welke bekrachtiging in den jare 1507, wanneer Joachim de I de Brandenburgsche regeering aanvaardde, hervat en vernieuwt wierdt. Die van Stettin stonden eens en ander maal tegen den hertog op; doch moesten zich telkens met verlies onderwerpen. Die van Moltzen het zelve ondernemende, wierdt hun slot, de Waldt genaamt, in den jare 1492 vernielt. De hertog, in zyne landen alles in rust gebragt hebbende, begaf zich in den jare 1496 op reize naar 't H. graf. Onderweegs quam hy in het uiterste gevaar van zyn leven, wordende zyn schip door negen Turksche zeerovers aangetast. Doch hy betoonde eenen zonderlingen heldenmoedt; want zyn zwaardt hem voor de vuist zynde afgesprongen, doorstak hy nog een groot getal der stoutmoedigste Turken met een braadspit. Te Jeruzalem wierdt hy door broeder Hans van Pruissen uit het klooster te Zion tot ridder geslagen. Na zyne wederkomst ontfing hy van den paus, onder andere gunsten, ook eenen hertoglyken hoedt en gulden zwaardt; ook verkreeg hy, op zyn verzoek, dat alle pausselyke gerechtigheden in 't verlenen van prelaatschappen in 't sticht Kamin op hem en zyne erfgenamen vielen. Hy bragt uit Venetië Petrus Ravennas als hoogleeraar mede naar Grypswalde; en hertog Georg van Saxen gaf hem Johan Kitscher tot zynen raadt; doch die zich haast wederom van hem begaf, hebbende den hertog tot eene ontydige gestrengheit tegen de toen machtige stadt Straalzond verleid. Deze stadt hadt tot hier toe verscheide grote privilegien genoten. Dit mishaagde den hertog; en wanneer zy niet wilde bewilligen in de nieuwe tollen te Dam en Wolgast, ook den hertog het oppergerecht over hare burgeren betwistte, ontstonden meermalen vyandlykheden tusschen den hertog en de stadt. Doch die van Straalzond waagden het uiterste niet, maar maakten de zake af, nevens eene geldboete, met het verlies van zekere privilegien; en alzo die van Lubek hen geholpen hadden, wierden ze door den hertog in den jare 1512, door het wegnemen van een ryk geladen schip, genoodzaakt om voor den tydt van twintig jaren in eene belasting van 100 of 200 goudguldens te bewilligen. Hoewel nu Bogislaus tot nog toe gelukkig was geweest, veranderde echter de kans omtrent het einde zyns levens. In den jare 1518 stierven zyne oude getrouwe raden, Werner van Schoelenburg, Georg Kleist, en Henige Stemweer kort na malkander. Andere, zich in zyne gunst inwikkelende, verleidden hem tot allerlei ongeregeltheden. Dus wierdt recht en gerechtigheit niet gehandhaaft, de straatschendereien des adels, en kerkrovereien namen over-handt. In den jare 1521 begaf hy zich, nevens zynen zone Georg, naar Regensburg op den ryksdag, en ontfing aldaar het leen van den keizer. Dit sprak Brandenburg, met het boven-gemelde verdrag niet te vrede zynde, tegen, en wilde veel min gedogen, dat de hertogen van Pomeren zitting en stem op den ryksdag zouden hebben, zynde vele jaren herwaarts het Pomersche contingent door Brandenburg opgebragt, en de Pomersche stem door het zelve keur-huis gevoert. Hier over ontstonden vele geschillen, tot dat eindelyk in den jare 1523 eene commissie aangestelt wierdt. Doch deze te Neurenberg onverrechter zake scheidende, bleef de zake by het leven van Bogislaus onafgedaan. Wederkerende hoorde hy Luther in Saxen prediken, die hem in een afzonderlyke zamensprake deze woorden te gemoet voerde, dat hy een groot heer zynde, ook volgde, dat hy een groot zondaar was. Te huis komende vondt hy alles wegens de religie in rep en roer; doch verdreef op het aanraden des keizers de Lutherschen uit zyn landt naar Lyflandt, en stierf in den jare 1523. Hy was een welgemaakt, en, wegens zyne grootte, aanzienlyk heer, zynde de grootste van geheel Pomeren; des hy ook sterk at, en gaarne grote menschen by zich hadt. Nooit heeft hy eenig ongemak gevoelt, behalven eene benaaudheit op de borst, ontstaan door een stoot van een hert in den jare 1488. Voorts was hy niet alleen dapper en onvertzaagt, maar ook zo vriendelyk, dat hy zyne bedienden dikwils met zyne tegenwoordigheit op gastmalen vereerde, horende en recht doende allen zonder onderscheidt. Vooral was hy een liefhebber van Gods woordt en de studien, latende, niettegenstaande zyne slechte opvoeding, Pomeren in een veel beter staat dan hy het gevonden hadt; dragende billyk den name van een groot vorst en deugtzaam regent, niettegenstaande de gebreken zyns ouderdoms. Zyne eerste gemalin was Margaretha, dochter van keurvorst Frederik den II van Brandenburg, by de welke hy teelde in den jare 1492 Casimir, die in den jare 1518, dronken zynde, van de trap viel en den nek brak. Zyne twede gemalin was Anna, dochter van Casimir den IV, koning in Polen; by welke hy onder anderen Georg den I, en Barnimus den XI teelde. *Micral. Pommerl. l.* III. Wat den Brandenburgschen successions-twist betreft, het zelve is uit een geschreven bericht in het Archive van Weimar getrokken. De acten der commissie van Neurenberg heeft *Micralius* wydlopig beschreven.

BOGISLAUS de XI en XII. Zie NEDER-POMEREN.

BOGISLAUS de XIII, hertog van Pomeren te Barth, was een zoon van Philippus en Maria, dochter van Johannes, keurvorst van Saxen, geboren den 9 Augustus 1544. Zyn vader in den jare 1560 gestorven zynde, studeerde hy, nevens zyne broederen, Johan Frederik en Ernst Lodewyk, op de hogeschole te Grypswalde; en alzo deze drie, nevens hunne twee jonger broederen, nog onmondig waren, zo nam hun grootvaders broeder, Barnimus de IX, nevens hunne moeder, de voogdy op zich. Wanneer eindelyk onder de vyf broederen de deeling der goederen beraamt wierdt, die voornamentlyk in de twee vorstelyke regeeringen van Stettin en Wolgast bestaan zouden, hadt Boleslaus, als de twede zoon, de regeering van Wolgast toegekomen; doch deze, de rust beminnende, stont die af ten behoeve van zynen volgenden broeder Ernst Lodewyk, en vergenoegde zich met Barth en eenige kleine plaatsen; het welk van zommigen, hoewel te onrecht, als een teken van eenvoudigheit geduid wordt. Hy liet in den jare 1569, nevens zyne broederen, de Pomersche kerkenordeningen gemeen maken. In den jare 1572 beriep hy een Synode te Stettin; en in den jare 1569 liet hy den Bybel, nevens eenige der schriften van Luther, in de Pomersche tale overzetten, en in zyne eigene drukkery drukken. Na het overlyden zyns broeders Ernst Lodewyk in den jare 1592 nam hy het voogdyschap over des zelfs nagelaten onmondigen zone Philippus Julius te Wolgast aan, tot den jare 1603. Wanneer in den jare 1600 zyn outste broeder Johannes Frederik zonder erfgenamen overleden was, hadt hy de regeering van Stettin, als hem by erfenis toekomende, moeten aanvaarden: doch hy stont de zelve af ten behoeve zyns vierden broeders, volgens een erfverdrag. Maar wanneer ook deze in den jare 1603 zonder erfgenamen quam te sterven, trof hy met Casimir, den vyfden broeder, een vergelyk, volgens het welke de zelve, altydt zwak en ziek zynde, hem de regeering van Stettin overliet. Bogislaus bezocht aldaar in den jare 1604 het hofgericht, en ontfing den 5 April 1605 de erfhuldiging; en wanneer nog in den zelven jare hertog Casimir den geest gaf, maakte Bogislaus met Philippus Julius, den zone zyns derden broeders Ernst Lodewyk, een verdrag, uit krachte van het welke hy dezen de ampten Barth en Frantzhagen, volgens een erfverdrag,

verdrag, doch tegen de betaling van hondert en tien duizent guldens, wegens gemaakte onkoſten, afſtont. Hy nam van wegens zynen hogen ouderdom zynen outſten zone Philippus den II tot medereegent van Stettin aan, en veranderde de regering, ſtervende te Stettin den 7 Maart in den jare 1606. Voorts wordt van hem gezegt dat hy een liefhebber der handwerkskunſten is geweeſt, en het ſtedeke Frantzburg geſticht heeft. Ook beſliſte hy de oneenigheden nopens de grensſcheiding met het huis van Mekelenburg, en hieldt een Synode te Barth tegen de Flacianen. Hy wierdt de vroomſte zyner broederen genaamt; want hy beminde zeer de oude oprechtheit, houdende een welgeregelt hof, en echter by zyn klein landt meer ſparende, dan die te Wolgaſt en Stettin, hoewel hy hen in vorſtelyke pracht geenzins week. Zyne gemalinnen waren, 1) Clara, dochter van Francifcus, hertog van Luneburg, by welke hy zes zonen en vyf dochteren teelde; 2) Anna, dochter van Johannes van Holſtein-Sunderburg, by welke hy gene kinderen verwekte. Zie POMEREN. *Script. Pomer. Micræl.*

BOGISLAUS de XIV, hertog van geheel Pomeren, wierdt den 31 Maart des jaars 1580 geboren, en nevens zynen jonger broeder Georg in de talen en andere wetenſchappen onderwezen. In den jare 1604 zondt hem zyn vader naar Vrankryk, Engelandt en Hollandt, en wanneer hy in den jare 1606 na des zelfs doodt wederkeerde naar Pomeren, wierdt hem en zynen broeder Georg door een op acht jaren geſtelt Interimsvergelyk het ampt en de ſtadt Ringwaldt ingeruimt. Als hy in den jare 1607 het byleger zyns outſten broeders hadt bygewoont, begaf hy zich in het volgende jaar naar 't keizerlyke hof te Prage, als mede naar Wenen en andere Duitſche hoven, keerde in den jare 1609 weder naar huis, nam zynen zetel te Rugenwalde, en hieldt aldaar den 19 Februarius van den jare 1615 met Eliſabeth, dochter van Johannes, hertog van Sleeswyk-Sunderburg, het byleger, verdroeg zich met zynen broeder Georg, die hem zynen zetel te Rugenwalde alleen overliet, en naar Buckow week. Wanneer in den jare 1620 zyn outſte broeder Francifcus zonder erfgenamen overleden was, en hy dus de regeering van Stettin erlangde, ſtont hy zynen jonger broeder Ulrich, biſſchop van Kamin, afde ampten Rugenwalde en Buckow; en wanneer ook deze in den jare 1622 zonder erfgenamen ſtierf, wierdt hy zelfs biſſchop van Kamin, en zyn neef, Philippus Julius, zyn coadjuteur. Wanneer deze nu in den jare 1625 zonder erfgenamen overleden was, quam Wolgaſt ook aan Bogislaus, waar door hy meeſter wierdt van alle Pomerſche landen. In den jare 1626 bezocht hem keurvorſt Georg Willem van Brandenburg te Stettin, en ſprak met hem nopens de gevaarlyke oorlogszaken. In het volgende jaar wierden omtrent 30000 man keizerſchen in zyne landen gezonden, die echter maar zes weeken aldaar blyven konden, maar die naderhandt drie jaren bleven, en alleen in 't landt van Stettin tien millioenen, maar in 't landt van Wolgaſt veel meer ſchade veroorzaakten. In den jare 1628 begon Straalzond, weigerende de keizerlyke belaſtingen te dragen, door den keizerſchen veldmaarſchalk Arnheim belegert te worden. Naderhandt is het door den generaal Wallenſtein nog meer en nauwer belegert, hoewel hy het ook niet veroveren konde, hebbende de ſtadt de aangebodene hulpe der Zweden aangenomen. Wanneer in den jare 1630 de koning van Zweden op de Pomerſche kuſte aanquam, trokken de keizerſchen af, en de hertog, hebbende te vergeefs gezocht onzydig te blyven, zag zich genoodzaakt in het door de Zweden hem aangeboden verbondt te treden, en hen zynen zetel Stettin in te ruimen. De inhoudt van het verdrag was, dat de koning van Zweden Pomeren tegen alle onrechtvaardig geweldt, verſtaande daar door de rampen, door de keizerſche benden veroorzaakt, dekken, en na den herſtelden vrede onbeſchadigt, en zonder eiſch van vergoeding voor de gedane onkoſten, den hertog wederom ter handt ſtellen zoude. Ondertuſſchen bedong de hertog, dat dit bondgenootſchap maar tot afweering van alle onrechtvaardig geweldt, maar geenzins tegen den keizer zoude geſloten zyn. Aan de andere zyde eiſchte Zweden, dat na het affterven des hertogs, voor al eer de keurvorſt van Brandenburg als erfgenaam mede in dit verbondt getreden was, en het zyne mede tot beſcherming van 't landt toegebragt hadt; als mede ingevalle dien keurvorſt de erfvolging betwiſt wierdt, het landt onder de ſequeſtratie en beſcherming van Zweden zoude blyven, tot dat de erfvolging vereffent zoude zyn; want dan zoude de opvolger de oorlogs onkoſten aan Zweden, hoewel zonder belaſting des lands, vergoeden, dit vergelyk ratificeren, en by herſtelling der vrede en ruſte het landt wederom in bezit hebben. Dit verdrag, hoewel door dwang gemaakt, maakte nochtans te Wenen ſcheele oogen, en de keizerſchen begonnen alles te vuur en te zwaardt te verwoeſten, ten einde de Zweden daar in geen onderhoudt zouden vinden; behalven vele andere baldadigheden, door de zoldaten aan de vrouwelyke ſexe zonder onderſcheidt gepleegt, waar tegen gene ſauveguarde iets vermogt te helpen. Dit ongeluk trof voornamentlyk Paſewalke, Penkum en Pyritz. Daarentegen maakte zich de koning meeſter van geheel Pomeren, zynde in den jare 1631 Grypswalde de laatſte plaats, die zich overgaf. Het landt echter begon onder de Zweedſche beſcherming wederom adem te ſcheppen, hoewel het aan Zweden ook tamelyk veel moeſt opbrengen, en bleef tot op den ſlag by Lutzen, en de doodt des konings in een gewenſchten vrede. Naderhandt heeft het vele rampen geleden, wanneer onder anderen Stargardt, Pyritz, Gartz dan door de keizerſchen, dan wederom door de Zweden ingenomen wierdt. De hertog verzuimde niets om de ruſt in zyn landt te herſtellen, en zocht zich door gezanten by den keizer uit te zoenen, willende gaarne door een opbodt van den vyfden man zyn landt zelf beſchermen: doch de omſtandigheden leden zulks niet. Des hadt hy ook in den jare 1635 geen voordeel by den Praagſchen vrede, kunnende zich van Zweden niet ontſlaan. Midden onder zodanige zorgen en den droevigen toeſtandt zyns lands ſtierf die loffelyke prins in den jare 1637, den 10 Maart, zonder erfgenamen. Hoe het met de erfvolging gegaan zy, kan op 't artykel van POMEREN gezien worden, als mede in dat van FREDERIK WILHELM, keurvorſt van Brandenburg. *Script. Pomer. Micræl.*

BOGLIO, eene kleine plaats in het graafſchap Nizza, aan de rivier Var, is het hoofdt van dat graafſchap, grenzende aan het dal Barcellonette, en Provence.

BOGLION, gemeenlyk BOLUN geheten, is een fraai marktvlek in het graafſchap Mitterburg. Het behoort den vorſt Ferdinand van Auersberg, legt twee mylen van de ſtadt Biben, drie van Mitterburg, en vyftien van de hoofdſtadt Laubach in het hertogdom Krain, op een hogen berg, aan welkers voet het ſtroomtje Boglionziza of Bolgionſiza heen vloeit, en verder in de zo genaamde Zepitzer zee valt, en wederom daar uit voortſtroomt, onder den veranderden naam van Arſa; kunnende dit riviertje, wanneer het eenigen tydt achter een geregent heeft, zeer dikwils boven zyne oevers klimmen, en de omleggende landeryen overſtromen, tot verderf van menſchen en vee, de nabygelege wynbergen en korenakkers. *M. Valvaſor beſchr. des hertogd. Krain III Deel.*

BOGOMILI. Dus wierden in de XII eeuw zekere ketters genaamt, van welke men zegt dat zy de H. Drieëenheit geloogchent, en Godt eene menſchelyke gedaante toegeſchreven hebben, lerende, dat de werreldt door de quade engelen geſchapen was. Ook roemden zy den doop van Chriſtus te hebben, terwyl het overige Chriſtendom maar den doop van Johannes hadt. Het gebedt des Heeren noemden ze het H. Avondmaal; ook geloofden zy aan gene andere opſtanding, dan die door boetvaardigheit en een Chriſtelyk leven geſchiedde, enz. Zy verwierpen ook de aanbidding der Heiligen en de offerhande der Miſſe. Doch de ſchryvers zyn 't aangaande deze Bogomili onder elkander niet eens. Men houdt ook daar voor, dat *Bogomili* in de Slavoniſche tale betekent iemandt, die de barmhertigheit van Godt aanroept; want zy wierden voor zeer heilige menſchen gehouden. Joh. Chriſt. Wolf heeft in den jare 1712 de Hiſtorie dezer Bogomili in quarto in 't licht gegeven. *Zygabenus in dogmat. Panoplia P. II. Tit. 23. Anna Comnena de geſtis Alexii Comneni l. XV. Baron. ad. an. Chr. 1118. Prateolus. Sanderus. Kortholt Hiſt. Eccl. ſec. XII. c. 2.*

BOGUD, koning in Mauritanië, zoon van koning Bocchus, wordt ook *Bocchus* genaamt, en hielp Pompejus de party van Sulla tegen Hiërta en Domitius beſtryden. Julius Ceſar gaf hem den name van koning; waar op hy des zelfs generaal lieutenant Quintus Caſſius hulpbenden naar Spanje toezondt. Hy viel, nevens P. Sitius, in 't koninkryk van Juba, en nam de ſtadt Cirtha in. Ook ſtont hy Julius Ceſar by tegen de kinderen van Pompejus, en brak allereerſt in 't vyandelyke leger by Munda, in het 45 jaar voor de geboorte des Zaligmakers. Na den moordt van Julius Ceſar hieldt hy het met Antonius, doch wierdt te Methona van Agrippa geſlagen en onthooft. *Strabo l. XVII. p. 570. 959. Dio l. L. LI. Plutarch. Appian. Hirt. Oroſius.*

BOHEMEN, *Bohemia*, *Bojohemia*, *Czechia*, is een koninkryk, het welk, in een ruimen zin genomen, nevens des zelfs ingelyfde landſchappen, tuſſchen Duitſchlandt, Polen en Hungarië, maar eigentlyk, en in een naauwen zin, tuſſchen Ooſtenryk, Beyeren, de opper-Paltz, Voigtlandt, Meiſſen, Lauſnitz, Sileſië en Moravië gelegen is. Het wordt rondom met gebergtens en boſſchen omringt, gelyk als met een muur; voornamentlyk omtrent Beyeren en Voigtlandt is het grote Boheemſche woudt, zynde een gedeelte van de *Sylva Hercinia* der ouden, met het Reuzengebergte, naar den kant van Sileſië. Naar de grenzen van Moravië is de toegang eenigzins gemakkelyker, doch naar die van Beyeren zeer moeielyk. Midden in 't landt zyn ook gebergtens, als: de berg Zrzik by Raudnitz, de berg van St. Laurentius of Pezrin, en Strahov in, nevens den Witten berg, by de ſtadt Praag, de bergen Tabor en Oreb, Beran, Mileſſow, Geltz, de Bilinerberg, de bergen Lowos en Dieweczy, Radobeyl by Leitmeritz, Blanik, Podhora, Geſthera, enz. gelyk dan Bohemen in 't algemeen zeer hoog legt; waar van daan alle rivieren des zelfs naar buiten, gene, behalven de Eger, naar binnen loopt. En velen menen, dat het voornemen van keizer Karel den IV en van andere koningen, om den Donau derwaarts te leiden, ondoenlyk is geweeſt. De voornaamſte rivieren zyn de Elve, de Mulda, doorſnydende het koninkryk in twee omtrent gelyke delen, de Eger, de Meis, Ottawa, Luſnitz, Satzawa, enz. welke alle eindelyk in de Elve zamenlopen. Het gehele landt was nog onder Karel den IV en Wenceſlaus in maar twaalf kreitzen verdeelt, namentlyk in den Kaurzimer, of Prager, Pilſner, Leitmeritzer, Koniggrätzer, Rakonitzer, waar onder ook Beraun behoorde, Cherudimer, Prachenſer, Slaner, waar onder klein Praag begrepen was, Buntzlauer, Satzer, Czaſlauer, en Bechiner kreits. Naderhandt is de ſtadt Praag nevens haar gebiedt door het hoofdmans gericht van den Kaurzimer kreits afgezondert, en by den Podberder en Wltauer kreits gevoegt; zo dat eigentlyk maar 14 kreitzen in Bohemen zyn: want Praag maakt geen kreits uit, en de drie ingelyfde landſchappen, Eger, Elnbogen en Glatz, behoren ook niet tot die verdeeling, hoewel Elnbogen doorgaans een kreits pleeg genaamt te worden. De hoofdſtadt des koninkryks is Praag. Onder de overige ſteden zyn

zyn de voornaamſte Budweis, Buntslau, Czaſlau, Eger, Koniggratz, Glatz, enz. Het landt is zeer gezont, en heeft een zuivere lucht, vele ſchone bronnen en warme baden, onder welke het Karelsbadt en 't Toplitzer badt, en de zuurbronnen van Eger de voornaamſte zyn. Het heeft wat gebrek aan zout, hoewel het zelve eertyds te Slany en Bilin uit de aarde gegraven wierdt. In den Leitmeritzer kreits waſſchen goede wynen, maar de overige zyn de beſte niet. In 't tegendeel is de grondt zo vruchtbaar aan granen, hop, en allerlei moeskruiden, dat andere landen mede daar van onderhouden worden. Wildt, viſſchen en vogelen zyn hier in overvloedt; en de bergwerken zyn wegens de menigte van gout, zilver, tin, enz. zeer vermaart geweeſt, hoewel ze ſedert eenige honderden van jaren verwaarlooſt zyn. Men vindt 'er vele edelgeſteentens, inzonderheit diamanten, de welke den Ooſterſchen doorgaans weinig toegeven. Zommige rivieren hebben peerlen en ſtofgout, om het welke te waſſchen voor dezen meer moeite gedaan wierdt dan thans. Ook wordt in Bohemen zo veel papier en glas gemaakt, dat vele andere landen daar mede voorzien worden; en kan alzo dit ryk naar mate onder de beſten van Europa, wat de natuurlyke geſchapenheit betreft, getelt worden. De outſte inwoonderen des lands, waar van men eenige zekerheit heeft, waren de Boji. Deze quamen omtrent 600 jaren voor de geboorte des Zaligmakers, onder hun hoofdt Segoveſus, uit het Celtiſche Gallië, en gaven het landt den name van *Bojohemum*, dat is, der *Bojen heimath*, huis, landt of woning. Deze volkeren zyn omtrent de geboorte van Chriſtus door den koning der nabygelegene Marcomannen, Marobodus, overwonnen; en begaven zich ten dele naar Beyeren, wanneer de Marcomannen onder vele oorlogen met de Romeinen het landt bezaten, tot dat eindelyk de hedendaagſche Slaviſche natie, onder hunnen aanvoerder Czechus, van wien ze ook Czechiten genaamt zyn, het landt ingenomen hebben. De eigentlyke tydt is onzeker: doch het geloofwaardigſte is, dat de nederlage van Attila, in den jare 400, gelegenheit daar toe gegeven heeft. (Zie CZECHUS.) Na Czechus hebben deze volgende regenten in Bohemen geheerſcht:

Cracus de I.
Cracus de II.
Libyſſa, nevens haren gemaal.
Primiſlaus de I.
Nezamyſlus.
Mnata.
Vogenus.
Wnyſlaus.
Crzezomyſlus.
Neclan.
Hoſtivitus.

Deze alle waren den Godsdienſt der Heidenen toegedaan; en alzo men van deze tyden gene ſchryveren heeft, van welke der zelver daden opgeſchreven zyn, is alles dermaten onzeker, dat men van niemandt de jaren zyner regeering weet; en de later ſchryveren verſchillen dikwils eenige hondert jaren. Dit is zeker, of ten minſten waarſchynlyk, dat geheel Bohemen niet onder hun gebiedt geſtaan heeft, maar dat het landt onder vele vorſten is verdeelt geweeſt, hoewel der zelver namen groten deels onbekent zyn: waarom het waarſchynlyk is, dat de twaalf voornoemden of alleen omtrent Praag geregeert hebben, of de voornaamſte van velen geweeſt zyn: ook is het merkwaardig, dat dewyl men met Primiſlaus den I van den ſtam van Czechus afweek, zekere familie, voerende den name van Wrſſowecs, zynde uit de maagſchap van Czechus, zich reets in deze tyden tegen den nakomelingen van Primiſlaus heeft aangekant. Deze y-verzucht duurde zo lange, tot dat ze eindelyk in den jare 1109 geheel uit het koninkryk Bohemen verdreven is. De Chriſtelyke religie begon in Bohemen in den jare 864 door hertog Borzivojus den I, navolger der twaalf voornoemde regenten. Van wiens tyden tot op Wratiſlaus den II deze volgende hertogen geheerſcht hebben:

Borzivojus de I, eerſte Chriſtelyke hertog,	ſtierf 904.
Spitigneus de I,	906.
Wratiſlaus de I,	916.
S. Wenceſlaus de I,	938.
Boleſlaus de I,	967.
Boleſlaus de II,	999.

Boleſlaus de III, was ongelukkig in zyne regeering, wordende zo door de Duitſche keizeren, als door den koning van Polen verjaagt. Hy ſtierf in den jare 1037. Midlerwyle regeerden

Wladibojus, of *Wlademarius*; en, deze kort daarna ſtervende,
Jaromirus, die wel haaſt verdrongen wierdt door
Udalricus. Deze alle regeerden tot in den jare 1037.

Brzetiſlaus de I,	ſtierf 1055.
Spitigneus de II,	1061.
Wratiſlaus de II,	1093.

Deze Wratiſlaus de II was de eerſte, die van keizer Henrik den IV den tytel van koning van Bohemen verkreeg; hoewel die met hem wederom uitſtierf, wordende zyne navolgeren wederom hertogen genaamt, tot op Uladiſlaus den II, die voor zyn perſoon door keizer Frederik den I tot koning gemaakt wierdt. De hertogen tuſſchen deze twee koningen worden by zommigen *interreges* (tuſſchenkoningen) genaamt, zynde der zelver opvolging zo verwart en onruſtig geweeſt, dat zommigen van hen tot drie malen toe van de regeering berooft zyn. Hunne namen zyn de navolgende:

Conraad de I,	ſtierf 1093.
Brzetiſlaus de II,	1100.
Borzivojus e	1104.
Suantoplucus	1109.
Uladiſlaus de I,	1125.
Sobieſlaus	1140.

Uladiſlaus de II, koning, ſtierf 1174. Na hem regeerden wederom deze navolgende hertogen:

Sobiſlaus de II, verdreven 1178,	ſtierf 1180.
Frederik	1190.
Conraad de II,	1191.
Wenceſlaus de II, regeerde maar drie maanden, en ſtierf	1191.
Brzetiſlaus Henrik	1196.
Uladiſlaus de III	1197.

Primiſlaus de I *Ottocarus*, de laatſte hertog, en de eerſte, die de koninklyke waardigheit beſtendig met de krone verknocht heeft, ſtierf 1230. Alle zyne navolgeren hebben den koninklyken tytel gevoert. En alzo zommigen in het getal der namen maar de koningen, anderen ook de hertogen rekenen, zullen wy beide zamenvoegen:

Wenceſlaus de III. (I.) *Ottocarus*,	ſtierf 1253.
Primiſlaus de III. (II.) *Ottocarus*, gemeenlyk maar *Ottocarus* genaamt,	1278.
Wenceſlaus de IV. (II.)	1305.
Wenceſlaus de V. (III.)	1306.

Met dezen Wenceſlaus den III is de koninklyke mannelyke ſtam van Primiſlaus den I, gemaal van Libuſſa, uitgeſtorven. Des de ſtanden op een nieuw geſlacht begonnen te denken; en alzo twee zuſteren des laatſten konings overig waren, zynde de outſte, genaamt Anna, gemalin van hertog Henrik van Karinthië; maar Eliſabeth, of Eliſſa, de jongſte, nog ongetrouwt, zo bragt het wel keizer Albert de I daar henen, dat ze zynen outſten zoon, *Rudolf* van Ooſtenryk, koning maakten: doch na de doodt van dezen quam *Henrik*, gemaal van Anna, tot de krone. Deze afgezet zynde, volgde in die waardigheit *Johannes*, uit den huize Lutzelburg, zoon van keizer Henrik den VII. Deze nam de jongſte prinſeſſe Eliſſa ten huwelyk. En dus bleef de koninklyke waardigheit by des zelfs nakomelingen tot op *Sigismundus*.

Rudolph van Ooſtenryk	ſtierf 1307.
Henrik van Karinthië	1311.

Deze beiden worden by zommigen, omdat zy van de Boheemſche natie gehaat wierden, of geheel overgeſlagen, of, gelyk de voornoemde, tuſſchen Wratiſlaus den II, en Uladiſlaus den II, of Primiſlaus den II, tuſſchen-koningen genaamt.

Johannes van Lutzelburg	ſtierf 1346.
Karel (I), IV, te gelyk keizer,	1378.
Wenceſlaus de VI, (IV) te gelyk keizer,	1419.
Sigismundus, te gelyk keizer en koning van Hungarië,	1437.

Naardien met dezen Sigismund de Lutzelburgſche ſtam der Boheemſche koningen insgelyks uitſtierf, zo wierdt by de verkiezing door de Roomſche ſtanden *Albert* van Ooſtenryk, gemaal van de prinſeſſe Eliſabeth, tot opvolger benoemt, die teffens keizer en koning van Hungarië geworden is. Doch gemerkt de Huſſiten ter zelver tydt nog niet in ruſt waren, verkoren zy den Poolſchen prins *Caſimir*, hoewel deze, niettegenſtaande het ſchielyke overlyden van Albert, nooit tot het bezit gekomen is; want in het volgende tuſſchenryk boden de ſtanden *Albert*, hertog van Beyeren, het ryk aan, doch met zo vele bedingen, dat hy het affloeg. Ook wilde het keizer Frederik de III, als voogdt van Ladiſlaus, nagelaten zoon van koning Albert, niet aannemen, tot des zelfs nadeel. De ſtanden derhalven, beſtaande grotendeels uit Huſſiten, verkoren in den jare 1440 twee rysbeſtierders, *Ptaczek van Lippa*, en *Meinhard van Neuhaus*, in wiens plaatſe, door des zelfs doodt, kort daar op gevolgt, verkoren wierdt *Georg Podiebrad*. Deze twee konden echter de ruſt des lands niet herſtellen. Zy hielden in den jare 1445 een landdag, waar op beſloten wierdt, den prins *Ladiſlaus* in Polen te doen komen, om tot zyne mondige jaren aldaar opgevoed te worden, en door zyne tegenwoordigheit alle onluſten te ſtillen. Doch keizer Frederik, by wien hy opgevoed wierdt, weigerde hem te laten gaan; dies de ryksbeſtiering duurde, wordende door Georg Podiebrad alleen gehandhaaft, tot dat eindelyk de Ooſtenrykers en Bohemers in den jare 1453 den keizer binnen Neuſtadt belegerden en dwongen Ladiſlaus in 't ryk te laten komen; die aldaar gekroont wierdt. Door de vroege doodt dezes konings in den jare 1457 ontſtonden gedurende het tuſſchenryk nieuwe onluſten, en quamen op den in den jare 1458 aangeſtelden ryksdag keizer Frederik de III, des zelfs broeder Albert, en neef Sigiſmund, uit het huis van Ooſtenryk, Karel de VII, koning van Vrankryk, Caſimir, koning van Polen, Wilhelm, hertog van Saxen, Lodewyk, hertog van Beyeren, Albert, markgraaf van Brandenburg, Frederik, markgraaf van Meiſſen, en de voornoemde Georg Podiebrad in voorſlag tot de krone; welke laatſte door de Huſſiten de meeſte ſtemmen hadt. Doch deze zyne beloften, aan den

paus

paus gedaan, niet volbrengende, wierdt *Matthias*, koning van Hungarië, tegen hem gestelt. Deze trok met een leger in Hungarië, en wierdt in den jare 1458 te Olmutz door den pausselyken legaat tot koning van Bohemen gekroont; doch kon niets uitvoeren; wordende uit dien hoofde door de historieschryveren niet onder het getal der koningen gestelt. Ondertusschen was de troon na het overlyden van Georg wederom ledig; en wierden uit dien hoofde op den landdag des jaars 1471 de voornoemde koning Matthias, nevens Albert, hertog van Saxen, en Uladislaus, zoon van Casimir, koning van Polen, zynde beide schoonzonen van keizer Albert den II, en hebbende dus gemalinnen uit den huize van Karel den IV, in voorslag gebragt. Doch de laatste wierdt den anderen voorgetrokken, en liet de kroon, na een tusschentydt van 80 jaren, zynen zone na. Dus is de Boheemsche krone van de tyden van Sigismund op de navolgenden gekomen:

Albert, te gelyk keizer en koning van Hungarië, tot den jare	1439.
Tusschenryk van den jare 1439 tot	1453.
Ladislaus Postumus, te gelyk koning van Hungarië, stierf	1557.
Georg Podiebrad, van den jare 1458, tot	1471.
Uladislaus de IV, te gelyk koning van Hungarië, stierf	1516.
Lodewyk, ook koning van Hungarië,	1526.

Na het afsterven van Lodewyk was van de regerende familie wederom geen mannelyke erfgenaam voorhanden. De standen derhalven traden tot een nieuwe verkiezing, waar in de meeste stemmen op den broeder van Karel den V, genaamt *Ferdinand*, vielen, die Anna, zuster van den voornoemden Lodewyk, ten huwelyk hadt; van wiens tyden het koninkryk van Bohemen bestendig in de allerdoorluchtigste familie van Oostenryk is gebleven, zynde de koningen deze navolgende:

Ferdinand de I, van den jare 1526, tot	1564.
Maximiliaan de II,	stierf 1576.
Rudolph de II	1612.
Matthias	1619.
Ferdinand de II,	1637.

Tegen dezen laatsten verwekte een groot gedeelte des koninkryks, bestaande uit Protestanten, na het overlyden van Matthias, eenen opstandt, verkiezende *Frederik* den V, keurvorst van de Paltz. Doch deze wierdt door Ferdinand in 't volgende jaar verdreven; en alzo deze door de wapenen zich meester van 't koninkryk hadt gemaakt, zo hebben sedert de landdagen der Boheemsche standen, die anders gedurig voor de nieuwe opvolging eens konings gehouden wierden, met het recht van verkiezing een einde genomen.

Ferdinand de III 1657.
Ferdinand de IV 1654, voor zynen vader op al eer hy de eigentlyk regeering hadt aangevaard. Maar alzo hy reets als koning van Bohemen gekroont was, behoort hy 'er mede onder.

Leopold	stierf 1705.
Joseph	1711.
Karel de VI.	

Wat de rechten des koninkryks van Bohemen betreft, men kan niet loogchenen, dat het een leen des Duitschen ryks is, en des zelfs koning is de eerste der wereldlyke keurvorsten, zynde te gelyk aartsschenker, welk ampt by de verkiezing van keizer Frederik den I gezegt wordt daar by gevoegt te zyn: want volgens Ditmarus hebben by keizer Otto den III deze navolgende vier hertogen hunne aartsampten verrecht: Henrik van Beyeren was Truchses, Conraad van Zwaben was kamerheer, Hezil van de Paltz was schenker, en Bernhard van Saxen was maarschalk. Maar wanneer naderhandt onder keizer Lotharius den II Beyeren en Saxen vereenigt wierden, en daar door een der ampten open viel, wierdt het Brandenburg opgedragen. En wanneer kort daar op de hertogen van Zwaben tot de keizerlyke waardigheit quamen, bediende de hertog van Bohemen, Wladislaus de II, by de verkiezing van Frederik den I, allereerst het ampt van aartsschenker. Doch wanneer naderhandt het onder Otto den Doorluchtigen vereenigde Beyeren en de Paltz wederom verdeelt wierden, twistte Henrik, hertog van Beyeren, den koning van Bohemen zyn aartsampt, protesteerde opentlyk daar tegen, en wierdt de zake in den jare 1275 door keizer Rudolph tot zyn voordeel uitgesproken. Doch in den jare 1290 beslifte de zelve keizer de zake tot genoegen van Beyeren, bevestigende ter zelver tydt den koning van Bohemen in het ampt van aartsschenker erfelyk. Dies het onwaar is, dat de hertog van Bohemen reets onder keizer Otto den I dat ampt tot straffe bedient zou hebben, en dat uit dien hoofde een ketel in zyn wapen geplaatst zy. Voorts is aan te merken, dat wanneer eertyds de koningen van Bohemen op alle ryksdagen, als zy wilden, verschenen, hoewel ze daar toe geenszins verplicht waren, wanneer die buiten Neurenberg gehouden wierden; dat ze echter sedert de tyden van Wenceslaus gene ryksdagen hebben bygewoont, maar enkel by de verkiezing der keizeren zyn tegenwoordig geweest, zonder in de verkiezings-kapitulatie deel te hebben. Maar na dat in den jare 1708 de toelating tot alle rechten eens volkomen ryksstands, die Bohemen ooit gehad heeft, door een ryksbesluit, en de daar op gevolgde inleiding des Boheemschen gezanten in 't collegie der keurvorsten op den ryksdag geschied was, ziet men nu geen onderscheidt meer tusschen dien en tusschen andere keurvorsten. Ook wordt Bohemen tot gene der Duitsche rykskreitsen gerekent, maar nochtans heeft het by de voornoemde wedertoelating aan ryks-en kreitz-aanlagen een keurvorsten-aanslag overgenomen.

Wat de religie in Bohemen aangaat, men verzekert, dat 'er reets eenige hondert jaren na de geboorte van den Zaligmaker Christenen in dit landt gewoont hebben; want Paulinus maakt gewag van zekere Fritigel, Christen koningin der Marcomannen, in den jare 396; doch in plaatse van deze volkeren hebben de Slaven, gelyk boven gemeld is, dit landt ingenomen, die nog Heidenen waren; hoewel Runharius, of Rimharinus, bisschop van Passau, dezen in den jare 807 gezegt wordt het Euangelium gepredikt te hebben, volgens het getuigenis van Dresserus. Dat meer is, Rudolph van Fulda, die de geschiedenis van zynen tydt geboekt heeft, meldt, dat in den jare 845 Lodewyk de II, zoon van keizer Lodewyk den Vromen, veertien Boheemsche prinsen, nevens der zelver onderdanen, die het Christelyke gelove wilden omhelzen, heeft aangenomen en laten dopen. Hundius voegt 'er by, dat Bathuricus, bisschop van Regensburg, gelast is, de Bohemen in de gronden van 't Christendom te onderwyzen. Ondertusschen bleef alles Heidensch, tot dat Cyrillus en Methodius door de keizerinne Theodora van Constantinopel uitgezonden wierden om de Heidenen te bekeeren; en, nadat ze onder de Bulgaren, en andere Sarmatische en Slavische volkeren het Euangelium hadden verkondigt, en in 't midden der IX eeuw in Bohemen waren aangekomen, hebben zy daar eenige tot het Christelyke gelove overgebragt. Wanneer hier op in den jare 864 Radislaus, koning in Moravië, Borzivojus, hertog van Bohemen, tot zich nodigde, namen Cyrillus en Methodius, op aanraden van Suatopolicus, kleinzoon van koning Radislaus, de gelegenheit waar, om Borzivojus het Christen gelove te verkondigen; die zich dan, nevens dertig zyner voornaamste hovelingen, liet dopen. Dit geschiedde den 23 Juny 864. Dit in Bohemen ruchtbaar geworden zynde, riep het volk Stukmir, door den vader van Borzivojus uit het landt verdreven, weder te rug, en maakte hem tot hertog. Doch Borzivojus hieldt zich door hulpe van zynen schoonvader staande in de regering, en deedt Stukmir, anders Stillfrid genaamt, wederom naar Beyeren wyken. Doch dit goede begin van de bekeeringe der Bohemers wierdt niet weinig door Drahomira, eene Heidensche gemalinne van Uratislaus den I, die een broeder van Borzivojus was, gestremt: want zy bleven, tegen hun gegeven woordt en belofte, by hunne afgodery; en wanneer ze de voogdy over hare onmondige zonen hadt, poogde ze op allerlei wyze en door alle bedenkelyke middelen de Christenen in Bohemen wederom uit te roeijen; doch te vergeefs, aangezien haar zoon Wenceslaus de Heilige wederom herstelde, het gene zyne moeder bedorven hadt. Ook wierdt in den jare 971 te Praag een bisdom gesticht, en dus allengskens het Christendom voortgeplant en gevestigt. In de XV eeuw wierdt de lere van Wiclef door verscheide jonge luiden, die in Engelandt geweest waren, in Bohemen gebragt, en door eenige hoogleeraren op de akademien van Praag opentlyk beweert, onder welke Johan Hus en Hieronymus van Praag de voornaamste waren. Deze kregen wel haast een groten aanhang, en bragten het grootste gedeelte van Bohemen en andere landschappen tot hun gevoelen, die, wanneer deze twee voornoemde mannen te Costnitz op het Concilie verbrand waren, de wapenen opnamen, en vele jaren lang een bloedigen oorlog voerden; latende zich eindelyk groten deels na het Concilie van Basel, doordien men hen toestont het H. Avondmaal onder beide gedaanten te gebruiken, bewegen om een verdrag aan te gaan. Deze laatste wierden Calixtinen genaamt; doch die by de lere van Johan Hus bleven, en te voren Taboriten genaamt wierden, begonnen een afzonderlyke vergadering op te rechten, en lieten zich de Boheemsche Broederen noemen. Doch omdat naderhandt velen van hen, die de lere van Hus omhelst hadden, zich tot de Protestanten beleden, en in den beginne der XVII eeuw door de Roomschen hart vervolgt wierden, onaangezien keizer Rudolf de II in den jare 1609 door den zogenaamden majesteits-brief hen de vryheit van conscientie bevestigt hadde, kantte men zich opentlyk in den jare 1618 tegen de Protestantsche standen, waar uit naderhandt de Boheemsche oorlog is ontstaan; en alzo de keizer in den beginne de overhandt hadt, wierden de Protestanten genoodzaakt het landt te ruimen, dat nu alleen door Roomschen bewoont wordt. Voor den dertigjarigen oorlog hadden de standen in Bohemen een groot gezag, bestaande uit vier klassen, als de geestelykheit, die echter van de tyden der Hussiten af tot op Ferdinand den II, onderdrukt wierden; de heeren, onder welke de vryheeren begrepen wierden, gemerkt eigentlyk gene hoger waardigheit in Bohemen gevonden wordt; de ridders, of lage adel; en de steden. De hoogste ryksampten zyn van outs hier twaalf in getal geweest, die ook de stadhouderschappen genaamt wierden, namentlyk de overste, landhofmeester, maarschalk, kamerheer, landrechter, hofleenrechter, groot-prioor der Johanniter orde te Jeruzalem, opper-appelations-president van 't Praagsche slot, opperkamer-president, opperland-schryver, land-onder-kamerheer, en burggraaf van den Koniggratzer kreitz. De voornaamste geslachten uit den hogen en lagen adel in 't koninkryk van Bohemen zyn de vorsten van Lichtenstein, de graven van Althan, Bubna, Colalto, Czernin, Dona, Gallas, Guttenstein, Herberstein, Kaunitz, Kinsky, Kolowrath, Leipoldsheim, Lobkowitz, Martinitz, Nostitz, Promnitz, Slik, Sternberg, Trautmansdorf, Waldstein, Wichinsky,

ky, Wratiflaw van Mitrowitz, Wrbna, Wrtby, en andere meer; de heeren van Talmberg, Brandftein, Pernftein, Rcziczan, en andere. *Tacitus. Suetonius in Tiber. c.* 37. *Vellej. Paterc. Liv. Hift. lib.* V. *dec.* I. *Ammian. Marcellin. Dio Caffius. Orofius l.* VII. *enz. Æneas Sylvius Hift. Bhoem. Cromer. rer. Polon. Petrus Codicillus de Czechi adventu. Weleflavinus in Geneal. Duc. Bohem. Dubravii hift. Bohem. Aventini Annal. Bojor. Stranski in repub. Bohem. Welferi Bojica. Goldaft. de regni Bohem. jur. & privil. Boregks Böhmifche Hiftorie. Hagecii Bohm. Chron. Theobaldi Huffiten-krieg. Cluverii Germ. antiq. Balbini epit. Hift. rer. Bohem. & Mifc. regni Bohem. Ditmar. Chron. Paulin. in vita S. Ambrofii. Rudolphus in Annal. Franc. ad an.* 845. *Schaffnab. ad an.* 846. *Sigebertus. Hund. Metrop. Salisb. Dreffer. in Epifc. Paffav. Regenvolfci in Hift. Eccleſ. Slavon. Hift. perfecut. ecclef. Bohem.*

BOHEMISBRODA, eene ftadt in Bohemen, vier mylen van Praag, in 't Ooften gelegen, wordt tot den Kaurzimer kreitz gerekent, en was eertyds ryk en machtig, doch is in den Husfiten kryg zeer verwoeft. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 14. *Balbini Mifcell. dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetztl. Bohm. p.* 78.

BOHEEMSCHE BROEDEREN. Deze worden van velen met de Picarders, Lollaards, Adamiten en Waldenzen vermengt. Zy waren eigentlyk Huffiten, weigerende de befluiten van 't Bafelfche Synode aan te nemen. Nadat ze den flag tegen den Boheemfchen adel in den jare 1434 verloren hadden, en hun veldheer Procopius gefneuvelt was, hielden ze hunne zamenkomften of in wildernifſen en fpelonken, of in byzondere huizen, en wierden uit dien hoofde *Speluncales* en *Jamnici* genaamt. Eindelyk gaf hen de koning Georg Podiebrad het landt Lititz, op de grenzen van Silefië en Moravië gelegen, alwaar ze voornamentlyk in 't vlek Kunwaldt hunnen Godsdienft verrechtten, noemende zich onder malkander broederen en zufteren. Naderhandt voegden zich vele voorname familien uit Bohemen en Moravië by hen; wanneer ze onder koning Wladiflaus den IV wederom verfcheide kerken kregen, en zich in de naburige landen uitbreidden. Wanneer Luther opftont, zonden ze twee afgezanten aan hem, betuigende, dat ze het in 't ftuk van de lere met hem eens waren, en lieten zommige zyner fchriften in de Boheemfche tale overzetten. In den jare 1535 gaven ze hunne geloofsbelydenis aan den keizer over, die in den jare 1638 met de voorreden van Luther in 't licht quam. Dewyl ze na dezen den koning Ferdinand tot den Smalkaldifchen oorlog gene hulpe wilden toezenden, wierden in den jare 1547 hunne kerken gefloten, en de predikanten verjaagt. Dus begaven zich vele van deze broederen naar Polen, Pruiffen, Zevenbergen en Zwitferlandt, omhelzende ten dele de gevoelens der Lutherfchen, en ten dele der Gereformeerden. In den beginne der XVII eeuw wierden in Moravië nog zommige gevonden, die, volgens het verhaal van Theobaldus, zich by hunne vergadering zeldzaam gedroegen, en van den gemenen man Koterellers genaamt wierden. Zy hadden eertyds vier biffchoppen, eenen in groot-Polen, eenen in Bohemen, en twee in Moravië, zamen van een gelyk gezag; gelyk ze ook in den jare 1500 op een fynodale vergadering befloten, dat geen boven den anderen zyn zoude. Daarenboven hadden ze *Coëpifcopi* (mede-biffchoppen) of *Conſeniores* (mede-ouderlingen), die by afwezenheit der biffchoppen der zelver plaats vervulden, mede in 't Confiftorie zaten, en ten minften 35 jaren moeften bereikt hebben. Vorders waren onder hen 1) predikers, hebbende den ouderdom van dertig jaren, en een goet getuigenis der gemeente, onder welke ze verkeert hadden; 2) Diakonen, die geordent waren, en den doop en het avondmaal vermogten te bedienen, maar door hun handwerk ook iets winnen moeften, tot onderftandt zo van hen zelven, als andere kerkendienaren; 3) Acoluthen, die door de biffchoppen of ouderlingen tot den kerkendienft onderwezen wierden. De outfte onder deze moeften catechetifche oeffeningen houden, en zomwylen prediken. In de gemeente zelve waren: 1) leerlingen, of nieuwelingen, die of onder hen geboren, of van de Roomfche kerke overgekomen waren, en zich in 't ftuk van de religie onderwyzen lieten; 2) onderwezenen, die tot het H. Avondmaal wierden toegelaten, hebbende geleert rekenfchap van hun gelove te geven; 3) naar de volmaaktheit hakende, benaarftigende zich boven al de werreldt te verloochenen en tot volmaaktheit te komen; 4) gevallene boetelingen, die wegens hunnen val van de gemeenfchap uitgefloten, doch na betoonde boetvaardigheit wederom aangenomen wierden. De kerkelyke tucht wordt zeer in hen geprezen. *Laffitius de Ecclef. Difcipl. & inftit. Fratr. Bohem. Spanheim Hift. Eccl. p.* 512. *Arnold Ketter-Hiftorie l.* XV. XVI. *Hift. perfec. Fratr. Bohem. Horn. Hift. Eccl. p.* 421. *Hottinger. Hift. Ecclef. fec.* XV. *Theobaldi Huffiten-krieg P.* III. *Micrælii Hift. Ecclef. Caroli Memorab. Hift. Ecclef. T.* I. *p.* 38. *Hartknoch.*

BOHEEMSCHE GEBERGTE. Zie ZUDETISCHE GEBERGTE.

BOHIER, (ANTONIUS) kardinaal en aartsbiffchop van Bourges, was geboortig van Iffoire in Auvergne, en een zoon van Aftremonius Bohier, baron van S. Cierque, enz. en Beraulde du Prat, moeie van Antonius, kardinaal du Prat, kanfelier van Vrankryk, die daarenboven een zoon van Jacobina Bohier, en dus dubbelt met dit huis vermaagfchapt was. Hy nam in de abdy te Fecamp in Normandië de orde aan, en wierdt abt aldaar, als mede van St. Ouen in Rouaan, ook kanfelier, of, gelyk anderen willen, prefident in 't parlement van Normandië, aartsbiffchop van Bourges in den jare 1515, en eindelyk 1517, den 1 April, kardinaal priefter, met den tytel van *S. Anaftafius*, en naderhandt van *S. Sabina*, waar toe hem koning François de I, ten gevalle des kanfeliers du Prat, voorgedragen hadt: want Thomas Bohier, baron van St. Cierque, enz. was kamerheer by Lodewyk den XI, en de volgende drie koningen, intendant der financien, en ftadhouder des konings in Italië. Hy hadt by Catharina Briçonnet vier zonen, 1 Antonius, baron van S. Cierque; gouverneur van Turenne; 2 Francifcus, biffchop van S. Malo, in den jare 1533, ftierf in den jare 1566, of 1567. Deze hadt een boek van den kardinaal Cufa in de Franfche tale overgezet, genaamt: *La Conjecture des derniers jours*, in den jare 1562 door Michaël Vofcofan gedrukt. 3 Wilhelm, baillif te Contentin, enz. 4 Egidius, biffchop van Agde, in den jare 1547, en deken te Tarafcon. De andere broeder, Henrik, heer van Chapelle, was baillif te Mâçon en fenefchal van 't Lyonnois, enz. De derde broeder nam het geeftelyke gewaadt aan, om het aartsbifdom van Narbonne te erlangen, het welk hem mifte. *Gaguin. l.* XI. *Chenu hift. Arch. Litur. Frizon Gall. purp. Sammarth. Gall. Aubery hift. des Cardin. Garimbert l.* VI. *Roche-Pozay Nomencl. Cardin. Bretonneau hift. de la Maiſon de Briçonnet. du Maine Bibl. Franc.*

BOHLIUS, (SAMUEL) een Pomerfch Godgeleerde, die in 't laatfte der zeftiende eeuwe gebloeit heeft. Hy was van een byzondere naarftigheit, die, verzelt met eene fraaie kenniffe in talen en gronden van zynen Godsdienft, van tydt tot tydt de navolgende verhandelingen in druk heeft doen uitkomen:

Commentaria in orationem tertiam Efaianam.
Tractatus de Formali fignificationis eruendo.
Decalogi de divifione, de matrimonio comprivignorum.
Ethica Sacra.
Commentaria in Proverbia Salomonis.

Witte in Theol. pag. 471.

BOHM, (JAKOB) van wien de zo genaamde BOHMISTEN hunnen naam gekregen hebben, wierdt in den jare 1575 te Alt-Seidenberg, een vlek by Gorlitz in de opper-Laufnitz, van arme en geringe boeren geboren. In zyne jeugt hieldt men hem tot het boerenwerk. Tien jaren out geworden zynde zondt men hem in 't fchool, alwaar hy lezen en fchryven leerde. Daarna wierdt hy een fchoenmaker, en begaf zich in den huwelyken ftaat. In den jare 1600 gaf men voor, dat hy zeven dagen lang in eene verrukkinge van zinnen geweeft was, en daar door niet alleen een nieuwe begeerte tot Godt, maar ook eene grote verlichting gekregen hadt, welke verrukkingen hy in den jare 1610 op nieuw kreeg. Hier op fchreef hy in den jare 1612 een boek, genaamt *Aurora*; doch het was zeer duifter gefchreven. Het zelve bekent wordende, kantte Gregorius Richter, predikant te Gorlitz, zich hevig tegen hem aan. De zake wierdt zelf eindelyk voor den raadt gebragt. Deze liet het voornoemde boek, waar van ten naaften by twee derde gereed waren, wegnemen en op het ftadhuis bewaren, alwaar het tot den jare 1641 bleef, wanneer de burgermeefter D. Paul Scipio het zelve aan den keur-Saxifchen huis-maarfchalk Georg Pflug vereerde. Deze zondt het naar Amfterdam, alwaar het gedrukt wierdt. In den jare 1619 fchreef Bohm zyn boek *van de drie beginfelen*, waar by hy in de volgende jaren nog verfcheide andere fchriften voegde. In den jare 1624 reifde hy naar Drefden, wordende van zommige Godgeleerden ondervraagt, en onberifpelyk bevonden. Hy ftierf den 7 November des jaars 1624, zynde door Elias Dietrich wegens zyn gelove ondervraagt, en hem het H. Avondmaal toegedient. Hy wierdt te Gorlitz eerlyk begraven. Zyne overige fchriften zyn: *Van het driederlei leven des menfchen*; *Antwoordt op de* 40 *vragen nopens de ziele*; *Van de menfchwording des Zaligmakers, des zelfs lyden, fterven en opftanding*; *Van den boom des geloofs*; een boek *Van zes punten*; *Van de hemelfche en aardfche verborgentheit*; *van vier Complexien*; *Van de ware boetvaardigheit*; *Van de ware gelatenheit*; *Van de wedergeboorte*; *Myfterium magnum over Genefis*; *Van het Metaphyfifche leven*, en meer andere, die eerft ieder in 't byzonder wierden uitgegeven, doch naderhandt, zo in het Hoog -als Nederduitfch, zamen gedrukt zyn. Van zommigen wordt hy wegens zyn verftandt geprezen, en onder anderen van den vermaarden Henrik Morus; van zommigen is hy ten minften verontfchuldigt; anderen hebben voorgegeven, dat hy, het gene hy gefchreven heeft, uit *Theophraftus Paracelfus*, en zulke fchryveren ontleent heeft; wederom anderen hebben hem van gevaarlyke dwalingen befchuldigt, en gehele boeken tegen hem gefchreven, voornamentlyk David Gilbert, die in den jare 1643 eene waarfchouwing voor zyne fchriften in 't licht gaf; waar tegen een edelman uit Silefië, Theodorus van Tfchefch, eene verdediging fchreef; doch die van Gilbert in den jare 1644 beantwoord wierdt. Naderhandt liet Gerardus Antagnoffus, die zich tot de Roomfche kerke beleedt, beide Apologien van Theodorus van Tfchefch herdrukken, met eene Latynfche wederlegging, genaamt: *Ne futor ultra crepidam*, dat is: *Schoenmaker houd u by uw leeft*. Hier in wilde hy bewyzen, dat Jakob Bohm met de gevoelens der Manicheen en Gnoftiken befmet was. D. Tobias Wagner heeft ook ondernomen hem te wederleggen in zyn *Judicium propempticum*, doch waar in hy de *Aurora* van Jakob Bohm met het *Morgenroodt* van Paulus Felgenhauer vermengt. Dus deedt ook Erafmus Francifci, fchryvende een *Tegenftraal der Aurora* tegen Bohm, en het zelve naderhandt tegen Johannes Matthæi in zyne zogenoemde *gebrokene Spot-en Lafterpylen* verdedigende. Hier toe behoort ook *Calovii Anti-Bohmius*; *Mulleri Fanatifche Atheift*, uit de fchriften van Bohm;

waar tegen een onbekent schryver een tegenverklaring in 't licht gaf; verder Hinkelmans *Vragen nopens de leere van Jakob Bohm*; waar op mede een onbekent schryver geantwoord heeft, die veertig tegenvragen deedt; waar over Joh. Winkler een brief aan Hinkelman geschreven heeft; en meer andere. Dewyl het echter vele met Bohm hebben gehouden, is daar uit eene gezintheit van Bohmisten voortgekomen, waar onder voornamentlyk zyn de twee edelen uit Silesië, Abraham van Frankenberg, en Theodorus van Tschesch. *Frankenberg Leven van Jakob Bohm. Sagittarius Introd. ad Hist. Eccles. c.* 33. *sec.* 19. *Colberg Hermetisch-Plat. Christenth. c.* 8. *p.* 307. *& seq. Arnold Ketter-Hist. P.* II. *l.* XVII. *c.* 19.

BOHN, (JAKOB) een vermaart geneesheer, wierdt te Leipzich, alwaar zyn vader een koopman was, den 20 July 1640 geboren. In den jare 1658 liet hy zich by de Universiteit inschryven, nam den tytel van baccalauris aan, en trok weder naar Jena. In den jare 1659 keerde hy weder naar huis, en wierdt in den jare 1661 magister. In den jare 1663 wierdt hy licentiaaat, en bezocht Denemarken, Hollandt, Engelandt en Vrankryk, kerende door Zwitserlandt in den jare 1665 weder naar zyn vaderlandt, alwaar hy in den jare 1666 doctor, en 1668 professor der ontleedkunde wierdt. In den jare 1690 maakte men hem stads physicus, en lidt in 't kleine vorsten-collegie. In het volgende jaar ontfing hy eene plaats in 't grote vorsten-collegie, wordende ter zelver tydt professor in de geneeskunde, en tienman (*Decemvir*). Eindelyk wierdt hy in den jare 1700 deken van de medicynsche faculteit, en stierf den 19 December 1718. Met de dochter van D. Johan Hulseman leefde hy 50 jaren lang in huwelyk, en teelde 17 kinderen, van welke hem echter maar een zoon en eene dochter overleeft hebben. Zyne schriften zyn: *Circulus Anatomicus*; *De Officio Medici duplici, Clinici & Forensis*; *De renunciatione vulnerum*; *de aëris influxu*; *de Alcali & Acidi in sufficientia ad principia corporum naturalium*.

BOHOL, eene der Philippynsche eilanden, in den groten Ooster-Oceaan, tusschen de eilanden Mindanao en Abuyo gelegen, is niet zeer groot.

BOHUN, (HUMPHREDUS de III, van) grave van Hereford en groot-konnestabel van Engelandt, welke waardigheit een geruimen tydt door zyne voorouderen bezeten was. In den jare 1298 verwekte een zyner voorvaderen eenen opstandt tegen koning Eduard den I, die hem dwingen wilde eenen tocht tegen Vrankryk te doen, waar toe hy niet meende verplicht te zyn, dan in geval de koning in persoon mede trok. Eduard de I vondt zich genoodzaakt van zynen eisch af te staan, en het hem te vergeven, en hielp hem in den jare 1300 de vermaarde overwinning by Fawkirke tegen de Schotten behalen. Tien jaren daarna nam hy, nevens andere groten, de wapenen op tegen den volgenden koning Eduard den II, of liever tegen des zelfs gunsteling Petrus Gareston, na wiens doodt hy en zyn aanhang wederom vergiffenis van den koning erlangden. In den jare 1614 wierdt hy in het bloedige treffen by Bannokbourn door de Schotten gevangen, doch weder in vryheit gestelt. In den jare 1621 stont hy wederom op tegen den koning, en noodzaakte hem, zyne twee gunstelingen, de Spencers, uit het koninkryk te bannen. Doch het volgende jaar staken de zelve hunne hoofden wederom op; en wanneer het tusschen de party des konings en de anderen eerst by Burton aan de rivier Trent, naderhandt by Burrowbridge, in Yorkshire, tot een gevecht quam, wierdt hy niet alleen tweemaal geslagen, maar verloor ook na de laatste nederlage het leven, wordende door een zoldaat, wanneer hy het over een brugge meende te ontvluchten, van onderen doorstoken. Zyn zoon, Johan van Bohun, volgde hem zo wel in de waardigheit van grave van Hereford, als ook van groot-konnestabel. *The compleat Hist. of Engl. Vol.* I. *Heylyn. Cambden's Britannia.*

BOI, gemeenlyk *il Siracusano* genaamt, was een vermaart schaakspeler, en aan 't Spaansche hof onder Philippus den III in groot aanzien. Urbanus de VIII gaf hem aanzienlyke geschenken; doch hy hadt genen lust om zich in den geestelyken staat te begeven. Doch door de Corsaren tot slaaf gemaakt zynde, wierdt hy wegens zyne bequaamheit in 't schaakspel eenigzins zachter gehandelt, en zonder losgeldt vrygelaten, onder die voorwaarde, dat hy ze eenige maanden in dat spel onderwyzen zoude. Hy wordt ook gezegt iets aangaande dat spel geschreven te hebben. *Bayle Dict. Crit.*

BOILEAU, (EGIDIUS) zoon van Egidius, gerichtschryver in de grote parlements-kamer te Parys, was een lidt der Fransche akademie, advokaat voor 't parlement van Parys, en intendant van den koning. Hy heeft *Epictetus* uit het Grieksch in 't Fransch vertaalt, en des zelfs leven in de Fransche tale beschreven, ook twee Dissertatien tegen Menagius en Costar in 't licht gegeven. Hy stierf in den jare 1669, wanneer het vierde boek van de *Æneas* van Virgilius, en eenige andere gedichten van hem gedrukt wierden. *Sorel Bibl. Françoise. p.* 270. *Bayle Repons. aux quest. d'un Provincial T.* I. *p.* 130.

BOILEAU, (JAKOB) Doctor en Senior (outste) van de Sorbonne, als mede deken en kanunnik der H. kapelle te Parys, broeder van Nikolaas Boileau, van wien hier na, wierdt den 16 Maart des jaars 1635 te Parys geboren. Nadat hy zich eene grondige kennis van de vrye kunsten en wetenschappen in de akademie van Parys verkregen hadt, maakte hy zich beroemt in de Sorbonne, wordende in de jaren 1660 en 1661 prioor in de zelve. In den jare 1662 wierdt hy doctor gemaakt, waar op hy door den aartsbisschop van Sens tot deken van zyne hoofdkerke aangestelt wierdt. Hy raakte zyne bibliotheek quyt, wanneer een gedeelte van het huis der Sorbonne afbrandde; welk verlies hy echter met de zelve lydzaamheit droeg, welke hy te voren hadt laten blyken in de pyn aan zyn been, het welk hy brak, wanneer hy, eenige boeken in de bibliotheek van de Sorbonne zoekende, van de leêr viel. Hy verzamelde in korten tydt weder eene bibliotheek van de raarste en zeldzaamste boeken, de welke zo talryk wierdt, dat de abt Gilbert, aan welken hy de zelve by uiterste wille hadt nagelaten, den erfgenamen tien duizent ponden daar voor betaalde. Na de doodt van den aartsbisschop bleef hy deken te Sens, en wierdt naderhandt mede door het kapittel tot oppervikaris en officiaal verkoren. In den jare 1694 quam hy weder te Parys, en verkreeg van den koning de kanunnikdy van de heilige kapelle. Hy was deken der gedeputeerde, benoemt tot het onderzoek der werken van den vader le Comte aangaande den ouden Godsdienst der Chinezen. By zyn scherp vernuft bezat hy eene grote geleertheit, eene heerlyke kennis van Godgeleerde stoffen, en eene grote belezenheit zo wel in de oude kerkvaders, als in de wereldlyke schryvers. Hy heeft door zyne geleerde en fraaie schriften een groten roem verkregen, waar van hy vele onder een onbekenden en verdichten name heeft uitgeven, als: *ad Decretalem super specula*; *de Magistris, opus Marcelli Ancyrani*; *de antiquo jure Presbyterorum in regimine ecclesiastico, auctore Claudio Fontejo*; *de Majoribus Episcoporum causis, ad confutationem errorum Davidii, auctore Theologo Parisiensi*; *de Sanguine corporis Christi post resurrectionem*; *Historia confessionis auricularis*; *de adoratione Eucharistiæ, cum disquisitione de præcepto Divino Communionis sub utraque specie*; *super Decretalem, ad audientiam, de Clericis non residentibus*; *colloquium de Sphalmatis in re literaria*; *Historia Flagellantium*; *de re vestiaria hominis sacri*; *Pastorale Gregorii Magni*; *Dionysii Carthusiensis liber de vita Canonicorum*; *Observationes contra librum Gaudini de assumtione B. Virginis*; *Docimastes, sive de librorum circa res Theologicas approbatione*; *de re beneficiaria, sive anacrisis quæstionis, an homini Christiano liceat plura beneficia ecclesiastica possidere, curâ Theologi Parisiensis, Abbatis Sedichembechensis*; *Eclaircissement sur un passage de St. Augustin, cité dans le livre de la Perpetuité de la foi, par le Sieur Barnabé*; *Recueil de pièces, concernant les censures de la faculté de Paris sur la Hierarchie de l'Eglise*; *les censures sur le XVIII Tome des Annales Ecclesiastiques de Raynaldus*; *Traité du devoir des evêques, par le P. Louis de Grenade*; *Traité du corps & du sang du Seigneur, par Ratramne, ou Bertram*; *Remarques d'un Theologien sur le traité de Maimbourg de l'Etablissement de l'Eglise de Rome.* Hy was een liefhebber van schertsen; maar haalde zich daar door in de verschillen wegens de Constitutie eenige moeielykheit over den hals: want alzo hy de toegezegelde brieven (*Lettres de Cachet*), de welke aan de doctoren van de Sorbonne, die Parys moesten verlaten, gezonden wierden, der zelver adel-brieven noemde, wierdt zulks door de Jesuiten qualyk uitgelegt. Hy bleef derhalven uit eige beweging uit de vergadering der Theologische faculteit tot na de doodt van den koning, wanneer hy met grote blydschap door de zelve werder wierdt aangenomen, en ten laatsten tot deken verkoren; welke waardigheit hy echter maar eenige maanden heeft bezeten, komende kort daar na, te weten op den 1 Augustus des jaars 1716, in 't twee en tachtigste jaar van zynen ouderdom, te overlyden. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques. La vie de M. Despreaux, par des Maizeaux.*

BOILEAU, (NIKOLAAS) heer van Despreaux, een jonger broeder van Egidius Boileau, boven gemeld, was een vermaart en schrander dichter, geboren binnen Parys den 5 December 1636. Zyn vader was gewoon van hem te zeggen: *Hy is een goede knaap, en zal van niemandt quaat spreken*; hebbende aldus niet kunnen voorzien, hoe vermaart hy door zyne hekeldichten stont te worden. Hy begon zyne studien in 't collegie te Beauvais, alwaar zyn leermeester van hem voorzeide, dat hy t'eeniger tydt veel voordeel door zyne dichtkunst zoude behalen; gelyk hy zich met alle naarstigheit daar toe begaf, en reets in zyn 18 jaar een tamelyk goet vaars schreef. Zyne bloedverwanten bewogen hem zich op de rechtsgeleertheit te leggen; waar in hy het ook zo verre bragt, dat hy, nog zeer jong zynde, advokaat wierdt; welke levenswyze hy echter wel haast varen liet, als weinig lust daar toe hebbende, en in de Sorbonne de Godgeleertheit begon te behertigen. Doch ook deze verliet hy wederom; en enkel zyne genegenheit opvolgende gaf hy zich geheel en al aan de dichtkunde over. Hy viel voornamentlyk op de schimpdichten, en hadt het inzonderheit gemunt op het grote getal der slechte dichters, die in zynen tydt leefden, als mede op de lasteren, die meest in zwang gingen. Dit verwekte hem wel vele vyanden; zo nochtans, dat hy van verstandigen geprezen wierdt wegens zynen zuiveren en doordringenden styl: waarom de koning zelve in zyne schriften een zonderling genoegen schepte, betuigende zulks in 't privilegie voor de uitgave zyner werken van den jare 1674, gevende den schryver een jaarlyks pensioen, en hem, nevens RACINE, in den jare 1677 opdragende zyn leven en daden te beschryven. In den jare 1684 wierdt hy door Louvois medelidt der koninklyke akademie der inscriptien gemaakt, en in 't zelve jaar in de Fransche akademie aangenomen; het welk hy, gelyk men meent, enkel der genade des konings heeft te danken gehad; want anders bragten de wetten dezer akademie mede, dat niemandt daar in mogt aangenomen worden, die van iemandt der leden qualyk gesproken of geschreven hadt. De Jesuiten waren zyne ergste vyanden, die hy hier en daar in zyne schriften, maar voornamentlyk in zekeren brief van de liefde Gods, aantastte, zynde deze brief tegen de gevoelens der vaderen

ren, nopens de heilzame boetvaardigheit, gericht. Eindelyk schreef hy een afzonderlyk hekeldicht tegen de zelve, dat hy kort voor zyne doodt in een nieuwe uitgave zyner werken meende in te lasschen, hebbende reets een koninklyk privilegie, dien aangaande, verkregen, maar het welk, op aanraden der Jesuiten, en toedoen van P. Tellier, 's konings biechtvader, herroepen wierdt. Zynen laatsten levenstydt bragt hy aan 't hof door, zich dan eens op 't landt, dan in de stadt onthoudende, stervende den 13 Maart 1711, in het 74 jaar zyns ouderdoms. Zyne vyanden noemden hem een boosaardig man en een quaatspreker; doch zyne vrienden zeggen dat hy zeer oprecht, eerlyk en lieftallig geweest is, en een byzonder liefhebber der waarheit; gelyk hy zich zelve in zyne gedichten overvloedig uitdrukt, en niet minder in den voornoemden brief. *La vie de Boileau par des Maizeaux.*

BOINEBURG, Beymelburg, Bemelburg, is eene vermaarde familie, welker oorsprong zommigen van de tyden van Julius Cesar afleiden. Zy is ten dele in den vryheerlyken, ten dele in den graaflyken standt verheven, en ten allen tyden tot de aanzienlykste, zo geestelyke als wereldlyke, bedieningen bevordert geworden. Reets in den jare 996 heeft Hans *van Boineburg*, ridder, op het bergslot Boineburg, niet verre van Sontra in Hessen gelegen, zynen zetel gehad. In den jare 1074 was Henrik abt en vorst te Hirschfeldt. In den jare 1257 wierdt Eberhard bisschop van Worms, dien zyn broeder Frederik in den jare 1277, en 1293 Emico, wild-en Rhyngrave van Boineburg, in de zelve waardigheit opvolgden. In den jare 1380 wierdt Reinhard abt en vorst van Fulda. In de XIV eeuw verdeelde zich dit geslacht met de beide zonen van Henrik, die in den jare 1396 leefde, namentlyk Heimbrodt en Herman, in twee hoofd-linien. De laatste voerde den bynaam *van Hohenstein*, nalatende Herman, abt en vorst te Corvey, die in den jare 1504 stierf, en Ravo, landvoogdt aan de Wevre, wiens nakomelingen zich door den oorlog beroemt hebben gemaakt. De eerste, te weten Heimbrodt, noemde zich *van Boyneburg te Lengsfeldt*, wiens nakomelingen aan de hoven van Mentz, Saxen en Hessen de aanzienlykste bedieningen bekleed hebben. Hans Berthold was hofmaarschalk aan 't hof van Saxen-Eisenach, van wiens zone en kleinzone beneden. Lodewyk was geheime raadt des vorsten van Fulda, wiens outste zoon, ook Lodewyk genaamt, in den jare 1518 vorstelyke Hessische stadhouder, opziender over de voogdy van den landgrave Philip den Grootmoedigen, als mede landhofmeester was; maar de jongste, genaamt Georg, der beide rechten doctor, en Hessische geheime raadt is geweest, zynde in verscheide gezantschappen gebruikt. Reinhard *van Boineburg* te Bischhausen, ridder, was in den jare 1479 hofmeester des landgrave Herman van Hessen; van wiens outsten zone, Koert, hier na. Karel *van Boineburg*, Hessen-Kasselsche brigadier, nam in den slag by Hoogstedt in den jare 1704 Tallard, maarschalk van Vrankryk, gevangen, en wierdt naderhandt generaal majoor en opper-jagermeester. Ter zelver tydt was Georg Philip lieutenant generaal-veldmaarschalk van de Frankische kreits. In den jare 1716 was Georg Henrik opper-hofmeester des vorsten van Saxen-Gotha, en een zoon van Eitel Georg, die raadt en truhenmeester der ryksridderschap in Franken was. De linie, die zich in Zwaben nedergezet heeft, noemt zich Bemel-of Bomelburg. Van deze was in den jare 1718 in het leven Honorius, baron van Bömelburg, kapitulaar van 't sticht Kempten. *Spangenb. Adelsp. P.* I. *p.* 695. 321. *P.* II. 104. 223. *seq. Spen. Opus Herald. P. spec. p.* 394. *it. Theatr. Nobil. P.* III. *Humbar. vom R. A. Tab.* 230. *seq.*

BOINEBURG, (Johan Christiaan, vryheer van) keizerlyke en keur-Mentsche geheime raadt, als mede opper-hofmaarschalk, wierdt te Eisenach den 5 April 1622 geboren. Nadat hy te Jena, Helmstadt en Marburg gestudeert hadt, begaf hy zich in den jare 1642 naar 't hof van Eisenach, en van daar naar dat van Hessen-Braubach, zynde daar de zetel van den landgrave Johannes. Deze zondt hem in den jare 1645 naar Stokholm, van waar hy in het volgende jaar wederkeerde, en zich een tydlang in Saxen onthieldt. In den jare 1648 begaf hy zich wederom naar 't hof van Eisenach, en deedt den landgrave in des zelfs geschillen met zynen broeder, landgrave Georg den II, goede diensten. Wanneer deze nevens keur-Mentz benoemt wierdt om zekere verschillen tusschen de naburige standen by te leggen, quam hy in December des jaars 1650 te Frankfurt. Hier op wierdt hy naar Oostvrieslandt, Zweden en aan 't hof van Gotha beroepen; doch hy sloeg het eene en 't andere af. In den jare 1656 nam hy de Roomsche religie aan, en tradt in dienst des keurvorsten van Mentz, Johan Philip. Sedert dien tydt is byna niets gewichtigs in het Roomsche ryk zonder hem verrecht. Na de doodt van Ferdinand den III wierdt hy naar Munchen gezonden, om aldaar te vernemen, of de keurvorst van Beyeren genegen was tot de openstaande keizerlyke waardigheit. Hy woonde de ryksvergaderingen te Regensburg dikwils by, en wanneer hy zich dagelyks meer en meer gezag by de machtigste hoven verworven hadde, en aan het Mentzsche hof bedieningen, die 's keurvorsten broeder genegen was te bekleeden, waarnam, en boven dien den keurvorst zelve scheen te groot te worden, wierdt hy in den jare 1665 van zyne ampten afgezet, en in verzekering genomen, by gelegenheit, dat men een smadelyken brief ontfing, door hem tegen Reiffenberg geschreven, die in zyne plaatse naar Vrankryk, om hulpe tegen Erford, gezonden was. Doch alzo onder zyne overige papieren niets hatelyks gevonden wierdt, ontsloeg men hem na vyf maanden, hebbende hy alvorens moeten beloven van geen weêrwrake te zullen nemen; waar op de keurvorst zyns broeders zoon aan de dochter van Boineburg ten huwelyk gaf. Naderhandt begaf hy zich tot rust, en leefde doorgaans op zyn landgoedt, en zomwylen te Frankfurt, zyne studien waarnemende. Echter ondernam hy nog eenige gezantschappen, waar onder die naar Polen vermaart is, wanneer hy Paltsgrave Philip Willem tot koning aanprees. Hy hieldt voorts vele briefwisselingen, schreef ook eenige boeken, als vyf *de Usu errorum in Republica*, die echter niet in 't licht zyn gekomen: ook een boek nopens de verdediging van 't recht des keurvorsten van Mentz by de kroninge des keizers. By de meeste boeken zyner voortreffelyke bibliotheek heeft hy met eigene handt geleerde aanmerkingen geschreven. By Anna Christina Schuts van Holtzhausen liet hy na Philip Wilhelm, van wien hier na. *Pufendorf van Fred. Wilh.* VII. *b.* §. 37. X. *b.* §. 79. *en* 87. *van Karel Gustaaf* IV. *b.* §. 45. *Boineburgii Epistolæ ad Dietericum. Struvii Acta Litter. Fasc.* III.

BOINEBURG, (Koert) gemeenlyk *de kleine Hesse* genaamt, was een dapper krygsheldt, en een gunsteling van keizer Karel den V, door wien hy in den vryheerlyken standt verheven wierdt. De eerste blyken zyner dapperheit gaf hy in den jare 1525 in den strydt by Paviё; weshalven de bevelhebbende veldoverste Fronsberg in het volgende jaar, wanneer hy door eene ziekte aangetast wierdt, geen zwarigheit maakte hem het gehele bevel op te dragen. Hy veroverde de stadt Rome stormerhandt, belegerde paus Clemens den VIII op Engelenburg, en dwong hem tot eene voordeelige kapitulatie, uit kracht van de welke hy den keizerschen vier tonnen gouts beloofde te geven. Doch de betaling niet volgende, geriedt hy in lyf-en levensgevaar, en wierdt genoodzaakt de morrende zoldaten uit zyne eigene middelen te bevredigen. In den jare 1528 beschermde hy de stadt Napels tegen de Franschen; en wanneer deze onverrechter zake moesten aftrekken, volgde hy hen op de hielen, en maakte een groten buit. In den jare 1532 woonde hy de belegering der stadt Florence by; en liet zyne dapperheit in het zelve jaar blyken tegen de Turken. In den jare 1542 droeg hem het Roomsche ryk in den Turkschen oorlog het bevel op over 't voetvolk; waar in hy zich ongemeen wel gedroeg, en verscheide plaatsen veroverde. In den Smalkaldischen oorlog diende hy den keizer, en nam in den jare 1546 het huis van Mansfeldt in. In den jare 1557 was hy by het treffen voor S. Quintyn. Hy vestigde zyn verblyf in Zwaben, en teelde by Susanna, weduwe van Hans Diderik Schenk, vryheer van Winterstadt, eenen zoon, ook *Koert* genaamt. Deze bleef in den jare 1591 voor Troyes in Vrankryk; doch zyne nakomelingen bloeien nog in Zwaben. *Humbr. vom Rhomisch. Adl. Tab.* 231. *seq. Spangenb. Adelsp. P.* II. *p.* 236. *seq. Spen. Op. Herald. P. spec. p.* 394. *seq.*

BOINEBURG (Philip Wilhelm, grave en edele heer van) was een zoon van Joh. Christiaan, en wierdt den 21 November des jaars 1656 geboren. Nog jong zynde maakte men hem te Mentz, Trier, Spiers en St. Alban domheer. In den jare 1670 begaf hy zich naar Straasburg, en hoorde aldaar onder anderen Boeclerus en Obrecht, en reisde in den jare 1672, onder 't opzicht des heren van Leibnitz, naar Vrankryk. In den jare 1675 bezocht hy andere koninklyke en vorstelyke hoven. Keur Mentz gebruikte hem naderhandt in de gewichtigste zaken, en zondt hem aan den keizer Leopold, van wien hy in den jare 1670 tot kamerheer, en 1690 tot werkelyken ryks-hofraadt benoemt wierdt. In den jare 1694 wierdt hy als keizerlyke Envoyé naar Dresden gezonden, alwaar hy, na 't afsterven van Johan Georg den IV, met des zelfs opvolger, Frederik Augustus, eene alliantie trof. In den jare 1697 quam hy als ryks-vicekanselier in voorslag; het welk missende, verhief hem de keizer in den gravenstandt, zondt hem als gevolmachtigde en commissaris generaal naar Frankfurt, en benoemde hem ook tot zynen geheimen raadt, welke laatste bediening hy ook onder de keizeren Josephus en Karel den VI behieldt. Hier op maakte hem keur Mentz in den jare 1702 stadhouder te Erfurt, en zondt hem in den jare 1706 in de Zweedsche onlusten naar Saxen, om de belangen van 't ryk waar te nemen. Hy stierf in den jare 1717, den 23 February, te Erfurt, en wierdt aldaar begraven. Men roemt hem als een aanzienlyk, vriendelyk en staatkundig man, die zonderling de geleerden beminde, zynde niet alleen elf jaren lang rector magnificentissimus der akademie van Erfurt geweest, maar makende ook aan de zelve zyne voortreflyke vaderlyke bibliotheek, nevens tien duizent daalders, om daar van een bibliothekaris, nevens een professor in de rechten en in de historien, te onderhouden.

BOINGK, een zeker soort van geldt, 't welk de koningin Johanna van Napels outtyds liet slaan, 't welk de adelyke kronykschryver Eggerik Beninga, die in 't jaar 1562 stierf, zegt, dat in zynen tydt te Napels nog in zwang ging en bekent was. 't Verhaal van den oorspronk van dat geldt luidt aldus: " Als Kano de jonge, heer van Broekemerlandt, in Oostvrieslandt, in
„ 't jaar 1376 overlêedt, en twee zonen, Okko en Imelo, en
„ twee dochteren, Elborg en Dodo, naliet, en Imelo vier jaren
„ voor zyns vaders doodt, in 't jaar 1372, al was overleden,
„ en Okko naar Napels gereist, en in dienst van de toen-
„ maals regeerende Napelsche koninginne Johanna getreden,
„ vreesden zyne zusters dat de erffenisse by 's vaders en broe-
„ ders doodt in andere handen mogt vallen. Dies reizen zy
„ in een vreemt gewaat naar Napels, om haren broeder Okko
„ te huis te halen, die in groot aanzien by de gemelde konin-
„ ginne was, de welke Okko niet wilde ontslaan: doch Okkoos
„ zusters hielden by de koninginne aan om de ontslaginge van
„ ha-

„ haren broeder: waar op de koningin, de grote liefde van de- „ ze zusteren tot haren broeder ziende, vroeg, hoe men „ in Oostvrieslandt *eenen broeder* noemde, waar op Okkoos „ zusters zouden gezegt hebben, *Boingk*, en waarom die konin- „ gin, Okko ontslaande, ter gedachtenisse dezer zake geldt liet „ slaan, 't welk zy *Boingk* noemde, welk geldt Beninga dan in „ zyn Kronyk zegt dat in zynen tydt nog met die benamin- „ ge bekent was." Ubbo Emmius haalt deze zake ook aan, en ontkent ze niet, maar gelooft ze bezwaarlyk. Zie hem *in Hist. Rer. Frisic. lib.* XV, *pag.* 213. Doch wyl men niet bewyzen kan, en ook niet de minste schyn van bewys is, dat een *broeder* in de oude Oostvriesche tale *Boingk* heette, geeft G. Outhof hier dit oordeel over: te weten *Boingk* was een bekende adelyke familie-naam in Oostvrieslandt, of in de familie van de heeren van Godens, en Werdum, zie van HIKKO BOING *van Werdum*, en van EDO BOING *van Godens* by Emmius *lib.* XXIII, en elders: en dus gelooft hy dat dit de rechte oorspronk van de benaminge van dat geldt is, dat de koningin van Napels van Okkoos zusteren verstaande, hoe hy moest t'huis komen, wyl hy de bruidegom was, ten minsten zo zy voorgaven, de koningin daar op vroeg, hoe de bruidt heette, en Okkoos zusters daar op eene *Boing*, of *Boingk* hebben genoemt, als zynde toen een bekende adelyke familie-naam: waar op de koningin Okko ontsloeg, en, te zyner gedachtenisse geldt latende slaan, 't zelve daarom *Boingk* noemde, wyl zy grote achting en liefde voor dezen Okko hadde. *G. Outhofs verhaal van alle Watervloeden pag.* 339, 340.

BOIS, (SIMON DU) *Bosius*, of *de la Haye*, een kamerdienaar der koninginne Margaretha van Navarre, was van Limoges, en leefde in den jare 1556. Hy vorderde zeer in de talen onder Johannes Auratus, en in de rechten te Bourges onder Duarenus, doch stierf jong te Limoges, en, naar men gissing maakte, door bygebragt vergif. Hy heeft geschreven: *Animadversiones in Ciceronis Epistolas ad Atticum*, en schynt die *Simon Sylvius* te zyn, door wien *Ficini Commentarius in Convivium Platonis* in 't Fransch is vertaalt. *Sammarth. Elog. l.* III. *Vaupri-vas Bibl. Franc.*

BOIS, (WILLEM DU) een der grootste staatsbedienaren van onzen tydt, was van burgerlyke afkomst van Brieve-la-Gaillarde, eene middelmatige stadt in het neder-Limosin, daar zyn vader een chirurgyn of heelmeester was, en den 6 September des jaars 1656 geboren. Hy quam, nog jong zynde, te Parys, oeffende zich met grote naarstigheit in alle soorten van wetenschappen, en vondt, daar in braaf gevordert zynde, toegang in het doorluchtige huis van Orleans, wanneer hy de eere hadt om tot leermeester van den jongen hertog Philip, naderhandt regent van Vrankryk, benoemt te worden, door wien hy vervolgens zodanig van tydt tot tydt is voortgezet, dat hy eindelyk, tot verwondering der gehele wereldt, tot dien hogen trap van eere en aanzien is opgeklommen, gelyk men aanstonts zal verhalen. In het einde van den jare 1717 wierdt hy raadsheer van den kerkelyken staat, by zyne te rugkomst van zyne eerste reize naar Hollandt, derwaarts gezonden in hoedanigheit van zyn Majesteits ambassadeur en plenipotentiaris, om het tractaat van alliantie tusschen Vrankryk, Engelandt en Hollandt te sluiten, het welk hy deedt den 4 January 1717. Voorts gaf hem de koning eene der bedieningen van secretaris van de kamer en het kabinet van zyne majesteit, en den ingang tot den raadt der uitheemsche zaken. In den jare 1718 wierdt hy naar Engelandt gezonden in de zelve hoedanigheit van ambassadeur en plenipotentiaris, wanneer hy den 2 Augustus het tractaat tekende, te Londen gesloten tot onderhoudinge der rust in Europa. Den 24 September van den zelven jare benoemde hem de koning tot minister en secretaris van Staat, gevende hem het bestier der buitenlandsche zaken. Twee jaren daar na, namentlyk in den jare 1720, wierdt hy tot aartsbisschop van Kameryk, prins van het keizerryk en grave van Cambresis verheven. In den volgenden jare 1721 maakte hem de paus, door aanbeveelinge van den koning van Vrankryk en den hertog regent, kardinaal; en drie maanden daar na, te weten op den 15 October, vereerde hem de koning met het ampt van grootmeester en opperintendant generaal der posteryen van Vrankryk. Hy hadt zitting in den raadt der regeering in de maandt Maart 1722; en den 22 Augustus van den zelven jare verklaarde hem de koning tot eersten minister van Staat: alle welke uitstekende bedieningen en eerampten blyken zyn van de uitnemende achtinge, welke de koning, zyn meester, hem toedroeg. Hy bezat ook verscheide abdyen, als die van St. Just, van Nogent onder Coucy, van Bouguell, van Airveaux, van Cercamps, van St. Winoxbergen, van St. Bertin, en van St. Omer. Ook was hy een der veertigen van de Fransche akademie; honorair van de koninklyke akademie der wetenschappen, en van die der inscriptien. De prelaten en andere gedeputeerden der algemene geestelykheit van Vrankryk hadden hem verkoren om hun eerste president te zyn in hunne vergaderingen. Zyne doodt viel voor op den 10 Augustus des jaars 1723, nadat hy des avonds te voren van eene fistuleuze verzwering gesneden was. Zynen ouderdom hadt hy gebragt op 66 jaren, 11 maanden en 4 dagen. Zyn lyk is in de kerke van St. Honoré te Parys begraven, waar van hy kanunnik is geweest. Men heeft in de gallery van de Louvre een gedenkpenning op zyne doodt geslagen, staande aan de eene zyde zyn afbeeldsel, en aan de andere een boom, door een storm ter neder geslagen, met dit omschrift: *Visa est dum stetit minor*; dat is: *Toen hy nog stont, scheen hy kleiner te wezen. Europische Mercurius in de zes laatste maanden van het jaar* 1723.

BOISELLE, ook ENRICHEMONT, *Boscabellum*, een vlek, nevens een schoon kasteel, in 't landschap Berry, tusschen Bourges en Sancerre. Het voert den tytel van een vorstendom, en staat onder 't huis van Bethune-Sulli.

BOIS DAUPHIN, maarschalk van Vrankryk. Zie LAVAL.

BOIS de TRAHISON, of BOIS de GANELON, is een woudt tusschen Parys en Pontoise, aan den oever der Seine, dus genaamt, omdat men zegt, dat de vermaarde Ganelon in 't zelve velen, die van 't leger van Karel den Groten uitgezonden wierden, lagen gelegt heeft. Men verhaalt ook, dat er eene zekere plaats in dit woudt is, wiens hout, op 't water geworpen zynde, nederzinkt, daar het overige hout van 't woudt, gelyk doorgaans, boven dryft. *Du Chesne.*

BOIS (VAN) WALDEK, eene adelyke familie aan den Rhyn, uit welke DIEDERIK in den jare 1042 geleeft heeft. JOHANNES, bygenaamt de Ryke, in Niedenburg, was in den jare 1346 schout te Coblentz; en PAULUS was in den jare 1507 keizerlyke raadt. PHILIP stierf in den jare 1537, wiens nakomelingen, die in den begin der XVII eeuw uitgestorven zyn, *de zwarte Boisen* genaamt zyn. Van de andere linie waren in den jare 1669 JOHAN ERNST en FERDINAND in 't leven. *Humbr. vom Rhom. Adl. Tab.* 124. 125.

BOISCHOT, eene aanzienlyke familie in Brabandt, bezittende onder andere goederen aldaar het graafschap Erps, waar van zy den tytel voert. Haar stamvader wordt genaamt GERLACH *van Rovere*, ridder en heer in Starkenburg, levende in het midden der XIII eeuw. Des zelfs-naneef, WILLEM *van Starkenburg*, trouwde in den jare 1306 met MARGARETHA *van Boischot*, waar op zyne nakomelingen zich zelven een tydlang *Boischot* bygenaamt, en eindelyk dezen name geheel aangenomen hebben, hunne vaderlyke benaming varen latende. JOHANNES was op 't einde der XVI eeuw Spaansche geheime raadt en afgezant in Engelandt. Des zelfs zoon, FERDINAND, ridder van S. Jakob, eerste grave van Erps, vryheer van Saventhem, Spaansche geheime staatsraadt, kanselier van Brabandt, en opperstadhouder van 't leenhof aldaar, heeft verscheide gezantschappen in Engelandt en Vrankryk bekleed, en was gevolmachtigde op den Munsterschen vredehandel. Nadat hy meer dan 56 jaren de kroon Spanje gedient hadt, stierf hy, nalatende eenen eenigen zone, met name FRANCISCUS, die in den jare 1680 opperstadhouder by 't leenhof van Brabandt was, telende twaalf zonen, van welke zes hunnen vader overleeft hebben. *Bucell. stemm. P.* II. *L'erect. du tout les terr. du Brab.*

BOISRATIER, (WILLEM) aartsbisschop van Bourges, was uit een voorname familie dier stadt gesproten, en wierdt aldaar deken by 't hoge sticht van S. Stephanus. Daarna te Parys gekomen zynde, wierdt hy kanunnik van de H. Kapelle, en requestmeester by Karel den VI, die hem in verscheide zaken gebruikte, en tot medelidt van den groten raadt maakte. In den jare 1415 wierdt hy als afgezant naar Engelandt gezonden, en was in den jare 1417 op het Concilie te Costnits. Hy stierf in den jare 1421. *Monstrelet hist. Robert. & Sammarth. Gall. Blanchard hist. de Maitr. de Req.*

BOISSARD (JOH. JAKOB) was te Besançon in Bourgondië in den jare 1528 geboren. Omdat hy eene ongemene lust tot het onderzoek der oudheden hadt, begaf hy zich naar Italië, en bragt aldaar 6 jaren door met het aftekenen van oude gedenkstukken en opschriften. Te Rome zynde, ging hy op eenen tydt met eenige goede vrienden wandelen in den tuin van den kardinaal Carpi: maar hy maakte zich onverwacht te zoek, en verburg zich in eene afgelege plaatse van den tuin, tot dat de deuren gesloten wierden, en Boissard daar door gelegenheit kreeg om de oudheden, de welke in den zelven gevonden wierden, af te tekenen. Hy was des ochtends met dien arbeidt nog bezig, wanneer hem de kardinaal zelf aantrof, en zich zeer verwonderde, hoe dat hy een vreemt persoon in een zo vroegen tydt in zynen tuin ontmoette. Maar Boissard om de reden daar van gevraagt, en de zelve van hem verstaan hebbende, geviel hem die yver zo wel, dat hy hem niet alleen een ontbyt liet brengen, maar hem ook vergunde alles met gemak in zynen tuin af te tekenen. Wanneer hy uit Kalabrië wegens de banditen niet veilig te rug konde reizen, voer hy van Otranto naar Corfu, en van daar naar Cephalonië en Zante, en quam dus eindelyk in Morea. Van daar wilde hy naar Jerusalem reizen, en Syrië bezoeken; doch door een hete koortze te Modon overvallen zynde, moest hy zyn voornemen staken. Herstelt zynde, bezag hy de plaatsen, op de kust van Morea gelegen, en keerde dus weder te rug. In zyn vaderlandt aangeland zynde, wierdt hy hofmeester van de zonen van Claudius Antonius van Vienne, baron van Clervant, en reisde met de zelve door Vrankryk, Duitschlandt en Italië, latende te Mompelgard by zyne zuster zyne verzamelde oudheden; doch van deze heeft hy niet meer overgehouden, dan die gene, die hy naar Metz gebragt hadde, alzo de Lotharingsche troupen het graafschap Burgondië uitplunderden. Terwyl het echter bekent was, dat hy eene grote menigte van Romeinsche oudheden in 't licht meende te geven, wierden hem van alle kanten vele aftekeningen van oude gedenkstukken toegezonden; invoegen hy te Frankfurt aan den Main in zes delen en vier stukken in folio de Roomsche oudheden ter drukpersse bevorderde, waar toe Theodorus de Bry, en na hem zyne beide zonen de platen in koper gesneden hebben. Hy stierf te Metz den 30 October 1602. Zyne andere schriften zyn: *Recentioris Romæ Topographia*; *de funeribus & sepeliendi modis apud antiquos usitatis*, die beide in zyne collectie der Roomsche oudheden gevonden worden; *Bibliotheca chalcographica illustrium Virorum*; alwaar hy onder ieder beeldt en vaars gemaakt heeft, waar in zommiger leven kortelyk

telyk voorgeftelt wordt; *de Divinatione & Magicis præstigiis.* Zyne Latynfche Poëzy vindt men *Tom.* I *Delic. Gall. pag.* 548. *Hanckius de Rer. Rom. fcript. Tom.* I. *cap.* 76. *Obfervat. Hallenf. Tom.* IV. *Obferv.* I. *Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

BOISSAT, of BOISSAC, (PETRUS DE) onder-ftadvoogdt en richter te Vienne, deedt zyn vaderlandt in de binnenlandfche beroertens grote dienften. Hy was in de Griekfche tale, rechtsgeleertheit en hiftorie zeer wel ervaren, en ftierf in den jare 1616. Men heeft van hem *l'Hiftoire de l'ordre de S. Jean de Jerufalem de Malthe*; als mede eene gefchiedenis van den huize *de Medicis.* Zyn zoon, PETRUS DE BOISSAT, heer van Licien en Avernay, was een lidt der Franfche Akademie, en een der geleertfte mannen van zynen tydt. Hy ftierf in den jare 1660. Zyne gedichten van Karel Martel worden voor een heerlyk werk gehouden. *Chorier hift. de Dauph. Peliffon hift. de l'Acad.*

BOISSY, eene heerlykheit in 't landt Chablay in Savoje, ftaande onder den outften van 't adelyke huis *Veracé-Budé.* BOISSY, een vermaart kapitain en ridder der koninklyke orde, was uit dezen huize, en hadt onder de regering van François den I, nevens Montejan, het bevel over 500 paarden. Wanneer keizer Karel de V Aix hadt uitgeplundert, en befloten Marfeille aan te taften, befloten Boiffy en Montejan de vyanden aan te grypen: doch al te onvoorzichtig voortrukkende, wierden ze door de keizerfchen omringt en gevangen. *Mezeray.*

BOITZENBURG, een Mekelenburgfch ftedeke en flot in het graaffchap Zwerin, eene myle van Lauenburg aan de Elve gelegen, heeft een vermaarden tol. In den dertig-jarigen oorlog, in den jare 1644, hebben de keizerfchen het flot laten fpringen. Den 16 October 1709 wierdt deze plaats byna geheel door den brandt verteert. *Zeileri Topogr. Sax. inf. p.* 41. *Theatr. Europ. Tom.* V. *p.* 446.

BOJAAR was eertyds een tytel der hoogfte waardigheit in Mofcovië, en wierden dus genaamt die de voornaamfte bedieningen in de hoofdftadt en de hoge collegien bekleedden. Het getal der zelven beftont in zo velen als het den Czaar beliefde, doch quam zelden over de veertig. De voornaamfte en outfte huizen des ryks wierden met dezen tytel vereert, zynde onder hen de vermaartfte, *Nareskin, Galliczin, Gallowin, Tzeremetow, Tzerkaski, Repnin, Dolgorucki, Romanow, Romadanouski, Morofow, Lewow, Odoouski.* De meeften waren Knezen, of vorften. Maar federt door den thans regerenden keizer Petrus Alexiewitz de ftaat van Mofcovië geheel verandert is, heeft men ook het gebruik van deze waardigheit allengskens in onbruik zien komen; en worden nu maar eenige weinige der voornaamften, de welke dien tytel by de voorgaande regering gekregen hadden, aldus genaamt.

BOJANO, *Bovianum*, eene ftadt in Molife, zynde een graaffchap in 't koninkryk Napels, aan den oorfpronk der rivier Tiferno. Zy heeft een bifdom, ftaande onder 't aartsbifdom van Benevento.

BOJANOVE, eene ftadt in Groot-Polen, op de grenzen van Silefië, in 't Wooiwoodfchap Pofen, waar henen zich in den jare 1639, by de verandering der religie in Zweden, vele Proteftanten wendden. Voorts bloeit daar omtrent eene adelyke familie, BOJANOVA BOJANOUSKI genaamt, uit welke JAROLAUS in den jare 1664 by den hertog van Oels raadt is geweeft. *Luca Schlef. Chron.*

BOJARDO, (MATTHEUS MARIA) grave van Scandiano, was geboortig van Reggio, gelegen in Modena, uit het geflacht van Bojardo, die het landgoedt Scandiano, naby Reggio gelegen, onder den tytel van een graaffchap bezat. Hy leefde in den jare 1520, en fchreef onder anderen een gedicht van de minneryen van *Roeland* en *Angelica*, het welk dikwils herdrukt is. Zyne gemalin was Thadea, dochter van Alberik Malafpina, en Lucretia van Efte.

BOJI. Zie BEYEREN en BOHEMEN.

BOJORIX, een koning der Boji, die zich in Italië, aan deze zyde van den Po, hadden neêrgeflagen, leefde in den jare 194 voor de geboorte des Zaligmakers. Wanneer hy tegen de Romeinen was opgeftaan, beoorloogde hy hen met zo veel dapperheit, dat hy den Conful Sempronius in zyne legerplaatfe aantaftte, wanneer een langen tydt hartnekkig gevochten wierdt, tot dat eindelyk Victorius en C. Atinius de veldtekens der twede en vierde legioenen onder de vyanden wierpen, en daar door de Romeinfche zoldaten aanmoedigden het uiterfte te wagen, om te weder te erlangen. Hier op begon de ftrydt nog heviger, en te gelyk drongen de vyanden van een anderen kant in de legerplaats der Romeinen; en hoewel ze, wanneer Sempronius verfche benden tegen hen zondt, te rug weken, zo wierdt echter op drie plaatfen tot aan den middag met een gelyken moedt geftreden; tot dat ten laatften de Galliërs, hebbende omtrent elf duizent, en de Romeinen vyf duizent mannen verloren, in hunne legerplaats en naar hunne grenzen te rug weken. *Liv.* XXXIV. 46, 47.

BOJORIX, een koning der Cimbren, die in den jare 105 voor de geboorte des Zaligmakers in Italië drongen, en van Marius vier jaren daar na geflagen wierden. *Liv. Epit. lib.* LXVII. *Freinsh. in Supplem.*

BOKELMAN, (HENDRIK) kerkenleeraar in den Ham in het graaffchap Mark, was een zoon van Hendrik Bokelman, predikant in het graaffchap Diepholt, en, behalven in de Godgeleertheit, ook zeer ervaren in de Latynfche, Griekfche, Hebreeufche en Syrifche talen. Mede verftont hy zich meefterlyk op de wiskunft en poëzy, uitwyzens zyne mengeldichten, op voorvallende gelegentheden gemaakt. Hy quam den 19 May des jaars 1600 in grote aanmerkinge tot kerkenleeraar te Deventer in Overyffel, dat echter door zekere oneenigheden tusfchen de ftads overigheit en den kerkenraadt te niet geraakte. Twee wakkere zonen liet hy, ftervende, na, te weten Patroclus en Karel, van de welke op het volgende artykel gefproken wordt. *J. Revii Daventr. Illuftr. lib.* V.

BOKELMAN, (PATROCLUS) outfte zoon van Hendrik, kerkenleeraar in den Ham, fchreef zich dikwyls *Bibliander*, 't geen in de Griekfche tale 't zelfde als zyn Duitfche naam betekent. Zyne Godgeleerde ftudiën met lof volbragt hebbende, wierdt hy tot predikant te Wye, of Wyhe, een dorp van Zallandt, tusfchen de fteden Deventer en Zwol in Overyffel, verkoren; alwaar na hem, wanneer hy tot kerkenleeraar naar Wulfraat, in het hertogdom Berg gelegen, beroepen wierdt, en derwaarts vertrok, zyn jonger broeder KAREL, en naderhandt diens zone DANIEL BOKELMAN het predikampt bedient hebben. Hy was een man van een vaardigen geeft, en die, om zo te zeggen, overal en in alle foorten van geleertheit t'huis lag. De muzyk, de fchilder- en rykunft waren hem zeer gemeen, dat verwonderenswaardig is in een man, die zich de Godgeleertheit en den predikdienft toegeëigent hadt; waar by de dichtkunde gevoegt mag worden, die hy ten vollen verftont, gelyk ons zyne uitgegeve Latynfche dichtwerken betuigen, de welke ten tytel voeren: *Paraphrafis poëtica Pfalmi Davidis* CI, *ad ill. Marchionem Georg. Wilhelm. Elector. Brandenb. Hæredem. Threnodia in præmaturum obitum Ernefti, Marchionis Brandenb. & S. Joh. Ord. in Marchia Saxonia, Vandalia, &c. Duffeld.* 1614. *Triumphus Groninganus. Franek.* 1614. Hier benevens vindt men ook van hem een *uitlegging over het* XV *vers van het derde hoofdftuk van het boek Genefis* (*der fcheppinge*), in de Hoogduitfche tale gefchreven, en te Duffeldorp by Bernard Bufius gedrukt in den jare 1616. De geleerde Revius getuigt mede in zyn *Daventria illuftrata*, dat onder hem nog een goet getal ongedrukte dichtwerkjes van Bokelman beruften, waar onder uitftaken zyn *Papomachia ad Sibrandum Lubbertum* en eene *Elegia ad Janum Douzam*, die de heer van Noordwyk gunftig beantwoord heeft.

BOKKENBERG, (PIETER KORNELISSEN) te Gouda in Hollandt op kersdag van den jare 1548 ter werreldt gekomen uit een zeer treffelyk geflacht zo van vaders als moeders zyde, zynde zyn vader, Kornelis Dirks Pietersz, en zyne moeder Alyd, Floris Minne dochter, beiden voortgefproten, volgens den open ftads getuigbrief van het jaar 1584, van zeer treffelyke en eerlyke geflachten, gebruikende van oude tyden in hunne wapenen en zegels, te weten gemelde Kornelis Dirks, fchepen en raadt aldaar, een bok op een berg, en naderhandt tegen een dorren en krommen ftruik, en Alyd Minne, wiens vader, Floris, mede raadt en fchepen aldaar geweeft was, een Beer. De Godsdienft te dezer ftede zo wel als de regeeringe verandert wordende, vertrokken Bokkenbergs ouders in 't jaar 1575 naar Utrecht, en in 't volgende naar Schoonhoven, hebbende dezen hunnen zoon al vele jaren te voren te Loven ter fchole beftelt, daar hy vervolgens in het kollegie van de Valk de philofophie hoorde, en Paulus Leopardus, zyn lettermeefter, en Auguftinus Hunnæus, hoogleeraar der Godgeleerde fchole, zyn onderrechter in de Godgeleertheit was, vorderende hy zodanig onder den laatften, dat hy den 23 October van den jare 1573 den eerften, en den 2 December des jaars 1574 den tweden trap der Godgeleertheit beklom, en Baccalaureus formatus wierdt. Op zyn eige inkomften dus priefter gewyd hielp hy eenigen tydt den predikdienft waarnemen te Loo, een ftedeke van Noord-Vlaanderen, trok daar op naar Keulen, en na twee maanden vertoevens over 's Hertogenbofch en Nimwegen naar zyne ouders te Utrecht, doch alstoen op hun vertrek naar Schoonhoven ftaande, daar zyn vader binnen korte dagen overleedt, en waar van daan zyne moeder in 't jaar 1576 weder naar Gouda keerde. In 't zelve jaar kreeg hy eene priefterprebende te Tielt; in 't volgende wierdt hy paftoor van St. Nikolaas te Kaffel in Vlaanderen, ging den 3 September daar aan met Hendrik Peltanus te voet op reize naar Rome, doch veranderde, te Ulm gekomen, van opzet en ging naar Wenen, voorts naar Erlau in Hungarië, en van daar naar Brun in Moravië; alwaar hy zich onder de vaders Jefuiten wilde laten infchryven, doch van hen, onder voorwendfel van onpaffelykheit, ontflagen, en in Maart van 't jaar 1580 uitgezonden wierdt, met eene zeer fraaie getuigeniffe van den Rector der Sociëteit, Alexander Hotterus, wegens zyn goet gedrag. Dus nam hy zynen weg over Wenen naar Praag in Bohemen, daar hy tot den 17 Junius verbleef, en zich toen naar Munchen begaf tot den vorft Willem, wiens huispriefter hy tot den jare 1582 was. Den 17 Maart van dat jaar ging hy met voorfchryving van den Beyervorft aan den kardinaal Karel Borromeus, die naderhandt onder de heiligen geftelt is, naar Milanen, van waar hy na weinige weken verblyfs naar Munchen keerde, daar hy den 18 October in een wydlopig gefchrift, by wyze van eenen brief, zyne reisgevallen te Milanen, den lof van den gemelden kardinaal, en de reden van zyne wederkomft verhaalt. Hier naar de hem gegeve hope niet geholpen wordende, zo vertrok hy den 8 November 1582 naar zyn vaderlandt: doch Augsburg aandoende, bekomt hy aldaar een leermeefters plaats in der Bernardyter abdye Keizersheim in Zwaben, een myl van de ftadt Donauweert gelegen; maar hier zynen zin en toegezegde voordeelen niet bekomende, nam hy den 4 February des jaars 1583 de reize aan naar Gouda, en quam daar den 19 Maart aan, vindende zyne moeder, zufters en broeder in tamelyken welftandt. Bokkenberg kreeg hier zo dra geen kenniffe van den aanwas der Leidfche hogefchole, of hy begaf zich derwaarts, hoorde den beroemden Lipfius, begon hier aan zyne *Catalogus*

Comitum Hollandiæ (naamlyſt der Hollandſche graven) te werken, en vertaalde *het gebedt van Azarias*, Dan. III, in 't Nederduitſch, om by een Pſalmboek van zynen oom, Arent Dirkz. Bokkenberg, zynde ſedert den jare 1566 kommandeur der Duitſche orde, en te gelyk paſtoor van St. Pieters hoofdkerke te Leiden geweeſt, gevoegt te worden. Hier door echter geen uitſlag naar zynen zin erlangende, trekt hy in 't jaar 1585 in ſtilte naar Varik in Gelderlandt by René van der Burg, heere van Varik, wierdt aldaar paſtoor, maar door de anders-gezinden te Tiel aangehouden, en weder ontſlagen: doch andermaal gedreigt, keert hy in 't midden des jaars 1585 by zyne moeder te Gouda, en begint aldaar zyne *Chronologia ab orde condito, volumina duo* (Tydboeken van 's werelds ſcheppinge af tot zynen tydt toe), de welke nog ongedrukt beruſten te Gouda by den oplettenden heere Ignatius Walvis, aan wiens vlyt en welbeſnede penne Nederlandt de beſchryvinge der ſtadt Gouda verſchuldigt is. Ter zelver plaatſe heeft hy ook eene, nog ongedrukte, *verklaring over den een en dertigſten Pſalm* opgeſtelt. Sedert veel in den Hage komende ten huize van Johannes van Teilingen, kreeg hy aldaar kenniſſe aan twee Gereformeerde kerkenleeraars uit de ſtadt Woerden, Joannes Ligarius en Zeger Koningsberg, en door hen aan der zelver leere, die hem zo wel beviel, dat hy in 't jaar 1588 tot den Gereformeerden Godsdienſt overging, en zich in den echt begaf met de dochter van Joannes Wykerſloot, Rector der Latynſche ſchole te Woerden. Dus in goeden ſtaat geraakt trok hy tot Leiden metter woninge, en vervolgde met braven yver zyne verſcheide vaderlandſche geſchichtboeken, en deedt ze onder zyn opzicht aldaar drukken, als hier na by de tytels uitgedrukt zal worden. Zyne *Annales Hollandiæ* of Hollandſche Jaarboeken bragt hy alhier op 't getouw, dat den heere van Noordwyk, Janus Douſa, den ouden, geweldig verdroot, alzo hy het eigen werk onderhanden, en reets zeer verre gevordert hadt, dies hy zelfs, en zyn zoon daar zulke vaart mede maakte, dat het al voor het jaar 1597 voltooit raakte, waar uit vervolgens een geweldige penneſtrydt tuſſchen beide deze Hiſtorieſchryvers ontſtont, en de boekwinkels met Latynſche en Nederduitſche punt-en hekel-dichten vervult wierden, dat tot het jaar 1602 nog al aanhiel, en toen door de tuſſchenkomſte van eenige aanzienelyke mannen geſtuit wierdt, twee jaren waar na zyn geleerde tegenſchryver ſtierf, doch niet het geſchil, nadien verſcheide, niet min vinnige, ſchimpſchriften tot in het jaar 1610 toe alomme tegen Bokkenberg verſpreid wierden. Hollandt en Zeelandt begiftigden hem voor en in 't jaar 1591 met eene jaarlykſche wedde, en de beide Staten droegen hem den eertytel van 's lands Hiſtorieſchryver op: dies werkte hy onophoudelyk aan het verzamelen en ſchikken zyner *Annales Hollandiæ, Zelandiæ, &c.* en boodt eerlange drie ſtukken daar van den Staten van Hollandt aan, die hem 200 pondgroot daar voor ſchonken, en zyne jaarlykſche wedde van hondert ponden met noch 200 guldens vergrootten. Jammer is het, dat hy buiten vermogen geweeſt is om zyne Jaarboeken, in vyf grote folianten begrepen, te hebben kunnen uitgeven, daar die zyne geliefſte, grootſte en meeſt doorploegde boeken zyn, dat hem ook tot een overgroot hertzeer ſtrekte in zynen ouderdom, die op ruim 68 jaren beperkt is geworden, nadien hy den 17 January des jaars 1617 zyn leven eindigde, eenen zoon, die zonder nazaten geſtorven is, nalatende. Zyn lyk wierdt te Leiden in de St. Pieterskerk ter aarde beſtelt, onder 't navolgende grafſchrift, op eene kopere plaat geſneden:

DEO. OPTIMO MAX. S.

Quid Fati invidiam queror,
Aut multis moror hoſpitem?
Nomen nobile ſi loquar
Paucis omnia dixero.
BOKKENBERGIUS HIC JACET.
PETRO BOKKENBERGIO,
HISTORIOGRAPHO
HOLLANDIÆ ZELANDIÆQUE, ETC.
PIÆ CONJUGIS OFFICIOSUS
IN MARITUM DOLOR
MONUM. POS.
NATUS GOUDÆ AO. CIↃIↃXLVIII.
DENATUS LEYDÆ AO. CIↃIↃCXVII.
JANUARII DIE XVII.
EGRESSUS ANNUM VITÆ LXVIII.
NE VITA SIT TRAGOEDIA.

Zyne in druk uitgegeve boeken voeren ten opſchrift:

Pontifices Ultrajectenſes & Antiſtites Egmondani.
Hiſtoria & Genealogia Brederodiorum. Lugd. Bat. 1587.
Priſci Bataviæ & Friſiæ Reges. ibid. 1589.
Hiſtoria & Genealogia Egmundanorum. ibid.
Veterum Friſiorum diſciplina militaris. ibid.

Men vindt hem reets in dit Woorden-boek geplaatſt op den naam van BOCKENBERG: doch het tegenwoordige omſtandiger artykel ſedert door een voornaam liefhebber opgemaakt zynde, heeft men niet kunnen nalaten, het zelve hier mede een plaats te geven. *J. Orlers beſchryv. van Leiden. Boxhorn. Theatr. Holland. F. Zweert. Athen. Belg. Val. Andr. Biblioth. Belg.*

BOL, (FERDINAND) geboren te Dordrecht, opgevoed te Amſterdam, en om de ſchilderkunſt te leeren beſtelt by Rembrant van Ryn. De natuur en fortuin waren hem beide gunſtig, zo dat hy veel gelds won, ten dienſt zyns ouderdoms, die al hoog geklommen was. Zyn ſterfdag geviel in den jare 1681.

Nevens vele afbeeldingen, door hem gemaakt, ziet men een menigte van andere brave ſtukken in de Godshuizen en elders, die zynen roem duurzaam maken. Het Amſterdamſche raadhuis draagt 'er ook kennis van. Men ziet een ſtuk in de Raadkamer, boven den ſchoorſteen, waar in verbeeld wordt de verkiezing der outſten in Iſraël, om neffens Jetro, Moſes ſchoonvader, het volk te richten. In der ſchepenen kamer hangt een ſtuk, verbeeldende Mozes, zo als hy de wet in ſtene tafelen op Sinaï ontfangen afbrengt, en den volke voorhoudt. In 't vertrek der burgermeeſteren wordt Fabricius afgebeeld in de tent van Pyrrhus: daar deze vrome Romein nog te bekoren is door gout, noch te verſchrikken door het gebrieſch der olifanten. Zyn kunſt is door Jooſt van den Vondel meer dan eens vereert. *Houbrak. Schild.* I *deel.*

BOLADEN. Dezen naam ontmoetten wy by Iſidorus, zeggende: *Φοίνικες καὶ Σύριοὶ τὸν κρόνον Ἢλ, καὶ Βῆλ, καὶ Βολάθην ἐπονομάζουσι, de Pheniciërs en de Syriërs noemen Saturnus El, en Bel en Boladen.* Dat Saturnus en *Bel* benamingen van de zonne, den hoogſten Godt der Ooſterſche volkeren, was, hebben de geleerden klaar aangewezen. Zie *Giſb. Cuperi Harpocrat pag.* 102, 104, en G. Outhof in zyne *Uitlegginge over 't boek van Ruth pag.* 169, 173; en gelyk Servius zegt, dat de Afrikaners de zonne in de Puniſche of Afrikaanſche tale noemen *Baldeus*, zo dunkt den geleerden Cuper, dat *Boladen* met *Baldeus* overeenkomſtig is, *in Harpocrat. pag.* 104. Doch de vraag is, of *Boladen* niet miſſchien het zelve is met *Bel-Adad*: want dat *Bel* de zonne is, is nu al gezegt; en van *Adad* zegt Macrobius, van de Aſſyriërs ſprekende, aldus, *lib.* I, *cap.* 23: *Dien Godt, dien zy voor den opperſten en grootſten dienen, hebben zy den name van Adad gegeven. De betekeniſſe van dien name zegt* Een. *By dezen voegen zy de Godinne Adargites, en aan deze beide ſchryven zy de macht van alle dingen toe, verſtaande daar door de zonne en de aarde.* Of zoude 't woordt Βολάθην, *Boladen*, ook uit Βῆλ, *Bel*, en Ἄιδην, *Aiden*, zyn zamengezet; want zo zegt Macrobius *lib.* I, *cap.* 18, dat Apollo Klarius den opperſten Godt zo noemde, die in de lente *Jupiter*, zomers de *zonne*, 's herfts *Jao*, en 's winters *Aden* genoemt wierdt, welk woordt *Aden* le Moyne niet onwaarſchynlyk van 't Hebreeuſche אדוני *Adonai*, *Here*, haalt, zodat *Bel-Aden* ons dan de zonne als eenen Heere vertoont, gelyk de zonne zo de *Heere des hemels* by de Ooſterſchen was.

BOLAKI, zoon van Coſrou, outſte zoon van Gehan-Guir, Mogol in de Indiën, wierdt van dezen zynen grootvader in den jare 1627 na hem tot opvolger benoemt. Dewyl hy nog jong was, zo wierdt hy den Aſoufkan, opperveldheer en eerſten ſtaatsminiſter, toevertrouwt. Doch deze hebbende zyne dochter den tweden zoon van Gehan-Guir, genaamt Kourom, en naderhandt Scha-Gehan, ten huwelyk gegeven, zo zocht hy dezen zynen ſchoonzoon het ryk in de handen te ſpelen. Om daar in voorſpoedig te zyn, bewoog hy den jongen Bolaki te geloven, dat Scha-Gehan was geſtorven, en begeert hadt, by zynen vader te mogen begraven worden; dat voorts het lyk naar Agra ſtont gebragt te worden, alwaar hy het een of twee mylen zoude van daar ontmoeten. Scha-Gehan begaf zich midlerwyle heimelyk naar Agra, en wanneer hy niet verre van het leger was, leide hy zich in een doodkiſt, die in een tente gedragen wierdt, wanneer de voornaamſte veldheeren, die nevens Aſoufkan zamengeſpannen hadden, zich derwaarts begaven, als wilden zy den overleden de laatſte eere bewyzen. Bolaki quam ook van zyne zyde het lyk te gemoet. Doch Aſoufkan, menende het tydt te zyn, liet de kiſt openen, en Scha-Gehan vertoonde zich voor 't gehele leger, en wierdt met een algemeen gejuich van 't zelve als koning van Indië uitgeroepen. Bolaki, die onderweegs deze tyding hoorde, nam in de uiterſte ontſteltenis de vlucht; en alzo Scha-Gehan hem niet achterhalen wilde, dwaalde hy langen tydt in Indië om. Maar zulk een leven verdrietig wordende, begaf hy zich naar Perſië, en wierdt aldaar van Scha-Sefi naar zynen ſtaat onderhouden. Zie SCHA-GEHAN. *Tavernier.*

BOLANDEN, een ſlot met een ampt in 't hertogdom Limburg, op de grenzen van Gulik. Hier van heeft zich voor dezen een vryheerlyk geſlacht genaamt, uit het welke FREDERIK in den jare 1272 het bisdom Spiers erlangde. *Humbr. vom Rhöm. Adel. Tab.* 243. *Tromſd.*

BOLANI, eene adelyke familie te Venetië, en wel eene der outſten, die echter nu ter tydt zeer laag gedaalt is. MARCUS BOLANI was in den jare 1513 procurator van St. Marcus, en DOMINICUS BOLANI woonde als biſſchop van Brescia het Concilie van Trente by. *Amelot de la Houſſ. hiſt. du Gouvern. de Veniſe p.* 537.

BOLENA, *Bolina*, of *Bolana*, eene ſtadt in Achaje, in Morea, nevens een biſdom, behorende onder Patraſſo. Zy was aan de rivier Glaubus, niet verre van Patraſſo, gelegen. Pauſanias en Stephanus maken 'er gewag van.

BOLENE, een ſtedeke in Provence, in 't graafſchap Venaiſſin, is gelegen op 't hangen van een heuvel, aan wiens voet het kleine riviertje Letz voorby loopt. Het was eertyds ſterker dan thans, en men ziet de overblyfſelen van 't kaſteel nog. Het heeft in de burgerlyke oorlogen in de XVI eeuw veel geleden.

BOLENBURG, een kleine ſtadt in 't hertogdom Mekelenburg, tuſſchen Lubek en Wismar, aan den boezem der Ooſtzee gelegen, genaamt het Bolenburgerwik.

REGENTEN IN BOHEMEN.

BOLESLAUS de I, bygenaamt *Sævus*, of de *Grimmige*, hertog in Bohemen, zoon van Wratiſlaus, en broeder van Wenceſlaus den bei-

heiligen, die allereerst den koninklyken tytel van Bohemen gevoert heeft, vermoordde, op aanraden zyner Heidensche moeder Drahomira, dezen zynen broeder te Buntzlau in den jare 938, weshalven hem keizer Ottho de I ook, doordien hy, op den ryksdag ontboden zynde, weigerde te komen, beoorloogde. Boleslaus versterkte de stadt Boleslavia, of Out-Buntzlau, sloeg het leger van Otto, en voerde den oorlog veertien jaren lang: doch eindelyk in Buntzlau belegert zynde, nadat de stadt scheen door storm te zullen ingenomen worden, gaf hy zich over, en wierdt verschoont, onder beding, dat hy, gelyk andere vasallen, den Duitschen keizeren onderdanig zyn zoude. Doch de koninklyke waardigheit, die zyn broeder van hem verkregen hadt, wierdt hem niet toegestaan. Hier by wordt van zommigen verhaalt dat hy in de keizerlyke keuken een ketel heeft moeten houden, 't welk gezegt wordt het teken van het Truchses-ampt te zyn; en Balbinus verhaalt, dat men vele afbeeldingen van hem en zyne kinderen gezien heeft, waar op die ketel ook gezien wierdt; waar uit eindelyk op keizerlyke order, en met toestemming der keurvorsten, of wel uit onkunde der schilders, een wereldkloot, als een teken van 't aartstruchses-ampt, gemaakt is. Hy verzelde ook den keizer naar Regensburg, sloeg de Moraviërs en Hunnen, die in den jare 953 in Bohemen gevallen waren, en hielp in den jare 955 de Hunnen aan de Lech verslaan. Hy voerde ook, na dat hy door Otto overwonnen was, een beter leven; en poogde te Buntzlau een bisdom op te rechten. Hy stierf in den jare 967, in het 58 jaar zyns ouderdoms, en het 37 zyner regeering. By Bozena van Stochow hadt hy, nevens Boleslaus den II, die zyn opvolger was, nog andere kinderen geteelt, onder welke zonderling vermaart is Dambrowka, gemalin van Miecesiaus, koning van Polen; door welke dat landt tot het Christelyke gelove gebragt is. *Dubravius l.* IV. V. *enz. Wittikindus l.* II, III. *Annal. Ditmarus l.* II. *Cosmas in hist. Boh. Pessina Prodromus Moravogr. Æneas Sylvius. Pulkana hist. Bohem. Hagecius p.* 115. *Goldast. l.* II. *de Jurib. Boh. c.* 3. *n.* 16. & *l.* III. *c.* 8. & 14. *Gewold. de Septemvir. c.* 7. & 10. *Balbinus in Epit. l.* II. *c.* 1. *tot* 8.

BOLESLAUS de II, bygenaamt de Vrome, of de Goede, was een zoon en opvolger van Boleslaus den I. Deze poogde het Heidendom, dat door 't gehele landt nog verspreid was, geheel uit te roeijen, en bereikte ook na verscheide bloedige veldslagen zyn oogmerk; waar op hy ter plaatse zyner laatste overwinning de stadt Nieuw-Buntzlau bouwde. Ook stichtte hy in den jare 971 het bisdom Praag, nevens verscheide kerken door het gehele landt. Met de Polen oorlogende, was hy gelukkig, en nam Cracau in. In het tegendeel geraakte hy in verschil met keizer Otto den II, wiens vyandt en rebel, hertog Henrik van Beyeren, hy beschermde. Doch de keizer sloeg hem by Pilsen, en dwong hem zich wederom te onderwerpen: hoewel de Boheemsche schryveren melden, dat Boleslaus de overhandt heeft gehad, en de stadt Meissen ingenomen. Hy stierf in den jare 999, nalatende Boleslaus den III, zynen zone, als opvolger. *Hagec. p.* 133. *Stransky c.* 3. *p.* 348. *Balbin. epit. l.* II. *c.* 9. 10. 11. *Miscell. l.* IV. & *l.* VII. *seq. c.* 16.

BOLESLAUS de III volgde op zynen vader Boleslaus den II in de regeering, maar niet in deugden; want hy verloor door zyne nalatigheit 't gene zyn vader in Meissen en Polen verovert hadt. Zynen broederen Jaromirus en Udalricus dede hy veel leedt, liet den eersten ontmannen, en verjoeg den anderen, byna dodelyk gewond zynde, uit het landt. Doch deze quaataardigheit wierdt hem betaalt gezet: want keizer Henrik de II maakte Wladibojus, of Wladimarius, hertog; en hoewel Boleslaus met den koning van Polen een verbondt maakte, ontstont echter tusschen hem en dezen verschil; die hem te Cracau de oogen liet uitsteken; wanneer de Polen geheel Bohemen overstroomden. Doch keizer Henrik quam den Bohemers te hulp, maakte Jaromirus, broeder van Boleslaus, tot hertog, en verloste het landt. Boleslaus leefde nog eenige jaren, doch zonder regeering, behalven dat hy de stadt Meissen bezat. *Dubrav. Hist. Boh. l.* IV. *Weleslav. in Geneal. Boh. Æneas Sylv. Cosmas. Hagecius. Michov. hist. Polon. l.* II. *c.* 5. *Cromer. hist. Pol. l.* III. *Fabricius in Origin. Sax. l.* II. III. *Goldast. l.* II. *c.* 4. *n.* 12. *enz. Balbinus in Epit. l.* II. & *in Miscell. l.* VII. §. 1. *c.* 17.

KONINGEN VAN POLEN.

BOLESLAUS de I, *Chrobri*, was een zoon van Mieceslaus, of Mieczlai, geteelt by Dambrowka, dochter van hertog Boleslaus den I van Bohemen. Zyn vader, hebbende het Christelyke gelove aangenomen, begeerde den tytel van koning van den paus; doch deze sloeg het af. Zyn zoon Boleslaus vervolgens in den jare 999 tot de regeering komende, gebeurde het dat keizer Otto de III naar Polen trok, om het lyk van St. Adalbert, door Boleslaus uit Pruissen gebragt, te bezoeken. Hy wierdt door Boleslaus te Posen en Gnesen wel ontfangen; en dit bewoog hem, den zelven in den jare 1001 tot koning te verklaren, volgens het eenparige getuigenis niet alleen van alle Poolsche schryvers na Duglossus, maar ook van Dubravius, Krantzius, enz. Hoewel Vincentius Kadlubko, de outste schryver der Poolsche geschiedenissen, en zyn Commentator, die mede voor Duglossus geleeft heeft, daar van niets melden, dat Boleslaus door den keizer tot koning verklaart zy, maar noemen reets den voorgaanden vorst eenen koning, zeggende, dat de keizer zyne eigene krone van zyn hooft nemende, die met veel eerbiedigheit Boleslaus heeft opgezet. Ja ook Ditmarus, hoewel hy des keizers tocht naar Polen beschryft, schryft niet, dat hy Boleslaus de koninklyke waardigheit gegeven heeft, ook niet, dat zich deze de zelve tegen 's keizers zin heeft aangematigt; gelyk Wippo en Godefridus van Viterbo melden. Waarschynlykst is, dat keizer Otto uit beleeftheit Boleslaus koning genoemt heeft, gelyk by den Westerschen de gewoonte was. Echter is het zeker, dat Boleslaus dezen tytel gevoert heeft. Voorts was hy een goet zoldaat, zynde daarom *Chrobri* bygenaamt. Boleslaus de III, die met een leger een inval in Polen deedt, trok hy gewapenderhandt in Bohemen te gemoet, en liet hem de oogen uitsteken, nadat hy Praag verovert hadde. Jaroslaus, den voornaamsten hertog van Ruslandt, die met grote macht tegen hem in aantocht was, doodde hy in een treffen, veroverde Kiow, de hoofdstadt van Ruslandt, voerde grote schatten weg, en maakte alle Russische prinsen cynsbaar. In den jare 1012 beoorloogde hy de Saxen. In het volgende jaar bragt hy Pomeren, Cassuben, en de aan deze zyde der Oostzee gelegene provincien in Slavonië, nevens Silesië en de Lausnitz, onder zyne gehoorzaamheit. Daar op begaf hy zich naar Pruissen, alwaar zich de voornaamste heeren onderwierpen, belovende eene jaarlyksche schatting. Zyn laatste tocht was wederom tegen Ruslandt: want dewyl Jaroslaus heimelyk in Polen meende te vallen, trok Boleslaus in Ruslandt, en sloeg zyne vyanden by de rivier Bug; drong door tot aan den Nieper, en veroverde verscheide kasteelen. Dus strekte zich zyn gebiedt uit van den Nieper tot aan de Elve en den Belt. Ter gedachtenis zyner overwinningen wordt hy gezegt op de grenzen van Saxen, in de rivier Szulawa, gelyk ze Michovius noemt, tegen de Russen in den Nieper, en by Pruissen in de rivier Ossa yzere kolommen opgerecht te hebben. Hy stierf den 3 April des jaars 1025, of, naar het getuigenis van Michovius, in den jare 1014, het 58 jaar zyns ouderdoms, hebbende 25 jaren geregeert. Zyn opvolger was Miesko of Mieczlaus de II. *Kadlubko l.* II. *Chron. Epist.* 11. & *Comment. Ditmar. l.* IV. & V. *Hist. Wippo ad an.* 1024. *Gothofrid. Viterbiensis ad an.* 1020. P. II. *Chron. Dugloss. Hist. Pol. Matthias à Michovia Chron. Polon. l.* II. *c.* 4. *seq. Guagnini Chron. Polon. Cromerus in Chron. Dubravius l.* VI. *Krantzius l.* II. *Vandal. c.* 36. *Curai Annal. Siles. Balbini Epit. Hartknoch. de Polon. reb. l.* I. *Hankius de Siles. reb.*

BOLESLAUS de II, bygenaamt de Koene en de Grouwzame, geboren in den jare 1043, was de outste zoon van koning Casimir den I, en wierdt na des zelfs doodt in den jare 1058 op den ryksdag te Gnesen tot koning verkoren. Hy beoorloogde de Bohemen en Russen gelukkig, behaalde tegen Andreas in Hungarië ook de overwinning, die Bela van den troon gestoten hadt, dien hy herstelde. Zo deedt hy ook Iceslaus, prins van Kiow, zynen neve, hebbende zyne oproerige onderdanen gestraft. Doch de wellustige winterlegering in Ruslandt veranderde zyn dapper gemoet dermaten, dat hy zich te Kiow tot de vuilste lasteren, en onder anderen aan de Sodomitische zonde overgaf; weshalven hy door Gods oordeel van iedereen veracht en verlaten wierdt: want wanneer de oorlog by de zeven jaren geduurt hadt, waren de Poolsche wyven, welker mannen den oorlog volgden, tot ontuchtigheit met hunne slaven vervallen; en wanneer zulks in 't leger ruchtbaar wierdt, keerden de meesten, tegen het bevel des konings, naar huis. Hy behieldt derhalven maar een klein leger, waar mede hy in Polen quam, en de weggelopenen vervolgde, alle die hy gevangen nam, aan 't leven strafte, anderen in ballingschap zondt, en hunne goederen verbeurt verklaarde. De vrouwen, die de wrake hunner mannen ontkomen waren, schondt hy, liet der zelver zuigelingen den moederen afnemen, en in hare plaatse jonge honden aan de borst leggen. Stanislaus, bisschop van Cracau, sprak dit gedrag tegen, en wierdt van hem voor het altaar, onder 't lezen der misse, vermoord. Paus Gregorius de IV wordt gezegt hem hier over in den ban gedaan te hebben, en zyn ryk verbeurt verklaart; 't welk echter noch uit de brieven van dezen paus, noch uit de geschiedenis dezer tyden blykt. Wanneer hy eindelyk ondervondt, dat vele der groten eene zamenzwering tegen hem gemaakt hadden, ontvloodt hy het, nevens zynen zone Mieceslaus, en weinig anderen naar Hungarië by den koning Ladislaus, broeder van Geisa, die hy beide op den troon herstelt hadde. Hy bleef daar eenigen tydt, en wordt gezegt zich zelve in den jare 1081 om 't leven gebragt te hebben, of, gelyk anderen melden, op de jagt van zyne honden verscheurt te zyn. Anderen berichten, dat hy zich in onbekende klederen naar 't klooster Ossiach in Karinthië begeven, en daar, naar 't getuigenis van Megiserus, als een keukenknecht gedient heeft, stervende in den jare 1090. By Visseslana, dochter van een Russisch vorst, hadt hy Mieceslaus geteelt, die van zyns vaders broeder wederom in Polen geroepen wierdt, en in den jare 1089 zonder kinderen stierf. *Matth. de Michovia Chron. Pol. l.* II. *c.* 16. *seq. Cromerus hist. Pol. l.* IV. *Dubravius hist. Bohem. Duglossus in Legend. S. Stanislai. Staravolscii vitæ Antist. Cracov. Hankius de Siles. reb. cap.* 8. *Megiseri Annal. Carinth. l.* VII. *c.* 39.

BOLESLAUS de III, hertog en regent van Polen, *Krzivousti* of *Krommuil* genaamt, was een zoon van Uladislaus den I, geboren in den jare 1085. Hy quam na zynen vader in den jare 1103 tot de regeering, hoewel hem zyn onechte broeder Stignevius de kroon betwistte, en den koning van Bohemen, Borzivojus, en Suantopolcus, hertog van Moravië, tegen hem ophitste, die hy echter door zynen veldheer Zelislaus sloeg. Hy viel naderhandt zelf in Bohemen en Moravië, en verwoestte alles te vuur en te zwaardt. Ook tastte hy Pomeren aan; en vele steden verovert hebbende, keerde hy met groten buit naar zyn ryk. Ondertusschen quam Borzivojus, koning van Bohemen, uit zyn ryk verjaagt zynde, by hem, begerende hulp tegen

tegen Suantopolcus. Dezen herstelde hy in zyn ryk, en stroopte door Bohemen. Eindelyk deedt hy nog eene tocht in Pomeren, verwoestende alles, en de hertogen gevankelyk wegvoerende. Keizer Henrik de V, met Boleslaus niet te vrede zynde wegens het verwoesten van Bohemen, voerde, met hulp van Suantopolcus, een groot leger tegen hem aan, belegerde Glogau, en deedt in Silesië grote schade; en alzo hy weigerde vrede te maken, trok Boleslaus met een leger tegen hem op, en leverde hem in den jare 1109 aan de Weida, eene myle van Breslau, slag, waar in vele der keizerschen bleven, de gehele macht verstrooit wierdt, en het de keizer zelve ter naauwernoodt ontquam. De plaats van dit gevecht wordt nog op den huidigen dag *het Hondeveldt* genaamt, alzo de lyken om hunne menigte niet konden begraven worden, maar door de honden weggesleept wierden. Wanneer de keizer in 't volgende jaar eene reize naar Rome voorhadt, liet hy Boleslaus, vrezende, dat hy ondertusschen in 't ryk mogt vallen, door gezanten tot zich naar Bamberg nodigen; alwaar hy zich met Adelheit, zuster des keizers, in den echten staat begaf, en dus vrede maakte. Als in den jare 1113 de Pruissen en Pomerschen in Masovië gevallen waren, sloeg hy hen te rug; en wanneer ze hunne krachten tegen hem vernieuwden, wierden ze wederom geslagen. Hier op besloot hy over zee naar Denemarken over te steken, en bragt in den jare 1124 grote schatten en zommige groten van daar, doch weigerde het aangeboden ryk aan te nemen. In Polen wedergekeert zynde, grepen hem de Russische vorsten gewapenderhandt aan, doch wierden overwonnen, en drie van hen gedood. Naderhandt boden ze aan hem onderdanigte zyn, en verleidden hem, onder schyn van vriendschap, in eene hinderlage, daar ze hem met eene grote macht overvielen; en alzo de Wooiwode van Cracau hem met zyne benden verliet, moest hy na een dapperen tegenstandt te rug trekken, en stierf van hertzeer in den jare 1139. Hy heeft 47 veldslagen bygewoont, behalven eenige kleine ontmoetingen, en altydt, behalven in de laatste tegen de Russen, de overwinning behaalt. Hy hadt drie gemalinnen. De eerste was Sibislava, dochter van Suantopolcus Michiël, vorst van Kiow; de twede was Adelheit, zuster van den keizer Henrik den IV, en de derde was Salome, dochter van Henrik, grave van Berg in Zwaben. Hy liet vyf zonen na, onder welke hy by zyn leven het landt verdeelde. Uladislaus, de outste, kreeg Cracau, Siradië, Silesië en Pomeren; Boleslaus Crispus, Masovië en Cujavië; Mieslaus, Gnezen, Pozen, en Calisch; Henrik kreeg Lublin en Sendomir; Casimir, de jongste, kreeg byna niets. *Kudlobko l.* III. *Epist.* 19. *Dlugoss. l.* IV. *Matth. à Michovia l.* III. *Cromerus l.* V. *Guagninus Hist. Saxo hist. Dan. Crantz. Dania. Dubravius l.* XI. *Persina de Czechorod, Mars Moravicus l.* III. *c.* 3. *Curæi Annal. Siles. Hankii de Siles. reb. exerc. c.* 10. *Sulgeri annal. Monast. Zuifaltens. P.* I. *p.* 104.

BOLESLAUS CRISPUS, dus genaamt van zyn gekroest haair, was een zoon van Boleslaus den III, en wierdt tot hertog en opperregent van Polen verkoren, nadat zyn broeder Uladislaus de II in den jare 1146 verdreven was. Hoe hy naderhandt met dezen Uladislaus den II, en des zelfs kinderen heeft moeten worstelen, kan op het artykel van BOLESLAUS *Altus*, hertog van Silesië, gezien worden. Hy vertrok in den jare 1164, met hulpe zyner broederen, naar Pruissen, verwoestende dat landt te vuur en te zwaardt, en dwingende de inwoonderen het Christelyke gelove te omhelzen. Doch de Pruissen vielen naderhandt in Polen, en zommige hunner groten gingen tot de Polen over, voorgevende, hen den rechten weg naar Pruissen te willen aanwyzen, waar aan de Polen zo verre geloof sloegen, dat ze hen het bevel over hun leger opdroegen. Doch deze voerden de Polen op een moerassige plaats, alwaar zy door de Pruissen geslagen wierden; en Henrik, broeder van Boleslaus, sneuvelde in den strydt. Boleslaus stierf den 30 September 1173, in het 24 jaar zyner regeering, out zynde 46 jaren. Zyne eerste gemalin was Anastasia, dochter van den vorst Wseuolodomus van Reussen; de twede was Helena, dochter van Roscislaus, hertog van Przemislaw, by welke hy Boleslaus en Lescus teelde, die beide voor hem gestorven zyn. *Kadlubko l.* IV. *Dlugoss. l.* V. *Michov. l.* III. *Cromerus l.* VI. *Guagninus in Chron. Polon. Guntherus Ligurinus. Radovicus Frisingensis Chron. l.* I. *c.* 4. *Otto de S. Blasio in append. ad Otton. Frising. c.* 7. *Schickfus Chron. Spangenb. Mansfeld. Chron. Hankius de Siles. reb. c.* 11. *Hartknoch Preuss. Chron.* 222.

BOLESLAUS de V, bygenaamt *Pudicus*, opperregent en hertog van Polen, quam na de doodt zyns vaders Lescus, in den jare 1227, tot de regeering, maar 7 jaren out zynde; en moest in zyne minderjarigheit veel uitstaan van de genen, die mede naar 't gebiedt stonden. Conraad, hertog van Moscow, zyns vaders broeder, nam hem in verzekering; doch hy ontquam het heimelyk; en hertog Henrik met den Baardt van Breslau voerde de oppervoogdy met veel verdriet. Hier by quam nog een groter quaadt, wanneer in den jare 1241 een groot getal Tartaren in Polen, Reussen en Silesië vielen, en deze landen gruwelyk verwoestten, den Tartaren niet verre van Lignitz slag leverende. De Polen leden eene zware nederlage; en ten einde hunne vyanden het getal der doden zouden weten, sneden ze ieder der gesneuvelden het rechter oor af, en vulden daar mede negen zakken. Henrik de Vrome, het bevel over het Christen leger hebbende, sneuvelde ook, en Bolislaus wierdt genoodzaakt voor de macht der Tartaren naar Hungarië te wyken, wanneer ondertusschen Boleslaus de Kale, hertog in Silesië, van de Poolsche standen beroepen wierdt, maar kort daarna stierf. Dus quam Boleslaus wederom tot de regeering. Naderhandt veroorzaakten hem de Reussen en Litthauers, door toedoen van hertog Conraad, vele onlusten; doch hy quam de zelve te boven. In den jare 1258 plunderden de Tartaren Cracau voor de twede maal. Boleslaus begaf zich wederom tot zynen zwager, den koning Bela, naar Hungarië. In den jare 1267 quamen de Tartaren weder, doch wierden den 13 Juny van Petrus, Wooiwode van Cracau, geslagen. Hy liet den bisschop Stanislaus, die mede sneuvelde, kanoniseren, en stierf den 10 December des jaars 1279, in het 52 jaar zyns ouderdoms. Met Cunigundis, dochter van Bela den IV, koning van Hungarië, zegt men dat hy als met eene echte vrouwe geleeft heeft; maar na zyne doodt wierdt de zelve nonne van de orde van St. Clara. *Matth. à Michov. Cromer. Dlugoss. Guagnin. Dubrav. Hist. Boh. Curæus. Schikfus. Luc. Schles. Chron.*

BOLESLAUS *Switrigal*, groothertog van Litthauwen, was de eigen broeder van Uladislaus Jagello, koning in Polen, en bezat eerst Podolië. Doch dewyl hy het met de kruisheeren hieldt, en zynen broeder, den koning, als mede den groothertog van Litthauwen, Alexander Vitold, veel verdriet veroorzaakte, wierdt hy in verzekering genomen, en moest negen jaren lang in ketens en banden leggen. Maar na de doodt van Alexander Vitold, in den jare 1530, gaf hem zyn broeder Uladislaus Jagello het groothertogdom van Litthauwen, het welk Boleslaus zodanig met ondank beantwoordde, dat hy hem kort daarna in Litthauwen gevangen nam, en niet eer ontsloeg, voor dat hy zag, dat de Polen de wapenen opvatten. In het volgende jaar zondt de koning vier gezanten aan hem, om hem te vermanen, van Podolië afstandt te doen; doch hy ontfing den gene, die dezen voorslag deedt, met een harde oorvyg. Hier uit ontstont een oorlog, waar in de Litthauwers geslagen wierden; en alzo zy buiten dat met de regeering van Boleslaus, en des zelfs dwinglandy niet te vrede waren, namen zy daar door gelegenheit in den jare 1432 Sigismund Starodubski in zyne plaats te verkiezen. In het volgende jaar viel hy wel met een leger van Tartaren, Pruissen en Lyflanders in Litthauwen, maar moest onverrechter zake te rug trekken; en wanneer hy in den jare 1435 nog een kans waagde, wierdt hy geheel geslagen, en moest naderhandt tot aan zyne doodt, die in den jare 1352 op het kasteel Lutzko voorviel, in een slechten staat leven. *Dlugoss. hist. Pol. l.* XI. *seq.*

HERTOGEN VAN SILESIE.

BOLESLAUS de I, *Altus*, of *Procerus*, hertog van Silesië, en stamvader der Piastische hertogen in neder-Silesië, was de outste zoon van Uladislaus den II, groothertog van Polen en Silesië, en Adelheit (niet Christina, gelyk meest alle schryveren melden), dochter van keizer Henrik den IV, geboren in den jare 1127. Als zyn vader zynen broederen hunne vaderlyke erfenis wilde ontnemen, en hen deswegen beoorloogde, wierdt hy overwonnen, en moest in den jare 1146 tot zynen aanverwante, keizer Conraad, naar Duitschlandt vluchten. Hy liet zyne gemalin, nevens dezen Boleslaus, en zyne twee andere zonen, Mieslaus en Conraad, te Cracau; doch de vyanden namen die stadt in, en lieten de hertogin Adelheit, nevens hare kinderen en bagage, onder een geleide naar Duitschlandt trekken, alwaar Boleslaus een tydlang by den abt van Fulda opgevoed wierdt. Adelheit zocht by keizer Karel den III onderstandt; en wanneer deze in den jare 1152 gestorven was, deedt zy zulks by des zelfs opvolger, Frederik den I, te Wurtzburg op den ryksdag, die in den jare 1158 de Polen dwong te beloven, den verdreven Uladislaus den II zyn vaderlyk aandeel in Polen en Silesië weder in te ruimen. Doch Uladislaus stierf den 2 Juny 1159 te Aldenburg, in 't gebiedt van Bamberg; niet te Oldenburg, in 't Holsteinsche, wanneer hy op weg was om zich naar Polen te begeven. Zyne zonen durfden het niet wagen derwaarts te gaan; maar Mieslaus en Conraad bleven by hunne moeder in Franken. Boleslaus begaf zich in den jare 1161 tot den keizer Frederik den I, wanneer de zelve Milanen belegerde, alwaar hy een ridder, die de Duitschers uitdaagde, in 't gezicht van 't gehele leger doodde. Wanneer hy met den keizer wederom naar Duitschlandt keerde, beval deze in den jare 1163 de hertogen van Polen, Boleslaus Crispus, Mieslaus den ouden, en Henrik den I, aan hunne neven der zelver vaderlyk aandeel in het geheel weder te geven. Maar zy behielden de Poolsche provincien Cracau, Siradië en Lanczicz, en ruimden hen in den jare 1164 maar Silesië in, behalven eenige steden, waar mede zy te vrede moesten zyn, dewyl de keizer in zware oorlogen ingewikkelt was. Zy quamen ook in het zelve jaar op den ryksdag, dien Boleslaus Crispus, opperregent in Polen, om de ongelovige Pruissen te beoorlogen, beleggen liet, en vereenigden zich met de Polen wegens den voorhebbenden oorlog. Maar wanneer Henrik de I, hertog van Sandomir en Lublin, in den jare 1167 daar in sneuvelde, en Boleslaus Crispus zich in den jare 1168 met zynen broeder Mieslaus op den landdag te Cracau vergeleek, dat de landen van Henrik, zonder erfgenamen gestorven zynde, aan Boleslaus Crispus, en na hem aan den jonger broeder Casimir zouden gegeven worden, zo beoorloogde Boleslaus Altus, nevens zyne broederen, den wegens den ongelukkigen uitslag des Pruissischen oorlogs gehaatten Boleslaus Crispus; doch maakte eindelyk, door bemiddeling der geestelyken, vrede, by welke ze geheel Slesië behielden, en onder zich verdeelden. Boleslaus Altus erlangde het middelste deel, namentlyk Breslau, Lignitz, Brieg, Schweidnitz, Jauer, en Oelse; Mieslaus het opper gedeelte, te weten de vorstendommen Oppelen, Rattibor, Teschen, Jagersdorf, en Troppau; Conraad Loripes kreeg het onderdeel, zynde de vorstendommen van groot-Glogau, Sagan en Crossen. Boleslaus was aldus hertog van Breslau en Lignitz; en wanneer zyn broeder Conraad in den

den jare 1178 te groot-Glogau zonder kinderen ſtierf, maakte hy aan hem zyn geheel aandeel; weshalven Mieslaus de wapenen opvatte, en Breslau innam. Wanneer derhalven Caſimir de II, de Rechtvaardige, die weinig te voren opperregent in Polen geworden was, tuſſchen beide quam, en in den jare 1179 Breslau aan des zelfs rechtmatigen heere, Boleslaus, wedergaf, en Mieslaus eenige goederen in 't Cracauſche, als het vorſtendom Auſchwitz, inruimde, het welk ook tot den jare 1454 by Sileſië gebleven is, ontſtont eene nieuwe verdeeling des lands in twee delen, namentlyk in neder-Sileſië, dat met het middel-deel van Sileſië vereenigt wierdt, en 't welk Boleſlaus, en opper-Sileſië, dat Mieslaus behieldt. Boleslaus liet zich hier op aangelegen zyn, zyn landt met ſteden te voorzien, en Duitſchers derwaarts te lokken. Hy ſtichtte ook in den jare 1178 op S. Michielsdag het vermaarde Ciſtercienſer klooſter te Leubus aan de Oder, en ſtierf den 6 December des jaars 1204, in het 77 jaar zyns ouderdoms. Zyne eerſte gemalin, Wenceſlawina, vorſtin uit Reuslandt, baarde hem: 1) Jaroſlaus, die in den jare 1198 biſſchop van Breslau wierdt, zynen eigen vader beoorloogde, en den 23 January des jaars 1201 ſtierf. 2) Boleslaus, die in zyne jeugt overleden is, wanneer hy beſloten hadt vreemde landen te bezoeken. 3) Ottilia, of Alga. Zyne twede gemalin, Adelheit, dochter van Berengarius, grave van Sultsbach, baarde hem 1) Henrik den I, bygenaamt met den Baardt. Deze heeft zyn geſlacht voortgeplant; 2) Conraad; 3) Johannes. Deze zyn beide jong geſtorven. 4) Adelheit, gemalin van Theobald den II, hertog in Bohemen. *Gunther. in Ligur. Kadlubko hiſt. Polon. Dlugoſſ. hiſt. Pol. l.* IV. *ſeq. Cromer. de Polon. reb. Curæi Annal. Sileſ. Schikfus Schleſ. Chron. l.* I. *c.* 19. *l.* II. *c.* 2. *Hank. de Sileſ. reb. c.* 11. 12. *Zepko Gynæc. Sileſ.*

BOLESLAUS de II, *Calvus*, of *Sævus*, by de Polen *Rogatka*, of de Wrede, hertog te Lignitz, outſte zoon van hertog Henrik den II, in neder-Sileſië en groot-Polen, en van Anna, eene koninklyke prinſeſſe uit Bohemen, geboren in den jare 1217. Dewyl hy in den jare 1241, wanneer zyn vader in den ſlag tegen de Tartaren ſneuvelde, reets meerderjarig was, verkoos hem de adel van Cracau en Sendomir tot hertog over klein-Polen, en tot 's lands opperregent. In Sileſië voerde zyne moeder, nevens den biſſchop Thomas, het gebiedt: want ze hadt, behalven dezen Boleslaus, nog drie jonger zonen. Doch dewyl Boleslaus zyn ongeruſt gemoet wel haaſt openbaarde, wierden de Polen zeer moeielyk, en hy verloor klein-Polen; wanneer hem Conraad, hertog van Maſau, en Suantopolcus van Pomeren in den jare 1242 beoorloogden; doch die van groot-Polen beriepen des verdreven Uladislaus Sputators zonen, Premislaus en Boleslaus, tot hunnen vorſt. Na dit verlies der Poolſche landen drong hy op de verdeeling van Sileſië, het welk in den jare 1243 ondernomen wierdt, wanneer hy, die de keur hadt, het vorſtendom Breslau en de toebehorende landen nam, maar de landen van Liegnitz en Glogau zynen broeder Henrik overliet, belovende hunne twee geeſtelyke broederen, Conraad en Uladislaus, met geldt te vrede te ſtellen. Doch by verloop van tydt berouwde Boleslaus deze keur, en hy dwong Henrik zyn deel met hem te verwiſſelen. Doch kort daarna quam zyn broeder Conraad van de akademie van Parys te huis, en weigerde in den geeſtelyken ſtandt te blyven, maar wilde zyn vaderlyk erfdeel in landeryen hebben, wanneer Boleslaus wederom verzocht zyne goederen tegen die van zynen broeder Henrik te verwiſſelen, belovende Conraad, die geeſtelyk wilde blyven, te bevredigen. Henrik zulks weigerende, belegerde Boleslaus de ſtadt Breslau drie maanden lang, hoewel te vergeefs. Hy bezette het gehele landt met roofkaſteelen, verpandde in den jare 1247 Görlitz en Sittau, en belegerde Breslau wederom: doch wierdt gevangen. Wanneer hem zyn broeder Henrik, op belofte, van Conraad te zullen te vrede ſtellen, ontſloeg, begon hy vyandlykheden met groot-Polen, en verkocht in den jare 1250 het kaſteel en landt van Leubus, dat nu het nieuwe Mark is, aan Johannes en Otto, markgraven van Brandenburg, omringde Breslau ten derden male te vergeefs, en verwoeſtte 't omleggende landt. Ook trok hy eenige magnaten van groot-Polen tot zich, met voornemen om dit landt wederom aan zich te brengen, doch verloor eindelyk zo wel zyn landt als zyn vermogen, en verviel in zulke armoede, dat hy dikwils met maar eenen knecht, zomwylen alleen, en te voet moeſt omreizen; want dewyl hy zyne zoldaten in de roofkaſteelen geen betaling meer kon geven, plunderden zy zyn eigen landt uit. Hy behieldt nochtans Liegnitz; Croſſen nam zyn broeder Conraad tot heer aan; die door hulpe van Primislaus, hertog van Gnezen en Caliſch, zyne broederen beoorloogde, en hebbende Henrik den III gevangen genomen, bragten het eindelyk Thomas, biſſchop van Breslau, en de landſtanden in den jare 1255 daar henen, dat hem Boleslaus Glogau, Sagan, Sprottau, Croſſen, en al 't gene hy in de Lauſnitz hadde, afſtondt. In den jare 1256 liet de onruſtige Boleslaus den biſſchop Thomas, dewyl hy hem de tienden zyns lands voor tien duizent marken weigerde te verkopen, nevens twee domheren, den 6 October te Gorkau 's nachts uit den bedde lichten, en te Liegnitz in een toren werpen. Hierom wierdt hy door den aartsbiſſchop van Gnezen in den ban gedaan, en paus Alexander de IV liet in den jare 1257 een kruistocht tegen hem prediken. Doch hy bekreunde zich des niet, maar noodzaakte den biſſchop de tienden te laren varen, en twee duizent marken daarenboven te betalen; de domheeren moeſten eenige ſtukken ſcharlaken opbrengen. Dit geſchied zynde nodigde hy zynen broeder Conraad naar Liegnitz, in meeninge van hem aldaar gevangen te nemen; doch die quam met eenige manſchap derwaarts, nam hem zelf gevangen, bragt hem naar Glogau, en perſte hem het geldt af, dat hy van den biſſchop ontfangen hadt. In den jare 1266 ſtierf zyn broeder Henrik de III, en in den jare 1270 zyn andere broeder Uladislaus, aartsbiſſchop van Saltsburg, wier beider erfgenaam Henrik de IV, zoon van Henrik den III, was, dien hy derhalven in den jare 1273, den 2 Maart, te Jeltſch 's nachts gevangen nam, en op het ſlot te Lehn bragt. Die van Breslau namen zich zyner wel getrouwelyk aan; hy overgaf zyn landt den keizer Rudolf van Habsburg in den jare 1275 te leen, maakte ook met den koning van Bohemen zyn vergelyk, waar by bedongen wierdt, dat die, ingeval hy zonder kinderen quam te ſterven, het graafſchap Glatz erven zoude. Des niettegenſtaande viel Boleslaus in den jare 1277 in 't landt van Henrik den IV, en leverde den Breslaueren, en hunnen bondgenoten, Premislaus, hertog van Poſen, en Conraad, hertog van Glogau, den 18 April ſlag, hadt de overhandt, en nam Premislaus gevangen. Dus wierdt Henrik genoodzaakt hem het Neumark, Striegau, Strehlen, Greiffenberg en meer andere ſteden af te ſtaan, vooraleer hy nevens Premislaus op vrye voeten geſtelt wierdt. Boleslaus ſtierf eindelyk den 17 January des jaars 1278, en wierdt in 't H. Kruis-klooſter, door hem te Liegnitz geſticht, begraven. Zyne eerſte gemalin was in den jare 1243 Hedwich, dochter van Henrik, vorſt van Anhalt. Deze ſtierf in den jare 1275. Hy hertrouwde met Adelheit, dochter van Sambor, hertog van Pomeren, die echter wegens des zelfs byzit, by welke hy Jaroslaus geteelt hadt, weigerde by hem te blyven, en te voet weder tot haren vader keerde. Zyne kinderen van 't eerſte bedde waren, 1) Hedwig, geboren in den jare 1244, gemalin van hertog Conraad van Maſau. 2) Agnes, geboren in den jare 1245, gemalin van Ulrich den VI, grave van Wurtemberg. 3) N. geboren in den jare 1246, gemalin van Lodewyk van Hakkeborn. 4) Henrik de V, geboren in den jare 1248. Deze ontfing Liegnitz en Breslau. 5) Bernhard, geboren in den jare 1249, wegens zyne vlugheit in 't danſſen *Saltator* (de danſſer) genaamt, ſtierf in den jare 1277. 6) Anna, geboren in den jare 1251, wierdt abdiſſe te Trebnitz. 7) Conſtantia, geboren in den jare 1252, ſtierf nog een kindt zynde. 8) Boleslaus, of Bolko, geboren in den jare 1253, wierdt hertog van Schweidnitz, Jauer en Munſterberg. *Dlugoſſ. l.* VII. *Michov. hiſt. Cromer. Annal. Sileſ. Schramii Genealog. Ducum Sileſ. Schikfus Schleſ. Chron.*

BOLESLAUS, of BOLKO, bygenaamt *Glorioſus* en *Bellicoſus*, hertog van Schweidnitz, heer van Furſtenberg; jongſte zoon van hertog Boleslaus den II, wierdt in den jare 1253 geboren. Wanneer zyn vader in den jare 1278 ſtierf, kreeg hy ſlechts Lemberg en Buntzlau, welke laatſte plaats hem daarenboven van zyns vaders broeder, hertog Conraad van Glogau, onthouden wierdt. Nochtans erlangde hy ook in den jare 1286, wegens de ongelykheit der vaderlyke deelinge, Schweidnitz, Jauer en Munſterberg, en wierdt een machtig vorſt, latende by zyne intrede tot een teken zyner ſouverainiteit een bloot zwaardt voor zich dragen, dat nog op 't ſtadhuis te Schweidnitz vertoont wordt. Zyne vorſtendommen regeerde hy zeer loffelyk, voerde de ridder-dienſten daar in, bragt ze naar mate der goederen tot een zekere taxe, en zyne landen in de tegenwoordige afdeeling. De ſtadt Schweidnitz verbeterde hy met vele gebouwen, bouwde eene burg in de zelve, en bragt het vogelſchieten in Sileſië. In den jare 1295 ſtichtte hy het maagdenklooſter van St. Clara in Strehlen, en in den jare 1297 het vermaarde Ciſtercienſer klooſter te Griſſau, in 't welke hy ook begraven is. Wanneer in den jare 1296 den 22 February zyn broeder Henrik de V ſtierf, droeg hy hem de voogdy op over zyne zonen Boleslaus, Henrik en Uladislaus, die hy, het ſlot Zobten ontfangen hebbende, aannam. Hoewel hy nu dezen zynen broeder gedurig veel verdriet hadt aangedaan, en hem de eene ſtadt voor, en de andere na afgenomen, was hy echter een goet voogdt over des zelfs nagelatene onmondige zonen. Den hertog Conraad van Glogau dwong hy door de wapenen aan de zelve weder te geven 't gene hy hunnen vader ontnomen hadt; en maakte in der zelver landen een goede order. De ſteden Brieg Nimptſch en Glogau voorzag hy met een ſlot en met muren, en vergaderde voor zyne pupillen eene ſomme van zes maal hondert duizent marken. In den jare 1297 was hy by de kroninge van Wenceſlaus, koning van Bohemen. Naderhandt verſterkte hy Landshut. Hy ſtierf den 30 January des jaars 1302, hebbende by Beatrix, die gehouden wordt geweeſt te zyn de dochter van Otto den Langen, markgraaf van Brandenburg, drie zonen geteelt; Bernhard, die Schweidnitz, Henrik, die Jauer, en Boleslaus, die Munſterberg kreeg. Voogdt dezer onmondige kinderen wierdt zyner gemalin broeder Herman de Lange, markgraaf van Brandenburg, en heer van Henneberg. Deze drie broederen hebben langen tydt in gemeenſchap geregeert. Zyne dochteren waren, Conſtantia, gemalin van Primislaus, hertog van Glogau, die naderhandt abdiſſe te Tzaniza onder Cracau geworden is, en Jutha, gemalin van Stephanus, hertog van Beyeren; waar by zommigen nog Catharina, gemalin van Otto, koning van Hungarië, voegen. *Dlugoſſ. l.* VII. *&* VIII. 899. *Cromerus. Curæus. Schikfus. Zepko Gynæc. Sileſ. Naſonis Phœnix rediviv.*

BOLESLAUS, of BOLKO, hertog van Sileſië, heer van Furſtenberg en Munſterberg, jongſte zoon van den voornoemden Boleslaus, regeerde lange met zyne broederen in gemeenſchap, maar naderhandt kreeg hy het Munſterbergſche gebiedt tot zyn aandeel, dat toen *Ducatus Sambicenſis* genaamt wierdt. In den jare 1322 verkocht hy de ſtadt en veſting Glatz voor een kleine ſomme aan Johannes, koning van Bohemen, en wanneer zich

na-

naderhandt vele vorsten in Silesië aan hem overgaven; dwong hy ook dezen zyn landt, bestaande in de steden Munsterberg, Reichenbach, Frankenstein, Strehlen, Kandt en Zobten, nevens het slot Patschkau, in den jare 1336 van hem als een leen te ontfangen. Ook ontfing hy van den koning het graafschap Glatsch voor zyn leven. Hoewel hy vele wonderlyke en belagchelyke dingen hadt uitgevoert, toonde hy echter in den jare 1342 by zyne doodt groot berouw, nalatende by Judith, dochter van Lodewyk, grave van Savoje, en Bertha, gravinne van Barr, Nicolaus, hertog van Munsterberg. *Dlugoss. Zepko Gynæc. Siles. Schikfus Schles. Chron. Balbini Miscell. regni Bohem. dec.* I. *l.* 8. P. III. *p.* 218.

BOLESLAW in Bohemen. Zie BUNTZLAU.

BOLI, eene stadt in Galatië, anders *Abonithijore* genaamt, gelegen aan den oever van den Pontus Euxinus, of de Zwarte Zee, tusschen Teuthracië en Sinope. *Ptolom. Arrian. Petrus Gillius. Lucianus.*

BOLINA, eene Heidensche Nymph, op welke Apollo zodanig verliefde, dat hy haar op allerlei wyze poogde tot zyne wille te krygen; tot dat ze op zekeren tydt van hem vervolgt zynde in een rivier sprong en omquam. De fabel zegt, dat ze tot vergelding harer kuischheit van de Goden met de onsterflykheit begaaft is geworden. *Pausan. Pomey Panth. Myth. p.* 27.

BOLINBROKE. Zie BULLINGBROKE.

BOLK, of *Wyting*, een lekkere, aangename, zoete en luchtige visch, zelfs voor zieken niet ongezont. Over het gevoelen, dat eenigen hebben dat deze visch eerst Molenaar is geweest, (daar anderen stellen dat de Molenaar nooit groter wordt) kan men Smallegange nazien in zyn Chronyk van Zeelandt, en aldaar het gevoelen van Boxhorn en anderen.

BOLKENHAYN, eene kleine stadt in het Silesische hertogdom Schweidnitz, twee mylen van Jauer gelegen. Zeker *Weichbild* wordt 'er van genoemt. Ze heeft een out slot op een berg, door den hertog Bolke van Schweidnitz gesticht. *Henelii Siles. renov. c.* 7. *Nason. Phœnix redit. Duc. Suid. & Jauer.*

BOLLAND, (JOHANNES) *Bollandus*, een Jesuit, wierdt te Tillemont in de Nederlanden den 13 Augustus des jaars 1596 geboren. Zestien jaren out zynde begaf hy zich in de societeit, en verkreeg niet alleen in Brabandt, maar ook in andere landen eenen zonderlingen roem. Meest heeft hy zich door het beschryven der levens der Heiligen vermaart gemaakt. Want in den beginne der XVII eeuwe hadt zich Heribert Rosweidus, een Jesuit, voorgenomen, in achtien stukken de levens der Heiligen in 't licht te geven; doch eer hy het eerste stuk voltooit hadt, wierdt hy door de doodt weggerukt, wanneer niemandt bequamer geoordeelt wierdt dit grote werk te vervolgen dan Bolland. Deze, ziende dat in dat stuk nog veel onzekere dingen waren, nam zich voor alles te onderzoeken en te verbeteren, en nam tot dien einde Godofredus Henschenius, ook een Jesuit, tot zyn medehelper, en gaf te Antwerpen in den jare 1643 twee stukken in 't licht, vervattende de levens der Heiligen, wier gedachtenis in de maandt Januarius geviert wordt. In den jare 1658 gaf hy insgelyks de levens der Heiligen van de maandt Februarius uit, in drie stukken; en wanneer hy met de naastvolgende bezig was, stierf hy den 13 September des jaars 1665; waar op Henschenius, met hulpe van Papenbrochius, in den jare 1668 de levens der Heiligen van Maart in drie grote stukken in folio uitgaf, vervolgende met Papenbrochius dezen arbeidt omtrent de maanden April en May, de levens der eerste maandt in den jare 1675 in drie stukken, en der zestien eerste dagen van de maandt May in den jare 1680, mede in drie stukken, door den druk uitgevende. De levens der genen, die in de overige dagen van May geviert worden, zyn in de jaren 1685 en 1688, door hulpe der Jesuiten Franciscus Baertius en Conraad Janingus, in drie stukken in 't licht gekomen, waar by nog het zevende stuk van de drie laatste dagen van May gekomen is. Voorts heeft Bolland nog verscheide andere schriften in 't licht gegeven, als *Notitia Galliarum & Belgii ex actis Sanctorum*; *Brevis notitia Italiæ*; *Carmina*; *Orationes*, enz. doch meest zonder, of onder een onbekenden name. Zyn leven staat voor het eerste stuk van de levens der Heiligen van de maandt Maart. *Alegambe in Bibl. Andreæ Bibl. Miræus de script. sec.* XVII. *Hendreich.*

BOLLERBADT is een vermaarde bron in 't hertogdom Wurtemberg, eene halve uure van 't vlek Boll, in 't ampt Göppingen, en een dag reizens van Stutgard gelegen. Deze gezondbron wierdt eerst recht vermaart in de XVI eeuw, wanneer het hertogdom Wurtemberg aan hertog Frederik quam. In den jare 1598 heeft Johannes Bauhinus, en in 't jaar 1650 D. Hieronymus Walch, Physicus te Göppingen en in 't Bollerbadt, eene beschryving daar van in 't licht gegeven. *Thuanus Hist.* I. 109. *Zeiler. Topogr. Suev.*

BOLLERBRUN, in Westphalen. Zie BULLERBRUN.

BOLLWEIL, een schoon kasteel, nevens eene vrye heerlykheit, in de Elzas, niet verre van Sultz gelegen, is, na het afsterven der baronnen dezes naams, aan de graven van Fugger gekomen; maar naderhandt door den koning van Vrankryk aan de heeren van Rosen gegeven. *Tromsd.*

BOLOGNE. Zie BONONIE.

BOLSANO. Zie BOTZEN.

BOLSEC (HIERONYMUS) was een Karmeliter monnik te Parys; maar al te vrymoedig predikende, moest hy naar Italië vluchten by de hertoginne Renata van Ferrara, die velen, de welke om de religie vervolgt wierden, ontfing. Hy begaf zich tot de geneeskunst, tradt in den huwelyken staat, en vertrok naar Geneve; doch alzo hy in het beroep van geneeskun-

kundigen niet te gelukkig was, begaf hy zich tot de Theologie, en verbreidde heimelyk de lere van Pelagius. Calvinus poogde hem wel daar van af te brengen; maar Bolsec hieldt niet op tegen de verkiezing der genade te spreken. Op zekeren tydt wierdt hy door Calvinus, die hem zonder zyn weten dus hadt horen prediken, kort na de predikatie voor de gehele gemeente wederlegt, en het scheelde weinig of Bolsec was in verzekering genomen. De zake quam tot een nader onderzoek, en Bolsec wierdt als een oproerige en Pelagiaan den 23 December 1551 uit het gebiedt van Geneve gebannen, onder bedreiging van gegeesselt te zullen worden, indien hy ooit wederkeerde. Hy begaf zich derhalven in eene naburige plaats, onder het Kanton Bern; doch van daar wierdt hy ook gebannen, en tefens uit het gehele Kanton. Hy keerde derhalven wederom naar Vrankryk, onthieldt zich eerst te Parys, naderhandt te Orleans by de Protestanten, en betuigde eene zonderlinge begeerte naar het predikampt en verzoening met de kerke van Geneve. Doch wanneer de vervolging tegen de Hervormden begon, tradt hy wederom tot zyne vorige religie, wierdt wederom doctor in de medicynen, nam zyne woonplaats te Autun, trouwde aldaar, en veranderde naderhandt meer dan eens van woonplaatse. In den jare 1582 was hy te Lion, en gaf een boek uit tegen Theodorus Beza, onder den name van *Histoire de la vie de Theodore de Beze*, en stierf kort daar na. Sedert dat hy wederom tot de Roomsche kerke was overgegaan, toonde hy een groten yver tegen de Hervormden, en schreef in den jare 1577 *l'Histoire de la vie de Jean Calvin*. Voorts wordt hy ook voor den schryver van *le Miroir de la verité au Roy Charles* IX gehouden. La Croix du Maine schryft hem nog meer andere boeken toe, die echter door hem niet geschreven zyn. *Beza ad Claud. de Xaintes Apolog. altera Oper. T.* II. *in vita Calv. T.* III. *Vauprias. la Croix du Maine. Bayle.*

BOLSENA, in 't Latyn *Volsinium*, eene stadt in Italië, behoorde eertyds tot Toskanen, nu tot den kerkelyken staat. Hier was voor dezen een bisdom, dat naar Orvieto verplaatst is. Digt by deze stadt, die tegenwoordig arm is, op eene hoogte, worden de puinhopen gezien van het oude *Vulsinum*, het welk, volgens Plinius, door den bliksem afbrandde, en niet verre van daar is een groot meir, *il Lago de Bolsena* genoemt, waar op twee kleine eilanden, *Bisentina*, of *Passentina*, en *Mattana*, gelegen. Op het laatste is de koningin Amalsuenta gestorven. *Strabo l.* V. *l.* IX. *& X. Volaterran. Alberti. Tegenwoordige Staat van geheel Italië I Deel pag.* 126.

BOLSWAARDT, eene oude stadt van Westergo, Vrieslands twede quartier. Schoon de eigentlyke ouderdom onbekent is, weet men echter, dat ze al omtrent het jaar 1300 begonnen heeft te bloeien, zodanig, dat ze de gerechtigheit hadt van geldt te munten, uitwyzens de stempels, die, gejaartekent 1373, in de stadskist berusten, en in 't jaar 1422 om hare neêring en fraaien koophandel onder den keizer Sigismundus ontfangen is onder de Hanzee-steden in het Keulsche derdendeel. Zy is klein, maar net en fraai, en vermaart door den boterhandel: ook is zy met verscheide hantvesten en voorrechten begiftigt, waar onder uitsteken die ze van Karel den V op den derden February 1524 gekregen heeft. Zy heeft twee jaarmarkten, de eerste tegen den 12 Juny of St. Odulphus dag, de twede tegen den 17 September, of den dag van St. Lambert. De benaminge leiden zommigen af van Bolswina, dochter van Radbood, koning van Vrieslandt, die eenen Harald tot man gehad zoude hebben; maar beter gaan ze te werk, die ze achten genoemt te zyn naar eenen *Bodelo*, of *Bolo*, een edelman van dien tydt, en van *Werth*, of *Weert*, eene hoogte om het water af te keeren, het welke de plaatzing der stadt op hoge zanden en weerden bevestigt, voornamentlyk ter plaatse van de Polstraat, Hoogstraat, 't Zandt en den Dyk, zynde 't overige gedeelte dezer stadt, wanneer men 't naar 't waterpas afmeet, veel lager. De gedaante is langwerpig ront tusschen Oost en West, begrypende in den omtrek byna 2000 treden. Van binnen is zy versiert met grote en brede straten, hadt weleer drie kloosters, als dat van de Franciskaners, welkers kerk in 't jaar 1281 opgebouwt, en in de jaren 1620 en 1621, als ze door ouderom vervallen was, herstelt is; dat van de St. Jans-broederen, afgebroken in 't jaar 1612, en in 't jaar 1509 uit Pingium in deze stadt overgebragt, om 't aannaderende zeewater; en dat van den H. Geest voor geestelyke maagden, en pronkt nog heden in 't Noordoosten met een schone kerk, in 't jaar 1446 begonnen, in 't jaar 1466 voltimmert, en St. Marten toegewyd geweest; waar nevens alhier een deftig en rykelyk begiftigt weeshuis gevonden wordt, gesticht wezende in 't jaar 1542 door Nanne Reyns en Hidda Herenia, echte lieden, als mede een gasthuis met een kerk, ingewyd in 't jaar 1474, en eindelyk een armenhuis. Boven alle werrreldlyke gebouwen munt verre uit het raadhuis, met een kunstigen toren en sierlyken gevel, rykelyk met allerhande lysten, kolommen, loofwerken en beelden opgepronkt; en aangeleit den 11 April des jaars 1474.

Wat de tegenwoordige bestieringe der stadt belangt, de zelve is geregelt volgens de ordening van de algemene Staten der vereenigde Nederlanden, gemaakt in 't jaar 1637, en bestaat uit zes burgermeesteren, twee raatslieden, en vier en twintig gemeentsmannen of vroedschappen, welke laatsten hun leven lang blyven, al waar 't, dat iemandt der zelven in de collegien van de generaliteit, gedeputeerde Staten, of rekenkamer van Vrieslandt afgezonden wierdt, gaande in 't tegendeel burgermeesteren en raadsmannen om de vier jaren na hunne verkiezinge af, wordende daar omtrent naaukeuriglyk waargenomen t'elken jare, veertien dagen voor nieujaarsdag, dat 'er in plaatze van de af-

gaan-

gaanden een dubbelt getal uit de gemeentsluiden genoemt wordt, in zodaniger voegen, dat eerstelyk vyf gemeentsmannen uit de vierentwintig by lotinge gekoren worden, die, zich zelve niet mogende stemmen, het zelve dubbelt getal uit de overige negentien gemeentsmannen noemen, en de vereischte belofte op hunnen gedanen eedt gegeven hebbende, dat zy op de bequaamste en gegoedste acht zullen nemen, voort in een anderen kamer gaan, en zonder met iemandt daar buiten te mogen spreken met de meeste stemmen de verkiezinge doen van een dubbel getal, dat datelyk by een gesloten brief aan den stadhouder van Vrieslandt toegezonden wordt, opdat hy daar uit een enkel getal verkieze, dat mede by gesloten brieve bekent gemaakt wordt, komende de afgaande burgermeesteren en raatsmannen wederom in de plaatze der verkorenen onder de gemeentsluiden plaatze nemen, staande aan deze magistraat en gemeentsmannen de beraminge met de meeste stemmen van alle goede order in de bestieringe van stads zaken, en 't gene daar van afhangt. In 't kerkelyke behoort deze stadt onder Vrieslands vyfde klassis, of die van Bolswaardt en Workum, bestaande uit 26 predikanten, waar van 'er twee deze stadt, twee de stadt Workum, een de stadt Staveren, een de stadt Hinlopen, en de 20 overigen 35 dorpkerken bedienen. *Schotan. beschryv. van Vriesl. tusschen 't Vlie en de Lauwers. Sikke Beninge Chronickel der Friescher landen en stadt Groningen. P. Winsem. beschryv. der steden van Vriesl.*

BOLSWAARDT, (PIETER VAN) was een zoon van Jakob Nauperus. Hy droeg den naam van *Bolswaardt* van zyne geboorteplaats, de stadt Bolswaardt in Vrieslandt, en wierdt een lekebroeder te Thabor, waar van hy ook *Thaborita* genoemt is geworden, een vermaart klooster van Reguliere kanunniken naar den regel van S. Augustyn by de stadt Sneek, mede in Vrieslandt gelegen. Hy verstont tamelyk de Latynsche tale, maar het allerbest de wiskunst, en nog beter de landmeetkunde. Suffridus Petrus getuigt zelf, dat keizer Karel de vyfde hem in zynen dienst gebruikt zoude hebben omtrent het afmeeten van de landen van het Bildt, nevens meester Marten van Delf. Zyne naarstigheit en arbeidzame geest is ligtelyk af te meeten uit zyne Vriesche kronyk, dienende tot een vervolg van die van Vorperius Thaborita, maar echter een weinig hoger zyn begin nemende, namentlyk van het jaar 781, en uitlopende tot den jare van 1550, hoewel zommigen voorgeven, dat hy slegts tot het jaar 1527 geschreven heeft, hebbende echter omtrent het jaar 1550 nog geleeft. *Suffr. Petrus de Scriptor. Fris. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BOLTON is een kleine stadt aan de rivier Wherf in Hangwest-Hundred, in de zo genaamde Nort-Rhiding van Yorkshire in Engelandt. Het kasteel, daar in gelegen, was eertyds de zetel van het aanzienlyke en aloude geslacht Scrope, het welk door alle tyden heen behoorlyk tot de vergadering der parlementen beroepen is, en wel met den tytel van lords Scrope van Bolton, om tusschen hen en de lords Scrope van Masham en Upsal een onderscheidt te maken. EMANUEL, lord Scrope van Bolton, door Karel den I tot grave van Sommerset gemaakt, was de laatste mannelyke telg dezes adelyken geslachts. Dezes natuurlyke dochter MARIA erfde Bolton Castle en des zelfs toebehoren, en bragt het eerst op HENRIK, tweden zoon van Henrik, grave van Monmouth, en ten tweden op Karel Powlet, markgrave van Winchester. Deze bouwde in 't kerspel van Wenslay, binnen eene myle van de stadt Bolton, een prachtig slot, dat hy den name van Bolton gaf. In den jare 1689, den 9 April, wierdt hy daar van hertog van Bolton gemaakt, en stierf den 26 February 1699, hebbende by de voornoemde Maria deze kinderen verwekt, 1 KAREL, van wien beneden. 2 WILLEM, lord Powlet, die by zyne eerste gemalinne Louise, zynde eene nicht des Franschen hertogs de la Force en eenige dochter van den marquis de Montpouillon, vier kinderen, namentlyk WILHELM, KAREL HERMAN, MARIA en JOHANNA, en by de andere, genaamt Anna, dochter van Randulphus van Egerton, eene dochter, HENRIETTA, teelde. 3 JOHANNA, gemalinne van Johannes, grave van Bridgewater. 4 ELIZABETH, gemalinne van Tobias Jenkins van Grimston. De outste zoon, Karel, was hertog van Bolton, en trouwde 1) met Margaretha, eenige dochter van den lord Coventry; 2) met Francisca, dochter van Willem Ramsden van Byrom in Yorkshire, waar by hy gewonnen heeft twee zonen, KAREL, markgrave van Winchester, en HENRIK; daarenboven twee dochteren, MARIA, gemalin van Karel o Neal uit Ierlandt, en FRANCISCA, gemalin van Johan, lord Mordant, outsten zoon van Johan Karel, grave van Peterborough, en ten 3 te Dublin in den jare 1697 met Henriette Croft, dochter van Jakob, hertog van Monmouth, en van Eleonora, dochter des ridders Robert Needham van Lambeth, welke laatste gemalin in Juny des jaars 1698 den lord Nassau Powlet gebaart heeft. *Heylyn's help to Englisch history p.* 229. *Peerage of England I. p.*80.

BOMBAIM, eene kleine stadt, met een sterke vesting en veiligen haven, op een eilandt in Oostindië, in 't koninkryk Decan, aan de Golf van Cambaya gelegen. De Portugezen ruimden ze in den jare 1662 den Engelschen in, wanneer zy hunne infante aan Karel den II van groot-Britannie ten huwelyk gaven.

BOMBASIO (GABRIEL) was een dichter van Rheggio, eene stadt in 't hertogdom Modena, en een nabestaande van Ariostus. Hy was vry van leven, doch kon geen boerten verdragen, weshalven hy aan 't hof van Parma zyn geluk niet wist te maken: hoewel hertog Octavius Farnese, die in den jare 1586 stierf, hem zo genegen was, dat hy hem niet alleen als resident naar Venetië zondt, maar hem ook het opzicht over zynen kleinzone Odoardus Farnese, naderhandt kardinaal, toevertrouwde. Bombasio was met hem te Rome, alwaar hy, zeer veel van 't graveel hebbende uitgestaan, plotselyk stierf in den jare 1590, of 1595. Hy heeft verscheide Italiaansche komedien, en eenige Latynsche lofredenen nagelaten.

BOMBASIUS, (PAULUS) geboortig van Bononië, was wegens zyne wetenschap in de Griekiche en Latynsche talen, waar in hy te Napels en Bologne onderwees, zeer beroemt. Naderhandt nam hem de kardinaal Pucci tot zynen geheimschryver aan. Hy stont wel aan 't hof van paus Clemens den VII: maar wanneer hy in den jare 1327 zynen kardinaal mede op 't slot Engelenburg wilde volgen, wierdt hy van zommige zoldaten om 't leven gebragt. Hy was een goet vriendt van Erasmus, die van hem meldt, dat hy, om zyne gezondheit te sparen, niet veel geschreven heeft. *Erasmus in Ciceroniano. Valerian. de infelic. literat. l.* I. *Bumaldi Bibl. Bonon. Bayle.*

BOMBERG, (DANIEL) een vermaart boekdrukker, was geboortig van Antwerpen. Hy zette zich te Venetië met 'er woning neder, alwaar hy eerst begon Hebreeusche boeken te drukken, en in den jare 1511 een Bybel in quarto uitgaf. Hy hadt deze tale by een Italiaan, Felix Pratensis, geleert. Deze riedt hem ook den Rabbynschen Bybel in folio in den jare 1517 te drukken. Maar de Joden verachtten deze druk, weshalven Rabbi Jakob Hajim in den jare 1525 eene andere by hem in vier stukken in folio liet drukken. Hy begon in den jare 1520 den Talmud te drukken, dien hy na eenige jaren in elf stukken in folio in 't licht gaf, en naderhandt nog twee malen herdrukte, hebbende hem ieder druk hondert duizent dukaten gekost. De boeken, door hem gedrukt, worden gezegt meer dan vier millioenen bedragen te hebben. *Vossius Epist. ded. tract. de Orac. Sibyll. Chevellier orig. de l'imprimerie. Scaligeriana, voce* Bombergius, *p.* 34. *&* Imprim. *p.* 121. *Simon hist. Crit.* V. *Tom. Bayle.*

BOMBINI, (PAULUS) geboortig van Cosenza in Calabrië, leefde onder Paulus den V en Urbanus den VIII in de jaren 1615 en 1630. Hy was een redenaar, philosooph en Godgeleerde, zeer ervaren in de talen en letterkunde. Zich onder de Jesuiten begevende, leeraarde hy in 't Roomsche collegie, doch verliet deze societeit weder, en wierdt priester in de congregatie der Somascer. Men heeft van hem *Hispanicarum rerum Enneas prima, ab anno Christi* 712. *ad annum* 1350. *Hispania Austriaca. Historia de Sfortiadum Originibus. Vita S. Ignatii de Lojola. De vitis fundatorum ordinum religiosorum ab anno Christi* 1500. *Vita Gregorii* XIII. *& reliquorum Pontificum ad Clementem* VIII. *Elogium in Sigism.* III. *Poloniæ Regem. Oratio in funere Philippi* III. *Hisp. Regis; Cosmi* II. *Hetruriæ Ducis &c. Quæstionum natural. Centuriæ tres* enz. *Erythræi; Pin. c.* 7. *Alegambe Bibl. script. Soc. J. Allatius in Apib. Urban. Anton. Bibl. Hendreich.*

BOMBLE, (FLORENTINUS) uit aanzienelyke ouderen voortgekomen binnen de stadt Zutphen op den 15 December des jaars 1665, werwaarts zyne moeder gevlucht was uit het stedeke Borkelo, wegens den onverwachten inval des Munsterschen bisschops Christoffel Barent van Galen in het landschap Twente, gedeelte van Overyssel, en des zelfs naderen aan het zelve stedeke Borkelo, dat zonder eenige vestingwerken en zonder krygsbezettinge voor hem open lag, en waar uit zich by tyds de vermogenste inwoneren wegbegaven. Zyne ouderen van jongs af een leerzaamen geest, gevoegt by eene sterke geheugenisse, in hem bespeurende, besloten dezen hunnen derden zoon tot de studien op te trekken, bestelden hem dies te Zutphen op de Latynsche schole, daar hy binnen korte jaren loffelyk doorstreefde, zo dat hy uit eigen zucht en dien van zyne Godvruchtige ouderen zich Gode willende heiligen, naar Deventer vertrok, om zich tot de Godgeleerde betrachtingen te bereiden. Na verloop van drie jaren, binnen de welke zyn vader overleden was, zyn oogmerk bereikt hebbende, zondt hem zyne Godvruchtige moeder naar Vrieslands akademie te Franeker, met dat gelukkige gevolg, dat hy binnen noch twee jaren zyne Theologische studiën volbragt, zynde van den beginne aan in grote achtinge geraakt by zyne meesters, inzonderheit by den ouden professor Campegius Vitringa. Nauwelyks 21 jaren bereikt hebbende, wierdt hy met roem kandidaat van den heiligen dienst verklaart; en nadat hy eenige maanden te Vianen den kerkedienst met veel genoegen, als proponent, hadt waargenomen, is hy nog in dat zelve jaar, en alzo voor zyn twee en twintigste jaar, tot predikant te Ytens in Vrieslandt, onder de klassis van Bolswaardt en Workum, beroepen, alwaar hy zynen dienst met zo veel naarstigheit en goede vrucht waarnam, dat hy in 't volgende jaar te Oudega, Nyega en Opeinde, onder de klassis van Leeuwaarden, beroepen wierdt, en in 't jaar 1694 naar de stadt Sneek, alwaar naaulyks drie jaren gestaan hebbende, is hy door eene wettige beroepinge in 't jaar 1697 naar Zwol in Overyssel vertrokken, en 's jaars daar aan naar Amsterdam, daar hy den 16 November bevestigt is in die aanzienelyke bediening, die hy sedert, gedurende den tydt van drie en twintig jaren, in alle getrouwigheit bekleed heeft tot zyne doodt toe, zeer onverwacht binnen Amsterdam den 25 January 1722 voorgevallen. Zyne spoedige bevordering in het predikampt van de eene tot de andere, en zelfs de aanzienelykste gemeentens van Nederlandt, geeft genoegzame bewyzen van zyne uitnemende gaven en hoedanigheden. Hy was van een vaardig begrip en schrander oordeel, gewoon zyn beroep en ampt met allen yver te vervullen, en in waarheit een zeer naarstig en ernstig man; beminde den vrede, en hadt zeer weinig met de wereldsche zaken op, leefde stil en vergenoegt in eene voorspoedige gezontheit, en was niet min geleert als naarstig in zyne studien, en waakzaam tegen de scheurmakers en makers van zielverdervende schriften, in alle voorvallen ten vollen betoont, inzonderheit wanneer de beruchte Frederik Leenhof, weleer zyn amptgenoot te Zwol, met zynen zo genaamden Hemel op Aarde te voorschyn quam, wanneer

neer hy hem onder de eersten met mondt en pen ontdekte, en zodanig te keer ging, dat hy hem uit zyne sterkte hielp uitstormen, tot dat hy verstomde, gevende ten dien einde uit eenen *Brief aan Leenhof wegens zynen Hemel op Aarde*, gedrukt te Amsterdam by J. Borstius in 8. behalven den welken men nog van hem in druk heeft eene *Verzameling van Leerredenen*, te Leeuwaarden by Nauta in 't jaar 1702 uitgegeven in 4, te gelyk met die van Rouse. *Joh. van Staveren over de Doodt van 's Heeren Gunstgenoten.*

BOMBON, een gewest van Zuid-America in Peru, tegen de zee Chineacocha en de rivier Xauxa, anders Rio di Maragnon.

BOMILCAR, of, gelyk hem Diodorus Siculus noemt, *Bormileas*, was een veldheer der Carthaginenzers. Hy wierdt zodanig bevreest gemaakt, wanneer hy zag, dat Agathocles in zyne ondernemingen tegen de Carthaginenzers zo gelukkig was, en de zelve sloeg, dat hy besloot met zyne benden tot Agathocles over te gaan; en zoude het ook gedaan hebben, 't en ware zulks door een oproer in zyn leger belet was geworden. Die van Carthago hielden zulks voor eene schandelyke daadt, en deden Bomilcar midden op de markt aan een galg hangen. *Justin. l.* XXII. *c.* 7. *Diod. Sicul. l.* XX. *c.* 10.

BOMILCAR bragt, op aanraden van Jugurtha, door wien hy omgekocht was, Massiva om hals. Maar wanneer hy naderhandt met Nabdalsa eene zamenzwering tegen Jugurtha gemaakt hadde, die ontdekt wierdt, moest hy zulks met zyn leven boeten. *Sallust. Bell. Jugurth.*

BOMMALIA (JOANNES A) bloeide omtrent den jare 1471. Hy was een Brabander, en te Loven doctor in de Godkunde onder de orde der Dominikanen of Predikheren. Paus Gregorius de XI stelde hem tot Inquisiteur (geloofsonderzoeker) aan, bewust zynde van zyne bequaamheit tot dat ampt, en zynen welgeoeffenden geest, welke alomme in zyne nagenoemde schriften uitblinkt: *Planctus religionis super defectibus religionis cujuscunque ordinis. Tractatus contra Monachos proprietarios. In Proverbia, in Ecclesiasten, Apocalysin, Sententias de Sacramento Eucharistiæ; de Virtutibus Theologicis. De Dispensationibus in religione. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BOMMEL, de hoofdstadt van Bommelerwaardt, daar 't ook den naam aan gegeven heeft, in oude brieven doorgaans *Saltbommel* genoemt, tot onderscheidt van het naburige *Maasbommel*. Deze stadt draagt den naam van *zalt*, of *zout*, omdat 'er zoutmakeryen wel eer schynen geweest te hebben. Maar men heeft 'er het rechte bescheidt niet van, zynde de afleiding des naams onzeker. Zy is gelegen aan de Waal, die de slinke zyde der stadt tot haar groot gerief bespoelt. Men wil, dat Bommel al een *villa* of stadt is genoemt, als het door keizer Otto den III in 't jaar 999, en door keizer Henrik den II in 't jaar 1003 aan de kerke van Utrecht geschonken wierdt; en hier van haalt men blyk uit de brieven, die by Heda opgegeven worden. Uit de benaming van *villa*, aan Bommel gegeven, zou dan moeten volgen, dat het ten tyde der voornoemde keizeren voor eene stadt wierdt aangezien. Maar hier tegen is te zeggen, dat *villa*, zelfs in de middelste eeuwen, zeer dikwils voor een dorp, ja ruim zo dikwils als voor eene stadt, is genomen. Ten twede wordt *Arclo*, dat is Arkel, in die zelve brieven ook *villa* genoemt, zo wel als Bommel: zonder dat men ergens vindt dat Arkel ooit voor een stadt gehouden is. Ook schryft Pontanus, de beste historieschryver, dien de Gelderschen hebben, dat Bommel eerst in 't jaar 1229 is bemuurt, en met rechten (dat zekerlyk van stads rechten te verstaan is) begiftigt door Otto van Nassau, den zevenden graaf van Gelder. Zo schryft ook Slichtenhorst, dat de gemelde Otto van Nassau het dorp Bommel tot een stadt gemaakt, en met stene muren omvangen heeft.

De stadt is tamelyk groot en fraai, hebbende, gelyk hier voren gezegt is, den Waalstroom op de eene zyde. Aan de andere zyde is ze veilig door de laagte, waar door men haar met graven en ondermynen niet naderen kan. Otto, de VII grave van Gelder, liet ze in den jare 1229 met muren omringen; en Rainald de I stichtte in den jare 1303 een kollegie van kanunniken aldaar. In den jare 1572 wierdt ze door die van Gorkum ingenomen, en in den jare 1599 door den admirant van Arragon vruchteloos belegert, niettegenstaande de Spanjaarden tusschen de Maas en de Waal de S. Andries-schans, dus genoemt van Andreas, kardinaal van Oostenryk, naar de wyze van 't kasteel van Antwerpen hadden laten opwerpen; doch die in den jare 1600 van de Staten generaal verovert wierdt. In den jare 1672, in de maandt Julius, kreeg ze de maarschalk van Turenne met verdrag in, doch verliet ze wederom in November des volgenden jaars, hebbende de buitenwerken vernielt, en de poorten laten springen, dat echter alles door den Nederlandschen staat herstelt wierdt. Zy was eertyds onder de Hanzeesteden aangenomen; maar dryft heden allenig langs den Waalstroom haren koophandel.

Binnen de stadt staat een kerk, die zo wegens de outheit van metsel-en timmerwerk, als wegens het grote vensterlicht, zeer aanzienlyk is. Daar by is zy zich zelve in alle deelen gelyk: als zynde door eenen en zelven bouwmeester, en op den zelven tydt, begonnen, en achtervolgens zonder eenige tusschenpozinge voltrokken. Zy is in 't jaar 1304 gewyd ter gedachtenisse van St. Marten. Op de kerk staat een toren, hoger dan de toren van St. Martens-kerk te Utrecht. Doch de spits is in 't jaar 1538 door den blixem afgebrand: waar op de heer Joan de Bye, burgermeester der stadt, een fraai jaarschrift heeft gemaakt, het welk binnen de kerk, op een afbeeldsel van den ouden toren, te lezen staat:

haC habVIt tVrrIs fastIgIa: fVLMIne fLagrans
CorrVIt, aC toto VertICe nVDa stetIt;

welk jaarschrift door Jonker Andries Schadé van Westrum dus is vertaalt:

Voor dat het bLIXeMs VVVr zyn hooChte stak In brant,
zo stont dIt sChoone spIts hIer praChtIg opgepLant.

Waar omtrent aan te merken is, dat, als de tydletters spreken, het getal niet wel uitkomt: want men mag in deze tydvaarzen geen D, noch Y, noch I stellen (gelyk hier gebeurt is) of zy moeten haar werk doen. De vestingen en bolwerken, die de stadt van alle kanten omringen, maken haar vry sterk. *Beschryving van 't Utrechtsche Bisdom nevens de Aantek.* III *Deel.*

BOMMEL, (HENRIK VAN) een geleert priester, dus genoemt naar zyne geboortestadt. Hy heeft den oorlog der Utrechtenaren met de Gelderschen en naburige volkeren in den jare 1542 in eene historie begrepen. *De zelve Beschryving, het* III *deel. Koning Biblioth. vet. & nov.*

BOMMELERWAARDT, een gedeelte van het oude vaste landt van Batavië, dus genoemt naar de hoofdstadt Bommel. Tegenwoordig is het door de eerste en twede vereeniging van de Maas en Waal een eilandt geworden, en behoort onder het gebiedt van Gelderlandt. In dezen waardt niet verre van Bommel zyn twee zeer sterke schansen. De eerste is de Andriesschans, door den kardinaal Andries van Oostenryk gebouwt. Zy wordt door de Maas en Waal omsingelt. De andere wordt naar het eilandt Voorn de Voornsche, of naar den bouwer der zelve de Nassausche schans genoemt. *De zelve Beschryving des Utrechtschen Bisdoms het* III *deel.*

BOMMENE, of BOMMENEDE, eene landstreek, die met de stadt, van den zelven naam, nevens Goeree en het omleggende landt, van outs tot Zeelandt behoorde, en daar na door de Hollanders bezeten is, quam door zeker verdrag tusschen Hollandt en Zeelandt van het jaar 1684 weder aan Zeelandt; wel te verstaan *Bommenè*, of *Bommenede*, leggende op den hoek van het eilandt Schouwen, maar niet Goeree, 't welk tans Hollandsch is. Of het ooit Zeeusch is geweest, daar over wordt getwist. Smallegange zegt ja, van Leeuwen neen. Hoe het zy, dit is waar, dat de Hollanders niet alleen Bommenede, maar ook de naastgelegen polders, als Natres, Belois, Kykuit, Bornebroot, en meer andere, bezeten hebben. Van Leeuwen zou wel neigen tot geloven, dat het landt van Goeree voor dezen aan dat van Bommenè vast is geweest. Men zie hier van de *Outheden van Zuidhollandt*, daar dit met zeer waarschynlyke redenen beweezen wordt. De stadt BOMMENE, die voorheen vry sterk was, is in den jare 1575 door de Spanjaarden belegert geweest. Na dat de stedelingen het beleg met grote dapperheit uitgehard, en den vyandt afgewezen hadden, is ze in een twede belegeringe, die twintig dagen duurde, ingenomen. Zy heeft al van outs veel te lyden gehad van het zeewater, en is eindelyk in het jaar 1682 door een hogen watervloedt byna geheel weggespoelt. Alleen de kerk is midden in 't water blyven staan, daar nu de zeebaren gedurig tegen aan slaan, zonder eenige hope dat de plaats ooit weder bedykt zal worden. Hollandt heeft echter (de opperhoofdigheit, gerechtigheit, rechtsgebiedt, landen en tienden, niets zelfs uitgezondert, zo als Hollandt die bezat, van 't landt van Bommenede, Kykuit, Natres, Bornebroot en Blois aan Zeelandt overgevende by resolutie van den 22 September des jaars 1684, en dat wel zo verre die toen ter tydt bedykt lagen, nevens vyftig roeden aanwas daar buiten, vry en onbelast;) aan zich behouden zyn recht op de stromen, rivieren en wateren, met de aanwassen, schorren en opkomende gronden, die aldaar en buiten de bedykte landen van Bommenede zouden mogen opkomen of aanwassen, buiten de voorgemelde vyftig roeden, en verder bedongen, dat Blois leenroerig aan Hollandt zoude verblyven. *Conventie van Hollandt van den 22 September* 1684. *Smallegange Kron. van Zeel. Outhed. van Zeel.*

BOMONICÆ waren zekere jongelingen by de Lacedemoniërs, die om strydt by zekere offerhanden aan Diana elkander vele slagen toebragten. Zy zyn dus genaamt van 't Grieksche woordt βωμὸς, dat is, *een altaar*, dewyl ze voor het altaar van Diana geslagen wierden.

BOMSDORF, eene oude adelyke familie, schynende haren oorsprong uit de Neder-Lausnitz te hebben, alwaar ze nog heden het goedt Meissogen bezit. Haar stamhuis is mogelyk het riddergoedt BOMSDORF, gelegen in de heerlykheit Pförten. NIKOLAAS was in den jare 1431 abt in 't klooster Neuzel by Guben. In den jare 1570 leefde BALTHAZAR *van Bomsdorf* op Grane by Guben, wiens zoon PIETER by den markgrave van Culmbach geheime raadt is geweest. JOB op Medingen, keur-Saxische land-jagermeester, stierf in den jare 1705, hebbende by zekere van Ponickau negen en twintig kinderen geteelt. Onder zyne zonen quam Job ERNST, hofmaarschalk des konings van Polen, en keurvorsten van Saxen, in den jare 1704 te Petroviëì in Polen, des nachts door den brandt om, nalatende eenen zoon, JOB ERNST op Alt-Döbra. LOTH was in den jare 1695 opperforstmeester onder den keurvorst van Saxen in de ampten Wittenberg, Beltzig, Gommeren en Elbenau, en schynt nevens den overste van Bomsdorf, die nog in den jare 1718 in dienste des konings van Polen en keurvorsten van Saxen was, een broeder des voornoemden Job geweest te zyn. Dit geslacht heeft zich waarschynlyk voor dezen ook in Bohemen uitgebreid, alwaar het de graaflyke waardigheit erlangt heeft; want WENTZEL, graaf van Bomsdorf, is onder keizer Ferdinand den II onder-

landrichter geweest, en in de Boheemsche onlusten het aartshuis Oostenryk getrouw gebleven. *Knaut Prodr. Misn. Carpz. antiq. Lus. sup. P.* II. *Tab.* 3. *Weingarten Furstensp. p.* 397.

BON, of BONN, by de Latynen *Bonna*, of *Ara Ubiorum* genaamt, terwyl de Ubiërs certyds in deze landstreke woonden, en de H. Maternus kort na de tyden der Apostelen gezegt wordt alhier het Euangelium gepredikt, en den altaar van Mercurius omverre geworpen te hebben. Het is eene zeer oude en vermaarde stadt, als mede eene sterke vesting, door den keurvorst van Keulen tot zyne residentie verkoren. Zy is aan den Rhyn op eene schone vlakte gelegen, alwaar het grote Rhyn-gebergte, tusschen 't welke van de stadt Bingen tot op Bon de Rhyn henen loopt, zich van elkander deelt, namentlyk vier mylen boven Keulen. Rondom de stadt is aangenaam zaailandt, goede wynbergen, veel wildt, en eene gezonde lucht. De hoofdkerk heeft een sticht, en wordt gezegt van Helena, de moeder van Konstantyn den Groten, gebouwt te zyn. Onder Augustus zegt men dat Drusus reets alhier een kasteel heeft gebouwt, waar uit naderhandt allengskens eene stadt is geworden, door Julianus den afvalligen, wanneer hy nog als Roomsch veldheer onder keizer Constantius tegen de Duitschers oorloogde, in den jare 350 bevestigt. Onder keizer Karel den Dikken hebben de Normannen deze stadt, nevens de omleggende kasteelen Tolbiac en Neus, nevens de stadt Keulen, te vuur en te zwaardt verdelgt. Johannes, koning van Bohemen, belegerde ze te vergeefs. In den jare 1585, den 17 January, wierdt in deze stadt, in tegenwoordigheit des aartsbisschops, Gebhard van Truchses, voor de eerste maal volgens de lere der Protestanten gepredikt, het welk haar echter in den Keulschen oorlog qualyk bequam: want de stadt wierdt nog in 't zelve jaar door de Beyerschen ingenomen. In den jare 1584 wierdt ze van des voornoemden aartsbisschops zoldaten aan des zelfs opvolger, keurvorst Ernst, door verraadt overgegeven, en de kommandant Karel, broeder van Gebhard, gevangen zynde, tegen vyf duizent gulden overgelevert. In den jare 1587 wierdt ze door list van Marten Schenk van Niedek, des afgezetten bisschops veldmaarschalk, ingenomen; doch nog in het zelve jaar door den hertog van Parma belegert, en in den jare 1588, den 28 September, by verdrag verovert, en aan den nieuwen keurvorst Ernst overgegeven. In den dertigjarigen oorlog is ze wel eenigzins verschoont, doch naderhandt binnen den tydt van dertig jaren drie maal door de keizerlyke bondgenoten den Franschen ontweldigt: want wanneer in den jare 1673 keurvorst Maximiliaan Henrik van Keulen Fransche bezetting hadt ingenomen, wierdt deze plaats den 3 November door de keizerschen en Hollanders belegert, en op den 12 der zelve maandt verovert. De twede belegering begon den 16 Juny 1689: want omdat de kardinaal van Furstemberg gedurende den twist over de verkiezing van een aartsbisschop van Keulen in den jare 1688 bezit van 't keurvorstelyke paleis aldaar genomen, en Fransche benden ingelaten hadt, wierdt de stadt door den keurvorst van Brandenburg belegert, en na een hevige bombardering den 12 October ingenomen. De derde belegering is de gedenkwaardigste: want wanneer keurvorst Clemens insgelyks de Fransche party hadt aangenomen, zo wierdt den 24 April 1703 deze vesting door den Hollandschen generaal Koehoorn berent, en dermaten beschoten, dat de Fransche kommandant, de Marquis d'Alegre, dat geweldt naauwlyks drie dagen konde uitstaan, wordende genoodzaakt den 14 May te kapituleren. In den jare 945 wierdt hier een Concilie gehouden. In de vrede van Radstadt wierdt ze den keurvorst van Keulen wederom overgegeven, onder beding, dat in tydt van vrede gene bezetting daar in zoude gelegt worden, maar in tydt van oorlog het den keizer en het ryk vry staan zo veel manschap daar in te leggen, als het de tydt en noodzakelykheit zoude komen te vereischen. *Ptolem. Florus. Antoninus. Tabula Peutingeriana. Lipsius in not. ad l.* I. *Annal. Tacit. Cluver. Germ. Gelenius de Magnitud. Colon. Valesii Notit. Gall. Strada de bello Belg. dec.* II. *l.* V. *&* X. *Zeileri Topogr. Colon.*

S. BON, of BONET, kanselier van Austrasië, naderhandt bisschop van Clermont in Auvergne, stamde af uit een out raadsheerlyk geslacht van Rome. In zyne jeugt quam hy aan 't hof van Sigebert den II, koning van Austrasië, die hem tot zynen opperschenker, naderhandt tot referendaris, en eindelyk tot kanselier maakte. Als Theodorik, broeders zoon van Sigebert, aan de regeering quam, gaf hy hem het gouvernement van Provence; het welk loffelyk door hem bedient wordende, zo verkoos hem de geestelykheit van Clermont tot hunnen bisschop, met toestemminge van Theodorik. Deze waardigheit heeft hy niet min loffelyk bekleed: doch alzo hy besloten hadt, zich in de orde der Benedictynen te begeven, stont hy van zyn bisdom af, en begaf zich in 't klooster Manlieu. Eenigen tydt daarna reisde hy naar Rome, keerde naderhandt weder naar Lions, en bleef aldaar in het Benedictyner klooster, stervende den 15 January des jaars 710, omtrent 90 jaren out zynde. *Bollandus. Franciscus de la Noue.*

BONA, of BONA DEA, was eene boschnymph, gemalinne van Faunus in Italië. Haar feest vierden de Roomsche vrouwen des nachts zonder hare mannen. Men zegt, dat zy zo kuisch is geweest, dat ze buiten haren man genen anderen man gezien of gekent heeft. De mirten wierden op haren outaar niet gebruikt, alzo de zelve aan Venus toegeheiligt waren. Ten tyde van Cicero wierden de plechtigheden van dit feest door P. Clodius ontheiligt, alzo hy in vrouweklederen in 't huis van J. Cesar ging, die ter zelver tydt hogepriester (*Pontifex Maximus*) was, en des zelfs gemalinne ontëerde. Zommigen zeggen, dat de huisvrouw van Faunus zo sterk gedronken heeft, dat haar man haar met stokken van mirtenhout doot zou hebben laten slaan, wanneer ze zo beschonken was. Hy, hier over naderhandt berouw hebbende, heeft haar eenen altaar opgerecht, waar by gene mirten gebruikt mogten worden, maar eene kanne met wyn, bedekt met een linnen kleedt. De Grieken offerden ook aan eene zekere Godinne BONA, die ze de Godin der vrouwen noemden, en voor eene der minnen van Bacchus hielden, voorwendende, dat het verboden was de zelve by haren rechten name te noemen. *Plutarch. in Quaest. Rom. Quaest.* 20. *Macrob. Saturn. l.* I. *c.* 12. *Lactant. ex Sexto Clod. enz. Rosinus & Dempsterus in Antiq. Rom. p.* 173. 177.

BONA, gemalin van Johannes, koning van Vrankryk, eer de zelve tot de krone quam. Haar vader was Johannes van Luxemburg, koning van Bohemen, hare moeder Elisabeth, erfgename des gezegden koninkryks van Bohemen. Zy wierdt te Melun in den jare 1332 geboren, en bestendig van haren echtgenoot bemint, stierf in den jare 1349, en legt te Maubuisson by Pontoise begraven. De geschiedschryvers roemen haar als eene zeer verstandige en tegen de armen mildadige vorstin. Meest is ze vermaart geworden door hare kinderen, nalatende vier zonen en zeven dochteren. De eerstgenoemde waren: Karel de V, koning van Vrankryk; Lodewyk, stichter der twede linie der hertogen van Anjou; Johannes, hertog van Berry, en Philippus de Stoute, hertog van Burgondië, overgrootvader van Karel den Stouten. Onder de dochteren zyn Agnes, Blanca en Catharina zeer jong gestorven. Johanna wierdt gemalin van Karel den quaden, koning van Navarra; Maria trouwde met Robert, eersten hertog van Bar; Isabella wierdt aan Johannes Galeatius den I, hertog van Milanen, ten huwelyk gegeven, die daar voor twee maal hondert duizent daalders gaf; Margaretha begaf zich in 't klooster to Poissy, levende aldaar in eene zonderlinge heiligheit. *Mezeray hist. de France Tom.* XI. *p.* 463.

BONA, (SFORTIA) koningin van Polen, was eene dochter van Johannes Galeatius Sfortia, hertog van Milanen, en Isabella van Arragon. In den jare 1518 wierdt ze naar Polen gevoert, en aan Sigismundus den I ten huwelyk gegeven, by wien ze koning Sigismundus Augustus en vier prinsessen geteelt heeft, van welke drie koninginnen zyn geworden, en de vierde gemalin van Henrik, hertog van Brunswyk, is geweest. Zy beminde haren echtgenoot dermaten, dat ze, wanneer ze reets dertig jaren lang met hem was getrouwt geweest, en de zelve gedurig onpaslyk was, zy echter hem alleen wilde bedienen, en het opzicht over hem hebben. Wanneer hy gestorven was, hadt ze met haren zoon, in huwelyk hebbende Barbara van Radzivil, weduwe van Gaston, een ridder uit Litthauwen, vele onlusten, die trouwens door het schielyke overlyden der voornoemde Barbara ophielden, doch telkens vernieuwt wierden, zo dikwils zy den koning dit ongelyk huwelyk verweet. En deze ontzag zich eindelyk niet te zeggen, dat zyn huwelyk met Barbara zo verachtelyk niet was geweest, als dat zy zich met zekeren Papparcorda, zynde een Napolitaansch edelman, in een heimelyk huwelyk begeven hadt. Hier door ontstonden tusschen hen vele onlusten; waar van Karel de V en des zelfs broeder Ferdinand de I zich bedienden, ten einde de koningin zich niet ten twede male met de Polen mogt vereenigen, om hare dochter Isabella te hulpe te komen, zynde de weduwe van Johannes van Zapolia, die zich tot koning van Hungarië opgeworpen hadt, en haren zoon Johannes Sigismundus gaarne op den troon wilde zien. Derhalven schreven Karel de V en des zelfs broeder zeer beleeft aan Bona; en zy maakte ook gene zwarigheit Polen te verlaten, en begaf zich op hare goederen in Apulië, wordende en in de keizerlyke landen, en in die van Oostenryk, als ook te Venetië, zeer prachtig ontfangen. Zy stierf in den jare 1558, hebbende zich eenige maanden te voren met haren zone verzoent, en verzocht, dat hare lyk door de Venetiaansche galeien naar Polen mogt gevoert worden. *Guagnini hist. Polon. Hilarion de Coste des dames illustres.*

BONA *van Bourbon*, dochter van Petrus den I, hertog van Bourbon, en Isabella van Valois, wierdt in den jare 1355 met Amadeus den VI, grave van Savoje, genaamt de Groene, te Parys getrouwt. Zy liet overal hare deugden uitblinken, zonderling wanneer in den jare 1383 haar echtgenoot aan de pest was gestorven, en haar zoon Amadeus de VII, genaamt de Rode, in den jare 1391 ook overleden; weshalven zy het voogdyschap haars kleinzoons, Amadeus den VIII, op zich nam. Hoewel Bona van Berry, moeder van Amadeus den VIII, zich daar tegen kantte, behieldt Bona van Bourbon echter de bestiering, tot dat ze in den jare 1398 de regeering aan haren kleinzone overgaf, die echter weigerde haar de goederen, den weduwen toekomende, te laten volgen, 't welk haren broeder, Lodewyk den II, hertog van Bourbon, dermaten verdroot, dat hy naar Grenoble ging, met voornemen om den grave van Savoje door geweldt tot reden te brengen. Doch zommige heren bewogen hem, dat hy goedwillig den hertog van Bourbon voldeedt. De gravin begaf zich op 't kasteel Mâcon, en stierf aldaar den 19 January 1402. *Sammarth. Hist. Geneal. Guichenon hist. de Savoyé.*

BONA *van Berry*, gravin van Savoje, dochter van Johannes van Vrankryk, hertog van Berry en Armagnak. In den jare 1372 wierdt ze te Valence in 't Dauphiné aan Amadeus den VII, den Roden, grave van Savoje, verlooft, en in December 1376 te Parys het byleger gehouden. In den jare 1391 stierf de grave, en liet het voogdyschap zyns zoons, Amadeus den VIII, aan zyne moeder, der voornoemde Bona van Bourbon, omdat hy geloofde dat zyne gemalin, die nog jong en schoon was, niet lang weduw zyn zoude. Zy eischte echter het voogdyschap; doch Karel de VI, koning van Vrankryk, zondt de bisschoppen van Noyon en Chalon, nevens de heeren van Couci, Tremouille en Giac derwaarts, die deze oneenigheden beslisten.

Bona van Berry trouwde hier op in den jare 1393 met Bernard den VII, grave van Armagnak, naderhandt konnestabel van Vrankryk, en stierf den 30 Juny 1434, nadat ze in beide huwelyken verscheide kinderen gebaart hadt, waar onder eene dochter uit het eerste bedde, ook Bona genaamt, in den jare 1403 aan Lodewyk van Savoje, grave van Achaje, Morea, enz, ten huwelyk gegeven wierdt, en in den jare 1431 zonder kinderen stierf. *Sammarth. Geneal. Guichenon.*

BONA uit Lombardyë, was van geringe afkomst uit Valteline, eene byzit, naderhandt echtgenoot van Petrus Brunoro, een vermaart oorlogsheldt van Parma. Deze, op zekeren tydt zyn leger naar Valteline voerende, zag Bona de schapen hoeden; en alzo hy in haar eene zonderlinge kloekmoedigheit bespeurde, nam hy haar met zich, en gaf haar mans klederen, op dat ze te paardt zitten, en hem op de jagt verzellen kon, waar toe ze zeer bequaam was. Zy was by hem, wanneer hy in dienst van Franciscus Sfortia tegen Alfonsus, koning van Napels, trok; insgelyks wanneer hy zich wederom in dienst zyns voorgaanden heere Alfonsus begaf. Eenigen tydt daar na wilde Brunoro wederom tot Franciscus Sfortia overgaan; doch dit voornemen wierdt aan den koning Alfonsus ontdekt, die hem gevangen nam. Hier op besloot Bona hem wederom in vryheit te stellen, en ging derhalven by alle Italiaansche vorsten, by den koning van Vrankryk, by Philippus, hertog van Burgondië, en by de Venetianen, en verkreeg van alle voorschryvens voor Brunoro. Dus wierdt koning Alfonsus bewogen Brunoro wederom los te laten, en Bona bragt hem by den raadt te Venetië het oppergebiedt over de legers dezer Republyk, en twintig duizent dukaten bezolding te wege. Dit bewoog hem met haar te trouwen; en zy betoonde meer en meer haren heldenmoedt, en vocht dapper in alle gelegentheden. Zy erlangde ook eene byzondere kennis in oorlogszaken, die ze voornamentlyk in de ondernemingen der Venetianen tegen Franciscus Sfortia, hertog van Milanen, betoonde, wanneer ze de vyanden noodzaakte het kasteel Pavono, naby Brescia, over te geven, nadat zy het hadt laten bestormen, staande zelve met den degen in de vuist voor aan in 't gevecht. Eindelyk vertrouwde de Republyk van Venetië haar en haren man het eilandt Negroponte, om 't zelve tegen den Turk te beschermen, waar in zy beide ook zo gelukkig waren, dat de Turken niets daar tegen ondernemen durfden zo lange zy daar waren. Brunoro stierf in de stadt Negroponte; Bona in Morea, wanneer ze in den jare 1466 voorgenomen hadt weder te keren naar Venetië. Zy liet twee kinderen na. *Hilarion de Coste des femmes illustres.*

BONA, (JOHANNES) een kardinaal, wierdt te Mondovi in Piemont den 10 October 1609 geboren, en stamde af uit een aanzienlyk geslacht, zynde eene linie uit den huize Bonne in 't Dauphiné, gelyk ook onder anderen de konnestabel van Lesdiguieres een nabestaande bloedverwant zyns vaders geweest is. Deze hadt gedurende zyn gehele leven den oorlog gevolgt, en hem by Lucretia Zuniga geteelt. Van der jeugt af gaf hy blyken van een deugtzaam en stil leven, en begaf zich in het 15 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1625, in een klooster naby Pignerol, behorende tot de Congregatie der hervormde Cistercienser. Naderhandt wierdt hy naar Rome gezonden, alwaar hy ongemeen in geleerdheit vorderde. In den jare 1651 wierdt hy tot abt zyner Congregatie verkoren, tot groot genoegen des kardinaals Fabius Chigi, zyn uitnemenden vriendt, die eischte, dat het generale kapittel te Rome zoude gehouden, en Bona nog langer in deze waardigheit gelaten worden. Doch deze liet het te Genua vergaderen, en deedt een opvolger voor hem benoemen; maar wierdt na verloop van drie jaren wederom tot abt verkoren, wanneer de voornoemde kardinaal Chigi, die in den jare 1655 paus was geworden, onder den name van Alexander den VII, hem beval dit ampt te laten varen: doch alzo Bona verzocht het te mogen behouden, geschiedde het onder die voorwaarde, dat hy zich niet buiten Rome zoude begeven; en ten einde de paus hem te meer zoude verbinden om by hem te blyven, gaf hy hem verscheide verrechtingen. Dit deedt ook Clemens de IX, die hem daarenboven den 29 November 1669 den kardinaalshoedt opzette. Wanneer deze paus kort daar na overleedt, hadden velen gaarne gezien, dat Bona den pauslyken stoel hadt beklommen: doch daar quam niet van, en hy stierf den 29 October des jaars 1674. Zyne schriften zyn: *De Divina Psalmodia; Manuductio ad cœlum; via compendii ad Deum; de rebus Liturgicis; de discretione Spirituum; de discretione vitæ Christianæ; Medulla SS. Patrum & Philosophorum* enz. *Hendreich.*

BONA, eene stadt in Africa. Zie BONE.

BONACINA, (MARTINUS) van Milanen, doctor der Godgeleerdheit en van beide de rechten, als mede referendaris van beide signaturen, enz. heeft door zyne schriften een groten roem verworven. Urbanus de VIII wilde hem tot vergelding een bisdom in een aanzienlyke stadt opdragen, en zondt hem derhalven naar Duitschlandt. Doch Bonacina verviel wegens de al te grote hette in den zomer van 1631 in eene ziekte, en stierf in den zelven jare, voor dat hy te Wenen in Oostenryk aanquam. Onder zyne nagelatene werken zyn: *de Simonia; de incarnatione Christi; de Electione summi Pontificis, & censuris occasione ipsius electionis; de alienatione bonorum ecclesiasticorum; de Contractibus & restitutione*, enz. Inzonderheit heeft hy vele dingen in de zedelyke Godgeleerdheit geschreven, alle op verscheide plaatsen zamen gedrukt. *Erythr. Pin.* III. *c.* 3. *Hendreich.*

BONAIR, eene der Antillische eilanden Sottovento in America, tusschen Curacao en Aves gelegen. Zy heeft veel vee en zout, en staat onder de Hollanders, die aldaar een gouverneur hebben, doch die onder den gouverneur van Curacao staat.

BONAMICO, (LAZARUS) van Bassano, in het Tarviser Mark, was een boeren zoon, en moest in zyne jeugt de handt mede aan 't werk slaan. Doch alzo hy eene zonderlinge lust tot de studien toonde, liet hem zyn vader de Latynsche en Griekschè talen onder Calphurnius en Mussurus, en de natuurkunde (*Physica*) onder Pomponatius leren. Voorts leide hy zich op de outheden. De kardinaal Reginaldus Polus, hem te Padua gezien hebbende, nam hem met zich naar Rome alwaar hy was, wanneer deze stadt in den jare 1526 door de keizerschen geplundert wierdt, waar by Bonamico zyne fraaie bibliotheek verloor. Na dezen begaf hy zich naar Padua, en wierdt aldaar hoogleeraar der welsprekentheit, tot het einde zyns levens, hoewel hem die van Bononië voordelige aanbiedingen deden, desgelyks Clemens de VII, en de koning Ferdinand. Doch hy sloeg deze beroepingen af. Hy wordt van de geleerden zyns tyds zeer geroemt, en gezegt in de philosophie weinig zyns gelyken gehad te hebben. De kardinaal Bembo was een zyner beste vrienden, en hy wordt gezegt zo veel werks van Cicero gemaakt te hebben, dat hy gewoon was te zeggen, hy wilde liever spreken als Cicero dan paus zyn. Hy stierf den 8 February des jaars 1552. Van zyne schriften is niets overig gebleven, dan eenige Latynsche brieven, in vaarzen geschreven, als mede eenige in ongebonde rede; voorts *concetti della lingua Latina*, en verscheide grafschriften en Elegien; want hy wordt gezegt al zynen tydt, in welken hy iets schryven kon, met spelen en dertelheit doorgebragt te hebben. Hy moet van *Franciscus Bonamicus*, een geleert Florentyn, wel onderscheiden worden. *Thuanus l.* IX. *Teissier Addit. Tom.* I. *Imperialis Musæum hist. Ghilini Theatr.*

BONAR, eene adelyke familie in 't hertogdom Bremen, hebbende haren oorsprónk uit Schotlandt, alwaar zy van haar in 't landt Feif gelegen stamslot Rossy den byname heeft. WILLEM BONAR van Rossy heeft zich eerst in 't landt van Bremen ter nedergezet, en het slot Genadenveldt aan zich gebragt, na dat hy de kroon Zweden in den dertigjarigen oorlog als overste gedient hadt. Hy heeft ten tyde van Cromwel van de stadt Edenburg, en naderhandt van Karel den II, koning van Engelandt, een opentlyk getuigenis nopens zyne adelyke afkomst verkregen. Hy stierf in den jare 1674, nalatende by zyne gemalinne Elisabeth van Brossart, met welke hy het naby Stade gelegen goedt Bramstede ontfangen heeft, drie zonen, van welke eene in den jare 1717 als Deensche generaal majoor en kommandant van 't kasteel Frederikshaven te Coppenhagen stierf. Dit geslacht heeft zich door JOHAN BONAR van Wiesenberg ook in Polen uitgebreid. *Mich. Theatr. nob. Brem. Okolski Orb. Pol. p.* I. *p.* 60.

BONARELLI (GUIDOBALD) *van Rovere*, oorspronkelyk van Ancona, was in 't paleis des hertogs Guidobaldus te Urbino den 25 December des jaars 1563 geboren. Zyne ouders waren graaf Petrus Bonarelli, en Hippolyta Montevechi. Deze Petrus hadt de goederen van zyns vaders broeder, grave Antonius Landriani, die een der voornaamste staatsbedienden aan 't hof van Urbino geweest is, geërft, en was van hem aan dat hof opgevoed, en in zaken van aangelegenheit gebruikt. Hy droeg veel zorge voor de opvoeding van dezen zynen zone Guidobald, die reets in het twaalfde jaar zyns ouderdoms in de philosophie disputeerde. Naderhandt zondt hy hem naar Vrankryk, alwaar hy te Pont à Musson in de Theologie studeerde; en wanneer hy hier op te Parys quam, blonk hy in het 19 jaar zyns ouderdoms zo in zyne Theologische en Philosophische disputen uit, dat hem de bediening van professor in de philosophie opgedragen wierdt. Doch zyn vader riep hem te rug naar Italië, alwaar hy zich een tydlang te Milanen by den kardinaal Borromeus, neef van den H. Karel Borromeus, onthieldt. Ondertusschen stierf zyn vader te Modena, die by den hertog van Ferrara, Alfonsus den II, in groot aanzien was geweest; die hem uit dien hoofde aan zyn hof ontboodt, en in verscheide gezantschappen gebruikte. Ter zelver tydt maakte hy de Italiaansche komedie, *La Filli di Sciro*, en behaalde daar door veel roem; hoewel hy altydt meer genegenheit hadt tot de Godgeleerdheit dan tot de letterkunde. Wanneer de hertog van Ferrara in den jare 1597 overleden was, begaf hy zich naar Cesar, hertog van Modena, en wierdt door hem aan Clemens den VIII, en naderhandt in Vrankryk aan Henrik den IV gezonden. Van daar naar Modena te rug kerende, overviel hem een hevige jigt, en noodzaakte hem zich naar Ancona te begeven; en aldaar een weinig verligting bespeurende, vertrok hy naar Rome. Eenigen tydt daar na keerde hy weder naar Modena. Doch alzo hem Alexander van Este tot zynen kamerheer naar Rome hadt beroepen, wilde hy wederom derwaarts reizen, maar wierdt onderweegs zo fel van de jigt aangetast, dat hy den 8 January des jaars 1608 te Fano den geest gaf. Behalven de voornoemde blyspelen heeft hy ook geschreven *Discorsi in difesa del doppio amore della sua Clelia. Erythr. Pin.* I. *c.* 9. *Crasso elog. P.* II.

BONAROTA, of BUONARUOTI, (MICHIEL ANGELO) een vermaart schilder, beeldhouwer en bouwmeester, was een zoon van Lodewyk Buonaruoti Simoni, uit den oudenhuize der graven van Canossa. Hy wierdt in den jare 1474 in het dorp Casentino, niet verre van Arezzo gelegen, geboren, van waar zich zyn vader in een ander dorp, Settignano, drie Italiaansche mylen van Florence, begaf; en alzo hy maar een klein inkomen hadt, zyne kinderen tot het wolle-en zyde-bewerken opbragt. Michiel Angelo, groot geworden zynde, wierdt naar Florence ter schole gezonden, alwaar hy zynen tydt meest met tekenen doorbragt: en niet tegenstaande hem zyn vader dikwils met slagen

gen daar van aftrok, liet hy het echter niet achterwege, maar oeffende zich te meer volgens des vermaarden schilders Dominico Girlandaji tekeningen, tot dat hy eindelyk in zyn veertiende jaar by hem bestelt wierdt, en wel haast alle zyne medeleerlingen overtrof. Hier op nam hem Laurentius de Medicis tot zich in het paleis, alwaar hy zich in 't beeldhouwen oeffende, en daar in gelukkig was. Maar wanneer die van Medicis uit Florence verdreven wierden, vertrok Michiel Angelo naar Bononië, en van daar naar Venetië: doch daar geen werk vindende keerde hy weder naar Bononië, en zich een jaar daar opgehouden hebbende, weder naar Florence. Van daar wierdt hy naar Rome ontboden, alwaar hy zich by beurten ophieldt, en onderwylen weder naar Florence keerde. Voor paus Julius den II maakte hy voortreffelyke stukken, en begon des zelfs prachtige grafstede. Maar alzo hem Leo de X als paus opvolgde vooraleer dit stuk voltrokken was, begeerde de zelve, dat Michiël Angelo een gedenkstuk te Florence liet; doch Leo stierf ook eer dit voltooit was; en wanneer aan deze stukken onder paus Adrianus den VI niet gedaan wierdt, werkte Michiel Angelo op nieuw aan de tombe van paus Julius den II; maar wanneer Clemens de VII den pausselyken stoel beklom, moest hy het werk, te Florence begonnen, voleinden. Hy verliet deze stadt in den jare 1526, wegens den oorlog, en begaf zich naar Venetië; doch keerde weder naar Florence, hoewel die stadt nog belegert wierdt, dragende iets by tot versterking der zelve. Naderhandt voltrok hy het begonnen werk, wierdt van paus Paulus den III in den jare 1533 in zynen dienst aangenomen, en maakte voor hem verscheide kunstige stukken, voornamentlyk een van de hel, waar mede hy acht jaren bezig was. Wanneer in den jare 1546 Antonius van St. Gall, bouwmeester van S. Pieters kerk te Rome, overleden was, wierdt hy in des zelfs plaats verkoren, en verzon een middel om dat gebouw vyftig jaren eerder en met minder kosten, en veel heerlyker te voltooien; weshalven hem de paus een aanzienlyke jaarlyksche wedde aanboodt, die hy weigerde aan te nemen. Julius de III liet hem dat gebouw voltrekken, en voor den raadt van Rome moest hy eene aftekening maken van het Kapitool. Hy stierf te Rome den 15 February des jaars 1564, en wordt gezegt alle schilders en beeldhouwers, die voor hem geleeft hebben, in vernuft verre te boven gegaan te hebben, wordende de menschelyke beelden van hem boven alle andere geschat. Zyne vyanden, die uitstrooiden, dat hy in genen dele met de ouden te vergelyken was, maakte hy door een beeldt van Cupido beschaamt, van 't welke hy een arm hadt afgebroken; wordende dit voor een meesterstuk gehouden, en boven de kunst der ouden geprezen. Hy wierdt niet alleen door pauzen, kardinalen en Italiaansche vorsten, maar ook door den Roomschen en Turkschen keizer, Karel en Soliman, als mede door François den I, koning van Vrankryk, hoog geacht. *Vasari. Thuan. Teissier Addit. T.* I. *Felibien Peint. P.* II. *Sandrarts Acad. T.* I. *p.* 2. *l.* II. *c.* 15. *n.* 66.

BONARTIUS. Zie BOONARTIUS.

BONASIANI waren zekere ketters der IV eeuw, zeggende, dat Christus een aangenomen zoon van Godt was. *Baron.*

S. BONAVENTURA, een kardinaal, bygenaamt *Doctor Seraphicus*, wierdt eigentlyk naar zynen doopname *Johannes* genaamt, of, gelyk anderen willen, *Petrus Fidanza*, doch de Grieken noemden hem *Eustachius* en *Eutychius*. Hy was in den jare 1221 te Bagnarea, een kleine stadt in Toskanen, van eerlyke ouderen geboren. In den jare 1243 tradt hy in de orde der Franciskanen, hadt Alexander Alesius tot zynen leermeester, en studeerde in de Theologie te Parys zo voorspoedig, dat hy na zeven jaren bequaam geoordeelt wierdt over den Meester der Spreuken opentlyke lessen te doen. In den jare 1255 wierdt hy doctor in de Theologie, en in 't volgende jaar, na 't overlyden van Johannes van Parma, generaal der Franciskaner orde, welke bediening hy zeer loffelyk bekleedde, terwyl hy niet alleen de vervallene tucht by de Minoriten wederom herstelde, maar ook de gehele orde tegen Giraldus van Abbeville, en Wilhelm van St. Amore verdedigde. Uit een al te grote eerbiedigheit voor de H. moeder Maagdt verordende hy op het ordens-kapittel, te Pisa gehouden, dat de Minoriten het volk vermanen zouden, by het luiden der klokke tot 't gebedt de zelve aan te roepen. Hy heeft ook eerst de lekebroeders ingestelt, wanneer hy in den jare 1270 de broederschap Confalonis stichtte. In den jare 1265 wilde hem paus Clemens de IV tot aartsbisschop van York verheffen, maar hy weigerde zulks. Wanneer, na 't overlyden van dezen paus, wegens de oneenigheit der kardinalen de pausselyke stoel drie jaren ledig stont, wierdt hy in den jare 1272 tot scheidsman gemaakt, met volkome macht om een paus te verkiezen. Hy benoemde derhalven Theobaldus, aartsbisschop van Luik, die den name van Gregorius den X aannam. Deze maakte hem daarom bisschop van Alba, en in den jare 1274 kardinaal, en beval hem zich by het twede Concilie van Lion te laten vinden, alwaar hy ook de eerste sessie, den 7 May, bywoonde, en stierf den 15 July. De kardinaal Petrus van Tarantaise, naderhandt paus Innocentius de V, deedt de lykreden over hem. Sixtus de IV stelde hem in den jare 1482 onder 't getal der Heiligen; en Sixtus de V in den jare 1588 onder de oude kerkenleeraren. Zyne schriften zyn: *Expositio in Hexaëmeron*; *In Psalterium*; *in Ecclesiasten*, enz. *Commentaria in IV. libros Sententiarum*; *de Resurrectione ad gratiam*; *de Hierarchia Ecclesiastica*; *de septem gradibus contemplationis*; *de Meditatione vitæ Jesu Christi*; *de gradibus virtutum*; *Itinerarium mentis in Deum*; *Stimulus Divini amoris*; *de Reformatione mentis*; *de paupertate Christi*; *de Theologia Mystica*; *de Reformandis fratribus*. enz. Deze zyne werken zyn in den jare 1588 in acht stukken in folio te Rome in 't licht gekomen. *Henr. Gandavensis de script. Eccl. c.* 47. *Wading. in Annal. & Bibl. Minorit. Trithemius. Bellarm. Sixtus Senens. Spondan. Bzovius. Rainaldus. Volaterran. Possevin. Aubery. Miræus. Eisengrenius. la Boulaye. Marcus Lisbonn. Cave.*

BONAVENTURA van Padua, kardinaal en generaal der Augustyner orde, was uit het geslacht Beduaria van Perugia, geboren te Padua den 22 January des jaars 1332. Hy nam aldaar de Augustyner orde aan, en te Parys gestudeert hebbende onderwees hy aldaar de Godgeleertheit met veel lof, dien hy door zyne predikatien zo vermeerderde, dat hy den 17 May 1377 by het kapittel te Verona tot generaal zyner orde verkoren wierdt. Urbanus de VI maakte hem in September des jaars 1378, of, gelyk anderen zeggen, 1385, tot kardinaal priester, wanneer hy in verscheide gezantschappen voor de Roomsche kerke gebruikt wierdt. Maar wanneer hy zich tegen de voornemens van Franciscus de Carrario, dwingelandt van Padua, al te hevig kantte, liet hem deze in den jare 1386 te Rome op de Engelburgs-brugge door heimelyke moordenaars ombrengen; hoewel zommigen het jaar 1389, of 1396, wederom anderen 1398, noemen. Hy heeft verscheide werken geschreven, als *Comment. in libros Sententiarum Petri Lombardi*; *in Epist. Canon. Johannis & Jacobi*; *Vitæ Sanctorum*; *Speculum Mariæ*; *Breviloquium*; *Ternarium de regimine conscientiæ*. Hy was ook een vriendt van Petrarcha, over wien hy in den jare 1369 eene lykreden gehouden heeft. *Petrarch. Rer. senil. l.* XI. *ep.* 25. *Scardeoni Antiq. Patav. l.* II. *Joseph. Pamphyl. Bibl. Aug. Curt. in elog. Aug. Onuphr. Ciacon. Spondan. Bzovius. Crusenius. Aubery. Miræus.*

BONAVENTURA, (CALATAGIRONUS) generaal der ongeschoeide monniken, was geboortig uit Sicilië, en leefde in den jare 1600. In den jare 1598 was hy op den vredehandel by Vervins, waar van hy het voorgaande jaar een voorslag gedaan hadt. Henrik de IV, koning van Vrankryk, schatte hem hoog, en Clemens de VIII benoemde hem tot patriarch van Constantinopel, en zondt hem naar Vrankryk, wegens het markgraafschap van Saluzzo.

BONAVENTURA, (ROMANUS) gesproten van edele ouders te Rome, wierdt van paus Innocentius den III kardinaal gemaakt, en van Honorius den III in den jare 1225 als legaat naar Vrankryk gezonden, alwaar hy het grote Concilie, tegen de Albigenzen vergadert, bywoonde, en koning Lodewyk den VIII tot een kruistocht tegen de zelven aanzette. Wanneer der zelver hoofdt Raimund, grave van Thouloufe, dezen tocht door eene geveinsde verklaring verhinderde, maar niet lange daarna, wanneer Lodewyk gestorven was, zich wederom vyandig toonde, bragt Bonaventura te wege, dat de Franschen hunne wapenen, die ze tegen Engelandt gebruikten, tegen de Albigenzen wendden: ook was hy zelf by het treffen, waar in de zelve geslagen wierden; waar op Raimund zich geheel onderwierp, en door Bonaventura van den ban ontslagen wierdt. Honorius de III droeg hem, wegens zyne kennisse in de rechtsgeleerdheit, de beslissing der gewichtigste twistzaken op; gaf hem ook het gouvernement in Campanië over de steden, op de kust gelegen. Gregorius de IX zondt hem met den tytel van legaat op nieuw naar Vrankryk, alwaar hy onder anderen te Thouloufe de inquisitie invoerde. In de zelve hoedanigheit wierdt hy door den zelven paus naar Engelandt gezonden. Gedurende deze afwezentheit wierdt hem het bisdom van Porto, en na zyne wederkomst, alzo de paus niet by der handt was, het vikariaat over de stadt Rome toevertrouwt. Deze laatste bediening eenige jaren lang loffelyk bekleed hebbende, wierdt hem de pausselyke waardigheit toegewenscht, na de doodt van paus Gregorius den IX: doch hy stierf weinig dagen na dien paus in den jare 1241. Hy heeft veel byeen verzamelt nopens de privilegien, decisien en ordonnantien der voorgaande pauzen, en in den jare 1236 met bewilliging van paus Gregorius den IX in des zelfs Registers ingelyft. *Bzov. Oderic. Raynald. in Annal. Ciacon. Oldoin. Ughelli.*

BONAVENTURA, (BAHIA DE) eene grote baai van Zuid-America, in het landschap Popajan, legt vier en twintig mylen ten Zuiden van de kaap Corientes, veertien van de rivier Noaminas, en elf van het eilandt Palmas op de breedte van 3 graden, 15 minuten. In deze baai ontlasten zich drie byzondere rivieren, te weten die van Bonaventura, del Agna, en del los Othones, behalven verscheide beekjes, leggende voor laatstgemelde Rio del los Othones een zeer grote klip, die wel de halve baai beslaat, dat nevens verscheide andere kleiner klippen en rotzen de zelve zeer gevaarlyk maakt, waarom en om hare ondiepte zy ook weinig van ervare zeelieden bezocht wordt. *W. Dampier en W. Rogers reize naar de Zuidzee bl.* 408.

BONAVENTURI, of BONAVENTURA, (FREDERIK) leefde in de XVI eeuw, en was van Urbino uit een adelyk geslacht gesproten. Na de doodt van zynen vader, die een dapper veldheer was, nam hem de kardinaal van Urbino tot zich, en liet hem, nevens den marquis van Rovere, onderwyzen, en naderhandt wierdt hy aan 't hof des hertogs van Urbino, Franciscus Maria, in allerhande adelyke oeffeningen onderwezen. Zyne lust tot de philosophie en de Griekfche tale was zo groot, dat hy de zelve van zelf zonder leermeester begreep; waar door hy zich by den hertog zo aangenaam maakte, dat hy hem in verscheide zaken van aangelegenheit by Gregorius den XIV, by den hertog van Savoje, en elders gebruikte. Doch, omdat Bonaventura zag, dat hem zyne bezigheden aan de hoven den tydt tot het studeren benamen, verzocht hy den hertog, dat het hem vergunt wierde als een byzonder persoon te mogen

gen leven. Het zelve verkregen hebbende, begaf hy zich op het landt, alwaar hy zyn werk *de Ventis*, (van de winden) en de daar by gevoegde zaken fchreef. De hertog riep hem wel wederom aan 't hof: doch erkennende, dat het jammer was, wanneer hy hem van zyne ftudien zoude aftrekken, ontfloeg hy hem wederom met een aanzienlyk penfioen. Toen fchreef hy de volgende werken: *Opus de octomeftri partu*; *de Hippocratici anni partitione*; *de Monftris*; *de æftu maris*; *de calore cœli*; *de via lactea*; *de cane rabido*; *in Themiftii Paraphrafin*; *de jure regni*. Over het laatfte werk is hy in het 47 jaar van zynen ouderdom geftorven, nalatende twaalf kinderen. *Erythr. Pin.* I. *c.* 151.

BONAVISTA, BOAVISTA, een der eilanden van Cabo Verde in de Atlantifche zee. Het heeft een goeden haven, en ftaat onder 't gebiedt der Portugezen.

BONCIARIUS (MARCUS ANTONIUS) was te Perugia den 9 February des jaars 1555 geboren, en maakte zich enkel door zyne geleertheit beroemt, zynde zyn vader een fchoenmaker, en zyn grootvader een leêrberyder. Hy was een leerling van Muretus, en fchreef zuiver Latyn. Zyn levenstydt bragt hy te Perugia met onderwyzen door, en wierdt van allen bemint. Hy onderwees zynen eigen vader, wanneer zich de zelve in 't 47 jaar zyns ouderdoms in de focieteit der Jefuiten wilde begeven, en iets moeft geftudeert hebben, om geen lekebroeder te zyn. Hy ftierf den 9 January des jaars 1616, blint, en van de jicht zeer gequelt zynde; nalatende eenige fchriften in rym en onrym, als, *de Arte Grammatica*; *Exempla memorabilia*; *Triumphus Auguftus, five de fanctis Perugii translatis*; *Seraphidos libri* III. Zyne brieven zyn in den jare 1604 te Marburg gedrukt. Hy heeft nog eenige andere werken onder handen gehad, die echter nooit het licht hebben gezien. *Erythr. Pin.* I. *c.* 53. *Oldoin. in Athen. Lancelot. de Peroufe Hoggidi P.* II. *Morhofii Polyhift. Bayle.*

BONCONVENTO, een kleine ftadt op een heuvel in 't gebiedt van Siena, aan de rivier Ombrone gelegen. Hier is keizer Henrik de VII door vergif omgebragt.

BONDE, eene vryheerlyke en graaflyke familie in Zweden, waar uit koning KAREL de VIII, zoon van CANUTUS BONDE, ridder en gouverneur van Finlandt, gefproten is. TURO BONDE was in den jare 1456 generaal van koning Chriftiaan den I van Denemarken en Zweden, en hadt het ongeluk, dat hy van zyn eigen volk in den flaap met een byl gedood wierdt. OLAUS was in den jare 1524 generaal van koning Guftavus den I. CHRISTIAAN hieldt zich in den jare 1656 als Zweedfche afgezant in Engelandt op. GUSTAVUS ftierf in den jare 1667 als ryksraadt en fchatmeefter. Zyn zoon KAREL, vryheer van Lethale, wierdt grave, was prefident in 't opper-hofgerecht, commercieraadt, en in den jare 1697 afgezant op den vredehandel te Ryswyk. Hier op wierdt hy in den jare 1698 aan 't hof van Engelandt gezonden, en ftierf na zyne te rugkomft in den jare 1700. NICOLAAS, vryheer van Bonde, hieldt zich, generaal in den jare 1702 in Podlachië zynde, als een dapper zoldaat; en CLAUDIUS was ter zelver tydt overfte onder de Zweedfche armee. *Puffend. de reb. geft. Caroli Guft. & Frid. Wilh. Elect. Brand. Godefr. Invent. Suec.*

BONDELMONTE, een Florentynfch ridder, hadt zich met zekere juffer, uit het geflacht der Amidei, verlooft; maar de bruiloft uitgeftelt wordende, liet hy zich van zekere vrouwe uit het geflacht Donati overreden, en wilde met hare dochter trouwen. Dit wierdt by de Amidei voor een groten fmaadt opgenomen, om welken te wreeken zy hem op den dag van Paafchen in het ingaan der kerke lieten vermoorden. Dit verwekte een groten opftandt in de ftadt. De adel deelde zich in den jare 1215 in twee partyen. Die het met Bondelmonte hielden, wierden *Guelphen*, en die op de zyde van Amidei waren, *Gibellinen* genaamt. *Villani l.* V. *c.* 38.

BONDENO, een kleine ftadt in 't gebiedt van Ferrara, aan den mondt der Panaro, alwaar de zelve in den Po valt, die in den jare 1643, op 't bevel des hertogs van Parma, verfterkt is. In den jare 1708 bezetten de keizerfchen dezen pas; doch verlieten den zelven weder, wanneer het vergelyk tuffchen den paus en den keizer getroffen wierdt.

BONDKIST. Zie ARKE DES VERBONDS.

BONE, eene ftadt in 't landfchap Conftantine, in 't Afrikaanfche koninkryk Algier, aan de kuft der Middelandfche zee. De oude ftadt *Hippon* wierdt in den jare 651 door den Kalif Odmon verwoeft, zynde de puinhopen en overblyfzelen eens tempels en van een groot paleis aan de rivier Jadoc nog voorhanden. Eenigen tydt daarna bouwden de Mahometanen eene andere ftadt ten Weften van deze, en een uur van daar, door de Arabieren *Bele-del-Ugneb*, of *Bled-Eillgneb* genoemt. Doch de Chriftenen noemden de zelve *Bona*, of van de oude ftadt Hippon, of omdat dit het befte en vruchtbaarfte gedeelte des lands in geheel Barbarye is. Het flot is op een heuvel gelegen, dekt de ftadt en is door den koning van Tunis in den jare 1500 gefticht. Hier is ook een kleine haven, alwaar de koopmans-fchepen leder, wolle, dadelen en andere vruchten des lands laden. Tegen 't Ooften der ftadt worden de koralen gevifcht, alwaar de Genuezen een fort op een klip gebouwt hebben, om de Corfaren af te weeren, wanneer ze deze viffchery willen ondernemen, zynde door den koning van Tunis in dat voorrecht beveftigt. Wanneer Karel de V in den jare 1535 Tunis hadt ingenomen, zondt hy Andreas Doria met dertig galeien en twee duizent zoldaten, om de ftadt Bona te bemachtigen; doch hy vondt ze van de inwoonderen verlaten. Eenigen tydt daar na liet hy de veftingwerken flechten, doch die de Turken herftelt, gelyk ze ook de ftadt wederom bevolkt hebben. Zie HIPPON. *Marmol.*

BONEF, een vlek, nevens een beroemde abdy van de Premonftratenfer orde in 't graaffchap Namen, aan de rivier Mehaigne, digt aan de Brabandfche grenzen.

BONEFIDIUS, (EDMUND) of *de Bonne Foy*, een der vermaartfte rechtsgeleerden van zynen tydt, was te Chabueil, een klein vlek in 't Dauphiné, naby Valence, geboren. Hoewel hy in zyne jeugt nooit uit zyn vaderlandt was geweeft, hadt hy echter zodanige kennis van de Hebreeufche, Griekfche en Latynfche talen, als of hy onder de befte profefforen geftudeert hadt. Hy was in de rechten mede zo ervaren, dat hy de zelve nevens Jacobus Cujacius te Valence opentlyk leeraarde, die hem voor den bequaamften oordeelde om zyne plaatfe te vervullen. By het bloedbadt te Parys in den jare 1572 wierdt hy, nevens Jofephus Scaliger, door Cujacius in 't leven behouden; doch hadt zulk een afkeer van zyn vaderlandt gekregen, dat hy zich op den raadt van Hotomannus naar Geneve begaf, en aldaar de wetten der Oofterfche keizeren begon te verklaren. Doch nog gene twee jaren daar mede bezig geweeft zynde, ftierf hy in 't 38 jaar zyns ouderdoms, nalatende eenige fchriften, waar uit zyne geleertheit blykt; waar onder in 't byzonder zyn zyne *Notæ in tres Libros Juris Orientalis*. *Cujacius in Obferv. l.* V. *c.* 26. *Thuan. l.* LIII. *Teiffier Addit. T.* I. *Chorier hift. de Dauph. Freherus.*

BONELLI, (MICHAEL) een kardinaal, was in den jare 1541 te Bofcho, zynde een kleine ftadt naby Aleffandria della Paglia, geboren. In den doop wierdt hy *Antonius* genaamt: doch hy veranderde dezen naam, wanneer hy in de orde der Dominikanen tradt, zich noemende *Michaël*. Hy ftudeerde te Perugia, wanneer hem geboodfchapt wierdt, dat zyn grootvaders broeder, van moeders zyde, paus was geworden, onder den naam van Pius den V, die hem in den jare 1569 den kardinaalshoedt gaf, met den tytel van *St. Maria fopra Minerva*, zynde een Dominikaner convent, waar in Bonelli in die orde getreden was, en noemde hem ook *Aleffandrino*. Hy maakte hem ook opper-opziender der kerkelyke kamergoederen, hoewel hy nog maar 25 jaren out was. Voorts gaf hy hem de bediening van kamerling, en het prioorfchap van Rome. Eindelyk zondt hy hem als legaat naar Portugal, Vrankryk en Spanje, om de Chriften mogendheden tot een oorlog tegen de Turken aan te zetten; welke gezantfchappen hy met roem verrechtte. Hy was het, die by zyne wederkomft paus Pius den V de laatfte gerechten toediende. Tot de verkiezing van des zelfs opvolger Gregorius den XIII heeft hy ook niet weinig toegebragt, onder wiens regeering hy verfcheide vergaderingen bywoonde. Onder de pauzen Sixtus den V en Gregorius den XIV behieldt hy de zelve bedieningen, welke laatfte hem ook in den jare 1591 toeftont eene rode muts te dragen, het gene anders kardinalen, die geordent zyn, niet vergunt is, en 't welk Pius de V hem geweigert hadt. In zyne gezantfchappen verworf hy by de koningen Philippus den II van Spanje, en Karel den IX van Vrankryk zo veel aanzien, dat gene hem een geheel gout fervies, met een jaarlykfch inkomen van 7000 daalders, nevens de ftadt Bofcho, die hy tot een markgraaffchap verhief, deze eenen koftbaren diamant vereerde. Hy ftierf te Rome, biffchop van Alba zynde, in den jare 1598, hebbende zyn geflacht in vermogen en aanzien gebragt. Zyn aanverwant of broeder, Hieronymus Bonelli, erfde het markgraaffchap Bofco, en des zelfs zoon Michaël, marquis van Bofco en Canzano, kreeg met zyne gemalinne Ifabella Ruini hondert duizent ryksdaalders; maar wierdt ten laatften onzinnig, en ftortte zich by klaren dag in den jare 1689 uit het hoogfte venfter van zyn paleis op de plaats der Heilige Apoftelen, nalatende verfcheide kinderen. Zyn broeder Bonelli wierdt van paus Alexander den VII ftadhouder van Rome, naderhandt buitengewoon nuncius in Spanje, en na weinige jaren kardinaal gemaakt. Uit dit geflacht is ook KAREL BONELLI den 14 January des jaars 1664 kardinaal geworden, en geftorven den 27 Auguftus des jaars 1676. *Lehm. herfch. Europ. P.* II. *Petramellarius. Thuanus. Spondan. d'Offat. Aubery.*

BONERUS, (MATTHIAS) een jongeling van zeltzame en fierlyke geleertheit, geboren te Venlo in Gelderlandt. Te Loven is hy vereert met den tytel van doctor in de rechten. Hy ftont een groot man te worden, hadt de doodt hem niet verraft binnen Keulen in den jare 1614. Men heeft van hem een vertoog tot lof der Hantbuffe, geftelt tegen den lafter der Hantbuffe van Erycius Puteanus, beide te Loven uitgefproken, en by Rivius in 't jaar 1609 gedrukt onder den Latynfchen tytel van *Declamatio pro Sclopo, oppofita vituperio Sclopi Erycii Puteani.* Lovan. 1609. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BONETTEN. Onder alle hoofddekfels, die de overdaadt van tydt tot tydt bedacht en uitgevonden heeft, is de bonet de minkoftelykfte, en echter een algemeen gebruik by beiderlei fexe; doch met een gering onderfcheidt omtrent den uiterlyken opfchik. In Engelandt vindt men bevoorrechte bonetten, welke van zwart fluweel zyn, en niet als een kalot, die van boven diep in gaat, hebben, en met een bekleedde fnuit of opzet van kaartpapier, die gevoedert is, aan de voorzyde opgepronkt worden. Koning Karel de twede heeft deze mutzen aan zyne koetziers, lakeien en diergelyke zyne huisgenoten gegeven, en belaft gehad de zelve te dragen, met die vergunning daar by, dat zy, tot hem naderende, niet gehouden waren de zelve af te nemen; dat federt dien tydt in vollen gebruike gebleven is. Anderszins wordt de ontbloting des hoofds voor de Engelfche koningen zo plechtelyk in acht genomen, dat de koning aldaar de monftering (*fchouwing*) van eenig krygsvolk doende, zyn gehele ftoet of gevolg, hoe groot die ook mogt zyn, den hoedt afhouden zal; geheel anders dan in Vrank-

Vrankryk by zulken voorval waargenomen wordt, hoe moedig des zelfs koningen zyn mogen. De historieboeken van de XV eeuwe getuigen, dat, toen Philippus de II, keizer Karels zoon, koninginne Maria, dochter van Henrik den VIII, te Winchester in Engelandt quam trouwen, de lord gouverneur van Southamtonshire, eene myle weegs van hem zynde, en te paardt-zittende, zyn hoofdt ontbloot hiel, en zich niet eerder dekte, voor dat Philippus hem zulks uitdrukkelyk bevolen hadt. *Gedenkw. Aanten. van geheel Engelandt.*

BONEWEL, zegt in 't Nederduitsch *Been-bron*, en is gelegen in 't Engelsche graafschap Herefordshire, in Wolphey-Hundred, naby Ricard-Castle. Het is een zeldzame bron, waar in men altydt een zonderlinge menigte van kleine visschgraten of kikvorsch-beenen vindt, niettegenstaande hy dikwils geheel gezuivert wordt. *Cambden Britan. p.* 577.

BONFADIUS (JAKOB) was te Salo in Italië geboren, en wierdt geheimschryver des kardinaals de Bari, welke bediening hy na de doodt van dezen kardinaal by den kardinaal Ghinucci bekleedde, tot dat hy door een langdurige ziekte belet wierdt de zelve langer waar te nemen. Genezen zynde behaagde hem het leven niet langer. Hy reisde derhalven langen tydt in Napels om, zonder echter een goede bevordering aan te treffen. Eindelyk begaf hy zich naar Padua, en van daar naar Genua, lezende aldaar met veel toejuiching over de staat-en redeneerkunde van Aristoteles, en wierdt daar door zo aanzienlyk, dat hem de Republyk tot haren historieschryver benoemde, met een aanzienlyke jaarlyksche wedde; wanneer hy zich ten uitersten bemoeide om de jaarboeken dezer Republyk te schryven, gevende de vyf eerste boeken reets in 't licht. Doch alzo hy in de zelve al te vry geschreven hadt, maakte hy zich vele vyanden, die hem eindelyk van onnatuurlyke zonde beschuldigden; en gemerkt zich ook getuigen tegen hem opdeden, bragten zy het zo verre, dat hy ten vure gedoemt wierdt; hoewel sommigen beweeren, dat deze straffe verzacht is, en hem in den jare 1560 het hoofdt afgeslagen. Op den dag dat hy sterven moest schreef hy nog een brief aan Johannes Baptista Grimaldi, met verzoek, zyne vrienden voor hunne bewezene diensten dank te zeggen, en belofte, dat hy hen aangaande den staat der toekomende wereldt bericht wilde geven, in zo verre zulks kon geschieden zonder hen te doen schrikken. Men heeft van hem eenige redenvoeringen en brieven, ook Latynsche en Italiaansche gedichten. *Thuanus l.* XXVI. *Ghilini Theatr. T.* I. *Menage Anti-Baillet T.* I. *Bayle.*

BONFATTI, een vlek in Calabrië, in 't koninkryk Napels, niet verre van de Toskaansche zee, omtrent drie mylen van het stedeke S. Marco in 't Westen. Men gelooft het der ouden *Hyela* te zyn, eene stadt der Bruttii. *Maty Dict.*

BONFINIUS, (ANTONIUS) of *de Bonfinis*, geboortig van Ascoli, in het mark van Ancona, was een rechtsgeleerde, en hadt een grote kennis van de Latynsche, Griekfche en Italiaansche talen. In zyne jonge jaren heeft hy Duitschlandt, Bohemen en Hungarië doorgereist. Matthias Corvinus, koning van Hungarië, beriep hem tot zich in den jare 1485, wanneer hy dien koning verscheide boeken overgaf, bestaande in vertalingen van *Hermogenes*, *Herodianus*, nevens eene Genealogie der *Corvinen*, voorts drie zamenspraken nopens de trouwe en kuischheit der genen, die in den huwelyken staat leven. Men vindt daar in vele byzonderheden aangaande den koning Matthias en zyne gemalinne Beatrix. Ook hadt hy eene geschiedenis van *Ascoli* geschreven, en de zelve aan de koninginne opgedragen. De koning las deze boeken met veel vermaak, en deelde de zelve naderhandt onder de prelaten en hovelingen uit. Hy behieldt Bonfinius by zich, droeg hem verscheide zaken op, en nam hem mede in het leger. Doch alzo hy weinig zin hadt in den oorlog, vertaalde hy uit tydkorting binnen drie maanden *Philostratus* in de Latynsche tale. Men zegt ook dat hy eene geschiedenis der Hunnen heeft zamengestelt, die hy nog by 't leven van koning Matthias Corvinus begon; maar Uladislaus de II, de opvolger van Matthias, belastte hem eene volkome geschiedenis van Hungarië op te stellen, die hy in XLV boeken voltooide, beginnende met den oorspronk der Hungaren, en de zelve tot het jaar 1495 vervolgende; waar van het oorspronkelyke handschrift in de bibliotheek van Wenen bewaart wordt, werwaarts het uit die van Offen is overgebragt. In den jare 1543 gaf Martinus Brenner, een Zevenberger, naar een onvolmaakt handschrift dertig boeken daar van uit; doch Johannes Sambucus vondt de overige vyftien boeken, en gaf in den jare 1568 het gehele werk, veel verbetert, en met verscheide byvoegselen vermeerdert, in 't licht. Het zelve is naderhandt nog twee malen te Frankfurt, by *Wechel*, en eens te Keulen herdrukt. De schryfstyl van Bonfinius is sierlyk; waarom hy door eenigen de *Livius der Hungaren* genoemt wordt. Doch men ontmoet hier en daar eene verandering van styl; hoewel het onzeker is, of men dat aan Bonfinius, of aan eene vreemde handt moet toeschryven. Overal heeft hy eene grote staatkunde doen blyken; en men berispt niets aan zyn werk, dan dat hy de ryksstanden weinig gelegenheit heeft gegeven om hunne voorrechten en privilegien daar uit te kunnen bewyzen. Hy heeft niemands gebreken verzwegen, zelfs niet de dronkenschap van den koning Matthias, als mede zyne haastigheit, het welk door eenigen wel, maar door anderen qualyk wordt opgenomen. *Bellarm. de script. Simler. in Bibl. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *Miræus in Auct. Raderus vol.* II. *Bavaria Sancta. Zeiler de Hist. p.* 21. *Zwittingeri Hung. liter.* Zie ook *Bonfinius* zelf *Hist. Hung. Dec.* IV. *lib.* VI & VII, en de *Historische Boekzaal van J. Hubner en J. L. Schuer II Honderd, XLVII Artykel.*

BONFRERIUS (JAKOB) wierdt te Dinant, in 't landt van Luik, in den jare 1573 geboren, en begaf zich in den jare 1592 in de societeit der Jesuiten. Hy leeraarde te Douay de Philosophie, Godgeleertheit en Hebreeusche tale, die hy zo wel als de Griekfche verstont. Naderhandt wierdt hy benoemt om de H. Schrift te verklaren, en gaf zyne uitleggingen uit over de vyf boeken van *Moses*, *Josua*, *Ruth*, *de Koningen*, enz. Ook schreef hy een *Onomasticon locorum Scripturæ sacræ*, en stierf te Doornik den 9 May des jaars 1643. *Zweert. Athen. Belg. Miræus de script. sec.* XVII. *Andr. Bibl. Alegambe Bibl.*

BONGARS, (JAKOB) *Jacobus Bongarsius*, was te Orleans in Vrankryk uit een adelyk geslacht geboren, en beleedt den Hervormden Godsdienst. Hy studeerde eerst te Straasburg. Van daar begaf hy zich naar Bourges, en hoorde den vermaarden rechtsgeleerden Cujacius. Daarenboven hadt hy zich, naar de gewoonte dier tyden, op de letter- en oordeelkunde gelegt; en ten ware hy door staatszaken daar in verhindert was, zoude hy de grootste mannen hebben kunnen evenaren: want koning Henrik de IV gebruikte hem reets, nog koning van Navarre zynde, in gewichtige bedieningen en gezantschappen aan buitenlandsche hoven, alwaar hy, inzonderheit in Duitschlandt, des zelfs zaken dertig jaren lang waarnam. Gedurende deze bediening liet hy een geschrift tegen den grave van Dona in 't licht komen; want deze leide den tegenspoedt der Duitsche hulpbenden in den jare 1587 in Vrankryk dezen koning te last. Voorts was Bongars van een zonderbare trouwe; hoewel de Oostenrykfche party te Rome, 't zy om hem in zyne achting te verminderen, of den koning by den paus te benadeelen, uitstrooide, dat hy aan de Duitsche hoven zich hadt laten ontvallen, dat Henrik zich geveinsdelyk tot den Roomschen Godsdienst begeven hadt. Hy stierf te Parys in den jare 1612, in het 58 jaar zyns ouderdoms, hebbende buiten huwelyk geleeft, omdat zyne bruidt in den jare 1597 op den bruiloftsdag overleden was. Zyne bibliotheek quam na zyne doodt ten deele naar Bern: doch de handschriften, die eertyds tot de abdy van Fleury behoorden, maar daar uit door de Hugenotten genomen, en door de erfgenamen van Petrus Daniël aan Bongars verkocht waren, wierden door die van Straasburg, aan wien ze deze by uiterste wille hadt gemaakt, in de Heidelbergsche bibliotheek vereert, en zyn van daar in de Vatikaansche te Rome gekomen. Bongars heeft eene fraaie uitgave van *Justinus* bezorgt, en in zyne gezantschappen verscheide fraaie brieven, meest in de Latynsche tale, geschreven, de welke ten dienste van den Dauphin, Lodewyk den XV, in den jare 1668 in het Fransch zyn vertaalt, hoewel zeer slordig, omdat 'er verscheide misslagen in begaan zyn. De beste druk van die brieven is in den jare 1695 te 's Gravenhage uitgekomen. Men vindt in de zelve den Latynschen text op de eene, en de Fransche vertaling op de andere zyde. Deze verzameling, in het geheel uit 260 brieven bestaande, vervat verscheide byzonderheden, waar uit zo wel de Duitsche als de Fransche historie van den jare 1589, tot den jare 1610, kan opgeheldert worden. Ook ziet men daar uit, dat hy in de religions oorlogen der Hugenotten in Vrankryk geen behagen heeft gehad. Ook is de geleerde wereldt aan hem verschuldigt de verzameling van twintig voorname geschiedenisschryvers, door welke de oorlog, door de Christenen tegen de ongelovigen gedurende den tydt van 200 jaren, van den jare 1095 af, in het Oosten gevoert, beschreven is; welk werk in twee stukken verdeelt is, en ten tytel heeft: *Gesta Dei per Francos*, *sive Orientalium Expeditionum Historia.* Bongars belooft in zyne voorreden een derde deel; maar het zelve is niet te voorschyn gekomen. Varillas schryft zonder grondt van hem, dat hy de bulle van paus Sixtus den V, waar by Henrik de IV in den ban wierdt gedaan, door een scherp geschrift heeft beantwoord, en het zelve te Rome, nevens de pauselyke bulle, opentlyk doen aanplakken. *Witte Diar. biogr. Hist. Boekzaal van J. Hubner en J. L. Schuer II Honderd, Artyk.* XIX; *en III Honderd, Artyk.* XXII *en* XXIII. *Bayle Dict. Crit.*

BONGEVILLE, (WILHELM VAN) uit Normandië, was een monnik in de abdy Bek, reisde in verscheide landen, voornamentlyk in Engelandt, en schreef by deze gelegenheit eene Chronyk, beginnende met het jaar 1000, en eindigende met het jaar 1280, in welken tydt hy leefde.

BONHEIDE, gemeenlyk gezegt BOENHEIDE, is een dorp en heerlykheit in de meiery van Arkel, gedeelte des quartiers van Antwerpen in het hertogdom Brabandt. 't Legt een myl verre van de stadt Mechelen aan het stroomtje Boeymeer, dat zich in den Demerstroom ontlast. Het behoorde van outs onder het leenhof van Mechelen, maar is naderhandt onder dat van Brabandt gestelt. Deze heerlykheit wierdt den 8 May des jaars 1561 te leen gegeven aan Jan Chaarles, na des zelfs doodt, den 20 July des jaars 1585 aan des zelfs zoon, Mr. Bernard Straignaart, anders Chaarles, den 27 October des jaars 1600 aan diens weduwe, Anna van Thommen, den 26 September des zelven jaars aan Jan Chaarles, broeders zone van voorgemelden Bernard Chaarles, den 18 November daar aan volgende van 't jaar 1608 aan Mr. Paulus Meckelman, en den 11 May des jaars 1611 aan Jonker Bernard Spira. Op den 17 Augustus des jaars 1626 wierdt ze voor zekere penningen in pandschap gegeven aan Jonker Jakob de Castre, en eindelyk in 't jaar 1648 voor acht duizent guldens aan het zelve geslacht door koning Philip den IV van Spanje verkocht en overgedragen. De lucht is hier gezont, de grondt zeer vruchtbaar, en het huis van den heer in een vermakelyken oordt gebouwt. *J. le Roy Notitia Marchionat. S. R. I.*

BONI. Zie BONNI.

BONIFACIO, eene kleine, maar tamelyk versterkte koopstadt,

ftadt, nevens een haven, op het eilandt Corfica, aan de Zuidelyke kuft, gelegen op een halfeilandt. Zy wierdt in den jare 1553 door de Franfchen verovert. De zeeëngte tuffchen deze ftadt en het eilandt Sardinië wordt *le Bocche di Bonifacio*, of het Kanaal van Bonifacius, genaamt. Men houdt ze voor het *Palla* van Ptolemæus, of voor het *fretum Taphros* van Plinius, en voor het *fretum Etrufcum* van Pomponius Mela, wordende van Euftachius *finus Sardonius*, en van zommige nieuwe fchryveren *le Bocche de Beixonneros* genaamt.

BONIFACIO, eene ftadt in Italië, wierdt in den jare 1420 door Alfonfus den V, koning van Arragon, in perfoon aangetaft, maar de zelve genoodzaakt de belegering op te breken, zynde door de Genuezen geflagen, gelyk Obertus Folieta in zyne gefchiedenis van Genua wydlopig verhaalt.

S. BONIFACIUS was een vermaart kerkenleeraar, en een Engelfchman van geboorte, na zommiger giffing uit de ftadt Cridiadunum in Devonshire, wordende heden Kirton genaamt. Zyne geboorte wordt in het jaar 684, en van anderen in 't jaar 683 geftelt. Hy was uit een voornaam geflacht, en liet reets in zyne jeugt een goet begrip en begeerte tot Gods woordt blyken. Hy begaf zich in 't kloofter te Excefter in 't 12 of 13 jaar zyns ouderdoms. Aldaar eenige jaren doorgebragt hebbende, begaf hy zich in 't kloofter Nutizel, alwaar hy beter gelegenheit vondt zyne ftudien voort te zetten; en hebbende zich aldaar eenige jaren lang in allerhande wetenfchappen geoeffent, wierdt hy omtrent het dertigfte jaar zyns ouderdoms in den priefterlyken ftaat opgenomen, en verkreeg een zo groot aanzien, dat hy op een Synode door den koning tot den biffchop van Canterbury, om hem het oogmerk van het Synode bekent te maken, gezonden wierdt. Kort daar na befloot hy eene reize naar Duitfchlandt te doen, om het Chriftelyke gelove aldaar te prediken, alzo zyne voorouderen uit Duitfchlandt afkomftig waren. Hy reifde derhalven in den jare 716, naar de meninge van Baronius en anderen, of, naar 't gevoelen van Serrarius, in den jare 704 naar Vrieslandt, wierdt van Willibrordus wel ontfangen, hadt by Ratbodus, koning der Vriezen, gehoor, en maande hem af van de vervolging der Chriftenen. In den jare 717, zo als het fchynt, keerde hy weder naar Engelandt, en wierdt in de plaats van Winbertus tot abt in des zelfs kloofter verkoren; doch weigerde die waardigheit aan te nemen, hebbende befloten verder te reizen, gelyk hy niet lang daar na Rome bezocht, en door paus Gregorius den II in den jare 718 gelaft wierdt volgens de ftellingen der Roomfche kerke te leren, tot welken einde hy door Lombardyë en Beyeren naar Thuringen trok; want dat zommigen melden, dat hy den inwoonderen van Thuringen allereerft het Euangelium heeft gepredikt, is zonder grondt, hoewel het zeker is, dat deze niet naar behoren in het Chriftendom zyn onderwezen geweeft; waarom Bonifacius zich bemoeide eene hervorming onder hen aan te ftellen. Uit Thuringen keerde hy in den jare 718 weder naar Vrieslandt, hebbende verftaan, dat de Heidenfche koning Ratbodus geftorven was; en dat de Chriftelyke Godsdienft onder de befcherminge der Franken zich meer en meer uitbreidde, daar Bonifacius veel toebragt: weshalven de aartsbiffchop Willibrordus hem biffchop wilde maken, het welk hy echter weigerde, als niet verzekert zynde van de pauffelyke toeftemming. Daar op predikte hy te Amelburg in Heffen, bouwde aldaar eene kerk, gaf aan paus Gregorius berecht van den voortgang zyner prediking, en reifde op des zelfs begeerte in den jare 721 naar Rome, en wierdt door den paus tot biffchop gewyd, ontfangende den name van *Bonifacius*, daar hy te voren *Wunfried* of *Winfried* genaamt wierdt. Dit gefchied zynde wierdt hy met verfcheide bullen en voorfchryving weder naar Duitfchlandt gezonden, wanneer hy zich meeft by Karel Martel, koning der Franken, onthieldt, die hem een fchutbrief gaf, en hem toeftondt naar Heffen te keren, om aldaar de Chriftelyke religie verder uit te breiden, maar voornamentlyk om de afvalligen wederom tot bekeeringe te brengen. Hy verbrak aldaar vele afgodenbeelden, en trok verder naar Thuringen, vervolgende aldaar de oude Chriften priefteren, die weigerden de inftellingen van Rome te omhelzen, in wier plaatfe hy andere ordende. Voorts fiichtte hy ter zelver tydt de St. Martens-kerke te Erfurt, en maakte die ftadt tot een biffchoplyken zetel, die echter kort daar na, mogelyk in de oorlogen der Franken en Saxen, wederom vernietigt is. Ook ftichtte hy verfcheide kloofters, en ontboodt eenige medehelpers uit Engelandt, onder anderen ook vrouwen en maagden, waar onder waren Kunigild, Berthgild, Kundrut, Tecla, Lioba en Waldburg, alle in de gefchiedeniffen vermaart, en van welke zommige abdiffen in verfcheide kloofters geweeft zyn. Na 't overlyden van paus Gregorius den II zondt hy eenige gezanten aan des zelfs opvolger Gregorius den III, van wien hem nevens verfcheide heilige overblyffelen ook een aartsbiffchoplyke mantel toegezonden wierdt; hoewel hy niet over zekere landen aartsbiffchop was, noch eigentlyk eenig gezag over andere biffchoppen hadt, alzo de paus zulks in Duitfchlandt nog niet verwerven kon. Ter zelver tydt ftichtte hy de kerke te Fritzlar, en wydde die te Amelburg in. In den jare 733 quam hy in Beyeren, alwaar toen een vermaart leeraar, Ehrnhilf, of Ehrnwolf, was, die het doen van Bonifacius geenzins in alles billykte, die hem daarom voor een ketter uitkreet, en in den ban deedt. Middlerwyle reifde hy wederom naar Rome in den jare 738, om met Gregorius den III te fpreken, en keerde met verfcheide brieven aan zommige Duitfche volkeren wederom. Wederkerende in Beyeren fpraken hem de geeftelyken tegen. Hy verdeelde Beyeren in vier parochien, ftellende over elk een biffchop; namentlyk te Saltsburg, Regensburg, Freyfingen en Paffau, bedoelende de onderwerping van Beyeren aan den pauffelyken ftoel. In Franken ftichtte hy ook het bisdom Aichftadt, en ordende Wilibaldus, door pauffelyk bevel uit Engelandt tot hem overkomende, tot biffchop daar van in den jare 746, of, naar de meninge van anderen, eenige jaren vroeger. Voorts wierdt het bisdom van Wurtsburg omtrent dezen tydt door hem gefticht, wiens eerfte biffchop was Burchard. Ook behertigde hy het gezag zo van zich zelf, als van den paus op de Synoden, door Karleman in den jare 742 in Beyeren, waarfchynlyk te Regensburg, in den jare 743 te Lesdain, en in den jare 744 te Soiffons gehouden. Wanneer hy in den jare 745 door Karleman en des zelfs broeder Pipyn tot aartsbiffchop van Mentz benoemt wierdt, gaf hem paus Zacharias de beveftiging. Zommigen melden, dat de aartsbiffchoppelyke waardigheit, die tot hier toe te Worms geweeft was, toen naar Mentz, alwaar tot hier toe maar biffchoppen geweeft waren, is verplaatft, hoewel anderen daar voor houden, dat het bisdom Worms eertyds onder 't fticht Mentz behoort heeft. Omtrent dezen tydt is ook het vermaarde fticht te Fulda opgerecht, en wel van een leerling van Bonifacius, genaamt Sturm, die de eerfte abt is geweeft, als wanneer Bonifacius de confirmatie van den paus, en het privilegie van koning Pipyn voor dit kloofter bewerkte: want wanneer Karleman omtrent dezen tydt zich in den geeftelyken ftaat hadt begeven, quam Pipyn tot de regeering, tegen wien zich Grypho, zyn ouder broeder, aankantte; doch Bonifacius hieldt de party van Pipyn, zalvende hem te Soiffons tot koning. Pipyn was derhalven Bonifacius zeer genegen, en deedt, nevens zyne navolgeren, zyn uiterfte beft om den ftoel van Mentz te verheffen. Na de doodt van paus Zacharias vreefde Bonifacius, dat hem door des zelfs opvolger Stephanus de waardigheit van vikaris mogt afgenomen worden, weshalven hy fchriftelyk aanhieldt, in den jare 752, om de zelve te behouden; en men heeft gene reden om te twyffelen, dat ze hem op nieuw is toegeftaan. Daar op wilde hy nog eene reize naar Vrieslandt doen, en floeg Lullus tot zynen opvolger voor in 't fticht van Mentz; en wanneer hy zulks van paus Zacharias niet verwerven kon, wendde hy zich tot Pipyn, en bereikte zyn oogmerk. Hy ftelde derhalven Lullus als zynen opvolger voor, en begaf zich op reize naar Vrieslandt, predikende aldaar het Euangelium; maar hebbende aan het water Borne, niet verre van Dokkum, eenige tenten laten opflaan, om den genen, die onlangs door hem gedoopt waren, het vormzel te geven, zegt men dat hem de heidenfche Vriezen overvielen. De jonge manfchap, die by hem was, boodt hen tegenweer: doch hy, nevens eenige priefteren, uit zyne tente tredende, wordt gezegt de nieuwbekeerden vermaant te hebben van geenzins geweldt met geweldt af te keren, waar door hy van de vyanden op den 9 Juny des jaars 752 wierdt omgebragt. Zyn ligchaam wierdt eerft naar Utrecht, en van daar naar Fulda gebragt. Hy was een man van goede ftudien, hebbende verfcheide fchriften nagelaten, als: brieven, door Serrarius in 't licht gegeven; *Pro rebus Ecclefiæ lib.* I; *De Fidei unitate lib.* I; *Inftituta Synodalia de fuis in Germania laboribus*; *ad Ethelbaldum Regem lib.* I; *De fua fide, doctrina & religione lib.* I; enz. ook worden hem de levensbefchryvingen van zommige Heiligen toegefchreven. Zyn leven is van verfcheide zo oude als nieuwe fchryveren zamengeftelt, onder anderen van Wilibaldus, zufters zoon van Bonifacius; Othlo, een monnik van de X eeuw, die beide in *Canifii Lectiones antiquæ* en elders te vinden zyn; voorts Ludgerus, Ruthardus en anderen, wier fchriften echter nog niet in 't licht zyn gekomen. Onder de later fchryvers hebben Spangenberg en Letznerus van hem gefchreven. Ook fchryven wydlopig van hem *Serrarius in Reb. Mogunt. Sagittarius antiq. Thuring. Browerus in Annal. Fuldenf. Gretferus de Epifc. Aichftet.* Zie ook *Batavia facra I Deel bladz.* 196 *enz.*

Pauzen van Rome.

BONIFACIUS de I, een Romein van geboorte, was in den jare 418, den 28 December, de opvolger van Zofimus. Tegen hem wierdt van zommigen Eulalius verkoren, dien ook de keizer Honorius in den beginne voorftont; doch beter onderrecht zynde, liet hy hen beide naar Ravenna komen, alwaar in den jare 419 een Concilie van Gallifche, Italiaänfche en Afrikaanfche biffchoppen vergadert was, de welke Bonifacius beveftigden. Hy ontfing twee brieven, door Julianus den Pelagiaan aan zynen voorzaat gefchreven. Deze zondt hy aan Auguftinus, die daar in zeer hevig aangetaft was; die ze ook in vier boeken wederleide, dragende de zelve op aan Bonifacius. Hy ftierf den 4 September des jaars 423. Men heeft van hem drie brieven, en eenige brokken van andere werken. *Profper & Marcellin. in Chron. Socrates l.* VII. *c.* 11. *Anaftafius. Platina. Maffon. du Chefne in Vitis Pontif. Beda. Ufuardus. Ado in Martyrol. Sigebert. Gratian. in Decret. Trithem. de fcript. Coccius in Thefauro. Poffevin. in Appar. Onuphr. Genebrard. Baron. an. Chr.* 418. 423. *& in Martyrolog. Cave.*

BONIFACIUS de II was te Rome van een Goth, Sigisbaldus genaamt, geteelt, en wierdt in den jare 520, den 21 September, in de plaats van Felix den IV tot paus verkoren. Tegen hem wierdt ook verkoren Diofcorus, de diaken; maar die kort daar na ftierf. Om de onderneming der Gotthen, die ook poogden pauzen aan te ftellen, tegen te gaan, hieldt hy in den jare 531 een Synode te Rome, op 't welke Vigilius, zyn diaken, tot zyn opvolger benoemt wierdt, 't welk de gehele geeftelykheit ondertekende. Doch door den koning Athalarik om die reden qualyk gehandelt zynde, verbrandde hy zelf dat befluit, in te-

tegenwoordigheit van de geestelykheit en van den raadt. Hy stierf den 24 October des jaars 532. Men heeft van hem twee brieven, eenen aan Eulalius, bisschop van Alexandrië, den anderen aan Cæsarius, bisschop van Orleans, waar van de eerste door hem niet geschreven is. *Anastasius. Platina. Masson. Cave.*

BONIFACIUS de III, een Romein, wierdt in den jare 606 na Sabinianus verkoren, maar regeerde maar 8 maanden en 23 dagen, wordende den 15 February verkoren, en stervende den 12 November. Hy was eerst als Apocrisiarius door Gregorius aan den keizer Phocas gezonden, en maakte zich, paus zynde, zo bemint by den zelven, dat hy door hem den tytel van *Episcopus Oecumenicus*, of algemenen bisschop, erlangde; wanneer de Roomsche keizer met eenen belastte, dat de Roomsche kerk het hoofdt van alle andere kerken zyn zoude. Hy hieldt ook een Synode tegen de bisschoppen, die zich zelf navolgeren benoemden. Nog geen paus zynde wordt hy gezegt eenige brieven aan paus Gregorius geschreven te hebben, die echter niet meer voorhanden zyn. *Beda de sex ætat. Mundi. Paul. Diac. rer. Rom. l. II. & de gestis Longob. l. IV. c. 27. Regino. Herm. Contract. Anastas. Platina. du Chesne. Masson. Baron. an. Chr. 606. Heidegger.*

BONIFACIUS de IV, geboortig van Valeria, eene stadt in 't landschap van Marsicana, nu het hertogdom Marsi genaamt, in Abruzzo oltra. Hy was de zoon van een geneesmeester, Johannes genaamt, en wierdt na Bonifacius den III den 18 September des jaars 607 verkoren. De keizer Phocas vereerde hem het oude Pantheon, dat hy tot eene kerke, onder den name van Maria ad Martyres, of Maria Rotonda, maakte. Hy bekleedde den pausselyken stoel zes jaren, zes maanden en dertien dagen, stervende den 18 May des jaars 614. Men heeft van hem een brief aan Ethelbert, koning van Engelandt. Ook worden hem eenige werken, als *de Alchymia; de prærogativa Petri; parænesis ad Scotos*, en *Doctrinale Fidei*, maar te onrecht, toegeschreven. *Anastas. Platina. Baron. in Annal. Possevin. in Appar. Jacobi Bibl. Pontif.*

BONIFACIUS de V, een Napolitaan, wierdt in den jare 620, den 27 April, verkoren, en stierf den 11 Maart 627. Hem worden eenige brieven toegeschreven, waar van men drie vindt by Baronius in het vyfde stuk der *Concilien. Anastas. Platina. Ciacon. du Chesne. Beda. Coccius. Possevin. Baron. Onuphr.*

BONIFACIUS de VI, een Romein, wordt gezegt twee dagen na de doodt van Formosus, den 16 September 896 verkoren, maar nadat hy vyftien dagen als paus geregeert hadt, wederom verjaagt te zyn. Dat is zeker, dat hem het Roomsche Concilie onder Leo den IX, in den jare 1049, veroordeelt heeft. Flodoardus bericht mede, dat Stephanus de VI de opvolger is geweest van Formosus: dies hy niet van allen onder 't getal der pauzen gestelt wordt. *Flodoard. l. IV. Baron. an. Chr. 897. 904.*

BONIFACIUS de VII maakte zich meester van den pausselyken stoel, nadat hy in den jare 974 Benedictus den VI in de gevangenis hadt laten worgen; waar op Benedictus de VII tegen hem verkoren wierdt. Bonifacius nam de schatten der kerke weg, en begaf zich naar Constantinopel. Na de doodt van Benedictus den VII keerde hy weder te rug, bemachtigden den pausselyken troon, hebbende Johannes den XIV laten doden, en hieldt zich in die waardigheit vier maanden lang, wanneer hy een schielyke doodt hadde. *Baron. ad an. Chr. 974. 989. Onuphr. Ciacon. du Chesne.*

BONIFACIUS de VIII, anders *Benedictus Cajetanus* genaamt, doordien zyne ouderen, die eigentlyk uit Catalonië waren, zich te Cajeta onthielden vooraleer zy naar Anagnia quamen, alwaar Bonifacius geboren is. Nog jong zynde studeerde hy in de rechten, en wierdt heel vroeg doctor in de zelve gemaakt. By het Roomsche hof erlangde hy den tytel van Consistoriaal-advokaat en protonotaris. Voorts wierdt hy kanunnik te Lion, en Nikolaas de II maakte hem den 23 Maart des jaars 1281 kardinaal. Nikolaas de III zondt hem in den jare 1290 als legaat naar Vrankryk; en wanneer Celestinus in den jare 1294 verkoren wierdt, zynde een zeer eenvoudig man, wist Bonifacius hem te overreeden, dat hy de pausselyke waardigheit nederleide. Tot dien einde quam hy des nachts in des zelfs kamer, in de gedaante van een engel, en riep hem door een spreekhoren toe: *Ten zy gy uw pausdom nederlegt zult gy sterven.* Celestinus deedt dit den 13 December des zelven jaars te Napels, en Benedictus wierdt den 29 der zelve maandt, onder den name van Bonifacius den VIII, tot paus verkoren. Hy liet Celestinus aanstonts in verzekering nemen, en op een slot zetten. In het eerste jaar zyner regeering verordende hy, dat de geestelyken van alle wereldlyke schattingen zouden bevryd zyn; en wanneer die van Orviëto eenige goederen, die hy voorgaf tot den kerkelyken staat te behoren, weigerden uit te keren, wierden ze door hem in den ban gedaan. Doch deze zake verwekte, dat koning Philippus de IV van Vrankryk zich tegen hem aankantte, als hebbende wegens zynen oorlog met Engelandt geldt nodig. Deze maakte een tegengestelde verordening, te weten dat niemandt zyner onderdanen eenig geldt buiten Vrankryk vermogt te zenden. Dit verdroot den paus geweldig, hoewel hy het een tydlang moest ontveinzen, en het verschil tusschen hem en den koning wegens den bisschop van Pamiers, dien Philippus niet wilde bevestigen, ook niet verder voortzette: want ter zelver tydt hadden zich twee kardinalen, uit den huize Colonna, die het met de Gibellinen, en met Frederik van Aragon, koning van Sicilië, hielden, tegen zyne verkiezing aangekant, ter oorzake dat Celestinus nog leefde. Bonifacius hadt hen wel in den ban gedaan, en gedwongen een voetval voor hem te doen, en hem om vergiffenis te bidden: doch omdat ze hunne geconfiskeerde goederen niet wederkregen, waren zy misnoegt naar Vrankryk geweken, en hadden zich op een concilie beroepen, waarom Bonifacius den koning Philippus nog eenigzins moest te vriendt houden. In den jare 1297 beval Bonifacius den koning van Aragon, Jakob, de wapenen tegen Frederik, die zyn recht op Sicilië gewapenderhandt beweerde, op te vatten, en drie jaren daar na, wanneer noch Frederik, noch de voornaamsten van Sicilië den oorlog wilden eindigen, deedt hy dit koninkryk in den ban. In den jare 1300 hieldt hy allereerst te Rome een jubeljaar, en verordende, dat zulks ieder eeuw zoude gehouden worden, waar by zich een ongelooflyke menigte van volk te Rome verzamelde: ook berichten sommigen, dat hy zich by die gelegenheit allereerst in zyn pausselyk gewaadt vertoont, en het volk gezegent heeft: maar 's anderen daags in keizerlyke klederen te voorschyn komende, liet hy een zwaardt voor zich dragen; en zich op den troon gezet hebbende riep hy uit: *Ziet twee zwaarden!* In den jare 1301 borsten de oneenigheden tusschen hem en den koning Philippus van Vrankryk uit: want Bonifacius vernieuwde zyne verordening nopens de schatting-gelden der geestelyken, en eischte door den bisschop van Pamiers, zynen afgezant, dat hem de koning voor opperhoofdt in 't geestelyke en wereldlyke zou erkennen. Philippus daarentegen liet dien bisschop in de gevangenis werpen, schryvende een vinnigen brief aan den paus. Desgelyks deden alle de standen van Vrankryk, willende een concilie beroepen, en den paus afzetten. Deze deedt daarentegen in den jare 1303 den koning in den ban, ontsloeg zyne onderdanen van den eedt van getrouwheit, biedende het koninkryk keizer Albert aan; doch die het weigerde aan te nemen. Ondertusschen bragten de Franschen sommige Gibellinen op hunne zyde. Deze begaven zich onder de aanvoering der kardinalen van Colonna naar Anagnia, alwaar zich Bonifacius onthieldt, drongen in 't paleis, sloegen den paus, en namen hem gevangen. De inwoonderen van Anagnia namen daar op de wapenen op, en Bonifacius wierdt na drie dagen wederom ontslagen. Hy keerde weder naar Rome, en stierf den 12 October des zelven jaars. Ziehier van in 't brede het artykel van PHILIP den IV, koning van Vrankryk. Zyn grote haat tegen de Gibellinen blykt onder anderen daar uit, dat, wanneer de bisschop van Genua in de vasten by hem quam, om naar gewoonte de assche van hem te ontfangen, hy hem een handt vol in de ogen wierp, met deze woorden: *Gedenk, dat gy een Gibellin zyt, en met de Gibellinen tot stoffe en assche zult worden.* Men heeft van hem, nevens zyne brieven en Constitutien, inzonderheit een Rescript *de Indulgentiis anni Jubilai; Constitutio de privilegiis doctorum & studentium in alma Urbe.* Hy liet ook naderhandt eene verzameling der pausselyke Decreten in 't licht geven, namentlyk de gene, die na de verzameling van paus Gregorius den IX uitgekomen zyn, en welke inzonderheit die van dezen Bonifacius mede vervatten, belastende de zelve opentlyk in de scholen te verklaren. *Onuphr. Genebrard. Petrarcha. Villani. Ciacon. du Chesne. Masson. Antoninus. Volaterranus. Trithemius. Eckius. Possevinus. Heideggerus. Cave. Spondanus. Bellarminus. Bzovius ad an. Chr. 1296. 1297. Du Pui differ. de Philipp. & Bonif. Rubei Bonifacius VIII. Pontif Rom.*

BONIFACIUS de IX wierdt te voren *Petrus Thomacelli* genaamt, en was van Napels uit een vermaarde familie gesproten, maar die zeer in macht en aanzien was vermindert. Van een arm geestelyke wierdt hy in den jare 1381 kardinaal, en eindelyk, gedurende de scheuring, in de plaats van Urbanus den VI op den 10 November des jaars 1389 door de kardinalen tot paus verkoren, tegen Clemens den VII, en naderhandt Benedictus den XIII, die beide te Avignon hunnen zetel hadden. Doch het geschiedde onder die uitdrukkelyke voorwaarde, dat, om de scheuring te eindigen, hy zich van de pausselyke waardigheit zoude ontdoen, byaldien zyn tegenpaus zulks deedt. Hy betoonde in den beginne eene grote begeerte om dezen eisch te volbrengen; maar naderhandt maakte hy met zynen tegenpaus een heimelyk verdrag, en veroorzaakte zo vele onlusten, dat de scheuring geenzins weggenomen wierdt. Voorts verordende deze Bonifacius de Annaten, hieldt in den jare 1400 een jubeljaar; doch maakte zich daar door gehaat, dat hy zynen bloedverwanten al te veel vryheit toeliet. Theodoricus van Niem, die zyn bediende geweest is, spreekt zeer verachtelyk van zyne gierigheit, waar door hy bewogen wierdt allerhande aflaten en andere diergelyke krameryen te verkopen. Bonifacius stierf den 10 October des jaars 1404. Zyn opvolger was Innocentius de VII. Men schryft hem eenige brieven en Constitutien toe. *Platina. Onuphr. Ciacon. du Chesne. Masson. in vit. Pontif. de Niem hist. Schism. l. I. & II. du Pui histoire de schisme. Jacobi Bibl. Pontif. Antonin. hist. Wading. in Annal. Minor. Spondan. Bzovius.*

VERMAARDE MANNEN VAN DEZEN NAAM.

BONIFACIUS, grave van Savoje, zoon van Amadeus den IV, en van Cecilia, dochter van Raimund, grave van Provence. Hy volgde op zynen vader in den jare 1253, of, naar 't getuigenis van anderen, in den jare 1246, wordende wegens zyne uitnemende ligchaams sterkte *Ruland* bygenaamt. Hy quam de gravinne Margaretha van Vlaanderen te hulpe tegen hare wederspannige zonen. Wederkerende belegerde hy Turi, welke stadt, als ook de markgraaf van 't Montferrat, en de inwoonderen van Asti hem vyandelyk besprongen. Omdat hy nu op hen allen by Rivoli eenig voordeel behaalde, begon hy hen te verachten, en liet zich met hen, hoewel hem aan manschap verre overtreffende, in een gevecht in; maar wierdt, nevens den jongen markgrave van Saluzzo, zynen zonderlingen vriendt, gevangen, en naar Turin gebragt: doch paus Alexander de IV begeerde, onder bedreiging des

des bans, dat men hem op vrye voeten zoude stellen: doch die van Turin weigerden zulks, en handelden hem zeer hart; waar over hy, die zeer edelmoedig was, zulk een hertzeer gevoelde, dat hy in den jare 1256 (anderen zeggen in den jare 1263) stierf. Zommigen melden, dat men hem heimelyk met vergift heeft omgebragt. Zyn lyk wierdt voor een grote somme vrygekocht, en te S. Jean de Maurienne ter aarde bestelt. Hem volgde, omdat hy ongetrouwt was, met uitsluitinge zyner zuster Constantia, zyns vaders broeder Petrus. *Guichenon hist. de Savoye. Paradin. Vander Burch Sabaud. duc. Hist. p. 29.*

BONIFACIUS, een graaf, verkreeg zich door de wapenen een groten naam; maar tegen de Vandalen naar Spanje gezonden zynde, handelde hem zyn mede-reiziger Castinus zo qualyk, dat hy in den jare 422 naar Africa overging, en door de diensten, door hem aan het ryk bewezen, grote schatten vergaderde. Hy maakte aldaar kennis met Augustinus, en deedt eene gelofte van het kloosterleven te zullen aannemen. Doch Augustinus riedt hem dit af, hem vertonende, dat hy in den wereldlyken staat meer goedt aan de Christelyke kerke doen konde. Hy trouwde naderhandt met eene Afrikaansche vrouwe, liet zyne dochter door een Arriaan dopen, en wierdt een onrechtzinnige. Hier door nam Augustinus gelegenheit hem een nadrukkelyken brief te schryven, en hem met den ban te straffen, alzo hy een misdadige, die zich in eene kerke hadt geborgen, met geweldt daar uit hadt gerukt. Bonifacius erkende zynen misslag, en wierdt wederom in de gemeenschap der kerke aangenomen. Eenigen tydt daar na wierdt hy van oproer beschuldigt, en in de jaren 427 en 428 in Africa aangegrepen. Hy stelde zich in staat van tegenweer, en riep Genserik te hulpe. Maar wanneer de vrede met den keizer Valerianus gesloten wierdt, joegen hem de Vandalen uit Africa. Ook vervolgde hem Aëtius. Deze sloeg hem, en hy stierf aan zyne wonde drie maanden daar na in den jare 432. *Augustinus Epist. 70. Prosper in Chron. Procop. de bell. Vandal. l. I. Paul. Diac. l. XIV.*

BONIFACIUS (BALTHAZAR) wierdt in den jare 1586 te Rovigo, in het gebiedt van Venetië, geboren, uit een geslacht, het welk vele geleerde mannen heeft uitgelevert. In zyn dertiende jaar was hy al zodanig gevordert, dat hy zich naar de akademie van Praag begaf; en in zyn achtiende jaar wierdt hy reets met de waardigheit van doctor in beide de rechten vereert, waar na hy in het collegie te Rovigo openbare lessen deedt over de Institutен. Van daar trok hy naar Duitschlandt in de hoedanigheit van secretaris van den pausselyken nuncius, en overleverde den keizer Matthias een geschrift, met welken hy vervolgens over de gewigtigste zaken van den pausselyken stoel handelde. Na zyne te rug komst begaf hy zich naar Venetië, daar hy ten deele door den afstandt van zynen neve van het aartspriesterschap van Rovigo, ten deele door toedoen van eenige andere prelaten verscheide geestelyke beneficien verkreeg, en ten laatsten door den raadt van Venetië tot professor der beschaafde wetenschappen te Padua, en in den jare 1620 tot professor over de Instituten in de ridder-akademie te Venetië aangestelt wierdt. Naderhandt benoemde hem paus Urbanus de VIII, door aanbevelinge of recommendatie der republyk van Venetië, tot bisschop van Setia en Hierapetra, in het eilandt Candië: maar alzo hy die waardigheit om zekere redenen weigerde aan te nemen, gaf hem de paus het aartsdekenschap van Trevigo, daar hy ook het ampt van vikaris van vier bisschoppen waarnam. In den jare 1632 verkreeg hy mede het ampt van bestierder, of directeur, en professor in de nieuw-opgerechte ridder-akademie te Padua, met eene aanzienlyke jaarlyksche wedde. Verscheide zamenningen van geleerden, als de *Incogniti*, *Humoristæ*, *Philarmonici*, en *Olympici*, verkozen hem wegens zyne geleertheit tot een lidt der zelven, en te Trevigo wierdt de zamening der *Solliciti* onder hem, als bestierder, opgerecht. In den jare 1653 wierdt hy bisschop van Capo d'Istria, en stierf zes jaren daar na, te weten in den jare 1659. Zyne schriften zyn: *De immortalitate animæ*; *de Aristocratia*; *Elogia Contarenorum heroum* XXX; *de quadragenis Romanæ historiæ scriptoribus judicium*; *vita Bonifacii, ICti & Assessoris patris sui*; *de Archivis*; *Prælectiones & Civilium Institutionum epitome*; *Conjecturæ in Martialem*; *Polynesi origines*; *Musæ, seu Poëmata Latina*; *Historia ludicra*, nevens verscheide redenvoeringen en gedichten, als mede een goet getal nog ongedrukte werken, door hem aan het einde van zyne voorgemelde *Historia ludicra* opgetelt. *Glori de gli Incogniti.*

BONIFACIUS, of BONIFACIO, (JOHANNES) mede van Rovigo, was een vermaart rechtsgeleerde, dichter en geschiedeniskundige. Wanneer hy zich met Elisabeth Martinagi, erfdochter van Marco Antonio, te Trevigo in huwelyk begaf, bleef hy daar, en schreef in de Italiaansche tale de geschiedenis van die plaats. De republyk van Venetië droeg hem de waardigheit op van raadsheer. Hebbende zich te Padua in de rechten geoeffent, schreef hy te Venetië *Commentario sopra la feudal lege Veneta.* In den jare 1610 begaf hy zich in een twede huwelyk te Padua, werwaarts hy vertrokken was om zyne begonne schriften te voleindigen. Hy stierf aldaar den 23 Juny des jaars 1635, in het 88 jaar zyns ouderdoms. Voorts heeft men van hem: *De furtis & de componendis Epitaphiis*; *l'arte de Cenni*; *methodo delle leggi della feren. Republ. Veneta*; *la Republica delle Api*; enz. *Tomasini Elog. Freheri Theatrum.*

BONIZO, bisschop te Sutri, naderhandt te Placenza in Italië, wierdt in den jare 1089 door de inwoonderen van Placenza vermoord, omdat hy de party van den paus hadt omhelst. Men stak hem de ogen uit, en kapte hem handen en voeten af. Hy liet een kort uittrekzel na van de levens der pauzen. *Berthold. Constant. in Continuat. Henr. Contract. Lambec. Tom. II.*

BONN, BONNE. Zie BON.

BONNE, een vlek in Savoje, in 't landschap Faucigny, gelegen aan de kleine rivier Menoge, twee mylen van Geneve. Simler houdt daar voor, dat het eertyds *Banta* is genaamt geweest. Den tegenwoordigen naam wordt het gezegt van het huis BONNE ontfangen te hebben, dat zich naderhandt naar 't Dauphiné heeft begeven.

BONNE, (FRANCISCUS) hertog van Lesdiguieres, was uit het voornoemde huis gesproten, en geboren te S. Bonn & de Champsaut in 't Dauphiné den 1 April des jaars 1543. Hy diende eerst den Protestanten, en toonde zich in den jare 1563 by het ontzet van Grenoble zeer dapper, sloeg de inwoonderen van Gap, en nam als generaal in den jare 1577 verscheide plaatsen weg in 't opper-Dauphiné. Zo haast als Henrik de IV den troon van Vrankryk hadt beklommen, maakte hy hem lieutenant generaal over zyne legers in Piemont, Savoje en 't Dauphiné, die onder zyn bevel vele dappere daden deden, gelyk hy mede vele overwinningen op den hertog van Savoje behaalde, en tot de verovering van dat hertogdom het meeste toebragt. Tot vergelding zyner diensten maakte hem de koning maarschalk van Vrankryk, en Lesdiguieres in 't Dauphiné tot een hertogdom en pairschap van Vrankryk. Na dat hem Lodewyk de XIII tot generaal veldmaarschalk verklaart hadt, zwoer hy zyne religie af, en wierdt konnestabel van Vrankryk en ridder der koninklyke orde. In den jare 1625 hadt hy het bevel over het Fransche leger in Italië, ontweldigde den staat van Genua eenige plaatsen, en veroorzaakte, dat de Spanjaarden de belegering der stadt Verna moesten opbreken. Hy stierf den 28 September 1626, in het 84 jaar zyns ouderdoms, nalatende eenige dochteren met veel geldt. Lodewyk Videl, zyn geheimschryver, heeft zyn leven beschreven.

BONNECOMBE, *Bonnecomba*, eene abdy in Vrankryk, in het landschap Rovergue.

BONNE COURCY, (JOHANNES DE) een Barvoeter monnik, was van Lucca in Italië geboortig. Hy studeerde in het begin der XVI eeuw te Parys onder de regeering van Lodewyk den XII, en zette mede onder zyne stellingen (*Theses*), dat de paus in wereldlyke zaken boven den koning was; weshalven hy van het parlement in arrest wierdt genomen; en hebbende opentlyk afbede gedaan, en zyn gevoelen herroepen, wierdt hy genoodzaakt het koninkryk te verlaten, zonder weder daar in te komen, op bedreiging van met de galg gestraft te worden. *Bouchel Recueil des decrets de l'Eglise Gallicane.*

BONNEFONS (JOHANNES) was eerst advokaat voor 't parlement van Parys, naderhandt lieutenant generaal te Bar sur Seine onder Henrik den IV en Lodewyk den XIII, en heeft zich door zyne Latynsche vaarzen bekent gemaakt, onder anderen door zyn werk, *Pancharis* genaamt. Hy stierf in den jare 1614. *Menagiana Tom. II. p. 357. Memoires de Literat. Tom. I. p. 339. seq.*

BONNE FORTUNE, een eilandt van Asië, gelegen in de Indiaansche zee, omtrent 35 mylen bewesten 't eilandt Sumatra, en 25 van de linie naar den Zuidpool. *Maty Dict.*

BONNE FORTUNE, een eilandt in de Noordzee. Men plaatst het zelve onder de Zuid-landen, en 't is gelegen benoorden 't gewest Laborador in America, aan 't begin der strate Hudson en David. *De zelve.*

BONNER, (EDMUND) bisschop van Londen, was een natuurlyke zoon van Georg Savage, farheer te Davenham in Cheshire, die een natuurlyke zoon was van Georg Savage van Clifton, ridder van de Koussebandt en geheime raadt by koning Henrik den VII. In den jare 1512 begaf hy zich op de universiteit van Oxfort, en studeerde aldaar in Broadgate 's Hall, nu Pembroke 's Colledge genaamt, in de philosophie en de rechten. In den jare 1519 wierdt hy baccalaureus in de kanonyke, en een maandt daar na in de burgerlyke rechten. Na verloop van eenige jaren verklaarde hem de aartsbisschop Cranmer tot magister, en koning Henrik de VIII nam hem aan onder 't getal zyner kapellanen, wanneer hy de reformatie, de echtscheiding des voornoemden konings met zyne gemalinne, Catharina van Aragon, en de onderdrukking van 't pausselyke gezag in Engelandt bevorderde. Omtrent Thomas Cromwel, geheimschryver van staat, betoonde hy eene grote onderdanigheit; en deze, zulks erkennende, bewerkte, dat hy als gezant aan de koningen van Denemarken en Vrankryk, aan den keizer en paus Clemens den VII gezonden wierdt, welken laatsten hy den 7 November in den jare 1533 het beroep zyns konings aan een vry concilie overgaf. In den jare 1535 wierdt hy aartsdeken van Leicester, en in den jare 1538 tot bisschop van Hereford benoemt. Vooraleer zyne inwyding geschiedde, verkoor men hem den 1 October des jaars 1539 tot bisschop van Londen. Wanneer Henrik de VIII in den jare 1541 overleden was, en des zelfs zoon Eduard de VI de begonne verandering in den Godsdienst yverig voortzette, wierdt Bonner, als hebbende niet naar behoren de koninklyke verordening dien aangaande gehoorzaamt, te Londen in verzekering genomen, maar kort daar na weder in vryheit gestelt, en tot zyn bisdom toegelaten, hebbende alvorens in tegenwoordigheit van den koninklyken raadt zyn gevoelen herroepen, en den koning gehoorzaamheit gezworen, met toestemminge aangaande het veranderen van de religie, om nevens andere bisschoppen in zyn karspel de beelden af te schaffen, nevens de misse, voorts de H. Schriftuur in de Engelsche tale te lezen, en het H. Avondmaal onder beide gedaanten te bedienen, en andere diergelyke dingen meer. In den jare 1549, in September, wierdt hy wederom in verzekering genomen, te weten in Marshal-sea in Southwark, en van zyne bisschoppelyke waardigheit berooft, als hebbende niet goet Protestantsch gepredikt, en in 't byzonder verzuimt

zuimt de gemeente den artykel van 't koninklyke gezag of opperhoofdigheit in kerkelyke zaken voor te houden. Den 5 Augustus in den jare 1553 wierdt hy door de koninginne Maria in zyn bisdom herstelt; wanneer hy de Protestanten hevig vervolgde, en oorzaak was, dat eene grote menigte van hoge en lage standspersonen om den Hervormden Godsdienst of met vuur verbrand, ofop andere wyze door beuls handen omgebragt wierden. In den jare 1558 liet hem de koningin Elisabeth, alzo hy weigerde den eedt te doen, waar by hy haar als opperhoofdt erkende, op nieuw van zyne bisschoppelyke waardigheit beroven; wanneer hy tien jaren lang in Marshal-sea gevangen zat, hoewel zeer gerust en vergenoegt, stervende in den jare 1569. Zyne vyanden pleegden van hem te zeggen, dat hy Dionysius, dwingelandt van Syracusa, gelyk was, dat is, wreet en hoogmoedig in voorspoedt, maar daarentegen geduldig en wel te vrede in tegenspoedt. *The Compleat history of England vol.* II. *De Larrey hist. d'Angleterre.*

BONNEVAL, een kleine stadt in Beauce, gelegen aan de Loire, alwaar een kleine rivier, la Mesuve genaamt, in de zelve loopt, omtrent zes Fransche mylen van Chartres, en drie van Chateaudun. Aldaar is een beroemde Benedictyner abdy, van de welke de stadt haren naam en oorspronk heeft. Daar uit zyn vele vermaarde mannen voortgekomen, inzonderheit *Arnoldus van Bonneval* of *van Chartres.*

BONNEVILLE, of *La Bonneville*, in het Latyn *Bonnopolis*, eene kleine stadt in Savoje, en de hoofdstadt van Faucigny, gelegen aan de rivier Arva, vyf mylen van Geneve, aan den voet van 't gebergte. Hoewel het stedeke slecht is, zyn echter vele adelyke huizen daar uit gesproten, als die van *S. Albans*, *Millet*, *Chales*, en andere.

BONNI, of BONI, een stedeke in 't Gatinois, een landschap van Vrankryk aan de Loire, tusschen Nevers en Orleans. Het heeft in de burgerlyke oorlogen der XVI eeuwe veel geleden, dewyl aldaar een pas over de rivier is.

BONNIFET. Zie GOUFFIER (WILHELM).

BONO, eene familie, die in den persoon van NIKOLAAS BONO in de Genueesche oorlogen onder de Venetiaansche edelen is aangenomen. Zy heeft twee procurators van St. Marcus, namentlyk ALEXANDER in den jare 1570, en PHILIPPUS, gedurende den oorlog van Candië, gehad, welke beide deze waardigheit voor geldt gekocht hebben. In de XVI eeuw heeft een uit deze familie, genaamt ALEXANDER, om van den raadt eene vergelding te erlangen, en voor een voorstander des vaderlands gehouden te worden, een verzonne verradery binnen Venetië ontdekt, verwekkende dus een algemene verslagenheit, in zo verre, dat de vergadering van den groten raadt afgebroken wierdt. Doch na dat men alles naauwkeurig onderzocht hadt, en de gehele zake valsch en verdicht bevonden, wierdt Bono, tot vergeldinge, onthooft. In den jare 1606 was OCTAVIANUS BONO Bailo te Constantinopel. In het einde der XVII eeuw was dit geslacht menigvuldig van personen, en ryk van vermogen. *Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 198. 242. 324. 588. *Idem remarq. sur l'examen de la liberté de Venise p.* 139.

BONOMI, eene der outste en edelste familien van Trieste. Men leest reets in den jare 1200 van zekeren PETRUS BONOMI, zoon van DANIEL den I, en die DANIEL den II teelde, wiens zoon, JOHANNES ANTONIUS, wanneer hy in den jare 1288 de stadt Trieste, door de Venetianen belegert, wilde te hulp komen, zyn leven verloor. In den jare 1248, en wederom in den jare 1465, is deze familie onder de Venetiaansche edelen aangenomen. Voorts heeft zich dit geslacht niet alleen in Italië op verscheide plaatsen uitgebreid, voornamentlyk in Lombardië en te Napels, maar ook in Duitschlandt, alwaar het zich door huwelyken met de graven van *Blagay*, *Cowentzel*, *Rosenberg*, en *Lamberg*, ook met de vryheeren van *Mordax*, en andere voorname huizen vermaagtschapt heeft. Onder de vermaarde mannen van dit geslacht is voornamentlyk aanmerkelyk PETRUS BONOMI. Deze was geheimschryver en raadt der keizeren Frederik den III, Maximiliaan den I, Karel den V, en Ferdinand den I, grootkanselier der orde van 't gulde vlies, en keizerlyke hof-Palts-grave. Keizer Maximiliaan de I zondt hem als ambassadeur naar Milanen, om met den hertog Lodewyk Sfortia een verbondt tegen Vrankryk te maken. Deze keizer boodt hem ter zelver tydt het bisdom van Wenen en van Trieste aan. Hy verkoos het laatste, en verkreeg voor de stadt Trieste, als mede voor des zelfs bisdom, grote privilegien. Hy stierf in den jare 1546, zynde 88 jaren out, en 46 jaren bisschop geweest. Een ander PETRUS BONOMI wierdt verscheide malen door de keizeren Rudolf den II en Matthias naar Offen, Belgrad en Constantinopel gezonden, om of vrede, of stilstandt van wapenen, of andere tractaten met de Turken te sluiten. Hy was met eenen generaal kommissaris en president over het krygsvolk op de Hungarische grenzen: begaf zich ook op het bevel van keizer Ferdinand den II in den jare 1620 naar Polen, om by koning Sigismund hulpe tegen de oproerigen in Bohemen, Silesië, Moravië en Oostenryk te verzoeken. Op deze reizen moest hy zo veel uitstaan, dat hy na zyne wederkomst den geest gaf. JOHANNES FRANCISCUS BONOMI, geboortig van Cremona, was in den jare 1585 Apostolische nuncius in Duitschlandt; om van vele anderen, die uit dit geslacht zich vermaart hebben gemaakt, niet te spreeken. *Historia de Trieste del patre Ireneo della Croce p.* 306. *seq.*

BONONI, (ALOISIUS) een Siciliaan, baron van Monte Franco, en ridder, geboren te Palermo van Franciscus Bononi, baron van Sambuca, is berucht wegens zyn voorzichtig gedrag niet minder dan zyne uitnemende gaven des verstands, waar door hy ook tot de alleruitmuntenste eerampten en waardigheden verheven wierdt, als koninklyke thesaurier in 't jaar 1526, stadshoofdman te Palermo in den jare 1566, en koninklyke rekenmeester in 't jaar 1573. Hy verbreedde, met toestemminge van Karel van Arragon, hertog van Terranova en onderkoning van Sicilië, de straat, voorby des zelfs paleis lopende, die ook sedert naar zynen toenaam geheten wierdt, en stichtte tegen over het zelve paleis met zeer grote kosten eene kerk ter eere van S. Nikolaas, en een klooster voor Karmeliter monniken. Hy overleedt te Palermo den 16 Juny des jaars 1574, en wierdt in gemelde kerk van S. Nikolaas ter aarde bestelt. Zyne adelyke geboorte heeft hy geen geringen luister door zyne geleertheit bygezet; byzonderlyk stak zyn geest in de dichtkunde uit, blykende zulks in zyne gedrukte dichten in de Italiaansche tale, die gevonden worden in zeker werk, ten opschrift voerende: *Rime degli Academici accesi di Palermo libro secondo. Panormi* 1573. in 8. *Biblioth. Sicul.*

BONONIA, (BALTHAZAR) uit edelen huize te Palermo in Sicilië geboren, is ruim zo bekent geworden door zyne letterkennisse, geleertheit, ervarenheit en poëzy, als zyne aanzienelyke bedieningen in zyne geboortestadt. In den jare 1602 wierdt hy wegens de zelve afgezonden, om den hertog van Feria, nieuwen onderkoning van Sicilië, te verwelkomen, en hadt het geluk van eerlange des zelfs gunst, gelyk die van de andere staatsbedienaars des koninkryks, te winnen. Grotelyks wordt zyne Godsdienstigheit en mededeelzaamheit aan de behoeftigen geprezen. Men weet ook, dat hy den Reguliere klerken, die de zieken bedienen, zeer veel onderstandt gedaan heeft in het bouwen van eene woning voor hen te Palermo, en zelfs het houden van veertiguurige gebeden aldaar de eerste ingevoert heeft. Zyn minnelyke omgang deedt zyne doodt van zyne landgenoten bitterlyk bewenen, welke voorviel den 19 December des jaars 1625, hebbende in de Italiaansche tale geschreven: *Descrittione della Casa è Famiglia de' Bologni.* Te Messina 1605 in 4. *Conforto de' Giustiziandi à morte per quei trè di che stanno nella Cappella de' Bianchi.* Panormo 1599. in 8. en 1610 in 8. *Fiori, è Meditationi del Rosario, di Maria Vergine da contemplarlo, ogni Pater nostro, & ogni Ave Maria, raccolti dalle Scritture sacre, è formati in ottava rima.* ibid. 1617. in 8. *Ceremoniale dell' illustriss. Senato di Palermo.* in 4. *Del Titolo di Barone, Conte & altri Titoli della Sicilia*; welke twee laatste verhandelingen tot nog toe ongedrukt bewaart worden te Palermo by de stads overheit, en in de boekery van de vaders Jesuiten. *Biblioth. Sicul.*

BONONIA (JOHANNES VAN) was een Siciliaan van geboorte, aartsdeken te Palermo, baccalaureus der faculteit te Parys, kapellaan van keizer Karel den V, en professor te Loven in de XVI eeuwe. Hy was in den jare 1553 onder de Theologanten, de welke op des keizers bevel de vrage moesten onderzoeken, of een landt, tot wiens beste eene overzetting van de heilige Schrift gemaakt was, de vryheit hadt om de zelve te lezen; waar tegen zich voornamentlyk deze Johannes van Bononia heeft aangekant, en de genen, die zulks toelieten, voor ketters uitgekreten. Ook heeft hy in het Latyn geschreven van Gods eeuwige voorbeschikkinge en verwerpinge. *Bayle Dict. Crit.*

BONONIE, eene beroemde stadt in het pauslelyke gebiedt in Italië, met een aartsbisdom en vermaarde akademie, wordt door de Italianen *Bologna la grassa*, dat is, *het vette Bononië*, genaamt, wegens haren vetten grondt, op de uiterste grenzen van Lombardië, alwaar zeer vele bronnen van het Apennynsche gebergtte nederlopen. Zy is gelegen aan den voet van dat gebergte, naast de kleine rivier Reno. Omtrent der zelver opbouw zyn de gedachten zeer verschillende. Zommigen menen, dat zy door de Grieken, anderen, dat zy door de Toskanen gesticht is, en door de Galliërs bewoont. De Romeinen zonden eene volkplanting derwaarts, en bleven daar van in 't bezit tot in de achtste eeuw, wanneer de Lombarden zich meester daar van maakten, doch dien ze door Pipyn en Karel den Groten wederom ontweldigt wierdt. Dus quam ze onder 't gebiedt der Roomsche keizeren. Maar wanneer deze hunnen zetel naar Duitschlandt verplaatsten, gaf hunne afwezenheit Bononië gelegenheit om zich tot een vrye republyk te maken; welke vryheit door den twist der keizeren met de pauzen bevestigt wierdt; invoegen zy zich, zonder te melden van den driejarigen oorlog, dien ze met veertig duizent man tegen de Venetianen gevoert heeft, en van de oorlogen met de markgraven van Ferrara, de heeren van Milanen, en andere Italiaansche vorsten, tegen keizer Frederik den II met geweldt aankantte, en des zelfs natuurlyken zoon Enzelinus gevangen nam. Die van Bononië bezaten ook het beste deel van Romagna, dat ze echter, nevens hunne vryheit, door de veelvuldige binnenlandsche beroertens verloren hebben. Deze begonnen in de XIII eeuw, en duurden meer dan twee hondert jaren. De factien der Irenei en Lambertazi waren de eerste, die in den jare 1274, nevens hunne aanhangeren, ten getale van vyftien duizent, van daar gejaagt wierden. Eenigen tydt daar na wierdt Bononië aan den pausselyken stoel gehecht; naderhandt quam het onder 't gebiedt der heeren van Bentivoglio, Canneturi en Pepoli, die elkander by beurten verjoegen. Annibal Bentivoglio wierdt in den jare 1445 omgebragt, nalatende een zone, Johannes, die zich meester van Bononië maakte, en zich meende door geweldt in 't bezit te moeten houden, latende een groot getal der Malvezzi doden, vele der Marescotti bannende, en met een woordt vervolgende alle die zich tegen hem aankantten. Echter kon hy niet beletten, dat hy niet zelf door paus Julius den II in den jare 1506 gebannen wierdt, wordende zyne gehele familie met hem te val gebragt. Dit geschied zynde voegde de paus Bononië by den kerkelyken staat, en wordt deze stadt sedert door een legaat a Latere bestiert, die door een zonderling privilegie een afgezant te Rome houdt, alzo Bononië meer als eene zuster dan onderdaan aan-

aangemerkt wordt; hebbende zich van zelf den Roomschen stoel onderworpen. De stadt is wel gebouwt, zynde de meeste straten naast aan de huizen met galderyen en bogen voorzien. Zy heeft vyf of zes duizent schreden in haren omtrek, en is langer dan breder, hebbende de gedaante van een schip. Midden in de stadt staat de toren de gli Asinelli, zynde zeer hoog en recht opgaande, en dien men den mastboom van dit schip pleegt te noemen. Niet verre van daar is de toren, la Carisenda genaamt, aan de eene zyde wat overhellende. De stadt heeft gene sterkte, behalven eene enkele muur met eenige torens van gebakke stenen. De S. Pieters-kerk is de aartsbisschoppelyke. De H. Apollinaris wordt gezegt alhier het Euangelium gepredikt te hebben, en S. Zama de eerste bisschop geweest te zyn in den jare 270. Onder des zelfs navolgeren zyn vele vermaarde mannen, negen of tien heiligen, en verscheide kardinalen geweest. Gregorius de III, die van Bononië geboortig, en uit het geslacht van Boncampagno was, maakte in den jare 1583 dit bisdom tot een aartssticht, onder 't welke behoren Parma, Piacenza, Reggio, Modena, Crema en Borgo S. Donnino De zelve paus onderwierp aan 't zelve ook Cervia en Imola; doch Paulus de V bragt die beide wederom onder Ravenna. De eerste aartsbisschop was Gabriël Paleotus. Behalven Gregorius den XIII zyn nog vier pauzen van Bononië geboortig geweest, namentlyk Honorius de II, Lucius de II, Innocentius de IX, en Gregorius de XV. Van S. Petronius-kerke, aan het einde der grote plaatse, heeft Alberti reets voor hondert jaren geschreven dat de zelve voor het einde der wereldt niet voltooit zou worden; en hoewel gedurig daar aan gearbeid wordt, is ze echter nog maar half voltooit. Keizer Karel de V wierdt in den jare 1529 in de zelve door Clemens den VII gekroont. Behalven die zyn nog vele voortreffelyke gebouwen en kloosteren in deze stadt, ook grote straten, uitmuntende bronnen en plaatsen, daarenboven prachtige paleizen, waar onder zyn die der Malvezzi, Caprara, Campeggi, Bentivoglio, Facchinetti, Pepoli, Cespi; enz. De huizen zyn doorgaans wel gebouwt, welker deuren plegen open gelaten te worden, ten einde de voorbygaanders het gezicht der tuinen kunnen genieten, zynde met oranje-en jasmynbomen beplant, en daarom een voortreffelyken reuk van zich gevende. Voorts heeft Bononië eenen groten adel, en vele geleerde mannen. Het paleis van 's pauzen legaat is van gelyken schoon. Men ziet aldaar het kabinet des vermaarden Ulysses Aldrovandi, nevens twee of drie hondert handschriften, begrypende de gedenkschriften en aanmerkingen, waar uit hy zyne werken heeft zamengestelt. De akademie wordt gezegt door keizer Theodosius den jongen in den jare 423 gesticht te zyn. Dit is zeker, dat het geestelyke en wereldlyke recht te Bononië allereerst geleert is; waar van daan men voor een spreekwoordt zegt, *Bononia docet*, dat is: *Bononië geeft lessen*. De collegiën zyn wel gebouwt, en met veele doctoren voorzien. Men ziet hier de *Academia degli Otiosi*, zynde een zamening van geleerde mannen, dus genaamt, omdat ze nooit ledig zyn, hoewel ze zich dus aanstellen. Eenige schryveren berichten, dat te Bononië in den jare 1310 onder paus Nikolaas den V een concilie is gehouden; doch dat is veel eer te Keulen wegens de Tempelheeren geschied, waar op de bisschop van Bononië gezegt wordt prefes of voorzitter geweest te zyn. In den jare 1547 wierdt het Concilie van Trente hier henen verplaatst, wegens de pest, zynde de negende en tiende sessie op den 11 April en den 2 Juny des zelven jaars alhier gehouden. In de jaren 1535 en 1634 wierden te Bononië Synodale besluiten in 't licht gegeven. Behalven de ouden hebben van Bononië geschreven *Giov. Garzo-Vizani. Alberti descript. Ital. Sigonius de Episc. Bonon. Bombaci Memor. sacre di Bologn. Franc. Amadi della nobilita di Bologn. Dulcini de vario statu Bonon. Alidosi orig. delle chiese Bologn. Bumaldi Bibl. Bonon. Gherardaccio. Cherubino. Ughell.*

BONOSUS, een bisschop in Macedonië, leerde, dat Maria na de geboorte des Zaligmakers geen maagdt was gebleven. Hy volgde ook de dwalingen van Phoninus. Het concilie, dat in den jare 1389 te Capua gehouden wierdt, belastte Anysius van Thessalonica om nevens de naburige prelaten over hem te oordeelen. Deze deden en Bonosus, en alle, die door hem geordent waren, in den ban. *Baron. A. C.* 389. *n.* 73. *Prateolus de Heref.*

BONOSUS, een kapitein, uit Spanje geboortig, was een zoon van een redenaar, en liet zich in Gallië tot keizer uitroepen; doch hy wierdt geslagen, en door last van Probus in den jare 280 opgehangen, die echter zynen twee zonen, en der zelver moeder Itunila, dochter eens Gothischen konings, het leven schonk. Bonosus wordt anders door Megiserus onder de landvoogden getelt, en gezegt een grote zuiper geweest te zyn, die zyns gelyken in 't gehele Roomsche ryk niet heeft gehad. De keizer Aurelianus was gewoon van hem te zeggen: *Bonosus is geboren niet om te leven, maar om te drinken*. Dit echter was nog merkwaardiger, dat hy, niettegenstaande zyn onmatig drinken, echter door dronkenschap nooit van zyn verstandt berooft wierdt. Dus wist hy de geheimen uit de dronkene gezanten der Duitschers uit te lokken. Het was voor hem geen werk eenen halven emmer wyns in eenen teug uit te drinken; weshalven de Romeinen, hem ziende hangen, hem *amphora pendens*, dat is, *een hangent wynvat*, noemden. *Megis. Annal. Carinth. c.* 11. *Laz. de Migr. Gent. lib.* VI.

BON PORT, een haven in de Zwarte zee, zynde de mondt van de rivier Borysthenes. Men gelooft, dat het der ouden *Achæorum portus* is. *Maty Dict.*

BON PORT, eene abdy in Normandië, aan de Seine, drie mylen boven Rouaan. *Maty Dict.*

BONS HOMMES. Dus wierden de broederen van eene zekere orde genaamt, door prins Edmond in den jare 1259 in Engelandt ingestelt. Zy volgden den regel van den H. Augustinus, en droegen een blaauw gewaadt. Spondanus meent, dat zy naar den regel van Johannes Bona geleeft hebben, de welke in die eeuwe leefde. In Vrankryk wierden ook de Minimen dus genaamt. *Virgil. Hist. Angl. l.* XVI. *Spondan. A. C.* 1259. *n.* 9.

BONSTET (ALBERT VAN) of BONSTETTEN, uit een vryheerlyk geslacht, wiens stamhuis in het Kanton Zurich gelegen, en waar uit ULRICH in den jare 991 abt te Einsiedlen, en RUMOLD in den jare 1051 bisschop te Costnits geweest is. Hy was deken der vermaarde Eremitage in Zwitserlandt, Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) van 't Lateraansche paleis, en keizerlyke hofkapellaan, en biechtvader van keizer Maximiliaan den I. In den jare 1491 schreef hy in zyn kluizenaarsstaat *Historia Domus Austriacæ*, dat hy Karel den VIII, koning van Vrankryk, als toen verlooft met de aartshertoginne Margaretha, dochter van Maximiliaan den I, opdroeg. Dit boek is nog ongedrukt, zynde des zelfs oorspronkelyk handschrift in de keizerlyke bibliotheek te Wenen. Het bestaat uit 54 hoofdstukken, beginnende met de oude verdichte Joodsche regenten in Oostenryk, en eindigende met den leeftydt van Bonstet. Het werk bestaat groten deels uit verdichte zaken; en 't gene waarachtig in 't zelve is, heeft hy byna van woordt tot woordt uit *Æneas Sylvius* overgeschreven; by voorbeeldt, zyn 24 hoofdstuk uit het 27 hoofdstuk van *Æneas Sylvius Hist. Boh.* en zo voorts. Hy wordt ook gezegt in een afzonderlyk boekje *De majoribus Maximiliani* I, zynde aan dezen keizer opgedragen, den oorspronk der graven van Habsburg van de oude Romeinsche Scipionen af te leiden; het welk Lazius enkele beuzeling noemt. Voorts vindt men van hem in Surius op den 10 September het leven des vermaarden kluizenaars *Nicolaus Tolentinus*, die gezegt wordt eenige jaren achtereen zonder te eten geleeft te hebben. *Lazius in Geneal. l.* I. *p.* 20. *Schönleben in proleg. P.* I. *c.* 3. *Lambecius in Bibl. Cæs. l.* II. *c.* 1. *p.* 4. & *in Append. l.* IV. *p.* 304. *Cave hist. liter. P.* II.

BONTEKOE, (KORNELIS) geboortig van Alkmaar in Hollandt, was doctor in de Medicynen, keur-Brandenburgsche raadt en lyfarts, als mede professor te Frankfurt aan den Oder. Hy was een liefhebber en voorstander der Carthesiaansche philosophie, en stierf in den jare 1685, den 16 January, te Berlyn, zynde van een trap gevallen, in het 38 jaar zyns ouderdoms. Zyne uitgegevene schriften hebben hem bekent gemaakt; waar in hy het gebruik van den thee, koffy, chocolade en tobak, als middelen van gezondheit, sterk aanpryst. Onder zyne schriften zyn *eene korte verhandeling van het menschelyke leven, gezondheit, ziekte en doodt; nieuw gebouw der Chirurgie; Demonstratio, quod non detur annus Climactericus seu* 63. & 81. *nec alius fatalis; Laatste reden van afscheidt*. enz. *Hendreich.*

BONTEMS, (ANDREAS) een kardinaal, was uit een adelyke familie van Perugia, daar hy ook bisschop gemaakt wierdt. Urbanus de VI maakte hem den 18 September des jaars 1378 kardinaal, met den tytel van *S. Marcellinus* en *S. Petrus*, makende hem gouverneur van het Anconitaansche Mark. Naderhandt was hy in den jare 1389 by de verkiezing van Bonifacius den X, en stierf in 't volgende jaar te Recanati. *Contelerius. Ciaconius. Aubery hist. des Card. Ughell. Ital. sacra.*

BONTIUS, (GERARD) hoogleeraar in de medicynen op de akademie van Leiden in 't einde der XVI eeuw, is vermaart zo wegens zyne uitnemende geleertheit, als byzonder wegens zyne kennisse in de Griekfche tale. Hy was geboortig van Ryswyk, een dorp in Gelderlandt, en stierf te Leiden den 15 September des jaars 1599, in het 63 jaar zyns ouderdoms, nalatende vier zonen en vier dochteren, die nevens hunne moeder hem ter gedachtenisse een fraai grafschrift in de St. Pieterskerke opgericht hebben. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Melch. Adam in vit. Germ. Theol.*

BONTIUS, (REINIER) hoogleeraar in de medicynen en philosophie te Leiden, twede zoon van Gerard Bontius, professor der geneeskunde der zelve akademie, wierdt te Leiden geboren in het jaar 1576. De lage scholen zyner geboortestadt doorgestreeft hebbende, verscheen hy op de hoge. By zyne natuurlyke genegentheit tot de goede letteren zich aangeprikkelt voelende door zyns vaders vermaningen gaf hy zich geheel en al aan het leren der philosophie, en daar na van de geneeskunde, over. Hoe gelukkig hy daar in slaagde is ligtelyk af te meten uit den tydt, dat hy de natuurlyke philosophie in zyne vaderlandsche akademie begon te leren, te weten in den jare 1599, wanneer hy nog geen ouderdom van volle drie en twintig jaren bereikt hadt. Verscheide jaren oeffende hy loffelyk en gelukkig de geneeskunde, waar door hy, ten hove bekent geraakt, eerst van prins Hendrik van Nassau, en naderhandt, door 't welgelukken zyner geneesmiddelen, by prins Maurits van Oranje bekent geworden, van de zelve vorsten tot hunnen lyfarts, onder eene eerlyke beloning, verkoren wierdt, waar door zyn aanzien ten uiterste aanwies; zodat hy in de jaren 1619 en 1620 het Rectoraatschap der hogeschole bequam, 't geen hy ook met groten lof op den gewonelyken tydt met zeer veel roem en eere nederlei. Hy is den 12 Juny van het jaar 1623 overleden, en in de St. Pieterskerk begraven, out wezende zeven en veertig jaren, en te zyner gedachtenisse een fraai Latynsch grafschrift opgestelt. *J. Orlers beschryving van Leid. Collect. Monument. Belg. Fœder.*

BONTIUS, (WILHELM) van Loven, leefde in den XV eeuw, en was zeer ervaren in de burgerlyke en kerkelyke rechten. Hy was deken van S. Pieter te Loven, aartsdiaken van Antwerpen, en stierf in den jare 1454, nalatende verscheide werken, onder welke

welke de voornaamste zyn, *Quodlibetumde usuris & redemptione vitalium*; *de Contractibus Mercatorum*; *differentiæ Legum & Canonum*.

BONZER, (ADRIAAN) of *Bonserus*, uit een fraai geslacht te Gouda in Hollandt ter werreldt gekomen omtrent den jare 1533, voltrok zyne studiën te Loven, muntte boven al in de philosophie zodanig uit, dat hy in 't jaar 1561 onder een getal van 182 wysgeren de drie en twintigste plaats bequam, waar na hy in 't collegie van paus Adriaan den VI in de Godgeleertheit ging studeeren, en daar in tot licentiaat gevordert, door de gunst van den voorzittenden raatsheer Viglius Zuichemius tot pastoor en deken van Middelburg in Zeelandt aangestelt wierdt. Deze stadt in 't jaar 1577 aan den prins van Oranje ingeruimt wordende, trok Bonzer met de Spaansche bezetting naar Vlaanderen over, wierdt wel haast pastoor van Dixmuiden, en kort daar na pastoor en kanunnik van St. Martens-kerke te Yperen; doch die stadt al mede aan voorgemelden prinse overgegeven zynde, keerde hy naar ter Goude, daar hem Pieter Bokkenberg in het jaar 1583 sprak, en den 16 July by eenen brief zyn oordeel vergde wegens de oude schryvers, die zyns oordeels de Hollandsche geschiedenissen en het bedryf der graven 't best beschreven hadden. Gemelde stadt door de Spanjaarden hernomen zynde, en te gelyk bedongen wezende, dat de verdreve geestelyken in de stadt, en tot hunne goederen zouden keren, vertrok onze Bonzer wederom naar Yperen in zyne bedieninge en waardigheit, die hy echter zeer weinige jaren bekleedde, stervende in den jare 1592, in den ouderdom van omtrent zestig jaren, nadat hy alvorens by uiterste wille in het collegie van paus Adriaan te Loven, waar in hy gestudeert hadde, eene beurs voor eenen Godgeleerden gemaakt, en door zyne fraaie en gemakkelyke wyze van prediken een groten naam verkregen hadt, byzonderlyk te Yperen, daar zyn lyk in de hoofdkerke ter aarde bestelt is. *Fast. Acad. Lovan. Bokkenbergii Epist.* 15. *J. Walvis beschryv. van ter Goude.*

BONZES, of *Bonsii*. Dus noemen de inwoonderen van Japan hunne priesteren. Deze bestaan uit beide sexen en uit tweederlei soort, wordende naar hun gewaadt *de grauwe* en *de witte* genaamt. Het gewaadt der geestelyke vrouwspersonen is ook verscheiden. Het getal is zo groot, dat, gelyk Xaverius in zyne brieven bericht, ter zyner tydt in een kleine landstreke meer dan acht hondert huizen met diergelyke Bonzes vervult waren. Om zich by het gemeen aanzienlyk te maken, geven zy voor, dat vyf geboden hunner wet van niemandt anders dan de Bonzes kunnen onderhouden worden, die door der zelver onderhouding wanen het volk by Godt te kunnen verzoenen. Deze geboden zyn: niet doot te slaan, geen gedood vleesch te eeten, niet te stelen, liegen, overspelen, en wyndrinken. Zy leven buiten het huwelyk, onthouden zich van vleesch en visch, scheeren hunne baarden en hoofden, en leiden uiterlyk een streng leven, hoewel onder dezen dekmantel veel godloosheit verborgen is. Zy hebben hun grootste voordeel van de doden, menende het gemene volk, dat de zielen hunner afgestorvene vrienden in 't uiterste gevaar komen, byaldien zy de Bonzes niet rykelyk met almoesen begiftigen, hopende dat zulke weldadigheit den zielen der overledenen te stade mag komen. Ook geloven ze de *Metempsychosis*, of zielsverhuizing uit het eene ligchaam in 't andere. Dikwils lenen zy den gemenen man geldt af, met belofte van het in de toekomende wereldt, met den interest, te betalen. Hun hoofdt noemen ze *Jan*, of *Xaco*, die het opzicht en gebiedt over de anderen heeft, en de verschillen over zaken van religie beslist en verklaart. Hy verkiest de *Tundes*, die zaken van minder gewicht beslissen, en zwemen naar de Christen bisschoppen. Andere afgodische priesteren in de Indiën plegen ook met dezen name genoemt te worden. *Franc. Xaverius in Epist. Miræus in Polit. Eccles. l.* II. *c.* 29. *Montanus Gezantschap naar Japan.*

BONZI, (CLEMENS VAN) bisschop van Beziers, heeft zich in de binnenlandsche oorlogen van Vrankryk vermaart gemaakt. De hertog van Montmorency, die de wapenen tegen Lodewyk den XIII hadt opgevat, kon hem niet op zyne zyde brengen, maar hy worf veel meer op eigene kosten een regiment te voet, voerde het in den jare 1637 de stadt Leucate in Languedok te hulpe, die van de Spanjaarden belegert was, en vereenigde zich met den maarschalk van Schomberg. Voorts maakte hy vele stichtingen in zyn bisdom. *Sammarth. Gall. Christ.*

BONZI, (JOHAN VAN) kardinaal en bisschop van Beziers, was een zoon van Dominicus, raadsheer van Florence, en eerste staatsminister aan 't Toskaansche hof. Hy wierdt te Padua doctor in beide de rechten, en quam by den paus in zulk een aanzien, dat hem de groothertog Franciscus in het verschil tusschen hem en paus Clemens den VIII tot scheidsman verkoos. Hier in was hy zo gelukkig, dat hem de groothertog tot raadsheer maakte, hoewel hy nog jong was. Henrik de IV, koning van Vrankryk, benoemde hem naderhandt tot bisschop van Beziers, waar van hy in den jare 1598 bezit nam. Hy maakte ook het huwelyk tusschen Maria de Medicis en koning Henrik, en was by de algemene vergadering der staten van Vrankryk, en ontfing eindelyk van Paulus den V den kardinaalshoedt. Hebbende zynen neef Dominicus van Bonzi tot zynen coadjutor aangenomen begaf hy zich naar Rome, alwaar hy in den jare 1621 de verkiezing van Gregorius den XV bywoonde, en kort daar na overleedt. *Sammarth. Gall. Christ.*

BONZI, (PETRUS) kardinaal, geboren te Florence den 4 April in den jare 1630. Zyn vader hadt wegens grote schulden het gebiedt des groothertogs moeten verlaten, hebbende zich naar Mantua begeven, alwaar hy resident wierdt des konings van Vrankryk. In des zelfs en zyner moeder gezelschap reisde hy naar Beziers in Languedok, alwaar zyn neef, zynde eertyds een bediende der koninginne Maria de Medicis geweest, bisschop was. Eenigen tydt daar na wierdt hy des zelfs coadjutor, en eindelyk zyn opvolger, door bemiddeling des kardinaals Mazarini, by wien hy zich zeer aangenaam hadt gemaakt. Naderhandt wierdt hy aartsbisschop van Toulouse, en laatstelyk van Narbonne. De koning van Vrankryk zondt hem eerst aan de republyk van Venetië, daar na aan die van Polen, en eindelyk aan 't Spaansche hof, in welke gezantschappen hy door zyne bequaamheit en voorspoedt zich veel achting te wege bragt. Onder anderen bewerkte hy het huwelyk tusschen den groothertog van Florence, Cosmus den III, en de prinsesse van Orleans. Ook bragt hy te wege, dat na de afdanking van Casimir, koning van Polen, Michaël Wisnowiczy, en na des zelfs doodt Johannes Sobiesky den Poolschen troon beklommen. Den 22 February des jaars 1672, wanneer Michaël verkoren wierdt, erlangde hy de waardigheit van kardinaal. De gemalin van Lodewyk den XIV, welker grootalmoesenier hy was, bewees hem veel gunst; en men zegt, dat zy hem, indien het haar mogelyk was geweest, zo groot zou gemaakt hebben, als Richelieu en Mazarin waren. Zyne jaarlyksche inkomsten worden gezegt omtrent dertig duizent guldens bedragen te hebben: dies te minder het te verwonderen is, dat hy de goederen zyns vaders, door des zelfs schuldeischers na zyne doodt in beslag genomen, wederom aan zich gebragt heeft, met een voornemen om de zelve zyne zuster, gemalin des grave van Castres, outste baron van Languedok, na te laten. Voorts was hy een geleert, beleeft en vriendelyk man; en men zegt van hem, dat hy in zyn uiterlyke wezen eene Spaansche deftigheit, doch in zynen ommegang eene Fransche vryheit speuren liet. Zyne inkomsten besteedde hy op eene edelmoedige en mildadige wyze. Men zeide van hem in zyne jonge jaren, dat hy welsprekender was in gezelschap van vrouwen dan op den predikstoel. Doch in zynen ouderdom, waar in hy met vele zware zinkingen gequelt was, was zyn leven voorbeeldig, en hy zelve zeer mildadig omtrent de armen. Hy stierf te Montpellier den 11 July des jaars 1703. *The present state of the court of Rome p.* 38. *Mercure historique Aout.* 1703.

BONZI, (THOMAS) bisschop van Beziers, zoon van Petrus Bonzi, vicomte van Valliana. Hy wierdt in den jare 1601 geboren, en quam zeer jong in Vrankryk, alwaar zich zyns vaders broeder, de kardinaal Johannes Bonzi, zyner aannam, en hem in de philosophische wetenschappen liet onderwyzen, brengende hem als page by koning Lodewyk den XIII, by wien hy zich gedurende den tydt van zes jaren zo bemint maakte, dat hem de zelve, na het afsterven des voornoemden kardinaals in den jare 1621, tot bisschop van Beziers benoemde; wanneer hy zich, onaangezien hy het hofleven gewoon was, naarstig op geestelyke zaken toeleide, in de Theologie studeerde, en voornam zekere geestelyke orde aan te nemen, waar van hem de paus afhieldt. Echter heeft hy in het klooster van St. Wilhelmus in de Woestyne (*in Desertis*), waar in hy abt was, de vervallene tucht wederom herstelt. Hy stierf, nog jong zynde, in den jare 1628 te Beziers.

BOOM, een dorp met een adelyk huis, van den zelven name, in het hertogdom Brabandt, onder het quartier van Antwerpen, legt aan den regten oever van den stroom de Demer. Het was tot het jaar 1663 toe een gedeelte der heerlykheit van Rumpst, van de welke het den 31 Augustus des gemelden jaars afgezondert wierdt door des zelfs bezitter Karel de la Baulme, marquis van St. Marten, baron van Vaudray, heere van Rumpst, enz. verkopende het zelve voor zekere penningen aan Georgius Bosschart, ridder, uitwyzens zekeren open en bezegelden brief van Jonker Willem van Doetighem, schildknape, heere van Asscheryen, enz. als stadhouder van de leenen van zyne hoogheit, prins Willem Henrik van Oranje, enz. Deze nieuwe bezitter heeft het tegenwoordige heerehuis van den grondt op doen timmeren, digt by de kerke, tusschen welkers koor en dit slot alleenig een bestraatte weg doorgaat. Deze heerlykheit heeft het hoog, middel en laag rechtsgebiedt, en de heer het recht van een meier, schepenen en andere officieren aan te stellen, en verders alle zodanige voorrechten, als eenige andere Brabandsche hoge heerlykheit hebben mag. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I.*

BOOMEN. Uit de beschryvinge van het Ardenner woudt, op de letter A gedaan van het *Lucus Baduhenniæ* by Tacitus, het *Nemus Sacrum* van Claudius Civilis, het *Grollerhout* by Pikart in zyn *Drentsche Kronyk*, en andere bosschen, is klaarlyk te bewyzen, dat Europa zo wel als de andere werreldsdeelen zeer boomryk van outs her geweest is, voornamentlyk voor het stedebouwen en het stichten der dorpen. Ons gezegent vaderlandt is inzonderheit met bosschen en wouden beslagen geweest, dragende nog hedendaags verscheide steden en dorpen den naam daar van. De landdagenen hagespraken onzer vooroudereen geschiedden in de zelve, 't zy om de belangens van staat in oorlog of vrede te bezorgen, of eene keur van opperhoofden te doen, gelyk wy in 't voorbeeldt van Claudius Civilis by 's lands oude Kronykschryvers ontwaar worden, als mede dat ten zelven einde de upstallesboom, bestaande uit eenige hoge eikebomen, by Aurik in Oostvrieslandt gebruikt wierdt, als mede het Engelander holt by Arnhem, en nog ten huidigen dage de lindeboom voor 's Gravenhof binnen Zutphen, waar onder de leenprocessen uitgesproken worden. Belangende het geestelyke, zo bevindt men de Heidensche offerplaatsen meest in de open lucht, in de bosschen, rontom met digte en dikke takken en rys afgetuint; de Goddelyke schriften zelfs zulks op verscheide plaatsen mede getuigen-

tuigende. Tacitus in 't I zyner *Jaarboeken*, 61 *hoofdstuk*, van Varus nederlage sprekende, zegt, dat in de meeste bosschadiën de woeste autaren stonden, by de welke den Romeinsche ritmeesters en hoplieden de halzen afgesneden waren; en weder in zyn *Germania het 9 hoofdstuk*, dat zy wouden en bosschadiën wydden, omdat

't Bosch met zyn telgen, brede en hemelhoge toppen
Het dartelmakent licht beslaat den weg te stoppen,
En stelt van binnen toe een akeligen dag,
Die 's menschen hert bestelpt met ootmoedt en ontzag;

gelyk de ridder en drost Hooft in zyn *Bato* heeft overgebragt in het twede bedryf. En wat kan dit ons vreemt schynen, daar wy by de Heidensche schryvers lezen, hoe de Goden zelfs de boomen in hunne bescherminge genomen hebbén, en dat de zelve aan hun gewyd zyn geworden, waar op ook Phedrus, door D. van Hoogstraten vertaalt, in de 17 fabel van zyn III boek gezien heeft, zeggende:

Het Godendom koos boomen, om te zyn
In hun behoedt. Den Eik verkoos Jupyn,
Vrouw Cithere de Mirt, Apol Laurieren,
Den Pynboom Ops, Alcides Populieren.

Deuteronom. XII. 2. II *Regum* XVIII, en I *Regum* XII. *Judicum* VI. *Horat. lib.* IV. *Od.* 22. *Juven. Sat. XV. v.* 9. *Cæsar de Bell. Gall. lib.* VI. *c.* 25. *Cluverius de trib. Rhen. Ost. Smetii Oppid. Bat.*

BOOMSTORTING. Men zegt gemeenlyk, dat 'er in den Cimberschen vloedt, waar van op zyn plaats zal gemeld worden, eene geweldige boomstorting zoude geschied zyn, en dat 'er Claudianus op gezien heeft in deze woorden, die by Adriaan Pars in zyne *Katwyksche Oudheden pag.* 83, by Oudenhoven, als ook by Harkenroth in zyne *Oostvriesche Oorspronklykheden pag.* 67 aldus worden aangehaalt:

Illic Oceanis strages excita supremis
Cimbrica tempestas - - -
- - - - Te Cimbrica Thetis
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu,

welke laatste deze woorden aldus vertaalt heeft: *Aldaar is eene neérstorting geschied door 't hoge water in 't Cimbrische onweer. De Cimbrische Thetis heeft u, ô Rhyn! verteert, daar gy te voren met twee lopen gedeelt waart.* Doch men moet weten, dat deze woorden gebrekkelyk en ondeugent uit Claudianus worden aangehaalt, en ook in dat verbandt niet staan: want dus vindt men eerst by Claudianus *de Bello Getico vs.* 335 en 336 deze woorden:

------- Te Cimbrica Thetis
Divisum bifido consumit, Rhene, meatu,

Dat is: *De Cimbrische zee verteert u, ô Rhynstroom! toen gy met eenen dubbelden uitloop gedeelt zyt*; en dan wel meer dan drie' hondert vaarzen verder, te weten *vs.* 640, 641, en 642, zegt Claudianus aldus:

Illic Oceani stagnis excita supremis
Cimbrica tempestas, aliasque immissa per Alpes
Hisdem procubuit campis.

Dat is: *Het Cimbrische oorlogsheir, van de uiterste stranden des Oceaans voortgerezen, en door de Alpische bergen heen gedrongen, is in deze velden gestort*: zo dat Claudianus hier van genen watervloedt of boomstorting gewaagt, maar van 't ysselyke heir der Cimbren, dat, van de uiterste grenzen of zeestranden gekomen, en door de Alpische bergen heen getrokken, eindelyk van den Romein Marius in 't Raudisch veldt by Vercelli is verslagen: zo dat *tempestas* by Claudianus geen *watervloedt*, of *onweder*, maar een *oorlogs-onweder*, of *geweldig alles overweldigend oorlogsheir* betekent. Voorts is bekent, dat 'er op verscheide plaatsen in Hollandt, in 't Sticht, in Gelderlandt, Brabandt, Groningerlandt, Oostvrieslandt, en in meer plaatsen, daar veenen zyn, hele en halve boomen in de aarde worden gevonden, leggende alle met de toppen naar 't Zuidoosten, en met de wortels naar 't Noordwesten, wordende zomtyds 7, 8, 9, 10, ja 15, 16, 17 voeten diep uit den grondt gegraven. De eigenschap van dat hout is, dat het ligt brandt, en als een aangestoken kaarslicht, gevende groten damp en stank van zich, als van zwartsel of geverfde doodkisten. Daar by is 't hout van deze boomen, gemeenlyk ook *Kiemhout* genoemt, byzonder vast zynde, als mede bruin en zwartachtig van koleur, zeer bequaam tot tuinpalen, en duurzaam. Hoe deze boomen in de aarde zyn gekomen wordt verscheidentlyk geoordeelt; en men kan daar van lezen by L. Smids in zyne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden pag.* 39; by Hadrianus Junius *Hist. Batav. cap.* 13, en Adriaan Pars *Katwyksche Oudh. pag.* 72-85, daar men velerlei gevoelens ziet, zo ook by M. Smallegange, in zyne *nieuwe Kronyk van Zeelandt I Deel, I boek*, 1, 2, en 3 *hoofdstuk* van meninge zynde, dat deze boomen onder de aarde groejen, gelyk Douza, Eindius, Matthæus en anderen gevoelden. Doch dit wordt door anderen tegengesproken, zeggende, dat deze boomen op verscheide tyden door verscheide stormen en vloeden onder de aarde zyn geraakt, byzonder in die tyden, toen de Cimbersche landen nog gene dyken hadden, en toen 't ligter konde geschieden, dat 'er bosschen onder de aarde raakten, als ook aangetekent wordt dat geschied is; en schoon men niet kan vaststellen, dat 'er van Noachs tyden ook nog wel boomen onder de aarde zyn, zo schynt 'er echter niet de allerminste ongerymdheit in te steken, maar kan met verscheide redenen bewezen worden, dat, als de boomen maar in de aarde besloten zyn, zy hondert, en duizent, ja eenige duizenden van jaren kunnen duren, en ook harder worden, gelyk de ondervinding leert dat het hout byna onvergankelyk is. Zie *G. Outhofs Verhaal van alle watervloeden, 2de druk, pag.* 150, 155, *enz.* en *Nederlandsche Oudheden bladz.* 18, 19, *in de aantekeningen.*

BOONARTIUS, (NICOLAUS) geboren te Brussel in den jare 1565, tradt in het jaar 1585 te Trier in de societeit der Jesuiten. Eerst leeraarde hy de philosophie te Douay, naderhandt de Godgeleertheit te Loven, en trok nog later naar Spanje. Hier zynde schreef hy tegen des vermaarden Hugo de Groots verhandeling, genoemt *Mare liberum*, zyn *Mare non liberum, sive Juris Lusitanici ad Oceanum & Commercium Indiacum*; waar in hy betoonde geen minder rechtskundige dan Godgeleerde te zyn. Zweertius stelt hem te boek als een man van een doordringent oordeel, onvergelykelyk geheugen, en uitmuntende geleertheit, zo dat hy twyffelt of 'er wel een diergelyk man ten zynen tyde gevonden wierdt. Hy stierf op zyne te rug reize uit Spanje in het jaar 1610, in den zin hebbende zynen begonnen *Commentarius in D. Thomam* geheel ten einde te brengen. Behalven de voorgemelde schriften heeft men van hem mede in druk: *Oratio funebris in exequiis Gregoria, Max. Caroli, Archid. Austriæ F. Philippo* III. *Hispan. Reg. desponsæ*, nevens eene *Verdediging van de lieve Vrouwe van Scherpenheuvel*, in de Fransche en Nederlandsche spraak. *Alegambe Bibl. Societ. Jes. Fr. Zweert. Athen. Belg.*

BOONARTIUS, (OLIVERIUS) geboortig van Yperen, begaf zich in den jare 1599 in de societeit der Jesuiten, in de welke hy eerst de Philosophie, naderhandt acht jaren lang de Theologie leeraarde. Hy is vele jaren missionaris geweest, stervende in den jare 1655, het 85 jaar zyns ouderdoms. Zyne schriften zyn: *Commentaria in Esther; in Ecclesiasten; de Horis Canon. l.* VII. *Alegambe Bibl. Soc. Jes.*

BOONEN, een peulvrucht, van outs al gebruikt by het verkiezen der overheden, ook nu nog in zwang op verscheide plaatsen van Nederlandt, daar men van *Boonheeren*, dat is kiesheeren, weet te spreken. De geleerde Smids geeft ons een voorbeeldt van zyn vaderlyke stadt Groningen, daar men onder vier en twintig boonen vyf zwarte werpt. Die worden in eenen hoedt geworpen en omgehutselt op den achtsten van Sprokkelmaandt, die daar de keurdag is. Die de zwarte boonen trekken, hebben de keur. Van outs her bezigten de ingebeelde tovereffen zeven zwarte boonen, die zy onder 't prevelen van eenige onverstanelyke woorden in den mondt omwentelden, volgens Ovidius 13 *hoofdstuk* van zynen *Almanak*, Petronius *Berispschrift*, en Lucianus boek *van het lang leven*, en zulks om dat zy eenigzins tot de doden behoorden, en in de doodmalen wierden opgezet; waarom ook Jupiters offerpriester de zelve niet mogt noemen, en veel minder aanraken, behalven dat de Pythagoristen geloofden dat de ziele der afgestorvenen zich in de zelve verborgen, als Varro by Plinius in 't XVIII *boek* 12 *hoofdstuk* verhaalt. Zo verre de boonen tot voedsel eertyds gebruikt wierden, zo zyn de *Legumina* of het aardgewas van boonen en erweten doorgaans de spyze der arme lieden, of wel philosophen en letterwyzen geweest, behalven dat zy ook waren de eenvoudigste mondkost der alouden, 't welk van Ovidius in het *twede hoofdstuk* van zyn XV *boek der Herscheppinge* bevestigt wordt, daar hy, tegen 't onmatige vleeschéeten uitvarende, zegt: „ Zo zyn dan die van de eerste eeuw, die „ men de goude noemde, gelukkig geweest, om dat ze zich „ met ooft en aardvruchten geneerden, zonder bloedgerechten „ te proeven.„ Ook is het uit de heilige bladeren genoeg bekent, dat de mensch allereest zyn voedsel van de kruiden en veldgewassen genomen heeft, *Genes.* XIII, *vers* 18, en niet dan op Gods bevel zich met het vleesch der geslachte dieren na den algemenen watervloedt heeft durven onderhouden. Zie *Genes.* IX, *vers* 3, en *Handel. der Apostel. op het* 18 *vers van het* X *hoofdstuk.*

BOOT, (ANSELMUS DE) bekent onder den naam van *Anselmus Boëtius*, geboortig van Brugge in Vlaanderen, lyfarts van keizer Rudolf den tweden. Hy heeft nagelaten een werk in 't Latyn *van de gesteenten* (*de Lapidibus & Gemmis*), met figuren. Te Frankfurt by Marne 1609. Ook heeft hy by de twee stukken, waar in Jakob Typot de zinspreuken, zo Goddelyke als menschelyke, der pauzen, keizeren, koningen, enz. begrepen heeft, een derde gevoegt, voerende ten opschrift: *Symbola varia diversorum Principum.* Te Praag 1600 in fol. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

BOOT, of BOTIUS, (GERARD) geneesheer des konings van Engelandt, was van Gorkum, eene stadt in Hollandt, en broeder van ARNOLD BOOT, ook een geneesheer. Zy hebben verscheide werken geschreven, onder anderen *Philosophia naturalis reformata*, gedrukt in den jare 1641.

BOOT, gemeenlyk BUTHE, of BUTE door die van Schotlandt genoemt, is een eilandt aan den zeeboezem van Clyd, tusschen het eilandt Aran en 't landschap Argyle, hebbende dit ten Zuiden, en gene ten Noorden. *J. de Raey Dict. Geogr.*

BOOTIE, een landschap in Griekenlandt, gelegen tusschen Doris, Phocis, Thessalië, Attica, den Archipel, en Negroponte, en in opper-en neder-Böotië verdeelt. In opper-Böotië waren de steden Lebadia, nu Badia genaamt, Cheronea, Orchomenus, Platea, Leuctra, Amphiclea, Hyampolis, Coronea, enz. In ne-

neder-Böötië was Theben, de hoofdstadt van geheel Böötië, nu Stives genaamt, Mycalessus, of Malacassa, Anthedon, Acrephia, en Tanagra. De rivieren in Böötië zyn, Asopus, Cephisus en Ismenus. De gebergtens zyn, Helicon, Citheron, Libethrius, en Laphystius; de bronnen zyn, Aganippe, Arethusa, Dirce, en Hippocrene, zynde zamen door de schriften der dichteren bekent. Vele der ouden hebben gelooft, dat het landt genaamt was van *Bœotus*, kleinzoon van Eolus, zoon van Neptunus en Arna. Anderen verhalen het anders. De namen der Böötiers en Thebaners zyn zeer vermaart in de gedenkschriften der ouden, en het blykt, dat ze deel aan de meeste oorlogen der Grieken gehad hebben. Myronides, een veldheer der Athenienzen, hebbende in den jare 453 voor de geboorte des Zaligmakers het leger der Lacedemoniënzen geslagen, bragt ook Böötië, Locris, enz. onder zich. Twee jaren daar na viel Tolmides, een ander veldheer der Athenienzen, in dit landt. Voorts waren de Böötiers mede in den Peloponneeschen oorlog ingewikkelt. Wanneer in den jare 410 voor Christus geboorte die van Chalcis op het eilandt Negroponte tegen de Athenienzen opstonden, sloten zy met de Böötiërs een verbondt, en maakten in de engte van den Euripus een dam, om de schepen den doortocht te beletten. Zes jaren daar na waren ze ook by de verovering der stadt Athene. In den jare 395 voor de geboorte des Zaligmakers maakten ze wederom een verbondt met die van Athene tegen de Lacedemoniënzen: doch Agesilaus behaalde vele voordeelen in Böötië. Zeventien jaren daar na zonden de Böötiërs gewapende manschap naar het eilandt Negroponte. Doch eindelyk volgde de ondergang van dat landt, hebbende een gelyk lot gehad met het overige Griekenlandt, tot dat het ten laatsten in de XVI eeuw onder het Turksche gebiedt is gekomen. *Strabo l.* IX. *Plin. l.* IV. *Pausan. l.* IX. *Thucyd. Diod. Sic. Meursius. Lauremberg. Græc. antiq. Cellar. Geogr. antiq.*

BOPFINGEN, of POPFINGEN, een kleine vrye ryksstadt in Zwaben, aan de rivier de Eger, eene myle van Nordlingen in den zo genaamden Ries op een vruchtbaren grondt gelegen, zynde den Protestantschen Godsdienst toegedaan. Zy heeft zich in den jare 1378 tegen Wurtemberg, door de nederwerping van een haar al te naby gelegen slot, in volle vryheit gestelt. *Zeil. Top. Suev.*

BOPPART, een kleine stadt in Duitschlandt, in 't aartsbisdom van Trier, aan den Rhyn, tusschen Coblents en St. Goar.

BOPPART, of POPPART, *Poppardia*, eene kleine stadt aan den Rhyn, vier mylen boven Coblents, behorende onder 't gebiedt des keurvorsten van Trier. Zy wordt voor der ouden *Bodobrica*, *Boudobrica*, of *Bodobriga* gehouden, en voor een der vyftig kasteelen, door Drusus aan den Rhyn gebouwt. Keizer Rudolf de I heeft hier een ryksdag gehouden. Zy was eertyds eene ryksstadt: doch keizer Henrik de VII heeft ze zynen broeder Balduin, aartsbisschop van Trier, eerst voor zyn leven, en naderhandt als een bestendig leen overgegeven. Maar wanneer zy weigerde te gehoorzamen, greep ze Balduin met geweldt aan, wierp de poorten omverre, en stak een gedeelte der stadt in brandt: dus deedt zy hem hulde, en stont van hare vryheit af. Maar wanneer ze in den jare 1494 wederom verscheide privilegien tot vermindering van het aartsbisschoppelyke recht voorbragt, wierdt ze door den aartsbisschop Johannes wederom belegert, en gedwongen hem te huldigen. Hier heeft outtyds een slot gestaan, wordende het Koningshuis genaamt, doch dat in den jare 1249, of 1479 verwoest is. Het behoorde onder 't gebiedt der vryheeren, Beyer van Boppart genaamt, van welke DIDERIK in den jare 1349 bisschop van Worms geworden is. De laatste van dit geslacht was GEORG, vryheeer Beyer van Boppart, heer te Tintrouw, Laonay, Latour en Lossenich, Lotheringsche raadt, overste en generaal te paarde, die in den jare 1598 voor Offen gebleven is. *Humbr. vom Rheinischen Adel Tab.* 102. *Tromsd. accur. Geogr. Broweri Annal. Trevir. Zeileri Topogr. Trevir.*

BOQUERANO, of LA BOQUERANA, een klein eilandt in Asië, in de Indiaansche zee, tegen over het eilandt Mindanao gelegen.

BOQUIN, (PETRUS) een Gereformeerd predikant, geboortig van Berry, of, gelyk anderen willen, van Guienne, verliet het geestelyke gewaadt, reisde naar Geneve en Duitschlandt; en met Kalvyn en Luther kennis gemaakt hebbende, wierdt hy prediker te Wittenberg en Straasburg, en voor de twede maal uit Vrankryk wederkerende te Heidelberg, en naderhandt te Lausanne in Zwitserlandt. Hy heeft vele werken nagelaten, en stierf in den jare 1582. *Melch. Adam in vit. Theol. extr.*

BOR, (PIETER CHRISTIAANSZOON) in den ouderdom van zes en zeventig jaren te Haarlem in Hollandt, daar hy een geruimen tydt gewoont hadt, overleden den 16 Maart des jaars 1635, was te Utrecht in 't jaar 1559 uit edele en deftige ouderen ter werreldt gekomen, en, dat aanmerkelyk is, ten zelven jare, dat de Spaansche koning het besluit nam om verscheide nieuwe bisdommen, nevens den stoel der bloedgierige inquisitie, in de Nederlanden op te rechten en te vestigen, tegen 's lands aloude vryheit en voorrechten, 't gene de eenige oorzaak der nagevolgde beroertens, inlandsche twisten en langdurige Nederlandsche oorlogen geweest is, die hy sedert naaukeurig en onpartydig beschreven heeft. Zyne jeugt in zyne geboortestadt doorgebragt hebbende, begaf hy zich naar Haarlem metter woon in den jare 1578, pas negentien jaren bereikt hebbende, van daar in den Hage, verders te Ryswyk, waar van daan hy zich na een verblyf van vier jaren naar Beverwyk begaf, en van daar wederom naar den Hage, daar hy in 't jaar 1617 nog woonde, en laatstelyk naar Haarlem. Vremde of uitheemsche talen, behalven de Fransche, verstont hy niet; maar boette dat gebrek door behulp van vertalingen in het Fransch en Nederduitsch. Zyne liefde tot de historiën verwekte van jongs op in hem eene byzondere naarstigheit en yver om de waarheit der geschiedenissen uit te vorschen, voornamentlyk de Nederlandsche, waar in hem vele luiden van aanzien en kennisse, die de zaken zelfs behandelt of uitgevoert, of bygewoont hadden, te hulp gekomen zyn op zyn verzoek. Dus bequam hy ook de allerechtste en zekerste bescheiden en bewyzen, die hy vervolgens ter behorelyke plaatsen ingevoegt heeft, dat zyne schriften zodanigen aanzien, kracht en luister bygezet heeft, dat, wanneer hy in 't jaar 1595 zyne drie eerste, en in 't jaar 1601 de drie volgende boeken der Nederlandsche Historien uitgegeven hadt, de Utrechtsche Staten by openbare brieven verklaarden en verzochten, dat een iegelyk, die eenige geheime of andere papieren, tot vordering van de waarachtige beschryving der Nederlandsche geschiedenissen dienende, onder zich hadt, de zelve zonder eenige zwarigheit of nadenken aan hem te willen bekent maken en mededelen, om tot vordering van dat werk gebruikt te worden, waar door den gemenen vaderlande en hunne Ed. Mog. een welgevallen geschieden zou. Hier door al nader en echter bescheiden erlangende vervolgde hy van tydt tot tydt zyne Historieboeken, die een getal van zeven en dertig uitmaken, en eerst in VI, doch naderhandt by een nieuwe uitgave in IV deelen gedrukt zyn geworden, nemende een aanvang met het jaar 1555, en eindigende met den jare 1600 uit, en ten opschrift voerende: *Oorsprong, Begin en Vervolg der Nederlandsche Oorlogen. VI deelen in folio*, te *Leiden* en *Amsterd.* 1621 en volgende jaren, en *te Amsterd.* 1679. 4 *deelen in folio*, behalven welke waarachtige verhaalboeken hy in den ouderdom van 73 jaren heeft geschreven: *het zesde deel der Kronyke van Carion*, beginnende met het jaar 1576, en eindigende met den 20 Maart des jaars 1619. Te Amsterdam 1632 in folio; *De oorspronk, begin en aanvang der Nederlandsche oorlogen, gedurende de regeeringe van de hertoginne van Parma, des hertogs van Alba en groten commandeur, in Lidekens vervat.* Te Leiden 1617 in 4. *Gelegentheit van 's Hertogenbosch, en eintlyke overwinninge, verrassinge en inneminge van Wezel.* Hage 1630 in 4. Voorts twee Tragikomedien in prose, als: *Apollonius, prins van Tyro*; en *Apollonius en zyne dochter Tarsia*, beide gedrukt in den Hage 1617 in 4. Door de gunst der Hollandsche Staten van notaris tot raadt en rentmeester generaal van Noordhollandt verheven zynde, trouwde hy in 't jaar 1613 met Martina Boot, uit een out adelyk huis in Zuidhollandt gesproten, weduwe van Willem Sas, prokureur voor den hove van Hollandt, en dochter van Gerard Boot, rentmeester der abdye van Egmont. Haar broeder was Godefroi Boot, ridder, en hare zuster Geertruid Boot, gehuwt met François Kriep, griffier des hofs van Hollandt, door wiens hulpe onze historieschryver veel toegang tot 's lands papieren gekregen heeft. Twee jaren na dien tydt wierdt hem door de zelfde heeren Staten toegelegt eene jaarlyksche wedde van zes hondert guldens, mits hy zyne Historien vervolgde; gelyk hy niet alleen vervolgens heeft gedaan, maar op nieuw de zes eerste boeken naaukeurig overgezien en vermeerdert, in welken yver hy tot zyn einde toe volhardde, 't welke verscheen binnen Haarlem den 16 Maart 1635, als hier voren gezegt is. *Theod. Schrevelii Harlem. S. Ampzing beschryving van Haarlem. Resol van Hollandt, September* 1615. *P. C. Hoofts brieven bl.* 97. *Beverwyk en Balens beschryv. van Dordr. K. van Manders Olysberg.*

BORA, eene kleine rivier in Meissen, de welke by Pirna in de Elve loopt.

BORBO, eene rivier, die in het gebiedt Canavez, een graafschap van Piemont, ontspringt, en by Asti in de Tanaro loopt.

BORBORG. Zie BOURBOURG.

BORBORITEN. Deze naam, van 't Grieksche woordt βόρβορος, *borboros*, dat is *slyk*, afstammende, wierdt den Gnostiken gegeven, die in de II eeuw bekent waren, omdat ze gezegt wierden zich als zwynen in het slyk der zonde te wentelen: hoewel zommigen eene geheel andere secte daar van maken, zeggende, dat zy zich over hun gehele lyf met slyk bestreken, om daar door aan te tonen, hoe vuil de mensch door de zonde voor Godt geworden is; levende ondertusschen roekeloos, noch een toekoment oordeel gelovende. *Epiphan. Hær.* 25, 26. *Augustin. Hær.* 6. *Philastrius Hær.* 72. *Baron. A. C.* 120. *n.* 57.

BORCH, of BURG, eene stadt aan de rivier de Elve, in 't hertogdom Maagdenburg, quam, nevens het toebehorende ampt, door den Westphaalschen vrede aan keur Saxen, en naderhandt, uit krachte van de laatste wille van Georg den I, aan de Weissenfelssche linie; doch die, om alle onlusten te vermyden, het bezit daar van aan Brandenburg in den jare 1687 afstont. *Frankenbergs Europ. Herold.*

BORCH, (WILHELM VAN DER) een Utrechtsch edelman, toonde groten lust tot de Godgeleertheit, daar hy zich te Keulen met grote naarstigheit op toeleide. Hy wierdt op het einde des jaars 1632 door Philippus Rovenius, bisschop van Utrecht, door pausselyke en uit zyne eige macht tot pastoor van de Niklaas-kerke te Utrecht aangestelt, benevens eenen Johan Putkamer. Waarschynlyk is hy de zelve, de welke naderhandt naar Montfoort wierdt gezonden, en aldaar den 17 July des jaars 1637 van de pest, die door het gansche landt woedde, is gestorven. *Historie van het Utrechtsche Bisdom I Deel, bladz.* 318

BORCHOLD, (JOHANNES) een vermaart rechtsgeleerde, wierdt den 5 April des jaars 1535 te Luneburg geboren, alwaar

waar zyn vader STATIUS president der raadsheeren was. Hy studeerde te Wittenberg, en naderhandt in Vrankryk onder Cujacius, dien hy vyf jaren hoorde. Daar na reisde hy nog vyf jaren, en bezag het merkwaardigste dezes koninkryks. Uit Vrankryk in Duitschlandt wederkerende wierdt hy tot hoogleeraar en pensionaris te Rostok, en nadat hy aldaar vele verwarde twistzaken hadt vereffent, door hertog Julius van Brunswyk op de nieuw-gestichte akademie te Helmstadt beroepen; alwaar hy als gewoon hoogleeraar de rechten verklaarde tot den jare 1594, wanneer hy stierf. Zyne schriften zyn: *Tractatus de Feudis*; *Commentarius ad Institutiones*; *Consilia*, enz. Zyn zoon STATIUS BORCHOLD is mede hoogleeraar in de rechten te Helmstadt, en naderhandt Brunswykſche kanselier in de landen van Cell en Grubenhagen geweest. *Adami in ICt. Memoriæ Ictorum Helmstad.*

BORCHOLM is 1) eene Zweedsche vesting, met een bequamen haven, op 't eilandt Oelandt, in de Oostzee; 2) een kleine stadt, nevens een sterk kasteel, in Lyflandt, zynde eertyds de zetel der bisschoppen van Revel geweest. *Zeil. Topogr. Livon.*

BORCHOLT, eene kleine stadt in 't sticht Paderborn, aan de rivier Bever, tusschen Borrentrik en Brakel gelegen.

BORCK, outtyds BURCKEN, eene oude adelyke familie in Pomeren, die van de BORCKEN in 't landt van Stettin, en van die VAN BORG in het Mark Brandenburg moet onderscheiden worden. Zy heeft tien adelyke after-leenmannen, en bezit in achter-Pomeren, behalven vele dorpen, de steden Labes, Regenwalde, Wangerin en Strahmehl, en in het nieuwe Mark de stadt Falkenburg. Haren oorsprong zegt men dat ze aan de oude Duitschers verschuldigt is, die nog voor de V eeuw in Pomeren gewoont hebben, voor al eer de Slaven en Wenden zich aldaar nedersloegen. Ook houdt men daar voor, dat eenige uit dit geslacht zich in den jare 450 met de Angel-Saxen naar Engelandt hebben begeven, waar van nu nog eenige in Schotlandt en Engelandt gevonden worden, die niet alleen den zelven naam, maar ook het zelve wapen voeren. Voorts blykt hunne oudheit ook daar uit, dat HENRIK BORCK in den jare 938 met den Pomerschen hertog Barnim op het tournooispel te Maagdenburg geweest is. In de XI eeuw heeft deze familie met hertog Suantibor over de heerschappy gestreden, en in den jare 1124 het Christelyke gelove aangenomen, van welken tydt af men 'er een naauwkeurigen stamboom van heeft. Zy verdeelt zich in twee hoofdlinien, te weten in de *Regenwald-Strahmehlsche* en *Labisch-Wangerinsche*.

Tot de eerste behoren de BORCKEN van Regenwald-Strahmehl uit voor-Pomeren, uit Pruissen, van Molsto, Döberitz, en Zozenow. Uit deze linie leefde in den jare 1243 WOLF, opper-maarschalk van hertog Barnim den I, en landvoogdt te Greiffenberg; als mede REICHARD, die by den voornoemden hertog in grote gunst was. In den jare 1346 was CLAUS geheime raadt van hertog Bogislaus; en in den jare 1420 was ERASMUS kanselier van hertog Bogislaus den IX. In den jare 1446 reisden HENNING en HANS met hertog Bogislaus den X naar Jerusalem. ANTOON, vorstelyke Pruissische groot-hofmeester en hoofdman te Brandenburg, was in den jare 1529 Pruissische admiraal in het beleg van Coppenhagen. Van zyne nakomelingen leefde in den jare 1660 ACHATIUS, hoofdman te Pruissisch-Hollandt, die zynen stam in Pruissen heeft voortgeplant. JURGE was in den beginne der XVII eeuw vorstelyke Pruissische opper-maarschalk, doch hadt zyne goederen Molsto, Zozenow, en Krimicke in Pomeren. Van deze zyn de volgende afgestamt: MATZ, opper-kamerheer van den laatsten hertog van Pomeren; ERNST HENRIK, opper-hofmaarschalk, geheime raads-directór, en kamerpresident, gestorven te Bareuth in 't jaar 1667; CHRISTOFFEL FREDERIK op Krimicke, koninklyke Zweedsche hofgerichts-president en assessor in 't tribunaal te Wismar, wiens zoon PAUL WEDIGE, Zweedsche opper-jagermeester en overste, met de dochter des Zweedschen generaal-veldmaarschalks Rheinschildt getrouwt is; GEORG HENRIK, die in den jare 1714 Pruissische geheime en opper-appellations-gerichts-raadt, directeur des Ravensbergschen appellations-gerichts, opper-steuer-directeur der Mark Brandenburg, en kommandeur der Johanniter orde te Supplinburg geweest is. Dezes laatsten broeder MATTHIAS was ter zelver tydt koninklyke Pruissische hofraadt. Uit deze linie waren ook uit den huize Döberitz in den jare 1660 bekent ANDREAS ADRIAAN, keur-Saxische hofmeester, en een twede ADRIAAN, Pomersche landraadt, welke laatste grootvader is geworden 1) van ERNESTUS MATTHIAS, koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal majoor; 2) van ADRIAAN, die in den jare 1714 Pruissische generaal lieutenant en gouverneur te Stettin was.

De Labisch-Wangrinsche linie, die ook de huizen Schönewalde, Pansin en Falkenburg bezit, heeft tot haren stichter CLAUS, zoon van ERASMUS. Dezes kleinzoon HENRIK, *de zwarte ridder* genaamt, heeft het slot en de stadt Falkenburg, als mede het slot Pansin, op zyne nakomelingen gebragt. Zyne zonen waren 1) CHRISTIAAN die belast wierdt zich op 't Concilie van Trente te begeven, en 2) CARST, die in den jare 1410 landvoogdt in Pomeren is geweest. Dezes laatsten kleinzoon, FRANS, hadt drie zonen, namentlyk 1) MARTYN te Schönewalde, wiens kleinzoon, FRANS MARTYN, was Pruissische regeerings-raadt en cosistoriaal-directór in Pomeren; AREND PHILIP was landraadt, en FREDERIK WILLEM Pruissische overste wachtmeester, welke drie nog leefden in den jare 1714. 2) MATTHIAS, Pomersche landraadt, wiens nakomelingen uitgestorven zyn; 3) PHILIP, grootvader van CASPAR, keur-Paltzsche geheime raadspresident en afgezant te Regensburg, in den jare 1670 overleden. Van dezes nakomelingen is PHILIP in den jare 1712 Pruissische overste lieutenant, en JURGE MATZ landraadt geweest. Buiten dezen hebben nog velen uit dit geslacht aanzienlyke bedieningen bekleed, gelyk in den jare 1714 zes en dertig van de zelve in hof-en krygsdiensten geweest zyn. Voorts heeft deze familie het *Jus indigenatus* in Pruissen en Polen, in welk laatste koninkryk eenige omtrent Cracau wonen, en *Gostinski* genaamt worden. *MS. Geneal.*

BORCKE is 1) eene kleine stadt aan de rivier de Aa in 't stift Munster, boven Bockholt, in 't ampt Aahus gelegen; 2) een kleine stadt in neder-Hessen, aan de rivier Schwalm, eene myle van Homburg.

BORDELONA, of BORDELONO, eene stadt in 't koninkryk Siam, op een halfeilandt aan de overzyde der riviere Ganges. Zy is gelegen aan de golf van Siam, en heeft een goeden haven tusschen Lingor en Zingora.

BORDING, (JAKOB) van Antwerpen, een vermaart geneesmeester, wierdt in den jare 1511 geboren, en was in de Grieksche, Hebreeusche en Latynsche talen, als mede in de Godgeleertheit en geneeskunde, wel ervaren. Naderhandt begaf hy zich naar Montpellier, om aldaar de vermaartste doctoren in de medicynen te horen. Midlerwyle wierdt hy bekent by den kardinaal Sadoletus, die te gelyk bisschop van Carpentras was, die hem naar Carpentras beriep, alwaar hy ook een tydlang de geneeskunst leerde. Van daar begaf hy zich naar Bononië, nam aldaar den tytel aan van doctor in de medicynen, en keerde in den jare 1540 weder naar Carpentras, van waar hy zich, Protestantsch zynde, naar Antwerpen begaf, en aldaar practiseerde. Eindelyk ging hy in den jare 1545 naar Hamburg, alwaar hem de raadt een jaarlyksche wedde gaf. Vyf jaren daarna wierdt hy naar Rostok tot hoogleeraar en hertoglyken lyfarts, en in den jare 1556 naar Coppenhagen tot professor en koninklyken lyfarts beroepen, alwaar hy den 1 September des jaars 1560 stierf. Men heeft van hem, *Enarrationes in Galenum de sanitate tuenda*; *Physiologia*, *Hygieia & Pathologia*, enz. *Sadolet. in Epist. Val. Andr. Bibl. Adami in Medic. Vinding. in Acad. Hafn. Vander Linden de script. Med. Freher. in Theatr. Zweertii Athen. Belg. Molleri Hypomn. ad Alb. Bartholin. de script. Danor.*

BORDING, (JAKOB) een zoon van den voornoemden, wierdt te Hamburg in den jare 1547 geboren. In den jare 1560 zynen vader verloren hebbende, quam hy te Rostok, en twee jaren daar na wierdt hy tot zyne aanverwanten naar Antwerpen gezonden, op welker raadt hy naar Parys trok, en zich tot de rechten begaf, gemerkt zyne broederen in de medicynen studeerden. In den jare 1567, wanneer Parys in gevaar was van belegert te worden, begaf hy zich wederom naar de Nederlanden, en onthieldt zich een tydlang te Loven. Kort daar op wierdt hy te Rostok licentiaat, en in den jare 1574 professor in de rechten, en raadt van Mekelenburg. Naderhandt erlangde hy ook de waardigheit van doctor, en wierdt dikwils aan 't hof ontboden, invoegen hy zelden lessen gaf, maar echter gedurig zocht de akademie in opgang te brengen. Naderhandt verzelde hy hertog Ulrich naar Denemarken, wanneer koning Frederik de II zich van zynen raadt in de gewigtigste zaken bediende, het gene ook Christiaan de IV gewoon was te doen. In den jare 1586 maakte hem hertog Ulrich tot zynen kanselier: doch hy verzocht wegens zynen hogen ouderdom daar van ontslagen te worden, het welk geschiedde, behoudende hy echter den tytel van raadt. Hier op begaf hy zich naar Lubek, en wierdt aldaar burgermeester, stervende in den jare 1616. *Adami vitæ Ictor. Freheri Theatrum.*

BORDISHOLM, een geringe plaats in het hertogdom Holstein, niet verre van Kiel, aan een meir, waar uit de Eider voortkomt, gelegen, staat onder 't gebiedt des hertogs van Holstein-Gottorp. Eertyds was 't een klooster; doch is naderhandt tot een doorluchte school gemaakt, waar in 32 jongelingen op vorstelyke kosten onderhouden worden. *Dankwerth Schlesw. Chron. P. III. c. 4.*

BORDINARO, (DOMINICUS) een Siciliaansch priester, geboren in het steedtje Franzano. Zyne dichtkunde en grote ervarenheit in de beschaafde wetenschappen hebben zynen naam werreldkundig gemaakt. Tot aartspriester van zyne geboortestadt verkoren, heeft zyne grote bequaamheit, om de gemoederen zyner gemeente te bestieren, vele jaren uitgeblonken. Hy bloeide nog in den jare 1680, en heeft in het jaar 1675 te Rome in 8 doen drukken in zyne vaderlandsche tale: *Rappresentatione sacra de S. Lorenzo di Franzanò nel Regno di Sicilia dell'ordine di San Basilio Magno. Bibl. Sicula.*

BORE, (CATHARINA VAN) huisvrouw van Marten Luther, was uit een adelyk geslacht der heeren van Bore. Hare moeder was eene van Haugwitz. Zy wierdt in hare jeugt in het klooster Nimptsch, aan de Mulda, niet verre van Grimma gelegen, gebragt, dat ze echter in den jare 1523, in het 24 jaar haars ouderdoms, met nog acht nonnen verliet, om dat ze uit de schriften van Luther geleert hadden, dat ze niet verbonden waren tegen hunne wille in dien staat te leven. Hier toe was haar een zeker raadsheer van Torgau, Leonard Koppe, behulpig. Doch gelyk dit een grote opschudding veroorzaakte, en de keurvorst van Saxen zich deze zake niet aantrok, zo schreef Luther in het tegendeel een boek, onder dezen tytel: *Onderrichting, oorzake en antwoordt, dat de maagden de kloosters vryelyk mogen verlaten.* Deze nonnen quamen te Wittenberg, en wierden door toedoen van Luther in 't huis van den stadsschry-

ver, Philip Reichenbach, opgenomen, alwaar Catharina Bore twee jaren lang vertoefde. Luther, hebbende haar goet gedrag en zeden gezien, trouwde met haar onverwacht op den 13 Juny des jaars 1525, in 't byzyn van eenige weinige vrienden, hebbende Catharina van Bore het aanzoek van D. Glacius, predikant te Orlomunde, om met hem te trouwen telkens afgeslagen. Dit veroorzaakte veel opsprake en lastering; dat echter door Luther wederlegt wierdt. Voorts leefden zy met elkander zeer vergenoegt, en het blykt uit de schriften van Luther, dat zy een ongemene liefde en zorge voor hem gehad heeft. Wanneer Luther in den jare 1546 naar Eisleben beroepen wierdt, is hy aldaar in hare afwezenheit gestorven, alzo zy hem wegens hare huisselyke zaken niet kon volgen; hoewel hy haar in zyn testament in den jare 1542 wel bedacht heeft. En hoewel hy haar riedt, zich na zyne doodt van Wittenberg weg te begeven, moest zy zich echter nog een jaar in die stadt ophouden, tot de zelve door keizer Karel den V in den jare 1547 verovert wierdt, en zy nevens anderen genoodzaakt balling te worden. Wittenberg den keurvorst van Saxen wedergegeven zynde, keerde zy ook weder derwaarts; doch moest wegens de pest in den jare 1552 de zelve andermaal verlaten, en besloot naar Torgau te gaan; maar de paarden by ongeluk aan 't hollen geraakt zynde, sprong zy van den wagen, en bezeerde zich zodanig, dat ze den 20 December te Torgau den geest gaf. Zy heeft by Luther drie zonen, Johannes, Marten en Paulus, nevens zo vele dochteren, Magdalena, Margaretha en Elisabeth, gehad. *Luther in Epist. Seckendorf hist. Luth. Scultet. in Annal. Evang. ad an. 1525. Erasmus Epist.* XXII. *l.* XVIII. enz. *Varillas hist. de l'heres. l.* VI. *Mayeri diss. de Catharina Lutheri conjuge. Bayle Dict. Crit.*

BOREAS. Aldus wordt by de Latynen de Noordwindt genaamt, zynde by hen eene Heidensche Godheit: want, naar het zeggen der dichteren, was Boreas de zoon van Astreüs en van Aurora, hebbende Orithya, de dochter van den koning Erichtonius van Athene, geschaakt, en by haar onder anderen Zetes en Calaïs geteelt. Behalven deze Orithya heeft hy ook geschaakt Chloris, de dochter van Arctur, de welke hy op den berg Niphates heeft gevoert, zynde die berg daarom langen tydt het huwelyks-bedde van Boreas genoemt, tot dat men naderhandt den naam van Caucasus aan den zelven heeft gegeven. De Megalopolitanen hebben dezen Boreas voor hunnen voornaamsten Godt gehouden: zo dat deze koude Boreas veel minnevuur by zich moet gehad hebben. *Ovid. Metam. l.* IX. *Eusebii Chron. Bayle Dict. Crit.*

BOREEL, een aanzienlyk en hoogadelyk Nederlandsch geslacht, (de Franschen spreken den naam uit BOREL) beroemt door een groot getal doorluchtige telgen, die alle de hoogste staatsampten, zo van outs her in het Kamerykſche, als in Vlaanderen, en het graafschap Zeelandt, als in jonger tyden in Hollandt, en inzonderheit binnen Amsteldam, bekleed hebben, en nog bekleeden, voerende ten wapen een zilver veldt, beladen met een zwarten keper, en daar op twee dubbele ruiters-zweepjes van gout, verselt van drie zwarte trompjens, met gout gesiert; welk wapen koning Lodewyk de XIV van Vrankryk in de zeventiende eeuwe vermeerdert heeft met een bovenste derdedeel van root, en daar op een gouden leeuw. Carpentier haalt de hoogadelyke afstamminge der BOREELEN uit *Lazius de Migrationibus Gentium lib.* X, *pag.* 593 ten allerzekerste aan in zyne Historie *van Kameryk Part.* III, *bl.* 1009, te weten van den jongsten zone van BERENGARIUS BOREL, of BOREEL, negenden grave van Barcelona, Urgel en een gedeelte van Catalonië, welkers afstammelingen door zynen outsten zone RAIMOND zelfs tot koningen van Aragon, graven van Provence en andere hoge waardigheden verheven zyn geweest. In de Vlaamsche kronyken komen de heeren van dit geslacht alom voor als van den eersten adel, die zich met de voornaamste edele huizen vermaagschapten. Ook vindt men in de St. Baafs-kerke te Gent een schone grafstede van RUFFELAART BOREL of BOREEL, stalmeester van Vlaanderen, die in 't jaar 1443 overleedt, zone van JAN BOREEL, ridder, bygenoemt *van Axele*, uit hoofde van zyne moeder, en zoons zone van ENGUERRAND BOREEL en Philippe van Axele, zynde deze Enguerrand wederom een zoon van BERENGER BOREEL, bygenaamt *de Bourgonjon*, en van Agnes de Bierbisy. Hoedanig de Hollandsche en Zeeusche heeren BOREEL van de voorgemelde afstammen kan men naslaan in zeker Genealogisch werk, gedrukt te Parys in het jaar 1655, en genoemt *Tresor des Recherches & Antiquités Gauloises & Francoises*. M. Smallegange doedt ons melding van eenige heeren van dit geslacht in Zeelandt, overgebleven uit de oude bestierders der nu verdronke stadt Reimerswaal, die vele jaren binnen Middelburg de allerhoogste eerampten bekleed hebben, te weten als burgermeesters; JAKOB BOREEL in de jaren 1598, 1608, 1610, 1613 en 1616; II, JAKOB BOREEL in 't jaar 1644; III, JOHAN BOREEL in de jaren 1663, 1666 en 1672; als raadpensionaris Mr. JOHAN BOREEL van 't jaar 1625 tot 1631, hebbende hy te voren van den 14 September des jaars 1615 af secretaris der heeren Staten van Zeelandt geweest; voorts als baljuw van Middelburg van het jaar 1642, tot 1652 toe, THEODORUS BOREEL. Gemelde eerste burgermeester, die door den koning van Engelandt tot ridder baronet verheven wierdt, zelfs in 't jaar 1602 in het beleg van Sluis in Vlaanderen kornel van een regiment voetknechten was, naderhandt voorzitter der Staten generaal in hunne vergadering te Bergen op Zoom, en nog later rekenmeester van Zeelandt, daar hy in 't jaar 1636 binnen Middelburg overleedt, zag zynen zoon WILLEM BOREEL zyn geslacht te Amsteldam voortplanten, ter gelegenheit dat hy in 't jaar 1628 tot pensionaris der zelve stadt verkoren wierdt, welk ampt hy met zo veel luister bekleedde, dat hy wegens dezen staat als ordinaris ambassadeur vele jaren aan de Fransche, Engelsche, Deensche en Zweedsche hoven, de republyk van Venetië, en elders, is afgevaardigt geworden, en dat wel met dat gevolg, dat, buiten het genoegen van den Staat wegens zyne gelukkige behandelingen, de Fransche koning zyn wapen, als voren gezegt is, vermeerderde, en de Engelsche vorst hem met de waardigheit van baron en pair van Engelandt vereerde. Hy stierf te Parys, als ordinaris ambassadeur, in den jare 1668, en wierdt in 's Gravenhage op kosten van het landt begraven. Hy heeft nagelaten: JAN BOREEL, ruardt van de landen van Putten, luitenant kolonel en kommandant van den Briel en Helvoetsluis; van wien zyn voortgekomen WILLEM en ADRIAAN BOREEL, beide geweest zynde kapiteins, de eerste te landt, en de twede ter zee, en zonder kinderen overleden; JAKOB BOREEL, heere van St. Aagt, was schepen te Amsteldam in de jaren 1661, 1667, 1672, en 1677, hoogschout van 't jaar 1681 tot in 1691 toe, en eindelyk burgermeester in de jaren 1691, 1693 en eenige volgende. By de heerlykheit van St. Aagt heeft hy mede die van Duinbeke, Westhoven en Meerestein bezeten. Te voren in den jare 1664 ging hy als extraordinaris ambassadeur van den Staat der vereenigde Nederlanden naar het hof van Moscovië; 1678 als eerste extraordinaris ambassadeur naar Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, en woonde in den jare 1697 als eerste extraordinaris ambassadeur en gevolmachtigde wegens den Nederlandschen Staat den vredehandel te Ryswyk by, en hielp den vrede bevorderen. Hy is vier weeken voor het tekenen van den zelven op het huis Meerestein overleden, en door den Staat met de zelve plegtigheden als zyn vader op den 3 September des jaars 1697 in de zelve grafkelder te 's Gravenhage bygezet. De zonen, door hem by zyne vrouwe verwekt, zyn: BALTHAZAR BOREEL, schepen en raadt der stadt Amsteldam, en bewindhebber van de Oostindische compagnie; WILLEM BOREEL, out-president schepen der zelve stadt, en bewindhebber van de Westindische compagnie; JAKOB BOREEL, postmeester, en JOHAN JERONIMO BOREEL, secretaris van de zelve stadt. *J. le Carpentier Hist. de Cambray part.* III *pag.* 1009. *M. Smallegange Kronyk van Zeel.* I *Deel*, IV *boek, bladz.* 480. *C. Commelin Beschryving van Amsteldam.*

BOREEL, (ADAM) een Zeeuw van geboorte, was besmet met de Socinianery, maar anders een geleert man, en in de Hebreeusche tale wel ervaren. Hy schreef een werk, onder den tytel van *ad Legem & Testimonium* (naar de Wet en het Getuigenis), waar tegen Hoorenbeek, Maresius en anderen geschreven hebben. Voorts heeft men van hem in de Nederlandsche tale, *Concatenatio aurea Christiana* (goude Christelyke aaneenschakeling), en *Tractatus de Fraterna Religione* (Verhandeling van den broederlyken Godsdienst). Hy stierf in den jare 1666. Zyne aanhangeren wierden in Hollandt *Borelisten* genaamt, waar van Mr. Stoup in zyn tractaat van den Godsdienst der Hollanders (*de la Religion des Hollandois*) verslag doedt. *Sandius in Bibl. anti-Trinit. Arnold Ketter-Hist. II Deel*, XVII *boek*, 13 *hoofdst. Witte Diar. Hendreich.*

BORELLI, (JOHANNES ALFONSUS) een vermaart philosooph en wiskundige, wierdt te Napels den 28 January des jaars 1608 geboren. Hy leeraarde de philosophie en wiskunst op de vermaartste hogescholen van Italië, in 't byzonder te Florence en Pisa, alwaar hy by den groothertog in groot aanzien geraakte. Nadat hy verscheide werken hadt in 't licht gegeven, begaf hy zich naar Rome, en stierf aldaar den laatsten December des jaars 1673. Onder zyne uitvindingen is een zeker werktuig, waar door men een tydlang onder water leven kan, waar tegen echter Berullius in zyn *Examen machinæ urinatoriæ Borellianæ* vele zwarigheden geoppert heeft. Onder zyne schriften zyn meest bekent zyn werk *de Motu animalium*; voorts schreef hy *de Motibus naturalibus à gravitate pendentibus*; *de vi percussionis*; *notæ ad Apollonii Conicorum lib.* V, VI, & VII, enz. *Witte in Biogr. T.* II. *Paschius de inventis. Hendreich.*

BORELLUS, (PETRUS) lyfarts des konings van Vrankryk, en een Franschman van geboorte, maakte zich in de XVII eeuw vermaart door verscheide schriften, waar onder zyn, *Centuriæ* IV *Observationum*; *Bibliotheca Chimica*; *Auctarium ad vitam Peirescii, à Petro Gassendo scriptam*; *vita & catalogus omnium Operum Renati des Cartes.* enz. *Hendreich.*

BOREN. Zie BORIN.

BOREU, (HERIBERT VAN) bisschop van Utrecht, volgde in den jare 1138 op Albert, grave van Kuik. In zynen tydt belegerde Diderik de VI, grave van Hollandt, de stadt Utrecht, en verwekte in' de zelve een grote hongersnoodt; het welk den bisschop bewoog zyn bisschoplyk gewaadt aan te trekken, en, verzelt van de gehele geestelykheit, den grave buiten de stadt te gemoet te gaan. Deze, den bisschop ziende, verschrikte, viel hem te voet, badt hem om vergiffenis, en brak de belegering op, wanneer de bisschop onder een bly gejuich des volks wederom in de stadt keerde, en stierf in den jare 1150. *De Beka Chron. Ultraj. Gazey hist. Eccl. des Païsbas. Merssæi Catal. Episc. qui sub archiep. Colon.*

BORG. De plaatsen, die in *borgen* uitgaan by de Nederlanders en Oostvriezen, worden van zommige schryvers, onkundig van 's lands taalgronden, afgeleid van het Griekſche πύργος, *purgos*, van anderen van 't woordt *Borg* (*Arx*), als of het alle zulke sterke plaatsen geweest waren, die ons met die benaminge voorkomen, en als of de woorden *Burg* en *Borg* geen goet Duitsch waren, daar men niet ontkennen kan, dat immers van

van het woordt *bergen* voortkomt *geburgen*; *geborgen*. Beter en op vaster gronden trekt men de oorspronkelyke benaming van dusdanige plaatsen daar uit, dat de zelve ten schuilhoek, bewaringe en toevlucht tegen het water strekten, gelyk te bemerken is uit de dorpen Nieuborg, Hazeborg, Kerkborgen, enz. by, en aan rivieren leggende. Belagchelyk voorwaar moet het een iegelyk voorkomen, dat men onze namen uit de Hebreeusche en Griekische talen af wil leiden, daar onze voorvaderen, zelfs hondert jaren na Christus menschwordinge, ten tyde van den historieschryver Tacitus, nog zeer eenvoudige menschen waren, waar van die schryver uitdrukkelyk zegt: *Literarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorant.* Dat is: *de mannen hebben zo min kennisse van de letteren als de vrouwen.*

BORG, of BURG, is de eenige stadt op het eilandt Femeren, behorende tot het hertogdom Holstein, en hadt eertyds een goeden haven, die echter nu met slyk bezet is. *Dankwerth Holstein. Chr. P.* II. *c.* 14.

BORG, (VANDER) eene oude adelyke familie in neder-Saxen, hebbende haren oorspronk uit Westphalen, en hebbende zich in de XVII eeuw ook in Bremen uitgebreid. In den jare 1300 woonden drie broederen, JOHAN, HERMAN, en LUDOLF *vander Borg*, te Geseke; maar om dat ze in het graafschap Lippe te Blomberg, Beringdorf, enz. renten en tienden hadden, vestigden zy hunne woning by Detmold. Naderhandt heeft deze familie ter plaatse, alwaar nu de kansely en de marstal staat, haren zetel gehad, tot zy den zelven voor een anderen hof, dien ze als nog bezit, aan de graven heeft overgelaten. JOHAN en HERMAN geraakten met den adel des graafschaps Lippe wegens hun adelyke geboorte in twist; doch die genen, die hunnen adel hadden in twyffel getrokken, moesten zulks in den jare 1328 op een ridderdag schriftelyk herroepen. Wanneer SIMON *vander Borg*, domheer te Hildesheim, in den jare 1409 het bisdom Revel in Lyflandt erlangde, nam hy zyns broeders FREDERIKS zonen, WILLEM en LUDOLF, mede derwaarts, en voorzag ze met verscheide goederen in zyn sticht. Zy hebben ook hunnen stam aldaar voortgeplant, en BERNARD wierdt in den jare 1447 heerenmeester der zwaardorde. ARNOLD, drost des graafschaps Lippe en Oberrath, behuwelykte in den jare 1448 met zyne gemalinne Beata van Treer, in het graafschap Mark, het goedt Langentreer, en ontfing in den jare 1480 van den bisschop van Paderborn de goederen Holtzhausen, Wulfferser en Adagsen. Van zyne nakomelingen stierf AREND, domproost van Osnabrug en dom-kameraar te Paderborn, in den jare 1559. JOHAN was in den beginne opperamptman van het graafschap Hanau, naderhandt Hessen-Kasselsche hofmaarschalk en opper-landvoogdt aan den Dymel, en eindelyk keur-Brandenburgsche geheime raadt en opperhofmeester by den keurprins Georg Willem. Nadat hy deze bedieningen hadt nedergelegt, wierdt hy in den jare 1621 drost te Sparenberg, en verder landdrost in het graafschap Lippe. Hy stierf in den jare 1642. Zyne zonen waren 1) SIMON, die als Zweedsche kamerheer in den jare 1626 stierf; 2) ALHARD, raadt der Kleefsche regeering, stervende in den jare 1653, en nalatende eenen zone, FREDERIK WILLEM, die in den jare 1690, zynde overste in Hollandschen dienst; in den slag by Fleury bleef; 3) FRANS OTTO, drost in 't graafschap Hoya, die in den jare 1655 stierf, nalatende twee zonen, FRANS OTTO, geheime raadt van den bisschop van Paderborn, hofmaarschalk en landdrost, die zynen stam door eenige zonen heeft voortgeplant, en FREDERIK, die als overste in dienst van Brunswyk de Schonbeksche goederen in 't hertogdom Bremen aan zich gekocht, en aldaar zyn geslacht voortgeplant heeft. *Mush. Theatr. Nob. Brem. Russov. Liefl. Chron. P.* II. *p.* 21.

BORGARUTIUS, (PROSPER) een Italiaansch geneeskundige, leefde in de XVII eeuw, en schreef verscheide werken, onder welke het eerste was over de ontleedkunst, geschreven in de Italiaansche tale. Ziende dat de Italiaansche professoren gene zwarigheit maakten zyne gevoelens te volgen, besloot hy zyn werk in de Latynsche tale over te zetten, met een vermeerdering van vele nieuwe aanmerkingen, die hy gemaakt hadt sedert hy de ontleedkunde te Padua opentlyk hadt geleeraart. Hy reisde naar 't hof van Vrankryk in den jare 1567, en schynt aldaar koninklyke lyfarts geworden te zyn, het welk uit zynen tytel van *Medicus Regius* blykt. Te Parys vondt hy een handschrift van *Andreas Vesalius*, door hem *Chirurgia magna* genoemt, het welke hy kochten te Venetië liet drukken in den jare 1569 in octavo. Dit alles kan men afnemen uit zyn opdragt, geschreven te Padua den 13 September des jaars 1568. Ook heeft hy in 't licht gegeven *Fabrica Pharmacopolitereon*, en mogelyk nog eenige andere werken. *Bayle Dict. Crit.*

BORGDORF of BORKDORF is een plaats in het hertogdom Luneburg, tusschen Zell en Hanover, aan de rivier de Awe gelegen, alwaar een lusthuis is van den hertog van Zell.

BORGER, een dorp van het landschap Drenthe, in des zelfs zesde dingspil van Oostermoer, waar voorby de Mepscher beeke vloeit, die een myl verder in het schuiten diep loopt, en by Mepsche in 't Rolder dingspil voortkomt. In 't kerkelyke behoort Borger, dat van outs BORGEREN geheten was, onder de klassis van Emmen, de eerste dezes landschaps, en wordt van een eigen predikant bedient. Beruchtheit heeft dit dorp gekregen door de negen aldaar gelegen hebbende steenhopen, gemeenlyk daar te lande *Huinebedden* genoemt, nademaal zy daar ter plaatse geloven de zelve van Huinen of herwaarts gekomene reuzen te zamen gebragt te zyn, waar van men op 't artykel van HUNNEBEDDEN breedsprakelyk handelen zal. *L. Smids Schatkamer der Nederl. Outhed. des zelfs Poëzy bladz.* 58. *A. Matthai Analect. Tom.* I.

BORGHESE, een voornaam geslacht in Rome, hebbende zynen oorspronk van Siëna. AUGUSTINUS was generalissimus der republyk Siëna, en wierdt *Vader des vaderlands* genaamt, nadat hy de Florentynen overwonnen hadt. Ten tyde van paus Leo den X was PETRUS eerste raadsheer van 't Kapitool. MARCUS ANTONIUS was by Paulus den IV en des zelfs opvolgeren in groot aanzien, en teelde in den jare 1557 by Flavia Astalli CAMILLUS, die in den jare 1605, onder den name van Paulus den V, den pausselyken stoel beklom, en zyne familie braaf voorstont. Zyn broeder JOHANNES BAPTISTA teelde by Virginia Lanti PAULUS, die in den jare 1646 stierf; en by Olympia Aldobrandini, erfdochter van Georg, vorst van Rossano, JOHANNES BAPTISTA naliet. Deze was vorst van Sulmone en Rossano, grande van Spanje, ridder van 't gulde vlies, en in den jare 1700 gouverneur van 't Conclave. By Eleonora, dochter van Hugo Buoncompagni, hertog van Sora, die in den jare 1695 stierf, teelde hy 1) MARCUS ANTONIUS, geboren in den jare 1660, trouwende in den jare 1690 met Flaminia Spinola, dochter van Karel, vorst van Angelo. Deze baarde hem, behalven drie dochteren, CAMILLUS ANTONIUS, FRANCISCUS, en JACOBUS, en was erfgenaam van haars vaders goederen, die overleedt in den jare 1699; 2) PAULUS, kamerklerk te Rome, stervende in den jare 1701, het 38 jaar zyns ouderdoms; 3) SCIPIO, stervende in den jare 1692; 4) ANNA CAMILLA, trouwende in den jare 1685 met Franciscus Maria Pico, hertog van Mirandola, en naderhandt Antonius di Ciudici, vorst van Cellamare. *Lehm. Europ. P.* II.

BORGHETO, een schoon vlek in den kerkelyken Staat in Italië, gelegen in het hertogdom Castro, aan den Westelyken oever van 't Lac de Bolsena, twee mylen van de stadt Aquapendente, bezuiden de zelve gelegen. *Maty Dict.*

BORGIA, een voornaam geslacht in Spanje, waar uit de hertogen van Gandia en Villa Hermosa, als mede de vorsten van Esquilace in 't koninkryk Napels afstammen. Het heeft zynen oorspronk uit Aragon, en uit koninklyken bloede, te weten van PETRUS D'ATARY, dus toegenaamt van zeker vlek in Aragon; maar hebbende zich naderhandt BORGIA genaamt, sedert hy de stadt Borgia in Valencia in den jare 1252 van Alfonsus den X, koning van Leon en Castilië, verkregen hadt. Deze familie heeft twee pauzen, namentlyk CALIXTUS den III, en ALEXANDER den VI, daarenboven tien kardinalen, en vele andere vermaarde mannen voortgebragt. Onder de kardinalen is aanmerkelyk PIETER LODEWYK, eerst ridder van Rhodus, grootprioor van Catalonië, kommandeur van Novillas, enz. Paus Alexander de VI maakte hem in den jare 1500, na het afsterven zyns broeders JOHANNES, kardinaal, gaf hem den tytel van *S. Maria in via lata*, nevens het aartsbisdom van Valencia, het welk zyn broeder Johannes gehad hadt. Na de doodt van Alexander begaf hy zich naar Napels, en stierf aldaar in den jare 1511, of 1512. FRANCISCUS ontfing ook van Alexander den VI in den jare 1500 den kardinaalshoedt, en onder Julius den II moest hy nevens anderen van zyn geslacht eene zware vervolging ondergaan. Men zegt dat hy zich, om dit ongelyk te wreken, met de kardinalen, die naar Pisa geweken waren, vereenigde. Hy stierf den 4 November in den jare 1511. Paulus de III, die van Alexander den VI kardinaal was gemaakt, gaf dien hoedt in den jare 1536 aan RODERIK DE BORGIA; doch die in 't volgende jaar stierf. Alexander de VI hadt in zyne jeugt by Julia Farnese, genaamt Vannoza, of Vannoccia, gemalin van Dominicus Arimani, vier zonen en eene dochter geteelt. De zonen waren 1) PIETER LODEWYK, hertog van Gandia, die met eene natuurlyke dochter van Alfonsus den II, koning van Napels, trouwde, maar zonder erfgenamen stierf; 2) JOHANNES, van wien hier na; 3) CÆSAR: zie het volgende artykel; GODFRIED, die in jare 1494 Sanctia van Aragon, natuurlyke dochter van den voornoemden koning Alfonsus den II, ten huwelyk nam, en met haar het vorstendom Esquilace in 't koninkryk Napels, het graafschap Cariati, enz. kreeg. Van de dochter, LUCRETIA genaamt, wordt op een andere plaats gesproken. Johannes de I wierdt na de doodt van zynen broeder Pieter Lodewyk hertog van Gandia en Sessa, en trouwde met Maria Henriques, geboortig uit een zeer voornaam geslacht van Aragon. Hy wierdt te Rome vermoord, en zyn doot lighaam in den Tiber geworpen, 't welk zynen broeder Cæsar pleeg geweten te worden. Hy liet na JOHANNES den II, hertog van Gandia, nevens eene dochter, genaamt ISABELLA, die aan den hertog van Segorbia verlooft was: doch zy wierdt eene nonne te S. Clara in Gandia, welker leven onder den name van *Moeder Francisca van Jesus* beschreven is. Johannes de II teelde by Johanna van Aragon, dochter van Alfonsus, die een natuurlyke zoon was van den koning Ferdinand, FRANCISCUS, zynen opvolger, en nog twee andere zonen, die kardinalen waren, twee onderkoningen van Catalonië, zynde de eerste THOMAS, aartsbisschop van Saragossa, en eenige dochteren, die alle aan voorname heeren uitgetrouwt zyn. De outste zoon, FRANCISCUS, van wien een byzonder artykel volgt, teelde zes kinderen, onder welke merkwaardig zyn, 1) KAREL DE BORGIA, trouwende met eene der rykste vrouwen van Spanje, te weten met de dochter des graven van Oliva, uit den huize Centallas, en nalatende eene talryke familie. 2) JOHANNES DE BORGIA, kommandeur van Azuaga, ridder van St. Jakob, afgezant in Duitschlandt, hofmeester der keizerinne, enz, die in den jare 1581 een boek, *Empresas morales* genaamt, in 't licht gaf, en teelde FRANCISCUS DE BORGIA, prins van Esquilace, onderkoning van Peru, enz. KAREL, hertog van Villa Hermosa, en

en FERDINAND, kommandeur van Montesa, welke alle verscheide linien in het huis van Borgia opgerecht hebben. Voorts was 'er in de XVII eeuw een kardinaal uit deze familie, CASPAR VAN BORGIA, die, wanneer hy in den jare 1617 ambassadeur te Rome was, het ligchaam zyns grootvaders Franciscus, die naderhandt onder 't getal der Heiligen geplaatst is, naar Madrid liet brengen. *L'Inveges Palermo Nobile. d'Haro Nobiliario di Spagna. Zurita Annali Aragon. Escolano hist. di Valenza. Blanca in Tab. geneal. Ribadeneira vie di S. Franc. Borgia. Aldimari Memoire hist. di famiglie nobili di Napoli. Mariana. Jovius. Ciacon. Onuphr. Aubery.*

BORGIA, (CÆSAR) kardinaal, en naderhandt hertog van 't Valentinois, was een onechte zoon van paus Alexander den VI, by Vannoza geteelt. Hy wierdt van zyne jeugt af tot den geestelyken staat geschikt, en studeerde te Pisa nog in de rechten, wanneer hy bisschop van Pampelona gemaakt wierdt. Voorts wierdt hy aartsbisschop van Valencia. Eindelyk maakte hem zyn vader in den jare 1494 kardinaal; en alzo hy als een onechte zoon deze waardigheit niet mogt bekleeden, bewees hy door valsche getuigen, dat hy uit een wettig huwelyk van een anderen geteelt was. Eenigen tydt daar na, wanneer hy van grote ondernemingen zwanger ging, poogde hy zynen outsten broeder Johannes van kant te helpen, die ook in den jare 1497 in den Tiber gevonden wierdt, hebbende negen wonden; en het bleek uit zekere getuigen, dat Cæsar oorzake van dezen moordt was. Naderhandt verliet hy den geestelyken staat, en zyn vader zocht hem aan de dochter van Frederik, koning van Napels, uit te trouwen, met het hertogdom Tarento tot een huwelyksgoedt, hopende hem dus met ter tydt den troon van Napels te doen beklimmen. Maar alzo zich Frederik ongenegen toonde tot dat huwelyk, spande Alexander met Vrankryk aan, en was dien koning, nevens Spanje, behulpig tot de verovering van Napels. Daarentegen gaf Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, aan Cæsar Borgia het hertogdom van Valentinois in 't Dauphiné, met eene inkomste van twintig duizent livres, eene kompagnie zoldaten van hondert koppen, en beschikte hem Charlotte van Foix, dochter van Alanus d'Albret, en zuster van Johannes, koning van Navarre, tot eene vrouwe. Dit alles geschiedde tot dankbaarheit, alzo de paus aanstonts in de echtscheiding van Lodewyk den XII met des zelfs eerste gemalinne Johanna bewilligde, en aan des zelfs eersten minister, George van Amboise, den kardinaalshoedt gaf. Wanneer nu na dezen in den jare 1499 Lodewyk de XII Milanen veroverde, besloot paus Alexander de VI de zo genaamde vikarissen der Roomsche kerke, die onder dezen tytel, hen ten deele door de pauzen te Avignon gegeven, en ten deele zich zelven aangematigt, vele kerkelyke goederen gedurende de onlusten in Italië aan zich gebragt, en sedert een geruimen tydt geweigert hadden de gewoonlyke schatting aan den pausselyken stoel te betalen, onder zyne gehoorzaamheit te brengen, en hunne steden Imola, Faënza, Forli, Rimini, Cesena en Pesaro aan Cæsar te geven; om 't welke werkstellig te maken de koning van Vrankryk, volgens zyne beloften, aan Cæsar zekere manschap gaf, met welke hy in den jare 1499 Imola, in den jare 1500 Forli, in den jare 1501 Faënza, Piombino en andere sterktens wegnam; doch zich daar door, gelyk mede door zyn ontuchtig leven, by de Italiaansche vorsten zeer gehaat maakte. In den jare 1501 nam hy ook Camerino in, en poogde door de binnenlandsche onlusten te Florence zich meester van die gehele republyk te maken, het welk echter de koning van Vrankryk belette, door wien hem byna alles wederom afgenomen wierdt. In het volgende jaar 1502 maakte hy een nieuw verbondt met hem, uit krachte van 't welke hem de koning de goederen der huizen van Bentivoglio, Baglione, Vitellozo en Urbino gaf, onder die voorwaarde, dat de paus hem in 't veroveren van 't koninkryk Napels de behulpzame handt zou bieden. Hy liet ook den kardinaal Urbino, en de hoofden van andere familien, aanstonts om 't leven brengen, en nam Bologne weg. Naderhandt, willende de goederen des kardinaals Adriani Cornetto en van eenige anderen aan zich brengen, maakte hy met den paus eenen toeleg om die alle te gast te nodigen, en hen met vergif, onder den wyn gemengt zynde, om hals te brengen. Maar alzo de paus, nevens Borgia, eerder dan de gasten in de eetzale quamen, en wyn vorderden om te drinken, gaf hen een der bedienden, die van den toeleg niet wist, uit een vergifte vlesch. De oude vader Alexander stierf daar van terstondt den 18 Augustus des jaars 1503. Cæsar liep in een stal, en liet aanstonts een levendigen muilezel opsnyden, en zich in des zelfs buik steken; waar door hy wel het leven daar van bragt, maar in zyn voornemen gestuit wierdt. By de volgende verkiezing zocht hy iemandt van zynen aanhang tot de pausselyke waardigheit te doen verheffen; en om de huizen van Colonna en Ursini met zich te bevredigen, herstelde hy hen weder in alle hunne goederen. Doch hy wierdt genoodzaakt, doordien de kardinalen eene vrye verkiezing eischten, uit Rome te wyken, en vele zyner steden begonnen toen van hem af te vallen. De nieuwverkoren paus, Pius de III, na verloop van 26 dagen weder gestorven zynde, boodt hem de kardinaal Julianus van Rovere aan, van hem het opperbevel der pausselyke legers, nevens al het gene, dat door hem was ingenomen, te laten behouden, ingevalle de kardinalen van zynen aanhang hem hunne stemmen wilden geven; welken voorslag Cæsar Borgia met blydschap aannam. Wanneer nu deze kardinaal, onder den name van Julius den II, paus was geworden, liet hy zynen haat tegen die van de familie van Borgia opentlyk blyken, en nam Cæsar Borgia zolange in verzekering, tot dat hy alle de plaatsen, door hem onder Alexander den VI ingenomen, wederom hadt overgegeven. Hy stotte hem toe zich naar Vrankryk te begeven. Doch de Spaanjaarden kochten den kardinaal Carvajal om, die hem bewaarde, om hem naar Napels te zenden, alwaar hy op bevel des konings in verzekering wierdt genomen, in den jare 1504 naar Spanje gezonden, en op het slot van Medina del Campo gevangen gezet, alzo de Spanjaarden vreesden, dat hy, in vryheit herstelt zynde, de Franschen mogt byspringen. Hy liet zich zelf na verloop van drie jaren met touwen van boven af, en vluchtte by Johannes van Albert, koning van Navarre, den broeder van zyne gemalinne, die ter zelver tydt met Lodewyk van Beaumont, konnestabel van Castilië, zynen vasal, in oorlog was. Cæsar Borgia rukte mede voor het slot Viana, om het te belegeren; en wanneer de konnestabel 's nachts zestig mannen meende daar in te werpen, en Cæsar de zelve vervolgde, wierdt hy dootgeschoten, het welk geschiedde op den 12 Maart des jaars 1507. Hy liet eene eenige dochter na, genaamt Louïsa. Zyne zinspreuk was: *Aut Cæsar, aut nihil*; waar op de dichteren vele aardige zinspelingen gemaakt hebben. *Volater. Antr. l.* XXII. *Guicciardin. Mariana l.* XXVI, XXVII, XXVIII. *Jovius in Elog. Spondan. & Bzovius in Annal. Aubery. Onuphr. Victorell. Garibay. P. Daniel Hist. de France T.* II.

BORGIA, (CASPARUS DE) zoon van Franciscus, hertog van Gandia, geboren in den jare 1584, studeerde naarstig in zyne jeugt, wierdt doctor in de Theologie te Ascala, en deken aldaar, naderhandt ook kanunnik te Toledo. Paus Paulus de V maakte hem, uit hoofde der naauwe vriendschap, die hy met zynen vader onderhouden hadt, kardinaal: ook is hy aartsbisschop van Sevilië en Toledo, als mede eenigen tydt onderkoning van Napels geweest. Te Rome als afgezant zynde, maakte hy zich door zyn voorbeeldig leven zeer bemint: want hy was onder anderen zo mildadig, dat hy jaarlyks tien duizent goutguldens gedurende zyn verblyf te Rome aan den armen uitdeelde. Hy stierf te Madrid in November des jaars 1645. *Imhof Geneal.* 20. *Hisp. famil. p.* 28. *Ciacon. Hist. Pontif. & Card. Tom.* IV. *p.* 30.

S. BORGIA, (FRANCISCUS DE) hertog van Gandia, naderhandt generaal der Jesuiten, was een zoon van Johannes den II, hertog van Gandia. Zyne bequaamheit bragt hem aan 't hof van keizer Karel den V in groot aanzien, bekledende hy aldaar de voornaamste bedieningen, en zynde daarenboven onderkoning van Catalonië. Maar na de doodt zyner gemalinne Eleonora van Castro begaf hy zich, in het 37 jaar zyns ouderdoms, in de societeit der Jesuiten, en wierdt daar van generaal in den jare 1565. Den kardinaalshoedt en alle andere waardigheden sloeg hy af, en wees van de handt al 't gene eenige menschelyke hoogheit scheen te hebben. Paus Pius voegde hem by zynen neve, den kardinaal Alexander, dien hy als legaat naar Spanje, Portugal en Vrankryk zondt. Borgia gehoorzaamde het pausselyke bevel; en te Rome wedergekeert zynde stierf hy aldaar den 30 September des jaars 1572, in het 62 jaar zyns ouderdoms. Zyn neef, de kardinaal Caspar Borgia, liet in den jare 1617 zyn ligchaam naar Madrid brengen. In den jare 1626, den 23 November, wierdt hy van paus Urbanus den VIII onder 't getal der zaligen gestelt; het welk door Clemens den X in den jare 1671 bevestigt is, die hem onder de heiligen plaatste. Hy heeft in de Spaansche tale verscheide werken geschreven, die door den Jesuit Alfonsus Deza in de Latynsche tale zyn overgezet, onder de tytels van; *Sermo de verbis Lucæ cap.* X: *Ut appropinquavit Jesus, videns civitatem*; *Operum Christiani hominis speculum*; *collyrium spirituale*; *super Cantic. trium puerorum*, enz. Ribadeneira, Nieremberg en P. Verjus hebben zyn leven beschreven. *Orlandini en Sacchini Hist. S. J. Ribadeneira & Alegambe Bibl. S. J. Anton. Bibl. Hisp. Hendreich.*

BORGIA, (JOHANNES) een kardinaal, neef van paus Alexander den VI, van wien hy in den jare 1492 deze waardigheit, als ook het bisdom van Olmutz in Moravië, ontfing, nadat hy te voren protonotaris en corrector der pausselyke brieven, als mede aartsbisschop van Montreal in Sicilië was geweest. Ciacconius schryft daarenboven, dat de voornoemde paus hem niet alleen den tytel van patriarch van Constantinopel, maar ook zelfs het aartsbisdom van Capua, en de prelaatschappen van Ferrara en Coria in Spanje gegeven heeft. Hy wierdt naderhandt in gewigtige zaken gebruikt, en als legaat naar Napels gezonden, om koning Alfonsus den II de investituur te brengen. Hy was ook by het voltrekken van het huwelyk van Godfried Borgia, jongsten zoon van den paus, met Sanctia, natuurlyke dochter van den koning Alfonsus, in den jare 1494. Naderhandt moest hy zeer ingetogen leven, alzo Cæsar Borgia nayverig was over zyne achting en zyn vermogen. Hy stierf te Rome den 1 Augustus des jaars 1503. *Onuphr. Ciacon. Zurita. Ughell. Aubery.*

BORGIA, (JOHANNES DE) kardinaal en aartsbisschop van Valencia in Spanje, was mede een neef van paus Alexander den VI, die hem in den jare 1496 kardinaal maakte, en hem het aartsbisdom Valencia gaf, nevens het bevel over de benden, die hy tegen Vrankryk zondt. In den jare 1499 was hy nog legaat te Venetië, doch stierf in 't volgende jaar, den 17 January, te Urbino. Men gelooft, dat Cæsar Borgia hem vergift heeft bygebragt. *Onuphr. Garibay. Aubery.*

BORGLOON, een kleine stadt in het landt van Luik, tusschen de steden Tongeren en Sint Truien, naby het stroomtje de Herk in het graafschap Loon, of Lootz, voor welkers hoofdstadt Borgloon gehouden wordt. De stadt zelve is van weinige aanmerking, en heeft gedurende de oorlogen tegen de Franschen, hier omtrent gestadig aan gevoert, allerhanden moetwil, brandschattinge en plunderinge der stropende soldaten moeten uitstaan, alzo zy gene versterkingen heeft om de zelve af te weren. Men vindt

vindt hier echter een kapittel van St. Odulphus, bestaande uit zeventien kanunniken, daar onder begrepen de proost en deken, nevens een klooster van Brigittynen, zynde het steedtje voor 't overige zo klein en slecht, dat men alle de recht-en landzaken van 't graafschap Loen binnen Hasselt, twee mylen hier van daan gelegen, verhandelt en richt. *Respubl Leod. Les Delices des Pais Bas Tom.* III.

BORGO, een kleine stadt in Nylandt, een landstreek in Finlandt, aan des zelfs golf gelegen. Zy is in den jare 1708 door de Russen verwoest.

BORGO S. DONNINO, een kleine stadt, met een kasteel, aan de rivier Stirone in il Stato di Buseto gelegen, behorende tot het gebiedt des hertogs van Parma. Zy heeft een bisdom, door Clemens den VIII gesticht, en door Paulus den V aan 't aartsbisdom van Bononië onderworpen. De stadt is out, en wordt reets by Livius, Ptolemæus, en in de Reizebeschryving van Antoninus *Fidentia* genaamt. Naderhandt heeft zy den toenaam van *Julia* ontfangen, gelyk uit het Roomsche *Martyrologium* blykt. Daarna is ze *Burgus S. Domnini* genaamt. Blondus getuigt, dat 'er eertyds eene vermaarde abdy is geweest, maar die door keizer Frederik den II verwoest is. Outtyds behoorde ze den geslachte der Pallavicini toe.

BORGO SAN SEPOLCRO, eene stadt aan den Tiber in 't gebiedt van Florence, op de grenzen des hertogdoms van Urbino, nevens een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Florence. Zommigen houden ze voor het *Bituriga* van Ptolemæus; doch zulks is niet waarschynlyk. In den jare 1641 wierden hier Synodale besluiten gemaakt, die te Florence gedrukt zyn.

BORGO DI SESSIA, eene stadt aan de rivier Sessia, in 't gebiedt van Savoje, behoort tot het hertogdom van Milanen. Zy is in de XVI eeuw door de Italiaansche oorlogen bekent geworden.

BORGO DI VAL DI TARO, een stedeke in 't gebiedt des hertogs van Parma, met een goede vesting in Val di Taro, aan de rivier Taro en de grenzen van Genua gelegen.

BORGOFORTE, een kleine stadt aan den Po, in 't hertogdom Mantua, tusschen Mantua en Novellara gelegen. Zy heeft een kasteel en voortreffelyken diergaarden.

BORGOMANERO, een middelmatige plaats, gelegen in 't landschap Novara, in 't Milanees, tusschen Sesto en 't graafschap Anghiera en Borgo di Sessia. Keizer Karel de V schonk ze, nevens Porlezza, als aan 't ryk vervallene goederen, aan Sigismund den II, markgrave van Este, tot vergoeding der schade, hem door den hertog van Ferrara aangedaan. Sedert dien tydt heeft eene afzonderlyke linie des hertoglyken huizes van Este, hebbende te voren den name van San Martin gevoert, zich bestendig van Borgomanero geschreven. Zie ESTE. *Schauplatz des kriegs in Ital. p.* 368.

BORGSDORF. Zie BURGSDORF.

BORGT, (HENRIK VANDER) de oude, geboren te Brussel in den jare 1583; maar met zyne ouderen in den jare 1586, om de beroerten, waar door Brabandt inzonderheit in dien tydt geschokt wierdt, vervoert naar Duitschlandt, daar hy opgevoed is. Tot jaren van begrip gekomen kreeg hy lust in de schilderkunst, waarom zyne ouders hem bestelden by Gillis Valkenborg, van wien afgescheiden hy zyn kunst in Italië voortgezet heeft. Van daar wedergekeert sloeg hy zich te Frankendaal neder, tot dat hy in den jare 1627 naar Frankfurt vertrok. Buiten de bedrevenheit in zyne kunst hadt hy ook grote kennis van alle overblyffelen der outheit, en oude penningen; het geen hem beroemt maakte by den graaf van Arondel. *Houbr.* I. *deel.*

BORGVLIET, een dorp met een vervallen slot, naauwlyks een quartier uure gaans van de stadt Bergen op Zoom, het hoofdt des marquisaats van dien naam in het hertogdom Brabandt. 't Legt op een hogen zandgrondt aan de rivier de Schelde, en heeft veel aanstoots, plunderinge en andere oorlogs ongemakken van tydt tot tydt uitgestaan, zynde des zelfs kasteel in het jaar 1581 door eenige Fransche krygsknechten, die voor de Staten te Bergen op Zoom in bezettinge lagen, afgebrand, opdat de markgrave Jan van Withem, die 't met de Spanjaarden hiel, daar in ten nadeele van de stadt gene soldaten leggen mogt, zes jaren waar na het dorp zelfs genoegzaam volkomen bedorven wierdt door de inlegering der Spanjaarden, die de stadt Bergen op Zoom belegerden. De erfprins van Paltz-Sultsbach schryft 'er zich here van, als marquis van Bergen uit hoofde van zyn huwelyk met de erfdochter des gemelden marquisaats. Verscheide geslachten zyn 'er van outs her in de bezittinge dezer heerlykheit met hoog en laag rechtsgebiedt, met de renten, chynsen, en al haar toebehoren, geweest. Dus vindt men in 't hoofdleenboek van den souvereinen leenhove van Brabandt van den quartiere van Antwerpen op 't jaar 1438 genoemt Walraven vander Dilft, zone van Godefroi vander Dilft, heere van Borgvliet; op 't jaar 1439 Jan vander Dilft; in den jare 1458 meester François vander Dilft; in den jare 1467 Jan vander Dilft; in den jare 1481 Jan van Bergen, heere van Wailhaim by kope tegens voorgenoemden Jan vander Dilft; in 't jaar 1494 des zelfs zoon, Jan van Bergen, ridder; in den jare 1532 heer Anthonis van Bergen; in den jare 1541 jonker Jan van Bergen; in den jare 1577 vrouwe Margerite van Merode, marquisinne van Bergen, by dode van voorgenoemden heere Jan van Bergen, haren oom, en in den jare 1588 jongvrouwe Maria Mencia van Witthem, by dode van de zelve vrouwe Margerite van Merode, hare moeder: welke vrouwe Maria in 't eerste huwelyk ten man gehad heeft Herman, grave van 's Herenberg, en in het twede Willem van Melun, prinse van Espinoy, doch by den eersten alleenig gewonnen heeft Maria Isabella, die wel in 't jaar 1635 huwde met Albert, grave van 's Herenberg, doch kinderloos overleden is, waar door vrouwe Maria Elizabeth, gravinne van 's Herenberg, haar ooms dochter, hare heerlykheden erfde, en zich ten huwelyk begaf met Eitel Frederik den II, graaf van Hohenzollern, die door keizer Ferdinand den III tot den vorstenstandt verheven wierdt. Hy liet, stervende in 't jaar 1661, een eenige dochter na, Henriette Françoise genaamt, die in 't zelve jaar trouwde met Frederik Maurits de la Tour, grave van Auvergne, uit welk doorluchtig huis de heerlykheit van Borgvliet nevens 't marquisaat van Bergen door het huwen der eenige erfdochter met den erfprins van Sultzbach tegenwoordig aan het doorluchtige geslacht van de Paltz gekomen is. *J. L. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. Heiss. histor. des keizerryks* II. *D. Doorluchtige wereldt* I *en* II *deel. Th. de Rouk Adel. toneel.*

BORGWORM, een gering en open stedeke, en evenwel de hoofdzetel van 't graafschap Hesbanie, gedeelte van het prinsdom Luik, legt vier mylen van de stadt Luik in een vruchtbaren en vermakelyken oordt, aan het riviertje de Jekker, dat een weinig boven Borgworm zynen oorspronk neemt, en na dat het te midden door de steden Tongeren en Maastricht gelopen heeft binnen de laatstgemelde stadt in den Maasstroom valt.

BORIA, een kleine en sterke stadt in Aragon, gelegen op een vruchtbaren grondt aan wyn, olie en vlas, niet verre van den berg Caunus, genaamt Mont Cayo. Zy behoort tot Tarragona, zynde drie mylen van daar gelegen. Philippus de V gaf haar in den jare 1708 den naam eener edele en zeer getrouwe stadt, staande haar toe een lelie met een leeuw in haar wapen te voeren.

BORIA. Zie CRESPI.

BORICHUS, een natuurlyke zoon van koning Colomannus van Hungarië. Hy begaf zich onder de legers van koning Lodewyk den VII van Vrankryk, wanneer de zelve in den jare 1147 door Hungarië naar 't H. Landt trok, en zocht gelegenheit om den troon zyns vaders te beklimmen. Doch Geisa de II, koning van Hungarië, verydelde dat voornemen, zendende tot koning Lodewyk om hem af te halen. Borichus, zich ziende verraden, viel den koning te voet, en badt om des zelfs bescherming, die hem ook toegezegt wierdt. Wanneer de afgezanten van Geysa de trouwloosheit van Borichus op het hatelykste voorstelden, antwoordde Lodewyk, dat hy niet lyden kon, dat iemandt van zyne zyde wierdt weggerukt; want de tente eens konings was daar omtrent gelyk als een outaar, en de voeten van een souverein de veilige toevlucht aller rampzaligen. Borichus vreesde nochtans voor het geweldt van Geysa, en zocht elders zyne zekerheit. *Bonfin. Rer. Hungar. Dec.* II. *l.* VI.

BORIQUEN, eene der eilanden Barlovento in 't Mar del Nord by America, is klein, maar ryk van zuiker, gember en kaneel. Men zegt, dat de Spanjaarden aldaar in den beginne voor onsterflyk gehouden zyn, tot men iemandt van hen, over de rivier Guarabo willende varen, zag verdrinken.

BORIS FEDEROWITZ GUDENOW, grootvorst van Ruslandt, was eerst ryksstalmeester, en wierdt den Czaar Fedor Ivanowitz, die met zyne zuster getrouwt was, en onbequaam tot de regeering, als stadhouder toegevoegt, wanneer hy zich zelf tot grootvorst poogde te verheffen. Tot dien einde liet hy des Czaars broeder Demetrius in het negende jaar zynes ouderdoms door eenige omgekochte hovelingen om hals brengen, en de moordenaars zelf aanstonts mede van kant helpen, ook hier en daar in de stadt Muskou brandt stichten, ten einde de Russen niet zo zeer de doodt van hunnen vorst, als het verlies hunner goederen beklagen mogten. Hy veinsde zelf zeer bedroeft te zyn, deedt vele Uglitzische inwoonderen daar om in ballingschap zenden, en slechtte hun slot, als een roofnest. Wanneer nu Fedor Ivanowitz in den jare 1597 schielyk stierf, wierdt hem aanstonts de regeering opgedragen, als hebbende zich door zyne goede en voorzichtige bestiering van 't ryk overal bemint gemaakt. Hy veinsde, dat hy liever een geestelyk gewaadt wilde aannemen, en begaf zich ook in der daadt by zyne zuster in 't klooster, wanneer hem het volk met tranen verzocht de Czaarsche waardigheit aan te nemen. Eenigen tydt daar na stont Demetrius Griska Utropeja tegen hem op, en hadt een groten aanhang; en de Czaar stierf midlerwyle plotselyk den 13 April 1605, terwyl hem het bloedt uit mondt, neuze, ogen en oren liep. Zyn zoon Fedor Borissowitz wierdt wel na hem verkoren, maar kort daar na den 10 Juny van het zelve jaar in zyn vertrek geworgt, en de valsche of Pseudo-Demetrius op den troon gezet. Zie DEMETRIUS GRISKA UTROPEIA. *Olearius* III. *b.* 11. *k. Thuanus l.* CXXXV. *Piascii Chron. P.* 223.

BORISSOW, de hoofdstadt eener landstreke in 't Woolwoodschap Minski, gelegen in 't Litthausche Reussen. Zy legt naby de rivier Berezina, en heeft een kasteel, waar in de republyk van Polen eertyds eene sterke bezetting tegen Muscovië plag te onderhouden. *Connor state of Pol. P.* I.

BORKELO, eertyds BORKULO, eene stadt met een fraai rechtsgebiedt in 't graafschap Zutphen, naby Overyssel en het bisdom Munster, aan het riviertje de Borkel of Berkel gelegen. Zy quam door de dochter van Gebhard, laatsten heer van Borkelo, die in den jare 1385 zonder mannelyke erfgenamen stierf, aan de graven van Bronkhorst, die het oppergebiedt en leengerechtigheit, die den hertogen van Gelder van onheugelyke tyden af toebehoort hadden, heimelyk aan den bisschop van Munster opdroegen in den jare 1406. Wanneer nu in den jare 1553 de graaflyke hoofdlinie van Bronkhorst in Jodocus zonder mannelyke erfgenamen uitstierf, en des zelfs aanverwanten over dit gebiedt het niet konden eens worden, wilde de toen regerende bis-

bisschop van Munster deze heerlykheit als een vervallen leen tot zich nemen. Doch de Geldersche staten gaven het als een Zutphensch leen den grave Georg van Limburg in Stirum, wiens gemalin des voornoemden Jodocus naaste bloedverwante was. Hier op wendde zich de bisschop naar 't kamergericht van Spiers: doch het wierdt ten voordeele der Geldersche uitgewezen in den jare 1616. Naderhandt zocht Christoffel Bernhard van Galen, bisschop van Munster, dezen twist met de wapenen te beslissen; doch die oorlog, in den jare 1665 begonnen, eindigde in het volgende jaar, en het oppergebiedt van Borkelo wierdt den Nederlandschen Staat volkomen afgestaan. Des niettegenstaande greep de voornoemde bisschop in den jare 1672, op aanraden van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, de Hollanders met de wapenen aan, die echter in den gevolgden vrede in den jare 1674 in 't bezit van Borkelo gelaten wierden, waar door de graven van Limburg Stirum daar in bevestigt zyn geworden. *Imhof. N. P. l.* III. *c.* 19. *Spener Hist. insign. l.* III. *c.* 25. *Tromsdorf Geogr. Franckenb. Europ. Herold.*

BORKUM. Daar zyn 23 eilanden aan het strandt der Germanische zee, van den Rhyn tot het Schager rif, zo in onzen als in Plinius tydt, die het edelste der zelven zegt te zyn *Burchana*, by Strabo *Byrchana*, door Drusus met geweldt ingenomen. De Roomsche soldaten noemden het *Fabaria*, zo veel als *Boonen-eilandt*, naar de gelykenis der vrucht, die daar van zelf groeit. En dit is 't al, dat wy uit de ouden daar van weten. De bynaam *Alleredelst*, dien Plinius aan dit zo wel als aan het eilandt der Batavieren geeft, strekt te gelyk tot groot bewys, dat *Burchana* het hoofdt zo hoog onder de 23 eilanden heeft opgestoken, als dat der Batavieren onder de andere of eilanden of halfeilanden, die in den Rhyn zelf zyn. Welk nu onder alle zo edel en machtig is geweest, dat Drusus al de macht der Roomsche legers daar tegen heeft moeten in 't werk stellen, valt niet ligt te oordeelen uit den tegenwoordigen staat van elk in 't byzonder, die zo gering is, dat naauwlyks een der zelven het geweldt eener enkele krygsbende zou kunnen afwachten. Evenwel zyn 'er veel redenen om het gevoelen van Cluverius te omhelzen. Hy stelt vast, dat *Burghem*, of BORKUM, een eilandt tusschen de monden der Eems, het zelve is met het gene Strabo en Plinius *Byrchana* noemen: zynde misschien dus genoemt van het Duitsche woordt *bergen*, het geen onder anderen betekent, *goederen by schipbreuk verloren uit zee wederkrygen*: omdat het door zyne gelegenheit tusschen de twee monden tot dit werk bequaamst is. Maar men moet zich in de gelykenis alleen van het woordt niet gerust stellen, noch ook in de getuigenis eens beroemden rechtsgeleerden van Oostvrieslandt, die beweert, dat te BORKUM by zynen tydt geweest is een landshuis, dat genoemt wierdt *Boonhuis*: met welken naam het eilandt zelf ook by de Romeinen bekent is. Schoon dit niet te versmyten is, al is 'er hedendaags geen blyk altoos van dat van zelf groeien dezer peulvrucht, echter is meer vastigheit te bespeuren in de beschryvinge der Eemsmonden van Ptolemæus, des Westerschen of de *Vecht*, en een anderen Oosterschen, die by zynen tydt van den anderen is afgezondert geweest, zonder tusschenkomst van een anderen, 1024 schreden: waar uit kennelyk is, dat BURCHANA of BORKUM toen waarlyk het *edelste* eilandt is geweest, en het grootste verre van alle de strand-eilanden, begrypende in zynen omtrek Justa, Banta, en Busa, hedendaags door nieuwe waterlopen onderscheiden, en dus groot genoeg om vele inwoners te bergen, zynde zonder twyffel merkelyk vermeerdert door de benden der naburige vaste landen, die door een schielyken schrik voor Drusus voorvluchtig zich daar naar toe begaven, als tot een vryplaats tusschen de woeste golven om zich te bergen. Het kan dan niet wonder schynen, dat de Romeinen hun uiterste legerkrachten hebben moeten in 't werk stellen om zulk een welvoorzien eilandt te bemachtigen. Of nu *Burchana* of BORKUM behoort heeft tot de Vriezen, of de Chaucen, is zo heel klaar niet. Tegenwoordig zeker hoort *Borkum* aan de Vriezen, aan die namelyk, die hedendaags nog een deel van Chaucis inhebben, gemeenlyk Oostvrieslandt genoemt. *Altingii Not. Bat. & Fris. antiq.*

BORMES, een vlek op een gebergte in Provence, naby de zee, voert den naam eener baronny, tusschen Toulon en S. Tropes. Zommigen houden het voor het *Bormanico* van Plinius, dat echter zeer onzeker is. S. Franciscus de Paula, komende in Vrankryk, is hier aangeland. *Plin. l.* III. *c.* 4. *Sanson Disq. Geogr. Bouche Hist. de Provence.*

BORMIA, BORMIDA. Dus worden twee rivieren genaamt, ontspringende in 't marquisaat Finale, en die te Sessana zamenlopen, en zich in de Tanaro ontlasten.

BORMIO. Zie WORMS.

BORN, BORNE, BOORN, of BOORNE, een watertie, weleer in zee lopende, tusschen de eilanden Amelandt en Ter Schelling; waar van nog heden blyken in wezen zyn, te weten het *Born diep* en het *Born rif*, betekenende *rif* een zandplaat of zeebank. *Smids Schatkamer.*

BORN is wel een gering dorp, maar grotelyks berucht wegens den treffelyken burg en woonstede van Zuendiboldus, bastardt van keizer Arnulfus, die hem den Lotharingers ten koning opgedrongen hadt, doch die wegens zyne slechte regering, en 't verwoesten des gehelen lands te vuur, te zwaardt, en te roof niet alleen tegen hem opstonden, maar ook onder de aanvoering der graven Stefen, Gerard en Matfridus omtrent de Maas niet verre van het stedeke Susteren met een braaf leger aantasten in den jare 900, sneuvelende hy in dezen slag, waar op zyn lyk in het klooster binnen Susteren ter aarde bestelt wierdt. Born legt te midden tusschen den gemelden Maasstroom en het stedeke Menstadt in het hertogdom Gulik, op de grenzen van Luik. Men zag nog voor weinige jaren verscheide overblyffelen van dit koninklyke gebouw, in welkers plaatse in onze tyden Jan Arnolt de Leeraadt, kanunnik en aartsdiaken der Luiksche kerke, een aanzienlyk en vorstelyk lustslot gesticht heeft. *Joan Knippenberg histor. Ecclesiast. Ducat. Gelr.*

BORN (JAKOB) was te Leipzich geboren, alwaar zyn vader, Johannes Born op Hilmersdorf, rechtsgeleerde en openbaar hoogleeraar geweest is. Hy wierdt in zyne geboortestadt, nadat hy en daar, en te Jena zyne studien voltrokken hadt, en in de rechten was gepromoveert, in 't raads-collegie aangenomen. In den jare 1664 wierdt hy raadsheer, in het jaar daar na assessor in de schepenbank, en in den jare 1668 consistoriaal raadt. In den jare 1672 wierdt hy opper-hofgerichts-assessor, kort daar na appellations-raadt, en in den jare 1680 ordinaris der faculteit, en professor in de decretalen, tienman (*Decemvir*) en domheer te Merseburg, en in den jare 1683 consistoriaal-directör, nadat hy eenige jaren te voren tot burgermeester was verkoren. Hier op wierdt hy in den jare 1695 keurvorstelyke geheime raadt, en in vele gewigtige zaken gebruikt. Hy stierf in den jare 1709, den 6 April, te Dresden, nalatende uit het eerste huwelyk met Christina, dochter van Frantz Bexen op Nischwitz, raadsheer te Leipzich, JOHAN FRANS BORN, die nevens zynen vader in vele collegien, als de schepenbank, het opper-hofgericht, consistorie, raadsgestoelte en domkapittel, te Merseburg gezeten heeft, en daarenboven landgerichts-assessor in de neder-Lausitz geweest is. Uit het twede huwelyk met Johanna Margareta, dochter van Andreas Winkler op Dölitz, raadsheer te Leipzich, heeft hy gene kinderen nagelaten. *Curric. vit Bornii.*

BORNA, een stadt en ampt in 't Leipzicher districkt aan de Wegra en Pleisse, drie mylen van Leipzich, in de zo genaamde gulde Auë en Smaltz-grube des ouden Pleisnerlands gelegen. Zy staat thans onder den hertog van Saxen-Gotha, die ze van keur Saxen gekocht heeft. Zommigen leiden haren naam af van de *Varini*, of *Borini*, eene Zwabische natie, anderen van de bronnen of *bornen*. Mogelyk heeft het water *Wyra* daar toe aanleiding gegeven, waar aan de stadt gelegen is, en misschien uit dien hoofde *Born* of *Borna* genaamt. Zy is in de oorlogen van den markgrave Frederik van Meissen met de keizeren Adolf en Albert vermaart geworden. Graaf Philip van Nassau heeft ze ingenomen. In den jare 1307 wordt markgraaf Frederik gezegt de kerke met der zelver toebehoren aan den abt van Pegau geschonken te hebben. In de burgerlyke onlusten hebben de Bohemers, helpers van hertog Willem van Saxen, de stadt in den jare 1449 verbrand. Ook heeft ze in den jare 1668, in de maandt Augustus, een zwaren brandt uitgestaan. Hier heeft de superintendant zynen zetel. In den jare 1688 is 'er eene Chronyk van deze stadt in 't licht gekomen. *Knaut Prodr. Misn. illustr. p.* 143. *Zeil. Topogr. Sax. sup. p.* 31. *Schwedische und Saxische Staats-Cantzeley p.* 13.

BORNBERGUM, of BORNEBERGUM, de geboorteplaats van den Groninger vikaris Antoni Volkards, is het zevende dorp der grietenyë Smallingerlandt in Oostergo, het eerste quartier van het landschap Vrieslandt, op een veenigen grondt, doch alomme met vermakelyke en boomryke ry-en wandelwegen voorzien. De landen, daar onder behorende, zyn veenen, of hooilandt, aan de Zuidzyde besloten wordende door den Lippendyk, en aan de Noord-en Noordwestzyde door de Kromme Ee, Wyde Ee, Mugsgrup, en Smalle Ee lopende van dit dorp mede eene vaart tot in de Mugsgrup. Onder den rook dezes dorps naby het stroomtje de Smalle Ee, stont nog ver over 't midden der zestiende eeuwe een vrouwenklooster van St. Benedictus orde, *Smallinee* genoemt, naar het bovengemelde water. Het zelve wierdt door een prioor bestiert, de welke den 16 Maart des jaars 1548 by een openbrief door Georgius van Egmont, bisschop van Utrecht, gemachtigt wierdt om de kloostergeloften der maagden aan te nemen, en de zelve den nonnesluier of het wiel volgens den regel van de zelve orde op te zetten, zonder het verlof daar toe van andere oversten verzocht of verkregen te hebben. In 't kerkelyke wordt deze plaats te gelyk met Kortehem door een predikant bedient, die onder de klassis van Leeuwaarden behoort. *Suffr. Petri de scriptor. Fris. dec.* XIV. §. 10. *Schotan. Vriesl. tussch. 't Flie en de Lauwers.*

BORNE, een fraai dorp in het drostampt Twente, gedeelte der heerlykheit Overyssel, met een ruim aanhorig gerecht, begrypende, behalven dit dorp, de gehuchten Bornerbroek, Kokkendyks brugge, Zenderen, Hartman en de adelyke huizen Weleveldt, Grotehuis, en Homberg. De benaming van Borne heeft het bekomen van twee kleine beekjes, welker eene uit den Lonekerberg, en de andere by Twikkelo voorspruitende, zich even boven deze plaats vereenigen, aldus door dit dorp vloeien, en nadat zy met vele andere vlieten vermengt zyn, in het riviertje de Regge vallen, en met het zelve hun water by het stedeke Omme in den Overysselschen Vecht uitgieten. Van outs stont de begeving der pastorye van Borne aan den heere dezes landschaps, alhoewel zommigen dat recht aan 't kapittel van S. Lebuyn te Deventer toeschryven. Den 7 May des jaars 1420 stichtten, met toestemminge van bisschop Frederik van Utrecht, vrouw Mechtelt van der Souwe, mater in 't klooster te Almelo, en Jan en Jakob Hilbing, priester, hier eene vikary, en begiftigden de zelve, voorbehoudens het recht van begevinge voor de bestierster der Almelosche nonnen; waar na Rudolf van Diepholt, bisschop van Utrecht, de zelve den 27 May des jaars 1444 overgebragt heeft in de kloosterkerk van Almelo, mits daar voor op ieder maandt eene mis in de kerk van Borne, en ieder week drie missen in de gemelde kloosterkerk verricht wierden. Sedert het hervormen van den Godsdienst in Overyssel is Borne door een

een eigen predikant bedient, en onder de klassis van Deventer geplaatst geworden. *F. Revii Daventria. J. Lindebornii Historia Episcopat. Daventr.*

BORNEO, een eilandt in Asië, in de Indiaansche zee gelegen, zynde het voornaamste der eilanden della Sonda. Mercator meent, dat het voor het eilandt *bonæ Fortunæ* (van het goede geluk) van Ptolemæus moet gehouden worden. Het legt onder de linie, en heeft de eilanden Celebes ten Oosten, Java ten Zuiden, Sumatra en de kust van Malacca ten Westen, en het vaste landt van Indië, nevens de Philippynsche eilanden, ten Noorden. Van gedaante is het byna ront, en het grootste eilandt van geheel Asië, wordende van zommigen gezegt 1800 Engelsche mylen in zynen omtrek te hebben: doch anderen maken het kleiner. Het begrypt verscheide koninkryken, zynde Borneo het voornaamste, hebbende den naam van de stadt, leggende aan de Noordzyde der zee, zynde, gelyk Venetië, op palen gebouwt, des men van de eene straat tot de andere met schuitjes varen moet. De haven is groot en bequaam, doch de lucht ongezont. Het getal der huizen in de stadt Borneo, gebouwt van hout en leem, beloopt op 23000. De stadsmuren zyn van steen opgebouwt. De koning van Borneo is een Mahometaan, met wien niemandt zonder tolk durft spreken. De onderdanen zyn Heidenen en afgodendienaars, als mede alle inwoonderen, die midden in 't landt wonen. Doch die aan de kusten wonen zyn Mahometanen. De overige en voornaamste steden dezes eilands zyn Sambas, Sadonk, Bengermassin en Landa, welke alle hare afzonderlyke koningen gehad hebben, die echter in vergelykinge met den koning van Borneo als kleine vorsten moeten aangemerkt worden. Onder de steden worden ook getelt Marudo, Tamanatos, Succadano, enz. Het is op dit eilandt zeer warm, en de inwoonderen gaan doorgaans, gelyk andere Indianen, met een katoene schort over hunne heupen: en de mannen dragen daar nevens een kattoenen bindzel om hunne hoofden. Zy zyn zwartbruin, doch zommige blank, en worden voor sterke, voorzichtige en goedaardige menschen gehouden. Een ieder heeft zyn boog en werpspies, met vergifte pylen, welk geweer zy gedurig by zich dragen. Het eilandt is zeer volkryk, en wordt voor een der voornaamste van het gehele Oosten gehouden. De bosschen en dalen verschaffen een goede veeweide, zonderling voor paarden, doch ze zyn klein. Ook wordt hier veel rys verzamelt. Onder de veelvuldige edelgesteentens vindt men zeer kostbare diamanten, voornamentlyk omtrent Landa. Voorts zegt men dat hier ook goutmynen gevonden worden. De schoonste en beste kamfer van geheel Indië wordt van daar gehaalt. Ook is het landt ryk aan peper en andere speseryen; en alzo het eilandt bequame havens en sterke steden heeft, wordt 'er een grote handel gedreven.

BORNERUS (CASPAR) wierdt te Hayn in Meissen geboren, en bezag in zyne jeugt Italië, voornamentlyk Rome. Hy benaarstigde zich boven al in de wiskunst, en was naderhandt 18 jaren lang het hoofdt der schole van S. Thomas te Leipzich, en bragt, nog jong zynde, te wege, dat in den jare 1514 de vermaarde Petrus Mosellanus naar Leipzich beroepen wierdt. Voorts wierdt hy doctor, naderhandt professor in de Theologie, nevens Alexander Alesius, wanneer hy de akademie veel voordeel deedt, en het daar henen bragt, dat het Pauliner klooster daar toe gegeven wierdt, om een nieuw collegie daar van te maken. Hy stierf den 3 May des jaars 1547. Zyne schriften zyn, *Analogia; Libellus de stellis; Indices in Ptolemæi Geographiam & Sabellici Historiam.* Ook heeft hy een werk nopens de Religions verandering voorgenomen, waar in hy echter door zyne doodt verhindert is. *Albini Meis. Land-Chron. Tit. 25. Adami vit. Theol.*

BORNHEM, een vlek in 't landt van Waas, gedeelte van Vlaanderen, nevens een kasteel, heeft verscheide dorpen onder zich, waarom het landt, alwaar het gelegen is, tusschen de Schelde en Aalst, het landt van Bornhem genaamt wordt. Ook zyn Bornhem, Dendermonde, en Geertsbergen de eigentlyke kamergoederen des graafschaps Vlaanderen. In 't jaar 1680 is deze heerlykheit ter gunste van 't geslacht Coloma tot een graafschap verheven, pronkende met een Benedictyner abdy en een klooster van Engelsche Dominikanen, gesticht in 't jaar 1670 door Thomas Howard, hertog van Norfolk, monnik van de zelve orde, naderhandt kardinaal.

BORNHOUET, eertyds ook *Schwentiveldt* genaamt, is een groot dorp in Wageren, behorende tot het ampt Segeberg. Niet verre van daar op een ruim veldt is in den jare 1227 de beroemde slag tusschen Adolf den IV, grave van Holstein, en koning Woldemar den II van Denemarken geschied, waar door Holstein van 't geweldt der Denen bevryd is: ook hebben de inwoonderen van Holstein of ter gedachtenis dezer overwinning, of wegens de bequaamheit der plaatse, midden in 't landt gelegen, hier outtyds hunne landdagen gehouden. *Dankwerth Beschreib. van Schlesw. und Holstein P. III. c. 10. p. 239. seq.*

BORNHOLM, *Borringia*, of *Bornholmia*, een eilandt in de Oostzee, twintig mylen van de kust van Schonen gelegen, staande onder den koning van Denemarken, en wordende in vier ambachten verdeelt. Men vindt 'er niets merkwaardigs, behalven de kasteelen Hammerhuis, Zandwyk, en het stedeke Rottum. Het eilandt heeft van de Zweden veel geleden, en is hen in den jare 1658 door den Rohtschildschen vrede overgegeven; doch naderhandt voor een equivalent in Schonen door den koning van Denemarken wederom ingelost.

BORNO, een Afrikaansch koninkryk, tusschen de koninkryken Nubia en Berdoa in 't landt van Sara gelegen. De inwoonderen hebben een koning, maar noch wetten, noch Godsdienst.

BORNSTADT, of BORNSTEDT, een stadt en gebiedt in 't graafschap Mansveldt, waar van de Roomsche linie der graven van Mansveldt den name heeft.

BORNSTADT, BORNSTEDT, een out adelyk geslacht in het nieuwe Mark Brandenburg, alwaar het verscheide goederen, als Dolgen, Lauchstadt, Dicko, Wolgast, enz. bezit. Eertyds hadt het zynen zetel in 't graafschap Mansveldt, en HOYER heeft het oude stamhuis Bornstedt in den jare 1265 aan de graven van Mansveldt verkocht. In de XII eeuw zyn verscheide der zelven in de stiften van Halberstadt en Quedlinburg in aanzien geweest. In den jare 1673 was WOLF ASMUS kommandeur te Werben, keur-Brandenburgsche regeerinsraadt, als mede kanselier der Johanniter orde te Sonneburg. Des zelfs broeder HENRIK op Dietershagen, in 't landt van Maagdenburg, is keur-Brandenburgsche overste, en naderhandt koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal lieutenant geweest. In den jare 1697 stierf THOMAS FREDERIK van Bornstedt op Dolgen, koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal lieutenant, die in den jare 1694, en in de volgende jaren, zich in den Turkschen oorlog vermaart heeft gemaakt. Hy liet een zoon na, genaamt JOHAN FREDERIK. *Spangenb. Mansf. Chron.*

BORNSTEDTEL, BERNSTADT een stedeke of vlek in de opper-Lausitz, twee mylen van Gorlitz, en even wyt van Zittau. Het behoort onder 't Maagdenstift Mariënstern, en is de hoofdplaats des zo genaamden Eigenischen districts. Eertyds stont het in den jare 1320 onder den heere van Biberstein, en alzo de zelve gene erfgenamen hadt, heeft hy dit stedeke met de daar toe behorende dorpen aan zyne zuster, abdisse des kloosters Mariënstern, gemaakt; en alzo deze het district in eigendom bezat, zo wierdt het eigentlyk het Eigenische district genaamt. In den jare 1429 wierdt het stedeke door de Hussiten wredelyk gehandelt. In den dertigjarigen oorlog heeft het veel uitgestaan, en in den jare 1686 veel door den brandt geleden. *Grosser. Lausitz. Merckw. P.* III.

BOROUGHBRIDGE. Zie BURROWBRIDGE.

BORRA, een Spaansch hofnar, die vermaak hadt om de geleerde mannen over den hekel te halen, en hen hunne armoede te verwyten. Hy was by vele koningen gezien, waar door hy grote schatten verzamelde; en keizer Sigismundus wordt gezegt hem op eenmaal zo veel zilver vereert te hebben, dat hy het niet kon wegdragen. Hy leefde negentig jaren, en hadt over de hondert duizent daalders verzamelt. Ook wordt hy gezegt in den jare 1410 te Barcellona by den koning Martinus van Aragon geweest te zyn, wanneer die den geest gaf. *Valla Hist. l.* II.

BORRE is altoos een zeer voornaam adelyk geslacht geweest in het Sticht van Utrecht, het welk in het jaar 1724 is uitgestorven, gelyk hier onder gezegt zal worden. Het gemene gevoelen is, dat die van het geslacht van BORRE hunnen oorsprong gehad hebben uit den alouden adelyken stam der heeren van AMERSFOORT, het geen ook niet duisterlyk uit hun beider wapenen kan afgenomen en bevestigt worden: want het wapen van den ridderlyken stamme van Amersfoort is een root schildt, met zes zilvere leliën, 't welk die van Borre met een zilveren bandt gebroken hebben. Zo worden deze zes leliën nog gevonden op het zegel van heer *Huybert van Amersfoort*, proost van St. Marie te Utrecht, hangende aan een brief, gegeven in het jaar 1294 by *Matth. de Nobil. pag.* 803. Een uit het geslacht der *Borre* heeft voormaals met het slotte Amerongen bezeten, en daarom zich BORRE VAN AMERONGEN genoemt, welken naam zyne nakomelingen naderhandt behouden hebben, schoon het slot van Amerongen aan een anderen stam gekomen was. Alhoewel nu door gebrek van aantekeningen met geen grondt gezegt kan worden, wanneer eigentlyk die van BORRE den toenaam *van Amerongen* aangenomen hebben, is het evenwel onwederspreekelyk, dat dit voor het jaar 1300 moet geschied zyn. De eerste, van wien men het geslachtregister zonder interruptie kan opgeven, is JAKOB BORRE *van Amerongen*, welke omtrent het jaar 1467 geleeft, en uit Dina Trinde, dochter van Frederik en van Sophia Keteler, een zoon gehad heeft, genaamt DIRK BORRE *van Amerongen*, die volgt.

DIRK BORRE *van Amerongen*, een zoon van Jakob en van Dina Trinde, heeft twee vrouwen gehad; de eerste was Clementia Sloyers, Jans dochter, by welke hy drie zonen gewonnen heeft, namentlyk JAKOB, JAN, en FREDERIK BORRE *van Amerongen*. Van deze heeft Jan Borre van Amerongen getrouwt Johanna Taats van Amerongen (erfdochter van Jan Taats van Amerongen, heer van Groenewoude, en van Alida Braam); doch heeft by haar geen kinderen bekomen. De twede vrouw van Dirk Borre van Amerongen was Maria van Snellenberg, eene dochter van Willem Peterszoon van Snellenberg, (wiens moeder was Lutgard van Jutphaas) en van Margriet, Gysberts dochter, de Gruyter (wiens moeder was Elisabeth van Groenenberg). By deze twede vrouwe heeft hy gewonnen WILLEM BORRE *van Amerongen*, die volgt; LUTGARD, getrouwt met David van Zuylen van Natewisch, en DINA, getrouwt met Henrik vander Borg. Deze Dirk Borre van Amerongen, voornoemt, is omtrent 't jaar 1529 overleden.

WILLEM BORRE *van Amerongen*, een zoon van Dirk en van Maria van Snellenberg, trouwde met Cunera, eene dochter van Gerard van Cuilenborg en van Gisberta van Vianen, vrouwe van Rysenborg. Hy heeft by haar gewonnen de nagenoemde zonen: DIRK BORRE *van Amerongen*, die aanstonts volgen zal; FREDERIK (alzo genaamt naar Frederik van Zeldenek, heer van Zuilestein, des H. Roomschen ryks erfkeukenmeester, die Johanna van Vianen, de zuster van zyne moederlyke grootmoeder, getrouwt

trouwt hadt); WILLEM, (alzo genoemt naar Willemina vanden Zande, de moeder van zyn grootmoeder Cunera, bovengemeld) ridder der Johanniter of Maltefer orde te Utrecht; GERRIT, kanunnik van Sint Jan te Utrecht; JAN, en CHRISTOFFEL. Hunne dochters zyn geweest ELIZABETH, die in het jaar 1564 trouwde met Ernst Mulard, zoon van Gerard en van Cornelia Poth; MARIA, getrouwt met Lambert van Bueren, oorspronkelyk uit het landt van Luik; WALBORG, die in de maandt Augustus van het jaar 1589 gestorven is, abdisse van het vrouweklooster buiten Utrecht; en MARGARETHA, geweest zynde kloosterjuffrouw te Oudwyk by Utrecht. Deze Willem voornoemt stierf in November des jaars 1563, en Cunera, zyne huisvrouw, in September des jaars 1585.

DIRK BORRE *van Amerongen*, een zoon van Willem en van Cunera van Ryfenborg, trouwde met Elifabeth van Pallaas (wiens moeder was Catharina Taats, eene dochter van Florens van Pallaas, en van Sophia van Waal van Vianen, wiens moeder was Maria van Winfen) na het overlyden van haren broeder Adriaan van Pallaas geworden vrouwe van Zandenburg. By deze vrouwe heeft hy gewonnen WILLEM BORRE *van Amerongen*, die volgt; ADRIAAN, omtrent het jaar 1591 zonder kinderen overleden, en MACHTELD, die trouwde met Kornelis van Merenborg.

WILLEM BORRE *van Amerongen*, een zoon van Dirk en van Elifabeth van Pallaas, wierdt, nog onmondig zynde, na dode van zyne moeder door den Domproost beleent met de ridderhofstadt Zandenburg op den 25 October des jaars 1583. Hy trouwde in het jaar 1597 met Anna van Daarll, dochter van Koenraad van Daarll, wiens moeder was Westerholt, en van Margareta van Duivenvoorde, wiens moeder was Hadewy van Renesse tot Wulven. By deze vrouwe heeft hy de navolgende kinderen gehad: DIRK BORRE *van Amerongen*, en WILLEM, beide zonder kinderen overleden, de laatste in het jaar 1627; KOENRAAD, van wien aanstonts gehandelt zal worden; FLORENS, van wien naderhandt; JUSTUS, deken van sint Jan te Utrecht, die getrouwt heeft N. Coymans, doch zonder kinderen by haar verwekt te hebben schielyk in 's Hertogenbosch overleden is den 13 Maart des jaars 1663; (zyne weduwe is gestorven den 4 December des jaars 1673) en nog eene dochter, ongetrouwt overleden den 29 October des jaars 1673. Deze voornoemde Willem Borre van Amerongen wierdt op den 22 January des jaars 1606 wegens de ridderhofstadt Zandenburg beschreven in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht; doch is in de Remonstrantsche tyden door prins Maurits op den 29 December des jaars 1618 van zyne bediening verlaten. Naderhandt is hy wederom tot het lidt der heeren edelen toegelaten den 7 December van het jaar 1626, en stierf den 21 January des jaars 1640. Zyne huisvrouw was voor hem overleden op den 20 April in het jaar 1612.

KOENRAAD BORRE *van Amerongen*, een zoon van Willem en van Anna van Daarll, trouwde met Nikolaa van Baaren, vrouw van Kersbergen en Koninksvry, eene dochter van Frederik van Baaren, wiens moeder was Theodora van Zuilen van Hermelen, en van Kornelia van Zuylen van Drakenborg, wiens moeder was Theobalda van Schagen. By deze vrouwe heeft hy gewonnen DIRK BORRE *van Amerongen*, van wien aanstonts volgt; FREDERIK, van wien naderhandt gehandelt zal worden; WILLEM, kapitein, zonder kinderen na te laten overleden; JOHAN, burgermeester te Utrecht, ongetrouwt gestorven den 15 October van het jaar 1692, en KORNELIA EWOUT, ongetrouwt overleden. Deze Koenraad voornoemt wierdt na dode van Willem, zyn vader, door den domproost beleent met de ridderhofstadt Zandenburg den 11 October des jaars 1640, en is den 16 February in het jaar 1692 wegens de zelve beschreven geweest in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht; welke bediening hy den 27 October in het jaar 1669 vrywillig verlaten heeft. Eindelyk is hy overleden den 6 February in het jaar 1670. Doch zyne huisvrouw is eerst gestorven den 6 Juny in het jaar 1707, zynde het acht en negentigste van haren ouderdom.

DIRK BORRE *van Amerongen*, heer van Zandenburg en Koninksvry, een zoon van Koenraad en van Nikolaa Baaren, trouwde met Anna Benting, zuster van den grave van Portlandt, by wie hy geteelt heeft KOENRAAD TRAJECTINUS BORRE *van Amerongen*, van wien volgt; GEERTRUID, getrouwt met N. Heuvel, heer van Nyenhuis; ANNA BERNARDINA, getrouwt met N. de Ram van Hagedoorn; CLASINA, getrouwt met Kornelis de Boot, heer van Moersbergen, en ELEONORA SOPHIA, vrouw van Zandenburg, getrouwt met Jan Karel Smitfaart. Dirk, voorgemeld, wierdt op den 22 October des jaars 1669 door afstandt zyns vaders beleent van den domproost met de ridderhofstadt van Zandenburg, en den 27 des zelven maands wegens de zelve beschreven in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht; van welke bediening hy verlaten wierdt op den 14 April van het jaar 1674. Doch hy is wederom beschreven geworden op den 29 October in het jaar 1681. Hy wierdt op den 8 October van het jaar 1678 hoofdofficier der stadt Utrecht, welke bediening hy tot zyne doodt bekleed heeft. Eindelyk is hy gestorven den 7 April des jaars 1703, en zyne huisvrouw op den 8 July des jaars 1721.

KOENRAAD TRAJECTINUS BORRE *van Amerongen*, heer van Zandenburg en Koninksvry, een zoon van Dirk en van Anna Benting, wierdt na de doodt van Dirk, zyn vader, door den domproost beleent met de ridder-hofstadt Zandenburg op den 18 May des jaars 1704, en wegens de zelve op den 14 November van het jaar 1709 beschreven in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht. Hy is ongetrouwt overleden den 10 Maart des jaars 1710.

FREDERIK BORRE *van Amerongen*, heer van Kersbergen, zoon van Koenraad en van Nikolaa van Baaren, trouwde Gerendina Borre van Amerongen, dochter van zyn oom, Florens Borre van Amerongen, en van Elifabeth Brakel, en heeft by haar verwekt CLASINA BORRE *van Amerongen*, ongetrouwt overleden op den 11 December des jaars 1707. FLORENS WILLEM, die volgt; KOENRAAD, die naderhandt volgen zal; FREDERIK en GERARD, beide ongetrouwt aan de kinderpokken gestorven, de eerste den 4 February des jaars 1717, de twede op den 21 February daar aan volgende; en ELISABETH, getrouwt met N. van Haarsolte, heer van Staveren. Deze Frederik voornoemt wierdt deken der kerke van St. Pieter te Utrecht in het jaar 1671, beschreven in het lidt der heeren geeligeerden 's lands van Utrecht den 17 September des jaars 1688, land-kommandeur der Duitsche orde te Utrecht in het jaar 1703, en stierf in het vier en tachtigste jaar van zynen ouderdom op den 20 December in het jaar 1722, zynde zyne huisvrouw lang voor hem overleden.

FLORENS WILLEM BORRE *van Amerongen*, heer van Kersbergen, een zoon van Frederik en van Gerendina Borre van Amerongen, trouwde met Adriana Johanna Cornelia Schimmelpenning vander Oye, dochter van Gysbert en van Cornelia van Borsselen vander Hooge; by wie hy verwekt heeft eene eenige dochter, FLORENTINA WILHELMINA BORRE *van Amerongen*, vrouwe van Kersbergen. Hy stierf den 5 Augustus des jaars 1718.

KOENRAAD BORRE *van Amerongen*, heer van Bergestein, een zoon van Frederik en van Gerendina Borre van Amerongen, trouwde in het jaar 1723 met Josina Antonia Taats van Amerongen, eene dochter van Joost Taats van Amerongen, heer van Natewisch, wiens moeder was Anna van Ryfenborg, en van N. van Kasembroodt, wiens moeder was Ledemberg. Hy wierdt proost van St. Pieters-kerk te Utrecht in het jaar 1708, en is aan de kinderpokken gestorven den 7 February des jaars 1724, aan welke ziekte zyne huisvrouw mede gestorven is den 28 February daar aan volgende. Hy heeft geen kinderen verwekt, en is de laatste van het manlyke oir zyns geslachts geweest, waarom ook zyn wapen verbroken, en volgens gebruik in zyn graf geworpen is.

FLORENS BORRE *van Amerongen*, een zoon van Willem en van Anna van Daarll, trouwde met Elifabeth Brakel, en heeft by haar verwekt GERENDINA BORRE *van Amerongen*, getrouwt met Frederik Borre van Amerongen, heer van Kersbergen, boven vermeld; JOHANNA, getrouwt met Joost Taats van Amerongen, heer van Natewisch, een zoon van Jakob Taats van Amerongen, wiens moeder was Margareta van Oyen, en van Anna van Ryfenborg, wiens moeder was Maria Pinssen van der Aa; ANNA, ongetrouwt gestorven. Deze voornoemde Florens is land-kommandeur geweest der Duitsche orde te Utrecht, en overleden den 8 November in het jaar 1675.

BORRHAUS, (MARTINUS) professor in de Theologie te Basel, was eerst onder den name van *Cellarius* bekent. Stutgard in 't hertogdom Wurtenberg, is zyne geboortestadt, alwaar hy in den jare 1499 ter wereldt quam. Hy oeffende zich onder Johannes Reuchlinus in de Hebreeusche, Syrische en Chaldeeusche talen. Te Heidelberg wierdt hy magister, en naderhandt te Wittenberg gekomen zynde, maakte hy zich met Melanchthon bekent, dien hy reets te Tubingen gezien hadt. Het getal zyner toehoorderen was aldaar groot; doch hy liet zich van Marcus Stubner, eenen der voornaamste Herdopers, zo vervoeren, dat hy zich ten uitersten bemoeide deze secte te doen doorbreken. In den jare 1522 hieldt hy met Luther eene zamenspraak, doch bragt vele wonderlyke gedachten voor den dag. Wanneer hy in den jare 1525 in Pruissen quam, wierdt hy, op bevel des hertogs, in verzekering genomen; maar des niettegenstaande liet hy niet na zyne dwalingen door verscheide schriften voor te brengen. Midlerwyle ziende, dat de secte der Herdopers dagelyks verminderde, keerde hy in den jare 1536 wederom naar Basel, liet de Herdopers en zynen naam *Cellarius* varen, en noemde zich *Borrhaus*. Eindelyk wierdt hy onder de hoogleeraren der akademie van Basel aangenomen, en leeraarde eerstelyk de redekunde, naderhandt de Theologie, en stierf den 11 October des jaars 1564. Hy heeft vele schriften nagelaten, onder anderen *Notæ in Politica Aristotelis*; *Commentarius in Rhetoricam Aristotelis*; *in Esaiam*; *Apocalypsin*; *Jobum*; *Ecclesiasten*; *de censura veri & falsi*. enz. *Camerarius in vita Melanchth. Pantaleon. Prosopogr. Thuan. hist. l.* XXXVI. *Teissier Addit. Adam vit. Theol. Hoornbek Summa Controv. Spanheim de origine & progressu Anabapt. n. 2. Bayle. Dict. Crit.*

BORRI, (JOSEPH FRANCISCUS) of BURRHUS, een vermaart stofscheider (Chymist) was geboortig van Milanen, en wordt van zommigen voor een edelman of marquis gehouden. Hy studeerde in 't Roomsche feminarium, en wierdt wegens zyn vaardig begrip door de Jesuiten zeer geprezen. Voorts begaf hy zich aan 't hof van Rome, onderhieldt de Chymische studie, waar in hy verre vorderde. Hy wordt van zommigen beschuldigt, dat hy ter zelver tydt zeer ongeregelt geleeft heeft, waar door hy genoodzaakt wierdt in den jare 1654 in eene kerke te vluchten. Naderhandt zegt men dat hy zich gebetert heeft, en zeer geklaagt over de zonden, de welke te Rome in zwang gingen, en te gelyk eene grote hervorming voorzegt, waar toe hem Godt stont te gebruiken, nadat hy den *lapis philosophorum* of steen der wyzen zoude gevonden hebben. Hierom wierdt hy van kettery verdacht, weshalven hy zich, wanneer Alexander de VII na de doodt van Innocentius den X de gerichten vernieuwde, wederom naar Milanen begaf, al-

waar

waar hy verscheide vergaderingen aanstelde; en een aanhang maakte, waar mede hy zich verbondt eene reformatie te ondernemen, terwyl hy voorgaf, dat het ryk Gods naby was gekomen, en dat 'er in de gehele wereldt maar eene kudde zyn zoude, tot welken einde een groot leger stont verzamelt te worden, over 't welke hy (Borri) het opperbevel zoude hebben, en door den aartsengel Michaël op eene byzondere wyze ondersteunt worden. Ook wordt hy gezegt geleert te hebben, dat de maagdt Maria eene ware Godheit was, en eigentlyk de heilige Geest in den vleesche, nademaal zy van de H. Anna was voortgebragt, gelyk Jesus Christus van haar. Hy noemde haar de eenige dochter Gods, door Goddelyke ingevinge geteelt, en voegde haren naam mede in de Misse, omdat Maria, volgens zyn gevoelen, naar hare menschheit in het Sacrament tegenwoordig was. Hy leerde, dat de Zoon uit eerzucht, om zynen Vader gelyk te wezen, den zelven hadt bewogen om de schepping te ondernemen; dat de val van Lucifer daar in hadt bestaan, dat hy den Zone en de H. Maagdt niet hadt willen aanbidden; dat zyne aanhangers in de lucht waren blyven hangen; dat Godt door hun toedoen de elementen en de dieren hadt geschapen; dat de ziele des menschen een uitvloeisel was van het wezen of de substantie der quade geesten, en bygevolg sterflyk. Hy beroemde zich, dat de H. Paulus hem de Goddelyke kracht hadt medegedeelt, de welke hy van Godt hadt ontfangen om den H. Petrus te bestraffen, en dat hy de gave der verlichtinge anderen kon mededeelen, waar by hy zich mede bediende van het opleggen der handen, de H. Drieëenheit aanroepende, dat hy den nieuwen leerling in den Godsdienst der Euangelische Nationalisten mogt aannemen. Men meent, dat zyn oogmerk is geweest, om zich, wanneer hy genoeg aanhangers hadt gekregen, op de grote markt van Milanen opentlyk te vertonen, aldaar eene fierlyke rede aangaande de misbruiken van de geestelyke en wereldlyke bestiering uit te spreken, het volk tot vryheit aan te moedigen, zich van de stadt en den staat meester te maken, en als een twede Mahomet zo veel voortgang te maken, als het eenigzins mogelyk was. Dit schynt bekrachtigt te worden, doordien hy reets in zyne jeugt in de queekschole of het Seminarium te Rome, volgens het verhaal van *Baudrand*, zynen oproerigen geest heeft laten blyken; en onder het jonge volk zulk eene opschudding verwekt, dat de goede vaders den Barigell of hoofdman der wacht binnen Rome te hulp hebben moeten roepen. Zyne leere voor de inquisitie komende, nam hy de vlucht; doch in de jaren 1659 en 1660 wierdt zyn proces opgemaakt, en hy als een ketter veroordeelt, wordende zyn beeltenis te Rome den 3 January des jaars 1661 door beuls handen verbrand. Hy begaf zich eerst naar Straasburg, en in den jare 1661 naar Amsterdam, en quam aldaar wegens zyne ervarenheit in de stofscheikunde in groot aanzien. Doch wanneer zyne achting begon te vallen, week hy met eene grote somme van geldt naar Hamburg, alwaar hy de koninginne Christina van Zweden aantrof, die hem in hare bescherminge nam, en op zyn aanraden ter uitvindinge van den steen der wyzen veel geldt verquistte. Kort daar na quam hy te Koppenhagen, en verwekte in den koning van Denemarken mede eene grote begeerte om den voornoemden steen uit te vinden; maar hy maakte zich by de koninklyke bedienden zeer gehaat; weshalven hy na des konings doodt dat ryk moest verlaten, met een voornemen, gelyk men zegt, om zich naar Turkyë te wenden. Maar door de keizerlyke erflanden reizende, alwaar men juist bezig was met de zamenzweringe van Nadasti, Serini en Frangipani te ontdekken, wierdt hy den 13 May des jaars 1670 mede gevangen genomen, en naar Wenen gevoert, alzo men geloofde, dat hy mede deel daar aan hadt. Ondertusschen hadt de pausselyke nuncius, zynen name horende noemen, den keizer verzocht om zyne uitlevering, 't welk geschiedde; hebbende de paus den keizer alvorens belooft, hem niet aan 't leven te straffen. Dus wierdt hy den 15 Juny des zelven jaars naar Rome gebragt, alwaar hy in October des jaars 1672 tot herroeping zyner gevoelens en eene eeuwige gevangenisse veroordeelt wierdt. In dezen toestandt bleef hy tot den jare 1680, wanneer hy den hertog d'Estrees van eene gevaarlyke ziekte genas, en door des zelfs voorsprake uit zyne gevangenis naar Engelenburg overgebragt wierdt. Hier bragt hy den tydt door met studeren in de scheikunst, en stierf in den jare 1695, in het 79 jaar zyns ouderdoms. Onder zyne schriften worden getelt, *La chiave del Gabinetto del Cavagliere Gioseppe Francesco Borri Milanese*, waar in eenige brieven nopens de scheikunst gevonden worden; *Instruzioni politiche del Cavagliere Giof. Franc. Borri, Milanese, datte al Re di Danimarca*; twee brieven aan Bartholinus, de een *de ortu cerebri & usu medico*, de andere *de artificio oculorum humores restituendi*. De *Balsamus Borri* is zeer vermaart, die volgens zyne compositie gemaakt wordt. *Frischmanni monumentum in laudem gentis Burrhorum. Burneti Quietismus. Sorbiere Voyage d'Angleterre. Diar. Europ. T.* XVIII. XXI. XXII. XXIII. *Caroli Memorab. sæc.* XVII. *T.* II. *l.* VII. *Merklini Linden. renov. Bayle Dict. Crit.*

BORRICHIUS, (OLAUS) een geleert schei-en taalkundige, wierdt te Borchen, in 't Rypische district van Jutlandt, alwaar zyn vader predikant was, den 26 April des jaars 1626 geboren. De eerste gronden zyner studien heeft hy te Rypen gelegt, van waar hy in den jare 1644 naar Koppenhagen vertrok, daar hy zich van de onderwyzing van Olaus Wormius, Simon Paulus en Thomas Bartholinus omtrent zes jaren lang bediende. In den jare 1650 wierdt hy aan de stadsschole te Koppenhagen bevordert, in welke bediening hy de achting verkreeg der voornaamsten, en inzonderheit van Brochman, bisschop van Zeelandt. Hem wierden nog andere schoolbedieningen opgedragen, die hy afsloeg, willende liever reizen, en zich in de geneeskunde oeffenen. Hy begon ook te practiseren, wanneer in Koppenhagen een hevige pest ontstont, en hy kort daar na door den koninklyken staatsminister Gersdorf tot leermeester van zyne kinderen aangezocht wierdt, welke bediening hy vyf jaren lang waarnam, en in den jare 1660 begon te reizen, het welk hy zich reets sedert lange hadt voorgenomen, zynde alvorens tot professor in de taal-dicht-schei-en kruidkunde aangestelt. Eerst vertrok hy naar Hamburg, en van daar naar Hollandt, alwaar hy zich langen tydt onthieldt. Hier quamen de zonen van den voornoemden Gersdorf weder by hem, met welke hy een reis deedt door de Spaansche Nederlanden, door Vrankryk en Engelandt. Van Engelandt wierden de zelve, na een verblyf van 2 jaren, naar huis geroepen, en Borrichius bevorderde toen nog met groter lust zyne reizen; want te Angers doctor in de geneeskunde gemaakt zynde, bezocht hy de voornaamste steden van Vrankryk, vertrok naar Italië, en quam in October des jaars 1665 te Rome. Daar bleef hy tot den uitgang van Maart des jaars 1666, wanneer hy door Duitschlandt weder naar Denemarken reisde, en aldaar in October des zelven jaars aanquam. Op deze reize maakte hy kennis met de geleertste mannen, en sprak te Rome met de koninginne Christina dikwils over stofscheikundige zaken. Hebbende zyne bediening van hoogleeraar te Koppenhagen aangevaard, wierdt hy tot koninklyken lyfarts en byzitter of assessor van het oppergericht, consistorie en kanfely aangestelt. Hy stierf den 3 October des jaars 1690, in het 64 jaar zyns ouderdoms; en alzo hy ongetrouwt was, verdeelde hy zyne goederen onder zyne naaste aanverwanten en onder arme studenten. Aan de eersten maakte hy vyftig duizent ryksdaalders, en aan de laatsten zes en twintig duizent en drie hondert, nevens het collegium medicum, met des zelfs toebehoren, als den hortus medicus, het laboratorium, zyne bibliotheek, en eene woning voor zestien studenten. Onder zyne schriften komen vooral in aanmerkinge: *Cogitationes de lingua Latinæ ætatibus & scripto Vossii de vitiis sermonis; Analecta philologica, & judicium de Lexicis Latinis & Græcis; Antiquæ Romæ imago; Parnassus in nuce, seu de syllabarum quantitate; de lingua Pharmacopœorum; de poëtis Græcis & Latinis; de ortu & progressu Chemiæ; de Hermetis & Ægyptiorum sapientia contra Conringium; Acta Medica Hafniensia; de usu indigenarum plantarum in medicina; de Cabbala characterali; de causis diversitatis linguarum.* Voorts heeft hy met Conringius, Deussingius en Christophorus Cellarius eenige twistschriften gewisselt. *Vita Borrichii in Tom.* II. *de Poët. Dan. Bartholin. de script. Dan. & Moller. Hypomn. ad h. l. Tentzels Zamenspr. van November* 1694. *Bayle Dict. Crit.*

BORRO, (ALEXANDER, MARKGRAAF VAN) een vermaart generaal, geboren in den jare 1600 te Arezzo in 't gebiedt van Florence uit eene edele familie. Gelyk zich zyn vader door den oorlog hadt beroemt gemaakt; dus begon hy na 't voltrekken zyner studien in zyn achtiende jaar ook de wapenen te dragen, dienende eerst in Duitschlandt onder den generaal Piccolomini, naderhandt onder den hertog van Feria in het hertogdom van Milanen, alwaar hy het bevel over eenige Duitsche benden hadt. Van daar keerde hy weder naar Duitschlandt; en alzo hy een goet ingenieur was, versterkte hy aldaar verscheide plaatsen, en onder anderen de stadt Wenen. In den slag by Nördlingen wierdt hy gequetst, en queet zich zo dapper, dat hem de keizer tot vergeldinge twee heerlykheden vereerde, en hem onder den Boheemschen adel aannam. Hy woonde de belegering van Stettin by, als mede die van Regensburg, welke laatste plaats hy door zyne werktuigen tot de overgave dwong. Naderhandt hielp hy Praag beschermen, en nam Zwickau weg, 't welk hy aan den keurvorst van Saxen wedergaf. In den Italiaanschen oorlog, wegens het hertogdom van Castro gevoert, diende hy den groothertog van Florence, Ferdinand den II, onder den prinse Matthias de Medicis, wanneer hy niet alleen Citta de Pieve en Castiglion del Lago innam, maar ook by Mongivino het pausselyke leger versloeg, waar by, behalven het geschut, het legertuig, en vele krygsoversten, ook de generaal Marra in zyne handen viel. Nadat hem de groothertog daar voor met leengoederen en vele eerbewyzingen begiftigt hadde, en de voornoemde oorlog geëindigt was, keerde hy weder naar Duitschlandt: doch alzo aldaar de vrede getroffen wierdt, begaf hy zich, met toestemminge des keizers, naar Spanje, om tegen de Franschen te dienen. Hier in was hy ook zo voorspoedig, dat hy als generaal Mastro di Campo, de plaats S. Mattheo, op de grenzen van Valencia en Catalonië, ontzette, de vyanden uit de omleggende posten verdreef, en naderhandt, wanneer hy zich met den markgrave van Mortara, kapitein generaal van Catalonië, hadt vereenigt, Flix en Tortosa veroverde. Hier op wierdt hy door den koning van Spanje tot gouverneur der krygszaken en van Gallicië benoemt, en hem voorts een markgraafschap in Toskanen vereert. Na dezen tradt hy als generaal in Venetiaanschen dienst, en poogde eerst de vervallene krygstucht onder de zoldaten te herstellen. Daar na vertrok hy met eene vloot tot voor de Dardanellen, maar kon de vyanden niet bewegen om hem slag te leveren. Het eilandt Engia, of Egina, bragt hy met geweldt, en vele andere, naar het voorbeeldt van deze, in der minne daar toe, dat ze den Venetianen cynsbaar wierden. Ook greep hy Malvasia aan; en ingevalle hem de handen vry gelaten waren, zoude hy de zelve buiten twyffel hebben ingenomen; gelyk hy naderhandt Tenedos en Lemnus deedt. Eenigen tydt daar

daar na verliet hy, met toestemminge der Venetianen, den oorlog, het zy uit verdriet, omdat zyne raadslagen door andere krygshoofden niet behoorlyk wierden opgevolgt, het zy om zyne eigene bezigheden te bevorderen, of het zy uit eene begeerte om met den Venetiaanschen kapitein generaal een mondgesprek te houden. Hy nam zynen weg naar 't eilandt Corfu met een eenig schip, gemerkt de anderen zich van hem afgezondert hadden. Doch hy wierdt van drie barbaarsche roofschepen aangetast; en hoewel hy het na een bloedig gevecht ontquam, was hy echter op verscheide plaatsen zo gevaarlyk gequetst, dat hy den 2 December des jaars 1656 op het eilandt Corfu den geest gaf. De republyk van Venetië toonde door allerlei eerbewyzingen na zyne doodt, hoe hoog zy hem by zyn leven geschat hadde. *Lor. Crasso Elogii di Capitani illustri p.* 294.

BORROMÆA, (BLANCA) eene vrouw te Padua, die zo in wetenschappen, als in vreemde talen zeer ervaren was. Zy verworf door hare geleertheit de achting van geleerde mannen, die om haar te zien in groten getale te Padua quamen, alwaar zy met veel toeloop leeraarde. Zy stierf in den jare 1577. Laurentius Gambara, Achilles Statius en Alexander Leonardus hebben grafschriften op haar in vaarzen gemaakt. *Scardenius de claris poëtis.*

BORROMÆUS, (FREDERIK) kardinaal en aartsbisschop van Milanen, was wegens zyne geleertheit zeer vermaart. Hy was de jongste zoon van den grave Julius Cæsar Borromæus, geteelt by Margaretha Trivulcia, en neef van den volgenden Karel Borromæus, zynde hun beider vaderen twee broeders geweest. Karel droeg ook zorge voor zyne opvoeding; en wanneer hy in den geestelyken standt aangenomen was, liet hy hem in het collegie, door hem te Pavia gesticht, groot maken, alwaar hy in de Philosophie en Theologie dermaten toenam, dat hy aldaar de Latynsche tale en andere vrye kunsten met roem leeraarde. Sixtus de V maakte hem kardinaal, en Clemens de VIII benoemde hem in den jare 1595 tot aartsbisschop van Milanen, alwaar hy in den jare 1609 het zevende concilie hieldt. Hy heeft aldaar ook de bibliotheek opgerecht, genaamt de Ambrosiaansche, stellende die onder 't opzicht van Antonius Olgiati, die ze met negen duizent handschriften vermeerderde; ook quamen 'er op eenmaal 90 balen met boeken in, die uit de bibliotheek van Vincentius Pinelli gered waren. Hy stierf in den jare 1632, nalatende verscheide schriften, als, *I sacri ragionamenti; la grazia de prencipi; le lodi divine; i sermoni sinodali; de Episcopo concionante; medicamenta literaria; de Christianæ mentis jucunditate; de sacris nostrorum temporum oratoribus. Giussano in vita Car. Borromæi. Spondan. in Annal. Erythræus in Pinacoth. Ghilini in Theatr.*

S. BORROMÆUS, (KAREL) kardinaal en aartsbisschop van Milanen, was een zoon van den grave Gilbert Borromæus, uit eene oude voorname familie, door Jakob Ripamontius beschreven, en van Margaretha de Medicis, zuster van paus Pius den IV. Hy wierdt te Milanen den 2 October des jaars 1538 geboren, en liet in zyne eerste jeugt de liefde tot deugt blyken. Wanneer zyn oom den pauslyken stoel beklom, maakte hy hem in den jare 1561, hoewel nog maar 22 jaren out zynde, kardinaal, met den tytel van *S. Praxedes*, en gaf hem het bewindt over de gewichtigste zaken der kerke. Hy hielp het concilie van Trente eindigen. Maar wanneer zyn broeder Frederik, zynde gouverneur der kerke, vroeg overleedt, en hy zich daar door zyne sterflykheit erinnerde, liet hy alle wereldlyke heerlykheit varen, begaf zich in zyn aartsbisdom van Milanen, en queet zich met leren en prediken van zynen plicht, levende zeer voorbeeldig in gebeden, ootmoedt, liefde en kastyding zyns ligchaams tot den 3 November des jaars 1584, wanneer hy, in het 47 jaar zyns levens, overleedt, en te Milanen in eene gemene grafstede, door hem zelf opgerecht, begraven wierdt. Paulus de V heeft hem in den jare 1610 tot een heilige verklaart. Zyne gedachtenis wordt den 4 November geviert. De kardinaal Augustinus Valerius, Karel van Basilica Petri, Karel Biscapus, Giussano, Godeau en Ripamontius hebben zyn leven beschreven.

BORROMEISCHE EILANDEN zyn twee in getal, en gelegen in 't hertogdom van Milanen, in 't Zuider gedeelte van Lago Maggiore. Zy hebben den naam van het graaflyke Borromeïsche huis, waar onder zy behoren. Anders worden ze ook wegens den overvloedt der konynen genaamt *Insulæ cuniculares*, of *Isole de conigli.* Zy zyn klein, doch zeer aangenaam, en vermakelyk voor 't gezicht. *Misson Voyage Tom.* III. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 269.

BORSBEKE, een dorp, met een fraaie kerk en uitnemenden schonen toren, in de meiery van Zandhoven, zes quartier uure gaans van Antwerpen in het hertogdom Brabandt, legt in een vruchtbaren en vermakelyken oordt, omtrent 't midden tusschen de steden Antwerpen en Lier. Het wordt ook wel *Bornsbeke* genaamt wegens de born of bron eener beke, die te dezer plaatse voortkomt, en, met het riviertje de Scheind vereenigt, tusschen Antwerpen en Oosterweel in de Schelde valt. 't Zelve is eene heerlykheit van hoog, middel een leeg rechtsgebiedt, den hertoge van Brabandt voorbehoudens de regaliën, heergewaden, confiscatiën van oorlogen, bastaarden goederen en diergelyke. Den 29 September des jaars 1505 wierdt Diederyk Schoefs, in name en ten behoeve van Jan van Halen, daar mede beleent. Zyne erfdochter Magdalene van Halen bequam deze heerlykheit na zyne doodt den 22 Maart des jaars 1510, en verkocht de zelve aan Bernard Kroeke, die vervolgens dit leen verhief den 27 Maart des jaars 1514, waar op den derden December des jaars 1515 Aarnt van Lyere, heer Aarnts zoon, deze goederen by naderschap bekomen heeft, en hebben alle de hem gevolgde bezitteren de zelve met gelyke macht en rechten bezeten tot in het jaar 1649 toe, wanneer koning Philip de IV van Spanje alle zyne eischen op deze heerlykheit aan Remigius Berveldt verkocht, en de zelve van de leenverheffinge ontslaande vry en onafhankelyk verklaarde, welke vervolgens alhier een fraai lusthuis getimmert heeft. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* III. *cap.* 22.

BORSI, (SIMON) een kardinaal, geboortig van Milanen. Deze, hebbende verscheide proefstukken zyner geleertheit, voornamentlyk in de rechten, gegeven, wierdt door Gregorius den XI in den jare 1371 tot aartsbisschop in zyn vaderlandt, en in den jare 1375 tot kardinaal priester, met den tytel van *Pammachius*, verheven. De zelve paus liet hem ook de dwalingen van Petrus Bonageta onderzoeken, zondt hem als legaat naar Duitschlandt, gedurende welke bediening hy zich hevig tegen de zogenaamde Begvarden, Fraticelli, en Turlupini, die alle den Roomschen stoel bestreden, aankantte. Wanneer Urbanus de VI en Clemens de VII om de pauslyke waardigheit met elkander twistten, hieldt hy het met den laatsten, en stierf te Nizza in Provence den 27 Augustus in den jare 1381. Zyne schriften zyn, *Super librum Clementinarum; deductio schismatis post mortem Gregorii XI*, en zommige brieven aan Franciscus Petrarcha. *Oldoin. Victorell. Panvin. Ughelli. Aubery. Contelor elench. Cardin.*

BORSIUS, een prins van Ferrara, matigde zich het bewindt aan van dat vorstendom, tot nadeel zyns broeders Hercules, den rechtmatigen bezitter; doch wilde niet in huwelyk treden, uit vreze dat de kinderen hem van zynen toeleg te rug mogten houden. Hy stierf in den jare 1466. *Brutus hist. Flor. l.* V.

BORSMONOSTRA, eertyds een Cistercienser klooster in Hungarië, waar van *Istuanfius* gewaagt.

BORSSUM. Zie BORSUM.

BORSTEL, eene oude adelyke familie in 't hertogdom Maagdenburg en vorstendom Anhalt. In den jare 1455 leefde HANS *van Borstel*, erfheer op Bleckendorf en Wester-Egeln. Dezes naneef, genaamt KOERT, was in den jare 1572 by het bloedbadt van Parys, verkreeg aldaar voor de Duitschers, die te Parys waren, een vry geleide, en bragt by deze gelegenheit den vermaarden rechtsgeleerden Hugo Donellus uit Vrankryk. Hy zette zich eerst in 't gebiedt van Anhalt, en wierdt in den jare 1606 opperhoofdman in 't Bernburgsche, en directeur des lands. Van zyne negen zonen zyn aanmerkelyk 1) ERNST, geheime raadt van Hessen, en opperhofmeester te Kassel. Deze verdronk in den jare 1622. 2) FREDERIK, eerst stalmeester by den keurvorst van de Palts, tradt naderhandt in dienst des hertogs van Bourbon, en verdronk mede by Sedan. 3) HENRIK, geheime raadt van den vorst van Anhalt, en president te Bernburg, stierf in den jare 1647, nalatende twee zonen, a) FREDERIK, generaal majoor des konings van Zweden, die hem tot baron maakte, nadat hy de vesting Bahus in den jare 1678 dapper verdedigt hadt. Hy stierf buiten huwelyk in den jare 1681, zynde kommandant van Gottenburg. b) CHRISTIAAN HENRIK, vorstelyke Anhaltsche raadt en hofmeester te Bernburg, wiens zoon, HANS HENRIK, koninklyke Pruissische generaal lieutenant, en in den jare 1709 kommandant van Maagdenburg was. 4) LODEWYK, amptshoofdman te Lebus en Furstenwalde, verdronk in den jare 1634 in den Oder. Van zyne zonen was a) GEORG FREDERIK keur-Brandenburgsche kamergerichts en Ravensbergsche appellationsraadt, ook hoofdman der landschappen Beskow en Storkow. b) ERNST GOTTLIEB, keur-Brandenburgsche krygsraadt, generaal majoor en gouverneur van Maagdenburg, kommandeur te Werben, en hoofdman der ampten Wansleben en Wolmirstadt. Van des zelfs zonen is KAREL LODEWYK in den jare 1710 koninklyke Pruissische hof-en legationsraadt, en WILLEM FREDERIK hofmeester over twee prinsen van Anhalt-Bernburg geweest. *Becm. Anh. Hist. P.* II.

BORSTEL, (ADOLF VAN) een Hoogduitsch edelman, aan wien Balzak verscheide brieven geschreven, en hem zeer geprezen heeft, was een zoon van CONRAAD VAN BORSTEL, heer van Gusten, Plotzka, enz. eerste staatsminister van Anhalt, en gouverneur generaal van dat vorstendom. De koning van Bohemen en andere vorsten des ryks zonden hem naar Vrankryk, onder de regeering van Lodewyk den XIII. Zyne zaken aldaar verrecht hebbende, wierdt hy genaturaliseert, en keerde niet weder te rug naar Duitschlandt, wordende gewoonlyke edelman van des konings kamer. Hy trouwde met Charlotte de Farou de saint Marcolle, waar by hy eenen zoon gewan, die vele kinderen naliet. *Bayle Dict. Crit.*

BORSTLAP, een hogepriesterlyk gewaadt onder de Joden, zynde een dubbele linne lap, van een span in 't vierkant, waar op twaalf gesteenten in gout gezet stonden, en de namen der twaalf geslachten van Israël gesneden waren. Dit gesteente met de borstlap was aan den Ephod, of het hogepriesterlyk opperkleedt vast gemaakt, waar mede de hogepriester by alle statelyke gelegenheden versiert was. In dezen borstlap was volgens *Exod.* XXVIII, en *Levit.* XVIII de Urim en Thummim geplaatst. *H. Prideaux T.* I. *lib.* III. *J. Lundius kap. XI.*

BORSUM, of BORSSUM, de negende onder de vyf en dertig (niet slechts elf) Oostvriesche heerlykheden, als Hamelman *de familiis emortuis lib.* III, *pag.* 180 verkeerdelyk opgeeft, begrypt drie kerkdorpen, te weten groot-Borsum, klein-Borsum, en Jarsum, niet verre van de stadt Embden, en tegen de rivier den Eems aan over het eilandt Nesserlandt. De naam schynt

ſchynt van de ſtandplaatſe aan den oever des ſtrooms hergekomen te zyn, alzo in voorlede tyden de Ooſtvriezen Rype, Rym, Oever, Borſum zeiden, als zy den ſoom of randt van eenig ding wilden betekenen. Emmius heeft dit dorp in zyne landkaarte, daar de dorpen van den Dollaart alleen aan de zyden ſtaan, *Hamhuzen* genoemt; maar uit welken hoofde is t'enemaal onbekent. Te groot-Borſum woonde outtyds de gebiedende hoofdling, tot dat de ſtadt Embden deze heerlykheit gekocht heeft, en ſtont hier mede een hoogadelyk huis, dat in onze tyden eerſt afgeſleten is. In het koor der kerke vindt men deze twee grafſchriften, als:

Ao. 1576 den 14 Februarii ſtarf in Godt
Den Heere de Eddel und Erentveſte Juncker
Garit Beninga to Grimerſum, Borſum,
Jarſum, Widdelsweer, Hoevetlink,
Juncker toe Groethuſum.

en:

Ao. Dni. 1593 am 11 December iſt der Edler
Und Erentveſter Aieldt Frieſe zu
Utkum, Hintha, Borſum, Jarſum, Widdelſchwer,
Heuptling, in Godt de Heere entſlaffen.

Hier uit ziet men, dat deze heerlykheit aan de eerſte edele huizen van Ooſtvrieslandt behoort heeft, ſtaande ook in de matrikel van de Ooſtvrieſche ridderſchap, den 11 May 1620 aan de gecommitteerden der heeren Staten op den algemenen landdag te Norden overgegeven, Victor Freſe aangetekent als hooftling te Borſum. *J. I. Harkenroht Ooſtvrieſl. oorſpronkl.*

BORYSTHENES, van de inwoonderen *Dnieper* of *Nieper* genaamt, is eene der grootſte rivieren van Europa. Ze ontſpringt in Muſcovië, niet verre van Dniepersko. Hebbende van beide zyden eenige kleine rivieren ingenomen, en voorby Drogebuſch, of Dorgabuſa, lopende, wendt zy haren loop verder naar Polen, tot Smolensko en Rohaczow, ontfangt niet verre van Rzeczica de rivier Berczina, en eenige mylen van Czernobel de grote rivier Pripiez, nemende haren oorſpronk in het wooiwoodſchap Chelm. Voorts loopt ze naar Kiow: doch eer ze die ſtadt nadert, wordt ze van de zyde van Muſcovië door de rivier Dezna verſterkt. Alsdan gaat ze voorby Trethymirow, Czyrcaſſi en Kudak, en ontlaſt zich tuſſchen Oczakow en Sterlnicza in de Zwarte zee. De mondt dezer rivier is zeer breet, doch met vele ſteenklippen vervult, die verſcheide watervallen, en daar door de ſcheepvaart moeielyk maken. Zy worden in hunne tale *Porohi* genaamt, welke naam gezegt wordt de oorſpronk van dien van Boryſthenes te zyn. Wanneer de Coſakken zich in den beginne zamenrotten, gebruikten ze deze ſchuilplaatſen tegen hunne vyanden. Nadat de Boryſthenes deze dertien watervallen of *catadupas* overgeklommen heeft, deelt ze zich in vele armen, en maakt zeventig eilanden, genaamt *Zaporohi*, gelyk als de daar op wonende Coſakken de *Zaporohiſche* genaamt worden. *Herberſt. rer. Moſc. Comm. 72. Piaſecii Chron. f. 45.*

BORYSTHENES. Dus wierdt een paardt van keizer Hadrianus genaamt, wiens naam aanmerkelyk is, doordien de keizer het eene grafſtede heeft laten maken, en zelf een grafſchrift daar op geſtelt. *Salmaſ. in Æcl. Spart.*

BORZELEN, een zeer out en vermaart vryheerlyk geſlacht in de Nederlanden, uit het welke onder anderen FRANK *van Borzelen*, vierde echtgenoot der gravinne van Hollandt, Jakoba van Beyeren, geſproten is. Aan het Weſtelyke einde van het eilandt Zuid-Bevelandt in Zeelandt ziet men nog hedendaags die van dit geſlacht benoemde barony, met een ſlot van den zelven name. Het was van outs een eilandt op zich zelf, en van Zuid-Bevelandt door een arm van de zee afgeſcheiden. Behalven het dorp BORZELEN, (zynde de heerlykheit van een aloude geheugeniſſe, en die dikwils gemeld ſtaat in de Zeeuſche kronyken) zyn hier verſcheide dorpen geweeſt, die altemaal hunne parochiekerken hadden; waar van 'er zes verdronken zyn. *Oudheden van Zeelandt II Deel. M. Smallegange Kronyk van Zeelandt.*

BORZELEN, (FRANK VAN) eerſt een gemeen ridder, naderhandt ſtadhouder van Hollandt, ridder van den gulden vlieze, en graaf van Oſtervandt. Hy onderſteunde met zyn geldt de jonge gravinne Jakoba, die in zeker geval verlegen was, wanneer Jan van Montfoort verzocht daar van te mogen verſchoont zyn. Uit dezen dienſt rees liefde, die Frank haar ontdekte op zeker gaſtmaal te St. Martensdyk door de letters D. D, doorvlochten met wilgetakken, die betekenen wilden *Dyn willige Dienaar*. De gravin verſtont die taal, en beloonde hem met wederliefde, zo verre, dat ze heimelyk met hem trouwde. Maar Philips van Bourgondië, van Borzelen by zich ontboden hebbende, zondt hem gevangen naar Rupelmonde, met laſt om hem te onthoofden. Jakoba, hier door ontſtelt, ſtaat hare heerſchappyen aan den gemelden hertog af om haren gemaal te verloſſen. Dus trouwde ze hem in 't openbaar, en leefde vredelyk met hem; maar ziek geworden uit hartzeer om de verandering van haren ſtaat (want eertyds gravin geweeſt zynde was ze nu ſlechts houtveſterin en duinbewaarſter) overleedt ze op het ſlot te Teilingen.

BORZIVOJUS de I, hertog van Bohemen, was een zoon van Hoſtvitus, wiens navolger hy in den jare 856, in het 23 jaar zyns ouderdoms, was. In het volgende jaar trouwde hy met Ludomilla, dochter van Slavibor, grave van Mielnik, wiens voorvaderen met Czechus in Bohemen gekomen waren, en teelde by haar drie zonen en drie dochteren. Wanneer de vorſt van Moravië Suatopluk met Lodewyk den II, koning in Duitſchlandt, in oorlog was, verzocht hy Borzivojus te Welehrad by zich, om hem tot hulpe van den voornoemden koning te overreeden. By deze gelegenheit maakte hy kennis met S. Cyrillus en Methodius, en wierdt van hen in 't Chriſten gelove onderwezen, liet zich ook nevens dertig der voornaamſte Boheemſche heeren den 23 Juny des jaars 864 dopen. Hier door ontſtont een oproer tegen hem, en de Bohemers verkoren zekeren Stroymir tot hunnen hertog. Borzivojus ondertuſſchen vluchtte wederom tot den koning Suatopluk en den biſſchop Methodius naar Moravië; ten laatſten echter behieldt zyn party de overhandt, verjoeg Stroymir, en haalde Borzivojus wederom uit Moravië. Deze ontdeedt zich naderhandt van alle wereldſche bezigheden; en omdat hy twee zonen hadt, namentlyk Spitigneus en Wratislaus, ſtont hy met bewilliging der ſtanden de regeering ten behoeve des eerſten af, en begaf zich naar Tetin, daar hy in eenzaamheit leefde. Hy ſtierf in den jare 910, in het 77 jaar zyns ouderdoms. *Dubravius. Æneas Sylvius. Hageck. Criſtiani de Scala. S. Ludmillæ & S. Wenceſlai paſſio apud Balbinum in Epitome. Weleslavinus Geneal. Princip. Bohem. Stransky Rep. Bohem. Balbinus epit. rer. Bohem. l. I. c. 2. 4. 10. & in Miſc. l. VII. ſect. 1. c. 19.*

BORZIVOJUS de II, hertog van Bohemen, was een zoon van Wratislaus, en broeder van Brzetislaus den II, welke laatſte in den jare 1100 gedood wierdt; waar op Borzivojus door de hulpe der Duitſchers, en zonder voorweten der Boheemſche ſtanden, de hertoglyke waardigheit aannam; wanneer hem aanſtonts eenige prinſen van koninklyken bloede door het volk en eenige groten van de regeering zochten te beroven. De eerſte was in den jare 1101 Udalrik, vorſt van Brun, zoon van weilen hertog Conraad den I, die een broeder en opvolger was van koning Wratislaus den II. By dezen voegde zich naderhandt in den jare 1104 Suatopluk, een zoon van Otto, vorſt van Olmutz, broeder van den voornoemden koning Wratislaus den II. Doch zy konden niets uitrechten, tot dat zich Uladislaus, de broeder van Borzivojus den II, daar in mengde, en maakte, dat Suatopluk in den jare 1106 van de ſtanden tot hertog gemaakt, en Borzivojus verſtoten wierdt. Hy ſtont wel in den beginnen by keizer Henrik den IV, die hem eerſt tot de regeringe geholpen hadt; maar doordien Suatopluk den keizer eene goede ſomme gelds gaf, wierdt Borzivojus genoodzaakt naar Polen te vluchten, tot dat Suatopluk eindelyk in den jare 1109 omquam, wiens broeder Otto te vergeefs poogde des zelfs opvolger te zyn: want de ſtanden maakten, Borzivojus wederom voorbygaande, Uladislaus den I tot hunnen hertog, die ook van den keizer beveſtigt wierdt, doch naderhandt uit medelyden tegen Borzivojus, die in ballingſchap omzworf, aan hem goetwillig de regeering afſtont, het welk geſchiedde in den jare 1117. Doch Borzivojus maakte zich wederom door de grote menigte der Duitſchers, die aan zyn hof waren, en den Bohemers voorgetrokken wierden, gehaat, invoegen hy in den jare 1120 wierdt afgezet, en zich naar Stephanus, koning van Hungarië, begaf, alwaar hy, drie malen geregeert hebbende, en drie malen verdreven zynde, in den jare 1124 den 2 February zyn leven eindigde. *Coſmas l. III. p. 264. Stransky c. 8. p. 357. ſeq. Pulkava c. 51. 52. ſeq. Dubrav. l. X. Hageck. Cuſpinian. hiſt. Imp. in Henr. V. Weleſlavinus. Balbin. epit. rer. Bohem. l. III. c. 9. & in Miſcell. l. VII. ſect. 1. c. 24, 25.*

BOS, (CASPAR VAN DEN) een Nederlandſch kunſtſchilder, was te Hoorn in Weſtvrieslandt ter wereldt gekomen. Zyn vader, een ſcheepstimmerman zynde, bragt dezen zoon ook mede tot den ſcheepsbouw op, daar hy ook zeer wel in ſlaagde. Dit kon in hem echter den natuurlyken zucht tot de tekenkunſt niet uitdoven. In zynen tuſſchentydt, dien hy daarom al geweldig rekte, haalde hy den tekenpen en 't papier geſtadig voor den dag, en tekende met yver zo wel ſtille wateren, als zeën, en daar in allerhande vaartuigen, met zodanige vaardigheit, kunſt en nettigheit, dat de kunſtenaars zich deswegen ten hoogſten verwonderden, en de kunſtſchilder Bronkhorſt betuigt heeft, nooit beter te hebben gezien, zynde alles net en los van behandeling, en daar nevens vaſt en vloeiende met de punt van 't penſeel geärceert; zodat hy een der grootſte zeeſchilders van zynen tydt zou geworden zyn, hadt hem niet een onverwachte doodt in 't prilſte van zyne lentejaren neêrgevelt, en de kunſtlievende wereldt van zo groten geeſt berooft, zynde het te verwonderen, dat hy in zulke korte jaren zo vele fraaie ſtukken heeft kunnen maken, als men in zyne geboorteſtadt ziet. *A. Houbraken Schoub. der Nederlandſche Schilders II Deel.*

BOS, (LAMBERT) hoogleeraar der Griekſche tale te Franeker, en aldaar den zesden January des jaars 1717, tot droefheit aller geletterden, na eene ziekte van tien weken en twee dagen, overleden, heeft ten geboorteſtadt gehad Workum in Vrieslandt. Hy quam aldaar den 23 November des jaars 1670 ter wereldt van onbeſproke en welgeſtelde ouderen. Zyn vader, Jakob Bos, was kandidaat der Theologie, en rector der Latynſche ſchole te Workum, en zyne moeder Gerharda de Haan, eene dochter van Kempo de Haan, wiens zoons zone, Adriaan de Haan, voor weinige jaren burgermeeſter der ſtadt Leeuwaarden geweeſt is. Door zulken vader aangeſpoort en opgelegt met de kenniſſe der Latynſche en Griekſche ſpraken, wierdt hy met roem bekent, en wel zo, dat hem de heer Hector van Glinſtra verzocht om zyner zonen ſtudien te regelen, en hen

hen in de talen te onderwyzen, 't welk hy dan met het uiterste genoegen van den zelven ook volvoerde. Onderwylen door zyne jaren bequaam geworden tot hoger studien tradt hy tot de akademische letteroeffeningen over in de Vriesche hogeschole, daar hy zich in den jare 1694 in het boek der Akademische ledematen in liet schryven, en vervolgens zyne oeffeningen bevorderde onder de professoren Rhenferd, Vitringa den ouden, Coetier, en voornamentlyk Johannes Sibranda, toenmaals lezer (*lector*) aldaar in de Griekſche tale, en dat wel met dat gevolg, dat hem den 13 October des jaars 1696 door den akademischen raadt vergunt wierdt opentlyke lessen daar over in de hogeschole te geven, waar door hy na verloop van weinige weeken wegens de tusschenkomende doodt van gemelden professor Sibranda door de hoge bezorgers der Vriesche hogeschole met den eertytel en 't ampt van lezer in gemelde tale begiftigt wierdt: in welk beroep hy gedurende den tydt van zeven jaren zo menigvuldige blyken van zyne geleertheit en ervarenheit gaf, dat hy den 7 February des jaars 1704, weinige maanden na 't overlyden van den professor Nikolaas Blankaart, gewonelyke hoogleeraar in de zelve tale gemaakt wierdt. Dezen post heeft hy sedert omtrent dertien jaren lang met den allerhoogsten roem bekleed, tot nut der leerlingen, en dat wegens zyne bequame en ligte uitdrukkingen, gelyk de professor Dominicus Balk met veel genoegen betuigt zelfs drie jaren lang aangehoort en genoten te hebben, niet vergetende boven alle zyne menigvuldige lessen, zo algemene, als byzondere, de geleerde wereldt met verscheide gedrukte verhandelingen te vereeren, hebbende sedert nog vele andere geschreven, die tot nog toe ongedrukt zyn blyven leggen. De uitgegeve boeken voeren tenopschrift:

Diatribæ, sive Exercitationes Philologicæ, in quibus Novi Fœd. loca nonnulla e profanis maxime auctoribus Græcis illustrantur. Franeq. 1700 in 8.
Eædem denuo revisæ & multis partibus auctæ, accedente etiam dissertat. de Etymologia Græca. Ibid. 1713 in 8.
Ellipses Græcæ. Franeq. 1712 in 12.
Eædem quibusdam in locis auctæ. Ibid. 1712 in 12.
Observationes quædam miscellaneæ ad loca quædam cum Novi Fœderis, tum exterorum scriptorum Græcorum. Ibid. 1707 in 8.
Vetus Testamentum ex versione 70 interpretum secundum exemplar Vaticanum, Romæ editum, unà cum scholiis ejusdem edit. variis MSStorum codicum veterumque exemplarium lectionibus, nec non fragmentis versionum Aquilæ, Symmachi & Theodotion. Franeq 1709 in 4.
Animadversiones ad scriptores quosdam Græcos. Accedit specimen animadversionum Latinarum. Ibid. 1715 in 8.

Buiten deze heeft hy in den jare 1718, op 't verzoek van een geleert man in Silesië, die *Porphyrius* wilde uitgeven, zommige zyner aanmerkingen over dien schryver overgezonden, en verder by de nieuwe uitgave der Griekſche *Grammatica* van Wellerus, te Amsterdam in 't jaar 1715 gedrukt in 8, zyne waarnemingen omtrent de Griekſche Syntaxis en verscheide accenten of uitspraken gevoegt. Zo verre was 't gerucht zyner kennisse en ervarenheit verspreid, dat niet alleen de geleertste mannen de zelve in hunne schriften vermeld hebben, maar vele buitenlanders zelf met hem over voorkomende duisterheden in de Griekſche schryveren by brieven raadpleegden, waar toe zeer grote aanleiding gaf zyne vriendelyke, zachtzinnige, zedige en mededeelzame imborst. Onze hoogleeraar hadt reets den ouderdom van veertig jaren bereikt, eer hy zich in den huwelyken staat begaf met Feikia Sineda in den jare 1712, waar by hy vervolgens niet meer dan twee dochteren gewonnen heeft, die hem beide overleeft hebben. *A. Schultens Oratio funebris in Lamb. Bos. D. Balk Programma.*

BOSA, BOSI, en BOSSA, eene stadt in Sardinië, met een bisdom, staande onder den aartsbisschop van Tore. Zy is aan de kust in 't Westen gelegen, by den mondt eens kleinen strooms, genaamt Tirus, tusschen Oristagni en Sassari, en heeft een haven, en citadelle, genaamt Saravalle. De stadt is out, waar van Ptolemæus en Plinius gewagen.

BOSC, (JOHANNES DU) heer van Esmendreville, president der rentekamer te Rouaan, een zoon van Lodewyk du Bosc, heer van Radepont, Esmendreville, enz. was uit een out adelyk geslacht gesproten, en in alle fraaie wetenschappen onderwezen. Hy reisde naar Italië, om zich in de rechtsgeleertheit te oeffenen, en wierdt naderhandt in den jare 1544 koninklyke raadt en commissaris der requesten te Rouaan, welke plaats hy tot den jare 1562 bezat, wanneer hy tot president der rentekamer dezer stadt verordent wierdt: doch den 1 November des zelven jaars wierdt hy onthoofd, en zyn ligchaam opgehangen, hebbende den oproer der stadt Rouaan tegen koning Karel den IX in den eersten burgerlyken oorlog meest veroorzaakt. Hy was Roomschgezind, en wierdt voor eenen der voornaamsten gehouden, die de Ligue begunstigden. Zyne schriften zyn, *de legitimis Nuptiis*, zynde gedrukt onder den name en tytel van *Joh. Boschæi Neustrii* περὶ τῆς δικαιογαμίας; voorts een werk nopens de kracht en eigenschap van 't zevengetal; en van de oorzake, waarom Justinianus de Pandecten in VII delen gesplitst heeft. Beza schryft hem ook toe een boek *de Numæ Pompilii sacris*, waar in men zegt dat de Roomschgezinden geen behagen geschept hebben. *Le Laboureur addit. aux Memoir. de Castelnau T. I. Bayle Dict. Crit.*

BOSC (PETRUS DU) was een zoon van Wilhelm du Bosc, advokaat in 't parlement van Rouaan, en wierdt de 21 February des jaars 1623 geboren. Nadat hy 18 maanden te Montauban, en drie jaren te Saumur in de Godgeleertheit gestudeert hadde, wierdt hy in den jare 1646 als predikant te Caen beroepen, en quam door zyne welsprekentheit in een groot aanzien. Maar in den jare 1664 maakten de Roomschen, dat hy naar Chalon tot nader order gebannen wierdt, hoewel hy nog in het zelve jaar vryheit erlangde om naar Caen weder te keren. Wanneer 'er in den jare 1666 een edict tegen de Gereformeerden uitquam, wierdt hy in den jare 1668 door de provincie van Normandië naar Parys gezonden, en bragt het zo verre, dat in den jare 1669 het voornoemde edict door een ander herroepen wierdt. Naderhandt deedt hy vele reizen ten beste der Hervormde kerke, tot dat hem eindelyk het parlement van Normandië den 6 Juny des jaars 1685 verboodt zyn ampt verder waar te nemen. Dies begaf hy zich naar Hollandt, en wierdt predikant te Rotterdam, stervende aldaar den 2 January des jaars 1692. Men heeft van hem eenige stukken met predikatien; een met allerlei brieven; redenvoeringen; vaarzen, en gedenkschriften, rakende den toestandt der kerke van Vrankryk in die tyden. *Le Gendre dans la vie de Mrs. du Bosc. Bayle Dict. Crit.*

BOSCAGER, (JOHANNES) een vermaart rechtsgeleerde, was te Beziers den 23 Augustus des jaars 1601 geboren. Hy quam zeer jong te Parys, alwaar zyn oom, la Foyet, hoogleeraar in de rechten was, en vorderde zo wel, dat, wanneer zyn oom na zes maanden in eene ziekte viel, hy, hoewel maar 22 jaren out zynde, de opentlyke lessen voor hem deedt. Na dezen besloot hy Italië te bezoeken, en volgde den heere d'Avaux, die toen als ambassadeur naar Venetië ging. Zich te Padua ophoudende, ontfing hem de akademie aldaar, genaamt *del bove*, met blydschap; en wanneer hy de zinspreuk dezer akademie, uit de fabel van Isis ontleent, *Ex bove facta Dea est*, hadt gemaakt, vondt dat een zo groot behagen, dat het boven de deure uitgehouwen, en zyn naam met vergulde letteren daar onder gestelt wierdt. Te Parys wederkerende, hervatte hy de rechtsgeleertheit, en was opvolger zyns overleden ooms tot het einde zyns levens toe. Hy heeft verscheide boeken in de Latynsche tale geschreven, die hy op 't verzoek van Johan Baptist Colbert in 't Fransch vertaalde, onder den tytel van *Institution du droit Romain, & du droit François*: hoewel ze gezegt worden buiten zyne toestemminge gedrukt, en de aanmerkingen daar by gevoegt te zyn. Gothofredus alleen was het onder alle uitleggeren der rechten, van wien hy met lof sprak. Wanneer hy op zekeren tydt op zyn landgoedt te Homonvilliers in den avondt alleen wandelde, hadt hy het ongeluk van in een graft te vallen, waar uit hy zich wegens zynen hogen ouderdom niet kon redden. 's Anderen daags in den morgenstondt door zyn volk gevonden zynde, was hy reets zonder gevoel, en stierf weinige dagen daar na den 15 September des jaars 1687.

BOSCH, of BOSCHIUS, (WOLFGANG) kanselier van hertog Albert van Beyeren, was te Dunkelspuhl uit eene aanzienlyke familie gesproten, en geboren den 24 February des jaars 1500. Keizer Frederik de III verhief die familie in den jare 1465 in den adelstandt. Hy wierdt te Bourges der beide rechten doctor, en was in de talen wel ervaren, gelyk hy, buiten de Fransche, Italiaansche en Latynsche, ook de Griekſche en Hebreeusche tamelyk verstont. Hier op wierdt hy hofmeester van hertog Albert, en droeg zich zo wel, dat hy raadt en kanselier gemaakt wierdt, in welke bediening hy in den jare 1558 te Straubingen overleedt. Men heeft van hem *Annotationes in Ptolemæum*. Hy hadt eene voortreffelyke bibliotheek, die hem zyn aanverwant Marquardus Freherus, doctor in de medicynen te Dunkelspuhl, by testament hadt nagelaten. *Adam Vit. Ict. Freher. Theatrum.*

BOSCHI, BOSQUE, BOSCO, eene kleine stadt in 't Milanees, leggende in 't gebiedt van Tortone, aan de rivier de Orbe, wierdt door Philippus den II, koning van Spanje, tot een markgraafschap verheven, en aan den kardinaal Bonelli gegeven, die ze voorts aan zyn familie gebragt heeft.

BOSCO, (FRANCISCUS DE) uit een zeer out en doorluchtig geslacht te Palermo voortgekomen, hadt ten vader Vincentius de Bosco, prins van Katholika, by wiens leven hy met den tytel van hertog van Mittelmeri vereert, en te gelyk tot ridder der orde van Alcantara door koning Philip den IV benoemt wierdt. Na 's vaders doodt verkreeg hy alle des zelfs goederen, en erfde den tytel van prins van Katholika en graaf van Vikari, bewarende niet alleen den luister zyns geslachts, maar dien nog merkelyk vergrotende door zyne geleertheit, waar aan een onvermoeiden vlyt besteedde. De beschaafde wetenschappen en dichtkunst gingen hem inzonderheit ter herte; zodat hy niet alleen in de Siciliaansche, maar ook in de Toskaansche en Spaansche talen verscheide krachtige en zoetvloeiende vaarzen maakte. Tot voorzitter en beschermer der akademie de' Raccesi te Palermo verkoren zynde, beschermde en bevoorrechtte hy de zelve op allerhande wyzen tot zyn overlyden toe, aldaar den 5 July des jaars 1668 voorgevallen. Zeer veel wordt 'er tot zynen lof vermeld by Baronius *in Amphitheatro Sic. Nobil. p. 5*, en Joseph Galeanus *in Musis Siculis tom. I, p. 2, pag. 187*, daar men van onzen Fr. de Bosco eenige gezangen gedrukt vindt, onder de benaminge van *Canzoni Siciliane. Panorm.* 1647 en 1662 *in 12. Biblioth. Sicula.*

BOSCO, (JOHANNES) toegenaamt *Olivarius*, abt van Beaulieu, was uit Vrankryk geboortig, en begaf zich in de orde der Celestynen. Deze orde met toestemminge van paus Clemens den VIII verlaten hebbende, nam hem de kardinaal Seraphinus Olivarius tot zynen gunsteling aan, en verschafte hem

by

by Paulus den V de abdy van Beaulieu. Hy verzelde dezen kardinaal naar Rome, en hieldt aldaar in den jare 1609 eene lykrede over hem. De koning van Vrankryk, kennende 's mans geleertheit en welsprekentheit, verkoos hem tot zynen prediker. Maar hebbende tegen zekere geestelyke orde wat hartig gepredikt, haalde hy der zelver haat, als mede het misnoegen van zekeren kardinaal, op zich. Hy wierdt derhalven in den jare 1611 naar Rome gebragt, en op Engelenburg gezet, alwaar men hem aan de inquisitie overgaf. Hy stierf in zyne gevangenis: hoewel anderen getuigen dat paus Gregorius de XV hem weder heeft losgelaten, en dat hy den 28 Augustus des jaars 1626 overleden is. Onder zyne schriften is de *Bibliotheca Floriacensis*, gedrukt in den jare 1605. *Erythr. Pin.* I. *c.* 81.

BOSE, eene der outste en aanzienlykste adelyke familien in Duitschlandt, die zich in Meissen, Voigtlandt en Franken heeft uitgebreid. Uit het wapen, op wiens schildt een bloot zwaardt, en op den helm een omgekeerde Hungarische muts met zes in bloedt gedoopte vederen gezien worden, blykt, dat ze reets in den jare 933, wanneer keizer Hendrik de Vogelaar (*Auceps*) den Hunnen by Merseburg slag leverde, zich dapper gedragen hebben. De eerste oorspronk dezes geslachts wordt doorgaans by de geschiedschryveren uit Beyeren afgeleid. De eerste BOSE, van wien gewag gemaakt wordt, was een Benedictyner monnik in 't klooster van St. Emmeranus te Regensburg, naderhandt kapellaan van keizer Otto den Groten, en in den jare 969 eerste bisschop. Hy bekeerde vele Wenden, doch stierf in het twede jaar van zyn bisschopsampt, op zyne te rug reize uit Beyeren, wordende zyn ligchaam naar Merseburg gebragt, en aldaar begraven. Te voren, wanneer hy nog aan 't keizerlyke hof was, ontfing hy een leen te Zeitz, en stichtte naby deze stadt een dorp, noemende het naar zynen name *Bose*. Dit stamgoedt heeft een zyner broederen of naaste aanverwanten na zyne doodt in bezit gehad, en zyn geslacht voortgeplant; van wien JOHANNES BOSE afstamde, die in den jare 1431 van domproost tot bisschop van Merseburg verkoren wierdt, en die waardigheit met lof bekleedde. Hy stierf in den jare 1463, leggende in de domkerke onder den ingang begraven, alwaar zyn grafschrift nog gezien wordt. In den jare 1283 wordt DITMARUS *van Bose*, kastelein in Bautzen, in een vergelyk tusschen het klooster Marienstern en NIKOLAAS *van Bose*, of *Botze*, wegens de dorpen Dietersbach en Neuendorf, als getuige aangehaalt. In den jare 1289 heeft Hendrik, abt te Marienstern, een brief getekent van een geschenk, door ARNOLD *van Bose* aan het voornoemde klooster gedaan. In den jare 1417 was HENDRIK BOSE in groot aanzien, en maakte nevens anderen met de raden der markgraven van Meissen, Frederik en Willem, van wegens den grave Bernhard van Reinstein een verdrag. In den jare 1453 nam BALTHAZAR BOSE op Korschau op 't bevel van hertog Willem van Saxen, uit hoofde der dorpen Ostrau en Sedelhof, over Dorothea, gemalin van Johannes van Werthern, het voogdyschap op zich. In den jare 1561 wierdt MAURITIUS BOSE, als senior des domkapittels te Merseburg, aan Augustus, keurvorst van Saxen, gezonden, om hem bekent te maken, dat zyn zoon, hertog Alexander, tot administrateur des stichts Merseburg verkoren was. In den jare 1580 gaf ALBERT BOSE een schriftelyk revers, waar by hy getuigde, den keurvorst Augustus of des zelfs zoon omtrent de administratie van 't voornoemde sticht geenzins te zullen nadeelig zyn. Reets van te voren heeft zich deze familie in drie hoofdlinien, de Merseburgsche, Voigtlandsche en Frankische, verdeelt, die ook nu nog bloejen, en zamen het bovengenoemde wapen voeren: hoewel de tydt, wanneer zy zich dus gesplitst hebben, onzeker is. De Merseburgsche heeft zich reets in de XVI eeuw in drie afzonderlyke huizen verdeelt, te weten in dat van Frankenleben, Ronstadt en Benkendorf. Het eerste heeft zynen naam van zeker riddergoedt, opper-en onder-Frankenleben, eene myle van Freyburg, naar den kant van Merseburg gelegen, alwaar sedert langen tydt twee adelyke hoven geweest zyn. HANS BOSE, die in den jare 1510 te opper-Frankenleben woonde, is overout-grootvader geweest van DIDERIK BOSE te Frankenleben en opper-Wunsch. Dezes laatsten zoon, BALTHAZAR op Frankenleben en groot-Kayna, vorstelyke Maagdenburgsche kamer-director, liet na CHRISTOFFEL DIDERIK, van wien beneden. De Ronstadsche bylinie, bezittende het riddergoedt Ronstadt, of Runstadt, in 't ampt Weissenfels, schynt uit den huize Frankenleben af te stammen. In den jare 1560 leefde ALBRECHT BOSE te Ronstadt, raadt van keur Saxen. JOACHIM BOSE bezat in den beginne der XVII eeuw dat riddergoedt, wiens nakomelingen te gelyk het goedt Segeritz in den Leipzicher kreits, en het goedt Schleinitz by Lommatsch in 't ampt Meissen bezitten, en aldaar wonen. De Benkendorfsche, uit den huize opper-Frankenleben afstammende, bezit onder anderen het riddergoedt Benkendorf, tusschen Merseburg en Halle gelegen. HIERONYMUS BOSE op Ermelitz en Benkendorf leefde in den jare 1596. Des zelfs achterneef OTTO, keur Saxische overste wachtmeester, liet twee zonen na; waar van de outste, KAREL OTTO op Ermelitz, in den jare 1706 domproost was te Merseburg, en zonder kinderen stierf: dies zyn goedt Ermelitz aan zyns broeders zonen te Benkendorf quam. De Voigtlandsche linie heeft zich ook in verscheide takken verdeelt. CASPAR BOSE op Truntzig, zynde een riddergoedt, gelegen in 't ampt Zwikkau, waar uit de Bosen te Draxdorf in de XVI eeuw afstammen, leefde in den jare 1530. Zyn zoon CHRISTOFFEL BOSE op op Langenbessen, anders Bosenhof genaamt, en klein-Sara, liet na HANS ERNST op Netzschka en groot-Sara. Deze hadt twee zonen; 1) JULIUS CESAR op Frauenfels, keur Saxische overste wachtmeester; 2) KAREL op Netzschka, Myla, Elsterberg, Lauterbach, Schweinsburg, Crimmitschau, Lengeveldt, en Breiting, die zich in den dertigjarigen oorlog als overste heeft vermaart gemaakt, en in den jare 1657 als ampts hoofdman te Zwikkau en Werda overleden is. Zyne zonen waren, 1) FREDERIK KAREL op Schweinsburg, Fuchshayn, Crimmitschau, Lauterbach, Hirschfeldt, Zechau, enz, vorstelyke Altenburgsche kamerjonker. 2) KAREL op Christgrun, Limpach, Herlachsgrun, Neudorfel, enz. koninklyke Poolsche en keur Saxische, als mede vorstelyke Zeitzsche kreits-commissaris, raadt en hoofdman der ampten Plauen, Voigtberg, enz, overleedt in den jare 1711, nalatende drie zonen, van welke KAREL ZDISLAUS op Mylau, Lengenfeldt, Weissensandt, enz, vorstelyke Eisenbergsche stalmeester; KAREL ERDMAN op Christgrun, Limpach en Herlachsgrun, overste van den Czaar, en JOHAN KAREL, hofraadt des markgraven van Bareuth is geweest. 3) KAREL HAUBOLD op Elsterberg en Breiting. 4) KAREL GODFRIED op Netzschkau Brunn, Limpach, Neuen-Schönfels, Johanniter ridder, kommandeur te Wittersheim, koninklyke Poolsche en keur Saxische geheime raadt, kamerheer, hoofdman des kreitses Meissen, en sedert den jare 1711 gevolmachtigde op den ryksdag te Regensburg. In den jare 1715 wierdt hy in den gravenstandt verheven, wanneer hy als keur Saxische gevolmachtigde van den keizer het leen ontfing. Van zyne zonen is JOHAN FREDERIK koninklyke Poolsche en keur Saxische hofraadt geworden. De Frankische linie is gesproten uit het huis Zethen, in het vorstendom Eisenberg gelegen, zynde toen in 't bezit der Frankenlebische linie, bezittende althans onder anderen Helba op Ellingshausen, zynde in het Meinungsche deel van Henneberg gelegen. HANS is by den laatsten gevorsten grave van Henneberg, die in den jare 1583 overleedt, hofmeester geweest. Van zyne nakomelingen was in den jare 1713 een koninklyke Poolsche en keur Saxische ritmeester in 't regiment van Saxen Meinungen. *Brotuff & Ditmari Chron. Merseb. Albini Meisn. Land-Chron. Knauth Prodr. Misn. Vulpius in Megalurgia Martisb. Mulleri Annal. Sax.*

BOSE (CHRISTOFFEL DIDERIK) op Frankenleben, Mölbis en Nickern, koninklyke Poolsche en keur Saxische geheime krygsraadt, wierdt in den jare 1628 te Frankenleben geboren. Zyne ouderen waren Balthasar Bose, en Margaretha van Lohs. In den jare 1646 diende hy als soldaat onder den keizerlyken overste Strozzi, doch nam dienst onder keur Brandenburg, en wierdt onder-officier onder den overste Hacke, kommandant in den Hamm in Westphalen. Na den Westphaalschen vrede in den jare 1648 onthieldt hy zich by zynen aanverwant, den Franschen generaal majoor Roswurm, die toen in 't ryk stont, eenen tydlang als vrywillige, wierdt kort daar na vaanderik, naderhandt lieutenant, en eindelyk kapitein. Wanneer de voornoemde Roswurm nog in dit zelve jaar zyne benden, uit krachte van het te Neurenburg getroffen executions reces, naar Vrankryk wilde voeren, wierdt hy door den hertog van Lotharingen niet verre van Chateau sur Moselle aangetast en geslagen, en Bose moest nevens zynen generaal en andere officieren eenige maanden op het slot Bitsch doorbrengen, wordende door zynen vader vrygekocht. Hy begaf zich derhalven naar Straasburg, om zich in de Fransche tale en andere exercitien te oeffenen, by welke gelegenheit hy in den jare 1652 op Driekoningen-dag den generaal Roswurm door een krygslist uit zyne gevangenis verloste, en nog in 't zelve jaar Vrankryk bezocht. In den jare 1654 keerde hy weder naar zyn vaderlandt, en wierdt kamerjonker aan 't hof van keur Saxen, in den jare 1671 opperschenker en kamerheer, en in den jare 1672 kamerraadt, als mede in den jare 1674 bergraadt gemaakt, wanneer de keurvorst hem niet alleen verscheide gewigtige commissien, maar ook het generaal commissarisschap opdroeg. In den jare 1678 wierdt hy van daar door hertog Augustus naar Halle beroepen, om het kamerwezen te reguleren, en wierdt niet lange daar na opperhoofdman in 't vorstendom Querfurt. Doch in den jare 1680 wierdt hy naar huis geroepen, en door Johan Georg den III tot kamer-en bergraads director aangestelt. In den jare 1682 vertrouwde hem die vorst de krygskansely, en in 't volgende jaar wierdt hy tot werkelyken geheimen krygsraadt aangestelt. In het zelve jaar verzelde hy den keurvorst by het ontzet van Wenen; en voorts zyn kamerdirectorium nederleggende woonde hy den veldtocht by in 't ryk, nevens de belegering der stadt Mentz, zynde generaal krygskommissaris. In den jare 1692 wierdt hy werkelyke geheime raadt, in welke bediening hy door koning Augustus naderhandt bevestigt wierdt. Voorts heeft hy vele gewigtige onderhandelingen met vreemde ministers bygewoont, en wierdt voornamentlyk in gezantschappen aan het keizerlyke en andere hoven gebruikt. Hy stierf in den jare 1708. By Ursula van Gustedt teelde hy 1) Hans Balthasar op Mölbis, domproost van Meissen, en opperhofmeester der koninginne van Polen en keurvorstinne van Saxen. Deze overleedt in den jare 1712. 2) Christoffel Diderik op opper-en onder-Frankenleben en Seerhausen, werkelyke geheime raadt des konings van Polen, en eertyds gevolmachtigde op den Ryswykschen vredehandel. 3) Adam Henrik, koninklyke Poolsche en keur Saxische generaal lieutenant. 4) Wolf Diderik, koninklyke Poolsche en keur Saxische appellations-en Merseburgsche geheime raadt. 5) Gottlob Siegmund op Nickern, koninklyke Poolsche en keur Saxische overste lieutenant. *Mulleri Annal. Sax. Curric. vitæ Bosii.*

BOSEK, POSEK, POSSEK, eene der outste adelyke familien in Meissen en Thuringen, zynde het stamhuis BOSEK in het ampt Bitterveldt, niet verre van Wittenberg gelegen. FREDERIK heeft in den jare 1270 aan de kerke der H. Maagdt Maria

ria te Altenburg jaarlyks eene zekere maate aan granen uit zyn dorp Stechau gemaakt. HANS wierdt in den jare 1430 in een oproer te Plauen door de Hussiten gedood. HEINTZ is in den jare 1464 te Eppich overleden. JOOST was in den jare 1484 amptshoofdman te Rochlitz. HANS THOMAS, landhoofdman te Rudelstadt, heeft in den jare 1659 uit name der graven van Swartzburg, van Saxen Gotha en Weymar het leen ontfangen. CHRISTOFFEL THOMAS woonde in den jare 1668 de lykstatie by der hertoginne Magdalena Sibylla van Altenburg. *MS. Gen.*

BOSIUS (ANTONIUS) van Milanen, een aanverwant en erfgenaam van Jakob Bosius, die volgt, door wien hem geraden wierdt zich in de rechtsgeleerdtheit te oeffenen, en die aan hem zyne bediening van agent der Malthefer orde afstont. Deze bediening nedergelegt hebbende besloot hy *het onderaardsche Rome* in 't licht te geven; waar aan men zegt dat hy van den jare 1567 tot 1600 gearbeid heeft, zich zomwylen vyf of zes dagen achtereen in onderaardsche verwulfzelen ophoudende. Des niettegenstaande kon hy dit werk niet tot standt brengen; maar Johannes Severani, een priester van het Oratorie te Rome, heeft het zelve vermeerdert, en in den jare 1632 in 't licht gegeven; waar op het naderhandt door Paulus Aringhi in 't Latyn is vertaalt, en in den jare 1651 te Rome in twee stukken gedrukt. Bosius was zeer klein van gestalte, zynde zwart van gezicht, alzo zyne moeder eene slavinne uit Afrika was. *Erythr. Pin.* I. *c.* 129. *Miræus de script. sec. XVI. Severini.*

BOSIUS, (JAKOB) van Milanen, was een ridder van S. Jan van Jerusalem, en bekleedde langen tydt te Rome de waardigheit van agent van Maltha. Hy begaf zich in dienst des kardinaals Gregorius Petrochinus, hopende, dat de zelve, paus geworden zynde, hem den kardinaalshoedt zou geven. Maar wanneer in den jare 1590, na het overlyden van Sixtus den V en Urbanus den VII, Petrochinus wierdt voorbygegaan, keerde hy weder tot de zynen, en bragt het overige zyns levens met geestelyke oeffeningen door, schreef ook eene geschiedenis van 't kruis van Christus, sedert het zelve onder Konstantyn den Groten gevonden is. Men heeft ook van hem eene geschiedenis van de ridderorde van S. Johannes van Jerusalem. *Erythr. Pin.* I. *p.* 120.

BOSIUS, (JAKOB) anders genaamt *à Castro*, een geleert Amsterdammer, en leeraar in de Godkunde te Loven, wierdt in 't jaar 1611 tot derden bisschop van Roermonde gewyd te Mechelen in sint Rombouts kerke door den aartsbisschop, hebbende tot medehelpers de bisschoppen van Gent en 's Hertogenbosch, waar na hy den 19 May te Roermonde ingehaalt wierdt, quytende zich vervolgens van zyn ampt ten vollen genoegen zyns weldoenders, den aartshertog Albert van Oostenryk, en onderhorige geestelyken en gemeente. Hy was in 't jaar 1560 geboren uit Gerrit Pietersz. van den Borg en Anna Janssen de Bois, van oude Amsterdamsche burgers gesproten, wordende zyne gemelde moeder byzonder geroemt wegens hare mildadigheit tegen den armen, die in haren zoon overgeërft scheen; welke zyne philosophische en Godgeleerde studien te Loven volbragt hebbende van een gemeen parochiaan eindelyk tot den bisschoplyken staat opklom. Hy heeft eenige predikatien geschreven, die in druk uitgaan, nevens eenige kleine zedelessen, en is binnen Roermonde in het jaar 1639 overleden, wanneer hy in zyn zeventigste jaar getreden was, aldaar in de Kathedrale kerke voor het hoge altaar met een zeer breedsprakelyk grafschrift, by *Fr. Zweertius* en *Valer. Andreas* aangehaalt, begraven.

BOSIUS (JOHANNES ANDREAS) wierdt te Leipzich, alwaar zyn vader Paulus Bosius een juwelier was, in den jare 1626 den 17 Juny geboren, en bezocht, nog geen 15 jaren out zynde, de opentlyke lessen. In den jare 1646 wierdt hy te Leipzich magister, en begaf zich naar Straasburg, alwaar hy zyne studien 4 jaren lang voortzette, en ter zelver tydt de Italiaansche, Fransche, Spaansche en Engelsche talen leerde. Op het bevel zyns vaders weder in zyn landt gekeert zynde wierdt hy een lidt van 't Gallikaansche collegie, en kort daar na in den jare 1656 professor in de Historien te Jena. Hy stierf in den jare 1674. Zyne schriften zyn: *Cornelius Nepos cum Notis; Ortus, educatio & studia Julii Agricolæ, scriptore Cornelio Tacito, cum Notis; de comparanda notitia scriptorum Ecclesiasticorum; Introductio in notitiam Rerumpublicarum; Isagoge in prudentiam & eloquentiam civilem, cum notitia scriptorum historiæ universalis; Lucas de Linda emendatus; Diatribe de pontifice maximo veterum Romanorum.* Onder die genen, die nog ongedrukt zyn, worden getelt, *Chronicon Urspergense*, door hem uit een handschrift der bibliotheek te Jena met aanmerkingen uitgegeven. Voorts *Tacitus, Seneca, Plinius, cum notis Variorum; Varia scripta ad Historiam hujus & superioris sæculi; Liber de natura & varietate Historiæ.* enz. Hy was ook willens de *Scriptores Byzantini*, nevens de werken van *Josephus*, uit te geven. *Witte in Memor. Philosoph. Freheri Theatr. Almeloveen Bibl. promissa.*

BOSKOOP, een vermakelyk dorp in Rhynlandt, aan het stroomtje de Gouwe gelegen, staat in de oude brieven van graaf Floris den IV van 't jaar 1223 gemeld met den naam van *Buekscoop* en *Buescoep*, en in een anderen van heer Gerrit van Amstel, by S. van Leeuwen in zyn *Batavia Illustrata pag.* 155 met de benaminge van *Bukiskope*. De parochiekerk dezer plaatse was St. Jan den Doper toegewyd, en stont de pastory ter begevinge van de abdisse van Rhynsburg, die ook het wereldlyke gebiedt te dezer plaatse gevoert heeft, uitwyzens den bovenaangehaalden brief van graaf Floris den IV, daar hy uitdrukkelyk zegt; *dat uwe geheele gemeente wete, dat wy alle mannen, wonende tot Rhynsburg en tot Buekscoep, die toebehoren die abdisse en convent der cloost er van Rhynsburg, van nu voort*, enz.

BOSMAN, (GYSBERT) een Utrechtenaar van geboorte, oeffende zich eerst in de rechten, en wierdt den 6 December des jaars 1627 in de hogeschole van Anjou voor licentiaat in beide de rechten aangenomen; maar behertigde naderhandt de Godgeleertheit, en wierdt pastoor te Arlanderveen, onder het baljuwschap van Rhynlandt gelegen, welk ampt hy tot zyne doodt bekleedde. Men roemt hem als een goet dichter. *Oudheden van Rhynlandt pag.* 337.

BOSNA, eene rivier. Zie BOSNIE.

BOSNIE, in 't Latyn *Bosina*, *Bosna*, of *Bosnia*, in de oude Duitsche kronyken *Bossen* of *Wossen* genaamt, een koninkryk in Europa, dat eertyds tot de krone van Hungarië behoorde, maar nu meestendeels onder 't Turksche gebiedt staat, gelegen tusschen de rivieren de Unna, de Sau, en den Drin, en het Bebische gebergte. De laagte strekt zich tusschen de Unna en den Drin op 40, de breedte van den oorspronk tot den mondt der Bosna op 15 Duitsche mylen, hoewel het, het hertogdom S. Saba of Herzegovina daar onder gerekent, veel groter is. In 't Noorden grenst het aan Slavonië, in 't Oosten aan Rascië, in 't Zuiden aan Dalmatië, en in 't Westen aan Croatië. Of het zynen naam van de *Bessi*, een volk in neder-Mysië, ontleent heeft, of van de rivier *Bosna*, waar door het bewatert wordt, en die aan den voet van den berg Smartniza ontspringt, en zich in de Sau ontlast, is onzeker. Ondertusschen is het reets van oude tyden af onder dien naam bekent geweest; alzo Constantinus Porphyrogenitus dit landt *Bosona* noemt, en des zelfs grenzen tusschen het oude koninkryk Servië plaatst. Eertyds was het een gedeelte van Pannonië, naderhandt van 't landt der Gothen, en is eindelyk door de Slaven ingenomen, en by het koninkryk van Servië gevoegt. Maar wanneer Budimirus, of Suetopelcus, eerste Christen koning van Dalmatië en Servië, in de verdeeling zyner landen het in 't Noorden gelegene Surbië in twee delen verdeelde, waar van het eene van de rivier den Drin in 't Westen, zich aan den berg Pinus uitstrekkende, Bosnië, het andere Rascië genaamt wierdt, liet hy de zelve door landvoogden of graven, Guipani of Zipani genaamt, bestieren, en stelde daar over Bani, dat is stadhouderen, die van de Latynsche en Grieksche schryveren *Magni Zupani* of *Mega Zupani* genaamt worden. Deze onttrokken zich allengskens het gezag der Dalmatische koningen, en maakten zich zelf tot opperregenten. Crescimirus echter, zoon des Dalmatischen konings Tiescimirus, en broeder des konings Predimirus, die in den jare 879 stierf, sloeg den Ban van Bosnië, en verjoeg hem naar Hungarië, vereenigende dit landt met het witte Croatië (*Croatia alba*), het welk hy van zynen vader Cidomirus geërft hadde. Hem volgden als vorsten van Bosnië en Croatië zyn zoon Stephanus, en des zelfs drie zonen achter malkander, Legetus, Wemirus, en Crescimirus de II in den jare 994. Wie dezes opvolger geweest zy, is onzeker. In den jare 1080 heeft Bodinus, koning van Servië, den Ban van Bosnië verdreven, en het landt aan zekeren Stephanus gegeven, die van hem afhankelyk was. Naderhandt bragt het de koning van Hungarië, Bela de II, in den jare 1138 aan zich, en liet het door een Ban bestieren. In het verdrag, het welk koning Stephanus van Hungarië met Ottocarus, koning van Bohemen, in den jare 1271 gemaakt heeft, wierdt zyn broeder Bela hertog van Machow en Bosnië genaamt, en wanneer de zelve in den jare 1273 zonder erfgenamen gestorven was, heeft zyn broeder Stephanus, als ook zyn zoon Ladislaus, onder des zelfs moeder Elisabeth, den hertoglyken tytel van Bosnië gevoert, hoewel het niet zeker is, of het de Hungaren eigentlyk bezeten hebben; alzo ter zelver tydt de Bani in Bosnië, die niet van deze natie waren, geheerscht hebben. Maar wanneer na den moordt van dezen Ladislaus over de opvolging in Hungarië gestreden wierdt, maakte zich Stephanus Despota van Rascië meester van Bosnië, dien het niet lange daar na door Paulus, Ban van Dalmatië en Croatië, ontweldigt wierdt. Op dezen volgde zyn zoon Mladinus, dien koning Karel van Hungarië in den jare 1322 gevangen nam. Na dezen hadt zekere Stephanus dit Bannaat in bezit, wiens zoon, van den zelven name, door de hulpe der inwoonderen van Ragusa tot opvolger gemaakt wierdt, en zich in den jare 1326 een vry vorst en heer van Bosnië noemde, met koning Karel in vriendschap leefde, zyne dochter Elisabeth aan des zelfs zone Lodewyk verloofde, en in den jare 1357 stierf. Op hem volgde zyns broeders Uladislaus zoon, Twartkus, die door het geluk meester over zyne vyanden wordende, met bewilliging van koning Lodewyk den koninklyken tytel aannam, latende zich in den jare 1366 plechtig kronen, en Stephanus Myrces noemen; Lodewyk nochtans behieldt voor zyn leven het oppergebiedt over het koninkryk Bosnië. Hy stierf in den jare 1391, waar na zes eigene koningen van Bosnië, van welke zommigen den Turken cynsbaar geweest zyn, geheerscht hebben, tot den jare 1463, wanneer de laatste, Stephanus, door Mahomet den V overwonnen en gedood wierdt. Koning Matthias Hunniades maakte zich niet lang daar na wederom meester van Bosnië, gelyk ook die van Jaitza de Turksche bezetting doot sloegen; en zich in den jare 1467 aan Hunniades overgaven. Ook hieldt zich zeker Nicolaus aan zyn hof op, die den naam en tytel van koning van Bosnië voerde, en, nevens zyne zone Laurentius, van wien als hertog van Sirmië in de geschiedenis van Hungarië dikwils gewag gemaakt wordt, het byleger des konings met Beatrix van Aragon bywoonde. Doch na den slag by Mohatz in den jare 1526,

1526, en wanneer koning Ferdinand de I met Johannes van Zapolia in een oorlog was ingewikkelt, viel geheel Bosnië weder onder de macht der Turken in den jare 1527. In het jaar 1689 nam het de keizerlyke generaal Piccolomini wel groten deels in, maar in den volgenden jare hadden de Turken wederom de overhandt, en behielden het ook in den jare 1699, uit krachte van den Karlowitschen vrede, wanneer na vele twisten de grenzen tusschen het keizerlyke Slavonië en Croatië en het Turksche Bosnië in den jare 1701 dus ingericht wierden, dat van het uiterste der keizerlyke, Turksche en Venetiaansche grenzen vier mylen verre, tot op het gebergte Pupzak, en van daar over het gehele gebergte Monte Papini tot aan Bosnië getrokken wierden. Bosnië wordt voorts in opper-en neder-Bosnië verdeelt. Het laatste heeft ook den name van Herzegovina, of het hertogdom S. Saba, hoewel zich het zelve eertyds veel verder over de grenzen van Bosnië uitstrekte. Ook behoorde tot Bosnië het landt en koninkryk Rama, of Ramië, waar van de koningen van Hungarië den naam en wapen in hunne tytels en by de kroninge voeren, noemende zich niet koningen van Bosnië, maar van Rama, (*Reges Ramæ*) hoewel by zommigen de naam van Bosnië gevonden wordt, met uitlatinge van dien van Rama. De verscheide provincien, waar in Bosnië verdeelt wordt, zyn Cernik, Cracovo, Modriza, opper-en neder-Salee, Varesia, Suitava en Podrima. De Turken verdeelen het gehele koninkryk in drie Sangiakaten, te weten dat van Banialuca, Saraio, en Obrac. De hoofdstadt van Bosnië was eertyds Jaicza, nu Varbosanye. De Turksche Bassa heeft zynen zetel te Banialuca. Seraja en de sterke pas Zwornigk tegen Servië zyn ook merkwaardig. Het landt is zeer bergachtig, doch ryk van gout-en zilvermynen, heeft ook eene grote menigte van schapen en hoornvee, hebbende echter hier te lande onsmakelyk vleesch: doch in Italië omtrent de Adige weidende worden ze wel haast vet, en zeer smakelyk; waarom er grote kudden derwaarts gedreven worden. Voorts worden hier vele en voortreflyke valken gevonden. *Constant. Porphyrog. de admir. imp. c.* 32 *Bonfin. Lucius Dalmat. du Fresne hist. Byzant. p.* 326. *seq. Ritter Bosna captiva. Szentyvani Miscell. dec.* II. *P.* I. *p.* 153. *dec.* III. *P.* I. *p.* 210.

BOSO, of BOZO, koning van Provence en Burgondië, was een zoon van Buvo, grave van Ardenne. Karel de Kale trouwde in den jare 870 met Richilda, zuster van dezen Boso, weshalven hy hem vele weldaden bewees, makende hem onder anderen in den jare 860 tot grave van Vienne in 't Dauphiné, en wanneer hy in den jare 876 keizer wierdt, en uit Italië vertrok, liet hy hem aldaar als gouverneur, en zondt hem tot een teken zyner achting eene hertoglyke kroon. *Annal. Bertin. ad an.* 876. *Aimon. l.* V. *c.* 27. Hier door kreeg Boso gelegenheit om naar hoger dingen te staan, en trouwde in het zelve jaar met Ermengard, dochter des overleden keizers Lodewyk den II. *Annal. Bertin. ibid.* Na de doodt van Karel den Kalen was hy in Vrankryk in groot aanzien; en alzo koning Lodewyk de Stamelaar in weinig achting was, bediende zich Boso van die gelegenheit tot zyn voordeel, zich als het hoofdt eener factie opwerpende. Maar om beter tot zyn oogmerk te geraken wikkelde hy zich in de gunst van paus Johannes den VIII, die in den jare 878 naar Vrankryk quam, en verzelde hem wederom naar Italië, wordende tot dankbaarheit van hem tot zone aangenomen. Deze beide derhalven beraamden zamen, hoe ze Karloman, koning van Beyeren, van 't koninkryk van Italië uitsluiten, en des zelfs gunstelingen, de hertogen van Spoleto en Toscana, die den paus veel onlust verwekten, tot reden brengen mogten. *Annal. Fuldens. ad an.* 878. *Baron. Annal. Eccles. T.* X. *an.* 878. Wanneer nu na de doodt van Lodewyk den Stamelaar in den jare 879 over de opvolging grote onlusten ontstonden, bewoog Boso, ondersteunt door den paus en de koninginne weduwe, de bisschoppen en standen van Bourgondië, dat ze zich van Vrankryk onttrokken, een eigen ryk oprechtten, naderhandt het Arelatische ryk genaamt, en hem op het concilie, te Mante in 't Dauphiné gehouden, den 15 October des zelven jaars 879, tot koning van Bourgondië verklaarden. *Annal. Bertin. ad an.* 879. *Concil. Mantalense ap. Paradin. l.* I. *p.* 105.-109. *&* *Sirmond. Tom.* III. *Concil. Gall. p.* 496. *conf. Mabillon de re diplom. l.* IV. *p.* 297. *Pagi Crit. in Baron. Tom.* III. *ad an.* 879. *n.* 6. 7. Lodewyk en Karloman, te gelyk in Vrankryk regerende, deden hem den oorlog aan. Vienne wierdt in den jare 882 verovert, en byna geheel verwoest. Doch alzo beide die broederen kort na malkander stierven, en Vrankryk door den inval der Normannen gedurig ontrust wierdt, stak Boso het hoofdt weder op, en behieldt ten minsten Arles met het gebiedt van des zelfs bisdom in zyn geweldt, waar van daan de later schryveren gelegenheit genomen hebben om hem koning van Arles te noemen, hoewel hy zich altydt koning van Provence genoemt heeft. *Aimon. l. c. Sigebertus ad an.* 880. Zie LODEWYK de III, koning van Vrankryk, en KARLOMAN. Hy stierf den 11 January des jaars 887, in het 63 jaar zyns ouderdoms. *Contin. Annal. Fuldens. Freher. & Herm. Contract. ad an.* 887. *conf. Pagi Crit. in Baron. Tom.* III. *ad an.* 887. *n.* 9. *p.* 748.

BOSO de I, graaf van Provence, was een zoon van Ratbodus, geteelt by de dochter des voornoemden Boso, en was zyns vaders opvolger in den jare 923. Hy trouwde met Bertha, nicht van Hugo, koning in Italië, en dochter van Boso, markgrave van Toskanen. Men zegt dat hy in den jare 944 zonder erven gestorven is, wordende van zynen broeder Robaldus, of Ratbodus den II opgevolgt. Deze stierf in den jare 950, en hadt 2 zonen, Willem de I, grave van Forcalquier, en Boso de I, grave van Provence, trouwende met Focoare, of, gelyk haar anderen noemen, Constantia; hoewel deze beide mogelyk twee verscheide gemalinnen geweest zyn. Hy stierf in den jare 971, nalatende Willem, grave van Provence, Robaldus, grave van Forcalquier, en Pontius, vicomte van Marseille. Hoewel hier omtrent de meningen der schryveren verschillen. *Nostradam. & Bouche hist. de Prov. Russi hist. des Comtes de Prov.*

BOSO, bygenaamt *Contranus*, generaal van koning Sigebert den I van Austrasië, was een kloek en doorslepen man. In den oorlog van Sigebert tegen Chilperik, koning van Soissons, in den jare 575 bragt hy Theodobert, zoon van Chilperik, of met eige handen om, of was ten minsten oorzake van des zelfs doodt: weshalven, wanneer na de doodt van Sigebert de kans zich verkeerde, hy zich in den tempel van S. Marten te Tours, als in eene vryplaatse, begaf, en Meroveus, zoon van Chilperik, zynde in zyns vaders handen gevallen, ook daar henen hielp; maar om zich wederom in de gunst in te wikkelen, hem poogde uit te leveren; en wanneer zulks niet geschiedde, met hem naar Austrasië vluchtte. Naderhandt maakte hy met Mummulus en Desiderius eene zamenzwering, om Gunebald, die zich voor een zoon van Clotarius den I uitgaf, en toen te Constantinopel was, in plaats van Chilperik, tot koning uit te roepen. Tot dien einde begaf hy zich naar 't Oosten, bewoog Gundebald om naar Vrankryk te reizen, doch beroofde hem op eene verraderische wyze van 't leven, wanneer ze zamen te Marseille aangekomen waren; doch by Childebert den II in Austrasië komende, en hopende dank te behalen, vondt hy zich in zyne meninge bedrogen. Hy wilde derhalven te rug naar Provence keren, wierdt door Guntram, koning van Bourgondië, onderschept, maar wel haast wederom in vryheit gestelt, wanneer hy hem beloofde, des zelfs ontrouwen generaal Mummulus in zyne handen te leveren. Doch hoewel hy zulks wegens de voorzichtigheit van Mummulus niet doen kon, wierdt hy nochtans vrygesproken, en naderhandt door den koning van Bourgondië gebruikt om Gundebald, die zich midlerwyle tot koning hadt opgeworpen, te verraden, het welk hy deedt, werpende Gundebald met een steen doot. Maar wanneer eindelyk Guntram en Childebert zamen te Andlau in den jare 587 een verdrag maakten, wierdt ook besloten, Boso wegens zyne veelvuldige trouwloosheit te straffen; en wanneer hy by den bisschop van Trier gevlucht was, liet Guntram het huis in brandt steken, en dwong hem daar uit te gaan; en zich nochtans met den degen willende verweeren, wierdt hy overmand en doot gestoken. *Gregor. Turonens. l.* VII. *hist. Dupleix. Mezeray.*

BOSPHORUS, ook wel BOSPORUS, eene oude stadt, haren naam ontlenende van de zeeëngte, of straat Bosphorus, waar van de inwoners by Strabo, Plinius, Stephanus, Polybius en anderen *Bospohoranen* genaamt worden, welker koning was Rimethalces. Men houdt daar voor, dat deze stadt naderhandt *Pantipacum* genaamt, en het hedendaagsche *Vospero* is, zynde voordezen een aartsbisdom, behorende onder Constantinopel. Twee straten zyn 'er van dien naam, de Crimsche en Thracische Bosphorus, waar van volgt. *Baudrand.*

BOSPHORUS CIMMERIUS. Dus wordt de vermaarde zeeëngte tusschen Europa en Asië genoemt, waar door de Pontus Euxinus of de Zwarte zee met den *Palus Mæotis* gemeenschap heeft. Zy wordt ook de straat van Caffa genaamt, van zekere stadt dezes naams, die in klein Tartaryë op een halfeilandt, dat van beide de voornoemde zeën bewatert wordt, gelegen is. Capella noemt ze *Os Moeotidis*, Marcellinus, *Patares angustiæ*. De Italianen noemen ze ook *Bocca di S. Giovanni* en *Stretto di Kerci*, mede van zekere nabygelegene kleine stadt in klein Tartaryë. *Baudrand.*

BOSPHORUS THRACICUS, of *de straat van Constantinopel*, wordt het kanaal der Zwarte zee genaamt, en is de zeeëngte tusschen Thracië en klein-Asië, alwaar de Pontus Euxinus, of de Zwarte zee, en Propontis, of zee van Marmora (Mare di Marmora) in een vloeien. Daar zyn gelegen Gallipoli, de Dardanellen, en de torens der Zwarte zee in den ingang van den Bosphorus. De stadt Constantinopel is op den oever van dat kanaal gelegen, het welk zo smal is, dat men op zommige plaatsen der stadt de hanen in Asië kan horen kraaien. De Zeven Torens is eene vesting, waar in gevangenen van staat bewaart worden. Aan de overzyde van Constantinopel, tegen over de zyde van Asië, legt Galata, of Pera, nevens Scutari. Zie HELLESPONT. *Arriani Periplus. Gyllius de Bosphoro. Bruins Reize naar de Levant.*

BOSQUET, (FRANCISCUS) bisschop van Montpellier, was geboortig van Narbonne, en studeerde meest te Toulouse. Vooraleer hy zich in den geestelyken standt begaf, was hy intendant van Guienne en Languedok, procureur generaal des parlements in Normandië, en eindelyk gewoonlyke staatsraadt. Johannes Plantavitius, met wien hy eene naauwe vriendschap onderhieldt, sedert zy zamen in het collegie de Foix te Toulouse gewoont hebben, stont hem in den jare 1648 zyn bisdom Lodeve af, het welk Bosquet in het volgende jaar in bezit nam. Vyf jaren daar na wierdt hy bisschop van Montpellier, in welke waardigheit hy ook den 24 Juny 1676, in het 63 jaar zyns ouderdoms, gestorven is. Hy heeft eenige schriften nagelaten, die van de geleerden hoog geschat worden, onder anderen, *Synopsis legum Michaëlis Pselli*, door hem in 't Latyn vertaalt en met aanmerkingen uitgegeven; *Historia Ecclesiastica Galliæ*; *vitæ Pontificum, qui Avenione sedem suam habuerunt*. Hy heeft ook tot de uitgave des bekenden werks van Raimundus Martinus, genaamt *Pugio fidei*, de eerste gelegenheit gegeven. *Journal des Sçavans* 31. *Aug.* 1676. *Witte Diar. Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

BOSQUET, (GEORG) advokaat in 't parlement van Toulouse onder de regering van Karel den IX, schreef verscheide werken; waar van een ten vure gedoemt wierdt. Dit was in de Latynsche

sche tale geschreven over 't edict van koning Henrik den II, rakende de huwelyks-contracten van kinderen zonder de toestemming hunner ouderen gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

BOSQUILON, (JAN) een Franciskaner monnik, van Arras, in het graafschap Artois, geboortig, heeft geschreven in de Fransche tale *het Toneel des doods*, en in de Latynsche tale *de aqua lustrali* (van het wywater), in welk laatste boek hy de Protestanten in 't gemeen niet weinig verkettert, en met bitze schendnamen en bewoordingen belaadt. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BOSSAART, (THOMAS WILLEBRORDSZ) geboren te Bergen op Zoom in 't jaar 1613. Hy maakte grote beelden en pourtraiten, vry goet. Hy zag Rome, Duitschlandt, Spanje, en Engelandt, getuigen van zyn hoog vernuft. Inzonderheit stont hy wel by Frederik Henrik, prins van Oranje, en des zelven zoon prins Willem. Hy hadt zyn kunst geleert by Gerard Zegers. *Houbrakens schilderb.* I. *deel.*

BOSSCHAART, (WILLEBRORD) een Brabander uit de stadt Bergen op Zoom, en Reguliere kanunnik in de abdye van Tongerlo van de orde der Norbertynen, was doctor in de Godkunde, en zeer ervaren in de kerkelyke outheden en plechtigheden, en daar nevens zeer belezen, uitwyzens zyne uitgegeve boeken, welke dusdanigen opschrift hebben: *De initiis & progressibus monasticis*; *De vita contemplativa & activa*; *De ordine Praemonstratensi Clericali seu Canonico*; *De Laudibus beati Siardi*; *De natura veritatis*; *De Microcosmo, sive humani corporis fabrica*; *'t Leven van den gelukzaligen Siardus*; *Chronicon coenobii Tongerloënsis*; *In vitam S. Suitberti, scriptore Marcellino, Annotationes. Fr. Zweertii Athen. Belg. Valer. Andreae Biblioth. Belgica.*

BOSSCHE (DIEDERIK WOUTER VANDER) heeft een heldendicht geschreven over den manslag van Willem van Nassau, en de pynigingen van Balthazar Geraarts. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

BOSSEM, (MATTHIAS VAN) geboren te Amsterdam in 't jaar 1527 uit vrome ouderen. In die stadt leide hy den grondt zyner letteroeffeningen onder Cornelius Crocus, en wierdt sedert naar Loven gezonden, daar hy den loop der philosophie afgelegt hebbende zich tot de Godgeleertheit begaf. Licentiaat geworden heeft hy eenige jaren achtereen de Godgeleertheit uitgelegt. Naar Douay geroepen om zyne uitstekende kennis in de Godgeleertheit, en doctor geworden heeft hy den stoel daar 33 jaren met lof bekleed. Na de doodt van Mattheus Galenus van Westkappel is hy gemaakt kanselier der akademie, en tot eersten voorlezer in de Godgeleertheit verklaart. In deze waardigheit gestelt droeg hy zich zo nederig, dat hy zich naaulyks van zyn huisboden liet dienen, ook in de laatste jaren zyns levens, nemende de moeite van zelf zyn kamer te vegen, zyn bedt te maken, en met het einde der weke de schotels en borden te wasschen, en met meer ander gering werk zich bezig houdende. Hy was zo streng tegen de geestelykheit, en zo kuisch, dat hy geen vremde vrouwe over zyn vloer liet komen, noch ooit met haar alleen sprak dan in tegenwoordigheit van anderen. Der doodt gedachtig stelde hy het bekkeneel van eenen zyner afgestorve vrienden op zyn kamer in zyn gezicht, en liet zyn eigen graf toestellen twintig jaren voor zyne doodt. Hy storf in den jare 1599 op den 4 Februarius, nadat hy by uiterste wille alle zyne goederen belast hadt aan te leggen tot het oprechten van een collegie onder de beschermínge der heilige Maagdt. Hy heeft geschreven in 't Latyn: *Van het zamenwonen der geestelyken met vrouwen, of dat geoorloost is*; *Van de zeer botte en vleiende uitlegginge der ware afgoderye, die eertyds by de Heidenen geweest is*, tegen Jan Kalvyn; *van Gods byzondere hulpe*; *Een vermaanrede aan de nieuwe leerlingen der Godgeleertheit*; alle welke boeken te Douay gedrukt zyn in den jare 1586 by J. Bog. *Val. Andr. Bibl. Belgic.*

BOSSERET, of BUSSERET, *Bosra* of *Bostra* genaamt, eene stadt in 't Steenachtige Arabië, hadt eertyds een aartsbisdom, staande eerst onder een patriarch van Antiochië, naderhandt onder dien van Jerusalem. Het concilie tegen Beryllus wordt gezegt hier vergadert geweest te zyn. Bosra was ook het vaderlandt van keizer Marcus Julius Philippus, die in den jare 244 de opvolger was van Gordianus, en de zelve *Philippopolis* noemde, volgens het getuigenis van Zonaras. Strabo gewaagt van nog een ander BOSRA, zynde eene stadt in Phenicië. *Stephan. de Urb. Strabo l.* XVI. *de Vitri l.* I. *c.* 47. *Adrichomius.*

BOSSIUS, een Milanees, leefde in de XV eeuw, en schreef eene Chronyk van den beginne der wereldt tot op zynen tydt; ook eene geschiedenisse der bisschoppen en aartsbisschoppen van Milanen. De zelve is gedrukt te Milanen in den jare 1492. *Voss. de Hist. Lat.*

BOSSONVILLE, of BUSENDORP, eene kleine stadt in Lotheringen, aan de rivier Nied, vyf mylen van Metz gelegen. De abdy aldaar is door de veelvuldige oorlogen te gronde gegaan. *Tromsd. acc. Geograph.*

BOSSOW, een dorp in Wageren, nevens een karspel, alwaar Helmoldus de geschiedschryver priester was. Het behoort tot het bisdom Eutin. *Dankwerth beschry. van Schlesw. und Holst. P.* III. *c.* 8. *p.* 231.

BOSSU, BOSSY, BOSSUT, in 't Latyn *Buxudis*, een zeer voornaam dorp, met een zeer fraai kasteel in Henegouwen, naby Valencyn. Van deze plaatse, door Karel den V tot een graafschap gemaakt, voert een graaflyk geslacht den naam, hebbende het vorstendom Chimay door huwelyk aan zich gebragt. Zie CHIMAY.

BOSSU, (JAKOB LE) of BOSSULUS, doctor in de Theologie op de universiteit van Parys, en monnik van S. Denys, was een der hevigste predikers van de ligue voor en na de doodt van Henrik den III, koning van Vrankryk. Hy liet zynen yver in 't byzonder blyken te Nantes, predikende niet alleen met veel drift tegen koning Henrik den III, en Henrik den IV, maar liet ook eenige zamenspraken tusschen een Roomschen en een staatkundigen drukken, waar in hy onder anderen beweerde, dat Henrik de III een groter ongodist en erger was dan Judas, en dat het Jakob Clement van Godt was ingegeven om dien koning te vermoorden. Geen minder hevigheit gebruikte hy tegen 't parlement van Parys, zittende toen te Tours, en tegen alle Roomschen, die het met Henrik den IV hielden. Hy hadt de Theologie onder de Benedictynen geleert, en was een der voornaamste leden der Congregatie de Auxiliis onder paus Paulus den V. *Bayle Dict. Crit.*

BOSSU (MAXIMILIAAN DE HENNIN, GRAAF VAN) was uit het oude Nederlandsche geslacht der heeren *de* HENNIN, wier stamslot dezes naams in Artois gelegen is, gesproten, en voerde van het voornoemde slot Bossu den graaflyken tytel. Hy diende in zyne jeugt de kroon Spanje, was in den jare 1567 by de verovering van Valencyn, en geleidde in den jare 1569 de koninklyke bruidt naar Spanje. In den jare 1572 wierdt hy gelast met eenige schepen den Briel te ontzetten, doch wierdt door de zo genoemde Geuzen te rug gedreven, en zyne schepen in brandt gestoken. Hier op wilde hy zich in Dordrecht werpen; maar de burgeren dier stadt weigerden zyn volk in te nemen. Eindelyk waagde hy met de malcontenten een zeetreffen by Hoorn, doch wierdt geslagen en gevangen. Ziende dat hy niet kon vrygekocht worden, nam hy onder de Staten dienst, en geboodt een leger tegen Don Jan van Oostenryk. Maar, wanneer hy voornam weder tot de Spanjaarden over te gaan, het zy om dat hy met den prins van Oranje niet wel overeen kon, het zy dat hem de hertog van Parma door voordeelige beloften daar toe aanporde, stierf hy te Antwerpen den 21 December 1578. Sommigen menen, dat hem vergift is toegebragt. *Strada de bello Belg. dec.* II. *l.* I. *Thuan. l.* LXIV. *Mezeray in Henr.* III.

BOSSU, (RENATUS DE) Reguliere kanunnik van S. Genoveva, was te Parys den 16 Maart 1631 geboren, zynde een zoon van Johannes de Bossu, koninklyken raadt, en advokaat generaal by 't hof des Aides van Magdalena de la Lane. Hy studeerde te Nancerre, en nam den 24 July 1649 het gewaadt van Regulieren kanunnik aan; leggende zich niet alleen op de Theologie en Philosophie, maar ook op de talen, en onderwyzende naderhandt in verscheide professiehuizen de redeneerkunst. Naderhandt zocht hy zyn leven in stilte en met de studien door te brengen; wanneer men wel haast zyne *Paralelle de la Philosophie de des Cartes & d'Aristote*, nevens zyn werk *du Poëme epique* in 't licht zag komen. Hy was ook nevens den vermaarden P. du Moulinet drie jaren lang bibliothekaris van S. Genoveva geweest, en begaf zich in den jare 1677 naar Chartres, en stierf aldaar den 14 Maart des jaars 1680, zynde superieur van S. Johannes; nalatende zes stukken in folio, drie in quarto, en een in Octavo met handschriften, die alle in de abdy van S. Johannes te Chartres bewaart worden. *Prefat. Tract. du poëme Epique.*

BOSSUET, (JAKOB BENIGNUS) bisschop van Meaux, geboren te Dijon den 27 September des jaars 1627 uit eene voorname familie, die by het parlement van Metz aanzienlyke bedieningen bekleed heeft. De gronden zyner studien heeft hy in zyne geboortestadt by de Jesuiten gelegt. Hy zette die te Parys voort, alwaar hy den 16 May 1652 doctor in de Theologie gemaakt wierdt. Kort daar na wierdt hy aartsdeken, naderhandt deken te Metz, en poogde de Protestanten wederom met de Roomsche kerke te vereenigen. Hy predikte te Parys met veel lof. Den 13 September des jaars 1669 wierdt hy tot bisschop van Condom verkoren, en den 21 December des jaars 1670 daar toe ingewyd. Niet lang daar na verkoos hem de koning tot leermeester van den Dauphin; wanneer hy zyn bisdom verliet, om deze bediening beter waar te nemen. Maar gelyk hy gedurig voortging met iets te ondernemen, waar door hy aan de Roomsche kerke voordeel kon toebrengen, kreeg hy den 2 May des jaars 1681 het bisdom van Meaux, en naderhandt het ampt van eersten almoesenier der gemalinne van den Dauphin. In den jare 1697 wierdt hy ook staatsraadt. Hier by quam nog de waardigheit van eersten almoesenier der hertoginne van Bourgogne, nevens het opperopzicht over 't collegie van Navarre. In den jare 1700 woonde hy de algemene vergadering by der geestelyken van Vrankryk, en droeg veel toe tot die verordening, die zo nopens de leere als het leven gemaakt wierdt. Wat zyne schriften betreft, hy heeft zich eerst bekent gemaakt door de wederlegging van Paulus Ferrus en des zelfs *Kathechismus*. Deze was Gereformeerd predikant, waar tegen hy in den jare 1651 schreef. Zyn voornaamste werk is, *Expositio doctrinae Catholicae de iis argumentis, de quibus controversiae sunt.* Dit schreef hy tot onderwyzing des heeren d'Angeau in den jare 1668, en gaf het in den jare 1671 in 't licht. Hoe het aangenomen is, blykt daar uit, dat het in den jare 1672 te Parys in de Engelsche, in den jare 1675 te Rome in de Iersche, in den jare 1677 wederom te Rome in de Italiaansche, in het zelve jaar te Antwerpen in de Nederlandsche en Latynsche, en eindelyk in den jare 1680 te Straasburg in de Hoogduitsche tale is overgezet. Vele Gereformeerden, onder anderen Mr. la Bastide, en de predikant Noguier, beweerden, dat de leere, in dit boek vervat, in alle deelen met het concilie van Trente niet overeenquam. Om zulke nasprraak tegen te gaan, liet Bossuet voor de twede Fransche

ſche uitgaven in den jare 1697 vele approbatiën, en een pauſſelyk brevet drukken. Zommigen hebben voorgegeven, dat hy de eerſte uitgave poogde te verduiſteren, hebbende in de twede eenige plaatſen, door de Sorbonne verworpen zynde, veranderd. Doch Eduard Stellingfleet heeft ze in Engelandt in 't licht gegeven. Onder de Gereformeerden, die tegen het voornoemde boek geſchreven hebben, was Petrus Jurieu, wiens zo genaamt *Preſervatief* allereerſt daar tegen in 't licht quam. David Auguſtinus Brueys, advokaat te Montpellier, ſchreef ook daar tegen; doch ging naderhandt tot de Roomſche kerke over, herroepende zyne wederlegging; waar uit Petrus Jurieu gelegenheit nam om in den jare 1683 't vervolg van zyn *Preſervatief* in 't licht te geven. Daar wierden voorts nog meer ſchriften over deze ſtoffe gewiſſelt, Van Frederik Spanheim quam in den jare 1681 te Leipzich uit *Specimen ſtricturarum ad libellum nuperum Epiſcopi Condomienſis*. Onder de Lutherſchen heeft zich tegen hem aangekant Daniel Severinus Scultetus in zyn *Antididagma, quo probatur, doctrinam, ab Epiſcopo Boſſuet propoſitam, & ab Innocentio* XI. *egregie laudatam, admitti non poſſe*. Dit wierdt te Hamburg in den jare 1684 gedrukt. Dewyl voorts Boſſuet in zyne verklaring over de Communie onder beide gedaantens maar kortelyk gehandelt hadt, wilde hy dit verder uitbreiden, en gaf ten dien einde een afzonderlyk werk in den jare 1682 uit, wederleggende te gelyk den ſchryver van 't *Preſervatief*. Jurieu, de la Rocque en nog een onbekende antwoordden daar op. In Duitſchlandt geſchiedde 't zelve in den jare 1684 door Joh. Melchior, profeſſor in de Theologie te Herborn, in zyn werk, *de ſanguine Chriſti Euchariſtico*. Behalven dat heeft Boſſuet zich bekent gemaakt door zyne *Hiſtoria variationum Eccleſiarum Proteſtantium*, willende bewyzen, dat de Proteſtanten in hunne leringen zeer verſchillende en onbeſtendig zyn, nu bewerende, dan verwerpende een en het zelve leerſtuk. Hier tegen heeft zich Jurieu aangekant, wederleggende des zelfs boek, in den jare 1688 te Parys gedrukt, door zyne *Lettres paſtorales*, die echter door Boſſuet in verſcheide *Avertiſſements* beantwoord zyn. Johan Baſnage verdedigde de Hervormde kerk in zyne *Hiſtoire de la Religion des Egliſes Reformées*. Boſſuet beantwoordde dit in den jare 1691, waar door Baſnage gelegenheit nam in den jare 1699 zyn groot werk, *Hiſtoire d' l'Egliſe, enz.* in 't licht te geven. Te voren was Boſſuet met den Gereformeerden Godgeleerde Johannes Claudius in ſtrydt geraakt, latende de zamenſpraak, met hem in den jare 1682 te Parys gehouden over het artykel van de kerke, in druk uitgaan. Maar alzo hy den draadt dezer onderhandeling zodanig verhaalt, dat de Hervormden in 't algemeen, en Claudius in 't byzonder daar door zeer beledigt worden, zo heeft Claudius zulks in een afzonderlyk geſchrift beantwoord, 't welk in den jare 1683 in den Haag gedrukt is. Tot zyne ſchriften tegen de Proteſtanten behoort ook zyne *Explication de quelques difficultez, enz.* of verklaring eeniger zwarigheden in de gebeden der Roomſche kerke onder het houden der Miſſe, tegen 't gene de la Rocque zegt in zyne geſchiedenis van 't H. Avondmaal. Wanneer ook Boſſuet in den jare 1700 zyne *Inſtructio paſtoralis* voor die van zyn karſpel hadt in 't licht gegeven, wierdt de zelve in 't volgende jaar, nevens eenige andere ſchriften van gelyken inhoudt, door een Gereformeerd predikant in zyn werk, genaamt *les prejugez faux & legitimes, enz.* wederlegt, het welk Boſſuet echter aanſtonts beantwoordde. Van zommigen worden hem ook toegeſchreven *Monita ſalutaria B. Virginis Mariæ ad cultores ſuos indiſcretos*, waar tegen een ander geſchrift, onder den naam van *veritable devotion envers la ſainte Vierge*, door een Roomſchgezinden geſchreven, en in den jare 1679 te Parys gedrukt is. Hy kantte zich zeer yverig tegen den aartsbiſſchop van Kameryk, Franciſcus de Salignac Fenelon, wanneer zich de zelve door zyne verklaring der regelen der Heiligen van het inwendige leven, aangaande de *Quietiſmus* hadt verdacht gemaakt. Hy ſchreef derhalven niet alleen eene verklaring daar tegen met eenige andere biſſchoppen, maar ook een ander werk, onder den tytel van *Relation ſur le Quietiſme*, dat in den jare 1698 te Bruſſel gedrukt, en tegen den voornoemden aartsbiſſchop in zyne *Remarques ſur la Reponſe à la Relation ſur le Quietiſme* verder verdedigt is; om van andere geſchriften, hier over in menigte over en weder uitgegeven, niet te ſpreken. Voorts heeft men nog van Boſſuet verſcheide lykredenen op voorname perſonen; eenige aanmerkingen over de Pſalmen, Spreuken, den Prediker, en het Hoogliedt, in de Latynſche tale; eene verklaring van de Openbaringe van Johannes in de Franſche tale; eene zamenſpraak over de algemene hiſtorie van den beginne der wereldt tot op Karel den Groten; eene ſtaatkunde, getrokken uit de eige woorden der H. Schrifture, en eenige andere werken. Zyn laatſte werk was eene verklaring over *Jeſaias* VII, 14, en over den XXII Pſalm; waar mede hy beezig was, wanneer hy van het kolyk wierdt aangetaſt, en na eenige maanden, namentlyk den 12 April des jaars 1704, den geeſt gaf. Men heeft gezegt, dat hy met zekere mevrouwe in een heimelyk huwelyk heeft geleeſt, en by de zelve twee dochteren geteelt, het welk na zyne doodt te Parys is ruchtbaar geworden. *Du Pin nouv. Bibl. des Auteurs Eccleſ. Tom.* XVIII. *p.* 158. *Ant. Caroli Memorab. Eccleſ. ſec.* XVII. *l.* VIII. *Heidecker in Contin. Hiſt. Eccl. Hornii art.* 3. §. 4. *Bayle Nouv. de la Rep. des lettr. May an.* 1684. *p.* 100. *enz. Acta Erud. Lipſ. May.* 1684. *menſe Oct. p.* 446. *ſeq. Denis Memoir. Anecdot. de la Cour & du Clergé de France p.* 108.

BOSSULUS, (MATTHEUS) van Parys, was aldaar rector van het collegie van Boncour in den jare 1583. Hy was een voortreffelyk redenaar, en te voren leermeeſter van den vermaarden prins Don Carlos van Spanje, zoon van koning Philips den II, en hadt de redenkunſt op de akademie van Valencia in Spanje geleeraart. *du Maine. Brantome capit. etrang. Tom.* II. *Bayle Dict. Crit.*

BOSSUS, (MATTHEUS) een geleert man, wierdt te Verona in den jare 1427 geboren, en reiſde naar Milanen, om zich in de ſtudien te oeffenen. Doch ſchynende wat ongeregelt te leven, wierdt hy naar huis geroepen, alwaar hem eene beter opvoeding gegeven wierdt; des hy zich in den jare 1451 in de congregatie der Reguliere kanunniken van het Lateraan begaf. Timotheus Maffæus, naderhandt aartsbiſſchop van Raguſa, die hem daar toe bewogen hadt, nam hem met zich naar Padua, alwaar hy de Theologie leeraarde. Daar op liet hy verſcheide huizen zyner orde herſtellen, en paus Sixtus de IV droeg hem op de nonnen in Lombardyë te hervormen, biedende hem voor de genomene moeite tot drie malen toe een biſdom aan, het welk hy echter weigerde aan te nemen. In 't tegendeel kantte hy zich hevig tegen Innocentius den VIII, wanneer de zelve wilde, dat alle geeſtelyken aan zyne kamerbedienden eene zekere ſomme van hunne inkomſten zouden geven. Hy wierdt voorts in vele zaken van gewicht gebruikt, en liet verſcheide boeken na, als: *de veris animi gaudiis; de inſtituendo ſapientiæ animo; de tolerandis adverſis; de gerendo magiſtratu, juſtitiaque colenda; de mulierum cultu*, die te zamen in den jare 1509 te Straasburg gedrukt zyn. Hy heeft ook vele redevoeringen en brieven uitgegeven, die dikwils zamen gedrukt zyn. Ook heeft hy verſcheide zyner ſchriften onder den tytel van *Recuperationes Feſulanæ* in 't licht gegeven, dragende die den kardinaal Johannes de Medicis op. Hy ſtierf te Padua in den jare 1502. *Celſus de Roſinis in Lycæo Lateranenſi. Geſner. in Bibl. Miræus de ſcript. ſec.* XVII. *Bayle Dict. Crit.*

BOSTANGI BASCHI. Dus wordt by de Turken genaamt die het opper-opzicht heeft over des Sultans tuinen, fonteinen en luſthuizen. *Ricaut de l'Empire Ottom. Nations du Levant peints par ordre de Mr. Ferrioles.*

BOSTENACH. Zie BASTOIGNE.

BOSTIUS, (ARNOLD) een Gentenaar, een Godgeleerde van de orde der Karmeliten, philoſooph, orateur en poëet. Hy heeft vele dingen geſchreven in gebonden en ongebonden ſtyl, naar de getuigenis van Trithemius, zynen tydgenoot en gemeenzamen vriendt. Daar onder zyn: *De Patronatu B. Mariæ, carmine ac proſa lib.* I; *De immaculata conceptione Virginis Deiparæ, contra Vincent. a novo Caſtro; De illuſtribus Viris Cartuſienſium.* Uit dit boek heeft P. Sutor vele dingen geraapt in zyne boeken, geſchreven over het leven der Karthuizers. *De Illuſtribus viris ordinis ſui.* Hy was beroemt ten tyde van den keizer Frederik, en gemeenzaam met Rob. Gaguinus, die aan Boſſius een boek geſchreven heeft voor de onbevlekte ontfangenis der God-barende Maagdt, beide in gedicht en ondicht: ook met Hermolaus Barbarus, die zeker werkje van Dionyſius Areopagita uit het Griekſch vertaalt en aan Boſtius opgedragen heeft. Hy ſcheidde uit het leven te Gent in 't jaar des Heeren 1499, op den vierden April. Een miſſlag begaan ze, die willen, dat hy te Mentz, de biſſchop van welke ſtadt hem gunſtig was, geſtorven zy. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

BOSTON, een redelyk groot vlek in Lincoln, eene provincie in Engelandt, aan de rivier Witham, niet verre van den zeeboezem Boſton Deeps gelegen.

BOSTON, of NIEUW LONDEN, eene fraaie ſtadt in het Noorder gedeelte van Amerika, in Nieuw-Engelandt, tuſſchen Briſtol en Pleymouth. Zy is de hoofdſtadt van Nieuw-Engelandt, en de grootſte ſtadt in Amerika, uitgezondert twee of drie ſteden op de Spaanſche kuſt. Zy legt aan de zee, en is daarom zeer bequaam tot den koophandel, die daar ook ſterk gedreven wordt, zynde de ſtadt voorzien met een goeden haven, en aan den zeekant verſterkt door een aanzienlyk kaſteel, gebouwt op een eilandt, aan den mondt van den haven, waar van het zelve den naam voert van *Caſtle Iland*, dat is te zeggen *kaſteel-eilandt*. Daarenboven is de ſtadt van de landzyde verſterkt met verſchanſſingen op twee of drie nabygelegene hoogtens, welke alle de toegangen beſtryken. Zy is verſiert met vele fraaie gebouwen, heeft verſcheide brede ſtraten, en hare inwoners worden op tien of twaalf duizent begroot. Daar zyn twee parochiekerken, en eene Franſche kerk, nevens twee vergaderhuizen. De oude, de Noorder en Zuider kerken behoren den Presbytrianen toe, de welke hier de overhandt hebben. De Franſche behoort aan Franſche Proteſtanten, en van de vergaderhuizen wordt het eene gebruikt door eenige ingezetenen van de Anglikaanſche of Biſſchoppelyke kerke, en het andere door de Doopsgezinden. Hier is de voornaamſte ree of haven van de colonie, en hier van daan worden in een jaar meer dan drie of vier hondert ſchepen met viſch, oſſen-en varkensvleeſch, en andere dingen, naar verſcheide gewesten van Europa en Amerika afgezonden. De gouverneur houdt hier doorgaans zyn verblyf, en hier hebben de leden van het gehele landſchap hunne vergaderingen. De gerechtshoven houden hier hunne zittingen, en alle de landzaken worden hier verhandelt en afgedaan. Ook wordt hier twee malen in het jaar een jaarmarkt gehouden, durende ieder drie dagen. *Het Britanniſche ryk in Amerika* I. *Deel pag.* 76.

BOSTRA. Zie BOSSERET.

BOSUM, een der zeſtien dorpen van de Vrieſche grietenye Baarderadeel, in het quartier Weſtergoo. Het is vry aanzienlyk, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de klaſſis van Sneek. *Winſemius Chron. van Vrieſl.*

BOTAL, BOTEL, (LEONARD) leefde in de XV eeuw, was geboren te Ast in Piemont, en wierdt te Pavia doctor in de medicynen. Hy maakte zyn geluk in Vrankryk, zynde lyfarts des hertogs van Alençon, en van koning Henrik den III, en bragt de gewoonte van het menigvuldige aderlaten in Parys. Men schreef over dit stuk tegen hem, en de faculteit der medicynen veroordeelde die practyk. Voorts gaf hy vele werken over de genees-en heelkunst uit, zynde te zamen te Leiden herdrukt in den jare 1660, door toedoen en onder 't opzicht van Johannes Hornius. *Bayle Dict. Crit.*

BOTEON, (JOHANNES DE) in 't Latyn *Buteo* genaamt, was een monnik der orde van S. Antonius van Vienne, geboortig van Carpi, naby Valence in 't Dauphiné, alwaar hy in de abdy van S. Antonius het geestelyke gewaat aannam. Hy was zeer ervaren in de rechten en in talen, voornamentlyk in de Griekfche, als mede in de wiskunst, welke laatste hy onder Orontius Fineus hadt geleert, overtreffende naderhandt zynen meester. Ook maakte hy eenige wiskundige en muzykaalsche instrumenten, eenige dingen uitvindende, waar aan nooit iemandt te voren gedacht hadt. Zyne uitgegevene schriften zyn: *De arca Noæ; de quadraturis circulorum; annotationes in errores interpretum Euclidis; de libra & statera; de pretio margaritarum; de fluviatis insulis secundum jus civile dividendis, & de alveo; explanatio ad Quintiliani locum Geometricum; de sublicio ponte Cæsaris; Geometriæ cognitio ICto necessaria; ad legem Papiam de divortio.* enz. De zelve zyn alle in den jare 1554 te Lion gedrukt; doch vele zyn hem door anderen ontfutselt. Thuanus meent, dat hy uit een adelyk huis van Duitschlandt afkomstig is. Wanneer 't Dauphiné in de jaren 1561, 1562, en 1563 door de burgerlyke onlusten zeer ontrust wierdt, moest hy zich naar Romans begeven, alwaar hy in den jare 1564, in het 75 jaar zyns ouderdoms, van hartzeer stierf. *Thuan. l.* XXXVI. *Teissier Addit. Tom.* I. *Sixt. Senens. Bibl. Possevin. App. Simler. Bibl. Vossius de scient. Math. Chorier hist. de Dauph. Tom.* II. *Allard. Bibl. de Dauph. Maggius Miscell. l.* IV. *c.* 2 *&* 20. *Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

BOTEREJUS, (RUDOLPH) advokaat in den groten raadt te Parys, heeft zich door zyne Historie bekent gemaakt, door hem in den jare 1610 onder den tytel van *de rebus in Gallia & pene toto orbe gestis Commentariorum l.* XVIII in 't licht gegeven, waar in hy met den jare 1594 begint, en eindigt met de doodt van koning Henrik den IV. *Bayle Dict. Crit.*

BOTERO, of BOTERUS, (JOHANNES) geboortig van Bene in Piemont, bloeide in 't einde der XVI eeuw. Hy was leermeester der kinderen van Karel Emanuel, hertog van Savoje, en stierf in den jare 1608, hebbende vele Italiaansche werken nagelaten, die in verscheide talen overgezet zyn, nopens de regering en macht van verscheide staten van Europa, of liever een eenvoudig verhaal van de hedendaagsche gebeurtenissen. *De zelve.*

BOTH, (JAN) geboren te Utrecht, hadt met zynen broeder Andries de beginselen der kunst geleert by zynen vader, die een glasschilder was, en daar na by Abraham Bloemaart. Deze twee broeders trokken te zamen eerst naar Vrankryk, en van daar naar Rome, nemende hunnen tydt overal wel waar. Jan zette zich tot het schilderen van landschappen, bootsende daar in na den trant van Glaude Loraine, 't geen hem wel gelukte: want zyn achting groeide, en die van Glaude nam af, omdat hy wel fraaie landschapjes maakte, maar slechte beeldtjes en beesten, daar ondertusschen Both zich bediende van zynen broeder, die een braaf beeld-en beestenschilder was, en de handeling van Bamboots zich aangewent hadt. Beide schilderdenze zeer vaardig, waar door ontstaan is de grote menigte van stukken, die men te Rome en Venetië by de kunstenaars en kunsthandelaars vondt. De meeste werken, die men van hen ziet, zyn grote stukken, in vele van welke door de bomen boven het gebergte verbeeld wordt de opgaande zon, die hare stralen schiet over de velden, die natuurlyk schynen met morgendauw overspreid te zyn, wordende alles wat in afstandt legt door schemeringe ontdekt. Men ziet duidelyk de verdeelingen van den dag van de verschillende tempering der verwen, die 'er te bespeuren is. De morgenstondt overkleedt de velden met een blaau floers. De klare middag ontdekt duidelyk de voorwerpen. De avondstondt doedt door zynen safferaanverwigen gloedt de groene velden, bomen, en gronden tanen. Een stuk vooral stak uit in helderheit, zuiverheit, uitvoerigheit, en natuurlykheit. Men gaf 'er den naam aan van het Testament van Both, als zynde een stuk, dat hy tot een staal zyner kunst, en tot ophouden van zynen roem nagelaten hadt. Het was ruim zes voeten groot in de hoogte, en verbeeldde de fabel van Argus en Mercurius, welke beelden, tamelyk groot, braaf geschildert en getekent waren. Voorts was het gansche landschap helder, en 't groen natuurlyk frisch van koleur, en minder gebraden of getaant dan men zomtyds van hem ziet. Vele jaren leefden deze broeders in Italië, doende elkander veel dienst; maar Andries quam by nacht te Venetië naar zyn herberg kerende door de duisternis te verdrinken: het geen zynen broeder zo verdroot, dat hy, de aarde niet langer kunnende betreden, die het lyk zyns broeders bedekt hieldt, weder naar zyn vaderlandt keerde, daar hy veel geldt met zyn kunst won. *Houbrakens Schilderboek* II *deel.*

BOTH, (PIETER) uit een beroemt Amersfoortsch geslacht gesproten, welkers telgen van outs aan het roer van den Utrechtschen staat en steden gezeten hebben, staande HENDRIK BUTH of BOTH (voerende op een zilver veldten blauwe bot, beladen met dertien goude klootjes of bolletjes, ten wapen) bekent als een lidt der staten van Utrecht wegens de vyf kapittelen op het jaar 1582, tot 1587; onder de Raden der stadt Utrecht in het jaar 1618 Mr. HENDRIK BOTH; op het jaar 1670 en 1674 P. BOTH vander Eem: voorts FRANS BOTH, als burgermeester van Utrecht, en verscheide anderen op den lyst der burgermeesteren en vroedschappen der stadt Amersfoort. PIETER BOTH heeft zich van jongs af ter zeevaart begeven, en is door zyn goet gedrag en ervarenheit zo verre gekomen, dat hy den 21 October des jaars 1600 als admiraal met eenige wel-bemande schepen naar Oostindië gezonden wierdt, daar hy zynen aanbevolen last zo gelukkig uitvoerde, dat hy na zyne 't huiskomste andermaal in de zelve waardigheit op den tocht en als gouverneur generaal van Oostindië aldaar te gebieden derwaarts geschikt is met negen schepen, met vele soldaten voor eenige jaren, en met vrouwen en kinderen om daar te blyven; welk bevel hy al wederom tot groot genoegen der bewinthebberen dezer kompagnie nagekomen heeft, stellende aldaar in den naam van den staat der vereenigde Nederlanden en der Oostindische maatschappye 't allereerst het polityke kollegie der heeren Raden van Indië in, waar na hy in den jare 1616 naar 't vaderlandt kerende ongelukkig by het eilandt Mauritius schipbreuk leedt en verdronk. Men vindt des admiraals broeder mede als een dapper en ervaren krygsman gemeld in de beschryvinge der vermaarde belegering der stadt Oostende door Philip Fleming, op het jaar 1601, staande aldaar bladz. 80. *ende werd Jan Both van Amersfoort door de heeren van den krygsraadt gestelt als luitenant van de kompagnie van kapitein Jan Antonessen, ende dat door consideratie, (aanmerkinge) dat hy een kloek ervaren krygsman was;* waar na hy verder tot kapitein gevordert is geweest. *Anth. Matthæus Rer. Amorfort. Scriptor.*

BOTHNIA, een groot, maar slecht bewoond landschap in Zweden, tusschen Laplandt en het Noorder deel van den Belt, daar van daan *Sinus Bothnicus*, de Bothnische zeeboezem, en Dumashaff genaamt. Dit landt wordt in drie delen verdeelt, het Oostersche, het Westersche en het Noordelyke. Torne is 'er de hoofdstadt van. De andere steden zyn van minder belang.

BOTHNIA, of BOTNIA, een out en beroemt adelyk geslacht in Vrieslandt, is, volgens het getuigenis der oude geschiedenisschryveren, uit het Noorden derwaarts gekomen omtrent het begin der X eeuwe. De eerste, die zich daar heeft ter neder gezet, was ODO BOTHNIA, zoon van een hertog van Bothnia, een landschap in Zweden, boven gemeld, met zich brengende eenen zyner neven, de welke wegens zyne goedaardigheit, beleefthéit en grote kennisse van den krygshandel, schoon hy een vreemdeling was, by de Vriezen zeer gezien en aangenaam was, welke achting vermeerderde, wanneer hy de dochter van Tako van Kamminga, uit den bloede der oude heeren van Amelandt, ten huwelyk nam, sedert welken tydt hem de Vriezen als hunnen inboorling en landgenoot aanmerkten. Hy bouwde een kasteel of sterkte in het quartier van Oostergoo; en met den tydt vermeerderde het geslacht van Bothnia, en spreidde zich mede uit tot in de Wester quartieren, zo dat het zeer vermaart wierdt door het uitleveren van doorluchte mannen, zo in den staat als in den oorlog. Schotanus maakt gewag van eenen ODO, een dapper en voorzichtig man, dien hy nu BOTTINGA, en dan BOTHNIA noemt: doch Winsemius noemt hem gedurig alleen BOTHNIA. De Vriezen boden hem aan het Potestaatschap over Vrieslandt, (eene bekende waardigheit in Vrieslandt, waar van beneden in zyn artykel gesproken wordt) doch hy wees die aanbieding met beleeftheit van de handt, verkleinende zyne eige bequaamheden, en verheffende daarentegen zeer hoog de hoedanigheden van Sixtus of Sikke Dekama, en Galo Hannia, met betuiginge, dat zy aan den vaderlande veel meer dienst zouden kunnen doen dan hy. Deze gemelde mannen deden echter op gelyke wyze zo omtrent onzen Odo Bothnia, ieder van hen dien hoogsten eernam den anderen meer dan zich zelf waardig achtende. Sikke Dekama wierdt dan de eerste tot Potestaat verkoren: maar hy, met die hoge waardigheit niet voorzien, bedankte de Vriezen voor hunne goede genegenheit, en wees hun verzoek heuschelyk af, zeggende nogmaals, dat zyn goede vriendt Galo Hannia (by eenigen Gate Hania genoemt), als nog in het beste van zyn leven zynde, en de vereischte gaven wel dubbelt hebbende, bequamer was om een zo zwaren last op zich te nemen. Het Potestaatschap wierdt derhalven Hannia aangeboden. Doch deze wees het mede van de handt, en de Vriezen naar Odo Bothnia, schoon hy zyn vyandt was: want Hannia was het hoofdt der Schieringers; en Bothnia dat der Vetkopers, en het was niet lang geleden dat zy malkander op het vinnigste beoorloogt hadden. Maar hy meende, dat men in zulk een gewrigt van zaken op geen vriendschap of vyandschap moest zien, en kende niemandt bequamer dan Bothnia om aan het roer te zitten, en alle vyandschap te vergeten. Doch Bothnia was al zo weinig door de hem aangebodene waardigheit te bekoren als Dekama en Hannia, en prees den Vriezen de twee andere heeren op nieuw aan. De Vriezen, door al dat weigeren verstelt, en begeerende evenwel een Potestaat te hebben, vonden eindelyk goet het Potestaatschap te verdeelen, en twee Potestaten, in plaatse van eenen, aan te stellen. Na lang beraden verkoren zy daar toe met eenparige stemmen Sivert of Suffridus Wiarda van Goutum voor het quartier Oostergoo, en Haring Harinxma, uit den Haage of Heege in Vrieslandt, niet verre van Sneek gelegen, voor het quartier Westergoo, die zy, naar ouder gewoonte, rechters en onderrechters toevoegden, die zaken van groot gewigt te zamen zouden afdoen, en den Potestaten ten tyde van oorlog, en in zaken, des lands gerechtigheit rakende, met raadt en daadt bystaan. *Winsemius Chron. van Vriesl. bladz.* 115 *en* 224. *Schotanus bladz.* 229. *Oudheden van Vriesl.* II *Deel, bladz.* 441 *enz.*

BOTHWELL (JAKOB HEPBURN, GRAAF VAN) was een gunsteling der koninginne Maria van Schotlandt; en hadt de meeste

schuldt

ſchuldt van den moordt hares echtgenoots, Henrik Darleus. Niet te min wierdt hy vrygeſproken, en trouwde kort daar na met de koninginne zelf, hoewel in weêrwil van den adel, en tegen de vertogen der Engelſche en Franſche afgezanten, die by deze plechtigheit weigerden te verſchynen. Wanneer de adel zag, dat de jonge prins, naderhandt Jakob de IV, ter oorzake van Bothwel in gevaar ſtont, verzamelden zy zich om hem te beſchermen. De koningin en Bothwel wapenden zich tegen hen, en hunne legers in ſlagorder geſtelt zynde, daagde Bothwel in een tweegevecht uit al wie hem over een koningsmoordt durfde beſchuldigen. Deze voorſlag wierdt van velen aangenomen; maar de koningin quam tuſſchen beide, en wilde hem in geen tweegevecht laten komen, waar over hy zeer verblyd was, en lafhertig naar Dumbar vluchtte. De koningin, zich te zwak vindende om tegenſtandt te bieden, gaf zich aan den adel over, en wierdt eerſt naar Edenburg, en van daar op een kaſteel in Lochlevin gebragt. Niet lange daar na wierdt een zilver kisje onderſchept, het welk eertyds koning François den II van Vrankryk, eerſten gemaal van Maria, hadt toebehoort, wanneer het zelve uit het ſlot van Edenburg tot Bothwel door een vertrouwt vriendt van hem gebragt wierdt; in welk kisje brieven gevonden wierden, die den gehelen toeleg van 't hof ontdekten. Bothwel derhalven in die engte gebragt zynde vloodt naar Orkney, en wierdt een kaper; maar ook daar vervolgt zynde, vertrok hy naar Denemarken. Hier zich niet ontdekkende wie hy was, wierdt hy gevangen gezet, en, door de kooplieden bekent geworden zynde, te Drachhelm nog naauwer opgeſloten. Aldaar wierdt hy door de vrienden van zekere adelyke mevrouwe beſchuldigt, dat hy de zelve onder huwelyks belofte geſchonden, en naderhandt verlaten hadt. Wanneer hy eindelyk tien jaren lang zeer kommerlyk gezeten hadt, en door zyne koninginne geheel verlaten was, gaf hy den geeſt. *Buchanani Hiſt. Scot. Thuanus lib.* XXXVII. *&* XXXVIII. *Cambdeni Annales. van Meteren l.* XIII. *Melvil Memoires.*

BOTILDIS, gemalin van Erik den II, koning van Denemarken, hadt zo groot eene liefde voor haren echtgenoot, dat zy het vrouwentimmer, waar op hy verlieft was, onder hare ſtaatjuffers op het prachtigſte verſierde, ten einde hy nog meer behagen daat in ſcheppen mogt. *Sax. Gram. l.* XII.

BOTIUS. Zie BOOT.

BOTLANDT, of BOTHLANDT, eene oude, maar thans kleine ambachtsheerlykheit in Zeelandt, in het eilandt Schouwen, behorende onder het gerecht van Nieuwerkerke, dat voor 't grootſte gedeelte tegenwoordig door de zee is ingezwolgen. Het zelve was eertyds het ſtamhuis der edele heeren van BOTLANDT, welker geſlacht, het welk ons door Smallegange wordt opgegeven, hier na volgt. Het wordt tegenwoordig in eigendom bezeten door den heere Willem de Jonge van Bruniſſe. *Oudheden van Zeelandt* II *deel, pag.* 86.

BOTLANDT, of BOTHLANDT, in oude tyden een aanzienlyk geſlacht in Zeelandt, waar uit in den jare 1290 leefde heer FLORIS *van Botlandt*, ridder, op welken volgt heer JAN *van Botlandt*, ridder, getrouwt met vrouwe Clariſſe van Borſſelen, zuſter van Floris van Borſſelen, heer van St. Maartensdyk. Hy ſtierf in den jare 1390, nalatende twee zonen, RAAS en FLORIS *van Botlandt*. De outſte van hen, RAAS *van Botlandt*, was getrouwt met vrouwe Alyd van Borſſelen van Kortgene, waar by hy teelde een zoon en eene dochter, te weten JAKOB *van Botlandt*, die volgt, en CLARA, gemalinne van Guido van Blois, ridder, heer van Haaften, beide in de kerke te ter Tholen onder een hoge grafſtede begraven. De gemelde Jakob van Botlandt was in huwelyk verbonden met Maria Sluis, by welke hy geteelt heeft PIETER *van Botlandt*, eerſt getrouwt met juffr. Sapientia van Vrieſele, daar na met Direge van Thuyl. Van hem wordt gemeld in de jaren 1414, 1415, 1440, en 1460, en heeft nagelaten 1, heer ARNOUT *van Botlandt*, ridder, die den grave als leenman moeſt dienen met vier voetknechten; en 2, JOOST *van Botlandt*, die, getrouwt met N. van Kromvliet, by haar gewonnen heeft CATHARINA *van Botlandt*, ten huwelyk gegeven aan Jan vander Vichte, hoogbaljuw van Kortryk. AALSTEN *van Botlandt*, broeder (anderen zeggen broeders zoon) van Pieter, trouwde met vrouwe Agata van Bergen in Kennemerlandt, en won by haar JAKOB *van Botlandt*, die te vrouwe hadt Anna van Baarsdorp, de welke hem drie dochteren voortbragt: 1, JENNE *van Botlandt*, getrouwt met Floris van Niſpen, ſchout van Breda, die nog leefde in den jare 1564; 2, MARIA *van Botlandt*, en 3, HEILWEG *van Botlandt*, die leefde in den jare 1520.

Volgt het geſlacht-regiſter van FLORIS *van Botlandt*, tweden zone van Jan en van Clariſſe van Borſſelen, boven genoemt. Hy was getrouwt met vrouwe N. van Kampen uit Gelderlandt; hun wapen voerde vyf banden van keel, op een zilver veldt, en zy hebben nagelaten: 1, JAN *van Botlandt*, die volgt; en 2, ADRIANA *van Botlandt*, eerſt nonne, en vervolgens abdiſſe te Rhynsburg, geſtorven in den jare 1537, op den 14 April. Heer Jan van Botlandt, ridder, was eerſt getrouwt met vrouwe Geertruid van Brakel, Godſchalks dochter, van Dordrecht, en daar na met Meyne van Haamſtede, dochter van Arent en van N. van Cruningen. Hy heeft nagelaten uit het eerſte bedde: FLORIS *van Botlandt*, die volgt, en WILLEM *van Botlandt*, by Gouthoven vermeld bladz. 555; uit het twede bedde: 1, HEILWEG *van Botlandt*, getrouwt met Kornelis van Almonde, ſchildknape, die ſtierf in den jare 1457, met kinderen; 2, heer ARENT *van Botlandt*, ridder, getrouwt met Pieternelle van Everingen, nalatende JAN *van Botlandt*, ongetrouwt geſtorven; 3, ZOETE *van Botlandt*. Floris van Botlandt, voornoemt, was eerſt getrouwt met Hadewy of Haze van Almonde, dochter van Jan, ridder, en van Maria van Kralingen, daar na met Adriana van Haaften. Uit de eerſte heeft hy nagelaten: KORNELIS *van Botlandt*, getrouwt met Aveſoete van Welle van Cats, zonder oir; JAKOB *van Botlandt*, jong overleden; GEERTRUID *van Botlandt*, eerſt getrouwt met Frank van Staveniſſe, daar na met Balten Haamſtede, en ten derde male met Klaas Lievenſſe van Welle van Cats, by wien zy twee dochteren heeft nagelaten, te weten Catharina van Welle van Cats, getrouwt met Gelein van Haverskerke, en Livina van Welle van Cats, getrouwt met den heere Jan Micault, heer van Ooſterſtein en Indervelde.

Nadat ons Smallegange dit geſlacht-regiſter der heeren van Botlandt heeft opgegeven, voegt hy 'er tot beſluit by, dat 'er nog een van dezen naam, wiens grootvader voormaals baljuw te Bommenede is geweeſt, aldaar in de kerke met zyn opgehangen wapen begraven is: doch zyne afkomſt is onbekent, en heeft daarom in het bovengeſchrevene geſlacht-regiſter niet kunnen ingevoegt worden. Het wapen van Botlandt beſtaat uit vyf in malkander getande geeren, ter regterhandt van gout, en ter ſlinker van zilver. *M. Smallegange Chronyk van Zeelandt bladz.* 695. *en* 696.

BOTRES, de zoon van Eumelus, en zoons zoon van Eugnotus, woonde met zynen vader te Thebe in Beötië. Hy op zekeren dag zynen vader, die Apollo zeer yverig diende, byſtaande in het verrichten eener offerhande aan dien Godt, en onbedacht de harſſenen van 't beeſt proevende eer het zelve op 't altaar geplaatſt was, wierdt door Eumelus, van gramſchap vervoert, met een brandhout, van het outaar gegrepen, zodanig op 't hoofdt geſlagen, dat hy ter aarde viel, en door 't verlies van eene menigte bloeds zyn leven verloor. Apollo, den groten rouw des vaders en der moeder ziende, wil men, dat, hier door bewogen tot medelyden, en eenigzins Eumelus eerbiedigheit zoekende te vergelden, den jongeling Botres in eenen vogel veranderde, dien de Grieken *Æropus* noemen, en die men voorgeeft, dat, ſchoon hy zyne eiëren op de aarde legt, altoos in de lucht te zweeft. *Antonini Liberalis Metamorph. Fabula* XVIII.

BOTTER, (HENDRIK) een geleert Amersfoorder, was eerſt lyfarts des aartsbiſſchops en doctor der ſtadt Keulen. Naderhandt bekleedde hy dat zelve ampt by den hertog van Gulik en Kleef, en nog later, toen hy hoogleeraar in de ſchole van Marpurg was, van den landgraaf van Heſſen. Eindelyk zyne waardigheden moede geworden keerde hy naar Nederlandt by zyne bloedvrienden te Amersfoort in het landſchap Utrecht, alwaar hy ook geſtorven en begraven is. Men vindt van hem geſchreven: *De Expurgatione Empyëmatis epiſtola*, de welke by *Greg. Horſtii obſervationum Medicarum libri* IV te Ulm gedrukt is in 't jaar 1621. *Theod. Verhoeven brev. rer. Amorfortiar. Deſcriptio.*

BOTTER, (LEVINUS) een geleert man te Amersfoort, eerſt advokaat, naderhandt gedurende den tydt van 33 jaren ſecretaris der zelve ſtadt, en daar na gewonelyke reviſeur des hofs van Utrecht, heeft met veel vrucht in de doorluchtige ſchole van zyne geboorteſtadt in de rechten geleeraart. Hy ſtorf den 5 Maart des jaars 1612, en is in de St. Joris-kerk met dusdanigen loffelyken grafſchrift, op zyne begraafplaatſe geſtelt, ter aarde gebragt

Occubat hoc tumulo Botteri corpus inane,
Orbe tamen vivit nomine, mente polo.
Ter denis trinisque annis cum laude ſenatum
Conſiliis patriæ dum juvat ipſe pater.
Summa hunc cauſarum cenſorem curia vidit,
Aſtrææ titulo qui bene clarus erat.
Cum bis ter denos & ſex tranſegerat annos
Heu! ſubito, flendus civibus, interiit.
I, homo, bulla levis; I, pulvis, & erige criſtas:
Ingenium, tituli, ſtemmata, opesque nihil.

ſtaande wyders onder het zelve zyn zinſpreuk: EX SPINIS ROSA! De ſchryver van het Utrechtſche biſdom verklaart eenige brieven van hem te hebben, geſchreven aan heer Adriaan vander Burg, griffier van den hove van Utrecht. In zeker handſchrift van Gysbert Lap van Waveren wordt hy beſchreven als een goet en zeer deugtzaam man, en als ten hoogſten ervaren in de rechten. *Hy is* (ſtaat er) *ſecretaris van zyne geboorteſtadt geweeſt, en is ongetrout en Katholyk, gelyk hy altydt geleeft hadt, geſtorven, in het zes en vyftigſte jaar zyns ouderdoms. Rerum Amorfortiar. ſcriptores* door den profeſſor A. Matthæus uitgegeven. *Utrechtſche Biſdom* II *Deel.*

BOTTESTEIN, eene ridderhofſtadt, gelegen onder den gerechte van Vleuten, is leenroerig aan het huis ten Ham. In het jaar 1469 was Jan Utenham daar van bezitter, en wierdt des zondags na St. Jans dag onthoofding met het zelve beleent door Frederik Utenham, zyns broeders zoon. Door het huwelyk van zyne dochter Mechtelt met Govert de Konink is het geſlacht van Konink daar van bezitter geworden; alwaar het niet lang in gebleven is: want de kleinzoon van Govert, genaamt Beernt de Konink, heeft het opgedragen ten behoeve van Mr. Gelyn Schryvers in het jaar 1568 den 28. April; van wien het den laatſten February des jaars 1584 gekomen is op Gerbrand Verduyn; en den 11 February van het jaar 1611 op Henrica van Schoordyk. Deze met Florens van Meverden van den Ven, heer van Segwaart, getrouwt zynde, is na haar doodt Adolf van Meverden van den Ven op den 13 Juny 1629 daar mede verlyd geweeſt. De voogdt over de onmondige kinderen van dezen Adolf heeft het zelve den 24 February des jaars 1640 opgedragen ten behoeve van Herman Valkenaar, heer van Wel, de Batouw, enz. en deze wederom

drie dagen daar na ten behoeve van zyn broeder Henrik Valkenaar, heer van Valkenaar, Dukkenborg, Lis, Giessen, Wenaart, enz. Na zyn doodt is des zelfs zoon Karel Valkenaar, vryheer van den Wenaart, heer van Valkenaar, Dukkenborg, Lis, Giessen, en ter May op den 25 July des jaars 1670 daar mede beleent; en by zyn overlyden des zelfs zuster Florentia van Valkenaar op den 17 October des jaars 1685, die het ten zelven dage opdroeg aan Pieter Henrik van Ravensway. Deze stervende heeft het nagelaten aan zyn broeder Arnold Ysbrand van Ravensway, heer van der Egge, Gerverskop, Breudyk, enz. deken van St. Pieter te Mentz, die daar mede verlyd is den 20 October des jaars 1705, en den 27 July van het jaar 1709 het opgedragen heeft aan Henrik van Utenhove, heer van Amelisweert, president van de heeren edelen en ridderschappen 's lands van Utrecht, mitsgaders luitenant generaal van de infanterye van den staat der vereenigde Nederlanden; welke het ten zelven dage wederom overgegeven heeft aan zyn zoon Maurits Philibert van Utenhove, die daar nog bezitter van is. Deze ridderhofstadt is tegenwoordig geheel weg, zynde het bouwhuis alleen overgebleven. Van wegens de zelve zyn in het lidt der heeren edelen 's lands van Utrecht beschreven geweest eerst jonker Henrik Valkenaar op den 22 February des jaars 1643, die den 24 Juny des jaars 1669 overleden is; ten twede jonker Karel Valkenaar den 16 April des jaars 1674, die den 17 April in het jaar 1684 gestorven is; en eindelyk ten derde jonker Maurits Philibert van Utenhove op den 14 November des jaars 1709.

BOTTI, (Antoninus) zoon van Jakob Botti, een Genueesch edelman, was te Palermo in Sicilië geboren, voegde zich wel in den beginne by de ongeschoeide Karmeliten, maar ging naderhandt tot de Reguliere kanunniken over. Zyn leerzame geest, gevoegt by een schrander oordeel, deedt hem tot een hogen trap van geleertheit steigen, daar een iegelyk zich over verwonderde, wanneer hy, gedurende den tydt van zes jaren, de Philosophie, en van twaalf jaren de Scholastike Godgeleertheit te Napels, Genua en Rome leeraarde; waar na hy te Torelli, in 't gebiedt van Venetië, de zedelyke Theologie in openbare lessen verklaart heeft, ten verzoeke en beroepinge van den bisschop der zelve plaatse. Eertytelen en ampten heeft hy tot den einde toe, hoe dikwils die hem ook aangeboden wierden, standvastig geweigert, opdat hy buiten alle beslommeringen gerustelyk en in stilte zyn vermaak in de studiën mogt blyven genieten. Joannes Franchinus *in Bibliosophia Francisc. n. 41, p. 66* roemt hem als een der bequaamste predikers van zynen tydt. Hy leefde nog in den jare 1684 te Rome, hadt dertien jaren te voren reets te Genua in 4 doen drukken *Disputationes in Aristotelis Logicam, Philosophiam naturalem, & Metaphysicam, in tres tomos distributa*; en toen wederom ter drukpersse gereet gemaakt zyne *Theologia, in quatuor tomos distributa*, in folio; *Opera nonnulla Theologia Moralis. Biblioth. Sicul.*

BOTTICELLA, (Aurellius) van Palermo geboortig, een man van een fraaie kennisse in de goede letteren, en een welvloeiend dichter, leefde omtrent den jare 1571. Men weet, dat hy een lidt geweest is van de zogenaamde *Academia Accensorum* te Palermo; ook ziet men van hem verscheide Italiaansche dichten, gedrukt in zeker boek, door de gemelde akademie te Palermo in den jare 1571 in 8 uitgegeven, onder den tytel van: *Rime dell' Accademia degli Accesi di Palermo. Bibl. Sicula.*

BOTTIFANGA, (Julius Cæsar) een ridder der orde van Christus in Portugal, was van Orvieto, en leefde in den beginne der XVII eeuw, onder paus Paulus den V. Hy kon niet alleen op allerhande instrumenten spelen, maar de zelve ook maken: ook verstondt hy de schilderkunst by uitnementheit. Met een woordt, hy verstont byna alle kunsten, zonder die van iemandt geleert te hebben. Voorts was hy een voortreffelyk redenaar en dichter, hebbende verscheide goede gedichten nagelaten. *Erythr. Pin. II. c. 17. Morhof. Polyh.*

BOTTINGEN. In de oude Hollandsche voorrecht-brieven, keuren en kostumen menigmaal dit woordt, nevens dat van *schot*, *lot* en *riemtalen* voorkomende, dient tot verstandt der zelve, en wat daar toe behoort, dat de dorpen van Hollandt van outs den graven met koggeschepen, die met riemen gebruikt wierden, ten dienste stonden, en zommige wegen, wateren, bruggen en platingen onderhouden moesten, gelyk zo de voornaamste dorpen in Rynlandt van outs, boven zeker vaartuig, den vyver rontom het hof, en de singelen van den hove, als mede de vaart naar Ryswyk, alzo daar nog geen weg was, met de bruggen en platingen, daar toe behorende, bezorgen moesten, waar nevens zy ook plagten te gelden in het onderhoudt van den tuin en plantagie om het hof, welke hofrechten onderscheiden wierden met den naam van *schot* en *lot*, waar van het *lot*, dat men de *Bottingen* noemt, gemeenlyk om de vyf jaren wordt omgeslagen, en het *schot*, dat is, het opschieten van den vyver, singelen, bruggen en platingen, mitsgaders van den weg tusschen den Haag en Hoornbrugge, in plaats van de vaart van outs gebruikelyk, nog jaarlyks by de heeren van de rekening der domeinen van Hollandt, ten laste van de dorpen by riemtalen en riemen wierdt geschat, zulks zy van outs gewoon waren, elken riem gestelt op zo veel, dat al de riemen te zamen de gehele som uitmaken, zomwylen tegen twintig, dertig, veertig, zestig, en ook wel tegen tachentig ponden van veertig grootten over elken riem. Dat dan wederom over ieder dorp op de gemene huisluiden, dat geen vryen of welgeborenen waren, naar hun staat en middelen, van outs, gelyk nog heden, doch met minder onderscheidt der personen, by zekere beëdigde amptenaars wordt omgeslagen. *S. v. Leeuwen inleiding tot de kostumen van Rhynl.*

BOTTONI, (Dominicus) geboren den 6 October des jaars 1641 van Nikolaas Bottoni, een beroemt philosooph en geneesheer, en van Camilla Cantanzaro en Caruso. Met zyn zesde jaar wierdt hy naar Messina gebragt, leerde daar met yver de nodige talen, verders by de vaders Jesuiten de philosophie, en de geneeskunde by den ervaren Romeinschen doctor Petrus Castellus, toen ter tydt te Messina over de medicynen lezende. Zyn gelukkig begrip maakte hem in beide die wetenschappen zo kundig, dat hy daar ter stede in het jaar 1658 tot doctor in de philosophie en geneeskunde verheven wierdt; waar na hy de verwachting zyner meesters en aller geleerden van zyn vaderlandt Sicilië niet alleenig voldeedt, maar verre te boven streefde, zodat met hem wegens de allerzwaarste ziektens geraadpleegt en hy by de voornaamste prelaten en 's lands groten gehaalt wierdt, zo in Sicilië, als Napels. De Marquis van Villafranca, Siciliaansche onderkoning, stelde hem niet alleen aan tot zynen lyfarts; maar maakte hem ook archiater van 't onderhorige gebiedt van Messina. De navolgende onderkoning, de marquis van Castel Rodrigo, bevestigde hem in de zelve ampten, met verhoging van zyne wedde met vyftig kronen ter maandt. Gelyke gunsten erlangde hy van den kardinaal Lodewyk Fernandez Portocarrero, die hem in 't jaar 1662 by den Katholyken koning Karel den II het ampt van opziender van 't koninklyke gasthuis te Messina verworf, boven zyne vorige bedieningen. De graaf van St. Stephen hiel hem in byzondere achting, toen hy onderkoning van Napels was, wegens zyne langdurige ondervinding van Bottonis ongemene kennisse in de geneeskunde, dat den zelven grave, wanneer hy in gelyke waardigheit Sicilië bestierde, bewoog, om den zelven tot zynen lyfarts te benoemen, en des zelfs zoon, Marcus Xaverius Bottoni, met een aanzienlyk ampt van raadsheer in het grote hof van het Napelsche vikariaat te beschenken. Vier jaren achtereen leeraarde Bottoni met groten toeloop te Napels de philosophie op de akademie, en was gewone doctor van het koninklyke gasthuis aldaar, tot dat hy van het podagra aangetast met bezwaarlyk verkregen verlof des onderkonings naar Messina keerde, daar hy zyne oude bedieningen met zyn ouden ernst bekleedde, ondertusschen zyne studiën gestadig aan zo loffelyk voortzettende, dat hem de koninklyke societeit te Londen in den jare 1697 tot een medelidt verkoos, en in hem den allereersten Siciliaan. Men heeft van hem in druk: *Pyrologia Topographica. Neapol. 1692 in 4. Idea Historico-Physica de magno Trinacriæ terræmotu*; *Febris Rheumaticæ malignæ historia medica. Messan. 1712 in 8. Sylv. Bocconus in Musæo Physico pag. 13. & in Musæo Plantar. pag. 57. Acta. Eruditor. Lipsiens. in supplemento tom. II. sect. 4. Bened. Bachinus in Diario Literator. anno* 1692.

BOTTONI, (Marius Xaverius) zoon van Dominicus Bottoni en Philippa Raimundi, beide uit edelen huize den 18 October des jaars 1669 te Messina in Sicilië ter wereldt gekomen. Hy volbragt voor het tiende jaar zyns ouderdoms zyne schoolsche letteroeffeningen by de Jesuiten aldaar tot aller verwondering, 't geen de zelve vaders bewoog om hem op allerhande wyze over te halen tot het omhelzen hunner orde, 't geen zynen vader deedt besluiten hem weg te zenden naar Catana, en in de rechten te laten studeren. Vyf jaren bragt hy aldaar in de geestelyke en keizerlyke rechten te leren door, en wierdt op zyn vyftiende jaar tot doctor der zelve met grote toejuiching en roem verklaart. Naaulyks te Messina gekeert zondt hem zyn vader naar Rome, om voor edelman by de koninginne Christina van Zweden te dienen. De zelve in het jaar 1689 gestorven zynde, wierdt hy door Francisco Benavides, grave van St. Steven, en onderkoning van Napels, derwaarts genodigt, en dermaten van hem geliefkoost wegens zyne uitnemende gaven en geleertheit, dat hy van tydt tot tydt tot de eerste ampten des koninkryks verheven is geworden. Eindelyk, het hoofsche leven wars geworden, trok hy den prelaten-rok aan, begaf zich wederom naar Rome, wierdt kamermeester by den kardinaal Ottoboni, en kort daar aan by Maria Casimira, koninginne van Polen, eerste hofmeester. Niettegenstaande alle deze beletselen verzuimde hy zyne studiën niet, maar stelde alles in 't werk om vremde talen machtig te worden, en wel met dat gevolg, dat hy zeventien spraken volkomentlyk meester is geweest en verstont, te weten de Italiaansche, Latynsche, Duitsche, Engelsche, Fransche, Spaansche, Griekfche, Hebreeusche, Chaldeeusche, Arabische, Syrische, Persische, Turksche, Poolsche, Nederduitsche en Portugeesche. Zyne grote kennisse in de goede letteren en dichtkunde maakte hem alom bekent, zo dat hy van verscheide Italiaansche akademiën tot een medelidt verkoren, en door de geleertste mannen van zynen tydt tot brieven-wisseling genodigt wierdt, die hy ook sedert naarstig en tot zyn lof onderhouden heeft, vergaderende ondertusschen eene heerlyke boekery, die hy in zyne acht uitgegeve werken in de Italiaansche tale getoont heeft niet vruchteloos te hebben bezeten, kunnende de zelve nagezien worden in de *Bibliotheca Sicula* op zynen naam.

BOTWAR, of Groot-Botwar, een stadt en ampt in 't hertogdom Wurtemberg, twee grote mylen boven Heilbron aan de rivier Botwar gelegen. *Zeil. Topogr. Suev.*

BOTZEN, *Bolsano*, in 't Latyn *Bolsanum*, eene vermaarde handelstadt aan de rivier Eibach, zes mylen van Brixen, in 't bisdom Trente, waar aan ze in den jare 1028 door den keizer geschonken wierdt. Zy is geheel met bergen omringt, en heeft een slot, waar op de Oostenrykfche land-hoofdman in Etschlandt zynen setel heeft. Hier vallen goede wynen, en men heeft daar vier vermaarde jaarmarkten. De eerste markgraven van Tirol hebben zich hier van markgraven van Botzen genaamt. *Brandis Ehrenkr. P. II. p. 127. Tromsd. Geogr.*

BOTZHEIM, eene adelyke familie in de neder-Elzas, heeft den naam van het vlek BOTZHEIM, anderhalve myle van Sleestadt gelegen, maar heeft reets in den jare 1590 den heeren van Rotzenhaufen toebehoort. In den jare 1352 erlangde ze van keizer Karel den IV het fchoutsampt te Sleeftadt, als een ryks leen, en bezat het zelve tot de tyden van keizer Sigismundus, in wiens ongunst deze familie viel. HANS was in den jare 1440 amptman in 't bisdom Saltzburg, te Saspag, en voogdt te Ortenberg. SEBASTIAAN leefde in den jare 1486, zynde forstmeester in de landvoogdy Hagenau; en MICHIEL ter zelver tydt als keizerlyke amptman in de landvoogdy Ortenau. JOHANNES was in den jare 1499 Domdeken te Costnitz. WILLEM wierdt in den jare 1525 op zyn flot Ulnberg door de boeren gevangen en ter doodt gebragt. CONRAAD was in den jare 1536 amptman te Wasselheim. BERNARD, zoon van den voornoemden Willem, is der beide rechten doctor, en in den jare 1547 kanselier te Simmeren geweest. Zyn broeder HANS WILLEM wierdt kamergerichts assessor te Spiers, en naderhandt keur Paltzische hofrichter. WILLEM de II, amptman te Durlach, was de vader van HANS JAKOB, die keur-Paltzische hofrichter, en in den jare 1596 opper-fchout te Altzen, en raadt van Willem den III Paltzgrave van Tweebrugge, was. HANS BERNARD was vorstelyke Saxische hofmaarfchalk te Weimar. Hertog Willem, die hem zeer beminde, liet op zyne begraffenis den 18 Augustus in den jare 1631 een zilveren gedenkpenning flaan, staande op de eene zyde des voornoemden hertogs, nevens des hofmaarfchalks, naam, maar op de andere zyde deze woorden: *Getrouw heer, getrouw knecht.* In den jare 1658 leefde WOLF, Fauth te Altenstadt; JOHAN CASIMIR, keur-Paltzische voorfnyder; GEORG SIGISMUND, keur-Paltzische vikariaarts-regerings en hofgerichtsraadt, als mede huis-hofmeester; GODFRIED CHRISTIAAN, keur-Paltzische kamerjonker. In den jare 1696 bloeiden BERNARD PHILIP en CHRISTOFFEL JAKOB. *Hertzogs Elsas. Chron. Mulleri Annal. Sax.*

BOTZSCHKAY, (STEPHANUS) vorst van Zevenbergen, was uit een voornaam geflacht van Zevenbergen in den jare 1555 geboren. Zyn zusters zoon, Sigismund Bathori, vorst van Zevenbergen, zondt hem in den jare 1594 aan keizer Rudolph den II naar Praag, wanneer hy zich onder des zelfs bescherminge begaf, en in het volgende jaar voerde hy de Oostenrykfche prinsesse Maria Christierna, die aan Sigismund verlooft was, tot hem. Wanneer deze laatste in den jare 1598 Zevenbergen aan den keizer afftont, was hy een der voornaamsten by de keizerlyke huldiging; en wanneer Sigismund onvoorziens wederquam, om het vorstendom te bemachtigen, was hy ook de voornaamste zyner aanhangeren, en wierdt van hem aan den keizer gezonden, wanneer ondertusschen Sigismund het landt den kardinaal Andreas Bathori overgaf. Hier op verontschuldigde zich Stephanus by den keizer, dat hem zulks onbekent was geweest; en hy keerde niet weder naar Zevenbergen. In den jare 1599 geraakte de kardinaal met den Wallachischen vorst in oorlog, wierdt van hem geflagen, terwyl ondertusschen Botzschkay op zyn goedt by Waradyn gelyk als in ballingschap leefde. Doch hy kon niet lang in rust blyven, alzo hem de keizerlyke generaal Johan Jakob Barbianus twee of drie kasteelen afbrandde, en de Lutherfche religie, die hy toegedaan was, vervolgde. Hy greep dies de wapenen op, hebbende zich te voren met Gabriel Bethlen in zekere tractaten ingelaten, die hem beloofde aan de vorstelyke waardigheit van Zevenbergen te helpen. Dit geschiedde in den jare 1604, wanneer hem verscheide Zevenbergsche heeren toevielen, en de stadt Caschau in opper-Hungarië, nevens eenige andere, zich aan hem overgaven. In den jare 1605 wierdt hy van den keizerlyken generaal Georg Basta, die den grave van Belgiosa gevolgt was, op de vlucht geflagen. Doch wanneer Basta wegens den oproer zyner zoldaten te rug moest trekken, kreeg hy weder de overhandt, en nog meer byval van de Zevenbergsche heeren, rukte daar op voor Eperies, veroverde Caschau tegen Basta, nam Zakmar en andere plaatsen in Hungarië weg, deedt een inval in Moravië, en riep Stephanus Illieshazy uit Polen weder by zich, door wiens hulpe hy de gemoederen der onderdanen meer en meer tot zich trok. Onderwylen zondt hy iemandt tot den koning van Polen, Sigismund den III, ging zelf naar 't Turksche hof, tot den opper-vizier Mahomet Bassa, die hem uit name des Turkschen keizers Achmet den scepter, standaardt en 't zwaardt, als mede de Hungarische kroon van Uladislaus, die sedert de verovering der stadt Offen in het geweldt der Turken was geweest, overleverde, en hem tot koning van Hungarië verklaarde, hoewel hy de kroon maar als een geschenk, en niet als eene waardigheit wilde aannemen. Daarentegen maakte hy ten eersten Zevenbergen cynsbaar aan den Turk, zo dat het jaarlyks 1500 dukaten moest opbrengen. In den jare 1606 zondt hy Illieshazy naar Praag, om met Rudolf den II over eenen vrede te handelen; die ook in het zelve jaar getroffen wierdt, onder beding, dat hy alles, wat hy in Hungarië hadt ingenomen, aan den keizer wederom zou afstaan, en wanneer hy zonder erfgenamen zoude komen te overlyden, dat alsdan Zevenbergen weder aan de kroone van Hungarië zoude vallen. Ook verkreeg hy, dat in deze landen de Lutherfche en Gereformeerde religie zouden geduld worden. Hier op bragt hy een stilstandt tusschen de Roomschen en Lutherschen te wege, en stierf nog in het zelve jaar den 22 December, in het 51 jaar zyns levens. Alzo zynen kanselier Michaël Katay de schuldt gegeven wierdt, dat hy hem vergift hadt bygebragt, of hy een zeker vrouwsperfoon by zich gehad zou hebben, dat hem een liefdedrank zoude zoeken te geven, wierdt de zelve van zyne lyfwacht in stukken gehouwen. *De Rewa Monarchia Hungar. Betlenires Transyl. Krekwitz Siebenburgen.*

BOUCANIERS is de naam, waar mede de Franschen op het Amerikaansche eilandt Hispaniola, of Santo Domingo, genoemt wierden, zo lang als de zelve aldaar dwaalden, en zonder woninge leefden, het welk tot het einde der XVII eeuwe toe geduurt heeft. Het woordt heeft zynen oorsprong van den Caraibischen boucan, 't welk eene zamengevlochtene horde, of van grote houten gemaakten rooster betekent, waar op de wilden hunne gevangenen plagten te braden, of der zelver vleesch door een sterken rook, om gegeten te worden, bequaam te maken. Dewyl nu de voornoemde omzwervende Franschen op die wyze het vleesch der wilde dieren en visschen gewoon waren te bereiden, zyn zy Boucaniers genaamt. De Spanjaarden noemen die genen, die op zodanig eene wyze leven, *Matadores de toros* dat is, *moordenaren van ossen*, maar de Engelschen, *Cowdiers*, dat is, *Koei-moordenaars.* Het is met deze Boukaniers eigentlyk aldus gelegen. Omtrent het jaar 1625 bemachtigden de Engelschen, nevens de Franschen, het Amerikaansche eilandt S. Christoffel. De laatsten voegden zich by de Zeeuwen, en maakten, waar ze maar konden, buit op de Spanjaarden, het welk hen zo wel gelukte, dat velen van Dieppe en andere Fransche plaatsen zich lieten bewegen eene diergelyke levensaardt te beginnen. Doch in plaats dat ze tot hier toe alle naar S. Christoffel gereist waren, om hunne gemaakte pryzen in zekerheit te brengen, besloten ze, een nader plaats te zoeken, en bragten het eindelyk daar henen, dat ze in de Noordelyke landen des eilands Hispaniola, of S. Domingo, als mede op het naby gelegen klein eilandtje Tortuga, by de Franschen Tortue genaamt, post vatten. Aldaar poogden zommigen het landt te ploegen, die men *habitans* of inwoonderen noemde; anderen leiden zich op het kapen, genaamt *Filbustiers*; het derde soort leefde als de wilde inwoonderen, met welke zy een tydlang hadden omgegaan, en deden niet dan jagen. Deze wierden eigentlyk *Boukaniers* genaamt. Eenige dezer laatsten zoeken maar wilde stieren te doden, voornamentlyk om de huidt te bekomen, die ze voor zes stukken van achten of ryksdaalders verkopen; anderen maken jagt op wilde zwynen, voornamentlyk wegens het vleesch, dat ze ten deele tot hun eigen leeftocht gebruiken, ten deele aan de andere inwoonderen des lands verkopen. Deze en de voorgaande leven byna op eenerlei wyze. Een ieder heeft 25 tot 30 honden, waar onder een of twee brakken gevonden worden, wordende het stuk doorgaans voor zes ryksdaalders verkocht. Daarenboven hebben ze goede snaphanen, die ze van Dieppe of Nantes uit Vrankryk ontbieden, zynde de loop omtrent vier voeten en een half lang, en bequaam voor zulke kogelen, die zestien in een pondt wegen. Ieders kleding bestaat in twee hemden, een paar beenklederen, een casaque, bestaande uit grof linnen, een hoedt zonder randt, schoenen, die ze van ossen-of zwynsleder maken, en een kleine tente van fyn lynwaadt, die ze altydt by zich dragen, in de forme van een bandelier, om ze overal, daar hen de nacht overvalt, op te slaan, alzo ze gene zekere en vaste woning hebben. Dus toegerust zynde voegen zy zich twee aan twee zamen, noemende zich onder elkander *Matelots*, en hebbende alles onder elkander gemeen, bedienende zich van zekere knechten, die ze uit Vrankryk ontbieden, en na een driejarigen harden dienst op die zelve wyze toerusten, en dus vryheit geven om op die zelve wyze te leven, als hunne gewezene heeren. Wanneer de Boukaniers het hunne met jagen verricht hebbende verdryven ze den tydt met tabak te roken, of met naar een schyf te schieten, waar in ze zeer naaukeurig zyn, oeffenende zich om strydt met kogels om de oranje-appelen van de bomen te schieten, zodanig dat maar de steel daar van geraakt wordt. Het onrecht, dat den eenen van den anderen geschiedt, plagten ze eertyds door kogels te wisselen te beslissen, waar by wel zorge gedragen wierdt, dat niemandt den anderen op eene verraderlyke wyze overweldigde; maar sedert 'er gouverneurs over hen gestelt zyn, worden hunne twistzaken door de zelve bygelegt. De Spaansche Boukaniers of Matadors de Toros jagen te paarde, en zyn in hunne kleding, eeten en drinken, als anderszins, veel zinlyker dan de Franschen. Tusschen deze en gene is een gedurige strydt, en de Spaanschen hebben niet alleen de Franschen verscheide malen uit het eilandt Tortuga verdreven, maar ook op allerlei wyze getracht hen uit het eilandt Hispaniola te doen verhuizen. Tot dien einde hebben ze vyf compagnien geregulеerde troepen, bestaande ieder uit hondert man. Doch de Franschen hebben geen minder moeite aangewend om de plaatsen, eens door hen ingenomen, te bewaren; gelyk ze zich gedurig en telkens van het eilandt Tortuga meester hebben gemaakt, en zich op de zelve wyze in Hispaniola verdedigt. Eindelyk hebben de Spaanschen dat middel bedacht, dat ze overal, daar de Franschen zich met jagen plagten te geneeren, alle wilde ossen en zwynen hebben zoeken uit te roejen; het welk ook op vele plaatsen gelukt is, als te Lamana, Monte Christo, Baya-ha, Isabella Limorada, Jagsi, Caracol, Charles Morin, enz. Alzo nu door deze verwoesting der Spanjaarden, het sterke jagen der Franschen, en door de wilde honden het getal der wilde ossen en zwynen grotelyks is vermindert, dus zyn ook de Boukaniers allengskens kleiner in getal geworden, en de meeste Franschen, die op het eilandt Hispaniola gebleven zyn, geneeren zich met het planten van tabak. *Oexmelin hist. des avanturiers P. I. c. 3. & 12.*

BOUCHAGE (IMBERT VAN BATARNAY, HEER VAN) hadt door zyne getrouwe diensten, aan Lodewyk den XI, nog Dauphin zynde, bewezen, des zelfs genegenheit zodanig gewonnen, dat hy van hem als zyn voornaamste staatsdienaar gebruikt, en hem meer dan allen anderen bedienden betrouwt wierdt. Inzonderheit wierdt hy in de oorlogen, door de prinsen van den bloede tegen Lodewyk den XI gevoert, gebruikt, om 's konings

 broeder

broeder Karel, hertog van Guienne, van de party des aartshertogs Maximiliaan, wiens dochter hy ten huwelyk zocht, af te trekken. Na het overlyden van Lodewyk den XI deedt hy het hof eenen aanmerkelyken dienst, behoudende de stadt Orleans voor den jongen koning Karel den VIII, waar van zich Lodewyk, hertog van Orleans, die zich tegen de regering aankantte, tot zyn oogmerk meende te bedienen, maar dus tot den vrede gedwongen wierdt. *Cominæus. P. Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 1350. 1474.

BOUCHAIN, in 't Latyn *Bochanium*, of *Buceinium*, eene kleine maar sterke stadt met een slot in Henegouwen, aan de linker zyde der Schelde, tusschen Valencyn en Kameryk. Zy is de hoofdstadt van 't graafschap Oosterbandt, en wordt gezegt van koning Pipyn ter gedachtenisse der grote overwinninge, aldaar op Theodorik, koning der Gotthen, behaalt, gesticht te zyn. In den jare 1676 wierdt ze door de Franschen in den Spaanschen successions kryg, in den jare 1711 den 13 September door de bondgenoten, maar in den jare 1712 den 10 October wederom door de Franschen verovert. *Lessabæus Annal. Hannon. Andr. in Topogr. Belg. Guicciard.*

BOUCHARD. Zie BURCHARD.

BOUCHAULT, (FRANCISCUS) een Nederlandsch Benedictyner monnik te Arras, heeft geschreven: *Chronologia sacra & profana a Christo nato, Tom.* VI, en wordt dit werk ongedrukt in des gemelden kloosters boekerye naaukeurig bewaart. *Val. Andrea Biblioth. Belgic.*

BOUCHAUT, een dorp en heerlykheit, met een prachtig slot, in 't landt van Rye, tusschen de steden Antwerpen en Lier gelegen, wierdt den 7 December des jaars 1648, te gelyk met de heerlykheit van S. Laurens ten Hove, van koning Philip den IV gekocht door Joannes Stokmans voor zestien duizent guldens. De zelve Stokmans verkocht in de maandt July des volgenden jaars de heerlykheit van St. Laurens wederom voor zeven en veertig honderd en vyftig guldens aan Guilliam Desporneereaux, gezegt van Hove. Niet lang daar na verkocht hy mede deze heerlykheit van Bouchaut aan Jakob Berlandt, na wiens overlyden de zelve quam aan den vicomte d'Aublain, en na des zelfs doodt aan zynen broeder, Jakob, grave van Groesbeek, die het huis te Bouchaut, dat zeer vervallen was, niet alleen herstelt, maar ook merkelyk verbetert en wyder uitgetimmert heeft. In het jaar 1705 behoorde dit huis aan de heeren van Asson Leville, die tot baronnen gemaakt zyn, en 't zelve als nog bezitten. De outheit van dit dorp toont ons het testament van S. Willebrord, als waar in hy onder anderen zegt, dat hy met het dorp Bacaaldus beschonken was door Rauching, prinse van Antwerpen, in het jaar 800 na Christus geboorte, getuigende Aubertus Miræus en Jakob Baron le Roy 't zelve dit Bouchaut te zyn. Al in de veertiende eeuw bezaten die van den edelen geslachte van Ranst deze heerlykheit, naderhandt de graven van Cantecroy, en na de zelve Petrus Peckius, kanselier van Brabandt, die in 't jaar 1629 gestorven is, uitwyzens zyn grafschrift in der Annunciaten kerke te Brussel. Zie *Miræi Cod. Don. Piar. cap.* 39. en des laatstens *Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* II. *cap.* 9. *Erection de terr. du Brab. Tromsd.*

BOUCHER, (LE) eene adelyke familie in Vrankryk, die in later tyden eenige personen van een zeer hogen ouderdom heeft voortgebragt. JOHAN LEONOR *le Boucher* stierf in den ouderdom van 108 jaren, zonder ooit geneesmiddelen gebruikt te hebben. Des zelfs zoon, HENDRIK *le Boucher*, heer van Verdun, was geboren den 5 October des jaars 1595, en stierf in den jare 1711, den laatsten February, zynde alzo over de 115 jaren out geworden, zonder mede ooit geneesmiddelen van noden gehad te hebben. Deze liet eenen zoon na, genaamt JAKOB, die ten tyde van zyns vaders doodt reets 73 jaren out was. *Le Clef du Cabinet des Princes, Avril* 1711.

BOUCHER (JOHANNES) van Parys, doctor in de Sorbonne, en predikant van S. Benedictus te Parys, was een groot voorstander der Ligue, zynde de eerste vergadering by hem gehouden in den jare 1585. Hy gaf ook het teken tot een opstandt des volks binnen Parys in den jare 1587, den 2 September, sedert welken tydt hy nog met veel meer hevigheit tegen den koning en zyne bedienden predikte. Hy schreef ook een boek van de rechtmatige onttroning van Henrik den III, zynde een scherp hekelschrift, en door Wilhelm Barclajus in zyn werk *contra Monarchomachos* genoemt, beantwoord. Zommigen beweeren, dat hy mede deel aan de doodt van koning Henrik den III, door Jakob Clement uitgevoert, gehad heeft. Tegen Henrik den IV toonde hy zich niet meer genegen, zelfs wanneer zich die reets tot de Roomsche religie begeven hadt; want hy gaf negen predikatien in 't licht, waar in hy poogde te bewyzen, dat de afzwering der Hervormde religie maar een googchelspel, en de daar op gevolgde absolutie van geender waarde was; doch welke predikatien verbrand zyn. Des niettegenstaande bleef Boucher standvastig by de Ligue, en begaf zich met de Spaansche bezetting, die den 22 Maart 1594 uit Parys trok, naar de Spaansche Nederlanden, en wierdt kanunnik te Doornik, en eindelyk deken in 't Domkapittel aldaar, in welke waardigheit hy 50 jaren daar na stierf, hebbende weinig tyds voor zyne doodt beter gevoelens van Vrankryk gehad. Hy schreef voorts nog eenige andere werken, wordende hem ook de bekende *Admonitio ad Ludovicum* XIII. die in den jare 1625 in 't licht quam, van zommigen toegeschreven, hoewel hy zelf genoeg getuigt de schryver daar van niet te zyn. *Thuan. l.* LXXXVII. XCV. CVII. *enz. Varillas de Henry* III. *l.* VIII. *Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

BOUCHERAT, (LODEWYK DE) kanselier en zegelbewaarder van Vrankryk, als mede kommandeur der orde van den H. Geest, wierdt in den jare 1614 geboren. Een en twintig jaren out zynde omhelsde hy den levensaardt, waar door hy naderhandt zo hoog geklommen is. Vooraleer hy kanselier wierdt is hy tien malen als koninklyke kommissaris by de vergaderingen der standen van Languedok, Guienne, Picardië, Champagne en Bretagne verschenen, en in vele andere gewigtige dingen gebruikt. Hy stierf te Parys den 2 September des jaars 1699. Zyn opvolger in 't ampt van kanselier was de heer van Pont-Chartrain. Eene zyner dochteren, Francisca Maria Ludovica, was gemalin van Nicolaus Augustus, heer van Harlay, koninklyke raadt van State; de twede wierdt ten huwelyk genomen van den heere de Fourcy, ook staatsraadt. *Mercure historique l'an.* 1699. *Imhofs Geneal. p.* 258.

BOUCHET, (HENRIK DU) parlementsraadt te Parys, maakte zyne voortreffelyke bibliotheek aan de Reguliere kanunniken der abdye van S. Victor te Parys, met grote inkomsten, waar uit de zelve jaarlyks kon vermeerdert worden. Hy stierf te Parys in den jare 1654, in het 61 jaar zyns ouderdoms.

BOUCHET, (JOHANNES) schryver van een groot getal Fransche boeken in rym en onrym, was geboortig van Poitiers, en bloeide in de XVI eeuw. La Croix du Maine noemt hem advokaat, doch Verdier du Vauprivas maar procureur. Zyn voornaamste werk zyn de Jaarboeken van Aquitanië, door hem uitgegeven te Parys in den jare 1537 in folio, die hy naderhandt overzag en liet herdrukken te Poitiers in den jare 1557 in folio, en de geschiedenis daar in vervolgde tot op dat jaar, eindigende met een wydlopig verhaal van de heimelyke ondernemingen der Spanjaarden op eenige plaatsen van Vrankryk; de welke begonnen zynde gedurende den stilstandt, getroffen in den jare 1556, neemt hy aan te bewyzen, dat koning Henrik de II de zelve niet eerst geschonden heeft. *Bayle Dict. Crit.*

BOUCHET, (WILHELM) heer van Brocourt, schreef in den jare 1584 een boek, genaamt *Les Serées*, en droeg het zelve op aan de kooplieden van Poitiers, die hem tot hun hoofdt of consul gemaakt hadden. Hy verdeelde het in twaalf kapittelen, en vervolgde dat werk tot het derde stuk, invoegen de *Serées* in drie delen bestaan, ieder van twaalf kapittelen. De reden dezer benaming is, om dat hy onderstelt, dat de zamenspraken, in dat werk vervat, gehouden worden van menschen, die in den avondstondt met elkander wandelen. Zy zyn vol vermakelykheden; en niettegenstaande de grove bewoordingen en boersche uitdrukkingen vindt men 'er echter vele geleerde dingen in, die van de belezenheit van Bouchet getuigen. *Bayle Dict. Crit.*

BOUCHIER, (ROLANDUS) een Henegouwer, schreef in de XVI eeuwe het leven van den gelukzaligen Karmeliter Simon Stockius in de Latynsche tale. Molanus gedenkt zyner op den 6 May. Usuardus, als mede Nikolaas van Haarlem, die mede diens heiligs leven beschreven heeft. Het boek van Bouchier voert den tytel van: *Vita B. Simeonis Stockii, Carmelitæ. Valer. Andr. Biblioth. Belgic.*

BOUCHIN, (STEPHANUS) raadsheer en koninklyke procureur voor de hoven van Beaume in Bourgogne; gaf eenige pleidojen uit, die hy in den tydt van twintig jaren zyner bediening verzamelt hadt. Deze gaf hy in den jare 1620 ten twede male uit, tonende wel eene grote belezenheit te hebben, maar naar den aardt dier tyden zeer wytlopig schryvende; want behalven de Grieksche vaarzen zyn de pleidojen wel voor de helft Latyn. *Bayle Dict. Crit.*

BOUCICAUT de I, (of JOHAN LE MAINGRE) maarschalk van Vrankryk, geboortig van Turenne, verzelde in den jare 1362 den koning Johannes den II van Vrankryk op zyne reize naar Avignon, en wierdt nevens hem door den paus met het kruis getekent, hoewel de kruistocht niet voortging. In den jare 1364 ontweldigde hy den koning van Navarre Mante en Meulan. Deze was tegen Karel den V opgestaan. Hy stierf te Dijon den 15 Maart in den jare 1372. *La vie du Marechal de Boucicaut. le Ferron & Godefroy Marech. de France. Justell. hist. du Turenne. Chorier hist. de Dauph.*

BOUCICAUT de II, (of JOHAN LE MAINGRE) graaf van Beaufort, vicomte van Turenne, was de outste zoon van den voornoemden Boucicaut den I. Hy begaf zich, nog maar tien jaren out zynde, in den oorlog, verzelde naderhandt koning Karel den V naar Vlaanderen, en was by den zelven in den jare 1382 in den slag by Rosebec, zynde daags te voren van den koning ridder gemaakt. In den jare 1391 wierdt hy maarschalk van Vrankryk, en droeg zich dapper tegen de Engelschen. Hier op reisde hy twee of drie malen naar 't Oosten, en trok met het leger, dat Karel de VI den koning Sigismund in den jare 1396 tegen Bajazeth te hulp zondt, naar Hungarië, maar wierdt in den slag by Nicopolis gevangen. Van daar te rug komende zondt hem de koning in den jare 1399 den keizer van Constantinopel te hulp, wanneer hy met 1200 mannen de Turken, die hem ingesloten hadden, noodzaakte te rug te trekken, en vele andere preuven van dapperheit gaf. Naderhandt wierdt hy in den jare 1401 gouverneur van Genua, staande toen onder de bescherming van Vrankryk, en veroverde voor de Genuezen de stadt Famagusta. Van den tocht tegen de Turken wederkerende wierdt hy door de Venetianen in den jare 1403 tusschen de eilanden Sapienza en Modon aangetast, en, gelyk zy voorgeven, geslagen; hoewel anderen schryven, dat hy met zyne elf, hoewel slecht bemande, galeien de overwinning heeft behaalt, niettegenstaande de Venetianen meer dan dertig schepen hadden. Daar na nam hy de zaken van Vrankryk in de Italiaansche beroertens waar, trof met die van Pisa en Florence een verdrag, uit krachte van 't welke beide die Staten het opper-leenrecht van Vrankryk erkenden, en Livorno aan die krone in eigendom gegeven wierdt. In den jare 1409 begaf zich de hertog van Milanen, Jo-

Johannes Visconti, die het tegen zyne vyanden, inzonderheit tegen de familie der Scala te Verona, niet kon staande houden, ook onder Fransche bescherming. Maar wanneer Boucicaut, om het tractaat te sluiten, met zyne manschap, die hy te Genua hadt, naar Milanen trok, besloten de Genuezen in zyne afwezenheit zynen lieutenant, Hugo Choleton, om te brengen, en begaven zich onder den markgrave van Montferrat, Theodorus Paleologus. De oorzaak wierdt gezegt Boucicauts dwingelandy te zyn. In den jare 1415 hadt hy het bevel over de voorhoede in den slag by Azincourt, alwaar hy gevangen, en naar Engelandt gevoert zynde in den jare 1421 stierf. Hy wordt gezegt een liefhebber der dichtkunde geweest te zyn, en zelf eenige stukken geschreven te hebben. *l'Histoire de Charles VI. Justel. Dupleix. Mezeray. P. Daniel. Amelot hist. de Venise p.* 499.

BOUCQ, (SIMON LE) den 18 May 1591 te Valencyn in Henegouwen geboren, was te gelyk koopman en Raadt in zyne geboortestadt. Hy liet drukken in de Walsche tale een kort verhaal der stadt Valencyn, met der zelver gebeurtenissen. *Fr. Zweertius. Valer. Andreas.*

BOUCQET, (HET HUIS TE) inHendrik-Iden-Ambacht, gedeelte van den Zwyndrechtschen waardt in Zuidhollandt, heeft dezen naam bekomen van wylen *Willem Boucquet*, muntmeester generaal der vereenigde Nederlanden, die dit huis opgebouwt heeft op de fondamenten van een ouder landhuis, dat heer Hendrik Ido, bedyker van dit ambacht, kort na 't jaar 1386 gesticht en sedert bewoont hadt, en de Spanjaarden in den jare 1572 verbrand en vernielt hebben.

BOUCQUET, (WILLEM) uit het edele geslacht van Boucquet te Dordrecht gesproten, het welk het huis te Boucquet, hier voren gemeld, getimmert heeft. Hy wierdt tot pastoor onder de Roomschen te Leiden verkoren, en is den 9 December des jaars 1706 overleden, hebbende in dichtmaat uitgegeven: *Het geestelyk tydverdryf. Rhynl. Outheden bladz.* 264.

BOUDAAN, of eigentlyk DE of LE BOUDAIN, eene heerlykheit in Normandië, heeft den naam gegeven aan de edele heeren bezitteren der zelve, van welker hoogadelyke telgen zich al eenige in de elfde eeuwe naar het Kameryksch begeven hebben, komende ons aldaar in de jaren 1120, 1126, en 1128 voor eene FOULQUE *le Boudain* als groot-provooft van Kameryk, sedert welken tydt by 't opkomen der vervolgingen en inlandsche oorlogen deze edele heeren van Boudaan zich in Engelandt, Hollandt en Zeelandt nedergezet hebben. Zy voeren ten wapen op een blaau veldt een zilvere keper, verzelt met drie vyfbladige goude bloemkens, zynde 't bovenste derde deel des velds van gout, beladen met drie merletten van sabel.

JAN BOUDAAN, ridder, heere van Baudain, was getrouwt met Maria de St. Aubin, gestorven 1299, daar hy by won vyf zonen. (*Zie Butkens Receuil Genealogique fol.* 38.)

I JAN, die volgt.
II *Karel*, ridder van St. Jan in den jare 1341.
III *Pieter.*
IV *Maurits*, geestelyke van de orde van St. Franciscus te Rouaan.
V *Claude.*

JAN BOUDAAN, zoon van Jan Baudaan en Maria de St. Aubin, ridder, heere van Baudain, Raadt en hofmaarschalk van Philip van Valois, koning van Vrankryk, volgens actens, daar van gegeven te Parys den 12 April 1332, trouwde Susanna de Rocheguion sur Seve, en liet, stervende 1324, drie zonen na, als:

1 JAQUEMARD, of JAKOB, die volgt.
2 *Anchio*, of *Anthonis*, schildknaap, die, gehuwt met Maria Malet, vrouwe van Menielle, gewonnen heeft:
I *Margaretha.*
II *Jan*, ridder, heere van Menille, die te vrouwe kreeg Peronne de Guisancourt, en daar by won eene dochter, en een zoon, *Nikolaas* genoemt.

JAQUEMARD, of JAKOB BOUDAAN, outste zoon van Jan en Susanna de Rocheguion sur Seve, ridder, trouwde eerst met Johanna de Four, en na haar overlyden met Maria de Freville, dochter van Bertrant, heere van Freville, en van Magdalena de la Roche. By de eerste vrouwe won hy:

1 *Amauri*, die in 't jaar 1415 in den veldslag van Azincourt sneuvelde, in den ouderdom van 78 jaren.
2 *Maurits*, kanunnik te Rouaan in den jare 1394.
3 *Margaretha*, die ten man gekregen heeft Olivier de Cantieres, ridder. By de tweede vrouwe heeft hy gekregen
1 *Isabella*, die in den echt getreden is met Jakob de Clery, ridder.
2 JAQUEMART, of JAKOB, die volgt.

JAQMEMART, of JAKOB BOUDAAN, ridder, zone van Jaquemard Boudaan en Maria de Freville, was in zeer groot aanzien en vermogen by koning Karel van Vrankryk, en kreeg te vrouwe Johanna Margaretha d'Ailly, volle nichte van den bisschop van Kameryk, by wie hy, stervende in 't jaar 1399, gewonnen hadt vier zonen, te weten:

I JAN, die volgt.
II *Ancheau*, getrouwt met Michelle de Rosieres.
III *Denys*, kanunnik van Kameryk op 't jaar 1420.
IV *Jaquemart*, of *Jakob*, schildknaap, heere van Navion, die eerstelyk met Agnes Dolut of Dolu in Normandië, daar na met Johanna de Canticres (welke 1449 overleedt) getrouwt is geweest, en by de laatste gewonnen en nagelaten heeft:

1 *Maria*
2 *Johanna* } alle gehuwt, en de laatste met kinderen na te laten overleden.
3 *Jan*

JAN BOUDAAN, zoon van Jaquemart en Johanna Margaretha d'Ailly, ridder, heere van Freville, en Villers, Raadt en kamerling van den hertog van Bourgondië, trouwde in 't jaar 1416 met Catharina d'Esne, vrouwe van Bettencourt, dochter van Ferry, ridder, heere van Bettencourt, hoofdschout van Amiens, Colette en Beaufort. Hy stierf in 't jaar 1442, en legt met zyne vrouwe in het klooster van Vaucelles in 't Kameryksche begraven, hebbende zy te zamen negen kinderen gewonnen gehad, namentlyk:

I JAN, die volgt.
II *Jeronymus*, die gehuwt is geweest met Peronne de Guisancourt.
III *Louis*, ridder, welke voor Nancy sneuvelde.
IV *Eustache.*
V *Maria.*
VI *Wilhem.*
VII *Katharina.*
VIII *Nikolaas.*
IX *Gilles.*

JAN BOUDAAN, outste zoon van Jan en Catharina d'Esne, ridder, heere van Villers, Beauvois, Bettencourt, enz. Raadt en kamerheer van den hertog van Bourgondië, en hofmaarschalk van den koning van Vrankryk en Engelandt, trouwde 1458 met Hanoise de Habarcq, die stierf 1485, en hy 1479, hebbende te zamen zeven kinderen gewonnen, als:

1 JAN, die volgt.
2 *Laurens*, schidknape, gehuwt met Margaretha de Prousy de Saucourt, stierf hoog bejaart, twee dochteren nalatende.
3 *Eustache.*
4 *Barbe.*
5 *Pieter.*
6 *Matthias.*
7 *Nicasius*, kanunnik van St. Aubert.

JAN BOUDAAN, outste zoon van Jan Boudaan en van Hanoise de Habarcq, ridder, heere van Villers, Cagmucourt, enz, trouwde met Maximilienne de Creton, vrouwe van Mauville, enz. erfdochter van Jan de Creton en N. de Prousy, en won by haar drie zonen en eene dochter, als:

I JAN, die volgt.
II *Maximiliaan*, die geestelyk wierdt.
III *Agnes*, die gehuwt is geweest met Jan Bailleul, ridder.
IV *Nikolaas*, ridder, heere van Villers, en daar na van Mauville, Cagmucourt, Revelin, en Wagnonville, kreeg te vrouwe Adriana de Noeufville, vrouwe van Noeufville en Marismage, weduwe van Jan de Cleves, ridder, heere van Espinois, kamerheer van den keizer: en won by haar eenen zoon.

Jakob Boudaan, ridder, heere van Mauville, Villers, Cagmucourt, Revelin, Noeufville, Mesnil, en Marismage. Hy trouwde eerst met Michelle de Montmorency, dochter van Jan, heere van Wastines, en van Anna Blois van Treslong; en die den 11 December 1565 overleden zynde, naderhandt met Anna van Longueval, dochter van François, heere van Courrieres, en van Jakoba de Borne Thiembrone; by welke beide hy zeven kinderen gewonnen en nagelaten heeft, die meest alle hun geslacht verder uitgezet hebben.

JAN BOUDAAN, outste zoon van Jan en van Maximiliënne de Creton, ridder, kreeg te vrouwe Johanna de Bayencourt, sneuvelde in den slag by St. Quintyn op den 10 Augustus 1557, achterlatende vyf kinderen, te weten:

I MATTHIAS, die volgt.
II *Adrianus*, ongetrouwt overleden.
III *Wilhem*, ongehuwt overleden.
IV *Jan*, ongehuwt gestorven.
V *Jakob*, Kameryk verlatende en naar Londen gaande in 't jaar 1550, heeft by zyne vrouwe N. N. gewonnen.

* *Elias Boudaan*, die by zyne vrouwe N. N. won, en naliet

1 *Kaspar Boudaan*, die te vrouwe kreeg Susanna de Bois, dochter van Louis de Bois en van Geertruid Pellikorne, en gewonnen heeft

I *Constantia*, ongetrouwt overleden 1671
II *Lucretia*, die gehuwt is geweest met Johan Ort in den jare 1638, en 1663 overleedt, kinderen nalatende.
III *Catharina*, ongehuwt gestorven.
IV *Anina*, die ten man kreeg N. Sterlings.
V *Susanna*, getrouwt met Gaulthier van der Voort.
VI *Louis* } beide ongetrouwt overleden.
VII *Elias*

2 *Balthazar Boudaan*, raadsheer in den hove van Brabandt, nam te vrouwe Susanna Oidt, die, weduwe zynde, te Parys overleedt den 5 February 1670, 83 jaren out wezende, en naliet

I Een zoon, ongehuwt overleden.
II *Constantia*, in den echt getreden met François Caron
III *Anna*, die ten man gekregen heeft N. Coyet.

MATTHIAS BOUDAAN, outste zoon van Jan en van Johanna de Bayencourt, verliet Kameryk, en trok, als zyn jonger broeder Jakob, naar Engelandt. Hy heeft te vrouwe genomen Anna van Diepenbeek, en daar by gewonnen

I MATTHIAS, die volgt.
II *Anna*, welke huwde met Simon Dekker, zoon van Pieter en Digna Dix, te Antwerpen, en by hem won zeven kinderen.

MATTHIAS BOUDAAN, zoon van Matthias en Anna van Diepenbeek, verliet Engelandt, en zette zich te Rotterdam ter neder met zyne vrouwe Margaretha Courten, dochter 's heeren Willems en Margaretha Casier. Hy verdronk met een van zyne kin-

kinderen in het overvaren, en liet nog deze zes nagenoemde kinderen na, als:

I Pieter, die volgt.
II *Anna*, gehuwt met Jacob Pergens.
III *Willem*.
IV *Matthias*.
V *Jakob*.
VI *Margaretha*.

Pieter Boudaan, zoon van Matthias en Margaretha Courten, nam zyn moeders naam aan, schryvende *Boudaan Courten*, en quartilerende zyns vaders wapen met het hare, zynde een bondt van sabel op een gout veldt, 't welk van sommigen der nakomelingen gevolgt is, en van sommigen niet. Hy trouwde met Catharina Fourmenois, dochter van Jan en van Hortensia del Prato; en wierdt door 't sterven van zyn vrouwe broeder heere van St. Laurens en Popkensburg op 't eilandt Walcheren in Zeelandt, was ook kiesheer der stadt Middelburg, en bewindhebber van de Oostindische compagnie aldaar. Zy wonnen te zamen elf kinderen, waar van

1 *Pieter*
2 *Jan*
3 *Hendrik*, heere van Schellach en
4 *Jakob* kiesheer te Middelburg,
5 *Hortensia*
6 *Anna*
} ongehuwt zyn overleden;

en, als descendenten nagelaten hebbende, volgen

7 *Constantia*, eerst gehuwt met Jan van der Merckt, en daar na met Jan Baptista de Hochepied, hebbende by den eersten verscheide kinderen, en by den laatsten maar eenen zoon gewonnen.

8 *Catharina* heeft ten man gekregen Abraham Bisschop, heere van Serooskerken, bewindhebber van de Westindische compagnie ter kamer van Zeelandt, en waterbaljuw van de stromen aldaar, waar by zy kinderen gewonnen heeft.

9 Johan, die volgt.

10 *Pieter Boudaan Courten*, kiesheer te Middelburg, en bewindhebber van de Oostindische compagnie aldaar, heeft te vrouwe bekomen Sophia Coymans, dochter van Balthazar, en van Maria Trip, en daar by gewonnen

1 *Jakob Boudaan Courten*, wegens de provincie van Zeelandt tegenwoordig afgezonden in den edel mogenden Raadt ter admiraliteit binnen Amsterdam, en die gehuwt is met vrouwe Catharina de Mey.

2 *Catharina Lucretia Boudaan Courten*, gehuwt met Johan Schorer, griffier van den edelen hove van Vlaanderen, heeft kinderen.

3. *Constantia Boudaan Courten*, is getrouwt met Apollonius Veth, burgermeester te Middelburg, en heeft daar by eenen zoon.

11. *Gualtherus Boudaan*, zich uit eenen Godvruchtigen yver tot den predikdienst bequaam gemaakt hebbende onder de voornaamste Godgeleerden van zynen tydt, wierdt in de maandt Juny des jaars 1662 tot predikant te St. Laurens op Walcheren verkoren, in het jaar 1667 naar ter Veere, en in Augustus 1670 naar Amsterdam beroepen, daar hy ook in Februarius des jaars 1684 overleedt, tot grote droefheit zyner gemeente, die hem hogelyk beminde wegens zyn voorbeeldelyk leven niet min dan zyne diepe geleerdheid en edele predikgaven, blykende zyne grote kennisse in de Goddelyke schriften ten vollen na zyne doodt uit zyne geschreve boeken, van welke in druk uitgegeven zyn: *Leere der waarheit, en opstandinge der twee getuigen*, in twee deelen gedrukt te Amsterdam 1680 in 4. Hy is getrouwt geweest met Maria Coymans, dochter van Balthazar Coymans en van Maria Trip, en heeft by haar gewonnen, behalven eenige jonggestorvenen,

1 *Pieter Boudaan*, tegenwoordig predikant te Amsterdam, trouwde eerst met Catharina Elizabeth de Ruyscher, en die te Arnhem kinderloos overleden zynde met Margaretha van der Hell, dochter van Hendrik Herman en Helena van Delen, waar by hy gewonnen heeft

I *Hendrik Jan Boudaan*, kapitein ter zee onder 't collegie ter admiraliteit te Amsterdam, nog ongehuwt.

II *Gualtherus Petrus Boudaan*, nog jongman.

2 *Gualtherus Boudaan*, ongetrouwt overleden.

3 *Matthias Boudaan*, schout by nacht van Hollandt en Westvrieslandt onder de Admiraliteit van Amsterdam, heeft getrouwt Jakoba Boreel, heeren Jakobs en Isabella Coymans dochter. Zy stierf in 't jaar 1711, en hy 1722, zonder kinderen na te laten.

4 *Balthazar Boudaan*, predikant te Middelburg in Zeelandt, is gehuwt met Hermina Cecilia Bushof, die, stervende in den jare 1722, een zoon, *Gualtherus*, nagelaten heeft, en eene dochter, *Ida Maria*, genoemt, die 1723 overleden is.

5 *Jozeph*, ongetrouwt overleden.

6 *Catharina Margaretha Boudaan*, getrouwt geweest zynde met Kornelis van Vlooswyk, heere van Papekop en Diemerbroek, kapitein ter zee ten dienste van deze landen. Zy stierf 1718, hy 1719, nalatende eene dochter.

7 *Isabella Johanna Boudaan*, getrouwt met haren vollen neef Gideon Boudaan, tweden zone van haren vaders broeder Johan Boudaan en Anna Maria Hoeuft, waar by zy reets twee dochters gewonnen heeft.

8 *Henriette Baltina Boudaan*, ongehuwt gestorven den 5 February 1721.

Johan Boudaan Courten, zoon van Pieter Boudaan Matthiasz, en van Catharina Fourmenois, heere van St. Laurens, Schellach en Popkensburg, schepen en Raadt der stadt Middelburg, State van Walcheren, mitsgaders bewindhebber van de Oostindische Compagnie aldaar, trouwde met Anna Maria Hoeuft, dochter van Jan Hoeuft en Isabella Deutz, en won by haar verscheide kinderen, waar van 'er in den jare 1724 nog alleen in levenden lyve waren:

I *Hieronymus Jozef Boudaan Courten*, heere van St. Laurens en Popkensburg, schepen en Raadt te Middelburg, mitsgaders bewindhebber der Oostindische Compagnie aldaar, die te vrouwe heeft gekregen Kornelia Boddaert, dochter van Kornelis en van Anna Maria Cau.

II *Anna Maria*, getrouwt met Karel Godin, schout by nacht van Zeelandt, die te zamen kinderen gewonnen hebben.

III *Gideon Boudaan*, heer van Hardenbroek, wegens de provincie van Utrecht tegenwoordig bewindhebber van de Oostindische Compagnie ter kamer van Amsterdam, getrouwt met zyne volle nichte Isabella Johanna Boudaan, dochter van Gualtherus en van Maria Coymans, by welke hy reets twee dochteren gewonnen heeft.

Abraham Boudaan, heer van Schellagh, griffier van de heeren Staten van Walcheren, ontfanger van de exploiten van Vlaanderen, en beëdigt hoofdparticipant van de Oostindische Compagnie ter kamer van Zeelandt. Hy heeft tot zyne eerste vrouwe gehad Jakoba Maria Sandra, die op den 5 Augustus 1723 overleden is, nalatende eene dochter. Ten tweeden male is hy getrouwt met Kornelia M. Hurgronje.

BOUDICEA, eene dappere vorstin, en weduwe van Prasutagus, koning der Icenen in Engelandt. Deze machtige koning maakte den keizer Nero tot erfgenaam van alle zyne goederen, in meninge van het zyne daar door voor den aanval der Romeinen te zullen behoeden; doch het viel geheel anders uit: want nauwlyks den geest gegeven hebbende wierdt zyn paleis door de Romeinsche zoldaten geplundert, het ryk ingenomen, zyne huisvrouw geslagen, en zyne twee dochteren geschonden. Boudicea wierdt hier door zodanig geraakt, dat ze de inwoonderen des lands opontboodt, en zich aan het hoofdt van 26000 mannen stelde; doch wierdt door Paulinus Suetonius, 's keizers stadhouder, geslagen, en 24000 man gedood, wanneer Boudicea uit wanhoop zich zelf door vergift het leven benam, in den jare van Christus 61, in het achtste jaar der regering van Nero. *Tacit. Annal.* XXIV. 31. *seq. le Sueur hist. de l'Eglise & de l'Empereur an.* 61.

BOUDOT, (Paulus) bisschop van S. Omer, en naderhandt van Arras, was geboortig van Morleau, een klein dorp aan de Dour, in 't graafschap van Bourgondië, uit geringe maar eerlyke ouders. Hy studeerde te Parys, wierdt in den jare 1604 doctor in de Sorbonne, en predikte met veel toejuiching. Johannes Richard, bisschop van Arras, hadt hem gelegenheit gegeven, om de plaats van officiaal in zyn karspel aan te nemen, welke bediening hy zo wel bekleedde, dat hy hem kanunnik, en naderhandt aartsdeken maakte. Wanneer hy in den jare 1609 tot aartsbisschop van Kameryk beroepen wierdt, nam hy Boudot met zich derwaarts, benoemde hem tot zynen groot-vikaris, en tot aartsdeken zyner kerke. Hier door wierdt hy nog vermaarder, en door den aartshertog Albert en de prinsesse Isabella tot ordinaris prediker verkoren. In den jare 1619 wierdt hy van deze twee tot bisschop van S. Omer benoemt; en in den jare 1626 erlangde hy het bisdom van Arras, waar van hy in het volgende jaar bezit nam, en den 11 November in het jaar 1635 stierf, nalatende verscheide Godgeleerde schriften. *Valer. Andreæ Biblioth. Belgic. Sammarth. Gall. Christ.*

BOUDRY, of BAULDRY, een kleine stadt op een heuvel in 't graafschap Neufchatel, is de voornaamste plaats eener grote kastelnye.

BOUFLERS, een eilandt nevens een kasteel in Beauvaisis, gelegen in Isle de France, dat in den jare 1695 tot een hertogdom is gemaakt. Het heeft dien naam aan een beroemt geslacht gegeven, waar uit reets in den jare 1235 Henrik *van Bouflers* Elisabeth de Campigneules ten huwelyk nam, en daar by Willem, heer von Bouflers, teelde. Deze verzelde in den jare 1266 Karel van Vrankryk, grave van Anjou en Provence, broeder van koning Lodewyk den Heiligen, by de inneming der koninkryken van Napels en Sicilië. Hy was de vader van Petrus den I, heer van Bouflers, die zich in het leger van Philips den Schonen tegen de Engelschen in Guienne dapper gedroeg. Zyn zoon was Aleaume de I, die nevens den grave van Boulogne in het leger van den gemelden koning Philips de benden van Pikardië geboodt, en naderhandt Robert, graaf van Vlaanderen, in den oorlog tegen Willem, grave van Henegouwen en Hollandt, diende. Zyn outste zoon was Johannes de I, die zich by alle gelegenheden in 's konings dienst dapper queet. Zyn zoon Aleaume de II diende in den jare 1408 onder Johannes den onvertzaagden, hertog van Bourgondië, in den oorlog tegen Luik. In den jare 1410 kommandeerde hy in 't leger dezes hertogs de manschap van Pikardië, en wierdt in den slag by Azincourt den 25 October des jaars 1415 gevangen. Hy moest langen tydt in zyne gevangenis blyven, alzo hy de geëischte 5000 ponden niet kon opbrengen, tot hy eindelyk de harssenpan van den H. Mauviglus, wordende in zyn geslacht bewaart, verpandende, de vryheit erlangde om uit Engelandt naar Vrankryk te reizen, en de voornoemde somme tot lossing desgezegden bekkeneels over te zenden. Zyn zoon was Petrus de II, dien Philips, hertog van Bourgondië, als ambassadeur zondt, om den vrede met Karel den VII te sluiten. Hy nam in den jare 1449 de stadt Gerberoy in, en verzelde koning Lodewyk den XI als zich de zelve van Normandië meester maakte. Het jaar daar na was hy by hem by de verovering van Falaise, en vele andere ondernemingen. By het eindigen dezes oorlogs deedt hy den hertog van Bourgondië tegen de inwoonderen van Gent goede diensten. In den jare 1455 nam hy Isabella van Neufville, dochter van Johannes van Neufville, ten huwelyk, by welke hy vele kinderen teelde. Jakob, een zoon van Petrus den II, wierdt in den jare 1436 geboren. Lode-

Lodewyk de XI ftondt hem aan Karel, hertog van Bourgondië, af, als zynde een dapper kapitein, in den jare 1465. Van hem is merkwaardig, dat hy nooit uit een glas heeft gedronken, zonder dat zyne lippen zwollen, en hem pyn veroorzaakte. By Peronne van Ponches en Lizecourt teelde hy onder anderen JOHANNES den II, die by Lodewyk den XII en François den I in groot aanzien was. Zyn vader gaf hem in den jare 1497 Francifca d'Encre ten huwelyk. Deze was vrouw van Rouverel, en baarde hem zeven kinderen voor zyne doodt; van welke de outfte, ADRIANUS de I, zich in alle oorlogen dapper droeg, doch in den jare 1524 met François den I in den flag by Pavië gevangen wierdt. Hy liet vier zonen na, uit welke de outfte, Lodewyk de Sterke, in den jare 1530 geboren, en by Johannes van Bourbon, hertog van Anghië, broeder van koning Antonius van Navarre, als zynde zyn aanverwant, opgetogen wierdt. Hy was zo fterk, dat hy een hoefyzer met zyne handen kon in ftukken breken, een paardt tamelyk verre dragen, en een os voortflepen, waar hy wilde. Hier by was hy zeer vaardig, kunnende een dier midden in den loop met een fteen dood werpen, gewapent op een paardt fpringen, en het zelve voorby lopen. Men hadt alzo een grote hope van hem, die echter door de doodt verydelt wierdt, wordende hy by het aantaften der brugge van Yonne in het bloeien zyner jaren, en buiten huwelyk, doot gefchoten. Zyne drie broederen hebben drie takken zynen huizes voortgeplant: want ADRIAAN de II was zyn opvolger, van wien beneden. De twede, JOHANNES, heer van Rouverel, was geleert, en reifde veel, want hy bezocht het H. Landt, Griekenlandt, een gedeelte van Afië en Afrika, ook Italië, Duitfchlandt, en Engelandt, ftichtende den ftam der heeren van Rouverel en Caigu, waar van de laatfte in den jare 1680 is geftorven, nalatende eenen zoon en drie dochteren. De derde was ADRIAAN de jonge, van wien de linie der heeren de Laval en Remiencourt gefproten is. ADRIAAN de II, de ouder, heer van Bouflers, Caigni, Harcourt en Beauvais, ridder der koninklyke orde, was in den flag by S. Denys en Montcontour, fchreef ook verfcheide boeken, waar onder in 't byzonder een werk was, in 't welke hy de oude en nieuwe gefchiedeniffen tegen elkander over ftelde. De adel in zyne provincie, die hem hoog achtte, zondt hem aan Henrik den III, die hem tot grootbaillif van Beauvais verhief, welke waardigheit by zyne nakomelingen gebleven is. In de burgerlyke oorlogen kleefde hy dezen koning, en des zelfs opvolger Henrik den IV zo zeer aan, dat zyn huis en landt door die van de Ligue daarom verwoeft wierden. Hy liet na FRANÇOIS den I, grave van Bouflers, heer van Caigni en Harcourt, groot-baillif van Beauvais, en ftaatsraadt, die by Lodewyk den XIII op de reize naar Bajonne was. De adel zyner provincie zondt hem tot alle vergaderingen der ftanden, en in den jare 1630 was hy by de vermaarde belegering van Cafal, en voor Trier. By Louife van Hennequin, die hy in den jare 1612 trouwde, teelde hy François den II, die zich in den jare 1640 in huwelyk begaf met Louife de Verguer, uit welke FRANÇOIS de III, en LODEWYK FRANÇOIS, van welken beneden, geteelt wierden. FRANÇOIS de III was ftadhouder van Ifle de France, en grootmeefter van Beauvais, doch ftierf in het bloejen zyner jaren, namentlyk den 15 February des jaars 1672, nalatende eenen eenigen zoon, HENRIK, die hem in den jare 1696 volgde. *Monftrelet Chron. Carpentier hift. du Cambrefis. Belleforeft hift. de France. Loifel Memoires de Beauvaifis. la Morliere antiq. d'Amiens.*

BOUFLERS, (LODEWYK FRANÇOIS, HERTOG VAN) graaf van Pouches, heer der kaftelenye Milly, en van verfcheide andere heerlykheden, groot-baillif en erfftadhouder van Beauvais, was een zoon van François, grave van Bouflers, heer van Caigni, groot-baillif van Beauvais; en zyne moeder was Louife de Verguer. In zyne jeugt verkoos hy de wapenen, waar door hy de hoogfte trappen van eere beklommen heeft, ftaande daarenboven by koning Lodewyk den XIV in zonderlinge gunft. In den jare 1669 wierdt hy overfte over het koninklyke lyfregiment dragonders. In den jare 1678 wierdt hy over alle de dragonders kolonel generaal gemaakt. In den jare 1687 erlangde hy het generaal gouvernement van Lotheringen, Barr, en Luxemburg, als mede in de landen aan de Saar. In den jare 1688, in November, benoemde hem de koning tot ridder zyner drie orders. In den jare 1692 wierdt hy overfte over de Franfche guarde, in 't volgende jaar, den 27 Maart, maarfchalk van Vrankryk; in 't jaar 1694 gouverneur van Vlaanderen en Henegouwen; in 't volgende jaar, in de maandt van September, hertog. In den jare 1703, in July, maakte hem Philips de V, koning van Spanje, ridder van 't gulde vlies; het jaar daar aan, in Oċtober, benoemde hem Lodewyk de XIV tot kapitein der lyfguarde. In den jare 1689 hadt hy het bevel in 't landt van Trier, veroverde den 23 Auguft. Cochheim, en behaalde op de Duitfchers eenige voordeelen. In den jare 1691, in Juny, bombardeerde hy de ftadt Luik, en in het volgende jaar, den 19 en 20 Oċtober de ftadt Charleroy. In den jare 1693, den 9 January, veroverde hy de vefting Veurne. Daar na, den 9 July des jaars 1665, wierp hy zich in Namen, en wanneer twee dagen daarna deze vefting door den koning van Engelandt Willem den III en den keurvorft van Beyeren belegert wierdt, verdedigde hy de zelve zo dapper, dat de ftadt eerft den 4 Auguftus, maar het kafteel den 2 September overging. By den uittocht wierdt hy, omdat de Franfchen te Deinfe en Dixmuiden tegen 't krygsgebruik gehandelt hadden, gevangen genomen, doch na weinig dagen op vrye voeten geftelt. In den jare 1697 in July hieldt hy vier onderfcheide conferentien met den grave van Portlandt, waar door de grondt tot den vrede gelegt wierdt, die kort daar op volgde. In den jare 1698 verdedigde hy de ftadt en citadelle van Ryffel tegen de geallieerden zo kloekmoedig, dat de eerfte, zynde den 13 Auguftus berent, niet voor den 23 Oċtober, de laatfte den 9 December overging. De koning maakte hem gedurende het beleg tot beloning zyner dapperheit Pair van Vrankryk. In den jare 1693, den 17 September, trouwde hy met Catharina Charlotta, dochter van Antonius Karel, hertog van Grammont, by welke hem geboren wierden 1) Louïfe Antoinette Charlotte den 1 Oċtober des jaars 1694; 2) Antoinette Hippolyte den 23 September des jaars 1695; 3) Antonius Karel Lodewyk, graaf, en naderhandt hertog van Bouflers, den 15 December des jaars 1696; 4) Charlotta Julia den 10. July des jaars 1696; 5) Catharina Bertha; 6) Maria Jofephina; 7) Jofeph Maria, graaf van Milly. Hy ftierf den 22 Auguftus des jaars 1711 te Fontainebleau. Onder de gunft-bewyzingen des konings moet niet vergeten worden, dat hem en allen zynen nakomelingen vergunt is de ftandaarden, die de kolonels generaal van de dragonders, en de vaandelen, die de kolonels van de Franfche guarde bevoegt zyn in hunne wapens te voeren, by hun geflachtwapen te voegen. *Etat de la France. Mercure Hiftorique.*

BOUGI. (MARQUIS DE) Zie REVEREND (JOHANNES DE BOUGI.)

BOUHIN, of BOVIN, een Franfch eilandt tuffchen de kuften van Poitou en Bretagne, beneden den mondt der Loire, tuffchen Garnache en het eilandt Narmontier. Ook is 'er een vlek, aldus genaamt, in Vrankryk, in de provincie Forets, aan de rivier Lignon, alwaar zich in 't Ooften de grote vlakte van Forets, in 't Weften het gebergte van Auvergne tegen Thiers bevinden. Het is een der befte vlekken des lands, dat in de XVI eeuw in de burgerlyke oorlogen veel geleden heeft.

BOUHOURS, (DOMINICUS) een geleert Jefuit, vermaart door zyne zonderlinge fierlykheit in 't fchryven in de Franfche tale, wierdt te Parys in den jare 1627 geboren, en begaf zich in het 16 jaar zyns ouderdoms in de focieteit. Hem wierdt eerft de onderfte claffis der fchole van Parys toevertrouwt, doch eene zware hoofdpyn, die hem gedurig quelde, belette hem in deze bediening te volharden. Daar na ftudeerde hy 4 jaren de Theologie te Bourges, en quam naderhandt by de prinfen van Longueville, om hen te onderwyzen, wier vader zodanig een vertrouwen op hem hadt, dat hy in zyne armen geftorven is. Voorts wierdt hy nevens andere Jefuiten naar Duinkerken gezonden, om guarnifoen-prediker te zyn, en den inwoonderen eene goede gedachten van de Franfche natie in te boezemen. Doch hy keerde weder naar Parys, hebbende de fecretaris van ftaat Colbert hem de opvoeding zyns zoons, ftuderende in 't collegie der Jefuiten te Parys, toevertrouwt. Verder maakte hy zich door zyne fchriften eenen naam onder de geleerden. Hy fchreef ten gevalle van den heere d'Ambrun het leven van *Petrus d'Aubuffon*, die uit het geflacht dezes prelaten gefproten was. Met Menage, Maimbourg, de zo genaamde Janfeniften en andere geleerden, hadt hy verfchil, doch wierdt meeft aangetaft over zyne *Entretiens d'Arifte en d'Eugene*, waar in hy de Franfche natie niet alleen boven andere verhief, maar van alle andere verachtelyk fchreef; weshalven hem niet alleen Johan Frederik Cramer, Pruiffife regeringsraadt in 't hertogdom Maagdenburg, in zyne *Vindiciæ nominis Germanici contra obtrectatores quosdam Gallos* in den jare 1694 in 't licht gekomen; maar ook de fchryver *des fentimens de Cleanthe fur les entretiens d'Arifte & d'Eugene*; Chevreau in zyne *Penfees*; Johannes Braunius in zyne *felecta Sacra lib.* V, en anderen met nadruk aangegrepen en wederleiden. In Vrankryk wierdt hy befchuldigt van Heidenfche fchryveren met meer yver dan de gewyde te lezen; waar tegen hy zich echter verdedigde, arbeidende daarenboven in de 15 laatfte jaren zyns levens aan eene Franfche vertaling des Nieuwen Teftaments. Hy ftierf te Parys den 27 May des jaars 1702, in het 75 jaar zyns ouderdoms. Voorts heeft men ook van hem deze navolgende fchriften: *La vie de S. Ignace; de S. François Xavier; de Madame de Bellefons; penfees ingenieufes des anciens & de modernes; la manier de bien penfer dans les Ouvrages d'Efprit; Recueil de verf. choifis*; enz. *Bernard Nouvelles de la Republ. des Lettres an.* 1702. *mois d'Aout.*

BOUILLON, *Bullonium*, een vlek en flot in 't Luikerlandt, voerende den tytel eenes hertogsdoms. Het flot is zeer fterk, en gelegen op een fteilen berg, aan wiens voet een groot vlek is, omtrent 16 mylen van de ftadt Luik, en 4 van Ivoy. Van dit flot heeft de beroemde GODFRIED *van Bouillon* zynen naam, die koning van Jerufalem is geweeft. Wanneer hy den tocht in 't H. Landt ondernam, verpandde hy Bouillon aan Obertus, biffchop van Luik, onder beding, van het by zyne wederkomfte te loffen. Naderhandt quam het in den jare 1480 aan het huis van der Mark, en wel aan de Arembergfche linie. Zie AREMBERG. Met het einde der XVI eeuw erlangde 't Henrik de la Tour d'Auvergne, vicomte van Turenne, en maarfchalk van Vrankryk, met zyne gemalinne Charlotta, dochter des laatften prinfe Henrik Robert van Sedan, en hertog van Bouillon. Maar in den jare 1702 trok het de koning van Vrankryk aan zich.

BOUILLON. (GODEFROI VAN) Zie GODEFROI VAN BOULLON.

BOUKHORST, ook wel BEUKHORST, BOEKHORST en BOCKHORST geheten, ftaat in 's lands gefchiedenisboeken bekent als een out ridderlyk ftamhuis van de edelen vander Boukhorft, gelegen in de heerlykheit van Noordwykerhout by Voorhout in Rhynlandt. Het zelve is van outs met de daar toe behorende landeryen te leen gehouden van de graaflykheit van Hollandt by jonker Willem vander Boukhorft, quam in 't jaar 1429 op Floris vander Boukhorft, en wierdt in 't jaar 1642 verlyd op jonker Willem

 Char-

Charles François van Bourgondië, grave van Wakke, enz, by dode van zyne moeder vrouwe Maria Anna van Bronkhorst. *S. van Leeuwen Batav. Illustr. Hadr. Junii Batav. Gouthoven kron. van Holl.*

BOUKHORST, (VANDER) een out adelyk geslacht in Hollandt, dat zich van tydt tot tydt aan de alleredelste stammen verhuwelykt heeft, voerde ten wapen een zwarten klimmenden leeuw met rode tong en klaauwen op een zilver veldt. De eerste, dien men van dezen naam in 's lands geschiedenisboeken vermeld vindt, is

FLORIS VANDER BOUKHORST, ridder, die in 't jaar 1320 rentmeester generaal van de keizerinne Margriete was, en uit wettigen huwelyke naliet

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, die by zyne vrouwe N. Sayt gewonnen heeft:

FRANS VANDRR BOUKHORST, ridder, gehuwt met Katharina van Bakenesse, dochter van Jakob van Bakenesse, schildknape, en van N. van Heemskerk, waar uit hem geboren zyn:

I *Adriaan vander Boukhorst*, volgt.

II *Bartha vander Boukhorst*, die by haren man, Floris Oem, heere van Wyngaarden, burgermeester te Dordrecht, verscheide kinderen gewonnen heeft.

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, voornoemt, hadde te vrouwe Katharina van Zwieten, heer Gysberts dochter, en won by haar

FLORIS VANDER BOUKHORST, die troude in 't jaar 1501 met Jenne van Schagen, dochter van Willem van Schagen, ridder, die na zyn overlyden hertroude met Gysbert van Schoten, en in het jaar 1567, out 84 jaren, in de Beverwyk overleedt, nadat zy in het jaar 1542 om de heerlykheit van Schagen proces gevoert hadde. Hy liet uit haar na:

I *Adriaan vander Boukhorst*, volgt.

II *Willem vander Boukhorst*, Jeruzalems heer, stierf in 't jaar 1559 kinderloos.

III *N. vander Boukhorst*, nonne te Outwyk by Utrecht.

IV *Katharina vander Boukhorst*, die ten bedgenoot kreeg haren bloetverwant Gysbert vander Boukhorst, waar by zy twee dochters won, te weten

I *Magdalena vander Boukhorst*, die gehuwt met N. van Broekhuizen twee dochteren won, als *Jenne van Broekhuizen*, vrouwe van heer Gerrit Uittenwaarde, en *N. van Broekhuizen*, die ten man gekregen heeft Ysbrand van Schagen, zonder oir.

II *Katharina vander Boukhorst*, die ten echte kreeg Hendrik Meister, advokaat in den Hage, met kinderen.

ADRIAAN VANDER BOUKHORST, heeren Floris en vrouwe Jenne van Schagens zoon, troude met Engel Uitteneng, Amelis dochter by Utrecht, daar gemelde heer Adriaan in een hogen ouderdom ook stierf, nalatende:

I *Barent vander Boukhorst*, kanunnik te Utrecht.

II *Kornelis vander Boukhorst*, raadt des prinse van Oranje, stierf ongehuwt in het jaar 1574.

III *Floris vander Boukhorst*, geboren in 't jaar 1537, wierdt Jesuiet, en stierf in den jare 1610.

IV *Amelis vander Boukhorst*, volgt.

V *Maria vander Boukhorst* nam ten man jonker Jan Piek uit Gelderlandt, heere van Giessen, wiens zuster, Geertruid Piek, getrouwt was met heer Nikolaas van Mathenesse. Zy wonnen te zamen *Hendrik Piek*, en *Jenne Piek*, die ten man hadde Karel van Mathenesse, baljuw van Putten, met kinderen.

AMELIS VANDER BOUKHORST, zoon van Adriaan en Engel Uitteneng, stierf in het jaar 1603, en legt in den Hage begraven, alwaar men deze zyn geslachts quartieren vindt:

BOUKHORST.	UITTENENG.
SCHAGEN.	VLIET.
ZWIETEN.	ZUILEN VAN NYVELDT
ALKEMADE.	DRAKENBURG.

By zyne vrouwe, Alyd vander Duin, dochter van Nikolaas en Alyd van Avezaat, overleden in 't jaar 1634, won en liet hy na:

NIKOLAAS VANDER BOUKHORST, huwde in 't jaar 1609 met Anna vander Noot, heeren Engelbrechts en vrouwe N. van Brakels dochter, en won by haar:

I *Alida vander Boukhorst*, kreeg ten man Willem Ripperda uit Overyssel, en won daar by I *Unico Ripperda*, gehuwt met Margareta van Merode. II *Alyd Isabella Ripperda*, getrout met Charles Gouffier de Carravas. III *Anna Ripperda*, getrout met Willem Lintelo van de Ehze; en IV *Nicolina Ripperda*, gehuwt met Jakob van Koevorden tot den Stuvelaar.

II *Beatrix vander Boukhorst*, in den jare 1637 getrout met Nikolaas vander Duin, heere van 's Gravenmoer, heeren Adams en Margareta Suis zoon, met kinderen.

III *Margareta vander Boukhorst*, met N. Gailly de Brais in echt getreden, heeft gewonnen *Margareta Susanna* en *Charles de Brais*.

IV AMELIS VANDER BOUKHORST heere van Wimmenum, eerste en voorzittende edele in de ridderschap van Hollandt; eerste en voorzittende Raadt in de heeren gecommitteerde Raden der zelve provincie, houtvester van Hollandt, curator vande Leidsche akademie, en hoogbaljuw en dykgraaf van Rhynlandt, stierf den 27 September des jaars 1669, zonder kinderen na te laten, de laatste van dit edele geslacht; waarom ook de wapenen nevens hem in 't graf gelegt wierden.

Behalven alle de bovengemelde heeren en vrouwen leveren ons 's lands historieboeken, oude steden en kloosterbrieven en andere echte gedenkschriften vele en verscheide takken dezes edelen geslachts op; wiens lyst echter nergens gevonden of uit op te maken is, en die men evenwel hier niet verzuimen mag by te voegen, als:

JENNE en MARIA VANDER BOUKHORST, in den jare 1373 vermeld onder de nonnen van ter Lee of Leeuwenhorst in Rhynlandt.

WILLEM VANDER BOUKHORST, baljuw van Rhynlandt des jaars 1405.

JAN VANDER BOUKHORST, heemraadt van Rhynlandt des jaars 1405.

MARGRIETE VANDER BOUKHORST, getrout met Gysbert Uitterlier, bezitter van 't huis te Dorp, omtrent het jaar 1410.

MARGRIETE VANDER BOUKHORST, Franken dochter, die ten man hadt Gysbert van Spangen, Philipszoon, in 't jaar 1440.

JAN VANDER BOUKHORST, die te vrouwe hadt Wyntge van Wena in den jare 1449.

CLEMENTIA VANDER BOUKHORST, die ten man hadde Simon Uitterlier van Dorp des jaars 1450.

DIRK VANDER BOUKHORST, die getrout hadde Engel van Spangen, Engelberts dochter, in 't jaar 1460.

PIETER VANDER BOUKHORST, meesterknaap van Hollandt in 't jaar 1468.

HEILWIG LUTGARDIS, en KATHARINA VANDER BOUKHORST, nonnen in de abdye van Leeuwenhorst in 't jaar 1488.

AGNES VANDER BOUKHORST en Noordwyk, in 't jaar 1471 abdisse geworden van Leeuwenhorst, en in 't jaar 1483 gestorven.

JAN VANDER BOUKHORST, gehuwt met Henrika van Noordwyk, dochter van Jan vander Boukhorst, in den jare 1490.

WILLEM VANDER BOUKHORST, heere van Zallik in Overyssel, hadt getrout Machtelt Oem, dochter van Floris van Wyngaarden; waar by hy won

I *Jan.*
II *Floris*, die te vrouwe kreeg Jenne Bentink.
III *Alyd*, gehuwt met Sander Bentink.
IV *Florentia.*
V *Jenne.*
VI *Maria.*

Men vindt hem vermeld op het jaar 1500.

WILLEM VANDER BOUKHORST nam te vrouwe Steventje de Rooden, Jakobs dochter, en won by haar:

I *Willem.*
II *Jakob.*
III *Hendrik.*
IV *Stevina*, gehuwt met Jan van Treslong, zone van Lodewyk.
V *Baelich*, die ten man hadt Gerrit van Hoogwoude, heere van Bloklandt, die leefde in 't jaar 1507.

N. VANDER BOUKHORST, Floris dochter getrout omtrent den jare 1510 met Jan van Vliet, kastelein van Oudewater in 't jaar 1527, en bragt hem ten huwelyk het huis en landt van Boukhorst.

LODEWYK VANDER BOUKHORST, schout van Beverwyk in 't jaar 1527.

FLORENS VANDER BOUKHORST, Willems zoon, hadt te vrouwe Dierscke van Oestrum, en won by haar

JENNE VANDER BOUKHORST, welke troude met Dirk van Zwieten, Boudyns zone, griffier van den hove van Hollandt, die in 't jaar 1529, out 93 jaren, overleedt.

KORNELIS VANDER BOUKHORST, by een volle nicht des bisschops van Utrecht, Frederik van Stoutenburg, gewonnen hebbende eene dochter *Jenne vander Boukhorst*, stierf te Noordwyk in 't jaar 1608, out in de 90 jaren.

BOULAAR ('T HUIS TE) legt onder het dorp Deuren, een groot half uur van Antwerpen aan het stroomtje de Scheindt, dat tusschen gemelde stadt en 't dorp Oosterweel in de rivier de Schelde loopt. 't Is een der fraaiste landhuizen van 't landt van Ryen. 't Zelve wierdt in 't jaar 1560 gebouwt door Ægidius of Gillis vanden Bogaarde. Des zelfs weduwe Maria Boot verkocht het aan Jan van Zandvoort, koopman te Antwerpen, van wiens erfgenamen het wederom overging in het geslacht van Hellemans, en van dit wederom in dat van Helman. Jan Helman, een telg van dien stamme, heere van Muiikerken, verkocht het al mede in het jaar 1662 aan Joris de Bruin van Aalst, muntmeester te Antwerpen. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* II.

BOULAI, (CESAR EGASSE DU) gericht-en historieschryver der akademie van Parys, leeraarde verscheide jaren de redeneerkunst in 't collegie van Navarre te Parys. Hy schreef een boek, genaamt, *Speculum Eloquentiæ*, het welk door de geleerden geprezen wierdt: ook is zyn schat (*Thesaurus*) der Roomsche oudheden, te Parys in den jare 1650 in de Fransche tale in folio gedrukt, bekent. Meest heeft hy zich vermaart gemaakt door de Historie der akademie van Parys, die in 6 stukken in folio in de Fransche tale door hem in 't licht gegeven is. Men maakte wel in den beginne zwarigheit de zelve te drukken; maar echter kreeg hy 'er vryheit toe. Hy stierf den 16 October in den jare 1687. *Baillet Jugemens des savans Tom.* II. *p.* 170. *Bayle Dict. Crit.*

BOULDRY, eene stadt en slot in het graafschap Neufchatel gelegen.

BOULLIEAU, in 't Latyn *Bullialdus*, (ISMAEL) een vermaart sterrekundige, wierdt te Loudun den 28 September in den jare 1605 geboren, en door zyne ouderen, die de Gereformeerde religie beleden, tot de studien geschikt. In zyn 21 jaar deedt hy be-

lydenis van den Roomschen Godsdienst, nam het geestelyke kleedt aan, en wierdt priester in het 25 jaar zynes ouderdoms. Voorts heeft hy de gronden zyner studien te Loudun gelegt, en leerde de Philosophie te Parys. Naderhandt behertigde hy ook de Godgeleertheit, wiskunde en sterrekunde. In den jare 1638 gaf hy zyn werk over de natuur des lichts uit, waar over de la Chambre en Petit met elkander twisten, en Bulialdus verwonderde zich, dat ze daar over durfden schryven, niettegenstaande zy beide in de gezichtkunde onervaren waren. Hy hieldt zich vele jaren by den koninklyken bibliothekaris Puteanus op, alwaar De Groot, Blondell, Launoy, Guyet, Menage, Bigot, Thoinart en anderen plagten zamen te komen. Na de doodt van Puteanus nam hem de president Thuanus met zich, wanneer hy als ambassadeur naar Hollandt reisde. Voorts heeft hy ook Italië, Duitschlandt, Polen, en de Oostersche landen bezocht. Eindelyk nodigde hem Louise van Gonzaga, koningin van Polen, by zich, en koning Johan Casimir benoemde hem tot zynen agent by de Staten der vereenigde Nederlanden gedurende den Zweedschen en Poolschen oorlog. In den jare 1689 begaf hy zich in de abdy van S. Victor te Parys, maakte aldaar zyn testament den 20 Augustus des jaars 1691, en stierf den 25 November des jaars 1694. Onder zyne andere schriften is zonderling vermaart zyne *Astrologia Philolaica*, in den jare 1645 in 't licht gegeven. Ook heeft hy *Theon van Smyrna* met eene Latynsche vertaling en aanmerkingen in den jare 1644 laten drukken; voorts die van *Ducas*, met de vertaling en verklaring in den jare 1651, enz. *Perault hommes illustres. Vossius de scient. Mathem. Hendreich.*

BOULOGNE, eene vermaarde stadt in Picardië, aan zee gelegen, niet verre van de Liane, met den tytel van graafschap, bailluage en bisdom, behoorende onder Rheims. By de ouden wordt ze genaamt *Bolonia* en *Bononia*, van welke Ammianus Marcellinus, Eutropius, Sozomenus, Olympiodorus, Hincmarus van Rheims en anderen gewagen. Zy heeft een beroemde haven, zynde naar veler meninge de *portus Iccius* van Julius Cæsar, anders *portus Morinorum*, *portus Gesoriacus*, en *navale Gesoriacum* genaamt. Zy wordt in de boven-en benedenstadt verdeelt. De bovenstadt is sterk, en heeft eene goede citadelle. De benedenstadt strekt zich uit langs den haven, alwaar de Liane in zee valt. Zy wordt meest door kooplieden bewoont, en heeft verscheide kerken, kloosters en aanzienelyke gebouwen. In den jare 1544 wierdt ze door de Engelschen belegert, en door den kommandant, in weêrwil der ingezetenen, overgegeven. In den jare 1549 veroverde koning Henrik de II verscheide schanssen, door de Engelschen rondom de stadt gebouwt, en wierdt hem de stadt zelf door de vredehandeling in 't begin des volgenden jaars wedergegeven. De bisschoplyke setel was te voren te Terouane; maar wanneer deze stadt door Karel den V in den jare 1553 verwoest wierdt, stichtte paus Pius de V in den jare 1566 alhier een bisdom voor de 420 farkerken, die toen in Vrankryk getelt wierden. De gehele landstreek wordt naar deze stadt het *Boulonois* of Bouloneesche genaamt, wiens grenzen eenigzins onbekent zyn. Doch gemeenlyk wordt daar onder begrepen al 't gene zich aan de zeekust van Païs reconquis ('t herwonnen landt) tot aan de rivier Cange uitstrekt, waar in Bournonville, Delore, Monthulin, Estaples, enz. gevonden worden. Voorts heeft deze plaats ook hare eigene graven gehad uit een vermaart huis, het welk door de vrouwelyke linie van de Fransche koningen uit een anderen stam herkomstig is; en nadat het zich door verscheide beroemde takken verdeelt heeft, is het door ROBERT den VI, grave van Auvergne, aan dit huis gekomen. BALDUIN de I, graaf van Vlaanderen, was ook graaf van Boulogne, wiens opvolger was BALDUIN de II, stervende in den jare 934, zonder erven, dies zyn landt wederom aan zynen broeder ARNULPHUS den I viel, die BALDUIN den III teelde. Deze stierf in den jare 961, voor zynen vader, nalatende ARNULPHUS den II. By dezes minderjarigheit wierdt hem dit graafschap door Wilhelm, grave van Ponthieu, ontnomen, volgende hem zyn outste zoon ARNULPHUS de I, die nevens ARNULPHUS den II nog andere kinderen teelde. Echter is het onzeker, wie van deze het geslacht der graven van Boulogne heeft voortgeplant. In de XI eeuw leefde EUSTACHIUS de I, die by zommigen voor een broeder van Arnulphus den II gehouden wordt. Deze gewan nevens andere kinderen EUSTACHIUS den II, den vader van den vermaarden GODEFROI *van Bouillon*, naderhandt koning van Jerusalem, en ADELHEID, gemalin van keizer Henrik den IV. Het geslacht der graven van Boulogne wierdt door EUSTACHIUS den III voortgeplant. Deze teelde MACHTILDIS, gemalin van Stephanus van Blois, graaf van Mortaigne, naderhandt koning van Engelandt. Uit dit huwelyk wierdt EUSTACHIUS de IV geteelt, die nog by 't leven van zynen vader in den jare 1150 tot koning van Engelandt gekroont wierdt, doch in den jare 1153 zonder erfgenamen stierf. WILHELM, broeder van Eustachius den IV, stierf ook in den jare 1160, zonder kinderen, nalatende het graafschap Boulogne aan zyne zuster MARIA, door welke het uit krachte van haar huwelyk aan Mattheus van Vlaanderen, of van de Elzas, gekomen is. Deze Maria hadt twee dochteren, IDA en MATHILDIS, waar van de eerste gemalin is geweest eerst van Gerhard den II, grave van Gelder en Zutphen, daar na van Berthold, hertog van Zähringen, en eindelyk, wanneer deze beide zonder kinderen overleden waren, van Renaldus, grave van Dammartin, by wien ze MATHILDIS de II, gravinne van Boulogne, gebaart heeft. Deze laatste wierdt in den jare 1216 aan Philip van Vrankryk, zoon van koning Philippus Augustus, uitgehuwt, die in den jare 1233 stierf, nalatende eene eenige dochter, JOHANNA, gravin van Boulogne, Clermont en Aumale. Deze hadt gene erfgenamen uit haar huwelyk. Hare moeder Mathildis begaf zich in den jare 1235 in den echten staat met Alfonsus, naderhandt koning van Portugal, doch die haar in den jare 1250 wederom verstiet. Zy derhalven stervende viel het graafschap van Boulogne op MATHILDIS, twede dochter van Mattheus van Vlaanderen, van de welke boven gesproken is, en die de gemalin van Henrik den I, hertog van Brabandt, was, barende onder andere kinderen ook HENRIK den II, vader van HENRIK den III, aan wien Maria, de zuster van Henrik den II, gemalin van keizer Otto den IV, en Adelheid, gemalin van verscheide achtereen volgende mannen, het recht op het graafschap Boulogne afgestaan hebben. Mathildis van Brabandt, zuster van dezen Henrik den III, was de gemalin van Robert van Vrankryk, grave van Artois, en na des zelfs doodt van Guido den II van Châtillon, grave van S. Paul, en maakte ook eisch op het graafschap van Boulogne. Doch de graaf van Brabandt, Henrik de III, hadt dit graafschap in den jare 1260 aan Robert den VI, zyns vaders zusters, Adelheids, en Willems des VIII, graven van Auvergne, zoon tegen eene zekere geldsomme afgestaan. Dus is het aan 't huis van Auvergne gekomen, en daar in gebleven, tot dat Philips de III, hertog van Bourgondië, zich het zelve aanmatigde, en het door een verdrag in den jare 1435 te Arras erlangde. Maar in den jare 1477 ontnam het Lodewyk de V aan Maria van Bourgundië, aan wien ook Bertrand de II, graaf van Auvergne, zyn recht afstont. Dus wierdt Boulogne met de kroon vereenigt, en in den jare 1478 door den voornoemden koning de kerke van O. L. V. te Boulogne als een leen opgedragen. *Ammian. Marcell. l.* XX. & XXVII. *Eutropius l.* IX. *du Chesne hist. de Guis. Justel Hist. d'Auvergne. Sammarth. Gall. Christ. du Cange. Chantereau le Fevre. du Puy. Sanson.*

BOULOGNE, eene kleine stadt in Gascogne naby de rivier Gars, of Giers, in Armagnak, naar de grenzen van Bigorre, tusschen Mirande, Lombez, Tarbe en S. Bertrand.

BOULOGNE. (RENALDUS VAN) Zie RENALDUS.

BOUQUIN (PETRUS) wierdt in den jare 1539, op den 23 April, te Bourges doctor in de Theologie. Hy was aldaar ook prioor des Karmeliter kloosters, en zoude in zyne orde nog hoger trappen beklommen hebben, ten ware hy de Protestantsche religie omhelst hadde. In den jare 1541 quam hy te Basel, bragt daar den winter door, reisde daar op naar Wittenberg, en wierdt van Luther en Melanchthon wel ontfangen. Zyn voornemen was om zich verder naar Pomeren te begeven, alwaar hy een vertrouwden vriendt hadt; doch Melanchthon riedt hem, liever naar Straasburg te gaan, daar iemandt in de plaats van Calvinus verlangt wierdt, die zich naar Geneve begeven hadt. Van daar keerde hy weder naar Vrankryk, alwaar zyn broeder was, zynde doctor in de Theologie, en den Protestanten niet ongenegen. By dezen hieldt hy zich op, en begaf zich niet weder in 't klooster, gelyk Heshusius zonder grondt bericht. Alzo zyn broeder hem deedt geloven, dat 'er nog eene reformatie in Vrankryk te hopen was, begon hy eerst opentlyk, doch zonder zoldy, de Hebreeusche spraakkunst, naderhandt over de H. Schrift te leeraren. Naderhandt gaf hem de koningin van Navarre, Margaretha van Valois, die te gelyk hertogin van Berry was, een jaarlyksche wedde, en erlangde ook van 't aartsbisdom vryheit voor hem om in de grote kerk te Bourges te mogen prediken. Na de doodt dezer koninginne genoot hy eene gelyke gunst by de zuster van koning Henrik den II, die ook hertogin van Berry was, door den kanselier Michaël d'Hospitaal. Doch eindelyk moest hy niet alleen zyn ampt verlaten, maar zich ook voor 't parlement van Parys, en naderhandt voor den aartsbisschop van Bourges, niet zonder levensgevaar, verdedigen. In den jare 1555 keerde hy weder naar Straasburg, en bekleedde eenige maanden lang de bediening van predikant by de Fransche gemeente aldaar, waar op de keurvorst van de Paltz, Otto Henrik, hem in den jare 1557 naar Heidelberg beriep tot professor in de Theologie; doch hier vondt hy wegens het verschil nopens de waarachtige tegenwoordigheit van Christus in 't H. Avondmaal veel moeite. Men poogde wel op het concilie van Maulbrun in den jare 1546, daar Bouquin ook tegenwoordig was, deze zwarigheit te vereffenen, doch te vergeefs. Ten laatsten wierdt hy in den jare 1564, nevens anderen, van zyne bediening ontslagen, en daar op naar Lausanne beroepen, alwaar hy de Theologie leeraarde, en in den jare 1582 stierf, nalatende verscheide schriften, als *Defensio in Calumnias Doctoris cujusdam Avii in Evangelii professores*; *Examen libri, quem Tilemannus Heshusius inscripsit*: De præsentia corporis Christi in Cœna Domini; *theses de Cœna Domini*; enz. *Catherinot Calvinisme de Berry. Colomesius in Gall. Orient. Adam in vit. Theol. exter. Freher. Theatr. p.* 352. *Bayle Dict. Crit.*

BOURBON, een doorluchtig geslacht in Vrankryk, waar uit de tegenwoordige koninklyke familie gesproten is. Zie BOURBONNOIS.

BOURBON, of L'ISLE BOURBON, anders *Mascarenhe* of *Mascarenas* genaamt, een eilandt in Afrika, in de Ethiopische zee, hebbende 't eilandt Madagascar in 't Oosten, is omtrent 25 Fransche mylen lang, en 14 mylen breet. De Portugezen quamen 'er allereerst in den jare 1545, en noemden het *Mascarenhas*. In den jare 1635 hebben 'er de Franschen onder den heere van Flacour post gevat, en het den naam van *Bourbon* gegeven. Voorts is het weder van hen verlaten, hoewel andere Franschen naderhandt aldaar weder geland zyn, en dit eilandt zo aangenaam vonden, dat ze 't zelve als een aardsch paradys aanzagen, en 't *Eden* noemden, waar van de heer du Quesne in den jare 1686 eene wydlopige beschryving in 't licht heeft gegeven. Daar is ook een vuur-uitbrakende berg. Het overige landt is vruchtbaar; de wateren zyn gezont, en men heeft byna alle voordeelen van 't eilandt Madagascar, nevens een haven, S. Paul en l'Assomption, alwaar de inwoonderen Franschen zyn. *Du Quesne relat. de l'Isle d'Eden. Leguat Voyage p.* 50. *seq.*

BOURBON L'ANCI, of L'ANCIEN, of L'ANCEAUME, eene stadt met een out sterk kasteel en bailluage in 't Bourbonnois, een vierendeel van een myl van de Loire, en zeven Fransche mylen van Moulins gelegen. Zy is wegens de minerale wateren en baden, onder het slot en in de voorstadt S. Leger, vermaart. De wateren ontspringen uit een steenrots, waar aan de stadt gelegen is, vallende in zekere bakken, door de Romeinen gemaakt. Hoewel dit werk naderhandt bedorven is, worden 'er echter nog schone overblyfselen gezien, waar uit men van de kostbare bouwkunst der Romeinen kan oordeelen, zynde die bakken uit groot vierkant wit marmersteen, maar de bodem zo wel als de baden zelf van graauw marmersteen gehouwen. De beelden zyn van wit marmer, de muren met marmere tafelen van verscheide kouleuren versiert. Henrik de III heeft deze baden weder herstelt, en zommigen derwaarts gezonden omze te verbeteren. Het zelve deedt ook Henrik de IV; en Lodewyk de XIV hadt zulks ook voorgenomen in den jare 1680.

BOURBON L'ARCHAMBAUD, eene stadt, nevens een slot, in 't Bourbonnois, naby de rivier Allier, vier of vyf mylen van Moulins gelegen, in een dal tusschen vier bergen. Het slot, in 't Westen op een rots gelegen, is met 24 torens omringt. De kapelle aldaar is zeer fraai, en heeft uitnemende privilegien. Ook hebben de prinsen van Bourbon twaalf kanunnikdyen en eenen schatmeester, naar 't voorbeeldt der H. Kapelle te Parys, gesticht. Naby het slot zyn een zee en eenige baden. Eertyds hadt ze den tytel eener baronnye, doch koning Karel de Schone maakte ze in den jare 1327 tot een hertogdom en Pairschap, uit aanmerking van Lodewyk den I, toegenaamt de Grote. Men zegt, dat onder den eersten stam der heeren van Bourbon deze heerlykheit onder twee broederen is verdeelt geweest, genaamt *Anceaume* en *Archambaud*, die aan deze twee steden den naam gegeven hebben: *Laval Hist. de Bourbon. Cousin Ephemer. Bourbon. Aubery les bains de Bourbon. du Chesne villes. Masson Flum. Gall.*

BOURBON, (NIKOLAAS) een vermaart dichter, leefde onder de regering van koning François den I in den jare 1530. Hy was van Vendevre, niet verre van Langres, eens smids zoon; waarom hy in een boek, van hem *Nugæ* genaamt, eene beschryving der smidse gemaakt heeft. In de oudheden en Griekssche tale was hy wel ervaren, zo dat ook de koningin van Navarre, Margaretha, hem voor anderen tot leermeester van hare dochter Johanna benoemde. In deze bediening bleef hy eenige jaren; doch al redelyk out zynde begon hem het hofleven te vervelen; weshalven hy zich in de stadt Condé begaf, alwaar hy een klein beneficie hadt, en stierf in den jare 1542.

BOURBON, (NIKOLAAS) een vermaart dichter, en in de talen en geschiedenissen wel ervaren, was geboortig van Bar sur l'Aube, en de zoon van een geneesheer, en kleinzoon des voornoemden Nikolaas. De gronden zyner studien heeft hy onder Passeratius gelegt; waar op hy de redenkunst in het collegie des Grassins en elders onderwees. De kardinaal Perron, hebbende eenige vaarzen, door hem op het overlyden van Henrik den IV gemaakt, gezien, benoemde hem tot koninklyken professor der welsprekentheit: ook was hy kanunnik te Langres, en een lidt der Fransche akademie. Op 't einde zyns levens begaf hy zich by de priesters van het Oratorie, en stierf aldaar den 6 Augustus des jaars 1644, omtrent 70 jaren out zynde. Ook is van hem merkwaardig, dat hy op zekeren tydt, wanneer hy nog een leermeester was, in verzekering genomen wierdt, omdat hy tegen het oordeel des parlements, waar door eene zekere belasting te Landi, die de directoren van hunne leerlingen moesten heffen, afgeschaft wierdt, een Latynsch hekeldicht, genaamt *Indignatio Valeriana*, geschreven hadt. Hy hadt ook verschil met Balsak, tegen wien hy een Latynschen brief aan Franciscus Guyet schreef, waar op Balsac in een Franschen brief Guyet antwoordde. Zy wierden eindelyk door Johannes Chapelain wederom verzoent, waar over verscheide vaarzen uitquamen. Men houdt hem voor eenen der beste Latynsche dichteren, die ooit in Vrankryk geleeft hebben. *Jovius in Elog. doctor. Sammarth. in Elog. l. I. Pelisson hist. de l'Acad. Franc. Menage Orig. de la langue Francoise sub voce* LANDI.

BOURBONNOIS, (HET) eene landstreek in Vrankryk, heeft in 't Oosten de Loire, waar door het van 't hertogdom van Bourgondië wordt afgescheiden, in 't Westen Berry, in 't Zuiden Auvergne en le Forets, en in 't Noorden Nivernois, met een gedeelte van Berry. Moulins is 'er de hoofdstadt van. De overige steden zyn Bourbon l'Archambaud, waar van de provincie den naam heeft; Montegu; Montluçon, Gannat, Sancoin, S. Amand, Cusset, Neris, la Palisse, enz. Zommigen delen 't Bourbonnois in 't opper-en onder-Bourbonnois, zynde in 't laatste Moulins, in 't eerste Montegu gelegen. Het kleine landt Combraille wordt 'er ook toe gerekent, dat van anderen onder la Marche begrepen wordt, met de stadt Esvaon. De rivier Allier loopt 'er door: ook wordt het door de Cher en Loire bewatert. Het landt is vruchtbaar in boom-en veldvruchten, en heeft ook veel vee. Men maakt 'er ook vele manufacturen. De Boji worden voor des zelfs oude inwoonderen gehouden; maar naderhandt is 't landt Bourbonnois door des zelfs bezitteren nog meer vermaart geworden. De eerste heeren van 't zelve voerden den tytel van baronnen; en de anderen zyn prinsen uit het tegenwoordig regerende koninklyke huis van Vrankryk.

Oude Heeren van BOURBON.

Des zelfs eerste heeren stammen naar 't getuigenis van Guichenon af van ADEMAR, die in den jare 921 de priory te Souvigni in 't Bourbonnois gesticht heeft. Ademar was vader van AIMON, heer van Bourbon, by anderen *Vitus* of *Guido* genaamt, welke leefde in den jare 943. Zyn zoon was ARCHAMBALD de I in den jare 959, die by Rotilde van Limoges EUDO, of OTTO, teelde, die in den jare 1000 zyn opvolger was. Des zelfs zoon ARCHAMBALD de II leefde in den jare 1028, en hadt drie zonen, ARCHAMBALD den III, die hem opvolgde, AIMON, die in den jare 1030 aartsbisschop van Bourges wierdt, en in den jare 1071 stierf, en GERALD, heer van Montluçon, die WILHELM teelde, vader van ARCHAMBALD den I, heer van Montluçon. Deze teelde ARCHAMBALD den II, vader van JOHANNES, die zonder erfgenamen stierf. ARCHAMBALD de III volgde zynen vader op in den jare 1048, nalatende ARCHAMBALD den IV, de welke teelde ARCHAMBALD den V, die zonder kinderen na te laten stierf, en AIMON, toegenaamt *Noire-Vache*, teelde. Deze liet na ARCHAMBALD den VI, overlydende in den jare 1171, hebbende ARCHAMBALD den VII geteelt. Deze stierf in den jare 1169, voor zynen vader, of, gelyk zommigen zeggen, na den zelven in den jare 1179. By Adelheid van Bourgondië teelde hy, het welk zeer waarschynlyk kan bewezen worden, eene eenige dochter, wordende van eenigen MARIA, van anderen MATHILDIS, ook wel MARGARETA genaamt, gemalin eerst van Gaucher van Vienne, heer van Salins, naderhandt van Guido den II, heer van Dampierre, schatmeester van Champagne. Zy stierf in den jare 1218. By dezen laatsten won ze ARCHAMBALD den VIII, die de opvolger was; voorts WILHELM, die met Margaretha, gravinne van Henegouwen en Vlaanderen, trouwde, waar van de graven van Vlaanderen en Namen afstammen, en GUIDO van Dampierre-Bourbon, heer van S. Just. ARCHAMBALD de VIII, heer van Bourbon, stierf in den jare 1212, of 1238, hebbende tot zyne gemalinne Beatrix, of Mathildis, dochter van den voornoemden Archambald den VII, heer van Montluçon, by welke hy verscheide dochteren en twee zonen teelde, namentlyk ARCHAMBALD den IX, en WILHELM den I, die wel WILHELM den II gewan, doch zonder erfgenamen stierf. ARCHAMBALD de IX was een heer van grote verdiensten, en stierf in den jare 1249, nalatende twee dochteren, MATHILDIS en AGNES. Mathildis wierdt in den jare 1247 van Eudo van Bourgondië ten huwelyk genomen, medebrengende de graafschappen Nevers, Auxerre en Tonnerre, en stervende in den jare 1262, nadat ze vier dochteren gebaart hadt. Agnes van Bourbon wierdt gemalin van Johannes van Bourbon, heer van Charolois, broeder des voornoemden Eudo, nalatende eene eenige dochter, BEATRIX, gemalin van ROBERT van Vrankryk, stamvader des koninklyken huizes van Bourbon. *De Laval Maif. de Bourbon. Sammarth. Geneal. Justel hist. d'Auvergne. Guichenon Histoir. de Savoye. du Chesne histoir. du Bourg. du Bouchet histoir. de Courten.*

Van het koninklyke huis van BOURBON.

Dit huis is een der voornaamste en outste van Europa, wordende des zelfs stichter genaamt FERREOLUS de I, prefect in Gallië, van wien de koningen van Vrankryk van den eersten en tweeden stam gesproten zyn. Hy leefde in den beginne der V eeuwe, en teelde by Pipianilla, dochter van den consul of burgermeester Afranius Siacrius, TONANGUS FERREOLUS den II, en RORICIUS, bisschop te Uzes. Tonangus Ferreolus was raadsheer en prefect in Gallië, en trouwde met de dochter des konings Eparchius Avitus, zuster des grave Ecdicius, en van Papianilla, gemalin van Sidonius Apollinaris, by welke hy verscheide kinderen teelde, onder welke de outste was FERREOLUS de III. Deze gewan by eene dochter van den koning Clodoveus, gelyk men voorgeeft, vele kinderen, van welke ANSBERTUS zyn opvolger was. Deze was raadsheer en hertog in Austrasië. Hy nam tot zyne gemalinne Blitildis, dochter van koning Clotarius den I, by welke hy onder anderen teelde ARNULPHUS, of ARNOALDUS. Deze liet na ARNULPHUS den Heiligen, hertog van Austrasië, en naderhandt bisschop van Metz, die in den jare 640 stierf, en voor dat hy bisschop wierdt eenige kinderen teelde, onder welke ANCHISES, of ANGISUS, die in den jare 679 door Goroinus omgebragt wierdt, het geslacht voortgeplant heeft, nalatende by Begga, dochter van Pipin den ouden, Major domus of hofmeester, PIPIN den dikken of vetten, ook Major domus. Deze stierf in den jare 714, hebbende by zyne eerste gemalinne Plectrudis geteelt DROGO, GRIMOALD, Major domus, en, gelyk zommigen willen, SILVINUS, een monnik. By de twede gemalinne, Alpais, teelde hy KAREL MARTEL, vader van koning PIPIN den Korten, van wien de koningen van Vrankryk van den tweden stam hunnen oorspronk hebben; en CHILDEBRAND, stichter der koningen van den derden stam. Deze hadt eenen zoon, NEBELONGUS, grave van Matrie, die in den jare 796 nog leefde. Zyne zonen waren THIEBERT, die hem opvolgde; ALDRAMUS, een graaf, die leefde in den jare 816; CHILDEBRAND, die leefde in den jare 826; en NEBELONG, die een zoon van gelyken name hadt. Thiebert, of Theodoretus, graaf van Matrie, teelde 1) EUDO, graaf van Orleans, die stierf in den jare 834, en teelde by Ingeltrudis, zuster van Adelardus den jongen, Paltzgrave, WILLEM, die in den jare 866 onthooft wierdt, en ERMENTRUDIS, gemalinne van keizer Karel den Kalen; 2) WILLEM, die graaf van Blois wierdt, zynde in den jare 834 omgebragt. Zyn zoon EUDO stierf zonder kinderen. 3) ROBERT, zyn opvolger, en 4) INGELTRUDIS, die in den jare 822 van Pipin den I, koning van Aquitanië, ten huwelyk genomen wierdt. ROBERT de I, graaf, teelde onder andere kinderen ROBERT den II, toegenaamt de Sterke, die door de Normannen te Briserte den 25 July 867 gedood wierdt, nalatende EUDO, die tot koning van Vrankryk gekroont wierdt, en in den jare 898 te Fere in Picardië stierf; ROBERT den III, en eenige dochteren. Deze Robert de III wierdt

den 29 July des jaars 922 tot koning van Vrankryk gekroont; en bleef in den slag by Soissons den 15 July des jaars 923, nalatende HUGO, en EMMA, gemalin van Rudolf, hertog van Bourgondië, die den 23 July des jaars 923 tot koning van Vrankryk gekroont wierdt. Hugo, hertog van Vrankryk en Bourgondië, bygenaamt de Grote, de Witte, en de Abt, stierf te Dourdan den 16 Juny 956, en teelde by zyne derde gemalinne, Hedwig, dochter van keizer Henrik den I, HUGO CAPET, koning van Vrankryk; OTTO, en EUDO, genaamt *Henrik*, hertog van Bourgondië, en twee dochteren. Hugo Capet was de eerste koning van Vrankryk van den derden stam, wiens nakomelingen op het artykel van VRANKRYK aangetekent worden. Hier moet aangemerkt worden, dat de zesde zoon van LODEWYK den Heiligen en Margaretha van Provence was ROBERT van Vrankryk, graaf van Clermont in Beauvaisis, heer van Bourbon, Charolois, enz. Hy stierf den 7 February des jaars 1317, nalatende by Beatrix van Bourgondië, erfdochter van Johannes van Bourgondië, en Agnes, vrouwe van Bourbon, verscheide kinderen, van welke LODEWYK de I zyn opvolger was. Deze was hertog van Bourbon, pair en grootkamerling van Vrankryk, graaf van Clermont, de la Marche, enz. Hy stierf den 22 January des jaars 1341. Onder zyne kinderen zyn merkwaardig, PETRUS, zyn opvolger, en JAKOB, van wien de graven van la Marche afstammen. Petrus de I bleef in den slag by Poitiers den 19 September des jaars 1356, nalatende, nevens vele dochteren, die aan voorname huizen uitgehuwt wierden, LODEWYK den II, hertog van Bourbon, die den 19 Augustus des jaars 1410 stierf; wiens zoon JOHANNES de I het geslacht voortplantte. Hy wierdt in den veldslag by Azincourt in den jare 1415 gevangen, en naar Engelandt gevoert, stervende aldaar in den jare 1434, en nalatende KAREL den I, en LODEWYK, van wien de graven van Montpensier afstammen. Karel de I was hertog van Bourbon, van Auvergne, enz, en stierf te Moulins den 4 December des jaars 1456, drie jaren na zyne gemalinne Agnes van Bourgondië, by welke hy elf kinderen teelde, onder welke aanmerkelyk zyn: 1) JOHANNES de II, die zyn opvolger was, maar by zyne gemalinne gene kinderen naliet, zynde echter vader van vyf bastaarden. 2) KAREL, kardinaal en aartsbisschop van Lion. 3) PETRUS de II, die na zyns ouder broeders doodt den tytel van hertog van Bourbon aannam, en in den jare 1503, den 10 October, stierf. By Anna van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den XI, teelde hy KAREL, die jong stierf, en SUSANNA, gemalin van Karel den III, hertog van Bourbon, grave van Montpensier, en konnestabel van Vrankryk; en 4) LODEWYK, bisschop van Luik, die in den jare 1482 door Willem vander Mark, heere van Lumei, omgebragt, en in de Maas geworpen wierdt. Eer hy bisschop wierdt hadt hy by zeker vrouwspersoon uit Gelderlandt een natuurlyken zoon, *Petrus van Bourbon*, baron van Buffet, van wien de graven van Buffet afkomstig zyn.

De linie der graven van Montpensier begon met LODEWYK den I, jonger zoon van Johannes den I. Deze Lodewyk, bygenaamt de Goede, was graaf van Montpensier, Clermont en Sancerre, Dauphin van Auvergne, enz. Hy stierf in den jare 1482. Zyn navolger was GILBERT, onderkoning van Napels, die stierf te Puzzolo den 5 October des jaars 1496, nalatende LODEWYK den II, die in zyne jeugt in den jare 1501 in de belegering van Napels bleef; KAREL den II, hertog van Bourbon, die zyn opvolger was; FRANÇOIS, hertog van Chatelleraud, die in den jare 1515 den 13 September in den veldslag by Marignano omquam; en drie dochteren. KAREL de III, hertog van Bourbon, enz. konnestabel van Vrankryk, die over de keizerlyke manschap by de verovering der stadt Rome het bevel hadt, maar den 6 May des jaars 1527 daar by zyn leven verloor, heeft by Susanna van Bourbon, erfdochter van Petrus den II van Bourbon, eenen zoon, genaamt FRANÇOIS, en twee tweelingen geteelt, doch die alle, nog zeer jong zynde, voor hunnen vader overleden.

De linie der graven van la Marche heeft tot haren stichter JAKOB den I van Bourbon, die ook graaf van Ponthieu, heer van Montagu, Condé, enz, en konnestabel van Vrankryk was. De derde zoon van Lodewyk den I, hertog van Bourbon, stierf te Lion den 6 April des jaars 1362 aan zyne wonden, die hy in 't gevecht te Brignais gekregen hadt. Hy hadt vier kinderen: 1) PETRUS, die met hem aan zyne quetsuren, voor Brignais ontfangen, overleedt; 2) JOHANNES, zyn opvolger; 3) JAKOB, heer van Preaux, grootkeukenmeester van Vrankryk, die in den jare 1417 stierf. Zyne kinderen waren LODEWYK, sneuvelende in den jare 1415 in het treffen by Azincourt; PETRUS, stervende zonder erfgenamen; JAKOB, schatmeester der heilige kapelle te Parys, en deken van St. Marten te Tours. Deze trouwde naderhandt; voorts wierdt hy een Celestyner, daar na een Barrevoeter monnik, en wierdt, van Rome wederkomende, vermoord; KAREL, aartsdeken van Sens; JOHANNES, die zonder erfgenamen stierf; en MARIA, op welke de erffenis harer broederen quam; 4) JOHANNA, die zich eerst met Lodewyk den V, grave van Beaumont au Maine, en naderhandt met Burchard den VII, grave van Vendome, in huwelyk begaf. Johannes de I stierf den 11 January des jaars 1393, nalatende by Catharina van Vendôme drie zonen en drie dochteren. De zonen waren JAKOB de II, graaf van la Marche, enz, groot-kamerheer van Vrankryk, die stierf, een Franciskaner monnik geworden zynde, in den jare 1438 te Besançon, zonder by zyne twee gemalinnen erfgenamen na te laten; LODEWYK, van wien de graven van Bourbon, en JOHANNES, van wien de heeren van Casency afstammen.

De linie der graven van Vendôme heeft tot haren eersten stichter LODEWYK tweden zoon van Johannes van Bourbon, graaf van la Marche. Hy was graaf van Vendôme, van Chartres, enz. grootkamerling grootmeester van Vrankryk, en stervende, den 2 December des jaars 1446, nalatende JOHANNES den II van Bourbon, grave van Vendôme, die in den jare 1477 overleedt, hebbende twee zonen en drie dochteren geteelt. Onder de zonen was zyn opvolger FRANÇOIS; LODEWYK wierdt de stamvader der hertogen van Montpensier. François stierf te Verceil in Piemont den 3 October des jaars 1495. Onder zyne kinderen zyn aanmerkelyk KAREL, hertog van Vendôme, zyn opvolger; FRANÇOIS, graaf van S. Paul, die in den jare 1545 stierf, gelyk zyn zoon, mede FRANÇOIS genaamt, in 't volgende jaar deedt; en LODEWYK, kardinaal en aartsbisschop van Rheims, die in den jare 1556 overleedt. Karel, hertog van Vendôme, enz. stierf te Amiens in den jare 1537, nadat hy by Francisca van Alençon, weduwe van François van Orleans, eersten hertog van Longueville, dertien kinderen geteelt hadt; onder welke was ANTONIUS *van Bourbon*, koning van Navarre, die in den jare 1562 stierf, en by Johanna d'Albret, koninginne van Navarre, drie zonen en eene dochter teelde, van welke de twede zoon, Henrik de IV, in den jare 1589 koning van Vrankryk wierdt. Hy was de vader van koning LODEWYK den XIII, welke teelde LODEWYK den XIV, die den 1 September des jaars 1715 den geest gaf. Onder andere kinderen des voornoemden Karels, hertogs van Vendôme, zyn aanmerkelyk FRANÇOIS, graaf van Anguien, die in den jare 1545 zyn leven door een droevig toeval verloor; KAREL, kardinaal en aartsbisschop van Rouaan, die stierf in den jare 1590; JOHANNES, die in den jare 1557 in het treffen van St. Quintyn bleef, en LODEWYK, stichter van de linie der prinsen van Condé.

De linie der prinsen van Condé begon aldus met LODEWYK, die, zynde een zoon van Karel, hertog van Vendôme, in den jare 1569 in den slag by Jarnac sneuvelde. Zyne eerste gemalin was Eleonora de Roye, by welke hy verscheide kinderen teelde, onder welke echter maar de outste, HENRIK de I, het geslacht heeft voortgeplant. Onder de anderen was KAREL, kardinaal van Bourbon, aartsbisschop van Rouaan, enz. die in den jare 1594 stierf. Lodewyk trouwde voor de twede maal in den jare 1565 met Francisca van Orleans, die hem drie zonen baarde, van welke twee jong gestorven zyn, maar KAREL *van Bourbon* begon de linie der graven van Soissons. HENRIK de I *van Bourbon*, prins van Condé, hertog van Anguien, enz, stierf te S. Jean d'Angeli den 5 Maart des jaars 1588, nalatende by zyne twede gemalinne, Charlotta Catharina van Tremouille, HENRIK den II *van Bourbon*, prins van Condé. Hy was ook de eerste prins van den bloede, pair en grootmeester van Vrankryk, hertog van Anguien, enz. en stierf den 26 December des jaars 1646. By Charlotta Margaretha van Montmorency hadt hy verscheide kinderen geteelt, onder welke LODEWYK de II zyn opvolger was; maar ARMAND, prins van Conty, die in den jare 1666 stierf, liet LODEWYK na, stervende in den jare 1685. FRANÇOIS LODEWYK, dien wegens de Poolsche verkiezing in den jare 1697 bekenden prins van Conty, en ANNA GENEVIVA *van Bourbon*, hertogin van Longueville, die in den jare 1679 stierf. LODEWYK de II *van Bourbon*, prins van Condé, die wegens zyne dapperheit en behaalde overwinningen vermaart is, en in den jare 1686 overleedt, teelde hy Clara Clementia de Maillé, marquise van Brezé, enz. zynen navolger HENRIK JULIUS *van Bourbon*, prins van Condé, hertog van Anguien, pair en grootmeester van Vrankryk, geboren in den jare 1643, die by Anna, dochter van Eduard, Paltzgrave aan den Rhyn, verscheide kinderen teelde. Zie CONDE.

De linie der graven van Soissons begint met KAREL *van Bourbon*, grave van Soissons en Dreux, pair en grootmeester van Vrankryk, enz. jonger zoon van Lodewyk den I, prins van Condé. Hy stierf in den jare 1612, nalatende by Anna, gravinne van Montafie, behalven eenige dochteren, een zoon, LODEWYK *van Bourbon*, graaf van Soissons, Clermont, enz, die in den jare 1641 in den veldslag by Marfée, naby Sedan, sneuvelde, en maar een natuurlyken zoon, *Lodewyk Henrik*, ridder van Soissons, abt de la Cousture, naliet.

De linie der prinsen de la Roche-sur-Yon, hertogen van Montpensier, heeft haren oorsprong van LODEWYK den I *van Bourbon*, prins de la Roche-sur-Yon, tweden zone van Johannes van Bourbon, grave van Vendôme. Hy stierf in den jare 1520, en teelde by Louïse van Bourbon, gravinne van Montpensier, outste dochter van Gilbert van Bourbon, LODEWYK den II, die hem opvolgde, en KAREL, prins van Roche-sur-Yon, die in den jare 1565 stierf, nadat zyn zoon HENRIK *van Bourbon*, marquis van Beaupreau, reets te voren in den jare 1560 op een tournooispel te Orleans het leven verloren hadt. Lodewyk de II, hertog van Montpensier, bygenaamt de Goede, stierf in den jare 1582, nadat hy by zyne gemalinne verscheide dochteren en eenen zoon, FRANÇOIS *van Bourbon*, geteelt hadt, die in den jare 1590 den geest gaf. Hy hadt maar eenen zoon, HENRIK *van Bourbon*, hertog van Montpensier, die stierf in den jare 1608, eene eenige dochter, MARIA *van Bourbon*, nalatende, die in den jare 1626 aan Gasto Johannes Baptista, hertog van Orleans, ten huwelyk wierdt gegeven, en in den jare 1627 den 4 Juny stierf.

De linie der heeren van Carency ontstaat van JOHANNES *van Bourbon*, heer van Carency in Artois, van Bouquoy, l'Ecluse en Duisant, kamerheer van Karel den VI. Hy was een zoon van Johannes den I van Bourbon, grave van la Marche, en stierf in den jare 1458. By zyne twede gemalinne hadt hy verscheide kinderen geteelt, waar van echter maar twee het geslacht hebben voortgeplant, namentlyk JAKOB, heer van Carency, en PHILIP, heer van Duisant, welke laatste ANTONIUS, deze wederom PETRUS teelde, die ongetrouwt stierf. Jakob van Bourbon, heer van Aubigny, Rochefort, Buquoy en Carency, hadt twee zonen, KAREL en JOHANNES, waar van de laatste zonder erfgenamen stierf. Karel van Bourbon, heer van Carency,

Buquoy, enz. hadt verscheide kinderen, van welke echter de zonen zonder erfgenamen stierven: BERTRAND bleef in den jare 1515 in den slag by Marignano. De eene dochter stierf ongetrouwt: de andere, ISABELLA, wierdt de gemalin van François d'Escars, heer van Vauguyon. *Gregor. Turonens. Fredegarius. Autor vitæ S. Firmin. Froissard. Monstrelet. du Bellay. Thuan. Davila. Petrus Matthæus. Sammarth. du Chesne. Catharine. Labbé & Anselme. Valesius. Justel. du Cange. Chantereau le Fevre. Coustereau. Carolus Bernard. Imhofii Geneal. Galliæ. enz.*

BOURCHET, (PIETER) een Quaker in Engelandt, beeldde zich in, dat men al die genen mogt ombrengen, die zich tegen de leere van 't Euangelium aankantten; en alzo hy een zekeren Raadt der koninginne Elisabeth, zynde een groot vyandt der Puriteinen, onder 't getal dier genen rekende, besloot hy dien heer het leven te benemen. Maar den vermaarden piloot Hawkins verkeerdelyk voor den man houdende, quetste hy den zelven met een dolk. De koningin, dit verstaande, geboodt aanstonts, dat men hem, zonder zyn proces op te maken, door beuls handen zoude doen sterven. Doch de Raden bewogen de koninginne hier van af te staan. Men deedt derhalven zyn best om Bourchet tot beter gedachten te brengen. Hoewel hy nu beloofde zyne dwaling te laten varen, verviel hy echter straks wederom tot de zelve, verdedigende zyne daadt. Hy wierdt derhalven als krankzinnig aangemerkt, en veroordeelt om in den Towr gevangen gezet te worden. Niet lange daar na iemandt der genen, die hem bewaarden, met een brandhout dodende, kreeg hy zyn vonnis, dat hy, de handt hem afgekapt zynde, zou opgehangen worden. Op het schavot gekomen zynde deedt hy als te voren, zich tegen den scherprechter te weêr stellende, zonder echter een woordt te spreken. Dit geschiedde in den jare 1573. *De Larrey Hist. d'Angl. Tom.* II. *p.* 265.

BOURCHIER, (THOMAS) kardinaal en aartsbisschop van Canterbury, was een Engelschman, en broeder van Henrik, grave van Essex, zynde een groot gunsteling van koning Eduard den IV. Hy studeerde te Oxfort, en wierdt kanselier van die universiteit. Naderhandt wierdt hy deken te St. Marten in Londen, voorts bisschop te Worchester, maar in den jare 1443 bisschop van Eli, en eindelyk in den jare 1454 aartsbisschop van Canterbury, en kroonde drie koningen van Engelandt achter een, namentlyk Eduard den IV, Richard den III, en Henrik den VII. Hy betoonde een groten yver tegen de navolgers van Wiclef, weshalven hem paus Paulus de II in den jare 1467 den kardinaalshoedt toezondt. Hy stierf te Canterbury den 30 Maart des jaars 1486, zynde 51 jaren lang bisschop, aartsbisschop en kardinaal geweest. *Goodwin de Episc. Angl. Polydor. Virgil. hist. Angl. l.* XXIV. *enz.*

BOURDAISIERE (KARDINAAL VAN). Zie BABOU.

BOURDALOUE, (LODEWYK VAN) hofprediker van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, wierdt te Bourges uit eene aanzienlyke familie den 20 Augustus des jaars 1632 geboren. Vyftien jaren out zynde begaf hy zich in de societeit der Jesuiten. Achtien jaren met studeren en onderwyzen in de talen, Philosophie en Theologie doorgebragt hebbende wierdt hy tot het predikampt geschikt; het welk eenige jaren gedaan hebbende wierdt hy naar Parys beroepen, alwaar hy wegens zyne voortreffelyke gaven zyns gelyken niet hadt, en uit dien hoofde van den koning tot zynen prediker benoemt wierdt. Eindelyk door hogen ouderdom verzwakt zynde verzocht hy om zyne ontslaging by den generaal der Jesuiten. Doch men wilde hem liever binnen Parys houden, alwaar hy ook den 13 May des jaars 1704 stierf, in het 72 jaar zyns ouderdoms. Zyne predikatien zyn in acht stukken in octavo in den jare 1713 zamen gedrukt. Zyn leven wordt in de voorreden voor de zelve gevonden. *Biblioth. Choisie Tom.* XIV. *p.* 262. *seq.*

BOURDEAUX, in 't Latyn *Burdigala*, de hoofdstadt van Guienne, aan de rivier de Garonne, is eene der grootste, schoonste en rykste koopsteden van Vrankryk, en heeft, nevens een bequamen haven, twee citadellen, waar van de eene Ha, de andere Trompete genaamt wordt. Ze is de setel eenes aartsbisschops, en heeft een parlement en akademie. Onder den aartsbisschop staan de bisschoppen van Agen, Angoulême, Saintes, Poictiers, Perigueux, Condom, Maillezais, of la Rochelle, Luçon en Sarlat. De hoofdkerk van S. Andries is zeer schoon, en het domkapittel een der aanzienlykften van 't gansche koninkryk. S. Gilbert wordt voor den eersten bisschop gehouden. De akademie is outtyds zeer vermaart geweest, en door koning Karel den VII wederom in haren ouden luister herstelt. Paus Eugenius de IV stont aan de zelve vele voortreffelyke voorrechten toe, die door Lodewyk den XI vermeerdert zyn. Ausonius, geboortig van Bourdeaux, maakt gewag van eenige beroemde professoren aldaar: ook gewaagt Hieronymus van zommige geleerde mannen, wier vaderlandt Bourdeaux was. Welk een aanzien deze stadt by de oude Romeinen heeft gehad, betuigen de standbeelden, opschriften en andere oudheden, die aldaar gevonden worden. In de V eeuw wierdt ze door de Gothen ingenomen, en quam naderhandt aan de Franschen. De Gothen staken ze in brandt in den jare 415. De Saracenen veroverden ze in den jare 732: ook heeft deze stadt door den inval der Vandalen en Normannen veel geleden, en is door de zelve geheel verwoest. Naderhandt heeft ze afzonderlyke heeren gehad. Gregorius van Thours schryft van zekeren grave Garacharius, die onder Clotarius den II leefde. Seguin of Siguin leefde ten tyde van Karel den Groten in den jare 878. Na de doodt van Karel den Kalen (*Calvus*) waren de hertogen van Guienne meester van Bourdeaux, tot der tydt dat Eleonora, erfdochter van Wilhelm den X, laatsten hertog van Guienne, de zelve door huwelyk aan Lodewyk den VII in den jare 1137 gebragt heeft, en Guienne wederom met Vrankryk vereenigt is. Maar wanneer Eleonora in den jare 1152 verstoten wierdt, trouwde ze met Henrik van Normandië, naderhandt koning van Engelandt. Dus wierden de Engelschen in 't bezit van Bourdeaux gestelt, tot op Karel den VII, die Guienne wederom met Vrankryk vereenigde. Deze rechtte naderhandt het parlement aldaar op in den jare 1451 of 1452; en wanneer deze stadt ten gevalle van Engelandt een opstandt verwekte, wierdt ze van 't parlement berooft; dat Lodewyk de XI, zoon van Karel den VII, echter wederom derwaarts riep, in het begin zyner regeering in den jare 1463. Naderhandt heeft deze stadt in de burgerlyke oproeren veel uitgestaan, wanneer ze de maarschalk van Matignon, gouverneur van Guienne, in 's konings gehoorzaamheit tegen de Ligue hieldt. In de XVII eeuw heeft ze ook nu en dan een oproer verwekt. Hare regeering bestaat uit vier gezworenen, of schepenen, en een Maire, die altydt van een voorname afkomst is. In den jare 385 wierdt alhier een Concilie gehouden, op het welke Priscillianus veroordeelt is, wanneer Delphinus bisschop van Bourdeaux, en Siricius paus waren. In de jaren 1093 en 1098 zyn hier wederom twee Concilien gehouden; en naderhandt eenige provinciale Synoden. *Strabo l.* IV. *Plin. l.* IV. *c.* 19. *Ptolemæus l.* II. *Cæsar. Ammianus Marcell. l.* IV. *Auson. de urb. c.* 13. *Paulin. Epist.* 4. *Aimon. l.* I. *c.* 4. *Isidor. Etymol. l.* XV. *Thuan. hist. l.* V. *Besli hist. de Poitou. de Marca hist. de Bearn. Merula Cosmogr. P.* II. *l.* III. *de l'Orbe chron. de Bourd. Oihenart Vascon. Vinet. in ant. & not. in Auf. Robert. & Sammarth. in Gall. T.* I. *Sincerus in addit. Itiner. Gallic. Darnal. Chron. Bourd. du Chesne recherche des villes.*

BOURDEAUX, of BORDEAUX, *Burdegala*, een groot vlek in 't Dauphiné, niet verre van Montlimar, aan de rivier Roubiou gelegen.

BOURDEILLE, een out adelyk geslacht in Vrankryk, heeft zynen naam van de kleine stadt Bourdeille, die eerst den tytel van een vicomté, naderhandt van een graafschap gevoert heeft, en aan de kleine rivier de Drune gelegen is, drie of vier Fransche mylen van Perigueux, en zo verre van Riberac, beneden de abdy Brantôme. ARNOLD *van Bourdeille* was senechal en koninklyke lieutenant in Perigord ten tyde van Karel den VI en Karel den VII, en teelde onder andere kinderen ARNOLD den II, die FRANÇOIS naliet, vader 1) van FRANÇOIS, eersten monnik van S. Denys, naderhandt in den jare 1575 bisschop van Perigueux, en die zich in den jare 1582 op het provinciale Concilie te Bourdeaux bevondt, en den 24 October des jaars 1600 stierf. 2) PIETER *de Bourdeille*, abt van Brantôme, bekent onder den laatsten name, die in zyne *Memoires* verder bericht van zyn geslacht gegeven heeft. *La vie du Mr. de Gua.*

BOURDEILLE, (ELIAS) kardinaal en aartsbisschop van Tours, was een zoon van Arnold voornoemd. Hy begaf zich in zyne jeugt in de orde der Franciskanen, en wierdt vermaart. In den jare 1447 wierdt hy bisschop van Perigueux, hoewel maar 24 jaren out zynde, hebbende de dispensatie van paus Nicolaus den V daar toe verkregen. Wanneer hy in den jare 1467 op de vergadering der algemene standen des ryks te Tours was, gaf hy zo vele preuven van zyne bequaamheit, dat men hem tot aartsbisschop dezer kerke verkoor, welke waardigheit Gerard de Crussol in den jare 1468 aan hem afstont. Lodewyk de XI den kardinaal Balue nevens Wilhelm van Harancourt, bisschop van Verdun, in arrest nemende, kantte zich Bourdeille daar tegen aan, als eene zaak, die de gansche geestelykheit raakte; en wanneer zyne vertogen aan den koning gedaan, geen ingang vonden, dreigde hy hem met den ban. In 't tegendeel liet hem het parlement weten, dat hy zich van diergelyke ondernemingen hadt te onthouden, ingevalle hy zich van zyne inkomsten niet wilde versteken zien. Doch de koning besliste eindelyk zelf de zake. Bourdeille schreef ook tegen de *Sanctio Pragmatica*, als mede een tractaat *de Concordatis*, betreffende de beneficien; door welken yver hy zich zodanig by het Roomsche hof recommandeerde, dat hem Sixtus de IV den 15 November des jaars 1483 den kardinaalshoedt toezondt. Hy stierf te Artanes by Tours den 5 July des jaars 1485. *Frizon Gall. Sammarth. Gall. Aubery Cardin. Seissel. hist. de Louis* XII.

BOURDEILLE, (PETRUS DE) anders onder den naam van *Brantôme* bekent, als zynde een wereldlyk abt van Brantôme geweest, was een zoon van François de Bourdeille, en Anna van Vivonne, broeder van François de Bourdeille, bisschop van Perigueux, en heer van Ardellay. De schole verlaten hebbende begaf hy zich tot 't reizen, zoekende dan eens in den oorlog, dan aan 't hof zyn fortuin. Hy bezocht Italië, Schotlandt, Engelandt, Spanje en Portugal, alwaar hy in de ridderorde van Christus aangenomen wierdt; voorts Malta, Afrika, Griekenlandt, enz. Hy hadt ook besloten zich in de Malthezer orde te begeven, doch zyn vriendt Strozzi riedt hem zulks af. Ten laatsten keerde hy weder naar Vrankryk, en maakte zich daar beroemt, maar wierdt niet verder bevordert. Hy stierf in den jare 1600. Zyne Gedenkschriften (*Memoires*) van de beroemde generaals en vrouwen zyn langen tydt daar na in verscheide stukken gedrukt.

BOURDELOT, (JOHANNES) advokaat in 't parlement van Parys, en requestmeester der koninginne Maria de Medicis, was uit een voornaam geslacht gesproten, en studeerde in de talen en rechtsgeleertheit. In den jare 1627 was hy advokaat in 't parlement van Parys, wanneer hem de koningin Maria de Medicis tot haren requestmeester aanstelde; en alzo hy ongetrouwt was nam hy zyn zusters zoon, Petrus Michon, by zich, en voedde hem op. Hy stierf in den jare 1638. Men heeft zyne overzet-

zetting van *Heliodorus*, die hy in den jare 1619 liet drukken. Ook heeft hy de werken van *Lucianus* met een Latynsche overzetting en aanmerkingen in 't licht gegeven. Voorts heeft hy over *Petronius*, *Juvenalis*, enz. geschreven. Zyn jonger broeder, EDMOND BOURDELOT, was in de medicynen, philosophie, en oorspronkelykheden der namen, welker kennis in die tyden zeer veel geacht wierdt, wel ervaren. Hy was in den jare 1620 lyfarts van koning Lodewyk den XIII; en stierf mede ongetrouwt, en voor zynen broeder. *Colomesius in Gallia. Hendreich. enz.*

BOURDELOT. (PETRUS) Zie MICHON.

BOURDILLO, anders *Imbert de la Platiere* genaamt, ridder der koninklyke orde, lieutenant generaal van Champagne, en maarschalk van Vrankryk, was uit een adelyk geslacht uit Nivernois, en wierdt door zyne dapperheit onder François den I, Henrik den II, en Karel den IX vermaart. In den jare 1552 wierdt hy maarschalk in het veldt gemaakt, en hadt in gewigtige gevallen het bevel. In den jare 1554 wierdt hy gezonden om de vyanden te Mezieres te verdryven, en veroverde in 't volgende jaar het kasteel Frument, bragt eenige grensvestingen van Champagne onder zyn gebiedt, en stelde dat gehele landt daar door in zekerheit. In den jare 1557 was hy tegenwoordig by het treffen by St. Quintyn, en bragt een gedeelte van 't leger daar af, wierp zich in la Fere, op welke plaats men meende dat het de vyandt gemunt hadt. Het volgende jaar was hy by de vergadering der ryksstanden te Parys, en rukte daarna voor Thionville, welke plaats ook verovert wierdt. Voorts zondt hem de koning op den ryksdag naar Augsburg, om het bondgenootschap met het ryk te vernieuwen. Onder Karel den IX wierdt hy naar Piemont gezonden, en hadt daar in den jare 1559 het bevel. In den jare 1562 was hy by de verovering der stadt Havre de Grace. In 't volgende jaar wierdt hy naar Guienne gezonden, om eenige oproeren, tusschen de Hervormden en Roomschen ontstaan, te beslissen. Hy stierf te Fontainebleau in de maandt van Augustus des jaars 1567. *Ferron. Rabutin Comment. Thuan. hist. l.* 10. 12. 15. 31. 34. 35. 36. *Godefroy. enz.*

BOURDIN, (ÆGIDIUS) koninklyke procureur in 't parlement te Parys, was van Parys geboortig. Hy was een hevig voorstander der Roomsche religie, maar nog meer van 't huis Guise. Hoewel hy zeer zwaar van ligchaam was, ontbrak het hem echter niet aan vaardigheit van geest. De Latynsche tale en philosophie begreep hy zeer haast en gelukkig, en verschafte den geleerden door zyne disputen veel werks. Naderhandt begon hy over eenige Grieksche schryveren, voornamentlyk over *Aristophanes*, te schryven, doch begaf zich meest tot de rechtsgeleertheit, en wierdt tot procureur generaal in 't parlement van Parys bevordert, welke bediening hy met veel roem bekleedde, stervende in den jare 1570, het 53 jaar zyns ouderdoms. *Thuan. hist. l.* 23. 24. 26. 28. *Sammarth. in Elog. l.* II.

BOURDIN, (JAKOB) heer van Villeines, staatsecretaris onder Henrik den II, François den II, en Karel den IX, was een zoon van Jakob Bourdin, heer van Cars en Villet, koninklyke raadt en secretaris. Henrik de II maakte hem in den jare 1549 tot secretaris over de financien. Voorts wierden hem de Italiaansche brieven toevertrouwt, en schreef hy byna zelf alle brieven, rakende het Concilie van Trente. In den jare 1554 verzelde hy den bisschop van Orleans, Johannes van Morvillers, naar Trojes, alwaar de vrede met Engelandt gesloten wierdt. Behalven dat deedt hy den koning nog gewigtige diensten, en stierf den 6 July des jaars 1567. By de Roomschen was hy verdacht, als of hy het met de Protestanten hieldt, hoewel ze hem wegens zyne deugden roemen. Hy heeft verscheide kinderen nagelaten, onder de welke Nicolaus Bourdin de I koninklyke secretaris, die in verscheide verrichtingen onder Henrik den III voornamentlyk tot vernieuwing van het bondgenootschap met de Zwitsers gebruikt wierdt. Ook wierdt hy als resident naar Raguza gezonden, en stierf aldaar. Hy teelde Nicolaus Bourdin den II, marquis de Villeines, baron de Chappellaine d'Anglure, enz. Deze heeft onder andere kinderen ook Karel Nicolaus, marquis de Villeines, nagelaten. *Thuan. l.* XXXV. *Castelnau Memoir. l.* V. *Toc. hist. de Secret. d'Etat.*

BOURDIN, (MARTINUS) geboortig van Limoges, begaf zich naar Spanje by Bernhardus, aartsbisschop van Toledo, en wierdt door hem aartsdeken zyner kerke gemaakt. Naderhandt wierdt hy bisschop van Conimbra, en eindelyk aartsbisschop te Braga in Portugal. Van daar begaf hy zich naar Rome, en boodt paus Paschalis den II eene grote somme aan voor 't aartsbisdom van Toledo, doch wierdt afgewezen. Dit verdroot hem dermaten, dat hy de party van keizer Henrik den V verkoos, en Gelasius den II, opvolger van Paschalis, noodzaakte zich naar Vrankryk te begeven, die kort daar na te Cluny stierf. Hy daarentegen wierp zich in den jare 1118 onder den name van Gregorius den VIII tot paus op, doch wierdt door de soldaten qualyk gehandelt, en van Calixtus den II, opvolger van Gelasius, tot eene eeuwige gevangenisse verwezen. Hy stierf in den jare 1121. De zelve Calixtus gaf den kardinaal Johan van Crema last Sutri te belegeren, alwaar Bourdin zich onthieldt; en wanneer de inwoonderen hem overleverden, wierdt hy naar Rome gevoert. *Baronii Annal. Platina in Gelas. II. Sigon. l.* XI. *de Regno Ital.*

BOURG in BRESSE, by de ouden *Forum Sebusianorum*, by zommigen *Tanum* genaamt, is de hoofdstadt in Bresse, aan de rivier Reissoule, gelegen op een moerassigen doch vruchtbaren grondt, tusschen Lion en het Fransche Comté. Zy heeft een balluage en presidiaal, hebbende der zelver regering de gedaante eener republyk: want twee Pensionarissen of Syndici voeren het gebiedt over de gehele stadt. In den jare 1535 bragt François de I deze stadt met geheel Bresse onder zich, die echter in den vrede te Chateau in Cambresis in den jare 1559 den hertog van Savoje wedergegeven; doch dezen door koning Henrik den IV weder ontnomen wierdt. In den jare 1569 liet hertog Emanuel Philibert van Savoje aldaar eene citadel aanleggen, die in den jare 1611 geslecht wierdt. In den jare 1601 heeft koning Henrik den IV alhier het presidiaal aangelegt. Men heeft 'er ook eene nieuwe stichtskerk, nevens verscheide kloosteren. Leo de X maakte deze stadt tot spyt van Karel den III, hertog van Savoje, tot een bisschoplyken setel in den jare 1515: doch in 't volgende jaar wierdt dit bisdom onderdrukt, maar in den jare 1521 wederom vernieuwt, tot dat het Paulus de III in den jare 1534 geheel vernietigde. Lodewyk de Gorrevod, kardinaal, en Johan Philibert van Chales, bisschoppen te St. Jean de Maurice, hebben dit bisdom bestiert. *Thuan. l.* XIX. *Guichenon hist. de Bresse.*

BOURG DE TOSA. Zie ALESA.

BOURG SUR MERE, eene kleine stadt in Guienne aan de Dordogne, een weinig beneden Bec d'Ambes, alwaar de Dordogne en Garonne tusschen Blaye en Fronsac zamen lopen.

BOURG, (ANNAS DU) of *Burgius*, geestelyke Raadt in 't parlement van Parys, was van Riom in Auvergne, een zoon van Stephanus du Bourg, heer van Silloux, controlleur generaal der financien in Languedok. Hy wierdt tot den geestelyken standt geschikt, en priester gemaakt; doch hieldt het met de Protestanten, die hy door zyne correspondentie met geleerden in Duitschlandt nader hadt leren kennen. Hy was een zeer verstandig en geleert man, voornamentlyk in de rechten, die hy te Orleans met roem leeraarde. In den jare 1557 wierdt hy geestelyke raadt in 't parlement te Parys, en behertigde de zaken der Protestanten zeer yverig, zoekende te bewyzen, dat men de zelve zachter moest handelen; waar in hem zommige van de overheden toestemden. Doch anderen, in 't byzonder de presidenten Gilles le Meitre, Johannes S. André, en Antonius Minart, hadden koning Henrik den II doen begrypen, dat men de Protestanten geheel behoorde uit te roejen, en eerst de richteren, die het met de zelve hielden, bestraffen. Dus zoude de koning op zekeren tydt eens onverwacht in 't parlement verschynen. Hy deedt zulks in 't begin van Juny des jaars 1559, wanneer du Bourg hem scherpelyk toesprak, en hem het voorbeeldt van Achab voorstelde, doch nevens anderen in verzekering genomen wierdt. Den 19 der zelve maandt wierden hem zekere commissarissen toegevoegt, en de bisschop van Parys verklaarde hem eenen ketter, beroofde hem van zyne priesterlyke waardigheit, en gaf hem aan den wereldlyken arm over. Maar alzo de koning den 10 July stierf, zo eindigde deze zake eerst in December. Du Bourg wierdt niet alleen door den bisschop van Parys, maar ook door de aartsbisschoppen van Lion en Sens veroordeelt, en zyne appellen aan 't parlement verworpen. Keurvorst Frederik van den Paltz, nevens andere Protestantsche vorsten in Duitschlandt, deden voorsprake voor hem: en het zoude hem buiten twyffel ingewilligt zyn, ten ware de president Minart, zeer laat uit het paleis naar huis kerende, vermoord was, waar aan men zeide dat du Bourg deel hadt; invoegen hy drie dagen daar na, te weten den 20 December des jaars 1559, in het 38 jaar zyns ouderdoms, op de plaats de Greve te Parys opgehangen, en zyn lyk verbrand wierdt. Hy heeft verscheide schriften nagelaten. *Thuanus hist. l.* XXII & XXIII. *Spondan. ad an.* 1559. *Mezeray. la Croix du Maine Bibl.*

BOURG, (ANTONIUS DU) kanselier van Vrankryk, geboortig van Frangonnet in Auvergne, was een zoon van Annas du Bourg, en Anna de la Mercy, genaamt de la Marcousse, vaders broeder des voornoemden Annas du Bourg. Zyne geleerdheit, ervarenheit en oprechtheit bevorderden hem tot een medelidt in den groten Raadt, en naderhandt tot requestmeester. François de I gebruikte hem in vele gewigtige zaken, maakte hem ook in den jare 1534 president van 't parlement te Parys. In 't volgende jaar erlangde hy de waardigheit van kanselier, die hy tot aan zyne doodt bekleedde. Naderhandt wanneer hy in den jare 1538 den koning in Picardië verzelde, viel hy van zyn muilezel te Laon, en wierdt door de paarden getrapt; invoegen hy weinig dagen daar na den geest gaf. Hy hadt drie zonen en drie dochteren. Onder de eersten was Antonius, baron de Sailhans en senechal van Lion, nalatende eene eenige dochter; François, die eerst requestmeester, en van den jare 1530 tot 1564 bisschop van Rieux was, waar in hy van zynen broeder Johannes Baptista wierdt opgevolgt, die ook requestmeester was, en eenige zinryke vaarzen geschreven heeft. *Blanchard hist. des Pres. du Parl. de Paris*, & *Hist. des maitres des requets. Sammarth. Godefroy.*

BOURGANEUF, eene kleine stadt in la Marche, aan de kleine rivier de Taurion, zes mylen van Limoges.

BOURGES, by de Latynen *Biturix*, *Biturigum*, *Avaricum Biturigum*, en *Avaricum Cuborum*, is de hoofdstadt in Berry, gelegen op een moerassigen grondt, alwaar de Eure en Auron zamenlopen, en is met een aartsbisdom, bailluage, presidiaal, en akademie voorzien. Het slot aldaar, la grande Tour genaamt, wordt gezegt door Philippus Augustus in den jare 1188 gebouwt te zyn. De universiteit is van Lodewyk den II. opgericht, en door Karel, hertog van Berry, broeder van Lodewyk den XI, in den jare 1464 wederom in staat gebragt; waar op de pauzen de zelve met vele privilegien begiftigt hebben. Zy is eene der schoonste en aanzienlykste steden van Vrankryk, en reets in den jare 590 voor de geboorte des Zaligmakers de setel des Celtischen ryks geweest, waar van Ambigatus koning was. Onder den keizer Augustus wierdt

wierdt ze de hoofdstadt van 't eerste Aquitanië, na dat ze Julius Cæsar voorhenen, namentlyk 25 jaren voor de geboorte van Christus, verovert en van veertig duizent inwoonderen naaulyks acht hondert in 't leven gelaten hadt. In de V eeuw heeft ze van de West-Gothen veel uitgestaan, en na dat Clodoveus, koning der Franken, den zelven geheel Aquitanië hadt ontweldigt, quam ze in de verdeeling aan Clodomir, naderhandt aan Gontramus, koning van Orleans; waarom ze Desiderius, veldheer van koning Chilperik, in den jare 585 innam, en byna geheel in brandt stak. Naderhandt is ze in verscheide tyden, inzonderheit onder Karel den Groten, wederom herstelt, en vermaart geworden. Zy hadt ook afzonderlyke graven, gelyk onder 't artykel van BERRY getoont is. In den jare 1412, gedurende de oneenigheden der huizen van Bourgondië en Orleans, verzekerde zich de hertog van Bourgondië van den persoon van koning Karel den VI, en voerde hem voor Bourges, alwaar de hertogen van Berry en Bourbon, nevens vele heeren van aanzien, in arrest zaten. Den 15 July wierdt 'er een vergelyk getroffen. Karel de VII was in de eerste jaren zyner regering gewoon te Bourges zynen setel te hebben, weshalven hem zyne vyanden spotsgewyze den koning van Bourges noemden. In de burgerlyke oorlogen der XVI eeuw, wanneer de prins van Condé te Orleans was, zondt hy den grave van Montgomery af, die den 27 May des jaars 1562 Bourges voor de Hugenoten innam; doch de hertog van Guise belegerde en veroverde ze voor Karel den IX den 1 September des voornoemden jaars. Naderhandt hieldt het Bourges met de Ligue. In den jare 1594 onderwierp ze zich koning Henrik den IV. Dit aartsbisdom is het grootste van 't gehele koninkryk. Onder de prelaten dezer kerke worden 18 heiligen getelt, onder welke de eerste is Ursinus, die gezegt wordt door de discipelen der Apostelen derwaarts gezonden te zyn. In de IX eeuw nam de aartsbisschop van Bourges den tytel aan van patriarch en primas van Aquitanië, zynde Aigulfus het eerst aldus genoemt. Hy leefde in den jare 830. Hem volgde Rudolphus, die van paus Nicolaus den I voor primas van Aquitanië erkent wierdt. Wanneer zich eindelyk de Engelschen meester van Guienne maakten, wilden de aartsbisschoppen van Bourdeaux het primaatschap van Bourges niet erkennen, waar over koning Philippus Augustus zich by paus Innocentius den III beklaagde. Doch deze zaak wierdt eerst onder Gregorius den IX beslist ten voordeele van Bourges. Clemens de V echter gaf het primaatschap aan de kerke van Bourdeaux, daar hy aartsbisschop van was geweest. Voorts zyn te Bourges verscheide concilien en geestelyke zamenkomsten gehouden, als in den jare 1031, 1145, 1215, 1225, of 1226, 1276, 1286, enz. In den jare 1438, onder koning Karel den VII, was de Fransche geestelykheit alhier vergadert, keurde het Concilie van Basel goet, en maakte de beruchte Constitutie, *Sanctio Pragmatica* genaamt, die het Concilie billykte, en die tot den jare 1516 duurde, wanneer ze door de tusschen gemaakte Concordata van Leo den X met François den I vernietigt wierden. De voornoemde koning Karel de VII heeft daarenboven nog twee zamenkomsten der geestelykheit in deze stadt aangestelt, waar op Eugenius de IV voor rechtmarigen paus erkent wierdt. In de jaren 1516, 1584, en 1643 hielden de aartsbisschoppen alhier synode. De kerke van S. Stephanus, zynde het aartsticht, wordt gezegt in den jare 254 gebouwt te zyn. Boven dien zyn hier nog zeven stichts-of collegiaal-kerken, zeventien parochie-kerken, drie abdyen, en vele kloosteren, nevens de heilige kapelle, staande onmiddelbaar onder den stoel van Rome. *Strabo lib.* IV. *Plin. lib.* IV. *cap.* 17. *Ptolem. lib.* II. *cap.* 7. *Jul. Cæs. lib.* VII. *Liv. lib.* V. *Greg. Turon. l.* I. *seq. Gratian. Decr. l.* IV. *ep.* 65. & 236. *Ivo Carnot. l.* IV. *Decr. l.* IV. *ep.* 12. *Otto Frising. chron. l.* VI. *c.* 13. *de Marca de prim. Lugd. Chenu hist. eccl. Bitur. & antiq. de Bourg. Chameau hist. de Berry. Labbé hist. de Berry. Masson flum. du Chesne des villes de Fr. Robert. & Sammarth. Gallia. Baron. & Spondan. in Annal. Bini. Sirmond & Labbé in edit. Concil.*

BOURGET, een vlek in Savoje, twee Fransche mylen van Chambery gelegen aan een groot vischryk meir, dat zich met de Rhone vereenigt.

BOURGOGNE. Zie BURGONDIE.

BOURGOIN, eene kleine stadt in 't Dauphiné, in 't gebiedt van Vienne, behoorde eertyds tot de baronnye de la Tour de Pin, en is wegens den henniphandel beroemt. In de burgerlyke oorlogen der XVI eeuw heeft ze veel uitgestaan. *Chorier hist. de Dauph. Thuan. hist. l.* XXI.

BOURGOIN, (EDMUND) prioor der Jakobiten te Parys, wierdt ten tyde der Ligue by de bestorming der voorsteden van Parys gevangen, alwaar hy als een zoldaat gewapend gevonden wierdt. Daar op wierdt hy naar Tours gebragt, alwaar in den jare 1589 het parlement was. Aldaar overtuigt zynde, dat hy opentlyk in zyne predikatien Jakob Clement, een monnik van zyn klooster, hadt geprezen, om dat hy koning Henrik den III hadt omgebragt, vergelykende dien moordenaar by Judith, die Holofernes doodde, wierdt hy veroordeelt om door vier paarden verscheurt te worden; gelyk het te Tours den 26 January des jaars 1590 aan hem volvoert wierdt. *Cailliere hist. de Matignon.*

BOURGOING, (FRANCISCUS) derde generaal der Congregatie der priesteren van 't Oratorie in Vrankryk, wierdt te Parys den 18 Maart des jaars 1585 geboren. Zyne familie was uit 't Nivernois, maar hadde zich naar Parys begeven. Hy oeffende zich in de Godgeleertheit in de Sorbonne, en hadt den roem eener zonderlinge Godvrucht, wordende een der zes priesters der voorzeide Congregatie, die hy zo in de Nederlanden als anderszins zeer poogde uit te breiden. In den jare 1641 wierdt hy tot generaal dezer Congregatie verkoren, en stierf den 26 September des jaars 1662, hebbende de schriften des kardinaals Berulli in 't licht gegeven, en zelf eenige andere werkies geschreven. Zyn vader JAKOB, koninklyke raadt, was in de talen en Latynsche dichtkunde wel ervaren, schryvende een Latynsch werk van den oorspronk en het gebruik der woorden, dat in de Fransche, Italiaansche en Spaansche talen gebruikt wierdt. Daarenboven is nog vermaart een andere FRANCISCUS BOURGOING van Nevers, die zich naar Geneve begaf, levende aldaar in den jare 1570. Deze gaf eene kerkelyke geschiedenis, nevens eene vertaling van *Josephus*, in 't licht. *La Croix du Maine & Vauprivas Bibl. Franc. Sammarth. Gallia T.* IV.

BOURGUEUIL, toegenaamt *en Vallée*, in 't Latyn *Burgolium*, is een kleine stadt in Anjou, op de grenzen van Touraine, alwaar een kasteel, met een abdy van Benedictynen gevonden wordt.

BOURIGNON, (ANTONETTA) wierdt den 13 January des jaars 1616 te Ryssel in Vlaanderen geboren. Haar vader was Johan Bourignon, een koopman, en hare moeder Margaretha Bekwarth. Zy was in hare jeugt zeer lelyk, maar hadt een uitnemenden geest; invoegen zy reets in hare tedere kindsheit dikwils plagt te vragen, waar het landt der Christenen was, alzo zy niet geloofde onder Christenen te wonen. Wanneer hare ouderen haar wilden uithuwelyken, zeide ze door een hoger beweging daar van te rug gehouden te worden. Mogelyk is daar by gekomen het voorbeeldt haars vaders, van wien ze zag dat hare moeder niet wel gehandelt wierdt: invoegen zy, de ongemakken des huwelyks ziende, een afkeer daar van kreeg. Zy wierdt echter aan een Fransch koopman verlooft. Doch de dag der bruiloft naderende, nam ze op Paaschdag des jaars 1636 de vlucht, en quam op een dorp, genaamt Bassek, alwaar ze wel door eenige ruiteren aangegrepen, maar echter gered wierdt. De priester van het dorp nam zich harer aan, en gaf 'er den aartsbisschop van Kameryk kennis van. Wanneer ze door hare ouderen was uitgevonden, riedt haar de aartsbisschop wel weder te rug keren, doch riedt de ouderen, haar vryheit van gewisse te laten. Maar haar vader zyne beloften niet houdende, poogde zy het wederom door de vlucht te ontkomen, daar over met haren biechtvader verscheide schriften wisselende, die naderhandt onder den tytel van Beroeping Gods, en Weigering der menschen, gedrukt zyn. Zy verliet derhalven in den jare 1639 wederom haar vaders huis, begaf zich naar Mans, en erlangde van den aartsbisschop de vryheit om zich nevens andere juffrouwen op het dorp Blatton op te mogen houden. Maar nadat de aartsbisschop door aanraden der geestelyken, die met haar niet te vreden waren, haar deze vryheit wederom hadt ontnomen, keerde zy eindelyk wederom naar Ryssel, en bleef daar tot na de doodt van hare moeder, naderhandt een tydlang by haar vader, en vervolgens leefde ze wederom in eenzaamheit. In den jare 1653 liet ze zich overreden om het opzicht van zeker kinderhuis in Ryssel aan te vaarden, en bleef daar by tot den jare 1662, wanneer ze het ongeluk hadt, dat hare toevertrouden van toverye beschuldigt wierden, waar over zy zelf verdacht wierdt gehouden. Zy zuiverde zich wel ten vollen; doch voor vele vervolgingen bloot staande, begaf ze zich naar Brabandt, verlatende te gelyk de Augustyner orde, waar in ze in den jare 1658 getreden was. Zy hieldt zich vier jaren lang dan te Gent, dan wederom te Mechelen op. In den jare 1667 quam ze te Amsterdam, en wierdt aldaar door hare schriften en het bezoek van geleerden van verscheide religien vermaart. Onderwylen hadt een van hare beste vrienden, met name Christiaan de Cort, het eilandt Nordstrandt in 't landt van Holstein gekocht, voor zich en zyne vrienden, om zich aldaar te onthouden. Maar hy, stervende den 12 November des jaars 1669, maakte Antonetta zyne erfgenaam. Deze vertrok derhalven in den jare 1671 naar dat eilandt, aldaar eene eigene boekdrukkery aanleggende, om dus hare schriften te bevorderen. Doch vele Luthersche predikanten te Tonningen, Sleeswyk, Husum en Flensburg schepten geen behagen in hare onderneminge; invoegen zy van hare boekdrukkery berooft wierdt. De hertog van Holstein nam ze wel in zyne bescherming, maar echter wierdt ze genoodzaakt het landt te ruimen, en quam in den jare 1676 te Hamburg alwaar ze zich eenigen tydt ophieldt, en verscheide boeken schreef; en wanneer men haar aldaar ook niet langer wilde dulden, begaf ze zich naar Oostvrieslandt by den baron van Lutzburg; doch bleef ook daar niet buiten vervolging, en besloot in den jare 1680 weder naar Hollandt te keren; maar stierf onderweeg te Franeker den 30 October des voornoemden jaars. Zommigen laken haar als gedurig op Goddelyke openbaringen roemende, de H. Schrift verachtende, en zeggende, dat zy het N. Testament maar eens ter loops gelezen hadt, maar aanstonts bevonden, dat ze het gene daar in gevonden wordt reets in haar herte gewaar wierdt; dat ze alle boeken en geleertheit verachtte, en hare schriften zo niet boven, ten minsten benevens de H. Schriftuur schatte; dat ze Christus en Adam onder die genen rekende, die van een dubbeld geslacht zyn; dat ze Christus twee ligchamen toeschreef; bewerende het duizentjarige ryk in een groven en uiterlyken zin, profeterende daarenboven den gehelen ondergang der kerk-en wereldlyke regering. Hier by voegen zommigen nog, dat zy de Godheit van Christus, en de H. Drieëenheit loogchende; waar in ze echter van anderen, die het anders met haar niet houden, vrygesproken wordt. Zy wordt ook beschuldigt, van nooit iets van hare middelen aan den armen gegeven te hebben, voorwendende, dat Godt haar zulks verboden hadt, ten

ten dele alzo de armen die weldaden niet waardig waren, ten dele omdat ze hare goederen tot iets beters wilde aanwenden. Dus zegt men dat zy hare ongehoorzaamheit omtrent hare ſtiefmoeder, en ſtuurſchheit, waar mede zy hare dienſtboden handelde, onder het voorwendzel van eene Goddelyke openbaring verſchoonde. Men heeft van haar vele ſchriften in de Franſche, Hoogduitſche en Nederlandſche talen, van welke zommige ook in de Latynſche tale zyn overgezet. In den jare 1686 zyn de zelve te zamen in 19 ſtukken in Octavo in 't licht gekomen. Zie hier de lyſt van alle hare werken. Vooraf gaat I *Het Leven van Juffr. Antoinette Bourignon*; waar in begrepen is: 1. Eene Verdediging van haar perſoon en leere; 2. Haar *innerlyk Leven*, door haar zelf geſchreven; 3. Haar *uiterlyk Leven*, mede door haar zelf opgeſtelt; 4. Haar *gehele Leven*, van hare geboorte hervat, en tot hare doodt vervolgt, door een perſoon van haar kennis. II. *De Roeping Gods, en Weigering der menſchen*, zynde het eerſte harer werken, en by wyze van brieven aan haren biechtvader geſchreven. III. *Het licht ſchynende in de duiſterniſſe*, verdeelt in vier deelen, en mede geſchreven by wyze van brieven. IV. *Het Graf der valſche Theologie, uitgeroeit door de ware, komende van den H. Geeſt*, begrepen in vier deelen. V. *Advertiſſement tegen de Quakers*, zynde een verdedigende Verhandeling tegen een geſchrift, door de zelve tegen haar gemaakt. VI. *Verhandeling van de vaſte of ware deugdt*, in twee deelen. VII. *Het Licht der wereldt*, in drie deelen. VIII. *De Akademie der Godgeleerden*, ook in drie deelen. IX. *Het Getuigenis der Waarheit*, zynde een verdedigſchrift tegen twee geſchriften van Gereformeerde ſchryvers. X. *De Toetsſteen*, mede een verweerſchrift tegen eenen van de Lutherſche kerke. XI. *De verblindheit der hedendaagſche menſchen*, ook eene verdedigende verhandeling tegen eenige Mennoniſten. XII. *De Antichriſt ontdekt*, in drie deelen. XIII. *De nieuwe Hemel en de nieuwe Aarde*. XIV. *De heilige Verrekyker*, inzonderheit gericht tegen de Carteſiaanſche Philoſophie. XV. *De laatſte barmhertigheit van Godt*. XVI. *De vernieuwing van den Euangeliſchen Geeſt*, in drie deelen. XVII. *Heilzame Raadgevingen* aan alle ſoorten van menſchen en over allerlei ſtoffen, in twee deelen. XVIII. *De ſtenen van het nieuwe Jeruſalem*. XIX. *Getuigenis der Waarheit*, twede deel, tegen de Lutherſche geeſtelyken in Holſtein. XX. *De Vervolging der rechtvaardigen*, zynde eenige brieven, door haar geſchreven by gelegenheit van allerlei vervolgingen, op alle plaatſen en in alle tyden haar aangedaan. XXI. *De Morgenſter*, handelende van den ſtaat der ſcheppinge, den val, de wederoprechting, en de middelen der zaligheit. XXII. *De Verblindheit der hedendaagſche menſchen*, twede deel. XXIII. *De Roeping Gods, en de Weigering der menſchen*, twede deel. XXIV. *Verwarring der werklieden van Babel*. Vele ſchriften zyn 'er van allerhande ſlag tegen Antoinette Bourignon in 't licht gekomen; als van Petrus Serarius en Benjamin Furly, nevens andere Quakers te Amſterdam; van Johannes Berkendal, een ſmidt der Gereformeerde gemeente te Altena, in Holſtein; van Petrus Yvo, voorſtander der Labadiſten te Altena; van M. Georg Henrik Burchard, tegen wien Antoinette den voornoemden *Toetsſteen* geſchreven heeft; van Wolfgang Ouwe, en meer anderen. Onder hare voornaamſte aanhangeren was de, beruchte Petrus Poiret, die onder andere ſchriften voor de zelve het oordeel, door Seckendorf in de *Acta Eruditorum Lipſienſium* van January des jaars 1686 van haar en hare leere, leven en ſchriften geveld wederlegt heeft in een boek, genaamt *Monitus neceſſarius ad Acta Eruditorum Lipſienſia an.* 1686. *menſe Jan. ſpectans, & Compilatorem articuli illorum tertii de Bourignonia ejusque operibus plus quadragies falſi convincens*. Haar leven, door haar, als boven gezegt is, ten deele zelf geſchreven, is nevens eene volkomener levensbeſchryving, door Petrus Poiret opgeſtelt, zamen gedrukt, en onder den tytel van *Het leven van Juffrouw Antoinette Bourignon* eerſt in de Franſche, en daar na in de Hoog-en Nederduitſche talen uitgegeven. *Molleri Iſagoge ad hiſt. Cherſ. Cimbr. P.* II. *c.* 6. §. 7. *Colberg. in Hermet. Platoniſch. Chriſtenth. P.* I. *c.* 10. *p.* 386. *ſeq. Arnold Hiſt. der Kerke en Ketteren III D.* 16. *K. en IV. D. p.* 311 *enz. Kort en ordentelyk Bericht der gevoelens, als ook perſoon der vermaarde Juffr. Antoinette Bourignon. Bayle Dict. Crit.*

BOURLOTE, (CLAUDIUS DE LA) een ſoldaat van fortuin. Zie LABOURLOTE.

BOURNONVILLE, een kleine plaats in 't graafſchap Boulonnois, gelegen in Picardië, naby de grenzen van Artois. Het plaatsje voert den tytel van een hertogdom, en is door een koninklyk patent ter gunſte van Ambroſius, hertog van Bournonville, in den jare 1652 in de maandt van September tot een pairſchap verheven. *Etat de la France.*

BOURNONVILLE, eene vorſtelyke familie, die zommigen van WILHELM, grave van Ponthieu, in den jare 964, anderen van WILHELM, here in Bournonville, middelſten zoon van Euſtachius, grave van Guiſnes, in den jare 1071 afleiden. Des laatſtens kleinzonen waren 1) RUDOLPH, vryheer van Ilfort in Engelandt, wiens zoon HENRIK zonder erfgenamen overleden is 2.) LODEWYK, die in den jare 1126 het ſlot Bournonville vernieuwde, en grootvader was van ROBERT en PETRUS, van welke de eerſte zyn geſlacht in Engelandt, de laatſte in 't Boulonnois voortplantte. Onder de nakomelingen van Petrus was in den vyfden graadt JOHANNES, wegens zyn vermogen en aanzien bygenaamt de Grote, grootvader van JOHANNES, van wien hier na, en ENGUERAM, burggraaf van Beaurain, wiens drie kindskinderen, 1) PETRUS, 2) LODEWYK en 3) ANNA, aanmerkelyk zyn. De eerſte is ſtichter der heeren van Riquarville in Normandië; de twede was kamerheer by den koning van Vrankryk, en grootvader van CLAUDIUS, in wiens naneve HENRIK deze linie in 't einde der XVI eeuw is uitgeſtorven; de derde, namentlyk ANNA, was gemalin van een heere van Lamet, waarom hare nakomelingen den naam van Lamet-Bournonville hebben aangenomen. De voornoemde Johannes, de Gebaarde bygenaamt, was gouverneur te Guiſia. Van des zelfs nakomelingen is GUIDO, heer in Capres, Haurek, Montigne, baron van Houllefort, gouverneur des graafſchaps Ponthieu, en opper land-jagermeeſter van 't Boulonnois geweeſt. In den jare 1544 ſtierf hy, nalatende ODOARD, die van zynen grootvader van moeders zyde, namentlyk Petrus, heer van Ranchicourt, opgevoed is, en vele landen in Vlaanderen geërft heeft, wordende naderhandt geheime ſtaatsraadt, opper-kamer-preſident, en gouverneur van Artois onder Philippus den II, koning van Spanje. Zyn zoon ALEXANDER, graaf van Hennin, was ridder van 't gulde vlies, keizerlyke kamerheer, overſte te voet, veldmaarſchalk in de Nederlanden; gouverneur van 't Walſch Vlaanderen en de ſtadt Ryſſel. Maar hebbende zyn vaderlyk ſtamſlot Bournonville van de familie van Lamet weder aan zich gekocht, wierdt hy by de Spaanſchen verdacht wegens heimelyke verſtandhouding met Vrankryk. Dit bewoog hem naar Vrankryk over te gaan, alwaar hy in den jare 1656 den geeſt gaf. Zyne zonen waren 1) JOHANNES FRANCISCUS BENJAMIN, genaamt marquis van Bournonville, nalatende twee mannelyke erfgenamen. 2) WOLFGANG WILLEM, vicomte en baron van Barlin, generaal majoor, en gouverneur van Bruſſel. 3) AMBROSIUS, hertog van Bournonville, pair van Vrankryk, chavalier d'honneur der koninginne Anna van Ooſtenryk, en gouverneur van Parys, ſtervende den 12 September des jaars 1693. By zyne gemalinne Lucretia Franciſca, dochter van Karel, hertog de la Vieville en Maria Bonhier, ſtervende den 22 January des jaars 1678, teelde hy MARIA FRANCISCA *van Bournonville*, die in den jare 1671 in de maandt van October van ANNAS JULIUS, hertog van Noailles, ten huwelyk wierdt genomen. 4) ALEXANDER de II, die zich wederom in Spaanſchen dienſt begaf, en niet alleen alle zyne vaderlyke heerlykheden, maar ook in den jare 1658 den vorſtelyken tytel van Bournonville, welken naam zyne heerlykheit Bughenhaut erlangde, allereerſt ontvangen, en naderhandt ridder van 't gulde vlies, keizerlyke kamerheer, geheime krygsraadt, generaal veldmaarſchalk aan den Rhyn, onderkoning van Catalonië, koninklyke Spaanſche geheime raadt, en eindelyk onderkoning van Navarre en kapitein generaal van Cantabrië geworden is. Van zyne zonen is ALEXANDER ALBERTUS FRANCISCUS BARTHOLOMEUS in 't leven gebleven, trouwende in den jare 1682 met Maria Victoria d'Albret, dochter des hertogs van Luines. *Carpentarius hiſt. Camerac. P.* III. *Bucelin. Stemmat. P.* IV. *Imhof Geneal. fam. Gall. P.* II. *tab.* 80. *Strada de B. B. P.* II.

BOURO, een eilandt in Aſië, gelegen in de Indiaanſche zee, wordende van zommigen tot de Molukkiſche eilanden gerekent. Niet verre van daar leggen de eilanden Cambello en Manipo in 't Ooſten, en wat verder het landt des Papous; in 't Weſten is Celebes; in 't Noorden Gililo, en in 't Zuiden zyn de Molukkiſche eilanden. De koning van Ternate wordt gezegt een heer van 't eilandt Bouro te zyn.

BOURON, eene ſtadt in Romanië, naby den Archipel, op de kuſt van Aperoſa. Daar is ook een zee van gelyken name, aan deze zyde van 't gebergte Argentaro gelegen. De ſtadt Bouron was een biſſchoppelyke ſetel, en is reets by Plinius, Ptolemæus en Stephanus bekent geweeſt, by wie ze *Priſtonia* genaamt wordt.

BOURSAULT heeft zich door verſcheide ſchriften vermaart gemaakt, zo in rym als onrym geſchreven. In den jare 1671 ſtelde hy een boek op, betreffende de opvoeding van den Dauphin, onder den tytel van *l'Etude des Souverains*. Hier in vindt men vele doorluchte voorbeelden, nodig voor jonge vorſten, en der zelver onderwys. Het werk behaagde den koning Lodewyk den XIV, en 't en ware Bourſault de onkunde der Latynſche tale belet hadt, hy zoude door de voorſprake des heere Montauſier tot onder-leermeeſter van den Dauphin zyn aangeſtelt geworden. Hy ſtierf in den jare 1701, hebbende de laatſte handt gelegt aan zynen zo genaamden *Eſope à la Cour*, zynde gelyk als een vervolg van nog een anderen *Eſope*, door hem gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

BOURY, of BOVERY, een vlek gelegen in 't biſdom van Luik, zynde een gedeelte van den Weſtphaalſchen kreits aan de rivier Ourte, naby de Maas, en omtrent een uur van Luik. Ortelius was van gedachten, dat deze plaats moeſt verſtaan worden van de oude ſtadt *Eburonia*; doch Cluverius houdt *Eburonia* niet voor eene ſtadt, maar voor het gehele landt der oude Eburonen. *Maty Dict.*

BOUSSARD (GODEFROI) *du Mans*, doctor en kanſelier der univerſiteit van Parys, quam in den jare 1456 in 't collegie van Navarre te Parys, zeventien jaren out zynde, om daar zyne ſtudien voort te zetten. In den jare 1486 wierdt hy doctor, en werkte aan de uitgave van verſcheide goede ſchryveren. Hy wierdt naar Rome gezonden, en van daar naar Boulogne, alwaar hy voor den paus eene Latynſche redenvoering over den name van *Jeſus* deedt. Ook was hy op het Concilie van Piſa, en bragt door laſt der vergaderde vaderen het geſchrift van Cajetanus, nopens het gezag van den paus en een Concilie, tot de univerſiteit van Parys. In den jare 1517 wierdt hy kanſelier der kerke van Parys, ſtervende in den jare 1520. Hy was een der geleerdſte en welſprekendſte mannen van zynen tydt. Onder zyne werken zyn: *Commentarius Miſſæ*; *de continentia ſacerdotum*

tum; eene verklaring over de Boetpfalmen, enz.

BOUTA, een kleine ſtadt gelegen in Pomerellen, behorende tot het koninklyke Pruiſſen, omtrent zes mylen van Dantzig, naar den kant van 't Zuidweſten. *Maty Dict.*

BOUTAN, een koninkryk op het vaſte landt van Indië, of, gelyk anderen willen, in groot-Tartaryë, omtrent het ryk des groten Mogols. Velen houden het voor *Barandola. Tavernier.*

BOUTEVILLE, (FRANCISCUS VAN MONTMORENCY, GRAAF VAN) een jonger zoon van Lodewyk van Montmorency, heer van Bouteville en Précy, graaf van Luſſe, gouverneur van Senlif, en viceadmiraal van Vrankryk, die hem by Charlotta Catharina, erfdochter des grave Karel van Luſſe, in neder-Normandië geteelt heeft. Hy was van een oplopenden geeſt, zocht zyne eere en vermaak in tweegevechten, en doodde verſcheide perſonen, doch vondt ten laatſten op een ſchandelyke wyze zynen eigen ondergang. Onder zyne veelvuldige bedryven worden de volgende voornamentlyk aangemerkt. Pontgibaut, een jonger zoon uit den huize Lude, wierdt op Paaſchdag, wanneer hy gereet ſtont om het H. Avondmaal te ontfangen, door hem tot een tweegevecht uitgedaagt. Den grave van Torigny, uit den huize Matignon, doodde hy in een ander duël. Naderhandt in een tweegevecht met zekeren la Fretté zich inlatende, bleef een der ſeconden op de plaats doot. Hier op zag hy zich door de koninklyke edicten genoodzaakt om naar de Spaanſche Nederlanden te wyken, alwaar hy in zyne gewone levenswyze voortging; weshalven de aartshertogin, die zich bemoeide om aan 't Franſche hof genade voor hem te verwerven, minder gehoor erlangde. Midlerwyl quam de marquis de Beuvron, uit den huize Harcourt, te Bruſſel, en eiſchte wegens de doodt des voornoemden grave van Torigny voldoening van hem. Hoewel zy zich door den markgrave van Spinola ſchenen in der minne te verdragen, beſloten zy echter onder elkander zich nog in een tweegevecht in te laten. Bouteville, om den koning gelyk als te beſpotten, quam tot dien einde onbekent in den jare 1627 te Parys, en ſloeg op het zo genaamde koningsplein opentlyk met den marquis met den degen. Zy konden malkander niet quetzen; maar hebbende malkander ter aarde geworpen, en dus gevat, dat ze elkander met den dolk, dien ze in hunne handen hadden, zouden kunnen gedood hebben, gaven ze elkander quartier. Doch de ſeconde van Bouteville, genaamt Franciſcus van Roſmadec, graaf van Chapelle, doorſtak den marquis van Buſſi-Amboiſe, ſeconde van den marquis de Beuvron. Dit geſchied zynde maakten zich Bouteville en Chapelle ſpoedig weg, doch vertoefden al te lang te Vitry in Artois, waar van de ontzielde Buſſi gouverneur was geweeſt; invoegen zy aldaar den genen, die hen waren nagezonden, in handen vielen. De hertog van Orleans, de prins en de prinſeſſe van Condé, de hertogen van Montmorency, Angoulême en Ventadour deden hun beſt om hun leven, immers dat van Bouteville, te redden. Doch de koning wilde hen tot een voorbeeldt voor anderen ſtraffen; weshalven zy naar het vonnis des parlements van Parys op de plaats le Grève opentlyk onthalſt wierden. De graaf van Chapelle gedroeg zich zeer Chriſtelyk, doch Bouteville meer grootmoedig dan aandachtig. Zyne gemalin baarde kort daar na een zoon, die in den jare 1695 geſtorven is, vermaart onder den name van maarſchalk van Luxembourg. *Grammont hiſt. lib.* XVI. *Hiſt. du Miniſtere du Card. de Richelieu; Mercure Françoiſe de l'an* 1627. *Journal de Baſſompierre T.* II. *Bernard hiſt. de Louis* XIII. *l.* X. *le Vaſſor hiſt. de Louis* XIII. *l.* XXIV.

BOUTHILLIER, (CLAUDIUS) heer van Pons en Foſſigny, ſtaatsſecretaris, opperopziender der financien, en grootſchatmeeſter der koninklyke orders, was een zoon van Dionyſius Bouthillier, advokaat in 't parlement van Parys. Hy wierdt in den jare 1613 raadt in 't parlement, en door den kardinaal Richelieu in gewigtige zaken gebruikt, waar door het geſchiedde, dat hem de koninginne moeder, Maria de Medicis, tot geheimſchryver bevorderde, en Lodewyk de XIII. hem in den jare 1628 tot ſtaatsſecretaris verklaarde. Naderhandt wierdt zyn dienſt in Italië by het vredestractaat met den hertog van Savoje gebruikt in den jare 1630. Twee jaren daar na maakte hem de koning tot opperopziender over de financien. Na des konings doodt wierdt hy van zyne bedieningen ontſlagen, en begaf zich naar Pons, ſtervende aldaar den 13 Maart des jaars 1652, in het 71 jaar zyns ouderdoms, nalatende eenen zoon, Leon Bouthillier, graaf van Chavigny en Buzançois, ſtaatsſecretaris, grootſchatmeeſter der koninklyke orders, gouverneur van 't kaſteel Vincennes en de ſtadt Antibes. Hy wierdt in den jare 1622 raadt in 't parlement van Parys, naderhandt ſtaatsraadt, en door toedoen des kardinaals Richelieu in den jare 1632 ſtaatsſecretaris, en naderhandt kanſelier by den hertog van Orleans. In den jare 1639 wierdt hy naar Piemont gezonden, en in 't teſtament van Lodewyk den XIII benoemt zynen vader benoemt om na des konings doodt een lidt van den regeeringsraadt te zyn. Maar de koning overleden zynde, en wanneer hy beſtemt was tot gevolmachtigde op den Munſterſchen vredehandel, wierdt hy insgelyks uit zyne bediening gezet. Hy ſtierf te Parys den 11 October des jaars 1652, zynde 44 jaren out, nalatende zes zonen en zeven dochteren. De voornoemde Claudius Bouthillier hadt ook twee broederen, van welke Victor aartsbiſſchop van Boulogne, en naderhandt aartsbiſſchop van Tours, eerſte almoeſenier van hertog Johannes Baptiſta Gaſton van Orleans, en opziender over des zelfs kapelle was. Deze ſtierf den 12 September in den jare 1670, in het 74 jaar zyns ouderdoms. De twede broeder, Sebaſtiaan, biſſchop van Aire, is reets in den jare 1625 overleden. *Sammarth. in Elog. illuſtr. fam. & Gall. Chriſt. du Toc hiſt. des ſecret. d'Etat.*

BOUTHILLIER, (DOM ARMAND JOHAN LE) abt van la Trappe. Zie RANCE.

BOUTONNE, by de Latynen *Vultrinna, Vultonnia*, een rivier in Poitou, ontſpringt by het vlek, Chef-Boutonne genaamt, en voorby Chaſay en Saligni lopende, ontvangtze de beke Belle en andere, en vermengt zich eindelyk met de Charente. *Pap. Maſſon.*

BOUTTIERS. Zie GUIFFREIS.

BOUVINES. Zie BOVIGNES.

BOUWENS, eene kleine ſtadt op het eilandt Fuhnen, aan den kant van Jutlandt, heeft een goeden haven.

BOUWENS, *van der Bojen*, eene vryheerlyke familie in Gelderlandt. JOHAN was Spaanſche raadt en preſident der rekenkamer, nalatende ALBRECHT, zynde ook koninklyke raadt, en ontfanger generaal van Gelderlandt, wiens zoon, JOHANNES RENATUS, heer van Neeryſche, Venray, Helden en Macken, in den jare 1691 de vryheerlyke waardigheit op zyn geſlacht heeft overgebragt. *L'Erect. de toutes les terres du Brab.*

BOUWER, (JOHAN GUILLIAM) geboortig van Straasburg, een weêrgaloos ſchilder van gebouwen, landſchappen, en figuurtjes op perkament met waterverf. Hy hadt de kunſt by Frederik Brendel, een goet ſchilder in miniaturen te Straasburg, geleert. Men getuigt van hem, dat hy op een ſtukje perkament van kleinen omtrek ſchilderde het krygsleger van koning David, en de plaats daar Abſalon aan een boom hangende van Joab doorſtoten wierdt. Van hem quamen in print uit de Hiſtorien van Ovidius Herſcheppinge, de Getrouwe Harder, het Lyden van Chriſtus in 24 platen kunſtig door Melchior Kuſel van Augſpurg geëtſt: nevens verſcheide gezichten van Roomſche gebouwen, paleizen, luſthoven en ſpringbronnen, opgeſiert dooreene menigte van beeltjes, die, hoewel klein, elk onderſcheiden in dragt bekent worden. *Houbrakens Schilderboek II Deel.*

BOUWKUNST wordt in tweën verdeelt, en is of *Architectura Civilis*, die of tot een burgerlyk gebruik, of tot pracht en ſieraadt aangewend wordt, of *Architectura Militaris*, behorende tot den veſtingbouw. Wanneer de eerſte tot zekere kunſtregelen gebragt is, is onzeker. Men houdt gemeenlyk daar voor, dat ze na Salomons tempelbouw hare volmaaktheit erlangt heeft, van waar ze naderhandt tot de Pheniciers, Egyptenaren en Grieken, en dus van deze laatſte tot de Romeinen is voortgeplant en overgebragt. Van der Romeinen bouwkunſt getuigen nog zommige oude overblyfſelen. Volgens deze modellen zyn de zo genaamde vyf ſoorten van gebouwen ingericht, namentlyk de Toskaanſche, Doriſche, Iöniſche, Corinthiſche en Romeinſche; waar by voor eenigen tydt de vermaarde Sturm de jonge nog de zesde, dat is de Duitſche, gevoegt heeft. Sedert de ſetel des Roomſchen ryks van Rome naar Conſtantinopel verplaatſt is, zag men de bouwkunſt volgens de gewoonte dier tyden zeer verërgert en bedorven, en wierdt door de Gothen, van welke nog eenige voetſtappen gezien worden, geheel verwildert en bedorven. Na verloop van eenige hondert jaren wierdt de bouwkunſt door de Italianen wederom vernieuwt. Donatus Bramantes, geboortig van Urbino, was de eerſte, die naar de wyze der ouden wederom begon te bouwen; zynde de regelen der ouden door hem allereerſt wederom te voorſchyn gebragt, en naderhandt door verſcheide beroemde meeſteren, als Sertio, Palladio, Vignola, Scamozzi, enz. allengskens meer en meer beſchaaft en voltooit. Voors hebben zich ook andere volkeren, als de Nederlanderen, Franſchen en Duitſchers, daar van bedient. Onder de laatſten heeft zich Nicolaus Goldman zonderling beroemt gemaakt. Wat de *Architectura Militaris* aangaat; zo is aan te merken dat men zich een geruimen tydt met muren, torens en grachten beholpen heeft; tot 'er tydt de Nederlanderen de kunſt, om bolwerken en gordynen van aarde op te werpen, uitgevonden hebben; tot dat eindelyk de bouwkunſt door verſcheide uitvindingen, zo by verdediging als belegering van veſtingen, meer en meer tot hare volmaaktheit is gebragt, en voornamentlyk door de Franſchen ten top geveifelt. *Felibien des Architectes.*

BAVA, eene kleine ſtadt in Calabria oltra, in het koninkryk van Napels, niet verre van de zee gelegen, tuſſchen Cabo di Spartivento en Rheggio. Zy heeft een biſdom, onder het aartsbiſdom van Reggio behorende.

BOVET, (KAREL) heer de la Noüe, uit den huize der Bovets van Touraine, maakte zich vermaart door zyne goede dienſten, die hy aan Vrankryk tegen de Ligue bewees. Hy was onder de genen, die na de vergadering te Blois voor Henrik den III de poorten van Tours openden. Henrik de IV gebruikte hem, nevens den heere Valiere, in den jare 1595 om de grensveſtingen tegen Picardië te bezichtigen. Maar dit niet bedekt genoeg doende, gaf zulks den kardinaal van Ooſtenryk gelegenheit tot zyne onderneming tegen Calais. Bovet, van deze commiſſie wederkerende, wierdt van de ſtadt Tours tot maire verkoren, en de koning benoemde hem, nevens den grave van Schomberg en de la Rochepot, om met den hertog van Mercoeur over eenen ſtilſtandt te handelen, zynde een begin der vrede, waar door de burgerlyke oneenigheden na vier maanden geſtilt wierden. Hier op ſtierf Bovet gedurende de opentlyke vreugdebedryven te Antwerpen aan eene opſtopping in de blaze. *Souliers Hiſt. de la Nobleſſe de Touraine.*

BOVILLIUS, (PETRUS) een zeer welſprekent, en in de Griekſche en Latynſche talen en geſchiedeniſſen wel ervaren Jeſuit. De ſtadt Dinant, in het biſdom Luik, roemt dieshalven te recht

op zyne geboorte, gelyk der Jesuiten collegiën te Luik en te Dinant op zyne bestieringe en de gehele societeit op zyn bekomen lof van een der bequaamste en vloeienste predikers van zynen tydt te wezen. Hy heeft daarenboven verscheide verhandelingen, zo in 't Fransch als in 't Latyn, geschreven, te weten in beide talen: *Historia inventionis & Miraculorum B. M. Virginis Foyensis*; en in 't Fransch, zonder byvoeging zyns naams: *De lieve vrouw van goeder hoop by Valencyn, als mede de lieve vrouw der Barmhertigheit by Marchienne au Pont, in het gebiedt van Luik.* Ook vindt men van hem een Latynsch en Griekſch gezang naar de wyze van Pindarus voor het werk van Leonard Lessius *de Justitia & Jure. Valer. Andreæ Biblioth. Belgic.*

BOVIN. Zie BOUHIN.

BOVINCOURT. (GASPAR) Valerius Andreas noemt hem *Bavincourt*, geboortig van Arras, hoofdstadt van het graafschap Artois, was ridder van Jeruzalem, voorts Benedictyner monnik, en naderhandt abt van S. Pieter te Oudenburg by Brugge in Vlaanderen. De Grieksche, Latynsche, Italiaansche, Spaansche, Fransche, en Hoogduitsche talen sprak en schreef hy volkomen, buiten zyne moedertale, hebbende ten blyk zyner naarstigheit en kennisse geschreven in de Fransche spraak zyne Jeruzalemsche Reize naar den berg Sinaï; een boek van zyne zelfskennisse in vaarzen; een boek met leerredenen tot zyne medebroeders; een boek van de rekenkunst; en een boek van de predestinatie in heldendicht, dat Jakob Pamelius hoog opvyzelt. Maar hoe veel roem hy by de zynen daar ook mede verdient heeft, heeft hy echter den algemenen weg van 't vleesch moeten gaan, wanneer hy nog niet den ouderdom van 48 jaren bereikt, en naauwlyks acht jaren zyne abdy bestiert hadde, te weten in het jaar 1576. *Fr. Zweert. Athen. Belgic. Val. Andreæ Biblioth. Belgic.*

BOVINES, of BOVIGNES, *Bovinæ, Boviniacum*, eene stadt in 't graafschap Namen, aan de linker zyde der Maas, is in den jare 1173 door Henrik den Blinden, grave van Namen, met muren omringt. De gravin Jolanda gaf haar het stadrecht. In den jare 1554 wierdt ze door de Franschen verovert en verwoest. In Vlaanderen is ook een dorp BOVINES, naby Doornik, vermaart wegens de overwinning, door koning Philippus Augustus in den jare 1412 op den keizer Otto den IV en alle zyne bondgenoten bevochten, waar by Ferrandus, grave van Vlaanderen, Renaldus, grave van Boulogne, enz. gevangen wierden.

BOVINO, eene stadt in 't koninkryk Napels, nevens een bisdom, behorende tot Benevento, gelegen in 't landschap Capitanata, niet verre van de rivier Cervaro, aan den voet van 't Apennynsche gebergte.

BOWE, een vlek in Engelandt, in het graafschap Devon, 153 Engelsche mylen van Londen gelegen.

BOXBERG, eene stadt, met een kasteel en ampt in Frankenlandt, twaalf mylen van Heidelberg in 't Oosten, omtrent de stadt Landa aan den Odenwalde, staat onder den keurvorst van de Paltz.

BOXHORN, (MARCUS ZUERIUS) een zoon van Jakob Zuerius, predikant te Bergen op Zoom, alwaar hy in den jare 1612 geboren wierdt. Zes jaren out zynde verloor hy zynen vader; invoegen zyn grootvader van moeders zyde, Henrik Boxhorn, predikant te Breda, die zich door eenige strydschriften heeft vermaart gemaakt, hem opvoedde, op wiens verzoek hy ook den naam van *Boxhorn* aannam, alzo Henrik gene zonen hadt. Wanneer de Spaanschen in den jare 1625 Breda verovert hadden, bragt hem zyn grootvader naar Leiden, alwaar hy zo gelukkig in zyne studien vorderde, dat hy reets in den jare 1629, hoewel nog maar 17 jaren out zynde, opentlyke preuven zyner bequaamheit in de dichtkunde gaf. Twintig jaren out zynde schreef hy zyn *Theatrum Urbium Hollandiæ*, gaf de *Scriptores Augustæ Historiæ*, en *Poëtæ Satyrici minores*, ook *Plinii Panegyricus*, in 't licht. Hier door wierdt hy zo vermaart, dat hem in den jare 1632 het hoogleeraarsampt in de welsprekentheit te Leiden wierdt opgedragen. De koningin Christina nodigde hem naar Zweden; doch hy sloeg zulks af; en alzo hy in de staat-en geschiedkunde zeer bedreven was, wierdt hy in de plaats van Daniel Heinsius, zynde emeritus verklaart, tot hoogleeraar aangestelt. Met Salmasius geraakte hy in een pennestrydt: doch die niet lang duurde. Door al te sterk tabak te roken verviel hy in eene ziekte, die hem den 3 October des jaars 1653, in het 41 jaar van zynen ouderdom, wegrukte. Ook heeft hy nagelaten, behalven de voornoemde schriften: *Animadversiones in Suetonium*; *Apologia pro Navigationibus Hollandorum adversus Heuterum*; *Grammatica Regia pro Christina, Suecorum Reginæ*; *Historia obsidionis Bredanæ*; *de Typographicæ artis inventione*; *Historia Universalis*; *Origines Gallicæ*, en nog vele andere werken. *Basilius in vita Boxhornii, Epistolis ejus præmissa. Barlæi Oratio in excessum M. Z. Boxhornii. Witte Philos. dec. VI. p. 141. Val. Andr. Bibl. Belg. Hankius de script. Rom. P. I. c. 91. Bayle Dict. Crit.*

BOXMEER, een der schoonste heerlykheden van het hertogdom Brabandt, in het quartier van 's Hertogenbosch, by het landt van Kuik, op de linker zyde van den Maasstroom, vereert met den tytel eener baronnye. Pieter van Kuilenburg bezat Boxmeer uit hoofde van zyn huwelyk met Johanna van Meer, gezegt Boxmeer, al voor 't jaar 1367 als een vry eigen goedt; maar droeg het nog in 't zelve jaar op aan den hertog van Brabandt, van wien hy het zelve wederom te leen ontfing, onder belofte, (die hy ook trouwelyk nagekomen heeft) van in de zelve heerlykheit een slot te zullen bouwen, dat altoos voor den hertog open staan, en hem dienen zoude tegen een ieder. Uit het gemelde huwelyk is voortgekomen Huibert, here van Boxmeer, die in den jare 1391 in den echt tredende met Isabella, dochter van Jan, here van Petershem, Leefdaal, wederom naliet Jan van Kuilenburg, here van Boxmeer, Spalbek, en Stevenswaardt. Deze won by zyne vrouwe, Margaretha de Hamal, dochter des heeren van Trasegnies, eene dochter, mede Margaretha genaamt, die, weduwe geworden van Pieter de Vertaing, heere van Heeswyk, Dinter, Gastel, hertrouwde met Willem van Egmondt, here van Herpen, en daar by twee dochteren won, Anna en Maria geheten, welker oudste, vrouwe van Herpen, Heeswyk, Dinter, Boxmeer en Stevenswaardt zynde, gehuwt is in 't jaar 1508 met Willem, den derden van dien naam, den tweden grave van 's Heerenberg, waar door het sedert in dat geslacht gebleven, en alleen met het uitsterven van 't manlyk oir voor weinige jaren aan den prinse van Salm is gekomen. *Butkens Trophees de Brabant tom. I. Slichtenhorst Gelder. geschiedenis.*

BOXTEHOEDE, een kleine stadt en vesting in 't hertogdom Bremen, tusschen Hamburg en Bremervorde aan de rivier Este, naby den mondt der Elve gelegen. Het stedeke is door een maagdenklooster, door zommige edellieden van 't geslacht van Buxtehoede gesticht, vermaart geworden, en onder keizer Rudolf den I door den aartsbisschop Giselbert met stads gerechtigheit begiftigt, en naderhandt onder de Hanzeesteden aangenomen.

BOXTEL, een aanzienlyk en groot dorp, en een gedeelte eener oude baronnye, waar onder Esch, zyn eigen dingbank en zeven schepenen hebbende, nevens Limbde behoren. 't Legt op den Dommel, daar 't riviertje de Beerse in den Dommel valt, en heeft verscheide schone watermolens, en negen gehuchten, te weten Celisse, Hal en Hevet, Tongeren, de Roont, Lennichheuvel, Breukel, klein-Liembd, Munsel en Binnebrugge, wordende dit dorp berecht door zeven schepenen; en eenen jaarmarkt, die in April gehouden wordt, hebbende. De kerk alhier steekt verre in schoonheit boven de naburige dorpkerken uit, die de Roomschgezinden aan S. Pieter gewyd hadden, en sedert den Munsterschen vrede door een Hervormt kerkenleeraar bedient is geworden. In het jaar 1493 wierdt in de zelve, met toestemminge van Joan van Hoorn, bisschop van Luik, een kollegie van kanunniken gesticht door Henrik Ranst, here van Boxtel, en des zelfs vrouwe Henrika van Haeften, en bestont het zelve uit zeven kanunniken, en daar onder een deken, zynde de eerste geweest Henrik van Lotthum, deken van St. Jan te Utrecht. De prebenden staan, gelyk van outs, ter begevinge van den here van Boxtel; doch hy is tegenwoordig verplicht die aan Gereformeerde personen te doen. Heerlyk is dit vlek wederom uit zyne assche verrezen, waar in het den 13 May des jaars 1540 gevallen was, nadat men het zogenaamde heilige bloedt even voor twaalf uuren in den nacht aan 't volk vertoont hadde: want na die plechtigheit, de geestelyken in processie naar de kerke kerende, en eenig vuur van de brandende toortsen in eenig stroo, dat op de straten lag, vallende, stelde binnen weinige ogenblikken dit treffelyke vlek alom in vollen vlam, waar door, nevens het klooster, over de hondert en zeventig vuursteden afbrandden. *J. F. Foppens Histor. Episcop. Busciduc. J. van Oudenhoven Beschryv. van de Meyerye van 's Hertogenb.*

BOXTEL, ('T SLOT VAN) in 't vierde quartier der meierye van 's Hertogenbosch, Oosterwyk genaamt, gelegen op een legen grondt naby het riviertje de Dommel, is dikwils in de Nederlandsche oorlogen tegen Spanje met krygsknechten bezet geworden wegens zyne sterkte en groot beslag, waar by een fraai bosch, zynde eene reigerye der baronnen van Boxtel, legt. Voor ruim drie hondert jaren was het een vry en keizerlyk leen, pronkende met den tytel eener baronnye, wanneer het edele geslacht van Merheim uit dat der Berthouten voortgesproten, het zelve bezat. Uit het zelve ging het over aan dat van Ranst, wanneer in den jare 1430 Henrik van Ranst met eene dochter van Diderik van Merheim trouwde. Des zelfs zoons dochter, Anna van Ranst, vrouwe van Boxtel, Cantecroy en Kessel, bragt deze heerlykheit, door haar huwelyk met Joan van Hornes, here van Bassigny, in het doorluchtige geslacht van Hornes, of Hoorn, dat naderhandt eerst tot den gravelyken standt, en nog later door Karel den II, koning van Spanje, tot de prinselyke waardigheit verheven is by des zelfs opene brieven, geschreven te Madrid op den 19 October des jaars 1677, die men letterlyk geboekt vindt in de *Jurisprudentia Heroica pag. 23*, en in de *Trophées du Brabant liv. VII. cap. IV. J. F. Foppens Histor. Episcopat. Sylvæduc. Description des veuës & perspectives du quartier de Bois le Duc pag. 20.*

BOXUM, een der twaalf dorpen der Vriesche grietenye Menaldumadeel, onder het quartier Westergoo gelegen, is vermaart door de nederlage, die de Vriezen daar leden op den 17 January des jaars 1586 door de Spaanschen, onder aanvoeringe van der zelver overste Taxis. Boxum heeft te zamen met Blessum een kerk en predikant, staande onder de klassis van Leeuwaarden. *Winsemius. Oudheden van Vriesl. II. D.*

BOY, (NIKOLAAS JANSENIUS) te Zirikzee in Zeelandt geboren, was een welbedreven Godgeleerde te Antwerpen, en een Dominikaner monnik, gelyk ook zyne drie broeders waren, te weten Leonard, Kornelis en Dominicus; zynde de twee laatste mede bekent geworden door hunne schriften, en nevens Nikolaas door den paus gezonden naar Denemarken, om te zien dat ryk weder onder de gehoorzaamheit van den Roomschen stoel te brengen; onder 't uitvoeren van welken last hy overleden is, hebbende buiten andere werken nog in den jare 1631 te Antwerpen uitgegeven: *Defensio fidei Catholicæ & Apostolicæ Romanæ*, in 8. *Beneficia FF. Prædicatoribus à D. Virgine collata*. Ibid. 1632.

1632. in 12. Uit de Spaansche tale heeft hy ook in de Latynsche overgebragt: *Instructio Sacerdotum Antonii de Molina*; *Summa casuum conscientiæ Petri de Ledesma*. Wyders vindt men van hem in druk: *Vita S. Dominici*. Antwerp. 1622. in 8.; *Scholia & Animadversiones in Apologiam de vita & morte Joannis Duns*. Colon. 1622. in 8. *Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

BOYLE is de naam van een vermaart en voornaam geslacht in groot-Britannië. ROGER BOYLE, een Esquire uit het graafschap Hertford, leefde onder de regering der koninginne Elisabeth, en teelde by Johanna, dochter van Robert Naylors van Canterbury, twee zonen. De outste, genaamt JOHANNES, was bisschop van Cork, Clyne en Rossi, in Ierlandt, en stierf in den jare 1620; waar op koning Jakob des zelfs neef RICHARD BOYLE met dat bisdom begiftigde. De twede zoon, RICHARD, geboren in den jare 1566, wierdt te Cambridge in 't collegie van Bennet opgevoed, en behertigde naderhandt de rechtsgeleertheit. In den jare 1588 begaf hy zich naar Ierlandt, trouwde te Limmerik met Johanna, eene der twee dochteren van William Aspleis, die hem een groot huwelyksgoedt bragt. Doch zy stierf in den jare 1599 in haar eerste kraambedde van een doden zoon. Zommigen, nydig op zynen voorspoedt, zochten hem zwart te maken by de koninginne Elisabeth, als of hy den Roomschen Godsdienst toegedaan was. Hy, zich persoonlyk willende rechtvaardigen, en om die reden naar Engelandt reizende, brak de grote opstandt in 't Iersche landschap Munster uit, wanneer alle zyne landeryen verwoest wierden, en hy ter naauwernoodt in zyn vaderlandt kon wederkeren. Het was beraamt, dat hy Robert, grave van Essex, by des zelfs onderneming tegen Ierlandt zou verzellen; doch hy wierdt door nieuwe berichten uit Ierlandt beklad, meest door den ridder Henrik Wallop, en op 't bevel der koninginne in verzekering genomen. Niet lange daar na toonde hy zyne onschuldt zonneklaar aan, en wierdt in vryheit gestelt, tot der koninginne handkus toegelaten, en naar Ierlandt gezonden, alwaar hy het secretarisschap by den raadt van Munster erlangde, nevens de waardigheit van richter over het gehele landt. Wanneer hy de tyding eener overwinninge, op de rebellen behaalt, aan de koninginne bragt, en met nieuwe betuigingen van koninklyke genade wederkeerde, kocht hy de landgoederen des ridders Walter Raleigh, gelegen in Ierlandt, en begaf zich wederom in huwelyk met Catharina, eenige dochter des ridders Godfried Penton, opperste staatssecretaris en geheime raadt van Ierlandt, en wierdt door den stadhouder des koninkryks, George Carey, op den bruiloftsdag tot ridder geslagen. In den jare 1606 verklaarde hem koning Jakob de I tot zynen geheimen raadt van 't landt Munster, en niet lange daar na tot geheimen staatsraadt des koninkryks Ierlandt. In den jare 1616 wierdt hy lord Boyle, en baron van Youghall gemaakt, en vier jaren daar na vicomte Dungawon en graaf van Cork. In den jare 1629 ontfing hy de waardigheit van lord richter voor die gehele regering des koninkryks Ierlandt, te gelyk met lord kanselier Adam, lord vicomte Loftus; en eindelyk in den jare 1631 niet lange voor zyne doodt benoemde hem koning Karel de I tot lord-thresaurier van Ierlandt. By de voornoemde twede gemalinne teelde hy zeven zonen en acht dochteren. Van de zonen bereikten vyf een volkomen ouderdom. Deze waren 1) RICHARD, zyn opvolger; 2) LODEWYK, die in den jare 1627 baron van Bandon, en vicomte Boyle van Kinelmeaky gemaakt wierdt; 3) ROGER, naderhandt graaf van Orrery, van wien hier na in een afzonderlyk artykel; 4) FRANCISCUS, naderhandt lord Shannon; 5) ROBERT, een onvergelykelyk Philosooph, van wien beneden. Richard, de outste, erfde niet alleen des vaders tytelen, maar vermeerderde ook de zelve: want ten aanzien zyner zonderlinge trouwe voor des konings belangen, als mede ten aanzien der verdiensten van Henrik, grave van Cumberlandt, wiens eenige dochter en erfgename, Elisabeth, hy getrouwt hadde, verhefte hem koning Karel de I in den jare 1645 tot baron van Engelandt, met den tytel van lord Cliffort van Lansborough in Yorkshire. Hy teelde by zyne gemalinne twee zonen en vyf dochteren, namentlyk: 1) KAREL, van wien beneden; 2) RICHARD, die in een zeegevecht tegen de Hollanders, ongetrouwt zynde, sneuvelde; 3) FRANCISCA, gemalin van den overste Courtney, en na des zelfs doodt van den grave van Roscommon in Ierlandt; 4) CATHARINA, nog een jong kindt zynde wanneer ze stierf; 5) ELISABETH, gemalin van Nicolaus Tuffton, graaf van Thanet; 6) ANNA, getrouwt met Eduard, graaf van Sandwich; 7) HENRIETTA, gemalin van Laurentius Hyde, naderhandt graaf van Rochester. Karel, de outste zoon, gemeenlyk lord Clifford van Lansborough genaamt, stierf voor zynen vader, eerst Johanna, jongste dochter van Willem, hertog van Somerset, en naderhandt Arethusa, zesde dochter van Georg, graaf van Berkley, ten huwelyk gehad hebbende. By de laatste hadt hy eene eenige dochter, naar hare moeder ARETHUSA genaamt. De eerste baarde hem vier zonen en zes dochteren, van welk opgewassen zyn 1) KAREL; 2) HENRIK, die by de koninginne Anna met veel roem staats-secretaris was; 3) ELISABETH, gemalin van lord Barrimore in Ierlandt; 4) MARIA, getrouwt met Jakob, hertog van Queensbury, en naderhandt ook van Dover, stierf in den jare 1709; 5) ARABELLA, gemalin van lord Shelburn in Ierlandt. Karel, de outste zoon, volgde zynen grootvader, die stierf den 16 January des jaars 1698. Hy stierf den 5 Febr. des jaars 1704, nalatende by Juliana, eenige erfdochter van Henrik Noël, twede zoon van Eduard, vicomte Cambden, de navolgende kinderen: 1) RICHARD, geboren den 25 April des jaars 1695, ervende de waardigheit van grave van Burlington; 2) ELISABETH; 3) JULIANA; 4) JOHANNA; 5) HENRIETTA. *Heylyn's help to Engl. hist. p.* 246. *Peerage of England* I. *p.* 285.

BOYLE, (ROBERT) vierde zoon van Richard Boyle, wierdt te Lismore in Ierlandt geboren. Hebbende te Leiden een geruimen tydt gestudeert, en naderhandt Vrankryk, Zwitserlandt en Italië bezocht, zette hy zich in den jare 1657 te Oxfort neder. In den jare 1668 wierdt hy doctor in de medicynen, en wanneer daar op in den jare 1670 koning Karel de II de koninklyke societeit oprichtte, was hy onder de eersten, die daar in aangenomen wierden. Hier op begaf hy zich naar Londen, en stierf den 30 December des jaars 1691 ongetrouwt, zynde omtrent 61 jaren out. Zyne schriften zyn: *Experimenta nova Physico-Mechanica*; *Chymista scepticus*; *historia sanguinis*; *Origo formæ & qualitatis*; *Noctiluca*; *Medicina Hydrostatica*; *Tractatus de stilo N. T.*; *Excellentia Theologiæ præ naturali Philosophia*, enz. die in zyne Theologische en Philosophische werken zamen gevonden worden. Hy verstont de Hebreeusche, Rabbynsche, en andere Oostersche talen. Van de Godgeleertheit hadt hy eene zonderlinge kennis, en in de philosophie en chymie hadt hy weinig zyns gelyken. Ook heeft hy het boek van Grotius van de waarheit van den Christelyken Godsdienst in 't Arabisch overgezet, en tot de uitbreidinge van den Christelyken Godsdienst vele kosten gedaan. *Wood Athenæ Oxon.*

BOYLE, (ROGER) van wiens afkomste in het artykel van 't geslacht van BOYLE gesproken is, wierdt lord Boyle van Broghil, naderhandt graaf van Orrery gemaakt. Hy was een goet Engelsch dichter, waar in men zonderling zynen netten schryfstyl prees. Zyne gemalin was Margaretha, derde dochter van Theophilus, graaf van Suffolk. Hy stierf in den jare 1679. *Winstanley lives of the Englis poets p.* 179. *Peerage of England* I. *p.* 287.

BOYNE, *Bovinda*, eene rivier in 't Iersche landschap Leinster, vallende by Drogheda in zee. Hier omtrent behaalde Willem de III in den jare 1691 over Jakob den II eene overwinning.

BOYSOT, (LODEWYK) een Zeeuwsch edelman, wierdt na de doodt van Boudewyn Ewoutsz tot admiraal van Zeelandt verheven, en heeft het vaderlandt in den beginne der droevige Nederlandsche beroertens grote diensten gedaan. De stadt Middelburg in Zeelandt in den jare 1573 door prins Wilhelm den I van Oranje belegert, en tot den uitersten hongersnoodt gebragt zynde, poogde Don Louïs de Requesens, tot gouverneur der Nederlanden aangestelt na den hertog van Alva, die stadt op alle wyze te ontzetten. Hy rustte ten dien einde eene sterke vloot uit, waar mede hy in den beginne des jaars 1574 voor Rammekens, tusschen de belegerde stadt en Vlissingen gelegen, aanquam. Boysot, daar van verwittigt zynde, besloot, schoon op verre na zo sterk niet als de Spaanschen, hen aan te tasten. Ter zelver tydt liet hem prins Wilhelm weten, dat hy zonder eenig tyd-verzuim vier schepen van zyne vloot moest zenden, om die van Antwerpen zo veel te beter te kunnen beteugelen. Boysot durfde dit niet wel weigeren, maar wist ook wel, dat hy, dus verzwakt zynde, buiten staat zou zyn om iets op de Spaansche vloot te ondernemen. Hy wierdt derhalven te rade, zyne eerst-beslotene onderneming eerst werkstellig te maken, en daar na aan de begeerte van den prinse te voldoen. Hy zeilde dan op de Spaanschen af, en trof hen aan by de St. Joris-hoek aan het Lodyksche gat. Don Louïs de Requesens stont met zyn hofgezin op den dyk van Schakerlo om het gevecht aan te zien. Het zelve duurde niet lang, maar was zeer hevig, en het einde daar van was, dat de Zeeuwen tien Spaansche schepen veroverden, waar van het grootste, te weten dat van den Spaanschen admiraal, verbrandde. Van de overige negen wierden 'er vier te Vlissingen, en vyf te Kampvere opgebragt. De admiraal Boysot hadt het ongeluk, dat hem in het gevecht het eene oog wierdt uitgeschoten. Middelburg ging, na deze overwinninge, nevens Arnemuiden, aan den prinse over. Groten dienst deedt Boysot kort daar na de stadt Leiden in hare vermaarde twede belegering door de Spanjaarden. Deze stadt was tot het uiterste gebragt; en om haar in dezen noodt te hulpe te komen was 'er geen ander middel dan het openen der sluizen en het doorsteken der dyken, om met schuiten en galeien over het ondergelopene landt de stadt te kunnen naderen. Dit wierdt gelukkig uitgevoert onder het beleidt van den admiraal Boysot, en de Spanjaarden daar door genoodzaakt het beleg op te breken, gelyk breder in het artykel van LEIDEN verhaalt wordt. Boysot wierdt tot erkentenisse zo door de stadt Leiden als door de Staten van Hollandt met een goude keten en een goude medaille of gedenkpenning, op het ontzet en de verlossinge der stadt zinspelende, beschonken. Ellendig quam deze grote zeeheldt in den jare 1576 om het leven, wanneer hy door de Staten en den prins gezonden was om de stadt Zierikzee, door de Spanjaarden sedert October des jaars 1575 belegert, te ontzetten. Hy hadt nevens den grave van Hohenlo door verscheide middelen meer dan eens gezocht de belegerde stadt van mondkost, waar van ze gebrek hadt, te voorzien, maar nooit daar toe kunnen komen. Een nieuwen aanslag ondernamen zy ten dien einde op den 12 Juny des jaars 1576 met eene grote hulke, met geschut wel voorzien, bemant met wel vyf of zes hondert koppen, waar onder de admiraal Boysot zelf was. Dit schip wilde men aan den dyk van Borndam brengen, en den vyandt daar mede, als van eene schansse, afweeren, om de kracht van zyn geschut te benemen, en de stadt alzo te spyzen. Maar alzo het schip by leeg water op den grondt vast raakte, quam het zo door zyn gewigt, als door de verscheide schoten, die 'er van de Spanjaarden op gedaan waren, te barsten. Het wierdt niettemin, wanneer het water weder aanwiesch, zynde van de geledene schade hersteld,

ftelt, weder vlot: doch toen kreeg het door de Spanjaarden twee fchoten onder water, waar door het ten eenemale zonk, en omtrent drie hondert menfchen verdronken. De admiraal Boyfot zwom een langen tydt op een plank, maar gaf het, wanneer het nacht wierdt, en hy geen krachten meer hadt, eindelyk op, komende alzo mede te verdrinken, het welk gebeurde op den 15 Juny des gemelden jaars 1576. Hier dient nog aangemerkt, dat hy in den gruwelyken moordt van Parys gevangen raakte, maar door hulpe van eenige monniken uit het gevaar gered wierdt. Hy heeft een broeder gehad, KAREL BOYSOT genoemt, die gouverneur was van de ftadt Vliffingen, en niet lange voor hem, willende de Spanjaarden in hunnen tocht naar het eilandt Schouwen tegenftandt bieden, wierdt doot gefchoten. *Van Meteren. Hooft. Bor. L. van den Bofch Leven der doorluchtige Zeehelden. E. de Veer Vervolg op de oude Hollandfche Chronyk.*

BOZENTIN, de fetel des biffchops van Cracau in 't wooiwoodfchap Sendomir, aan den voet van den Kalenberg, die byna de hoogfte van Polen is, gelegen. De plaats is klein, doch aangenaam, en eenigermaten fterk. Het biffchoppelyke paleis is uitermaten fraai en met fchone tuinen voorzien. Daar omtrent wordt veel yzer gevonden. *Connar ftate of Poland P. I. lett. 5. P. II. lett. 2.*

BOZICHISTRAN, eene ftadt in Griekenlandt, gelegen in 't eigentlyk genoemde Livadië, naby de rivier Afpropotamus, in 't Weften van 't ftedeke Aiton. Men houdt het voor der ouden *Pleuron*, zynde eene ftadt in Etolië gelegen. *Maty Dict.*

BOZIUS, of BOZIO, (THOMAS) priefter van 't Oratorie te Rome, leefde onder paus Clemens den VIII, en was van Eugubium, eene ftadt in 't hertogdom Urbino, geboortig. Hoewel hy in vele wetenfchappen, voornamentlyk in de Godgeleerdheit, ervaren was, leide hy zich echter meeft op de gefchiedeniffen, fchryvende een werk in tien ftukken onder den name van *Annales Antiquitatum*. Doch vroeg ftervende, kon hy maar twee daar van in 't licht geven. Men heeft ook van hem een werk *de Signis Ecclefiæ*, door hem in den jare 1591 uitgegeven; voorts *de Ruinis gentium & regnorum*, en *de antiquo & novo Italiæ ftatu*, beide tegen Machiavel gefchreven. Voorts, *de Imperio Virtutum*; *de Robore bellico*, enz. Hy ftierf den 9 December des jaars 1610. Zyn broeder FRANCISCUS was mede priefter van het Oratorie, en overleedt in den jare 1635. Des zelfs fchriften zyn: *de Temporali Ecclefiæ Monarchia*; *Annales Mundi*; *Vita B. Petri. Erythræi Pinac. P. I. c. 50. Miræus de fcript. fec. XVII. Jacobi Bibl. Pontif. Zeiler. in Catal. Hift.*

BOZKOWITZ, BOSKOWITZ, een flot en ftedeke in Moravië, tuffchen Brin en Zwitta gelegen. Hier van heeft eene vryheerlyke familie den naam gevoert, waar van de laatfte, JOHANNES SZEMBORA, kort na 't begin der XVII eeuw geftorven is, nalatende twee dochteren, die hare goederen door huwelyk aan de vorften van Lichtenftein gebragt hebben. *Balbin. Tab. ftemm. P. III. Tromfd.*

BOZOLO, *Bozolum*, eene kleine ftadt en landfchap in 't hertogdom Mantua, tuffchen Mantua en Cremona, voerende den tytel eens vorftendoms, en behorende tot eene linie uit den huize Gonzaga, doch die in den jare 1703 met Johannes Francifcus Gonzaga, vorft van Bozolo, is uitgeftorven. Het wierdt naderhandt in den jare 1708 aan 't huis van Guaftalla door den keizer tot een leen gegeven. *Memorab. Ital. p. 66.*

BRA, *Braida*, een ftedeke in Piemont, niet verre van de ftadt Cherafco Noordwaarts gelegen, hadt eertyds een fterk kafteel, dat in den jare 1628 geflecht, en tot een Capucyner klooster gemaakt is.

BRA, (HENRICUS A, of HENDRIK VAN) een zeer ervaren en beroemt geneesheer van zynen tydt, wierdt den 25 September van 't jaar 1555 te Dokkum in Vrieslandt geboren, en hadt ten vader Lubbert van Bra, mede der medicynen doctor te Dokkum, afkomftig van aanzienlyke ouders in Ooftvrieslandt, en te moeder Anna van Beften, uit een adelyk geflacht in het graaffchap Benthem. De eerfte grondbeginfelen zyner ftudien leide hy eerft te Scoten en te Norden; en meerder gevordert, vertrok hy naar Keulen; van daar na twee jaren verblyfs naar Bafel; toen naar Wenen, en vervolgens na verloop van drie jaren wederom naar Bafel, toen ter tydt zeer beroemt wegens der medicynen hoogleeraars Theodorus Zwingerus, Felix Platterus, H. Pantaleon en Nicolaus Stephanus. Hier van daan keerde hy na een kort verblyf, wegens huiffelyke zaken, en 't overlyden van zyn vader, naar Dokkum, trok na verloop van weinige maanden naar Rome, om den groten geneesheer Alexander Trajanus Petronius te horen, en vertrok van daar niet dan om de peft, die in de jaren 1577 en 1578 door bykans geheel Italië op het allerfelft woedde, te ontgaan. Dus de Italiaanfche akademien byna niet anders dan ter loops kunnende bezoeken, begaf hy zich na twee jaren tyds naar de Franfche hogefcholen, vervolgens naar Geneve, daar hy eenige maanden uitrufte, en voor de derde maal naar Bruffel keerde; alwaar hy in December des jaars 1580, zynde 25 jaren out, tot doctor verklaart wierdt. Daar op naar zyn vaderlandt gekeert, heeft hy twee jaren lang te Leeuwaarden de geneeskunde geoeffent, toen te Kampen in Overyffel, als beroepen ftads doctor op een bepaalt jaargeldt, en na verloop van acht jaren als ftads geneesheer zich te Dokkum ter nedergeftelt, en met veel geluk en roem de kunft geoeffent. De fchriften, door hem gemaakt en vervolgens in druk uitgegeven, zyn: *De Medicinis fimplicibus & facile parabilibus*; *Medicamentorum fimplicium adverfus Icterum, & Hydropen, & Calculum Catalogus*; *Medicamentorum facile parabilium adverfus peftilentiam Catalogus*; *adverfus Epilepfiam*; *de curandis venenis libri duo*; *Defcriptio ftragis Doccomianæ ann. 1572*; *Quæftiones Medicæ & earundem refolutiones de febribus*; *Defcriptio febris popularis, quæ in Frifia annis 1581 & 1582 aliquot hominum millia abfumpfit. Suffrid. Petrus de Scriptor. Frif. Dec. 16. cap. 7. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

BRABANDT, *Brabantia*, een hertogdom, en eene der XVII Nederlandfche Provincien, grenzende in 't Noorden aan Hollandt en Gelderlandt, in 't Weften aan Zeelandt en Vlaanderen, in 't Zuiden aan de graaffchappen Henegouwen en Namen, en in 't Ooften aan 't fticht Luik. Het ftaat ten dele onder 't huis van Ooftenryk, ten dele onder de Vereenigde Nederlanden, invoegen het in Ooftenrykfch en Hollandfch Brabandt verdeelt wordt. Het laatfte is het Noordelyke deel; maar het Zuidelyke is het grootfte, waar in ook eene landftreek gevonden wordt, Walfch Brabandt genaamt (*Gallo-Brabantia*). Uit krachte eener andere verdeeling beftaat deze provincie uit vier quartieren, namentlyk Loven, Bruffel, Antwerpen, en 's Hertogenbofch. Anders gelooft men, dat hier outtyds de Tungri, Taxandri en Aduatici gewoont hebben, zynde *Bragbantum*, of *Pagus Bragbatenfis* genaamt. Sedert de macht der Romeinen in Gallië opgehouden heeft, en de koningen der Franken opgekomen zyn, hebben eenige hertogen en koningen der Franken ook over Brabandt geheerfcht; inzonderheit wordt Karel de Grote gezegt eenige der overwonne Saxen naar Brabandt en Vlaanderen gezonden te hebben, door wien naderhandt Brabandt op Lodewyk den Vromen nevens de andere provincien gekomen is. By de deeling der zonen van dezen Lodewyk quamen Brabandt en de andere provincien, die den naam van Auftrafië voerden, aan Lotharius, en wanneer daar van daan een gedeelte dezes koninkryks Auftrafië Lotheringen genaamt wierdt, kreeg Brabandt in 't byzonder den tytel van neder-Lotheringen, (*Lotharingia inferior*, of *Mofana*). In die tyden wordt het gezegt zyne eigene graven gehad te hebben; en men geeft voor, dat Gifilbert de I Ermengardis, dochter van keizer Lotharius den I, tot zyne gemalin heeft gehad, en een graaf van Hasbanië (*Comes Hasbaniæ*) genoemt is, zynde dit een ftreek lands omtrent Loven. Doch naderhandt is zo wel over deze provincie, als over opper-Lotheringen, tuffchen Vrankryk en het Duitfche ryk geoorloogt, gemerkt de koningen van Vrankryk, in 't byzonder Karel de Eenvoudige, zich het zelve toeëigenden, doch die van keizer Henrik den Vogelaar genoodzaakt wierdt alles aan het Duitfche ryk wederom over te leveren. Dus heeft Henrik zekeren Gifilbert daar mede beleent, die een zoon was van Reginerus. Maar wanneer deze Gifilbert tegen hem opftont, wierdt hy van keizer Otto verjaagt, en verdronk in den Rhyn; en alzo ook zyn zoon overleden was, beleende Otto zynen fchoonzoon, zynde een hertog in Ooft-Franken, daar mede; doch deze bleef in den jare 956 in een treffen met de Hungaren; wanneer des keizers Otto broeder, Bruno, aartsbiffchop van Keulen, het gehele Lotheringen, en dus ook Brabandt, erlangde. Na des zelfs doodt hadt Lotheringen een tydlang genen hertog, tot der tydt keizer Otto de II Karel, broeder van Lotharius, koning van Vrankryk, en zufters zoon van Otto den I, in den jare 977 daar mede beleende, die ook te Bruffel zyn hof hieldt. Deze Karel betwiftte Hugo Capet de erfvolging van Vrankryk; des hy gevangen, en zyne goederen onder zyne kinderen verdeelt wierden, wanneer Otto het hertogdom ontfing, en in den jare 1005, ongetrouwt zynde, ftierf. Hier op eifchte zyne zufter Gerberg, gemalin van grave Lambert van Loven, de opvolging, waar tegen zich echter graaf Godfried van Ardenne kantte, die by keizer Henrik den II veel vermogt. Hy beweerde ook de opvolging in Lotheringen; en hem volgde in den beginne zyn broeder Gozzlio, naderhandt zyn twede broeder Godfried, die van zyn broeder Frederik verdreven wierdt; wiens opvolger was zyn zoon Godfried, naderhandt Henrik van Limburg. Van dezen boven-genoemden Lambert ftamt het geflacht der graven en heeren van Brabandt af, dat zeer vermaart geworden is. Hy teelde by zyne gemalinne Henrik den I, wiens opvolger was zyn zoon Henrik de II, welken opvolgde zyn zoon Henrik de III; doch deze laatfte zonder erfgenamen ftervende, wierdt opgevolgt door Godofredus den I, toegenaamt met den Baardt (*Barbatus*), die eindelyk neder-Lotheringen of Brabandt erlangde, nadat de hertog van Limburg, toen bezitter daar van, door keizer Henrik de V verdreven was. Gelyk ook deze Godofriedus in den jare 1137 de ftadt Antwerpen weder kreeg, die hem door Walramus, hertog van Limburg, was afgenomen. Hy ftierf in den jare 1140, en zyn opvolger was Godofredus de II, die ook niet lange na hem ftierf, nalatende eenen onmondigen zoon, Godofredus de III, bygenaamt *in cunis*, dat is, in de wieg, doordien men hem in de wieg tegen eenige oproerigen te velde bragt. Zyn zoon Henrik de I heeft naderhandt allereerft den tytel van hertog van Brabandt gevoert, nalatende Henrik den II, trouwende eerft met Maria, dochter van den keizer Philippus, by welke hy Henrik den ouden teelde, die in Brabandt zyn opvolger was. Zyne twede gemalin was Sophia, dochter van Lodewyk, landgraaf van Thuringen, die hem Henrik den jongen baarde. Deze wierdt landgraaf van Heffen, en een ftamvader der tegenwoordige landgraven. Hier op hebben de volgende hertogen elkander in Brabandt vervangen, Henrik de III; Johannes de I, die het hertogdom Limburg van Adolf, graaf van Bergen, aan zich gebragt, en met Brabandt vereenigt heeft; Johannes de II, en Johannes de III. Deze hadt drie zonen, Johannes, Henrik, en Godofredus, die alle zonder erfgenamen ftierven. Hy liet ook drie dochteren na, namentlyk Johanna, eerft gemalin van Willem den II van Beyeren, graaf van Henegouwen, naderhandt van Wenceflaus, hertog van Luxemburg, broeder van keizer Karel den IV; Margaretha, gemalin van Lodewyk den III, grave van Vlaanderen, en Maria,

 ge-

gemalin van Rainaldus den III, hertog van Gelder. Onder deze volgde wel eerstelyk Johanna met haren echtgenoot Wenceslaus; doch alzo zy gene kinderen hadden, volgde na hunne doodt Margaretha, hare zuster, of liever hare dochter, ook Margaretha genaamt, die ze Lodewyk den III, grave van Vlaanderen, gebaart hadde. Deze Margaretha was verlooft aan Philippus, laatsten hertog van Bourgondië, uit den eersten stam. Na des zelfs doodt wierdt ze ten huwelyk genomen van Philip den Stouten, jongsten zoon van Johannes, koning van Vrankryk, dien ze Brabandt, Vlaanderen, Limburg, Antwerpen, Mechelen, Nevers, Rethel, insgelyks Artois en het graafschap Bourgondië, toebragt. Tot een erfgenaam en navolger in Brabandt maakte ze haren derden zoon Antonius, die in den slag by Azincourt tusschen de Franschen en Engelschen het leven verloor. By Johanna van Luxemburg teelde hy Johannes den IV, die wel zyn opvolger was, maar in den jare 1426 zonder erfgenamen stierf; waar op des zelfs broeder Philippus aan de regering quam, doch die overleedt in den jare 1430, ook zonder kinderen; en alzo de kinderen, van Antonius by zyne twede gemalinne Elisabeth van Luxemburg geteelt, ook jong gestorven waren, viel de erfenis van Brabandt, Limburg en Antwerpen op Philippus den III, toegenaamt de goede, hertog van Bourgondië, als den naasten bloedverwant. Sedert dien tydt is Brabandt by het huis van Bourgondië gebleven, tot dat het door 't huwelyk van keizer Maximiliaan den I met Maria, dochter van hertog Karel den Stouten, nevens de overige Nederlandsche provincien aan het huis van Oostenryk, en naderhandt in 't byzonder aan Spanje is gekomen. Na 't overlyden des Spaanschen konings Karel den II nam de koning van Vrankryk uit name van Philip den V dit landt in bezit, doch moest het in den jare 1706 na den slag by Ramellies verlaten, waar op het in den jare 1714 in den Radstadschen vrede keizer Karel den VI is toegewezen. De voornaamste steden zyn Brussel, de hoofdstadt, Loven, Antwerpen, Mechelen, enz. De Hollanders hebben Bergen op Zoom, Steenbergen, Breda, Maastricht, 's Hertogenbosch en Grave. *Guicciard. Belg. Gramaye antiq. Brabant. Divæus Rer. Brabant. Barland. Brabant. Chron. Haræi Annal. Andr. Topogr. Belg. Justell hist. d'Auv. le Roy topogr. hist. Gallo-Brabant. Miræus. Sanderus. Marchantius. Zeilerus.* enz.

BRABANDT (DE RAADT EN 'T LEENHOF VAN BRABANDT EN DEN LANDE VAN OVERMAZE). Dit is een hof van Justitie, in 's Gravenhage gezeten, waar aan alle zaken en processen by appel van de rechtbanken der steden en plaatsen van Brabandt en den lande van Overmaze, welke onder 't ressort van de Generaliteit, dat is 't gebiedt van hun Hoog-Mogende de heeren Staten generaal der vereenigde Nederlanden, behoren, gebragt worden, uitgezondert alleen van de stadt Maastricht, werwaarts om de twee jaren twee heeren uit de vergadering van hun Hoog-Mogende gecommitteert worden, die commissarissen decisseurs worden genoemt, om met en benevens de gecommitteerdens van den here bisschop en prinse van Luik de zaken, van de welke van de vierschaar der stadt Maastricht geappelleert is, finaal af te doen. Daarenboven oordeelt dit gerechtshof over vele zaken, zo criminele als civiele, ter eerster instantie, gelyk andere hoven van Justitie, en heeft het recht om zyne gevangenen te zetten in de gevangenis van 't hof van Hollandt, genaamt de Voorpoort, gemeenlyk de Gevangen-poort. Het zelve verleent ook pardon, gratie, remissie van manslag, naturalisatie, legitimatie, ontslag van fidei-commis, en diergelyke; om het plegen van welke actens van souverainiteit uit den name van de hoge overheit daar aan van outs af gegeven is de tytel van de souveraine Raadt, enz. Nog heeft het de bestellinge en judicature van en over de leenen, onder des zelfs jurisdictie behorende; 't welk de reden is dat het ook 't Leenhof genoemt wordt. De sententien, daar by gewezen, zyn geen hoger appel onderworpen; doch ingevalle iemandt zich by eene sententie zodanig bezwaart meende te zyn, dat hy het de kosten waardig acht, mag hy daar van revisie vragen. De commissarissen revisseurs kan hy verzoeken van hun Hoog-Mogende, of van den Raadt zelf, naar zyn welgevallen, by de welke dan zo vele persoonen, gemeenlyk raadsheeren uit provinciale gerechtshoven, als 'er raadsheeren over de sententie gezeten hebben, daartoe benoemt en verzocht worden, die zich vervolgens by den Raadt van Brabandt voegende de revisie van 't proces doen naar de gewone wyze. Deze Raadt en 't Leenhof is by hun Hoog-Mogende opgerecht in den jare 1591, en wierdt in den jare 1596 daar aan toegestaan des zelfs hoge gerechtsstel in 's Gravenhage te houden, in plaats van den Raadt of Kanselerye en Leenhove van Brabandt en lande van Overmaze te Brussel; waarom de zelve ook nog nevens de wetten en ordonnantien van hun Hoog-Mogende ten grootsten deele achtervolgt en observeert de instructie, keuren, wetten en ordonnantien van de hertogen van Brabandt, by de Kanselerye te Brussel in gebruik zynde, en wel voornamentlyk de ordonnantie, by den aartshertog Albert en Isabelle gemaakt in den jare 1604. De jurisdictie van dit gerechtshof was ten tyde van de gemelde oprechtinge niet zo wyt uitgestrekt als nu. Daar zyn verscheide plaatsen van het voorschreve distrikt eerst naderhandt, zo door wapenen, als by verdrag, onder het gebiedt van hun Hoog-Mogende gekomen, en tegenwoordig behoort onder die jurisdictie de stadt en meiery van 's Hertogenbosch, de stadt en 't marquisaat van Bergen op Zoom, de stadt en baronny van Breda, de stadt Grave en 't landt van Kuik, en een gedeelte van de drie landen van Overmaze, Valkenburg, Daalhem, en 's Hertogenrade, uitgenomen, als reets gezegt is, de stadt Maastricht. Dit hof van Justitie bestaat uit een president, te gelyk stadhouder van de leenen, en acht raadsheeren, (van de welken de jongste geen tractement, en niet dan de emolumenten trekt) mitsgaders een griffier, te gelyk rentmeester van de exploiten, en een fiskaal en procureur generaal, die alle by hun Hoog-Mogende worden aangestelt voor zo lang zy leven. De klerken, deurwaarders en andere bedienden stelt de Raadt zelf aan.

BRABEK, een slot en vlek in Westphalen, eene myle van Dorsten, waar van zich de vryheerlyke familie van *Westhoven van Brabek* noemt, uit de welke JODOCUS EMUNDUS, bisschop van Hildesheim, gesproten is, die stierf in den jare 1702. *Tromsd. Geogr.*

BRABEUTÆ. Dus wierden genaamt de opzienders der kampen en schouwspelen, die den genen, die zich wel gedragen hadden, den prys gaven. *Faber Agonist.*

BRACAMONTE, eene familie in Spanje, die aldaar haren aanvang genomen heeft met MOSSE RUBIN *de Bracamonte*, admiraal van Vrankryk. Deze quam in den jare 1367 in Spanje, om onder koning Henrik den II van Castilië te dienen. ALFONSUS, zoon van JOAN *de Bracamonte*, was hofmeester by prins Karel, en wierdt door Philip den III grave van Peneranda gemaakt. Des zelfs zoon, genaamt CASPAR, ridder van Alcantara, staatsraadt van koning Philip den IV, president der riddereordens, en van de Indiën en Italië, onderkoning van Napels, plenipotentiaris by den Munsterschen vrede, en na des voornoemden konings doodt een der stadhouderen der Spaansche koninkryken, stierf te Madrid in den jare 1676, nalatende GREGORIUS JANUARIUS, die als groot-kommandeur der orde van Calatrava, en grande van Castilië in den jare 1689 zonder kinderen stierf, wanneer de markgravin del Fresno erfgenaam der goederen was. De hedendaagsche vicomten van *Alverado* in Brabandt voeren te gelyk den naam van *Bracamonte*, hoewel men niet weet, of ze van de voorgaande graven afstammen. *Guistiniani hist. gen. della Spagna p.* 463. *Imhof van de Grandes in Spanje. l'Erect. des toutes les terres du Brab. n.* 132.

BRACCERUS, (PETRUS) bygenaamt *Blondolillus*, van Palermo in Sicilië, is een fraai vernuft geweest. Hy heeft vele aardige gedichten in zyne vaderlandsche tale geschreven, maar is ongelukkig geslingert geworden door gestadige processen, waar door hy nog ongelukkiger aan zyne doodt gekomen is: want hy, uit hoofde zyner rechtsgedingen dikwils van Palermo naar Montreal trekkende, om de zelve uit te voeren, wierdt eindelyk op den weg van zyne tegenpartyen waargenomen, en zo deerlyk geslagen, dat hy weinige dagen daar na daar door te Palermo overleedt omtrent den jare 1600. In de *Musæ Siculæ* van Josephus Galeanus, bladz. 265, vindt men van hem loffelyke getuigenissen, en dat van hem gemaakt zyn: *Canzoni Siciliane. Panormi* 1645 en 1662 in 12. *Bibl. Sic.*

BRACCIANO, *Arcenum*, een kleine stadt in Italië, gelegen in den Kerkelyken Staat, aan een zee, waar van zo de stadt, als 't hertogdom, dat van het huis Ursini in den jare 1696 aan den vorst Livius Odescalchi voor 386000 ryksdaalders verkocht wierdt, den naam gekregen hebben. In den jare 1698 zyn de hertogen van Bracciano uit den huize Ursini gestorven. Zie URSINI. Voorts worden in dit vorstendom gezonde warme baden gevonden. *Jetzherfch. Europ. P.* II. *p.* 110.

BRACCIO, of BRACHIUS, een vermaart veldheer uit het geslacht der Forte-Bracci van Perugia, wierdt, nadat hy verscheide preuven zyner dapperheit gegeven hadt, in den jare 1409 tot veldheer der Florentynen, die het met Lodewyk den II, hertog van Anjou, tegen Ladislaus, koning van Napels, hielden, verkoren. In den jare 1414 maakte hem paus Johannes de XXIII, wanneer zich de zelve naar 't Concilie van Costnits begaf, tot generaal over zyne benden, en gouverneur van Bononië, wanneer hy de edelen in Perugia, die door de gemeente verdreven waren, herstelde. Daar na kantte hy zich tegen paus Martinus den V, die echter een vergelyk met hem maakte, en hem naar Bononië zondt, om die stadt, die een oproer verwekt hadt, wederom te beteugelen. Dit geschied zynde hadt hy het bevel over het leger der koninginne van Napels, Johanna de II, en Alfonsus, koning van Aragon, tegen Lodewyk, hertog van Anjou, en sloeg den generaal Sforzia, waar op hem de koningin het vorstendom Capua, en den rang van grootkonnestabel des ryks gaf. Doch hy stont zelfs naar de kroon van Napels, nam de wapenen tegen de koninginne op, en tegen Lodewyk, hertog van Anjou, ook tegen Sforzia, die zich met de koninginne wederom verzoent hadt. Wanneer hy derhalven de stadt Aquila belegerde, wierdt hy in een hevig treffen gequetst en gevangen, willende noch spreken, noch eeten, en meer uit hertzeer dan aan zyne wonden den 2 July des jaars 1424, in het 56 jaar zyns ouderdoms, den geest gaf, hebbende een groot gedeelte der Anconitaansche Mark, gansch Umbrië, en vele plaatsen in het Toskaansche en Napelsche onder zyn geweldt gebragt. Campanus heeft zyn leven wydlopig beschreven. *Machiavel. hist. Florent. l.* I. *Roscio Elogii di capit.*

BRACCIOLINUS, of BRANDOLINUS, (JAKOB) was een zoon van Poggius Florentinus, wiens Historie hy in de Italiaansche tale heeft overgezet, en verscheide andere boeken geschreven. Hy was mede ingewikkelt in de zamenzwering der Pazzi tegen Julianus en Laurentius de Medicis. Hier van overtuigt zynde wierdt hy in 't huis van den voornaamsten aanvoerder uit een venster opgehangen in den jare 1478. Hy moet van een anderen zoon van Poggius, een gunsteling van paus Leo den X, onderscheiden worden. *Politian. hist. Conj. Pact. Jovius in Elog. Pog. & l.* IV. *Vita Leonis X.*

BRACCIOLINUS POPPIUS. Zie POGGIUS BRACCIOLINUS.

BRACCIOLINUS, of BRACCIOLINI, (Franciscus) een vermaart dichter, was van Pistoja, eene stadt in Toskanen, en studeerde met Maffeus Barberini. Gemerkt deze beide een grote genegenheit tot de dichtkunst en talen hadden, nam Barbarini, onder Clemens den VIII als nuncius naar Vrankryk gaande, Bracciolini tot zynen geheimschryver met zich; die zulks gaarne deedt, op hope van verder bevordering, ingeval Barbarini den karkinaalshoedt mogt erlangen. Dit echter niet ten eersten geschiedende, en Clemens in den jare 1605 stervende, verliet hy hem, en begaf zich naar Pistoja, schryvende aldaar een gedeelte zyner gedichten. Maar wanneer Barbarini naderhandt kardinaal, en in den jare 1623 onder den naam van Urbanus den VIII paus wierdt, erkende Bracciolini zynen misslag, keerde weder tot hem, en gaf hem een Italiaansch gedicht over, het welk hy op des zelfs verkiezing gemaakt hadt. Urbanus de VIII ontfing het gunstig, begiftigde hem rykelyk, bragt hem tot zynen broeder, den kardinaal S. Onuphrius, en gaf hem den naam van *Bracciolinus ab Apibus*. Deze schreef verscheide Latynsche en Italiaansche werken in rym en onrym; onder anderen een gedicht van de vinding van 't kruis onder den keizer Heracilus, waar door hy een zonderlingen roem behaalde. Wanneer Urbanus de VIII in den jare 1644 den geest gaf, begaf zich Bracciolini, nu omtrent 80 jaren out zynde, naar zyn vaderlandt, en stierf niet lange daar na. *Leo Allatius in Apib. Urban. Erythræi Pin.* III. *c.* 45. *Jacobi Bibl. Pontif. Crasso Elog. P.* II.

BRACELLI, (Jakob) geboortig van Sarzanes, in 't gebiedt van Genua, leefde in de jaren 1450 en 1460. Hy wierdt geheimschryver der republyk van Genua, en Nicolaus de V, ook van Sarzanes geboortig, wilde hem tot zynen geheimschryver maken; doch hy sloeg zulks af. Hy schreef eene geschiedenis des oorlogs, tusschen de Spanjaarden en Genuezen gevoert van den jare 1412 tot 1444, die in den jare 1579 te Rome gedrukt, en aan Joh. Baptista Bracelli, bisschop van Sarzanes, kleinzoon van den voornoemden Jakob, opgedragen is. Ook heeft hy een boek nagelaten van de vermaarde mannen van Genua, insgelyks eene beschryving der Genueesche kust. *Foglieta Elog. Genuens. Justiniani Hist. Genuens. Gesneri Bibl. Alberti descr. Ital. Soprani & Justiniani Scritt. della Ligur. Jovius in Elog.* 112. *Gorla in præf. hist. Brac. Vossius de Hist. Lat.*

BRACHBANDT, eene zekere landstreek des graafschaps Henegouwen, zynde eertyds een gedeelte des graafschaps Valenciennes; en wordt anders klein-Brabandt, of 't aartsdekenschap van Brabandt genaamt. Ath, Leuse en Conde zyn 'er de voornaamste steden van.

BRACHELIUS (Johannes Adolf) was geboortig van Keulen aan den Rhyn, en verkoor het geestelyke leven. Hy stierf in September des jaars 1652 zeer jong, wanneer hy reets eene Historie van zynen tydt van den jare 1618 tot 1652 in 't Latyn hadt uitgegeven, die hem zeer vermaart heeft gemaakt. De zelve is uit de Latynsche ook in de Hoog-en Nederduitsche talen overgezet. Christianus Adolphus Thulderus, kanunnik te Keulen, heeft dit werk wytlopiger van den jare 1652 tot 1661 vervolgt, en 't derde, vierde, vyfde en zesde stuk daar by gevoegt; gelyk het Henricus Brewer in het zevende stuk tot den jare 1672 vervolgt heeft. *Hendreich.*

BRACHET, (Benedictus) generaal der Benedictynen van de Congregatie van St. Maur in Vrankryk, wierdt in de abdy van Fleury opgevoed, en in het 16 jaar zyns ouderdomsondernam hy de reformatie zyner orde. Daar op wierdt hy onderprioor in de abdy te Tiron, en magister in de philosophie, wanneer hy nog maar 22 jaren out was. Wanneer de twee Congregatien van Clugny en St. Maur vereenigt wierden, wierdt hy tot prioor van S. Martin des Champs te Parys verkoren, hoewel nog geen priester, en maar 25 jaren out zynde. Naderhandt wierdt hy prioor in de abdy van St. Germain des Préz, en deedt sedert dien tydt zo zyne orde als de kerke grote diensten. Lodewyk de XIII, koning van Vrankryk, boodt hem een bisdom aan, dat hy echter zo wel als een pensioen van 12000 pondt, dat hem zeker prins aanboodt, afsloeg. De kardinalen Richelieu en Mazarin bedienden zich van zynen raadt in kerkelyke zaken: ook wierdt hy twee malen naar Rome gezonden, en dikwils door den koning nevens verscheide kardinalen, aartsbisschoppen en bisschoppen, ook staatsraden, tot commissaris benoemt, gelyk het parlement meer dan tien malen zulks gedaan heeft. In den jare 1670 moest hy uit name des konings op de Fransche grenzen den aankomenden koning van Polen Casimir ontfangen. In den jare 1682 in April wierdt hy tot generaal zyner Congregatie verkoren, en stierf in de abdy van St. Germain des Préz te Parys den 7 January des jaars 1687, in het 77 jaar zyns ouderdoms. Hy was uit den huize van Brachet, zynde wegens zyne outheit en verscheide vermaagschappen uit hoofde van huwelyk zeer vermaart. Zynen oorspronk heeft het van Blois, hebbende naderhandt te Orleans en Parys gewoont. Uit het zelve zyn verscheide aanzienlyke mannen voortgebragt, die meest alle door de koningen gebruikt zyn om de oproerige steden in toom te houden. Deze familie is ook altydt in haren bloeie gebleven, hebbende zich in vele linien verdeelt, onder de heeren van Marolles, de la Bouache, de la Miltiere, en de Peruse. Jakob, broeder des voornoemden generaals der Benedictynen, was kabinet-secretaris des konings, en intendant over het leger in Italië omtrent 75 jaren lang, stervende in den jare 1659. Karel, de andere broeder, was ook intendant over het Fransche leger in 't landt van Luxemburg. *Memoires de Tems.*

BRACHIALE. Dus wierdt in de oude kerk genaamt een soort van met wasch bestrekene handschoenen, die de bisschop aantrok, wanneer hy op Paasch-avondt de Catachumeni doopte, om zyn ander bisschoplyk gewaadt niet nat te maken. *Schmid. Lex. Eccles. p.* 97.

BRACHIATEN wierden in de III eeuw zekere ketters genaamt, volgende de dwalingen van Manes en de Gnostiken. *Prateol. Elench. Haret.*

BRACHIUS. Zie BRACCIO.

BRACHMANEN worden de Indiaansche wysgeren genaamt, van welke Strabo in 't byzonder wonderlyke dingen schryft. Zy schenen de onderwyzing hunner leerlingen te beginnen, wanneer de zelve nog in hun moeders ligchaam waren: want eene vrouw zwanger zynde bezochten zy de zelve, onder voorwendzel van de moeder en het kindt geluk te wenschen tot haar kraambedde, doch in der daadt om de moeder allerlei goede lessen te geven. Het wierdt als een goet teken voor het kindt aangemerkt, wanneer de moeder vermaak schepte in deze aansprake. Zo dra het kindt begon op te wasschen, moest het gelyk als door verscheide klassen der leermeesteren gevoert worden, tot dat het volmaakt wierdt. De Brachmanen zelf onthielden zich buiten de stadt in een bosch, levende zeer streng, en slapende op vellen. Zy aten geen vleesch, en onthielden zich van vrouwen. Zommigen sliepen op de blote aarde onder den blaauwen hemel. Anderen stonden onbeweeglyk den ganschen dag op eenen voet, doch by beurten, en op brandent zandt, betrachtende met onbeweeglyke oogen de zonne. Doch dit laatste wordt van zommigen in twyfel getrokken. Voorts bragten zy den tydt met nutte zamenspraken door, deelden ook hunne wetenschap anderen mede, doch die niet spreken of spuwen durfden. Als men 37 jaren in dit gezelschap hadt doorgebragt, was het geoorlooft eene bequamer levensaardt te verkiezen, en het vleesch der dieren, die tot den arbeidt niet gebruikt wierden, te genieten; ook stont het hen vry vele wyven te nemen, onder die voorwaarde nochtans, van de zelve de verborgentheit der wysgeerte niet mede te delen. Zy hielden daar voor, dat het menschelyke leven niet anders was aan te merken als de staat van een kindt in zyn moeders ligchaam, en dat men door de doodt eerst overging in het ware leven, het welk gelukkig stont te zyn voor die genen, die zich in de wysgeerte zouden geoeffent hebben. Zy voegden daar by, dat de toevallen des menschelyken levens noch goet, noch quaat waren. Hunne wetenschap in natuurlyke zaken was niet zonderling groot, hoewel zy groten deels met die der Grieksche philosophen overeenquam. Zy erkenden, dat de wereldt een begin en een einde hadt, en van Godt geschapen was en bestiert wierdt; dat de ziel onsterflyk was, en na dit leven eene beloning of straffe te verwachten hadt, enz. Behalven de natuurkunde oeffenden zy zich ook in de sterrekunde. Clemens Alexandrinus houdt de Brachmanen voor een soort van Gymnosophisten, verdelende de zelve in Brachmanes en Germanes, of Sermanes; dat echter zo zeker niet is. Voorts zyn nog hedendaags in 't Oosten zodanige philosophen te vinden, die Brachmanen genaamt worden: want by de Chinezen wordt eene zekere secte gevonden, die ook Brachmanes of Bramenes genaamt worden. Deze maken veel werks van drie dingen, als eerstelyk van den Godt FO, des zelfs wetten, en hunne boeken, in welke hunne levens-regelen begrepen zyn. Voorts leiden zy een gestreng leven. Het welk ook van de Brachmanen of Braminen in Bengale getuigt wordt, namentlyk dat ze blootshoofds en barrevoets op brandend zandt gaan, en niet dan kruiden eeten. De Brachmanen in Indostan hebben zeer oude boeken, die ze voor heilig houden, zeggende, dat Godt de zelve hunnen propheet Brama gegeven heeft. De taal, waar in deze boeken geschreven zyn, gebruiken ze tot hunne godgeleertheit en philosophie, om dus het gemeen van de kennisse hunner verborgentheden uit te sluiten. Zie BENARES. Zy geloven de Metempsychosis of zielsverhuizing, en eeten geen vleesch, zeggende verder, dat de voortbrenging aller dingen daar in bestaat, dat alles uit het Goddelyke wezen is voortgekomen, en dat de wereldt als dan staat onder te gaan, wanneer alles in zyn voorgaanden oorspronk zal wederkeren; het welk zy onder het zinnebeeldt van eene spinne voorstellen. De Brachmanen van Siam geloven, dat de eerste menschen groter zyn geweest dan de hedendaagsche, hebbende vele honderden van jaren zonder ziekte geleeft; dat de aarde te eeniger tydt door het vuur zal vergaan, en uit deze asch wederom een nieuwe aarde ontstaan, zullende eene gedurige lente hebben. De Brachmanen van Cormandel wanen, dat 'er meer dan eene wereldt is, en dat ieder wereldt ter bestemder tydt ondergaat, en wederom vernieuwt wordt. enz. *Strabo l.* XV. *Plin. l.* VII. *c.* 2. *Diod. Siculus l.* II. *Clem. Alex. Strom. l.* I. *Palladius de Gentib. Indiæ. Philostrat. in vita Apollon. Kircher. in China illustr. Gobien pref. de l'hist. de l'edict. de l'empir. du Chine. Tachard Reizen naar Siam IV. b. Bernier Mem. du grand Mogol. Burnet in append. ad Archæol. Philosoph. Bayle.*

BRACKENHEIM, een Wurtembergsch stedeke en ampt aan de rivier Zaber, twee mylen van Heilbron.

BRACKLEY, een vlek in Engelandt, gelegen in 't Noorden des graafschaps Northampton, op de grenzen van 't graafschap Buckingham. Niet verre van daar is de oorspronk der Ouse. Het vlek bestaat uit twee parochien, en hadt eertyds een collegie, zynde thans in een vrye schole verandert, gelyk men in Engelandt spreekt. Ook was het outtyds een soort van een pakhuis voor de wollehandelaars. Hier heeft men eene regering van een Maire en Alderman.

BRADANO, eene rivier in het Napelsche landschap Basilicata, heeft zynen oorsprong uit het Apennynsche gebergte, loopt voorby Cirenza, monte Pelose, monte Scagboso, enz. en hebbende eeni-

eenige rivieren ontvangen, ontlast ze zich in den meerboezem van Taranto, tegen over Terra di Otranto, welk landt ze door hare ontlasting in de zee van Basilicata afzondert.

BRADFIELDT, een vlek in Engelandt, gelegen in 't gedeelte des graafschaps Essex, genaamt Tresswell, 39 Engelsche mylen van Londen.

BRADFORT, met den bynaam van *South*, of het Zuidelyke, is een der zogenaamde Hundreds, of afdeelingen des Engelschen landschaps Shropshire, op de grenzen van Staffordshire. Daar in is gelegen Ercol Castle, een oude setel der edele familie van Newport, die aldaar langen tydt in aanzien was. Uit de zelve was gesproten de ridder RICHARD NEWPORT, van High-Ercol, door Karel den I uit aanmerking zyner veelvuldige diensten in den jare 1643 tot baron van Engelandt, met den tytel van lord Newport van High-Ercol, verklaart. Hebbende wegens zyne getrouwe diensten voor den voornoemden koning veel uitgestaan, begaf hy zich in veiligheit naar Vrankryk, en stierf te Moulin in den jare 1650, hebbende by zyne gemalinne Rachel, dochter van Johannes Leveson van Haling, twee zonen en zeven dochteren nagelaten. De outste zoon, FRANCISCUS, behertigde insgelyks de koninklyke belangen, en kantte zich hevig tegen de vyandelyke party in Northwales; weshalven hy in den jare 1644 gevangen wierdt. Hierom, en om andere personeele verdiensten, verklaarde hem Karel de II, zynde op den troon van Engelandt bevestigt, tot controlleur, en naderhandt tot thesaurier van zyn huis, en eindelyk den 11 Maart des jaars 1675 tot vicomte Newport van Bradfort. Hy bleef in deze bediening ook onder de regering der volgende koningen, en droeg zich zo lossely k, dat hy den 11 May des jaars 1694 tot grave van Bradfort verklaart wierdt. By zyne gemalinne Diana, dochter van Franciscus, grave van Bedfort, teelde hy vyf zonen en zo vele dochteren, van welke deze navolgende groot geworden zyn: 1) RICHARD, van wien beneden; 2) THOMAS, een der tolcommissarissen; 3) ELISABETH, gemalin van Henrik Littleton van Frankley, baronet; 4) CATHARINA, gemalin van Thomas Howard, ridder, en na des zelfs doodt van Willem Fieldling, broeder van Basilius, graaf van Denbigh. Richard, de outste zoon, ontfing na 's vaders doodt den tytel van graaf van Bradfort, en trouwde met Maria, dochter van Thomas Wilbrougham, ridder, die hem de navolgende kinderen baarde: HENRIK, lord vicomte Newport; RICHARD; THOMAS; WILLEM; MARIA; ELISABETH; ANNA; DIANA. *Heylyn's help to English history p.* 231. *Peerage of England P.* I. *p.* 345.

BRADING, een vlek in Engelandt, gelegen op 't eilandt Wight, 70 Engelsche mylen van Londen.

BRADNIDGE, een Engelsch vlek, gelegen in het gedeelte van 't graafschap Devon, genaamt Halberton, 185 Engelsche mylen van Londen.

BRADSHAW, (JOHANNES) een Engelschman, was eerst sergeant at Law, of doctor in de door de gewoonte ingevoerde rechten, naderhandt president van 't hoge gericht, dat den 8 January des jaars 1649 voor de eerste maal vergaderde, en den 27 der zelve maandt Karel den I, koning van Groot-Britannie, ter doodt veroordeelde. Gelyk hy nu hier door voornamentlyk beoogde, dat de Engelsche natie in het toekomende naar de wyze eener volslage republyk mogt geregeert worden, zo kantte hy zich naderhandt tegen de ondernemingen van Olivier Cromwel, wanneer de zelve zich eene meer dan koninklyke macht begon aan te matigen; en wanneer hy van hem eischte, zyne commissie als opperrichter van Chester, hem door het parlement opgedragen, neder te leggen, en ze van hem als lord protector, te ontfangen, weigerde hy zulks uitdrukkelyk. Na de doodt van Cromwel verkoor hem Chester tot zynen representant in 't parlement, door Richard Cromwel beschreven; en in 't naastvolgende parlement wierdt hy tot medelidt der staatsraden, en naderhandt tot commissaris van 't grote zegel gemaakt. In dezen tydt wierdt hy met eene langdurige ziekte bezocht, en stierf tot zyn geluk, voor dat de herstelling van koning Karel den II volgde. *Ludlow Memorien. The compleat History of England Tom.* III.

BRAGA, *Bracara*, eene stadt in Portugal, met een aaartsbisdom, gelegen aan de rivier Cavado, vyf mylen van zee in het landschap Entro Douro & Minho, behoorde eertyds tot Gallicië, en was eene der outste steden van Spanje, by Ptolemæus *Bracara Augusta*, en in de Reizebeschryvinge van Antoninus *Bragara* genaamt. Ausonius telt ze onder de vier voornaamste steden van Spanje. Zy wordt gezegt de setel der oude Suevische koningen, en by de Gothen in groot aanzien geweest te zyn. De aartsbisschoppen alhier noemen zich primaten van Spanje: want wanneer koning Alfonsus de I in den jare 1040 deze stadt den Mauren ontweldigde, was ze de eenige Metropolitaansche in het Christelyk deel van Spanje, en bleef zulks tot het jaar 1280, wanneer Alfonsus de VI de stadt Toledo veroverde, en deze wederom hare Metropolitaansche waardigheit erlangde; en alzo zy eertyds, en ook nu nog van nieuw de setel der koningen was, begon ze zich den rang en het primaatschap van Spanje aan te matigen; het welk Braga tegensprak, waar aan zich de bisschoppen van Spanje, van den jare 1040 af tot de verovering van Toledo, hadden onderworpen. Deze strydt is nog niet beslist, en Bartholomæus de Martyribus, aartsbisschop van Braga, heeft in den jare 1561 op het concilie van Trente het recht zyner kerke hevig voorgestaan. In den jare 408 wordt hier gezegt een concilie vergadert geweest te zyn. Diergelyke wierden ook in de jaren 563, 572, en 675 aldaar gehouden, en op alle drie zekere canons gemaakt. *Nonius Hisp. c.* 51. *Mariana lib.* VI. *Hist. c.* 15. *Loaisa in not. ad Concil. Lucens. Vasconcellos. Resendius vie de Dom. Barth. des Martyrs. Brito Monarch. Lusit. T.* II. *Baron. in Annal. Bini. Sirmond. Labbé in edit. Concil. Colmenar Delices p.* 707.

BRAGADINO is eene der alleroutste adelyke familien van Venetië, die aldaar, nevens de Giustiniani, Cornari en Bembi, het getal der geslachten, die men de vier Euangelisten noemt, uitmaken. Der zelver voorvaderen hebben reets in den jare 800 by de stichtinge der abdy di San Giorgio Maggiore hunne namen onderschreven. Zy heeft wel genen doge, maar anders vele grote mannen in de republyk voortgebragt, zonderling den generaal MARCUS ANTONIUS BRAGADINO, van wien beneden. Gedurende den twist tusschen de republyk en paus Paulus den V was LODEWYK BRAGADINO een der zogenaamde Savi grandi. *Amelot de la Houss. Hist. du gouv. de Venis. p.* 192. 307. 501. 523. *Bembi Hist. Venet.*

BRAGADINO, (MARCUS ANTONIUS) een Venetiaansch edelman, was gouverneur van Famagusta op het eilandt Cyprus in de jaren 1570 en 1571, en wierdt genoodzaakt wegens het te rug blyven der hulpbenden na eene lange belegering, in welke hy zich met eene ongeloofiyke dapperheit hadt verdedigt, de plaats aan de Turken, die reets over de 80000 man daar voor verloren hadden, over te geven; hoewel de groot-vizier de voordeelige voorwaarden der overgave schondt, latende Bragadino, en Astor Baglioni, kommandant der stadt, nevens een groot getal van andere officieren, gevangen nemen. Dit geschied zynde wierden alle Christenen voor 't gezicht van Bragadino wredelyk omgebragt; maar hy zelf tot nog een wreder doodt gespaart; want men liet hem tot drie malen toe den sabel aan de strot zetten, zonder dat hy zich echter daar voor ontzette. Hem wierden neus en oren afgesneden, en hy daar op geboeit met ketens in eene diepe gevangenis geworpen. Hier uit naderhandt door beulen getrokken zynde noodzaakte men hem in een houten vat den genen, die aan de fortificatie van Famagusta arbeidden, aarde toe te brengen; men dwong hem ook om, zich nederbukkende, die aarde te kussen, zo menigmalen hy voorby den vizier wandelde. Naderhandt bondt men hem aan de zeilstange van een mastboom eener galei. Eindelyk wierdt hy naar de markt gesleept, en levendig gevilt. Alle deze gruweldaden verminderden zynen moedt niet; want hy gaf met een ongehoorde onvertzaagtheit den geest, hebbende de Turken hunne trouwloosheit verweten. Zyne huidt wierdt met zout en met wyn-azyn toebereid, en met hooi opgevult, zynde boven aan den mast van des viziers schip gebonden, waar mede hy zich op de kusten van Syrië en Egypten vertoonde. Ten laatsten wierdt de zelve in het arsenaal van Constantinopel gebragt; van waar de kinderen van Bragadino dit gedenkteken der dapperheit van hunnen vader weder bekomen hebben. *Gratian. de Bello Cypr.*

BRAGANZA, *Brigantia*, en *Brigantium*, eene stadt in Portugal, wordt by zommigen voor het *Cæliobriga* der ouden gehouden, gelegen aan de kleine rivier Sabor, in Tra los Montes, naby de stadt Miranda, midden in het gebergte. Zy is de hoofdstadt eens hertogdoms, waar onder 50 vlekken behoren, en zilvermynen gevonden worden. De hertogen van BRAGANZA, die van de koningen van Portugal afstammen, hadden hunnen gewonen setel te Villaviciosa, en eertyds hadden de grandes van Spanje de vryheit om zich opentlyk onder den troonhemel des konings van Spanje te zetten: ook waren ze zo machtig, dat hunne goederen het derde gedeelte des koninkryks van Portugal uitmaakten, wordende hunne inkomsten op 160000 dukaten geschat. Daarenboven hadden ze vele voorrechten, en voerden een byna koninklyken staat. Ook hebben ze sedert den jare 1640 op den troon van Portugal gezeten. Alfonsus de I van Portugal, hertog van Braganza, graaf van Barcellos, en heer van Guimaranes, was een natuurlyke zoon van Johannes den I, koning van Portugal, geboren uit Agnes Pirez. Hy stierf in den jare 1461, en hadt by zyne eerste gemalinne Beatrix de Pereira, erfdochter van Nunnius Alvarez van Pereira, konnestabel van Portugal, grave van Barcellos, enz. ALFONSUS, grave van Ourem, die stierf in den jare 1460, en van wien de graven van Vimioso afstammen; en FERDINAND de I, die zyn opvolger was. Deze was hertog van Braganza, marquis van Villaviciosa, gouverneur van Ceuta, enz. en stierf in den jare 1474. Zyne zonen waren: 1) FERDINAND de II, zyn opvolger; 2) JOHANNES, marquis van Monte Major, konnestabel van Portugal, die zonder kinderen stierf; 3) ALVAREZ, graaf van Olivença, stamvader der graven van Ferreira, van wien de hedendaagsche hertogen van Cadaval afstammen; 4) ALFONSUS, graaf van Faro, stamvader der graven van Odemira. Ferdinand de II quam by den koning van Portugal, Johannes den II, in ongunst, en wierdt den 21 Juny 1483 te Ebora onthooft. Onder zyne zonen zyn merkwaardig JAKOB, zyn opvolger, en DIONYSIUS, van wien de graven van Lemos afstammen. Jakob was een gunsteling van koning Emanuel, van wien hy in den jare 1498 tot koning van Portugal bestemt wierdt, ingeval hy zelf zonder kinderen quam te overlyden; ook gaf hem de koning in den jare 1513 het bevel over eene vloot, die naar Afrika gezonden wierdt. Hy teelde by Eleonora de Guzman, dochter van Johannes, hertog van Medina Sidonia, THEODOSIUS den I, zynen opvolger; maar zyne twede gemalin baarde hem 8 kinderen, onder welke merkwaardig zyn: 1) CONSTANTINUS, groot-kamerling van koning Johannes den III. In den jare 1549 quam hy als ambassadeur in Vrankryk, wierdt onderkoning van Indië, en stierf zonder kinderen; 2) FULGENTIUS, prioor van Guimaranes, die twee natuurlyke zonen naliet; en 3) THEOTO, aartsbisschop van Evora, die in den jare 1602 te Valladolid is overleden. Theodosius de I, hertog van Braganza, hadt tot zynen opvolger JOHANNES den

den I uit het eerste huwelyk, zynde konnestabel van Portugal, en die Catharina, dochter van Eduard, hertog van Guimaranes, die de zoon was van den koning Emanuel, ten huwelyk nam, waarom zy naderhandt onder den kardinaal Henrik eisch op de kroon maakte; doch hy maakte hier omtrent een vergelyk met Philippus den II, koning van Spanje, die hem in den jare 1581 tot ridder van 't gulde vlies maakte; maar hy stierf in 't volgende jaar, nalatende verscheide kinderen; onder welke aan te merken zyn THEODOSIUS de II, die zyn opvolger was, van wien beneden; EDUARD, van wien de hertogen van Oropesa afstammen; en ALEXANDER, aartsbisschop van Evora. *Imhof stem. Lusit.*

BRAGANZA (THEODOSIUS de II, HERTOG VAN) konnestabel van Portugal, was een zoon van Johannes den I, geboren in den jare 1566, of 1568. Hy trok reets in den jare 1578 met koning Sebastiaan in den Afrikaanschen oorlog, en wierdt in een ongelukkig treffen door de Moren gevangen; doch verkreeg op de voorsprake des konings van Spanje in den jare 1580 zyne vryheit. Te St. Lucas komende, wanneer de koning Henrik kort te voren gestorven was, wierdt hy door den hertog van Medina Sidonia aangehouden, alzo zyne ouderen een groten eisch op de krone van Portugal hadden, zynde Catharina, zyne moeder, uit koninklyken bloede. Hy schreef aan zynen vader, die toen nog in 't leven was, hem verzoekende, uit aanzien zyner gevangenis niets van zyn recht op de krone te laten varen. Maar alzo zyne ouderen met den koning van Spanje een vergelyk maakten, en deze de grandes van Portugal niet wilden benadeelen, zo wierdt hy op het bevel van Philip op vryen voet gestelt. Hy volgde zynen vader, overlydende in den jare 1582, in des zelfs heerschappyen, en als konnestabel van Portugal, welke bediening hy 48 jaren lang met veel luister bekleedde. Hy liet in al zyn doen een grootschen geest blyken; invoegen, wanneer de koning van Spanje, zynde in Portugal, hem een koninklyke gunst aanboodt, die hy zelf zou verzoeken, hy den koning aldus antwoordde; *Myn huis is door de voorgaande koningen van Portugal zodanig bezorgt, dat ik voor my niets te verzoeken heb, dan alleen dit eenige, dat uwe Majesteit de standen van Portugal, zonderling de grandes, zyne bestendige koninklyke genegenheit wil betonen.* Men zegt, dat hy toen besloot, om zich van den persoon des konings te verzekeren, en hem te noodzaken, hem het koninkryk af te staan; doch dat hem zulks door zyne vrienden is afgeraden. Ondertusschen belastte hy zyne bedienden zo nu en dan te Lissebon met 's konings bedienden zich in twist in te laten, om dus te zien, of hy by het volk eenige genegenheit voor hem tegen de Spaanschen bespeuren of verwekken kon; dat hem echter niet gelukte. Hy stierf den 29 November des jaars 1630 te Villaviciosa, alwaar zyne gewone verblyfplaats was. Men zegt, dat hy kort te voren door eene gedurige onrust zyns gemoeds wegens de gedachten van een koninkryk eenigzins buiten verstandt was geraakt, sprekende niet dan van oorlogs toerustingen en veldslagen: ook hebben hem de zynen met koninklyke eerbewyzingen begraven. Hy liet na JOHANNES, geteelt by zyne gemalinne, uit den huize Velasco. Deze wierdt naderhandt koning van Portugal. Zyn twede zoon was EDUARD. Deze eindigde zyn leven in Milanen, als een gevangen van Spanje, waar toe hy wegens de verheffinge zyns broeders op den troon van Portugal geraakt was. De derde was ALEXANDER, stervende in den jare 1637. *Cajet. Passarellus in bello Lusit. l. I. Connestaggius l. IV. Vasconcel. Anaceph. p. 583. Imhof stem. reg. Lusit. p.* 34.

BRAGELONGE, eene aanzienlyke familie, die zich in vrede en oorlog heeft vermaart gemaakt, nemende haren oorsprong, gelyk zommigen gissen, van zekeren GELONGNE, heer van Bray, stichter en van den name en van de familie, en het landt van Bragelongne, welke Gelongne gelooft wordt te zyn een jonger zoon van LANDRY, grave van Nevers en Auxerre, en Machthild van Bourgogne-Comté. Uit dit geslacht zyn vele voorname mannen gesproten, die zich in den beginne der XV eeuw in Vrankryk aanzienlyk door hunne verdiensten hebben gemaakt.

BRAGOSUS, of DE BIACOLE, (WILHELM) kardinaal en bisschop van Vabres, geboortig uit Givaudan, eene landstreek in Vrankryk. Hy vorderde verre in geleerdheit, zonderling in de rechten, die hy langen tydt te Toulouse leeraarde. Eindelyk wierdt hy bisschop te Vabres, en in den jare 1331 den 17 Sept. maakte hem Innocentius de VI kardinaal, en naderhandt grootpenitentier der kerke. Hy verzelde Urbanus den V naar Rome, en stierf aldaar den 11 November des jaars 1367. Hem worden eenige schriften toegeëigent, die echter tot deze tyden niet gekomen zyn. *Onuphr. in Urb.* V. *Bosquet in Innoc.* VI. *& Urb.* V. *Frizon Gall. purp. Aubery Cardin. Sammarth. Gall.*

BRAHE. Het geslacht van Brahe is een der voornaamste in 't koninkryk Zweden, afstammende van ANDREAS *van Mohammer*, die van vaders zyde een bloedverwant des konings Suercherus den ouden was, die in den jare 1138 in Zweden regeerde. Zyn zoon PETRUS ANDREAS was landrichter van Uplandt, en hadt by de koninklyke verkiezing de eerste stem. Hy liet na 1) BIRGERUS PETRI *de Finstadt*, landrichter van Uplandt, die by Ingeburgis, dochter van Benedictus Magnus de Ulfasa, broeder des hertogs en gouverneurs van 't koninkryk Zweden, Birgerus Jaël, teelde WALDEMAR, en MAGNUS LADILAUS; 2) S. BRIGITTA, gemalin des hertogs Ulpho Gadmarus van Ulfasa, stervende in den jare 1373; en 3) ISRAEL BIRGERUS, ryksraadt des koninkryks Zweden, landrichter van Uplandt, en naderhandt gedesigneerde koning. Deze stierf te Riga in den jare 1363, en wierdt te Upsal begraven. Zyne kinderen waren, HELENA, gemalin van Karel van Tofta, wier dochter, MARGARETHA, gemalin was van Canutus Bonde, en naderhandt van Steno Turo, van wien koning GUSTAVUS van Zweden in het derde lidt afstamt: voorts de H. RAMBURGIS, en PETRUS ISRAEL, die buiten 's lands in Noorwegen met koning Magnus Smeek leefde, en twee zonen hadt, LAURENTIUS PETRI, en MAGNUS PETRI *van Ekla*, die naar Rome ging, en bewerkte, dat de H. Brigitta gekanoniseert wierdt. De zoon van Laurentius Petri was MAGNUS LAURENTIUS, die by zyne gemalinne Johanna, dochter van Trochillus Brahe, teelde PETRUS MAGNUS *de Tarna*, die van zynen grootvader van moeders zyde eerst den naam van BRAHE heeft aangenomen. Hy liet na JOACHIMUS BRAHE, ryksraadt van Zweden. Deze teelde by Margaretha Wasa, zuster van koning Gustavus den I, PETRUS BRAHE, graaf in Wisingsburg, vryheer van Rydboholm en Lindholm, aarts-truchses van Zweden. Deze hadt verscheide kinderen, onder welke merkwaardig zyn, ERIK BRAHE, graaf van Wisingsburg, opper-kastellaan van Stokholm, en hofmaarschalk des konings Sigismundus van Polen, die in den jare 1614 te Dantzig stierf, en maar eene dochter naliet; GUSTAVUS, veldmaarschalk onder koning Sigismundus, eindigde zyn leven in ballingschap in den jare 1615. MAGNUS, graaf van Wisingsburg en ryksdrost van Zweden, stierf in den jare 1633, wiens eenige dochter, EBBA BRAHE, de gemalin wierdt van Jacobus de la Gardie; en ABRAHAM, grave van Wisingsburg, ryksraadt van Zweden, stervende in den jare 1630, hebbende geteelt vyf zonen en vyf dochteren; onder welke meest merkwaardig zyn, PETRUS BRAHE, ryksdrost in Zweden; NICOLAUS, opper-landrichter, en JOACHIMUS, die in den jare 1630 als Zweedsche overste te Damen in Pomeren overleedt. Petrus teelde ABRAHAM, JOACHIM en FREDERIK, die ongetrouwt gestorven zyn. Nicolaas was vader van NICOLAAS, grave van Wisingsburg, enz. die in den jare 1660 (eenigen zeggen 1690) gestorven is; en ELISABETH, gemalin eerst van Erik, grave van Oxenstiern, ryks-kanselier van Zweden, en naderhandt 1661 van Adolf Johannes, Paltzgrave aan den Rhyn. Zy stierf in Februarius des jaars 1689. Nicolaas teelde by zyne gemalinne Juliana, dochter van Karel Gustavus Wrangel, ryksmaarschalk, die hy den 27 December des jaars 1660 getrouwt hadt, eenen zoon, die in den jare 1680 in de maandt Januarius onderweeg tusschen Stokholm en Upsal verdronk; voorts ABRAHAM NICOLAI, graaf van Wisingsburg, baron van Cajanna, heer van Ridboholm en Sesvragen, overste over een regiment te voet, die in den jare 1669 den 24 Augustus geboren zynde de eenige mannelyke stam-erfgenaam dezes ouden huizes is. In den jare 1695 den 7 January trouwde hy met Eva, dochter van Nicolaas Turo Bielke, veldmaarschalk. Snorro Sturlonides, de outste Yslandsche geschiedschryver, gewaagt van een edelman, BRAHE, of BRAGTE genaamt, zynde onder de regering van koning Eristo onder 't getal der Ephoren gerekent; waar uit ligt af te nemen is, dat Petrus Brahe uit dit zelve geslacht gesproten is, en den naam van Brahe aangenomen heeft, welk geslacht lange in Noorwegen gebloeit heeft, en ook in Denemarken vermaart is geweest, zynde uit het zelve de vermaarde TYCHO BRAHE gesproten. *Oernewinge Genealogia Brahea, Holmiæ* 1647.

BRAHE, (TYCHO) een der vermaartste wiskunstenaren, wierdt in Knudstorp, een dorp in Schonen, dat aan zyne familie behoorde, den 13 April des jaars 1546 geboren. Zyn vader, zynde uit een adelyk geslacht gesproten, was Otto Brahe, en diende in den oorlog; waarom zyns vaders broeder Georgius, ziende in Tycho een leerzamen en vluggen geest, hem buiten weten zyner ouderen tot zich nam, en tot de studien opbragt, die hy eerst op de akademie van Koppenhagen voortzette, en zich van daar in het 15 jaar zyns ouderdoms naar Leipzig begaf. Aldaar begon hy zich met allen yver op de sterrekunde te leggen, als vindende by zich zelven eene zonderlinge lust tot die wetenschap. Hy bediende zich hier toe van de aanleiding der heeren Johannes Homelius en Bartholomæus Scultetus. Hier op begaf hy zich in den jare 1566 naar Wittenberg, kort daar na naar Rostok, om zyne Astronomische studien aldaar voort te zetten. Hier geraakte hy met iemandt zyner landslieden, genaamt Pasberg, niet tegenstaande hy zich den gehelen dag binnen 's huis hadt gehouden, als hebbende uit de astrologie waargenomen, dat hem een ongeluk boven 't hoofdt hing, in geschil, wanneer hem het voorste gedeelte der neus wierdt afgehouwen, en hy dus genootzaakt, zich van een zilvere neuze te bedienen. In den jare 1569 begaf hy zich door Duitschlandt naar Italië, en maakte zich aldaar by de vermaartste sterrekundigen door de gereedschappen, die hy te Augsburg hadt laten maken, bemint. In den jare 1571 keerde hy weder naar zyn vaderlandt, begon aldaar astronomische aanmerkingen te maken, en in de scheikunst te arbeiden. Hy trouwde in den jare 1573 met een boeren dochter uit zyn dorp Knudstorp, en teelde by de zelve twee zonen en drie dochteren; hoewel hy met zyne bloedvrienden, die dit ongelyk huwelyk afkeurden, daar om in geschil geraakte. In het volgende jaar onderwees hy op bevel van koning Frederik den II te Koppenhagen in de sterrekunde. In den jare 1575 ondernam hy wederom eene reize naar Duitschlandt en Italië, hieldt zich te Kassel by den landgraaf Wilhelmus, die een kenner der Astronomie was, naderhandt te Basel, Venetië en Regensburg wat langer op dan in andere plaatsen. Hy quam in 't zelve jaar wel wederom in zyn vaderlandt, alleen met een voornemen om zyne zaken te vereffenen, en zich als dan naar Basel te begeven, en aldaar zyn leven te eindigen. Doch dit voornemen wierdt door de mildadigheit van koning Frederik den II belet, als die hem in den jare 1576 met het eilandt Huen voor zyn leven, voorts een landgoedt in Noorwegen, met een kanunnikdy te Rotschildt, en een jaarlyksche wedde van 2000 ryksdaalders begiftigde. Voorts gaf hem deze koning zo tot den opbouw van 't slot op dit eilandt, genaamt Uranienburg, als tot allerlei astronomische in-

instrumenten by de 100000 ryksdaalders. Hier op vervaardigde Tycho Brahe verscheide Astronomische aanmerkingen, en gaf vele schriften uit, die de goedkeuring van 't gemeen verdienden. In zyn legen tydt oeffende hy zich in de scheikunde of chymie, waar mede hy onophoudelyk bezig was, zo lange als koning Frederik de II leefde: doch deze overleden, en Christiaan de IV nog jong zynde, deden hem vele der hovelingen allerlei verdriet aan. In 't byzonder ondervondt hy de ongunst des hofmeesters Christophorus Valkendorf, met wien hy reets te voren wegens het quetsen van een hondt in geschil was geraakt. Zyne vyanden bragten het eindelyk zo verre, dat hy van zyn leengoedt in Noorwegen en zyne kanunnikdy te Rotschildt berooft wierdt: weshalven hy zich in den 1597 naar Koppenhagen begaf; en gemerkt hem ook aldaar door Valkendorf belet wierdt zyne waarnemingen op den stads toren te vervolgen, vertrok hy met zyne familie naar Rostok. In het zelve jaar 1597 begaf hy zich naar 't gebiedt van Holstein, op het verzoek van Henrik van Ranzau, gouverneur dezes lands. Hy onthieldt zich een geheel jaar by dien heer op het slot Wandersburg, niet verre van Hamburg, wanneer hy door keizer Rudolf den II tot zynen raadt en wiskunstenaar in den jare 1598 beroepen wierdt; van waar hy zich naar Wittenberg, en verder naar Praag begaf, en in den jare 1599 door den keizer zeer gunstig ontvangen wierdt; gemerkt hem de zelve niet alleen een jaarlyksche inkomst van 3000 goutguldens gaf, maar ook een prachtig huis, en buiten Praag het slot Bernach, alwaar hy aanvankelyk, maar naderhandt, wanneer hy in den jare 1600 zyne beste gereedschappen uit Denemarken hadt gekregen, in de keizerlyke tuinen te Praag nevens Johannes Keplerus de sterrekunde naarstig voortzette. In het volgende jaar wierdt hy den 13 October van den heere Rosenberg te gast genodigt, en schaamde zich op te staan, om zyn water te maken; verviel derhalven in eene ziekte, en stierf den 24 October, in zyn 55 jaar. Hy is zonderling wegens zyne uitvinding van een nieuw *Systema Astronomicum* bekent, bestaande daar in, dat de zonne stil staat, en dat de aarde rondom de zonne, maar de andere planeten rondom de aarde bewogen worden; willende hy dus gelyk als een middelweg tusschen het *Systema* van *Ptolemæus* en dat van *Copernicus* houden. Voorts heeft men van hem verscheide schriften, als: *Astronomiæ instauratæ Mechanica; Progymnasmata Astronomiæ instaurandæ; Epistolæ Astronomicæ; Tabulæ Rudolphinæ, per Johannem Keplerum editæ; Historia cœlestis.* enz. Van zyne zuster Sophia Brahe, eerst met Otto Tott, naderhandt met Nicolaus Lange getrouwt, heeft men een brief in Latynsche vaarzen, aan den laatstgenoemden in den jare 1594 uit het slot Erichsholm geschreven, die in *Rosenii Antiquitates Hafnienses p.* 410 *seq.* gevonden wordt. *Gassend. in vita Tych. Brahei. Ricciol. in Chron. Mathem. Boulart Acad. des scienc. Tom.* II. *p.* 105. *Thuan. Hist. & Teissier Addit. Tom.* II. *& Tom.* III. *Blount in cens. celebr. autor. Witte Mem. Philos. Dec* I. *Freher. in Theatro. Paschius de inventis c.* 7. *seq. Bartholin. de script. Danor.* 146. *& Moller. in Hypomn. ad h. l.*

BRAHEM, zoon van Ali, vierde koning van Marocco, uit den stam der Almoraviden, volgde zynen vader in den jare 1115. Zekere Alfaqui, of Mahometaansch leeraar, willende hem van den troon stoten, maar wierdt overwonnen en geslagen, en na dat hem de ogen uitgestoken waren gedood. Doch in den jare 1140 hadt hy de nederlage tegen Abdala, een Afrikaansch Berebere. Zich derhalven nergens zeker en veilig oordelende, sprong hy uit wanhoop met zyn paardt van een rots, en wierdt verplettert. Abdala eenigen tydt daar na ook gestorven zynde, wierdt Abdulmumen, veldheer van 't leger, tot koning verkoren. Deze belegerde de stadt Marocco, in welke de zoon van Brahem was, zynde nog een kindt, en in zyns vaders plaats tot koning verklaart. Hy derhalven ziende den dapperen tegenstandt der belegerden, zwoer de stadt niet te zullen verlaten, zonder ze te veroveren; en ze stormenderhandt hebbende ingenomen, verzekerde hy zich van den jongen koning, en worgde hem met zyne eigene handen; waar door de stam der Almoraviden uitgedelgt wierdt. *Marmol Descr. Afr. l.* II.

BRAID-ALBAIN, of BROAD-ALBAIN, in 't Latyn *Albania*, eene landstreek in 't Noorden van Schotlandt, aan de Westzyde tusschen de landen Loch-Aber, Athol, Stratherne, Mentheit, Lenox en Argile gelegen, is omtrent 35 Engelsche mylen lang, maar nog meer dan eens zo breet. De rivier Tai heeft 'er haren oorsprong uit een grote zee. Zy is gelegen tusschen het hoge Gransbensche gebergte, en heeft noch steden, noch dorpen, wordende door een wild volk bewoont. Het aardryk is ruw en onbebouwt; de lucht is 'er kout, en zeer sneeuwachtig, invoegen 'er niet dan gerst en haver ingeoogst wordt, waar van de inwoonderen hun broodt maken. Deze worden Hooglanders of Berg-Schotten genaamt. Zie HOOGLANDERS. *Beverell Delic. de la Grande Bret. p.* 1263.

BRAINE, BRENNE, *Brennacum*, een kleine stadt in Champagne, aan de Vesle, tusschen Fismes en Soissons. De bisschoppen van Vrankryk hielden in den jare 581, of 583, aldaar een Concilie, ter gelegenheit van Gregorius van Tours, die van den grave Leudastus beschuldigt wierdt te hebben gezegt, dat Fredegondis met Bertrand, aartsbisschop van Bourdeaux, al te vertrouwelyk leefde. Gregorius, hebbende zyne onschuldt aangetoont, wierdt vrygesproken; zyn aanklager daarentegen veroordeelt, en stierf in de gevangenis. Anderen zeggen, dat dit Concilie op een ander plaats van gelyken name in het landschap van Touraine, behorende onder het kerkgebiedt van Bourges, gehouden is. *Gregor. Turon. l.* V. *c.* 49. *Conc. Gall. Tom.* V.

BRAINE L'ALEU, *Brennia Allodiensis*, een kleine vrye stadt in 't Zuider gedeelte van Brabandt, tusschen Mons en Nivelle, aan den ingang van 't woudt Soignes. Een halve uur van daar is een abdy, doorgaans *Woulter-Braine* genaamt.

BRAINE LE CHATEAU, een slot in Henegouwen, op de grenzen van Brabandt, een uur van Halle, is in den jare 1681 door de vorsten van Thurn en Taxis tot een vorstendom verheven.

BRAINE LE COMTE, *Bronium, Brennia Comitis*, een kleine stadt met een Kastelenei in Henegouwen, drie mylen van Mons.

BRAIT, of MARKBRAIT, een kleine stadt in Frankenlandt, tusschen Oxenfurt en Kitzingen, gelegen aan den Mayn, behorende tot het gebiedt des vorsten van Zwartzenberg.

BRAKEL, eene kleine stadt in het landt van Paderborn, aan de rivier de Nette, omtrent de grenzen van het sticht Corbey.

BRAKEL, een dorp en heerlykheit tegen den Waalstroom aan het einde van den Bommelerwaardt, gedeelte van Gelderlands eerste quartier Nimmegen, niet verre van het Hollandsche gevangenhuis van Staat, het slot Loevestein, waar van deze heerlykheit alleenig afgezondert is door de heerlykheit van Monnikkelandt, toebehorende den hooggeboren heere Konstantyn Huigens, heere van Zuilichem, Zelhem, en in Monnikelandt, zoons zoon van dien groten en geleerden ridder Konstantyn Huigens, secretaris van drie prinsen van Oranje. Het dorp zelfs is van een zeer hogen ouderdom, als wordende des zelfs aanleg door Slichtenhorst en des zelfs meester Pontanus toegeschreven aan Robbert den II, derden heere van Heusden, die al vermeld wordt op het jaar 856, maar door Tessenmacher in zyne *Annales Cliviæ* aan des zelfs vader Boudewyn den II, grondheer van Heusden, welke gestorven is in 't jaar 870. De stichting van het hier voormaals gestaan hebbende slot wordt van voorgemelde schryveren aan een en den zelfden heer toegeschreven. Het zelve was vry aanzienelyk en sterk; dies leedt het in den jare 1407, wanneer de Geldersche vorst Reinout met graaf Willem den VI van Hollandt krakkeelde wegens de stadt Gorkom, daar de Geldersman ingelaten en gehuldigt was, zeer veel aanstoots, en wierdt door eenige Hollandsche krygsbenden nevens Beesde en andere naburige sloten en dorpen uitgeplundert en in de assche gelegt, waar uit het naderhandt wederom opgerezen is en herbouwt, hebbende tot zelfs in den jare van 1618 in eene redelyk fraaie gestalte zich vertoont met een stevigen vierkanten toren, met een vierkant wolvendak, gedekt, een nog wat kleiner en spitsgekapt torentje, nevens de grote voorpoort, ter zyde gehecht aan een ruimen ringmuur, waar binnen twee trapgevels, de stallinge en bouwhuis gezien worden onder de tekeningen van den Advokaat M. Brouërius van Nidek. Jonker Matthys vander Houve en Martinus Schokius, die beide in de zeventiende eeuwe geschreven hebben, noemen dit slot mede, daar zy van de andere kastelen en adelyke huizen des quartiers gewag maken, die ten hunnen tyde in de Bommelerwaardt gevonden wierden. Tegenwoordig is het zelve geheel en al verdwenen, doch behoort de heerlykheit aan den hoogwelgeboren heere Willem Henrik Baron Piek, heere van Zoelen, amptman van Beesde en Renoy, gedeputeert wegens Gelderlandt ter vergaderinge der heeren Staten Generaal in den Hage.

BRAKEL, (VAN) een zeer edel en out Hollandsch geslacht, dat zich met verloop van tydt door verhuwelyking, aankoop, en ervinge van goederen verder verspreid heeft door Gelderlandt en Utrecht. Ons komt in de oude vaderlandsche Jaarboeken al voor in den jare 1340 RICHOLD VAN BRAKEL, knape, schepen te Dordrecht. Hy heeft in 't jaar 1351 het slot Develstein in zyn geslacht gebragt, en was gehuwt met Maria Booth, 's heeren Kornelis en Geertruid vander Merwede dochter, waar by hy won:

I JOHAN VAN BRAKEL, knape, ambachtsheer van Oudelands ambacht, by overgifte van Jan Oudelandt. Hy was in 't jaar 1390 burgermeester te Dordrecht, en hadt te vrouwe eene dochter van Herbaarn van Riede, afkomstig uit een jonger zoon van het edele geslacht van Merwede by Dordrecht, en won by haar

A. *Willem van Brakel*, knape, ambachtsheer van Oudelands ambacht, Sparendam en Matena; schout van Dordrecht in den jare 1404.

B. *Godschalk van Brakel*, in 't jaar 1408 schout te Dort, liet niet na dan eene dochter, Geertruid van Brakel, gehuwt geweest met Jan van Bollandt, ridder.

II GODSCHALK VAN BRAKEL, volgt.

III HERBAREN VAN BRAKEL, knape, schepen te Dordrecht in het jaar 1370, staat mede vermeld op den lyst der edelen, die op den vredehandel tusschen vrouw Jakoba en hertog Jan van Beyeren, haren oom, binnen Woudrichem in 't jaar 1419 gemaakt, tegenwoordig zyn geweest.

GODSCHALK VAN BRAKEL, heeren Richolds en Maria Booths zoon, Raadt en rentmeester generaal van Zuidhollandt, schepen in 't jaar 1383, en Raadt in den jare 1389 te Dordrecht, wierdt in 't jaar 1383 bezitter van Develstein, en won in wettigen huwelyke

I *Johan van Brakel*, knape, in 't jaar 1380 baljuw van ter Goude, troude met Geertruid Booth, dochter van Aart Booth, ridder, en Lysbeth van Barendrecht, zonder oir overleden.

II *Willem van Brakel*, knape, schout van Dordrecht in de jaren 1407 en 1408. Hy wierdt den elfden May des laatstgenoemden jaars tusschen Rotterdam en Overschie door eenen Jakob van Kuyvre en zyne medehelpers dootgeslagen, waar over hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, enz. dusdanigen brief aan de Dordrechtsche overheden zondt: *Lieve en getruwe, Wi hebben verstaan, dat Willem van Brakel, onse Scout, dootgeslegen zoude wesen tusschen Rotterdam en Ouderschiede, daer ons van gueder herten liet toe is, en hebben daerom gescreven aen onse Baelju van Delfland, en aan anders allen onsen dienaren overal in onse lande, dat si die sonder vortrec aentasten en vangen, en van den kerchove nemen, daar si die bevunden konden in den onsen, en willen daar*

alsoe

alſoe over doen vechten, waer wiſe gevunden konnen, dats hem owelic een ander hoeden ſal, begherende daerom aen u vriendelic, dat ghi u en der Ghemeynte hier mede te vreden ſetten wilt; want waer wi vernemen datter yemant raets of daets aen ſchuldich weſen mach, daer willen wi ons alſoe in bewiſen, dat ghi vernemen ſult, 'dattet Ons van gueder herten leet is. God ſi met U. Gheſcreven in den Hage, XI. *daghen in Meye.*

Hy liet niet dan eenen zone na, *Jan van Brakel*, ridder, zonder oir overleden.

3 *Reinold van Brakel*, knape, volgt.

4 *Machtild van Brakel* trouwde met Frederik van Uitenham, ridder, maarſchalk van Utrecht, in 't jaar 1418.

REINOLD VAN BRAKEL, knape, Godſchalks zoon, vermeld op het jaar 1412, bewoonde het ſlot Develſtein, kreeg te vrouwe Jannette Eggerts, dochter van Willem Eggert, knape, eerſten heer van Purmerende, en won by haar

I *Jan van Brakel*, volgt.

II *Willem van Brakel*, knape, ſchepen te Dordrecht in de jaren 1442 en 1443, trouwde met Sueta de Bevere, vrouwe van Dortsmonde, volgens den koopbrief van heer Adriaan van Herlaar, ridder, van den 8 May des jaars 1471, op haar verheven den 22 der zelve maandt, en leenhoudſter van Schrootambacht haars geſlachts, daar mede verlyd den 6 October des zelven jaars. Hy overleedt in 't jaar 1490, en zy 1494, hebbende te zamen gewonnen een eenigen zone:

Willem van Brakel, knape, in den jare 1504, te Leuven ſtuderende en nog ongehuwt zynde, overleden.

III *Godſchalk van Brakel*, prieſter, in den jare 1454 vermeld.

IV *Reinolda van Brakel*, gehuwt met Jakob, heere van den Woude, Warmont en Alkemade, zoon van Jan vanden Woude, ridder geſlagen in den oorlog tegen de Vriezen, en van Agnes, heeren Jans dochter van Kruiningen in Zeelandt. Zy overleedt in 't jaar 1499, en hy 1531, nalatende eenen zoon en twee dochteren.

JOHAN VAN BRAKEL, knape, zoon van Reinold en Jennette Eggerts, wierdt ambachtsheer van Oudelands ambacht by overgifte van zynen neve Jan van Brakel, Willems zone, ridder, in den jare 1421, waar nevens hem een gedeelte van Develſtein heeft toebehoort. Hy heeft nagelaten:

JOHAN VAN BRAKEL, knape, wierdt als ambachtsheer van Oudelandsambacht verlyd in 't jaar 1434, en verkocht den 29 July des jaars 1442 Develſtein aan Willem Duik, Arents zoon, burgermeeſter van 's heeren wege te Dordrecht. Men zie hier van mede op het volgende artykel. 't Wapen van dit adelyke geſlacht beſtaat uit een root ſchildt, beladen met twee overend ſtaande viſſchen van zilver. *Van Leeuwen Batav. Illuſtr. M. Balen beſchryv. van Dort. J. van Beverwyk begin van Hollandt in Dordrecht.*

BRAKEL, (JAN VAN) ſchout by nacht van Hollandt en Weſtvrieſlandt onder het kollegie ter Admiraliteit op de Maze, heeft zulken aanzienelyken rol in de Nederlandſche oorlogen tegen de koningen van Vrankryk en Engelandt geſpeelt, dat men hem niet, zonder hem het allerhoogſte ongelyk aan te doen, vegeten kan. Hy, volkomen evenarende den edelen imborſt van 't bekende adelyke geſlacht van Brakel, begaf zich, geprikkelt van zynen heldemoedt, van zyn twee en twintigſte jaar af in dienſt van den lande ter zee. Hy voerde in den jare 1665 een brander onder het ſmaldeel van den Lt. admiraal de Ruiter, de Ooſtindiſche retourvloot uit Bergen in Noorwegen afhalende, gelyk hy mede in 't volgende jaar 1666 in den vierdaagſchen zeeſlag op den XI, XII, XIII en XIV Juny tegen de Engelſchen deet op het brandſchip Rotterdam, gemonteert met VI ſtukken kanon en XXXI koppen, en naderhandt met den brander, 't Lammertje Queek geheten, in het vyfde zeegevecht van 't zelve jaar op den 4 Auguſtus, wanneer hy zich in 't ſcherpſte van 't gevecht tuſſchen de admiralen de Ruiter en Monk onthieldt, en zyn onderhebbende ſchip in den grondt geſchoten wierdt en zonk, waar op Brakel met zyn ſloep en volk ſtoutmoedelyk naar een Engelſchen brander voer, die ongetwyfelt den admiraal van Gent aangeſteken zou hebben, doch, hem zo ſtout ziende naderen, nu zich zelven aanſtak en met het volk in de ſloep vluchtte: welke dapperheit geenzins onbeloont bleef, alzo hy in 't volgende jaar 1667 het oorlogſchip de Vrede, gemonteert met 40 ſtukken en 135 man, wegens het kollegie ter Admiraliteit op de Maze bequam, wanneer hy onder het eſquader van den luitenant admiraal van Gent geſchaart wierdt, en kort daarna met eenige andere ſchepen afgezondert om een toeleg op de Engelſche ſchepen, in de rivier van Londen leggende, te helpen werkſtellig maken. De admiraal van Gent tot voor de riviere van Rocheſter en 't eilandt Schapei op den 20 Juny afgezakt, wierden de kapiteinen Jan van Brakel, Pieter Magnuszoon, en Jan du Bois gelaſt zich met hunne ſchepen dicht onder het fort Charneſſe, (op het gemelde eilandt gelegen aan den hoek van de zelve riviere) te zetten, werwaarts het gros van 't eſquader hen volgen zoude, en zo veel doenlyk op het zelve fort kanonneeren, terwyl de ſoldaten landen zouden, en 't zelve aantaſten. Een konings fregat en eenige andere ſchepen en branders, voor het fort ten anker leggende, kapten datelyk hunne kabels, en liepen de rivier van Rocheſter op, waar op de drie genoemde ſchepen, inzonderheit Brakel, die de voorſte maakte te zyn, zodanig het fort beſchoten, dat de ſoldaten gemakkelyk te lande quamen, en de Engelſche bezetting hare ſterkte verliet, welke vervolgens uitgeplundert en verwoeſt wierdt; alzo die onhoubaar geoordeelt wierdt te zyn. Des anderen daags ontmoette Brakel eene grote wederwaardigheit, wordende des morgens door laſt van den ruwardt van Putten, Kornelis de Wit, als gevolmachtigden van den Nederlandſchen ſtaat dezen tocht bywonende, in hechteniſſe genomen, omdat hy tegen 't verbodt van den vorigen dag zyn ſloep met eenig volk naar landt hadt laten gaan. Maar des te heerlyker maakte hy dat verzuim tegen den middag weder goet. Van Gent, de rivier vier mylen opgelopen met een Noorooſten windt en tamelyke koelte, zag verſcheide grote Engelſche ſchepen by Chattam leggen, voorts vier branders dwars in de rivier, als mede wat beneden het kaſteel van Upnor nog twee grote ſchepen gezonken om de zelve te ſtoppen, en daar by zes kapitale ſchepen, een weinig van den anderen afgeſcheiden, behalven welke voorzorge men ook een dikke yzere ketting, lopende over katrollen, die op vlotten dreven, over de riviere geſpannen hadt, en aan beide zyden op het landt twee batteryen, ieder met acht ſtukken geſchut, die gedurig ſchoten, en etlyke muſquettiers, die mede vuur gaven, voorzien, wyders achter die ketting beneden 't kaſteel van Upnor vier ſchepen, en twee fregatten boven de ketting. Langen tydt hadden eenige van 's lands voorſte ſchepen, gelaſt om de Engelſchen aan te taſten, tegen de gemelde zes Engelſche ſchepen gekanonneert, zonder dat iemandt moeds genoeg hadt om tegen de zelve nader in te dringen, vermits de diepte der riviere daar zo naau was, dat 'er niet meer dan een ſchip te gelyk kon inkomen, rakende ook zommige van de zwaarſte ſchepen by gebrek van water aan den grondt. Brakel, door euvelen moedt geprikkelt, en gehard om zynen miſſlag by deze gelegenheit met zyn dapperheit uit te wiſſen, boodt zich aan, en beloofde, indien men hem wilde ontſlaan, met zyn ſchip, de Vrede, dat een ſlecht fregat was, en ligt gemonteert, leggende een van de achterſte, te zullen zoeken de andere voorby te ſtevenen, het voorſte der Engelſche oorlogſchepen aan boordt te leggen, en de branders aan te brengen. De heer de Wit nam zyne aanbieding terſtont aan, en liet hem wederom op zyn ſchip overgaan, waar mede hy datelyk onverzaagdelyk vooruit en over de geſpanne ketting zeilde, zonder een eenigen ſchoot te doen, hoe zeer des vyands ſchepen en batteryen, zo hevig als het mogelyk was, en onophoudelyk op hem losbrandden, tot dat hy op omtrent een musquet ſchoot den vyandt genadert was, wanneer hy 't Engelſch oorlogſchip de Jonathan, gemonteert met XLIV ſtukken kanon, en bemand met CL koppen, en dat te voren ter beſcherminge van het fort Charneſſe hadt gelegen, en van daar herwaarts was opgelopen, de lage gaf en eensloops aan boordt klampte, en in een ogenblik, alleen met verlies van twee of drie mannen en weinige gequetſten, veroverde, waar op 's lands verdere oorlogſchepen in zeilden en de grootſte en ontzaghelykſte Engelſche oorlogſchepen veroverden of verbrandden in 't gezicht van den hertog van Jork en generaal Monk, eenige mylen verre op der vyanden eige rivier tot verbaaſtheit van geheel Engelandt en verwonderinge van Europa. Brakel, deze weêrgaloze heldendaadt bedreven hebbende, verloor zyn ſloep en boot, maar niet zynen krygsmoedt; dies ſtapte hy in de ſloep van den kapitein Naalhout, en voer naar het vyandelyk ſchip de Carolus Quintus, toen gemonteert met LX ſtukken kanon, en met een gedeelte van zyn volk by de boeg en valreep opklimmende, vondt de Engelſchen in de wapenen tot tegenweer, maar die, hem ziende, riepen om quartier, en gaven zich op, wordende de kapitein, die 't met zwemmen zocht te ontkomen, gevangen gekregen en 't ſchip naderhandt verbrand. Den 28 van de zelve maandt Juny wierdt onze zeeheldt met de twee veroverde ſchepen, den koninklyken Karel (*Rojale Charles*) wel eer met 100 ſtukken gemonteert, en tot de overvoering van koning Karel den tweden naar Engelandt gebruikt geweeſt, en den Jonathan naar Goeree en de Maas afgezonden wordende door den admiraal van Gent ter halver zee toe gebragt, en hy, volgens reſolutie van hun Hoogmogende, de heren Staten Generaal, beſchonken met een goude keten met een gedenkpenning, ter waarde van twaalf hondert guldens, en te zamen met zyn bootsvolk boven het genomen ſchip met eene ſomme van twaalf duizent guldens; ook hem daar na als kapitein bevel gegeven op een nieuw kloek oorlogſchip, genaamt Waſſenaar, bemand met 210 matrozen, 35 ſoldaten, en gemonteert met LIV ſtukken kanon, waar mede hy in den jare 1671 met 's lands vloot onder 't eſquader van den luitenant admiraal de Ruiter in zee ging Het volgende jaar 1672 wierdt Brakel wederom als voren in dienſt gebragt op het ſchip Groot Hollandia, gemonteert met zeſtig ſtukken kanon, en geplaatſt onder het ſmaldeel van den luitenant admiraal van Nes. Den XXI May 's lands vlote zes mylen Weſtelyk van het Noordvoorlandt ten anker gekomen zynde, kreeg Brakel bevel, om met zes ſchepen, als buitewachten, van de Duinkerkſche banken tot het Noordvoorlandt toe tot den XXIV der maandt op kuntſchap van de vyandelyke Franſche en Engelſche vloten te kruiſſen. Hoe hoog hy by den groten admiraal de Ruiter in achtinge was bleek wederom den 6 Juny daar aan volgende, wanneer uit ieder ſmaldeel van des gemelden admiraals eſquader twee ſchepen van oorlog en twee branders uitgekoren wordende, om, wanneer men by den vyandt zoude gekomen zyn, een weinig voor uit te ſteken, en onder de gunſt van de kracht en rook van hun kanon en van dat der andere ſchepen de gemelde branders wel te beſteden, hy nevens kapitein Pieter Thomaszoon Zitter uit het ſmaldeel van den luitenant admiraal van Nes daar toe geſchikt wierdt. Hy deet ook den volgenden dag, toen men met de vyanden ſloeg, een daadt van de uiterſte ſtoutmoedigheit, die byna nooit in eenig zeegevecht was gezien, doch wat buiten order, dan niet te min van nadruk. Volgens de beraamde order moeſt hy uit de Ruiters eſquadre en het ſmaldeel van van Nes tegen de ſchepen der rode vlag vechten: maar hy in 't begin van den ſtrydt ter rechterhandt uitſpattende met den brander Dirk de Munnik, zette zyn koers om de Noordt naar den admiraal der blaauwe vlagge Montagu, en zeilde recht op hem aan, zonder een ſchoot te ſchieten, hoe zeer ook etlyke Engelſche ſchepen op hem ſchoten, om 't na-

naderen te beletten. Ook schoot Montagu, om hem af te weren, zo vreesselyk, dat het koegels scheen te hagelen, en de zee door 't vallen van koegels en bouten opstoof, als of ze vol walvisschen was geweest. Maar Brakel, schoon hem veel volks wierdt afgeschoten, wachtte met schieten tot dat hy Montagus schip, de Rojale James, 't welk al zyn geschut hadt geloscht, aan boordt lei, en zich daar aan vast maakte. Toen gaf hy hem de volle lage, met een nederlaag van menigte van menschen en yslelyk geschreeu van nog groter getal gequetsten. Hier ontstont toen een grouzaam gevecht tusschen ongelyke partyen, nadien Brakels schip aan Montagus boordt niet anders dan een enkele boot geleek tegen een groot schip, voerende hy niet meer dan 62 stukken en omtrent 300 mannen, en Montagu, grave van Zandwich, ruim 1000 koppen en 104 stukken kanon. Brakel lei hem echter ruim anderhalve ure aan boordt, schoot zonder ophouden, en bragt zyn vyandt in zodanigen staat, dat hy zyn schip zou hebben opgegeven, zo Brakel een vlag gevoert hadt, gelyk sedert des zelfs luitenant verklaarde. De Engelschen trachtten onderwylen Brakel door overmacht van volk, dat hen telkens met sloepen vers aangevoert wierdt, te overmeesteren, en hadden ook al verscheide reizen het bovenschip in: doch onze zee-Mars verweerde zich altoos zodanig met zyn volk van onderen, dat zy niets verder winnen konden, wordende echter zyn schip en wandt zo doorschoten, dat het geen zeil kon voeren, en 't ligt op 't ergste daar mede zou afgelopen hebben, ten ware Montagu, ettelyke andere Nederlandsche schepen op zich aankomen ziende, Brakels schip hadt laten los hakken, dat vervolgens reddeloos wegdreef, kort waar na Montagus schip, door Brakels geschut alomme zo doorboort, dat het kruidt was nat geworden; door het brandschip den Vrede, van den kommandeur Jan Danielszoon vanden Rhyn aan boordt gehecht en in den brandt gestoken wierdt, waarom het volk buiten boordt sprong, om 't vuur te ontgaan, en de admiraal Montagu, zich met zyn zoon in een sloep of boot willende bergen, wyl de zelve door de menigte van 't volk in den grondt liep, jammerlyk verdronk. Brakel, als voren gezegt is, in onmacht leggende te dobberen, wierdt in den middag door het fregat van den kapitein Aerssen op bevel van den luitenant admiraal van Nes uit de vloot en verder naar Zeelandt gesleept, zynde hy zelfs gewond, en ophebbende hondert en vyftig zo doden als gequetsten, die met hem naar Schoonhoven geplaatst wierden tot bewaringe van dat stedeke. In het jaar 1673 wierdt hy wederom in dienst gebragt op het schip de Voorzichtigheit, voerende 84 stukken kanon, 337 matrozen en 143 soldaten, en den 24 May geschaart onder des hoofdesquaders twede smaldeel onder den luitenant admiraal de Ruiter, queet zich wederom manhaftig in het gevecht tegens de zamengevoegde Fransche en Engelsche vloten by Schoneveldt op den 7 Juny daar na. In den volgenden zeeslag hieldt hy den zelven voet, houdende hy nevens Ewyk en Jonker Jan van Gelder zich gestadig voor den admiraal de Ruiter, wanneer van Brakel, zich treffelyk quytende, zo reddeloos wierdt geschoten, dat hy wat achter uit moest wyken, om zyn schip eenigzins te herstellen, dat hem zo wel gelukte, dat hy den 19 Juny daar aan volgende onder de vlagge van den schout by nacht de Haan nevens elf andere oorlogschepen, twee branders en vier advysjachten gezonden wierdt naar de riviere van Londen, om met het opzenden van advysjachten met bequame personen tot in de gemelde rivier nader kennisse te nemen van de gestalte en gelegenheit der vyandelyke vloten, en wel voornamentlyk om met 'er daadt te doen blyken, dat 's lands vlote nog in staat was, en de volkeren gemoedigt om zich met zo kleine macht op de vyandlyke kust te vertonen. Den 21 Augustus daar aan volgende gaf hy wederom de zelfde blyken van dapperheit, zich in 't heetste van 't gevecht en nevens den admiraal de Ruiter houdende, waar door ook zyn schip zo geteistert was, dat het nevens de schepen van den Lt. admiraal Tromp, schout by nacht de Haan, en kapitein de Jong opgezonden wierdt om binnen gaats hersteltte worden. Alle welke heldestukken de grote heldendichter Joannes Antonides dus heerlyk in eenen verjaarwensch gedenkt:

„ Als Brakel inzeilt op het onweêr der kartouwen
„ En kogels, al de kust verdrondrende aan weêrzy,
„ Daar hy met Zandwich pleit, wie 't zeerecht zal behouwen,
„ En laten Gode alleen de waterheerschappy;
„ Hy daagt hem, vol van moedt, ter vierschaar van de baren,
„ En spreekt, met vier en vlam, uit monden van metaal,
„ Of als hy, langs den Teems tot Chattam opgevaren,
„ De havenketens breekt, en, bruischende over staal
„ En yzer, open rukt het Britsche Damiaten,
„ Zet 's konings magazyn en krygsvloot in den brandt,
„ Of schokt gansch Barbarye en doet de vlag der Staten
„ Een dootschrik wekken op 't Algiersch en Tunisch strandt.

Sedert de oorlog door een opgevolgden vrede weggenomen, heeft Brakel een kruistocht tegens de Barbarische rovers in de Middelandsche zee bygewoont, en sedert tot schout by nacht onder de admiraliteit op de Maze verheven, in den jare 1689 den tocht van Willem den III, prinse van Oranje, naar Engelandt helpen voortzetten, voerende het schip de Maas, gemonteert met 68 stukken kanon. Het volgende jaar is hem noottottig geweest, alzo hy den 10 July des jaars 1690 onder des omgekochten admiraal Torringtons oppergezaghebberschap tegens de Fransche zeemacht onder den grave van Tourville staande, dootgeschoten wierdt, waar na zyn lyk in de St. Laurens kerke binnen de stadt Rotterdam ter aarde bestelt is, staande op de grafzerk te lezen:

HIER RUST DE HEER
JOHAN VAN BRAKEL,
SCHOUT BY NACHT
VAN HOLLANDT EN WESTVRIESLANDT,
GESCHOTEN IN DE BATALJE TEGENS DE FRANSCHE KONINGSVLOOT
DEN 10 JULIUS 1690.

Zyn beeltenis, zynde een borststuk, is in wit marmer uitgehouwen, rontom met een lauwerkrans versiert, met het koninklyke gekroonde wapen van koning William van Groot-Britannie daar boven, en een Latynsch opschrift onder het zelve, nevens dit Nederduitsche gedicht:

„ Door ketens, donder, loot, en staal-en blixemstralen
„ Te vliegen, en een roof op 's vyands grondt te halen,
„ Was BRAKELS werk, die zyn triomf rukte uit den brandt.
„ Zyn naam en krygsdeugt siert zyn graf en vaderlandt.

Treffelyk heeft de dichter Joan Pluimer zyne doodt beklaagt, en 's mans heerelyke daden opgezongen in zynen aanspraak aan de Nederlandsche zeehelden naar het gevecht tegens de Franschen in voorgemelden jare, alwaar hy onzen dapperen Brakel onder anderen aldus toespreekt:

——————— „ Gy Brakel, die den nyt
„ Door een onsterflyke eer reeds ver te boven zyt;
„ Het heugt ons nog te wel, dat gy ten dienst der Staten
„ De ketens breizelde van 't twede Damiaten,
„ 't Geen, nu vereenigt met den vrygevochten Leeu,
„ My dwingt te zwygen de geschiedenis diêr eeu.
„ Ik moet voor 't laatste uw lyk ten grave helpen leiën.
„ Gansch Neêrlandt zal met my uw droeve doodt beschreiën.
„ Ik weet geen groter lof voor uw verdiende faam,
„ Dan dat men slechts uw graf versiere met uw naam.

G. Brandt Leven van M. A. de Ruiter. Leven van Willem den III. *Engelandt beroert onder koning Jakob, en herstelt onder Willem den* III. *J. Antonides en J. Pluimers Gedichten.*

BRAKEL, (THEODORUS A) Gerards zoon, oorspronkelyk uit Brabandt en Roomschgezinde voorouderen, wierdt in den jare 1608 binnen Enkhuizen in Noordhollandt geboren, volgens zyn eigen getuigenisse in den opdragt van zyn geestelyk leven, aan de Enkhuizer stads overheit in het jaar 1671 gedaan. De Latynsche en andere nodige talen tot verstandt der H. Schrift, kerkelyke en wereldlyke geschiedenisschryveren en andere boeken volleert hebbende begaf hy zich naar de hogeschole te Franeker, en bevlytigde zyne studiën aldaar zo naarstig, dat hy binnen korte jaren bequaam ten predikdienst geoordeelt wierdt: doch hy geraakte in eene zeer grote bekommering deswegen, en dorst langen tydt, hoewel hy van velen, en daar onder van Rippertus Sixti, en den professor Meinardus Scotanus, zeer gedrongen wierdt om zich te laten onderzoeken, en zyn eigen geweten zelfs hem niet in rust liet, den predikdienst niet aanvaarden, waar toe hy nog overhelde, als hy op eene byzondere wyze en door eene aanmerkelyke openbaringe van zyne roepinge verzekert was. Dus als een mededienstknecht in des Heren wyngaardt uitgestoten, wierdt hy voor zyn dertigste jaar op den 13 Maart des jaars 1638 beroepen tot Beers en Jellum in de grietenyë Baarderadeel in Vrieslands twede quartier, genaamt Westergoo; hier van daan in den jare 1652 aan den Burg op Texel, het jaar 1653 daar aan naar Makkum, een zeer fraai dorp in de Vriesche grietenyë Winseradeel, in Westergoo, van waar hy vyf jaren daar na te vergeefs tot Huizum by Leeuwaarden beroepen is, alzo hy het zelve op goede gronden afgeslagen heeft. Hy was deftig en aanzienelyk van wezen, en in genade een voorbeeldt van de allertederste Godvrucht in zynen tydt. By zyne huisvrouwe Margareta Homma, bemaagschapt aan den Amsterdamschen kerkelaar Laurentius Homma, heeft hy eenen zoon, Willem, (waar van in 't volgende artykel gehandelt wordt) en vyf dochteren gewonnen, welke laatste echter alle voor hem gestorven zyn, als wiens ziele den 14 February des jaars 1669 het lighaam verlaten heeft, terwyl zyne nagelate schriften, byzonder zyn *Geestelyk leven*, en de *Trappen van het geestelyke leven*, nog tot eene verwondering voor de nakomelingschap en eene zegen by alle vromen verstrekken.

BRAKEL, (WILHELM A) eenige zoon van Theodorus a Brakel, kerkeleeraar te Makkum in Vrieslandt, en van Margareta Homma, te Leeuwaarden geboren den 10 January des jaars 1635 naar den nieuwen, of den 31 December des jaars 1634 naar den ouden styl, dien men toen ter tydt in Vrieslandt volgde, gaf van jongs af bekende blyken, dat hy, gelyk zyn godvruchtige vader, den Heere geheiligt was, makende van zyn eerste jeugt af zeer veel werks van den Godsdienst by te wonen en yverig te bidden, welke beginselen der genade krachtig in hem opgewakkert wierden door het heilig voorbeeldt en de ernstige vermaningen van zyne ouderen, die te Beers by Leeuwaarden wonende hem te Leeuwaarden ter schole lieten gaan, om de vereischte kennisse te erlangen om de akademie te kunnen bezoeken, en zyne studiën voort te zetten, gelyk eerlange ook gebeurde, tredende hy, met een grote leerzucht aangedaan, eerst op de hogeschole te Franeker, en naderhandt op die van Utrecht, daar hy mede al iets in de medicynen, voornamentlyk echter in Philosophie, Historien, en voor al in de Godgeleertheit, met grote naarstigheit zyne studien onder de vermaarde hoogleeraren Nicolaus Arnoldi, Christianus Schotanus, Johannes Valkenier, Gysbertus Voetius, Andreas Essenius, en anderen zo gelukkig voortzette, dat hy onder de

de allerloffelykste getuigenissen zyner meesteren en met volle blyken zyner bequaamheit tot proponent onderzocht en verklaart wierdt, met eene algemene zendinge daar by, en macht om de sakramenten te bedienen, gelyk men in Vrieslandt gewoon is. Wel haast wierden zyne predikgaven loffelyk bekent, des hy den 27 Juny des jaars 1662, nieuwe styl, te Exmorra, in de grietenyë Wonseradeel, in Vrieslands twede quartier Westergoo gelegen, tot kerkeleeraar beroepen wierdt, zynde dit de derde plaats, die, nadat hy proponent geworden was, in Vrieslandt openviel. Hier Gods woordt verkondigende begaf hy zich den 29 Maart des volgenden jaars 1663 in huwelyk met Sara Nevius, onder de Godvruchtigen in dien tydt binnen Utrecht bekent, en naderhandt te Rotterdam overleden, hebbende haren man vier dochteren en eenen zoon ter wereldt gebragt, doch alle voor hunnen vader overleden op eene dochter na, Sulamith geheten, en getrouwt met Franco vander Kluit, predikant te Alblasserdam in Zuithollandt. Naaulyks drie jaren hier zyn ampt in alle getrouwigheit bedient hebbende, ging zyn geruchte verder uit, en wierdt hy den 11 November des jaars 1665 te Stavoren beroepen, daar na den 3 October des jaars 1670 te Harlingen, voorts den 5 October des jaars 1673 te Leeuwaarden, daar hy omtrent tien jaren met eene byzondere vrucht en liefde bleef werken in den wyngaardt zyns Heeren. Onderwylen vloog zyn naam over zee en landen, zodat hy den 19 Juny des jaars 1678 te Middelburg in Zeelandt beroepen wierdt, dat hy echter om gewichtige redenen afwees, eindelyk den 23 Juny des jaars 1683 te Rotterdam, in de plaats van den beroemden Franciscus Ridderus, aldaar den 11 January des zelven jaars overleden, en nam hy het zelve beroep, dat hy eerst geheel afgeschreven hadt, niet aan dan by eene nieuwe bezending en aanschryvinge van de Rotterdamsche overigheit aan die van Leeuwaarden, als mede van de grote kerkelyke vergadering aan hem en den kerkenraadt aldaar met alle bedenkelyke beweegredenen. Dus naar Rotterdam, niet zonder merkelyk gevaar op zee uitgestaan te hebben, overgekomen, omtrent 49 jaren out zynde, wierdt hy daar den 21 November bevestigt door den kerkeleeraar Petrus Tilenius, en heeft sedert met vernieude krachten nog omtrent 28 jaren Gods gemeente in eene gezegende gezontheit gesticht en geleeraart met eenen wakkeren en verre doorslaanden stem, gemengt met eene aangename bevalligheit en geschiktheit naar vereisch van zaken. Hy bezat een scherp en schrander verstandt, een doorzichtig en voor-uitzienend oordeel, en een vlug en vaardig begrip van zaken. Geen geringe schat van geleertheit hadt hy opgedaan, zo in de talen als Godgeleertheit, en was in de practyk der Godzaligheit weergadeloos. Al 't welke nevens zyne andere grote hoedanigheden hem eeuwig in loffelyke geheugenisse by alle zyne geloofsgenoten zal doen blyven, gelyk ook hem, den 30 October des jaars 1711 binnen Rotterdam na eene ziekte van acht weken overleden, zyne loffelyke schriften by alle Godt zoekende zielen in 't leven zullen doen blyven, welke hy genoemt heeft: ***Hallelujah : Waarschouwing tegens de Labadisten***: ***Leere en leidinge der Labadisten***: ***Yvon van vele dwalingen overtuigt***: ***De here Jesus Christus tot koning uitgeroepen***: ***Waarachtig verhaal, verdedigende het recht der kerke***: ***Brief aan den here Bleiswyk***; ***Brief aan N. N. koopman in nieu-Nederlandt***: ***Waarschouwende bestiering tegen de Piëtisten en Quiëtisten***: ***Redelyke Godsdienst***, in den jare 1720 reets voor de zevende maal herdrukt. Zie ***Abrah. Hellenbroek algemene Rouwklagte***.

BRAMA, of BRAHMA, een der voornaamste goden der inwoonderen van Tonquin, tusschen China en Indië, wordende van de navolgeren van Confucius aangebeden. Deze secte offert den 7 planeten als zo vele Godheden; doch heeft daarenboven nog 5 andere Goden, of eigentlyk 4 Goden, te weten ***Brama***, ***Raumu***, ***Betolo***, ***Ramonu***, en eene godin, ***Satibana***. De koning, de Mandarinen, en de geleerden bidden alleen den hemel aan. ***Tavernier. Kircheri China illustr.***

BRAMBER, (SIR NICOLAS) Alderman van Londen, wierdt verscheide malen tot Lord-Major benoemt, alzo hy de oogmerken van koning Richard den II tegen de groten des ryks gedurig begunstigde, en alle die tegen de hofparty waren op alle wrede wyzen vervolgde. De koning hadt besloten uit aanmerking van des zelfs verdiensten hem den tytel van hertog van Troy of Troja te geven, welken naam men zegt dat de stadt Londen eertyds gevoert heeft. Doch op het bevel des parlements, dat eindelyk de overhandt over den koning hadt, wierdt in den jare 1388 deze Bramber in verzekering genomen, en veroordeelt door dien byl, dien hy voor anderen hadt laten maken, onthooft te worden. Anderen melden met meer zekerheit, dat hy op een slede naar Tyburn is gesleept en daar opgehangen. ***The compleat hist. of England vol.*** I. ***p.*** 263.

BRAMER, (LEONARD) een voornaam schilder, geboren in den jare 1596. Achttien jaren out reisde hy naar Atrecht, van daar naar Amiens, Parys, Marseille, Genua, en eindelyk naar Rome, daar hy zich eenige jaren ophieldt, en naarstig zynen tydt besteedde. Wat hy in de kunst vermogt heeft hy getoont in de hoven van Rome, Venetië, Florence, Mantua en Napels. De kunstwerken, die hem den meesten naam gemaakt hebben, zyn een stuk, waar in de opwekking van Lazarus verbeeld wordt, dat woelig van ordonnantie, wel getekent, en geestig van dag en schaduwe is: en een verloochening van Petrus. Niet zo zeer op geldt als op roem gezet vernoegde hy zich met de eere in Italië behaalt, en keerde in zyn vaderlandt, waar billyk was dat zyn kunst zich ook deedt zien. Nu pronkt het Prinslyk huis te Ryswyk nog met een schoon staal van zynen geest. Men vindt hier en daar nog kleine historitjes van hem op koper geschildert, die geestig van vinding en kunstig van gedachten zyn. ***Houbrakens Schilderboek*** I ***deel***.

BRAMHAL, (JOHANNES) primaat van Ierlandt, wierdt geboren te Pontrefact in 't graafschap York in den jare 1593. Hy was een edelman van een oude familie der Bramhals in 't graafschap Chester. Zyne studien voltrok hy te Cambridge, en wierdt aldaar meester der vrye kunsten. Na verscheide eerampten in Engelandt bekleed te hebben wierdt hy als bisschop van Derry in Ierlandt beroepen, door toedoen des Lords Strafford. Hier bragt hy de verwaarloosde inkomsten der kerke wederom op een goeden voet. Ook wierden de negen en dertig artykelen van de geloofs-belydenis der Engelsche kerke door zyn toedoen in de vergadering van Dublin aangenomen. Uit Ierlandt wederkerende in 't hevigste der oproeren aldaar, deet hy koning Karel den I van Engelandt gedurende de binnenlandsche oorlogen goede diensten. Na den slag van Marstonmoor, dien hy afgeraden hadt, verliet hy Engelandt, en begaf zich naar Brussel. In dien tydt schreef hy tegen de la Militier, bisschop van Chalcedon. Koning Karel de II maakte hem aartsbisschop van Armach, en spreker van 't hogerhuis in 't Iersche parlement. Zyne werken zyn in folio gedrukt, nevens eene voorafgaande levensbeschryving van hem.

BRAMPOUR, eene stadt in Candis, in 't gebiedt des groten Mogols, hebbende weinig huizen, die niet verwoest zyn, behalven een slot, zynde de setel van den gouverneur. Dit wordt zo gewigtig geoordeelt, dat het aan niemandt buiten een zoon of neve des konings wordt toevertrouwt; maar sedert men bespeurt heeft de ryke inkomsten van Bengale, zo is het zelve het voornaamste gouvernement in 't ryk des groten Mogols. Te Brampour en in het gehele landt wordt een ongeloofiyke menigte van fyn katoen gemaakt, wordende naar Persië, Turkyë, Moskovië, Polen, Arabië, Alcair, enz. vervoert. Zommige dezer kattoenen zyn geverwt, andere wit, met een of twee goude of zilvere strepen. ***Taverniers Reizen*** I. 4.

BRAMPTON, een klein Engelsch vlek in het gedeelte van 't graafschap Cumberlandt, genaamt Ekdale, niet verre van de muur der oude Picten, 225 Engelsche mylen van Londen, aan de rivier de Irthing, drie uuren van de stadt Carlisle. Men houdt het voor het ***Brementracum***, eene kleine stadt der oude Briganten.

BRAMYARD, een Engelsch vlek, gelegen in 't Ooster gedeelte des graafschaps Hereford, genaamt Broxach, aan de rivier de Frome, 104 Engelsche mylen van Londen.

BRANCACCIO, een der outste en edelste geslachten in 't koninkryk Napels, heeft zich aldaar in verscheide linien verdeelt, als BRANCACCIO-***Imbriacchi***; BRANCACCIO ***del Vescovo***; BRANCACCIO ***del Glivolo***, en BRANCACCIO ***del Cardinale***. Dit geslacht heeft zich meer dan 600 jaren te Napels opgehouden, en zich voor 300 jaren ook in Vrankryk uitgebreid, alwaar het onder den name van ***Brancas*** is vermaart geworden, en onder de hertogen en pairs, die van een ander parlement, als dat van Parys, ontfangen zyn geworden, de eerste plaats heeft. BUFFILIUS ***de Brancas***, maarschalk van paus Clemens den VII, nam de party aan van koning Lodewyk den I van Vrankryk. In den jare 1384 zette hy zich in Provence, nalatende den kardinaal NIKOLAAS, die in den jare 1378 deze waardigheit erlangde, en in den jare 1412 stierf, voorts BARTHOLOMEUS, zynen navolger, en JOHANNES, van wien de heren de BRANCAS ***d'Avignon*** afstammen. BARTHOLOMEUS ***de Brancas***, heer van Maubec, trouwde met Maria, zuster van Raimond van Forcalquier, nalatende GALATHERIUS den I, baron van Cereste, wiens zoon, GALATHERIUS de II, drie zonen hadt, onder welke CASPARUS de linie der baronnen van Cereste voortplantte; ANDREAS, heer van Beaumont, stierf zonder kinderen, en EDMUND, baron van Oise, wierdt de stamvader der hertogen van Villars. Deze liet na CASPARUS, baron van Oise, die gene erfgenamen naliet; ANDREAS, admiraal van Vrankryk, zynen opvolger, doch stervende in den jare 1595, en GEORG, hertog van Villars, door wien het geslacht is voortgeplant. Deze wierdt in den jare 1626 tot hertog, en in den jare 1652 tot pair verheven, stervende in het 92 jaar zynes ouderdoms den 23 January des jaars 1657, nalatende LODEWYK FRANCISCUS, zynen opvolger, en KAREL, graaf van Brancas, die overleedt in den jare 1681, het 63 jaar zyns ouderdoms, nalatende FRANCISCA, die in den jare 1667 van Alfonsus Henrik van Lotheringen, prins van Harcourt, en MARIA, die in den jare 1680 van Lodewyk van Brancas, hertog van Villars, haren neve, ten huwelyk wierdt genomen. Lodewyk Franciscus, hertog van Villars, pair van Vrankryk, stierf den 4 October des jaars 1679, hebbende by zyne twede gemalinne Magdalena Girard, die in den jare 1674 gestorven is, twee zonen geteelt, LODEWYK, hertog van Villars, en LODEWYK STEPHANUS, abt van Brancas. Lodewyk trouwde met Maria Charlotta, dochter des grave van Brancas, die zyn neef was. Doch deze wierden in den jare 1698 van tafel en bedde gescheiden, na dat ze reets LODEWYK ANTONIUS en MARIA JOSEPH zamen gewonnen hadden. Ook is het geslacht van ***Brancaccio*** beroemt, doordien het acht kardinalen heeft voortgebragt. ***Campanile famiglie Mazzella***. ***Ansalone famiglie de Cilicia***. ***Cesar Armoniade***. ***Nostradam. Hist. de Provence***. ***Spenerus***. ***Imhof Geneal. Gall. P.*** II. 85. ***Aldimari mem. de diverse famiglie Napoletane, come Forastieri, p.*** 30.

BRANCACCIO, (ANTONIUS) doctor der Philosophie en Medicynen, te Messina in Sicilië geboren, is menigmalen voorzitter in het collegie der geneesheren, als mede stads doctor in zyne geboortestadt geweest, wegens zyne uitnemende kennisse in de geneeskunde. Hy bloeide voornamentlyk omtrent den jare 1636. Placidus Reina ***in Not. histor. Messanæ P.*** II, ***pag.*** 503 gedenkt zyner met geen geringen lof, en getuigt ons, dat hy in 't Ita-

Italiaansch geschreven en uitgegeven heeft: *Breve Racconto de favori, e beneficii ricevuti dalla B. V. e delle feste celebrate in rendimento di gratie nella solennita dell' epistola Mariale nel 1636 nella città di Messina. Bibl. Sicul.*

BRANCACCIO, (FRANCISCUS MARIA) kardinaal, bisschop van Viterbo, en naderhandt van Porto, was geboortig uit den huize Brancaccio in 't koninkryk van Napels. Eerst was hy bisschop van Capaccio, en wanneer de onderkoning eenen hoofdman derwaarts zondt, die het een en het andere tegen de kerke ondernam, kantte zich Brancaccio tegen hem aan, en de hoofdman wierdt op zyn bevel omgebragt. Dit veroorzaakte hem in Spanje veel verdriet, doch was oorzake zyner bevordering: want naar Rome gekomen zynde maakte hem Urbanus de VIII in den jare 1633 kardinaal, gaf hem naderhandt het bisdom van Viterbo, en de kardinaal Antonius Barberini stont dat van Porto ten zynen behoeve af. Hy was een vriendt van geleerde mannen, schreef ook zelf verscheide werken, onder anderen van de chocolade, het welk in 't licht gekomen is. Na de doodt van Clemens den IX wierdt hy in den jare 1670 in het conclave tot paus voorgeslagen, maar door de Spaansche party daar van uitgesloten. Hy stierf den 29 Jan. 1675.

BRANCACCIO, (LÆLIUS) marquis van Montesilvano, was een vermaart generaal in 't einde der XVI en 't begin der XVII eeuw. Hy was te Napels geboren, en tradt heel vroeg in de Malthefer orde, met voornemen van zich geheel op den oorlog toe te leggen. In dit leven volhardde hy ook over de 40 jaren, klimmende van den laagsten tot den hoogsten trap. In de Nederlanden was hy byna tegenwoordig by alle veldslagen tegen de vereenigde Nederlanden, en de aartshertog Albert hadt zo grote gedachten van zyne dapperheit en ervarentheit, dat hy zich in de gewigtigste ondernemingen van zynen raadt en hulpe bediende, in 't byzonder in de belegering van Oostende. In Italië verdedigde hy gelukkig de Genuezen, en naderhandt deedt hy de Franschen en Savojaarden in der zelver veldtochten in Lombardyë veel afbreuk. Na dat in den Spaanschen raadt besloten was, zich van 't eilandt S. Margaretha op de kusten van Provence meester te maken, maakte hy dat werkstellig, doch kon, gelyk hy zelf voorzegt hadt, niet beletten, dat de Franschen het zelve niet wederom vermeesterden. Niet lange daar na wierdt hy naar Spanje geroepen, en tot staatsraadt verheven. Doch hy bekleedde deze bediening niet lange, stervende kort daar na. Men heeft van hem een werk *de re & disciplina militari.* Zyn neef, ADRIANUS BRANCACCIO, hertog van Castelnuovo, en grave van Castiglione, heeft hem in den jare 1638 te Napels in de kerk di S. Agnolo à Nido een voortreflyk gedenkteken laten oprichten. *Lor Crasso Elog. di Capitani illustri p.* 141.

BRANCACCIO, (LODEWYK) kardinaal, was een ervaren rechtsgeleerde. Innocentius de VII zondt hem als nuncius naar Napels. Het zelve deedt Gregorius de XII. Deze gaf hem het aartsbisdom van Tarento, en den 19 September des jaars 1408, wanneer hy te Siena was, den kardinaalshoedt. Hy stierf in den jare 1411. *Ciacon. Onuphr. Contelor. in vit. Pontif. Ughell. Ital. sacra.*

BRANCACCIO, (LUDOLPH) kardinaal met den tytel van *S. Angelo*, was van Napels uit het voornoemde geslacht geboortig, dat altydt in de belangen van Karel den I en den II uit den huize van Anjou geweest was. Door voorschryven van dezen laatsten wierdt hem van Celestinus den V in den jare 1294 de kardinaalshoedt gegeven. Onder Bonifacius den VIII gebruikte men zynen dienst in zaken van veel gewicht, en onder Clemens den V vertrok hy naar Vrankryk, en was op het algemene concilie van Vienne tegenwoordig. Hy stierf te Avignon den 29 October des jaars 1312. *Ciacon. Aubery Cardin.* enz.

BRANCACCIO, OF DE BRANCAS, (NIKOLAAS) kardinaal, was aartsbisschop te Cosenza in 't koninkryk van Napels, en hieldt het met de party van Clemens den VII, die hem den 18 Dec. des jaars 1378 tot kardinaal-priester, met den tytel van *Sant Marco*, en naderhandt tot bisschop van Alba maakte. Hy was by de verkiezing van den tegenpaus Benedictus den XIII: doch met hem oneens geworden zynde verscheen hy op het concilie van Pisa, en poogde den vrede der kerke te bevorderen, gevende ook zyne stemme aan paus Martinus den V. In den jare 1412 zondt hem Johannes de XXIII als legaat naar Napels. Hy stierf na zyne wederkomst te Florence den 1 July des zelven jaars. *Spondan. A. C.* 1412. *n.* 1. *Aubery Card. Ughell. enz.*

BRANCACCIO (RAINALD) was Apostolische protonotaris wanneer hem van Urbanus den VI in den jare 1385 de kardinaalshoedt gegeven wierdt. Doch Karel de Duras, toen meester van Napels, bezwaarde zich zo zeer over dien paus, dat Brancaccio en zommige anderen niet onderstonden deze eere aan te nemen, of zich uit de stadt te begeven. Bonifacius de IX maakte hem aartspriester van S. Maria Maggiore; van wien en des zelfs navolgeren hy in gewichtige zaken gebruikt wierdt. Hy was tegenwoordig op het concilie van Costnits, en stierf te Rome in den jare 1427. *Onuphr. Ciacon. Platina in vit. Pontif. Aubery hist. des Card.*

BRANCACCIO, (THOMAS) neef van Johannes den XXIII, wierdt den 6 Juny des jaars 1411 door den zelven kardinaal gemaakt. Hy was toen bisschop van Tricaria, of Tricarico, in 't koninkryk van Napels, doch was genegener tot den oorlog dan tot de studien, en ontving op zekeren nacht, komende uit een hoerhuis, een wonde in 't aangezicht, het lidteken daar van zyn levenlang behoudende; weshalven hy doorgaans *le Cardinal Balafré* genaamt wierdt. Hy was ook op het concilie te Costnitz, en stierf te Rome den 8 September 1427. *Garimbert l.* VI. *Ciaconius. Aubery.*

BRANCALEO, (LEO) uit een edel Romeinsch geslacht gesproten, wierdt van Regulieren kanunnik van de congregatie van S. Fridan te Lucea door Innocentius den III tot kardinaal gemaakt. Naderhandt zondt hem deze paus nevens den kardinaal Hugolino, die eenige jaren daar na onder den naam van Gregorius den IX den pausselyken stoel beklom, als legaat naar Duitschlandt, om de tegen elkander verkorene keizeren Philippus en Otto den V zamen te bevredigen, en Bruno den IV, aartsbisschop van Keulen, door Philippus gevangen genomen, wederom in vryheit te stellen. Dit gezantschap geëindigt zynde begaf hy zich in de zelve waardigheit naar Bulgarië, en kroonde aldaar Calo-Johannes tot koning, 't welk Andreas den II, koning van Hungarië, zeer mishaagde; invoegen hy de reize poogde te beletten. Hy bevorderde zeer de nieuw-ingestelde orde van Franciscus, en wordt gezegt op het bevel van Gregorius den IX Raimundus de Pennaforti tot de verzameling der vyf eerste boeken der Decretalen geholpen te hebben. Hy stierf te Rome in den jare 1228. *Ciac. Ughell. Bzov. Annal. Tom.* XIII. *Aubery. Wadding Ann. Minor. Panvin. Chron. Ursperg. Bonaventura in vita S. Francisci.*

BRANCEFORTI, (FRANCISCUS) prinse van Petræperti en marquis van Melitelli in Sicilië, was te Melitelli geboren. Hy heeft zyne hoge en doorluchtige geboorte doorluchtiger door zyne geleertheit gemaakt. De Philosophie, Godgeleertheit en wiskunde grondig onderzocht hebbende en meester geworden zynde is hy by alle beminnaren en kenneren van goede kunsten en wetenschappen bekent geworden. Hy verzamelde zich eene boekery van meer dan tien duizent boeken, die hy tot zyn eigen gebruik niet alleen, maar voor alle geleerde lieden, die hem telkens quamen zien, gebruikte en opende. Hy trouwde in het jaar 1604 met Joanna van Oostenryk, dochter van don Jan, bastaardt van keizer Karel den V, met de welke hy in 't jaar 1615 te Melitelli 't Benedictyner klooster gesticht en rykelyk met jaarlyksche inkomsten begiftigt heeft, alwaar hy ook, in den jare 1622 overleden zynde, begraven wierdt. Hy heeft in de Italiaansche tale geschreven: *Trattato dell' amore onesto*; ook vindt men van hem twee blyspelen; en hadt hy voor zyne doodt ook een Italiaansch werk begonnen te schryven, dat hy noemde: *della Ragion di Stato. Bibl. Sicul.*

BRANCHIDES. Dus wierden de priesters van Apollo genaamt, wiens tempel te Didyone in Iönië, een landstreek van klein-Asië, was. De inwoonderen van Didyone voerden ook dien name, en openden voor Xerxes den tempel van Apollo, die alle des zelfs schatten roofde. Daar op vloden ze naar Sogdiana, aan de overzyde der Caspische zee, en bouwden een stadt, noemende de zelve *Branchides*. Maar nadat Alexander Darius hadt overwonnen, en deze daadt der Branchides vernomen, liet hy alle inwoonderen door het zwaardt doden, en de stadt verwoesten. *Suidas. Curtius l.* III.

BRANCIFORTIUS, (ALOISIUS) een zeer edele Siciliaan van Palermo, was een zoon van Hercules Brancifortius, hertog van St. Jan en grave van Camerata, en van Agatha Lancæa uit den huize der prinsen van Trabia, en hadt ten broeder Octavius, bisschop van Catanea. Lees-en leergierig zynde onderzocht hy de beschavende wetenschappen, in dier voegen dat hy meester in beide de rechten gemaakt wierdt. Zyn broeder stelde hem tot vikaris generaal van zyn bisdom van Catanea aan, kort waar na hy ook tot onderkanselier der Cataneësche akademie verkoren wierdt; en verder, zich berucht gemaakt hebbende door zynen beminnelyken omgang, zeden en geleertheit, den 28 September des jaars 1667 tot bisschop van Melfi in het koninkryk van Napels, welke waardigheit loffelyk achttien jaren bekleed hebbende, is hy in het jaar 1667 overleden. Men heeft van hem in druk: *Iter Pœnitentis. Neapol.* 1662 *in* 12. *Bibl. Sic.*

BRANCIFORTIUS, (HIERONYMUS) een zeer edele Siciliaan uit de stadt Palermo, graaf van Comerata en ridder van de Spaansche orde van Alcantara, heeft tot verlustiging van zynen geest de dichtkunst en 't muzyk ten uitersten bemint, geoeffent en voortgequeekt. Hy bloeide voornamentlyk omtrent het jaar 1600. Men vindt verscheide staaltjes van zyn geest in zeker Italiaansch dicht-en muzykstuk, ten tytel voerende: *Infidi lumi madrigali a* 5 *voci di diversi autori Siciliani*, gedrukt te Palermo in 't jaar 1603 in 4; als mede in een ander werk in 't Latyn, van Mauritius de Gregorio uitgegeven onder het opschrift van *Rosarium centum Poëtarum. Bibl. Sicul.*

BRANCIFORTIUS, (VINCENTIUS) abt van St. Maria novæ Lucis, wordt van Petrus Carrera *Epigram. lib.* II, *pag.* 69 gedacht als een der grootste muzykanten van zynen tydt. Hy was uit het zelve edele Siciliaansche geslacht, als de voorgemelde edele Sicilianen Aloisius en Hieronymus. Men vindt verscheide muzykstukken en gezangen, door hem te zamen en opgestelt in zeker Italiaansch boek, geheten: *Infidi lumi, Madrigali a* 5 *voci di diversi autori Siciliani*, te Palermo gedrukt in den jare 1603 in quarto by Joan Baptista Maringhus. *Bibl. Sicul.*

BRANCUS, koning der Allobrogen, leefde den tyde van Hannibal, en wierdt door zynen jonger broeder in het geruste bezit zyns ryks gestoort. Na dat deze alle jonge manschap op zyne zyde hadt gebragt, en Brancus byna uit alle zyne landen verjaagt, wierdt Hannibal tot scheidsman verkoren. Deze sprak het vonnis uit ten voordeele van den outsten, die hem uit dankbaarheit van alle levensmiddelen en noodwendigheden voor zyn leger, om over het Alpische gebergte te trekken, verzorgde.

BRAND. Zie BRANDT.

BRANDANFORT, een stadt in Engelandt. De koning Edgar liet hier in den jare 1460 een concilie houden, om te herroepen 't gene zyn broeder Eduin verordent hadt, te weten, dat den

den kerken hare ontnomene goederen zouden wedergegeven worden, en den heiligen Dunstanus, naderhandt aartsbisschop van Canterbury, uit zyne ballingschap wederom t' huis roepen. *Osbert in vita Dunstani. Surius ad d. 19. Maji.*

BRANDAON, (Antonius) een geleert Cistercienzer monnik te Alcobaza in Portugal, en koninklyke historieschryver, heeft door het vervolg der *Monarquia Lusitana*, door Bernhardus de Brito begonnen, een groten naam gemaakt, alzo men gene beter geschiedenis van Portugal heeft dan deze: hoewel 'er niet meer van voorhanden is dan het derde en vierde deel, gedrukt te Lissebon in den jare 1632 in folio, beginnende met grave Henrik, en eindigende met koning Alfonsus den III, zyns broeders kleinzoon. Franciscus Brandaon heeft het verder vervolg van dit werk ondernomen; hoewel het onzeker is, of daar van iets in 't licht is gegeven. *Anton. Bibl. Hispan. Tom. I. p. 82. en 314.*

BRANDEA, of SANCTUARIA, (*heiligdommen*) waren kleden of doeken, die over de overblyfselen der martelaren gespreid en gelegt wierden, of aan eenig deel der heilige gebeentens geraakt hadden, zynde zodanig een Brandeum ook wel in eenig doosje overgezonden ter inwydinge van eenige kerke, om aldaar ten toon gestelt te worden. Vader Homey gift zelfs in zyne aantekeningen over het *Milleloquium* van Gregorius, dat deze Brandea aan het hoofdt, de borst, de armen, of benen van eenig heilig ligchaam geraakt hebbende, het hoofdt, de borst, de arm, het been van zo een heilig wierden genoemt, en dat dit de reden zou kunnen zyn, dat de hoofden en andere deelen van zommige heiligen zo vermenigvuldigt en op verscheide plaatsen te vinden zyn. Sigebertus geeft hier van een klaar getuigenis op het jaar 441 in paus Leo den I, zeggende aldaar, dat Leo, als hy gebeden wierdt om eenige reliquien der heilige martelaren of Apostelen uit te delen, over de ligchamen, of ook wel in de kerken der martelaren of Apostelen, welker reliquien begeert wierden, de H. misse t'hunner eere plagt op te dragen, en dat hy dan het korporaal, of den doek (*Brandeum*) daar hy het ligchaam des Heren in gewonden hadt, aan stukjes en brokjes voor de reliquien der gemelde heiligen ging uitdelen. Het zelve gebruik weet men dat Gregorius de Grote van deze Brandea gemaakt heeft, en dat hy in eenen brief aan de Grieksche keizerinne belydt, dat zulks het gebruik der Latynen was, omdat zy de roekeloosheit niet hadden van de ligchamen der martelaren zelf aan te raken; zo dat het klaarblykelyk is, dat deze doeken onder den naam van de rechte reliquien voor dezen verzonden zyn en omgedeelt: en zo worden by *Gregorius Turonensis* ook de doeken, die op het graf van S. Martinus gelegen hadden, de reliquien van S. Martinus genoemt, en die op de graven der Apostelen Petrus en Paulus gespreid waren geweest, door meergenoemden Gregorius den Groten de overblyfselen van Petrus en Paulus geheten. *Sigebertus ad ann.* 441. *Joh. Diaconus in vit. S. Gregor. l. II. c. 42. Gregor. Turonens. de Glor. Martyr. lib. I. Gregorius Magnus lib. V. Epist. 50.*

BRANDEIS, *Brundisium*, een kleine Boheemsche stadt en slot in den Kaurzimer kreits, gelegen aan de Elve, drie mylen van Praag. Zy is van Boleslaus den Wreden in den jare 941 gesticht, en behoorde voor dezen tot de koninklyke kamer, doch wierdt van Rudolf den II vry verklaart. Deze keizer was dikwils gewoon zich aldaar op te houden, leggende een fraaien tuin by het slot aan, alwaar een mumie uitgegraven, en eene groeve van zegel-aarde gevonden is. In den Koninggrätzer kreits is een plaats van gelyken name, gelegen aan de Orlitz, niet verre van Czornic. *Zeil. Topogr. Bohem. p. 13. Balbin. Miscell. dec. I. l. III. c. 7. §. 3. p. 74. & c. 8. §. 2. p 88. Vogt Jetztl. Böhm. p. 82.*

BRANDENBURG, een slot en opperampt in 't koninkryk Pruissen. Het is in den jare 1268 door markgrave Otto van Brandenburg aangelegt, en in den jare 1520 door de Polen verwoest, doch naderhandt veel heerlyker en sterker herbouwt. Het daar by gelegen stedeke van gelyken name wordt meest door visschers bewoont, hoewel de landstreek tamelyk vruchtbaar, en het voornaamste opperampt hier is, wiens hoofdman de land-raads directeur pleeg te zyn. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geographie P. I. p. 80.*

BRANDENBURG, Nieuw-Brandenburg, een stadt aan de Tollenzee in 't landt van Mekelenburg, twee mylen van Stargard, waar van de naburige landstreek de *Brandenburger Werder* genaamt wordt.

BRANDENBURG, de stadt, heeft haren naam aan het gehele Mark gegeven, en is gelegen in het middel-Mark aan de Havel, welke rivier de stadt in Out-en Nieuw-Brandenburg deelt, en nevens de grote zee, die zy hier ontvangt, de zelve bykans overal omringt. Onder vele oorsprongen des woords, waar onder het zommigen afleiden van *Branibor*, dat is *boschbeschutter*, betekenende *Bor* een bosch of woudt, en *Brani* een schut of bescherming; anderen van *Brinniburg*, helmstadt, of *Beynburg*, een bergslot, is de laatste mening van Eccard (*de usu & præstantia studii Etymologici in Historia §. 5*) niet onwaarschynlyk: hoewel ook niet te verwerpen is 't gene Abel in de Pruissische en Brandenburgsche Staats-Historie P. II, p. 47, *seqq.* en de *Scriptores Brandenburgici*, de benaming van *Brennus* afleiden, dat echter voor geen eigen naam wordt opgegeven, gelyk doorgaans van anderen geschiedt, maar voor een woordt, waar door een koning of veldheer betekent wordt. Gelykerwyze Abel ook den by de stadt gelegen Herlunger berg niet van de Prisgauische familie van dien name afleidt, alzo Karel de Grote, die gezegt wordt de zelve daar henen geplaatst te hebben, nooit zo verre gekomen is, maar zegt, dat het zo veel betekent als Heeren of Heerlynberg, als zynde ergens door iemandt der zonen eens regenten of Brennus gesticht en bewoont. Die zelve Abel haalt ook dat gene aan, dat het waarschynlykste van de oude bezitters dezer stadt en des daar van genaamden lands, namentlyk van de oude Galli Senones en Wenden kan gezegt worden. Keizer Henrik de Vogelaar heeft de stadt allereerst in den jare 925, of 927 verovert, en het markgraafschap tegen de Wenden opgericht, die den markgraven veel werks verschaft hebben, invoegen dan deze, dan anderen bezitters daar van waren; tot dat eindelyk markgraaf Albert de Beer, door hulpe des aartsbisschops van Maagdenburg en andere vorsten, de zelve in den jare 1157 voor de eerste maal bemachtigt heeft, en ze bestendig op zyne navolgers gebragt. Naderhandt heeft de stadt, voornamentlyk ten tyde van markgraaf Jodocus, in den jare 1385 een verderffelyken oorlog met die van Maagdenburg gevoert, en in den dertigjarigen oorlog veel uitgestaan, wanneer ze in den jare 1626 door de Denen, in den jare 1627 door de keizerschen, 1631 door de Zweden, in den jare 1636 door de Saxen, en in den jare 1639 wederom door de Zweden is ingenomen, die ze wel haast verlieten, maar willens waren ze in den jare 1641 wederom aan te tasten, wanneer even te voren de stilstandt met den keurvorst Frederik Willem getroffen wierdt. Hier door heeft de stadt veel van haar aanzien verloren, maar zich nochtans vry wel wederom herstelt. Behalven den Dom heeft ze vier kerken, in welke gepredikt wordt, en twee stads scholen, waar by in den jare 1704 nog de ridder-schole gekomen is, door het Kapittel aangelegt. Daar is een schepen-gestoelte, dat eertyds zeer vermaart was. De stadt heeft hare grootste neêring van de visschery; hoewel de landstreek ook granen en wyn voortbrengt. Hier is ook een bisdom geweest, door keizer Otto den I, of, gelyk anderen willen, door Henrik den I, gesticht, doch in den jare 1565 vernietigt, en keur-Brandenburg ingelyft. Het Domkapittel is 'er nog tegenwoordig. De bisschoppen zyn 42 in getal. De eerste der zelven is *Dulim*, hebbende geleeft in de X eeuwe, en op den bisschoppelyken setel gezeten in en omtrent den jare 960. De laatste bisschop was Joachim de II, hertog van Munsterberg. Deze stierf in den jare 1562 te Breslau, daar hy Domproost was, en is naderhandt in den jare 1565 het bisdom vernietigt, doch het Domkapittel gebleven.

BRANDENBURG, het Keur-Mark, is eene aanzienlyke landstreek van Duitschlandt in den opper-Saxischen kreits, grenzende in 't Noorden aan Mekelenburg en Pomeren, in 't Oosten aan Polen en Pruissen, in 't Zuiden aan Silesië, Lausitz en keur-Saxen, in 't Westen aan Anhalt, Maagdenburg, Brunswyk en Luneburg. De lengte van Driesen tot het klooster Disdorf is van omtrent 45 mylen, de breedte, van Treuen-Britzen tot Löckenitz, van omtrent 25 mylen. De oudste inwoonderen, waar van men iets leest, zyn de Senones of Suevi, van wie de aan den Rhyn wonende Suevi of Zwaben gesproten zyn. Abel, die zeer wydlopig van de oude inwoonderen dezes lands handelt, gelooft, dat hunne koningen Brenni genoemt zyn, die ook te Brennaburg of Brandenburg gewoont hebben. Onder deze oude regenten komt ook voor de naam van Herlibo den I, en van zyne drie zonen, Elmerik, Vridolo en Herlibo de II, die alle drie Harlungi, dat is, naar de uitlegging van *Abel* in zyne Historie van Preussen en Brandenburg, de Heerlynen, of jonge Heren, genaamt zyn. Nadat de Senones of Suevi door de veelvuldige reizen en tochten zeer vermindert waren, hebben de Wenden of Venedi het landt bemachtigt, door hulpe der Heveller, Wilsen, Obotriten, Polaber, Helinoner, Redarier, Pomerschen, Lusitzer, Horaber en andere Scythische of Sarmatische volkeren, die by de Duitschers alle onder den name van Wenden begrepen worden. Ook deze hebben te Brandenburg hunnen hoofdsetel gehad, hoewel van der zelver regenten niets bekent is, dan dat de laatste, die gedwongen wierdt aan keizer Henrik den Vogelaar de stadt over te geven, Tugimur genaamt wordt. Hoe het sedert de tyden van dezen keizer Henrik in het Mark Brandenburg geschapen is geweest zie op het artykel van BRANDENBURG (het Markgraafschap).

Het landt, zynde doorgaans zonder bergen, is op vele plaatsen zeer zandig, en met hout bewassen: doch aan de Elve, Havel en Oder heeft het goede weiden en zaailandt. Trouwens op het zandt wordt ook zo eene menigte van granen gezamelt, waar door de onderdanen kunnen gevoed worden, en zelfs nog iets van verkopen kunnen. Daar de granen eenigzins schraal zyn, daar is een dies te groter gewasch van kleine smakelyke knollen, boekwyt, hirse, en zo genaamt Manna. Doorgaans vindt men ook ooft, en omtrent Potsdam wascht goede wyn, die in menigte naar Hamburg gezonden wordt. De tabak, die hier groeit, wordt naar de zeesteden vervoert, maar komt menigmalen onder een vreemde naam wederom. Het landt levert veel vee, als paarden, ossen, schapen en zwynen, ook klein en grof wildt, voornamentlyk herten en reën; daarenboven heeft het zulk een overvloedt van honing, dat veel daar van buiten 's lands verzonden wordt. Hout van allerlei soort is 'er overvloedig, voornamentlyk zyn de grote eiken en dennebomen omtrent Ratenau fraai om te zien. Bergwerken zyn 'er niet, behalven eenige yzerhutten. Ook is by Neustadt Eberswaldt een geel-koper-gietery aangelegt, gelykerwyze te Neustadt aan de Dosse een glas-en spiegel-blazery. De rivieren en meiren maken het landt vruchtbaar, en zommige, die scheepryk zyn, bevorderen den koophandel. Hier toe behoort voornamentlyk de Elve, waar in aan de linker zyde de Ohre, Tanger, Ucht, Biese, Aland, Zern, Jetze; aan de regter zyde de Havel, Stepenitz en Lockenitz lopen. In de Havel lopen op de linker zyde de Spree, Notto, Pleu en Ile; op de regter zyde de Rhyn en de Dosse. Voorts behoren hier toe de Ucker en de Oder, die aan de linker zyde de Welse, Fuhne, Schlube, Neisse

Neiſſe en Bober, op de regter zyde de Warte, Eilwich, Pleiſſe, enz. ontvangt. Van de vereeniging der Oder met de Elve, door middel van de Spree, zie het artykel van MUHLROSE. De meiren zyn zeer vele in getal, en hebben meeſt van de naburige plaatſen hunne namen.

Wegens de veelvuldige veranderingen in het Mark Brandenburg kunnen de inwoonderen bezwaarlyk van een en het zelve volk afgeleid worden. Naar giſſing ſtammen nog velen af van de oude Senones of Suevi, als mede van de Wenden; want men houdt daar voor, dat nog velen van die natie boven aan de Spree, en naar den kant van de Lauſitz wonen, hebbende heimelyk eenen koning over zich, die ſcepter en kroon voert, ook zekere inkomſten heeft; zynde de inwoonderen met heimelyk geweer voorzien, en ten zy ze in toom gehouden worden zamenrotten; 't geen men echter hier voor geen waarheit verkoopt. Albert de Beer, en zyne Askaniſche opvolgeren hebben het landt met inwoonderen uit andere Duitſche geweſten, en ook uit Vlaanderen, Hollandt en Zeelandt, bevolkt. In het midden der XVII eeuw is ook eene grote menigte van verdreve Franſchen, Paltſers en Zwitſers in dit landt ontfangen; waar van in 't leven van keurvorſt FREDERIK WILLEM meer te zien is. By zulk een verſcheiden aardt der inwoonderen is het niet wel mogelyk iets in 't algemeen van der zelver zeden en aardt te zeggen. Het getal der zelven kan daar uit afgenomen worden, dat in den jare 1698 getrouwt zyn 5230 paar, gedoopt 19538, en begraven 10360. In den jare 1705 ſchreef men, dat 'er 28000 man, tuſſchen de 20 en 40 jaren, en in den wapenhandel geoeffent, in Brandenburg gevonden wierden.

Aangaande den Godsdienſt der eerſte inwoonderen is niets te berichten, dan dat zy Heidenen geweeſt zyn, en dat na het ſtichten van het markgraafſchap eerſt de Chriſtelyke leere daar is ingevoert. Wanneer de verandering der religie in Duitſchlandt ondernomen wierdt, regeerde keurvorſt Joachim de eerſte, die zich tegen de Proteſtanten te Augsburg en elders hevig aankantte, en zyne Deenſche gemalin Eliſabeth hart handelde, omdat zy die religie toegedaan was; die echter zyn zoon en opvolger Joachim de II in den jare 1539 opentlyk beleedt te Spandau, nevens zynen hofſtaat, en ze in zyne landen invoerde, zonder zich het zo genoemde *Interim* te laten opdringen, hoewel hy anders in ſtaatszaken de belangen des keizers, ook tegen zyne religionsverwanten, bevorderde. Onder hem en zyne opvolgeren bekende zich alles in het Mark Brandenburg tot de Lutherſche religie. Dus wierden de biſdommen Brandenburg, Havelberg en Lebus zo wel als de kloosters ingetrokken, en of tot ſcholen aangewend, of wereldlyk verklaart. In den jare 1614 bekende zich keurvorſt Johan Sigiſmund opentlyk tot de Hervormde kerke, latende echter zynen onderdanen de volle vryheit van gewiſſe, die ook tot hier toe volkomen gehandhaaft is, invoegen nog het grootſte gedeelte der Brandenburgſche onderdanen Lutherſch is, en nergens met de vereeniging der beide Proteſterende religien zo verre is gevordert, als onder koning Frederik; hoewel men tot eene volle vereeniging, niet tegenſtaande de ontelbare voorſlagen en moeite, tot nog toe niet heeft kunnen komen.

Het voornaamſte regerings-collegie is te Berlyn, waar onder het middel-oude-en Ukker-Mark ſtaan; hoewel in de beide laatſte te Stendel Prentzlau ook afzonderlyke regeringen zyn. Te Cuſtrin is de regering over het nieuwe Mark, Sternberg en Croſſen. De landſtanden worden nog in prelaten, graven, de ridderſchap en ſteden verdeelt. Tot de eerſte claſſe behoren de prelaten der wereldlyk verklaarde of geſeculariſeerde biſdommen Brandenburg en Havelberg, doch Lebus is geheel vernietigt; insgelyks de heerenmeeſter der Johanniter orde te Sonnenburg, met zyne vier kommandeurs te Lagau, Schifelbein, Lietzen en Werben. Tot de twede claſſe der graven behoorden eertyds die te Stolpe, Hohnſtein, Vierraden en Ruppin-Lindau, die echter alle uitgeſtorven zyn. Thans is 'er niemandt, behalven de graven te Stolberg-Wernigeroda. Van de Markſche ridderſchap, die de derde claſſe uitmaakt, is by *Abel* in zyne Staats-Hiſtorie van Brandenburg een regiſter te vinden, die ook ſchryft, dat in den jare 1704 de aanſlag van 't ganſche Mark en des zelfs ingelyfde landen in den jare 1018 ridder-of leen-paarden bedragen hebben. Onder de adelyke familien hebben de zo genaamde beſlotene eenig voorrecht. By voorbeelt, in het oude Mark, die van Alvenſleben, Bismark, Bulow, Jagow, Kneſebek, Schenk en Schulenburg. Voorts die genen, die de erfampten van 't keur-Mark bezitten; als, kamerheeren zyn die van Swerin; maarſchalken die van Putlitz; ſchatmeeſters de Schenken; truchſeſſen die van Overbeck; keukenmeeſters die van Schulenburg; ſchenkers die van Hacke; jagermeeſters die van Gröben. Onder de ſteden, welker getal, de vlekken daar onder gerekent, over de 100 zyn, worden niet meer dan 20 tot de landdagen beroepen. De voornaamſte ſteden zyn in het oude Mark: 1) Stendal, Saltzwedel, Gardelegen Tangermunde, Seehauſen, Oſterburg, Werben, Arneburg, Calbe. 2) In de Priegnitz: Perleberg, Havelberg, Witſtok, Pritzwald, Kiritz, Lentzen, Wilſenak. 3) In het middel-Mark: Berlyn, Charlottenburg, Potsdam, Alten-Landsberg, Köpenik, Wuſterhauſen, Brandenburg, Spandau, Ratenau, Fehrbellin, Ziegeſer, Frankfort, Treuen Briezen, Muhlroſe, Furſtenwalde, Lebus, Oderberg, Neuſtadt Eberswalde, Grimnitz, Ruppin, enz. 5) In het Ukker Mark: Prentzlau, Templin, Löckenitz, Angermunde, Schwet, Vierraden. 5) In het nieuwe Mark: Cuſtrin, Koningsberg, Soldin, Landsberg aan de Warte, Santock, Drieſen, Sonneburg en Sternberg.

BRANDENBURG. (HET MARKGRAAFSCHAP) Het is buiten tegenſprake, dat dit Markgraafſchap eerſt door keizer Henrik den I, nadat hy de Wenden hadt geſlagen, en de ſtadt Brandenburg verovert, geſticht is; en geloofwaardige geſchiedſchryveren getuigen, dat tuſſchen dit Markgraafſchap en andere een groot onderſcheidt is, hebbende de andere Markgraven onder de hertogen als gouverneurs der landſchappen geſtaan, maar de Markgraaf van Brandenburg onmiddelbaar van het ryk, zo wel als de hertogen, afgehangen: invoegen ook zommige der oude Markgraven den hertoglyken tytel gevoert hebben. De eerſte, die den markgraaflyken tytel van keizer Henrik den Vogelaar ontfangen heeft, is geweeſt SIGFRIED van Ringelheim, broeder der gemalinne van Henrik den I voornoemt; van welken zommigen berichten, dat hy uit het geſlacht der graven van Wettin des Wittekindiſchen ſtams geſproten is. Dezen volgde in den jare 954 GERO, door keizer Otto den I daar toe verordent, zynde in die tyden deze waardigheit nog niet erfſelyk. Hy was reets te voren Markgraaf van de Lauſnitz. Hem volgde BRUNICO, of BRUNITO, van wien gezegt wordt, dat hy het met keizer Otto den I tegen Everard, hertog van Frankenlandt, gehouden heeft. Zyn navolger was HUGO, die van zommigen zyn zoon genaamt wordt. Hy was ter zelver tydt ſtadhouder van Toskanen, en bevrydde keizer Otto den III, wanneer de zelve te Rome belegert wierdt. Hier op quam DIDERIK aan de regering, die door den vorſt der Wenden, Miſtevojus, dien hy voor een hondt hadt geſcholden, overwonnen, en genootzaakt wierdt zyn landt te verlaten. Dus bleef het Markgraafſchap Brandenburg in de macht der Wenden, tot op de tyden van Henrik den IV, wanneer SIGFRIED, uit het geſlacht der graven van Staade, die by zommigen ook Markgraven genaamt worden, tot Markgrave van Brandenburg wierdt verkoren. Doch hy moeſt zynen ſetel te Landsberg nemen, kunnende het Mark van de Wenden niet ten vollen bevryden. Hier op volgden uit het zelve geſlacht der Staadiſche graven UDO de I, en UDO de II, waar van de eerſte het Mark Brandenburg van de Slaven ten vollen bevrydde, deze by keizer Henrik den IV in ongenade verviel; invoegen met toelating des keizers Primiſlaus, vorſt der Wenden, het Mark Brandenburg bemachtigde. Echter hebben uit het geſlacht der graven van Staade zich daar van wederom meeſter gemaakt RUDOLF, broeder van Udo den II, en HENRIK, zoon van Udo, als mede UDO de III, zoon van Rudolf; ten minſten worden deze nog als Markgraven van Brandenburg aangehaalt uit het geſlacht der graven van Staade, waar van de laatſte was UDO de III. Na dezen begiftigde keizer Henrik de V met het Markgraafſchap Brandenburg OTTO den Ryken, Markgrave van Saltzwedel, grave van Askanië en Ballenſtadt, hoewel het nog niet zeker is, of, wanneer, en waarom zulks geſchied is. Maar dat zyn zoon ALBERT de Beer het Mark bezeten heeft, is zeker. Otto ſtierf in den jare 1123, hebbende by Elike, dochter van hertog Magnus van Saxen, drie dochteren en zes zonen geteelt. De dochteren waren, Elike, Agnes en Anna. De eerſte wierdt gemalin van Werner, grave van Oſterburg, de twede van Egbert den jongen, Markgrave van Saxen, de derde van Johannes, grave van Beichlingen. De zonen waren: ALBERT de I, de Beer, Markgraaf van Brandenburg; Henrik, graaf te Wölpe; Anſelmus, biſſchop van Havelberg; Otto, biſſchop van Lebus; Werner, graaf van Askanië, en Theodorik, graaf van Plötzge. Albert teelde by Sophia, dochter van Otto, grave van Reinek, OTTO den I, die zyn opvolger wierdt; Sigfried, aartsbiſſchop van Bremen; Albert, wiens gemalin was Adelheit, dochter van Conraad den Vromen, markgrave van Meiſſen; Herman; Theodorik; Henrik, Domprooſt te Maagdenburg; Bernard, keurvorſt van Saxen, van wien op zyn plaats geſproken wordt; en Hedwig, gemalin van Otto den ryken, markgrave van Meiſſen. Otto de I oorloogde met Canutus, koning van Denemarken, en Wichmannus, aartsbiſſchop van Maagdenburg, en ſtierf in den jare 1193. Zyne gemalin Anna of Agnes van Saxen baarde hem 1) OTTO den II; 2) Albert den II; 3) Henrik, prooſt te Stendal, die in den jare 1192 ſtierf; 4) Theodorik, markgrave te Saltzwedel, ſtervende in den jare 1196; en 5) Margaretha, gemalin van Premiſlaus, markgrave van Moravië. Otto de II volgde zynen vader in de regering, nam Ludolf, aartsbiſſchop van Maagdenburg, en Conraad, biſſchop van Halberſtadt, gevangen, en ſtierf in den jare 1206. Omdat hy by zyne gemalinne Anna, dochter van Johannes, grave van Askanië, gene erfgenamen naliet, volgde hem zyn voornoemde broeder ALBERT de II. Deze teelde by Mechtild, dochter van Conraad, markgrave van Lauſitz, nevens drie dochteren, van de welke Mechtild de gemalin was van Otto den I van Brunswyk, Anna van Niclotus, vorſt der Wenden, en Beatrix van Herman, landgrave van Thuringen, ook twee zonen, Johannes den I, en Otto den III. Deze beide hebben hun geſlacht voortgeplant; en alzo de nakomelingen van Otto eerſt uitgeſtorven zyn, zullen wy van die eerſt ſpreken. Deze OTTO de III, bygenaamt de Vrome, regeerde 40 jaren zamen met JOHANNES, oorlogende met Ludolf, biſſchop van Halberſtadt, en Willebrand, aartsbiſſchop van Maagdenburg. Men zegt, dat hem na Wilhelm, grave van Hollandt, het keizerryk is opgedragen. Hy heeft Brandenburg in Pruiſſen, en het klooſter Strausberg in het middel-Mark geſticht, ſtervende in den jare 1267, of 1287. Zyne gemalin Beatrix, zuſter van Premiſlaus den III, Ottocarus, koning van Bohemen, baarde hem vier zonen en zo vele dochteren. Van deze is Cunigundis geworden de gemalin van Bela den IV, koning van Hungarië, Machtild van Barnimus den I, hertog in Pomeren, Agnes eerſt van Erik den VII, koning van Denemarken, en naderhandt van Johannes, grave van Holſtein, maar Helena van Henrik, vorſt van Anhalt. De zonen waren: 1) Johannes van Praag, dus genaamt, omdat hy aldaar opgevoed was. Hy bleef in den jare 1268 in een tournooiſpel. 2) Otto de Lange, van wien hier na. 3) Albert te Landsberg, die in den jare 1278 den biſſchop van Maagdenburg tegen zyne neven byſtont, en ſtierf in den

den jare 1294. Zyne kinderen, geteelt by Beatrix, of Mechthild, dochter van Chriſtophorus den II, koning van Denemarken, waren: Agnes, gemalin van Premiſlaus den II, koning van Polen, en na des zelfs doodt van Niclotus, heer van Roſtok, van wien ze verſtoten wierdt; en Beatrix, gemalin van Henrik den Leeuw, hertog van Mekelenburg. 4) Otto de korte, die na de doodt zyner gemalinne Hedwig, dochter van keizer Rudolf den I, in den jare 1273 een Tempelheer wierdt, en ſtierf in den jare 1303. De voornoemde OTTO de Lange was voogdt over Wenceſlaus den II, koning van Bohemen, herkocht het Mark van de Kruisridderen, en voerde uit dien hoofde met Polen een oorlog. Hy ſtierf in den jare 1298. Zyne gemalinnen waren: Catharina, dochter van hertog Premiſlaus den I van Polen, en naderhandt Judith, zuſter van grave Poppo van Henneberg, en erfdochter van Coburg. Zyne kinderen waren: Otto de Grote, Johanniter heerenmeeſter; Herman de Lange, van wien beneden; Guntherus van Wolmerſtadt, die ſtierf in den jare 1291; Albert, trouwende met eene gravin van Askanië, en ſtervende in den jare 1307; Beatrix, gemalin van Boleſlaus den III van Schweidnitz, naderhandt van Caſimir den II van Teſchen; Judith, gemalin van Rudolf den I van Saxen; Mechthild (van anderen genoemt Agnes) gemalin van Henrik van Breſlau; en Cunigunda, eene nonne. De voornoemde HERMAN de Lange voerde oorlog met Bohemen, erfde van zyner moeder broeder Poppo vele goederen in Franken, en ſtierf in den jare 1308 in een veldtocht tegen de Wenden. By Anna, dochter van keizer Albert den I, teelde hy 1) Johannes den Doorluchtigen, die in den jare 1312 ſtierf, en by zyne gemalinne, Catharina van Sagan, gene kinderen naliet: invoegen de linie van Otto uitſtierf. 2) Agnes, gemalin van Waldemar den I, keurvorſt van Brandenburg. 3) Mechthild, gemalin van Henrik den IV van Sagan. 4) Anna, gemalin van grave Otto van Henneberg. 5) Brigitta (van anderen genoemt Gutha) gemalin van Berthold (Henrik de oude) van Henneberg, aan wien ze hare grootmoederlyke erfenis wederbragt. De voornoemde JOHANNES de I, ouder zoon van Albert den II, en broeder van Otto, bouwde Berlyn; maakte in den jare 1253 Frankfort aan den Oder tot een koopſtadt, en ontving met zyne gemalinne het Nieuw- en het Ucker-Mark, die hy den Pomerſchen hadt ontnomen. Hy voerde ook oorlog met Albert, aartsbiſſchop van Maagdenburg, en Henrik, landgrave van Thuringen; deelde in den jare 1261 met zynen broeder, en ſtierf in den jare 1266. Hy hadt drie gemalinnen: 1) Sophia (Judith), dochter van Waldemar den II, koning van Denemarken; 2) Sophia, dochter van Albert, hertog van Saxen, en 3) Hedwig, of Sophia, dochter van Barnim den II, hertog van Pomeren. Zyne kinderen waren: Johannes de III, Otto de IV, en Conraad, van wien hier na; voorts Erik, aartsbiſſchop van Maagdenburg, ſtervende in den jare 1284; Helena, gemalin van Diederik, (Frederik Theut) markgrave van Meiſſen; Mechthild (Euphemia), gemalin van Chriſtophorus den II, koning van Denemarken; Agnes, gemalin van Bogiſlaus den IV, hertog van Pomeren; Thilo, die in den jare 1289, en Albert, die in den jare 1287 ſtierven, hebbende in den jare 1283 den Herlingberger ſlag bygewoont. JOHANNES de II volgde zynen vader in de regering, hadt het hertogdom Croſſen eenen geruimen tydt als een pandt van Henrik van Breſlau in bezit, en ſtierf in den jare 1285. Zyne gemalin was Hedwig, dochter van Niclotus, vorſt der Vandalen. Zommigen zeggen, dat hy nog eene twede gemalin heeft gehad, namentlyk Helena; dochter van markgrave Diederik van Meiſſen; doch deze ſchynt zyne zuſter Helena geweeſt te zyn. Dewyl van zyne drie zonen Albert en Henrik in den oorlog omquamen, maar Conraad Domheer te Maagdenburg wierdt, volgde hem zyn broeder OTTO de IV, bygenaamt met den pyl, die hem voor Stasfurt in 't hoofdt geſchoten was, en die hy een geheel jaar in de wonde omdroeg. Hy hitſte Wentzel, koning van Bohemen, tegen de Polen op, en ontweldigde dezen een ſtuk lands, ſtervende, zonder by zyne gemalinne Eliſabeth van Holſtein erven na te laten. Hem volgde zyn broeder CONRAAD, zynde een dapper vorſt, die met den aartsbiſſchop van Maagdenburg oorloogde, en deswegen in den jare 1296 door den paus in den ban wierdt gedaan, wordende genoodzaakt den aartsbiſſchop 1500 marken te betalen. Hy ſtierf in den jare 1304, hebbende vier gemalinnen gehad, als 1) Conſtantia, dochter van Premiſlaus, hertog van Poſen; 2) Brigitta, dochter van Diederik, markgrave van Meiſſen; 3) Sophia, dochter van Erik den VII, koning van Denemarken, en 4) N. van Sandau. By de derde hadt hy vier zonen en drie dochteren geteelt, van welke Eliſabeth de gemalin was van Albert den Ouden van Anhalt, Agnes van Otto van Luneburg, en Geertrui van den burggrave van Neurenberg. De zonen waren: 1) JOHANNES de III, opvolger van zynen vader in de regering, helpende Albert tegen des zelfs zonen. Hy ſtierf in den jare 1305, zonder erven by zyne gemalinne, eene gravinne van Catzenelnbogen, na te laten. 2) WALDEMAR de I, opvolger van zyn broeder, ſtervende den 7 September des jaars 1319, hebbende by Agnes, dochter van Herman, markgrave van Brandenburg, geteelt Helena en Catharina, van welke de eerſte van Henrik den jongen van Brunswyk-Grubenhagen, de laatſte van Magnus Torquatus, hertog van Brunswyk, en naderhandt van Albert, hertog van Saxen, ten huwelyk wierdt genomen. 3) Conraad, ridder in Pruiſſen. 4) Otto, die na de doodt zyner gemalinne Helena van Brunswyk een Tempelheer wierdt, ſtervende in den jare 1308. Des voornoemden Karels kinderen uit het vierde bedt waren HENRIK en Herman, van welke de laatſte biſſchop van Havelberg is geweeſt. De eerſte wierdt Markgraaf Zonderlandt genaamt, erlangde eindelyk Landsberg, en ſtierf in den jare 1318. Zyne by Agnes van Sangerhauſen geteelde kinderen waren: 1) WALDEMAR de II, die in den jare 1319 zynen neve Waldemar den I in de regering volgde, met die van Mekelenburg oorlog voerde, en ſtierf in den jare 1322. 2) JOHANNES de IV, die zynen broeder in den jare 1322 in de regering volgde, en in den zelven jare overleedt. Hy hadt zich eerſt met Ingelburga, uit Mekelenburg, naderhandt met Helena, uit de Lauſnitz, in huwelyk begeven, doch liet by gene van beiden kinderen na. 3) Sophia (Agnes), die haren echtgenoot Magnus den Vromen van Brunswyk haar moederlyk erfdeel Sangerhauſen, Landsberg, en Petersburg toebragt. Dus eindigde met Johannes den IV de Askaniſche ſtam der Markgraven, hoewel weinig te voren nog negentien Markgraven geleeft, en op een konvent te Ratenau zich over hun klein erfdeel bezwaart hadden. Nu wilde wel Albert de jonge, vorſt van Anhalt, in het Mark Brandenburg volgen, alzo hy van eenen Albert den Beer afſtamde, en van Waldemar den I reets tot opvolger verklaart was, en de eventuale huldiging ontfangen hadt; doch keizer Lodewyk van Beyeren beleende daar mede zyn ouder zoon LODEWYK in den jare 1329, hoewel weinig ryksvorſten daar mede te vrede waren. De Pomerſche hertogen hadden het Ucker-Mark aan zich getrokken, doch de keizer wilde niet alleen, dat ze het zelve zouden wedergeven, maar ook, dat ze hun ganſche landt van Brandenburg van hem te leen zouden ontfangen; waar uit een oorlog ontſtont, en de Beyerſchen meer dan eens, inzonderheit in den jare 1334, by den Cremmerdam, geſlagen en in den jare 1338 in het verdrag van Frankfort genoodzaakt wierden van hunnen eiſch af te ſtaan. Ook heeft Lodewyk byna met alle zyne naburen geſchil gehad, inzonderheit met Henrik den Leeuw van Mekelenburg, die een ſchoonzoon van Waldemar zynde, uit dien hoofde ook naar de keurvorſtelyke waardigheit ſtont. De grootſte moeielykheit hadt hy met den gewaanden Waldemar: zelfs wierdt hy daar over zo verdrietig, dat hy in den jare 1349 de keur ten behoeve van zynen broeder LODEWYK den Romein afſtont. Dewyl deze na zyns vaders doodt de rykstekenen nog in handen hadt, erlangde hy wegens de goetwillige overgave der zelven van Karel den IV de belening en het geruſte bezit des lands en der keurvorſtelyke waardigheit. Hy ſtierf in den jare 1366, zonder kinderen. Zyn broeder en erfgenaam OTTO, hertog van Beyeren, verkocht in den jare 1373 dat voortreflyke erfdeel aan zynen ſchoonvader, Karel den IV, voor 200000 Hungariſche guldens, waar mede hem nauwlyks de touwen der klokken betaalt wierden, gelyk de Beyerſche hertog Lodewyk met den Baardt (*Barbatus*) zeide. Doch hy maakte zich voor dat geldt met een molenaarsvrouw in Beyeren vrolyk; en dus was de keurvorſtelyke waardigheit wel op den derden erve gekomen, maar niet by hem gebleven. KAREL de IV nam derhalven het Mark Brandenburg in bezit, en hieldt zich een tydlang te Tangermunde en Arneburg op, welke kaſtelen hy gezegt wordt wederom opgebouwt te hebben, brengende het landt wederom in ruſt. By zyne doodt in den jare 1378 maakte hy zynen jonger zoon SIGISMUND tot erfgenaam van 't Mark. Doch deze heeft dit landt niet eens aangeſchouwt; en alzo hy geldt gebrek hadt, om zich in Hungarië te veſtigen, alwaar zyne gemalin Maria, erfgename des ryks, door de oproerige landſtanden in verzekering was genomen, zo heeft hy in den jare 1388 het Mark zyne neven JODOCUS en PROCOPIUS, markgraven van Moravië, die den adel zeer machtig lieten worden, verpand; invoegen naderhandt keurvorſt Frederik veel moeite heeft gehad om hen deze verpande kaſtelen wederom te ontweldigen. Deze Markgraven voerden oorlog met de hertogen van Luneburg en Mekelenburg, waar door het landt zeer verwoeſt, en zommige plaatſen, als Kötzen en Snackenburg, geheel van het Mark afgeſcheurt wierden, zynde nu Luneburgſch, hoewel ze midden in het Mark gelegen zyn. Jodocus ſchynt met den hertog van Mekelenburg een vreedzaam verdrag gemaakt te hebben, hebbende Johannes den III van Stargard tot zynen ſtadhouder in het Mark willen aanſtellen. Doch deze wierdt door den grave van Rupin gevangen genomen, en eenen geruimen tydt vaſt gehouden. Waar op dan Jodocus, zyn ſchoonzoon, het landt aan Willem den eenogigen, markgrave van Meiſſen, overgaf; van wien het Sigiſmundus in den jare 1411, hebbende van Jodocus Moravië geërft, en zynde tot keizer verkoren, wederom heeft geloſt, en burggraaf Frederik den VI van Neurenberg tot ſtadhouder gemaakt; die in den jare 1514 het ganſche Mark nevens de keur door geldt en verdienſten van den keizer ontfangen, en op zyne nakomen gebragt heeft. Deze FREDERIK nu quam in den jare 1417 tot de keurvorſtelyke waardigheit, en ſtierf in den jare 1440, hebbende by Eliſabeth, dochter van Frederik, hertog van Beyeren, vier zonen en zes dochteren geteelt, als 1) Eliſabeth, gemalin van Lodewyk den II, hertog van Liegnitz; 2) Cecilia, gemalin van Wilhelmus den ſtrydbaren, hertog van Luneburg; 3) Magdalena, gemalin van Frederik den vromen, hertog van Luneburg; 4) Margaretha, of verlooft, of getrouwt met Albert, hertog van Mekelenburg, zoon van koning Albert van Zweden. Naderhandt wierdt ze gemalin van Lodewyk met den Bult, hertog van Beyeren, en daar na van haren hofmeeſter, Martyn van Weldenfels; 5) Dorothea, gemalin van Henrik den vetten, hertog van Mekelenburg; 6) Barbara, gemalin van Johannes, laatſten hertog van Oppelen. Van de zonen vergenoegde zich de outſte, genaamt Johannes de Alchymiſt, met het burggraafſchap aan de overzyde van 't gebergte, en ſtierf in den jare 1464, nadat hem Barbara, dochter van Rudolf den III, keurvorſt van Saxen, vier dochteren, nevens eenen zone, die in de 9 maandt zyns ouderdoms ſtierf, gebaart hadt. Uit de dochteren wierdt Dorothea gemalin van twee koningen van Denemarken, te weten Chriſto-

phorus den III en Christiaan den I; Barbara van Lodewyk Gonzaga, markgrave van Mantua; Magdalena, eerst van Joachim, hertog van Stettin in Pomeren, daar na van Wartislaus te Barth; maar Agnes van Bogislaus den IX, hertog van Pomeren. De andere zoon van Frederik den I was FREDERIK de II, toegenaamt met de yzere tanden, die zyn opvolger in de keur-waardigheit was, en in den jare 1471 stierf, hebbende by Catharina, dochter des keurvorsten Frederik des strydbaren van Saxen, Johannes en Erasmus, die echter jong gestorven zyn, nevens Margaretha en Dorothea, geteelt; waar van de eerste de gemalin van Bogislaus den X in Pomeren; de twede van Johannes den IV, hertog Lauenburg, geworden is. De derde zoon van Frederik den I was Albert Achilles, van wien beneden; de vierde, Frederik de vette van Tangermunde, die in den jare 1463 zyn leven eindigde, en by Agnes, dochter van Barnimus den VIII, hertog van Pomeren, twee dochteren naliet, onder de welke Magdalena van Eitelfried den IV (V), grave van Hohenzolleren, Agnes van Georg, vorst van Anhalt, ten huwelyk genomen wierden. Hoewel 'anderen dit laatste van hare moeder berichten. ALBERT ACHILLES of ULYSSES volgde zynen broeder Frederik den II in de keur-waardigheit. Hy trouwde in den jare 1445 Margaretha, dochter van Jakob, Markgrave van Baden; en deze in den jare 1457 stervende, hertrouwde hy in den jare 1458 met Anna, dochter van Frederik den II, keurvorst van Saxen. By deze twee gemalinnen teelde hy negentien kinderen. De eerste baarde hem drie zonen, van welke JOHANNES de Grote hem in de keur-waardigheit volgde, doch Frederik en Wolfgang stierven in hunne eerste jeugt; en zo vele dochteren, van welke Ursula van Henrik, hertog van Oels, en Elisabeth van Everard den II, hertog van Wurtenberg, ten huwelyk wierden genomen. Margaretha was wel verlooft aan Casparus, Paltzgrave van Tweebruggen; doch ze ging in een klooster, en wierdt abdis. By de twede gemalinne teelde Albert acht dochteren en vyf zonen. Van de dochteren stierven Anna en Magdalena in hare eerste jeugt; Dorothea wierdt abdis van Bamberg; Emilia of Amalia wierdt gemalin van Caspar, Paltzgrave van Tweebruggen; Barbara van Henrik den X, hertog van Glogau; Sibylla van Wilhelm den III, hertog van Gulik; Elisabeth van Herman, vorst van Henneberg-Romhild, en Anastasia van Wilhelm den VI, vorst van Henneberg. Van de zonen stierven drie jong, doch Frederik de oude erlangde het vorstendom Anspach, en na de doodt zyns broeders Sigismund ook het vorstendom Bareuth. De gezegde Frederik de oude, van wien de ouder Frankische en Pruissische linie afstamt, teelde by Sophia, dochter van Casimir den IV, koning van Polen, zeventien kinderen, námentlyk zeven dochteren en tien zonen. Van de dochteren zyn Elisabeth en Barbara jong, doch Margaretha ongetrouwt gestorven. Sophia was de gemalin van Frederik den II, hertog van Liegnitz; Anna van Wenceslaus den III, hertog van Teschen; Elisabeth van Ernestus, markgrave van Baden; en Barbara van Georg, landgraaf van Leuchtenberg. De zonen waren: 1) Casimir, te Culmbach of Bareuth, die by Susanna, dochter van Albert den IV, hertog van Beyeren, drie dochteren en twee zonen teelde. Van de dochteren stierf Catharina jong; Maria wierdt aan Paltzgrave Frederik den III, en Cunigunda aan Karel, markgrave van Baden, uitgehuwt. Van de zonen stierf Frederik ook jong; en ALBERT ALCIBIADES, die zynen vader in de regeering volgde, stierf zonder erfgenamen; waar mede alzo deze linie wederom eindigde. 2) Georg de vrome van Anspach heeft drie gemalinnen gehad. De eerste was Beatrix, dochter van Bernardus van Frangipan, weduwe van Johannes Hunniades, koning van Hungarië, die in den jare 1524, niet kunnende verlossen, stierf. De twede, Hedwig, dochter van hertog Karel te Munsterberg, baarde hem Anna en Sabina, waar van de eerste de gemalin was Christophorus, hertog van Wurtenberg, de twede van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg. By de derde, Emilia, dochter van Henrik, hertog van Saxen-Freyberg, teelde hy, behalven Barbara, die haar verstandt niet hadt, en Catharina Dorothea, gemalin van Henrik van Plauen, burggrave van Meissen, ook GEORG FREDERIK, die, behalven het gansche markgraafschap in Franken en Jagerndorf, ook de administratie van Pruissen ontving. Hy stierf in den jare 1603, zonder erven, hoewel hy twee gemalinnen gehad heeft, te weten Elisabeth, dochter van Johannes, markgrave van Custrin, en Sophia, dochter van Willem, hertog van Luneburg. 3) Albert, van wien beneden. 4) Frederik, die jong gestorven is. 5) Johannes. Deze was onder keizer Karel den V onderkoning te Valencia, en trouwde Germana van Foix, weduwe van Ferdinand den Katholyken, in den jare 1522. Hy stierf in den jare 1526. 6) Frederik, proost te Onolsbach en Wiltzburg, Domheer te Mentz, en Domproost te Wurtzburg, nam de Luthersche religie aan, en tradt in dienst van Karel den V. Hy stierf te Geneve in den jare 1536. 7) Wilhelm, Domheer te Mentz en Keulen, wierdt aartsbisschop te Riga, en voerde aldaar de Luthersche religie in. Hy stierf in den jare 1563. 8) Johan Albert, aartsbisschop van Maagdenburg, stierf in den jare 1551. 9) Frederik Albert, stierf nog een kindt zynde. 10) Gumbert, domheer van Wurtzburg en Brandenburg, kamerheer van paus Leo den X, bleef na des zelfs doodt te Rome, tot dat hem het keizerlyke leger mede naar Napels voerde, alwaar hy in den jare 1528 den geest gaf. De voornoemde ALBERT was in den jare 1512 grootmeester der Duitsche orde, en in den jare 1525 eerste hertog van Pruissen. Hy stierf in den jare 1528. By zyne eerste gemalinne Dorothea, dochter van Frederik den I, koning van Denemarken, teelde hy, behalven twee prinsen en twee prinsessen, die jong stierven, ook Anna Sophia, gemalin van Johan Albert, hertog van Mekelenburg. By de andere, Anna Maria, dochter van Erik den ouden, hertog van Brunswyk, teelde hy Elisabeth, die ongetrouwt stierf, en ALBERT FREDERIK. Deze volgde in het hertogdom van Pruissen, doch verloor in den jare 1573, het 20 jaar zyns ouderdoms, zyn verstandt; invoegen de administratie, gelyk gezegt is, aan Georg Frederik van Anspach, en na des zelfs doodt aan Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, en wederom na dezes doodt aan keurvorst Johan Sigismund wierdt opgedragen. Zyne gemalin Maria Eleonora, outste dochter van hertog Willem van Gulik, Bergen en Kleef, baarde hem, nevens twee prinsen, die jong stierven, ook Anna, Maria, Sophia, Eleonora, en Magdalena Sibylla, van welke de eerste gemalin van keurvorst Johan Sigismund van Brandenburg, de twede van Christiaan, markgrave van Culmbach, de derde van Willem, hertog van Koerlandt, de vierde van Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, de vyfde van Johan Georg den I, keurvorst van Saxen, geworden is. Albert stierf eindelyk in den jare 1618, en eindigde de oude Frankische en Pruissische linie, wanneer alles wederom tot de keur-linie keerde. De voornoemde JOHANNES, zoon van Albert Achilles, wegens zyne ligchaams gedaante de Grote, en wegens zyne welsprekentheit de Duitsche Cicero genaamt, wierdt in den jare 1486 keurvorst, en teelde by Margaretha, dochter van Willem den III, hertog van Saxen, drie zonen en drie dochteren. Onder deze stierf Elisabeth aanstonts na de geboorte; Anna wierdt gemalin van Frederik den I, koning van Denemarken, en Ursula van Henrik den vreedzamen, hertog van Mekelenburg. Onder de zonen stierf Wolfgang nog een kindt zynde; Albert was aartsbisschop van Maagdenburg, en bisschop van Halberstadt, ook keurvorst van Mentz en kardinaal. JOACHIM de I, Nestor, volgde in den jare 1499 als keurvorst, en trouwde Elisabeth, dochter van Johannes, koning van Denemarken, die hem nevens twee zonen drie dochteren baarde, waar van Anna gemalin wierdt van Albert den VI, hertog van Mekelenburg, Elisabeth van Erik den ouden, hertog van Brunswyk, en naderhandt van Poppo, vorst van Henneberg; Margaretha eerst van Georg, hertog van Pomeren, en na des zelfs doodt van Johannes, vorst van Anhalt. De zonen waren 1) Johannes, de wyze, de ernsthaftige, en het oog van Duitschlandt bygenaamt, die by Catharina, dochter van Henrik den jongen, Elisabeth en Catharina teelde. By Magdalena, dochter van Georg met den baardt, hertog van Saxen, teelde hy, behalven twee prinsessen, van welke Barbara gemalin was van Georg den II, hertog van Lignitz, maar Elisabeth jong stierf, nog vyf prinsen, namentlyk JOHAN GEORG den vreedzamen, zynen opvolger; Frederik, aartsbisschop van Maagdenburg, ook bisschop van Havelberg en Halberstadt; Albert, en Georg, tweelingen, die, nevens Paulus, jong gestorven zyn. De andere gemalin, dochter van Sigismund, koning van Polen, baarde hem 1) Sigismund, opvolger van zynen broeder in 't aartsbisdom Maagdenburg en bisdom van Halberstadt; 2) Elisabeth Magdalena; 3) Hedwig; 4) Sophia, van welke de eerste aan Franciscus Otto, hertog van Luneburg, de andere aan Julius, hertog van Brunswyk, de derde aan Wilhelm, vryheer van Rosenburg, opper-burggraaf in Bohemen, wierdt uitgehuwt. De voornoemde Johan Georg de vreedzame volgde zynen vader in den jare 1571 als keurvorst, en gewan by drie gemalinnen 23 kinderen. De eerste, Sophia, dochter van Frederik den II, hertog van Lignitz, baarde hem JOACHIM FREDERIK, zynen opvolger, van wien hier na. De twede, Sabina, dochter van Georg, markgrave van Anspach, baarde hem drie prinsen, Georg Albert, Johannes, en Albert, tweelingen, die zamen jong stierven; voorts acht prinsessen, van welke vyf zeer jong gestorven, maar Erdmuth aan Johan Frederik, hertog van Pomeren, Anna Maria aan Barnimus den XII, hertog van Pomeren, en Sophia aan Christiaan den I, keurvorst van Saxen, uitgehuwt wierden. De derde gemalin, Elisabeth, dochter van vorst Joachim Ernest, baarde hem Magdalena, Agnes, Elisabeth Sophia, en Dorothea Sibylla, waar van de eerste de gemalin wierdt van Lodewyk, landgraaf van Hessen; de twede eerst van Philippus Julius, hertog van Pomeren, naderhandt van Franciscus Karel, hertog van Saxen-Lauenburg; de derde eerst van Janus, vorst van Radzivil Birze, naderhandt van Julius Henrik, hertog van Saxen-Lauenburg; de vierde van Johan Christiaan, hertog van Lignitz. Desgelyks ook zeven prinsen, 1) Christiaan, stamvader der Bareutsche linie. Zie BAREUTH. 2) Joachim Ernest, stichter der Anspachsche linie. Zie ANSPACH. 3) Frederik, heerenmeester te Sonneburg. 4) Georg Albert, mede heerenmeester te Sonneburg. 5) Sigismund, stadhouder te Kleef. 6) Johan; en 7) Johan Georg, die beide als keizerlyke oversten gestorven zyn. Joachim Frederik volgde, gelyk gezegt is, in den jare 1598 als keurvorst, en hadt twee gemalinnen, de eerste was Catharina, dochter van Johannes, markgrave van Custrin; de twede was Eleonora, dochter van Albert Frederik van Pruissen. By de laatste teelde hy Maria Eleonora, gemalin van Lodewyk Philip, Paltzgrave van Zimmeren. De eerste baarde hem, behalven Anna Catharina en Barbara, van welke gene van Christiaan den IV, koning van Denemarken, deze van Johan Frederik, hertog van Wurtemberg, ten huwelyk genomen wierdt: 1) JOHANNES SIGISMUND, zynen opvolger als keurvorst; 2) Augustus, domheer te Straasburg; 3) Albert Frederik; 4) Joachim, die beide jong gestorven zyn; 5) Ernest, een tweeling met Joachim. Deze stierf als stadhouder van Kleef, en heerenmeester te Sonneburg; 6) Johan Georg, bisschop van Straasburg, en hertog van Jagerndorf, wiens zoon Ernest, geteelt by Eva, dochter van Frederik, hertog van Wurtemberg, als stadhouder te Berlyn, maar de twee andere prinsen, en de twee prinsessen jong gestorven zyn; 7) Christiaan Wilhelm, aarts-

aartsbisschop van Maagdenburg, die drie gemalinnen gehad heeft; Dorothea, dochter van Henrik Julius, hertog van Brunswyk, die hem Sophia Elisabeth, gemalin van Frederik Willem, hertog van Altenburg, baarde; naderhandt Barbara Elisabeth (Eusebia), dochter van Jaroslaus, grave van Martinitz, en weduwe van Zwirben; eindelyk Maximiliana, gravin van Salm, weduwe van Maximiliaan van Waldstein. De voornoemde Johan Sigismund volgde in den jare 1608 als keurvorst, en teelde by Anna, dochter van Albert Frederik, hertog van Pruissen, vier prinsessen, van welke Anna Sophia van Frederik Ulrich, hertog van Brunswyk, Maria Eleonora van Gustaaf Adolf, koning van Zweden, Catharina eerst van Bethlen Gabor, vorst van Zevenbergen, en na des zelfs doodt van Franciscus Karel, hertog van Saxen-Lauenburg, ten huwelyk wierdt genomen; doch Agnes stierf jong: insgelyks vier prinsen, namentlyk GEORG WILHELM, zynen opvolger; Joachim Sigismund, heerenmeester te Sonneburg; Johan Frederik, en Albert Christiaan, die beide jong gestorven zyn, nalatende. De voornoemde Georg Wilhelm volgde in den jare 1619 als keurvorst, en gewan by Elisabeth Charlotta, dochter van Frederik den IV, keurvorst van de Paltz, Louïsa Charlotta, gemalin van Jakob, hertog van Koerlandt, en Hedwig Sophia, gemalin van Wilhelm den VI, landgrave van Hessen-Kassel; voorts twee prinsen, van welke Johan Sigismund omtrent 3 maanden leefde; maar de outste, FREDERIK WILHELM de Grote, volgde hem in den jare 1640 in de regering. Deze trouwde in den jare 1646 met Louisa Henrietta, dochter van Frederik Henrik, prins van Oranje, en na der zelver doodt, die voorviel in den jare 1667, hertrouwde hy in den jare 1668 met Dorothea, dochter van Philippus, hertog van Holstein-Gluksburg, weduwe van Christiaan Lodewyk, hertog van Lunenburg. De eerste baarde hem in den jare 1648 den 12 May Willem Frederik, die stierf den 20 October des jaars 1649, en in den jare 1655 den 6 February Karel Æmilius, die in den jare 1674 den 27 November te Straasburg den geest gaf; voorts in den jare 1657 FREDERIK den III, van wien hier na; in den jare 1664 den 9 November Henrik en Amalia, tweelingen, waar van gene den dag na de geboorte, deze den 22 January des jaars 1665 den geest gaf; in den jare 1666 den 28 Juny Lodewyk. Deze trouwde Louisa Charlotta, erfdochter van Bogislaus Radzivil, hertog van Birze, in den jare 1680, en stierf in den jare 1687, niet buiten achterdocht van vergift. De twede gemalin van Frederik Wilhelm baarde hem vier prinsen, en drie prinsessen. Dorothea, de jongste, wierdt in den jare 1675 den 17 May geboren, en stierf den 1 September des jaars 1676; de outste, Maria Amalia, geboren den 16 Nov. des jaars 1670, wierdt in den jare 1687 gemalin van hertog Karel van Gustrau, maar in den jare 1689 van Mauritz Wilhelm van Zeitz; doch de middelste, Elisabeth Sophia, geboren den 26 Maart des jaars 1674, tradt in den jare 1691 in huwelyk met Frederik Casimir, hertog van Koerlandt; in den jare 1703 met Christiaan Ernest, markgrave van Bareuth; en in den jare 1714 met Ernst Lodewyk, hertog van Saxen-Meiningen. De prinsen waren: 1) Philip Wilhelm, geboren den 19 May des jaars 1669. Deze was koninklyke generaal veld-tuigmeester, en stadhouder van Maagdenburg. Hy stierf in den jare 1711, nalatende by Johanna Charlotta dochter van Johan Georg, vorst van Anhalt-Dessau, twee zonen, Frederik Wilhelm, geboren in den jare 1700, en Henrik Frederik, geboren in den jare 1709, zynde twee prinsessen zeer jong gestorven, gelyk een derde prins, genaamt Georg Wilhelm, geboren in den jare 1704, maar 16 dagen leefde. 2) Albert Frederik, geboren in den jare 1672 den 14 January. Hy was in den jare 1696 Heerenmeester te Sonneburg, in den jare 1706 stadhouder in achter-Pomeren, nemende tot zyne gemalinne in den jare 1703 Maria Dorothea, dochter van hertog Frederik Casimir van Koerlandt. Deze baarde hem in den jare 1704 Frederik Karel Albert, die overleedt in den jare 1707; voorts in den jare 1705 Karel; in den jare 1706 Anna Sophia Charlotta; in den jare 1709 Sophia Louisa; en in den jare 1710 Frederik. 3) Karel Wilhelm, geboren in den jare 1672 den 26 December, wierdt in den jare 1693 Heerenmeester te Sonneburg, en in den jare 1695 den 13 July stierf hy in Savoje. 4) Christiaan Lodewyk, geboren in den jare 1677 den 24 May. Deze wierdt stadhouder, en domproost te Halberstadt, ook Commendor te Lagou. De voornoemde Frederik de III volgde Frederik Willem den Groten in de regering in den jare 1688, nam den 18 February 1701 den tytel van koning van Pruissen aan, en stierf in den jare 1713 den 15 February. Zyne eerste gemalin Elisabeth Henrika, dochter van Willem den VI, landgrave van Hessen-Kassel, die hy ten huwelyk nam den 23 Augustus des jaars 1679, baarde hem den 14 September des jaars 1680 Louisa Dorothea Sophia, wordende den 31 May des jaars 1700 de gemalin van Frederik, erfprins van Hessen-Kassel. Zy stierf den 23 December des jaars 1705. De twede gemalin des konings van Pruissen was in den jare 1684 Sophia Charlotta, dochter van Ernest Augustus, keurvorst van Hanover, die hem den 6 October des jaars 1686 Frederik Augustus, en den 4 Augustus des jaars 1688 FREDERIK WILLEM, den thans regerenden koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg, baarde. De eerste, namentlyk Frederik Augustus, stierf den 21 Febr. des jaars 1686. Zyne derde gemalin was Sophia Louïsa, dochter van hertog Frederik van Mekelenburg in Grabau, getrouwt in den jare 1708. De voornoemde koning Frederik Willem woonde als kroonprins in den jare 1706 de belegering van Menin, en in den jare 1709 de gehele campagne in Vlaanderen by. Koning geworden zynde verminderde hy grotelyks den koninklyken hofstoet, en wendde zo veel te meer kosten aan omtrent zyne soldaten. Hy tradt in de Noordsche alliantie tegen Zweden, en hielp dien koning van den Duitschen bodem verdryven. In den jare 1706 trouwde hy Sophia Dorothea, dochter van Georg Lodewyk, thans regerenden koning van Engelandt, die hem verscheide prinsen en prinsessen heeft gebaard. *Scriptores Brandenburgenses.*

Brandenburgsche keur-en andere waardigheden, privilegien, eischen, enz.

I. Van de Pruissische door keurvorst Frederik Willem erlangde souvereiniteit, en in den jare 1701 van des zelfs zone Frederik den I aangenomene koninklyke waardigheit zie op het artykel van PRUISSEN, en in 't leven van den eerstgenoemden vorst II. Aangaande de keurvorstelyke waardigheit is, behalven 't gene daar van in 't algemeen onder het artykel van KEURVORSTEN gezegt wordt, zo veel zeker, dat die des huizes Brandenburg met het Mark van Brandenburg te gelyk aan Frederik den I is overgelaten, en altydt, behalven het voorbeeldt van Johannes den Alchymist, van den outsten in de keur-familie gevoert. Die gene, die deze waardigheit bekleedt, is onder de wereldlyken de vierde keurvorst, en heeft by de verkiezing eens Roomschen keizers of konings de zesde stem; droeg ook eertyds, als des H. R. Ryks aarts-kamerheer, by plegtigheden den keizer den sleutel voor, doch nu den scepter, gaande in de twede orde met keur-Beyeren en de Paltz aan de regterhandt. Worden de ryks-insignia niet voorgedragen, zo gaat hy op de gezegde wyze in de eerste orde. In de zittingen heeft hy ook de regterhandt van Beyeren. By plegtige hofhoudingen draagt hy den keizer een zilveren lampet voor, en geeft hem het handwater en den handdoek. Het bekken en keurvorstelyk paardt is voor den erfkamerheer, den vorst van Hohenzolleren. III. Behalven de stemme in 't keurvorstelyke collegie heeft dit keurhuis nog zes stemmen in den vorstelyken raadt, wegens Maagdenburg, Pomeren, Halberstadt, Minden, Kamin en Kleef; hoewel het laatste maar op kreitsdagen, doch niet op ryksdagen wegens oppositie van keur Beyeren werkelyk in acht genomen wordt. IV. Het huis Brandenburg heeft het con-directorium in vier ryks-kreitsen, te weten in den opper-Saxischen, wegens het keur-Mark; in den Neder-Saxischen, wegens 't hertogdom Maagdenburg; in den Westphaalschen, als hertog van Kleef, en den Frankischen kreitsdag dirigeert altydt de outste uit de Frankische linie der Markgraven van Brandenburg. Anders behoort de vorst van Halberstadt tot de ordinaris ryks-gedeputeerden. V. De keurvorst van Brandenburg is director van 't Euangelische corpus of ligchaam op de ryksdagen, zo dikwils als keur Saxen belet wordt die bediening waar te nemen. VI. Onder de Boheemsche keizeren, voornamentlyk Sigismundus, is in den jare 1418 de keurvorst van Brandenburg ryks-vikaris geweest; hebbende hem de keizer in een open brief volmacht gegeven om te doen, zo als de keizer zelf in grote en kleine rykszaken in 't algemeen en in 't byzonder te doen gewoon is. VII. De keurvorsten van Brandenburg hebben het recht des Poolschen adels by verkiezingen en ryksdagen; waar van *Puffendorf* in 't leven van keurvorst Frederik Willem vele byzonderheden heeft aangemerkt. VIII. Het huis Brandenburg is sedert den jare 1614 in een erf-verbintenis met de keurvorsten van Saxen en landgraven van Hessen geweest. By uitstervinge van 't huis van Hessen moeten twee derden op Saxen, en een derde op Brandenburg vallen: hoewel over dit erf-verbintenis tot hier toe nog gene keizerlyke confirmatie erlangt is. Wat na het begin der achtiende eeuw met den hertog van Mekelenburg-Zwerin nopens het erfrecht op het gehele huis op nieuw is overeengekomen, en 't gene van Strelitz daar tegen is ingebragt, zie in 't leven van FREDERIK, koning van Pruissen. De pretensie op alle onmiddelbare ryksleenen des vorstendoms Anhalt is in den jare 1685 in den leenbrief van keizer Leopold op die genen geëxtendeert, die voorhenen Maagdenburgsch geweest zyn, doch in den jare 1681 door een met Anhalt gemaakt vergelyk ook tot een ryksleen gemaakt: ook hebben de Markgraven van Brandenburg de pretensie op Holstein, Brunswyk en Luneburg, als mede Oostvrieslandt en het graafschap Limburg, enz. IX. Van het burggraafschap van Neurenberg zie NEURENBERG (HET BURGGRAAFSCHAP). Van KITZINGEN, JAGERNDORF, enz. wordt mede op zyn plaats gesproken. X. Uit krachte van een privilegie, in den jare 1476 door keizer Frederik den III verleent, kunnen de keurvorsten en Markgraven van alle hunne landen, als van allodiale goederen, in hunne familie disponeren; hoewel door het verdrag van Gerau, in den jare 1603 gemaakt, waar van in 't leven van keurvorst JOACHIM FREDERIK gehandelt wordt, is bestemt, hoe het met de erfvolging in dit doorluchtige huis gaan zoude. XI. De vryheit van nieuwe tollen aan te leggen, of de oude te verhogen, is door keizer Frederik den III in den jare 1456 den keurvorsten wel toegestaan, doch wegens sterke oppositie van keur Paltz en Brunswyk door keizer Leopold niet geconfirmeert. XII. De keur-vorst van Brandenburg heeft in zyne landen het *jus primariarum precum*, gelykerwyze zyne gemalin in de Maagde-stichten. XIII. De keurvorst van Brandenburg is opperheer en patroon van alle kommanderyen, der Johanniter orde in het Mark Brandenburg, Saxen, Wenden en Pomeren: gelyk hy niet alleen het recht heeft de land-Commendatoren en Baillifs in zyne landen te presenteren, maar ook de vrye dispositie daar over; hebbende die by gelegenheit der verschillen in de XVII eeuw erlangt. XIV. De keurvorst heeft het privilegie *de non apellando* (van niet te mogen appelleren) niet alleen uit krachte der goude bulle, maar ook door een openbrief van keizer Rudolf den II in den jare 1595 erlangt. Ook betreft dit niet alleen sedert eenigen tydt het keur-Mark, maar ook alle andere landen, en is tot dien einde een opper-appellations-gericht voor alle provincien te Berlyn aangelegt. XV. Alle roofnesten en kasteelen in Duitschlandt wierden eertyds den keurvorst van Brandenburg overgegeven, om ze in te nemen, en in eigendom te bezitten. XVI. Keizer Rudolf de II heeft in den jare 1582 het gehele gilde der koperslagers in de

Oosterſche ryks-provincien den keurvorſten in zyne beſcherming gegeven, gelykerwyze die in de Westerſche landen onder keur Paltz zouden ſtaan. XVII. De Zolleriſche linie der keurvorſten en Markgraven van Brandenburg heeft dit in 't byzonder, dat alle gelukkige veranderingen en aanwaſch der zelven onder zulke regenten geſchied zyn, die den naam van *Frederik* gehad hebben; gelykerwyze de eerſte ſouverain, en eerſte koning van Pruiſſen zo wel als de eerſte burggraaf en eerſte keurvorſt Frederik genaamt zyn. XVIII. Geen der keurvorſten van Brandenburg is onder voogden geweeſt. In 't tegendeel hebben Joachim de I en Johan Georg zonen, kleinzonen, en wederom kinderen van deze gezien. XIX. Keurvorſt Frederik Willem heeft te gelyk negen vorſten des ryks, uit oude familien geſproten, in zynen dienſt gehad. XX. Onder alle Duitſche vorſten is de keurvorſt van Brandenburg de eenige, die ſchepen in zee zendt. Zie van de ſcheepvaart op Guinea, aangeſtelt in den jare 1681, in 't leven van keurvorſt FREDERIK WILLEM. XXI. Reets over de 50 jaren voor de koninklyke waardigheit hebben de keurvorſten van Brandenburg van koningen den tytel van *Sereniteit* en *Broeder*, en hunne ambaſſadeurs, van hen ordentelyk characterizeert, en naar welgevallen by den Olivaaſchen en Ryswykſchen vrede vermeerdert, den tytel van *Excellentie* gehad. Door de Muſcovitiſche en Perſiaanſche gezanten is hen de tytel van Majeſteit gegeven. De Republyken van Venetië en Nederlandt, gelyk mede de hertog van Savoje, hebben hen den rang gegeven. XXII. Van de Zwaan-Roskampf en Rozen-Kreutzer-orde, behorende tot het hertogdom van Kleef; van de Ketendragers-orde onzer L. V.; van de orde der Vertrouwlykheit, Grootmoedigheit, des zwarten Arends, welke drie laatſte door koning Frederik geſticht zyn, zie op zyn plaats. *Enzelt Alt. Märck. Chron. Reineccii Orig. Brandenb. Commentarius de Marchionum & Electorum Brandenburgicorum, & Burggraviorum Norimb. familia. Mencii Stambuch des Churf. hauſes Brandenb. Peckenſtenii Hiſt. March. Brandenb. Leuthingeri Comm. de Marchia. Angeli Mark. Jahr-geſchichte. Schoſſers Beſchr. des Mark zu Brandenb. Cernitii Elect. Brandenb. Icones. Vondem Borne Zuſtand der Mark Brandenb. Renſchel ſtammbaum des hauſes Brand. Leti hiſtoria di Brandenburgo, & Abregé d'hiſtoire de Brandenbourg. Sagittarii hiſt. Brand. Staat van Preuſſen. Abels Preuſſ. und Brand. Staats-hiſtorie*, en *Staats-Geogr. Limnei jus publi l.* V. *c.* 6. *Ludwich Germ. Princ. l.* II. *Wagenſeil de Civ. Nor.*

BRANDIMARTE, (FELIX) een geleert en welſprekent Siciliaanſch Kapucyner monnik, geboren in 't jaar 1628, tradt in die orde den 14 January des jaars 1646, in den ouderdom van achtien jaren. Hy onderwees zyne ordensbroederen verſcheide jaren achtereen de redeneerkunſt, Philoſophie, en Scholaſtyke Godgeleertheit, tot zynen groten roem, en predikte met veel bequaamheit en welſprekentheit in alle de voornaamſte ſteden van Sicilië. Hy wierdt Raadt van de Inquiſitie, en provinciaal van de provincie van Palermo, en ſtierf binnen de ſtadt Palermo op den 22 September des jaars 1685, hebbende geſchreven: *Sapientiæ tubæ Scientia, id eſt tractatus ſcholaſticus de arte ſacra concionandi. Panorm.* 1667 in 4. *L'Arco trionfale. Panegirico in lode di S. Roſalia, vergine Palermitana.* Ibid. 1659. in 4. *Panegirici ſacri di diverſi ſanti, occorrenti nell' anno con l'aggiunta di quattro Prediche nel gen deliberato.* Ibid. 1677. in 4. Zynde tot nog toe ongedrukt gebleven zyn *Curſus Theologicus ad mentem Scoti per quatuor annos, juxta ſententiarum libros, commodis lectionibus diſtributum, ac novis recentiorum doctrinis locupletatum, & inter quatuor tomos diviſum, quibus etiam ſuperadditur quintus, in quo profide tuenda ipſius ſacræ Theologiæ ſit uſus & praxis*, welk boek te Palermo in de boekerye der Kapucynen bewaart wordt. *Bibl. Sicula.*

BRANDIS, een graaflyk geſlacht, bezittende het erf-zilverkamer-ampt in Tirol, heeft zynen oorſprong uit Zwitſerlandt, alwaar het ſtamſlot Brandis in 't Kanton Bern gelegen is. JOHANNES diende in den jare 935 keizer Henrik den I tegen de Obotriten. Keizer Henrik de II heeft zekeren vryheer *van Brandis* in den gravenſtandt verheven, en hem het graafſchap Decian in Lombardyë vereert, dat des zelfs nakomelingen tot op de tyden van koning François den I van Vrankryk bezeten hebben. De hoofdlinie in Zwitſerlandt, uit welke HENRIK en MANGOLD in de XIV eeuw biſſchoppen van Coſtnitz geweeſt zyn, is in den jare 1508 uitgeſtorven; wanneer der zelver goederen en wapen aan de graven van *Sultz* overgingen. In de XII eeuw heeft zich reets een tak uit dezen ſtam in Tirol uitgebreid, bezittende in den jare 1197 de veſting Launeburg, of Leonburg, en ſtichtende naderhandt het ſlot Brandis, noemende zich uit dien hoofde de edelen Brandis van Launeburg. BRANDOCHUS, BERTHOLD, HENRIK en CONRAAD deelden in den jare 1236 hunne goederen, wanneer de drie jongſten het ſlot Launeburg ontvingen, en zich daar van ridders noemden, tot dat ze in den jare 1461 uitſtierven; de outſte, waar van de nakomelingen nog bloejen, erlangde het ſlot Brandis. JAKOB ANDREAS, keizerlyke geheime Raadt, hadt twee zonen, ANDREAS WILHELM, keizerlyke kamerheer, en neder-Ooſtenrykſche hof-kamer-vice-preſident; en VEIT BENNO, landshoofdman aan de Etſch, door keizer Ferdinand den III, of, volgens het getuigenis van *Imhof*, den II in den gravenſtadt verheven. In den jare 1670 leefde FRANS ADAM, die zich door eenige van het aartshuis Ooſtenryk en van Tirol uitgegevene boeken heeft vermaart gemaakt. In den jare 1699 ſtierf ADAM WILLEM, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, en opper-hofmeeſter der aartshertoginne Maria Eliſabeth, nalatende FRANS JAKOB, werkelyke keizerlyke kamerheer en neder-Ooſtenrykſche regimentsraadt. In den jare 1715 den 3 January benoemde de hertog van Savoje zekeren grave *van Brandis* tot gouverneur van Coni, die kort daar na beroert wierdt. *Brandis Tyrol. Ehrenk. P.* II. *p.* 43. *Imhof Not. Proc. Imp. in Mantiſſ. p.* 660 *Stumpf Schweitz. Chron. Lehmann jetzh. Europa.*

BRANDLINSKI, eene der outſte familien in Bohemen, hebbende eertyds de goederen Brandlin en Wiskowitz bezeten, maar zynde nu tot den gravenſtandt verheven. GEORG WALRAM was in den jare 1676 vice-landſchryver, als mede hof-leen-en kamer-rechts-byzitter in 't voorzeide koninkryk. Zyn zoon, JOHAN RUDOLF, eerſte graaf van Brandlinski, was in den jare 1705 keizerlyke kamerheer. *Paprozki in Diadocho. Weingart Furſtenſp. P.* I. *p.* 291.

BRANDMULLER (JOHANNES) was een vermaart Godgeleerde, geboortig van Biberach, en predikant te Baſel. Zyne werken, beſtaande in eenige hondert predikatien, zyn in den jare 1572 zamen te Baſel gedrukt. Hy ſtierf in den jare 1586, nalatende eenen zone, JOHAN JAKOB, hoogleeraar in de rechten te Baſel. Deze gaf in 't licht *Manuductio ad Jus Canonicum & Civile; Dubia Juridica ad Schotanum; enz.*

BRANDO, (JOANNES) ook wel BRANDO JOANNIS geheten, was van Honteneſſe, een fraai dorp in Vlaanderen, geboortig. Hy tradt te Douay in de geeſtelyke orde der Ciſtercienzen, en ſchreef eene kronyk van 't begin der wereldt tot omtrent den jare 1413, onder het Latynſche opſchrift: *Chronicon ab origine mundi ad annum fere* 1413. *Tomi tres.* Jacobus Meyerus getuigt, dat hy hem in 't toeſtellen van zyne vaderlandſche geſchiedeniſſen zeer goede dienſten gedaan heeft. Hy bloeide in den jare 1475, en overleedt te Brugge in Vlaanderen den 13 July des jaars 1478. *Fr. Zweertii Athen. Belg. Valer. Andreæ Biblioth. Belgic.*

BRANDOLINUS. Zie BRACCIOLINUS, en POGGIUS BRANDOLINUS.

BRANDOLINUS, (AURELIUS) geboortig van Florence, bygenaamt *Lippus*, om zyne druipende ogen. Hy was een goet redenaar, zangmeeſter en dichter; weshalven hem de Hungariſche koning Matthias Corvinus naar Offen riep, om daar opentlyk de redenkunſt te leeraren. In dit beroep vele jare te Offen en Gran doorgebragt hebbende, keerde hy weder naar Florence, nam de orde van Auguſtinus aan, en wierdt eenigen tydt daar na prieſter; hebbende in zyne predikatien een groten toeloop. Hy ſtierf in den jare 1498 te Rome aan de peſt, nalatende: *Commentarius in Epiſtolas Pauli; Tractatus de lege; Paradoxa Chriſtiana; dialogus de humanæ vitæ conditione, & tollenda corporum ægritudine; de ratione ſcribendi.* Hy heeft ook de Bybelſche hiſtorien in heldendicht gebragt. *Pamphilius de ſcr. Auguſtin. Geſner. in Bibl. Pocciantio de ſcript. Florent. Ghilini T.* II. *Frinkhuſius in Diſſert. de cæſis ſapientia ac eruditione claris. Bayle Dict. Crit.*

BRANDON, (KAREL) hertog van Suffolk. Zie SUFFOLK.

BRANDSKO, een kleine ſtadt in Moskovië, aan de riviere Dezna, in 't hertogdom Novogrod Sewierski gelegen.

BRANDSTEIN, of BRANDENSTEIN, een ſlot en ampt in het graafſchap Hanau, is, naar het zeggen van eenige geſchiedeniſchryveren, het ſtamhuis eener adelyke familie van dien naam, het welk van de X tot in de XVII eeuwe in Duitſchlandt gebloeit heeft. *Mulleri Annal. Sax. Spangenberg Adelſpiegel.*

BRANDT, een bergvlek of ſtedeke in 't ampt Freyberg, eene halve myle boven de ſtadt Freyberg gelegen, behoort, nevens het ampt, den keurvorſt van Saxen. *Knautz Prodr. Miſn.* 144.

BRANDT, een out adelyk huis in het Mark Brandenburg, Pomeren en Pruiſſen. Het heeft zich ook in Denemarken en Polen uitgebreid, alwaar het nog hedendaags onder den name van *Brandski* bloeit. BRANDO, die in de geſchiedeniſſen bekent is, wordt voor des zelfs ſtichter gehouden. Deze was in den jare 270 ſtadhouder in het Mark Brandenburg, onder Marcomir, hertog van Frankenlandt. Dat is zeker, dat dit voorname geſlacht zich reets in aloude tyden in het Mark Brandenburg bevonden heeft. HENRIK wordt in den jare 1343 als biſſchop van Lebus gemeld. LAURENTIUS is in den jare 1441 Pomerſche kanſelier geweeſt. FREDERIK op Hersdorf en Bloemenveldt was in 't einde der XVI eeuw keur-Brandenburgſche geheime raadt, Neumarkſche kanſelier, en kamerdirector. Hy wierdt vader van zeven zonen, onder welke in dienſt van keur Brandenburg vermaart geworden zyn 1) WILLEM, als generaal lieutenant; 2) CHRISTOFFEL, als geheime ſtaatsraadt, Neumarkſche kanſelier en afgezant in Engelandt, Vrankryk, Zweden, en Denemarken, ſtervende in den jare 1691; 3) LODEWYK, als geheime Raadt en kanſelier te Cuſtrin; 4) FREDERIK, als geheime Raadt en afgezant aan verſcheide hoven, en 5) EUSEBIUS, als werkelyke geheime ſtaatsraadt, preſident in 't opper-appellations-gericht, Neumarkſche regeringsraadt, en amptshoofdman te Cotbus en Peitz. Wanneer deze keur-Brandenburgſche reſident in Polen was, wiſt hy in den jare 1670 den beroepen Pruiſſiſchen overſte van Kalkſtein behendig uit Warſchau te lichten. Hy ſtierf in den jare 1706, in het 63 jaar zyns ouderdoms. By zyne gemalinne, N. van Canitz, liet hy eenen zoon na, die koninklyke Pruiſſiſche kamerheer, en amptshoofdman te Drieſen was. De zesde dezer broederen ſchynt vroeg geſtorven te zyn. De zevende hadt het in dienſt des keurvorſten van Brandenburg tot lieutenant gebragt, nalatende drie zonen; van welke de eene in den jare 1708 keur-Paltziſche overſte lieutenant; de andere hoofdman, en de derde, genaamt CHRISTOFFEL, in den jare 1709 koninklyke Pruiſſiſche hofjonker geworden is, die het ongeluk hadt, van doof en ſtom geboren te zyn. Van de Pruiſſiſche linie was AHASVERUS *van Brandt* in den jare 1630 Pruiſſiſche overſte maarſchalk, en keur-Brandenburgſche geheime Raadt; PETRUS was in den jare 1646 Zweedſche generaal-krygs-kommiſſaris; en een ander dezes naams liet in den jare 1693 als Poolſche generaal zyne dapperheit tegen de Tartaren blyken. *M. S. gemeal.*

BRANDT,

BRANDT, eene zeer oude familie in Frankenlandt en de opper-Paltz, komende met de voorgaande in 't wapen overeen, invoegen zy beide misschien een en den zelven oorsprong hebben. RUDIGER *van Brandt* is in den jare 1226 landrichter te Neurenberg geweest. In den jare 1432 bloeide ERHARD *van Brandt*, wiens jongste zoon JOHANNES de linie te Neidstein, zynde een slot, twee mylen van Sultzbach gelegen, begonnen heeft. Uit deze linie was in den jare 1715 TIMON VICTOR op Neidstein en Ezelwangen truchses aan 't hof des bisschops van Freisingen. De outste zoon, THOMAS, teelde GEORG, wiens zoon CHRISTOFFEL keur-Paltsische hofmeester en landvoogdt te Gravenriedt geweest is, telende ABRAHAM op Mensler en Enisbach. Deze wierdt keur-Paltsische landrichter te Pachstein, en landcommissaris, plantende zyn geslacht door verscheide zonen voort. Na het begin der XVI eeuw is ook uit deze familie eene linie afgestamt, noemende zich mede van Pleistein en Leutzenhof. Hier van leefden in den jare 1470 drie broederen 1) JOHAN in Kobersdorf, van wien verder niets gemeld wordt; JOOST, die zich in Brabandt heeft nedergezet, van wien hier na; en 3) NICOL, telende onder andere zonen GEORG, die vader van VITUS JOHANNES te Badenstein geworden is. Deze wierdt erf-maarschalk in de opper-Paltz, zettende zynen stam door GEORG voort, die echter gezegt wordt zonder mannelyke erfgenamen gestorven te zyn. De voornoemde Joost is het hoofdt van die *van Brandt*, en vryheeren van Blaasveldt in Brabandt geworden. Hy hadt eene baronesse van Blaasveldt getrouwt, en was opperstalmeester en kamerheer van den erfhertog Maximiliaan den I van Oostenryk, wanneer zich de zelve naar de Nederlanden begaf. Hy was de vader van ADOLPH *van Brandt*, heer van Blaasveldt, opperschenker van keizer Karel den V, en ridder van S. Jakob, wordende naderhandt gouverneur van Ariën. Des zelfs zoon HUGO, heer van Blaasveldt, is te Mechelen door de rebellen omgebragt, nalatende COSMUS, wordende in den jare 1647 tot vryheer van Blaasveldt verklaart. *L'Erection de toutes les terres & familles du Brabant p.* 34.

BRANDT, eene adelyke familie, die in Voigtlandt en Thuringen van outs her gebloeit heeft. RUDOLF en AGNES *van Brandt* worden in een openbrief van den jare 1244 ten opzichte der inkomsten der Collegiaatkerke als getuigen aangehaalt. HENRIK heeft zyn recht op den Goldberg te Neustadt, uitgezondert de gerichten, den landgrave van Thuringen Frederik in den jare 1333 overgeven. DEBITSCH *van Brandt* te Schrekkenstein leefde in den jare 1406, en maakte door tusschenkomen van Diederik, Markgrave van Meissen, een vergelyk met zynen vyandt, Johannes van Wartenberg. WOLF bezat in den jare 1560 het riddergoedt Lömichen. JOB woonde in den jare 1562 de keizerlyke kroning by. JOHAN FREDERIK, vorstelyke Saxische geheime Raadt, hofrichter te Jena, enz. liet na CHRISTIAAN FREDERIK op Gleina, Drakendorf, enz. vorstelyke Merseburgische en Brandenburg-Culmbagsche geheime Raadt, die in den jare 1712 nog in bloeie was. *Gotha Diplom. P. V. p.* 196. *Brauns adlich Europa p.* 661. *Mulleri Annal. Sax.*

BRANDT, eene adelyke familie in 't hertogdom Kleef, hebbende haren oorsprong uit Vlaanderen, van waar ze zich wegens de belydenis der Hervormde religie begeven moest. ARNOLD was by Frederik Henrik, prins van Oranje, in zulk een aanzien, dat hy door hem overste en stadhouder van Deventer gemaakt wierdt. Des zelfs zoon CHRISTIAAN, keur-Brandenburgsche regerings-en kamerraadt te Kleve, liet na JOHAN ARNOLD. Zie beneden. *Curriculum vitæ Joh. Arn. V. Brand.*

BRANDT VAN LINDAU, eene adelyke familie in 't keurvorstendom van Saxen, en in Anhalt, zynde met de bovenstaande geslachten van Brandt geenzins vermaagschapt. Zy wordt gezegt eertyds in Zwitserlandt gewoont, en eene linie van de zelve zich in de stadt Lindau aan den Bodenzee zich nedergezet te hebben, die naderhandt in Saxen gekomen, en *Brandt van Lindau* genaamt is. HENNING wordt in een leenbrief des jaars 1399 keur-Saxische Raadt genaamt. Des zelfs beide zonen, THILO en HANS, toegenaamt de bequame, wierden in den jare 1420 onder het keur-Saxische ampt Beltzig met verscheide pachten voorzien. Des eersten zoon FREDERIK kocht in den jare 1456 het by Beltzig gelegen slot en riddergoedt Wiesenburg, dat sedert als het stamhuis by zyne nakomelingen gebleven is. Dezes Frederiks zoon, ook FREDERIK genaamt, stierf in den jare 1548, hebbende by drie keurvorsten van Saxen de bediening van raadsheer bekleed, en wierdt in de slotkerke te Wittenberg begraven. Van zyne twee zonen heeft FREDERIK de III den slag by Sivershausen, als keur-Saxische ritmeester der lyfwacht, bygewoont, stervende als amptshoofdman te Beltzig in den jare 1578. Dezes zoon, BENNO FRITZ, was byzitter in 't hofgericht te Wittenberg, en trouwde twee maal. Uit het eerste bedt was ADAM FREDERIK, die in den jare 1700 koninklyke Poolsche generaal majoor is geweest. Uit het twede bedt liet hy drie zonen na 1) RUDOLF, een geleert man, stervende ongetrouwt in den jare 1691; 2) JOOST CHRISTOFFEL, keur-Saxische overste, kamerheer en stichts-hoofdman te Quedlinburg, die in den jare 1702, in het 79 jaar zyns ouderdoms, den geest gaf, overlevende zyne beide ongetrouwde zonen; 3) JOACHIM FREDERIK op Hohenzias en Medewitz, die keur-Saxische kamerheer en assessor des hofgerichts te Wittenberg, ook Anhalt-Zerbstsche geheime Raadt, hofmaarschalk, en landdroost der heerlykheit Jever is geweest. Hy stierf in den jare 1667, nalatende 1) JOHAN FREDERIK op Wiesenburg, Hohenzias en Medewitz, Anhalt-Zerbtsche hofmaarschalk, hofmeester der regerende vorstin, en amptshoofdman te Coswick, die in den jare 1717 nog leefde, en zynen stam door een zoon, FREDERIK, heeft voortgeplant; 2) AUGUSTUS FREDERIK op Briesen en Slamau, koninklyke Pruissische overste en ridder der Johanniter orde, die nog in den jare 1714, ongetrouwt zynde, leefde. *MS. Geneal.*

BRANDT, (JOHAN ARNOLD VAN) professor in de rechten te Doesburg, wierdt te Deventer in Overyssel den 29 July 1647 uit een aanzienlyk geslacht, hebbende zynen oorsprong uit Vlaanderen, geboren, maar te Kleef, alwaar zyn vader Christiaan van Brandt keur-Brandenburgsche regerings-en kamerraadt was, opgevoed. Hebbende zyne studien op verscheide akademien voltrokken, hieldt hy zich een tydlang by Johan Hinsen, rechtsgeleerde te Wesel, op, en in den jare 1673 ging hy met het keur-Brandenburgsche gezantschap naar Muskovië. In den jare 1680 wierdt hy doctor in de rechten, en pleitte als advokaat te Kleef. Daar op wierdt hy tot stadsraadt verkoren, en in den jare 1683 tot hoogleeraar in de rechten naar Doesburg beroepen. Hy stierf den 26 May in den jare 1691, hebbende zich door al te veel studeren afgeslooft. Men heeft van hem *purgatio veteris Juris*. Henricus Christianus Hennin heeft na des zelfs doodt zyne Muskovische Reize in 't licht gegeven. *Henninius in laudat. funebri*, zynde by de Muskovische Reisbeschryvinge gevoegt.

BRANDT, (GERARD) die Amsterdam met zyne geboorte, en Europa met zyne geleerde schriften vereert heeft, hadt ten grootvader GERARD BRANDTZ, (dus schreven zyne voorouderen) die, den 14 October 1570 te Antwerpen ter wereldt gekomen, den 25 October des jaars 1592 te vrouwe nam Baike Jaspers, wordende de trouw verricht te Amsterdam in de Kalverstraat in de halve goude Reaal door Joost Populier, ten byzyn van wederzyds vaders en moeders, en François de Schot en Dirk Alewyn. Deze echte lieden, waar van Baike Jaspers den 11 July des jaars 1638 overleedt, wonnen deze nagenoemde kinderen, te weten:

I *Martynke Brandtz*, geboren den 9 Augustus, en gestorven den 25 October des jaars 1638.

II *Gerard Brandtz*, volgt.

III *Jasper Brandtz*, geboren den 26 January des jaars 1596 binnen Middelburg, verongelukte door het breken van 't ys op het Y voor Amsterdam den 9 December des jaars 1644.

IV *Joost Brandtz*, geboren den 1 February des jaars 1600.

V *Andries Brandtz*, geboren den 7 October des jaars 1602, stierf den 13 January 1603.

GERARDT BRANDTZ, outste zoon van *Gerardt Brandtz, en Baike Jaspers*, geboren op maandag den 2 October des jaars 1594 binnen Middelburg op de borgt in de witte handt, wierdt den 27 Augustus des jaars 1623 door den ouden Geldorpius getrout met *Neeltje Jeroens* te Amsterdam, zynde zy geboren den 1 July des jaars 1589, en gestorven des nachts tusschen den 17 en 18 December van den jare 1644, waar na hy in November des jaars 1645 hertroude met *Marretje Ster*. Hy was regent van de Amsterdamsche schouburg, en een groot liefhebber en kenner van de Nederlandsche dichtkunst. Zyn beroep en kostwinning bestont in het maken van grote en kleine uurwerken, zonnewyzers en andere mechanische kunsten en aardigheden, die zo verre boven die van andere uitmuntten, dat de schrandere Renatus des Cartes kennisse met hem maakte, waar door onze Brandtz ook vele goede onderrichtingen in zommige deelen zyner kunst van dien groten wysgeer bekomen heeft. In zyn eerste huwelyk heeft hy, die den 4 February des jaars 1659 overleedt, gewonnen

I *Anna Brandtz*, geboren op maandag den 27 January des jaars 1625, en gestorven den 22 April daar aan volgende.

II *Gerardt Brandtz*, of *Brandt*, volgt.

III *Cornelia Brandtz*, geboren op dingsdag den 7 Maart des jaars 1628.

IV *Jeronimus Brandtz*; geboren op donderdag den 23 Augustus des jaars 1629, stierf den 19 October daar aan volgende.

V *Antony Brandtz*, geboren op dingsdag den 7 January des jaars 1631, overleedt den 13 April des zelven jaars.

VI *Barbara Brandtz*, wierdt geboren den 18 May des jaars 1632.

VII *Anna Brandtz*, geboren den 17 December des jaars 1633, overleedt den 9 July des jaars 1636.

VIII *Maria Brandtz*, geboren den 21 July des jaars 1636, stierf den 29 July des jaars 1637.

GERARDT BRANDT, outste zoon van Gerardt Brandtz en Neeltje Jeroens, geboren te Amsterdam op zaterdag den 25 July des jaars 1626, wierdt des dingsdag daar aan in de nieuwe kerk gedoopt door den kerkenleeraar Johannes la Maire. De nodige taalkennisse opgedaan hebbende, begon hy de akademische oeffeningen met yver en geduurzaamheit, en vervolgde ze zo, in de Philosophie, Grieksche en Hebreeusche talen en Godgeleertheit byzonderlyk, dat hy met zeer groten roem tot proponent verklaart, en niet lang daar na tot predikant der Remonstrantsche kerke te Nieukoop beroepen wierdt. Hier staande begaf hy zich in den echt met *Susanna*, vierde dochter en zesde kindt van dien beroemden hoogleeraar Kaspar Barlæus en van Barbara Sayon; wordende hunne trouw bevestigt op het Prinsenhof te Amsterdam, wyl het stadhuis afgebrand was. Zy overleedt te Amsterdam den 11 July des jaars 1674, in den ouderdom van ruim 52 jaren en 6 maanden, waar na hy den 14 July des jaars 1675 hertroude met Katharina van Zorgen, die kinderloos na hem gestorven is. De kinderen, by Susanna Barlæus verwekt, zyn geweest:

I *Kaspar Brandt*. Volgt hier na op zyn artykel.

II *Gerard Brandt*, geboren te Nieukoop den 15 Juny des jaars 1655, overleedt aldaar den 16 April des volgenden jaars.

III *Gerardt Brandt*, geboren te Nieukoop den 6 April des jaars 1657, volgt mede hier achter op 't eerstvolgende artykel.

IV *Johannes Brandt*, geboren den 6 October des jaars 1663, volgt mede op het naastvolgende artykel.

V *Kornelia Brandt*, geboren te Hoorn op dingsdag den 7 Maart des jaars 1666, troude den 30 November des jaars 1683 met *Frans de Haes* te Rotterdam, die den 27 September des jaars 1690 in den ouderdom van 30 jaren overleedt, hebbende te zamen vyf kinderen gewonnen: als I *Gerardt de Haes*, geboren den 24 September des jaars 1684, ſtierf den 25 February des jaars 1686. II *Jan de Haes*, geboren den 3 November des jaars 1685, een braaf dichter, die den 22 Maart des jaars 1706 te vrouwe kreeg zyne nichte *Kornelia de Haes*, en daar by een zoon won, die voor den vader geſtorven is, zynde zy in September des jaars 1708, en hy den 12 Maart des jaars 1722 overleden. III *Gerard de Haes*, advokaat in den Hage, geboren den 2 Oċtober des jaars 1687. IV *Maria de Haes*, geboren den 2 September des jaars 1689, ſtierf den 11 July des jaars 1691. V *Frans de Haes*, geboren den 23 February des jaars 1691, ſtierf den 14 Juny des jaars 1692. Zy hertroude den 20 February des jaars 1699 met *Reinier Leers*, in 't jaar 1714 ſchepen te Rotterdam, die tot het reguleeren der poſteryen den 24 September naar Parys gezonden, daar den 14 November overleedt op zyn zestigſten verjaardag, van waar zyn ligchaam, gebalzemt zynde, naar Rotterdam vervoert, en den 31 January des jaars 1715 in de grote kerk in ſtilte bygezet is, hebbende by haar gewonnen drie kinderen, te weten I *Johannes Leers*, geboren den 22 January des jaars 1697; II *Aarnout Leers*, geboren den 2 Auguſtus des jaars 1698; en III *een zoon*, den 18 April des jaars 1701 in de geboorte geſtorven.

VI *Anna Brandt*, geboren te Amſterdam den 2 September des jaars 1667, troude in January des jaars 1705 met *Gerardt Blockerus*, notaris te Rotterdam, die vyf jaren daarna in de zelve maandt overleedt, hebbende by haar gewonnen eenen zoon, *Jan Blockerus*, geboren den 12 January 1706.

GERARDT BRANDT, 't onderwerp van dit artykel, als hier voren gezegt is, Nieukoop tot zyne eerſte kerk eenige jaren gehad hebbende, wierdt in 't jaar 1660 naar Hoorn beroepen, en eindelyk in den jare 1667 naar Amſterdam, tonende alomme een grote zucht voor zyne gemeente, en een ongemeenen yver in het leeraren, gebruikende een bovengemeene welſprekentheit, ſierlyken ſtyl en zuivere taal, welke ook allezins in zyne uitgegeve ſchriften gevonden worden. Men mag op een zeer goeden grondt van hem zeggen, dat hy een deftig Godgeleerde, een braaf Hiſtorieſchryver en uitſtekent dichter, ja een man van menigvuldige geleertheit, geweeſt is. Om geen vreemdeling te zyn in zyn eigen vaderlandt, en wat meerder kenniſſe te bekomen van verſcheide zaken, die een Gereformeert Chriſten behoort te weten, beving onzen geleerden Brandt de luſt om de voornaamſte Nederlandſche hiſtorien en andere ſchriften, die ſedert de Reformatie van de zeſtiende eeuwe, de zelve rakende, geſchreven waren, niet alleen te lezen, maar ook eenige aanmerkenswaardige zaken daaruit aan te tekenen, en tot een volſlagen boek op te ſtellen, 't geen vervolgens in den jare 1658 voor de twede maal gedrukt wierdt te Amſterdam by Jan Rieuwertsz in 12, onder den tytel van:

> *Kort verhaal van de Reformatie en van den oorlog tegen Spanje in en omtrent de Nederlanden tot den jare* MDC.

't Zelve is in 't jaar 1699 herdrukt ten derden keere in 8. Ook heeft hy nog in den jare 1663 in 8 uitgegeven te Amſterdam:

> *Verhaal van de Reformatie van den Godsdienſt in en omtrent de Nederlanden, met eenige aantekeningen.*

Een groter werk over de zelve ſtoffe quam te Amſterdam in 2 deelen in quarto van hem uit in de jaren 1671 en 1674, gevolgt van twee andere deelen, genoemt:

> *Hiſtorie der Reformatie en andere kerkelyke geſchiedeniſſen in en omtrent de Nederlanden;*

waar tegen de Amſterdamſche hervormde kerkenleeraar Hendrik Ruil de penne opvatte, en een boek uitgaf, dat hy noemde *Brands ſtoute geveinſtheid en liefdeloosheid, vertoont in zyn boek, genaamt de Hiſtorie der Reformatie*, tegen het welke onze Brandt een verweerſchrift opſtelde en uitgaf, dat hy noemde:

> *G. Brandts verantwoording ter zake van zyne Hiſtorie der Reformatie tegen de beſchuldigingen van D. Henricus Ruil, predikant te Amſterdam.* 1676 in 4.

Buiten alle welke boeken hy mede geſchreven heeft

> *Hiſtorie der vermaarde zee-en koop-ſtadt Enkhuizen*, te Enkhuizen in 't jaar 1666 uitgegeven door Egbert van den Hoof in 4.
> *Het Leven en Bedryf van den heere Michiel de Ruiter, Hertog, Ridder, Lt. Admiraal Generaal van Hollandt en Weſtfrieſlandt. Amſterdam* 1687, en wederom 1701 in folio.
> *Dagwyzer der Geſchiedeniſſen.* Amſterdam 1689 in 4.
> *Hiſtorie van de Rechtspleging, gehouden in den jare* 1618 *en* 1619 *omtrent de drie gevangene heeren Oldenbarneveldt, Hogerbeets en de Groot.* Te Rotterdam 1708 in 4.

Wat zyne gedichten belangt, 't is bekent, dat hy al voor zynen ouderdom van achtien jaren verſcheide ſtalen van zynen dichtgeeſt, als voortekenen van groter gevolg in die kunſt, gegeven heeft, de welke in zyn eerſtgedrukte werk gevonden worden, dat in den jare 1649 te Rotterdam in 8 uitquam, onder 't opſchrift van *Gedichten van Gerard Brandt den Jongen*, alwaar men mede zyne kenniſſe in de vaderlandſche outheden ontdekt in zyne fraaie aantekeningen op de zes vertoningen van de opkomſt der Batavieren, by de afkondiging van den eeuwigen vrede met Spanje vertoont, of op het Tafereel van Bato; ten zelven tyde aldaar mede gedrukt onder den naam van *Inleiding tot de beſchryving der VI middelſte vertoningen van de opkomſt der Batavieren, door laſt der E. E. Borgermeeſteren der ſtadt Amſterdam, op de afkondiging van den eeuwigen vrede, vertoont.* Rotterd. 1649 in 8. waar nevens een ander werkje ging, in rymeloze gedichten, genoemt: *Het ſluiten der eeuwige vrede tuſſchen de doorluchtige Hoogmogende Heeren Staten der vrye vereenigde Nederlanden en zyne majeſteit van Spanje, door Gerard Brandt de Jonge.* Rotterd. 1649 in 8. De gemelde jeugdige gedichten, (hoewel ze de maker, tot ryper jaren gekomen, verworpen heeft, enkel om de ſtoffe, uit eene tederheit, en zedigheit, gelyk uit de gedrukte verzameling zyner gedichten, by hem in den jare 1688 te Amſterdam in 4 bezorgt, onder den eenvoudigen tytel van *Gerardt Brandts Poëzy*, klaarblykelyk is af te meten) zyn in dezen jare 1725 te Amſterdam by W. Barents herdrukt in 4. zullende het overige zyner poëzy tot een twede deel by deze herdrukte poëzy herdrukt worden. Hy is den 11 Oċtober des jaars 1685 op de reize naar Rotterdam overleden, en aldaar in het zelfde graf, daar zyn zoon Gerardt in begraven was, in de Franſche kerk ter aarde gebragt, waar op zyn jongſte zoon, Jan Brandt, in dit grafdicht doelt, als hy zegt:

> *Een zerk, helaas! dekt hier myn broeder en myn vader.*
> *Wien komt met rede toch dees duble rou nu nader*
> *Dan my? den leſten broêr en zoon. Een eeuwig merk,*
> *Van weedom in myn ziel verſtrekt de Franſche kerk.*

BRANDT, (GERARDT) derde zoon zyns beroemden vaders, mede Gerardt genoemt, en in 't bovenſtaande artykel afgemaald, wierdt den zesden van Grasmaandt des jaars 1657 te Nieukoop, de toenmalige ſtandplaats van zynen vader, geboren. Al vroeg in zyne kindſche jaren vertoonden zich de ſtralen van zyn wakker verſtandt, en bevatbaren geeſt, dat zyne ouders aanſpoorde, om hem, eerſtelyk te Hoorn in 't jaar 1665, werwaarts de oude Gerardt tot kerkenleeraar beroepen was, en naderhandt te Amſterdam, wanneer zyn vader aldaar het predikampt onder de Remonſtranten bekleedde, ter Latynſche ſchole te beſtellen in den jare 1667, alwaar hy zich zo zeer bevlytigde, dat hy en zyn outſte broeder Kaſpar ten einde van negen maanden uit de vyfde ſchole in de zesde (van Hoorn komende waren ze wegens hunne bequaamheit voort by den conreċtor Johannes Pontinus geplaatſt) met de twee hoogſte pryzen overgingen, wordende daar en boven van den vermaarden reċtor Junius ten aanhoren van de ſcholarchen en zeer vele toehoorderen ten hoogſten over hunnen vlyt geprezen en *nobile par fratrum* (het edel paar broederen) genoemt, een ſpoor, dat hen beide zodanig aanprikkelde, dat zyn broeder in 't jaar 1669, en hy een jaar later (ter zake van zyne jongheit) tot de akademiſche oeffeningen bequaam verklaart wierdt, nog geen dertien jaren out zynde, en andermaal ter beloninge zyner naarſtigheit met den Griekſchen dichter *Æſchylus* beſchonken wierdt. Hier na oeffende hy zich gedurende den tydt van omtrent acht jaren in de ſchole der Remonſtranten onder den vermaarden profeſſor Philippus van Limburg in de Philoſophie en Godgeleertheit, om zich tot het predikampt bequaam te maken, voegende onderwylen by de kenniſſe der Latynſche en Griekſche ook de wetenſchap der Hebreeuſche, Franſche, Italiaanſche en Engelſche talen, zonder zyne moedertale echter te verwaarlozen, wendende op den voorgang van zynen broeder allen vlyt aan om in 't Hollandſch zyn ſtyl van ſpreken en ſchryven naar de beſte Nederduitſche ſchryvers te richten en te ſchaven. Dus ſloeg hy eerlange, om zich te beter daar in te oeffenen, de handt aan 't vertalen eeniger Latynſche, Franſche, en Engelſche verhandelingen, waar van ten blyke ſtrekt de te Rotterdam by Barent Bos gedrukte hiſtorie van Pieter Heylin, kapellaan van Karel den eerſten, koning van Groot-Britannië, welk boek den tytel voert van

> *Hiſtorie van de vyf artykelen, of een verklaring van 't gevoelen der Weſterſche kerken, en in 't byzonder van de kerke van Engelandt in de vyf verſchilpunten, hedendaagſch overgehaalt onder den naam van Arminianery.*

Hy ondernam korte jaren daar na, om zich nog al beter zyn vaderlandſchen ſtyl eigen te maken, en veler vrienden verzoek te voldoen, de geſchiedeniſſen zyns vaderlands van de jaren 1674 en 1675, en deedt de zelve in het jaar 1678, zich bedekkende onder de letteren V. T. V. te Amſterdam in quarto drukken, onder den tytel van:

> *Tweejarige geſchiedeniſſen, voorgevallen in de jaren* MDCLXXIV *en* MDCLXXV.

In het jaar 1678 wierdt hy, na behoorlyk onderzoek ondergaan te hebben, tot den kerkendienſt bequaam geoordeelt, en liet alom zyne predikgaven horen, die zo behagelyk waren, dat hy binnen twee maanden na zyn examen tot predikant te Schoonhoven in zyn broeder Kaſpers plaatſe beroepen wierdt, doende hy zyne intreeds-predikatie op den 4 December daar aan volgende. Sedert bediende hy de gemeente van Dokkum in Vrieſlandt, volgens de voorwaarde der gegeve goetkeuringe op zyn beroep naar Schoonhoven, gedurende de halve maandt December des jaars 1678, en de maanden January, February, en tot den 19 Maart in den jare 1679, den 31 Maart by zyne gemeente te Schoon-

Schoonhoven aangekomen, tradt hy in zyne bediening, en nam de zelve vervolgens met groten ernst en zedige vrymoedigheit naarstelyk waar, zodat hy zeer groot genoegen gaf en sterken toeloop kreeg; die naderhandt noch merkelyk vermeerderde te Rotterdam, alwaar hy den 5 April des jaars 1680, nog maar 23 jaren min eenen dag out zynde, met eenparige stemmen tot kerkenleeraar beroepen, en den 23 Juny zyne intreeds-predikatie door hem uitgesproken wierdt. Zyne welsprekentheit was buitengemeen, waardoor ze ook wel haast door vele andere steden verspreid raakte; en alle soorten van menschen en gezintheden hun deel in 't horen zyner gaven wilden hebben, 't geen hem echter (dat zeldzaam is) niet in 't minste verhovaardigde; maar hem by zyne gewone nedrigheit en zedigheit deet blyven. Niet lang voor dezen tydt hadt hy zyne gedachten op een huwelyk laten gaan, en tradt dus na eenige beraatslagingen met zyn vaders goetvinden den 20 November binnen Rotterdam in den echt met juffrouw *Elizabeth Verduin*, uit onbesproke ouderen en stamme geboren; waar by hy den 14 November des jaars 1682 eene dochter, naar zyne moeder, Susanna Barlæus, *Susanna* geheten, en den 2 January 1683 eenen zoon, *Willem* genoemt, won, die beide hem niet lang overleeft hebben. Nadat hy slechts drie jaren en vyf maanden, min drie dagen, de Rotterdamsche kerk godvruchtelyk bedient, en met gedurige ziektens geworstelt hadde, is hy in de lente van zyn leven zyne gemeente ontnomen, out zynde XXVI jaren, VIII maanden, XIV dagen en IX uren, hebbende de liefde en hoogachting der zelve en andere kerken loffelyk verdient en ontfangen.

Wat zyne gestalte belangt, hy was ryzig van ligchaam, langer opgeschoten dan zyn vader en broeders, welgeschapen en voegelyk, doch mager en tenger van leden, zyn opzicht helder en lieffelyk, en 't aangezicht bevallig en blank. Jammer is het voorwaar, dat van zulken edelen verstandt niet anders overgebleven is dan de gedachtenis van zyne deugden en diensten, en eenige predikatiën, gelukkige afzetsels van zyn verheven geest, onder het eenvoudige opschrift van:

> *G. Brandts* XXXII *Predikatiën.* Te Rotterdam 1685, en wederom 1698 in 4.
> ——— XXI *Predikatiën over verscheide texten.* ibid. 1694 in 4.
> ——— X *Predikatiën over verscheide texten der heilige Schrifture.* Te Rotterdam 1704 in 4.

zynde in den jare 1724 by den boekverkoper Horreus nog twee nieuwe predikatiën van hem gedrukt, nevens Molinæus lykpredikatie op onzen schryver. Zyn lyk is den 27 December, den zesden dag na die droeve doodt, met zo groten gevolg van menschen, als misschien ooit te Rotterdam gezien is, in de Fransche kerk ter aarde bestelt, en des avonds door des overledens amptgenoot Petrus Molinæus over den zelven eene lykpredikatie gedaan, en door den schranderen Pieter Rabus, behalven vele lykdichten der eerste Nederduitsche dichteren, dusdanig zarkschrift voor hem opgestelt:

> *Hier rust welsprekentheit. Onkundige, sta af!*
> BRANDTS *opgeslote stem barst lichtlyk uit het graf.*

BRANDT, (JAN) jongste broeder van Kaspar en Gerardt Brandt den jongen, hier voren en achter vermeld, heeft met de zelve het dorp Nieukoop voor zyne geboorteplaats gehad. Hy quam aldaar ter wereldt op den 6 July des jaars 1660, een grote maandt voor zyn vaders vertrek naar Hoorn, als beroepe predikant der Remonstranten aldaar. Zyne mindere en meerdere school-en akademie-oeffeningen met lof volvoert hebbende, is hy in het jaar 1681, in 't twintigste jaar zyns ouderdoms, tot het proponentschap onderzocht en gevordert. Hy nam vervolgens by leninge de kerke van Tiel ruim zeven weken waar, en predikte den elfden November te Rotterdam in zyn broeder Gerards weekbeurte, tot diens zeer grote blydschap, en goetkeuringe zyner toehoorderen. In 't volgende jaar wierdt hy tot predikant der Remonstranten te Warmondt, een schoon, groot en vermakelyk dorp in Rhynlandt, by de stadt Leiden, beroepen, en een jaar later te Hoorn. Hier staande wierdt hy wegens zyn broeder Kaspers weigeren van 't beroep te Rotterdam aldaar voorgeslagen, maar dat voorstel door zyn broeder Gerardt ongeraden geoordeelt en van de handt gewezen, die hem naderhandt op zyn doodbedde aan zyn oudsten broeder en zyn medepredikant te Rotterdam ernstig aanbeval, en zeide, dat hy hoopte, dat zyn jongste broeder hem in zyn ampt zou volgen, 't geen echter niet gevolgt is, doordien hy eerst in den Hage, en vervolgens te Amsterdam beroepen is geworden. Hy troude, te Hoorn staande, den 7 July 1682 met *Willemina Klopper*, en won by haar

I *Joan Brandt*, geboren te Hoorn den 1 September 1683, stierf als proponent den 17 December 1708 te Warmondt, en wierdt te Voorhout by zyne moeder en grootmoeder begraven, out zynde 25 jaren en 3 maanden.

II *Gerardt Brandt*, geboren in 's Gravenhage den 1 May 1685, overleedt, nog ongehuwt zynde, den 13 January 1725 binnen Nimwegen, daar hy ook den 18 in de grote kerk begraven is.

III *Susanna Willemina Brandt*, geboren den 22 April 1687 binnen s'Gravenhage, troude den 1 July 1716 aan haren neef Jakob van Merken, Jakobs zoon, binnen Amsterdam in de grote Fransche kerk voor den predikant Colvius, en hebben zy gewonnen

I *Een dochter*, den 9 May 1717 doot ter wereldt gekomen.

II *Jakob van Merken*, geboren den 14 Juny 1718, stierf den 26 November 1720.

III *Lukretia Willemina van Merken*, geboren den 21 Augustus 1721.

IV *Willemina van Merken*, geboren den 10 December 1723.

IV *Joanna Elizabeth Brandt*, geboren in den Hage op den 4 February 1690.

V *Kornelia Henderina Brandt*, geboren den 11 April 1692 in s'Gravenhage, stierf den 29 January des jaars 1693.

Jan Brandt is binnen Amsterdam overleden den 13 January 1708, out zynde 47 jaren, 6 maanden en 7 dagen, nalatende *Willemina Klopper*, als zyne weduwe, welke hem in 't graf gevolgt is te Warmondt op den 28 February 1716, out zynde 52 jaren, 9 maanden en 27 dagen, en te Voorhout by hare moeder begraven legt. Men heeft van hem in druk:

> *Het leven van den Apostel Paulus. Hage* 1695 in 4.
> *Lykreden op de doodt van Maria* II, *koninginne van Engelandt. Tegen Leidekker. Amsterd.* 1705 in 4.

Voorts, behalven verscheide opdragten en voorredenen voor uitgegevene boeken zo van zynen vader en broeders als van goede bekenden of geleerde lieden, heeft hy in groot octavo in den jare 1702 hondert Latynsche brieven, van geleerde mannen geschreven, en onder zyne andere schriften bewaart, te Amsterdam doen drukken, onder het opschrift van:

> *Clarorum Virorum Epistolæ centum ineditæ de vario eruditionis genere. Ex musæo Johannis Brandt.*

Hoe verre hy in de kennisse der Nederlandsche tale en dichtkunde gekomen was met zynen broeder Kasper, op het loflyk spoor van hunnen vader, blykt ten vollen uit de raadgevinge der grootste meesters van die beide kunsten, daar zy de Branden stellen onder die genen, welke men tot vordering zyner kennis te volgen heeft, maar nog beter uit beider dichtkundige schriften. Onze Jan Brandt heeft in 't jaar 1701 te Amsterdam in 't licht gegeven zyne *Mengeldichten in* 8. die nevens die van zynen gemelden broeder Kasper in 't jaar 1725 by elkander in 4 zyn herdrukt.

BRANDT, (JOANNES) secretaris der stadt Antwerpen, wierdt aldaar den 30 September des jaars 1559 geboren, studeerde in de Philosophie te Loven in 't collegie van 't Varken, en vertrok by 't opkomen der binnelandsche beroertens naar de akademien van Orleans en Bourges in Vrankryk, ontfangende van den groten rechtsgeleerden Cujacius, zynen meester, den tytel van doctor in de Rechten. Hier van daan ging hy naar Italië, en, des zelfs hogescholen alomme bezocht hebbende, naar Rome, en keerde van daar naar zyn vaderlandt. Hy stont gereet om zyne woning weder te Brussel te gaan houden, nadat hy daar reets vyf jaren achtereen met groten roem de practyk geoeffent hadt, en nu te Antwerpen getrout was, wanneer de Antwerpsche overheit hem den 22 January des jaars 1591 tot hunnen geheimschryver verkoos, welk ampt hy gedurende den tydt van ruim dertig jaren zo loffelyk bekleedde, dat men hem, zyn ontslag verzocht hebbende, zynen zoon Hendrik Brandt ten amptvolger gaf, en hy zelfs, zonder iets daar van geweten te hebben, tot mederaadt dier grote en aanzienelyke stadt geroepen wierdt. Hy was in der waarheit een man van een fraaie geleertheit, zedig, vriendelyk, oprecht, en, dat wat zeldzaams is, altoos gereet en genegen om de kunsten en wetenschappen te helpen en te doen bloeien, dat hy volkomen met zyne zinspreuk, LIBENTER, ARDENTER, CONSTANTER *Vryhartig, vieriglyk en standvastig*, heeft te verstaan gegeven. Zyn geschreven arbeidt bestaat in

> *Notæ tum Politicæ tum Criticæ in C. Julii Cæsaris & Hirtii Commentarios Frf.* 1606 in 4.
> *Elogia Ciceroniana, sive Virorum domi militiæque illustrium historia. Antverp.* 1613 in 4.
> *Vita Philippi Rubenii.* ibid. 1615 in 4.
> *De perfecti & veri Senatoris officio libri* II. ibid. 1633 in 4.
> *Spicilegium Criticum in Apulejum. Ap. Wechel.* 1621.

Valerius Andreas getuigt in zyn *Bibliotheca Belgica*, by hem in schrift mede gezien te hebben: *Commentarius in sex Terentii Comœdias*; *Breves notæ ad Arnobium & Minucii Felicis Octavium*, als ook *Lud. Guicciardini Belgiographia*, uit het Italiaansch in het Latyn vertaalt. Voeg hier by zyne *Notæ in Varronem & Plautum*, die gevonden en verkocht zyn nevens andere boeken van den Professor Johannes Theodorus Schalbruch (P. II. *pag.* 123. en *pag.* 127,) te Amsterdam in April des jaars 1723.

BRANDT, (KASPER) geboren te Nieukoop, een dorp en hoge heetlykheit een myl weegs van Zwammerdam en den ouden Rhyn in Hollandt, op de grenzen van het sticht Utrecht gelegen, op den 25 Juny des jaars 1653 uit Gerardt Brandt, Remonstrantsch predikant aldaar, en Susanna Barlæus, dochter van wylen Kasper Barlæus, professor der Philosophie te Amsterdam, eene vrouwe van uitnement verstandt en deugdt. In de orde der kinderen was hy de eerste, en omtrent zeven jaren en drie maanden out geworden, toen zyn vaders beroep, door de gemeente van Hoorn gedaan, gelegenheit gaf om in den jare 1660 in de maandt van Augustus met het gansche gezin derwaarts te vertrekken. Naarstig oeffende hy zich aldaar, eerst in de Nederduitsche

duitsche schole met lezen en schryven, en daar na in de stadsschole met de gronden der Latynsche tale te leren, onder 't opzicht van den geleerden Rector Johannes van Briemen, betonende hy zich altydt zo vlytig en leerzaam, dat hem zyn vader of meester nooit daar toe behoefde te vermanen en op te wekken. Den zelfden yver vervolgde hy in de Latynsche schole te Amsterdam, werwaarts zyn vader in 't jaar 1667 van de Remonstrantsche gemeente geroepen was. By den Conrector geplaatst, queet hy zich zo wel, dat hy ten einde van negen maanden met de eerste of hoogste prys, zynde Hugo Grotius Nederlandsche Jaarboeken in het Latyn, in de zesde of hoogste schole onder 't opzicht van den geleerden Rector Adrianus Junius overging, en in de lente van 't volgende jaar 1669 uit de scholen tot de oeffening van edeler wetenschappen en 't horen van de akademische lessen gevordert wierdt. Waar op hy zich onder den professor Philippus van Limborg in de schole der Remonstranten oeffende in de Philosophie en Godgeleertheit, met het uiterste genoegen van zynen vader en zyne meesters, zodat hy in den jare 1675 na behoorlyk examen tot het predikampt bequaam geoordeelt, en kort daar na tot den kerkendienst van de Remonstrantsche gemeente te Schoonhoven beroepen wierdt. Ruim drie jaren aldaar zyn ampt met grote stichting en getrouwigheit waargenomen hebbende, is hy door de gemeente van Hoorn op den 21 November des jaars 1678 derwaarts beroepen, en vertrokken, tot vervullinge der plaatse van Bartholomæus Hartzoeker, doende zyne intrede en eerste predikatie aldaar den vierden December des zelven jaars. Trouwelyk stont hy de buitekerken zyner gezintheit in alle toevallen by, en predikte alomme met ongelooffelyken toeloop van menschen, inzonderheit te Rotterdam in de maandt October des jaars 1681 (toen hy van de Hoornsche tot de Warmonder gemeente was overgegaan om byzondere redenen) gedurende Gerardt Brands, zyns broeders, byna dodelyke ziekte. Zyne predikgaven waren alom loffelyk bekent geworden, zo dat de kerkenleeraar Okker Pesser te Alkmaar in de maandt September overleden zynde, hy derwaarts beroepen wierdt op den 18 October daar aan volgende, en aldaar zyne intrede deedt in 't midden der maandt November. Onderwylen was in 't begin der zelve maandt de Remonstrantsche leeraar overleden, en de kerkenraadt aldaar in grote verlegenheit omtrent de beraadslagingen over een nieuw beroep, slaande vele leden het ooge op onzen Kasper Brandt: doch hy daar over onder de handt aangesproken, luisterde in genen dele naar dien voorslag, en zelfs niet ten anderen male, toen de Haagsche kerkenleeraar Akersdyk het op hem gevallen beroep weigerde aan te nemen, en eenigen verstonden, dat men op nieuw moest aanhouden om Kasper Brandt te bewegen, weshalven het oog op Johannes Molinæus, predikant te Alkmaar, geslagen, en die den 24 April des jaars 1683 met meerderheit van stemmen beroepen wierdt. Naaulyks waren 'er acht weken verlopen na dat beroep, of de Rotterdamsche Remonstranten verloren hunnen predikant Christiaan Hartzoeker, waar door binnen den tydt van elf maanden en weinig dagen aldaar drie predikanten dezer gemeente weggerukt waren. Dus wendde men al wederom het oog op Kasper Brandt, en beriep hem ook den tweeden September met verre de meeste stemmen en eene algemene toestemminge der gemeente, nemende hy het zelve beroep ook terstont aan, toen de afgezondenen te Alkmaar quamen op den zesden September. Den 24 October deet hy zyne afscheidpredikatie te Alkmaar, en den 31 der zelve maandt zyne intrede te Rotterdam uit Romeinen I. ℣. 16. Hier zyne predikgaven merkelyk gevordert zynde, wierdt hy door de aanzienelyke gemeente van Amsterdam beroepen, en volgde hunne begeerte, bedienende zyn ampt, voor zo verre het zyne zwakke gesteltheit toeliet, in alle oprechtigheit, met kracht en yver naar Gods voorgeschreven woordt tot den einde zyns levens toe, zynde de 5 October 1696, wanneer hy den ouderdom van 43 jaren, drie maanden en tien dagen bereikt hadde. Drie vrouwen heeft Kasper Brandt na elkander gehad, trouwende hy voor de eerste reize den 11 van Hooimaandt 1681 te Warmondt met Sara Zwaardekroon, die den 23 July 1685 binnen Rotterdam overleedt; voor de twede keer in den Hage in het jaar 1686 met Leonora Tongerlo, die den 9 December 1689 binnen Amsterdam overleedt, en ten derden male wederom te Amsterdam op den 5 Maart 1691 met Agatha Paats, zynde haar geboortedag. By Sara Zwaardekroon heeft hy twee dochteren gewonnen, als:

I *Susanna Brandt*, die in 't jaar 1714 troude met *Gerard de Goudia Bois*, en by hem gewonnen heeft

I *Johanna*.
II *Kasper*.
III *Gerardt*.
IV *Hendrik*;

van welken laatsten zy in de kraam gestorven is op de reize naar Oostindië, dicht by Batavia.

II *Christina Brandt*, troude, te Rotterdam in het jaar 1708 met *Dirk vander Toren*, waar by zy gewonnen heeft

I *Kasper*, jong overleden.
II *Adriana*.
III *Sara Cornelia*.

By zyne twede vrouwe Leonora Tongerlo verwekte hy eenen zoon, *Gerardt Brandt*, die, geboren den 30 Juny 1681, getrout is met *Kornelia van Rixtel*, dochter van *Adam van Rixtel*, brouwer in den Engel te Amsterdam, waar by hy gewonnen heeft:

I *Eleonora*.
II *Gerardt*, jong overleden.
III *Gerardt*.

Vele redenen wegens Kasper Brandts predikgaven, diepe geleertheit, fraaie taalkennisse en verheven dichtgeest, zo wel in 't Latyn als Nederduitsch, op te halen zou vruchteloos zyn, wyl de zelve alle in grote volkomenheit in zyne uitgegeve werken spreken, de welke voornamenlyk bestaan in

Het onze Vader, of Uitbreiding over 't volmaakte gebedt onzes Heeren, in X predikatiën uitgesproken. Amsterd. 1709 in 4.
Bede en Boetstoffen in XI predikatiën by verscheide gelegentheden uitgebreid. ibid. 1707 in 4.
Twee en dertig predikatiën. Rotterd. 1698 in 4.
Poëzy. Amsterd. 1708 in 8. *en te Amsterd.* 1725 in 4.
Historia vitæ Jacobi Arminii. Amstelod. 1724. in 8.

BRANDT, (SEBASTIAAN) anders ook *Titio* genaamt, een vermaart rechtsgeleerde, dichter en geschiedschryver, wierdt te Straasburg in den jare 1458 geboren. Nadat hy te Basel in de Philosophie gestudeert hadt, begaf hy zich tot de rechtsgeleertheit. Hy bemoeide zich ook verscheide oude schryveren te Basel in 't licht te geven. Hy was keizerlyke Paltzgraaf (*Comes Palatinus*) ook Raadt en kanselier in zyn vaderlandt, en stierf in den jare 1520, hebbende vele schriften in rym en onrym nagelaten; onder anderen zyn *Navis Narragoniæ*, of *Narren-schip*, waar in hy de in zwang gaande lasteren van zynen tydt doorstreek. Voorts: *Elegia in obitum Friderici ad D. Maxim. Regem*; *de captivitate Maximiliani*; *de contemtu seculi*; *de ingratitudine edentium mannam*; verscheide levens der Heiligen; *Juris Civilis & Canonici omnium Titulorum expositiones*; *Chronicon Germaniæ, præsertim Alsatiæ*; enz. *Trithem. de script. Pantaleon Prosop.* P. II. *Adami. Gyraldi. Vossius de Hist. Lat. Lotichii Bibl. Poët. Freher. Theatr. Hendreich.*

BRANDT, (THEODORUS) burgermeester te Basel, wierdt aldaar in den jare 1488 geboren. Zo dra hy de Latynsche tale begrepen hadt, begaf hy zich tot zyns vaders kunst, en wilde een barbier worden. Daar na begaf hy zich in den oorlog onder de Zwitsers. Na zyns vaders doodt wierdt hy te Basel in den Raadt aangenomen, en toonde veel ervarenheit en voorzichtigheit. Wanneer het in den jare 1529 door de religions-verandering scheen tot een oproer te zullen komen, wist hy de burgers door zyne aansprake te bevredigen. Ook was hy oorzaak, dat men de universiteit van Basel met geleerde mannen voorzag. Hy wierdt wegens zyne welsprekentheit en voorzichtigheit in vele gezantschappen gebruikt, en eindelyk in den jare 1544 tot burgermeester verkoren, stervende den 4 October 1558. *Adam vit. Germ. ICtor. Freher. in Theatr.*

BRANTEGHEMIUS, (GULIELMUS) op zyn Nederlandsch *Willem Branteghen*, een Kapucyner monnik te Antwerpen, was geboortig van Aalst, eene stadt in Vlaanderen, wiens klooster naderhandt naar de stadt Lier overgebragt is, heeft te Antwerpen in 16 uitgegeven in 't jaar 1533 *Enchiridion piarum precationum, sive Pomarium orationum*; dat is: *een handboekje van Godvruchtige gebeden uit het oude en nieuwe Testament*, dat ook anders *de Boomgaardt van gebeden* genoemt wierdt. *Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

BRANTOME, *Brantosma*, en *Brantosomum*, een vlek met een abdy in Perigord, aan de kleine rivier Droune, daar de Colle in de zelve valt. Karel de Grote wordt voor den stichter dezer abdy gehouden.

BRANTOME. (PETRUS DE) Zie BOURDEILLE.

BRAQUEMONT, (ROBERT DE) wierdt in den jare 1417 admiraal van Vrankryk, en door Karel den VI tot hulp van Johannes den II van Castilië tegen de Mauren gezonden, die hy ook ter zee sloeg. Hieronymus Surita, die hem *Robin de Braquemont* noemt, zegt, dat Henrik de III van Castilië hem in den jare 1410 wegens zyne diensten in de oorlogen tegen Portugal de inneming der Canarische eilanden toevertrouwde; hoewel hy dezen last zynen neve Johan de Bethencourt, baron van S. Martin le Gaillard, opdroeg. *Joh. de Venier Decouverte des Canares. Surita Comment. in Itin. Antonini.*

BRASAVOLUS, (ANTONIUS MUSA) geneesheer en hoogleeraar de Philosophie te Ferrara, leefde in 't midden der XVI eeuw, en onderwees acht jaren de redenkunst (*Logica*) en negen jaren de natuurkunde (*Physica*) op de akademie van Ferrara. Naderhandt begaf hy zich tot de verklaring der theoretische geneeskunde: ook schreef hy eene verklaring over de *Aphorismi* van Hippocrates, nevens verscheide andere werken, zamen by wyze van zamenspraken tusschen hem en een out apotheker. Hy schryft duidelyk en met een eenvoudigen styl, zonder opgepronkte woorden. Zyn zoon, HIERONYMUS BRASAVOLUS, mede een geneeskundige, heeft mede door zyne schriften een naam gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

BRASCH, BRASK, (JOHAN) wierdt in den jare 1513 bisschop van Linkoping, zynde eenige jaren lang proost aldaar geweest. In den jare 1520, wanneer het bloedbadt te Stokholm wierdt aangericht, scheelde het weinig, of hy zou zyn leven verloren hebben, wordende beschuldigt, dat hy den aartsbisschop Trollen hadt helpen afzetten. Doch hy wierdt vrygesproken, alzo men onder zyn zegel een briefje met deze woorden vondt: *invitus subscripsi*, dat is, *ik heb het tegen myn zin onderschreven.* Naderhandt kantte hy zich hevig tegen de religions-verandering, door koning Gustavus den I ondernomen; en men verzekert, dat hy, om den koning werk te verschaffen, den gewaanden Stur heeft opgemaakt. Zie STUR. Maar wanneer de zelve des niet tegenstaande in den jare 1527 eene grote reductie der geestelyke goederen

goederen ondernam, wierdt Brask genootzaakt, den koning door borgen van zyne getrouwigheit te verzekeren, en het ryksbesluit te onderschryven. Doch wanneer hy op zekeren tydt de eere hadt den koning in zyn huis te ontfangen, verzocht hy, dat hy van de borgtocht mogt ontslagen worden, en de visitatie der kerkgoederen in Gothlandt ondernemen. Hy begaf zich dan op reize, nemende zyne beste goederen mede; maar vertrok naar Dantzig, en ging eindelyk in het klooster van Oliva. Hy schreef in den jare 1530 *Genealogia vetustiss. nobil. Suec.*; en stierf in den jare 1538 te Lenda in Polen, zynde op weg om naar Trente te reizen. *Messen. in Chron. Episc. Suec. Schefferi Suec. litt. cum Molleri Hypomn. Puffend. Hist. Suec. Gottfr. Invent.' Seckend.*

BRASIDAS, een kapitein der Lacedemonienzen, was omtrent de LXXXIX Olympiade, en het jaar 424 voor de geboorte des Zaligmakers beroemt. Hy sloeg de Athenienzen te water en te landt, en veroverde vele plaatsen in Thracië en elders. Maar hebbende in het derde jaar der LXXXIX Olympiade eene overwinning behaalt op de Athenienzen, die Amphipolis by verrassing meenden in te nemen, gaf hy kort daar na den geest. De inwoonderen van Amphipolis hebben hem in 't midden der openlyke plaatse eene prachtige grafstede opgericht. *Diod. Siculus l.* XII. *Thucydid. l.* III. IV. V. *Plutarch. in Apophth.*

BRASILIE, ook wel BREZILIE genoemt, in het Latyn *Brasilia*, een groot landschap in Zuid-Amerika, grenst ten Noorden, Oosten en Zuiden aan de Brasiliaansche zee (*Brasilium Mare*), zynde een gedeelte van de Noordzee (in het Spaansch *Mar del Nord*, en in het Latyn *Mare Septentrionale,*) en ten Westen aan het landt der Amazonen. Het gedeelte daar van, het welk aan de zee gelegen is, of de kust van Brasilië, is omtrent 1200 mylen lang, en 50 mylen breet, en behoort onder het gebiedt der Portugezen, de welke daar veertien hoofdmanschappen, door hen Capitanias genoemt, hebben opgericht. Het outste der zelven is Tamaraca, en het voornaamste Bahia de todos los Sanctos (in het Latyn *Sinus omnium Sanctorum*, en in het Nederduitsch *de Baai aller Heiligen*). De overige zyn: Pernambuco, Paras Maraham, Ciara, Rio grande, Paraiba, Seregippe, los Ilheos, Porto Seguro, Espirito sancto, Rio Janeiro, en St. Vincente. De voornaamste steden van Brasilië zyn: St. Salvador (in het Latyn *Fanum S. Salvatoris*, of *Materopolis*) in de Bahia de todos los Sanctos, de hoofdstadt, Olinda de Pernambuco, Puerto Seguro, St. Sebastiaan de Rio Janeiro, Espirito sancto, Siera, en eenige andere, die naar de Capitanien of hoofdmanschappen genoemt worden. Dit landschap is het eerst door Vincent Yaniez Pinzon, en na hem door Diego de Lope in den jare 1500, door toedoen van den koning van Spanje, ontdekt. Zeven maanden daar na wierdt Alvarez Cabral, willende met de Portugeesche vloot naar Indië zeilen, en de kust van Guinea myden, aan eene plaats van Brasilië gedreven, aan welke hy van wegens den dag, op welken dit gebeurde, den naam van Santa Cruz gaf, rechtende aldaar eene zuile op, met het wapen des konings van Portugal; waarom het gehele landt sedert het landt van het Heilige Kruis genoemt wierdt. Naderhandt heeft Americus Vespucius dit landt nog verder ontdekt, onder de regeeringe van Emanuel, koning van Portugal. Des zelfs inwoners hebben noch Godsdienst, noch eenige wereldlyke regeering, maar alleen zekere hoofden, of oversten, die hen in den oorlog voorgaan en aanvoeren. Zy zyn van middelmatige grootte, hebben dikke hoofden, brede schouderen, eene zwart-bruine huidt, en zyn rootachtig van aangezicht. Hun eenigste werk maken zy van den oorlog, en om wraak te nemen van het ongelyk, dat hen wordt aangedaan, zynde gewoon hunne vyanden, de welke zy gevangen krygen, op te eeten. De bezigheit der mannen is het jagen, het visschen, en het voeren van den oorlog; en de vrouwen bebouwen het landt. Zy leven van de vruchten, de welke het landt in overvloedt voortbrengt. In plaats van broodt gebruiken zy eene zekere wortel, Mandioca genoemt, en hunnen drank maken zy van kummel. Hunne lekkerste spyze is het vleesch der dieren, over het vuur gedroogt, als mede eenige visschen. Zy eeten ook slangen, adders, padden, en diergelyke gediertens, de welke daar te lande geen vergift by zich hebben. Zy gaan naakt, schilderen hun gehele lyf, en laten 'er geen haair aan zitten, zelfs niet aan de winkbraauwen, behalven dat zy rondom hun hoofdt als een kroon daar van hebben. Aan hunne lippen hangen zy een klein gepolyst beentje, of zekeren kleinen steen, waar van zy veel werks maken. Sommigen snyden zekere figuren in hunne huidt, de welke zy met eene zekere verwe bestryken, die 'er niet weder van kan gewischt worden. Zy maken mutsen, halsbanden, mantels, gordels en armbanden van veêren van velerlei koleuren. De vrouwen laten haar hair lang wasschen, behalven in tyden van droefheit. Het aardryk is in Brasilië zeer vruchtbaar, en brengt veel koren en goeden wyn voort. Ook heeft het vruchtbare bomen, vele kruiden, dieren, vogelen en visschen. De palmbomen brengen den inwoneren veel voordeel aan; en het Brasiliehout komt van een groten, maar anders onvruchtbaren boom, Araboutan genoemt. Men vindt 'er ook eenige gouten zilvermynen; voorts saffraan, boomwol, rode verwe, lak, balzem, tabak, graauwe amber, jaspis, en kristal, zo wel wit als rootachtig, zeer veel zuiker, waar van de beste van Candi of Canti genoemt wordt. Voorts is het onderscheidt aangaande de talen in Brasilië zo groot, dat Jarrik verzekert, dat men in zynen tydt tot zestigderlei talen getelt heeft. Die het naast by de Portugezen wonen, zyn meest Christenen. Zy wonen in dorpen, welker ieder maar uit vier of vyf huizen bestaat, maar die zo groot en ruim zyn, dat 'er wel acht hondert menschen in wonen kunnen. In de XVII eeuwe hadden de Hollanders tamelyk vasten voet in Brasilië, maar moesten het eindelyk den Portugezen weder inruimen. De outste, of de kroon-prins van Portugal voert altydt den tytel van prins van Brasilië. *De Laet Hist. novi orbis. Lerii Hist. navigat. in Brasiliam. D'Albuquerque Guerra del Brasil. Jarric l.* III. *Herrera c.* 25. *Osorius l.* II. *Maffaus. Linschot. Sanson. Du Val.*

BRASKOU, *Brascovia*, eene stadt in Wallachië, hadt eertyds den tytel eens bisdoms. Zy is gelegen aan den voet van een gebergte, omtrent de grenzen van Moldavië en Zevenbergen.

BRASLAW, BERCLAW, BRECASLAW, in 't Latyn, *Braslavia*, is een woiwoodschap in klein-Reussen, aan de overzyde van Podolië, op de grenzen van Tartarië. De stadt BRASLAW is gelegen aan de rivier Bog, hebbende meest houte huizen.

BRASLAW, BRATISLAW, *Bratislavia*, een grote plaats in Polen, op de grenzen van Koerlandt, aan een grote zee, niet verre van de rivier Dwina. Zommigen houdenze voor een afzonderlyk woiwoodschap; en anderen begrypen ze onder 't woiwoodschap Wilna, in Littauwen gelegen.

BRASSEUR, (PHILIPPUS) een priester van Bergen in Henegouwen, bloeide in de zeventiende eeuw. Hy is wel bedreven in de dichtkunde en mateloze schryfwyze geweest, uitwyzens zyne uitgegeve boeken, welke zyn: *Sidera illustrium Hannonia Scriptorum*; en *Bibliotheca Hannonia*; zynde het eerste boek in vaarzen geschreven, begrypende den lof der Henegousche geleerden, en eene optellinge van der zelver geschreve werken. *Valer. Andrea Biblioth. Belg.*

BRASSICA, (JAKOB) op zyn Nederlandsch, *Kools* of *Kool* gezegt, was een Rotterdammer van geboorte, en een zusters zoon van den bekenden Reinier Snoy van ter Goude, die zyne grote belezenheit en kennisse in de goede letteren en beschavende wetenschappen in verscheide uitgegeve boeken heeft laten blyken, als zyn: *De certo vita genere deligendo*; *Consolatio de Pestilentia morbo*; *Isagoge sive introductio ad mortem*; *Apologo seu facete dicta*; *Saturnalia, seu sententia ad imitationem Paradoxorum Ciceronis disputata anno* 1603; *De Etymo Hollandia*; *Responsio ad objectiones Dousa*; *Saliare ad Philodusum*; *Pemmata ad eundem*; waar en boven hy mede uitgegeven heeft *Reineri Snoii de rebus Batavicis libri* XIII. *Valer. Andrea Bibl. Belg.*

BRATI, of BRATSKI, een Tartarische natie in Siberië, aan de rivier Anagara, behorende onder Muskovië, die hier omtrent de stadt Bratskoy aangelegt hebben.

BRATUTI, (VINCENT) geboortig van Ragusa, was in 't midden der XVII eeuw legations-secretaris van koning Philips den IV van Spanje, ook tolk der Turksche en Persiaansche talen. Hy heeft de Ottomannische Chronyk van *Saidin* uit de Turksche in de Italiaansche, en uit de Turksche in de Spaansche tale overgezet *Espejo politico y moral* van den Chineeschen doctor Berhemenio Bidpay. *Index Bibl. Barberina.*

BRAUBACH, een ampt in Hessen-Darmstadt, ook een slot en stadt op de uiterste grenzen des graafschaps Catzenelnbogen aan den Rhyn. Boven de stadt legt op een rots het sterke kasteel Marxburg, door landgraaf Johannes den strydbaren met eenige buitenwerken voorzien, en dragende den naam van S. Marcus, dien de stadt ook in haar wapen voert. Hier tegen over heeft nog een ander slot, *Rheinberg* genaamt, gestaan, wiens overblyfselen men nog ziet: doch het is in den jare 1273 van Werner, aartsbisschop van Mentz, als een roofnest verwoest. In des zelfs plaats heeft landgraaf Philip de jonge in den jare 1568 op den oever des Rhyns een nieuw slot aangelegt, en naar zynen name *Philipsburg* genaamt, zynde zomwylen de setel der weduwen, en zommiger landgraven geweest. Deze stadt is zeer out, en voor dezen den Rhyn af veel groter geweest. Doch wanneer ze is opgebouwt, is onzeker, zynde in den jare 1613 het stadhuis met alle oirkonden verbrand. Abbas Urspergensis gewaagt 'er reets van in den jare 1203; en in den jare 1288 heeft ze keizer Rudolf van Habsburg nevens de stadt Oppenheim vry gemaakt; welke vryheit keizer Adolf in den jare 1294, en keizer Albert in den jare 1300 bevestigt hebben. *Winkelm. Beschreib. Hessenl. p.* 119.

BRAULIO, een grote berg in de Rhetische Alpen, in het landt der Graubunders, naby Bormio, waar uit de Adda ontspringt.

BRAULION, of BRAULIUS, bisschop van Saragossa in Spanje, was een der vermaartste bisschoppen van zynen tydt, zynde de opvolger van zynen broeder Johannes. Hy was op het IV, V en VI Concilie van Toledo, en stierf den 26 Maart in den jare 646. Isidorus was een zyner beste vrienden, die hem ook zyne *Libri Etymologiarum* opgedragen heeft; gelykerwyze Braulion zelf verscheide werken heeft geschreven, onder anderen het leven van den H. *Æmilius*, der H. *Leocadia*, enz. *Ildefons. de vir. illustr. c.* 12. *Baron. Annal. Mariana hist. l.* VI. *c.* 6. *Schott. Bibl. Hisp. Miraus Bibl.*

BRAUN, eene zeer oude adelyke en vryheerlyke familie in Silesië, die zich ook in Bohemen, Saxen en Anhalt heeft uitgebreid. Der zelver afkomst is uit Duitschlandt, en heeft zich outtyds *Brun* genoemt, welke benaming reets in de tournooispelen, gehouden te Zurich in den jare 1165, voorkomt. In den jare 1337 verzette hertog Boleslaus den stadstoel te Lignitz aan BETSCHKO BRAUN voor 13 jaren. CASPARUS BRAUN te Weichnitz in 't gebiedt van Glogau leefde in den jare 1499 als een aanzienlyk edelman. BALTHASAR BRAUN op Ottendorf was in den jare 1501 lands outste des vorstendoms Glogau. In den jare 1548 bekleedde HANS BRAUN by Frederik den III, hertog van Lignitz, de plaats van Raadt. In den jare 1573 benoemde

doemde keizer Maximiliaan de II GEORG BRAUN van Ottendorf tot ridder op Wartenberg, en zynen broeder HANS BRAUN tot vryheer van Wartenberg. De eerste heeft als overste tegen de Turken gedient, en wierdt in den jare 1580 koninklyke kamer-president in Silesië; de andere was in den jare 1588 en in eenige volgende jaren keizerlyke generaal in Hungarië. SIEGMUND BRAUN, vryheer van Wartenberg, enz. leefde nog in den jare 1615. In den jare 1585 stierf WENTZEL BRAUN op Zölnig en Döring, nalatende twee zonen, van welke JOACHIM de linie te Zölnig en Zobten, CHRISTOFFEL de linie te Döring uitgebreid heeft. SIGISMUND op Zölnig, Zobten en Mersdorf, zoon des voornoemden Joachims, was oppergerechtszitter der vorstendommen Schweidnitz en Jauer, en stierf in den jare 1665. Hy teelde by Anna Margaretha van Romnitz drie zonen, 1) JOACHIM SIGISMUND op Zölnig, landsbesteller des vorstendoms Glogau, die in den jare 1668 ongetrouwt zynde stierf. 2) HANS CHRISTOFFEL op Zölnig, Mersdorf, enz. lands-outste der vorstendommen Schweidnitz en Jauer, enz. stierf in den jare 1684, nalatende ERNST SIGISMUND, die in den jare 1696 in Zevenbergen in een gevecht sneuvelde, 3) JOACHIM FREDERIK, op Zobten, lands-outste der vorstendommen Schweidnitz en Jauer, stierf in den jare 1688, nalatende by Helena van Mauschwitz, uit den huize Harpersdorf, CHRISTOFFEL FREDERIK, ERNST CONRAAD, en KAREL FERDINAND, die in den jare 1699 in den standt der vryheeren, waar van hunne voorouderen een geruimen tydt waren versteken geweest, door den keizer Leopold op nieuw bevestigt zyn. In den jare 1714 stierf HANS FABIAN op Döring, Netschitz en Bielitz. Hy was een kleinzoon van Christoffel, de stichter dezer linie, en gewan by Anna Sabina van Knobelsdorf BALTHASAR, die in den jare 1714 insgelyks den geest gaf. In Saxen bloeiden in den jare 1694 HANS CHRISTOFFEL *van Braun* op Ramsdorf, en JOHAN THEODORUS op Schönau. Des laatsten zoon heeft zich in den jare 1699 in 't vorstendom Anhalt nedergezet, en zyn geslacht aldaar voortgeplant. *Sinapii Schles. Chron. curios. Becm. Anh. hist. P.* VII.

BRAUN, (GEORG) aartsdiaken van Dortmund, en deken van onze L. V. in Gradibus te Keulen. Hy leefde tot het begin der XVII eeuw. In den jare 1566 gaf hy eene Latynsche redenvoering in 't licht tegen de priesters, die byzitten hielden. Ook heeft hy het leven van Jesus Christus, en der H. Maagdt beschreven; benevens een werk nopens de geloofs-verschillen, tegen de Protestanten, gedrukt te Keulen in den jare 1605. Zyn voornaamste werk is het *Theatrum Urbium*, zynde in folio in zes stukken gedrukt. Hy was te Antwerpen, wanneer in den jare 1567 den 13 Maart de gemeente eenen opstandt verwekte, en de Lutherschen zich by de Roomschen voegden tegen de Hervormden. *Bayle Dict. Crit.*

BRAUNA, eene stadt en zeer ryk Benedictyner klooster in Bohemen, gelegen in den Koninggratzer kreits. Het sticht is naar het getuigenis des H. Adelberts door hertog Boleslaus aangelegt, en in den jare 1674 van den grondt op vernieuwt geworden. Des zelfs abt is als prelaat te S. Margaretha by Praag altydt visitator der andere Benedictyner kloosters.

BRAUNAU, eene goede vesting en welgebouwde stadt in opper-Beyeren, gelegen in 't bisdom Passau, beneden Burkhausen aan de rivier de Inn, hebbende zyn eigen tot het rentampt Burkhausen behorende landgericht. Tot den vestingbouw heeft keurvorst Ferdinand Maria ongemeen veel geldt aangewend. De fraaie parochiekerk in de stadt wordt keizer Henrik de III gezegt gesticht te hebben. Voorts zegt men, dat hier het bekende *Brundunum* der oude Romeinen gestaan heeft. In den jare 1705 wierdt deze vesting door de Beyersche boeren tweemalen te vergeefs bestormt; maar wanneer ze den derden storm wilden wagen, noodzaakten de burgers den kommandant, den grave van Tettenbach, te kapituleren, die naderhandt gevangen, en zyne gemalin in den tumult doot geschoten wierdt. Doch in den zelven jare wierdt de stadt den boeren wederom ontnomen. *Het Leven van den keiz. Joseph.* II. *Dele p.* 93. 104. *Chur-Beyeren p.* 264.

BRAUNAU, BRUNOW, eene kleine stadt in Bohemen, in den Koniggratzer kreits gelegen, twee mylen van Glatz, naby de grenzen van Moravië, behoort den abt des kloosters van den H. Wenceslaus. Wanneer de Lutherschen in den jare 1618 hier eene kerk bouwden, liet ze de abt met geweldt afbreken; waar door de Bohemers gelegenheit tot den bloedigen dertigjarigen oorlog namen. Buiten dit is nog een ander BRAUNAU in dezen kreits, niet verre van den oorsprong der Elve. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 13. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetzleb. Bohm. p.* 82.

BRAUNBOM, (FREDERIK) een Protestantsch schryver, zynde een Duitscher van geboorte, schreef in den jare 1613 eene verklaring der voorzeggingen des O. en N. Testaments, waar in hy voorgaf vele nieuwe ontdekkingen te doen. Hy bepaalde het gehele ryk van den Antichrist omtrent des zelfs geboorte, jonkheit, sterkte, verzwakking, hogen ouderdom, en doodt. Volgens zyne mening wierdt de Antichrist geboren in den jare 86, en was in den staat zyner jongelingschap in den jare 376. Zyne mannelyke sterkte hadt hy in den jare 636; den top zyns geluks hadt hy bereikt in den jare 711. Hy begon te verzwakken in den jare 1086. Zyn verval, en de jongelingschap der Hervormde kerke viel in den jare 1376. Zyne stokoudheit, en de volle sterkte der Hervormde kerke zag men in den jare 1636. Hy stierf in den jare 1640, en het einde der wereldt stont te komen in den jare 1711. De Jesuit, Adam Contzen, heeft hem wederlegt, in zyn werk *de Hæreseon Incremento.*

BRAUNE, (JAKOB VAN) baron van Semblançai, was opperopziender der financien in Vrankryk onder François den I, wiens gunst hy zodanig bezat, dat hy zich daar door de genen, die gaarne alleen deel daar aan hadden, en inzonderheit den kanselier du Prat, tot vyanden maakte. Dit kostte hem ook ten laatsten het leven, alzo men hem wegens eene zake veroordeelde, waar aan hy juist niet veel schuldt hadt. Te weten, de maarschalk van Lautrek was in den jare 1522 zo ongelukkig, dat hem het hertogdom van Milanen wierdt ontweldigt, meest ter oorzake, om dat de penningen, welke hy, tot betalinge zyner troupen, uit Vrankryk hadt verwacht, waren uitgebleven, hebbende de zelve wel gereet gelegen, maar zynde door de koninginne moeder, die Lautrek een poets wilde spelen, te rug gehouden. Wanneer de zelve nu na zyne te rug komst de oorzaak van zynen tegenspoedt aantoonde, wierdt Semblançai daar over ondervraagt, de welke de schuldt daar van gaf aan de koninginne moeder, maar die het stuk in de tegenwoordigheit des konings ontkende, en wel verklaarde, dat zy zo eene somme gelds van hem hadt ontfangen, maar met eenen staande hieldt, dat het haar eigen geldt was geweest, het welk zy Semblançai hadt in bewaringe gegeven. Hy wierdt derhalven gevangen genomen, en de zaak door aangestelde commissarissen onderzocht. De voornaamste der zelven was de bovengemelde du Prat, die ligtelyk een middel wist te vinden om de anderen tegen den beschuldigden te doen stemmen. Men verhaalt, dat Semblançai eene quitantie van de koninginne moeder heeft gehad, maar die hem van eene harer kamerjuffers, de welke met zynen eersten commies een minnehandel onderhieldt, wederom was ontnomen; dies het hem aan al het gene tot zyne verdediging nodig was ontbrak. Hy wierdt dan in zynen hogen ouderdom ter doodt veroordeelt, en in den jare 1527 te Montfaucon opgehangen. Het is aanmerkelyk, dat 'er in zyn doodvonnis aangaande het geldt, dat naar Milanen zou gezonden worden, en waar om hy evenwel is gevat geworden, geen gewag is gemaakt. *Mezeray & P. Daniel Hist. de France.*

BRAUNEK, eene stadt, nevens een zeer sterk kasteel, in 't bisdom Brixen, aan de rivier Ryentz. Het omleggende landt wordt het *Braunekker dal* genaamt. *Zeiler. Topogr. Austr. Brandis Tyrol. Ehrenkräntzel p.* 2.

BRAUNEK, BRUNEGK, een out bergslot in 't Anspagsche gebiedt, waar van zich eertyds eene linie der graven van Hohenlo geschreven heeft, doch in den jare 1390 met CONRAAD en GODFRIED is uitgestorven. Keizer Wenceslaus heeft Johannes, burggraaf van Neurenberg, met dit graafschap beleent; en gelyk uit deze belening te zien is, zo behoren daar toe Reppendorf, Hohenheim, en een gedeelte der stadt Kitzingen. Tromsdorf schryft, dat Markgraaf Albert van Brandenburg in den jare 1448 de zelve van Michaël, grave van Hardek, voor 24000 Rhynsche guldens gekocht heeft. *Spen. Hist. Ins. l.* I. *c.* 42. *Tromsd. Geogr. Lünings Reichs-Archiv.*

BRAUNFELS, een kleine stadt in de Wetterau, eene myle van Wetzlar, op de grenzen van Nassau, heeft een sterk bergslot, en behoort den graven van Solms, gelykerwyze eene linie daar van den name voert. In den dertigjarigen oorlog is deze plaats dikwils ingenomen. *Zeil. Topogr. Hassiæ.*

BRAUNIUS (JOHANNES) wierdt in den jare 1628 te Keizerslauter in de Paltz geboren, en verloor zynen vader, die aldaar burgermeester was, in het zevende jaar zyns ouderdoms, by de ongelukkige plundering der stadt. Hy begaf zich derhalven naar Metz, en gewende zich aldaar zodanig aan de Fransche tale, dat hy na zyne wederkomst zyne moedertaal in de scholen weder leeren moest. De slechte onderwyzing, die hy hadt, was oorzaak, dat hy de studien verlatende tot de koopmanschap geschikt wierdt, en tot dien einde naar Leiden in Hollandt reisde. Doch maar een jaar by de koopmanschap geweest zynde wierdt hy door Const. l'Empereur, die zyn schrander vernuft hadt leren kennen, wederom aan de studien gebragt. Ook bragt hem naderhandt zyne bequaamheit by Johannes Coccejus in gunst; waar op hy de akademische studien in den tydt van vyf jaren met roem voleindigde; en naar Vrankryk reisde, houdende zich meest te Saumur en Parys op. In den jare 1655 deedt hy eene reize door Duitschlandt en Zwitserlandt, en wierdt vervolgens van 't Fransche Synode naar Zeelandt en Delf gezonden, om den predikanten in hunne bediening by te staan. In den jare 1661 wierdt hy predikant van de Walsche gemeente te Nimwegen, en trouwde aldaar, in het 42 jaar zyns ouderdoms. In den jare 1680 ontfing hy het beroep van professor in de Theologie en Hebreeusche tale, ook Universiteits predikant te Groningen, en stierf aldaar in den jare 1708, in de maandt van December. Hy was een man van een ongemene naarstigheit, zeer levendig en scherpzinnig, en was in de Philologie verre gekomen, als ook in de outheden der Rabbynen, Joden, Grieken en Romeinen. Hoewel hy op de akademie van Leiden niet dan de Peripatetische en Scholastyke Philosophie geleert hadt, las hy echter naderhandt de werken van *Cartesius*, en stont de zelve groten deels voor. Voorts hieldt hy het meest met Coccejus, waar over hy met Mark, zynen amptgenoot, in geschil geraakte, die hem over onrechtzinnigheit in het gelove beschuldigde, en hem van Sabellianistery verdacht maakte. Doch hier op heeft Braunius in verscheide schriften geantwoord, en zyne rechtzinnigheit verdedigt. Zyn voornaamste werk is, *de Vestitu Sacerdotum Hebræorum*, zynde echter maar een gedeelte van een veel groter werk *de Sacerdotio Hebræorum*, dat hy onderhanden hadt. Hier over heeft hy wel met Vitringa, Bynæus, Ed. Bernardus en anderen een hevig verschil gehad, doch bleef

bleef hem in den tweden druk des voornoemden boeks niets schuldig. Voorts heeft men van hem *Selecta Sacra*, nevens een *Commentarius* over den brief aan de Hebreën; *Doctrina Foederum*; *Veritable Religion des Hollandois*, tegen een lasterschrift, *la Religion des Hollandois* genaamt, en meer andere. *Ysink. Orat. in obitum Braunii. Benthems Holland. Kerken-staat.*

BRAUNSBERG. Zie BRUNSBERG.

BRAURON, eene plaats, van de welke Plutarchus *in Solon* gewag maakt. Stephanus noemt het een vlek in 't landt van Athene. Anderen plaatsen het elders. Hier quam Iphigenia, de dochter van Agamemnon, aan, met zich brengende het beeldt van Diana van den berg Taurus, waar van ten tyde van Strabo aldaar nog een oude tempel was.

BRAUTIUS, (NICOLAAS) bisschop van Sarsina, was geboortig van Ragusa, en een geleert man, zynde door paus Clemens den VIII tot die waardigheit verheven. Onder paus Paulus den V wierdt hy wegens verscheide harde beschuldigingen op Engelenburg in de gevangenis gezet, en bleef aldaar in groot ongemak tot den jare 1621, wanneer de paus stierf. Hy verdroeg zulks zeer geduldig, en schreef onderwylen het leven der Heiligen in Latynsche vaarzen. Paus Gregorius de XV liet hem wederom los, en sprak hem van zyne beschuldigingen vry; waar op hy wederom naar zyn bisdom keerde; doch het zelve eenigen tydt daar na met toestemming van 't hof van Rome verliet, en zich naar Ragusa begaf, stervende aldaar in den jare 1632.

BRAUWEILER, eene Benedictyner abdy in het aartsticht Keulen, is in den jare 1024 door Paltzgraaf Ehrenfried ter eere van Nicolaas en Medardus gesticht, en door des zelfs dochter, de koningin Richenza van Polen, verbetert. *Leibnitz. Tom. I. Script. Brunsv. p. 313. Tromsd.*

BRAVA, het middelste onder de Caboverdische eilanden, alwaar gezegt wordt, wyn te wasschen, die in waarde voor de Canarische niet behoeft te wyken.

BRAVA, een stadt op de kust van Ajan in Afrika, heeft goede muren, en huizen naar de wyze der Moren wel gebouwt. Zy is de eenige Republyk in geheel Afrika, zo veel men weet. De inwoonderen worden volgens de wetten der twaalf Xequen of prinsen bestiert, die uit de nakomelingen van zeven Arabische broederen verkoren worden, die voor de vervolging der koningen van Lacah zich tot deze kust door de vlucht begeven hebben. *Villaut relat. l'Afrique.*

BRAY, een kleine stadt in Champagne, gelegen aan de Seine, hebbende den tytel eens hertogdoms, tusschen Nogent en Montereau-faut-Yonne. Eertyds stontze onder den grave van Champagne, van wien ze aan den koning Lodewyk quam. Karel de VI gaf ze in den jare 1404 aan den koning van Navarre. Naderhandt wierdt ze aan den grave van Dunois verkocht, en quam door huwelyk aan 't huis Nemours, van 't welke ze Henrik de Niesmes, president in 't parlement van Parys, in den jare 1648 gekocht heeft.

BRAY, een kleine stadt in Picardië aan de Somme, tusschen Peronne en Amiens. Koning Philippus Augustus kocht ze in den jare 1210, nevens eenige andere plaatsen.

BRAY, (JAKOB DE) een braaf schilder van Haarlem. Men ziet van hem een stuk met grote beelden. David staat 'er in koorgewaat, spelende op zyn harp voor de Bontkist, verzelt van zingende en spelende Leviten; 't welk kunstig getekent, vleiend zuiver en krachtig geschildert is, en 'er zo wel uitziet, of 't eerst van het penceel quam. Hy verstont zich ook wonder wel op de naakten. Hy tekende kunstig op papier en perkament met zwart en root kryt door malkander. Hy stierf in zyn geboortestadt op den 11 May des jaars 1664. *Houbrakens Schilderboek I. deel.*

BRAY, (SALOMON DE) vader des voorgaanden, geboren te Haarlem 1597, een uitstekent meester, die de kunst in zyne zonen wakker heeft voortgezet. *De zelve.*

BRAZZA, *Labraza*, of BRAK, *Brachia*, *Brattia*, een eilandt in de Adriatische zee, op de kust van Dalmatië, onder 't gebiedt der Venetianen, naby het eilandt Lesina gelegen, tusschen Spalatro en Ragusa, heeft een vlek, waar van het den naam voert.

BREAUTE, (KAREL VAN) een Fransch edelman uit het landschap Caux in Normandië, is wegens zyne dapperheit beroemt. Na den vredehandel van Vervins begaf hy zich uit den Franschen in Hollandschen dienst, en erlangde eene compagnie te paardt, wanneer zyn luitenant van een zwakker party uit de bezetting van 's Hertogenbosch geslagen en gevangen wierdt. Hy derhalven zynen kapitein verzoekende, hy wilde zyne vryheit bevorderen, kreeg een scherpen brief tot antwoordt, waar in hem Breauté schreef, dat hy hem niet meer voor zynen luitenant erkende, alzo hy zich door een zwakker party hadt laten slaan en gevangen nemen. Deze brief wierdt volgens gewoonte eerst den kommandant van 's Hertogenbosch overgegeven, die daar op Breauté aanboodt met hem een kans te wagen met een gelyk getal van manschap. Dus wierdt den 5 Febr. 1600 een gevecht beraamt tusschen 22 hoofden aan weêrzyden. De Hollandsche party wierdt aangevoert door Breauté, doch de Spaansch-Nederlandsche door Gerard Abrahams, gemeenlyk Lekkerbeetken genaamt. De omstandigheden van dit gevecht worden wel verscheidentlyk verhaalt; doch het is zeker, dat Breauté, hoewel dapper vechtende, 36 wonden ontfing, en, gevangen zynde, daar aan overleedt. Anderen zeggen, dat hy op 't bevel van den kommandant van 's Hertogenbosch, wiens beide broederen in dezen strydt gesneuvelt waren, is omgebragt. Ten minsten blykt uit *De Groot* en anderen, dat hy zyn leven verloren heeft, na dat hy reets gevangen was. *Thuan. hist. l. CXXIV. De Groot Jaarboek. IX. Galuccius de bello Belg. d'Audiguier l'usage de duel. c. 20. Hist. de l'Arch. Albert. Bayle Dict. Crit.*

BREBEUF (JOHAN VAN) wierdt in den jare 1594 in Normandië geboren, en begaf zich in den jare 1617 in de societeit der Jesuiten. Hier op reisde hy naar Canada in Amerika, en verkondigde aldaar twintig jaren het Euangelium, tot dat hem de Barbaren op een wrede wyze van het leven beroofden. Men kapte hem eerst de handen af; daar na deedt men hem een gloeijende kraag om den hals; voorts wierdt hy van lidt tot lidt gepynigt. Hy dit alles met een ongemeen geduldt verdragende, en nog een aanspraak aan het volk willende doen, wierdt hy schandelyk aan neus en mondt mishandelt. Voorts wierdt hy met kokent water begoten, aan een paal gebonden, de huidt hem afgehaalt, en de voeten afgehakt. Ten laatsten scheurde men hem het vleesch van 't lyf, 't welk de Barbaren een weinig gebraden hebbende voor zyne ogen opaten, en elkander zyn bloedt toedronken; en ten einde hy niet meer zoude spreken, wierdt hem de tonge uitgerukt. Hy heeft *Relatio gestorum à PP. Soc. Jesu apud Hurones in nova Francia Ann.* 1634. *& seq.* in de Fransche tale geschreven. Met hem wierdt te gelyk P. Gabriel Lallemant gedood. *Alegambe Bibl. S. J.*

BREBEUF, (WILHELM) een Fransch dichter, was geboortig uit Normandië, en stierf in den jare 1661, nalatende verscheide werken, als eene Fransche vertaling van de *Pharsalia* van Lucanus, die in zynen tydt hoog geschat wierdt; voorts: *Entretiens poëtiques.* enz.

BRECHIN, *Brechinium*, eene stadt in Schotlandt, in 't landschap Angus, nevens een bisdom, behorende onder S. Andrews. De stadt is gelegen aan een kleine rivier, tusschen S. Andrews en Aberdeen.

BRECHIXIUS, (PETRUS) een geleerde Siciliaan en professor in de letterkunde, bloeide omtrent den jare 1616. Petrus Angelus Spera geeft eene loffelyke getuigenisse van hem in zyn boek *de nobilit. Professorum Grammat. lib.* IV, *pag.* 243, daar hy hem *Petrus Brixi* noemt. Hy heeft in 't Latyn geschreven: *Catalogus verborum Latinorum*; en in 't Italiaansch: *Indice volgare di tutti li verbi Italiani posti nel significato de verbi Latini, co' suoi Preteriti, e Suppini, e Regole nel principio*, beide welke werkjes te Palermo gedrukt zyn in den jare 1616 in 8. *Biblioth. Sicula.*

BRECKNOCK, of BRECKNICK, een geweest in Engelandt in Southwallis, nevens eene stadt, van gelyken name, aan de rivier Uske. Eenigen houden ze voor der ouden *Loucantium.* Zy heeft zitting en stem in 't parlement.

BRECKNOCK (GRAVEN VAN) in Engelandt. De eerste der genen, die dezen tytel in den jare 1660 den 20 July ontfing, was JAKOB BUTLER, Markgraaf van Ormond, en graaf van Offery in Ierlandt. Hy wierdt naderhandt in den jare 1682 den 9 November mede tot hertog van Ormond in Engelandt verklaart. Zie derhalven meer van hem en zyne nakomelingen op het artykel van ORMOND. *Helyn's help to English hist.* 233.

BREDA, eene grote stadt aan de rivier de Merck in Hollandsch Brabandt, 8 mylen van Antwerpen gelegen op een moerassigen grondt, kan onder water gezet worden, behalven dat ze met een kasteel en andere werken voorzien is. Het is de hoofdstadt eener baronny, begrypende omtrent zeventien dorpen onder zich; hoewel eertyds veel meer, ook Bergen op Zoom, daar toe behoort heeft. In den jare 1212 was Godofredus van Bourges heer van Breda, nalatende Henrik, den vader van Elisabeth, gemalin van Arnold van Loven, wiens eenige dochter Adelheit de baronny van Breda aan Raso van Gaveren bragt, wiens zoon Philippus in den jare 1324 stierf, en eene dochter, mede Adelheit genaamt, naliet. Deze wierdt van Gerard Raffegem ten huwelyk genomen, die Breda aan Johannes den III, hertog van Brabandt, verkocht. Van hem wierdt deze stadt in den jare 1350 aan Jan van Polanen, heer van de Leck, overgelaten; wiens eenige dochter Johanna in den jare 1404 gemalin wierdt van Engelbert van Nassau. Dus quam de baronny van Breda aan 't huis Nassau. Henrik van Nassau liet 'er het slot bouwen. In het einde der XVI eeuw heeft deze stadt in den religions oorlog veel uitgestaan. In den jare 1581 nam ze de prins van Parma in. In den jare 1590 maakte zich de prins van Nassau door list wederom meester daar van, hebbende 65 soldaten in een turfschip verborgen. In den jare 1624 den 27 Augustus wierdtze door den Spaanschen generaal Spinola belegert, en den 5 Juny des volgenden jaars verovert. Doch prins Frederik Henrik van Oranje belegerde ze den 22 July des jaars 1637, en veroverde ze den 11 October. In den jare 1667 wierdt hier de vrede tusschen Engelandt en Hollandt gesloten. Het omleggende landt heeft goede weiden, en wordt door de Ada en Mercke bewatert, die zamen vereenigt zynde in de stadt lopen, en verscheide grachten maken. *Guicciard. Descr. Belg. Miraei Chron. Belg. l. I. c.* 127. *Herm. Hugonis obsidio Bredana. Boxhornii hist. Bredanae obsidionis. Andr. Topogr. & Bibl. Belg.*

BREDA, (PIETER VAN) geboren te Antwerpen in den jare 1630, een braaf landschapschilder, die zyne landschappen met Roomsche gebouwen, met lusthoven, prieëlen, fonteinen en kleine beeltjes van menschen en dieren geestig wist op te schikken. *Houbrakens Schilderb. II. deel.*

BREDAU, BREDOW, een adelyke familie, dus genaamt van de stadt Breda, van waar zy gezegt wordt in den jare 1150 in het Mark Brandenburg gekomen te zyn. Men verhaalt, dat Markgraaf Albert de Beer, die in die tyden de Wenden van rondom de Elve hadt verdreven, deze familie met het stedeke en kleine landt Frisach in het Middel-Mark begiftigt heeft, en dat ze al-

daar naderhandt het kasteel Bredau heeft gebouwt. WILLEM was in den jare 1246 bisschop van Lebus. LIPPOLD wierdt in den jare 1388 door Markgrave Jodocus tot stadhouder in het Mark Brandenburg aangestelt. Hy behaalde dikwils de overwinning op den aartsbisschop van Maagdenburg, en des zelfs bondgenoten, de heeren van Querfurt. Maar wanneer hy in den jare 1391 het slot Milau, gelegen by Ratenau, belegerde, viel hy in des aartsbisschops handen, en wierdt eerst na verloop van vier jaren wederom in vryheit gestelt. Daar na gaf hy wegens zynen hogen ouderdom in den jare 1400 zyne bediening zynen schoonzone, Johannes van Quizau, over. BERTRAM veroverde in den jare 1414 de stadt Ratenau. Zyn broeder HENNING, bisschop van Brandenburg, sloeg de Maagdenburgers by Ziegeser uit het veldt, wordende de banier in de parochie-kerk te Nieuw-Brandenburg nog hedendaags gezien. JOACHIM stierf in den jare 1506, zynde bisschop van Brandenburg geweest. LIBARIUS was in den jare 1563 domproost aldaar. JOHAN RUDOLF *van Bredau*, keizerlyke generaal-veldmaarschalk in den dertigjarigen oorlog, wierdt niet alleen tot vryheer verklaart, maar hem ook verscheide goederen in Bohemen gegeven. Hy sneuvelde in een treffen met den generaal Reinhold Rose in den jare 1640, den 15 November. FREDERIK WILLEM was in den jare 1712 koninklyke Pruissische kamerheer en overste luitenant van de granadier garde; in welk jaar ook KAREL ALBERT als overste luitenant den koning van Pruissen diende. In Bohemen is een graaflyke familie van Breda en Bredau. *Spangenb. Mansf. Chr. Puffend. Teutsche kriegs-geschichte l.* XII.

BREDENBACH, (MATTHIAS) geboren te Karp, in 't graafschap van Bergen, onder het aarsstift van Keulen, schoolvoogdt te Emmerik, heeft verscheide boeken geschreven

- *Aangaande het byleggen van de geschillen der kerke*: nevens een *verantwoording* van het zelve boek, omdat hy eenigen toescheen wat te scherp tegen Luther geschreven te hebben. Te Antwerpen 1576. in 8.
- *Schiltdrager, of beschermer voor de rechte manier van het nederleggen der geschillen*, tegen Jac. Andreas. Te Keulen 1568.
- *Twee brieven over den Staat der Religie*. Te Keulen 1567.
- *Aantekeningen over de eerste* LXIX *Psalmen*; en
- *Aantekeningen over het Evangeli van Mattheus*. Te Keulen 1560. fol.
- *Heldenzang op de doodt des aartsbisschops van Trier.*
- *Treurzangen op de doodt van Georgius a Petra, Deken van Koblentz.* 1567.
- *Aanmerkingen op Fenestella wegens de Roomsche Priesterschappen en Overheden*. Te Keulen 1539. in 8.

Hy stierf te Emmerik in het jaar des Heeren 1559, in den ouderdom van 70 jaren, nalatende twee zonen, Theoderik en Tielman, die in geleertheit uitstaken. *Val. Andr. Biblioth. Belg.*

BREDENDACH, (TIELMAN) zoon van Matthias, geboren te Emmerik, in het hertogdom van Kleef, Doctor der Godgeleertheit, heeft eenige dingen geschreven, en eenige, van anderen geschreven, in het Latyn vertaalt, en op het voorbeeldt zyns vaders eenen brief aan Mich. Eisengrein, dien hy op de Roomsche reize onafscheidelyk verzelt hadt, gedrukt te Keulen in den jare 1557. Nog:

- *Verantwoording van zyns vaders schiltdrager* tegen *Jac. Andreas*. 1568.
- *Wyze van het uitroeien der ketteryen.*
- *Aanmaning der Goddelyke vroomheit*, begrepen in V boeken. 1579.
- *Acht boeken van heilige verzamelingen*, op het voorbeeldt van Kassiaan en Cæsarius. Te Keulen 1584. 1590. 1599. in 8.
- *Vertogen wegens het vagevier*. Te Ingolstadt. 1566.
- *Bondelken van heilige gebeden*, uit de werken van den abt Lud. Blosius.
- *Historie van den Lyflandschen oorlog*, dien de grootvorst van Moskovië gevoert heeft tegen de Lyflanders. Te Douay 1565. in 8. Uit het Hoogduitsch heeft hy in 't Latyn gebragt een boekje *van de wraakvorderingen en straffen der kerkschenderen.*
- *Verantwoording van Mart. Eisengrein over de zekerheit der Genade.*

Hy stierf te Keulen in 't jaar 1587, op den zesden van May. *Val. And. Bibl. Belg.*

BREDEIK, (ÆGIDIUS) een Brabander, stichter van het klooster der zeven Bronnen, van de instelling der Reguliere kanunniken van St. Augustyn, waar over hy de eerste overste is geweest, en Instellingen heeft voorgeschreven, onderscheiden in XIV hoofdstukken. Hy stierf out van dagen en verdiensten in 't Bosch van St. Isaak, daar hy na het afleggen van zyn bewindt over de zeven Bronnen eerste prioor geweest is, in den jare 1424 op den vyftienden van October. Men leest brieven van Gerardus Magnus aan dezen Ægidius. Hy zelf heeft ook eenige brieven geschreven. Ook een *Verhandeling van de vyf punten*, meest uit de woorden van den H. Joannes Chrysostomus, welke plegen gelezen te worden in het gemelde klooster der zeven Bronnen. *Val. And. Bibli Belg.*

BREDENBERG, een gering vlek met een goet kasteel in 't hertogdom Holstein aan de rivier Stor, twee mylen boven Itzehoe gelegen.

BREDERODE, het stamhuis der heeren van Brederode in Zuid-Hollandt, dat hier al zyne goederen en gene in Kennemerlandt hadt. Het lag in den Alblasserwaart, en is heden onder 't water bedolven. *Smids* uit *Outhoven*, die ook optelt alle landeryen, welke de heeren van Brederode in den Alblasserwaart bezeten hebben. In Kennemerlandt is dan hun stamhuis niet geweest, maar alleen een woning en lusthuis, even als het huis te Kleve, Velzen, en Rynechom: ook waren de Brederodens alleenlyk baljuwen van Kennemerlandt.

BREDERODE, een huis in Kennemerlandt buiten Haarlem omtrent de Zandpoort gelegen naar Duin. De bouw des zelven is aangevangen van Aarnout, den derden graaf van Hollandt omtrent het jaar 990; doch voltrokken door zynen zoon Sikko, Sifried, of Siewert, die allereerst de benaming van BREDERODE van gemelden graaf ontfing. Naderhandt is het door graaf Lodewyk, man van gravin Ada, en Diederik, den XXXI bisschop van Utrecht, verovert, verbrand en verwoest; en in den jare 1436 door de Kabeljausche Haarlemmers verder vernietigt. Echter weder vernieuwt, is het in standt gebleven tot het jaar 1472, na welken tydt *Junius* meent dat het door verwaarlozen der edelen, de kosten van het vertimmeren mydende, ook dewyl het mannelyk oir in dit geslacht ontbrak, vervallen is. Maar anderen zeggen, dat de Brederoden in den jare 1418 door huwelyk bezitters van Vianen geworden, zich onthouden hebben op het huis Batestein, en het voorzeide huis dus ledig gelaten allengs door den tydt en kryg vervallen is. Wyders staat aan te merken, dat dit een tolhuis der Brederoden geweest is, gelegen aan den Spruchtel van den Rhyn, welke met den naam van Kinhem voorby dit huis, St. Albregtsberg, het huis te Velzen, enz. heeft gelopen. Het geslacht der Brederoden wordt gehouden voor het edelste van den lande, gelyk dat van Wassenaar het outste, en dat van Egmondt het rykste.

BREDERODE. (HET GESLACHT) De stamvader der oude graven van Brederode is SIGFRIED, SIGHARD, of SICCO, zoon van ARNOLD, grave van Hollandt, die in den jare 995 door de Vriezen gedood wierdt. Onder zyne nakomelingen is zonderling vermaart WALRAAF, zynde een zoon van REINHOLD, kleinzoon van THEODORICUS den V. Hy quam in den jare 1417 te Gorkum om, strydende tegen Willem van Arkel. Hy liet twee zonen en eene dochter na, van welke GYSBERT eerst proost, naderhandt bisschop van Utrecht geworden is, van welk bisdom hy echter naderhandt door hertog Karel van Burgondië gedwongen wierdt afstandt te doen; waar op hy in den jare 1478, het 73 zyns ouderdoms, stierf. Zyn broeder REINHOLD de II, heer van Brederode, Vianen, en Ameyden, burggraaf van Utrecht, heeft het geslacht voortgeplant, en by Jolante, dochter van Wilhelm Lalain, verscheide kinderen geteelt, onder welke WALRAAF de II aanmerkelyk is. Deze hadt twee gemalinnen, die hem vele kinderen baarden, onder welke de zonen van het twede bedt zonder erven gestorven zyn. Uit het eerste huwelyk hebben REINHOLD de III, en WOLFARD het geslacht voortgeplant. Reinhold de III, die in den jare 1556 gestorven is, heeft vier zonen gehad, van welke weinig nakomelingen overgebleven zyn. Doch Wolfard, heer in Cloetingen, Voshol, Asten en Zwammerdam, teelde REINHOLD den IV, die twee gemalinnen gehad heeft. By de eerste gewan hy vyf zonen, onder welke was HENRIK, van wien hier na, en FLORIS, die het geslacht voortgeplant heeft. Deze was heer van Brederode en Cloetingen, stierf in den jare 1599, nalatende drie zonen, en drie dochteren. Onder deze is FLORENTINA ongehuwt gestorven; doch HELENA wierdt aan Stephanus Gans, heer van Putlitz, keur-Brandenburgschen erfmaarschalk, en ANNA MARGARETHA aan Franciscus de la Place, vicomte van Mechant, uitgehuwt. Van de zonen is REINHOLD, die in den Venetiaanschen oorlog tegen keizer Ferdinand in den jare 1617 sneuvelde, als mede JOHANNES WOLFARD aan te merken. Deze was erfburggraaf van Utrecht, en ridder van den Olifant, en teelde by zyne eerste gemalinne Anna, dochter van Johannes, grave van Nassau-Dillenburg, eenen zoon, WALRAAF, doch die zes dagen na de geboorte stierf, en vyf dochteren, SOPHIA THEODORA, gemalin van Christiaan Albert, grave van Dohna; FLORENTINA, gemalin van Mauritius, grave van Solms; AMALIA MARGARETHA, gemalin eerst van Albert Henrik, baron van Slawata, Chlam en Koschenburg, naderhandt van Theophilus, grave van Windisgratz. De andere gemalin, Ludovica Christina, dochter van Johan Albert, grave van Solm-Braunfels, baarde hem twee zonen en vier dochteren. Van de zonen is HENRIK, hebbende een val van zyn paardt gedaan, in Vrankryk buiten huwelyk gestorven. Zyn broeder WOLFART stierf insgelyks ongetrouwt den 21 Juny van den jare 1679, en eindigde dus dit vermaarde geslacht, wordende daarom op den 14 Augustus daar aan volgende te Vianen het adelyk wapen by zyn lyk in de grafstede gelegt.

WALRAAF, heer van Brederode, Cloetingen, Voshol, en Zwammerdam, wierdt geboren in den jare 1547. Hy was een zoon van Reinhold den IV, heer van Cloetingen, en door toelating der heren Staten van Hollandt naderhandt van Brederode. Na dat zyn outste broeder HENRIK, heer van Asten, by Haarlem door de Spaanschen gedood was, erfde hy de heerlykheit Brederode, en wanneer zyne nicht, Geertrui van Bronkhorst en Batenburg, dochter van Joost, heer Hunepel, overleden was, ontfing hy ook in den jare 1590 Vianen en Ameyden. Hy was een der voornaamste standen in Hollandt, en in den jare 1608 onder de gedeputeerden, die met Spanje tot het sluiten van den vrede in den Hage vergadert waren. Hy kocht in den jare 1611 de heerlykheit Noordeloos voor 44000 guldens, en zyne gemalin Wilhelmina van Haeften bragt hem de heerlykheit Nieveldt toe. By deze verwekte hy gene kinderen, maar stierf in den jare 1614, het 67 zyns

zyns ouderdoms. *Strada. Grotius de bell. Belg. Thuan. hist. l.* 40. 41. 54. 55. *Andr. Bibl. Rittersh. Tab. geneal. Imhof. N. P. Spener. Theor. insign. l.* II. *c.* 8.

BREDERODE, (GERBRAND ADRIAANZEN) een snaaksch en boertig dichter, te Amsterdam in Hollandt geboortig, zynde ter wereldt gekomen op den 25 Maart des jaars 1585. Des zelfs wezens-trekken, in zyne zo dikwils en op veelerhande wyzen gedrukte afbeeldsels te beschouwen, geven duidelyke tekenen van zyn vrolyken en schimpigen inborst, die op den vollen middag blinkt in zyne kortswylige bly-en kluchtspelen, waar in hy de spreekwyzen, 't gedrag en de behandelingen van 't allerslechtste volkje op 't allernatuurlykst, en met hun eigen taal ter neder stelt, zynde hy ook wel gewoon, om des machtig te worden, op visch-en appelmarkt en in geringe kroegjes zelfs te gaan, naar de prys der waren, daar te koop, te vragen, of zich in de krakeelen te mengen, en als dan daar mede te spotten, op dat dat volkje zyn gewonelyk eerste geweldt met schelden in 't werk mogt stellen, en by gelegenheit kreeg, om alle die slechte uitdrukkingen op te tekenen en in zyne toneelstukken in te lasschen. Hy wierdt gemeenlyk in zynen tydt de Amsterdamsche Terentius genoemt, en hoe verre hy dien naam naar waarde gedragen hebbe, is na te gaan in zyne blyspelen van 't Moortje en den Spaanschen Brabander. Zyn boertig en amoureus Liedboek en eenige andere mengeldichten hadt hy beter uit den druk gehouden, hadt hy eenigzins op eenen goeden naam te behouden gezet geweest, en niet de genen, die hem deswegen wilden berispen, voor neuswyze en naaugezette lieden getytelt, en gezegt, dat ze met een vooroordeel ingenomen waren, dat hem beter gevoegt hadde, als die vaandrig der burgerye was, een bediening, nu aanzienelyk, maar toen ter tydt veel hoger gerekent. Hy is den 23 Augustus 1618 overleden, nog geen 33 jaren bereikt hebbende, en wierdt met lauwrieren gekroont in de kist gelegt en begraven, hebbende de prins der Nederlandsche dichteren in zyn vroegen tydt dusdanigen grafdicht op hem gemaakt:

Hier herbergt 't lyf, wiens geest in schertzen muntten uit,
En met veel boertery steets zwanger ging van harssen:
Wien Charon willig voerde omsunst in de oude schuit,
Vermits de zieltjens droef nog lachten om zyn farssen.

BREDERODE (HENRIK, GRAAF VAN) was de zoon van Reinhold den IV, uit het hier voren genoemde Nederlandsche geslacht der Brederoden. Hy erlangde in den jare 1558, wanneer Philip den staat van oorlog in de Nederlanden op een vasten voet zette, een aanzienlyk bewindt. Maar wanneer in den jare 1566 de Nederlandsche adel tegen de Spaansche aanslagen en invoering der Inquisitie een verbondt maakte, was hy een der voornaamsten onder de edelen, en voerde het woordt, ten tyde dat aan de regentinne een smeekschrift overgelevert wierdt. Daar op stelde hy in 't Kuilemburgsche huis te Brussel een groot gastmaal aan, waar op allen verschenen, die tot het verbondt behoorden, en reets tot 300 edelen aangegroeit waren; op welk gastmaal zy, gelyk zommigen berichten, den naam van Geuzen opentlyk aannamen, dat is, bedelaren; maar Brederode den hersteller der verlore vryheit noemden. Van daar trok hy naar Antwerpen, alwaar hy den Hervormden, die toen talryk in die stadt waren, zeer welkomen was. In den beginne des jaars 1567 stelde de zelve Brederode uit name zyner bondgenoten nog een smeekschrift op aan de regentinne, en zondt het zelve van Antwerpen naar Brussel, alzo hem verboden was, in persoon aldaar te verschynen. Maar wanneer hier mede niets gevordert wierdt, en in tegendeel de tydingen uit Spanje nog dagelyks nadeeliger waren, en de regentin zich sterk ten oorlog toerustte, begonnen de bondgenoten ook volk te werven. Brederode kreeg eene afzonderlyke bende zoldaten. Hier mede nam hy Vianen in bezetting, zynde dit zyne stadt, en van hem bevestigt. Naderhandt weigerde hy, niet tegenstaande de regentin Valencyn hadt ingenomen, en buiten dat den Geuzen hier en daar eenig nadeel toegebragt, op der zelver bevel den koning van Spanje op nieuw den eedt van getrouwigheit te doen, hoewel de meeste heeren zulks deden. Hy maakte den genen, die het landt wilden verlaten, lucht, om veilig te kunnen vertrekken, en begaf zich eindelyk met zyne manschap naar Amsterdam; van waar hy zich na eenigen tydt, zynde eens en ander maal van de regentinne belast die stadt te verlaten, en ziende, dat zyne voornemens niet konden uitgevoert worden, alzo hem 's konings macht overal te sterk was, met zyne gehele familie, hebbende alvorens zyne manschap afgedankt, eerst naar Embden, en van daar naar Schauenburg in Westphalen begaf, stervende aldaar na weinig tyds aan een hete koorts. Hy liet onder andere eenen natuurlyken zoon, genaamt Lancellot, na, die in den jare 1572 in de belegering van Haarlem gesneuvelt is. Zyne weduwe Amelia, gravin van Nuenaar, is naderhandt van Frederik den III, keurvorst van de Paltz, getrouwt. *Strada. Van Meteren* II *boek. Mezeray Tom.* III. *p.* 151. 152.

BREDERODE, (PETRUS CORNELIUS VAN) uit den Hage, was een beroemt rechtsgeleerde in de jaren 1580 en 1590. Hy was afgezant der vereenigde Nederlanden aan de Duitsche vorsten, en een boezemvriendt van Dionysius Gothofredus. Josephus Scaliger zegt, dat hy niet uit het beroemde geslacht der heeren van Brederode gesproten, maar de zoon eens tinnegieters geweest is. Hy heeft verscheide werken uitgegeven, als: *Thesaurus Sententiarum, Regularum & Dictionum Juris Civilis*, door Franciscus Modius vermeerdert, en onder den name van *Repertorium* in 't licht gegeven. Voorts: *Specimen Juris; Loci communes in Bartolum; Tractatus de appellationibus*, enz. *Val. Andr. Bibl. Belg. Scalig. p.* 37. *Hendreich.*

BREGANCON, *Briganconia*, eene vesting in Provence, op een klein rotsachtig eilandtje van een Golf, in 't Noorden tegen over de eilanden Hieres gelegen.

BREGENTZ, *Comitatus Brigantinus*, een graafschap in Zwaben aan den Bodenzee, onder 't gebiedt des huizes van Oostenryk. Na 't uitsterven der oude graven van Chûr en Bregentz is het aan Humfridus, een heer in Istrië, tot de Graubunders behorende, gekomen. Op het einde der XI eeuw heeft graaf Ulrich in Rhetië en Sub Bregentz geleeft. Daar na is het door zyne dochter aan de graven van Pfullendorf, en van deze aan de graven van Montfort gekomen; die ten tyde van keizer Rudolf den I den tytel van graven van Bregentz gevoert, en den zelven ook behouden hebben, tot dat onder keizer Ferdinand den I dit graafschap aan het huis van Oostenryk gekomen is. De hoofdstadt, ook BREGENTZ genaamt, is gelegen aan eene rivier van den zelven name, alwaar die in den Bodenzee valt, en heeft een kasteel, op eene hoogte gelegen. Men houdt daar voor, dat deze het *Brigantia* van Antoninus is, zynde voor de verwoesting der Allemannen veel groter geweest. In den jare 631 heeft S. Gallus alhier het Euangelium gepredikt. In den jare 948 heeft hertog Herman van Zwaben door hulpe van keizer Otto het slot der heeren van Bregentz ingenomen. In den jare 1079 heeft de abt van S. Gal, Ulrich de III, deze stadt verovert en verbrand. Ook heeft ze in den jare 1581 door den brandt veel geleden. In den dertigjarigen oorlog is ze verschoont. *Stumpfii Schweitzer-Chron. Guleri Rhætia. Zeileri Topogr. Sueviæ.*

BREGENTZER-CLAUS, een sterke pas by Bregentz, aan den Bodenzee, waar door de landstraat in Algow naar Lindau gaat. *Zeileri Topographia.*

BREGENTZER-ZEE. Zie BODENZEE.

BREGNA, *Brennæ vallis*, een dal of klein landschap in de vier Italiaansche ampten van Zwitserlandt, tusschen den oorsprong des Rhyns, en de stadt Bellizone gelegen.

BREGNA, een rivier in de vier Italiaansche ampten van Zwitserlandt, in 't hertogdom van Milanen, tusschen de dalen Bregna een Balants, lopende in de rivier Tesis.

BREIDENBORG, een sterk kasteel, behorende onder eene der linien van Rantzow, gelegen in 't koninklyke ampt Steinburg in 't landt van Holstein. *Dankwerth Beschr. van Schlesw. und Holstein P.* III. *c.* 15. *p.* 283.

BREINER. Zie BREUNER.

BREITBACH, eene zeer oude adelyke en nu vryheerlyke familie, welker stamslot BREITBACH in 't aartsticht Keulen, 2 mylen van Bon, gelegen is. GEORG was in den jare 1137 te Ingelheim, en JOHAN in den jare 1209 te Worms onder de tournooi-genoten. Een andere, ULBRUCK en BUHRESHEIM genaamt, was in den jare 1492 Vitzdum in Rhingau, en grootvader van WILHELM, keur-Keulsche geheime raadt en amptman te Bon. WOLFGANG, kleinzoon des voorgaanden, was Domheer te Mentz, doch deedt daar van afstandt in den jare 1604, en wierdt keur-Mentzische geheime raadt en Vitzdum in Rhingau. Onder zyne zonen was ANSHELM FRANS keur-Mentzische opper-hofmaarschalk, geheime raadt, opper-amptman te Ulm en Algersheim, regiments burgman te Friedberg, als mede raadt der opper-en neder-Rhynsche ridderschap. Hy hadt verscheide zonen, waar van de outste, FRANS DAMIAN WOLRATH, keur-Mentzische kamerheer en overste luitenant, in den jare 1704 by Hoogstedt gebleven is. GEORG REINHARD, broeder van den voornoemden Anshelmus Frans, was by den keurvorst van Trier raadt en ridder-hoofdman aan den neder-Rhyn, wiens zoon FERDINAND DAMIAN, keur-Triersche en Keulsche raadt, by de keizerlyke kroning in den jare 1711 ridder geslagen is. *Humbr. V. R. A. Tab.* 8. & 180.

BREITENBACH, een adelyk geslacht in Thuringen en Meissen, heeft vele geleerde mannen voortgebragt. Of het van de voorgaande Breitenbachen in oude tyden afstamme, en zich eerst in Thuringen nedergezet heeft, is onzeker. Ten minsten is het waarschynlyk, dat het in Thuringen niet verre van Gertungen gelegen slot BREITENBACH van deze familie is opgebouwt. JOHANNES was in den jare 1474 vermaart, zynde der beide Rechten Doctor en Consistoriaal-raadt te Meissen, naderhandt Ordinarius der Juridische faculteit, en burgermeester te Leipzich; van waar hy naar Frankfurt aan den Oder beroepen wierdt, alwaar hy stierf. Hy heeft geschreven *contra Indulgentias; Lectura super Decretales*, en *de conceptione B. Virginis.* GEORG, der beide Rechten Doctor, was in den jare 1530 professor in de Rechten te Leipzich, en keur-Brandenburgische kanselier. CONRAAD, doctor en decanus te Zeitz, heeft nevens Petrus van Neumark in den jare 1564 den bisschop van Naumburg, Julius Pflug, een prachtig grafschrift gemaakt. CÆSAR *van Breitenbach* op Segeritz en Pausig was in den jare 1580 keur-Saxische raadt en opper-hof-gerichts assessor te Leipzich, alwaar ook omtrent dien tydt WOLF *van Breitenbach* stadhouder was. LODEWYK leefde in den jare 1602 als vorstelyke Holsteinsche hof-maarschalk. Thans bezit deze familie in de neder-Lausitz, in den Gubenischen kreits, de goederen Schöneich, Bositz en Pies. *Spangenb. Adelsp. P.* II. *Freheri Theatr. fol.* 799. *Albini Meisn. Chron. p.* 339. *Knaut Prodr. Misn. Rechenb. de Nobil. Misn. literat. Seckendorf.*

BREITENBAUCH, een adelyk geslacht, dat van oude tyden af in Thuringen op de goederen Brandenstein en Ranis, Groß-Petzkendorf, S. Ulrich, Stöbnitz, Bucha, enz. gebloeit, en zich in het ampt Eilenburg in Meissen nedergezet heeft. MELCHIOR *van Breitenbauch* op Burg-Ranis en Brandenstein, heeft voor Maagdenburg de banier onder keurvorst Mauritius lyfregiment gevoert, en met dien prins 14 veldtochten gedaan.

Zyn kleinzoon, ook MELCHIOR genaamt, is keurvorstelyke opper-steuer-directör van den Neustadschen kreits, en vader van WOLF-CHRISTOFFEL, keur-Saxische kamerjonker, geweest; wiens zoon, CHRISTOFFEL ADAM, vorstelyke Zeitzische landraadt en krygs-commissaris was.

BREITENECK, of BRAITENECK, een graafschap in de opper-Paltz, niet verre van Dietfurt, onder 't gebiedt der graven van Tilli, die anders hunnen setel en oorsprong in Brabandt hebben. Keurvorst Maximiliaan van Beyeren heeft het in den jare 1630 den vermaarden generaal Tzerclas van Tilli als een ryksen Beyersch afterleen beleent; gelykerwyze dan de graven van Tilli uit dien hoofde niet alleen zitting en stemme op de Beyersche kreitsdagen, maar ook door Ferdinand, den III in ryksvergaderingen op de Zwabische gravenbank tusschen Abensberg en Trautmansdorf erlangt hebben. *Zwantzig Prac. P.* II. *Tit.* 73. *Imhof. N. P. l.* VII. *c.* 15. *n.* 12.

BREITENSTEIN, een adelyk geslacht in Beyeren, bezittende in 't Zultzbacher gericht, behalven hun stamhuis Breitenstein, ook het slot Konigstein. Het wordt ook gezegt zich in Bohemen uitgebreid, en aldaar het erfjager-meestersampt erlangt, doch met de adelyke familie van Breitenstein in Algow niet vermaagschapt te zyn. HANS heeft in den jare 942 te Rotenburg; CONRAAD in den jare 1165 te Zurich; VEIT in den jare 1284 te Regensburg, en ENGELHART in den jare 1296 te Schweinfurt het tournooispel bygewoont. ULRICH, die in den jare 1481 te Heidelberg, en in den jare 1484 te Ingolstadt op het tournooi verscheen, is in den jare 1487 als Beyersche raadt en hofmaarschalk overleden. SEBASTIAAN was in den jare 1526 abt van Kempten, en wierdt in een oproer door de boeren gevangen genomen. CHRISTOFFEL heeft in 't einde der XVI eeuw geleeft, en zyn geslacht voortgeplant. *Hund* schryft van dit geslacht, dat de stadt Neurenberg van het zelve het hoge of galgen-gericht door twee raadsheeren voor eenen Loientzer gulden als een leen heffen moet. *Hund. Bayr. stammb. P.* II.

BREITENSTEIN (genaamt *van* en *te*) is eene oude adelyke familie in Duitschlandt, uit welke CONRAAD *Breitenbach* in den jare 1319 als ridder des Duitschen ordens, en kommandeur te Saxenhausen geleeft heeft. JOHAN heeft zich in den jare 1400 allereerst *te Breitenstein* bygenaamt. Zyn kleinzoon BERNHARD wierdt der beide Rechten doctor, ridder van Jerusalem, Domdeken en kamerheer des wereldlyken gerichts te Mentz, als mede Koor-heer te S. Alban. Des zelfs broeders zoon, JOHAN, is in den jare 1505 als vorstelyke Hessische raadt en amptman te Biedenkap gestorven. Naderhandt is GERARD in den jare 1600 als keur-Mentzische opper-jagermeester overleden. GEORG FREDERIK heeft in den jare 1650 als opper-voorstander der Hessische ridderschap gebloeit, en is een vader geweest van JURGEN FREDERIK, overste der dragonders onder keur-Brunswyk, en en van JURGEN LODEWYK, die zynen stam met twee zonen voortgezet heeft. *Humbrecht. vom. Rhein. Adel. tab.* 180.

BREMA, een Italiaansch vlek, gelegen in 't hertogdom van Milanen, aan den Po, naby den mondt van de Sessia, tusschen Casal en Valencia. Het was eertyds wel versterkt, maar heeft thans nauwlyks muren.

BREMBO, een rivier in 't gebiedt van Venetië, ontspringt in 't gebergte Morbegno, op de grenzen van 't Valteline, en valt boven Trezzo niet verre van het stedeke Brembato di Sotto in de Adda.

BREMEN, een hertogdom in den Neder-Saxischen kreits, tusschen de Weser en de Elve, grenst in 't Oosten aan 't hertogdom Luneburg, in 't Westen aan de graafschappen Oldenburg en Delmenhorst, in 't Zuiden aan de Weser, en in 't Noorden aan Holstein en de Elve. Behalven deze rivieren zyn in het zelve de Essa, Auwe, Zwinge, Orst, Stotel, Lune, Drepta en Wemme. Het landt is aan beide de zyden, daar het aan de Elve en Weser grenst, zeer vruchtbaar, maar in het midden zeer ruw en zandig. De voornaamste plaatsen in 't zelve zyn Bremen, Stade, Bremervorde, Boxtehoede, Wildhauzen, Ottersberg en Karelsburg. Eertyds was 't een aartsbisdom, gesticht door Karel den Groten in den jare 788. Willehadus, of Wilhadus, een Engelschman, was 'er de eerste bisschop van. Nadat deze in den jare 790 te Blexen in het Rustringer landt gestorven was, volgde hem zyn discipel Willericus, wiens opvolger Hendericus door keizer Lodewyk den Vromen om zynen hoogmoedt wierdt afgezet, en Ansgarius in zyne plaats aangestelt. Onder hem wierdt het bisdom van Bremen, onaangezien de tusschensprake des aartsbisschops van Keulen, die het zelve als suffragaan van zyn aartsticht eischte, met bewilliging van den paus het aartsbisdom Hamburg ingelyft, en aan des zelfs geestelyke jurisdictie Denemarken, Zweden, Noorwegen en andere Noordsche landen onderworpen. Deze, zyn opvolger Rembertus, en de eerste bisschop Willehadus worden de drie Apostelen der Saxen genaamt. De vierde aartsbisschop van Hamburg en zevende bisschop van Bremen was Hojerus, stervende in den jare 910, nadat hy de bisschoppelyke waardigheid een jaar bekleed hadt. Van hem meldt de Breemsche Chronyk, dat 120 jaren na zyne doodt zyn graf geopent, en behalven het hoofdkussen en kruis niets in het zelve gevonden is; invoegen men meende, dat hy ten hemel was gevaren. De negende bisschop was Unni, die in den jare 934 naar Zweden om het woordt Gods den ongelovigen te prediken gereist zynde, aldaar gestorven is. Hem volgde Adalgadus, kanselier by de drie keizeren Otto. De vierde aartsbisschop na hem, Hermannus, hadt eenen Saxischen edelman Suedegerus tot kapellaan, die naderhandt bisschop van Bamberg, en eindelyk onder den name van Clemens den II paus is geworden. De derde aartsbisschop na hem was Liemarus. Onder hem heeft de paus op het verzoek van Erik, koning van Denemarken, te Lunden in Schonen een aartsbisdom opgerecht, en aan het zelve alle bisschoppen der koninkryken van Denemarken, Noorwegen en Zweden onderworpen; sedert welken tydt men van den tytel der aartsbisschoppen van Hamburg niets heeft vernomen, wordende alleenlyk de tytel van Breemsche aartsbisschoppen gebruikt. Na hem vindt men de aartsbisschoppen in deze order: Humbert; Frederik; Adalbero; Hartvicus de I; Balduin de I; Sifridus, zoon van den markgrave Albrecht van Brandenburg; Hartvicus de II; Woldemar, uit den stamme der koningen van Denemarken; Gerhard de I; Gerhard de II; Hildeboldus, of Hildebrandus; Giselbert; Henrik; Florentius; Johannes, die voorhenen bisschop te Lunden, en proost te Rotschildt in Denemarken is geweest, zynde in de H. Schrifture en de Rechten wel ervaren, maar die zich wegens oneenigheden tusschen hem en de standen zyns aartssttichts naar Vrankryk moest begeven, stervende aldaar, en vele schulden nalatende; voorts Burchardus; Otto de I; Gotfried; Albert, hertog van Brunswyk; Otto de II; Johannes de II; Nicolaus; Balduin; Gerard de III; Henrik de III; Johannes de IV; Christophorus, hertog van Brunswyk en Luneburg. Hem volgde Henrik de V, hertog van Saxen, administrator der stiften Osnabrug en Paderborn, wordende in den jare 1567 tot aartsbisschop van Bremen verkoren, en stervende in den jare 1585, in het 38 jaar zyns ouderdoms, te Verden, alwaar hy in de kerke begraven legt. Zyn opvolger was Johan Adolf, hertog van Holstein, maar die na 't afsterven zyns vaders, den regerenden hertog Adolf van Holstein, deze waardigheit ten behoeve zyns broeders Johan Frederik afstont, die in het oude klooster by Boxtehoede den 3 September des jaars 1634 gestorven is, hebbende tot opvolger Frederik, zoon van Christiaan den IV, koning van Denemarken. Onder hem wierdt het aartssticht door de Zweden ingenomen, en door den Westphaalschen vrede onder den name eens hertogdoms aan de zelve ten eenemale gelaten. In den jare 1675 vielen keur-Brandenburg, het huis Luneburg, en de bisschop van Munster in dit hertogdom, en bragten het zelve te onder. Doch door den Nimweegschen vrede quam het weder aan Zweden. In den jare 1709 schoot de keurvorst van Hannover, thans regerende koning van Groot-Britannië, den Zweden op dit hertogdom eene grote somme gelds op. Wanneer nu in den jare 1712 de koning van Denemarken het gansche landt overweldigde, verzocht de keurvorst van Hannover den koning van Pruissen, om de voornoemde somme te guaranderen, terwyl hy aannam den koning van Pruissen wegens Stettin voldoening te verschaffen. Doch de koning van Denemarken quam tusschen beide, stont den keurvorst van Hannover het hertogdom Bremen af voor drie millioenen ryksdaalders, van welke somme 80000 ryksdaalders, die Hannover aan de krone van Denemarken op het graafschap Delmenhorst verschoten hadt, afgekort wierden. *Adam Bremens. l.* I. *Hist. Eccles. c.* 41. *Krantz in Metropol. Chytræus Sax. l.* II. *Vita S. Remberti apud Surium Tom.* I. *Annal. Archiepisc. Bremens. Wolterus in Chron. apud Meibom. Tom.* II. *hist. Germ. Cæsar in Triapostol. Saxon. Albertus Stadens. in Chron. Dilichius Chron. Urbis Bremæ. Cluv. Germ. Baron. A. C.* 788. 832. *seq. Bertius l.* III. *Comment. Thuanus l.* IV & V. *Thulden. Hist. Mallincrot. de Archi-Cancell. Puffendorf. in Frid. Wilh. l.* 13. 14. 15. 17.

BREMEN, eene vermaarde en sterke Ryks-en Hanzee-stadt, gelegen aan de Weser, in 't hertogdom van dien naam. Of deze stadt de zelve is, welke by Ptolemæus genoemt wordt *Phabiranon*, twisten de oudheitkundige geleerden. Cluverus oordeelt van ja; kunnende, door aflatinge van de voorste lettergreep *pha*, vervolgens van *Biranon*, of *Biranun*, door veranderinge van *n* in *m* de naam *Bremun*, of *Bremen* zyn ontstaan. Zie *Cluveri Germ. antiq. lib.* III. *cap.* 18. §. 4. Hier tegen worden verscheide tegenredenen ingebragt, gelyk ook de Oldenburgsche geheime raadt Joh. Justus Winkelman dit tegenspreekt, en aanwyst, dat de stadt Bremen in den tydt van keizer Karel den Groten nog niet bekent was: bygevolg kan de zelve by Ptolemæus geen *Phabiranon* heten, wyl Ptolemæus eenige honderden van jaren voor keizer Karel, namentlyk in de twede eeuwe onder keizer Aurelius Antoninus, zyne VII boeken van de wereldbeschryvinge schreef. Dies toont Winkelman, dat gelyk Bremen van een kleine daar na tot eene grote stadt is geworden, men de benaming van *Bremen* moet halen van *Bremon*, of *Bremunt*, een voorname overvaart over den Weserstroom. Zie *Winkelmanni Notit. hist. polit. veter. Saxowestphal. lib.* II. *cap.* 9. §. 14. & *cap.* 10. §. 21. & *cap.* 11. §. 14. 15. Doch volgens Joh. Henr. Eggelingius, secretaris der stadt Bremen, welke deze zwarigheden wegneemt, kan men aanwyzen, dat *Bremen* en *Phabiranon* by Ptolemæus eene en de zelve plaats is, en dat die stadt wel omtrent het jaar 1000 onder Libentius, den elfden bisschop, eerst met een muur is omtrokken, doch dat de zelve al voor eene beroemde plaats in den tydt van keizer Karel den Groten bekent was, en dat de benaming van *Phabiranon* zo veel is als *Farr-bi- ranen*, *trajectus ad Visurgin*, dat is, een *vaart by*, of, *over de Weser*, zynde *Phabiranon* zamengezet en afkomstig van *Pha*, of *Fa*, voor *Fart*, een *vaart*, of *overvaart*, en *bi*, dat is *by*, en *ranon*, van *rinnen*, *rennen*, van 't Griekssche *reein*, waar van daan ook de *Rhyn*, of *Rheyn*, wordt gehaalt, te weten van vloejen; want gelyk *rinnen* in imperfecto heeft *rann*, als *er rann*, zo is dan *biranon* zo veel als *beym strohme*, *by den stroom*, en *fabiranon* zo veel als *fart beym strohme*, dat is, *een vaart*, of *overvaart*, *by den Weserstroom*. Doch in gevolg van tydt is door aflatinge van de voorste lettergreep *fa*, als in meer woorden geschiedt, alleen maar *biranon*, en vervolgens *Bremen* gezegt, zynde dan die stadt al in keizer Karels tydt eene bekende

kende plaats, alwaar een vaart over de Wezer was. En schoon Ptolemæus zyn *Phabiranon* aan de linker zyde van de Weser plaatste, daar Bremen aan de regter zyde legt, zo zegt Eggelingius, dat dit gene zwarigheit maakt; behalven dat in 's keizers bibliotheek een afschrift is, waar in Ptolomeus Phabiranon aan de regter zyde plaatst. Zie *Eggelingius Miscellan. German. antiq. dissert.* III. *edit.* 1695. Men zegt, dat de oude Chauci alhier gewoont hebben. Wanneer de stadt eigentlyk opgebouwt zy, valt bezwaarlyk om te zeggen. Alzo ze door middel van de Wezer, en de naby-gelegen Noordzee zeer gelegen is tot de scheepvaart, zo hebben de keizeren Henrik de V, Wilhelm, Wenceslaus, en Karel de V aan de zelve een privilegie gegeven, dat door de volgende keizeren mede bevestigt is, waar by haar gegeven wordt de macht, om de zeeroveren te straffen, en de Weser schoon te houden, ook de aankomende kooplieden voor alle hinder en gevaar te bevryden. Tot meerder voortzetting des koophandels is haar toegestaan, dat gene granen, wynen, bier of andere koopmanschappen voorby de stadt de Weser af gevoert mogen worden, zonder dat ze eerst aan de stadt stil leggen, en dus verder vervoert worden. Dus heeft ook de stadt omtrent den visschvangst grote voorrechten, terwyl het haar geoorloost is, vier mylen boven de stadt, aan de brug ter Hoye, ook tot aan de zee, en op de in de Weser vallende stromen, de Hunte, Ochtum, Wumme en Leesem, te visschen; invoegen aldaar eene grote menigte zalmen, negenoogen, en andere visschen gevangen wordt. Voorts heeft ze van keizer Rudolf den II erlangt, dat gene goederen hunner inwoonderen in het Roomsche ryk mogen aangehouden of bezwaart worden. Keizer Karel de V stont haar ook de vryheit toe om geldt te slaan. En by zulke privilegien is de stadt altydt door de volgende keizeren beschermt. Dus wanneer ze in den jare 1641 op den ryksdag te Regensburg als eene onmiddelbare ryksstadt beroepen wierdt, om aldaar zitting en stem te hebben, is haar dit oude recht in weerwil des aartsbisschops door keizer Ferdinand den III, gelyk zy het door Karel den Groten ontfangen hadt, bevestigt. Doch wanneer naderhandt het aartsticht onder de regering van de koninginne Christina wereldlyk wierdt gemaakt, wierden de oude verschillen in den jare 1654 wederom vernieuwt, en borsten zelfs tot dadelykheden uit. Maar de stadt den ernst der Zweden ziende, maakte een stilstandt, en men begon te Stade aan den vrede te werken, en de stadt Bremen wierdt genootzaakt den Zweden voor de gemaakte onkosten tot den oorlog de ampten Bederkesor en Blumenthal met Neukirchen en der zelver toebehoren, enz. af te staan. Maar nadat Karel Gustaaf met Polen in oorlog geraakte, ontstonden 'er nieuwe onlusten, die echter in den jare 1658, wanneer de koning te Flensburg aanquam, bygelegt wierden. Dit alles niet tegenstaande zag men en onder dezen koning, en onder des zelfs opvolger, Karel den XI, het smeulende vuur van oneenigheit op nieuw uitbarsten. Deze derhalven ziende, dat zyne voorslagen tot een minnelyk vergelyk geen standt grepen, begon geweldt te gebruiken. Eindelyk wierdt den 15 November 1666 in het hoofdquartier te Habenhausen een nieuw vredens-tractaat gemaakt, verklarende de stadt onder anderen, zich van de zitting en stem tot den jare 1700 op de ryksvergaderingen te zullen onthouden. Wat voorts de regeringsform der stadt aangaat, zo dient aangemerkt, dat eertyds de keizers aldaar tot de tyden van Otto den I hunne ryksvoogden hadden. Deze op de voorbede des aartsbisschops Adalgagus afgeschaft zynde, quamen in der zelver plaatse de Proconsuls en Consuls op, die ook tot den jare 1307 de regering gehad hebben. Doch wanneer zich de zaken schenen tot een Oligarchie te schikken, zyn verscheide oude familien door de burgery voor eeuwig gebannen. Dus wierden de Consuls en Proconsuls herstelt, met dit onderscheidt echter, dat 33 van de zelve uit ieder karspel der stadt verkoren, en by versterven van iemandt een ander uit het zelve karspel in des overleden plaatse zoude verkoren worden. Doch paus Bonifacius de IX zondt eene bulle aan den Raadt, waar aan by den zelven vergunt wierdt, in plaats des overleden zonder aanzien des karspels den bequaamsten te verkiezen; en wanneer ook deze regering verviel, wierp zich een nieuwe Raadt op. Doch nadat de oude Raadt door keizer Sigismund bevestigt, en de nieuwe zamen met de stadt in den ban gedaan was, wierdt de zaak door de naburige standen alzo bestiert, dat 'er eene zo genaamde tafel opgericht, en de Raadt gevolmachtigt wierdt. Onaangezien nu in den jare 1530 een nieuw oproer ontstont, bleef echter de Raadt in zyn bezit. Voorts bestaat de gehele Raadt uit vier burgermeesteren, en 24 raadsheeren, die in quartieren verdeelt worden. De burgermeesters en Raadt hebben het bestier in geestelyke en wereldlyke zaken, zonder dat van hen aan het keizerlyke kamergericht kan geappelleert worden, ten zy de zaak meer dan 600 Rhynsche goutguldens betreft. Zy hebben ook hunne eigene statuten, in den jare 1281 opgestelt, en in volgende tyden verbetert. Ook heeft de Raadt zyne jurisdictie op het platte landt, omtrent eene myle in 't rondt. Zelfs moeten eenige der voorname oude geslachten, als de heeren van der Lith, en eertyds ook de graven van Ritberg, het leen van dezen Raadt heffen. Verder wordt Bremen in de oude en nieuwe stadt verdeelt. De eerste is met hoge wallen, diepe, brede, en met water aangevulde grachten, en sterke muren en torens voorzien; de laatste, die eerst begonnen is aangelegt te worden in den jare 1623, is met 8 bolwerken bevestigt. Onder de opentlyke gebouwen zyn, de Dom, en overige kerken, het Gymnasium, tuchthuis, weeshuizen, de Schutting, het graan-huis, tuighuis, en andere meer. Het stadhuis staat naast aan de markt, en is van buiten met de standbeelden der keizeren en keurvorsten, als mede van Plato, Aristoteles, Cicero, en anderen voorzien. Op de markt ziet men het standbeeldt van den groten Roelandt. Ook behoort de stadt Bremen tot het bondgenootschap der Hanzeesteden, en bekleedt op der zelver vergaderingen de derde plaats. *Tacit. de Mor. Germ. Plin. l.* XVI. *c.* 1. *Ptolem. Geogr. l.* I. *c.* 11. *Cromer. de gest. Polonor. l.* II. *in pr. Cluver. Germ. antiq. l.* III. *Munster. l.* III. *Cosmogr. Limnæus de jure publ. Tom.* III. *l.* VII. *c.* 7. *Dresser. de Urb. Bertius l.* III. *rer. Germ. Conring. de Urb. Germ. Werdenhagen de Rebusp. Hanseat. P.* III. *c.* 2. & 12. *Helmold. l.* I. *Chron. Schlav. c.* 62. *Petersen in Chronol. Holsat. P.* II. *f.* 58. *Topogr. Saxon. infer. Puffendorf de reb. gest. Car. Gustavi. Frid. Wilh. & de reb. Suec. Knipschild de civ. Imp. l.* III. *c.* 6.

BREMERVORDE, eene stadt en sterk kasteel in 't hertogdom Bremen, 7 mylen van de stadt Bremen Noordwaarts aan de rivier Oest gelegen, was eertyds de setel eens bisschops.

BREMGARTEN, *Prima Guardia*, eene kleine maar vermakelyke stadt in 't Eedgenootschap, drie uren van Zurich aan de Rus gelegen, wordt van de zelve als een halfeilandt omringt. Zy wordt gezegt eertyds eene zeer ryke stadt geweest te zyn. Naderhandt hebben ze de graven van Habsburg en de hertogen van Oostenryk tot den jare 1415 in bezit gehad, wanneer zy gelyk Baden van de acht oude oorden des Eedgenootschaps ingenomen is, en naderhandt van keizer Sigismund verpand. Deze hebben ze behouden tot den jare 1712, wanneer ze den 26 May door de Kantons Zurich en Bern ingenomen, en aan de zelve in den daar op gevolgden vrede gebleven is, met reservatie echter der rechten van 't Kanton Glarus op de zelve. Zy heeft een schout en Raadt; moetende de eerste na de verkiezing der regerende oorden den eedt van getrouwigheit doen. Hen komen ook toe de lage gerichten in het zo genaamde Keller-ampt. *Simler. Respubl. Helv. Wagner. Mercur. Helvet.*

BREMIS, een dorp, een halve myle van de stadt Sitten in 't Walliser-landt, alwaar eenige monniken een klein klooster met kerk, keuken, cellen en andere vertrekken gebouwt hebben, zonder hout daar toe te gebruiken.

BREMME, een aangename plaats in 't landt Lumellino, gelegen in 't hertogdom van Milanen, alwaar de Sesia in den Po valt. Zy wierdt eertyds door de Franschen versterkt. Doch de Spanjaarden hebben die vesting geslecht in den jare 1638, hebbende zich door eene belegering meester daar van gemaakt, en zynde Karel de I, hertog van Crequi, die hulpbenden daar in meende te werpen, door een kanonkogel dootgeschoten. De bezitters dezer plaats noemen zich vicomtes van Casano. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 332. *Lor. Crasso Elogio di Cap. illustri p.* 290. 315.

BREMSEBRO. Zie BROEMSEBRO.

BRENDFORT. Zie BRENTFORD.

BRENDELO, een kleine stadt met een haven op een klein eilandt in de zo genaamde Lagune, tusschen den mondt van den Po, en de stadt Venetië gelegen.

BRENE, een stedeke tusschen Halle en Wittenberg, in 't ampt Bitterveldt, staande onder den hertog van Saxen-Merseburg Het geeft zynen naam aan een graafschap, zynde thans onder 't gebiedt des keurvorsten van Saxen, en wordende afzonderlyk in de leenbrieven genaamt. Zes steden behoorden eertyds tot dit graafschap, als Brene, Schlieben, Brettin, Bitterveldt, Hertzberg, en Lochau, (nu Annaburg genaamt) die ook nog alle tot den keur-Saxischen kreits gerekent worden. De oorsprong der graven van BRENE wordt van de graven te Wettin, uit het Wittekindische geslacht gesproten, afgeleid: want THIDERIK, graaf van Wettin en Zorbek, die onder de regering des keizers Otto in groot aanzien leefde, hadt by zyne gemalinne Mechtheld, dochter van Markgrave Ekhard van Meissen, twee zonen geteelt, GERO en THIMO. Van dezen is het geslacht in vele linien voortgeplant. Gero, graaf van Brene en Camburg, gewan by Bertha, geborene gravinne te Grätz, of, gelyk anderen melden, by de dochter des graven van Wippra, en weduwe van graaf Poppo te Weimar, verscheide zonen, van welke de eerstgeborene, THIDERIK, het graafschap Brene tot zyn aandeel ontving. Doch alzo deze in den jare 1079 zonder kinderen overleedt, volgde hem zyn broeder WILHELM, die ook graaf van Camburg was. Deze hadt ook gene kinderen; invoegen deze tak met Wilhelm, doordien de derde zoon van Gero, genaamt GUNTHER, bisschop van Zeitz was geworden, uitstierf. Hier op verviel het graafschap op CONRAAD den I, Markgrave van Meissen en Lusatz, broeder van Gero. In den jare 1075 maakte hy een verbondt met hertog Otto aan de Weser, hertog Magnus van Saxen, Markgrave Ekhard van Thuringen, en anderen, tegen keizer Henrik den IV. Kort voor zyne doodt begaf hy zich in het op Petersberg by Halle door hem zelf gestichte klooster, en stierf in den jare 1156, nadat hy by zyne gemalinne Lucardis, uit een adelyk geslacht in Zwaben gesproten, zes zonen geteelt hadt. Van deze heeft FREDERIK de I de eer van vice-dominus aan het aartsbisschoppelyke hof te Maagdenburg erlangt. Hy stierf in den jare 1186, en wierdt in het door zynen vader gestichte klooster Lauterberg begraven. By zyne gemalin Hedwig, dochter van hertog Dipold van Bohemen, die in den jare 1210 overleedt, en in het door haar zelf gestichte klooster te Brene begraven wierdt, heeft hy OTTO den I, SOPHIA, en FREDERIK den II geteelt. Otto de I stierf in den jare 1203, na dat hy nevens zyne moeder het voornoemde klooster te Brene gesticht hadt. Zyne zuster Sophia wierdt in den jare 1224 abdis te Quedlinburg. Dus bleef Frederik de II alleen overig. Hy hadt twee gemalinnen, Judith, dochter van grave Frederik te Ziegenhain, en Agnes, geborene Markgravin van Brandenburg. Zyne dapperheit en devotie, die hem de Oostersche landen deden bezoeken, maakten hem zeer beroemt. Zyne zonen waren OTTO de

de II; HENRIK, die den geestelyken staat verkoor, en FREDERIK de III, by zommigen DIDERIK genaamt. Deze onderschreef het grote privilegie, dat keizer Otto de IV aan het aartssticht Maagdenburg gaf, en liet na THIEDERIK, of, gelyk anderen willen, FREDERIK, die Tempelheer wierdt, voorts ALBERT, die in den jare 1278 leefde, en twee zonen, HENRIK, en CONRAAD, teelde. De eerste wierdt een monnik van de orde der Minnebroeders, maar zyn broeder Conraad teelde by Elisabeth, dochter van Albert den I, keurvorst van Saxen, een eenigen zoon, OTTO, die vele goederen erfde. Hy gaf aan het aartsbisdom van Maagdenburg de stadt en kastelen Wethin, Saltemunde, nevens vele andere ryke goederen, en eindigde in den jare 1289 zyn leven, en te gelyk dit zo vermaarde graaflyke geslacht. Na des zelfs doodt wordt zyne gemalin aan haar broeders zoon Rudolf den I, met bewilliging des keizers Rudolf den I, de nalatenschap, en gevolglyk het graafschap Brene, gezegt opgedragen te hebben. Anderen daarentegen beweeren, dat de voornoemde keizer, gelyk als de Paltz aan Saxen, dus dit graafschap aan zynen schoonzoon, hertog Albert, als een leen gegeven heeft. Maar nadat Albert de III, de laatste keurvorst uit de linie van Anhalt, in den jare 1422 overleden was, en het hertogdom van opper-Saxen aan Frederik den strydbaren, landgraaf in Thuringen, en markgraaf van Meissen, van den keizer Sigismund als een leen gegeven wierdt, quam by deze gelegenheit dat graafschap aan de tegenwoordige keurvorstelyke linie, onaangezien Johannes de IV, zoon van hertog Bernard den II, zich daar hevig tegen aankantte. *Bert. res Germ. l.* II. *p.* 304. *enz. Fabricii orig. Saxon. l.* V. *p.* 529 *&* 530. *enz. Langii Chron. Ciz. Tom.* I. *Spangenb. Sachs. Chron. c.* 269. *Albini Meisn. Chron. T.* 15. 16. *Meibomii apolog. pro Ottone* IV. *in Tom.* III. *Rer. Germ. Clauderus in Sächs. stamm-baum,* 12. *enz. Spener. Hist. insign. l.* I. *c.* 5. §. 7. *Lucæ Grafen-saal.*

BRENIUS, (DANIEL) een Remonstrantsch Godgeleerde, was geboortig van Haarlem, en een leerling van Episcopius, maar hy wendde zich naderhandt tot de Mennoniten, en verdedigde daarenboven de dwalingen van Socinus. Hy wierdt in den jare 1594 geboren, en stierf in den jare 1664, nalatende verscheide schriften, als: *Examen Tractatus Episcopii; An liceat Christiano magistratum gerere; ejusdem plenior & perfectior refutatio; de regno Ecclesiæ glorioso per Christum in terris erigendo,* met een aanhang der aanmerkingen over de Openbaring van *Johannes; de qualitate regni Christi*, zynde dit werk in den jare 1666 door Franciscus Cuperus in de Nederlandsche tale in 't licht gegeven. Voorts heeft men van hem: *Breves in V. & N. Testamentum annotationes; Amica Disputatio adversus Judæos; de veritate Religionis Christianæ; Compendium Theologiæ Erasmicæ.* enz. Zyne werken zyn door Franciscus Cuperus zamen in 't licht gegeven. *Sandii Bibl. anti-trin. Sagittar. Intr. ad Hist. Eccl. Arnolds Ketter-hist.* XVII. *b.* 13. *k. n.* 21.

BRENLANDT, toegenaamt *Britannus*, om dat hy uit groot-Britannie geboortig was, leefde onder de regering van Eduard den III in den jare 1340, en schreef verscheide astrologische werken. *Gesner. in Bibl. Pitseus descript. Angl. enz.*

BRENNER, een hoge berg in Tirol, tusschen de Inn, Aicha, en den oorsprong der Adige, is een gedeelte der Tridentynsche Alpen.

BRENNUS, een vermaart veldheer der oude Galliërs, trok in den jare 369 na Romens opbouw, en 391 voor de geboorte des Zaligmakers met een machtig leger in Italië; en vele plaatsen verovert hebbende, belegerde hy de stadt Clusium, in 't hertogdom van Toskanen, thans Chiusi genaamt. Deze stadt verzocht de Romeinen om hulp; die drie broeders, als gezanten, en zonen van M. Fabius Ambustus, tot de Galliërs zonden, om met de zelve over den vrede te handelen. Doch alzo de Galliërs naar gene andere voorslagen wilden luisteren, dan dat hen de inwoonderen van Clusium ook der zelver overige landen overgaven, zo quam het tot een treffen. De Romeinsche afgezanten voegden zich by die van Clusium; en een der zelven, genaamt Quintus Fabius, doorstak in 't gevecht eenen ritmeester der Galliërs. Dit verbitterde de barbaren tegen de Romeinen, invoegen zy eischten, dat hen de Fabiën of in handen gelevert, of door de Romeinen gestraft wierden. Hier op geen voldoenent antwoordt ontfangende, en de Tribuni daarenboven tot veldheeren wordende gemaakt, verlieten de Galliërs de stadt Clusium, rukten voor Rome, voor al eer zich de Romeinen in staat konden stellen, sloegen de zelve uit het veldt, veroverden de stadt, en plunderden en verbrandden ze ten dele. Die op het Kapitool gevlucht waren, maakten Furius Camillus tot oppergezaghebber. Deze trok zamen al het gene hy van Ardea en Veji kon vergaderen, en zich dus toegerust hebbende leverde hy den Galliërs slag, en deedt ze deinssen. Maar alzo die op 't Kapitool waren het niet op 't uiterste wilden laten aankomen, handelden ze met de Galliers, om tegen 1000 ponden gout de belegering op te breken; dit geschiedde in den jare na Romens opbouw 364, voor de geboorte van Christus 390. *Livius l.* V. *Polyb. l.* II. *Diod. l.* IV. *Plutarch. in Camillo. Justin. l.* XLIII. *Orosius l.* II. *c.* 18. *Eutrop. l.* I. *Florus. enz.*

BRENNUS, een ander Gallisch veldheer, trok met 152000 man te voet, en 20000 te paardt in Macedonië, doodde Sosthenes, stroopte door Thessalië, en drong door de engte by Thermopylen in Griekenlandt, in den jare na den opbouw van Rome 476, voor de geboorte van Christus 278. Hebbende alles ten platten lande verwoest, trok hy in Phocis, met toeleg om den vermaarden tempel te Delphos te beroven; doch verloor daar by zyn leven, en een groot gedeelte zyner benden. *Polyb. l.* II. *Pausan. in Poc. Justin. l.* XXIV.

BRENTA, een rivier, ontspringt in 't gebiedt van Trenten, verdeelt zich onder Padua, en valt met twee verscheide uitlopen by Venetië en Chioggia in de Adriatische zee. De ouden noemen haar *Medoacus Major.* De Venetianen hebben in den jare 1710 deze rivier laten verdiepen, om dus de van Padua, Vicenza en andere plaatsen gaande scheepvaart gemakkelyker te maken.

BRENTFORT, een volkryke marktstadt in Middelsex, een geweest van Engelandt, aan de rivier Brent, daar de zelve in de Theems valt. In den jare 1016 behaalde koning Edmund Ironside hier omtrent veel voordeel op de Denen. In den jare 1642 sloeg Karel de I aldaar het leger van 't parlement. Alzo nu in deze laatste actie Patrik Ruthen, grave van Forth in Schotlandt, zich dapper hadt gedragen, zo wierdt hy den 27 May 1644 door den koning tot pair van Engelandt gemaakt, met den tytel van grave van Brentfort. Hy nu in den jare 1651 zonder mannelyke erfgenamen stervende, wierdt eerst den 10 April des jaars 1689 Frederik, eerst maarschalk, naderhandt hertog van Schomberg, met dezen graaflyken tytel door koning Willem den III, begiftigt. By wiens nakomelingen de zelve ook gebleven is. Zie SCHOMBERG. *Cambden's Britannia. Heylin's help to English History pag.* 234.

BRENTIA was eertyds een schone stadt, waar van hedendaags niet dan de puinhopen omtrent Bassano in het Tarviser Mark gezien worden. De voorbylopende rivier Brenta wordt gezegt daar van haren naam te hebben. *Delic. de l'Ital.* II. *p.* 42.

BRENTIUS, (JOHANNES) of *Brentzen*, wierdt te Weil in Zwaben in den jare 1499 den 24 July geboren, en in 't elfde jaar zyns ouderdoms in de schole van Heidelberg, en van daar naar Vahingen gezonden, om zich van de onderwyzing van Johannes Schmidlinus te bedienen. In den 13 jare zyns ouderdoms quam hy te Heidelberg, en wierdt 2 jaren daar na baccalaureus, gebruikende tot leermeesteren Theobaldus Billicanus, Johannes Knellerus, Johannes Oecolampadius en anderen. In zyne studien gelukkig vorderende, wierdt hy in den jare 1517 Magister, en weinig tyds daar na Rector; maar de schriften van Luther gelezen hebbende nam hy des zelfs leere aan. Hy wierdt ook in 't collegie der kanunniken des H. Geests aangenomen, en in den jare 1522 te Halle in Zwaben tot predikant beroepen, alwaar hy de kerk naar de leere van Luther bestierde. In den jare 1530 was hy op den ryksdag te Augsburg, en tegenwoordig by het gesprek, door beiderzyds Theologanten gehouden. Wederkerende trouwde hy in den jare 1531. Drie jaren daar na wierdt hy van hertog Ulrich van Wurtemberg voor een jaar met verlof des Raads te Halle naar Tubingen beroepen, om de akademie aldaar, nevens Camerarius, Fuchsius en anderen, tot standt te brengen. Dit geschied zynde, keerde hy in den jare 1540 weder naar Halle. In het volgende jaar woonde hy de zamensprakеn te Hagenau, Worms en Regensburg by. Hier op wierdt hy naar Tubingen tot hoogleeraar beroepen; doch de Raadt te Halle weigerde hem te laten gaan. Wanneer ondertusschen de Smalcaldische oorlog begon, quam Brentius in het uiterste gevaar: want wanneer in den jare 1547 de keizerlyken te Halle quamen, wierdt zyn huis geplundert, en daar onder anderen eenige brieven gevonden, aangaande de oorlogs-zaken aan zekere mannen geschreven. Deze brieven wierden den keizer overgelevert. Hy wierdt derhalven genootzaakt zich een geruimen tydt op een hogen toren te bergen, tot dat hy eindelyk zich verkledende het door de Spaansche zoldaten ontquam. Maar na dat de keizerschen de stadt Halle verlaten hadden, keerde Brentius wederom derwaarts. Doch wanneer hy in den jare 1548 het zo genaamde *Interim* met veel hevigheit verwierp en veroordeelde, liet de keizerlyke minister Granvellanus die van Halle weten, dat, indien ze den keizer eenen gevalle wilden doen, zy Brentius gebonden naar Augsburg moesten zenden. Hy dit vernemende nam de vlucht, en wierdt van hertog Ulrich van Wurtemberg in zyne bescherming genomen, en tot amptman in Hornberg gemaakt; als wanneer hy te gelyk zynen name veranderde, noemende zich *Huldrich Aengster.* Maar na dat hy zich twee jaren lang hier en daar hadt moeten onthouden; nam hem ten laatsten Christopher, hertog van Wurtemberg, opvolger van Ulrich, opentlyk in zyne bescherming, en beriep hem naar Stutgard, hem belastende eene geloofsbelydenis op te stellen, om ze op 't Concilie van Trente over te leveren, gelykerwyze de zelve in den jare 1551 in de hertoglyke landen reets goetgekeurt was. In 't volgende jaar begaf zich Brentius nevens de Wurtenbergsche gezanten, en drie andere Godgeleerden naar Trente, met een voornemen om zyne geloofsbelydenis over te leveren; doch moest onverrechter zake, niet zonder gevaar zyns levens, wederkeren. Kort daar na wierdt hy præpositus der kerke de Stutgard, en inspector der akademie te Tubingen, wanneer hy Petrus à Soto, een Spanjaardt, die de Protestanten hadt aangegrepen, met eene Apologie beantwoordde. In den jare 1557 was hy mede tegenwoordig by de zamensprake te Worms, en stierf eindelyk den 17 Augustus des jaars 1570. Men heeft van hem: *Commentarii in V. Libros Mosis*, en andere Bybelsche boeken; *Syntagma eorum, quæ nomine principis Wurtenbergensis acta sunt per legatos in Concilio Tridentino*, nevens vele andere schriften, die zamen in 8 stukken gedrukt zyn. Onder zyne zonen is JOHANNES D. en professor in de Theologie te Tubingen, ook Raadt en abt te Herschau geworden, stervende in den jare 1569. Van dezen heeft men een *Commentarius in Epistolam ad Hebræos*, en eene verdediging van zynen vader, genaamt: *Innocentia Brentii. Crusius in Annal. Suev. Chytræus Chron. Sax. Adam. vit. Theol. Thuan. Teisser Addit. Tom.* I. *Freher. Hendreich.*

BRENTZ,

BRENTZ, een rivier in 't gebiedt van Wurtemberg, ontspringende boven Heydenheim, en hebbende de steden Giengen en Brentz voorby gelopen, by Lauingen in den Donau vallende.

BRENTZLAU Zie PRENTZLAU.

BRENZIUS, (SAMUEL FREDERIK) een Hoogduitsch Jode, maar die in den jare 1614 de Christelyke religie aannam. Niet lange na zyne bekeering gaf hy een boek in 't licht, genaamt: *Het Joodsche afgestroopt slangenvel*, in welk geschrift hy zyne voorgaande religie zeer hatelyk afschilderde, en klaarlyk deedt blyken, dat hy meer uit drift dan naar waarheit geschreven hadt, alzo hy de Joden van de afgryffelykste godloosheden en godslasteringen beschuldigde; weshalven een ander Jode, Salomon Zebi, zich tegen hem aankantende een zo genaamt *Joodsch Theriaca* schreef, trachtende de gebreken zynes volks op allerlei wyze te verontschuldigen. Deze schriften zyn naderhandt zamen in de Latynsche tale overgezet, en door Johannes Wulferus met aanmerkingen in 't licht gegeven, onder den name van: *Theriaca Judaica, ad examen revocata*, te Neurenberg 1681. *Acta Erud. Lipsiens. an.* 1682. *mens. Jul. p.* 205. *Bayle Dict. Crit.*

BRESCIA, *Brixia*, de hoofdstadt des landschaps Bresciano, gelegen in 't gebiedt van Venetië, aan de rivier Garza, of Gothzo, die zich daar verdelende door de straten loopt. De stadt is wel versterkt, heeft een voortreflyk arsenaal, en wordt door een goede citadelle, gelegen op een rots, gedekt. De Italianen noemen ze *l'Armata*, alzo aldaar goet geweer gemaakt wordt. Nopens der zelver opbouw zyn de meningen verscheiden, hoewel doorgaans de Galli Cenomanenses voor der zelver stichters gehouden worden. S. Apollinaris van Ravenna heeft 'er het eerst het Euangelium gepredikt. Attila verwoestte de stadt, die echter in den jare 452 wederom opgebouwt is. Voorts quam ze onder de Longobarden, Karel den Groten, en de koningen van Italië. Eindelyk wierdt ze vry. Keizer Henrik de IV veroverde ze na eene langdurige belegering; en in de oneenigheden der Guelphen en Gibellinen heeft ze veel uitgestaan. Naderhandt waren 'er de hertogen van Milanen meester van, tot zy zich aan de Venetianen onderwierp, onder wier gehoorzaamheit ze koning Lodewyk de XII en François de I van Vrankryk in de jaren 1509 en 1517 wederom gebragt hebben; des ze tot hier toe den Venetianen is onderworpen gebleven. De bisschop van Brescia staat onder den aartsbisschop van Milanen, heeft den tytel van hertog, marquis en grave. In de hoofdkerke wordt de zo genoemde Orifiamma, of het H. kruis, dat gezegt wordt Constantinus den Groten verschenen te zyn, bewaart. In de jaren 1474, 1582, en 1614 zyn alhier Synoden gehouden. *Strabo l.* V. *Plin. l.* III. *c.* 18. *Liv. l.* XXXII. *seq. Alberti Descr. Ital. Capriolo hist. Bresc. Rossi Memor. de Brescia. Justin. hist. rer. Venet. Blondus. Volaterr.*

BRESCIANO, *Ager Brixianus*, een landschap onder 't gebiedt van Venetië, grenzende in 't Noorden aan de Graubunders, in 't Westen aan Bergamasco, in 't Zuiden aan 't landt van Cremona, en in 't Oosten aan dat van Mantua, Verona en Trente. In het zelve zyn twee grote en een kleine zee. De eerste zyn, Lago di garda, (*Lacus Benacus*) en Lago d'Iseo; de laatste is Lago d'Idro. Onder de rivieren zyn vermaart de Oglio en Chiese. Onder de steden zyn Brescia, Chiari, Salo, Sabio, Idro, Desenzano, Edolo, Iseo, en meer andere, wordende in dit landt 450 steden, vlekken en andere plaatsen getelt.

BRESCON, of BRESCOU, een klein eilandt op de kust van Languedok, eene myle van Agde gelegen, is met een schans voorzien.

BRESLAU. Het vorstendom Breslau is gelegen in neder-Silesië aan de Oder, en grenst in 't Oosten aan Brieg, in 't Zuiden aan Schweidnitz, in 't Westen aan Liegnitz en Wohlau, en in het Noorden aan Oels. Breslau is 'er de hoofdstadt van, buiten welke nog twee andere steden in 't zelve gelegen zyn, namentlyk Neumarkt en Namslau. Voor dezen heeft het Breslausche vorstendom eigene hertogen gehad, die van BOLESLAUS *Altus*, zoon van Uladislaus den II, hertog van Polen, die door zyne broederen verdreven wierdt, afstamden: want wanneer Silesië in den jare 1164 onder de drie zonen des voornoemden Uladislaus, namentlyk Boleslaus, Conradus en Mislaus, gedeelt wierdt, ontving Boleslaus onder anderen het gebiedt van Breslau, en na de doodt zyns broeders Conraads in den jare 1179 het gehele neder-Silesië. Hy stierf in den jare 1201, na een 38 jarige regering, nalatende by zyne twede gemalin Adelheit, gravin van Sultzbach, zuster der gemalin van keizer Conraad, HENRIK met den baardt tot zynen opvolger, die vele voorname geslachten uit Duitschlandt in Silesië trok. Hy wierdt zeer machtig, en beoorloogde den Cracauschen vorst Lesco, hoewel hy door de bemiddeling der geestelyken kort daar na wederom vrede met hem maakte, en nevens hem den stadhouder van Pomeren Suantopulcus, die zich den tytel van hertog aanmatigde, den oorlog aandeedt: doch deze overviel ze beide in 't badt in den jare 1226, onthoofde Lesco, en quetste Henrik, die ter naauwernoodt het leven daar van bragt, latende zich heimelyk naar Breslau brengen. Hier op beriep des zelfs weduwe hertog Henrik tot voogdt, waar tegen Conraad, broeder van Lesco, protesteerde, nemende Henrik gevangen. Doch eer het tot opentlyke feitelykheden quam, liet hy hem wederom los. Maar wanneer hertog Conraad door zyne strenge regering zo wel den haat des volks, als van den paus op zich geladen hadt, ontsloeg deze Henrik van zynen eedt, gevende hem vryheit om Conraad te beoorlogen; gelyk Henrik in den jare 1233 ook deedt, de Polen overweldigende, der zelver woeste zeden veranderende, en zich grootvorst van groot-en klein-Polen noemende. Hy stierf eindelyk te Crossen in den jare 1238, nalatende by zyne gemalinne, de bekende H. Hedwig, dochter van Berthold, hertog van Meranië, HENRIK den Vromen, die vreedzaam en gerust regeerde, doch in den jare 1241 in het ongelukkige treffen met de Tartaren zyn leven verloor, hebbende by Anna, dochter van Ottocarus, koning van Bohemen, vier zonen en vyf dochteren geteelt, onder welke Uladislaus en Conraad den geestelyken staat aannamen, wordende de eerste ook aartsbisschop van Saltzburg. Boleslaus de Kale matigde zich het landt van Breslau aan, en Henrik de III dat van Liegnitz en Glogau. Maar dewyl naderhandt CONRAAD den geestelyken staat verliet, vervielen deze broederen met elkander in oorlog, die echter door hunne grootmoeder Hedwig dus bemiddelt wierdt, dat Henrik ten behoeve zyns broeders Boleslaus het landt van Liegnitz afstont, en daar voor dat van Breslau aannam, regerende loflyk, en vermeerderende de stadt Breslau met goede gebouwen, en met muren bevestigende. Voorts voerde hy het Duitsche recht in. Hy stierf in den jare 1266, nalatende by Judith van Masovië HENRIK den IV, naderhandt de Vrome bygenaamt, die vele plaatsen inloste, en in den jare 1290 stierf. Hem volgde zyns vaders broeders Boleslaus des Kalen, hertog van Liegnitz, zoon, HENRIK de V, de Dikke, die de inwoonderen van Breslau vele privilegien toestont, stervende in den jare 1296, en nalatende drie onmondige zonen, Boleslaus, Henrik den VI, en Uladislaus. Deze verdeelden het landt onder elkander, het welk gelegenheit tot vele onlusten gaf. HENRIK de VI, heer van Breslau, wierdt daar door bewogen, zich op het aanraden zyner onderdanen in de bescherming des konings van Bohemen, Johannes, te begeven, onder belofte van hem het vorstendom Breslau by uiterste wille te maken, in geval hy zonder mannelyke erfgenamen quam te overlyden. Dit alzo geschiedende in den jare 1335 nam Johannes het zelve in bezit; sedert welken tydt het gene vorsten meer gehad heeft, maar door lands hoofdlieden der koningen van Bohemen bestiert is. Sedert hebben de koningen van Bohemen deze wyze van regering den raadt van Breslau verpand, en eindelyk in den jare 1635 by den Praagschen vrede aan den zelven geheel afgestaan. *Dlugoss. Hist. Polon. Curæus. Schikfus. Henelius. Lucæ in Chr. Siles.*

BRESLAU, *Bresla*, of *Uratislavia*, is de hoofdstadt niet alleen des voornoemden vorstendoms, maar ook des ganschen hertogdoms van Silesië, en eene der voornaamste, schoonste en rykste steden van Duitschlandt. Zy is gelegen aan den Oder, alwaar de rivier Olau, die door de stadt loopt, daar in valt. Men houdt ze gemeenlyk voor het *Budorgis* van Ptolemæus, hoewel zulks zeer onzeker is. Krantzius en Volaterranus zeggen, dat zy door Uratislaus, den Heidenschen hertog van Satz in Bohemen, in den jare van Christus 855 gesticht is, en naar zynen name genoemt. Æneas Sylvius, Dubravius en anderen beweeren, dat zulks niet van Breslau, maar van Uladislavia in Bohemen, in den Pilnitzer kreits, te verstaan is. Anderen wanen, dat in den jare 965, wanneer Polen tot het Christendom bekeert wierdt, aan den oever der Oder maar drie of vier huizen met torens gestaan hebben, die gezegt worden de woningen der Quaden, Marsen, en der oude vorsten van Silesië en Moravië geweest te zyn. Dlugossus schryft, dat zy door Mieslaus, eersten Christelyken hertog van Polen, in den jare 983 gesticht is, hoewel anderen berichten, de stadt zy toen maar uit de oude verbrande plaatsen herstelt. Hoe het zy, de opbouw hadt een slechten voortgang, alzo in den jare 1030 de Bohemers de opper-heerschappy over Silesië hadden; weshalven Curæus en anderen geloven, dat Breslau eigentlyk toen een begin genomen, en van den Boheemschen regent Uratislaus den name van *Uratislavia* ontfangen heeft; hoewel Albinus deze benaming van den overtocht der Slaven, en het oude woordt *Brata*, dat een overvaart betekent, afleidt. Als Silesië wederom onder 't gebiedt van Polen quam, heeft koning Casimir de I aan de Oder een kasteel aangelegt, een hoofdman op het zelve gezet, en den setel des Silesischen bisschops in den jare 1052 van Pitschen in de daar toe gestichte kerke op S. Johannis eilandt voor Breslau overgebragt, waar door de stadt in een bloejenden staat gestelt is. Boleslaus de III heeft ze versterkt, en tegen den vyandlyken inval der Bohemers gedekt. Eindelyk, nadat de koningen en opper-regenten van Polen de stadt Breslau langen tydt door een stadhouder hadden bestiert, onder welke meest vermaart zyn, de vermaarde graaf Magnus; voorts Utislaus Petrus Duvinus, een Deensche graaf, en anderen, zo erlangde de zelve, wanneer in den jare 1163 het landt van Silesië onder de drie zonen van Uladislaus den II wierdt gedeelt, hare eigene hertogen, hen onder welker regering zy tot den jare 1335 gestaan heeft; als wanneer ze onder de koningen van Bohemen geraakte, en hen onmiddelbaar onderworpen bleef. Zy heeft byzondere privilegien voor andere steden ontfangen, onder anderen, dat ze hare eigene bezetting mag hebben, enz. Keizer Karel de IV heeft ze in den jare 1353 zeer vergroot, voegende het gedeelte over de Olau daar by, en bezettende het zelve met huizen. Voorts heeft hy de straten, door den brandt beschadigt zynde, ordentelyk afgedeelt, en geheel nieuw aangelegt; invoegen gene stadt in Duitschlandt Breslau in gelykheit en sierlyke straten en huizen overtreft. De stadt heeft drie marktplaatsen, de grote Ring, zout-Ring, en nieuw-Markt genaamt, zynde de eerste en laatste zeer groot. Op den groten Ring staat het stadhuis, waar op ook de Silesische vorstendagen gehouden worden. Onder de geestelyke gebouwen der Roomschen is, behalven de S. Jans Domkerke, op het eilandt dezes naams de stichts-kerke van 't H. kruis. Aan de Domkerke van S. Jan zyn de van Karel Frederik, landgrave van Hessen, en van den keurvorst van Trier, Frans Lodewyk, Paltzgrave aan den Rhyn, gebouwde kapellen wegens der zelver kostbare en zeldzame bouwkunst zeer merkwaardig; voorts is op het Zandt, of eilandt van de H. Maria, de kerke en het klooster van gelyken name. In de stadt zyn de kloosters van S. Vincent, S. Matthias, S. Al-

S. Albrecht, S. Dorothea, S. Clara, S. Catharina, onder welke zommige zeer prachtig gebouwt zyn; insgelyks de kerk en het collegie der Jesuiten, zynde eertyds de keizerlyke burg geweest. De Lutherschen hebben drie hoofdkerken, als van S. Elisabeth, S. Maria, en S. Bernardin. By de twee eerste zyn voortreffelyke Gymnasia en bibliotheken te vinden. Behalven deze hebben de Lutherschen zo in als voor de stadt, nog verscheide kerken, en een Consistorie, zynde en de gehele Raadt, met het grootste gedeelte der burgery, de Luthersche religie toegedaan. De private huizen zyn van steen, en doorgaans zeer sierlyk gebouwt. Rondom de stadt ziet men hoge muren, wallen en bastions, nevens een diepe watergracht, ook verscheide van steen opgehaalde bolwerken: ook zyn daar twee verscheide tuighuizen. Wegens de Oder, die aan de Noordzyde voorby de muren en de vesting loopt, is een bequame gelegenheit tot den scheepvaart, hoewel gene grote schepen aldaar varen kunnen. Nochtans bloeit de koopmanschap te Breslau sterk. In den jare 1038 wierdt Breslau van den Boheemschen hertog Brzetislaus, den I nevens andere steden van Polen in in brandt gestoken. In den jare 1095, wanneer graaf Magnus, stadhouder van Breslau, den vluchtigen hertog Sbigneus, natuurlyken zoon van hertog Uladislaus den I, op zyn slot herbergde, belegerde de vader deze plaats, doch wierdt door den bisschop Zyroslaus en de burgery bevredigt. In den jare 1109 geschiedde niet verre van Breslau, te Hunsfeldt, het vermaarde treffen tusschen keizer Henrik den V en Boleslaus den III, hertog van Polen. In den jare 1179 zegt men dat Breslau door Mieslaus, hertog van opper-Silesië, is ingenomen, en hertog Boleslaus daar uit verdreven. In den jare 1200, en 1219 is de gehele stadt verbrand. In den jare 1241 hebben ze de burgeren uit vreze voor de aannaderende Tartaren zelf in brandt gestoken, en zich met hunne beste zaken in den hertoglyken setel op den Thum of het eilandt S. Jan begeven, welk kasteel door de Tartaren te vergeefs belegert wierdt. In den jare 1245 belegerde Boleslaus de Kale, hertog van Liegnitz, twee maal de stadt Breslau, en hoewel de zelve nog zeer gering was, verduurde ze echter de belegering drie maanden lang. Insgelyks wierdt ze in den jare 1250 ten derden male door hem belegert. In den jare 1272, 1276, 1319, 1342, 1361, enz. wierdt ze byna geheel afgebrand. In den jare 1418 ontstont een groot oproer der burgery tegen den Raadt; het stadhuis wierdt door hen ingenomen; zes Raadsheeren onthooft, en een uit een venster geworpen, om van andere gruweldaden te zwygen. Maar wanneer keizer Sigismund hier op te Breslau quam, wierden 23 der belhamels onthooft. In den jare 1459, wanneer deze stadt weigerde Georg van Podiebrath voor koning van Bohemen te erkennen, wierdt ze met een grote macht berent; doch de belegeraars moesten onverrechter zake aftrekken, wanneer die van Breslau naderhandt hunnen vyanden veel afbreuk deden; en alzo deze Matthias, koning van Hungarië, tot hunnen heer aangenomen, doch de Bohemen Uladislaus, outsten zoon van Casimir, koning van Polen, verkoren hadden, zo rukten deze beide met een leger van omtrent 80000 man in Silesië, omringden in den jare 1474 Breslau, doch moesten wederom aftrekken, wordende niet verre van daar tusschen hem en koning Matthias een vrede getroffen. In den jare 1620 ontving de Paltzgraaf Frederik alhier de huldiging. In den dertigjarigen oorlog bleef Breslau verschoont, onaangezien in den jare 1632 de Saxische overste Tubald het Thum-eilandt veroverde, die het eerst in den jare 1635 wederom verliet. In den jare 1702 den 21 October heeft 'er keizer Leopold eene Universiteit opgericht, en naar zynen name *Academia Leopoldina* genoemt. De zelve behoort den Jesuiten. *Dlugoss. Hist. Pol. Dubrav. Hist. Bohem. Æneas Sylvius. Hagecius. Cromerus. Krantzius in Vandal. l.* I. *c.* 10. *Volaterranus, Geogr. l.* VII. *Curæi Schlesf. Chron. Henelii Breslographia. Poli Historia incendiorum & Hemerol. Uratisl. Schikf. Schlesf. Chron. Balbini Epitome & Miscellanea regni Bohemiæ. Lucæ Schlesf. Chron.*

BRESLAU (HET BISDOM VAN) is het eenige in Silesië, zynde in den jare 965 te Smorga, een dorp in Namslau, gesticht, ter zelver tydt, wanneer Mieslaus, hertog van Polen, het Christen gelove omhelsde. Gothofredus, een Romein, begon in den jare 966 aldaar te prediken. Hy stierf in den jare 983, wanneer zyn opvolger Urbanus de I aldaar eene schole stichtte. Dezen volgde Clemens de I, dezen Lucilius de I, dezen Leonardus de I, onder wien de setel des bisdoms naar Pitschen verplaatst wierdt. Hy stierf in den jare 1045, hebbende tot navolger Timotheus den I, die overleedt in den jare 1051, wanneer Hieronymus de I bisschop wierdt, onder wien koning Casimir de I in den jare 1052 het bisdom naar Breslau op het S. Jans eilandt bragt, en 't zelve rykelyk begiftigde, zynde het sedert altydt aldaar gebleven. Keizer Henrik de IV verklaarde in den jare 1086 op den ryksdag te Mentz deze transactie voor nietig, als zynde buiten zyne voorkennisse geschied. Hy stelde derhalven Silesië met het Cracausche district onder de kerke van Praag, gelyk uit zyn openbrief blykt, door Cosmas Pragensis aangehaalt; die te gelyk verzekert, daar by geweest te zyn, wanneer de keizer zulks bezegelde. Onder de opvolgeren van Hieronymus zyn meest beroemt Walther, die de gezangen en plechtigheden in zyne kerke naar 't voorbeeldt van Lion invoerde. Hy haalde ook de Domkerke van steen op, en stierf in den jare 1176: Jaroslaus, zoon van hertog Boleslaus Altus van Breslau, gaf het Neussische vorstendom den bisschop van Breslau, en stierf in den jare 1201. Pretislaus de I van Pogrel, een Silesisch edelman, kocht in den jare 1341 van hertog Boleslaus te Brieg de stadt Grotkau, en verrykte zyn bisdom dermaten, dat het sedert het gulde bisdom genaamt is; hoewel het naderhandt door den oorlog der Hussiten veel uitgestaan heeft. De volgende bisschoppen zyn: Conraad de I de outste hertog van Oels; Jodocus van Rosenberg; Johannes IV, toegenaamt Rotus; Jakob van Saltza, onder wien de Luthersche religie in Silesië, voornamentlyk in Breslau, in den jare 1523 en eenige volgende jaren ingevoert, Balthazar van Bomnitz; Karel, aartshertog van Oostenryk; Sebastiaan Rostok; Frederik, landgrave van Hessen, en kardinaal; en Franciscus Lodewyk, Paltzgraaf aan den Rhyn, keurvorst van Trier, en groot-Duitschmeester. Eertyds was het bisdom Breslau het aartsbisdom Gnesen in Polen onderworpen, doch thans staat het onmiddelyk onder den Roomschen stoel. Ook wordt de bisschop uit hoofde des vorstendoms Neisse als een Silesisch vorst aangemerkt. *Cosmas Pragensf. Hist. l.* I. *Æneas Sylvius de statu Europæ c.* 18. *Schikf. Schlesf. Chron. l.* III. *Henelii Silesiogr. Series Episc. Uratisl. Goldastus de regno Boh. Balbinus Miscel. l.* III. *c.* 6. §. 6. *Lucæ Schlesf. Chron.*

BRESLE, *Bresia*, een rivier in Vrankryk, ontspringende by Aumale, scheidende Normandië en Picardië van elkander, en vallende beneden Eu in den Oceaan.

BRESNITZ, een stadt met een voortreflyk kasteel, behorende onder den Prachenser kreits in Bohemen, en staande onder 't gebiedt der heeren van Genisky. Het heeft een Jesuiter collegie, Gymnasium en Seminarium. Niet verre van daar is een yzermyn. Eene andere stadt dezes naams is in den Satser kreits gelegen, naby het Boheemsche woudt, aan de rivier de Eger, heeft een goet yzerbergwerk, en wordt voor een sterken pas gehouden. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 14. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetzl. Bohem. p.* 83.

BRESSE, een landschap in Vrankryk, tusschen de rivieren de Saone, Seille, Rhone, en Ains, strekt zich in de lengte van Monsimond tot Caluire uit, naby Lion op 16 en by S. Laurens by Mâcon naar Senieres aan de Ains in de breedte op 9 Fransche mylen. De Rhone scheidt het van Savoje en 't Dauphiné, de Saone van het hertogdom van Burgondië, Beaujolois en Lyonnois; in 't Noorden is het Fransche-Comté, en in 't Oosten een hoek van Zwitserlandt. Eenigen begrypen ook mede onder Bresse de souverainiteit van Dombes, mitsgaders Bugey, Valromey, Michaille, en de Bailluage van Gex, welke plaatsen koning Henrik den IV in den jare 1601 voor het Markgraafschap Saluzzo zyn afgestaan. Eertyds hebben de zo genaamde Sebusianen hier gewoont. Het landt is vruchtbaar aan granen en hennip, ook wyn, visschen en wildt. Men vindt 'er ook vele rivieren en meiren, waar door het landt op zommige plaatsen ongezont gemaakt wordt. Het wordt verdeelt in opper-en neder-Bresse, zynde, behalven Bourg, de hoofdstadt, de aanzienlykste plaatsen in het zelve: Montluel, Pont de Vesle, Châtillon, Coligny, Varambon, Vassalieu, Beuligneux, Villars, enz. Bresse was eertyds een gedeelte van het oude Gallië, en was onder de bescherming der Ædui, wanneer het Julius Cæsar onder het gebiedt der Romeinen bragt. In den jare van Christus 408, of 410, wierdt het by het koninkryk van Bourgundië gevoegt, tot den jare 530, wanneer het met Vrankryk vereenigt wierdt. In de IX eeuw was het een gedeelte van 't koninkryk van Arles, en naderhandt van Burgundia Transjurana. Maar omtrent 100 of 120 jaren daar na ontving het byzondere heeren, voornamentlyk die van Baugé, Coligny, Villars en Montluel. Zy bezaten verscheide goederen, die naderhandt aan het huis van Savoje quamen, te weten het gedeelte der heeren van Coligny in den jare 1289; der heeren van Montluel 1354, en der heeren van Villars 1402. De heeren van Bauge waren eigentlyk heeren van Bresse, dat Sibylla, vrouw van Bauge en Bresse, die in den jare 1272 met Amadeus den VI, grave van Savoje, in huwelyk tradt, aan dit huis bragt, sedert welken tydt het by de graven en hertogen van Savoje gebleven is, tot dat François de I, koning van Vrankryk, het in den jare 1535 innam, bewerende uit hoofde zyner moeder, Louise van Savoje, daar toe gerechtigt te zyn. Dus was Bresse, ook onder de regering van Henrik den II, by Vrankryk, tot het in den jare 1559 by den vrede van Chateau in Cambresis hertog Emanuel Philibert wederom wierdt ingeruimt. Deze hertog stierf in den jare 1580, nalatende Karel Emanuel, die zich in den jare 1587 meester van 't markgraafschap van Saluzzo maakte. Maar wanneer koning Philippus de IV vrede in zyn landt hadt, vatte hy in den jare 1600 de wapenen tegen hem op, veroverde Bresse, en byna geheel Savoje. Clemens de VIII bemoeide zich dezen oorlog te doen eindigen, zondt den kardinaal Aldobrandini aan den koning naar Lion, alwaar ook den 17 January des jaars 1601 de vrede getroffen wierdt, ontfangende de kroon van Vrankryk voor het Markgraafschap van Saluzzo het landschap Bresse, le Bugey, le Valromey, nevens de Bailluage van Gex. *Guichenon hist. de Bresse & du Bugey.*

BRESLER, eene adelyke familie, die sedert 400 jaren in Silesië is bekent geweest. BERNARD BRESLER bezat in den jare 1430 een leengoedt in 't vorstendom Breslau, en hadt twee zonen. De jongste, genaamt SIMON, wierdt van de Tartaren, die Casimir, koning van Polen, tegen Matthias Hunniades mede in Silesië bragt, in den jare 1474 gedood, nalatende eenen zone, die onder den voornoemden koning Matthias als overste luitenant tegen de Turken diende, en zyn leven in den oorlog verloor. De outste, met name MATTHEUS, teelde CHRISTOPHORUS den I, neef van JOHANNES, die vier zonen hadt, 1) CHRISTOPHORUS den II, van wien beneden; 2) ANTONIUS, keizerlyke ontfanger van den tol in 't Neumark, stierf in den jare 1607; 3) GEORG, wiens nakomen zich in Straasburg nedergezet hebben, en aldaar nu nog bloeien; 4) JOHAN CHRISTOFFEL, uit wiens nakomelingen JOHANNES CHRISTOPHER als Wurtembergsche Mumpelgardsche raadt en afgezant den 24 December 1706 de vorstelyke beleening te Wenen ontfangen heeft. De voornoemde Christopher de II, liet na Christopher den III op Grimthal. Deze verdedigde de stadt Neumark tegen den Zweedschen aanval; doch begafzich eindelyk wegens de onlusten naar Breslau, en stierf aldaar in den jare 1664.

Zyn

Zyn by Justina, dochter van Christophorus van Fladen en Aschenburg, geteelde zoon. Christopher de IV, heeft het geslacht voortgeplant; want nog in den jare 1720 waren twee zonen van hem in 't leven, namentlyk 1) CHRISTOFFEL van Bresler en Aschenburg, keizerlyke opper-zout-factoor, geboren in den jare 1661; en 2) FERDINAND LODEWYK van Bresler en Aschenburg, een geleertman, geboren in den jare 1681, in den jare 1708 een lidt van 't raads-collegie te Breslau, en in den jare 1711 keizerlyke commercie-Raadt in Silesië. Zyne gemalin, Mariana Elisabeth, Georg van Wierths dochter, heeft hem verscheide zonen en dochteren gebaart. *Sinapii Schles. curios. p. 296.*

BRESSUIRE, een kleine stadt in Poitou, gelegen aan de kleine rivier Argenton, tusschen Partenay, Thouars, Montaigne, en Moncontour.

BREST, eene stadt in Bretagne aan de zee, hebbende een voortreffelyken haven, by de ouden *Brivates Portus, Gesocribate*, en *Gesobrivate* genaamt. Zy is gelegen op een hangenden heuvel naar de zyde van den haven, wiens ingang door een goet kasteel, op een rots gelegen, bewaart wordt. De haven legt in een zeeboezem, daar de zee op vier plaatsen inloopt, en wordt voor eenen der beste van Europa gehouden. Hier is het magazyn der Fransche admiraliteit voor de schepen, die op de Noordzee varen.

BREST, eene colonie der Franschen in 't Noorden van Amerika, gelegen in Canada, aan den zeeboezem van S. Laurentius.

BRETAGNE, een groot landschap in Vrankryk, voerende den tytel eens hertogdoms. De ouden noemden het *Armorica*. Heden wordt het klein-Britannie (*Britannia minor*) genaamt, in onderscheiding van Groot-Britannië, dat Engelandt en Schotlandt in zich behelst. Den naam *Armorica* zegt men dat het ontfangen heeft, dewyl het langs de zee gelegen zynde vele goede havens heeft. In 't Noorden, Westen en Zuiden wordt het van de zee omringt; in 't Oosten paalt het aan Poitou, Anjou, Maine en Normandië. In de lengte begrypt het meer dan 70, in de breedte 35 tot 40 Fransche mylen. Het wordt in opper-en neder-Bretagne verdeelt. In opper-Bretagne zyn gelegen Rennes, Nantes, S. Malo, S. Brieu en Dol, als mede Fougere, Vitré, Lamballe, Quintin, Montfort-la-Cane, Jocclin, Blourmel, Redon, Guerande, Chateau-Briant, Aucenis, Machecou, Cliffon, S. Aubin du Cormier, enz. In neder-Bretagne zyn: Vannes, Cornouaille, S. Paul de Leon, Treguier, Concarnaux, Penmark, le Conquêt, Lannion, Brest, Blavet, Morlaix, Hennebon, Quimperlay, Landernau, enz. Ook pleeg men Bretagne naar de tale, die daar in gesproken wordt, te verdeelen: want in de bisdommen Rennes, Dol, en S. Malo wordt Fransch, in de bisdommen Cornouaille, S. Paul de Leon en Treguier Britannisch (wordende die inwoonderen Bretonnans genaamt) en in de bisdommen Nantes, Vannes en S. Brieux, Fransch en Britannisch onder elkander gesproken. Deze negen bisdommen behoren tot het aartsbisdom van Thours: want hoewel de hertogen van Bretagne getracht hebben een aartsbisdom op te richten, is echter zulks nooit geschied. Op de kust van Bretagne zyn ook vele eilanden, waar onder de voornaamste zyn: Belle-Isle en Ouëssant. De Loire scheidt Bretagne van neder-Poitou. De andere rivieren zyn: Vilaine, Rance, Blavet, enz. ook zyn hier wouden, onder welke de voornaamste zyn Lyflay en Bressselian. De vruchtbaarheit dezes lands bestaat in granen, hennip en melk, ook eenige wynen, yzer-loot-en zilver-mynen, goede weiden, en vee. De inwoonderen van Bretagne zyn goede zeelieden, en hoewel ze eenigzins bot schynen, zyn ze echter bequaam en schrander genoeg. Zommige beweeren, dat de Britten, oude inwoonderen van Engelandt, door de barbaren mishandelt zynde, zich in den jare 442 in Gallia Armorica hebben nedergelaten, en met toelating der Romeinen de landen van Vannes, en Cornouaille of Quimpercorentin bewoont, hebbende zich van daar in de bisdommen Treguier, en S. Paul de Leon uitgebreid, en dit landt zynen naam gegeven. Hoewel andere verzekeren, dat zy reets ten tyde van Plinius dus genaamt zyn geweest. Beda meent, dat het eilandt Albion of Groot-Britannië van de Gallische Britten aldus genaamt is. Julius Cæsar maakte zich meester van dit gewest, dat onder 't gebiedt der Romeinen bleef, tot dat Maximus in den jare 382 in Engelandt tot keizer uitgeroepen zynde, eenen zyner stadhouderen, genaamt Conan, of Meriadoc, toeliet in Gallia Armorica een koninkryk op te richten, dat tot op de tyden van Clodoveus en Chilperik duurde, die deze koningen dwongen met den name van graven te vreden zyn; weshalven zy eenen opstandt verwekten tot op de regering van Dagobert den II, die hen cynsbaar maakte. En in dezen toestandt bleven ze tot den jare 787, wanneer ze Karel de Grote onderwierp. Echter stonden ze tegen Lodewyk den vromen en Karel den kalen wederom op, oorloogden onder elkander, en bragten hunnen laatsten koning Salomon om. Naderhandt wierdt het landt door verscheide vorsten geregeert, tot dat in den jare 1213 Adelheit, erfdochter van Bretagne, zich met Petrus de Dreux, toegenaamt Mauclerc, in huwelyk begaf, wiens tien opvolgeren dit landt onder den tytel eens hertogdoms tot den jare 1419 bezaten, wanneer Anna, eenige dochter van François den II, eerst gemalin wierdt van koning Karel den VIII van Vrankryk, naderhandt van Lodewyk den XII, en hen dit hertogdom toebragt, onder beding, dat, ingeval de nakomelingen van haar mogten komen uit te sterven, het hertogdom op de naaste erfgenamen van het huis van Bretagne zou vallen. Nu quam het wel door de dochter van Lodewyk den XII, genaamt Claudia, gemalin van François den I, op de prinsen. Maar alzo in voorgaande huwelyks-tractaten van de koninginne Anna verscheide punten gevonden wierden, die gelegenheit tot twist met de naaste bloedvrienden des huizes van Bretagne hadden kunnen verwekken, vondt men aan de zyde des konings geraden, de landstanden daar henen te bewegen, dat ze zelf om de vereeniging des hertogdoms met de krone mogten aanzoek doen; als in den jare 1532 geschiedde; wanneer naderhandt de beide prinsen van Claudia, Franciscus en Henrik, wederom den hertoglyken tytel van Bretagne na elkander gevoert hebben, zo dat gene in den jare 1533 te Rennes nog als hertog gekroont wierdt, deze in den jare 1536 het hertogdom als een leen van zynen vader hefte, en het voor zich alleen bezat, alzo Franciscus de I van de inkomsten des lands goedwillig afstont, die hy als Usufructuarius tot hier toe genoten hadt. Maar na dat deze Henrik de II in den jare 1547 den koninklyken troon hadt beklommen, heeft Bretagne den naam eens hertogdoms verloren; en het landt is de krone volkomen ingelyst, echter zo, dat het een afzonderlyk parlement erlangde, waar toe, zo dikwils den koning een buitengewone belasting van geldt moet opgebragt worden, de standen te voren moeten beschreven worden. Onder de oude koningen of graven van Bretagne regeerde na CONAN, die in den jare 393 stierf; GRALLO tot den jare 405; SALOMON de I tot den jare 413; AULDRAN tot den jare 438; BUDIC tot den jare 448; HOEL de I, bygenaamt de grote, tot den jare 484; HOEL de II, bygenaamt de trage, tot den jare 560; ALANUS de I tot den jare 594; HOEL de III tot den jare 640; SALOMON de II tot 660; ALANUS de II, toegenaamt de lange, tot 690. Na de doodt dezes laatsten wierdt Bretagne door JUDICAEL en naderhandt door andere kleine heeren beheerscht, die zich op verscheide plaatsen vestigden, als *Daniel Dremruz, Budic*, grave van Cornouaille, *Maxentius*, zyn broeder, *Johan Reith* en *Daniel Vuna* tot den jare 769, wanneer Karel de Grote eenen stadhouder derwaarts zondt, en in den jare 787 dit gewest onder zich bragt. NEOMENUS, stadhouder van Lodewyk den vromen, maakte zich zelf koning van Bretagne, en stierf in den jare 862, nalatende HERUSPÆUS, die den oorlog tegen den koning van Vrankryk kon voeren, doch in den jare 866 door zynen neef SALOMON omgebragt wierdt. Deze laatste regeerde tot den jare 878, wanneer hy, gelyk gemeenlyk daar voor gehouden wordt, omgebragt wierdt. Na dezen heeft Bretagne verscheide heeren gehad tot den jare 930, of 935, wanneer ALANUS de II, bygenaamt Barbe-torte, graaf van 't gansche landt wierdt, nalatende twee natuurlyke zonen, Hoël, grave van Nantes, die zonder kinderen stierf, en Guericus, grave van Nantes en Porhet, die de linie der graven van Nantes stichtte. Ondertusschen was CONAN de I, grave van Rennes, ook grave van gansch Bretagne. Hy stierf in den jare 992. Hem volgde GODOFREDUS de I tot den jare 1008; ALANUS de II tot 1040; CONAN de II tot 1067; HAVOISE, dochter van Alanus den II, en zuster van Conan den II, bragt het graafschap Bretagne aan HOEL, grave van Cornouaille en Nantes, die in den jare 1084 stierf. Na hem regeerde ALANUS de III tot den jare 1120; CONAN de III tot den jare 1148, wiens dochter Bertha tot haren eersten echtgenoot hadt Alanus, heer van Roche-de-rien, en hem CONAN den IV baarde, die in den jare 1176 stierf. CONSTANTIA, gravin van Bretagne, trouwde eerst Godfried van Engelandt, grave van Anjou, die by haar ARTUS den I teelde, en door zynen neve in den jare 1202 doodgestoken wierdt. GUIDO *van Thouars*, derde echtgenoot van Constantia, regeerde tot den jare 1213, teelde by haar eene dochter ADELHEIT, die in den jare 1213 PETRUS *de Dreux*, toegenaamt *Mauclerc*, tot haren echtgenoot nam. Deze Petrus was een zoon van Robert den I, den jongen, wiens vader Robert van Vrankryk, grave van Dreux, de vyfde zoon van Lodewyk den VI, bygenaamt de dikke, was. Van dezen stammen de hertogen van Bretagne af. Want als hy in den jare 1250 stierf, volgde hem JOHANNES de I tot den jare 1286; na dezen JOHANNES de II tot den jare 1305; voorts ARTUS de II tot den jare 1312; JOHANNES de III tot den jare 1341; JOHANNES de IV van Montfort tot den jare 1345; JOHANNES de V, bygenaamt de sterke, tot den jare 1399; JOHANNES de VI tot 1442; FRANCISCUS de I tot den jare 1450; PETRUS de II tot den jare 1457; ARTUS de III tot den jare 1458; wiens broeder Richard teelde FRANCISCUS den II, die tot den jare 1488 regeerde, nalatende eene dochter, ANNA. Deze, gelyk boven gezegt is, bragt Bretagne aan de kroon van Vrankryk. In den jare 846 is het zo genaamde concilie van Bretagne gehouden, alzo men de eigentlyke plaats niet weet. Ook heeft Hugo, aartsbisschop van Lion en pausselyke legaat, in den jare 1079 een concilie in Bretagne zamengeroepen. *Tom. X. Concil. Bouchard Chron. de Bretagne. d'Argentre hist. de Bretagne. Vignier l'ancien etat de la petite Bretagne. Roch le Bailli Edelph. antiq. & singul. de Bretagne. Morlaix vies de Saints de Bret. de Paz hist. de Bret. Loubineaux hist. de Bret. Sammarth. hist. Geneal. de France. du Puy. &c. Cochet de S. Valier traité de l'indult.*

BRETAGNE, of NIEUW-BRETANJE, een landschap in 't Noorden van Amerika, tusschen nieuw-Vrankryk, en den zeeboezem van Hudson, heeft een vruchtbaren grondt, doch is bergachtig, en met bosschen, vol wilde dieren, bezet. Het wierdt eerst van twee Venetianen, Nicolaus en Andreas Zeni, maar naderhandt van een Polak, Johan Scolul genaamt, ontdekt, hoewel niet verder dan 't gene de kust betreft, wanneer het van de Engelschen aldus genaamt is, anders ook *Estotilandt*, en *Terre de Laborador*, en *Cortereal*. Het is echter onderscheiden van NIEUW-BRETANJE, een gewest in nieuw-Vrankryk, aan de punt des zeeboezems van S. Laurens, waar omtrent Brest, Belle-Isle, enz. gelegen zyn.

BRETEUIL, een kleine stadt in Vrankryk, gelegen in opper-Normandië, aan de kleine rivier Iton, naby een meir, tusschen Aigle, Evreux en Verneuil. Henrik de II, hertog van Normandië,

die, enz. koning van Engelandt, gaf aan Robert van Montfort deze ſtadt, die des zelfs zuſter Amicia naderhandt in den jare 1210 aan koning Philippus Auguſtus verkocht. Eindelyk quam ze in de deeling aan Karel, koning van Navarre, die ze in den jare 1410 aan koning Karel den VI tegen andere goederen afſtont.

BRETISLAUS. Zie BRZETISLAUS.

BRETON, (ANDREAS LE) of BARTON, een vermaart Schotſch zeerover, hadt zich van Jakob den IV, koning van Schotlandt, eene ſchriftelyke commiſſie laten geven, om op de Portugezen, die zynen vader hadden gedood, en des zelfs ſchip genomen, te mogen kruiſſen. Dat verlof verkregen hebbende, bediende hy zich daar van dermaten, dat hy zonder onderſcheidt van natie zyne kaperyen oefende. Voornamentlyk bemachtigde hy vele Engelſche ſchepen, onder voorwendzel, van koopmanswaren voor Portugal aan boordt te hebben. Wanneer nu de Engelſchen menigmalen hier over by hunnen koning Henrik den VIII geklaagt hadden, liet deze eindelyk in den jare 1512 den admiraal Eduard Howard en des zelfs broeder met twee oorlogſchepen tegen dezen zeerover uitlopen. Zy vonden hem ook met twee ſchepen voorzien, hoewel veel kleiner dan de hunne. Des niet tegenſtaande boodt le Breton een ongelooflyken tegenſtandt; en wegens een gevaarlyke wonde buiten ſtaat geraakt zynde van zelf te vechten nam hy een hautbois of ander ſoort van ſpeeltuig, en om zyn volk tot het gevecht aan te moedigen, blies hy zo lange, tot dat hy den geeſt gaf. Zyne doodt was oorzaak, dat de twee rooſſchepen verovert wierden, en door den admiraal in een Engelſchen haven opgebragt, die het gevangen volk aan den koning vertoonde. Doch zy ontvingen pardon, en vryheit om in hun vaderlandt weder te keren. Dit alles niet tegenſtaande duidde de koning van Schotlandt deze actie als een vredebreuk, en nam daar van gelegenheit zich na eenigen tydt met de vyanden der krone van Engelandt in een verbondt in te laten. *Herbert vit. Henr.* VIII. *de Larrey hiſt. d'Anglet. Tom.* IV. *p.* 92. *enz.*

BRETTEN, of BRETHEIM, een ſtadt en ampt in de onder-Paltz, aan de rivier Saltza, op de grenzen van Wurtemberg, wordt tot Craichgouw gerekent. Voor dezen was het een graafſchap, dat van de graven van Eberſtein aan de markgraven van Baden, en van deze door koop aan de Paltzgraven gekomen is. In den jare 1632 wierdt deze plaats door de keizerlyken uitgeplundert, de poorten verbrand, en de muren omver geworpen. In den jare 1689 hebben de Franſchen hier ſlecht huis gehouden. *Imhof Not. Proc. Imp. l.* II. *c.* 9. §. 10. *Tolner. H. P. p.* 42. *Freher. O. P. p.* 20. *Sprenger. p.* 319.

BRETUS, of LEBRET, (KAREL) was in den beginne der XVII eeuw advokaat generaal in 't parlement van Parys. Eindelyk wierdt hy gewoon ſtaatsraadt, en leefde nog in den jare 1630. Van zyne geleertheit getuigt zyn boek, genaamt *ordo ſurantiquus Judiciorum. Simon. Biblioth. des auteurs de droit Tom.* I.

BRETZENHEIM, eene heerlykheit, zynde een keur Keulſch leen, doch maar eene myle van Creutzenach gelegen. Zy behoorde eertyds tot het gebiedt der graven van Falkenſtein, doch quam door koop in den jare 1642 aan de graaflyke familie van Vehlen, die tot op den vrede van Nimwegen in 't geruſte bezit daar van gebleven zyn, wanneer het de graven van Manderſcheidt en Löwenhaupt ingenomen hebben. *Imhof Not. proc. Imp.*

BREUBERG, een kleine ſtadt, met een bergſlot, in Franken aan den Odenwaldt, niet verre van Erpach gelegen, behoort nevens der zelver toebehorige heerlykheit tot het gebiedt der graven van Leuwenſtein Werthheim en Erpach; waar over tuſſchen hen in den jare 1551 een vergelyk getroffen is. Doch wanneer in den dertigjarigen oorlog onder deze graven hier over eenig verſchil ontſtont, is zulks in den Weſtphaalſchen vrede bygelegt. *Zeil. Topogr. Frankenb. Europ. Herold.*

BREUGEL, (JOAN) in de wandeling geheten de *Fluweele Breugel*, zoon van Pieter, anders genaamt, *Pier den Drol*, om zyne ſnaakſche boerteryen. Hy koos den bloemhof van Flora tot voorwerp van zyn penceel. Daarna ging hy over tot landen watervruchten, waar in hy zich echter van zyne bloemen en gewaſſen bediende. Hy maakte een ſtuk, drie voeten hoog, vier breet, waar in meenigerlei ſoort van bloemen en gewaſſen zich vertoonde, dat de ogen der aanſchouwers als in eenen doolhof verwart bleven. En ſchoon alles in grootte op het twintigſte deel niet by het leven kon halen, nochtans was elk gewas in zyn ſoort, in zo klein een beſtek, zo uitvoerig kunſtig en natuurlyk geſchildert, als of het in de grootte van het leven ware geweeſt. Inzonderheit ſtak'er in uit een vygeboom, ſtaande in een tuinpot: waar van de ſtam zo natuurlyk gekleurt, de bladen zo geeſtig en dun geſchildert, de groene uitſpruitſels, de half gekoleurde, de volwaſſen en van rypheit geplooide vygen zo fraai waren geſchildert, dat het geen penceelwerk, maar leven ſcheen te zyn. Menigte van kleine ſtukjes is, ten bewys zyner naarſtigheit, in de kunſtkabinetten te zien; waar onder vele, waar in een meulenhoef aan de kant van een riviertje ſtaat afgebeeld: ook wel een dorpje, of gehucht aan de zyde van 't water, het welk in zich bevatte verſcheide zeil-en roeiſchuiten: gelyk hy het landt vulde met karren, wagens, paarden en allerlei ſoorten van kleine beeldties, die hy uittermaten kunſtig maakte: waarom ook anderen hem gebruikten om hunne landſchappen met beeldties van menſchen of paarden op te ſieren. Eindelyk zyn ſtukken roemen hem, en getuigen dat hy een groot kunſtenaar was. *Houbrakens Schilderboek* I *deel.*

BREUKELANDT, (JAKOB) te Naarden in Gooilandt, gedeelte des graafſchaps Hollandt, van zeer eerlyke ouders geboren in het jaar 1666, maar te Goes in Zeelandt, door het vertrek der zelve derwaarts metter woon kort na zyne geboorte opgevoed; heeft aldaar in de openbare ſcholen de Latynſche en Griekſche talen, nevens de gronden der Godgeleertheit, door de geſtadige oeffeningen van den Rector zo wel begrepen, dat hy tot de akademiſche ſtudiën is overgegaan, begevende zich eerſtelyk naar Utrecht, daar hy onder de hoogleeraars Maaſtricht, Leidekker, Witſius en van Halen de Godgeleertheit, en onder Gerard de Vries de Philoſophie heeft horen verklaren; en naderhandt naar Groningen, daar hy onder de profeſſoren Mark en Braunius zyne ſtudiën voleindigde, zo dat hy, ten predikdienſt bequaam gekeurt, in 't jaar 1689, het 23 zyns ouderdoms, na een verloop van negen maanden, tot gewonen kerkeleeraar in de gemeente van 't dorp S. Anna ter Muiden, in Staats Vlaanderen by de ſtadt Sluis gelegen, verkoren wierdt. Zeven jaren hadt hy op deze ſtandplaatſe geweeſt, toen hem het beroep van Weſterſouburg op het eilandt Walcheren wierdt opgedragen in het jaar 1696. Hier wierden zyne predikgaven eerſt bekent en maakten hem in de ſteden Middelburg en Vliſſingen, uit de welke hy doorgaans zeer vele toehoorders in zyne kerke kreeg, zo beroemt, dat hy den 22 Juny van den jare 1704 naar Middelburg beroepen wierdt, daar hy vervolgens in alle getrouwigheit den heiligen dienſt ſtichtelyk en nuttelyk gedurende den tydt van ruim negentien jaren waargenomen heeft, en daar hy, gedurende eenige dagen met eene pynelyke zinkinge in 't hoofdt bezocht, en zich des namiddags op den 18 January om wat te ruſten nedergelegt hebbende, door eene ſlaapziekte overvallen zynde, die tot des anderen daags aanhiel, den 19 van Louwmaandt in den jare 1724 des morgens omtrent negen uren overleden is, nalatende eene bedrukte weduwe en drie dochteren, en deze nagenoemde Godgeleerde ſchriften:

Verhandeling van de leere des Genade-verbonds, en des zelfs huishoudinge naar den draat des Heidelbergſchen Catechiſmus. Te Middelb. 1711.

Het wedervaren der kerke onder de huishoudinge der belofte en boven ingekomen wet. ibid. 1719.

De Zaligmakende genade Gods, tegen de bedenkingen der zó genoemde Hebreen, in welke verhandeling eene volkome leere van de oeffening der Godzaligheidt wordt voorgeſtelt. ibid. 1704.

Kort verhaal van de handelinge met den heere G. van Buitendyk. ibid. 1712.

Nodige en nuttige tydbeſtedinge over den wezentlyken daat des geloofs tegen 't gevoelen van den heer Th. van Thuinen. Utr. 1723.

Geeſtelyke melk of beginſelen der leere Chriſti.

Heilige tydrekenkunde, in 't Latyn na zyne doodt uitgekomen te Franeker.

Twee malen was hy getrout geweeſt, te weten voor de eerſte reize in 't jaar 1689 te St. Anna ter Muiden by Sluis met Maria Ubena van Clant, uit een out adelyk geſlacht in 't landſchap Groningen, die hem zeven kinderen ter wereldt bragt, waar van 'er echter maar eene dochter den vader overleeft heeft; en deze vrouwe na eene zamenlevinge van omtrent negen jaren hem te Weſterſouburg in het eilandt Walcheren door de doodt ontrukt zynde, voor de twede keer in het jaar 1699 met Anna Maria de Krane van Middelburg, waar by hy veertien kinderen gewonnen heeft, waar van alleenelyk twee dochters gelyk de moeder hem overleeft hebben.

BREUKELEN, in andere ſchriften geheten *Broklede*, *Brockenlandt*, en *Brakola*, een vermaart dorp in het ſticht van Utrecht, gelegen aan de Vecht, tuſſchen Maarſſen en Loenen. Het wierdt aan de kerk van Utrecht geſchonken door graaf Rotgar in den jare 838. Men zie daar van Heda en Beka in den jare 1204 en 1428. Als men in den jare 1705 te Breukelen den grontſlag leide van een nieuwen toren, ontdekte men onder het graven verſcheide duifſteene tomben, acht, tien, zommige ook twaalf voeten lang, en onder zonder bodem. Zy lagen 5 of 6 voet onder den grondt, met het voeteinde gekeert naar het Ooſten. De ſtenen, 2 voeten lang en 1 voet breet, waren ongemetſelt, in zeer vaſte klei aan malkanderen gezet. De beenderen eindelyk daar onder leggende waren van de allergrootſte menſchen dezes tyds.

BREUKELVEEN, of BREUKELENVEEN, een dorp achter het voorgemelde Breukelen, wat ter zyden de rivier de Vecht af gelegen, een klein uur gaans van Thienhoven, daar die van dit dorp meeſt ter kerke gaan.

BREUNER, een voornaam graaflyk geſlacht in de Ooſtenrykſche erflanden, heeft zynen oorſprong uit de Nederlanden, van waar ANDREAS BREUNER in den jare 1402 in Stiermarken quam, en tot lands-verweſer gemaakt wierdt. Zyn zoon van Eliſabeth van Gleinitz was PHILIP BREUNER, lands-verweſer in Steyr in den jare 1447, die by eene van Holnek JOHANNES teelde. Deze gewan wederom by twee achtereen volgende gemalinnen verſcheide kinderen, van welke echter maar twee zonen, uit het twede bedt, namentlyk BERNARDUS en FREDERIK, het geſlacht voortgeplant hebben; hoewel de nakomelingen van Bernardus met des zelfs kleinzonen wederom uitgeſtorven zyn. Frederik, ridder, hadt by Margaretha, vryvrouw van Rauber en Barbara van Trautmansdorf, twaalf kinderen, en wierdt een ſtamvader des nu nog bloeienden geſlachts van Breuner, dat zich door zyne twee zonen, PHILIP en CHRISTOFFEL, in twee linien geſplitſt heeft. 1) PHILIP, vryheer, uit het eerſte huwelyk, kamerheer en hof-kamer-preſident van keizer Ferdinand den I. ſtierf in den jare 1556, hebbende by zyne gemalin Eliſabeth, dochter van Seiffridus van Windisgratz, veertien kinderen gereelt; onder welke meeſt aanmerkelyk zyn, 1) SEIFFRIED, van wien beneden; 2) GODFRIED, wiens zoon CASPAR by Anna Maria van Trautmansdorf teelde PHILIP FREDERIK, van wien een byzonder

der artykel volgt, en GODFRIED, die als hoofdman, doch beide buiten huwelyk, gestorven zyn; 3) FREDERIK, afgezant te Constantinopel onder keizer Rudolf den II, die mede ongetrouwt stierf; 4) HELFRID, die by Helena van Wellenburg maar eene dochter gewan, ELISABETH, gemalin van Georg Erasmus, vryheer van Tschernembel; 5) JOHANNES, die in den jare 1594 gestorven is, nalatende by Barbara, gravin van Hardek, eenige kinderen, onder anderen JOHAN FREDERIK, Domdeken te Olmutz, en JOHANNES PHILIP, die by zyne gemalinne Eva Regina van Breuner vader van twee zonen wierdt, FRANCISCUS ALBERT, en JOHAN PHILIP, behalven nog twee dochteren. Seiffried, de outste zoon van Philip, wierdt geboren in den jare 1538, was rykshofraadt van keizer Maximiliaan den II, en kamerheer van keizer Rudolf den II, en in den jare 1587 stadhouder van neder-Oostenryk, welk ampt hy in den jare 1591 ter oorzake van zwakheit nederleide, stervende den 7 Juny des jaars 1594. By Elisabeth, dochter van Christoffel, vryheer van Eytzing, heeft hy vyf zonen en twee dochteren gewonnen. Uit de zonen hebben SEIFFRIED CHRISTOFFEL en JOHANNES hun geslacht tot op deze tyden voortgeplant. Seiffried Christoffel, edele heer van Stätz, vryheer te Stubing, Fladnitz en Rabenstein, heer des graafschaps Asperen, Kruspach, en Lainitz, geheime raadt, kamerheer, en neder-Oostenrykse regeringsstadhouder, ridder van 't gulde vlies, en opper-erf-kamerheer in 't hertogdom Oostenryk onder de Ems, heeft vier keizeren, als Rudolf den II, Matthias, Ferdinand den II, en Ferdinand den III, van den jare 1620 tot 1640 in verscheide hoge en aanzienlyke ampten gedient. Hy stierf in den jare 1651, hebbende eenen hogen ouderdom bereikt, en drie gemalinnen gehad. By de eerste, Anna, dochter van Leonard, vryheer van Harrach, en weduwe van Ferdinand, grave van Nagarol, hadt hy twee zonen en drie dochteren. De jongste zoon stierf in zyne eerste jeugt. De outste was SIEGFRIED LEONARD, grave van Asperen, Kruspach en Lainitz, keizerlyke kamerheer, krygsraadt en landsoverste, als mede opper-erf-kamerheer in neder-Oostenryk, wierdt van keizer Matthias tot zynen raadt en kamerheer aangenomen, in welke bedieningen hy ook onder keizer Ferdinand den II gebleven is, zynde te gelyk overste over een regiment. Keizer Ferdinand de III behieldt hem ook in zynen dienst, en maakte hem tot landoverste in neder-Oostenryk; welke bediening hy nog onder keizer Leopold bekleed heeft; invoegen hy onder vier keizeren in aanzien geleeft heeft. Hy stierf in den jare 1666, hebbende zes gemalinnen gehad, zynde de vier eerste weduwen. De namen der gemalinnen zyn deze: 1) Susanna, geborene gravin van Thurn, weduwe van Johan Georg, vryheer van Heussenstein; 2) Dorothea, vryvrouw van Stahrenberg, weduwe van Johan Henrik, vryheer van Sallaburg; 3) Elisabeth, vryvrouw van Landau, weduwe van Traun; 4) Anastasia, vryvrouw van Teuffel, weduwe van Rudolf, vryheer van Paar; 5) Mariana, dochter van Frans Christoffel Kevenhuller, grave van Frankenberg, opper-hofmeester der keizerin; en 6) Elisabeth Polyxena, dochter van Frederik Cavrianus, opperhofmeester der keizerinne. By zyne eerste gemalinne teelde hy GEORG SIEGFRIED, van wien beneden, en ERNST LODEWYK, die jong gestorven is. By de twede ERNST FREDERIK, van wien beneden; by de derde hadt hy gene kinderen; by de vierde PHILIP CHRISTOFFEL, van wien beneden; FRANS ANTOON, ridder van Maltha; JOHAN KAREL, die jong gestorven is; ANNA ELISABETH, en ANNA EUSEBIA, die beide in 't klooster Hemelpoorte te Wenen gingen. Uit het vyfde bedt zyn drie zonen en eene dochter jong gestorven, doch MARIA BARBARA is gemalin van Karel Frederik van Dhaun en Falkenstein geweest. Uit het zesde huwelyk was FREDERIK FRANCISCUS, die jong gestorven is; en JOSEPHA MARIA. GEORG SIEGFRIED, grave van Breuner, kamer-president in Stiermarken, stierf in den jare 1675, en liet na van Susanna Magdalena, dochter van Pilgramus, vryheer van Sintzendorf, SIEGFRIED CHRISTOFFEL, graaf van Breuner, erf-kamerheer in neder-Oostenryk, keizerlyke geheime raadt en kamerheer, wierdt in plaats van den kardinaal Kollonitsch in October des jaars 1694 opper-hof-kamer-president, en in den jare 1697 ridder van 't gulde vlies, stierf den 9 May des jaars 1698, nalatende by zyne gemalinne Maria Barbara Isabella, dochter van Ferdinand Ernst, vryheer van Breuner, naderhandt opper-hofmeesteresse by de Josephynsche aartshertoginnen, MARIA ANTONIA, gemalin van Franciscus Maximiliaan, grave van Koningsek in Aulendorf; SIEGFRIED CHRISTOFFEL, die in een treffen in 't ryk onder den generaal Mercy bleef; en FERDINAND, die in den jare 1716 den 5 Aug. na dat hy eenige dagen te voren door de Turken by Peterwaradyn gevangen was, door dezelve, wanneer de veldslag beginnen zoude, geboeit voor de tente des groot-viziers in stukken gehouwen wierdt. ERNST FREDERIK stierf als opper-hofmaarschalk van keizer Frederik, hebbende tot gemalin Maria Eusebia, gravin van Nothhaft. Deze weduwe geworden zynde, wierdt tot Aya, of opper-hofmeesteresse by het jonge Leopoldinsche hof gemaakt, en stierf den 16 October 1710, in 't 67 jaar hares ouderdoms. Hare eenige dochter is gemalin geworden van Ignatius, grave van Breuner; uit welk huwelyk een talryk kroost voorhanden is. PHILIP CHRISTOFFEL, opper-erf-kamerheer in neder-Oostenryk, en erf-speel-grave in opper-en neder-Oostenryk, keizerlyke kamerheer, hof-krygsraadt, generaal-wachtmeester en kommandant op den Spielberg by Brin, als ook in den jare 1703 vice-krygspresident, stierf in den jare 1709; en alzo hy by Elisabeth Philippina, dochter van Philippus, grave van der Lippe Buckenburg, die in den jare 1702 stierf, gene kinderen hadt, zo was MAXIMILIAAN FREDERIK, grave van Breuner, zyn opvolger in zyne goederen en erfampten. JOHANNES BREUNER, vryheer te Stubing, Fladnitz en Rabenstein, heer op S. Margarethen aan den Mos, was de jongste zoon van Seifried Breuner, vryheer, en Elisabeth, vryvrouw van Eitzing. Hy was geboren in den jare 1570, en bekleedde eerst by den aartshertog Ernst de plaats van kamerheer; met wien hy ook naar de Nederlanden trok, doch van daar na des aartshertogs doodt wederom te rug keerde, en onder de keizerlyke volkeren in den Turkschen oorlog zyne bevordering zocht. In de belegering van Stoelweissenburg gaf hy preuven zyner dapperheit, verdedigende een schans, gelegen op een heuvel. Keizer Rudolf maakte hem tot generaal-veld-tuigmeester, en kommandant der vesting Raab; welke bediening hy ook onder de keizeren Matthias en Ferdinand den II, bekleed heeft, zynde daarenboven kamerheer en hof-krygsraadt. Hy stierf te Wenen in den jare 1632, hebbende twee gemalinnen gehad; want in den jare 1595 trouwde hy Isabella Constantia, vryvrouw van Harrach, die in den jare 1625 overleedt, en in den jare 1628 Maria, gravin van Arch. Uit het eerste bedt teelde hy tien kinderen, van welke echter maar drie in 't leven zyn gebleven, als: 1) PHILIP FREDERIK, bisschop van Wenen, der H. R. Ryks vorst, wordende den 1 April des jaars 1639 in plaats des overleden bisschops Antonius Walrath verkoren. Hy heeft grote en kostbare altaren in zyne domkerk van S. Steven laten oprichten, ook heeft hy keizer Leopold gedoopt, en vele jaren lang zyne bisschoppelyke waardigheit bekleed, wanneer hy den 22 May des jaars 1669, in het 72 jaar zyns ouderdoms, overleedt. 2) EVA REGINA, gemalin van Johan Philip Breuner, en 3) FERDINAND ERNST, van wien hier na. Uit het twede huwelyk waren LEONORA, gemalin van Karel Ferdinand, heer van Rappach; FRANCISCUS ALBERT; JOHAN PHILIP; ELISABETH, gemalin van den heere van Gleispach, en ANNA REGIENA, getrouwt met Erasmus Frederik, vryheer van Herberstein. Ferdinand Ernst, vryheer, was eerst onder den aartshertog Leopold Wilhelm, naderhandt onder keizer Ferdinand den III, en koning Ferdinand den IV kamerheer en hof-krygsraadt. Zyne eerste gemalin was Polyxena, vryvrouw van Stahrenberg; de andere Cecilia, dochter van Ferdinand, grave van Nagarol, die hem Philip Ignatius, en Maria Maximiliana baarde. De kinderen uit het eerste bedt waren: FERDINAND LEOPOLD, die in het 18 jaar zyns ouderdoms stierf; MARIA BARBARA ISABELLA, gemalin van Sigfried Christoffel, grave van Breuner, keizerlyke opper-hof-kamer-president, wordende weduwe den 9 May 1698, en in den jare 1699 hofmeesteresse van 't Josephynsche jonge hof; MARIA CONSTANTIA; MARIA CLARA; JOHAN JOSEPH CHRISTOFFEL; MAXIMILIAAN LODEWYK, des H. R. Ryks grave van Breuner, en van Asperen, keizerlyke werkelyke geheime en hof-krygsraadt, kamerheer, generaal-krygscommissaris, generaal-veldmaarschalk, generaal overste der Windische en Petrinsche grenzen, en ridder der orde van S. Jakob. Hy wierdt in den jare 1700 geheime raadt en generaal-krygscommissaris. By de Oostenrykse erfhuldiging van den keizer Josephus bekleedde hy het opper-erf-kamer-ampt in onder-Oostenryk in plaats van zynen neve Philip Christoffel; na wiens afsterven hy daar mede, gelyk ook met een graven-ampt in Oostenryk den 15 December des jaars 1710 beleent wierdt. Hy stierf den 9 November des jaars 1716, in het 73 jaar zyns ouderdoms. Zyne gemalin was Maximiliana Christina, dochter van Jan Karel, vorst van Portia, en weduwe van Maximiliaan Ferdinand, grave van Trautmansdorf, die in den jare 1705 stierf; en KAREL WEICARD, graaf van Breuner, keizerlyke werkelyke geheime raadt, en in den jare 1703 Oostenrykse kamer-president, die zich met Maria Cæcilia, dochter van Frans Adam, grave van Dietrichstein, in huwelyk begeven heeft, en reets gestorven is. II. CHRISTOFFEL BREUNER, zoon van Frederik Breuner, uit het twede huwelyk met Regina, vrouwe van Trautmansdorf, liet by Ursula Schweinpeck na CASPARUS, vryheer, die by Leonora, vryvrouw van Villinger, JAKOB, vryheer van Stubingen, in den jare 1565 geteelt heeft. Hy wierdt stadhouder te Saltsburg, hofmaarschalk by den aartshertog Karel, en naderhandt by den keizer Rudolf. By Renata, dochter van Johan Albert, heer van Preising, teelde hy onder andere kinderen MAXIMILIAAN, vryheer van Stubing, Fladnitz, Rabenstein en Keizersberg, erfkamerheer des aartshertogdoms Oostenryk, en vorstelyken graafschaps Gortz. Deze zyne studien en reizen voltrokken hebbende, quam aan 't hof van keizer Ferdinand den II, en verkreeg eene algemene genegenheit. Hy was van een oprechten inborst, en paaide niemandt met losse woorden en goede beloften. In geldzaken was hy een man van zyn woordt. Hy was eerst hofkamerraadt, kamer-president van Spiers, naderhandt hof-kamerpresident en geheime raadt. Door den keizer in gewichtige zaken naar Gratz gezonden zynde, begaf hy zich in het felste van den winter derwaarts te post, doch deedt, eer hy te Oedenburg aanquam, eenen zo zwaren val, dat hy in den jare 1634 drie dagen daar na, in het 42 jaar zyns ouderdoms, den geest gaf. By Ferdinand den III was hy eerste kamerling en geheime raadt geweest; en hadt by zyne gemalin Anna Regina, dochter van Johannes Sigismund, grave van Wagensperg, vier zonen en acht dochteren geteelt; waar onder KAREL GODFRIED, vryheer, keizerlyke geheime raadt, in den jare 1648 den 4 April met het erflyk kamer-ampt in het vorstelyke graafschap Gortz beleent wierdt, en Mariana, gravin van Meggau, ten huwelyk nam. MARIA LEONORA was hofdame by de keizerin Maria, weduwe van Matthias, en de eerste, die van der keizerinne staatjuffers in het zo genaamde koninklyke klooster te Wenen gegaan is. CONSTANTIA MARIA, hofdame der keizerin Eleonora, en naderhandt gemalin van Amalrik, vryheer van Eybiswald. RENATA EUSEBIA, eerst gemalin van Otto Abraham, burggrave van Dho-

Dhona, vryheer van Wartenberg, en na des zelfs doodt, in den jare 1646, van Johan Wolfgang, vryheer van Frankenberg, keizerlyke overste lieutenant en kommandant te Brieg. Zy stierf in den jare 1691. FERDINAND ERNST BREUNER, vryheer, hebbende tot gemalin de gravin Catharina Vetter, heeft by de zelve eenige zonen gewonnen. THERESIA wierdt eerst van Manriques, naderhandt van Johan Christiaan, vryheer van Galler, ten huwelyk genomen. De overige zyn of jong gestorven, of in den geestelyken staat getreden. *Kevenhullers Annales* P. I. IV. p. 315. *Bucellini Germ.* P. III. p. 13, 14. *C. de Wurmbrand Collect. hist. gen.* p. 281. en 285.

BREUNER, (PHILIP FREDERIK VAN) keizerlyke generaal veldtuigmeester. Zyne ouderen waren Caspar van Breuner en Anna Maria, vrouw van Trautmansdorf. Hebbende zyne studien en reizen voltrokken begaf hy zich op de recommendatie van zynen neef, den generaal-wachtmeester Hans Philip van Breuner in den oorlog, nam dienst onder den keizer, en voerde in den jare 1626 een regiment te voet tegen de oproerige boeren in Oostenryk. Naderhandt woonde hy de keizerlyke oorlogen in Denemarken en Zweden by; was in den veldslag by Lutzen, onder den generaal Pappenheim. Naderhandt trok hy als generaal-majoor met koning Ferdinand den III naar Hungarië, was in het treffen by Nordlingen, en in het zelve jaar by de belegering van Regensburg. Den 25 May voerde hy den groten storm aan, en ontving vele zware wonden. In den jare 1635 belegerde hy Heidelberg, en nam het slot by verdrag in. In den jare 1637 wierdt hy generaal veld-tuigmeester onder den grave Gallas, en stierf in den jare 1638 in de belegering van Warnemunde aan een hete koorts.

BREUSCH, of BRUSCH, een rivier in de onder-Elzas, ontspringende op de grenzen van Lotheringen uit het gebergte, en Moltzheim nevens andere plaatsen voorby lopende, tot dat zy zich te Straasburg met de Ill vereenigt. De Franschen hebben ze vaarbaar gemaakt.

BREVOORT, BREDEVOORT, of BREDERVOERDE, een kleine stadt in de Nederlanden, gelegen in 't graafschap Zutphen, niet verre van Grol. De plaats is door den moerassigen grondt van natuur sterk, en heeft een goet kasteel, door Godevaart van Rheenen, bisschop van Utrecht, gebouwt. Een doorgaande dyk loopt door het stedeke henen, en men kan 'er niet inkomen, dan door middel van dien dyk, of ook langs een klein smal voetpadt, zynde het voorts allerwegen met moerassen omringt. Prins Mauritz van Oranje nam het in den jare 1597 stormenderhandt in.

BREY, een stedeke in 't sticht van Luik, vier mylen van Maseyk, behorende onder 't graafschap Loots.

BREY, of BRY, een dorp in Gelderlandt, onder het quartier van Roermonde, in het drostampt van Kessel.

BREZE, (JAKOB VAN) zoon van den beroemden Pieter van Brezé, graaf van Maulevrier, en grootseneschal van Normandië, was den koning zynen meester getrouwer dan zyne moeder, de welke het slot van Rohan den hertog van Bourbon inruimde. Hy trouwde met eene natuurlyke dochter van koning Karel den VII en van Agna Sorel, Charlotta genoemt, maar die hy, met haar in den jare 1476 te Rouvres, een dorp aan de kleine rivier de Vegre, twee mylen van Houdan, en eene halve myle van Anet, op de jagt zynde, met eenen van zyne jagers in overspel betrapte, en beide op de plaats om het leven bragt: welke daadt hy met het verlies van vele zyner landeryen, en voornamentlyk des graafschaps Maulevrier, moest boeten. *Bayle Dict. Crit.*

BREZE, (LODEWYK VAN) zoon van Jakob van Brezé, voornoemt, graaf van Maulevrier en grootseneschal van Normandië, nam ten huwelyk de vermaarde Diana van Poitiers, byzit van koning François den I, en van zynen zone Henrik den II, en kreeg, uit aanmerkinge van dit huwelyk, het graafschap Maulevrier weder, het welk zynen vader ter oorzake van den moordt, door hem aan zyne gemalinne begaan, ontnomen was. Hy overleedt den 23 July des jaars 1531, en wierdt in de kerke van O. L. V. te Rouaan in eene prachtige grafstede bygezet, de welke hem zyne gemalin hadt laten oprechten, met het volgende grafschrift:

Hoc, LODOICE, *tibi posuit*, BRESÆE, *sepulcrum*,
Pictonis amisso moesta DIANA *viro*.
Indivulsa tibi quondam & fidissima conjux
Ut fuit in thalamo, sic erit in tumulo.

Doch Diana is te Anet begraven; en mogelyk moet men het laatste vaars van dit grafschrift aldus verstaan, dat gelyk Lodewyk van Brezé zyn bedt met den koning heeft moeten deelen, hy en zyne gemalin ook eens in twee afgedeelde graven zouden rusten. *Bayle Dict. Crit.*

BREZE, (PIETER VAN) grootseneschal van Poitou en Normandië, was een der dapperste mannen onder de regering van Karel den VII, koning van Vrankryk. Hy belegerde in den jare 1444 de stadt Metz, die naderhandt een minnelyk verdrag met den koning maakte. In den daar op gevolgden oorlog met Engelandt in Normandië droeg hy zich zeer dapper, en wierdt door den koning na de verovering der stadt Rouaan tot gouverneur dezer stadt, en naderhandt tot seneschal des hertogdoms gemaakt. De onrustige dauphyn Lodewyk kon hem niet verdragen, ziende dat de koning een groot vertrouwen op hem hadt. Hy beschuldigde hem derhalven in den jare 1450 over grote misdaden, en bragt het zo verre, dat hem de koning zyn proces liet maken. Doch na een scherp onderzoek wierdt hy onschuldig bevonden, en quam in groter aanzien dan hy te voren geweest was. In den jare 1457 wierdt hy met een vloot naar Engelandt gezonden, tot hulp der koninginne Margaretha, gemalin van Henrik den VI, tegen Richard van York. Hy landde te Sandwich, veroverde de haven en stadt, en volbragt 's konings bevel met zo veel voorzichtigheit en dapperheit, dat hy en by Engelandt, en by Vrankryk groten lof behaalde. Wanneer de dauphyn in den jare 1461 onder den name van Lodewyk den XI den troon beklom, zondt hy hem in 't volgende jaar wederom met 2000 man naar Engelandt, enkel met dat oogmerk, om Brezé, dien hy als een gunsteling zyns vaders altydt gehaat hadt, op den slagtbank te brengen; 't gene ook byna geschiedde, wordende Brezé wegens zyne weinige manschap genootzaakt, zyn leven en het leven der zynen met overlevering der door hem veroverde plaatsen vry te kopen. Wanneer de prinsen van den bloede naderhandt de Ligue tegen den koning maakten, liet zich Brezé ook bewegen om die te ondertekenen; echter bleef hy den koning getrouw; en wanneer hy by den zelven daar van verdacht wierdt gehouden, en de koning tegen den grave van Charolois in aantocht was, en hem vroeg, of het waar was, dat hy ook tot de Ligue behoorde? antwoordde hy rondborstig, ja, daar by voegende: *De prinsen hebben myne handtekening, doch uwe Majesteit heeft myn lighaam. Zy mogen die behouden; ik zal u getrouw blyven.* Hier op vertrouwde hem de koning de voorhoede des legers. Brezé leverde hen daar op aanstonts slag by Monthery den 16 Augustus 1465, en bleef in den zelven. Hy was een man van een groot verstandt, en zeer vrymoedig in 't spreken, het gene koning Lodewyk de XI wel mogt lyden. Inzonderheit is van hem bekent een aardig zeggen. Want wanneer hy eens den koning op een klein paardt zag ryden, zeide hy: *Dat paardt is het sterkste van 't gansche koninkryk*; en door den koning naar de reden gevraagt zynde, antwoordde hy: *om dat het den koning met des zelfs ganschen geheimen raadt draagt.* P. *Daniel* II. 1170. 1204. 1208. 1217. 1243. 1277. 1295. 1298.

BREZE. Zie MAILLE.

BRIANCON, een kleine stadt op de Alpen in 't Dauphiné gelegen, nevens een daar naby gelegen sterk kasteel. Beneden aan de stadt vereenigen zich twee rivieren, de Dure en Ance, waar uit naderhandt de rivier Durance ontstaat. De ouden noemenze *Brigantium*. Ammianus Marcellinus geeft haar den naam van *Virgantia*. In de XIII eeuw quam ze in een tamelyk aanzien; maar in de XVI eeuw is ze door de Ligisten verovert. Doch Lesdiguieres, naderhandt konnestabel van Vrankryk, ontweldigde ze dezen wederom in den jare 1590. Het omleggende landt wordt *le Bailliage de Briançon* of *le Briançonnois* genaamt, begrypende een gedeelte der zee-Alpen, tusschen Piemont, Maurienne, en het gebiedt van Ambrun, wordende in zeven deelen gedeelt. *Chorier hist. de Dauphiné. Bouchet hist. de Provence.*

BRIANCON, of BRIANCONNET, een dorp in Provence, in 't kerkgebiedt van Glandeves, schynt eertyds een gewigtige plaats geweest te zyn, wordende aldaar dikwils vele oude penningen en opschriften gevonden. *Bouchet hist. de Provence.*

BRIANCON, BRIANCONNET, een dorp in 't landschap Tarantaise, met een sterk kasteel, gelegen op een hogen en ongenaakbaren berg aan de rivier de Isere, omtrent eene myle beneden Montiers. Eenigen houden daar voor, dat het geslacht van BRIANÇON in 't Dauphiné zynen naam van dit slot heeft ontleent, uit welk geslacht vele geleerde mannen gesproten zyn. AIMON wierdt in den jare 1178 van een Carthuizer monnik bisschop van Tarantaise; was in den jare 1179 op het Lateraansche concilie; en stierf in den jare 1197. In de volgende eeuw wierdt WILHELM *van Briançon*, mede een Carthuizer monnik, tot bisschop van Ambrun verkoren, doch hy weigerde die waardigheit aan te nemen. In de XVI eeuw maakte zich zekere PETRUS *van Briançon* in de religions-oorlogen bekent, en stierf in den jare 1603. *Chaurier hist. de Dauph.*

BRIANZA, *Monti di Brianza*, in het Latyn, *Brigantini montes*, zyn gebergtens in 't Milanees in Italië.

BRIARE, eene kleine stadt in Vrankryk, gelegen in groot-Beauce, of, gelyk anderen willen, in 't gouvernement van Orleans, in 't byzonder in 't landschap Gatinois. De Latynsche schryveren noemenze *Brivodurum*, *Bridoborum*, en *Breviodurus*. Zy heeft in de binnenlandsche beroertens veel uitgestaan; en in den jare 1652 wierdt niet verre van de zelve een veldslag tusschen het leger des konings en dat der prinsen gehouden. Van haar heeft het kanaal, waar door de Loire met de Seine vereenigt wordt, en die door den kardinaal Richelieu onder koning Lodewyk den XIII voltrokken is, zyne benaming.

BRICCIUS, (JOHANNES) een geestig en zeer vernuftig man, leerde velerhande zaken, zonder onderwyzinge, door eene hem aangeborene zucht om iets te weten. Hy wierdt in den jare 1581 te Rome geboren. Zyn vader was een kussenmaker, en wilde geenzins, dat zyn zoon meer zou leren dan hy zelf; waarom hy hem zomtyds zo met woorden, als met slagen qualyk handelde, als hy zag, dat hy met lezen bezig was. Doch dit schrikte hem niet af, om, lezen en schryven geleert hebbende, al den tydt, welke hem van zyne gewone bezigheden overschoot, tot het lezen van Italiaansche boeken te besteeden, waar door hy verscheide zaken kundig wierdt, die hy by gelegenheit zo wel wist voor te brengen, dat hy in alle wetenschappen scheen geoeffent te zyn, alzo hy zo wel in de redeneerkunst, wiskunde, en Philosophie, als ook in de burgerlyke en geestelyke Rechten en de Godgeleerdheit bedreven was. Voornamentlyk hadt hy eene zonderlinge zucht tot de dichtkunde, lezende daarom de beste Italiaansche dichters; ook maakte hy wel haast zelf eenige liederen, die door blinde bedelaars wierden opgedeunt, als mede blyspelen, welke de jongens op vastenavondt op straat vertoonden. Vervolgens wendde hy groter vlyt aan om zyne toneelstukken volgens de regelen, daar toe vereischt wordende, op te stellen, waar van hy een groot getal gemaakt heeft. Maar alzo hy daar by weinig voordeel vondt, was hy bedacht om zyn kost op eene andere wyze te winnen. Hy begaf zich derhalven tot het schilderen, waar op hy zich reets in

in zyne jonge jaren hadt gelegt, en eenige beelden nagetekent, de welke hem een van zyne makkers, zynde een neef van een vermaart schilder, hadt toegestopt, en die hem naderhandt, zyne bequaamheit ziende, hart aan boordt was om zich verder in de schilderkunst te oeffenen, biedende hem ten dien einde alle hulpmiddelen daar toe aan. Schoon hy nu in het namaken van natuurlyke dingen juist niet zeer uitmuntte, wist hy echter de wapens zo naaukeurig op leêr te schilderen, en met sieraden te voorzien, dat iedereen de zelve van hem wilde gemaakt hebben, waarom hy met zyn huisgezin daar van gemakkelyk kon bestaan. Daarenboven maakte hy verscheide toneelstukken, en speelde zelf zomtyds voor geldt meê, omdat hy ongemeen wel voor harlequin (potsemaker) wist te speelen. Ook was hy in de muzyk niet onervaren, het welk maakte, dat hy tot directeur of bestierder van het muzyk in een zeker klooster wierdt aangestelt, welke bediening hy tot zyne doodt toe heeft waargenomen. Hy hadt vele kinderen, van welke een zoon een bouwmeester, schilder, wiskunstenaar en muzykant, en eene dochter eene vermaarde schilderesse geweest zyn. In zynen ouderdom was hy zeer ziekelyk, en leedt zo grote pyn in alle zyne leden, dat hy zich niet kon roeren. Evenwel zat hy niet ledig, maar was altydt bezig met eenige geschriften op te stellen, tot hy eindelyk in den jare 1646 den geest gaf. Omtrent vyftig tractaten zyn 'er van hem uitgekomen, hoewel hy nog een veel groter getal in geschrift heeft nagelaten. Onder de gedrukte zyn verscheide toneelstukken, als: *la Tartarea infernale*; *la bella Negromantessa*; *la dispettosa Moglie*; *gli Otto Forastieri*, het welk den schryver wierdt ontstolen, en onder den tytel van *l'Ostaria di Velletri* uitgegeven; *il Martirio di S. Christena*, onder den naam van *Lucas de Carolis*; *Specchio della miseria humana*, mede door een anderen onder den naam van *Fr. Scipionis Burghesii* in het licht gegeven; *Canoni enigmatici musicali à due, tre, e quattro voci*; *col discorso musica & enimmi*; *Compendio della vita di S. Francesco*; *Compendio della vita di S. Carlo*; het zelfde in dichtmaat; *Vita di S. Carlo*; het zelfde in dichtmaat; *Vita di santa Francesca Romana*; *Stazioni della Quaresima in Roma*; *Gianto della citta di Napoli per le fiamme del Vessuvio*; *Hospitale de Falliti*; *il Soldato di santa Cleiesa*; *Historia della creazione del mondo*; *Descrizione della terra, e regione Settentrionale*; *Narrazione del Martirio di cinque Persiani*; *Historia della S. imagine della vergine de Monti in Roma*; enz. *Erythræi Pinacotheca. Allatii Dramaturgia & Apes Urbanæ. Mandosii Bibliotheca.*

BRICHANTEAU, eene oude beroemde familie in Vrankryk, dus genaamt van een landschap in Beauce, met name *Brichantel*, of *Brichanteau*. Reets in den jare 1330 leefde JOHAN *de Brichanteau*. Deze teelde JOHANNES den II, vader van ROBERT, van wien KAREL afstamt, die een zoon hadt, LODEWYK genoemt. Deze was vader van NICOLAAS CRISPINUS, bisschop te Senlis, een GOTFRIED, ridder van Maltha. NICOLAAS, heer van Beauvais Nangis, ridder der koninklyke orde, enz. stierf aan een wonde in den jare 1562, in den veldslag by Dreux ontfangen; nalatende ANTONIUS, marquis de Nangis, overste over een regiment van de garde, afgezant in Portugal, en ridder der koninklyke orde, die nevens BENJAMIN en PHILIBERT, bisschoppen van Laon, en verscheide andere kinderen, ook NICOLAAS *de Brichanteau* geteelt heeft. Deze was ook ridder der koninklyke orde, en teelde by Amata Francisca van Rochefort behalven eene dochter ook FRANCISCUS, marquis de Nangis, maarschalk in 't leger, die in de belegering van Grevelingen in den jare 1644 zyn leven verloor, nalatende maar eene dochter; en ALPHONSUS, marquis de Nangis, overste over een regiment in Picardië, die den 15 July des jaars 1658 aan zyne wonden, voor Winoxbergen ontfangen, stierf, by Anna Angelica d'Alogui eenen zoon nalatende, die na zyns vaders doodt geboren wierdt.

BRICHSENSTADT, of BRIXENSTADT, een stadt en ampt in Franken, 2 mylen van Kitzingen, behorende tot het gebiedt des markgraven van Anspach.

BRICONNET, eene vermaarde familie in Vrankryk, uit Touraine geboortig, alwaar ze ten tyde van keizer Karel den V bekent was: want toen leefde BERTRAND BRIÇONNET, hof-requestmeester, grootvader van JOHANNES, heer van Varennes, enz. koninklyke secretaris, en generaal ontfanger der financien. Deze heeft nevens WILHELM en ROBERT, van welke beneden, JOHANNES, geheimschryver van koning Lodewyk XI; MARTINUS, doctor te Parys, en groot-aartsdeken te Rheims; PETRUS en WILHELM geteelt, welke laatste de eerstgeborene was, en wederom verscheide kinderen nagelaten heeft, die alle tot aanzienlyke eerampten gevordert zyn, hebbende deze familie nog verder uitgebreid. *Bretoneau Geneal. de Briçonnet. Jovius. Guicciard. hist. l. I. seqq. Cominaus. du Tillet. le Ferron. Ughel. Ital. sacra. Sammarth. Gall. Spondan. Annal. Frizon Gall. purp. Aubery Card.*

BRICONNET, (DIONYSIUS) zoon van Wilhelm Briçonnet, die naderhandt kardinaal wierdt gemaakt, en hier na volgt, was aartsdeken te Rheims en Avignon, abt van Commercy en Espernay, naderhandt bisschop van Toulon, in den jare 1516 te Lodeve, en eindelyk te S. Malo in den jare 1520. In den jare 1514 was hy op 't Lateraansche Concilie. Ook was hy ambassadeur by Leo den X, die op zyn verzoek in den jare 1519 den H. Franciscus de Paula kanoniseerde. Voorts was hy een begunstiger der geleerden; invoegen hem Jacobus Perionius, Jodocus Clichtovæus, Vatablus, en anderen hunne schriften opgedragen hebben. Hy stierf den 18 December des jaars 1535.

BRICONNET, (ROBERT) aartsbisschop en hertog van Rheims, eerste pair en kanselier van Vrankryk, leefde onder de regering van Lodewyk den XI en Karel den VIII. In den beginne was hy schatmeester van S. Martin te Tours, en in den jare 1493 wierdt hy aartsbisschop van Rheims. Daar na nam hy de hoge bediening van zegelbewaarder een geruimen tydt waar, en stierf den 3 July des jaars 1497 te Moulins.

BRICONNET, (WILHELM) een kardinaal, was in den beginne president der rekenkamer te Parys, daar na opper-opziender der koninklyke financien, doch koos den geestelyken staat, en wierdt kort daar na bisschop van S. Malo en Nismes. Omdat hem de kardinaalshoedt van den paus belooft was, ingevalle hy koning Karel den VIII tot een tocht naar Napels kon bewegen, bewerkte hy zulks, en ontfing van paus Alexander den VI in den jare 1495 in de tegenwoordigheit, en op het verzoek van Karel den VIII den kardinaalshoedt. Ook ontfing hy de prelaatschappen van Tivoli en Frescati in Italië, en volgde zynen broeder Robert in den jare 1497 in 't aartsbisdom van Rheims. Voorts wordt hy gezegt de voornaamste aanlegger van 't concilie van Pisa, dat tegen paus Julius den II gehouden wierdt, geweest te zyn; waarom hy naar Rome ontboden, en van de waardigheit van kardinaal berooft wierdt, die hem echter door Leo den X wedergegeven is. Hy stierf den 14 December des jaars 1514. Zynde getrouwt geweest, voor dat hy zich in den geestelyken staat begaf, liet hy twee zonen na, Wilhelm en Dionysius. *P. Daniel Hist. de France T. II.*

BRICONNET, (WILHELM) een zoon des voornoemden kardinaals, was eerst abt te S. Germain de Prez, naderhandt bisschop van Lodeve, en eindelyk in den jare 1516 van Meaux. Hy wordt van zommige Roomschgezinden beschuldigt, dat hy het met de Protestanten heeft gehouden; en men kan niet ontkennen, dat hy zich in den beginne den zelven genegen toonde, hebbende Wilhelm Farel, Jakob Fabri, Arnold en Johannes Roussel te Meaux by zich gehad, die de gronden der religions-verandering aldaar gelegt hebben. Maar deze mannen verdreven, en den bisschop zelf vreze aangejaagt zynde, wordt hy gezegt de schriften van Luther in een Synode veroordeelt te hebben. Hy heeft het boek, genaamt *Contemplationes Idiotæ*, in de Fransche tale overgezet. *Maimbourg hist. du Calvin.*

BRIDGEWATER, of BRIDGWATER, een tamelyk grote en welbewoonde stadt in 't Engelsche landschap Somersetshire, aan de rivier Parret. De naam is gemaakt van *Burgh-Walter*, dat is, *Woutersburg*, zynde dus genaamt van Waltherus Duacus, wanneer die nevens andere Normannen in Engelandt was, en hier omtrent van koning Willem den I aanzienlyke goederen ontfing. Door de familie der Claworths is ze aan 't hertogdom Lancaster gekomen; en eindelyk wierdt ze van koning Henrik den VIII, erfgenaam van 't Lancastersche huis, tot een graafschap verheven. Den 29 July des jaars 1539 wierdt de ridder HENRIK *d'Aubigny*, of Dawbeney, zoon van Ægidius d'Aubigny, die met koning Henrik den VII uit Vrankryk naar Engelandt gekomen was, uit aanmerking zyner veelvuldige diensten lord kamerling gemaakt wierdt, als mede ridder van de kousseband, en eerste grave van Bridgewater genaamt. Zyn voornoemde zoon HENRIK ontfing ook de orde van de kousseband, doch stierf den 8 April des jaars 1549, zonder erfgenamen; invoegen de tytel van graaf van Bridgewater wederom ophieldt. Koning Jakob de I vernieuwde den zelven in den jare 1617 in den persoon van THOMAS *Egerton*, lord kanselier van Engelandt; en alzo deze nog voor het opstellen des daar toe nodigen patents quam te overlyden, zo wierdt den 15 May des voornoemden jaars des zelfs twede zoon uit het eerste huwelyk, JOHANNES, tot die waardigheit verheven; want THOMAS, zynde de outste zoon, was reets in den jare 1599 zonder mannelyke erven in Ierlandt gestorven. Zie EGERTON. De voornoemde Johannes, graaf van Bridgewater, wordt wegens zyne geleerdheit, dapperheit, staatkunde, en getrouwigheit voor de belangen des konings zeer geprezen. Hy wierdt lord president van Wales, en stierf den 4 December des jaars 1649, in het 70 jaar zyns ouderdoms. By zyne gemalinne Francisca, dochter van Ferdinand, grave van Derby, teelde hy vier zonen, en elf dochteren. Van de zonen stierven de twee eersten, namentlyk JAKOB en KAREL, zeer jong, en THOMAS, de vierde, ongetrouwt. De derde, JOHANNES, van wien beneden, was zyn opvolger. De dochteren waren, 1) FRANCISCA, gemalin van Johan Hobart, ridder; 2) ARABELLA, gemalin van Olivier, lord Saint John, zoon en erfgenaam van Olivier, grave van Bullingbroke; 3) ELISABETH, gemalin van David Cecil, Esquire; 3) CÆCILIA, stierf ongetrouwt; 5) MARIA, gemalin van Richard Herbert, zoon en erfgenaam van Eduard, lord Herbert van Cherbury; 6) PENELOPE, gemalin van Robert Napier, baronet; 7) ALICE, stierf jong; 8) CATHARINA, gemalin van William Cortain, een ryk koopman te Londen; 9) MAGDALENA, gemalin van Gervasius Cutler, ridder; 10) ANNA, stierf jong; en 11) ALICE, gemalin van Richard, lord Vaughan, grave van Carberry. Zyn zoon en opvolger Johannes trouwde Elisabeth, dochter van William, hertog van Neucastle, en stierf den 26 October des jaars 1686, hebbende zes zonen en drie dochteren by haar geteelt. Van de dochteren bleef alleen Francisca in 't leven, en tradt in huwelyk met Robert Sidney, vicomte Lisle, outste zoon van Robert, grave van Leicester. Van den outsten zoon JOHANNES zie beneden. De anderen waren: 1) WILLIAM, die by de kroning van Karel den II nevens zyn ouder broeder tot ridder van 't Badt gemaakt wierdt, en stierf in den jare 1691, hebbende by zyne gemalinne Honoria, zuster van Thomas, lord Leigh van Stoneley, JOHANNES en HONORIUS geteelt; 2) THOMAS, die by Esther, dochter van Johan Busby van Harrington, ridder, JOHANNES, THOMAS, WILLIAM en ELISABETH gewonnen heeft; 3) KAREL, trouwende Elisabeth, dochter van Henrik Murry, en weduwe van Randolf Egerton en Betley;

ley; 4) HENRIK, die jong ftierf; 5) STUART JOHANNES, de outfte der genoemde broederen, en opvolger zyns vaders, wierdt een der commiffariffen der admiraliteit, en onder de regering van koning William den III twee malen lord opperrichter gemaakt. By zyne eerfte gemalinne, Elifabeth, dochter van Jakob, grave van Midlefex, teelde hy maar eenen zone, JOHANNES, die in zyne kindfchheit ftierf. By zyne twede gemalinne, Johanna, outfte dochter van Karel Paulet, markgrave van Winchefter, naderhandt hertog van Bolton, teelde hy deze navolgende kinderen: 1) KAREL; 2) THOMAS, beide verbrand op hun bedde in Bridgewater-houfe te Barbican; 3) SCROOP, van wien beneden; 4) WILLIAM, die zyn fortuin in den oorlog zocht, en in den jare 1709 kolonel in 't Engelfche leger was; 5) HENRIK; 6) KAREL; 7) MARIA, die ftierf aan de kinderpokken, zynde weinig te voren getrouwt met William, lord Byron; 8) ELISABETH. De vader ftierf den 19 Maart in den jare 1700, latende tot zynen opvolger zynen voornoemden derden zoon Scroop. Deze nam ten huwelyk Elifabeth, derde dochter van John Churchil, hertog van Marlborough, die hem in den jare 1704 in de maandt van Februarius JOHANNES lord vicomte Brakley, en naderhandt eene dochter, genaamt ANNA, baarde. *Heylyn's help to Engl. hiftory p. 235. Peerage of England I. p. 203.* Zie CHOLMONDLEY.

BRIDGNORTH, anders BRIDGE, of BRIGGE genaamt, is een kleine ftadt in 't Engelfche landfchap Shropshire, aan de rivier Severn, op een rotsachtigen grondt gelegen, omringt met een wal en gracht, ook met een kafteel voorzien, het welk Robert de Belefme, grave van Shrewsbury, tegen koning Henrik den I en Rogerius van Mortimer tegen Henrik den II ongelukkig verdedigden. De ftadt zendt twee gedeputeerden in het parlement. *Camben's Britannia. Bevereel delic. de l'Angl. p. 358. 872.*

BRIDLINGTON. Zie BURLINGTON.

BRIDPORT, of BIRTPORT, eene kleine Engelfche ftadt in Dorfetshire, tuffchen Weymouth en Lime gelegen. Zy heeft aan beide de zyden twee grote rivieren, die zich niet verre van daar vereenigen, en tuffchen twee heuvelen in 't Engelfche kanaal lopen. Hoewel de natuur aldaar fchynt een haven te maken, zo heeft echter de aangewende moeite der inwoonderen niet kunnen te wege brengen, dat de zelve door het zandt der zee niet bedorven wierdt. Midlerwyl dryft deze ftadt een fterken handel in hennip en fcheepstouwen, en zendt twee gedeputeerden in het parlement. *Cambden's Britannia. Beeverell. Delic. de l'Angl. p. 693. 872.*

BRIE, een landfchap in Vrankryk, gelegen in Champagne, tuffchen de Seine en Marne. Aimonius noemt ze *Brigienfis faltus*. In 't teftament van koning Dagobert wordt ze *Brigeium* genaamt; en is vruchtbaar aan granen, vruchten en weiden. Meaux, aan de Marne gelegen, is 'er de hoofdftadt van. De andere fteden zyn, Provins, Lagni Brie-comte-Robert, Sefanne, Brie, enz. Thans behoort een gedeelte van Brie onder het gouvernement van Ifle de France, en een ander gedeelte onder Champagne. De Paltsgraven van Champagne waren ook heeren van Brie, welke beide te gelyk met de kroon vereenigt zyn.

BRIE-COMTE-ROBERT, een ftadt in Vrankryk in Brie, 4 of 5 mylen van Parys, naby het riviertje Jere, op een zeer vruchtbaren grondt.

BRIEG, een vorftendom in neder-Silefië, omtrent 18 mylen lang, en 5 mylen breet. Het paalt ten Noorden aan Polen, ten Ooften aan 't vorftendom Oppelen, ten Zuiden aan dat van Munfterberg en Neis, en ten Weften aan dat van Breflau en Schweidnitz. Het beftaat uit zes grote kreitzen, van welke een iegelyk den naam van de voornaamfte ftadt draagt, als Brieg, Ohlau, Strehlen, Nimptfch, Creutzberg en Pitfchen. Voorts zyn ook daar in de bergfteden Reichftein en Silberberg. De Oder loopt 'er midden door. Het landt is zeer vruchtbaar. In den jare 1311 is het tot een vorftendom geworden: want wanneer Henrik de Dikke ftierf, maakten des zelfs drie zonen eene deeling; Henrik de VI ontfing het gebiedt van Breflau, Uladiflaus dat van Liegnitz, en Bolef laus dat van Brieg. De twee eerfte broederen ftierven zonder kinderen. Doch Boleflaus liet twee zonen na, van welke Lodewyk Brieg erfde, en ftierf in den jare 1396. Hem volgde Henrik de VIII, bygenaamt met den Schram. Deze liet twee zonen na, Lodewyk den II, hertog van Liegnitz en Brieg, en Henrik den IX, hertog van Luben. Lodewyk de II, die in den jare 1450 den geeft gaf, hadt Brieg, Creutzberg, en Pitfchen aan de hertogen van Oppelen verpand, van wien het zyn opvolger Frederik de I, naneef zyns broeders, in den jare 1481 wederom inlofte, brengende het vorftendom van Brieg in aanzien. Zie des zelfs opvolger onder LIEGNITZ. Uit krachte van het out-Ranftadfche vergelyk heeft de keizer in den jare 1709 den Proteftanten in dit vorftendom in de vrye oeffening hunnes Godsdienfts opnieuw beveftigt, en hen de ontnomene kerken en fcholen wedergegeven. *Curaus. Schikfus. Lucas.* enz.

BRIEG, *Brega*, de hoofdftadt des voornoemden vorftendoms, zynde wel gebouwt en volkryk. Zy is aan den Oder, zes kleine mylen van Breflau op een vruchtbaren grondt gelegen. Zommigen houden ze voor die ftadt, die de Quaden eertyds bezaten, en keizer Valentinianus in den jare 370 veroverde, wordende van Ammianus Marcellinus *Bregetio*, van Aurelius Victor *Bregentia*, van Nicephorus *Bergetio*, en van Socrates *Bergitio* genaamt. Anderen menen, dat ze Brieg genaamt is van een Slavifch woordt *Breg*, dat is *een oever*. Ook wordt ze in den jare 1250 in den ftichtingsbrief van hertog Henrik *Civitas altæ ripæ* (eene ftadt op een verheven oever) genaamt. Van haren oorfprong heeft men geen zeker bericht, zynde het onzeker, of ze reets in den jare 1096 gefticht is, en van Brzetiflaus, hertog van Bohemen, verwoeft. Het waarfchynlykfte is, dat hertog Boleflaus van van Schweidnitz, voogdt van hertog Henrik den Dikken zynde, in den jare 1297 den eerften grondt der ftadt gelegt, of ten minften de zelve in een beter ftaat geftelt heeft. De ftichter van 't flot is insgelyks onbekent, behalven dat het in den jare 1341 door hertog Lodewyk vergroot is, hebbende hertog Georg in den jare 1578 aan 't zelve de tegenwoordige gedaante gegeven. In den jare 1428 wierdt Brieg door de Huffiten verbrand. Ook heeft die ftadt op andere tyden door vuur, water en zwaardt veel geleden. In den jare 1633 bragten de vereenigde Zweden, Saxen en Brandenburgers met accoordt hunne bezettingen daar in. Doch in den Praagfchen vrede wierdt de ftadt wederom ingeruimt, en met keizerlyke volkeren bezet. De Zweden belegerden ze in den jare 1642; doch moeften de belegering met verlies opbreken. Zy is eene der befte fteden van Silefië, en wel verfterkt. De fortificatie heeft hertog Joachim Frederik in den jare 1595 begonnen; zynde die tot hier toe in een goeden ftaat bewaart, en met een tuighuis en ander toebehoren voorzien. Het was eertyds de fetel der vorften. Het Gymnafium heeft hertog Georg de II in den jare 1564 gefticht. In den jare 1709, wanneer de out-Ranftadfche vrede ter executie wierdt gebragt, ontving ze een Lutherfche kerk en fchool. *Curaus An. Silef. Schikf. Schlef. chron. Henelii Silefiogr. l.* VII. §. 16. *Zeil. Topogr. Silef. Luc. Schlef. Chron.*

BRIEG, een welgebouwde plaats in 't landt van Wallis, gelegen aan de Rhone, is met een warm badt voorzien. *Zeil. Topogr. Helv.*

BRIEL, eene kleine, maar fterke plaats in Hollandt, op het eilandt Voren, by den mondt der Maze, of liever, daar de Maas den Rhyn in de zee leidt. Deze ftadt is drie uren van Rotterdam gelegen, heeft een bequamen haven, en is de elfde der 18 fteden, die hare gedeputeerden op de vergadering der Staten van Hollandt zendt. In den jare 1372 heeft de gravin Mathildis alhier eene collegiale kerke gefticht: ook is hier in den jare 1572 de grondt tot de vryheit der vereenigde Nederlanden gelegt: want wanneer die genen, die wegens de wreedheit des hertogs van Alba uit de Nederlanden naar Engelandt vluchtten, en met omtrent 40 zeilen, onder 't bewindt des grave van Lumei, op de kuften kruiften, op zee niet langer veilig waren, wierden ze hier henen gedreven, en veroverden Briel den 1 May des voornoemden jaars. Naderhandt wierdt de ftadt der koninginne Elifabeth van Engelandt by wyze van onderpandt ingeruimt, doch onder koning Jakob wederom ingeloft, en door de Hollanders in bezit genomen. *Thuanus Hift. l.* LIV. *Cluver. de Rheni alveis c.* 2. *Junius in Batav. defcr. Reidan. Annal. l.* I.

BRIENNE, eene kleine ftadt in Champagne, voerende den tytel eens graaffchaps, aan de rivier Aube, naby Trojes. Zy is eene der zeven Pairies, eertyds door de Paltzgraven van Champagne in dit landfchap opgericht. Ook geeft ze aan het oude huis Brienne haren naam.

BRIENNE. Het geflacht van Brienne heeft keizeren van Conftantinopel, koningen van Jerufalem en Sicilië, hertogen van Athene, drie konneftabels van Vrankryk, en andere mannen van aanzien voortgebragt. De outfte van dezen huize, die bekent is, was ENGILBERT, de I, graaf van Brienne, levende in den jare 990, en telende ENGILBERT den II, die nog leefde in den jare 1055, nalatende GUALTHERUS den I. Deze teelde by Euftachia, gravin van Bar-fur-Seine, ERARD den I, zynen opvolger, voorts MILO, ftichter van de linie der graven van Bar-fur-Seine, en GUIDO, die ook kinderen nagelaten heeft. ERARD de I ftierf in den jare 1112, nalatende by ADELHEIT de Rouci, vrouw van Ramerus, GUALTHERUS den II, die in den jare 1152 nog leefde. Onder zyne kinderen zyn aan te merken ERARD de II, en ANDREAS, door wien de linie der heeren van Ramerus gefticht is. Erard de II hadt met Maneffes de Pougi, biffchop van Trojes, verfcheide gefchillen, die in den jare 1186 beflift wierden. By Agnes van Mompelgard, dochter van Richard, heer van Montfaucon, en van Agnes van Mompelgard, teelde hy GUALTHERUS den III, en WILHELM, die in den jare 1200 ftierf; voorts JOHANNES, koning van Jerufalem en keizer van Conftantinopel. Gualtherus de III wierdt koning van Sicilië en hertog van Apulië, fterven de in den jare 1205. Na zyne doodt quam zyn zoon GUALTHERUS de IV, toegenaamt de Grote, op, die door de Saracenen in den jare 1251 omgebragt wierdt, hebbende by Maria van Cyprus, dochter van Hugo den I van Cyprus, geteelt JOHANNES, die nog voor den jare 1270 kinderloos ftierf, HUGO, zynen opvolger, en AIMERICUS, die ook zonder kinderen ftierf. Hugo, graaf van Brienne en Liches, hertog van Athene, trouwde Ifabella de la Roche, hertogin van Athene, telende by de zelve GUALTHERUS den V. Deze fneuvelde in den jare 1312 in een treffen, nalatende GUALTHERUS den VI, nevens ISABELLA. Gualtherus was konneftabel van Vrankryk, verliezende zyn leven in den flag by Poitiers in den jare 1356, zonder kinderen na te laten. Zyne zufter Ifabella van Brienne, hertogin van Athene, enz. wierdt in den jare 1320 aan Gualtherus den IV, heer van Anguien, uitgehuwt, en baarde hem zes zonen; onder welke de vyfde zoon LODEWYK onder andere kinderen ook eene dochter, MARGARETHA, hadt. Deze bragt door huwelyk het graaffchap Brienne, de heerlykheit Anguien, en 't recht op het hertogdom Athene aan Johannes van Luxemburg, heer van Beaurevoir, barende hem voorts PETRUS den I, vader van LODEWYK, konneftabel van Vrankryk; wiens jonger zoon ANTONIUS de ftamvader der graven van Brienne, en hertogen van Piney wierdt. Johannes van Luxemburg, graaf van Brienne en Ligny, teelde by Wilhelmina van der Mark Karel den II,

II, ook grave van Brienne, die zonder kinderen ftierf, en LOUISE van Luxemburg, gemalin van Bernard van Beon, heer van Maffez, enz. gouverneur van Saintonge, enz. wiens dochter, LOUISE van Beon, in den jare 1628 HENRIK AUGUSTUS van Lomenie, ftaats-fecretaris, trouwde, en hem het graaffchap Brienne toebragt. Onder de kinderen was LODEWYK HENRIK ook ftaats-fecretaris. Zie LUXEMBURG en LOMENIE. JOHANNES, derde zoon van grave Erard den II, van wien boven gemeld is, wierdt koning van Jerufalem, en keizer van Conftantinopel, ftervende in den jare 1237. By zyne eerfte gemalinne Maria van Montferrat teelde hy JOLANTA, die in den jare 1223 gemalin van keizer Frederik den II wierdt. By de twede gemalinne, Berengaria van Caftilië, gewan hy MARIA, gemalin van Balduinus den II van Courtenay, die keizer van Conftantinopel wierdt; ALFONSUS, zynen opvolger; JOHANNES, genaamt *d'Acre*, was Bouteiller van Vrankryk, en wierdt in den jare 1275 als ambaffadeur naar Spanje gezonden. Hy ftierf in den jare 1296, nalatende eene eenige dochter. Koning Johannes hadt nog eenen anderen zoon, LODEWYK genaamt. Deze trouwde Agnes, erfdochter der vicomté Beaumont, uit welk huwelyk LODEWYK de II, de laatfte, in den jare 1364 in den flag by Cocherel fneuvelde, zonder kinderen na te laten. Alfonfus van Brienne, grave van Eu, groot-kamerling van Vrankryk, verzelde koning Lodewyk den Heiligen op zyne reize naar Afrika, en ftierf te gelyk met den koning den 25 Auguftus des jaars 1270 te Tunis. By Maria, gravin van Eu, hadt hy geteelt JOHANNES den I van Brienne, grave van Eu, die in den jare 1294 zeer jong overleedt; JOHANNES den II van Brienne, grave van Eu en Guienes, die in den jare 1302 in den flag by Courtray bleef, hebbende by zyne gemalinne Johanna, gravin van Guienes, geteelt RAOLPH den I. Deze was konneftabel van Vrankryk, en verloor zyn leven den 18 January des jaars 1344 door een fteek, hem met een lanfie op het turnooifpel, gehouden te Parys by gelegenheit van het byleger van Philippus van Vrankryk, hertog van Orleans, toegebragt. Zyne gemalin, erfdochter van Mellan, baarde hem RAOLPH den II, en JOHANNA. Deze laatfte was eerft gemalin van Gualtherus den VI, grave van Brienne, en na des zelfs doodt van Lodewyk van Evreux. Raolph de II wierdt na zynen vader konneftabel van Vrankryk, en in den jare 1346 in den veldflag by Crecy gevangen en naar Engelandt gevoert. Van daar wederkerende befchuldigde men hem van gequetfte majefteit en verraadt; en wierdt hy den 18 November in den jare 1351 te Parys onthooft, zonder erfgenamen na te laten. *Du Chefne maif. du Luxemb. du Cange hift. de Conft. le Feron. Godefroy. Anfelm. Offic. de la Cour. Sammarth. Camufat. du Bouchet.*

BRIENNE. (LOD. HENR. C. DE) Zie LOMENIE.

BRIENTZ, een fchoon vlek in 't Kanton Bern, gelegen aan een meir van gelyken name, niet verre van den oorfprong der rivier de Aar.

BRESCIA, *Breffici*, *Brefitz*, in 't Latyn *Palatinatus Brifcienfis*, *Polefia*, een Woiwoodfchap in Litthauen, palende in 't Noorden aan de Woiwoodfchappen Novogrodek en Troki, in 't Weften aan die van Bielsko en Lublin, in 't Zuiden aan opper-Volhynië, en het Woiwoodfchap Chelm, en in 't Ooften aan het landfchap Rzicza. Het wordt verdeelt in de kaftelneien Briefcia en Pinsko. De hoofdftadt wordt ook BRESCIA genaamt, (*Brifcium*) en is gelegen aan de rivier Bug, hebbende een fterk flot, op een rots gebouwt. Hier hebben de Joden hun voornaamfte fchool van Europa, ftuderende in den Talmud, om als Rabbynen te kunnen gebruikt worden. *Staravolfc. Polonia.*

BRIESEN, een oud adelyk geflacht, dat zich in Pomeren, Silefië, de Laufnitz en Bohemen heeft uitgebreid. HENRIK was in den jare 1404 kanfelier van Boleflaus den VII, hertog van Pomeren. VROLYK *van Briefen*, der beide rechten doctor, en confiftoriaal-director te Stettin; als mede JOACHIM, landraadt en hoofdman te Rugenwalde, leefden in den beginne der XVII eeuw. GEORG CHRISTOFFEL was in den jare 1709 landraadt des konings van Pruiffen. In den jare 1719 bloeiden in Silefië HENRIK *van Briefen* op Krofchwitz, des Buntzlauifchen kreitfes in 't vorftendom Jauer aanzienlyke landsoutfte; en ERNST BALTHASAR *van Briefen*, op neder-Cammelwitz, des Wohlauifchen kreitfes. *Friedeborn Chron. Stettin. Micral. Pommerl. Sinapii Schlef. curiof. Groffer. Lauf. Merkw. P. III. p.* 44.

BRIETIUS, (PHILIP) een vermaart Jefuit, wierdt te Abbeville in Picardië geboren, en ftierf in den jare 1661, in het 17 jaar zyns ouderdoms. In den jare 1649 gaf hy uit *Parellela Geogr. V. & N.* in III ftukken in quarto, handelende daar in alleen van Europa. Van de drie andere werelddelen heeft hy eene diergelyke befchryving gemaakt, hoewel hy door de doodt belet is de zelve uit te geven. Voorts heeft men van hem, *Acuta dicta poëtarum veterum*; *Syntagma de iisdem poëtis*; *de Italia Vet. ac Nov. Chronicon univerfale à M. C. ad A. C.* 1666, die de Jefuit Labbé begonnen, maar Brietius voltooit heeft. *Hendreich.*

BRIG, een groot en welgebouwt vlek in opper-Wallis. Het is de voornaamfte plaats van een der zeven delen of zo genaamde tienden des voornoemden lands; waar in ook het fchone vlek Naters, en drie andere parochien gelegen zyn.

S. BRIGITTA was eene Zweedfche prinfes, gemalin van Ulfo, vorft van Nericië, dien ze acht kinderen baarde, welke alle onder het getal der Heiligen geftelt zyn. Na des prinfen doodt, die zich in de orde der Ciftercienzen begeven, en met wien zy eene pelgrimafie naar Compoftel gedaan hadt, begaf ze zich naar Italië en 't H. Landt. Zy fchreef naar Avignon aan paus Gregorius den XI, om hem te bewegen, dat hy naar Rome wilde wederkeren, alwaar ze een geeftelyke orde gefticht heeft. Ook heeft ze een werk van openbaringen in 8 boeken gefchreven, dat door 't hof van Rome geapprobeert is. Zy ftierf in den jare 1373, en wierdt door paus Bonifacius den IX gekanonifeert in den jare 1391, welke kanonifatie door 't concilie van Coftnitz in den jare 1415 beveftigt is. In de Nederlanden zyn zommige kloofters van hare orde, die den regel van S. Auguftyn volgen. In Schotlandt is ook eene H. Maagdt dezes naams geweeft, die volgens *Sigebertus* in den jare 518, of, gelyk anderen willen, 523 overleden is. *Krantz. l.* IX. *Metrop. c.* 24. 51. 52. *l.* IX. *Saxon. c.* 23. *l.* X. *c.* 13. *Huitfeld. Chron. Dan. Tom.* II. III. *Rofenkrantz in Epift. ad. Bartholin. de S. Brigitta. Vaftovii vitis Aquilonia p.* 97. *Orrewinge geneal. Brahæa. Bzovius. Spondan. Rainald. in Ann. A. C.* 1370. 1373. 1391. 1415. *Baronius in Martyrol. Surius. Maurol. Miræus. Cave. Schefferi Suecia liter. p.* 9. *Moller. Hypomn. ad h. l.*

BRIGITTEN ORDE, eerft de *Briccianen-orde* genaamt, wordt gezegt in den jare 1366, hoewel Gryphius 1396 heeft, door de voornoemde koninklyke prinfeffe van Zweden, S. Brigitta, tegen de Arianen gefticht, en van paus Urbanus den V bekrachtigt te zyn. De ridders, die voortreffelyke goederen in Zweden bezaten, droegen een blaauw achthoekig kruis, waar aan beneden een vlamme hing, om daar door het vurige gelove te verbeelden. Zy waren herbergzaam, begroeven de doden, en befchermden de weduwen en wezen. Behalven deze gewagen de fchryveren nog van een Brigitten-orde, die ook den naam van *S. Salvator* voerde, en den regel van S. Auguftyn volgde. S. Brigitta wordt gezegt een kloofter gefticht, en 't zelve met 60 nonnen en 25 monniken voorzien te hebben; gebruikende die zamen een en de zelve kerke, de monniken beneden, de nonnen boven. De monniken, hebbende hunne afzonderlyke vertrekken, bedienden de Sacramenten, en verrichtten den ganfchen Godsdienft; terwyl de abdiffe het oppergezag over 't kloofter en des zelfs tydelyke goederen hadt. Deze orde wordt gezegt in 't Noorden langen tydt gebloeit te hebben. In Portugal, Italië en elders worden ook vele kloofters van de zelve orde gevonden. *Bonnani de Ord. Eq. Gryphii R. O.*

BRIGNOLLE, een welgebouwde ftadt met een bailluage in Provence, aan de kleine rivier Caramie, op een zeer vruchtbaren grondt gelegen. De Latynfche fchryveren noemen ze *Brinonia*, en *Brinnola*. Zommigen houden ze voor der ouden *Forum Vaconii*, anderen voor *Matavonium*. Zy is de fetel des landvoogds van Provence. De graven van Provence hebben zich menigmalen hier vermaakt, en hunne kinderen laten opvoeden. In den jare 1357 liet ze de koningin Johanna de I over aan Johannes den II, grave van Armagnak, hoewel maar voor een korten tydt. In den jare 1536 wierdt ze door de voorhoede van keizer Karel den V onder het bevel van Ferdinand van Gonzaga verovert. In den oorlog tuffchen de krone van Vrankryk en de Ligue heeft ze veel uitgeftaan. Hier omtrent waffchen zeer goede pruimen, die daar van daan *Brignollox* genaamt worden. *Noftradam. & Bouche hift. de Provence.*

BRIGNONE, (CHRISTOPHORUS) een Siciliaan, geboren in de ftadt Palermo, was niet alleen priefter, maar ook doctor in de Godgeleertheit en beide de rechten, als mede Apoftolifche protonotaris. Hy bezat een levendigen en doordringenden geeft, en hadt een grote geleertheit door zyne naarftige ftudien vergadert, zo dat hy ook tweewerf in de akademie van Palermo tot voorzitter is gekoren, en tot medelidt in de akademie der Reacenfi aangenomen. Zo wel hadt hy zich by zyne overheden verdient gemaakt, dat hy wegens de ftadt Palermo naar den grave van Ajala, onderkoning van Sicilië, die zyn verblyf te Meffina hieldt, afgezonden wierdt, om verfcheide gewigtige zaken te bezorgen, waar na hy wegens de zelve zyne geboorteftadt Palermo naar 't hof van koning Philippus van Spanje te Madrid gezonden is, daar hy der zelver belangen en voorrechten kloekhertig en getrouwelyk handhaafde en voordroeg. Hier op naar Sicilië gekeert wierdt hy tot vergeldinge zyner dienften tot parochiaan van S. Maria de Montefervato in de voorftadt van Palermo verkoren in den jare 1650, en daar na tot parochiaan van de S. Hippolituskerk in de ftadt zelfs in 't jaar 1663, alwaar hy ook den 8 April van 't jaar 1681 geftorven is. Hy heeft in de Italiaanfche en Spaanfche tale drie boeken gefchreven, de welke onder nagenoemde opfchriften gedrukt zyn, namentlyk:

La Nebbia fgombrata difefa Domenicana per la limpia & immaculata concettione della gran madre di Dio Maria, compofta in lingua Caftigliana dal D. D. Marc' Antonio Palau, tradotta in Italiano. Panorm, 1654 in 4.

Panegirico dell' immaculata concettione di Maria Vergine dal M. R. P. Giufeppe Spucces della compagnia di Giefu detto nella Real Cappella di S. Pietro del' Palazzo Regio di Palermo nel 1640. *tradotto dall' originale Italiano nello Spagnolo.* ibid. 1654 in 4.

Rezo de Cavalleros de Regla a los de la orden de Sant Jago: devocion Coalbe a los de qualquiera orden de Cavalleros. Provecho à cada perfona noble. ibid. 1678 in 12.

Bibl. Sicula.

BRIHUEGA, een kleine plaats in nieuw-Caftilië, niet verre van de rivier Tajuna, tuffchen Siguença en Guadalaxara. Eertyds is de zelve zo wegens hare gelegenheit als fterke muren geprezen. Den 10 December 1710 maakten de Franfchen en Spaanfchen, die het met Philippus den V hielden, alhier 8 batillonen, en 4 regimenten te paardt der Engelfche hulpbenden van Karel den III tot krygsgevangenen, nevens der zelver generaal Stanhope. Daarentegen floeg op dien zelven dag, en omtrent

de zelve plaatse de keizerlyke generaal veldmaarschalk, grave Guido van Starremberg, het gehele vyandelyke leger, onder den hertog van Vendôme, naby het dorp van Villaviciosa, met groot verlies te rug, en hebbende een gehele nacht op de plaats van 't gevecht gestaan, trok hy in goede order, en zonder nadeel naar Arragon te rug. Niet lange daar na maakte Philippus de V den generaal Vallejo, die zich by uitnementheit wel gequeten hadt, tot grave van Brihuega. *Mariana hist. de Esp. l.* XXIV. *c.* 7. *Merc. hist. de l'an* 1711.

BRIL (JAKOB) wierdt geboren te Leiden in Hollandt den 21 Januarius van den jare 1639 uit geringe ouderen, zulks hy in zyne jeugt op het spoelen bestelt wierdt. Van jongs af gaf hy blyken van eenen Godvruchtigen inborst, horende altoos zeer yverig naar Christelyke zedelessen, en Gods woordt naarstig doorlezende. Tot ryper jaren gekomen klaagde hy menigmalen tegen zyne vertrouwtste vrienden, dat hy in de gronden der Gereformeerden gene vergenoeginge voor zyn geweten kon vinden, schoon hy daar in opgequeekt was, noch ook in de stellingen van eenige andere gezintheit, weshalven hy zich in 't vervolgte eenemaal afzonderde, en de openbare oeffening van den Godsdienst liet varen, gelyk zyne begunstigers wilden, uit eene tederheit van gewisse, en, zo anderen, en wel de meesten, uit eene grote laatdunkentheit, en enkelen warzucht. Maar, zo men de gesteltheit des gemoets uit het uiterlyke gedrag, en dat wel gedurende iemands gehelen levensloop, kan, of mag besluiten, te meer, wanneer zyn scheiden van deze wereldt, by een volkomen gebruik des verstands, daar mede overeenkomt, moet men het beste van Bril in dezen vast stellen, als die in het jaar 1700, in den ouderdom van 61 jaren, binnen zyne geboortestadt met alle tekenen van een welgemoed Christen overleedt. Vele Godgeleerde werkjes heeft hy van tydt tot tydt geschreven, die vyf jaren na zyne doodt by elkander in eenen bondel verzamelt, en nevens zyn leven in quarto door Barend Visscher te Amsteldam zyn uitgegeven, onder dit opschrift: *De werken van den Hoogverlichten Jakob Bril, klaar en grondig aanwyzende het pit en merg van de ware wezentlyke en dadelyke Godgeleertheit*; *zeer nut en dienstig voor alle gezinthe-den.*

BRILMAKER (PETRUS MICHAEL) was in den jare 1542 te Keulen aan den Rhyn geboren, en tradt in den jare 1558 in de societeit der Jesuiten, wierdt eerst hoogleeraar in de philosophie, en naderhandt in de Hebreeusche tale. Hy is niet alleen te Spiers zes jaren, en te Munster in Westphalen zeven jaren Rector geweest, maar heeft ook velen ryksvorsten door gezantschappen gedient. Met Johannes van Munster, een predikheer, en Stephanus Isaak, een gedoopten Jode, heeft hy vele pennestryden gevoert, en ernstelyk getracht, den Roomschen Godsdienst en gelove verder uit te breiden. Doch door zyne hevige schryf-wyze maakte hy zich zelf vele vyanden, die niet rustten, voor dat ze hem by een zeker gastmaal gift hadden bygebragt. Daar na was hy prooft te Munster vele jaren lang, hoewel in eene gedurige zwakheit des ligchaams, en stierf in den jare 1595 te Mentz, waar henen hem de hertog van Beyeren in een draagstoel uit een badt hadt laten halen. *Alegambe Bibl. Soc. J.*

BRILON, een stedeke in 't hertogdom van Westphalen, aan den oorsprong der riviere Moën, den keurvorst van Keulen toebehorende.

BRINDISI, *Brundisium*, of *Brundusium*, eene stadt in Terra di Otranto, in 't koninkryk van Napels, aan de Adriatische zee, tusschen Otranto en Bari. Hier is een aartsbisdom, en eene der schoonste en veiligste havens van gansch Italië, wordende door een kasteel, gelegen in zee, nevens twee schanssen gedekt. Eertyds was het eene colonie der Salentinen, naderhandt der Romeinen. Hier vervolgde Cæsar zynen vyandt Pompejus. Virgilius is 'er gestorven. In volgende tyden zag men Brindisi meermalen door de barbaren ingenomen en verwoest, doch ook wederom herbouwt. *Plin. Ptolem. Cæsar. Livius. App. Alexandrinus. Florus. Blondus. Alberti. Mazella descr. del. reg. di Nap.*

BRINK, (HENDRIK) Gereformeert kerkenleeraar te Utrecht, de outste in dienst aldaar op zyn overlyden, mitsgaders scholarch der Hieronymiaansche schole en medebestierder van de beurs gemaakt by testamente van den professor in de Godgeleertheit, Petrus Maastricht, ter somme van 24 guldens, tot alimentatie van eenige studenten in de Theologie. Franeker in Vrieslandt heeft hy den 24 September des jaars 1667 tot zyne geboorte-en verder tot zyne voedster-stadt gehad. Aldaar heeft hy den loop zyner studiën op de lage en hoge scholen gehouden en volbragt, zodat hy in 't jaar 1667 door de klassis van Franeker tot proponent verklaart wierdt. Een jaar later is hy tot predikant te Buitepost, onder de klassis van Dokkum, beroepen. In 't jaar 1677 noemden de gedeputeerde Staten van Vrieslandt hem uit een dubbelt getal der klassis tot legerpredikant. Het jaar daarna beriep hem de gemeente van Jouwer, van waar hy wederom den 20 February des jaars 1687 naar Utrecht als kerkenlaar vertrok, en gebleven is, niettegenstaande hy den 8 July des jaars 1689 naar Rotterdam beroepen is geweest. Tweewerf heeft hy zich ten huwelyk begeven, te weten eerst met Anna Hellinga, zonder kinderen na te laten overleden, en andermaal met Agatha Helt, die hy, overlydende den 9 Juny des jaars 1723, in den ouderdom van 77 jaren, 8 maanden en 4 dagen, weduwe liet met zeven kinderen, namentlyk drie zonen en vier dochteren, zynde de outste zoon, KORNELIS BRINK, althans predikant te Sloten by Amsterdam, en de twede te Kokkengen en de Haar in het landschap Utrecht. De schriften, by hem van tydt tot tydt uitgegeven, zyn: *Toetsteen der waarheit en der dwalingen*; *Toetsteen der waarheit en der meiningen*; *Ontschakeling van den keten der Prophetische Godgeleertheit*; *Moedgevinge aan de treurigen Sions*; *Brieven tegen Willem Deurhof.*

BRINN, *Bruna*, de voornaamste stadt in Moravië, naar den kant van Olmutz, alwaar de Schwartze en Schwitawa zamenlopen. Zy is van een middelbare grootte, zeer wel gebouwt en volkryk, ook eenigzins sterk. Buiten de stadt is het kasteel Spilberg op een berg gelegen, zynde met dubbele grachten en muren. De keizer is wel gewoon zyne staats-gevangenen derwaarts te zenden. In de jaren 1643 en 1645 wierdt de stadt nevens het slot door de Zweden belegert; doch de zelve moesten onverrichter zake, nadat ze byna den gehelen zomer daar voor gelegen hadden, wederom aftrekken, en keizer Ferdinand de III begiftigde de stadt voor der zelver dapperen wederstandt met verscheide privilegien. In den jare 1641 is het koninklyke gericht van Olmutz derwaarts verplaatst. Ook is Brinn de setel des land-hoofdmans van Moravië, wordende aldaar de landdagen en het landgericht gehouden. De S. Pieterskerk is in den jare 1296 door den bisschop Theodoricus van Olmutz tot eene collegiaatkerk verheven. Voorts zyn nog verscheide andere kerken en aanzienlyke kloosters binnen Brinn, als mede te Out-Brinn, leggende naast onder Spilberg. Men houdt daar voor, dat de stadt van Brynno, een koning van Moravië, dus genoemt, en van hem gesticht is. Ook wordt van deze stadt een grote streek lands in Moravië, tusschen Hungarië, Oostenryk en Bohemen, *de Brinner kreits* genaamt, wordende in den opper-en onder-kreits verdeelt. Het landt is zeer aangenaam, en naar den kant van Hungarië ook vruchtbaar aan wyn. Hertog Brzetislaus van Bohemen gaf het Brinnische gebiedt in de II eeuw aan zynen zone Otto. Wanneer de stadt Brinn zich aan koning Matthias van Hungarië overgaf, heeft ze in den jare 1467 van Georg van Podiebrath, koning van Bohemen, veel moeten lyden. Het slot Spilberg bleef den koning Georg getrouw. *Paprocius in Specul. Morav. l.* IV. *f.* 386. *Dubrav. hist. Bohem. Pessina de Czechorod Mars Morav. p.* 68. *enz. Stredowsky sacra Morav. hist. Zeileri Topogr. Bohem.*

BRINVILLIERS, (MARIA MAGDALENA, MARKGRAVIN VAN) wierdt door haren vader Dreux d'Aubray, luitenant civiel der stadt, prevoost, en vicomté van Parys, alle moeite aanwendende, om haar naar behoren te doen opvoeden, zynde door haar goet natuurlyk begrip daar toe aangezet, in den jare 1651 aan den marquis de Brinvilliers, wiens vader, genaamt Gobelin, presfident der rekenkamer geweest is, ten huwelyk gegeven. Zy ontfing tot een uitzet 150000 ponden ten deele aan gereet geldt, ten dele aan jaarlyksche inkomsten, en erfde nog daarenboven 50000 ponden van hare grootmoeder. Terwyl nu haar gemaal ook 30000 ponden aan jaarlyksche inkomsten hadt, beloofde men zich een zeer gelukkig huwelyk. Doch deze verwachting wierdt te leur gestelt, zo door de verquistingen der beide nieuwgetrouwden, maar nog meer door het toedoen van Johannes Baptista de Godin, heer van Ste. Croix. Deze was een natuurlyke zoon van zeker voornaam heer, en wierdt ritmeester in 't regiment van Trassi. Wanneer naderhandt de marquis van Brinvilliers zich ook in krygsdienst begaf, wist Godin zich by hem zo aangenaam te maken, dat hy byna meester van hem bleef. Dit gaf gelegenheit tot eene nauwe kennis met de marquisin, doch tot nadeel van hare eere en goeden naam; waar door haar vader, op het aanraden zyner zonen, broederen der marquisinne, heimelyk een koninklyk bevel wist te erlangen, waar door Ste. Croix in der marquisinne karosse wierdt aangehouden, in de bastille gezet, en een geheel jaar daar in gehouden. Gedurende deze gevangenis hadt hy met zekeren Italiaan, zyn medegevangen, met name Exili, eene vertrouwde vriendschap gemaakt, en van hem geleert de wyze, om allerhande vergift te maken, hebbende hy besloten, zich daar van tot uitvoering zyner wrake, en bevordering zyner belangen, te bedienen. Doch alvorens hy zulks werkstellig maakte, vernieuwde hy de vriendschap met de marquisinne, en wist haar te bewegen, dat ze eene scheiding van goederen met haren man zoude zoeken uit te werken. Middelerwyl gebeurde het, dat ze in den jare 1666 met haren vader naar des zelfs landgoedt Offemon reisde; en dat deze plotselyk in eene ziekte viel, en daar aan stierf, niet zonder quaat vermoeden. Hare twee broederen, zynde de outste, Antonius d'Aubry, ridder, grave van Offemont, heer van Villers, enz. koninklyke raadt, meester der requesten van het Hotel, en luitenant civiel van Parys; de jongste, raadt in 't parlement van Parys, voeren voort haren gemeenzamen omgang met Ste. Croix te laken. Doch deze vondt middel, om Johannes Amelin, genaamt la Chaussée, als knecht in dienst van den laatsten te brengen, en door hem in den jare 1670 den eenen en den anderen met een langzaam vergift het leven te benemen; invoegen de outste den 17 Junius, en de jongste weinige maanden daar na den geest gaf. Hoewel nu zekere tekenen van vergift aan hunne ligchamen bespeurt wierden, kon men echter den aanlegger niet ontdekken, tot dat in de maandt Julius des jaars 1672 Ste. Croix door de schadelyke dampen, die hy onder 't bereiden der vergiftige wateren en poederen ingezogen hadt, schielyk quam te sterven. Wanneer nu des zelfs gerichtelyk verzegelde nalatenschap geopent wierdt, vondt men twee dingen, waar door de marquisin van Brinvilliers verdacht wierdt, van zo uit wraakzucht, als onkuische liefde, en hope eener aanzienlyke erfsenis, oorzake van haar vaders en broederen doodt geweest te zyn. Het eerste, waar door ze verdacht wierdt, waren 34 vertrouwde brieven, door haar aan Ste. Croix geschreven; het twede was een kistje, vol van allerlei vergift, waar op Ste. Croix geschreven hadt, dat men 't zelve aan haar of ongeopent ter handt zou stellen, of zonder te openen verbranden. Ter zelver tydt wierdt la Chaussée, die zich op eene andere wyze hadt verdacht gemaakt, ook in hechtenis genomen, en, na eene genoegzame overtuiging van schuldig te zyn aan de voornoemde feiten, den 24 Maart des jaars 1673 levendig gerabraakt. Voor zyne

zyne doodt bezwaarde hy niet weinig de marquisin van Brinvilliers, die zich echter in tyds door de vlucht zocht te redden, eerst naar Engelandt, van daar naar Duitschlandt, en eindelyk naar Luik. Hier van daan, na dat ze reets tot het zwaardt veroordeelt was, liet ze de koning van Vrankryk, eer zy zulks vermoedde, afhalen, en in de Conciergerie van Parys zetten. Onder hare zaken vondt men ook een zo genaamde algemeen biechtformulier, waar in zy zich niet alleen aan de voornoemde moorden, maar ook verscheide andere gruweldaden schuldig te zyn verklaarde, by voorbeeldt, dat ze nog maar zeven jaren out zynde met haren broeder van vyf jaren in ontucht hadt geleeft; dat ze meer dan eens hare vrucht hadt afgedreven; dat ze belast hadt, zeker landgoedt in brandt te steken, enz. Hoewel zy nu in den beginne alles ontkende, en door den advokaat Nievelle hare defensie poogde te doen, zo bragt het nochtans hare hoofd-aanklageresse, Maria Theresia Mangot, haars broeders Antonius d'Aubray nagelatene weduwe, eindelyk zo verre, dat het parlement den 16 July des jaars 1676 het volgende vonnis uitsprak, namentlyk, dat zy als een genoegzaam overtuigt persoon van den moordt haars vaders en twee broederen, en die op de zelve wyze hare zuster Theresia d'Aubray naar 't leven hadt gestaan, na voorgaande gewone en buitengewone pyniging, eerstelyk op een horde naar de kerke van Nôtre Dame zou gebragt worden, om aldaar bloots voets, met een brandende kaars van twee ponden in de handt, Godt, den koning en de Justitie om vergiffenis te bidden; van daar verder naar de plaats de Grêve zou gebragt, op een schavot onthalst, naderhandt verbrand, en de asch in den windt gestrooit worden. Welk vonnis ook aan haar voltrokken wierdt. By haren echtgenoot, die aan alle deze feiten onschuldig was, heeft ze twee of meer kinderen gehad. Omdat nu deze voorbeeldige straffe niet kon beletten, dat niet ter zelver tydt ook van anderen het zo genaamde succesions-pulver binnen Parys gebruikt wierdt, zo liet koning Lodewyk de XIV in den jare 1679 eene afzonderlyke gerichts-kamer, Chambre ardente genaamt, aanstellen, en scherpelyk tegen de verbrekers vervaren. *Factum du proces à la Chaussée, valet de Sainte Croix, pour raisons des empoisonnemens des Sieurs d'Aubray. Arrest du parlement contre la marquise de Brinvilliers. Factum pour la dite marquise.*

BRIONI, by de Latynen *pullariæ insulæ*, zyn drie eilanden in de Adriatische zee aan de Westzyde van Istrië tegen over de stadt Pola gelegen, behorende tot het gebiedt van Venetië. De grootste wordt Brioni, de twee anderen S. Girolame en Coseda genaamt.

BRIOUDE, *Brivas*, *Brivatum*, en *vicus Briatensis*, eene stadt in Auvergne, beneden Issoire, aan de Allier, op een vruchtbaren grondt gelegen. Onder de kerken is die van S. Juliaan de voornaamste, hebbende een kapittel en 25 kanunniken, die zich graven van Brioude noemen. Hugo, bisschop van Die, naderhandt aartsbisschop van Lion en pausselyke legaat, verzamelde alhier een Concilie in den jare 1092. Omtrent eene halve myle van deze stadt is het vlek *Brioude la Vielle*, ook aan de Allier, gelegen, die daar door een brugge loopt, zynde van een zo hoog en wyt verwulfzel, dat men daar voorhoudt, dat zy in Europa haar weêrga niet heeft. *Gregor. Turon. l.* II. IV. *seq. Sidon. Apollinaris in Carm. & Epist. Justel. hist. d'Auvergne. Bessi hist. de Poit. Savaron.*

BRIQUERAS, *Briquerasium*, een aanzienlyk vlek in Piemont, vier of vyf Fransche mylen van Pignerol, met een sterk kasteel voorzien. De heer van Lesdiguieres, naderhandt konnestabel van Vrankryk, veroverde het in den jare 1592, en liet het fortificeren. Doch op den 24 October des jaars 1594 hernam het Karel Emanuel, hertog van Savoje. Deze plaats is ook in de jaren 1629, 1630, en 1631 in den oorlog van Piemont vermaart geworden.

BRISÆUS. Aldus noemden eertyds de Heidenen hunnen Godt *Bacchus*, of van zekere Nymphe, die hy gezogen hadt, of van het gebruik van honing en wyn, wiens uitvinder Bacchus genaamt wordt, zynde *Bris* zo veel als *lieflyk*; of ook van het voorgebergte *Brisa*, op het eilandt Lesbos, daar Bacchus op eene byzondere wyze geëert wierdt. *Cornut. in Pers. Sat.* I. *Pomey Panth. Myth.*

BRISAG, of BRISIAGO, een vlek in 't hertogdom van Milanen, aan de Lago Maggiore, tusschen Locarno, Canobio, en Domo. Het staat onder de oorden des Eedgenootschaps, regeerders des graafschaps Locarno.

BRISEIS, anders *Hippodamia* genaamt, was de gemalin van Mines, koning van Lyrnessus, en quam in de macht van Achilles, wanneer deze de voornoemde stadt veroverde. Doch zy wierdt hem door Agamemnon ontvoert; die ze hem echter naderhandt wederom ter handt stelde, verzekerende de zelve niet aangeraakt te hebben. *Homerus Iliad. l.* I. *&* IX. *Eustath. ad. h. l. Dictys Cretens. l.* II. *Bayle Dict. Crit.*

BRISGAU, of BREISGAU, *Brisgovia*, een vruchtbaar landschap in den Zwabischen kreits, wordende in 't Westen door den Rhyn van de Elzas afgescheiden, en hebbende in 't Noorden de Ortenau, in 't Oosten het Furstenbergsche gebiedt aan den Schwartzenwaldt, en in 't Zuiden de woudsteden tot grenzen. Het is tien mylen lang, en twee mylen breet, behorende onder 't huis van Oostenryk, uitgezondert eenige plaatsen, die tot het Markgraafschap van Baden behoren. De hoofdstadt is *Brizak*: dan volgen Freyburg, Neuburg, Heidersheim, enz. hoewel Freyburg wegens haren rykdom en andere voordeelen boven Brizak te stellen is. Eertyds stont het onder 't gebiedt der hertogen van Zähringen. Naderhandt worden de graven van Furstenberg gezegt heeren daar van geweest te zyn. In den jare 1367 verkocht het Hugo aan de hertogen van Oostenryk, die het ook altydt in bezit hebben gehad, tot den dertigjarigen oorlog, wanneer de Franschen zich daar van meester maakten. Eindelyk is in den jare 1697 door den vrede van Ryswyk, en in den jare 1715 door dien van Baden het gehele Brisgau aan het huis van Oostenryk gelaten.

BRISICH, eene kleine stadt in 't keur-Keulsche gebiedt, boven Bonn aan den Rhyn gelegen, behorende tot het landt van Gulik.

BRISIGHELIA, een klein welgebouwt stedeke in Romagna, gelegen in den Kerkelyken Staat, aan de rivier Amona, dryft een sterken handel met zyde. In het omleggende gebiedt, *là Valle di Amone* genaamt, zyn 48 dorpen, welker, gelyk ook der stadt inwoonderen op 18000 zielen geschat worden. Aangaande haren nayver omtrent de naburige stadt Imola wordt in de *Naudæana* eene vermakelyke geschiedenis verhaalt. *Zeiler. Topogr. Ital.*

BRISSAC, een kleine stadt in Aubence, eene landstreek in Anjou, voert den tytel eens hertogdoms en Pairie, en wierdt eerst aan Karel de Cosse den II, maarschalk van Vrankryk, gegeven. Zy is gelegen op een goeden grondt, niet verre van Pont de Cé, beneden Saumur, heeft een goet kasteel, een groten diergaarden, en een meir, zynde eene Fransche myle in de lengte.

BRISSAC (HERTOG VAN). Zie COSSE.

BRISSON, of BRISSONIUS, (BARNABAS) een vermaart rechtsgeleerde en president in 't parlement van Parys, was geboortig van Fontaine le Comte in Poitou, alwaar zyn vader Franciscus Brisson onder-landrichter was. Koning Henrik de III maakte hem tot zynen advokaat generaal, naderhandt tot staatsraadt, en eindelyk tot president à Mortier in 't parlement van Parys in den jare 1580. Hy gebruikte hem ook in verscheide gewigtige bezigheden, en zondt hem als afgezant naar Engelandt. Na zyne wederkomst moest hy op koninklyk bevel de verordeningen dezes en die der voorgaande koningen zamenbrengen, het welk hy in het zo genaamde *Code Henri* in korten tydt gelukkig uitvoerde. Wanneer in den jare 1589 de voorstanders der Ligue het welmenende parlement in arrest namen, was Brissonius op dien dag of niet in den Raadt verschenen, of kort daar na weder ontslagen, invoegen hy naderhandt in 't parlement der Ligue te Parys de plaats van eersten president bekleedde, en in verdacht quam, als of hy uit grootschheit de voornoemde onderneming omtrent de overige parlementsheeren of hadt helpen bevorderen, of immers kennis daar van gehad. Hy protesteerde echter heimelyk voor notaris en getuigen, dat al het gene hy in deze omstandigheden deedt, gedwongen was. Maar wanneer hy zich in de bediening van dat ampt niet geheel naar de Spaansche party, en het genoegen der driftigste Ligisten voegde, maar gedurig voorslagen van vrede en eendragt deedt, verbitterde hy de zo genaamde Zestienen dermaten, dat ze na voorgaanden bloedraadt zich den 15 November des jaars 1591 van zyn persoon verzekerden, hem in schyn in de gevangenis ondervraagden, en, wanneer hy zich grondig hadt verantwoord, aanstonts het doodvonnis over hem uitspraken, en zonder uitstel, hoewel hy badt, men wilde hem op zyne kosten zo lange in de gevangenis houden, tot dat hy zyn werk *de Formulis* hadt voltooit, aan het venster der kamer, waar in hy zat, lieten ophangen. Hy was een geleert en welsprekent man; invoegen koning Henrik de II van hem gewoon was te zeggen, dat geen potentaat der wereldt roemen kon, zo een geleert man te hebben, als Brissonius was. In zyne bedieningen betoonde hy zich kloekmoedig, gelyk hy in de tyden der Ligue den pausselyken legaat, willende in 't parlement des konings plaats nemen, by de handt greep, en naar een veel lager plaats leidde. Men beschuldigde hem van geldgierigheit, voornamentlyk in zyne laatste jaren. Hy heeft vele geleerde schriften nagelaten, als: *De formulis & solennibus populi Romani verbis; De significatione verborum, quæ ad Jus pertinent; Selecta ex Jure Civili Antiquitates; de ritu nuptiarum & jure connubiorum; de regio Persarum principatu; ad L. Julian. de adulteriis lib.* III; *Parerga. Thuan. hist. l.* 102. *Sammarth. in Elog. Gall. Mezeray hist. de France. Leikheri in vit. clariss. ICtor. p.* 299. *seq. Freher. in Theatr. p.* 926.

BRISSON, (PETRUS) heer du Palais, broeder des voornoemden Barnabas Brissonius, was seneschal te Fontaine le Comte. Hy heeft eenige schriften nagelaten, voornamentlyk aangaande de onderwyzing eens vorsten, in den jare 1582 in 't licht gegeven. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Blanchard hist. des Presid.*

BRISSOT, (PETRUS) een bequaam geneesheer, was de zoon eens aanzienlyken advokaten, geboren tot Fontaine le Comte in Poitou in den jare 1478. Hy wierdt in den jare 1495 naar Parys gezonden, alwaar hy zich in de Philosophie onder Villemor, eenen der geleertste professoren van zynen tydt, oeffende, die hem ook riedt, zich tot de medicynen te begeven. Hebbende zich daar vier jaren lang geoeffent, begon hy in den jare 1502 zelf in de philosophie te onderwyzen, en hebbende daar in omtrent tien jaren lang volhard, begaf hy zich tot de geneeskunde, en wierdt in den jare 1514 Doctor. Hy stelde eene naaukeurige vergelyking aan tusschen de toen gewone wyze van genezen, en de leere van Hippocrates en Galenus, wanneer hy bevondt, dat de Arabieren vele dingen in de medicynen hadden ingevoert, strydende tegen de gezonde reden en ondervinding; invoegen hy zich benaarstigde, om door de weder-invoering der methode van Hippocrates en Galenus de geneeskunde te verbeteren. Hy nam derhalven voor, in plaats van Avicenna, Rhasi, Mesue, en diergelyke schryvers te verklaren, gelyk tot hier toe geschied was, over de schriften van Galenus openlyke lessen te houden. Hy liet des zelfs werk, genaamt Θεραπεία, op eige kosten drukken, en verklaarde het zelve. Voorts verklaarde hy ook Galenus *de Re Medica*,

ca, en het werk van Johannes Mesue; hoewel hy in dit laatste juist zo gelukkig niet was, het zy wegens de duisterheit des schryvers, het zy dat hy zelf de kruidkunde niet verstont: weshalven hy besloot eene reize te ondernemen, om in de kennisse der planten, en andere nodige wetenschappen te vorderen. Doch nog niet buiten Parys zynde toonde hy, dat men in geval van een pleuris behoorde ader te laten, op die zyde, daar zich de pyn openbaarde; waar over hevig gestreden wierdt. In den jare 1518 reisde hy naar Portugal, en practiseerde in de stadt Evora. Zyne nieuwe wyze van aderlaten, waar van wy gesproken hebben, hadt gene algemene goetkeuring, weshalven hy de zelve door een geleerde apologie verdedigde, en dus beantwoordde een langen en verdrietigen brief, door Dionysius, lyfarts des konings van Portugal, hem toegezonden. Hy zou de zelve hebben in 't licht gegeven, ten ware hy door de doodt in den jare 1522 daar in was belet geworden. Echter heeft ze zyn goede vriendt, Antonius Luceus, drie jaren daar na te Parys door den druk gemeen gemaakt; zynde de zelve in den jare 1529 te Basel herdrukt. Renatus Moreau heeft ze in den jare 1622 te Parys wederom in 't licht gegeven, en het werk van Brissot, *De missione sanguinis in pleuritide*, nevens des zelfs leven, daar by gevoegt. Andere van zyne schriften zyn verloren. *Ren. Moreau in vita Brissot. Bayle Dict. Crit.*

BRISTOL, of BRISTOW, eene grote welgebouwde stadt in Engelandt, aan de rivier Avon, die aldaar de Frome ontfangt. Zy wordt tot twee provincien gerekent, Sommerset en Rochester, en is gelegen tusschen twee bergen. De ebbe en vloedt der zee veroorzaakt, dat 'er al tamelyk grote schepen kunnen aankomen; makende die beide rivieren aldaar gelyk als twee havens; den kleinsten maakt Avon, den grootsten de Frome, die zich met de Avon vereenigt, na dat ze door de stadt gelopen heeft, die daar door gelyk als een halfeilandt wordt. Het bisdom van Bristol, staande onder het aartsbisdom van Canterbury, is in den jare 1542 door Henrik den VIII gesticht, uit een klooster, dat reets in den jare 1148 in Bristol gesticht was. De eerste bisschop was Paul Busch, die in den jare 1542 ingewyd, maar naderhandt zich tot de Protestantsche kerke belydende, in den jare 1553 onder de regering van de koninginne Maria verjaagt wierdt. Zommigen geven voor, dat hy echter in de Roomsche religie in den jare 1558 of 1559 gestorven is. *Speath. & Cambd. in descr. Angl. Godwin de Episc. Angl. Pitseus descr. Angl.*

BRISTOL, of NIEUW-BRISTOL, een stadt en landschap in Nieuw-Engelandt in Amerika, aan de baai Gaillarde, dryft groten koophandel, en heeft een bequamen haven, die door twee sterktens gedekt wordt. *Blome l'Amerique Angl.*

BRISTOL, (GRAVEN VAN) in Engelandt. Dezen tytel hebben gevoert de drie navolgende heeren uit de familie der *Digbys*: 1) JOHANNES, Lord Digby van Sherborn, door koning Jakob den I het eerst tot die waardigheit verheven den 15. Sept. 1622. Hy stierf den 6. Jan. des jaars 1653. 2) GEORG, een zoon des voorgaanden, ridder van de kousseband, overleden den 20 Maart des jaars 1676. 3) JOHAN, zoon des voorgaanden, in September des jaars 1698 zonder erfgenamen gestorven. *Helyn's help to English hist. p.* 238. Zie DIGBY.

BRITANNICUS, zoon van den keizer Claudius en van Messalina. Hem wierdt het ryk, waar van hy erfgenaam was, ontrukt: want zyn vader, hebbende Agrippina getrouwt, gaf daar door gelegenheit, dat deze Nero op den troon plaatste; en wanneer Nero naderhandt het gezag zyner moeder poogde te besnoeien, en deze daarentegen dreigde, Britannicus in zyne plaats tot keizer te doen verkiezen, liet hem Nero op het feest der Saturnalen door vergift ombrengen, zynde Britannicus maar 15 of 16 jaren out. *Tacitus. Suetonius.*

BRITANNICUS, (JOHANNES) een Italiaan, in de letterkunde wel ervaren, was geboortig van Palazzuolo, naby Brescia. Men heeft van hem aanmerkingen over verscheide Romeinsche schryvers, als *Persius*, *Terentius*, *Statius*, en andere; voorts nog meer andere schriften en brieven; ook een *Panegyricus* van Bartholomæus Cajetanus. Hy stierf in den jare 1510 te Brescia, daar hy langen tydt met lof hadt geleeraart. Zyn naam Britannicus is hem gegeven, om dat zyne voorouderen uit Groot-Britannië geboortig waren. *Gesn. in Bibl. Ghil. Theatr. P.* I. *Cozzando della libraria Bresciana. Bayle Dict. Crit.*

BRITANNIE, of BRITANJE, een groot vruchtbaar eilandt in 't Westerdeel van Europa, behelzende Engelandt en Schotlandt, met de daar omtrent gelegen eilanden; gelegen tusschen de Noordzee, 't Kanaal of de Britannische zee, 't verkeerde Kanaal, of 't Kanaal van Bristol, de Iersche en de Westzee. Het wierdt eertyds *Albion* genaamt, van de witte klippen of bergen, die van de zee bespoelt worden. Maar de ridder Willem Temple zegt, dat het woordt *Albion* schynt verzacht te zyn van *Alpion*; vermits het woordt *Alp* in zommige oorspronkelyke Westersche talen in 't gemeen beduidt zeer hoge landen of bergen, gelyk dit eilandt den genen voorkomt, die het van het vaste landt naderen. De Romeinen, en wel eenigen tydt voor Cæsar, gaven het den naam van *Britannia*, gelyk de uitheemsche volkeren de inwoners met een gemenen naam *Britten* noemden, omdat zy de gewoonte hadden, van hunne naakte ligchamen en brede schilden te verwen met een azuurblaauwe kleur, by hen genaamt *Brith*, om zich te onderscheiden van de vreemdelingen, die by hen quamen, en te vreesselyker te schynen in den oorlog. De Grieken, die, als de Franken van vryheit, de Germanen of Duitschers van dapperheit hunnen naam dragen, hebben alzo eenen naam van dit gebruik ontleent, en overal de zelve naamgeving gebruikende aan dit woordt *Brith* gehangen *Tania*, dat in hunne taal een landschap betekent. Dat Britannie en Vrankryk van outs zamengehecht zyn geweest, zou men dienen te geloven uit de naburige aangelegenheit der zelver landen tusschen de bergen van Douver in Engelandt, en daar regt tegen over gelegene by Bologne in Vrankryk. Zie verder op ENGELANDT.

BRITO, (BERNHARDUS) een geleert Cistercienser monnik in Portugal, wierdt den 20 Augustus des jaars 1569 geboren, en heeft voornamentlyk zich door de geschiedenis zyns vaderlands vermaart gemaakt. Hy doorsnuffelde de archiven der kloosteren zeer naaukeurig, en gaf dus het eerste en twede deel zyner *Monarquia Lusitana* in 't licht, zynde het eerste te Alcobaza in den jare 1567, het twede te Lisbon in den jare 1609 in folio gedrukt, bevattende eene Historie van den beginne der wereldt tot op den eersten grave Henrik. Zy zyn naderhandt van Antonius Brandaon vervolgt. Ook heeft hy het eerste deel der Chronyk der Cistercienser orde uitgegeven; en zou nog meer gedaan hebben, ten ware hy, nog gene 50 jaren out zynde, gestorven was. Zommigen laken in hem, dat hy in oude zaken al te ligtgelovig is geweest. Zelfs hebben hem zyne tegenstrevers beschuldigt, dat hy naar 't voorbeeldt van Annius van Viterbo zelf eenige oude schryveren verzonnen heeft; hoewel Bernhardinus de Silva hem in zyne *Defensa de la Monarquia Lusitana* daar van vry heeft gesproken. *Antonius in Bibl. Hisp. veteri p.* 333. *& nova Tom.* I. *p.* 173.

BRITOMARTIS, eene dochter, zo men voorgeeft, van Jupiter, by Carme, dochter van Phenix, en kleindochter van Agenor, wordt geroemt wegens hare kuischheit en afkeer van het mannelyke geslacht. Zy trok heimelyk uit Phenicië naar Argos by Erasinus dochteren, Byzes, Melita, Mæra en Anchiora, van daar naar Cephalenia, welkers bewoners haar Zaphria genoemt, en als eene Godheit geëert hebben. Hier van daan reisde zy wyders naar Crete (nu Candia), alwaar Minos op haar verliefde, en haar dieshalven tot zynen wille zocht te krygen, dies zy tot de visschers van dat eilandt vluchtte, en van de zelve onder de vischnetten verborgen wierdt, waarom haar die eilanders vervolgens *Dictynna* noemden, van 't woordt *Dicty*, dat een *vischnet* in de Grieksche tale betekent, en goddelyke eere bewezen. Minos aldus ontkomen zynde vluchtte zy met behulp van des visschers Andromedes schuit over zee naar Ægine; maar deze geveinsde vriendt tot aan den oever genadert zynde, en haar van hare eerbaarheit trachtende te beroven, sprong zy aan landt, en vluchtte in een nabygelegen bosch, daar haar sedert eene kapelle opgericht wierdt, en waar uit zy sedert niet weder-om te voorschyn quam. In dat zelve bosch hebben naderhandt de Ægineten eene zeer duistere en akelige plaats uitgezocht, en de zelve aan Diana gewyd, onder de benaminge van *Aphaä*, alwaar zy ook hunne offerhanden verricht hebben. *Antonin. Liberal. Metamorph. Fabul.* XL.

BRITOMARUS, of *Viridomarus*, een veldheer der Insubrische Galliers, wonende omtrent Milanen, wierdt van Marcellus, Romeinsch burgermeester, geslagen, hoewel hy eene gelofte gedaan hadt zyn geweer niet te ontgorden, ten zy hy Rome ingenomen, en het Kapitool beklommen hadt. *Florus l.* II. *c.* 4. *Polybius. Orosius.*

BRITTEN, (HET HUIS TE) gelegen aan een mondt van den Rhyn by Katwyk, een slot, door keizer Severus, die van 't jaar 195 tot 212 geheerscht heeft, gesticht, of ten minste vernieuwt, doch naderhandt door de Noormannen, of, volgens Douza, door de Quaden, Saxen en Franken onder den voet gehaalt. Verscheide overblyfsels van dit kasteel, wiens aftekening by Adr. Junius in zyn *Batavia*, en by P. Schryver in zyn *Bataassche Outheden* te vinden is, zyn dikwils voor onzen tydt, ook eenige malen in onzen tydt, by laag zeewater te zien geweest. Wyders over dit huis is zo veel geschreven, en daar zyn zo veel gissingen over gemaakt, dat men niet weet hoe men het 'er mede heeft, en hoe men zich omtrent de reden der benaming voldoen zal. Men zie hier over de *Katwyksche Outheden* van *Pars*, ook de *Outheden van Rhynlandt*, en het geen 'er in de *Voorberichten* en de *Aantekeningen* op de *Kerkelyke Historie* of *Bat. Sacra* over geredeneert wordt, zonder *Smids* en zyne aangehaalde schryvers te vergeten.

BRITSWERDT, dat zo veel wil zeggen als *Britzen* (dat is gebroken) *waardt*, als zynde van 't nabygelegen dorp Wieuwerdt afgescheurt, is een middelmatig dorp van de Vriesche Grietenye Barderadeel, naby de vaart van Franeker op Sneek, tusschen de dorpen Wieuwerdt en Schillaardt en 't Britswerder meer, dat tamelyk vischryk is, en des winters, wanneer 'er glat ys is, veel bezocht wordt van de schaatzeryders. De Parochiekerk was in de Roomsche tyden den H. Georgius toegewyd, en wierdt door de abten van Lidlum begeven, brengende de pastory hondert, en 't vikarisschap zeventig goutguldens op. De Vriesche historieschryver Schotanus verhaalt in zyne beschryvinge van Vrieslandt tusschen 't Vlie en de Lauwers, dat in 't huis van de pastorye een yzere koe plagt bewaart te worden, die gewyd zynde, by 't opdragen der doden voor of achter 't lyk naar 't kerkhof gesleept wierdt, wanneer de erfgenamen een levendige koe aan den priester, om voor de ziele des afgestorvenen te bidden, vereert hadden. De zelve schryver getuigt verder, van zelfs in zyne kindsheit nog eenige stukken daar van gezien te hebben.

BRITWALDT, een abt van de orde der Benedictynen, en naderhandt aartsbisschop van Canterbury in Engelandt, leefde ten tyde van Beda, die met lof van hem gewaagt. Hy stierf in den jare 731, nalatende vele schriften, als het leven van *S. Egwinus*, bisschop van Worcester; *De origine Eveshamensis cœnobii*, enz. *Beda hist. l.* V. *c.* 9. *Pitseus & Paleus de script. Angl. Godwin de Episc. Angl. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 3.

BRITZEN, eene keur-Brandenburgsche stadt in het Nieuw-Mark, tusschen Friedlandt en Freienwalde aan de Oder gelegen. Eene andere stadt van dezen naam legt in het middel-Mark aan de

de Oder, tusschen Beltzig en Juterbok, in onderscheiding *Treuen-Britzen*, dat is, getrouwe Britzen, genaamt, welken tytel het twee maal erlangt heeft, eens wanneer het in den jare 1310 den voor Rudolf den Sax vluchtenden keurvorst Waldemar hadt ingenomen en verdedigt; wederom, wanneer ze Lodewyk van Beyeren in den jare 1348 tegen den gewaanden Waldemar hadt beschermt. Sedert den jare 1641, wanneer de stadt door de Zweden geheel verwoest is, heeft ze zich niet wederom in haren voorgaanden staat kunnen herstellen. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geographie.*

BRITZUM, een dorp onder de Grietenye van Leeuwaarden, in de oude gedenkschriften vermaart, vooral om een out kasteel, *Britzenburg* genaamt, 't welk eertyds tegen de stroperyen der Noormannen gesticht is aan de Borner zee, waar van de muren byna drie voeten onder de aarde stonden. Vier schreden naar 't Oosten waren de grondwerken van een kapel, en daar in vier zarken. Op de eerste van die zarken stont dit opschrift:

BRITZAMUS JOULSMA,
BESCHERMER VAN VRIESLANDT.

Op de twede stont een rouwdicht ter gedachtenisse van *Ilstanus Joulsma*, wiens sterfdag gestelt wordt op het jaar 993. Op de derde stont een lofreden van *Jeltze Joulsma*; en dat hy overleden was in 't jaar 998. Op de vierde een lykdicht van *Hotza Joulsma*, den lesten uit het geslacht van Joulsma. *Outheden van Vrieslandt.*

BRIVE-*la*-GAILLARDE, eene middelmatige stadt in neder-Limosin, omtrent de grenzen van Quercy, aan de rivier Couteze, wordende uit dien hoofde in 't Latyn *Briva Curretia* genaamt. Het is eene oude stadt, en wordt by Gregorius Turonensis meermalen gemeld. Hier liet zich Gombaldus, de gewaande natuurlyke zoon van Clotarius den I, in den jare 584 kronen, na dat hy de doodt van Chilperik den I verstaan hadt. In deze stadt is het gericht des landvoogds. Zy is gelegen in een aangename landstreek, hebbende rondom een vermakelyk gezicht op de weiden, wynbergen, hoge bosschen en oofttuinen; en men houdt daar voor, dat ze hier van daan den naam van *Gaillard* ontvangen heeft. *Gregor. Turonens. l.* VII. *Histor. Franc. Du Chesne ant. des villes.* enz.

BRIXEN, *Brixino*, *Brixina*, en *Brixinum*, eene stadt in Tirol, met een bisdom, behorende onder Saltzburg, byna midden in 't landt gelegen, aan de rivier de Eisack, alwaar de Rientz met haar vermengt wordt, in een aangenaam dal, omringt met hoge bergen. De rode wyn wordt van hier in menigte naar elders verzonden: ook is het water daar zeer gezont. De Reizebeschryving van *Antoninus* maakt ook gewag van een zekere plaats in deze landstreke, genaamt *Sublabione*, of *Sublavione*. Paulus Diaconus plaatst hier omtrent ook de stadt *Sabio*, of *Savio*, die gehouden wordt de stadt *Seben* te zyn, zynde 10000 schreden van Brixen gelegen, en van waar de bisschoplyke setel naar Brixen verlegt is; en dit doedt gissen, dat van de woorden *Sub Sabione*, of *Sub Savione*, dat is, *onder de stadt Savio*, de naam *Subsavione* gemaakt is, waar uit verder *Sublavione* is geworden. Maar dat de oude naam *Brixino* zy geweest, blykt uit Plinius en Ptolemæus, alzo de inwoonderen dezer landstreek *Brixentes* genaamt zyn. Hartwicus, in den jare 1038 bisschop geworden, heeft de tegenwoordige muren om de stadt getrokken. In de jaren 1174 en 1234 is ze door den brandt verteert. Zy is tamelyk groot, en het bisschoplyke slot nevens de domkerk zyn fraai gebouwt. In den jare 1080 in de maandt Julius heeft keizer Henrik de IV alhier een concilie van dertig bisschoppen gehouden, zynde hy zelf voorzitter, en latende paus Gregorius VII afzetten, en Guibertus, aartsbisschop van Ravenna, onder den naam van Clemens III in des zelfs plaats verkiezen. *Antonini Itiner. Paul. Diac. de gest. Longob. c.* 16. & 31. *Abbas Ursperg. in Chron. Baron. in Annal. Brunneni Annal. Bojic. Brandis Ehren-Kräntz. Zeil. Topogr.*

BRIXEN, (HET BISDOM) gelegen tusschen het eigentlyk genaamde Tirol, het bisdom van Trente, het gebiedt van Venetië, en de aartsbisdom van Saltsburg. Het hadt outtyds zynen setel te Seben, of Sabiona, hebbende aldaar S. Cassianus in den jare 350, of 360, het Euangelium gepredikt; hoewel hy door de Heidenen naar Imola of Forisyla in Italië verdreven is, wordende aldaar in den jare 365 door zyne scholieren met schryfgrifjes doorstoken en om het leven gebragt. Na hem wordt in den jare 424 Lucanus geplaatst. De derde bisschop wordt S. Ingenuinus, en de acht en twintigste S. Albuinus genoemt, hoewel zulks onzeker is. Van dezen wordt gezegt, dat hy den setel des bisdoms van Seben naar Brixen verplaatst heeft, hoewel Brunerus getuigt, dat Richpertus, de naaste van S. Albuinus, van keizer Otto den II *Brixiensis Episcopus* (bisschop van Brixen) genaamt is. Voorts wordt ook gemeld, dat de XXXI bisschop Hartwicus, zynde in den jare 1038 tot deze waardigheit bevordert, zich allereerst te Brixen heeft nedergezet. Onder zyne navolgeren zyn meest vermaart de XLVI bisschop, Bruno, grave van Kirchberg, die het stedeke Braunek gesticht heeft, en in den jare 1288 gestorven is. Voorts de LXVII bisschop, Nicolaas Cusanus, een kardinaal, die in den jare 1464 stierf. De LXIX bisschop, Melchior van Mekkau, een Oostenryker en kardinaal, overlydende in den jare 1509. De kardinaal Andreas van Oostenryk, stervende in den jare 1600, wiens opvolgeren waren Christophorus Andreas, vryheer van Spaur en Valler; nevens Karel, aartshertog van Oostenryk, in den jare 1613. De bisschop van Brixen is een ryksvorst, hebbende een souverain wereldlyk gebiedt, doch behorende *jure advocatiæ* en om andere redenen tot het graafschap van Tirol. De keizeren Lodewyk de I en de IV; Coenraat de I, Otto de I, Henrik de IV, en Frederik de I hebben dit sticht verscheide privilegien toegestaan. Ook heeft keizer Henrik de VII ten tyde van paus Bonifacius den VIII de heerlykheit Veldes in Krain, met der zelver toebehoren, en het eilandt, genaamt van O. L. Vrouw van Wert, aan het zelve geschonken. Eertyds bekleedden de hertogen van Beyeren het ampt van erfmaarschalk dezes bisdoms; de hertogen van Carinthië dat van erfkamerheeren; de hertogen van Meran dat van erfschenker; en de hertogen van Zwaben dat van erftruchses. De tegenwoordige ampten des stichts bekleeden de baronnen van Welsberg als maarschalken; de graven Colonna van Vels als kamerheeren; de graven van Thun als schenkers; en de graven van Wolkenstein als truchsessen. Boven dien hebben nog vele andere adelyke personen, zelfs het huis van Oostenryk, eenige goederen van dit bisdom te leen. Het domkapittel bestaat uit negentien kanunniken. *Hundii Metrop. T. l. Raderus in Sanctis Bavariæ. Brunnerus Annal. Brandis Ehren-kräntzel Zeil. Topogr. Imhof N. P. l.* III. *c.* 16.

BRIXIUS, (GERMANUS) van Auxerre, was kanunnik te Parys, zeer ervaren in de talen, voornamentlyk in de Griekse. Hy vertaalde eenige werken van Crysosthomus in 't Latyn; onder anderen dat *de Episcopatu & Sacerdotio*. Met Thomas Morus geraakte hy in twist, alzo zyne poëtische beschryving nopens het gevecht tusschen een Fransch en twee Engelsche schepen boven die van Morus geschat wierdt. Hy maakte een goet Grieksch vaars, waar mede hy de geleerden begiftigde, tot welke hy een vryen toegang hadt. Voorts was hy zeer gierig, en in zynen hogen ouderdom ongemakkelyk en woelig. Wanneer hy op zekeren tydt met het hof te Blois was, en van eenige goederen berooft wierdt, trok hy zich zulks zo zeer ter herte, dat hy naby Chartres in den jare 1550 den geest gaf. *Jovius Elog. cap.* 130. *Sammarth. Elog. l.* I. *Hendreich.*

BRIZAK, *Out-Brizak*, in 't Latyn *Brisacum*, of *Brisacus mons*, eene stadt en hoofdvesting in het landschap Brisgau, gelegen in de Elzas, tusschen Straasburg en Basel, aan de Oostzyde des Rhyns. Het is eene der schoonste vestingen van Europa, en is daar toe van natuur het best gelegen: want vooreerst is aldaar een tamelyk hoge berg, die byna ront zynde alle toegangen, ook den voorby-lopenden Rhyn, in 't gezicht heeft; invoegen men alles met het geschut bestryken kan. Het slot is nevens de stadt door de Franschen verder versterkt, des de omtrek der fortificatie omtrent een halve myle beslaat. De bastions zyn met gebakke stenen ommuurt, de grachten zyn diep en breet, kunnende de Rhyn door sluizen daar in geleid worden. Met een woordt, de stadt Brizak is in dien staat, dat ze Richelieu voor eenen der drie sleutelen van Vrankryk, door hem zynen koning verworven, gehouden heeft. Het eenigste gebrek is, dat ze maar eenen in een diepen rotssteen gehouwenen bron heeft. De stadt zelf is zeer out, wordende gezegt reets ten tyde der keizeren Probus en Valentinianus den I alhier een kasteel gebouwt te zyn, tot verzekering des tusschen den Rhyn en den Nekker den Allemannen ontweldigden lands. Na de Romeinen hebben de Franken en zekere edelen, Harelungi, of Harlingi genaamt, deze plaats in bezit gehad. Ten tyde van keizer Otto den I was 'er zeker Paltzgraaf bezitter van, die van sommigen Everard genaamt wordt, en gezegt uit het geslacht van Karel den groten afkomstig te zyn. Doch hy zich tegen keizer Otto aankantende, heeft deze Brizak belegert en verovert. Onder keizer Henrik den II is ze door de benden van hertog Herman van Zwaben ingenomen en geplundert. Keizer Otto de IV, oorlogende met zynen tegenkeizer Frederik den II, wordt gezegt hier henen gevlucht te zyn; en alzo de inwoonderen eenige zyner hofbedienden wegens gepleegde schenddaden om hals gebragt, en de overigen nevens den keizer uit de stadt gejaagt hadden, namen ze den hertog van Zähringen voor hunnen heer aan, gelyk dan ook Berchtold, hertog van Zähringen, het kasteel gebouwt heeft. Na des zelfs doodt quam Brizak in den jare 1218 aan den bisschop van Basel, van wien het keizer Frederik de II te leen hadt, en na wiens doodt het wederkeerde tot het sticht van Basel. Wanneer vervolgens graaf Rudolf van Habsburg met den bisschop van Basel in oorlog geraakte, hebben die van Zurich, als bondgenoten van Rudolf, de stadt Brizak met list ingenomen. Deze verzekerde zich van de zelve door een sterke bezetting, doch stont ze naderhandt wederom tegen eene grote somme aan den bisschop af. In volgende tyden is de stadt wederom aan het ryk gekomen, en tot op keizer Lodewyk van Beyeren by het zelve gebleven. Want wanneer die na de doodt van keizer Frederik den Schonen zich met de hertogen van Oostenryk, Otto en Albert den II, hadt vereenigt, moetende aan hertog Otto voor de onkosten, op den oorlog gewend, 20000 guldens uitkeren, wierden hem daar voor vier ryksteden, Schafhausen, Rheinfeldt, Neuburg en Brizak, tot onderpandt gegeven, zynde de laatste stadt in 't bezit van het huis van Oostenryk gebleven. Zy heeft wel door de keizeren, in 't byzonder Karel den V in den jare 1521 de confirmatie harer regalien en vryheden erlangt, doch is naderhandt in de ryksmatricul niet meer begrepen. Onder de Oostenryksche regering is ze zeer versterkt, en in rust gebleven, tot den dertigjarigen oorlog, wanneer de Zweedsche generaal, Gustaaf Horn, in den jare 1633 zich van de zelve meende meester te maken; welke aanslag nochtans door den hertog van Feria verydelt wierdt. Eindelyk maakte zich hertog Bernard van Weimar door hulpe der Fransche troupen, onder 't bevel des maarschalks de Guebriant, den 19 Dec. 1638 meester van Brizak. De belegering, die vier weken geduurt hadde, wordt gezegt 1100000 ryksdaalders, en aan weêrzyden meer dan

dan 80000 menſchen gekoſt te hebben. Wanneer hertog Bernard in den jare 1629 den 18 Julius te Neuburg naby Brizak in een ziekte viel, verzekerde zich de maarſchalk de Guebriant van deze en andere plaatſen, die door een zeker tractaat op den 9 October des zelven jaars aan den koning van Vrankryk overgelaten, verder in den Weſtphaalſchen vrede des jaars 1648, en wederom in den Pyreneeſchen vrede des jaars 1659 afgeſtaan zyn. Hier op hebben de Franſchen Brizak zeer verſterkt; doch in den jare 1697 in den vrede van Ryswyk wederom aan den keizer afgeſtaan, en den 1 April 1700 ingeruimt. Echter wierdt in den jare 1703 deze plaats door de Franſchen, onder het bevel van den maarſchalk de Vauban, na eene korte belegering den 7 Sept. wederom by verdrag ingenomen; wanneer de keizerlyke kommandant van achteloosheit beſchuldigt wierdt. In 't tegendeel is Brizak in den Badenſchen vrede in den jare 1715 wederom aan het huis van Ooſtenryk afgeſtaan. Na den vrede van Ryswyk hebben de Franſchen tegen over Out-Brizak eene veſting aangelegt, Nieuw-Brizak genaamt, die echter geenzins daar by halen kan. *Antonini Itiner. Amm. Marcellin. l.* XXVIII. *Luitprandus l.* IV. *B. Rhenan. rer. Germ. l.* III. *Freher. Orig. Palat. P.* II. *c.* 8. *Irenici Exeg. Germ. l.* XI *Cruſius in Annal. de Roo Ann. Auſtr. l.* III. *f.* 98. *Cluverii Germ. antiq. Laboureur vie de Guebr. Thulden. hiſt. ſui temp. l.* III. *Theatr. Europ. Zeil. Topogr. Alſ. Imhof N. P. l.* III. *c.* 17. §. 5.

BRIZE, (KORNELIS) een ſchilder, die uitſtak in het maken van harnaſſen en allerlei ſtilleven, inzonderheit brieven en papieren, waar van een geeſtig ſtuk te zien is ter treſorie van het Raadhuis te Amſterdam. Ook zyn niet min kunſtig geſchildert die door elkander gevlochten ſpeeltuigen, waar mede het klein orgel in de oude kerk pronkt. Ook zyn 'er twee grote ſtukken in het Oudemannenhuis, waar in de harnaſſen en 't verdere ſtilleven door hem gemaakt zyn. *Houbraken* II *Deel.*

BRIZO, Godin der droomen, wierdt eertyds in het eilandt Delos aangebeden. Men offerde haar kleine ſcheepkens met allerlei dingen, behalven viſſchen, vervult. *Coel. Rhodig. l.*XXXVII. *c.* 10.

BRIZUELA (ZUIGO DE) was in den jare 1567 te Berlanga in Spanje geboren, en nam in het 14 jaar zyns ouderdoms de orde der Dominikanen aan. Hebbende een tydlang te Salamanca als profeſſor in de Philoſophie geleeſt, en te Rome in het collegie della Maria ſopra Minerva opentlyk geleeraart, benoemde hem koning Philippus tot biechtvader des hertogs Albert. Met dezen bezocht hy de Nederlanden, en bleef by hem, zo lange Albert leefde, wordende by deze gelegenheit vikaris generaal zyner orde in de Nederlandſche provincien. De zelve aartshertog gebruikte hem ook tot verſcheide ſtaatszaken, zendende hem meer dan eens in zaken van gewigt naar Spanje. Ook was hy gevolmachtigt, om een ſtilſtandt tuſſchen Spanje en de vereenigde Nederlanden te ſluiten, halende naderhandt de ratificatie dezer tractaten uit Spanje. De aartshertog wilde hem het aartsbisdom van Kameryk geven, doch hy weigerde het, en keerde na des zelfs doodt in den jare 1621 wederom naar Spanje, wordende door den koning in den jare 1622 tot biſſchop van Segovia, ſtaatsraadt en preſident des Nederlandſchen raads gemaakt. In den jare 1624 zyn bisdom nederleggende, ook zyne Domkerk en eenige kloofteren rykelyk beſchenkende, begaf hy zich naar Madrit, en ſtierf aldaar den 2 Jan. 1629 in het klooſter der Dominikanen.

BROCARDA, of *Brocardica*, is by de rechtsgeleerden een bekent woordt, wordende daar door of de algemene regelen des Rechts, of allerlei ſtrydvragen, die met eenige waarſchynlykheit kunnen gezegt of ontkent worden, verſtaan; hoewel de eerſte betekenis de meeſt gebruikelykſte is. Baldus en zommigen met hem hebben de uitvinding zekeren Pileus, een out rechtsgeleerde in de XII eeuw, toegeëigent. Doch het is waarſchynlyker, dat ze dus van Burchardus, biſſchop van Worms, genoemt worden, die leefde onder Henrik den IV in den jare 1008, brengende het pauſſelyke Recht allereerſt tot zekere leerſtellingen, zynde van zynen name *Regulæ Burchardicæ*, maar de Italianen, die hem Brocardus noemden, *Brocarda* of *Brocardica* genaamt. *Cujac. in Præf. ad Conſultat. Panciroll. l.* II. *c.* 21. *de LL. interpret. Strauch. amœn. jur. Canon. Serm.* I. *Eccl.* 1. *c.* 6.

BROCARDUS, (JAKOB) een Venetiaan, nam de Proteſtantſche religie aan, en gaf in Hollandt verſcheide boeken uit, waar in hy poogde te bewyzen, dat de gevallen der XVII eeuw door de propheten voorzegt waren. Voorts wilde hy uit zekere Schriftuurplaatſen bewyzen, wat Philips de II, koning van Spanje, den keizer, den prins van Oranje, en andere potentaten ſtont te ontmoeten; welke wyze van verklaring der H. Schrifture op het Synode van Middelburg in den jare 1581 verworpen wierdt, wordende Lambertus Danæus en Martinus Lydius gelaſt, Brocardus eenige voorſtellingen te doen. Doch deze niet kunnende op de zelve antwoorden, beloofde van zodanige voorzeggingen af te zien. Hy hadt zekeren Franſchen edelman, zynde een Proteſtant, overreed, dat de pauſſelyke ſtoel in korten tydt door zekeren Proteſtantſchen vorſt zou overhoop geworpen worden: invoegen deze geloofde, dit kon gevoeglykſt door den koning van Navarre, dien hy diende, geſchieden. Hy openbaarde zulks den koning, en ontving laſt, tot dien einde als ambaſſadeur naar de Proteſtantſche hoven te gaan. Doch de grondt dezer zake ontdekt zynde, en dat de voornoemde edelman de ſchriften van Brocardus op zyne onkoſten liet drukken, wierdt hy by velen beſpot. Brocardus zelf wierdt en van Roomſchen en van Proteſtanten kwalyk gehandelt. Hy begaf zich eindelyk naar Neurenberg, alwaar zich vele zyner aannamen. Het jaar van zyne doodt is niet zeker, maar wel, dat hy in den jare 1594 nog geleeſt heeft. Hy heeft verſcheide ſchriften nagelaten, als: *Interpretatio Myſtica & Prophetica in Geneſin & Leviticum; Libri duo, quorum alter ad Chriſtianos de Prophetia, alter ad Hebræos de primo & ſecundo adventu Meſſiæ; Paraphraſis in Apocalypſin;* en meer andere. *Viemere Theatre de l'Antechr. P.* I. *c.* 22. *Thuan Spondan. Delrio Diſquiſ. Magic. l.* IV. *c.* 1. *q.* 3. *Voetius diſp. ſelect. T.* II. *p.* 1075. *Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

BROCHMAN (CASPAR ERASMUS) wierdt te Koge op het eilandt Zeelandt, in Denemarken, alwaar zyn vader Eraſmus Severini burgermeeſter was, den 5 Aug. 1585 geboren. Hebbende de gronden zyner ſtudien ten deele te huis, ten deele te Herlofsholm en Coppenhagen gelegt, en zynde in de laatſte plaats door den rector tot zyn college verkoren, begaf hy zich in den jare 1603 naar Leiden. Daar en te Franeker een tydlang zyne ſtudien hebbende voortgezet, keerde hy wederom naar huis, en wierdt in den jare 1608 als rector der ſchole te Herlofsholm beroepen, bekleedende dat ampt twee jaren lang, wanneer hy in den jare 1610 naar Coppenhagen, en in den jare 1613 als profeſſor der Griekſche tale aldaar beroepen wierdt. Zyne bequaamheit meer en meer bekent wordende, moeſt hy in den jare 1615 tegen zynen wille het hoogleeraarsampt in de Godgeleertheit aannemen. Doch in den jare 1616 wierdt hem de onderwyzing des kroonprinſen Chriſtiaan opgedragen; welke bediening hy omtrent vier jaren waarnam, en naderhandt zyn akademiſch ampt wederom aanvaardde. Daar op erlangde hy niet alleen eene kanunnikdy te Lunden en Rotſchild, maar na dat de biſſchop van Zeelandt, Joh. Paulus Reſenius, overleden was, wierdt hy in des zelfs plaats in den jare 1639 verkoren. Eindelyk, nadat hy in den jare 1648 Frederik den III, en des zelfs gemalin Sophia Amalia hadt gekroont, begon hy zich tot zyn einde te ſchikken, maakte zyn teſtament, en maakte zyne bibliotheek aan de Univerſiteit van Coppenhagen, voorts 7000 ryksdaalders den armen in het hoſpitaal te Warlow, en verzorgde daar in vele arme ſtudenten: want hoewel hy drie kinderen geteelt hadt, was echter de eene zoon, nevens de dochter, in de kindſchheit, de tweede zoon in het 23 jaar zyns ouderdoms, willende uit Hollandt naar Engelandt gaan, geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *Syſtema Theologicum; λόγος λόγου προφητικοῦ; Apologia Speculi Brandenburgici confutatio; Exercitationes quinque de ſcriptoribus Eccleſiaſticis primi à nato Servatore ſeculi,* enz. *Vindingius in Academia Hafn. Spizelius in Templo honoris. imag.* 25. *& Infel. lit. Sect.* 8. *Witte in Diario. Bartholin. de ſcriptis Danorum p.* 21. *& Mollerus ad h. l. Freherus.*

BROCHMAN, (ERASMUS JOHANNES) een zoon van Johannes Eraſmus, die een broeder des voornoemden Caspar Eraſmus was, wierdt te Coppenhagen den 25 Dec. 1626 geboren. Zynde door de zorgvuldige opvoeding zyns ooms wel onderwezen, en hebbende op de Univerſiteit van Coppenhagen een goeden grondt zyner ſtudien gelegt, wierdt hy tot de vyfde Claſſis der ſchole te Roskild beroepen. In den jare 1647 begaf hy zich naar Leiden, en hoorde aldaar Scriverius, Boxhorn, Salmaſius, en anderen. In den jare 1650 reiſde hy naar Engelandt, en bezocht zeer naarſtig de bibliotheken van Londen en Oxfort, kerende in den jare 1652 wederom naar Hollandt, en van daar naar zyn vaderlandt. In den jare 1654 wierdt hy hoogleeraar in de hiſtorien te Sora, en bekleedde deze bediening zes jaren lang, wanneer hy in den jare 1660 tot profeſſor in de Theologie naar Coppenhagen beroepen wierdt, ſtervende vier jaren daar na; zyne ſchriften zyn: *Ethices Hiſtoricæ Specimen; Diſquiſitio de Hiſtoriæ legitimæ notis.* enz. *Vindingius in Acad. Hafn. Witte Diar. Bartholin. de Scriptis Danor. p.* 38. *Mollerus ad h. l. Freherus.*

BROCKAU, een kleine rivier in het Holſteinſche landſchap Wagern, ontſpringt eigentlyk uit twee beeken, genaamt Rehbek en Johannesbek, welke laatſte voorby de ſtadt Oldenburg loopt; en de Oſterbrockau, zynde een zee, hebbende doorlopen, ontlaſt ze zich in de Ooſtzee, of zo genaamde Kolberger Rhede. *Dankwerth Schleſw.*

BROEDER, een bekent woordt. Met dezen naam noemden van outs de Chriſtenen elkander, omdatze den zelven Godt tot vader hadden, aan een en 't zelve geloof deelachtig, en erfgenamen van de zelve hope waren, en dus, als Minucius Felix ſpreekt, als broeders onder elkander leefden: en, als Tertulliaan zegt, omdatze altemaal eenen vader, dat is Godt, erkenden: en, als Arnobius zegt, omdatze met alle menſchen, die van de zon gezien worden, door den bandt der broederlykheit vereenigt waren; en eindelyk, als Lactantius wil, omdatze alle menſchen als broeders beminden. Zo waren de keizers gewoon aan de koningen, aan de landvoogden, en aan de graven den naam van broederen te geven: ook de biſſchoppen noemden elkander broeders. Ook plagten de biſſchoppen de pauzen broeders te noemen, zo als duidelyk blykt uit de brieven van Cypriaan. En dit laatſte heeft, volgens de getuigeniſſe van Launoy, ſtandt gehouden tot na het jaar 1400. Op die wyze zyn alle de genen, die in 't gemeen leefden, zo wel als de monniken, broeders genoemt; welken naam zy van de eerſte Chriſtenen ontleent hebben. Gelyk de Chriſtenen elkander voor broederen erkenden, zo hielden zy ook alle menſchen, zelfs Joden en Heidenen, in een zekeren zin voor broederen. Dit niet tegenſtaande zagen zy doorgaans en in de gemene betekening de Joden en Heidenen voor gene broederen aan, ſchoonze de ketters, die door den doop in Chriſtus herboren waren, voor broederen hielden. Dit blykt duidelyk uit verſcheide plaatſen van Auguſtyn. De Donatiſten begeerden de Katholyken voor gene broederen te erkennen: maar Auguſtyn zegt tot zyne toehoorders: *Zegt, dat ze onze broeders zyn. Volgens de Schriftuur,* zegt hy, *en naar de kerkelyke manier van ſpreken kennen wy de Joden noch Heidenen voor geene broederen. De Dona*tiſ-

natisten, die ons voor gene broederen houden, zeggen daar door dat wy Heidenen zyn; en hy voegt 'er by, dat de reden, waarom zy de Katholyken voor geene broederen wilden houden, hier op steunde, dat ze den Doop der Katholyken voor onwettig hielden. Zo dat de Donatisten hier in met de Katholyken overeenquamen, dat deze broederschap gevestigt was op den Doop. *Wy hielden*, zegt hy, *hun Doopsel voor goet: daarom hielden wy hen voor broederen: zy keurden het onze voor quaat: en daarom wilden zy ons voor hunne broederen niet rekenen.*

Deze broederschap bestont by de eerste Christenen in geen enkele woorden, maar in eene gerechte en broederlyke liefde. Tertulliaan, van deze broederschap der Christenen spreekende, verweet den Heidenen, datze geen regte broeders waren: datze, verre van zich onderling te beminnen, en voor elkander te sterven, elkander afgunstig waren, ja vervolgden en dootsloegen. Maar by ons, zegt hy, zyn alle dingen gemeen, behalven de huisvrouwen. Chrysostomus doedt ook gelden, dat de Apostel Paulus niet alleen aan de edele, geleerde, doorlugtige en ryke Corintheren, maar ook aan de gemene luiden, aan de knegten, ja aan alle Christenen, te Corinthen wonende, den naam van broederen heeft gegeven. Elders maakt hy deze opmerking, dat Paulus de Galatiërs zyne kinders, die van Philippen zyne broeders genoemt heeft; waar van hy deze reden geeft, dat hy de genen, daar hy aan schreef, zyne kinders noemde, als hy iet wilde verbetert hebben: of als hy hen de grootheit zyner liefde wilde betonen: maar als hy hen wat grooter eere wilde bewyzen, dat hy hen dan broeders noemde. Doch op een andere plaats klaagt hy ernstig, dat de gansche broederlyke liefde en onderlinge behulpzaamheit onder de Christenen te niet gegaan was. *De struikrovers*, zegt hy, *die 't zelve zout eeten, leven vreedzaam onder malkander: onder de Christenen, die 't zelve broodt aan een zelve tafel eeten, ziet men niet als oorlogen en pleiten. Daar by*, zegt hy wyders, *vrezen wy voor malkander; men luistert malkander de woorden toe. Zienwe iemandt by ons komen, dan zwygt men stil, en breekt zyne redenen af. Dat doen geen menschen, die malkander betrouwen: maar die malkander vrezen.*

Deze broederlyke liefde der eerste Christenen was zo groot en algemeen, dat de Heidenen zich daar aan stieten, noch die konden verdragen. Octavius, een Heiden, by Minucius Felix, zag die aan voor een verfoeielyke zaak. Hy voerde den Christenen te gemoet, datze malkander kenden aan heimelyke tekenen. Zy beminnen malkander, zeide hy, eerze malkander kennen. Ja hy verweet hen, dat ze onder den dekmantel van den naam allerlei vuiligheden pleegden: quansuis omdat de naam van *broeder* en *zuster* by de Heidenen zomwylen in een quaden zin genomen wierdt. Maar de Christenen zyn door deftige en heilige mannen omtrent dit stuk genoeg verdedigt. *Beschr. van 't Utrechts. Bisdom en de aantek.* I Deel.

BROEK, een ryk, groot, en welbetimmert dorp van Waterlandt, gedeelte van Noordhollandt, legt tusschen vier meiren besloten, als 't Monneken, Belmer, Broeker en Noord meir, lopende de trekvaart van Buiksloot op de stadt Monnekedam daar langs en de wagenweg te midden door heen. De benaming is uit de gelegenheit der plaatse geboren: te weten de broekige landen en moeren, en geenzins, als zommigen uit de overeenkomste der namen vast stellen, van de oude *Bructeri*, die naar allen schyn in hunne gedachten niet anders dan Broekers op zyn Nederduitsch betekenen, of volkeren, die in broekachtige landen wonen, dat, schoon genomen 't waar was, echter geen bewys geeft, dat daarom de Waterlandsche Broekers van die zo beruchte Bructeri afkomstig zyn, waar van breder op 't artykel BRUCTERI gesproken wordt. Landbouwers noch veehouders hebben deze verwonderenswaardige fraaie plaats in den tegenwoordigen welstandt opgevoert, maar handelaars en welervare schippers, die beiden op Oosten, de Straat, de Levant, en zelfs het Westen handel dryven en varen, weshalven de Broekers ook dagelyks te Amsterdam ter beurze verschynen, en hunne koopmanschappen vertieren, hebbende derhalven eenige binnen-of veer-schuiten sedert een geruimen tydt van jaren aangelegt, die gestadig naar Amsterdam tot voortzettinge van hun koopbedryf heen en weder varen. De kerk is een fraai en luchtig gebouw, met een hogen en fierlyk gespitsten toren daar nevens aan gebouwt, zynde de zelve kerke, toen de Roomsche Godsdienst in deze landen openbaarlyk geoeffent wierdt, ter gedachtenisse van den bisschop en belyder Nikolaas ingewyd. De pastory stont ter begevinge van den grave van Hollandt, ter bevestiginge van den aartsdiaken van Utrecht, en hadt eene inkomst van dertig Rhynsche guldens, uit de landvruchten opgebragt wordende: doch sedert de hervormde leere hier verkondigt is geworden, heeft men omtrent den jare 1585 voor de gemeentens van Broek en 't nabygelegen Zuiderwoude in gemeenschap tot eersten kerkenleeraar beroepen Henricus Johannis, dien Arend Arendsz en Johannes Lemchovius sedert in de bedieninge der zelve twee gemeentens gevolgt zyn, waar na in 't jaar 1600 de zelve gescheiden zyn, en ieder dorpkerk een byzonderen predikant bekomen hebben, behorende onder de klassis van Edam, het derde van het Noordhollandsche synode.

BROEK, een dorp met een kerk, ook wel naar zynen gronds gelegenheit *Broekkarspel* genoemt, legt in het Geestmer ambacht boven de stadt Alkmaar tusschen Zuid-Scherwoude en St. Pankras, gedeelte van het eigentlyke en oude Westvrieslandt, tegen den banne van Koedyk, onder Kennemerlandt behorende, aan. Het maakt een gedeelte van het baljuwschap van der Nieuburg, en is met Zuid-en Noord-Scherwoude in een rechten lyn gelegen, waarom het ook wel tot onderscheidt van Broek in Waterlandt genoemt wordt *Broek aan den Langendyk*. De Parochiekerk alhier plagt den martelaar Pontianus tot beschermheilig, en eene vikary aan St. Pontianus autaar te hebben, staande toen ter tydt de begevinge der pastory aan den abt van Egmont, en de bevestiging aan den deken van Westvrieslandt. Na de invoering der Hervormde kerkleere zyn Broek en Zuid-Scherwoude in het kerkelyke vereenigt, en met eenen gemenen leeraar omtrent het jaar 1573 verzorgt geworden, behorende onder de klassis van Alkmaar.

BROEKHUIZEN, een ridderhofstadt, gelegen te Derthuizen, was eertyds een leen van den huize van Gaasbeek, doch wierdt door Jakob, heer van Gaasbeek, tot een vry eigen goedt gemaakt, en de manschap, daar van verschuldigt, quytgescholden. Naderhandt heeft David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, het gekocht van Sophia, dochter van Jan de Roye, en wederom verkocht aan Johan van Auny, zynen kamerling; met voorwaarde, dat hy en zyne nakomelingen het bezitten zouden als een onversterffelyk erfleen van den huize van Abkoude en Duurstede: waar van de eerste beleening geschied is dingsdag in de Pinxter dagen van het jaar 1460. Naderhandt is deze ridderhofstadt gekomen in het geslacht van Taats van Meerten, of Meerten van Abkoude, en den 7 Juny des jaars 1597 door erffenisse in die van Oostrum; alwaar de zelve gebleven is, tot dat Willem Godard van Oostrum die opdroeg den 19 December van het jaar 1667 aan Rudolf van Arkel, wiens zoon, François van Arkel, door 't afsterven zyns vaders daar mede beleent is den 18 April des jaars 1719, en de zelve nog heden bezit. Wegens deze ridderhofstadt zyn in het lidt der heeren edelen en ridderschap 's lands van Utrecht beschreven geweest jonker Willem van Oostrum op den 10 February van het jaar 1629, die overleden is den 10 November van het jaar 1639, en jonker Bernd van Oostrum den 16 February des jaars 1642, die overleden is den 18 February des jaars 1661.

BROEKHUIZEN, (JOAN VAN) uit een aanzienlyk, zo niet adelyk, geslacht in het sticht van Utrecht gesproten, was de outste zoon van Gerard van Broekhuizen en Eva Vos, en geboren binnen Amsterdam den 20 November des jaars 1649. Vroeg zynen vader, die eene plaats onder de klerken van den edelmogenden Zeeraadt bezat, verliezende, geraakte hy onder de voogdy van zyns vaders broeder, Joan van Broekhuizen, de welke, eene ongemene wakkerheit van geest, eene verwonderlyke geheugenisse, en een afkeer van alle kinderspel in hem bespeurende, hem ter Latynsche schole binnen zyne geboortestadt Amsterdam, in dien tydt staande onder den geleerden en uitmuntenden Rector Adrianus Junius, bestelde. In zyne leerjaren dus voortgaande gaf hy wel haast blyken van zynen verheven aardt, en onder anderen inzonderheit van zyne vaardigheit tot de poëzy. Doch de schoolsche letteroeffeningen nu voltrokken hebbende, overleide zyn oom, waar toe hy hem wilde opbrengen, en openbare hem eindelyk, dat hy goet gevonden hadt, hem by een apotheker te bestellen. Joan van Broekhuizen onderwierp zich de wille zyns ooms, vaardde den dienst aan, en bragt 'er eenige jaren in door, tonende echter, als hy leegen tydt hadt, zomwylen eenige vruchten van zynen dichtkundigen geest, zo in het Latyn als in het Nederduitsch. Eindelyk evenwel een edeler drift in zich gevoelende dan zyn leven in zo een staat te slyten, verliet hy zynen dienst, en verbondt zich in den kryg, wordende niet lange daar na tot vaandrig verkoren. Hy maakte zich vervolgens zo aangenaam by zynen kolonel, dat hem de zelve, uit aanmerkinge zyner diensten, tot zynen stedehouder in de krygsbende vorderde. In den jare 1674 ging hy als vaandrig scheep, en woonde een zeetocht by, onder het beleidt van den doorluchtigen zeeheldt Michaël de Ruiter, dat hem evenwel niet belette om in het midden der stormen en gevaren eenigen tydt, als het hem gebeuren mogt, aan de poëzy te besteeden. Dus dichtte hy, voor het eilandt Dominica leggende, den XLIV Harpzang Davids; als mede den zeezang, genaamt *Celadon*, of *Verlangen naar het vaderlandt*, waar in hy Sannazaar, in dat soort van dichten uitstekende, navolgde. In den herfst des zelven jaars keerde hy gelukkig weder in het vaderlandt, en vervolgde, als te voren, zynen dienst te lande. Na dat de Nimweegsche vrede in den jare 1678 gesloten was, wierdt hy uit het veldt naar Utrecht gezonden, om daar by den wintertydt in bezetting te blyven. In dit verblyf, dat langer gerekt wierdt dan hy zich hadt ingebeeld, vertolkte hy, om zynen Latynschen styl in ongebonde reden te polysten, de verhandeling, geschreven van den geleerden Jesuit *Renatus Rapyn*, waar in de twee doorluchtigste dichters *Homerus* en *Virgilius* met elkander vergeleken worden. In dien zelven tydt gaf hy ook eene kleine verzameling zyner Latynsche gedichten uit, die met volle toejuiching der geleerde wereldt ontfangen wierdt. Terwyl hy zynen tydt dus te Utrecht sleet, wierdt hy door aanpryzing van zynen kolonel, den dapperen veldoverste van Weede, en bemiddeling van den burgermeester Joan Hudde, die hem in maagschap bestont, en zyn vernuft hoog waardeerde, naar Amsterdam ontboden, en hem een hopmanschap over eene krygsbende in die stadt opgedragen. Hier gaf hy in den jare 1689 alle de Latynsche gedichten van *Sannazaar*, den prins der Italiaansche poëten, uit, met zyne aanmerkingen en verbeteringen, en voegde daar achter de gedichten der beroemde Italianen *Hieronymus Amaltheus*, en zyner broederen, *Joannes Baptista* en *Cornelius*, brengende de zelve in beter gewaadt dan in Italië geschied was te voorschyn. Hier hernieuwde hy de schriften van den welsprekenden *Aonius Palearius*, en, het geen het hoofdt van zynen arbeidt was, hier verklaarde hy door geleerde aantekeningen het geen ons van *Propertius* en *Tibullus* is overgebleven. Deze voltooide hy, daar na geheel aan rust geraakt zynde, op zyn gemak: zo dat *Propertius* in den jare

jare 1702, en *Tibullus* vyf jaren daar na het licht zagen. De Ryswykfche vrede in den jare 1697 gesloten zynde, wierdt door den Raadt van Amsterdam besloten, het grootste gedeelte der benden, die daar in bezettinge lagen, af te danken. Dit viel Broekhuizen ook te beurt nevens andere hoplieden, de welke men eene jaarlykfche wedde liet behouden, om eerlyk daar van te kunnen bestaan. Hy besloot toen zyne dagen op het landt in stilte door te brengen, hurende een hof, voorzien van bequame woning, waar in hy zyne boeken kon plaatsen. Deze zyne woonplaats noemde hy zyne Eremitagie, en tekende de brieven, aan zyne vrienden geschreven: *Uit myne Eremitagie.* Hy overleedt aldaar den 15 December des jaars 1707, en wierdt, volgens zyne uiterste wille, niet in de stadt, maar te Amsterveen in de kerke begraven. Zyne Latynsche gedichten zyn in den jare 1711 in 4 door den here David van Hoogstraten, en zyne Nederduitsche in den volgenden jare 1712 in 8 door den zelven zamen uitgegeven, voor welke laatste verzameling, maar eenige weinige bladen beslaande, het leven van dezen groten dichter, niet te onrecht reets in zyne jonge jaren de Propertius onzer eeuwe genoemt, door den gemelden here David van Hoogstraten gevoegt is.

BROIDÆUS, (PHILIPPUS) een braaf rechtsgeleerde, van Aire of Ariën in het graafschap Artois geboortig, is raatsheer te Douay in Vlaanderen geweest, en heeft niettegenstaande zyne menigvuldige bezigheden *Francisci Polleti Historia Fori Romani* met zeer fraaie aantekeningen vermeerdert en uitgegeven te Douay in het jaar 1572 in 8; vier jaren waar na het zelve werk ter zelver stede herdrukt is. *Valer. Andreæ Biblioth. Belg.*

BROIDE, (PHILIPPUS DE) zoon van voorgemelden Philippus Broidæus, en hem te Douay geboren, was welbedreven in de rechten, en wierdt vervolgens raatsheer aldaar, gelyk zyn vader geweest is. Vier fraaie en welgeschreve verhandelingen vindt men van hem, te Douay gedrukt in 8 in den jare 1627 in de Fransche tale, voerende ten opschrift: *De Philosoof of verwonderaar; de Redenaar of Rederykkundige; de Christelyke prins, of navolginge van Godt*, en *de onderdaan of het leen. De zelve.*

BROKDORF. Het geslacht der graven en heeren van Brokdorf is zeer aanzienlyk in Denemarken en Holstein. De eerste, van wien men het ordentelyke stamregister kan afleiden, is de ridder HENRIK BROKDORF, die in den jare 1390 geleeft heeft. Zyn zoon HENRIK leefde in den jare 1418, en was graaflyke Holsteinsche raadt, en amptman te Segeberg. Van des zelfs kleinzonen was SIVERT, levende in den jare 1490, ook raadt en amptman. Van de achterkinderen wierdt DETLEF amptman te Flensburg, en des zelfs broeder HENRIK, heer in Windebuy, Gartz en Rozenhof, plantte het geslacht voort: want zyne gemalin Anna van Buchwald baarde hem DETLEF en FREDERIK. Van Detlef en des zelfs nakomelingen zal aanstonts breder gesproken worden. Wat Frederik belangt, deze wierdt de oude bygenaamt, zynde een vader van DETLEF, en bekledende in den oorlog der stadt Dantzig met Stephanus Bathori, koning van Polen, de plaats van hoofdman. Detlef, broeder van Frederik, was landraadt en amptman te Gottorf. Hy teelde by Margaretha, uit den huize Ranzau, drie zonen, PAULUS, JOACHIM, en HENRIK. Paulus was vaandrig en Holsteinsche hof-maarschalk, en wierdt de vader van MARQUARDUS, prooft te Itzeho, in zyne kinderen uitstervende. JOACHIM, heer in Gartz, Rozenhof, enz. wierdt amptman in Harderfleben, en teelde FREDERIK, landraadt en amptman in Steinburg. Zyn zoon BALTHAZAR wierdt domprooft te Hamburg, in wiens dochter de linie wederom uitstierf. De derde zoon van Detlef, genaamt HENRIK, heer in Windebuy en Altenhoven, hadt het geluk van een nalatenschap, telende onder andere kinderen DETLEF, heer in Windebuy, Hemmelmark, Altenhof en Hornsdorf. Deze wierdt van zyne twee gemalinnen vader van verscheide kinderen: want zyne twede gemalin Margaretha, dochter van Diederik Blome, heer in Hornsdorf, baarde hem vier zonen. De oudste, HENRIK, kolonel en amptman te Apenrade, wierdt geboren in den jare 1600, en stierf in den jare 1671. De tweede zoon, DETLEF, wierdt ook kolonel, en stierf ongetrouwt. De derde en vierde plantten het geslacht voort. Want THEODOSIUS, de vierde zoon, teelde onder anderen by zyne eerste gemalinne MARQUARD WOLF, doch die in den jare 1673 overleedt. De derde zoon JOACHIM, heer in Windebuy, Gartz en Rolsdorf, teelde ook verscheide kinderen, doch die alle zonder mannelyke erfgenamen na te laten gestorven zyn. Van dezen wierdt SCHAKO, vryheer van Brokdorf, kolonel; in de zelve bediening was DETLEF; WOLF wierdt landraadt. Tot dus verre gaan de nakomelingen van Detlef, en des zelfs twede gemalin Detlef van Blome. Zyne eerste gemalin Ithia, geborene van Ranzau, die in den jare 1596 overleedt, baarde hem CAJUS. Van dezen stamt af CAJUS BERTRAMUS, kolonel, heer in Botkamp, die in den jare 1619 geboren, en 1689 overleden is. Zyne gemalin, Susanna Amalia, was eene Frankische van adel, en baarde hem CAJUS LAURENTIUS, grave van Brokdorf, heer in Kletkamp en Botkamp, enz. ridder, domprooft en aartsdeken des hogen stichts van Utrecht, koninklyke Deensche landraadt der vorstendommen Sleeswyk en Holstein. Deze wierdt geboren in den jare 1646, en trouwde in den jare 1674 Sophia Amalia, dochter van grave Hans Schak. Zy baarde, behalven de reets overledene kinderen, CHRISTIAAN FREDERIK in den jare 1679, en CAJUS BERTRAMUS BENEDICTUS in den jare 1680.

BROD, *Broda*, is de naam van twee steden in Bohemen, *Teutsch-Brod*, en *Bohemis-Brod*, betekenende zo veel als *vadum*, of *vaart*.

BROD, eene stadt en sterke pas aan de Sau in Slavonië, waar uit de Raitzen in de oorlogen der XVII eeuw den Turken veel schade toegevoegt hebben. In den jare 1691 wierdt ze den Turken ontweldigt en zeer versterkt; doch uit kracht der Carlowitzsche vrede moesten de vestingwerken nevens de aan de overzyde der Sau opgeworpene schanssen geslecht worden. *Europ. Staats-sp. P. 14. Zeil. Topogr. Hung.*

BRODEAU, eene familie in Vrankryk, uit welke VICTOR in den jare 1199 van Philippus Augustus in den adelstandt verheven is, na dat hy met zynen vader JOHANNES het H. Landt bezocht, en nevens hem vele gewichtige gevallen bygewoont, maar de vader in de belegering van Acre gebleven was. Een andere dezes naams, heer van Candé, leefde in de XVI eeuw, en was 38 jaren alleen secretaris van staat enz. by koning Henrik den IV, dien hy op alle zyne reizen verzelde, en met hem de Roomsche religie aannam. Deze maakte hem gevolmachtigde, tot bylegging van zekere twisten onder de geestelyken, gebruikte hem ook in verscheide andere gewigtige bezigheden. Nog een derde van den zelven name, geboortig van Tours, was geheimschryver en kamerdienaar by François den I, en des zelfs zuster, de koninginne van Navarre. Hy heeft verscheide werken in rym en onrym geschreven, en is in den jare 1540 overleden. Uit dit geslacht zyn ook geweest JOHANNES, van wien hier na; FRANCISCUS, advokaat in 't parlement van Parys in den jare 1550, JULIANUS BRODEAU, ook een voortreflyk advokaat in het zelve parlement omtrent den jare 1650, die eenige schriften heeft nagelaten, als: *Notes sur les arrêts de Louët; la vie de Charles du Moulin; commentaires sur la coûtume de Paris.* enz. *l'Hermite Souliers Hist. de la noblesse de Touraine. du Maine Bibl. Franc. Jacob de plus belles Bibl. enz.*

BRODEAU, (JOHANNES) een vermaart oordeelkundige, was geboortig van Tours, een zoon eens kamerdienaars van koning Lodewyk den XII. In den beginne oeffende hy zich te Bourges onder Alciatus in de rechten; doch naderhandt behertigde hy in 't geheel de Latynsche, Griekfche, Hebreeusche en Chaldeeusche talen, nevens de Philosophie en wiskunst. Met Petrus Danesius leefde hy vertrouwelyk, en begaf zich nevens hem met Georgius de Selves, ambassadeur van koning François den I, naar Venetië. Naderhandt reisde hy met den afgezant Georgius van Armagnak naar Rome, en wierdt van Bembus, Sadoletus, en anderen bemint. Wederkerende in Vrankryk gaf hy verscheide werken uit, onder welke de voornaamste zyn: *Commentarius in Anthologiam; Annotationes in Oppiani Kynegeticon; in Euripidem; in Dioscoridem; Miscellanea.* Hy stierf te Tours in den jare 1563, meer dan 60 jaren out zynde. *Thuan. l. XIII. & Teissier Addit. T. I. Sammarth. Elog. l. II. Blount Censur. autor. Colomes. Gallia Orient. Bayle.*

BRODY, eene stadt op de grenzen des Poolschen landschaps Volhynië, en districts van Lemberg gelegen. Zy is versterkt, hebbende eene stichtskerke en akademie. Stanislaus Koniepolsky, kastellaan van Cracau, is 'er de stichter van.

BROEDERLYKE LIEFDE EN EENIGHEIT (ORDE DER) wierdt van de drie keur-Saxische prinsen, Christiaan den II, Johannes Georg, en Augustus gesticht, wanneer de zelve nog onder Johannes Georg, keurvorst van Brandenburg, en hertog Frederik Willem van Saxen-Weimar, als voogden stonden. Het ordens-teken was een kleinodie van gout, fraai geamailleert, of geëtst, hebbende op de eene zyde een paar duiven, trekkebekkende; op de andere stonden deze woorden gegraveert: *Ziet, hoe goet en liefelyk is het, dat broeders ook t'zamen wonen.* Maar of iemandt buiten deze drie doorluchte broederen deel aan deze orde gehad heeft is onzeker. *Junckeri discours van den Sachs. R. O.*

BROEMSEBRO, een vlek in Zweden, gelegen in Smalandt; niet verre van Calmar. Alhier wierdt den 13 July 1645 tusschen Denemarken en Zweden een vrede getroffen, wordende Gothlandt Oesel en Jemptelandt den Zweden afgestaan, ook Hallandt, Schonen, en Bleckingen op 100000 ryksdaalders wegens gemaakte onkosten tot verzekering gegeven. *Theatr. Europ. T. V. en VI.*

BROGLIO is de benaming van de wandelplaats der Nobili of edelen van Venetië, gelegen aan de waterzyde van S. Marcus plein, en, om de zonne te vermyden, voor den middag by het paleis van S. Marcus, na den middag by de zo genaamde Procuratie nuove. Gedurende den tydt dat de Nobili dus vergadert zyn, pleegt zich niemandt by hen te voegen, die tot hun gezelschap niet behoort, maar de ryken en machtigen bemoejen zich door beloften de stemmen der armen te winnen; gelykerwyze in 't algemeen alle Nobili, staande naar eenige eerampten, by zodanige vergaderingen trachten de genegenheit der anderen te winnen; en hebben uit dien hoofde zommige de Broglio een opentlyke markt der Republyk genaamt. Om die zelve reden noemt men te Venetië Broglio allerlei soort van bezigheden zonder onderscheidt, door middel van 't welke men een zeker einde poogt te bereiken. *Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise p. 14. 499. Saint Didier de la ville & republ. de Venise p. 30. Missons Reizen.*

BROGNIER, of de BROGNIAC, (JOHANNES) kardinaal en bisschop van Ostia, geboren in een klein dorpje Brognie, of Brogniac, naby Anneci in Savoje. Eerst was hy *Alermer* genaamt, doch behieldt naderhandt den naam van zyne geboorteplaats. Hy studeerde te Geneve, wierdt aldaar kanunnik van de S. Pieterskerk, en naderhandt bisschop. Hoewel hier omtrent verscheide meningen zyn, terwyl zommigen schryven, dat hy aanstonts bisschop van Viviers, en eindelyk aartsbisschop van Arles is geweest. Dat is zeker, dat hy te Avignon by paus Clemens den VII in een groot aanzien was. Deze maakte hem in den jare 1385 kardinaal, en wilde hem by zich houden, om zich van zynen raadt tot het mainteneren zyner verkiezing te bedienen. Deze

paus

paus gaf hem het onder-kanseliersampt der kerke, 't gene hy ook onder paus Benedictus den XIII bekleedt, wordende daarenboven nog met het bisdom van Ostia begiftigt. Alzo nu vele rechtsgeleerden de verkiezing van Benedictus voor onwettig erkenden, zo verzocht hem de kardinaal Brognier, hy wilde toch de kerk bevredigen. Benedictus zulks weigerende, begaf zich Brognier in den jare 1404 met elf kardinalen naar Italië, en bleef kardinaal. Ook was hy op het concilie van Pisa, en wierdt door Alexander den VI, die op dit concilie tot paus verkoren wierdt, kanselier der kerke gemaakt, en in zyn bisdom Ostia bevestigt. In deze hoedanigheit wydde hy Johannes den XXIII, opvolger van Alexander. Voorts woonde hy als deken van 't collegie der kardinalen het concilie van Costnits by, alwaar Martinus de V tot paus verkoren wierdt. Hy stierf te Rome den 16 Febr. 1426. *Ughel Ital. sacr. T.* I. *Sammarth. Gall. Saxi pontif. Arelat. Frizon Gall. Aubery Cardin. Ciaconius.*

BROICH, Broek, een kasteel niet verre van Doesburg in 't hertogdom Kleef gelegen, zynde eertyds de setel der graven van Falkenstein geweest. Het is een Gulikseh leen, behorende thans den grave van Leiningen Dachsburg.

BROIE, eene rivier in 't Kanton Fryburg gelegen, ontspringende by St. Denys, en lopende door de Murter in het Neuburger meir.

BROITZCHIA, eene stadt in 't Indiaansche koninkryk Guzaraie, aan deze zyde der rivier Ganges, twaalf mylen van Suratte. Zy is op een tamelyken hogen berg gebouwt, en eene der sterkste plaatsen van gansch Indië. Het gehele omleggende landt is een vlakte, behalven dat men vyf of zes mylen van de stadt eenige bergen ziet, uit welke voortreffelyke agaatstenen gegraven en naar Cambaja vervoert worden. *Mandelslo Reizen.*

BROMAN, (Lodewyk) een Brusselaar van geboorte, uit een fraai en braaf geslacht, dat langen tydt aan het roer dier stadt gezeten heeft, deedt in het jaar 1635 in 4 aldaar drukken zyne verwelkoming van den kardinaal Ferdinand van Oostenryk binnen de zelve stadt, in Latynsch heldendicht opgestelt. *Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

BROMBERG. Zie BYDGOSTY.

BROMLEY, (Thomas) ridder en kanselier van Engelandt, was zeer verre gevordert in de rechten, en door die kennisse langs verscheide trappen van eere tot advokaat generaal der koninginne Elisabeth bevordert. Na het overlyden van Nicolaas Baco, lord zegelbewaarder in den jare 1579, wierdt hy lord kanselier van Engelandt gemaakt. In deze hoedanigheit was hy in den jare 1586, nevens den aartsbisschop van Cantelberg, en den lord thresorier, president van 't halsgericht over Maria, koninginne van Schotlandt. Hy overleedt in het volgende jaar, hebbende tot opvolger als kanselier Eduard, grave van Rutlandt; die echter na verloop van zes dagen ook den geest gaf. *De Larrey Hist. d'Angl. T.* II. *p.* 313. 427. 457.

BRONDRUT. Zie BRUNTRUT.

BRONGERSMA, (Titia) eene geestige jonkvrouw, heeft haar vaderlandt Groningen door hare zoetvloeiende dichten te gelyk met haren naam verheerlykt, gevende eerstelyk te Groningen in druk uit in 8 hare Mengeldichten, onder het opschrift van den *Bronzwaan*, waar van de brave dichter Ludolph Smids onder anderen zingt:

„ O Zwaan, 'k zal u vereeren
„ Met geen onnozel dicht,
„ Wiens flaauwe luister voor uw blanke pluimen zwicht!
„ Maar met myn traanen; ik zeg, vloeiende kristallen,
„ Toef niet daar in te vallen.
„ Zwem, Zwaantje, in deeze bron
„ Tot Titia: zeg haar, dit is al 't geen hy kon.

Waar na zy tot hoger gedachten opgeleid den Libanus voor den Parnas verwisselde, en een proef van geestelyke gezangen en dichten haren landsgenoten mededeelde, onder den tytel van *Hemelsche Orgeltonen.* Hare naarstigheit en naaukeurig onderzoek heeft men te danken de kennisse, die men heden heeft wegens de gesteltheit des gronds onder de zogenaamde Huinebedden of zware opgestapelde steenhopen in het landschap Drenthe: want zy in de Pinxterdagen des jaars 1685 hare vrienden te Borger bezoekende, bezag de zelve niet alleen met grote opmerkinge, maar deedt uit enkele lust onder de zelve graven (de eerste voor zo verre men weet) en ontdekte dus wel haast in 't byzyn van eenige vrienden eerstelyk vele kleine keizelstenen, straatsgewyze nevens malkander gezet, en daar onder vele ronde potten van bruinblaauwe en donkerrode verwe; doch zeer ruw en plomp gevormt, hebbende zommigen twee en andere vier kleine oortjes met doods beenderen en assche gevult; zodat men hier uit ligtelyk opmaken kan, tot welken inzicht deze grote stenen dus opgestapelt zyn.

BRONKHORST, een fraai stedeke in 't landt van Zutphen, hebbende den tytel eens graafschaps, en zynde gelegen aan de rechter zyde van den Yssel.

BRONKHORST. Het geslacht der graven van Bronkhorst pleeg uit den Luxemburgschen stam afgeleid te worden; uit wiens voornaamsten tak niet alleen hertogen, maar ook keizeren en koningen gesproten zyn, die voor al eer zy hunnen setel in Bohemen gevestigt hadden, die van Bronkhorst rykelyk voorzien, en hen toegelaten hebben, een kasteel aan den Yssel te bouwen, waar van daan de heerlykheit Bronkhorst den name behouden heeft. De eerste, die uit deze familie genoemt wordt, was Wilhelm, heer van Bronkhorst, levende in de XII eeuw, en telende by Cunigunda, dochter van Mauritius, grave van Oldenburg, twee zonen en twee dochteren, uit welke Gysbert aartsbisschop van Bremen is geweest, en in den jare 1296 overleden is, en Florentius de opvolger van zynen vader. Deze teelde wederom Florentius en Johannes. De eerste volgde zynen vader; de twede wierdt in den jare 1297 aartsbisschop van Bremen, en stierf in den jare 1307. Johannes, heer van Bronkhorst, ontving met de erfdochter des huizes Anholt de vrye heerlykheit dezes naams, gelegen in Zutphen. Hy heeft drie zonen by haar gewonnen, namentlyk Wilhelm, Johannes, en Gysbert. Johannes wierdt twee maal tot bisschop van Utrecht verkoren, te weten in den jare 1322, en 1340, wanneer Johannes van Diest, zyn tegenparty, gestorven was. Doch alzo hem het Roomsche hof ongenegen was, kon hy niet in 't bezit dezes bisdoms gestelt worden. Gysbert diende onder Albert, hertog van Beyeren, voogdt van Hanau en Hollandt, en bleef in den jare 1359 in de belegering der stadt Delf. Hy heeft zich hier omtrent nedergezet, en het Bronkhorstische geslacht in Hollandt uitgebreid, dat nu in den heere *van Schoot* nog bloeit. Wilhelm, de outste zoon, was heer van Bronkhorst en Anholt, en ontving met zyne gemalinne Johanna, eenige dochter van Gerard, heer van Batenburg, de heerlykheit van Batenburg, in het hertogdom van Gelderen, aan de Maaze. In den jare 1328 bleef hy in den slag, dien de Gelderschen den Luikenaren by het dorp Hasselt leverden. Hy liet Gysbert na, die door zyne gemalinne, eenige dochter van Gerhard van Borkelo, de heerlykheit Borkelo in Zutphen aan zich bragt, en by de zelve drie zonen en eene dochter teelde; voorts liet hy na Gysbert den II, van wien de stam van Bronkhorst is voortgeplant; Theodorus, stichter der Batenburgsche linie; en Rogerus, scharmeester te Keulen, trachtende te vergeefs bisschop van Utrecht te worden. Gysbert de II ontving in de deeling Bronkhorst en Borkelo, zynde het laatste een allodiaal goedt, dat hy in den jare 1406 vrywillig aanboodt als een leen van den bisschop van Munster te ontvangen: waar uit naderhandt grote oneenigheden, en eindelyk een oorlog tusschen dien bisschop en de vereenigde Staten van Nederlandt gerezen is. Zyne kinderen waren Otto en Wilhelm, van de welke Otto vader wierdt van Gysbert den jongen, en Otto, die maar eene eenige dochter, Margaretha, gemalin van Johannes, heer in Wisch, nagelaten heeft. Gysbert de jonge wordt gezegt in den jare 1554 voor zynen vader gestorven te zyn, nalatende Hedwig, gemalin van Otto, grave van Diepholt; voorts Gysbert den III, en Frederik. Gysbert de III volgde zynen grootvader Gysbert den II in Bronkhorst en Borkelo, en erlangde in den jare 1477 met het laatste door den bisschop van Munster het verlei of de investituur. Hy was zo aanzienlyk, dat zelfs Albert, grave van Gelder, in den jare 1468 een verbondt met hem maakte. Hy liet maar twee dochteren na, Walpurgis, gemalin van Simon, grave van der Lippe; de twede was gemalin van Otto, grave van Teklenburg: doch die beide zonder kinderen gestorven zyn. Waar van daan zyn broeder Frederik opvolger in de leengoederen was, nalatende Jodocus, die in den jare 1553 den graaflyken tytel ontving, doch zonder erfgenamen stierf, en dus de Bronkhorstische linie eindigde. Zyne weduwe Maria, gravin van Hoja, bleef in het bezit der goederen haars echtgenoten tot hare doodt, die voorviel in den jare 1579, waar uit, en uit de overige erfenis van Jodocus, een hevige strydt ontstaan is, die een langen tydt geduurt heeft, staande de naar de erfenis voornamentlyk Theodorus van Batenburg, uit hoofde van maagschap; Irmgardis van Diepholt, abdis van Essen, nevens haar broederen zoon, Rudolf, grave van Diepholt, uit hoofde harer grootmoeder en overgrootmoeder, der voornoemde Hedwig; en Irmgardis van Wisch, gemalin van Georg, grave van Limburg in Stirum, die, zynde de naaste aanverwante van Jodocus geweest, de gehele Bronkhorstische erfenis aan de graven van Limburg in Stirum gebragt heeft.

De Batenburgsche linie heeft gesticht Theodorus, of Diderik, de jonger zoon van Gysbert den I, die in de vaderlyke deeling Batenburg en Anholt ontvangen heeft. Hy liet na Gysbert, die nevens zyne gemalinne Margaretha van Ghemen in den jare 1408 de stadt Burch en gansche Batenburgsche heerlykheit aan Johannes Barlair, heer van Hermond en Keerbergen, verkocht, onder beding nochtans, dat ze niet alleen de wederinlossing voorbehielden, maar ook, dat, wanneer de koper zonder erfgenamen quam te overlyden, de gehele heerlykheit wederom aan den verkoper of des zelfs nakomelingen keren zoude. Hoe ze echter naderhandt wederom aan die van Bronkhorst gekomen zy is onzeker. Dat alleen is zeker, dat ze Theodorik, een zoon van Gysbert, bezeten heeft. Deze heeft ook zyn gebiedt daar door vergroot, dat hy Catharina, erfdochter van Henrik, heer in Gronsveldt in Rimburg, trouwde. Hy stierf in den jare 1451, nalatende vyf zonen en eene dochter, van welke deze, genaamt Catharina, aan Johannes van Alpen, heer van Hunepel, uitgehuwt wierdt. Onder de zonen was Johannes, de jongste, proost te Utrecht; doch de vier anderen, Gysbert, Henrik, Jakob en Herman, hebben zo vele nieuwe linien gesticht. Die van Gysbert, heer te Batenburg en Anholt, is de eerste wederom uitgestorven: want schoon hy een zoon, genaamt Jakob, naliet, wierdt echter deze door Karel, hertog van Gelder, tegen wien hy was opgestaan, van zyn landt berooft; zynde des zelfs zoon Gysbert in den jare 1525 zonder kinderen na te laten gestorven. De nakomelingen des tweeden zoons Theodorik hebben langer dan alle de andere geduurt. Zie beneden. De derde zoon Jakob, heer in Rhöne, liet Gysbert na, die in den jare 1549 gestorven is, hebbende zes kinderen geteelt, namentlyk vyf dochteren,

en eenen zoon, THEODORIK, die door een gerichtelyke uitſpraken des oppergerichts van Bruſſel het gebiedt van Anholt ontvangen, en daarenboven Baar en Lutthum aan zich gebragt heeft, hebbende by Geertrui, eene erfdochter van Johannes, of Theodorus, heer van Millendunc en Drachenfels, THEODORIK den VI en JOHAN JAKOB geteelt, die beide den graaflyken tytel erlangt hebben, doch zonder mannelyke erfgenamen geſtorven zyn: want Theodorik hadt maar eene dochter, MARIA ANNA, gemalin van Leopoldus Philippus Karel, Rhyngraaf, vorſt van Salm, aan wien ze een gedeelte der Anholt-Millendunkſche erfenis toegebragt heeft. Johannes Jakob, die onder den name van grave van Anholt in den dertigjarigen oorlog vermaart is geweeſt, en by de Roomſche Ligue generaal-wachtmeeſter, ook by den aartshertog Leopold opper-hofmaarſchalk was, overleedt in den jare 1630, nalatende eene eenige dochter, ISABELLA, die aan Philippus, grave, naderhant vorſt van Croy, uitgehuwt wierdt, en haren echtgenoot de helft harer vaderlyke erfenis toebragt. Herman, de vierde zoon van Theodorik, liet wederom een zoon na, THEODORIK genaamt, die in den jare 1535 van hertog Karel van Gelder het gebiedt van Anholt wederom erlangde, hoewel zyne nakomelingen het zelve niet lange bezaten, gemerkt zyn zoon HERMAN daar van ten behoeve van den voornoemden Theodorik door een gerichtelyke uitſprake van 't hof van Bruſſel afſtandt doen moeſt. Hy zelf wierdt met Batenburg beleent, en ſtierf in den jare 1556, nalatende 4 zonen en 2 dochteren; zynde van de zonen GYSBERT en THEODERIK in den jare 1598 door den hertog van Alba te Bruſſel onthalſt. De outſte zoon WILHELM ſtierf in den jare 1573, nalatende HERMAN THEODORUS, vryheer van Batenburg en Stein, die in den jare 1612 zonder kinderen ſtierf. KAREL, de jongſte, heer in Berendrecht en Bicht, ſtierf te Keulen in den jare 1580 eene geweldige doodt, nalatende Maximiliaan, die Wilhelm Arnold teelde, ſtervende terwyl hy te Wezel ſtudeerde; en FREDERIK WILHELM, die te Parys zonder kinderen na te laten overleedt, en daarenboven eenige dochteren.

De tweede zoon van Theodorik, genaamt HENRIK, ontving de moederlyke goederen, wordende uit dien hoofde zyne linie de Gronsfeldſche genaamt. Zyn zoon THEODORIK liet twee zonen na, JOHANNES en THEODORIK, wordende deze heer *te Hunepel* genaamt, en telende JODOCUS en THEODORIK, behalven eenige dochteren. Johannes, heer van Gronsveldt, teelde een zoon, genaamt WILHELM. Deze gewan JODOCUS en JOHANNES den II. Jodocus wierdt door keizer Rudolf den II grave van Gronsveldt gemaakt, en ſtierf in den jare 1588 in de belegering van Wagtendwyk, zonder kinderen na te laten. Johannes de II nam den tytel van grave van Bronkhorſt aan, vereenigende dien met Gronsveldt. Laatſtelyk is nog aan te merken, dat deze graven onder het Weſtphaalſche collegie behoren; zynde JODOCUS MAXIMILIAAN, grave van Bronkhorſt en Gronsveldt, in den jare 1653 op den ryksdag van Regensburg op de nieuw-opgerichte Weſtphaalſche gravenbank ingeleid. *Pontanus Geld. hiſt. à Leidis Chron. Belg. Teſchenmacher; Annal. Jul. Mont.* enz. *Imhof N. P. l.* IX. *c.* 2.

BRONKHORST, (EVERARD) een beroemt rechtsgeleerde, geboortig van Deventer, alwaar zyn vader der beide Rechten Licentiaat, en eertyds hoogleeraar in de wiskunſt te Roſtok, Rector was. Hy wierdt, nog jong zynde, genootzaakt voor de wreetheit des hertogs van Alba te vluchten, zich begevende naar Duitſchlandt, alwaar hy Marburg, Erfort en Wittenberg bezocht. Hebbende derhalven Vigelius en Weſenbecius naarſtig gehoort, wierdt hy in den jare 1579 tot Doctor in de rechten gepromoveert. Daar op keerde hy weder naar Wittenberg, en hieldt zich aldaar bezig met onderwyzen, tot dat hy profeſſor te Erfurt wierdt. Na verloop van twee jaren beriep men hem tot burgermeeſter naar Deventer; en wederom door de Spaanſchen vredreven zynde zag hy zich als hoogleeraar der rechten naar Leiden beroepen, en ſtierf aldaar in den jare 1627, in het 73 jaar zyns ouderdoms. Zyne ſchriften zyn: *Centuriæ quatuor* ἐναντιοφανῶν; *duæ Centuriæ controverſiarum Juris; Methodus Feudorum; Commentarius in Titulos, de Regulis Juris; Tractatus de privilegiis ſtudioſorum, tum Profeſſorum ac Doctorum. Academia Leidenſis. Meurſius in Athenis. Witte in Jct. Konig. Andreæ Bibl. Belg.*

BRONKHORST, (JAN VAN) een fraai glasſchilder, een leerling van Jan Verburg, by wien hy zich anderhalf jaar oeffende. Daarna raakte hy by twee andere glasſchilders, by welke hy bleef tot dat hy luſt kreeg om naar Vrankryk te reizen, om daar zyn kunſt verder voort te zetten. Te Atrecht gekomen vondt hy daar eenen Pieter Matthys, een kunſtig glasſchilder, by wien hy omtrent anderhalf jaren bleef. Van daar trok hy naar Parys. Eindelyk keerde hy in 't vaderlandt, daar hy te Amſterdam in de Nieuwekerk nevens het koor drie glazen kunſtig beſchilderde. Hy was geboren te Utrecht 1603. *Houbraken Schilderboek* I *Deel.*

BRONKHORST, (JOAN VAN) geboren te Leiden in den jare 1648. Zyn vader ontviel hem vroeg: des wierdt hy van zyne moeder te Haarlem by een paſteibakker beſtelt, om eener koſtwinning machtig te worden. Ondertuſſchen voelde hy altydt een trek tot de ſchilderkunſt: maar daar quam niet van voor dat hy in den jare 1670 zich te Hoorn nederzette en troude. Toen begon het inwendig vier, dat zo lang geſmeult hadt, aan te gaan. Hy ſloeg de handt aan 't werk in de uren, die hem van zyn beroep overſchoten, met zulk een vordering, dat men hem onder de braafſte kunſtſchilders in waterverwen ſtellen mag. Men vindt op zyne gelukkige nabootzing der nature een gedicht van den beroemden Joannes Vollenhove, waar in zyne gaven breet gemeld worden. *Houbraken Schilderboek* III. *Deel.*

BRONKHORST, (PIETER) geboren te Delf den 16 May in den jare 1588. Geſchikt tot de ſchilderkunſt verkoos hy niet het ligtſte, maar het zwaarſte en werkelykſte, namelyk gezichten van tempelen en kerken, geſtoffeert met hiſtoriën. Hy arbeidde met roem. Men kent twee ſtukken, waar van het een geplaatſt is in de vierſchaar op het Raadhuis te Delf, waar uit Chriſtus de kopers en verkopers wegjaagt. Hy ſtierf den 21 July 1661.

BRONSWYK, Zie BRUNSWYK.

BRONTES. Dus wierdt een der Cyclopen genaamt, die in de ſmiſſe van Vulcanus werkten, makende de pylen van Jupiter gereet, volgens het verhaal der dichteren. *Virgil. Æn. l.* VIII.

BRONTINUS, een Pythagoriſch Philoſooph, leefde 500 jaren voor de geboorte van Chriſtus, en was of vader of echtgenoot van Theano, geboortig van Metapontus, zynde eene geleerde vrouw, hebbende naar het getuigenis van Suidas eenige geleerde werken in de Philoſophie geſchreven. Diogenes Laërtius getuigt, dat Theano van Creta eene gemalin van Pythagoras, en dochter eens mans van gelyken name geweeſt is. Daar is nog een ander BRONTINUS, een Pythagoriſch Philoſooph, en leerling van Alcmæon Crotoniates, die φυσικὸν λόγον aan hem geſchreven heeft. *Diog. Laërt. l.* VIII. *Meurſius Bibl. Græc. Fabritii Bibl. Græca l.* II. *c.* 13.

BROSS, BROOSS, *Szaszvaros*, in 't Latyn *Broſſa*, eene kleine ſtadt in Zevenbergen, aan de rivier Meriſch, drie mylen van Weiſſenburg. Eertyds was het maar een marktvelk; maar wanneer de ſtadt Clauſenburg tegen hare privilegien allerlei religien innam, en uit dien hoofde uit het getal der zeven ſteden uitgeſloten wierdt, is Broſ in der zelver plaats gekomen, en met ſtadsgerechtigheit en ſtemme op de landdagen begiftigt. Zy is nevens de zeven andere ſteden den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan.

BROSSE, (JACOBUS DE LA) een vermaart zoldaat, geboortig uit Bourbonnois, wordt gezegt in het dertigſte jaar zyns ouderdoms in den oorlog gegaan te zyn, wanneer hy als overſte luitenant des hertogs Franciſcus van Guize zich aanſtonts beroemt gemaakt heeft. Hier op wierdt hy als hofmeeſter des hertogs van Longueville bevordert; en naderhandt nevens Sanſac den jongen koning François den II toegevoegt. Dewyl hy de Guizen zeer toegedaan was, verkoor men hem om 2000 man te gebieden, die het voornoemde huis in den jare 1559 der koninginne van Schotlandt, ook uit dezen huize geſproten, te hulpe zondt. Hy gedroeg zich dus tegen de Schotten, dat ze zich eindelyk met Engelandt vereenigden, om de Franſchen wederom uit Schotlandt te doen verhuizen. Deze dan wierden door de Schotten belegert, en moeſten, hoewel ze dapperen tegenſtandt boden, nogtans eindelyk geheel Schotlandt wederom verlaten. Broſſe betoonde in deze belegering eene zonderlinge dapperheit, hoewel reets 75 jaren out zynde. Voorts was hy ridder der koninklyke orde, en zoude buiten tegenſprake ook den maarſchalksſtaf van Vrankryk erlangt hebben, ten ware hy in den ſlag by Dreux nevens zynen zone in den jare 1562 geſneuvelt was. *Belcarius hiſt. l.* XXVIII *Buchananus Rer. Scotic l.* XVI. *Laboureur Addition a Caſtelneau Tom.* II. *Bayle.*

BROSSE, of BROCHE, (PETRUS DE LA) geboortig van Touraine, was van een ſlechte afkomſt, doch hadt groot verſtandt en bequaamheit in de heelkunſt; zynde de heelmeeſter van Lodewyk den H. Hy wiſt de genegenheit des kroonprinſen zo te winnen, dat, wanneer die onder den name van Philippus den III koning wierdt, hy de la Broſſe tot zynen opper-kamerheer maakte, en zich door hem als zynen favoriet liet regeren. Hier door bereikte de la Broſſe een groot aanzien, en rykdommen; doch zyn geluk was van een korten duur. Want dewyl de koning tot het tweede huwelyk overging, en van zyne nieuwe gemalin veel werks maakte, vreeſde hy zyn aanzien daar door te zullen verliezen. En wanneer wat daar na, in den jare 1276, de kroonprins niet zonder vermoeden van vergift plotſelyk ſtierf, liet hy door eenige quaadaardigen de koningin beſchuldigen; die ook veel daarom lyden moeſt. Wanneer eindelyk de koning met Caſtilië in den oorlog geraakte, onderhieldt de la Broſſe heimelyke brievewiſſeling met den vyandt, en was oorzaak, dat de gehele veldtocht ongelukkig afliep. Doch zulks door onderſchepte brieven openbaar wordende, verzamelde de koning eenen raadt te Vincennes, waar in beſloten wierdt de la Broſſe in arreſt te nemen. Deze derhalven wierdt nog in het zelve jaar 1276 gehangen, en zyne goederen ten behoeve des konings verbeurt verklaart. *Du Puy hiſt. des favoris. Daniel hiſt. de France T.* II. *p.* 237. *ſeq.*

BROSSES. (FRANCISCUS SANCHES DE) Zie SANCTIUS BROCENSIS.

BROSSIER, (MARTHA) dochter van Jakob Broſſier, een wever te Remorentin, of Romorentin, een ſtedeke in het landſchap Blaiſois in Vrankryk, vyf mylen van Orleans gelegen, maakte haar werk om voor eene bezetene te ſpelen, liet zich door haren vader van ſtadt tot ſtadt omleiden, en bedroog zeer velen door hare wonderlyke ſtellingen; waarom 'er verſcheide bezweringen (*Exorciſmus*) met haar voorgenomen wierden. De biſſchop van Angers, Karel Miront, ontdekte allereerſt het bedrog, doordien hy haar wywater in plaats van gemeen water, en gemeen water in plaats van wywater liet voorzetten. De bezetene maakte voor het regte wywater geen de minſte beweging; maar wierdt daarentegen, op het gezicht van het gemene water, het welk men voor wywater uitgaf, door haren gewaanden geeſt aangevochten. Voorts liet de biſſchop de boeken, de welke tot het verrichten der bezweringen gebruikt worden, halen, en ondernam de bezwering; maar las haar, in plaats van de gewone formelen, het begin der *Æneis* van Virgilius voor, en de goede Martha, geen Latyn verſtaande, hieldt het voor heilige gebeden, en toonde door allerhande zeldzame gebaarden, hoedanig

danig ze door den Duivel deswegen geplaagt en benaaut wierdt. De bisschop riep hier op den vader alleen, bestrafte hem over het gepleegde bedrog, en riedt hem, met zyne dochter weder naar Remorentin te keren, en zich met zyn ambacht te geneeren. Doch Jakob Brossier deedt dit niet, maar trok met zyne dochter naar Parys, daar zy hun rol in de kerke van Genoveva speelden. De bisschop beval het onderzoek daar van aan vyf geneesheeren, de welke gezamentlyk oordeelden, dat in Martha niets bovennatuurlyks gevonden wierdt. Op den 1 April des jaars 1599 wierdt 'er opnieuw eene plegtige bezwering ondernomen: Martha maakte allerhande wonderlyke bewegingen met hare ogen, tonge en gehele ligchaam, en wanneer de bezweerder deze woorden las: *Et homo factus est* (en is mensch geworden), klom Martha met vele wondere kuren en sprongen van het altaar tegen de deur van de kapelle op, dat zich de bezweerder zelfs niet kon onthouden van te zeggen, dat, indien iemandt nog zo ongelovig was, en den Duivel, die Martha plaagde, voor verdicht hieldt, hy nu een kans met hem en zyn leven daar aan kon wagen. Marescotti, een der vyf geneesheeren, nam de uitdaging aan, greep de bezetene by den krop, en geboodt haar stil te zyn. Martha gehoorzaamde, maar gaf voor, dat haar de boze geest op dat zelve ogenblik hadt verlaten; waarentegen Marescotti beweerde, dat hy van hem verdreven was. Martha antwoordde, dat zich Marescotti, Riplau en Hautin met hunne zaken, te weten de geneeskunde, zouden moejen, en hieldt zich voorts in hunne tegenwoordigheit stil. Wanneer de geneesheeren vertrokken waren quam de gewaande Duivel wederom; maar zo haast als zich de zelve weder vertoonden, hieldt Martha weêr hare rust: dies zy niet anders konden doen dan Martha vermanen, dat ze het bedrog zou laten varen. De zaak quam ten laatsten voor den koning; en alzo men deze bezetene ligtelyk naar den zin van het gemene volk vragen hadt kunnen voorstellen, waar door de wegens het Edict van Nantes misnoegde Roomsch-Katholyke party tot een opstandt kon bewogen worden, wierdt Martha in bewaringe gestelt van den luitenant crimineel en koninklyken procurator van het Chatelet, de welke na een langdurig onderzoek mede niets ongemeens of bovennatuurlyks aan haar kon bespeuren; waarom het vonnis wierdt uitgesproken, te weten dat Jakob Brossier met zyne dochter naar Remorentin zou vertrekken, hem voorts op levens straffe verbiedende, zyne dochter zonder kennisse van den richter te laten uitgaan. Des niet tegenstaande spanden Jakob Brossier en zyne dochter zamen met den abt van Rochefoucaud, en trokken gezamentlyk naar Rome: maar alzo de koning door zynen ambassadeur Sillery, door den kardinaal d'Offat, en inzonderheit door de Jesuïten den paus van hun bedrog voorkennisse hadt gegeven, wierdt 'er omtrent het vonnis van het Parlement geen verandering gemaakt, moetende de abt met hoon en spot den koning om vergiffenisse smeken, maar Brossier en zyne dochter hun verblyf in een gasthuis nemen.

BROTUF, (ERNESTUS) een vermaart Historieschryver van de XVI eeuw, was pensionaris der stadt Merseburg, en schreef in het Hoogduitsch: *Meisnische Chronyk, of der Saxische versten-stam; Maagdenburgsche Chronyk; Genealogie der hertogen van Brunswyk; Anhaltsche Chronyk; beschryving des bisdoms en der stadt Merseburg. Becm. Anh. hist.* P. I. *f.* 3. 4. *P. V. f.* 4. *P.* VII. *f.* 331. *Albini Meisn. Land-Chr. Tit.* 23. *p.* 303.

BROUAGE, *Jaqueville*, in 't Latyn *Broagium*, eene kleine maar sterke stadt op de zeekust van Saintonge, tusschen de rivier de Garonne, en Charente, alwaar ze een bequamen haven heeft. Zy is met een ziltig moeras omringt, waar uit veel zout gekookt wordt.

BROUAY, een graafschap in Artois, tusschen Bethune en Saint Paul, drie mylen van de laatste, en twee van de eerste afgelegen.

BROUCHEM, ook wel BROECHEM en BRUCHEM geheten, is een berucht en vermakelyk dorp en heerlykheit in het quartier van Zandhoven in Brabandt, eene myle verre van de stadt Lier, hebbende een grote en fraai gebouwde kerk, die verre boven alle naburige uitsteekt. De abt van Tongerlo heeft het recht van patronaatschap en aanstellinge des pastoors alhier, volgens den donatiebrief van den bisschop van Kameryk, gegeven in 't jaar 1161. De heerlykheit heeft van outs aan de hertogen van Brabandt toegekomen, tot dat Philips de IV, koning van Spanje, de zelve den 20 April des jaars 1644 erfelyk met hoog, middel en leeg rechtsgebiedt overdroeg aan Philips le Roy, heere van Ravels, behorende de tienden aan de abdye van Tongerlo, volgens den donatiebrief van Henrik den I, hertog van Lotharingen, gegeven te Aarschot in den jare 1209. Het slot van Brouchem, door den boven gemelden heer van den grondt af hertimmert, legt in eene zeer weeldrige landsdouwe, rondom met schone lanen en bosschadien, lusthoven en vyvers omringt, zynde 't zelve van een aanzienelyke bouwing en grootte, gesterkt met een geweldigen ronden toren nevens de poorte, en een vierkanten over het voorplein naast het binnengebouw, dat met vele ruime zalen en kamers voorzien is. Dat het zelve van een hogen ouderdom is en voor ruim vier eeuwen al in wezen is geweest, blykt uit de gedenkschriften van S. Gummarus-kerke te Lier, hebbende Jaspar Nemius, bisschop van Antwerpen, by openen brieve in den jare 1651 de oprechting van een huiskapel aan den heere bezitter toegestaan. *J. le Roy Notit. Marchion. S. R.* I. *lib.* III.

BROUERIUS VAN NIDEK, (DANIEL) afkomstig van vaders zyde van die van *Nidek* in Oostenryk en Krain, en van grootmoeders kant uit het Vlaamsche geslacht *de Bruwere* te Ninove, was de outste zoon van *Conradus Brouërius van Nidek*, eersten predikant, na de verandering van den Godsdienst, te Yhorst in Overyssel, op de grenzen van het landschap Drenthe, hier na te melden. Van zyne tedere jaren af bespeurde men in hem een groten lust tot het predikampt, die niet weinig door de Godvruchtige aanmaningen van zyne moeder Fenne Aihema, uit een edel geslacht in de Groninger Omlanden, vermeerdert wierdt, weshalven hy, de eerste gronden der Godgeleerde studien by zynen vader gelegt hebbende, na dat hy zich alvorens de Latynsche en Oostersche talen machtig gemaakt hadde, vertrok naar de akademien van Leiden en Franeker, en zyne studien binnen vier jaren dermaten beyverde, dat hy met loffelyke getuigenisse van zyne meesters en onderzoekers wegens zyne diepe kennisse in de Godgeleertheit en Oostersche talen bequaam verklaart wierdt om tot den predikdienst en ampt verkoren te kunnen worden. Weinige maanden bleef hy ook maar buiten bedieninge, nadien hy in den jare 1649 door de gemeente van Helvoetsluis in het eilandt Voorn tot haren kerkenleeraar beroepen wierdt. Twee jaren hadt hy zyn ampt in alle naarstigheit en met byzondere stichtinge alhier waargenomen, wanneer hem een geestelyke yver aanspoorde om den Heidenen het Euangelium in de Oostindien te gaan verkondigen, waar toe zyne fraaie vordering in de Maleitsche tale gene ydele hope gaf. Gehoor op zyn verzoek van derwaarts over te gaan by de klassis van Rotterdam verkregen hebbende, zo vertrok hy in het jaar van 1651 met het schip Schiedam derwaarts, verscheen den 6 July des zelfden jaars in de kerkelyke vergadering op Batavia, en naar Amboina beroepen zynde den 20 November daar aan volgende, vertrok hy voort derwaarts. Drie jaren omtrent met ongemeene vrucht zyne geestelyke gaven aldaar besteed hebbende, wierdt hy door de regering van dat eilandt naar Banda gelast te gaan, dat hy weigerde, en dieshalven den 21 July 1654 ter verantwoordinge op Batavia in kerkenrade verscheen, daar hy vervolgens geraden en den 21 September bevolen wierdt te gehoorzamen, gelyk hy ook den 20 November deet. Den 16 October 1656 verscheen hy wederom wettelyk op Batavia, en op nieuw den 8 December naar Amboina beroepen, trok hy daar wederom naar toe, en bleef op die post tot in den jare 1658, wanneer hy naar Hollandt keerde, tot zo veel verder in de Maleitsche tale gevordert zynde, dat hy een jaar na zyn te huiskomste het Profetische boek van *Hoseas* in de zelve tale stelde en drukken liet, voorts in het jaar 1662 het boek *Genesis*, en in den jare 1668 het gehele *Nieuwe Testament*, waar mede hy de kerken van Oostindiën zeer groten dienst gedaan heeft. Dit bewoog de edele heeren bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie van hem, die in 't jaar 1663 tot predikant te Geertruidenberg beroepen was, te nodigen om wederom naar Oostindiën op voordelige voorwaarden te gaan. Na lang beraadt nam hy dat beroep aan, en vertrok dus in het jaar 1668 ten tweeden male voor de kamer Rotterdam naar Indiën met zyne vrouwe, Sara Croese, en twee kinderen, te weten eenen zoon, *Reinout* geheten, ongehuwt aldaar overleden, en eene dochter, die daar te lande gehuwt is geweest met den edelen en welgeboren heere *Kuik van Mierop*, althans te Utrecht wonende, en by den zelven drie zonen gewonnen en nagelaten heeft, hier na in 't artykel des edelen geslachts van *Kuik van Mierop* te melden, en mede in Indiën gestorven is. *Daniel Brouërius van Nidek* verscheen den 25 February des volgenden jaars te Batavia in kerkenrade, en bleef aldaar tot het jaar 1672, wanneer hy wegens eenig qualyk opgevat misnoegen van zeker opperhoofdt aldaar naar het ongezonde eilandt Ternate voor predikant gezonden is, daar hy nog in dat zelve jaar aan eene quynende ziekte stierf, terwyl hy bezig was om het gehele oude Testament, gelyk hy het nieuwe reets gedaan hadt, in de Maleitsche tale over te zetten.

In alle zyne gemeentens heeft hy met veel vrucht en stichtinge geleeraart, en is altoos zeer gelieft geweest wegens zynen yver, Godvruchtigheit en kracht van zeggen, inzonderheit in de gebeden. Behalven zyne hoge kennisse in de Godgeleertheit, beschavende wetenschappen en Oostersche talen, gevoegt by de Hebreeusche, Grieksche en Latynsche, was hy geenzins misgedeelt van eenen dichtkundigen ader, blykens verscheide gedrukte mengeldichten, thans nog te Amsterdam onder zynen neef, den Advokaat Matthæus Brouërius van Nidek, berustende, en meest omtrent en in de jaren 1659, 1660 en 1663 gedrukt. Buiten alle het welke hy geen gemeene kennisse van de wereldsche zaken en geschiedenissen bezat: dies hy ook eenige reizen in bezendinge naar Oostersche hoven, gedurende zyn eerste verblyf in Oostindië, gebruikt is. Uit alle zal genoeg zyn hier by te brengen 't gene Livinus Bor in A. de Vlaming van Outshoorns Oorlogen in Ambona, te Delf in 't jaar 1663 gedrukt in 12, van hem verhaalt op het jaar 1654 boek, V bl. 2523. *Wanneer* (*A. de Vlaming van Outshoorn*) *twee dagen daar aan den preekheer Daniel Brouërius* (hy schryft, als ook anderen elders, Brouwerius) *een gaau persoon in het Latyn en Maleits, ook geslepen op staatszaken, tot Makasser afgevaardigt heeft, om onder 't een of ander dekfel omtrent dat hof te vernemen, hoe de tonnen daar gebakent lagen, dat is, of die hoogheit haar de uitrustingen tot Amboina noch liet aanleunen, aan welke voorwetenschap de Superintendent zich veel gelegen liet zyn, om de zaken op hechten grondt te vesten.*

BROUERIUS, of BROUWERIUS VAN NIDEK, een zeer out geslacht, afkomstig uit een jonger zoon van de heeren van *Neidechk*, *Neydek*, of *Nyedek*, oorspronkelyk uit Zwaben, van waar zy by vervolg van tydt door verhuwelykinge en aanervinge van goederen zich verder in Tirol, Oostenryk en 't hertogdom Krain verspreid hebben, zynde, die van dezen name in Hollandt zyn, van de Krainsche tak gesproten, en kennende voor den oprechter van hunne linie *Hans* of *Jan*, zone van *Ottel* of *Otto*, en zoons zone van *Hans* of *Jan van Neydek*, landshoofdman in Krain, die ook het slot en de heerlykheit *Neidek*, of *Neudek*, in de Krainsche tale *Mirna* geheten, en acht Duitsche mylen van de stadt Laibach in

in neder-Krain gelegen, bezeten heeft gehad, als nader op het artykel NEYDEK aangewezen zal worden. Voorgenoemde *Otto van Neidek* trok onder andere edelen in den jare 1421, naauiyx 16 jaren bereikt hebbende, in 't gevolg van Philip den goeden, hertog van Bourgondië, mede naar Vrankryk, en huwde veertien jaren daar na te Ninove in Vlaanderen met *Isabella van Wedergrate*, Jans dochter, en won by haar eenen zoon, *Hans* of *Jan van Neidek*, die met Isabella, erfdochter van *Levinus de Bruwere* en *Kateline van Duffel*, beide van ouden adel in Vlaanderen en Brabandt, (als op het artykel van DE BRUWERE nader te zien is) trouwde en by haar gewonnen heeft *Lieve* en KONRAATH VAN NEIDEK, waar van de eerste in de Fransche oorlogen ongehuwt sneuvelde, en de laatstgenoemde, zyn moeders geslachtnaam by zyn vaderlyken voegende, zich *de Bruwere van Nidek* schreef, dat zyne nakomelingen tot heden toe gevolgt hebben, buigende die alleenlyk den moederlyken naam op eenen Latynschen uitgang, en dus *Bruwére* in *Brouërius* veranderende. *Konraath* voornoemt, in den jare 1583 te Keulen (werwaarts zyne ouderen wegens de beroerten van hun vaderlandt en den ingevoerden geloofsdwang geweken waren) geboren, wierdt aldaar op het leeren der Latynsche tale en nodige wetenschappen bestelt, die hy binnen korte jaren machtig geworden zynde, zo begaf hy zich verder tot het onderzoek der Godgeleertheit, onder 't welke hy zodanigen lust tot het geestelyke leven kreeg, dat hy niettegenstaande zyns moeders tegenstrevinge (zynde zyn vader reets overleden) het monniken gewaadt te Fulda onder den LXII abt Joannes, geboren graaf van Hennenberg, aantrok; doch niet meer dan twee jaren in dat klooster geweest zynde, en ondervonden hebbende door zyn gedurige studien, dat hier de verbeelde gerustheit des gewisse niet te vinden was, verliet hy het zelve en nam zyne toevlucht naar Hollandt, daar hem, na naarstig onderzoek der Goddelyke schriften gedurende den tydt van drie achtereenvolgende jaren, voornamentlyk te Leiden onder de hoogleeraren Lukas Trelcatius, Franciscus Gomarus en Wilhelmus Coddæus, de schillen van voor de oogen zyns verstants gelicht wierden; waar na hy in den jare van 1609 tot eersten Gereformeerden kerkenleeraar te Yhorst in Overyssel op de grenzen van het landschap Drenthe beroepen wierdt, hebbende in alle getrouwigheit en Godvruchtelyk dat eerwaardige ampt tot den 13 Augustus 1652 toe, wanneer hy overleedt, en alzo den tydt van drie en veertig jaren, bekleed, hebbende in wettigen huwelyke met *Fenne Aikema*, uit een edel geslacht in de Groninger Omlanden, gewonnen *Daniel* en ABRAHAM BROUERIUS VAN NIDEK, van welken Daniel hier voren gesproken is, en niet dan uit eene dochter kinderen nagelaten heeft. *Abraham*, de jonger zoon, heeft dus zyn geslacht alleenig voortgezet, hebbende by zyne echtgenote *Katelyne Neve*, daar hy den eersten December des jaars 1641 te Yhorst mede getrouwt was, gewonnen:

I *Matthias*, die volgt.
II *Roelof*, den 19 September 1644 geboren, en ongehuwt overleden.
III *Johannes*; geboren den 17 October 1645, en kort daar aan gestorven.
IV *Johannes*, geboren den 29 December 1646, kreeg den 4 Juny 1678 te vrouwe *Theodora Aikema*, dochter van jonker *Everhard Aikema*, en naderhandt Judith van Beierlandt, in de Omlanden. Hy was predikant te Hoog-en Leegkerke, en overleedt zonder eenige kinderen na te laten des nachts tusschen den 1 en 2 Juny des jaars 1716 binnen Groningen.
V *Conradus*, geboren den 26 February 1651, ongehuwt overleden.

MATTHIAS BROUERIUS VAN NIDEK, outste zoon van *Abraham Brouërius van Nidek* en *Katelyne Neve*, Willems dochter, wierdt geboren te Meppel in Drenthe op den 20 September des jaars 1642, en begaf zich van zyne jongelingschap af tot den koophandel binnen Amsterdam, en den 19 Maart 1669 in huwelyk met *Johanna van Aalst*, weduwe van *Pieter van Beierlandt*, en dochter van *François van Aalst*, van Arnhem, en van *Judith Mom*, uit zeer oude Brabandsche en Gelдersche geslachten. Hy overleedt den 31 October des jaars 1681, na dat hy gewonnen hadde zes kinderen, te weten:

I *Sara*, geboren den 21 October 1670, huwde den 31 July 1694 met *Clemens Streso*, kerkenleeraar te Repelen in 't graafschap Meurs, en naderhandt in de Hoogduitsche gemeente te Amsterdam, by wien zy eene dochter, *Johanna Wilhelmina* genoemt, en met *Galenus van Baerle* in den echt getreden, gewonnen en nagelaten heeft, zynde zy den 5 October des jaars 1721 overleden.
II *Judith*, geboren den 4 September 1671, en ongehuwt gestorven den 21 November van den jare 1688.
III *Abraham*, geboren den 2 May 1674, overleedt den 18 daar aan volgende
IV *Abraham*, geboren 22 Augustus des jaars 1675, stierf den 6 September daar aan.
V *Matthæus*, volgt.
VI *François*, volgt mede.

MATTHÆUS BROUERIUS VAN NIDEK, Advokaat of Doctor in beide de rechten, derde zoon van *Matthias Brouërius van Nidek* en *Johanna van Aalst*, wierdt te Amsterdam geboren den 7 December des jaars 1677, en is getrouwt met *Maria Hermans*, outste dochter van *Hendrik Hermans* en *Anna Konings*, waar by hy gewonnen heeft:

I *Johanna Elizabeth*, geboren den 20 Maart 1705.
II HENRIK REINIER, geboren den 29 April 1708.
III *Matthæus*, geboren den 1 January 1710, overleedt den 15 December 1722.
IV *Maria Françoise*, geboren 29 July 1712.
V *Anna Clementia*, geboren den 21 Augustus 1716, overleedt den 21 October 1719.
VI. *François*, geboren den 11 Mey des jaars 1719.

FRANCOIS BROUERIUS VAN NIDEK, vierde zoon van *Matthias Brouërius van Nidek*, en *Johanna van Aalst*, geboren den 5 April 1679, is gehuwt met *Ida Hermans*, zyns broeders vrouwe zuster, waar by hy verwekt heeft.

I { Een *dochter*, kort na de geboorte gestorven. / *Johanna Reinera*, geboren met de vorenstaande den 2 October 1705.
II { *Hendrik Matthias*, / *Anna Sara*. } geboren 25 Maart 1705, gestorven den 2 April des zelven jaars.
III *Anna Henriette*, geboren den 9 February 1708.
IV Een *dochter*, kort na de geboorte den 28 November 1709 overleden.
V *Ida Françoise*, geboren den 1 February 1711.
VI *Reinier Dibbets*, geboren den 9 Maart 1713.
VII *Matthias*, geboren den 12 April 1715.
VIII Een *zoon*, geboren en gestorven den 16 November 1716.
IX *Judith*, geboren den 17 November 1717.
X *Sara Maria*, geboren den 2 Maart, en gestorven den 14 Juny 1722.

Zie verder op het artykel BRUWERE en NEIDEK.
W. Lazius de Migrationibus Gentium lib. VIII. *pag.* 484. *Franc. Modius in Pandect. Triumphal. tom.* II *lib.* 2. *Ant. Sanderus in Flandria illustrat. in auctario ad tom.* I. *pag.* 61. *Joh. Weichard Valvasors beschr. des hertzogthums Crain l.* 9. *pag.* 396.

BROUGHTON, (HUGO) een Engelsch Godgeleerde van Shrewsbury, was een grote bestryder der Joden, en hadt mede veel verschil met die van Geneve aangaande Christus nederdalinge ter helle. Hy overleedt in den jare 1612, in het drie en zestigste jaar zyns ouderdoms. Hy heeft vele schriften nagelaten, als verklaringen over Daniel, den Prediker, de Klaagliederen van Jeremias, en de Openbaring van Johannes, zynde voor het grootste gedeelte uit het Engelsch in het Latyn overgezet. Voorts heeft hy geschreven: *The concent of Scriptures; of corruption in ons handling in religion; Epist. concerning the translation of the Bible; Christs family and other things depending upon il; Observations upon the first 10 Fathers; Trearise of Melchisedek; an explication of the article, concerning the descent into Hall; Epistola Græca ad Genevenses; Oratio Græca ad Genevenses de descensu ad inferos; Translatio epistolæ Hebrææ, qua Byzantiaco Judæo respondetur de religione; Epistolæ variæ & variarum linguarum de Byzantiacis Hebræis, discupientibus erudiri in Christi sacro volumine; Tractatus de Jubilæis*; enz. Alle zyne werken zyn te Londen in den jare 1662 in vier stukken byeen gedrukt. *Witte Diarium biographic.*

BROUKE, een verdronken dorp en ambachtsheerlykheit, gelegen Zuidoostwaarts op, langs het diep van de Schelde, wiens stamheeren uit jonger zonen der heeren van Reimerswale gesproten waren, voerende der zelver gekruiste zwaarden op een veldt van sabel. De breedte dezer heerlykheit strekt zich uit over 1459 gemeten, 26 roeden, en 6 voeten ambachts. *Smallegange Kronyk van Zeelandt* I. *D.* 5. *boek.*

BROUSSON, (CLAUDIUS) der beide Rechten Doctor, geboortig van Nismes, was advokaat in 't parlement te Castres en Toulouse, en maakte zich zeer vermaart, doordien hy ondernam de Hervormde kerke te verdedigen. Hy bragt het daar henen, dat de Hugenoten, ziende hunne kerken verstoort, in Poictou, Languedok, Sevennes, Vivarets en 't Dauphiné eenpariglyk besloten, hunnen Godsdienst op de puinhopen voort te zetten. Dit deedt hem in den jare 1683 naar Zwitserlandt vluchten, en aldaar, gelyk ook by den keurvorst van Brandenburg, en Hollandt voor zyne geloofsgenoten heul en hulpe zoeken, troostende de zelve midlerwyl met nadrukkelyke brieven. In den jare 1689 keerde hy wederom naar zyn vaderlandt, predikte hier en daar, voornamentlyk in Languedok, zich in spelonken en bosschen onthoudende. In den jare 1693 quam hy ten tweden male in Zwitserlandt en Hollandt, en wierdt by beiden in den geestelyken staat ontfangen. In dit zelve jaar verklaarde hem de intendant van Languedok opentlyk voor een oproerigen, zettende 5000 livres op zyn hoofdt. Des niet tegenstaande keerde hy in den jare 1698 weder te rug, doorreisde heimelyk geheel Vrankryk; en van daar wederom in Hollandt komende schreef hy verscheide werken. In den jare 1698 wederom in Vrankryk komende wierdt hy te Oleron gevangen, en naar Montpellier gebragt, wanneer men hem den 4 November des zelven jaars zag op het radt gelegt. Hy was een man van een ongemenen yver nopens zyne religie, hoewel de uitgever zyner brieven hem eenigzins van onbedachtzaamheit beschuldigt. Men heeft ook van hem *l'Etat des Reformés en France*; *La Manne mystique du desert.* enz.

BROUNISTEN. Zie BROWNISTEN.

BROUSTINUS, (STEPHANUS) een geleert Henegouwer, was baccalaureus in de Godgeleertheit, en een welsprekent redenaar, tonende zyne schone predikgaven eerst een geruimen tydt binnen de stadt Valencyn, en naderhandt in het leger voor Kameryk. Zynen overigen tydt heeft hy zo naarstig tot bevorderring zyner studiën besteed, dat men in 't jaar 1598 van hem in druk zag uitkomen in 8: *Tractatus de* IV *hominis novissimis*; als mede: *De origine & varietate Linguarum. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

BROUWER, eene zeeëngte in Zuid-Amerika, in de zee van Magellanes gelegen, in 't Zuiden der zeeëngte of straat van la Maire. Zy wierdt in den jare 1643 door de Hollanders onder het geleide van den admiraal Hendrik Brouwer ontdekt.

BROUWER, (ADRIAAN) geboren, zo men meent, te Haarlem in den jare 1608, wierdt van zyne moeder gehouden om loofwerk

werk en vogeltjes met inkt op lynwaat te trekken, het welk zy dan overstikte met de naaldt, en voor vrouwelyk sieraadt aan de boerinnen verkocht. Deze behendigheit hadt hy van nature: en men zag 'er eene voegelykheit in. 't Geval wilde, dat Frans Hals, dit werk ziende, den jongen vraagde, of hy genen lust hadt om schilder te worden. 't Antwoordt was ja, als zyne moeder daar toe verstaan kon. De moeder willigde het aanzoek in, en boodt hem Hals aan, onder beding, dat hy hem de kost geven zou. Dit nam Hals aan, en bespeurende een vierigheit van geest in den knaap zette hy hem wakker aan. Brouwer werkte dus voor zynen meester, van wien hy echter te schraal gehouden wierdt. Dit verdroot hem, en zyne medeleerlingen hem opstokende, besloot hy zyn meester stil te verlaten. Hy deedt het, maar toen genen raadt wetende om zich te voeden (want zyne moeder was ondertusschen gestorven) beving hem een grote zwaarmoedigheit. Met den avondt liep hy in de kerk, daar des avonts op den orgel tot vermaak der burgeren gespeelt wierdt. Daar bedrukt zittende wierdt hy gezien van eenen zyns meesters vrienden, die hem aansprak, en horende, hoe 't 'er geschapen stont, hem met goede woorden bewoog tot wederkeeren naar zynen meester, die hem weder innam en in de klederen stak. Dus raakte hy weder aan 't schilderen, en zyn meester aan winst door het verkopen der stukjes. Doch dit duurde niet lang, dewyl hy weder opgemaakt andermaal zynen meester verliet, en zich naar Amsterdam begaf. Daar gekomen geraakte hy door aanwyzing van kunsthandelaren by eenen van Zomeren, toen waardt in 't schildt van Vrankryk, die in zyn jeugt de kunst geoeffent, en zelf een zoon hadt, die fraai historien, landschappen, en bloemen schilderde. Deze nam hem in huis, en zette hem aan 't schilderen. Hier kreeg hy vry wat vetter keuken, en allengs opheldering van gezicht om zelf zyn kunst op hare waarde te schatten.

Hy maakte verscheide kleine tafereelen, waar uit zyn huiswaardt zyne bequaamheit afmetende hem riedt iet van meerder beslag aan te slaan. Hier op schilderde hy een gevecht tusschen boeren en zoldaten, ontstaan, zo 't scheen, uit het spelen met de kaart, waar van de bladen alzins over den grondt verstrooit lagen. Men zag 'er, hoe de een den anderen met een bierkan op den kop sloeg; hoe een der kampioenen neêrgeslagen lag met de dootverf op zyn gezicht, en echter tekens deedt van zich te willen wreken. Aan den anderen kant zag men 'er een in volle gramschap, met het mes in de vuist, van zynen stoel opryzen, als wilde hy tusschen de stryders indringen. In 't verschiet zag men 'er eenen in aller haast met de tang in de handt den trap afkomen. Dit alles was zo natuurlyk naar den aardt der hartstogten in de trekken der wezens verbeeld, en zo vast getekent, en los geschildert, dat het voor een proefstuk van kunst mogt doorgaan. Het gerucht hier van ging op: zo dat de heer du Vermandois, een groot minnaar der kunst, hem daar quam vinden, en het stuk afkocht. Dit zelve stuk quam naderhandt in 't kabinet van den keurvorst van de Paltz. Zyn sterfdag beliep hem in Brabandt, nadat hy hier en daar gezworven, en zyn gewonnen geldt spoedig verteert hadt: want men verhaalt, dat hy lang te Amsterdam zyn verblyf gehouden hebbende lust kreeg om te Antwerpen zyne oude kunstgenoten te gaan bezoeken. Des nam hy de reis aan, zonder aan te merken, dat de Staten toen met den Spanjaardt, die de Roomsche Nederlanden beheerschte, in oorlog waren. Hy quam te Antwerpen, en aangezien voor een spie wierdt hy gegrepen en op 't kasteel gevangen gezet. In dien tydt was daar ook in vrye gevangenis de hertog van Aarenberg, die verlof hadt om binnen den ringmuur, verzelt van twee soldaten, te mogen wandelen. Deze wierdt Brouwer, zo als hy voor de tralien zyner gevangenis zat, gewaar, en geraakte met hem in gesprek. Brouwer, hem aanziende voor den slotvoogdt, verzocht zyn voorspraak ter verlossinge, als zynde buiten schuldt daar gezet. De hertog, horende dat hy een schilder was, wilde een proef nemen van zyn kunst; waar toe de beroemde Rubbens, die den hertog daar quam bezoeken, gelegenheit gaf: want op het verzoek des hertogen wierdt aan Brouwer schildergereetschap bestelt, en hy dus aan 't werk geholpen. Door de tralien zag hy in een hoek van 't kasteel eenige Spanjaarden met de kaart spelen. Dit nam hy tot zyn onderwerp, maakte aanstonts een schets, en voorts een schildery, waar in hy den yver der spelenden zo wonderlyk hadt afgebeeld, en de natuurlykheit der Spaansche getaande tronien zo geestig uitgedrukt, dat de hertog daar groot gevallen in hadt. Inzonderheit (gelyk hy potsig van aardt was) hadt hy eenen der zelven in 't verschiet gemaakt, die zyn gevoeg deedt met grote moeite, naar het scheen; zo dat het drukken zich zo geestig vertoonde, dat niemandt het zonder lagchen kon aanzien. Rubbens wederkerende nam het werk op, en sprak aanstonts op het gezicht: *op myne ziele, 't is van Brouwer*, en boodt 'er den hertog aanstonts zes hondert gulden voor: doch die wilde 't niet laten volgen, maar tot zyn vermaak zelf behouden. Rubbens niet kunnende dulden, dat zo groot een geest in naauwe banden besloten was, gaf den slotvoogdt kennis van den staat der zake, en werkte zyne verlossing uit. Toen nam hy hem met zich naar huis, maakte hem een nieuw kleedt, en bragt hem by wylen in geregelt gezelschap, tot bewys van achting, die hy voor hem hadt. Maar zulk een manier van leven scheen hem naar hechtenis te zwemen, waar in hy zynen aardt, die andere dingen beminde, niet volgen kon. Des ontweek hy zynen beleefden huiswaardt, en sloeg het oude padt in. Het leedt niet lang, of hy maakte kennis met een bakker, die een mooie vrouw hadt, waar op hy het oog geworpen hadt. Deze bakker was een minnaar van de kunst, en dreef 'er handel mede. Nu nam hy Brouwer in zyn huis, onder beding, dat deze hem in de kunst zou onderwyzen. Dit deedt hy gaarne, en maakte van den bakker een goet schilder. Zy quamen beide wel overeen, en rechtten menige pots aan, waar onder zomtyds, daar de schout zich meê bemoeien zoude. Hier voor beducht besloot hy een reis naar Vrankryk te doen. Hy verliet dan Antwerpen, maar niet zyn ongebonden leven: want hy bragt het geen hy met schilderen won ligtelyk door met Bacchus en Venus na te jagen, zo dat hy ziekelyk hier door geworden weder naar Antwerpen keerde, daar hy in het gasthuis twee dagen daar aan overleedt in den jare 1640, wanneer hy pas 32 jaren out was. Zyn lyk wierdt aanstonts in den pestput geworpen, en met stroo en kalk gedekt. Maar Rubbens, dit vernemende, gaf aanstonts last tot het opgraven des ligchaams, dat hy in een kist deedt leggen en in de kerk der Karmeliten begraven. Men verhaalt, dat Rubbens bedacht was om hem een tombe op te rechten, en het model daar toe reets vaardig was. Maar Rubbens zelf komende te sterven, bleef dit achter. *Houbrakens Schilderb.* I. *Deel.*

BROUWER, (CHRISTOPHORUS) een Jesuit, geboortig van Arnhem, begaf zich in den jare 1580 te Keulen in die societeit, en onderwees naderhandt te Trier de Philosophie; wierdt eindelyk Rector in 't Collegie te Fulda, en schreef *Antiquitatum Fuldensium Libri* IV, die hy in den jare 1612 te Antwerpen in 't licht gaf. Hy gaf zich vele moeite in het onderzoeken der geschiedenissen van Trier, waar mede hy dertig jaren bezig was, en begaf zich om die reden van Fulda wederom naar Trier, en stierf aldaar in den jare 1617, in het 58 jaar zyns ouderdoms. Doch dit werk is eenige jaren lang door zyne vyanden te rug gehouden, tot het eindelyk in den jare 1626 in 't licht quam, onder den name van: *Antiquitates & Annales Trevirenses*; waar by Masenius nog drie boeken heeft gevoegt, en in den jare 1670 te Luik door den druk gemeen gemaakt. Behalven deze werken heeft Brouwer ook uitgegeven: *Sidera illustrium & sanctorum virorum, qui Germaniam olim rebus gestis ornarunt*; *Venantius Clemens Fortunatus notis illustratus*; *Scholia in Poëmata Rabani Mauri.* Baronius gewaagt van hem in het X boek zyner Jaarboeken. *Massenii Epit. Annal. Trevir. Alegambe Bibl. S. J. Andreæ Bibl. Freheri Theatr. p.* 390. *Hendreich.*

BROUWER, (JAKOB) een Dominikaner monnik te Antwerpen, geboortig van Hoogstraten, wierdt den 14 July des jaars 1620 te Douay tot Doctor in de Godkunde gevordert, en leeraarde aldaar vervolgens vele jaren achter een de Philosophie, wordende eindelyk eerste bestierder (*Regens primarius*) van de Godgeleerde studien. Hy heeft Dominicus Sotôs *Lucubrationes* of uitweidingen over de *Logica* en *Physica* overzien en te Douay doen drukken in 4, en in 8 in den jare 1621 des zelfs *Clavis Evangelica* of *Demonstratio Theologica*, *firma fide tenendum esse*, *Paulum esse summum Pontificem. Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

BROUWERSHAVEN, een stadt in Nederlandt, in het Noorder deel des graafschaps Zeelandt en 't eilandt Schouwen, tegen over 't eilandt Goeree. Deze stadt is vermaart door den slag, hier omtrent voorgevallen tusschen den hertog van Glocester, broeder van koning Henrik den V, den derden man van vrouw Jakoba, en Philips, hertog van Borgondië, in 't jaar 1416, waar in Philips wel drie duizent Engelschen verslaande verwinnaar bleef van de ongelukkige Jakoba. Zie *Smids Schatkamer* en de schryvers daar aangetogen. Eenigen luister heeft deze stadt ook van haren braven inboorling, den ridder Jakob Kats. Hare benaming heeft zy naar het bier, dat voor dezen, als de wateren van Zeelandt zo bequaam tot het brouwen niet geoordeelt wierden, uit Hollandt en voornamelyk van Delf naar deze haven gebragt wierdt, om van daar door gansch Zeelandt vervoert te worden. Deze plaats heeft allereerst onmiddelyk onder de graven van Hollandt gestaan, en daar na verscheide heeren, doch voornamentlyk die van Borselen, toebehoort. Maar eindelyk is ze gekocht van den koning van Spanje, en met voorrechten begiftigt. Zie verder de *Outheden van Zeelandt* nevens de *Aantekeningen.*

BROUWERSHAVEN, (PIETER VAN) geboren in de stadt, waar van hy zynen naam droeg, een Roomsch Godgeleerde, van wien eenige schriften zyn: *Van de offerhande der Misse*; *Van de overeenstemming der verdiensten van Christus en andere heiligen*; *Van den ongehuwden staat der priesteren*; *Harderlyke vraagstukken.* Dit alles is te zamen te Loven uitgekomen in den jare 1572. *Valer. Andreæ Bibliothec. Belgica.*

BROWNE, eene voorname familie in Engelandt. De ridder THOMAS BROWNE was hof-schatmeester by koning Henrik den VI, en liet twee zonen na, GEORG, van wien ADAM BROWNE van Beckworth, baronet, afstamt, en ANTONIUS, banierdrager van koning Henrik den VII, ook lyf-esquire, en gouverneur van Queenborough-castle in Kent. Deze teelde by Lucia, dochter van Johannes Nevil, markgrave van Montacute, eenen zoon, genaamt ANTONIUS. Deze droeg zich zo wel by de verovering der stadt Morlaix in Bretagne, dat hem de lord admiraal tot ridder sloeg. In den jare 1526 wierdt hy tot luitenant van 't eilandt Man gemaakt, en in den jare 1528 met zommige anderen naar Vrankryk gezonden, om de orde van de kousseband, van de welke hy zelf een lidt was, aan koning François den I te brengen, en des zelfs eedt, wegens het gesloten verbondt tusschen de beide koningen, te ontfangen. In den jare 1532 vertrok hy met Henrik den VIII naar Calais en Boulogne, en het volgende jaar met den hertog van Nortfolk, maarschalk van Engelandt, als gezant naar Marseille, om aldaar de zamenkomst tusschen den paus Clemens den VII en koning François den I by te wonen. In den jare 1538 erlangde hy de bediening van stalmeester. In den jare 1542 verzelde hy den hertog van Nortfolk, generaal-luitenant, in den tocht tegen de Schotten; en in den jare 1546 was hy met Henrik den VIII, als des zelfs banierdrager, by de verovering der stadt Boulogne. In den jare 1547 wierdt hy opperrichter in Eyre, en niet lange daar na executeur des testaments van Henrik den VIII, en geheime raadt van koning Eduard den VI en des zelfs stal-

ſtalmeeſter. Hy ſtierf in den jare 1549. By Alice, dochter van Johannes Gage, ridder van de kouſſebandt, teelde hy ANTONIUS, WILHELM, HENRIK, en FRANCISCUS, insgelyks drie dochteren, MARIA, gemalin van Johannes Grey, jonger zoon des grave van Dorſet; MABEL, gemalin van Gerard, grave van Kildare; en LUCIA, gemalin van Thomas Roper van Eltham, ſtamvader van lord Tenham. De outſte zoon, ANTONIUS, wierdt in den jare 1554 den 2 September ten aanzien zyner grootmoeder tot vicomte van Montacute verklaart. Kort daar na zondt hem het parlement, nevens den biſſchop van Ely, naar Rome, ter weder-vereeniging der Engelſche kerke met de Roomſche. In den jare 1557 was hy als luitenant generaal der Engelſche troupen by de verovering der ſtadt S. Quintyn. In den jare 1560, wanneer men het pauſſelyke geweldt wederom wilde vernietigen in 't koninkryk van Engelandt, kantte hy zich alleen daar tegen, nevens den grave van Shrewsbury, in de vergadering van 't parlement. In 't volgende jaar ging hy als ambaſſadeur naar 't hof van Spanje; en naderhandt was hy onder het getal der pairs, die het proces der koninginne van Schotlandt opmaakten. Hy was ook ridder van de kouſſebandt, en ſtierf den 19 October des jaars 1562. By zyne eerſte gemalinne, Johanna, dochter van Robert, grave van Suſſex, teelde hy ANTONIUS, van wien beneden, en MARIA, gemalin van Henrik Wriotheſley, grave van Southampton, naderhandt van Thomas Heneage, ridder, laatſtelyk van den baronet Wilhelmus Harvey, lord Roſf in Ierlandt. By de twede gemalin, Magdalena, dochter van Wilhelm, lord Dacres, hadt hy drie zonen, GEORG, ridder, THOMAS en HENRIK; en drie dochteren, van welke ELISABETH aan Robert, lord Dormer, JOHANNA aan den ridder Franciſcus Lacon wierdt uitgehuwt. De outſte zoon, Antonius, ſtierf kort voor zynen vader, nalatende by Maria, dochter des ridders Willem Dormer van Ethorpen, drie zonen, ANTONIUS MARIA, JOHANNES en WILHELM, nevens drie dochteren. De outſte zoon, Antonius Maria, volgde zynen grootvader, en ſtierf den 23 October des jaars 1629, hebbende by Johanna, dochter van Thomas Sackvile, grave van Dorſet, en grootſchatmeeſter van Engelandt, deze navolgende kinderen geteelt: 1) FRANCISCUS, zynen opvolger. 2) MARIA, gemalin van Willem, lord Saint John van Baſing, zoon en erfgenaam van Willem, markgrave van Winchester; naderhandt van Willem den tweden, zoon van Thomas, lord Arundel van Wardour. 3) CATHARINA, gemalin van Willem Tirwhit, Eſquire. 4) ANNA. 5) LUCIA; welke beide buiten Engelandt in een klooſter gegaan zyn. 6) FRANCISCA, gemalin van Johannes Blomer, Esquire; en 7) MARIA, gemalin van Robert, lord Petre. De zoon Franciſcus trouwde Eliſabeth, gemalinne van Chriſtophorus Roper, lord Tenham. Na zyne doodt in den jare 1682 was zyn outſte zoon FRANCISCUS zyn opvolger als vicomte Montacute. Deze trouwde Maria, dochter van Willem Herberts, markgrave van Powis, en weduwe van Richard Molineux, doch ſtierf in April des jaars 1708, zonder kinderen na te laten; invoegen zyn jonger broeder HENRIK zyn erfgenaam was. Deze teelde by Barbara Walſingham de navolgende kinderen: 1) ANTONIUS. 2) MARIA. 3) ELISABETH. 4) BARBARA. 5) CATHARINA. 6) ANNA. 7) HENRIETTA. *Heylyn's help to English hiſt. p.* 406. *Peerage of England* I. *p.* 383. *The compleat hiſt. of England vol.* II.

BROWNISTEN. Dus wordt eene zekere gezintheit genaamt, zynde in de XVI eeuw in Engelandt opgekomen, en wordende mede tot de Independenten getelt. Zy worden gezegt hunnen oorſprong te hebben van *Robert Bolton*, die zich allereerſt in Engelandt nopens het kerkbeſtier afgezondert heeft. Daar op quam *Robert Brown* by de zelve, eerſt predikant te Londen, van wien ze hunnen naam ontfangen hebben. Hy quam uit Engelandt naar Middelburg in Zeelandt, doch keerde naderhandt wederom, herroepende zyne mening, en wordende van de Engelſche kerk wederom aangenomen. Hier op voegde zich *Henrik Barrow* by hen: doch deze wierdt nevens zynen medeſtander Greenwood op het bevel der koninginne Eliſabeth in den jare 1593 met de doodt geſtraft. De Browniſten noemden ze martelaren, en begaven zich uit Engelandt naar Amſterdam, alwaar ze twee voorgangers hadden, *Franciſcus Jonſon*, en *Henrik Ainsworth*, die in den jare 1602 hunne belydenis in 't licht gaven. Na dezen hebben zich zommige te Embden, Leiden en elders, en zommigen in Engelandt, onthouden. *Johan Robinſon* was onder hen in groot aanzien, ſchryvende eene Apologie voor zich en de zynen. Wat hun leven aangaat, zy belyden zelf, dat zy in de voornaamſte geloofsſtukken met de Hervormde kerke overeenkomen, maar het Engelſche kerkbeſtier, de Heidenſche namen der dagen, en het lezen der Heidenſche boeken verwerpen. Hen worden van zommigen nog andere dwalingen toegeëigent, namentlyk dat ze zo wel de Epiſcopale als Presbytriaanſche kerkbeſtiering verwerpen, ten minſten in de laatſte vele veranderingen geëiſcht hebben; houdende hunne kerk alleen voor zuiver; verwerpende alle formulieren der gebeden, ook het gebedt des Heeren; verachtende voorts den Catechiſmus, het geloof, de Philoſophie, akademien, enz. *Hoornbeck ſumma Controverſ. & in Epiſt. ad Duræum. Voetius polit. Eccleſ. P.* I. *l.* 2. *Tract.* 1. *c.* 6. *p.* 314. *Ottius Annal. Anab. Roſſæus van de relig. der wereldt. Fundation der Browniſten. Arnold Ketter.-hiſt. l.* XVII. *c.* 9. §. 29.

BRUCHHAUSEN, of BROKHAUSEN, (OUT en NIEUW) zyn twee kaſtelen, dorpen en ampten in het Luneburgſche graafſchap Hoya, zynde eene myl van elkander gelegen. Eertyds waren ze zamen een graafſchap, tuſſchen Bremen en Nieuburg. Tot Out-Brokhauſen behoort het ampt Siek, tot Nieuw-Brokhauſen het ampt Harpſtadt. Wanneer de oude graven van Bruchhauſen uitſtierven, quam Harpſtadt aan der zelver naaſte bloedverwanten, de graven van Oldenburg. Doch in den jare 1430 veroverde graaf Johannes de ſtrydbare van Hoya het ſlot Harpſtadt; en graaf Diderik van Oldenburg moeſt het in den jare 1439 wederom aan zich kopen; wordende die koop in den jare 1458 in het huwelyks-contract van graaf Mauritz van Oldenburg met Catharina van Hoya bekrachtigt. Maar hoe en wanneer het ampt Out-Bruchhauſen en Siek aan de graven van Hoya gekomen is, is onzeker. In 't tegendeel blykt, dat in den jare 1582, by het uitſterven der graaflyke linie, Out-Bruchhauſen aan het huis Luneburg gekomen, en dat Oldenburg, met Nieuw-Bruchhauſen, van de hertogen als een leen der graven van Hoya ontfangen is; hebbende nog in den jare 1650 graaf Anton Gunther van Oldenburg zulks door zyne gezanten gedaan. *Lucæ Gravenſaal p.* 342. *Hamelmanns Oldenb. Chron. p.* 174. 194. 367. 373.

BRUCHSAL, eene ſtadt in 't biſdom Spiers, aan de rivier Saltza, aan deze zyde des Rhyns gelegen, heeft een fraai ſlot, zynde de gewone ſetel der biſſchoppen van Spiers, en in den jare 1200 geſticht. Hier is een vry ryksſtift, dat van Odernheim derwaarts is verplaatſt. In den jare 1676 is deze plaats door de Franſchen verbrand. *Beſchreib. des Rheinſtrooms p.* 778. *Tromsdorf accur. Geogr.*

BRUCK, *Pons Arulæ*, een fraai ſtedeke in Argow aan de rivier de Aar, over welke eene hoge ſteene brug geſlagen is. Eertyds behoorde het tot het gebiedt der graven van Habsburg, en wierdt in den jare 1415 op het concilie van Conſtants door die van Bern allereerſt van het ryk ontfangen, en naderhandt door keizer Sigiſmund aan de zelve verpand. Het heeft als nog eenen afzonderlyken Scholtes en Raadt, hoewel het naar Bern appelleert. *Stumpfii Schweitz. Chron.*

BRUCK is de naam van verſcheide fraaie ſtedekens in de Ooſtenrykſche landen, als 1) Bruck aan de Vöckla, anders Vöcklabruk genaamt, is eene der zeven lands-vorſtelyke ſteden in Ooſtenryk, niet verre van Atterſee, op de grenzen van Beyeren. 2) Bruck aan de Leutha, in onder-Ooſtenryk, vier mylen van Wenen, palende aan Hungarië, is wegens de wynen en veemarkten vermaart; en ſtaat onder de graven van Harrach. 3) Bruck aan de Muer in Stiermarken, zes mylen boven Gratz gelegen. *Zeil. Topogr. Auſtr.*

BRUCK, eene ſtadt in den keur-Saxiſchen kreits, behoort tot het ampt Beltzig, naby het Middelmark. Zy wordt gezegt van de Nederlanders, die Albert de Beer uit den Askaanſchen ſtam derwaarts geplaatſt heeft, genoemt te zyn; gelyk mede andere omleggende ſteden, als Kemberg, Niemegk, en Aächen. *Albini Meiſn. Chron. p.* 90.

BRUCK, een kaſteel, heerlykheit en vlek in Thuringen aan den Helm, en in den omtrek des ampts Sangerhauſen gelegen, by Walhauſen, ſtaat onder keur-Saxen, en die van Werther.

BRUCKENAU, een kleine ſtadt in 't ſtift Fulda, aan de Sinna, tuſſchen Fulda en Reinek.

BRUCTERI, een volk van Duitſchlandt in Ooſtvrieſlandt, bewonende de landſtreek *Broekmerlandt*, zo als die naar de getuigeniſſe van Kornelis Kemp genoemt wordt. Men houdt hen de zelve te zyn met de *Buſacteri*, waar van by Kemp nader bericht is. Anderen plaatſen hen in Weſtphalen. Zy zyn naar het verhaal van Tacitus I *boek* in een ſcheepſtrydt van Druſus by de rivier de Eems overwonnen. Hofman ſtelt voor, of men voor *Bructeri* niet wel liever mogt lezen *Bruteri*, Bruters, dat is in 't Hollandſch *Broeders*, dewyl zy op zyn krygsmans elkander *broeder* noemden. Welke gewoonte hy afleidt van de outſte Scythen, daar, naar het zeggen van Nicolaus, de oude luiden vaders, de jonge zoons, en de evenouden broeders genoemt wierden. Gelyk de Duitſchers nu nog Broederlyke maaltyden onderhouden. Cluverius zegt *in Germ. antiq. lib.* III, *cap.* 13, dat de *Bructeri* zekere Duitſche volkeren waren, die in *groter* en *kleinder Bructeri* verdeelt wierden, en van de oorſprongen der rivieren de Lippe en Eems tot aan den Rhyn en Druſiaanſche gracht en elders woonden, en zich tot aan 't Hercyniſche woudt uitſtrekten. Gemeenlyk zegt men, dat de *Bructeri* zouden benoemt zyn van *Broek*, of *Broekig landt*: even gelyk men ook zegt, dat de *Morini*, oude Vlaamſche volkeren, benoemt zyn van *Moer*, moerachtige of moeraſſige grondt, *terra paluſtris*, zo veel als *Moeringen*; *Paludani, qui circa paludes ſunt*, die omtrent, of in moeraſſige landen woonden, of die een landt vol *moeren*, of *moeraſſen* bewonen, gelyk Adriaan Scriach zegt *in indice* I *Geograph.* en de Oldenburgſche Raadsman Joh. Juſt. Winkelman ook aanwyſt *in Notit. Hiſt. polit. veter. Saxo-Weſtphal. lib.* I, *cap.* 2, ſprekende van *Mormeria*, *Moermerlandt*, zeggende: „ En ſchoon de moeraſſige aarde, by den Nederduitſchen „ *moer* genoemt, minder vruchtbaar is, nochtans zyn zulke „ moeraſſen, bebouwt zynde, voortreffelyk in 't graafſchap „ Oldenburg, dat 'er gehele voogdyſchappen uit beſtaan, voor„ namentlyk in de *Moerriemer Voogdy*, en in die hoeven, die van „ de moeraſſen benoemt zyn, by den Duitſchen *moer* of *broek*. Doch daar zyn 'er, die de benaming der *Morini* niet onwaarſchynlyk halen van 't oude Brittiſche woordt *Mor*, van 't Latynſche *Mare*, de zee, gelyk ook de *civitates Armoricæ*, of zeeſteden, die *ar mor*, dat is, die *aan de zee* gelegen zyn, gezegt worden: te meer, dewyl de *Morini* by Virgilius *Æneid. lib.* VIII, *ỳ.* 727. toen men nog weinig van *moer* of *moerlandt* wiſt, *extremi hominum*, dat is *de wydafgelegenſte menſchen*, gezegt worden, namentlyk *Belgæ littorales*, dat is, de ſtrand-Nederlanders, die aan de zee, of zeekanten woonden: want dus luiden Virgilius woorden:

——— *Euphrates ibat jam mollior undis,*
Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.

Dat

Dat is, als het Vondel overzet:

Hier ging d'Eufraat nu zacht, met zyne waterkolken;
Hier zag men den Moryn, de veerste van de volken,
En ook den Rhyn, met bey zyn hoornen.

Zie daar de redenen, waarom de *Bructeri* niet van *broek*, of *broekig landt* kunnen genoemt zyn: 1, omdat de overeenkomst in de bewoordinge al te veel verschilt; 2, omdat Cluverus aanwyst, dat zy ook genoemt wierden *Bructeri*, *Burcteri*, *Bructeri*, *Boructuarii*, en *Borthari*, alle welke benamingen niet wel van *broek* kunnen gehaalt worden; 3. omdat 'er vele *broekige* of *moerachtige* landen zyn, welker volkeren echter nooit *Bructeri* genoemt zyn. Zie *G. Outhofs verhaal der Watervloeden 2 de druk, p.* 301. *enz.*

BRUEL, of BROEL, een kleine stadt in 't aartsticht Keulen, tusschen de hoofdstadt dezes naams en Bonn, eene myle van den Rhyn gelegen, hebbende een fraai en sterk kasteel, zynde in den jare 1298 door keurvorst Siffridus gesticht, en in den jare 1318 door die van Keulen vier maanden lang belegert. De keurvorst van Keulen heeft alhier dikwils zynen setel gehad. *Zeil. Itin. Germ.*

BRUELIS, een kasteel of ridderhofstadt in Zeelandt, hebbende zynen oorsprong van eenen zeer ouden toren, die in vorige tyden gedient heeft tot een vastigheit en toevlucht der rondom gezeten luiden, wanneer de Vlamingen dikwils zware invallen in dit landt quamen doen. Deze toren eigentlyk gekomen zynde in eigendom der heeren en edelen, die 'er gezag over plagten te hebben, zyn eindelyk bezitters daar van geworden de edele heeren van Bruelis, afkomstig uit Henegouwen, neven der graven van Hollandt, die voorts aan dezen toren een heerlyk slot gebouwt hebben, met zware muren rondom in 't water. Van dit geslacht is bericht by *Smallegange.*

BRUGGE, *Bruga*, en *Brugæ*, een schone, grote en welbetimmerde stadt in het Oostenrykische Vlaanderen, nevens een bisdom, behorende tot het aartsbisdom van Mechelen, en zynde gesticht in den jare 1559 door paus Paulus den IV. Zy is acht mylen van Gent aan vele kanalen gelegen, die naar Oostende, Gent, Sluis en elders henen lopen. Men telt 'er meer dan zestig kerken, zynde die van S. Donat of Donatianus de Domkerk. Deze wordt gezegt eerst ter eeren der H. Moeder maagdt gesticht, maar in den jare 870, wanneer de H. overblyfselen van S. Donat derwaarts gebragt wierden, naar dien H. genaamt te zyn. Boven dien zyn daar nog twee stiftskerken, te weten die van S. Salvator, en O. L. V. De stadt dryft een sterken koophandel, en heeft voortreffelyke manufacturen, wordende de ambachtslieden in 68 verscheide classen verdeelt. In den jare 1582 viel ze in de macht der Franschen, doch keerde in den jare 1584 wederom tot Spanje. In den jare 1708 gaf ze zich aan de Franschen over; hoewel deze uit kracht des te Gent met den grave de la Motte getroffenen accoords in den jare 1709 ze den hogen geallieerden wederom moesten inruimen. Het omleggende landt wordt genaamt *le Frans de Bruges*, het laudt van Vryen, of het Quartier en Vryheit van Brugge.

BRUGGE, (HENRIK TER) van Sandrart te onrecht *Verbrugge* genoemt, geboren in Overyssel in den jare 1588. De gronden der schilderkunst by A. Bloemaart gelegt hebbende kreeg hy lust tot reizen, en trek om grote meesters op het spoor te volgen. Dus heeft hy vele gewesten in zyn jeugt bezocht (behalven dat hy ook tien jaren te Rome gewoont heeft) latende overal proeven van zynen geest, getoont aan fraaie historie-schilderyen. Te Napels inzonderheit is een altaarstuk van hem in de grote kerk. Een uitmuntent stuk van hem hangt ook te Middelburg ten huize van den heer vander Streng, ontfanger generaal, verbeeldende een vrolyk gastmaal met beelden, zo groot als het leven. Men weet, dat Rubbens in Nederlandt zynde zyne achting voor Ter Brugge niet ontveinst heeft, waar van echter Sandrart, die toen Rubbens verzelde, geen gewag maakt. Hy stierf twee en veertig jaren out op den dag van aller Heiligen in den jare 1629. *Houbrakens Schilderboek* I *deel.*

BRUGGEN, een kleine stadt in 't hertogdom Gulik, digt by de grenzen van Gelderlandt.

BRUGGERVAART wordt genaamt het grote kanaal, wordende te Brugge in vele armen en langs vele straten verdeelt, en lopende van daar drie mylen naar Oostende in zee. Die van Brugge maakten deze vaart in 't midden der XVII eeuw. Ze voert by den vloet der zee schepen van 400 tonnen tot Brugge. *Burlandus de Urb. inf. Germ. Cassander Orat. de laud. Brug. Guicciardin Descr. Belg. Gazey hist. Eccles. du Paisbas. Miræus.*

BRUGMAN, (JOAN) een Minderbroeder, staande in den jare 1462 te Amsterdam, te voren geweest voorlezer der Godgeleertheit in het Convent der Minderbroederen te St. Omer. Hy hadt eerst te Groningen gewoont, en daar, naar die tyden, een streng leven geleit, en veel yver getoont in het onderwyzen der gemeente met zulk eene welsprekentheit, dat daar van herkomstig is het spreekwoordt: *Al kunt gy praten als Brugman.* Ja Valerius Andreas, van hem sprekende, zegt, dat de partyschappen der Hoeksen Kabeljauwsgezinden door hem bemiddelt zyn. Hy heeft het leven der Schiedamsche maagdt *Lidwina* beschreven, ook, naar het zeggen van Valerius Andreas, *Bedenkingen over 't lyden des Heeren.* Hy stierf te Nimwegen in den jare 1473.

BRUGMAN, (OTTO) geboortig van Hamburg, begaf zich tot de koopmanschap, en reisde in zyne jeugt naar Spanje, Portugal en Persië. Naderhandt begon hy in zyne geboortestadt den lakenhandel, doch hadt het ongeluk van een bankroet te maken. Wanneer hy zich om die reden naar Gottorf begaf, vondt hy gelegenheit van zich by hertog Frederik zo aangenaam te maken, dat hy van hem, in hope van den Persiaanschen zydehandel in zyn landt te zullen vestigen, nevens Philippus Crusius als gezant aan den Czaar en aan den koning van Persië afgevaardigt wierdt. In den jare 1633 den 22 October reisden zy uit Holstein naar Muskou, en van daar den 16 Juny des jaars 1634 naar Persië. Den 21 December des jaars 1638 verlieten zy de Persiaansche hoofdstadt Ispahan, en quamen den 1 Augustus des jaars 1639 wederom te Gottorf aan. Hem wierdt gedurende dit gezantschap overal veel eere bewezen; hoewel zy tot hun voornemen niet quamen. Ondertusschen zoude zo wel Brugman, als zyn amptgenoot dit niet hebben behoeven te ontgelden, ten ware hy door onverantwoordelyke buitensporigheden, en omtrent die van zyn gevolg, en anderen, ja zelf omtrent potentaten, gepleegt, aan de welke hy gezonden was, als ook door allerlei onbezonne, eigenbatige, wrede en anderszins strafbare daden, den rechtmatigen toorn en gramschap zyns hertogs tegen zich verwekt hadt. Hy wierdt derhalven den 1 December des jaars 1639 in verzekering genomen, en na een naaukeurig onderzoek veroordeelt om met de koorde gestraft te worden; wordende in zyn vonnis deze navolgende redenen aangehaalt: dat hy namentlyk vele duizent ryksdaalders van het vorstelyke geldt, hem toevertrouwt, hadt verwaarloost en ontwend, valsche rekening gehouden, zyns heeren en meesters bevelen meermalen overtreden, des zelfs aan hoge standspersonen geschrevene brieven opgebroken en vervalscht, in tegendeel andere gewigtige missiven, hem toegezonden, om ter behoorlyker plaatse te overhandigen, of achter gehouden, of opgebroken; voorts zich aan overspel, moordt en verder ergerlyk leven schuldig gemaakt, enz. doch de hertog liet hem den 5 May des jaars 1640 te Gottorf met het zwaardt straffen, hebbende hy zich alvorens op eene zeer boetvaardige wyze, en met betoning eener zonderlingen standvastigheit ter doodt bereid. *Olear. Persian. Reizebeschr. Theatr. Europ. Tom.* IV. *fol.* 167. 168. *Memoir. de Chanut.*

BRUGNETO, *Bruniacum*, eene stadt in Italië, gelegen in 't gebiedt van Genua, nevens een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Genua. Zy is gelegen aan den voet van het Apennynsche gebergte, aan de rivier Verra.

BRUIN, (FLORENTIUS DE) kerkenleeraar in de stadt Gorkum, overleden in July des jaars 1724, in den ouderdom van 74 jaren, was uit een out Brabantsch geslacht in de stadt s'Hertogenbosch gesproten, zynde zyn grootvader Floris, Francôs zoon, met zyne huisvrouwe Jannetje Adriaanze wegens de Spaansche geloofsvervolgingen uit gemelde stadt naar Gorkum gevlucht, en aldaar als burger en koopman vele jaren gewoont hebbende, den 17 April des jaars 1639 overleden, vyftien jaren na zyne vrouwe. Zyn vader Franco de Bruin heeft vervolgens aldaar zyne inwoninge gehad, zynde eerst luitenant van de burgerye, vervolgens diaken en ouderling, en eindelyk schepen in die stadt geweest, winnende by zyne vrouwe, Maria Verbeek, van Leiden, onder andere kinderen dezen Florentius, die al vroeg op de Latynsche schole gezonden, uit de zelve met zyn 14 jaar naar de akademie van Leiden, en daar na van Utrecht vertrok, van waar hy met loffelyke getuigenissen van de hoogleeraren Burmannus en Essenius den 27 van Oogstmaandt des jaars 1675 in de klassis van Gorkum verscheen, en door de zelve tot den predikdienst toegelaten wierdt. Tien maanden van het jaar 1678 bediende hy met prediken het regiment van den grave van Hoorn, wierdt den 21 February 1680 te Schelluinen, en in den jare 1690 te Gorkum, zyne geboortestadt, beroepen, daar hy ook zyne gaven gedurende den tydt van 36 jaren mildelyk en godvruchtiglyk besteed heeft tot zyne doodt toe. Byzonder zedig was hy, en afkerig van alle wereldsche ydelheden en grootschheit, en daarentegen zeer afgetrokken van wereldsche gezelschappen, zo om zyne genegenheit tot een stil leven, als uit grote lust om alles te lezen en te onderzoeken, waar door hy ook tot een zeer hogen trap van geleertheit opgeklommen was, buiten en behalven eene weêrgaloze kennisse van de Hebreeusche tale, kerkelyke geschiedenissen, tydrekenkunde, als ook van de Joodsche, Grieksche en Romeinsche outheden, strekkende ten overtuigenden bewyze zyne doorgeleerde schriften, die met den druk gemeen gemaakt zyn, namentlyk: *Overeenstemming der Euangeliën; Ontvouwing van den* XLVI *Psalm; De emendandis temporum Hebræa linguæ anomalis, enallagisve dissertatio epistolaris; De Eeuspelen der oude Romeinen;* waar en boven onder zyne nagelate papieren nog gevonden is een werk van veel oordeel en arbeidzaamheit, ten opschrift voerende: *Israëls en Judás koningen, uit de boeken der Koningen en Kronyken in overeenstemminge gebragt en van hunne schynstrydigheden ontheft, in de verandering van hunne tyds uitdrukzelen verbetert, en met uitgezochte, zo oude als nieuwe, overzettingen en aantekeningen opgeheldert.*

BRUIN, (JOHAN DE) hoogleeraar te Utrecht in de natuuren wiskunde, wierdt geboren te Gorkum op den 25 Augustus des jaars 1620. Hy leerde de philosophie te Leiden, onder den hoogleeraar Heerbord, en naderhandt vervolgde hy zyne studien binnen 's Hertogenbosch, alwaar hy zeer geacht wierdt van Samuel Maresius, die aldaar in de Philosophie en de Godgeleertheit lessen gaf. In het vervolg trok hy naar Utrecht, en begaf zich met aandacht tot de wiskunst onder den professor Ravensberg, die hem eene zonderlinge genegenheit toedroeg. Daar na begaf hy zich naar Leiden, en kreeg daar verlof om lessen in de wiskunst te geven. Ravensberg, voelende dat zyn sterfdag nakende was, prees hem dusdanig de regeering en de opzichthebbers van het hogeschool aan als een zeer bequaam man om zyne plaats te vervullen, dat men hem na zyne doodt in der daadt het ampt van professor in de natuurkunde en in de wiskunst opdroeg: en dewyl de professoren in de Philosophie onder zich overeengekomen waren, dat ieder in zyn eigen huis de vryheit zoude hebben van zulk deel van de Philosophie te leeraren, als hem zoude behagen, was de

Bruin

Bruin niet vergenoegt met lessen te geven in die stoffen, die 'er in zyn gemeen beroep begrepen waren, maar hieldt ook de ontleedkunde voor, en leide het boek van Grotius uit van het recht des oorlogs en des vredes. Hy hadt eene zonderlinge bequaamheit tot de ontleding der dieren; hy maakte zyn meeste werk van ondervindingen, en bemoeide zich zelfs met sterrekundige opmerkingen. De verhandelingen, die hy heeft in 't licht gegeven *De vi Altrice*, *De Corporum gravitate & levitate*, *De cognitione Dei naturali*, *De Lucis causis & origine*, zyn sprekende proefstukken van zyne geleertheit. Hy trouwde in het jaar 1652 met eene koopmans dochter van Utrecht, zuster van de vrouwe van den beroemden boekverkoper van Amsterdam, Daniel Elzevier, en verwekte by haar twee kinderen, die maar weinige dagen leefden. Hy stierf op den 21 October des jaars 1675, hebbende het ampt van hoogleeraar den tydt van drie en twintig jaren met roem bekleed. *Bayle Dict. Crit.*

BRUINE, (JOHANNES DE) in den ouderdom van vyfen zestig jaren in de maandt September des jaars 1722 overleden als predikant der Hervormde kerke in s'Gravenhage, was te Balk in Vrieslandt op den 7 Augustus des jaars 1657 geboren; vyf jaren zich te Franeker onder de hoogleeraren C. Vitringa den ouden, Mark, Witsius, en meest J. van der Waien, in de talen, outheden, Philosophie en Godgeleertheit bevlytigt hebbende, wierdt hy in de klassis van Franeker op den 30 January des jaars 1682 tot den kerkendienst na behoorlyk onderzoek bequaam geoordeelt, en dus den 12 Maart des zelven jaars te Nieu-Brongerga beroepen, van daar in 't jaar 1686 naar Staveren, voorts in 't jaar 1688 naar Westzouburg in Zeelandt, en in den jare 1691 naar Bommel, welke twee laatste beroepen hy om byzondere redenen weigerde. Beter slaagden die van Wezel, alzo hy die beroepinge den 9 February des jaars 1694 aannam, waar na hy in 't jaar 1701 van die van Dort, en eindelyk in 't jaar 1705 van de Haagsche kerke beroepen is, nemende beide die beroepingen, de een na de andere, aan, waar na hy aldaar als in alle zyne vorige gemeentens met veel vrucht en stichtinge zyne bediening waargenomen heeft, en vele achting bekomen, niet alleenig wegens zyne kracht van zeggen, maar ook zynen yver en godvruchtigheit, die tot den uiteinde zyns levens vermeerderden. Men heeft van hem in druk zyne *Intreedsreden in den Hage uit* 1 *Corinth.* IX. 16, *en afscheidsrede van Dordrecht uit Handel.* XX, ꝟ. 32. *Eerste Beginselen der woorden Gods*; *Korte leidinge tot een recht Begrip van de eerste Beginselen der zaligmakende waarheit.*

BRUINVISCH, een visch dus genoemt naar de bruinheit zyns bovenlyfs, schoon zyn onderste kakebeen en buik wit zyn. De lengte is gemeenlyk van twee ellen; en de dikte gelyk de dye van een kloek man. Zyn hoofdt is stomp, en de snuit zo krom, dat die bykans ront als het hoofdt bevonden wordt. De tanden zyn stomp, en de baktanden of kiezen die van een mensch gelyk. De rug is bruin, naar den blaauwen trekkende, en daar op is een grote zwarte vin, wat meer naar het hoofdt dan naar de staart staande. Men ziet deze visschen zeer veel in de Zeeusche stromen, inzonderheit by mooi weder, als ze in 't water spelen. Met het hoofdt eerst boven water komende makenze een hart geblaas: maar terstont weder onderduikende vertonenze die eenigste vin op den rug: en voorts als rond tuimelende ziet men hunnen staart als een hoornige maan. Van zommigen worden zy zeevarkens genoemt, omdatze zeer vet en spekachtig zyn. Zy worden zeer zelden of nooit in Nederlandt gevangen, en gebeurt het, men hout het voor een quaat voorteken. Hun vleesch heeft een zwaren reuk, en zweemt naar dat van de kalveren. *Smallegange Chron. van Zeelandt.*

BRUIS, (PETRUS DE) of BRUSIUS, naar wien een zeker soort van ketteren *Petro-Brusianen* genaamt wordt, leefde in den jare 1120. Hy was een kanunnik te Lucca in Italië, hoewel hy zyne orde vrywillig heeft afgelegt. Hy hieldt het met keizer Henrik den IV tegen paus Gregorius den VII. *Concil. ap. S. Genesium ap. Binium Tom.* III. *p.* 1279. Doch hy wierdt naderhandt als een ketter van vele dwalingen beschuldigt, namentlyk dat hy den kinderdoop, de kerken, aanbidding en eerbewyzing der kruissen, de offerhande der Misse, en gebeden voor de verstorvenen hadt verworpen. Zyne leere wierdt door hem overal, voornamentlyk in Provence, Languedok, en Gascogne, uitgebreid, wordende hy zeer ondersteunt door zynen voornaamsten navolger Henrik, naar wien de *Henricianen* genaamt zyn. Doch hy wierdt op het concilie van Toulouse in den jare 1119, en op het twede concilie van Lateran in den jare 1126 als een ketter veroordeelt; en eindelyk in den jare 1147 te S. Gilles aan de Rhone levendig verbrand. *Petr. Cluniac. libro adverf. Petrobrus. ep.* 1. *&* 2. *in Bibl. Cluniac. p.* 1118. *seq. Abaelard introd. ad Theol. l.* II. *p.* 1066. *Baron. ad ann.* 1126. *n.* 13. *Concil. Lateran. A. C.* 23. *Baron. d. l. conf. Pagi Crit. in Baron. Tom.* IV. *ad ann.* 1139. *n.* 10. *Guil. de Podio Laurent. c.* 6. *Arnolds Ketter-Hist.* XII. *boek* 5. *k.* §. 11. *en* 12.

BRUITSMA, (REGNERUS) geboren te Sneek in Vrieslandt, is geneesheer der heerlykheit Mechelen geweest. Hy was een man van een zeer fraai verstandt, en wel ervaren in de medicynen, die in de Latynsche tale geschreven heeft zeker boek, dat hy genoemt heeft: *Votum Jatricum in publicæ salutis & Medicinæ sanctioris tutelam ad S. P. Q. M.* en te Mechelen by Hendrik Iaci gedrukt is in den jare 1617 in 4. waar en boven hy nog aldaar in 't jaar 1633 in beter order, (zie hier een staaltje van zyn kennisse en ervarenheit in de Latynsche dichtkunde) en met meer dan vier hondert van zyne vaarzen vermeerdert, heeft uitgegeven: *Schola Salerna novo-antiqua.* Mechl. 1633. Lovan. 1635 in 8. *Fr. Zweertii Athen. Belg. Valer. Andreæ Biblioth. Belg.*

BRULART. Het geslacht van Brulart heeft zynen oorsprong uit het graafschap Artois. ADAM BRULART, baron van Hées en van Agnes, kamerheer van Vrankryk, was de eerste uit zyne huize, die zich hier nederzetre. Hy leefde in den jare 1087 onder Philippus den I, en deedt met Godefroi van Bouillon den eersten kruistocht naar 't H. Landt, van waar hy na de verovering der stadt Jerusalem wederkeerde. Zyn zoon GODFRIED was ook kamerheer van Vrankryk, en leefde in den jare 1148 en 1151. Hy stierf in den oorlog, dien Philippus Augustus tegen Hugo van Burgondië voerde; en liet na ADAM den II, ook kamerheer, die in den jare 1224 in de belegering der stadt Avignon twee hondert kurassiers geboodt, doch na de verovering door de Albigenzen omgebragt wierdt. Na zyne doodt wierdt zyn zoon JAKOB geboren, die de eerste Maitre de la chambre ambulante door het gehele koninkryk wierdt, bestaande de zelve uit de voornaamste heeren, waar uit naderhandt het parlement van Parys geformeert is. Deze Jakob erkende in den jare 1320 in tegenwoordigheit van koning Philippus den V het graafschap Artois aan Mathildis van Artois, tot nadeel van Robert van Artois, toe, en stierf out zynde 110 jaren. Zyn zoon NOEL leefde onder koning Johannes, en bekleedde het ampt, dat naderhandt de grootmeester der artillery bediende. Hy liet na PETRUS, raadt en geheimschryver des konings; wiens zoon JOHANNES president aux enquêtes in 't parlement van Parys was, en in den jare 1504 president au mortier wierdt. Doch hy stierf voor al eer hy aangenomen wierdt, nalatende verscheide kinderen, onder de welke zyn outste zoon NOEL zyn opvolger was. De twede zoon PETRUS wierdt president aux enquêtes, en hadt onder andere kinderen NICOLAUS, marquis van Sillery, enz. kanselier en zegelbewaarder van Vrankryk, van wien beneden. Zyn outste zoon was PETRUS, marquis van Sillery, Puisieux, enz. staatssecretaris en grootschatmeester der koninklyke ordens. Deze liet LODEWYK na, die insgelyks verscheide kinderen hadt. Noël Brulart, outste zoon des voornoemden Johannes, was baron van Crosne, en procureur generaal in 't parlement van Parys. Deze hadt vele kinderen, onder welke de outste zoon DIONYSIUS hem opvolgde. PETRUS, de twede, baron van Crosne, marquis van Genly, enz. was staatssecretaris onder de koningen Karel den IX en Henrik den III, ook grootschatmeester der koninklyke ordens. Van zyne menigvuldige kinderen, die alle aanzienlyke bedieningen hadden, zyn de linien der heeren van Genlis, Brussain in Boulay gesproten. Dionysius, de outste zoon van Noël, leide de bediening zyns vaders als procureur generaal in 't parlement van Parys neder, om de waardigheit van opperpresident te Dyon te erlangen; zynde hy de eerste, die zich in 't hertogdom van Burgondië heeft nedergezet, brengende aldaar aan zich de heerlykheden Borde, Sombernon, Memont, Santenay, enz. Hy bekleedde dit ampt omtrent 40 jaren, nalatende NICOLAUS en NOEL, baron van Sombernon, enz. deken in den koninklyken Raadt, doch zonder kinderen. Nicolaus Brulart, baron van Borde, Mussey, enz. was ook opperpresident in 't parlement te Dyon, en stierf in den jare 1626. Hem volgde zyn zoon DIONYSIUS, zynde de twede president in 't parlement van Burgondië. Deze liet verscheide kinderen na, van welke NICOLAUS zyn opvolger was, zynde opperpresident in 't parlement van Burgondië, en vader van vele kinderen. NOEL BRULART, graaf van Roure, wierdt een lidt des Raads van State, en hadt een zoon, DIONYSIUS NOEL, nevens vele dochteren; DIONYSIUS BRULART, ridder van Malta, en kommandeur van Beaune en Nancy, enz. *Du Chesne mais. de Montmorency & de Dreux. Loisel antiq. la Clergerie hist. du Perche. Godefroy officiers de la Cour. Blanchard Presid. du parl. Palliot Parlem. du Bourgogn. Sammarth. Elog. l.* II. *du Toc Secret. d'etat.*

BRULART, (NICOLAAS) heer van Sillery, enz. president in 't parlement van Parys, en kanselier van Vrankryk, was de outste der vyf zonen van Petrus Brulart, president aux enquêtes. Hy wierdt raadt in 't parlement in den jare 1573, en naderhandt maitre des requets onder Henrik den III, die hem in verscheide gewigtige zaken gebruikte, en in den jare 1589 als afgezant naar Zwitserlandt zondt; waar henen hy ook door Henrik den IV in den jare 1595 gezonden wierdt. Deze gaf hem tot beloning zyner diensten in den jare 1597 eene plaats in 't parlement van Parys. In den jare 1598 was hy by de vredehandeling te Vervins, en wierdt nevens den heer van Biron en den kanselier Bellievre naar Brussel gezonden, om die met den aartshertog Albert bezworene vredens-tractaten te zien, waar toe hy veel geholpen hadt. Dewyl hy alle zyne commissien zo losselyk hadt volbragt, zondt hem de koning als ambassadeur naar Rome, op welke reize hy het huwelyk des konings met Maria de Medicis gesloten heeft. In den jare 1602 begaf hy zich voor de derde maal naar Zwitserlandt, om de alliancie te vernieuwen. By zyne te rug komst wierdt hy in den jare 1604 zegelbewaarder gemaakt. In het volgende jaar erlangde hy nog daarenboven de waardigheit van kanselier van Navarre, en eindelyk in den jare 1607 van kanselier van Vrankryk; welke bediening hy gedurende de minderjarigheit van Lodewyk den XIII tot de maandt van May des jaars 1616 bekleedde; als wanneer hy de zegels den koning te Blois wederom overgaf, en belast wierdt, als president in de vergaderingen te zitten. Hy moest de zegels den 23 January des jaars 1623 wederom aannemen, doch gaf die den 2 January des volgenden jaars ten anderen male wederom over. Na dat hy zich op zyn huis Sillery in Champagne begeven hadt stierf hy den 1 October des jaars 1624. *Le Vassor hist. de Louis* XIII. *Blanchard Histoir. des presid.*

BRULART, (PETRUS) heer van Crosne en Genlis, geheimschryver van staat, was een zoon van Noël Brulart, procureur generaal in 't parlement van Parys. In den jare 1557 wierdt hy secretaris des konings, en in den jare 1554 maakte hem de koningin

ningin Catharina de Medicis tot haren secretaris. Door deze bediening erlangde zy kennis van alle gewigtige ryks-en staatszaken. In den jare 1569 benoemde hem de koningin tot de bediening van staatssecretaris, waar toe hy door den koning bevordert wierdt, met verlof, om het geheimschryversampt by de koninginne te behouden; welke beide bedieningen hy met een zonderlingen yver en getrouwigheit waarnam. In den jare 1570 was hy te Mezieres by het huwelyks-contract des konings met Elisabeth van Oostenryk, 't welk hy voorlas, en de ratificatie ondertekende. Henrik de III gaf hem geen minder gezag dan hy by de voorgaande regering gehad hadt; en zondt hem van wegens de onlusten, die te Antwerpen door de al te grote drift des hertogs van Alençon ontstaan waren, in gezelschap des heeren van Mirembau tot de standen van Vlaanderen. In den jare 1585 verzelde hy de koninginne moeder, gaande nevens den maarschalk de Raitz, en den heere van Lansac, naar Espernay, om met den kardinaal van Bourbon, den heer van Guise, en de voornaamste hoofden der Ligue over een vrede te handelen. Hy beoogde altydt de bewaring van 't koninklyke gezag, wanneer nogtans de koning hem verdacht hieldt, als of hy de party der koninginne moeder begunstigde: invoegen hy hem op de vergadering der Staten te Blois ordonneerde zich van zyne bediening van geheimschryver van staat te onthouden. Dus in 's konings ongenade gevallen zynde leefde hy als een particulier man gedurende de onlusten in 't ryk; maar deze door koning Henrik den IV gestilt zynde, wierdt hem een plaats in den koninklyken Raadt gegeven, die hy bekleedde tot zyne doodt toe, voorvallende in April 1608. *Du Toc. hist. des Secret. d'etat.*

BRULART, (PETRUS) vicomte du Puisieux en de Sillery, enz. was een zoon van Nicolaus Brulart, kanselier van Vrankryk, en wierdt in den jare 1606 staatssecretaris, in welke bediening hy zich by den koning zo bemint maakte, dat hem het volgende jaar het grootschatmeestersampt der koninklyke ordens opgedragen wierdt. Na het afsterven van koning Henrik den IV gebruikte hem de koningin in de huwelykszaken der prinsessen van Vrankryk en Spanje, en zondt hem af, om de huwelykscontracten te onderschryven, en deze beide koninginnen op de grenzen uit te wisselen. Doch de maarschalk d'Ancre rustte niet, voor dat hy hem in den jare 1616 het hof dede verlaten. Doch deze in het naastvolgende jaar overleden zynde, wierdt Brulart aanstonts in des zelfs plaats gestelt, die hy ook behieldt, wanneer de konnestabel van Luynes 's konings favoriet was. En na dezes doodt stondt hy by den koning in zodanigen aanzien, dat hy byna alles bestierde. Wanneer hy zag, dat de belegering van Montpellier niet voorspoedig was, bragt hy het daar henen, dat 'er vrede met de Hugenoten gemaakt, en de koning dus in 't bezit dezer plaats gestelt wierdt, die hem uit dien hoofde tot een teken van dankbaarheit tot ridder zyner orde verklaarde. Doch niet tegenstaande dit alles wierdt hy genoodzaakt in den jare 1624 het hof te verlaten. Zyne vyanden bemoeiden zich wel om hem zyne volle dimissie te doen hebben, doch dewyl hy een brevet de retenuë hadt, weigerde hy hen daar in te wille te zyn, niettegenstaande hem vyftig duizent ryksdaalders aangeboden wierden, en de koning hem naderhandt tweemaal hondert duizent livres, en eene plaats in den Raadt des depeches geven, ook hem als ambassadeur naar Rome zenden wilde. Ook weigerden zyne erfgenamen deze somme na zyne doodt te ontfangen. Voorts was geheel Vrankryk verzekert, dat het by hem alleen gestaan hadt, wanneer hy nog in 's konings gunst was, om hertog en pair van 't ryk te worden, doch dat hy uit zedigheit deze hem door den koning aangebodene eere hadt geweigert. Hy leefde, na dat hy het hof hadt verlaten, zeer gerust, en stierf in den jare 1640. *Du Toc. secret. d'etat. le Vassor histoire de Louis* XIII.

BRUMALIA, een feest van Bacchus, by de ouden ook *Brumus* genaamt. De Romeinen vierden dit feest tweemaal 's jaars, namentlyk den 18 February en den 15 Augustus. *Cæl. Rhodig. l.* XXVIII. *Suidas.*

BRUMAT, een kleine stadt in de onder-Elzas, in het Hanausche graafschap Lichtenberg, aan de rivier Sorra, tusschen Straasburg en Hagenau gelegen. Marcellinus schryft, dat keizer Julianus de Alemannen by Brocomagum geslagen heeft, welke plaats voor Brumat gehouden wordt. Eerst behoorde Brumat den landgraven van de Elzas uit den Egisheimischen stam: doch na het overlyden van landgraaf Henrik in den jare 1238 is een gedeelte daar van nevens het landgraafschap aan die van Ottingen gekomen. Het andere hebben de nakomelingen des voornoemden Henriks behouden, tot dat Ulrich, Philip en Johannes in den jare 1336 het zelve aan Henneman en Ludeman van Lichtenberg verkocht hebben. Deze erlangden door keizer Lodewyk de vryheit om de plaats wederom tot eene stadt te maken. Hier op verkocht Johannes van Lichtenberg in den jare 1377 Brumat aan eenige byzondere personen; doch deze wierden door graaf Schaffried van Leiningen daar uit gedreven, en door hem nevens eenige burgeren van Straasburg bezeten. Maar wanneer graaf Emicho van Leiningen in den jare 1389 met Paltzgraaf Ruprecht de Straasburgers beoorloogde, en Brumat tot uitvallen gebruikte, hebben die van Straasburg zo de burg als de stadt geslecht. Eindelyk moest Schaffried van Leiningen in den jare 1451 in het verdrag te Pfortzheim de plaats aan Lodewyk van Lichtenberg afstaan, indien hy uit zyne gevangenis wilde ontslagen zyn, waar in hy van zynen overwinnaar gelyk als vastgehouden wierdt. Na dezen is Brumat by Lichtenberg gebleven, en nevens het gehele graafschap aan Hanau gekomen. Voorts is het een leen van Metz. *Hertzog Elf. Chron. l.* III. *p.* 38, *Köningshofen Elf. Chron. p.* 353. *Obrecht Prodr. R. A. p.* 304.

BRUMBACH, een Cistercienzer klooster in 't karspel van Wurtsburg, niet verre van Wertheim aan de Tauber gelegen. Het is in den jare 1151 door den abt van Maulbrun gesticht, nadat hem de vryheeren van Lindenfels, Trenze en Zimbern tot dien einde die landstreek tot een geschenk gegeven hadden. De eerste abt was Richardus, die, wanneer hy den keizer tegen den paus begunstigde, van zyne abdy berooft wierdt. *Frise Wurtzb. Chron. Sartorius in sestertio bis tertio.*

BRUMMER (FREDERIK) wierdt te Leipzig in den jare 1642 van welgegoede ouderen geboren. Hebbende zich in de Latynsche en Grieksche talen wel geoeffent, liet hy zich in het 17 jaar zyns ouderdoms als akademisch burger aanschryven; en hoewel hy zich tot de rechtsgeleertheit begaf, en onder zyns vaders broeder, Andreas Brummer, assessor der Juridische Faculteit, in den jare 1664 een dispuut *De locatione & conductione* met roem verdedigde, zo beminde hy echter boven al de letter-en outheitkunde, waar toe hem de met Thomas Reinesius gemaakte vriendschap, en des zelfs voortreffelyke bibliotheek grotelyks te stade quam; en het is waarschynlyk, dat deze zeer geleerde man hem tot het opstellen van zyne *Exercitatio de Scabinis*, door hem in den jare 1662 onder Jac. Thomasius verdedigt, niet weinig geholpen heeft. Hier op begaf hy zich naar Hollandt, Engelandt en Vrankryk, alwaar hy by geleerde mannen eene grote achting verkreeg; die dies te groter wierdt, wanneer hy in den jare 1668 te Parys zynen *Commentarius ad L. Cinciam* in 't licht gaf, en den staats-minister Jean Baptista Colbert opdroeg, ook den 29 April zelfs behandigde. Doch hy stierf niet lange daar na: want wanneer hy nog in het zelve jaar van Parys naar Lion, en van daar verder naar Italië meende te gaan, en hem de postillion by de rivier Arberine, zynde door den regen zeer gezwollen, niet over de naby gelegene brugge, maar kortheits halve door de rivier zelf reedt, hadt hy het ongeluk, van daar in te vergaan den 3 December. Hy hadt eenen goeden voorraadt van boeken verzamelt, onder welke de beste handschriften van Reinesius waren, die echter na zyne doodt door de erfgenamen verkocht zyn. Zyne schriften zyn: *Commentarius ad L. Cinciam; Exercitatio Historico-Philologica de Scabinis antiquis, ævi medii & recentioribus; Exercitatio de locatione & conductione; Declamatio contra otium*; behalven zommige lofschriften ter eere van Thomas Reinesius. Deze werken heeft Georg Beyer, hoogleeraar in de rechtsgeleerdheit te Wittenberg, in den jare 1712 in 8. te Leipzig zamen in 't licht gegeven. *Grævius in præfat. ad Tom.* III. *Antiq. Tentzel Monatliche Unterredungen*, 1696. *Jan. p. 6. Beyer in præfat. ad Brummeriana.*

BRUN, (ANTONIUS LE) ridder, Spaansch ambassadeur by het vredensverdrag te Munster, was geboortig uit 't Franche Comté, en bekleedde in 't parlement te Dole het ampt van procureur generaal, wanneer hy tot het gezantschap naar Munster benoemt wierdt. Hy moest wel den overigen afgezanten van Spanje den rang geven, doch was bequamer dan zy alle; gemerkt het Spanje hem te danken heeft, dat de vrede met Hollandt, met uitsluiting van Vrankryk, gesloten wierdt. Hier door verworf hy een groot aanzien, en wierdt als ambassadeur aan de vereenigde Nederlanden gezonden. Wanneer in den jare 1650 de onlusten in Hollandt met den prinse van Oranje ontstonden, boodt hy den prinse uit name des konings van Spanje hulp aan: hoewel de prins zulks qualyk nam, antwoordende: *Het zyn byzondere geschillen, waar mede de koning van Spanje zich niet heeft te bemoejen.* Hy hadt voorts te Brussel het bestier over de financien, en zoude nog groter bedieningen erlangt hebben, ten ware hy door de doodt was weggerukt. *Labardæus de reb. Gall. l.* V. *Priolus de reb. Gall. l.* X. *Wicquefort l'Ambassadeur Tom.* I. *enz. Bayle.*

BRUN, (KAREL LE) de voornaamste schilder van koning Lodewyk den XIV, wierdt in den jare 1618 geboren, en begon reets met kolen te tekenen, wanneer hy nog maar 3 jaren out was. In zyn 14 jaar maakte hy het pourtrait van zyn vader, zynde een beeldhouwer. Alzo nu ter zelver tydt geen vermaart schilder in Vrankryk was, behalven Vouët, zo begaf hy zich by hem, en begon wel haast uit te munten, verworf ook de genegenheit des kanseliers Seguier, die hem een goet pensioen gaf, en eindelyk naar Rome zondt, alwaar hy zich eenige jaren lang onthieldt, en door zyne bequaamheit de vermaartste schilders en beeldhouwers overtrof, ook uit dien hoofde tot opperste der schilder-akademie verheven wierdt. Van Rome wederkerende vondt hy in plaats des overleden kanseliers Seguier den opperpresident van Bellievre, die hem niet minder begunstigde. Voorts stont hy ook by den kardinaal Mazarini zeer wel. Na den Pyreneeschen vrede, wanneer de koning den bloei der goede kunsten behertigde, wierdt niemandt bequamer geoordeelt de zelve te bevorderen dan le Brun, als zynde in de geschiedenissen wel ervaren, en kennende de zeden der volkeren. Wanneer hy het grote tafereel van de familie des konings Darius schilderde, zag hem de koning byna dagelyks twee uuren daar aan werken, en vereerde hem een adel-brief. De groot hertog van Florence zocht insgelyks kennis met hem te maken. Hy stierf op den 12 February 1695. *Perrault les hommes illustres. Mercure galant l'an* 1690. *Bayle.*

BRUNESIUS, (GERARD) dien Valerius Andreas *Brunus* noemt in zyn *Bibliotheca Belgica*, was geboren te Deventer in den jare 1570 uit burgermeesterlyken geslachte, en kanunnik in zyne vaderlyke stadt. Hy wordt geroemt als een man van een schrander oordeel, grote belezenheit en byzonderen nederigen inborst, en is te Deventer in het jaar 1631 overleden, omtrent zeventig jaren out zynde, en in zynen tydt in de Latynsche tale overgezet hebbende. *Praxis vitæ spiritualis, jussu Nicolai Sfondrati, Cardinalis & Episcopi Cremonensis, post Pont. max. Gregorii* XIV; *Adriani Adrianii è Societ. Jesu liber de Confessione. enz. Jac. Revii Histor. Daventr. lib.* VI.

BRUNDRUT. Zie BRUNTRUT.

BRUNEAU, een voornaam geslacht in Vlaanderen, alwaar het zelve het slot en heerlykheit Wastine bezit, zynde in den jare 1683 tot een vicomte gemaakt. JAKOB BRUNEAU was in den jare 1640 president te Brussel, koninklyke Spaansche resident in Engelandt, en naderhandt plenipotentiaris in Duitschlandt. Zyn zoon JAKOB BRUNEAU, tresaurier der orde van 't gulde vlies, koninklyke raadt en amptman te Brussel, wierdt in het voornoemde jaar vicomte verklaart. *L'Erection de toutes les terres du Brabant.*

BRUNECHILD. Zie BRUNICHILD.

BRUNETTO is de naam eener hoogte, en daar op gelegen fort, niet verre van Susa, zynde eene vesting in Piemont.

BRUNFELS, of VAN BRUNSFELDT, (OTTO) een vermaart medicyn, was geboortig van Mentz, de zoon van een kuiper, en wierdt op het slot Braunfels, niet verre van Mentz, in kunsten en wetenschappen onderwezen. Doch ziende, dat zyn vader hem weigerde de nodige middelen tot voortzettinge zyner studien te beschikken, begaf hy zich tegen des zelfs wille in het nabygelegen Carthuizer klooster. Doch dit verliet hy na verloop van weinig tydt, en begon de lere van Luther te prediken. Maar wanneer hy door eene ziekte omtrent zyne uitsprake belet wierdt, wist hy niet, welke levenswyze hy omhelzen zou. Hy wierdt derhalven te Straasburg preceptor in de Latynsche schole. Deze bediening nam hy 9 jaren waar, benaarstigende zich middelerwyl in de geneeskunst, en wordende in den jare 1530 tot doctor gepromoveert. Van daar wierdt hy naar Bern beroepen, op een aanzienlyke jaarlyksche wedde; doch hy stierf den 23 November des jaars 1534. Men heeft van hem: *Annotationes in IV. Evangelia & Acta Apostolorum*; *Paraenesis de Disciplina & puerorum institutione*; *Catalogus illustrium Medicorum*; *Loci communes totius rei Medicae*; *Jatrion medicamentorum simplicium*; *Lexicon Medicinae*. enz. *Gesn. Bibl. Pantaleon Prosopogr. P.* III. *Serrarius Mogunt. Adam Medic. vander Linden. Freher. Hendreich.*

BRUNI, of BRUNUS, (ANTONIUS) een vermaart Italiaansch dichter, oorspronkelyk uit Asti in Piemont, geboortig uit Casal Nuovo, gelegen in Terra di Otranto, in 't ryk van Napels, maar niet, gelyk zommigen menen, uit Maduria. Hy wierdt van wegens zyne bequaamheit gezocht en bemint van de geleertste en vermaartste mannen, waar onder Marini, Preti en Acillini wel de voornaamste waren. Hy wierdt een Akademicus der Caliginosi te Ancona, der Insensati te Perugia, der Filomati te Siena, der Incogniti te Venetië, der Otiosi te Napels, en der Humoristen te Rome; was ook dikwils geheimschryver en Censor in de voornoemde akademien. De hertog van Urbino maakte veel werks van hem, makende hem tot Raadt en geheimschryver van Staat. Hy hadt zich ook als secretaris by den kardinaal Gessi opgehouden, en stierf in den jare 1635, hebbende een gedicht *le Metamorfosi* genaamt, voltrokken. Zyne overige werken zyn: *Il Parnasse*; *le tre grazie*; *le Veneri*; *l'Epistole Heroiche*. enz. *Erythraei Pinacoth.* I. *c.* 138. *Crasso Elog. P.* II. *Ghilini Teatro de letter. l'Autor delle glorie de gli incogniti fol.* 55. *Allat. in Apib. Toppi Bibl. Napol.*

BRUNI. (LEONARDUS) Zie ARETINUS.

BRUNICHILDIS, eene jonger dochter van Athanagildis, koning der West-Gothen in Spanje, en van Goswintha, troude in den jare 568 met Sigebert den I, koning van Austrasië, en baarde hem Childebert den II, Ingonda en Clodesinda. Getrout zynde verliet ze de kettery der Arianen, en droeg zich aanvankelyk zo, dat de geestelyken reden hadden om haar te pryzen, wordende zy gezegt verscheide abdyen gesticht te hebben. Invoegen Gregorius M. en S. Germanus van Parys met roem van haar gewagen: hoewel anderen hare lasteren niet genoeg weten te beschryven, verhalende veel van hare wreedheit, hoogmoedt en onkuischheit. Wanneer hare zuster Galsuinda, gemalin van Chilperik, koning te Soissons, stierf, en velen Fredegunda als de oorzake van deze doodt aanzagen, (zie FREDEGUNDA en CHILPERIK) vatte zy een dodelyken haat tegen deze Fredegunda op, verwekkende eenen oorlog tusschen deze twee koningen, in welken eenige steden aan haar tot voldoening overgegeven wierden. (Zie CHILPERIK.) Wanneer naderhandt Sigebert op nieuw door Chilperik beoorloogt wierdt, rustte zy niet, voor al eer zy Fredegunda in hare handen hadt. Doch wanneer deze Sigebert liet ombrengen, wierdt Brunichild nevens hare twee dochteren zelf gevangen. Gedurende de gevangenisse verloofde zy zich met Merovaeus, zoon van Chilperik; doch deze wierdt om die reden van zynen vader in een klooster gestoken; en Brunechild van zelf vrygelaten. In Austrasië te rug komende, hadt haar zoon Childebert de II de regering aangenomen, staande onder de voogdy zyner Raden; invoegen zy noch Merovaeus, die haar uit het klooster volgde, trouwen, noch regentin worden kon. Zy nam derhalven heimelyk de party van Gondebald aan, die zich voor een zoon van Clotarius uitgaf, en voor koning opwierp. Hier door benadeelde zy Fredegunda, en haren eigen zone. Eindelyk bewerkte zy, dat haar zoon de voogdy zyner Raden afschafte, en de regering zelf aanvaardde, waar door zy in het koninkryk in groter achting quam. Niet lange daar na stierf haar zoon Childebert, namentlyk in den jare 596. Zommigen hebben gemeent, dat hy door zyne heerschzuchtige moeder door vergift is omgebragt. *Paul. Diac. de gest. Longob. l.* IV. *c.* 12. hoewel geen schryver van dien tydt, ook niemandt der genen, die ze meest laken, zo verre gaat. *P. Daniel hist. de France Tom.* I. *fol.* 275. *seq.* Alzo Chilperik maar twee kinderen naliet, nam zy als voogdesse de regering loflyk waar. (Zie THEODOBERTUS, en THEODORIK.) Paus Gregorius de grote pryst in haar onder anderen, dat zy naast Godt alleen oorzake geweest is, dat Engelandt het Christen geloof heeft aangenomen. *Epist. l.* IX. *ep.* 56. Zy hieldt zich eerst by haren outsten kleinzone Theodobert in Austrasië op; doch gemerkt verscheide groten des ryks, die mogelyk naar het bestier van zaken stonden, onlusten verwekten, en haar begonnen lagen te leggen, wierdt zy genoodzaakt Austrasië te verlaten; wanneer zeker arm man, die haar kende, naar het getuigenis van *Fredegar. c.* 19, of, gelyk anderen menen, (zie *Daniel hist. de France Tom.* I. *col.* 279,) iemandt van hare vrienden en verwanten, hebbende zich als een bedelaar verkleed, om niet gekent te worden, haar naar Chalon aan de Saone tot haren anderen kleinzone Thiderik, koning van Burgondië, geleidde, van wien ze met blydschap ontfangen wierdt, wordende hy, die haar dus in veiligheit gebragt hadt, met het bisdom van Auxerre beschonken. Zy stont hier op Theodorik in des zelfs oorlogen met Clotarius den II en de Gasconjers met haren raadt getrouwlyk by; hoewel ze van hare vyanden beschuldigt wordt, dat zy hem in andere gevallen misleid, en uit vreze van door een wettig huwelyk van haar gezag versteken te zullen worden, hem gelegenheit tot onkuische liefde gegeven heeft. Maar alzo Theodorik zich in den huwelyken staat begaf, en kinderen teelde, zo vervalt deze achterdocht. Zy maakte zich echter gehaat, wanneer ze Desiderius, bisschop van Vienne, op het concilie te Chalons liet afzetten, en S. Columbanus uit het ryk bannen. Doch ook dit zoude haar niet nadeelig geweest zyn, doordien ze voor 't overige den geestelyken veel achting toedroeg; maar wanneer hare beide kleinzonen, Theodobert en Theodorik, in de jaren 612 en 613 vroeg stierven, hadt ze aan Clotarius den II, zoon van Fredegunda, en staande naar het bezit van geheel Vrankryk, eenen doodvyandt. Zy nam wel Sigebert, haren achterneef, in hare bescherming, met een voornemen, om hem op den troon van Austrasië en Burgondië te zetten, die hem van rechtswegen toequam; doch haar vertrouwtste minister was haar ontrouw, en leverde de jonge prinsen in handen van Clotarius, die hen liet ombrengen, en dus uit een erflyken haat tegen Brunichild deze arme koningin naar het leven stont. Om zynen toeleg dies te meer schyn te geven, liet hy eene vergadering beleggen, in de welke hy zelf verscheen, beschuldigende Brunichildis van allerlei lasteren, en onder anderen voorwendende, dat zy tien koningen om het leven hadt gebragt. Zy wierdt derhalven in den jare 613 of 614 ter doodt veroordeelt. Drie dagen lang wierdt ze op de pynbank gelegt; naderhandt op een kameel door het gehele leger omgevoert; voorts aan den staart van een onbendig paardt gebonden, en dus voortgesleept. Anderen zeggen, dat ze aan vier paarden gebonden en van een getrokken is. Vele geleerden hebben deze prinsesse niet te onrecht verdedigt, onder welke zyn Cordemoy *hist. de France Tom.* II. *conf. Daniel Tom.* I. *col.* 294. *Paschasius Recherches de la France l.* V. *c.* 6. 28. *p.* 399 *seqq. Mariana de reb. Hisp l.* V. *c.* 10. *enz.*

BRUNISSE, of OOST-DUIVELANDT, een eilandtje, door een smal watertje van het vaste landt afgescheiden, waar in ook het dorp BRUNISSE legt, voorzien met een bequamen haven. Daar staat een grote kerk met een braven toren, welke kerk toegewyd is aan St. Jakob den Minderen. De pastory dezer kerke wierdt eertyds begeven door den heer der plaatse, Adriaan van Borsselen. Dit dorp, dat de watervloedt zeer beschadigt hadt, is byna geheel herstelt. Het heeft onlangs toebehoort aan den heere Willem de Jong, heere van Brunisse en Bothlandt, out-burgermeester van Zirikzee. Nu wordt het bezeten door den heere Nollens, die wegens Goes zitting heeft in de vergadering der Staten van Zeelandt. *Outheden van Zeelandt* II *deel.*

BRUNIUS (HENRIK) was een vroom en geleert man, en de allereerste Gereformeerde prediker te Aurik, die aldaar in 't jaar 1519 onder 't beleidt van graaf Edzard den I den Hervormden Godsdienst van 't pausdom zuiverde en stichtte: want wat Hermannus Hamelman *Hist. renati Euangelii in comitatu Oriental. Frisiae in opp. Genealogico-historic. p.* 827 van eenen Fabianus, als eersten Oostvrieschen Hervormer, meldt, kan uit gene ware geschiedenisse bewezen worden. Wanneer deze Henr. Brunius gestorven is, vindt men niet zeker bericht: doch dat hy in 't jaar 1524 nog leefde, blykt uit *Ub. Emmii Hist. Rer. Fris. lib.* LIII, *pag.* 824, *en Chrift. Schotani hist. lib.* XXIX, *pag.* 625. Het vermoeden is, dat hy in 't jaar 1527 is overleden. Zie voorts Beninga in zyn *Kronyk van Oostvrieslandt lib.* III. *cap.* 209.

BRUNNEMAN, (JOHANNES) Raadt des keurvorsten van Brandenburg, en hoogleeraar in de Rechten te Frankfort aan den Oder, wierdt te Keulen aan de Spree den 7 April des jaars 1608 geboren. Zyn vader, Hieronymus Brunneman, die aldaar farheer, en inspector der naastgelegene gemeentens was, liet hem in zyne geboortestadt de gronden van alle nodige wetenschappen leggen. Achtien jaren bereikt hebbende begaf hy zich naar Wittenberg, om zich in de Godgeleerdheit te oeffenen. Hier zich in de Philosophie vooraf wel gequeten hebbende, wierdt hy door den oorlog genoodzaakt tot zynen vader te keren. By deze gelegenheit wierdt hem het opzicht over drie jonge edellieden toevertrouwt, die hy in den jare 1632 naar Frankfort aan den Oder bragt, alwaar hy zich aanstonts door disputeren en lezen bekent maakte, doch wegens den oorlog des volgenden jaars gedwongen wierdt zich naar Custrin te begeven. Van daar keerde hy in den jare 1635 wederom naar Frankfort, en wierdt wel haast tot adjunctus in de Philosophische faculteit, en in den jare 1636 den 12 April tot professor in de redenkunst verkoren; wanneer hy de gehele boven-natuurkunde (*Metaphysica*) door openbare disputen afhandelde, en zyn *Enchiridion Logicum* schreef. Dewyl hy wegens zwakheit zyner stemme de Godgeleertheit moest laten varen, begaf hy zich tot de rechtsgeleertheit, en wierdt in de zelve den 10 January des jaars 1638 tot doctor gepromoveert. Twee jaren daar na wierdt hem de verklaring der *Institutiones Juris*

rie opgedragen, waar op hy een *Collegium disputatorium Justinianeum* in 't licht gaf, het welk naderhandt door zynen schoonzoon D. Samuel Strykius is vermeerdert. In den jare 1645 wierdt hy professor van de Pandecten, in den jare 1646 van het Codex, en in den jare 1653 van de Decretalen. Wanneer hy eindelyk zynen *Commentarius* over de Pandecten voornam te voltooijen, en by den tytel *De Mortuo inferendo* bleef steken, door andere bezigheden belet zynde voort te gaan, stierf hy den 15 December des jaars 1672. Van zyne Godvrucht kunnen zyne *Meditationes sacræ ad ductum Evangeliorum Dominicalium* getuigen. Zyne overige schriften zyn: *Collegium Irenico-Politicum de Tractatibus pacis; De cessione Actionum & versuris, cum Constitutione Imperatoria & Electorali Saxonica de cessionibus; Commentarius ad Pandectas; Repetitio Paratitlorum Wesembecii; Memoriale præcipuarum legum Codicis per quæstiones; Commentarius in omnes libros Codicis Justinianei; De jure Ecclesiastico secundum consuetudinem Protestantium; De processu Consistoriali apud Protestantes; Decisionum centuriæ* V; *Consilia Academica; Jus Institutionum controversum; De processu tum civili, tum criminali inquisitorio; De processu legitime instituendo & abbreviando; De cumulatione & transmissione actionum; Judicium de exemtione Clericorum Evangelicorum; De processu concursus creditorum*, enz. *Becman. programma in ipsius exequiis. Henelius in oratione Memoriæ Brunnemanni sacrata. Reyherus de nummis ex Chymico metallo. Hendreich. Freher. in Theatro p.* 1200.

BRUNIQUEL. Zie PETRUS de BRUNIQUEL.

BRUNNEN, een dorp en sterke pas in het Kanton Zweitz, aan de zee der Woudsteden gelegen.

BRUNNER, (ANDREAS) een vermaart en geleert Jesuit, was geboortig uit Hall in Tirol, en stierf in den jare 1650. Hy heeft zich voornamentlyk door zyne *Annales virtutis & fortunæ Bojorum* vermaart gemaakt. *Alegambe Bibl. Hendreich.*

BRUNNER, (BALTHASAR) een vermaart geneesheer uit Halle in Saxen. Nadat hy te Erfurt, Jena en Leipzig zyne studien bevordert hadt, en op de laatstgenoemde akademie tot buitengewoon professor in de medicynen benoemt was, reisde hy door Vrankryk, Italië, Spanje en de Nederlanden. Wederkerende hieldt hy zich een tydlang by Johannes Crato op, den overigen tydt zyns levens in zyn vaderlandt doorbrengende. Menigmalen wierdt hy van grote heeren aangezocht, en hadt de gunst van Christiaan den I, keurvorst van Saxen, Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, en Frederik Willem, administrator van Saxen. Hy was lyfarts van Joachim Ernest, Christiaan en Augustus, vorsten van Anhalt: ook wierdt hy naar Heidelberg en Basel tot professor beroepen, doch sloeg het af. In den jare 1597 wierdt hy beroert, en stierf in den jare 1610, out zynde 70 jaren. Zyne *Consilia Medica* heeft zyn schoonzoon Laurentius Hofmannus in 't licht gegeven. *Adam in Med. vander Linden de script. Med. Olearius Halygraph. Freher. in Theat. p.* 1315.

St. BRUNO, stichter van de orde der Carthuizers, was geboortig van Keulen, en begon in zyne jeugt goede gronden in zyne studien te leggen. Voorts wordt hy gezegt kanunnik te Rheims geweest te zyn, onderwyzende aldaar de Godgeleertheit; het welk echter door anderen in twyfel getrokken wordt. Zommigen zyn van mening, dat hy kanunnik te Keulen is geweest. De oorzaak, waarom hy de eenzaamheit verkoren heeft, wordt de volgende te zyn verhaalt. Raimundus Diocrus, een kanunnik, overleedt te Parys, nalatende den roem eener byzondere heiligheit. Wanneer deze begraven, en daar by gezongen wierdt, en gekomen was tot de woorden, *Antwoordt my*, wordt de overledene gezegt zich opgericht en overluit geroepen te hebben: *Ik ben naar het rechtvaardige oordeel Gods aangeklaagt*. Des anderen daags, wanneer men wederom eene zielmisse deedt, heeft hy zich wederom op het noemen der zelve woorden uit den zerk opgebeurt en geroepen: *Ik ben naar het rechtvaardige oordeel Gods geoordeelt*; maar op den derden dag, by dezelve omstandigheden: *Ik ben naar het rechtvaardige oordeel Gods verdoemt.* Dit geval zegt men dat Bruno bewogen heeft om de wereldt te verlaten, en een eenzaam leven te verkiezen. Doch verscheide geleerden, ook onder de Roomschen, trekken dit alles in twyfel. In het byzonder heeft Launojus in zeker geschrift, *De vera causa secessus S. Brunonis in eremum*, beweert, dat dit een fabel is; tegen wien zich echter de Jesuit Johannes Colombi gekant heeft. Hoe het zy, Bruno verkoos tot zyne eenzaamheit de Carthuize in 't Dauphiné, waar van daan ook de orde genaamt is. Paus Urbanus de II, zynde hem zeer genegen, als zynde zyn leerling geweest, riep hem naar Italië; doch Bruno beminde de eenzaamheit, begaf zich naar Calabrië, en stierf aldaar in den jare 1101. Leo de X heeft hem in den jare 1514 gekanoniseert. Men heeft van hem eene uitlegging der Psalmen, Commentarien over de Zendbrieven van Paulus, en verscheide andere werken, door Theodorus Petrejus, een Carthuizer monnik, in den jare 1611 te Keulen in drie stukken in 't licht gegeven; hoewel daar in zommige geschriften gevonden worden, die door *Bruno Astensis* of *Signiensis* opgestelt zyn. *Bostius de laud. Carth. Vincent. Bellovac. l.* XXVIII. *c.* 82. *Petr. Blesens. ep.* 86. *Petr. Cluniac. l.* II. *c.* 28. *Antonin. Tit.* 15. *c.* 22. *Miræus de orig. relig. l.* II. *c.* 35. *Dorlant Chron. des Chartr. Onuphr. Genebrard. in Chron. Baron. an. C.* 1086. *seq. Possevin. in Appar. Bellarm. de script. Eccl. Petrejus Bibl. Carth. Surius. Sammarth.*

St. BRUNO, een bisschop en Apostel der Pruissen. Wat hy voor een man, en waar zyn bisdom eigentlyk geweest is, is onzeker, behalven dat hy van een out en onbekent schryver *S. Bruno de Quereford* genaamt wordt. Hy quam in den jare 1010 met 18 reisgezellen in Pruissen, om de inwoonderen des lands te bekeeren, doch wierdt door de Heidenen met zyn gezelschap onthoofd. Van hem wordt de stadt Brunsberg in Pruissen gezegt genaamt te zyn. *Ditmar. Mersburg. l.* IV. *Chron. Marian. Scotus ad an.* 1008. *Sigebert. Gemblac. ad an.* 1009. *Krantz. in Metrop. l.* IV. *c.* 3. *Hartknoch Kirchen-hist. l.* I. *c.* 1.

St. BRUNO, toegenaamt *Astensis*, of *Signiensis*, was uit Piemont, geboortig uit Soleria, gelegen in 't gebiedt van Asti, waar van daan hy *Astensis* genaamt wordt. In den jare 1079 was hy op het Concilie te Rome, en disputeerde tegen Berengarius. Gregorius de VII maakte hem tot bisschop van Segni in Campagna di Roma, waar van daan hy *Signiensis* genaamt wordt. Maar dewyl hy de eenzaamheit beminde, begaf hy zich in de abdy van Mont-Cassin, en wierdt aldaar abt. Doch het volk te Segni verzocht hem instandig zyn bisdom wederom aan te vaarden, het welk hem de paus ook belastte. Hy begaf zich dan wederom derwaarts, en stierf aldaar den 18 July des jaars 1120, of 1125. Paus Lucius de III heeft hem gekanoniseert. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, die in den jare 1651 te Venetië in twee stukken gedrukt zyn, voor de welke Dom Maur Marchesio, een monnik van de congregatie van Mont-Cassin, eene Historische verhandeling gestelt heeft, waar in hy over de schriften van dezen Bruno uitvoerig handelt. *Petr. Diac. de vir. illustr. Cassionens. c.* 33. *Scipio Elog. abbat. Cassin. Ughel. Tom.* I. *Ital. sacr. Malabayla de ortu & recessu S. Brunon. à Cassin. Baron. Possevin. Miræus. Labbé. Vossius. Hendreich.*

BRUNO, aartsbisschop en keurvorst van Trier, was een geleert man, en graaf van Bretheim uit Franken. Hy wierdt verkoren in den jare 1101. Door hem is het klooster S. Florini te Coblentz gesticht. In den twist tusschen den keizer en den paus droeg hy zich zo voorzichtig, dat zo wel hy, als zyn aartsbisdom niet beschadigt wierdt. *Bzov. Annal. Trev. Bucelin. G. S.*

BRUNO, bygenaamt *Magnus*, dat is de grote, aartsbisschop van Keulen, en hertog van Lotheringen, derde zoon van hertog Henrik den Vogelaar, en broeder van keizer Otto den I, was in de Griekschke en Latynsche talen wel ervaren, en trok verscheide geleerde mannen naar Keulen. In den jare 953 wierdt hy tot aartsbisschop aldaar verkoren, en naderhandt tot legaat des pausselyken stoels. Zyn broeder, keizer Otto de I, gaf hem het hertogdom van Lotheringen, om het zelve naar zynen zin te bestieren: ook wierdt hy in de gewichtigste zaken gebruikt. Wanneer hy, gelyk zommigen berichten, naar Vrankryk quam, om zekere verschillen te vereffenen, viel hy te Compiegne in eene ziekte, en liet zich naar Rheims brengen, alwaar hy stierf den 11 October des jaars 965. Hem worden verklaringen over de V boeken van *Moses*, nevens eenige levens der Heiligen toegeschreven. *Wittichindus Corbei. l.* I. *Annal. Sigebert. Gemblac. ad an.* 957. 959. 965. *a Northof Catal. Archiepisc. Col. ap. Meibom. p.* 681. *Alberic. in Chron. Rotger. in vita Brunon. Molan. in Mart. Usuard.* 11. *Octob. Miræus c.* 55. *Orig. Bened. & in Fast. Belg. Cratepolius in Catal. Elect. Eccles. Gelenius in Colon. magnitud.*

BRUNO de II, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, geboren graaf van der Mark, wierdt, schoon hy de vallende ziekte hadt, verkoren in den jare 1131. Wanneer hy den keizer Lotharius, by wien hy in gunst stont, naar Italië verzelde, stierf hy in den jare 1137 in Apulië. *North. Orig. Marc. it. Catal. Archiep. Col. in Meib. Tom.* I. & II. *Rer. Germ. Lucæ Grafensaal p.* 4.

BRUNO de III, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, ook graaf van Altena en van der Mark, was eerst proost te Bon, doch wierdt in den jare 1191 aartsbisschop, nadat Lotharius, graaf van Hochstadt, van de verkiezing, op hem gevallen, vrywillig afstandt hadt gedaan. Maar reets bejaart zynde, liet hy deze waardigheit met toestemminge des Domkapittels over aan zyns broeders zone Adolf den I, en wierdt een monnik in 't klooster Aldenberge. Northof zegt, dat hy nauwlyks een jaar geregeert heeft: doch de Hr. Hubner noemt drie jaren. *North. cat. Arch. Col. it. Orig. Marc. Lucæ Grafensaal. Hubn. Hist.* VII. *Deel.*

BRUNO de IV, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, geboren graaf van Sayn, wierdt in den jare 1205 verkoren, nadat hy te voren te Bon en Keulen proost was geweest. Hy wierdt door Otto van Brunswyk, strydende met Philippus van Zwaben om de keizerlyke krone, in bescherming genomen, doch hadt het ongeluk, dat hy in den jare 1206 op het slot Wasserburg door Philippus gevangen en naar Wurtzburg gevoert wierdt; voor dat nog Otto de nederlage in den strydt gehad hadde. Maar nadat de paus in den jare 1207 zyn vergelyk met Philippus gemaakt hadt, wierdt hy niet alleen wederom op vrye voeten gestelt, maar ook in den jare 1208, na de doodt van Philippus, in het volkomen bezit zyns aartsstichts herstelt. Doch hy stierf in het zelve jaar. *De zelve Schryvers.*

BRUNO, bisschop van Wurtzburg, bekent onder den name van *Bruno Herbipolensis*, was een zoon van Conraad, hertog van Karinthië, en broeder van keizer Conraad den II. Hy wierdt in den jare 1033 tot bisschop van Wurtzburg verkoren. Maar wanneer hy in den jare 1045 den keizer Henrik in den oorlog tegen de Hungaren verzelde, viel hy te Presburg nevens anderen van een hoog huis, en stierf den 17 May. Men heeft van hem *Commentarii in totum Psalterium, & in Cantica omnia V. & N. T; in symbola Apostolorum Ambrosii & Athanasii*, zynde in den jare 1494 te Keulen zamen gedrukt, en wordende in de *Bibliotheca Patrum* gevonden. *Trithem. de script. Miræus. Possevin. Bruschius de Episc. Germ. Cave Hist. Lit. Hendreich.*

BRUNO, bisschop van Augsburg, was een broeder van Hendrik den II, of den heiligen, en wilde hem in den beginne van den troon stoten; doch wierdt in den jare 1005 van andere gedachten, en erlangde dus in den jare 1007 het bisdom Augsburg, hoewel hy niet naliet den keizer alle verdriet aan te doen. Op zekeren tydt hadt hem de keizer eene grote somme gelds ge-

gegeven, om daar voor ter eere van S. Ulrich te Augsburg eene kerk te bouwen; doch hy gebruikte dat geldt tot zyne byzondere behoeftens. Eindelyk ondernam hy, het bisdom Bamberg te verdelgen, enkelyk om dat hy wist, hoe groot een behagen zyn broeder, de keizer, in des zelfs stichtinge geschept hadt; en alzo hy Gisela, gemalin van keizer Conraad den II, op zyne zyde hadt, die Bamberg, wanneer het gesecularifeert was, haren zoon Henrik poogde in de handen te spelen, zo scheelde het weinig, of hy was tot zyn oogmerk gekomen. Doch in zekeren nacht, zegt men, verscheen hem de gedaante des verstorvenen keizers Henrik den II, met de kruin en baardt half geschoren. Wanneer hem Bruno vroeg, wie hem dus toegestelt hadt? wierdt hem geantwoord: *Gy zyt de man, die my poogt te beschimpen, dewyl gy de handen aan myn sticht Bamberg wilt slaan.* Van dien tydt liet Bruno zyne onderneming varen. De straffe wierdt ook niet lang uitgestelt; want hertog Welphus van Beyeren greep hem met de wapenen aan in den jare 1026, en veroverde Augsburg. Ten laatsten wierdt hy zeer godsdienstig, en verordende, dat de kanunniken in de Kathedrale kerke dagelyks den CXXX Psalm zouden zingen; makende hen daar voor in den jare 1029 de stadt Straubingen in Beyeren, die hem uit zyne vaderlyke erfenis toebehoorde, maar die naderhandt aan den hertog van Beyeren voor 30000 guldens overgelaten wierdt. Hy stierf in den jare 1029 te Neurenberg, wanneer hy den ryksdag bywoonde. *Bucel. Catal. Episc. August. Velseri Res Augusto-Vindel. Hartmanni Chron. August.*

BRUNO, een Benedictyner monnik, schreef eene geschiedenis *de Bello Saxonico*, waar in hy de opvoeding en oorlogen van keizer Henrik den IV verhaalt. Hy begint met den jare 1073, en eindigt met den jare 1082; doch toont doorgaans eene zo grote bitterheit tegen den voornoemden Henrik, dat hy weinig geloof verdient. Freherus heeft dit werk allereerst in 't licht gegeven. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 47.

BRUNO D'AFFRINGUES, generaal der Carthuizers, was geboortig van S. Omar, en wierdt ook *Karel* genaamt; maar den geestelyken staat aannemende, noemde hy zich *Bruno*. Hy was in de rechtsgeleerdheit en kerkelyke geschiedenis, talen en andere wetenschappen wel ervaren. Eerst was hy kanunnik te Carpentras, alwaar hy ter eere van Gregorius den XIII eene redenvoering hieldt; en wierdt van den bisschop dezer stadt, wanneer hy hem de kanunnikdy gaf, tot zynen grootvikaris verkoren. Doch hy weigerde dit aan te nemen, en begaf zich in den jare 1592 in de orde der Carthuizers. Twee jaren daar na wierdt hy prioor in de Carthuize te Avignon, en eindelyk in den jare 1600 generaal van die orde. Hy was zo vermaart, dat koning Henrik de IV, om hem te zien, zich van Grenoble tot hem in de Carthuize begaf. Hy stierf den 5 Maart des jaars 1632, out zynde 82 jaren. *Chorier etat. polit. de Dauphiné. Sammarth. Gallia Christ.*

BRUNO, broeder van den vermaarden Wittekind, een Sax, nevens wien hy zich dapper tegen de Franken verdedigde, doch eindelyk genoodzaakt wierdt zich te onderwerpen. Zommigen zyn van gedachten, dat hy de stichter is van den ouden Saxischen keizers-stam, hoewel anderen dien met meer waarschynlykheit van den kleinzone van Wittekind afleiden. Wederom anderen beweeren, dat de Guelphen, als graven van Altorf en hertogen van Beyeren, van dezen Bruno gesproten zyn. *Krantz. in Saxon. Autor Chron. veter. Brunsv. Fabricius in Orig. Saxon. Spangenberg Mansfeld. Chron. Sax. Chytræi Chron. Reusner. in stemm. Wittekind. Spener. Syll. Schurtzfleisch in Wittekindo. M.*

BRUNO (JOHANNES) wordt te onrecht van zommigen met *Henrik Brunius* vermengt, was een Gentenaar, en wierdt mede een van de eerste predikanten te Embden; doch was niet lang in dienst, overleedt den 15 September des jaars 1538, volgens zyn grafschrift, wel eer in 't koor van de grote kerke te Embden aldus te lezen: *Anno* 1538, 15 *Septemb. obiit pius vir Joannes de Brun, paster Embdensis, ac insignis veritatis professor, cujus ossa heic recondita sunt.* Dat is: *In 't jaar* 1538 *den* 15 *September is overleden de Godzalige man Joannes de Brun, Embder predikant, en een uitmuntent belyder der waarheit, wiens beenderen hier begraven zyn.* In 't midden van den steen stondt een pelikaan, met deze woorden: *Pro lege & pro grege.* Dat is: *voor de wet en voor 't volk.*

BRUNSBERG, of BRAUNSBERG, eene fraaie stadt in Poolsch Pruissen, behorende tot het bisdom van Ermelandt, is gelegen aan de rivier Passerg. De naam schynt ontleent te zyn van den H. *Bruno*, die in de XI eeuw de inwoonderen van Pruissen poogde tot het Christelyke geloove te bekeeren; maar niet van Bruno, die bisschop te Olmutz geweest is, en met koning Ottocarus in den jare 1255 uit Bohemen in Pruissen quam; alzo reets voor dien tydt van de stadt Brunsberg gewag wordt gemaakt, en ze gezegt wordt nevens het slot in den jare 1240 door de ordensbroederen gesticht te zyn. Wanneer naderhandt de Pruissen wederom van het Christendom afvielen, benaauden zy deze stadt dermaten, dat de inwoonderen en stadt en 't kasteel in brandt staken, en zich naar Elbing in veiligheit begaven. Henrik, bisschop van Ermelandt, heeft het slot en de stadt in den jare 1279 wederom gebouwt, en Hermannus, bisschop van Liebenstein, heeft in den jare 1348 de Nieuwstadt gesticht. In den jare 1520 nam ze Albert, markgrave van Brandenburg, in, en maakte Petrus, burggrave van Dohna, tot kommandant, en in den jare 1524 wierdt 'er een Luthersch predikant aangestelt. Doch naderhandt is den Lutherschen de oeffening van hunnen Godsdienst verboden, en heeft de bisschop Stanislaus Hosius in den jare 1551 alhier een collegie van Jesuiten gesticht, wordende naar des zelfs name *Collegium Hosianum* genaamt. Eerst heeft de bisschop van Ermelandt hier zynen fetel gehad, nevens de Domkerke, van S. Andries genaamt. Naderhandt is de Domkerk naar Frauenburg, en de bisschoplyke fetel naar Heilsberg verplaatst. *A. Duisburg Chron. Preuss. P.* III. *c.* 27. *&* 135. *Hartknoch Preuss. P.* II. *c.* 3. *& c.* 5.

BRUNSBERG, by Höxter, aan de Wezer, was eertyds een sterke plaats, doch is nu woest, staande onder den abt van Corvey. Hier sloeg Karel de Grote de Saxen, die hem den overtocht over die rivier wilden betwisten.

BRUNSBUTTEL, een vlek in het Zuider gedeelte van Ditmarschen, was outtyds zeer sterk. *Dankwerth. Schlesw. P.* III. *c.* 16.

BRUNSHAUSEN, een klooster, niet verre van Gandersheim. Zie GANDERSHEIM.

BRUNSWYK, *Brunsviga*, of *Brunsvigum*, of *Brunonis vicus*, eene vermaarde, grote en sterke stadt in neder-Saxen, van welke een geheel hertogdom den naam heeft. Zy is gelegen aan de rivier de Okker, in een vermakelyke en effene landstreek. Haren oorsprong is ze schuldig aan de zonen van hertog Ludolf van Saxen, Bruno, Tanquardus en Otto: want de outste, namentlyk hertog Bruno, heeft zich daar, ter plaatse, alwaar nu de stadt Brunswyk gelegen is, en alwaar in dien tydt een out dorp, *Wiek* genaamt, was, dat door Karel den Groten in den oorlog tegen Wittekind geheel verwoest is, nedergezet, en begonnen eene stadt te bouwen, noemende die naar zynen name *Brunswik.* Zynen fetel nam hy in het zo genaamde Heerendorp, leggende nu achter S. Magnus, waar van daan ook de straat, door zyne ridderschap aangelegt, de Ridderstraat genaamt wordt. Als Tanquardus zag, dat zyn broeder gelukkig was in zyne onderningen, en dat 'er velen waren, die aldaar bouwden, nam hy den grondt aan de overzyde der Okker, en maakte in den jare 861 een burg, wordende van hem en naar zynen name *Tanquerode* of *Tanquarderode* genaamt; waar op beide broederen hunnen bouw zamentrokken, en zamen op het slot Tanquerode woonden, stichtende voorts de St. Jakobs kerk, en voortgaande de oude stadt te bouwen, tot 'er tydt Bruno in den oorlog tusschen de Denen en Normannen by Ebstorf omquam, en zyn broeder Tanquardus in het volgende jaar ook den geest gaf. Dit geschied zynde vestigde zich Otto de Grote, de derde broeder, in Brunswyk, bewoonde het slot Tanquerode, en stierf in den jare 916. Hem volgde zyn zoon Henrik de Vogelaar, die naderhandt keizer is geworden. Deze begon de nieuwe stadt aan de oude te trekken, en ze met muren te omringen. Ook belastte hy uit de omleggende dorpen den negenden man daar in te brengen, makende zommigen tot krygslieden, op een zekere jaarlyksche inkomste, om zich te allen tyden tot den oorlog gereet te houden; waar van daan naderhandt de Patricien gesproten zyn. Wanneer keizer Henrik in den jare 936 overleden was, hebben de volgende hertogen en heeren van Brunswyk de stadt nog meer aangebouwt. Onder deze was Ludolf, markgraaf van Saxen, die na de doodt van keizer Otto den III dit landt geërft en zommige kerken gesticht heeft. Hertog Ekbrecht de I heeft in den jare 1090 het sticht van St. Cyriacus voor Brunswyk, en Geertrui, markgravin van Saxen, het klooster van St. Egidius in den jare 1112 gesticht. Deze hadt by Henrik, grave te Northeim, eene dochter, genaamt Rixa, die gemalin wierdt van keizer Lotharius, en hem Gertrudis baarde. Deze bragt aan Henrik den hovaardigen, hertog van Beyeren, het landt en de stadt Brunswyk tot huwelyksgoedt. Hy teelde by haar Henrik den Leeuw, die den burg met een muur en gracht omringde, eenige kerken stichtte, in den jare 1172 den leeuw in den burg liet zetten, de tuinen, weiden en bosschen rondom de stadt binnen de wallen trok. Hy vermaakte wel in den jare 1195 Brunswyk zynen outsten zone Henrik; doch zyn broeder Otto nam de plaats weg, wanneer de oude Wick volbouwt en de Sack by de stadt gevoegt wierdt. De volgende hertogen hebben ook alles toegebragt, wat tot bevordering der stadt dienen kon. Zy heeft voor de laatste reductie vyf stadhuizen gehad, namentlyk een in de oude stadt, een in de nieuwe stadt, een op de hagenmarkt, een in den Sack, en een in de oude Wick. De poorten zyn negen in getal, en is de stadt voorts met muren, wallen en grachten zodanig voorzien, dat in den dertigjarigen oorlog velen hunne toevlucht hier gevonden hebben. Behalven verscheide kleine en de Domkerke telt men hier acht hoofdkerken, en vier hoofdscholen, en eene menigte van hospitalen of armhuizen. De toren op de St. Andrieskerke is een der hoogsten van gansch Duitschlandt. Onder andere merkwaardigheden zyn 'er twee stukken, die voor de grootste van Duitschlandt gehouden worden, te weten de zo genaamde Faule Metze, en de grimmige Leeuw; als mede de Brunswyksche Mumme, zynde een bier zo duurzaam en goet, dat het ook naar Indië vervoert wordt. Nadat de hertoglyke fetel naar Wolfenbuttel verplaatst is, en wegens de erffenissen verscheide onlusten ontstonden tusschen de hertogen, ook in den jare 1343 de voogdy nevens vele andere goederen en gerechtigheden der stadt verkocht wierden, vondt Brunswyk gelegenheit zich op byzondere privilegien te beroemen, die de lands vorsten weigerden toe te staan; waar uit dikwils dadelykheden ontstonden, pogende de hertogen telkens te vergeefs de stadt onder hunne macht te brengen, terwyl de inwoonderen zich niet alleen dapper verweert, maar menigmaal van zelf den vyanden der hertogen bystandt aangeboden hebben. Om van andere gedenkstukken niet te zeggen, zo is Brunswyk wel in den jare 1492 van hertog Henrik den ouden, en 1542 van hertog Henrik den Jongen, dien yverigen voorstander der Roomsche Religie, aangetast, doch wierdt ondersteunt door keurvorst Johan Frederik van Saxen, en landgraaf Philip van Hessen. In den jare 1550 en 1553 is ze wederom door hertog Henrik belegert, maar te vergeefs. In den jare 1605 den 16 October begon hertog Henrik Julius de stadt te belegeren, doch wierdt door den gedu-

geduurigen regen genoodzaakt de belegering op te breken. In den beginne des volgenden jaars hervatte hy de belegering met veel ernst, en bragt de zelve door het doen opzwellen der Okker, die door de stadt loopt, geen geringe schade toe, tot der tydt de dyk den 16 Maart voor de twede maal doorbrak, en keizer Rudolf de II beide partyen den vrede aanboodt. In den jare 1615 greep ze hertog Frederik Ulrich in July met een groot geweldt aan, doch moest den 11 November de belegering opbreken, alzo de Hollanders en Hanzeesteden haar te hulpe quamen; en wierdt den 21 December door bemiddeling des konings van Denemarken, der keurvorsten van de Paltz, Saxen en Brandenburg, en andere ryksstanden in het klooster Stederburg een vergelyk getroffen, en overeengekomen, dat de hertogen alle privilegien der stadt confirmeren, de stadt daarentegen, gelyk ze in den jare 1569 hadt gedaan, de huldiging verrichten zoude; gelyk den 6 February des jaars 1616 geschiedde. Eindelyk heeft ze hertog Rudolf Augustus in den jare 1671 zich onderworpen: want na dat de gezamentlyke hertogen van Brunswyk in de lente des zelven jaars te Burgwedel by elkander geweest waren, en besloten hadden, de stadt onder hunne gehoorzaamheit te brengen, eischte ze hertog Rudolf Augustus door hulpe zyner neven den 18 May op, en den 26 rukten de hertoglyke troupen onder den veldmaarschalk, den grave van Waldek, voor de stadt. Midlerwyl wierdt verscheide malen van weêrzyden gehandelt, waar by ook de Hollandsche gezanten, nevens die van Hamburg, Lubek en Bremen, tegenwoordig waren. Eindelyk volgde tegen vermoeden den 12 Juny een vergelyk, en deden den 16 Juny de inwoonderen den gezamentlyken hertogen de huldiging; waar op de vyf jurisdictien der stadt wierden in een getrokken, in plaats van 14 burgermeesteren vier, van 11 kamerheeren mede vier, en van 31 raadsheeren acht gemaakt. Ook wierden de lager overheden hervormt, wordende in plaats van 10 maar twee ontfangers der stadt en een boekhouder aangestelt, en dus die stadt wederom in rust gebragt. *Zeiler. Topogr. Brunsv. Sagittar. de orig. Brunsv. Rehtmeyer der Stadt Braunschweig kirchen-historie. Lünigs deduct. p. 87. seq. Gastelius de statu publ. Europæ p. 1114. Londorpius Tom. IX. p. 769.*

BRUNSWYK-LUNEBURG (HET LANDT EN HERTOGDOM VAN). Het landt van Brunswyk is het grootste gedeelte van het oude Duitsche hertogdom van Saxen geweest, en dus van Wittekind en des zelfs nakomelingen beheerscht; gelyk men zegt, dat Bruno de II, zoon van Ludolf, achterneef van Wittekind, de stadt Brunswyk, en zyn broeder Dankwardus het slot aldaar, Dankwarderode genaamt, gebouwt hebben. Wat derhalven belangt den ouden toestandt dezes lands onder de Regenten des Wittekindischen en Billungischen stams, moet het artykel van SAXEN nagezien worden. Hier is maar het navolgende aan te merken. Keizer Otto, zoon van Henrik den Vogelaar, deelde het gansche Saxenlandt in drie delen, namentlyk in 't 1) Luneburgerlandt, wordende aan Hermannus Billing gegeven; 2) het Brunswyksche landt, Bruno des keizers broeders zoon, te beurt vallende, wiens nakomen zich markgraven van Saxen en Thuringen genoemt hebben; en 3) het landt aan de Weser, of te Northeim en Göttingen, het welk aan Otto, des keizers neef, gegeven wierdt. Doch deze landen zyn op de volgende wyze wederom vereênigt. Geertruî, erfdochter van Egbert den I, markgrave van Thuringen, trouwde met Henrik den Dikken, grave van Northeim, en baarde Richsa of Richenza, gemalin van keizer Lotharius, aan wien ze na de doodt hares broeders Otto zo wel de vaderlyke als moederlyke landen toebragt. Nu hadt deze Lotharius reets te voren als grave van Suplinburg het eene en het andere in deze landen bezeten, en was met voorbygaan van beide de dochteren des laatsten Billungischen hertogs Magnus ook met des zelfs landen van keizer Henrik den V beleent: invoegen deze hertog, en naderhandt keizer Lotharius, het gehele hertogdom Saxen wederom vereenigt en alleen bezeten hebben. Deze gaf zyne landen aan zynen schoonzone Henrik den Stouten, hertog van Beyeren, eersten bezitter dezer landen, uit den nog bloeienden Welfischen stam, die behalven dien uit hoofde zyner moeder Wulfhild, dochter des voornoemden hertogs Magnus, eene pretensie op de zelve hadt. Hoe naderhandt door des zelfs doodt het hertogdom Saxen aan Albert den Beer, uit den huize van Askaniê, zoon van Elika, twede dochter van hertog Magnus, gekomen is; en hoe zyn zoon, Henrik de Leeuw, wel eerst alles wederom heeft erlangt, dat zyn vader bezeten hadt, maar zich naderhandt met de Brunswyk-Luneburgsche landen moeten vergenoegen, kan uit de byzondere levensbeschryving van beiden wydlopig gezien worden. Otto, bygenoemt 't Kindt, kleinzoon van Henrik den Leeuw, stont van zyne eisschen op het hertogdom af, en droeg zyn landt, dat dus lang allodiaal was geweest, aan het ryk als een leen op, en wierdt den 21 Augustus in den jare 1235 van keizer Frederik den II op den ryksdag te Mentz allereerst hertog van Brunswyk en Luneburg gemaakt; waar door te gelyk de verschillen des Gibellinischen en Guelfischen huizes een einde namen. Van dien tydt is dit hertogdom in 't algemeen wel binnen zyne toen hebbende grenzen gebleven, doch met vele uitgestorvene en ingetrokkene graafschappen en heerlykheden, ook onderwerping der andere vrye steden vermeerdert, en menigmalen onder de linien en leden dezes hertoglyken huizes gedeelt; van welke deeling beneden in het artykel van 't Brunswyksche geslacht bericht zal gegeven worden. Hier moet maar aangemerkt worden, dat sedert den uitgang der Zellische linie, of in den jare 1705 gevolgde doodt van hertog Georg Willem, het gansche landt in het zo genaamde Luneburgsche, of den Hannoverschen keur-kreits, en in het Brunswyksche of Wolfenbutelsche gedeelt wordt. Van het eerste zie op HANNOVER. Hier toe behoort voornamentlyk de stadt Brunswyk zelf, voorts de hertoglyke residentie Wolfenbuttel, met het lustkasteel Saltzdal, de universiteit Helmstadt, het vorstendom Blankenburg, de stiften Gandersheim en Walkenriedt, de kloosters Koningslutter, Stederburg, Michaëlstein, Amelunksborn en Riddagshausen, ook Schöningen, Lutter, Hessen, Schöppenstadt, enz. De vier bergsteden, Cellerveldt, Wildeman, Grunde en Lautenthal, worden van de Hannoversche en Brunswyksche huizen zamen bezeten, doch de Rammelberg staat alleen onder het huis Brunswyk, gelyk Clausthal en Andreasberg onder he huis Luneburg. Het Brunswyksche landt is voorts zeer vruchtbaar, hebbende in 't byzonder een groot inkomen uit de bergwerken, die voornamentlyk op den Harts gevonden worden; om niet te spreken van het voortreflyke wildt, en tam vee, ook hennip, dat in een grote menigte den inwoonderen van Hamburg en Hollandt verkocht wordt. Behalven de Weser, Leine, Innerste en Okker vindt men hier zeer vele forellen-beken, uit de wouden ontspringende. Van andere merkwaardigheden zie op het artykel van het vorstendom BLANKENBURG.

Wat de Religie betreft, is, om niet te spreken van het Heidendom en de bekeering der oude Saxen, de Luthersche leere meest door hertog Julius in den jare 1568, gebruikende daar toe den dienst van Martinus Chemnitius, ingevoert, en den kerken van Brunswyk het zo genaamde *corpus doctrinæ Julium* als een bestendig formulier, waar naar te leven, voorgeschreven. In het hertogdom Luneburg hadden reets Ernestus te Zelle, en Franciscus te Gifhorn in den jare 1530 de Augsburgsche Confessie ondergeschreven, en de zelve in hunne landen ingevoert, waar by het naderhandt gebleven is: want niettegenstaande zo hier en daar den Roomschen de vrye oeffening van den Godsdienst is toegestaan, ook hertog Antoon Ulrich op 't einde zyns levens naar het voorbeeldt zyner nicht Elisabeth Christiana, gemalin van keizer Karel den VI, den Roomschen Godsdienst omhelst heeft, heeft echter zulks gene verdere verandering naar zich gesleept; al zo weinig als in het huis Luneburg de overgang van hertog Johan Frederik, wiens dochter Wilhelmina Amalia gemalin van keizer Josephus geworden is; of ook van hertog Maximiliaan Willem, zynde in keizerlyken dienst, gemerkt deze heeren het by hunnen byzonderen Godsdienst hebben laten berusten, zonder iemandt hunne gevoelens op te dringen. Voorts worden ook in alle Brunswyksche landen de Joden geduld.

Betreffende de administratie der Justitie, hebben de Brunswyksche hertogen hunne hofgerichts-verordeningen, volgens welke gevonnist wordt, en die door keizer Ferdinand den I in den jare 1559 bekrachtigt zyn. Daar deze te kort schietende, wordt niet volgens het Saxische, maar het keizerlyke en gemene Recht geoordeelt. Te Hannover, Wolfenbuttel en Zelle worden jaarlyks eenige malen hofgerichte, maar te Zelle ook de opper-appellations gerichte gehouden.

De overige privilegien en voorrechten des gezamentlyken huizes Brunswyk en Luneburg zyn voornamentlyk de navolgende: 1) de Brunswyk-Hannoversche keur-waardigheit, en daar uit spruitende voorrechten. Zie op HANNOVER. 2) Het huis Brunswyk heeft vier stemmen in 't vorsten-collegie, wegens Wolfenbuttel, Zell, Grubenhagen, en Calenberg; en even zo vele in het derde ryks-collegie, wegens Hoja, Diepholt, Blankenburg en Walkenried. 3) De Senior in 't huis van Brunswyk-Luneburg voert het condirectorium des Neder-Saxischen kreitses te gelyk met Bremen en Maagdenburg. 4) Uit hoofde des Westphaalschen vredes moet in 't bisdom Osnabrug by beurten een Roomsgezind bisschop, en administrator uit den huize Brunswyk verkoren worden. 5) De hertogen van Brunswyk hebben de schut-gerechtigheit over de stadt Goslar, welker stads ryks-vryheit ook door de hertogen bestreden wordt. 6) Dus hebben ook deze hertogen het schut-en bezettings-recht in de Hildesheimsche stadt en vesting Peina. 7) Zy zyn op de Elve tolvry van hunne landen tot in zee. Ook durft aan deze rivier niets tot nadeel der hertoglyke landen verandert worden. 8) Geen ander dan Luneburgsch zout vermag in of door de Brunswyksche landen en naburige bisdommen vervoert worden. 9) Geen huis in Duitschlandt heeft zo machtige vorsten onder zyne voorvaderen gehad, als de beide hertogen, Henrik de Stoute, en des zelfs zoon Henrik de Leeuw geweest zyn. 10) Hertog Erik van Brunswyk is in den jare 1580, en hertog Johan Frederik in den jare 1668 in het gulden boek des Venetiaanschen adels ingeschreven.

'T BRUNSWYKSCHE GESLACHT. Dat dit koninklyke, keur-en hoog-vorstelyke huis van mannelyke zyde uit het aloude Italiaansche geslacht der heeren van Este afstamt, is buiten tegensprake. Uit dit huis Este leefde in het midden der XI eeuw AZO, of AZZO, wordende markgraaf van Este genaamt. Deze was souverain heer van vele heerlykheden, gelegen in Lombardyë, waar onder Este, Calaone, Casale, Milanen, Genua en andere genaamt worden. Deze machtige heer, die nevens de gravin Mathildis tusschen keizer Henrik den IV en paus Gregorius den VIII den vrede bevorderde, trouwde de Guelphische erfdochter Cuniza, of Cunigunda, van welker geslacht zie onder het artykel der GUELPHEN. Uit dit huwelyk stamt het gansche huis Brunswyk in dezer voegen af (want de zonen van Azzo uit het andere bedt, FALCO, stamvader der hertogen van Modena, en HUGO *of Manso*, die van zyne moeder Gersendis het graafschap Maine erfde, behoren hier niet toe.) Haar zoon was WELPHO de IV, die, gelyk in een afzonderlyk artykel verhaalt wordt, niet alleen de Guelphische goederen in Zwaben, van zyner moeder broeder Welpho den III erfde, maar ook met het hertogdom Beyeren beleent wierdt. Hy stierf in den jare 1094, en hadt twee gemalinnen, Ethilinda, dochter van Otto van Northeim, hertog van Beyeren, die tegen Henrik den IV tot keizer verkoren

ren wierdt, die hy echter ten gevalle des voornoemden keizers Henrik wederom verstiet, trouwende met Judith, dochter van Balduin den V, grave van Vlaanderen, weduwe des Engelschen grave Tosticus, of Tostinus, van Northumberlandt, by welke hy WELPHO den V en HENRIK den Zwarten teelde. Van beide zie op hunne artykelen. Welpho zat met de vermaarde Markgravin van Tuscië, Mathildis, van welke een byzonder artykel volgen zal, in een kort en onvruchtbaar huwelyk. Henrik, die in den jare 1126, of 1127, overleedt, hadt tot gemalin Wulfildis, dochter van Magnus, laatsten hertog van Saxen, uit den Billungischen stamme, en gevolgelyk met haar eisch op het hertogdom Saxen, ledig door de doodt zyns schoonvaders. Doch het gene hem onttrokken wierdt, dewyl keizer Henrik de V Lotharius, grave van Supplinburg, die naderhandt zyn opvolger wierdt, daar mede beleende, dat ontving zyn zoon, Henrik de hovaardige, met Geertrui, erfdochter dezes keizers Lotharius; die daarenboven uit hoofde harer moeder Richsa, dochter van hertog Henrik den vetten aan de Weser, uit den Wittekindschen stam het Brunswyksche en Northeimsche of Göttingsche landt erfde, en aan het Welphische huis bragt. WELPHO, en JUDITH, broeder en zuster van dezen Henrik, die in den jare 1139 overleden is, zyn merkwaardig. Des eersten, en zyns zoons, die reets voor hem gestorven is, daden, zyn in een afzonderlyk artykel beschreven. Deze was de gemalin van Frederik den II, hertog van Zwaben, en moeder van keizer Frederik Barbarossa. Invoegen Henrik de Leeuw, zoon van Henrik den hovaardigen, dezes keizers nabestaande geweest is. Zyn merkwaardig leven en gevallen zyn ter behoorlyken plaatse beschreven. Hy heeft twee gemalinnen gehad, eerst Clementia, dochter van Conraad, hertog van Zähringen, die hy in den jare 1162 op het aanraden van keizer Frederik, onder voorwendsel van bloedverwantschap, wederom verstiet, hebbende eene dochter. GEERTRUI, hy haar verwekt, eerst gemalin van Frederik te Rotenburg, hertog in Zwaben, zoon van keizer Conraad den III, en na des zelfs doodt van Canutus, koning van Denemarken, stervende in den jare 1197. Naderhandt nam Henrik tot zyne gemalinne Mathildis, dochter van Henrik den II, koning van Engelandt, en Alienora, erfdochter van Guienne, by welke hy verscheide kinderen geteelt heeft. De dochters waren RIXA, MATHILDIS en ALIENORA, van welke de middelste trouwde met Godfried, grave van Perche. Van de twee andere is verder geen bericht. Onder de zonen zyn, HENRIK, hertog van Saxen, en Paltsgraaf aan den Rhyn; OTTO, graaf van Poitou, naderhandt Roomsch keizer, en WILHELM, die alleen het geslacht heeft voortgeplant. Zie van deze op hunne artykelen. De vierde zoon LUDER wierdt van zyn vader aan keizer Henrik den VI tot gyzelaar gegeven, en stierf in den jare 1190 op de reize naar Augsburg. Paltsgraaf Henrik, die in den jare 1227 stierf, hadt wel twee gemalinnen, doch gewan by de eerste, namentlyk Judith, erfdochter van Paltsgrave Conraad aan den Rhyn, maar twee dochteren, als AGNES, gemalin van Otto illustris, hertog van Beyeren, en Paltsgraaf aan den Rhyn, en stammoeder des Beyerschen en Paltzischen huizes, overleden in den jare 1269; en IRMENGARDIS, gemalin van markgrave Herman den IV van Baden, overlydende in den jare 1259. Doch by de tweede gemalinne, Agnes van Landsberg, hadt Paltsgraaf Henrik gene kinderen. Keizer Otto, zyn broeder, die tot den jare 1218 geleeft heeft, hadt ook by zyne beide gemalinnen, Beatrix, dochter van keizer Philippus, en Maria van Brabandt, van welke de eerste in den jare 1212, de andere 1260 overleden is, gene kinderen: invoegen niemandt der zonen van Henrik den Leeuw het geslacht voortgeplant heeft, als de voornoemde Wilhelm, heer te Luneburg, die stierf in den jare 1213, en by Helena, dochter van Waldemar den I, koning van Denemarken, OTTO 't Kindt (*Infans*) teelde, den eersten hertog van Brunswyk en Luneburg, van wien afzonderlyk te zien is. Hy stierf in den jare 1252, hebbende by zyne gemalinne Mechtild, dochter markgrave Albrecht van Brandenburg, de volgende kinderen gewonnen: ALBERT en JOHANNES, zynde de eerste stichter des ouden huizen Brunswyk, de tweede des huizes Luneburg; van welke en hunne nazaten aanstons zal gesproken worden; voorts CONRAAD, bisschop te Verden, OTTO, bisschop van Hildesheim, overlydende in den jare 1179; MECHTILD, die na het overlyden haars gemaals Henrik den II, vorst van Anhalt, uit de Ascherlebische linie, abdisse te Gernde geworden is; HELENA, gemalin eerst van Herman, prins van Hessen, zoon der H. Elisabeth; en na dezes doodt van Albert den I, hertog van Saxen; ELISABETH, uitgehuwt aan Willem, grave van Hollandt, naderhandt keizer, gestorven in den jare 1266; ADELHEIT, eerste gemalin van Henrik den I, landgrave van Hessen; en AGNES, aan Wenceslaus, vorst van Rugen, uitgehuwt. De eerstgenoemde zonen van Otto het Kindt, Albert en Johannes, zyn, gelyk gezegt is, stichters der oude huizen Brunswyk en Luneburg geweest. En alzo dit laatste eerst is uitgestorven, zullen wy 'er eerst van melden.

Hertog JOHANNES van Luneburg, overleden in den jare 1277, teelde by zyne gemalinne Luitgardis, dochter van Gerhard den I, grave van Holstein, behalven vier dochteren, ELISABETH, AGNES, HELENA, en MECHTILD, gemalinnen van Conraad, grave van Werningeroda, Gardewin, grave van Hadmersleben, N. N. grave van Oldenburg, en Henrik van Wenden, nog eenen zoon, OTTO den gestrengen, die in den jare 1312 de graafschappen Danneberg en Luchow gekocht hebbende, 1330 gestorven is, hebbende by Mechtild, dochter van keurvorst Lodewyk van de Paltz, vier zonen geteelt, waar van de eerste was OTTO. Deze regeerde vier en twintig jaren lang nevens zynen broeder WILHELM, en stierf in den jare 1454, na dat hy by Margaretha, dochter van Henrik den Leeuw, hertog van Mekelenburg, geteelt hadt OTTO, die nog een kindt zynde in de Elmenau verdronk, en MECHTILD, trouwende in den jare 1333 met graaf Henrik van Waldek; uit welk huwelyk de eisch is voortgekomen, uit hoofde van welken haar nazaat HENRIK, grave van Waldek, in den jare 1400 gezegt wordt den Brunswykschen keizer Frederik omgebragt te hebben. De andere zoon van Otto den gestrengen was WILHELM, die na de doodt zyns broeders Otto tot den jare 1368 de Luneburgsche landen alleen beheerschte, en by zyne vier gemalinnen, Maria, eene Balearische prinsesse, Sophia, uit Zweden, Gesecke van Ravensberg, en Agnes van Lauenburg geen mannelyk oir, maar vier dochteren naliet. Van deze, en van der zelver strydt over de opvolging zal men aanstonts spreken, na dat men zal aangemerkt hebben, dat de derde zoon van Otto den gestrengen, LODEWYK, bisschop van Minden is geweest, en gestorven in den jare 1346: doch de vierde zoon, JOHANNES, heeft de administratie des aartsstifts Bremen, hem in afwezenheit des bisschops Jonas opgedragen, loflyk waargenomen. Hertog Willem liet, gelyk gezegt is, geen mannelyk oir na. Zyne outste dochter ELISABETH was met Otto, hertog van Saxen, uit den Askanischen stam, getrouwt, en baarde hertog ALBERT; de jongste dochter MECHTILD was de gemalin van Lodewyk, hertog van Brunswyk, die nog voor zynen schoonvader stierf. WILHELM de oude hadt zyn landt eerst aan Elisabeth, zynde de outste dochter, toegedacht, doch veranderde van voornemen, makende hertog Lodewyk, zyn anderen dochters man, tot erfgenaam; en stont ten zynen behoeve in den jare 1355, hoewel niet zonder tegensprake der andere hertogen van Brunswyk, de dadelyke regering des lands af. Doch deze drie jaren daar na stervende, en zyn broeder, hertog Magnus Torquatus, de erffenis willende aanvaarden, kantten zich de hertogen van Saxen daar tegen, en hadt de oude hertog Wilhelm groot hartzeer daar van. Doch na des zelfs doodt in den jare 1368 begonnen de twisten eerst regt. Hertog Magnus voornoemt moest, gelyk in zyn leven te zien is, 't hertogdom den voorzeiden Albert, zoon van Otto, overlaten, en stierf in den jare 1373, en Albert in den jare 1385. Hier op matigde zich wel keurvorst WENCESLAUS, de vaders broeder van Albert, het Luneburgsche landt aan, doch stierf niet lange daar na in den jare 1388, in de belegering van Zelle; en om dat zyne beide dochteren, ANNA met FREDERIK, en MARGARETHA met BERNARD, beide hertogen van Brunswyk, getrouwt waren, bragten zy haren echtgenoten haar vaderlyk recht op 't landt van Luneburg mede, en dus nam de strydt over de successie een einde. Indien ter zelver tydt tusschen de huizen van Saxen en Brunswyk een erf-broederschap gemaakt is, nochtans is 't zelve by uitstervin des Askanischen stams in Saxen in den jare 1422 niet werkstellig gemaakt. Zo veel van het oude Luneburgsche huis.

Het oude Brunswyksche huis is, gelyk boven gezegt is, van ALBERT of MAGNUS, zoon van Otto het Kindt, gestorven in den jare 1279, gesticht. By zyne eerste gemalin Elisabeth, dochter van hertog Henrik den V van Brabandt, hadt hy gene kinderen; doch by de twede, genaamt Adelheit, dochter van Otto van Montferrat, gewan hy eene dochter, MECHTILD, gemalin van Erik den VI, koning van Denemarken, en na des zelfs doodt van Henrik den II, hertog van Glogau, en zes zonen, onder welke HENRIK de wonderlyke, van wien aanstonts, de Grubenhaagsche, en ALBERT de vette, van wien naderhandt zal gesproken worden, de Brunswyksche en Gottingsche linie gesticht hebben. De overige zonen van Albert waren WILHELM, stervende in den jare 1292, zonder erfgenamen, en LUDER, die nevens de twee overige broederen, OTTO en CONRAAD, Duitsche ordensridders in Pruissen geworden zyn. Henrik de wonderlyke, overleden in den jare 1322, en van wien in een afzonderlyk artykel te zien is, stichtte, gelyk gezegt is, de Grubenhaagsche linie. Hy gewan by Agnes, dochter van Albert den ontaarden, landgraaf van Thuringen, vier zonen en vier dochteren. MARGARETHA, de outste dochter, was de gemalin van hertog Bogislaus in Pomeren; AGNES van den Griekschen keizer Andronicus den III, die ze in den jare 1318 trouwende haren name veranderde, noemende haar IRENE. Hy stierf in den jare 1326. ADELHEIT hadt tot echtgenoot Henrik, hertog in Karinthië; ELSINA, of ELISABETH, hadt Frederik, grave van Beuchlingen. Nog wordt gewag gemaakt van eene dochter FACIA, of BONIFACIA. Onder de zonen was JOHANNES domproost te Eimbek. WILHELM stierf ook ongetrouwt. HENRIK de II, of de jonge, en HENRIK, bygenaamt, *de Græcia* (van Griekenlandt) van wien een afzonderlyk artykel volgt; en ERNEST, die zynen setel te Osterrode hadt, hebben beide hun geslacht voortgeplant. Henrik, in den jare 1337 overleden, hadt tot gemalinne Helena, dochter van Waldemar den I van Brandenburg, en na der zelver doodt Maria, eene prinses uit Cyprus. By de eerste gewan hy OTTO, die wegens zyne gemalin, de ongelukkige Johanna, koninginne van Napels, hertog van Tarento wierdt, gelyk in zyn artykel te zien is. Hy stierf in den jare 1387. By de tweede hadt hy drie zonen, namentlyk BALTHAZAR, die zynen broeder OTTO in de Italiaansche oorlogen bystaande gevangen en op de markt te Napels van zyne oogen beroofd wierdt, out zynde 70 jaren. Hy hadt tot gemalinne Johannetta, eenige dochter des graven van Fondi, Honoratus. MELCHIOR, derde zoon van Henrik *de Græcia*, wierdt bisschop van Osnabrug, en RULDAGUS, de vierde zoon, dien de oude *Henrik Meiboom* allereerst in een alout handschrift gevonden heeft, heeft zich naar gissing by zyne broederen in Italië opgehouden. Dus is de stam van Henrik *de Græcia* met zyne zonen uitgestorven. Zyn boven genoemde broeder Ernestus te Osterroda, die in den jare 1344 overleden is, teelde by Agnes, dochter van graaf Henrik te Eberstein, ANNA, gemalin van graaf Henrik te Hohnstein,

ftein, en vier zonen; onder welke OTTO jong geftorven is; ERNESTUS wierdt in den jare 1367 prooft te Eimbek; ALBERT en FREDERIK hebben hun geflacht voortgeplant. Van Albert zal aanftonts volgen. Hertog Frederik, overleden in den jare 1404, hadt tot gemalinnen, Elifabeth, dochter van Henrik, baanderheer te Homburg, en Judith, uit den huize van Anhalt. Hy liet na OTTO te Eimbek, die in den jare 1411 ftierf, nalatende by zyne gemalinne Schonetta van Naffau, des laatften baanderheeren van Homburg weduwe, eene eenige dochter, ADELHEIT, die de tweede gemalin van Bogiflaus den V, hertog van Pomeren, geworden is. De even genoemde Albert, broeder van Frederik, zoon van Erneftus, wierdt *de hertog zum Saltz* genaamt, om dat hy het dus genaamde flot eener adelyke familie van Helden, na het uitfterven der zelve, ingenomen, herbouwt en bewoont heeft. Hy raakte met landgraaf Frederik van Heffen in gefchil, die hem met 18000 man in 't landt viel, en het zelve verwoeftte, doch voor Saltz der Helden en Eimbek niets kon uitrechten. Hertog Albert ftierf in den jare 1397, nalatende by zyne gemalin Sophia, dochter van hertog Albert van Lauenburg, ERIK van Grubenhagen. Deze leverde in den jare 1514 by het dorp Ofterhagen aan de Nuchfer den grave van Hohenftein flag, en behaalde de overwinning. Hy ftierf in den jare 1431, hebbende by Elifabeth, dochter van Otto den quaden, hertog van Brunswyk, twee zonen en vyf dochteren gewonnen. De dochteren waren, SOPHIA, AGNES en ELISABETH, die alle na elkander abdiffen van Gandersheim geweeft zyn. De laatfte was reets te voren aan Bogiflaus den VII, hertog van Pomeren, uitgehuwt geweeft. ANNA, de vierde dochter, was gemalin van Albert den III, hertog van Beyeren, en na des zelfs doodt van Frederik, hertog van Brunswyk-Hannover; MARGARETHA, de laatfte, hadt graaf Simon van der Lippe tot haren echtgenoot. De twee zonen van hertog Erik waren Henrik de IIIJ, en Albert de III te Grubenhagen; van welke de eerfte geftorven is in den jare 1469, hebbende by Margaretha, dochter van hertog Johannes den I te Sagan, OTTO, die jong ftierf, en HENRIK den IV gewonnen. Deze ftierf in den jare 1526, zonder by zyne gemalin Margaretha, dochter van hertog Bernard van Saxen-Lauenburg, kinderen na te laten: Albert de III, broeder van Henrik den III, ftierf in den jare 1490. Zyne gemalin was Elifabeth, dochter van graaf Volradus van Waldek, by welke hy de navolgende kinderen geteelt heeft: SOPHIA, abdiffe te Gandersheim, JUSTUS, en ERNESTUS, die beide jong geftorven zyn; ERIK, biffchop van Osnabrug en Paderborn, en PHILIPPUS den I, zynde de Lutherfche religie toegedaan, en overleden in den jare 1551, hebbende by Catharina, graaf Ernft van Mansveldt dochter, de navolgende kinderen gewonnen; ELISABETH en BARBARA, ongetrouwt geftorven, en CATHARIA, hertog Johan Ernft van Saxen Coburg gemalin; PHILIPPUS, jong geftorven; ERNESTUS de II, die in den jare 1547 by Mulberg gevangen, maar kort daar na op vrye voeten geftelt, en in den jare 1557 in het Spaanfche leger zynde, de overwinning by S. Quintyn mede hielp behalen. By Margaretha, dochter van hertog Georg van Pomeren, liet hy na, ELISABETH, gemalin van hertog Johannes van Holftein-Sunderburg; ALBERT, die in den jare 1546 by Giengen, en JOHANNES, die 1557 by S. Quintyn fneuvelde; WOLFGANG, die overleedt in den 1595, zonder by Dorothea, dochter van Francifcus den I, hertog van Lauenburg, eenige erfgenamen na te laten. Deze hertog heeft in den jare 1593, na 't affterven der graven van Hohenftein, het graaffchap Lutterburg wederom aan zyn huis gebragt. De laatfte zoon van Philippus den I, genaamt Philippus de II, heeft in den jare 1596 de ganfche Grubenhaagfche linie befloten, gene kinderen by Clara, dochter van Henrik den jongen, hertog van Brunswyk, gewinnende. Hier op ontftont over de erfvolging in het huis Brunswyk-Luneburg ftrydt, wordende ten voordeele des Luneburgfchen huizes in den jare 1617 door 't keizerlyke hof beflift.

Nu zal men tot den tweeden zoon van Albert den I, of den Groten, genaamt ALBERT de vette, te rug keren, die een ftichter der Göttingfche linie in het oude Brunswykfche huis geweeft is. Deze nam in den jare 1292 zyns zonder kinderen overledenen broeders Wilhelms goederen, met uitfluiting des anderen broeders Henrik des wonderlyken, tot zich, en ftierf in den jare 1318, hebbende by Richfa, prinfeffe uit Wenden, acht of negen zonen, en vier dochteren gewonnen. De dochters waren MECHTILD, abdis te Gandersheim in den jare 1305; ADELHEIT, RICHENSE, en JUTTA. De zonen waren: ALBERT, biffchop van Halberftadt, overlydende in den jare 1358, beroemt wegens zyne twintig gehoudene veldflagen; 2) HENRIK, biffchop van Hildesheim; 3) LUDER, in den jare 1331 hoogmeefter, en 4) JOHANNES, ordensridder in Pruiffen. Van den 5) WILHELM, en den 6) BRUNO, die gezegt wordt in den jare 1303 overleden te zyn, is verder niets bekent. 7) OTTO de milddadige heeft Soltwedel en Zeehaufen, die hy met zyne eerfte gemalin ontvangen hadt, wederom verloren, en daarenboven Wolmerftadt den aartsbiffchop van Maagdenburg moeten afftaan; en alzo hy voorts niet voorfpoedig was, befteedde hy zynen tydt en zyn geldt tot geeftelyke ftichtingen, en ftierf in den jare 1334. Hy heeft twee gemalinnen gehad, AGNES, dochter van Conraad den I van Brandenburg, en JUTHA, dochter van Henrik den Yzeren, landgraaf van Thuringen. Hy liet maar eene dochter na, namentlyk AGNES, gemalin van Barnimus den III, hertog van Pomeren. 8) ERNESTUS van Göttingen heeft in den jare 1328 na 't overlyden van Simon, laatften grave van Daffel, des zelfs landt aan zyn huis gebragt, en van den jare 1373 herwaarts het Brunswykfche landt uit name zyner onbendige neven, de zonen van hertog Magnus met de zilvere keten, eenen tydlang beftiert. Hy ftierf in den jare 1379, nalatende by Sophia, dochter van hertog Henrik te Sagan, nevens twee dochteren, als ELISABETH en AGNES, gemalinnen van graaf Willem van Henneberg, en graaf Godfried van Ziegenheim, hertog OTTO den quaden, van wien een afzonderlyk artykel handelt. Deze ftierf in den jare 1394, hebbende by Margaretha, dochter van graaf Gerard van Bergen, geteelt WILLEM, die jong geftorven is, voorts AGNES en ELISABETH, zynde de eerfte de gemalin van graaf Henrik van Hohenftein, en de tweede van hertog Erik van Brunswyk-Grubenhagen, en eindelyk OTTO den eenoog, van wien op zyn plaats. Deze ftierf in den jare 1463, hebbende by Agnes, dochter van Herman, landgrave van Heffen, eene eenige dochter, MARGARETHA, gewonnen, die verlooft zynde ftierf. Dus viel zyn landt zynen Brunswykfchen neven te deel. 9) MAGNUS de I, of de vrome, laatfte zoon van Albert den vetten, leefde tot den jare 1368. Zyne gemalin Sophia, dochter van markgraaf Henrik van Brandenburg, was erfdochter van Sangershaufen, Landsberg en Petersberg. Lodewyk van Beyeren, haar moeder Agnes broeder, beleende Magnus in den jare 1333 met de voornoemde plaatfen. Hy gewan by zyne voorzeide gemalinne deze navolgende kinderen: SOPHIA, ftervende ongetrouwt; MECHTILD, HELENA, en AGNES, gemalinnen van Bernard den III van Anhalt, graaf Otto van Hoya, en graaf Erik van Hoya. Onder de zonen ftierf OTTO in Italië, en ALBERT wierdt in den jare 1363 aartsbiffchop van Bremen. LODEWYK ontving met Mechtild, dochter van hertog Willem, de laatfte uit den ouden Luneburgfchen huize, dat zelve hertogdom, dat hem in den jare 1355 de fchoonvader zelf overgaf. Maar wanneer hy in den jare 1358 zonder kinderen ftierf, en zyn broeder Magnus de II, of Torquatus, van wien op zyn plaats gehandelt wordt, zich des Lunenburgfchen hertogdoms aannam, ontftont daar uit de fucceffions-ftrydt, waar van, en van des zelfs befliffing ter begunftiginge der zonen van hertog Magnus Torquatus, boven by het flot van 't verhaal des ouden Luneburgfchen huizes breder te zien is. Deze hertog Magnus, die ftierf in den jare 1373, liet na by Catharina, dochter van Waldemar den I, keurvorft van Brandenburg, vier zonen en vyf dochteren. De dochteren waren, HELENA, gemalin van Albert den II, hertog van Mekelenburg, en koning van Zweden; AGNES, welker eerfte echtgenoot Buffo, graaf van Mansveldt, de tweede, Bogiflaus de VI, hertog van Pomeren te Stettin geweeft is; ANNA, en SOPHIA, gemalinne van Mauritius, grave van Oldenburg, en HENRIK, hertog van Mekelenburg. CATHARINA, laatfte dochter van Magnus Torquatus, heeft eerft hertog Gerard van Sleeswyk, naderhandt hertog Erik den III van Lauenburg tot echtgenoten gehad. *Bunting* fchryft, dat Helena de gemalin van grave Otto van Hoya, en Agnes die van grave Erik van Hoya geweeft is. De zonen van hertog Magnus zyn merkwaardig, dewyl hy door de zelve een ftamvader aller navolgende hertogen van Brunswyk en Luneburg geweeft is. FREDERIK, die in den jare 1400 als verkoren Roomfche keizer doorftoken wierdt, heeft by zyne gemalinne Anna, dochter van keurvorft Wenceflaus van Saxen, maar twee dochteren nagelaten, namentlyk CATHARINA, getrouwt met graaf Henrik van Swartzburg, en ANNA, met Frederik, hertog van Ooftenryk, toegenaamt met den ledigen zak; en OTTO is van den jare 1395 tot 1407 aartsbiffchop van Bremen geweeft; doch BERNARD heeft het middelfte huis van Luneburg, en HENRIK het middelfte huis van Brunswyk gefticht. Het laatfte is uitgeftorven; invoegen wy van het zelve een begin maken.

Het middelfte huis van Brunswyk is gefticht, als gezegt is, van HENRIK, zoon van hertog Magnus Torquatus, die wel het landt van Luneburg bezeten heeft, maar echter de ftichter der Brunswykfche linie is, gelykerwyze in des zelfs leven aangemerkt wordt. Hy hadt twee gemalinnen, namentlyk Sophia, dochter van Wratiflaus den VI, hertog van Pomeren, en Margaretha, dochter van landgraaf Herman van Heffen. By de laatfte teelde hy HENRIK, bygenaamt de vreedzame, en de Lappen-kryg, dewyl hy in zyne oorlogen gedurig ongelukkig was. Deze beroofde zynen broeder, van wien aanftonts zal gefproken worden, door lift van de vefting en van 't landt van Wolfenbuttel, dat echter na de doodt van Henrik in den jare 1473 wederom tot zynen rechtmatigen bezitter keerde, dewyl hy by Helena, dochter van hertog Adolf van Kleef, maar eene eenige dochter, MARGARETHA, naliet, die van graaf Willem den V van Henneberg in den jare 1469 ten huwelyk genomen wierdt. Zyn voornoemde broeder, WILHELM de oude, of de overwinnaar, en Gods-koei genaamt, ontving, gelyk gezegt is, na de doodt van Henrik den vreedzamen het ganfche hertogdom Brunswyk zamen, en bezat het tot den jare 1482, ftervende 90 jaren out zynde. Van hem fpreekt een afzonderlyk artykel. Hy hadt tot gemalinne Cæcilia, dochter van Frederik den I, keurvorft van Brandenburg, en na der zelver doodt Mechtild, dochter van graaf Otto van Schaumburg, weduwe van hertog Bernard den II van Luneburg. By de laatfte gewan hy maar OTTO, die jong geftorven is; doch by de eerfte teelde hy FREDERIK, die in den jare 1494 krankzinnig zynde, en uit dien hoofde bewaart wordende, den geeft gaf, zonder van zyne beide gemalinnen, Anna en Margaretha, van welke de eerfte de dochter van Erik, hertog van Brunswyk-Grubenhagen, en weduwe van Albert den III, hertog van Beyeren, de tweede de dochter van Conraad, graaf van Rietberg, was, eenige kinderen na te laten; en WILHELM de jonge, in den jare 1495 (anderen zeggen 1503) overleden. Van hem zie op zyn plaats. By Elifabeth, dochter van Botho, graaf van Stolberg, teelde hy ANNA, gemalin van Willem den I, landgraaf van Heffen, en twee zonen, HENRIK den ouden,

ouden, ook de quade bygenaamt, van wien de Wolfenbuttelsche, en ERIK, van wien de Calenbergsche linie gesticht is, welke laatste echter met ERIK den II, zoon van Erik den I, wederom is geëindigt. Namentlyk Erik de I, die in den jare 1540 overleden is, en in een afzonderlyk artykel beschreven wordt, hadt tot gemalinne Catharina, dochter van hertog Albert van Saxen, weduwe van Sigismund, aartshertog van Oostenryk, en na der zelver doodt Elisabeth, dochter van Joachim den I, keurvorst van Brandenburg. By de eerste gewan hy maar eene dochter, ANNA MARIA, die jong gestorven is; by de andere teelde hy de navolgende kinderen; ANNA MARIA, ELISABETH, en CATHARINA, gemalinnen van hertog Albert van Pruissen, Georg Ernestus, laatste vorst van Henneberg, en Wilhelm, vryheer van Rosenburg, burggrave in Bohemen; nevens zynen opvolger ERIK den II, wiens leven insgelyks afzonderlyk op zyn artykel beschreven wordt. Hy heeft by zyne twee wettige gemalinnen, Sidonia en Dorothea, dochters van hertog Henrik den vromen van Saxen, en Franciscus, hertog van Lotheringen, gene erfgenamen nagelaten; doch by zyne byzit, Catharina van Wodam, gewan hy *Wilhelm*, vryheer in Harem en Lisveldt, die nevens haren vader in het zelve jaar gestorven is, en *Catharina*, gemalin van Johannes Andreas Doria, van Genua. Dewyl alzo Erik de II gene wettige erfgenamen naliet, verviel het Calenbergsche goedt wederom aan het huis Wolfenbuttel, wiens geschiedenis reets tot op Henrik den quaden, broeder van Erik den I, zoon van Wilhelm den jongen, verhaalt is. Deze HENRIK de quade, van wien in 't byzonder op zyn plaats gesproken wordt, stierf in den jare 1514, nalatende by Catharina, dochter van Erik den II, hertog van Pomeren, eene dochter, ook CATHARINA genaamt, gemalin van Magnus den II, hertog van Lauenburg, en vier zonen. Onder deze was CHRISTOPHORUS van den jare 1503 bisschop van Verden, en van den jare 1511 tot 1558 aartsbisschop van Bremen. ERIK, land-commendor der Duitsche orde te Memel, die zich meest tegen Albert van Brandenburg, hertog van Pruissen, aankantte, en nog in den jare 1563 eenen tocht tegen hem deet, veroorzakende wel in den begin een grote vreze, maar die by de uitkomst zeer belagchelyk was, alzo zyne zoldaten wegens wanbetaling verliepen, en, gelyk men al schertsende zeide, maar een deel noten in Pruissen kraakten. HENRIK de jonge, van wien aanstonts, heeft alleen het geslacht voortgeplant. FRANCISCUS was bisschop van Minden van den jare 1503 tot 1529. WILHELM was land-commendor te Mirau. GEORG, bisschop van Minden van den jare 1553, van Bremen en Verden van 1558, is in den jare 1566 in de Luthersche religie gestorven. HENRIK de jonge, van wiens ongerust en wonderlyk leven een afzonderlyk artykel handelt, stierf in den jare 1568, out 79 jaren. Zyne eerste gemalin was Maria, dochter van graaf Henrik van Wurtemberg; welk huwelyk hem wel vader van verscheide kinderen maakte, maar voorts geen genoegen gaf; weshalven hy de ter zyner plaats verhaalde masquerade met zyne boel, Eva Trot, gespeelt heeft. Na het overlyden zyner gemalin Maria, voorgevallen in den jare 1541, bleef hy 15 jaren lang weduwenaar; en troude naderhandr met Sophia, dochter van Sigismund, koning van Polen, zonder kinderen by haar te verwekken. De kinderen van het eerste bedt waren, CATHARINA, MARGARETHA, en CLARA, gemalinnen van markgrave Johannes van Brandenburg, hertog Johannes van Munsterberg, en hertog Philippus den II van Brunswyk-Grubenhagen; en MARIA, die ongetrout gestorven is. Voorts vier zonen, HENRIK, JOHANNES, JOACHIM, en ANDREAS, die alle jong gestorven zyn; KAREL VICTOR en PHILIPPUS MAGNUS, beide in den jare 1553 in den strydt by Sivershauzen gesneuvelt; en JULIUS, die alleen zyn geslacht door een huwelyk heeft voortgeplant. Zyn leven is afzonderlyk beschreven. Hy voerde de Luthersche religie in zyn landt in, erfde in den jare 1584 het Calenbergsche, en stierf in den jare 1589, in den ouderdom van 61 jaren. By Hedwig, dochter van Joachim den II, keurvorst van Brandenburg, teelde hy MARGARETHA en SABINA CATHARINA, beide jong gestorven; SOPHIA HEDWIG, gemalin van hertog Ernst Lodewyk in Pomeren; MARIA, gemalin eerst van Franciscus den II, hertog van Saxen-Lauenburg, naderhandt van Adolf en Christophorus, beide graven van Schaumburg; HEDWIG, gemalin van hertog Otto van Luneburg. DOROTHEA AUGUSTA was abdisse te Gandersheim tot den jare 1611. Onder de zonen was PHILIPPUS SIGISMUNDUS in den jare 1586 bisschop van Verden, 1591 van Osnabrug, en stierf 1623. JOACHIM KAREL was domproost te Straasburg, en stierf 1615. JULIUS AUGUSTUS, abt te Michelstein, stierf in den jare 1617: doch de outste der zonen, HENRIK JULIUS, heeft het geslacht voortgeplant, stervende in den jare 1613, out 49 jaren. By zyne eerste gemalin Dorothea, dochter van Augustus, keurvorst van Saxen, gewan hy maar DOROTHEA HEDWIG, gemalin van Rudolf, vorst van Anhalt-Zerbst; by zyne tweede gemalin Elisabeth, dochter van Frederik den II, koning van Denemarken, teelde hy de navolgende kinderen: SOPHIA HEDWIG, gemalin van graaf Ernst Casimir van Nassau-Dietz; ELISABETH, gemalin van Augustus, hertog van Saxen, en na des zelfs doodt van Johan Philip, hertog van Saxen-Altenburg; HEDWIG, DOROTHEA, en ANNA AUGUSTA, gemalinnen van hertog Ulrich van Pomeren, markgraaf Christiaan Willem, administrator van Maagdenburg, en Georg Lodewyk, vorst van Nassau-Dillenburg. Onder de zonen stierf HENRIK JULIUS jong. CHRISTIAAN, van wien in een afzonderlyk artykel gehandelt wordt, was van den jare 1616 tot 1626; RUDOLPH van den jare 1615 tot 1616, en HENRIK KAREL van 1613 tot 1615 bisschop van Halberstadt, alzo de jonger prinsen kort achter elkander stervende de outste t'elkens opvolgde. De eerstgeborene zoon van hertog Henrik Julius, zynde zyn opvolger in de regering, was FREDERIK ULRICH, geboren in den jare 1591, besluitende door zyne doodt in den jare 1634 het middelste huis van Brunswyk, alzo hy by Anna Sophia, dochter van Johan Sigismund, keurvorst van Brandenburg, gene erfgenamen verwekte. Het landt viel op hertog AUGUSTUS, uit den huize Luneburg, van de Dannebergsche linie, daar men nu toe zal overgaan.

Het middelste huis van Luneburg is, als boven gezegt is, gesticht door BERNARDUS, outsten zone van hertog Magnus Torquatus, overleden in den jare 1373. Hy teelde by Margaretha, dochter van Wenceslaus, keurvorst van Saxen, CATHARINA, gemalin van Casimir den VI, hertog van Stettin; OTTO, met het schieve been, of van der Heide, die stervende in den jare 1445 by Elisabeth, erfdochter van Herman, graaf van Eberstein, gene erfgenamen naliet, en FREDERIK den vromen of yverigen, die zyns broeders opvolger was. Deze begaf zich in den jare 1459 in het door hem gestichte klooster te Zelle, latende de regering in handen zyner zonen; doch wierdt genoodzaakt na der zelver afsterven in den jare 1471 de regering wederom aan te vaarden. Hy stierf in den jare 1478. Zyne by Magdalena, dochter van keurvorst Frederik den I van Brandenburg, verwekte kinderen waren: MARGARETHA, gemalin van Henrik, hertog van Mekelenburg; BERNARDUS de II, die in den jare 1459 by het leven zyns vaders tot de regering quam, doch voor zynen vader in den jare 1464 stierf, zonder by Mechtild, dochter van Otto, grave van Schauenburg, kinderen na te laten; OTTO de grootmoedige volgde, volgens de vaderlyke verordening, zynen broeder, doch stierf ook voor zynen vader in den jare 1471, nalatende by Anna, dochter van Johannes, grave van Nassau, WILLEM, jong gestorven, en HENRIK den jongen of middelsten, van wien een afzonderlyk artykel handelt. Hy stierf in den jare 1432, en hadt by Margaretha, dochter van keurvorst Ernestus van Saxen, de navolgende kinderen: ELISABETH, gemalin van Karel, hertog van Gelderlandt. APOLLONIA, die in den jare 1571 ongetrout stierf, out zynde 72 jaren; en ANNA, gemalin van hertog Barnimus den II van Pomeren. Onder de zonen zyn FRANCISCUS HENRIK en HENRIK jong gestorven; FRANCISCUS OTTO en ERNESTUS hebben het geslacht al jong voortgeplant, gelyk als volgt. Franciscus, hebbende zynen setel te Gifhorn, en, gelyk in zyn leven vermeld wordt, de Augsburgsche Confessie mede overgelevert, stierf in den jare 1549, verwekkende by Clara, dochter van Magnus den II, hertog van Lauenburg, CATHARINA, gemalin van Henrik, grave van Plauen, burggrave van Meissen, en CLARA, gemalin eerst van Bernard, vorst van Anhalt, en na des zelfs doodt van Bogislaus den XIII, hertog van Pomeren. OTTO de oude te Haarburg, gestorven in den jare 1549, teelde by zyne gemalin, Mechtild van Campen, uit een adelyk geslacht, ANNA, OTTO, ERNESTUS, FREDERIK, MARGARETHA en SUSANNA, die alle in hunne kindsheit gestorven zyn, en OTTO den jongen, van wien en zynen vader afzonderlyk gehandelt wordt. Deze Otto stierf in den jare 1603, in den ouderdom van 75 jaren. Hy hadt twee gemalinnen. By de eerste, namentlyk Margaretha, dochter van Joh. Henrik, graaf van Swartzburg, teelde hy ELISABETH, die aan Erik Brahe, grave van Wiesenburg in Zweden, uitgehuwt wierdt; OTTO HENRIK, stervende in den jare 1591, out zynde 36 jaren, voor zynen vader; en JOHANNES FREDERIK, overleden in den jare 1619. De twede gemalin Hedwig, dochter van grave Enno van Oost-Vrieslandt, baarde hem deze navolgende kinderen: ENNO, HENRIK, ELISABETH, en FREDERIK AUGUSTUS, zamen in de wieg stervende, en ANNA MARGARETHA, prooftinne te Quedlinburg. Deze stierf in den jare 1643; HEDWIG in den jare 1620; CATHARINA SOPHIA wierdt gemalin van Herman, grave van Swartzburg; CHRISTOPHORUS trouwde Elisabeth, dochter van Julius, hertog van Brunswyk, weduwe van Adolf, grave van Schauenburg, doch stierf in den jare 1606, zonder erfgenamen. OTTO hadt tot gemalin Hedwig, mede eene dochter van Julius, hertog van Brunswyk, en stierf in den jare 1641, ook zonder erfgenamen. WILHELM, de eerstgeborene der zonen van Otto, uit het tweede huwelyk, heeft het langste van allen geleeft, stervende in den jare 1642, in den ouderdom van 78 jaren, en besluitende de Haarburgsche linie, door zynen grootvader Otto gesticht. Hy hadt wel gestudeert en gereist, ook zyne residentie Haarburg prachtig opgebouwt.

Hertog ERNESTUS *van Zelle*, gestorven in den jare 1546, is de merkwaardigste der zonen des voornoemden hertogs Henrik des middelsten, namentlyk de stamvader der beide nieuwe huizen, Brunswyk en Luneburg. Hy heeft, gelyk in zyne levensbeschryving kan gezien worden, de Luthersche religie in zyn landt ingevoert, en de Augsburgsche Confessie mede onderschreven. Zyne gemalin, Sophia, dochter van Henrik, hertog van Mekelenburg, baarde hem de navolgende kinderen: URSULA en CATHARINA, jong gestorven, MARGARETHA, ELISABETH, MARGARETHA SOPHIA, en SOPHIA, gemalinnen van Johannes, grave van Mansveldt, OTTO, grave van Schauenburg, Arnoldus, grave van Bentheim, en Poppo, gevorstte grave van Henneberg. FRANCISCUS OTTO, gestorven in den jare 1559, heeft by Elisabeth Magdalena, dochter van Joachim den II, keurvorst van Brandenburg, gene erfgenamen nagelaten. FREDERIK is ongetrouwt in den slag by Sievershauzen in den jare 1553 gebleven; invoegen twee der zonen van hertog Ernst het geslacht voortgeplant hebben, HENRIK van Danneberg, wiens zoon Augustus het Brunswyksche erflyk bezeten heeft, en WILHELM,

HELM, van wien alle volgende hertogen van Luneburg afstammen. De outste was HENRIK; weshalven wy van hem een begin maken.

Het nieuwe huis Brunswyk stichtte alzo, gelyk gezegt is, de zoon van Ernst, hertog te Zelle, HENRIK *van Danneberg* genaamt, gestorven in den jare 1598. Hy regeerde eerst nevens zynen broeder WILHELM tien jaren. Naderhandt besloot hy buiten huwelyk te blyven, stont alles aan zynen broeder af, uitgezondert de ampten Danneberg en Luchou; doch veranderde wel haast van voornemen, en troude Ursula, dochter van Franciscus den I, hertog van Lauenburg, die hem de navolgende kinderen baarde: ANNA SOPHIA en HENRIK, beide jong gestorven; SIBYLLA ELISABETH, gemalin van Antoon, grave van Oldenburg; FRANCISCUS, domproost te Straasburg, quam in den jare 1601 op reize te verdrinken; JULIUS ERNESTUS volgde zynen vader in de regering, en hadt twee gemalinnen, Maria, dochter van Enno, grave van Oostvrieslandt, wier dochter MARIA CATHARINA gemalinne wierdt van hertog Adolf Franciscus van Swerin, en Sibylla, dochter van hertog Willem de jongen van Luneburg, wier kinderen, SIGISMUNDUS AUGUSTUS en ANNA MARIA, jong gestorven zyn. Dewyl nu dus hertog Julius Ernestus geen mannelyk oir hadt, zo liethy in den jare 1634 de erfvolging des lands van Brunswyk zynen jonger broeder, den groten hertog AUGUSTUS, over, wiens leven afzonderlyk beschreven wordt. Deze hadt drie gemalinnen. De eerste was Clara Maria, dochter van Bogislaus den XIII, hertog van Pomeren. Met deze troude hy in den jare 1607. Na hare doodt in den jare 1623, hebbende maar eenen zoon en eene dochter gebaart, die aanstonts den geest gaven, nam hy ten huwelyk Dorothea, dochter van vorst Rudolf van Anhalt-Zerbst, by welke hy vyf kinderen verwekte, namentlyk HENRIK AUGUSTUS, die jong is gestorven; SIBYLLA URSULA, geboren 1629, en 1663 getrout met hertog Christiaan van Holstein-Gluksburg; CLARA AUGUSTA, geboren 1632, en 1653 aan hertog Frederik van Wurtemberg Nieuwstadt ten huwelyk gegeven; en de twee voortreflyke hertogen, RUDOLPHUS AUGUSTUS, en ANTONIUS ULRICH, van welke afzonderlyke artykelen handelen, en aanstonts breder zal gesproken worden. Na dat ook deze tweede gemalin van hertog Augustus in den jare 1634 gestorven was, troude hy ten derden male met Sophia Elisabeth, dochter van hertog Johan Albrecht van Mekelenburg, uit welke geboren zyn: CHRISTIAAN FRANCISCUS, in de wiege gestorven; MARIA ELISABETH, eerst gemalin van hertog Adolf Wilhelm van Saxen-Eisenach, naderhandt van Albert, hertog van Saxen-Coburg, die in den jare 1687 is gestorven, en FERDINAND ALBERT, van wien aanstonts breder zal gesproken worden, na dat men het geslacht zyner beide broederen zal gezien hebben. De eerste gemalin van hertog Rudolf Augustus was Christina Elisabeth, dochter van graaf Albert Frederik van Barby, de laatste uit zynen huize, die hem baarde, DOROTHEA SOPHIA, den 16 Jan. 1653 gemalin van Johannes Adolphus, hertog van Holstein-Pleun, en CHRISTINA SOPHIA, geboren den 3 April 1654, eerst abdisse te Gandersheim, naderhandt gemalin van Augustus Wilhelm, erfprins van Wolfenbuttel, doch die stierf den 26 Jan. 1695. De twede gemalin van hertog Rudolf Augustus was Rudolphina, voor haar huwelyk Rosina Elisabeth Menthin genaamt, dochter van een heelmeester, met welke de hertog zeer vergenoegt leefde, maar geene kinderen by haar verwekte. Zy stierf den 20 May 1701, en hy den 26 January 1704. Hertog Antoon Ulrich heeft tot gemalinne gehad Elisabeth Juliana, dochter van hertog Frederik van Holstein. Deze stierf den 4 Febr. 1704, in den ouderdom van 70 jaren, zynde moeder der navolgende kinderen: 1) AUGUSTUS FREDERIK, geboren den 24 Oct. 1657, en gestorven den 22 Aug. 1676 te Spiers aan eene te Philipsburg ontvangene quetsure. 2) ELISABETH ELEONORA, geboren den 31 Sept. 1658, gemalin van hertog Johan Georg van Mekelenburg, en na des zelfs doodt van Bernard, hertog van Saxen-Meiningen. 3) ANNA SOPHIA, geboren den 29 October 1659, getrouwt 1677 met markgaaf Karel Gustavus van Baden-Durlach, wierdt weduwe den 13 Oct. 1703. 4) AUGUSTUS WILHELM, opvolger van zynen vader in den jare 1714, wierdt geboren den 8 Maart 1662. Zyne eerste gemalin was Christina Sophia, dochter van Rudolf Augustus, hertog van Brunswyk, van welke zo even gesproken is. De andere was Sophia Amalia, dochter van Christiaan Albert, hertog van Holstein-Gottorp, geboren den 18 Jan. 1670, getrout den 7 July 1665, en gestorven den 22 Febr. 1710 binnen Hannover. De derde gemalin van hertog Augustus Wilhelm, namentlyk Elisabeth Sophia Maria, dochter van Rudolf Frederik, hertog van Holstein-Norburg, is geboren den 12 Sept. 1683, en getrout met Adolf Augustus, erfprins van Holstein-Pleun, dien ze eenen zoon baarde. Zy wierdt weduwe in den jare 1704, en hertroude den 12 Sept. 1710 met hertog Augustus Wilhelm. 5) AUGUSTA DOROTHEA, geboren den 16 Dec. 1666, getrouwt met Antoon Gunther, vorst van Swartsburg-Arnstadt, door wien, ter eeren van haar, Augustenburg naby zyne residentie gebouwt is. Zy wierdt weduwe den 20 Dec. 1716. 6) HENRIETTA CHRISTINA, geboren den 19 Sept. 1669, wierdt abdisse van Gandersheim in den jare 1693; deedt daar van afstandt in den jare 1713, nam de Roomsche religie aan, en begaf zich naar Roermondt in Gelderlandt. 7) LEOPOLD AUGUSTUS, 8) AUGUSTUS HENRIK, 9) AUGUSTUS KAREL, 10) AUGUSTUS FRANCISCUS, 11) AMALIA ANTONIA, en 12) SIBYLLA URSULA zyn zamen in de wiege gestorven. 13) LODEWYK RUDOLPH, bekomende tot zyn onderhoudt het graafschap Blankenburg, is geboren den 22 July 1671, wierdt kanunnik te Straasburg, en ridder der Johanniter orde in den jare 1689. Zyne gemalinne, Christina Louisa, dochter van vorst Albert van Oettingen, geboren den 16 Maart 1671, getrout den 12 April 1690, baarde hem drie dochteren. Onder deze is 1) ELISABETH CHRISTINA, geboren den 28 April 1691, Roomsch-Katholyk geworden den 1 May 1707 in Bamberg, gemalinne van Karel den III, koning van Spanje; nu Karel de VI, Roomsch keizer, den 23 April 1708. 2) CHARLOTTA CHRISTIANA SOPHIA, geboren den 11 Aug. 1694, getrout met Alexius, Czarowitz van Moskovië, den 25 Oct. 1711 te Torgau in Meissen, stierf den 1 Nov. 1715. 3) ANTOINETTA AMALIA, geboren den 14 April 1696, getrout den 15 Oct. 1712 met hertog Ferdinand Albert van Brunswyk Beveren, vermoedelyke erfgenaam des hertogdoms Brunswyk Wolfenbuttel: want zyn vader was de bovengenoemde zoon van hertog Augustus, Ferdinand Albert, stichter der Beversche linie. Deze wierdt geboren den 22 Maart 1636, erlangde in den Westphaalschen vrede eene kanunnikdy te Straasburg, en ondernam vele reizen, door hem onder den name van *den Wonderlyken*, gelyk hy in het zogenoemde Vruchtbrengende Gezelschap genaamt wierdt, zelf beschreven. Hy heeft in zyn leven zo wel als in zyne schriften zich afgezondert van de gewone wyze der groten, die hy bespotte. Hy stierf den 23 April 1687. Zyne gemalin Christina, dochter van landgrave Frederik van Hessen-Eschwege, die hy troude den 25 Nov. 1697, maar die stierf den 17 Maart 1702, baarde hem de navolgende kinderen: 1) LEOPOLD KAREL. 2) FREDERIK ALBERT. 3) CLAUDIA ELEONORA. Deze drie stierven in de wiege. 4) SOPHIA ELEONORA, geboren den 5 Maart 1674, gestorven den 4 Dec. 1710, zynde kanonesse te Gandersheim. 5) AUGUSTUS FERDINAND, geboren den 29 Dec. 1677, kanunnik te Straasburg, generaal-majoor en overste over de garde te Wolfenbuttel, bleef den 2 July 1704 in den slag op den Schellenberg. 6) FERDINAND ALBERT, de bovengenoemde vermoedelyke erfgenaam des Brunswykschen lands, wierdt geboren den 19 Maart 1680. Hy troude den 15 Oct. 1712 met Antoinette Amalia, dochter van Lodewyk Rudolf, hertog van Brunswyk-Blankenburg. Deze baarde hem den 1 Aug. 1713 KAREL, en den 24 Aug. 1714 ANTOON ULRICH. 7) FERDINAND CHRISTIAAN, een tweeling, geboren den 4 Maart 1682, was domproost in 't sticht van S. Blasius te Brunswyk, en stierf den 12 Dec. 1706. 8) ERNESTUS FERDINAND, de andere der tweelingen, heeft zynen voornoemden broeder aanstonts na des zelfs doodt opgevolgt. 9) HENRIK FERDINAND, geboren den 12 April 1684, bleef den 7 Sept. 1706 by het ontzet van Turin.

Het nieuwe huis Luneburg is, gelyk boven aangemerkt is, gesticht door WILHELM den jongen, zoon van Ernestus van Zelle. Hy wierdt in den jare 1535 geboren, en erfde byna het gansche landt van Zelle, dewyl zyn ouder broeder Henrik, gelyk boven gezegt is, met Danneberg en Luchou te vrede was. In den jare 1582 viel hem de helft des uitgestorven graafschaps Hoya, en 1585 het gehele graafschap Diepholt te beurt, gelyk op zyn plaats aangemerkt is. Dorothea, dochter van Christiaan den III, koning van Denemarken, baarde hem 15 kinderen: 1.) SOPHIA, gemalin des markgrave Georg Frederik van Brandenburg-Anspach. 2) ELISABETH, getrouwt met den grave van Hohenlo. 3) DOROTHEA, vrouw des Paltsgraven Karel van Birkenveldt; 4) CLARA, gemalin van Wilhelm, grave van Swartsburg. Deze stierf eerst in den jare 1658, in den ouderdom van 78 jaren. 5) MARGARETHA, gemalin des hertogs Johan Casimir van Saxen-Coburg. 6) SIBYLLA, getrouwt met hertog Julius Ernestus van Brunswyk-Danneberg. 7) ANNA URSULA, stierf in den jare 1601, out 29 jaren, en 8) MARIA, die in den jare 1610, in het 45 jaar hares ouderdoms, ongetrout zynde, gestorven is. De zeven zonen leefden nog alle, wanneer hertog Willem stierf, en vereenigden zich, makende een contract in dier voegen, dat tot beter handhavinge der vorstelyke hoogheit maar een uit hen allen zich in den huwelyken staat zoude begeven, en voorts de outste altydt de lands regering voeren. Het huwelyks-lot trof hertog GEORG. Ondertusschen regeerden na elkander, ERNESTUS van den jare 1592 tot 1611. CHRISTIAAN, bisschop van Minden, tot 1633. Onder des zelfs regering eindigde de Grubenhaagsche strydt, invoegen dit vorstendom geheel aan 't huis Luneburg quam. AUGUSTUS, administrator te Ratzeburg, voerde de regering van den jare 1633 tot 1636, en beleefde dus de doodt van hertog Frederik Ulrich in den jare 1634. Deze was de laatste van het middelste huis van Brunswyk, uit wiens nalatenschap het vorstendom Calenberg aan 't huis Luneburg quam. FREDERIK, domproost te Bremen, regeerde van 1638 tot 1648, erfde in den jare 1642 Haarburg en Mosburg. Hy teelde buiten huwelyk by zekere dochter eens geheimschryvers eenen zoon, Jonker *Ernst* van Luneburg genaamt, van wien het adelyke geslacht der heeren van Luneburg gesproten is. Dewyl de na Frederik volgende broeder MAGNUS reets in den jare 1632 overleden was, gelyk als de laatste, JOHANNES, reets in den jare 1628, zo quam de regering aan des in den jare 1641 overledenen, en afzonderlyk beschrevenen hertogs Georg, die zich, gelyk gezegt is, alleen in den huwelyken staat begaf met Anna Eleonora, dochter van Lodewyk den V van Hessen, geteelde zonen, die zo aanstonts volgen zullen, na dat men eerst van de dochteren zal gesproken hebben. Deze waren: MAGDALENA, DOROTHEA MAGDALENA, en ANNA MARIA ELEONORA, alle zeer jong gestorven, en SOPHIA AMALIA, geboren in den jare 1624, getrout met Frederik den III, koning van Denemarken, in den jare 1643, en gestorven 1685. Doch de zonen van hertog Georg waren, CHRISTIAAN LODEWYK te Zelle, van wien een afzonderlyk artykel handelt. Hy was geboren den 25 Febr. 1622, en stierf den 15 Maart 1665 zonder erfgenamen. Zyne gemalin Dorothea, dochter van Philip, hertog van Holstein-Gluksburg, troude in den jare 1668 keurvorst Frederik Willem van Brandenburg;

burg. 2) GEORG WILLEM, wiens leven ook afzonderlyk beschreven is, wierdt geboren den 16 Jan. 1624, en stierf den 24 Aug. 1705. Zyne gemalin Eleonora d'Elmiers, dochter van Alexander d'Esmiers, heer van Lolbroire en Olbreuse, uit een out geslacht in Poictou, eerst Madame d'Harbourg genaamt, en naderhandt in den vorstenstandt verheven, heeft drie dode dochteren ter wereldt gebragt; de vierde, SOPHIA DOROTHEA, wierdt den 15 Sept. 1666 geboren, den 21 Nov. 1682 haren neve, keurvorst Georg Lodewyk van Hannover, ten huwelyk gegeven, doch den 28 Dec. 1694 wederom van hem gescheiden. 3) JOHAN FREDERIK, van wien afzonderlyk gehandelt wordt, wierdt geboren den 25 April 1625, nam den Roomschen Godsdienst aan in den jare 1651, en stierf den 18 Dec. 1679. Hy heeft by Benedicta Henrica, dochter van Paltzgraaf Eduard, uit de Simmersche linie, deze navolgende dochteren geteelt: ANNA SOPHIA, stervende in de wieg; HENRIETTA MARIA, insgelyks jong en ongetrout gestorven; CHARLOTTA FELICITAS, geboren den 8 Maart 1671, den 11 Febr. 1696 met Reinald, hertog van Modena, getrout, en den 29 Sept. 1710 gestorven; en WILHELMINA AMALIA, geboren den 26 April, en den 24 Febr. 1699 den Roomsch koning, naderhandt keizer, Josephus, ten huwelyk gegeven. 4) ERNESTUS AUGUSTUS, eerste keurvorst van Brunswyk-Hannover, wiens leven afzonderlyk beschreven is, wierdt geboren den 10 November 1629, en stierf den 28 Jan. 1698. Hy heeft by Sophia, dochter van keurvorst Frederik den V van de Paltz, en nicht van Jacobus den I, koning van Groot-Britannie, deze navolgende kinderen geteelt: 1) GEORG LODEWYK, keurvorst van Hannover, en sedert 1714 koning van Groot-Britannie, van wiens familie aanstonts. 2) FREDERIK AUGUSTUS, geboren den 3 Oct. 1661, bleef den 10 Jan. 1691 als keizerlyke generaal majoor in een treffen tegen de Turken in Zevenbergen. 3) MAXIMILIAAN WILHELM, van de Roomsche religie, geboren den 14 Dec. 1666, leeft als keizerlyke generaal veldmaarschalk te Wenen. 4) SOPHIA CHARLOTTA, geboren den 20 Oct. 1668, getrout met keurvorst Frederik van Brandenburg, naderhandt koning van Pruissen, stierf den 1 Febr. 1705. 5) KAREL PHILIP, geboren den 13 Oct. 1669, wierdt in den jare 1690 als keizerlyke overste door de Tartaren in Albanië gedood. 6) CHRISTIAAN, geboren den 29 Sept. 1671, was in keizerlyke diensten, wanneer hy den 31 July 1703 in een treffen by Ehingen, willende den Donau over gaan, door 't hoofdt geschoten wierdt, en in 't water stierf. 7) ERNESTUS AUGUSTUS, geboren den 17 Sept. 1674, wierdt den 2 Maart 1716 bisschop van Osnabrug, hoewel niet zonder tegensprake der genen, dien, zynen broeder Maximiliaan Wilhelm geëischt hadden, doch dien, uit krachte van den Westphaalschen vrede, de Roomsche religie hinderlyk is. De voornoemde eerstgeboren zoon van Ernestus Augustus, Georg Lodewyk, geboren den 28 May 1660, volgde zynen vader in den jare 1698 in de keurvorstelyke waardigheit. Aangaande de zwarigheden, die zich by de introductie in het keurvorstelyke Collegie, en wegens het aartsampt opdeden, is onder het artykel van de HANNOVERSCHE keur-waardigheit gesproken. Deze keurvorst nu heeft in de jaren 1707 en 1709 de ryksarmee aan den Rhyn tegen Vrankryk in eigen persoon gecommandeert. In den jare 1712 bemachtigde hy de Hildesheimsche vesting Peina, en bezette de stadt Hildesheim met zyne eigene troupen, om dus de religie-bezwaarnissen eerder af te doen. Hoe hy in den jare 1714 tot den troon van Groot-Britannie is verheven, zie op zyn plaats. Hy troude den 21 Nov. 1682 Sophia Dorothea, dochter van hertog Georg Willem van Zelle, zyns vaders broeder, doch liet zich den 28 Dec. 1694 wederom van haar scheiden. Uit haar zyn geboren: SOPHIA DOROTHEA den 16 Maart 1687. Deze troude den 28 Nov. 1706 Frederik Willem, kroonprins, naderhandt koning van Pruissen; en GEORGE AUGUSTUS, prins van Walles, en keurprins van Hannover, geboren den 30 Oct. 1683, wiens gemalin is sedert den 2 Sept. 1705 Wilhelmina Charlotta, dochter van Johan Frederik, markgrave van Brandenburg Anspach, geboren den 11 Maart 1683. Zy baarde hem FREDERIK LODEWYK, geboren den 31 Jan. 1707; ANNA, geboren den 2 Nov. 1709; AMALIA SOPHIA ELEONORA, geboren den 10 July 1711; ELISABETH CAROLINA, geboren den 11 Juny 1713; GEORG WILLEM, gestorven in den jare 1718; WILHELM AUGUSTUS, geboren den 27 April 1721; MARIA, geboren den 5 Maart 1723, en LOUISA, geboren den 16 December 1724. *Leibnitz script. Brunsv. Goebleri Chron. Brunsv. Buntings chron. Brunsv. Lezners Dassel. Chron. Reineccius de Sax. Orig. Birken. Guelf. lorbeer-hayn. Meibômiorum scripta. Maderi antiq. Brunsv. Sagittarii orig. duc. Brunsv. & alia. Winkelm. stammbaum der hertzoge von Braunschweig. Staat von Braunschweig und Luneburg. Fellers geneal. hist.*

BRUNTRUT, of *Pourrentrout*, een stadt en kasteel in de Elsgau aan de rivier Hallen, zeven mylen van Basel ten Westen gelegen, behoort den bisschop van Basel, wiens setel ze doorgaans is, wordende hy daarom door de Franschen gemeenlyk ook de bisschop van Pourrentrout genaamt.

BRUNUS, (AUGUSTUS) monnik der Observanten van Franciscus, geboortig van Palermo in Sicilië, wordt geroemt wegens zyne geleertheit, en voorbeeldelyke zeden, te gelyk met vele deugden gepaart. Naar Jeruzalem getrokken, was hy aldaar portier van zyn ordens klooster. Hier van daan te Palermo gekeert muntte hy niet weinig uit in een onberispelyken wandel, en heilige levenswyze, welke hy in 't jaar 1623 met zyne doodt bevestigde, voorgevallen in 't klooster van de H. Maria der Engelen. *Pirr. Not. Eccles. Agrigen. p. 337. Wadingus in Script. Minor.* In de Italiaansche tale heeft hy geschreven het verhaal zyner Jeruzalemsche reize, onder het opschrift van: *Peregrinaggio de Terra Santa. Panormi 1622 in 8. Bibl. Sic.*

BRUNUS (CONRAAD) kanunnik te Augsburg, was geboortig uit een vlek in 't hertogdom Wurtemberg, en wegens zyne kennisse in de rechtsgeleertheit vermaart. Hy was op de ryksdagen te Augsburg, Worms, Spiers en Regensburg, en stierf in den jare 1563, nalatende verscheide schriften, als: *De Ceremoniis; de hæreticis; de seditiosis; de legationibus; de calumniis; de Imaginibus; Oppugnatio præfationis falsæ historiæ Centuriatorum Magdeburgensium.* enz. *Miræus de script. sec XVI. Hendreich.*

BRUNUS (JORDAAN) een Napolitaan, geboortig van Nola, begaf zich in de orde der Dominikanen, doch moest in den jare 1582 Italië verlaten, om dat hy de transsubstantiatie loochende, en den maagdom van Maria in twyffel trok. Hy begaf zich naar Geneve, welke plaats hy na twee jaren ook gedwongen wierdt te verlaten, om dat hy de lere van Kalvyn niet geheel goetkeurde. Hy ging derhalven naar Lion, van daar naar Toulouse, en eindelyk naar Parys, alwaar hy buitengewoon professor wierdt, maar weigerde gewoon hoogleeraar te worden, om niet genootzaakt te zyn in de Misse te gaan. Hier sloeg hy zyne stellingen van de natuur en de wereldt opentlyk aan, die Johan Hennequin in den jare 1586 onder hem verdedigde, houdende ook eene verwerende redevoering voor de zelve, die hy daar by liet drukken. Naderhandt deedt hy eene reize naar Engelandt, en gaf aldaar het godloze boek, *Spaccio de la bestia trionfante*, in 't licht. Van daar vertrok hy naar Duitschlandt, lerende twee jaren opentlyk te Wittenberg, naar 't getuigenis van Scioppius: Doch hy schynt ten minsten geen professor aldaar geweest te zyn, om dat Sennertus geen gewag van hem maakt, hoewel zyn *Artificium perorandi* in den jare 1587, nevens een ander geschrift, onder den name van *Acrotismus, seu rationes articulorum physicorum adversus Peripateticos Parisiis propositorum*, aldaar in den jare 1588 gedrukt zyn. Van Wittenberg begaf hy zich naar Praag, en gaf aldaar in 't licht de schriften *de Immenso & Infinito; de innumerabili; de umbris idearum*, en in den jare 1588 *de specierum scrutinio & Lampade Venatoria Raymundi Lullii.* In den jare 1689 bezocht hy Brunswyk en Helmstadt, alwaar hy ook eenigen tydt leeraarde, hebbende onder anderen eene lykreden over hertog Julius laten drukken. Voorts begaf hy zich naar Frankfort aan den Mayn, en gaf aldaar in den jare 1591 uit: *De imaginum, signorum ac idearum compositione; de triplici minimo; de monade, numero, figura, item de innumerabilibus, immenso & infigurabili.* Eindelyk waagde hy het, en keerde wederom naar Italië, doch raakte te Venetië, alzo men zyn *Spaccio de la bestia* by hem vondt, in de inquisitie, die hem eenigen tydt daar na naar Rome zondt. Wanneer hy verhoort wierdt, toonde hy zich zeer veranderlyk, dan eens belovende te zullen herroepen, dan wederom zyne gevoelens voorstaande, en zoekende, naar 't scheen, maar tydt te winnen. Dit nu omtrent twee jaren lang geduurt hebbende, wierdt hy eindelyk den 9 Febr. 1600 door de inquisitie gedegradeert, geëxcommuniceert, en aan den wereldlyken rechter overgelevert; wanneer hy na het voorlezen van zyn vonnis tot de richteren zeide: *Gy leest het vonnis mogelyk met een vertzaagder gemoet dan ik het aanhore.* Acht dagen daar na, namentlyk den 17 Febr. wierdt hy naar de gerichtsplaats gevoert, wanneer hy het hem aangebodene crucifix met verachtelyke gebaarden van zich wierp, by zyne mening ten einde toe volhardde, en vervolgens als een atheist en ketter verbrand wierdt. De leerstukken, om welker wille hy door de inquisitie veroordeelt is, zyn, dat 'er oneindig vele werelden waren; dat de ziele uit 't eene ligchaam in het andere verhuisde, wandelende zelf in een andere wereldt; dat twee ligchamen van eene ziele kunnen bezielt worden, dat de tovery eene goede en geoorloofde zake is, maar de H. Geest niets anders dan de ziele der wereldt, en dat de wereldt eeuwig is; dat Moses zyne wonderwerken door tovery gedaan heeft, en zyne wetten zelfs verzonnen; voorts, om dat hy de H. Schrift verwierp, en beweerde, dat de duivelen nog eens zalig zouden worden, dat van Adam en Eva niet dan de Hebreën voortquamen, maar de andere volkeren van dat paar menschen, dat Godt daags te voren hadt geschapen; dat hy verder de Godheit van Christus loochende, den zelven lasterde, en vele andere dwalingen voedde. Voor 't overige is hy een schrander Philosooph, wiskundige en dichter geweest, gelyk zyne schriften groten deels uit vaarzen bestaan. Zommigen geloven, dat hy meestendeels t'onrecht is beschuldigt, gemerkt gene voetstappen van ongodistery in zyne schriften aan te treffen zyn; en zal hy zich mogelyk maar in zyn *Spaccio della bestia* te buiten gegaan hebben. Hy was een hevig voorstander van de *Ars Lulliana*, die hy in verscheide schriften gepoogt heeft tot groter volmaaktheit te brengen; in tegendeel haatte hy de Aristotelische Philosophie; waar door hy zich vele vyanden verwekt heeft. Buiten de bovengenoemde heeft men nog deze onderstaande schriften van hem, als: *De compendiosa architectura & complemento artis Lullii; Cantus Circæi ad memoriæ praxin ordinati; Ars memoriæ; Mnemosynes templum; figuratio auditus physici Aristotelis; de Asino Cyllenico; de Anima; de causa, principio & uno; de Cosmimetriæ praxi: Clavis magna; de entis descensu; Lampas Metaphysica; Metaphysicorum terminorum summa, ad capessendum Logicæ philosophiæ studium ex ipsius entis descensu; de multiplicis mundi vita; de naturæ gestibus; de principiis rerum; de Astrologia; de Magia physica; Liber XXX statuarum, de 30 sigillis; de sphæra; sigillum sigillorum;* als mede het blyspel *Candelajo*, alwaar hy zich *Academico di nulla Academia, detto il Fastidito* noemt; *la Cena de le Cineri.* enz. *Bayle Dict. Crit.*

BRUSCHIUS (CASPAR) wierdt den 19 Aug. 1518 te Slakkenwaldt in Bohemen geboren, en twee jaren out zynde naar Egra gebragt, en aldaar opgevoed en ter schole besteld.

Hy hadt een goet begrip tot de dichtkunde, waar door hy de eere van gekroont poëet en Paltzgraaf (*Comes palatinus*) door den Roomſchen koning Ferdinand in den jare 1552 te Wenen erlangde, wanneer hy zyne eerſte Centurie *de Monaſteriis* Maximiliaan, koning van Hungarië, overgaf. Te Paſſau vondt hy den biſſchop zeer genegen voor hem, en beſloot zich daar neder te zetten, ten einde zyne geſchiedenis der bisdommen en biſſchoppen van Duitſchlandt des te beter te voltrekken. Tot dien einde deedt hy vele reizen, bezocht verſcheide bibliotheken en archiven, om dat voorgenomen werk zynen behoorlyken eiſch te doen hebben. Doch het ſchynt, dat zyn voornemen nooit tot ſtandt is gekomen, alzo hy in den jare 1553 zich by Oporinus te Bazel onthieldt, en aldaar eenige zyner boeken, door hem te Paſſau geſchreven in rym en onrym, drukken liet. Voorts leefde hy meeſt van de giften der abten en abdiſſen, wier kloosters hy beſchreef, hoewel hy, gelyk uit vele omſtandigheden blykt, de Lutherſche religie toegedaan was. Doch eindelyk wierdt hy in den jare 1559 in het Slingenbachſche woudt tuſſchen Rotenburg aan de Taube en Weinsheim door eenige edelen, tegen de welke hy iets in 't licht gegeven hadt, doot geſchoten. Men heeft van hem verſcheide ſchriften, als: *de Germaniæ Epiſcopatibus epitome Tom.* I; *Monaſteriorum Germaniæ Centuria* I, waar by Daniel Neſſel in den jare 1692 het Supplement of *Centuria ſecunda* uit een handſchrift der keizerlyke bibliotheek in 't licht gegeven heeft; *De Laureaco veteri in Norico civitate, & de Patavio Germanico, ac utriusque loci Archiepiſcopis atque Epiſcopis omnibus*; *Beſchreibung vom Fichtelberg.* enz. *Pantaleon P.* III. *Proſopogr. Cruſius Annal. Suev. Adam. vit. philoſ. Thuan. l.* 90. *Bayle. Hendreich. Fiſchbek comm. de præc. doct. qui ſcholam Arnſtad. illuſtrar.*

BRUSSEL, *Bruxellæ*, de hoofdſtadt van 't hertogdom Brabandt, aan de rivier Senne, of Sinne, waar uit vele kanalen in de ſtadt lopen. Zy is eene der grootſte, ſchoonſte en volkrykſte ſteden van de Nederlanden. Men telt'er 52 handwerken, wordende in 9 gildens, by hen natien genaamt, gedeelt. In den jare 1585 bragt ze de hertog van Parma door honger wederom onder 't gebiedt van Spanje. In den jare 1587 heeft ze wederom eene grote hongersnoodt uitgeſtaan. In den jare 1695 wierdt ze door den maarſchalk Villeroy dus gebombardeert, dat byna het derde deel overhoop geworpen wierdt. In den jare 1706 gaf ze zich aan de geallieërden over; waar op ze in den jare 1708 hevig liet beſtormen, doch by de aannadering der geallieërde armee brak hy de belegering op, achterlatende alle de artillery. Uit kracht van den in den jare 1717 te Raſtadt getroffenen vrede behoort zy thans den keizer toe. De ſtadhouder der Ooſtenrykſche Nederlanden heeft hier zynen ſetel. Voorts zyn hier alle hoge collegien, als de ſtadsraadt, kamer, krygsraadt, kanſely, en de regering of het hof van Brabandt. Het omleggende landt is een der vier delen des hertogdoms van Brabandt, en wordt genaamt het Quartier van Bruſſel. (*Tetrarchia Bruxellenſis.*) *Guicciard. Belg. Miræus notit. Eccl. Grammage antiq. Brabant. Puteanus Brux. Sanderi Chronogr. Brab.*

BRUTIDIUS *Niger* leefde onder den keizer Tiberius in den jare des Zaligmakers 30. Hy was een diſcipel van Apollodorus, wierdt bouwheer (*Aedilis*) te Rome, en ſchreef eene geſchiedenis, waar in hy, naar 't getuigenis van Seneca, Cicero zeer prees. Hy hieldt het met Sejanus, en raakte by des zelfs val mede in groot gevaar; doch wierdt behouden. *Seneca Controv. Tacit. Annal.* III. *Juvenal. Sat.* X. *Voſſius de Hiſt. Lat.*

BRUTII, of BRUTTII, een out volk in Italië, heeft, volgens het bericht van Juſtinus, zynen oorſprong van de Lacedemoniërs. Zy woonden in het uiterſte gedeelte van Italië, in het Zuider gedeelte des koninkryks Napels, waar omtrent nu Calabria oltra is. Zy wierden verdeelt in *Ciſmontani* en *Transmontani*. By de Grieken wierden zy *Βρέττιοι* genaamt, en dus worden ze gezegt van de inwoonderen van Lucanië genaamt te zyn, om dat ze vluchtig, en der zelver ſlaven eertyds geweeſt waren. Anderen leiden het woordt af van *brutus*, dat is dom en boerſch, hoedanige de Brutii gezegt worden geweeſt te zyn. Nadat ze in den tweden Puniſchen oorlog den Romeinen ontrouw geweeſt waren, en zich aanſtonts aan Hannibal overgegeven hadden, zyn ze naderhandt zeer verachtelyk gehandelt. *Gell.* X. 3. *Diod. Sic.* XVI. *Strabo l.* V. *Cluver. Ital. antiq. Cellar. Geogr. antiq. l.* II. *c.* 9.

BRUTUS wordt gezegt een der oude kohingen van Engelandt geweeſt te zyn; zoon van Sylvius, broeder van Aſcanius, en zoon van Æneas. Men zegt, dat hy na een gepleegden moordt naar Griekenlandt, en van daar naar Albion, of Engelandt, week, en aldaar een koninkryk oprichtte, naar zynen name *Britannia* genaamt. De zesde zyner opvolgeren wordt mede BRUTUS genaamt. Doch deze gehele geſchiedenis is onzeker. *Polyd. Virg. Hiſt. Angl. l.* I. *Beda. Du Cheſne.*

BRUTUS, (LUCIUS JUNIUS) was een zoon van Junius, hebbende in huwelyk de zuſter van den koning Tarquinius Superbus. Hy wierdt Brutus genaamt, dewyl hy zich zeer eenvoudig aanſtelde, om dus de wreedheit van Tarquinius Superbus te ontgaan, die zo wel zynen vader, als zynen broeder gedood hadde. Eindelyk erlangde hy gelegenheit om zyne ſchranderheit te laten zien, wanneer namentlyk de outſte zoon des konings Tarquinius de kuiſche Lucretia geſchonden, en deze daar door tot wanhope gebragt zich zelf doorſtoken hadt. By welke gelegenheit Brutus tot afſchaffing der koninklyke regering, en invoering van een vryen ſtaat het meeſte toebragt. Dit geſchiedde in den jare na Romens opbouw 245, voor Chriſtus 509. In het zelve jaar wierdt Brutus nevens Collatinus, echtgenoot van Lucretia, tot conſul gemaakt, en behertigde dus den welſtandt der nieuwe republyk, dat hy zich niet ontzag, zyne eigene zonen voor de vryheit op te offeren. Want wanneer deze eene zamenzwering gemaakt hadden, om de koningen wederom in te halen, en zulks tydelyk ontdekt wierdt, liet hy de zelve opentlyk met roeden geeſſelen en onthooſden. Naderhandt heeft hy zyn eigen leven voor de vryheit gelaten, alzo hy in zeker treffen te paardt eenen der zonen van Tarquinius aantrof, den zelven met zyne lanſe doorſtak, en wederom doorſtoken wierdt; invoegen zy beide dood ter aarde vielen; wordende in 't byzonder plegtig van de Romeinſche vrouwen betreurt, wegens zyne genomene wrake over de geſchondene kuiſchheit van Lucretia. *Liv. Flor. Dion. Halic. Eutrop. Rufus. Oroſius. Bayle.*

BRUTUS, (MARCUS JUNIUS) een zoon van M. Junius Brutus en Servilia, die eene zuſter van Cato was. Hy hieldt het in den beginne met Pompejus, niet tegenſtaande zyn vader door hem gedood was; want hy oordeelde deze party de rechtvaardigſte te zyn, willende liever zyne byzondere wrake aan het welzyn van 't vaderlandt opofferen. Wanneer Pompejus den Pharſaliſchen ſlag verloren hadt, begaf zich Brutus van Lariſſa, waar henen hy gevlucht was, tot Cæſar, die reets gedurende het treffen belaſt hadt Brutus te verſchonen, en die hem naderhandt alle bedenkelyke liefde en vertrouwlykheit betoonde. Zommigen menen, dat hy een zoon van Cæſar geweeſt is, geteelt by de voornoemde Servilia. Hoe het zy, Brutus hieldt Cæſar echter voor een verſtoorder der gemene ruſt; en hy was een der voornaamſten, die eene zamenzwering tegen hem maakten, en hem eindelyk in 't midden der raadsvergadering vermoordde. Doch alzo Brutus tegen den raadt der andere zamengezworenen Antonius hadt geſpaart, zag men het gehele oogmerk niet bereikt, en Brutus wierdt genoodzaakt Rome te verlaten. Hy verzamelde nevens Caſſius een tamelyk leger, en nam Macedonië in. Doch Caſſius wierdt in den ſtrydt by Philippi uit het veldt geſlagen; en hoewel Brutus met zynen vleugel de overwinning behaalde, en nog een treffen waagde, was hy nochtans ongelukkig; invoegen hy of door zynen vriendt Strato doorſtoken is, of de handen aan zich zelf gelegt heeft. Men zegt, dat hem voor den ſlag een gezicht is verſchenen, noemende zich zynen beſchermengel, en zeggende: *Gy zult my in de Philippiſche velden weder zien.* Voorts wordt Brutus als een deugtzaam, geleert, en dapper man geroemt. Zyne liefde tot de gerechtigheit en voor het vaderlandt was zo groot, dat hy de rykdommen en alle vermakelykheden des levens daar tegen verachtte. Hy was een voortreffelyk redenaar en Philoſooph, van de ſecte der Stoiſchen. Behalven de brieven van hem, die in de werken van *Cicero* gevonden worden, heeft hy ook een kort begrip der geſchiedenis van *Fannius* en *Antipater* geſchreven, voorts een tractaat *de Officiis*. Zyne liefde tot de boeken was zo groot, dat hy zelf in den oorlog, en wanneer het gevaarlykſte treffen ſtont te beginnen, de zelve niet van zich leide. *Plutarch. Sueton. Dio. Appian. Vell. Paterc.*

BRUTUS, (DECIUS) een neef des voornoemden Brutus, en onder de vertrouwlykſte vrienden van Cæſar, van wien hy bevordert was, en, gelyk het naderhandt bleek, wiens Cæſar in zyn teſtament gedacht hadt, liet zich echter in de zamenzwering van Cæſar mede inwikkelen. Hy was de gene, die Cæſar riedt in de raadsvergadering te verſchynen, ten dage, wanneer de moordt beſtemt was, en Cæſar wegens zekere quade voortekenen eenigzins twyffelmoedig was. Ter zelver tydt was Brutus verkoren conſul, en hielp naderhandt de moordenaren het Kapitool innemen. Hem wierdt Gallië, aan deze zyde van 't Alpiſche gebergte gelegen, toevertrouwt, om het tegen Antonius te dekken, die hem te Mutina belegerde. En hoewel hy door Octavius ontzet wierdt, verliet hem echter zyn leger, en hy wierdt door Plancus verraden, en van zommige der benden van Antonius in zyne vlucht omgebragt. *Vell. Paterc. Sueton.*

BRUTUS (JOHAN MICHAEL) was geboortig van Venetië, doch moeſt om zekere reden zyn vaderlandt verlaten. Hy ſtudeerde te Padua, en voegde zich zonderling by Lazarus Bonamicus. Voorts bezocht hy Spanje, Engelandt, Vrankryk, Duitſchlandt en Polen, uit welke reize hy veel voordeel trok omtrent zyne ſtudien. Te Lion hieldt hy zich eenigzins langer op, reizende van daar, gelyk het ſchynt, naar Baſel. In den jare 1574 was hy in Zevenbergen, zynde derwaarts door den vorſt Stephanus Bathori beroepen, om de geſchiedenis des lands te beſchryven. Maar nadat Stephanus koning van Polen was geworden, verzelde hem Brutus derwaarts, en was in den jare 1577 te Krakau, wanneer Stephanus den oorlog tegen Pruiſſen voerde. Na des zelfs doodt begaf hy zich tot Wilhelmus de S. Clement, Spaanſchen ambaſſadeur aan 't keizerlyke hof, en erlangde van den keizer den tytel van Hiſtorieſchryver. In den jare 1590 was hy te Praag, en, zo veel men uit zyne brieven giſſen kan, 73 jaren out. Waar henen hy naderhandt gekomen is, is nevens den tydt van zyne doodt onbekent. Voorts was hy een boezemvriendt van Dudithius en Crato, welke laatſte den keizer Maximiliaan bewoog, Brutus in zynen dienſt te houden. Zyne ſchriften zyn: *Orationes*; *Epiſtolæ*; *Hiſtoria Florentina*; *Notæ in Horatium*; *Analyſis & variæ Lectiones in Comment. Cæſaris*, en meer andere, die, om dat ze zeer zeldzaam geworden zyn, Johan Frederik Cramer wederom opgelegt heeft, zynde het eerſte deel te Berlyn in den jare 1689 in 8. gedrukt. *Brutus in Ep. Bayle. Hendreich.*

BRUTUS (STEPHANUS JUNIUS) is een verzierde naam eens ſchryvers, door wien het bekende boek, *Vindiciæ contra Tyrannos*, in 't licht is gegeven. Zie LANGUETUS.

BRUWERE, (DE) een zeer out en adelyk geſlacht van Vlaanderen, voerende ten wapen een gequartileert ſchildt, in de rechter hoek boven aan hebbende een root kaſteel met twee ſpitze torens, ter zyde met blauwe daken op een gout veldt. In de linker hoek een Morenhoofdt op een zilver veldt, en in de onderſte helft aan de rechter zyde een zilvere voet op een roden grondt,

en aan de linker handt drie blauwe en door elkander gekronkelde slangen met opgerichte koppen, met pylsgewyze uitschietende tongen op een gout veldt. Men vindt het zelve in de oude Vlaamsche Kronyken al vermeld op het jaar 1213, en in het ongedrukte geslachtregister, by den Advokaat Brouërius van Niedek berustende, begint de nette Genealogische order met

GUY DE BRUWERE, Jans zone, welke in 't jaar 1323 te vrouwe kreeg *Elizabeth van Baanst*, heeren Jans dochter, waar by hy won

I *Ritzard*, ongehuwt overleden.
II *Levinus*, volgt.
III *Maria*, jong gestorven.

LEVINUS DE BRUWERE, zoon van *Guy* voornoemt, en van *Elizabeth van Baanst*, trouwde *Isabella vander Burgt*, uit het out en edel geslacht der baanderheeren van Huldenberg, en won by haar

LEVINUS DE BRUWERE, die by zyne vrouwe *Katheline van Duffel*, uit het overout geslacht der edele heeren van Duffel by Mechelen, eene eenige dochter gewonnen en nagelaten heeft:

ISABELLE DE BRUWERE, kreeg in 't jaar 1574 ten man *Jan* of *Hans van Neidek*, *Ottels* zone, die ten vader hadt *Hans* of *Jan van Neydek*, landshoofdman in Krain, en heere van het slot Neidek, in de Krainsche tale *Mirna* geheten, en acht Duitsche mylen van de stadt Laibach in neder-Krain gelegen. Zy won by den zelven twee zonen, *Lieve* en *Konraath*, die hun moeders geslachtnaam voor dien van hunnen vader voegende *de Bruwere van Niedek* schreven, als breder op 't artykel BROUERIUS VAN NIEDEK te zien is.

BRUX, BRIX, eertyds *Gnevin* genaamt, is een oude en tamelyk grote stadt in Bohemen, in den Satzer kreits, twee mylen van Töplitz, en tien mylen van Praag, aan de rivier Bila gelegen. In den jare 1421 wierdt ze in den Hussiten-oorlog door die van Praag niet alleen te vergeefs belegert, maar ook die van Meissen leverden hen hier omtrent een bloedigen slag, waar in gene twee duizent man verloren, en deze het slagveldt ruimen moesten. In den jare 1578 is ze afgebrand. In den jare 1646 wierdt het zeer sterke, doch nu verwoeste kasteel Landswert na eene bestorming van drie dagen door de Zweden by verdrag ingenomen. Het S. Maria Magdalena klooster, waar toe koning Wenceslaus de IV in den jare 1283 den eersten grondt gelegt heeft, is in den oorlog der Hussiten zeer mishandelt. Voorts vindt men hier een Minoriten en Kapucyner klooster. De stadskerk is zeer fraai, en zonder pilaren gebouwt. *Balb. Epit. rer. Boh. Hagecii Böhm. Chron. Theobald. Hussiten-krieg P.* I. *Vogt jetztleb. Bohm. p.* 82.

BRYDORP, waar van Floris, graaf van Hollandt en Zeelandt, een koopstadt meende te maken, wordt thans *Briepe* genoemt. Het was een dorp en een heerlykheit in het eilandt en dekenschap van Schouwen, en quam de stadt Zierikzee toe. Tegenwoordig loopt'er het zeewater over. *Outheden van Zeelandt* II *deel*.

BRYENNIUS (NICEPHORUS) voerde in de XII eeuw den tytel van *Cæsar* en *Augustus*, dewyl hy met den Grieksschen keizer Alexius Comnenus in eene naauwe verbintenis leefde, en anderszins wegens zyn verstandt, geboorte en bedieningen in een zonderling aanzien was. Hy was geboortig van Orestia, eene stadt in Macedonië, alwaar zyn vader, ook Nicephorus Bryennius genaamt, iets tegen 't ryk ondernomen hadt; weshalven keizer Nicephorus Botoniates zynen veldheer Alexius Comnenus tegen hem zondt, en hem de oogen liet uitsteken: doch ziende iets zonderlings in het wezen en verstandt aan des zelfs outsten zone, waar van hier gesproken wordt, gaf hy hem zyne dochter Anna Comnena ten huwelyk; en keizer geworden zynde, maakte hy hem Cæsar; maar weigerde, ten gevalle van de keizerinne Irene, die zich uit liefde tegen hare dochter Anna bemoeide den keizer te bewegen, om Nicephorus Bryennius tot zynen opvolger te verklaren, zynen eigen zoon Johannes Comnenus uit te sluiten. Na de doodt des keizers, wanneer Johannes Comnenus de regering reets hadt aangevaard, poogden Irene en zyne gemalin Anna hem op den troon te zetten, doch hy weigerde zulks. Naderhandt wierdt hy in den jare 1137 afgevaardigt om de stadt Antiochië te belegeren. Hy viel aldaar in eene krankheit, en stierf na zyne wederkomst binnen Constantinopel. Men heeft vier boeken van hem, die hy op 't verzoek zyner schoonmoeder Irene van de zaken van Constantinopel heeft geschreven, waar in hy van de daden van Alexius Comnenus handelt, voor al eer de zelve tot de regering quam. Zy gaan van den jare 1057 tot 1081. De Jesuit Petrus Poussin heeft dit werk in 't Latyn vertaalt, en nevens den Griekschen text en zyne aanmerkingen in den jare 1661 te Parys in folio uitgegeven; waar by naderhandt in den jare 1670 Karel du Fresne Historische en Philologische aantekeningen gevoegt heeft. *Zonaras Annal. Tom.* III. *Anna Comnena in præf. Alexiad. Hankius de Byzant. Rer. script. P.* I. *du Fresne hist. Byzant.*

BRZESTI, een in groot-Polen gelegen, en tot Cujavië behorend woiwoodschap, begrypende vier districten, namentlyk dat van Brzest, Kruswik, Cowal en Predek. In het zelve zyn verscheide steden, als Wladislaw, zynde de voornaamste, en de setel der bisschoppen van Cujavië; Brzest, leggende op eene vlakte, tusschen moerassen, heeft een sterken muur, diepe grachten, en meest van gebakkene stenen gebouwde huizen. Voorts Nisaw, Radzieow, Koisinow, Kowalow, enz. Ook is dit woiwoodschap zeer vruchtbaar, voornamentlyk aan granen, waar van jaarlyks eene grote menigte naar Dantzig gevoert wordt. Van dit woiwoodschap moet een ander, Bressici genaamt, ook Brzesc, behorende tot Litthauen, onderscheiden worden. *Connor state of Poland P.* I. *lett.* 5.

BRZETISLAUS, of BRETISLAUS, de I, hertog van Bohemen, wierdt de Boheemsche Achilles genaamt, en quam na zyns vaders Udalricus des I doodt in den jare 1037 tot de regering. Te voren hadt hy eene nonne, genaamt Judith, uit het klooster Suinbrod by Regensburg ontvoert en getrout. Deze wordt by zommigen genaamt eene dochter of nabestaande van keizer Conraad den II. Anderen noemen ze de dochter van zekeren grave Otto Albert Candidus. De keizer derhalven zwoer, zulks op hem te zullen wreken, en niet te rusten, voor al eer hy den keizerlyken stoel midden in Bohemen gevestigt hadt. In tegendeel dreigde Bretislaus dus in Duitschlandt te branden en te blaken, dat het den keizer in zyne residentie in de oogen zou schynen. Doch wanneer het bloedstorten stondt te beginnen, begaf zich Judith tot den keizer in 't leger, toonde hem haren zwangeren buik, of, gelyk anderen willen, haren tederen by Bretislaus gebaarden zone, en vermurfde dus het hert van Conraad, dat 'er een gewenschte vrede gesloten wierdt. Om den door beiden gedanen eedt te staven, wierdt goetgevonden, voor den keizer in de stadt Alten-Buntzel eenen troon op te richten, en den hertog te vergunnen, mits vergoeding van schade, eenige oude boere-hutten op den Duitschen bodem af te branden. Na dezen deedt Bretislaus in den jare 1038 een inval in Polen, eensdeels om te wreken de wreetheden, in Bohemen gepleegt onder zyne voorzaten Boleslaus den III en Udalricus, anderendeels om ze te noodzaken, Moravië, door hen op nieuw ingenomen, wederom te verlaten. Hy hadt het geluk, dat hy de voornaamste plaatsen, Krakau, Posen, Gnesen, en Breslau, in een jaar veroverde, en in het volgende jaar met een ryken buit wederkeerde, medebrengende, gelyk men zegt, het lighaam des H. Adelbert. Aan dezen ryken buit hadt keizer Henrik garen mede deel gehad, weshalven hy in den jare 1040 Bretislaus met een leger aantastte, maar overvallen en geslagen wierdt. De Duitschers vernieuwden den strydt, doch Bretislaus kocht den oorlog af, en wierdt in den jare 1043 daarenboven in het bezit van Moravië bevestigt. Den paus Benedictus den IX, by wien hem de Polen wegens kerkenroof aangeklaagt hadden, bevredigde hy door den opbouw der kerke te Buntzlau. Hy stierf in den jare 1055, nalatende vyf zonen. Spitigneus hadt zynen setel te Praag; Wratislaus te Olmutz; Conraad te Brunn; Otto in Znoim; en Jaromirus in Koningsgrätz, hebbende daarenboven de verwachting des bisdoms van Praag. *Hagecius hist. Boh. fol.* 136. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 1. 2. 3. 5. *Miscell. Dec.* I. *l.* VII. *sect.* 1. *c.* 20.

BRZETISLAUS de II, hertog van Bohemen, zoon van koning Wratislaus den II, van wien hy om een verwekten oproer onterft wierdt, wordende hem zyn broeder Conraad de I in de opvolging der regering voorgetrokken. Doch na dat Conraad in de 7 maandt zyner regering in den jare 1093 gestorven was, quam Brzetislaus uit Hungarië, waar henen hy in ballingschap gezonden was, te rug, en wierdt eenparig tot hertog verkoren. Hy dwong de Polen, hem de schatting van 600 marken gout, en 1000 marken zilver te betalen, zynde van keizer Henrik aan zynen vader overgelaten; doch hy wierdt in den bloeie zyner jaren in den jare 1100 van Lorek van Wrssowecz vermoord. Hem volgde zyn broeder Borzivojus de II. *Hagec. p.* 254. *Stransky c.* 8. *p.* 357. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 8. *p.* 210. & *c.* 9. *p.* 214. *Miscell. Dec.* I. *l.* VII. *sect.* 1. *c.* 28. *p.* 83.

BRZETISLAUS, (HENRIK) hertog van Bohemen, zoon van Henrik van Znoym, die een broeder van koning Uladislaus den II was, en de jongste broeder van Conraad den II. Hy tradt in den geestelyken staat, en hebbende zich een tydlang in het klooster Strahov opgehouden, en naderhandt te Praag zyne studien bevordert, zynde ook magister geworden, wierdt hy eerst prooft te Wissehrad, en naderhandt in den jare 1180 bisschop van Praag. Wanneer zyn broeder Conraad met keizer Henrik den VI naar Italië trok, nam hy midlerwyl de regering des lands waar; en nadat hy gedurende de daar op gevolgde onlusten der hertoglyke verwanten nopens de erfvolging altydt den vrede behertigt hadt, wierdt hy zelf in den jare 1193, na het overlyden van Wenceslaus den II, tot hertog verkoren. Hy onderhieldt gedurig een leger op de been, waar mede hy den pretendent Primislaus den II tegenstandt boodt, en de opgerooide inwoonderen van Moravië beteugelde. Doch hy stierf drie jaren daar na, in den jare 1196, en hadt tot opvolger Uladislaus den III, zoon van koning Uladislaus den II, en outste broeder van Primislaus. *Hagec. p.* 374. *Stransky c.* 8. *p.* 368. *Balbin. epit. l.* III. *c.* 12. *p.* 247. *Miscell. Dec.* I. *l.* VI. *P.* II. *p.* 44. & *l.* VII. *sect.* 1. *c.* 28. *p.* 98.

BUA, een klein eilandt in de Golf van Venetië, op de kust van Dalmatië, staande onder 't gebiedt der Venetianen. De inwoonderen noemen het *Chiova*. Het is gelegen naby de stadt Traw, die door een brug daar aan vast gemaakt is, invoegen de voorstadt Traw op het eilandt is gelegen. Plinius maakt gewag van het eilandt *Bua*, en Ammianus Marcellinus noemt het *Boas. Lucii Dalmat. Frefchot. Dalm.*

BUABIN, een afgodt der volkeren in Tonquin, tusschen China en Indië, dien ze aanroepen, zo dikwils als ze een huis willen bouwen. Zy laten eenen altaar oprichten, en roepen de Bonzes zamen, om dezen afgodt eene offerhande te doen. Na de offerhande wordt een festyn aangericht van allerlei eetwaren, die geoffert zyn. Voorts worden dezen afgodt vele vergulde papieren gegeven, waar op eenige toverwoorden staan. Doch deze worden tevens met het reukwerk verbrand; om dus te verhinderen, dat 'er geen onheil nadere tot het nieuwgebouwde huis. *Tavernier.*

BUARCOS, een kleine, maar wel bewoonde stadt in Extremadura, eene landstreek van Portugal, gelegen aan den regter oever

ver der rivier Mondego, alwaar de zelve in de Atlantische zee valt. Zy is voorzien met muren en drie bastions. De zee maakt 'er eene goede reede, waar op eenige kleine eilanden gezien worden. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 730.

BUBASTIS, een naam, waar mede by de Egyptenaren de Godin Diana genaamt wordt, als mede eene stadt, alwaar jaarlyks zekere zamenkomsten ter eere dezer gewaande godheit gehouden wierden. Om die zelve reden noemde deze natie het feest van Diana *Sacra Bubastæa. Ovid. Metam.* IX. *Pomey Panth. Myth.*

BUBICKON, een Johanniter huis in het Kanton Zurich, door grave Diethelm van Toggenburg gesticht, en behorende nog tot het bezit der Johanniter orde, onder die voorwaarde, dat 'er een burger van Zurich stadhouder van is.

BUBLITZ, eene kleine stadt in Cassuben, zes mylen van Coslin, naar het Zuiden gelegen, staat onder 't gebiedt des konings van Pruissen.

BUBNA, (JOHAN VAN) uit een graaflyk geslacht in Bohemen gesproten, en in het einde des jaars 1570 geboren, queet zich in de Hungarische oorlogen zo dapper, dat hem keizer Rudolf de II tot overste maakte. In de Boheemsche oproeren was hy onder de voornaamsten, en wierdt door de standen tot generaal wachtmeester gemaakt. Hy was een boezemvriendt des grave Henrik Matthæus van Thurn, dien hy met zynen raadt diende. Na het Praagsche treffen moest hy uit Bohemen wyken, terwyl zyne goederen door den keizer in beslag genomen wierden. Doch wanneer de zaken door den koning van Zweden schenen eene andere gedaante te erlangen, keerde hy weder, en wierdt met kennis der Zweden door den voornoemden grave van Thurn aan den vorst van Zevenbergen gezonden, om hem tot den oorlog tegen den keizer op te hitzen. Naderhandt was hy by het leger der Zweden in Silesië, en tegenwoordig by de onderhandeling tusschen den grave van Thurn en den hertog van Friedlandt, nopens den vrede, in den jare 1633. Hy wierdt tot den rykskanselier van Zweden afgevaardigt, om mondeling bericht daar van te brengen. Maar wanneer niet lange daar na het Zweedsche leger in Silesië geslagen wierdt, begaf hy zich naar Halle in Saxen, en eindigde aldaar zyn leven in den jare 1635.

BUBOICI, (JOH. NICOLAAS) bisschop van Sagona op het eilandt Corsica, gaf in den jare 1469 een boek uit *de Origine & rebus gestis Turcarum*, dat by *Chalcondylas* en meer andere schryveren der Turksche geschiedenis gevonden wordt.

BUBONA, eene godinne der oude Heidenen, hebbende het opzicht over het rundvee. *Coel. Rhodig. l.* I. *c.* 34.

BUCAFOCI, (CONSTANTINUS) een kardinaal, meest onder den name van *Constantinus Sarnanus* bekent, alzo hy van Sarno, in 't koninkryk van Napels, geboortig was. Hy wierdt een Franciskaner monnik, en hebbende zich door zyne geleertheit beroemt gemaakt, gaf hem Sixtus de V in den jare 1585 den kardinaalshoedt. Men zegt, dat hy gestorven is in den jare 1589, hebbende verscheide werken geschreven; onder anderen een, waar in hy poogt Thomas en Scotus te vereenigen. *Wading. Miræus.*

BUCCA, (DOROTHEA) eene geleerde juffrouw van Bononië, was de dochter eens vermaarden Philosooph en geneesheeren. Zy wierdt in den jare 1436 te Bononië doctor gemaakt, en leeraarde aldaar opentlyk. *Serdonnati donne illustr. Coste Elog. des Dam.*

BUCCAFERREI, of *Bocca di ferro*, (LUDOVICUS) van Bononië, een vermaart Philosooph, studeerde onder Alexander Achillini, en begaf zich naderhandt tot de medicynen. Wordende echter beroepen, om de Philosophie opentlyk te leeraren, deedt hy zulks zo gelukkig, dat hy voor eenen der grootste Philosophen van zynen tydt doorging, zynde de grootste mannen in Italië zyne leerlingen. Twee kardinalen de Gonzaga, zyne discipelen, beschikten hem vele beneficien, en bewogen hem, zich naar Rome te begeven, alwaar hy van den jare 1521 tot 1526 opentlyk leeraarde: want wanneer die stadt door de keizerlyken ingenomen was, begaf hy zich wederom naar Bononië, en onderwees aldaar tot aan zyne doodt, voorgevallen den 3 May des jaars 1545, wanneer hy 63 jaren out was, nalatende *Commentarii in Aristotelem. Alidosi de Script. Bonon. Bumaldi Bibl. Bonon. Thomasini Elog. P.* II.

BUCCAFERREI, (HIERONYMUS) hoogleeraar in de Rechten te Bononië, was des voornoemden broeders kleinzoon: want deze hadt een broeder, *Vincentius*, die een zoon, *Franciscus*, naliet, telende by Jaqueline, dochter des vermaarden Rechtsgeleerden Jacobus Franciscus, onder andere kinderen ook dezen Hieronymus in den jare 1552. Eenige zyner vrienden rieden hem, hy zoude zich tot de Philosophie wenden; maar hy hadt meer genegenheit tot de rechtsgeleerdheit, die hy ten gevalle zyner moeder verkoor, en leeraarde de zelve opentlyk 44 jaren lang met groten roem. Men telt meer dan 120 prelaten onder zyne leerlingen. Clemens de VIII maakte hem tot scheidsman in den strydt tusschen den kardinaal Borromæus en het wereldlyke gericht van Milanen. Ook beslifte hy een geschil tusschen den hertog van Savoje en de republyk van Genua. Hy stierf in den jare 1623, nalatende verscheide kinderen, onder welke Franciscus Maria, Alexander en Hyacinthus vermaarde rechtsgeleerden waren. Men heeft ook van hem: *Volumen è Consiliis Juris* 1400 *selectum. Thomasin. Elog.*

BUCCAMATIUS, (JOHANNES) een edel Romein, en de eenige kardinaal, door zynen zwager Honorius den IV gemaakt, nadat hy te voren een geruimen tydt aartsbisschop te Mont-Real in Sicilië was geweest. Die zelve paus gaf hem het Tusculaansche bisdom, en zondt hem als zynen legaat tot den nieuw verkoren keizer Rudolf den I, als mede aan de standen van het Duitsche ryk, en andere naburige vorsten; wanneer hy te Wurtzburg een Concilie hieldt. De volgende pauzen gaven hem ook verscheide tekenen hunner genegenheit. Hy stierf als deken van 't H. Collegie te Avignon den 9 Augustus des jaars 1309, nalatende een zeer groot vermogen, en vermakende over de 100000 kronen aan mildadige fundatien. *Lellus hist. Montis Regalis. Turrigii hist. Imag. B. Mariæ virg. Raynald. Annal. Tom.* XIV. *Trithem. Chron. Hirsaug. Binius in Concil. Panvin. Ciacon.*

BUCCARIZA, eene kleine stadt in Croatië aan de Istrische grenzen, 11 mylen van Segna gelegen, waar van daan de naby gelegen zeeboezem *Golfo di Buccariza* genaamt wordt.

BUCCHERI, eene kleine stadt, met den tytel eens vorstendoms, in Sicilië, en wel eigentlyk in Val di Noto, niet verre van den oorsprong der riviere Malo op eene hoogte gelegen.

BUCELINI, of BUCELLENI, eene graaflyke familie, die van AURELIANUS, heer van Richemont, zynde een kasteel aan de Moesel, niet verre van Metz gelegen, afgeleid wordt. Clodoveus, koning van Vrankryk, wordt gezegt in den jare 484 uit aanmerkinge der hem bewezene diensten dezen Aurelianus met het slot Melun aan de Seine, onder den tytel eens hertogdoms, beschonken te hebben; die uit dien hoofde ter eeren dezes konings zynen zoon CLODOVEUS genaamt heeft. Deze liet na: 1) BUCELINUS den I, generaal veldmaarschalk van koning Theodobert in Austrasië. 2) LEUTHARIUS, gesneuvelt in den oorlog in den jare 552. 3) LODEWYK, die zich te Luxemburg nedergezet heeft, zynde door koning Clotharius van al het zyne berooft. Deze laatste teelde BUCELINUS den II, stamvader aller Bucelinen in Vrankryk, Italië en Duitschlandt. Van des zelfs drie zonen heeft THEODOBERT verordent, dat alle zyne nazaten den naam van *Bucelini* voeren zouden. Uit hen leefde in 't midden der VIII eeuw CLAUDIUS, van wien de richtige stamlinie dezer familie begint. JOHANNES *Bucelinus*, heer van Richemont, erlangde in den jare 1300 wegens zyne in Italië betoonde dapperheit van den hertog van Milanen het slot Grun, niet verre van Bergamo. Hy was de grootvader van JOHANNES, die in den jare 1463 als bisschop van Besançon stierf, en van MARCUS, een vermaart generaal, die zich te Brescia heeft nedergezet, en wiens zonen, BOCACCINUS en JOHANNES, afzonderlyke linien opgericht hebben. Bocaccinus hadt twee kleinzonen, 1) FRANCISCUS. Deze plantte eene afzonderlyke collaterale linie, die zich omtrent Bergamo heeft uitgebreid. 2) BERNARDUS kocht eenige in het hertogdom Krain aan de Sau gelegene goederen, die des zelfs nazaten, hebbende zich altydt van Richemont en Grun genoemt, en in 't einde der XVI eeuw de vryheerlyke, doch in 't begin der XVIII eeuw de graaflyke waardigheit erlangt, nog bezitten. JULIUS FREDERIK, graaf van Bucelini, zoon van HORATIUS, was eerst neder-Oostenrykſche regeringsraadt, en daar na keizerlyke hofkanselier en geheime Raadt. Hy stierf in den jare 1712 in een hogen ouderdom, nalatende twee dochteren, doch gene zonen. Echter hebben zyns vaders broederen deze linie voortgeplant. Johannes, voornoemt, wiens nazaten zich ook heeren van Richemont en Grun noemen, en groten deels in 't gebiedt van Brescia wonen, wierdt een overgrootvader 1) van JOHANNES den III, die by de zuster van paus Urbanus den III, genaamt Gloria Castanea, verscheide kinderen teelde, onder welke FRANÇOIS domproost te Brixen, en CLEMENS kamerheer van keizer Rudolf den II geweest is. 2) GABRIEL, die ten tyde van keizer Maximiliaan den I zich in den oorlog vermaart heeft gemaakt. 3) APOLLONIUS, wiens zoon ORPHEUS in de Boheemsche onlusten overste over een regiment kurassiers geweest, en in den jare 1637 gestorven is. Onder zyne zonen, die ten dele hun geslacht hebben voortgeplant, heeft zich JOHANNES in de societeit der Jesuiten begeven, en is provinciaal, rector te Weenen, en præpositus van geheel Oostenryk geworden. Hy stierf in den jare 1669, out 69 jaren, nalatende verscheide schriften. Dit geslacht heeft zich ook in Vlaanderen uitgebreid, uit welke linie de vermaarde Jesuit JOHANNES BUCELINI geweest is, geboren te Kameryk in den jare 1571, en gestorven te Ryssel in den jare 1629, hebbende *Annales Gallo-Flandricæ* uitgegeven. Tot welke linie de beroemde geschichtschryver GABRIEL BUCELINI behoort, is onzeker. Zo veel weet men, dat zyn vader JOHAN JAKOB zich in Zwitserlandt heeft opgehouden, en dat zyne moeder eene Vogt van Cassel is geweest. Hy heeft nog in den jare 1670 in de Benedictyner abdy Weingaarden geleeft. *Bucel. stemm. Germ. P.* IV. *Imhof N. P.*

BUCENTORO, *Bucentaurus*. Dus wordt het prachtige schip genaamt, dat de Doge van Venetië by den ondertrouw der Adriatische zee jaarlyks op Hemelvaartsdag gebruikt. Het is van grootheit gelyk eene galeasse, en op beide zyden met goude festels voorzien, ook overal rykelyk met gout uitgedoscht. Op het verdek staat een troon, waar op de hertog onder de gezanten en raadsheren gezeten is. Het wordt voortgedreven met 28 riemen, zes man by ieder riem, van welke men niets dan de beweging der riemen ziet. Aan de voorsteven staat een vergulde Gerechtigheit, dragende het zwaardt en de weegschaal. Wanneer de Doge den ring in zee werpt, zit hy aan de achtersteven, en spreekt deze woorden: *Wy verloven ons met u, als onze zee, tot een teken eener ware en eeuwigdurende heerschappye over u.* De Doge Sebastiaan Ziani heeft allereerst deze plechtigheit in de XII eeuw verricht, en dewyl het schip, het welk paus Alexander de XIII gebruikte, wanneer hy den Venetianen het toen reets hebbende recht op de Golf bevestigde, *Bucentoro* genaamt wierdt, zo is deze naam allen tot deze plechtigheit geschikte schepen gegeven. Als de kapitein van de Bucentoro aangenomen wordt, moet hy onder eede, en by verlies zyns levens die zeltzame verzekering doen, dat hy het schip onbeschadigt weder t'huis zal brengen, al was de zee nog zo ongestuimig. *Missons Reizen.*

BUCEPHALIA, of ALEXANDRIA BUCEPHALOS, is die stadt

ſtadt, welke Alexander de Grote ter eere van zyn paardt *Bucephalus* geſticht heeft. Curtius ſpreekt 'er in zyn IX boek van. Vele der nieuwe ſchryveren houden ze voor *Lahor*, de hoofdſtadt van Pengab in 't ryk des groten Mogols. De ouden plaatſen ze aan de rivier Hydaſpis, nu Rawei genaamt. Zy is groot en ſchoon, hebbende vele mosqueën, en prachtige paleizen, luſthoven, en een voortreffelyk ſlot.

BUCEPHALUS wierdt het lyfpaardt van Alexander den Groten genaamt, door hem voor 16 talenten van een Theſſaloniër gekocht. Hy gebruikte het, zo dikwils hy in den ſtrydt ging. Wanneer het noch zadel, noch deken op hadt, was het heel mak; doch behoorlyk toegeruſt zynde, liet het niemandt dan Alexander den Groten opzitten, buigende voor hem de knieën, om hem dies te gemakkelyker op te nemen. In het treffen, waar in Porus, der Indianen koning, overwonnen wierdt, zwaar gequetſt zynde, liep het zeer ſnel door de vyanden, en bragt Alexander in veiligheit; wanneer het nederviel en ſtierf: waarom de koning, om die gedachtenis te vereeuwigen, de bovenſtaande plaats aldaar geſticht heeft. *Plin.* VI. 20 *Strabo l.* V. *Curtius l.* VI. *Gellius* V. 5.

BUCERUS (MARTINUS) wierdt te Sletſtadt in de Elzas in den jare 1491 geboren. Hebbende den grondt zyner ſtudien in zyn vaderlandt gelegt, begaf hy zich in de orde der Dominikanen, doch ging met bewilliging van zynen prioor in den jare 1506 naar Heidelberg, en oeffende zich daar in de Griekſche en Hebreeuſche talen. Hier las hy de ſchriften van Luther en Eraſmus, die hem bewogen, op de verandering der religie te denken. Nadat hem Frederik, keurvorſt van de Paltz, tot zynen hofprediker hadt gemaakt, leeraarde hy te Heidelberg, en verzelde den keurvorſt naar de Nederlanden; beſloot zyne orde te verlaten; doch waar door hy in 't uiterſte gevaar quam, en zich een tydlang by Franciſcus van Sickingen moeſt onthouden. Maar wanneer tuſſchen dezen en den keurvorſt van Trier een oorlog ontſtont, bleef hy een geruimen tydt by een farheer te Wiſſenburg; begaf zich naderhandt naar Straasburg, en begon aldaar in den jare 1523 opentlyk te leeraren. In den jare 1529 wierdt hy nevens Hedio naar Marpurg gezonden, om het geſprek tuſſchen Luther en Zwinglius by te wonen. Midlerwyl hadt hy zich door de gevoelens van Zwinglius nevens eenige anderen te Staaasburg laten innemen. In den jare 1530 begaf hy zich op den ryksdag naar Augsburg, doch reiſde van daar naar Coburg tot Luther, om nog eens met hem over de verſchillen met Zwinglius een mondgeſprek te houden. In den jare 1531 wierdt hy naar Ulm beroepen, alwaar hy nevens Oecolampadius den kerkſtaat veranderde. Doch doordien de verſchillen met Zwinglius een grote hinderpaal waren, ondernam Bucerus in den jare 1536 wederom nevens Capito eene reize naar Wittenberg tot Luther, alwaar een vergelyk getroffen wierdt, het welk Bucerus met eenige anderen onderſchreef, hoewel hy naderhandt zommige dingen herroepen heeft. Die van Baſel waren met dat vergelyk niet wel te vrede, zendende Karelſtadt en Grynæus tot hem, om zyne verklaring daar omtrent te vernemen. In den jare 1537 was hy op het convent te Smalcalden, en verklaarde zich nopens de leere van het H. Avondmaal overeenkomende met het gevoelen van Luther, het welk van die van Zurich qualyk opgenomen wierdt. Omtrent dezen tydt wierdt de akademie te Straasburg opgericht, die aanſtonts door Bucerus zeer vermaart was. In den jare 1541 begaf hy zich tot de religions-conferentie te Regensburg, en diſputeerde aldaar nevens Melanchthon en Johannes Piſtorius tegen de Roomſchen met eene zonderlinge beſcheidenheit. In den jare 1543 wierdt hy van Hermannus, aartsbisſchop van Keulen, naar Bonn beroepen, om dat deze beſloten hadt de Lutherſche religie in zyn landt in te voeren. Ook moeſt hy nevens Philippus Melanchthon zeker formulier opſtellen aangaande de beſtelling der kerken, het welk wel door de ſtanden des aartsbisdoms gebillykt, doch door de Keulſche Godgeleerden verworpen wierdt, tot dat eindelyk de voornoemde biſſchop in den pauſſelyken ban gedaan wierdt, en zyn aartsbisdom moeſt verlaten. In den jare 1546 was hy nevens Brentius, Snepfius en anderen op de zamenſprake te Regensburg, en diſputeerde aldaar met den Spaanſchen Theologant, Petrus Malvenda, invoegen hem de kardinaal Contarenus prees. In den jare 1548 beriep hem Joachimus de II, keurvorſt van Brandenburg, naar Augsburg, om het *Interim* te onderſchryven; het welk hy geenzins wilde doen, en derhalven met het uiterſte gevaar door het Wurtembergſche, zynde toen door de Spaanſchen bezet, wederom naar Straasburg reiſde, en aldaar tegen het *Interim* ſchreef. Dewyl nu de Roomſchen verre de overhandt hadden, en men voorgenomen hadt, die van Straasburg te dwingen het *Interim* aan te nemen, quamen de Proteſtantſche Godgeleerden aldaar zelf in gevaar. Wanneer derhalven de aartsbiſſchop van Cantelberg, Thomas Cranmer, Bucerus nevens Paulus Fagius naar Engelandt beriep, begaf hy zich in den jare 1549 derwaarts, en verklaarde op de akademie van Cambridge het N. Teſtament, gelyk Fagius het oude deedt. Doch niet lange daar na viel hy in eene krankheit, en ſtierf den 27 February des jaars 1551, in het 61 jaar zyns ouderdoms. De koningin Maria liet in den jare 1556 de beenderen van Bucerus en Fagius opgraven, en opentlyk verbranden; doch Eliſabeth vernietigde in den jare 1560 het dekreet, tegen hen opgeſtelt. Onder zyne ſchriften zyn voornamentlyk: *Pſalmi in Latinum traducti, eorumque explanatio; Enarrationes in quatuor Evangelia; Metaphraſes Epiſtolarum Pauli; Commentarii in Epiſtolam ad Romanos; ad Epheſios; de vera Eccleſiarum reconciliatione; Acta colloquii in Comitiis imperii Ratisbonæ habitis*, en vele andere. *Thuanus l.* XVII. *& Teiſſier Addit. aux elog. des homm. ſav.* P. I. *p.* 29. *Sleidanus de ſtatu relig. Cruſii Annal. Suev. Adam. vit. Theol. Sculteti Annal. Evang. Verheyden effig. Theol. Raymundus l.* II. *de orig. Hæreſ. c.* 11. *Poſſevin. de Atheiſm. hæret. c.* 8. *Onuphrius. Genebrardus. Spondanus enz. Seckendorf in hiſtor. Lutheraniſm. Burnet. Reform. Anglic. Freherus Bayle.*

BUCH, BUCHS, *Bojatum, Buchſium, Buxium*, eene kleine ſtadt op een halfeilandt in Guienne, in 't landſchap Bourdelois. De omleggende landſtreek wordt *le Captalat de Buch* genaamt, voert den tytel eens vorſtendoms, en heeft een voorgebergte. De inwoonderen worden gezegt van de oude Boji of Bojaren af te ſtammen, en zekere heeren uit den huize van Foix en Candale gehad te hebben, *le Captals de Buchs* genaamt.

BUCHANANUS (GEORGIUS) wierdt op een dorp in Schotlandt in den jare 1506 geboren. Zyne familie was arm geworden, en zyne moeder weduwe met 8 kinderen; invoegen zyner moeder broeder zich zyner aannam, en hem naar Parys zondt. Daar twee jaren doorgebragt hebbende, wierdt hy zo uit gebrek van geldt, als uit ligchaams zwakheit genoodzaakt wederom naar huis te keren. In gezondheit herſtelt zynde nam hy onder de Franſche troupen, die in Schotlandt gekomen waren, dienſt. Doch wederom in een ziekte vallende moeſt hy de wapenen verlaten, en begaf zich naderhandt naar S. Andrews, alwaar hy onder Johannes Major ſtudeerde. Dezen volgde hy ook naar Vrankryk; en wanneer hy zich wederom te Parys hadt opgehouden, wierdt hy beroepen om de *Grammatica* in 't Collegie van S. Barbara te onderwyzen. Dit deedt hy drie jaren lang, wanneer hy wegens de ſlechte bezolding, die hy te Parys ontfing, met zekeren jongen graaf, dien hy vyf jaren in Vrankryk by zich hadt gehad, wederom naar Schotlandt keerde. Hier maakte hem de koning van Schotlandt tot leermeeſter van zynen natuurlyken zone, Jakob Murrai. In dezen tydt maakte hy vaarzen op de monniken; en wanneer eenigen tydt daarna zeker verraadt tegen den koning ontdekt wierdt, en de koning geloofde, dat de Franciskanen daar aan ſchuldig waren, wierdt Buchananus gelaſt, een ſchimpſchrift tegen de zelve te ſchryven, *Franciscanus* genaamt. Dit veroorzaakte hem den haat der geeſtelyken, die hem voor een ketter en ongodiſt uitkreten: ook poogde hem de kardinaal Beton te val te brengen; invoegen Buchananus genoodzaakt wierdt naar Engelandt te wyken: doch gemerkt aldaar zo wel de Lutherſchen als Roomſchen vervolgt wierden, keerde hy wederom naar Vrankryk, maar wilde zich te Parys uit vreze voor den kardinaal Beton niet lange ophouden, en begaf zich derhalven naar Bourdeaux, alwaar hy drie jaren lang eene ſchoolbediening waarnam, en met zekeren Portugees, Goveanus genaamt, bekent wierdt; met wien hy ook, dewyl hy in Vrankryk voor zyne vyanden niet zeker was, en Goveanus laſt hadt, eenige geleerden tot de nieuwe univerſiteit van Coïmbra mede te brengen, naar Portugal ging. Zo lange als Goveanus leefde, ging het Buchananus zeer wel; maar na des zelfs doodt in den jare 1549 ontſtonden 'er wederom nieuwe vervolgingen tegen hem, wordende hem onder anderen zyn ſchimpdicht, op de Barvoeters gemaakt, wederom voorgeworpen. Voorts wierdt hy beſchuldigt van vreemde gevoelens, en dat hy den Roomſchen Godsdienſt niet oprechtelyk toegedaan was. Eindelyk wierdt hy na eene gevangenis van anderhalf jaren veroordeelt om zich in zeker klooſter beter te laten onderwyzen. Hier begon hy zyne onvergelykelyke verklaringen over de Pſalmen. Wederom in vryheit geſtelt zynde keerde hy naar Engelandt te rug, en van daar naar Vrankryk, alwaar hy aanquam, wanneer juiſt de belegering voor Metz opgebroken wierdt. Eenige jaren daarna wierdt hy tot leermeeſter der kinderen des maarſchalks van Briſſac aangeſtelt, die als toen in Piemont het bevel hadt; in welke bediening Buchananus vyf jaren bleef, wanneer hy zich tot den jare 1560 dan eens in Italië, dan in Vrankryk onthieldt. Toen begaf hy zich naar Schotlandt, en deedt opentlyke belydenis van den Hervormden Godsdienſt. Hy wierdt leermeeſter van den jongen koning Jacobus den VI, en hadt grotelyks deel aan de oproeren van Schotlandt, was ook onder die genen, die de koninginne Maria van de krone beroofden. Naderhandt nam hem koning Jacobus tot zich; en hy ſtierf eindelyk te Edenburg den 28 September des jaars 1582, out zynde 76 jaren. Zyne vyanden noemen hem een roekeloos man en een ongodiſt; maar Le Clerc heeft hem verdedigt. Zyne ſchriften zyn: *Hiſtoria Scotiæ; De jure regni apud Scotos dialogus; Miſcellanea; Rudimenta Grammatices Latinæ Thomæ Linacri, ex Anglico ſermone in Latinum verſa; Franciſcanus & fratres Silvæ; de Sphæra; Paraphraſis Pſalmorum; Poëmata*, enz. In den jare 1580 beſchreef hy zelf zyn leven, het welk voor zyne gedichten gedrukt is. In zyne geſchiedenis ſchryft hy dikwils qualyk van de koninginne Maria; ook was hy in de tydrekening niet naauwkeurig genoeg. *Cambden hiſt. Angl. ad an.* 1567. *&* 1584. *Thuan. hiſt. l.* 76. *Dempſter. de clar. Scot. Spondan. ad an.* 1539. *n.* 8. 1567. *n.* 3. 1582. *n.* 10. *Burnet hiſt. reform. Anglic. Bayle. Le Clerc Bibl. Choiſie Tom.* VII.

BUCHAU, BUCHENAU, *Buchonia*, of *Fagonia*, een klein landſchap tuſſchen Thuringen, Franken, de Wetterau en Heſſen gelegen. Eertyds was het een boſch en onbebouwt landt, en wierdt *Silva Buchonia* of *Bocauna* genaamt, by den Romeinen niet onbekent. De volkeren, die by Ptolemæus *Pheugæ* genaamt worden, houdt men gemeenlyk voor de oude inwoonderen dezer landſtreek; doch thans is het boſch tamelyk omver gehakt, en het landt met ſteden, waar onder Fulda de voornaamſte is, dorpen en kaſtelen vervult. De voornaamſte rivieren zyn de Fulda, Hana, Werra en Olſter. Voorts zyn'er vele beken, zeën, bronnen, akkers, weilandt en hoven, nevens een vruchtbare grondt, en bequaam tot allerlei vruchten en gewaſſen, die Duitſchlandt voortbrengt, den wyn alleen uitgezondert. Outtyds wordt Buchau gezegt tot Thuringen behoort te hebben. Tromsdorf noemt het een landſchap, genaamt van het oude ſlot Buchau. Naderhandt

handt zyn 'er de Franken meester van geweest. Tegenwoordig is het onder 't gebiedt des abts van Fulda. *Browerus in Antiq. Fuldens. Zeileri Topogr. Hassiæ.*

BUCHAU, eene kleine ryksstadt, twee mylen van Biberach, aan de Feder-zee gelegen. Zy heeft stem en zitting op ryks en kreitsdagen, en is eertyds mede in het Zwabische verbondt geweest. De regering wordt bestiert door twee burgermeesteren en eenen amptman, welke laatste eertyds den graven van Helffenstein toestont. Meer naricht kan men van de stadt niet geven, alzo alle hare oude gedenkstukken door den brandt verteert zyn. Zy heeft echter hare privilegien, gelyk de andere ryksteden, door keizer Wenceslaus bevestigt. *Dattius de pace publica* II. 18. *f.* 350. *Merean Topogr. Suev. Knipschild de jure civ. l.* II. *c.* 17. *l.* III. *c.* 7.

BUCHAU, een keizerlyk vry wereldlyk maagdenstift in de ryksstadt Buchau aan de Feder-zee gelegen. De abdisse is uit krachte van een privilegie van keizer Karel den IV eene vorstinne, en laat zich by hare inhuldiging tot een teken harer hoogheit een boek en zwaardt voordragen. *Europ. Herold Tom.* I, *p.* 601. Zy heeft stem en zitting op de ryks-en kreitsdagen. *Pfeffinger ad Vitriar. l.* I. *Tit.* 15. De maagden van dit klooster moeten alle uit een vryheerlyk of graaflyk huis zyn, en hebben nevens die van Lindau de vryheit om het klooster te verlaten, en zich in den huwelyken staat te begeven, uitgezondert de abdisse, die uit kracht der pausselyke bulle eene eeuwigdurende kuischheit bewaren moet. De andere hebben stem noch orde, zynde maar wereldlyke vrye kanonessen, diergelyke dat sticht acht heeft. *Brusch. de Monast. Imhof. Not. proc. l.* III. *c.* 29. De keizer is onmiddelbare opperheer des stifts. *Merian Topogr. Suev.* Aangaande den oorsprong dezes stifts is het gemeenste gevoelen, dat Adelinde, graaf Otto van Kesselburgs gemalin, en dochter van hertog Hildebrand van Zwaben, ook zuster van Hildegard, gemalin van keizer Karel den Groten, dit klooster hier ter plaatse gesticht heeft, ter oorzake dat haar man nevens drie zonen in een treffen by Biberach tegen de Hunnen aldaar omquam. Zy wordt gezegt de eerste abdisse geweest, en nevens hare familie in dit klooster begraven te zyn. Voorts voegt men 'er by, dat keizer Lodewyk de Vrome het klooster met geschenken en privilegien voorzien heeft. Doch Crusius toont duidelyk aan in zyne *Annal. Suev. P.* I, *l.* 11, dat de genealogie der graven van Kesselburg verzonnen is. En Brunnerus, *Annal. Boic. Tom.* II, *l.* VII, stelt uit *Hermannus Contractus* het jaar 901, in het welke Beringer, Regiroth en Gerard, zonen van graaf Otto en Adelinde, dewyl zy hunne zuster Adelinde uit het klooster te Buchau, door hunne moeder gesticht, gelicht hebben, en op de daadt betrapt zyn, door hunne vyanden zyn gedood; met welk jaar 901 *Raderus* overeenstemt. Zie zyn *Bavar. sanct. vol.* II. Het is dan waarschynlyk, dat Adelinde het klooster gesticht heeft, welker feest jaarlyks op den 28 Augustus als nog geviert wordt, wanneer tot hare gedachtenis de S. Ederlins broodtjes onder de arme gemeente uitgedeelt worden. Misschien hebben de monniken deze Adelinde als stichteresse dezes kloosters in de oude oirkonden gevonden; doch alzo hen ontbrak de tydrekening, nevens de orde der opvolging, schynen zy het overige daar by verzonnen, en den tydt der stichting onder Karel den Groten gestelt te hebben. En het schynt, dat dit verdichtsel met het Lindauische Diploma uit een en de zelve herssenen is voortgekomen, of ten minsten naar het zelve geschikt, alzo men de privilegien van beide de stiften van Lodewyk den Vromen heeft willen afleiden. De geleerde Jesuit Brunnerus houdt het verhaal van Bruschius nopens het klooster Buchau voor een verdichtsel, doch beweert, dat het klooster van zekere Adelinde, gemalinne des grave Otto van Kesselburg, kort voor den jare 910 gesticht is; en dit is dies te aannemelyker, dewyl in die tyden de Hunnen hier omtrent bekender geweest zyn dan ten tyde van Karel den Groten.

BUCHAU, een slot en stedeke in Bohemen, gelegen in den Saxischen kreits, en eertyds door de vryheeren, prinsen van Buchau, bezeten.

BUCHAU, eene stadt in 't woiwoodschap Mscislau, gelegen in 't Litthauische Ruslandt.

BUCHELIUS, (ARNOLDUS) een man van edele geboorte binnen Utrecht, daar hy 't eerste licht zag in den jare 1565 op den 17 Maart. Den grondt zyner letteroeffeningen leide hy ten deele in zyne vaderlyke stadt, ten deele te Leiden, daar hy toen de beroemde mannen Hugo Donellus en Justus Lipsius hoorde. Van daar bezocht hy ook andere akademien in Vrankryk, in Duitschlandt en Italië, en den tytel van Doctor in de rechten verkregen hebbende keerde hy weder in zyn vaderlandt, en zette zich tot het pleiten. Maar ondertusschen zyn eenigen zoon, een jongeling van 16 jaren, verliezende, verging hem de lust, dien hy tot zyn beroep nodig hadt. Des keerde hy weder tot vermakelyker boekoeffeningen, waar van hy afgeweken was, en besteedde veel tyds aan het onderzoeken der outheit van de middelste eeuw, waar omtrent de historie gebrekkelykst valt, nemende deswegen overleg met de geleertste luiden, om de Nederlandsche historie, zo veel het mogelyk was, te verlichten. Men heeft van hem eene *Beschryving van Utrecht*, gevoegt hy de kaart der zelve stadt. *Verhandeling van de oude regeringe der provincie van Utrecht*, die Joan de Laat ingelascht heeft in zyn *vereënigt Nederlandt* in den jare 1630. *Beschryving van Bloemen, gewassen, kruiden, enz.* van Cr. Passot den zoon in koper gesneden in den jare 1614. *Aanhangsel tot den Atlas van Ger. Mercator*, by Jodocus Hondius in den jare 1630 te Amsterdam uitgegeven. Daarenboven heeft hy de *Historien van Joan van Beek*, en *Willem Heda*, zeer mishandelt van Bern. Furmerius, vergeleken met de handschriften, en daar by gevoegt zeer ryke aantekeningen en uitleggingen, en dit alles gevormt tot een *Lichaam der Historie van Utrecht*: onder het drukken van welk werk hy, 76 jaren out, gestorven is in den jare 1641, op den vyftienden van Hooimaandt. Na zyne doodt heeft aan het werk zyne handen gelegt Gisbertus Lappius van Waveren, Utrechtsch rechtsgeleerde in den jare 1642, en het is in fol. uitgekomen. *Val. Andr. Biblioth. Belg.*

BUCHEN, eene keur-Mentzische stadt aan den Odenwaldt, twee mylen van Miltenburg Zuidwaarts gelegen.

BUCHENAU. Zie BUCHAU.

BUCHEREST, eene grote en slecht versterkte stadt in Wallachië, is de setel des vorsten of Hospodaars dezes lands, aan de rivier Dembavitza, tusschen Tergovist en Nicopolis gelegen.

BUCHERIUS (ÆGIDIUS) wierdt te Arras geboren in den jare 1576, en begaf zich in den jare 1598 in de societeit der Jesuiten. Hy was tien jaren te Bethune, en zes jaren te Luik rector van 't Collegie, en stierf te Doornik in den jare 1665. Zyne schriften zyn: *Chronographia hist. Leod. Belgium Roman. Eccles. & Civile. Histor. de primis Tungror. Episc. enz. Alegambe Bibl. S. J.*

BUCHFELDER, (ERNESTUS WILHELM) geboren den 5 Juny des jaars 1645 te Benthem. Zyn vader was Leonhardus Buchfelder, geboren in de Paltz, en wierdt hofmeester van graaf Ernst Willem van Benthem. Deze Ern. Wilh. Buchfelder was dan eerst twee jaren Gereformeerde predikant in de Gelukstadt, van waar hy in 't jaar 1679 naar Embden wierdt beroepen tot rector en medeprediker, welke bediening hy op aanraden van zynen beroemden leermeester Theodorus Oudereik aanvaardde, en een jaar daar na wierdt hy beroepen in Frankenlandt, alwaar hy acht jaren welbestelde prediker, kerkenraadt en opzichter over de kerken in 't graafschap Izenburgisch Budingen was. Van daar liet hy zich beroepen naar Mulm aan de Ruhr, alwaar hy maar een jaar was; want in 't jaar 1688 den 16 December wierdt hy tot ordinair predikant te Embden beroepen, predikende eerst eenige jaren Hoogduitsch, doch daar na Neêrlandsch. Hier te Embden was hy ruim 22 jaren predikant, en vier jaren præses of voorzitter van 't Coetus, overleedt den 8 Maart 1711, in den ouderdom van 66 jaren, tot droefheit van velen, wyl hy altydt een byzonder groot yveraar der Godzaligheit was, dies zyne beeldtenisse ook nog in de Coetus kamer te Embden ten tone hangt. In 't jaar 1684 trouwde hy Susanna Maria Pagenstecher, dochter van Arnold Gysbert Pagenstecher, in zyn leven keur-Brandenburgsche Raadt en resident by den Paltzgraaf van Neuburg te Dusseldorf, en Curator der akademie te Duisburg, zynde de zoon van Johan Pagenstecher, kanselier en Raadt by den graaf van Benthem, wiens dochter Magdalena, Elizabeth de huisvrouw was van Leonard Buchfelder, vader van onzen gemelden Ern. Wilh. Buchfelder, wiens huisvrouw ook was de zuster van dien beroemden A. A. Pagenstecher, in zyn leven professor in de rechtsgeleertheit te Groningen. Hy heeft verscheide zaken geschreven: doch alles is tot nog toe ongedrukt.

BUCHLIN. (PAULUS) Zie FAGUS.

BUCHNERUS (AUGUSTUS) wierdt te Dresden uit eene oude en edele familie den 2 November des jaars 1591 geboren. Zyn vader Paulus Buchnerus was een Ingenieur, en hadt onder den koning van Spanje in de Nederlanden, Italië en Vrankryk gedient. Uit den oorlog scheidende verkoos hy Dresden ter woning, en wierdt door keurvorst Augustus tot opper-opziender over de artillery en de gebouwen gemaakt. Zyn zoon Augustus wierdt in den jare 1604 in de schole bestelt, en begaf zich 1610 naar de Universiteit van Wittenberg, met een voornemen om zich in de rechtsgeleertheit te oeffenen. Doch wanneer het hoogleeraarsampt in de poëzy open viel, wierdt hem het zelve in den jare 1616 opgedragen. In den jare 1631 wierdt hy ook professor in de oratorie, en behaalde zo groten roem, dat ook de koningin Christina hem nodigde in Zweden te komen; doch hy weigerde zulks, en stierf te Wittenberg den 12 February des jaars 1661. Zyne schriften zyn: *Comment. in Corn. Nepotem; in Prudentii hymnum de Christi natali; Plauti Comoedias; Basilii Fabri Thesaurus; Epistolæ Plinii cum notis; De Exercitatione stili; De commutata dicendi ratione; Orationes Funebres & Panegyricas; in Natal. Domini Idyllia duo; enz. Witte Philosoph. Dec.* VII. *& in Diar. biogr. Freher.*

BUCHHOLTZ, een bergstedeke of vlek in 't Meissnische ertsgebergte, gelegen by Anneberg, met welke stadt het te gelyk opgekomen is, en eertyds zynen afzonderlyken bergmeester gehad heeft, dus genaamt van het beukenhout (Buchholtz) gelegen voor de stadt. In den jare 1545 was het nog onder het gebiedt der Erneſtynsche linie, en wel onder keurvorst Johan Frederik van Saxen. Maar wanneer die en keur-waardigheit, en andere landen verloren heeft, is deze plaats mede aan de Saxen-Albertynsche linie gekomen. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 32. *Knaut Prodr. Misn. p.* 145.

BUCHHOLTZ, een vlek in het middel-Mark op de grenzen van neder-Lausnits, staande onder het gebiedt van den baron Schenk van Landsberg.

BUCHHOLTZ, eene adelyke, doch thans vryheerlyke familie aan den Rhyn, uit welke WILHELM als abt des kloosters S. Pantaleon te Keulen in den jare 1494 overleden is. ÆGIDIUS was in den jare 1506, en PETRUS in den jare 1539 abt te Gladbach, gelyk REINHARD in den jare 1555 te Corbey. ARNOLD, Domproost te Hildesheim, heeft in den jare 1619 de keizerlyke verkiezing te Frankfurt onder het gevolg des keurvorsten van Keulen bygewoont. GODFRIED was in den jare 1636 geheime Raadt van keur-Keulen; en FERDINAND in den jare 1667 Vitzdom te Munster. JOHAN ARNOLD, baron van en in Buchholtz, leefde in den jare 1700 als domheer te Luik. *Bucelini Germ. S. it. monast. Germ. Imhof N. P. I. p.* 126.

BU-

BUCHOLTZER (ABRAHAM) was te Schönau, naby Dame in Saxen, uit een oude adelyke familie geboren. Zyn vader Georgius was prooft van S. Nicolaas te Berlyn, een zonderlinge vriendt van Melanchthon. Den grondt zyner ftudien te Keulen aan de Spre gelegt hebbende wierdt hy naar Frankfort en Wittenberg gezonden, alwaar hy boven andere Melanchthon hoorde. Wanneer hy in den jare 1555 zyne vrienden in Silefië wilde bezoeken, en zich te Freiftadt by Johannes Curaeus ophieldt, wierdt hy den 23 Jan. des volgenden jaars tot rector der fchole van Grunberg, eene ftadt naby Freiberg gelegen, beroepen, en bragt de zelve in een goet aanzien. In den jare 1563 wierdt hy naar Sprottau als predikant beroepen, welke bedining hy tot den jare 1573 waarnam, als wanneer hy van de weduwe Catharina als hofprediker te Croffen genodigt wierdt. Doch hy keerde in den jare 1574 weder naar Freiftadt, en ftierf den 14 Juny 1584, out 55 jaren. Hy is wegens zyne Chronologifche fchriften vermaart, hebbende in de onderzoeking der tydrekenkunde zeventien jaren doorgebragt. Zyne werken zyn: *Ifagoge Chronologica ab initio mundi ad exilium Ifraëlitarum in Babylone*; *Index Chronologicus*; *Ifagoge Chronologica de annorum ferie in facris Bibliis*; *Catalogus Confulum Romanorum*; *admonitio ad Chronologiæ ftudiofos*; *de Confolatione decumbentium*; *de idea boni paftoris*. *Adam. vitæ Theol. Voffius de Mathem. c.* 41. §. 13. *Teiffier Additions aux elog. de Mr. de Tou P.* II. *p.* 36. *Freher. Hendreich.*

BUCHORN. De graven van Buchorn zyn outtyds zeer vermaart geweeft, en worden gezegt uit eene linie, afftammende van keizer Karel den groten, hunnen oorfprong te hebben. ARIBO, graaf van Buchorn en Schale, hieldt de party van Arnolphus, wanneer hy maar hertog van Beyeren was, en wierdt van hem, keizer zynde, den markgrave van Ooftenryk toegevoegt, om de Hunnen tot hunnen plicht te brengen, in welken veldtocht hy zeer gelukkig was. BURKARDUS, graaf van Buchorn en Lintzgau, bewees den keizeren Lodewyk den IV en Conraad den I zo wel tegen de Hunnen, als andere ryks-vyanden goede dienften, en wierdt uit dien hoofde tot markgrave van Ooftenryk verheven; en wanneer de bondgenoten van hertog Arnold van Beyeren, die tegen keizer Conraad opgeftaan was, te weten hertog Luitfried, hertog Erchinger van Zwaben, en hertog Berthold van Alemannië, in den jare 917 met de doodt geftraft wierden, fchonk hem de keizer der zelver verbeurde landfchappen, met den tytel eens hertogs van Zwaben, en zondt hem niet lange daar na met een leger tegen Rudolf, koning van Burgondië, dien hy by Winterthur floeg, en noodzaakte voor den keizer te Regensburg een voetval te doen, en hem, zynen overwinnaar, zyne dochter Bertha ten huwelyk te geven. ULRICH, grave van Buchorn en Lintzgau, bezat ook eenige goederen in Nortgau. Zyne gemalinne was Wendelgarda, gravin van Eberftein, by de welke hy twee zonen, BURCHARD en ADELHARD, teelde. Burchard wierdt in den jare 959 als abt van S. Gal beveftigt, doch na verloop van 13 jaren deedt hy een vrywilligen afftandt. Adelhard begiftigde de abdy van S. Gal met de ftadt Altftädten, gelegen aan de Rhynthal, en liet RICHERUS na, die een vader was van OTTO, grave van Buchorn en Lintzgau. Deze trouwde Bertha, dochter van Guelph den IV, hertog van Beyeren, maar teelde gene kinderen; invoegen zyn geflacht met hem in den jare 1101 uitftierf, en de Buchornfche goederen ten dele aan de Guelphen, hertogen en graven van Altorf, ten dele aan de abdy Wyngaarden vervielen. *Brufch. Monafter. Germ. Pantal. Profop. part.* II. *Lucæ Grafenfaal.*

BUCHORN, eene vrye ryksftadt in Zwaben aan den Bodenzee in Algow gelegen, heeft outtyds zyne eigene graven gehad; na wier affterven zy aan de graven van Altorf en Ravensburg, en wanneer ook deze eindigden, aan het ryk gekomen is. Hier is een vermaart pakhuis van koopwaren, die van S. Gal en Steinach over de zee in Zwaben, en van daar te rug gevoert worden. Zy ftaat onder de befcherming der ftadt Uberlingen, en heeft onder zich de heerlykheit Baumgarten. In den jare 1488 hadt ze het burgerrecht der fteden Zurich en S. Gal, en weigerde in het Zwabifche bondgenootfchap te treden, dan behoudens dat recht. In den jare 1291 is ze door den biffchop van Conftans en abt van S. Gal ingenomen. In den jare 1363 wierdt ze met alle hare documenten door den brandt verteert. In den jare 1634 wierdt ze door de Zweden verfterkt, maar na het treffen by Nordlingen verlaten. *Merian Topogr. Suev. Datt. de pace publ. l.* II. *c.* 7. & 9. *Lazius de migrat. gent. p.* 443.

BUCHS. Zie BUCH.

BUCHSE, een flot in het kanton Bern, tuffchen Erlach en Landeren by de Bieler-zee, hadt in den beginne een afzonderlyken adel en burgftal. Naderhandt is het eene Commandery der Johanniter orde geworden; en wordt tegenwoordig door een landvoogdt van Bern beftiert.

BUCHSGAU, BUCHEK, een landfchap in Zwitferlandt, tuffchen de rivier de Aar en den berg Jura gelegen in Argow, ftaat onder het gebiedt des kantons Solothurn. Zy heeft den naam van het oude flot Buchek, zynde het ftamhuis der vryheeren en laatfte graven dezes naams geweeft, en in den jare 1382 verwoeft. Van deze graven, die zich tevens landgraven van klein-Burgondië, dat is in Algow, te Buchsgau genoemt hebben, is Matthias in den jare 1320 aartsbiffchop van Mentz, en des zelfs broeder, Berchtoldus biffchop van Straasburg en Spiers geweeft. *Stumpf. Schweitz. Chron. Spangenb. Adelfp. P.* I.

BUCHWALDT, eertyds *Bockwolde*, een adelyk geflacht in Holftein, bezittende outtyds aanzienlyke kafteelen en goederen aldaar; maar zynde met de ftadt Lubeck in gefchil geraakt, heeft het niet alleen het grootfte gedeelte verloren, maar ook tien uit deze familie zyn opentlyk onthalft. In den jare 1203 wierdt DETLEEF in zeker privilegie, door de krone van Denemarken der ftadt Hamburg gegeven, als getuige gebruikt. In den jare 1286 was CONRAAD prooft te Preze, en in den jare 1309 JOHANNES biffchop van Sleeswyk. GODSCHALK, heer op Oelpnitz, is by keizer Frederik den III en Chriftiaan den V van Denemarken geheime Raadt geweeft, en heeft verfcheide gezantfchappen bekleed. In den jare 1662 was een uit dit geflacht Deenfche generaal-lieutenant, en in den jare 1658 een ander Zweedfche generaal majoor in Straalfond, wanneer die ftadt aan keur-Brandenburg overging. In den jare 1682 bloeide CASPARUS *van Buchwaldt* op Muggesveldt, als Holftein-Gottorpfche landraadt. Deze familie heeft eertyds ook in Silefië gebloeit. *Angeli Holft. Chron. Pufend. de reb. geft. Frid. Wilh. Crantzii Vandal. l.* VIII. *c.* 40.

BUCKEN, BUCKOW, BUCH, BAUCH, een adelyk geflacht, dat ten tyde van keizer Karel den Groten in het Mark Brandenburg, en in den jare 922, wanneer keizer Henrik de Vogelaar (*Auceps*) de van hem gebouwde ftadt Stendal met vele edelen bezette, ook derwaarts gekomen is. Het heeft zich naderhandt in Silefië, Pomeren en Mekelenburg uitgebreid, in welke beide laatfte landen het nu nog bloeit. In het midden der XIII eeuw was OTTO *van Buch* de voornaamfte Raadt des Markgraven Eriks van Brandenburg, en deedt hem, niet tegenftaande in des zelfs ongenade vervallen zynde, grote dienften: want wanneer de Markgraaf van den aartsbiffchop van Maagdenburg gevangen genomen wierdt, bragt hy de Domheeren door gefchenken op zyne zyde, en hielp dus niet alleen des zelfs vryheit uitwerken, maar toonde hem ook in de facrifty te Tangermunde eenen verborgen fchat, waar uit hy het beloofde losgeldt van 4000 marken zilver betalen kon. HENNING *van Buch* leefde in den jare 1340 by Wenceflaus den I, hertog van Lignitz, als maarfchalk. ANTONIUS *van Buch* was in den jare 1456 domprooft te Kamin, en in den jare 1529 was GEORG *van Buch* in Wenen, wanneer die hoofdftadt door de Turken belegert wierdt. In het einde der XVI eeuw diende HANS het keurhuis Brandenburg als overfte. OTTO WEDIGO op Tornau en Ringleben bloeide in den jare 1664 als Mekelenburgfche hofmaarfchalk en kamer-prefident, maar JOHAN FREDERIK als keur-Brandenburgfche Raadt. JOACHIM CHRISTIAAN *van Bucken* was in den jare 1713 generaal majoor in Muskovitifchen dienft; welke bediening in den jare 1716 zekere *van Bucken* by den hertog van Mekelenburg bekleedde.

In de Ooftenrykfche erflanden bevindt zich een vryheerlyk geflacht van BUCH, dat zynen oorfprong gezegt wordt uit Zwitferlandt te hebben, alwaar in Turgow by de rivier Kempt de puinhopen van het ftamflot Buch nog te zien zyn. Uit dit geflacht was GEORG in den jare 1664 keizerlyke generaal majoor.

Aan den Rhynftroom is ook een adelyk geflacht *van* BUCKEN, van het bovenftaande in wapen onderfcheiden. Uit het zelve was ALBERT de negentiende abt van het in den jare 1092 geftichte kloofter Ilburg in 't landt van Osnabrug, en hadt DEITHARD *van Bucken* tot zynen opvolger. *Entzels Alt-Märk. Chron. Angeli Märk. Chron. Micralii Pommerl. Spangenb. Adel-fpiegel. P.* II. *Stumpf. Sch. Chron. Sinapii Schl. curiof.*

BUCKENBURG, eene ftadt nevens een fraai fterk kafteel en ampt in het graaffchap Schauenburg, aan de rivier de Au, eene myle van Minden gelegen. Zy is in den jare 1640 na het uitfterven der graven van Schauenburg door erffenis aan het graaflyke huis van der Lippe gekomen; waar omtrent in den Weftphaalfchen vrede voorzien is. *Zeil. Topogr. Weftph. Imhof N. P.*

BUCKINGHAM, een graaffchap in Engelandt, paalt in 't Noorden aan Northampton, in 't Ooften aan Bedfort, in 't Zuiden aan Barkshire, en in 't Weften aan Oxfort. Het heeft den naam van de beukebomen, die aldaar in een grote menigte gevonden worden. De Chilternifche heuvelen delen het in twee deelen, wordende de Noordlyke *Chilterne*, en de Zuidlyke *the Vale* genaamt. De Cattieuchlanier, waren de oude inwoonderen dezes lands. De lucht is 'er gezont, het landt vruchtbaar, de fchaapskudden menigvuldig, en de wolle voortreffelyk. De hoofdftadt is BUCKINGHAM, leggende in 't Zuiden aan de rivier Ufa. Zy wierdt in den jare 915 van koning Eduard tegen den inval der Denen verfterkt. De eerfte graaf dezer provincie was GIFFORT. Richard de II maakte THOMAS van Woodftok in den jare 1377 tot grave, en Henrik de VII verhief des zelfs zoon tot de hertoglyke waardigheit; wiens kleinzoon HENRIK den weg tot den troon voor Richard den III baande. Maar om dat hy naderhandt des zelfs zoon van 't ryk wilde ontzetten, moeft hy zyn hoofdt verliezen. Zyn zoon EDUARD was onder koning Henrik den VIII niet gelukkiger. Zie het naaftvolgende artykel. De vermaarde GEORGIUS VILLERS, hertog van Buckingham, enz. admiraal van Engelandt, enz. wierdt in den jare 1628 in het 36 jaar zyns ouderdoms om 't leven gebragt. Zie VILLERS.

BUCKINGHAM (EDUARD, graaf van Stafford, HERTOG VAN) was een zoon van Henrik Stafford, hertog van Buckingham, dien Richard de III liet onthoofden, en van Anna Plantagenet, dochter van Thomas Woodftock, hertog van Glocefter, broeder van koning Eduard den III. Koning Henrik de VII herftelde hem in 't bezit zyner vaderlyke goederen en ampten. Des zelfs zoon Henrik de VIII behieldt deze toegenegenheit voor hem; het welk onder anderen blykt, om dat hy hem tot de waardigheit van groot-konneftabel verhief. Voorts was hy een heer van vele hoedanigheden; maar hoewel hy een groot vermogen bezat, was hy echter zeer karg. Hier van daan was het, dat hy over de reize, door Henrik den VIII in den jare 1520 ondernomen, om koning François den I tuffchen Ar-

dres

dres en Guines in Picardië mondeling te spreken; wegens de tot zodanige pracht vereischte onkosten niet wel te vrede was, en den kardinaal Wolsey, oorzake dezer onnodige reize, onvriendelyk aansprak. Deze, om zich te wreken, wist iemandt, genaamt Cnevet, gewezen intendant der hertoglyke goederen in 't landschap Kent gelegen, doch wegens zyn quaat gedrag afgedankt, door geldt om te kopen. Deze beschuldigde zynen gewezen heer, dat hy als een nazaat der koninklyken familie zich ingebeeld heeft Henrik den VIII te eeniger tydt in de regering te zullen opvolgen; en dat hy uit dien hoofde zekeren monnik, Hopkins genaamt, berucht wegens waarzeggery, hadt geraadpleegt. Hoewel nu de hertog zyne onschuldt standvastig beweerde, wierdt hy nochtans door de volharding der getuigen tegen hem, van 21 pairs, wier hoofdt de hertog van Nordfolk als groot seneschal was, aan hoog verraadt schuldig verklaart, en den 17 May 1521 op de Tower-hill te Londen onthooft. Zyne gemalin was eene dochter des grave van Northumberlandt. Eene zyner dochteren was gemalin des grave van Surrey; eene andere van Nevil, grave van Westmorlandt. Zyn zoon Henrik wierdt eeniger maten herstelt, doch maar met den tytel van grave van Stafford. *Cambden Britann. p. 282. 289. de Larrey hist. de Anglet. T. I. p. 141. 142.*

BUCKISCH en *Leuenfels*, (GODFRIED FERDINAND VAN) een rechtsgeleerde en historieschryver uit Silesië, wierdt te Strelen, in het vorstendom Brieg, van burgerlyke ouderen in de Lutherſche religie geboren, en maakte zich op de Universiteiten zo in de Rechten als geschiedenissen eene grote kennis. Maar langzaam wordende bevordert, begaf hy zich tot den Roomschen Godsdienst, en erlangde de waardigheit van keizerlyken Raadt en geheimschryver by de koninklyke regering te Brieg. Voorts wierdt hy assessor in het opper-burg-graafschap te Praag; en in den jare 1691 maakte hem de keizer tot edelman. Laatstelyk beriep men hem naar Wenen, wordende of keizerlyke historieschryver of professor gemaakt, en met den tytel van ridder des H. Roomschen Ryks vereert. Doch wanneer hy de Jesuiten, die hem dus lang bevordert hadden, eenen aanstoot gaf, moest hy Wenen verlaten; en lang omgezworven hebbende stierf hy te Keulen in de uiterste armoede. Hy hadt voorgenomen zich wederom tot de Luthersche kerke te wenden, en al het gene hy tegen de Protestanten hadt geschreven te herroepen; ook zyne Silesische Historie, uit voortreflyke gedenkstukken zamen gedragen, in 't licht te geven, doch hy wierdt door de doodt daar aan verhindert. Men heeft nochtans van hem: *Prolegomena Historiæ Silesiorum Ecclesiasticæ; Genealogia Electoralis Palatina Neoburgico-Bavarica; Dissertatio de Romanorum electione & coronatione; observationes historico-politicæ ad instrumentum pacis.* enz. *Hennig. in præfat. Meditat. ad instrum. pacis. Ruagius in Miscell. liter. Siles. spec. 1.*

BUCKOR, een stadt en koninkryk in Indië, gelegen in het gebiedt des groten Mogols, tusschen Hendowns en Jesselmere, leggende deze laatste plaats in 't Oosten, het koninkryk Tatta in 't Zuiden, het koninkryk Multan in 't Noorden, en Hajacen nevens Persië in 't Westen. De stadt legt aan de rivier Indus, die door het gehele koninkryk loopt, en de rivieren Rawei en Caul ontvangt.

BUCKOW. Dezen naam voeren twee steden in het hertogdom Mekclenburg, waar van de eene Out-Buckow, de twede Nieuw-Buckow genaamt wordt. Beide zyn niet verre van elkander gelegen, en naar den zeekant. Nieuw-Buckow is omtrent Kropelin.

BUCOLD. Zie JOHAN van LEIDEN.

BUCQUOI. Zie LONGUEVAL.

BUCUREST. Zie BUCHEREST.

BUCZAU, BUSKO, eene stadt in Root-Reussen, in 't Wooiwoodschap Bielski, waar omtrent de rivier Bug ontspringt.

BUDA was de broeder van Attila, koning der Hunnen, en stroopte in den jare 441 door Illyrië en Thracië. Drie jaren daar na liet hem Attila uit argwaan om het leven brengen. *Prosper in Chron. Paul. Diac. l. XV Bonfin. Rer. Hung.*

BUDA. Zie OFFEN.

BUDÆUS (WILHELM) wierdt in den jare 1467 te Parys geboren, en op de akademie van Orleans gezonden, om zich in de Rechten te oeffenen. Doch hy vorderde weinig, alzo hy, naar den toestandt dier tyden, gene gronden in talen en andere fraaie wetenschappen gelegt hadde. Tot zynen vader wedergekeert zynde bragt hy den tydt doorgaans met jagen en andere vermaaklykheden door. Doch eenige jaren daar na kreeg hy eene ongemene lust tot de studien. Hy behertigde meest de Griekſche tale, die hy grotelyks deedt opluisteren. Zyne aanvoerders waren eerst Georgius Hermonymus, die echter een slecht man was, daar na de vermaarde Johannes Cæsar; maar ook deze wierdt door andere bezigheden belet Budæus in zyn voornemen behulpig te zyn; invoegen het meest op zyne eigene naarstigheit aanquam. By koning François den I was hy zo gezien, dat hem des zelfs bibliotheek toevertrouwt wierdt, en hy tot des zelfs Maitre des Requets gemaakt. Ter zelver tydt wierdt hy ook tot prevoost der kooplieden van Parys verkoren, wanneer hy niets meer bedoelde dan om de wetenschappen te bevorderen; tot welken einde François de I ook eenige hoogleeraars-ampten te Parys instelde. Hy hadt eenige verschillen met Antonius du Prat, kanselier van Vrankryk, en quam uit dien hoofde zelden aan 't hof; doch wanneer zyn beste vriendt, Poyet, kanselier van Vrankryk wierdt, moest hy gedurig by den zelven zyn. Wanneer eindelyk François de I in den jare 1540 by zeer heet weêr naar de zeekust van Normandië reisde, verzelde hem Budæus, en wierdt onderwegen van een hete koorts overvallen, liet zich naar huis dragen, en stierf den 23 Aug. des zelven jaars. Dewyl hy 's nachts zonder plechtigheden wilde begraven worden, gaf zulks vermoeden, als of hy van de belydenis der Protestanten niet vreemt was geweest, te meer, alzo zyne huisvrouw met eenige harer kinderen zich na des zelfs doodt naar Geneve begaf, en den Hervormden Godsdienst beleedt. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, als: *de studio literarum recte instituendo ad Franciscum regem; de ponderibus & mensuris; de asse ejusque partibus; de Philologia libri duo; de contemtu rerum fortuitarum libri tres; de transitu Hellenismi, ad Christianismum libri tres; Epistolæ; Commentaria Græcæ linguæ; Commentaria in Pandectas;* enz. welke alle in den jare 1557 te Basel in vier stukken in folio gedrukt zyn. *Regius in vita Budæi apud Leikherum in vitis Ictorum. Jovius Elog. c. 97. Thuanus. Sammarth. elog. du Maine. Freher. Theatr. Bayle.*

BUDERICUS, (ARNOLDUS) Reguliere kanunnik van St. Augustyn, wel onderleid van heilige en onheilige geleertheit. Hy was, eer hy geestelyk wierdt, protonotaris en klerk van 't Roomſche hof, en gezant van Bonifacius den IX. Hy is de eerste prioor geweest van het nieuwe klooster, in den jare 1417 gesticht in het dorp Elzegem by Oudenaarden in Vlaanderen, welk ampt hy negen jaren bekleed heeft. Hy heeft geschreven: *de modo servandi ordinem Canonicorum Regularium. Odarum de laude Dei lib. XII. Epistola Apologetica contra detrectatores Monasteriorum. Dictarium*: en andere dingen, die met de handt geschreven van hem overig zyn. Men kan hier van zien *Jonn. Busschii Chr. l. I. cap. 42. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

BUDES, een Brachman of Philosooph in Indië, leefde in de II eeuw. Hy was, naar 't getuigenis van Suidas, een der leermeesteren des ketters Manes, en zyne leerlingen geloofden, dat hy van eene maagdt geboren was. *Clem. Alexandr. l. I. Strom. Hieron. l. I. contra Jovian.*

BUDES. (JOHAN BAPTISTA DE) Zie GUEBRIANT.

BUDIADINGER-LANDT is een gedeelte des graafschaps Oldenburg, gelegen aan de Noordzee tusschen den mondt der Weser en Ihade; invoegen het voor de overstromingen zeer bloot gestelt is; gelyk in het jaar 1066 het slot Mellum, en in den jare 1218 zeven dorpen met de burg en klooster Ihadeleh door de zee verslonden zyn. Anders is het landt vruchtbaar, heeft veel vee, zonderling schone paarden, waar door de inwoonderen, zynde Vriezen van afkomst, tot zulk een hoogmoedt geraken, dat ze nevens hunne naburen, de Stattingeren, zich dikwils tegen de graven van Oldenburg aankanten. Doch in den jare 1514 heeft ze graaf Johannes de XIV van Oldenburg, met hulpe des hertogs van Brunswyk-Luneburg, ten vollen te onder gebragt, en de vesting Ovelgum aangelegt. Hier op wierdt het landt verdeelt, en hy zelf ontving het Stattingerlandt: doch de hertogen ontvingen voor hunne bewezene hulpe het Budjadingerlandt; hoewel ook dit naderhandt wederom ten deele door koop, ten deele by wyze van leen aan het graaflyke huis overgelaten is. *Hamelmann. Oldenb. Chron. Winkelmann Oldenb. Friedens-handl.*

BUDINGEN, eene heerlykheit aan het einde der Wetterau tusschen Fulda, Hessen en Hanau gelegen. Zy hadt eertyds hare eigene bezitters, de heeren van Budingen, van welke dikwils in de oude handvesten gewaagt wordt. Doch wanneer Henrik, de laatste dezes geslachts, in de XIII eeuw gestorven was, hebben des zelfs vier schoonzonen, van Ysenburg, Braunek, Reinberg en Breuberg, de nalatenschap onder zich gedeelt. Hoewel de Ysenburgers naderhandt ook de overige delen door erfenis of koop aan zich gebragt hebben; en in de stadt zelf van gelyken name een aanzienlyke setel der graaflyke Yzenburg-Budingsche linie is. De erfverwachting dezer heerlykheit, als ook der overige Yzenburgsche ryksleenen, heeft keur Saxen van den keizer erlangt. *Lunig R. A. von Chur-Saxen. Winkelman. beschreib. Hessen. p. 154.*

BUDISSIN. Zie BAUTZEN.

BUDOA, eene kleine, maar gewigtige stadt in Dalmatië, staande onder 't gebiedt der Venetianen, met een bisdom, behorende onder Antivari. Zy is aan zee gelegen, tusschen den zeeboezem van Cataro en de stadt Dulcigno. Plinius, Ptolemæus en Stephanus noemenze *Butua*, *Bulua*, *Buthoe*. Wanneer de Turken in den jare 1571 Antivari hadden ingenomen, by verzuim van Alexander Donatus, die de stadt schandelyk overgaf, leverde hen Augustinus Pasqualigo, kommandant van Budoa, ook deze stadt over, alzo ze zeer slecht versterkt was. Zacharias Salomoni, gouverneur van Cataro, nam ze niet lange daar na wederom in; en naderhandt is ze door de Venetianen wel versterkt. Ook kan de stadt beschermt worden van het naby gelegen slot S. Stephano. In den jare 1667 heeft ze door eene aardbeving veel geleden. Doch ook deze schade is naderhandt wederom vergoed. In den jare 1686 zocht Solyman Bassa van Sintari deze plaats te winnen; doch deze wierdt in tyds door de galeien van Cornaro ontzet. *Coronelli.*

BUDRIK. Zie BURICK.

BUDWEIS, by de Bohemers *Budiegowice*, in 't Latyn *Budvicium*, eene fraaie en welgebouwde koninklyke stadt in Bohemen, in den Bechiner kreits, aan de Muldau, niet verre van de opper-Oostenrykſche grenzen, in eene vlakte, zestien mylen van Praag gelegen. Zy is tamelyk groot, en dus gebouwt, dat men meest onder bogen kan droog gaan. Zy heeft schone kerken, grote van steen gebouwde huizen, brede en welgevloerde straten, en is in 't byzonder met muren, torens en schanssen voorzien. Men spreekt 'er meest Duitsch dan Boheemsch. De omleggende landstreek is zeer vruchtbaar, en ryk aan gout en zilver bergwerken. In de Muldau worden parelschulpen gevonden. Koning Ottocarus de II heeft de stadt in den jare 1265 gesticht, en de stra-

straten en marktplaatsen behoorlyk verdeelt. In den jare 1611 is ze door Romeus, generaal des Passauischen volks, ingenomen, doch naderhandt door den keizerlyken veldheer Bucquoy tegen den bevelhebber der Boheemsche manschap, den grave van Hohenlo, dapper verdedigt. Een ander stedeke dezes naams is gelegen in Moravië tusschen Trebitz en Znaym. *Zeil. Topogr. Boh. Balbin. Miscell. l.* III *c.* 7. § 3. *p.* 74. *Vogt jetzl. Bohm. p.* 78.

BUDYNIE, BUDEN, *Budina*, eene koninklyke stadt in Bohemen, in den Slaner kreits, vyf mylen van Praag aan de Eger gelegen, heeft een voortreffelyk slot. *Balbin. Miscell. dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetzl. Bohm. p.* 83.

BUDZIAK, een gedeelte van klein-Tartaryë, in 't byzonder van dat gedeelte, dat Bessarabië genaamt wordt, gelegen aan den Pontus Euxinus, daar de zelve den Donau ontvangt. De beste plaats in het zelve is genaamt Bialagorod; invoegen de inwoonderen dezer landstreke dan eens de Bessarabische, dan eens de Budziakkische, dan wederom de Bialogorodische Tartaren genaamt worden.

BUEIL. Het huis des heeren van Bueil, graven van Sancerre, Marans, enz. is eene oude en edele familie. JOHANNES de I, heer van Bueil, leefde in den jare 1360, en hadt onder andere kinderen JOHANNES den II, en HERDOVINUS, die in den jare 1371 tot bisschop van Angers verkoren wierdt, en 1438 stierf. Johannes de II was grootmeester der boogschutters van Vrankryk, en bevondt zich in den jare 1377 by de belegering van Bergerak. Hy diende koning Karel den V met roem in den oorlog van Guienne. Karel de VI zondt hem naar Bretagne, om voor den hoon, den konnestabel de Clisson aangedaan, voldoening te eischen. Hy liet na JOHANNES den III, en PETRUS, van wien beneden. Johannes de III, heer van Bueil, admiraal van Vrankryk, erlangde het graafschap Sancerre by uitsprake des parlements van Parys in den jare 1441. Men gebruikte hem in de gewigtigste zaken, en hy was tegenwoordig by de veroveringen van Rouaan, Bajeux, Caen, en Cherbourg, waar van hy gouverneur gemaakt wierdt. In den jare 1450 maakte hem de koning tot admiraal van Vrankryk, en in den jare 1469 tot ridder van S. Michael. By zyne eerste gemalinne teelde hy ANTONIUS, by de andere EDMUND, heer van Marmande, die by de belegering der stadt Napels in den jare 1495 bleef, en eenige kinderen naliet. Antonius, heer van Bueil, graaf van Sancerre, ridder der orde van S. Michiël. Hy trouwde met Johanna, natuurlyke dochter van koning Lodewyk den XI, die hem baarde JACOBUS *van Bueil*, schenker van koning Karel den VIII, enz. die by zyne gemalinne naliet zynen opvolger KAREL, en FRANCISCUS, aartsbisschop van Bourges; by de andere verwekte hy onder andere kinderen LODEWYK, van wien hier na. Karel bleef in den slag van Pavië in den jare 1525, en zyn zoon JOHANNES de IV liet zyn leven in de belegering van Hesdin in den jare 1537. Hem volgde, zynde ongetrouwt geweest, zyn neef LODEWYK, die gouverneur van Anjou, Touraine en Maine, en in den jare 1533 grootschenker van Vrankryk wierdt. Hy verdedigde in den jare 1544 de stadt S. Dizier in Champagne tegen de keizerlyken, en gaf ze naderhandt op goede voorwaarden over. Ook was hy tegenwoordig by het treffen omtrent Marignano, en elders. Hy hadt vele kinderen, onder welke aanmerkelyk zyn: JOHANNES de V, zyn opvolger; ANNA, gemalin van Honoratus van Bueil, heer van Fontaines, en CLAUDIUS, heer van Courcillon. Deze teelde LODEWYK, JAKOB, CLAUDIUS, JAQUELINE, gravin van Moret, die eene byzit van Henrik den IV was, en naderhandt gemalin van Renatus van Bec, marquis van Vardes, enz. Johannes de V, ridder der koninklyke orde en groot-schenker van Vrankryk, stierf in den jare 1638, nalatende RENATUS, die nevens vier dochteren ook JOHANNES den VI teelde. Deze stierf in den jare 1665, zonder kinderen.

PETRUS *du Bueil* was de jonger zoon van Johannes den II, en wierdt heer van Mothesouray, enz. Van hem stammen de heeren van Fontaines af, uit welke de laatste, HONORATUS *de Bueil*, vice admiraal van Vrankryk, in den jare 1583 ridder der koninklyke orde, en luitenant generaal des konings in Bretagne wierdt; alwaar hy ook te S. Malo omquam, wanneer deze stadt zich voor de Ligue verklaarde. Zyne gemalin, *Anna de Bueil*, dochter van den voornoemden Lodewyk, grave van Sancerre, baarde hem FRANCISCUS en HONORATUS, beide jong gestorven, en ANNA, die ook by haren echtgenoot Rogerius van S. Lary, hertog van Bellegarde, geene kinderen gehad heeft. De markgraven van Racan komen ook uit den huize van Bueil voort. LODEWYK *van Bueil*, heer van Racan, wierdt in den jare 1597 ridder der koninklyke orde. Van hem stamt af HONORATUS *de Bueil*, marquis van Racan, die een lidt der Fransche Akademie was, en in den jare 1670 stierf. Hy heeft verscheide werken in rym en onrym geschreven, als: *Odes sacrées sur les Pseaumes*, *Bergeries*, *contre les sciences*. enz. *Souliers hist. de la Nobl. de Touraine.*

BUEIL, (FRANCISCUS DE) aartsbisschop van Bourges, was een zoon van Jakob du Bueil, graaf van Sancerre. Wanneer hy eenen tydlang schatmeester der Domkerke te Bourges geweest was, wierdt hy in den jare 1520 tot aartsbisschop aldaar verkoren, en stierf te Parys den 25 Maart 1525.

BUENOS AYRES. Zie SANTA TRINIDAD.

BUEN RETIRO, betekenende zo veel als een goede retirade of wyk, daar men bequamelyk in eenzaamheit leven kan, is een lusthuis des konings van Spanje, eenige hondert schreden van Madrit afgelegen. Caspar Gusman, graaf en hertog van Olivarez, vermaart gunsteling van koning Philippus den IV, heeft het gesticht, ten koste van eenige millioenen. In den jare 1645 quam het aan de krone. Het hoofd-gebouw bestaat uit vier lage gebouwen, met een vleugel op ieder hoek, dat zamen een volmaakt vierkant maakt. De vertrekken, welker getal zeer groot is, zyn rykelyk met schilderyen en andere kostelyke meubelen voorzien. De zaal voor de blyspelen is groot, en met vele vergulde beelden versiert. Het binnen-hof, aan wiens ingang men het kopere beeldt van koning Philippus den II te paardt ziet, is naar de wyze van een parterre aangelegt, hebbende eene fontein in 't midden. Omtrent diergelyke parterres ziet men aan de uiterste hoeken der regter en linker zyde des hoofdgebouws. De diergaarden begrypt eene myle in zynen omtrek, heeft schone lanen, grotten, watervallen en vyvers: invoegen dit voor het aangenaamste stuk deze huizes gehouden wordt. In 't midden van dit park is een grote vyver, met eene fontein; en aan den uitersten hoek nog een veel groter vyver, hebbende eenen gedurigen toevloedt van versch water. Men ziet 'er eene grote menigte van gondels en speeljagten. De koninklyke hofbedienden hebben hunne vertrekken en tuinen rondom dezen diergaarden. Naby Buen Retiro ziet men ook twee kluizenaars hutten, van welke de eene den naam van Antonius, de andere, die de fraaiste is, dien van Paulus draagt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 237.

BUFFALMACO, (BUONAMICO) een vermaart schilder, wierdt van een anderen schilder, Bruno genaamt, gevraagt, hoe men den beelden eene levendige verwe geven kon? Hy wees hem derhalven de wyze om de koleuren veel beter te bereiden, en gaf hem al schertsende den raadt, om den schilderyen van menschen cedeltjes uit den mondt te schilderen, waar op eenige woorden geschreven stonden, op dat het schynen zou, als of ze met elkander spraken. En dit wordt aan zommige stukken van Cimabué gezien. Deze nieuwe wyze van schilderen behaagde Bruno en den anderen schilderen van dien tydt zo wel, dat ze de zelve in de meeste stukken waarnamen. Hy stierf in den jare 1340. *Felibien vies des peint.*

BUG, een grote rivier in Polen, ontspringende in Root-Ruslandt, in het palatinaat van Lemberg, lopende Noordwaarts tot aan de grenzen van Masovië, alwaar zy zich naar het Westen wendt, en tusschen Warschau en Ploczkow by Wissegrodt in de Weissel valt.

BUGEN, een stadt en koninkryk op het eilandt Ximo in Japan, is gelegen aan het Noorder gedeelte des eilands, naby een zeeboezem, en heeft Funay en Bungo in 't Zuiden.

BUGENHAGEN, BUGGENHAGEN, eene adelyke familie in Pomeren, die onder de slot-gezetene gerekent wordt, en die van Hagenoven en Everde tot leensmannen heeft. Zy bezit aldaar, nevens het erf-land-maarschalks-ampt, verscheide goederen in 't gebiedt van Wolgast, en heeft zich ook in 't landt van Brunswyk uitgebreid. WEDIGO diende in den jare 1363 den Pomerschen hertogen tegen die van Mekelenburg, en moest zich, gevangen zynde, voor 1480 marken gout los kopen. DEGENER reisde in den jare 1496 met hertog Bogislaus den X naar 't H. Landt, en wierdt aldaar tot ridder geslagen. Een ander dezes naams doorstak in den jare 1418 Coert van Bonau, doch wierdt niet lange daar na uit last der weduwe van hertog Wratislaus den VIII overvallen en gedood. WEDIGO de II was in 't midden der XVI eeuw de voornaamste Raadt van hertog Philippus den I. Gelyke bediening hadt ANDREAS by hertog Philip Julius. BAREND, die in den jare 1612 maarschalk van 't landt Barth genaamt wordt, heeft het geslacht voortgeplant. *Micral. Pommerl. l.* VI. *Crantzii Vandal. l.* X. *c.* 33.

BUGENHAGEN, (JOHAN) anders *Pomeranus* genaamt, van zyn vaderlandt, wierdt in den jare 1485 den 24 July te Julin geboren; en te Grypswalde zyne studien voortgezet hebbende, quam hy in den jare 1505 te Trepto, om de jeugt te onderwyzen. Hier wierdt hy tot den predikdienst bevordert, en schreef eene Pomersche geschiedenis; doch moest deze plaats in den jare 1521 verlaten, wanneer hy opentlyk de leere van Luther begon voor te staan. Hy begaf zich derhalven naar Wittenberg, en wierdt professor der Godgeleertheit aldaar. Wanneer Luther afwezend was, kantte hy zich hevig tegen Karelstadt aan, en wierdt in des zelfs plaats tot Pastor en Superintendent verkoren in den jare 1522. Na dezen wierdt hy naar verscheide plaatsen beroepen, om de kerken-ordeningen in te richten, en begaf zich tot dien einde in den jare 1528 naar Brunswyk en Hamburg, in den jare 1529 naar Holstein, in den jare 1530 naar Lubek, en in den jare 1527 naar Denemarken. In den jare 1638 wierdt hy Rector en Professor in de Theologie te Coppenhagen, en schreef eene kerkordening, die opentlyk ingevoert wierdt, waar op hy in den jare 1541 het koninkryk verliet, en in den jare 1542 de kerk-ordening in het Brunswyksche en Hildesheimsche veranderde. Eindelyk keerde hy weder naar Wittenberg, en stierf aldaar den 20 April 1558. Hy heeft Luther in de overzetting van den Bybel geholpen, en geweigert de bisschoplyke waardigheit te Sleswyk en Camin, hem in de jaren 1537 en 1544 opgedragen, aan te nemen. Zyne schriften zyn: *Explicationes Psalmorum*; *Annotationes in Jobum, Jeremiam & Threnos*; *in Epistolas Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses.* enz. *de Pædobaptismo contra Anabaptistas*; *Confessio publica de Sacramento corporis & sanguinis Christi*; *de Migrationibus gentium in Occident. Imperio*, en vele andere. *Sleidan. de stat. relig. Chytræus in Chron. Saxon. Pantaleon Prosopogr.* P. III. *Adam in vit. Theol. Thuanus & Teissier addit. aux elog. Tom.* I. *Theol. Witteb. Freher. in Theatr. Bartholinus in scriptis Dan. & Mollerus in Hypomn. ad Bartholin.*

BUGEY, een klein landt in Vrankryk, tusschen de Rhone, waar door het van Savoje en 't Dauphiné, en de rivier Ain, waar door het van Bresse afgezondert wordt. De lengte van Pont d'Ain tot aan Seissel is zestien, de breedte van Dortans tot aan Loyettes omtrent tien Fransche mylen. De hoodstadt is BELLAY.

De

De overige steden en aanzienlyke vlekken zyn: Seissel, Nantua, Vaux, Ambronay en S. Rambert, nevens de abdy Lanieu, Châtillon de Corneille, Châtillon de Michaille, S. Sorlin, Poncin, Cerdon, enz. Het landt is vruchtbaar aan granen, wynen, vruchten, enz. heeft goede weiden, bosschen, meiren en rivieren. Des zelfs heeren zyn geweest, die la Bresse tot den jare 1601 hebben bezeten, wanneer het by de krone van Vrankryk gevoegt is. *Guichenon hist. de Bresse & de Bugey.*

BUGIA, een stadt en landstreek in Afrika, gelegen in 't koninkryk Algiers, in Barbaryë. Zy legt aan de zeekust, die ze tegen 't Noorden heeft, tusschen de rivieren Sufegmar in 't Oosten, en Major in 't Westen. In 't Zuiden is het gebergte. Aan de zeekust zyn twee voorname plaatsen, Bugia en Gegel, en in 't landt is Stefe, Labe, Necaus, Mesila, enz. De stadt BUGIA is gelegen naast aan den mondt der riviere Major, alwaar ze een bequamen haven heeft. Plinius, Ptolemæus en het *Itinerarium* van Antoninus noemen ze *Salda*, of *Saldæ*. Zy was in Mauritanië, en hadt een bisschoplyken setel, vooraleer ze onder de macht der Mahometanen quam. Thans worden omtrent 8000 huizen daar in getelt. Zy heeft ook een bequaam slot, en een berg, doch die niet bewoont wordt. De Spaanschen veroverden Bugia in den jare 1508: doch zy wierdt niet lange daar na door de Turken hernomen.

BUGIHA, eene Afrikaansche stadt in Nubië aan den Nyl, omtrent de grenzen van Egypten, tusschen Jalak en Assuana.

BUGSIN, een Frankisch stedeke in 't graafschap Reinek, boven de stadt Reinek gelegen, staande onder het gebiedt der heeren van Thungen. Eerst behoorde het onder het sticht Wurtzburg, tot ter tydt bisschop Henrik de I het zelve in den jare 1001 tegen andere goederen met die van Thungen verwisselde. Naderhandt is het echter wederom aan het sticht gekomen, en aan die van Thungen wederom verkocht, die het den markgraven van Anspach tot een leen gegeven hebben. *Frise Chr. Wirtzb. apud Ludewich p.* 450.

BUHACON, koning van Fez, was oorspronkelyk uit den stamme der Merinis Oatas, koningen dezes lands, en verkreeg door zyn beleidt en dapperheit een groot aanzien. Na dat de Cherif Mahomet den koning Oatas in den strydt gevangen hadt, liet hy des zelfs zoon Mulei Cacer op den troon zetten, en wierdt in den jare 1548 van hem tot oppervizier verklaart. Eenigen tydt daar na maakte zich de Cherif meester van Fez, en liet den koning nevens zynen zoon worgen. Buhaçon, dit bemerkende, vertrok naar Spanje, en van daar naar Augsburg in Duitschlandt, om met keizer Karel den V te handelen. Doch dewyl deze de handen vol werk hadt, kon hy hem niet naar genoegen helpen: invoegen Buhaçon met Johannes, koning van Portugal, een verbondt maakte, die hem in den jare 1553 een leger gaf. Salb Rais, gouverneur van Algiers, nam zyne schepen weg: doch eindelyk vereenigden ze zich om gezamentlyk naar Fez tegen Cherif Mahomet te trekken. Zy veroverden ook de stadt, doch Salb Rais liet zich door eenige der hoofden, vyanden van Buhaçon, die den Christen al te genegen scheen, overreden, om hem in verzekering te nemen. Maar het volk hier over morrende, wierdt hy niet alleen los gelaten, maar ook in den jare 1555 tot koning van Fez gemaakt. Mahomet leverde daar op Buhaçon slag, waar in deze met een lanse in de heupen gestoken wierdt, en ter aarde viel. Dus wierdt deze oorlog in den jare 1557 geëindigt. Hy liet twee zonen na, die door de Britannische zeerovers gevangen wierden, wanneer ze op de Spaansche kust omzworven, om onderhoudt te zoeken. *Thuan. hist. l.* VII. & X. *Historie des Cherifs.*

BUHEL, ook OPPER-BUHEL, een Badensch marktvlek, eene myle van Baden gelegen naar de kant van Straasburg; alwaar naby den Rhyn markgraaf Georg Frederik eene schans en loopgraven gemaakt heeft. In den jare 1703 vatte de prins Louis van Baden hier eene zeer voordeelige post, en bedekte Zwaben voor de Franschen. De plaats heeft een ampt, en wordt tot het middel-markgraafschap gerekent. *Merian Top. Suev.*

BUIS, eene landstreek in onder-Dauphiné, paalt aan het graafschap Venaissin en Provence, en begrypt buiten de steden Buis en Nions ook de baronnyen Montbrun, Meovillon, Montauban, S. Auban, en andere meer; waarom het ook *les Baronies* genaamt wordt.

BUIS, *Buxium*, eene kleine stadt in Neder-Dauphiné, gelegen in 't voornoemde landschap, aan de rivier Ouveze. In de burgerlyke oorlogen der XVI eeuwe heeft ze veel uitgestaan.

BUISLEIDEN. (HIERONYMUS) Zie BUSLIDIUS.

BUISSERET. (FRANCISCUS) Zie BUSSERET.

BUL. Dus wordt de achtste maandt by de Joden genaamt, en komt met onzen October en November overeen. I. *Kon.* 6. *vs.* 38. Hy wordt ook *Marchesvan* genaamt.

BULACH, *Out-Bergstadt*, eene kleine stadt nevens een ampt aan de rivier Nagoldt in het hertogdom Wurtemberg, wordende in Out-en Nieuw-Bulach verdeelt. Zy heeft een ryk koper-en yzer-bergwerk. *Zeil. Topogr. Suev.*

BULACH, een stedeke in 't Kanton Zurich, heeft nog verscheide privilegien, en verkiest een schout en Raadt uit het midden hunner ingezetenen. Het is in den jare 1409 van hertog Frederik van Oostenryk aan 't Kanton Zurich verkocht, en in de jaren 1386, 1444, en 1506 byna geheel afgebrand.

BULENGERUS, (JULIUS CÆSAR) een vermaart Jesuit, geboortig uit Loudun in Vrankryk, was een zoon van Petrus Bulengerus, die te Loudun de talen onderwees. Hy begaf zich in de societeit der Jesuiten, doch verliet de zelve na verloop van twaalf jaren, wanneer zyn vader en broederen gestorven waren, om dus beter in staat te zyn om voor de opvoeding zyner neven zorge te dragen. Dit deedt hy omtrent twintig jaren lang te Parys, Toulouse en op andere universiteiten. Naderhandt leeraarde hy opentlyk zes jaren op de akademie te Pisa, en begaf zich in den jare 1620 wederom in de societeit der Jesuiten, onderwees als Doctor in de Theologie vyf jaren de Godgeleerdheit, en verklaarde drie jaren de H. Schrift. Hy stierf te Cahors in den jare 1628, meer dan 70 jaren out zynde. Hy liet verscheide schriften na, als: *de Triumpho*; *de Romanorum Circo, ludisque Circensibus*; *de Romanorum in circo & amphitheatro venatione*; *de Theatro*; *de Romano Imperatore*; *de Romano Imperio*; *de universa Divinationis ratione*; *de Magia licita & vetita.* enz. *Bulenger. in Epist. ad Lector. T.* I. *opusc. ejus præmissa. Alegambe Bibl. S. J. Hankius de Rom. rer. script. P.* I. *c.* 86. & *P.* II. *c.* 86. *Hendreich.*

BULGAR, een stadt en koninkryk in Moscovitisch Tartarayë, gelegen boven Astrakan, ter regter zyde der Wolga, breidt zich tusschen de rivieren Tobol en Irtis uit, en is het landt der Calmukken.

BULGARIE, *Bulgaria*, een zeker geweest, met den tytel van een koninkryk, wordende tot het koninkryk van Hungarië gerekent, en behorende eertyds mede tot Mesië: want het begrypt het onder-Mesië, en nog iets meer in zich. Dit landt wordt dus van de Bulgaren genaamt, van wier oorsprong verscheide meningen zyn. Zommigen beweeren, dat zy aan de overzyde van den Pontus Euxinus gewoont, en hunnen name van de rivier Wolga gegeven hebben, die in de Hyrkanische zee loopt. Anderen leiden ze af van de Geten. Hoe het zy, Mesië behaagde hen wegens de vruchtbaarheit, waarom zy daar hunne woningen nedersloegen, en de naburen ontrustten. Hun hertog Terbalus was ten tyde van Justinianus Rhinotmetus vermaart; en deze keizer, gelyk ook Constantinus, zoon van Heraclius, gebruikte zynen dienst tegen de Avaren. Die zelve Terbalus gaf zyn volk wetten, om ze tot zedigheit te gewennen. In den jare 845 nam Bojoris, der Bulgaren koning, het Christelyke gelove aan, liet zich dopen, en Michiël noemen; wordende daar in van zyne onderdanen gevolgt. Anastasius de Bibliothekaris, die in deze tyden geleeft heeft, schryft wel, dat in den jare 866 een koning der Bulgaren den Christelyken Godsdienst omhelsde: waar uit zommigen besluiten, dat het volk tusschen beiden wederom tot het Heidendom vervallen, of ten minsten voor de laatste bekeering de kettery der Photinianen is toegedaan geweest. Deze bekeering bevorderde voornamentlyk Michiël de III, keizer van Constantinopel, die des Bulgarischen konings zuster hebbende gevangen genomen, de zelve wederom op vrye voeten stelde; waar op deze haren broeder overreedde om een Christen te worden. De zelve keizer maakte de zake aan paus Nicolaus den I bekent, en liet door des zelfs afgezondenen de Bulgaren onderwyzen. Niet lange daar na ontstont een hevige twist tusschen paus Hadrianus den II en Ignatius, patriarch van Constantinopel, aangezien zich deze het recht over deze volkeren toeëigende; doordien Bulgarië eertyds tot het Oostersche keizerryk behoorde. Doch Hadrianus beweerde, dat Bulgarië den Westerschen patriarchen was onderworpen geweest, en dat hy dies te meer recht op een volk hadt, dat door afgezondenen van Rome bekeert was. Eindelyk wierdt, om dezen twist te beslissen, in den jare 897 een Concilie te Constantinopel gehouden, waar henen ook koning Michiël zyne afgezanten deedt gaan. Doch de Grieken hielden staande, dat hun recht gekrenkt wierdt; invoegen de paus niets kon uitrechten; ja, dat meer is, de Roomsche geestelyken wierden door de Bulgaren zelf verjaagt. Naderhandt wierden de Bulgaren door Stephanus den IV, koning van Hungarië, overweldigt, en in den jare 1275 cynsbaar gemaakt. Laatstelyk zyn ze gansch met dat koninkryk vereenigt, en hebben met het zelve een gelyk lot gehad. Thans staat Bulgarië onder het Turksche gebiedt, en wordt onder dezen name eene streek lands langs den Donau begrepen, van Servië, tusschen Romanië, Moldavië en Wallachië, tot aan de Zwarte zee zich uitstrekkende op 60 Duitsche mylen in de lengte, en zynde 40 mylen breet by den mondt van den Donau. De voornaamste steden zyn: Sophia, Nicopolis, Silistria, Varna, enz. De Turksche keizer Amurath de I greep Bulgarië allereerst aan. Zyn opvolger Bajazet veroverde in den jare 1390 het overige. Wanneer hem koning Sigismundus wederstont, wierdt hy in den jare 1396 by Nicopolis, en naderhandt koning Uladislaus in den jare 1444 by Varna geslagen. Johannes Hunniades heeft wel in den jare 1448 voor koning Ladislaus den Turkschen keizer Amurath in Bulgarië slag gelevert, die drie dagen duurde, doch eindelyk het veldt moeten ruimen. De genealogie en opvolging der koningen van Bulgarië verhaalt zeer wydlopig, tot op den laatsten Sismanus, die door de Turken overwonnen wierdt, Karel du Fresne *de famil. Dalmat. Slav. &c. cap.* 6. & 7. *in Hist. Byzant. p.* 305-324. *Paulus Diaconus. Nicetas in Annalibus. Chalcondylas in hist. Turcica. Anastasius in Hadriano* II. *Bonfinius in hist. Ungar. Decad.* I. *l.* I. & *Decad.* II. *l.* VIII. *&c. Baronius & Renaldus in Annal. Maimbourg hist. du Schisme des Grecs. Kortholt hist. Eccl. sec.* IX. *c.* 11. §. 9. & *seqq. Szent-Yvani Miscell. Dec.* II. *p.* 156.

BULGARIIS, (BULGARIUS DE) een vermaart rechtsgeleerde te Bononië, leefde in den jare 1160. Hy was een der vier hoogleeraren, die door keizer Frederik Barbarossa raadt gevraagt wierden, hoe verre zich de macht des keizers in Italië uitstrekte; in welk antwoordt hy den keizer dus behaagde, dat hy hem het vikariaat in appellations-zaken, bedragende meer dan 25 Bononische ponden, toevertrouwde. Wanneer zyne huisvrouw stierf, was hy in eene grote onzekerheit, of hy liever het ryke huwelyksgoedt wederom wilde uitkeeren, dan zyne tegen Martinus verdedigde mening veranderen. Doch hy deedt het eerste. De tydt van zyne doodt is onzeker. Hy heeft vele schriften nage-

laten, waar onder zyn: *Glossa in Jus Civile; Comment. in Reg. Jur.* enz. *Fichard in vit. Jct. Panciroll. de clar. leg. interpr.* II. *c.* 15. *Albert. in Hist. Bonon. Bumaldi Biblioth. Bonon. Bayle.*

BULGERSTEIN, wel eer eene zware sterkte of kasteel, doch wiens geheugenis tegenwoordig is versmolten in den omtrek van de stadt Rotterdam. Men meent, doch zonder rechten grondt, dat de zelve haren naam heeft ontfangen van eenen *Bulgarus*, de welke, herwaarts gekomen, zich daar ter neder heeft gezet. Men heeft in den jare 1573 nog eenige overblyfselen van deze sterkte gezien op een zandplaat in de Maaze. *Smids Schatkamer.*

BULIUS, (NICOLAAS) in 't Nederduitsch *Nikolaas Boelisz*, een vermaart geneesheer, die Vrankryk, Duitschlandt en Italië doorreist hebbende, naderhandt in zyne vaderlyke stadt Hoorn aanzienlyke bedieningen bekleed heeft. Hy wierdt in gemelde stadt geboren den 17 January 1550, zynde zyn vader Allert Boelisz van Amsterdam, en zyne moeder, Lysbet Birkz van Hoorn, beide van goeden afkomste en middelen, welke beide hy, pas negen jaren out zynde, verloor; dies hy onder gestelde voogden raakte, die hem ter Latynsche schole bestelden, onder Mr. Frans Poelenburg te Hoorn, van waar hy wyders naar Haarlem en Leiden gezonden wierdt, daar hy, de Latynsche en Griekfche talen nevens de Philosophie wel beoeffent hebbende, zich tot de medicynen begaf, tot welker verdere bevordering hy eerstelyk naar Loven, Douay, Parys en Tours vertrok, en, nadat hy eens wederom t'huis gekomen was, verder door Duitschlandt naar Italië te Padua, daar hy vervolgens na eenige maanden vertoevens opentlyk tot der Medicynen doctor gevordert wierdt, van waar hy verder door Italië gedurende den tydt van drie volle jaren reisde, waar na hy, welbedreven in de Griekfche, Latynsche, Italiaansche, Fransche, Spaansche en Hoogduitsche talen, zich te Hoorn metter woon ter neder zette, en tot' stads doctor aangenomen wierdt, ter zelver tydt, dat de graaf van Bossu aldaar gevangen zat, die hem ook voor zynen lyfarts gedurende zyn verblyf daar ter stede verkoos. Zo groten roem en aanzien verkreeg hy door zyne geleertheit, ervarenheit en geluk in de geneeskunst en minzamen ommegang met groot en klein, dat hy in 't jaar 1577 wegens zyne geboortestadt afgezonden wierdt om wegens Westvrieslandt te zitten in den Raadt van Staten in den Hage voor den tydt van drie jaren, en na dien tydt, in den jare 1580, den 17 Augustus, by 't overlyden van Gysbert Duik, tot hoofdschout der zelve stadt, op 't verzoek van burgermeesteren, by de heeren Staten aangestelt is geworden, welk ampt hy ook loffelyk tot zyne doodt toe bekleed heeft, nevens dat van advokaat fiskaal van 't Ed. Mog. Collegie ter Adm. in Westvrieslandt en het Noorder quartier, dat hem in 't begin des jaren 1598 opgedragen was. Men getuigt van hem eenparig, dat hy eene bovengemeene geheugenisse hadt, kunnende onder de Griekfche dichters *Homerus* en *Theocritus*, en onder de historieschryveren *Plutarchus*, daar het te passe quam, genoegzaam uit zyn hoofdt of van buiten opzeggen. Daar benevens bezat hy ook een ryken dichtader, die alomme in zyne *Epigrammata* doorstraalt, zynde het hooglyk te beklagen, dat de zelve tot nog toe verstrooit zyn gebleven, en in genen bondel by elkander uitgegeven worden, om zynen maker te beter bekent te maken, die in den ouderdom van 65 jaren binnen Hoorn overleden is den 26 February des jaars 1615.

BULLA *in Coena Domini*. Hier door wordt zekere verordening der pauzen betekent, die opentlyk op witten donderdag van een kardinaal-deken in tegenwoordigheit van den ouden vader en de kardinalen pleegt voorgelezen te worden. Zy bevat den ban van alle degenen, die buiten de Roomsche kerke zyn, en zich tegen den Roomschen stoel aankanten; en pleeg de paus, wanneer deze Bulle gelezen is, eene brandende fakkel op het plein te werpen, om dus den blixem van den ban te verbeelden. In de Bulle van Julius den II, die in den jare 1511 gemaakt wierdt, wordt gezegt, dat dit reets eene aloude gewoonte is, gelyk dan de navolgende pauzen de verordeningen hunner voorzaten omtrent de ketters pleegden na te volgen. Paulus de III, die zyne Bulle in den jare 1536 liet afkondigen, heeft 'er de Lutherschen allereerst ingevoegt. Gregorius de XIII, die eene diergelyke Bulle in den jare 1582 uitgaf, heeft wel andere overgeslagen, doch met namen de Hussiten, Wicleffiten, Lutherschen, Zwinglianen, Calvinisten, Hugenotten Herdopers, en andere veroordeelt. Zo deden ook Paulus de V en Urbanus de VIII. Voorts, aangezien de vryheit der Gallikaansche kerke daar in aangetast wordt, zo heeft men tot hier toe geweigert de zelve in Vrankryk aan te nemen. Schoon Petrus de Marca heeft willen beweeren, dat deze excommunicatie niets behelst, waar door de rechten van Vrankryk eenigzins gekrenkt worden, zo hebben echter anderen het tegendeel aangetoont. *Cherubin. in bullar. T.* III. *Macrorum Hierolexicon. Rebuffus in praxi beneficior. Thuan. Hist. l.* 123. *Heidegger in Hist. Papat.* §. 240. *Caroli memorab. Eccles. sec.* XVII. *l.* I. *c.* 65. *& l.* III. *c.* 51.

BULLE (BRABANDSCHE) wordt zeker privilegie genaamt, dat keizer Karel de IV in den jare 1349 den 25 July te Aken den hertog van Brabandt Johannes den III wegens des zelfs getrouwe diensten voor hem en zyne navolgeren gegeven heeft, met een bygevoegt gulden zegel, waarom het velen de gulde Brabandsche Bulle noemen, bekrachtigt. De voornaamste punten daar in zyn, 1) dat niemandt, hy zy geestelyk of wereldlyk, in civile of criminele zaken, over de onderdanen, bedienden, of vasallen des hertogs van Brabandt eenige jurisdictie of rechtsgebiedt op eenigerhande wyze zich hebbe aan te matigen; 2) dat niemandt der vasallen, onderdanen of bedienden des hertogs in de tot het Duitsche ryk behorende landen, om wat misdaadt of schulden het zyn moge, met eenig arrest voor zyn persoon of goederen bezwaart worde. Uit dit privilegie zyn vele onheilen gesproten: want wanneer diergelyke gevallen gebeurden, en daar anders naar recht en billykheit, en de gewoonte der volkeren, ook vreemdelingen voor de lands overheit verschynen moeten, en zich de vonnissen en wetten des lands onderwerpen, zo hebben die gene, die van Brabandsche onderdanen iets te eischen hadden, of de zelve tot hun groot nadeel moeten volgen, en hen voor hunne eigene overheit aanklagen; of, wanneer andere overheden tegen de by hen zich onthoudende Brabanders naar het gewone recht te werk gingen, zo hebben de hertogen van Brabandt en de Spaansche regering te Brussel zodanige harde repressalien gebruikt, dat dikwils in eene zake, in welke een Brabander elders mogelyk in eene boete van hondert guldens zoude verwezen zyn, men anderen onnozelen inwoonderen des lands, wanneer zulks eens quam te gebeuren, 10000 guldens en meer in Brabandt quam te onthouden; ja, dat meer is, men rukte wel eens in naburige landen, en dwong de adelyke huizen en kasteelen gewapenderhandt bezetting in te nemen. By diergelyke omstandigheden hebben de standen des Duitschen ryks verscheide malen met nadruk op de afschaffing dezer Brabandsche Bulle aangehouden, en geëischt, dat de buitensporigheden, ter oorzake van de zelve begaan, mogten beteugelt worden. Hoewel nu tot dien einde verscheide keizerlyke bevelen en besluiten uitgekomen zyn, zo heeft nochtans de Brabandsche regering zich des weinig gekreunt, maar veel eer allerlei uitvluchten gezocht. Eindelyk is in den Westphaalschen vrede uitdrukkelyk belooft, dat de misbruiken omtrent de Brabandsche Bulle, en daar uit ontstaande repressalien ganschelyk zouden afgeschaft worden. Midlerwyle blykt uit zo vele bezwaarnissen, op nieuw door de standen sedert ingebragt, dat dit quaadt nog niet geheel verholpen is; maar in tegendeel, dat deze en gene leden des ryks, onmachtig zynde om zich te wreken, nog nu en dan aanstoot daar omtrent komen te lyden *Thulemar de Bullis p.* 130. *Limn. Jur. publ. T.* II. *l.* V. *c.* 2. §. 53. *Fritsch. Elect. J. P. c.* 12. *p.* 145. *Wehner obs. T. ult. Grundfeste des H. R. Reichs P.* V. *c.* 3. *Recess. imp. de anno* 1641. §. 94. *Instrum. pac. Osn. artic.* 9. §. 1.

BULLE. (DE GULDE) Het woordt *Bulle* betekende voor dezen een zegel, waar mede de opentlyke brieven en instrumenten bekrachtigt wierden, en pleegden niet alleen van wasch, maar ook van gout, zilver en loot gemaakt te worden. De gulde Bullen waren meest in de Oostersche landstreken in gebruik, en wordt Karel de Grote reets gezegt de zelve gebruikt te hebben, naar 't verhaal van *Mabillon*. Dat is zeker, dat naderhandt de gulde bullen zyn gebruikt: want daar zyn nog eenige openbrieven met diergelyke gulde zegelen voorhanden. Voorts zyn van de zegelen ook de instrumenten en openbrieven Bullen genaamt. Voornamentlyk is de Gulde Bulle genaamt die beroemde verordening van keizer Karel den IV, door hem en de ryksstanden nopens de verkiezing der keizeren gemaakt, om daar door de dikwils opkomende verschillen by te leggen. Zommigen beweeren, dat keizer Karel deze Constitutie zelf dus heeft opgestelt; het welk echter uit de woorden der voorrede: *De imperialis potestatis plenitudine edidimus, statuimus & duximus sanciendas*, niet kan bewezen worden. Ook is het onzeker, dat de vermaarde rechtsgeleerde Bartolus de zelve heeft opgestelt, zynde hem, een Italiaan van geboorte, de toestandt des Duitschen ryks zo bekent niet geweest, dat men hem in eene zake van zulk een gewicht zoude gebruikt hebben; hoewel men niet kan ontkennen, dat Karel de IV zynen dienst elders gebruikt heeft; waar by komt, dat zommigen willen, dat Bartolus in den jare 1355 reets gestorven is, daar nochtans de Gulde Bulle in den jare 1356 eerst in 't licht is gekomen: want in den beginne dezes jaars wierden te Neurenberg de 23 eerste kapittelen opgestelt, en opentlyk bekent gemaakt. Het overige wierdt in 't einde des jaars te Mets daar by gevoegt. Deze Constitutie is naar de gewoonte dier tyden in de Latynsche tale geschreven, doch naderhandt in verscheide andere talen overgezet. Men heeft van de zelve nog drie origineele exemplaren, van welke het eene te Heidelberg was, en wanneer in den jare 1622 die stadt door den hertog van Beyeren verovert wierdt, nevens de vermaarde bibliotheek naar Rome gevoert wierdt, hoewel de Gulde Bulle, volgens 't bericht van zommigen, den keurvorsten van de Palts is wedergegeven. Het twede is te Ments, en het derde te Frankfort. By deze origineele exemplaren is een gulden zegel, staande op de eene zyde het beeldt des keizers, zittende op zynen troon, met de keizerlyke kroon op het hoofdt, in zyne regter handt den scepter, in de linker handt den ryks-appel met het kruis houdende. Aan de regter handt is een schildt met een arendt, aan de linker een schildt met een leeuw. Rondom staan deze woorden: *Carolus quartus, divina favente clementia Romanor. Imperator, semper Augustus.* Op de andere zyde is een kasteel met twee torens. In de poorte staan deze woorden: *Aurea Roma.* Het omschrift is: *Roma caput mundi regit orbis frena rotundi.* Deze Constitutie, als een fondamentele wet des Roomschen ryks, welke de keizer by de capitulatie belooft te zullen onderhouden, is van verscheide rechtsgeleerden verklaart, en met aanmerkingen opgeheldert, onder welke zyn Gerlacus Buxtorfius, Dominicus Arumæus, Martinus Rumelinus, Johannes Limnæus, Joh. Volckm. Bechmannus, Joh. Petr. Ludwig, en andere. *Limnæus in prælim. ad A. B. Mabillon de re diplomatica l.* II. *c.* 16. *Thulemar. de bulla aurea, argent. cerea, atque plumb. Vitriar. de jure publ. l.* I. *Tit.* 2. *Pfeffinger ad h. l. Schweder in jure publ. P.* I. *c.* 2.

BULLERBORN. Zie PADERBORN.

BULLINGBROKE, of BOLINGBROKE, wordt genaamt eene oude stadt in Lincolnshire, beroemt van wegens een out kasteel, dat in 't midden der XII eeuw door Wilhelm van Romara, graaf

graaf van Lincoln, gesticht is. In de XIII eeuw stont deze stadt onder de Lacies, graven van Lincoln. Naderhandt quam ze aan 't huis van Lancaster, door een huwelyk van Thomas, grave van Lancaster, met Alice, erfdochter van Henrik Lacy. Uit deze Lancastersche familie was Henrik de IV, koning van Engelandt, gesproten, die Bullingbroke toegenaamt wierdt, om dat hy aldaar geboren was. Van dien tydt aan is Bullingbroke byna altydt eene der zo genaamde Honours of heerlykheden der krone van Engelandt geweest, doch heeft nooit een tytel aan eene familie gegeven, tot dat Jacobus de I den 28 December des jaars 1624 OLIVERIUS, lord Saint John van Bletsho, tot grave van Bullingbroke verklaarde. Aangaande den oorsprong dezes nieuwen grave is aan te merken, dat onder de regering van Henrik den VI ridder OLIVER S. John trouwde met Margaretha, de zuster en eenige erfgename des ridders Johan van Beauchamp op Bletsho. Van deze twee stamde af OLIVER S. John, dien de koningin Elisabeth den 13 January des jaars 1559 tot baron des koninkryks verklaarde, met den tytel van lord S. John van Bletsho; in welke hoedanigheit hy nevens andere Pairs in den jare 1572 den hertog van Norfolk veroordeelde. Hy stierf in den jare 1581, nalatende van Agnes, dochter van Johan Fishers, nevens andere kinderen, twee zonen, uit welke de outste, JOHANNES, in de vierschare tegen de Schotsche koninginne Maria als Pair en richter zat, en in den jare 1596 zonder mannelyk oir stierf; weshalven zyn jonger broeder, OLIVER de vryheerlyke waardigheit erfde. Deze teelde by Dorothea, erfdochter van Johan Reads, Esquire, acht zonen en zeven dochteren. Na zyne doodt, in den jare 1618 voorgevallen, volgde hem zyn outste zoon OLIVER, zynde die gene, die tot grave van Bullingbroke verheven is; gelyk wy boven gezegt hebben. Hy stierf in den jare 1646, hebbende hem zyne gemalin Elisabeth, erfdochter van Willem Paulet, vier zonen en drie dochteren gebaart. Uit deze bereikten hunne volwassene jaren, 1) OLIVER, van wien beneden; 2) PAULET, die nevens zynen outsten broeder by de kroning van koning Karel ridder van 't Badt wierdt gemaakt; 3) DOROTHEA, getrouwt met Johannes, lord Rochford, outsten zone van Henrik, grave van Dover. De outste zoon, Oliver voerde de wapenen tegen de koninklyke party, en sneuvelde in den slag by Kineton in Warwikshire in den jare 1642. Alzo hy nu by zyne gemalinne Arabella, dochter van Johannes, grave van Bridgewater, maar vier dochteren zonder een zoon verwekt hadt, zo volgde zynen vader in den jare 1646 des anderen broeders, Paulet, by Elisabeth, dochter des ridders Rowland Vaughan of the Spittle, geteelde zoon OLIVER. Deze trouwde met Francisca, twede dochter van Willem, hertog van Newcastle, en stierf in den jare 1688, zonder erfgenamen. Hem volgde zyn broeder PAULET, als grave van Bullingbroke. *Heylyn's help. to Engl. history p. 243. Peerage of England I. p. 221.*

BULLINGER (HENRIK) wierdt te Bremgarten den 18 July des jaars 1504 geboren. De gronden zyner studien leide hy te Emmerik in 't landt van Kleef, hebbende toen een vermaart school, daar Mosellanus, die onder anderen daar was, veel toebragt. Daar bleef hy drie jaren, en geneerde zich met zingen, hoewel zyn vader wel bemiddelt was. In den jare 1519 quam hy te Keulen, voegde zich by die genen, die de goede letteren onderwezen, gaf in den jare 1520 iets tegen de Scholastyke Godgeleerden uit, en doorlas de schriften der kerkvaderen en van Luther. In den jare 1522 keerde hy naar huis, hieldt zich eenige maanden lang by zynen vader op, en wierdt in den jare 1523 van een abt des kloosters te Kappel in 't Zuricher gebiedt derwaarts beroepen. In den jare 1526 wierdt in dit klooster door toedoen van Bullinger eene hervorming ondernomen, en hy quam in 't volgende jaar te Zurich, hoorde Zwinglius, en oeffende zich verder in de Hebreeusche en Griekſche talen. In den jare 1528 was hy met Zwinglius by de disputatie te Bern, en des volgenden jaars wierdt hy van de Hervormden te Bremgarten tot predikant beroepen; wanneer hy zich in den huwelyken staat begaf. Hy hadt veel moeite met de Herdopers, en schreef opentlyk tegen de zelve. Maar dewyl de Roomsche Kantons in den jare 1531 een voordeel op de Gereformeerden behaalden, moest Bullinger nevens zynen vader, broeder en amptgenoten zyn vaderlandt verlaten, en zich naar Zurich begeven, en wierdt tot opvolger van Zwinglius gemaakt, doch hadt eenen hevigen strydt met Johannes Faber. Na dezen wierdt hy tot verscheide kerk-ordeningen gebruikt; ook gedroeg hy zich omtrent het werk der Unie, die Bucerus tusschen de Roomschen en Lutherschen wilde maken, zodanig, dat de zynen wel met hem te vrede waren. Eindelyk schreef hy ook in den jare 1545 tegen Luther; en alzo die niet lange daar na stierf, strooiden zommigen uit, dat hy van hertzeer gestorven was, dewyl hy Bullingerus niet kon antwoorden. Dit bewoog den landgrave van Hessen, Bullingerus hier van kennis te geven, die daar op uit name zyner amptgenoten eene verdediging schreef. In den jare 1549 stelde hy nevens Calvinus te Zurich een formulier van eenigheit tusschen de kerken van Zurich en Geneve op. In het zelve jaar belette hy ook, dat de Zwitsers hun verbondt met Vrankryk niet vernieuwden. In den jare 1551 schreef hy tegen het Concilie van Trente, en in den jare 1561 begon de strydt tusschen hem en Brentius over de alomtegenwoordigheit der menschelyke nature van Christus; waar over van beiden vele schriften gewisselt zyn. Wanneer op het nationaal Synode van Rochelle in den jare 1571 veroordeelt wierden die genen, die de woorden *substantia* en *substantialiter* in 't H. Avondmaal weigerden te gebruiken, trokken zich de Theologanten van Zurich dit aan, en schreven daar over aan Beza; die hen verzekerde, dat zy daar door niet bedoelt wierden. Niet te min, alzo zulks echter op hen kon geduid worden, bragt het Bullinger zo verre, dat het Synode te Nismes in den jare 1572 daar over zich naar hun genoegen verklaarde. In den jare 1575 antwoordde hy Jacobus Andreæ, die eene Apologie voor Brentius geschreven hadt; doch dit deedt hy met meer hevigheit dan hy gewoon was te schryven. Hy stierf den 17 September des zelven jaars. Onder zyne andere schriften zyn: *Catechesis pro adultioribus*; *Compendium religionis Christianæ*; *Utriusque in Christo naturæ assertio orthodoxa*; *Annotationes in S. Virgilii Martyris & Episcopi Tridentini Libros quinque contra Eutychem*; *Commentarii*, *Explicationes*, & *Conciones in varios scripturæ S. libros*, en vele andere, die zamen in tien stukken gedrukt zyn. *Simlerus in vita Henr. Bulling. Adami in vita Theolog. Thuan. & Teissier addit. Tom. I. Verheyden effig. Theolog. Freher. Hendreich. Bayle.*

BULLION, (CLAUDIUS DE) marquis van Galardon, heer van Bonelles, enz. surintendant der financien, zegelbewaarder en president in 't parlement van Parys, was een der grootste mannen van de XVII eeuw, en wierdt van de koningen Henrik den IV en Lodewyk den XIII in gewichtige zaken gebruikt. Hy was een zoon van Johannes de Bullion, requestmeester, en kleinzoon van Johannes, koninklyke Raadt en geheimschryver, oorspronkelyk uit de stadt Mascon. In den jare 1596 wierdt hy als Raadt in 't parlement van Parys aangenomen, en in den jare 1605 requestmeester gemaakt. Eindelyk quam hy als gewone staatsraadt in den geheimen Raadt des konings. In den jare 1632 gaf hem Lodewyk de XIII het opper-opzicht over de financien, en de waardigheit van zegelbewaarder. Maar de koning, zyne verdiensten nog meer willende belonen, maakte hem in den jare 1636 president au Mortier in 't parlement van Parys. Hy stierf den 29 December des jaars 1640 aan eene beroerte. Onder zyne kinderen zyn aanmerkelyk: 1) NOEL, heer van Bonelles, marquis van Galardon, enz. gestorven in den jare 1670, en ARMANDUS CLAUDIUS, opperstalmeester des groten koninklyken stals, die stierf in den jare 1671, nalatende ALFONSUS NOEL, marquis van Fervaques, kapitein luitenant over de ligte paarden der koninginne. 2) FRANCISCUS, marquis van Montlouët, opperstalmeester des groten koninklyken stals, gestorven in den jare 1671. *Dupleix hist. de France. Blanchard. histor. des presid. de Paris. Anselme catal. des cheval du S. Esprit.*

BULOW, eene oude adelyke familie, bezittende het erf-maarschalks-ampt in 't hertogdom Lauenburg, heeft van oude tyden af in neder-Saxen, voornamentlyk in het Brunswykſche, gebloeit, waar omtrent zy haren oorsprong schynt ontfangen te hebben. Van daar heeft ze zich in 't landt van Mekelenburg, het Mark Brandenburg, Pomeren, Zweden en Polen, alwaar zy *Bielavski* genaamt wordt, uitgebreid; doch die in Zweden en Polen zyn uitgestorven. GODFRIED is in den jare 1292, LUDOLF in den jare 1332, en zyn broeder HENRIK in den jare 1341 bisschop te Ratzeburg geweest. Hertog Otto Victoriosus van Brunswyk heeft in den jare 1464 WERNER de aan Saxen-Lauenburg grenzende stadt en ampt Hitzakker afgenomen. JULIUS was in den jare 1631 Luneburgsche stadhouder en geheime Raadt. In den jare 1650 was CHRISTOFFEL JOHANNES hertoglyke Holsteinsche geheime Raadt en generaal krygs-commissaris. JOACHIM *van Bulow* op Plutzkow, welk riddergoedt, in 't Brunswykſche gelegen, deze familie eenige hondert jaren bezeten heeft, was vader 1) van PAULUS JOACHIM op Abbensen, Seelsee, en Goddenstedt, vorstelyke Zellische geheime Raads-kamerpresident, stervende in den jare 1669, en nalatende de navolgende zonen: a) *Joachim Henrik* op Abbensen, enz. koninklyke Groot-Britannische en keur-Brunswykſche geheime Raadt en groot-voogdt te Zelle, ridder der Deensche orde van Dannebrog; b) *Thomas Christiaan*, koninklyke Deensche generaal majoor en landdrost; c) *Cuno Josua*, die in den jare 1712 als koninklyke Groot-Britannische en keur-Brunswykſche generaal der kavallery was; d) *Johan Otto*, keur-Brunswykſche landraadt te Zelle, en e) *Willem Diderik*, opper-hofmeester der koningin van Pruissen, Sophia Charlotta. 2) Voorts was Joachim vader van CUNO JOHANNES op Scharfsdorp, vorstelyke Mekelenburgsche landraadt; van wiens zonen *Berthold* in den jare 1690 als hertoglyke Wurtembergsche geheime regerings-raadt en mede-voogdt overleden is. MELCHIOR OTTO was in den jare 1691 Saxen-Meiningsche hof-maarschalk en kamer-directeur, en wierdt in den jare 1693 Coburgsche geheime Raadt en hof-maarschalk. In den jare 1696 kommandeerde hy aan den Rhyn als overste over twee Saxische batallions. OTTO DIDERIK, vryheer van Bulow, was in den beginne der XVIII eeuw groot-kommandor der Duitsche orde in Saxen. HENRIK SIGISMUND *van Bulow* bloeide in den jare 1718 als koninklyke Pruissische regerings-en landraadt.

De Pomersche linie der heeren *van Bulow* moet wel onderscheiden worden van de ook oude familie *van Bilow*, in het hertogdom Wolgast, de welke drie bylen in haar wapen voert, en uit dien hoofde *van Bilow* genaamt wordt. Uit deze was een in den jare 1718 koninklyke Poolsche en keur-Saxische hoofdman over de dragonders. Ook schynt de thans bloejende koninklyke Deensche opper-kamerjonker *van Bilow* daar uit gesproten te zyn. Uit de familie der Pomersche heeren *van Bulow*, van de welke wy hier spreken, is DIDERIK gesproten, die in den jare 1489 bisschop te Lebus, en in den jare 1506 eerste kanselier der universiteit van Frankfurt aan de Oder wierdt, stervende in den jare 1528. LEVIN, een zeer geleert heer, bekleedde by koning Sigismundus in Polen en Zweden de plaats van Raadt.

Ook heeft zich dit geslacht eertyds in Bohemen uitgebreid. FREDERIK *van Bulow*, van zommigen ook *Bilow* genaamt, was Duitsche leenhoofdman en landschaps-directeur. Doch dewyl hy in de Boheemsche onlusten den nieuwverkoren koning Frede- rik

rik uit de Paltz byftont, wierdt te Praag in den jare 1621 een hart vonnis tegen hem uitgefproken. Doch het wierdt verzacht, en hy onthalft, nadat alle zyne goederen verbeurt waren verklaart. *Meffenii Theatr. nob. Suev. p.* 79. *Tromsdorf Geogr. Hönns Coburg. Coron. Micræl. Pommerl. Theatr. Europ. Tom.* I.

BULOW, (BARTHOLD HARTWIG VAN) Zweedfche generaal van het voetvolk, droeg in zyne jeugt de Zweedfche wapenen, en wierdt langs alle trappen tot generaal verheven. Hy lag een tydlang als kommandant in Nordlingen, en wierdt in den jare 1647 door de keizerlyke en Beyerfche troupen, onder den generaal grave Adriaan van Enkevoert, te vergeefs belegert. In tegendeel belegerde hy in den jare 1648 het flot Wallenftein, zynde gelyk als een bril der ftadt Nordlingen. Hy was voorts in de jaren 1649 en 1650 op het vredens-executions-convent te Neurenberg; reifde naderhandt naar Zweden, en erlangde van de koninginne Chriftina gedurende den tydt van vrede een jaarlykfch inkomen. Met koning Karel Guftaaf deedt hy in den jare 1655 een tocht in Polen als generaal wachtmeefter te voet; woonde in den jare 1656 het treffen by Golomb, en by Warfchau by; wierdt tot kommandant der ftadt Thoren aangeftelt, voor welke Czarnecki, Poolfche generaal, met zyn leger wel rukte, doch haaft wederom aftrok. Hy nam het flot Alth in, overviel de ftadt Bromberg, in de welke 300 Polen lagen, en maakte groten buit. Hier op belegerde de keizerlyke en Poolfche armee onder den grave Souches en Sapieha de ftadt Thoren, die hy wel dapper befchermde, maar ze eindelyk den 20 December des jaars 1658 overgaf, nadat de koning van Polen in perfoon daar voor gekomen was. In den jare 1659 was hy by de belegering en verovering van Dirfchau in Pruiffen; en wanneer de generaal luitenant Wurtz in Mariënburg ziek bleef leggen, kommandeerde hy des zelfs vliegent legertje, wierdt generaal luitenant, en nam Stargard in. Als des konings broeder, Paltzgraaf Adolf Johan, hier op de armee in Pruiffen verliet, en de generaal luitenant Wurtz zich naar Stettin begaf, om de ftadt tegen de kort daar op gevolgde belegering te befchermen, wierdt hem en Lorentz van der Linde het krygsbeftier in Pruiffen tot den in den jare 1660 te Oliva gefloten vrede toevertrouwt. Hy bleef in dienft van den nieuwen koning Karel den XI, en wierdt in plaats van den generaal luitenant Wurtz gouverneur te Stettin; en van de omleggende fterke plaatfen; in den jare 1664 generaal van het voetvolk, en ftierf te Stettin in November des jaars 1667.

BUNÆA. Aldus wierdt *Juno* bygenaamt, van *Buneus*, zoon van Mercurius, die ter eeren van haar eenen tempel te Corinthen hadt gefticht. *Paufan. in Corinth. Pomey panth. Myth.*

BUNAS, een Athenienzer, die, wanneer hy tuffchen de Calydoniërs en Eleënfers tot fcheidsman verkoren was, de zake op de lange bank fchoof, en zich voor geen van beiden verklaarde; waar van daan het fpreekwoordt is ontftaan: *Bunas judex eft*, dat is: *Bunas is richter*; het welk gebruikt wordt, wanneer eene zake flepende wordt gehouden. *Zenodotus. Erafm. Adag.*

BUNAU, eene zeer oude adelyke familie, die thans in Bohemen, Meiffen, Laufitz, Silefië, Heffen- en Franken bloeit; ook hebben zich vele der zelven in Hollandt en Zweden nedergezet. In Bohemen, waar uit zommige wegens de religie hebben moeten wyken, heeft ze eertyds de heerlykheden Tetfchen, Blankenftein, Schönftein, Eila, en vele andere bezeten. In Meiffen bezit ze nog Wehfenftein en Lauenftein, op de grenzen van Bohemen Naundorf in het ampt Pirna, Piechen by Eilenburg, Lichtenwalde omtrent Chemnitz, en vele andere riddergoederen. In de neder-Laufitz heeft ze het ftedeke Gaffen, nevens de dorpen Metzdorf, Meiersdorf, Leifigor, Printzdorf, Nieverle, Tfchern, en Bfchnidinchen; in de opper-Laufitz de goederen Hammerftadt en Linde. Van den oorfprong dezes geflachts melden zommigen, dat het zyn begin heeft van zeker Italiaanfch heer en vorft der Pedemontani of Piemontezén, die gezegt wordt in den jare 1232 door Thomas, die door de wapenen het hertogdom Savoje aan zich bragt, uit zyn vaderlandt verjaagt, en genoodzaakt te zyn, zich tot keizer Frederik den II in Sicilië te wenden, en van hem hulpe te verzoeken. Maar deze de handen vol hebbende met zyne eigene zaken, en buiten ftaat om hem te helpen, wordt hy gezegt, de Duitfche vorften om byftandt verzocht, doch niet erlangt te hebben. Dus een geruimen tydt omzwervende, heeft het zich eindelyk in verfcheide gewesten van Duitfchlandt neêrgezet. Doch deze overlevering heeft geen vaften grondt, en wordt daar van in de gedenkftukken dezer gefchiedenis, die noch voorhanden zyn, geen voetftap gevonden. Het tegendeel kan uit het wapen der heeren van Bunau aangewezen worden, hebbende in het eene fchildt een leeuwenhoofdt, diergelyke ook in 't wapen des vorftendoms Piemont te zien is. Anderen willen het uit Myfië en Sarmatië afleiden, zeggende, dat het op de grenzen van Litthauwen wonende adelyke geflacht *Bunawezki* met die *van Bunau* in Meiffen van een en den zelven ftamme is, doch oorfpronkelyk van een ouden Saxifchen ftam, en outtyds door de oorlogen in Sarmatië gebragt. Wederom anderen houden 't daar voor, dat het van Allemannen en Zwitfers afkomftig is, en zich uit Zwitferlandt, alwaar het omtrent Bafel en Solothurn thans nog te vinden is, nevens die van Eberhaufen, Bernftein, Truchfeffen, en anderen, naar Saxen heeft begeven; het nieuw opgerichte verbondt der Zwitfers niet kunnende billyken. In de aloude Saxifche gefchiedeniffen vindt men ook van dit geflacht gewag gemaakt. MARGARETHA *van Bunau*, Jooft van Werthers gemalin, wierdt op het tournooifpel te Göttingen in den jare 1119 ter fchou-en helmdeling van wegens de Franken verkoren. RUDOLF *van Bunau* wordt in een giftbrief van biffchop Henrik te Naumburg in den jare 1166 als getuige gemeld. Ook zyn ontallyke oude gedenkftukken dezer familie voorhanden; en in het Archive van keur-Saxen vindt men zeer vele openbrieven, in welke zy als getuigen genoemt worden. Tot een voorbeeldt kunnen die van de jaren 1180, 1190, 1197, 1200, 1431, 1438, en meer andere dienen; waar by aan te merken is, dat reets toen de drie geflachtsnamen HENRIK, RUDOLF en GUNTHER, alleen in gebruik geweeft zyn; waar van zommigen voor reden geven, dat voor omtrent 300 jaren dit geflacht tot op drie perfonen is uitgeftorven, die deze namen gehad hebben; en derhalven overeengekomen zyn, den zelven op hunne nakomelingen beftendig voort te planten. Doch *Spangenberg* noemt twee heeren van Bunau, namentlyk HANS en BURKHARD. Naderhandt zyn die van Bunau federt vele eeuwen herwaarts in verfcheide ftichten, als Maagdenburg, Meiffen, Merfeburg, en Naumburg, toegelaten. De beroemde HENRIK, aartsbiffchop van Ments, die ten tyde van Frederik Barbaroffa in den jare 1153 wierdt afgezet, wordt van vele fchryveren gezegt uit deze familie gefproten te zyn. In den jare 1296 bevonden zich RUDOLF en GUNTHER *van Bunau* te Sweinfurt op het tournooifpel. RUDOLF *van Bunau* te Droyffig is koninklyke Franfche generaal majoor ten tyde der Ligue geweeft. GUNTHER *van Bunau* is in den jare 1363 vorftelyke Saxifche voogdt te Coburg geweeft, in welk vorftendom naderhandt deze familie gebloeit heeft. Deze Gunther is miffchien de gene, die in den jare 1362 onder de tournooi-genoten te Bamberg getelt wordt. Een ander dezes naams wordt in een brief van Willem met het eene oog, markgraaf van Meiffen, in den jare 1403 der ftadt out-Drefden gegeven, als getuige aangehaalt. Hy wierdt ook in den jare 1421 in het te Chemnits gemaakte verbondt tuffchen landgraaf Frederik van Meiffen, die naderhandt keurvorft geworden is, en markgraaf Willem, zynen broeder, op het verzoek des laatften, als fcheidsman verkoren, ingeval van twift tuffchen beiden. GUNTHER *van Bunau* was Domprooft te Lebus, en zou hem het Kapittel in den jare 1489 gaarne tot biffchop verkoren hebben, ten ware keurvorft Johannes van Brandenburg, Diderik zeer nadruklyk daar toe aangeprezen hadt. In den jare 1503 ftichtte GUNTHER *van Bunau*, Domdeken te Naumburg, Domheer te Meiffen en Merfeburg, protonotaris des Roomfchen ftoels, het maandelyke paffie-feeft te Merfeburg. RUDOLF was overfte van keizer Karel den V in den Mantuaanfchen veldtocht. Hy heeft in den veldflag van Pavië, alwaar François de I, koning van Vrankryk, gevangen wierdt, groten lof behaalt. Hy kocht ook de heerlykheit Tetfchen in Bohemen. HENRIK *van Bunau* in Wefenftein was in den jare 1536 fcheidsman tuffchen den keurvorft en hertog Georg van Saxen. GUNTHER, Domdeken te Naumburg, wierdt in den jare 1542 van den keurvorft van Saxen aan het Domkapittel te Naumburg onder de handt gerecommandeert, om hem in plaats van Julius Pflug tot biffchop te verkiezen, waar van hy echter uit aanmerking zyner hoge jaren verzocht te mogen verfchoont zyn. HENRIK is in den jare 1545 by de inftelling van 't Confiftorie te Meiffen eerfte prefident geworden. RUDOLF *van Bunau* was in den jare 1561 hofmeefter van Auguftus, keurvorft van Saxen. HENRIK was in den jare 1624 vorftelyke geheime Raadt en ampts-hoofdman te Altenburg. Omtrent dezen tydt bloeiden twee van den name RUDOLF *van Bunau*, de een op Wehfenftein, Blankenftein, en Ottendorf, als keur-Saxifche landraadt; de andere op Lauenftein, als keur-Saxifche opper-fteuerontfanger in den Ertzgeburgfchen kreits; wier beide nazaten als nog bloeien. GUNTHER te Tanrode in het vorftendom Weimar moeft in den jare 1658, om dat hy een boer hadt doot gefchoten, tot ftraffe de fomme van 500 guldens betalen, met verlies der jagt. Hy ftierf in den jare 1680, zonder erfgenamen. In den jare 1719 leefden 1) HENRIK *van Bunau*, op Prezfch, Lehnitz, Gollnitz en Groff-Taufchwitz, enz. koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche geheime Raadt en onder-kanfelier, opper-fteuer-ontfanger, en directeur des vorftendoms Altenburg, als ook des Bunauifchen geflachts verkoren outfte, eertyds vorftelyke Saxen-Weiffenfeldfche geheime Raadt en kanfelier, naderhandt geheime Raadt, hofraadt en kamer-prefident by zyne hoogvorftelyke doorluchtigheit, den markgrave van Brandenburg Onolsbach; wiens zufter Chriftiana Wilhelmina gemalinne was van hertog Johan Adolf van Saxen-Weiffenfels, en ftierf in den jare 1707, als weduwe te Dahme. Zyn broeder, RUDOLF *van Bunau*, ftierf te Bruffel in den laatften oorlog als koninklyke Poolfche overfte over een regiment te voet. 2) HENRIK *van Bunau*, op Puchau, Wierroda, Deuben, Loffa, enz. koninklyke Poolfche en keur-Saxifche geheime Raadt, kreits hoofdman, fteuer-ontfanger des Leipzicher kreitfes, Infpector der vorftelyke fchole te Grimme, en des Bunauifchen geflachts eerfte byzitter. 3) HENRIK *van Bunau*, op Gaffen, hoogvorftelyke Saxifche kamerraadt te Gotha, en des Bunauifchen geflachts twede byzitter. 4) HENRIK *van Bunau*, uit den huize Prezfch, koninklyke Poolfche, en keurvorftelyke Saxifche hof-en juftitie-Raadt, geheime Referendaris, en des keurvorftelyken Saxifchen opper-hofgerichts te Leipzich byzitter. 5) HENRIK *van Bunau*, op klein Korbetha, hoogvorftelyke Saxifche Merfeburgfche kamerraadt en krygs-commiffaris. 6) RUDOLF *van Bunau*, uit den huize Puchau, domheer te Halberftadt, ook koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche kamerjonker. 7) GUNTHER *van Bunau*, op Lichtenwalde, koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche kamerjonker. 8) RUDOLF *van Bunau*, uit den huize Puchau, koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche luitenant. 9) HENRIK *van Bunau*, te Nimritz, hoogvorftelyke Saxifche commiffaris in den Neuftadfchen kreits. 10) HENRIK *van Bunau*, en des zelfs broederen op Weisbach, gelegen in 't ampt Leidenberg.

11) HENRIK *van Bunau*, kapitein in den dienst des konings van Denemarken. 12) RUDOLF *van Bunau*, op Issiga. 13) RUDOLF *van Bunau*, op Matzdorf. 14) RUDOLF *van Bunau* te Zbneitz, zyner Roomsche keizerlyke en koninklyke Boheemsche majesteits assessor des groten landrechts in Bohemen. 15) HENRIK *van Bunau* op Matzdorf. 16) RUDOLF en HENRIK *van Bunau*, gebroederen uit den huize Lauenstein, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische kamerjonkers. 17) RUDOLF *van Bunau* op Thurenhof, hoogvorstelyke Saxische Merseburgsche hofmeester te Zörbig. 18) HENRIK *van Bunau*, op Presdorf, hoogvorstelyke Saxische overste wachtmeester. 19) GUNTHER *van Bunau*, op Thurenhof, hoogvorstelyke Saxische kamerjonker te Romhildt. 20) GUNTHER *van Bunau* op Wildenhayn, hoogvorstelyke Saxische Commissaris. 21) GUNTHER *van Bunau*, op Leisna, ritmeester. 22) GUNTHER te Weischitz, heer RUDOLF te Paaren, gebroeders. 23) HENRIK *van Bunau* te Ostermundra, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische hoofdman. 24) GUNTHER *van Bunau*, op klein Gehrau, ritmeester. 25) GUNTHER *van Bunau*, uit den huize Puchau, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische hoofdman. 26) HENRIK *van Bunau*, te Nimritz, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische luitenant. 27) De heeren gebroederen *van Bunau*, te Gassen; heer GUNTHER, ritmeester, en RUDOLF op Lissegar. 28) RUDOLF *van Bunau* te Burg in Franken, administrator des Tempelshofs te Drösig. 29) HENRIK *van Bunau* te Paaren. 30) RUDOLF *van Bunau*, op Carnewitz. 31) RUDOLF *van Bunau*, uit den huize Wildenhain, hoogvorstelyke hofraadt te Weida. 32) HENRIK *van Bunau*, uit den huize Puchau. 33) GUNTHER *van Bunau*, op Hähnigen; HENRIK *van Bunau*, kamerjonker in Eisenach. 34) HENRIK *van Bunau*, op Meyen, hoogvorstelyke Saxische kamerjonker. 35) GUNTHER *van Bunau* te Kannewitz; RUDOLF *van Bunau* te Purka, gebroederen. 36) GUNTHER *van Bunau*, op Weisegast; HENRIK *van Bunau*, te Wesenstein, gebroeders. 37) HENRIK *van Bunau*, uit den huize Schköhlen, hoogvorstelyke Saxische kamerjonker te Weissenfels. 38) GUNTHER *van Bunau*, luitenant. 39) HENRIK *van Bunau*, hooggraaflyke Gechische forstmeester te Thurnau, met des zelfs heer broeder, en heeren zonen, in het Bareuthische gelegen. 40) GUNTHER *van Bunau*, uit den huize Skehlen, thans Priesnitz. Voorts is aan te merken, dat die *van Bunau* reets sedert den jare 1517 eene erf-vereeniging onder elkander gemaakt hebben, welkers oorspronkelyk handschrift, in den dertigjarigen oorlog verloren zynde, op de geslachtdagen in den jare 1650 te Zeitz, en in den jare 1708 te Altenburg wederom vernieuwt en verbetert is; uit krachte van welke zy onder zekere boete gehouden zyn, hunnen eisch onder elkander den geslachts-outsten en assessoren voor te dragen, en aldaar eene gerechtlyke uitsprake te verwachten; by de aangestelde geslachtdagen in Altenburg, Zeitz, of Chemnitz tegenwoordig te zyn, of gewigtige redenen van afwezenheit te geven; zich of hunne dochteren, zusteren of moeijen niet anders dan aan riddermatige of aloude edelen uit te huwen; de penningen, komende van een leen, wederom tot een leen te besteden; in geval van verkoping eens leens het zelve den broederen of neven voor allen anderen aan te bieden; by tournoispelen een of twee buiten der zelver kosten van verteering en klederen derwaarts af te vaardigen; het wapen volkomen met des zelfs rechte koleuren en beide helmtekens te voeren; hunne zonen met gene andere namen dan *Henrik*, *Rudolf* en *Gunther* te noemen; boven 300 guldens geen borge te worden, noch voor der zelver betaling zich in eenige andere borgtochten in te laten; na het bereiken van 21 jaren zich by de geslachts-outsten aan te melden, en zyn wapen op order by het geslacht te voegen; de van ieder huis levende personen manlyken oirs tot het stamboek te zenden; en de gevallen van geboorte en doodt, als mede de privilegien, leenbrieven, en leenboeken, rakende het geslacht, den geslachts-outsten bekent te maken; welke alle in vier boeken zamengedragen, en op de vier huizen, Pillnitz, Wesenstein, Paaren, en Treben, zullen bewaart worden. Zo wanneer zich hier iemandt zoude willen tegen kanten, of de daar toe gestelde boete niet opbrengen, tegen dien zou in eene opentlyke herberge geprocedeert, zyn zegel afgesneden, en hem wederom te huis gezonden worden. *Grosser. Lauf. Chron. Peckenstein Theatr. Sax. p. 49. Cromerus Pol. Chron. Peucerus de orig. Mysor. Stumpf. Schw. Chron. Coburg. Chr. Mulleri Annal. Sax. Vulpii vortrefflichkeit der stadt Merseburg. Seckendorf hist. Luther.*

BUNDELS, of BYLBUNDELS, in het Latyn *Fasces* geheten, bestonden uit takken en ryzen van olm-of beukebomen, rondomeen byl fierlyk met snoeren of riemen zamengebonden. Zy strekten by de Romeinen, die ze van de Hetruriërs overgenomen hadden, tot een aanzienelyk teken van hunne hoge overheden, wordende van vele outheit-kundigen gelooft, dat deze eertekenen van de Scbyten hunnen eersten oorsprong hebben, zynde genoegzaam bekent, dat deze mede door bylen en takkebundels hunne overheit eerbiedig en ontzagchelyk maakten; want met de losgemaakte roeden wierden de misdadigers gegeesselt, en met de ontwonde bylen onthalst. By de Etruscen droeg men ze voor den koning, by de Romeinen voor den keizer, schout, burgermeesteren, voorburgermeesteren, tien-en twee-mannen, ten getale van zes, twaalf, ja vier en twintig, en dat door de gewonelyke stads-dienaren. Geen geringe voetstappen dezer plechtigheit en aloude gewoonte vindt men nog ten huidigen dage in Brabandt, Gelderlandt, Hollandt en andere Nederlandsche landschappen, alwaar ons de *roede* van het gerecht, de *rode roede*, de *Roedragers* en *Roedragende* boden ontmoeten en voorkomen, zynde van *byl* ook afkomstig het woordt *Baljuw*, en zelfs dat van *Beul*, dat is *byl* van het gerecht. *Lipsius de magistrat. Roman. Lyklama de Magistrat. cap. 7. Augustin. de Legib. in Julia. Nicolaus de triumph. cap. 9. ff. 2.*

BUNDSCHUCH. Zie BOERENKRYG.

BUNELLUS, (PETRUS) geboortig van Toulouse, was in de zestiende eeuwe, onder de regeeringe van koning François den I, een der welsprekentste mannen in zuiver Latyn. Eenigen houden hem voor den zone van Wilhelm Bunellus, van wien in het volgende artykel gesproken wordt; maar zeer onwaarschynlyk, omdat *Sammarthanus*, van zynen vader zeggende, dat de zelve uit Normandië is afkomstig geweest, een zo aanzienlyk ampt, als dat van hoogleeraar in de geneeskunde te Toulouse, niet stilzwygende zou hebben voorbygegaan. Hy studeerde te Parys in het collegie van Coqueret; en alzo hy na het voleindigen zyner studien in zyn vaderlandt niet wel kon bestaan, begaf hy zich naar Padua, daar hy door Æmilius Perrotti wierdt onderhouden. Vervolgens bezorgde men hem eene voordeelige bediening by den Ambassadeur van koning François den I te Venetië, Lazarus Bayfius, de welke hem drie jaren by zich hieldt, en hem zelf de Griekse tale leerde. Vervolgens oeffende hy zich in het Hebreeusch; en wanneer Bayfius Venetië verliet, nam hem des zelfs navolger, Georgius de Selve, bisschop in Lavaur, in zyn dienst, met welken hy zo wel over weg kon, dat hy met hem over de Alpen naar zyn bisdom trok. Maar met de doodt van dezen kerkvoogdt verloor Bunellus ook zyn onderhoudt, omdat des zelfs vrienden hem beschuldigden, dat hy den zelven tot zyn eenzaam en streng leven hadt aangezet, waar door hy verzuimt hadt zyn geluk te bevorderen, en mogelyk zelfs zyn einde verhaast; terwyl Bunellus in het tegendeel den bisschop zomtyds hadt verzocht beter zorge voor zyne gezondheit te dragen dan hy deedt. Doch hy geraakte wel haast weder in de kennisse van den president Faber, de welke hem zyne zonen aanvertrouwde, om hen op hunne reizen door Italië te geleiden: doch hy quam niet weder te rug, maar te Turin van een heete koortse te overlyden in den jare 1546, in den ouderdom van zeven en veertig jaren. Manutius getuigt, dat hy van hem, te Venetië zynde, geleert heeft in zuiver Latyn te schryven. *Sammarth. Elog. lib. I. Bayle Dict. Crit.*

BUNELLUS (WILHELM) was in den beginne der XVI eeuwe hoogleeraar in de geneeskunde te Toulouse, en gaf een boek in het licht, waar in eenige middelen worden aangewezen, waar door men zich voor de pest kan verzekeren. Van hem wordt noch door *Gesnerus*, noch door *vander Linden* gewag gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

BUNGEY, een kasteel in Engelandt, in 't landschap Nortfolk, waar van Nicolaas Bungey den naam voert.

BUNGEY, (THOMAS) een Franciskaner, was in den jare 1290 Doctor op de Universiteit van Oxfort, en leeraarde aldaar opentlyk de Godgeleertheit. Hy was een boezemvriendt van Rogerius Baco, een geleert wiskunstenaar, die hem eenen zonderlingen lust tot de wiskunst inboezemde; waar in hy ook zeer vorderde: doch hy wierdt nevens Baco voor een tovenaar gehouden, dewyl men alles, wat maar vreemd voorquam, met dien name doopte. Hy heeft eene verklaring over het boek, genaamt *Liber Sententiarum*, geschreven, nevens eenige *Quæstiones Theologicæ*. enz. *Pitsæus in Angliæ script.*

BUNGO, een stadt en koninkryk van 't Japansche eilandt Ximo. De stadt is gelegen aan de Oostzyde naby een zeeboezem, en heeft in 't Noorden Funey, in 't Zuiden Usuqui. Des zelfs koning nam in de XVI eeuw de Christelyke religie aan, en wierdt van byna alle zyne onderdanen gevolgt. Doch de vervolging van Japan heeft ze wederom tot den afval gebragt.

BUNNIK, (JAN VAN) een schilder, geboren te Utrecht in den jare 1654. In den jare 1668 wierdt hy bestelt by den beruchten Herman Zachtleven, by wien hy in den tydt van drie jaren zo verre in de kunst vorderde, dat hy eigen werken dorst ondernemen, die hy met veel roem ten einde bragt. Nog was hy niet vergenoegt met dezen voortgang, maar begaf zich onder het onderwys van Gerard Hoet, het geen hy dienstig oordeelde, eer hy de reis naar Rome, daar hy toe genegen was, aanvaardde. Hy begaf zich eerst naar Rees, daar de overste Sales hem werk gaf. Van daar ging hy naar Duitschlandt, en hieldt zich een tydlang op te Frankfort. Van daar trok hy naar Heidelberg, en quam voorts te Spiers, daar hy voor Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts, en den raadsheer Jonkmans verscheide stukken maakte. Toen toog hy op Straasburg door Zwitserlandt tot Zurich, voorts over de Alpen tot in 't Milanees. Van daar begaf hy zich naar Genua, daar hy kennis kreeg aan den braven schilder P. Moulyn, anders genaamt Tempeest, by wien hy eenigen tydt blyvende verscheide stukken maakte. Van Genua quam hy te Livorno, daar hy voor den Hollandschen Consul eenige tafereelen schilderde. Hier nazette hy zyn reis voort tot Rome toe, daar hy aangekomen straks kennis maakte met Karel Marat, Abraham Genoels, Piemont, Ferdinand Voet, en anderen, als mede met den kunstigen plaatsnyder Kornelis Bloemaart: doch hy bleef daar niet lang, maar toog naar Napels, daar hy vele kunstwerken gemaakt hebbende wederkeerde naar Rome. Van daar reisde hy naar Boulonje, Ferrara en Venetië, daar hy den kunstschilder Karel Loti bezocht. Toen trok hy voort naar Milanen en Modena, daar hy gelegenheit kreeg van voor den hertog Franciscus den tweden van dien naam te schilderen; welke vorst zo groot een zucht voor zyn kunst kreeg, dat hy hem in zynen dienst nam, en een goet jaargeldt gaf. Hy bleef hier acht achtereen volgende jaren, in welken tydt hy vele lofwaardige kunststukken, zo aan 't hof als op de lustplaatsen van den vorst, die 'er nu nog te zien zyn, maakte. In dien tydt deedt de hertog een bedevaart naar Loretto, op welke reis hy hem verzelde, ook naar

naar Rome, daar hy nu voor de derde reis gekomen zich in de schilderbent liet inhuldigen, en met den naam van *de keteltrom* vereert wierdt. Tot Modena met den hertog wedergekeert zynde wierdt hy het reizen wars, zodat hy ontslaging van zyn dienst verzocht, waar op hy een vryen reisbrief verworf, om door Vrankryk naar zyn landt te keren. Doch vindende te Turin den bovengemelden Ferdinand Voet hieldt hy zich daar een wyle tyds op met schilderen van eenige stukken, waar na zy te zamen reisden door Vrankryk naar Lions, daar zy vander Kabel, P. van Bloemen en Gillis Weenix ontmoetten. Eindelyk vertrok van Bunnik met Voet en zynen broeder Jakob van Bunnik, die een goet schilder van veldslagen was, en hem doorgaans op de reis verzelt hadt, naar Parys, en van daar door Brabandt tot in zyne geboorteſtadt; het geen gebeurt is in 't jaar 1684. Te huis gekomen wierdt hy aangezocht om op 't koninklyk huis te Loo verscheide grote landschappen te schilderen, gelyk ook daarna op het huis van den heer van Odyk te Zeist, ook op het huis te Voorst. *Houbraken in zyn Schilderboek* III *deel.*

BUNSCHOTEN, van outs *Hegenschoten* en *Hengenschote* genoemt, eertyds een stedeke, met poorten en muren voorzien, in het sticht van Utrecht, ten aanzien van Naarden aan geene zyde van de Eem, beneden Amersfoort, door Floris van Wevelinchove, een en vyftigsten bisschop van Utrecht, om de trouwe diensten, die de Bunschoters hem gedaan hadden, met eenige burgerrechten beloont. Zelfs hadt Bunschoten eenige stads rechten, die de Utrechtenaars niet hadden; alle welke rechten opgetelt staan in een Duitschen brief, de welke by *Buchelius*, over *Heda* schryvende, gevonden wordt. Na vele wisselvalligheden is Bunschoten eindelyk in den jare 1426 door de Utrechtenaars, die bisschop Jan van Arkel aan hun hoofdt hadden, verwoest en ontmantelt, om dat zy de Utrechtsche bezetting verdreven, en het met hunne vyanden, dat is de Hollanders, gehouden hadden. Thans is het een zeedorp onder Eemlandt, en spant de kroon, zo wegens de fraaiheit der huizen, als den rykdom der ingezetenen, boven alle de dorpen van Eemlandt. Hier geschiedde in den jare 1355 een gevecht tegen de Hollanders in den veldtocht van graaf Willem den V tegen den bisschop van Utrecht heer Jan van Arkel, waar in zeventig Bunschoters nedergehakt wierden. In den S. Pontianus-vloedt in den jare 1552 leedt Bunschoten mede zeer veel, en wierdt de schade aan de dyken daar alleen op eene tonne gouts begroot. In de Roomsche tyden was hier eene Parochiekerk, ingewyd ter eeren van S. Catharina, in wiens bezit de pastoor gestelt moest worden door den proost der Utrechtsche Domkerke, zynde de zelve kerk daarenboven voorzien met verscheide vikaryen. Na het veranderen van den Godsdienst is Bunschoten met een eigen kerkenleeraar verzorgt geworden, behorende onder de classis van Amersfoort. Het zelve wordt tegenwoordig door koop bezeten door den heere Jakob Adriaan van Leeuwaarden, daarenboven heer van de ambachten Spakenburg en Dykhuizen. *Matthæus de Nobilitate lib.* III, *pag.* 819. *Th. Verhoeven Beschryving van Amersfoort bl.* 34. 35 *en* 292. *Vossii Annales lib.* XX. *Pontan. Geld. Gesch.* II. *Deel. fol.* 218. *Beschryving van het Utrechtsch. bisdom* II. *deel.*

BUNTING (HENRIK) was te Hannover in den jare 1545 geboren. Hy wierdt eerst farheer te Gruno, en naderhandt superintendent te Goslar. Hy heeft verscheide tractaten geschreven, waar onder zyn: *Itinerarium S. Scripturæ*; *Chronologia* en *Brunswykfche Chronyk. Zeiler. P.* II. *Sagittarii introd. in Hist. Eccles. c.* 11. §. 28.

BUNTZLAU, of BUNTZEL, *Boleslavia*, is de naam van twee steden, *out-* en *nieuw-Buntzel*, in den van de eerste dus genaamden Buntzler kreits in Bohemen. Out-Buntzel wierdt in den jare 915 van hertog Wratislaus voor zynen zoon Wratislaus gebouwt, van wien ze ook den naam draagt. Eertyds was 'er maar eene kerk, ter eere van Cyrillus en Methodius gesticht. In den jare 937 wierdt de stadt met muren omringt. Zy is gelegen aan de Elve, drie mylen van Praag, en dus midden in Bohemen. Maar nadat ze in den oorlog der Hussiten, en naderhandt in den dertigjarigen oorlog byna verwoest is, quam de daar omtrent gelegene stadt, nieuw-of klein-Buntzel, op, en wierdt in den jare 1600 onder het getal der koninklyke steden ontfangen, en is thans de voornaamste stadt van den kreits. Eertyds wierdt ze *Hrobca* genaamt; doch naderhandt *Boleslavia*, van hertog Boleslaus den Vromen, die aldaar een kasteel gehad heeft. De kreits is een der grootste in Bohemen, en paalt boven door het Reuzen-gebergte aan de opper-Lausitz en Silesië, ter regten aan den Koniggrätzer, beneden aan den Caurzinner, en ter linken aan den Leitmeritzer kreits. Daar worden vele edelgesteenten gevonden. *Hagec. Chron. Zeiler. Topogr. Bohem. fol.* 16. *Balbin. epit. & Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 4. §. 6. *p.* 32. *& c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetztl. Böhm. pag.* 73.

BUNTZLAU, *Boleslavia*, eene koninklyke stadt, nevens eene jurisdictie, in 't hertogdom Jauer aan de Bober, dertien mylen van Breslau, is in den jare 1190 van Boleslaus Altus, hertog van Silesië, of, gelyk anderen willen, van Boleslaus Crispus, hertog van Polen, reets te voren gesticht, maar toen met ringmuren versterkt, en na hem *Boleslaus* of *Buntzlau* genaamt, in welke tyden deze plaats wegens de aldaar bloeiende bergwerken vermaart was. Aanvankelyk behoorde Buntzlau tot het Glogausche; maar hertog Boleslaus heeft het door een verdrag met hertog Conradus het Jauersche vorstendom ingelyft. De oude hertogen hebben ze met heerlyke privilegien voorzien. Ook is ze nu nog in een goeden staat. In den jare 1217 wierdt ze door eenige nachtrovers overvallen en uitgeplundert; doch de daders wierden naderhandt meest alle om 't leven gebragt. In den jare 1427 wierdt ze door de Hussiten beklommen. Twee jaren daar na verbrandde de bibliotheek en 't tuighuis, en in den jare 1642 wierdt ze genoodzaakt zich aan hertog Frans Albert van Saxen-Lauenburg by verdrag over te geven. Den 23 September wierdt ze geheel in de assche gelegt. Vele dichteren hebben in Griek-sche, Latynsche en Hoogduitsche vaarzen den vermaarden bron alhier, genaamt *Queekbron*, geprezen. Voorts is Buntzlau wegens de voortreflyke aarde vaten, die daar gemaakt worden, bekent. *Hennelius Silesiogr. c.* 7. *Lucæ Schles. Chron. Nasonis Phoenix redivivus ducatus Suidn. & Jaur. Sanftlebii peplus bon. ingen. Boleslav.*

BUONACORSA, *Monte Magno*, geboortig van Pistoja, leefde in den jare 1360, en was een der eerste en beste navolgeren van Petrarcha in de Italiaansche poëzy. Zyne overgeblevene werken zyn in den jare 1559 door Nicolaus Pilli in 't licht gegeven, en in den jare 1567 nevens die van *Bembus*, *Casa*, en *Guidiccioni* te Venetië herdrukt. *Crescembini della Poesia l.* II. *p.* 89. *l.* V. *p.* 318.

BUONACORSI, anders Perrin del Vago genaamt, was een vermaart schilder, en een zoon van Johannes Buonacorsi, die koning Karel den VIII altydt in den oorlog verzelde, en dus zyn leven verloor. Hy wierdt ten platten lande groot gemaakt, en naderhandt te Florence by een materialist bestelt; doch ongenegen tot den koophandel zynde, vergenoegde hy zich by een schilder, genaamt Andreas de Cerii, die meest gewoon was in wasch te boetzeeren; en uit dien hoofde wierdt Perrin ook *de Cerii* bygenaamt. Deze hieldt hem een tydlang by zich, en ziende zyn voortreflyk begrip, bragt hy hem by Rudolf Chirlandajo. Eindelyk nam hem del Vago, een Florentynsch schilder, mede naar Rome; van welken tydt hy *Perrin del Vago* genoemt is. Hy evenaarde in gebouwen, beelden, enz. de voortreffelykste meesters; en de vermaarde Raphaël liet hem aan de vertrekken van 't Vatikaan werken, het welk hy in dien tydt voor paus Leo den X schilderde. Voorts wierdt hy ook onder Clemens den VII in den jare 1523 gebruikt. Julius Romanus en Joh. Franciscus Penny vreesden, dat Perrin boven hen gestelt mogt worden, en besloten derhalven, zich met hem naauwer te vereënigen; ook bewogen ze hem de zuster van Penny te trouwen. Doch na twee jaren verloor hy by de belegering van Rome alle zyne middelen. Iemandt zyner vrienden riedt hem, dat hy zich naar Genua zou begeven, het welk hy deedt, en aldaar het paleis van den prinse Doria schilderde, wordende daar door zeer beroemt. Eindelyk keerde hy weder naar Rome; en dewyl hy een der beroemtste meesteren in beelden en de bouwkunde was, wierdt hy in de zo genaamde *Sala regia* in 't Vatikaan daar toe gebruikt. Doch hy kon dit werk niet volbrengen wegens zyne schielyke doodt in den jare 1547. *Vasari vit. Pit. Felibien vies des Peintres. Soprani pit. Gen.*

BUONAMICO, een schilder. Zie BUFFALMACO.

BUONARUOTI. Zie BONAROTA.

BUONCOMPAGNO, eene aanzienlyke familie in Bononië, waar uit vele vermaarde mannen gesproten zyn. De merkwaardigste zyn: paus GREGORIUS de XIII, en des zelfs broeders zoon PHILIPPUS, stervende in den jare 1586 als kardinaal, in het 38 jaar zyns ouderdoms. JACOBUS *Buoncompagno*, natuurlyke zoon van den voornoemden paus, was markgraaf te Vignuola, hertog van Sora, in 't koninkryk van Napels, en generaal der kerke. Hy teelde by zyne gemalinne Constantia Sforza 1) FRANCISCUS, die in den jare 1641 als kardinaal en aartsbisschop van Napels overleedt. 2) GREGORIUS, hertog van Sora, hebbende HIERONYMUS en HUGO nagelaten. De eerste was kardinaal en aartsbisschop te Bologna, en stierf in den jare 1684; de laatste was hertog van Sora, en stierf in den jare 1676, hebbende de navolgende vier zonen geteelt: 1) GREGORIUS den II, de welke met zyne gemalinne Olympia Ludovisia in den jare 1681 het vorstendom Piombino verkreeg, en stierf in den jare 1707, nalatende vier dochteren, *Maria*, geboren in den jare 1686, erfgename van Piombino; *Constantia*, geboren in den jare 1688, gemalin van vorst Giustiniani in den jare 1705; *Theresia*, geboren 1692; en *Julia*, geboren 1695. 2) FRANCISCUS, stierf in den jare 1690, als aartsbisschop te Bologna. 3) JACOBUS, ook aartsbisschop van Bologna, waar by in den jare 1695 de kardinaalshoedt quam. 4) ANTONIUS trouwde in den jare 1702 zyns outsten broeders dochter Maria, en ontfing met haar het hertogdom Piombino. Zy baarde hem een zoon. Hem wierden door koning Karel den III in den jare 1708 alle zyne goederen in beslag genomen, alzo hy het nopens de Spaansche successie met Vrankryk en het huis Bourbon hieldt.

* Voorts heeft zich eertyds nog eene familie van dezen naam te Rome opgehouden, van zeker gedoopten Jode afstammende. Deze was uit den huize *Corcossa*, en beloofde Gregorius den XIII, toen nog kardinaal, een Christen te zullen worden, zo haast hy paus gemaakt wierdt. Dit nu geschiedende hieldt hy zyn woordt, en liet zich dopen. De paus, zyn peter zynde, noemde hem *Buoncompagno*. Hy wierdt naderhandt een zeer vermaart advokaat. Zyn zoon, ook een advokaat, wilde met den kardinaal Hieronymus Buoncompagno, ten tyde van Alexander den VII, met zynen geslachtsnaam in een prelatuur komen: doch de kardinaal bragt het zo verre, dat hy wel de prelatuur verkreeg, maar zich in plaats van *Buoncompagno* met den name van *Scarineo* noemen moest; uit welk laatste geslacht zyne moeder gezegt wordt gesproten te zyn. *Lehm. jetztherfch. Europ. Hubn. Geneal. Tab.* 317.

BUONVISI, (FRANCISCUS) een kardinaal, geboren te Lucca den 17 May in den jare 1629. In den beginne was hy by den kardinaal Chigi opper-geheimschryver van staat, schenker, daar na ceremoniemeester. Zyn oom, Hieronymus Buonvisi, een kreatuur van paus Alexander den VII, maakte door zyn toedoen, dat

dat hy aan het pauſſelyke hof bekent en bevordert wierdt. Clemens de X zondt hem als internuncius naar Keulen, en naderhandt als nuncius naar Polen, alwaar hy na de doodt van den koning Michiël een huwelyk tuſſchen des zelfs weduwe en den hertog van Lotharingen hielp bevorderen, en by de verkiezing eens nieuwen konings de belangen van 't Ooſtenrykſche huis onder de handt waarnam. Van daar quam hy als nuncius aan het keizerlyke hof, en bleef in die bediening twaalf jaren lang, doende midlerwyl en gedurende het beleg van Wenen, en verderen Turkſchen oorlog, keizer Leopoldus grote dienſten. Den 1 September in den jare 1681 maakte hem Innocentius de XI kardinaal, juiſt wanneer hy wegens lang uitſtel dezer waardigheit verzocht te huis geroepen te worden; en het ſcheelde weinig, of hy hadt den kardinaalshoedt daar door verloren. In ſtaatszaken was hy zeer bedreven, als mede in de geſchiedeniſſen, en beſchaafde letteren. In tegendeel hadt hy zich op gene der hoger wetenſchappen gelegt, het welk hem echter niet zo qualyk geduid wierdt, als wel, dat hy doorgaans eene grote inbeelding van zich zelven hadt, met verachtinge van anderen. Ook wierden zyne jonge jaren, en der zelver ongebondenheit, gelaakt. Doch dit heeft hy door een voorbeeldig leven, en zyne zorgvuldigheit in het wel waarnemen van zyn aartsbiſdom Lucca, wederom vergoed. Hy ſtierf te Lucca den 25 Auguſtus des jaars 1700. *The preſent ſtate of the court of Rome p. 72. Merc. hiſt. Sept. 1700.*

BUPALUS, een vermaart beeldhouwer uit het eilandt Chius, was uit het geſlacht der beeldhouweren, en een broeder van Anthermus. Hy leefde in de LX Olympiade, 216 jaren na Romens opbouw. Beide broederen beeldden Hipponax, die zeer leelyk was, uit vermaak naar 't leven uit, ſtellende het beeldt in 't openbaar. Hipponax ſchreef hier op een ſcherp hekelſchrift, en liet hen, gelyk uit Ariſtophanes blykt, met ſtokken ſlaan. Dit verdroot hen dermaten, dat zy zich uit hertzeer verhingen: hoewel Plinius getuigt, dat zy ſedert nog vele vootreffelyke ſtukken gemaakt hebben. *Plin.* XXXVI. 5. *Hadr. Jun. Animadv.* I. 16. *Bayle.*

BUPRASIUM, een klein afgedeelt koninkryk in 't landſchap Elis. *Gurtl. orig. mundi l.* II. *c.* 24. §. 42.

BUQUHAN, of BUCHAN, *Buchania*, een geweſt in Schotlandt, paalt in 't Ooſten en Noorden aan de Duitſche zee, in 't Weſten en Zuiden aan de landſchappen Murray en Mar. De voornaamſte plaatſen daar in zyn Slanes en Fendracht. Het landt heeft goede weiden, en levert goede wolle uit. Gene muizen kunnen daar leven. Niet verre van Slanes is eene groeve, waar in het water, droppels gewyze vallende, binnen korten tydt in ſteen verandert wordt, invoegen dat, ten ware men de ſtenen daar uit nam, de ſpelonk wel haaſt vol zyn zou. Men vindt aan de beeke eene menigte van geel amber, waar van men op zekeren tydt eenen klomp gezien heeft, groter dan een paardt. Hier van worden hals-en armbanden gemaakt. *Davity de l'Ecoſſe.*

BUQUOY, een kaſteel en vlek in Artois, drie Franſche mylen van Bapaume, op de grenzen van Picardië gelegen, heeft den tytel eens graafſchaps, dat door den eerſten grave Maximiliaan van Longueval, vryheer van Vaux, die in den jare 1581 voor Doornik ſneuvelde, op zyn geſlacht gebragt is. Zie LONGUEVAL. *Zeil. Top. Burg. Imhof. not. proc. Imp. in Mantiſſa.*

BURA, eene oude ſtadt in Achaje, aan de zyde des Corinthiſchen zeeboezems, wierdt door eene aardbeving verwoeſt. De overblyfzelen worden thans *Pernitza* genoemt, gelegen tuſſchen Patros en Vaſilica. Eertyds was ze door eene Godſprake van Hercules vermaart, wiens beeldt in een ſpelonk niet verre van de ſtadt geëert wierdt. Die genen, die dezen Godt om raadt vroegen, namen vier dobbelſtenen uit eene grote menigte, wierpen die op een tafel, bezagen de ogen, en die met hare kaarte vergelykende, maakten ze dus de betekenis op. *Pauſan. in Achaïc.*

BURAGRAY, eene rivier in 't Afrikaanſche koninkryk Fez, ontſpringende uit het Atlantiſche gebergte, en van daar lopende tot op de vlakte valt zy tuſſchen Cale en Rabate in de Atlantiſche zee, alwaar zy een haven maakt. *Marmol Africa l.* I. *c.* 60.

BURANA, (JOHANNES FRANCISCUS) een Philoſooph in de XVI eeuwe, was geboortig van Verona, en bediende zich van het onderwys van Bagolinus, de welke over de redenkunſt (*Logica*) van *Ariſtoteles* te Bononië leſſen deedt. Maar alzo hy onder het diſputeren of twiſtredenen geen geringe blyken gaf van zyn ſcherpzinnig vernuft, verzochten hem de ſtudenten om leſſen te doen over dat gedeelte der Philoſophie; het welk hy deedt, en hen vele dingen uit Griekſche en Arabiſche uitleggeren opdiſchte. Hy oeffende zich ook in het Hebreeuſche, en naderhandt, nadat hy 'er was uitgeſcheiden met leſſen te doen, de geneeskunde. Hy heeft nagelaten, ten blyke van zyn ſchrander oordeel: *Ariſtotelis priora reſolutoria, adjecta Averrois expoſitione, &c.* op zyn verzoek door zynen gewezen leermeeſter Bagolinus na zyne doodt overgezien en in het licht gegeven. *Bayle Dict. Crit.*

BURCH, BURGH, BORGH, (VAN DER) een adelyk en ridderlyk geſlacht in Nederlandt, heeft van outs, ten tyde der graven van Hollandt, en daar na te Delf en Dordrecht gebloeit. Men vindt, dat JAKOB *vander Burch* of *Borch* in 't jaar 1235 onder andere ridderen en edelen geweeſt is op het tournooi, door Floris, grave van Hollandt en Zeelandt, heer van Vrieſlandt, beſtemt binnen 's Gravenhage, maar gehouden binnen Haarlem. Nog dat in de jaren 1330 en 1337 geleeft hebben MATTHEUS en JAKOB *vander Burgh*, ridders, en vermaart ten tyde van Willem den III, grave van Hollandt, enz. Nog MATTHEUS *vander Burch*, ridder in den jare 1358. Dit geſlacht voert ten wapen een rode bandt op een gout veldt, by eenigen een weinig gebogen, de timbers of helmdekken root en gout; ſtaande op den helm een goude kroon, waar boven uitkomt een zwarte arentspoot, met klaauwen van gout. Hun ſtamhuis was gelegen in Delflandt, by Ryswyk, welkers overblyfſelen nog tegenwoordig gezien worden. Het zelve is een leen van den huize van Waſſenaar, met het welke JAN *vander Burch* in 't jaar 1307 verlyd wierdt, en is in dit geſlacht gebleven ter tydt toe, dat *Pieter Suys*, ambachtsheer in Gryſenoort, als getrouwt hebbende JOHANNA *vander Burch*, erfdochter van Jan vander Burch, Willems zoon, in 't jaar 1486 daar mede verlyd wierdt door opdragt van zyn neve, JAN *vander Burch*, Gerrits zoon. Naderhandt is het zelve door verſterf in den jare 1581 gekomen op *Margaretha Suys*, vrouwe van Ryswyk, getrouwt met *Adam vander Duyn*, heer van 's Gravenmoer, wiens deſcendenten het voornoemde huis en landen bezeten hebben, tot dat *Nicolaas vander Duyn*, heer van Ryswyk, Mye, en den Burch, kolonel van een regiment te paarde, zonder oir geſtorven is, als blykt uit het leenregiſter van Waſſenaar.

Genealogie van het oude en adelyke geſlacht van VANDER BURCH, of VANDER BURGH.

JAN *vander Burgh* wierdt van den heere van Waſſenaar, burggrave van Leiden, in den jare 1307 verlyd met de huizinge en hofſtede Ter Burgh, in 't ambacht van Ryswyk, met vyftien mergen lands, trouwde N. N., en wan by haar

SIMON, die volgt.

Mattheus, ridder in den jare 1330, en 1337.

Jakob vander Burgh, ridder in den jare 1330, en 1337, wiens zoon was *Jan vander Burgh*, knape, vermeld in den jare 1356, en dochter *Catharina vander Burgh*, die trouwde Thieleman Oem, baljuw van Zuidhollandt, in den jare 1358. Hier van komen de heeren van Wyngaarden.

SIMON *vander Burgh*, Jans zoon, bezitter van 't huis Ter Burgh omtrent den jare 1325, trouwde, en heeft gewonnen:

JAN *vander Burgh*, bezitter van 't huis Ter Burgh. Hy hieldt de party van vrouw Margaretha tegen haren zone Willem, grave van Hollandt, en trouwde Eliſabeth van Weldam. Zy wierdt in den jare 1374 genaamt Juffr. Lysbeth, Jans weduwe vander Burgh, zuſter van Gerrit Willemsz. van Weldam. Zy hebben zamen gewonnen:

SIMON, die volgt.

Willem, die zyne grafſtede hadt in de oude kerke te Delf, naaſt het graf van zynen broeder Simon; gelyk als hier na volgen zal. Hy was getrouwt met Margaretha Nagel, Barthouts dochter, die weduwe zynde in den jare 1411 te Delf in de nieuwe kerk op het heilige kruis-altaar een kapellery ſtichtte. Zy hebben nagelaten *Gerrit* Willems zoon *vander Burg*, ruwaardt en baljuw van het landt van Putten in den jare 1422.

SIMON *vander Burgh*, Jans zoon, knape in den jare 1390, bezitter van 't huis Ter Burgh, hadt zyn graf te Delf in de oude kerk in 't derde plein van de Noordkerk-zyde, de zevende grafſtede, welke by de deſcendenten van *Adam vander Burgh*, zyn zoon, altoos is bezeten geweeſt, en nog op huiden bezeten wordt; alwaar *Reyer vander Burgh*, Hendriks zoon, getrouwt met Klara vander Meer, begraven leggen, onder een zark, daar 't wapen van vander Burgh op uitgehouwen is; en daarboven aan den muur hangt in een rouwkas 't wapen van *Kornelis vander Burgh*, kolonel, geſchoten voor Ooſtende in den jare 1604. Simon voornoemt trouwde N. N., en gewan by zyne huisvrouwe:

JAN, die volgt.

Willem of *Willeman vander Burgh*, die met zynen broeder, *Jan vander Burgh*, den grave van Hollandt moeſt dienen tegen de Arkels, elk met twee man, op hunne eigene koſten, in den jare 1405. Hy was in den jare 1408 ſchout van Delf.

ADAM of AAM *vander Burgh*, wiens deſcendenten beneden volgen.

Lysbeth vander Burgh was nonne te Loosduinen in den jare 1420.

JAN, Simons zoon, *vander Burgh*, wierdt verleid met het huis Ter Burgh in den jare 1428, trouwde N. van Boukhorſt, hebbende zamen gewonnen:

GERRIT, die volgt.

Juffr. *N. vander Burgh*, getrouwt in den jare 1436 te Delf met Bartholomeus Partaut, anders van Caſtello, rentmeeſter generaal van Noordhollandt, wiens dochter Margaretha van Caſtello trouwde met Jan van Matheneſſe.

Willem vander Burgh trouwde N. de Bloot, en wan *Jan vander Burgh*, getrouwt met Juffr. N. de Rovere van Montfoort, wiens eenige dochter, *Johanna vander Burgh*, trouwde met Pieter Suys, ambachtsheer in Gryſenoort.

GERRIT *vander Burgh*, Jans zoon, wierdt verlyd met het huis Ter Burgh in den jare 1441, en 1449, trouwde Eliſabeth Uittenhage, Jans dochter, hebbende zamen nagelaten:

JAN, die volgt.

Johanna vander Burgh, nonne te Loosduinen.

Alyd vander Burgh, nonne in het klooſter van S. Urſula binnen Delf.

Juffr. *N. vander Burgh*, nonne in het klooſter van S. Anna te Delf.

Keelken vander Burgh, nonne in het klooſter te Ryswyk.

Eliſabeth vander Burgh, bagyn te Haarlem.

JAN *vander Burgh*, Gerrits zoon, wierdt verlyd met huis Ter Burgh in den jare 1474, het welk hy maakte en opdroeg aan zynen neve, *Pieter Suys*, ambachtsheer in Gryſenoort, in den jare 1586, komende zonder oir te ſterven.

Pieter Suys, ambachtsheer in Gryſenoort, trouwde JOHANNA

vander Burgh, erfdochter van Jan vander Burgh, Willems zoon, en wierdt verlyd met het huis Ter Burgh in den jare 1486. Hy stierf in den jare 1501, en legt met zyne huisvrouwe begraven te Ryswyk in 't Choor, onder een blaauwe zark, met hun vier quartieren, als Suys, Burgh, Steenhuizen, en de Rovere van Montfoort. Zy hebben zamen gewonnen: *Kornelis*, *Allard*, *Catharina*, *Jakob*, *Agatha*, *Daniel*, *Jan* en *Willem Suys*.

ADAM, of AAM *vander Burgh*, Simons zoon, van wien boven is gesproken, trouwde N. van Brakel. (Anderen zeggen van Stmynen.) Hy heeft by haar gewonnen

HENDRIK, die volgt;

En *Beert*, of *Beerte vander Burgh*, die trouwde met Gerrit Benningh, Gerrits zoon, te Amsterdam.

HENDRIK *vander Burgh*, Aamszoon, trouwde Catharina van der Woert, dochter van Boudyn Hart vander Woert en van Alyd van Hodenpyl. Zy hebben nagelaten:

ADAM, of AAM, die volgt.

Haasgen, of *Hadewy vander Burgh*, getrouwt met Mr. Willem Pynsen vander Aa, schepen te Delf in den jare 1447, burgermeester in de jaren 1455, 1469, en 1473.

Tou, anders *Arent vander Burgh*, getrouwt met N. Paats van Zonneveldt. Hy stichtte met zynen broeder, *Aam vander Burgh*, eene vikary in de oude kerk te Delf in den jare 1481, en gewan:

Hendrik Tou vander Burgh, getrouwt met N. Quekel, welkers moeder was vander Does uit Zuidhollandt. Hare dochter, *Clara*, of *Claartje Tou vander Burgh*, trouwde Gerrit den Herst, ambachtsheer van Hogeveen. Hy stierf in den jare 1557, zy 1565, en zyn begraven te Delf in de oude kerk, aan de Noordzyde, onder een blaauwe zark, met hunne vier quartieren, als Burgh, Quekel, Paats van Zonneveldt, en Does uit Zuidhollandt.

Tryntje, *Marretje* en *Machteld Tou vander Burgh*, bagynen.

Dirk Tou vander Burgh, woonde in den Briel, trouwde N. N., en gewan: *Kornelis Tou vander Burgh*, zonder oir gestorven; *Agnes Tou vander Burgh*, bagyn te Delf, en *Erm* of *Emmerentia Tou vander Burgh*, getrouwt met Ewout van Kleyburgh, Kornelis zoon.

Ysbrand Tou vander Burgh, stierf ongetrouwt in den jare 1531, en wierdt in 't laatstgenaamde graf in de oude kerk te Delf begraven.

Agatha Tou vander Burgh, trouwde Jan Storm van Wena, Gerrits zoon, bygenoemt *Roe*, schepen te Delf in den jare 1504.

Grietje Tou vander Burgh, trouwde eerst Herman Moor; ten tweden male Willem Jakobs zoon.

ADAM, of AAM *vander Burgh*, Hendriks zoon, gemeenlyk genoemt *Aam vader*, trouwde Margriet Heerman van Oestgeest, dochter van Jan Simons zoon. Zy stierf in den jare 1497, hy 1505, oud omtrent 90 jaren, en zyn begraven in de Parochiekerk van 't Wout onder een blaauwe zark met hun vier quartieren, als Burgh, Woert, Brakel, of Stmynen, en Hodenpyl. Zy hebben zamen nagelaten vyftien kinderen, als:

I *Ysbrand vander Burgh*, de oude, ongetrouwt gestorven.

II Heer *Dirk vander Burgh*, priester, pastoor van het Wout, verzorger van het bagynenhof te Delf, gestorven in den jare 1531.

III *Maria vander Burgh*, bagyn.

IV *Ysbrand vander Burgh*, de jonge, monnik.

V *Margaretha vander Burgh*, bagyn.

VI *Aagt* of *Agata vander Burgh*, mede bagyn.

VII *Klaas vander Burgh*, jong gestorven.

VIII Heer *Kornelis vander Burgh*, priester.

IX *Tryntje vander Burgh*, jong gestorven.

X *Jutgen vander Burgh*, nonne van S. Anna te Delf.

XI JOOST *vander Burgh*, volgt.

XII HENDRIK *vander Burgh*, volgt mede.

XIII JAN *vander Burgh*, volgt beneden.

XIV *Lysbeth vander Burgh*, getrouwt met Sysman, Damaszoon.

XV *Aaltje vander Burgh*, getrouwt met Bartholomeus van Segwaart, waar van de heeren van Westerbeek afstammen.

JOOST *vander Burgh*, Aams zoon, Raadt en havenmeester van Delf in den jare 1494, schepen 1519, trouwde Maria, dochter van Beukel, Gerrits zoon van Zanten. Hy stierf in den jare 1535, hebbende gewonnen:

Mr. Joost vander Burgh, anders *Mr. Joost Aams zoon vander Burgh*, raadsheer in de kancellerye van Brabandt te Brussel, wiens beeldtenis en acht quartieren daar te zien zyn. Hy trouwde Maria, dochter van Dirk Duyst van Voorhout, en van Sophia Butziels. Zy maakte grote legaten aan 't weeshuis van Delf, alwaar zy in beeldtenis op een tafereel uitgeschildert staat, met haar mans wapen, en haar acht quartieren. Zy zyn zonder kinderen gestorven.

BEUKEL, die volgt.

Adam vander Burgh, trouwde Agatha van Duivenesse, Jans dochter. Hy stierf in den jare 1546, zy 1587, en zyn begraven in de oude kerk te Delf, onder een zark, daar hunne wapenen en vier quartieren op uitgehouwen zyn, en hebben nagelaten: *Joost vander Burgh*, getrouwt met Catharina Muys van Holy, Anthonis dochter, zonder oir gestorven; *Jan vander Burgh*; *Beukel vander Burgh*; *Maria vander Burgh*, getrouwt in den jare 1585 met Kornelis Kornelisz. van Schaagen; *Catharina vander Burgh*, en *Adam vander Burgh*.

Dirk vander Burgh, trouwde Magdalena Sasbout. Hy gewan *Alyd vander Burgh*, getrouwt met Melchior Gerrits, tresaurier van Delf in den jare 1570, en *Machteld vander Burgh*, bagyn.

Elisabeth vander Burgh, trouwde Jan Sasbout, vyf en twintig maal burgermeester van Delf, gestorven in den jare 1573.

Margaretha vander Burgh, trouwde Mr. Bartholomeus Claaszoon van Diemen, burgermeester van Delf. Hy stierf in den jare 1533, zy 1534.

Machteld vander Burgh, trouwde Kornelis vander Meer, Adriaan Franken zoon.

BEUKEL, zoon van Joost, Aams zoon, *vander Burgh*, Raadt en tresaurier van Delf in den jare 1538, trouwde Catharina Sasbout, dochter van Sasbout Sasbout, burgermeester van Delf. Hy stierf in den jare 1543, en heeft gewonnen:

Agatha vander Burgh, stierf ongetrouwt.

Elisabeth vander Burgh, trouwde Frans Meerman, Dirk Goverts zoon, Raadt en schepen te Delf in den jare 1553, tresaurier in den jare 1555.

SASBOUT, die volgt.

Margaretha vander Burgh, trouwde Joost van Overvest, Frans Damas zoon.

Geertrui vander Burgh, getrouwt met Kornelis van Moerkerken, Jakobsz.

SASBOUT *vander Burgh*, Beukels zoon, burgermeester van Delf in den jare 1569. Hy vertrok, overmits de onlusten in den jare 1573, trouwde Petronella van den Eynde, dochter van Mr. Hugo van den Eynde, pensionaris van Delf, en gewan by haar:

Joost, *Beukel*, en *Jakob vander Burgh*, de welke in den Hage met hare zuster *Catharina vander Burgh* gewoont hebben.

Jan vander Burgh, in Spanje gestorven.

Dirk vander Burgh, getrouwt met Machteld Teypma, en by haar verwekt hebbende *Ignatius* en *Petronella vander Burgh*.

Catharina vander Burgh.

HENDRIK VANDER BURGH, Aamszoon, hier voren gemeld, trouwde voor de eerste maal met Geertrui, dochter van Beukel, Gerrits zoon, van Zanten, en gewan by haar:

I Mr. *Beukel vander Burgh*, pastoor van 't Woudt.

II *Gerrit vander Burgh*, zonder oir gestorven.

III *Agatha vander Burgh*, bagyn.

IV *Anna vander Burgh*, ongetrouwt gestorven.

V AAM, of ADAM, volgt.

VI REYER *vander Burgh*, van wien beneden.

VII *Elisabeth vander Burgh* getrouwt met Willem van Diemen, Bartholomeus zoon.

VIII *Margaretha vander Burgh*, getrouwt met Frank van Diemen, Bartholomeus zoon, schout van Delf in den jare 1553.

Voor de twede maal trouwde HENDRIK *vander Burgh* met Aafje Willems dochter, welker descendenten beneden volgen.

AAM of ADAM *vander Burgh*, Hendriks zoon, Raadt en schepen te Delf in den jare 1515, tresaurier 1556, stierf 1557. Hy was getrouwt eerst met Catharina, dochter van Laurens van Spanje, Pieters zoon, waar by hy gewonnen heeft *Geertrui vander Burgh*, die trouwde Adriaan Fyk, Jakobs zoon, en *Alyd vander Burgh*, getrouwt met Bartholomeus vander Zwaan; ten tweden male met Adriana de Jonge, Willems dochter, waar by hy gewan:

HENDRIK, die volgt.

Ida vander Burgh, getrouwt met Borger Jans zoon van der Blok, Raadt en negentien maal schepen te Delf, gestorven in den jare 1622.

Jakob vander Burgh, getrouwt met Margaretha van Dyk, zonder oir gestorven.

Beukel en *Gerrit vander Burgh*, zonder oir gestorven.

Catharina vander Burgh, bagyn.

Maria vander Burgh, getrouwt met Jakob Voshol.

Alyd vander Burgh, getrouwt met Volkert Westerwold.

Adriana vander Burgh, getrouwt met Doe vander Stolk.

Margriet vander Burgh, ongetrouwt gestorven.

Willem vander Burgh, Raadt en schepen te Delf, tresaurier in den jare 1599, getrouwt met Josina van Groenewegen. Hy stierf in den jare 1614. Zyne kinderen waren: *Adam vander Burgh*, Raadt en schepen te Delf in den jare 1626, tresaurier 1630, gestorven zonder oir in den jare 1659, en *Catharina vander Burgh*, getrouwt met Frank Graswinkel.

HENDRIK *vander Burgh*, Aams zoon, schepen in den jare 1579, burgermeester te Delf in den jare 1582, trouwde eerst Margaretha vander Dussen, Arents dochter, waar by hy gewonnen heeft: *Arent* en *Frank vander Burgh*, ten tweden Elisabeth van Zanten, Beukels dochter, waar by hy wan: *Adam vander Burgh*, getrouwt met Johanna Orgels, en *Adriana vander Burgh*, getrouwt met Antony vander Heyde, Janszoon. Hy stierf in den jare 1591, zynde gecommitteerde Raadt van Hollandt geweest, en legt begraven te Delf in de oude kerk in 't choor onder een blaauwe zark, daar zyne vier quartieren op uitgehouwen zyn, als Burgh, Jonge, Zanten, Dalem, of Dongen.

ARENT volgt.

Frank vander Burgh, trouwde eerst Helena vander Graaf, ten tweden Catharina van Zoelen. Hy won by de eerste: *Alyd vander Burgh*, getrouwt met Hendrik Verburg, agent van Haar Hoog. Mog., en *Geertrui vander Burgh*, getrouwt met Johan Duyst van Voorhout, burgermeester van Delf in den jare 1634, Staten generaal wegens de provincie van Hollandt in den jare 1637, en gecommitteerde Raadt van Hollandt in den jare 1648. By de twede: Mr. *Hendrik vander Burgh*, ongetrouwt gestorven den 3 July in den jare 1637. De voornoemde Frank vander Burgh was Raadt en verscheide malen burgermeester van Delf, en stierf in den jare 1642.

ARENT

Arent *vander Burgh*, Hendriks zoon, trouwde eerst met Elisabeth, dochter van Frans Michiels zoon Kamerlin; ten tweden met Elisabeth van Gruithuizen. Hy gewan by de eerste *Maria van der Burgh*, getrouwt met Hans van Willingen; *Hendrik vander Burgh*, getrouwt met Catharina Schutters. Hy stierf in den jare 1630, en legt begraven te Bergen op Zoom in de grote kerk met zyn acht quartieren. Voorts *Margaretha vander Burgh*, getrouwt met Barthout Schalk; *Frans vander Burgh*, baljuw van Hulster ambacht, getrouwt met Catharina Struyvens; *Dirk vander Burgh*, en *Geertrui vander Burgh*, getrouwt met N. Loot.

Reyer *vander Burgh*, Hendriks zoon, hier voren gemeld, Raadt der stadt Delf in den jare 1561, trouwde Clara vander Meer, van Berendrecht, dochter van Frank vander Meer, schout van Delf in den jare 1502, hoogheemraadt van Delflandt in den jare 1510, burgermeester van Delf in den jare 1533, welke voornoemde Reyer stierf den 28 January 1565, zy den 10 May in den jare 1602, beide begraven in de oude kerk te Delf aan de Noordzyde onder een blaauwe zark, daar het wapen van vander Burgh en vander Meer op uitgehouwen is; welke grafstede bezeten en gekomen is van *Simon vander Burgh*. Hy heeft verwekt:

Pieter vander Burgh, getrouwt met Maria van Zanten, Kornelis dochter, hebbende gewonnen: *Kornelis vander Burgh*, kolonel ten dienste van den lande, in May des jaars 1604 binnen Oostende doot geschoten, en begraven in zyns vaders graf in de oude kerk te Delf, uitwyzende de wapenen, boven zyne grafstede hangende; *Reyer vander Burgh*, mede in de belegering van Oostende doot geschoten den 28 Maart in den jare 1604, en begraven in de oude kerk tegen over den predikstoel, alwaar zyn wapen hangt; *Zoetje vander Burgh*, getrouwt met Gerrit van Zanten, Beukels zoon, Raadt en schepen te Delf in den jare 1613, daar na gecommitteerde Raadt van Hollandt; en *Clara vander Burgh*, getrouwt met Abraham Hogenhoek, Raadt en schepen te Delf in den jare 1639. Hy stierf in den jare 1641.

Clara vander Burgh, bagyn, overleden den 5 Juny in den jare 1626.

Frank, volgt.

Beukel vander Burgh, getrouwt met Catharina Pieters dochter. Hy wan *Reyer vander Burgh* op Delfshaven, en is gestorven den 11 April des jaars 1610.

Geertrui vander Burgh, getrouwt met Kornelis de Jonge, Jans zoon, zonder oir gestorven den 19 July des jaars 1605.

Maria vander Burgh, getrouwt met Ysbrand Crapmoes.

Jan vander Burgh, getrouwt met Geertrui van Adrichem, Adriaans dochter. Hy is gestorven den 14 July des jaars 1587, en heeft by zyne huisvrouwe voornoemt gewonnen: *Adriaan vander Burgh*. Deze trouwde N. dochter van Dirk Ysnoutsz van Nes, zonder oir gestorven; *Baartje vander Burgh*, getrouwt met Adriaan Klaas zoon; *Reyer*, *Clara* en *Machteld vander Burgh*, zonder oir gestorven.

Agatha vander Burgh, bagyn te Delf, gestorven den 24 January des jaars 1611.

Margaretha vander Burgh, getrouwt met Dirk Haga, Lambrechts zoon, overleden den 25 September in den jare 1611.

Frank *vander Burgh*, Reyers zoon, burgermeester van Delf in den jare 1610, trouwde den 13 Oċtober in den jare 1585 met Agatha, dochter van Willem vander Hoef, en van Catharina vander Burgh, Pieters dochter. Hy stierf den 1 September des jaars 1619, out 66 jaren, 1 maandt en 17 dagen; zy den 12 Augustus in den jare 1632, out 72 jaren, 3 maanden en 16 dagen, hebbende zamen gewonnen:

Clara vander Burgh, overleden den 6 April des jaars 1659, zonder oir.

Mr. *Willem vander Burgh*, gecommitteert in den Raadt der Staten van Hollandt in den jare 1629, burgermeester van Delf in den jare 1633. Hy stierf zonder oir den 3 February des jaars 1655.

Reyer, volgt.

Tryntje, jong gestorven.

Pieter vander Burgh, overleden den 23 September des jaars 1634, zonder oir.

Jan, vroeg gestorven.

Catharina vander Burgh, getrouwt met Adriaan vander Goes, heer van Naters, burgermeester van Delf in den jare 1624, daar na Raadt en rentmeester generaal van 't landt van Voorn. Hy stierf den 22 January des jaars 1671.

Sophia en *Margaretha vander Burgh*, jong gestorven.

Arent vander Burgh, mede jong gestorven.

Reyer *vander Burgh*, Franken zoon, trouwde den 25 May 1614 met Alida, dochter van Arent vander Graaf, burgermeester van Delf in den jare 1611, hoogheemraadt van Delflandt in den jare 1623. Hy stierf 1649, den 24 April, zy den 6 April 1673, leggende begraven te Delf in de oude kerk in 't choor onder een blaauwe zark met zyne vier quartieren. Zy hebben zamen gewonnen:

Agatha vander Burgh, getrouwt met Mr. Paulus Hallingh, gestorven zonder oir in den jare 1648, ten tweden Jochem van Wevelinkhoven, pensionaris van Leiden. Hy stierf den 31 Augustus 1669; zy den 4 Oċtober 1679.

Frank vander Burgh, te Leiden doot gestoken den 27 February, en begraven den 2 Maart 1638.

Sara vander Burgh, getrouwt met Evert van Bleiswyk, Dirks zoon, burgermeester van Delf. Hy stierf den 4 Juny 1662, zy den 11 Juny 1692.

Clara vander Burgh, getrouwt met Johan van Bleiswyk, burgermeester van Delf, en ontfanger van de geestelyke goederen. Zy stierf den 16 September 1681, hy den 28 July 1696.

Arent vander Burgh, burgermeester van Delf in den jare 1671, gecommitteert in den Raadt van Staten in den jare 1673, en daar na ter vergadering van de Staten generaal, stierf zonder oir den 20 September 1691.

Catalina, stierf jong.

Catharina vander Burgh, overleden den 26 Augustus 1658, ongetrouwt.

Pieter vander Burgh, stierf ongetrouwt den 23 February 1691.

Willem vander Burgh, Raadt te Delf.

Jakob vander Burgh, stierf jong.

Reyer *vander Burgh*, volgt.

Jakob, jong gestorven.

Albert *vander Burgh*, volgt daar na.

Alida vander Burgh, ongetrouwt gestorven.

Helena, jong gestorven.

Reyer *vander Burgh*, Reyers zoon, commis van de ammunitie in het generaliteits magazyn van Hollandt te Delf, trouwde Geertrui Graswinkel, gestorven den 5 May 1695. Hy gewan:

Frank, die volgt.

Kornelis vander Burgh, ongetrouwt gestorven.

Reyer vander Burgh, secretaris van de weeskamer te Delf, trouwde Agatha, dochter van Albert vander Burgh, burgermeester te Gouda, zyne nicht. Hy stierf den 3 July 1695, hebbende gewonnen *Geertrui vander Burgh*, jong gestorven.

Maria vander Burgh.

Alida vander Burgh, trouwde Mr. Adriaan Gerrit Doublet, Raadt te Delf.

Frank *vander Burgh*, Reyers zoon, Raadt en schepen te Delf, bewindhebber van de Oostindische compagnie, en commis van de ammunitie en 't generaliteits magazyn van Hollandt aldaar, trouwde eerst Petronella, dochter van Adriaan Bogaart, heer van Belois, Raadt en burgermeester van Delf, gecommitteerde Raadt van Hollandt, hoogheemraadt, en naderhandt baljuw en dykgraaf van Delflandt; ten tweden Catharina Philippina Doublet, dochter van Jan Doublet, kapitein. Hy gewan by de eerste: *Reyer vander Burgh*, en *Anna Petronella vander Burgh*; by de twede: *Jan vander Burgh*, *Adriaan vander Burgh*, en *Kornelis vander Burgh*; *Maria*, gestorven 1708; *Sara*, *Frank*, *Willem*.

Albert *vander Burgh*, Reyers zoon, burgermeester te Gouda, en gecommitteerde Raadt van Hollandt, trouwde Sara, dochter van Mr. Anthonis Vossenburg, burgermeester te Gouda, gecommitteerde Raadt van Hollandt, en hoogheemraadt van Schielandt, stierf den 29 September 1681, hebbende gewonnen: *Hester*, *Hester*, *Reyer*, *Agatha*, *Arent*, *Anthony*, *Alida* en *Anthony vander Burgh*, alle jong gestorven, behalven *Reyer*, *Agatha* en *Arent*.

Reyer *vander Burgh*, Raadt en schepen te Gouda, trouwde Emilia, dochter van Gerard Storm, kapitein en majoor van een regiment voetknechten. Hy gewan *Sara Catharina vander Burgh*, en *Catharina vander Burgh*, beide jong gestorven. Hy overleedt in April 1702.

Agatha vander Burgh, trouwde *Reyer vander Burgh*, Reyers zoon, secretaris van de weeskamer te Delf; daar na Mr. Gerard van Brandwyk, heere van Bleskinsgrave, naderhandt Raadt en vroedschap te Gouda, gecommitteerde Raadt ter Admiraliteit te Amsterdam, burgermeester, gecommitteerde Raadt in den Raadt van Staten, en laatst in den jare 1724 gecommitteerde in de Staten generaal. Zy stierf den 6 July 1705, hebbende gewonnen by haren eersten man: *Geertrui vander Burgh*, jong gestorven, en by den tweden, *Gerrit van Brandwyk*.

Arent *vander Burgh*, Raadt en schepen in den jare 1705, naderhandt gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt, enz. burgermeester te Gouda, tegenwoordig gecommitteerde Raadt ter admiraliteit te Amsterdam, trouwde den 10 Maart 1705 met Maria van Bleiswyk, Reyer Evertsz dochter. Hy gewan *Albert*, die stierf den 26 Augustus 1707; *Maria Catharina* en *Petronella vander Burgh*. Zy stierf den 15 December 1708, out 24 jaren, 5 maanden en 11 dagen. Hy trouwde voor de twede maal den 8 November 1712 met Reynburg van den Kerkhoven, Willems dochter, en gewan *Albert*, gestorven den 27 November 1713. Zy stierf den 28 November 1713. Voor de derde maal trouwde hy Swana Maria Bachman, Johan Adolfs dochter, en gewan by haar *Albrecht*, *Geertrui Sara*, en *Johanna Maria vander Burgh*.

Volgen de descendenten van

Hendrik *vander Burgh*, Aams zoon, van wien boven gemeld is. Hy hadt tot zyne twede vrouwe Aafje Willems dochter, en gewan by haar:

I Jan, die volgt.

II *Hendrik* en *Gerrit vander Burgh*, zonder oir gestorven.

III *Kornelis vander Burgh* op Groeneveldt, getrouwt, en verwekt hebbende *Pieter vander Burgh*, anders *Tou*; *Kornelis vander Burgh*; *Aagje vander Burgh*, getrouwt met Jan Thonis zoon, en *Maria vander Burgh*, getrouwt met Frans in den Arendt.

IV *Lysbeth vander Burgh*, getrouwt met Michiel...

V Jakob, volgt verder.

VI *Maria vander Burgh*, getrouwt eerst met Kornelis. . . ten tweden male met Jan Jans zoon.

Jan *vander Burgh*, Hendriks zoon, op 't Wout, trouwde N. N. en gewan:

Pieter vander Burgh, die naliet een zoon, genoemt naar zynen vader *Pieter vander Burgh*.

Catharina vander Burgh.

Wouter vander Burgh, zonder oir.

Heer *Adam vander Burgh*, priester.

Ysbrand vander Burgh, wiens kinderen waren *Kornelis* en *Maria vander Burgh*.
Aagje vander Burgh, getrouwt met Lauris Vrieſſen.
Gerrit vander Burgh, die nagelaten heeft: *Kornelis* en *Barbara vander Burgh*.
Maria vander Burgh, getrouwt met Jan Korſſen.

JAKOB *vander Burgh*, Hendriks zoon, trouwde eerſt N.; ten tweeden Eliſabeth Kornelis. Hy gewan by de eerſte *Aam vander Burgh*, wiens zonen waren *Jakob* en *Hendrik vander Burgh*; *Ysbrand vander Burgh*, zonder oir, en *Aagje vander Burgh*, die trouwde Klaas Gerrits zoon Voorburgh. By de twede *Kornelis vander Burgh*, getrouwt met Alyd vanden Heuvel, Thielemans dochter, die nagelaten heeft: *Willem vander Burgh*, getrouwt met Margriet vander Meer, Kornelis dochter, met kinderen; *Hendrik vander Burgh*, wiens dochters waren: *Maria* en *Grietje vander Burgh*; *Gerrit vander Burgh*; *Martyn vander Burgh*; *Adriaan vander Burgh*; *Neeltje vander Burgh*, en *Grietje vander Burgh*.

JAN *vander Burgh*, Aams zoon, hier voren gemeld, trouwde eerſt N.; ten tweeden Catharina van Dorp. Hy leefde met zyne kinderen in den jare 1536, toen de grote brandt te Delf was, en gewan by zyne eerſte huisvrouwe:
Arent Tou vander Burgh, Raadt te Delf in denjare 1534, die nagelaten heeft: *Maria Tou vander Burgh*, zonder oir geſtorven.
Kornelis vander Burgh, getrouwt met Catharina, dochter van Bartholomeus en van Baafjen van Tetroede. Hy wan: *Bartholomeus vander Burgh*, zonder oir geſtorven, en *Françoiſe vander Burgh*, getrouwt met Govert van Overſchie, Ysbrands zoon.
Margriet vander Burgh, getrouwt met Arent....
JORIS, volgt.
Maria vander Burgh, getrouwt met Kornelis Vink, Gysberts zoon.

By de twede vrouwe:

WOUTER, volgt verder.
Françoiſe vander Burgh, getrouwt met Kornelis van Aken in den Hage.
Gerrit vander Burgh, zonder oir geſtorven.

JORIS *vander Burgh*, Jans zoon, trouwde eerſt met Maria Tetroede, Kornelis dochter; ten tweden met N., en gewan by de eerſte:
Kornelis vander Burgh, ridder van het heilige graf, getrouwt met Maria van Beaumont, Pieters dochter, zonder oir overleden.
Maria vander Burgh, getrouwt met Pieter van Beaumont, Pieters zoon, Raadt en ſchepen te Delf.
Auguſtyn vander Burgh, zonder oir geſtorven.

By de twede vrouwe:

Jan vander Burgh, Joris zoon, Raadt en ſchepen te Delf in den jare 1570, trouwde Kornelia van Kranendonk, Kornelis dochter. Hy ſtierf in den jare 1603, hebbende verwekt *Kornelis vander Burgh*, die trouwde Kryntje van Veenhuizen, Gerrits dochter, en gewan *Klaas vander Burgh*, zonder oir geſtorven. *Jan vander Burgh* trouwde Adriana Keyna, wiens zoon *Kornelis vander Burgh* deſcendenten nagelaten heeft. *Aaltje vander Burgh*, die trouwde Lodewyk van Hees; en *Kornelia vander Burgh*, getrouwt met Willem van Vliet, Willems zoon.

WOUTER *vander Burgh*, Jans zoon, trouwde Catharina van Uittenbroek, Dirks dochter. Hy ſtierf in den jare 1546, zy 1571, out 82 jaren, hebbende verwekt:
PIETER, die volgt.
Joſina vander Burgh, getrouwt met Jan Uittenhage, Frans zoon. Hier van komen de heeren van Ruyven, by Delf, hebben haar gulde bruiloft gegeven, toen zy 50 jaren waren getrouwt geweeſt. Hy ſtierf in den jare 1587, out 75 jaren; zy 1595, out 80 jaren.
Adam vander Burgh, trouwde Margaretha.... en heeft nagelaten: *Margaretha vander Burgh*, getrouwt met Pieter Baſelier; *Maria vander Burgh*, getrouwt met Arend van Tuylen; *Joſina vander Burgh*, getrouwt eerſt met Nicolaas Verjuis, ten twede male met Frans Grandmond.
Kornelis vander Burgh, Raadt en ſchepen te Delf in den jare 1569, trouwde eerſt Margaretha Storm van Wena, Gerrits dochter, ten tweden Maria Sonderdank, Engels dochter. Hy ſtierf den 20, en zy den 28 October 1574, zynde begraven te Delf in de oude kerk aan de Noordzyde onder een blaauwe zark, waar op het wapen van vander Burgh en Sonderdank uitgehouwen ſtaat. Hy heeft gewonnen by zyne eerſte huisvrouwe:
EMANUEL, die volgt.
Arent en *Bartholomeus vander Burgh*, ongetrouwt geſtorven.
Margaretha vander Burgh, getrouwt met David vander Mye.
Agneta vander Burgh, getrouwt eerſt met Mr. Barthout Ernſt van Baſſen, griffier van den hove van Hollandt, ten tweden male met Mr. Arent vander Meer van Berendrecht. Hier van komt 't huis te Berendrecht by Leiden.

EMANUEL *vander Burgh*, Kornelis zoon, trouwde Joſina van Scharlaken, Gysberts dochter. Hy gewan by haar: *Kornelis vander Burgh*, getrouwt met Judith Berk, Dirks dochter, en heeft daar by gewonnen Mr. *Dirk vander Burgh*, Raadt te Dordrecht in den jare 1632, getrouwt 1628 met Johannetta vander Burgh, François dochter, zyne nichte, en geſtorven zonder kinderen.

Klaas vander Burgh, Wouters zoon, ſtierf zonder kinderen.
Maria vander Burgh trouwde Adriaan van Groenewegen, Simons zoon; gaven in den jare 1601 haar gulde bruiloft, nadat ze 50 jaren waren getrouwt geweeſt, beide out 84 jaren, en hebben hunne kinderen elk gegeven een dubbelde roſenobel, en hunne kindskinderen elk een ſouverein. Hy ſtierf in den jare 1603, zy 1607, out 90 jaren.
Lysbeth vander Burgh, zonder oir geſtorven.

PIETER *vander Burgh*, Wouters zoon, Raadt te Delf in den jare 1577, trouwde eerſt Sophia Oem, dochter van Jan, en van Engeltje vander Linden, die zuſter was van heer Willem vander Linden, eerſte biſſchop van Roermonde, daar na van Gent; ten tweden Anna van Steenhuizen. Hy ſtierf in den jare 1582, out 70 jaren, hebbende verwekt by zyne eerſte huisvrouwe:
JAN, die volgt.
Wouter, *Willem* en *Dirk vander Burgh*, jong overleden.
Catharina vander Burgh, ongetrouwt geſtorven.

By zyne twede huisvrouwe:

Jan vander Burgh, de Jonge, zonder oir geſtorven.
Arent vander Burgh, Raadt en ſchepen te Amſterdam, getrouwt met Truy Wilkes, hebbende gewonnen *Hans vander Burgh*, overleden in Spanje; *Anna vander Burgh*, getrouwt in den jare 1634 met Pieter van Borre, ſecretaris van 't gerecht te Utrecht, zoon van den vermaarden geſchiedſchryver; *Pieter vander Burgh*, en *Abraham vander Burgh*.
Sophia vander Burgh, trouwde Kornelis van den Bergh.

JAN *vander Burgh*, Pieters zoon, trouwde Catharina de Wit, dochter van Frans Kornelis zoon, en van Lydia van Beveren, en heeft nagelaten:
FRANÇOIS, die volgt.
Wouter, *Kornelis* en *Kornelia vander Burgh*, ongetrouwt geſtorven.
Sophia vander Burgh, getrouwt met Abraham van Leeuwen, predikant te Ryswyk.
Engeltje vander Burgh, getrouwt met Philip van Beverwyk, Aſpers zoon, burgermeeſter van Dordrecht in den jare 1631.

FRANÇOIS *vander Burgh*, Jans zoon, gecommitteert in de Rekenkamer van Hollandt in den jare 1602, gecommitteerde Raadt van Hollandt in den jare 1618, burgermeeſter van Dordrecht in den jare 1622, en dykgraaf van den Alblaſſerwaardt, trouwde eerſt Dina, dochter van Kornelis de Both, ſchepen en treſaurier te Dordrecht, en dykgraaf van den Alblaſſerwaardt, en van Johanna Heymans; ten tweden Iſabella Joachimi, dochter van Albert Joachimi, ridder, en van Adriana Huiſſen. Hy ſtierf in den jare 1626, en gewan by zyne eerſte vrouwe:
JOHAN, die volgt.
Johannetta vander Burgh, getrouwt eerſt met Mr. Dirk vander Burgh, Kornelis zoon, Raadt te Dordrecht, haren neve; ten tweden met Hendrik Branſen, Momboir van Gelderlandt. Zy ſtierf zonder kinderen.
Catharina vander Burgh, getrouwt met Mr. Gerard Marcellus, penſionaris te Gouda, burgermeeſter in den jare 1646, gecommitteerde Raadt van Hollandt in den jare 1648.
Anna vander Burgh, getrouwt eerſt met M. Jan de Rovere, Raadt te Dordrecht, geſtorven in den jare 1635; ten tweden met Mr. Gerard van Hogeveen, burgermeeſter van Leiden, namaals ſchout, en gecommitteerde Raadt ter Admiraliteit te Rotterdam.

Mr. JOHAN *vander Burgh*, François zoon, heer van Niemandsvriendt, ſchepen te Dordrecht in den jare 1647, burgermeeſter in den jare 1672, gecommitteert in de Rekenkamer in den jare 1676, trouwde met Margaretha, dochter van Matthys Berk, heer van Gotſchalkoort, en gewan by haar:
FRANÇOIS, die volgt.
Alyd vander Burgh, jong geſtorven.
Dina vander Burgh, mede jong geſtorven.
Matthys vander Burgh, getrouwt met Eliſabeth Franken, hebbende zamen gewonnen *Gerrit*, *Margaretha*, *Adriana*, *Eliſabeth*, *Geertrui* en *Johan vander Burgh*.
Johan vander Burgh, heer van Slydrecht, getrouwt met Charlotta Eliſabeth van Blyenburgh, dochter van Adriaan, ridder, heer van Naaldwyk, burgermeeſter van Dordrecht, enz. hebbende gewonnen *Adriaan*, *Johan* en *Levina vander Burgh*.
Johannetta vander Burgh, getrouwt met Mattheus van den Broek, bewindhebber van de Ooſtindiſche compagnie.
Kornelis vander Burgh.

FRANÇOIS *vander Burgh*, Johans zoon, ſchepen te Dordrecht in den jare 1673, ſecretaris van den hove en hoge vierſchaar van Zuidhollandt, trouwde Anna, dochter van William Davidſon, ridder baronet, edelman van zyn majeſteit van Engelandt geheime kamer, eenigſte commiſſaris van Engelandt en Ierlandt, en reſident in Schotlandt. Hy heeft verwekt *Jan vander Burgh*, en *Geertrui vander Burgh*, ongetrouwt.

Nog vindt men eenen HUGE Klaas zoon *van der Burgh*, vermeld in een zoenbrief van den jare 1396.

Extract uit het Regiſter van den Magiſtraat der der ſtadt Delf, wanneer die van het geſlacht van VANDER BORCH, *of* BURCH *aldaar in de regeering of bedieninge geweeſt zyn, opgeſtelt met hunne namen volgens de order van het A. B. C.*

ADAM Hendriksz *vander Burch* is Raadt geworden in den jare 1540, ſchepen in den jare 1545, treſaurier in den jare 1556, en

en gestorven in den jare 1557.

Adam Willemsz *van der Burch*, Raadt in den jare 1620, tresaurier in de jaren 1623, 1632 en 1630, schepen in de jaren 1626 en 1627, gestorven in den jare 1659.

Arend Reyersz *van der Burch*, Raadt in den jare 1652, schepen in de jaren 1653, 1654, 1655 en 1664, tresaurier in den jare 1668, burgermeester in de jaren 1671, 1672, 1679, 1680 en 1681, Raadt van Staten in den jare 1673, adjunct ter dagvaardt in de jaren 1675 en 1678, Staten generaal in de jaren 1682, 1683 en 1684.

Arend Tou Jan Aamsz *vander Burch*, Raadt en buiten-havenmeester in den jare 1534.

Beukel Joost Aamsz *vander Burch*, Raadt in den jare 1535, tresaurier in den jare 1538, overleden in den jare 1543.

Kornelis Woutersz *vander Burch*, Raadt en schepen in de jaren 1569, 1570, 1571 en 1572, gestorven in den jare 1574.

Dirk *van der Burch*, schepen in den jare 1341.

Frank Reyersz *van der Burch*, Raadt in den jare 1591, schepen in de jaren 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1598 en 1599, burgermeerster 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1615, 1616 en 1618, overleden in den jare 1619.

Frank Hendriksz *van der Burch*, Raadt in den jare 1605, weesmeester in de jaren 1614, 1615, 1618, 1622, 1623, 1626 en 1627, tresaurier in de jaren 1619 en 1631, burgermeester in de jaren 1629, 1630, 1634 en 1635, gestorven in den jare 1642.

Hendrik Aam Hendriksz *vander Burch*, Raadt in den jare 1575, schepen in de jaren 1579, 1580 en 1581, burgermeester in den jare 1582, 1584, 1585, 1586, 1588 en 1589, overleden in den jare 1591.

Jan *vander Burch*, schepen in den jare 1321.

Jan Dirkszoon *vander Burch*, schepen in den jare 1326.

Joost Aamsz *vander Burch*, Raadt en havenmeester in den jare 1494, schepen in de jaren 1518, 1519, 1520 en 1526, gestorven in den jare 1535.

Jan Jorisz *vander Burch*, Raadt in den jare 1562, schepen in de jaren 1570, 1571 en 1572, overleden in den jare 1603.

Pieter Woutersz *vander Burch*, Raadt in den jare 1577, gestorven in den jare 1582.

Reyer Hendriksz *vander Burch*, Raadt in den jare 1561, overleden in den jare 1565.

Simon *vander Burch*, Jakobs zoon, schepen in de jaren 1375 en 1377.

Sasbout Beukelsz *vander Burch*, Raadt in den jare 1560, schepen in de jaren 1561, 1562, 1563, 1564, 1567 en 1568, burgermeester in de jaren 1569, 1570, 1571 en 1572, gestorven 1573.

Willem *vander Burch*, schepen in den jare 1310.

Willem *vander Burch*, schepen in den jare 1317.

Willem *vander Burch*, schepen in de jaren 1360 en 1366.

Willem Adam *vander Burch*, Raadt en tresaurier in de jaren 1591, 1599 en 1607, schepen in de jaren 1602, 1603 en 1604, overleden in den jare 1614.

Mr. Willem Frankensz *vander Burch*, Raadt in den jare 1619, schepen in den jare 1620, burgermeester in de jaren 1628, 1633, 1634 en 1635, tresaurier in den jare 1643, gestorven in den jare 1655.

Willem Reyerszoon *vander Burch*, Raadt in den jare 1691, gestorven 1712.

Voorts blykt uit oude en echte gedenkstukken, dat het geslacht van *vander Burch* van der graven tyden af altydt is gerekent geweest onder de adelyke Hollandsche familien.

Wouter van Goudhoeven, naarstig onderzoeker der vaderlandsche oudheden, uitgever der verbeterde en vermeerderde oude Chronyk van Hollandt, Zeelandt en Utrecht, met byvoeginge van de voornaamste geslachtbomen der edelen, stelt het geslacht van *vander Burch* onder den Hollandschen adel, gelyk in zyn Chronyk te zien is.

BURCH, (Adriaan vander) een Vlaming van Brugge, secretaris der Staten van Utrecht, geen ongelukkig dichter. Hy scheidde te Utrecht uit het leven op den 24 December des jaars 1600. Zyn vader voerde den zelven naam, en was voorzitter in den koninklyken Raadt van Vlaanderen en Raadt van State. Zyne broeders waren *Joan* en *Lambert*, de eerste voorzitter in den heiligen Raadt, de twede kanunnik van St. Maria te Utrecht en deken. Zie BURGH (Lambert vander). Van onzen *Adriaan* zyn deze dingen in 't licht: *Laudes Hieronymi Columnæ*, *Ascanii Columnæ &c.*; *Epigrammatum sacrorum Centuriæ duæ*; *Epigrammatum Centuriæ tres*; *Hymnus Paschalis*, *de vita, morte & resurrectione Christi*; *Farrago piarum similitudinum*; *Fides ac spes*; *Pia Decasticha*, *seu Sententiarum & Exemplorum Centuriæ tres*; *Oculi & Oscula*; ook *Funerum & Tristium liber*; *Pia Solatia*; *Piorum Hexastichôn centuria* IV; *Hortulus precum*, *ad Magistratum Ultrajectinum*. Eindelyk heeft hy overzien en uitgegeven *Petri Apollonii*, *Presb. Novariensis*, *de Excidio Hierosolymitano lib.* IV. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

BURCHARD, konnestabel onder Karel den Groten, gaf vele preuven van dapperheit. Hy commandeerde in den jare 806 eene vloot, en sloeg de Saracenen. *Mezeray. Dupleix.*

BURCHARD, graaf van Melun, Corbie en Vendome, toegenaamt de Oude, was uit een out aanzienlyk huis gesproten, en een gunsteling van Hugo Capet, koning van Vrankryk. Na deszelfs doodt in den jare 997 nam hem zyn opvolger Robert tegen zyne benyders in bescherming. Onder deze was de voornaamste Eudo, graaf van Chartres, die in den jare 999 de stadt Melun bemachtigde, doch haast wederom verloor, en van Burchard geslagen wierdt, die, wanneer hy van eene gevaarlyke ziekte herstelt was, het geestelyke gewaadt aannam, en zich in de abdy van S. Maurus de Fossez begaf, en aldaar den 26 February 1012. stierf. *Odo Fossatensis in vita ap. du Chesne T.* IV. *Hist. Fr.*

BURCHARD de III, aartsbisschop van Maagdenburg, geboren heer van Schraplau, uit het gebiedt van Mansveldt, wierdt in den jare 1307 verkoren, en haalde zelf het pallium van Rome. Aanstonts greep hy op pausselyk bevel de Tempelheeren aan, en nam alle goederen, die zy in het aartssticht hadden, tot zich. Naderhandt woonde hy in den jare 1312 het Concilie van Vienne by, en liet zich eenen vikaris van den paus geven; met welke nieuwigheit die van Maagdenburg niet wel te vrede waren. Dit misnoegen nam dus toe, dat zy het slot van Burchard, genaamt Hohenwart, niet alleen verwoestten, maar ook den houten gang, dien hy uit zyne residentie tot in de Domkerke van S. Mauritius hadt laten maken, verbrandden. Hier op belegerde hy, door hulpe van markgrave Frederik van Meissen, hertog Henrik van Brunswyk, en de graven van Mansveldt, in den jare 1314 de stadt Maagdenburg; doch wierdt genootzaakt na een beleg van vier weken wederom onverrichter zake af te trekken. Midlerwyl ging hy met de vyandlykheden voort, en liet alles aanhouden, dat naar de stadt gezonden wierdt; en hoewel Waldemar, keurvorst van Brandenburg, aan een vergelyk arbeidde, en te wege bragt, dat de aartsbisschop beloofde de aangelegde vestingen te slechten, noch binnen den omtrek van twee mylen van de stadt eene nieuwe aan te leggen, zo bezwaarde hy nochtans niet lang daar na de goederen der burgeren met ongewone tollen, en bouwde daarenboven twee nieuwe vestingen, de eene te groten Saltza, en de tweede aan de Elve. Dit bewoog de burgery om zich van zyn persoon, wanneer hy in den jare 1315 in de stadt quam, te verzekeren. Zy lieten derhalven aan S. Jans toren een kooi maken, om hem daar in te sluiten. Doch wanneer hy hen een voordeelig vergelyk aanboodt, en op het stadhuis onder het genieten der misse eenen plechtigen eedt deedt, dat hy hen verder geen verdriet zou aandoen, wierdt hy op vrye voeten gestelt, en met zonderlinge pracht wederom in zyne residentie geleid. Maar naauwlyks was hy in veiligheit, of hy begon voor te wenden, dat een gedwongen eedt geenzins verplichtte; en liet zich daarom ten overvloedt daar van door den paus absolveren. Dus deedt hy de stadt in den ban; en wanneer de zelve hare absolutie voor 1000 marken aan zilver erlangde, deedt hy ze aanstonts wederom in den ban, zeggende, dat de zonden der Maagdenburgeren zo groot waren, dat ze door niemandt dan den paus konden vergeven worden. Wanneer nu de stadt hier over een gezantschap van elf personen naar Avignon aan den paus zondt, wierdt het zelve in Westphalen aangehouden, en op het slot Swalenberg gezet. Zommigen schryven, dat zulks op 't aanhitzen des aartsbisschops geschied is, en anderen melden, dat hy te wege heeft gebragt, dat de gevangenen wederom op vryen voet gestelt wierden, na dat het de stadt meer dan 2000 marken zilver gekost hadt. Als naderhandt in den jare 1318 eene grote duurte in het aartssticht was, weigerde hy den Maagdenburgeren granen te laten volgen, voor al eer zy hem 300 marken gaven. In den jare 1321 voerde hy zo zware schattingen in, dat een ieder daar over misnoegt was: ook maakte hy eene wet, dat geen testament krachtig zou zyn, dat buiten zyne kennisse gemaakt was, en waar van den H. Mauritius zyn deel niet alvorens was gegeven. Hier op maakten Maagdenburg, Halle en Calbe een verbondt tegen hem, verzekerden zich op S. Jans-dag van zyn persoon, en zetten hem, met goedvinden der graven van Mansveldt, Werningerode en anderen, ten tweden male op het stadhuis gevangen. In den beginne moesten de burgermeesteren der stadt by beurten by hem waken, ten einde het gemeen de handen niet aan hem mogt slaan; maar na dat de kanunniken zich te zoek maakten, en niemandt meer voor hem sprak, wierdt hy den burgeren overgelevert. Dus wierdt hy door gemaskerde personen in de gevangenis der misdadigers gebragt, en kort daar na vermoord. Zommigen zeggen, dat hem de wachters meer uit onvoorzichtigheit dan met opzet hebben dootgeslagen, om dat hy het poogde te ontkomen; in tegendeel verzekeren anderen, dat men 14 menschen, als acht van Maagdenburg, vier van Halle, en twee van Calbe, om dezen moordt te verrichten, bestelt heeft, die zich als dronken aanstelden, en gemaskeert in het gevangenhuis indrongen. Deze derhalven rondom den gevangen danssende, hebben hem zodanig met knuppelen geslagen, dat hy daar van den geest gaf. Deze moordt bleef een geheel jaar verborgen. Maar wanneer het Domkapittel wilde weten, waar de aartsbisschop gebleven was, opende men het gevangenhuis, en vondt des zelfs reets half verrot lyk, dat gevolgelyk in de Domkerke met veel plegtigheit bygezet wierdt. De stadt Maagdenburg wierdt in den ban gedaan, en moesten niet alleen de raadsheeren, toen regerende, jaar en dag de stadt ruimen, maar ook den burgeren wierdt opgelegt, ter plaatse, alwaar de moordt geschied was, eene kapelle met zes altaren te bouwen, en met inkomsten te voorzien. Crantzius pryst dezen bisschop wegens zyne vromigheit, dapperheit, rechtvaardigheit en kuischheit, zoekende des zelfs gedrag met die van Maagdenburg gehouden zo veel als mogelyk is te verschonen. *Brotuf. Chr. l.* II. *f.* 633. *Spangenb. Mansf. Chron. Crantzii Vandalia & Metropolis.*

BURCHARD, aartsbisschop van Lion, was een zoon van Rudolf den II, koning van Burgondië, en van Bertha, broeder van Conraad den vreedzamen, ook koning van Burgondië. Anderen zeggen, dat hy een zoon van den voornoemden Conraad en van Mathildis was; wederom anderen, dat 'er twee bisschoppen van gelyken name zyn geweest. Hy was een prelaat van vele verdiensten, en deedt de kerke veel dienst. In den jare 981 heeft hy

hy Bruno Lingonensis tot bisschop ingewyd; en in den jare 1025 hieldt hy het concilie te Anse. Hy stierf in den jare 1035.

BURCHARD, aartsbisschop van Vienne in 't Dauphiné, wierdt by de zynen voor een vroom en Godzalig man gehouden; invoegen S. Odillo, abt van Cluny, van hem de ordening zyner monniken begeerde. Hy deedt het zonder te gedenken, dat de abdy onder Mascon behorende, zulks den bisschop Goslinus toequam. Deze derhalven bezwaarde zich daar over; en om deze reden beriep Burchard, aartsbisschop van Lion, een concilie te Anse, om dien strydt by te leggen. Die van Vienne stierf kort daar na in den jare 1026. *Hugo Flaviniacensis in Chron. Du Chesne hist. de Bourg. le Lievre hist. de Vienne. Chorier Hist. de Dauphiné. Sammarth. Gallia. Guichenon. Chiflet.*

S. BURCHARD, eerste bisschop van Wurtzburg, was gesproten uit een voornaam adelyk geslacht in Engelandt en in Vrankryk, wanneer S. Bonifacius, aartsbisschop van Mentz, in de VIII eeuw, het Euangelium begon te prediken. Burchard begaf zich by hem, om hem te helpen, onderwees de jeugt in de kloosteren in de gronden van het Christendom en in de Latynsche tale. Hier door verworf hy by allen, voornamentlyk by Pipin, een zo groot vertrouwen, dat hem de vorsten naar Rome zonden, om de toestemming van den paus te halen, wanneer zy Pipin in plaatse van Chilperik op den troon zetten. Dewyl hy nu dit gezantschap voor Pipin wel verrichtte, en ter zelver tydt de ketteryen der Arianen en Pelagianen in Franken de overhandt namen, bewerkte de aartsbisschop Bonifacius, dat Burchard door paus Gregorius den III bisschop van Wurtzburg gemaakt wierdt; om welk werk te bevorderen, koning Pipin hem een gedeelte der nalatenschap des gestorvenen hertogs Hettauf van Franken gaf. Hier uit willen zommigen bewyzen, dat koning Pipin Burchard tot hertog van gansch Frankenlandt gemaakt heeft, beweerende, dat de hedendaagsche tytel der hertogen van Frankenlandt, dien de bisschoppen voeren, hier van daan moet afgeleid worden. Maar om niet te zeggen, dat geen van alle schryveren dies tyds iets daar van gewaagt, niet tegenstaande *Egilwordus* in het leven van S. Burchard alle kleinigheden verhaalt; zo volgt daar uit alleen, dat Pipin, gelyk als de Wurtzburgsche schryver *Friese* uitdrukkelyk meldt, ten behoeve van Burchard eenige goederen des overledenen hertogs Hettauf heeft ingeruimt, maar geenzins, dat Burchard in 't bezit van gansch Frankenlaudt gestelt is; invoegen het weinig ter zake zou dienen, al was de openbrief nog voorhanden, waar by Pipin gezegt wordt Burchard in dat bezit gestelt te hebben, en waar van men voorgeeft, dat het na dezen zoude verbrand zyn. Ten minsten blykt uit het vervolg van tydt, dat de heerschappy der bisschoppen van Wurtzburg over geheel Franken nooit werkstellig is gemaakt. Zie WURTZBURG. Voorts heeft Burchard zyn bisdom wel geregeert. In den beginne zyner bediening, in den jare 752, bouwde hy de S. Martens-kerk te Wurtzburg, in welk jaar hy ook het gebeente van S. Kilianus heiligde, en in den prachtigen Dom begroef. Ook heeft hy het S. Andries-klooster te Wurtzburg aan de overzyde der riviere den Mayn gesticht, alwaar hy meest zyne woning hadt. Thans wordt het S. Burchards klooster genaamt, na dat de vyftiende bisschop van Wurtzburg, Hugo, de overblyfzelen van S. Burchard derwaarts gebragt heeft. Hier op gaf S. Burchard het bisdom den grave Maingut van Rotenburg over, begaf zich in den jare 790 in 't klooster Hohmburg aan den Mayn, en stierf in den jare 761. *Ludewich Wurtzburg. geschicht-schreiber praef. & p. 388. Vita S. Burchardi apud Canisium Tom. IV. Antiq. Lect. Egilwordi vita S. Burchardi apud Surium mens. Oct. 14. Pagi ad Baronium Tom. III. p. 252. Beck de Ducatu Francon. Papebrochius in act. sanct.*

BURCHARD de II, bisschop van Halberstadt, wordt by zommigen te onrecht *Bernard*, van anderen BUGO of BUCKO genaamt, en gehouden gesproten te zyn uit den Gollarschen stam der Bucken. Doch het is waarschynlyker, dat hy uit het graaflyke Dasselsche of Waldenbergsche geslacht herkomstig, en een zusters zoon van Auno, aartsbisschop van Keulen, is geweest. Door zyne bequaamheit van zich aangenaam te maken wist hy het zo verre te brengen, dat hem keizer Henrik de IV in den jare 1060 tot bisschop van Halberstadt benoemde. Het volgende jaar verteerde een zware brandt den Dom met de helft der stadt. Om beide te herstellen, heeft hy elf jaren besteed. In dit jaar 1061 zondt hem de keizer naar Rome, tot vereffening der verschillen tusschen de twee tegenpauzen, Alexander den II en Honorius den II. Hier ging hy zyne commissie te buiten, begunstigende tegen de keizerlyke mening Alexander, die een kreatuur van Hildebrand was, tegen Honorius; waar voor hy nevens vele beloften ook de vryheit erlangde, om op zekere tyden een pallium te mogen dragen, en anderen den bisschoppen niet geoorloofden sieraadt te gebruiken. In den jare 1063 was hy mede te Goslar, wanneer op het Pinxterfeest het verschil tusschen den bisschop van Hildesheim en abt te Fulda over den rang een bloedbadt in de kerke verwekte. In den jare 1067 deedt hy een tocht tegen de Wenden in de Lausnitz, en veroverde onder anderen een paardt, 't welk zy als hunnen Godt aanbaden. Dit paardt gebruikte hy om in zegepraal binnen Halberstadt te ryden. Maar nog groter blyken van zynen oorlogzuchtigen geest betoonde hy tegen keizer Henrik den IV; want hy was niet alleen de eerste, die de anderen, voornamentlyk de Saxische bisschoppen, in den jare 1073 aanhitste, maar ook opentlyk de vyandlykheden door het veroveren en verwoesten des by Halberstadt gelegenen kasteels Heimburg begon; ook het volgende jaar, niet tegenstaande het gemaakte verdrag, ongehoorde wreedheden by het andere kasteel Hartzburg pleegde. In den jare 1075 den 9 Juny wierdt hy nevens zynen neve, bisschop Wetzel van Maagdenburg, in een slag in 't landt van Thuringen aan de Unstrut deerlyk geslagen, hun landt verwoest, en zy na eene vrywillige overgeving tot 's keizers krygsgevangenen gemaakt. Midlerwyl wierdt in plaatse van Burchard zekere Hemezo, geboren graaf van Sangershausen, tot het bestieren des bisdoms verkoren. Burchard wierdt gelast naar Hungarië in ballingschap te gaan, nevens des keizers zuster, de koninginne van Hungarië; doch hy vondt middel om het te ontkomen, en quam in den jare 1076 wederom in Halberstadt, alwaar hy den keizer op nieuw veel moeite verschafte, terwyl hy het met des zelfs tegenkeizer Rudolf hieldt; en hoewel hy in den jare 1078 in den slag by Melrichstadt wederom de nederlage hadt, rustte hy zich echter ten derden male, en wierdt door het ongelukkige einde van Rudolf niet afgeschrikt, maar verkoos wederom de party des nieuwen tegenkeizers Herman van Lutzelburg. Midden in deze beroertens voltrok hy den bouw des kloosters Huyseburg in den jare 1084. In de volgende jaren ging hy in zyne halsterrigheit tegen den keizer voort, en hoewel de zo genaamde Knoflooks-koning Herman het kloosterleven verkoor, poogde hy echter den Brunswykschen markgraaf Ekbrecht tot de aanneming der keizerlyke krone te bewegen. Deze nam dit voorstel aan, doch veranderde haast weder van gedachten, trok Burchard zelf met een leger te gemoet, en dwong hem te beloven, een verdrag met den keizer te maken: weshalven ook in den jare 1088 eene zamenkomst te Goslar aangestelt wierdt. Maar hier gedroeg zich Burchard nevens de zynen zo slecht ten opzichte des keizers, dat 'er een oploop ontstont, de bisschop dodelyk gequetst, en heimelyk in zyn klooster Ilseburg gebragt wierdt; alwaar hy na weinig dagen stierf en begraven wierdt, hebbende dertien veldtochten tegen keizer Henrik den IV gedaan, en daar door van de Hildebrandsche party den naam van heiligheit en geduldt verworven; en men voegt daar by, dat geen dier zyne grafstede genadert is, dat niet aanstonts doot ter aarde viel. Voorts heeft hy het collegie der kanunniken van S. Paulus gesticht, nevens de armenhuizen van S. Luder en Alexius. *Ex fontibus Leukfeld. in Antiquitat. Halberstad.*

BURCHARD, eerste bisschop van Meissen, was eerst een monnik in 't klooster van S. Emmeran te Regensburg. Van daar zondt hem de aartsbisschop van Ments naar Saxen. Voorts wierdt hy keizerlyke kapellaan, en in den jare 968 van Otto den groten tot eersten bisschop van Meissen benoemt. In de eerste jaren noemde hy zich slechts farheer van Meissen, hoewel hy de pausselyke Bulle als bisschop reets ontvangen hadt. Den 1 July des jaars 972 viel hy met zyn paardt, en gaf den geest. *Albini Meisnisch. landch. Emseri vita Bennonis.*

BURCHARD, bisschop van Worms, geboortig uit Hessen, anderen zeggen uit het Nederlandsche stedeke Bassee. Hy was een Benedictyner monnik, in de abdy Lobe, wierdt naderhandt abt te Gemblours, voorts te Luik, en was in den jare 1012 opvolger van zynen broeder Franco in 't stift van Worms. Hier toe wierdt hy geholpen door Conradus Salicus, zoon van hertog Hermannus van Franken, wiens leermeester hy geweest was. In den jare 1022 woonde hy het concilie te Selingenstadt by. Eenige jaren voor zyne doodt bouwde hy voor zich twee mylen van Worms een cel en bedehuis in een woudt, leefde aldaar in eenzaamheit, en droeg op het aanraden van Brunicho, proost te Worms, en met hulpe zyns leermeesters Albertus, abt van Gemblours, de grote verzameling van Dekreten uit de H. Schrifture, besluiten der concilien, en brieven der pauzen zamen, hebbende veel uit *Regino* ontleent. Dewyl dit werk vele besluiten behelst, door de geleerden in volgende tyden dikwils gevolgt, en deze schryver by zommigen ook *Brocardus* pleeg genaamt te worden, zo is het daar van daan, dat de gemene en gebruikelyke spreuken den naam van *Brocardica* gekregen hebben. Hy stierf den 20 Augustus 1024, of, gelyk anderen willen, den 14 October 1026. *Siegebert. Chron. ad ann. 1008. & de viris illustr. c. 141. Trithemius & Bellarminus de scriptor. Eccles. Doviat. histoire du droit Canonique. Sammarth. Gallia. Cave hist. lit. p. 415.*

BURCKHAUZEN, eene stadt in opper-Beyeren, aan de rivier Saltza, omtrent eene myle boven des zelfs mondt, alwaar de zelve in de Inn loopt, heeft een sterk bergkasteel, en is een der zo genaamde rente-ampten, in welke het landt verdeelt is. Eertyds stont ze onder 't gebiedt van zekere heeren, die van den Saxischen Wittekind afstamden; maar wanneer Gebhard, de laatste, in den jare 1157, of, gelyk anderen willen, 1164, gestorven was, is ze aan de hertogen van Beyeren gekomen. In den jare 1705 wierdt ze door een handschoenmaker den oproerigen boeren overgelevert. Deze schoten den kommandant doot, en leiden 'er 1500 man tot bezetting in. Doch de zelve wierden nog in het zelve jaar door de keizerschen daar uit gedreven. *Leven van den keizer Josephus II. D. Aventinus. Zeil. Topogr. Bav.*

BURCKHEIM, eene stadt in Beyeren, alwaar de Lech en de Donau zamen lopen, staat onder het gebiedt van Paltz-Nieuburg. *Zeileri Topogr.*

BUREAU, (JOHANNES) heer van Monglat, ridder en kamerheer van Vrankryk. Hy was ordinaris ontvanger van Parys, wanneer Karel de VII hem over de Fransche artillery in de belegering der stadt Meaux in den jare 1439 stelde. Ook was hy meester van de artillery, wanneer de koning in den jare 1440 den oorlog tegen de oproerige prinsen van den bloede voerde; en tegen Engelandt in den jare 1441. Hy was by de belegering van Pontoise en Harfleur, en by de verovering van Bajeux; voorts wierdt hy gebruikt in de kapitulatie van Caen. By de verovering van Bergerak queet hy zich dapper, was by de wederverovering van Guienne; bragt de overgave der beide kasteelen Montpayon en Blaye te wege, en veroverde Libourne en Saint Millon:

ook

ook wierdt hem opgedragen om Bourg Fronsak, Castillon, Cadillak, en Bourdeaux wederom onder 's konings gehoorzaamheit te brengen. Lodewyk de II sloeg hem na zyne kroning tot ridder. Hy stierf te Parys den 5 July 1463. *P. Anselme histoir. des grands Offic. de la Cour.*

BUREAU, heer van la Riviere, was opperkamerheer van koning Karel den V, en een van deszelfs vertrouwtste staatsdienaren; invoegen hy ook opperstalmeester gemaakt, en met verscheide andere aanzienlyke bedieningen voorzien wierdt. Hy was in den jare 1377 onder de genen, die keizer Karel den IV, komende in Vrankryk, te gemoet gezonden wierden; en wanneer twee jaren daar na een vredens-tractaat binnen Parys gesloten wierdt tusschen koning Karel den V en Johan, koning van Castilië, was Bureau de eerste der vier commissarissen: ook beval de koning, dat hy na zyne doodt in de bediening van opperkamerheer zou gelaten worden, in wiens armen hy stierf, hebbende hem onder anderen het opzicht over de opvoeding zyner kinderen toevertrouwt. Karel de VI bevestigde hem in zyn ampt, en maakte hem daarenboven in den jare 1388 tot zynen eersten staatsdienaar, in weêrwil zyner vyanden. Onder zyne nakomelingen was ANDREAS BUREAU, heer de la Riviere, luitenant des koningste Dijon in Bourgogne.

BURELLA, of *Citta Burella*, een stedeke in 't koninkryk van Napels, gelegen in Abruzzo, aan de rivier Sangro, vyf mylen van Molise, en zes van Solmone. *Maty Dict.*

BURELLUS, (LAURENTIUS) van Dijon, bisschop van Sisteron, was van arme ouderen geboren, begaf zich in de orde der Karmeliten, wierdt doctor der H. Godgeleerdheit, en een der voornaamste predikers van zynen tydt. Hy was biechtvader van de koningen Karel den VIII en Lodewyk den XII; voorts provinciaal van Narbonna, en in den jare 1499 bisschop van Sisteron. Paus Alexander de VI en koning Lodewyk de XII bevolen hem in den jare 1501 het gedrag der Waldenzen te onderzoeken, die in de gebergtens van 't Dauphiné nog overig waren. Hy schreef verscheide werken, onder anderen zynen *Elias*, of Lof des propheten Elias; en van de vermaarde mannen zyner orde. Hy stierf te Blois in den jare 1504. *Trithem. de script. Eccl. Gaguinus ep. 54. Champerius des hommes illustres de France. Columbi de Episcopis histor. Sammarth. Gallia Christ. Voss. de Hist. Lat. l. III. c. 2.*

BUREN, eene baronny of heerlykheit met een stedekë in den Westphaalschen kreits aan de rivier de Alm, in 't bisdom Paderborn. Zy wierdt in den jare 1637 door de Hessen in brandt gestoken; doch naderhandt door de bisschoppen van Paderborn weder opgebouwt. *Maty Dict.*

BUREN, een stedeke in Zwitserlandt, in 't kanton Bern, aan de Aar, tusschen Soleure en Bienne. Zommigen nemen deze stadt voor der ouden *Pertinesca*, dat van anderen voor *Bienne* gehouden wordt. *Maty Dict.*

BUREN, een stedeke en kasteel in het kanton S. Gal in Zwitserlandt, aan den mondt van de Glatte, daar de zelve in de Thur valt. *Stumpf. Schw. Chron. Tromsd. Geogr.*

BUREN, of BUIREN, een graafschap tusschen Tiel en Kuilenburg in Gelderlandt, aan de Molegracht, omtrent den Lingestroom. Het heeft een schonen burg met vier torens en drie grachten. Het was al in wezen omtrent het jaar 1145: doch 1463 is hertog Arent van Gelder door zynen zoon Adolf hier opgesloten. Het legt in 't oude graafschap van Teisterbandt, en als op eenen driesprong tusschen Tiel, Wyk en Kuilenburg, en heeft van outs zyne eigene heeren gehad, die daarom *de heeren van* BUREN genoemt wierden, en by *Slichtenhorst* opgetelt staan. Buren is in den jare 1502 door Maximiliaan den eersten opgerecht tot een graafschap, en door trouwen gekomen in het geslacht der heeren van Egmont. Van dezen is het met verhuwelyking wederom vergebragt in de familie van Nassau Oranje, waar in het als nog verbleven is. Daar worden twee jaarmarkten gehouden: de eerste op Maandag na beloken Paaschen; de andere op St. Lambertsdag.

BURFORD, in out Saxisch BEORFORD, eene marktstadt van eene tamelyke outheit in het Westelyke gedeelte van Oxfordshire, by de rivier Windrush, in Engelandt. De gewoonte van jaarlyks op S. Jans-avondt een geschilderden draak en reus in zegepraal om te dragen, wordt gezegt van eene merkwaardige overwinning haren oorsprong te hebben, in den jare 750 door den West-Saxischen koning Cuthbert op den hoogmoedigen koning Ethelbald van Mercië by deze stadt behaalt, zynde de vyandlyke standaardt met een vergulde draak tot buit gemaakt. Na dat Willem de I Engelandt onder zyne gehoorzaamheit hadt gebragt, stont Burford onder den grave van Glocester, Robert; wiens zoon Willem van koning Henrik den II het privilegie verkreeg, waar door den inwoonderen van Burford het recht der burgeren van Oxford gegeven wierdt; invoegen deze beide naderhandt gelyke rechten genoten. Doch tegenwoordig heeft Burford dat oude recht groten deels verloren; hoewel het nog onder de zo genaamde Corporationes getelt wordt, en is zeer vermaart wegens de goede zadels, die aldaar gemaakt worden. In den jare 1676 den 27 December maakte koning Karel de II zynen by Eleonora Grein geteelden natuurlyken zoon Karel Beauclair tot baron van Hedington, en graaf van Burford. Na dat deze den 10 January 1684 tot hertog van St. Albans verklaart was, heeft des zelfs by Diana, dochter van Aubrey de Vere, grave van Oxford, geteelde outste zoon Karel, geboren den 6 April 1696, den tytel van graaf van Burford aangenomen. *Heylyn's help to English history p. 295. Peerage of England I. p. 76.*

BURG, eene heerlykheit en slot in Voigtlandt, niet verre van Schläitz, in het gebiedt der graven Reussen.

BURG, *op Burg*, een dorp in 't landschap Thurgow, voor de stadt Stein, aan den Rhyn, zynde in oude tyden een kasteel der Romeinen tegen de Alemannen geweest, zo veel men uit de oude gebouwen en opschriften zien kan.

BURG. Zie BURCH, en BURGH.

BURGAU, een markgraafschap in Zwaben, tusschen Ulm en Augsburg aan den Donau, onder 't gebiedt van 't huis van Oostenryk. De lengte en breedte is van 8 mylen, beginnende by het kleine water Ettenbach, naby Augsburg. Een gedeelte wordt het landeke Richsnau genaamt. Het is niet vorsten-matig, gelyk doorgaans de meeste markgraafschappen; invoegen de aartshertogen het in hunne tytels achter de andere graafschappen voegen. Zommigen willen, dat Ferdinand de I zich allereerst *van Burgau* geschreven heeft Doch Maximiliaan de I heeft in den jare 1489 reets dien tytel gevoert. Voor het *Interregnum* of de tusschenregeering heeft het reets zyne eigene graven gehad; doch die in den jare 1205 uitgestorven zyn; wanneer keizer Philippus het markgraafschap zekeren grave van Roggenstein als een leen gegeven heeft Henrik, de laatste van dit geslacht, wordt gezegt in den jare 1283 overleden te zyn, en dus keizer Rudolf dit landt, als een aanhangzel van het hertogdom Zwaben, tot zich genomen te hebben. Doch het schynt, dat de Burgausche stam een geruimen tydt na het *Interregnum* uitgestorven, en het landt aan Oostenryk gekomen is; gemerkt de stadt Augsburg markgraaf Henrik, op een na den laatsten zyns geslachts, in den jare 1291 tot haren schutsheer aangenomen heeft. De Beyerschen hebben altydt gepoogt deze streek lands onder zich te brengen; en keizer Lodewyk beweerde zyn recht gewapenderhandt, doch kon zyn oogmerk niet bereiken, tot 'er tydt de Oostenrykers het landt in den jare 1472 aan bisschop Johannes van Augsburg by wyze van onderpandt overgaven, van wien het hertog Georg van Beyeren loste. In den jare 1489 wierdt het hen in een vergelyk tusschen keizer Maximiliaan en hertog Georg wederom verkocht. Doch de aartshertog Sigismund kocht het in den jare 1492 wederom aan zich, waar toe de onderdanen het geldt opschoten. Hy gaf het naderhandt aan het bisdom Augsburg te pandt, van 't welke keizer Ferdinand het eerst in den jare 1559 inloste. De ridderschap van Burgau schynt nog in den jare 1488 van de vier quartieren der overige Zwabische ryks-ridderen afgezondert geweest te zyn; aangezien zy nog in den jare 1495 den gemenen penning in de schatkamer naar Inspruk leveren moesten. Doch zy zyn op hunne ingebragte bezwaarnissen by de onmiddelbaarheit gelaten. *Becm. de dign. illustr. Datt. de pace l. I p. 258. Crusii Annal. P. I. p. 148. P. II. p. 550. P. III. p. 167. Werlich. Chron. Augsp. P. II. p. 89. 242. Zulger. Annal. Zuifalt. P. I. p. 235. P. II. p. 221. Lerch. P. II. f. 155. Burgmeister de ord. Equestri p. 54. Sweder Theatr. praetens. p. 574. Merian Top. Suev.*

BURGAU, een stadt en kasteel, waar van het markgraafschap den naam heeft, is gelegen aan de Mundel, en schynt eertyds in een beter aanzien geweest te zyn, aangezien zy in het verbondt tusschen keizer Albert en andere ryks-en landsteden, in den jare 1307 gemaakt, ook vermeld wordt. Hoewel daar uit niet volgt, dat ze toen gansch vry geweest is, alzo in dat verbondt ook landsteden, als Kirchheim, en andere, genoemt worden. In den jare 1324 heeft keizer Lodewyk Burgau belegert, en zeer mishandelt; het welk naderhandt in de Beyersche oorlogen met Oostenryk in den jare 1371 nog eens geschied is. *Datt. de pace Werlich. in Chron. Aug. P. II ad annos cit. Merian Topogr. Suev.*

BURGDORF, eene fraaie stadt en voogdy in Zwitserlandt, in Argow, aan de Emmat, eene grote myle van Bern. Zy was eertyds de hoofdstadt van klein-Burgondië, naderhandt der vorsten van Zähringen, en vervolgens de setel der graven van Kyburg, van welke ze de inwoonderen van Bern in den jare 1384 voor geldt gekocht hebben.

BURGDORF, een hertoglyk Luneburgsch slot of ampthuis aan eene kleine rivier, de Owe genaamt, lopende in de Fuse, nevens een naby-gelegen stedeke, eertyds onder 't gebiedt van Hildesheim, doch in den jare 1420 van hertog Bernard van Brunswyk en Luneburg ingenomen, en versterkt, en naderhandt by het vredens-verdrag nevens de daar toe behorende dorpen en inkomsten aan hem gelaten. Otto, zoon van hertog Bernhard, heeft in den jare 1433 het slot laten herbouwen en versterken, ook het vlek met wallen, grachten, huizen en inwoonderen voorzien. In den jare 1519 is deze plaats in de Hildesheimsche onlusten, en in den jare 1632 door de keizerlyken in brandt gestoken en verwoest; doch naderhandt wederom herstelt. *Zeil. Topogr. p. 63. seq.*

BURGEL, een stedeke met een ampt aan de Gleisse, eene myle van Jena in 't Oosten, behorende tot het gebiedt der hertogen van Saxen-Weimar. Niet verre van daar is het eertyds vermaarde klooster en abdy, door Berchta, eene adelyke vrouw, gesticht, en door keizer Lotharius den II, die in den jare 1138 is gestorven, met privilegien voorzien. In den jare 1682 is het door den brandt groten deels verteert. *Beiers Geogr. Jenens. p. 106. seq. Gregorii jezt. florir. Thuringen p. 78.*

BURGENSIS, (LODEWYK) een voornaam arts van François den I en Henrik den II, wierdt te Blois in den jare 1494 geboren. Hy was een zoon van Johannes Burgensis, die geneesheer by Lodewyk, hertog van Orleans, en naderhandt by Lodewyk den XII geweest is. Wanneer hy doctor in de medicynen te Parys wierdt, was hy maar 18 jaren out, en in zyn 21 jaar maakte hem koning François de I tot zyn lyfarts. Eindelyk wierdt hy de eerste medicyn des konings, tot wiens vryheit hy veel toebragt, wanneer de zelve te Madrid gevangen was: want hy wist Karel den V door list te overreeden, dat de lucht in Spanje den

den koning fchadelyk, en gevolgelyk zyne genezing aldaar hopeloos was. Dit bewoog den keizer haaftelyk met François den I te handelen, om het losgeldt niet geheel te verliezen; en het verdrag wierdt in den jare 1526 op zulke voorwaarden, die de keizer anderszins nooit hadt toegeftaan, gefloten. Hier voor wierdt Burgenfis by 's konings wederkomfte rykelyk beloont, en kocht de heerlykheden Montgougiler en Mulan. Na de doodt van François den I was hy ook eerfte medicyn by Henrik den II. *Bernier hift. de Blois.*

BURGERSDICIUS, (FRANCO) een geleert man, in den jare 1590 te Lier geboren, zynde een dorp naby Delf in Hollandt. Zyn vader Petrus was wel niet geleert, doch een kenner der Latynfche tale. Zyne moeder wierdt genaamt Catharina; welker oom van moeders zyde was Hugo, Blotius, keizerlyke bibliothekaris. In het vyftiende jaar zyns ouderdoms wierdt hy in de fchole te Amersfort beftelt, en zich daar in twee jaren de gronden der Latynfche en Griekfche talen verkregen hebbende, naar 't Gymnafium te Delf gezonden, alwaar hy een jaar onder Jacobus Laffonius en Daniel Plancius ftudeerde. Naderhandt te Leiden maar eenige maanden hebbende doorgebragt, begon hy anderen in de redekunft (*Logica*) te onderwyzen, en zich door difputen en andere oeffeningen vermaart te maken, verkiezende echter de Theologie tot zyn voornaamfte doelwit. Vier jaren daar na vertrok hy van Leiden naar Vrankryk. Naauwlyks hadt hy zich daar een half jaar opgehouden, of hem wierdt te Saumur door den beroemden heer du Pleffis Mornay het hoogleeraarsampt in de Philofophie opgedragen. Vyf jaren daar na verzocht hy zyne ontflaging, en erlangde ze met veel moeite en zonderlinge betuigingen van genegenheit. Vervolgens wierdt hy te Leiden professor in de redekunft, en daar na ook in de zedekunde (*Ethica*). Na de doodt van Gilbert Jacchæus wierdt hy hoogleeraar in de natuur-en redekunde gemaakt, wanneer hy de profeffie in de zedekunde varen liet. Drie malen is hy Rector Magnificus geweeft, ook was hy twee jaren affeffor in 't kerkelyke confiftorie, welke bedieningen hy met lof bekleed heeft. Hy ftierf na eene ziekte van zes maanden in den jare 1636, hebbende by zyne vrouwe, dochter van Jacobus Verboom, burgermeefter van Leiden, twee kinderen nagelaten. Zyne fchriften zyn: *Idea philofophiæ naturalis & moralis; Collegium Phyficum, 32 difputationibus totam naturalem Philofophiam complexum; Inftitutiones Logicæ*, welk laatfte op het bevel der heeren Staten generaal in alle Hollandfche fcholen moeten gebruikt worden. *Petri Cunæi oratio funebris. Cellar. in Not. ad eandem.*

BURGGEMUNDEN, een Heffifch ambacht en burg op een hogen rots aan de Ohm gelegen, is met twee muren en een in een fteenrots diep ingehouwe gracht voorzien. In oude handfchriften wordt het *Burgemunde* aan de Straat genaamt, en heeft den graven van Ziegenhain toebehoort, die uit aanmerking der gelegenheit van keizer Karel den IV de vryheit verkregen hebben om aldaar eenen tol aan te leggen. *Winckelm. Heff. befchr. p.* 198.

BURGGRAVEN in Duitfchlandt waren eertyds keizerlyke of koninklyke hoofdmannen, aan welke zekere ftadt, kafteel of burg ter bewaringe gegeven en toevertrouwt wierdt. Zy ftonden in verrichtingen van gemene land-en oorlogszaken onder de markgraven. Buiten dat was een burggraaf richter eens markgraven in burgerlyke zaken; doch in crimineele zaken hoorde hy maar de befchuldiging, en fchreef die aan het ryk over. Voornamentlyk wierden de Burggraven door de keizeren ingeftelt, om den ftichten en kerken in gerichts-zaken, diergelyke de biffchoppen nog niet oeffenden, by te ftaan. Tegenwoordig zyn 'er vier Burggraven in 't ganfche Roomfche ryk, als te *Neurenburg*, te *Maagdenburg*, te *Stromberg* en te *Reinek*. Voorts worden ook die genen Burggraven genaamt, die uit name aller hunner mede-erfgenamen een zo genoemt Ganervenhuis met des zelfs toebehoren als richters regeeren; en deze Burggraven zyn van een adelyk geflacht. *Saxen-fpiegel l. III. art. 52. Spangenb. Adel-fpiegel l. X. c. 20. Albini Meifnifche land-Chronik tit. 8. p. 199 Coccejus jus publ. c. 15. §. 16. Vitriarius de jure publ. l. I. tit. 17. §. & 14. & Pfeffingerus in not. ad h. l.*

BURGGRAVEN VAN LEIDEN waren heeren, aldus genoemt naar den Burg van Leiden, een beroemt gebouw, beflaande in zyne rondte tachentig roeden, met een fteenen muur omtrokken, en zo hoog, dat men, daar op ftaande, alle de rondom gelegene landsdouwen gemakkelyk kon befchouwen. Over de eerfte ftichtinge van dezen Burg zyn het onze Jaarboek-fchryvers zeer oneens, alzo zommigen, en daar onder *Boxhorn*, den zelven houden voor een werk der Romeinen. Anderen daarentegen beweeren, dat Engiftus, overfte der Engel-Saxen, dezen Burg opgetimmert heeft in den jare 450, of daar omtrent. Anderen wederom dringen daar op, dat de Burg van Leiden, zo als men den zelven tegenwoordig ziet, geen maakfel der Romeinen is. Dit beweert onder anderen *Petrus Scriverius* in zyne aantekeningen op de Goudfche Kronyk bladz. 210, zeggende, dat de werken der Romeinen op den platten grondt, en niet op zodanige heuvelen, plagten gemaakt te worden; ten ware men wilde zeggen, zegt hy, dat de Burg op den vlakken grondt ftaat, en dat die grondt uit den opgefchoten en verwyderden Rhyn tegen en rondom den Burg opgehoopt is geweeft.

Op dezen burg hebben de Waffenaars van outs hunne woonplaats gehouden, en het Burggraaffchap bekleed, tot dat zy in den jare 1653 hun recht overgegeven hebben aan de ftadt Leiden, het welk nu nog aan den ingang van den Burg in vergulde letteren te lezen ftaat.

De fchryvers verftaan malkander niet wel hier in, of de macht der Burggraven door de graven van Hollandt met recht gefnuikt is. *Orlers* fchynt tot laft van de Burggraven te hebben, dat zy, met hun rechtsgebiedt niet vergenoegt zynde, de ftadt meer en meer overheerfcht en gedrukt hebben. Zelf brengt hy een gedicht by van zynen oom *Jan van Hout*, fecretaris der ftadt Leiden, waar in de burgery van Leiden quanfuis juicht en triomph zingt over den val der Burggraven. Maar hoe *van Hout*, en die even eens gezint waren als hy, op de Burggraven gebeten waren, is uit het begin van het gemelde gedicht genoeg af te nemen:

„ Maekt u van hier, gy honden woedich,
„ Vergeefs is 't dat gy myn anfart;
„ Vergeefs is al uw nydig hart;
„ Hout op van 't trots geblaf hoochmoedich,
„ En byten bloedich.

Hier tegen meent *Simon van Leeuwen* dat *van Hout* ten onrechte over de macht der Burggraven heeft geklaagt. Te weten, hy is van gevoelen; dat de Burggraven van den beginne heeren van Rhynlandt en Leiden zyn geweeft, en dat zy zelfs, wel verre van eenige befchuldigingen verdient te hebben, redenen van klagen hebben gehad, om dat de graven, welken de grote macht en het rechsgebiedt der Burggraven in het licht ftont, door de ftadt aangefart, die macht der Burggraven zelfs eerft vermindert, en daar na vernietigt hebben. Veel meer bericht van deze Burggraven is uit de gefchiedenisfchryvers niet te halen. *Oudheden van Rhynlandt, met de Aantekeningen, en de Voorreden.*

BURGH, een dorp van Schouwen met een gemakkelyken haven, omtrent een halve myl van Haamftede gelegen in eene luftige landsdouwe. In dit dorp ftaat het flot Kraaiëftein, waar van, gelyk van het dorp, in den jare 1696 heer was Pieter de Hubert. Dewyl de oude kerk met den toren was ingeftort, heeft 'er de heer der plaatfe een nieuwe kerk met een zeer fraaien toren doen bouwen. *Oudheden van Zeelandt II Deel.*

BURGH, (VAN DER) een voornaam adelyk geflacht in Nederlandt. Zie BURCH.

BURGH. (ADRIAAN VAN DER) Zie BURCH.

BURGH, (GERARD TER) geboren te Zwol in Overyffel in den jare 1608. Hy was gefproten uit een out aanzienlyk geflacht, wel opgevoed, en rykelyk met verftandt begaaft. Het eerfte onderwys in de fchilderkunft hadt hy van zynen vader, die onder zyne tydgenoten uitftak. Op zyn eigen wieken kunnende dryven bezocht hy Duitfchlandt, Italië, Engelandt, Vrankryk, Spanje en de Nederlanden, daar hy allerwegen ftalen zyner kunft gelaten heeft. In den jare 1665 begaf hy zich naar Munfter, daar toen de vredehandel gedreven wierdt. Hier maakte hy kennis met den fchilder des graven van Pignorando, die door het gerucht reets vernomen hebbende wie hy was, hem veel vriendfchap deedt, ook tot zyn eigen voordeel, dewyl hy een ftuk voor den gemelden graaf onder handen hadt, waar mede hy niet wel kon te recht komen. Dus verzocht hy hier toe de hulp van Ter Burgh. Het ftuk, dat de kruiffiging van Chriftus behelfde, voltooit zynde, geviel den graaf, die echter den fchilder opftreedt, dat hy 't niet alleen gemaakt hadt: waarom hy den meefter begeerde te zien, die hem hier in ten dienft hadt geftaan. Hy moeft gehoorzamen, en Ter Burgh by den graaf brengen, die zich aanftonts van hem liet fchilderen. Het ftuk af zynde lokte de ogen van iedereen; zo dat hy niet alleen meer ftukken voor den graaf, maar ook alle de gezanten, die om den vredehandel hier byeen gekomen waren, fchilderde. Alle deze afbeeldfels waren zo gelukkig uitgevoert, dat de graaf hem door grote beloften met zich troonde naar Spanje, daar hy aanftonts de beeldtenis des konings tot genoegen van al het hof maakte. De koning floeg hem ridder, en befchonk hem met een gouden penning aan een keten, nevens een degen en een paar fporen. Hy fchilderde daar vele hovelingen, ook vrouwen van den eerften rang, en fcheen daar overkropt te zullen worden van werk, zo hy 'er zyn verblyf gerekt hadt. Maar door zyne bevalligheit zich dringende in de gunft der vrouwen verwekte hy argwaan in de Spanjaarden, waar van hy zich niet veel goeds belovende naar Engelandt overftak, daar hem alles naar wenfch gelukte. Dus eenige jaren uit geweeft zynde keerde hy weder naar Overyffel, zyn vaderlandt, en floeg zich te Deventer neder, daar hy zo veel gunft en aanzien vondt, dat men hem aanftelde tot lidt der vroedfchap van deze ftadt: in welke raadvergadering hy gezeten heeft, tot dat hem de doodt in den jare 1681, het drie en zeventigfte zyns ouderdoms, wegrukte. Zyn lyk wierdt naar Zwol, zyn geboorteftadt, gebragt, en ftatelyk begraven. Onder alle zyne werken fteekt het ftuk der vredehandeling uit, waar in alle de heeren, die daar tegenwoordig waren geweeft, naar 't leven ftaan afgebeeld. Hy eifchte daar zes duizent guldens voor; en zo veel daar niet voor kunnende krygen, behieldt het voor zich zelven, gelyk het nu nog te Deventer gezien wordt ten huize van den here rentmeefter Terburg. Hy hadt zich zelven daar onder de toezieners afgemaalt, zo dat ieder hem kon kennen. Van dit ftuk gaat een kunftig gefneden prent uit, die by de beminnaars van papierkunft in grote waarde gehouden wordt; gelyk zyn penceelkunft ook plaats heeft in de braaffte kabinetten in Hollandt. *Houb. Schilderb. III. Deel.*

BURGH, (LAMBERT VANDER) geboren te Mechelen, (hoewel *Gouthoven* wil, dat hy nevens zynen broeder *Adriaan* te Utrecht geboren is) 1542 kanunnik, en daar na deken van St. Maria te Utrecht: zodat hy onder de Staten der provincie van Utrecht gezeten heeft, en veel werk gedaan om den Roomfchen Godsdienft, die daar aan 't wankelen was, te onderfchragen. Vergeeffch; hy wierdt gedwongen de vereeniging van Utrecht, hoe zeer hy 'er ook tegen was, op bevel des kapittels te ondertekenen. Daarna met de andere geeftelyken uit de vergaderinge der Staten gezet

zet heeft hy zyne overige dagen in een geletterde ledigheit buiten gewoel doorgebragt, en deze schriften nagelaten: *Historio der hertogen en vorsten van Savoie; leven van Guido, graaf van Vlaanderen; eenige Latynsche gebeden in dicht tot de heilige Maagdt; begin en stichting van de kollegiale Kerk der H. Maagt te Utrecht; historie der graven van Vlaanderen*, in vier deelen; die eertyds te Mechelen in bewaringe was van den edelen heer Latemius. Hy overleedt den 17 Augustus 1617, hebbende 75 jaren en 8 dagen geleeft: en wierdt begraven in den buik zyner kerke onder een grafsteen, dien hy, om de doodt indachtig te zyn, daar zelf hadt doen leggen. *Beschryving van 't Utrechtsche Bisdom* I *Deel.*

BURGI, BORGO, of BURGIUS, (ALEXANDER) bisschop van Borgo S. Sepolcro, was geboortig van Modiana, een vlek van Romandiola, hebbende aldaar een geestelyk beneficie, waarom hy lange onder den name van prioor van Modiana is bekent geweest. Hy was in talen en andere fraaie wetenschappen wel ervaren; en erlangde daar door de vriendschap van voorname mannen, onder anderen van den kardinaal Paleotus, die hem het gebruik zyner schriften gaf. Naderhandt wierdt hy tot geheimschryver van 't Sacro Collegio verkoren. Onder Clemens den VIII zag men hem bisschop van Borgo S. Sepolcro. De kardinaal Aldobrandini gebruikte hem ook in zaken van aangelegenheit. Eenigen tydt daarna moest hy het hof verlaten, om dat hy met den groothertog van Florence, tot wien hy zyne toevlucht nam, eene al te vertrouwelyke briefwisseling onderhouden hadt. Doch wanneer de kardinaal de Medicis, onder den name van paus Leo den XI, den H. stoel beklom, quam Burgi wederom te voorschyn. Deze echter stierf te vroeg voor hem, en hy volgde hem in den jare 1609, out 63 jaren. Men heeft zyne lykreden, ter eere van paus Leo den XI gehouden. *Erythr. Pin.* I. *c.* 67.

BURGLEN, een kasteel en vlek aan de Thur in het Zwitsersche landschap van Thurgow, heeft voor dezen afzonderlyke graven gehad, uit welke Wetzel in den jare 1079 door markgrave Berchtold van Zähringen, om dat hy de party van keizer Henrik aankleefde, doorstoken is. Na dezen hebben ze maar den tytel van vryheeren gevoert; waar uit Eberhard in den jare 1313 ryksvoogdt te Zurich geweest is. Deze vryheeren hebben ook zomwylen oorlog met de graven van Toggenburg gevoert; invoegen het stedeke in den jare 1409 verbrand wierdt. By hun versterven quamen de lage gerichte aldaar aan de vryheeren van Sax, en behoren thans tot de stadt S. Gal.

BURGLENGENVELDT, eene stadt in 't vorstendom Neuburg aan de Nab gelegen, tusschen Amberg en Regensburg. Aldaar wordt zeer goet bier gebrouwen. *Zeil. Topogr. Bav.*

BURGMALSEN, of BORCHMALSEN, zo als het eertyds heette, nu *Buurmalsen*, een dorp gelegen in 't graafschap Buren. Het is, zo wy op Kempszeggen mogen aangaan, door Jan van Arkel, Jans zoon, als hy uit het H. Landt over Italië te huis gekomen was, met meer andere heerlykheden allereerst gesticht. Twee dorpen (van het een is nu gesproken) door de Lingen van een gescheiden, en twee duizent schreden of wat verder beneden Buren gelegen, dragen den naam van *Malsen*. Daar is naaulyks aan te twyffelen, of een van beide, zo niet alle beide, worden in den brief van 't jaar 850, waar in eenige goederen aan Ludgerus, op dat pas bisschop van Utrecht, geschonken worden, betekent door den naam van *Malsna*. Men vindt den naam ook in een brief van Lotharius den II van 't jaar 1124 geschreven *Malsum*. Het andere dorp is nu bekent onder den naam van *Geldermalsum*. *Beschryving van 't Utrechtse Bisdom* II *Deel.*

BURGO, *Burgum*, eene kleine maar fraaie stadt in Tirol, aan de Tridentynsche strate naar Venetië, aan de rivier Brenta, drie mylen van Trente. Het wordt ook *Worchen* genaamt, en heeft een fraai bergkasteel, 't welk door den Oosterykschen landshoofdman bewoont wordt.

BURGONDIE, (ANTONI VAN) kanunnik en aartsdiaken der Domkerke te Brugge, afkomstig van de graven van Walker, heeft in zinnebeelden begrepen *de gebreken en geneesmiddelen der Tonge*, gedrukt te Antwerpen in den jare 1631 in 16. ook *de Ydelheit door de valschheit beschuldigt en overtuigt*, welk boek hy den tytel geeft van *Toetsteen*. Te Antwerpen 1636, in Quarto. *Val. Andreæ Bibl. Belgica.*

BURGOS, de hoofdstadt in out-Castilië, aan een heuvel, waar op een out sterk slot gelegen is. Beneden stroomt de rivier Arlanza voorby, waar over twee stene bruggen geslagen zyn. Zommigen houden ze voor het *Braum* of *Bravum* van Ptolemæus; doch anderen voor *Burgi*, *Burgum* en *Marburgum*. Zy is eene der grootste steden van Spanje, doch slecht gebouwt. De Domkerke echter, nevens verscheide kloosteren en paleizen, zyn merkwaardig. Het crucifix der Augustynen is mede zeer beroemt. De bisschoplyke setel is van de oude stadt Auca in den jare 1075, of 1097, daar henen verplaatst, doch door paus Gregorius den XIII, op het verzoek van Philippus den II, in een aartsbisdom verandert, begrypende 150 kleine steden of dorpen onder zich, waar van echter jaarlyks eene zekere somme in de koninklyke kamer moet gebragt worden. De bisschoppen hebben dikwils in hunne Synoden verordeningen gemaakt. *Mariana l.* VIII.

BURGOS, (ALEXANDER) te Messina in Sicilië den 26 December des jaars 1666 uit eerlyke ouders ter wereldt gekomen, tradt op zyn elfde jaar in 't klooster, en streefde zyne medeleerlingen van jongs af aan al voorby. Hy tradt den 6 October des jaars 1683 in de orde der Franciskaner Minderbroeders, leeraarde vervolgens de Philosophie en Schoolsche Godgeleertheit aan zyne medemonniken, en wierdt kort daar na verkoren om in beide die faculteiten op de akademie van Bononië openbare lessen te geven, en daar nevens de Rhetorica te verklaren, dat hy met zo goeden voortgang verrichtte, dat het gerucht zyner geleertheit alom, en voornamentlyk te Rome, zich zodanig verspreidde, dat hy niet alleen by de minder prelaten, maar ook zelfs by de kardinalen, geliefkoost en tot brievewisseling aangezocht wierdt, waar omtrent hy hen zo veel vernoeging gaf, dat hy eerlange tot Raadt van de heilige vergaderinge verheven wierdt, in welk ampt hy zich vervolgens tot ieders vol genoegen queet. Niet tegenstaande alle deze beletzelen zette hy zyne studien nog dagelyks al verder voort. Inzonderheit heeft hy in de redeneer- en dichtkunde uitgemunt, en van tydt tot tydt in de Italiaansche tale uitgegeven, of geschreven: *Lettera scritta ad un suo amico, che contiene le notitie sinora avute de danni caggiaatin in Sicilia da' terremoti a* 9. *e* 11. *Gennaro* 1693, *con una Elegia nel fine*; *Palermo ossequiosa a piè di S. Rosalia sua Cittadina, e Protrettice per haverla liberata dalle comuni rovine caggiorate in Sicilia da' Terremoti*; *Il Flauto di Pane, Sonetti Boschareccі; la Cetra d'Arione, Sonetti Maritimi; Calme d'Ippocrene fra le tempeste del Faro, compositioni morali, Eroiche, ed Encomiastiche; Saette del Divino amore; Elegie Sacre poste in bocca a piu sante Vergini; Lagrime della Penitenza, Elegie Sacre espresse dalle Sante peccatrici convertite; Diario del Sacro Parnaso; Sonetti sopra le azzioni pui conspicue de' Santi, che corrono ciascun giorno dell' anno. Bibl. Sic.*

BURGOS, (ANTONIUS DE) een Spanjaardt van Salamanca, was in de Rechten wel ervaren, en leerde 20 jaren te Bononië in het Spaansche Collegie van S. Clement, door den kardinaal Albornos gesticht. Leo de X beriep hem naar Rome, en gaf hem het ampt della Signatura di gratia, dat hy ook een geruimen tydt bekleed heeft, wanneer hy den 20 December 1525 stierf, in den ouderdom van 70 jaren. Hy heeft over verscheide *Tituli Decretalium* geschreven, als over den tytel *De emtione & venditione*. enz. *Panciroll. de clar. leg. interpr. l.* III. *c.* 54. *Anton. Bibl. Hendreich.*

BURG-SCHWALBACH, een stedeke in 't vorstendom Nassau, tusschen Wisbaden en Dietz, twee mylen van Langen-Schwalbach gelegen. Het slot aldaar is door Wilhelm den V, grave van Nassau, gesticht. Van deze plaats heeft zich eertyds een adelyk geslacht Roth van Burg-Schwalbach genaamt, dat in den jare 1572 is uitgestorven. *Humbr. v. R. Adel. tab.* 271.

BURGUNDIE, NEDER-BURGUNDIE, of *het hertogdom Burgundië*, een landschap in Vrankryk, hebbende eertyds den tytel eens koninkryks, naderhandt eens hertogdoms en Pairie gevoert. Het paalt in 't Oosten aan 't Franche Comté en la Bresse, in 't Noorden aan Champagne, in 't Westen aan Bourbonnois en Nivernois, en in 't Zuiden aan Beaujolois. De hoofdstadt is Dijon. De andere steden zyn: Autun, Chalon, Mâcon, Auxerre, Beaune, Châtillon sur Seine, Semur, Auxonne, S. Jean de Laune, Tournus, Verdun, Bellegarde, Bourbon-Lancy, Arnay le Duc, Avalon, Alice, Tonnere, Saulieu, Rulli, Charoles, enz. De rivieren zyn: de Seine, ontspringende aldaar by het dorp S. Seine; de Saone, ontvangende hier de Dehune, met de welke de Bursure, Ouche, Tille, en verscheide andere wateren, zich vereenigen. De Loire zondert het van het Bourbonnois af. Uit Burgundië lopen in de zelve de Reconse, Brebince, Arroux, enz. de Yonne, komende uit Nivernois, en de rivieren Cousin of Avalon, Sezin of Serin, en Armenson ontvangende, die grotelyks tot de vruchtbaarheit des lands helpen, invoegen Burgundië doorgaans de moeder van granen en wynen genaamt wordt. Van 't Zuiden naar 't Noorden strekt het zich uit over de vyftig, en van 't Oosten naar het Westen omtrent dertig Fransche mylen. De inwoonderen zyn vriendelyk en eerlyk, daarenboven schrander en dapper. Omtrent den naams-oorsprong van *Burgundië* zyn het de schryveren niet eens. Zommigen menen, dat de Oostgothen, wanneer ze naar Italië trokken, in dit landschap vele kasteelen, by de Duitschers *Burg* genaamt, aangelegt hebben, en dat daar van daan het landt *Burgund* genaamt is. Anderen beweeren, dat de naam ontstaat van zekere stadt, die by den oorsprong der Tille aan de rivier Ougne gestaan heeft, en *Bourg d'Ougne* is genaamt geweest. Hier omtrent stemmen de schryveren overeen, dat die volkeren, die in Burgundië ten tyde van Honorius een koninkryk hebben opgericht, uit Duitschlandt gekomen zyn, en dat ze in den beginne der V eeuw door de prediking van S. Severus, bisschop van Trier, tot het Christendom bekeert, doch weinig jaren daar na tot de kettery der Arianen vervallen zyn. Het eerste koninkryk van Burgundië duurde tot den jare 534, en alzo 410 jaren. Daarna heeft Boso by het uitsterven des Carolingischen stams een nieuw koninkryk opgericht, het welk tot op Rudolphus, koning van Burgundia Transjurana, die in den jare 1033 stierf, geduurt heeft. Hy maakte keizer Conraad tot erfgenaam, waar door dit ryk aan Duitschlandt gekomen is, hoewel het naderhandt wederom daar van is afgezondert. Ter zelver tydt stont Henrik de I, koning van Vrankryk, dat landt, dat nu het hertogdom van Burgundië genaamt wordt, aan zynen broeder Robert af, van wien de eerste linie der hertogen van Burgundië uit den koninklyken huize gesproten is, die binnen 330 jaren twaalf hertogen heeft voortgebragt, tot op Philippus den I, gestorven in den jare 1361. Wanneer dus Burgundië wederom met de krone van Vrankryk vereenigt was, gaf het koning Johannes zynen zone Philippus in den jare 1363, wiens nazaten het bezeten hebben, tot dat Karel de Stoute in den jare 1477 voor Nancy bleef, en maar eene dochter, Maria, naliet, die het graafschap van Burgundië en de Nederlanden haren echtgenoot Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk, ten huwelyk bragt. Doch Lodewyk de XI, koning van Vrankryk, voegde het hertogdom van Burgundië wederom by de kroon.

Van de oude inwoners van Burgundië.

Aangaande den oorsprong der oude Burgundiërs zyn de meningen

gen zeer verschillende. Eenigen beweeren, dat zy uit Vrankryk naar Duitschlandt gegaan zyn, en by den inval der barbaren in 't Roomsche ryk zich wederom in hun oude vaderlandt begeven hebben. Anderen daarentegen, voornamentlyk *Agathias*, geven voor, dat zy van Gothischen oorsprong zyn. *Sidonius Apollinaris* getuigt, dat ze zeer groot van ligchaams gestalte, als mede zeer dapper geweest zyn; invoegen keizer Valentinianus de Grote deze volkeren tegen de Alemanniërs gebruikt heeft. Hunne koningen wierden outtyds verkoren, wier gezag niet langer duurde dan hun geluk. Zo dikwils hunne ondernemingen mislukten, wierden ze afgezet. Het zelve lot hadden ze te verwachten by een flechten oogst, of aanstekende ziekten. Zy hadden verscheide koningen, welke doorgaans met den eertytel van *Hendin* begroet wierden. Doch naderhandt schikten hy zich onder een opperhoofdt, en wierden veel beschaafder, voornamentlyk na dat zy tot het Christendom gebragt waren. Zy hadden ook vele priesteren, onder welke de voornaamste *Siniste* genaamt wierdt. Deze behieldt deze waardigheit zyn levenlang. Wanneer de Burgundiërs het Christelyke gelove aangenomen hebben, daar omtrent zyn de meningen verschillende. *Sigebertus* en zommige anderen menen, dat het geschied is in den jare 434. Anderen noemen het jaar 388, of 401; wederom anderen gissen, dat keizer Valens, begunstigende de Arianen, de bekeering der Burgundiërs bevordert heeft, en dat in den jare 420 een groot gedeelte van dat volk door toedoen van Fredelinus, die de zoon eens konings van Schotlandt was, de Ariaansche ketterei verlaten heeft. De meesten echter zyn van gevoelen, dat ze Alcimus Avitus van Vienne eerst daar toe gebragt heeft om die ketterei te verlaten. Onder de regering van de keizeren Augustus en Tiberius maakten de Burgundiërs, gelyk gezegt is, een gedeelte der Vandalen uit, en *Zosimus* meldt, dat zy deze volkeren gevolgt zyn, wanneer dezelve onder Aurelianus een inval in 't Roomsche ryk deden. *Claudius Mamertinus* spreekt van de zelve in zynen *Panegyricus*, in den jare 290 ter eere van den keizer Maximianus gehouden, zeggende, dat deze hen, in Gallië een inval doende, geslagen heeft. Zy waren overal in groot aanzien, en in den jare 370 riep ze keizer Valentinianus tegen de Alemannen te hulp. Zy quamen, ten getale van 80000, by den Rhyn; doch de keizer zelf bleef weg. Zy derhalven togen in hunne hinderlagen te rug, en quamen na verloop van drie jaren in een gelyk getal wederom. In dezen tydt begonnen ze langs den Rhyn, daar nu de Paltz is, zich neder te laten. Aangaande hunne oude koningen vindt men geen zeker bericht dan alleen enkele namen. Gondebaldus maakt gewag van zyne voorzaten in zyn edict, genaamt *Lex Burgundiorum*, zeggende, dat Gondaharius of Gundicarius, zyn grootvader, een zoon van Gislaharius is geweest, afstammende van Godomarus, zoon van Gibica. Onder Gaudiselus quamen de Burgundiërs over den Rhyn, en betrokken het landt, thans de Elzas, Franche Comté en Zwitserlandt genaamt. Dit geschiedde in den jare 404, of 408, waar door het ryk van Burgundië gesticht is Zyn zoon Gundicarius strekte zyne heerschappy van de Rhône tot aan de Saone uit, en bragt 't Dauphiné, Savoje, en een gedeelte van Bovence onder zyne gehoorzaamheit. Doch Patricius Aëtius sloeg hem in den jare 434, latende hem echter wederom over 't gene de Burgundiërs in het Wester gedeelte van Provence bezeten hadden, tot aan de Durance, en sloot in den jare 450 een verbondt met hem. In het volgende jaar bragt hem Gundicarius hulptroupen tegen Attila, en sneuvelde in den vermaarden veldslag by Chalons. Zyn opvolger was zyn zoon Gundericus, die omtrent 22 jaren regeerde, tot den jare 473, nalatende vier zonen, Gombaldus, of Gondebaldus, Chilperik, Godomarus, en Godegesilus. Gondebaldus liet het voornoemde edict uitgaan, dat van de Fransche geschichtschryveren gemeenlyk *La Loi Gombette* genaamt wordt. *Lindenbrogius* heeft het in zyn *Codex legum antiquarum* mede laten drukken. Deze vier zonen van Gundericus oorloogden onder elkander. Chilperik hadt in den beginne overal de overwinning, en sloeg Gondebaldus in den jare 476, of 478, by Autun. Doch deze verzon een middel om in Vienne, toen de hoofdstadt des Burgundischen ryks, te komen; overviel zyne broederen, liet Chilperik en des zelfs twee zonen onthoofden, en des zelfs gemalinne in de Rhône werpen. De andere broeder Godomarus hadt zich in het paleis geworpen, in het welke hy verbrand wierdt. Deze hadt ook gene kinderen nagelaten, zo weinig als zyn broeder Godesilus: invoegen Gondebaldus het gansche Burgundische ryk onder zich bragt. Hy stierf in den jare 509, of 516, nalatende twee zonen, Sigismundus en Godomarus. De eerste teelde by Ostrogothe, dochter van Theodoricus, koning der Gothen in Italië, Sigericus, dien hy op het aanraden zyner twede gemalinne doden liet. Na dezen wierdt hy van Clodomirus, koning van Orleans, den 1 May 524 geslagen en gevangen, die hem nevens zyne gemalinne en kinderen in het dorp S. Pere-Avyla-Colombe, gelegen in Orleans, in een bron liet werpen. Hem volgde wel zyn broeder Godomarus; doch ook deze wierdt in het zelve jaar by Voisin geslagen, in welken slag Clodomirus sneuvelde. Des zelfs broederen Clotarius de I en Childebert de I vervolgden Godomarus, die in den jare 532, of 534, omquam, na dat het ryk der Burgundiërs 126 jaren lang geduurt hadt; wordende vervolgens 340 jaren door de koningen van Vrankryk bezeten, tot dat Boso in den jare 879, en Rudolf in den jare 888 den koninklyken tytel daar van aannamen; waar uit twee koninkryken ontstonden, namentlyk aan deze en aan de overzyde des bergs Jura. Het eerste wierdt in Opper-en Neder-Burgunë verdeelt, welker eene zyne eigene hertogen en graven, het andere afzonderlyke koningen hadt.

De koningen van Burgundia Cisjurana.

Dit koninkryk van Burgundië aan deze zyde des bergs Jura, of van Arles, behelsde de landen, die tusschen de Saone, de Alpen en de zee gelegen zyn. Boso, wiens gemalin was Ermengardis, dochter van Lodewyk den II, en die by Karel den Kalen en Lodewyk den Stamelaar in gunst was, bragt het na der zelver doodt zo verre, dat hy in den jare 879 op het Concilie te Mantale tot koning van Arles gekroont wierdt. Hy teelde Lodewyk den Blinden, vader van Karel Constantinus, prins van Vienne. Hugo, zoon van Theodobaldus, grave van Arles, en van Bertha, liet zich als koning van Arles en Italië kronen, en stondt alle de landen van Burgundia Cisjurana in den jare 926 aan Rudolf den II, koning van Transjurana, af. Dus nam dit koninkryk een einde, na dat het 41 jaren geduurt hadde.

De koningen van Burgundia Transjurana.

Dit Burgundië behelsde de landen van den Rhynstroom tusschen den berg Jura en de Alpen van Savoje, Velay, de Graubunders, of daar het gebiedt van Besançon, Tarantaise, Baste, Geneve, Bellay, Lausanne, Sitten, Maurienne, Aosta, de steden Bern, Solothurn, Freiburg, enz. gevonden worden. Alle deze landen stonden onder de nazaten van Karel den Groten, en wierden hen by den ondergang hunnes geslachts ontweldigt. Arnulphus de bastaardt liet zich tot koning van Duitschlandt kronen. Eudo wierdt van de groten van Vrankryk tot koning verkoren. Guido en Berengarius streden om het gebiedt van Italië. Boso vestigde zich in Arles; dus deedt Rudolf in Burgundia Transjurana. Deze was een zoon van Conraad den II, grave van Parys, en liet zich in den jare 888 tot koning uitroepen, wierdt ook in de vermaarde abdy van S. Mauritius van Chablais gekroont. Hy maakte zich zo sterk op het gebergte, dat hy van daar niet kon verdreven worden, en bleef in dat bezit tot den jare 911, wanneer zyn zoon Rudolf de II hem opvolgde, die in den jare 926 het koninkryk van Arles met beide de Burgundiën vereenigde, en in den jare 936, of 937, stierf, nalatende Conraad den I, bygenaamt de vreedzame (*Pacificus*). Deze stierf in den jare 994, hebbende onder andere kinderen gewonnen Rudolf den III, den tragen, gestorven in den jare 1032, zonder erfgenamen; Bertha, twede gemalinne van Eudo den I, grave van Blois Chartres; en Gerberga, moeder van Gisela, gemalin van keizer Conraad den II, bygenaamt *Salicus*. Rudolf de III hadt het koninkryk van Burgundië gegeven aan keizer Henrik den II; doch aangezien die in den jare 1024 voor hem overleedt, zo wierdt daar mede zyner zuster zoon Conraad de II, *Salicus*, verlyd, dien hy ook de lans van den H. Mauritius toezondt. Graaf Eudo nam wel de wapenen hier over op, doch sneuvelde in den slag by Bar den 17 September 1037, en Conraad behieldt het koninkryk van Burgundië tot den jare 1038, wanneer hy het zynen zone Henrik den III naliet, wiens opvolgeren waren Henrik de IV, Henrik de V, enz.

De oude hertogen van Burgundië.

Sedert de tyden van Karel den eenvoudigen heeft Burgundië hertogen gehad. Buves of Buvo was graaf ten tyde van Karel den kalen, en hadt drie kinderen: Boso, koning van Arles en Burgundië; Richard, zynen opvolger, en Richtild, gemalin van keizer Karel den kalen. Richard, bygenaamt *Justitiarius*, graaf van Autun in den jare 879, naderhandt hertog van Burgundië in den jare 888, stierf in den jare 921, nalatende Rudolf, zynen opvolger; Boso, graaf van Opper-Burgundië, die in den jare 935 by de belegering van S. Quintyn sneuvelde; Hugo den zwarten, van wien beneden, en Hermengarde, gemalinne van Gilbert, grave van Autun, Chalons, Beaune, en naderhandt hertog van Burgundië. Rudolf wierdt in den jare 923 tot koning van Vrankryk gekroont, en stierf in den jare 936, na zynen zone Lodewyk, die twee jaren te voren overleden was. Hugo, bygenaamt de zwarte, deelde het hertogdom met Hugo den groten, hertog van Franken, en stierf in den jare 952, zonder erfgenamen. Hunne zuster Hermengarde baarde Leugarde, gemalin van Otto, die den tytel van hertog van Burgundië aannam, en den 15 October 1001 zonder kinderen stierf. Wanneer zich Robert, koning van Vrankryk, meester van Burgundië maakte, gevende het zelve aan zynen derden zone Robert, stamvader der hertogen van Burgundië uit de eerste koninklyke linie.

De eerste koninklyke linie der hertogen van Burgundië.

Deze Robert de I van Vrankryk, hertog van Burgundië, was, gelyk gezegt is, de derde zoon van koning Robert, en stierf in den jare 1075. Onder zyne kinderen was Henrik, die het geslacht voortplantte; doch in den jare 1066, nog voor zynen vader, stierf. Onder zyne kinderen zyn merkwaardig Hugo de I, opvolger zyns grootvaders. Doch in den jare 1078 zyne gemalinne Jolanta van Nevers verliezende, begaf hy zich in 't klooster te Cluny. Eudo de I volgde in de regering. Robert was bisschop van Langres, naderhandt monnik in de abdy te Molesme, alwaar hy in den jare 1113 stierf. Henrik is de stamvader der koningen van Portugal. Eudo de I wierdt na zynen broeder Hugo hertog van Burgundië, deedt in den jare 1101 eene reize naar 't H. Landt, en stierf in Cilicië den 23 Maart 1103. Zyn opvolger was zyn zoon Hugo de II, bygenaamt de vreedzame. Deze stierf in den jare 1041. Onder zyne vele kinderen zyn aan te merken Eudo de II,

zyn opvolger; Robert, en Henrik, bisschoppen van Autun; Gualthierius, bisschop van Langres, enz. Eudo de II stierf in den jare 1162, nalatende Hugo den III, die in den jare 1171 een tocht in 't H. Landt deedt, en in den jare 1191 wedergekeert zynde, in het volgende jaar stierf. Uit het eerste huwelyk met Adelheid van Lotharingen teelde hy Eudo den III, zynen opvolger, en Alexander, stamvader der heeren van Montagu; wiens nakomelingen in den jare 1247 met Henrik uitgestorven zyn. Hoewel de van den afgedeelden hertog ontsprotene liniën van Combernon en Couches nog langer dan 200 jaren geduurt hebben. Maar na dat hertog Hugo zyne gemalin Adelheid van Lotharingen verstoten hadt, nam hy Beatrix tot zyne twede huisvrouwe. Deze was Dauphine van Viennois, en baarde Andreas, genaamt Guiges de XI, Dauphin van Viennois. Eudo de III ondernam in den jare 1209 een kruistocht tegen de Albigenzen, hadt het bevel over de voorhoede in den slag by Bovines, voor koning Philippus Augustus, en stierf te Lion den 6 July 1218. Hem volgde zyn zoon Hugo de IV, die stierf in den jare 1272. By zyne eerste gemalinne Jolanta, dochter van Robert den III, grave van Dreux, teelde hy Eudo, grave van Auxerre, Nevers en Tonnerre, uit hoofde zyner gemalin Mathildis van Bourbon, die hem maar drie dochteren baarde; Johannes, heer van Charolois, de welke by Agnes van Bourbon teelde Beatrix, gemalinne van Robert van Vrankryk, stamvader der hertogen van Bourbon; Robert den II, zynen opvolger; en twee dochteren. Naderhandt trouwde Hugo Beatrix van Champagne; die hem Hugo, heer van Avalon en Monreale, nevens eenige dochteren, baarde. Robert de II was titulaire koning van Thessalonica, en stierf in den jare 1308. Hy hadt by Agnes van Vrankryk, dochter van Lodewyk den H., negen kinderen, onder welke Eudo de IV zyn opvolger was. Hy wierdt graaf van Artois, en stierf in den jare 1346. In het zelve jaar stierf voor hem zyn zoon Philippus, nalatende eenen zone, Philippus, en twee dochteren. Hy stierf, zonder erfgenamen by zyne gemalinne Margaretha van Vlaanderen verwekt te hebben, in den jare 1361. De dochteren stierven ongehuwt.

De twede koninklyke linie der hertogen van Burgundië.

De hertogen van Burgundië dus uitgestorven zynde, verviel dit hertogdom als een open leen aan de krone van Vrankryk, en koning Johannes de II gaf het in den jare 1363 zynen derden zone Philips den Stouten als een appanage, waar in hy van zyne nakomen als hertogen van Burgundië gevolgt is: want wanneer hy in den jare 1404 stierf, volgde hem zyn zoon Johannes de onvertzaagde, hebbende tot opvolger in den jare 1419 Philips den III, den goeden. Deze wierdt gevolgt in den jare 1467 van Karel den Stouten, die in den jare 1477 in den slag by Nancy sneuvelde, nalatende eene dochter, Maria, gemalinne van Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk. Daar na vereenigde Lodewyk de XI het hertogdom van Burgondië wederom met de krone. *Plin. l.* IV. *c.* 4. *Tacit. Annal.* II. *Procop. de bell. Vandal. l.* I. *Eutrop. l.* VII. *Amm. Marcell. l.* XVIII. & XXVIII. *Orosius l.* VII. *c.* 33. *Luitprand. l.* IV. *Sidonius Apollinaris c.* 12. & *l.* V. *ep.* 5. & 9. *Alfons. d'Elbeno de reg. Burg. Paradin. de antiquo Statu Burgund.* & *annal. de Bourg. Pierre de S. Julien. Balleure de l'orig. des Bourg. Chassanai antiq. Bourg. Nic. Vignier rer. Burg. Chron. Heuterus rer. Burg. l.* VI. *du Chesne hist. Bourg. Chorier hist. de Dauph. Nostradam.* & *Bouche hist. de Prov. Guichenon hist. de Bresse* & *de Savoye. Bovis Couronne royale d'Arl. Du Puy Droits du Roy.*

BURGUNDIE, (HET GRAAFSCHAP) anders OPPER-HOOG- en KLEIN-BURGUNDIE, by de Franschen *la Franche Comté*, grenst in 't Noorden aan Lotharingen, in 't Westen aan Champagne, en aan het hertogdom Burgundië, in 't Zuiden aan het landschap Bresse, en het gebiedt van Geneve, in 't Oosten aan het graafschap Mompelgard en Zwitserlandt. Van Zwitserlandt wordt het door 't gebergte Jura afgezondert. De lengte is van 60, en de breedte van 40 mylen. Tegenwoordig wordt het in *Opper-Middel-* en *Neder-Burgundië* verdeelt, die men *les baillages de mont*, *du milieu*, en *du val* noemt. In deze drie hoofd-bailluagen zyn nog deze kleinder, als Vesoul, Beaume, Gray, Dole, Quingey, Ornans, Arbois, Salins, Pontarlier, Poligny, Montmorot, en Orgelet. Voorts de volgende prevotes of prooftdeien, als: Faucogney, Port sur Saone, Jussey, Monboson, en Cromary, als mede de twee zo genoemde *grandes judicatures*, of grote gerichten, als van Luxeul en S. Claude. De rivieren, alhier ontspringende, zyn: de Saone, le Doux, le Lougnon, la Louve, en le Dain. De hoofdstadt des ganschen lands is Dole, leggende in het middel-deel. Gray is de voornaamste plaats in 't oppergedeelte, gelyk als Salins in het onder-deel. Het getal der andere geringe plaatsen is boven maten groot, onder welke de merkwaardigste zyn de gene, van welke de bovengenoemde bailluagien hunnen naam hebben. In dit graafschap is ook gelegen de stadt Besançon, nevens het aartsbisschoppelyke gebiedt, daar toe behorende. Dus hebben ook de prinsen van Oranje, en de hertogen van Wurtemberg-Mompelgard zeer aanzienlyke landeryen in het zelve; gelyk als inzonderheit den prinsen van Oranje, als heeren van Nozereth en Arley, het recht toekomt om de drie standen van dit graafschap te doen vergaderen. Voorts is het wegens des zelfs gebergtens, dalen en bosschen zeer aangenaam, en overvloedig van velden tuinvruchten, wyn, tam en wild vee, zout en andere behoeftens voorzien. Daar by komt eene versche en gezonde lucht. Wat de geschiedenis van dat graafschap belangt, daar over moet van de aloude tyden het artykel van 't hertogdom Burgundië nagezien worden, aangezien het zelve met het Franche Comté omtrent een en de zelve lotgevallen gehad heeft. In den beginne der XI eeuw vindt men, dat 'er afzonderlyke graven in geheerscht hebben, zynde de navolgende in order: 1) *Otto* de I. 2) *Rainaldus* de I. 3) *Wilhelm* de I. 4) *Rainaldus* de II. 5) *Wilhelm* de II. 6) *Stephanus*. 7) *Rainaldus* de III. 8) *Otto* de II. 9) *Otto* de III. 10) *Hugo*. 11) *Otto* de IV, of *Othelinus*; welke laatste in het einde der XIV eeuwe geleeft heeft. Onder deze graven wordt Rainaldus de I gezegt geweigert te hebben keizer Henrik den III voor zynen opperheer te erkennen. Zyn zoon Wilhelm de I, bygenaamt de Stoute, wordt in zekere oude gedenkstukken van S. Marcel te Chalons vorst van de overzyde der Saone genaamt. Rainaldus de III schreef zich souverain graaf van Besançon, weigerende niet alleen keizer Lotharius den II te te huldigen, maar ook de van zyne voorzaten aangematigde vryheit beweerende. Sedert dien tydt vermoeden zommigen dat dit geweest het Franche Comté, of het vrye graafschap, genaamt is: hoewel anderen den oorsprong des naams daar van afleiden, dat de inwoonderen van Hoog-Burgundië zeer vele vryheden en privilegien erlangt hebben, die den inwoonderen van 't hertogdom Burgundië niet ingewilligt zyn. Otto de IV nam de gravin van Artois, Mathildis, tot zyne gemalinne, en teelde by haar eene dochter, Johanna, die haren echtgenoot, Philippus den V, koning van Vrankryk, insgelyks eene dochter, Johanna genaamt, baarde. Deze trouwde met Eudo den IV, hertog van Burgundië; en in hare nakomelingschap zyn beide de Burgundiën vereenigt geweest tot den jare 1477, wanneer, na het afsterven van Karel den Stouten, Lodewyk de XI, koning van Vrankryk; het hertogdom Burgundië, in tegendeel keizer Maximiliaan de I, uit hoofde van zyn huwelyk met Maria, dochter van Karel den Stouten, het graafschap Burgundië aan zich bragt. Wanneer in den jare 1522 de oorlog in de Nederlanden tusschen het huis van Oostenryk en Vrankryk begon, maakten beide de Burgundiën, door bemiddeling der Zwitsers, en met toestemminge hunner landsheeren, een zogenaamt Neutraliteits tractaat, uit krachte van het welke geen van beide landen mogt aangetast worden, de inwoonderen des graafschaps den keizer geen doortocht naar Vrankryk toestaan, en die van 't hertogdom hunnen koning tegen het graafschap niet durfden dienen. Dit tractaat was eerst voor drie jaren gemaakt, doch is naderhandt van tydt tot tydt vernieuwt, en voor onverbrekelyk gehouden; tot der tydt koning Lodewyk de XIV in den jare 1668, en nog eens in den jare 1674, het graafschap Burgundië ingenomen en behouden heeft. *Zeil. Itiner. Germ.* & *Gall. du Chesne hist. des Comtes de Bourgogne. Chassan. antiq. Burg. du Puy droits du Roy. Gollut Memoir. de la Franche Comté. Pont. Heuter. de reb. Burgund. Mezeray.*

BURGUNDIE. (KLEIN-) Zie ARGOW.

BURGUNDISCH RECHT wordt genaamt het gene de Burgundische koning Gundebaldus zynen onderdanen in den jare 1500 in de stadt Lion, die de setel zyns ryks was, gegeven heeft. Men vindt deze wetten by *Lindenbrogius* en *Guillimannus*. Zy worden zeer billyk genaamt, makende de overwonne Romani, mogelyk om dat ze Romeinsche onderdanen, en den Roomschen wetten onderworpen waren, den Burgundiërs gelyk, en belastende in het byzonder, dat elk gericht twee graviones of richters, de eene een Romein, de andere een Burgundiër, hebben, maar dat geen van beide zonder voorkenisse en toestemminge des anderen iets ondernemen zoude. Dit recht wordt by de ouden ook *Lex Gundebalda* genoemt; en het schynt, dat de nazaten van Gundebaldus, inzonderheit zyn zoon Sigismundus, het eene en het andere daar by gevoegt hebben. *Gregorius Turonensis l.* II. *c.* 33. *Lindenbrog. in Cod. L. antiq. Guillimannus de reb. Helvet. l.* II. *c.* 8. *Gothofred. in Bibl. Jur. c.* 2.

BURGUNDISCHE KRUIS-ORDE is in den jare 1555 den 22 July van keizer Karel den V gesticht, wanneer hy Muleas in der zelfs koninkryk Tunis herstelt hadt: want om dat hy, in de stadt trekkende, een wapenrok aanhadt, waar op het Burgundische kruis gestikt was, zo gaf hem dit naderhandt gelegenheit om deze orde te stichten, die echter niet lange daar na wederom opgehouden heeft. Het voornoemde kruis, hangende aan een gouden keten, was het ordensteken, en onder aan het zelve een vuurtuig, dat vonken van zich gaf, met dit opschrift: *Barbaria*; dewyl Tunis de hoofdstadt in het zogenaamde Afrikaansche Barbaryë is. *Bonanni. Griphius.*

BURGUNDUS, (NICOLAUS) een beroemt rechtsgeleerde en geschiedschryver, wierdt in den jare 1586 in Henegouwen geboren. Hy was in den beginne advokaat te Gent; naderhandt wierdt hy door hertog Maximiliaan van Beyeren tot hoogleeraar in de rechten naar Ingolstadt beroepen. Eindelyk keerde hy naar Vlaanderen te rug, en wierdt een lidt des Raads van Brabandt, in welke bediening hy stierf in den jare 1630. Behalven zyne Nederlandsche en Beyersche Historie heeft men van hem: *Commentarii ad Consuetudines Flandriæ*; *de evictionibus*; *de duobus reis*. enz. *Simon Biblioth. des auteurs de Droit.*

BURI, (RICHARD *de*) geboortig van Suffolk in Engelandt, was in den jare 1349 vermaart. Hy begaf zich eerst in de de orde der Benedictynen; wierdt daar na kanselier onder Eduard den III, en eindelyk bisschop te Durham. Hy was een groot liefhebber van geleerdheit en geleerden, betonende den Universiteiten des ryks vele weldaden. Inzonderheit verzamelde hy eene voortreflyke bibliotheek, en schreef een werk dien aangaande, onder den tytel van *Philobiblon*, *seu de amore librorum*, waar in hy van de wyze, om eene bibliotheek of boekery te verzamelen, handelt. Men heeft ook nog andere schriften van hem, inzonderheit verscheide brieven, tusschen hem en *Petrarcha* gewisselt. Eenige daar van zyn van Goldastus in zyne *Epistolæ Philologicæ* uitgegeven, nevens het voornoemde *Philobiblon*. *Harps-*

field hist. Eccl. Angl. Pitseus de illustr. Script. Hendreich.

BURIANA, eertyds *Prilis*, een meir in 't Toskaanse gebiedt in Italië, genaamt van het vlek *Buriana*, op des zelfs oever gelegen. Het wordt ook het meir *van Gastiglione* genaamt, van een ander naby gelegen vlek in 't Westen. *Maty Dict.*

BURICK, of BUDRICK, *Burichium* en *Burunchium*, eene kleine en sterke stadt in 't hertogdom Kleef, aan den Rhyn, twee of drie mylen van Gelderen gelegen. Keizer Otto de grote behaalde daar eene overwinning op de Lotharingers. In den jare 1672 wierdt ze door den maarschalk van Turenne verovert. *Zeil. Topogr. Westph. Valkeniers verward Europa.*

BURIDAN, (JOHANNES) geboortig van Bethune in Artois, verklaarde mondeling op de akademie van Parys, en in zyne schriften de *Logica*, *Morale*, *Physica* en *Metaphysica* van *Aristoteles*, waar door hy veel roem behaalde. Zommigen zeggen, dat hy in den jare 1320 Rector in de Universiteit van Parys is geweest, en aan het hof van Rome gezonden. Aventinus meldt, dat hy onder Occam gestudeert, en, wanneer hy wegens de factie der Nominales, in de welke hy was, van Parys verjaagt wierdt, zich naar Duitschlandt begeven heeft, en aldaar de Universiteit te Wenen wederom in bloei gebragt. Onder zyne schriften zyn: *Quæstiones Metaphysicales; Commentaria in Aristotelis Physicam.* enz. Ook is in de XVII eeuwe zekere Joh. Baptista de Buridan geweest, die *Commentaires sur les coutumes de Vermandois, de Ribemont, de Saint Quentin, de Nojon, de Couci & de Rheims* geschreven heeft. Van hem wordt in het *Journal des Savans* van den jare 1666 gewag gemaakt: *Aventin. l.* VII. *Flacius Catal. Test. verit. l.* XVIII. *Val. Andreæ Bibl. Dullardus in præf. ad Logicam Buridani. Bayle.*

BURLEIGH, of BURLEY, (WOUTER) een geleert Engelschman, was met Wilhelmus Occam een leerling des vermaarden Johan Duns, of Scotus, en schreef tegen Petrus Lombardus. *Gesneri Biblioth. Vossius de hist. Lat. l.* II. *cap. ult.*

BURLINGTON, of BRIDLINGTON, eene stadt met een bequamen haven aan de Oostelyke kust van Yorkshire in Engelandt, niet verre van Kaap Flamborough-Head. Zy was eertyds vermaart wegens haren inboorling, den monnik *Joh. Bridlington*, die in den jare 1379 gestorven is, en den name van heilig nagelaten heeft. Men heeft van hem verscheide voorzeggingen in rym. In den jare 1664 den 20 Maart maakte koning Karel de II Richard Boyle, baron Clifford van Landsborough, Youghall en Bandon, vicomte van Kynalmeakie en Dungarvan, ook graaf van Cork in Ierlandt, tot grave van Burlington, van wien en des zelfs familie zie op het artykel BOYLE. *Cambden's Britannia with the additions. Beeverel delic. de l'Angleterre p.* 206. 207. *Harpsfield's Eccles. history. Heylyn's help to English history p.* 246.

BURMAN, (FRANCISCUS) uit een zeer eerlyk en voornaam geslacht, het welk voortyds te Keulen den koophandel gedreven, en regeerings-Raden verschaft heeft, gesproten, wierdt in den jare 1628 te Leiden geboren. Zyn vader was *Pieter Burman*, de welke, ten tyde van den zeer droevigen oorlog, die in het beste gedeelte van Duitschlandt woedde, Frankendaal in de Palts, zynde eene volkplanting van die door de Spaansche tiranny verdrevene Nederlanders, en nu mede door de Spanjaarden ingenomen, en de Nederlandsche gemeente, wiens herder hy was, deerlyk verwoest, moest verlaten, en naar Hollandt vluchten; zynde toen te Emmerik, in het landt van Kleef, predikant geworden. De moeder van onzen Franciscus was Josina Balde, uit een out Vlaamsch geslacht, om de bovengemelde redenen de wyk naar Frankendaal genomen hebbende, die, na dat haar man te Emmerik overleden was, zich wederom metter woon naar Leiden begaf, op dat haar zoon onder het opzicht van Festus Hommius mogt opwasschen; die hem ook van zyn twaalfde jaar af bestiert, en, om zyn groot verstandt, in het genootschap, in het welke aldaar eenige jongelingen, zich in de Godgeleerdheit oeffenende, op des lands onkosten onderhouden worden, en waar over hem de zorge bevolen was, heeft aangenomen; in welk genootschap hy in het leeren van de talen, wysgeerte en Godgeleerdheit zodanig vorderde, dat hy, naauwlyks drie en twintig jaren out zynde, in de Nederlandsche gemeente der nieuwe stadt Hanau tot predikant beroepen wierdt. Van daar wierdt hy wederom naar Leiden geroepen tot opziender van het voorgezegde genootschap; maar dat ampt naauwlyks een jaar waargenomen hebbende wierdt hy tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de akademie, en tot predikant te Utrecht beroepen. Beide deze ampten bediende hy met groten luister en ongemeenen toeloop van toehoorderen, komende van alle plaatsen, eenigen om zyne predikatien, en anderen om zyne oopenbare en byzondere lessen te horen. Den tydt, die hem van zyne gewoonlyke bezigheden overschoot, besteedde hy tot het lezen der beste boeken, en tot schryven, waar van de vruchten nog in ieders handen zyn, als: *De Wet en 't Getuigenis; Verklaringen over het boek Josua; over de boeken der Richteren; Samuel; de Koningen*, en *Chronyken*, in het Nederduitsch geschreven; *Kort begrip van de H. Godgeleerdheit*, in het Latyn opgestelt, en in het Nederduitsch overgezet, behalven zyne Akademische Oeffeningen, en de twistschriften, de welke hem, niettegenstaande hy een zeer vredelievend en zachtmoedig man was, de quaadaardigheit van den tydt afpersten. Twee malen is hy Rector Magnificus van deze hogeschole geweest. Tot hoogleeraar in de schole te Dordrecht en akademie van Leiden beroepen zynde, op zeer voordeelige voorwaarden, heeft hy die beroepingen afgeslagen. Hy heeft doorgaans eene redelyke gezondheit genoten, behalven dat hy zes jaren voor zyn overlyden met het graveel bezocht wierdt, waar door zyn ligchaam, door het sterke blokken reeds zeer verzwakt, eindelyk ten eenemale ondermynt en verzwakt wierdt, te meer, dewyl hy in het midden zyner smerten van zyne gewone studien en bezigheden niets wilde nalaten; zo dat zyne krachten door het eene en het andere allengskens gebroken, hy eindelyk op den 12 November des jaars 1679 den geest gaf. Hy hadt zyn weêrga niet in naarstigheit; en indien de Hr. Professor, zyn zoon, het leven van zynen vader wilde uitgeven, men zou 'er verbazende blyken van naarstigheit en onvermoeiden arbeidt in vinden: want hy hadt de gewoonte van naaukeurig aan te tekenen wanneer hy een boek begon te lezen, en wanneer hy het zelve eindigde, makende van alles uittreksels. Hy was getrouwt met Maria Heydanus, dochter van den hooggeleerden Abraham Heydanus, de welke weduwe was van Dionysius Crucius, predikant te Nimwegen, by wien ze hadt eene dochter, *Sara* genoemt, getrouwt met den heere Christoffel van den Berg, Raadt en burgermeester der stadt Nimwegen; voorts eenen zoon, *Karel Crucius*, Raadt in de vroedschap, meermalen burgermeester der stadt Leiden, en althans in de gecommitteerde Raden van Hollandt zittende. Burmannus heeft by deze vrouwe verwekt eene dochter, *Josina*, ongetrouwt gestorven, en drie zonen, *Petrus*, eerst hoogleeraar te Utrecht, en nu te Leiden; *Abraham*, in zyne eerste jeugt weggerukt, en *Franciscus*, wylen hoogleeraar te Utrecht, wiens leven volgt.

BURMANNUS, (FRANCISCUS) jongste zoon, als zo even gezegt is, van den voorgemelden Franciscus Burmannus, wierdt den 15 May van den jare 1671 te Utrecht geboren. Naauwlyks uit zyne kindsche jaren getreden leerde hy naaukeurig en duidelyk lezen en schryven: doch pas acht jaren out zynde, wierdt hy van het opzicht zyns vaders berooft. Zo haast hy bequaam was om de eerste beginselen der Latynsche tale te begrypen, wierdt hy aan Surendonk overgegeven, toen Rector der Hieronymiaansche schole te Utrecht. Wanneer de zelve naar Amsterdam was vertrokken, wierdt Burman naar de schole van Alkmaar gezonden, over welke Vesalius Mobachius toen het bestier hadt. Genoeg ervaren omtrent de gronden der Latynsche en Grieksche talen heeft hy het einde zyner eerste leerjaren bereikt. Van Alkmaar quam hy weder te Utrecht, om zich onder den wydvermaarden J. G. Grævius in de letterkunde te oeffenen; daar hy, behalven andere dingen, zo veel heeft gevordert in het schryven van de Latynsche tale, dat hy in dat stuk alle de Godgeleerden van zynen tydt heeft overtroffen. Daar na begaf hy zich, om de wysgeerte en wiskunde te leeren, naar Leiden, onder het opzicht van den vermaarden de Volder. Vervolgens oordeelde hy tot de Godgeleerdheit te moeten overgaan, ten welken einde hy zich weder naar Utrecht begaf, onthoudende zich meest by de beroemde mannen Herman Witsius, en inzonderheit by Herman van Halen, welke laatste zich aan zynen vader Burmannus door een allernaasten bandt van vriendschap verknocht hadt: en wanneer hy daar geen geringen voortgang in de Godgeleerdheit hadt gemaakt, oordeelde hy voor hem dienstig te zyn om de meeste hogescholen van Nederlandt te bezoeken. Hy begaf zich derhalven eerst naar de beroemde hogeschole van Vrieslandt binnen Franeker, alwaar toen vander Waayen, Vitringa en Roël bloeiden, die hy alle hoorde, en der zelver vriendschap genoot. De gronden van de Hebreeusche tale leerde hy gelukkig by zich zelve in zyne ledige uuren, doch allermeest te Franeker onder den hoogleeraar Rhenferd, by wien hy mede het Syrisch, Chaldeeusch en het Rabbynsch in zeer korten tydt leerde. Van daar ging hy naar Groningen, om den wydvermaarden Braunius te horen. Na dezen hoorde hy den groten van Till; toen hoogleeraar in de schole van Dordrecht. Dus verre gevordert zynde ging hy den beroemden redenaar Francius te Amsterdam bezoeken; wordende niet lange daar na, nog student zynde, tot predikant van Coudum in Vrieslandt beroepen. In den dienst bevestigt zynde, voldeedt hy aan alle de plichten van een getrouw leeraar, bestedende zynen ledigen tydt niet alleen tot bevorderinge van zyne studien, maar ontbiedende zelf een Rabbi van Amsterdam, dien hy eenigen tydt onderhieldt, om van den zelven het binnenste van de heilige tale te leeren, en uit de Joden zelf te verstaan, wat zy omtrent de meeste plegtigheden en kerkzeden van hunnen Godsdienst gevoelden, leerende voorts by zich zelf de Arabische tale. Omtrent drie jaren te Coudum gestaan hebbende, wierdt hy van de kerke van den Briel tot haren leeraar beroepen, welke bediening hy den 12 October des jaars 1698 met eene plegtige intreed-predikatie aanvaardde. Terwyl hy nog in den Briel stont, wierdt hy door den heere van Dykveldt, die na de doodt van koning Willem den III nevens twee andere heeren naar Engelandt ging, om de koninginne Anna over dit verlies den rouw en de droefheit wegens de heeren Staten generaal te betuigen, en haar met eenen wegens hare komste op den troon geluk te wenschen, verzocht om dezen gezanten als hofprediker te dienen, het welk hy aannam, en in dat gezelschap den 25 May des jaars 1702 derwaarts vertrok. Na het overlyden van den heere van Dykveldt bezocht hy alle geleerde lieden, voorname bibliotheeken, en de hogescholen van Cambrits en Oxfort, vertrekkende van daar wederom naar den Briel. Naauwlyks te huis gekomen zynde wierdt hy van die van Nimwegen en Enkhuizen te gelyk aangezocht om hun predikant te worden. Hy gaf zyn woordt aan die van Enkhuizen, en deedt den 6 July des jaars 1703 zyne intreedpredikatie. Nog geen twee jaren aldaar gestaan hebbende wierdt hy door den kerkenraadt van Amsterdam tot predikant beroepen, en den 10 May des jaars 1705 aldaar in zynen dienst ingezegent. Omtrent tien jaren bediende hy alhier het predikampt met grote zorgvuldigheit, wordende na verloop der zelven door de weledele grootachtbare heeren burgermeesteren en vroedschap der stadt Utrecht tot hoogleeraar van hunne akademie beroepen, welk ampt hy op den 26 Februarius des jaars 1715 met eene oopenbare redenvoering aantradt, handelende van het stuk, het welk in een Godgeleerde

vercischt wordt. Hy is ook Rector Magnificus geweest, welke waardigheit hy nederleide met eene fraaie redenvoering over de vervolginge van Diocletianus. Zynen dienst aldaar met ongemeene naarstigheit den tydt van vier jaren en omtrent zeven maanden waargenomen hebbende, is hy na eene korte ziekte den 22 September des jaars 1719, in den ouderdom van acht en veertig jaren, overleden. Hy hadt in eene onvermoeide naarstigheit en aanhoudende arbeidzaamheit de voetstappen van zynen vader gevolgt. De zon bekroop hem niet ligt op zyne legerstede, waar door zyn ligchaam zich ook uitgeput van krachten bevondt, dat hy daar door meer dan door de koortse is weggerukt. Hy was schrander, levendig, en vrolyk van geest, vriendelyk in zynen omgang, en aangenaam in gezelschap; maar ook ernsthaftig daar het vereischt wierdt; een getrouw vriendt, en een groot liefhebber van geleerdheit en deugdt. Hy heeft in druk uitgegeven, behalven de bovengemelde redenvoeringen, en eenige akademische oeffeningen, een werk *over de dichtkunde der Hebreën*, en eene *verdediging* van zynen vader tegen *Limborg*, in het Latyn. In het Nederduitsch iets tegen *Leenhof*, en het eerste deel van de *Harmonie der vier Euangelisten*. Hadt dit werk mogen voltooit worden, het zou zyn weêrga in dat soort van schriften niet gevonden hebben; hoewel het gene reeds is uitgegeven, als de gronden behelzende, van zeer grote nuttigheit is. Onder zyne handschriften, die zo menigvuldig zyn, dat men verbaast moest staan, dat zo veel werk in zulk een korten tydt heeft kunnen gedaan worden, en zelf byna onmogelyk schynt, vindt men ontwerpen van vele stukken, die hy dacht uit te werken. Zyn sterven bekroonde zyn werk: want het geluk hebbende van zyn verstandt en spraak ten einde toe tot zyn gebruik te hebben, toonde hy zyn gelove en vertrouwen met vele hertelykheit, en stierf roemende onder gebeden tot Godt, en Godvruchtige vermaningen aan de genen, die by hem waren. Hy is, predikant te Enkhuizen zynde, getrouwt met Elizabeth Thierens, uit een out geslacht te Delf geboren; by welke vrouwe hy verwekt heeft eene dochter en acht zonen, waar van nog vier in het leven zyn, te weten *Johannes*, *Franciscus*, *Abraham*, en *Petrus*, alle jongelingen van goede hope, zynde de twee outsten reets tot de akademien gevordert.

BURNET, (Gilbert) bisschop van Salisbury, was te Edenburg in Schotlandt den 18 September des jaars 1643 uit een zeer out huis in het graafschaap Aberdeen, en van een vader, die de jongste zoon was van het beroemde geslacht van Leyes, geboren. Deze zyn vader, een groot rechtsgeleerde, wierdt na de herstelling van koning Karel den II lord de la Session, onder den tytel van lord Cromont, en bekleedde aldus een ampt, dat met een richtersampt in Engelandt zeer wel overeenkomt. Zyne vrouw, de moeder van onzen Gilbert, was de zuster van Archibald Johnston, ook lord de la Session, bekend onder den naam van lord Warriston, mede een hoofdt der Presbyterianen. Dewyl zyn vader een vyandt der Cromwelsche party was, en gevolgelyk buiten bedieninge leefde, hadt hy tydt om zynen zoon zelf te onderwyzen, en bragt hem zo verre, dat hy in zyn tiende jaar naar de akademie van Aberdeen gezonden wierdt, alwaar hy, 14 jaren out zynde, magister wierdt gemaakt. Zyn vader hadt hem gaarne tot den geestelyken standt opgebragt, maar Burnet omhelsde de rechtsgeleerdheit; doch na verloop van een jaar kreeg hy van zelf lust tot de Godgeleerdheit, en vorderde ongemeen in de zelve. Wanneer hy in zyn 18 jaar zyne proefpredikatie hadt gedaan, wierdt hem een predikdienst te Edenburg opgedragen; doch hy sloeg zulks af, reisde na zyns vaders doodt naar Engelandt, en maakte daar kennis met de vermaartste mannen van zynen tydt. Niet lange daar na begaf hy zich naar Hollandt, leerde te Amsterdam onder een Rabbi de Hebreeusche tale; en dus met vele brave mannen van allerlei religien bekent zynde, maakte hy dien stokregel, dat men met alle menschen ten opzichte der religie vriendelyk behoorde om te gaan. Van daar reisde hy naar Vrankryk; en wederkerende naar Londen, wierdt hy in de koninklyke Engelsche zamening ontfangen; liet zich, in Schotlandt wedergekeert zynde, ordineren in den jare 1665, en vaardde zyne reets voor zyne reize hem opgedragene bediening van predikant te Salton aan. Hy gebruikte eene byzondere wyze om zich in het prediken te oeffenen, alzo hy altydt, zo dikwils hy of wandelde of uitreedt, zekere verklaring over dezen of genen Schriftuurlyken text hieldt, en die overluid uitsprak. Hier door verkreeg hy eene zonderlinge vaardigheit om over ieder stoffe zyne gedachten voor te dragen, zonder veel tydt daar aan te besteeden. Zyn ampt nam hy zeer naarstig waar, en wanneer hy diergelyken yver in de Schotsche bisschoppen niet bemerkte, vermaande hy de zelve aan hunnen plicht in een afzonderlyk geschrift. Hy onttrok zich van gezelschappen, en leefde twee jaren als een kluizenaar, doch viel wegens slecht voedsel in eene hevige koortse. Hier door wierdt hy genoodzaakt zyne levenswyze te veranderen, en de mystike boeken af te schaffen, die hy in zyn eenzaam leven met genoegen gelezen hadt, maar naderhandt vondt, dat ze met de gezonde reden strydig waren, en eene onbehoorlyke eigenliefde, en daarentegen een haat tegen zynen evennaasten, verwekten. In den jare 1669 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de Universiteit te Glascow, in welke bediening hy zich vyf te half jaren zeer wel queet, doch moest zo wel van de Presbyterianen, als Bisschoppelyken veel lyden; want hy was de laatsten zo toegedaan, dat hy tegen de eersten zich niet hevig betoonde. In den jare 1672 trouwde hy met de dochter des grave van Cassilis, en weigerde een bisdom aan te nemen, gelyk hy ook in het voorgaande jaar gedaan hadt, niet tegenstaande hy met dit laatste de verwachting van een aartsbisdom kreeg, omdat hy zag, dat het hof voorgenomen hadt, den Roomschen Godsdienst wederom in te voeren. Dit verwekte hem de ongenade des konings. Hy verliet derhalven zyne standplaats te Glascow, aangezien hy gewaarschouwt was, dat men hem in verzekering wilde nemen. Doch niet lange daar na wierdt hy tot den predikdienst in de kapelle of the Rolls beroepen, in weêrwil des konings. Hier verkreeg hy door de boezemvriendschap des ridders Littleton eene grote kennis in staatszaken. Hy mengde zich ook in Theologische verschillen, en disputeerde met doctor Stellingfleet tegen Coleman; het welk eene grote beweging veroorzaakte. Ter zelver tydt wierdt hem opgedragen de Religions-verandering in Engelandt te beschryven, waar omtrent hem D. Lloyd, bisschop van Worchester, en D. Tillotson behulpig waren. Naderhandt sloeg hy wederom een predikdienst van 300 ponden Sterlings af, aangezien hy den zelven door een vikaris zou laten waarnemen, en niet geloofde, dat hy zulks met een goet gewissen doen kon; insgelyks het bisdom van Chichester, hem door den koning wederom opgedragen. Wanneer de lords Essex en Russel in verzekering wierden genomen, meende een iegelyk, dat Burnet het zelve lot, als zynde der zelver vertrouwde vriendt, zou treffen: doch zyne herhaalde verklaring, dat men niets tegen zynen vorst ondernemen moest, hadt die twee tot zyn geluk belet, hem hunne geheime raadslagen te openbaren. Hy was liever in zyn laboratorium, en hieldt zich bezig met onderzoekingen, nemende ondertusschen den Godsdienst in de kapelle of the Rolls waar, tot dat hem eindelyk in den jare 1685 het prediken door het hof verboden wierdt. Na de doodt van koning Karel begaf hy zich in den jare 1685 naar Vrankryk en Italië, en vervolgens door Zwitserlandt en Duitschlandt naar Hollandt, alwaar hy door den prins en de prinsesse van Oranje als Raadt wierdt aangenomen. Hy wilde nooit zyne toestemming geven, dat prins Willem den koning Jacobus den oorlog zou verklaren, dan wanneer deze tegen alle acten des parlements zich zelf het recht aanmatigde, om de wetten te veranderen, de ampten den Roomschen te geven: want toen liet zich Burnet aangelegen zyn alles by te dragen, dat het voornemen des prinsen begunstigen kon, en ging met hem als hofprediker naar Engelandt. In den jare 1689 wierdt hy bisschop van Salisbury gemaakt. Hier queet hy zich loffelyk van zynen plicht met prediken, kerken bezoeken en catechiseren; richtende daarenboven te Salisbury een school op, in het welke op zyne kosten 50 kinderen gekleed, en in het lezen, schryven, en de gronden van het Christendom onderwezen wierden. Aangezien hy de gebreken der geestelyken wel bemerkte, wilde hy ook een Theologisch Seminarium oprichten, en verkoor tot dien einde tien jonge studenten, gevende een ieder uit zyne middelen dertig ponden Sterlings, en hen dagelyks een uur in de Godgeleertheit onderwyzende. Doch de Universiteit van Oxfort kantte zich hier tegen aan, en dwong hem daar van af te zien. Ook waren de geestelyken niet wel met hem te vrede, alzo hy de bequaamheit der kandidaten naaukeurig onderzocht, en de vereeniging van verscheide geestelyke beneficien tegensprak. In den jare 1698 wierdt hy tot leermeester des hertogs van Glocester benoemt, en hoewel hy zich ontschuldigde wegens zyn bisdom, kon hy echter niets meer verwerven, dan dat hem de vryheit vergunt wierdt, om jaarlyks twee maanden naar Salisbury te gaan. In den jare 1702 trouwde hy met zyne derde huisvrouwe, de weduwe des heeren Berkley, die bekend was voor eene Godvruchtige en verstandige vrouwe, en eene uitmuntende verhandeling van de Godvrucht geschreven heeft, door Burnet met eene voorreden in 't licht gegeven. Hy was zeer zorgvuldig omtrent de opvoedinge zyner kinderen, hebbende 3 zonen en 2 dochteren uit het twede bedde. Omtrent de armen was hy ongemeen mildadig, ten minsten 500 ponden Sterlings jaarlyks, zo lange als hy bisschop was, aan aalmoesen uitdelende. Voorts was hy vry en openhertig, nooit iets sprekende, dan 't gene hy gevoelde met de waarheit overeen te komen. Hy was van eene sterke complexie; en alzo hy nooit ziek was geweest, buiten eene koortse, waar van boven gesproken is, droeg hy weinig zorge voor zyne gezondheit. Hy verwaarloosde derhalven eene sterke zinking, die hy kort voor zyne doodt gewaar wierdt, en waar aan hy den 17 May des jaars 1715, in het 72 jaar zyns ouderdoms, overleedt. Men heeft in zyn testament gevonden, dat hy 2200 ponden Sterlings gemaakt hadt ter onderhoudinge van twee collegien, het eene te Nieuw-Aberdeen, eene stadt in het graafschap Aberdeen, waar uit zyne familie oorspronkelyk was, en het andere te Salton, daar hy zynen predikdienst begonnen hadt. Zyne uitgegevene schriften zyn:

Verweerschrift van de willekeuren en wetten van Schotlandt. 1673.

Het geheim der onrechtvaardigheit ontdekt. 1673.

Onderzoek eener verhandelinge over de waarheit van den Godsdienst, gemaakt door J. K. Men houdt dezen voor een Jesuit, *Ken* genoemt. 1674.

Verhaal eener zamenspreke met Koleman. 1676.

Gedenkschriften van de hertogen van Hamilton. 1676.

Verzameling van Leerredenen en andere kleine geschriften, sedert het jaar 1687 *tot* 1706. Drie stukken in Quarto.

Historie der Reformatie. Drie stukken in Folio. 1679, 1681, 1715. Ook in het Nederduitsch overgezet.

Verhaal van de doodt des graven van Rochester. 1681. Mede in het Nederduitsch gedrukt.

Kortbondig begrip van de Historie der Reformatie. 1682, in Octavo.

Het leven van Mattheus Hales. 1682. Ook in het Fransch overgebragt.

Onderzoek op de wyze, die de Fransche geestelykheit tot de bekeeringe gebruikt. 1682.

Historie over de Regalien, of het recht der geestelyke inkomsten. 1682.
Engelsche vertaling van de UTOPIA *van Morus.* 1683. Voor dit boek is eene fierlyke voorreden wegens vertalingen.
Het leven van den bisschop Bedell. 1685. Ook in het Fransch gedrukt.
Lactantius van de doodt der vervolgers, uit het Latyn in het Engelsch overgezet. 1687.
Brieven wegens zyne gedane Reizen. 1687. In verscheide talen gedrukt, en meer dans eens in het Nederduitsch, zo in 4. als in 8.
Aanmerkingen over Varillas. Twee stukjes in 12. 1687.
Zamenspraak tusschen een Conformist en eenen Nonconformist. 1689.
De herderlyke zorg. 1692; en 1713 met eene voorreden en een nieuw hoofdstuk.
Vier Redenvoeringen aan zyne geestelyken. 1693.
Proeven wegens het leven van de koninginne Maria.
Verweerschrift van den aartsbisschop Tillotson. 1696. Ook in het Fransch overgezet.
Verklaring over de XXXIX *Artykelen der Engelsche geloofsbelydenisse.* 1700 in Folio.
Uitlegging van den Catechismus der Engelsche kerke. 1710.
Boekdeel van zeven Leerredenen, by verscheide gelegenheden uitgesproken; nevens een proefstuk van een nieuw Homilieboek, op het verzoek van den aartsbisschop Tillotson gemaakt.
Gedenkstukken, dienende tot de Historie van Groot-Britannië, onder de regering van Karel den II *en Jacobus den* II, *met eene Inleiding, sedert het begin der regering van Jacobus den* I, *tot op de herstelling der koninklyke Familie.* 1725. Drie delen, uit het Engelsch in het Fransch, en vervolgens ook in het Nederduitsch vertaalt.

Le Clercq Bibl. ancienne & moderne Tom. III, *Part.* II. *Journal Litteraire Tom.* VI. *Part* I. *Boekzaal der geleerde Wereldt, November* 1715.

BURNET, (THOMAS) een Engelsch Godgeleerde, en Master of the Charterhouse, dat eertyds eene Carthuize geweest, maar na de Hervorminge tot een stift gemaakt is. Hy heeft zich meest door zyne *Theoria sacra telluris* vermaart gemaakt, welk boek te Londen, Amsterdam, Frankfurt, en in 't Hoogduitsch vertaalt zynde te Hamburg in 't licht gekomen is. Erasmus Warren heeft het in zyne *Geologie* wederlegt; waar op Burnet in een tractaat, genaamt *Responsio ad objectiones Erasmi Warren*, wydlopig geantwoord heeft. Niet lange daar na gaf hy zyne *Archæologia Philosophica, sive doctrina antiqua de rerum originibus* in twee boeken uit, zynde het laatste by wyze eener verklaring van het eerstgenaamde werk geschreven. Hy was in de Joodsche en Heidensche Godheit, Grieksche en Barbarische Philosophie, Historien en oudheden zeer ervaren, daarenboven van een doordringend verstandt, en zonderlinge beleefdheit. Hy stierf den 7 Sept. 1715, in een hogen ouderdom. *Nova literaria ling. Germ.* 1715.

BURNETTUS, of BRUNETTUS, (LATINUS) was geboortig van Florence, en schreef een boek, genaamt *Trésor de l'Origine & de la Nature de toutes choses.* Dit werk is naderhandt van hem zelf uit de Fransche in de Italiaansche tale overgezet. Naar de reden gevraagt zynde, waarom hy niet liever in zyne moedertale eerst hadt geschreven, gaf hy tot antwoordt: *Porcio che la parlatura Franciescha e piu dilectevole, & piu Communa che tutti li altri linguaggi*; dat is: *Omdat de Fransche taal veel aangenamer, en veel gemeener is dan alle andere talen zyn.* Hy heeft nog verscheide andere werken geschreven, en is gestorven te Florence in den jare 1295. *Bayle Dict. Crit.*

BURREN, of, gelyk men doorgaans in de landkaarten vindt, *Berre*, ook *Bir*, of *Birre*, is een barony in het Iersche graafschap Kings County, op de grenzen des graafschaps Tipperary, waar van een spreekwoordt is, dat 'er geen water genoeg in is, om iemandt te verdrinken, geen hout genoeg, om iemandt op te hangen, noch aarde genoeg, om iemandt te begraven. Niettegenstaande echter de grondt, zo dra men begint te graven, of rotsig, of veenig is, nochtans is het gras zo zoet en voedzaam, dat het bequaam om vet te weiden bevonden wordt. De voornaamste plaats daar in is, BIR, of BIRRE, die door de rivier Kilmory bewatert wordt, en alwaar goede glasblazeryen gevonden worden, zynde in de XVII eeuwe aangelegt. *Ludlow Memorien* I. *D. p.* 379. 380. *Beeverel delic. de la grande Bret. p.* 1442.

BURROWBRIDGE, of BOROUGHBRIDGE, eene kleine stadt in Yorkshire, aan de rivier Ure, waar over aldaar een steene brug geslagen is, die gelegenheit tot de benaminge dezer plaatse gegeven heeft. Hier omtrent wierden de graven van Lancaster, en van Hereford, en andere groten, die tegen koning Eduard den II de wapenen opgevat hadden, in den jare 1322 geslagen. *Cambden's Britannia. The compleat hist. of England vol.* I. *p.* 207.

BURRHUS, (AFRANIUS) een vermaart Romein en staasbediende ten tyde van Nero. Hy hadt by de armee eenen zonderlingen roem erlangt. Dit bewoog Agrippina, keizer Claudius, haren echtgenoot, te overreeden, de beide oversten zyner lyfwacht af te schaffen, en Burrhus alleen in der zelver plaats aan te stellen. Hier op wierdt hy nevens Seneca tot hofmeester des jongen Nero aangestelt, welke bediening zy beide wel waarnamen; hoewel zy echter by Nero weinig konden vorderen. Wanneer deze zyne moeder Agrippina van kant wilde helpen, poogde hy eerst Burrhus van der zelver lyfwacht weg te nemen. Doch deze behieldt zyne bediening, en stemde toe, dat Agrippina behoorde gedood te worden, ingeval men haar van 't gene, waar mede zy beschuldigt wierdt, kon overtuigen. Hier door ontquam hy het gevaar; doch wierdt niet lange daar na zelf aangeklaagt; maar wees zyne onschuldt aan. Wanneer eindelyk Nero den moordt zyner moeder niet langer wilde uitstellen, en Burrhus zulks niet kon beletten, wilde hy ten minsten zynen zoldaten geen last daar toe geven. Hy stierf in den jare 62, drie jaren na de doodt van Agrippina, niet zonder vermoeden van vergift. *Tacitus Jaarboeken* XII. *b.* 42. *k.* XIII. *b.* 2. *k.* XIV. *b.* 7. *k. enz. Bayle.*

BURRHUS. (JOSEPH FRANCISCUS) Zie BORRI.

BURSCHEIDT, een vermaart nonnenklooster in het hertogdom Gulik, niet verre van Aaken. Des zelfs abdisse is een onmiddelyke ryksstandt. S. Gregorius, zoon van Nicephorus, keizer van Constantinopel, heeft het in den beginne voor monniken gesticht, doch sedert den jare 1220 wordt het door Cistercienzer nonnen bewoont. *Imhof N. P.*

BURSIA, of PURSIA, anders *Prusia* genaamt, eene stadt in Natolië, in Asië, was eertyds de hoofdstadt van Bithynië. Zy is gelegen aan den voet des bergs Olympus, en wordt daar voor gehouden, van Prusias, koning van Bithynië, gesticht, en tot de hoofdstadt des ryks gemaakt te zyn. Naderhandt hadt ze een aartsbisschop, staande onder den Patriarch van Constantinopel. Osman, de eerste Turksche keizer, veroverde ze in den jare 1300, en maakte ze tot den setel zyns gebieds. Zy is groot en volkryk, en wordt in de opper-en benedenstadt verdeelt. De opperstadt is met muren en een kasteel voorzien. Men vindt hier verscheide Mosqueen en begraafplaatsen van Ottomannische vorsten. *Strabo l.* XII. *Ptolem. Plin. Belon. l.* II. *c.* 42.

BURSVELDT, een Benedictyner klooster in 't landt van Brunswyk aan de Weser, twee mylen van Minden gelegen. Het is in den jare 1099 door zekeren grave van Northeim gesticht, doch ten tyde van Luther wederom ingetrokken. In den jare 1429 wierdt hier eene Reformatie der Benedictyner orde ondernomen, en eene congregatie opgericht, in welke zich voor en na 115 kloosters begaven. *Bucelin. G. S. Trithem. in Chron. Sponh. p.* 350.

BURTON, een vlek in 't graafschap Westmorlandt, gelegen in Engelandt, op de grenzen des graafschaps Lancaster, 204 Engelsche mylen van Londen. Een ander BURTON is in 't graafschap Stafford, op de grenzen van Derby, gelegen, 196 Engelsche mylen van Londen. Een derde BURTON is gelegen in 't graafschap Derby, alwaar een rots is, uit welken negen minerale bronnen ontspringen, die van velen om hunne ziektens te geneezen bezocht worden. Een vierde BURTON is gelegen in 't Noordwesten des graafschaps Lincoln, 127 mylen van Londen.

BURTZLANDT, *Burzia*, eene zekere landstreek in Zevenbergen, grenzende in 't Oosten aan Moldavië, en zynde rondom met gebergtens omringt. Hier ontspringt de rivier *Burcza*, die niet verre van Mariënburg in de rivier de Alt loopt. *Zeil. Topogr. Hung.*

BURY, of S. EDMUNDS-BURY, eene kleine stadt in Lancashire, een landschap in Engelandt, omtrent Salford, aan de rivier Jrwel. In den jare 1447 wierdt hier een parlement gehouden, waar op Humphredus, hertog van Glocester, in verzekering wierdt genomen, en kort daar na stierf. Een ander BURY is gelegen in Suffolk, 7 of 8 Engelsche mylen van Newmarket, zynde naast Ipswich de vermaartste plaats van Suffolk. *Beeverel Delic. de l'Anglet. p.* 84. 301. *The compleat hist. of Engl. vol.* I. *p.* 396.

BUS, een nieuw ontdekt eilandt in de Noordzee, tusschen Yslandt en Terra nova gelegen, heeft 40 mylen in de lengte, en 15 in de breedte. Voorts heeft men 'er gene zekere berichten van.

BUS, (CÆSAR) stichter der congregatie van de Christelyke leere, wierdt te Cavallion in den jare 1544 van edele ouders geboren. Hy wilde zich in 't 18 jaar zyns ouderdoms in den wereldlyken standt begeven, doch wierdt door het lezen van het leven der Heiligen daar van te rug gehouden. Dus begaf hy zich tot allerhande Godvruchtige oeffeningen, voornamentlyk maakte hy zyn werk om de jeugt in de gronden des Christelyken geloofs te onderwyzen. Hy verloor zyn gezicht, en stierf, nadat hy de voornoemde congregatie gesticht hadt, te Avignon in den jare 1607, nalatende eenige mystike schriften. Clemens de VIII bevestigde allereerst deze congregatie in den jare 1598. Acht jaren daar na herhaalde Paulus de V deze bevestiging, en in den jare 1616 is ze op zekere wyze met de congregatie van Sommasca vereenigt. Jacobus de Bouais en Jacobus Marcell hebben het leven van Cæsar Bus beschreven. *Gualter. in Chron. sec.* XVII. *Bonani Catal. de gli ord. relig.*

BUSA, eene kloekmoedige maagdt in Apulië, die omtrent 10000 Romeinen onderhieldt, welke uit den slag by Cannæ gevlucht waren, in den jare na Romens opbouw 538.

BUSÆUS, (JOHANNES) een Jesuit, geboortig van Nimwegen in Gelderlandt, begaf zich in zyne jeugt in den jare 1563 in de societeit, en vorderde uitnement in zyne studiën; invoegen hy zelf onderwyzing gaf. Naderhandt studeerde hy in de Godgeleerdheit te Rome. Wederkerende wierdt hy gebruikt tot het verklaren der H. Schrift en zedelyke Godgeleerdheit. Hy schreef ook verscheide werken, die in verscheide andere talen overgezet zyn. Voornamentlyk betrachtte hy de Godzaligheit. Behalven zyne *meditatien* heeft men nog van hem: *Disputatio Theologica de jejunio*; *de persona Christi*; *Apologia pro Kalendario Gregoriano.* enz. Voorts bevorderde hy een nieuwen druk van de werken van *Petrus Blesensis, Anastasius Bibliothecarius, Luitprandus, Abbas Floriacensis, Hincmarus Rhemensis, Trithemius*, en andere. Hy was tot het einde zyns levens bezig, niettegenstaande hy vele ongemakken moest doorworstelen. Hy stierf te Mentz den 30 May des

des jaars 1611, in het 64 jaar zyns ouderdoms, hebbende 48 jaren by de Jesuiten doorgebragt. Zyne twee broederen hebben ook schriften nagelaten. *Petrus* was ook een Jesuit, en leerde de Theologie. *Gerard*, doctor te Loven, was leermeester van den hertog van Kleef, Johannes Wilhelm, die hem kanunnik te Santen maakte, alwaar hy ook Theologaal was. Wilhelmus Lindanus, bisschop van Roermond, gaf hem gelegenheit om eenen Nederlandschen Catechismus te schryven. Ook schreef hy een antwoordt aan Flacius, nopens het H. Avondmaal onder beide gedaantens van broodt en wyn. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. S. J. Miraus de script. Val. Andr. Bibl.*

BUSBEC, (AUGERIUS GISLENIUS, HEER VAN) of *Busbequius*, een geleert, en van wegens zyne gezantschappen vermaart man, wierdt te Commines, een vlek in Vlaanderen, in den jare 1522 geboren. Zyn vader was van een aanzienlyk geslacht, maar teelde dezen zoon buiten huwelyk by eene geringe vrouwe. In zyne eerste jeugt gedroeg hy zich zeer wel; invoegen zyn vader hem zorgvuldig liet opvoeden, en door keizer Karel den V legitimeren, en als uit een wettig huwelyk geboren verklaren. Hier op studeerde hy te Loven, Parys, Venetië, Bononië en Padua; en was een tydlang te Londen by den Ambassadeur van den Roomsch koning Ferdinand den I, van waar wanneer hy naar Vlaanderen wederkeerde, wierdt hy van Ferdinand beroepen, om als ambassadeur naar Constantinopel te gaan. Dewyl hy den Turkschen keizer Solyman aldaar niet aantrof, moest hy hem naar Amasia in Asië volgen, doch kon niet meer dan een stilstandt van 6 maanden uitwerken. Hy keerde derhalven schielyk te rug naar Wenen, om den brief van den Turkschen keizer aan Ferdinand te brengen. Doch hy wierdt aanstonts wederom derwaarts gezonden, en bleef 'er zeven jaren, hebbende een stilstandt van 8 jaren bewerkt. By deze gelegenheit verzamelde hy verscheide oude opschriften, gedenkpenningen en oude handschriften; voorts allerlei zeldzame planten, liet zich aangaande den aardt der dieren onderwyzen, en hadt tot dien einde eenen eigen schilder mede genomen, om de zeldzaamste stukken af te tekenen. Van deze zonderlinge naarstigheit getuigen de schriften der geleerden, als van Gruterus, Matthiolus, en de keizerlyke bibliotheek. Voorts kreeg hy eene volmaakte kennis van den Ottomannischen staat, en de middelen, bequaam om de Turken met voordeel aan te grypen. Hier over schreef hy een afzonderlyk werkje, genaamt: *De re militari contra Turcas instituenda.* Zyne ambassade heeft hy in sierlyke brieven beschreven; en hoewel hy naderhandt zich meende tot rust te begeven, moest hy nochtans wederom ten hove komen, en de zonen van keizer Maximiliaan den II onderwyzen; en wanneer Elisabeth, dochter van Maximiliaan, aan Karel den IX ten huwelyk wierdt gegeven, moest Busbequius de zelve naar Parys geleiden. Deze koningin gaf hem het opzicht over haar huis; en wanneer zy na de doodt van Karel uit Vrankryk trok, liet zy hem daar als haren ambassadeur, welken eernam hem keizer Rudolf de II ook gaf. In den jare 1592 verkreeg hy verlof om wegens zyne byzondere verrichtingen naar Vlaanderen te reizen, trok door Normandië, en wierdt van eene party Ligisten drie mylen van Rouaan zeer mishandelt, doch wederom nevens zyne zaken in vryheit gestelt; maar zyne reize vervorderende, en latende zich in het huis der vrouwe van Maillot te S. Germain, naby Rouaan, brengen, wierdt hy van eene koortse aangetast, en stierf den 28 October 1592. Onder zyne schriften zyn nog: *Epistolarum legationis Gallicæ Libri duo*; *Liber de vera nobilitate.* Zyn leven is voor zyne schriften gedrukt. *Miraus in Elog. Belg. & de script. sec.* XVI. *Thuan. l.* XXVI. *& Teissier Addit. Tom.* II. *Matthioli Epist.* 3. *Adam. in ICt. Andr. Bibl. Zweert. Athen. Bullart. Academ. des Sciences Tom.* I. *Histoire de l'Archiduc. Albert. Bayle.*

BUSCA, een stedeke in Cuneo, een landschap in Piemont, aan de grenzen des markgraafschaps Saluzzo, by de rivier Macra. Het was eertyds vermaart en sterk, en de hoofdstadt eens afzonderlyken markgraafschaps. Tegenwoordig is het eene plaats zonder muren, en heeft omtrent 4000 inwoonderen. *Toneel van Savoje en Piemont.*

BUSCHE, (HERMANNUS VAN DEN) of *Buschius*, een geleert man, uit een adelyk geslacht in neder-Saxen geboren op het slot Sassenborg in 't bisdom Minden in den jare 1468. In zyne jeugt wierdt hy in 't byzonder onder Rudolphus Agricola te Heidelberg wel onderwezen. Van daar begaf hy zich naar Tubingen, en las naarstig de schriften van *Cicero*. Wanneer Agricola in den jare 1486 gestorven was, reisde hy naar Italië, en leefde eenige jaren met de geleertste mannen in vertrouwlykheit. Voorts wierdt hy te Heidelberg magister, en te Keulen komende, geraakte hy met Jacobus Hoogstraten en Arnoldus de Tungris in een verschil; invoegen hy deze plaats verliet, en gansch Duitschlandt doorreisde. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde wierdt hy aan 't hof van Munster beroepen. Hier van daan begaf hy zich na weinig tyds, en bezocht Vrankryk. Na zyne wederkomst poogde hy de zuiverheit der Latynsche tale in Duitschlandt uit te breiden. Hy leeraarde op aanraden van Hermannus, grave van Neuenar, opentlyk te Keulen, doch moest voor den haat der Godgeleerden wyken. Sedert heeft hy in den Ham, Munster, Osnabrug, Bremen, Hamburg, Lubek, Wismar, Rostok, Grypswalde en Frankfurt aan den Oder verscheide oude Romeinsche schryvers verklaart; en hoewel hy genodigt wierdt om te Frankfurt te blyven, alwaar de keurvorst van Brandenburg eene akademie wilde aanleggen, begaf hy zich nochtans naar Erfurt, en van daar in den jare 1506 naar Leipzich, alwaar hy vele toehoorders hadt, en de onkunde in de Latynsche tale bestreedt. In den jare 1510 wierdt hy naar Wittenberg beroepen. Doch aldaar met Strulius, een Italiaansch dichter, in twist geraakt zynde, keerde hy wederom naar Leipzich; van waar hy in den jare 1511 door toedoen van Hieronymus Emserus verjaagt wierdt. Hier op begaf hy zich naar Maagdenburg, en wilde aldaar opentlyk lessen doen. Doch dit wierdt hem verboden; en hy genoodzaakt naar Hildesheim en Brunswyk te reizen, alwaar hy vele preuven zyner bequaamheit gaf, tonende, dat hy in de gedenkstukken der oude poëten, philosophen en letterkundigen ongemeen ervaren was. Hier by quam eene zonderlinge welsprekentheit, voortreffyk begrip en geheugenis, ook kennis van andere zaken. Na dezen bezocht hy zyne erfgoederen in 't graafschap Schauenburg; en hebbende voor zekere jaren de inkomsten daar van genoten, begaf hy zich over Minden, Osnabrug, Munster en Deventer naar Amsterdam, Alkmaar, Loven en Engelandt, pogende overal de geleerdheit voort te planten. Hier op beriep hem Hermannus, grave van Neuenar, wederom naar Keulen; alwaar hy zyn *Commentarius in Claudianum de Raptu Proserpinæ*, en *Declinationes Plautinæ* in 't licht gaf. Maar aangezien hy met Ortuïnus Gratius in geschil was geraakt, en het met Reuchlinus hieldt, ook aan de *Epistolæ obscurorum virorum*, door Ulrich van Hutten geschreven, mede deel hadt, wierdt hy wederom van Keulen verjaagt, en te Wesel in 't hertogdom Kleef Rector der Latynsche schole gemaakt. Wanneer nu de schriften van Luther, Melanchthon en Bugenhagen in 't licht quamen, las hy de zelve, nevens de H. Schriftuur en kerkvaderen, naarstig, vertrok naar Wittenberg, en verklaarde de gedichten van Prudentius, Boëthius, enz. Hier op wierdt hy van Luther en anderen aan den landgrave van Hessen gerecommandeert, die hem tot hoogleeraar der geschiedenissen te Marburg maakte. Hier gaf hy twee boeken *de auctoritate verbi Dei* in den jare 1529 uit, koos de party van Luther, en trouwde in zynen ouderdom, in den jare 1527, telende eenen zoon, Hieronymus, doch die kort voor zynen vader stierf. Ondertusschen ontstonden de twisten met de Wederdopers; wanneer hy zich naar Dulen, eene stadt in 't bisdom Munster, alwaar hy eenige goederen hadt, begaf, en naderhandt naar Munster geroepen wierdt, om met de Wederdopers een mondgesprek te houden. Maar op zekeren tydt gebeurde het, dat hy onder het disputeeren zeer afgemat wierdt; des zyn tegenparty hem bespotten. Hy haastte zich derhalven, keerde schielyk weder naar Dulen, en stierf aldaar van hertzeer in den jare 1534. Onder zyne schriften zyn ook: *Commentarii in Donatum*; *Annotationes in Silium Italicum*; *Commentarii in primum librum Martialis*; *Scholia in Æneida Virgilii*; *Annotationes ad Juvenalem*; *Epigrammatum Libri tres*; vele vaarzen, enz. Zyne voortreflyke bibliotheek heeft zyn broeder, Burchard van den Busche, domdeken te Minden, aan het domkapittel te Munster vereert. *Erasmus in Epist. Gesner. Bibl. Camerar. in vita Melanchth. Chytræi Chron. Hamelmanni de Buschii vita, studiis, itineribus. Adam. in Philos. Majus in vita Reuchlini. Hendreich.*

BUSCHETTO *da Dulichio*, een vermaart bouwmeester, dus bygenaamt van 't eilandt Dulichio in de Iönische zee. Hy wierdt door de Republyk van Pisa derwaarts ontboden in den jare 1016, om den Dom te bouwen, die naderhandt voor eene der kostelyke kerken van Italië gehouden is. Hy hadt ook eene zonderlinge wetenschap van de werktuigkunde, waar door hy grote lasten met een klein werktuig kon bewegen; invoegen tien meisjes konden bewegen, het gene tien duizent ossen niet in staat waren te doen. *Felibien des arch.*

BUSCHIUS. Zie BUSCHE.

BUSCHWEILER. Zie BUSWEILER.

BUSECKERDAL, een gebiedt van negen dorpen en vlekken in Opper-Hessen, gelegen in het ampt Giessen. Die van Busek, heeren van dit dal, hebben nooit als lands ingezetenen, maar als onmiddelbare ryks-gezetenen willen aangemerkt worden; gelyk als reets in den jare 1547, wanneer landgraaf Philip de grootmoedige gevangen wierdt, hier over een hevige twist ontstont. In den jare 1576 volgde wel een minnelyk vergelyk, uit krachte van het welke de inwoonderen des dals de landsvorstelyke hoogheit des landgraven erkenden, maar in tegendeel van de zyde des landgrave het crimineel-gericht, of de jurisdictie der heeren van Busek, als een onbetwistbaar keizerlyk leen, in zyn geheel gelaten wierdt. Maar in den jare 1702 wierdt deze twist wederom vernieuwt; en in den jare 1707 is de voornoemde transactie door den keizerlyken ryks-hof-Raadt vernietigt; het Buseker dal voor een onmiddelyk keizerlyk leen verklaart, voorts 50 marken aan wichtig gout in geval van tegenstreving tot boete bestemt, en eene manutenentz-commissie zekeren naburigen ryksstanden opgedragen. Wanneer nu de langraaf van Hessen-Darmstadt zyne toevlucht tot de ryksvergadering te Regensburg nam, wierdt hem in den jare 1709 zyn eisch toegestaan. *Electa juris publ. Tom.* I. *p.* 51. 96.

BUSEN, een klein eilandt in de Noordzee by den mondt der Elve, tegen over Ditmarsen gelegen. *Zeil. Topogr. Sax. inf.*

BUSEN, (ANTONI) geboortig van Breda, een ervaren arts, en wel bedreven in het Griekscn en Latyn. Hy heeft uitgegeven: *Commentarius in Galenum de inæquali temperie*, bestaande uit de lessen, die hy te Loven in den jare 1538 als voorlezer in de artsenykunst gedaan hadt. Te Antwerpen in den jare 1553, in 8. In zyne voorreden heeft hy het geladen op de bastaardye der Arabieren, en vavolgers van Avicenna, die liever gedient zyn met water uit stinkende poelen, dan met de bronnen der Grieken, en die van Hippocrates en Galenus. *Val. Andr. Biblioth. Belgica.*

BUSENBAUM (HERMANNUS) was in den jare 1600 te Nottelen in Westphalen geboren, en begaf zich in den jare 1619 in de societeit der Jesuiten. Hier leerde hy de Theologie, en wierdt naderhandt Rector der collegien te Hildesheim en Munster. Hy stierf in den jare 1668, nalatende: *Medulla Theologiæ moralis*, waar van de 45 uitgave te Lisbon in den jare 1670 geschied is. *Alegambe Bibl. S. J.*

BUSENDORF. Zie BOSSONVILLE.

BUSETO, *Buxetum*, een middelmatig stedeke in het hertogdom Parma, aan de rivier Ongina, eene myle van den Po gelegen, alwaar keizer Karel de V en paus Paulus de III in den jare 1543 eene zamenkomst gehouden hebben. De omleggende landstreek, door 't gebiedt van Cremona, Parma en Placenza ingesloten, wordt *lo Stato du Beseto* genaamt, of ook *Stato Pallavicino.*

BUSIRIS, de naam van verscheiden in Egypten, naar het getuigenis van Diod. Siculus. Deze verhaalt van Osiris, dat hy eenen veldtocht ondernemende, de koningin tot regentin van Egypten verklaarde, en nevens anderen, dien hy de administratie van civile en militaire zaken opdroeg, zekeren Busiris over Phenicië en de zeekust stelde. Deze hadt acht opvolgeren, van welke de laatste insgelyks Busiris genaamt is, en de stadt Theben gebouwt heeft. Het gene aangaande de wreedheit van Busiris verhaalt wordt, wordt by Dionysius voor eene fabel der Grieken gehouden, ontstaande daar uit, dat alle, die rootachtig waren, Osiris opgeoffert wierden, het welk echter maar de vreemdelingen betrof, aangezien de ingezetenen van deze verwe niet waren: want by de Egyptenaren beduidt Busiris *eene begraffenis van Osiris.* Hier van daan het verdichtzel der Grieken, dat Busiris alle vreemdelingen heeft laten doden, en dat hy van Hercules, dien hy ook wilde ombrengen, zelf gedood wierdt. Zommigen twyffen, of 'er wel ooit een koning Busiris in Egypten geleeft heeft, bewerende, dat deze fabel haren oorsprong van de wreedheit der inwoonderen, en de stadt en landschap Busiris heeft: want dat 'er in Egypten eene stadt, *Busiris* genaamt, gevonden zy, getuigen vele geloofwaardige schryveren. *Diod. Siculus l.* I. *c.* 17. *&c. Apollodor. Bibl. l.* II. *Herodot. l.* II. *c.* 59. *Strabo l.* XVII. *Steph. de Urb. Euseb. in Chron. Bayle.*

BUSIUS, (PAULUS) een Hollandsch rechtsgeleerde, wierdt in den jare 1521 geboren. Zyn vader was heer van Kapelle en Zevenhoven. Deze liet hem eerst te Dole, naderhandt te Angers studeren, alwaar hy tot beider rechten doctor gevordert wierdt. Wederom te huis komende wierdt hy door de hertoginne van Parma en den hertog van Alba raadsheer van Hollandt gemaakt, ook schepen van Leiden. Voorts wierdt hy benoemt om by de vergadering der Nederlandsche Staten te Brussel te verschynen. Naderhandt wierdt hy in den jare 1572 zegelbewaarder en Raadt des prinsen van Oranje, en wierdt als ambassadeur aan de koninginne Elisabeth gezonden. Hy stierf in April 1594. Daar is nog een ander PAULUS BUSIUS geweest, geboortig van Zwol in Overyssel, opvolger van Marcus Cyllama als hoogleeraar in de rechtsgeleerdheit te Franeker. Deze heeft verscheide schriften in 't licht gegeven, als: *de Republica*; *de officio Judicis*; *Subtilitatum Juris Libri* VII; *Commentarius in Digesta*; *de annuis reditibus. Adam. ICt. Andr. Bibl. Zweertius in Athen. Belg.*

BUSKO. Zie BUCZAU.

BUSLEIDEN, of BUSLIDIUS, (HIERONYMUS) is beroemt wegens zyne aanzienlyke bedieningen, en liefde tot geleerdheit. Zyn broeder *Franciscus* was leermeester van Philippus, vader van Karel den V, en aartsbisschop van Besançon. Zyn twede broeder *Ægidius* hadt eene aanzienlyke bediening in Spanje. Dit bragt veel toe tot de bevordering van Hieronymus, die niet alleen eene proostdy te Aire, maar ook eene kanunnikdy te Brussel, Mechelen en Kameryk hadt, en daarenboven Raadt in het Parlement te Mechelen, en requestmeester was. Dit alles gaf hem veel achting, die nog groter wierdt door zyn uitnement verstandt en fraaie schriften, als mede door zyne vriendschap, die hy met geleerde mannen, onder anderen met Erasmus en Thomas Morus, onderhieldt; en eindelyk door zyne gezantschappen aan paus Julius den II, koning François den I van Vrankryk, en Henrik den V van Engelandt. Karel de V zondt hem in den jare 1517 naar Spanje; wanneer hy op de reize te Bourdeaux in eene krankheit viel, en den 26 Augustus den geest gaf. Voor zyn vertrek uit de Nederlanden heeft hy te Loven een collegie gesticht, in het welke Hebreeusch, Grieksch en Latynsch geleert wordt. *Miræus de script. sec.* XVI. *Andr. in fast. Acad. Lov. & Bibl. Belg.*

BUSSERET, of BUISSERET, (FRANCISCUS) aartsbisschop van Kameryk, was geboortig van Mons in Henegouwen. Hy studeerde te Ryssel, en kanunnik van Kameryk geworden zynde reisde hy naar Rome. Te rug kerende wierdt hy doctor in de rechten te Bononië gemaakt. Naderhandt verhief men hem tot officiaal in zyne kerke, en voorts tot aartsdiaken, deken en grootvikaris. In den jare 1602 wierdt hy bisschop van Namen, en twaalf jaren daar na aartsbisschop van Kameryk. Hy stierf te Valenciennes den 2 May 1615, in het 66 jaar zyns ouderdoms. In den jare 1605 heeft hy *Ordinationes Synodales* te Namen, nevens eene historie van zekere bezetene nonne te Mons, in 't licht gegeven. *Andr. Bibl. Gazet Histoir. Eccles. du Païs-bas. Carpentier Histoir. de Cambray.*

BUSSI. (LODEWYK, HEER VAN) Zie AMBOISE.

BUSSIERES, (JOHANNES DE) kardinaal, abt van Cisteaux, en Clairvaux, was geboortig uit Burgundië. Nog jong zynde begaf hy zich in de orde der Cistercienzen; en te Parys gekomen zynde wierdt hy doctor in de Theologie gemaakt. Zyne Godvrucht en geleerdheit maakten hem zo vermaart, dat hy tot generaal der orde verkoren, en van Gregorius den XI in den jare 1375 den 20 December kardinaal gemaakt wierdt. Hy stierf niet lange daar na, namentlyk den 4 September 1376 te Avignon. Tegenwoordig is nog eene aanzienlyke familie van *Bussieros* in Neder-Burgundië, en Beaujolois, uit welke de Jesuit Johannes de Bussieres gesproten is, vermaart door zyne schriften, onder welke zyn: *Historia Galliæ*, *Flosculi Historiarum*, door hem zelf onder den name van *Parterre Historique* in de Fransche tale overgezet; een voortreflyk gedicht van *Scanderbeg*, nevens verscheide andere werken in rym en onrym. *Ughel. Ital. sacra. Sammarth. Gall. Aubery Card. Frizon Gall. Ciaconius. Onuphr. du Chesne. Hendreich.*

BUSTUM wierdt by de oude Romeinen genoemt de plaats, daar de lyken verbrand, en der zelver assche begraven wierdt, diergelyke keizer Augustus voor zich op den Campus Martius gebouwt heeft, alwaar hy en zyne nakomelingen verbrand zyn. Wanneer iemandt zyn vaderlandt ontrouw was geweest, wierdt zyn Bustum van de voorbygaanden met steenen geworpen. *Kirchmannus de fun. Rom. Gutherius de jure. Man.*

BUSWEILER, of BUSCHWEILER, eene kleine stadt en gebiedt, nevens een slot, tusschen Lichtenberg en Zabern, in de neder-Elzas gelegen, staande onder het gebiedt der graven van Hanau. In den jare 1638 wierdt deze plaats door de Croaten geplundert, niet tegenstaande Philip Wolfgang, graaf van Hanau, den vrede van Praag hadt aangenomen. *Zeil. Topogr.*

BUTACIDES, of *Philippus*, zoon van Butacides van Crotona in Italië, wierdt in zynen tydt voor den schoonsten der menschen gehouden. In ligchamelyke oeffeningen was hy zo vaardig, dat hy meer dan eens overwinnaar in de Olympische speelen wierdt. Wanneer hy zich met Dorieus hadt vereenigt, wierdt hy in Sicilië in een gevecht tegen de inwoonderen der stadt Egesta gedood. Zyne vyanden vereerden hem uit aanmerkinge zyner schoonheit met eene grafstede, en offerden hem na zyne doodt. *Herod. l.* V. 47.

BUTAS, een Grieksch dichter, heeft de oorzaken of redenen der Heidensche plegtigheden in vaarzen beschreven. Arnobius maakt gewag van een werk van hem, *Causalia* genoemt, het welk de geleerden, niet wetende, dat 'er een Butas in de wereldt is geweest, Plutarchus hebben toegeschreven, makende van den naam van *Butas* dien van *Plutarchus*, op deze wyze, zettende eerst *Putas* in de plaats van *Butas*, en daar na *Plutar* in die van *Putas*, en vervolgens zeggende, dat *Plutar* by verkortinge gebruikt was voor *Plutarchus*. Echter spreekt deze schryver zelf van hem in het leven van *Romulus*, en Arnobius *adversus Gentes lib.* V. *Bayle Dict. Crit.*

BUTCHER, (JOHANNA) anders *Johanna van Kent* genaamt. Zy voegde zich niet alleen by de Wederdopers in Engelandt, maar verviel met zommigen onder hen zo verre, dat ze zonder schroom de H. Drieëenheit, en Godheit van Christus lasterde, beweerende daarenboven, dat een wedergeboren wel uiterlyk, maar niet inwendig kon zondigen. De Raden van koning Eduard den VI veroordeelden haar als eene Godslasteraresse ten vure. Doch de koning weigerde het vonnis te ondertekenen. Cranmer, aartsbisschop van Canterbury, ging derhalven zelf by den koning: doch Eduard antwoordde, dat hy deze rampzalige als krankzinnig aanmerkte, die men derhalven of met eene gevangenis, of op eene wyze, die bequaam was om haar op den regten weg te brengen, moest kastyden; en dat hy eenen afschrik hadt, diergelyk een vonnis te onderschryven, waar door deze elendige kon ter helle dalen. Cranmer drong het eindelyk door, nadat de koning alvorens tot hem gezegt hadt, dat hy aartsbisschop deze executie voor Gods rechterstoel te verantwoorden hadt. Deze prelaat liet de veroordeelde in zyn paleis brengen, zich nevens Ridley, bisschop van Londen, bemoeijende, haar van hare dwaling af te trekken. Doch zy bespotte hun zeggen; gelyk ook het zeggen des bisschops van Chichester, die op de plaats van het gerecht nog eene lange en beweeglyke aanspraak aan haar deedt. Zy wierdt derhalven verbrand in den jare 1549. *De Larrey Hist. de l'Anglet. Tom.* I. *p.* 560. 632.

BUTEO. (JOHANNES DE) Zie BOTEON.

BUTEONES. Met dezen bynaam pleeg zich een aanzienlyke Romeinsche familie der *Fabii* te onderscheiden. *Buteo* is een soort van haviken. Uit dit geslacht was NUMERIUS FABIUS *Buteo*, Consul of burgermeester te Rome, en na de nederlage by Cannæ Dictator, of oppergezaghebber, zonder Magister equitum, of ritmeester, geweest te zyn, het welk nooit te voren geschied was. *Ant. Augustin. de famil. Rom. p.* 1202.

BUTERA, eene kleine stadt op een berg in Sicilië, hebbende den tytel van een vorstendom, in Val di Noto.

BUTES wordt van de poëten gehouden voor den zone des Bebryciaanschen konings Amycus, door de Argonauten van wegens zyne wreedheit, omtrent vreemdelingen betoont, omgebragt. Butes vluchtte by gevolg naar Sicilië, en wierdt aldaar van een schoon, maar onkuisch vrouwmensch, Lycaste, ontvangen, en wegens zyne schoonheit bemint. Zy baarde hem eenen zoon, Eryx genaamt. Dewyl nu Lycaste uit aanmerking harer schoonheit Venus genaamt wierdt, zo gaf zulks den dichteren gelegenheit, om te schryven, dat Butes by Venus zynen zone Eryx gewonnen heeft. Hy zelf wordt gezegt by het graf van Hector voor Troja gedood te zyn. *Virg. Æn.* V. 371.

Een ander BUTES was de zoon van Erechtheus, koning der Athenienzen, en wierdt na zyne doodt als een Godt geëert. *Tzetzes Chil.* 5. *Hist.* 19. *Pausan. in Att. Voss. de idol. l.* I. *c.* 13. Onder de Argonauten wordt van Orpheus ook een BUTES geteIt. En Virgilius maakt *Æn.* XI, 69 gewag van zeker groot Trojaan, met name BUTES, die door de dappere koningin Camilla gedood is. BUTES was ook de naam eens priesters. *Coel. Rhodig. l.* XIV. *c.* 13. *Niceph. in Synes. de insomn.* Ook zegt men dat by de Schythen eene rivier BUTES omtrent de Agathyrsen en Sarmaten is geweest. *Tortellius.*

BUTHUS, een vermaart vechter, die op eenen dag eenen ganschen os kon verteren; waar van daan alle vraten den naam van Buthus ontfangen hebben.

BUTICULARIUS, van *buta*, *buticula*, dat is *een drinkbeker*, was eene der vier voornaamste plaatsen aan 't hof van Vrankryk, hebbende de betekenis van mond-of aarts-schenker. Deze moest by alle expeditien tegenwoordig zyn, en de zelve onderschry ven

Du Fresne. Fauchet. origine de dignite de France.

BUTIUS (ADRIANUS) van Hulst, monnik te Dun in Vlaanderen van de orde der Cistercienzen. Hy heeft geleeft omtrent het jaar 1468, en wordt van Jac. Meyer in zyne Jaarboeken van Vlaanderen gerekent onder de Historieschryvers van dien tydt. Hy heeft nagelaten, *Supplementum Chronici M. Ægidii de Roya; Historia Monasterii Dunensis, ad sua usque tempora; Gesta quædam Comitum Flandriæ ab anno 1465 ad annum 1478*, en andere dingen meer, te zien by *Val. Andr. in Biblioth. Belgica.*

BUTLER, een vermaart geslacht in Engelandt, hebbende den hertoglyken tytel van *Ormond* ontfangen. Het heeft zynen oorsprong van HERVEY WALTER, die in de XII eeuw onder Henrik den II een der voornaamste baronnen van Engelandt geweest is, hebbende vyf zonen, HUBERT, THEOBALD, WALTER, ROGER en HAMON. Hubert was aartsbisschop van Canterbury, grootkanselier en opperrichter van Engelandt. Theobald teelde by zyne gemalinne Mathildis eenen zoon, van gelyken name. Deze wierdt van koning Richard den I Chief-Butler of opperschenker van Ierlandt gemaakt; en dit gaf gelegenheit, dat de gansche familie den bynaam van *Butler* aannam. Uit de zelve was gesproten JAKOB BUTLER, wiens gemalin Elisabeth tot vader hadt Humphredus de Bohun, grave van Hereford en Essex, lord van Breknock en connestabel van Engelandt, en tot moeder Elisabeth, dochter van koning Eduard den I. Deze Jakob Butler wierdt van Eduard den III tot grave van Ormond in Ierlandt gemaakt, en was de stamvader van JAKOB, markgrave van Ormond, en grave van Offory. Deze was onder Karel den I stadhouder van Ierlandt; en dewyl hy niet alleen dezen koning, maar ook des zelfs zoon Karel den II grote diensten tot zyn eigen nadeel gedaan hadt, zo wierdt hy van den laatsten den 20 July 1660 tot Pair van Engelandt, met den tytel van baron van Lanthony, en grave van Breeknock, en in het naastvolgende jaar tot hertog van Ormond in Ierlandt verheven. Kort daar na wierdt hy wederom lord luitenant van Ierlandt, en den 26 Augustus 1669 kanselier der universiteit van Oxfort. Den 9 November 1682 zag men hem ook tot hertog van Ormond in Engelandt verheven. Boven dien was hy vicomte Tharles, en baron van Arcklow in Ierlandt, koninklyke geheime Raadt, opperhofmeester, kamerheer, en ridder van de kousfebandt. Hy stierf den 21 July 1688, hebbende by Elisabeth Preston, dochter van Richard, lord Dingwell, en grave van Desmond in Ierlandt, de navolgende kinderen geteelt: 1) THOMAS, van wien beneden. 2) *Richard*, grave van Arran, die niet alleen de rebellen in Ierlandt by Carrickfergus sloeg, maar ook in den Hollandschen oorlog onder den hertog van York zich dapper gedroeg; en in den jare 1673 tot Pair van Engelandt, met den tytel van lord Butler van Weston, gemaakt wierdt. By zyne eerste gemalinne Maria, dochter van Jakob, hertog van Richmond, verwekte hy gene kinderen; maar by de twede, zynde eene dochter van Johan Ferrers van Tamworth-Castle, liet hy eene dochter na, genaamt *Charlotta*, gemalin van Karel, lord Cornwallis. 3) *Johannes.* 4) *Elisabeth*, gemalin van Philippus, grave van Chesterfield. 5) *Maria*, gemalin van Willem, lord Cavendish, naderhandt hertog van Devonshire. De outste zoon THOMAS ontfing van zynen vader den tytel van grave van Offory in Ierlandt. Koning Karel de II beriep hem in den jare 1666, met den tytel van lord Butler van Moor-Park, tot het parlement van Engelandt, gaf hem de orde van de kousfebandt, en de bediening van contre-admiraal. Nadat hy zo te water als te lande zyne dapperheit getoont hadt, stierf hy in den jare 1680, nog voor zynen vader. By zyne gemalinne Amalia, dochter van Lodewyk van Nassau, heer van Beverweert, hadt hy drie zonen en zes dochteren geteelt; onder welke de volgende hunne rype jaren bereikt hebben: 1) JAKOB, van wien beneden. 2) *Karel*, die den 23 January 1693 Pair van Engelandt, met den tytel van lord Butler van Weston, gemaakt wierdt, en daarenboven in Ierlandt baron van Cloghream, vicomte Tullo, en graaf van Arran was, en tot zyne gemalinne hadt Elisabeth, jongste dochter van Thomas, lord Crew van Stene. 3) *Elisabeth*, getrouwt met Willem, grave van Derby. 4) *Amalia.* 5) *Henrietta*, gemalin van Henrik van Nassau, grave van Grantham. De outste zoon JAKOB wierdt in den jare 1688, na de doodt zyns grootvaders, hertog van Ormond. In het zelve jaar verklaarde hy zich voor prins Willem van Oranje, en wierdt na des zelfs verheffinge op den troon koninklyke kamerheer, hoofdman over 's konings lyfguarde, en ridder van de kousfebandt. Hy verzelde koning Willem by des zelfs veldtochten in Ierlandt, en in de Nederlanden, wierdt in den veldslag by Landen door de Franschen gevangen, doch haast wederom op vrye voeten gestelt. De koningin Anna maakte hem in den jare 1702 generalissimus over de naar Spanje gedestineerde troupen; invoegen hy by zyne wederkomst aan de gelukkige actie by Vigos grotelyks deel hadt. Naderhandt was hy eenige jaren lang stadhouder van Ierlandt, en in den jare 1712 wierdt hem het opperbevel over de Engelsche benden in de Nederlanden toevertrouwt. Doch koning George beroofde hem van alle zyne bedieningen; en hy wierdt in 't parlement aangeklaagt. Eerst trouwde hy Anna, outste dochter van Laurentius Hyde, grave van Rochester; en deze in de kraam zonder erfgenamen overleden zynde, nam hy tot zyne twede gemalinne Maria Somerset, outste dochter van Henrik, hertog van Beaufort. Deze baarde hem in den jare 1686 *Thomas*, grave van Offory, overleden in den jare 1694, en naderhandt eenige dochteren, waar onder *Elisabeth* en *Maria* in 't leven gebleven zyn. *Peerage of England P. I. p. 65. P. II. p. 133. Heylyn's help to English hist. The compleat hist. of England vol. III. Mercure historique. Rich. Cox. Hibernia Anglicana.*

BUTO, of BUTOS, eene stadt in Egypten, alwaar een orakel der godinne Latona was. *Herod. l. II. Æliani Var. Hist. l. II. c. 41.*

BUTOW, een stadt en gebiedt in Pomeren, staande onder 't gebiedt des konings van Pruissen. Zy is gelegen aan de rivier Stolpe, omtrent de grenzen van Poolsch-Pruissen, tusschen Lauenburg en Belgard. Eertyds behoorde ze tot Pomeren, doch is in den jare 1310 door de ridders der Duitsche orde ingenomen. Wanneer de Polen in den jare 1460 deze orde verzwakt hadden, zyn Lauenburg en Butow wederom aan de hertogen van Pomeren gevallen, mits zy het als een Poolsch leen erkenden. Maar wanneer in den jare 1637 de laatste hertog Bogislaus de XIV stierf, wilden de Polen deze twee landen wederom tot zich nemen; doch hier tegen stelde zich de keurvorst van Brandenburg, aan wien ze naderhandt in den jare 1657 in het Brombergsche traktaat als een leen zyn gelaten. Hier toe behoort ook het stedeke Leba, behalven meer dan 150 dorpen, die echter niet wel kunnen bewoont zyn, dewyl in den jare 1698 maar 495 kinderen gedoopt en 421 menschen begraven zyn. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr. Puffendorf de reb. gest. Frid. Wilh.*

BUTRINTO, *Buthrotum*, eene stadt aan de Golf Butrinto in Epirus, staande onder 't gebiedt der Venetianen. Het was eertyds eene prachtige stadt, met een aartsbisdom, doch is thans in een slechten staat door de verwoesting der Turken in de XVI eeuw. De voornoemde Golf van Butrinto is eene kleine zee-engte in de Griekscche zee, tusschen Corfu en Epirus. *Cic. ad Att. Strabo. Ptolem.*

BUTRIO, (ANTONIUS DE) een rechtsgeleerde van Bononië, leeraarde aldaar en te Ferrara, en hadt onder zyne leerlingen Johannes Imola. Hy stierf in zyn vaderlandt in den jare 1408, naar 't getuigenis van Simler, Fichard en Forster: hoewel Trithemius meldt, dat hy in den jare 1417 nog geleeft heeft. Zyne schriften zyn: *In Decretales & Clementinas; Consilia; duo Repertoria, unum in jure Canonico, alterum in Jure Civili.* enz. *Trithem. & Bellarm. de script. Eccl. Fichard. & Forster. de vit. ICtor. l. III. c. 31. Simler. Bibl. Bumaldi Bibl. Bonon.*

BUTSCHIN, eene stadt met een kasteel in Slavonië, niet verre van Possega en Karelstadt, is een sterke pas, en wierdt in den jare 1687 door de Christenen vermeestert. *Het leven van den keizer Leopold.*

BUTTELSTADT, eene stadt in Thuringen, anderhalve myle van Weimar gelegen, heeft sedert den jare 1456 eene voogdy, doorgaans de voogdy Brembach van der zelver grootste dorp genaamt. Ook heeft hier een voornaam adelyk geslacht *van Buttelstadt* gewoont; doch het zelve schynt in de XV eeuwe uitgestorven te zyn. In den jare 1516 wierdt te Buttelstadt het geschil tusschen keur-Ments en keur-Saxen wegens Erfurt beslist. *Muller. Annal. Sax. Beyeri Geogr. Jenens.*

BUTTINGEN, eene ambachtsheerlykheit in de provincie van Zeelandt, op het eilandt Walcheren, doch niet heel groot, alzo ze te zamen met de heerlykheit Zandvoorde niet meer uitmaken dan 878 gemeeten, 162 roeden, en 5 voeten, en dus een weinig meer dan 330 Hollandsche mergens. *Smallegange Kronyk van Zeelandt V. boek, fol. 668.*

BUTTONSBAY. Zie HUDZON.

BUTTSTADT, eene kleine stadt in Thuringen aan de Lossa, twee mylen van Weimar gelegen, staande onder dien hertog, is vermaart wegens een beeste-markt, die aldaar gehouden wordt. *Zeil. Topogr. Sax. sup.*

BUTUA, een stadt en koninkryk in Afrika, in 't landt van Monomotapa, by de rivier Zambre, tusschen Amara, Giera en Bera, of Boro. *Marmol Descr. Afr. Sanut. Sanson.*

BUTZBACH, eene Hessische stadt in de Wetterau, eene myle van Friedberg, en twee van Giessen gelegen. Deze plaats is zeer out, en met een sterken muur omringt. Niet verre van daar ziet men op een berg de puinhopen van een kasteel, alwaar zeer vele oude Romeinsche penningen gevonden worden; invoegen sommigen den opbouw den Romeinen toeschryven. De voortreflyke kerk te S. Marx heeft drie Koren, waar in begraven leggen markgraaf Philip de jonge, graaf Philip van Falkenstein, en andere. Landgraaf Willem de middelste heeft in den jare 1603 het slot gebouwt. Eertyds stont de plaats onder de graven van Falkenstein. Van deze quam ze aan de heeren van Epstein. Wanneer deze uitgestorven waren hebben Hessen, Solms, Konigstein, en Catzenelnbogen de stadt geërft. Doch in den jare 1478 heeft landgraaf Henrik het Catzenelnboogsche deel door erfenis ontfangen. Hier by heeft landgraaf Lodewyk in den jare 1595 nog het Konigsteinsche gedeelte gekocht: invoegen nog maar Solms-Braunfels het vierde deel daar van bezit. *Winkelman beschr. Hessen p. 185.*

BUTZOW, een stedeke en kasteel in het vorstendom Zwerin, op de grenzen van 't Rostoksche gebiedt, en vorstendom Wenden, twee mylen van Gustrow, aan de Warne gelegen, alwaar de Nebel zich daar mede vereenigt, was eertyds de setel der bisschoppen van Zwerin. Thans is 'er een Luthersch maagdenklooster. *Topograph. Sax. inf. p. 219.*

BUXTORF, (JOHANNES) hoogleeraar in de talen te Basel, wierdt te Camen in Westphalen, alwaar zyn vader Johannes predikant was, in den jare 1564 geboren. In den beginne bezocht hy het Gymnasium in den Ham, en naderhandt dat van Dortmund. Na zyns vaders doodt begaf hy zich naar Marburg, en van daar verder naar Herborn, en oeffende zich onder Piscator in de talen. Hy vertrok verder naar Heidelberg. In den jare 1588 quam hy in Zwitserlandt, studerende te Basel onder Grynæus en Hospinianus, en te Zurich onder Bullingerus; gelykerwyze te Geneve onder Beza. En op dat hy beter zou van alles voorzien zyn, en nodig onderhoudt hebben, beschikte hem D. Grynæus eene conditie van pedagoge by Leo Curio. Ter zelver tydt ontbrak 'er te Basel een hoogleeraar in de Hebreeusche tale. Deze bediening vervulde Buxtorf twee jaren, en toonde gedurende dien tydt zo veel be-

quaamheit, dat hy in den jare 1591 tot professor beroepen wierdt. Na verloop van twee jaren trouwde hy met Margaretha, dochter des voornoemden Curio. Deze baarde hem drie zonen en vier dochteren, en eens drie kinderen te gelyk. Hy verzamelde eene voortreflyke bibliotheek, en onderhieldt verscheide Joden op zyne kosten, om beter in der zelver verborgentheden in te dringen; invoegen hy zo grote achting onder de Joden verworf, dat ze van alle kanten hem brieven toezonden. Hier op wierdt hy in den jare 1611 op de akademie van Saumur tot hoogleeraar der Hebreeusche tale beroepen, gelyk weinig jaren te voren door die van Leiden ook geschied was. Doch wanneer hem de Baselsche overheit niet alleen tot hoogleeraar der Godgeleerdheit aanstelde, het welk hy echter weigerde aan te nemen, maar ook zyne jaarlyksche inkomsten vermeerdert wierden, sloeg hy beide die beroepen af, volhardende met yver in zyne bediening. Hy stierf den 13 September 1629 aan de pest. Zyne schriften zyn: *Manuale*; *Synagoga Judaica*; *Epistolæ Hebraicæ*; *Thesaurus Grammaticus Linguæ Hebrææ*; *Lexicon Hebraicum*; *de abbreviaturis*; *Grammatica Chaldaica & Syriaca*; *Tiberias*. enz. Zyn *Opus Concordantiarum* is door zynen zone voltooit. *Tossanus in Oratione parentali. Hendreich.*

BUXTORF, (JOHANNES) de jonge, een zoon des voornoemden, was hoogleeraar in de Godgeleerdheit en talen te Basel. Hy wierdt in den jare 1599 geboren, en in het vierde jaar zyns ouderdoms op het Gymnasium te Basel bestelt, en vorderde zo voorspoedig, dat hy in zyn twaalfde jaar tot de akademie overging, en 16 jaren out zynde Magister wierdt. Voorts behertigde hy nevens de Godgeleertheit de Hebreeusche, Chaldeeusche en Syrische talen; onderzocht de Rabbynen en de *Masora*; en 17 jaren out zynde begaf hy zich naar Heidelberg, en hoorde aldaar Scultetus, Paræus en Alting. In den jare 1619 vertrok hy naar Dordrecht; en hebbende zich op het Synode aldaar by vele geleerde mannen bekent gemaakt, doorreisde hy de Nederlanden, Engelandt en Vrankryk, en quam in de maandt van Julius wederom te Basel, alwaar hy zyne studien bevorderde. Ter zelver tydt hadt zyn vader den Hebreeuschen Bybel nevens de *Targum*, *Masora*, en verklaring der Rabbynen in 't licht gegeven; doch zyn zoon, ziende, dat dit werk zonder een bequaam Woordenboek niet kon gebruikt worden, gaf in zyn 23 jaar het zelve uit. In den jare 1623 begaf hy zich naar Geneve, studeerde aldaar onder Deodatus Turretinus en onder Tronchinus, gaf ook zelf onderwyzing in de Rabbynsche en Talmudische studien, hebbende onder zyne leerlingen David Clericus, en Benedictus Turretinus. Niet lange daar na wierden in het begin van May 1624 twee voorname mannen van Bern tot hem gezonden, om hem het beroep van professor in de redenkunst op de akademie van Lausanne op te dragen. Doch dit beroep hadt geen voortgang, aangezien hy in Juny naar huis ontboden, en tot deken bevestigt, als mede ook binnen 3 jaren, den 1 May 1624, tot predikant in de S. Pieters-kerk verkoren wierdt. Hy vertaalde het boek van Maimonides, genaamt *Doctor perplexorum*, in de Latynsche tale, en wierdt na zyns vaders doodt in den jare 1630. den 3 May, tot professor der H. tale beroepen, in welke bediening hy het *Opus Concordantiarum* en *Lexicon magnum* zyns vaders ten einde bragt. In den jare 1642 wierdt hy nevens Frederik Spanheim, doctor in de H. Godgeleerdheit, en in den jare 1647, na 't overlyden van Alting, naar Groningen, en te gelyk naar Leiden beroepen. Doch die van Basel maakten hem in den jare 1647, behoudens zyne voorgaande bediening, ook tot derden professor in de Theologie, om de Controversien te verklaren. Dit duurde tot den jare 1654, wanneer hy tot professor over het oude Testament aangestelt wierdt. Hy was zeer zwak van ligchaam, en stierf den 16 Augustus 1664. Onder zyne overige schriften zyn bekent: *Tractatus de Punctis & Anticritica*; *Florilegium*; *dissertatio de Sponsalibus*; *Exercitationes de Arca*; *Cosri*, en eenige andere stukken van Abarbanel, door hem in 't Latyn vertaalt. *Gernlerus in Oratione parentali. Hendreich.*

BUXTORF, (JOHAN JAKOB) zoon des voornoemden, geboren den 4 September 1645, volgde zynen vader in den jare 1664 als hoogleeraar in de Hebreeusche tale. In den jare 1665 ondernam hy met bewilliging des Raads eene reize, en bezocht Savoje, Vrankryk, de Nederlanden, Engelandt en Duitschlandt, en hieldt zich, om Etzardi te horen, een tydlang in Hamburg op. In den jare 1669 keerde hy weder naar Basel, en wierdt kort daar na bibliothekaris, ook na het overlyden zyns schoonvaders, Jakob Brandmuller, in den akademischen Raadt ontfangen. Voorts wierdt hy tot visitator van het Gymnasium Marianum aangestelt. Hy was, gelyk zyn vader, van een zwak gestel, en stierf in den jare 1704. *Werenfelsii vita Joh. Jac. Buxtorfii.*

BUYKSLOOT, BUIKSLOOT, BUYCKESLOOT, eigentlyk BEUCKELSSLOOT, van outs ook *Boekesloot* genoemt, een Hollandsch dorp in Waterlandt, aan het Y tegen over Amsterdam gelegen. Aan de andere zyde van het Y legt de Waterlandsche dyk, en daar achter Waterlandt. Aan en op den gedachten dyk leggen de dorpen Beuckel-of Beuckelssloot, in Buyksloot verbastert, Nieuwendam, Schellingwoude en Durckerdam. Geheel Buyksloot en Kadoelen behoren onder Schellingwoude. Onder Buyksloot hoort de Volewyk, maar in eigendom voor een gedeelte aan de stadt Amsterdam. Het is een groot en fraai dorp, heeft een sluis, die het zelve veel voordeel toebrengt, van wegens de doorvaart der schuiten van de Noord-Hollandsche plaatsen op Amsterdam. Ook heeft het zelve een voordeelig veer, het welk omtrent den jare 1663 is opgerecht. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Edam. *Commelyns Beschryving van Amsterdam fol. 163. Soeteboom's Waterl. pag. 24. 25.*

BUYKSLOTER MEER, en klein uitgemalen Meer in het Zuider deel van Noord-Hollandt en Waterlandt, tegen over de stadt Amsterdam, even over het Y. *De Raei Dict. Geograph.*

BUYTENHEINING, een klein eilandtje in Hollandt, in het Y gelegen, onder den banne van Osdorp, dwars van den hogen dyk af, omtrent halfwegen Haarlem. Ook legt daar by het kleine eilandtje Hoeksoog, zynde op die beide eilandtjes niet dan een weinig hooi-of weilandt, en voorts met riet bewasschen. *Commelyns Beschryv. van Amsterdam fol. 276.*

BUYTENPOST, of BUITENPOST, het fraaiste, grootste en vermakelykste der acht dorpen van de Vriesche grietenye Achtkarspelen, onder het quartier van Oostergo, daar het gerechthuis is. In den oorlog met de Spanjaarden wierdt de sierlyke kerk van dit dorp, met die van Zuyderhuysum, door de zelve tot den grondt toe afgebrand: doch ze zyn beide naderhandt nog heerlyker, dan ze te voren waren, weder opgebouwt. De predikant dezer kerke, die ook Lutkepost bedient, staat onder de classis van Dokkum. *Schotanus* en *Winsemius.*

BUZANCOIS, eene kleine stadt in Berry, op de grenzen van Touraine, gelegen aan de rivier Indre, over welke aldaar een brug geslagen is.

BUZENIN, (MATTHIAS PSTROKONSKY) bisschop van Uladislavia en kanselier van Polen, was uit een out geslacht Buzenin, of Buzensky, dat gezegt wordt af te stammen van Potay, een Boheem, broeder van S. Adelbert, wierdt geboren in den jare 1553, en naauwlyks een half jaar out zynde tot den geestelyken staat geschikt, aangezien hy een levens-gevaar ontkomen was. Vier jaren bereikt hebbende wierdt hy van zynen oom Hieronymus Buzensky, ryks-schatmeester, naar de akademie van Cracau gezonden; wanneer ondertusschen koning Sigismundus Augustus hem eene prooftdy beschikte, die hy echter affloeg. Hier op wierdt hy naar Breslau en Colberg gezonden, om de Hoogduitsche tale te leren. Van daar wederkerende, hieldt hy zich by Stanislaus Karnkowsky, bisschop van Uladislavia, op, en wierdt van hem naar Rome afgevaardigt. Aldaar viel hy in eene gevaarlyke ziekte, en keerde, herstelt zynde, in gezelschap des Poolschen afgezanten Petrus Wolsky, bisschop van Ploczko, wederom naar Polen, en begaf zich wederom tot Karnkowsky, ondertusschen aartsbisschop van Gnezen geworden zynde. Deze maakte hem kanunnik van Gnezen, en prooft te Lowitz. Na de doodt van koning Stephanus wierdt hy afgezonden, om den Zweedschen prins Sigismundus, tot koning van Polen verkoren, in 't ryk te halen. Deze benoemde hem tot zynen geheimschryver, hem Hieronymus Rozdrazewsky, bisschop van Ulasdislavia, toevoegende, die nevens den keizerlyken en Oostenrykschen afgezant gevolmachtigt wierden om den vrede te sluiten. Hy was in den jare 1590 koninklyke legations-secretaris te Rome, en naderhandt kanseleidirector. Van daar wekerkerende verzelde hy koning Sigismundus tweemalen naar Zweden, alwaar hy wegens zyne religie in groot gevaar quam. Voorts wierdt hem opgedragen de beslissing der verschillen tusschen den aartsbisschop van Gnezen en den bisschop van Cujavië, het welk hy gelukkig volbragt. Na het overlyden van Johannes Galozinsky wierdt hy kroon-referendarius, een kort daar na domprooft te Gnezen; voorts bisschop van Premisla; wanneer hem de paus in den jare 1603 eene commissie noopens de orde der Dominikanen toezondt. In 't volgende jaar wierdt hy tot de bediening van onder-kanselier des Poolschen ryks verheven; wanneer hy den koning by gelegenheit van een opstandt veler magnaten grotelyks dienst deedt. In den jare 1606 wierdt hy ryks kanselier; welke bediening hy, door den koning tot het bisdom van Uladislavia bevordert zynde, wederom afgelegt heeft, namentlyk in den jare 1609. Kort daar na wierdt hy van eene heete koorts aangetast, en stierf den 19 Juny des voornoemden jaars, out zynde 56 jaren. *Lubiensky in vita. Piasecius in Chron.*

BUZYGES, een vermaart burger van Athene, wordt gezegt allereerst de aarde met ossen beploegt te hebben. Hy was het ook, die het Palladium van Demophoön, hem toevertrouwt, naar Athene bragt. *Hesychius. Polyænus l. I. Is. Vossius.*

BYBEL, in het Latyn *Biblia*, komt van het Grieksche woordt Βίβλος, (*Biblos*) en betekent een boek, of boeken, by uitnemendheit, wegens des zelfs voortreflykheit aldus genaamt. Men verstaat 'er door de gansche heilige Schrift, die verdeelt wordt in het Oude en Nieuwe Testament. Het oude Testament behelst de boeken, die voor de geboorte des Zaligmakers zyn geschreven. Onder deze zyn eerstelyk de *vyf boeken van Moses*. Het eerste Boek Moses begrypt de geschiedenis van de scheppinge der wereldt, den zondvloedt, en aartsvaderen, tot op de doodt van Joseph. Het twede handelt voornamentlyk van Moses, den uittocht der kinderen Israël uit Egypten, de wetgeving en tabernakel des verbonds. Het derde beschryft de offerhanden, priesteren en wetten. Het vierde verhaalt de reizen der Israëliten uit Egypten, twede verdeeling des volks, en herhaling zommiger wetten. Het vyfde herhaalt de Goddelyke weldaden, aan Israël bewezen, als mede de wetten, met byvoeging van beloften en bedreigingen. Eindelyk volgt een verhaal van 't gene kort voor Moses doodt is voorgevallen. In *het Boek van Josua* wordt de geschiedenis des volks Gods sedert de doodt van Moses gedurende de zeventien jaren vervolgt, hoe namentlyk Israël onder het geleide van Josua het beloofde landt ingenomen, en onder de stammen verdeelt heeft. Het *Boek der Richteren* vervolgt deze geschiedenis tot de doodt van Simson, en verhaalt, wat onder de regering der Richteren geschied is. Het *Boek Ruth* behelst de geschiedenis van Ruth, en der zelver huwelyk met Boas. Daar na volgen de *twee Boeken van Samuel*, waar van het eerste handelt van de hogepriesteren Eli en Samuel, den koning Saul, en het begin der daden van David, by het leven van Saul; het twede

twede vervolgt deze historie van David tot op dien tydt, wanneer hy het volk liet tellen. De *twee Boeken der Koningen* volgen, die naar de Latynsche overzetting ook het *derde en vierde Boek der Koningen* genaamt worden, gelyk de *twee Boeken Samuels*, volgens die overzetting, ook het *eerste en twede Boek der Koningen* heten. Deze behelzen de geschiedenis van Davids doodt, de regering van Salomon, en de overige koningen van Juda en Israël, tot op de Babylonische gevangenis. De *twee Boeken der Chronyken* herhalen de geschiedenis der koningen van Israël en Juda, met byvoeging eeniger omstandigheden, die in de boeken *der Koningen* overgeslagen waren, en met een vooraf gaande stamregister der outvaderen in de twaalf stammen, en des geslachts van den koning David, tot na de Babylonische gevangenis. Het *eerste Boek Esra* behelst de geschiedenis der verlossinge van het Joodsche volk uit de Babylonische gevangenis; voorts den tempelbouw en andere toerustingen van Esra, sedert het eerste jaar van Cyrus, tot op het twintigste jaar van Artaxerxes Langhandt. Het *twede Boek Esra*, of, gelyk het van zynen schryver genaamt wordt, het *Boek Nehemia*, vervolgt deze historie, tot op het begin der regering van Darius Nothus. De *Boeken van Esther en Job* vermelden het gene omtrent deze twee personen, van welke zy den naam voeren, gebeurt is. De *Psalmen* bestaan in liederen tot verkondiging van 's Heeren lof, en voorzeggingen van den Messias, hebbende voor het grootste gedeelte David tot hunnen opsteller. De *Spreuken* en de *Prediker van Salomon* tonen den weg tot de ware gelukzaligheit aan. Het *Hoogliedt van Salomon* beschryft het geestelyke huwelyk van Christus met de gelovige kerke. De *Propheten* behelzen voorzeggingen nopens den staat des Joodschen volks, de toekomst des Messias, en den staat der Christelyke kerke. Zy worden gedeelt in *grote* en *kleine Propheten*. De grote zyn: *Jesaias*, *Jeremias*, *Ezechiel* en *Daniel*. De kleine: *Hoseas*, *Joël*, *Amos*, *Obadja*, *Jonas*, *Micha*, *Nahum*, *Habakuk*, *Zephanja*, *Haggai*, *Zacharia*, en *Maleachi*. Deze alle hebben binnen den tydt van 400 jaren, namentlyk van de regering des konings Josias, tot eenige jaren na de Babylonische gevangenis, geleeft. De voornoemde boeken worden kanonyk genaamt; om dat ze zo wel van Joden, als Christenen voor Goddelyk gehouden worden. Apocryphe worden daarentegen genoemt, in welke gene kentekenen van Goddelyke ingevinge bespeurt worden, en de schryveren, eigentlyke tydt, enz. onzeker zyn. By voorbeeldt, het *Boek Judith*, verhalende hoe Judith door het onthalzen van Holofernes het Joodsche volk uit het geweldt der Assyriers verlost heeft, wordt by zommigen voor eene fabel gehouden. Het *Boek der Wysheit* en het *Boek van Jesus Sirach* tonen den weg tot de ware wysheit, en het gebruik van de zelve. Het *Boek Tobias* beschryft de gevallen dezes mans en zyns zoons. De *Propheet Baruch* en de *drie Boeken der Machabeen* behelzen de vervolging en oorlogen der Joden, nevens de regering der koningen van Syrië, van omtrent 40 jaren, tot op 130 jaren voor de geboorte van Christus. Daar op volgen nog eenige stukken, als *Aanhangsel aan Esther en Daniel*; de *Historie van Susanna en Daniel*; *van Bel en den Draak*; het *Gebedt van Manasse*; het *Gebedt Azaria*; het *Gezang der drie mannen in den gloejenden oven*; het *derde en vierde Boek Esdra*. Geen van deze zyn of in de Hebreeusche tale beschreven, of ten minsten niet meer voorhanden.

Zommigen menen, dat de schryvers der heilige boeken de Samaritaansche letteren gebruikt hebben, en dat na de Babylonische gevangenisse de Joden de nieuwe Chaldeeusche letteren gebezigt hebben. Voorts zyn de kanonyke boeken meer dan eens in de Grieksche tale overgezet, waar onder die der zogenaamde zeventig taalsmannen de vermaardste is. Aquila, Theodotion en Symmachus hebben naderhandt ook overzettingen daar van gemaakt. Origenes heeft alle die vertalingen in zyne *Hexapla* zamen gevat, in zekere kolommen naast malkander, en den Hebreeuschen text met Hebreeusche en Grieksche letteren daar tegen over gezet. De Euangelisten, Apostelen en kerkvaderen hebben de overzetting der zeventig taalsmannen gebruikt, naar welke de oude Latynsche vertaling gemaakt is. Hieronymus heeft het grootste gedeelte des ouden Testaments uit het Hebreeusch in 't Latyn vertaalt, wordende gemeenlyk de *Vulgata* genaamt, uitgezondert de overzetting der Psalmen, die van de overzetting van Hieronymus onderscheiden is.

De boeken des Nieuwen Testaments zyn de *vier Euangelisten*, of, *de geschiedenis van Jesus Christus*; de *Handelingen der Apostelen*; *veertien Zendbrieven van Paulus*; *twee van Petrus*; *drie van Johannes*; de Zendbrief *aan de Hebreën*; de *Zendbrief van Jacobus*; de *Zendbrief van Judas*, en de *Openbaring van Johannes*. De eerste onder de Euangelisten is *Mattheus*, van wien zommigen zeggen, dat hy uit liefde tot de Joden in 't Hebreeusch geschreven heeft. *Markus* volgt doorgaans Mattheus na, en heeft als een kort begrip van den zelven gemaakt. *Lucas*, ziende dat velen het leven van Christus zonder eene genoegzame zekerheit beschreven, heeft eene waarachtige beschryving van des zelfs leven en daden opgestelt. Hy schreef ook de *Handelingen der Apostelen*, behelzende eene kerkelyke geschiedenis van de hemelvaart van Christus tot het vierde jaar van Nero. *Johannes*, zynde die discipel, dien Jesus lief hadt, heeft in het einde zyns levens, omtrent 100 jaren na de geboorte des Zaligmakers, zyn *Euangelium* geschreven, om de ware Godheit van Christus tegen Ebion en Cerinthus te beweeren. Zie bovenal *Lampe over 't Euang. Joh. Tom. I.* Men heeft ook van hem *drie Zendbrieven*, en de *Openbaring*, zynde eene voorzegging nopens den staat der Christen kerke, tot op de laatste tyden. Deze schreef hy op het eilandt Pathmos. Onder de Zendbrieven van Paulus is de eerste die aan de *Romeinen*, de twee volgende aan de *Corinthen*, voorts een aan de *Galaten*, een aan die van *Ephesen*, een aan de *Philippensen*, twee aan de *Colossensen*, twee aan *Timotheus*, een aan *Titus*, en een aan *Philomen*; by welke de Zendbrief aan de *Hebreën* gevoegt wordt, hoewel zommigen twyffelen, of de zelve wel door Paulus geschreven is. Den eersten Zendbrief heeft *Petrus* te Babylon, den tweden in het einde zyns levens geschreven. De Zendbrief van *Jacobus* is door den gene geschreven, die van des Zaligmakers maagschap was. *Judas*, wiens klein Zendbriefje volgt, was een broeder van Jacobus en Simon, en een zoon van Alpheus. Alle deze boeken en schriften zyn in de Grieksche tale geschreven, en voor kanonyk gehouden; hoewel zommigen aan den tweden Zendbrief van *Petrus*, den Zendbrief van *Judas*, den tweden en derden Zendbrief van *Johannes*, en aan des zelfs Openbaringe getwyffelt hebben. *Waltheri Officina Biblica. du Pin Bibliotheque des auteurs Eccles. Tom. I. & proleg. sur la Bible. Richard Simon hist. Critiq. du V. & N. T. Heideggeri Enchirid. Bibl.*

Hebreeusche Bybel.

De Hebreeusche Bybels zyn of geschreven, of gedrukt. De outste onder de geschrevene zyn niet ouder dan 700 jaren, en zeldzaam. De beste zyn door de Spaansche Joden geschreven; gelykerwyze R. Elias Levita in zyn boek, genaamt *Massoreth Hammassoreth*, aangemerkt heeft. Doch deze zyn niet ouder dan 500 jaren. De slechtste zyn, die van de Hoogduitsche Joden zyn geschreven. Onder de drukken worden geprezen die van Daniel Bomberg, die meer dan eens te Venetië in 't licht is gegeven. Voornamentlyk die Rabbi Jacob Haym, nevens eene voorreden, ter drukpers bevordert heeft, behelzende, behalven de grote en kleine *Masora*, ook de Chaldeeusche uitbreidingen, en verklaringen van verscheide Rabbynen. Niet tegenstaande deze Bybel menigmaal gedrukt is, wordt echter die van den jare 1548, en de derde van 1568 voor de beste gehouden. Naast deze worden de drukken van Robertus Stephanus, Plantin, en Menasse Ben Israël geprezen. Onder de nieuwe is eene der beste die van R. Joseph Athias; door vander Hooght te Amsterdam gedrukt. Ten laatsten heeft ook Jablonsky te Berlyn in den jare 1699 een naauwkeurigen druk in 't licht gegeven. *Buxtorf in Bibl. Rabb. Simon hist Crit. du V. T. Pfeifferi Crit. Sacra. Jablonsky præfat. edit. Berol.*

Samaritaansche Bybel.

De Samaritanen nemen maar de vyf boeken van Moses aan, die ze zo wel als de Joden in de Hebreeusche tale lezen, behalven dat ze omtrent de letteren van elkander verschillen, gelyk Hieronymus heeft aangemerkt. Morinus heeft ze allereerst laten drukken, nevens eene overzetting, genaamt de Samaritaansche, hoewel ze bestaat uit eene tale, die niet zeer veel van de Chaldeeusche verschilt. Beide worden gevonden in den groten Bybel van *le Jay*, en in de Engelsche *Polyglotta*. Daarenboven hebben de Samaritanen nog eene Arabische vertaling der vyf boeken van Moses, die echter nooit gedrukt, en uit dien hoofde zeer zeldzaam is. De Arabische vertaler noemt zich zelf *Abusaid*, en heeft eenige aanmerkingen op de kant daar by gevoegt. Zommigen menen ook, dat 'er eene Griekse vertaling der vyf boeken van Moses voorhanden is geweest, het welk echter van anderen in twyfel getrokken wordt. Zy hebben ook, wel is waar, de historie van Josua, doch houden ze niet voor kanonyk. Trouwens zy verschilt ook niet weinig van het echte boek Josua. Morinus stelt den Samaritaanschen Pentateuchus boven den Hebreeuschen, waar tegen zich onder anderen Simon de Muis, Joh. Henr. Hottingerus, Franc. Tailerus, en Arnold Bootius gekant hebben. *Morini Exercitat. de Pentateucho Samarit. Hottinger. Exercit. Anti-Moriniana, & Dissert. Philol. Theol. Waltonus in prolegom. Bibl. Angl. Leusden in Philol. Hebræo mixt. Kortholt. Pfeiffer. Simon.*

Griekschе Overzettingen.

Dat de H. Schrift meer den eens in de Griekfche tale is overgezet, is boven reets gezegt. Van de vertaling der LXX overzetteren, die voor de beste gehouden wordt, heeft men vele drukken, die echter bequamelyk in drie classen kunnen verdeelt worden, namentlyk de *Complutensis*, of die van Alcala in Spanje, die in den Bybel des kardinaals Ximenes, in den jare 1515 gedrukt, en naderhandt in de *Biblia Regia* of *Plantiniana*, ook in die van *Comelyn*, gelyk mede in den groten Bybel van *du Jay*, wederom is opgelegt. Tot de twede classe behoort de gene, die in den jare 1518 te Venetië gedrukt is, en die de Protestanten in Duitschlandt meer dan eens nagedrukt hebben, als in den jare 1526 te Straasburg, in den jare 1545 te Basel, nevens eene voorreden van Melanchthon, en 1550 wederom te Basel, met eene Latynsche overzetting, in den jare 1597 te Frankfurt met aanmerkingen, die men Franciscus Junius toeschryft, enz. Tot de derde classe wordt de Roomsche druk gerekent van den jare 1587, zynde uit een out handschrift der Vatikaansche bibliotheek genomen. In het volgende jaar is 'er eene Latynsche vertaling met de aanmerkingen van Flaminius van uitgegeven. Morinus heeft ook in den jare 1628 den Griekschen en Latynschen text in twee kolommen in 't licht gegeven, en de veerzen aangemerkt, die in den Roomschen druk overgeslagen zyn. Deze Roomsche druk is te vinden in de *Biblia Polyglotta*. Behalven alle deze voornoemde uitgaven van den Griekschen Bybel vindt men in de *Biblia Polyglotta* van Engelandt nog verscheide lezingen, uit een out exemplaar, genaamt *het Alexandrynsche*, omdat het hen uit Alexandrië in Egypten is toegezonden. *Simon Hist. Crit. du V. Testament p. 523. seq.*

CHALDEEUSCHE OVERZETTING.

Deze wordt anders de *Targum* genaamt, en is van verscheide mannen, in verscheide tyden, en met een verscheiden styl gemaakt, begrypt ook niet alle de boeken des O. Testaments. De eerste en outste, die bekent is, is *Jonathan*, de zoon van Uziel, die voor een leerling van Hillel, en medeleerling van Simeon, die Christus op zyne armen nam, gehouden wordt. Deze heeft de eerste en twede Propheten, dat is, *Josua*, *Richteren*, de *Boeken van Samuel* en der *Koningen*, de *drie grote*, en *twaalf kleine Propheten* vertaalt. De twede is *Onkelos*, van wien de *vyf boeken van Moses* vertaalt zyn. Wie de overige stukken des O. T. overgezet hebben is onzeker. Hoewel dit aan Rabbi *Joseph Lusius* gemeenlyk toegeschreven wordt. Daar zyn nog twee andere uitbreidende vertalingen der vyf boeken van Moses, waar van de eene de *Targum van Jerusalem* genaamt wordt, doch onvolmaakt is: de andere wordt zonder grondt van waarheit gehouden voor een werk van *Jonathan*. Over het *boek Esther* heeft men ook een *dubbele Targum*. In tegendeel is 'er geen *Targum* over de boeken *van Daniel*, *Esra* en *Nehemia*: ook is 'er over de beide boeken *der Chronyken* gene gedrukt geweest, tot den tydt toe dat Matthias Fredericus Beckius in de jaren 1680 en 1683 eene met Latynsche aanmerkingen en eene Latynsche vertaling in 't licht heeft gegeven. Voorts vindt men in deze Chaldeeusche vertalingen vele Joodsche fabelen, van welke echter Jonathan, en meest Onkelos, grotelyks vry zyn. *Waltheri offic. Bibl. p. 255. Mullerus in Judaismo proleg. Hottinger. Thes. Phil. l. I. c. 3. Waltonus. Kortholt. Pfeiffer. Rich. Simon.*

SYRISCHE OVERZETTING.

Daar is een twederlei overzetting des O. Testaments in de Syrische tale voorhanden. De eerste is naar de overzetting der LXX gemaakt, maar nooit gedrukt. De twede volgt den Hebreeuschen text, en is voor de eerste maal in den groten Bybel van *le Jay* in 't licht gegeven. Deze wordt gebruikt van de Syrische Christenen in 't Oosten. De Psalmen heeft *Gabriel Sionita* met eene vertaling van *Erpenius* afzonderlyk uitgegeven. Het Syrische N. Testament wordt voor zeer out gehouden, invoegen velen geloven, dat het reets ten tyde der Apostelen geschreven is. Dewyl het den Griekschen text zeer wel uitdrukt, wordt het hoog geschat. *Albertus Widmanstadius*, Oostenrykſche kanselier, heeft het in den jare 1562 allereerst te Wenen met schone Syrische letteren laten drukken, doch zonder overzetting; het welk naderhandt *Guido Fabricius Boderianus*, wiens overzetting in het Spaansche *Opus Biblicum* gevonden wordt, voorts *Tremellius* en *Trostius* gedaan hebben. Ook heeft het *Ægidius Gutbier* laten drukken, daar by voegende het gene in de uitgave van Widmanstadius ontbrak. *Fabricius præf. in Gymnas. Crinesii. Waltheri offic. Bibl. Frantzius in interp. Script. S. Waltonus. Kortholt.*

LATYNSCHE OVERZETTINGEN.

Men heeft ook verscheide Latynsche vertalingen van den Bybel. De outste, zo veel men weet, is de zo genaamde *Versio Itala*, van welke men zich in de eerste Westersche kerke tot op de tyden van Gregorius den Groten bedient heeft. Zy was naar de Griekſche vertaling der LXX ingericht. Men heeft maar eenige overblyfzelen van deze Latynsche overzetting. De twede is de *Vulgata*, die doorgaans aan *Hieronymus* toegeëigent wordt, tot op de Psalmen, die gezegt worden uit de oude overzetting behouden te zyn; hoewel ze anderen van de vertaling van Hieronymus onderscheiden. Deze Vulgata is door het Concilie van Trente opentlyk in de Roomsche kerke ingevoert; en wanneer een groot onderscheidt in de verscheide drukken aangemerkt wierdt, hebben de pauzen Sixtus de V en Clemens de VIII zich bemoeit, een beter druk in 't licht te brengen. Reets te voren hadden eenige Roomsche Godgeleerden aan de verbetering dezer overzetting gearbeid; en worden de Theologanten van Leuven boven die van Parys geprezen. Robertus Stephanus heeft het zelve ondernomen, maar raakte daar over met de Godgeleerden van Parys in geschil. Isidorus Clarius, abt te Brixen, heeft ook de Vulgata naar den Hebreeuschen text verbetert, maar zonder dank by velen te behalen. Voorts zyn 'er eenige nieuwe vertalingen, als onder de Roomschen die van *Santes Pagninus*, door *Benedictus Arias Montanus* verbetert; onder de Hervormden die van *Sebastianus Munsterus*, *Sebastianus Castalio*; die van Zurich, anders onder den name van *Vatablus* bekent; die van *Emanuel Tremellius* en *Franciscus Junius*; onder de Lutherschen die van *Lucas Osiander*, die echter de Vulgata maar verandert heeft, en van *Sebastiaan Schmid*. Het nieuwe Testament is inzonderheit door *Erasmus* van Rotterdam, *Schmid* en *Beza* vertaalt. *Waltheri officina Bibl. Wowerius Synt. de Græc. & Lat. interpr. Calov. in Crit. Sacra. du Pin prolegom. sur les Bibl. Simon. Kortholt. Pfeiffer.*

ARABISCHE OVERZETTINGEN.

Men heeft meer dan eenerlei soort van Arabische overzettingen. Eene afzonderlyke gebruiken de Joden in die landen, in welke Arabisch gesproken wordt. Deze zegt men door Rabbi *Saadias*, bygenaamt *Haggaon*, die in de IX eeuw geleeft heeft, gemaakt te zyn. Eene andere is onder de Oostersche Christenen, by welke de Arabische tale gesproken wordt, in gebruik. De eerste overzetting is naar den Hebreeuschen grondtext, de twede naar verscheide overzettingen gemaakt. Dus hebben by voorbeeldt de Syriërs hunnen Bybel in de Arabische tale overgezet, om dat het gemene volk de Syrische tale niet meer verstaat. Om de zelve reden hebben het ook de Coftische Christenen gedaan, en wordt uit dien hoofde van zommigen de eene vertaling de Antiochische, en de andere de Alexandrynsche genaamt. Deze laatste wordt gezegt die gene te zyn, die in de *Biblia Polyglotta*, in Engelandt en te Parys gedrukt, gevonden wordt; hoewel anderen beweeren, dat ze die van R. Saadias is, of ten minsten zeer met de zelve overeenkomt. *Augustinus. Justinianus in Psalm.* XVI. 84. *Erpenii præfat. in Pentateuch. Arab. Pocock. Spec. Arab. Hotting. Thesaur. philol. l. I. c. 3. sec. 2. & in Analect. Histor. Theol. Waltonus Prolegom. Kortholt de script. S. c. 17. Pfeiffer. in Crit. S.*

ETHIOPISCHE OVERZETTING.

Men houdt daar voor, dat de gehele H. Schriftuur in de Ethiopische tale is overgezet; doch men heeft thans maar eenige stukken van deze vertaling, als de *Psalmen*, het *Hoogliedt van Salomon*, en het *Nieuwe Testament*. Deze zyn afzonderlyk gedrukt, en naderhandt by de *Biblia Polyglotta* in Engelandt gevoegt. De Psalmen zyn wederom in den jare 1701 met eene Latynsche vertaling, en verscheide lezingen, ook taalkundige aanmerkingen door Job Ludolf, en Johan Henrik Michaël, in 't licht gekomen. De Ethiopische overzetting is naar die der LXX taalsmannen gemaakt, en misschien ook naar de Coftische, die mede volgens die der LXX overzetteren gemaakt is.

COFTISCHE of EGYPTISCHE OVERZETTING.

Deze gebruiken de Christenen in Egypten, die men Coften noemt. Zy is in de oude tale van Egypten geschreven, en nog nooit gedrukt. Echter worden in zommige bibliotheken van Europa eenige handschriften dezer overzettinge gevonden. Doch alzo het volk deze tale niet verstaat, zo is ze in de Arabische tale overgezet. Hier van daan heeft men reets vele tyden herwaarts by de Coftische overzetting ook eene Arabische gevoegt.

PERSIAANSCHE OVERZETTING.

De oude kerkleeraren maken gewag van zekere overzetting der heilige Schrift in de Persiaansche tale, van de welke echter sedert langen tydt niets meer overig is. De Joden te Constantinopel hebben eene Persiaansche overzetting en de vyf boeken van Moses met Hebreeuſche letteren in de XVI eeuw in 't licht gegeven; die naderhandt met Persiaansche letteren in de *Biblia Polyglotta* van Engelandt gebragt is. Deze is door zekeren Jode, genaamt *Jakob Tawosus*, of *Tanusus*, gemaakt. Ook heeft men eene dubbele vertaling der vier Euangelisten, als mede eene dubbele overzetting der Psalmen. *Hotting. Dissert. philol. Theol.* III. *Kortholt. Pfeiffer.*

ARMENISCHE OVERZETTING.

Daar is tot gebruik der Armenische Christenen, die in verscheide landen gevonden worden, eene Armenische vertaling des ganschen Bybels voorhanden, gemaakt naar de Griekſche overzetting der LXX taalsmannen. Zommigen houden *Chrysosthomus* voor den vertaler. Doch de Armenieren zelf eigenen de zelve hunnen eersten patriarch Georgius toe. Omdat de afschriften duur betaalt wierden, heeft zeker aartsbisschop dezer natie de gansche Armenische overzetting in den jare 1666 te Amsterdam laten drukken: hoewel reets de Psalmen lange te voren in de Armenische tale gedrukt waren. *Sixt. Senens. Bibl. Sanct. l.* VI. *Annot.* 152. *Kircherus in prodr. Copt. c.* 5. *Brian. Walton. de linguis Orient. n.* 85. *Kortholt. Pfeiffer. Rich. Simon.*

TURKSCHE OVERZETTING.

Daar zyn eenige handschriften voorhanden van den ganschen H. Bybel in de Turksche tale; van welk eene overzetting Thuanus gewag gemaakt op het jaar 1656, door last van Johannes Vugnadius gemaakt. Een Poolsch Renegaat, die zich den naam gaf van *Ali Beg*, heeft mede eene Turksche vertaling van de H. Schrift gemaakt. Doch men weet niet, dat 'er tot nog toe een druk van den geheelen Bybel, of van het Oude Testament, in die tale voorhanden is. Maar het Nieuwe Testament is in de Turksche tale gedrukt te Londen in den jare 1666.

FRANSCHE OVERZETTINGEN.

De eerste Fransche Bybel, die bekent is, was die van *Pierre de Vaux*, hoofdt van de Vaudoizen, hebbende geleeft in het jaar 1160: maar of 'er nog eenige afschriften van in de bibliotheken voorhanden zyn, kan men niet zeggen. Paus Innocentius de III, aan Bertram, bisschop van Mets, schryvende, getuigt, (*Epist.* 141, *p.* 432, *edit. Balusii*) dat verscheide gemeene menschen, gedreven door eene lust om den Bybel te lezen, in het Fransch hadden laten overzetten de H. Euangeliën, de Zendbrieven van Paulus, de Psalmen, en de zedekunde van Job, en eenige andere boeken. Deze brief van Innocentius is geschreven in den jare 1200. Verscheide nieuwe schryvers hebben *Nicolaas Oresme* eene oude Fransche overzetting van de H. Schrift toegeschreven, maar le Long (*Bibl. Sacra Tom.* II, *p.* 4 & 17) houdt staande, dat Oresme geenzins de maker is van den Franschen Bybel, die onder Karel den V, koning van Vrankryk, in het licht quam, maar *Raoul de Presle*, die last van den koning hadt ontfangen om daar aan te arbeiden, gelyk hy uitdruklyk zegt in zyne opdragt aan dien vorst.

Die

Die overzetting is van het jaar 1380, en by gevolg later dan die van *Guiard des Moulins*, de welke voltooit is in den jare 1294, gelyk hy zelf in zyne voorreden zegt. Die vertaling wordt in meer dan eene boekzaal gevonden, zynde met de handt geschreven. Guiard verklaart, dat hy in den text verscheide kanttekeningen en aanmerkingen gevoegt heeft, die uit de Schoolgeleerde geschiedenisse van *Pierre le Mangeur* gehaalt zyn; en dat hy verscheide dingen heeft overgeslagen, die onnodig waren om overgezet te worden, als de ontwerpen der geslachtregisters, enz. De Bybel van Guiard des Moulins is verscheide malen gedrukt, onder den tytel van *Bible Historiale*, dat is, *Historische Bybel*. Omtrent den jare 1484 deedt *Guillaume le Menard* den Bybel in het Fransch drukken, volgens de Latynsche overzetting van *Pierre le Mangeur*. Mogelyk is het de zelve als die van *Guiard des Moulins*, overgezien en verbetert. *Jan de Rely* zag den Bybel van *des Moulins* na onder de regeeringe van Karel den VIII. *Jakob le Fevre* van Estaples zette den ganschen Bybel uit het Latyn in het Fransch over, en liet den zelven te Parys drukken in den jare 1528, zynde het N. Testament reets te voren, te weten in den jare 1523, en de Psalmen in den jare 1525 gedrukt. De zelve is naderhandt verscheide malen herdrukt. Die van Antwerpen van den jare 1534 is het best nagezien, en de naaukeurigste. Hy is overgezien en verbetert door *Nic. de Leuse* en *Frans de Larben*, leeraar van Leuven; en deze is de eerste Fransche Bybel, die, wat omzichtig uitgewrocht, is in het licht gekomen. De leeraars van Leuven, den Bybel uit het Latyn in het Fransch overgezet hebbende, op het bevel van Karel den V, deden den zelven te Leuven drukken in den jare 1550: doch men is met reden van gedachten, (zie *Simon Hist. Crit. du N. T.*, en *le Long Tom.* II, *p.* 31, 32) dat deze in den grondt de zelve is als die van Antwerpen van den jare 1534, maar op zommige plaatsen overgezien en beschaaft. Zy is naderhandt vele malen en op verscheide plaatsen herdrukt. *Renatus Benoit* gaf in den jare 1566 eene Fransche overzetting van den Bybel in folio in het licht, met kanttekeningen over eenige duistere plaatsen: doch deze druk wierdt in den volgenden jare afgekeurt door de leeraars van de Theologische faculteit van Parys, omdat Benoit de vertaling van Geneve alleen gevolgt hadt. Van den Bybel, die naderhandt op den naam van *Pieter Frizon* en *Pieter van Besse* uitquamte Parys in den jare 1621 in folio, zeide men mede dat de zelve nog niet gezuivert was van de dwalingen der Kalvinisten, en daarom door de Roomsch-Katholyken niet moest aangenomen worden. Jakob Corbin liet in den jare 1643 een Franschen Bybel drukken, bestaande uit 8 stukken in 16. volgens last van koning Lodewyk den XIII; maar de zelve is zeer onzuiver van taal, en al te naauw naar den letter uit het Latyn overgezet. De kardinaal *Richelieu* hadt begonnen aan eene nieuwe overzetting van den Bybel te doen arbeiden in de Fransche tale; maar de doodt rukte hem weg, en vernietigde dit werk. *Michaël van Maroles* hadt den Bybel in het Fransch vertaalt, en de kanttekeningen en aanmerkingen van *Isaak Peirerius* daar by gevoegt; en met goedkeuringe van den koning daar van reets tot het XXIII hoofdstuk van *Leviticus* laten drukken, als het werk schielyk gestuit wierdt door den rykskanselier Seguier in het jaar 1671. *Isaak le Maitre* van Sacy deedt in het jaar 1672 zyne overzetting drukken, met de verklaringen van den letterlyken en geestelyken zin. Men heeft de zelve vervolgens dikwils beschaaft en verbetert.

Onder de overzettingen van het N. Testament, door verscheide Roomschgezinden gemaakt, en zeer dikwils gedrukt, wordt onder hen voor de beste gehouden die van *Amelotte*, priester van het Oratorium, opgestelt door het bevel van eenige prelaten van Vrankryk, en met aanmerkingen te Parys gedrukt in de jaren 1666, 1667 en 1670. Het nieuwe Testament van Mons, het welk in den jare 1665 is gedrukt, met goedkeuringe van den aartsbisschop van Kameryk, en bevoorrechtinge van den koning van Spanje, heeft zeer veel gerucht gemaakt. De eerste, die handt aan dit werk sloeg, was *le Maitre*, vertalende de vier Euangelisten in het Fransch; maar *Antonius Arnaud* en *le Maitre* van Sacy verbeterden dat werk op verscheide plaatsen. Het handschrift van *le Maitre*, met de kanttekeningen van *Arnaud* en *Sacy* zelf geschreven, wierdt aan Toynard door eenen van de Elzevieren, die het gedrukt hadt, (zie *le Long Bibl. sacra Tom.* II, *p.* 58, 59) ter handt gestelt: want hoewel 'er op de tytel staat, dat het te Mons gedrukt is by Gaspard Migeot, is het echter verdicht; maar de heer van Kambout, abt van Pont-Chateau, trok alleen daarom naar Amsterdam, om het door de Elzevieren te laten drukken. Dit heeft vervolgens grote opschudding gemaakt in de Roomsche kerke: want niet tegenstaande de aartsbisschop van Kameryk en de koning van Spanje, als boven gezegt is, deze overzetting goed keurden, wierdt ze echter door de pauzen Clemens den IX en Innocentius den XI, nevens verscheide bisschoppen van Vrankryk, veroordeelt. Onder de andere overzettingen van het N. Testament, door Roomschgezinden gemaakt, zyn die van *Antonius Godeau*, bisschop van Vence, van het jaar 1668, gedrukt te Parys; die van *Simon*, uitgekomen te Trevoux in den jare 1702, met aanmerkingen, maar veroordeelt door de bisschoppen van Parys en Meaux in de jaren 1702 en 1703; die van Dom *Jean Martianay*, gedrukt te Parys in den jare 1712, met aanmerkingen; en die van den abt van *Fleury*, doch, voor zo veel bekent is, nog ongedrukt. Behalven deze overzettingen, zo van den ganschen Bybel, als van het N. Testament, zyn 'er verscheide van eenige deelen van de H. Schrift, en onder anderen, in een groot getal, van de Psalmen, welker naamlyst men kan zien in de *Bibliotheca sacra* of *Gewyde Boekzaal* van *le Long*.

Dus verre van de Fransche overzettingen van den Bybel, door de Roomsch-Katholyken gemaakt. Onder die, door de Protestanten uitgegeven, is de eerste die van Geneve van den jare 1535 door *Robert Olivetanus*, en naderhandt dikwils herdrukt, met de verbeteringen van *Johannes Calvinus*, en eenige anderen. Vervolgens heeft *Sebastianus Castalio* eene nieuwe Fransche overzetting van den geheelen Bybel laten drukken te Basel in den jare 1555, in folio. *Johan Diodati* heeft in den jare 1644 eene overzetting van de H. Schrift uitgegeven te Geneve, met aantekeningen. Behalven deze drukken heeft men nog die (gezegt van *des Marets*) van Amsterdam, by Elzevier uitgekomen in twee stukken in folio in den jare 1669, met vele aantekeningen; die van *David Martin*, mede te Amsterdam, 1707, in twee stukken in folio; en die van den jare 1724 te Amsterdam en Rotterdam, op nieuw nagezien en verbetert door de kerkenleeraars en Professoren van Geneve, met nieuwe summariën en aanmerkingen over ieder hoofdstuk van den H. Bybel verrykt door J. F. Ostervald, predikant van de kerke te Neufschatel. Ook hebben *Karel le Cene* en *Johan le Clerc* eene overzetting in het Fransch van den geheelen Bybel gemaakt, waar van alleen een ontwerp in den jare 1696 is uitgekomen.

Onder de overzettingen van het N. Testament in het byzonder door Protestantsche schryvers zyn de voornaamste die van *Johan le Fevre* van Estaples, overgezien en geschikt naar het gebruik der Hervormden in Piemont, en gedrukt in den jare 1534, en nog eens in den volgenden jare, met de verbeteringen van *Olivetanus* en *Calvinus*; die van *Etienne Dolet* van den jare 1545; de druk volgens de verbeteringen van *Johannes Calvinus* en *Theodorus Beza*, te Geneve in den jare 1560, en eenige malen daar na herdrukt. Nog heeft men de druk van Utrecht van den jare 1696, in quarto, met de aanmerkingen van *David Martin*; en die van *Johan le Clerc*, te Amsterdam 1703, in twee stukken in quarto, met aantekeningen.

Italiaansche Overzettingen.

Sixtus Senensis (*Bibl. l.* V), en na hem Antonius Possevinus (*Appar. Sacr.*) spreken van eene Italiaansche overzetting door *Jacobus de Voragine* opgestelt in het jaar 1270; maar men twyffelt met reden, of die Bybel ooit in de wereldt is geweest, doordien Jacobus de Voragine zelf daar van niet spreekt in de naamlyst van zyne werken, die hy uitgaf in zyne Historie van Genua in het jaar 1292, en omdat men in alle de bibliotheken van Italië geen vertaling vindt, die zynen naam draagt. De eerste Bybel, die in de Italiaansche tale, door toedoen der Roomsch-Katholyken, het licht zag, is uitgegeven door *Nikolaas Malerme*, of *Malherbe*, een Benedictyner monnik van de orde der Kamaldulen, en uitgekomen te Venetië in de maandt van Augustus van het jaar 1471. In het zelve jaar quam 'er van den zelven schryver een andere Bybel in de maandt van October te voorschyn, maar van een geheel anderen trant als de eerste, zo veel het O. Testament belangt; maar het N. Testament is genoegzaam het zelve. De naam van den drukker, noch van de plaats, daar het gedrukt is, wordt niet gemeld. Deze Bybel is menigmalen in Italië herdrukt, en opgestelt volgens de Latynsche *Vulgata*. *Antonius Brucioli* stelde eene andere overzetting op van het O. Testament volgens het Hebreeusch, en van het N. Testament volgens het Grieksch, die te Venetië gedrukt wierdt in het jaar 1532. Maar deze overzetting wierdt onder het getal der verbodene boeken gestelt door het Concilie van Trente. Het N. Testament van die overzettinge was reets gedrukt geweest in het jaar 1530. *Santes Marmochinus* overzag de overzetting van Brucioli, en deedt de zelve, als een nieuw werk, drukken te Venetië in het jaar 1538, zynde vervolgens meer dan eens herdrukt. Gregorius Leti zegt, in het leven van paus Sixtus den V, dat die paus eene Italiaansche overzetting van den ganschen Bybel deedt maken in het jaar 1590; maar dat Philips de II, koning van Spanje, met zyne kardinalen, hem daar over vermaant hebbende, hy dien Bybel niet in het licht gaf. Doch dit wordt door le Long (*Bibl. Sacra Tom.* II, *p.* 106) en andere Roomschgezinden tegengesproken.

De Protestanten hebben ook Italiaansche overzettingen van den Bybel uitgegeven, als de druk van Geneve van het jaar 1562; die van *Diodati* te Geneve van de jaren 1607 en 1641. Zyn N. Testament is alleen gedrukt te Geneve in het jaar 1608, en te Amsterdam en Haarlem in het jaar 1665, in octavo, met de Psalmen. *Maximus Theophilus* liet het N. Testament te Lions in het Italiaansch drukken in het jaar 1551, en droeg het zelve op aan Franciscus de Medicis, hertog van Toskanen.

Spaansche Overzettingen.

De eerste gedrukte Bybel in het Spaansch, die bekent is, is die, daar *Cyprianus van Valeria* van spreekt, gedrukt omtrent het jaar 1500. Maar de naam van den overzetter is niet bekent. De zelve *Cyprianus* liet te Amsterdam een Bybel drukken in het Spaansch in den jare 1602. Maar die is een en de zelve als die van *Cassiodorus van Reina*, een Hervormde, dien hy overzag, en op zynen naam uitgaf. Deze overzetting van *Cassiodorus van Reina* was te Basel uitgekomen in den jare 1569. *François Enzinas*, anders *Driander*, bragt in het jaar 1543 het Nieuwe Testament in het licht, uit het Grieksch in het Spaansch overgezet, en door hem opgedragen aan keizer Karel den V. De Joden hebben tot hun gebruik ook een Bybel in het Spaansch, voor de eerste maal gedrukt te Ferrara in den jare 1553, met Gotthische letteren, en herdrukt te Amsterdam in den jare 1630, door voorzorge van *Menasse Ben Israël*, als mede in den jare 1661, onder het opzicht van *Samuel van Cazeres*.

Deensche Overzettingen.

De eerste druk van den Deenschen Bybel, in den jare 1550 uitgekomen, was uitgegeven door *Pieter Palladius*, *Olaus Chrysostomus*, *Johan Synningius*, en *Johan Makkabeus*, die de eerste overzetting van *Luther*, waar van hier na gesproken wordt, volgden. Die druk wierdt nagezien, verbetert en herdrukt in den jare 1589. Vervolgens heeft *Johan Paulus Rezenius*, bisschop van Zeelandt, eene nieuwe Deensche overzetting in het licht gegeven in den jare 1605: maar omdat hy den letter te stipt gevolgt hadt, is hy byna onverstaanbaar in zyne eigene tale. Christiaan de IV, koning van Denemarken, heeft ze derhalven in den jare 1633 laten overzien en verbeteren. Het N. Testament is afzonderlyk in het Deensch overgezet door *Johan Michiel*, en gedrukt te Leipzich in den jare 1524, en te Antwerpen in den jare 1529. Eene twede overzetting van het N. Testament is gemaakt door eenen *Christianus*, zoon van *Petrus*, kanunnik van Lunden, en gedrukt in den jare 1531. Die overzetting was in het eerst wat ruw, maar wierdt naderhandt verzacht, en in de volgende afdrukken verbetert.

Zweedsche Overzettingen.

Zekere *Olaus* en *Laurens* deden in den jare 1534 den Bybel in het Zweedsch drukken, vertaalt naar de overzettinge van *Luther*. Deze overzetting wierdt in den jare 1617, door last van Gustaaf Adolf, koning van Zweden, overgezien en verbetert; het welk naderhandt meer dan eens gedaan is.

Engelsche Overzettingen.

Men vindt in de bibliotheken van Engelandt eene menigte van overzettingen der H. Schrift, met de handt geschreven, doch zonder naam van den overzetter. Men zal derhalven hier noch van de zelve, noch van de oude Angel-Saxische overzettingen, welker makers onbekent zyn, spreken. Men houdt daar voor, dat de Engelsche Bybels allereerst vertaalt zyn door *Johan Trevisa* die zyne overzetting voleindigde in het jaar 1557. De twede schryver, die zo een werk ondernam, was, zo veel bekent is, *Wiklef*: doch zyne overzetting is niet gedrukt, maar wordt alleen in handschrift in de bibliotheken van Engelandt gevonden. De eerste Engelsche Bybel, tot gebruik der Roomsch-Katholyken, is gedrukt te Douay in het jaar 1609 en 1610, als mede te Parys in het jaar 1635. Die Bybel behelst alleen het O. Testament, en is volgens de *Vulgata* overgezet, met de aanmerkingen van eenige Godgeleerden van Douay. Het N. Testament zag het licht te Rheims in het jaar 1582, met de aanmerkingen van de Engelsche Godgeleerden van die stadt.

De Engelsche Bybel, tot gebruik der Protestanten, is ten deele overgezet door *Guilhelmus Tyndall*, en ten deele door *Milesius Coverdal*, en gedrukt te Londen in den jare 1535. De overzetting van *Thomas Mattheus*, of *Johan Roger*, te Londen uitgegeven in den jare 1537, verschilt weinig van de even gemelde; maar die te Londen in den jare 1541, door het gezag van koning Hendrik den VIII, uitquam, was overgezien en verbetert door *Kutbert Tonstal*, bisschop van Dunelme, en *Niklaas Heath*, bisschop van Rosse. Deze overzetting wierdt in het volgende jaar verboden door een besluit van het Parlement en het bevel van koning Hendrik den VIII; zo dat Engelandt gedurende den overigen tydt der regeeringe van dien koning geen overzetting van den Bybel hadt, die opentlyk was goet gekeurt. Maar zo haast als Eduard den troon beklommen hadt, bezorgde *Cranmer* eene nieuwe overzetting van den Bybel, dien *Tonstal* en *Heath* hadden overgezet, en voegde 'er eene voorreden by. Die Bybel zag het licht te Londen in den jare 1549. Onder de regeeringe van de koninginne Maria ondernamen verscheide Engelschen, die te Geneve als ballingen leefden, eene Engelsche overzetting van den Bybel volgens die van Geneve, de welke gedrukt wierdt te Londen in den jare 1561, en opgedragen aan de koninginne Elisabeth. De zelve is naderhandt dikwils herdrukt, maar behaagde allen Engelschen niet; waarom de Bybel van *Parker* gedrukt wierdt in den jare 1568, en genoemt de Bybel der Bisschoppelyken. Eindelyk quam in den jare 1612, onder de regeering van Jacobus den I, de zo genoemde Koninklyke Bybel in het licht, overgezet uit het Hebreeusch en Grieksch door Andreas, bisschop van Winton, en *Overal*, bisschop van Norwich, nevens andere Godgeleerden, die het werk onder zich verdeelden, en met vlyt daar aan arbeiden. *Le Long Bibliotheca Sacra Tom.* II. *Johan. Dunell. Vind. Eccl. Angl. c.* 9. & 27.

Slavonische Overzettingen.

Men is van gedachten geweest, dat *Hieronymus*, die een Dalmatiër was, den geheelen Bybel in zyne tale heeft overgezet: doch met zeer weinig grondt. Anderen houden daar voor, dat de Slavonische overzetting een werk is van *Cyrillus* en van *Methodius*, die daar aan arbeidden omtrent het jaar 880. Dit gevoelen wordt ondersteunt door twee Boheemsche geschiedenisschryvers; welker een in den jare 993, en de ander in den jare 1200 geleeft heeft. Die oude overzetting is in den jare 1581 door de Moskoviters gedrukt. De eerste Bybel, die in de Slavonische tale het licht zag, is overgezet door *Johan van Glogau*, en gedrukt te Krakau. De overzetter stierf in den jare 1507, en men heeft van hem niet den ganschen Bybel, maar alleen eenige stukken, als de Psalmen, de Euangeliën, en de Zendbrieven. *Le Long Bibl. Sacra Tom.* II.

Boheemsche Overzettingen.

De Hussiten deden in den jare 1506 te Venetië den Bybel in de Boheemsche tale drukken, door hen volgens de *Vulgata* overgezet. De zelve is naderhandt meermalen herdrukt. De Protestantsche Bohemers lieten vervolgens in den jare 1579 eene nieuwe overzetting van den Bybel in hunne tale maken, volgens den Hebreeuschen en Griekschen text, door acht van hunne Godgeleerden, die zy naar Wittenberg en Basel gezonden hadden om de oorspronkelyke talen te leren. Deze Bybel wierdt op het kasteel van Kralitz in Moravië gedrukt, en quam te voorschyn het eerste deel in den gemelden jare 1579, en het twede eerst in den jare 1593. *Le Long Tom.* II.

Poolsche Overzettingen.

Men schryft *Hadewig*, gemalinne van Jagello, hertog van Litthauwen, de eerste Poolsche overzetting van den Bybel toe, nadat ze het Christen gelove in den jare 1390 omhelst hadt. Men spreekt nog van een anderen Poolschen Bybel, overgezet door *Andreas van Jassowitz*, en geschreven in den jare 1455, door last van Sofia, gemalin van Jagello, koning van Polen. Maar die Bybels zyn niet gedrukt. In den jare 1599 zag men te Krakau eene overzetting van den Bybel in het Poolsch, gemaakt door eenige Godgeleerden van dat landt, en inzonderheit door eenen *Jakob Wiek*, Jesuit. Nog quam 'er een andere te Hanow of Hayin, in Bohemen, te voorschyn in den jare 1608, gemaakt door *Hieronymus van Leopolis*, of, gelyk hem Sixtus Senensis noemt, *Johan van Leopolis*, of Luwow, of Reussisch Lemberg.

De Protestanten in Polen hebben ook eene overzetting van den Bybel laten drukken, gemaakt naar die van *Luther*, voor de eerste maal gedrukt in den jare 1596, en voor de tweede maal in den jare 1632.

De Socinianen, de welke in menigte in Polen gevonden worden, hebben mede hunnen Bybel in die tale, uit het Hebreeusch en Grieksch overgezet, en te Brestia, eene stadt in Litthauwen, gedrukt in den jare 1562; en, door *Simon Budneus* verbetert, herdrukt te Kaslaw, ook eene stadt in Litthauwen, in den jare 1572. Ook hebben zy afzonderlyk het N. Testament, overgezet door *Valentinus Smalcius*.

Moscowitische Overzetting.

Deze is in de XVI en XVII eeuw eenige malen gedrukt. Sommigen zeggen, dat het geschied is naar de *Vulgata*; doch het is gelooffelyker, dat het geschied is volgens de Grieksche vertaling, die van de Oostersche kerk gebruikt wordt. Scaliger Breerewood, en anderen hebben op waarschynlyke gronden beweert, dat deze vertaling door *Cyrillus* en *Methodius* gemaakt is. De onlangs overleden keizer van geheel Ruslandt Petrus heeft het nieuwe Testament in de Moscovitische tale, met de Nederduitsche overzetting in kapitale letteren daar tegen over, in groot-folio binnen Amsterdam laten drukken. *Olearius Pers. Reizen* III. *b.* 21. *k. Bangii coelum Orient. p.* 207. *Simon. Kortholt. Pfeiffer. Tentzels Monatl. Unterred. an.* 1690.

Maleitsche Overzetting.

Door de aanmoediging tot verscheide tyden door de Nederlandsche geoctroieerde Oostindische Compagnie hebben van tydt tot tydt verscheide geleerde Theologanten hunnen arbeidt tot een Maleitschen Bybel uit de oorspronkelyke tale over te zetten besteed, waar in byzonderlyk uitgemunt hebben de heeren *Daniel Brouërius van Nidek*, die, behalven het boek *Genesis* en den Propheet *Hoseas*, het geheele Nieuwe Testament, en *François Valentyn* de overige gedeeltens loffelyk overgezet hebben.

Hoogduitsche Overzettingen.

Sommigen beweeren, dat de Bybel reets ten tyde van keizer Karel den Groten in de Hoogduitsche tale is overgezet; het welk niet onwaarschynlyk is, als men des zelfs yver voor de voortplanting des Christelyken geloofs aanmerkt. Echter is tot hier toe geen getuigenis van eenig geloofwaardig schryver voortgebragt om zulks te bewyzen; en die van *Franciscus Junius*, *Amersbachius* en *Espenaus* zyn veel te jong, om 'er staat op te maken. Hoewel het zeer waarschynlyk is, dat 'er ten minsten eenige stukken van overgezet zyn. Maar dat ten tyde van Lodewyk den Vromen de gansche H. Schrift in rym is vertaalt, blykt uit de voorreden van een out geschreven Saxisch boek, van het welke Andreas du Chesne gewag maakt. Doch deze overzetting is, gelyk de geleerden aangemerkt hebben, niet meer voor handen. Van de afzonderlyke vertalingen zommiger deelen, als der vier Euangelisten, door *Ottfridus*, een monnik te Wissenburg, en der Psalmen, door *Notgerus Labeo* omtrent het jaar 980 overgezet, gelyk eenigen beweeren, zal men nu niet gewagen. In de volgende tyden zyn nog andere vertalingen gemaakt, van welke zo geschrevene als gedrukte copyen hier en daar in de bibliotheken gevonden worden. In het byzonder worden te Neurenberg gedrukte Duitsche Bybels van den jare 1477 gezien, in welk jaar de zelve ook te Augsburg twee maal gedrukt is; en wederom te Neurenberg in den jare 1483, en te Augsburg in de jaren 1480, 1483, 1487, enz. Zommigen houden staande, dat die van den jare 1467 de outste is. Hier op heeft *Luther* eene overzetting gemaakt, zynde geholpen door *Bugen-*

hagen, Justus Jonas, Melanchthon, Cruciger, Aurogallus, Ziegleras, Forsterus, en anderen. Hy gaf in den jare 1522 het Nieuwe Testament, 1523 del vyf boeken van Moses, 1524 de historische boeken, nevens Job en de Psalmen, 1527, naar het schynt, de overige dichtkundige boeken, 1529 Jesaias, 1531, en 1532 de overige Propheten in 't licht. Eindelyk is in den jare 1535 de gansche Bybel in druk uitgekomen, doch zo, dat 'er te voren hier en daar iets verandert wierdt, en niet de overzetting der Psalmen van den jare 1524, maar eene andere daar in wierdt geplaatst, doordien de eerste al te veel van de Hebreeusche spreekwyzen gehouden hadt, en gevolglyk eenigzins onduidelyk scheen. Invoegen de eerste vertaling van den jare 1524 raar wierdt. Doch om dat velen begeerden de zelve te lezen, is ze den werken van Luther, die in den jare 1570 te Halle gedrukt zyn, bygevoegt. Voorts is deze vertaling nog by het leven van Luther eenige malen in druk uitgekomen; en hy heeft in 't byzonder den druk van Wittenberg van den jare 1541 overgezien, en veel daar in verandert. In het zelve jaar is ook te Leipzich een Hoogduitsche Bybel gedrukt, doch volgens de eerste uitgave van Luther; die het hem liet welgevallen, dat in de volgende uitgaven het eene en het andere verbetert wierdt. Na zyne doodt heeft *Georg Rörer*, die gewoon was den Bybel te corrigeren, in zekere uitgave hier en daar iets op 't verzoek van Luther, gelyk hy getuigt, en met voorkennisse der Theologische faculteit van Wittenberg, verandert. Deze overzetting heeft gelegenheit tot verscheide andere gegeven. Voornamentlyk heeft onder de Roomschen *Hieronymus Emserus* het Nieuwe, en *Johannes Eccius*, een Godgeleerde te Ingolstadt, het Oude Testament, en *Johannes Dietenbergerus* de gansche H. Schrift, volgens de *Vulgata*, vertaalt. In de XVII eeuw heeft *Casparus Ulenbergius*, professor en pastoor te Keulen, op het bevel van keurvorst Ferdinand, den Bybel in het Hoogduitsch vertaalt. Desgelyken deden de Theologanten te Mentz in den jare 1562, door last hunnes keurvorsten Johan Philip. De Gereformeerden te Zurich hebben ook eene nieuwe overzetting gemaakt, zynde naar de tale der Zwitsers gericht. Doch aangezien deze vertaling van die van Luther niet veel verschilt, zo heeft *Johannes Piscator* eene nieuwe uitgegeven, zynde meest naar die van *Junius* en *Tremellius* geschikt. Ook hebben onder de Socinianen *Johannes Crellius* en *Joachimus Slegmannus* eene Hoogduitsche overzetting des N. Testaments gemaakt, die in den jare 1630 te Rackau gedrukt is. Dit voorbeeldt heeft naderhandt *Jeremias Felbinger* nagevolgt, buigende in zyne overzetting des N. Testaments verscheide spreuken naar de Godgeleerdheit en gevoelens der Socinianen. De Joden hebben ook het O. Testament op hare wyze in de Hoogduitsche tale gebragt; en *Mathesius* maakt reets gewag van zodanige overzetting der vyf boeken van Moses. Doch Luther schynt elders te kennen te geven, dat ze de Propheten vertaalt hebben. Onder de nieuwe is zonderling bekent die van *Joseph Athias*, die in den jare 1670 te Amsterdam met bewilliging der Staten van Hollandt, en van *Ur Veibsch*, die in den jare 1679 met privilegie des konings van Polen, Johannes de III, gedrukt is. Tot de allernieuwste moeten twee overzettingen des N. Testaments gebragt worden, door de Lutherschen gemaakt. De eerste is van *Caspar Ernst Triller*, te Amsterdam gedrukt in den jare 1703; de twede is van *Johan Hendrik Reitz*, in den zelven jare te Offenbach aan den Mayn gedrukt. *Du Chesne Tom.* II. *script. Franc. p.* 326. *Hottingerus in Bibliothecario l.* I. *c.* 3. *Usserius de script. Vernac. Morhof von der Teutschen Sprache P.* II. *c.* 7. *Tentzels Unterred. an.* 1692. 1693. *enz. Mathesius de vita Lutheri conc.* 13. *Waltherus Offic. Bibl. Frantzius de interpr. script. S. Mayer hist. version. Germ. Bibl. Lutheri. Calovius in præloquio Bibl. illustr. Gerhard. Exeg. locorum, Sixt. Senensis Bibl. S. l.* IV. *Gretser. de novis translat. Bibl. c.* 1. *Simon Crit. du V. Test. Kortholt Descript. S. edit. c.* 25. *Pfeifferi Critica S.*

NEDERDUITSCHE OVERZETTINGEN.

Men vindt gewag gemaakt van een Delfschen Bybel, gedrukt in den jare 1477 in 2 stukken in folio in eenvoudige kromtale, waar in men de plaats *Gen.* III, 15 dus leest: *Si sel dyn hoeft vertreden, ende du sels spien na haeren versenen.* Agter dezen Bybel leest men dus: *Dese jegenwoerdige he mit horen boecken, ende elc boeck mit alle syne capitelen, by enen notabelen meester wel overgeset wt den Latine in Duytsche ende wel naerstelic gecorrigeert, ende wel gespelt: was gemaect te Delf in Hollant metter hulpen Gots, ende by ons Jacob Jacobs soen ende Mauricius Yemants zoen van Middelborch ter eren Gods, ende tot stichticheit ende leeringhe der Kersten ghelovighen menschen: Ende wort voleynt in 't jaer incarnacien ons Heren duysent vier hondert zeven ende 't zeventich, den thienden dach der maant Januario.* En in de Prologus der overzetters wordt dus gezegt: *Nochtans weet ic wel, dattet sal worden zeer benyt onder die clergye; hoewel dat sy nochtans weten ende mercken sullen die oorbaerlicheit daer of.... Sommige clercken torent dat, dat men die heymelicheit der schriftueren den ghemeenen volcke soude ontbinden, ende dat byzondere die de minste clercken syn. Ende en willen niet weten, dat Christus Apostelen in alle tongen spraken: ende haer leeringhe ende predicacien de volcke leerden ende beschreven* enz. Voorts stont op de laatste bladzyde van dit exemplaar geschreven: *Dit boec hoert totten regulierissen van Sinte Cecilia binnen Leiden, after onse Vrouwe kerck in den Camp. Ende is ons gegeeven van Marigen Aellewyns zaligher gedachten, onse gheminde Moye.* En gelyk deze Delfsche Bybel uit het Latyn was vertaalt, zo maakt le Long ook nog gewag van verscheide Nederlandsche Bybels, door de Roomschgezinden uitgegeven in de jaren 1475, in 2 stukken in folio, gedrukt te Keulen: 1477 te Delf in quarto; 1479 te Gouda in folio, van welken Goudschen druk J. Tollius (*in Epist. Itinerar. p.* 64) en H. Henninius (*Annot. in Tollii Epist. Itin.*) aantekenen, dat de zelve met printen en zo veel beuzelpraat vermengt is, dat men den zelven daarom behoort te bewaren, zynde met eene gruwzame reukeloosheit op den tytel belooft, dat men hier na een vermeerderden en verbeterden druk daar van zou uitgeven. Voorts een Bybel van den jare 1518 te Antwerpen, ook te Loven 1525; te Antwerpen 1526 by Jakob Liesvelt in folio; by Vorsterman 1528, 1529, 1532, en 1534; wederom by Liesvelt 1535; nog in 't jaar 1540 te Antwerpen in 't Latyn en Nederlandsch in folio; nog 1541 by Henrik Peeter in folio; nog 1542 by Jac. Liesvelt; ook weder 1544, 1545 te Antwerpen by Vorsterman; als ook 1548, overgezien van *Nikolaas van Wingh*, uit verscheide vertalingen, en waar in hy van twee Godgeleerden van Loven wierdt geholpen, te Loven in folio; nog in 't jaar 1548 te Keulen by Bartholomeus Grave, welke vertaling van de afgezonderde Godgeleerden van Loven, door last van keizer Karel den V, is overgezien, verbetert en goet gekeurt. Van gelyken gewaagt le Long nog van Nederlandsche Bybels van de jaren 1553, 1560, 1565, 1568, 1599, 1604, 1626, 1657, 1677, en van Nieuwe Testamenten in 't Nederlandsch in de jaren 1524, 1528, 1531, 1538, 1553, 1563, 1566, 1570, 1571, 1577, 1604, 1610, 1646, 1698, en van Nederlandsche Psalmboeken in 't jaar 1487 en 1491, als ook 1529: zo dat hier uit blykt, hoe vroeg men al in Nederlandt Nederlandsche Bybels heeft gehad, doch alle tot nog toe door Roomschgezinden uitgegeven, en buiten twyffel vertaalt uit de *Vulgata*, of gemeene Latynsche vertalinge.

Maar in 't jaar 1527 wierdt 'er te Amsterdam een Bybel in 8 gedrukt, uit het Hoogduitsch van Luther in 't Nederduitsch overgebragt: doch deze was gebrekkelyk, alzo Luther in dezen tydt den Bybel nog maar ten deele vertaalt hadt, en hy de geheele vertaling in 't jaar 1534 eerst volvoerde, allereerst geheel gedrukt te Wittenberg in 't jaar 1535, welke vertalinge van Luther eenige jaren daarna in 't Nederduitsch wierdt overgebragt. Doch deze overzetting niet goet bevonden zynde, wierdt de heer Philip Marnix, heer van St. Aldegonde, van de heeren Staten gelast den Bybel uit het Hebreeusch te verduitschen, op eene wedde van 1400 guldens jaarlyks, en 300 guldens tot huishuur, begevende zich ook ten dien einde naar Leiden, als Brand bericht op 't jaar 1614, I *D.* 15 *b. pag.* 798, 799. Doch de heer Marnix vertaalde alleen maar de Psalmen, en wierdt in 't overige door de doodt belet. Zie ook *Adr. Pars Naamrol der Batavische schryveren pag.* 228, 229, 230. De heer Outhof, tegenwoordig Rector en Predikant te Zwol, toont elders aan, dat de eerste Nederduitsche Bybels, door Gereformeerden uitgegeven, te Embden zyn gedrukt; als in 't jaar 1556 by Steven Mierdman en Jan Gaillard, zynde deze Steven Mierdman die zelve, die in 't jaar 1552 te Londen het boek van den Poolschen baron en Embder kerkenleeraar Johan a Lasko van de sacramenten drukte, en die onder de vervolginge van Maria in 't jaar 1553 met a Lasko, Mikronius, Utenhoven en anderen uit Engelandt vluchtte, en zich te Embden nederzette, alwaar hy dan in 't jaar 1556 den Nederlandschen Bybel drukte, waar van nog afdruksels voorhanden zyn, als de gemelde G. Outhof, die 'er ook een van heeft, bericht in zyne *Waarschouwinge of Geschiedeniskundig Bericht der Hervorminge, veertiende Byvoegsel, No.* 10.

Daar na heeft Nikolaas Bieskens van Diest te Embden in 't jaar 1560 een Bybel laten drukken in 't Nederduitsch, zo ook in de jaren 1562 en 1563, welke Bieskens ook te Embden woonde, als uit eenen Bybel, naar Luthers vertalinge in 't jaar 1633 by Jan Janzen te Amsterdam gedrukt, blykt, wyl men aldaar voor in vindt, dat N. Bieskens te Embden heeft gewoont, en dat zyn Bybel van 't jaar 1563 en 1564 by Leonard der Kinderen was gedrukt: terwyl le Long ook gewaagt van eenen Nederlandschen Bybel van Bieskens, gedrukt in 't jaar 1560, en herdrukt in 't jaar 1563; doch een misslag begaat, als hy in *Bibliothec. Sacra part.* II, *pag.* 279 zegt, dat 'er in 't jaar 1563 een Nederlandsche Bybel is gedrukt *apud Leonardi filios*, dat is, *by de kinderen van Leonard*, en welke misslag de hoogleeraar Joh. Leusden van gelyken beging, *in Philologo mixto, dissert.* X, *pag.* 72, alzo die Bybel van 't jaar 1563 niet gedrukt is *by de kinderen van Leonard*, maar *by Leonard der Kinderen*, zynde dit de naam van den drukker, die te Embden woonde, gelyk 'er ook nog in Amsterdam nazaten van dezen, met den toename van *der Kinderen*, tegenwoordig in leven zyn.

Verder vindt men by Adr. Pars in zyne *Naamrol der Batavische schryveren pag.* 231 aldus hier van geschreven:

BYBEL BY LEENDERD DER KINDEREN.

„ Den *Bybel*, inhoudende dat Oude en N. Testamente,
Gedrukt by Leenard der Kinderen,
„ Gelyk van de zelve verhaalt werd, met een zilvere letter,
„ in de Vervolginge.
Scheep, op de Noordsee, 1563. *in* 4. *en* 8.

„ Ik hebbe een klein Testamentje, by de zelve gedrukt in 't
„ zelve jaar 1563. in 16. op welks laatste blaadje een lely
„ onder de doornen in een plaatje staat, met de plaats uit
„ Hoogl. II.
„ In de voorreden staat, dat het al 2 of 3 maal gedrukt was,
„ en van eenige fouten en misstellingen verbetert.

„ Een

„ Een drukkery op een fchip, in zee, toe te ftellen, is wat „ zeldfaams.

Dus verre fpreekt Pars. Doch de meergemelde heer Outhof, die dezen Bybel zelf bezit, bericht 'er van, dat de zelve in 4 gedrukt is, met eene fraaie Latynfche letter, en Schriftuurplaatfen en kleine aanmerkingen op den randt, als ook de Apocryphe boeken. De plaats, daar deze Bybel is gedrukt, wordt niet gezegt, alzo alleen op den tytel ftaat:

Den BIBEL, *inhoudende dat* OUDE *ende* NIEUWE TESTAMENT. *Gedrukt by* LENAERT DER KINDEREN *in 't jaar M.D.L.XIII.*

Voorts ziet men 'er een tytelplaatje voor, met het afbeeldfel van eene lely onder de doornen, rondom gefchreven deze woorden: *Gelyk een lelie onder de doornen, fo is myne vriendin onder de dogteren, Cant.* 2; en achteraan vindt men eene uitlegging van de eige Hebreeufche, Chaldeeufche, en Griekfche namen, welke in den Bybel gevonden worden. De heer Johan Janzonius fchreef ook onlangs in zyne *Heilige Uitfpanningen*, gedrukt te Gouda in den jare 1720, aldus: *Ik hebbe een oude Bybel van Lenaard der Kinderen in den jare* 1563: *het geen fommigen verhalen, dat heimelyk zoude gedrukt zyn, op den bodem van een koopvaardyfchip, varende op den Rhyn, gins en weder, tusfchen Keulen en Dordrecht, toen Margareta van Parmen en de kardinaal Granvelle de Godsdienft en de voorregten van de Nederlanders belaagden.*

Hier tegen toont de heer Outhof, 1) dat een drukkery op een fchip toe te ftellen niet wel doenlyk is; 2) dat 'er ook geen bewys van deze zake is; 3) dat het ook niet nodig was, zich in 't drukken van Bybels zo bekrompen en heimelyk op een fchip te behelpen, wyl dat pas te Embden, de algemeene fchuilplaats der Nederlandfche vluchtelingen, volkome vryheit was, en ook gelegenheit; 4) dat die *Lenaert der Kinderen* een boekdrukker te Embden was, by wien Nikolaas Bieskens zyne Bybels heeft laten drukken. 5) Blykt uit het *Partium Protokol* van 't raadhuis van Embden, dat Lenaart der Kinderen in 't jaar 1572 nog te Embden woonde en bekent was. 6) Merkt de zelve heer Outhof in zyn *Gefchiedeniskundig Bericht der Kerkhervorminge, 14de Byvoegfel, No.* 12 aan, hoe voor de Latynfche Embder Catechifmus van Joh. Gerobulus, gedrukt in 't jaar 1566 te Embden, en toen te bekomen in de boekwinkel van Guil. Guliart, daar 't zelve tytelplaatje ftaat, 't welk, als even bericht is, voor den Bybel van Lenaart der Kinderen ftaat, en hoe de tytel en kantletteren van dezen Bybel de zelve zyn, met welke de gemelde Embder Catechifmus is gedrukt. Uit al het gene hy dan befluit, dat die Bybel in 't jaar 1563 niet op een fchip op de Noordzee of op den Rhyn, maar te Embden is gedrukt by Lenaard der Kinderen, van wiens drukperffe ook die gemelde Catechifmus quam.

Wat de vertaling aangaat, die fchynt meerendeels naar Luthers Hoogduitfche overzettinge gemaakt, doch niet overal.

Verder is 'er nog een Nederlandfche Bybel te Embden gedrukt in 't jaar 1565 in folio, en nog een 1571 in quarto, welke gemeenlyk genoemt worden *de Bybels van Deux Aas*, om dat men op den randt by *Neh.* III, 5 deze gloffe van Luther leeft:

De armen moeten 't kruys dragen,
De ryken en geven niet,
Deux aas en heeft niet, Six cinque en geeft niet;
Quater dry, die helpen vry.

Gelyk men ook nog eenen Bybel van dat foort vindt in 8 gedrukt te Leiden 1589 by Jan Paets, waar in die zelve woorden ftaan, en welke gloffe ook gevonden wordt in den Bybel van Luther, gedrukt te Maagdenburg 1578. En in 't jaar 1611 wierdt 'er een Nederduitfche Bybel te Leiden by Jan Paets gedrukt, in welken by *Neh.* III, 5 op den randt alleen maar ftaat: *de armen moeten het kruys dragen, de rycke en gheven niet.*

Eindelyk wierdt op 't Synode van Dordrecht in den jare 1618 befloten, eene nieuwe vertaling uit de oorfpronkelyke talen te maken, waar mede in 't jaar 1628 wierdt begonnen, en welke vertaling in 't jaar 1632 wierdt voltooit. Daar na is de zelve weder overgezien, en in 't jaar 1637 zag men deze nieuwe vertaling door laft der Hoog Mog. heeren Staten der Vereenigde Nederlanden allereerft by Ravenftein gedrukt, en met bygevoegde verklaringen en nieuwe regifters uitkomen, gelyk men daar van omftandig bericht vindt by Joh. Leusden *in Philologo mixto diff. II*; alwaar men alle de vertaalders en overzienders kan vinden.

Die van de Lutherfche gemeente in Nederlandt hebben den Bybel ook tot hun gebruik naar de overzettinge van *Luther* in het Nederduitfch laten overzetten, waar van de eerfte druk is uitgekomen in den jare 1671 by Chriftof. Conradi in octavo, de twede in folio in den jare 1702 by Lindenberg; en de derde nu onlangs, van nieuw overgezien en verbetert door de heeren Predikanten van de Lutherfche gemeente van Amfterdam, binnen die ftadt in den jare 1724, by Samuel Schoonwald, in quarto.

BYBLIS. Zie BIBLIS.

BYBENSCHITZ, eene ftadt in Moravië, twee mylen van Brin, gelegen in den Znaymer kreits, en behorende onder 't gebiedt des huizes Lichtenftein. De inwoonderen hebben in den jare 1423 veel door de Huffiten geleden. Niet verre van hier is het bergflot Rofchitz. *Balbin. Mifcell. Boh. Tromfd.*

BYDGOSTI, anders BROMBERG genaamt, is eene ftadt gelegen in het woiwoodfchap Inowlocz in groot-Polen, alwaar in den jare 1657 den 6 Nov. de vredens-tractten tusfchen den koning van Polen en keurvorft van Brandenburg gefloten zyn.

BYLEMERMEER, of BILEMMERMEIR, in de oude gedenkfchriften *Bendelmerbruk* geheten, is heden, gelyk het voor den jare 1630 was, eene lage waterkolk, met brakke wateren vervult geworden door het zware noodweder en ongemeenen watervloedt van den vyfden en zesden April des jaars 1702. Het legt eigentlyk te gelyk met BYLEMERBROEK in Weesperkarfpel tusfchen de ftroomtjes de Diem en de Gaefp, en begreep van outs omtrent de grootte van zeshondert mergens, die op vele plaatfen negen voeten lager dan het omgelegen landt bevonden zyn. Des niettegenftaande, en dat wegens de nabygelegenheit van het Horftermeer, en van den Diemer-zeedyk aan de eene, en den Vechtdyk aan de andere zyde, die meermalen op verfcheide plaatfen ingebroken zyn, een bovengemeene zware dyk geflagen moeft worken, zo vervoegde zich Abel Matthyszen Burgh, burger en koopman te Amfterdam, met eenige medegenoten, by requefte tot de Staten van Hollandt, en bequamen den 22 December des jaars 1622 der zelver octroi tot bedykinge van het Bylemmermeer, met overgifte van den grondt in eigendom, mits tot eene recognitie aan de rekenkamer van Hollandt jaarlyks duizent guldens betalende, ingaande een jaar nadat de droogmaking gefchied zoude zyn, en te verdeelen over de morgentalen van 't gemelde Meer; en mits zyde rontom gelege ingelanden, en alle anderen, die door deze bedykinge eenige fchade of hinder zouden mogen lyden, voldoeninge zouden geven. Waar boven den geoctroieerden vergunt wierdt de aanftelling van dykgraaf, heemraden, penningmeefter, en andere benodigde officieren by de meefte ftemmen te doen, die nevens hen keuren en ordonnantien tot vordering en onderhoudinge des werks zouden maken, met recht van parate executie naar dyks rechten. Dus geraakte deze waterkolk met het jaar 1631 volkomen droog, en wierdt in kavelingen afgedeelt en uitgegeven, zynde de behoorlyke floten en wegen alvorens gegraven en gelegt, en de nodige watermolens tot nootwendige drooghouding der lage landen alom geplaatft. Dus verkeerde deze diepe waterplas in een vruchtbaren oordt; en daar de visfchen gezwommen, en de fchuiten gevaren hadden, zag men federt osfen, koejen en fchapen in grazige weiden gaan, en prachtige landhuizen en lufthoven te voorfchyn komen, betalende de landeryen van jaar tot jaar veel rykelyker de betaalde koften in droogmaking, hebbende grotelyks daar toe geholpen gehad de vrydom van de tienden, verpondingen, en andere gewonelyke laften voor dertig jaren, en van de hoorngelden en bezaaide landen voor den tydt van vyftien jaren, en van den veertigften penning wegens 't verkopen en vervremden der bedykte landen voor tien jaren. De hoge jurisdictie behieldt de graaflykheit voor zich alleen, met die toeftemminge nochtans, dat de ambachtsheerlykheit over den geheelen rink van de dykagie, ringfloten en aanhorigheden by dykgrave en heemraden op commisfie van des graaflykheits rekenkamer geoeffent en verdient zoude worden. Sedert de maandt April 1702, dat dit vermakelyke Meer ingebroken en met wateren bedekt is geworden, zyn 'er wederom uit laft van de heeren Burgermeefteren van Amfterdam jaarlyks vele fchuiten en pramen met bagger en aarde heen gezonden, en zo veel modder over den ringdyk heen daar in geworpen, dat men heden reets wederom verfcheide kampen lands droog gekregen, en met allerhande moeskruiden bezaait heeft, in hope van op dezen voet vervolgens deze lage kolk verhoogt en geheel droog te krygen. *Heda in Epifc. Godefr. Holl. Placc.* II *D. bl.* 66.

BYNÆUS (ANTONIUS) wierdt den 6 Auguftus des jaars 1654 te Utrecht van eerlyke ouders geboren, en, dewyl zich vroeg in hem eene grote weetgierigheit ontdekte, door zyne ouderen tot de letteroeffeningen gefchikt. De Hieronymiaanfche fchool van zyne geboorteftadt, van outs af vermaart door wakkere meefters, was de eerfte oeffenfchool van zynen geeft; en vervolgens op de hogefchole dier ftadt gevordert zynde, vondt hy daar onder anderen den groten Grævius, de welke, behalven zyne grote geleertheit, de hoedanigheit bezat, dat hy niet alleen van de bequaamheit der jongelingen, die zich onder hem oeffenden, zeer naaukeurig wift te oordeelen; maar ook eene weêrgaloze vriendelykheit by zich hadt om de zelve tot de letteroeffeningen aan te moedigen, en hen daarenboven met getrouwen raadt en daadt aan de handt te gaan. Deze grote man, befpeurende de goede hoedanigheden en den ongemeenen vlyt van Bynæus, kreeg liefde voor hem, en nam hem in 't byzonder onder zyn opzicht, hem getrouwelyk den weg aanwyzende, om de vrye wetenfchappen uit den grondt te leeren. Ook bragt hy hem al vroeg in de kennisfe en tot den omgang met de geleertfte mannen van dien tydt, als van Nicolaus Heinfius; gelyk Bynæus het een en het ander met dankbaarheit roemt in de opdragt aan den heere Grævius van zyne redenvoering, een droomgezicht behelzende, en achter aan zyn boek *de Calceis Hebræorum* gedrukt. Onder dien groten leermeefter oeffende hy zich in de Latynfche en Griekfche talen, als mede in de gefchiedeniskunde en oudheden der aloude volkeren. Het eerfte bewys, dat hy van zyne vorderinge in de geleertheit gaf, was de gemelde redenvoering, in de welke een droomgezicht verhaalt wordt, waar in Mercurius Bynæus opleide om de gefchillen onder de geleerden te befchouwen, voornamentlyk daar uit ontftaan, omdat Apollo den fpiegel der wetenfchappen hadt toevertrouwt aan dat foort van geleerden, die de oude talen, gefchiedenisfen en gewoonten der aloude volkeren nafpeuren, die de oude fchryvers verbeteren, daar de zelve bedorven mogten zyn, en die de jongelingen tot de welfprekendheit opleiden; die men echter in de Nederduitfche tale met geen een woordt kan noemen, noch met weinig woorden ter deege omfchryven. In het Latyn zou men hen noemen *Patroni humaniarum literarum*, of *Critici*: maar hoe men deze woorden zal vertalen in het Nederduitfch, het eerfte door *voorftanders van letteren*

van beleeftheit, of *van beschaafde* of *beschavende letteren*, en het twede door *oordeelkundigen*, of *oordeel-uitenden*, daar over is geen klein verschil. Best schynt het eerste vertaalt door *voorstanders van beschavende letteren*, alzo het zeker is, dat de kennis van de oude talen, geschiedenissen en oudheden der volkeren de ziele moeten beschaven, om bequaam te worden om in de verhevene wetenschappen in te dringen; en het twede door *oordeel-uitenden*, indien men in de Nederduitsche tale zamenstellingen lyden kan.

Aan deze dan de spiegel der wetenschappen van Apollo toevertrouwt zynde, quamen alle anderen, als Godgeleerden, rechtsgeleerden, en geneesmeesters, met de Philosophen, daar tegen op. Maar de eerste drie hadden zich van tydt tot tydt met de eerstgemelden verzoent, daar dan een geheele reeks van rechtsgeleerden, geneesmeesters en Godgeleerden waren opgehaalt, die zich een onsterflyken naam hebben gemaakt door de beschavende letteren by hunne wetenschappen gevoegt, en de zelve daar door opgeheldert te hebben. Alleen wilden het de Philosophen niet geven, maar bleven hardnekkig tegen de oordeel-uitenden te twisten, het welk Apollo bewoog hen voor de Wysheit in haren tempel te dagvaarden; daar dan beide hunne zake hebbende bepleit, het vonnis ten voordeele der voorstanderen der beschavende letteren uitviel; het welk Bynæus zodanig verheugt, dat hy daar van eindelyk wakker wordt. Deze redenvoering hieldt hy den 11 December des jaars 1670 in de grote gehoorzaal der akademie; en is de zelve met veel zwier, en een styl naar vereisch van zaken zeer levendig, voorgedragen, hebbende hy daar door ook groten lof behaalt, die evenwel niet zonder nydt was.

Maar alzo Bynæus tot de Godgeleerdheit geschikt was, oeffende hy zich vervolgens onder den vermaarden Joh. Leusden in de Hebreeusche en aangrenzende Chaldeeusche en Syrische talen, als mede in de Joodsche wetten en oudheden; van welker kennisse hy, behalven in zyne andere schriften, een doorslaande bewys gaf in zyn boek van de schoenen der Hebreën (*de Calceis Hebræorum*).

De Philosophie vergat hy niet ten eenemale, hoewel hy tot die wetenschap minder genegenheit hadt dan tot andere. Dus toegerust begaf hy zich tot de Godgeleerdheit onder de vermaarde mannen, de welke te dier tydt te Utrecht bloeiden. Voornamentlyk bediende hy zich, zo lange het hem gebeuren mogt, van het onderwys des beroemden Franciscus Burmannus, daar hy een Godgeleerden aan vondt, die hem met liefde bejegende, en onder welken hy niet alleen met vrucht in die hoge wetenschap kon vorderen, maar ook te gelyk zyne liefhebbery voortzetten, om tot die hoge wetenschap zo veel te beter in te dringen: want Burmannus was een van die Godgeleerden, de welke van gedachten zyn, dat men de Godgeleerdheit met geen ongewasschen handen moet aantasten; maar dat daar toe vereischt wordt, dat de ziele door de Philosophie en de kennisse der Joodsche en Hebreeusche talen, als mede door de geschiedkunde, en oudheden der volkeren, beschaaft en behoorlyk is toegerust. Ook wilde hy, dat men zich eerst moest oeffenen om de Godgeleertheit in den grondt te verstaan, om niet alleen de leere der waarheit te begrypen, maar om den tegensprekeren den mondt te stoppen. Het kon hem niet behagen, dat jongelingen, die nauwlyks de grondwaarheden kenden, zich aanstonts tot het prediken begaven, om uit den eenen of den anderen schryver eenige stichtelyke zedelessen te halen, of eenige bloemtjes van eene gewaande welsprekendheit op te zamelen, en die of beweeglyk, of, met eenige bequaamheit van te spreeken begaaft zynde, stoutmoedig en met onbeschaamdheit weten voor te dragen. Hy wist, dat het gemeen, het welk zich aan het uiterlyke meest vergaapt, daar door misleid, en dat de gemeenten, met zulk slag van leeraars voorzien, de heerschende onkunde niet kunnen ontworstelen, maar jammerlyk mishandelt worden. Onder dezen groten man vorderde Bynæus niet weinig, tot dat hy hem verloor. Hy wierdt dan proponent, en vervolgens in den jare 1680 tot predikant beroepen te Piershil onder de classis van Zuid-Hollandt, of Dordrecht; daar hy zich in den huwelyken staat begaf met Johanna Gabry, van een goet geslacht dier stadt, thans nog in het leven te Amersfoort, uit welk huwelyk hem twee zonen en vier dochteren geboren zyn. De outste zoon, *Nikolaas Antoni*, is predikant geweest van de Nederlandsche gemeente der nieuwe stadt Hanau, daar hy ook, tot grote droefheit dier gemeente, is overleden. De andere zyn nog in het leven. Van Piershil wierdt Bynæus naar Naarden beroepen, wordende op den 2 December der jaars 1683 in den dienst bevestigt. Maar zyn roem kon in deze plaats niet besloten blyven. Deventer, de eerste stadt van Overyssel, van outs af vermaart van wegens hare liefde en aanqueekinge van geleertheit, viel hem tot een standplaats te beurt, wordende aldaar tot predikant beroepen, en den 6 May des jaars 1691 bevestigt. Zyne byzondere geleertheit aan de regeerders van die stadt, onder welke de grote Gysbert Cuper geen der minsten was, gebleken zynde, wierdt hy door de zelve den 1 July des jaars 1694 tot hoogleeraar in de Godgeleertheit en in de Oostersche talen in hunne doorluchte schole aangestelt. Zyne redenvoering, waar mede hy dat ampt aantradt, handelde van den vrede der kerke, en hoe die te bewaren was. Of ze gedrukt is, kan men niet zeggen; maar zy is geschreven by zyne andere ongedrukte werken te vinden. Hy queet zich daar met veel lof van zynen pligt, en las zo over de Hebreeusche tale en oudheden, met betrekkinge tot de Godgeleertheit, als over eenige stukken der H. Schrift; het welk hem aanleiding gaf om 'er eenige verhandelingen van te schryven, die wel niet gedrukt, maar echter nog in wezen zyn. De akademie van Gelderlandt te Harderwyk maakte hem Doctor in de Theologie, en zondt hem den 29 Augustus des jaars 1694 de bulle toe. Daags daar aan boodt hem de Akademie van Utrecht de zelve waardigheit aan; maar quam te laat. Hy overleedt te Deventer den 8 November des jaars 1698, tot grote droefheit van alle beminnaren van deugt en geleertheit. Hy was een oprecht en deugtzaam man, en van een vriendelyken en aangenamen omgang; waar door hy aller menschen herten tot zich trok. Hy was onvermoeit in den arbeidt, en zette zyne oeffeningen met eene ongemeene naarstigheit voort, waar in hy voor niemandt van zynen tydt behoefde te wyken. Getuigen zyn daar van niet alleen zyne uitgegevene schriften, met veel naauwkeurigheit en vlyt bearbeid, en zeer gretig van alle letterminnaren aangenomen, maar ook de schriften, door hem ongedrukt nagelaten, en onder den Predikant den heere Herm. van de Wall te Amsterdam berustende. De maatschappy der boekverkopers wilde den Griekschen Bybel uitgeven, en verzocht Bynæus om al het gene tot ophelderinge van den zelven dienen kon byeen te verzamelen, om daar by gevoegt te kunnen worden. Dit heeft hy met grote naaukeurigheit volvoert, zo veel het Oude Testament betreft, hebbende niet alleen al het gene voor zynen tydt door geleerden over die stoffe in het byzonder was geschreven, maar ook het gene de grootste letterhelden, als Scaliger, en vele anderen, in hunne werken over andere stoffen by gelegenheit hadden aangetekent, byeen verzamelt, en elk stuk op zyn regte plaats gebragt; ten welken einde hy den druk van Wechel in folio met wit papier hadt laten doorschieten, en alles daar op net aangetekent. Grævius hadt van den hoogleeraar Mieg de jonge, nu nog in het leven, en het voornaamste steunsel der Paltzische Hervormde kerke, twee oude handschriften van het Nieuwe Testament te leen ontfangen, behelzende de vier Euangelisten; waar van het eene, met een kapitale letter geschreven, en de Latynsche overzetting ter zyde hebbende, tegenwoordig in handen van den heere Bentley; en het andere hier te lande is, in de uitgave van Mil door Kuster onder den naam van de handschriften van Grævius bekent. Ook bezat Francius, hoogleeraar te Amsterdam, een voortreflyk handschrift, behelzende de Zendbrieven van Paulus, behalven dien aan de Hebreën, zynde by de verkopinge zyner boeken in handen van den heere Börnerus, hoogleeraar te Leipzich, geraakt, en in de gemelde uitgave van Kuster onder den naam van *Ms. Bornerianum* bekent. Deze handschriften heeft Bynæus met den druk van Oxfort van den jare 1675 vergeleken, en de verscheide lezingen daar van op de kant zeer naaukeurig aangetekent, beter dan Kuster, die zeer vele dingen heeft overgeslagen, die door hem gemeld worden. Wat zyne andere uitgegevene werken belangt, hy gaf eerst in het licht zyn boek *van de schoenen der Hebreën*, met de bovengemelde redenvoering daar by, in het Latyn in klein-octavo in den jare 1682, het welk naderhandt vermeerdert herdrukt is in quarto. Daar na gaf hy uit: *den gekruisten Christus*, in het Nederduitsch; een werk, het welk hem een onsterflyken naam heeft gegeven, en zo gretig is aangenomen, dat het verscheide malen in die tale is herdrukt, en daar na van Bynæus zelf in drie stukken in quarto in het Latyn overgezet. Ook heeft hy uitgegeven eene uitlegging van de Euangelische historie aangaande de geboorte van Jesus in het Latyn in quarto; eenige Predikatien, als over *Genesis* XLIX, *vs.* 10, van *Schilo*, en den geheelen CX *Psalm*; als ook eene predikatie op den jaarlykschen gedenkdag te Naarden van den moordt der burgery van die stadt door de Spanjaarden.

BYRON (LORDS) in Engelandt. Ten tyde van koning Willem den I waren twee uit dit geslacht, dat toen ook *Burun* genaamt wierdt, namentlyk RALPH, bezittende acht heerlykheden in Nottinghamshire, en vyf in Derbyshire; en ERNYSIUS, bezittende in Yorkshire 32 en in Lincolnshire 28 heerlykheden. Van den eersten stamde af HUGO, die den monniken van Leuton in Nottinghamshire vele landeryen vereerde. Zyn opvolger, ROGER *de Byron*, begiftigde de Johanniter orde met de stadt Oscynton. Uit deze oude familie heeft zich in de graafschappen Nottingham en Derby eene aanzienlyke linie opgehouden. Hier uit was JOHANNES *Byron* van Newsted in Nottinghamshire, die door koning Karel den I by zyne kroning tot ridder van 't Badt, naderhandt tot veldmaarschalk in de graafschappen Worcester, Salop en Chester, ook in Northwales gemaakt wierdt. In den jare 1643 den 24 Oct. verhefte hem de koning uit aamerking zyner getrouwe diensten tot Pair van Engelandt, met den tytel van lord Byron van Rochdale in Lancashire, met toezegging, dat by ontstentenis van mannelyke erfgenamen deze waardigheit naar rang van ouderdom op zyne zes broederen, *Richard*, *Willem*, *Thomas*, *Robert*, *Gilbert* en *Philip*, en der zelver zonen en verder mannelyk oir vallen zou. JOHANNES voornoemt, lord Byron, trouwde eerst Cæcilia, dochter van Thomas, lord la War; naderhandt Eleonora, dochter van Robert, vicomte Killmurrey in Ierlandt, doch stierf in den jare 1652 in Vrankryk zonder kinderen. Dus volgde hem zyn twede broeder RICHARD, die by zyne twede gemalinne Elisabeth, dochter van Georg Booth, baronet, gene kinderen teelde; maar by de eerste, ook Elisabeth genaamt, dochter van Georg Rosel van Rateliff, eenen zoon en eene dochter verwekte. De laatste, genaamt *Catharina*, trouwde met Willem Stanhope van Shelford, ridder. De zoon, WILLEM, nam ten huwelyk Elisabeth, dochter van Johannes, vicomte Chaworth in Ierlandt, en liet tot opvolger van lord Byron na zynen zone,

ne, ook WILLEM genaamt. Deze nam tot zyne gemalinne Maria, dochter van Johannes, grave van Bridgewater; en deze aan de kinderpokjes weinig weken daar na overleden zynde, Francisca Wilhelmina, derde dochter van Willem Bentink, grave van Portlandt, die hem in den jare 1707 eenen zoon, GEORG, baarde. *Peerage of England vol.* II. *p.* 84.

BYRSA wierdt het slot der stadt Carthago genaamt, boven op het welke een tempel van Esculapius stont, zynde door de gemalinne van Hasdrubal na de verovering der stadt verbrand. Men houdt daar voor, dat dit kasteel in de Punische tale *Botzra* of *Bosra* genaamt wierdt. *Strabo l.* XVII. *Marmol. l.* VI. *c.* 15.

BYSAS, een vermaart beeldhouwer, geboortig uit het eilandt Naxos, gelegen in den Archipel. Hy was het, die allereerst de kleine stukken van marmerstenen by forme van tegelen wist te snyden, om daar mede de tempelen en prachtige gebouwen te versieren. *Pausan. l.* V.

BYSTRZICE, *Bistricium*, worden verscheide plaatsen in Bohemen genaamt, onder welke twee steden zyn, de eene gelegen in den Caurzimer kreits, vyf mylen van Praag, de andere, Nieuw-Bystrzice genaamt, gelegen in den Bechiner kreits, staat onder die van Slawata, aan de rivier Luznice. Ook is een BYSTRZIZ of BISTRA gelegen op grenzen van Moraviё, hebbende goede yzermynen. *Zeil. Topogr. Bohem. p.* 12. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt jetzl. Bohm. p.* 77.

BYSSUS, zeker fyn lynwaat, wordende om des zelfs kostbaarheit eertyds alleen van aanzienlyke menschen gedragen; maar is nu in onbruik geraakt. *Pancirollus de reb. deperd. Ferrar. de re vest.*

BYZANTIUM. Zie CONSTANTINOPEL.

BYZANTIUS was in de middel-eeuw een zekere munt, dus genaamt van *Byzantium*, dat is, *Constantinopel*, en meest by Franschen en Duitschers in gebruik. De waardy is onbekent, zynde dan eens van zilver, dan van gout, en niet altydt van eenerlei gewigt. *Du Fresne. Hachenbergius Germ. Med. dissert.* X. §. 7.

BZOVIUS (ABRAHAM) was in Polen uit het geslacht van Sczepanowsky oorspronkelyk, gelyk ook de H. Stanislaus, bisschop van Krakau. Hy verloor zyne ouderen nog jong zynde; invoegen hem zyne grootmoeder van moeders zyde in de stadt Prosowitz groot maakte, en tot de studien schikte. Hier op nam hem eene zyner moejen tot zich naar Sezemin; en hy gebruikte aldaar het onderwys van zommige Hervormde Franschen. Voorts begaf hy zich naar Krakau, vervorderde aldaar zyne studien, nam de orde der Dominikanen aan; en wanneer hy naar Italiё gezonden wierdt, leerde hy de Philosophie te Milanen, maar de Theologie te Bononiё. Van daar wederkerende predikte hy met veel toejuiching te Pozen en Krakau, en leerde de Theologie en Philosophie: ook wierdt hy rector van zeker collegie van zyne orde, en poogde op allerlei wyze het beste der kerke, voornamentlyk zyner orde, te bevorderen. Tot dien einde gaf hy ook vele schriften in 't licht, waar onder het vervolg der Jaarboeken van *Baronius* is, zynde van hem in XII stukken beschreven, hoewel maar IX daar van gedrukt zyn. Dit werk veroorzaakte hem vele moeielykheit: want alzo hy den keizer Lodewyk van Beyeren wat hart daar in hadt aangetast, willende hem zelf niet onder het getal der keizeren plaatsen, nam zich de keurvorst van Beyeren deze zake aan, en liet hem niet alleen door Georgius Herwartus van Hohenburg wederleggen, maar vervolgde hem ook gerechtelyk; invoegen Bzovius veroordeelt wierdt, en gelast zyn geschrift opentlyk te herroepen. Niet minder heeft hy de Franciskanen beledigt, houdende by alle gelegenheit de party der Dominikanen, en Johannes Scotus in zyne schriften zeer ten toon stellende. Dit bewoog Dermicius Thaddæus in den jare 1627 eene Apologie van Scotus uit te geven; doch die door iemandt anders wederlegt wierdt. Ook waren de Jesuiten met zyn vervolg op de Jaarboeken van Baronius niet te vreden. In tegendeel, wanneer hy te Rome quam, wierdt hy wel ontfangen, en op het Vatikaan geherbergt, uit aanmerking zyner diensten, aan den Roomschen stoel bewezen. Doch als zyn dienaar heimelyk vermoord, en hy door dieven van al zyn geldt berooft was, begaf hy zich in het klooster van Minerva, om veilig te zyn, en stierf aldaar in den jare 1637. Hy heeft, behalven de voorgemelde Jaarboeken, nog vele werken geschreven, als: het leven der pauzen in drie stukken, inzonderheit het leven van Sylvester den II en Paulus den V. *Erythr. Pinac. I. Staravolscius Elog. Polon. cap.* 100. *Leo Allat. in Apib. Jacobi Bibl. Pontif. Miræus de script. sec.* XVII. *Hendreich. Bayle Dict. Crit.*

